[illegible]

ב״ה

משה אליהו אניסכוב

בית יעקב לכו ונלכה באור ה׳

סידור

בית יעקב

כמנהג אשכנז

חלק ראשון

שחיבר הרב המאור הגדול. החסיד המקובל. בוצינא קדישא. מהו׳ יעקב ישראל זללה״ה. בן הצדיק. הגאון הגדול. מופת הדור. רשכב״ה. נזר החכמים. מהו׳ צבי אשכנזי זללה״ה. והגאון אביר יעקב שיכל ידיו. והיבר סידור תפלה הזה בנועם שיח ומליצה יפה. מלא מכל טוב. דינים מחודשים. והנהגות האר״י ז״ל. ופירושים מתוקנים בנגלה ונסתר. ודינים השייכים לתפלה. והנהגות ישרות דבר יום ביומו. וסדר עבודת המקדש בכל יום. ודקדוק נוסח התפלה. וסדרו בסדר נאה. ויקרא את שמו בית אל. ואולם מפני שהבריות אינם קוראים אותו בשמו מפני שאינם רוצים להזכיר שם הקודש. וע״כ אין לו שם קבוע בפיהם. וקוראים אותו סידור עמדין. סידור יעבץ. לזה הסבותי את שמו בשער החיצון הלז. על שם המחבר ז״ל. ושער המחבר ז״ל. נדפס בדף ב׳ :

בעת נוסף עליו דברים רבים כחמה. (המבוארים בלוח התוספות). גם כל ספר תהלים. עם התפלות שלפניו ולאחריו. ומעלת אמירת תהלים. ומעשה רב :

ועתה הוגהה בהגהה היטב והוסר כל הטעיות שנפלו בדפוסים: ונוסף כל המלה מקומות המדרשים ומאמרי חז״ל המובאים בסידור הגאון ז״ל: וגם פירוש על הרבה מדבריו ז״ל הסתומים והרבה דינים מחודשים: והפסק שנמצ׳ בין ב׳ מלות נגעה כזה [׳].

בוואַרשא

ברפוס הרבני מהו׳ ישראל אלאפין נ״י.

בשנת תרע״ב לפ״ק

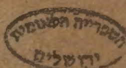
СИДОРЪ БЕТЪ ЯКОВЪ

т. е. Молитвы для евреевъ

ВАРШАВА

Въ Типографіи М. Алапинъ, Налевки № 47.

1915



ואתה ישראל עבדי יעקב אשר בחרתיך. לכו ונעלה אל הר ה׳ אל בית אלהי יעקב

שמעו דבר ה׳ בית יעקב

Дозволено Военною Цензурою
Варшава, 15 Января 1915 г.

סידור

בית יעקב

כמנהג אשכנז

חלק ראשון

חיברו. הרב המאור הגדול. החסיד המקובל. בוצינא קדישא. מוה' יעקב זצ"ל. בן הצדיק. הגאון הגדול. מוהר"ר
רשכב"ה. מר ההכמים (בן בתו של הגאון שער אפרים) מוהר"ר צבי אשכנזי זצ"ל. שחיבר שו"ת
חכם צבי. ועוד חבורים שלא נדפסו. והיה מגמתו הדורה בשפה ברורה והנהגה ישרה מאוד. והשהיה עוד רק בשנים מעט.
פרסים העולם בבקיאותו וחריפותו וחכמתו. והגאון בנו אביר יעקב שמלא את ידיו ופריו יתן בעתו. עט סופר מהיר. קולו כנאר
מלא פוסק בנועם שיח ומליצה יפה. וחיבר סידור התפלה הזה מלא מכל טוב. דינים מחודשים והנהגת האר"י ז"ל. וסיכומים
מנהגים. ודינים השייכים לתפלה. והנהגות ישרות דבר יום ביומו. וסדר עבודת המקדש בכל יום. ודקדוק נוסח התפלה. והכל
בסדר נאה. וחיבר עוד ספרים הרבה שהדפיסם בעצמו. לבד אותם שנשארו כתבי יד. ואלו הם. לחם שמים ב' חלקים ומשנת
לחם על משניות. שאילת יעב"ץ מתשובות. ב' חלקים. מור וקציעה ב"ח. על טור וב"י א"ח. ואלה מספריו שחיבר על
כל סדר' טורים. מגדל עז על מוסר ומדות. עץ אבות על מסכת אבות עם לחם נקודים. לוח ארש ב' חלקים.
בדקדוק נוסחי התפלה וכוונה. הקשורים ליעקב. דרושים (ונדפס איזה דרושים חוליות מחובר זה. תפלת ישרים. פסח
גדול. קול העזרה. שאגת אריה) פי' לסדר עולם רבה וזוטא ומגילת תענית. משפחת ספרים. ציצים ופרחים.
גימטריאות כמספר שמות הקודש וסודות. משפט שלום. אם לבינה. על כל המקרא. חידושים על גמרא ורא"ש ומדרש
רבה וערוך. אג"ת בקורת. ובהגהותיו היה רב בק"ק עמדין איזה שנים. ואח"כ לא רצה. ואמר ברוך שלא עשני
אב"ד. והאריך ימים ושנים על התורה ועבודה בק"ק אלטונא. ונח נפשיה בן ע"ב שנים. זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל. אמן:

ראיתי כי סידור הגאון ז"ל מונח בקרן זוית, ושיערתי שזה לד' סבות כוללות וא' פרטית: (א) שהוא כספר החתום
למרבית הראשי תיבות שבו; (ב) שאין בו כל התפלות ופיוטים הנהוגים בעת; (ג) שאין בו הרבה דינים
נחוצים מאד שנתאספו לבית תפלה מימי הגאון ז"ל עד עתה; (ד) כי הראשונים תמו ואינם, והנדפס בקרוב
לכוב נלקה מאד בחסר ויתיר והליף; (ה) פרטית, שהגאון ז"ל סדרו בנוסח אשכנז ולא יצלח להספרדים. ע"כ
אזרתי חיל והקפתי כ"ז בעז"ה, כי כל הראשי תיבות הצגתי מפורש במקומן (וגם על המעט שהוכפלו פעמים
הרבה עשיתי לוח ר"ת) והוספתי כל התפלות והפיוטים והדינים. ולסימן הסגרתי הנוסף בין ב' חצאי מרובע. הגם
הגהתיו היטב ומנוקה מכל שיבוש, וגם סדרתיו בנוסח ספרד ואשכנז. ומעתה בטח יהיה דבר השוה לכל נפש.
ומובטחני באחינו בני ישראל שיחוסו על עמלי הרב ולא ישיגו גבולי. כמבואר באזהרתי:

משה שו"ב מזיטאמיר נ"י

הערה מהמחבר ז"ל

ראוי להזהיר אדם עצמו מתוך ספר זה, ולא יאמר שום דבר בעל פה, כי הכל נעשה
בהשגחת פרטית אפי' מה שנראה קטן הערך. כמו אמירות פסוקים בשעת הגבהת ס"ת:

בהוצאות בית מסחר הספרים של ר' שמואל אבא סגל
מו"ס בראוונא

כס"ג

בזיטאמיר

בדפוס ה. ישראל ברוך בר' יוסף הכהן אלאפין ז"ל

בשנת תרע"ב לפ"ק

(א) דיני קימה וחצות ולבישה והשכ"ם ובעל קרי (כ"ו סעיפים). וסדר תיקון חצות עם פירוש ודינים (י"ג סעיפים). ותפלה המסוגלת אחר המתחלת. אוי לי על גלות השכינה. ודיני ציצית (ס"ט סעיפים). וסדר עטיפת טלית (ב' סעיפים) וברכי נפשי. ולשם יחוד (מוסף בו פסח חדש) לומר קודם העטיפה. ומה יקר. לומר אחר העטיפה. ודיני תפלין (מ"ב סעיפים) ומעלת התפלין ולשם יחוד לומר קודם הנחתן וי"ב דינים ודין כריכות אצבע האמצעי הם והפרשיות לומר אח. והפרשיות קדש והיה כי יביאך. [illegible] * (ב) ותפלה שנוסד בכוונתו לבהכ"נ. והפלת [illegible]. ודיני [illegible] אליהו מוגה כפי שהתקונו זוהר ופתח על. ויהי רצון מהר"ר הק' מו"ה אלימלך זצ"ל כפי שתיקן הלשון מו"ה [illegible] זי"ע. ומאמר אודה נאל. עם תרגום נוסף. ובאדון עולם [illegible]. ושיר יגדל עם דין א'. ובדיני ברכת ענט"י ו' סעיפים. ודיני ברכת אשר יצר (ד' סעיפים). ובדיני ברכת התורה ב' סעיפים. וקודם ברכת כהנים דין א'. וקודם אלהי נשמה. סעי' ב'. וכן קודם שלא עשני עבד. וקודם מלביש ערומים דין א' וסעי' ב'. וקודם מתיר אסורים דין א'. וכן קודם כל צרכי. (ג) וקודם אוזר ישראל דין א'. ובהמעביר שינה ב' דינים. ובויהי רצון דין א'. וקודם אלהינו סעי' ב'. וקודם ויהי אחר ב' סעיפים. ויהי רצון שהצלתך שאמר ויהי אחר. וקודם לעולם יהא אדם עניין א'. ובד בכמה הטהורה. וקודם שמע ישראל דין א' ופ' והבכת. וקודם אתה הוא עניין א' וכן קודם השמי. וקודם פ' כיור דין א' וכן קודם יהי רצון. ופ' כיור ותרומת הדשן עם פי' מספיק. וקודם פ' התמיד דין א' וכן קודם ופתט. וקודם אתה הוא סעיף ב'. ואת רבנן עד פ' נשמות עמהם ובו דין א'. ופסוק אתה הסתר עם ב' דינים. ופי' על ופיוס השבת ובראשי חדשיכם. וקודם אביי דין א'. וקודם אנא בכח עניין א'. וברבון העולמים ב' דינים ומוכת חדש. וקודם איזהו דין א': (ד) דין קדיש כו' ותפלה בצבור והרחקה מצואה ודברים שיזהר מהם בק"ש ותפלה. ודיני אונן וש"צ ודברים שאסורין קודם תפלה. ודיני פסוקי דזמרה וזמן ק"ש ותפלה. ודין איחור לבא לבהכ"נ (קי"ב סעיפים). ופסי' הודו עניין א'. ובהודו ב' דינים. ומזמור שיר חנוכת עם פי'. וקודם ה' מלך דין א' וכן באמצעו. ולמנצח בנגינות עם פי'. וקודם למנצח מזמור דין א'. וה' מזמורים עם פי'. וקודם הללויה עניין א' וכן קודם הודו: (ה) בהדרת והאמונה. וקודם ברוך שאמר ו' סעיפים. ובדיני מזמן וקודם מזמור לתודה סעי' ה'. וקודם יהי כבוד סעי' ב'. וביהי כבוד ב' דינים. וקודם אשרי סעי' ב' ג'. וקודם הללויה סעי' ג' ד' ועניין א'. וקודם ויברך דוד סעיף ב'. וקודם ויושע סעי' ב' ג'. ובאז ישיר עניין אחד. ופסוק ה' ימלוך עם תרגום. וקודם ישתבח ג' סעיפים: (ו) אחר ישתבח ויו סעיפים ושיר המעלות. וקודם ברכו סעיף ג'. וקודם יוצר אור ה' סעיפים. וקודם המאיר לארץ ד' סעיפים. וקודם לאל ברוך עניין א' וכן באמצעו. וקודם אהבה רבה ג' סעיפים ואחריו י"ד ואל מלך נאמן ודינו. וקודם ברוך שם דין א' וכן קודם ואהבת. ובואהבת ב' דינים ובוהיה אם שמוע דין א' וכן בלמען ירבו. וקודם ויאמר בסעיף ה' מוסף עניין א' ז'. ובויאמר ו' דינים. וקודם אמת ויציב ד"ס. ובתוכו ב' דינים. וקודם צור ישראל עניין א'. ושמ"ע ובסעיף ויו ג' דינים. ומסעיף ט"ז ואילך כ"ז סעיפים: (ז) נוסף כי שם. ואד' שפתי דין א'. וקודם ברוך אתה בסעיף ב'. וקודם זכרנו דין א'. ובמלך עוזר דין א'. וקודם אתה גבור ויו סעיפים. ובמכלכל חיים דין א' וכן קודם ונאמן אתה. וקודם קדושה ד"ס. וקודם אתה קדוש ב' סעיפים. וקודם אתה חונן עניין אחד. וקודם אתה חוננתנו ה' סעיפים. וקודם השיבנו עניין א' וכן קודם סלח לנו. וקודם ראה נא ה' סעיפים. וקודם רפאנו עניין א'. וקודם ברך עלינו תפלה לגשם ובסעיף ג' דין א' ומסעיף ד' ואילך ה' סעיפים. וקודם תקע בשופר עניין א'. וקודם השיבה דין א'. וקודם על הצדיקים עניין א' וכן קודם ולירושלים. וקודם את דין א'. וקודם את צמח עניין א'. ואנא ה' המלאתי ודינו. וג' תפלות. וקודם עננו ג' סעיפים ומוכת חדש בעננו. וקודם רצה בסעיף ב'. וקודם יעלה ויבא ג' סעיפים. וקודם מודים ב'. וקודם מודים דרבנן דין א' וכן קודם על הנסים. וקודם ועל כולם דין א' וכן קודם וכל החיים. וקודם אלהינו סעיף א'. וקודם בספר דין א'. וקודם יהיו לרצון בסעיף ב'. וקודם אלהי נצור סעיף ב' ג'. ובאלהי נצור נוסף יהי רצון ועניין א'. ובעושה שלום א' דינים. ואחר יהי רצון ד"ס. ואחר רבון. דין ספק התפלל. כ"ב סעיפים: (ח) בדביר בסעיף א' ב' מוסף ג' דינים. וקודם בית הכפורת סעיף י"ט. וקודם אלהינו נוסף בסעיף א' עניין א' וסעיף ה' מודוי והדינים עם פי'. ובסעיף י"א ה' דינים. ומסעיף י"ב ואילך א' סעיפים. והוא רחום וחנון עם פי'. וקודם אבינו מלכנו. דינים ומעשה א'. ובתוכו י"א עניינים ותפלה א'. וקודם ואלה תחנון סעיף ב'. וקודם ה' אלהי ישראל עניין א' ובתוכו דין א'. והשומר גוי רבה. ופי' על שמעלה בתחנונים. ובואנחנו לא נדע דין א'. וקודם אל ארך אפים ב' דינים. ובדיני קה"ת ט' סעיפים. וסדר הקריאה בשבת לשמנה ובב' וה'. וקודם אין כמוך סעיף ב'. ופסוק אתה הראת. וקודם ויהי בנסוע דין א'. וקודם ה' ה' ב' סעיפים. ושיר למעלות. יהי רצון. וברכון לר"ח דין א'. ויהי רצון. וקודם שמע ישראל ד' סעיפים. ובגדלו לאלהים דין א'. וקודם על הכל בסעיף א' דין א'. וקודם ויעזור ויגן סעיף א'. ובסעיף ד' דין א' וב' עניינים. ובסעיף ז' ב' דינים. וקודם ברכת התורה ג"ס ובתוכם דין א'. ובסעיף א' ו' דין א'. ובברכת אשר נתן דין א'. ובסעיף ב' ט' דינים. וקודם יהי רצון ס' סעיפים. וקודם יהללו ב' דינים. וקודם ובנחה ג' סעיפים:

לוח ההוספות לחלק השני

(א) מוסף סעי' ז' א'. ויהי רצון. וסדר יו"כ קטן עם פי' ושם דיניו (ט' סעיפים) גם ויחל. דרשו. עם פי'. דיני נטילת לולב (ט' סעיפים) יהי רצון לומר קודם נטילתו וברכת הלולב. וקודם הלל בסעי' ב' דין א' וכן בסעי' ה' ו'. ומסעי' ט' ואילך ד' סעיפים. וקודם לא לנו עניין א' וכן קודם אהבתי. וקודם הודו עניין א' וכן קודם אנא. וג' דהושענות והתרועות. ועל הנסים לחנוכה. וקודם קידוש לבנה. הללויה. ברכי נפשי. וקודם ברוך יוצרך עניין א' וכן קודם כשם וקודם תפול עליהם. שיר למעלות. הללויה. מי זאת עולה ואחריו עניין א': (ב) ונוסף פרקים בהפילים ופי' [illegible] ופסוקי יחזקאל. יוצר לשבת הגדול עם פי'. סדרי מוכן קודם בדיקת חמץ. יהי רצון אחר הבדיקה וכ' יהי רצון אחר שריפתו. ובכונת הדברים נגדר. כ"ט סעיפים. רבון העולמים (ולפניו עניין א') ופי' קרבן פסח. אמרי טעם. וכסדר עירוב תבשילין ג' דינים. וג' דהושענות והתרועות. וקודם דלת ב' סעיף א'. ובנתיב ג' סעי' ב'. ובסעי' ג' ב' דינים. ורבש"ע וסעי' ד'. ובריני רוצה לקדש ובסעי' ה' ג' דינים. ומסעי' ו' עד י"ב. ובנתיב ד' סעי' א' ג' דינים. וסעי' ב' ג' ובנתיב ה' סעי' א' ב' דינים. ובסעיף ב' דין א' וכן בסעיף ג' והאמר הזוכר. ובסעיף ו' דין א'. ובגמר תוך. ובסעיף א' דין א'. וסעיף ט': (ג) נוסף קודם דם ולס דין א' וסעי' י"ד וסדרי. בני מוכן. וסעי' כ"ז. ובסעי' כ"ט ה' דינים הלל. כוח. בשמת. יכלנך. ובסעי' ל' ב' דינים. ובריני ובסעי' ל"א דין א'. וסעיף ל"ב. וקודם אז רוב נסים עניין א'. וכן קודם אומץ גבורותיך. ופי' על אומץ גבורותיך ואדיר במלוכה. וקודם הכל סידור פסח עניין א'. וכן קודם אחד מי יודע ופי' עליו. ואחריו ועל חד גדיא. וקודם לו עניין א' וסעי' מ"ס מ"ט. וקודם ומפני חטאינו עניין א' וכן קודם ומנחתם: (ד) ונוסף יברך. ובסעי' א' דין א' ובסעיף ו' עניין א'. ובבאיל ה' בסעיף א' דין א' וכן במשאול א' סעיף ב'. ולשם יחוד קודם הספירה. וז' הפלות לומר אחר כל שבוע מהספירה. ואח"כ במנהגי ז' סעי' ב' נוסף דין א'. ואח"כ ד' סעיפים ופי' סעומר. וקריאה לא' דחוה"מ. ובמבלה ב' סעי' ג' דין א'. וקריאה לב' וג' וד' דחוה"מ. ובמגלה ג' סעיף ב' דין א'. ומסעי' א' ואילך ד' סעיפים. ותיקון ליל ז' דפסח. ופי' על המנהג. ובסעיף א' דין א'. וסעיף ט'. י"א. ובסעי' ב' דין א' וכן בסעי' י"ג. ובמשלול ב' סעיף ד' נוסף דין א' וכן בסעי' ה'. גם סדר הפטרת שמות: (ה) ונוסף סליחות לשני וחמישי ושני ועניינם ופירושם. שיר ובבחם לכבוד רשב"י ליום ל"ג בעומר. כל התיקון לליל שבועות עם הוספות מאמרי זוהר ותפלה. ובסעי' ט"ז דין א'. ומסעיף י"ז ואילך. א' סעיפים וסעיף ל"ח ל"ט מ' מ"א. ובקינות לט' באב ועניינם ופירושם. קינות לשבעה עשר בתמוז ופירושם. ובסעיף י' נוסף דין א'. בסעיף כ' דין א' וכן בסעיף א'. ובסעיף ג' ד' דינים. ומסעיף ד' עד א'. ותפגה [illegible] ובסעיף כ"ב עניין א'. ומסעיף כ"ז עד מ"ס. ובסעיף מ"ס דין א' וכן בסעיף כ': (ו) נוסף סדרי מבקש. מותרים יהיו. ומסירת מודעה עד כולה"ל. וקודם סעיף י"א דין א'. ובסעיף כ"א עניין א'. ובסעיף כ"ד כ"ה ס' ס"א ס"ב. ופיוט אחות קטנה. וסעיף ג' ד' ה' ו' ז' ח'. ובסעיף ט' דין א'. וסעיף י' י"א י"ב. ופסוק כי שם. ואד' שפתי תפתח דין א'. ובסעי' י"ג י"ד. ובמלך עוזר דין א'. וקודם מכלכל חיים דין א'. ובסעי' ט"ז. ובמי כמוך עניין א' וסעיף י"ז י"ח. ובמפני חטאינו דין א'. וקודם עלינו עניין א' וכן קודם על כן נקוה. וסעי' י"ט כ' כ"א כ"ב. והיום הרת עולם וקודם לו דין א'. ובאלהינו כו' מלוך. דין

ד׳ וסעיף כ״ג כ״ד כ״ה. וקודם מודים דרבנן עמוד א׳. וסעיף כ״ז כ״ו כ״ה כ״ט ל׳. ובסעי׳ ל״ד ב׳ דינים. וסעיף ל״ה. ותפלה א׳. ובסעיף ל״ז דין א׳. וכן קודם ט׳. ובסעיף ב׳ ב׳ דינים: (ז) ומוסף מסכת ר״ה עם פי׳. וסעי׳ א׳ ב׳ ג׳. ובסעיף י׳ דין א׳ וכן בסעיף י״ג י״ז י״ח י״ט. וסעיף כ׳ כ״א ועמוד א׳. וזוהר רעיא מהימנא לפני התקיעות: ב׳ תפלות לתוקע. למנצח. מן המצר. לשם יחוד. תפלה לתוקע. וסעי׳ ל״ב ל״ג ל״ד. ובברכת השופר דין א׳. וסעי׳ מ״ב מ״ג מ״ד מ״ה מ״ו. יהי רצון אחר מלכיות זכרונות שופרות. ובסעי׳ מ״ט עמוד א׳. ובסעי׳ ב׳ ב׳ דינים. ובסעיף א׳ עמוד א׳. וסעיף ד׳. ובסעיף ו׳ וכן בסעיף ז׳ מסעיפים ט׳ י׳ י״א. ובעמוד ז׳ סעיף ב׳ דין אחד וסעי׳ ג׳ ד׳. ובסעיף י״ב דין אחד. ובסעיף י״ד ג׳ דינים וסעיף ט״ז. ותשליך דין א׳ ומן המצר ותפלה א׳: וסעי׳ ט״ז י״ז י״ח י״ט. וסעיף אחד. ומסעיף ה׳ עד סעיף ו׳. ובסעיף י״א דין אחד וכן בסעיף י״ג. ובסעיפים ט״ו ט״ז כ״א: ודיני עפי״ת מסעיף כ״א עד כ״ב ומסעיף ה׳ עד ח׳ וסעיף י׳ י״א י״ב. ובסעיף ז׳ עמוד א׳. ולשם יחוד קודם כפרות. זה חליפתי. זאת חליפתכם. אלו חליפותכם. ובדרך ב׳ סעיפים א׳ דין א׳ וכן בסעיף ג׳. וג׳ תפלה זכה וסעיף ד׳. פסוק אור זרוע. קם ר׳ שמעון. ובסעיף ד׳ דין א׳. ובסעיף ט׳ ג׳ דינים וכן בסעיף י׳ י״א. ובסעיף י״ב דין א׳. וג׳ רחמנות ובהם ג׳ דינים: (ח) ומוסף ג׳ אזהרות. וסעיף י״ג. אלהי עוז. ובסעיף ט״ו דין א׳. וכן בסעיף ט״ז. והאדרת והאמונה. ובסעיף י״ז דין א׳. וסעיף י״ח י״ט כ״א. וברכות ג׳ סעיף ב׳ דין א׳. ותפלה קודם מנחת יו״כ. ובסעיף ב׳ דין א׳. וסעיף ד׳ ה׳. ובסעיף ו׳ ב׳ דינים. ובסעיף ז׳ דין א׳. וסעיף א׳. וסעיף ב׳ ג׳ ד׳. וברכי נפשי. רחמנא. לומר קודם נעילה. ובסעיף ה׳ ג׳ דינים. ובסעיף ו׳ דין א׳: וסעיף ז׳. ה׳ מלך. ענה. לומר אחר נעילה. ובסעיף ט׳ ג׳ דינים. ובסעיף א׳ דין א׳. ובסעיף ב׳ ב׳ דינים. וסעיף ה׳ ו׳. ובסעיף ז׳ דין א׳. וסעיף א׳ ט׳ י׳. המבדיל לומר במוצאי יו״כ. ובסעיף י״א דין א׳: (ט) בסימן ס׳ סעיף א׳ מוסף עמוד א׳ ודין א׳: ותפלה בעת שאוגדין הלולב. וסדר הנהגה לעיו״ט (ג׳ סעיפים) ובדתוב ג׳ סעיף א׳ דין א׳. ובסעיף ב׳ ב׳ דינים. ובסעיף ג׳ דין א׳. ובסעיף ד׳ עמוד א׳. עולו אושפיזין. בריך מוק. רבון כל העולמים. וסעיף ה׳ י׳ ובסעיף ז׳ ב׳ דינים. וסעיף א׳. ובסעיף ט׳ ב׳ דינים. וסעיף י׳ י״א י״ב י״ג. ובסעיף י״ד דין א׳ וכן בסעיף ט״ז י״ז. וסעיף י״ח י״ט. ובסעיף א׳ ה׳ דינים. וסעיף ט׳ י׳ י״א י״ב. ובסעיף י״ג ג׳ דינים. ובסעיף ט׳ דין א׳. אתקינו סעודתא. פסוקי יחזקאל לומר בה׳ דסוכות. ובסעיף ב׳ דין א׳ וכן בסעיף א׳. ליעול יצחק. ובסעיף ו׳ דין א׳ וכן בסעיף ז׳. וסעיף י״ב י״ג. ליעול יעקב. ובסעיף א׳ ב׳ דינים. ובסעיף ב׳ דין א׳ וכן בסעיף ד׳. ובסעיף א׳ ב׳ דינים. ליעול משה. ובסעיף א׳ ב׳ דינים. ליעול אהרן. ובסעיף א׳ ב׳ דינים. ליעול יוסף. ובסעיף ד׳ דין א׳ וכן בסעיף ו׳. וסעיף ד׳ ה׳. ליעול דוד. סדר תיקון ליל הושענא רבה. וסעיף ו׳ ז׳. אדרא זוטא. וסעיף א׳ ט׳. ובסעיף י״א דין א׳. וסעיף י״ב י״ג. ובסעיף י״ד דין א׳ וכן בסעיף ט״ז. וסעיף ט״ז: (י) מוסף סדר הושענות ופירושם ודיניהם (ו׳ סעיפים) יהי רצון אחר חבטת הערבה. וסעיף כ׳ ובסעיף כ״א ג׳ דינים. ובסעיף כ״ג דין א׳. וכן בסעיף כ״ג כ״ז. וסעיף כ״ז. ובסעיף י״א דין א׳ וכן בסעיף י״ב: בסעיף י״ג דין א׳. ובסעיף ט״ז ב׳ דינים. ובסעיף י״ח דין א׳. ובסעיף כ״א ב׳ דינים. וב׳ תפלות לומר בנטילתו מהכוסות. ובסעיף כ״ב דין א׳. וסדר הקפות לפי נוסח הרב חיד״א ז״ל והמגיד מקאזניץ זצ״ל. (ובסעיף כ״ד ב׳ דינים) ובסעיף כ״ה דין א׳. ובסעיף כ״ז ב׳ דינים. ובסעיף כ״ח דין א׳. וסעיף ל״ב. אבר בגלל אבות. שישו ושמחו. אדירים ישראל. המקבצנו מלאכים. אגיל ואשמחה. ובסעיף ל״ג ד׳ דינים. ובסעיף א׳ דין א׳: (יא) בנר ה׳ סעיף ז׳ מוסף דין א׳ וב׳ תפלות לומר קודם הדלקת נר חנוכה. מעוז צור וכל הזמירות שאומרים אחר ההדלקה. ואמר מלה לשבת חנוכה. ובשער יוכים סעיף י״א. מוסף דין א׳. סליחות לעשרה בטבת עם פי׳. דיני ופרי שובבי״ם ותפלה למי שאינו יכול להתענות בהם. ובשער הגיה סעיף ז׳ דין א׳ וכן בסעיף ס׳. יוצר לפרשת שקלים עם פי׳. ובמוסף ס׳ שמי פיס מוסף לפרשת שקלים עם פי׳. ובתיקון ז׳ אדר י״ב סוססות. יוצר לפרשת זכור עם פי׳. ואחריו סעיף י״ג י״ד כ״ז. וסליחות תענית אסתר עם פי׳. ובסדר סיום הלילה בסעיף א׳ מוסף דין א׳. וכן בסעיף ו׳. ולשם יחוד לומר קודם קריאת המגילה. ואחר ברכת הבחיים דין א׳. ומגילת אסתר עם הטעמות היוצאים מר״מ וס״מ

טבה. ולפניה עמוד א׳. אבר הגיה. שושנת יעקב: [illegible] פורים. ובסעיף כ׳ ב׳ דינים. וקרובץ לפורים עם פי׳ (וקודם לו [illegible] א׳) קריאה לפורים. וקודם להדין א׳. וסעיף כ״ד. ובסעיף א׳ [illegible] עניים. ויוצר לפ׳ פרה (ובסופה דין א׳) והחדש עם פי׳: (יב) מוסף דיני חלה (כ״ט סעיפים) דיני מזוזה (ל׳ סעיפים). עמק הברכה. הכולל דיני חולה ורופא ורפואה וביקור חולים (כ״ט סעיפים) [illegible] מודעה להכביד מרע. וכל התפלות ופסוקי תנ״ך שאומרים [illegible] והמבקרים. וסדר וידוי לחולה בקצרה ובארוכה. דיני גוסס (ד׳ סעיפים) דיני קריעה (י״ט סעיפים) דיני טומאת כהן (ל״ג סעיפים) דיני המכין צרכי חופה ומת קרובו (ב׳ סעיפים) דיני מאבד עצמו לדעת (ז׳ סעיפים) דיני התכריכין והטהרה (י״א סעיפים) ותפלה לומר קודם הטהרה. דיני לויה והספד והוצאת המת (ל״ה סעיפים). צדוק הדין (ד׳ סעיפים) דיני קבורה (בחול ויו״ט) ואחריה. וסעודת הבראה (ג׳ סעיפים) דיני אבילות ויא״צ (ע׳ סעיפים) וסדר הלימוד ליא״צ. ותפלה לומר אחר הלימוד:

לוח ראשי תיבות

(א) אכנה״ג. אנשי כנסת הגדולה: אמה״ג. אמ״ה. אני מורי הגאון: א״ס. אין סוף: איש״ר. אמן יהא שמיה רבא: א״א. אריך אנפין: א״ה. אומות העולם: אבי״ע. אצילות בריאה יצירה עשיה: אכמ״ל. אין כאן מקום להאריך: אב״א. אחור באחור. [illegible] באימה: אב״ר. אין בכי נמי: אה״ר. אהבה רבה: אהה״ר. אדם הראשון: או״א. אביו ואמו: (ב) בה״ג. בהמתה גדולה: בח״ל. בדברי ח״ל: במ״כ. במחילת כבודו: בב״ש. בשם [illegible]. בבאר שבע. בבת שבע. בכ״מ. בכמה מקומות. בכל מקום. בכסף משנה: ב״פ. בן פזי (ע״ז י״ז): בה״ה. בריך הוא [illegible] התורה: בח״פ. בחטף פתח: ב״ש. ברוך שאמר: בפ׳. בפתיחה: בי״ע. בריאה יצירה עשיה: באו״א. באבא ואימא: ב״י. בית יוסף. בני ישראל: בשא״א. בשאי אפשר: ב״ח. בעלי חיים: בה״ש. בין השמשות: בש״א. בעל שער אפרים: בשכמל״ו. ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד: ב״ש. ב׳ שעות. (ג) גי׳. גימטריא: ג״פ. ג׳ פסיעות. ג׳ פסוקים. ג׳ פעמים: ג״ע. גילוי עריות: גו״ד. גזר דין: (ד) דריב״ז. דר׳ יוחנן בן זכאי: ד״ה. דבור המתחיל: ד״פ. דפוס פיורדא: דר״ס. דרב סונא: דא״א. דאברהם אבינו: דחז״ל. דברי חז״ל: ד״ס. דברי סופרים: ד״א. ד׳ אותיות. דרך ארץ: ד״ל. דים לנקבות: ד״מ. דיני ממונות: (ה) הל׳. הלבון. הלכות: הכ׳. הכהן: ס״ע. סיה לו: הנ״ל. הנזכר לעיל: הי״ו. המבדיל יבין: ה״ש. הכי פירושו: הגוס׳. הנוסח. המשכתות: ה״א. ה׳ יסודות השיר: הנע״ל. הבא עלינו לטובה: (ו) וה״ה ודעת הבית הכסא: וה״ק. והטעם קטנה: וז״ש. וזהו סוד: ו״ק. ו׳ קצוות: וא״ת. ואל תבטח: ובה״א. ובמשנה אהרנית: וה״א. ואל אותיות: ו״ר. ויקרא רבה: ומ״ש: ומה שכתב: וכ״ה. וכן הגהת מאגן: וכ״פ. וכן פי׳: וגא״ל. וגם לציון גואל: וה״ע. ודי למבין: ו״ע. ו׳ טפחים: וי״ה. ויש חולקין: (ז) וה״ה. וזהו שאמר הכתוב: ז״ה. זוכר הדם: זו״ן. זעיר ונוקבא: זמ״ם. ז״ש. זהו שאמר: ז״א. זעיר אנפין. ז׳ אותיות: (ח) ח״מ. חובות הלבבות: חול המועד: חג״ת. חסד גבורה תפארת: חו״ב. חכמה ובינה: ח״ת. ח׳ תיבות: חס״ו. חרם סוטה וקטן: (ט) טה״ה. טור אה״ח. ט״ס. טעות סופר: (י) י״ס. י׳ ספירות: ירו׳. ירושלמי: יקבה״ו. יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה: י״ח. ידי חובתו: יצ״מ. יציאת מצרים: יש״ש. יש של שלמה: יעו״ש. יעלה ויבא: יל״ד. יש לדקדק: יצח״א. יצחק אבינו ע״ה: יעא״ה. יעקב אבינו ע״ה: (כ) כמש״ה. כמו שאמר הכתוב: כת״ב. כתר חכמה בינה: כה״ג. כנסת הגדולה: כמד״א. כמה דאת אמר: כנ״ל. כמבואר לעיל: כ״י. כנסת ישראל: כ״ע. כתר עליון: כהא״ר. כתבי האר״י: כחב״ד. כתר חכמה בינה דעת: כשע״ז. כשעודו: פ״ז: (ל) לה״ק. לשון הקודש: לש״י. לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה: ליה״ח. ליודעי חן: לאא״ע. לאברהם אבינו ע״ה: לה״ש. לגה שמים: ל״א. לשון אחר: לנ״ה. לנה אדם: ל״א. לנה אמר: למ״ד. למאן דאמר: לנ״מ. לאבי מורי: לק״פ. לא קשה מידי: לש״ש. לשם שמים: ל״ג. לפי דעת: לפ״ד. לא מבעיא: ל״מ. לא מבעיא: (מ) מה״ט. מלאכי: מה״ד. מדת הדין: מו״ק. מור וקציעה: מדה״ר. מדת הרחמים: מרע״ה. משה רבינו ע״ה: מנ״ח. מסעם אחר: מ״א. מלכות: מהרצ״י. מהרב צבי יוסף: מ״צ. מיין מקבן: מ״נ. מלך מלכי המלכים: ממ״ה. מדרש רבה: מ״ר. מחמת יד: מ״י.

זה השער לה׳ צדיקים יבואו בו

פלטין בית אל. העומד על שבעה עמודי שמים. ונקרא גם אור שבעת הימים:

הוא ספר ראשון מציור בנין בירת סלטו של עולם בעל הבירה יתברך לכל דבריו וחוקותיו. הבונה בשמים מעלותיו. עלית קי"ר ע"ה מגן אבות ואמות. ושם מטה שולחן כסא ומנורה (משכן) לאיש האלהים הדר בשני עולמות. להתהלך לפני האלהים באור החיים בימינו נצח שמחות נעימות. ובו שבעה בנינים גדולים ונוראים. וחמשים דיורין נאים מופלאים. מקדשי אל ובתי ממלכה. ממלכת כהנים וגוי קדוש אשרי העם שלו ככה. הא לכם זרע קודש הנהגה (מסודרת לחיי האדם הישראלי) אלהית שכלית טבעית מלאה ברכה. בסדר ישר נקשר שמורה מכל טוב מדעי ובאושר מדותי ערוכה. ע"פ התורה והמצוה הדין וההלכה. ומעשה המכונות הבונות רצויות ע"ד המושכל הנגלה והנעלם קלועה מקלעות פקעים ופטורי ציצים גדילים מעשה שבכה. וסובב על קוטב ימי השבוע סיב ובלה ביה מיניה לא תזוע. מאן בעי חיי ומזוני ובני ואור זרוע. לתאוות מתועבות רפן ושרתוע. לכל בשרו מרפא לכל מחלה קמיע. יום ליום יביע. דרוש וחקור בו כי לתכלית הנכסף מגיע:

מבוא. סידור תפלה (ותקון כוונות) בית אל כמשלה לאחת סולה. סמתפלל בו בכוונה סמלת רימם לאיש תוכחת הלילה. ויקרא יעקב שם המקום בית אל אשר פגע בו ותיקן תפלה **ערבית** ועורבה לה' מנחה בנלולה ולמונה וכו'. מדוייקת דקה מן הדקה. המוספת כל גרסה. עפי סופרים וספרים מכל ערכה. ע"פ דברי [illegible] ובע"ד קבלה אדמים סמכתו במסכת שטבעו חכמים בגרסה. [illegible]

סולם בית אל

גם אלה דברי סמכתי טובת בבנין ובתנים באלו. יעב"ץ במשל. כ' אמר לבמן במרעל. בנה בניתי בית זבל. למי אלין גו גבול. זה אלי ואנוהו. סבר הבנוים ובני השמים לא יכלכלוהו. ונאמר בישראל שם קדשו לבנין בית כנסת נקבל שם יהומתנו. גם ימבלנו ומקדש יגרסהו. אלוי ימפלל וקדוש אליהם לפני מלאכת יקדלוהו: והבית לא פעלם. מכל ממלאכים מלאכי עולם. גדול ממלם מפלם בתנוהה. לבאן סגותה. לא סיל מקוםב. לכן במה שדוע גלל יודע ספר. כי סיל בעמודה גם במקום סקדש

בגולה

הגדולה ממנו. אף כי בגלות החל הזה, שבטלו הקרבנות וכהן מזה, אכן אך שלא תלה לא יעשה לו ויתלה הגם אין קצב. הלא כמה הספר והמחשבה והמעשה בלשת הלחשים הרמוזים נכתוב בפיך ובלבבך לעשותו צריכים שיהיו מתוקנים עשוים כלאחד ויותר שבכם שלמות כל פעולה תלויה ובמעדרם בלתי מזגב, והשתנוגתי בסידור תפלותינו וכוונותינו, מצאתי כי בכל אלה קצרה ידינו:

אם בראשון, הוא הדבור והלשון, השיגוה מעתיקים מתוך גלותם הקשה, בכנת סופרים בורים ומעתיקים ריקים, הם הולידו שיבושים ותמורות זרות וטעויות חלוקים, מסף לזה כל מדינה ומדינה, שנהגה [..] מנהגיו במדינה, סובלת חילוף במבטא לשונה, ומ"מ קן גם על הקדוש לשנם, ולא בשמע פתגם, כי הוא אינו מקבל החילוף בעצמו. כן שפה ברורה, אחת היא לאו"מה נרה, קרי"ם נאמנה, לא תוסר ולא תשתנה:

ואם השני המגע למחשבת הלב, מעגב ולא עולב, אפי' הוא חסר וקן מה יפיו ומובו, בהעדר הרוך במקבו, כי העיקר חסר אפי' כביאור הפסוק במקומות הצריכים, והספרים שהוכרו בזה אינם מצויים ביד כל אדם גם הם רחוקים ואחרים, אף אם לבוש תפלה וגרסת שהקם אבי כנסת הגדולה לא ונכור הדבר הזה"ע קבלת ה' [..] הוא, מ"מ יצטרך לממעים לגלר תיקור המלות וקבורם גם אלה לחכמים, ומה נאמר ומה נדבר, מכוונת הסודות והרמזים הנפלאים הכם כי אין לנו [..] יודע למכיר:

ואם בשלישית, למקרי המעשה ההשתחויות בתפלה ממולה לב הוים, הלוא הי רואים כמה המעשים המחודשים המפלאים אליה, כי ממחוגה אלהים מחוללת, נכבשים ישרה הקבלה, מתקנה ומרקיע והקדימה והאיחור מסודרים, אם במעלות ממס הסבות בתפלה וברכה, אם בישיבה אם בעמידה ובהליכה, בכריעה בנפילה ובסמיכה, גם עלה נמצא טעם חלוף או יתרון, פעם חסרון, מבלי תמים לנוח, איזה דרך הברור והאמת:

ואם אמנם כבר יצאו לאור הדפוס סדורי תפלות בכמה אופנים שונים מן הענין הביאור, אם בפשט ואם ברמז וסוד איזה דרך ישכון אור, מן הענין ההנהגות התלויות בדיבור ובמעשה, בסדר וכוונה פגם לו מכסה, כן כל אלה ראתה עיני לספיק רצון ולקרב התועלת המבוקש [..] כבפיקו, כי הגדולים והמפורים שנמשלו בדבר זה הלם בדרך הרוחב והעומק, אם בפירוש ואם בסוד ברחוב הם ולבין העמיקו, בגבול ומעלה והודה, לא כל מוחא סביל דא, ביחוד בסודות הכוונות, כסוד אלהים הסתר דבר, מקולר ללבנות, ולא נמסר כי אם לצנועין, די עם בשרא לא איתי מדרהון, ודי רוח אלהין קדישין בהון, דלא ראוי אדם על יבשתה, שליטא הכי בשתא, אף כי על אדמה ממלה, כלומר ועומדים בדעת העומק גמול מחלב ותעתקה, אפי' בביאור ע"ד הפשט בצריכות אינו יפה שמספיד הכוונה הפשוטה, ועדיין אינו במבוכה אודות הסדר הכשר והנהגת ההכרתי הדינים הקבועים בהם כמה וכמה, כתובים [..] תמה דברים רבים מפוזרים, ראוים לבוא מכרים ונעשים, ונפקד אחד נבנת שבתה, מהמת גודל השינוי והמרתה. לכן פועלה הבטל היה תולעת העיקר לפסר שתפיו כפך ונתתם, גב שי ומי שמיאן בסדורים דיני דינים מפורים שאין כאן מקומם, אשר ידע טעם לבחירתם, ואם בקש להעתיק בפ"ע ומהם מדות [..] בשלימות כל הפרטים עד תומם, ורבים אומרים מי יראנו טוב סידור תפלה ממשמש, לגאון אשר דבר בענין הביאור. הכרתי בדרך קצרה כי קצר מצע. וכן בענין המנהגים והדינים שבסדרים והבחונים המפוזרים והמסודרים שיצלח לשמונות, וכרח מועתק גל יתר לבטל לא נלקח והפסיד כל מהמונם הדיעה ביהרסם, ולהבדיל אחר סיבה וסוד, כאמור ע"ד האר"י ז"ל ומוגהים מכל הטעויות והמרעות אשר ידעתי שכך היה מנהגו של האר"י ז"ל, ומרף רמזים ורזים נעלים, ע"ד המקובלים, המגשמי מבורים, ונלאים [..] קרובים לשכר והאוקים מכסהר ולא יקראם לא מכ"ח, ולבד השפתאות כנאום, המבוחרות ואחות, הכרוזים רפאים, המגינות והסכמות:

ובדבר הבתים והקטעים ממודפסים, ראיתי שמורים כי לא יספיק כל מבוקש [..] מורים, ולא [..], אפי' סיב שנקם יפות מהאדמות קיומם ורואם, [..]

שפי דמיום דגיל ודגה"צ מי ניכה, ולמעלה השעה צריכה, ומכל מקום לא כיוון אלא על תפלות שתקנם אכה"ג שהאריך בשעורם ליותם, והבר הארוך טוב מעט בכוונה, כ"ש כלה הכוספות שמקוצ אחרונים בתוך דברים מקום ספה, [..] לאו בכונם מכן מפרזך מרובה מכבן, ותתיקנו יפה מדיבוק, ובירושלמי (פר' ה"ב ה"א) אמרו, חבה בשביל שהגה להתפלל קצרה ימיו של ממלא, זה שאמר הכתוב ודבר שפתים אך למחסור, ואף בדבר הגלה הריבוי אינו משובח לפני המקום והכל בעם הוספים, כמ"ש הכתוב ע"כ יהיו דבריך מעטים, לכן בחרתי ובררתי מכם מה יפה מהמכה קב וקב, מועט מחזיק את המרובה לבך, גם הוספנו על העיקר, כל מרשם כמלות והביגוע ותפלה קצרה ואחר מקבעות יפות שתקנו חכמים הם שהכבה לשבה וכוונה בו להמוליא רוח מלמטה בתפלה וזולתן רבו כמו רבו שבכתוב והגו כבן מסג הספר, עוד אספנו הבחיה המתגלים בגלות דסוף פ' שיר קורא בוהם סדור ויקר, ומתגליהם מובות כלם בידים בים והמעט אחדשם, כבוה"י תורם ויקדשם:

זה לי עשרים שנה ומעלה, מעת שחברתי ספר לוח ארץ כי קבלתי עוין כלו קבלה גדולה, מלא הבאיח מי רחוקים וקרובים, להוציא לאור לזכות בו את הרבים, ולא עלתה בידי מחמת השתבכות סבבותם זמן מנגד, גם ביותי עסוק בחיבורים אחרים אשר דיכי בבי"ש להדפיסו קצת ע"כ כונה שהאמר הקטן הוא מן הדד נקמן אים מנגד, עד עת בוא דבר אמרת ה' צרופה ומיוחדת מכל עקוב, עד אמצא מקום לה' משכנות לאביר יעקב, בתוך כך לא שלותי לא שקטתי ולא נחתי ויבוא רוגז שמים, לכם יקראו אימים, הגלל לי ילד שעשועים גם בן יקר ונעים, ותלה קצות משמי גאון רעים, כל סמא דמילתא הכל בע"ה הכוס בידו לא [..] מהם עד שהרקו האריך לי ב' בתים והגיעה עד שערי מות כמעט שכבה דומה נפשי, וחזר ועשאני בריה חדשה והיה לי משפי לגלל ובנה לי בית שלישי, נקוה שיהא בנין עד עד, את אמרתי במגילת ספר כתוב עלי אודך עולם ועד, נפלאותיך ומחשבותיך אלינו אגידה ואדברה עצמו מספר כל הגיסים, קטונתי מכל החסדים ומכל המעשים, כמה אף ואקדם לאלהי הסדי, בתומך בידי, ברחמה אותי מעודי גואלי ושדי, שלקדמני בעולם, ואומר אנכה לי בית מדות ישרות, וכמו גלר"ם ועליות מרווחים וקרע לו חלוני רקיע לקבל תפלות בעולם במעלות, על מזבח ה' בם יזבחו זבחי צדק עולה וכליל, יפתח תוף והליל, יהודה ועבר הירדן והגליל, על יהח כי גרגל בעגיל, ואף אם עדיין יד האמן עלי קצה ממגלה הגרגשה, ואשר גידל בנים והמון הסדרות הנועדות עלי היו מלגה הלבן מעמסם, אוי לי מיוצרי אוי לי מיצרי, אוי לי מגרי אוי לי מיצורי, גם היום מרי שחי הליתי היום שלשה, וכדי שלא להאמין כמשה יותר אנסתי עצמי לכתוב ביד חלושה, גם בלום ראיתי, בקשת חברי והספם רב מהשגתי והקמו לגאול העמק שאלה, כי שיערתי חסרוני הגדול בכל אלה הגדולות כי גבהו למעלה, אעפ"כ בטענתי ברחמי שמים המרובים, ובחסד אל כל היום, אשר עמד לי בכל התלאות המרות המוצאות אותי מעודי, ולא נתן למוט רגלי והחזיק בידי, ובזכות המצוה הגדולה זכות הרבים יעמוד לי, כן אל כביר לא ימאס תם, ולא בזה את תפלתם, לא שקץ ענות עני ממעבר גוזע, ובשועו אליו שמע, לכן חיל אזרתי, הס' בנת לבי ומצאתי, התחזקתי והתאמצתי וקבלתי עלי שלא להעביר עוד השעה, עד ותמרת יה ויהי לי לישועה, להודיע ולקבוע מקום תפלה קבועה, ביחוד במקום שאין תקיעה, והוא דקביעא לדרדק.

חזרתי והכנסתי לבית הספר ללמוד סדר תפלה וברכה להוציא שלום בק, והמעט שעברתי שנית מצאתי עוד דברים הרבה שלא כתבים בסס המדקדק הנ"ל ואמרתי עת לעשות לה' חנק, ה' אמרה נפשי נתקן בית תפלה קק, ולגבותו ביום מחדש בכל אלה הדברים המוכרים ליגר בדרך הישר טוב וישר בעיני ה' ואדם בני סירק, וה' יעזור לי כל ימי ואל תתן כי לא יאמיה קן ודרור ולהכרית תמיד ומים מן הרים כל תקון, כן ה' אלהים יצמיח צדקה ותהלה לעלם מרי לגאולים חוקי, והחזקתי עצמי ובשרי שלא לעבור בכל תאחר, ועשיתי בכל כחי ומאודי לבנין אחריות חדשים גלוים ומגוהים ולהביא ביד כן המובחר, למען יהיה מלאכת ה' זו סלה סלה ותמודה לעולם יחד, מנוקה בצדק מכל דופי, וקראה לה שם חדש אשר פי ה' יקבנו, בית אל. לא כראשונים שקראוהו הר וכדם בהמודים לשר אין שבמם ומדם תחרם [..] הריאל והכרמל, אלא כיעקב שקראו בית כמו ומבואלל תרומו לבים הבאים כאשר שיכם מכרה כימים אמן כן יאמר סלה:

סולם בית אל מוצב ארצה. וראשו מגיע השמימה. ובו ג' חווקים. לעלות בהם לשלשת הראשים הנזכרים:

עתה נזכיר בקצרה דרך הערה. פרטי הענינים המעכבים והמועילים בעבודת התפלה: הנכנסים ונכללים תחת שלשה סוגים הגדולים הנ"ל כסדרן:

(א) דיבור הפה ומבטא השפה. צריך להיות שלם בתיקון הלשון כל מוס [illegible] יהיה בו בלתי בניקוד נשמע. כהלכה לה"ק בכל מלותיו כנגד נעם. מה מלעיל אמרי טעם. וביחוד שלא לקרות לעיי"ן אלפי"ן וכן הה"ן כאשר יבואר הנ"ל. מה פוס סטור ממלל. וכ"ש להשמר מחילוף קריאת אותיות שהיא ממולא ה' כלל. לא כמו שאנו האשכנזים עושים בקריאת הו"ו רפויה כשי"ן לבשתנו. אבל בתמיעות הצרש וטוב חלקם. לא כספרדים שאינם מבדילים בין קמץ לפתח. בזה הם עושים קודש חול ולהפך כקם מתשנו מופת. ועי"ז תמהתי מימי. אחרי זמן רב מצאתי להרב המקובל הבחיי (רש פ' וירא) שהתנגד לה' ג"כ בזה. והוא ז"ל הרה מהם. והעיד עליהם. והזכיר ע"ז מאד (שוב מצאתי גם נבעל ניום תק שכתב שאין קורא הקמץ על נכון כמו האשכנזים) מלבד שגורעים מספר הנקודות הקדושות שנתנו בסיני ומבטלין מקצתן. כי אין נכם לא פתח יהר. ובחולם לגמרי בעל הצלם ונעכר. מעלת בריאת הברת חולם שלם מעדר מעיקרו. לאם כמליצו הטבע. וכמולאים הוקבע. וכה עשו הגו"ל ונו"ר. שהשוו הברתם ואין למחלה לבוש צרי. וכן בניגוני הטעמים יפה כחם מהם. מה נעים גורלם בהבדילם ביניהם. צריך ליזהר בזה שאינו המוסב. אלא גבול מטעה. וכם מבוגתם אתם המתאם קוטב. שאין אם מבדילין בין צרי לגות. אך שאל בוא להתמיר זה בזה. פלטג לשן ונכוה. יזהר בהטעם גדולה ובהטעם קטנה בדגש ורפה ובמפיק ובמפסיק הכשר. ולהגר במקום הראוי לקצר. ולרדוף אל המקום אשר יהיה שם הרוח. לעמוד ולנוח. ולא יאריך מלה בהלעטה. הנם ונעלמה. רק בנחת כמשפטה. ולא ירים הנה ולא יניד כמה. משפט התנועה לא יגרע. ויזהר במלעיל ומלרע. ובמי שאפשר לו ויודע הדברים האמורים. אבל מי שלא הגיע לידי מדה זו בנעורים. א"א להפריעו בנחת הטעמים שטורחו רב ומייגע דבורו. והשמדו מחשבה משבח. לכן טוב שלא לבלבל הקורא אשר לא נסה באלה. במטבע התפלה:

(ב) מחשבה וכוונת הלב. אם אמנם נחלקת לנגלית והפנימית זו כוונת הלב. ראשית דבר יזכיר פירוש המלות בכל מה שהלב והכוונה. וידבק מחשבתו במלות אשר ממנו מוצאם ומקורם. בעל התפלה למלא שאלתו. לכן בכברת יחיה אל לבו שהולך לפני מי הוא עומד יוצר רוחו ונשמתו. וכל במלא מעשה ידיו הוא מעשיו יודוהו יסירו הבלתו. ואם אמנם גם אין חקר לגדולתו. ואין סוף לרוממותו. במקום גדולתו שם ענותנותו. להשגיח בשפלים. ורחמיו עליהם מעולם. כי מעשי ידיו הלם. ואף אם אדם ילוד אשה. מלך ממשה בלוהם. אלא כלימה ובושה. לא יבוש יעקב ולא ילבש ישראל בגשתו לקדש פני יוצר ערב ובוקר. כי לבן כבוד. והוקדם מרחם מבטן. מבטן קראו. לעמוד לפניו לשרתו ברתו. והדליק בו נר ה' נשמת אדם זה חלק אלוה ממעל וזה חלק אלוה ממעלו. כל הנקרא בשמו. לכן אם אליו ישבוק ותפלה אומר וירוב יגיל בנעדם שזוכה לעבוד למלך הכבוד. ישמח ישראל בעושיו. וישמח ה' במעשיו. כי יעבדוהו בשמחה ובטוב לבב שלם והנפש התמה כי כל לבבות דורש. ולב מחשבות אין חורש. כלם נרצה יגיה, מלגם יפרש. וירחיק כל עצבות, כי אין מבטל ומפסיד שלמות הכוונה, יותר ממנה, ויצייר אלו היה עומד לפני מלך בשר ודם הנה היה הכר הכין לשום ודיבורו היטב שלא יכשל בגדולה וקטנה, שהק"ו לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה ברוה ומכיר מצפוני רעיוני, לא יבאר מגד פיו, לכן עיקר ויסוד התפלה היא טוהר ונקי הלב וקיום המחשבה, כן היא עבודה שבלב הניכר, ואמרו רז"ל תפלה בלי כוונה כגוף בלי נשמה, ואמרתי אני כמדר מערכה בלא לב במלחמה כמדע מה"ש בס' הזהר [תהלים כ"ג] ובשערי אורה [שער א] שהתפלה עוברת בדרך מסוכנת כמ"ש לקמן בהקדמה, ולא יבא דוחה בתפלתו בשטף הדיבור, אלא עם כל מלה מחשבה לאמרה בכוונה שאמר שלמה (ס' ח') ואל יקדים פיו את לבו כדבר המגיד שהנל ח"ב הכיר (פ"ק הנשמר אהבת ה', ועי' ס"א סי' נ"ו, ומורה סי' המתבודד, ואגב למעלה פרע"ה, שהשב בנשמה שוה כי מדרשו בכל לבב ובכל מאד, ואחרי בשלך החסיד, שאמר חליתי בכל לב) ואז"ל שלא יבא הוץ פוסק מלפניו בהוי הלוקן שאמר עליהם קרוב אתה בפיהם ורחוק מכליותיהם, וכן ישם לאמר ולא לחוד קראם וגו', ואמר ויפתוהו בפיהם וגו', והכיע

יען [illegible] נגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבדוני וגו' ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה, והנה הכה נוסח התפלה כמעט שב למעשה מורגל בהתמדתו על נוסח אחד, והסדר הכוונה בהרגלה, ולאשר תוסיף התמדתה, לא תוסיף הא כח כוונתה, ע"פ הרוב תמעיט מקצתה, כי שב המנהג הטבעי ולא תתפעל ממנו הנפש, והדבר הזה ראה מתמצא הנ"ל לכן באתה תבחן סגולת התפלה המועילה, בשלימות כוונת הלב הנכון כתוכה, אם יוכל להדש בה דבר כי הנה יודע כי לבו שלם ונכון עמה וכל מעייניו בה, והפלים שנתמנהם בהרם אחרי גיוו שלא יספרם ויפסלוה מבלי הדעת, גם התפלה בעין דומעת, רצויה ומקובלת מפני שבאה ממעמקי הלב לפיכך עד לב השמים הגעת, ואם הנה ישבע מבוסר הוא שתפלתו נשמעת, ככתוב הבין לבם תקשיב אזנך, וקרוב ה' לכל אשר יקראוהו באמת, ותפלת ישרים רצונו, ואת שועתם ישמע ויושיעם, אז התענג על ה' ויתן לך משאלות לבך, ואומר כי אז על שדי תתענג ותעתיר אליו וישמעך, וכל חפצי שמים הנשמים בלב שלם מצליחים, כמ"ש בחזקיה ובכל מעשה אשר החל בעבודת בית האלהים וגו' בכל לבבו עשה והצליח (ד"ה ב' ס"ס ל"א):

וידע אמונה אומן, כי הנבנך מתבנך, וכל מה שעושה, לעצמו עושה טובה וברכה שאין לה שיעור, ולא לו נגד, אלא שגורם שפע בעליונים, ואל יקל בעיניו שגבורת נגלה ודימום, והורם בשמעו אחרי שעולם העליון קדום ונורא מאד, האריז אם זכה לתקן עצמו, באמת כאשר ידבר דיבור קדוש ומוסר יש בו כח לפעול למעלה למעלה, כי שם נפשו קשורה בהבל רוחני כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו הוא השגל הקלוע מתוטי חסד המשוך ממרום יום על מדת לילה, לבושיע על בשמם האלה הנוזב שבו אחוזה ועל ידו בהתגלגלה, וכמעשהו התחל למטה גורם נשמע והתפעלות למעלה, אפי' שהוא ארוך לאין חקר, ולא יכחיש זה מי שאינו חוקר, ואינו מורה מפיו בסקר, נלכה אחרי הכבל והתורה אשר נדה מלז הכופר בהמונה החוקר, שלא זכה לתמורת האלהים המגיד כאור בוקר, על כן ישפם כתור נסגרים לנשות ההבל בל יבחין בין אמת והשקר בין טוב לרע לא יבקר, ומעיין לנקודים לנשות כמוהו עימהם לנקר, לנרום פתוח הבהל וגבול הסדר לעקר, לתשוב העולם הפקר, נצייר תוהו קדמון שאין לו סוף ולייחס הפתחים לדבר גשמי בלי התחלה והכלות כל עיקר, ולפי הבנתו הלמדים עולם כמנהגו נוהג בלי משגיח ומוקר, עליהם אמר לו לא ייטיב ולא ירע לא יסמן גבר ברצונו עם אלהים מה יועיל כי יפגע [illegible] התפלה קשות דברים אשר לא כן חשב על ה' ים נושה הערב דוקר, אוי לנפשי לעזר הבהל מבולג סדעת מגבל כנכמות ודתם הסיל ובער, אך המקבל נמוהו דבר זר הוה הבלות הנדרי שבוא עד המושכל ראשון אל הבהל הבריא סער, ועל זה נאמר למען יחיא לב ב"א מתורת שמים ולמלך השגחתו מתהתאומים פיו סער, באומרו עזב ה' את הארץ ואין פנה הפני אדם יולד מבולא ומעמד למקרים ולער, כי בבריותם לנו הולך לנמור חיי ההשגחות כבבנות יער, אוי לכם ולמזלם ההסרים אחריו כי מאמם ותמם הוא מחם מזוהמת הלובה ממקור מסוף ומתועב כמה הכסמים וחייהו יער, לכן בהסתיו עמכם ביותר נגשם דיבנו מרוח סוטה מסער, עם היות עין בעין נראה כרגע, כבוד ה' בכל מקום מוקטר מוגש, ומי השער שלוים רואה קשור שלם המתוק בעליון הסומך וממעמיד, ועיני השגחתו עליהם תמיד, ואך לא יבום הספר בהשגחה ויעמוד מכלם, מי שיעיין ביחוד עיניו ומעמדם בעולם; אמנו כאומה הגולה שב פורה, אחר כל מה שעבר עליו מהצרות והתמורות אלפים מהשנים, ואין אומה בעולם עדיפה כמוה, מה רבים שן צרינו, מה עצמו מאז ראו הקמים עלינו ממטורים, להשמידם לעקרם לגרשם, מפני בעולם שבבאה הקהלה רבה לרוח, גם לא יכלו [illegible] לאבדם ולבלותם, כל האומות הקדומות שעמדו אחד זכרם בטל סבה סר צלם, ואתם הדבקים בה' חיים כלכם היום, לא נפקד ממנו בכל תוקף אריכות גלותינו אפי' אות אחת מתורה שבכתב וכל דברי חכמים קיימים [illegible] ימוש מארץ מנגה, לא שלם נסס יד הזמן ולא כלם; מה יענה בזה פילוסוף חריף, סוד המקרה שעשה כל אלה, מי מעני כי סהמגוני בסגלות אלה, גדלו אגלי יותר מכל נסים ונפלאות שעשה הבי"ת לאבותינו במצרים ובמדבר ובא"י, וכל מה שהלך הגלות יותר מתאמת הנס יותר ונודע מעשם

מבחר מקפו ותבניתו . כמו כל הנביאים כבר ראו עומק והפלאותו והפלגתו על אריכתו הנפלא בסדר סיחתו . וכמה לא נגע מכל דבריהם אלא . אלא אחד מי ממחות כלה מעמק ורחק . כלא יתבונן וללויתו יספוק . מי אלהי עולם ה' כנגד בלם אליו יתמם . ה' אלהי אדוניך . הורני דרכך לדעת את שמך . להשכיל באמתך . יחד לבבי לייחד באמונתך . ללמד מועי רוח בינה להשכבה בתהלתך . אנא אלהי ברחום . תורני לב ובוחן מוחות . למד לשוני כעגב לדבר צחות . הרחב לבי ופתח שפתי בארח נכוחות . ולבטח אשר . לתת לפתאים ערמה דעת ומזימה לנער . זה השער לה' צדיקים יבואו בו לא כסיל ובער . ואורה אבן פנה כמי מפתח פתוחה על אבן א' ז' עינים לשער ולהודעה
בהדר יער :

(א) כוונת השם הקדוש המיוחד הוי"ה ב"ה . שהוא היה הוה ויהיה . זה ידוע לכל . (עי' פרי"ע פ"ד דסוכה) והודותיו ורמזיו ודרשיו אין להם חקר ותכלית . ומי עמד בסוד ה' . כראויים להשתמש בשמו . כי אם הקדושים . הפרושים מענייני העוה"ז ודומים כמלאכי השרת והשרפים . ולא יתחשב אדם שיוכל לעמוד על מהות בוראו ית' . כי אם כהנה לא היה ולא יהיה . ואפי' המלאכים הקרובים אליו לא ישיגוהו איך ומה הוא . רק לפי קורבתם ומעלתם . תחשבו הכרתם וידיעתם והשגתם . לבהירת מתוך השפעתם אליו תשוקתם . להקדישו ולהעריצו ממקום כבודו . לא לפי ערכו ועצמותו הנעלם מהם . וכמאמר האומר אלו ידעתיו הייתיו . על כן לא ישיג שום שכל מכל נמצא העליונים והשכלים הנבדלים שישיגוהו על אמתת מהותו . כי ▪ מהגע מגד הדבר בעצמו . אמנם כל הנמצאים תכלית חשקם וטובתם להתקרב אליו כל שאפשר לערך מדרגתן ליהנות מאור זיו שכינתו הוא ובמוחו על יתכוף . וע"י התקדש המתגלה ע"י תפלה ומהלל גם הוא ית' למעשה ידיו יכסוף . וישפיע להם שלימות יותר להכיר דרכיו ומהלליו יגלה את עליון לעד שמתכוף . כמו שנאמר להדין הנביאים אחר שהתחנן על ▪ ובקש הודיעני את דרכיך . תגילה לו שא"א לעמוד על העצם אמנם הוזן בהגלות אליו כל שאפשרי . וכן כל הנמצאים הנכספים אליו הם מתעלים את כל לב דרשוהו . יערה עליהם רוח ממרום להשכילם . להכיר כי הוא אלהי עולם (ובנ"ל ריש פ' ויחי . על כל שבח שישראל משבחים להקב"ה משרה שכינתו עליהם . מ"ש ואתה קדוש יושב תהלות ישראל) ה' אלהי צבאות . ולהבין במדותיו הקדושות הנוראות . חה לך הלוה : עתה אתה ברוך ה' כן אדם מחומר קורץ . שים לבך לדברי תמה אחך לתבונה אז תשכיל ואז תחגן . אל ההרים נעלת אל ה' מי יסכן . המלאך והודיעני גשמך ועצמך וחלקיך . מי אתה איך אתה חי מבלי בוכבת חיך . בשמך ודפיקת רוח בחיוני אשר בקרב עורקיך . ותמעט היכריך ופרקיך . מתחבותיך וסעיפי רעיונך קולך ודיבוריך . מה ומי הוא הפועל ועושה כל אלה ואיך יפעל ויתפעל . ואם זה נמנע מהשגת כל חכמי קדם אשר הדרים הספרי התכמות כמעל . לא השגה מעכך שכך בל מפעול מעל . התקר אלוה ממעל . ממלא המה שער הסגור אשר מעל נפשי כל מלאכי שחק . לך השמר הסר והתרחק . מלהתבונן בנסתר ונעלם כי פעמור . ככך ידיעותיך עד מה אלהים אדם . במתהב את פניו האדם . הסתיר פניך מלהביט אל האלהים שלא תסתכל אפי' בשמש הבלה מאור עינך והמסידם . אבל עיקר הידיעה בדרכיו ית' ובמדותיו עין השכל ראתה ויודם . הוא שאמר הכתוב אשגבהו כי ידע שמי . ויבטחו בך יודעי שמך . וידיעה א. הענין וידע האדם את אשתו . והוא פועל יוצא לשלישי . ר"ל שיחדה תמיד במדותיו הקדושים שהם בבחינת איברים וכלים . אורות עליונים שאין יתם וענך ביום ובין הנקראים בן אלנם כדרך בשלב ומשלים . לסימן ורמז הגלם והדמות הקדוש שממנו נאצלים . דבקים בעצמותו באחדות גמור שבום לא יפרדו . הם הוא והוא הם . ואינם נאמרים על רבים ומספרים . רק כדי לסבר את האוזן שבאמצעותם התפשט אלהותו ית' הא"ס הנעלם בקדם שהוא בעצמם . ואם שאין לו ערך ודמיון לאמיתי הי"ז כנודע ליודעי ספר . הולך הדבר להתמשל בזכרון מעלי אשר . וכמו שנשמת האדם פועלת ע"י חושיה הפנימים והחצונים . והם ואיה דבר אחד ממש כי הנפש לא תתחלק . אע"פ שייחסו לה חלקים ואברים ומדרגות . הכל קשור ▪ זה בזה בלהבה קשורה בגחלת . ואין הפעולות המורגשים והבלתי מורגשים נפעלים ונעשים . כי אם על ידי השפעת האלהות המתפשטת בהם הפועלת ומשגת כל האברים פנימיים וחיצונים . וכל הרגשותיהם מהם באו וכה נמצאו אחת היא בעצמה . ומאמת שיתי הפעולות והכרתם בחילוף וחלוק מקומות הגוף וכליו הממליאים פעולותיה לאור . על ▪ קבלה שמות חלוקות שמם . כן הדבר הגדול אלף ורבבה לאין חקר בענין המאורות האלהיות העצמיים . שכל הם מודיע בחינה מיוחדת ממדותיו יתברך איך מאגע נכס וממשיע

על ידיהן מהגדלים ומאיר ומשפים . שאע"פ שאחדותו ונפרדו . מקום יש בהם ממון קדוש וברוך . מחומם ומאיגם תוך עולמות הנפרדים . ועל ידו מקבלים שפע אותן העולמות . כדרך ▪ השפע יורד ומשתלשל עד הגיעו לעולם הגשמי הגם כלו שאלו עומדים ▪ . הכל קשור ואדוק זה בזה בחבלי אור רוחני יתלכדו לא יתפרדו . עם סוף שמתחלקן ונפרדו ממעלילי העליון בסבת הזמרם תמנ שירד לחסד אמתת כבידותו . אבל אין ריקות נמצא בתחתונים ולא ימלטו מהשפעת מעון אור אלהי קדוש עליוני המסלבם בהם . ומקבלים באמצעותו שפעם אם אם כפי כחם והכלום להם ומחיה אותם ונותן להם קיומם והצלחתם כפי רצון העליון המשגיח כאופן זה על מעשה ידיו כולם . הוא כאוק עלם האלהות בכל מקום ובכל המציאה . כאמור הלא את השמים והארץ אני מלא . ▪ מבלעדי זה לא יתכן להם מציאותם אפי' רגע אחד . אם לא מתמה כי מלא כל הארץ כבודו ובכל מקום מתגב השגחתו והשפעתו . שעם סוף עיני השגחתו ית' פקוחים להשפיע ולהושיע בעולם ואלשונה מקום מקדשו בשמים כסאו והכר תמיד אלהים לשבתו . בירושלים שלמטה המכוונת עד ירושלים שלמעלה לשכון כבוד בתוך ישראל עם סגולתו . ומהם הקרובים אל ה' חסידיהם ונביאיהם . אשר התקדשו והטהרו והתלבשו שמלותיהם הגשמיים ותמו לב וזרו תכלית האדם לחול עליו מעון האלהי ולהשרות שכינתו עליהם . ומהם ישפיע השפע ותמשך השגחתו לכל העמים כנודע . ועתה בעוה"ר נתפרד התורה ונתחלפה השטה . שגלתה השכינה עם ישראל ועליונה למטה . אע"פ שהיונה זזה מהם . ועל ידיהם ובאמצעותן נתלבש הגיגן הקדום בין האומות שישראל מפוזרין ביניהם . אכן נטיה התורה מטה לנגן אל בעו"ה כפרי (לפקח על עסקי נמי המתגורר בארץ נכריה ללמוד דרך ארץ ומוסר) חוץ למקומו העלמי והגוה . שנמצא האכסניא מקבלת כבה של השפע בראשונה . ותחלתן שאין ישראל האורחים עמה . ע"כ צריך להתפלל בשלומה של אכסניא כמ"ש לקמן בס"ד . כי בשלומה יהיה לנו שלום אחר שנעון גרם . מ"מ אנו מתפרנסים ממנה וצריך להמשיך השפע לנם כאופן שנקבל הטוב מהם כל זמן עבדותנו . סוף דבר הכל השמע את האלהים ירא שכבודו בכל מקום . והיה עלמות האלהות כהשפעה מאמתת מציאותו . חלילה להאמין החילוף כי הוא מוכן בנביעות . אם יכחוש מהשגות הידיעות והשפעות . או מסר בעיקר . אם יפסיקהו מהמקור . בהי"ת ישמרם . אע"פ שאינו דומה אלא מלך וכבודו ▪ פרח וטרו . במלאו והיכלו מנו כדרך במלון במקום מדורו . עם שאינו הוא המלך לא בהשגה כל עיקר . רק שאינו מרגה גדולתו והשפעתו ויקרו והדרו ותפארתו חוץ למקומו ולאנשי מדינה וכפריים (והיינו דקרי רבנן ליחזקאל כנביא בן כפר וישעיה כנביא בן כרך . לא שהיה יחזקאל פחות במעלה . אלא ע"ש המקום . שהיה שוכן בח"ל וישעיה היה בא"י . שבבית כרכה דמלכה והאי . וכמו הוא) אשר לא יאות להם גדלות הדר מלכות . והנה עניין השכינה . אור אלהי מתפשט לקצות רחוקות . כדמיון אור עין המתפשט למרחוק . אמנם לא ישתוה חוזק עוצם האור מרחוק כמו בקרוב . אע"פ שהוא אחד בב' המקומות . ואעפ"כ נבסרת יתחלף ערכו ברחוק מקום . כן הדבר בלי ערך ח"ו . עם היות אמת דבר הכתוב המבשרו באלהי מקרוב אני ה' . והוא א' הוא ית' בלי שינוי מ"מ והוא יש שינוי מגד המקבל ברחוק מקום . כענין שכתוב ועוסר עינים מראות ברע . ביחוד כהמרחק מהעולם ע"י מסכים ומחיצות המרבות בסבת חטאים . כמ"ש המה בענן לך . והגל"ל בהשתתף ב' הסבות המגעות ההשפעה והשגחה . אכן זה כל האדם ותכלית בריאתו להתקרב כמתאוים לעליונים . ולהעלות מעבירות מדרגתן לנוכח עמידתך ע"י שאותיות מעון אלהי המשפיע עצם תדיר בשפעה תלויה לפתוח . אולם בהתגברם והתעוררם לעבדו שבם א' לייחדו במקורו . שבמוכה ע"י באותיותם ובקשם ודרישתם לדעת את ה' ולהבין רצונו ית' . הם מתעלים ומדבקים ומאירים באור הקדוש ההוא העולה עמהם לברכה לקבל שפע שבע רצון . (בסוד ויקרבנו מלכם לשמך הגדול) וזהו כל מעשה היחוד . עם שאמת הדבר שאין זולתו ית' מבין על אמתתו של הדבר ומבוטו כנזכר . מ"מ צריך לקרבו אל השכל כל האפשר אחר שהנו אומרים בפיהם דבר זה . ובפרטות שם שמימה המורגל בדרז"ל ההכתו מביא להרין גמל הדמר לידע ולהודיע את מי הם עובדים שלא יפסידו אנשותם ח"ו :

והארכתי כזה עם שאינני כדאי ומימי אמרתי דרכי מחמאה מנשאי . לא גבה לבי ולא רמו עיני . ולא הלכתי בגדולות ובנפלאות ממני . לך דברי בעל חוות יאיר (סי' ר"י ד' ק"ע ב) באיקוני תלמוד . יע"ש מעשה שהיה . שנשאל מאיש המוני לפרש לו כוונת מ"ש ליחודא שמא דקב"ה ושכינתיה ע"י ההוא טמיר . והרב הגאון הנ"ל מחזיק . ברבו מרו שא"א לגלות לע"ה דבר קדוש רם ונשא כזה . ע"כ מאלך

לשמוע

להשפיע שהוא עלמו אינו מבין הענין . והחריף הדבר שכן הוא והמעלים של חכמי הקבלה שבדורותיו . והנה הסיח הרב ז"ל עליו תלונת הראב"ד ז"ל על הרמב"ם [הל' תשובה פ"ה] בענין הקושיא שעומד ז"ל בידיעה והבחירה . שהתחיל בדבר שלא ידע להשלימו ולא הי"ל להכניס ספק בלב התמימים . ואיך ממלא לבו אם לא הבין מעליו תלונות המקובלים נאומם דברים שלא מצא תשובה מגלה . לכן אני הקל שבישראל אכבד לקוני במה שחנני ונתן לי תשלום כפי ה' הטובה עלי . ה' אלהים נתן לי לשון למודים לדעת לעות את יעף דבר . מי שי"ל אזן ישמע ויקח נא ברכתי אשר הובאת . אמרי טעם שה' אלהיו אין עוד ואין זולתו . ולזאת ואומר . אם אמונה לדק מאמת ז"ל בבחינת פנים הענין ומהותו הבלתי מושג בלי ספק . לא לנו בלבד . כי אני מוסיף שאפי' לנביאים לא היה להם השגה במהות האלהות . ככתוב החקר אלוה תמצא . וכאמור שהוא מכוסה . אבן לא נמנע לחכם לב להיות באור שכלו מושג ומובן היטב בדרך דמיון עם שאין לו דמיון (כמ"ש אלי) ודמות באמת כדבר הנביאים עם ה'. ואעפ"כ אותר להם תואר הצורה ליוצרה וכמו שאמר הקב"ה בכבודו ובעצמו בגלגלים הראותם . ויברא האדם בצלמו . ויחזקאל דמה לאדם יושב על הכסא שהוא נכל . ותמה שאלו החכמים רוה"ק שבתחתנו בענין ידיעת והכרת הסי"ת בדמיונות המקרבות אל השכל מעט מעט ולשבר האוזן בהסברת המציאות האלה בדרך שהיה יכולה לשמוע . וכבר נקרא להם משל ומליצה בענין האלהות מן האדם וכחו . והשמש ואורו . והמעין ומקורו . ויסוד האם ויצאי זרעו . והמים על הגזונים . ומבשרי אחזה אלוה . שמש ומגן ה' אלהים . ה' אלהיך אש אוכלה . ומקור מים חיים ה' . כי כל אלה יש להם בעלמותם עלם נסתר בלתי נרגש ויש לאות גשמי . וע"י התפשטות כחותיהם ומעשיהם ופעולותם למרחוק . שבם יודע ויוכר ויושג עצמותם הנסתר והנעלם . כענין השמש שמסתתרת והתעלמה . ונודעת ע"י פעולותיה המופלאים ומושגים במקומות מחולפים . עד שאמרך שענין לאלקים . כמו המשכיל החזי שמתניש שמתעורר המגדל והזן ודומה . וכל אלה נאמת הם מגולים באחדות גמור עמה ולא תקבל החלוקה המושאלה בעלמה . רק שבאל על שלמן לגרחיבו כרבו לנמוח ולכסות שמה . אמנם כל אחד הם בלי חילוק כל מאומה . אלא שחילוף הדברי הכלים הגשמיים שבהם פעלים פעולותיו ויוצאים לאור הכח המוגבל . הם הגורמים חילוק דמיוני . לפי שאינם דומה גילוי כח השמש נראה וכלי ר"ל מדרי כמות שהם מכון למחשבה הכל . ויקרא שם הרוח המחשבי או החכמה . וכח השכלי . והלב המגלה כח החושי שמתלבש מתוך לאמוני בהיות האוזני ויקרא רוח חושי ענני . והכבד ירלה ויתן כח שמתאר ושמתפורר . ודומיהן . האבר אבר . במעוטה לדבר דבר . מיוחד להראות לאמרית כחו לנפשו בגוף . אך מפני הכנת אבר אבר ביחוד לדבר דבר מתפשטי בגוף המושגים ע"י פעולי הכח המופלאים בכלים נבדלים . לכן בהיותה לו שני פרצוף על שם אותו מקום הגבול מתוכה כענין השמש והגולם פעולתה והכה כולו הוא חלק חלק . קרוי חלק שיתוף כשם בלבד . אבל נאמת הוא והחיוני המתפשטים באיברים בכל דבר א' מאחדים ומדובקים זה בזה בלי חילוק ופירוד . על אחת כמה וכמה לאלפי אלפים הבדלים לאין חקר בבורא יתברך לא שייך חילוק ופירוד ותמסר חלקים בעלמו ולא בהתפשטות אילות הוראתיו . כי בכל דבר א' יחוד גמור הוא הם והם הוא . אלא שהאלך סענין לגבול ומספר . מתוכה שהשפעות אור הקב"ה לבריאת לגבי עולם . כי יש לארץ מכלה מרוחם והגלויה . ולתת להם הבגה באמיתות מציאותו אשר לא יושג בעלמותו . שמתהלם בדמיון השפעה . כ"א ע"י שמותיו המורות על מדותיו שבהם מושג בריותו . נמדד ומודה הבוראי"ה לפי המקבלים שמוכנים לקבל הטוב והשפע . כי מפי עליון לא תצא הרעות והטוב אלא שבר שהתחתונים בעלי בחירה הגורמים במעשיהם להבין כלי קבול לדבר ושבח . ואשר שהסביבותם מכמת שלובות לבניהם המצבים בבחירה וכלה הם להבחין בין הטוב בבני אדם . כדי לנקון גמולם וכמה אם יעמוד בבחין . למען יאכלו שכרם בלי בושה . ולהעלותם למדרגה עליונה . ולמען יקרא שמו הגון רחום והיותא שממנו שאין להם שייכות בעולמים . כי הם מוכרחים במעשיהם . וגם הוא יתב' בטובתו עליהם שמחייב להטיב לטובים . כי מטבע הטוב להטיב . ולא יקרא ויתואר במדותיו בעלמם . כי אם בבחינת התחתונים שבהם לבחירתם בי' דרכים הטובים . שבם יודעו דרכי י"ג מדותיו לאחד לדין ורחמים ולדקה . וזה סוד שאמרו [במדבר רבה פ' ג'] עיקר שכינה בתחתונים היה . כי הוא סיבת עיקר הוזם בבריאתם להודיע ולהודיע דרכי מדותיו שמו :

והרב ז"ל הביא מהתחתונים לדרך גמור . עם היות דבר נכון שאלו

ידק האדם מה יפעל בו כמו שאמרו חברי איוב . א"ל מה תתן . וכ"ש שיש לתמוה על מ"ש המקובלים שגורם שפע בעליונים . וכן לבסר של ילך תהו . והתמהם כל חכם לב על זה . איך יתכן שהבריאה שמתוה הגולה כולת תפעל בעליונים . אבל דבר ברור הוא ליודעים תן כי יוכן על היות האדם חלק אלוה ממעל . והזמשך השפע לעולמו בתוספת שבע רצון . שמחה לפני יתב' והם ומתגאר ומתעטר במעשיו ובריותיו שיגיעו לגאולתם . ע"י שאין מונע השפע לירד בדרך הישר . והכלל למעלה אין פוסק השפע בשום פעם . רק מחמת איסור מעשה התחתונים והתעוררותם משתנה דרכו והילוכו הנלך להתחתונים . או פוסק לגמרי מלהשפיע טוב גמור (כי בהחלט לא יתכן שיהיה אף רגע אחד . אם לא יחרב העולם) והשאר השפע למעלה גנוז באוצרו הטוב ואינו נמשך למטה . לתת כח לשכינה להשפיעו לראוים שאינם מצויים . ואז נקרא עניות והסרון . והבר יחרב ויבש . הכל בבחינת המקבלים . ותמיסים כח שלמעלה . כימו אור השכינה בתוספת עליהם תמיד . אלא שאינה משפעת הטוב בהשקה והשפעה . אחר שגרמו חטאים המבדילים . כי צדיק ה' צדקות אהב ישר יחזו פנימו . צדק והכשר מכון כסאו . הכל לפי המעשה . להגזול להגבעה ולמכסה . למסתור ולמחסה . או לגיהו ולמחסה . אוצר כל כלי המדה ישבה . כענין שכתוב הוי תהיה לי כמו אכזב מים לא נאמנו . כדרך נהר הפוסק מחמת עיקולי ופתולי ומוקף בן נגד כדרך עקלתון ומהלים מימיו למקום שלא היה המכוון בתחלה . או כגון שנהרה שבורות המספרים ומימיהם נבלעים בקרקע או בספרים לנגסה . הוא שדימה הכתוב לבורות נשברים אשר לא יכילו המים . או סתומות שסותמים מכל וכל הגורמי' עמידת המשכת המים ותורת' לאחור :

עכשיו הרם לענין הבנת לשון הסיבה שפי טבע האפשר מצד החומר העור (כי על כן לא יתכן שישיג עלמות המהות . כמו שלא נוכל לעייר העוורים אל הצומח . שהרי אפי' מה שאנו מכנים אור באלהות . אינו מענין אור המוחש אלינו ולא תמים כלל . אלא לפי שאין לנו תיבות המורים דבר יותר דק וזך טוב ונאות להמשיל ולדמות בו . הביאנו ההכרח להשתמש בו . בלשון שיש לו תפיסה ואיור שכלי . לפי גבול השגת ידיעתנו . אשר שם גם הבורא יתב' להבין על ידו דבר מתוך דבר . להכיר הנעלם מתוך הנגלה . וכמו שאתן גם כח לאבות הגורות ממשליכם הנמצאות בשכל נגבד . כן הדבר בענין הסברת האלהות המקובל בלב כל חכם לב בלי ריחוק ורוח (עם שלא יאירא המדמה ודעת לנבון נקל) ידוע לחכמים מקבלי האמת כי הוא אור האלהות עמם פנים מעצמו . אלא שהמשך והתפשט למקום רחוק ממדרגתו ותוך מאוד (כי הוא שוכן עם ישראל בתוך טומאותם) עם שהוא אלהי מרחוק כמו אלוה מקרוב . אבל מ"מ אינו דומה ברחוק כמו בקרוב . כענין בכתוב וכבוד ה' מלא את המשכן את הבית . וכתוב אומר הלא את השמים ואת הארץ אני מלא . ואין דומה מלא זה למלא זה רק בשיתוף השם בלבד . ולא יקבלו עלם הענין השוי גמור מצד המקומות המחולפים . כי בודאי גמור אינו דומה ג"כ כבודו המגלה בשמים שהוא כסאו . לכבודו שמתגג בארץ הדום רגליו . ולא במקדשו וביתו . כאומר לו . ולא אור הגדול בארצו המיוחדת . לאור מעט בארצות רחוקות . אע"פ שהעולם מיוחם וחלקים מאור אחד לגמרי . בהכרח יש חילוף במקבלי האור בדרך קרוב . למרחוק . ובין דרך ישר או אחר . או מהמלאת המיתן לנדדים . כן הדבר מובן בשכינה שהוא עם האלהים המתפשטת בתחתונים בארץ שתקוה הלוז ארץ מאפליה . ומחמת ריחוק המקום דהיינו עובי חומריותו וגשמיותו . אינו מכיר ומשג אלא בלבנות הקדושות שבהם ישכון ממש ויש לו עמהם דבוק עלמי בהכרח עם כל התעלמותו . כאשר ידבק הרוחניות אל הגשמיות בהכרח באופן מה ע"י אד דק וזך העולה ממבחר הדם הגלגל שבלב . ומתאחד ומתקשר בעלם הרוחניות המתעבה מעט מעט עד שקיבה איכות שוה אלוה להתחבר ולהתמזג יחד עם כל התגבורות בהתחלתם מחמת ריחוק עלם החומר והגדלם . רחוקים נעשים קרובים בדרך התאלצות והתגבורת העליון והמדקות התחתון (ממשה אגנעם היסודות המתנגדים בלוחיותם הנקבים בגבם שממעלם נבפרדם . ואעפ"כ ממקור אחד באו ומלח ואליו ישובו . כמ"ש במדע) באופן שיהיו זה לזה ויתפקו זה את זה . כהתחתון מצרים העליון בהעלמם אחדיו נאחים המקום הגין . וע"ז הוא קרוב, אלין להר עמו להבינו . להשגיח על קיומו לתת לו כח לפעול הטבעה לבעלות מי תמיד . הדלוק משמן האדים הטובים העולים . וזהו מה טוב ונעים שבת אחים גם יחד וכ"ש שאין טמלה ונגלית שמעשה מריח והגבור לא יוכל לגוסיע . הכל נכנת הפסם הכנת המקבלים . לכן כמו"ש מובא בספרי הבריות האלו אינה מיוחדת יחוד גמור בהרבה נמקרום פסקום ב"ס . והוא כוונה שכתוב ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד . כי בגלות כביכול אין ה'

אחד

לאחר ואין שם יחוד גמור. כמודעת המקובלים. מאחר שאין השפע יורד אלא על פיהם אחר נתר בו נאחזו ונשגבו. ולכן האומות מכחישים יחוד שמו בו יתב'. ואע"פ שמודים בכל נסבב ראשונה. אך אינם מודים ביחוד שמו בו ועמו ממש. אחר שפסק השפע לבראות כחו שבעי. הנודע ע"י שמו יתב' השוכן בתוך בני ישראל. ולכן מביאים לו שמות אחרים. אכן ביום ההוא שיוסק הנעלם נקראה מלם בשם ה' ולעבדו שכם אחד. אז יהיה ה' עם שמו אחד ומיוחד בפי כל. וידעו הכל כי הוא הוא האלהים בלי פירוד ח"ו. ונגלה כבוד ה' אחר שהסתרו שמסכים ונגלו המחיצות. וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דבר. ולא מקצר יד ח"ו השיב אחור ימינו ולא גילה כבודו בגלות בהיותו אל מסתתר (אלהי ישראל מושיע תוסיו. כמתכים למסתיר פניו מבית יעקב. לא יבושו קויו) מאחר שהולך להתלבש בכמה מלבושין דחול. ולבחור דירה ערלה במקום חשך ואפל. נסבה בזו לנהג עליהם שלא יתכחש אל וכל. ולא יהיו מדקן רגל השפחה המשחית כמותלם ח"ו. אבל הכל לטובתם להכניע כל השרים המושלים בהם. ולקיים ומלכותו בכל משלה (ולא אפשר מבלי שיהיה גם האומות מלומה לפניהם. בקחתם שכר מישראל כמתכשפים וזהו לנטל מיניהם. וידעו וישימו על לב כל ששכר ה' הגדול והשגחתו הנפלאה הדבקה בעולם התחתון בהעלם. וכמו שכל האומות הרואים בזמן הזה מודים בהשגחה ומאמינים בשכר ועונש וגמול העתיד. כל הטוב הוא מושך לפס מכרע אשר מצא אותם. אלא שהם סוברים שכבוד לאחר. ועדיין לא זכו להכיר האחד. עד בוא השם (שמקומו) מכל מקום הזמן גורם שאי אפשר מבלי שיתעלם ויסתיר שפע אורו שמתפשט בצמצום דקן עור עור. ואינו מרכך שפע לרוב מבכת שמקבלים התחתונים. הא לך זה דומה לאור השמש המתפשט בעולם מלו ומאיר בכל חלקיו על פי השטחים הבהירים ומוכנים לקבל זיו והוא המוסיק. ואעפ"כ אינו יכול לפגם בגשמים גסים עבי החומר. לא מגד קצר יד השמש. כי אם מגד העקומות והשוללי הבהירות בטבעם מעדרי השכנה הראויה לקבל אורו. גם ניצוצו המתפשטים בכל חלקי עולם זה שמאחדים בו מכל צד בלי שום שינוי וחילוק. עם היותם מדומים בדפוסי ומבלי חילוק דמיוני (לא זולת) לפי חלוף מעשיהם ברחוק ובקרוב. כמקבל בהיר ולטוש מאוד או פחות. לפיכן יתחלפו ניצוצי אורו כדמיון. ויסבלו ג"כ שינוי שם בבחינה א. כגון אור חזק או קל גדול וקטן. מאיר הנה או בהוספה עם שאין שם שינוי וחלוף בבחי' עצם אורו (וכ"ש שביעת מי המעין והתפשטותן לנהרות ואחרים רחבי ידים) עאכ"ו יובן [illegible] ביתר שאת ויתר עז. בענין אור הבחינה העלם. מענין האלהות בעצמו. שנתרחק בבחינת מרחקת מעלה. לא מרחקה מקומית. כי עם שהיא גבוה יותר מבחמש לאין ערך. בוקעת וחופשת אפי' בעמקי תהום. כמו שאמרנו וזכרנו. שאין שום מקום הפנוי ממנו מבהפשטת אורו שמתעלה בתוך לנוה מתגלה אלף ויאה מגוה לקייר כל דבר לחוק שמירה לכל הנמצאים הקרובים והרחוקים. ע"כ בלי ספק יש הפרש מבדל בין כבודו והדרו והודו במקורו הרתו ומקום כבודו העליוני המיוחד. להתפשטותו בעולמם שלא במקומו המכון בעצם ורחבותו. ודי בזה למבין מדעתו. ולא נצטרך להאריך עוד ה' הטוב יכפר בעדי. והוא יתב' עד כי לא לכבודי ולכבוד בית אבא. כי אם כבוד ה' הסתר דבר כבוד מלכים חקור דבר (ר"ל רישא דקרא משתעי מאלקים דוקא. שהם ילאות הסתר דבר, וסיפיה איירי בישראל בני מלכים, לגבייהו והוא סימני חקור דבר. וחקר כבודם כבוד. והבן זה מאד כי טוב הוא שנשמטו של מקרא זה שנתלבשו בו הפשטים. כאין מרעה סבר פנים) ומאחר שהיה הבי"ת שיתגלו סודות התורה והאמונה באחרית הימים. אשר נראה בכל ספרים אלו כל זוים ושם. והרי יד כל מתפשטין שם והתגלות יסודות מתגבין כשורים קיר. (ואין להעלים מן האדם עיקרי אמונתו, ורק רוב של המקובלים [illegible] והגדילו לעשות ספרים הרבה בהם. ואפילו בדברים העמוקים [illegible] שבהסתר יפה והו. כבר עברו גבול [illegible] ואין [illegible] אבל בהתלם [illegible] כדי שלא [illegible] (ערוה) ויש לחוש שלא יצא [illegible] על כן ראיתי זאת לעצמי, לבסיר מכשול מדרך בני עמי. לבאר [illegible] קליעה. ולהסבירה בסבר פנים יפות לגמל דעת עליה:

[illegible] עם האפשר על [illegible] כנ"ל. שהיא [illegible] ליהודה [illegible] ג"כ [illegible] על עולם יתב'. [illegible] ועדיין [illegible] כי אין [illegible] ע"י [illegible] ג"כ. שהוא [illegible]

כמו שהוא לעצמו. וגם בו אין ספיקה כי אם ע"י שליחות. שהוא דומה לגופו וכלו והתפשטות אור העולם למרחוק. שעל ידו שוכן לנאום התחתונים. וכותב המאמר. לייחד האילן המתפשט. בגופו ומקורו מקור מים חיים ה'. ע"י שהוא עזיר. הא"ס. שהוא בערך הנשמה המתעלמת. והוא שורש לכל העולם המתגלה מחויב המציאות יתב'. באופן ידעו ויכירו הכל כי ה' ושמו אחד יחוד גמור. ויודו בזה כי הוא אלהות עצמותו המתפשט גם בריחוק מקום. אין עוד מלבדו. ואין חיות וקיום לשרים ומזלות בלעדו. ומה שמכחשים אותו הכופרים. מבלי ראותם והכרתם כולם יחד עתה פה. והם לא ידעו כי הם הגורמים ומגלים הענינים. ומלבישים אותו מחיצים מבדילים. אכן הוא אל מסתתר בתוכם. אלא שאינו מראה להם כבודו בגלוי מכר, ונסתר חסרון הכתוב כנ"ל. ובאופן זה הדבר מתוקן מקובל ומתקבל בדרך השכל. סיפר שלא ימאן מלקבלו קבלת מורי. (ומעיד בקל הרבה יותר מאיזה הפילוסופים שהאמינו מה שלא ידעו לא בקבלה ולא בידיעה ולא באה עליו ראיה. מה שאורהו מצטנים והכל בנדלים, רק הם מגבי דמיון מלא נגיעתי ה' והלבישום בגדים אחרים פחותים וגרועים, השאיו קרח מכאן ומכאן. מה נעבן את הכר. הלא כה דבר ה' כמעט מוהבל ראשון. כי בסברה יש שם דבר שקושר תחתון בעליון. והלא כאומת יעלים קבלת אבותינו מכל רעיון) עם האמונה בהדעת. באופן שלא יאמר כל רע ממחשבת סיגול מקרי הגשם והמחשבות תלויה ח"ו. שטרתו בו המתפלספים מזה והוליאו רוב זמנם בזה ונפלו בתבוכה בענין האוהרים שיהם לבני"ה. ולא הם צריכים לכך. כי אין שכל בעולם ממי שיש לו מורה אמיתי שיתגב בזה. ולא יצטרך להתרכב בזה לשלול מהבורא יתב' הגשמות. אחר שהשכיל גדר האלהות בעולם מכל תקרוך וחיים בעל מקום גשמי. אכן כשהאריך יתב' בחכמה ישתלבו בכהם היותם מעולגי אור האמת כגוה:

וקוצר הענין הוא. שאינו דומה א"ר המסתתר לאור המתגלה. ולא המתגלה במקום כבודו בעצם. להתפשטות האור למרחוק לאור [illegible] בלתי מוכנים לקבל אשפו והוספו בלי אמצעי. לכן האין בהתלבשות העולמות בטבע אירדו למטה מחמת סוד תמרס. ונתלבש בהנהגת טוב ורע (ומש"ה אימן נוכים [תקונא ה'] דאמרין אכן בעיקר למיקם קדם מלכא) אבל כבודו נמצא עמהם בכל מקום. ואית כמה מאל וכבוד נברא כמ"ש בתיקונים (באופן שגם התורה נבוכים [illegible] זולת מעצמו. לא הלה עליו השגה הרמב"ן ז"ל ועבודת הקודש בהעלם) אמנם אין הכבוד הנאצל מתפשט ויורד בעצמו ובכבודו. אך הכבוד נברא. אמ"ג דבאלילות תמן איתמר אני ה' לא שניתי. מ"מ שולח ניצוץ שנמשך ממנו ואמצעות אלהותו ומתלבש בלבוש יקר כבוד נברא יותר לצורך קיום התחתונים והשגחתם והשפעתם והנהגתם. כי הוא מחיה את כולם בפנימיותם. וכפי התרחקו ממקורו להול על הבלתי מוכנים להתראות האור שהוא בעצם ירושלים. כבר יתפשט לגמרי. כפי הלנות המקום. והפרטים אינם מבינים רק בלבוש החיצון. ואין להם הפגם בפנימיות. ומנהג זה ימשך עד שיגיע לתכלית התיקון שיתפשט הקב"ה מלבושיו החיצונים ויקרעו המסכים וינקו כל הענינים המבדילים. ויכירו הכל כבודו והתפשטות עצמותו האמתי השופע עליהם בכל מקום. ויראו ביחוד שלם ונודע לכל שאין הבדל בינו יתב' ובין גבורתו שבין מדותיו בעצם. וזה יהיה בכח ההוא תמיד ועולם מחיית במה השורה [illegible] יתב'. שירצה להעביר כל טומו על פניו להתגלות יותר בהשפעתו הקדושה. וזה כל תכלית תפלותינו וברכותינו להעלות אחרים רוחמים שעולים מן הלב והפה ע"י מרכבת קטורים חומריים דקים חכים שעולים מהגוף עם השכל והדבור והמחשבה. כי לא דבר רק הם. אבל הם מעשים כנה סגולת השם שהוא הניצוץ האלהי חלק אלוה ממעל ואשר נפח באדם מכחו. אלא שאינה לנחירתו לידע ולהבחין כנ"ל. אם ישתוקק לגרשו ומקורו שהוא חיי העולם וטוב לו (כי נקבר [illegible] כנ"ל בפתיחת דברים אלה. שבו יכול לאחוז לעלות ולירד של ידו. ובו יוכל לגרום הבריאה כנ"ל. לפי רוב מעשים קדשים וכבדים על השכל שהוא עד אשר יתגן ויספק השכל השתים בבריאתו לו; והוא הבבת השי' במורה. שנכרת השכל ותפרדה תפלה ותעמד בעליו האלהי [illegible] מלבוש עליון. ועל למעלה השתים [illegible] ישוב ירדה מקומו הראשון ר"ל) ונמשך יודע אשה בהסתלקותו והתעוררותו האמתית. כי אם בזה נדבק בבוראו יתב' ע"י שמתבטל במדריגתו ויעלה מדרכיו ולאחוז והתפשט בו ע"י הבנת עצמיותו בקדושה. כי בזה יתחזר הניצוץ האלהי גר ה' נשמת אדם. לבורא ואלהיו בניצון האלהות התוסף עליו כל היום. אם ימצא אחרים שאין אין אוה מים יישר. [illegible] בעולמו [illegible] והלך ומחר כחו [illegible] למעלה לצמק [illegible]

לבנות. גם מסקנו מסכמת שמש לען והרבה לצורך שהאורים. והנה הסכמה זה נפלאה שלמעלה. כשמוסיף האדם כח טובה לעצמו (ודבר זה מפורש בתורה. ויאמר ה' וגו' לטוב לנו. שמי נבראים. לו הקבלת אלהותו ויהי אשר שאמר. משולם בהאורים. לו עמי שומע לי) שיוכל לגאול ערכו בלי גשה. וגורם נמשכין טובים שיורד השפע בדרך ישר ממנה מרובה ולמנו כאלו למעלה. ולא מתעקם בדרכו למטה. כי כח כל העולמות העליונים שמים ומחיים והלא. מרוב חדוש המקור ושורש שמי השפעתו מאירים מאחר שנתאחד התולדה במוליד. להגביר כח עליון המשפט לייחדו בשרש במחמה להשיג מקומו באין מוסף אחר שאין זה למס"ד לעבד. כי בזה שהוא תכלית העולם הגמור. בהיות המקור והשורש שם והמוח במעשיו שלא שפל דבר לבטלה. ומחלק ממנו ומתמם מפלא כיד המלך הטוב לברכה ולא לקללה. ומתפשט ומתגדל בגבוליו שמלאו שם ולהלה. (ולכן הקב"ה מתאוה להתפלל של צדיקים) לפי שהתעלות זו ביחוד נגלה לפועל שבירתו וידועה. בכה יבוא תקון העולם בהאורית. ובוא מה שלא מקוים. ולזה כל עבודתם ותכלית זה היחוד הקדוש שיתגלה לעיני הכל במהרה בימינו אמן:

מכל שאמור יש להתבונן. שכל התורה והמצוה והעבודה באלה לנו. לטובת האדם ולתקנתו ולהגלותו כיון נכם הש"י החפץ בתיקון של עולם התחתון. האדם ומומו עמו. ובלא חסר כל מנה להשלימו. בחסרון לעזור לעצמו לעלות מבור שאין מים בו. ולהכניע האומר הכבד. אשר אליו תשוקתו. והוא ימשל בו לבטלוהו. ולזכהו ג"כ ולהחזיק עיפולי שמריו עד יתעקב. וירכב על [illegible] קל ויתשב לו כמשי רוח להגבה למעלה. לעומת השעלתו באמיתית ויותר מזה. וזה כל מגמתו יתב' בילדה כמו שאמרם. לפי שהיה רצה ישראל לאור עולם ואלהי מדותיו יתב' בכמוססים בו. באים מדעים ובגאים כי לא דוקא ע"י סיפרים שקשה בהתאוה הזאת. שבה יידעו דרכי מדותיו דינו ומשפטיו באמת וצדק ויושר. מה שלום שייך בעליונים המוכרחים במעשיהם ואין להם שכר ועונש. והטובה והגבהתה שהם מקבלים היא מבחינת הגבר בשום. אבל עם האדם באלף כלזו הוא ענין אחר לגמרי. שבהם רצה בטובת יתב' שיראויהו שכרם ויהלכו בחיוב במשפט צדק (עם שהכל"י אינם אלא מהנה דרך כבוד ומתנה יתירה. בסרי מי הקדים עד שלא נתן לו. שיתגלמו מה שלקח ממנו) ובזה יש ריוח כפול. א' למקבל שאינו מה לאכול נהמא דכסופא. ואם יוכה בה מצד מעשיו. ואם יעלה בהם בתכלית. יעלה מעלה מעלה לנוח מהמקורבים למלך יתברך. מרואי פני המלך השרים ויושבים לפניו עם המלך במלאכתו. אחר שעשה במלחמה הגדולה בטהרה. (ע' ברהשית רבה פ' ע"ח ומ"ש שם בס"ד) וכנה התורה מוספקת למה שמקשה בעל תכד נהרהם [מעין ה' עין ל' ספר ב"ה] מה תועלה להבמתו בדרכה לעולם יע"ש. גם דברי ב"ש ודברי ב"ה שמעלה [עירובין יג] לא נוח לאדם שנברא. אלו ואלו דברי אלהים חיים. וק"ל:

ע"כ נאמנו מאד דברי חז"ל [סנהדרין צג] גדולים צדיקים יותר ממה"ש. אחר שכבשו בבר הגדול וכנו שלא בבורסה ומכלה. ויש להרוק ותמרי הרא"ש פ' ברהשית משנית על הגאון ומחזיק ביד המלאכים והגביה מעלתם על מעלת האדם וגו'. כי מה ערך לא לכה. והלא לא עלה מן הדימוקה שבעמותם מורה מאד ביותר שלא מן האדם אפילו צדיק שבצדיקים בעודו שוכן בחומר. אך מצד מעשו התנועה ממקור קדוש. והלא הוא יקר והביב לפני הש"י ביותר. אם יתעלם בגורתו דמותו לדמות לעליון שדמה המוף לבורא מטע ה' להתפאר. ולגאת תומרו ותכנו במשעו מדרך ישרה ומתגבר בו תמיד שמיטה שהוא גדול ממנו זה מן המלאכים שאין להם מתנגד. תדע שכרי הוא מגלה אותן. מנ"ש בסורה בילע"ה. ואמרו ז"ל [קדושין ס] חזי דלאו טרח ולאו בגרת ועדיפות מנך. אבל מי מן שם זה לגבר. כלא אינו אלא לגבם שמהלכם בבשר שהיה מעולם העליון. לכן לא יבחינוהו החכמים בעיניהם שמתפלספים. למעט מעלה של האדם ממלאך. כי בשביל שבמלה על עצמו וקבלה עליה שמן סרדותיו לשמור משמרתו ולבלתם מלחמתו לפעולתו למדרגה יותר גבוה. בשביל זה לא שהבידה לא עבתה ותלייתה. כי כלא האדם הלא בעצם אינו אלא אדם ומלאך. וכ"ש לא התעלם בו נפשו בקיים שלמותה. והלא גדלה וגבה מרכה למעלה מהמלאכים (אבל אין כל המלאכים שוין (ע"ש בס' יוצר) גם לא כל הצדיקים) מטעם הנ"ל. שברויתה מעלתם נכהה ונהירתה השמשים. שבה שכל להתעלות ג"כ יותר שלא ויתר עוז ממלאכים (שא"א להם לקנות יתרון שלמות ועילוי פודף על מאיתון שנעמים ברהשונה) מצד שבורתם בשפל ומתכדר בה יותר. והוא בריות הג' סיוע ממנה לצדיק של שבהם שהוא ומתן עוז והמעלמות לבריה שפלה לקנות שלמות. אחר שלאמר שמשם ראוי לעשות מה רוח לפניו. עם סיוהה עגונה ותהלתם לאין

מכות. מפצת ומומחת בלומה המחיצי שמגן לא' ורכים סכים ואפור. ומגודה נגטין ולהון עלום מאד. ולזה היה ראוי לעבד עליון ותהמים גדולים:

ואם נמתה מדרך הטוב. יטה עליו קו הדין לייסרה במשפט. וגם הוא טובה גדולה. מה"ש ז"ל על הפסוק והנה טוב מאד (ועיין ב"ר פ"ט) כי אחר שבשכימה החכמה הרגילות לגאולת האדם בזה. בהכרח לנטות עליו קו המשפט שלא יכלה ויסחה. שאלי אמשר לבתוך מבלעדו. הא לפה זה דומה. למי שאכלה אל הטבע ואכל מאכלים קשים להתעכל. או כבלתי ראוים לטבעו ולמזגו. הכן מלוה"ים המולים לו לחיים ותמים מזיקים ביותר. עד שגבר יד אחד מהלחים. או חלה כרסו שלא במשפט המזג והשגתו כמשופעת. או שקף אויר קר או חם סיוע מבשיי או אנסי. וגורם לו חולי קדחת ר"ל ואיבעה למיתה. מבוגד המורגשת ועיכוח הרגלים ומוכרים התעוררם ואומרים עריש ורים כמחליאים ומתרידים ומטרידים הגוף. עד שגבר בו התנועה הגדול באותם נגיד הדופק שהולך במהלך חזק חוץ ממנהגו. וע"י זה הגוף בוער כלם מתגנט במשום סיד. וגורם השאלים שבחולם מסוך מתמה הלם הגדולה הבוערת בו ומעפקים לם לם לבקש רופא בקי הודע לבמות הלם. והרופא הכל אשר ישמע לעקמם וישמו לדבריהם ויתבונן בהמסבב לחבה. ויבקש להסיר הלם הכיא ע"י סמים מקדרים מרדימים כמו האופיו"ם. לבקום התבערה הזה לגמרי אל הגוף. בלי ספק יסבב לו המיתה בלתי זמנה. כי התבות שעולם התנועה הטבעיות בשמרתם דקן החיים. ואם לא ידעו דרכי הטבע החמם ולא בחינו שנה מרואו. כי אדרבה זו היא טובה גדולה להחולה שאין למעלה הימנה. וא"א לו להבטל מן המיתה לא מרוע מזג ובחת הקבה ממנה. אלא בדרך זה. מאחר שהואה הגוף לטבעו אין שקרה. וגרם שאתמת בדמו או בבשרו דבר זר לטבעם מבלתי יכולת שיסבלהו לקיומו והריסות הגוף. עד שמעביר הדם ולא ירקה. וגורם עיכוב במהלך הדם והסתמא בכל הגוף דרך מעברים צרים. אשר לא תכון עמידתו ובריאת הגופו אסור' תגע אם לא יעדר הר"ה ותהבטל מציאותו לגמרי. כמו שאין הגלגל והעולם (הנקרא האדם הגדול) סובל ביטול תנועתו שהיא לצורך קיום העולם הכללי שממנו מלד סחום הטבעי הכללי לעולם הגדול. כן הענין זה הוא לצרך הקפת הדם בעולם הקטן שממנה לא חום טבעי לגבור הפרטי הלזה. ועל ידו וכחו זה יגבלו הדברים הזרים והקיימים והגדלים אותו. ומוצרים מציאותו הקלוב בתמורת הרפוק כמדע כל זה בחכמת הרפואה. לכן הרופא הבקי לא יעמוק על חוזק הדפק וחומו הגדול. אבל ישמח בו ויקוה ממנו תכלית טוב. כי הוא יודע שאמימות הב' ו אינו סבת החולי. אלא מסובב בסבת לתועלת גדולה. ואמנם אמנם סיבר הדפק מודיע סבת החולי. מצד שיש שם שהא חזק ומשטן מאד שעומד בדרך. שצריך כח וגבורה גדולה נגמרו. ודומה לאוהב נאמן המעוק לעזר [illegible] נפשו בכחו והון לגמה לא קל מכר לעזרה נדרת לגאול לו מרעתו המעותדת. לכן המחכם הטבע שרואה לתקנת שמשו ומשכט שלא יתגר. ויקרא ויאסוף כל שמתיו אליו. ויתגוטע השופט חזקה יתירה כפלי כפלים מהמתגנה. הגבור יצא כאיש מלחמות יעיר קנאה. עכ"ז אינה אלא תנועתו הטבעית המסודרת לשמירת הבריאות והחיים ואין זו אחרה. אלא שהיא כפולה ומכופלת מכחיו. מפני שצריך להתגבר על המתנגד המסבב להביאו סיבה. והנה כוונתו טובה מאד מאד בלי ספק. כי בזה הגוף יוכל יתר לו ויתרפא. אם בתוספת המפיתין הטעמות ישלום על החומר הזר וידקדק הדם ע"י רתיחת הדפק וחומו הגדול. עד שיפליך ויפליט הדם הנעכר והקפאון לחוץ ע"י זיעה והזולה שאר מותרי הגוף. כי אז שב ורפא לו ויתקומו וימח מבאר המסבב ויחזור לאיתנו. אף אם הוחלש ע"י מלחמה כבדה ומרוחה חזקה והגיעה יתרה שלא כמנהג. עד שישוב לאט לאט וישוב כרים הדשה חמשים בשרו מנוער וישוב לימי עלומיו כקטן שנולד. וכל זה ידעו חז"ל [נדרים מא] ודרשו במאמר הלי אישתא למירתא מ' דמעלי כ' הרייקא לכולי גופא. הרי נחור הדבר מאוד כי הדין הוא והלם כחזקה היה. ברחמים רבים בלו [illegible] יאבד הגוף בחוצו. אם יעלם כחות הממסתו ויסילם ממנו ולא יחום לגאולת כחו וגבורתו. כמיצם מתמבבה על הבוטא האלהים. כי אז אין הרופא למתלתו ולאבדו תקוה לחזור לאיתן בריאותו ולקיים מציאותו בטוב המזג. על כן אמת נאמר ונחור שמד"ה מ"ת כלל ברחמים גדולים. וכן הדבר בקיום העולם ותפוסתה ותקנתה. היסורין מגינין ומקיימין אותה ע"י שמתקן אותו מהגלגה ומזוהמתה שנדבק בה נחבכת החומר שהיא הסיר אשר חלאה בו. ואריכה מריקה והמיסה הגוף עצמו. שאפילו הבריה שבבריאות צריך רחיצה והרקה פנימית ולקבל לעתים ידועים בשנה שתים ושלשה. אפילו שאלה לו מאוד בהקומו"ל. כדי נקבל ע"י תכלית הטוב הנגר

אחר שהקנין המוכרח בטבע השגול לגלגל. ודבקה לאות מגריה. כמו כן אין צדיק בארץ אשר לא יחטא. וכשגברה מידת יסורין מפרקים לפרקים:
לכן אשר ה' נגע אל פתאם וגו' כי את אשר יאהב ה' יוכיח וכאב את בן ירצה. לטוב לו להועילו כזה ובבא. ויאמין האמונה חזקה כי הם מרקחת טובה מאד מאד ומה חיים נצחיים. לא יאבה להתאונן בכל שיקות תענוגי העולם הבלו. אשר מרבים הכנותם בבתים מחולפים גוף ולנפש. כמראה לבני אדם שקחים תמיד השקויים מוסר. כי יש עושר שמור לבעליו לרעתו. וכל הרעות שהאדם עושה גרם לו רוב השפע. כגון שהתורה וכל הנביאים צווחו על זה. וכמו ישרון. וכמו הרבית להם. שמם עשו. והביאם אל ארץ הכרמל. ואכן עד ארץ נבי. וארכי ועגלי. ולחמי וקטרתי. ומילא הרבה. ולכן יפה אמרו חז"ל [חגיגה ט] יאה עניותא ליהודאי. ואף אם כבר אמרו [הוריות י] אשרי צדיקי אי אכלי הרי עלמא מי סגי להו. לא אמרו אלא בצדיקים גמורים שמבררים ערך הממון ואינם שבים ממנו אלא כצרכי וחפצי שמים שלתכלית זה נמצא הטוב הקנוי בעולם. ואינם מתהפכים בו להתגאות ולמלאות הגוף בתענוג רק לפי שצריך ל לשמירת התורה ומקיים השאר בו. אבל להמון ע"פ הרוב אינו יוצא ממנו תכלית טוב. ואך ודאי מסבב להם כל הרעות (כמ"ש שכתוב כי משובת פתיים גו') והוא שורש כל הרעות אשר מנינו. והשפעת האמיתיות שאבדנו בכל בבתינו. אוי ואי אלו דאתרבים למקדשא ואכתי מרקד ניק. כי אם תבים כמין השגל תראה כי כל איש פונה לבצעו כל השם מקצהו. אין עיסם כ"א על כלאם ועל השעשוק והמרוצה לשבוע כל עמל האדם לפיהו. ואין איש שם על לב לעבוד חפצי שמים בלב שלם בלי פניה ושיה והתעלה גופני. שיש דאזיק כפרוסא ולית דמשגח בן. כי אין תרמיילא לשמור כספריה ה'. ואין שואל ה' ואין לו להשען כ"א על אבינו שבשמים [סוטה מט]. אשרי אדם שומע לחכמה תתן קולה. עד מתי פתיים תאהבו פתי. אל תשיר ואל יכונה. אם ישחק הטוהרים אל תונא. כי לא תשיר אחרים לרע. וטוב ארוחת ירק באהבת אביך שבשמים. ואל תקנא בעושר השואי שלא במשפט. אל תיגע להעשיר כי עשה יעשה לו כנפים. טוב מעט בצדקה. אזה עביר ס'. ואם אמרת עשרתי מצאתי און. אל תשמח ותגילם מהפורענות. כי אלהים מעשה בשמחת לבו. וכתיב וימלאו אסמיך שבע וגו'. ומוסר ה' בני אל תמאס. כי השכינה סמוך לו. ואי לבני שמסיבין בעוה"ז בלי יסורין הרי זה ודאי מתוקן לפורענות אתית מאחר שקיבל עולמו. כי לפי' סתוה שום לראות עולמם בחייהם. שנדו ביסורים ונסיונות כל ימי חייהם. כי ה' צדיק יבחן. ואין יסורין בלי חטאים קלים עכ"פ. לכן הצדיקים דומין בעוה"ז כמי שעבר על התורה. והכל נסובין באמיתיות. ואוי לרשעים שהשעה משחקת להם ודומין כמי שקיימו כל התורה. טוב כעס משחוק. לפיכך אם תראה אחיך שותק מאד ומראה לך פנים יפות בכל דרכיך. תדע כי אין לבו שלם עמך ותדלג מכליון הרוץ ח"ו. אשר שום צדיק בתמודות לכוס שק ועמה כעס נפסק והתחפש באשר כלו בגיעוך יסורי איוב. אבב ביסורין מעלתו ותור אחריהם יותר מבקשת הכבוד ותפיסת ממונים אם אוהב נפשך אשר באמת. שאפי' באומות דבר מוסכם הוא. שהסגולה הגופנית מבצרת כלה ומהללה. ודע שכל הגדול מחבירו מדוכה ביסורין יותר. וכל שאינו בהסתר פנים ובושה לאכול אינו מהם. ובצדיקים וחסידים יותר מהמון העם. כל הקרוב אל ה' יותר סביביו נשערה מאד. שרף מהן ליראיו. לפי שהוא שופטם והקטנים ומעלתם האמיתים כמו שאמרתי בתחלה. וזהו שטוב היוצא מהרע. שמי שעיקר בריאת הרע מתחלתו לטובתו של אדם כמ"ש. כדי שיתן בו הטוב לראות אם יבחר בטוב ומאה בו בבחרו כפועל ריוב ועבד נאמן לאדוניו. כך יוצא ממנו תכלית טוב בסוף אם נכשל בו האדם. מדת הדין פוגעת בו וטורפתו וממרקתו. כי הרע מכלה עצמו. ולהפך מטוב שעוה"ז יוצא לפעמים רע הרבה להרים ולהשמיד. והכלל מטוב עובר יוצא רע מתמיד ומרע עובר יוצא טוב מתמיד. ע"כ אל תחשוב רעות הזמן רעות מוחלטות. אדרבה לפעמים תקוה גדולה הם. לא לנפש בלבד אלא גם לגוף. ומכרה מדמיון התולי. וכן שבאתר המקרים העוברים. כענין אותו שאמר [ויקרא רבה פ"ס] לטובתי נשברה רגל פרתי. וכמעשה דר"ע [ברכות ס]. וכן להיפך יש טובות מדומות בסופן רע ברוך בעקבם. לכן שנו חז"ל [ברכות מד] צריך לברך על הרעה מעין הטובה כו'. כי מי יודע תכלית הדברים ומי יודע מה טוב לאדם בחיי ההבל. טובותיו אינן טובות ורעותיו אינן רעות בהחלט. טוב לפני האלהים ימלט. והוא ימשול בהם וימלט. סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא כי זה כל האדם:

יחזור לראשונות. אחר שהעתקנו מענין לענין באותו ענין ונמשכו הדברים בטוב וערב ומועיל. צריכים אנו לחזור לראשונות נבאים

הטוב לגמור שהין השפע שמחונם לא שמחונם ולבו מתמיד. ויסול הטרב השנעמי לגוף ולנפש. כלן ושם מתמד. והמועיל הגמור שלמיד שעומד. ולפעם שרק זה לא. דרכי לגלגלי ישראל. ולהמיר הטבע ה' שמים שלא ע"ד או רואה וישמה כדי לירד לעומקו. כי שיא נרים שכל טוב ונחום. צריך יותר מהויות דאביי ורבא. כי היא מעיקרי שאמונה הרלשיים והמ... בהכרח. ויכול שיהיו לכלה במאמר אף קבר. אלא מפני שצריך דעת רחבה והם דברים שעומדים ברומו של עולם ובני אדם מזלזלין בהם. שהרם לעצמם להרחיב מקני מהכיות לבב. בלי שאו והאלי אוכל להעיל לבני גילי. כי עת לחשות ועת לדבר עם לעשות לה'. מאחר שהמבין המבין ובא לידי גילוי. עד שיש מקום לחשוב כי הגיע עת דודים ועת רצון לה' שתמלא הארץ דעה את ה'. אחר שכל סודות התורה המכוסים והמוסים ורזי עליונים נתגלו רבים. ונתגלגלו הדברי' שאפי' בני הארץ שאינם מכירים בין הקודש של מניין מכספים ומשתים ואומרים הנוסח ליקבה"ו (שלא נסדר כל עיקר אלא לגלות ליודעים חן העומדים בסוד מלך. ומעידי על אמת מארי הגאון החסיד ז"ל עם היותו יודע בשערי החכמה כאמתית בכל מה שאומר מאמן וקבלת האר"י ז"ל היתה שעשועיו יום יום וכל הנהגתו על פיהם. אבל היה נוהג בדברים שהם כבשונו של עולם כיעות יתרה וקדושה עצומה כמו שהיה ז"ל בכל ענייניו מקיים והצנע לכת. ומעולם לא שמע אדם מפיו דברי סוד הנ"ל ולא שוליו בשפתיו בקול השמע. רק על לבו היה מדבר בלי ספק. אף שהיה מכוין לגמור ה' בכל לבבו ומוסר יחודו במחשבתו הקדושה. ורק אם מבקשים אחריו לפי עיונים) והייתי שמך מתגלה אם אומר אם לא אומר ושוב השכינתי לאמרו. השמש דרב"ז [ג"ב שם]. כי ישרים דרכי ה'. והרי לא תרשתי ואני גליתי מאומה מה שאינו גלוי כבר ולא עשיתי פרסום יותר. כי אם השגה ולהכרה לבשמר מהמקבל והגלה מסכמה מגיה כשמע שמאורע הנ"ל. ושמים עדי כי לא לכבודי ולכבוד בית אבא עשיתי כזה רק למען שמו הגדול יתב' שלא יתחלל בין אנשים בוערים שחכמים בעיניהם ומבינים פרים קצן. ע"ז אם עבר בעצמותי כי קנאתי בהוללים לא ידעו ולא יבינו את פעולת ה'. ותפרבן ישתתקו החוברות על צדיקו של עולם ענק. ויעירני ה' כשם שה לאדם ומתיר לשון אלמים. ומאחר שהתחלתי בזאת זאת אעשה בכל אופן המועיל ולא אחוש לבהלת דברים. מה שלרדי להשמר ממנו באלת זה המקום. ואף גם זאת לא שניתי אלא בשביל דברים שאתרצה. כי בכל פעם שאדם ממשמש בהם מוצא טעם חדש לשבח הדברים בגו. ועם לדבר מלין לאמר. אין לשכר וחיילים לגבר. ויתרון השבר תחכמה. כהשם על לוח לבך השך זה והסתך עד שהמלא בפיך אמת ובלבבך שמורה הסגולה המסתתרה. ואגרה דאסתתא מגרת. יסא רעות מרעות ורעיון לסדיה מלך בשמאי דלא איעול בכוחה ואוכי לאיעול ולמיפק בשלם. ה' שמרני השמח פתח שם לעולם. ה' הוא לך בסרי אל יטוב רק נגנם:

יתבונן האדם ויסקה המשכיל עיני לבו לידע ולהכיר עצמו ומתוך כך יכיר מי שאמר והיה העולם. שלא לנו להקל מה שיש שום הבריאה הנפלאה הזאת העולם הקטן. וכלל האדם הקטן. ובכלל האדם הגדול הבל וכל מהויה שאת על האדם העליון יתב'. על מה עשה ומה ערך היה לבשי"ת בו. כי לא מוסף בגבורתו מאומה. אף כי מגמה כזה מורכב מהכרין בתכלית הפחיתות ומעלה כבוד ויקרא עליונה מאוד כנ"ל. ואמר איוב אם חטאתי מה אפעל לך. ואמרו רעיו מה בלע כי תתם דרכך ואם צדקת מה תתן לו. וגם זה מגלגלו רמים שאמרים סותרים בכמה מקראות המורים שיש לבשי"ת סגלה בשכרון מעשה המחוגים ולער ופגם כביכול בהפך. וא"ל דברי החכמים שבעם מלא אמרו [ב"ר פ"ע] שישראל מוסיפים גבורה במעלה של מעלה בעושתם רצונו של מקום והיפך בהיפך. כידוע ומפורסם. ואמרו עוד [מדרש איכה פ"א] שכינה בתחתונים עיקר גבוה. ועיקר שכינה בתחתונים היתה. ואיך יובן כל זה. אבל כוונת הדבר אשר אמרם כי עיקר כוונת הבריאה היתה בעבור האדם הזה. שבו ינהגו דרכי השי"ת ומרוממו השרים ויודיעו בשער אמת. ולכן בזאת הבריאה הנראית קטנה ופחותה מאוד. בה מתפאר יוצר בראשית ראו בריה שבראתי בעולמי. ובה מתגדל ומתהדר ומתעטר יותר מכל ברואי מעלה עם כל יקרותם וגודל עצמותם הנוראה ונפלאה מאד. כי אפי' עצם השמים הגלגלים והכוכבים גדול ערכם ביתר שאת על חומר האדם בגשמיותו הגרוע ופחיתות מאד. עאכ"ו כמה נחשב עד המלאכים אבל כולם חשובים כנמלים אצל הכוונה יתב' שאין לו יתרון ודמיון:

ואם נבחינת חכמת היצירה הנכרת בהם. באמת כך תאמר ביותר ביאור. ועל זה שאפל ביותר. ענין היצירה בו סוד כמוס והגוף ונגלה בו אמיתת עצמות חכמת הבורא. אולם הבורא יתברך רם ונשא

סוק

שכן אם דכל השאל יהלם . ואשר מדה שהם נשגאים מבריאות של הסגולים הסגולים שנקרי הספר . ויסוד עיקר הוא על האדם שלא אף כמשפט אשר כמתכנס שאלה תכלית של הגבורה ומגר ותב: . אבל בניגורו ואל הם אמרה כמש פלוך לא ערה אלא בגביל אורה זו שסוס כלן ס' . (ויונק זבב חוחה לפי סמלין כבדרשי הכאוך המעגה על סיה ונותם תורה שלמה . כי מקרא מגלה דיבר הכתוב להאיר על הארץ (וכתיב בן נב' אלהיך השמים ושמי השמים וגו' . רק בתבונתך חשק ה' להכבה לוהם . וגם מצבה שלימה שיש לסיק כל אחד חייב לומר בשבילי נברא העולם) והכתוב מעיד עליו כן האדם היה כאחד ממנו . זהו ע"י כמה שניתן לו לדעת טוב ורע . והאדם כזה כלי אומנותו של יוצר בראשים . ומספר לו שבת חדוה נורא ומוממה לעבדו ולשמרה . אלא מרחב מה טבע ושפל כמעט שבנה עליו עולם חדש . ומינא יסוד באויר בנביאים חכמים נעלמים בכחו זה כאומרי כמפיד על ארצו ומתגנו העליון . ותמנו מדין על עולם עלם פרצו כחותים בכל כאלפי כמקודם אשר בקרב . כמה כחו גדול לגמילה ולגאולה לאור עולם דברים רחוקים חדשים . וכמ"ש חז"ל [תקונא סס] כלחתיים סברות פרי מעשים שלמות פרדים . ומה לא עיקר השמיעה וראה לגא כסוכבים וכסילים . כאם דרכו מלחמה וכלמידו והולידו . אם לא במקרה יהיו מרומים סמקרחים מוספים אשר לא יתמידו . והיים אלא מונהגים בכ"ע על סדר ומנהג אחד ומתמיד כמעשה בריאים . אפילו מדה לנהגם כאומר שסס שבכילים חיים (מה שאינם מוסכם ולא מוכרח כל כך) כי בן כם עצמם כן נעשם הו שבלים נגדלים כמשביים אותם וכן כל כמלאכים . כלם מוכרחי' במעשיהם שכבר אין להם בעצמם ואין בכחם לחדש דבר מעצמם . ולא כמה המוכרח יגבר על האדם שבחו בגוריי שאלה מאד . אלא לבחמלא כלל שהם נבראו לעבדו . באלו ולאריך דוגמתן בעולם שאין כמבין הלוי בגודל ובגבורה עבעית . שא"כ מביט מעלה השפל וכראלם יקרה על מעלת האדם . והלא מרחב לאום שהאדם מושל בכל בשלנו . אף במין האדם עצמו . אשי' יהיה ענק שבענקים כשוג מלך הבשן . אם אינו בעל שכל . טוב ממנו ילד מסכן וחכם . וכבר אמר החכם לפי שכלו יהולל איש . ואם לא קנה הכמה וכיוצא נמה מתבוד נמשל כבהמה כמוה . של עצמו . הגבורתו וגודל גופו לא יוכל כערך מר קטן משכיל ומבין . והנה גדור הארץ כלו שלא לעמוד על מחקר אמיתת גדלו . אלא והוא לא יתחשב לנגד ערך נפש משכיל שבעבי אדם. וגבורה כלו נגרעו ולהבמיים. כמו שלא יוכל לבבהים זה מי שים לו ערך אמשית . ומדוע יקשה בעיניך לקבל כואם על הגלגלים שהם מנהיגי הארץ ומושליה . א' בא' ידונקו שהא"י יתחבקו ואין כהם שכליה אחר מותב רק אם זה לגדר עניי עולם בשמתאן כלו כמוכלל מגרמים שמימיים והדומה . ויש בקשר אמין בענין גוף וכבמה . וכלעומת לעורך לחם האדמה . שמאן לכספיק לו כל צרכיו מנוטל ומבחת לא יותר לו כל מלחמה . ואין בעגה מגלמיותם שמחתם . כי לא לעולם יעמוד ובלאחרים יאבדו גם הכה . והנה גם בנים ולבנים באחר כלי המינים מגלים שעיכה . ויהשגו גם הם לאחיים בענק האדם שעשאם לצרכו . כלגמגול זה יתמלא כפסל על חולנו . ויתרומם בגאוף על חכנו . ויתגדל כמדור על הבוק בו . אבל אל זה גרם למתפלספים שבכבידו עליהם עד כיוצו כיוני ונבעו מארצו . כיתום כנאמות להבל . והכבוד וכביון נגאלו בכל . גם ליש המין כאמתי שלא שהשאלום כנבאי . והנה לדרכו מליאתם בכל . האם חי ה' כי בנפשו דיבר כפילוסוף . כי מודאי לא כל נפש אדם נמשמע בתשיבות והקיום כנצחי. אבל יש אלפים ורבבות ב"א כדומין לבהמה . גם נשמות כפילוסופים כאחד מהם . כי בדבר ה' מאסו וחכמת מה להם . לא באלה הלך האדם אשר יש לנפש חיה וקיימת באמת אחר כהירתף . ואינו נמאס על כל אשר עשה לבשתיו ולאבד ומנחים צרכו . ואף תמאיו שגרמו לו כל הרעות הכם שלא האבד מוכה כרכב מעו ומעבר עצה מתוק . כי בחז חכמה רוב כעם שאלה מאמר מתהפך לדעת החכמים כגאונים ז"ל . כמ"ש בו [מדרש כג] אלמלא לא הטאו ישראל לא נתן להם אלא ה' חומשי תורה בו' . ואמרו עוד [ע"ז ד] כוחו והחזיק טובה לאבותיהם שחטאו . ואמ"ע במקום שאמרו לקאר . ועת לשחוק) כי אין זה מקומו אלא מקום גירותו . שגולה ממרום אל הארץ כבהמה כלא לבלהם מלחמות ה' להתאבק עם אדבעם הגבורים הקשים היסודות ההרליים כסובבים אותו והורגים לו לגמרו נפשם . למען עמתו בסבלותה ולמען נסותו אם יתחזק לעמוד בדם . כי כלום גבורתו נכח כבהמה כגלה מגזע המלוכה . כיכולת בידו לעמוד בקברי המלחמה ולא לנוס מהמערכה . והנה יולין הרפסו ויסתיר כלימתו . אם ברמזו ימסר ביד אויביו מבקשי נפשו השפלים והקלים ואין להם כח אמין כמוהו כי בן מלך הוא . ואם שהגברו עליו שונאיו אין זה כי אם מעלעולו מיתום שסגוליהו . ובדין שיתעלל בו אחר שלא חשב לעצמו ולא חס

על כבודו . על כן אלא חמלה סיעוה לבם יקרה כאודם שבקש . ושרדם מכן כיוכה . אלכם בגדי קולם . ותמעה מעמה גאה . כדעת ולומר ענין מעלתה ויחוסה הגורל . וכי שמה אגיה בדרך רתוקה ושיסה בה הכוכם לגשיתה ללכת בדרכי לגם . הכל לטובתה למען כרחם כמה ולהודיע שבחה ושופה . אם תתעורר ותתאגם והלאסף אליה סחותיה . מן השמים יסייעוה ולא ימיתוה ליפול ביד אויביה . ותגמתם בודאי יכנעו וכרעו . כמה יאבדו אף יסופו . ובאת יעמוד לגם ולהלה. ואפילו חדשיו ואויביו בתחלה יכפבו לו לאוהבים (כי אפילו שמשים לש"ם מהבון . כידוע ממשל הזהב עם בן המלך (עי' ס' הזהר תרומה . ומזה תשובה מולאת למה שהקשה בעל עקדה מתמרת פ"ק ח"ב מאמר חיקור דין) ועמ"ש בס"ד במו"ק ס' כ') ויקשה לו עטרה גדולה :

אי נולה מרגלא בפומי שיפרצו שחיתם כלבי בבני אומתם מחברת מדם בגאוה כמוס"ל . ובודאי לא יבין שום ספק מדברי על מיעוט הגאוה הכבודה ורמות רוחא המעוטפת הגופנית . כי ידוע לכל שזו מדתם במדה גסה היא שאוכה במוכרתו והגנו למשיכם . אע"ג על זה לא הייתי צריך לגזכיר ולהזכיר . שאסי' שפתה ומגרתה שלם בקלות גה וגורמים כל הרעות ר"ל . ע"כ מדאי אין לך עוות והגעון גדול היותר . משני בגום אין עודית גרון פתיי קליי . ונפשי בחורי המד לנבזי מכלל סרותי עמלים בדלגיהם ואלם גברית מנפת על עבודיהם לא נשתכלני . וכל הקופאים על שמריהם בתשובותיהם בעלה נפשי מסגיהם כדד ישבתי . גאה וגאון ודרך הכפוכות שנאתי מאמתי . אבל יש גאוה אחרת רחוקה טובה מאוד . כמו שמלע עמה פסולה . כי כל המדות יבחם לפי כגוגה וכענין . ויש לכם מעלות בטוב וכבשה . כמו שאלה כענין בגאות שכיה מדה גרועה בנחותה גופניות . וטובה היא בענין כאמונה . שבה שהתגאו ישראל שנקראו עזין בשמירת התורה. וכבך כגופם בעניני כגשם מאבדם אותה . וכן הדבר בכל המדות אין לגאריך כידוע . ומאחר שבכל תכליות האדם ללכת בדרכי ה' ולדבקה בו . גם בו ידמה לעליון . מה הוא סגולה יתגבך גאה גאות לבש . אף מתעבר בעגוליו שהוא לעמקה ממדרגתו ולא יתגאה לכם . כך אם עם הייתו שוכני כמי תומר (ח"ע לבסתמא בספירת דמלכם לבעגאות על אדם כיוצא בו . אשר בנגה עומד שבא ובכחות אחד יכונם . ואתי גם כבבל מתלם אומר גאות . וכיוצא בו המתגאה בעולם שאינו שלו ומתגאה בגופו המתוקן . אשי' בוא יפה מאד במה נחשב אשר נשמה באפו . כביב המקלה ליחות סרוחות מלוחות מטלתו לא רוחץ עומד באמצע פני כמגדל שבגג יופי וחותן טעמו . אבל) יש לו לניך אחר מדותיו יתגבך כל כאמצרום גם כמה להתגאות על מה שלמטה ממעלתו . ר"ל שידע ושר ערך נרת הגוף הקדושה שבאה עלמותינו כאמיתי . כיוסם מלך אלוה ממשל במדע . ולא בעבודה לפתות ונרגע שאלה כאומר כגם והממשיו המקיפים אותם לפוכה . ומפיס אותה אליהם לבשמע להם לבמחיות טרפה ולהפסיד מעלתה הנכבדת . וכל מה שהאדם נגלד במעודם יצ"ל . בא לו מתהם שכוכח יחוסו בשרה ובולא כי בן מלך הוא . ותוסב שאלה מגשמתם הספריים עובדי האדמה בגעגועיהם והמפיכם סרנים כי בבהמה כמה לבם . ובהתערבו עמהם לא ישקוטו עד שיעקרוהו ח"ו לגמרי ממקור מסרתו וילכלכוהו וילבישוהו בגדים צואים . באופן שלא יוכל אשבר לו לשוב אל משפחתו ואחוזת אבותיו . אם יתגבר להתאגד לבם בגודל לבב . וישבה מקומו וביתו כאמיתי . לפיכך עלם טובה גדולה ותשובה היא . מי לב' אלי ידע ישראל כי ה' הוא מתגאה בו . ככתוב אין כאל ישורון רוכב שמים בגאותו . וכתיב ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר . והמ"ס הוא גאותם של ישראל . כאמרו והאבר הרב גאותך . וכי אין לו להתגאות בזאת גאוה גדולה ונפלאה שאין למעלה הימנה בערכם . (ובמכילתא . גיאתי ואנאיתי ה'). ואם ישים האדם לבו שהמלאכים מלוין אותו. שאמרו כתוב . ידוה נתן שכלו מעלתו וגדולתו . ובזוכור זה שלא תיקר נפשו בעיניו ואללא עליו רוח אלהים שלא יתפעל מכם התפעלות שאינו לפי כבודו . ומכל דבר מגונה ורע ישמור ידו . לא ודאי לא יבא לידי מכות אליו . אבל חבל על אדם קל שאינו חושב עצמו מאומה) והוא שבכתוב מגבה יתנשא ויגבה לבו בדרכי ה' . שאם ישים זאת נגד עיניו תמיד . ינצל מכל רע ולא יתפעל ממלחמת העבדים הכשוסים לו אם ירבה . ולא יכניע היקר לזולג. כי אין זאת רק מסחיתות כגפם המקלה . אשר גיע גם הפילוסופים . בנשמע והמבין כרוחני אחר בגופני הגבוה והנקלה . ואין לו עולם וגבורה בעגה אך הוא תולה . ע"כ יכז בעיניו הגוף הכלה . אבל הנפש הקיימת באמת בבחירתו . וקונה לו הוהב נפשו כי יקנה לא שלמות והוכר נותי אם תשוב אל בית אביה כנעוריה . ועטרת הגאון בראשה . כי ישימוה עם עדים והשרידים אשר ה' קורא הפקידים בית ה'. ואף במו"ה חשיב יקר הפארס והאורים בארץ . נפרסם על ידה מורה והלכה . כי תמאה תן בטיחן
לאשרה

נאמרה ונאלמה. שכל תנועה של מלך שיהא בנו מולה בכל מרוח ושיעבו לו כל יקר וגדולה כראוי לבן מלך. אם יתנהג בשורת הדין כן שלנין שידעו העבדים הזרים כי באמת ממקום קדוש יתהלך. ויכיר כבוד האב ויברכוהו בעבורו כל יושבי חלד. ויאמרו אשרי מי שזה גדל שזה ילד. וישתוקקו לעלות למדרגתו להתקרב לעבודת המלך. אבל אם לא ינהיג הבן למעלת יחוסו וישפיל עצמו כדל והלך. ויתערב עם העבדים הפחותים אשר אין להם חלק והכרה בעבודת המלך. ולא ידעו רק עבודת האדמה העשירה שהיא אמם ושם מקומם. ויתחבר עמהם ולא יפנה למעלה ממקום שבא מקור מחצבו. ויבזה כל עמלו ובית אביו ויקבע דירתו בימים כמשכנותיהם יכין מושבו. אף אם מתחלה קבלוהו בסבר פנים יפות בפה רך. לבסוף ישתעבדו [illegible] בפרך. ויגרשוהו מן האלך ולא יתנו לו מקום לשוב ויהא קרח מכאן ומכאן. ובהמלא הבן גם הענין מהרע. נעצב המלך על בנו ויתעצב אל לבו כי שלחו מארץ מלוכות. לבשו בגדי מנוחותיו וללבוש בגדים אחרים אשר אין דרך לבוא בהם אל המלך להשיב לב בנים על אבות. כביכול מנוסר על זאל בה וקנאה בין העבדים הגרועים נגוע ידוע חולי רב מכאובות. וגם הוא מסתיר פניו ממנו כי כן יסד המלך להתנהג ע"פ שורת הדין. אם יפה ירוה ויאלית. ואם יחטא ואם יפקד מקומו וישלחנו ביד פשעו. ויעזבנו כמה שבחר לו כרצון במיעוט השגחתו על עצמו וכבודו הלך שובב בדרך לבו במון בלעו. וזה כל ענין הפגם והחסרון הנתן למעלה מעלה ונכנס חטא האדם ועונו. ולהפך תוספת כח ועילוי ותפע שפע רצון וברכה בתקונו. כי ירע או ייטיב לעצמו. ותמשך סדבר על כל פנים לאב הרוצה להטיב ותבן בתקונה בנו. ומיוכל להתפאר בו נגד משטים להגיעו מיד שוסיו. ולהצילו מפרי מעשיו:

ואע"ת שלא כבר הזהירו ז"ל (אבות פ"א) שלא לעבוד על מנת לקבל פרס. וכמו שמפיר עוד להלן בעזה"י שלא תהיה כוונת העובד לטובת ולהנאת עצמו ולא אפי' כדי לקבל שכר רוחני אצ"ל גופני. להניך שלא חשיב אלא כוונת העובד לעצם ולתכלית הכוונה האלהית יעבד. כי כמה נתבב הוא לעצמו (הוא שאמר התנא כשאני לעצמי מה אני) הנה בכתיבה שהגלה היא סגלה סלהן (הבחינה המלכותי). שידע פיה לו אדון ואב כרילה כך. והוכה להתרצות אליו) ר"ל כדי שישמח ה' במעשיו. שהוא חונה בכלותם האלמתית הרוצה לו יתב'. וכל מה שפטל למעשו ולכבודו כראם לשמוח בטובתם. וברבות הטובה רבו אוכליה ומה כשרון לבעליה כי אם ראות עיניו. שעבדיו אוכלין ושבעין ושאים בכל טוב שמלך לבם ביד המלך. אחר שאמר ומעשה רצם. ואם יראה בעיני האדון שתקנת עבדו ע"י שריפת גשמו ומעוט. לא ירצה העבד יותר ויותר לעדולם כלם בשמחה גדולה באהבת קים. ולא ירע בעינו. [illegible] אין עינו רק על חפץ אדונו: שמכיר טובתו והנאתו שמוהרת. ומה לו מהזמן תקות טובה ותשלמה. כי אם לגלות חן בעיני אדון שבשלמא. כי טוב חסדו מחיי כבל. לב חכמים בבית אבל. כי גבר יחיד ימלט נפשו מיד שאול סלה. ויראת רשיונו שלא ידע בן אדם כי לא חוטא בה.: ופועל חכם לא יעשה דבר לבטלה. ועל מה זה שוה כל כל בני אדם אשר שבא עולם קטן. ועולם גדול בשבילו נברא ולתועלתו נמצא לא נהיות לו לשטן: ומדוע הולך ילך בלי חמדה כשבן ובטן כי יתחמן לבו וכליותיו ישתונן. זאת ישיב אל לבו על כן יוחיל לה'. יאמין בלב בטוח כי יש חיים נצחיים טובים יאלה. על כן לא יירא בסמיר ארץ בית מלונו. לאמם במתום קום. והרוח תשוב אל אלהים אשר נתנה כמתאסר פורה מאסו. והוסה כמוס הגוף לבהיג חיי נפשו באור פני מלך חיים ושלום. כי פגום האדם חלק אלוה ממעל כמ"ש אור ומזיב באדם ויפח באפיו. גם הגוף יזיר פניו. אבל לו התקון על ידי אהרן על פאר יקר אחר גמר הזכוך וליקוט ממעשה האדמה ונרופיו. כי זה כל האדם לתכלית טוב נמצא בלי ספק. וכן השכל גוזר. כי לא יבא רק טוב מטוב. עד שאמרו' שרע הארע. שכלית טובה מאד כ"ל בבחירה גמור. והאמר המקיים כל [illegible] כלב נכון. יאמו נדיק ורש יתפן ברלותו עם אלהים ישכון. ס' מבמים [illegible] אין הכינו לראות היש משכיל דורש את אלהים. מחסה ועה לגבי לבב האמונים וחוסים אליו ואחריו מבים. ויוודע לו בסכמה שהאדם קבור בבהמה. אם ישכר ויאמר שרכו שעתים למעלה. לא יזוז מנגד עיניו בלכתו אנה ואנה. וידבק באור שלמה המתפשט כאן להשגיח עליו לשמרו ולהשפיעו אם ירשנו ויאחת בו בלי דופי ושמן אז בלי ספק יתלהב לב האדם וטהר ידים יוסיף אומץ. לרדוף לדעת דרך אלהינו. ויתחבר נלאך לאות משכיל בכל דרכיו עד עת בואו למנוחתו. לתת הבנין מכל משפט כסגתו באלך חיים. וישיג שלמותו האחרון המתמיד ליהנות מזיו שכינה עינו ליופיה ושית מתגלה ומתעטר בו לקיים לו השמחות ונפשו לו חיה. זה כל תמן כוונת מעשה הגלה ואת העמדה שתמודה. אין עוד מלבדה. ועל זה הכבוד והגדולה ישיג

ע"י שיכיר ויבחין ערך מעלתו שזהו כן הוין ולא יקל בעיניו. האדם יתגלה בסרנו במעולה הכבד מאד נאין חקר. ויהו בעיניו כל שומר והגלגה מדומה לא יתגלל בגמה שקר. יגעל התמונות ב"ה שיהיה תמרון שודדי לילה ואורדי ים סאוריים נדמו. יתקלמו כו או לעגם לא יתגאל נפש נגס. ויגנה לנו בדרכי ה' להסבה למעלה יתירה ושבית לאוקמא נפשו ולהם אבירים. תמן רוחי בעל טעם וריח גלבי פנים:

ואולם גם מדת הענוה [illegible] לה מקום כאן להתקיים. שלא תתגאה ספסם מאוד על הגוף הכיד ושפל נכח אמין לדהותו כמו ידי'. שלא תאמר הגוף הוא וכן גדולם ממלאי ותבכחה סיקרה בצמיותנות. אין כמדי להשתות לגוף הגשמי סגרוע ליכשה כמלאכיו המלוכות. ושם שבעה כל סוג תדמים חבוס ספת סופה תאמר וערכוביותיו ביסוד. יכולם שאמר אני תותח ואיני עושה כמשחות אמכהם. גם זו דרך לא טובה תגלות קסם מרי. כי חוטה עליס לבכות לגורם שגלה סמנקם ממנה שהולה שמות לדק לנכיר כי גורשה לארץ מלוכה לאוליים ולגמיתה לשאת פרי. והתכלל תמרת הגוף סמול ותגה גא בדרך ישלה תתקפהו כמלך עתיד לכידור. לא תמהכהו כל כומן אשר קלב לו ולא תקון המחר. שכו תשיג שלמותו וחוזק לכחן גם מעלתם להחזק עלמה בפרוזדור. לבקשת לה אמר נכחי על ידו ומוד לו שומם לדור דור. על כן תחסר בכבוד אכסניא ותכלכל דבריו במשפט. כי לגלות זה אוכלה סכה להאריג ולמשול. כפקת מתוך קותו לגמח ממכשול. [illegible] תתעב אדמ"י הטוב כי גר היא בארץ. כל מה שיאמר לם מ"ט ספסה תח מלא ממחילה ולא שלי מעשי ידיך במושתיך אלה סמביב אחר הגס"ם תמשך די חסלו. ולא תהוס להכין לדם לדרך רחוקה ולמעודת שבת בגוה רבעו. כי אז אים כבעל הבית כי יגרום הולכן כיסו ויבכב בשתתו בידיו ובא עד קצו. אכן תמשל בו ובכל אשר יש לו לפום ערך לביתו להשתנך בברכה. ות"ז אמרו [סוטה מו] ילך תחק ושם תהא שתהא דיהי וימין מקרבת להתחמם בעומד לערך האלהי:

וכדי לגלות מעט כמה הבינו ישראל שמקרלו נדים למקום ויוצאי עם האדם בסלם עלוהו ודבוקה בכורח עולם יתב', ויאמר ג"ע ח"ש ז"ל (ב"ר פע"ז) האבות הן המרכבה ומה עמקו מתקו דברי חז"ל, שזה והלוך אבם קנבו תמה שלמתו דורשי רשומות כמין חומר, שמם שמלאות תמים דעים, הם אמרו (עי' ילקוט ראובני פ' תולדות) אברהם בגי' ס' סוית ויצחק ח' סוית ויעקב ז' סוית ויוסף שם האוית, וג"ע סטעם לפי שאברהם אבינו ע"ה הוא סבא קדישא כידוע, ואע"ס שמדתו חסד מ"מ שרשו בספירת חכמה קו ימין, ממנה יתחזקו תשעה ספירות עד חומם, שכל ספירה הוי"ה כנודע, וי"ד פועלים שבשם אברהם, ירלאה לי שרומזים לשם והד שפל המלכות שהיא הבת שהיתה לאברהם אבינו ובכ"ל במה כידוע, והייט בחכמה יסד ארץ, שהבא יסד ברתא, ועוד לבורות על היד הגדולה שפל לתלקו, ויצחק אבינו שמו עולה בגי' ח' סוית, כי אע"פ שמדתו גבורה שרשו בבינה דמינה דינין מתערין, וממנה יתגדל ויסתיים מספר שמונה, ויעקב אבינו שמדתו ת"ת הכלל ז' ימי הבנין כנודע, מכוון מספר שמו לשבעה סוית שהם שבעת הספירות אור שבעת הימים, ויוסף הצדיק גם [illegible] יתע"ה ע"כ הוא חסר ותם שהוא סוף מבך הוי"ה סוד ו' קצוות. דגוף וברית חשבינן חד כידוע נ"ה, והם ישראל הוא בגי' שזה למנין עשרים סוית ושם אלהים, וג"ע טעם סרתו בעשרים סוית, כנגד אות היו"ד ומילויה שעולה למנין עשרים שהוא כנגד הברית שכרת הקב"ה לאאע"ה בין עשר אצבעות ידיו ועשר אצבעות רגליו כמו שמרש בס' יצירה, ולכן כשל הוי"ד בעצמו במילוי (ועולה עשרים כמנין כתר, וכן עשר' ברכות יש כמן האותיות כמנין עשרים, וגי' אחרית כי מגיד מראשית אחרית, כסוד נעוץ סופן בתחלתן) וכולל שם אהיה בגי' ז' לנורות על המאציל שעולין שרש הברכים יתאים ההוית וכן שם אהיה בגי' כ"א עד"ז, וגם אין טוב לישראל לגורות על גימ' א (אהיה בא"ת ב"ש גי' כתר), שזה הטוב הגלה תיבות גדולות מהוטבעת עדות לישראל שהם שבטי יה, דבר שלא שר"ת י"ס מ"ב תג"ת נה"ס עולים (קומה, שהוא שיעור קומה שאמרו ח"ל (קדושין לא) על היודעו מובטח לו שהוא בן עוה"ב) למספר ישראל בסוה, והם הוי"ה ב"ה במילוי אלפין עולה מ"ה כמספר אדם, שזה שהוא יחזקאל הנביא ע"ה, לפיכך הדבקים בשמו יתב' קרוים אדם, עד הטוב מהפלא, כי תגלה גם מזה (רבים ע"ה שמלך שגלילא שמגלים) עולה אל שדי. ומשורין גדול שבמלאכים נבא מעלה עולם שד"י כמנין, סראית כן אדם גדולת מעלת האדם השלם, שמעם מתק תכוונות אל להבין ולדעת מתגלבת נר חונכת. אף אם מנמנים אל ארץ התולכת, כשלכת מלכת גם זרע קודם מלנתה מעט ה' להתפאר, ולגיר אבר טעמת מעט דבש נקיה המעט אשר בידי הסבה, נוח ולמעייך עת מפת נוף אחרי טעם מתוק לנפש נערפה לעלם, אבר מתיק שר

מהם לפניו, ודע כי שם הוי"ה ב"ה בהיות נקרא שם העצם נמי על המקבלים שם אחד כלבד שהוא גרלם דבריהו אלה, אין ספק שהוא שם לעצמות הא"ס מצות האלהות בפנימיותו שאין בו שנוי, אלא הוא השם המורה על מציאותו, כי זולת זה השם אין תפיסת מחשבה בו יתב' ולהבין הענין היטב כל האפשר בגדר כחומר כלהגר הכלרתי כגר ועורותי מעט עד הנה, אמשיך עוד משל. בנוהג שבעולם במלכותא דארעא שיהיו פלן אוגוסטא קיסר מייסטיט, כיוצא בזה מ.ינו שהשיב ר' שמעון [ירושלמי פ' ברכות ה"א] לתלמידיו בהבנת הכתוב אל אלקים ה' דבר, [ברכות פ"ט] [שם] וב"ר [פ"ח] אוגוי הוא שם העצמי, ר"ל המורה על העצם, מלבד גלוי ונסתר, ר"ל מממש גופני וממש נפשי, והוראתו הראשונה על העצם המתגלה, והעצם הפנימי רמוז על ידו ממילא, קיסר הוא שם תואר הממשלה, ומייסטיט הוא כינוי מעלה, כמה הוא הדבר להבדיל אלפי רבבות הבדלות, שם המיוחד הוי"ה ב"ה מורה על העצם הנעלם הגנוז בתוכו א"ס שורה שכל הנרמז ע"י שם זה, שהוא משלל ממש אצילות דק מאד, ועל ידו יב קאת התהלם גילוי ידיעה ותפיסה כראוי מהשגם, וכולל ד' מילוים המודעים העולים ל"ב, רח זה גילה האר"י ז"ל בפסוק יהי אור שמספרו ל"ב, ואור לבד בגי' א"ס כי הכל אחד, וכל השמות בבחינתם כלים אחרים נאצלים מעצמותו יתב' מחוקים עמו ביחוד גמור כשלהבת בגחלת, והם זה אינם מגם לגבי קדושתו והעלמתו, והכוונה אותו במדיגה א"ע חלק לעוה"ב (כמו שאין נקרא מלך ב"ו בשמו העצמי אלא בתור המעלה בלבד, והקורא בשמו מחייב ראשו למלכות) כי אין בו אחיזה אלא ע"י לבושו, מתוך האגמל בגי' מלבוש, כהדין קמצא דלבושיה מניה וביה (וגי' אורפילא) וה' השכל קדמו ה"ס, הרומז לשם אדנות עלם מעלמו המתפשט ומעשה לו היכל כגי' שלו (וישראל ס"ה הבפהות כמ"ש רש"י על הפסוק כי אתם המעט מכל העמים, והיא ככה ישראל שבה מתהככין במותיכן) משם רועה אבן ישראל, אבן די לא בידין, אבן היתה לראש פינה, להשגת העולם כאהתן, וזה שמו מורה האדנות והמעלה, ומילוי שלו עולה תרעלך לבין שער באהרמי כי הוא השער לה' לבוא אל המלך פנימה לדיקי' יבואו תרין, לדיק פייל לדיק נפק, ושאר השמות שאינם מחוקים הם שארי הממשלה וכולם אורות אלהים מושכים מאמתה מבוהו יתב' בדמות אברים (שאין להם ערך ודמיון עם אברים גשמיים ח"ו, שהם רק רמזים סימנים ולא לאיברי האדם מעליון ב"ה שבגם בייחס בפעולות הגשמיות במסרים בתורה אלא השי"ת במבלות, ודברה תורה כלשון בני אדם ודמגות מושאלות, כאוקן שהמ..ל השגה טריית שכלית, כדבר שאין השגה עמודיה) וכולם ענפי עץ החיים שם הוי"ה ב"ה, הא כיצד שם אהיה יה אלוה, (אלהים) כולם אחוזים וממגלים בו כשלהבת לעין, שם אל ידוע במדה האהבה מספרו המוכרח ומילויו עולה רי"ו כמנין ארי"ה אל סימן, ואריה יש בו ג"ב אלף הבם, עוד אל אחד עם הכולל כמנין שם מ"ה, שם אלהים ידוע בגבורה, מספרו כשם אהיה ואדני, כי יונק מבינה ואדני יונק ממנה, והוא מגיד מראשית אחרית ומגיד לשון שמבין כהרמי, ולכן נקרא בעל הכוחות כולם, וגי' הטבע, כי הוא כינוי והסתרה לשם העצם המיוחד, ומילויו שוב לאחוריים דהוי"ה (בגי' ש' דלאום שבספר יצירה מקור יסוד האש הטבעי, וגי' הטבע) וכולל ג"ם ע"ב שהוא כמספר שם הוי"ה ביודין שהוא בחסד מספרו, שמקורו שם ע"ב בסוד ויסע ויבא ויט, לומר שמדת הדין כלול ברחמים וחסד בדין בסוד ויעבור ע"ב רי"ו, כי ■ גלה זה לא אפשר ולא היה העולם יכול להתקיים א"ע שיתף הקב"ה מדה"ד במדה"ר ברחם, וזהו שרמזו ח"ע [ברכות יא] שצריך לכלול מדת יום בלילה ומדת לילה ביום, כי יומם יצוה ה' חסדו ובלילה ש' יר"ו מקריאתו (ולכן מיחה שירה ללוים) וזהו עיקר העבודה ליחד המדות כולן ולקשרם במלאכי העליון שישפיעו הטוב בברואיה אהה והמנהג די נוכח התהוותם וקיומם, כדי נצלחו לנוכרם הטבע ומעלה מכל הלם ומרומם, אמנם עיקר היחוד ויגרכו הואן לשלב הוי"ה באדנ"י, (ויש בכ' שמות אלו סגולה מיוחדת מה שאין בשמות אלהים, עמ"ש בס"ד בלח"ם בסוף פ"א דברכות ובמהדורא) עומם במנין אמן, בזה היחוד כולל כל האצילות והמדות מראש עד סוף, ויתכן לכוון בכל מצוה ומעשה ברכה ותפלה ולמוד, כי הוא נקודת האמונה, ולזה כל פרי הכוונה לייחד האור המתפשט במקורו, ובזה תבין ענין סכה ונסתר בברכות, ולם תזכה תבחין אין ערך המלך שאמר נס' כשב אנכי שולח וכל הפסוק, ותבין פי' מלאך האלהים שבפ' וישב, וכן כמה כתובים שבוהרים ...ת"ו כמו לא יראני האדם, וכתיב וראו את אלהי ישראל, וכיוצא הרבה, וכן המקראות שבהם הבוגות גשמיות, הכל מבואר היטב למשכיל ומבין מדעתו ע"פ הדברים הנ"ל, אולה כל הצלחתנו בהשכלתנו והכרתנו מלכנו, אינה אלא בידיעת דרכיו דרכי התורה והכרת גדולתו והזכרת שמותיו בקודש (אוי לנו שמזכירים

להשגיח בהם ותפעפ מלוי ואלהיו) והבלת האלהיו, והשפלות שלא בהם העצם הוי"ה ב"ה (וכך צריך לכוון בכל פעם שמזכיר שם אדנ"י, ליחדו בשם הוי"ה שהוא האלהים זה אלהים לו קרים, וזהו כוונה כלליות בכל מקום אשר הזכיר שמו יתב' (כמות שמתבאר בשלוב יאהדונה"י) בכל לבבך דעתו ובכל נפשך עבדתו ויישר אורחותיך, לכן מתנה על עצמו אתך ולא תוין מדעתך (וקריאתו ע"י שם המלבוש שהוא שם אדנות ב"ה. הוא סיבתו ולבתו, הוא שבלתו נלוין אור ישראל וקדושו, הוא אדונים מלכנו ומושיענו, והוא הוא יתב' אחד יחיד ומיוחד, ובשלוו מכירין שם אדנות, אם מתכוונים ומתבוננים בפנימיותו שם הוי"ה ב"ה (שמשה לנייחו נגדו תמיד כמו שאמר הכתוב שויתי ה' לנגדי, ומובטח לו שנצול מכל מחשבה זרה) כי הוא בשמתו של שם אדנות שהיא השכינה ליחדי תמיד בם בכל מצוה ומעשה, והוא שביווהו חז"ל [יבמות קה] במאמרם המפלא שיהיו עיני האדם בתפלתו למטה ולבו למעלה, זה שמו לעולם כתיב, עולם עליון סרה נסתר, בעל התוטם גי' שם ס"ג מתבקע תהלתו יחתום לנו (כדרב המנונא סבא) ועינו למטה יכיונו, שמגבוה בפתים סכת פני ה' שכבודו שורה עמו, היא השכינה שבן יה, ■אז ירדה שכינה למטה מעשרים, בם עשרה אותיות [תקונא סו] א ב ג ד ה ו ז ח ט י בסמכר מרובע, לכן אין דבר שבקדושה פחות מעשרה שהוא מספר שלם, ומבם ואילך האור נראה מעין סוטו בהאלתו, שבם שיעור קומה כנ"ע, שהוא רמות ביחוד שגבוה עשרה כמילוי שם הוי"ה, ותחבו ארבעה אותיותיו, ומרומם.עולה מקום שהוא מקומו של עולם, שאינו נפרד ממנו והיה המשכן אחד והכסא שלם, ועתה דע את ... אביך ועבדהו, בלב שלם ובנפש חפצה בכל דרכיך דעהו, ויתקיים ... ביו שהוב השגבהו כי ידע שמי כנ"ל בפתיחת דבריהו אלה, ו... חז"ל [שוה"ט צא] מפני מה ישראל מתפללין ואינם נענין שאין ... להתפלל בשם, שצריך להבין דבריהם העמוקים, מאבירי לב רחוקים, כי לבורים יפלא הדבר מה ענין ידיעם זו ומה טיבה, ... תמוהות שלא ידעון להתפלל בשם, ולם להזכירו ככתבו, ... דבר זה אמור בגבולין, והכוונה אותו ס.ותיותיו א"ע חלק לעוה"ב ... כל הוא סידיעם שמבר לעיל פנין הסו' וקבור ויחוד שיהא השם ... וככתו שלם, שהוא שלמות העולם, הנה מסרתי לך ראשי פרקים ... בעגך ספה מן סים הגדול מכסודים בהשגות הנגוהות והתוגות ... תורה והשמות, ויהיו חיים לנפשך ובשמים לגמעך, ותוכר ... ותקדש מתענגך ובוחנך, לעבוד את ה' ולדבקה בו כאשר ... וליחדו כאשר סדרכתיך, הוא אלהיך והוא תהלתך, אז (מספר ח סמים אדני) תקרא וה' יענה עודך מדבר השמע תפלתך, עליך הכתוב אומר ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך, ואתה תגיל בה' בקדוש ישראל תתהלל, תשמח במלכך ואלהיך כאשר אליו התפלל בנפשך עוז תהגב, לם ... ירגם גלל תי ורחוק יתלגב, להדבק ■ יתברך למסור אליו בענוג השעשוע באהבה, והוכה ליכנס לפני ולפנים לשאוב מים חיים מן המעין מבין

חכמה מפנינים נבחר מכסף וזהב:

(ב) לפי דרכנו לנדנו פירוש מלות הברכות דרך כלל. ברוך. הוא שם תואר [די ברכה אין אוף אים חל] (לא פעול [במשקל קוד. ספ' בקמ"ץ וסק' בנלהטים. שהוא לשון בינוני מבנין סקל. במשקל פעולת פועל אחר] ח"ו) בעלם תחום. [הר' בפת"ח וכו' בנלחטים] וסיה ראוי להגקד [ברוך הנ'] בפת"ח כמוהו. אם לא מחמת הרי"ש שאינה מקבלת דגש. לכן תור הפת"ח שברלש התיבה לקמץ למלאות חסרון הדג"ש כמוגש המדע בדרכי הדקדוק. [פי' שאותיות אחהע"ר אין מקבלין דגש. לכן כשתהא א' מהם (שאחריו תנועה ולא שו"א) בראוי להדגש אחר תנועה קטנה יצטרף הדגש עם הפת"ק ונעשה תנועה גדולה. ומפת"ח נעשה קמ"ץ. ומחיר"ק צר"י. ומקובו"ץ חול"ם] ולפי פרחוס וחבריו שבעלי הגרוניות לא ... בהם הדגש. [ולא כתיב רחום בר' בקמץ ... שאחריו א' שאינו מקבל דגש] מלינו דוגמתו בבעלי הרי"ש נהרין (עי' מ"ש בס"ד במקומו בהגהות המוכלל) שבלם בו הדגש [אף שבשאר אותיות אהח"ע לא בלם הדגש] כנה יצא שם ברוך זה התואר לשי"ת גדל ממשקל ברוך הקל בכיותו מתרבה. ומא"כ זה שאינו בא ברבוי. הוא מכת הדגושים המובלעים [פי' שכל משקל שפ' פעל בקמ"ץ שלא להשלים דגש. ישתנה תמיד לשו"א ברבות סגולה בתנועות. ומן ברוך נאמר ברוכי ה'. אבל קמ"ץ שנעשה מפת"ח להשלים דגש לא ישתנה. ומן סרים שבס' בקמ"ץ מפני הר'. נאמר סריסיו בקמ"ץ] כך נ"ל בפתרון זאת התיבה ודקדוקה על נכון. והוראתה לפ"ד היותו יתברך מקור הברכות. כענין רחום המורה על מקור הרחמים. והוא רוכב הכרובים. והאמור ברוך. פותח הבריכה העליונה המקבלת השפע להשפיע ברכה בכל העולמות. ע"י נקמת האדם מלמטה המתדבק באהבת קונו בלב נכון וטהור ומכיר המונעים ומקטרגים. ומתגבר

[…]' נגד יצא סגולה מהלב. שמייתה מקימורים שמים
ולהבת יה עולה מהליה ומאיר לנעלה שמן וקטורת יממה
. ומשפיע באור פני מלך חיים. אתה. אור באלהות השופע
[…]"ם שויתי ה' לנגדי תמיד. ה'. מקור הויות ומורה חיות כל
[…]בר לו כמתפלה והאדמה בעליונים ובתחתונים הוא האלהים
לבדו. והוא מלכו של עולם בתחתון. אשר קדשנו. כמותם
[…]ם. לטוב לנו לחיותנו להתהלך בדרכיו ולהתקדש כי קדוש
[…]יתה השם לעולם בחטף פתח כמ"ש בש"א בס"ד) ויזכירם
[…]עד. לקיים כל עלמותיו תאמרנה ה' מי כמוך אומות מלך
עליו הוא הודע ועד:

[…] אמן. צריך לתבוב שהוא יתברך אלהי אמן. ככתוב כי
המתברך יתברך באלהי אמן. גי' יאהדונהי ור"ת אל
[…]יאות חותם וקיום הענין לנאמרו אמונה שלמה המורה אותו
[…] כי ברוך הוא ברוך שמו וברוך טעמו. כי עמו מקור חיים
[…]ם. ותגזום בטבעת המלך לקיים כל דבר הפתוח והנקשר.
[…] הנפלה ויאמנו דברים במקום שבולת יעודים הווים
ועתידים. ודעת לנבון נקל:

[…] ברוך הוא וברוך שמו שעונה כששומע הזכרת השם. נכון
לכוין בזה. שם הוי"ה שהוא הוא בי"ב צרופיו. בשמו.
ביחוד הנ"ל (ולמעמיקים יותר י"ל ממטה למעלה. הוא.
[…] לב"א אתרוג שבשם. וי"ו נו"ן. אל"ף שלא עליון אדון
[…] שאלולות ביחוד שלם עד א"ס ב"ה לעד ולעולמי עד.
[…]אין חקר המשכיל יבין ולוידעים הן. וברוך שמו. כלולה
[…]שמיו וצרופיו בעל הרצון יתב'. שכן שמו פועל רצון ומקור
הגלות לפניך ממטה מן הבא מידי אשר […] ה' בפי כפי
[…]נו. ממעלה חכמים מלא כף נחת רוח מלא חפני טיבותא.
[…] אל גמור לדעת דרכי בכל לבבך. דצלותא רחמי היא
[…]. עיין בה ותבכה מרגניתא. אם אמנם לא מעלתי כי אם
[…] בפרטייה והדייה. ולבורא לני שירה לימים לתבר
[…] קורה כולנה ושרה. נרכה לכל הבא ללמוד מימוס
[…] היך מקבעו. ולדייה על מה הטבעו. לא הוגעתין
[…] קרוב אליך הדבר מאוד ואם בפל נגש אתה ויש כך
[…]מוד. להתמגע בתכסיסי שריו ועבדיו לעמוד לפניו
[…]שיעין שבפנים ושבחוץ. מה טוב ומה נעים גורלך
[…]ם לא זכית עדיין לבך או בכירתך בכול ומחץ. התפלל
[…] וקדושיו אבי הכ"ג שתקנו התפלות והברכות.
על […]מך שיעזרוך מן השמים והאירו עיניך וזוכנו רעיונך.
[…] והמואה בדעת ובתבונה. ויצרף הש"י כוונתך הטובה
[…] כפי לב רחוק. אבל לא לב שתוק. וכוון לבו מאד
[…]ולך ובהיה כולם יודעי שמך. וכן גלהבנה רבה
[…] ותן בלבנו להבין ולהשכיל ולאור עינים. אמנה לא תגבות
[…] את מסך דיפת סממני עוה"ז. שאותן המפוקפקים
[…] ומתחגאים בעסקי ממון חב אמום. וכ"ש אותן המגלים
[…] ניגנים וקלות ראש. ושאר הכתות שאין מקבלות פני
[…] לקרבם אל ה' ולגשת שמה. אם תבקשנה ככסף וגו'
[…] ה' ודעת אלהים תמצא כי התחלת חכמה ודעת קדושים
[…] לפני ה' כשמעים לדבר ה' למעלות הריסם בלחמה ויינה
[…] אליכם לחמו לחמי קראת. לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי.
[…] לשון סקרה על ברייו זולת זה אין לי עסק עמך ויד'
ממך סילקתי:

[…] ירושלים תשכח ימיני. דע והבן אע"פ שמכוונה בכל
[…] כנ"ל. מ"מ אין התפלה עולה בחוץ לארץ כמסילה אחת
[…] כי נקרא לשלחה לא"י ולירושלים אל מקום בהמ"ק.
[…] שער השמים כמו שאמר יעקב אבינו ע"ה מפורש בתורה.
[…] בתפלת שלמה המלך ע"ה והתפללו אליך דרך ארצם.
[…] וכים בדניאל וכוון פתיחן ליה בעליתיה נגד ירושלים.
[…] ומסכימות שאין התפלות עולות ומתקבלות אלא דרך שם.
הדברים מגד עיניך. ולכה דרך העיר אשר בחר בה ה'
וממונה. עומדת בקדושתה. ותהוב כאלו אתה עומד
לפני ארון ה'. ויזכר עוד לכון אל תבונת המעשה בעזרם
השם יתברך:

[…]' יפי ומלך. מלכותא דארעא מעין מלכותא דרקיעא.
[…] תמיד בבלומה של מלכות שאתה חסיה תחת כנפיה בצלה
[…] בשלמה יהיה לנו שלום. מדבר נביא ה' (ועמ"ש בס'
המונים) שמתקום מדום יונקת השפעה. כמוד בתומי
(סידור, ב"ן נסא)

ספרה את הכרמים. ואם מורים ומתפרצים על ידה. כנ"ל באורך:
על כן צריך להתפלל להמשיך לה השפע. שנקבל הטוב באמצעיתה.
ובכל מקום שגלו ישראל שכינה עמהם לקיים ומלכותו בכל משלה.
כמש"ל בארוכה:

(ז) אדיר שוכרנו מה שראוי להזכיר בהגיע לבוחת מוליות גלויות ופנימיות. שאלי לי להזכיר הערה אחת כללים מלית.
הכרחית לדעת ליזכר עוד בענין הבקשות שהן לצרכי האדם כמו אמצעיות
די"ח. אל תכוין בהם לבשלים הגאות גופך אליעו. השמר אל תפן אל
און ותרפים השגר. כי זוהי עבודת עלמך ואין לה' חפץ בה ומאומה
היה בעיניו היערוך שועך לא בצר. לכבד הרסן במגמות ובתים ולעדן
בשרך הכלה ולהשמין. פן תשבע והבהמת נאל ממעל תפש שמה אלי
כסיל. (ובתיקונא שהיתה מכנה אותן לכלבים שצועקים כיום הבאורים
התגמו לחיים בספר סליחה פרנסה וכלכלה. דאמרין הב הב בלי שפת
פנים יע"ש) ותבעט מלהאמין. ומה תפנו בביתו. לו חיה אלף שנים
פעמים. מה תועלת בלעולם יתקיים. ומה תועלת בגוף הגבוה לעצמו.
אף אם היה אפשר נוח להשאר. כלא אם אין לבוראו הגייה ממנו כמה
משגב ומה לו להתפאר. וכל ההנאות הגופניות מתועבות ומגואלות. על
כן היתה לנמשל בפיהם בגדולה שבהנאות הוא המשגל חרפה היא לנו.
בהיותן משתתפים בה לנ"א. וקל וחומר לאחרות השתופים ממנם
בעבירות (ומכרלאי היה שלא יבקש האדם מהש"י לתת לו אריכות ימים.
כי אם שספק שיקחנו מן העולם בלא עתו. ולא יראהו ברעתו בדין
עקתא למה אדברי. למה זה מרחם יצא […]ות עמל ויגון בתחת […].
והש"ל לשמות במותו. יותר מעת לידתו. כי עם עת הויתו מתחלת
מיתתו. ע"י התוכו המתמיד ונמשך עד תום גויעתו. סוף המרבה לא
לו כחול ימים. אין לכוונתו חי אלא חולה חולי ארוך ואליו והקף שבע חגו
קצר ימים. למה לו חיים כאלה המדומים. מעט דבש אף על פני ארס
שוקע יינק מחורת פתנים מתבוססים בדמים. אם לא יקנה לו השלום
מושו ישכון מרומים. מה בצע בחיי ההבל שלא […] שמו אשר יקראום
אדם חי מת עולמים. עליו יאמר קינה למשל ולשנינה הוי ואתמי למה
עולמים. האכל ושתיית האומה והתכרון למ"ע. הבכיה והבהלה הבושה
והכלמה למ"ע. הגיעול והנערה הגויעה והגדיעה למ"ע. הדווי
והדומיה הדמעה והדלקת הדוחק והדלות למ"ע. ההוי והשמים השנוא
והמספד למ"ע. הווי והווסת למ"ע. הזוהמא והזיבה הזבל והזולל
למ"ע. החרפה והחבורה החולי והחולשה למ"ע. הטומאה והטימוף
הטירדה והטורח למ"ע. היגון והיללה היסור והיאוש למ"ע. הכאוב
והכויה הכלא והכליון למ"ע. הלחץ והלכלוך הלעג והלאה למ"ע.
המכה והמתן המיאוס והמצוא למ"ע. הניאוץ והנבלה הנגע והנקם
למ"ע. הסחי והסרחון הספחת והסכלות למ"ע. העוני והעורון העינוי
והעיקור למ"ע. הפלצ והפגע הפח והפלות למ"ע. הצער והצרה
הצוקה והצעקה למ"ע. הקוף והקבר הקור והקרי הקטטה והקנאה
למ"ע. הריב והרע הרוגז והרזון הרמה והרקב למ"ע. השוד והשבר
השחין והשחפת השמוש והשגעון למ"ע. התוגה והתמהון התלאים
והתולעה למ"ע. נלוים אשר אלה לו אלהי הרה. עמל וכעס כעם בשם
ביתו וקורי עכביש יארוג לגוד נפש חיה. למחות עליון גליה. מה יתעשה
האדם ויחיה. ימים אויבו בחוזה בין גלעיו שבא להרבנך השם להרבו
ובשוך אלה מגויו ולא יתאוה להוסיף ימים על שנים בטוחות למרגיזי
אל מחריה והגיה. כי כמתאוים יום חושך ולא אור יום בוער כתנור
ועלמה היה. אם לא יאיר מתיב נר ה' בשמת אדם זכה ומקיים וכמה
יודע איפה כי תגדל צורת האדם האלהית מהבהמות. שלא בבהמות
בכל תוכיו וגאותיו ופעולותיו ע"ד השכל האלהי לטהרם ולזככם
ולבחירם רוחניות עלמיות אלהיות. כי זה כל האדם לספק הגשמיות
ולהעלותו למדרגה קדושה עליונה. להשתמש בו לכבוד קונו ולרצונו
בלבד. לכן כשיבקש האדם מלפני בוראו צרכי גופו כבריאות עושר
ובנים. וכדומה מהצלחות העולמיות. תהיה כוונתו כדי להשלים נפש
חפץ בוראו. אחר שלא יתכן לו עבודתו יתב' על אופן שלם. והוא חסר
כל טוב הקימי שהם כולם עזרים והכנות מסודרים מאתו ית' להועלת
נפשו בלבד. שזה תכלית הנכסף. וכן אפילו בשאלו ממנו יתברך
דעת וחכמה. אם כיון להתפאר ולהתגדר בהם. לא די שאינו משובח
אבל מגונה ביותר. כי חכמת מה היא לבני אדם שהם בהמה לבם. ויש
שחכמתו ומדעו. להכריתו ולגרש מארץ גזעו. כעושר שמור לבעליו
לרעתו ולגדעו. וטוב להם אם היו מעדרי החכמה שהיתה בעוכרם לבלום
נוכה. ראשית החכמה יראת ה' וסור מרע בינה. תכלית חכמה תשובה
ומע"ט. מי שחכמה לנוות בעל הנסיון יודה ודאי כי אין חכמה ויראת
דלמא. בבהבר רוח ולא מהו חכמי האומות אשר מעולם כי לא מלאו
נפשם מאוה. ולא זכו לדעת מיוחבת וגם שוקמת ורעיון בסוה. לא

כלהב

כאלה חלק אלים השכל החכמה האלהית. אדם הי מדבר בשתי עולמות. אשריו מה טוב חלקו בחיים חיותו. ומה נעים גורל ... אלו ונחלתו. רוח ה' תניחהו תנהגהו עלמות. שובע שמחות בשמחות. זאת מאמיר אותה ואת תאמירהו. שמע אוזן תאשרהו. כל היום תברכהו. בה' תגביהו תנשיאהו. בכל מדה תמודד מעלה מעלה תגדלהו. כל שוב תגמלהו. על במתי מאור תדריכהו. כאור תדביקהו. הוד והדר תהדרהו. בשערים תהללהו. אורח מישור תורהו. דרך הגונה תודיעהו. לטובה תזכירהו. בקרב שנים תחייהו. מאויביו תחכמהו. בימי רע תטיבהו. בתורותיו תיסרהו. בבינה טובה תכלכלהו. במושב זקנים תכבדהו. באורח משפט תלמדהו. על יצרו תמליכהו. עטרת תפארת תענהו. במעגלי צדק תנחהו. בחיים ערבים תנעימהו. בעת ינוס כלים אמו היא תנחמהו. בעת שלום ייטיב לבו כי תשמחהו. בשכבו ובקומו היא תשיחהו. בכל דרכיו תשכילהו. בחסד תסעדהו. בזה נדיבה תסמכהו. בימי רעבון תשביעהו. כלנה לצון תעטרהו. בעת קראו תענהו. משחת תפדהו. מריבי עם תפלטהו. בשם צרות תצילהו. בזה ובזאת תעלימהו. כאישון בת עין תצרהו. על סלע תקימהו. מכל און תרחיקהו. ממכשול תשמרהו. לשם ולתהלה תאדירהו. לראש תשיתהו, נזר תשימהו, עליון תתנהו, כן אלה קמה דרכי החכמה השמימית והבינה העליונה, ולזה יתכוין השואל ומבקש אותה, כדרך שאלה אבי החכמים, ונתת לעבדך לב שומע לשפוט את עמך וגו', וכן כל אדם צריך להתנהג ומוסר השכל להשכיל בכל דרכיו שיתוקן לפני בוראו, ולהכיר פני טבע האפשר, ולהתבונן במדותיו ומעשיו וליצק בתיכון דרך ישר, וזהו החכמה הנעימה המקנה האושר האמיתי, וכל טוב הדומה בידיה לכבד מכבדיה, וחובה על כל אדם להתחזק על כחם בתפלתו, ולשון בשפתיו שיתן אותה הש"י דעה בינה והשכל להשכיל באמתו, ובזה שכל בדברי תורתו, ולהשכילו בדרך תמים, רצוי ומקובל לבריות לטוב לו כל הימים, גם תהיה מתמצאתו בעולם ובהגשמה לא למובא ולהגלות עצמו ונפשו, בבחינת נפרד להטיב אחריתו, ולהכאות בהרהורו וקיומו בעולם הנשמות להשיג מעלה נצחית להיות דבר עומד לעצמו, כי גם זו דרך לא טובה תועבה היא לפני ה', וע"ז הנביא צוח, מה הקריא כל הבשר חציר וכל חסדו כציץ השדה, כל חסד דעבדין לגרמייהו עבדין (כמ"ש בס"ד בנסמה דלא תהוו כעבדים המשמשין את הרב ע"מ לקבל פרס, ועי' עוד בפיקודי ז"ח ד"ס ולמר מי לי בשמים), אלא עם הכוונה צריך להיות בבחינת המצטרף, ר"ל בביותו עבד וכן לאביו שבשמי' יוצרו לעבד לו ותשפיע בו מלך קדם גאלת שדי ממרומים, אשר בונה אל ארץ נכריה להראות גבורתו במלחמה כבדה, ואם ינצח יחויה שכר גדול ושכם אחת המלך להיות מהעומדים לפניו לאור באור פני מלך חיים נצחיים לקום שם ושאר, וכן יוסיף הוא כח בפני ... של מעלה והתעטר בו בשינה ויקרא לו ישראל אשר בך אתפאר, אבל לא יחשוב אדם כי בפעם אחת ובתוס ישיג נקפה הקדושה הזאת, כי אם אחר שטרה ורדף אחריה מאוד חוב ..., שיתן ותתגבר בגבורה פסיעות ויאל נרוף ככסף ומזוקק ..., שראוי שוה לחול עליו החכמה האמיתית עצמית, כמו שאמר החכם למען תהיה ..., ומטיב להטיבך באחריתך, כלשלה ותרוממך ... כי תחבקה, ואין זו דומה לשאר סגולות המשיגים בקלות, לקלותם ומיעוט ערכם, כי זו תבר מה קנה, וזה חסר מי שאו קנה, וזו שיעור מה שתבקשנה כבוזה, לספיר בעמק שתחבנה, ונכלל בעיון התפלה שהוא דבר שאדם אוכל מפירותיו בעוה"ז והקרן קיימת לעוה"ב:

(ג) עתה נגעה לפרק המעשה, בשם אלקינו תכיר גם כן איזה פעולות הראויות להם לב אליהם לצאת ידי חובה, והם ז' פעולות הראויות לה:

(א) במעשה כיצד, אין צריך לומר ממעטים הפגומים, ולא להזכיר ממעשים לעייה והגומים, שאין כאן מקום ביאורם, איחוד במקומו שהיושרים המדברים בהם באורך וברחב, שבלי ספק המתפלל צריך להיות מקושט בבגדים, שהיא לא מיבעיא שצריך לרחוץ פניו משומאתה נקיה, מק"ו מרחיקות הגוף וקיום המעכב בתפלה, על אלה כמה ושמה נגזרת כתב הפוסלת, ואיך ידומה שתהא התפלה עם לבלוך זמונות מקובלות, הלא ודאי אין עז פנים גדול מזה השוער לבקש מן המלך צרכיו והוא עומד במרדו, וממרה אותו על פניו כשוכל אבן בידו, וכבר פירשה שלמה המע"ה בתפלתו, ושבו אליך בכל לבם ובכל נפשם וגו' והתפללו, לומר שהתפלה צריכה תשובה לפניה, והנור צביה גם כי תרבו תפלה אינני שומע ידיכם וגו', הלא שזקוקה גם למע"ס המסייעים ונעזרים מליצה ופרקליטים טובים, וכל זה יבואר בספרים המחוברים ... (ואמר אחד מהגאונים המיוחדים לה מע"ס אלוף מכלל חלקי מעשיה הטעמים, הלא נתינת צדקה, ויזכר צ"ל ...)

בעזרת ה', גם אחז"ל [ברכות לב] שהתפלה היא מדברים שצריך חיזוק, ר"ל רצה לומר שצריך לחזקה במסמרות פעולות רצויות כל תמונע, ואם התפלל אדם ולא נענה יחזור ויתפלל ואל ירפו ידיו מלהיות פרושות השמים, אחר שבדק עצמו ושאר מצאו אם און בידו ירחיקהו ואם לא כיון כראוי יכוין לבו כראוי ישפוך לב כמים, יערוך שוע לו מצר ופי מלאתי את כף השואל בפתח ומעיז פנים בתחנונים, ואינו מבושת במכלימים אותו, כידוע מדרכי הדלים, כך יפה לאדם מדת העזות והכרמה, שאע"פ שדחו אותו פעם ופעמים, ישוב לשאלתו ובקשתו בתפלתו ולא ימך בעצלתים, וילמוד מרבן של נביאים שהתפלל תקט"ו תפלות כדי להשיג מבוקשו שיכנס לארץ ויקיים מצוותיה דמסגל עוד מע"ס וזכיות, ותחשב לו לצדקה, לפי שהיתה כוונתו לטובה, ולא חמד הארץ לאכול ולשבוע מטובה, וכן אמרו חכמים [ברכות י] אפילו חרב חדה מונחת לאדם על צוארו אל ימנע עצמו מן הרחמים, ויפליר וירבה בתחנה למלט נפשו מני שחת, ולהרחיב לו הזמן בעולם הזה, אולי ... תקוה להשיג ע"י העמל מלא כף נחת, תיקון הנפש ושלמותה הנכסף, מה שלא ישיג בעולם הנשמות, ולכן יפה שעה א' בתורה ובתשובה בעוה"ז מכל חיי העוה"ב) אכן הדבר שצריך לנצח הוא בפרטות, הוא ענין המעכבים הממעיטים הפוגעים בעצם התפלה, וכן דבר הפעולות הראויות בה בעצם והמתלווים אליה בהתמדה, והמקים החלק המגונה המיוחד הנמצא בה, דבר אחד הוא שראוי להרעיש עליו העולם ולצעוק אוי כי חטאנו, כולם כצאן תעינו, מה קול הצאן הזה באזני ה', אין קול צמח אדם נפשו, הלכוף כאגמון ראשו, והכה ישית שיחה בשלב באמצע תפלה, ועושים קול כגוזה חוצה ושוגה, כאילו עומד ... סילוא, עליהם הוא אומר, המערת פריצים היה הבית הזה, כי ... לראות וגו' מי בקש רמוס חצרי, ואפי' השוקן בעיניו ורומז בתפלתו, עליו הכתוב אומר ולא אותי קראת וגו', עאכ"ו המדבר דברים בטלים אפי' בין הפרקים לא בתורת התפלה, שמלבד ... שמים מעליו במקום שקדוש שחייבין לעמוד בו באימה וביראה ..., כי מקדש מעט הוא, השכנה בבשתם ותכסנו כלימתם, פי ... שבמשפטי העמים אשר סביבותינו לא עמים, כי חוקות העמים הלא ידענו איך עומדים בבתותם ובתי תפלותם ביראה ורעד, אין ... ולא פונה פה בדברים אחרים, ואיך בוא פינו ונרים ראשינו אם תועים אתנו ומומחים ידענו ולא עונשים, כל התרודים ועסקי כל עולם מדעים ובמתפים בבה"כ גם שחוק גם קלות ראש כאילו הוא מקום קיבוץ הריקים, ישהתקן בחתונות ובשוקים, אוי לנפשם כי גמלו להם רעה, אף אם מהמקם להם הטעה, ועיין בזוהר תרומה כמה הפליג בעון המדבר דברים ריקים בבה"כ, ה' הטוב יכפר בעד השוגגים, המזי"ד ז"ל היה מכר אף מדברי מוסר, פן ימשך מהם דיבור של חול באמצע הבנימה:

שמא תאמר יש לנו מגינים ומליצים לטובה, כי הכי שלוחי ציבור היו הכהנים המשמשים לפני המזבח, והגזי ב"ד ... ככל הנעך אלא אחר הטובד ומהה ... נס, הלא אתם זכר ה' ותעלם חמתו בהם ... (הן הגים מועטים בני עליה בגלוים במיעוטם) קולם וקינותם ומעשיהם מטילין בין ישראל לאביהם שבשמים מהחי' והיבה, כן כה היו בני ישראל אתן מכשול בוסף אמונה ..., ולרעת המדברים כל הדברים יגעים בבהכ"נ הם הם הסבה, ומה אוסיף עוד לדבר וכבר כתבתי עליהם משל נכוי ... נעמרה ..., בכמה מקומות, בחיבורי ... קס"א, ובנוע"ק ס' כ"ג, ובלו"ח, לכן לא אעכב עצמי כאן בביאורם, אם יהדלו ואם ישמעו, להם יטיבו או ירעו, ע"כ דברי לנו, וכל זמן שחטא זה בידם, אין סבה לשברם, ושומע אין לנו, עד ישקיף וירא ה' משמים, למען שמו וחסדיו כי לא תמו:

אבן הנגע למעכבים מיוחדים ופעולות מוגבלות הראות בעצמם של תפלה, צריכים אנו להתעורר וידיעה בתפלה, שאע"פ שבכל חלקי בכוונת הלב ואחד המרבה והממעיט בלבד שיכוין אדם דעתו לשמים, ורחמנא לבא בעי והרהור כדבור דמי, לא סגי בהרהור והרהור הלב בלבד, אם לא שיכא דלא אפשר כגון בעל קרי וחולה דאנים קאם, כמ"ש במקומו, וזולת זה צריך דוקא שיחתוך בשפתיו כדגמריך מקראי דחנה, ונוסף על זאת צריכים אנו בתפלותינו וברכותינו, לפעולות מיוחדות כשאר כלי חוטים ומוכרחי', כגון מעומד או מיושב, נפל על אפיו, משא כפיו, סכר ידיו, עינים כגולות, נאנח רוח ינדד, ואם יתנועע או ינוח, מגביה קולו או מנמיך, דוגמת הקרבן שהוכרך לתנאים רבים, בקרבים ומקריבים, וכן נתייחד המקום הקבוע המוכשר והזמן המיוחד בו, וכן במעשה הגזולה כנגד הרחוקה מן הציבור, וכן כנגד היום ... וזולת ... שאין בשביל ... וכמו ... באשלם

שהיתה זקוקה לפועל שתסמוך עליו, כענין שכתוב באברהם
אל המקום אשר עמד שם, וכמשה רבינו ע"ה אפרוש כפי אל
והיה כאשר ירים משה ידו, וכשמואל הרואה. וישאבו מים
לפני ה', ובאלישע אביא, ויאמר קח קשת וחצים ויאמר ירה
ויאמר חץ תשועה לה', ובמקום שאין מעשה בפועל, עקימת
הוי מעשה, כענין שכתוב בגדעון חרב לה', גם הוא פשוטו של
בפיך וגו' לעשותו, שדבור הפה עומד במקום המעשה לפעמים:
סוד הענין תשכילו ואוכל דבר נפלא. בו תדע ותשכיל איך כל
עניני העולם התחתון אין בהם דבר לבטלה. ומעשי בני אדם
יש להם שורש למעלה. צריך שתדע כי החוקרים כללו וגדרו כל
בעצם ומקרה. ובחנו כל עניני המקרים ועלו לתשעה מאמרים.
נפל דבר במקרה אבל הכל מכוון מאד בחכמה האמתית
לפילוסופים בה חלק ונחלה וזכרון רק בקליפות. אוי להם
רואות ואין יודעות מה רואות. ואולי גם באה מאלו סימנים
הקדמונים האבות והזקנים שבלעו בבתי גנזיהם בעו"ה כמדע)
עשרה מאמרות שבהם נברא העולם. שהם עשר ספירות
שילים ינהגו בעסק התפלה. בין תבין את אשר לפניך.
אלה בעיניך ודע כי הענין רמוז בראשון. שדומה לעצם.
וקורבתו למאצילו ודיקותו בו. עד שמהותו זה קשה
ע"ס. ונקרא אין. לרוב גבהו וריחוקו והעלמתו
ובגרו בתפלה. שמחשבה שצריכה שתהיה בשמת התפלה.
מציאותו בהתגלות השני הנקרא יש מאין. כי כל ישות
בחכמה יסד ארץ ושם ממדיה ותלקיה. וממש
רחשי. וזאת כמות המתדבק. ובתפלה אחת ארוכה אחת
ומתין ... זות המתפרד כיצד. הרי פירשו ג' תפלות ליום חול.
תמש ליום קודש. הלכות בא מכח השלישית אם לבינה. שבה
כל הנמצ...ת לכן ממנה נמשך כל הבונה. ובתפלה איך תהיה
התבונה ו...עת. אם בכוונה הבונה נפשית. או גשמית כגון כובד
נקי. המצטרף נולד מהמתחבר. כי עולם חסד יבנה. והבנין
מנחות המצטרף. בהתייחסו לבונה ולב"א הדרים בו. גם
התייחס לפועלו ומקבלו. וככה בענין התפלה יבחן במתפלל ומי
התפלה. ובזה יקרא בן ועבד לאביו שבשמים מלכו ואדונו. מיתאל
כמתי תולדתו מהגבורה שהיא שהיה בסדר זמנים. ובשבת ימי
על ידה נודע מאמר כמתי. כי בראשון לבד אין שייכות
מתי. מאחר שעדיין לא היה משך זמן לספר. שלא יצא לפועל
כי אם בהמצא מנין ימים שאין בהם מבטה. ע"י שקיעת האור
קצב וזריחתו שנים. ונודע ע"י זה גם מספר שעות. שאינם
ביום מוגבל. כנגדו צריך להתבונן בתפלה שיהיו הוס
ימים. הלא שלמות מסת"ה בנקרא המקום ב"ה מקומו של
ועליו שואלים אנה ואיה מקום כבודו. וכנגדו בתפלה צריך
מקום המיוחד והמוכשר ... ולאשנה הוא בהמ"ק. ובאשר
הוא בבה"כ המוכשר ... . ולקביע מקום לה . המצב
ע"י ... קשוע ב' ...יים. ואת מהלכים בין העומדים.
צריך להודיע תואר המצב. אם ... יהב. נופל על פניו.
יין. לשפלל. עומד מכוון כנגד ירושלים. הקנין העצמי מולאו
עלם. כי ... קונה הכל. ועליו העולם עומד. כל יש לו נתן
הו שאומר לו. כנגדו בתפלה צריך להיות בעל קנין השולות
קנין מעשיות בין מדותיו. ולהתנאות במלבושים נקיים כמו וגו'.
ביתפעל מקורו בעבירית והוא כנודע שמתפעלת ביתוד (כנ"ע
נכבה מעשה כשתהורים הללו. והיא בעצמה מאמר שיפעל
אדם השפע. כי מתוה נראה פנה לנהגת כשתאומים. ושפי
נריכים להיות מכוונים בתפלה. בהרא מפעלת ע"י כלי
הדבור והמעשה. וכן היא בלא אל המלך והפעל הגרא
מתברך לפועל. הרי נתבאר יפה כי לא במקרה נפלו עשרה
באלו הסדן הנגדים בעצם ומשיגיו. שהחוקרים להיותם
קורים להם מקרים. להם הראתה לדעת. כל התכונה עמן
מאיזה מקור מבעה. ועל כן צריך ליזהר מאוד בפרטיהם
בתפלה ועשיים בחכמה גדולה בתבונה ובדעת. לעשותם בלי
נגרעת. אולם פרטיהם יבוארו במקומן בעזה"י איש איש על
יוה. אבן כאן נגיע לגד מפשט איזה ענינים הלקיים כוללים.
מן התוספים התלונים. שהם הקול התנועה ודאי הרמת
ומלבו כנגד ירושלים. ולהתיר הספקות הנופלות בהם:
ל כיצד. הוא דבר רשות ומכויים בתפלה. אם אמנם נאסר
בתפלת י"ח של יחיד שתהיה דווקא בלחש. ואמרו [ברכות
קולו הרי זה מקטני אמנה ואף הוא מורה מכללה לשין
(סידור ב"י נס"א)

בכסכת. אבל באמר התפלות ובקשות הן של יחיד הן של רבים על כל אדם
שלא תבוא. שבשעה דחוקה והתפלה מתולה. שביתת שיפה לעקה. והרמת
קול נגבי ולעקה דווקא. כדכתיב באנשי נינוה ויקראו אל האלהים
בחזקה. וכתיב בתורה ויזעקו בני ישראל אל ה'. ומפורש בתורה
ויתפלל יחזקיהו המלך וישעיהו הנביא ויזעקו השמים. שנ מלאכי ג"כ
בפירוש הרמב"ן עה"ס ובעל המוסר שכ"ל. אבל שלא הביא התורים
אחרים שלא זכרתים אני. גם הדבר ממשה ובדוק מקובל ביד זקני
הדור. בקריאת והוא רחום בקול רם כנגור שמבטלת גזרות רעות. לא
שהש"ת צריך לצעוק באזניו עד שישמע ח"ו. אלא שהנפש מתפעלת מי"ש
והתעוררות התחתון גורם לעליון (וכ"ש דאיש"ר בכל כחו כמש"ל) אבל
בעת ריות י"ל בנחת ואין לעורר הדין. והאר"י ז"ל מעולם לא התפלל
בקול רם אפי' תפלה דמיושב והזמירות. לבורות הכנעם. זולת בשבת
קודש היה מרים קולו בנגינה בפסוקי דזמרה לכבוד שבת:

(ג) ראיה. גם היא צריך לקדשה בתפלה. ומה שכתבתי בחבורי מג"ע
שאין הכרח כל כך מהגמרא שצריך להתפלל בעינים סגורות
דווקא. ולכאורה איפכא משמע. מ"מ ודאי אסור להביט אנה ואנה
בתפלתו. דה"ע שצריך שלא יפסיק דבר בינו לבין הקיר לפי פשוטו.
וא"כ כשמתפלל ברחוק מהקיר אע"פ שאין שם שום דבר החוצץ (או דלא
אפשר בלא"ה) מ"מ צריך לסגור העינים בהכרח. למנוע ההסתכלות
בדברים הגורמים ביטול הכוונה. כ"ש אחר שבזוהר [ואתחנן ד' ר"ס]
מחמיר בו (וכ"ה במנהגי מהרח"ו) והוא דבר נכון בעצמו. שיש
ליזהר. וגם בחזרת התפלה היה מנהג האר"י ז"ל לעצום עיניו. ואף
בתפלה דמיושב. אשרי השומר ומקדש חוש הראות שלא להסתכל אלא
לד"א (שאין לאדם בעולמו יותר מהם. להביט אדמתו ולזכור אחריתו.
וכדרך שהיה רב מהג לעולם) לפתוח בעסקו בשום תפלה ותהלה ושבחו
של מקום. כדי שלא יפנה לבו לדברים בטלים. ואם ירצה לזון עינין
יסתכל בשמים וימלא אהבת ויראת ה' הבורא הגורא אלה כו'. גם
מתנאי בה"כ שיהיו בו חלונות כו'.

(ד) תנועת הגוף בתפלה. הרמ"ע ז"ל בתשובה (סי' קי"ג) אסרה.
ולענ"ד אינו מוכרע. ואשכחן למהרי"ל מרי דעובדא דשנג
בה. כדאספיד עליה תלמידיה רש הל' תפלה שהיה מנענע גופו
מאחוריו לפניו. ומשמע רב מובהק וחסיד גדול כזה. רב ודאי וכדאי
לסמוך עליו (וכ"ה בשג"ה דא"ע סי' מ"ח) וכיוצא בה מצינו לבעל ס'
הכוזר (סי' כ' ממאמרת השני) ששאל. למה מתנועעים היהודים בקריאת
העברית. והשיב החבר. שאמרו נעבור העיר חום הטבעי וכו'. מ"מ
מבואר מהכא פשוט בישראל מימי קדם שכל מנהג תורה ולא ערער עליו.
ובדברים הללו מצאתי גם בזוהר הקדוש פ' פנחס (ד' רי"ח ב) שאילנא
ליה מ"ט כל עמין דעלמא לא עבדין נענועא. אלא ישראל דכד לעאן
באורייתא מתנענעין להכא ולהכא ולא יכלין למיקם בקיומייהו. א"ל מ
... לבני מה דאלין כבפירי חילא בלא סוכלתנו. במלה דא בלחודוי
אשתמודען כשמתאן קדישי דישראל דאתגזרו מגו בוצינא דדליק. דכתיב
נר ה' נשמת אדם. והאי נר כשעתא דאתאחיד בגו אורייתא דלעילא.
לא שכיך נהורא עליה אפי' רגעא חדא. יע"ש באורך. והדברים כאלו
מסכימים להבונה הנ"ל וקרובים להיות אחת. כי בודאי מתעורר החום
הטבעי על ידי ההתנועעות. והוא המעורר ומקיץ לנפש מתרדמתה
שתתיישר בקריאת דברי תורה וקדושה. וכן לתפלה תכין הלב אל הכוונה
הנכונה ותגרום התעוררות עליון. וכדרך שאמרו באיש"ר בכל כחו (שם
ד' ר"כ) וכענין קול רם המוסר מפני האוקך. אלא שהרמת הקול שלא
לצורך גדול. הביא התלמוד לאסרו מבוס שדומה לקטני אמנה. משא"כ
בתנועת הגוף קצת. שכך הוא דרך ומנהג בעלי מלאכה ועסק הרדיים
המתייגרים במעולותיהם לנהנוע ולהניע כל איבריהם. שיהיו מזומנים
בחזק והסכמה אחת לבער נבולאת פעולתם לצור בשלמות ובאמת:
ומ"ש הרמ"ע מקרא דחנה. במ"כ היא רחוק מגדו ז"ל. מדשתק מיניה
תלמודא [ברכות כד] דמקיט חומרי מילתא גברותא דאיכא
למשמע מהכא קרא ולא הא נהא. ש"מ דלאו מילתא היא. ומיפוקה
דדק שפתיה נוקי בתריה. למעוטי הקול דהיא קאי למימרא דלא צריך
אפי' להשמיע לאזניו. ולא-תימא נהי דקולה לא ישמע. לאחרים דווקא.
מיהת לא גרעה מק"ש למאן דאמר. קמ"ל דלא צריכה שמיעה לגמרי
אפי' לעצמו (עי' סי' ק"א בב"י מרו' שהביא. וק"ל) וזה נכון והכי
מסתברא ודאי:

ומ"ש עוד מהכתוב בחיות בעמדם תרפנה כנפיהם. נמי לאו ראיה היא
כמ"ל. לפום מאי דדרשי ביה בסוף תיקון עשירי. בעמדם ישראל
בעמידה כו' חיוון קדישין דהוי מנגנין תרפנה. יע"ש גם בר"ש התיקון.
ואפי אי קאי נמי אחיות עצמן. מ"מ לא קאי אלא אחיות דידהו
דישראל דצריכין להיות בצלותא דמעומד בהכאי. דלא למשמע קלא

תרדמיהו. דהיינו קול ספר גרידא לא ישמע. וממילא גופו לא קמיירי כלל. א"נ י"ל לפמ"ש בגמרא [חגיגה יג] ביום תבות מפני כבודן של ישראל. וקרי ביה בעם דם. היינו בשעה שישראל שותקין למטה אז השרפים מניחין מלומר שירה. כי נכנסין לאומרות שירה. כידוע מהמדרש שהביאו התוספות פ' אחד דיני ממונות ובגמ' פ' אין דורשין. אין להם רשות עד שישראל שותקין מלמטה. ואז השרפים כנפיהן מחמת שהן דוממות (ופסוקי דקרא נמי הכי הוא ודאי. שאין הכוונה על עמידה שלהם ממש דמשמע כתפלה דמעומד. אלא ה"פ. בשבתם ובשתיקתם. שהרי אין ישיבה למעלה ולית לבון קפיצין. ומאי בעמדם בלא הם עומדים מתמידים. הא אין עמידה אלא לשון שתיקה. כמד"א עמדו לא ענו עוד. שוב זכיתי ומצאתי בב"ר פ' ס"ה כדברי ממש ומסכמים בטעמו) אבל בעת שירתן לד"ה לא תרפנה כנפיהן ואיך שותקים. אדרבה ודאי מתגבר בהן סעופפות אז. וכמ"ש בזוהר מהמשאים שמשמם ברשים. ולכן אנו מגביהין עצמנו ומעופפים בקדושה לעשות כמותן בשעה שמתפללים במקודם ביותר. א"כ הדבר ברור שהיא ראויה לבחור. והמדומה נתעלמו דברי הותיקים שלנו בענין זה מהרב המקובל שלו ז"ל עם שאלה שלמן ביתו. גם דברי הזוהר הנ"ל מוכחין מאד דתפלה וקריאה חדא מלתא היא לענין זה. מדמייתי קרא אלהים אל דמי לך. והמזכירים את ה' אל דמי לכם. דשייך ספי בתפלה. וטעמא דקפיד במילתא נכונה דשגא כיון דאתאחדא גו תפילה הויא נכונה לא שייך לעלמין אלא מתענגא לכאן ולכאן. הא ודאי איתא בתפלה בבקריאה. הא נבדי' דספר הזוהר מיהת לא ס"ל הכי איברא איפכא איפכא למשמע מיניה :

ומ"ש הרב ז"ל מסברא דנפשיה, זה בדין שבתפלה תהא ממעמקי הלב, כבר הוכרע מטעם בעל ס' הזוהר (אע"פ שהוא דחוק סברא זו, היא עיקר לפ"ד, ומ"ם בו סתבר מדעת עצמו הוא רחוק מאד) גם השכל גוזר שאדרבה הוא עוזר אל הכוונה מעורר אהבות שכינות, ומתפעלת הנפש ביותר עד שהוכל הכהה לעורר שרפה עליון, כאשר הוכחנו מס' הזוהר לעיל, וכ"כ לענין עמידת אש"י בכל כחו, אבן עדיין צריך למודעי, ולהודיע כפל דבר, כי בודאי אין נכון להתנועע מאד כמשתגע, ולא להיות כבד כאבן (דלא תנן אלא כובד ראש כסוף וכנע, ואין כבדת הגוף במשמע) דומם עיף ויגע, אלא בנחת ולאט באופן שנוגע לנפש לעוררה ובכבוד ומורא למקום איש נוגע, ובזה קיימנו קצת גם דברי הרמ"ע :

(ה) מהראוי היה להתפלל בפרישת ידים לשמים, כמפורש בתורה ובנביאים, והר"ב בב"ש נתעורר בזה בספרו (ד' ס"ע ע"ד השם פורתא) וכתב מה שכתב בטעם ביטול המנהג, אך לענ"ד העיקר הוא מה שדחה שם, כי לא היה מנהג אלא בבני אדם גדולים, כדמוכח בהדיא מב"ר [פ' ס] ומה שדייק הרב ז"ל מפרקי ר"א, נ"ל דלאו דיוקא הוא, חדא דהתם במדבר נמי דור דעה הוא, עליהם הוא אומר אספו לי חסידי, הם ודאי היה כתם יפה בכך, ועוד שלא עשו כן עד שראו משה רבינו ע"ה עושה, וכה"ג שפיר דמי, כדבעינן למימר בס"ד בטעמא דמילתא, לאו מטעם יוהרא כדס"ד דהרב הנ"ל, אלא מט"א משום שאמרו רז"ל [ס' הבהיר] אסור לאדם לעמוד שלש שעות כשהוא פרושות כשמים, והם סכנה בדבר, ולכן בתוספתא דזוהר אמר לזקפא אצבען למגנא (ועפ"ז אתגלגו לפרש מה שאמר ר' אליעזר בר' שמעון פ"ד דמגלה, מימי לא נשאתי כפי בלא ברכה, דלפירש"י קשה מאי רבותיה, אטו לשקר איכפי שרי, אלא פירשו שלא נשא ידיו למעלה מחנם, כי אם לברכה ולתפלה כדברי תוספתא הנ"ל, וכמן הדבר כמדומני שכך שמעתי מאמ"ה ז"ל בילדותי) ומ"מ בטלוה במילתא לגמרי מכח הסכנה, דוגמת אותה שאמרו אין אדם רשאי לפול ע"פ אא"כ נענה כיהושע בן נון, כ"ש בזו שחשודה מאד לפ"ד הזוהר (וישראל שהיו פורשין ידיהם עם מרע"ה, היו רשאין לעשות ע"פ מעשה רבם שהיה גדול כחו ובטוח שיענה, וגם היו נסמכין מהמכשול ע"י כך, וק"ל) לכן בדורות אחרונים נמנעו ממנה כלל, ואפי' האמוראים כרבא וכיוצא לא נהגו בה כדמוכח מכפר ידיה, ומ"ש הרב הנ"ל נגד דברי הרמב"ם ז"ל היה מפרש ברכה לעולם בזקיפת ידים אלא שעם זקיפת ידים פכר ידיה וק"ל, באמת אין לי לב להבין, ביחוד לטעמו של הזוהר דמשום זקיפת העשר אצבעות נגע בה, נאמרו דבריו ז"ל בתלוש בלא פתרון באין מבין איך יתקיים זה וזה בידו, והאמת שבימי חכמי התלמוד נתבטל הדבר כל עיקר, שכן שתקו ממנו מכל וכל, ואין לנו בזה אלא דברי הרמב"ם, וכך מנהגו של האר"י ז"ל, והנח להם ישראל שבני נביאים הם ומנהגן תורה :

(ו) ידוע שחובה שמתפלל לכוין גופו כנגד ירושלים. ומפורש שמי ומבואר בתמ"ך כמוזכר למעלה אבל סרק הכוונה סי' ה'

יע"ש. וכאן ראוים לסדר ירושלם שריה. לומר שלא יכסיה זה הדבר ובתנו שלש עופים לסר ולדוגמא וסימנא בעלמא. אלא בריכה דלא אפשר. אז תעלה לנו הכוונה והמחשבה הטובה ותצטרף למעשה. והגענו מפני הלחם והסכנה. כי כלום פטור מכל דבר והכרח לא יגונה. אמנם לא ישבה. ולא הועיל הכוונה במקום שאין טעות אונס ובגזר ובשעת רוחה. ולזה צריך כל אדם מישראל לעשות בלבו הסכמה קבועה ותקועה לעלות לדור בא"י (עכ"פ כשתמצא ידו די ההוצאה וקלה תעמוד היסוק פרנסה. אם בדרך מלוכה אזה מו"מ. לקבל ההשגחה העליונה והשכרתים. כדי לייש[ב] ארץ הקדושה השוממה מבלי בניה) ולהשתוקק להיות זוכה להתפלל שם לפני היכל מלך. אע"פ שחרב לא זזה שכינה משם. והדר בח"ל עובד ללא אלוהי אמת. כמ"ש דהמע"ה לשר גרשוני מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד אלהים אחרים. ואמרו ז"ל (ע"ז ח) ישראל שבח"ל עובדי ע"ז בטהרה הם. ע"כ שמעוני אחי ורעי המתגוררים בארץ לא לנו על אדמה טמאה. זכרו זאת והתאוששו. זכרו את ה' וירושלים תעלה על לבבכם התקוששו וקושו. המזכירים את ה' אל דמי לכם תמיד לא יחשו. ואל תתנו דמי לו עד יכון ועד ישים את ירושלים תהלה עפרו גנזו תהו. ואל התשו להשתקע בח"ל ח"ו לקיים ותכלה אתכם וגו'. זאת היתה תולעת אבותינו הראשונים שגרמו בכיה לדורות כי מאסו ארץ חמדה. והיא שעמדה לנו בגלותינו שאר שלא אחד בלבד עמד עלינו. אלא בכל דור לא שקטנו ולא שלונו. על מוארינו נדפסו ינעמו ולא הונח לנו. כמות חלב הכתם. אחר שבחו דירת א"י לגמרי. אין אחד מאלף מתעורר להחזיק בה להתישב שם לדור. כי אם אחד ממדינה ושנים בדור. אין איש שם על לב מבקש אהבתם. דורש שלומה וטובתה. ולא מצפה לראותה. כמדומה לנו בהיותנו בשלוה בח"ל שכבר מצאנו א"י וירושלים אחרת דוגמתה. ע"כ באו עלינו כל הרעות בשבת ישראל בארץ ספרד ושאר ארצות אחרות בשלום בכבוד גדול מימי החורבן זמן רב קרוב לאלפיים שנה (מזמן חורבן בית ראשון) ושוב נתגרשו ממנה עד שלא נשאר שם שארית לישראל בארץ ההיא. צדיק הוא ה' כי יצא מדעתם לגמרי ענין גלותם והתערבו בגוים וילמדו מעשיהם ויעשו נאלות. ויתערבו זרע קדש בעמי הארצות. ואין היה דורש אין לו [ברכות לב] היינו עזובה היינו שכוחה. גם היה נמאסה. והשב אחור. ודודה חמק עבר שלח ידו מן החור. והבמים תוך אלהים מאחור. שלח שחות בגוים לא מצאו מנוח. מות מחיים נבחר להם כחוה. כל זאת נאמנו. כי נלאה מנפלו. ארץ נבי שבתם. נשוב אל ארץ מולדתנו לא זכרו. עיר קברות אבותינו לא דרשו. אל גיל כעמים שמחו. לאחד בגוים אין הורה לקבוע דירה תשקטו. מי האיש החכם ויבן את זאת על מה אבדה הארץ נצתה כמדבר וגו' ויאמר ה' על עזבם את תורתי (והנה זה שבא לידינו לא סמכתו בלי נויה תן שם ביאור כגון כמ"ש להלן בס"ד. כאשר לי זעיר כדי שלא נפסיק הת באמצע ענין) כי ישראל קדוש מלא ה'. והארץ היא נחלתו. והתורה תלויה בשניהם בשם ה' על מלא ה'. ושלושה אחת. עזב הבית ע"כ באמת. ואמרו בב"ר פ' לך לך. אם נכנסין לארץ מקבלין אלהותי ואם לאו. ואין להאריך כידוע כמה הפליגו רז"ל בשבח א"י והדרים בה. כי התלמוד והמדרשים והזוהר וספרי החכמה אלפים מהם לפה. ועם המפרשים מלאו ידיהם לה' להזכירה לשבח גדול. ביחוד הרלב"ג והרמב"ן על התורה יע"ש. ובעל ס' הכוזר החסיד הפליג בדבר זה בכמה מקומות מספרו. כמעט שעל קוטב זה סובב קוטר ספרו. מברית מן הקלה אל הקלה תהלתו וסופו תחומה מעין פתיחה. וכן בשאר וכרביעי ממאמריו והכל הולך אחר החיתום שמגלה שפתיו באמר. כאשר בפיו מלא לאמר. לטענת המלך המוכחת עמו שרצה לעכב על ידו ולהחזירו מדעתו. בתום לבבו בחכמה והשכל ענה. לצורת עיני הארץ וסכנה. לא חשש לה נסוג אחור ולא פנה. צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו. נתתום בה ימיו. ימח על משכבו בשלום צדיק יסוד עולם. זכה וזיכה רבים בווימהיו ותוכחותיו האלהיים. רוח ה' דבר בו כא איש האלהים עד הלום :

אמנם שאין מקום לבעל דין לחלוק מהא דר"י [כתובות קיא] דס"ל כל העולה מבבל לא"י עובר בל"ת. דהא איהו נגמרא. דהביא ודאי בכלי שרת כתיב. ור"י גופיה נמי לא אמרה אלא מבבל. משום דאזיל לטעמיה דס"ל נמי הדר בבבל כדר בא"י כדילף מקרא. וטעמא דמילתא. משום שמשם יצא עיקר שרשם. אברהם אבינו ע"ה ארץ מולדתו אור כשדים ושם נגלו אליו האלהים. וכן ליחזקאל הנביא ודניאל וחביריו הופיעה עליהם נבואה ורוה"ק על נהר כבר היה מוכן להשראת שכינה. ולכן כשגלו ישראל בתחלה גלו לבית אמם בשנים קרוב לשוטם לשון תורה. ותרגום שמי לשה"ק. לכן נתקיימה תורתן בידם בארץ ההיא המסוגלת לתורה דוגמת א"י בקירוב. וגם לקבוע שם ישיבות גדולות

אימות גלות יבשים ואחרים ונאמבר. מכל יחלם תורה ותורתה לכל
ישראל כל ימי האמוראים בעלי התלמוד והגאונים. והיא עיקר הטעם
של הכהן שלא רצו לעלות לא"י אז. מפני שלא היו שם ישיבות גדולות
מיפלגות בהרבצת תורה כמו בבבל. כמ"ש שלהי תוספות דאמרי
במערבא קמו רבנן ממתיבתא דר"ה בבלאה. שהיו מחמירים על
חבריהם. עם שהיו גם בא"י חכמים גדולים בעת ההיא. מ"מ לא זכו
להתפשט בלמודם בקבוץ גדול עם תלמידים כמוהם. אולי בסבת מלכות
הרשעה שבשבה אז בארץ ומנעה למוד תורה ברבים והיו מתחבאים
ועוסקים בתורה בסתר. משא"כ תחת מלכי פרס היו ישראל בשלוה
גדולה שמיים לעסק התורה בריוח גדול זמן ארוך. וזו בלי ספק הטעם
העיקרי שלא עזבו כל חכמי בבל מקום דירתם לבוא לגור בארץ. וכך
ברלה מדפלגו אמוראי לרבה [בס] במה שאמר אין לך רב ללמוד הימנו.
עלה סוף דבר כדי ללמוד תורה מותר לצאת לחוץ לארץ. אלא אחר'
שלמדה לאחרים. כדאמרינן שילהי יומא כי הוי דליוה רב ולגמר
אוריתא בבבל. ואעפ"כ מצינו כמה וכמה מן האמוראים שעלו מבבל
לא"י אחר שנתחכמו בתורה. כגון ר' חייא ובניו [סוכה כ] ר' אלעזר
בן פדת [כתובות קיב. שהם ר"א הוא בן פדת] רב כהנא [ב"ק קיז
זבחים מ] ורב אסי [כתובות קיב. וכן ר' אבא ורב אמי. ברכות כד,
רב ספרא [חולין קי] ור' זירא [כתובות קיב. ברכות מ. וכן ר' זעירא
ירושלמי פ' היה קורא] ורהב"א [שבת קי"ה בתס"י. וכן ר' חייא בר
אבא. כתובות קיב] ור' ירמיה [כתובות עה] ורבים זולתם. וילמוד
אדם מן המסורה שהיתה טובה דסליקו לגו לבתר אע"ג דלא דכיר
לגו תלמודא. והאמת שלא עלו בודאי אנוסים היו. אם מחמת חולי
יסורין. או עוני. חלו נבו פאלי. או שעת הירוס היה ותגר
גלויות. דאגום פסוד ואין דמן משאי אסבר ואין שעת הדחק ראיה.
אבל בשעת ריוח ודאי היו עולין לא"י עם כל השבח הנ"ל דבבל. ואע"פ
שאינה רואה חבלי משיח וקרו לה [כתובות קיא] קרנא דשיבתא. אעפ"כ
לא הניגיהו גם רבני דורות חכמי התלמוד והניחו מקומם ועקרו סיפי
ומשכני ואזלו והסכו ומקטי במערה ועברי לדוכתא דמשה ואהרן לא זכו
[שם קיב] א"כ מה יש לנו לעשות אנו העניים והאביונים השוכנים קרוב
לקוטב הצפוני אשר לא זרח שם אור השמש תעולם. ורחוקים מאוד
מאדמת הקדש ומל' הקודש. עתה"ז שיש לנו להתאמץ ולעלות במרכבה
בקרון ובאסדה אל ארץ חמדה. ולא יעכרם הגשם והשלג. מלכת אל מקום
הכבודה. ואין טענה מחמת הסכנה. כי בשעת שלום אין סכנה כל כך.
וסכנת המדבר והים בודאי אינה קרויה סכנה לענין זה. לפטור ממצוה
גדולה כזו דמגלא ומגנא (ועיין ש"ע א"ע סי' ע"ה. שאפי' בשעת
הירוס. ממה אמן והלאה חייבין לעלות. אע"פ שאין הולכין משם כ"א
בשיירא או דרך המדבר) ומלכים ושרים עוברים ושבים באניות ובגם
צויות. ואף דרך נגיה ובקעה. על כל הר וגבעה יחד עשיר ואביון.
אנשים נקיים רוצים כמוסים דרכם בים תומר מים רבים ובעזים נתיבה.
שבינו לראות פומ"ה קו בליכות שבת. לאסוף הון עתק ולצבור כסף
כחול. ישטו להוו ולכוש לגדינתא למערבא בכמה סכנות אתה מכנים
גופך גוף ונפש בכל יום (וכמו שהרגים בעל ס' הכוזר בחתימת ספ'
ע"ה. פי' לדיק ימב חכמה) על פת לחם יפשע גבר ששיעה גופה
מאבדת מאור עיניו. ומקצרת ימיו ושניו. ולכבוד בוראך ובגאולת
נפשך לזכות לחיי עולם. אמרת עצל שחל בדרך כמשוכת חדק. הם לכל
אשר ימצא שם בדק. עד מתי עצל תשכב על מטת העצלות מעט תבק
ידים לשכב נרדם הבל. עד יגלו מוסדות תבל. ולמה לא תקנה לך
תחבולות להמלט על סבך בהיות לאל ידך לעשות. לא להמלט בצל שדי
ותחת כנפיו לחסות:

ברם עדיין יש לעיין בדבר אחד שזכר מהרא"י בפסקיו (שאלות ה"י
לעת כותב) למנוע העלייה לארץ מחמת שמצאנו שם בעטמן הטפים
עבור כבן יקופים. דוגמתהו מצינו אבהן לראשונים בירושלמי סוף פרק
היה קורא. שאל כהנא לר"י. מאן דאימיה מבסרא ליה ואיתת אבוה
מיקרא ליה לבן יזיל. א"ל יזיל לבן דמוקרא ליה מהים ליה כו'. ואולי
אמר אדם לפסוק גם בו בתרי זמני כוית הזקה. חלילה לנו לגזור
דבר קשה כזאת על ארץ הקדושה. ואב באמת לא אכחד דרי. שלא
גם לרזן ק"י מעטמם. אם גבירה לוקה בפחה עתה"ז דשכיחי
שקרי. שוק חזי ולא עדיף שמא מברי. א"כ מה לנו הגלה ומה
בריה בארץ טמאה. אבל אם ר"ב בזמנו ומהרא"י כפי דורו דיבר.
בזמנו היתה גרלם סבה לתורה ולתעודה. וא"י פנה הדרה והודה אז
בגולה. וכן לפי ערך בימי מהרא"י היה עדיין להלוחות בל כבוד תורה
שימת בארץ אשכנז יותר מכל הארצות. משא"כ עכשיו בעוה"ר שירדה
התורה פלינת הגולה במדינות הללו. ירדו בעניית של תורה למדרגה
תחתית. וידי ישראל מאד בח"ל עד שכל הארצות עסה לא"י לגרבנת

תורה אמיתית. הלא טוב לו להתהלך לפני ה' בארצות החיים תמן אלה
תמן שכינה. תמן רבתא דאורייתא חכמה ודעה. וכבר זכרתי למעלה
והוכחתי בבירור שאפי' מבבל בימי חכמי התלמוד היו עולין לא"י ח"ו
לחב. וכמה נ"ל לפרש מ"ש רח"ל פ' תבית. מפני מה תלמידי חכמים
שבבבל מצויינין לפי שאין בני מקומן. פירוש כשעולין לא"י (ופרש"י
דחוק) ואע"פ שהשם אמה ת"ח שבבבל, אין הכוונה כי אם על כל
העולין משם לא"י, שהיו בני א"י מתנים עליהם לגבוהים אנשים יותר
מהם, ורב אסי [שבת קמה] שאלה לומר מפני שאין בני תורה. היינו
לגבי בני א"י דעדיפי כתרי מינן כלא חשיבי, אבל ר"י השיב לא
שלמת. משום דכי סלקי להתם עדיפי כתרי מינייהו:

ולכבוד הכשיאה של תורה. אמתה ודרתם הוא כבך מילתא מהדא
מהיתה. אותה שאמרו בפ' י"א דנדרים. שלתי מהם הסכנה
במערביתא כואה בתמורה הוכח בבני עניים שמהם תצא תורה. ויש
לבקות מאי שאה כבי תלת דסלקו בני א"י והסיח לגבי בבל. וייתן
עפמ"ש שם פ"ג על הפסוק ונתן ה' לך שם לב רגז וכליון עינים ודאבון
נפש. שלא תמצאו אותן קללות אלא בח"ל לא בא"י. לכן הסיח בני
א"י מאחר שאינכם עולים לכאן. על כן הסכה במערביתא דעתיא אידי
שעמימותא. דלא תאמר תלא בגולה. משא"כ בא"י אין צריכין לומר
כ"כ. כדאמר אבוי לא עבר כן ירדנא. גם ידוע מה שדרשו [מכות
סג] חרב אל הבדים. שעוסקין בתורה בד בבד. ולא עוד אלא
שמטפשין. משא"כ בא"י אין לנות. משום דאוירא דא"י מחכים.
והזהירם עוד על בני עניים שיעלו משם לא"י. שיצאו מלכשים
אלים. מאחר שילכו חוץ למקומם. ואמרי אינשי [שבת קמה] כלא
שותבתי. וינטרכו לבגדים. ואם לא מגלה ידם מחמת עניותם
מלעלות. לכן ביותר הוהרו לגרו עליהם במקום שיש חסרון כיס.
שמסתמא לא יתומו לבם. וישארו בבבל. לפיכך הזהירו [ב"ר פט"ו]
שיזהרו בהם ויסייעום. כי מהם תצא תורה. וזה כפתור ופרח (וכפשו
סה י"ל בג' דברים שנשאו לרבה [כתובות קיא] אך כסבורני שקראתי
באיזה ספר):

ע"פ הדברים האלה נתגלה לי פירוש ההגדה בתמורה שנבזה, אשר
נתקשו בה כל גדולי עולם לא יכלו לה לבלתה ולבלבשה פרש
סדורה, וזה תוארה, אמר רב יהודה אמר רב [נדרים פא] מ"ד מי
האיש ויבן את זאת כו', דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולא פירשוהו
עד שפירשו הקב"ה בעצמו כו', שיום לא שמעו בקולי שיהיו לא הלכו
בה, אר"י שלא ברכו בתורה תחלה, ע"כ, והנה שמאמר זוה דרבאי,
לא לבד מחמת הסיום, מנ"ל שלא ברכו ומ"ע יש בו. גם שהמאמר
קשה כביאור, מה זה שלא מצאו כל אבוי חיל ידיהם לגבוה, וכי נעלם
מנביאים וחכמים חטאת ישראל בעזיבת התורה, שלא הם הוכיחום
תמיד על זאת והזהרו מהם גלות הארץ, והמנם הדרה הזו וזהי יש בו
סמך מבואר בכתוב מי האיש החכם ויבן וגו', הפל הלשון מורה שהאבדן
שזהו דבר נעלם מעיני אלה החכם, אבל באמת עמוקו של מקרא קשה
יותר מן המדרש, כי מלבד זה בכברת צריך לדקדק עוד אריכות בלשון
עורכי אשר נתתי לפניהם, מי הוה למימר תורתי גרידא, ועוד כפול
ומכופל הענין במלות שונות ולא שמעו בקולי ולא הלכו בה, על כל
למאי אתא, גם עשה אתך כאשריכה דבר דבור על אופניו כעזה"י, כי
סוף זה ודאי על גלות ישראל מהארץ אין שואל, כי כתובה מדכה
ידועה לכל, כיון שחטאתם נגע במיועד, אך על אבדת הארץ אחר שגלו
ממנה נאה כשאלה, כי אם ישראל חטאו, הארץ על מה היא לוקה,
שאבדה כל כחה וטובה ונתה כמדבר מבלי איש עובר, ומדוע לא תוסיף
תת כחה לבני אדם אחרים שירשוה ויושיבוה, כי לא הוא גרמה, ולא
לגות נמלכה, יותר משאר ארצות משבות, וזה לענ"ד ברור בביאור
הלשון, לא כהבנת כל המפרשים דקאי אישראל שאבדו מן הארץ, ואין
זה במשמע הלשון כלל שאין יוצא מידי פשוטו, שהארץ היא האובדת,
ועל מה זה אבדה כחה, וזהו ודאי שאלה קשה הפתרון, שזה לא נגלה
עדיין לחכמים ולנביאים שהטעם בארץ מגלל עזיבת ישראל גם אחר שכבר
גלו ממנה, ואין להם חק וצער בשבת ופגם ובטול כח הארץ, והיה
הכפה להם אם תתן יבולה לאחרים, ולקתה מדת הדין, שלוה חמתו
ויתגא מתחלמת [ב"ר פ' ס"ד] לכן לא ידעו עד שפירש הקב"ה על
עזבם תורתי וגו', ויען ע"פ הודה שארח"ל (פ"ק דע"ז) בתחלה נקראת
תורת ה', ולאחר שלמד אדם ויגע בה נקראת תורתו, ר"ל שבקנין
בקנין ועשית שלו, וכענין שאמרו במרע"ה [ע"ז יט] בתחלה היה נקרא
תורה ומשכתה, עד שמיתמה לו כמתנה (וכן פי' בחידושי אגדות) והוא
פשוט, וכן דרשו [עירובין נד] על הפסוק וממדבר מתנה, אמנם אין
כל הארצות מסוגלות לכך לראות סימן יפה בתלמודם, כדאמרינן
[סנהדרין קט, ב"ר פ' ל"ח] בבל מרסף, סימן רע לתורה, שאלמא

מורה שם מבטחה, ולזה רמזה סימן יפה בהלמודו אפי' אות אחר עליה הרבה, כי המקום גורם לבכה, מכש"כ בא"י שאוירה מחכים, ואין תורה כתורת א"י, כמ"ש [ב"ר פ' ט"ז] על הפסוק וזהב הארץ ההיא טוב (כי היא תורה אור, וירא האור כי טוב, ולהפך ובמחשכים וגו' זו תלמודה של בבל) [סנהדרין כד] עכשיו יובן היטב בדיוק נפלא, כי הקב"ה גילה סוד זה שהדין הוא שהארץ תסבול ג"כ עונש בשבת עזיבת ישראל התורה, כי נתנה להם בעבור ישמרו חוקיו ותורותיו ינצורו, והם קשורים ותלויים זה בזה שאם אין ישראל אין ארץ, ואם אין תורה אין ישראל, ולמי תוציא הארץ יבולה והשפעתה לגוים שעמדו עליה בחטאתינו, אך אם היו ישראל חונין ומחזין דעתם לשוב אל הארץ לעסוק בתורה שם, היתה גם הארץ חוזרת לכחה ולטובתה, היינו דקאמר על מה אבדה הארץ, עוד היום לא תוסיף תת כחה, על עזבם תורתי, שעם היותה שלי לא היתה עיני נרה, אשר נתתי לפניהם; כלומר אבל לא שמשאר שלי, כי מתחלה מתנה להם, ע"י שיעסק בה ויהא כמתנה גמורה בלבם, מכש"כ עכשיו שמאסו הארץ, עם היות שלומדים בח"ל, השארת תורתי כבתחלה, מאחר שלומדים ושוכחים, ועוזבים מתנתי (וע"כ השוכח דבר אחד ממשנתו מעלה עליו כאילו מתחייב בנפשו, דשוכח פושע הוא) וחזר ופירש מה רעה גורמים עוד, שבשכחת תורת ח"ל סופה בטלה מכל וכל, כי נמשך ממילא שהת"ח נבזים יש, לפי שאינם ת"ח גמורים שינהגו בהם כבוד כראוי ומחויב, הוא שאמר ר"י שלא ברכו בתורה תחלה, ר"ל שבכיתו לע"ה לברך לפניהם ולקרות בתורה ראשון, שלא כדין הת"ח, שאינו ראוי להניח לקרות לפניו אפי' כהן ע"ה לברך תחלה (זה הפירוש ברור ביותר מנו"כ) וזה גרמה להם עמידת ח"ל, שאע"פ שעסקו שם בתורה, מאחר שלא נתקיים תלמודם בידם ולא גלויהו בה, לכן אין העם מחזיקים פנים לתורה, ונתבטל כבוד התורה, ואם אין כבוד, אין מורא ואין תורה (היינו דקאמר נביא, בגוים אין תורה) וכל זה בא להם מחמת שאין תורתן לשם שמים, שא"כ היו טורחים לכתת רגלם לילך אל מקום התורה, שחבריהם יקיימוה בידיהם, וזהו שאמר הכתוב ולא שמעו בקולי, הודיעך מה נמשך מזה עוד רע, שאין עוד דברי חכמים בנחת נשמעים לע"ה ואינן מקבלים דבריהם אחר שהקלו עצמן בפניהם (דה"ע דה"א שקורא לפניו כהן ע"ה חייב מיתה) ואתיא הך מילתא כדאיתא' דמותה בספרי על הפסוק, ואם לא תשמעו לי, למדרש חכמים, ס"ל הכי פירושא דקרא, ולא שמעו בקולי, לתורה שבע"פ אתא, שע"כ אין שומעין מעשה למורי התורה, אחר שנדלדלו ונתדלדלו ונסרחה חכמתם, אכן שלא להביא פתחון פה לבע"ד לומר מה יש להם לעשות אם שכחו באונס, והלא שמו יכול אפילו תקפה עליו משנתו, לפיכך שב פירש לך הענין על בוריו להבין ענין עזיבת התורה דמשתעי בה הכא, דאע"ג דעסקי בה, אין להם התגלות על השמחה, כיון דהלכה טלדקי לבטל כח שר של שכחה שבחולם ח"ל, לעלות לא"י ללמוד שם תורה שאינה משתכחת, זהו ולא הלכו בה, שלא רצו ללכת בשבילה נמה לגור בארץ לקיים והם תכו לרגליך ישא מדברותיך, וירימו [illegible] התורה ויקימו דגלה, וע"ז אמרו בר"מ [פנחס ד' רמז] בזמן שהתורה נכסת תגלין ממדינה למדינה, הוכה לראות פני השכינה, והזר הדין יתר לגרום אבדת הארץ ח"ו, אם אין גדיים ותיישים, אין ארץ ואין עולם, שאפילו שמים וארץ אין מתקיימין אלא בזכות התורה, ככתוב אם לא בריתי יומם ולילה וגו', והכן הכל מתוקן בטוב טעם, נמצא דבר שכתוב כאן להווה ולעתיד (לא לעבר כהבנה הראשונה, דמאי דהוה הוה, אלא היא אזהרה והתראה לבבא) כל זמן שלא יתנו ישראל (וביחוד ת"ח שבהם) דעתם על ארצם אין תורתם מתקיימת באמת, כי הא בהא תליא בין בלמוד בין במעשה, כי הרבה מצות התלויות בארץ שא"א לקיימן בח"ל, וגדול תלמוד שמביא לידי מעשה (והלומד שלא על מנת לעשות ולקיים. למה לו חיים. אם אין תורתו לשם שמים. ולמה לו התורה. לכן כדין הוא שהתורה תשתכח והארץ תאבד כח) ועל כן הארץ מתרעמת ותובעת עלבונה מכם. דמה מידם יבוקש. כי בסבתם הפסידה ואבדה כל טובה דובשה וחלבה ומבקשת תפקידה. להניק בדדיה (שלמקו מעוטש) רוצה ותמדה. למען נמוץ ותתענג מזיו כבודה:

והארכתי בענין זה קצת ונמשכתי בביאור אגדה חוץ למוגתי הראשונים בעלם בכאן. לכבוד הארץ הקדושה העזובה ועגומת רוח מאם בלתי. למען ציון לא אחשה עד יצא כנוגה צדקה. ולמען ירושלם לא אשקוט לחזק בדקה. קול קורא פנו דרך הרימו מכשול. לנוח אליה בלי ריסול. ובאמת היא האמונה קיימת על ישראל קדושים. בכל מקום הם החמירו על עצמן. בכמה דקדוקי מצות שהאזיקו בהם מדקדקים בהם ביותר. מפזרים ממון רב וטורחים מאד לקיים בשלמות מאמרי. ומדוע מזלזלין ומתעלמין במצוה החביבה הזאת. יאד שכל

התורה תלויה בו. ואם אמנם דבר גדול הוא לעזוב הדר ארץ מו[לדתו] ולעקור דירתו ליסע דרך רחוקה כזה מאות פרסאות ממקומו ולעבור בארצות ומדינות אשר לא ידע ולא שמע לשונם. ודרך פלגה. מאחר לאחר נפש [ב"ר פ' ל"ט] מאת זכאות ידעתי. שהכרם מחוכה. לפום צערא אגרא (וע"ז אמרו [שבת ז פ"ז] אין מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה) אך אם זאת בביא אל כמה מרשה יפיבתו בידים במקומות פזורי בגולה. אז יקל עליו הכה ה' דרכו לבקש נחלתו. במ טוב איש אשר נתן לו אלהים ונכסים ואיננו חסר לנפשו מכל אשר יתאוה (גם במו"מ וסחורה בארץ התבר ידים לפניהם לא תחסר כל בה. יגיע כפיך כי תאכל תברך. אך אל יחשוב לרדוף שם אחר הבלי עולם ח"ו. כאותן [illegible] עליהם ותבואו ותטמאו את ארצי) ולא יבליעני האלהים לשאת ולבמות בעמלו לראות עולמו בחייו לקנות לו אחוזת נחלה בארץ הטו[בה] זה הבל וחלי רע. וצדיקים יירשו ארץ וישכנו לעד עליה פיהו לא יגרע:

אולי יאמר אלי אומר קדם [illegible] אמך תחלה. לזאת אשיבם דבר [illegible] לנבי באמת ועד בשחק נאמן סלה. שכך עלתה במחשבה כשכבר הסכמתי מאז בלי נדר אי"ה בחיים ובריאות ויסיר [illegible] שאין מכלים דבר. אזי לא אחוש לטלטול הדרך הרב. ולגופי [illegible] מעוני ומרוב עבודה ותלאות מרחות שעברו עלי מנעורי. [illegible] זכרתי ונבהלתי. ברוך ה' אשר לא הסיר חסדו מאתי. בו בט[חתי] ונעזרתי. אשר הראני צרות רבות ורעות הב והחייני וקיימני. חסיה נפשי יעשה עמי ככל נפלאותיו חיים וחסד חנם. ויסוב [illegible] נחרש הנבחרת. להשיג שלמות נפשי על אדמת הקודש לא אתן לעיני לעפעפי תנומה עד אמצא מקום לה' המקודש לשמו [illegible] הנאדר. והוא יתב' יודע תעלומות לב הבר ודכה אלהים לא [illegible] כי על אפי והמתי היתה לי ישיבתי בח"ל. אף אם בית נתן לי [illegible] כבוד מעולה. לתורה ולתפלה. תמיד עיני נושיה. אל הר [illegible] אך כל עוד שהמלכיות מתגרות. אי אפשר לעבור דרך ים כה. [illegible] במקום סכנה ברורה. גם בעוד הילדים רכים ברגלי לא אוכל [illegible] מעברה. ועדיין לא הכינותי מזון לגוף וצידה לנפש כראוי שלא [illegible] בהיכל מלך ביתה ריקנים חלילה כרם אין כל לחביא תשורה. [illegible] הבתי ולא התמהמהתי לשמור דרך פקודיו ארוץ מהרה. ואני ה' [illegible] ולא ארפה. שיבוא עת רצון לה'. ונעלה אל הר בית ה'. אוחילה [illegible] יפעי בחוץ כך תהא גם זאת העכבה לטובה. לזכות עצמי ואחרים [illegible] וחפץ ה' בידים יצלח. עזרו מקודש ישלח:

ואתם הבנים בני אשר נתן לי אלהים בזה. הילדים אשר חנן ה' לאות ולמופת בישראל. יהי לבבכם לעד. שמעו אל יעקב [illegible] ותהי זאת בכם לעד. את אשר אני מצוה אתכם על דבר א"י [illegible] לחוק עקרה ואמיה כי בא מועד. בהתחום לבנית יסודי [illegible] להם. ויהלר בהכם ברכה להוצאת הדרך ולעשות איזה מעמד [illegible] אפילו בצמצום ויפרית לרוב. פנו ונסעו לכם ובואו אל ארץ הקד[ש] לשכון בתוכה דירת קבע. ואכלו את טוב הארץ לשובע. [illegible] תירשו את עם הארץ. כי לחמם נתן מיד ה' אשר לא חקר [illegible] לכל בשר. אשר התהלכו אבותי לפניו האלהים הרועה אותי מעו[די] ה' לא אחסר. הוא יברך אתכם ולא יסיר פניו מכם. [illegible] מעמכם. בשובכם אל ארץ אבותיכם. שמעו אלי והתענג בדשן [illegible] ויקוים בכם מקרא שכתוב. אז תתענג על ה' והרכבתיך על במ[תי] והאכלתיך נחלת יעקב אביך וגו' נחלה בלי מצרים. וקורא לך [illegible] משובב נתיבות לשבת בראש הר מרום הרים. בלכתך לא יצר [illegible] והדרך ללא רכב הוך. כי תעבור במים אתך אני. הנה [illegible] ימלאו. לא יכם שרב ושמש לא ירעבו ולא יצמאו. זהב ולבנ[ה] כבוד אלהים ירצו:

חזרנו לענין. מי שעשה בלבו הסכמה מוחלטת לעלות לא[רץ] כשישיג ידו. ומתעכב בח"ל מפני הסכרה. אז [illegible] מונתו הטובה והעלה לו. ותקובל תפלתו כאילו עומד בא"י [illegible] השמים. ויעזרוהו להוציא מחשבתו לפועל ממש לקיים:

הנה לא ערכתי משפט שלשת המניעים הגורמים גוזל לתפלה [illegible] לעשות כוונים למלאכת שמים להגינה באמת ובאמונה. [illegible] הן די לאיש כמוני. יספיק כפי דלות שכלי וגרות זמני. ואל [illegible] גדולות ונפלאות ממך. אין לך עסק בנסתרות [חגיגה יג] [illegible] כאלו המתחסדים המתפללים מתוך סידור ה"י ע"פ קבלת [illegible] אין ת"ל ולומדיה ראוים לאותה אצולה דמילתא. [illegible] כמתגאה סמירתא. כי גם חכמי התלמוד הגדולים היו [illegible] לעבור גבול הכוונה. כמ"ש בירושלמי פ' היה קורא [ה"י] [illegible] בעל

בעל עבירה ואשמות מאמר אם כל חי (ח"א סי' ל') אף שבודאי אין מי שיקח שדבריו נשגבים כראשון בהם. כי אם סכל גמור ופתי חסר לב שאין לו עסק בדברי חכמים וחידותם. והארעו בדבריהם ז"ל אשר ירצה מ"מ שם מאן עייל בריסא ס'. יעיד כמוהו שכוונו בלי ספק על סודות קבלת התפלה ואיך היא עולה לפני ממ"ה (ואינו פה מה שבראתי בו מן השמים כאשר הבטחתי להביאו. וקשה מקומו כאן שלא לעבור על המשנה והלא להפסיק בין גאולה לתפלה ביותר) אף אם דחז"ל בסתים יסוק [שבת פח סנהדרין לד] ואור מתגולל. מתחלק לכמה פנים. ומקבל הרבה גוונים. ונאמר בכוונת ר' חייא אלקפטא וריש גלותא מאן עייל קמי מלכא בריסא ס'. אלקפטא גי' ברית הוא צדיק יסוד עולם. ור"ג הוא מ"ל ראש פנה ראש לשועלים. והולכת בראש ישראל בגולים. ידוע כי הצדיק נקרא עני. והתפלות מתעכבות עד שתכנס תפלת העני מהלה. כמ"ש בספר הזוהר [בראשית י סח] על הפסוק תפלה לעני כי יעטוף. גם נקרא הצדיק עבד דאתי למטרוניתא. וע"י התפלה מתחברי' בסוד סמיכות גאולה לתפלה. ובעמידה נעשה זווג זעיר ונוקביה תבור מטרוניתא במלכא. והיה מהרהר ומחשב מאן עייל בריסא. א"כ אלקפטא גי' קל"א איך סידוע שהוא הקטיגור. ור"ג הוא מיכאל הסניגור. כמ"ש [דניאל ו] מיכאל שרכם. ושניהם יונקים מהשכינה שהן עולה מילואים שוה. והיה מסתפק איזה משמע מהלה. כי קליפה קדמה לפרי. או אין שותתין בתורה. ומקמי דליפום הרין אף. ואידך מפי אחרונים. היינו אפרוחין מארי קבלה דפרחת בגין שכינתא. ומסתכל בהם עד היכן מגיע כחם לסייע השכינה בעלייתה. א"נ אפרח גי' רפ"ח ניצוצין עם הכולל. ומה אותן לידע כמה מגיע להעלאת הבירורין. גם גי' זעיר עם ב' כוללים דמתקן במט"ט. ואינון אפרוחין דמט"ט כאשר בתיקונים וכו'. והשיב אם כחם יפה לתקן עליית התפלה עם השכינה. ואידך מני דימוסיא. הם שורות הבנין של בהמ"ק. שהיה קשה לו למה היו לו ג' חומות של אבן וא' של עץ. כמ"ש ג' טורי אבן וטור כרותות ארזים. וכתוב מדבקין די אבן גלל תלתא ונדבך די עא חדת. ויראה שהגי' של אבן גלל (גי' ס"ג) נגד ג"פ אהיה. גי' חומ"ת. בסוד ואני אהיה לה חומת אש (דין) משם רועה אבן ישראל. ואחת של עץ. גי' כסף. חסד (ועא (חדת) גי' שם ע"ב עם הכולל חסד) ומפני זה נחרב הבית. שהיו דינין רבים על החסד. והיה מעיין אם הוא החסד גמור או מעץ החיים גוף האילן קו האמצעי. כ"מ נהפלה שהיא במקום עבודה. ועולה דרך בהמ"ק. ומי שאמר מחזיקנא טיבותא לרישי דכי מטי למודים מגרמיה כרע. זה עלה על כולם ברוב הפלגת עיונו בכוונת סודות התפלה. עד גבול שהגיע למדרגת התפשטות הגשמות. כמ"ש על חסידים ראשונים בעולה כוונתם בתפלתם. כן זה דבקה נפשו בעולם העליון עד שלא היה לו עסק בחושי גופו. ולא היה אפשר להתפשות שהגיע למודים. אם לא מחמת שכבר נתקדש גופו ונזדכך חומריותו שהיה יודע לעשות חובתו מעצמו בלי התעוררות שכלו. שהיה טרוד אז בעיונו המופלג. זה ברור בעיני בס"ד. והגב אשלים מאן הביאור גם באגדה דתלמודא דידן דפרק הפועלים דף פ"ה (אשר הדרתי לפרש) דאדמי ליה כדוכא דנורא. ומ"ש כדוכא. נ"ל טעם נאה. לפי שפרס נמשלה כדוב. ושרו נקרא דוביא"ל. כמ"ש באגדה דפ' יום הכפורים [ד' ע"ז] והוא המקטרג נגד הבבליים נוכי ישראל שלא עלו כולם בהשיון כורש מלך פרס. שאלמלי עלו כחומה כאותה פקידה. לא היה רקב שולט בהם והיתה גאולה שלמה. דמש"ה אמר ר"ל לר"א [יומא ט] סנאה סניא לכו. וכן ר' חייא בבלי היה כידוע. וכמ"ש [סוכה כ] שעלו ר' חייא ובניו מבבל ויסדום. לכן שם היה מקום לקטיגור לאחוז בו לפרזו ולבטל סוגתו. דבכדי ודאי לא איטריד ואיכסלה שעתא דרחמי. אלא לפי שהבבליים היו סבה להאריך זמן הגלות. לכן איש מדין שתבוא הגאולה על ידיהם. ולא עביד קב"ה דינא בלא דינא. ועל דבר נצטער ר' חייא כמ"ש דלא כוונית כו'. שלא זכה להיות לו כוונה שלמה בתפלה. כמ"ש שם. וזה כפתור ופרח) וכל שלא אמר שלשה דברים הללו בפה לא. במחשבה טובה ושפה נכונה והכוונה לא בעזות מצח. ובקום מעשים נאים ותמימות הגונות חיות וקיימות לנצח. לא יצא ידי חובתו כשאלה עצמו מנוי לו. כיחוד ביחיד בשרי בביתו. ואשרי שומרי משפט בכל עת שנזכר בהם מובטח הוא שתקובל תפלתו. אבל אין לגדול קבלת התפלה ממי שהוא אנוס ואינו יכול לכוין דבורו ומחשבתו כראוי. וכבר אמרו חז"ל [עירובין סה] יכולני לפטור את העולם כולו מדין תפלה מיום שחרב בהמ"ק (ואמרו ז"ל [ב"ב קסד] ג' דברים אין אדם ניצל מהם בכל יום. א' עיון תפלה. והיינו שאינו מעיין בה כראוי) ואלמלי היו ישראל מתפללין אף תפלה א' הגונה בכל הנאיה. נגאלין מיד בלי הפסק בעולם. אבל אשמים אנחנו. מה נצטדק ותעונותינו הבדילו בינינו לבין אלהינו. גם כי נזעק

ובשעת כתם תפלתו. כי א"א לגשת בתפלה מהולי ארך ומסוגן. כל עוד שלא יכופרו עונות תלויו. כל שכן אם לא יחוס לעצמו ויאכל וישתה כל חפצו וירדוף אחרי הנאותיו המאוסות כרצונו לגמלא תאותו. ויעיין פסו אח"ז לבוא לרמוס חצר המלך הרוצה שאין יתב' למוחה הרוסת מתלמו בבקשתו ובתפלתו. ואף היא איננה רק מנהג בעלמא ומצות אנשים מלומדים (סירמונית בלעז) אכן בשביל קטור מזה שלמה מחמת אונס ודוחק. לא יתייאש אדם מן הרחמים. כי סעיקר רחמנא לבא בעי. וסמ"ש ריח ניחוח בקומץ של עני כמו בעולת בהמה לפי שאחד המרבה ואחד הממעיט בלבד שיכוין אדם לשמים. ככה הוא בעבודת התפלה. התובה היא תפלת העני לפני המקום אע"פ שאינו יכול לכוין דעתו בה כראוי מפני דחקו ודאגתו ונפשו דואבת. או הדל בגופו וטרוד ביסורין ורוחו נעכבת. מ"מ תפלתו מקובלת ורצויה בכוונתו הלושה לאונסו וטרדתו במחשבה. יותר מהעשיר בדעת ובריא אולם שנפשו רחב מיוב כל וכל חושיו מזומנים לתקן נפשו בשמחה ומיושבת. וכן אפי' ברב ומק בתורה ובמעשים גלגא לשון אין בינה מעכבת, אין מבקשין ממנו יותר מיכלתו. וכמו שדרשו [פה"ש רכה] על הפסוק ודגלו עלי אהבה, זה ע"ה שהוא קורא ואהבת ואייבת, אמר הקב"ה ודלוגו עלי אהבה, ואני מכיר שאיני יכול לקטע עצמי בכל אלה בעו"ה. אם מחמת הרגל האלאר כגון מי"ו רפויה שא"א לו ליישר שמגבמת בו כראוי (מלבד מה שכל ישראל אין בקיאין בו עכשיו. הרי"ש רפויה שלא ידעו לקרותה רק בני טבריה בעלי המסורה, כמ"ש המדקדקים הראשונים. עיין מכלול שער אותיות) אוי צרת רבים חצי נחמה. אחר שאתרם עוות הלשון מעת סילדות. כמדומה שאין לו תקנה. וכבר נתייאשתי מזה (והנה מצאתי [מגילה כד] בר' חייא שהיה קורא לחתין ההין. ואעפ"כ הורידוהו לפני התיבה כדלא הוה דעדיף מיניה. וכי אמר משיב הרוח בריה זיקא. ש"מ דהיכא דליכא דעדיף לית לן בה. ולא קפדי אלא היכא דאפשר. ולמאן דמצי ולא עביד) ואם מחמת הצרין שהכבמת כמגורמות. ויצרת בטלים שרבה כנגדי טרדות מבית ומבחוץ ויסורין שאינם של אהבה גוף ונפש מסכמות. לכן אמרתי להתפלל בעד הברי ואני צריך לאותו דבר. אשרי אדם לא יחשב לו ה' עון שוגג ואנוס ואין ברוחו רמיה. ולא יצטער אדם כיונא בי אם לא יוכל לתקן מצות כל' בזה. וכדומה לו שמעונה ומדוכא ביסורין ודוחק השעה עת לנה עת חמה. או ההולך בדרך ואין דעתו מיושבת או עובר בים כאמיה. ולא יוכל ליישר מחשבתו כל הצורך. לא יתייאש בשביל מן הרחמים. אחר שעשה כל האפשר ביכלתו בלבד שיכוין אדם לשמים. כי ה' יראה ללבב ואינו בא עם בריותיו בטרוניא (ע' תשובת רשב"א סי' תכ"ג ושד"מ) ודע עוד שהכוונות במה שהן מתחלפות באיכותם ותהותם. דומות לתרופות הנחלקות. יש מהם חזקות. (כמו אותן של בעלי הקימיא) ויש מהן קלות ודקות. וכולן שוות לטובה מוכ...ות ולא מזיקות וכמו שיתבאר עוד לקמן בס"ד ולא עוד אלא אפי' תפלות הפסולות מצאתי להם תקנה. כמ"ש בס' שערי אורה שער ב' אחר כינוי חסד תחתון. ז"ל שם. ואם ח"ו התפלה שאדם מתפלל איננה הגונה. קורין לאותה תפלה מלמעלה תפלה פסולה כו'. והכרוז קורא אל תכנס ס'. וא"ת נמצאו רובי תפלות שהתפלל היחיד נפסדות ונאבדות מ'. דע שאין הדבר כן. אלא כל אותן התפלות הפסולות הנקראים פסילים. כשדוחין אותן לחוץ. הקב"ה נתן להם מקום להכנס בו כו'. ואם חזר זה היחיד שהתפלל תפלות פסולות שעומדות בזה הרקיע החיצון. ועמד והתפלל תפלה אחת בכוונה גדולה ותפלתו' א הגונה ושלמה. אז אותה התפלה הכשרה מסתלקת והולכת ונכנסת באותו היכל שהתפלות הפסולות שהתפלל מקודם עומדות שם ומוציאה משם כל אותן התפלות שהתפלל. ועולות כולן עם אותה התפלה הכשרה. וכולן נכנסות עמה באגודה אחת לפני הש"י. ע"ש. יע"ש (וראוי לקרות ג"כ מ"ש בהתחלת הספר אחר הפתיחה והם דברי ס' הזוהר פ' פקודי [ד' רמה] בהיכלין) אולם ענה טובה להתפלל עם הצבור. בה יראית שילא הפסד מיעוט כוונתו. בשכר שמיטל עם כוונות אחרות שמתפתשות שם. לכן תפלת הצבור חביבה מאד לפני המקום ב"ה. בהיות בה כל מיני מינות נכונות. שכולן מצטרפין לחשבון גדול כו'. והארכתי בזה: (ז) וצריך לדעת כי מסוד מ"ש ברכות דתפלה (וכן כל שאר ברכות) ק"ב זקנים ונביאים (הם אנשי כנה"ג) עמדו וכתבו על כל תיבה ותיבה. ושקלום במאזני שכלם הקדוש. ותקנום בעיון ובדיוק רב על סדר נפלא כו'. מ"מ מה לחוש דבר נפלא מאד בג' ראשונות. שמלבו שוין בכן שפה אחת ודברים אחדים בין כלל ישראל בכל מקומות מושביהם. עם שנתחלקו זה מזה כרחוק מזרח ממערב. כמו מונחת בשם דבר כל מאומה לא נתערב. ולא נפקדה אף התחלפה מלה. כידעם שיש בהם קפידא פרטית גדולה. וח"ל ר' יחיאל [מובא בטור סי' קי"ג] דורשי החמורות הם חסידי אשכנז. היו שוקלין וסופרין מנין תיבות

שהתפלות והברכות, הם אמת, בג' ברכות ראשונות ק"ו תיבות, ברכה ראשונה מ"ב תיבות (וכ"ה בזוהר חדש) ברכה שניה מנין תיבותיה נ"א, ברכה ג' דיחיד בה י"ד תיבות, ד' בה י"ז תיבות, ה' בה ט"ו תיבות (ו' ז' דלג) ח' בה כ"ז תי', ט' ל"ה תי', י' כ' תיבות (יא דלג) י"ב כ"ט תי', י"ג מ"ב תי', י"ד כח תי', ט"ו כ' תיבות (י"ו דלג, וכן י"ז וי"ח וי"ט) הנה שכרו אתו, ולא לריק יגע, אף אם אולי כיון באמת כל מה שכתב או מקצתו או לגמרי לא, מכל מקום לא יקופח שכר כוונתו הטובה, ושרי ליה מריה לר' חד אבודרהם [בסוף פי' אלפא ביתא] שלעג ע"ז ואמר שהמנין הזה אינו מועיל אלא למי שעשאו, לא לזולתו, מפני שראה שאין כל ישראל שוין בנוסח התפלה תיבה בתיבה מלה במלה, ועפ"י שזה אמת, מ"מ הועיל לעצמו שכר כוונה טובה, ולאמתו, שהודיע חשבון תיבות של כל ברכה, כי בלי ספק, אנשי כה"ג שתקנום הקפידו מאד על מנין התיבות, ויותר שלא כוונו לרמוז דבר במנינם, מ"מ בודאי דקדקו בלשון שיהא שוה אחת ברורה, שמורה לכלל ישראל בשוה גמורה, כמ"ש הר"מ ז"ל, ואם נהפך הזמן ונהג העתקות שנעשו באורך העתים, ונ"י עירוי מכלים לכלים שונים, ונשתנו הנוסחאות בין המקומות הרחוקות ממזרח למערב, האמת הסופרים והמעתיקים היה, ואעפ"כ לא שלטה כ"כ רק לחלק נוסחת לשתים דרך כלל, כי כל ישראל המפוזרים בגולה הידועה לנו, מחולקים למערביים ולמזרחיים, והארצות הללו המערביות נקראים אשכנזים וספרדים, ובכן נמצאו הנוסחות חלוקות בתאומה, שאין בהם קפידא במנין כל כך (דהיינו באמצעיות) מה שאין חידוש כמו כן, ואעפ"כ באחד בודאי טעה, ולא יפה עשה שהניח מאומה מלשון שתקנו האנשים הזקנים הקדושים וקבעוהו לנצור, אם אמנם מותר להוסיף באמצעיות לחדש בהם דבר וזהו עיקר תפלה של חובה, אבל לא לגרוע מאומה מנוסח. ומחמת שאין גם ידיעה ברורה ביד מי הקבלה הנאמנה הראשונה בזה, לכן כל א' מחזיק בשלו, ועושה לו סמוכות מה שיוכל, ואם האחד מצא סמך והאחר אינו מוצא, הרי ראיה שיפה כחו של זה, כ"ש אחר שבני אשכנז מוחזקין בקבלתן כמ"ש הרא"ש בתשובה, יותר הרבה מהספרדים, עם שהדע גועם מגלות ירושלים, גם היו להם גאוני בבל מורים ומלמדים כגון ר' משה ור' חנוך בנו ובן בנו והלאה שהעמידו ת"ח גדולים בתורה, אך קודם זה היו ריקים מאד, לא נתפשט ביניהם התלמוד לפני זה כלל, משא"כ בני ישראל שבאשכנז, שלא פסקה מהם ישיבה דור אחר דור מימות החורבן, והם נפשם על ידיעת ושמירת התורה במשפטה וכהלכתה, ע"כ בודאי קדמו להם בידיעת פרטיה על הכוון, אלא שאעפ"כ מצאו אותם רעות רבות וצרות, שמעטה חכמת תורה באשכנז, והלואי שבין הדורות הראשונים מתנים על ספר מספר מנין התיבות של התפלות והברכות כמו שהיו תפוסות בידיהם, בודאי היו מועילים הרבה לעצמם ולבאים אחריהם, כדרך שעשו הרי בעלי המסורת במקרא, אלא שיש לנו ללמד זכות עליהם, כי מרעה אל רעה יצאו, לא שקטו ולא נחו, ע"כ לאונסם שכחו, ואיך שיהיה מנין התיבות ודאי לא דבר רק הוא, והרי גם בזוהר עסק בו, לכן יש להפליא מהב"י שחשב דברי הרד"א כדאין להכניסם לביתו הגדול, אכן אני בתומי אלך בעקבות הראשונים, הסופרים והמונים, כל תיבות תפלות וברכות שהגיעונו מאבות והזקנים, והמלמד לאדם דעת יעזור לי שלא להסיר שפה לנאמנים, דרך תמימות יודעי לגלות מצפונים, ושלח לנו מורה צדק והשיב לב אבות על בנים, וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים כימים קדמונים, ב"ב אכי"ר: בהגהת הבוקר הוספתי כמה דברים, והוצרכתי לקצר:

עד פה עזרני ה' לעשות מטעמים כאשר אהב אבינו שבשמים לשמח לב הנכנסים לחצרו לביתו, והיה אם נכנסו מכל אשר עשו טורח הבית ותכונתו, יתהלך לארבעה ראשים משני צדיו יוצאו עמודיו, משה כתב יושר דברי אמת יש לו תלים עמודי התוך אשר הבית נכון עליהם יכום יחדיו, שם עיניו יכין הלב להבין אחרי ביתה מה שמוציא בפיו בכוונה נכונה ע"פ הפשט הנגלה ולטעמים קצת בדרך הנעלם הקרוב ומבואר בקצר כפי מה האפשר, למען סדר בחבור הדבור ולשון מקושר בדרך ישר ויתרון הכשר; גם המשאלי בונו עמו עוד והוסיף לבוב הודיע בסידור חדרי הבית לכל משפטיו ואלמתיו מלל הנהגת הבית ע"פ הפוסקים ומנהגי קבלת האר"י ז"ל, באופן שלא יהא אדם צריך לשאול דבר בתורת המנהגים (וכן נגליע כל ההכרחי מסדר המעמדות ונוסף עליו דברים רבים כשמה בע"ה) ולמטה הרצפה ליסוד הבית לברר שפה, אמרת ה' צרופה, וקלהות הבית עץ חרש מצופים וכב הדקדוק עלי שש"ס עומדים בקומה מאחורי החומה, וכך עלתה לפנים במחשב' ראשונ':

ובכן זה הוא צריך להודיע. שלא יעלה על לב אדם להחליט מיד. כשבכתבי או שמעים דבר מדעתו בהשמטת איזה דברים שלא הכנסתי תוך הבית. כגון עניית ועתה יגדל וקדיש. וכל מה שעורך בהמון שלא מדעת הפוסקים. וכן ג"פ (פי) קודם תפלה [עי' מ"א סי' נא] וכיוצא בהם. כי סתמו כפירושו הכל מדעת האר"י ז"ל (שלא היתה דעתו הקדושה והרחבה נוחה מהם. והוא ז"ל לא נטה מדרך התלמוד והפוסקים כמלא נימא) או מדעת שאר רבותינו הגדולים. וכדברים התלוים במנהג המקומות. כמו בחתימת ברכת המאורות ופתיחת ברכה שלאחריה. שהללו י"ל נוסח אחר והללו נוסח אחר ולכל א' י"ע פנים. כנהגו שניהם ויאחז צדיק דרכו. הגהה מהר"א והטעיה. וכבר ידוע מ"ש האר"י ז"ל שיש לכל מנהג שורש למעלה. ואמנם שיר יגדל עם היותו שבח נאה. לא היה מקובל להאר"י ז"ל ותלמידיו עמו. לא לבד מטעם שהוא ידוע ני"ח (ועם הרבים אין אנו ממחים להזמרה) אלא בלאם גם בנגלה לא נכון להעמיד עיקרי האמונה והתורה על י"ג בלבד. כי רבים המה השבים רבוא אותיות והתריבן (ואין ענין לכאן אותה שדרש ר' שמלאי [מכות כג] תרי"ג מצות נאמרו לו ס'. בא דוד והעמידן על י"א ס'. בא חבקוק והעמידן על אחת. שהם דרך כלל גדול. והעיקר הם כמ"ש הר"מ ז"ל במאמר ר' חנניא בן עקשיא. שהעושה מצוה אחת כמאמרה יזכה בה לחיי העוה"ב. דבר ה' בפיו אמת. והיא גמרא ערוכה. בר"י דפ' חלק. שאפילו לא עשה אלא חק אחד ניצול מגיהנם. אבל לא למעט ח"ו קיום כל המצות) אמנם שרשי התורה ומצוה דרך כלל אלה הם. לידע כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד מלבדו. מחויב המציאות יתב' אין מבלעדו. ברצונו ברא הכל לכבודו. יחיד ומיוחד שאין כמוהו נעלה מכל תכונה ומקרה שהוא מכל הויות אין לו דמיון וציור היסופר לו כי אדבר ואין פה להגידו. מקור השלמות מבוע הטוב כי לעולם חסדו. מרומם על כל ברכה ותהלה כשם שמים הוא. והכל חייבים לאהבו ליראה אותו ולכבדו: למה שהוא ממציאותם אחר שלא היו ובו תלוי קיומם אשר נפש כל חי ורוח כל בשר איש בידו. לכן אליו יתפללו לבקש רצונו ולעבדו. ונתן לנו תורה תמימה ע"י משה עבדו (שכולה שמותיו ופסוק ותמנע יש בו קדושה כבפסוק שמע ישראל. ופ' ואלה המלכים חביבה כפ' עשרת הדברות. ופ' עגל הזהב כפ' קרבנות. והכופר באות א' או ניקוד א' או קוץ ותג. כופר במלה. ואין לו חלק באלהי ישראל ולא חלקו חשבון עמנו) ומסרה לזקנים ולנביאים ולחכמים יודעי הדת. לבארה ולפרשה לדרשה ולחקרה. וצוה לשמוע אל הכהן והשופט ורועי הדורות היושבים על כסא מרע"ה הדומים למלאכי ה' צבאות. ולהכנע לגזרותיהם ולתקנותיהם. ולהאמין כל מה שקבלו איש מפי איש עד סיני. בעיקרי האמונה וסוד ידיעת האלהות ופי' המצות (שאין אחת מהם מבוארת כל צרכה בכתוב) וסעיפיהם וביאור חלקיהם (ופרטיהם המתחדשים שאין להם תכלית ולא יגיעים מספר. ובהכרח יצטרכו לפותר ומבאר נאמן אם לא אלה. איפה מי הוא) והגאולה העתידה וגמול המיועד ותחיית המתים ועוה"ב. וכל מה שקבלוהו הכל אמת גמור אליהם גילה סוד. והממרה על דבר קל מדבריהם בזדון בין בהקל בין בהחמיר נבדל מקהל ישראל הרי הוא מין ואפיקורס ישאר בשאלה תלבדו. וכל אחד מישראל מחויב למסור על כל זה נפשו ומאודו:

עד פה ברכני הש"י למשוך בשבט סופר את אשר היה ברוח אתי מיד ה' עלי השכיל את מלאכת התבנית ואם יהיה אלהים עמדי ויחזיק בידי ועשה מרעה לבלתי עצבי אדברה וירוח לי ואתהלכה ברחבה למדוד את תכנים. ועתה הגיע זמן תפלה של שחרית. והיה ראוי להתחיל בשל ערבית. כי היום הולך אחר הלילה. ובאמת מתחלה תמהתי על הפך הסדר. דהא קרא כתיב בשכבך ובקומך. ותנא נמי פתח בדערבית ברישא. הסדר מצאתי שאמר דוד המע"ה ערב ובוקר וצהרים אשיחה. גם ראיה בתפלת שלמה ע"ה לילה ויום וגו' לשמוע אל התפלה. וה"ט סדר גמרא דברכות. מתחיל בהכהנים ליתן. ולא"ו כי מתער מבתיה. וכ"מ נמי לענין ברכת אלהי נשמה דאיהי פותחת בברוך מה"ע אליבא דרא"ב"ד. משום דהויא ברכה הסמוכה לחברתה והלכך בודאי היה מכון להקדים ברכת השינה. ולהסמיך אחריה ברכת התעורה. ואעפ"כ לא ראיתי להשיג גבול ראשונים. ומצאתי להם ג"כ סמך מן התורה. כי אדם הראשון נברא בבוקר. ובהכרח שהקדים להודות ולהלל ולהתפלל בשחר. ותפלת השחר שתקנה אא"ע קודמת בזמן ובמעלה לאחרות שתקנו בניו אחריו (ושמא זהו טעמו של רבי במשנה תפלת השחר) גם בתפלת השחר נפתחים שערי שמים ואינם נסגרים עד הערב. כי על כן לא הוצרכתי לק"ש וברכותיה במנחה. לכן אחזתי סדר הקדום להתחיל

מנהגת היום. ולהבין אל ליבו כל הנוסח אחר אליה לכל הפסוקים והפרקים עד האמת :

מעתה אלי נפשי הקוראה בצדק אוהב ורע, אל יתהדרי יודע, וכל יתהדרי שומע. אם לא באו הדברים בהקדמתי אלה מבוארים מסודרים ומהודרים כל צרכם כי הנה הפועלי והגמים עדי (ואומן עלי הפועל העומד עלי כמנהג אך לגמור מלאכתי דבר יום ביומו כי הוא נחפז) שכבר היה מוכן דף מסודר באותיות מרובעות מגוף התפלה, ועדיין לא היה כתוב אצלי אפי' אות א' מהקדמה זו לא תיבה ולא מקצתה ולא עלתה על לבי כלל להקדים מלה, ומן ה' נגלי להביא את הגלגה ולהדם במלא"ס, בהעברת הראויות כפי צרכם, ויעירני ה' כאיש אשר יעור משנתו ותאמר יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי עד הנה, ואיך אעלה אל בית ה' הבנוי על ראש גבוה ותלול, ולא אחקור ההר המדרגה איזה הדרך ומסלול, לראות אם אוכל להעמיד לו סולם להיות מוצב ועולה עליו, עודני מדבר אל לבי והנה כמור מגן מאליו, ויאמר כתוב חזון הבנין ובאר על הלוחות מעשהו תוכו וגבו, למען ירוץ קורא בו, ולהראות מבואי היית חדריו עליותיו וגגותיו. אליו ואלמיו ותרכיו, לגלות היסודות הצפונות מאיש שגה ומפתי ליסד הבית אבני גזית, ולעשות לו מכתון חזית. כמעט שעברתי מהתחלה הקדמה הפסוקים עוברי דרכים, עשיר והם ואיש הלכים, ותאהבו עדי הכוס מעליהם והסוסה שואת אשר לא ספתי מתמול שלשום, אלי ה' שהיה לי כמו שהיה אם לבבי נאמר ירפו ידיו מן המלאכה, ואתה חזק אם ידי ה' היה עמדי, ומלאתי עד הנה, והכנסתי לשלום, כן יזכני השי"ת ברוב רחמיו וחסדיו הגדולים לצאת י"ח כראוי לגמור מלאכתו הקדושה שבאה לחלקי לעבודה נאמנה ואמונה הם לחיים ולשלום :

באתם יעב"ץ. כבר מלתי אמורה בראש הקדמתי למעלה. שאין הכוונה להכביד על האדם ביותר. כי אם להרגיל המשנה מעלין כל האפשר. על כן אתפוס דרך קצרה ישרה. כן בענין הביאור. שלא הטלתי למיין הלבנים. ואין עסקי עם עם הארץ לפרש המלות המבוארות להיותם של מים רבן. רק במקום הצריך. ולשון בלתי רגיל כל כך. ובענין הקשר והחבור או הפירוד. להתאים לטעמים במעמים מפסיקים גדולים שבין אתנ"ח :זמפסיק. אבל לא אקפיד על הנחת הטעמים מלעיל ומלרע במשך תפלה כמש"ע. שלא להטריח על הבלתי רגיל. והרגיל יודע מעצמו. וכן בענין הדינים. לא באתי להעתיק הש"ע בפרטי דינים שאינם הכרחיים ונוגעים לסדר התפלה בעצם והלכה. וחמשי על הצגלים סדר הספרים ודרך לימודם. שמערים מכלי אל כלי שאינו כלין. והרבים מאריך קצר ומקצר אריך. וכבר עוררתי עליהם בהקדמה הי' מ"ע. ואין כאן המקום. רק להודיע כי ע"כ באתי בדברים קצרים. הנראים והאמרים הראויות במקום הראוי. באופן שיהא השומע מחזיק את הכוונה. אבל פרטי הענינים הברשום. ימצאו בספרים העוסקים בהם :

הנהגת הבוקר

סדר קימה ונט"י

(א) מיד שיעור משנתו. יתגבר כארי (אפי' ישיאו יצרו בקול לומר עדיין לא שבעת משנתך. ובחורף לומר בבקר הקור גדול) לקום עכ"פ חצי שעה קודם עמוד השחר להכין יום ולילה בתורה או תפלה (וכן בערב) ויהיה ללבו שעה קודם ע"ה חשוב יותר מכמה שעות ביום. והמרגיל עצמו בזה ד' או ה' פעמים לא יכבד עליו. ועכ"פ לא יאחר זמן תפלת הצבור. ויקום לפחות חצי שעה קודם קריאה להכ"נ שיכין עצמו לתפלה (ש"ע א"ח סי' א'): (ב) יחשוב שהוא שוכב לפני הקב"ה ויצייר נגד פניו שם הויה בזה יהוה (ומועיל מאוד ליראה) אך לא על הכיור (וה"ה בשאר שמות)· : ד אך לקבוע בהכ"נ לפני העמוד או במ"א מתם זכוכית שרי ואילו היה שוכב לפני מלך בשר ודם היה חייב בנפשו, ק"ו לפני הקב"ה העומד עליו ורואה מעשיו. ומיד יירא ויכנע ויבוש ממנו. ואם לא יירא. יעמיק הרבה בזה ויחשוב בתשובה שלימה על כל עונותיו עד שיירא. ויחשוב אלו היה עליו עבודת מלך ב"ו כמה היה זריז. כ"ש עבודת הבורא ית' (שם): (ג) מיד שיעור קודם נט"י (אם אין מים לפניו) יאמר :

ברוך שנתן תורה לעמו ישראל בקדושתו: מודה אני לפניך מלך חי וקים שהחזרת בי נשמתי בחמלה (יפסיק מעט) **רבה אמונתך :**

ואם יש כלי בפני ידים. יהרהר בלבו ולא יוציא בפיו. וגו"ה אסור לומר :

יר"מ ה' אלהי ואלהי אבותי. שיהא לבו נכון ומסור בידי שלא אשכחך. ולא אבעוס. ואל אבעיסך :

ובלאמת יזהר שיהיו ידיו נקיות (שם): (ד) קודם שישכב יכין לפני מטתו כלי עם מים וכלי מאוס ליטול לתוכו (ונפרע הולכי דרכים) ומיד כשיעור ואינו רוצה לישן אפי' בשאר מושכב. אם ישן ג' פסעים ושלום. וי"א יותר מחצי שעה. וי"א ג' שעות. יטול ידיו (ואם נחוץ לנקביו וא"י להמתין על הנטילה. ילך לבית הכסא) אפי' יתפלל אחר סמוך שעות וישן מעוטם או בבתי ידים. ומיד יקום בזריזות (אך לא יעמוד פתאום על רגליו אלא ישהה מעט) וילבש ויעשה צרכיו תיכף ויטול שנית ויברך תיכף (וה"ה באמחלוקה לנקביו שאסור לברך קודם) ענט"י בכל לשון (אפי' לא נטל מכפי ונסחות מרכיעים או טוגל ידיו

נסכר. ואם לא בירך עד אחר תפלה יכוין עד תפלת מנחה ויטול ויברך או. ואם לא בירך במתן נפשו כי' כה אחר המעביר שינה. עד אחר שמו"ע. יברך או ענט"י קודם לכם) ואח"כ אשר יצר (או לביסוך (ולא יברכם פ"ב בבה"כ. אפי' כוח ה"ע) ואם לא עשה צרכיו או עבר זמן מה שלא בירך. לא יברך א"י) ואח"כ יברך ברכות התורה ואלהי נשמה (שם סי' ד'): (ה) לא יטול ע"ג קרקע אפי' מרוצפת באבנים. ואסור להשתמש במים וליתנם לבהמה. וכן לא ישפכם בבית ולא ישפכם בבית או במקום הילוך ב"א. רק על מקום מדרון וביוצא. ואין ליתנם למכשפות ואפי' לכל אדם הנוטל אותם. ואין ללמוד ולברך נגדם (סי' ד): (ו) יטול הכלי בימינו ונותנו בשמאלו. וישפוך על ימינו תחלה ג"פ רצופים ואח"כ על שמאלו. ואח"כ על ימינו פ"א. ואח"כ על שמאלו פ"א. עד ג"פ לכל יד בסרוגין (אפי' שופך הרבה בפ"א אין מועיל) או להוסיף מתחלה ג"פ בסרוגין ואח"כ ג"פ רצופים (שם): (ז) יטול עד חיבור האצבעות לכף יד. ויקח עוד מעט מים בכפו וישפשף הכפות זו בזו לנקותם. וטוב ליטול עד פרק הזרוע. ואם אין המים מספיק. יטול רק עד כף יד. וכן עוברי דרכים כשהמים לחן. ויברך ענט"י (וה"ה שאר ברכות) אפי' קודם ניגוב (וי"א רק אחר ניגוב) ומיד ישפשף הכפות. ויגביהם עד הראש (בעת ברכה. והמגביהם לא בעת ברכה ותפלה. בטן מקסרת ורוה"ש שורה עליהם) ויאמר אנא בכח וכו'. והמנגב נרחן הפנים בלי ניגוב ידים תחלה. והמדקדק לנגב תחלה יכול ליקח הטפטפת אפי' יותר מד"א. ולא ישפוך על ידיו מי שעדיין לא נטל ידיו (וכן בנטילה לאכילה. וי"א שמותר) או שפחה נדה. ובשני מותר. ולהביא מים מותר לכי שלא נטל עוד (שם): (ח) בכל פעם ששופך על יד ימינו יאמר היד הגדולה. ועל שמאלו יאמר היד החזקה. והמשפשף יחד יאמר ג"כ יד הרמה. וכשיטול ידיו לרחוץ פניו יאמר ידיו גלילי זהב ממולאים בתרשיש. וכשרוחץ פניו יאמר ראשו כתם פז קווצותיו תלתלים. וכשרוחץ עיניו יאמר עיניו כיונים על אפיקי מים רוחצות בחלב יושבות על מלאת. וכשרוחץ לחייו יאמר לחייו כערוגת הבושם מגדלות מרקחים. וכשרוחץ שפתותיו יאמר שפתותיו שושנים נוטפות מור עובר. וכשמנגב פניו יאמר ופני הם פני אדם ופני אריה אל הימין לארבעתם. וכשרוחץ פיו יאמר מעיו עשת שן מעולפת ספירים (שם): (ט) למתחלה רק אסור מעכב על המעכב נט"י לאכילה. כגון מים הברים (ויש נוהגין להחריסם) והכיפית. ואפי' אלא ומה נבלה. ודיעבד אם לא אסור יטול אפי' מכלי שבור. ובגרר

קלאבין, ומתלמות. ובמים המשומשים שבקדקנו (אפי' אינם מ' כלה. וכתמי מגריאה ארקא' כלה) וכפתות מרבישה ובמים מגולין (ואפי' נגדית פיו. ובמגולין שרי ליטול ונהדיה אפי' לכתחלה. וה"מ מקפידין) ובשאר דברים הפוסלים בנט"י לאכילה. ומברך ענט"י. וי"א דבמטל שלא מכח גברא יברך על נקיות ידים (שם): (י) אבל כשאין לו מים כשרים (שפתאום מראין או נעשה בהם מלאכה. וכן מים שבחבית שמוציא מהם שכר או יינו ששם הסמשון המקלח מי וורדים מסדיר (והוא כמו במלאכת סי"ש) או מים שנשארו מכלי השמים (ולא ידיח בהם פיו. דמאיס) או הדיח בהם כלים שאינם מודחים או שתה מהם כלב או חזיר) יטול בהם. ואם יתפלל אחר זמן באופן שיסית דעתו משמירת ידיו ויצטרך ליטול שנית לתפלה. יברך אז (וי"א דיברך מיד) ענט"י (אם רוחץ אז במים כשרים (וי"א דיטול אז בלי ברכה) ואם לאו יברך על נקיות ידים) ואם לאו יברך שמה (שם): (יא) ואם אין לו מים כלל. אם יתפלל מיד. ינקה ידיו אפי' בג' סיד במידי דמנקה ויברך על נקיות ידים. ומועיל לתפלה אפי' ישן ערום (וכשיזדמן לו אח"כ מים וכלי הראוים לנטילה יטול בלי ברכה) והוא לאו א"צ לנקות אם ישן מלובש או בבתי ידים אפי' שינת קבע. ויכול לברך כך ברכות השחר וללמוד וליגע במלבושיו. ויש להחמיר לנקות או ליטול מעט אם אין לו מים ליטול ג"פ. וא"צ לחזור אחריהם. ומותר בכל רק לא יגע באוכל ומשקה. וי"א דבמלבושים שלא שרים כשאר פתאו. ישן מלובש בשינת קבע הוי כישן ערום. וי"א דבזה"ז לא יברך אם נרכה קודם נט"י אפי' ישן בבתי ידים. אבל ישן ערום ובלי בתי ידים. אסור לברך וללמוד עד שינקה. ולאחר בד"ה מותר. ומ"מ לא יהרהר (שם): (יב) הנמלא לשתות בלילה והוא אנוס ואינו יכול לקום לרחוץ. יהרהר הברכה. וירא שמים יאמץ עצמו לרחוץ ג"פ ויברך (שם): (יג) קודם נטילה אסור ללכת (ולא בעודו שוכב אפי' נטל ידיו. אלא יעמוד ברגליו אם אפשר לו או ישב באימה ובמלבושיו) ולברך וליגע במלבושיו. ואסור לילך אפי' ד"א אפי' בחדר זה. ואם המים רחוק ואין מי לקרב. עדיף לילך במרחוק מלילך פחות פחות מד"א. ומה שי"א דמולא ביאה כד"א אין לסמוך ע"ז כ"א בשעה"ד (סי' א): (יד) לא יגע ביד קודם נטילה לעין לאוזן לחוטם לפה אפי' מבחוץ. לפי טבעת למקום הקזה לאמה (מעטרה למטה או לנוקב זיווג. וע"י ספסק בגד שרי) למים המוכן לנט"י לכל בני ביתו. ולא יגע בעת נטילה במים תוך הכלי או במאכל (ודיעבד מותר) ומשקה או בגיגים של שכר (והשכר אסור אפי' דיעבד) רק ע"י ספסק בגד מותר בכלן. ויזהיר הנשים ע"ז. ונהגו להקל בנגיעת קטן שלא הגיע להינוך. ויש להחמיר אפי' מיום המילה ואילך. וי"א דהאסור מדינא. לכן יזהר לטול ידיהם שחרית (סי' ד): (טו) שכשך ידיו ג"פ תוך כלי א' של מים יטול שנית. ובג' מימות מתולשים או בנהר (אפי' אין בהם מ' סאה) או מזחלין ממקום גבוה או במקום או תחב ידיו בשלג בג' מקומות (ובשעה"ד יוצא בשלג) הדבר ספק וטוב ליטול שנית בברכה (שם): (טז) ניעור כל הלילה. אפי' היו ידיו בבתי ידים יטול מיד כשיאיר היום מבלי בלי ברכה. אפי' ישן מעט ואח"כ ניעור. ואם נגע במקום מטונף או שבשב גרביו יברך. ויראה לעשות כן (כדי לברך. וכן בליל שבועות והו"ר) אם לא ישן שינת קבע (שם): (יז) כשישן קודם ע"ה ונטל ידיו. יטול שנית ג"פ כשיאיר היום בלי ברכה (ויזהר בזה בימי סליחות) אפי' ישן כאמצע שינת קבע (שם): (יח) ישן ביום שיעור (אבל פחות מזה אין צריך ליטול) שיתין נשמי יטול ג"פ בלי ברכה (וטוב לי"פ שלא יישן ביום אפי' פחות מזה. רק כדי שיהא בריא לעבודת ה'. וי"א דהכל לפי מה שהוא אדם וכפי הצורך לעבודת ה') ישן מעט ביום ואח"כ ניעור כל הלילה יטול בלי ברכה (שם): (יט) אלו דברים צריכין נטילה במים (אם מזומן לפניו. ואם לאו ינקה במידי דמנקה) היוצא מבה"כ אם עשה צרכיו (ירחץ ג"פ) ומבית המרחץ אם רחץ בו. והנוטל צפרניו. והחולץ מנעליו של עור בידיו אפי' נקיים לגמרי ולא נגע. והנוגע ברגליו או בגופו בידו. והחופף ראשו. והנוגע בכנה או בפרעוש (יטול פ"א) והמשמש מטתו (ירחץ ג"פ) והמקיז דם והמגלח. והמפלה כליו אפילו לא נגע בכנה שלא מצא (יטול פ"א) והיוצא מבית הקברות (ולא יקנח בשל הקבר. ויטול קודם שיתפלל על הקברות ויטול שנית כשבו לאחר בה"ק וירחץ גם הפנים) והנוגע במת (ולא יתכל בפניו. ובשני אלו צריך ג"פ) ונהגו ליטול אפי' הנכנס למת או מלוויו (ואפשר שהן בד"א מכמת א"צ נטילה) ונהגו לספסר אם יכנס לבית אחר קודם שירחץ. ובכל אלו אפי' נגע רק באצבע קטן יטול עד הזרוע (ויקדים ליטול כל האפשר) ולפחות עד קף יד (אבל לכלך ידיו בטיט או ברפש ינקה רק מקום המלוכלך) ואם לא נטל בכל אלו' מאלו. אם ת"ח הוא תלמודו משתכח. ואם לאו יוצא מדעתו. פי' משובר עבירה. פרות רעה שורה עליו ומבעתו (שם): (כ) הקיז דם מכתפיים ולא נטל ידיו מפחד ז' ימים. ואינו יודע ממה מפחד (ואפשר דבפילוקים או גלחים אין ליטול) גילח שערו ולא נטל מפחד ג' ימים כו'. נטל צפרניו ולא נטל ידיו מפחד יום א' כו' (שם): (כא) ירחץ פניו ידיו ורגליו בכל יום. ועתה אין המנהג לרחוץ רגליו. וכשאין לו מים רק לידיו אין פניו מעכב התפלה. ואם רחץ פניו ולא ניגב יפה פניו מתבקעות או עולה בהם שחין. ויש נוהגין לרחוץ פיהם. תוך התענית יזהר (שם): (כב) אחר נט"י יפנה מחשבתו לקיים מלות התלויות בלב ויכול לקיימן בכל רגע במחשבה והיונן בכל רגע וכל רגע שחושב בהם מקיים מ"ע שאין קצבה לשכרה (וגם יקבל עליו כל המלות דאורייתא ודרבנן) ואלו הן. להאמין כי ה' אחד (והמליא הכל ומשגיח בכל והיה לעד והוליאנו ממצרים ונתן לנו התורה) ולא יאמין בזולתו. וליחדו יחוד גמור. ולאהבו בכל לב ונפש ומאוד (ויעריך בלבו שכל התענוגים אפס נגד אהבתו. וע"י התורה יגיע לאהבה זו. והקובע מחשבתו בעניינים גשמיים שלא לש"ש רק להתענג ולהשיג כבוד. ביטל מ"ע זו ועונו גדול) ויירא מה' (בגין דאיהו רב ושליט עיקרא ושרשא דכל עלמין וכולא קמיה כלא חשיב ורואה מעשיו ומבין מחשבותיו) ולא יתור אחרי מינות וזנות. ובכללם מחשבה שהיא נגד התורה והאמת עוה"ז (סי' א):

סדר לבישה

(א) יהיה צנוע אפי' כשהוא יחידי בלילה ובחדרו. ולא יגלה אפי' משהו מבשרו שדרכו להיות מכוסה. ומזהר לגלות ידו עד קודו (ובמקום שבית יד שלהם קצר אפשר דאסור) וצוארו עד החזה. ואפי' כשישן בלילה יכסה כל בשרו. וכשפושט חלוקו ליישן ערום יכסה בשרו מעט מעט תחת חלוקו בענין שלא יהא מגולה מעט מבשרו אפי' רגע א'. וכן כשפושט רק הזוקין מרגליו יכסה תחלה. וכן כשקם ממטתו ילבש חלוקו מעט מעט תחת הכיסוי בעודו שוכב (וכשישן בכילה שאין גבוה י' טפחים אב דין זה נוהג נ"ע) וכן הזוקין. שלא לגלות רגליו שדרך להיות מכוסה תמיד במדינות אלו שאין הולכין יחף אפי' נקיון. וכן כשמחליף חלוקו או הזוקין באמצע יום או לילה. רק כשרוחץ במרחץ או נהר לא יקפיד. רק ישפשט וילבש סמוך לנהר כל האפשר. ואפי' ערום א"צ לכסות בירידה לנהר. והמכסה נראה שבוש בזה וכבודו בגרים אברהם אבינו. אך בעליה מהנהר שפניו לנהר. ישחה או ישים ידו נגד ערותו לכסותה (ולא יגע בה) וכן במרחץ. ואם אפשר לכסותה מפניהם בבגד מה טוב (סי' ב): (ב) ידקדק בחלוקו וכיוצא שלא יהפך הפנימי לחוץ. ואם הפך וראה ס"ח ישפשט וילבש כדרכו תיכף. ואפי' אינו ס"ח יפשטנו ער"פ לצורך תפלה. ולא יטול חלוקו מיד השמש וילבש אפילו השמש נטל ידיו. ולא ילבש בגדים יקרים רק ממוצעים. ולא ישים עליהם שום מיאוס. ולא ילבש ב' מלבושים יחד בבת אחת (אם י"ע פנאי) שקשה לשכחה. וכן המניח מלבושיו מראשותיו. והמניח עליהם דבר המפסיק אפשר דאין קפידא. וכשיוצא אצבעו במלח ואוכל מחויר לימוחו. וספק אם באצבע הסמוך לאגודל ומימין או אין חילוק. ואפי' שאיש מכסה גופו כראוי יעלה גופו הסטים. ולא ילך יחף שהוא כמנודה למקום (ואם עושה משום תשובה מותר) וימכור כל שיש לו ויקח מנעלים (שם): (ג) יקדים ימינו לשמאלו בכל דבר. וכשינעול מנעליו (יאמר שוקיו עמודי שש מיוסדים על אדני פז) ימין תחלה (וכשחולצם (וה"ה שאר בגדים) שמאל תחלה) וכשיש בהם קשירה. ינעול ימין בלי קשירה וינעול שמאל בקשירה ואח"כ יקשור ימין (ואיטר יד הוא ככל אדם). ואיטר רגל וכ"ש יד ורגל. ינעול בימין כ"א תחלה (יקשרנו ולאחר כך ינעול ויקשור בשמאל כ"א. ובאין קשירה. ינעול ימין תחלה) וכשלובש. ישים ב' לידי המלבוש בימינו וילבשם תחלה. ובמכנסים יחלוק רגל ימין תחלה (וכשפושט שמאל תחלה) וכשיש בהם קשירה יקשור שמאל תחלה. וכשרוחץ או סך ימין תחלה. וכשרוחץ או סך כל גופו ראשו תחלה (שם): (ד) ילך בכפיפות קומתו או ראשו מעט (כדי שיראה בעני ענה נגדו בלי שיזקוף עיניו למעלה הרבה) ולא בקומה זקופה וגרון נטוי (כל שלא יוכל לראות למטה סמוך לרגליו) אפי' פחות מד"א. ואסור לילך ד"א (ומדת חסידות אפי' פחות מד"א) בגילוי ראש. ואפי' יושב (דוקא נקבע. ולא בשיעור סילוק ד"א) או עומד (או רוכב או יושב בעגלה) ואפי' בבית אסור. ואם נראה שעושה לבקר ובדומה שרי. ומ"מ לא ילך ד"א. ובמרחץ שרי אפי' ממדת חסידות (וממדקדק מכסה ראשו במטפחת) וסגי מקום תגמי סי כיסוי (וה"ה פארוק נבער. אך מפני מ"מ יזהר אם אפשר) וכן כשמכסה ראשו בידיו (אם יושב בבית או מגלה ראשו. ולא ילך ד"א בהון או לכבד מקרון) רק שלא יזכיר שם שמים או דבר קדושה (אפי' יושב בבית) אבל כסות יד חבירו מהני. גם הקוצים נכון לכסות

ראשם . ודייק שאמעים לילך בנחת על סגת התחתון :

סדר בהכ״ס

(א) ידגיל לפנות בוקר וערב (ומי שהורגל לומר כשיכנס לבהכ״ס "התכבדו מכובדים כו׳") ויגלה עצמו אחר שישב (וכן לא יקום כשהוא מגולה) מאחריו טפח ולפניו טפחיים . וי״א להיפוך . והאשה לפניה לא כלום ואחריה טפח (וי״א טפחיים) ויזהר שלא יגלה רק שצריך שלא ישטף בגדיו . ובבהכ״ס שאין מקום מושב כפי הנוהג לא יגלה כלל חוץ לנקב . וישהה בבהכ״ס עד שירגיש שא״צ עוד ולא ימהר מלאת כהמין עם . ולא יכנסו ב׳ יחד (אפי׳ עם אשתו) ואם מפחד יחידי ימיה אחר ידו על ראשו דרך חלון (ולא יראה פירועו ולא ישמע עיטושו אם הוא בעיר) אך לא ידבר עמו (וכ״ש שלא יאכל שם) בעת שנפנה ממש אפי׳ לצ״ג . ובעת שאין נפנה שרי לטרך (סי׳ ג׳) : (ב) יסגור הדלת . ואם א״א לסגור ואחד רוצה לכנוס יכחח א״י . והנשים הולכות לבהכ״ס קבוע לרבים כגון בחצר בהכ״נ . יכנסו ב׳ או יותר יחד וידבת אע״ג . וכשצריך לפנות ואינו יכול . ילך ד״א וישב ויעמוד וישב עד שיפנה . או יסיח דעתו מדברים אחרים . וכשרוצה לשמש כפי השבעת בשזור או בקינים לפאת מקיו . ישמש קודם שישב ולא אח״כ . ולא ישפה בעמידה (שם) : (ג) כשנפנה במקום מגולה . ירחיק עד שלא יראה חברו (וכשאין אדם יכנה ברחוב) כשגולה מכשרו לפניו או לאחריו (ותו לא . אפי׳ רואהו מרחוק ושומע עיטושו) ולאחורי הגדר או כותל בית נפנה מיד אפי׳ כשמע קול עיטושו שלמטה . ולהשתין מותר אפי׳ בפני רבים או אשה (כשצריך ואין לו מקום) וביום . ואסור לשמתין . רק יהלך לצדדין אפי׳ אשה מבנה קטן (שם) : (ד) ניעות בהכ״ס מהג בלילה כביום . רק שא״צ להרחיק כלל במקום מגולה ויפנה אפי׳ ברחוב בעיר (ואם יש שם איש נפנה שם) כשאין אדם . אבל כשיש אדם אפי׳ נכרי לא יפנה סמוך לו עד שרואהו אפי׳ אינו רואה בשרו (שם) : (ה) במקום מגולה . יפנה בין צפון לדרום פניו לכאן או לכאן (ובמקום שאפשר יזהר שיהיה פניו לדרום ברוב מדינות אלו . וכ״ש במדינות המכוונות לצפון ירושלים ממש) ולא בין מזרח למערב וכן אסור לשמש שם . ויזהר אפי׳ לישן שם (ואין חילוק בין א״י לחו״ל . ולשכוב לפת פרי) ואם א״א לו בקל ליתן המטה בין צפון לדרום מותר . וראשו יהא למזרח) ואם אחוריו לקצן מערבית דרומית או צפונית או לקצן מזרחית דרומית או צפונית . אם משוך לצפון או דרום יותר מלמזרח או מערב מותר . וא״ל אסור . אבל במקום מחיצות (אפי׳ אינם גבוהים שבסה כרוחב ד׳ טפחים . כיון שמכסים פירועו) אפי׳ רק מחיצה א׳ במערב או במזרח . יפנה כלפה סמוך לה ואחוריו נגדה . ובתוך ד״א מהמחיצה הוי כסמוך . ואם יש מחיצה סביב אפי׳ הוא חצר גדול ואינו מקורה א״צ סמוך . וי״א שצריך כשאינו מקורה . ועיר המוקפת חומה לא הוי מחיצות . וגותל בהכ״ס עצמו נידון משום מחיצה . ולכתחלה אם אפשר יעשה בהכ״ס מתחלה לפנות רק לצפון . ולהשתין מותר אפי׳ למזרח ומערב ובמקום מגולה (שם) : (ו) לא ישב ויפנה מהרה ובחוזק ולא ידחוק א״ע יותר מדאי . ולא יקנח בצרורות יבשים כחדים ובחרס שאינו חלק . ושומר לטלטל בשבת אבנים דקים חלקים (הרבה כדי לקנח בהם מיושב שבא אחר זה עד שילא באחרון נקי . ושוב אסור לקנח בהם בשבת . וכן באל א״צ לקנח יותר . ומדת חסידות לרחוץ במים אם אפשר או ברוק) אפי׳ מוקצים ובפניו חרס שאינו מוקצה רק אינו חלק (שם) : (ז) לא יקנח בנייר שקנה הבית (ואם הוא עצמו קנח בו מותר) ואם נתייבש סקינוח או מקנה בצד הב׳ מותר . והמקנח באצבעותיו לא יקנח בימין (ולשפשף בגלות ולסרוג כיה מותר) ולא באצבע האמצעי של שמאל . ואיטר גמור יקנח בימין כ״ה , וי״א בימין דידיה , ואם עושה כל מעשיו בימין כ״א אלא שכותב בשמאל לא יקנח ביד שכותב . וי״א שמקנח בה , וי״א שאם רגיל בכתיבת דברי קדושה , ורגיל להראות טעמי תורה (פיסת הטעמים , הוא מוליך בידו שגיאה , רש״י) או אינו רגיל בהתיק יקנח בשמאל כ״ה , וכן אם אינו רגיל בד״ק ורגיל בטעמים אפי׳ כותב ד״ק במקרה , ואם רגיל בד״ק ולא בטעמים יקנח בימין כ״ה , ואם כותב בימין ושאר מעשיו בשמאל , אם רגיל בד״ק ולא בטעמים יקנח בשמאל כ״ה , ואם רגיל בטעמים ולא בד״ק יקנה בימין כ״ה , ואם רגיל בהתיק או לא , יקנח בשמאל כ״ה (שם) : (ח) המשתין מעומד מותר לסייע בבצים למטה להגביה הגיד שלא יפלו נטפות על רגליו (ואם פסלו יספספס בידיו מיד ולא ילך כך בין הבריות) אבל לא יאחוז בגיד להגביהו (אם לא מעפירה למטה לצד כאחר אפי׳ כהכר כבר בקיבוי , או במסולית ענב) והנשוי ואשתו שהורה עמו בעיר מותר (ומדת חסידות להחמיר) כדי להשתין , ולא להתחכך או לבדוק אם ראה קרי ואפי׳

ר

(סידור ב״י נס״א)

ממטרה לנשב , אם לא במשלים ענה (ולא ע״י כתונת , ולפיי אסור) וטוב שיהיו לעבר רק או ממקום גבוה לנמוך או מיושב (שם) · (ט) המשהה נקביו גדולים או קטנים עובר בבל תשקצו (ועד שימנא מקום לפנות אינו עובר , וכן במקום הספק בברכות ק״ש או בתפלה , וכן כשמצפה מנכספיה) והיכול להעמיד עצמו כשיעור הילוך פרסה מותר , וי״א בתפי׳ אינו יכול להעמיד עצמו פחות הרבה משיעור זה מותר , כ״ש שאינו נצרך הרבה שאלו לא יגביר כח המחזיק על הדוחה היה הדוחה גובר מאליו ועושה צרכיו בלי שידחוק עצמו אפי׳ מעט , ואפי׳ יש לו חולי שלבול שרפואתו להגביר המחזיק לא יעמיד עצמו (שם) : ( ) שירא שמים יתהדר מאוד שיהא לו בהכ״ס סמוך טוב ומסומך היטב , וגם שיהיה כזה בחצר בהכ״נ (שם) : (יא) בבהכ״ס (וכן במרחץ) יזכור בזוהמתו הסרוחה היוצא ממנו ועי״ז לא יתגאה ולהשתפר על ב״א , ויהרהר שם חשבונות צרכיו והפצי הנאותיו , ובשבת יהרהר בנפלאות שראה ושמע , ויראה וימשמש במקום שצריך לישב שלא יהא מטונף , וכן כשיוצא יראה שלא יהא טינוף במקום שישב עליו (שם) :

סדר בעל קרי

(א) דבר תורה שחייב אדם ליטהר מטומאת קרי בכל מקום והכ״ז . ואסור לבוא בטומאתו אפי׳ שעה קלה , וכמ״ש קדושים תהיו כו׳ , תהיו נכונים לשלשת ימים כו׳ , וכדי שלא ליבטל מפ״ו לא נותנה התורה בפירוש בטהרת קרי רק בתרומה וקדשים , ומשרבו הרגילין בתשמיש עד שלקחו נשים נכריות , קם עזרא וב״ד (והכמים שאחריהם) ופרסמו הדבר ותקנו טבילה לב״ק , שלא יהיו ת״ח רגילים בתשמיש כתרנגולים , והעיקר שלא בטלו התקנה (ב״מ) : ( ) הזהיר לטבול לקרי , נקרא צדיק ועתיד לגחול ש״י עולמות כמכפר קרי ויאריך ימים ותפלתו מקובל (שם) : (ג) בקרן צריך ב״ק טבילה אפי׳ להמקילין בה , שלא הקילו רק בחורף מפני הצינה , ואפי׳ בחורף יזהר בה מאוד , ולא כל אדם יכול לומר איסטניס אני (שם) : (ד) אפי׳ במקומות הקרים ביותר שא״א לכל הצבור לטבול , עכ״פ לא ימחו בש״ץ להתפלל עד שיטבול לקרי (כמ׳ שלה , ולא סגי בט׳ קבין אפי׳ בחולה לאנכו , ומי שלא ראה קרי כלל ביום זה קודם לו) וכן העולים לתורה , והכהנים העולים לדוכן יטבלו או לא יעלו לדוכן וחובה על הצבור בכל עיר לתקן מקוה חמה בשביל קרי וביותר בשביל נשים כהלופין מאוד וטבילתן צריך דקדוק רב ומפני הקור א״א לדקדק ויכול לבוא ח״ו לספק נדה שבכרת , והעושה בעונך נגור שזה יאריך ימים (שם) : (ה) ב״ק אסור להתפלל (ואסור בק״ש אפי׳ בהרהור) וללמוד תורה נביאים כתובים משנה גמרא הלכה אגדה , אבל שונה בהלכות דרך ארץ , והמחמיר תע״ב (רק ימהר לטבול כל האפשר) ואין עולה מטומאתו אפי׳ אחר כמה שנים עד שיטבול (שם) : (ו) ב׳ מיני ב״ק הם , א׳ נרמא (פי׳ שהרגיל עצמו ברמא לשמש בכל עת לא בעונתו שבתורה) א׳ בריא וא׳ חולה , צריך טבילה (בלי ברכה) כמ׳ שלה (אפי׳ כולם שאוביה מכונסים בקרקע , אבל בכלי פסולים , וי״א להחמיר לטבול במים חיים) ב׳ לאנכו (פי׳ שמשמש רק באונס של מצוה , בליל טבילה ובעונה שבתורה) לבריא שני בנתינת ט״ק מים (והמחמיר לעצמו לטבול כמ׳ שלה יאריך ימים) ותולה שידוע שהמים מזיקו פטור מכלום ואסור להחמיר , במצות פריה ורביה חוזר להיזכר טומאת קרי (שם) : (ז) אפי׳ ראה קרי בחלומו צריך טבילה כמ׳ שלה , ואפי׳ לא מצא הקרי כשעמד משנתו אלא מצא האבר חם , והוא שהרגיש שנים בחלומו (חוץ מיו״כ וט״ב א׳ ימי אבלו , אסור לטבול עד שיראה השכבת זרע בעצמו) אבל הרגיש ולא מצא האבר חם או מצא ולא הרגיש א״צ אפי׳ ט״ק (שם) : (ח) ב״ק ישתין קודם שיטבול , ואם לא השתין רק אחר טבילה יטבול שנית , בד״א בחולה או זקן , אבל בריא וילד א״צ לטבול שנית , ואיזו זה העומד על רגל א׳ ונועל או חולץ מנעלו , ואם אינו יכול הוא כחולה לענין זה (שם) : (ט) ראה קרי בלא קישוי אבר ובלי התאוה א״צ אפי׳ ט״ק (שאין שכבת זרע מטמא עד שכל גופו מרגיש בעקירתה אפי׳ לא הרגיש ביציאתה) וכן קטן שהוא מט׳ שנה ויום א׳ שראה קרי טהור (שם) : (י) בעל ולא הוציא ש״ז אפילו רגיל בכך א״צ טבילה . וכן הנוגע בב״ק של אחר . וירחץ יפה המקום שנגע (שם) : (יא) ב״ק שאין לו מים , חייב בתפלין (ובק״ש בהרהור) ובבהמ״ז וברכות שלפני כל מאכל , ופטור (ואסור) מבהכות ק״ש לפניה ולאחריה (אפי׳ בהרהור) ומהתפלה , ודוקא שיהיה לו מים אחר זמן ק״ש (כגון בחמה) אבל אין לו מים כלל חייב בכל וסגי ברחיצת ידיו (שם) : (יב) ב״ק שאין לו מים , לא יאמר כיון שנטמאתי אשמש בכל עת , ולא ישמש רק בל״ט וליני בבה ויו״ט , דבזה לא פיקח במקום מצוה (שם) : (יג) אבי מטבה בסובנים בכל יום , מ״מ

לא ישמשו בכל לילה. שבזה נכשלים עיקר מקרה טומאה. ויזהרו שלא לאחר זמן ק"ש ע"י הטבילה (שם): (יד) ב"ק שהוא בספינה. אסור לקפוץ עצמו בחבל ולטבול בים. משום סכנה. וה"ה בשאר מקום סכנה. והטובל שם. מסוכן ג"כ מפני שאינו שומע דברי חכמים (שם): (טו) ב"ק יטבול קודם אור הבוקר כדי לומר אחר כך ק"ש קודם שהגיע זמן ק"ש. דמשהגיע זמנה אסור להקדים קריאה לקריאתה. ואם לא טבל עד סמוך לזמן הנחמה שהוא סוף זמן ק"ש להקדים בבוקר. אם יכול לעלות ולכסות ולקרות קודם לכן הנחמה יעשה כן. ואם לאו יתכסה במים ויקרא (שם): (טז) קרא ק"ש ונזכר שהוא ב"ק. יפסיק אפי' באמצע פרשה ויגמרנה בהרהור. אבל נזכר בתפלה. לא יפסיק אלא יקצר. ואם נזכר אחר שגמר התפלה. א"צ להתפלל שנית אחר שטבל (שם): (יז) ב"ק מותר לטבול בשבת. ויזהר מליגע בשערו שלא ימחוק. אבל שכר אסור לטבול בשבת להוסיף טהרה. משום סחיטה. וכן ביו"כ (ולא יגע בשערו) ות"ב וביומי אבלו מותר לטבול בנעשה נקרי. וחזקה שטובל תמיד מקרי נתפלה. וא"צ אסור לטבול ביו"כ ות"ב וימי אבלו (שם): (יח) אם בשוגג או באונס שוכב בא לידי קישוי וא"א להחזיק הזרע אם לא יסתפק. אינו חייב ולא רצאי מדינא לסכן נפשו בשביל שאירע באחד שנתגבר והחזיק באמתו בכח כמובן הזרע לאחור ומת. אבל במזיד צריך לסכן נפשו (יעב"ץ): (יט) ראה קרי ומיעך מעמהו. ישטל ידיו ויחתך הזרע במים אם אינו יכול בטבילה ויאמר בשבתן זה:

רבונו של עולם. עשיתי זה בלא כונה. רק בהרהורים ומחשבות רעים. לכן יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו. למחוק ברחמיך הרבים עון זה. ותצילני מהרהורים רעים לעולם ועד. אכי"ר (סל"ה):

בתים לשירה. ב' חלקים. א פרק שירה מסודר כראוי. עם פירוש חדש זמרת הארץ. ושיר שקול עליו. ב מבוא הבית. בו מבואר הנהגת אדם בבקר כל צרכה כדין וכהלכה. ונכללו בו בקשות מרז"ל ישנות עם חדשות:

(א) אמר יעקב בן צבי. כאמת אגיד ולא אכחד. כי מיום שנכרתתי לא הגיע זמני לומר פרק שירה עד עכשיו. כראותי כל הסדורים מלאים ממנו ואומר לא אך שוא. גם בלום ראיתי לבעל הסדר לאברהם מביאו בשני מקומות. בענין כל נבר ז' ובענין יעקב נכר ג'. ונפלאת בשבח האומרו. לכן שמתי אל לבי כי לא דבר רק הוא. ואם ריק הוא ממני הוא. ומזקנים אתבונן ולא אתחכם יותר. והאין לו שמקום בבית אשר הכינותי בעניי לבית אלהים בנעורי ית' ובפתי תמים יהלל פי. אולם קצתי בחיי מפני בלבול הסדר ונסחאות שונות ומשובשות שראיתי בו. יגעתי ולא מצאתי קורת רוחי. ואשתומם כשעה חדא ואבקשה בינה למצוא החידה. ותמהתי באמתחות ספרי ואין פותר. שאלתי לחכמים ואין מגיד לי. חקרתי ודרשתי אחר פירושים שחבר בשני ישנים [פי' משה אלגזי] שנעשו עליו. בקשתים ולא מצאתים ולא ראיתים עד הנה. עם כל זה אחור לא נסוגותי. כי לבי מר בקרבי שלא לעשות מלאכת ה' רמיה ח"ו ושמתי מה שבישלתי. ובררתי אוכל מתוך פסולת כפי הנלקט על גבי נפה שבלי נס"ד. כאשר השגתי. והעודף הסרתי. והיותר הרמתי. וסדרתיו בסדר ישר איש על דגלו. לפי סדר הבריאה ומדרגת היסודות בנבואה ככל בטעם מעוין כאשר עיני רואים תחזינה מישרים כבוד אומר כולו. ולא מנעתי לתת דבשי ותמכתי במקומות הצריכים פתרון. לא אשר ישים אלהים בפי לשון אלם ירנן. אותו אשיג לפניך בביאור הפשטים. ולקרבם אל השכל בקצור מבין כמסת אפיסת השגתי. כי מעידי עלי שמים וארץ שלא כתבתי בו מאומה. עד עתה שהביאהו המדפיס מסודר לפני על מנת להגיהו. לא פקחתי עיני עליו שלא להגיגו ערום. והבנתי מה שצ"ל לשום ריהטא במקן גדול. ונסתפקתי בהכרתי בלבד. שלא ישא בדברי הספר סתום. וה' יעזור לי יודיעני התמה בסתום. גם הגהתיו שמתקני הטעיות שנפלו בראשונים. עלה סלו קמשונים. והכנסו בעז"ה צרוף ומזוקק עברת מומים. ונחלק לששה פרקים. כנגד ששת ימי בראשית. ושבת אפי' בחיות אין להם כף לומר בו שירה. כמ"ש בתשובת הגאונים שהביאו התוס' פרק אחד דיני ממונות [דף לז] ודאי לידע כי כל הנבראים אע"פ שיש להם מלאך ממונה עליהם בשמים. אין להם פה לומר שירה אלא ע"י האדם. שכולם נבראים בקומתו. כמ"ש בחסד לאברהם ריש עין יעקב. וכ"מ בהגדה מאגדה הכ"ל וק"ל. אע"ג דלהאדרה בגמ' דחולין דף סג ב' משמע איפכא. א"כ תיקשי נמי למ"ד דמלאך הממונה הוא שאומר שירה שלהם (ויש גם פי שבאן הדבר כפשוטו ממש. שבריות כלנו בעלים אומרות שירה בן עולם. ולפום ריהטא מוכחינו דייקא בהוא סוגיא. דליתא. דהא מי גרשם ביונה מדומם ונומה דבעי מימר שירה מינהו וכן מדבר כרים וימים. שכולן עונים ואומרים שירה בקול מנעימים. וכי מפני שהיא שגולה ואין לה פה לבילה. מגרים ותהשה יותר מכולם וקולה לא ישמע בהוגה. הלא אבן מקיר תזעק וכפים מעלה. הא ודאי מילי דמרי מינהו. א"כ תיקשי אגמרא מאי שנא בילה דלא [illegible] מימר שירה היא) איברא לכי מעיינת בה לא מוכח מידי מהתם. דההוא קרא דמייתי סלמודא. בחית השדה מתתני. שיתנו הודאה להש"י על ניסים שיעשה להם. שימצאו מים לשתות במדבר מקום שמם. ומהכך שירה דידן [illegible] קמיירי. ואב"א ה"ק. בילה בת מימר שירה היא. ולא יענה אותם בתמיכא. מאי כבוד ידעה למעבד ספי מאמה. זה פגום ונבזה ולעולם אימא (בין היא בין בילתה) אפי' ע"י מלאך או ע"י אדם דווקא. וזהו מה שנראה לי. ועתה שמע דברי חכמים וחידותם. מה מתוק מדבש עמקו מאוד והמשכיל יבין. והנה שיערתי שכל הפרק הוא על כנסת ישראל נאמר. כל דבריו אחת הן. ואנו יודעין לדורשן על השכינה ותיילותיה וצבאיה. דוק ותשכח. ומ"ש זכור ואל תשכח. ומעתה לא יפלא עוד בעיני. מדוע לא נזכרו מרבוי מיני הנבראים רק אלה הפרטים המעטים (מה שלא יקשה על דוד המע"ה במזמור קמ"ח. שאפס לו דרך כלל גדול. סנים גבוהים. ושא"צ כאן) וזה היה טעם ברחקתי אותו מתחלה כאשר מרגלית הגדתי. כי אמנם עיקר הדמיים במיוחדים במינים כללו הפרטים פה. המה מגזים בה ביחוד. והנשאר עם היותם תלוים בהם. אבל אינם מבוארים כל כך בכתובים. ואעפ"כ [illegible] המה נכללים בודאי באלה. ילמד סתום מן המפורש. כי כלולה מכל אבנין סכין. וחיון אילנין ועשבין. סמא דכולא. ואין נפרע אלא מן הכלל. נאה יקרא שם פירושי זה החדש. שם חדש זמרת הארץ. כי מכנף הארץ זמרות שמענו. ומ"ש הכתוב שאמר יעקב אביו ע"ה. קחו מזמרת הארץ בכליכם. וכן אמר רבי עקיבא [סנהדרין לט] שאמרי כלול בו. זמר בכל יום. זמר בכל יום. כי הוא זמיר עריצים יענם דעת. יערב ויבושם כקול זמרה כנור נעים על אוזן שומעת. ואפתח פי בלשון נקיה. נגל נערן בקדושה. יעזרני לשיר שירה חדשה. שירת דודי ארום ואם:

י תברך צור רועי. וירום אלהי ישעי. הקשיבה לקול שועי. אומרה לאל סלעי. אל תשכחני נצח:
ע יני האירה. במאור תורה. נפשי שמ־ה. ויסורי הסירה. כי חובתי בקצח:
ק ראתיך כי תענני. דעת למדני. פנה אלי וחנני. כי יחיד אני ועני. לא עז מצח:
ב ך חסיתי אל אבושה. לעזרתי חושה. חסדך אדרשה. בינה אבקשה. וארנן לך בפצח:

כל העוסק בפרק שירה בעולם הזה. זוכה ללמוד ותלמודו מתקיים בידו. וניצול מיצר הרע. ומחבוט הקבר. ומדינה של גיהנם. וזוכה לימות המשיח. ולחיי העולם הבא:

אמרו רז"ל על דוד המלך ע"ה. בשעה שסיים ספר תהלים זחה דעתו עליו. אמר לפני הקב"ה. רבש"ע יש בריה שבראת בעולמך שאומרת שירות ותשבחות יותר ממני. באותה שעה נזדמנה לו צפרדע אחת. ואמרה לו דוד אל תזוח דעתך עליך. שאני אומרת שירות ותשבחות יותר ממך. ולא עוד אלא כל שירה שאני אומרת. ממשלת עליה שלשת אלפים משל. שנאמ׳ וידבר שלשת אלפים משל ויהי שירו חמשה ואלף. ולא עוד אלא שאני עוסקת במצוה גדולה. וזו היא המצוה שאני עוסקת בה. יש בשפת הים מין אחד שאין פרנסתו כי אם מן המים. ובשעה שהוא רעב נוטלני ואוכלני. לקיים מה שנאמר. אם רעב שונאך האכילהו לחם ואם צמא השקהו מים כי גחלים אתה חותה על ראשו וה׳ ישלם לך. אל תקרי ישלם לך. אלא ישלימהו לך:

פ"א שָׁמַיִם אוֹמְרִים. הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד אֵל וּמַעֲשֵׂה יָדָיו מַגִּיד הָרָקִיעַ: אֶרֶץ אוֹמֶרֶת. לַיְיָ הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ. וְאוֹמֵר מִכְּנַף הָאָרֶץ זְמִרֹת שָׁמַעְנוּ צְבִי לַצַּדִּיק: גַּן עֵדֶן אוֹמֵר. עוּרִי צָפוֹן וּבוֹאִי תֵימָן הָפִיחִי גַנִּי יִזְּלוּ בְשָׂמָיו יָבֹא דוֹדִי לְגַנּוֹ וְיֹאכַל פְּרִי מְגָדָיו:

אין לומר זה בשבת. שאפילו הרשעים בגיהנם שובתין בו. כמ"ש בכ"ד [פי"א] אלא אביו של מורטשראפוס הרשע. כל מי שאינו משמרו כאן. בע"כ משמרו שם.

גֵּיהִנֹּם אוֹמֵר. כִּי הִשְׂבִּיעַ נֶפֶשׁ שֹׁקֵקָה וְנֶפֶשׁ רְעֵבָה מִלֵּא טוֹב: מִדְבָּר אוֹמֵר. יְשֻׂשׂוּם מִדְבָּר וְצִיָּה וְתָגֵל עֲרָבָה וְתִפְרַח כַּחֲבַצָּלֶת: שָׂדוֹת אוֹמְרִים יְיָ בְּחָכְמָה יָסַד אָרֶץ כּוֹנֵן שָׁמַיִם בִּתְבוּנָה: מַיִם אוֹמֵר. לְקוֹל תִּתּוֹ הֲמוֹן מַיִם בַּשָּׁמַיִם וַיַּעֲלֶה נְשִׂאִים מִקְצֵה הָאָרֶץ: יַמִּים אוֹמְרִים. מִקֹּלוֹת מַיִם רַבִּים אַדִּירִים מִשְׁבְּרֵי יָם אַדִּיר בַּמָּרוֹם יְיָ: נְהָרוֹת אוֹמְרִים. נְהָרוֹת יִמְחֲאוּ כָף יַחַד הָרִים יְרַנֵּנוּ: מַעְיָנוֹת אוֹמְרִים. וְשָׁרִים כְּחֹלְלִים כָּל מַעְיָנַי בָּךְ:

פ"ב יוֹם אוֹמֵר. יוֹם לְיוֹם יַבִּיעַ אוֹמֶר וְלַיְלָה לְּלַיְלָה יְחַוֶּה דָּעַת: לַיְלָה אוֹמֶרֶת. לְהַגִּיד בַּבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וֶאֱמוּנָתְךָ בַּלֵּילוֹת: שֶׁמֶשׁ אוֹמֵר. שֶׁמֶשׁ יָרֵחַ עָמַד זְבֻלָה לְאוֹר חִצֶּיךָ יְהַלֵּכוּ לְנֹגַהּ בְּרַק חֲנִיתֶךָ: יָרֵחַ אוֹמֶרֶת. עָשָׂה יָרֵחַ לְמוֹעֲדִים שֶׁמֶשׁ יָדַע מְבוֹאוֹ: כּוֹכָבִים אוֹמְרִים. אַתָּה הוּא יְיָ לְבַדֶּךָ אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל צְבָאָם הָאָרֶץ וְכָל אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיַּמִּים וְכָל אֲשֶׁר בָּהֶם וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת כֻּלָּם וּצְבָא השמים

צפרדע. פי' שלמה בן דוד שם שלמה הכוללים. וסוף ספר של דע. [עי' עץ אבות] כי המדע נתון לו. ועי' מה שמבואר בס"ד בפי' אגדה דרבב"ח [פי' פר"א רבה פ"ג]: בשפת הים. יש ידוע. הוא שר כ"ן. ושר אחושו כי היה חכמת שלמה במטרם שמסרה לו אמו. ולכן לא היה צריך להרבות בשירות והשבחות כדוד אביו לתקן הבינה לסייעה לנקמה לבכמסה לחופה. לפי שבימיו סיהרא באשלמותא ולא היה מצטרך לתקנה. אלא שמוסר שיר אחד המשובח שבשירים לשמח החתן וכלה שכבר נכנסו לחופה. ובשפתו. הוא קליפת נוגה (עץ הדעת טוב ורע). רגליה יורדות מות (סביב רשעים יתהלכון) ולכן מת בן נ"ב: במצוה גדולה. תלמוד תורה גדול כנגד כל המצות: שאין פרנסתו. כי הוא אלגא דמותא כידוע. ואין לו חיות. כי אם מן המים. אין מים אלא תורה. וכמש"ל עוד: ובשעה שהוא רעב. שאינו ניזון מן התורה: נוטלני ואוכלני. כן היה כספירה מן התורה: לקיים. מוסב למעלה. ר"ל שיהא עסקו בתורה כדי לקיים מ'. כי לא אם אלא הוא ממות: אם רעב שונאך שאכילהו. לחמה של תורה (ודה"ע פ' סאליל וב"ר פ' נ"ד) תורה נגי' ס"מ וחנו. כי נתן לו תורה תבלין לבמחיקו בה [שבת לג] לפיך אינו שולט במי שעוסק בתורה. כמו שאמרו בדהמע"ם [שבת ל] ומרגם בר נתמי [ב"מ פו] וכל זה מחמת שהסם ממנה בסיה מתוקו כנ"ל. ולכן במ"ת לפניו ילך דבר. וכמבואר בן חורין ממלאך המות וסיים מה דלאמרים [שמ"ר פל"ב] ואף מלאך המות מסר לו דבר הקטורת לבטל כחו. לפי שנמתק אז נקבלם התורה. ולא היה צריך למלחמה. וכן הוא מהמתק ע"י הקטורת.

ישלימהו לך. וכן הביאו בנ"ד הנ"ל על הפסוק גחלת ה' דהרי אם גם אויביו ישלים אתו. הוא האויב כידוע:

פ"א שמים. נגי' אב ונקבה. הם ישראל ובית יעקב: מכנף. נגי' קן סימן כידוע (ועי' לקמן עוד מ"ש בס"ד אלא אות הבר. לא הבין היטב מהו כנף הארץ. המשכיל יבין): זמרות. לשון לא זמור. ר"ל כשיסיו נכרתין הזלולים. אז צבי לצדיק. עוד הוא גי' עדן. הוא עבד עולם כידוע. וכן (ועי' ס' יונת אלם פ' י"ז גי' נאה): הארץ. עמ"ש בס"ד במחברת הקבורים ליעקב: כי השביע נפש שוקקה. בגיהנם. שה' לעלוקה ב' בנות (ג' הנה לא תשבענה) הב הב רשעים לגיהנם. כדרך שהם השביעו האות מגשם בעגרה. סימן לדבר. שם קברו העם המתאוים: ונפש רעבה. הם הצדיקים שמרעיבין עצמן על ד"ת. ואינם נהנים מתענוגי עוה"ז. אותם מלא טוב. אמרו לצדיק כי טוב. גם י"ל. שהכת הראשונה הם המגרים יצה"ר בעצמן. וממרקים עצמן לעברות להשביע היצר דוב שוקק כנ"ל. כם המתאוים שם. אשר לא תשבנה. אמנם נפש רעבה. הם המתועלים להיתבון מחמת נטייה טבע תולדתם. שהם טרודים ביצרם. ולגוסים קלא (אך לא נכברת ח"ן) כמ"ש ואשר ברעותי ואלה ים להם התגלות קלא. ע"ד לא יבוזו לגנב כי' למלאות נפשו כי ירעב. ולכן אע"פ שמוכרחים לרדת לגיהנם לגנום. מ"מ אינם נהרין שם. ואין אשו שולטת בהם לכלותם. אלא יש להם תקנה ע"י צדיקים שיורדים לשם ומעלין אותן עמהם כנודע. חיים ונפש רעבה. שלא עבה לרשעים אלא לרעבון. מלא טוב. כפב צדיק נקרא טוב. להוציאו ממנה: מדבר. הוא מקום מרעה. כמ"ש וינהג בצאן אחר המדבר. ויש בו עיירות וכפרים. נות רועים מרביצים לאן: שדות. הם מקומות העושים פרי תבואה: ה' בחכמה יסד ארץ. שאין דעה נכנסת באדם עד שיטעום טעם דגן [סנהדרין ע.] שאכילה לו הכמה שהוא אוסדה אתו. והבן:

השמים לך משתחוים: עבים אומרים. ישת חשך סתרו סביבותיו סכתו חשכת מים עבי שחקים: ענני כבוד אומרים. אף ברי יטריח עב יפיץ ענן אורו: רוח אומר. אומר לצפון תני ולתימן אל תכלאי הביאי בני מרחוק ובנותי מקצה הארץ: ברקים אומרים. ברקים למטר עשה מוצא רוח מאוצרותיו: טל אומר. אהיה כטל לישראל יפרח כשושנה ויך שרשיו כלבנון: גשמים אומרים. גשם נדבות תניף אלהים נחלתך ונלאה אתה כוננתה:

פ"ג אילנות שבשדה אומרים. אז ירננו עצי היער מלפני יי כי בא לשפוט את הארץ: גפן אומרת. כה אמר יי כאשר ימצא התירוש באשכול ואמר אל תשחיתהו כי ברכה בו כן אעשה למען עבדי לבלתי השחית הכל: תאנה אומרת. נוצר תאנה יאכל פריה: רמון אומר. כפלח הרמון רקתך מבעד לצמתך: תמר אומר. צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה: תפוח אומר. כתפוח בעצי היער כן דודי בין הבנים בצלו חמדתי וישבתי ופריו מתוק לחכי: שבולת חטים אומרת. שיר המעלות ממעמקים קראתיך יי: שבולת שעורים אומרת. תפלה לעני כי יעטף ולפני יי ישפוך שיחו: שאר השבלים אומרים. לבשו כרים הצאן ועמקים יעטפו בר יתרועעו אף ישירו: ירקות שבשדה אומרים. תלמיה רוה נחת גדודה ברביבים תמוגגנה צמחה תברך: דשאים אומרים. יהי כבוד יי לעולם ישמח יי במעשיו:

פ"ד תרנגול אומר. בשעה שבא הקדוש ברוך הוא אצל הצדיקים בגן עדן. זולפין כל אילני גן עדן בשמים ומרננין ומשבחים ואז גם הוא מתעורר ומשבח: בקול ראשון אומר. שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד: מי זה מלך הכבוד יי עזוז וגבור יי גבור מלחמה: בקול שני אומר. שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד: מי הוא זה מלך הכבוד יי צבאות הוא מלך הכבוד סלה: בקול שלישי אומר. עמדו צדיקים ועסקו בתורה. כדי שיהיה שכרכם כפול לעולם הבא: בקול רביעי אומר. לישועתך קויתי יי: בקול חמישי אומר. עד מתי עצל תשכב מתי תקום משנתך:

בקול

פרק ג ממעמקים לפי שהיא עני שאכל שמו אדם ישראל חטה היה [שם] והיו חטים ככליות ושמרום כארזי הלבנון. וכן אמרו [כתובות קיא] עתידה חטה שתתמר כדקל. אחר שיתוקן העולם. אמנם בעון אדה"ר נתקלקלו. לכן היא נמוכה עתה. לפיכך אומרת ממעמקים קראתיך. לקבל הסיקת (עד יע. תמה. ני' כ"ב) אותיות התורה. לומר כי שאין שהתגלות בתורה. גם היא מאכל עשירים. הפך השעורים. למען שהיא שאין גבוה לפני המקום): לעני. שעורים הם מאכל בהמות ועניים. כמ"ש [פסחים ג'] לא זכתה לסוסים. ואמרו [כתובות סד] לא פסק לה שעורים אלא ר"י. שהיה סמוך לאדום. וזהו שאומרת. תפלה לעני. עוד אמרו. שראוה שעורים בחלום. סרו עונותיו. ויתלן עני בעניו והשלחו הספר. לכן תפלתו קרובה להתקבל: דשאים. זו המסכתא מדפתי מלבי. ע"פ הגמרא דפ' אלו טרפות. ושאלתי לאדם דבר מעתה. רק מאחר שכאן נמצא זה הכתוב שלא במקומו כראוי לפי דעתי כיון שעלה שוב לא ידה. כי אני לא להוסיף ולא לגרוע באתי. אבל כל דברי המסכתות קבלתי והיו לאחדים בידי. כל שמלאתי פה לדבר נקיים כולם קיימתי. אחת היא גם מזה אל תנח ידך אם אינך יודע איזה יכשר. והמעיין המשכיל יבחר הטוב בעיניו והישר: פ"ד תרנגול נוטריקון תור נלה גלה. שהוא יודע למין השעה. תור אסתר. עם דודים המתעלסים באהבים. אף גילה ורנן. והוא התרנגול דרב אילא [יומא כ] המצפה לאור. שבאורה שלו. והו"ק. ולכן מברכין על קריאתו לבני בינה כראוי ודאי. בגד אם ידעת

בינה. אם בינה שמעה זאת. היא נפלאת בעינים. עיין פ"ש עוד בס"ד אצל ברכת השכוי לשכוי בינה. והיינו נמי קלא גברא [יומא כ ע"ב] גבר ודאי. שכן נמדמו דרך אחרן מתרנגול. ולא פליגי רב ור"ש [שם] ע"ד הסוד דוק. פי"ל. תרנגול נוטריקון תור גלי גולה. היינו בזמן הגלו' שנקראת השכינה ואני בתוך הגולה. כמו תמן אסתר. וזהו פי' הפסוק הסתר אסתר. ר"ל ה"ס תר. תור א"ס אסתיר. ויהיה תור א"ס שהוא אבי שאהרה נקודה שבאליה. והמלק הד' והאלף היו"ד כלבד. כבחינת ה' גבורות וחסד ה' שאמשך לה מן האין דרך קו הסוד. כבוד נעון בגפן בתהלתן. וכן אחרית עם כסוד ג' כתר. והגעת כתר בא ממיתוק ה"ך דינים שבחכמה ופ"ר שבבינה. כי אז שם תשים העקרה. ומתהיל לקרות בחצות הלילה (כדאיתא בזהר) [ע"ד עו ויקהל קנו] בשעה שהקב"ה נכנס לג"ע להשתעשע עם הצדיקים העוסקים בתורה. יזעק וקורא כל שעה לעורר ישנים. והכל מבואר מעצמו. אך שעה ד'. לפי שהוא תחלת משמרה ד'. אליבא דרבי [ברכות ג] דס"ל ד' משמרות הוי הלילה. ואפשר לומר דר' ור"נ לא פליגי. דר"נ לא קחשיב אלא סוף משמרות כדמסיק הלמודה. ושמורה רביעית לא צריך למהשב. דיממא הוא. אמנם דתלמודא בני בגווה אהרינא מבוה יגדיל תורה. לכתמלי לומר דפליגן. וכיון דאתיק נכרי מהא סוגיה הא דבתחלת רביעית קורא ליושבתו קויתי. לפי שבכל משמר הקב"ה שואג כארי ומקונן על חורבן ביתו וגלות בניו עם השכינה. ובאותה שעה עת רחמים. שכן תינוק יונק משדי אמו ואשה מספרת. כדאית דתנן [כתובות ס"א מ"ו ע' זכר ויקהל ס"ד] דהוה מדברת. לכן יש תקוה לאחריתה ושבו בנים לגבולם ותפלה לישועה. אבן בשביעית שהוא עת תפלה. שבכר האיר השחר נסוף שעה ששית והגיע זמן ק"ש ותפלה. היינו עת לעשות לה'. כמה דאת אמר ויעש דוד שם. לתקן תפלה לעני. וזה שהרו הולך. שמפסיקין אותה לתפלה. אם אינו כרשב"י [שבת יא] וחבריו. זמן תורה לחוד וזמן תפלה לחוד: תרנגולת. לדעתי אין זו הנקבה של התרנגול הביתי. כי לא מנינו כאן שפרט בשום מין הנקבות. כי הן בכלל הזכרים. אלא נ"ל שהיא הרנגולתא דאגמא דשריא [חולין כב] (והמין קרוי כך. כמ"ש שם התוספות) שאינה דורסת. ובוטחת בהש"י שיזמין לה פרנסתה בלי גזל וחמס. לפיכך אומרת מגן נותן לכל בשר. והשתא א"ש נמי נוטריקון דתרנגולא מהו דבגמרא [ברכות נו] דקאיה מאי אורייה ומ"ש הרנגולא מתרנגולא. אלא לפי שהיא רכה

בקול ששי אומר. אל תאהב שנה פן תורש פקח עיניך שבע לחם:
בקול שביעי אומר. עת לעשות ליי הפרו תורתך: תרנגולת אומרת.
נותן לחם לכל בשר כי לעולם חסדו: יונה אומרת. כסוס עגור כן
אצפצף אהגה כיונה דלו עיני למרום יי עשקה לי ערבני. אומרת יונה
לפני הקדוש ברוך הוא. רבונו של עולם. יהיו מזונותי מרורים כזית.
בידך. ואל יהיו מתוקים כדבש. על ידי בשר ודם: נשר אומר.
ואתה יי אלהים צבאות אלהי ישראל הקיצה לפקוד כל הגוים אל תחון
כל בוגדי און סלה: עגור אומר. הודו ליי בכנור בנבל עשור זמרו לו:
צפור אומר. גם צפור מצאה בית ודרור קן לה אשר שתה אפרחיה
את מזבחותיך יי צבאות מלכי ואלהי: סנונית אומרת. למען יזמרך
כבוד ולא ידום יי אלהי לעולם אודך: טסית אומרת. עזרי מעם יי
עושה שמים וארץ: ציה אומרת. אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה:
ציפי (נ"א אונכי) אומר. נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם: חסידה
אומרת. דברו על לב ירושלים וקראו אליה כי מלאה צבאה כי נרצה
עונה כי לקחה מיד יי כפלים בכל חטאתיה: עורב אומר. מי יכין
לעורב צידו כי ילדיו אל אל ישועו: זרזיר אומר ונודע בגוים זרעם
וצאצאיהם בתוך העמים כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך יי:
אווז שבבית אומרת. הודו ליי קראו בשמו הודיעו בעמים עלילותיו
שירו לו זמרו לו שיחו בכל נפלאותיו: אווז הבר המשוטטת במדבר.
כשרואה את ישראל עוסקין בתורה אומרת. קול קורא במדבר פנו
דרך יי ישרו בערבה מסלה לאלהינו: ועל מציאות מזונותיה במדבר
אומרת. ארור הגבר אשר יבטח באדם: ברוך הגבר אשר יבטח ביי והיה

מדבר · כענין שפירשתי לפני הבר . והיינו ע"ש אוכלה תרגון בגולה לפיכך אף היא אומרת : יהיו מזונותי כו' ממורין בידך : כנסת ישראל נמשלה לתרנגולת . וקוראה להקב"ה שיעשוק ויערבנה מתחת יד הצרים שהיא מוסרת על ידיהם בגלות כמש"ל שהקדמה : שיש ולא בידי בשר ודם . על הבשר תגיד . דחסד דעבדין לגרמייהו עבדין . לכן לא עדיף לנזרים (מר ומתוק , תחלה מר . סוף מתוק) לכל בתוכם שהלין . כי אז לא תהיה צריכה לב"ו לשמתיק דיהיה לטוב מר למתוק : לפקד כל הגוים . כי הקב"ה ככר כו' על גוזליו ירחף . כנמשל ישראל בין האו"ה : עגור . תרגם יונתן בירמיה ח' . כסניתא . ולקמן נזיב שבירת בלשון יונית . ולפעמי יהודה מזיה מזונים לבהם שמלקטו בה כ"ה ורבנן [חולין סג] א"ל בזוי עגור . הוא עוף שמלמדין אותו לדבר בלשון ב"א . שנקרא פאפגיי . וכן פי' בשרשי רד"ק . לכן אומר . הודו לה' בכנור . ע"ש נפלאות שמים : סנונית . הוא נמצא בו כמצורע . כדאיתא פ' אלו טריפות . ומצורע מביא שתי צפרים שיכפר על מעשה פטיט . ומאי הקפידה שמתוק בתורה מרפא לבון . סיים דקאמר למען יזמרך כבוד ולא ידום . מד"ח : פטים . ז"ל שהוא צפור דרור שמספר ככה וכהה ואיפה מקבלת מרות . והיים דקאמר

עזרי מעם ה'. לפי שהוא מתחברת לב"א ולא מוזת ממס. אלא פורחת באויר תמיד : ציית. הוא מקום שאם משם תוה רעות ומזיקין. כמ"ש אל ארץ ציה ועמוק. ורבנו שם מים. יחדה לגיים. ועיה אמת סיה א"י. שממנו עליה מאויבים. ופמוכ מדבר וציה · ולכשתגיע מדבר וציה א, אז אור זרוע לצדיק ונושע. ואם מגלה זה תרבה אז. ויתמוה קלח וקפוד ופגשו ציים את איים. חזה ולישרי לב שמחה. שמחה לצדיק עשות משפט. ישמח צדיק כי חזה נקם. והגר אלהים יקום ולא ישוב ריקם. רציפי (נ"א אונכי). שתי אלה נסלחו ממני (כי הוריתי על כל ספרקלות והנהרכים ומה שיש ביתים מספרי הקדש. ולא מצאתי מה ענין שמות דברים הללו ע"ש מהסס. שם שלא רחוקה היא ממני ולא נפלאת לסבות נבה רמזים אלים : רציפי. גי' שמים : אנכי. ע"ש ראשו כסם פו. א"ג אלהים עם הכולל דפסח באונכי) : חסידה. א די"ב לגב"ס. שעושה חסידות עם חברותיה. גם חסידה בשמים ידעה מועדיה. על כן אומרת. דברו על לב ירושלים. כי נא עת לחננה כי בא מועד : (עורב. ישמו נקודות. זה כמשהור עצמו כעורב על ד"ס. כגון רב אדא בר מתנא [עירובין כב] דא"ל דביתהו. בנוך מאי עבדת להו. א"ל מי צלימו קוראי באגמא. ר"ל שלם שלמו קורות דיני מי. אימת עילאה אם בנים (דמיכה דיכון מתעגין) מלבושים חסדים באגמא. הוא מ"ס. ע"ד בכתוב מי יתן מציון ישועת ישראל. כ' נבואות יתן ומי יפר. סיים ואחי מי יכין וגו' כשילדיו ישועו ותעו לבלי אוכל) : זרזיר. לא הלך אלא עורב אלא מפני שהוא מינו. כי כל עוף למינו ישכון ובן אדם לדומה לו. והוא מעיד על ישראל. שאע"פ ששכנו בין הגוים לא נתערבו עמהם. והגוים לא יתערב. ומעיינים תמיד בגלותם. באופן שנודע בגוים זרעם כל רואיהם יכירום. א"ל אמיה כחכמים דפליגי עליה דר"א [חולין סה] וס"ל דעוף כשר הוא. וסעידו שבני כפר תמרתא אוכלין אותו. כיים דקמסייה זרזיר. וללמד על עצמו ועל הכלל הקודם יצא. שלא הסיעם בתוכן אותו ואותם שכנים אצל מינים טמאים. והדמה שלא כלום לשכון עמהם אלא מפני שהם מינם. לכך אומר ונודע וגו' כי הם זרע ברך. אינם מקבלים הרכבה והרגת. ולא פזר הקב"ה ישראל בין האו"ה אלא לטובת שניהם. כמ"ש צדקות פרזונו בישראל. כדי שלא יכלו. חרעם בעמים. אלוס אדם זרע כלה. אלא על מנת להכנים כמה גרים : אוז. הוא המשורר ומרק שבעופות טסורין. כמ"ש חז"ל [ברכות נז] הרואה אוז בחלום. יצפה לחכמה. שנאמר חכמות בחוץ תרונה. ומס"ע אמרו בפ' עגלה ערופה [סוטה מח. קדושין ל"א. סנהדרין כ] רב הונא בטיל זמרא. קם מאה אווזי בזוזא. כמ"ש כחדותי אגדות. לכן לו מלה לומר שירו. אבן עדיין צריך אני להודיעך. כי לא לחנם אמרו הרואה אוז יצפה לחכמה. כי כל דבריהם בחכמה נפלאה. אבל באמת אוז זה דוד בעצמו. שמסופר כמו. שמדתו חכמה תחלה. לפיכך בודאי יצפה לחכמה. והוא שתקן זה המזמור ונמנו ברכות לבודות לה'. כשהביא ארון האלהים אל מקומו אשר הכין לו. כתוב בדברי הימים. וזהו אוז שבבית האמור כאן. הוא המשורר הגדול ההוא נעים זמירות ישראל. שבבית ה' שם נאמר זה המזמור. מכאן תראה בענין השכל ותרגום מה נעמו דברי חכמים וחדותם. אם נמצא מדבר להוך מי שיש לו במות בית קיבול. יגיל וישים בעל כל הון לקיים ועלהו לא יבול : אוז הבר המשוטטת במדבר. סיים אוזי דשמתן דפיא ומנמנייהו דחזא רבב"ח [ב"ב עג] במדברא. שעתידין ישראל ליתן עליהם את הדין. על שמעכבין המשיח וגורמים להם צער. לפיכך כשרואה שעוסקין בתורה ראוי לו לומר. קול קורא במדבר פנו דרך וגו'. כי קרובה ישועתי לבוא : ועל מציאות מזונותיה במדבר. עם היות שאין זכותן של כ"ה גורם. שהרי עדיין לא בא משיח בעונותיהם. אעפ"כ הם מתמימים ומשביחים. לפיכך אומרת. ארור הגבר אשר יבטח באדם. כליעל וכבן. ויש לדקדק כפל הפסוקים. ברוך הגבר וכו'. כי שלא מכלל לאו נשמע הן. וידיעת ההפכים אחת. אבל הוא רמז להרנגול שנקרא גבר. שיש בו שני מינים. האחד ביותי והוא טהור. והשני מדברי והוא טמא. סיים תרנגולא דאגמא. דדורס טורף ואוכל ואינו בוטח

יְיָ מִבְטַחוֹ: פְּרוּגִיּוֹת אוֹמְרִים. בִּטְחוּ בַיְיָ עֲדֵי־עַד כִּי בְּיָהּ יְיָ צוּר עוֹלָמִים: רְחָמָה אוֹמֶרֶת. אֶשְׁרְקָה לָהֶם וַאֲקַבְּצֵם כִּי פְדִיתִים וְרָבוּ כְּמוֹ רָבוּ: צִפּוֹרֶת כְּרָמִים אוֹמֶרֶת. אֶשָּׂא עֵינַי אֶל הֶהָרִים מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי: חָסִיל אוֹמֵר. יְיָ אֱלֹהַי אַתָּה אֲרוֹמִמְךָ אוֹדֶה שִׁמְךָ כִּי עָשִׂיתָ פֶּלֶא עֵצוֹת מֵרָחוֹק אֱמוּנָה אֹמֶן: שְׂמָמִית אוֹמֶרֶת. הַלְלוּהוּ בְצִלְצְלֵי שָׁמַע הַלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי תְרוּעָה: זְבוּב אוֹמֵר בְּשָׁעָה שֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה. קוֹל אֹמֵר קְרָא וְאָמַר מָה אֶקְרָא כָּל הַבָּשָׂר חָצִיר וְכָל חַסְדּוֹ כְּצִיץ הַשָּׂדֶה: יָבֵשׁ חָצִיר נָבֵל צִיץ וּדְבַר אֱלֹהֵינוּ יָקוּם לְעוֹלָם. בּוֹרֵא נִיב שְׂפָתָיִם שָׁלוֹם שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב אָמַר יְיָ וּרְפָאתִיו: תַּנִּינִים אוֹמְרִים. הַלְלוּ אֶת יְיָ מִן הָאָרֶץ תַּנִּינִים וְכָל תְּהוֹמוֹת: לִוְיָתָן אוֹמֵר. הוֹדוּ לַיְיָ כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: דָּגִים אוֹמְרִים. קוֹל יְיָ עַל הַמָּיִם אֵל הַכָּבוֹד הִרְעִים יְיָ עַל מַיִם רַבִּים: צְפַרְדֵּעַ אוֹמֶרֶת. בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

פ״ח בְּהֵמָה דַקָּה טְהוֹרָה אוֹמֶרֶת. מִי כָמֹכָה בָּאֵלִם יְיָ מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא: בְּהֵמָה גַסָּה טְהוֹרָה אוֹמֶרֶת.

שכ׳. שהלשון הוא נרתק. שמוסת שכ׳ מיומן לו מזה. וכן הוא אצל שאר מיני בני אדם שמשתתפים עמו בשם גבר. שהאחד בכלל אחר. יערי. סמת. אצל תומס ורומס. והשי כרוך. שהיא סהב מגזל לבטחום בקום. שמא״כ בלאו. שאין חילוק בתים בין בייתי למדברי. שמיהם טהורין (כדמוכח שילהי פור שבת. פי׳ עמה נדק) והוא שמשוסת מדבר. כיה היא אותה שבבית פב״ע. אלא שהולכת עמה בגלות גם במדבר עם כלא. ואיסא מיסא אותי פג״ע לשון רבים. כי תאמר עליהו והלכה שתיק. דהמיכן נדפיה. פף כלאן סיחם. נשוי והחזיקו שבפ מים בכף אים יהודי שבמים ושלך לו ופרח לאויר השמים. שמסק השפע סקדים כמין כמוע על סראש יורד דק יסר. כיום ממשמרייהו. אמנם עכן. הכאן פירה. פגח לנגמיה מיפאל ומוריה. ענין יסורין. וה״ע גאלי. שם מרוף. ענין מכאובים. לשון מכה מאוה. שמשפפת דיין. כי כמר שדי לו. דמשמה. כיח במדם. מתותייהו. לנורות שבנרים. אשר לא יכילו המים והיו לגרים. והמשכיל יבין. וי״ע באר היטב סדק גם שאריס כשאמר (והגוב הספלה מפלאות תגיס דעים. הלגונים בחכמת לשון חז״ל מה יפה אף נאים) הא דחדא דלי ליה גדפא. גי׳ ב׳ פעמים ז״ס. פד ב׳ לוחות התורה. ב״ם לוח שגי׳ פח (וזהו הפח נשבר ואנחנו נמלטנו. כי ידוע מ״ש חז״ל [שמות רבה פמ״ג] שע״י שבירת הלוחות מדום ישראל השמים. וכהם נמלטו מכליה) רמוז לו. כשיעזור בתורה לבטלות מיין נוקבין לתקן במי׳ מ״ב חסר אלף גי׳ דם. למלאותו באלף כנמשך לו שמם אסיה רבוע עולה דם כמו כן. שממנו מתמלא והוא שלו ומעשה אדם כמדע. ויגרום היחוד והבירור לגאולה כל המאמות שבגוף. והמשכיל יבין: והוא הדבר דאיהך דלית ליה אמנה. היא כלבה אשר הוליך ה׳ בעון במים. כשמעיכם שולחה אמכם. והוא שם ב״ן במספר אמנה עם התיבה. שר״ע כשיסי׳ מקור נפתח לבית דוד לחטאת ולנדה. והיינו בגמר הבירור והטהרה. וזהו אמנה הוא סוד גדול עמוק ומרה. כחקירה בו אמורה: פרגיות. לועזין אותן בר אווזא (פגטין בל״א) וה״ע שלם הוא לשון רבים. שגם בו יש שני מינין. א׳ בייתי וא׳ מדברי. ולפי שיש ספק במין המדברי אם הוא דורס וטמא. וכדאיתא בגמרא [חולין סב] בפשוט בר אווזא דבוי כי בר ממאלי (ועשם יש לבקשם. עי׳ מ״ש בגמא לדף [ס׳ סב] אין כאן מקום להאריך) ואולי לזה רמז לך כאן שמרכם כפרים ואין חילוק ביניהם. לפי שכולם שוים שאינם דורסים וטורפי׳ טרף. אצא שמותי׳ בכ׳. ולפיכך כללם בל״ר. רחמה. כשבה רחם. בלא רחמים. וגמירי כי יהיב אלרעה ועביד פרקרק אמי מביתא [חולין סג] וקראה רחמה ולא רחם שכתוב בפ׳ שמיני. רמו לכנסת ישראל. שקראת רחמה כמו שפ: לפורת פרמים. שוכנת בכרמים שבסרים ומתירלה מבני אדם מפרי סכרמים. גם היא מבל לכנסת ישראל. והכתוב מוכיח וק״ע: חסיל. דקאמר גביה לישראל ואומר שלכם אוסף סחסיל. אע״ג דממון עשר שבטים מעורב גם [סנהדרין לד ב׳] ביום שלא עלות מרחוק. ומרמז לעתיד לבא. והיה סהרה והאמנה קודם לה׳. כי ליושבים לפני ה׳ יהיה למכסה עתיק. אמן שבסם מלבש. זהו אמונה אומן: שממית. היא השמאלה שבעולים. בידים ידי עשו תתפש. ותעשה לה כנפים לעוף באויר השמים. והיא בהיכלי מלך. כי שם כרגיעה בעו״ס מאורבן בית המקדש. והיא דחייבם ברביי ובבני סאה ומולאין זרע לבטלה. לכן שממית בגי׳ קף וקרי. אבן שאחרים סימים מלבוד רשעים רבה. בבכוה זמנא יתפרכון כל מיני ניגונה. כמ״ש בסוף תיקון עשרים. ולא כללוסו בתוף ומחול. כמ״ש בצ״לנסי אותם שבם לדקה (ואולי צריך להוסיף מהלמם כמזמור) והיים מי כללוהו בצלצלי שמע וצלצלי תרועה. כמ״ש שם דביימו נח ודוד. ובו אחר שבתק ימן ישקב. ואחר הגל מלך והבית לעמוד על עמודיו יכין ובועז כמספר נח ודוד. שאין עוד לתגאים אחיזה ברגלים. ודו״ק: זבוב. זמובי מות. יסנ״ל דומה לכוב עומד על מפתחי הלב. שאמר לפתח חטאת רובץ: שאין עוסקין בתורה. למה. והו חסדו. דכל חסד דעבדין לגרמייהו עבדין. אבל תורת חסד אל. היא תבלין שלו כמש״ל בס״ד. והו בורא ניב שפתים וגו׳ ורפאתיו. ולכן זבוב גי׳ טוב. שע״י התבלין מתמתק ואחר למוסבר כברכו. דרישי׳ דעשו מנח בעטפה דיצחק [ת״י בראשית כ״ג] (עמ״ש בס״ד במו״ק סי׳ ב׳) והו שדרשו בו על הכתוב וסנה טוב מאד: הודו לה׳ כי טוב. שכרסו וקיימו: כי לעולם חסדו. שלא יהרג [ב״ב עד] עי״ל לפי שדגים חומים במדת אמת. כמ״ש [שבחים קיס ופי׳ רש״י] ואמת ה׳. דגים שבים אמרהו. ולויתן מין מן הדגים שבאין בכל יום לפיו כדאיתא בשבתינה [דף עד] עונה אתריהם הכתוב שלאחריו. הודו לה׳ כי לעולם חסדו. כי מזומניו מלוין בחסד ה׳ מעולם. שגברה מששת ימי בראשית. אבן כי לעולם חסדו. עי״ל ע״ד הסוד. לויתן סידוע (דלאמר ביה הבריח התיכון) טוב חוכן ומלוה. כמעשר אים ולווית. ועל נדיק ה׳ העולם עומד שאינו חסר מלהשפיע חסדו לעולם. וכבן. קול ה׳ על המים. ולא בתוך המים. דנמגבול מסתעי. כסיפיה דעמלא. כי לא מגורה גזרה על דגים שבים אע״ג דפריאי. ועעמא כ״ל. משום דלא אמוו נהאם למינים כמו בהמה וחיה. והו. דכתיב בהו למיניהם לשון רבים. ערבינהו. ואע״ג דמרבינע ב׳ מינים שבים לוקה. משום דגמר מלמינסא דיבשה. והיינו מפום דמוסכה דלגופיה לא אצטריך. ודו״ק: בשכמל״ו. עי׳ מ״ש בס״ד בשירות האגדה שלפני פרק שירה. אם יש לך חיך מטס מן סטעם. דעת לגפכן ינעם. ומחמת שהוא במילוי כלבנה. ביום חתונתו וכנסה כלה לחופה. ואין שמן ואין פגע רע ניגע בניקי קדרס. ולגבך אין פגלי. א״נ לומר בהגלי. ואמרה בפומבי ואין כאן גגלוי. והמשכיל יבין (אמר יעקב. כאן צריך אני להערה קטנה. יודע המעיין. כי כל הב״ח אף אותן שאינן טהורין. יש להם מקביל או בורא ואחיזה בקדושה. ונתקיים ע״י תגבורת החסדים שממתיקים דיניהם. כדוגמת המורכבת בפני אריה ופני שור שבמרכבה. ומהם תקים לשאר. ואפי׳ החזיר אמרו רז״ל [ילמדנו] שעתיד הקב״ה להחזירו לנו. ולהתירו. אבן בסבי גודל טומאתו ודוכמתו. אין לו שום תיקון עכשיו עד לעתיד לבוא שיעביר הקב״ה רוח הטומאה מהארץ. ואמרו הטבעיים שאינו יכול להסתכל בשמים. וזה מחמת נפילתו בעמקי הקליפות והוקף דינו. על כן לא חשב בפ׳ שירה זו (ולא פרסמוה הנביאים. רק נרמזה בכתובים) שאין בו שום בירור עכשיו ע״י האדם. עם היות מעיו דומין לבני אדם. וכן עיניו דומות כקוף בפני אדם. ויש בו סימן טהרה דהגומת ופושט טלפיו. משא״כ בשאר הטמאים. וזה יהיה הלעה וידיעה כוללת למה שקדם. והיבואר בכאן עוד יותר):

פרק ח. מי כמוכה באלים. דהא בו נאלמים. כרחל לפני גוזזיה נאלמה. כמשכיל יבין. גם ישראל נקראו אלים. כמש״ל גבי שרפים. וכתוב

רְנִינוּ לֵאלֹהִים עוּזֵּנוּ הָרִיעוּ לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: בְּהֵמָה דַקָּה טְמֵאָה אוֹמֶרֶת. הֵיטִיבָה יְיָ לַטּוֹבִים וְלִישָׁרִים בְּלִבּוֹתָם: בְּהֵמָה גַסָּה טְמֵאָה אוֹמֶרֶת. יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ: גָּמָל אוֹמֵר. יְיָ מִמָּרוֹם יִשְׁאָג וּמִמְּעוֹן קָדְשׁוֹ יִתֵּן קוֹלוֹ שָׁאֹג יִשְׁאַג עַל נָוֵהוּ: סוּס אוֹמֵר. הִנֵּה כְעֵינֵי עֲבָדִים אֶל יַד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי שִׁפְחָה אֶל יַד גְּבִרְתָּהּ כֵּן עֵינֵינוּ אֶל יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַד שֶׁיְּחָנֵּנוּ: פֶּרֶד אוֹמֵר. יוֹדוּךָ יְיָ כָּל מַלְכֵי אָרֶץ כִּי שָׁמְעוּ אִמְרֵי פִיךָ: חֲמוֹר אוֹמֵר. לְךָ יְיָ הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ יְיָ הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ: שׁוֹר אוֹמֵר. אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַייָ וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר אָשִׁירָה לַייָ כִּי גָאֹה גָּאָה סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם: חַיּוֹת הַשָּׂדֶה אוֹמְרִים. בָּרוּךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב: צְבִי אוֹמֵר. וַאֲנִי אָשִׁיר עֻזֶּךָ וַאֲרַנֵּן לַבֹּקֶר חַסְדֶּךָ כִּי הָיִיתָ מִשְׂגָּב לִי וּמָנוֹס בְּיוֹם צַר לִי: פִּיל אוֹמֵר. מַה גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ יְיָ מְאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁבוֹתֶיךָ: אַרְיֵה אוֹמֵר. יְיָ כַּגִּבּוֹר יֵצֵא כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יָעִיר קִנְאָה יָרִיעַ אַף יַצְרִיחַ עַל אֹיְבָיו יִתְגַּבָּר: דּוֹב אוֹמֵר. יִשְׂאוּ מִדְבָּר וְעָרָיו חֲצֵרִים תֵּשֵׁב קֵדָר יָרֹנּוּ יֹשְׁבֵי סֶלַע מֵרֹאשׁ הָרִים יִצְוָחוּ: יָשִׂימוּ לַייָ כָּבוֹד וּתְהִלָּתוֹ בָּאִיִּים יַגִּידוּ: זְאֵב אוֹמֵר. עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע עַל שׁוֹר עַל חֲמוֹר עַל שֶׂה עַל שַׂלְמָה עַל כָּל אֲבֵדָה אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֻן אֱלֹהִים יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ: שׁוּעָל אוֹמֵר. הוֹי בֹּנֶה בֵיתוֹ בְּלֹא צֶדֶק וַעֲלִיּוֹתָיו בְּלֹא מִשְׁפָּט בְּרֵעֵהוּ

כאן. דיו לעבד להיות כרבו: הרימו לאלהים עוזנו. באה פה שור מהשמאל: לטובים ולישרים בלבותם. אע"פ שאין תלויותם טוב. לאפוק מהחזיר שמוטו טלפיו ואין תוכו כברו: יגיע כפך לפי שעומדת למלחמה. והנה שאמרו חז"ל [ברכות ח] גמל שבמה מגיע כפו. גלת סוסר. יותר מירה שמים. הסוסר ואינו פוסק כד"א ומטיל משאו על כבר הדם לירשת מהבריות: שאוג ישאג. כעל גמולות כעל ישלם. והנה גמל. לשון גמול. ועתה שואג על נוהו. שאה כיד הגמל סידוע. סים בו סימן סברה פנימיות: סוס. יש בו מדה סעבדים. שעולה את אדוניו ואוהב האשה. זהו כעיני עבדים אל יד אדוניהם כעיני שפחה. מרבה שפחות מרבה זמה. עד זה יש בו מדה מוסס ספך העבדים. פ' קנין שיש סעו עבדים [קידושין מט] מבא"ל סוס מותם את הבוים ומתגמגם שאין בגמי. זהו [לשון אמת. כן כי יוסף דוברים) עימם אל ה'. פתוחים תמיד. מלפים לישועתו. עי"ע עפמ"ש הזוכר פ' כי תצא. קב"ה לא אתקרי תמן מלך עד דרכיב בסוסיה דיליה דא כנסת ישראל.

קב"ה כד איהו לגבר מאחריס ס'. רכיב על תמרה מס"ע. והוא עבד עולם סידוע. והוא שפחה דשכינתא. כמו שמבואר הדבר בפסוק וכי ימכור איש את בתו לאמה. זהו כעיני עבדים וגו'. כעיני שפחה אל יד גבירתה. שהיא השכינה סוסיה דקב"ה. שכן אדני ברבוע עולה סוס. וכנגדה סוס דסטרא אחרא. על סוס לא נרכב. סוס גי' אלמנה. דבעלה כמת דמעיקרא מיהם עולם. ועתה בעו"ה ירושלים היתה כאלמנה. ולא אלמנה ממש. אלא אלמנה חיה (שבעלה חי וקיים) כאשה שהלך בעלה למדינת הים בעליון ושוב לחזור. ולא יאלו כעבדים לחירות עולם: פרד. בא מכלאים. ואמרו מחותמי [כלאים פ"ח ה"ב] נרכוב עליו. והא דכתיב והרכבתם את שלמה על הפרדה. אין מביאין ראיה מן המלכות. לפי שאהבה ג"כ בטיס שבירות. תמעם שרצה להכניע ולהכנים הקליפה בקדושה. והיינו מן התקוע. שתקע עצמו לדבר הלכה. לא לעבור על ד"ת. אלא אדרבה לעשות סיג לתורה מהקולים שבסביבותיו. אבל הוא מקום סכנה. מן ישפוהו ויתגמגמו אחריהם כמעשה שהיה. זהו יודוך ה' כל מלכי ארץ כששמעו אמרי פיך. וכבשו לקדושה. לא כותר נרכוב עליהם ולהכניעם תחת כפי השכינה. עי"ע ע"פ מ"ס בו [קידושין לג] כשאמר הקב"ה אנכי. אמרו אומ"ה לכבוד עצמו הוא דורש. כשאמר כבד את אביך. חזרו והודו לדברות הראשונות. מה תלמוד דהוספין נורע כלב. דאי לא הכי אביו חוקה מבן. כ"ש לא אמריק דלין הוספין נורע אב. אלא ש"מ הוספין נורע אב (וכן מלינו דלוים לבו חיים שלשה דורות. כדכתיב [מלכים א' מו וכריה יב] סדרימוש בן טברימון בן חזיון) מפוס סכי סהדו מלכי אומות העולם כששמעו כן. לכן אומר הפרד זה. לכשמיעתם הלכה שאומר לכרכינו אלא עם פים. עי"ע ע"ד ססוד. פרד. מס' פ"ל דינן דמלגס"ך דמלכין קדמאין כנודע דמסיימי בפרודה. וזה שמו מעיד עליו שהוא פרד ; ויש בו ל' מינין. אחד מוליד והוא הנקבה בין הממנות הבאת ברלאים. והשני בא מהרכבה סמולה ולכן אינו עושה פירות. אמנם מתקנין סם ע"י הבירורים. והיינו יודוך כל מלכי ארץ אדום דמינהו. כי שמענו אמרי פיך ונמתקו והוו והולידו ועשו פרי: חמור. ברואה אותו כחלום יצפה לישועה. ביותר מריק ופשט רוכב על חמור. לו נלה נומר שירה זו כשמחמור עפרה לישנה. והיינו דרך שילה [ברכות מה ע"ב] כדאמר על כבוה גברה דבעל הפרתה ואהדרהם ליה מילה. פתח והדם לך ה' הגדולה וגו'. לפי שזכה להכניע החמור דקליפה ולהגביר בכח המקבל. דוק והבן כמה מכוונים דברי חז"ל: שור. רב תבואות בכח שור. לכן הוא שר הבירים. ימלא ברכה מסה לאומותיו. ורוכבו עולה לגדולה. כי הוא מלך בבהמות שמקבלין לו: חיות השדה. אומה זו לחיות משולה. טובים ומטיבים לאחרים. שבזכותן העולם חזן. וכן היו מקריבים ע' פרים לטובת כל האומות. ולפיכך כל מיני חיות יפים להלום (חוץ מעטים) כי חיות סהם ומחיות לכל בעלי חיים ועליהם העולם מתקיים. עי"ע שהם הרוגי טיפר (הקדים וקיימים מ"ע) שהיו הפקר כחיות השדה. ועליהם תקנו הטוב והמטיב. ותנ"כ מקרא חיות השדה. לפי שהבר השגיח הקב"ה את ישראל ע"י הגבהות את אלולות השדה. שלא לדחוק את הקץ. ואם לאו כרימי מתיר בשרכם ס'. לכן השער דמם כלבי ואולי. וזה נכון מאד. ויתאו נמי דסמיך ליה צבי צבי. ומכו אומר. ואתן לבוקר. סידוע לה'. ומובל בגלות ואינו דוחק השעה. אבל מצפה לישועה. וגם מכוון הדבר מאד שהשגיחה בגלגלות לפמ"ש שיר הגבי על הקב"ה שנביה כאורח. איהו צבי ואיהו צביה. דאזיל אבתרה ולא שבק לה. לכן בדין הוא דיו לעבד שיהא כרבו. ומצפה לנחמה ליום נקם בלבו: צבי. דומה דודי לצבי. שמתזיר ראשו למקום שהניח [זהר שמות יד] והיינו לבוקר של גאולה: כגמר יהא. אריה גי' גבורה. והוא מקביל למתריב הראשון. אריה מיעד כמכבר מסבכו. אריה מסבכו. ושם נרמזו גם שלשת המתריבים. אוירי ס': ישאו מדבר. כל הפסוק כזה לעתיד נאמר. ירושלם מדבר היתה. הגרים תשב קדר. פרוש תשב ירושלם. עמה הלכנו קודרים כאהלי קדר. ירונו יושבי סלע. שוכני בחגוי הסלע. מראש הרים. כי יום לה' על כל ההרים הרמים. כשיהיה נכון הר בית ה' בראש ההרים לא יהגו עלי סיער. יתנו לה' כבוד. ולהיותו ישים כל זה. בזמן שהרס ודוב תרעפם. פרס. כפרה טורדה. ודוב. הוא פרס דמיה לדוב [מגילה יא] והמשכיל יבין וידום: על כל דבר פשע וגו' ישלם. מודה ומעיד שעתיד ליתן דין וחשבון ממה שעשק וטרף שלא כדין. וכ"ה במדרש רבה סוף פ' בראשית. שאמר' אלה וכלב עתידין ליתן דין וחשבון. ללמדך שאלו ערבות השודד כל היום. כותו לשלם תשלומי כפל: כוי בונה ביתו. אומר זה כנגד השועל היינו מנקב"ק המתריב השני. הוא המדיד. הפוך אותו והמלאהו (גם השועל דומה לו בגוונו. מה הלבן אומרים. אדום השועל. ולכה נלה למ"ד כדמיון. עוד הוא מרין מלין. לא שוא שואל. כי בעל דמים ומרמה הוא) כן אים רמה הוסך פניו. את רעהו שם שמים יעבוד בו. דקמו בסימנסייהו ולא שלטו בם [ע"ז ח] אך לנקר ותנים

פרק שירה

יַעֲבוֹד חִנָּם וּפָעֳלוֹ לֹא יִתֶּן לוֹ: וַרְזִיר אוֹמֵר. רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּיְיָ לַיְשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה: תַּתְגַּל אוֹמֵר. אֶרְדּוֹף אוֹיְבַי וְאַשִּׂיגֵם וְלֹא אָשׁוּב עַד כַּלּוֹתָם: פ"ו שְׁרָצִים אוֹמְרִים יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל בְּעֹשָׂיו בְּנֵי צִיּוֹן יָגִילוּ בְמַלְכָּם (נ"א יהי כבוד יי ע' לעיל פ"ג): אֵלִים שֶׁבַּשְּׁרָצִים אוֹמְרִים. אֶשְׁתְּךָ כְּגֶפֶן פּוֹרִיָּה בְּיַרְכְּתֵי בֵיתֶךָ בָּנֶיךָ כִּשְׁתִלֵי זֵיתִים סָבִיב לְשֻׁלְחָנֶךָ: נָחָשׁ אוֹמֵר. סוֹמֵךְ יְיָ לְכָל הַנֹּפְלִים וְזוֹקֵף לְכָל הַכְּפוּפִים: עַקְרָב אוֹמֵר. טוֹב יְיָ לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו: שַׁבְּלוּל אוֹמֵר. כְּמוֹ שַׁבְּלוּל תֶּמֶס יַהֲלֹךְ נֵפֶל אֵשֶׁת בַּל חָזוּ שָׁמֶשׁ: נְמָלָה אוֹמֶרֶת. לֵךְ אֶל נְמָלָה עָצֵל רְאֵה דְרָכֶיהָ וַחֲכָם: עַכְבָּר אוֹמֵר. וְאַתָּה צַדִּיק עַל כָּל הַבָּא עָלַי כִּי אֱמֶת עָשִׂיתָ וַאֲנִי הִרְשָׁעְתִּי: חֻלְדָּה אוֹמֶרֶת. כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ הַלְלוּיָהּ: כְּלָבִים אוֹמְרִים. בֹּאוּ נִשְׁתַּחֲוֶה וְנִכְרָעָה נִבְרְכָה לִפְנֵי יְיָ עֹשֵׂנוּ:

רבי ישעיה תלמידו של רבי חנינא בן דוסא. התענה פ"ה תעניות. אמר כלבים שכתוב בהן והכלבים עזי נפש לא ידעו שבעה. יזכו לומר

היינו ישראל אותם. ולא נתם להם שכרם כמוזכר בס' יוסיפון כשהקריבו עמהם. ולבסוף לא נלמו להם שפעלם. אלא רעה תחת טובה. ומתורגמה של ירושלים נתמלאת גור. וממנה גם בית גאים. והאי שירה קום מיבעי ליה שאמר הוי. אלא שועל דקדוק'(בשעלו מדד מים) נגי' מו הנגב ותמוך ירושלים. אומר לסטרא אחרא הוי. ואעפ"כ שירה היא. שלכך ר"ע משחק [מכות כד] כשראה אותו שועל. כמם שהתקיימה נבואת אוריה התקיים נבואת זכריה. עוד מדרשו יפה של המצרים.שבמו ישראל מבאריכם תמם. ואת"ז נטבעו בשעלי מים: זרזיר. נ"ל זה הזרזיר הוא זרזיר מתנים שבכתוב. שפירושו כלב כמד. שכהו במתניו. או תיש. שצריך להמתין עד שיהיה כהו. ואז מלך אלקום עמו. אל יקום לנגמו.

היינו רננו צדיקים בה': תתגל. יפה בקדושה. וערפל התולתו. והוא הלבנה הידוע שזכרנו אחה פעמים למעלה. וצריך תיקון ובירור טוב מן הרע והיינו דאיכא אמרה דקרו ליה שונרא [ברכות נו] שמעבית לו שירה נאה. לו נאה לקלס ארדוף אויבי ואשיגם. הם הג' קליפות המתדבקות בקליפה נוגה כל ע"ה לעלות עמה בסוד תוספת שבת. ושלהוביתא דאשא נפקא (מתשמל. הוא התתולה) ומותלת ראשם ומהתי לנוקבא דתהומא רבה. שיהיו אמתאם ולא יוכלו קום. ואיכא אמרה דקרו ליה שינרא. שיט רע. הוא חלק הרע שבקליפת נוגה הדבקה למלבוש הקדוש (שמשתנה לפעמים ומתהפכת לרע) והיינו וערפל התולתו. חלק ערפל קרי ביה רע פלק. כי תגין הוא טוב כנ"ל. ובזמן התקון נמתק וחוזר כולו למוטב הם שהיה בזמן מ"ת ובבנין בית עולמים. שלא היו זממים מתוקנים לעולם כמוהם. ועל כן לא מצינו בשום מקום אחר שבכן הבי"ת נערפל פניס התתומים. כי אז נעשה מה שהיה עורף לפנים. גם ערפה דבקה בחמותה:

פרק ו ישמח ישראל. זה המזמור הוא עיקר (אבל יהי כבוד. הוא שירת הדשאים. כמ"ש שם בס"ד. אעפ"כ לא יצא נקי מתחת ידי גלי פירשו) ושרצים הללו הם עם בני ישראל שנתקיים בהם במצרים הכתוב וישרצו וירבו מאד. לכן להם נאה לומר ישמח ישראל. אמנם הם עמי הארץ שאין להם אלא כשם דעשייה היינו בעושיו. איברא אלים. אינהו מינהו (ועמה"ל אגל בהמה דקה. וק"ל) אלא דאתיה כמ"ד שגדולים שבשרצים [שמות רבה פי"א] וזהו כגפן פוריה וענפה. ויתכן להמליך על זה ג"כ מ"ש חז"ל [ברכות ח] בפסוק שאפניו. גדול הנהנה מיגיע כפו יותר מירא שמים. שהם ישראל בעסקו בבנין מצרים ונהנו מיגיע כפם ודאי. שבשכר עבודתם נגלו את מצרים ויצאו לחירות (אע"פ שאולם זה לא היו ראוים להגאל כמ"ש ז"ל)[סנהדרין נא. ב"ר פס"ח] ותדע מבירה[יומא ט].שעדיין לא הורה לאתגזרי' אע"ג דעסקו בתורה והם יראי שמים. שאמר שאין להם עבודה קשה. נמשך הגלות כל כך. שאינו בא בערך הת"ל פנים של שיעבוד מצרים. שלא היו בבנת שום חמא ועון. על כן אין לנפלאות שלא הגיע עדיין קץ גלותינו כאל הזה. שהוא לכלות פשע ולהתם חטאות עלומות ורבות. שיש איתה פעמי עקבות משיחנו. לכן אם ראוים דור שגזרות רבות באות עליו. חכה לו. כי יבוא כגבר נר. ואם יתמהמה חכה לו. כמאמין לא יחיש: הדבר ה' לא יכחיש. ועתה נפרש גם סמכה אתר: יהי כבוד ה'. שלא בא דבר לבטלה. כדאמריק [שבת עז] ברא סממים לעקרב (י"ל שרמזו נמי שגליל את דוד המלך ע"ס (שהוא עקרב שבקדושה. כמש"ל בס"ד) במערה. א"נ סם ממית (למשתמשים בה [illegible]) לעקרב. דעקר בית). ישום לנתם (חמנו ליהום [illegible] בהוסמו של פיתום. הוא כנגם האחר). שבלל לבתיה (שבלל. בריה שאין לה [illegible]ים. ואמרו הטבעיים. שלם יחתם העור של מקום [illegible]. ימלא עיניו יאתיו. סיא התיב שכתוב נב. ואלו עיינין כעיני בני אדם. והבן. והיא שבתשימה עיניהם של ישראל. לתחים. לגאולה שמן [illegible] לבגלות עד מתוך כהופך. ע"י בתיבת ישראל בגלות. מוסיפין להאיר באור תורה. כמ"ש [ב"ב ח] על הפסוק והם הגו ישאו מדבורותיך (היינו [illegible]) ישראל. והמשכיל יבין) לתבים פום מהגל רבריבן. ונתם. חויא קדישא שמהר בסמוך. לתפפית. היה מרפפת על הקדושה [illegible] (כמה) ומבשר לגירעה (זבוב של בעל ראשן. היא לגירעה. גרעת הכלה בעון מבפר לה"ר. [illegible] יבמוק בתורה. [illegible] הבוב למזב. שבו מברכה (וכפנין רינ"ע [כתובות עו] דמכיך בהו ועסק בתורה. שלא אין כח לאותן זבובין (לגלות) היום יהי כבוד ה' נעולם. שהכל ברא למעשהו לכבודו ולקילוס: סומך ה'. כאן קשה קושיא גדולה. לא תוכל להתעלם ממנה. דמשמע שיש תקומה למפלתו. והלא אמרו [ב"ר פ"כ] הכל מתרפאין חוץ מנחש. שנאמר ונחש עפר לחמו. ולהותו נחש לא מגיע לו חבר. אלא שמע דברי אלהים חיים. והבן כי הוא בקדושה ודאי. העומד כנגדו באבר כהו. והוא נגי' משיח. וכן ישי אבי דוד מקרא נחש. והוא שנאמר ג"כ בחזקיהו המלך. כי משורש נחש יצא. ולכה הקב"ה לנשותו משיח כמו כן. ושיא סוכת דוד הנופלה שמתכה דוד בחוה"ק. סומך ה' לכל הנופלים. והוא המכר בכמה מקומות בזוהר. וכן מבואר היטב בתיקון כ"א. בסוד יוונא דאתעבר כהוא חויא בישא בן ימא. שליט חויא קדישא. והו סוד מ"ש הזוקף זקף כפם. שנא' ה' זוקף כפופים. ואמרו במילי מעלייתא: זקיף זקיף מהויה. אתה כמעיין אם עיניך לך. תראה ויפים לבך והעלוהה כליותיך. והבמח בדברי חכמים כעל כל כך והשם מעורר ענגרומך: עקרב. גם הוא בקדושה. עקרת הבית. עד עקר בית שהכר בתיקונים. וכן הוא נוטריקון עקה רבה. כגון זיבורא ועקרבא [ברכות נ"ח ב] ואית ליה עוקיה דעבת נבכר דימר דמרקיה לא חיי [דמש"ה למקרב פוסק] שמדת הדין כלול ברחמים. וברא סממים לעקרב. היינו טוב ה' לכל ורחמיו וגו': ואני הרשעתי. כי עכברי השוטי (רשע הוא רע של ש"ך). חולדה. שדרה בעיקרי בתים. והם בני אדם. והו שאמרו ג"כ במ"ש [חולין קכז] כל מה שיש ביבשה יש ביה חוץ מן החולדה. מאי קרא. האזינו כל יושבי חלד. דהיינו בני אדם. שלם כאן לדור כיס עיד מקים. והנ"ג דאיכא דולפכן בני ימא שפרין ורביס כבני אדם. מ"מ אין בהם נשמה. וזו שאומרת כל הנשמה תהלל יה. שזה בנשמה שלם שלום בין איש לאשתו נמגיון לגרדב בזוגם. עי"ל ע"ד הסוד. חלד. גי' מ"ב. חולדה. ג"כ [illegible] הכולל כי חיותה נמשך לה ע"י שם מ"ב (כנודע שאל ידן נעשים כעלאת הבירורין) שהוא בהסד בידוע. שממנו החיים לאדם. מה שאינו מלא בים האחרון ים סוף. כי אם ביבשה דווקא. כי בחכמה יסד ארץ. והיינו כל הנשמה. נשמת כל חי ובשמת חיים דנעלא בחכמה. וזהו תהלל יה. הבן בחכמה והמלא: כלבים. בשם שלימות סדינים משמורה רהבוה. הם נועקים. וכבלא אליהו ז"ל נעיר שוחקים. שהוא מרכבה לשם ב"ן. ובו לאחים כלב דקדושה. והם עמי הארץ שמשלו לכלבים כר"ש ובתיקונים בכמה דוכתי ורים זוהר שיר השירים. והוא בענין האומר פקח שאין דרכו לבקש המזון הגופני. ולילך למים מימם של תורה קום הרועי. מ"מ כולו לב אמין באמונה. הוא שקראם הכתוב עזי נפש. שכן ישראל נקראו עזין. אלא שלא ידעו שבעה ולמכשה עתיק.

פרק שירה

שירה. ענה לו מלאך מן השמים ואמר לו ישעיה עד מתי אתה מתענה על זה הדבר. שבועה היא מלפני המקום ברוך הוא. מיום שגילה סודו לחבקוק הנביא. לא גילה דבר זה לשום בריה בעולם. אלא בשביל שתלמידו של אדם גדול אתה. שלחוני מן השמים ליזקק אליך להגיד לך במה זכו הכלבים לומר שירה. לפי שכתוב בהם. ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו. ולא עוד אלא שזכו לעבד עורות מצואתם שכותבים בהם תפילין ומזוזות וספרי תורה. על כן זכו לומר שירה. ולענין השאלה ששאלת. חזור לאחוריך. ואל תוסף בדבר הזה עוד. כמו שכתוב שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו: [ילקוט בא רמז קפז]

סליק פרק שירה

דברים עתיקים מהם. כי דלית במה עמי הארץ. כי בהמה נחם. כלב מין בהמה. שבוע במספרם. אך גם לו נב אחד לאבות שבשמים. נאמנותו ימים ויקוים מכאן שאול. וכן דרשו בנ״ר [פ״ס שמואל רבתי פמ״ג] סכל מכות שהתויב. פרי שכתוב כלו הדם על הקמים בחינת המתים. והיינו לפני פ׳ עוכם. הוא שם דב״ן. כמודע שהוא נעשייה. ומשם נשו אלה העבדים מאמנים. ויאל בכן שירה בכי טוב בעד כל הכתוב לחיים. והחתימה מעין פתיחה כמאי דפתח ביה:

וזהו התמון באגדה דיבעיה הסמוכה לכאן הפלאה מאד. ומפרשא כיד ה׳ הטובה עלינו בקוצר דברים מעטים מחזיקים את המרובה. כדרש בעוה״י נדקך יפה אף נפים. בלי שנטריח עצמנו ונכביד על הקורא בדקדוקים גלוים וודעים: שהתענה פ״ה תענית. כנגד שם דב״ן (שבו אהיותם כ״ל) מלכות. תורה שבעל פה קריץ לה. דינקא מאלהים. גי׳ פ״ה עם הכולל: כלבים שכתוב בהם לא ידעו שבעה. לאכול לשבעם דברים שכיסה עתיק יומין: יזכו. לעמוד בתחייה. דהוה ס״ל כר״א [כתובות קיא ילקוט ישעיה רמז רלח] כל שאינו עוסק בטל תורה אין טל תורה מחייהו. ענה לו מלאך מ״ה. הוא המלאך הגואל ישראל. מלאך הברית. מן השמים. דייקא. לפי שכתוב בהם ולכל ב״י. ולכל דייקא. פולט י״ל הלך לעוה״ב אחר הבירור והתיקון. בסוד כל בני ישראל בני מלכים. ולא עוד אלא שזכו לעבד עורות. משכא דחויא (עור גי׳ רע ו׳. כוה מאן קדום שמעורב בו) הוא עורו של לויתן שעתיד הקב״ה לעשות ממנו סוכה (ידועה. מפילוב שם הוי״ה אדנ״י שבאצילות) לצדיקים. שים להם בתי חיה משם. לא זכה אלא לנשמה דבריאה. עושין לו צל (בגולה דבגולה) גי׳ רם. אחר שנמתק מר שבו. שהוא ב״פ צרופי אלקים. לא זכה אלא לרוח דיצירה. עושין לו ענק גי׳ רך. שהכך קיוות דינין. ומטרי׳ עד סוף׳. שהוא עבד עולם כנודע. לא זכה אלא לנפש דעשייה. עושין לו קמיע. הוא כמו קן גי׳ רך. למתק דינין הקשים. ומטרי׳ קים (או קן) עשיה. והוא קיומו או קנו. והשאר שלא מדכך כל כך שהוא צד השער (רע ש׳) מסובך בדינין גסים מאוד. פורסו על חומת (גי׳ ג׳ מלואי אהי״ה. שהוא חומת) ירושלים (ומתהפך כחומר חותם. לבל ישלוט זר במעין חתום. כמו שהשכינו לפני החומה מאז. מקדם לג״ע לשמור דרך עץ החיים. היא חרב המתהפכת. שמתהפך לאו לרחמים. ע״כ פורסו עגליו. מה שהיה מלפנים בסתר טמון בחושך. ענן וערפל סביביו. כי עתה הולך זיוו (אף החלק החצוני הגרוע בו) מסוף העולם עד סופו. מן העולם (עילאה) ועד העולם (תתאה) אתה אל אחד. אין זר לא אחר. ולפיכך כל העור ראוי למלאכת שמים לכתוב עליו סת״ם. במקום שער ובמקום בשר (וכ״ל לאת ג״כ טוב טעם למה תפילין נכתבות על הקלף. מפני שד׳ פרשיות שבו רומזות לד׳ אותיות הוי״ה שהם בחסד. הממתיקין דיני העור ומעבירין שערותיו ונעשה חלק ונהרכך. שכן הקלף [עם האותיות והכולל] גי׳ ר״ך. ולכן אדרבה צריך להטיל בהן שערות. לאת קצת חלק לאיש שעיר) אבל מזוזה (גי׳ אדנ״י) צריך לכותבו על דוכסוסטוס מקום בשר להרחיקה מדיני השערות. מזוזה. מות מכל נדדיו. שכולו שב לקדושה. ועור חזיר ונעשה אור (כמלאכים) מבהיק אחר שפסקה זוהמתו היינו דמספק בעור הדג שאינו ראוי לכתוב עליו עד שיבוא אליהו ויאמר שפסקה זוהמתו. הלא יפלא הדבר מאד. אם באמת דג טהור הוא מדוע לא ידע הגהנו אם פסקה זוהמתו יותר מכל הבהמה והחיה עד שיבא אליהו. הלא דבר הוא. אכן נודע הדבר בבירור ע״פ דברינו מה טוב ומה יפה. כי הוא לויתן דג טהור. אלא שלא תפסק זוהמתו עד שיבוא אליהו דוקא. שהוא מלאך הברית (המבשר שנכרתה הערלה ונפסקה זוהמת הנחש) ויאמר לבית יעקב (התבונן והתפלא מאד מחכמת רז״ל ומה עמקו מתקו דבריהם וכמה מכוונין ונאמנים המה) מהמת שרחנו אלה השבר מלאתי והכבסו ונתלבנו בנהר דינור כמ״ש [המהומה ילקוט שמעוני משלי רמז] שומר פיו ולשונו שומר מצרה נפשו. קרי ביה מגרעת. גם הוא המוציא רע על בתולת ישראל. משום אל תלשן עבד אל אדוניו. אע״ג דמצואתו לא רוחץ עדיין. עד דאתכלי בעפר וכבור בבידי דמתכן:

הרי בעוה״י הדבר מבואר היטב ומחוור כשמלה חדשה. והוא מסוד ה׳ ליראיו. אכן עוד לאלוה מלין. כי עדיין לא יצאתי ידי חובתי בביאור השבועה מלפני הקב״ה מיום שגילה סודו לחבקוק הנביא. מאי שיאטיה הכא. ועתה שמע מעלות תמים דעים. ובס״ד אבאר הנעלם בנעלם ממנו. הלא הוא מאמר [illegible] בלא עוקצין. מדרש דשוחר טוב הובא בילקוט השמעוני [חבקוק ב] וזה תוכנו על משמרתי אעמודה. מהו מצור. שהעלה לו צורה [illegible] אמר אוי [illegible] נפה. א״ל הקב״ה. כל מי שעבר קדומו יבוא אלי. כמה אות. עד אנה ה׳ שועתי ולא תשמע. א״ל הקב״ה. [illegible] את תרשי אדמה [illegible] בן תורה ולא עם הארץ אתה. לך כתוב לך אלף בלות. ואח״כ מאמר הודיעני ה׳ את קצי. עכ״ל. כל הכא ומאי [illegible] על ואמר זה. לדקדק בו עמל הוא בעיני. על כן אדרוך מיד אל הביאור בעז״ה. שהנה הוא בקוצר [illegible] שכיל יבין [illegible]. כי חבקוק אתקרי בנוקבא. דכל נוקבא דאתאחד בה מוחא אקדים לרגלוי. ועל דא דחיל. כמ״ש ה׳ שמעתי שמעך יראתי. כמ״ש [illegible] ואמר פ׳ בשלח. והוא שידבר מבחינת שם ב״ן (לכן שמו חבקוק. מנין גבורה) היינו דאיתא התם. מלך דבוק מלכות. מקליה מזדעזע ודו״ק. וע״כ הוצרך לבכות מאדם ע״י שם בן ע״ב רי״ו אותיות גבורה הממתקת בחסד. והיא חרב המתהפכת מדינה לרחמי. והיה ירא ממותה הגינה דמוליה חזי. לכן הצר לו צורה. בחינת מקבה. איזו כאור המים. ואיכי צורה. שהיא ודאי שבלבה לה בלב אבה מגרה. לכן מה עשה. עשה לו תמר. שמירה בבעל״ס. והתיצב על מצור. מ״ל הוא חילוף שם י״ה. בחכמה תחיה בעלי״ה. ואמר ק״ע. ה׳ הויות גבורות. בסוד כה ה׳ רוכב על עב ק״ל. והוי״ו בחי׳ ו׳ קצוות. ורי״ש רבוע אלהים שם עלה להמשיך לו חיות. זה שאמר איני זז מכאן. א״ל הקב״ה כל מי שעבר כו׳. הוא סוד שבירת הכלים דמלכין קדמאין (היינו נרגא דמרע״ה. בסוד ד״ן שמות הוי״ה ב״ה וכמה אלהים. והיא בת עבר אמין. בבחינת התיקון. י׳ ספירות שלמות. וממחייה לעוג. שהוא מקבילו בקליפה. והיינו נמי מי שעבר קדומו. גי׳ שנ״ג. בני רשעים שברה ראשי תנינים על המים) והכונה. כל מי שעבר כלי שלו מהמלכים דמיתו. יבוא אלי. היינו הבירור מתוך שם ב״ן דמקבה. דרגליה יורדות מות בסבת חטא אדם הראשון. וידבק בו בחינת דכורא. ואולם להבין הענין על בוריו. יש לך לדעת. כי אין בירור דב״ן כ״א ע״י שם מ״ה האלפין (כמפורסם בכתבי האר״י) שהיותו מהאלף דמילוי הוא״ו. שביה בסוד א׳ דאהי״ה. ובהסתלק האלף בבאר הד הוא שאמר הכתוב. שופך דם האדם. כי נקרא אדם ע״ש הדם שבו תלוי ההיות. ע״י אל״ף דאהי״ה ברבוע. עולה ג״כ דם. וזהו מי שעבר קדומו. שעבר ומת וקר דמו בקרבו. והנה כשמע קול מי שעבר קדומו יבא אלי. הבין מהתחלה שאין לו תקנה כ״א ע״י בירור הכלים השבורים שיעלו בבחינת מיין נוקבין. כנודע שזה כל פרי תיקון ההתהוים לברר הניצוצות שנפלו ולהעלותן. חזר להתרעם עד אנה ה׳ שועתי וגו׳. א״ל הקב״ה שוי רב את יולדו. כבן פלאות חכמה. ידוע כי זעיר אנפין בחינת רוח מקנן ביצירה. וזהו שר״ל לא הבנת הכוונה. מה תזעק אלי. שוי רב את יולדו. הלא אם אתה חרש כשבר את תרשי אדמ״ה. היינו הנוקבה כנודע. שהיא אדומה מלאה דינין. ועזוב המה ודבק בעץ החיים. שזה שלמדתי לך יבא אלי ידבק בי. ויאכל מעץ החיים ואכל וחי לעולם. וחזר וביאר לו היטב בורר הדבר. הלא בן תורה אתה. שהיא עץ חיים למחזיקים בה. ולא עם הארץ שעליו נאמר וארץ רפאים תפיל. על כן איך צריך להתירא מורא. ומדוע ריבות אל יולדך שהוא חיות

דחיי . וכך הדבר תלוי לבחור בחיים מאחר שבן תורה אתה . רלוק לידע עומק הדבר . לך כתוב אלף בלוח . גי' דם . ותכתוב בו (לא אמר עליו) שלמטה הי"ו . שהוא ודאי לוח ועץ החיים . והמעלה אדם . שהוא מ"ה . בתי' דשרת . עמו מקור חיים לאור באור פני מלך חיים כנ"ל . הרי שמי שם חיים בידך . חיים לדבקים בו . ולא תצטער עוד לדבר הזה : בחזור נענין . ישעיה זה תלמידו של ר' חנינא בן דוסא . שהיה אומר זה חי כו' . שהיה בקי ומכיר עצמו עץ החיים ועץ הדעת . וחוזה לביות כמותו להבין טעם חיותן של עמי הארץ נע"ל . מאחר שנדבקו באולגא דמותא . לפיכך מתגלו לבלבים . והיה מצטער טומר צריך יגעתי . מאחר שגם עמי הארץ זוכין להדבק בעץ החיים . וזו שהשיבו לו מאד (ואולי היה ישעיה זה דלון ישעיה הנביא שאמר זה הכתוב . וזולת זה לא מצינו שם זה בכל התלמוד והמדרשים) ושבור היה להבדל בהמתקת דיני המקבלה בלבד . כי היה מסר שבזה תלוי קרן החיים הנצחיים . ונענה לו מלאך מן השמים דייקא . להגיד ולרמוז לו סוד הענין על אמיתתו . במה והיכן תלוי השגת החיים גם כמוס"ו . כאמר דאיקרי שמים . המשכיל יבין . והוא הסוד שגילה לחבקוק הנביא . שהוליך לכך מחמת אחיזתו בדרגא דמותא . והיינו מני דיליבכתן לדוד המע"ה דמסתפי מגה ושאל . הודיעני נא קצי . הוא כמו קן הקן של חבקוק . שניהם לדבר א' מכוונים . קן חי (וכו תלוי גם קן סימן) ולא מצינו שאלה א לאולתן . משום דדוד כמי לא הוי ליה חיין כלל מגרמיה [זהר לך לא] דהוא מעלמא דנוקבא כידוע . ותי בגלל התכמה . וכדברים לא הוי מלאך המות יכיל ליה . ומשגילה הסוד לחבקוק . ואף זה ברמז וסוד . מפני כבוד אלהים הסתר דבר . לא גילהו עוד . כי הרי ים לנו ממי שלמוד הם הוא תכם ומבין מדעתו . כן דעת תכמה תחיה חיים לבעלך . ודי חלב ודבש כבשים ללבושך . עטה עטרה גרלבך . בסגלה ובסודה

לנצר מלכי קדושי וקדושך . סליק :

רברי יעקב בן לבי . אם באמת ובתמים המתן הסגולי לכתוב פירוש פרק שירה זה מחסון גדול . מבלי שהות ועיון והתיישבות הצריך למחדש דברים כאלה העומדים ברומו של עולם . ולכתוב במעט הסתכלות והתבוננות קטן ביאור על כל מעלם . כמש"ל בהקדמה כי בפתאום היה הדבר . שעושה במלאכה לא כמיתי לבדר הדברים לטלתם ולהעתיקן כראוי . רק מפי אני קורא או כותב על ספר בדיו ומיד הפועל מדפים גליונא . בלי ביטול ועבדי בכלי שני וכמינה . כי על כן במשמו דברים בגו בכבת המסירות . וגלוי דאית ביה קדמוני לאמרו . שב"ז אל יחשוב השמעיין להבין מסר עומק כוונתי . ולירד מיד לסוף דעתי (ואפי' בדברים המגלים לא ימצא למצוא חידתי . עם מה שיושעם לאמו מתיקות השמנים החמודים . וחלקם לבין למודים . נתנה אלהים היא . לא בצדקתי ולא בחכמתי כי גבונותי (כי ה' יתן חכמה . למען דיבנא יתנבם . ולאוהביו יאכל פריה) כי מי אני יבמי ועניים . תסר כל . בער ולא אדם . טרוד בעסקים שונים ומשונים . לא ירפוני לבלוע רוקי . ומכל מיני טרדות ס' קבין נפלו לחלקי . ולא כדיתא דמהי . ולבון עלגים המהר לדבר לאות גדולות ונפלאות ממני ולא אדע . אין זה כי אם עזר וסיוע אלוקי בלי ספק ומלתא על למוי) לכן אם אני רוכ"ל [ע"פ המדרש שה"ש פ' ג' . רוכל דא יעקב . וע"ש שקיבץ כל הדברים טובים ומבושמים בסידור שלו כרוכל הזה] מגלה סוד . מ"מ גליתי טפח וכיסיתי טפחיים מה שראוי להסתירו . ומעודי בדברים נסתרים הלגע לכת בתרתי . ואפי' בנגלים הקשר הבלם (לא התסר וליהנא קטיעא) שהבתי (אם לא נוס שהיא להפארת המגולה כראויה) והמשכיל אשר עיניו בתכמה פקח . יבין וישמע ויוסף לקח . ובאמת עתה ראיתי . כי חכמה גדולה ועמוקה מאד חמדה גנוזה . הודיעו ע"י פרק בשיר הלזה . והבליעוה בנעימה והכניסוה בין המימין . ולא האמנתי מתחלה בעוד שלא מתחי דעתי ומחשבתי עליו לא יגעתי ומצאתי אל תאמין . אך כשטרחתי מעט והסרתי אוכל באתי מיד אל בית האוצר וסגולת מלכים הבה לנוהר מסייטן אותו ליכנס דרך ימין . יגעתי ומצאתי באר מים חיים תאמין . יתברך לעד החונן לאדם דעת מפיו יתן תבונה וחכמה למבקשיה משפיע ומזמין (עתה דבר לי אליך השר הספקה העולמי חכם בעיניך שהיית מלעיג על דברי חכמים בהגדה ומתלוצץ . הלא תעמוד משתומם משתאה על המראה הגדולה והנהה כמראה הבזק ואור מתנוצץ . ותכיר דבר ה' בפי החכמים האלהיים ז"ל אמת כפטיש יפוצץ . האולך בחייך אמור נא הראית פה מתוק ולשון חלק כמוהו . היה איפה כזאת מליצה נמרצה וחזקה . ומשל וחידה עמוקה . עשויה באמת וביושר ארוגה בחכמה נוראה רחבה מני ים אין חקר לתבונה . ואין קצה לתמונה . תפוחי זהב במשכיות לבב כוסף משמחים לב יודע . ועריבים לשומע . ותדע כי מוצך הרע גרס . להטיל מום דופי בקדשי שמים . ותבכה לקושי זמנך . ולא לבדך תשא עון כסלותך . ומעוק תשוב ותתחרט . ראשך בקרקע תתבוסס ושעריך תמרט . ובסוך הסרס . על שלא זכית לבוא בסודם . כי לא בחכמה אנשית ברוב דברים ועניינים דקים נגומים שדומים קדים ימס כשם תמודם . החכמה האלהית כי חיים היא ולאנשיה תכמו עצמו מאד כביר מצאה ידם . ותתנן נב' אולי יש תקוה כי זה כל האדם) : סליק פירוש זמרת הארץ .

כל בעלי שירה. לנורא שאו זמרה. שיר מיחד וארבע תנועות בדלת. יתד ושלש תנועות יתד ושלש תנועת בסוגר:

לְכוּ נָא הַגְּבָרִים . גְּשׁוּ אֵלַי עִבְרִים . קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים א בָּרִים : ב בְּרֹת
פֶּרֶק שִׁירִים . דְּבַר כָּל נוֹצְרִים . אֲשֶׁר עָבַר בֵּין ג גְּזָרִים זָרִים : רְאוּ עַתָּה
ד טוּרִים . חֲבוּר זָהָב ה תּוֹרִים . אִמְרֵי שֶׁפֶר טְהוֹרִים ו הוֹרִים : מְסוּדָּר
בִּסְדָרִים . מְבוֹאָר בְּאוּרִים : יְקָרִים ז קָרִים ח כְּפָרִים ט פָּרִים . שְׁתוּ יֵין
י חִוָּרִים . כְּצֶמֶר צְחָרִים . מְנֻקָּה מִכָּל שְׁמָרִים מָרִים : עֲלוּ אֶל רֹאשׁ הָרִים .
שְׂאוּ קוֹל יא זַמָּרִים . תְּנוּ תוֹף כִּנּוֹר יְשָׁרִים יב שָׁרִים : שְׁבוּ זִקְנֵי עָרִים .
מְתֵי חָכְמָה שָׂרִים . תְּנוּ לֵבָב בִּסְתָרִים יג תָּרִים : רְדוּ אֶל גַּן יד מוֹרִים .
פְּנוּ אֶל טו הַדּוּרִים . כְּכוֹכְבֵי שַׁחַק מְאוֹרִים טז אוֹרִים : קְחוּ זִמְרַת יז אוֹרִים .
יח הֲלֵךְ יט יְעָרִים . אִכְלוּ לֹא דְבַשׁ דְּבוֹרִים כ בּוֹרִים : לְאַדִּיר אַדִּירִים .
יְהֻלָּל כא בִּשְׁעָרִים . יוֹשֵׁר לַבּוֹקֶר לְדוֹרִים דוֹרִים :

שתו יין הרקח. עיני עורים יפקח. ורוגנים למדו לקח:

(א) גבורים וכו'. מלשון ברי לבב : (ב) בתרו : (ג) חתיכות : (ד) שורות : (ה) הדווים : (ו) אבות : (ז) כמים קרים וגו' שמועה טובה : (ח) כפרים עם נרדים : (ט) פרים וכבשים : (י) יין הלבן כלומר אמר לבן : (יא) זמרים . תואר . בשקל גבורים : (יב) מבוררים : (יג) חופשים הוקרים : (יד) מלשון מורי עם בשמי : (טו) לשון הוד והדר : (טז) מאירים . פועל יוצא . כמו הבוקר אור : (יז) מלקטים . מלשון אריתי מורי בשמים : (יח) לשון הלך יבש : (יט) לשון יערי עם דבשי : (כ) ריקים בוממים עוקצים : (כא) בשערי העיר :

ג) מבוא הבית הנהגת הבקר. בשם ה' אל עולם. הנהגת האדם בהקיצו משנתו:

(א) שויתי יְהֹוָה לנגדי תמיד. הוא כלל גדול בתורה. שיתבונן האדם שמלך גדול ממ"ה מסתכל על כל מעשיו . ויירא ממנו ויבוש ויסתיר פניו . ויתן על דרכיו לבו ועיניו . בשבתו ובלכתו בשכבו ובקומו יבוש רעיוניו . כעבד נאמן הירא לעבוד ולעמוד לפני אדוניו . ותם ישכב על מטתו . לא ערבה לו שנתו . רק לגמור בריאתו . כדי למהר לשוב אל משמרתו . ויצטער על הבדת ומנו סיקר שאינו חוזר מחר . לכן יתגבר כארי שיהא מעיר השחר . וזמן תפלה לא יאחר [סי' א] : (ב) וז"ל ס' המוסר [פ"ד] וצריך האדם לקדם פני ממו קודם תפלה . ובהקיצו משנתו יירא מן השי"ת ויזדעזע ויהיה נכנע ומפחד מאימת המלך יתב' . ויזכור חסדו ואמונתו אשר

שמר לו שפקיד נשמתו להיות והחזיר לו כשמתו. ולא יתב' כבורה כלום שמגדיל לעשות עמו. ע"כ: (ג) וכנה לזה תקנו חכמים ברכה מיוחדת דגרכי' בגרות: [ברכות ס] כי נתער מבנתיה. לימא אלהי נשמה שנתת בי. והאידנא דלא זהירי מגיעת מקום הטנופת. הנהגו לאמתויי עד לבתר דמשו ידייהו (ועמ"ש בס"ד בחבורי לאו"ח סי' מ"ז) ובם חסידים מארצותם ז"ל הוסיפו מדעתם. והתחילו לנהוג לומר בשקומם מבנתם:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם. שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ:

(ד) וכו"ע. שאם אין ידיו נקיות לא יאמר נוסח זה בשפתיו. אע"פ שבפדס"י כתב שיכול לאומרו קודם שנטל ידיו. מ"מ טב וא"ת עדיף לדעתי. אם ידיו מטונפות ודאי. יצא שכרו בהפסדו. עמ"ש בחבורי הנ"ל בס"ד. ואפי' בכהם יש להחמיר בזוכב ערום. דכודאי פגע דמי. ולכן מי שאינו ישן בבתי ידים. יראה לי שטוב לו שיהרהר כן בדעתו ויהרהר נוסח זה במחשבתו ודיו. על כיוצא בזה נאמר. אמרו בלבבכם על משכבכם: (ה) ובמדרש הנעלם מזוכר חדש פח (ד' לד ג מדפוס ווילנא) מצאתי בענין האמור בלשון זה. כמה יש לאדם ליזהר ולבדוק עצמו ומעשיו בכל יום. שאין קם מגפרא יימר:

יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי. שיהא לבי נכון ומסור בידי שלא אשכחך:

ו) והאומרו. יזהר כמו כן שתהיינה ידיו נקיות: (ז) תקנו חז"ל נט"י בבוקר מפני ב' דברים. א' כדי להעביר רוח רעה. ועוד מחמת שיהיו נעשין בריה חדשה. וגם לדמיון כהן שמקדש עצמו מכיור לעבודה. ולפיכך צריך נטילה הגונה כתקנה. וראוי ליזהר בה בכל הדברים המעכבים בנטילת ידים לאכילה (ועיין מ"ש בחיבורי בס"ד מוסף ע"ז). יזהר לערות מים על כל יד ג"פ. וכדי לצאת ידי כל ספק. נכון לשפוך על כל א' ג"פ רצופין ועוד ג"פ לסרוגין. כמ"ש שם: (ח) כי משי ידיה מברך ענט"י. וכן נכון לסדר שאר ברכות השחר כל אחת בשעת מעשה. כיצד הנכנס לבה"כ קבוע בפתח אומר:

התכבדו מכבדים קדושים משרתי עליון. תנו כבוד לאלהי ישראל. שמרוני שמרוני. עזרוני עזרוני. סמכוני סמכוני. המתינו לי עד שאכנס ואצא. שכן דרכן של בני אדם:

(ט) ויראה שלא לעמוד במקום הטנופת כשיאמרנו. ואם שמתוב בפ"ע [סי' ג] שלא נהגו עכשיו לאמרו. עמ"ש בחיבורי בס"ד שנכון לומר. והראוי לעשות כן כפי דרכיו ודעותיו. וכן דעת האר"י ז"ל. אולם כבכמתי שם. דהיינו דוקא בדברא כמו בימיהם ז"ל דבתי כסאות שלהם היו על פני השדה בארבה דשכיחי מזיקין. מה"כ בב"כ שלנו שבעיר וקבל בבתים. אין קפידא כל כך. וה"ש סליק למנהגא דידן. א"ש בשפה על כסא בתוך חדר שבבית. אין מקום לאמרו: (י) (ולאידך אחריני כסא במילי דבכ"כ. אפיק לבוגא מילתא. הוה עומד בהפלה ונסתכל ונזיק בהתעטש. מרחיק לאחוריו ד"א ומתעטש. וממתין עד שיכלה כרוח ואומר:

רבונו של עולם. יצרתנו נקבים נקבים חלולים חלולים. גלוי וידוע לפניך חרפתנו וכלימתנו בחיינו. רמה ותולעה באחריתנו.

ואחר לתפלתו [סי' קג] (עמ"ש בס"ד בחבורי) ואפשר דהייך נמי לגמריה כי קאי בברכות ארוכות או בק"ש ובאמצע תפלה דמיושב: (יא) עשה צרכיו ויצא אפי' הטיל מים בלבד. נוטל ידיו ומנגב ומברך אשר יצר את האדם כו' וסומך לה ברכת אלהי נשמה [סי' ז] ואם לא בודק נקביו לא יברך אשר יצר (עמ"ש בחבורי הנ"ל ובש"י סי' ט"ז) מברך שלא עשני גוי. עבד. אשה [סי' מו]: (יב) כי שמע קול תרנגול כימי ושירשלם קריאתו (עש"י סי' קנ"ב) אפי' קודם ע"ה. מברך הנותן לשכוי בינה. לא שמע. מברך כשיאיר היום: (יג) כי פתח עיניו (מעצמו או בידיו ע"י מפה. אבל לא בנטל ידיו. עמו"ק) לימא פוקח עורים [שם]: (יד) כי פריך יתיב. לימא מתיר אסורים [שם]: (טו) כי זקיף. לימא זוקף כפופים [שם]: (טז) כי לביש. לימא מלביש ערומים [שם] בתלמודא משמע שיש לברך ד' ברכות בעודו במטה עד שלא ירד ויעמוד על הארץ. לפי שבהם ז"ל היו מטלין ידיהם במטה או היו מהרין שלא ליגע בידיהם במקום מטונף או בדברים קודם שנטלו ידיהם (כמ"ש בחבורי בסייעתא דשמיא) והאידנא

דנהוג עלמא לברוכי מלביש ערומים מקמי מתיר אסורים. נ"ל מבואר שהוכבים ערומים ולובשים בגדיהם עודם במטה בטרם ישבו ויעמדו. אבל אין נכון לעשות כן ליגע בבגדיו קודם שיטול ידיו. ולא ילביש עצמו כי אם המכנסים ובתי תגלים כדי שלא יצא ערום ופותח שיוכל לברך על נטילת ידים תיכף סמוך לנטילה. ושאר בגדיו העליונים יניח עד לאחר הנטילה ואז ילבשם. מ"מ נראה שאין קפידא בסדר ברכות שתים אלה. דכל חדא דמתרמיא קמא קמא דמטי לידיה שפיר דמי לברוכי עלה ברישא. אי איתרמי דלביש מקמי דיתיב. מברך מלביש ערומים תחלה. ואי יתיב וזקיף מעיקרא והדר לביש. לימא מתיר וזוקף בתר הכי וימא מלביש. כל חירש לפום אורחיה מסדר להו ולית בהא קפידא. וכן לא נהגו להקפיד לברך אלו הרבע ברכות בשעת עשייה דווקא כלשון הגמ'. ואפי' המדקדקים שאין מסדרין אותן כבכל"ע. ומוקים עמם כדי שלא להפסיק הרבה בהוייה אחר שקמו ממטתם עד שיברכו ויודו על ההנאות הבאות מיד. מ"מ קשה ליזהר לברך ברכות המכוות בשעת הרגשת ההנאה על המעשה הראשון ממש. אלא מברך שאין שוהין ואין יושבין קודם שיברכו הברכות. וסומכין בברכת מתיר אסורים על הישיבה שישבו כדרכן במטה כשניעורו וקמו. מ"מ נראה שטוב לברך ברכת מלביש סמוך ללבישה. ובברכת מתיר וזוקף והאי מעכב הסדר כדאיתא בש"ע [שם]: (יז) כי קאי אארעא. מברך רוקע [שם]: (יח) כי סיים מסאני (נ"ל ע"י בתי ידים. או אינו מברך על נעילת המנעלים עד אחר שיזקם ידיו) מברך שעשה לי כל צרכי [שם]: (יט) כי מסגי. מברך המכין [שם] וסדר ג' ברכות אלו מעכב (וכמ"ש בהפסק הסדר. אוני מסגה הדעום הוא. אולם אם הלך קודם שינעול מנעליו. ודאי מברך תחלה המכין): (כ) כי אסר המייניה. לימא אוזר [שם] (ונראין דברי האומר. שאם לא נעל מנעלים ולא חגר חגורה שאינו מברך עליהם בהם ומלכות (ומה שחיסר ממאה ברכות. יש לו להשלימן כדרך שאמר בגמרא ופוסקים) מ"מ בפ"ב ויפ"ל אם הולך במנעל של עור ואל גמי וכיוצא בהם. נ"ל שיש לו לברך ברכות הנ"ל. כמ"ש בחיבורי הנ"ל בס"ד): (כא) כי פריס סודרא ארישיה. לימא עוטר [שם] ולפי מה שאנו נוהגין בזה בכה"ש לברך אותה אחר השכמת ספילין. מ"מ ראוי להקפיד שלא לשום כובע עליון ברגלה עד אחר השכמת תפילין של ראש: (כב) אח"כ מברך הנותן ליעף כח וברכת המעביר שינה [שם] (ואם הוא מדרך. סומך לה הס"ד. כהנ"ל בס"ד) וקבלת מלכות שמים וברכת התורה. כל הסדר עד פ' העקדה וקרבנות. שאינו אומרם עד שיאיר היום. אח"כ יאמר זה

אל אלהי הרוחות שליט בעליונים ובתחתונים. תן בי כח לעבודתך וליראתך ולתורתך. שיקוים בי מקרא שכתוב בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך אל יחסר: ואהיה כלי מוכן לקבל נפש רוח ונשמה אשר נפחת בי. כדי שאחזור לעתיד למקום שחצבת נפשי ורוחי ונשמתי משם. שלא אבוש בעולם הזה ולא אכלם לעולם הבא. ולהיות חלקי עם אותם הזוכים לחזות בנועם יי ולבקר בהיכלו. כלו אומר כבוד אמן:

(כג) אם עדיין לילה ורוצה לנהוג תיקון חצות כמ"ש בסמוך לקמן. קודם יאמר לו. ולאמנם לענין חיוב קימת חצות שחדשו המקובלים אם מהג בכל מקום. עמ"ש בחבורי סי' א. מכל מקום נכון להתאבל ולקונן על החורבן והגלות בכל מקום ובכל שעה. וכ"ש בשעות שהמשמרות כדאיתא בגמרא ופ"ע [סי' א] אחד המרבה ואחד הממעיט שנה שכרו אחד (ובכל יום שאין בו נ"א אומו מהג) ויבקש רחמים שבא. ויתאבל ויתן קולו בבכי וקינות. ואח"כ אם יש פנאי יעסוק בתורה שבע"פ לגרום ולשמש:

(א) כל ירא שמים יקדים ליתן בתחלת הלילה כדי לקום בחצות . ויכין פרגול שחור להקיצו . ואם אינו מקיץ . ישכור אדם להקיצו . ולא יבוש מבני אדם (אפי' חשובים וגדולים . ויסיר מהם כל האפשר . אלפי בימינו יעשה . שילמדו ממנו . אך יכוין לשם שמים . לא להתפאר) שמלעיגים עליו בעבודת בוראו . ומ"מ לא יענה עזות נגדם (סי' א) : (ב) יקום בחצות . או בסוף שליש הלילה ובסוף שליש ב' ובסוף הלילה (והוא זמן שומרים לבוקר אפילו בקיץ . ואם הוא קרוב לנץ החמה . יאמר תהלה הקינה ואח"כ שומרים לבוקר) ועכ"פ יקום ברחם אשמורה ב' ולפחות חצי שעה קודם עמוד השחר (ובשעס"ד . אפי' עלה ע"ה יאמר התיקון . אפי' לא ישאר פנאי ללמוד) . ולאמר תיקון חצות ותיקון א' משמרות בכונה ובלעג ובכיה ודאגה על החורבן (שם) : (ג) טוב שיאמר בשנה מהרבה בלי טוה . וכן בתלמוד תורה . והיכול ללמוד . טוב ללמוד מלמרכות בתחנה (שם) : (ד) זמן חצות שוה בקיץ וחורף . י"ב שעות לאחר חצי היום כשהחמה באמצע הרקיע נראה כל אדם . שהוא אמצע לילה ממש . והוא עת רצון בכל מקום ומקום (וי"א לבכות על החורבן ממש קודם חצות ובתחלת יעסוק בתורה) וכן יתבונן העודר לקום בחצות (וכן יש לחשוב מה שמזהירים על שעת התקופה . ובעל נפש יוכל להחמיר על עצמו להקפיד אף על השעות מתחלת היום או הלילה ממש) ויקסם שלאשמורת יחלק הלילה מצאת הכוכבים עד עלות השחר לג' חלקים בקיץ ובחורף (שם) : (ה) מותר לעשות תיקון חצות בפרהסיא בבהכ"נ בשבבים אפי' אין כל הצבור עושים כן . ובחורת חצות הקבוע להם חדר סמוך לבית הכנסת ולאחר סקבלה רואים שיאמרו בבהכ"נ שישו ג"כ עשרם ראשונים . יעשו כן . אך אם מיהם בחורים המדברים לפעמים שיהם בטילה ולא יעברו עצמם מלשיח גם בבהכ"נ. מוטב שיאמרו בחדר (שם) : (ו) אין לעשות התיקון בתחלת הלילה (אפי' בקיץ) ובראם אשמורה ב' . ובמקום שמרבין בסליחות בער"ה ויוה"כ באשמורת וגם שמן נפילת אפים . ססמך לעשות התיקון כל השנה יעשה או ג"כ קודם הסליחות . ואם קם באשמורת וכבר הציבור אומרים סליחות ואין פנאי לומר שניהם . עדיף לומר התיקון ולאמר אח"כ הסליחות ביחיד (שם) : (ז) השכינה נקראת פעמים רחל ופעמים לאה . וצריך לעשות לה ב' תקונים בחצות . א' לקונן על שהלכה בגולה בעונותינו . ותבכה ותקונן בכל לילה אחר חצות על נערה. והייב אדם שגרם לה זה להשתתף בצערה . ונקרא תיקון רחל . וזהו רק ביום שיש נפילת אפים . והב' ללמוד . ונקרא תיקון לאה . וזהו תמידי . רק ביום שאין נפילת אפים מדלג מזמור יעקב ומזמור נ"א (סע"ג):(ח) תיקון חצות הוא יותר השוב מתיקון שומרים לבוקר . כי סדר זה נאמר משמים ע"פ אליהו ז"ל . ובזוהר . בכה ר"א ואמר . ת"ח עד השתא קוב"ה אזדעזע תלת מאה ותשעין רקיעין ובטש בהו . ובכה על חורבן ביהמ"ק ואוריד תרין דמעין לגו ימא רבה . והדכר לבטסי מגו בכיה כו' . וכל בר נש דבכי ואריס קליה על חרבן מיתא דקב"ה . זכי למא דכתיב לבתר . יחדו ירננו . וזכי למחמי ליה בתובת בחדותא . ובזוהר חדש . משמירה שניה . תמן איגון ממנן אתרין דאקרון אבילי ציון דקא מתאבלו על חרבן בהמ"ק . ובההוא שעתא דקריאת הגבר ט' . קרי בחיל ואמר . אתערו לבכיה דבית מקדשא. כל איגון מאריכון דשלום דכתיב מלאכי שלום מר יבכיון. כולהו מתכנשין לבכיה דבית מקדשא . מאן חמי ערבוביא. דכל חי לי שמיא וכל רתיכין קדישין געו ובכו והקב"ה געי ובכי כו' . כדין איהו בעיט ברקיעין כולהו . וכל חיילין וכל רתיכין בכין ומתאבלין . מאי קאמרי . אלהים באו גוים גו' . על מהרות בבל גו' (שם) : (ט) אוכל בלילה רק מיני מרקחת המושכות הלב ויוכל לעמוד רוב הלילה בעסק תורה בלי שינה (ר"א): (י) אחר שתעשה צרכיך ותרחץ ידיך ועיניך ותלבש מלבושיך ותאמר ברכות השחר . תשב אצל הפתח סמוך למזוזה ותחלוץ מנעליך (ותטול ידיך) ותעטף ראשך כאבל ותרבה בבכיה כפי כחך . ותקח אפר מקלה ותשים על מצחך במקום הנחת תפילין ותאמר לשום לאבילי ציון פאר תחת אפר ואח"כ תאמר זה (סע"ג) :

שיר המעלות הנה ברכו את ה' כל עבדי ה' העומדים בבית ה' בלילות : שאו ידכם קודש וברכו את ה' : יברכך ה' מציון עושה שמים וארץ :

יאמר מזמור ק"ל . ויכוף ראשו ויתן עיניו בקרקע . והמרמר בבכי ויאמר סידרי אלהים ואלהי אבותינו כו' אשמנו כו' (בתפלת יו"כ) עד על כל פשעים . ואח"כ יאמר מזמור קל"ז על נהרות בבל ויכוין לבכות על חורבן בית ושריפת התורה. ומלו ממכרו רזים לחילונים והוא גלות התורה . ואח"כ יאמר מזמור ע"ט מזמור לאסף ויכוין לבכות על הריגת צדיקים . ואח"כ יאמר זה (שם) :

זְכוֹר יְיָ מֶה הָיָה לָנוּ . הַבִּיטָה וּרְאֵה אֶת חֶרְפָּתֵנוּ : נַחֲלָתֵנוּ נֶהֶפְכָה לְזָרִים בָּתֵּינוּ לְנָכְרִים : יְתוֹמִים הָיִינוּ וְאֵין אָב . אִמֹּתֵינוּ כְּאַלְמָנוֹת : מֵימֵינוּ בְּכֶסֶף שָׁתִינוּ . עֵצֵינוּ בִּמְחִיר יָבֹאוּ : עַל צַוָּארֵנוּ נִרְדָּפְנוּ . יָגַעְנוּ וְלֹא הוּנַח לָנוּ : מִצְרַיִם נָתַנּוּ יָד . אַשּׁוּר לִשְׂבֹּעַ לָחֶם : אֲבֹתֵינוּ חָטְאוּ וְאֵינָם . וַאֲנַחְנוּ עֲוֺנֹתֵיהֶם סָבָלְנוּ : עֲבָדִים מָשְׁלוּ בָנוּ . פֹּרֵק אֵין מִיָּדָם : בְּנַפְשֵׁנוּ נָבִיא לַחְמֵנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַמִּדְבָּר : עוֹרֵנוּ כְּתַנּוּר נִכְמָרוּ . מִפְּנֵי זַלְעֲפוֹת רָעָב : נָשִׁים בְּצִיּוֹן עִנּוּ . בְּתֻלֹת בְּעָרֵי יְהוּדָה : שָׂרִים בְּיָדָם נִתְלוּ . פְּנֵי זְקֵנִים לֹא נֶהְדָּרוּ : בַּחוּרִים טְחוֹן נָשָׂאוּ . וּנְעָרִים בָּעֵץ כָּשָׁלוּ : זְקֵנִים מִשַּׁעַר שָׁבָתוּ . בַּחוּרִים מִנְּגִינָתָם . שָׁבַת מְשׂוֹשׂ לִבֵּנוּ . נֶהְפַּךְ לְאֵבֶל מְחֹלֵנוּ : נָפְלָה עֲטֶרֶת רֹאשֵׁנוּ . אוֹי נָא לָנוּ כִּי חָטָאנוּ : עַל זֶה הָיָה דָוֶה לִבֵּנוּ . עַל אֵלֶּה חָשְׁכוּ עֵינֵינוּ : עַל הַר צִיּוֹן שֶׁשָּׁמֵם . שׁוּעָלִים הִלְּכוּ בוֹ : אַתָּה יְיָ לְעוֹלָם תֵּשֵׁב . כִּסְאֲךָ לְדוֹר וָדוֹר : לָמָּה לָנֶצַח תִּשְׁכָּחֵנוּ . תַּעַזְבֵנוּ לְאֹרֶךְ יָמִים : הֲשִׁיבֵנוּ יְיָ אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָה . חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם : כִּי אִם מָאֹס מְאַסְתָּנוּ . קָצַפְתָּ עָלֵינוּ עַד מְאֹד : הֲשִׁיבֵנוּ יְיָ אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָה . חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם :

זכור ה'. מעות שהיה לנו אז : חרפתנו . עתה : בכסף. שיהא לשאוב מהמבר מפני שלוניים . קנינו מהם בכסף : רדפנו . בעול עבודה קשה : יגענו . והדבר שיגעו עבודה . לא הונח לנו : יד . שיעזרם . ולאשור . שישביענו בלחמם : בנפשנו . שהיינו מסוכנים בהבאת מזונותינו מהשדה . מפני חרב במדבר : נכמרו . נתחממו : זלעפות . לשון שריפה : עינו . בשלמיהם הגויים שם . עתה פניהם רחיים ונפח . ליגעם . ובין בעץ כשל כחם : על זה . שנעקרה כל אתריו : דוה . ירעבו שלשולים הבב . ולמה נצח תשכחנו : תשכחם . בתוחלים . לא היה לך לקצוף מאוד כמו שקצפת : כשינם . לא מסרים במוכחם . כל מקרא שלמה :

הַבֵּט מִשָּׁמַיִם וּרְאֵה . מִזְּבֻל קָדְשְׁךָ וְתִפְאַרְתֶּךָ . אַיֵּה קִנְאָתְךָ וּגְבוּרֹתֶיךָ . הֲמוֹן מֵעֶיךָ וְרַחֲמֶיךָ אֵלַי הִתְאַפָּקוּ : כִּי אַתָּה אָבִינוּ . כִּי אַבְרָהָם לֹא יְדָעָנוּ וְיִשְׂרָאֵל לֹא יַכִּירָנוּ . אַתָּה יְיָ אָבִינוּ גֹּאֲלֵנוּ מֵעוֹלָם שְׁמֶךָ : לָמָּה תַתְעֵנוּ יְיָ מִדְּרָכֶיךָ . תַּקְשִׁיחַ לִבֵּנוּ מִיִּרְאָתֶךָ . שׁוּב לְמַעַן עֲבָדֶיךָ שִׁבְטֵי

נחלתך : למצער ירשו עם קדשך . צרינו בוססו מקדשך : ועתה יי אבינו אתה . אנחנו החומר ואתה יוצרנו ומעשה ידך כלנו : אל תקצוף יי עד מאד ואל לעד תזכור עון . הן הבט נא עמך כלנו : ערי קדשך היו מדבר ציון מדבר היתה ירושלים שממה : בית קדשנו ותפארתנו אשר הללוך אבותינו היה לשרפת אש וכל מחמדינו היה לחרבה : העל אלה תתאפק יי תחשה ותעננו עד מאד : המאס מאסת את יהודה . אם בציון געלה נפשך . מדוע הכיתנו ואין לנו מרפא קוה לשלום ואין טוב ולעת מרפא והנה בעתה : ידענו יי רשענו עון אבותינו כי חטאנו לך : אל תנאץ למען שמך אל תנבל כסא כבודך . זכור אל תפר בריתך אתנו : כה אמר יי קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים . רחל מבכה על בניה מאנה להנחם על בניה כי איננו : יי ממרום ישאג וממעון קדשו יתן קולו . שאג ישאג על נוהו : ויקרא אדני יהוה צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד ולקרחה ולחגור שק : על אלה אני בוכיה עיני עיני ירדה מים כי רחק ממני מנחם משיב נפשי היו בני שוממים כי גבר אויב : הן אראלם צעקו חוצה מלאכי שלום מר יבכיון :

ותאמר אח"כ אלו חמשה קינות . קינה א' חיבר הרב מוהר"ר משה אלשיך זלה"ה :

הקבצו ושמעו בני יעקב כלכם . קרעו לבבכם ואל בגדיכם . כי בפשעיכם שלחה אמכם . ותנו כבוד ליי אלהיכם :

מי האיש החפץ חיים וחיך אוכל יטעם לו . אוהב ימים לראות טוב ולבקר בהיכלו . והאלהים יראה לו . לשכון באהלו מבלי לו . אשר לא עמל בו ולא גדלו :

אנה הלך דודך תרקיע עמו לשחקים . אנכי הטאתי והוא אסור בזיקים . ועל זאת ספדו והילילו באו ולינו בשקים . ברחובות ובשוקים : שכינה מה אומרת קלני מראשי . הגדלה והגבורה והתפארת עטרת ראשי . והנצח וההוד אין דורש לנפשי . ותזנח משלום נפשי : על זאת אספדה ואילילה . אסלדה בחילה . קולי כחולה . מעי מעי אוחילה . למענכם שלחתי בבלה . ואני בתוך הגולה : עונותיכם הטו אלה וחטאתיכם . הגליתי אתכם

ליסרה אתכם . ויתעבר יי בי למענכם . וישלחני אלהים לפניכם :

בבית ישראל ראיתי שערוריה . אין איש שם על לב שלמה אהיה כעוטיה . כבקר נטוי וכגדר הדחויה . המדבר הייתי לישראל אם ארץ מאפליה :

ידענו יי רשענו ועון אבותינו . הננו אתאנו לך יי אלהינו . שוב למען עבדיך וסלחת לעונינו . תשוב תרחמנו ותכבוש עונותינו :

ויאמר יי אהבתי אתכם . כל ישעי וכל חפצי אשוב לרחמכם . שובו אלי ואשובה אליכם . אנכי אנכי הוא מנחמכם :

אמרו לבת ציון כה אמר אדוניך . תחת היותך עזובה יבעלוך בניך . וכמשוש חתן על כלה ישיש עליך אלהיך . והיית עטרת תפארת ביד יי וצניף מלוכה בכף אלהיך :

קינה ב' חברה . החכם השלם איש האלקים מוהר"ר חיים הכהן מן ארם צובא זלה"ה : וסימנו [illegible] :

קול ברמה נשמע ביללה . קול נהי מציון המהללה : קול ברמה

ח שבתי ימים הייתי גברת . ביד יי עטרת תפארת . ועתה אני שחרחורת . טבעתי בבוץ מצולה : קול וכו'

י חידה בעיה אני הייתי . וכבוד יי עליון אני נקראתי . ועתה לתחתיות ירדתי . ודודי נבעי לרום עלה : קול וכו'

י חד יודעי בתולותי ורעותי . בכו עמי בי רבות אנחותי . אין נוטה עוד אהלי ומקים יריעותי . כי דודי ממני נסע ונגלה : קול וכו'

מ מרום השלכתי ברוב מגנה . שלח אש בעצמותי וירדנה . ויצאתי כגולה בודד כאלמנה . הגלת יהודה הגלת שלומים כלה : קול וכו'

ה היתי ככלה בתוך אפריון. בענן יומם על
מכון הר ציון. השלכתי לחוץ כעני ואביון.
בגדי לקח צר ואני אמללה: קול וכו'

ב היו זקני טבחו אויבי. מחזיקים בבריתי
זרע אוהבי. בני היקרים ובחורי. הלכו
בשבי ועוללי בגולה: קול וכו'

ה ז כל אלה אין דורש לנפשי. אמלאה החרבה
ואל עמים ארים ראשי. ואויבי אמר לא תקראי
עוד אישי. כי נפלתי לפני בני עולה: קול וכו'

ג א אב רחמן תשוב לציון. עין בעין נראה בבנין
אפריון. והבית הזה יהיה עליון. ואז גאולים
יפצחו צהלה: והבית הזה וכו'. קול וכו'

קינה ג מיוסדת מירושלים ופ"ב כנגון שומרון קול תתן

עד מתי יי ביום זה לעמתך. בסר תילל עדתך. על בית תפלתך. אשר שרפו צריך. והרגו בני
בריתך. אלהים באו גוים בנחלתך:

עד מתי יי תשכח שאון קמיך. ושממות היכלך. ונפוצות לאמיך הלוחצים עליך. ההרגים
על שמך:

עד מתי עשנת בתפלת עמך. אשר יחנו לפניך. על חרבן ביתך. אלהים באו גוים בנחלתך:

עד מתי יי אשכבה בין שפתים. ובין תנור וכירים. יבוזו לי עינים. לוהטים לי ישאפו. ערב
ובקר וצהרים:

עד מתי אשתומם על חרבן פעמים. עד מתי לא תרחם את ירושלים. עד מתי יהגה בצר
שארית צאן מרעיתך. אלהים באו גוים בנחלתך:

עד מתי יי עכו"ם יעלוזו. אשר אכל את יעקב ובכל עת יבוזו. אני אדרוש את שלומם והם
ימרוטו ויגוזו. בחרפה הכו לחיי ובשפתי שוא גלוזו:

עד מתי יי רשעים יעלוזו. עד אן יצעק בשבי סב"פ אמתך. אלהים באו גוים בנחלתך

קינה רביעית. קינה ג ר"ת שם של ארנ"י

בהיכלך שמיר ושית. הנה זאת תורת הבית:

בהיכלך שמיר ושית וכו'

א יבה נחרב האולם. ונהרס יסוד העולם. וחלו כוכבים והלם. ובא אשר לו הבית: בהיכלך

ד יבת קדש אשר בנית. להנחיל לעם זו קנית. אוי כי לאויבים צדית. יבאו ופנו את הבית: בהיכלך

נ חשכו כל מאוריה. סגרו כל שעריה. עד כי אמרו כל רואיה. כנגע נראה לי בבית: בהיכלך

יי שוב מחרון אפך וחמתך. וזכור דבר נבואתך. לבשר נא לעדתך. גדול יהיה כבוד
הבית: לבשר נא לעדתך וכו'

אוי לי על גלות השכינה. אוי לי על חורבן בהמ"ק. אוי לי על שריפת התורה. אוי לי על הריגת הצדיקים. אוי לי על חילול שמו הגדול ותורתו הקדושה. אוי לי כי גבר אויב. אוי לי על צער כל העולמות. אוי לי על צער האבות הקדושים והאמהות הקדושות. אוי לי על צער הנביאים והצדיקים והחסידים בגן עדן. אוי לי על צערו של משיח. עונותינו הטו אלה. ופשעינו האריכו קיצנו. וחטאתינו מנעו הטוב ממנו. אוי להם לבנים שגלו מעל שלחן אביהם. זה כמה אורך ימים ושנים רבים ורעים. וכל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו. כאלו
נחרב בימיו:

קינה חמישית

על היכלי אבכה יומם ולילה. ולתפארת ציון עיר המהללה:

בכי תמיד על חרבן פעמים. ארץ צבי וירושלים.
ועל עמה אשר הלכו בגולה: ולתפארת
בית תפארתי שם אויב לשמה. הושיבני בידי
גביות ושמה. על זאת אבכה תמיד בקול

יללה: ולתפארת
ספרי תורה כי חללה תפארתך. נפלה נזרך מיום
שחרב ביתך. על זאת אשא קינה על
אהליבה ואהלה: ולתפארת

חִזְקִי־עַמִּי מַהֵר אֶבְנֶה דְּבִירְכֶם . נָקֹם אַלְבִּישׁ וְאָשִׁיב אֶת שְׁבוּתְכֶם . תּוֹךְ הֵיכָלִי אֶשְׁכּוֹן כְּבַתְּחִלָּה . כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וּתְהִלָּה . כִּדְכְתִיב כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וּדְבַר יְיָ מִירוּשָׁלָיִם :

עוּרָה נָא יְמִינְךָ רָמָה . וְלַזְּעוּמָה קְרָא נְחָמָה . וַיֹּאמַר לְעַם דַּלָּה וַעֲנוּמָה : עֲנִיָּה סוֹעֲרָה רְחָמָה :

עוּרָה נָא חָשׂוּף זְרוֹעֶךָ . וִיגַלֶּה נָא קֵץ יִשְׁעֶךָ . וַיֹּאמַר לְשֶׂה גְאֻלָּמָה . עֲנִיָּה סוֹעֲרָה רְחָמָה :

עוּרָה נָא יְמִינְךָ הָאֵל . וּפְדֵה בְּרַחֲמֶיךָ יִשְׂרָאֵל . וַיֹּאמַר לְעַם דַּל הַשּׁוֹאֵל . וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל :

עוּרָה נָא יְמִינְךָ עֶלְיוֹן . וּבְנֵה בְּרַחֲמֶיךָ אֶת צִיּוֹן . וַיֹּאמַר לְעַם דַּל וְאֶבְיוֹן . כִּי נִחַם יְיָ צִיּוֹן . כִּדְכְתִיב כִּי נִחַם יְיָ צִיּוֹן נִחַם כָּל חָרְבוֹתֶיהָ וַיָּשֶׂם מִדְבָּרָהּ כְּעֵדֶן וְעַרְבָתָהּ כְּגַן יְיָ שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יִמָּצֵא בָהּ תּוֹדָה וְקוֹל זִמְרָה :

אחר כך התעורר לקום . ויאמר אלו פסוקים :

הִתְנַעֲרִי מֵעָפָר קוּמִי שְּׁבִי יְרוּשָׁלָיִם הִתְפַּתְּחִי מוֹסְרֵי צַוָּארֵךְ שְׁבִיָּה בַּת צִיּוֹן : עַל חוֹמֹתַיִךְ יְרוּשָׁלַיִם הִפְקַדְתִּי שֹׁמְרִים כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה תָּמִיד לֹא יֶחֱשׁוּ הַמַּזְכִּירִים אֶת יְיָ אַל דֳּמִי לָכֶם : וְאַל תִּתְּנוּ דֳמִי לוֹ עַד יְכוֹנֵן וְעַד יָשִׂים אֶת יְרוּשָׁלַיִם תְּהִלָּה בָּאָרֶץ : נִשְׁבַּע יְיָ בִּימִינוֹ וּבִזְרוֹעַ עֻזּוֹ אִם אֶתֵּן אֶת דְּגָנֵךְ עוֹד מַאֲכָל לְאֹיְבַיִךְ וְאִם יִשְׁתּוּ בְנֵי נֵכָר תִּירוֹשֵׁךְ אֲשֶׁר יָגַעַתְּ בּוֹ : כִּי מְאַסְפָיו יֹאכְלֻהוּ וְהִלְלוּ אֶת יְיָ וּמְקַבְּצָיו יִשְׁתֻּהוּ בְּחַצְרוֹת קָדְשִׁי :

הַטֵּה אֱלֹהַי אָזְנְךָ וּשְׁמָע פְּקַח עֵינֶיךָ וּרְאֵה שֹׁמְמוֹתֵינוּ וְהָעִיר אֲשֶׁר נִקְרָא שִׁמְךָ עָלֶיהָ . כִּי לֹא עַל צִדְקֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים : אֲדֹנָי שְׁמָעָה אֲדֹנָי סְלָחָה אֲדֹנָי הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אַל תְּאַחַר לְמַעַנְךָ אֱלֹהַי . כִּי שִׁמְךָ נִקְרָא עַל עִירְךָ וְעַל עַמֶּךָ : אַתָּה תָקוּם תְּרַחֵם צִיּוֹן . כִּי עֵת לְחֶנְנָהּ כִּי בָא מוֹעֵד : כִּי רָצוּ עֲבָדֶיךָ אֶת אֲבָנֶיהָ וְאֶת עֲפָרָהּ יְחֹנֵנוּ : בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם יְיָ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל יְכַנֵּס : עד כאן תיקון רחל

תיקון לאה

אומר וידוי . אשמנו . אתה . ואח"כ מזמור כ"ד . לדוד מזמור בשיר של יום (ובאמרו אלו הפסוקים יכוין שמחה ש' בכונם ע"ע לשמחת עם נשמות הצדיקים) ומזמור מ"ב למנצח משכיל . ומזמור מ"ג שפטני . ומזמור כ' למנצח נ' יעקב . המנצח קודש ובא לציון . ומזמור ס"ז למנצח בנגינות . המנצח אחר כותו (ובימי הספירה יכוין בתיבה ואות של לילה זו) ומזמור קי"א הללויה אודה ואח"כ אומר זה :

נוּעַ תָּנוּעַ אֶרֶץ כַּשִּׁכּוֹר . וְהִתְנוֹדְדָה כַּמְּלוּנָה . וְכָבֵד עָלֶיהָ פִּשְׁעָהּ . וְנָפְלָה וְלֹא תֹסִיף קוּם : וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִפְקֹד יְיָ עַל צְבָא הַמָּרוֹם בַּמָּרוֹם :

ואומר מזמור כ"א למנצח מזמור לדוד בבוא אליו נתן הנביא (בבכיה על עונותיו ויבקש מחילה) ומזמור קכ"ו שיר המעלות בשוב . המנצח בגרלי נפשי ואח"כ אומר זה :

עַד אָנָה בְּכִיָּה בְּצִיּוֹן וּמִסְפֵּד בִּירוּשָׁלָיִם : תָּקוּם תְּרַחֵם צִיּוֹן וְתִבְנֶה חוֹמוֹת יְרוּשָׁלָיִם : אַתָּה תָקוּם תְּרַחֵם צִיּוֹן כִּי עֵת לְחֶנְנָהּ כִּי בָא מוֹעֵד : כִּי רָצוּ עֲבָדֶיךָ אֶת אֲבָנֶיהָ וְאֶת עֲפָרָהּ יְחֹנֵנוּ : בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם יְיָ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל יְכַנֵּס .

אלהינו ואלהי אבותינו מלך רחמן . רחם עלינו . טוב ומטיב . הדרש לנו . שובה אלינו בהמון רחמיך . בגלל אבות שעשו רצונך . בנה ביתך כבתחלה וכונן מקדשך על מכונו . והראנו בבנינו ושמחנו בתקונו והשב כהנים לעבודתם ולוים בדוכנם לשירם ולזמרם והשב ישראל לנויהם. ושם נעלה ונראה ונשתחוה לפניך : יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו. שתעלנו בשמחה לארצנו ותטענו בגבולנו. ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו . תמידים כסדרם . ומוספים כהלכתם :

תמיד פרק א

(א) בשלשה מקומות הכהנים שומרים בבהמ"ק בבית אבטינס ובבית הניצוץ ובבית המוקד. בית אבטינס ובית הניצוץ היו עליות והרובים שומרים שם . בית המוקד כפה ובית גדול היה מוקף רובדין של אבן

(א) שומרים . מפני הכבוד : עליות . גבוהים כמו שערי העזרה : והרובים . ילדים קודם י"ג שנים : כיפה . (געוועלב) עשוים כאהל : רובדין . אצטבאות סביב של אבני גזית . מסוקצות כסולם ומולכות לסוף בית המוקד עד הקרקע . ולמעלה מהם אבנים פתוחות כטולמוס

אבן וזקני בית אב היו ישנים שם ומפתחות העזרה בידם ופרחי כהונה איש כסתו בארץ לא היו ישנים בבגדי קודש אלא היו פושטין ומקפלין ומניחים אותם תחת ראשיהם ומתכסים בכסות עצמן. אירע קרי לאחד מהן יוצא והולך לו במסבה ההולכת תחת הבירה. ונרות דולקות מכאן ומכאן עד שהוא מגיע לבית הטבילה. ומדורה היתה שם ובית הכסא של כבוד. וזה היה כבודו. מצאו נעול בידוע שיש שם אדם. פתוח בידוע שאין שם אדם. ירד וטבל עלה ונסתפג ונתחמם כנגד המדורה. בא וישב לו אצל אחיו הכהנים עד שהיו השערים נפתחים יוצא והולך לו: (ב) מי שהוא רוצה לתרום את המזבח משכים וטובל עד שלא יבא הממונה. וכי באיזו שעה הממונה בא לא כל העתים שוות פעמים שהוא בא מקריאת הגבר או סמוך לו מלפניו או מלאחריו הממונה בא ודופק עליהם והם פותחין לו. אמר להם מי שטבל יבא ויפים. הפיסו זכה מי שזכה: (ג) נטל את המפתח ופתח את הפשפש ונכנס מבית המוקד לעזרה. ונכנסו הכהנים אחריו ושתי אבוקות של אור בידם ונחלקו לשתי כתות אלו מהלכין באכסדרה דרך מזרח ואלו מהלכין באכסדרה דרך מערב. היו בודקין והולכין עד שהם מגיעין למקום עושי חביתין. הגיעו אלו ואלו אמרו שלום הכל שלום העמידו את עושי חביתין לעשות חביתין: (ד) מי שזכה לתרום את המזבח הוא יתרום והם אומרים לו הוי זהיר שלא תגע בכלי עד שתקדש ידיך ורגליך מן הכיור והרי המחתה נתונה במקצוע בין הכבש למזבח במערבו של כבש. אין אדם נכנס עמו ולא נר בידו אלא מהלך לאור המערכה לא היו רואין אותו ולא שומעין את קולו עד שהיו שומעין קול העץ שעשה בן קטין מוכני לכיור. והם אומרים הגיע עת קידוש ידיו ורגליו מן הכיור. נטל מחתת הכסף ועלה לראש המזבח ופנה את הגחלים הילך והילך וחתה מן המאוכלות הפנימיות וירד. הגיע לרצפה הפך פניו לצפון הלך למזרחו של כבש בעשר אמות. צבר את הגחלים על גבי הרצפה רחוק מן הכבש שלשה טפחים מקום שנותנין שם מוראת העוף ודישן מזבח הפנימי והמנורה: (ע"כ תיקון לאה)

המלמות פתוח מכאן. והיו שמפלות א' נאז: בית אב. המשמר שחלק לו' בתי אבות למנין ימי השבוע. וכ"א עבד יומו: שם. על הרובדין: ופרחי. בחורים. שמתחיל זקנם לפרוח. והם השומרים: כסתו. למון כרים וכסתות: תחת. כנגד: עצמן. בגדי חול: במסבה. מחילה: הבירה. בהמ"ק: דולקין. במחילה: ומדורה. שהכהן נתחמם בה אחר שטבל: נסתפג. קינח המים מעליו: וישב. בבית המוקד: (ב) לתרום. הדשן: הגבר. תרנגול. וי"מ כהן הרגיל לקרות בכל יום סמוך לע"ה: (ג) הפשפש. פתח קטן בתוך פתח גדול: חביתין. של כ"ג. שהביא בכל יום. חצי בבוקר וחצי בערב: (ד) במקצוע. בקרן זווית: בן קטין. שם כ"ג שעשה גלגל לכיור שע"י שקעוהו בבור שלא יפסלו מימיו בלילה: המאוכלות. הגחלים שבאמצע כלו שנתאכלו היטב ונעשו להיות דשן: לרצפה. של עזרה: לצפון. לא הלך כדרכו דרך מזרח לעלות המערכה. אלא הפך פניו לצפונה עד המזבח: במזרחו. על קרקע העזרה הנוטך לכבש מצד מזרח:

אני מאמין באמונה שלמה בנחמת ציון. אלהינו ברחמיו ינחמנו. ויחדש עלינו מלכותו במהרה אמן:

(א) אח"כ יעסוק בתורה שבע"פ (ויכוין לתת נ"ר לשכינה) במשנה עד אור היום (ומעומד. כדי לגרש השינה) ואם אינו יכול. ישב אחר התיקון במלבושיו ויקום קודם ע"ה וילמוד) ושיעור משנה קודם לכל. ואם זכה לחכמת אמת. בעת מסוגל מאוד. ואם א"י ללמוד יאמר תהלים ומעמדות ועוסק בספרי מוסר ובתפלות ותחנונים. ואז עת רצון ותפלתו רצויה והקב"ה עם כל הצדיקי' שומעין קולו (סי' א): (ב) הלומד בלילה (ושעה א' תבוא יותר מכמה שעות ביום) חוט חסד משוך עליו ביום ונקרא עבד ה' והשכינה כנגדו (ומשמעות עד ע"ב א"צ לקום ללמוד בלילה. וי"א מט"ו אייר עד ט"ו אב. וי"א דזמן שינה ו' שעות. והכל לפי מה שכוחו אדם) ומזומן לעוה"ב ולג"ע בעלין ולטוב הצפון לצדיקים. והכל ירחם ממנו ואין דינים שולטים עליו (שם) ובזוהר (ויקרא ז) בעי ב"נ מרחימותא דקב"ה למיקם בכל ליליא לאשתדלא בפולחנא עד דאיתער צפרא. ויתמשך עליה חוטא דחסד. דתניא זכאה חולקיה דההוא בר נש דרחימותא דא רחים ליה לקב"ה. דהכי עבדין זכאי קשוט דמרחמין ליה לקב"ה. בגין דעלמא מתקיימא בגיניהון. ושלטן על גזרין קשין דלעילא ותתא בגין דיתקיים עלמא בגיניהון: (ג) לא יתענה בשינה בלילה. ובזוהר. תמסני ב"נ דמתמנעים בשינתא דליליא. נפקא מנייהו שידה ושדות. וקרוב לאור היום יפתח פיו בשיר ושבחין יביעו רננות. [והתום שלמה מסה לאבקר]

כל ברואי מעלה ומטה. יעידון יגידון כולם כאחד. יי אחד ושמו אחד:

שלשים ושתים נתיבות שביליך. הכל מבין יסודם יספרו את גדלך. והם יכירו כי הכל שלך. ואתה האל המלך המיוחד. יעידון יגידון: לבבות בחשבם עולם בנוי. ימצאו כל יש בלתך שנוי. במספר במשקל הכל בנוי. כלם נתנו מרועה אחד. יעידון יגידון: מראש ועד סוף יש לך סימן. צפון וים וקדם ותימן. שחק ותבל לך עד נאמן. מזה אחד ומזה אחד. יעידון יגידון: הכל ממך נזבד זבוד. אתה תעמוד והם יאבדו אבוד. לכן כל יצור יתן לך כבוד. כי מראש ועד סוף הלא אב אחד. יעידון יגידון: מרומם על כל ברכה ותהלה. סבת כל סבה ועלת כל עלה. אין לו ראשית ולא אחרית ולא תכלה. שמע ישראל יי אלהינו יי אחד. יעידון יגידון: שדי שוכן בשמי עליה. אשר לו הים ויבשה וציה. יוצר הרים ובורא כל בריה. בורא שמים וארץ ויעמדו כאחד. יעידון יגידון: האל הבורא שחקים באומרו. גבורי כח עושי דברו. אומר להרים ולא יהל אורו. עמו עוז הממשל ופחד. יעידון יגידון: אל נערץ בסוד קדושים. אופנים ואישים וחיות והרשישים. כלם מעריצים ומקדישים. וקדושה לו משלשים כאחד. יעידון יגידון: לאדיר ונאור נעלה ברוב חביון. אין לו שני ואין לו ראשון ולא דמיון. דר בשחק ואמונתו

בצביון. כוכבי בוקר ברן יחד. יעידון יגידון: שמו אחד ואין שני לנגדו. היה והוה ויהיה ואין עוד מלבדו. מלא כל הארץ כבודו. משוא פנים אין לפניו ולא מקח שוחד. יעידון יגידון: קדמון לכל נמצא וצופה כל נעלם. ולא ישיב דך נכלם. אלהים חיים ומלך עולם. ומי ישיבנו והוא באחד. יעידון יגידון: רב על כל רמים ורוכב על ענגים. מלך עליון וסולח לעונים. אלהי האלהים ואדוני האדונים. ועמך כלם כאחד: יעידון יגידון כלם כאחד. יי אחד ושמו אחד: ככתוב בתורתך. שמע ישראל יי אלהינו יי אחד: ונאמר. וידעת היום והשבות אל לבבך כי יי הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד:

הלכות ציצית

דין איסור לבישת בגד מד' כנפות בלי ציצית. ואם לובש כמה בגדי ציצית יחד. ומנהג העטיפה. ואם הרבה מתעטפין יחד. ומתי יכול לברך להוציא אחר. ואם לובש הטלית גדול מיד אחר הט"ק. ואם פשט הטלית סתם או ע"ד ללבשו שנית. ואם בין ברכה לעטיפה שמע קול רעם וכדומה. ואם נפל הטלית מעליו. ואם באמצע הברכה נאבד הטלית מידו. או קודם העטיפה חטפו השמש ונתן לו אחר. ודין טלית המיוחד ליום. ודין הישן ביום:

(א) אסור ללבוש בגד שיש בו ארבע כנפות בלי ציצית. אפי' רוצה ללבוש כמה בגדים יחד וכולם בציצית חוץ מא'. ואם דעתו בעת שמברך ללבוש כולם מיד. לובש כולם זה על זה בברכה א' אפי' פשט הא' קודם שלבש הב'. ואסור להפסיק ביניהם אפי' בשיחה קלה. ואם הפסיק שלא לצורך לבישה (אבל אמר תנו לי בגד א"צ לברך) בשיחה רבה או בדבר אחר יברך שנית על השני. ואם בשיחה קלה או הפסיק בד"ת כ"ש או בירך על תפילין. יסיח דעתו מציצית (שיעקור ממקומו ויעסוק בד"ת כמו שאינו רוצה ללבוש עוד טלית עתה) ויברך שנית על השני. ושתיקה לא הוי הפסק אם לא הסיח דעתו (סי' ח'): (ב) ואם לא היה דעתו בעת ברכה ללבוש כולם יחד ואחר שלבש אלו שהיו בדעתו נמלך ללבוש האחר. יברך שנית. ואם נמלך קודם שגמר ללבוש אלו שהיו בדעתו. הסיח דעתו ויברך שנית. ואם היו לפניו הרבה בגדים בעת ברכה ורגיל ללבוש רק א' או ב' ובירך סתם ורוצה ללבוש יותר. יברך שנית (שם): (ג) נהגו לעשות עטרה (ובאגרות ישמעאל אין עושין. ומנהג יפה הוא) בטלית משי. לסימן שהציצית שלמעלה לא יורידן למטה. והאר"י ז"ל לא הקפיד ע"ז) וי"א שהנקרא למעלה ורוצה להפוך ממטה למעלה מותר (שם): (ד) אם הרבה מתעטפים בעת אחת הוי כדי דשמעו כל אחד מחבירו. אם רוצין כ"א יברך לעצמו. ואם רוצין א' מברך והשאר שומעין ועונין אמן ויכוונו אפי' כולם בקיאים (ונראה שכ"א יברך בפ"ע וכן המנהג עתה) ואם לובשים טליתים חדשים. יברך כ"א לעצמו שהחיינו (שם): (ה) מי שאינו מתעטף אסור לברך לפטור המתעטף רק כשאינו יודע לברך או אינו בקי כ"כ בדקדוק התיבות ופי' המלות. ולכן הש"ץ מברך בקול רם להוציא את שאינו בקי. וצריך שיכוין המוציא והשומע (שם): (ו) לבש טלית קטן בביתו (אפי' בירך להתעטף) והלך לבית הכנסת (אפי' הוא סמוך) להתעטף בטלית גדול. יברך להתעטף אפי' לא הפסיק בשום שיחה בנתיים. ואם רוצה ללבוש גם הטלית גדול בביתו. אם לא יצא לחוץ בנתיים אפי' לבשו בחדר אחר פוטרו זה א"צ לברך כשלא הפסיק בשיחה או בד"ת והיה דעתו עליו בעת ברכה. ואם יצא וחזר מיד יברך. וי"א שא"צ (שם): (ז) אם לא בירך בעת ברכה לבוש ציצית רק לבישה בעלמא ופשט טליתו ע"ד ללבשו מיד. א"צ לברך כשלובשו מיד אפי' פשטו בבית זה ולובשו בבית אחר או בבית הכנסת ואפי' לא נשאר עליו ט"ק אם לא הסיח דעתו כלל מלבישתו. וי"א שצריך לברך אפי' נשאר עליו ט"ק. ואם פשטו ע"ד ללבוש אחר כמה שעות אפי' נמלך ללבוש מיד או פשטו ע"ד ללבוש מיד והסיח או נמלך מללבוש עד אחר כמה שעות. צריך לברך אפי' נשאר עליו טלית קטן ואפי' לא יצא מביתו כלל בנתיים ולובשו בחדר שפשטו. ואם פשטו סתם. אם נשאר עליו ט"ק א"צ לברך עליו כשלובשו. ואם לאו צריך לברך. וי"א דכל שהסיח שלא לצורך הטלית צריך לברך (שם): (ח) אם בירך והיה דעתו על כמה בגדי ציצית וקודם שלבשם אפי' א' שמע קול רעם או קדיש או קדושה. אם שומע העונים או המברכים הוי כעונה ולא יפסיק. ואם לאו לא יפסיק. ואם ענה או בירך יברך שנית. אבל בין בגד לבגד. יענה ויברך וא"צ לברך שנית (שם): (ט) היה לבוש טלית ונפלה כולה מעל גופו אפי' דעתו ללובשה. צריך לברך כשלובשה אפי' נשאר עליו ט"ק. ואם מקצתה נשאר על גופו א"צ לברך. אבל על ידו צריך לברך (שם): (י) נטל טלית ללבוש ובירך וקודם שיתעטף נשמט (להתעטף) ונאבד מידו וצריך לילך בחדר זה פחות מכ"ב אמות להביאו. ימתין בברכה וילך למקום הטלית ויביאו שם וילבש. וכשצריך לילך יותר מכ"ב אמה או לחדר אחר. יסיים למדני חוקיך וכשלובש טלית יברך (שם): (יא) לקח טלית בב' ידיו ללבוש ונפל מיד א' א"צ לברך שנית. וי"א אפי' נפל מב' ידיו נ"כ (שם): (יב) נתנו לו טלית להתעטף ובירך וקודם העטיפה לא הסכים וחטפו בשביל בעליו ונתן לו אחר. א"צ לברך שנית (שם): (יג) בגד בן ד' כנפות המיוחד ללובשו ביום ולא פשטו בלילה ונשאר עליו עד הבוקר. א"צ לברך או. וי"א לברך. וטוב לברך על טלית אחר ולפטור זה. וא"צ למשמש בו בעת הברכה (שם): (יד) הישן ביום לא יסיר הט"ק לגמרי רק יתכסה בו ולאח"כ כשלובשו א"צ לברך (שם):

דין טלית וציצית מכל מין

(א) ציצית מצמר או פשתים פוטרים טלית מכל מין (וי"א דוקא מצמר ופשתים יחד (ב' חוטין מצמר וב' מפשתן) פוטרין בשאר מינין. אבל מצמר או פשתן לבד פוטרין רק במינן. ולכן שהמנהג לעשות ציצית מצמר בטלית משי (לפי דלא שכיח ציצית ממשי שטוה הזוג לשמה) מ"מ י"ש יחמיר לעצמו לעשות לטלית משאר מינים ציצית לשמה ממינם) אבל מין אחר אין פוטרין אלא בטלית ממין זה. ולא יעשה טלית מפשתן דכהא"ח באחר. יטיל בו ציצית מפשתן ומותר לברך עליו) או יעשה כנפות מעור (ויטיל ציצית מצמר) או קנבוס (וי"א דאסור מפני או קנבוס) ואם עשה רק במקום הנקב עור או קנבוס ושאר הכנפות מפשתן. לא יטיל ציצי' מצמר רק כשעשה ב' מקרים ממש מי"ש ומכסים גם בציצית. ואם מספר אומרים אל הטלית משאר מינים כגון משי טוב להחמיר ולהטיל ציצית מצמר. וכן לאחר מלהטיל ציצית מפשתן אפילו בטלית משאר מינים וכ"ש מצמר. ומצוה מן המובחר לעשות ט"ק וט"ג מצמר לבן ולהטיל ציציה מצמר לבן (סי' ט'): (ב) טלית שבשתי מחוטי צמר פשתן ושערב משאר מינים או להפך. ירא שמים לא ילבשו. והמנהג להטיל ציצית מצמר בטלית ממשי יטילם גם בטלית זה. אך שלא יברך על טלית שבו התערובת הוא משי וכ"ש שכלו ממשי או מין אחר והציצית מצמר. רק יברך על טלית אחר ויפטור זה. ואם הציצית ממין הטלית כגון משי למשי וקנבוס לקנבוס יכול לברך. ואם נתערב צמר שלא טווה עם משי או מין אחר שלא נטוה ועשה טלית. אם הרוב צמר יעשה ציצית מצמר. ואם הרוב ממין אחר יכול לעשות הציצית ממין זה. מחצה על מחצה. ירא שמים לא ילבשו. ואם נתערב צמר עם פשתן קודם הטויה צ"ע (שם): (ג) טלית מצמר לבן פחות מכשיעור שחובר לו חתיכה משאר מינים. יטיל ציצית מצמר (וי"א דדינו כתערובת חוטי צמר בחוטי שאר מינים דסעיף הקודם) ואם יש שיעור בצמר והוסיף חוט משי. הוי כשלו ממשי (שם): (ד) ציצית שעשאו מנוצה עזים או מצמר גמלים או ארנבים או מרחל בת עז או בת רחל ואריה תיש. אין פוטרין אלא במינן (שם): (ה) יעשה כל הד' ציצית ממין א' ומותר לעשות הציצית בצבע משונה מצבע הטלית. ולא יעשה שום תערובת בציצי' רק בחוטי לבן. והעטרה יפה לבן או כלה. וכן בשפת הט"ק (שם):

דיני הכנפות. ובגד מעור. וטלית שכפלו. ואם הטיל ב' ציצית בכנף א'. ודין מלבוש הסתום למעלה ופתוח למטה. אופתות רק לפניו. ודין מצנפת וסודר וקאלני"ר וגריל:

(א) טלית שאין לה ארבע כנפות פטורה מציצית. יש לה ה' או יותר. יטיל ד' ציצית בד' כנפות (הטיל בה'. עובר אבל תוסיף ובבר לעדות) המרוחקות זו מזו יותר (הטיל בשאינם מרוחקות פסול) ולכתחלה לא יעשה כלום בגד יותר מד' כנפות. ומ"ק שלנו שבית הצואר פתוח עד רובו והרי יש לו יותר מד' כנפות. יזהר לעשות כנפות הצואר עגול או להכרס בקרסים כפופים מאוד שאין להתירן רק ע"י מעשה (סי' י): (ב) טלית שהיה ד' כנפות וחתך ממנה קרן או ב' באלכסון ועשאו ה' או ו' כנפות. אפי' נעשה הקרן ע"י דומה קצת לעגול יטיל ציצית בכנפות המרוחקים. ואם יש לה רק ג' כנפות. וחתך ממנה הקרן אפי' רק מעט והקרן עדיין עגול יותר מהתחתון חייבת (וי"א דלא אין מרוחקין פסול) אבל לא חתך ממנה כלום רק חתך הקרן באלכסון. פטורה עד שיהא רובו פתוח (שם): (ג) כפל הכנפות ותפרם ונראה כעגול. יטיל הציצית במקום כנף הראשון התפור כמם לגלית. ואם כפלם באופן שנראה עוד שם קרן על הכפל (הגו, כפל באלכסון כמו חתך באלכסון הנ"ל) יטיל במקום הכפול אפי' היה יותר מג' אצבעות משפה הקרן אם לא היה כפול (שם): (ד) בגד מעור פטור מציצית. וכן רובו מעור ומיעוטו (אפי' הכנפות בכלל) מבגד אפי' יש כנגד שיעור טלית. אבל רובו מבגד ומיעוטו (אפי' הכנפות בכלל) מעור חייבת וכן בגד בקרמה עגולה שהטיל שם עור ועשה מרובעות. וטלי' מעור ובגד תפור מאחריו פטור. ולהיפוך חייב (שם): (ה) טלית שהיה ג' כנפות ועשה ג' ציצית או אפי' רק א' או אפי' כבר רק תולית א' וקשר בה קשר (והקשרים עשה סמוך לכנף ל"ה עבייה לענין זה) ואח"כ עשה כנף ד' והטילם הציצית. צריך להתיר הציצית שעשה קודם ולהטיל שנית (שם): (ו) טלית שארוך הב' וכפלו לב'. לא יתעסק רק אח"כ תפרו אחר שכפלו. ואפי' רק מרוח א' ואינו יכול להתפשט מהכפל די. ויטיל ב' ציצית במקום הכפל א' מכאן וא' מכאן וב' בקרנות א' מראשיו התלוין (שם): (ז) הטיל ב' ציצית בכנף א' פסול. ואם חתך אפי' הא' והניח הב' כשר. וכן אם הטיל ה' ציצית כנגד שבו ה' כנפות ואח"כ חתך א' מהד' ציצית שהטיל בראשונה או הב' שהטיל באחרונה כשר (שם): (ח) מלבוש הסתום למעלה ופתוח למטה מב' צדדיו ובו ד' כנפות כגון אלו שקורין ארבע כנפות או ט"ק. אם הרוב פתוח חוץ מהנקב שמכניס בו היד חייב בציצית (ואם הרוב רק שם הנקב. חייב ולא יברך עליו ואסור לצאת בו בשבת אפי' לכרמלית) ואם הרוב סתום. אפי' יש במיעוט הפתוח שיעור טלית פטור (ואם הטיל ציצית ואח"כ פתח רובו. יטיל חדשים) ואם חציו פתוח וחציו סתום. חייב ולא יברך עליו ואסור לצאת בו בשבת אפי' לכרמלית. ואם הרוב פתוח ורוצה לפטרו ע"י שיקבע בו רצועה שתחבר ב' צדדי המלבוש מתחתיו ולמטה ויהא רובו סתום. יקבע הרצועה למטה מהחגור דווקא כדי שיהא סתום רוב הנראה לעינים. אבל לקבוע קרסים המחברים לא מהני אפי' קובעם למטה מהחגור. רק אם כופפן מאוד שא"א לפותחן רק ע"י מעשה וקבועין מהחגור ולמטה והם ברוב הגוף. ואז אסור לצאת בו בשבת עם ציצית (שם): (ט) הכנפות צ"ל מרובע ולא עגול. ואפי' רק הרוב עגול והמיעוט מרובע אסור להטיל בו ציצית (שם): (י) מצנפת אפי' יש בה ד' כנפות ואפי' זו שבארצות ספרד שב' ראשיה מושלך על כתפיו וגופו ומתכסה בה ראשו ורובו פטורה (שם): (יא) סודר שנותן על הצואר במלכות א"י הנקרא בלשון ערבי שי"ד פטור אפי' יש בו שיעור טלית. אף שנכסה בו בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים. כיון שעיקרו לצרור בו מעות ולקנח הזיעה (שם): (יב) מלבוש שבאשכנז ונקרא הפתוח מלפניו למעלה ולמטה ובו ב' כנפות למעלה וב' למטה וא"א ללובשו בענין שיהיו ב' ציצית לפניו וב' לאחריו פטור. וירא שמים יחמיר לעצמו לעשות קרן א' עגול. וכן בקאפ"ט שלנו או בעק"שים. והמחוגר עצמו מגורה באמצע פטור לד"ה אפי' לכתחלה (שם): (יג) מלבוש שקורין רא"ק שמחובר למעלה תחיכה נגד מרובעת ומונחת על כתפיו מאחוריו שקורין קאלנער פטור (שם): (יד) בטליתות שלנו בחוטי משי או שבו יוצאין מב' צדדים. א"צ לתחוב רק אצל הכנפות (שם):

מהות החוטין. ושיהיו טוי ושזור לשמה. ומי כשר לעשותן. ומדתן. וסדר תליתן. ושלא יהיו מצמר גרוע. ודין גזל טלית או צמר או חוטין. ודין ציצית שאולין. ואיזה צמר ופשתן פסולין. ודין המודר הנאה מחבירו או מצמר. ומקום נקב הציצית. ודין הגדיל. והטלת הציצית בטלית וקשירתן וכריכתן:

(א) החוטין צריכין טויה ושזירה לשם מצוה. והעושה אותן מעשה עכום (בתחלה שזר ב' חוטין יחד ואח"כ שזר חוט א' מד' חוטין כולו. ומגלה א' חוטין דקים בכל חוט. ס"ד בכל כנף) אין מוציאין בידו. וצריך דוקא שיאמר בתחלת טויה ושזירה שעושה כן לשם ציצית. ואז די לטויה זו אפי' נמשך כמה ימים. אבל לא מהני למה שעשה ממנה קודם שאמר לשם ציצית או לטויה אחרת. ואם בתחלת הטויה אמר לשמה ואח"כ אמר בפי' שלא לשמ' פסול. ויש בעלי נפש שמחמירין למעמן לעשות אפי' שיפן שאמר לשמה. ויש שמקפיד לגה שאמר מחייס (סי' יא): (ב) אשה לא תטוה לכתחלה. ואם אמר לה טוי לי ציצית לטלית או מעצמה אמרה בעת טויה לשם ציצית כשרים (שם): (ג) לא טוו לשמה אפילו נשזרו אח"כ לשמה פסול. ואם טוו לשמה ולא שזרו לשמה כשר. ובשעה"ד כשאין מוצא אחרים (שם): (ד) מומר לתיאבון (ולהכעיס אסור) שאין טורח לעשות ציצית בבגדו מוזהר לטוות ומוזמן שטוה לשמה. ואם נכרי טווה או שזר אפי' ישראל עומד ע"ג ואמר לו שיעשה לשם ציצית פסול. ואח"כ סייע הישראל מעט (וי"א שכשר אפי' בלי סיוע) ובשעה"ד שאין מי לטוות לשמה. אומר לנכרי לטוות לשם ציצית ועומד אצל הטויה ומסייע קצת ויכוין לשם ציצית. ואם טווה או שזר חרש שוטה וקטן וגדול עומד ע"ג ואומר לו שיעשם לשם ציצית כשר. יש פוסלין (שם): (ה) אין ציצית פחות מד' חוטין (ואם מוסיף אפי' חוט א' עבר אבל תוסיף והציצית פסול עד שיסירו. ואם חתכו עד הגדיל ובגדיל שהא"א נ"ע) וצריך לתנם בטלית ולכופלם שיהיו ח' וצריך שיהי' כל חוט מהח' ארוך י"ב גודלים (ואם הטילו כשהוא פחות מזה פסול. ולא יפה עושין המוכרין ציצית שמקמצין באורכן) במקום הרחב שבגודל (אבל א"צ לדחוק הגודל כשמודד שיתרחב. ובטלית שהאר מינים יכול למדוד במקום הקצר או במקום הקשר בשעת הדחק שאין אחרים. ובשיטים ארוכים מאלו יתיר אלו ויקשור הארוכים) אך אם נפסקו כל החוטין עד הגדיל דפסול והוא הדין ואין לו אחרים. יהי' כל הגדיל שהוא ד' גודלין ויעשה ממנו קצת גדיל וקצת ענף כדי שניכר ילבש (שם): (ו) שיעור גודל מאדם בינוני הוא כרוחב ו' שעורות כשמונחות זו בצד זו בדוחק. והוא כאורך ב' שעורות ברוחה (שם): (ז) אחר שעשה כל הכריכות והקשרים יתחיל למדוד הי"ב גודלין משפת הכנף. ולכן צריך שיהא כל חוט מהד' ארוך ל' גודלין וכשיכפלם יהא כל חוט מהח' ט"ו גודלין. ויהא ב' גודלין מהנקב שתחוב בו הציצית עד שפת הכנף שהוא שיעור קשר גודל. וגודל א' מהקשר התחתון עד הקשרים (לאו דוקא גודל. שהכל לפי עובי החוטין) וי"ב גודלין יהא לבכשר הציצית (שם): (ח) המהדר לעשות הציצית ארוך יותר מי"ב גודלין רשאי להאריך כמו שירצה. וטוב לעשות כן. אך יעשה שליש גדיל וב' שלישין ענף (שם): (ט) א' מהחוטין יעשה יותר ארוך לכרוך בו הגדיל ונקרא שמש. וכשאין לו חוט א' ארוך כ"כ לכרוך בו הכל. יכרוך קצת בזה וקצת באחר. אך שיזהר אח"כ במנין אורך י"ב גודלין (שם): (י) לא יעשה ציצית מצמר הנאחז בקוצים כשהצאן רועים שם. ומן הנימין הנתלשין מהצאן. ומשיורי שתי שהאורג משייר בסוף הבגד. ומכל מין צמר גרוע שאין בגד נעשה ממנו (שם): (יא) גזל בגד והטיל בו ציצית פסול. גזל חוטי ציצית ועשה מהם ציצית פסולים. ואם מכר הגזלן הציצית לאחר. אם נתייאשו הבעלים כשרים ומברך עליהם. ואם גזל צמר וטוואו לשם ציצית. אם לא נתייאשו עוד הבעלים פסולין. ואם נתייאשו או עשה בהצמר שינוי גמור שאין חוזר לברייתו כגון לינכו בגפרית. כשרים ולא יברך. ואם נתייאשו ג"כ מברך. וכ"ש כשמכרו לאחר שמברך (שם): (יב) יוצא בחוטין שאולין בשעת אפי' לכתחלה. ואם שאלן ע"מ להחזירן בעין אינו יוצא. והנה המשאיל יודע שהשואל לשם ציצית וע"ז השאיל לו יוצא אפי' לכתחלה. ואם שאל ציצית מתוקנים חוטין שזורין ושמוקן אפי' ע"מ להחזי' בעין יוצא ומברך.

ואם שמאלי ידע שאסור לברך על שאולין ומ"מ אמר לו שאלה לו לברך (שם) : (יג) ששהוה לכבס במרה (אפי' בגדול אח"כ) פסול בציצית . וי"א אפי' דיעבד. ששהוה נפסקו נטוע מותר בגאלה ובכל ציצית . ולשכן חלוק אסור בגאלה . ולשכן הבית אפי' הלוג מותר בגאלה ובכל ציצית (שם) : (יד) המודר הנאה מחבירו אסור בציצית . המודר הנאה מחבירו יכול ליקח טליתו (שם) : (טו) לא יעשה נקב הציצית למעלה מג' גודלין (ומודד בפרק העליון במקום הרחב . וי"א במקום הקשר ושוה לשיעור ג' אצבעות אמה קטנה זרת) משפת הבגד. ואם עשאו למעלה מג' . אפי' אם כשהטיל הציצית עשה החוטים קצרים על הכנף והקמיצו וכפלו עד שהנקב למטה מג'. או אחר שהטיל הציצית קרע הנקב שיהיו למטה מג' פסול (שם) : (טז) לא יעשה נקב הציצית רחוק מאד משפת הבגד . ויתרחיקם מהשפה כשיעור שמקשר אגודל עד סוף הציפורן השוה לבשר ובוא לערך ב' גודלין. ואם כשהטיל ציציות היו החוטין שעל הכנף קצרים וכפלו והנקב למטה מהשיעור כשר . ואפי' אם היה הכנף מתוח לא היה יותר י"ב גודלין אין שעתה יוצא כשר. ואם עשאו תוך קשר גודל והקף למעלה בבגד והעלה הציצית למעלה מקשר גודל וחפר למטה או עשה מטלית פסול . ואם אחר שהטיל ציצית ניתק מחוטי השתי או הערב ונתרחב הנקב והציצית תוך קשר גודל כשר (אבל להטיל ציצית אחרים אסור עד שיתפור) וכן אם נסתר הבגד בשפתו עד שהנקב תוך קשר גודל . ולכתחלה יעשה אימרה סביב הנקב (ואפי' אימרה מעור מותר לעשות תוך הנקב) ונשפת הבגד (שם) : (יז) הג' גודלין וקשר גודל ימדוד משפת אורך ורוחב הבגד . ולא באלכסון מזוית הכנף (שם): (יח) טלית מאמר מאיך כדינו שעמלא בגדיל ממתי שבשפתו חוטי פשתן ולבן . יחמיר להחנה . ודיעבד כשר בשעת הדחק (שם) : (יט) השים גדיל (שקורין ליס"ט . מחוטי שתי בלי ערב ובסוף אריג) בשפת הבגד לארכו או לרחבו . לא יטיל הציצית אפי' למעלה מקשר גודל (כגון שהגדיל רחב) אבל בגדיל מחוטי שתי וערב מותר . ואם הפך טליתו קטן וכפל הרבה בשפה כמנהג החייטים אין מזיק . ואם ע"י הכפל נעשה הנקב תוך קשר גודל פסול . ואם בשפת הבגד בולטין חוטי שתי בלי ערב או להיפך. לא יעשה הנקב למעלה מג' גודלין משפת חוטין אלו (ובסרחבין הרבה יחתוך מקצת) ומודד קשר גודל חוץ מהם (שם) : (כ) המטיל ציצית בבגד שבו גדיל. מודד שיעור ג' גודלין וקשר גודל עם הגדיל . ולכתחלה טוב למדוד קשר גודל בלי הגדיל וג' גודלין עם הגדיל . והרחב יותר מב' אצבעות יחתוך מקצתו (שם) : (כא) מותר ליקח חוט א' ארוך ולכפול לד' ולתחוב בכנף ולכפול ואח"כ לפסוק ראשי החוטין ועשו ח' . ואם שכח ולא פסק עד שכרך אפי' רק חוליא א' וקשר עליה אפי' רק קשר א' פסול . אבל פסק קודם שקשר על החוליא וכ"ש בפסק מיד אחר קשר הא' קודם שהתחיל לכרוך החוליא כשר . ולכתחלה טוב לפסוק קודם שתוחב בנקב (שם) : (כב) לא יחתוך הציצית בסכין רק ינתק בשיניו שהם ל"ב נגד ל"ב חוטין (שם): (כג) כרך כל הציצית ולא כרת. אפי' משהו ענף יוצא או עשה תחלה הענף ובסוף הגדיל פסול (שם): (כד) יקח ד' חוטין מגד א' מהכנף (וישמרם שלא יתערבו עם חוטי גד ב') וד' מגד הב' (ואם עשה ג' בגד זה וה' בגד זה כשר) ויקשרם יחד זע"ז ב' פעמים . וכורך בחוט הארוך סביב החוטין (ולא יכרוך במסיבה כמו שעושין קצת . ז' כריכות (וירחיק זה מזה . וכן בחלק ב' . ובחלק ד' וה' יקרב זל"ז . שיהא מדה א' לכולם) ויכוין באות א' מהשם וקושר ב' פעמים . וכורך ח"פ ויכוין באות ב' וקושר ב"פ . וכורך י"א כריכות ויכוין באות ג' ד' וקושר ב"פ. וכורך י"ג (ס"ת ל"ט כמנין הוי"ה אחד) ויכוין לשמו אחד . ויש נוהגין לכרוך בכל חלק חוליות. בחלק א' כורך ג' ומרחיק מעט וכורך ג' ומרחיק מעט וכורך א' וקושר . ובחלק ב' כורך ב' לחשבונם לא' שבסוף הג' א' ומרחיק מעט וכורך ג' . וכן עד השלום ל"ט כריכות בי"ג חוליות . ומנין החוליות או הכריכות או הקשרים הוא למצוה . ודיעבד אפי' עשיית ציצית או בשעת הדחק כגון בע"ש בין השמשות שאין פנאי די בחוליא א' וקשר א' ויכול לברך (שם) : (כה) יש מנהגין לקשור בסוף כל חוט קשר אחד שלא יתפרק משזירתו . ויש שאין נוהגין כן ובפרט כשהחוטין שזורין יפה . ואם נתפרקו אחר שהטילן בבגד ונשאר כשר כשנשאר שזור מכל א' מהד' חוטין הארוכין כדי עניבה . ואם בתחלה שזר וטווה לשמה רק כדי עניבה פסול . ובדליכא טלית אחר יניח בלי ברכה (שם) : (כו) ידקדק להטיל הציצית באופן שהגדיל שתלוי יהא נוגע ומכה בכנף ולא יתלה כלפי קרקע. ולכן יתלה ב' ציציות שתחתונים לאורך הבגד . וב' העליונים יתלה לפי סדר עטיפתו . אם מגביה הטלית מלפניו על ידיו והולך רוחב הטלית בזרועותיו . יתלם לאורך הטלית . ואם הטלית תלוי לפניו כמו לאחריו . יתלם לרוחב הטלית . ואם לא הטילם כן כשר (אבל כשתלוים באלכסון על הזוית אסור) וצריך להעבירם לצד הב' . ומותר אפי' בשבת (שם) : (כז) י"א שיעשה ב' נקבים ויטיל הציצית בא' ויוציאם דרך הב' . והרוצה להחמיר לעצמו . יעשה כן רק בט"ק . ולא יעשם באלכסון רק כמו ציור" . ובאופן שהציצית יהיו מוטין מלפניו ומאחריו א' לימין וא' לשמאל ולא לצד האורך . ומודד ג' אצבעות מנקב הא' (שם) :

דין נפסקו החוטין

(א) אם בשעה שהטיל ציצית נתן סימן בד' ראשי החוטין . כמנין שבש תמיד מגד אחד מהם ג' וד' מגד הב'. ואח"כ נפסקו אפי' הד' מגד א' לגמרי . ומשגד הב' נשאר בכל חוט כדי עניבה (פחות מד' גודלין . וי"א שצריך ד' גודלין) כשר (ואם התירן . אסור להטילן אפי' בבגד זה . ואפי' דיעבד פסול) וי"א שאפי' נשאר בכל הד' חוטין רק כשיעור עניבה א' מכולם יחד כשר . ויש להחמיר כסברא הא'. ואם נתן סימן כנ"ל . אפי' נפסק רק ב' חוטין מהח' שלד א' מהקשר או מגד זה וא' מגד זה ולא נשאר בכל חוט כדי עניבה פסול . ואם נשאר ב' הביוריים כדי עניבה . פסול אם מלוי ציצית אחריב (סי' יב) : (ב) וי"א שאם נפסק רק ג' חוטין מהח'. אפי' נשאר בכ"א כדי עניבה פסול. ואם נפסק רק ב' חוטין. אם נשאר בא' מהם כדי לעשות עניבה על חוט זה כשר . ואם לאו . אם הם א' מגד זה מהקשר וא' מגד זה או שניהם מגד א' ולא נתן סימן פסול . ובנתן סימן כשר . ומנהג להחמיר כסברא זו . ובשעת הדחק כגון שאין ציצית מצוי . יש לסמוך על סברא הא' ולא יברך . ואם נפסק חוט א' במקום שמונח על הבגד פסול אפי' בשפה"ד . ואם נפסק חוט א' קודם שהטיל בבגד . מותר לקשרו אפי' עם חוט אחר לגמלותו לי"ב גודלין ולהטילו אפי' בבגד אחר . ואם נפסק אחר שהטיל . אפי' לא נשאר כדי עניבה וקשרו ואח"כ נפסק חוט מגד הב' . כשר אפי' לא נשאר כ"ע . אבל נפסקו ב' מב' צדדים ולא נשאר כדי עניבה דפסול . אין מועיל קשירה אחר שפסל . רק יתירם ויקשור ויטילם מחדש (שם) : (ג) במקום שצריך כדי עניבה (ואם מפני שהחוטין עבים ליכא ואלו היו דקים היה כ"ע כשר) י"א שצריך שישאר כל הגדיל שלם ומהענף ישאר כ"ע . וי"א שאפי' נפסקו בגדיל ונשאר משם עד תחלת הגדיל שאצל הכנף כ"ע כשר . ולסברא א' שבסעיף א'. אפי' נפסקו בגדיל כל החוטין ונשאר כ"ע כשר (אך מהגדיל שנשאר יתיר קצת כריכות לעשות ממנו ענף . כגון אם נשאר ג' חוליות . יתיר ב' ויניח א' . וי"א שיתיר כל הגדיל ויעשה ממנו גדיל וענף) והמנהג להחמיר כסברא הא' . ובדא"א כגון שאין מצוי ציצית . יש לסמוך על סברא הב' . ולא יברך ולא יצא בהם בשבת לרשות הרבים . ולכרמלית נ"ע . וי"א דאין להקל בדא"א רק בנפסק עד הגדיל ולא עד בכלל הגדיל :

דין לצאת בשבת בטלית כשר או פסול. ואם נודע בשבת או בחול בר"ה או בבהכ"נ או בכרמלית או בביתו שטליתו פסול. ואם ראה שציצת חבירו פסול :

(א) כ"ז שאין בטלית כל הד' ציצית . אסור לצאת בו אפי' לכרמלית . ואפי' נפסלו כל הד' ציצית ע"י שנפסקו מקצת החוטין ולא נשאר כ"ע . אבל נפסקו כל החוטין בכולם ובמקצתם לא נשאר כ"ע באופן שכולם פסולים ואין לתקנם רק לעשות חדשים . מותר לצאת בו אפי' לר"ה אם הוא פטור מציצית. כגון שהוא שאול ולא הקנהו לו במתנה על מנת להחזיר . ויש אוסרין אפי' בזה (סי' יג) : (ב) טלית מצוין כדין (ובשהוא משאר מינים . יש אוסרין לצאת בו אפי' בעיר שלא עשה עירוב) מותר לצאת בו לר"ה (וכן בט"ק שבו כשיעור) אפי' בלילה (ויש אוסרין בלילה . והמיקל אין גוערין בו ובפרט בזמן הזה) אך יזהר שלא יהא מונח על כתפו שלא כדרך לבישתו בחול . אבל לתלותו בצוארו בענין

שבל

שכל הכנפים לפניו מותר. ואם אין בו כשיעור. אסור לצאת בו (שם): (ג) אם נודע לו בשבת בר"ה שטליתו פסול בין טלית קטן בין טלית גדול. צריך לפשטו. אפי' ישאר עומד ערום בשוק. ואם בגדול. אם הוא טלית קטן א"צ לפשטו. רק ימהר לילך לביתו ולפשטו אפי' עוסק בדבר מצוה כגון שהוא בבהכ"נ או בבהמ"ד. אבל טלית גדול שלנו צריך לפשטו אפי' בשוק (שם): (ד) אם נודע לו בשבת בכרמלית (ובזה"ז אפי' בר"ה) שטליתו פסול. א"צ לפשטו אפי' הוא טלית גדול. ואם ידע שפסול ויצא לכרמלית. צריך לפשטו אפי' בגנאי גדול כגון שהוא ס"ת (שם): (ה) מצא בבהכ"נ שטליתו פסול. אם הוא בחול ומצוי ציצית. אסור ללבשו אפי' בלי ברכה ואפי' מתביים להתפלל בלי טלית. ואם אין ציצית מצוי או בשבת (ואם ידע קודם שבת שפסול אסור ללבשו בשבת) אם מתביים. לובשו בלי ברכה. אבל לבשו ואח"כ נודע שפסול. אפי' בחול א"צ לפשטו אם מתביים. רק ימהר לילך לביתו ולפשטו (ואם נתקן הכנף ובשאר בגדיל א"צ למהר. רק יפשוט קצת מיהא קצת נכף. ויבוא לביתו יפשטו מיד ויטיל ציצית) ובשבת א"צ למהר. והבהוא בביתו ונודע שפסול. צריך לפשטו מיד. ואסור לתקן הציצית כשלבוש בו. ואסור אפי' לעמוד בו בלי ברכה. ובחול כשאין מצוי ציצית כלל. דינו כבשבת לכל הנ"ל (שם): (ו) ואם שנפסל ציצית חבירו. אם הוא במקום שיודע לפשטו. יקרא לו שילך לביתו מהר ושם אומר לו לפשטו. ואם הוא במקום שיודע למהר לילך לביתו ולפשטו. אומר לו למהר (שם):

הנהגת לבישת ציצית ותפילין. קישוט הצדיקים הנאה להם. נוח הצדיקים יקרא. והכנה להליכה לבית הכנסת:

(א) אליו כשהר (נ"ע מודה אני לפניך ה' אלהי שהוצאת:י מאפלה לאורה. כ"ס בכ"ר ריש פ' ויצא) [וירושלמי פ' ת"כ] יזמן עצמו למצות ציצית: (ב) יפריד חוטי הציצית זה מזה וידקדק קודם לבישה אם כשרים הם. ואם צריך להתפלל בצבור או סקרת לגורה ואין לו פנאי להפריד ולבודק. אם ידע שאתמול היו כשרים יכול להתעטף ולברך בלי פרידה ובדיקה (סי' ח): (ג) א"צ בדיקה אלא פ"א ביום. אפי' לובשו כמה פעמים באופן שחייב בברכה א"צ בדיקה (שם) ובעת בדיקה אומר:

בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת יְיָ יְיָ אֱלֹהַי גָּדַלְתָּ מְּאֹד הוֹד וְהָדָר לָבָשְׁתָּ. עֹטֶה אוֹר כַּשַּׂלְמָה נוֹטֶה שָׁמַיִם כַּיְרִיעָה:

וקודם שמעטף יאמר. הריני מזמן את גופי. להתעטף בעטופי דמצוה:

לְשֵׁם יִחוּד קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּשְׁכִינְתֵּיהּ בִּדְחִילוּ וּרְחִימוּ לְיַחֵד שֵׁם יה בו״ה בְּיִחוּדָא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל. הֲרֵינִי מִתְעַטֵּף גּוּפִי בְּצִיצִת כֵּן תִּתְעַטֵּף נִשְׁמָתִי וּרְמַ״ח אֵבָרַי וּשְׁסָ״ה גִידַי בְּאוֹר הַצִּיצִת הָעוֹלֶה תרי״ג. וּכְשֵׁם שֶׁאֲנִי מִתְכַּסֶּה בְּטַלִּית בָּעוֹלָם הַזֶּה כַּךְ אֶזְכֶּה לַחֲלוּקָא דְרַבָּנָן וּלְטַלִּית נָאָה לָעוֹלָם הַבָּא בְּגַן עֵדֶן. וְעַל יְדֵי מִצְוַת צִיצִת תִּנָּצֵל נַפְשִׁי וְרוּחִי וְנִשְׁמָתִי וּתְפִלָּתִי מִן הַחִיצוֹנִים וְהַטַּלִּית יִפְרוֹשׂ כְּנָפָיו עֲלֵיהֶם וְיַצִּילֵם כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ עַל גּוֹזָלָיו יְרַחֵף וּתְהֵא חֲשׁוּבָה מִצְוַת צִיצִת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּאִלּוּ קִיַּמְתִּיהָ בְּכָל פְּרָטֶיהָ וְדִקְדּוּקֶיהָ וְכַוָּנוֹתֶיהָ וְתַרְיַ״ג מִצְוֹת הַתְּלוּיִם בָּהּ. אָמֵן סֶלָה:

* [נ"א] כאלו היה לי תכלת בכל כנף וכנף. וכאלו קימתיה בכל פרטי דינים השייכים לה עפ"י תורתנו הקדושה וכל דקדוקיה וכוונותיה. ובזכות מצות ציצית זו. אזכה שלא יהיה לי שום גרעון בהצלחת זכרון ועשיית כל התרי"ג מצות התלוים בה כמ"ש וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם. אמן סלה. והריני מכוין לפטור בברכה זו. גם הטלית קטן שאני לבוש בו]:

לשם יחוד. הכלים כבתיאם. כפמוד כלויה. ושלימותה. ליחד הכל למקור אחדותו ית'. וזו לשם יחוד: קודשא. פואר קדשה. מורה על עצמותו ית' שהעולם ייופעם מכל. ולית ביה תפיסה כלל. ושכינתיה מורה על תוקף השוק בתוכם ומקיים אותם: בדחילו. במורא הדין: ורחימו. אהבת ברחמים: שם י"ה. הוא הדין מדם כו"ב, ושם ו"ה הוא ברחמים שם. והוא יסוד קיום העולם. ע"י שיתוף דין ברחמים: שלים. אמיתי כרצון הבורא ית': בשם. ולא בשל עצמיים מנוס א. בכלל עבייתה מכל ישראל. והבם נמצאו בני עליה המכוונים בה כראוי. ועי"ז תוכל ליחד שם הוי"ה כראוי. אף שאין בכחי לכוין כראוי: מתעטף. לפי שאמרו קודם עטיפה. נכון לומר להתעטף כו' והכם באמר: באמר. כוא לבות ברחמי כמעשה מכל מעשה מאוס: להלוקא. הוא הלבוש מג"ע התחתון. שמתלבש בו האדם אחר פטירתו: ולעולם. הוא הלבוש השמולה מקודש. שמתלבש בו עוד אח"כ ועולה לג"ע העליון. כדאי' בזוהר]:

וכשיכיר בין תכלת ללבן. יתעטף (טלית מצויצת כראוי. ויעשין בט"ע בלבושים) מעומד. וכן יברך עליה מעומדת (עמ"ש בהגהות סס"ז) עוד לעביה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִתְעַטֵּף בְּצִיצִת:

מ"י. יכוין לייחד שם המלכות [אדני] בשם הפנים [הוי"ה]. במקורו. כמ"ש בהקדמה בארוכה שהיא כוונה כוללת לכל הברכות:

להתעטף. אע"ג דציצית לאו חובת גברא. מ"מ בשעת ק"ש והתפלה רמי חובתא עליה והלוי (ועמ"ש בס"ד בהגהות). שבאלו... ואם אין לו אלא טלית קטן. יוכל לברך עליו נמי כן להתעטף. ויעשה עמו כדין עיטוף כנ"ל. כדי שילך ד"א. ואח"כ לובשו כדרכו. ואם ירצה יברך עליו על מצות ציצית): בגדולים. כבי"ם בפוח"ב נני ספק. עש"א סי' א':

(א) אח"כ יניח הטלית על ראשו רחבו לקומתו. ויפיל שתי ציציות שמניות לאחוריו בכתף שמאלית. והשתים האחרות ישארו לפניו. נמצאו כל הד' ציציות בצד שמאל. ויעמוד כך מעוטף כדי שילך ד"א לפחות: (ב) אח"כ יסירם מעל פניו ויפשלו על ראשו. כדרך בני אדם המתכסים בכתון. פעמים בכסוי הראש פעמים בגילוי הראש. ונמצאו ב' הציציות נגד פניו. ומהאר ציצית אחת בצד ימין לאחוריו. וכן אחת בצד שמאל לאחוריו. והטלית מב' צדדין מונחת מקופלה על כתפיו. נמצא מסובב במצות: (ג) יכוין בהתעטפו. שצונו הקב"ה להטיל ציצית

כל' תפוס מגדים. כדי שיזכור מלאכיו למשוך [סי' ח] כי הציצית הם ולויים על לבנים במלבושיו. אלא כי אלו עבדו הקמי יו. ויאמר באלם וכסימן שהם עבדי השי"ת. כדרך שעושה הרב לעבדו הותם

מה יקר חסדך אלהים ובני אדם בצל כנפיך יחסיון: ירוין מדשן ביתך ונחל עדניך תשקם: כי עמך מקור חיים באורך נראה אור: משך חסדך לידעיך וצדקתך לישרי לב:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו. שתהא חשובה מצות ציצית זו. כאלו קימתיה בכל פרטיה ודקדוקיה וכוונותיה. ושש מאות ושלש עשרה מצות התלוים בה. אמן:

הלכות תפילין

ט חייב לקנות תפלין. ומתי קודמין לציצת. ואיך לנהוג בדבר שהמקובלים חולקים עם הגמרא או הפוסקים. ודין חלץ התפלין להניחם שנית מיד או אחר זמן. ואם הזיזן או נשמטו ממקומן. ואם עשה קשר השל יד בין הברכה להנחה. או נפסק הקשר אחר הנחתן ורוצה להניח אחרים. ואם נשמט השל יד ממקומו קודם שהידק השל ראש או אח"כ. ודין שאולין או גזולין. ואם יש לו רק תפלין א' או מאונס אינו יכול להניח רק א'. ודין מכה במקום הנחתן ואיטר והסח הדעת וחיוב למשמש בם:

(א) צריך לוותר רב הונו לקנות תפלין. ובשאין ידו משגת כלל. א"צ לחזור על הפתחים בשבילן. ובשאין משגת על תפלין וציצית. תפלין קודם. ועכשיו שמניחין רק בעת ק"ש ותפלה. כשיכול לשאול תפלין לכל הזמן שיצטרך עד שתשיג ידו לקנותן. ציצית קודם. וכשיש לחוש שיצטרך להחזיר קודם שישיג אחרים ויתבטל מתפלין. הם קודמין. וכשיש לו דרש"י וצריך דר"ת ציצית קודם. וכשיש לו דר"ת ולא דרש"י הם קודמין לציצית (וכ"ז ה"ה כשאינו משיג לתפלין ומזוזה) וכשאין משיג לקנות כ"א תפ"ר או דרש"י ודר"ת. ש"ר קודם וכן דרש"י (סי' כה לח): (ב) כתה"ס ז"ל הניח תפלין קודם ברכת עוטר ישראל (שם): (ג) בדבר שהמקובלים חולקים עם הגמרא או הפוסקים הנמשכים אחריה. הלך אחר הגמרא או הפוסקים. וכשהמקובלים מחמירים. יש להחמיר. אבל אין לכוף הצבור להחמיר. וכן בדבר שלא נזכר בגמרא ופוסקים רק במקובלים. וי"א שכשאין מוזכר להיפוך בש"ס ופוסקים. הלך אחריהם. ובמקום שיש פלוגתא בין הפוסקים. יכריע עפ"י המקובלים (שם): (ד) חלץ התפלין ע"ד שלא יניחם עד אחר זמן מרובה (כגון ב' או ג' שעות) ונמלך להניחם מיד צריך לברך. אבל חלץ ע"ד להניחם מיד והניחן מיד. א"צ לברך אפי' שינה מקומו בנתיים. אבל עשה צרכיו בנתיים צריך לברך (וי"א שא"צ אפי' חלץ לעשות צרכיו) ואפי' חלצן כדי לנפיה (שם): (ה) נשמטו (אבל כשהוא עצמו הזיזן ממקומן ע"ד להניחן בקומן מיד ומחזירן מיד א"צ לברך) התפילין ממקום הנחתן שלא בעת תפלה (ואם בעת תפלה. א"צ לברך) וממשמש בהן להחזירן למקומן. צריך לברך (וכשמחזיר רק א' מהן. מברך כמו שמניח רק תפילין א') וי"א שא"צ (שם): (ו) הניח הש"י על הקיבורת ובירך ונפסק הקשר שלו קודם שהדקו או אח"כ קודם שהידק הש"ר. אבל אח"כ אפי' לא נשמט הש"י ממקומו צריך לברך שנית כשמהדק הש"י) ועשה אחר ולא הסיח דעתו מהנחתן. א"צ לברך שנית (וה"ה כשלוקח תפילין בלא קשר ועשה הקשר ולא הסיח דעתו מהנחתן. ולכתחלה אסור לעשות קשר) ואם נפסק הקשר אחר הנחת תפלין ורוצה להניח אחרים צריך לברך (שם): (ז) אם סותר ההידוק מהש"י ושמט הש"י ממקומו קודם שהידק הש"ר. א"צ לברך שנית כשמהדק הש"י. אבל אחר שהידק הש"ר אפי' לא נשמט צריך לברך (וי"א שא"צ) ואם יש לו רק תפלה א' ונפסק הקשר או סותר ההידוק אחר הנחה והידוק הראשון צריך לברך שנית (שם): (ח) יוצא בתפילין שאולין (ויברך עליהם) אפי' שלא מדעת (אך יקפלם כמו שהיו) אבל גזולין פסולין (אפי' בחוה"מ שאין מברך או תפילין דר"ת) כ"ז שהם ברשות הגזלן אפי' נתייאשו הבעלים. שהמניחן לא יברך ואינו מקיים המצוה. ואם מכרן הגזלן לאחר. אם נתייאשו הבעלים מותר לברך (שם): (ט) כשיש לו רק תפילין א' של יד או של ראש או שאין יכול להניח רק א' מפני אונס. מניחו ומברך (ואם כשיד הניח רק א' יצא. וי"א דלא יצא) על ש"י לבד. להניח לבד. ועל ש"ר לבד. להניח ועל מצות (סי' מו): (י) אם יש לו מכה במקום הנחת של יד. מניחו חוץ למכה (בלי ברכה) סמוך לעלענבוגען (וי"א דבלא במקום הגבוה פסול) או על בשר הגביה אפי' שבחצי העליון מקצתם. ואם המכה על כל הקיבורת ומצטער להניחו עליה. מניחו בימין בלי ברכה ויברך ב' על הש"ר. ואם אפשר. מניח סמרטוטין על המכה ומניחו עליהן בלי ברכה (ואף מותר לענות אמן יהא שמיה רבא בין ש"י לש"ר) ויברך ב' על הש"ר. או מניחו על הבגד בלי ברכה. ויזהר בב' אופנים אלו לכסותו שלא יתראה. אבל כשמניחו על בשרו ממש א"צ לכסותו אפי' נקרעו כל בגדיו במקום שנגד הש"י ונראה. ונכון לכסותו. ויש נוהגין להאפיל בטלית על הזרוע לכסותו מעט. ואם המכה במקום הרצועה ומניח בגד עליה ועליו הרצועה יברך (סי' כז): (יא) אם יש לו מכה במקום הנחת הקציצה מהש"ר (אבל רק במקום הנחת הרצועה ומוכרח להניח עליה בגד דק והרצועה עליו והקציצה יכול להניח על הראש ממש. מניחו בברכה) ואינו יכול להניחו כלל בלי חציצה. מניחו על המצנפת דק (ואין נוהגין כן) הסמוך לראשו (ועל כובע עב אסור) ויברך על הש"י לבד. וצריך לכסות הש"ר שלא יתראה או להאפיל עליו בטליתו אפי' כשמכתו מוכיח עליו. וה"ה במי שמלא גמילות ואינו יכול כלל לגלות ראשו ולהניחו בלי חציצה מחמת הקור (שם): (יב) הנולד אטר. אם עושה כל מלאכתו בשמאל. או אפי' בימין רק שכותב בשמאל. מניח הש"י בימין כ"א (הניחו בימינו. חוזר ומניחו בימין כ"א) ואם כותב בימין (אפי' כותב גם בשמאל וכ"ש כששולט בב' ידיו בשוה) אפי' עושה כל מעשיו בשמאל. מניח בשמאל כ"א. וכשאין יכול לכתוב כלל. היד שעושה בה מלאכתו הוי ימין. ואם אחר בשביל הרגיל עצמו לכתוב בשמאלו וכל מעשיו עושה בימין. מניחו בשמאל כ"א. ואם עושה הכל בשמאל. מניחו בימין כ"א. וי"א שמ"מ קבלה אסור לאטר לגמרי מכ"א (שם): (יג) אסור להסיח דעתו מהתפילין אפי' רגע כ"ז שהן עליו ושיעורו חלק כ"ז מכ"ע. ואיסורו בכל ענין. וי"א דוקא בשחוק וקלות ראש או מטריד דעתו כ"כ בצרכי הגוף עד שלבו פונה מיראת שמים אבל בעומד ביראה ומתעסק בצרכיו ואפי' באומנתו ואין דעתו על התפילין ממש ל"ה היסח. ומצוה מן המובחר שלא יסיח כלל זולת בעת ק"ש ותפלה. ויזהר בזה מאוד כי עונשו גדול (סי' כח): (יד) בכל פעם שיזכור בהם חייב למשמש בהם (ובש"י קודם) חוץ מבשעת התפלה. וטוב למשמש. וכשמצא שנשמטו ממקומן יחזיר הש"י תחלה (שם):

זמן הנחתן. ואם הניחם קודם צאת הכוכבים או בין השמשות וחשכה עליו או הניחן מבע"י או לא חלצן בצה"כ לשמרן. ואם הוא בבהמ"ד שבשדה שאינו משומר בע"ש או בעיו"ט או בחול ולבוש בם והגיע בה"ש:

(א) אסור להניחן בלילה. ואפי' אחר שעלה עמוד השחר. עד שיאיר היום כדי שיראה חבירו הרגיל עמו קצת ברחוק ד"א ויכירם. ואם הניחן קודם צאת הכוכבים וחשכה עליו. מותר שיהיו עליו כל הלילה (בינו לבין עצמו. ולא ברבים כגון בע"כ במנחה בבהכ"נ ובבהמ"ד) מותר

שמש) עד שילכו לישן ואין מורין כן. והמניחן בה"ש מורין כן. ולמעלה אסור. ואם לא חלצן נגלות הכוכבים לפי שלא סי"ל מקום לשמרן והניחן עליו לשמרן. מותר ומורין כן. והאומר לרואים שעושה זה לשמרן. אבל אסור להניחן בלילה לשמרן. והמניחן מבע"י כדי שיסיח עליו בלילה לשמרן מותר. ואין מורין להניחן בשביל זה. והאריז"ל הזהיר שלא לחלצן אחר הקדושה (סי' ל): (ב) יצא בבגדו? מע"ה או ער"ש ותפילין בראשו והגיע בה"ש ואינו יכול לחלצן ולהניחן שם לפי שאינו מקום משומר. מניח ידו עליהם (וכתב א"ל לביתו) עד שיגיע לביתו. ובה"כ בית המשמר קרוב לחומת העיר חולצן ומניחן שם ואם יש בכיס יותר אפי' בהול (שם): (ג) שכח ולא הניחן כל היום ונזכר אחר שהתפלל ערבית מבע"י. י"א שאסור להניחן אז. וי"א שיניחן בלי ברכה כשעדיין יום. ואם לא התפלל עוד אפי' שנגמר התפלה. יניחם בברכה. ואם כבר הניחן ביום זה ורוצה להניחן שנית. לא יניחם כשנגמר התפלה (שם): (ד) בשבת ויו"ט אסור להניחן ואפי' לטלטלן. והמניחן לשם מצוה עובר על בל תוסיף ומחלל שבת ויו"ט וחייב מיתה. ולצורך אחר כגון שמצאן בשבת בשדה מותר להניחן להכניסן לעיר (סי' לא):

דין קריעה בבתים ובתפירות ורצועות. וממה לעשות רצועות. ודין מותר העור. ושיעבדן וישחירן לשמן. ומי כשר לזה:

(א) אם נעשה קרע בעור הבתים בתוך פסולין. אבל נעשה בכל ראש בפנים ובתוך התיתורא וכל הבתים שלימים מהצדדים ולמעלה. אם רק בבית א' כשר. ואם בב'. בחדשים כשר בכ"ע אא"כ נקרעו ג'. בישנים פסול (וי"א להיפוך. ויש לחוש לדברי שניהם) בשנים אא"כ אפי' בא' שקרע למעלה ובב' למטה. או אפי' יש מחיצה שלימה ביניהם שנקרע בזה המחיצה שכנגד ימין ובזה שכנגד שמאל. ואפי' יש ב' דפנות שלימות ביניהם שנקרע זה כנגד הפונה לבית א' כנגד הפונה לד'. אבל כשיש ביניהם בית א' שלם דהיינו ב' מחיצות שלימות כשר. אא"כ נקרעו שלשה בתים דהיינו כל ד' מחיצות שבאמצע. ובנקרע קצת בית בה"י פסול בכ"ע (סי' לג): (ב) מה שרגילים המוכרים שעושין כד' בתים ומתמין אותן בדפוס חוזרין מהעור בין בית לבית שלא יכוין ויהא פולט ומחפים מקום החתך בפנים שיהא נראה שלם בתוך פסול. אבל מה שרגילים לעשות בדפוס שמרחיבים שבין בית לבית ע"י הוט ולפי שע"י ישמט לידי כבית יותר למטה מלמעלה לכן חותכים למטה לידי הבית עד שישוו שוים והבתים מלמעלה מחוברים באמצע יש להכשיר (שם): (ג) אם נתפרה כהוגן וע"י שלבשן כ"פ נפסקו ב' תפירות זה בצד זה בצד פנים ואחד (אבל זה שלא כנגד זה כשר) או ג' אפי' זבכ"ז. פסול בישנים. ובחדשים (כל שאורה מקצת העור שנקרע תפרו ואולי גו התפילין ואינם נפסק. ובנפסק שני ראשים) כ"ז שהבתים ועור מושבם קיים כשר. וי"א להיפוך. וטוב לחוש לשם ולהחמיר בחדשים כבישנים. ובשא"א לתקן ולא למצוא אחרים. יניחן בלי ברכה. כשנפסקו ב' זכ"ז בחדשים או ישנים. וכשנפסקו ג' אפי' זבכ"ז פסול. וי"א דכשר (שם): (ד) עור הרצועות צ"ל מבהמה או חיה טהורים (וספק מטהור או טמא אסור) וטוב שיהא מעור שלם. וצריך לעבדן ולהשחירן לשמן. ואם לאו פסול. ואפי' בהשחירן לשמן לא מהני כיון שלא עיבדן לשמן. וי"א דמהני. ובקונה עור מעובד מבעה"ב מעבדן נכרי והוא מגרדו לשמן עד שיהא דק וגם מושחו בחומר שם לשמן עד שיהא דק אין להקל. ויכול לעשותן אפי' מקלף. והמותר בעור שעיבד לשם ת'. וכן מותר למכור כעור שנשאר מרצועות לתפלים אפי' כשלא נתנה (שם): (ה) צריך שיהיו הרצועות (והבה"ים) שחור בחוץ (והמהלכנו מיהן ישחירן. ונגד פנים מבפנים כמו שרוצה חוץ מאדום) ומשחירן (ואם נצבע שחור ונעשה מדבר טמא צ"ע. אבל משחן בשמן שמצאן טמא כשר. ולכתחלה ישחות בעצמו) לשמן ישראל (ואם נכרי השחיר הבתים כשר) גדול בן דעת או קטן וגדול עומד על גבו. ואפי' דיעבד פסול (אא"כ באופן שאתבאר בעיבוד) ולא מהני שישחירן שנית ישראל לשמן. ואם אין לו אחרים. ישחירן ישראל כנגד הכ' לשמן ויספוק לד זה למעלה. אבל לכתחלה ישחירן כנגד החלק (שם): (ו) אם נפסק רצועה בתוך שיעור ארכה (ואם נפסק קצת ממנה ברחבה ונשאר פחות מכשיעורה. י"ל דמותר לתפור בכ"ע וצ"ע) דהיינו בש"ר בימין עד הטבור ובשמאל עד החזה. ובש"י כדי שתקיף הזרוע לקשור בו הקשר ולמתחה עד אצבע האמצעי ולכרוך בה עליו ג"פ ולקשור (ובשמאל. מותר לקשור או לתפור. והקשר או תפר בש"י בהשאר. יהיה כמניחו. שאחר שהקיף הזרוע ימתחה לאצבע האמצעי ויכרוך ג"פ בהשלם ואח"כ יחזור למטה ויכרוך בזרוע ז"פ בהשאר התפור או קשור. ולא נהגו כן והדין עמהם) אין מועיל לקשור או לתפור. וי"א שאין קשירה או תפירה פוסל רק במה שמקיף הראש או הזרוע לבד. וי"א שאפי' שם מועיל תפירה (ולא קשירה) בגיד כשר (וי"א אפי' בחוט) בצד פנים שלא יתראה בחוץ רק השלימה. וי"א להפוך בש"י מקום התפר לתוך המעברתא. ולהלכה יחמיר כסברת הא' בדאפשר. ובשעה"ד שיובטל מתפלין יסמוך על המקיל ביותר ויניחן בלי ברכה. וי"א דדוקא אם נפסק במקום שמקיף הראש והזרוע לא יתפור אפי' בגיד כשר ובשעה"ד יתפור (ולא יקשור) בגיד כשר בפנים שתהא נראה שלימה בחוץ ויניחן בלי ברכה. אבל בנפסק למטה חוץ שיעור ארכן. אפי' שלא בשעה"ד מותר לתפור ומניחן בברכה. וכשאין לו במה לתפור יניחן בלי ברכה. אם באחר בש"ר המקיף הראש וגם הקשר שלם או באחר בש"י מה שקשור בקיבורת. ובכל הפסולים שבכאן. כגון שישאל תפלין אם יכול ויברך עליהם ויסיח דעתו גם על התפלין אלו (שם):

נוה סדר הנחת תפלין צדיקים

גדולה מצות תפלין. שהמניחן מאריך ימים ונוח בן עוה"ב ועונותיו נמחלין ואין גיהנם שולט בו. וקנא בליק למלאכין דממנן על צלותין. כמו יקר לדיוקנא דמלכא. דהיינו מאן דלאה תפלין ברישיה ודרועיה.

ויסדר אחר התפלין שכתבו בקדושה וטהרה וכתיבה כמה [סי' לג] ויקדים כנוסח אומר

ס"ס

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ליחד שם יה בוה ביחודא שלים בשם כל ישראל הריני מניח תפילין לקיים מצות בוראי ולהרום על ידי תפילין היד מוחין לנוקביה

מ"א

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ליחד שם יה בוה ביחודא שלים בשם כל ישראל. הנני מכון בהנחת תפלין לקיים מצות בוראי שצונו להניח תפלין ככתוב בתורה וקשרתם לאות על ידך והיו לטטפת בין עיניך. והם ארבע פרשיות אלו. שמע. והיה אם שמוע. קדש. והיה כי יביאך. שיש בהם יחודו ואחדותו יתברך שמו בעולם ושנזכור נסים ונפלאות שעשה עמנו בהוציאנו ממצרים. ואשר לו הכח והממשלה בעליונים ובתחתונים לעשות בהם כרצונו. וצונו להניח על היד לזכרון זרוע הנטויה. ושהיא נגד הלב לשעבד בזה תאות ומחשבות לבנו לעבודתו יתברך שמו. ועל הראש נגד המוח

[ש]הנשמה שבמוחי עם שאר חושי וכחותי כלם יהיו משועבדים לעבודתו [י]תברך שמו. ומשפע מצות תפלין יתמשך עלי להיות לי חיים ארוכים [ו]שפע קדש ומחשבות קדושות בלי הרהור חטא ועון כלל ושלא יפתנו [ו]לא יתגרה בנו יצר הרע ויניחנו לעבוד את יי כאשר עם לבבנו. ויהי [ר]צון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתהא חשובה מצות הנחת [ת]פלין לפני הקדוש ברוך הוא כאלו קימתיה בכל פרטיה ודקדוקיה וכונותיה ותרי"ג מצות התלוים בה. אמן סלה:

ס"ס

דזעיר אנפין יתעל ידי תפילין דראש מוחין לזעיר אנפין: ויחבק החתן את הכלה שמאלו תחת לראשה וימינו תחבקנה. ומן השפע ההוא יתמשך עלי להיות לי חיים [א]רוכים ושפע קודש ומחשבות קדושות בלי הרהור חטא כלל ועיקר. והרצועות יהיו כחבלי [ע]בותות האהבה בין החתן להכלה. ולא יגרמו העונות שיהיו הרצועות קשורים לסמאל ונוקביה [..]ל בת דילהון ושלא יפתנו. ושלא יתגרה בנו יצר הרע ויניחנו לעבוד את יי כאשר עם לבבנו. [ו]יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתהיה חשובה מצות הנחת תפילין לפני הקב"ה כאלו קימתיה בכל פרטיה ודקדוקיה וכוונותיה ותרי"ג מצות התלוים בה אמן סלה:

[ה]ריני מניח תפילין של יד להביא כל העובדי כוכבים תחת יד יי שכינה תתאה ותפילין של ראש להביא כל העובדי כוכבים תחת רשות השכינה עילאה: ככתוב כי אתה יי עליון [ע]ל כל הארץ מאוד נעלית על כל אלהים: כי יי עליון נורא מלך גדול על כל הארץ על כל אלהים:

[ש]במוחי. שאף שמתלאה הגוף. מ"מ עיקרה במוח. שהיא שבמוח מושל על כל כחותיה וחושיה שבגוף. כמו שהראש מושל על הגוף: חושי. חושי וכחות הנפש שבגוף: ארוכים. שהמניחן מאריך ימים: יפתנו. לעשות עבירה מצד עריבותה: יתגרה. תגרת מלחמה לעשות על כרחנו: ויניחנו. לעשות הטוב:

(א) אחר שלבש טלית מצויץ יניח תפילין. שמעלין בקודש. ויזהר שלא יפגע כיס התפלה ויצטרך להניחם קודם הטלית. אבל ציצית אינו מעכב את התפילין. אע"פ שא"צ טלית מניחן. ואם יזדמן לו טלית אח"כ [סי' כה]: (ב) המדקדקים מניחין ב' זוגות תפילין שהם של רש"י ור"ת. וכן ראוי לעשות. ירא שמים יצא ידי כולם. כי הוא ספק של תורה [סי' לד] והוא סדר המתנן. בבוקר מניח שתיקן כלחם. כיצד מתן מיושב תחלה של יד (דרש"י) על הזרוע בקיבורת (שהוא גבר הבשר שכנגד הלב. והיעורה מתלין של זרוע נגד כיד) יותר גבוהה כלפי כתף [ולא יגע שם וכן בשער הראש. ואם פגע יטול ידיו] ומברך כהיום [סי' כו]:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפלין:

להניח. קמ"ץ הה"א (מלשון לנגיח ברכה) ולא לומר לנגיח בפה"ח ודגו"ש. כי לא יורה בעלם והלשון ענין עזיבה.

[תפ]לין סעך הבלה כאן: תפילין. למ"ד דגושה. כי היא מכשולים. שרשה פלל (ענין משפט. כמו עני פליגה) כמ"ש בס"ד בהגמרי:

(א) מהדק וקושר הקליפה ברצועה שאי לזוז כעין ש'. כדי שלא תזוז הקליפה ממקומה. וזוכי קיבוה האמורה בתורה. אח"כ מניח של ראש סמוך לה למטה כלפי יד וקשר כמו ק. אח"כ כורך בב' כרצועות (דכיים של ר"ת ההיה מכוסה תחת של רש"י. שהיא נגד מגולה) כריכות על קנה הזרוע [ולא יותר]: (ב) אחר זה מניח בעמידה של ראש דרש"י. ושל ר"ת למעלה מהן (ויבקר. כמדומני שהיה למכו"ל שהיה של ר"ת למטה משל רש"י. באופן שהרצועות המקיפות את הראש יהיו מסובבות שוכבות זו על זו באלכסון. וכבר נסיתי ב"ה באופן הזה. אם נאו יצא שכרו בהפסדו. מחמת כוח התפילין הנה והנה אין במקומם הראוי. ובענין זה שלהיות יחד שלא יזוזו ממקומן) ואין צריך לברך על של ראש אם לא הפסיק בינתים. אם שח בינתיים מברך עליה [מעומד]:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות תפלין:

של ראש. סי"ן פתוח"ה. ע' פ"ש נט"א סי' ב':

ותיכף יאמר בלחש ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

[ו]מחכמתך אל עליון תאציל עלי. ומבינתך תבינני. ובחסדך תגדיל עלי. ובגבורתך תצמית איביך וקמי. ושמן הטוב תריק על שבעה קני המנורה. להשפיע טובך לבריותיך: פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון:

[…]ל מהדק כראשו. אח"כ כורך ג' כריכות על אצבע האמצעית האצבע [א' בפרק האמצעי. וב' בפרק התחתון. וא' כמוהו] (והשאר כורך סביב היד ולא תלוי) ואומר:

וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי לְעוֹלָם. וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי בְּצֶדֶק וּבְמִשְׁפָּט וּבְחֶסֶד וּבְרַחֲמִים: וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי בֶּאֱמוּנָה וְיָדַעַתְּ אֶת יְיָ:

וארשתיך לי. ולא עוד. ויהיו סלוחין עמים : בצדק ובמשפט. שתעשה עמך : ובחסד וברחמים. שיעשה עמדי.

בדרך מליצה שבין אדם ואשתו : באמונה. בתוקף. ופי"ן תוכך. וידעת כו'. מגד כבגן] :

יכוין בהנחת תפילין. לקיים מצות הבורא שצוה להניח ד' פ' שלנו שיש בהן יחוד שמו יתברך. והם אות לזכור נסים ונפלאות שעשה עמנו בהוציאנו ממצרים. ואשר לו הכח והממשלה בעליונים ובתחתונים לעשות בהם כרצונו. וצוה להניח על היד כנגד הלב לשעבד תאוות הלב. ועל הראש כנגד המוח. שהנשמה שבמוח עם חושיה וכחותיה. כולם יהיו משועבדים לעבודתו יתב' [סי' כה] ויאמר :

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שֶׁתְּהֵא חֲשׁוּבָה מִצְוַת הֲנָחַת תְּפִלִּין זוֹ. כְּאִלּוּ קִיַּמְתִּיהָ בְּכָל פְּרָטֶיהָ וְדִקְדּוּקֶיהָ וְכַוָּנוֹתֶיהָ. וְתַרְיַ"ג מִצְוֹת הַתְּלוּיִם בָּהּ. אָמֵן:

יניח תפילין של יד מיושב ויברך להניח תפילין. ויהדק הקשר. ואח"כ יניח של ראש מעומד ויברך על מצות תפילין. ואח"כ יהדק הקשר. ויקרא ד' פרשיות קדש והיה כי יביאך :

וַיְדַבֵּר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: קַדֶּשׁ־לִי כָל־בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל־רֶחֶם בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם זָכוֹר אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יְצָאתֶם מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים כִּי בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיא יְהֹוָה אֶתְכֶם מִזֶּה וְלֹא יֵאָכֵל חָמֵץ: הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב: וְהָיָה כִי־יְבִיאֲךָ יְהֹוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לָתֶת לָךְ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ וְעָבַדְתָּ אֶת־הָעֲבֹדָה הַזֹּאת בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה: שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מַצֹּת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חַג לַיהֹוָה: מַצּוֹת יֵאָכֵל אֵת שִׁבְעַת הַיָּמִים וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר בְּכָל־גְּבֻלֶךָ: וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יְהֹוָה לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם: וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל־יָדְךָ וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יְהֹוָה בְּפִיךָ כִּי בְּיָד חֲזָקָה הוֹצִאֲךָ יְהֹוָה מִמִּצְרָיִם: וְשָׁמַרְתָּ אֶת־הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָהּ מִיָּמִים יָמִימָה: וְהָיָה כִּי־יְבִאֲךָ יְהֹוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְךָ וְלַאֲבֹתֶיךָ וּנְתָנָהּ לָךְ: וְהַעֲבַרְתָּ כָל־פֶּטֶר־רֶחֶם לַיהֹוָה וְכָל־פֶּטֶר שֶׁגֶר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזְּכָרִים לַיהֹוָה: וְכָל־פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ וְכֹל בְּכוֹר

קדש. כהה. לומר קדושים הם (ומיד כשהם במדבר עדיין) שהתחייב בפדיון כהקדש. והלא לבוריהם לעשות מלאכה של. ובריותם כערך של בן חורם. לפי שלא אמן כפדיון : פטר. פתיחת כרחם תחלה (ולא יוצא דופן) שבכור שלא תמיד מוסק : לי הוא. קניתים. ע"י שהכיתי בכורי מצרים והחיתי עליהם : זכור. מזכיר יציאת מצרים בכל יום תמיד : עבדים. מבית כלא שמשימים בו העבדים : האביב. שתבואה בו כשרי שעורה. ובחרו לעבר שנים שיהא לעולם חדש זה באביב. ובחסד כלל הוציאם בחודש שאין חמה ולא צינה ולא גשמים : והיבוסי. ולא זכר עוד ב' עמים. לפי שאלהם אינה זבת חלב : זבת. כחלב זב מהעזים. והדבש מהתמרים והתאנים : העבודה. של קרבן פסח : השביעי חג. וכן ביום א'. אלא שבו' לא יאמר חג שאין לו תשלומין. הה"ל ובא' תשלומין כל ז' : מצות יאכל. ובשאר. וכולו שאור : והגדת. לשאינו יודע לשאול : בעבור זה. מורדים בעיני שאפשר ה' כו'. לפי עומד מנודה זו : והיה לך. תכתוב פרשיות אלו ותקשרם ביד שמאל ועל הגוף. שבורי הזרועות כנגד הלב. כדי שתזכור יציאת מצרים תמיד. על יד (נגד כנגד) נגד חוזק יד. ועל בין עיניך ע"ש ויתן לזכרון במצרים לעיניכם. ולפי שעולה ולמד כ' פרשיות עמורה : ביד חזקה. ביומי כהנא : מימים ימימה. משנה לשנה : יביאך. כשתקיימו במדבר. ובזכו ליכנס לארץ ותקיימוה שם : והעברת. והפרשת לה' : שגר. ולד. והוא נפלט ממעי אמו כדרך אחריו : חמור ולא של בהמה טמאה. לפי שסייעו לישראל ביציאת מצרים שלקחו בכבה חמורים ממוצרים טעונים מכסף וזהב מצרים ובעשר בכם גם שהספיקו לכך. ואל עליכם קדושה ולויה לפדיון : בשה. שה לפטר והוא חולין כיון וכפטור ממשר בבהמה : וערפתו. בקופיץ מאחוריו:

...ם בבניך תפדה: והיה כי ישאלך בנך מחר לאמר מה זאת ואמרת אליו בחזק יד הוציאנו יהוה ממצרים מבית עבדים: ויהי כי הקשה פרעה לשלחנו ויהרג יהוה כל בכור בארץ מצרים מבכר אדם ועד בכור בהמה על כן אני זבח ליהוה כל פטר רחם הזכרים וכל בכור בני אפדה: והיה לאות על ידכה ולטוטפת בין עיניך כי בחזק יד הוציאנו יהוה ממצרים:

[illegible]

[illegible]

[illegible]

בית ה' נלך) [illegible]

[illegible]

...בות פי רצה נא ה' ומשפטיך למדני. יהי רצון מלפניך ה' או"א שתהא תפלתי צלולה חפה וברורה מכל ערבוביא המבטל כוונת התפלה]:

[illegible]

...י ברב חסדך אבא ביתך (בזכות אברהם שנקרא איש החסד) אשתחוה אל היכל קדשך (בזכות יצחק שנעקד על גבי המזבח במקום קדוש) ביראתך (בזכות יעקב שאמר מה נורא המקום הזה) רבונו של עולם בזכות שלשת אבותינו אברהם יצחק יעקב אבוא לבית הכנסת להתפלל לפניך תפלתי ובזכותם תעלה תפלתי תפלת האביון לרחמים ולרצון לפני כסא כבודך בכלל תפלת כל ישראל. ותעלה ותנשא לכתר על ראשך על ידי (מטטרון) שר הפנים: יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו. שתתן חלקי מיושבי בית הכנסת]:

[illegible]

...ני מזמן להתפלל תפלת שחרית בדחילו ורחימו. בסוד אריה במדת החסד. שתקן אברהם אבינו עליו השלום כבא קדישא. ליחדא קודשא בריך הוא ושכינתיה ויכוין בשם יאהדונהי ... ויהא בשפתיו בדחילו ורחימו. על ידי ההוא טמיר ונעלם. בשם כל ישראל: עי' מ"ש לקמן בבקשת בריך שמיה בש"א.

[illegible]

...ה הרתלהו למזבח. בבכלו שנת ולו יקהת עמים. במדר ויפגע במקום ויחלום. והנה סולם. יהי שם ה' מבורך לעולם:

יהי

תפלה זו יאמר הרב החסיד מו"ה אלימלך ז"ל אמר לומר בכל יום בדמעות ובשמחה ובכוונה גדולה. וכפי הסיק הלשון הר"מ מזלאטשוב בהגהות משפט צדק:

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שומע קול שועת עתירת בני ישראל ומאזין לקול תפלות עמו ישראל ברחמים. שתכין לבבנו ותכונן מחשבותינו ותשגר תפלתנו בפינו ותטה אזניך לשמוע בקול תפלת עבדיך המתחננים אליך בקול שועה ורוח נשברה. ואתה אל רחום וחנון ברחמיך הרבים ובחסדיך הגדולים והעצומים תמחול ותסלח לנו ולכל עמך בית ישראל את כל מה שחטאנו והעוינו והרשענו ופשענו לפניך. כי גלוי וידוע לפניך ה' כי לא במרד ובמעל חלילה וחלילה מרינו את פיך ודברי תורתך ומצותיך כי אם מרוב היצר הבוער בקרבנו תמיד לא ינוח ולא ישקוט עד אשר מביאנו אל תאות העולם השפל הזה ואל הבליו ומבלבל את מחשבותינו תמיד אף בשעה שאנחנו עומדים ללמוד תורתך הקדושה ולעשות מצות ומע"ט או להתפלל לפניך ולבקש רחמים על נפשנו הוא מבלבל את מחשבותינו תמיד בתחבולותיו ואין אנו יכולים לעמוד נגדו כי נחלש שכלנו ומוחנו עד מאד וכשל כח הסבל מרוב הצרות והתאוות ומרוב טרדת הזמן. לכן אתה אל רחום וחנון עשה עמנו כמו שהבטחתנו על ידי נאמן ביתך וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם ואמרו חז"ל אע"פ שאינו הגון ואינו כדאי כי כן דרכך להיטיב לרעים ולטובים. וגלוי וידוע לפניך אנקתנו וצערנו על אשר אין אנו יכולים לקרב עצמנו לעבודתך ולדבק לבנו בך באמת ובתמים. אהה על נפשנו אוי לנו עד מאד. אנא אבינו שבשמים. תעורר רחמיך וחסדיך והנינותיך הגדולים והמרובים. לגרש ולבער את יצרנו הרע מקרבנו. ותגער בו שיסור וילך מאתנו. ואל ידיח אותנו מעבודתך ומתורתך ומצותיך חס ושלום. ואל יעלה בלבנו שום מחשבה רעה הן בהקיץ הן בחלום חס ושלום. בפרט בעת שאנו לומדים תורתך הקדושה. או עוסקים במצותיך. או עומדים להתפלל לפניך תהא מחשבתנו זכה וצלולה וברורה באמת ובתמים ובאהבה. לעבדך עבודה הישרה המקובלת לפני כסא כבודך. ותקבע אמונתך תקועה וקשורה בלבבנו תמיד כיתד שלא תמוט. ונאמין באמונה שלימה באלהותך ובאחדותך ובהשגחתך. אמונה שלימה ותמה. בלי שום פיקפוק כלל ובלי שום ספק חלילה. רק אמונה זכה וברורה. ונקבל עול מלכותך עלינו בלב שלם ובנפש חפצה. ותעביר מעלינו כל המסכים אשר מבדילים בינינו לבינך. אבינו שבשמים תצילנו מכל מכשול וטעות אל תעזבנו ואל תטשנו ואל תכלימנו. ותהא עם פינו בעת הטיפנו ועם ידינו בעת מעבדנו ועם לבבנו בעת מחשבותינו ותזכנו אבינו שבשמים אל מלא רחמים שניחד את לבבנו ומחשבותינו ודבורנו ומעשינו וכל תנועותינו והרגשותינו הידועות לנו ושאינם ידועות לנו הנגלות והנסתרות. שיהיו הכל ביחוד אליך באמת ובתמים בלי שום מחשבת פסול חס ושלום וטהר לבבנו וקדשנו. וזרוק עלינו מים טהורים וטהרנו באהבתך ובחמלתך ותטע אהבתך ויראתך בלבבנו תמיד בלי הפסק בכל עת ובכל זמן ובכל מקום בלכתנו בשכבנו ובקומנו. תבער תמיד רוח קדשך בקרבנו ונשענים תמיד בגדולתך ובאהבתך. ובוטחים בך בבטחון חזק ואמיץ. ולא נשים בטחוננו בשום אדם רק בך ה' צבאות. ותשמרנו מן הפניות והגאות וכעס וקפדנות. ומן עצבות ולשון הרע רכילות וליצנות ושאר מדות רעות. ומכל דבר המפסיד עבודתך ועסק תורתך. וזכנו ללמוד וללמד תורה שבכתב ותורה שבעל פה לשמה ולא לשום פנייה ח"ו. ותשפיע רוח קדשך עלינו שנהיה דבקים בך ונהיה משתוקקים אליך יותר ויותר. ותעלנו ממדרגה למדרגה שנזכה לבא אל מעלת אבותינו חכותם יעמוד לנו שתשמע תפלתנו ונהיה תמיד נענים בעת שנתפלל אליך בעבורנו או על שום א' מישראל על יחיד

תפלה קודם התפלה. מספר תקוני הזוהר. ומסוגלת להתקבל התפלה וסוגה כפי כתקוני זוהר ותפלה של

פתח אליהו ואמר רבון עלמין אנת הוא חד ולא בחושבן. אנת הוא עילאה על כל עלאין סתימא על כל סתימין. לית מחשבה תפיסא בך כלל. אנת הוא דאפיקת עשר תקונין וקרינן לון עשר ספירן לאנהגא בהון עלמין סתימין דלא אתגליין ועלמין דאתגליין. ובהון אתכסיאת מבני נשא ואנת הוא דקשיר לון ומיחד לון. ובגין דאנת מלגאו כל מאן דאפריש חד מן חבריה מאלין עשר ספירן אתחשיב ליה כאלו אפריש בך. ואלין עשר ספירן אינון אזלין כסדרן חד אריך וחד קצר וחד בינוני ואנת הוא דאנהיג לון ולית מאן דאנהיג לך לא לעילא ולא לתתא ולא מכל סטרא. לבושין תקינת לון דמנייהו פרחין נשמתין לבני נשא. וכמה גופין תקינת לון דאתקריאו גופא לגבי לבושין דמכסיין עליהון ואתקריאו בתיקונא דא. חסד דרועא ימינא. גבורה דרועא שמאלא. תפארת גופא. נצח והוד תרין שוקין. ויסוד סיומא דגופא אות ברית קודש. מלכות פה תורה שבעל פה קרינן לה. חכמה מוחא איהי מחשבה מלגאו. בינה לבא ובה הלב מבין. ועל אלין תרין כתיב הנסתרות ליי אלהינו. כתר עליון איהו כתר מלכות. ועליה אתמר

או על רבים ותשמח ותתפאר בנו ונעשה פרי למעלה ושורש למטה ואל תזכר לנו חטאתינו ובפרט חטאת נעורינו כמ"ש חטאת נעורי ופשעי אל תזכור ותהפוך עונותינו לזכיות ותשפיע עלינו מעולם התשובה תמיד הרהורים לשוב אליך בלב שלם ולתקן את אשר פגמנו בשמותיך הקדושים והטהורים. ותצילנו מהונאת איש לרעהו הן בענייני מו"מ והן בשאר עניינים. ולא יעלה קנאה בלב אדם על חבירו. אדרבה תן בלבבנו שנראה כל אחד מעלות חברינו ולא חסרונם ומומם. ושנדבר כל אחד את חבירו בדרך הישר והרצוי לפניך ולא יעלה בלבנו שום שנאה ח"ו ובפרט שנאת חנם. אנא אל רחום וחנון לב טהור ברא לנו. ורוח נכון חדש בקרבנו. ורשפי וניצוצי התעוררות לבבנו באהבתך ובתורתך. יתמידו ויתרבו בלי הפסק כלל. ותקבל ברצון הרהורי תשובה המתנוצצים בנו. וזכרנו שיהיה לבנו נכון ומסור בידנו ולא נכעיסך. אב הרחמן. תן בנו כח ובריאות. וזכנו להתרחק מתאות עולם הזה. הן בעניני מאכל ומשתה שלא כרצונך. והן בהסתכלות בנקבות ח"ו. או לשמוע דברים בטלים ובפרט רכילות וליצנות וכדומה. ותזכנו שיהיה רוב דיבורנו בתורה ובסדר ואופן עבודתך. ותן בנו כח וחיל לשמור לפינו מחסום מחטוא בלשוננו. רחום וחנון הארך אפך עד שובנו אליך בתשובה שלימה. ומאוצר מתנת חנם חננו. וזכנו להיות מהשבים אליך בכל לב ונפש כרצונך הטוב. יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי. ואני תפלתי לך ה' עת רצון אלהים ברב חסדך ענני באמת ישעך:

מגיד מראשית אחרית ואיהו קרקפתא דתפילי מלגאו איהו יו"ד אי ה"א וא"ו אי ה"א (צריך לומר קן בהפסק תיבה אי. ויזהר לומר ה"א ולא קא) דאיהו אורח אצילות. איהו שקיו דאילנא בדרועוי וענפוי. כמיא דאשקי לאילנא ואתרבי בההוא שקיו. רבון העולמים אנת הוא עלת העלות וסבת הסבות דאשקי לאילנא בהאי נביעו. וההוא נביעו כנשמתא לגופא דאיהו חיים לגופא ובך לית דמיון ולית דיוקנא מכל מה דלגאו ולבר. ובראת שמיא וארעא ואפיקת מנהון שמשא וסיהרא וכוכביא ומזליא. ובארעא אילנין ודשאין וגינתא דעדן ועשבין וחיון ועופין ונונין ובני נשא לאשתמודעא בהון עלאין ואיך יתנהגון בהון עלאין ותתאין ואיך אשתמודען מעלאי ותתאי ולית דידע בך כלל. ובר מנך לית יחודא בעלאי ותתאי. ואנת אשתמודע אדון על כולא. וכל ספירה כל חד אית לה שם ידיעא ובהון אתקריאו מלאכיא. ואנת לית לך שם ידיעא דאנת הוא ממלא כל שמהן. ואנת הוא שלימו דכולהו. וכד אנת תסתלק מנהון אשתארו כולהו שמהן כגופא בלא נשמתא. אנת חכים ולאו בחכמה ידיעא. אנת הוא מבין ולא בבינה ידיעא לית לך אתר ידיעא אלא לאשתמודעא תוקפך וחילך לבני נשא. ולאחזאה לון איך אתנהיג עלמא בדיני וברחמי דאינון צדק ומשפט כפום עובדיהון דבני נשא. דין איהו גבורה. משפט עמודא דאמצעיתא. צדק מלכותא קדישא. מאזני צדק תרין סמכי קשוט. הין צדק אות ברית. כלא לאחזאה איך אתנהיג עלמא אבל לאו דאית לך צדק ידיעא דאיהו דין ולאו משפט ידיעא דאיהו רחמי ולאו מכל אלין מדות כלל: ברוך יי לעולם אמן ואמן:

[זמר לעורר הנפש לאהבת ה'. והיה רגיל בו הרה"ק ז"ל ביחוד בלילה. והתיבות יהוה]

ידיד נפש אב הרחמן. משוך עבדך אל רצונך. ירוץ עבדך כמו איל. ישתחוה אל מול הדרך. יערב לו ידידותיך. מנופת צוף וכל טעם:
הדור נאה זיו העולם. נפשי חולת אהבתך. אנא אל נא רפא נא לה. בהראות לה נועם זיוך. אז תתחזק ותתרפא. והיתה לה שמחת (נ"א לך שפחת) עולם:
ותיק יהמו נא רחמיך. וחוסה נא על עם אהובך. כי זה כמה נכסוף נכספ לראות בתפארת עזך. אנא אלי חמדת לבבי. חוסה נא ואל תתעלם:
הגלה נא ופרוס חביב עלי את סכת שלומך. תאיר ארץ מכבודך. נגילה ונשמחה בך. מהר אהוב כי בא מועד וחננו כימי עולם:

סדר אלה כ' יתגיל לומר האמר הזה בכל בוקר. (ומתכח מגדולי הספרדים) והוסס. שמעייתו:

אודה לאל לבב חוקר. ברן יחד כוכבי בקר:
שש ימו לב אל הנשמה. לשם שבו והלמה. ואורה כאור החמה. שבעתים כאור הבקר:

אודת

ס כִּסֵּא כָּבוֹד חֲצֵבָה . לָגוּר בְּאֶרֶץ עֲרָבָה . לְהַצִּילָהּ מִלֶּהָבָה . וּלְהָאִירָהּ לִפְנוֹת בּוֹקֶר : אודה
ע עוּרִי נָא כִּי בְּכָל לַיְלָה . נִשְׁמַתְכֶם עוֹלָה לְמַעְלָה . לָתֵת דִּין וְחֶשְׁבּוֹן מִפְּעָלָהּ . לְיוֹצֵר עֶרֶב
וָבוֹקֶר : אודה
פ מְצָאָהּ מְטֻנֶּפֶת . מֵעֲוֹנוֹת וְתוֹסֶפֶת . כְּמוֹ שִׁפְחָה נֶחֱרֶפֶת . תָּמִיד בַּבּוֹקֶר בַּבּוֹקֶר : אודה
צ מְצָאָהּ מְקֻשֶּׁטֶת . בְּטַלִּית וְטוֹטֶפֶת . כְּמוֹ כַּלָּה מְקֻשֶּׁטֶת . תָּמִיד בַּבּוֹקֶר בַּבּוֹקֶר : אודה
ק נֶאֱמָן בְּפִקְדוֹנוֹ . יַחֲזִירֶנָּה לוֹ כִּרְצוֹנוֹ . אִישׁ לֹא נָגַע בַּעֲוֹנוֹ . וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בוֹקֶר : אודה
ר הַחַיָּה הָעֲנִיָּה . יְחִידָה תַּמָּה וּנְקִיָּה . וַאֲשֶׁר נַפְשׁוֹ לֹא חִיָּה . אֵיךְ יִזְכֶּה לְאוֹר הַבּוֹקֶר : אודה

בתרה כזה נוסף מסידור הספרדים

נֹעַם יהוה לַחֲזוֹת . נִזְכֶּה . וּבְגוּיִם חָזוֹת . בְּשְׂמָחוֹת תַּחַת תְּנָזוֹת . בּוֹקֶר תִּשְׁמַע קוֹלִי בּוֹקֶר : אודה

לא יאמר פ' מה טובו . שאמרו בלעם . ומדלג פ' ואני תפלתי (סי' מו) :

מה טֹּבוּ אֹהָלֶיךָ יַעֲקֹב מִשְׁכְּנֹתֶיךָ יִשְׂרָאֵל : וַאֲנִי בְּרֹב חַסְדְּךָ אָבוֹא בֵיתֶךָ אֶשְׁתַּחֲוֶה אֶל הֵיכַל קָדְשְׁךָ בְּיִרְאָתֶךָ : יְיָ אָהַבְתִּי מְעוֹן בֵּיתֶךָ וּמְקוֹם מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ : וַאֲנִי אֶשְׁתַּחֲוֶה וְאֶכְרָעָה אֶבְרְכָה לִפְנֵי יְיָ עֹשִׂי : וַאֲנִי תְפִלָּתִי לְךָ יְיָ עֵת רָצוֹן אֱלֹהִים בְּרָב חַסְדֶּךָ עֲנֵנִי בֶּאֱמֶת יִשְׁעֶךָ : אֲנִי קְרָאתִיךָ כִּי תַעֲנֵנִי אֵל . הַט אָזְנְךָ לִי שְׁמַע אִמְרָתִי : אֲנִי בְּצֶדֶק אֶחֱזֶה פָנֶיךָ . אֶשְׂבְּעָה בְהָקִיץ תְּמוּנָתֶךָ : וַאֲנִי עָלֶיךָ בָטַחְתִּי יְיָ אָמַרְתִּי אֱלֹהַי אָתָּה : שְׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנַי בְּשַׁוְּעִי אֵלֶיךָ בְּנָשְׂאִי יָדַי אֶל דְּבִיר קָדְשֶׁךָ : יְיָ אֱלֹהָי שִׁוַּעְתִּי אֵלֶיךָ וַתִּרְפָּאֵנִי : אֵלֶיךָ יְיָ אֶקְרָא וְאֶל אֲדֹנָי אֶתְחַנָּן : הָאִירָה פָנֶיךָ עַל עַבְדֶּךָ הוֹשִׁיעֵנִי בְחַסְדֶּךָ . כִּי לְךָ יְיָ הוֹחָלְתִּי אַתָּה תַעֲנֶה יְיָ אֱלֹהָי : שִׁמְעָה תְפִלָּתִי יְיָ וְשַׁוְעָתִי הַאֲזִינָה אֶל דִּמְעָתִי אַל תֶּחֱרַשׁ : שְׁמַע יְיָ וְחָנֵּנִי יְיָ הֱיֵה עֹזֵר לִי :

נה תפלת שחרית צדיקים

שיר . מיוסד במשקל יתד ושתי תנועות . ויתד ושתי תנועות עד תכלית :

אֲדוֹן עוֹלָם אֲשֶׁר מָלַךְ . בְּטֶרֶם כָּל יְצִיר נִבְרָא : לְעֵת נַעֲשָׂה בְחֶפְצוֹ כֹּל . אֲזַי מֶלֶךְ שְׁמוֹ נִקְרָא : וְאַחֲרֵי כִּכְלוֹת הַכֹּל . לְבַדּוֹ יִמְלוֹךְ נוֹרָא : וְהוּא הָיָה וְהוּא הֹוֶה . וְהוּא יִהְיֶה בְּתִפְאָרָה : וְהוּא אֶחָד וְאֵין שֵׁנִי . לְהַמְשִׁיל לוֹ לְהַחְבִּירָה : בְּלִי רֵאשִׁית בְּלִי תַכְלִית . וְלוֹ הָעֹז וְהַמִּשְׂרָה : וְהוּא אֵלִי וְחַי גֹּאֲלִי . וְצוּר חֶבְלִי בְּעֵת צָרָה : וְהוּא נִסִּי

אדון עולם · ני' אין סוף : אשר מלך . (מוסכם . שע"ה) [פי' של"ע גם הל' בקמ"ץ ולא בח"ס] : בטרם. זהו שאח"ל [ב"ר פ"ט] שהיה הקב"ה בונה עולמות ומחריבן ואמר יתהון לא הניין לי (וידוע ששם מלכין דמיתו . כמ"ש באידרא של הפסוק ואלה המלכים אשר מלכו. היינו אשר מלך) אח"כ ברא זה העולם ואל הגיד . שאמר בו כי טוב : יציר . פ"ע · שע"ה [פי' בחירק . אלא במלאפום כרד"ה]: (לעת שמה . הוא ל' תיקון ושלמות מלאכה כל' גרכם . כמו ועשתה את צפרניה :

בחפצו . הקדום . ולא מימי רצון ח"ו . אבל הוא חפץ מצום . רצוי לבעל החסד . כי מתדך הטוב להטיב לזולתו : נקרא. בפי הבריות) : ככלות . הפך הראשונה המפמשת . כמו זר התשב . וה"ד כלות לא מפתכש . שע"ה [אבל לא הפעל הפיר . נ"ל כלות] : (להמשיל . לדמות : להחבירה : להיות לו חבר : והמשרה . שררה : חבלי . גורלי : נסי ·

*) וּמָנוּסִי · מְנָת כּוֹסִי בְּיוֹם אֶקְרָא : בְּיָדוֹ אַפְקִיד רוּחִי · בְּעֵת אִישַׁן וְאָעִירָה : וְעִם רוּחִי גְּוִיָּתִי · יְיָ לִי וְלֹא אִירָא :

*) נ"א וּמְנוּסִי

דגלי) : ומנוסי. פי' בקבלת [בעורק] וכמ"ש קמולה לא שולית. שניהם לדקו. והאחרון עיקר. עלו"א [וכ"ה למשקל השורה] : מנת. קמוץ בכ"מ [ונגזר ממנה אפים] : (מנת כוסי. שניהם לשון חלק :

ולעירה. [ובעת אעירה) : ועם. פי' מעתק אחר עמו. ר"ל עם רוחי וגויתי ה' לי. על כן לא אירא רע :

[שיר זה' מיוסד על י"ג עיקרי הדת ; ומחבר הרמב"ם ז"ל. ויש אומרים דניאל ב"ר יעקב. וי"א יחיאל בר ברוך. והוא נתחבר בשנת יח ה.

יִגְדַּל אֱלֹהִים חַי וְיִשְׁתַּבַּח. נִמְצָא וְאֵין עֵת אֶל מְצִיאוּתוֹ: אֶחָד וְאֵין יָחִיד כְּיִחוּדוֹ · נֶעְלָם וְגַם אֵין סוֹף לְאַחְדּוּתוֹ : אֵין לוֹ דְמוּת הַגּוּף וְאֵינוֹ גוּף. לֹא נַעֲרוֹךְ אֵלָיו קְדֻשָּׁתוֹ : קַדְמוֹן לְכָל דָּבָר אֲשֶׁר נִבְרָא. רִאשׁוֹן וְאֵין רֵאשִׁית לְרֵאשִׁיתוֹ : הִנּוֹ אֲדוֹן עוֹלָם לְכָל נוֹצָר · יוֹרֶה גְדֻלָּתוֹ וּמַלְכוּתוֹ : שֶׁפַע נְבוּאָתוֹ נְתָנוֹ. אֶל אַנְשֵׁי סְגֻלָּתוֹ וְתִפְאַרְתּוֹ : לֹא קָם בְּיִשְׂרָאֵל כְּמשֶׁה עוֹד. נָבִיא וּמַבִּיט אֶת תְּמוּנָתוֹ : תּוֹרַת אֱמֶת נָתַן לְעַמּוֹ אֵל · עַל יַד נְבִיאוֹ נֶאֱמַן בֵּיתוֹ : לֹא יַחֲלִיף הָאֵל וְלֹא יָמִיר דָּתוֹ · לְעוֹלָמִים לְזוּלָתוֹ : צוֹפֶה וְיוֹדֵעַ סְתָרֵינוּ. מַבִּיט לְסוֹף דָּבָר בְּקַדְמָתוֹ : גּוֹמֵל לְאִישׁ חֶסֶד כְּמִפְעָלוֹ. נוֹתֵן לְרָשָׁע רָע כְּרִשְׁעָתוֹ : יִשְׁלַח לְקֵץ יָמִין מְשִׁיחֵנוּ. לִפְדּוֹת מְחַכֵּי קֵץ יְשׁוּעָתוֹ : מֵתִים יְחַיֶּה אֵל בְּרוֹב חַסְדּוֹ · בָּרוּךְ עֲדֵי עַד שֵׁם תְּהִלָּתוֹ :

יגדל. יתגדל אל כל חי. שחי לעד : וישתבח. על המדות טובות שבו : נמצא. תמיד. ואין עת לו' שלא התחיל או שיפסוק מציאותו. ר"ל אף שנמצא תמיד. מ"מ אין עת להשיג לו תכונת מציאותו : אחד. אמיתי. לא מתרכב ומתחלק. מה שא"כ בנמצאים : נעלם. אף שהוא מתאחד בכל הנמצאים בלי גבול. וגלגלו לא סוף. מ"מ נעלם אחדותו בתכלית. ואינו נכר : גוף. כהתגשמים. ואין לו דמות. אינו גוף. כנבראים : קדושתו. הואל קדום מורה על הסתלקותו מהנמצאים. ובאמת נעלה יותר מהשגתינו בלי תכלית. עד שאין להשגת קדושתו ערך לעצמותו ית'. ובפי' ז"ל ערוך. הא' בספר"ל : קדמון. ולא כלא לבן. אך ראשון ה' : שם. גדולתו להשיג השכל. ומלכותו להנהיג המערכה. מורים שנולדו ממנו. והוא אדון ומושל עליהם. ר"ל מה שהוא אדון עולם ויוצריו. מורה על גדולתו למשול בעליונים. ולמלוך בתחתונים: אשר למשה נתן ליחידים מישראל עם סגולתו. והוא תפארתם מכפי"ת : ולא קם כמשה. שהיה לו עוד מעלה יתירה בנבוא' שעלה למרום וראה תמונת ה' (והוא דמיון הצורה (לא הצורה עצמה) שכלול בו ציורי כח הטורה). והוא תכלית השגת האפשי. ולפי שהתורה המיוסדת על אמת ומשפט. נתן ה' לישראל ע"י משה רבינו ע"ה נביאו. לכן הוכרח להיות נאמן ביתו בתכלית ההשגה כנ"ל. שלא ישתנה במאמרה. ולכן ברור. שלא יחליף ה' שום א' מהתורה באחר. ולא ימיר שלא להם אחר ע"י נביא אחר. אפי' בשנוי"כ. לפי שאין עוד נביא ראוי לזה כמשה : צופה. אפי' עניינים הנסתרים. רואה מקרוב. ויודע מרחוק. ורואה את הנולד : גומל. אף שבדין אין מגיע שכר לחסיד. כי מי הקדימני ואשלם. וכל מה שעושה לה'. אין מספיק לא' מאלף ממה שכבר הטיב עמו. מ"מ נותן לו בגמילות חסד. וכערך שפעל בהמשכם שלם העליון : כרשעתו. לפשה. ולא כערך שגמו בעליון : ימין. סוף ימים : יחיה. אפי' הרשעים. ברוב חסדו. ולא יחיו לנצח. ושם תהלתו יהי מבורך תמיד בפיהם :

עזרת נשים. בה נכללו כל ברכות השחר (לכל משפטיהם) שאומרות גם הנשים וילדים :

(א) צריך לומר בידך כלל. שכל הברכות שבן שבח והודאה אומרים מעומד. ואם הם תלויות במעשה. כן נגררות אחר הפעולה ההיא. אם עושים בעמידה גם הברכה צריכה להיות בעמידה. ואם בישיבה בישיבה. וכן הדבר נגרר כמכאן ובנים הנשים. כדרך שעושין כך כיל אומן ברכתן. אם מעומד מעומד ואם מיושב מיושב. כמ"ש בס"ד סוו"ק סי' ח'. והמתור זה : (ב) כעיטור כג כלילה. אם לא מגע בטומאה. אין לנו אלא כמ"ש בע"ע דסבק סי. ומשולא לא יברך. דספק ברכות להקל. לכל הגע במקום בשבת

מגופת. ול"ל כדור שיברך אז ברכת ענט"י במקר. ואנ"צ דכולי יומא לא עבדינן הכי. מ"מ נט"י דשחרית המירה טפי ומעמי טובא אמתרו בה. כמש"ל בתחלת בהוגך. וכן עיקר: [(ג) יכוין בברכות פי' המלות. וקודם שיזכור השם אדעת. יכוין שהוא אדון הכל. והשם הויה. שהוא אדון הכל והיה הוה ויהיה (וקרא הא' בח"ס והד' בחולם והנ' בקמץ. ולריך מעט בקמץ ויחטוב שהוא אחד ויזגים סי' במבטא. והכ"מ שים אות לגמי השם. כגון לכ' שם'.

יכוין היותר כא' מהשם) ובשם אלהים יכוין. שהוא תקיף ש' היכולת בעליונים ובתחתונים (סי' ה'): (ד) ברכות המצות. מברך בכל לשון. ואם שגג ובירך ברכה לבטלה. אומר אח"כ בשכמל"ו. והשומע ברכה ואומר ב"ה וב"ש. יכוין. שברוך מעצמו אל לברכותינו (שם): (ה) תינוקות י"ג. ויכוין להסיר רוח הטומאה מידיו. ולהברות עליהם רוח טהרה. ויגביה ידיו עד הברכה ונגמר הברכה יתפלם ויברך תיכף א"י (שם)]:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדָיִם:

הבנת טוענת מבטא ברכות דרך כלל. עיין לעיל בהקדמה: נטילת. הוא לשון רחיצה בלשון חז"ל. מלשון וינטלם. ע"ש שצריך הגבהה עמה ואלו מדקדוקי הנטילה המבוארים בהלכות נט"י. שצריך להקפיד עליהם בהדי גם בנטילה זו. ואם לאו אין לברך עליה כמ"ש בס"ד בהבורי. ומזה נגזר שם הכלי נטלא. המיוחד לנטילה זו המיוחדת. כמ"ש שם: ונוט. בלא חסר.

[(א) כל היום כשעושה צרכיו גדולים או קטנים אפי' טפה א'. יטול ידיו ויגבם (אפי' לא שפשף כתוצאות ולא נגע בערותו) ויברך א"י ולא ענ"י. אפי' ילמוד או יתפלל מיד. ואפי' שפשף או קינח בידיו (סי' ז'): (ב) אכל דבר שחייב ברכה אחרונה ושכח לברך. והשתין ומכר קודם שבירך א"י. א"י קודם (שם):

(ג) עשה צרכיו ושכח לברך עד שמתאוה לעשות שנית. לא יברך. ואם הכר קודם. מברך (שם): (ד) השתין ושכח לברך. והסיח דעתו מלהשתין עוד ונמלך והשתין שנית. יברך פ"א ויכוין לפטור גם פעם הראשון. ואם אח"כ מסופק אם בירך אפי' פ"א. לא יברך (שם)]:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר יָצַר אֶת הָאָדָם בְּחָכְמָה. וּבָרָא בוֹ נְקָבִים נְקָבִים חֲלוּלִים חֲלוּלִים. גָּלוּי וְיָדוּעַ לִפְנֵי כִסֵּא כְבוֹדֶךָ. שֶׁאִם יִפָּתֵחַ אֶחָד מֵהֶם אוֹ יִסָּתֵם אֶחָד מֵהֶם. אִי אֶפְשַׁר לְהִתְקַיֵּם וְלַעֲמוֹד לְפָנֶיךָ אֲפִילוּ שָׁעָה אֶחָת: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ רוֹפֵא (חוֹלֵי) כָל בָּשָׂר וּמַפְלִיא לַעֲשׂוֹת:

(ברוך. תיבות ברכה זו מ"ה (ולפי דעת המחברים ב' תיבות. מכוון) למספר אדם עם ב' כוליים. שעל ידיהם נתקנה: נקבים. גלוים ופתוחים. כגון פה והוטם ואזן): חלולים. למ"ד ראשונה במלאפו"ם ושניה רפוי"ה. פלנ"א [ולא בקמץ ודגש כח"ה]:

(חלולים. הם איברים פנימיים סתומים. כגון לב וכרס וטבור): אחד. האלף סגולה והחית קמוצה. פלנ"א [ולא שניהם בפת"ח כרו"ה]: (מהם. מלרע משני המינים הנ"ל. יותר משיעור הראוי לטבעם: או יסתם אחד. ממי שהוא. יותר ממנהגו. ואנ"ל שאם יפתח הסתום ויסתם הפתוח יותר מדאי): אי. בציר"י. פלנ"א. [נגזר מן אין]: אפשר. מלה תלמודית. עמ"ש בהקדמת ע"א: אפי' שעה. זה הנוסח הקדוש הנכון. מקויים עפ"י האריז"ל. עמ"ש פלנ"א: אפי' שעה. לשון ארמי הם. ועמ"ש בס"ד בלנ"א באריכות מקומן: רופא חולי. כ"ה נוסח הש"ע. ונכון הוא מאד. כמ"ש בס"ד בלנ"א: (ומפליא לעשות. בקשרו נפש רוחני עם גופני):

בסידור הגאון המחבר ז"ל. כתוב כאן. אלהי נשמה. עד א"א זכרנו שקודם פ' העקידה. ואח"כ כתוב בה"ת. עד אלהי נשמה. ואח"כ לעולם יהי אדם. עד פ' הכיור:

(א) בה"ת המורה מבואר בכוס. כי היא מ"ע דאורייתא. לכן אם נסתפק בה אם בירך חוזר אם לא. קודם שאמר אהבה רבה. צריך לחזור ולברך [סי' מז]: (ב) צריך לאומרה בשמחה רבה וכוונה גדולה. כ"כ הגר"י ז"ל: (ג) בה"ת חייבין בה גם עבדים גרים וכומה. ואנ"ל הגם המדבר או היפכא שצריך להרהר בה קודם שיעיין בד"ת [שם]: (ד) [הלומד בלילה לא יברך כ"ז

שלא ישן. ואם ישן שינת קבע והשכים קודם ע"ש נ"ע. ואנ"ל נצרך שינת בביהכ"נ אפי' הוא ש"ע. ואם ניעור כל הלילה. ישמע בה"ת מאחר ויכוין לצאת. ואם א"א יברך בעצמו (שם): (ה) הנקרא לתורה קודם בה"ת. אומר אח"כ רק לעסוק והערב יברכך וגו' (שם)]:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו. וְצִוָּנוּ לַעֲסוֹק בְּדִבְרֵי תוֹרָה:

לאחר סיום ברכה זו עונה אמן השומע

לעסוק. לשון חז"ל [ברכות יא] הוא. ואין לו חבר במקרא בענין תלמוד שבינת הלב הגדולה כאן. והגהה על המדרש. ר"ל לשא וליתן בד"ת במדות שהתורה נדרשת בהן ובפלפול וסברה. כדרך המדרשים הסמוכים על המקראות. ובכלל שבת בגמרא. ולפידי דלאים מדרשא חביבה וקדמה. אחר זה נסדרה ברכה שנייה על המשנה. והערב. בלי וי"ו. שהיא ברכה בפ"ע. כ"ה שעיקר וכן הסכמת הגר"י:

(והערב. ספתק. על סוף לשון ממכה סתום

הַעֲרֶב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ

ובפיות

וּבְפִיּוֹת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל. וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ וְצֶאֱצָאֵי צֶאֱצָאֵינוּ וְצֶאֱצָאֵי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל. כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וקצר בלי תיבת ספס): בפיות. כן הוא מטבע הקדמון. עלו"א. [ולא ובפי כרח"ה]: וצאצאי צאצאינו. כ"ל. ור"מ בגמרא דלי הכותלים. דעד הכא דרי מיבעי לאיש למבעי רחמי. מכאן ואילך לא צריך. תורה מחזרת על אכסניא שלה. והכן המנהג בנוסחא דווקא: יודעי שמך. ע"ל בהקדמה: לשמה. כ"ל. משום דאמרינן [ברכות יז] הלומד תורה שלא לשמה נוח לו שלא נברא: המלמד. עוד היום מלמדה לעמו כל הקורא ושונה. לדרוש ולחקור בה גם בלי רב. וכן נותן. ע"ל בס"ד. וכך נהג אמ"ה ז"ל. אח"ז הוקבעה ברכה מיוחדת לתורה שבכתב. היא המעולה שבברכות: בחר בנו מ' ונתן לנו. ע"ש הכתוב מגיד דבריו ליעקב וגו' לא עשה כן לכל גוי:

[אומר ברכת כהנים אלו דברים מיד אחר ברכת התורה (במקום לימוד. שלא להפסיק בין הברכה ללימוד שממשך עליו) אפי' קודם עמוד השחר (סי' מז)]:

וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם: יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם: וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

משנה אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאֵין לָהֶם שִׁיעוּר. הַפֵּאָה וְהַבִּכּוּרִים וְהָרְאָיוֹן וּגְמִילוּת חֲסָדִים וְתַלְמוּד תּוֹרָה. אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאָדָם אוֹכֵל פֵּרוֹתֵיהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לָעוֹלָם הַבָּא. וְאֵלּוּ הֵן. כִּבּוּד אָב וָאֵם וּגְמִילוּת חֲסָדִים וְהַשְׁכָּמַת בֵּית הַמִּדְרָשׁ שַׁחֲרִית וְעַרְבִית וְהַכְנָסַת אוֹרְחִים וּבִקּוּר חוֹלִים וְהַכְנָסַת כַּלָּה וּלְוָיַת הַמֵּת וְעִיּוּן תְּפִלָּה וַהֲבָאַת שָׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵירוֹ. וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּם:

אלו. בגיר"א. עי' מ"ש בס"ד בלח"ש פ"ב פ"ג דברכות. ובסי' תמש"ע. ועמ"ש בס"ד במקומה ריש מסכת' פאה: והראיון. בחיר"ק הרי"ש. ובג"א בגיר"א. עלו"א [ולא בסו"א כרח"ה. והעיקר בחיר"ק]: שאדם אוכל. כ"ה בכל ספרי המשניות המדויקות. ובבית תפלה הדפיס שהם. לשון הרבה רשויות תפלה בלא ידיעה בלא שמתיה. לא הוא ליה שמותיה. רק הרבה וכל סגולתו בחליפות שאין כמותו. והוא מעשה הוגן. לא גרוע ולא תמה משולש כולה. שיקרב אדם הלום. לשנות להדם מלומה בלשון המשנה המוחזק בידי הכל ולהוסיף כלום. ראית איש הכם בעיניו. מרביע הקדום והעמו. מחבר התפלות אשר כמוהו במעשהו לא היה לאחריו ולפניו: המדרש. עמ"ש בלח"ש פ"ד בברכות [של"ע הת' בחיר"ק והד' בדגש]: וערבית. הגהתי הניקוד לפי הקריאה המורגלת בימינו. שעי"ן פתוחה והרי"ש בשו"א. ולא שלחתי בו יד להגיה. אם היות שגרמין דברי שכתבתי בעזה"י בלח"ש ריש פ"ק דברכות לשנות הניקוד המורגל. שיתכן היות העי"ן בח"ס והרי"ש קמוצה. יע"ש [והוא כעין תואר נקבה להתחלת הערב. וכן שחרית להתחלת השחר. ולא כרח"ה שכתב שהעיקר כהמורגל]:

(א) ברכה זו צריך לתוספה לאמר יצר כי היא ברכה סמוכה. ולזה אינה פותחת בברוך. ומי שלא יכון בגילה אינו אומרה [סי' ו]: (ב) [שכח לברכה עד אחר התפלה. א"צ לברך עוד. שלא היה דעתו בתפלה לברכה אח"כ. הפאי לברך (שם)]:

אֱלֹהַי. נְשָׁמָה שֶׁנָּתַתָּ בִּי טְהוֹרָה הִיא. אַתָּה בְרָאתָהּ אַתָּה יְצַרְתָּהּ. אַתָּה נְפַחְתָּהּ בִּי וְאַתָּה מְשַׁמְּרָהּ

(נשמה. עמש"ל בסי' משפט יוס א' בלגדה דר"ב טהורה. בלי כתם של חטא ממקום קדוש מהלך וממהב אלהי היא נגזרה. כמ"ש בהקדמה בשבח מעלתה): אתה בראתה אתה יצרתה. כ"ל. ולשון נומר מלה בי בשניהם. עם היה שנים לומר בי אחר יצרתה (עלו"א) מ"מ השתה מועם הכשח: (בראתה יצרת נפחת. ג' לשונות. עד בחינות נפש רוח נשמה): משמרה. נ"ל במפיק הה"א [מאכשה זה סימן] ובבית ה... חדשם ברשה. והוא משות לא רפה:

בְּקִרְבִּי. וְאַתָּה עָתִיד לִטְּלָהּ מִמֶּנִּי וּלְהַחֲזִירָהּ בִּי לֶעָתִיד לָבֹא. כָּל זְמַן שֶׁהַנְּשָׁמָה בְּקִרְבִּי. מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי רִבּוֹן כָּל הַמַּעֲשִׂים אֲדוֹן כָּל הַנְּשָׁמוֹת. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר נְשָׁמוֹת לִפְגָרִים מֵתִים:

לטלה. הטי"ת דגושה. שע"ב [ומורה על חסרון נ' פ' הפעל. שהשורש נטל]: לטלה. כי עכ"פ הכל שב אל העפר שעה א' קודם תחיית המתים [שבת קנב]: זמן. הז"ס קמוצה. שע"ב: רבון. לשון ארמי הוא. אדון בתרגום: לפגרים. כך נקראים הגופים הבטלים ממלאכתם ושובתין מתנועתן. פגר לשון ביטול. אשר פגרו מעבור. דפגרי רבנן: מתים. שינה א' מס' במיתה. והוא סי' לתחיית המתים:

ברכה א מברך אפי' לא שמע קול התרנגול. אם כבר האיר השחר. שלהלכה דסומא חייב בברכה א. כששמע קול התרנגול. אבל אם לא שמע. יברך בלי שם ומלכות. וסתם לאומרו לא יברך אלא בלי שם ומלכות. שמו"ק [סי' מו מו]:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר נָתַן לַשֶּׂכְוִי בִינָה לְהַבְחִין בֵּין יוֹם וּבֵין לָיְלָה:

לשכוי. הוא התרנגול. שיודע בינה א. והוא מלשון משכיות לבב. שכיות החמדה. מוכח בר"ק. גם הוא ני' המלאך גבריאל. הוא דכתיב בגדפא דתרנגולא [אסר ויקהל קלא ויקרא כג] ועיין עוד מ"ש בס"ד בסי' פרק שירה אצל שיר התרנגול. ויש לומר הנוטריקון תור הזכר שם. מלשון ארמי שהוא שור בלה"ק. כי שי השור המשמאל בגבורה שממנו ימיקו ועל שמה הוא נקרא. והוא שור הבר שעומד להלחם עם לויתן כמ"ש בגמ' [ויקרא ס"ג] והוא שאחז"ל [ב"ב ע"ה] שעתיד גבריאל לעשות קיגיא עם לויתן. והבן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא עָשַׂנִי גּוֹי:

עשני. שהוא הוי"ו. ומ"ד עשר [בקמץ] לא משתנה. שע"ב [שאלי ים נו סוד]:

(א) אם גר יכול לברך ברכה א. כשמלוקת שמים. וי"ל שיברך אח"כ ש"ע גוי. וכן בירך תחלה ש"ע אשה. יברך אח"כ ש"ע בלא שם ומלכות [סי' מו]: (ב) [בירך תחלה ש"ע עבד. יברך גוי. ש"ע עבד (שם)]:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא עָשַׂנִי עָבֶד:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא עָשַׂנִי אִשָּׁה:

י"ל שהאשה מברך שלא עשני גויה. שלא עשני שפחה. אך מאחר שלא תכר נגמרה. וכן שלא תזכיר כן שם ומלכות. וכן בשעשני כרצונו נכון בעיני שלא תברך בשם ומלכות:

הנשים אומרות בָּרוּךְ שֶׁעָשַׂנִי כִּרְצוֹנוֹ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם פּוֹקֵחַ עִוְרִים:

[פוקח. פותח. ויכוין עיניו (אף שאמרן בכל הברכות) ויכוין להראות חכמת ה' בעין. שיכול להעלימו ולפתחו כרצונו. והוא ענין בשר ומפליא מאד]:

(א) ה"ה לא יברך [וי"א לברך (סי' מו): (ב) אם הקדים לפוקח עורים שעה ואמר מלביש ערומים וחזר הכ"ד ואמר פ"ע. י"א אם יצא ידי פ"ע. ואם הקדים למ"ע שעה ואמר פ"ע וחזר ואמר מ"ע. יצא (שם)]:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם מַלְבִּישׁ עֲרֻמִּים:

ערומים. מה עם הדגש [ויכוין. אני מודה לך על לבישת בגדים. ולבישת צדי ישע אמונה הגרעין. ר"ל שלא ימוט מזה תמיד]:

[משה כסדר הברכות יאמר. אך אם בירך זוקף כפופים קודם מתיר אסורים. לא יברך עוד מ"א. וי"א לברך (סי' מו)]:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם מַתִּיר אֲסוּרִים:

[מתיר. יכוין. אני מודה לך על שהתרת אברי משנתי ואוכל לישב. וי"ל שמתיר אברי מיה"ל והסיר טומאתי:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם זוֹקֵף כְּפוּפִים:

זוקף. יכוין. אני מודה לך על זקיפת גופי. וי"ל שתזקוף אבר כפיפה קומתינו מפני הגלות. ויתקדש שמך]:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם רוֹקַע הָאָרֶץ עַל הַמָּיִם:

רוקע. שמה האדמה ע"פ המים. לצורך האדם שיעמוד עליה [ויכוין גבורת ה' במה שהארץ צפה על המים במאמרו]:

[נמ"ב וי"ל לא יברך ברכה זו (ובלילה אחר התענית כשנועל מברך) אפי' הולך במנעל מלבדים או גמי וכיוצא. וי"א לברך. והאבל מברך אותה (סי' מו)]:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁעָשָׂה לִי כָּל צְרָכַי:

שעשה. ל"ה המוסך כל צרכי הקדמונים. ובבית תפלה הדפים השונים. דקדוק עניות הוא. שהיתה ברכות יש בלשון עבר (עמ"ש בס"ד בס"י סי' ק"ה) ואין לך אלא כמשנה ששנו חכמים והעתקת המקובלים הגדולים:
(כל צרכי. מנעל מנעליו. יכול לעשות כל צרכיו. מה שאינו יכול לעשות יחף): צרכי לד"י קמוצה וכ"ף דגושה. אבן גם האומר בחו"ל הגד"י וכ"ף רפויה לא משתבש. עמ"ש בס"ד בלגה"ש ס"ד דברכות:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמֵּכִין מִצְעֲדֵי גָבֶר:

(קח אבנט או חגור. ילבש מהרה. ויכוין לשבח האבנט באוזר ישראל. והכובע בעוטר ישראל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אוֹזֵר יִשְׂרָאֵל בִּגְבוּרָה:

אוזר. חוגר: בגבורה. התורה שומרת אברים פנימיים שלא יקבלו חק בשבת תחת החגורה. ועל ידיה האדם מוכן ויכול לרוץ ולהתנועע בכח גבורה. כענין שכתוב באליהו. וישנס מתניו וירץ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם עוֹטֵר יִשְׂרָאֵל בְּתִפְאָרָה:

בתפארה. שכן הכובע קרוי פאר. פארי המגבעות שארך הכוס [ויכוין. אני מודה לך על שמתפאר בו תמיד:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַנּוֹתֵן לַיָּעֵף כֹּחַ:

ליעף כח. יכוין. אני מודה לך על שחדשת בבוקר כח נפשתי שהפקדתיה בידך בערב עייפה מלימוד או מלאכה]:

ברכה

ברכה ט׳ מגלוים תקנוה ונתפשטה בכל ישראל (סי׳ מו) . גם האר״י ז״ל הסכים לאומרה . ברכה המתחלת לא יאמר אלא אם כן ישן :

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. הַמַּעֲבִיר שֵׁנָה מֵעֵינָי וּתְנוּמָה מֵעַפְעַפָּי: וִיהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ*) שֶׁתַּרְגִּילֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ וְדַבְּקֵנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ. וְאַל תְּבִיאֵנוּ לֹא לִידֵי חֵטְא. וְלֹא לִידֵי עֲבֵרָה וְעָוֹן וְלֹא לִידֵי נִסָּיוֹן וְלֹא לִידֵי בִזָּיוֹן. וְאַל תַּשְׁלֶט בָּנוּ יֵצֶר הָרָע. וְהַרְחִיקֵנוּ מֵאָדָם רָע וּמֵחָבֵר רָע. וְדַבְּקֵנוּ בְּיֵצֶר טוֹב וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים. וְכוֹף אֶת יִצְרֵנוּ לְהִשְׁתַּעְבֶּד לָךְ. וּתְנֵנוּ הַיּוֹם וּבְכָל יוֹם. לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים. בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל רוֹאֵינוּ. וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

*) [בכיתו יאמר אלהי ואלהי אבותי]

המעביר. ישין. אני מודה לך על שהעברת שינה מעיני ע״י רחילת הפנים . והעברת התנומה דעיוני שבשינה . ונתת לי שכל להבין תורתך] : ויהי רצון. לא יפה עשו המדפיסי׳ מלפנים שהגיהו הלק כאן באמצע נוסח הברכ׳ אח׳ היא ומסכה עד גומל הסדים טובים . אכן אם לא ישן בלילה שאז לא יברך המעביר. נ״ל שיוכל לומר ויהי רצון . ולהסמיכו לברכת הנותן . עם שלום עיקר : והדביקנו. מאיתן ההפעיל . כנ״ל . עלו״א : עבירה . עמ״ש בס״ד בלה״ש מ״א פ״א דברכות: נסיון . שמא לא יוכל לעמוד בו: וכוף. כנ״ל. כן נוסח הקדוש . עלו״א [ועמ״ש בס״ד במו״ק סי׳ מ״ז על דברי בעל עמ״ז) [והוא מגזרת הכפולים (בפלם סוב) ל׳ כפיפה והכנעת והשפלת המתגאה. שהוא היצר המתגבר על האדם בכל יום . ופי׳ הכניעהו והשפילהו . ולא יכפה כרז״ה ל׳ כפייה (הו׳ בטור״ק והכ׳ בטו״א והפ״א בניר״י וס״א בכוף) כי מי יסרב נגד ה׳ עד שיצטרך כפייה] : להשתעבד . לשון ארמי הוא :

(א) שלא נתחייב בא׳ מכל ברכות השחר (כגון לא שמע קול תרנגול. או שוכב במטתו ערום . או ניעור כל הלילה ולא הולך להעביר שינה) מדלגה . וי״א שאומר כל ברכה שהיא על בדר הנהגת העולם ,כגון הנותן לשכוי וזוקף) והיה לנהנתו (כגון מלבים והמכין ואוזר ועוטר) מדלגה . וי״א שיברך סדר כסדר . וכן המנהג . ואין לשנות (ועי׳ לעיל בכל גרכי ואוזר) אך ענט״י ואי״ מדלג . שלא ישן כלל או לא הולך לנקביו (סי׳ מו) :

היוצא לדרך סומך כאן תפלת הדרך

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי*) שֶׁתַּצִּילֵנִי הַיּוֹם וּבְכָל יוֹם. מֵעַזֵּי פָנִים. וּמֵעַזּוּת פָּנִים. מֵאָדָם רָע מִיֵּצֶר רָע וּמֵחָבֵר רָע. וּמִשָּׁכֵן רָע. וּמִפֶּגַע רָע. וּמִשָּׂטָן הַמַּשְׁחִית. מִדִּין קָשֶׁה. וּמִבַּעַל דִּין קָשֶׁה. בֵּין שֶׁהוּא בֶן בְּרִית. וּבֵין שֶׁאֵינוֹ בֶן בְּרִית:

*) [בצבור אומר אלהינו ואלהי אבותינו]

שתצילנו . לשון רבים . כנ״ל. דאמרינן [ברכות ל] לעולם לישתף איניש נפשיה בהדי צבורא . וכ״ה בגמ׳ : מעזי פנים . שלא יוציאו עלי לעז : ומעזות פנים . שלא אעיז פני נגד אחרים : ומשכן רע. אוי לרשע אוי לשכנו : ומחבר רע . שלא אלמוד ממעשיו : ומפגע רע . קורות הזמן : [ומשטן . כמו בשלמה . ויקם ה׳ לשטן הדד האדומי : מדין . שהדין שבינו לחברי לא יהא קשה . ולא אטריח הב״ד . וגם הבעל דין לא יהא קשה . ויאיים לדינא : בן ברית . כמוני : שאינו ס׳ . נכרי] :

כאן טעם ברכות התורה . כי הוא הדרך היותר טוב ומובחר עם היות כל דרך איש ישר בעיניו . ומי שלא ירצה לשנות מנהגו בזה . ישבה כמנהגו . אולם אני אאמור הבטחתי בס״ד . והוריתי הדרך הישרה . לא אטו ימין ושמאל [כעת הדפס במקומו הנכון] :

עזרת ישראל

(א) פ׳ העקידה והקרבנות צריך לסדר בנה״כ שהוא מקדם מעט מלפניו . וכדרך שהיו מזכירים זכות אבות קודם שחיטם התמיד של שחר . כמו שאמרו הא׳ כמראה עד שמחברון . להזכיר זכות ישני חברון . וכן היו מעקידין הטלה נגברון עקדם יצחק ושלו

אלו [סי' ח'] : [(ב) בשבת ור"ח מדלג מכאן עד לעולם יהא א"ם. וי"א שבשבת וי"ט מדלג. רק אלהינו שלפני העקידה ויהי רצון שלאחריה (שם)] :

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ זָכְרֵנוּ בְּזִכָּרוֹן טוֹב לְפָנֶיךָ וּפָקְדֵנוּ בִּפְקֻדַּת יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים מִשְּׁמֵי שְׁמֵי קֶדֶם וּזְכָר לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אַהֲבַת הַקַּדְמוֹנִים אַבְרָהָם יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֶת הַבְּרִית וְאֶת הַחֶסֶד וְאֶת הַשְּׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ לְאַבְרָהָם אָבִינוּ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה וְאֶת הָעֲקֵדָה שֶׁעָקַד אֶת יִצְחָק בְּנוֹ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ :

וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת־אַבְרָהָם
וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי : וַיֹּאמֶר קַח־נָא
אֶת־בִּנְךָ אֶת־יְחִידְךָ אֲשֶׁר־אָהַבְתָּ אֶת־יִצְחָק וְלֶךְ־לְךָ
אֶל־אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה עַל אַחַד הֶהָרִים
אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ : וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־
חֲמֹרוֹ וַיִּקַּח אֶת־ שְׁנֵי נְעָרָיו אִתּוֹ וְאֵת יִצְחָק בְּנוֹ וַיְבַקַּע
עֲצֵי עֹלָה וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר־לוֹ
הָאֱלֹהִים : בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו
וַיַּרְא אֶת־הַמָּקוֹם מֵרָחֹק : וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־נְעָרָיו
שְׁבוּ־לָכֶם פֹּה עִם־הַחֲמוֹר וַאֲנִי וְהַנַּעַר נֵלְכָה עַד־כֹּה
וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם : וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת־עֲצֵי
הָעֹלָה וַיָּשֶׂם עַל־יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת־הָאֵשׁ וְאֶת־
הַמַּאֲכֶלֶת וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו : וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־
אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֶּנִּי בְנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה
הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאַיֵּה הַשֶּׂה לְעֹלָה : וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם
אֱלֹהִים יִרְאֶה־לּוֹ הַשֶּׂה לְעֹלָה בְּנִי וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו :
וַיָּבֹאוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר־לוֹ הָאֱלֹהִים וַיִּבֶן שָׁם
אַבְרָהָם אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹךְ אֶת־הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד אֶת־
יִצְחָק בְּנוֹ וַיָּשֶׂם אֹתוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל לָעֵצִים : וַיִּשְׁלַח
אַבְרָהָם אֶת־יָדוֹ וַיִּקַּח אֶת־הַמַּאֲכֶלֶת לִשְׁחֹט אֶת־בְּנוֹ :
וַיִּקְרָא אֵלָיו מַלְאַךְ יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם ׀
אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי : וַיֹּאמֶר אַל־תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל־הַנַּעַר

[(א) אמירת פ' עקידה בכל יום. מבטל מיתה מבני אדם. ומגין מכל תלאות רעות. ומכפר עון (סי' ח') : (.) אומרה בטעמים ובכוונה שלימה. ויבין עד כמה הגיע עבודת השי"ת. שאע"פ שמסר נפשו לעולה בנו יחידו אהובו מנפשו. ויצחק בן ל"ז שנה סבר וקיבל מרצון גמור לעבודת הש"י. ויתנה על קלונו בעבודה ויתחזק על לבבו (שם)] :

את יחידך. לחבבו עליו. כדי להכפיל שכרו : המוריה. מקום בהמ"ק שהר המוריה. שמשם הוראה יוצאה. ושם מקטירין מור ולבונה : ויבקע. זריזין מקדימין למצוה : ויחבוש. בעצמו. וכן ויבקע. אע"פ שהיו נעריו עמו. משום חבוב המצוה : המאכלת. שמכשרת את האוכל. וזו מאכלת את ישראל בעוה"ז : את המזבח. מזבח אין כתיב כאן. אלא המזבח. הוא המזבח שהקריבו בו הראשונים. אדם הראשון ובניו. נח ובניו (פרקי ר"א) [פ' לא] ומשם נוצר אדם. ממקום כפרתו : ויעקד. קשר ידיו עם רגליו לאחוריו :

וְאַל־תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה כִּי ׀ עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי־יְרֵא אֱלֹהִים
אַתָּה וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת־בִּנְךָ אֶת־יְחִידְךָ מִמֶּנִּי׃ וַיִּשָּׂא
אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה־אַיִל אַחַר נֶאֱחַז בַּסְּבַךְ
בְּקַרְנָיו וַיֵּלֶךְ אַבְרָהָם וַיִּקַּח אֶת־הָאַיִל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה
תַּחַת בְּנוֹ׃ וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא יְהוָה ׀
יִרְאֶה אֲשֶׁר יֵאָמֵר הַיּוֹם בְּהַר יְהוָה יֵרָאֶה׃ וַיִּקְרָא
מַלְאַךְ יְהוָה אֶל־אַבְרָהָם שֵׁנִית מִן־הַשָּׁמָיִם׃ וַיֹּאמֶר
בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם־יְהוָה כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־הַדָּבָר
הַזֶּה וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת־בִּנְךָ אֶת־יְחִידֶךָ׃ כִּי־בָרֵךְ אֲבָרֶכְךָ
וְהַרְבָּה אַרְבֶּה אֶת־זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכַחוֹל אֲשֶׁר
עַל־שְׂפַת הַיָּם וְיִרַשׁ זַרְעֲךָ אֵת שַׁעַר אֹיְבָיו׃ וְהִתְבָּרְכוּ
בְזַרְעֲךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקֹלִי׃ וַיָּשָׁב
אַבְרָהָם אֶל־נְעָרָיו וַיָּקֻמוּ וַיֵּלְכוּ יַחְדָּו אֶל־בְּאֵר שָׁבַע
וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם בִּבְאֵר שָׁבַע׃

אחר. אחר שאמר לו המלאך אל תשלח ידך. ראהו לאיל שהוא נאחז: בסבך. ענף וסעיף אילן. וכמוהו. סובך האלה [שמואל ב יח] ונקרא כן. לפי שהענפים מעורבבים ונקשרים זה בזה. כמו לשון מסובך בדרז"ל [בכורות כה]: ה' יראה. יבחר לו המקום הזה. להשרות בו שכינתו ולהקריב כאן קרבנות: אשר יאמר היום. הימים העתידים שיאמרו כל הדורות הבאים עד היום שעומדים בו: בהר. הזה יראה ה' לעמו: שער. נקראת כל הארץ שער. ע"ש כניסתה שהוא שער הארץ. לפי שבכניסתה היא חזקה ובצורה בהרים וערי מבצרות שהם מנעוליה. וכיון שנכנסו אויבים ועברו השערים הרי כל הארץ נכבשת לפניהם: והתברכו בזרעך. יאחזו ברכתם בזרעך. הבא לברך בניו. יאמר ישם אלהי מבורך כזרעך: עקב. בשכר. כמו שהעקב סוף הגוף כן השכר בסוף המעשה:

רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתִּזְכּוֹר לָנוּ בְּרִית אֲבוֹתֵינוּ כְּמוֹ שֶׁכָּבַשׁ אַבְרָהָם אָבִינוּ אֶת רַחֲמָיו מִבֶּן יְחִידוֹ וְרָצָה לִשְׁחוֹט אוֹתוֹ כְּדֵי לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ כֵּן יִכְבְּשׁוּ רַחֲמֶיךָ אֶת כַּעַסְךָ מֵעָלֵינוּ וְיָגוֹלוּ רַחֲמֶיךָ עַל מִדּוֹתֶיךָ וְתִכָּנֵס אִתָּנוּ לִפְנִים מִשּׁוּרַת דִּינֶךָ וְתִתְנַהֵג עִמָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּמִדַּת הַחֶסֶד וּבְמִדַּת הָרַחֲמִים וּבְטוּבְךָ הַגָּדוֹל יָשׁוּב חֲרוֹן אַפְּךָ מֵעַמְּךָ וּמֵעִירְךָ וּמִנַּחֲלָתֶךָ וְקַיֵּם לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת הַדָּבָר שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ עַל יְדֵי משֶׁה עַבְדֶּךָ. כָּאָמוּר וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקוֹב וְאַף אֶת בְּרִיתִי יִצְחָק וְאַף אֶת בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֶזְכּוֹר וְהָאָרֶץ אֶזְכּוֹר׃

[מס' רע"ג ז"ל משמע. די לעולם יהא כו' עד רבון. לא נתקן לאמרו. רק הוא מהמסדר. לזרז האדם לעבודת ה' באמת ותמים:

(נ"א) לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם יְרֵא שָׁמַיִם בַּסֵּתֶר וּמוֹדֶה עַל הָאֱמֶת וְדוֹבֵר אֱמֶת בִּלְבָבוֹ וְיַשְׁכֵּם וְיֹאמַר׃

שמים. הפי"ח נקרא שמים בכתוב. ולהם תשמע

רבון

ד

הפסק השמים. די שליטין שמיא. וע"ל מ"ב בס"ד בהגה"ה דפי"פ' שירה אלא שיר השמים : בסתר . כ"ה בכל הנוסחאות . ואין נ"ל בגלוי. עלו"א. על דורו של גזירה נאמר זה . וה"פ. יהא י"ש בסתר . אם אי אפשר בגלוי . ובההיא דתלמידי רבי יהושע [ב"ר פ' פ"ב] שהיו עמיפתן בשעת הגזירה . וכן דובר אמת בלבבו . אם נריך להעלימו בפה . כההיא דתנן [נדרים פ"ג] נודרין להורגין כו'. ואמרינן עלה. נריך שיחשוב בלב רק על אותו היום בלבד. וכה"ג שרי ליה לגורבא מרבנן מימר עבדא דמלכא אנא [נדרים סב] וכן מלינו בדניאל שאמר לנ"נ. מרי מלכא חלמא לשנאך. וכוונת לבו היתה במלת מלכא. על השי"ת : ועיין על כ"ב. ואם נפשך לומר שלעולם ובכל זמן נאמר . מ"מ מבואר מעצמו שר"ל אפי' בסתר יהא ירא שמים. אע"פ שאין ב"א מכירין בו. וכן ידבר אמת גם בלבבו . כעובדא דרב ספרא [שאלתי מצוה] שלא ידע מהשבתו כי אם הבוחן לבבות :

רִבּוֹן כָּל הָעוֹלָמִים [וַאֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים] לֹא עַל צִדְקוֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים מָה אָנוּ מֶה חַיֵּינוּ מֶה חַסְדֵּנוּ מַה צִּדְקוֹתֵינוּ מַה יְשׁוּעָתֵינוּ מַה כֹּחֵנוּ מַה גְּבוּרָתֵינוּ מַה נֹּאמַר לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ הֲלֹא כָּל הַגִּבּוֹרִים כְּאַיִן לְפָנֶיךָ וְאַנְשֵׁי הַשֵּׁם כְּלֹא הָיוּ וַחֲכָמִים כִּבְלִי מַדָּע וּנְבוֹנִים כִּבְלִי הַשְׂכֵּל כִּי רוֹב מַעֲשֵׂיהֶם תֹּהוּ וִימֵי חַיֵּיהֶם הֶבֶל לְפָנֶיךָ . וּמוֹתַר הָאָדָם מִן הַבְּהֵמָה אָיִן כִּי הַכֹּל הָבֶל :

אֲבָל אֲנַחְנוּ עַמְּךָ בְּנֵי בְרִיתֶךָ . בְּנֵי אַבְרָהָם אֹהַבְךָ שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ לּוֹ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה . זֶרַע יִצְחָק יְחִידוֹ שֶׁנֶּעֱקַד עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ . עֲדַת יַעֲקֹב בִּנְךָ בְּכוֹרֶךָ . שֶׁמֵּאַהֲבָתְךָ שֶׁאָהַבְתָּ אוֹתוֹ וּמִשִּׂמְחָתְךָ שֶׁשָּׂמַחְתָּ בּוֹ . קָרָאתָ אֶת שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל וִישֻׁרוּן :

אנו . בקמץ.. עלו"א [ולא בהסף פתח] : מה ישועתנו. אין נפתל ועקש בנוסח זה . עלו"א. (אמנם האומרים מה לדקנו . כמ"ש במקלת סידורים . נ"ל שיש למונעם . כי מקרא כתוב הדר הוא . ה' לדקנו. והרי זה קרוב לחירוף וגידוף ח"ו. עם שכבר יוכן בדרך אחר ג"כ ע"ד שזכרתי שם . מ"מ הלא טוב לומר לדקותינו . כי בזה יפה דיברנו. ומקרא מלא הוא . וכבגד עדים כל לדקותינו : רוב מעשיהם : במהרי"ל גרס כל מעשיהם . וכ"עי: ומותר . קהלת ג' : ומותר האדם . בליעל . שאוא בא לו מהבהמה הידועה (ע"ל בפי' פ' שירה) ומותרו . הוא יותרת הכבד : אין . ודאי . כי במה נחשב אשר שמה "בא"פו. ר"ל שבא לו מדיני אלהים גבורות דלאה (בסוד אלה מי . הוא כל . ובסוד מי ברא אלה) שהוא הבל עם הכולל (וגי' ב"פ חוה . נגד חוה ראשונה ושניה [עי' ב"ר פ' י' וס"ב] היא היתה אם כל חי. והבן) : כי הכל. היא הבהמה. המשכיל יבין . אבל אנחנו בני בריתך . ודאי מזווג זעיר ונוקביה. כנ"ל נכון בס"ד. פי"ע. ומותר האדם.בקבר. שים לו רושם האמרות בעלמותיו לחול עליו התחייה העתידה. בא לו מן האין. ע"ד מאין יבוא עזרי . המשפיע חיות באמי שממנה הבל דגרמי. זהו כי הכל הבל. לענין קיום ההשארות בעלמות . ותחיית המתים שהיא לנדיקים ולרשעים . אמנם לענין מעלת הנשמה והשארותה הנצחי . נתייחדנו אנחנו בהיותינו בני ברית כרותה לאבות . גם זה יפה אף נעים למשכיל : ישראל. לשון שררה : (ישורון. נוטריקון ישר ונאה) :

לְפִיכָךְ אֲנַחְנוּ חַיָּבִים לְהוֹדוֹת לְךָ וּלְשַׁבֵּחֲךָ וּלְפָאֶרְךָ וּלְבָרֵךְ וּלְקַדֵּשׁ וְלָתֵת שֶׁבַח וְהוֹדָיָה

לפיכך. מלה תלמודית : חייבים . כמו כן לשון חז"ל הוא בלבד (פסחים פ"י מ"ה) עם שיש לו שורש במקרא : ולשבחך. ג"כ לשון ארמי

לִשְׁמֶךָ • אַשְׁרֵינוּ מַה טּוֹב חֶלְקֵנוּ וּמַה נָּעִים גּוֹרָלֵנוּ וּמַה יָּפָה יְרוּשָּׁתֵנוּ : אַשְׁרֵינוּ שֶׁאָנוּ מַשְׁכִּימִים וּמַעֲרִיבִים עֶרֶב וָבֹקֶר וְאוֹמְרִים פַּעֲמַיִם בְּכָל יוֹם :

ארמי : ולימן . כ"ה בכל המסחות , וא"ל לזה ממנו : שאנו. בח"פ . עט"א [ולא בקמץ כרו"ה] : מה טוב. כל ההגלתות כלולים בג' שנים. טוב ונעים ויפה. ולזה הזכיר ג' לשונות אלו : חלקנו . נשמתנו . חלק כ': גורלנו . הסוב שאנו עושים . ירושתנו . הקדושה שירשנו מאבותינו . כי צריך ג' דברים לזכות לנשמה הטובה. מעשים רעים לה'. והגנה לגוף ולמו בעת זוג :

אומר כל פרשה שמע ובשכמל"ו (וקודם ע"כ אומר רק פסוק שמע . ובשכמל"ו) בכוונה . אפי' מתפלל ותיקין . ואם מספר שיעבור זמן ק"ש (ואפי' בספק) אומר כאן כל הג' פרשיות . ומקודם יאמר הריני רוצה לצאת בקריאה זו מ"ע דק"ש של שחרית . וא"צ לברך עיין בק"ש זו (סי' מו)] :

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָֹה אֱלֹהֵינוּ יְהוָֹה אֶחָד :

בלחש בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד :

המדקדקים . גומרים הפרשה . כמש"ע בהתנם הבוקר :
[אומר זה בכונה ושמחה . כי הוא תפלה ושבח נפלא . לנעיד שה' אחד . קודם שברא העולם ואחר שברא]:

אַתָּה הוּא עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם אַתָּה הוּא מִשֶּׁנִּבְרָא הָעוֹלָם : אַתָּה הוּא בָּעוֹלָם הַזֶּה • וְאַתָּה הוּא לָעוֹלָם הַבָּא • קַדֵּשׁ אֶת שִׁמְךָ עַל מַקְדִּישֵׁי שְׁמֶךָ • וְקַדֵּשׁ אֶת שִׁמְךָ בְּעוֹלָמֶךָ • וּבִישׁוּעָתְךָ תָּרוּם וְתַגְבִּיהַּ קַרְנֵנוּ • בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ אֶת שִׁמְךָ בָּרַבִּים :

אתה הוא . תרום והגביה. טועלים עומדים שתרים [זיא זאל דיך דער סיכין] לנקבה . שהיא הקרן . ואם היו יונאים . שכחים לזכר [דוא זאלסט מאכין דער הייבין] נ"ע שרים בהיר"ק [מבנין הפעיל] :

(א) כנ"ל . ואין לחוש בזה . כן סוא דעת הפוסקים [סי' מו] והגר"ז ז"ל : [(ב) אומר זה בכונה והנהה . כי הוא תפלה ושבח נפלא . ומתחיל ביחוד ה' ומעלתו . ואח"כ מתפלל על קיבוץ גליות ויחשו כולם שם ה' כי אין עוד מלבדו. כנבואת הנביאים]:

אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ וּבִשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם הָעֶלְיוֹנִים • אֱמֶת אַתָּה הוּא רִאשׁוֹן וְאַתָּה הוּא אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין אֱלֹהִים • קַבֵּץ קֹוֶיךָ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ • יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כָּל בָּאֵי עוֹלָם כִּי אַתָּה הוּא הָאֱלֹהִים לְבַדְּךָ לְכֹל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ • אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֶת הַיָּם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּם וּמִי בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ בָּעֶלְיוֹנִים אוֹ בַתַּחְתּוֹנִים שֶׁיֹּאמַר לְךָ מַה תַּעֲשֶׂה • אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם עֲשֵׂה עִמָּנוּ חֶסֶד בַּעֲבוּר שִׁמְךָ הַגָּדוֹל שֶׁנִּקְרָא עָלֵינוּ וְקַיֶּם לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מַה שֶּׁכָּתוּב בָּעֵת הַהִיא אָבִיא אֶתְכֶם וּבָעֵת קַבְּצִי אֶתְכֶם כִּי אֶתֵּן אֶתְכֶם לְשֵׁם וְלִתְהִלָּה בְּכֹל עַמֵּי הָאָרֶץ בְּשׁוּבִי אֶת שְׁבוּתֵיכֶם לְעֵינֵיכֶם אָמַר יְיָ :

אתה הוא . קויך . פעו"א [מל"ע הק' בחולם והי' בסגול . ולא הא'. והשורש קוה . מנחי ל"ה] : אתה הוא האלהים . לשון הכתוב. מלכים ב' י"ט [בנוכח ונסתר יחד. אתה הוא] : בכל מעשה . הכ"ף בחולם ככתוב [דברים ג'. שם כ"ד] פעו"א : בעת ההיא . צפניה ג' :

שי ידוע שמעשה הקרבנות ועבודה דשחר נאמר בעמידה . ולא משום דצריך דווקא דומיא דקרבן ממש . שאינה אלא זכר בעלמא . כמ"ש בחבורי בס"ד באורך . עיין גם מ"ש בלח"ש ס"ג דיומא . ולזה במקום אין אנו מקפידין ע"ז. הדרכה מנהגנו לאומרם בישיבה . אלא מיהם שלא

...שחרית . דהשתא אנן קיימין בתיקון ג' הלבושות דעשיה . שהם ...דכולה . ועוד שמתעלים עכשיו ביצירה עלמא דדכורא . ...דוסי בעמידה . וצריך להודיעך כלל דרך קצרה . שעד הנה ע"י ...ממש דציצית ותפילין וק"ש ברכות התגוים נפעלות . שהקפה להיות ...לך סקליפות מהקודשה . ומהם ע"י הדבור שכל נהעלות ולכלול ...עות אליות בריאה יצירה עשיה כל א' בעולם שלמעלה ממנו . וע"י ...ות פ' סקרבנות והקטורת . מתקרבות ומתקרבות ככוחות עליונות

והורות אלהיות זו אל זו . והנה עד ברוך שאמר סוד תיקון עולם עשיה בג' שביה (שכל תיקוני תפלה סיה לגרכה . תפלה לעני . תפלה לדוד . שהיא בגלות עמנו) ויש לכוין בהם ב"ן היוצא מס"א האחרונים דהוי"ס . ותכוין להעלותם ולכללה ביצירה . ותכוין לכלול נפשך עמה . ותספיק לך כוונה כללית זאת . תפסת מועט תפסת הלוחי . ואולי כולי כלי . וליזהר מאד שלא יבא כ"כ . עד יערה עלינו רוח ממרום אל שדי :

[פ' א ופ' תרומת הדשן . ישל לאומרם קודם ע"ב :]

שמות ל יז וידבר יהוה אל־משה לאמר : ועשית כיור נחשת וכנו
נחשת לרחצה ונתת אתו בין־אהל מועד ובין המזבח
ונתת שמה מים : ורחצו אהרן ובניו ממנו את־ידיהם ואת־רגליהם :
בבאם אל־אהל מועד ירחצו־מים ולא ימתו או בגשתם אל־המזבח לשרת
להקטיר אשה ליהוה : ורחצו ידיהם ורגליהם ולא ימתו והיתה להם
חק־עולם לו ולזרעו לדרתם :

וידבר . כיור . כמין דוד גדולה . ולה י"ב דדים המריקים בפיהם מים בבת אחת לי"ב כהנים העוסקים בתמיד המקדשים כאחד : וכנו . מושב מתוקן לכיור : לרחצה . מהכיור : המזבח . מזבח העולה .

...מוך קצת כלפי הדרום עד אויר שבין המזבח והמשכן ולא הפסיק ביניהם : מים . ואם נתערב בהם דבר ונפסלו ...יק הפסולין : ורחצו אהרן . מעומד . והוא לנקיות . דרך כבוד למעלה . שהידים שהקיוה . והרגלים . לפי שעובדים ...ויש שברגליהם אוכמא : רגליהם . בבת אחת . מניח ידו הימנית על רגלו הימנית וכן השמאלית . ומקדש : בבואם . ...קטיר שחרים ובין הערבים . או לבוא מדם פר כהן משוח והקטיר עמ"ס : ולא ימותו . ואם לא ירחצו ימותו : המזבח . החיצון בחצר . לא אמר שנית ולא ימותו . שהראשון נכנס להיכל :

[ויש לומר זה בשבת ויו"ם (וי"א דלא . והמדומים ...ק הכנו) ולא בר"ס (רסו)]

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתרחם עלינו ותמחל לנו על כל חטאתינו ותכפר
לנו את כל עונותינו ותסלח לכל פשעינו ותבנה בית המקדש במהרה בימינו ונקריב לפניך קרבן
התמיד שיכפר בעדנו כמו שכתבת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך מפי כבודך כאמור :

מנהגו של האר"י ז"ל . לומר כאן פ' תרומת הדשן . שהיא ריש פ' צו . ולא שמעתי שאמר אלא זה שום פ' אחרת :

ויקרא ו וידבר יהוה אל־משה לאמר : צו את־אהרן ואת־בניו לאמר
זאת תורת העלה הוא העלה על מוקדה על־המזבח
כל־הלילה עד־הבקר ואש המזבח תוקד בו : ולבש הכהן מדו בד
ומכנסי־בד ילבש על־בשרו והרים את־הדשן אשר תאכל האש את־
העלה על־המזבח ושמו אצל המזבח : ופשט את־בגדיו ולבש בגדים
אחרים והוציא את־הדשן אל־מחוץ למחנה אל־מקום טהור : והאש
על־המזבח תוקד־בו לא תכבה ובער עליה הכהן עצים בבקר בבקר
וערך עליה העלה והקטיר עליה חלבי השלמים : אש תמיד תוקד
על־המזבח לא תכבה :

וידבר . צו . לשון זרוז מיד ולדורות : העולה . העולה כולה לדורון לאל עליון לריח ניחוח . אמנם קצתה עולה בלהב המזבח . ואמר . שהיא העולה . באמת . וקצתה דשן שם לתלוחיה קצת שהאש בוער בו פס החלק העולה באמת . כאמרו . הדשן אשר תאכל האש את העולה . וקצתה דשן גמור שמוציאו

...אין למתגה בבגדים פחותים אך למקום טהור : היא העולה . תהיה העולה : תוקד בו . שיקיתו שם ביום אלים ...מנס : מדו . המתגו . שתהא כמדתו עד העקב . שתהא ארוכה או קצרה ביותר ועבד בה . עבודתו פסולה : ...בד . פשתן : ומכנסי . לשון רבים . שמלובשים בב' שוקים וה"ה שלובש גם כתנת ואבנט : על בשרו . שלא יהא חציצה ...ליכם . שיש לו מכה . לא תהא רטיה עליה בעת תרומת הדשן : את . כמו מן : הדשן ט' העולה . דשן עולה ולא דשן ...ים : תאכל האש . תורה שלא המחתה מהמאוכלות הפנימיות הקרובים להיות דשן : העולה על המזבח . מגלו ...עריס שלא נתאכלו עוד . מחובר למזבח . במזרח כבש : בגדיו . שמשמש בהן . שלא ילכלך הוהם בדשן : ...אחרים . בגדי כהונה פחותין מהן : והוציא . כשרבה הדשן בתפוח ואין מקום למערכה . ואינו חובה לכל יום : העולה . ...עולת תמיד ברואשונה . שלא יהא קרבן קודם לו : השלמים . אם יהיו שם : תמיד . אף בשבת אף בטומאה : לא תכבה . אף במסעות . שכפו עליו פסכתר . והמכבה אש המזבח עובר בב' לאוין :

[אומר פ' זו אפי' בשבת . וביום דוקא . ומעומד (סי' מח)]:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֶת־קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי רֵיחַ נִיחֹחִי תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ: וְאָמַרְתָּ לָהֶם זֶה הָאִשֶּׁה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַיהוָה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְמִימִם שְׁנַיִם לַיּוֹם עֹלָה תָמִיד: אֶת־הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם: וַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה סֹלֶת לְמִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן כָּתִית רְבִיעִת הַהִין: עֹלַת תָּמִיד הָעֲשֻׂיָה בְּהַר סִינַי לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה: וְנִסְכּוֹ רְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד בַּקֹּדֶשׁ הַסֵּךְ נֶסֶךְ שֵׁכָר לַיהוָה: וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר וּכְנִסְכּוֹ תַּעֲשֶׂה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה:

צו . לשון זרוז : ואמרת אליהם . לקבוע הוראה לדורות : קרבני . זה הדם : לחמי . אלו אמורים הנקטרים : לאשי . הנתנין לאשי . למערכות האש שעל מזבחי : ריח ניחוחי . ריח של נחת רוח לפני . שאמרתי ונעשה רצוני : תשמרו . להעמיד משמרות כהנים ולוים על גביהם . בשליחות כל ישראל . ולמדנו עוד . שטעון בקור . נאמר כאן תשמרו . ונאמר לכן והיה לכם למשמרת : במועדו . בזמנו . בבוקר ובערב אפילו בשבת ובטומאה : ואמרת להם . אזהרה לבית דין : שנים . ולא ארבעה. שא"ל המלואים. אם עבר זמנו. בשל קרבנו : ליום . שיהיו שוחטים נגד היום : תמיד . בלי הפסק יום : אחד . מובחר . מיוחד שבעדר : בבוקר . עד ד' שעות קרוי בוקר : השני . שאם לא הקריבו כבש בבוקר במזיד בשחר . לא יקריבו בערב : בין הערבים . משש שעות ולמעלה קרוי בין הערבים לדעתי . מפני שכשר בשני ערבים . מכאן שמנו לזמן מנחה גדולה ומנחה קטנה: ועשירית האיפה. מ"ב ביצים וחומש ביצה : סולת . מן החטים : למנחה. מנחת נסכים : בלולה . רצויה ליבלל אין בילה מעכבת : כתית . לא נאמר אלא למנורה : רביעית ההין . שלשה לוגין : עולת תמיד . העשויה . כעולה שנעשית בהר סיני שנא' בה בתגנות . מלמד שטעונה כלי : העשויה . בני' המלכה : הנעויה . שנקרבה בהר סיני . היא זאת עולה מן המדבר : ונסכו . יין : בקודש הסך . על המזבח יתנסך ויבלע שם : שכר . יין המשכר . פרט ליין מגתו :

[כשאומר פסוק ושחט בצפון . ה' זוכר העקידה . ויכוין יר"ם שתזכור זכותו בעת צרותנו]:

ויקרא א יא וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפֹנָה לִפְנֵי יְהוָה וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־דָּמוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

צפונה לפני ה' . מהאש מדה"ד כנעשה לפני מדת הרחמי' :

(ה) סדרו פ' הקטורת כאן בהתחלה מעשה הקרבן . ע"ש זוהר ויקהל . דל"ל תדיר קודמת . עם היות שאין זה מקומה בסדר העבודה . כי הפלה היא ה מפסקת בין עבודת הדם והדם ובין ההקטרה . ועוד לפמ"ש מהזוהר מו"ק יתחלה לגאולה בתפלת י"ח שהקטרה נגד תמיד . במקום זריקת הדם עומדים . ולפ"ז הראוי היה לאומרה אחר סיום התפלה . כמו שהוא המנהג לסדר פטום הקטרת בסוף . לכן יצאנו ידי הכל וקיימנו לפעמים לגאון . לסדר קריאת פרשת הקטורת לפני התפלה . וביאור מעשיה מדברי חכמים לאחריה [בעת הדסם ... כאן כמנהג ונתקיים זה וזה בידינו . ובכן שמרה מהאזת התולעת פנים והוד . וכן היה מנהג אמה"צ ז"ל . עם שקטן הייתי ולא זכיתי לשאלו כדי לעמוד על סוף דעתו : (ג) [כגולת אמירת פ' הקטורת כ"פ בכל יום במתון ודקדוק וכוונה . הוא לסייעו לחזור בתשובה . וינצל מכל דברים ונגעים רעים והרהור רע ודין רע . ומדבר ומגיפות . ולא יוזק כל היום . ויש לו חלק בזה ובבא. וכל מעשה ידיו יתבר' (סי' ה)]:

ויאמר בפ' כי תשא : סמים נעמים . מכאן למדו רז"ל [כריתות ו] י"א סממנים נאמרו למשה בסיני. מיעוט סמים ב'. נטף שהלת חלבנה . הרי חמשה. סמים בתרא . לרבות עוד כמו אלו . הרי עשרה .

אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהִקְטִירוּ אֲבוֹתֵינוּ לְפָנֶיךָ אֶת קְטֹרֶת הַסַּמִּים . בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קַיָּם . כַּאֲשֶׁר צִוִּיתָ אוֹתָם עַל יַד מֹשֶׁה נְבִיאָךְ . כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתָךְ:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה קַח־לְךָ סַמִּים נָטָף וּשְׁחֵלֶת וְחֶלְבְּנָה סַמִּים וּלְבֹנָה זַכָּה בַּד בְּבַד יִהְיֶה:

ולבונה הרי אחד עשר . וכתב בעל הטורים . בפסוק והקטורת אשר תעשה יש בו י"א תיבות . כנגד י"א סממנים

וְעָשִׂיתָ אֹתָהּ קְטֹרֶת רֹקַח מַעֲשֵׂה רוֹקֵחַ מְמֻלָּח טָהוֹר קֹדֶשׁ׃ וְשָׁחַקְתָּ מִמֶּנָּה הָדֵק וְנָתַתָּה מִמֶּנָּה לִפְנֵי הָעֵדֻת בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר אִוָּעֵד לְךָ שָׁמָּה קֹדֶשׁ קָדָשִׁים תִּהְיֶה לָכֶם׃ וְנֶאֱמַר וְהִקְטִיר עָלָיו אַהֲרֹן קְטֹרֶת סַמִּים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר בְּהֵיטִיבוֹ אֶת־הַנֵּרֹת יַקְטִירֶנָּה׃ וּבְהַעֲלֹת אַהֲרֹן אֶת־הַנֵּרֹת בֵּין הָעַרְבַּיִם יַקְטִירֶנָּה קְטֹרֶת תָּמִיד לִפְנֵי יְהוָֹה לְדֹרֹתֵיכֶם׃

שבקטורת: נטף. בתלמוד והוא הצרי. ונקרא כן ע"ש שנוטף מעצי הקטף. הוא עץ האפרסמון: שחלת. הוא הצפורן שורש בושם חלק ומאהיר כצפורן: החלבנה. שרף עץ נקרא גלבנ"ע. שריחו רע. נמנית לערבו בסממני הקטורת רמז לצרף פושעי ישראל בתעניותינו שיחזרו בתשובה ויהיו ריחם לטוב: לבונה. הוא כמו כן שרף אילן. שריחו טוב נודף:

ממולח. מעורב יפה. וסמך למלח סדומית שנותנין בה: ממנה. מנה לכל יום. פרס בשחר ופרס בין הערבים: באהל מועד. בהיכל על מזבח הפנימי: אשר אועד לך שמה. לדבר ולגלוי שכינה. כענין שנא' כי בענן אראה (ונאמר והקטיר סוף פ' תצוה): בבוקר בבוקר. חלקהו לשני בקרים. מכאן למדו. שמטיבין והוזרין ומטיבין: בהטיבו. ניקוי בזיכין של מנורה מדשן פתילות שנשרפו בלילה. והיה מטיבן בכל בקר: הנרות. הבזיכין ששמן ופתילות מונחין בהן. לוי"ר בלע"ז: ובהעלות. כשמדליק:

תָּנוּ רַבָּנָן פִּטּוּם הַקְּטֹרֶת כֵּיצַד. שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וּשְׁמוֹנָה מָנִים הָיוּ בָהּ׃ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וַחֲמִשָּׁה כְּמִנְיַן יְמוֹת הַחַמָּה. מָנֶה לְכָל יוֹם פְּרַס בְּשַׁחֲרִית וּפְרַס בֵּין הָעַרְבָּיִם. וּשְׁלֹשָׁה מָנִים יְתֵרִים שֶׁמֵּהֶם מַכְנִיס כֹּהֵן גָּדוֹל מְלֹא חָפְנָיו בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים וּמַחֲזִירָם לַמַּכְתֶּשֶׁת בְּעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים כְּדֵי לְקַיֵּם מִצְוַת דַּקָּה מִן הַדַּקָּה׃ ויִמנה חי"א סמנים באצבעותיו שלא יטעה ח"ו וְאַחַד עָשָׂר סַמָּנִים הָיוּ בָהּ. וְאֵלּוּ הֵן א הַצֳּרִי ב וְהַצִּפֹּרֶן ג הַחֶלְבְּנָה ד וְהַלְּבוֹנָה. מִשְׁקַל שִׁבְעִים שִׁבְעִים מָנֶה. ה מֹר. ו וּקְצִיעָה. ז שִׁבֹּלֶת נֵרְדְּ. ח וְכַרְכֹּם מִשְׁקַל שִׁשָּׁה עָשָׂר שִׁשָּׁה עָשָׂר מָנֶה. ט הַקֹּשְׁטְ שְׁנֵים עָשָׂר. י וְקִלּוּפָה שְׁלֹשָׁה. יא וְקִנָּמוֹן תִּשְׁעָה. בּוֹרִית כַּרְשִׁינָה תִּשְׁעָה קַבִּין. יֵין קַפְרִיסִין סְאִין תְּלָתָא וְקַבִּין תְּלָתָא. וְאִם אֵין לוֹ יֵין

פטום. כתישה ותיקון סממני הקטורת וערובן יחד: מנה. הוא מאה דינרין. והדינר משקל דרהם ואגי. והדרהם משקל ס"ד שעורות בינונים. ודרהם הוא רביע לוים: כמנין ימות החמה. בכל יום היו מקטירין על מזבח הזהב שבהיכל מנה אחד. חצי בשחר וחצי בין הערבים ושלשה מנים. שע"ש שמתן עם שאר סממנים. מחזירן למכתשת בעיו"כ ושוחקן יפה יפה. כדי שתהא דקה מן הדקה. להכניס לפני ולפנים. שצריכה שתהא דקה יותר משל כל השנה. שנאמר קטורת סמים דקה: הצרי והצפורן החלבנה והלבונה. מפורש לעיל בסדר התמיד: שבעים שבעים מנה. כל אחד מד' סמנים הללו היה משבעים מנה: מור. מירהא: וקציעה. שורש עשב. קרוי קדה בכתוב: שבולת. שפיקנרד שהוא דומה ליד של שבולת: כרכום. זעפראן: קושט. כך שמו: קלופה. קליפת עץ בושם: קנמון. לא נתחייב כ"א מעט בשלש [שבת סג] ואינו מבי: קנמון המעט. מנים. בזה שלם מנין שס"ח מנין. וכל הנותות שנוה מכאן ואילך. אין מוסיפין במשקל הקטורת. שאין מתערבין עמה ואינן אלא לצורך תיקונה והכשרה: בורית כרשינה. הוא עשב ששמו כך. ומלבנין בו הבגדים. או הוא סבו"ן מאלכוסי. תרפינס. הוא שם המקום שנעשה שם: בורית. מלשון בר לבב. בבור כפיך. ע"ש שהוא מטהר ומלבין בגדים מלכלוכן: יין (נקוד ציר"י. כי הוא דבוק). קפריסין. משקה חזק ועז דומה ליין בחזקו. נעשה מפירי קפריסין. שגדלים באילן אלף כ"ה העיקר (עמו"ק) והא שאמרו מפני שהיא עזה: סאין תלתא. הוא מדת הבת: וקבין תלתא. מדת תרקב. והקב הוא אחד מששה בסאה כלה. והקב ארבעה לוגין. והלוג ששה ביצים: תלתא. ירלא שמש ארמית. מפני שחייב אדם לומר בלשון רבו. וכך ששנה: חוורין. י"מ יין לבן. מלשון חיור. ולא לבן ממש אלא שהוא נוטה ללבנונית מעט. ע"ד ירקרק ואדמדם. ואינו רחוק אלי שכך נקרא ע"ש מקום הנקרא חורן. שכתוב סוף ספר יחזקאל. ששם גדל: סדומים. מלח הנעשה ממימי ים המלח. שהוא ימה של סדום וכתב הרב"י וכן בב"ש שאינו מתערב בקטורת במעשה פטומה. אלא היה לצורך תיקון הסממנין עם הבורית ויין קפריסין כדי לשרותן בהם. או שמא זהו שיעור המלח שנותן עליה בשעת הקטרה. למ"ד שצריכה מלח כדרך כל העולין והיה צריך רובע למליחתם וכל השיעורין הנ"מ (בסדר התמיד בפי' פרשתה. עמיתי לו סמיכות בכתוב. ע"ש) ובהא א"ש הירושלמי דס"ל שחייב עליו מיתה אם חסרו. וא"ל לשבשו כדעת בב"ש ויתא מי דקתני ליה בהדי מעלה עשן דדמי ליה בשגגה מיתה. אבל באמת בס' הר"מ ז"ל משמע שהמלח הוא נכנס בפטומה כאחד מהסממנים. וי"ל דס"ל כשיטת

קַפְרִיסִין. מֵבִיא חֲמַר חִוַּרְיָן עַתִּיק: מֶלַח סְדוֹמִית רוֹבַע. מַעֲלֶה עָשָׁן כָּל שֶׁהוּא. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר. אַף כִּפַּת הַיַּרְדֵּן כָּל שֶׁהוּא. וְאִם נָתַן בָּהּ דְּבַשׁ פְּסָלָהּ. וְאִם חִסֵּר אַחַת מִכָּל סַמָּנֶיהָ חַיָּב מִיתָה:

דכ"ע לא פליגי דבעי מלח. כדנפקא לן מקרא (אע"ג דלא נזכר בהלמודא בהדיא) וכי פליגי בהעלאה. אי צריך לחזור ולמלחה פ"א וזה נראה מאתי יותר מדברי ב"י וב"ש אלא שעדיין צ"ע דא"כ שה"ח מנין הכי מספקת לה. הא ודאי לא סגי דלא מפיש רובע קב מלח מידי במפקלה. דילמא מפום דליתו בא במשקל כי אם במדה לא קחשיב ליה. ואע"ג דמוסיף במדתה ובמשקלה ממילא. הכי הל"מ שתהא נעשית בשס"ח מנין מכלל הי"א סמנין. והשאר ג' דברים שהם מלח מעלה עשן וכפת הירדן. אע"פ שבסכרה מרבין בכמותה אין באין בחשבון. מאחר שאין להם משקל ידוע: רובע. רביעית הקב ביבש: מעלה עשן. כך נקרא עשב ידוע. המתמר ומעלה עשן הקטורת כמקל. שאינו מתפזר. ומעלה עשן ודאי היה נכנס בקטורת ומתערב בה: כפת. י"א שהוא מין עשב המריח. או ורד. ודרכו ליגדל על שפת הירדן. וי"א שהוא אמברה. הנמצא צף ע"פ המים: דבש. כולל כל מיני מתיקה בין דבש דבורים או של תמרים. וכל הפירות בכלל: פסלה. שנאמר כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו. ונקט דבש לרבותא. אע"ג דמעלי לה. שאם נותן בה מעט אין אדם יכול לעמוד מפני ריחה הטוב. ונראה דפסולה וא"ל תקנה. כיון דדבר לח הוא. נדבק ונסרך בה. ונפסלה אפילו בנגיעה בעלמא. גם קודם שנתערב עמה ע"י כתישה. משא"כ שאור. כל זמן שלא נתערב. נוטלו. ולא פסלה בנגיעה: ואם חסר. ה"ה יתר. אלא שבחסר לא חייב אלא על סממניה ס"א בלבד. שאם חסר א' מהם והכניסה כ"ג בי"כ לפנים. חייב משום ביאה ריקנית (ועל ססיכל בחזרה. עלח"ש פ"ג דיומא) משא"כ בחסר א' משאר הדברים שאין להכשירה ולתקנה אינו חייב מיתה. כ"מ בכ"ם. ונ"ל דוקא בשתיקן אותה ע"י דברים אחרים חזקים ועזים שמרה אותה בכן כגון שלקח מי רגלים שהם יין קפריסין. וכן מלח אסתרוקנית מקום הסדומית. ובורית מכל מקום. תמורת של כרשינה. כה"ג הוא דפסול אלא בדיעבד. שאין דברים הללו אמורים אלא ע"ד המובחר. אבל אם לא תקנה ברחילה ושרייה כראוי לה. הרי לא נעשית כהלכתה. וקטורת זרה היא (ואם חסר מעלה עשן. עמ"ש בס"ד בלח"ש פ"ג דיומא ובמו"ק) וחייב עליה בודאי. אמנם ביתר לה סמנין כל שהן. חייב בכל אופן:

רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר הַצֳּרִי אֵינוֹ אֶלָּא שְׂרָף הַנּוֹטֵף מֵעֲצֵי הַקְּטָף. בּוֹרִית כַּרְשִׁינָה. שֶׁשָּׁפִין בָּהּ אֶת הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא נָאָה. יֵין קַפְרִיסִין שֶׁשּׁוֹרִין בּוֹ אֶת הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא עַזָּה. וַהֲלֹא מֵי רַגְלַיִם יָפִין לָהּ. אֶלָּא שֶׁאֵין מַכְנִיסִין מֵי רַגְלַיִם בָּעֲזָרָה מִפְּנֵי הַכָּבוֹד:

רשב"ג. נפרש בא: הצרי. לא תטעה שהוא תריאק מורכב: אלא שרף. של עץ האפרסמון (באלסמון בלע"ז) שקוצצין אותו בימות החמה. ונוטף ממנו שרף. ממין גומא בלע"ז. והוא פריו: כדי שתהא. הצפורן נאה. ויסוד שהברוריתה ע"י שיפם סבורית: מפני שהיא עזה. כך היא הגי' הנכונה. ויין קפריסין קאי שהוא עז כנ"ל. ואין לחוש אם הוא לשון נקבה. אחר שאין בו רוח חיים. ומצאנו גם בכתוב שמריה יקהו. ויש גורסין כדי שתהא עזה. וקאי אצפורן. והיא היא. דטעמא הוא משום שהצפורן נעשית עזה ע"י שרייתה ביין קפריסין העז: מי רגלים. כמשמען [וי"א שם מעין] שהם חריפין. כמ"ש [נדה ס"א] לענין כתם. ואם לא שאינה נעשית חוץ למקדש. היה ראוי לשרותה בהם. מאחר שהם יפין לה. לצפורן. שמאלחין גורר ביותר. והו כבודה לנבנה היטב. ומ"מ לא נאמר בה כלום ואינה בולעת מהם. כי הצפורן היא חלקה וקשה כשמה. אין מטבעה לבלוע. לכן ודאי מהראוי היה לשרות אותה ביפה לה. אם לא מטעם שאי אפשר לעשותה חוץ למקדש:

תַּנְיָא רַבִּי נָתָן אוֹמֵר כְּשֶׁהוּא שׁוֹחֵק אוֹמֵר הָדֵק הֵיטֵב הֵיטֵב הָדֵק מִפְּנֵי שֶׁהַקּוֹל יָפֶה לַבְּשָׂמִים. פִּטְּמָהּ לַחֲצָאִין כְּשֵׁרָה. לִשְׁלִישׁ וְלִרְבִיעַ לֹא שָׁמַעְנוּ: אָמַר רַבִּי

אומר. הממונה לשוחק: היטב הדק. שיהיו דק דק. וי"א שהשוחק עצמו אומר היטב הדק כל זמן שעוסק בשחיקה. לפי שהקול והדיבור יפה לבשמים. כשם שהוא רע ליין. ונראה הטעם שהיין יפה לו ה העלם והצניעות. כי היין נוגד. ואמרו חכמים [ב"ב נ"ו] המרא אכתפיה דמרי' שור. לכן טוב לו השתיקה שלא ישנה את טעמו בפרסומו. ויגילוהו בסוד. שלא יצא ויסור כחו. כמו שאם נכנס יין יצא סוד ונשמע הדבור כך אם נכנס דבור יצא יין ונפסד הומן. משא"כ בשמים שלא ניתנו בשבעים. אינם מתפעלים מן הקול והדבור. אדרבה משתבחים ע"י תנועה ונדנוד. כמ"ש [שה"ש רבה] בשמן תורק. צלוחית של פלייטון. כל זמן שמונחת אין ריחה נודף וכשמריקין אותה ומנענעין אותה נותנת ריחה: פטמה לחצאין. שלא עשה ממנה אלא משקל קס"ד מנים בבת אחת. כשרה. לשלים ולרביע. אם עשאה: לא שמענו. אם היא כשרה:

ואי

יְהוּדָה זֶה הַכְּלָל אִם כְּמִדָּתָהּ כְּשֵׁרָה לַחֲצָאִין וְאִם חִסֵּר אַחַת מִכָּל סַמְמָנֶיהָ חַיָּב מִיתָה: תָּנֵה בַּר קַפָּרָא. אַחַת לְשִׁשִּׁים אוֹ לְשִׁבְעִים שָׁנָה הָיְתָה בָאָה שֶׁל שִׁירַיִם לַחֲצָאִין: עוֹד תָּנֵה בַּר קַפָּרָא אִלּוּ הָיָה נוֹתֵן בָּהּ קוֹרְטוֹב שֶׁל דְּבַשׁ. אֵין אָדָם יָכוֹל לַעֲמוֹד מִפְּנֵי רֵיחָהּ: וְלָמָּה אֵין מְעָרְבִין בָּהּ דְּבַשׁ. מִפְּנֵי שֶׁהַתּוֹרָה אָמְרָה כִּי כָל שְׂאֹר וְכָל דְּבַשׁ לֹא תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַיְיָ:

אם כמדתה: שלק' מכל סממני' כמשקלן הקצוב. ואח"כ חלקן. או שלקח חצי משקל של כל א' ופטמה לחצאין כשרה: ואם חסר אחת. אפי' מה אחת מכל סממניה. שפיחת או הותיר בין בכולה בין בחציה לפי ערך. פסולה: אחת לששים או לשבעים. כשכבר היה הופך מלא חפניו ביוה"כ משלשה מנין של קטורת. לא לקח הכל. שאפי' ישמעאל בן קמחית שהיתה ידו מחזקת ד' קבין. לא היה הופך אלא כזית או כשתי זיתים. ולא כל ההפכות שוות לסוף ס' או ע' שנים. רצו לומר שיריים של הג' מנים ולא היו צריכים לפטם אותה שנה אלא כמו מחציתה ולא לחצאין שוין קאמר. כי בס' שנים לא היתה יכולה להיות אלא קרוב למחצה: קורטוב. מדה קטנה. שמינית שבשמינית הלוג: מפני ריחה. הטוב הנודף כשתעלה תמרתה בשעה שיקטירנה על האש לפני ה': עד הנה עזרנו ה' לפרש מעשה הקטרת. הנה לא נדבה רוחי. לחקור מה טעם במשקל סממני הקטרת. ומ"ע ששתנו אלו מאלו. ולא מצאו כל אנשי חיל ידיהם למצוא להם סמך ורמז מה. ואחזה אנכי אשית לבי אמרתי אחכמה. לתפש להם טעם בדרך הנעלם כשומא באזובה. וה"י האיר עיני והראה לי דרך טובה ורחבה. בהמשך א' יבורר ענין שמות הי"א סממנים מה רומזים. ומדוע נחלקו למערכות הללו. ומה ראו חכמים להוסיף שם שבלת על הנרד שבכתוב. מי שני ליטנא דקרא. ומה ענין תלתא לשון ארמי כאן. ומדוע לא הזכיר רק פיסול דבש בלבד. הכל יבואר היטב בלי דוחק כיד ה' הטובה עלינו. ונציע רק הקדמה א' כוללת ידועה מדברי האר"י ז"ל. כי ענין י"א הסממנין הללו הם י"א ניצוצי קדושה שבקליפת נגה. וא' אור מקיף המחיה אותן. והנה תמצא שבכולן נרמזין בחינת דינין. כי שם הכולל הוא קטרת. גי' הש"י. סוד ב' שינין דתפילין של ראש שהם ז' ראשין. בחינת מוחין דגדלות ודקטנות (מילוי אלהים דיודין. והויה דס"ה ב"ש) כמ"ש בס"ד במכתב אלהים ברוחב יותר. והע'. בסוד היסוד ע' למנין י' ספירות. דטובים גנוז בגויה (מבורש הדעת טוב) המחברם וקושרם. זהו קטורת. וכן הוא גי' שמים עם הכולל בחשבון מנלפך. עתה נבוא לביאור פרטי הסממנין: הצרי. מנצפ"ך. הוא צרי של רפואה לדיני אלהים הנ"ל. נגד כתר. נפקא. גי' ח"כ. אל שדי"ם (בסוד הסכה. ה"ם. בהיכל קדשו. אח"כ כ"ת) מילויו (עם הכולל גי' מקום) והוי'. גי' יאר. למתק אל זועם. ולכן הוא מאיר ומבהיק. נגד חכמת אדם תאיר: הלבונה. המה לבנה וקטרוגה. מלד דימי אימא (ועי' עוד לקמן): הנטף. הפיל בה וי"ו. בסוד הדעת הממתיקה. ומעביר כחם הכפלה. ומזכך אותה (זהו. זכה) וגי' הויה אדני וב' שלוים. והנה ארבעה אלו מכוונים לד' מוחין כתר חכמה בינה דעת. כאשר ראיה בבירור (שאמנם אין אלא שלש בכלן כנודע שהדעת בשני בחבור יסודות אבא ואמא. על כן אינו נמנה לעצמו אחר שנכנסו המוחין בראש זעיר) וידוע שהמוחין הם בחינת זקנים. לכן מה נכון הדבר שיהיה משקל כל א' מהם שבעים כשנות הזקנה. אח"ז סדרו מערכה אחרת. מתחלת מימי שבמן: מר. ב' פעמים גרופי אלהים. וכנגדו בחסד. רם. דרגיה דאברהם. והוא גי' מור מלא עם ב' טללים. לרמוז ב' פעמים גרופים הנ"ל: קציעה. גי' רעה. כנגד השניה. כי גרעה היתה. רבוע אלהים. וחלוף באותיות קודמות: שבולת. נגד ת"ת בעל שבולת הזקן. והמן ל"ב וש'. ל"ב השמים: נרד נגד נצח. והמן ד' רבוע אלהים וד"ן: וכרכם. גי' פ"ר דינין. נגד הוד. הרי אלו ארבעה מערכה שניה. חסד גבורה תפארת נצח. מבחינת ו' קצוות הכלולים מי' ספירות. לכן נטלו להלקן משקל י"ו לכל אחד בכוון אחד. אח"ז המשיך הקשט. שהוא בבחינת היסוד. קושט אמרי אמת. והמן ק"ש. סוד שין דד' ראשין הנ"ל. והספי"ת. הוא לצדיק כי טוב. והוא מקושט כנ"ל ודאי. והוא חלוק מהקודמין. כי הוא מהאלכסונות. והוא בשנים עשר שבטי יעקב. לכן בדין שיטול משקל שנים עשר גבולי לו: קלופה. פ"ו וקל"ה. דימי אשה שדעתה קלה. והוא כנגד העטרה שנקלפת הערלה ממנה. משקלה שלשה. כי לה שם בשלשה. שלשה עדרי צאן רובצים עליה: קנמון. הוא סוד המקיף. עומק רו"ס. בסוד נעוץ סופן בתחלתן. וכן גי' מור כהראשון לבנין ו' קצוות. ומשקלו תשעה. שהוא מצטרף לעשרה בחינת הכללות שכוללן יחד. ונבחי"ס ועזים וקפים אוכלין ממנו. והבן והרי זה דבר פלא ענוס מרא מאד. והשכל עוד מה נמלא אמרי יושר. כי כל בחינת החסדים הם בלשון זכר. וכל בחינת הדין בלשון נקבה. מ"מ כולן מבורש דימי העשייה שאמור וגרמוז. והולך להם בורית. היא כריתת ברי"ת יחוד. במה שקלקלו בו יתוקנו. ויין שהביא יללה. אבל לא יין נגמר מענבים של עץ הדעת. משום מגע ארמי שלשום ארמית הדבק בתלת. אלא של קפריסי"ן הגשהם מפריו של עץ החיים. שמהלכו ת"ק שנה. שאין מגעו אוסרו. או הלבן שנמזג במי החסד: מלח. ברית מלח עולם היא. וסדומית. לתקן אשה שהיתה נציב מלח בגבול א"י היא סדום, והיא רובע הק"ב ודאי. רובע ישראל: מעלה עשן גי' ת"כ: כל שהוא. כי כבר יש בסממנין לפורן כמוהו. אע"פ שאינו מתמר כמשקל כמוהו. מ"מ משהו מספיק: כפת הירדן. המן גמי ס"ב וא' יסוד. שמימיו עושין כפה. ויורד מד"ן ודי כמו כן בכל שהוא. ממעט כאמור. שהרי יש נ"כ מעין דוגמתו

בעיקרי הסממנין . אבל דבש . אע"פ שיפה לה . אלא אשה מגז טוב . ומלא מין אח מימו . אלא לפי שכל עולמה בחות סקבלה . לכן מגלות דבש אבל דייך פן תשבעמו והקאותו . שאין רבוי אחר רבוי אלא למעט . וטעם איסור מיני מתיקה בקטורת ביחוד . יובן היטב עפ"ד האר"י ז"ל שמוב במגפה לכוין בשם מתקו . שהוא מילוי ע"ב . ות"ק דאהוריים דאסה בהסרת הרבוע שהוא דם (י' פעמים גי' מת) ונשאר ה"ק (כימי עץ החיים) והוא התמתקות הבינה ע"י החכמה . וכ"ל זה סוד מה שאמר הכתוב מה מתוק מדבש . היא האש"ה הממותקת . ולפיכך נאסר גם כל מתוק בקטורת . כי אין מתוק ממנה . וכל רבוי אחר ריבוי אינו אלא למעט . ומה נמלא מדבש אמרי נועם להיך הטועם . וטוכח מהו . לאל זועם . פי"ל בשם מתקו . שהוא מיתוק המת מעיקרא (שבידו נמסר סוד הקטורת . שאין הנותן יכול ליתן אלא מה שקיבל . ולאו דאמר ליה מגא הוי ידע ביה מרע"ה) וזה נעשה ע"י ק"ו המדה שממתקו . כי הוא עץ חיים למחזיקים בו (כמש"ל ובמכתב אלהים בס"ד) ומבטל המיתה בודאי (וע' פי' פ' רה) והוא הדין הנמתק . והוא הטעם לאיסור דבש ומתוק בקטורת . וגם זה נכון מאוד בלי ספק . המשכיל יבין בו טעם כעיקר . ודבר ה' יקר : הגרי . אע"פ שהוא ראשון . אינו אלא ש"ר פנים של היגירה : הנוטף מעצי הקטף . מעצי . שנים . עץ החיים ועץ הדעת . שכלול מטוב ורע . לכן עד שם בלבד מגיע הפגם והתקון : והלא מי רגלים יפין לה . לתקן הקלקלה . כי רגליה יורדות מות : אלא שאין מכניסין מי רגלים במקדש . (לא בבית המקדש . והבן) כשנתבסמה ונתקנה : הומר נדק היטב . אגרא דבי הילולא מילי. שיתא פבא [אומר טוב . שקטורת מעשיר] בביתא ובלוייה"א [פי' בדקך] : שהקול יפה לבשמים . והמרוקי פסים . בה שיהון כבת שית . לקל פ"ב לה רהטא . שהקול הידוע יפה לה לשמעו . ס' קבין שיהא נטלו פסים . ורואה בהם יותר מס' קבין ופריטות : פטמה לחצאין . שלא נתקנה אלא הגיה . מהלה זכאי ומהלה חייב . כשרה . רב חסד מטה כלפי חסד . ק"ל טוב . אילו בהיותה של קרירות וזימון הנקבה . שהיה טוב למצ חוס טבעי של בשמים . אך לא היה אדם יכול לעמוד מפני ריחה . שהיה נתוק ביותר . מה מתוק מדבש . מה שאין כן עתה שבולה דינין תמים . מתרחקין ממנה . כי מתיראין להשות בה . לפיכך הזהירה תורה . וכל דבש בל תקטירו . שלא יתחזקו מנה ובה . וכל קרני רשעים יגדע . השבח לאוק מדע :

ג"פ יי צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה : ג"פ יי צבאות אשרי אדם בוטח בך : ג"פ יי הושיעה [ויפסיק מעט] המלך יעננו ביום קראנו :

אתה סתר לא יאמר ג"פ רק במגפה ר"ל :

אתה סתר לי מצר תצרני רני פלט תסובבני סלה : וערבה ליי מנחת יהודה וירושלים: כימי עולם וכשנים קדמוניות :

פרשת המוספין קודמת מקומה אחר הקטורת . שכ"ה סדר המערכה . אלא מהראוי היה שתעקר פ' זו ממקומה כלו לגמרי . ביחוד אחר שנאמרת בתפלת המוספין . והתרעומות המנהג הזכרתיו גרלין בזה . ע"ג"ש בס"ד כמו"ק . אלא שהמנהג עוקר הלכה זו . עכ"פ מי שאינו אומרים כלל כאן לא הפסיד . ורק אחרי' המקדימה והמוכים שלפני התמיד כמו שמסומנות בגורה . אין להפוס עליו נסתלק . כי שאינו אלא זכרון דברים בלבד :

[וביום השבת . בשבתו . ולא בשבת אחר . עבר יומו בטל קרבנו : על. אחד ב' כבשי התמיד ונסכיהם :

לשבת וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימם ושני עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן ונסכו : עלת שבת בשבתו על עלת התמיד ונסכה :

ובראשי . בראש כל חדש חדשיכם. בכימי להם . לפי שהיה לישראל ממנו קדוש להיות אגלם ר"ח יום קדוש . לפי שהגלותם בעולם הזה דומה לירח שאין לה אור . אלא שמקבלת מזולתה : לפר האחד . וכן בב': לכבש האחד . וכן לכולם : בחדשו . עבר יומו בטל קרבנו : להעלות לה' .

לר"ח ובראשי חדשיכם תקריבו עלה ליהוה פרים בני בקר שנים ואיל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימם : ושלשה עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן לפר האחד ושני עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן לאיל האחד : ועשרן עשרון סלת מנחה בלולה בשמן לכבש האחד עלה ריח ניחח אשה ליהוה : ונסכיהם חצי ההין יהיה לפר ושלישת ההין לאיל ורביעת ההין לכבש יין זאת עלת חדש בחדשו לחדשי השנה : ושעיר עזים אחד לחטאת ליהוה על עלת התמיד יעשה ונסכו :

לכפר על טומאת מקדש וקדשיו שאין בה ידיעה בתחלה ובסוף ורק ה' מכיר בהטא . ונס כפרה לה' כביכול על שמיעט הירח : יעשה . כל קרבן הזה : ונסכו . לא קאי על השעיר . שאין נסכים לחטאת למנחה מדלג זה :

מסדר מערכה . שהוא סדר עבודה של כל יום:

אביי הוה מסדר מערכה משמא דגמרא .

משמא דגמרא . כך מקובלת ומגורס בפי בני הישיבה :

ואליבא

אַלִבָּא דְאַבָּא שָׁאוּל . מַעֲרָכָה גְדוֹלָה קוֹדֶמֶת לְמַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל קְטוֹרֶת . וּמַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל קְטוֹרֶת קוֹדֶמֶת לְסִדּוּר שְׁנֵי גִזְרֵי עֵצִים . וְסִדּוּר שְׁנֵי גִזְרֵי עֵצִים קוֹדֵם לְדִשּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי . וְדִשּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי קוֹדֵם לְהֲטָבַת חָמֵשׁ נֵרוֹת . וַהֲטָבַת חָמֵשׁ נֵרוֹת קוֹדֶמֶת לְדַם הַתָּמִיד . וְדַם הַתָּמִיד קוֹדֵם לַהֲטָבַת שְׁתֵּי נֵרוֹת . וַהֲטָבַת שְׁתֵּי נֵרוֹת קוֹדֶמֶת לִקְטוֹרֶת . וּקְטוֹרֶת קוֹדֶמֶת לְאֵבָרִים . וְאֵבָרִים קוֹדְמִין לְמִנְחָה . וּמִנְחָה קוֹדֶם לַחֲבִתִּין וַחֲבִתִּין קוֹדְמִין לִנְסָכִין וּנְסָכִין קוֹדְמִין לְמוּסָפִין . וּמוּסָפִין קוֹדְמִין לְבָזִיכִין . וּבָזִיכִין קוֹדְמִין לְתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבָּיִם . שֶׁנֶּאֱמַר וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעוֹלָה וְהִקְטִיר עָלֶיהָ חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים . עָלֶיהָ הַשְׁלֵם כָּל הַקָּרְבָּנוֹת כֻּלָּם :

אליבא (עיין אור תור) [ואיזהו מקומן] דאבא שאול . דאמר בדם מפסיק לאו : מערכה גדולה . היא שנותנין עליה איברים ופדרים : מערכה שנייה . שנוטלים ממנה גחלים במחתה להכניס למזבח הפנימי שמקטירים ועליה : גזרי , בקעיות . עצים אוחז על המערכה . שנאמר ובער עליה עצים על האש : ודישון . הסרת הדשן : פנימי . מזבח הקטורת שבהיכל . שהכהן נוטל את האפר . לכן הוא קודם להטבה . שאין מעבירין על המצות : להטבת חמש . הא דמפסיק ההטבה ברישא דם התמיד . משום דכתיב בבוקר בבוקר בהטיבו . אמרה תורה חלק ההטבה לשני בקרים . ועושה הטבת חמש תחלה . דכיון דלאתחולי בא . עביד רובא דאפשר ליה : לדם התמיד . לזריקתו : שתי נרות . דכתיב בהטיבו הנרות . אין פחותים משתים : לקטורת . להקטרתו : לאיברים . המלוחן להקטירן על מזבח החיצון : למנחה . מנחת נסכו של תמיד : וחביתין . חביתי כ"ג שמקריב בכל יום . מקריבין ע"ש המחבת שנעשין בה : נסכים . יין : מוספין . של שבת וי"ט : בזיכין . שני בזיכי לבונה שהיו מונחים על לחם הפנים כל שבת . והוא חלק גבוה : עליה השלם . על עולת הבוקר השלם כו' . שלא יהא דבר מאוחר לתמיד של בין הערבים , השלמים . לשון השלם :

[אנא בכח . חבלו רבי נחוניא בן הקנה . ואומרים בכוונה . ומחבר כל ב' תיבות יחד ויפסיק מעט (ואומר רהטי . ולא רהמים) חוץ קבל רנת עמך אומר ג' תיבות יחד (סימן מה)] :

אָנָּא בְּכֹחַ גְּדֻלַּת יְמִינְךָ תַּתִּיר צְרוּרָה	גדולת בקטנות עלו"א	אב"ג ית"ץ
קַבֵּל רִנַּת עַמְּךָ שַׂגְּבֵנוּ טַהֲרֵנוּ נוֹרָא .		קר"ע שט"ן
נָא גִבּוֹר דּוֹרְשֵׁי יִחוּדְךָ כְּבָבַת שָׁמְרֵם .		נג"ד יכ"ש
בָּרְכֵם טַהֲרֵם רַחֲמֵי צִדְקָתְךָ תָּמִיד גָּמְלֵם .		בט"ר צת"ג
חֲסִין קָדוֹשׁ בְּרוֹב טוּבְךָ נַהֵל עֲדָתֶךָ .		חק"ב טנ"ע
יָחִיד גֵּאֶה לְעַמְּךָ פְּנֵה זוֹכְרֵי קְדֻשָּׁתֶךָ .		יג"ל פז"ק
שַׁוְעָתֵנוּ קַבֵּל וּשְׁמַע צַעֲקָתֵנוּ יוֹדֵעַ תַּעֲלֻמוֹת .		שק"ו צי"ת

[בלחש בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד :

[יש בסידורים לומר רבון אחר הקטורת . ולא מיד אחר התמיד . קטורת תמיד וקטרת כאלו הקרבנו . או הקרבתי . הוא טעות . וג"ל שלא חבר בו קטורת (ואין לומר אתייחס כאלו הקטרנו . לפי שהוא שלא קרב . ויש מייתבין במשנה . וג"ל והתם אמרם . רק ונאמר (התפ' ס' . ותמיד הסרנו) רק תמיד . לפי שגם קטורת מיקרי תמיד יב) ושלמים גו' (סי' מח)] :

רִבּוֹן הָעוֹלָמִים אַתָּה צִוִּיתָנוּ לְהַקְרִיב קָרְבַּן הַתָּמִיד בְּמוֹעֲדוֹ וְלִהְיוֹת כֹּהֲנִים בַּעֲבוֹדָתָם וּלְוִיִּם בְּדוּכָנָם וְיִשְׂרָאֵל בְּמַעֲמָדָם וְעַתָּה בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ חָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וּבָטַל הַתָּמִיד וְאֵין לָנוּ לֹא כֹהֵן בַּעֲבוֹדָתוֹ וְלֹא לֵוִי בְּדוּכָנוֹ וְלֹא יִשְׂרָאֵל בְּמַעֲמָדוֹ . וְאַתָּה אָמַרְתָּ וּנְשַׁלְּמָה פָרִים שְׂפָתֵינוּ : יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיְּהֵא שִׂיחַ שִׂפְתוֹתֵינוּ חָשׁוּב וּמְקֻבָּל וּמְרֻצֶּה לְפָנֶיךָ כְּאִלּוּ הִקְרַבְנוּ קָרְבַּן הַתָּמִיד בְּמוֹעֲדוֹ וּבִמְקוֹמוֹ וּכְהִלְכָתוֹ :

ונכון לומר רבון זה אחר איזהו · ולא יצטרך לומר יהי רצון שבין המשניות

בדוכנם וישראל במעמדם ועתה בעונותינו חרב בית המקדש ובוטל התמיד. ואין לנו לא כהן בעבודתו. ולא לוי בדוכנו ולא ישראל במעמדו. ואתה אמרת ונשלמה פרים שפתינו לכן יהי רצון לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיהא אמירה זו חשוב ומקובל ומרוצה לפניך. כאלו ערכנו המערכה גדולה ומערכה שניה של קטורת. וכאילו סדרנו שני גזירי עצים. וכאילו קיימנו מצות דישון מזבח הפנימי. וכאילו הקרבנו קרבן התמיד במועדו. וכאלו קיימנו מצות הטבת חמש נרות ומצות הקטורת בזמנו. ומצות הטבת ב' נרות והקרבת האברי' והמנחה וחביתין ונסכים (א) וכאלו הקריבו כל ישראל ואני בכללם. כל מי שנתחייב חטאות ואשמות וקרבנות זבים וזבות ויולדות ועולות חובה וקרבנות תודה ולחמה. שנתחייבו בם יל א' מאתנו עמך בית ישראל. וכאלו הקרבנו בנדר ונדבה עולות ושלמים ותודות ולחמם ומנחתם ונסכיהם. ומנחות ונסכים הבאים בנדבה בפני עצמן (ב) וכאלו הקרבנו בכורי בהמה טהורה ומעשר בהמה טהורה. ויהיה חשוב ומקובל ומרוצה לפניך. כאלו הקרבנו הקרבנות האלו בבית המקדש כשהוא על מכונו. ובכהנים כשרים ובלוים כשרים בדוכנן. וכאלו עמדנו על מעמדו. ונאמר ושחט אותו על המזבח סביב:

ונאמר זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם ולמלואים ולזבח השלמים:

(א) (בשבת ויו"ט ור"ח) וכאלו הקרבנו קרבנות המוספין. (בשבת) וכזירי נבוה. (בשלש רגלים) וכאלו הקרבנו עולות ראיה ושלמי חגיגה.(ולאח"כ יתחיל) ויהיה חשוב וכו'. ובעיו"כ לא יאמר רק עולה. (ב) (בע"פ וחוה"מ לא יאמר) לא תודות חובה ולא תודות נדבה.

עזרת כהנים. הוא סדר עבודה דתמיד של שחר. מבורר בעיון עמוק. ומפורש בשלימות רב:

אמר יעקב. בהיות שאחז"ל [מנחות קי] כל העוסק בסדר עבודה וקרבנות כאילו הקריב. ולא אמרו הקורא הפ' בלבד. לא היו אלא על היודע ע"ד הפשט והתלמוד העוסקים בבירור הלכותיה בשלמות. לכן לא יוצאים י"ח האומן שלא האפשר כ"א בדרך זו שהו כשמה הכפרה בשפתים. אבל מטולטלים שביליה של תורה. הלא במשנה בלבד אי אפשר לבוא לתכלית זה. כי מלבד שהיא צריכה ב' אור רחב ואין סדר למשנה. עוד היא שמיה במחלוקת והתירה. כדי לטרוח בהבנתה ולירד לעומקה לאסוקי שמעתא אליבא דהילכתא עמור גמרא (נוסף על זה לא ידעתי לסוף דעת מסדר המעמדות. כי חלק פרקי מס' תמיד לימים. ומאן פלג ליה כדבר שאין בו דין חלוקה. שהרי כל המסכתא בעבודת כל יום היא עסוקה. והיה צריך לשנותה כולה בכל יום שכולה קצורה ולחוקה) לכן אינו מתבהר הדרך המהוור אלא ע"פ מו"מ התלמוד. וגם בזה אם יגענו לא מצאנו לו. כי המו"מ הלז רחב ידים מאד ומפוזר ומפורד הרבה. גם הוא חסר הביאור המוכרח. ואם נאמר לסמוך על הקצור של סדר מערכה דאביי שהגיהו חכמי הדורות לקובעו בסדר הקרבנות. הנה הוא קצר וצר מאד ובלתי מובן לאחד מאלף. ועל כן בא החסיד בעל הש"ס וסידר הדברים בהרחבה הראויה. אמנם בקצת דבריו לא שוה לי. גם יש בו השמטות. כי אלה שסמך על נוסח ספר הר"מ המוטעה בהעתקה שהעתיר עליו הכ"מ. שם הטה שו"ה ושיעורה נסמן. וקצת דבריו סתומים וקצתן חסרים וקצתן צ"ע ומניין אזה מקומן. ואחריו עמדו ב' גאונים האב החכמים השלמים הגה"מים בעל"ים שבארץ איטליא וטרחו כמו כן בסדר זה בקונטרס קטן הנקרא עבודת מקדש על שמן. אמנם קצרו וסתמו מאד וגם מקצת דבריהם לא ישרו בעיני לא יכולתי להולמן. וכל אלה הציירים מגלו להם ספרים בס' הי"ד להר"מ הקודם במעלה ובזמן ואני לא צייר ולא אומן. לא מתקררה דעתי כלל במה שתפסו למוגה מועלם פסקו של הר"מ כהילכתא למשיחא דלא כמסקנא דידן בסדר אביי הגאון. שאנו מסגין לאמתו ואיך הכה שורה לבי הרי ראיתי ונתון את לבי לברר הדברים בס"ד להשלימן. וקבלתי עלי טורח זה לאחד הלכה. ע"פ סדר המערכה. בביאור כל חלקי העבודה ופרטים שלמותיה ומשפטיה לא נעדר דבר בעז"הי. וכל [illegible] בלשון מבואר ושלם היותר אפשרי בחקי ובחק הדרוש המכוון לעבוד עבודה תמה. למען תהיה תורת ה' בפינו תמימה. לא יחסר דבר עיקרי והרי א דרך ארוכה וקצרה. יפה וברה ופסה ברורה למען ירוץ קורא בו ויבינהו מהרה. ויעלה לרצון להסביר הכפרה:

כך היתה עבודת כל יום בבית אלהינו. לפני עלות השחר קרא (א) הגבר (ב) עמדו כהנים לעבודתכם ולוים לדוכנכם וישראל למעמדכם. שמעו כהני בית אב (ג) פשטו בגדי חול טבלו (ד) נסתפגו ולבשו בגדי כהונה. קרוב לעלות השחר בא הממונה (ה) פעמים מקריאת הגבר או סמוך לו מלפניו או מלאחריו. ודפק על שער בית המוקד הצפוני הפתוח לחיל. והם פותחין לו ונכנס (ו) נטל המפתח ופתח את הפשפש (ז) נכנס לעזרה ואחיו הכהנים אחריו. נחלקו לשתי כתות ואבוקות של אור בידיהם (ח) אלו מכאן דרך ימין ואלו מכאן דרך שמאל (ט) הגיעו אלה ואלה למקום עושי חביתין (י) אלו ואלו אומרים שלום הכל שלום. העמידו עושי חביתין שיעשו חבתין. ומנחת חבתין היא מנחת כהן גדול שמקריב אותה כל יום מחציתה בבוקר ומחציתה בערב. וזה מעשה החבתין. לוקח עשרון סולת והוצהו. במדת חצי עשרון שבמקדש. ולוקח שלשה לוגין שמן שהם י"ב רביעיות לי"ב חלות. רביעית לכל חלה. ובולל הסולת עם השמן ומשאיר ממנו מעט. אח"כ חולט את הסולת ברותחין ולש מכל חצי עשרון ו' חלות. וא' א' היו נעשות ואופה החלה מעט. אח"כ קולה אותה במחבת בשאר השמן הנשאר מן הרביעית. ואינו מבשל אותה הרבה. שנאמר. תופיני. אפוי נא (יא) ומקריב חצי קומץ לבונה. עם מחציתה בבוקר. וחצי קומץ עם מחציתה בין

(א) עמ"ש במהדורא לח"ש רים פ"ה השקלים: (ב) גבחי מרוח היה נקרא: (ג) שהיו מתמנין אותו יום. ובבית המוקד שהיה כפה בית גדול נגמון העזרה בינה ולחיל. שם היו ישנים: (ד) בבית הטבילה שבמחילה שתחת המקדש. שיורדין לה מלשכת בית המוקד שבלפונית מערבית שלו. ששם מדורה לכהנים הבאים מטבילה להתחמם הנגדה: (ה) של הפייסות. ומתיא היה שמו: (ו) עמ"ש בס"ד בלח"ש מ"ג פ"א דתמיד: (ז) הוא פתח קטן שבתוך גופו של פתח שער הגדול שבדרומו: (ח) ובאבוקות היו מדליקין שם גחלת מבע"י שדולקין כל הלילה: (ט) נתכסדרה המסובבת כל העזרה מבחוץ. היו הולכין ומקיפין העזרה לבדוק אם מצאו כלי בסדרת שלמים. ואחר שפירשו זה מזה וסיבבו אלה מפה ואלה מפה. היו ממתינין אלה שהלכו בקלרה דרך המזרח. על אחיהם שהלכו בארוכה דרך המערב. עד שפגעו זה בזה במזרח: (י) ולשכתו בשמאל (עמ"ש בס"ד מ"ד פ"ד דמדות) שער נקנור. שהוא במזרח עזרת ישראל: (יא) לדעת הר"מ ז"ל היה חולק כל אחת לב' וב' לד'. ולדעת הר"א ז"ל לא היה

הערבים. וכל השני חצאין כליל לאשים. כל הכהנים שבעזרה שטבלו ולבשו בגדי כהונה ע"י הממונה על המלבוש. באו ועמדו בלשכת הגזית (יב) כמין עלייה גדולה היתה. פיים במזרחה (יג) זקן של ב"ד המורה להם סדר הפייסות יושב במערבה (יד) הממונה שעל הפייסות בא לפיים הא'. וזהו ענין הפיים. עמדו כל הכהנים מוקפין בעיגול. והממונה נוטל מצנפת מעל ראש אחד מהם ומחזירה לו מיד כדי להראות שממנו מתחיל המנין שיסבים עליו מאה או מאתים. ואומר להם הצביעו. והם מוציאין אצבעותיהם כל כהן אצבע אחד. ואותו שנשלם המנין בו זוכה לעבודה ראשונה (טו) והוא תורם הדשן מעל המזבח (טז) מי שזוכה לתרום המזבח (יז) הלך לבין אולם ולמזבח שבמקצוע מערבית דרומית. אין אדם עמו ולא נר בידו. קדש ידיו ורגליו מן הכיור (יח) קודם שיגע בכלי שרת. נטל מחתת הכסף שהיתה נתונה במערבה של כבש במקצוע ועלה לראש המזבח. פינה גחלים אילך ואילך וחתה מן המאוכלות הפנימיות לא פחות מכדי קומצו ולא יותר ממלא המחתה וירד למטה. הגיע לרצפה הפך פניו לצפון. הלך למזרחו של כבש כעשר אמות. צבר הגחלים על הרצפה רחוק מן הכבש ג' טפחים (יט) ראוהו אחיו שירד. רצו מהרו וקדשו ידיהם ורגליהם. נטלו המגרפות והצנורות ועלו לראש המזבח. כל האיברים ופדרים שלא נתאכלו בלילה מחזירין אותן לצדדי המזבח. אם אין הצדדין מחזיקין. סודרין אותן בכבש כנגד הסובב. החלו מעלין באפר מערכה ע"ג תפוח שבאמצע מזבח. פעמים עליו כשלש מאות כור. ומערמת הדשן של תפוח גורפין בפסכתר (כ) ומורידין בו האפר למטה. וברגלים לא היו מדשנין אותו מפני שהוא נוי למזבח. וכל הרוצה להוציאו חוץ לעיר אל מקום שפך הדשן מוציאו (כא) חוץ מבעל מום. ומניחין אותו בנחת במקום שאין הרוח נושב בחוזקה (כב) מימיו לא נתעצל הכהן להוציא את הדשן. מי שזכה בתרומת הדשן. מסדר מערכה גדולה בדרום כנגד חצי כבש של צד מזרח (כג) החלו אחיו הכהנים המסייעין אותו בהלכת עצים. מעלין גזירין לסדר מערכה. מי שתרם המזבח הוא סדר מערכה גדולה. מענפים של עצי תאנה או של אגוז ועץ שמן. גזירים ע"ג גזירים וריוח ביניהם. וחלון ופתח שמציתין בהן האש למזרח. וראשי גזירים הפנימיים נוגעים בתפוח. אח"כ בררו עצי תאנה יפין לסדר מערכה שניה. משוכה מקרן מערבית דרומית כלפי צפון ד' אמות. ונותן בה עצים באומד כדי שיהיו בה כמו חמשה סאין גחלים. ובשבת כמו שמנה סאין מפני שמקטירין עליה שני בזיכי לבונה. האיברים והפדרים שלא נתעכלו מבערב. מחזירין אותן למערכה ונשרפים בצדי מערכה גדולה. הציתו שתי המערכות באש (כד) ע"י הכהן. ואינה נעשית אלא בראשו של מזבח (כה) אח"כ מסדר גם הוא שני גזירי עצים. שהן שתי בקעיות מרובעות אמה על אמה. מניחן על המערכה גדולה להרבות האש (כו) וכל זה עושה התורם את הדשן. אבל העלאת עצים לאו עבודה וכשרה אפי' בזר. באו ללשכת הגזית לפיים שני. אמר להם הממונה. בואו והפיסו מי שוחט מי זורק מי מדשן מזבח הפנימי מי מדשן המנורה מי מעלה איברים לכבש. הפיסו זכה מי שזכה. הגיע זמן השחיטה. שהאיר פני כל המזרח אע"פ שלא עלה נוף השמש. אמר להם צאו והביאו טלה (כז) מלשכת הטלאים שהיתה במקצוע צפונית מערבית בבחינת העזרה. והדרומית מערבית היתה בערך בית המוקד עצמו שהוא היה בצפון העזרה. נכנסו ללשכת הכלים (כח) הוציאו משם תשעים שלשה כלי כסף וכלי זהב. השקו. התמיד מים בכוס של זהב אע"פ שהוא מבוקר. שטעון בקור ד' ימים. מבקרין אותו עכשיו לאור האבוקות הנזכרות. שעדיין לילה. מי שזכה בפיים ב' ראשון. משכו לבית המטבחיים. ומי שזכו באיברים הולכין אחריו. בית המטבחיים היה לצפונו של מזבח. שמנה עמודים של אבן נמוכים היו שם. ותתיכות מרובעות של ארז מונחים על העמודים. ואונקליות של ברזל קבועין בהם. שלשה סדרים של אונקליות זו למעלה מזו היו בכל תתיכת עץ. לתלות בהן בהמה גדולה או קטנה. והיו מפשיטין עורות הבהמות על שלחנות של שיש

חולק כלל. אלא ו' מקריב בבוקר וו' בין הערבים: (יב) בבנין עזרת ישראל הסמוכה למזבח. ואמנם לפ"ד המפרש מס' תמיד. פיים זה בבית המוקד היה: (יג) בחציה שבחול ובמקום קודש ופתחו פתוח לקודש: (יד) הוא היה שבמקום חול (עמ"ש בס"ד שלהי מדות) ופתחו פתוח לחול: (טו) עלח"ש מ"ב פ"ב דיומא: (טז) היא מ"ג. ונראה שהיו מברכין עליה. וכן כל העוסקין בתמיד בעבודה גמורה: (יז) לרמב"ם צריך שילבוש בגדים פחותים גם להרמה: (יח) העומד כנגד בין האולם ולמזבח מבוך כלפי דרום. עמ"ש בלח"ש מ"י פ"ג דיומא: (יט) והוא נבלע שם. והשאר כאם היה טעון גניזה: (כ) הוא כלי מחובת במחזיק ט"ז סאין: (כא) אע"פ שגם היה מהלך כמצוה וצריכה כהן ובגדי כהונה. אלא שהיה לובש שחוקים ופחותים: (כב) ירצה שהיה שם מקום עמוק מאד סגור בהרים בענין שאין הרוח שולט שם ולא דרך לעבור שם אדם ובהמה וחית השדה. וכ"מ בירמיה ס"ס ל"א: (כג) עמ"ש בס"ד בקונ' מבנין בית הבחירה פ"ב ס' י"ג ובלח"ש שלהי שקלים: (כד) ואע"פ שאש יורדת מן השמים. מצוה שיהא להביא מן ההדיוט. ומביאין אותה מבית המוקד להצית במערכה: (כה) ונראה דהאמת אליבא ג"כ של תורם ומסדר היא. שכן היא סוף עבודת המערכה. והמתחיל במצוה אומרים לו גמור. דגמרא שמינו והוא מברך על המוגמר. ואע"ג דתם פליגו. סוגיה דלכאן רבים קיט התם במתני'. והכתבי בית אב קאי. ולפי שגם אחי אבני מעמר מסייעין אותו כהלכה כמש"ל בהעלאת גזירין. והלתם עדיפא דעבודה היא ופסולה בזר. ואינה נעשית אלא בכהן כשר ובכלי שרת. אפי' באלף פעמים ביום כגון שקרוב אש המערכה ליכבות והוצרכו להבעירה: (כו) וזו היא מערכה ג' של קיום האש לדשן קלת. אמנם להר"מ ז"ל. של קיום האש אחרת היתה שם. ועושין אותה בכ"ע בכל מקום שירצה על המזבח: (כז) הכא תמיד גם במו: (כח) לא נתפרש מקומם

שבין העמודים. לא היה השוחט שוחט. עד ששומע קול שער הגדול של היכל שנפתח (כט) ובשעת שחיטת התמיד מדשן המזבח. כיצד עושין. מי שזכה בדישון מזבח פנימי. מקדים ליכנס להיכל ובידו כלי זהב מחזיק קביים ותצי טני שמו. בא לפשפש הצפוני. הוא פתח קטן בצד צפון של שער הגדול (ל) נטל המפתח:ת. אחד יורד לאמת השחי (לא) ומפתח אחר פותח מבחוץ מיד. פתח את הפשפש נכנס לתא. מן התא להיכל. והולך בחלל ההיכל כלפי דרום עד שער הגדול שבסוף עובי הכותל מבפנים. והיו לו דלתות בפנים ובחוץ לסוף עובי כותלו שהיה שש אמות. העביר הנגר בריחיו ומנעוליו של פנים ושל חוץ ופתחו. חזר ונכנס ופניו למערב. הגיע למזבח (לב) נטל הטני והניחו לפניו. היה חופן מדשן ופחם שעל המזבח ונותן לתוכו. ובאחרונה כיבד השאר לתוכו הניחו ויצא. מי שזכה בדישון המנורה נכנס וכוז בידו דומה לקיתון גדול של זהב. מצא מנורה בדרום משליש ההיכל ולפנים. בא ועמד על האבן שלפני המנורה שבה שלש מעלות [ופסק הר"מ כמ"ד נרות צפון ודרום היו מונחים (לג) וא"כ אבן זו לצד מערב מנורה עומדת. כי נר האמצעי הוא נקרא לפ"ז נר המערבי. מפני שפיו פונה למערב לצד שכינה. וכל שאר הנרות מצדדין פיותיהן אליו. וכיון שכן צריך תלמוד אי אלו הן החמשה שמטיבן ראשונה. ול"ד לנרות מזרחיים אליבא דמ"ד מזרח ומערב מונחים. דהתם קפגע במזרחיות ברישא. פשיטא דאין עובר עליהן. משא"כ במונחין צפון ודרום דכולהו למערב. בהי מנייהו מתחיל. ונ"ל דתליא בחקירה אחת שצריך לחקור ולידע באיזה דרך הלך בהיכל. ויראה לי דהכא כ"ע מודו דבין מזבח ומנורה היה מהלך. דעד כאן לא פליגי ר"י ור"מ התם בכ"ג הנכנס להקטיר בבית קדשי קדשים. וס"ל למר בין שולחן לכותל. משום דס"ל פתחא בצפון. ולמר בין שולחן למזבח. כדקאמר תלמודא טעמא. דלא שייך הכא. ועד כאן לא פרכינן לרי"ה. ליעול בין מנורה לכותל. אלא משום דס"ל פתחא בדרום. איברא הכא דלא נ"מ מידי בפתחא. אפילו לא משתרי מא:יה. הא ודאי בין מזבח למנורה בעי מיזל. דמיקרב ליה והוא נמי דרך ימין. וכ"ש דהאיכא נמי טעמא דמשתרן מאניה. השתא דאתינן להכי איפשטא בעיין. דכיון דפגע ברישא בצפונית. מינייהו בעי לאתחולי ודאי. דאין מעבירין. ותו דפינה לימינו. מש"ה עבד ברישא ג' צפוניות (לד) ותרתי מדרומיות. ומתחיל מהיותר צפוני ופנה לימינו לדרום.] כל נר שכבה. מסיר הפתילה והשמן הישן ומקנחו ונותן לתוך הכוז. ומשים פתילות חדשים לתוכן (לה) ושמן חצי לוג לכל נר. ומדליק הכבוים מן הדולקין בלי נר אמצעי. אלא מושך הפתילה עד שמדליקה מחברתה ומחזירה למקומה. עד תשלום הטבת חמש נרות. כבו כולם מדליקן ממזבח החיצון (לו) והניח הכוז על מעלה שניה ויצא. עקדו הטלה יד עם רגל לאחוריו כעקידת יצחק בן אברהם. ראשו לדרום ופניו נוטה למערב (לז) לקיים לפני ה'. שחטו הזוכה בשחיטה. בצפון על קרן צפונית מערבית של בית המטבחים בטבעת שנייה (לח) קבל מי שזכה בקבלה. בכלי שרת בצפון. וזרקו במזרח שתי זריקות באלכסון מחצי המזבח ולמטה. ומתכוין כשיזרוק הדם על הקרן. שיהיה הדם מקיף על הזויות כמין גאם. כדי שימצא הדם של שתי מתנות על ארבעה כותלי המזבח. כיצד בא לו לקרן מזרחית צפונית של מזבח החיצון נותן מזרחה צפונה. מערבית דרומית נותן מערבה דרומה. הרי אלו שתי מתנות שהן ארבע. שירי הדם היה שופך על יסוד דרומי. אלה שבבית המטבחיים הפשיטו התמיד ונתחוהו. כיצד סדר הנתוח. נוקב הרגל של ימין ותולה הבהמה בו. ומפשיט גם הרגל עד שמגיע לחזה. חתך הראש נתנו למי שזכה בו. חתך הירכים עד מקום הכריעה ונתן למי שזכה בהן וגומר ההפשט. קרע הלב ומוציא את דמו. חתך הידים ונתן למי שזכה בהן. עלה לרגל הימנית חתכה ונתנה למי שזכה בראש. וב' בצים עמה. קרעו ונמצא כולו גלוי לפניו, נטל הפדר ונתנו על בית שחיטתו. נטל הקרבים נתנן למי שזכה בהן להדיחן. במים אבל לא ביין ולא בשאר משקין. ואין מדיחין אותן פחות מג' פעמים. והכרס מדיחין אותו בפני עצמו בבית המדיחין (לט) כל צרכה עד שתתנקה. נטל הסכין והפריש הריאה מן הכבד ואצבע הכבד מן הכבד ואינו מזיז הכבד ממקומו. קדר החזה ונתנה למי שזכה בה. עלה לדופן הימנית. מניח שתי צלעות רכות מלמעלה. היה חותך ויורד סמוך לשדרה (מ) עד שמגיע לב' צלעות רכות מלמטה ומניחן.

פיס: (כט) פי' כששומע קול נעילת ופתיחת השערים. וכתבתי אלא"ם הגדולה. שכאן היו תוקעין לפתיחת השער תר"ת בחצוצרות כסף. ע"י כהנים לא פחות משנים. ומן הסתם היו עומדים של שלחן כהלכים: (ל) והשני שבדרום לא נכנס בו אדם מעולם: (לא) שמכניס ידו בעומק עד בית שחי שלו. דרך חור שבכותל ופותח מבפנים: (לב) עומד באמצע בין שולחן למנורה. מפוך קימעא כלפי מזרח. נמצא פוגע בו תחלה: (לג) עי' מ"ש בס"ד בקו' בנין בית הבחירה פ"ג: (לד) ובבק לאמצעי: (לה) וכל הפתילות שאסור להדליק בהן בשבת. אסור להדליקן במקדש: (לו) וי"א שאין הדלקת נרות בבוקר. אלא מתקן הנרות הדולקות ומטיבן בהסרת הפחם שידליקו יפה. והכבוים מסיק (התם מהן עכביו) שיהו מוכנים להדלקת הערב. ולמ"ד מזרח ומערב היו מונחים. אם אלא שתי נרות מזרחיות דולקות. מניחן ומדשן השאר. מאלו שכבו גם המה. מדשן ומדליק לאלה הכבוים בלבד. אח"כ מדשן השאר: (לז) השוחט עוקם ראשו והטותו לצד מערב: (לח) עי' תוספות יום טוב ריש פ"ד דתמיד: (לט) שבדרום העזרה: (מ) ולא

סיכ

חתכה לדופן ימנית והכבד תלויה בה. נתנה למי שזכה בה. בא לו לגרה. מניח בה שתי צלעות מכאן ומכאן. חתכה ונתנה למי שזכה בה והקנה והלב והריאה תלוים בה. בא לו לדופן השמאלית והניח בה שתי צלעות רכות מלמעלה ושתים מלמטה. חתכה ונתנה למי שזכה בדופן ימנית והשדרה עמה והטחול תלוי בה. בא לו לעוקץ. ונתכו ונתנו למי שזכה בו ואליה ואצבע הכבד ושתי הכליות עמו. נטל רגל השמאלי ונתנו למי שזכה בעוקץ. נמצאו כולן עומדים בשורה והאיברים בידם. הראשון בראש ורגל. הראש בימינו חוטמו כלפי זרועו וקרניו בין אצבעותיו ובית שחיטתו מלמעלה והפדר נתון עליה. הרגל של ימין בשמאלו ובית עורו לחוץ. השני בשתי ידים. של ימין בימינו של שמאל בשמאלו. ובית עורן לחוץ. השלישי בעוקץ וברגל. העוקץ בימינו והאליה מדולדלת בין אצבעותיו ואצבע הכבד ושתי הכליות עמו. הרגל של שמאל בשמאלו ובית עורו לחוץ. הרביעי בחזה ובגרה. החזה בימינו והגרה בשמאלו וצלעותיה בין אצבעותיו. החמישי בשתי דפנות. של ימין בימינו של שמאל בשמאלו ובית עורן לחוץ. הששי בקרבים הנתונים בבזך וכרעים על גביהם מלמעלה. השביעי בסולת למנחת נסכים. השמיני בחבתין. מנחת מחבת של כ"ג מחציתה בבוקר (מא) כל יום. התשיעי ביין של נסכים. הלכו כל אלה ונתנו מה שבידם מחצי כבש ולמטה לצד מערב. ובשבתות (עמש"ל בבית יוסף) וי"ט שמוספין במערב היו. של תמיד נותנין במזרח. ושל ר"ח בין קרן לקרן במקום הלוך רגלי כהנים (מב) ומלחום. לקיים על כל קרבנך תקריב מלח. והניחום שם עד שיחזורו להשלים ההעלאה למזבח. באו להם ללשכת הגזית (מג) לקרות שמע וברכות. אמר להם הממונה. ברכו ברכה אחת. היא אהבה רבה (מד) והן ברכו. גם קראו עשרת הדברים (מה) שמע והיה אם שמוע ויאמר. ברכו עם העם שלש ברכות אמת ויציב עבודה. רצה ה' עבודת עמך ישראל ותפלתן תקובל ברצון. בא"י המקבל עבודת עמו ברצון. וברכת כהנים בלי נשיאת כפים. היינו. אלהינו וא"א ברכנו. שים שלום. ובשבת מוסיפין ברכה אחת (מו) משמר היוצא אומר למשמר הנכנס. מי ששכן שמו בבית הזה. הוא ישכין ביניכם אהבה ואחוה שלום וריעות. אמר להם. חדשים (מז) לקטורת בואו והפיסו. הפיסו זכה מי שזכה. והוא מזכה אחר עמו במחתה (מח). אמר להם. חדשים עם ישנים בואו והפיסו. מי מעלה איברים לכבש. זכה מי שזכה. ושאר כהנים שלא זכו. נמסרו לחזנים המשמשים עוסקים בצרכי המקדש. שמפשיטין בגדי כהונה מעליהם. ולובשין בגדי חול והולכים להם. מי שזכה בקטורת. נטל הכף של זהב (מט) מחזיק שלשה קבים. ובזך בתוכו מלא (נ) וגדוש קטורת (נא) וכסוי היה לו לכף. וכמין מודר קטן לכסות מלמעלה לנוי. מי שזכה במחתה. נטל מחתת הכסף ועלה לראש המזבח שבעזרה. פינה גחלים אילך ואילך וחתה מגחלי מערכה שניה. ירד ועירן לתוך מחתה של זהב ואם כחמת הערוי נתפזרו ונשפכו כשיעור קב מהגחלים על הקרקע. מכבדן לאמת המים העוברת בעזרה (נב). נתפזרו יותר מקב. חוזר וחותה כשיעורו. הלכו אלה עם כף ומחתה והגיעו בין האולם ולמזבח. נטל אחד משאר כהנים שבעזרה את המגרפה (נג) זרקה בין האולם ולמזבח. שמעו כהנים קולה רצו באו להשתחוות. בזמן שכ"ג רוצה להשתחוות. שלשה אוחזין בו. אחד בימינו ואחד בשמאלו אחד באבנים טובות של אפוד מאחוריו. וכיון ששמע הממונה קול רגליו של כ"ג שהוא יוצא. הגביה לו הפרוכת. נכנס השתחוה ויצא. נכנסו אחיו הכהנים השתחוו ויצאו. החלו הללו שזכו בכף של קטורת ומחתה של גחלים. להיות עולים במעלות האולם (נד) מהרו אותן שזכו בדשון מזבח הפנימי והמנורה הקדימו לפניהם ונכנסו להיכל. מי שזכה בדשון מזבח. נכנס להיכל. נטל הטני ממקום שהניחו שם בתחלה השתחוה ויצא. מי שזכה בדשון המנורה. נכנס והיטיב שתי הנרות. מצאן דולקין. מתקן המערבי תחלה שהוא היותר צפוני ופנה לימינו. מצאן שכבו. מדליקו לאמצעי ממזבח העולה. ומדשן לשני ומניחו (נה) נטל הכוז ממעלה שניה שהניחו שם השתחוה ויצא. ואז אלה השנים שעשו דישון המזבח והמנורה והוציאו זה הטני וזה הכוז עם האפר וגחלים. הולכין יחד ושופכים הדשן במקום אחד אצל המזבח קדמה. יצאו אלה. נכנסו אותן שזכו בכף ומחתה. מי שזכה במחתה. צבר הגחלים ע"ג מזבח הקטורת שבהיכל. ורדדן בשולי המחתה כדי שלא תפול דקטורת

מער

היה מגע בעזרה: (מא) ומחציתה בערב: (מב) עמ"ש בס"ד בלח"מ סוף פר"ש: (מג) עמ"ש שם בתמיד בס"ד: (מד) אחר שאלו היום. מברכין יוצר אור: (מה) ויאמר אמת. שהן של ספר שמות: (מו) גלי שם ומלכות. רק בקשת רחמים על הנכנסים שלא ירגזו. ויהיו שהיו זה עם שלא תפסל עבודתן: (מז) נ"ל שלא היו צריכין לתת בה גרמלים כמו בשאר עבודות. דכיון דמעשרה. ומי שזכה בה פ"א כבר הגליה אינו רודף המס. שלא יאבד מה שבידו: (מח) עמ"ש בס"ד בלח"ם: (מט) מלאכת הכלים: (נ) מגית הבזיכים. שבכתן נדחס נגד שער המים: (נא) מעשיה מבוארים למעלה בפתחה: (נב) ושבת כוסם עליהם פסכתר. כלי מחזיק לתך. המשמש לשלשה דברים. כוסין אותו ע"ג גחלים ועל האלף בשבת. ומורידין בה את הדשן מע"ג המזבח: (נג) כלי משמיע קול גדול. ושלשה דברים היתה משמשת. כהן ששומע קולו. יודע שאחיו הכהנים נכנסים להשתחוות והוא רץ ובא. ובן לוי יודע שאחיו הלוים נכנסים לדבר בשיר והוא רץ ובא. וראש המעמד מעמיד את הטמאים בשער המזרח: (נד) י"ב מעלות היו לו: (נה) ולמ"ד מזרח

מעל הגחלים. לפיכך משוה פניהם ושוטהן שלא יהיו משופעים. השתחוה ויצא. מי שזכה בקטורת נטל הבזך מתוך הכף. ונותן הכף לאוהבו או לקרובו שבא עמו לצורך כך. ורואה אם נתפזר מהקטורת שבבזך לתוך הכף. נותן אוהבו את הקטורת שנתפזר לתוך הכף. בחפניו של מקטיר עם קטורת שבבזך. והשתחוה ויצא. ומלמדין את המקטיר לפי שאינו רגיל עדיין. ואומרים לו הוי זהיר שמא תתחיל לפניך. אלא היה שופך הקטורת על הגחלים לצד מערב רחוק ממנו. וכשהיה מתפזר לצד עצמו היה צוברו. כדי שתהא עשנה שוהה לבא. וזהו כבודו שיהא שוהה בעבודה. והיה צובר ועושה גל הלאה מכנגד פניו. כשבא לגרור הקטורת הסמוך. צוברו לצד מערב ברחוק ממנו. ואינו נכוה בצבור הקטורת השורף לפניו. וזהו ששנו צוברה פנימה שהיא תוצה לו. ועל גופו של מזבח מקטיר קטורת של כל יום (נו) התחיל מרדד הקטורת. שוטח ומשליך על גחלי האש בנחת כמי שמרקד בנפה. ולא היה המקטיר מקטיר עד שאומר לו הממונה הקטר. ואם היה כ"ג. אומר לו אישי כ"ג הקטר. פרשו העם. הכל פורשים מבין האולם ולמזבח. הקטיר והשתחוה ויצא. באו אלו שברכו וקראו ועשו עבודות האמורות. ועמדו על מעלות האולם. עמדו הראשונים לדרום (נז) אחיהם הכהנים וחמשה כלים הנז' בידם. הטני ביד אחד. הכוז ביד אחד. והמחתה ביד אחד. והבזך ביד אחד. וכף וכיסויה ביד אחד. וממתינין עד שיגיעו אחיהם העסוקים בהעלאת איברי התמיד. מי שזכה בהעלאת איברים מכבש למזבח. העלם להקטירן וזרקן על המערכה. ובראש המזבח מסיר גיד הנשה וזורקו לתפוח (נח) אם רצה כ"ג להקטיר. עלה בכבש הושיטו לו האיברים. סמך עליהם וזרקן על האש. אם רוצה הוא סומך ואחרים זורקין. גמרו כל עבודות הללו. באו כולם (נט) וברכו את העם ברכת כהנים יברכך יאר ישא (ס) ואומרים השם הוי"ה ב"ה ככתבו. וידיהם נשואות על גבי ראשיהם. חוץ מכ"ג שאין מגביה ידיו למעלה מן הציץ. ואחר גמר הג' פסוקים. עונים כל העם ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם. הקטיר המקטיר האיברים והמנחה עשרון סולת בלול בשמן שלשה לוגין. והקטיר החביתין על האש. ופנה לשמאלו. נסך את היין שלשה לוגין בספל מזרחי של כסף (סא). אם כהן גדול הוא המנסך. בא לו להקיף את המזבח (סב) פנה לימינו. מהיכן הוא מתחיל. מקרן דרומית מזרחית מזרחית צפונית מערבית דרומית (סג) שם מוצא הנקבים בעצמו של מזבח. ולכבודו נתנו לו היין לנסך. הסגן עומד על הקרן שבמקצוע ההוא. ושני כהנים עומדים על שלחן החלבים (סד) ובידם שתי חצוצרות של כסף. בהם תקעו הריעו ותקעו. באו אלה השנים ועמדו אצל בן ארזא המקיש בצלצל לבדו. אחד מימינו ואחד משמאלו. שחה כ"ג לנסך (סה) הסגן הניף בסודרין והקיש בן ארזא בצלצל. תקעו אלה בהצוצרות ונגנו לוים בנבלים וכינורות על ט"ו מעלות שבין עזרת נשים לעזרת ישראל ודיברו את־יים (סו) בשירי היום. הגיעו לסוף פרק. תקעו הריעו ותקעו והשתחוו העם שבעזרה. על כל פרק תקיעה ועל כל תקיעה השתחויה. השיר שהיו הלוים אומרים בבהמ"ק. ביום א' היו אומרים לי"י הארץ ומלואה. ועושין ממנו ג' פרקים ולהן ט' תקיעות וט' השתחויות. בשני היו אומרים גדול י"י ומהולל. ועושין ממנו ג' פרקים כו'. וכן בג' אלהים נצב כו'. ובד' אל נקמות כו'. ובה' הרנינו כו'. ובו' ה' מלך כו'. ובשבת מזמור שיר כו'. זהו סדר התמיד לעבודת בית אלהינו. י"ר שיבנה ב"ב אמן :

ימערב מוסתים . מ"א ... נחת מזרחיים דולקין . מיטיב את המזרחי תחלה ולאחריו את המערבי . מאחר שכבו . מדשן ומדליק המערבי ממזבח העולה : (נ) מאחר שביוה"כ היה מקטיר על המחתה של גחלים . ולא היה שם צבור גחלים ביוה"כ : (נז) עמ"ש בס"ד בלח"מ שם : (נח) ובוזקין מלח על הכבש כדי שלא יחלוקו רגלי הכהנים המעלין פנים למערכה . אבל המעלה האיברים והכלים לא היה צריך לילך על המלח . שהולך : (נט) ואולי גם שאר כהנים שבעזרה . אחר שנסתלקה הקטרת יוצאו לבוא בין האולם ולמזבח . וזה מוכיח לשון משנה . אלא שהתפשה מ"ע להשיבותם . עומדים לימין אחיהם : (ס) ולא היו עושים אחריהם אמן בין פסוק לפסוק כדרך שעושין בגבולין : (סא) שהיו שם שני ספלים במזבח אצל קרן מערבית דרומית מנוקבים כמין שני חוטמין אחד מעובה ואחד דק . מערבי של מים מזרחי של יין : (סב) שיש לו רשות להלוך כמו שרוצה הפן . מה שאין שאר כהנים רשאין לעשות : (סג) ובפחד שהוא מקיף מסבב במזבח את האיברים שלא נאכלו על גבי המזבח : (סד) ב' שולחנות היו בעזרה במערבו של כבש א' של כסף וא' של שיש . על של כסף מתנין כלי שרת . ועל של שיש האיברים . הוא נקרא שלחן החלבים : (סה) לפי שהכהנים עומדים לפנים בגופו של מזבח עם רגל המנסך בגופו . מולך להודות לרואות שיחד היין נזרק הכהנים ולא ישפוך היין על גבי תלויו : (סו) אין פוחתים מי"ב לוים . על הדוכן שבין עזרת ישראל לעזרת כהנים :

ובלאו לגמור לשכור עשרה בפלגים שיאמרו (או לפחות ט"ן יאמר). סדר עבודה דוגמת ככהני בית אל :

סליק סדר עבודה התמודה ויהי שירי ששה בתים. נגד ששה בתי אבות המשמר לעבודת עתים :

יְקָרָה הֲדוּרָה . עֲבוֹדָה סְדוּרָה . קְבוּעָה נְמוּרָה . בְּשָׂפָה בְּרוּרָה . עֲרוּכָה שְׁמוּרָה . חֲשׁוּבָה קְטוּרָה :

ברוך ה' אשר עזרני להשלים סדר עבודת תמיד השחר לתקוע יתד במקום נאמן . כן יעזרני על דבר כבוד שמו לגמור משפט דבר יום ביומו כל סדרי קרבנות שקבוע להם זמן . בכלל זה תכה לראות בית המקדש בנוי ומשוכלל הכהנים בעבודתן על מקומן . ולוים על דוכן בשירי אסף ידותון והימן וישראל מקובלים יחד מאסף ומים מקדש ... יאמר ה' אמן :

צפון העזרה כנגד פ' איזהו מקומן . מבואר בהרחבה הראויה :

(ואומר איזהו במקומן . ויבין הפירוש . ויכוין בכל פרק . שיעלה הקריאה במקום הקרבן ולעשות נחת רוח לה') :

אֵיזֶהוּ מְקוֹמָן שֶׁל זְבָחִים קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן פַּר וְשָׂעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלֵי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן הַזָּיָה עַל בֵּין הַבַּדִּים וְעַל הַפָּרוֹכֶת וְעַל מִזְבַּח הַזָּהָב מַתָּנָה אַחַת מֵהֶן מְעַכָּבֶת : שְׁיָרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד מַעֲרָבִי שֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן אִם לֹא נָתַן לֹא עִכֵּב : פָּרִים הַנִּשְׂרָפִים וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִים שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלֵי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן הַזָּיָה עַל הַפָּרוֹכֶת וְעַל מִזְבַּח הַזָּהָב מַתָּנָה אַחַת מֵהֶן מְעַכָּבֶת :

בשם אלהינו נגדל ונרחיב נקבי משכיות הביאור. בכל חלקי תנאי עבודות קרבנות שאין קבוע להם זמן . באופן שכל אדם יוכל להיות בקי בהן ובשמותיהן לשעה קלה . ולכתו יבין הישב בעז"ה מה שמולא בפיו הגיון שלה : קדשי קדשים חטאות ואשמות . עולה ושלמי צבור של עצרת שנשחטין ביומא ובשבת יום ומתוסר כפורים ומועלין בהם : שחיטתן בצפון של קודש ובדיעבד אפי' בקרומית של קנה כשרה . וה"ה לכל הקדשים ושאר דם דבשאר קדשים כשרה אפי' בזרים ובנשים ובעבדים (ולכתחלה בעינן מיוחסים) משא"כ בפר שמשיח כמ"ש לקמן ובשל יוה"כ אפשר דמעכב נמי (כמ"ש בס"ד בלח"ש מ"ב פ"ד דיומא) ואין שוחטין ולא מקריבין אלא

[..]ום ואחר שמתחיל להיות השכל : בצפון מקיר המזבח לצפון עד כותל העזרה וכל שכנגד שרוחב הוא מכותל האולם עד כותל מזרח העזרה : פר . פרו של אהרן . בן שתי שנים תמים (וה"ה לכל הקדשים שיהיו תמימים) וצריך סמיכה בכ"ג . [..]לא . מניח שתי ידיו (בלי הפסק) בין קרניו בכל כחו ופניו למערב ומתודה עליו ותיכף לסמיכה שחיטה במקום שסמך : [..]שעיר אשר לה' בן שנה . אין בו סמיכה אלא בחבירו המשתלח : וקבול דמן מצואר בהמה ומצוה לקבל כל הדם שאפשר . [..]ל דם שכבר פסול ליפרך מגביהו מהרה כדי שלא יקרוש ממנו לתוך המזרק : בכלי שרת באחד קודש שיהיה בקבלה . [..]וה"ל ודאי שיהיה אלא בכ"ג אפי' של תמיד שבו ביום . ושל שאר קדשים אינה אלא בכהן כשר לעבודה בכיהונו : הזיה . [..]לאצבע : על בין הבדים . כ"ג עומד בין ב' בדי הארון ומזה א' למעלה ז' למטה כסדר בסורה כנגד עביה של כפורת [..]לא שיהיו דמים נוגעים בה : ועל הפרוכת . שכנגד הארון מבחוץ תוך ההיכל עומד והוא כנגדה א' למעלה ז' [..]מטה ולא שיהו דמים נוגעים בה . ואם נגעו נגעו : מזבח הזהב שבהיכל . מזה מדם התערובות של פר ושעיר ד' מתנות [..]ל ארבע קרני זויותיו מבחוץ וז' על טהרו : מעכבת . שכפרה : (שירי בשו"ע סיו"ד [ולא מהר כח"ה] נ"א שיורי . [..]קין נכונות . והרגלשון רגיל על לשון חז"ל שע"א) : יסוד מערבי אמה התחתונה של מזבח רחבו אמה על פני [..] רוח מערבי והוא הקרוב לו בצאתו מההיכל : אם לא נתן שירים ליסוד ואימוריהן . מולחן ומקטירן שהוא עומד [..] . ערכן למערכה גדולה (וה"ה לכל הקרבנות) על מזבח העולה ואין בהם הפשט אלא שורפין בעורן אבל יש [..] נתוח בבית הדשן מקום שריפתן : ב פרים . בני שתים שנים הם א' פר העלם דבר של צבור שטעו ב"ד [..] להתיר א' מן הכריתות שהיחיד מביא על שגגתו כבן המאת קבוע ועשו רוב הקהל על פיהן (אפי' לא עשו [..]ד) מביאין פר (שלשה מב"ד סומכין עליו) ושורף בלי הפשט . וניתוחו כמסר והאימורין נקטרין כמכר והב' פר כהן [..] משיח הוא הכ"ג ששגג בהוראה מכל המצות כנ"ל לעצמו . מביא כמו כן פר (וסומך עליו ומתודה והוא שוחטו וזורק [..] ומקטיר אימורין) ונשרף הכל כנ"ל . והוא הנקרא ג"כ פר יבא על כל המצות חוץ מע"ז שאם שגו בה ב"ד מביאין [..] לעולה ושעיר לחטאת . והמשיח דינו כהדיוט בשגירה : ושעירים בני שנה . הם שעירי ע"ז האמור . מביאין [..] שבטים שחטאו . כל שבט שעיר א' (מלבד הפרים) ודין כפר העלם דבר לכל דבריהם : שחיטתן פר משיח צריך [..] לכתחלה וקבול דמן כמו כן . ואם עבר ועשאה כהן הדיוט כשר . וכן להזאתו : על הפרוכת כנגדה [..] ליגע בה ח' הזאות בלבד מזה ומ"ל שיהיו כסדרן : ועל מזבח הזהב . על קרנותיו בנגד:

שְׁיָרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד מַעֲרָבִי שֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן אִם לֹא נָתַן לֹא עִכֵּב: אֵלּוּ וָאֵלּוּ נִשְׂרָפִין בְּבֵית הַדָּשֶׁן: חַטֹּאת הַצִּבּוּר וְהַיָּחִיד אֵלּוּ הֵן חַטֹּאת הַצִּבּוּר שְׂעִירֵי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים וְשֶׁל מוֹעֲדוֹת שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן אַרְבַּע מַתָּנוֹת עַל אַרְבַּע קְרָנוֹת. כֵּיצַד עָלָה בַכֶּבֶשׁ וּפָנָה לַסּוֹבֵב וּבָא לוֹ לְקֶרֶן דְּרוֹמִית מִזְרָחִית מִזְרָחִית צְפוֹנִית צְפוֹנִית מַעֲרָבִית מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית. שְׁיָרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד דְּרוֹמִי: וְנֶאֱכָלִין לִפְנִים מִן הַקְּלָעִים לְזִכְרֵי כְהֻנָּה בְּכָל מַאֲכָל לְיוֹם וָלַיְלָה עַד חֲצוֹת:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו אם נתחייבתי חטאת שתהא אמירה זו מרוצה לפניך כאלו הקרבתי חטאת: (בשבת א"א יה"ר)

אלו ואלו. של יוה"כ ושאר נשרפין: בבית הדשן שהוא לעיר אל מקום שפך הדשן ושריפתן כשרה ביום ובלילה. דכל הפסולים נשרפין לה אפילו קדש ונבלה. ואי יודע דפרים ושעירים דצבור שאין קבוע להם זמן אינן דוחין שבת: ג אלו הן חטאת הצבור. שצריך להזכירן. שהפנימיות כבר נשנו: שעירי ר"ח ושל מועדות שדמן ניתן על מזבח החיצון כולן באין בני שנה. חטאת היחיד הם אלו. אם שגג בע"ז מביא שעירה בת שנתה בין שהיה מלך או הדיוט או כהן משוח ואם שגג בטומאת מקדש וקדשיו מביא כשבה או שעירה (והוא קרבן עולה ויורד. שאם אין ידו משגת מביא תורים או בני יונה או עשירית האיפה) ואם היתה השגגה באחת משאר כריתות שחייבין עליהם חטאת. לא יהיה חילוק בין השוגגים, אם הי' יחיד מעם הארץ יביא שעירה או כשבה להטאת. ואם היה נשיא הוא המלך מביא שעיר (וכ"ג כבר נתבאר דינו) כל אלה של יחיד. טעונים סמיכה בפנים ווידוי החטא. הפשט העור והקטרת אימורים במלח. ואם היא ממין הכבשים מסיר גם האליה תמימה עם חוליות קנה השדרה עד מקום הכליות ומקטירן עם החלבים: ארבע קרנות. של מזבח העולה: בכבש. בנין משופע מחובר במזבח שעולין בו למזבח. וכבש קרן יוצא משפולו אל הסובב: ופנה לסובב. לימינו דרך מזרח. ומפני שדמן ניתן באצבעו על הקרנות שגבהן עשר. לכן הוצרך לעמוד על הסובב שגבהו שש אמות: דרומית מזרחית. כיצד עושה. לוקח הכהן הדם במזרק שנתקבל בו. מוליכו אל המזבח וטובל אצבעו הימנית הסמוכה לגודל בדם. וסומך באצבעו הגדול מכאן ובגודל מכאן, ומחטא ויורד כנגד חודה של קרן עד שיכלה הדם שבאצבעו. וכן הוא עושה בכל קרן. וצריך לטבול אצבעו על כל קרן. וכשגומר הנתינה על הקרן מקנח אצבעו בשפת מזרק מבחוץ וטובל שנית. שירי הדם פסולים. וצריך שיהיה בדם כדי טבילה. לא שיספג אצבעו מדם: יסוד דרומי. הוא אמה אמה בלבד (אלא יסוד המערב) שבו פוגע תחלה בירידתו מהכבש ומזן השירים. דכתיב ואת כל דמה ישפוך אל יסוד המזבח. אח"כ מפשיטים ומוציא אימורין ומקטירן: ונאכלין. הבשר. אחר שהוסר גידו ודמו. וכל חלב לה' ככתוב בתורה. והוא החלב אשר על הקרב. בכללו החלב שעל הקבה. ושתי כליות עם חלב שעליהן. והחלב אשר על הכסלים. ויותרת הכבד. ונוטל מן הכבד מעט עם היותרת: הקלעים. היו היקף לחצר המשכן (מן יריעות מעשה קליעה נקבים נקבים) שכן כתיב בהפילה בחצר אהל מועד יאכלוה. ובבית עולמים היתה חומת העזרה במקום הקלעים: לזכרי. דכתיב כל זכר בכהנים יאכל אותה: בכל מאכל. בין צלי בין מבושל: ליום. זביחתו: ולילה. שלאחריו. ולמדנו מתודה. ובפר זבח. לרבות חטאת ואשם: עד חצות. מדבריהם עשו סייג לתורה להרחיק האדם מן העבירה:

ד הָעוֹלָה קֹדֶשׁ קָדָשִׁים שְׁחִיטָתָהּ בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָהּ

ד העולה. כל עולה היתה בהמה באה אלא מן הזכרים מן הצאן (ועולה לצבור היתה באה מן העזים) ומן הבקר בין גדולי' בין קטנים. טעונה סמיכה ומתוד' עלי' עון בשה ועון ל"ת שניתק לעשה. ונסכים עשרון סלת בלול ברביעית הין שמן ויין לנסך רביעית ההין למין כבש בן שנה. אבל נסכי את

בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָהּ טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע וּטְעוּנָה הֶפְשֵׁט וְנִתּוּחַ וְכָלִיל לָאִשִּׁים:

יהי רצון כאלו הקרבתי עולה:

והוא בן שתי שנים. שני עשרונים בשמן שלישית ההין. ויין שלישית ההין. ונסכי בן הבקר. שלשה עשרונים בלול בחצי ההין שמן וכן חצי ההין יין. ומנחת נסכים זו אינה טעונה תנופה והגשה ולא לבונה. אלא מלח. ונשרפת על מזבח העולה. ויין מתנסך בספל שבמזבח: קדשי קדשים. משום דלא כתיב בהדיא איצטריכא ליה: מתנות זריקה בכלי: שהן ארבע. נתן מזרחית צפונית ובקרן מערבית דרומית שכנגדה למטה מחוט הסיקרא באויות כמין גאם. שירי הדם נשפכין על יסוד דרומי: הפשט. אחר זריקת הדם וקודם הולכת האימורין. וה"ה לכל שאר הזבחים. נתוח מחלק לכהאי מאמר. וה"ה לכל קדשי קדשים: וכליל. גיד הנשה חולצו בראש מזבח ומשליכו לתפוח: לאשים. בזריקה על מערכה דליקה:

זִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר וַאֲשָׁמוֹת אֵלּוּ הֵן אֲשָׁמוֹת אֲשַׁם גְּזֵלוֹת אֲשַׁם מְעִילוֹת אֲשַׁם שִׁפְחָה חֲרוּפָה אֲשַׁם נָזִיר אֲשַׁם מְצוֹרָע אָשָׁם תָּלוּי: שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע: וְנֶאֱכָלִין לִפְנִים מִן הַקְּלָעִים לְזִכְרֵי כְהֻנָּה בְּכָל מַאֲכָל לְיוֹם וָלַיְלָה עַד חֲצוֹת:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו אם נתחייבתי אשם כאלו הקרבתי אשם:

ה שלמי צבור. ב' כבשי עצרת. טעונין תנופה חיין ושחוטין (התנופה היא שמוליך ומביא מעלה ומוריד. ועושין במזרח העזרה) ונסכיהם כנסכי עולה: אשם גזלות. האמור בשבועת הפקדון. ובא על זדון כשגגה: אשם מעילות. הנהנה מן ההקדש בשגגה: אשם שפחה חרופה. הבא על שפחה שחציה שפחה וחציה בת חורין המיועדת לעבד עברי. ישנו במזיד כשוגג. כל אלו מביאין איל אשם בשתי סלעים וטעונין סמיכה ווידוי העון: אשם נזיר. שנטמא במת בין שוגג בין מזיד: אשם מצורע ביום שמיני לטהרתו. טעון סמיכה (ואינה סמוכה לשחיטה. לפי שצריך לעמוד חוץ לעזרה ולהכניס ידיו לפנים לסמוך) ותנופה חי עם לוג השמן ידי כהן תחת ידי הבעלים. שני כהנים מקבלין דמו. אחד בכלי וזורקו על קיר המזבח כדם שאר אשמות. ואחד בשמים ומערה לתוך השמאלית ומזה באצבעו הימנית על תנוך אוזן המצורע הימנית ועל בהן ידיו ורגליו הימנית. וטעון נסכים. ושני אלו מביאין כבש בן שנה וטעונין סמיכה: אשם תלוי. הבא על ספק שגגת כרת שחייבין על ודאי חטאת קבועה בא איל בשתי סלעים. טעון סמיכה. וצ"ל שטעון גם ודוי. שהרי הכתוב קראו חטא:

הַתּוֹדָה וְאֵיל נָזִיר קָדָשִׁים קַלִּים שְׁחִיטָתָן בְּכָל מָקוֹם בָּעֲזָרָה וְדָמָן טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע. וְנֶאֱכָלִין בְּכָל הָעִיר לְכָל אָדָם בְּכָל מַאֲכָל לְיוֹם וָלַיְלָה עַד חֲצוֹת: הַמּוּרָם מֵהֶם כַּיּוֹצֵא בָהֶם אֶלָּא שֶׁהַמּוּרָם נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים לִנְשֵׁיהֶם וְלִבְנֵיהֶם וּלְעַבְדֵיהֶם:

יהי רצון כאלו הקרבתי תודה

והתודה. מביאין אותה ד' שצריכים להודות. סימנם כל החיי"ם יודוך. ובאין עמו ארבעה מיני לחם מעשרים עשרוני סולת. עשרה חמץ. עושה מהם עשר חלות. ועשרה למצה. ג' מינין. חלות ורקיקין ורבוכה. ועושה מהם שלשים חלות שוות ... לוג שמן: ואיל נזיר. שמקריב ביום מלאת ימי נזרו ומביא עמו לחם. לוקח שש עשרונות וב' שלישי עשרון ועושה מהם עשרים חלות שוות כולן מצה. עשר חלות ועשר רקיקין. ושמן שלהם רביעית. טעונין סמיכה היין ותנופה שחוטין ונסכים: ... קלים אין מועלים בהם ועורותיהם לבעלים: בכל העיר דכתיב תאכלו במקום טהור אפילו בכל מקום שהם מגורעים: לכל אדם. ישראל וטהור. היה מחוסר כפורים אינו אוכל עד שהביא כפרתו: המורם. חזה ושוק ומין שמיתן מהם לכהן ... ארבע חלות מד' מינין שבתודה. והמורם מאיל נזיר זרוע בשלה. חזה ושוק. והלא מצה אחת ורקיק אחד כל זה בתנופה עם האימורין: כיוצא בהם. נאכלין בכל העיר ליום ולילה: ולעבדיהם. הכנענים. והאימורין נקטרין על המזבח:

ז שְׁלָמִים קָדָשִׁים קַלִּים שְׁחִיטָתָן בְּכָל מָקוֹם בָּעֲזָרָה וְדָמָן טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע. וְנֶאֱכָלִין בְּכָל הָעִיר לְכָל אָדָם בְּכָל מַאֲכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד: הַמּוּרָם מֵהֶם כַּיּוֹצֵא בָהֶם אֶלָּא שֶׁהַמּוּרָם נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים לִנְשֵׁיהֶם וְלִבְנֵיהֶם וּלְעַבְדֵיהֶם:

יהי רצון כאלו הקרבתי שלמים

ח הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר וְהַפֶּסַח קָדָשִׁים קַלִּים שְׁחִיטָתָן בְּכָל מָקוֹם בָּעֲזָרָה וְדָמָן טָעוּן מַתָּנָה אֶחָת. וּבִלְבָד שֶׁיִּתֵּן כְּנֶגֶד הַיְסוֹד: שִׁנָּה בַאֲכִילָתָן הַבְּכוֹר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים וְהַמַּעֲשֵׂר לְכָל אָדָם: וְנֶאֱכָלִין בְּכָל הָעִיר בְּכָל מַאֲכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד: הַפֶּסַח אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא בַלַּיְלָה וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא עַד חֲצוֹת וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא לִמְנוּיָו וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא צָלִי:

ז שלמים. באין מכל מין בהמה טהורה. טעונים סמיכה ונסכים: לשני ימים. יום הזבח ושל אחריו: ולילה. שביניהם: המורם. חזה ושוק. טעון תנופה:

ח והמעשר. מעשר בהמה: כנגד היסוד. בכל מקום היה יסוד. לאפוקי מזרחית דרומית שלא היה לה יסוד: שנה באכילתן. פי' שההשוה אותן למתן דמן: אלא עד חצות. גזר סופרים. כרמב"ם [בגרסת פ' פסחים קכ] דחיים בלילה הוא לע"ם: למנויו. לאותן שנמנו עליו:

מעלות שבין אולם ולמזבח. כנגדן ברייתא דר' ישמעאל מפורשת היטב. ואחריה קדיש דרבנן:

אמנם נוהגין לומר ברייתא א דר"י שכתובה בהתחלת ס' תורת כהנים הואיל ובזו מלות שבת"כ מדרשים במדות כלנו. ולפיכך נחשבת כתלמוד. כדי שיהא כל אדם י"ח שאמרו. לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא במשנה בתלמוד. וגם לפי שאין בה מחלוקת כמו במשנה איזהו מקומן:

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר בִּשְׁלשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת הַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת: א מִקַּל וָחוֹמֶר. ב וּמִגְּזֵרָה שָׁוָה ג מִבִּנְיַן אָב מִכָּתוּב אֶחָד. וּמִבִּנְיַן אָב מִשְּׁנֵי כְתוּבִים: ד מִכְּלָל וּפְרָט.

רבי. כרי"ם בשו"ס. מט"ס [ולא בקבו"ץ] ברי"ה. וצ' רפה] [קדוכין] : מדפת כנ"ל. ובסידורים מדפס נדפסת בן. והוא יתר נפים:

א מק"ו. כיצד. ויאמר ה' אל משה ואביה ירק ירק בפניה הלא תכלם ז' ימים. ק"ו לשכינה תסגר לפחות ז' ימים. הרי למד חמור מקל להחמיר. וה"ה שיכולת קל מהחמור להקל: ב מג"ש. כיצד. עדות הבת לא למדוה אלא מג"ש. אתיא הנה הנה זמה זמה: ג מבנין אב מכתוב אחד. כיצד. הרי נאמר במצ המלות. אך אשר יאכל לכל נפש כו'. הכתוב אוכל נפש. במאמר במועדים מניין. אלא אמרו רז"ל. זה בנין אב לכל המועדים: משני כתובים. כיצד. נאמר במומי אדם. או גבן או דק וגו'. וכתוב במומי בהמה. או חרוץ או יבלת. באדם לא נאמר חרוץ יבלת. בבהמה לא נאמר דק תבלול. מניין ליתן האמור של זה בזה. ולמדו אדם מבהמה ובהמה מאדם. זהו מב' כתובים. וכן נחשבים למדה א': ד מכלל ופרט כיצד. נאמר אדם כי יקריב וגו' מן הבהמה. כלל הוא שהיא בכלל בהמה. מן הבקר. ומן הצאן. פרט. נתמעטה חיה. ואין בכלל אלא מה שבפרט:

ומפרט וכלל. ו כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין
הפרט. ז מכלל שהוא צריך לפרט. ומפרט שהוא
צריך לכלל. ח כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל
ללמד. לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל
כלו יצא. ט כל דבר שהיה בכלל ויצא לטעון טען
אחד שהוא כענינו יצא להקל ולא להחמיר. י כל דבר
שהיה בכלל ויצא לטעון טען אחר שלא כענינו יצא
להקל ולהחמיר: יא כל דבר שהיה בכלל ויצא לדון
בדבר החדש אי אתה יכול להחזירו לכללו עד שיחזירנו
הכתוב לכללו בפרוש. יב דבר הלמד מענינו ודבר
הלמד מסופו. יג וכן שני כתובים המכחישים זה את
זה עד שיבא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיבנה בית המקדש
במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך: ושם נעבדך ביראה כימי
עולם וכשנים קדמוניות:

ה מפרט וכלל. כיצד. שנאמר בהמה לשמור. וכן תעשה לחמורו וכן לשמלתו. פרט. משמע אלו בלבד היו צריכין להשיב. כתב אחריו וכן תעשה לכל אבידת אחיך. חזר וכלל. נעשה כלל מוסיף על הפרט. ומרבה כל דבר: ו אלא כעין הפרט. כיצד. הרי שנאמר על כל דבר פשע. כלל הכל. על שור על חמור וגו', פרט לך אלו בלבד. על כל אבידה. חזר וכלל. אי אתה דן אלא כעין הפרט. מה הפרט מפורש דבר המיטלטל וגופו ממון. אף כל כיוצא בו. יצאו קרקעות. ועבדים שהוקשו לקרקעות. ושטרות שאין גופן ממון. ויצאו מכלל שלא נרבה: ז מכלל שהוא צריך לפרט. כיצד. שנאמר קדש לי כל בכור. יכול אף הנקבות בכלל. תלמוד לומר כל שאר רחם במשמע. ת"ל זכר. אי כלל שצריך לפרט. ולהם שאמר זכר. יכול אפי' יצאה לפניו. ת"ל פטר רחם. אי פטר רחם. יכול אפי' נולד אחר יוצא דופן. ת"ל בכור. זהו פרט שצריך וזהו מדה אחת: ח ויצא מן הכלל ללמד. כיצד. והנפש אשר תאכל מבשר זבח השלמים וגו'. שלמים בכלל כל הקדשים הן. כשיצאו מן הכלל. לא ללמד על עצמן בלבד יצאו. אלא על הכלל כולו יצאו. מה שלמים קודשים מזבח. אף כל שקדושתו קדושת מזבח חייבין עליו. יצאו קדשי בדק הבית: ט ויצא לטעון טען א' שהוא כענינו. כיצד. שנאמר ואשר יבוא את רעהו ביער וגו'. שהרי בכלל רוצח היה. שנאמר ומכה אדם יומת. בין במזיד בין שוגג. ויצא מכה בשוגג לטעון טען אחד שהוא כענינו של מזיד. שזה גולה וזה גולה. יצא מן הכלל להקל עליו. שמגלה בערי מקלט. זהו ולא להחמיר: י ויצא לטעון טען אחר שלא כענינו. כיצד. שנאמר. כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבוד. והאמה העבריה מן הכלל. שנאמר וכי ימכור איש את בתו לאמה לא תצא כצאת העבדים. אלא אמה עבריה בכלל עבד עברי היתה. שנאמר כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה. למה יצאה מן הכלל לטעון טען אחר שלא כענינו. שהעבד אינו יוצא בסימני גדלות ולא במיתת האדון. והאמה יוצאה בסימנים ובמיתת אביה. ולהחמיר שלאחר יציאתה מקדשה בעל כרחה: יא ויצא לידון בדבר החדש. כיצד. שנאמר ובת כהן כי תהיה לאיש זר וגו'. בכלל היתה בין פנויה בין נשואה. ויצאה לידון בדבר החדש שנאמר שנשאת אינה אוכלת בתרומה. ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה וזרע אין לה ושבה אל בית אביה כנעוריה. אי אתה יכול להחזירה לכללה אפי' אלמנה וגרושה אם לא החזירה הכתוב בפירוש. שנאמר ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה וזרע אין לה וגו' מלחם אביה תאכל: יב דבר הלמד מענינו. כיצד. שנאמר שנו איש תחתיו. שנו תחומים כל סוגם. בא הכתוב ולמד אל יצא איש ממקומו. שהוא אלפים אמה (מדת תחום שבת) שהוא דבר מענינו: ודבר הלמד מסופו. כיצד. שנאמר איש אל כל בשר בשרו לא תקרבו. אסר כל שאר שבעולם. ובסוף פירש האסורות לנו. והם גלמוד המותרות. ואלו מדת ה' הם: יג ושני כתובים המכחישים. כמו שנא' בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ. וכתוב אחר אומר. ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים. בא הכתוב הג' שנאמר אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים קורא אני אליהם יעמדו יחד. מלמד ששניהם כאחד נבראו ואין כאן סתירה: יהי רצון. סומך דמס' אבות. עמ"ש בס"ד שם:

[illegible] שהוא תיקון עולם התפלות. והאומרים קדיש דרבנן. ל"ו תיבות אמן. עמ"ש אבל קדיש שלם. שעולה לגבי תמידים. א' לבפלות . וגו' לבכוונת הקליפות שלא יתאחזו. כי הוא כנגד העמוד שבין עולם לעולם. ודרך העמוד הוא עולים כל עולם לתבירו. עד זה נותן הקדיש בין כל עולם ועולם. ולכן נאמר בלשון ארמי שאין מבינים בו המלאכים. כדי שלא יתקנאו בנו. כי הם מדברים בלה"ק שהוא מצד הבינה. אבל החיצונים שיונקים מהאחוריים של הקדושה הוא תרגום. הם מבינים אותו. וע"י אמרם השבח הגדול הזה. כשמעם הם נכנעים. ואינם עולים עם התפלות:

[רחזן] סרע יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ (זקף) שְׁמֵהּ רַבָּא. בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵיהּ. וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵיהּ וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵיהּ וִיקָרֵב (קֵץ) מְשִׁיחֵיהּ בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב. וְאִמְרוּ אָמֵן: קהל אישי"ר. סרע יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא. מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא סרע יִתְבָּרַךְ שוכן אמן וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדַּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלָּל

יתגדל. שמה זה מיוסד על הפסוק והתגדלתי והתקדשתי וגו' שאמור במלחמה גוג ומגוג. שיהא השם שלם והכסא שלם ויודע לעיני הגוים וידעו כי אני ה'. ומ"ש מתקן בלשון ארמי ומה טעמו ביחוד שמע"ע לפני ברוך שאמר. ובהטורי א"ח סי' נ"ד מבוארים שם דברים בגו הפגמים לפשוט הבנתו וכוונתו. יע"ש:

בחייכון. לפי שאין מלכות נוגעת בחברתה כמלא נימא. וע"כ לא יבא האדם רודף אחר הכבוד והרבנות שקוברת בעליה. כמ"ש במרע"ה רב לך. כבית מתו של יהושע [תנחומא ואתחנן] (ובדוד שמ"ב. כמ"ש חז"ל) [שבת ל'] לכן כשאנו מתפללין על ביאת בן דוד. ראוי להתפלל על חיי דכל בית ישראל. ובכללן חכמיהם פרנסיהם. שיזכו עמנו יחד בביאת הגואל. שלא ימותו מפני פרנסי דור האחרון: בעגלא. במהרה: אישי"ר. צריך לענות בכל כח כוונתו ובקו"ר וגם להודיע כל אבריו. כמ"ש בהקדמה בשם הזוהר (אבל אין לצעוק בקול גדול שילעגו עליו בני אדם) ואין להפסיק הס"ך בין עלמיא ליתברך. ולמש"כ יעשה שם קלה בעמדה. עמו"ק: יתגדל (צריך להדגיש הג' יפה) [פי' שירגישה יפה במבטא. שלא ישמע יתקדל. וכן ק' יתקדש. שלא ישמע יתגדש. וכן ב' יתברך. שלא ישמע יתפרך] ויתקדש. וכן יתברך וכולן כהותי שמן. שלו"א [ולא בציר"י כרח"ב]: שמה. הסר [יו"ד אחר המ'] ומפיק ה"א: בריך הוא. פסיק. עמו"ק [שהוא הפסק מאמר. וקאי על דקודשא]: די אמירן. כן הנוסח הנכון. עלו"ש. ואף לפי מה שרגילין להגיד ולעשותו מלה א'. מ"מ הדלית תרוקה: יתגדל. עולה כמנין ג' מילואי אהיה [חוץ השמות. כזה לף י וד י. לף ה וד ה. לף א וד א] ושמות אחד [אהיה] והגלוי באותיות שניות [כזה. אחר א הוא ב. ואחר ה ו. ואחר י כ. ואחר ה ו. ס"ה עולה כמ"ן כיתגדל]: ויתקדש. עולה שדי ועלמו: שונה אמן הכללית. כמו כהבנו בהקדמה בקצרה. וע"ש. יכלן נוסף לקח טוב בענין רזי ורמזי אמן יהא שמיה רבא. דע. עוד יהא מתלוף אמן באותיות שניות. שם ב"ם. עולה כמנין יבק. הרומז על קו האמצעי. שהם ג' שמות אדנ"י הוי"ה ואהי"ה. וכן עולה היה אלהים. זה יחוד גמור יחד שהכל תלוי בו. בו סולם יעקב אע"ה מן המלאך המעבר מעבר יבק. ר"ת יחוד קדושה ברכה. המסיים בזה תפלתו לא תשוב ריקם: יהא שמה רבא מברך לעלם. פשוטו מובן לכל. ביאורו בלה"ק. יהיה שמו הגדול מבורך לעולם. ורמזו דרך קבלה הם אלה: יהא. רומז ר"ת מילוי השם הגדול הוי"ה ב"ה שמתמלא בג' דברים ביודין בהאין באלפין שמהם יוצאים ד' מילוים הידועים. הכוונה. שיתמלא השם בכל המילוים ויתגלה כבוד אלהותו וכח שמו לעיני הכל: שמה. גי' אל שדי. ומכריע אלהים אחרים: רבא. הוא אבר מן כהי עולמים (וכ"מ בס' הזוהר [הקדמה ד' ג] המשכיל יבין) גם כמנין מלוי אלוה. עוד הוא כמנין אמן עם הכולל כנ"ל. וכוין שיהא השם מבורך בכל אלה שיהודים לעולם ולעולמי עולמים: יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. אלו שבעה תיבות שהם עיקר עניית הצבור (כ"ה דעת גדולי הראשונים בכלל) שא"צ לענות יותר (אבל מ"מ אין ראוי להפסיק בין עלמיא ליתברך אפי' במחשבה אחרת (וכ"ש בדבור ח"ו) אלא יכוון למה שאומר הש"ץ עד שיגמור הקדיש) יש בהם כ"ח אותיות (כי שמה חסר בה"א וכ"ל ולעלמי ע'. והמנין מהריפין עולמות) כנגד פרקי יד ימין ושמאל. וג' סדים מרמזים בג' שמות של יחוד ה' אלהים ה'. י"ד אותיות כנגד יד ימין. ושהם יוצאים ג' שמות כאו בתוכנו ששהם כנגד יד שמאל. ואלה השם שמות רומזים במ"ש [שבת קיט] שעונה אמן בכל כחו. כ"ח ו'. קורעין לו גזר דינו של ע' שנה. שהם שבעים שרים יושבים על מדין. מאמר של ימין עם יד שמאל וספ"ז המגבירים שלם מסכימים לסייע לו. שוב אין לסטרא אחרא כח לגרע לו: יתגדל. הא בעבר. כי גדול הוא עד א"ם: ויתקדש. בחכמה. כל קודש. כנודע. וכם בגוד דברות הראשונות. ועד ולמה ש י"ם מיסם. אבל תיבות ואמרו אמן אינם באים בחשבון. כי אינם בכלל השבח. רק צוי והזכרה הש"ץ לעם שיענו אמן. ומיתברך עד גמירא כ"א תיבות. שהם מ"ב בכללן. עד שם מ"ב שהוא מסוגל להעלאת הברורין ומיין מקבן. כי הוא בעל שש כנפים. וכן יש כאן שבעה תיבות השבח התומות בשבה ווין ברלשן כנגד. שבכן מ"ב אותיות דוגמא יתמוב לביאור: יתברך. ברכה הוא בבינה כידוע. שהיא הבריכה העליונה אם הבנים. ונקבעה כאן כאימא דרביעא על בנין. כי השבעה לשונות של שבח מכאן ואילך הם ממש ז' ספירות הבנין בסדר. והמאמות בוי"ן כי הם בסוד ו' קצוות. ראה דבר שלא משון מאד: ישתבח. שבח הוא בסוד יש עולמות לצדיק. והוא בחסד לאברהם. אב"ע מ"כ. כבס' הזוהר [הקדמה ד' ג] (בסוד יסוד דבינה): פאר. ידוע בת"ת. הוא גופא דמלכא. לכן מסוד באמצע בין ימין לשמאל: רומם. בהוית השמאל. דין כפול פשוט ורבוע: נשא. בנצח. כראש תיבה התנשא עמיהם. וכן. הדר. בהוד. וכן. ויתעלה. אות השורש רומז על עת שהיא יסוד. וכן עטרה דכלילא ביה כנודע (ע"ע בהיכל לבנת ספיר): ויתהלל. היא מלכות בודאי. יראת ה' היא תתהלל. וגי' כלל אדני (ע"ל בנוסח

(זוקף) שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא כורע בְּרִיךְ הוּא עונין אמן לְעֵלָּא (בעשי"ת לְעֵלָּא מִכָּל) מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא. וְאִמְרוּ כורע אָמֵן: עַל יִשְׂרָאֵל וְעַל רַבָּנָן וְעַל תַּלְמִידֵיהוֹן וְעַל כָּל תַּלְמִידֵי תַלְמִידֵיהוֹן. וְעַל כָּל מָאן דְּעָסְקִין בְּאוֹרַיְתָא קַדִּישְׁתָּא דִּי בְאַתְרָא הָדֵין וְדִי בְּכָל אֲתַר וַאֲתַר. יְהֵא לְהוֹן וּלְכוֹן שְׁלָמָא רַבָּא חִנָּא וְחִסְדָּא וְרַחֲמֵי וְחַיֵּי וּמְזוֹנֵי וּפוּרְקָנָא מִן קֳדָם מָרֵא שְׁמַיָּא. וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן שְׁמַיָּא וְחַיִּים. עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל. וְאִמְרוּ אָמֵן: עונין אמן

פוסע לאחוריו בגמח ג"פ בכריעה א' ופונה לשמאל ואומר עֹשֶׂה (זוקף) שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו פונה לימינו ואומר וְהוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ ופונה לפניו ואומר וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל. וְאִמְרוּ אָמֵן: עונין אמן

על הפסוק ותהלל ממלך) וכ"מ בליקוטי פרדס דף כו. מפני טרחא. ר' שלמה חכם תלמודי. עוד מקבל אמן: ורחמי: בגו"א [ולא ורחמים]: מרא שמיא. כ"ל. בגו"א [ולא מרן דבשמיא כרח"ש]: שלמא הוא. רבא (משום לעיל) ודלי. כשמועתא מן שמיא: וחיים. הוא עם החיבה (לכן באה המלה בלא"ק) חיי העלך. והחיים הקדים בלה"ק. שהוא"ל מכוונת לחיים. לכבודם לשון. וכן:

הלכות ברכות השחר

מנין הקדישים ומיניהם וטעם ושצריך מנין. ואם התחיל בעשרה ויצאו מקצתן או יצאו קודם שהתחיל. ואם למדו או אמרו תהלים או פסוקי דזמרה או עלינו בלי מנין ואח"כ בא. ואם הפסיק במנחה בין אשרי לקדיש. ומי מצטרף למנין ואימתי. וכופין לילך לבהכ"נ ולשכור ש"צ ומי יתן המעות:

(א) אומרים קדיש בכ"מ שמפסק סדר התפלה. והם ז' בכל יום לפחות. ע"ש שבע ביום הללתיך. א' קודם ברכו שמפסק סוף פסד"ז. ב' אחר תפלת י"ח שהיא מצוה בפ"ע ואינה דבוקה לשלאחריה. ג' אחר ובא לציון שמפסק סדר קדושה. ד' למנחה אחר אשרי שהוא מצוה בפ"ע שכל האומר תהלה לדוד כו'. ה' אחר י"ח דמנחה. ו' אחר הברכות שאחרי ק"ש דערבית. ז' אחר י"ח דערבית שכבר כלה התפלה. ח' אלו חובה כשמתפללין בצבור והשאר מנהג. ורמז לכ"ח ליזהר שלא יפחות מלענות ז' קדישים בכל יום (סי' נה): (ב) הקדיש ג' מינים. ק"ש עם תתקבל. ובלי תתקבל. וח"ק. וא"א תתקבל רק אחר י"ח (והטעם שעיקר הקדיש אחר שמ"ע הוא לפי שהיא מצוה בפ"ע. ואומר רק ח"ק ואחר ובא לציון אומר ק"ש תתקבל וחוזר על שמו"ע) או סליחות (ג"כ הטעם במקום רבות כבי"א). שע"כ אומרים אחרי קודם המנהג אח"כ כבי"א) ובכ"מ שאומרים קדיש בשביל פסוקים או אגדה. הוא ק"ש. וקודם ברכו שהקדיש רק להפסיק אחר פסד"ז. ובמנחה אחר אשרי שהוא רק מטעם דכל האומר תהלה לדוד כו' ואומר כדרך שהיא ולא בקריאה בתורה. הוא רק ח"ק. ואחר קה"ת בב' וה' (ובשבת במנחה ויו"ט במנחה. הקדיש שאומר על העמוד קודם שמו"ע חוזר לש"ח) הוא רק ח"ק אף שקראו בתורה. לפי שהוא רק מצוה מתקנת עזרא. ואף שאומר אח"כ אחר ובא לציון קדיש תתקבל וחוזר על ש"ע וכ"ש לקריאה. מ"מ תקנו עליה קדיש בפ"ע. לפי שקה"ת נגמר חשוב מאד. ובשבת בלא"ה מחויב לומר קדיש להפסיק בין ז' קרואים למפטיר (שם): (ג) כל דבר שבקדושה (כגון קדיש (אפי' דרבנן אחר לימוד) וברכו וקדושה) א"א בפחות מעשרה זכרים גדולים שהביאו ב' שערות ובני חורין. וכל שיש מנין בבהכ"נ לא ימתין הש"צ על אדם חשוב או גדול. וי"א רק כשיש נחוש שיעבור זמן ק"ש או תפלה (שם): (ד) כשהתחיל לומר קדיש או קדושה (ואפי' כשהתחיל רק ברכה אחת בקו"ר) מנין ויצאו מקצתן עד שנשארו ו' (ואסור לצאת. וע"ז נאמר ועוזבי ה' יכלו. אך כשנשאר מנין. מותר לצאת מי ששמע כבר קדיש וקדושה וברכו והקדישים עד אחר עלינו) גומר הקדיש (והקדיש שקודם ברכו. לא יתחיל יוצר (וי"א שלא יתחיל גם ברכו. והשתא גם ברכו ויצאו. גומר קדושה יוצר) אחר. וי"א שגומר עד ש"ע כלהם. וכן עיקר) או הקדושה וכל הש"ע וגם ובא לציון וקדיש שלאחריו בלי מנין. ואומר הש"ע א"א ברכו. אבל אין נ"ל. רק כשהתחילו בי' גומרין. ואומר הקדושה עד סוף התפלה. וכשהוא יום קה"ת אין קורין. וכשיצאו אחר שהתחילו יוצר אור או אפילו אחר שהתחילו ש"ע כלהם. לא יתחיל הש"צ כשמגיע הש"ע בלי מנין (שם): (ה) התחילו עשרים במנין (ואפילו רק ברכו ולא הברכה) ויצאו קצת. גומרין עד יוצאו עיניהם וקדיש שלאחריו בלי מנין. וכשהתחילו הש"ע כלהם במנין (ואין מועיל מה שהיה מנין בשעת ק"ש וברכותיה) ויצאו קצת. אומר ק"ש אחר ש"ע (וי"א שלא) וכשמ"ע אומר גם ח"ק וגם ובא לציון וקדיש תתקבל בלי מנין (שם): (ו) קדיש שאחר עלינו בשחר או בערב ושלאחר לימוד פסוקים ואגדות. לא יאמר רק כשיש מנין בשעת אמירתו אפי' היו באמירת עלינו או בלימוד. וכשאמרו עלינו בלי מנין ובאו אח"כ בלי הפסק רב. אומר ג' פסוקים או מזמור א' ואומר קדיש. וא"צ שיהא מנין בשעת שלימוד או אמירת תהלים או פסד"ז. רק כשבא סיפא אח"כ אומר קדיש. וי"א שצריך ושבו לומר תהלים ופסד"ז ולגמור אפי' בלי מנין ולהביא מזמור א' וקצת מהלימוד לגמור השבח במנין. וכשאמרו פסד"ז בלי מנין. אם לא קודם ישתבח. יאמרו כשהתפללים ישתבח (ושלא אמרו פסד"ז לא יאמרו ישתבח) והש"ץ קדיש וברכו. וגם אחר ישתבח. יאמרו ג' פסוקים מפסד"ז וקדיש (שם): (ז) אם היה מנין כשאמרו פסד"ז או אחרי הקדוש ממנה ויצאו קצת קודם שהתחיל הקדיש. לא יתחילו בלי מנין. וי"א שאומרו. ובמנחה אומרו אפי' היה המנין רק בתחלת אשרי (שם): (ח) נשים ועבדים וקטנים אין מצטרפין למנין לדבר שבקדושה ואפי' ע"י ס"ת שביד קטן. וכן עיקר. ויש מתירין בט' וא' מהם. אך שיהא הקטן יותר מבן שש ויודע למי מתפללין. והנוהג להקל בשעה"ד מקטן אפי' כשאין חומש בידו אין למחות בו (וי"א שאסור אפי' בחומש בידו ולברכו וקדיש היחיד) אך לא יאמרו רק ברכו וקדיש היחיד. ולא קדיש שאחר עלינו שהוא רק מנהג (שם): (ט) אפי' גדול הבנים הבלא הביא עוד ב' שערות דינו כקטן עד שיהא ל"ג שנה. וי"א ל"ס ויום אחד. ובגדולו בו סימני סרים דינו כגדול מבן שש ומעלה. וקודם

ל' סי' גדול לענין לזימון ולא לצירוף עשרה . ובשבת . הוי גדול פי"ג שנה ויום אחד (ואפי' רק רגע א' בשנת י"ד שני . ואפי' נולד בסוף יום ר"ח שעשה גדול בשה"כ בתפלת ליל ר"ח בשנת י"ד אבל לא משה"ע) וא"צ לבדוק בשערות וסומכין שהביא . והשבילה מקודם הוי קטן :. וטומטום ואנדרוגינוס אין מצטרפין . וגר מצטרף (שם) : (י) אם קצת מעשרה שהתחילו להתפלל שמ"ע לבד ואין יכולין לענות אחריו ברוך שעוני . מצטרפין לדבר שבקדושה כגון קדיש וברכו . ואפי' מדבר בשה"ע לא התפלל עוד כלום לעצמו . אבל כשחזר התפלה . צריך ט' שומעין ועונין אמן . בלא יהיו ברכותיו לבטלה (שם) : (יא) כשא' מהעשרה ישן (ולא יותר מא') מצטרף לדבר שבקדושה . וי"א שאינו מצטרף . ולהלכה צריך לעוררו (ואפי' יש מנין זולתו השאר מיצוה שהגיעו לדבר שבקדושה . עד שיעוררוהו . ובשלוש רוצים לעמוד א"צ (כמתן) שיהא עכ"פ מתנמנם . וכן לזימון י' . ובקש"ט ר"כ נ"ט (שם) : (יב) אם כל אחד מהעשרה התפללו ביחיד או קצת לבד וקצת לבד . פרח מכאן קדיש וקדושה . ואף שהתפללה אח"כ לאחרים שהתפלל שנים והוי ברכה לבטלה . רק כשיש מי שלא התפלל יתפלל ויעם. אלא יתפלל הש"צ בלחש כשאין עשרה שלא התפללו (שם) : (יג) חרש המדבר ואינו שומע או להיפך (ואפי' ב' ויותר . כשהרוב פקחים) מצטרף כשמכוון מה שעונין אפי' אינו עונה . וכ"ש כשמכוין הברכות ועונה כשרואה עונין . ואם הש"צ התפלל בלחש . לא יחזור בקו"ר רק כשט' שומעין ועונין . ושאינו שומע ואינו מדבר שהוא השוטה וקטן . מכשר שאינו ישאל לדבר לפני מלך אינו מצטרף (שם) : (יד) עבריין שעבר על גזירת הצבור . או עבר עבירה מצטרף . ואם מפני שמן מצטרף . ויש אוסרין . ומ"מ מותר להתפלל בבהכ"נ שבאו שם בשביל מנין זולתו , אע"פ שהוא עליו לאחמיר בזה . וקראים אין מצטרפין . ואפי' מולה כלא הטוב (שם) : (טו) צריך שיהא כל המנין במקום א' והש"צ עמהם . ואם קצתם בחדר זה וקצת באחר ואין רואין זה את זה (וי"א דאפי' רואין לא מהני) אין מצטרפין אפי' כשהפתח ביניהם פתוח ואין דלת לסוגרו . ואפי' הרוב מנין בבהכ"נ והמיעוט בעזרה שלפניה . ואפי' שעומד על האסקופה תוך חלל הפתח מבחוץ ולחוץ (פי' ממקום שהם השקומות מעובי הדלת כשסוגרו ולחוץ עד שלא רחבה האסקופה הוי כלחוץ) והדלת פתוח . וכשאין דלת נ"ע . ואפי' במקום א' וא' אחר חלון שהרוב בעזרה מצטרפין . אבל אם שעמד לחוץ מפני שהלך לא ס"ח לבנים שם (שם) : (טז) מי שמראה פניו לעומדים בבהכ"נ . אפי' עומד אחורי בהכ"נ ומראה פניו דרך חלון אפי' גבוה שאינו קומה ואינו רחב ד' מצטרף . וי"א שצריך שיראו ראשו ורובו פניו . וכשאינו מראה פניו . אפי' עומד על גג בהכ"נ או עובי הכותל אינו מצטרף (שם) : (יז) עליות שאין הרוב שהבל גמור אלא כלוטמאות שבתוכם י' ולמטה מצר גדול שמפליגים פנים אליו ורואין זה את זה . אין מצטרפין . וי"א דמצטרפין . ולכן אם אינם בקל לעומדים שם או בעזרת נשים לירד לבהכ"נ . ומראים פנים . לא לבקל (שם) : (יח) גלאזי"רנע (את מקום שאומרים שם מעשיהם אויר ר"ע שקורין קלאסשמא"ס) שיש שם ב' פתות . ו' בבית א' וד' בחדר ואין יכולין ליגע זה בזה . יכולין הד' לבוא לפני הפתח ולהצטרף כשרואין זה את זה . כדי שלא יתבטלו מ' יום מקדיש וקדושה (שם) : (יט) אם קצת בפנים וקצת בחוץ או רוב במקום א' ומיעוט בב' והש"צ על האסקופה תוך הפתח . מצטרפין . אבל ט' בבהכ"נ והש"צ על המפתן אין מצטרפין . וכ"ש ר"ה ואפי' שביל רחב בין ב' בתים . אין מצטרפין בשום ענין (שם) : (כ) חצר קטן המחובר לגדול שנפל כל הכותל שהפסיק ביניהם ובגדול נשאר פסין מכאן ומכאן ואין בפרצה יותר מי' אמה וט' בגדול וא' בקטן . מצטרפין אפי' אין רואין זה את זה . אבל ט' בקטן וא' בגדול ואפי' ה' בזה וה' בזה . אין מצטרפין כשאין רואין זה את זה (ודוקא כשנכנס כותלי אורך הקטן לתוך הגדול ומופלגים שם ג"ט מכותלי אורך הגדול . ואם לאו דין הקטן כגדול) ואם הש"צ בקטן והנשאר בגדול מצטרף י"א אפי' אין רואין . ואם להיפך . אין מצטרף כשאין רואין ואפי' הם י' . ואפי' שהם כולם בקיאים לא יאמר שם קדיש וקדושה כשאין שם מנין . ובדיעבד . מוציא אפי' אותן שאחורי בהכ"נ כשומעים ומכוונים לצאת ושוא מסייע להוציא כל שומע אפי' אין רואין . וכשהש"צ על מפתן הקטן המוליך (ובב' חדרים תוכו אין מצטרפין אפי' הוא על המפתן) והמצטרף כלחוץ . ואפי' כשאחר על המפתן מצטרף . ובמקום שהש"צ עומד בתיבה או בימה . מצטרף עמהם ומוליכם אפי' גבוה י"ט ורחב יותר מד' על ד' ובמחיצות יותר מי"ט ואפי' אין רואין זה את זה . וי"א דוקא ברואין (שם) : (כא) כשמנין במקום א' ואומרים קדיש או קדושה . יכול השומע לענות עמהם אפי' הוא בבית אחר לגמרי ואפי' כמה בתים מפסיק ביניהם . וי"א שמ"מ צריך שלא יפסיק ע"ז או נכרי או נכרית או טינוף . והעושה בשעה כדיעבד א' לא הפסיד (שם) : (כב) המתפלל בחדר שלפנים מבית המנין שאינו פתוח בפתילותו לבית . הוי כמתפלל ביחיד . וי"א שרק אין מצטרף . אבל הוי כמתפלל בצבור כשפתח בחדר רק דרך הבית . וכן המתפלל בביתו שאחורי בהכ"נ . וביניהם חלון קטן ששומע כל שאומרים (שם) : (כג) בשיש מנין שלם מיושבי הכפר או אפי' רק ג' או ד' בע"ב ולאם מתרצים ומלמדים והשאר . כופין זה את זה לשכור ש"צ אפי' בכל שבוע להתפלל תמיד במנין . ובמקום שאין בבהכ"נ מנין תמיד . כופין זה את זה בקנס לבא תמיד לבהכ"נ אפי' הבחורים והלומדים . אך בשיש מנין זולתם יתפללו במקום לימודם (שם) : (כד) במקום שצריכים לשכור מנין וא"צ ויש סיבות שרגילין לבא שם עם בני ביתם . א"צ ליתן כלום על זה . שאם הן חולים הן הולכים למקום אחר שיש מנין זולתם ולא הוי צריכים ליתן כלום אפי' לשכר ש"צ (שם) :

דין איחר לבא לבהכ"נ . ואם דרכו להתפלל במתון וכוונה . ואיך לנהוג בדרך . ומי כשר לש"צ . ומנהגו . ואם מאריך או מנגן ניגון ע"ז . ודין הסירוב . ואם יחיד מעכב במינוי ש"צ ואם שונא הש"צ . ודין העברת ש"צ וחזרתו . ושיזהר טוב ש"צ בשכר וברצון הקהל . ומי יתן המעות . ואם לשכור רב קודם לש"צ . ושיתפלל מסידור ומחזור :

(א) תפלה כאשר רשי ומקבל תמיד . לפיכך חייב אדם א"ע לבוא לבהכ"נ בענין שלא יצטרך לדלג בפסוקי דזמרה ומ"מ יוכל לומר ש"ע בצבור שהוא העיקר . ואם עבר ואיחר לבא עד אחר שהתחילו הצבור להתפלל ואם יתפלל כסדר לא יגיע לומר ש"ע עמהם . אומר ברכת ענט"י ואלהי נשמה יפלא אמרם בביתו (אפי' כשמי"ן יתאחר מש"ע בצבור) ומניח טלית ותפלין . וכשרואה שהצבור בסוף פסוקי דזמרה ויש לו שהות . אומר ב"ש ותהלה לדוד (ובשבת ויו"ט גם נשמת וישתבח . ואח"כ אומר בצבור יוצר אור כסדר עד אחר ש"ע . וכשיש לו שהות יותר . אומר אחר אשרי גם מזמור הללו אל בקדשו . וכשיש לו שהות יותר . אומר קודם הללו הנ"ל גם הללו מן השמים . וכשיש לו שהות יותר . אומר כל ה' הללויה . וכשיש לו שהות יותר . אומר גם הרן עד והוא רחום ומדלג עד והוא רחום שקודם אשרי . וכשיש לו שהות יותר . אומר גם ויושע והשירה . ובשבת או יו"ט ויש שהות אומר גם קצת משבח ברכות . אז לנגלה ולדוד בשנותו ותפלה למשה קדמין . וכל מה שדילג אומר אחר ש"ע (סי' נב) : (ב) ואם בא כשהתחילו ישתבח . אם לא יוכל לומר ב"ש ואשרי וישתבח כנ"ל . לא יאמר שמים כלל (והאמן שאחר ישתבח מברכין נבטלה) רק ישמע מהש"צ ישתבח ועונה אמן ומתפלל בצבור מיוצר כנ"ל . ואם בא אחר שהתחילו יוצר ואין לו שהות לומר פסוקי דזמרה אפי' בדילוג . אומר ק"ש וברכותיה וש"ע בצבור . ואח"כ אומר כל פסוקי דזמרה חוץ מברכה שאחר וישתבח . וכשבא סמוך לק"ש . אם יכול לומר יוצר ולהגיע לש"ע בצבור . אומר יוצר אפי' לא יקרא ק"ש בצבור . ואם לאו . לא יתחיל מיוצר אפי' יגיע לש"ע כחזרת הש"צ . ולא יאמר ש"ע נגד הצבור . רק יתפלל ביחיד כסדר (שם) : (ג) מי שדרכו להתפלל במתון וכוונה ואם כשבא בתחלת התפלה אינו יכול להתפלל בשוה עם הש"צ בינפסד הכוונה . לא ידלג ויתפלל כסדר ביחיד וה' יראה ללבב . וכשאינו מתפלל כסדר מהפך המסורות כשנעשה כמגיד להב"י . ויראה לכוין לומר בצבור ברכו וקדושה בין הפרקים ולא באמצע (שם) : (ד) לעולם אסור לומר ב"ש או ישתבח בלי מזמור ביניהם . דמברך לבטלה . וצריך כשאין שם להאריך . יתחיל מיוצר . או מישתבח ואומרו בלי שם . ובברכה לאומרה בשם ומלכות . אומר קודם גם ב"ש וקצת מפסד"ז ע"ד הנ"ל . ואם אמר קצת מפסד"ז בלי ב"ש קודם . ואמר אחרין ישתבח בשם לא הוי לבטלה :

לכתחלה לא יעשה כן (סי' נג): (ה) עד התיבה א"צ לש"צ שירד לפני התיבה. וכשמגיעים ליתהגה ירד ויעמוד ואומר (וצריך שיאמר לעצמו תחלה ב"ש וקצת מפסד"ז. ואם לאו אסור לומר יתהגה. וכדהאמר למנחה שאין שאמר ב"ש וכל פסד"ז עדיף) ולא ימתין מלירד עד שקדים שאחריו (שם): (ו) אין למנות לש"צ רק הגון (ריק מעבירות) ופרקו נאה (שלא יצא עליו שם רע אפי' בילדותו אע"פ קול בעלמא. ולא מועד לעשות דברים שאינם מאונסים. והכים לו מע"ט אין מבגיחין כמה שעשה בילדותו בשוגג. ודיעבד אין להעבירו משום רע שבילדותו או אפי' יצא עליו מקרוב וידוע. וכשיצא הקול עתה ואינו פוסק ואין לו אויבים שמוציאים קול. אפי' יחיד יכול למחות ולהעבירו) ועניו. ומרוצה ל(שיסכימו לתפלתו) ובעל נעימה. וקול ערב (שמושך הלב) ורגיל לקרות בתנ"ך (שיהיו פסוקי התפלה סדורים בפיו) ובני (אפי' בכל השנה וכ"ש בימים נוראים) וקודם לבחור אפי' מהגלה זקן. וכשאין מי שבו כל מדות אלו. יבחרו הטוב שבצבור בחכמה ומע"ט. וכשיש ע"ה [illegible] וקולו נעים ומרוצה. וכן י"ג שנה שמבין מה שאומר ואין קולו נעים. קודם לבחון. ומותר להיות אפי' ש"צ קבוע (שם): (ז) עבר עבירה (אפי' הרג נפש) בשוגג והב מותר לש"צ. וכשעשה במזיד פעמים הרבה. אפי' עשה תשובה גמורה. לא ימנוהו לש"צ. וכשעבר באונס ושב. יכול להיות ש"צ קבוע. וש"צ שהוא גם שו"ב. ויצא טריפה מת"י פעמים הרבה. יעבירוהו. ולא יחזירוהו אפי' אחר התשובה כשמכשירו לשו"ב שנתחלה. וכשהקהל רוצים בו. חוזר אפי' שב במקומו. וכשראו שסיגף עצמו בתעניות בלי קבלת ב"ד. כשר לש"צ (שם): (ח) ראוי לש"צ. שיכנס לבהכ"נ ראשון. ויצא אחרון. וטוב להחזר אחר ש"צ בן צדיק. וי"א שצדיק בן רשע עדיף. ומ מעשה. שכל לפי שפלות רוח של זה. וצדקת אבותיו של זה. ובר"ה ויוה"כ. צדיק בן צדיק עדיף. ואין ראוי מבוזי משפחות. דמ"מ צדיקים הם. ואין מום פוסל בש"צ. ומ"מ יש ליזהר במום גלוי (שם): (ט) לא ימנו לש"צ קבוע. רק מי שנתמלא זקנו (לכבוד הצבור. ואפי' מוחלין בכבודם) ובאקראי (שלא נתמנה כלל) מותר (אבל בפסול מעבירה. כ"ז שלא שב. אסור אפי' באקראי) משהביא ב' שערות (וכן י"ג שלימות. מסתמא הביא. אם לא ידוע שלא הביא עוד) ושנתמנה מהצבור או מהש"צ. להתפלל בעתים ידועים לצבור מהש"צ. הוי קבוע. אבל נתמנה לשום מוכן להתפלל לפעמים כשלא יהיה הש"צ בבהכ"נ. לא הוי קבוע. וי"א דהוי קבוע (שם): (י) כשאין יודע לשום ש"צ. רק בן י"ג ויום אחד. מוטב שהוא יהא ש"צ אפי' אין לו זקן. משיתבטלו מקדושה וקדיש. ומי שאינו בעל זקן. שנאמר בו שהגיע לשנים שראוי שיתמלא זקנו. הוי כנתמלא. ולפיכך משמנין בן כ' אפי' בלי זקן. וכן מבן ח"י ומעלה אפי' יש לו רק מעט זקן. ומי שנראו בו סימני סרים והוא בן כ'. או לא נראו. ונכרו רוב שנותיו. מותר למנותו. וי"א שאינו כבוד הצבור. וי"א דסרים. או שקרוב לפ' שנה ולא נמה בזקנו אפי' שער א'. כשר לש"צ (שם): (יא) יש מקומות שנהגו. שהקטן מתפלל ערבית בחול ובמוצ"ש. ולא בליל שבת. ובמקומות שלא נהגו כן. לא יתפלל אפי' ערבית. ומתחלה שנאמר לא מהני. ולא יפרוס על שמע למי שלא שמע ברכו בשחר (וברכו מקריאת התורה. יכול לומר) וקורא קטן. עד י"ג שנה ויום א' (ואין פי' שצריך יום א' יותר מי"ג. אלא שצריך י"ג שלמים מיום ליום. ולא אמרינן שיום א' משנה י"ג חשוב שנה. ומיד נגה"ל (ולא ביה"ש. דבעי שלמים עד צאת הכוכבים) מביום שנולד בו שבו כלים י"ג שלמים. הוי כמקצת היום ככלו. והוא בן י"ג ויום א'. וא"צ מעת לעת. ואפי' נולד בסוף יום ר"ח. נעשה בן י"ג בליל ר"ח דהגת י"ד ושהתפלל ערבית מבעו"י קודם ליל יום לידתו. קורא ק"ש שנית בלילה כשמגיע זמן חיוב מה"ת. ויש מחמירין שאפי' ביום שאחר י"ג קורא קטן. עד שיעבור היום) והביא ב' שערות. ואפי' הגיע לי"ג בשבת. לא יתפלל ערבית ליל שבת במקום שמתפללין מבעו"י לתוספת שבת. ובלילה מותר (שם): (יב) ש"צ שמאריך בתפלה כדי שישמעו קולו שערב. אם הוא לפי שמחה בלבו על אהבו לה' בשמחה. ומתפלל בכובד ראש וכוונה. תע"ב בשבחא נרצון הקהל (וכשאין יורד לאר מעלה. אפי' בשבת ויו"ט ונרצון הקהל. ב"ז מגונה) ואם מכוין להשמיע קולו ושמח בו. הרי זה מגונה. וכ"ש שמאריך בקדיש ואמן וברכו וקדושה. ומ[illegible] התיבה עד שאין משמעה כלום. ומהפך מדה"ד לדין (בעת השנים מותבים. ר"ש למסרע. אין כאם זינגער) ובזמר. ש"צ דהמתבוננה בה תפלה. ווי לאומן דסמכין עליה. וש"צ שאומר בתפלה ניגון שמיוחד לע"ז. יסרו בו. וכשאינו שומע. יעבירוהו (ומי שקולו נעים יתן רק לה'. ולא שאר רבות) וש"צ זקן שקולו כמוך יתלכם ומאריך בתפלה. יכולים להשותו (שם): (יג) לא ימנו נלעג לשון. שאינו יודע לחתוך האותיות. כגון שקורא לאלף ע'. ולהיפך (שהברה ע' עמוק

וחזק מא') או לא' ס'. וכששלם מדברים כך אסור. וא"צ להפיל ש"צ ממקום אחד. ושומה (שבגדיו קרועים והזרועותיו מגולים) לא יהא ש"צ. מפני כבוד הצבור. וראוי שיהיו בגדי הש"צ ארוכים (שלא יראו רגליו. אם הולך בלי אנפלאות ובמקום שאין עומדים יחף לפני גדולים. ובמקום שעומדים מותר) ונקיים מלכלוך (וכשהוא גם שו"ב. יחליף בגדיו לתפלה. וכשאין רוצה. יעבירוהו) ולא יהיה הגרזה נגה בשפלה. או לעיין במנהגו (שם): (יד) סומא מותר לש"צ. וה"ה כמדבר ואינו שומע. אבל השומע שנתקלקל הוש שמיעתו. כדרך הזקן שכבדה אוזנו קצת משמוע. ומ"מ שומע ויודע מגד שכתנה מה שהצבור אומרים ועונים. מותר (שם): (טו) ש"צ קבוע. יורד לפני התיבה משגמר: ולא ימתין עד שיאמרו לו. ומי שאינו קבוע. כשיאמרו לו כשהוא רצוי. מסרב ומתאן לגמרי. כאומר איני ראוי לכך. ובפעם ב'. מכין עצמו. כרוצה לעמוד. ובג'. יעמוד. וכשאומר לו אדם גדול. לא יסרב כלל. וכן כשטעה הש"צ וצריך להעמיד אחר. לא יסרב שאמר כלל (שם): (טז) כאומר איני עובר לפני התיבה לפי שבגדי צבועים (וכשאומר מיד הטעם. ירד) או מפני שהנהל בנגלי. לא ירד בתפלה א. אפי' בלבנים או יחף (ושאר תפלות יורד. אפי' לא אמר טעם) אפי' נתן טעם לדבריו. שאין כבוד לה' רק בלבנים ודרך עמה (שם): (יז) יש שמינו גר מש"צ. וכהו. וכשיש אחר. עדיף. וממנו אסור לש"צ (שם): (יח) אפי' יחיד יכול לעכב (כשמשמיע טעם כגון לפי שהוא שביל. ורואים שראוי לו לעכב) מלמנות ש"צ פלוני שרוב הצבור רוצים (וכן בכל המשיים. ואפי' במרבין הורה) שצריך לשכור אחר בשביל של זה. אבל ביותר. אפי' שוה ההוספה. אינו יכול לבטלם הצבור לזה. רק כשרוצה להוסיף משלו. ואפי' הורגלו ליתן שכר הרבה. ותמה סדמן לבס בפחות. אין היחיד יכול להכריחם לשכור אחר שעדיף בשכר שהורגלו (וכשהיחיד שונא הש"צ. מחויב לומר שמכיר שאינו מלבו ויוציאנו בתפלתו. ואם לאו. אפי' אוהבו אינו יוצא) ואם סמכים עליו תחלה. אינו יכול לחזור ולמחות. רק ברבים משום שהרב. וצריכין לשלם לו שכירות כשמגיעו עד סוף זמן שכירתו. ומי שהעבירוהו בהסכם הקהל ועמד כך ימים רבים. או מיחהו לומן ושלם. וא"צ רוצים למחות שנים. הוי כתחלת קבלה ואפי' יחיד מעכב. ועכשיו נוהגים לילך אחר רוב דיעות מתמי בשכירות. אפי' פסולי קורבם כינסם. ואין מבגיחין על כמועטים. ויש מקומות שממנין ע"ז י"א או י"ג אנשים. או ז' טובי העיר (שם): (יט) צריך שיהא הש"צ אהוב לקהל. וראוי שלא יהא טיפש. שיוכל להתעסק בצרכם כראוי. ויוכיחן ממלי השמים. וא"צ להתגיף בזה (שם): (כ) אין למנות ש"צ ע"פ השר. אפי' רוב הצבור רוצים בו. והשר שיקום מסמוצע ממוחים שיסכימו. ויותר ראוי שיהא ש"צ בשכר מבחנם (וצריכין שמניים לסייע בשכירות ש"צ. אפי' יש ש"צ בחנם) ואם שבחנם מעולה. הוא עדיף. ואין להתפלל בלי רשות הקהל. מפני אלמות וגיאות. ואין עונין אחריו אמן (שם): (כא) שכר ש"צ יפרעו מקופת הקהל שגובין לפי ממון (וכן כל שהוא תקנת הצבור ונעשה ע"י ממון) וי"א שגובין חצי לפי ממון וחצי לפי נפשות. וכן המנהג במדינות הרבה. ובקצת מקומות גובין בשוה. אך קצוב לו עוד מכל השולחין לפי ממון. ובמקום שאין מנהג. גובין לפי ממון (שם): (כב) צבור שצריכין לשכור רב וש"צ. ואין סיפוק לשניהם. אם הרב מובהק ובקי בתורתו. קודם לש"צ. ואפי' כשמיעוט יכול לכוף הרוב. ואם לאו. הש"צ קודם. וכשאינו ראוי לרבם. אפי' יחיד יכול למחות (שם): (כג) לא יעבירו ש"צ. רק כשנמצא עליו פסול. במדינה והרינן כגון שיצא קול שתפסו עם נכרית וכיוצא. ישיבו ב"ד. וכשיעידו עליו בזה. יעבירוהו. ולא יחזירוהו עד שישוב בלי ערמה בעדים (אפי' עבר במזיד) וה"ה בקלא דלא פסיק. ואפי' בענע שלא יעבור שוב. אינו מועיל. וכשעבר בילדותו במזיד ולא שב עוד. אפי' עיכשו יעבירוהו. וי"א לטול. שאין מורידין אדם מקדושתו. מהמסהדי גדולה עד אין סכנה. רק כשנוהר שעבר בפרהסיא. ואם לא יפרסמוהו. וכשיתגבר בעדים. יקבל עליו מה שחייב מדינא. ולא יעבירוהו. וי"א שכשאין פרקן נאה. לא ימנוהו אפי' בשאר ימי השנה. ובאקראי מתפלל כשעשה תשובה. אין מתפעמית. וכשמיחים. לא יעבירוהו בשאר ימי השנה. ובתעניות לא יתפלל (שם): (כד) ש"צ שהש"צ לא יצא לשוק כנגד מלכלך. אפי' הוא גם שו"ב. וש"צ שהשבאה שלא יפחוק בקניה. ועבר בעדים. יעבירוהו. והודאתו לבד לא מהני. וכשהבע [illegible] דבר שבו חימוד ממון ועבר. אפי' עלקה ושתמש [illegible] כמה סיגופים. אינו כשר עד שיפייס בעל דינו. וש"צ שמגלה סוד. מוחין בו. וכשאינו שומע. יעבירוהו (שם): (כה) ש"צ שהזקין [illegible] למחות בו לשינו לפרקים. אם מחלה מקומו בשאר דברים. ואין קולו משונה. אפי' אינו ערב כקול אביו. אין הצבור יכולין למחות בו

יקדים לאמר אפי' אחר שוח אבין (וכשהוא לאבין מביע . יכוין גם לבן) וכן בכל המיוחדים כגון לקופת לדקה . בין בשכר בין כהוס . שבן שרלוי לכך . קודם לאמר . אפי' גדול ממנו . חוץ מהכס שממונה להרבין תורה או לחן . שהתורה אינה יורשה. ואם כשבר על ערב הולכה מזוקן . מינה בה ודרש בכל שבת ולאין שלה שם . אין יסלים אחר מוסו להעביר הכן. אפי' יש מופלג יותר . ובמקום שנהגו שאין כהן קודם . ואפי' שבנו למנות הוא עלמו רק על זמן ידוע … כך לאחר. יעשו כמנהגם. אפי' לא קבעו זמן נשירם כמינוהו … (כו) עכשיו שהסידורים והמחזורים נדפסים . יכול הש"ץ … כאיזה שירצה . ואלו דוקא במיוחד ס לנבאי. וכנן אפי' ליחיד … מסידור (שם) : (כז) אין נכוי להעביר ש"ץ תוך זמנו . … שקבעו ערב יותר . והשאחת חולים ס. יתנהו ביותר (שם):

הלכות קריאת שמע

זמן ק"ש. ואם קרא קודם או עבר זמנה , ודין מי שאינו יכול להתפלל בצבור או … שהצבור יעברו זמנה. ודין להוציא בברכותיה . ואם קרא בלי ברכות . ושסדר ברכות מעכב אך מעכב זה את זה. ודין אנוס. ואם לענות אמן ב"פ, ודין עוסק במלאכה שמשוי עליו ואם שכח להניח טלית ותפלין או לא היו לו. ודין ספק קרא או בירך. … הרהר פ' ציצית חמנה. ושלא ישנה מנהג ונוסח בתפלה. ואשכנזי שהתפלל עם ספרדים … ולהיפוך . יצא :

(א) שהלכה זמן ק"ש של שחר מש"ח . משעלה עמוד השחר והאיר פני כל המזרח (ולא סני נמה שהבריק כנקודה לבד) והקורא קודם לא יצא . וחכמים עשו הרחקה . ותקנו שלא יקרא לכתחלה עד שיאיר היום כ"כ . עד שיראה חבירו הרגיל עמו קצת (כהכסמית שהרגיל לבא לקנות ספרים) ברחוק ד"א ויכירם (והוא ו' מינוט אחר ע"ה . וכן הכא עד שתלה כך שהחמה . ומשם עד שיהיה כל גוף השמש על הארץ . הוא השמה) ומטוב מן המובחר שלא לקרותה אז מיד . רק מעט קודם הנץ (כשיתגלה השמש לאלם ממקומה. ואינה נראה ונודע לו עוד) ותיקין . כדי לסיימה בברכותיה דהיינו גאל ישראל . עם הנץ . שהוא זמן תפלה לכתחלה . ולהתפלל מיד לסמוך גאולה לתפלה . ויכול לכוין ולעבות זה . שכרו הרבה מאוד . ושובחת שהוא בן עוה"ב (אך לא יכוין לצד רק לשם ה') ואם אינו יכול . לא יקדים לקרות ולהתפלל קודם הנץ . אלא אחה"כ . וי"א שיכוין ויקרא לפחות פ' ראשונה קודם הנץ ודאי . ויתפלל אחר הנץ ודאי . והאינו יכול לכוין . קוראה בברכותיה קודם הנץ . ולא יסמוך גאולה לתפלה . ויתפלל אחר הנץ . והעיקר כדיעה הא' . וזמן … לכב' . ולקרות לפחות פ' א' קודם הנץ . אפי' לא נבא עוד טלית ותפלין . ואחר כך יקרא כולה בברכותיה . ויסמוך גאולה לתפלה (סי' נח): (ב) לא קראה קודם הנץ . יקדים כל כלאפשר לקרותה . … טלית ותפלין ואסור להתפלל עמהם ולסמוך גאולה לתפלה . וכשאין לו טלית ותפלין . מ"מ לא ימתין עד שיעבור זמנה . אך קורא בזמנה בברכותיה . וכשיהיה לו תפילין אח"כ . יניחם וקוראה בהם בלי ברכותיה . ודומה כקורא בתורה . או קורא בהם מזמורי תהלים (שם) : (ג) כשהוא קורא עם או מילה . וצריך לומר התפלה . וכן בימים ארוכים ובו"ל וערב שמתפללים בהשכמה. יכולים לקרותה מתפלה ע"ה . וידעו יותר אור (שסדר ברכות אין מעכב) ויאמרנה משיכיר עכ"פ בין תכלת ללבן . וי"א לאומרה אחר הנץ . וכשהגיע הנץ קודם ק"ש . אומרה שם . ואם לאו . אומרה אחר ב"ע . והלכה כדיעה הא' (שם) : (ד) קראה מיד שעלה ע"ה . אפי' בשעת בלי אונס . יצא . ובשרגיל (יותר משעה א' במורח. ובשעה"ד . אפי' רגיל מותה . שרי) שבעה ק . לא יצא . ואם קראה מע"ה בלי ברכותיה . קוראה שנית בזמנה בברכותיה (שם) : (ה) זמן ק"ש השחר נמשך עד סוף רביע היום (מנה"ח עד הכ"ה) בין ארוך בין קצר . ויזהר מאוד מלאחר זמנה . ויזהרו בזה . שבמקום שהיום ארוך . לפעמים כוף זמנה קודם שיגיע 7. ואין לאחר הקריאה לנב"ל בשביל וקדים כשמאריכין … שלא יתפללו ביחידות . כשפ"ז יעבור זמנה (שם) : (ו) עבר זמנה ולא קראה . אפי' במזיד . קורא בברכותיה עד שליש היום (הש"ש רק בקורא באונס . ובזמנה . שכח מתנגה) עבר הזמן ולא קראה . אפי' בשוגג . קוראה בלי ברכותיה כל היום . והמברך הוי לבטלה . וי"א שברכותיה . והלכה כדיעה הא'. ואם לא קראה ביום כמזיד (ובשוגג או באונס , ישלימה בלי ברכותיה לר"ב) קוראה בלי ברכותיה בערב אחר ק"ש דערבית (וכן בשלא קרא דערבית . קוראה בשחר אחר השחרית) וי"א שלא ישלימנה בערב או בשחר . וכן עיקר (שם) : (ז) מי שאינו יכול להתפלל בצבור . שרואה שיעברו הצבור עליו . יקום וילבש טלית ותפלין (ובלי תפלין . …) ויברך ברכות השחר . וקורא ק"ש כולה . ויכול לכוין שנים … . ויזהר לקום קודם שלא היום . וקוראה בברכותיה ומתפלל . וכ"ש כשירא שהצבור יעברו זמנה . אך במקום שראה שלא יתפלין לנבל"ע (כגון שמפסיק רחוב גבהים והולך) ויברך … ולצבור בברכות . קוראה בלי תפלין . ואח"כ יניחן בברכה (שם) : (ח) המברכה ק"ש . הש"ץ מוליא אפי' הבקי (כמו … הבוטעים ועונים אמן . ואבל לאו . הוי כיחיד . שאינו מוליא … אפי' שאינו בקי . בברכות ק"ש וברכות השחר) ומ"מ לא יסמוך … הבקי (סי' נט) : (ט) קראה בלי ברכותיה יצא . ויאמרם בלי ק"ש וטוב לקוראה שנית בברכותיה . בין יחיד בין צבור . ואם שגג … ולא קרא ק"ש שנית ולא הברכות . יצא . בין יחיד בין צבור . אבל … ק"ש מתקנים . ואם שכח לומר הברכות עד שעבר רביע היום אומר … שליש היום הברכות בלי ק"ש לכ"ע (סי' ס) : (י) סדר הברכות … מעכב . שאם הקדים ב' לא' . או אמת ויציב לפני ק"ש . או … והבכה לאחריה . יצא . אבל מעכבות זא"ז . ומ"מ . אם אחר מלך … עד סוף שלים סיום . ואין צריך לומר הברכה עם ק"ש . רק א' … יאמר כלל . דהוי לבטלה (שם) : (יא) האונס . מניח תפילין בלי … (וכשיגיע זמנם . ימשמש ויברך . ואם טעה ובירך קודם אור … או בלילה וסבר שהוא יום . א"צ לברך בזמנם) וקורא ק"ש מיד … ע"ה . וסומך גאולה לתפלה . והשהיה אונס (כגון שכור . או … בלילה שלפניו ולא קרא ק"ש דערבית . שקוראה אחר ע"ה . קורא … בשביל של לילה . ובשל שחר יחזור . אולי יוכל לקרותה בזמנה . … קראה ב"ש א' אחר ע"ה . קודם שיראה חבירו ברחוק ד"א ויכ… וא' אח"כ . או פ' קודם הנץ . וא' אחר הנץ . או א' קודם … בין תכלת ללבן . וא' אח"כ . יצא (סי' נח) : (יב) יזהר מלעשות … ב"ש . וי"א שאין חשש . וכן עיקר . וכ"ש אחר ברכה שבה ב' … כגון רפאנו . דהוא תולי . והשהדמן לשמוע אמן על ב' דברים … אז"ז . ועדיף לומר אמן ואמן (שם) : (יג) העוסק במלאכה … לקרות . יבטל עד שיקרא פ' א' . אפי' יכול לכוין . והאומן או … שעושה מלאכה ברה"ר אינן או שורת הבנין . קורא במקומו וא"צ … אך יבטל בפ' א' . ומי שמשא על כתפו קורא . אך לא יתחיל … או פורק (סי' סג) : (יד) שכח לנבה עליו טליה ולהניח תפלין . או … לו . יכול למשמש ולהניח בין הפרקים בברכה (ואפי' כבר קרא … מותר להניח תפלין בברכה מפני התפלה) וי"א שתפלים יניח … ברכה . ואחר ב"ע ימשמש בכולם ויברך . וכן טלית . וכשבא … פרק שלא יגע ובכיה . אם כהוגנ יותר או אתבנס . טוב כטלית … בלי ברכה . וימתין עד בין הפרקים ויניח התפלין בברכה . ואם … שמע או וכיה או ויאמר או אמת ויציב . יניחם מיד בברכה . … אמנם לא יניחם . ודין גאולה לתפלה יניחם בברכה . … שאחר ש"ע ימשמש בהם ויברך . וכן עיקר . והטלית לא יניח … (ובכנס . מותר בלי ברכה) אבל קודם שסיים גאל ישראל . לא … ברכה (סי' סו) : (טו) מי שאין לו תפלין והצבור מתפללים . ימתין עד שיתפללו ויטול מחבירו ויקרא ומתפלל . … תפלין בצבור . והצירה שיעבור זמן ק"ש קודם שיבא תפלין . … בלי תפלין . והצירה שיעבור גם זמן תפלה . מתפלל ג"כ . בתפלין ידיתן . ואומר בהן אחר מנחה . ושמא יומר שיתן … אך לא בערבית . אפי' מתפלל מבעו"י (שם) : (טז) ספק קרא … שלה בברכותיה כשמסופק אם אמרה . וק"ש בערב . קורא … מברך לפניה ולאחריה . יצא . קרא פסוק ראשון ואפי' פ' ראשונה … בב' . קוראה . קרא ב' פרשיות ומסופק בג' ואמת ויציב . … ואמונה בערב . קורא שלה שנים עם אמת ויציב או אמת … (וכשאומר ראש פסוק שלאחר מצרים . או אחר שלה … מצרים . לא יאמר אמת . וי"א שב"ש כשאומר שירה סוס) …

בן ס' מלות. והמה רק אמת ואמונה. אמר אמת ויציב ומפסיק אם קרא. יצא. וי"א שיקרא (ס' כו): (יז) הרהור בלבו פ' מלות. ספק אם יצא. וי"א לא יצא. והאומרה שנים. והזכרת יציאת מצרים בל יום. ומנה ממ"ס עד צאת הכוכבים. ואפי' ביה"ש יחיד. ובל לילה. וזמנה משעת הכוכבים עד עלות השחר. והמזכיר קודם. אפי' ביה"ש. יחזור שנית אחר כך (שם): (יח) אין לבטל ממנהג אבותיהם לא

מלהבה לספרד ולמיסך. ומיהא ערבי סתפלה (והמזכר בגמ'. לא בפוסקים ולמדינו מגמ'. שזה לכל) שיש במנים י"ב עברים. אבל י"ב שבטים. ולכל שבט מנהג אחר. ותפלתו עולה רק בשערו. וסתלה פתח ספרד עולה בכ"א מהם. והוא הנכון. שהכל נגמן לה. והלכה שהתפלל עם ספרדים ולמיסך. יצא (שם):

ענין פורס על שמע. ומי פורס ואימתי ובאיזה מקום. ודין המנהג לומר ברכו אחר קדיש בתרא. ודין איחר לבא ולא שמע ברכו וקדושה. ואיך לנהוג כשמתפלל צבור אחר צבור:

(א) כ"א שהתפללו כולם כ"א בש"ע יחיד. או אותם נגה. ולא שמעו קדיש וברכו וקדושה. עומד א' מהם (גדול. ולא קטן) ואומר במקום קדיש וברכו. ויוצר אור (ועכשיו שכולם בקיאים. הש"צ יוצר. ואפי' קטן פורס. ויש אוסרין. רק כשהגיע לגיל שנים) (וקורא פורס על שמע. מלשון חתיכה ופרוסה. שאומר רק קצת מברכותיה. וסומא אפי' מתולדה פורס) והשאר שומעים ועונים אמן. ואחר יוצר כמתורת אומר ג' ראשונות וקדושה (וקורא עובר לפני התיבה) והשומעים ראשים נילך לדרכם. והוא גומר הש"ע שנים. וי"א שהוא לא יפרוס. רק כשלא קראו עוד ק"ש וברכותיה. אם ה (גדול. ולא קטן) פורס (ל' פריסה ופלגה. והוא כיסוי לגל מה שאמר לפני ק"ש ולאחריה. קדיש וברכו וברכותיה. פרגוס יברך הגנה. יפרוס) ואומר גם ברכותיה. ויש שומעין ועונין ויוצאין. ועכשיו שכולם בקיאין. כ"א יברך אח"כ לעצמו ברכותיה. וכן מנהגין במדינות אלו (ס' סט): (ב) י"א שפורסין גם בערב. ובמדינות אלו נהגו נסק. והגה' רוצה לפרוס. אין מוחין בו ובש"ג. ואפי' יחיד שלא התפלל יכול לומר לפני העמוד עם ט' שהתפללו. ברכו ומעריב ערבים בקו"ל. ואפשר גם בקדיש בקודש ש"ע (שם): (ג) יחיד שלא שמע קדיש וברכו וקדושה. ורוצה לפרוס או לעבור. אפי' יש מנין. יחזור אחר כ' ולא שלא שמעו עוד. וי"א שאפי' ס' ששמעו מצטרפים לו. ולמיגהם. יחזור אחר כ' שלא שמעו. ובדליכא הרי (שם): (ד) אפי' מי שמע. יכול לפרוס ולעבור בשביל מי שלא שמע. ואם שלא שמע בק נה. הוא מוסב שבשמע. ועכשיו נהגו במדינות אלו. שהחזן פורס תמיד. אפי' שמע. ויש אומר שלא שמע ובק. ואיש כהן. רק שאין פסק בין ש"ע בלחש לחזרת הש"צ (שהמנהג שהם לפרוס או לבקש מי שלא שמע ובק. ואמר שלא יפרוס בשביל מי שלא הגיע עוד ליוצר. והבר שמע ברכו ושנה. אפי' מקס"ס (שם): (ה) יש מקומות שנהגין. שהש"צ אומר בכל יום ברכו אחר קדיש האחרון. בשביל מי שאמר לא ולא שמעו. אפי' ביום שלא אומר שום אדם. ואין מבטלו ו"ס. ואין לבטל המנהג הבסכ"צ ובכמנ"ד יהגו שלא יאמר ברכו. רק בשבת ט' אחר ברכו ולא שמעו כלל ביום זה. אפי' כבר אמר יוצר

אחר (וגם יכול לומר בעצמו) אבל בשיהם בעת ברכו ושמע ושנה. אפי' לא בירך יוצר בצבור. לא יאמר בשביל (וגם בזה עצמו לא יאמר וי"א שאומר בעצמו. אפי' כבר אמר יוצר אור. בשיש ס' ששמעין. אפי' יצאו כבר) כשלא הגיע עוד ליוצר (וכ"ס כששמע ברכו מגדול (אבל מקטן כשמשמיר. אפי' שנה. לומר בשביל. אפי' לא הגיע עוד ליוצר) כקורא בתורה. ושנה) אבל הגיע ליוצר. אומר בשביל. וגם בעצמו יכול לומר קדיש וברכו. כשמשמין ס' ששמעו ויענו. אפי' כבר שמעו ועם (שם): (ו) אחר ש"ע כולם. יפקנו אמן שלא שמעו ברכו. אבל שמה בסכ"צ. לשמוע מהספורים. ולכן במקום שאומר מתפללים עוד. יחזרו מלעמוד פורס (שם): (ז) אפי' יחיד שבשבת בין שלא שמע קדושה. יכול לירד לפני התיבה ולהתפלל שניה של התפלה (שם): (ח) כשיש שנים שלא התפללו עוד. יתפללו בלחש התפלה. ואח"כ יאמר א' מהם התפלה בקו"ל. כשיש ס' שיתמנו ויענו. וכשהם מצטרפים. לא יתפלל הש"צ בלחש התפלה. אפי' לא התפלל עוד. רק יתחיל מיד בקו"ל. ואומר רק עד האל הקדוש בקו"ל (שם): (ט) מי שאומר נפלא לבסכ"צ. ולא שמע ברכו וקדושה. אפי' הוא שלא יש מנין כשיתיו לתפלה. יתפלל כסדר וסומך גאולה לתפלה. וכשיש מנין. לומר קדושה. ואם פורס ועובר לפני התיבה והתפלל ש"ע מיד. ואח"כ קרא ק"ש בברכותיה. יצא. ולא יתפלל שנית לסמוך גאולה לתפלה (שם): (י) אסור בש"צ או לאחר. להפסיק בק"ש וברכותיה. או בין גאולה לתפלה. בשחר (ובערב מותר במקום שנהגו לפרוס. והאומר ברכה אסור) לפרוס גולא שהוא אחר שהתחיל הש"צ יוצר אור. והבא אחר ששם הצבור קדיש וברכו. וקודם שהתחיל יוצר. אומר כשם שנים בשבילם. ויש אוסרין (שם): (יא) צבור שהתפללו בבסכ"צ. ולא צבור אחר להתפלל שנית בצבור (במקום שאין המנהג. ובמקום שאין מנהג אסור) לא יעמוד הש"צ הב' במקום שעמד הא'. כשהראשונים עוד בבסכ"צ. אך בשליחת פורס. ובאין ש"צ לאחרונים. יכול ש"צ הראשונים להתפלל לכם שנית לפני העמוד כל הש"ע בקו"ל. ואחרונים ישמעו וברכות ק"ש יברך כ"א לעצמו (שם):

מי חייב בפסד"ז וברכתן ובק"ש וברכותיה. ומי פטור. ודין עוסק בלימוד או צרכי רבים או טבילה או דין או במרחץ או תספורת או מהפך בעורות קודם קריאת שמע. ודין המתמיד בדבר המותר:

(א) נשים ועבדים. פטורים מפסד"ז וברכותיהן. ומק"ש וברכותיה (ותפלין. רפאין) ונכון שיקראו לפחות שמע ובשכמל"ו. וחייבין אמר ס' ויאמר. ואמת ויציב (ויש פוטרין) ולסמוך גאולה לתפלה (ס' ע): (ב) קטן שלא הגיע לחינוך (פחות מו' או ז' שנה) פטור מק"ש. וכשהגיע. חייב אביו לחנכו בק"ש (כל הג' פרשיות) וברכותיה. ויש פוטרין. והאי לנהוג כדיעה הא'. ועכשיו הגן אפי' לגדולה חייב לחנכו בברכותיה ולהתפלל. וכ"ש בשאר מדה. כגון מחמם מסיחם (שם): (ג) כשהגיע זמנה. אסור להתחיל ללמוד. מי שתיל להתפלל בניכו ביחוד. ואין מגמר תילין גמ אליו. והבשהתחיל. אפי' אסור. לא יפסיק כשיש שהות. אך יזהר להפסיק לקרותה בברכותיה. קודם שיעבור זמנה. והבשהתחיל בהיתר (הוי עשה קודם ע"ס) לא יפסיק. רק בזוהר שיעבור זמנה. והשאמר לחבירו שאיש לבד קריאתם. מותר ללמוד והמלמד לרבים. מותר להתחיל כשהגיע זמנה. אפי' תל ביחוד. ואם כשיפסוק יתבטלו אח"כ מללמוד. אין מפסיקין. אפי' יעבור זמנה. ומפסיקין מללמוד רבים. אפי' רק

הפלגם שמוע. ואין מי שיפסוק אותו. ובגיע זמנה. אבל מילתא ממה ובבשכמל"ו במקום שמוסק בלי הפסק כשקן אם אמר. רק לא יפסיק הפסק (ספק וקרא. או שמע מאמר. יצא). רק נאמר ומפריס קרא כשלא עבר זמנה. והבשעבר. אומר אחר ס' שבה יציאת מצרים. ואם עבר זמן אמירת אמת ויציב (שם): (ד) שהתחיל לאכול (אפי' בסעודה קטנה) באיסור (סמך חצי שעה לע"ס) או בדין (אפי' עבר דין) או נכנס במרחץ (אפי' רק לנצות) אחר ע"כ (וכן מליק) או שוכב בהספורת. לא מפסיק כשרוצה. ובדיעבד. יש לנהוג שיפסוק כו'. מפסיק וקורא בלי ברכותיה. אם יש זמן לקרות אחר שיגמור. אבל קורא בברכותיה ומתפלל. ובגדולה שהזמן עובר יפסיק לגמרי. והבשהתחיל בהיתר. א"צ להפסיק כשיש זמן לקרות אחר שיגמור (וי"א שבגדולה יפסיק. ומיקל) ובמרחץ שיפסוק ויעבור זמנה. ומפסק וקורא בזוהם. ובכל מקום שאין צריך להפסיק. כ"ס אפי' יעבור זמן ק"ש להפסיק (שם): (ה) המתמיד בשני רבים. כגון שאומר שניים ומכן מעלו בכל יכולו. יש נוהג לסבעתו:

אולם ברוך שאמר ופסוקי דזמרה עם פי' מספיק וכוונותיהם . וקדיש :

ל מִזְמוֹר שִׁיר חֲנֻכַּת הַבַּיִת לְדָוִד : אֲרוֹמִמְךָ יְיָ כִּי דִלִּיתָנִי וְלֹא שִׂמַּחְתָּ אֹיְבַי לִי: יְיָ אֱלֹהָי שִׁוַּעְתִּי אֵלֶיךָ וַתִּרְפָּאֵנִי : יְיָ הֶעֱלִיתָ מִן שְׁאוֹל נַפְשִׁי חִיִּיתַנִי מִיָּרְדִי בוֹר: זַמְּרוּ לַייָ חֲסִידָיו וְהוֹדוּ לְזֵכֶר קָדְשׁוֹ: כִּי רֶגַע בְּאַפּוֹ חַיִּים בִּרְצוֹנוֹ בָּעֶרֶב יָלִין בֶּכִי וְלַבֹּקֶר רִנָּה: וַאֲנִי אָמַרְתִּי בְשַׁלְוִי בַּל אֶמּוֹט לְעוֹלָם: יְיָ בִּרְצוֹנְךָ הֶעֱמַדְתָּה לְהַרְרִי עֹז הִסְתַּרְתָּ פָנֶיךָ הָיִיתִי נִבְהָל: אֵלֶיךָ יְיָ אֶקְרָא וְאֶל אֲדֹנָי אֶתְחַנָּן: מַה בֶּצַע בְּדָמִי בְּרִדְתִּי אֶל שָׁחַת הֲיוֹדְךָ עָפָר הֲיַגִּיד אֲמִתֶּךָ : שְׁמַע יְיָ וְחָנֵּנִי יְיָ הֱיֵה עֹזֵר לִי : הָפַכְתָּ מִסְפְּדִי לְמָחוֹל לִי פִּתַּחְתָּ שַׂקִּי וַתְּאַזְּרֵנִי שִׂמְחָה: לְמַעַן יְזַמֶּרְךָ כָבוֹד וְלֹא יִדֹּם יְיָ אֱלֹהַי לְעוֹלָם אוֹדֶךָּ :

מזמור . בשיר זה הודה לה' על שהחיהו מחליו לעת חנוכת ביתו שבנה לו חירם מלך צור . ישמח מאוד ואמר : דליתני. שעשיתני דל ורזה בחליי בעוני . ולא נתתני בידי אויבי להנקם בי ולשמוח לי : שועתי. בתפלה אליך ושמעת ותרפאני : שאול . קבר . מאוד סכנתי בחליי כמת המובל לקבר . ודומה כמו שהעלית מקבר נפשי והחייתני : זמרו . לפי שחסדיו רבו ומוסיף לעושקים לו מגרוהם : באפו. אם רגע יקצוף על חסידיו . רצוס בזה לחיים . שיסבלו רגע יסורין בחטאם כדי שיזכו לקבל הטוב ממנו : בכי . והפלה לה'. ולבקר ירנן על ישועתו : בשלוי . בעת שלותי : העמדתה . דרך להעמיד מבצר ומגדל מחוץ ההרים הסובבים העיר שלא יוכל האויב לבוא העיר לשחתה . וכן אמר בכינוי להגלהתו . העמדה להררי וגדולתי עז. שלא יוכל לנגוע בי רע . אך בעת הסתרת כו' נבהל . ונפלתי למשכב : אתחנן . בחליי : ואמרתי . מה בצע . מה יתרון לך : בדמי . בנפשי (שהדם הוא הנפש) כשהחזירני לעפר : הפכת . מיד ששמעת תפלתי והפכת אבלי לששון ותחת חגור שק אזרתני בחגורת שמחה : כבוד . פי' עבור הנסים שעשית לי יגדל כבודך בתבל . כי יספרו נפלאותיך וכאילו הכבוד עצמו מזמר ומשבח אותך (שם)] :

(א) ברוך שאמר הוא ברכה שלפני פסוקי דזמרה (וקודם לך מלבוש לא תזמור לפי שהם כורתין הקליפות והמקטריגים על התפלה) לכן אסור לספר שיחה בטלה ולהפסיק בין ב"ש לישתבח בין בדבור בין בשתיקה . אבל לאמן ולשמע ישראל ולקדושה ולברכו ולמודים מפסיק (עמ"ש בס"ד בחבורי מו"ק ס"ס ה"ו בארוך) מיהו הכי דממא כשיירו לשמע ברכה מאחריו כדי לענות אמן יפה . ודאי לא שפיר עבדי . ולענין הנחת תפילין ודאי מפסיק ומברך נמי . וכן בציצית אם א"ל טלית קטן . הא בים לו . עוטף בלי ברכה (יע"ש . וכהן שקראוהו לעלות לתורה או לנ"כ . בפיוט דעולה וקורא והא כפיו) ולענין תחילת שלום . דין פסוקי דזמרה . כדין בין הפרקים דק"ש . ובלבד שלא יפסיק בברכות ב"ש וישתבח עצמן . שדיק כדין אמצע פרק [סי' נא] : (ב) מי שבא לבה"כ ומצא צבור בסוף פסד"ז אומר ב"ש עד סופו . אח"כ תהלה לדוד וגומרו . אח"כ הללו את ה' מן השמים עד גמירה . אח"כ הללו אל בקדשו עד סופו . ואם יש שהות יותר . יאמר הודו לה' קראו עד והוא רחום . וידלג משם עד אשרי . ואם אין לו שהות כלל . לא יאמר רק ב"ש ותהלה לדוד וישתבח . כדי שיברך ויקרא ויתפלל עם הצבור [סי' נב] : (ג) מברוך שאמר עד ישתבח עונה אמן (ולא ב"ה וב"ש) אפי' באמצע ב"ש או ישתבח ומברך אשר יצר . ואומר פסוק א' דק"ש עם הצבור . ועונה קדיש וקדושה וברכו ומודים (סי' נא) : (ד) לא יפסיק באמצע פסד"ז אפי' בלה"ק . ואם מוכרח . אם עומד סמוך לפרק יסיים לסיימו . ואומר ברוך ה' לעולם אמן ואמן עד ויברך דוד ומפסיק . ואומרו שנית וחוזר למקום שפסק . ואפי' שהה כדי לגמור כל הפסד"ז (שם) : (ה) באמירת פסד"ז וק"ש והתפלה . אם יגע במקום מטונף שבגופו (וכיד עד הפרקים ובאותם עד מתני מותר) ובראש במקום המכוסה ובצואת האף והאוזן בלי בגד . ואם נגע בפסד"ז ובק"ש . די בהיכון ידו בכותל (שם) : (ו) אם סיים ב"ש בשוה עם הש"ץ לא יענה אמן . ואם סיים ברכה א' והש"ץ אחרת מותר (שם) : (ז) אומר ב"ש מעומד [ומוליך התיבות מפיו שלא ישכח כתובה מעות בנעימה ובוכה ושמחה . ומכוין לכלול עצמו עם המשבחין למאריהון (שם) : (ח) שבח זה תקנו אנשי כנה"ג ע"פ פתקא שנפלה משמים . ובו פ"ז תיבות . ואין להוסיף ולגרוע (שם)] : ( ) בבציעת לב"ש . המשוך הטלית על ראשו . והאחוז בימינו שתי הציציות שלפניו ותזיקם נגד החזה . והכוין כי ב"ש הוא נגד כתר דאצילות . לכן יש בו י"ג פעמים ברוך . נגד י"ג תיקוני דאריך אנפין ונגד וא"ו : (י) מב"ש עד יוצר . תכוין תדיר בשם מ"ה שהוא נגד עולם היצירה . דווקא מתוך ו' דהוי"ה בחינת רוח . להעלותה ולכללה בבריאה . ותכוין לכלול גם רוחך עמהם . וב"ש נאמר בעמידה . כי בכ"מ שאנו עוסקין בתיקוני אריך אנפין צריך לעמוד בברכות . כי עמידה היא בדמות רבוע מ"ה . אף כי כאן שאנו עומדים בעולם המלאכים בין העומדים האלה . וא"ל אין להסתכל תוך לד"א עד אחר העמידה . מ"מ בפסוקי דזמרה . הנה עומד רגב יחם . כי הוא בעולם מט"ס . דאתייהב ליה רשותא שמאי הדא ביומא למיתב ולמיהב זכותא דישראל . והיינו לענ"ד בבחינה זו שמתעלה ונכלל בבריאה . וכן (עמ"ש בס"ד בביאור אגדה זו במקומה) :

(הריני מזמן את פי . להודות ולהלל ולשבח את בוראי . לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה . על ידי ההוא טמיר ונעלם . בשם כל ישראל) :

בָּרוּךְ שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם. בָּרוּךְ הוּא.
בָּרוּךְ עֹשֶׂה בְרֵאשִׁית. בָּרוּךְ אוֹמֵר
וְעֹשֶׂה. בָּרוּךְ גּוֹזֵר וּמְקַיֵּם. בָּרוּךְ מְרַחֵם
עַל הָאָרֶץ. בָּרוּךְ מְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת.
בָּרוּךְ מְשַׁלֵּם שָׂכָר טוֹב לִירֵאָיו.
בָּרוּךְ חַי לָעַד וְקַיָּם לָנֶצַח. בָּרוּךְ פּוֹדֶה
וּמַצִּיל בָּרוּךְ שְׁמוֹ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ
אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הָאֵל הָאָב הָרַחֲמָן
הַמְהֻלָּל בְּפִי עַמּוֹ מְשֻׁבָּח וּמְפֹאָר
בִּלְשׁוֹן חֲסִידָיו וַעֲבָדָיו וּבְשִׁירֵי דָוִד
עַבְדֶּךָ. נְהַלֶּלְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בִּשְׁבָחוֹת
וּבִזְמִרוֹת נְגַדֶּלְךָ וּנְשַׁבֵּחֲךָ וּנְפָאֶרְךָ
וְנַזְכִּיר שִׁמְךָ וְנַמְלִיכְךָ מַלְכֵּנוּ אֱלֹהֵינוּ:
יָחִיד חֵי הָעוֹלָמִים מֶלֶךְ מְשֻׁבָּח וּמְפֹאָר
עֲדֵי עַד שְׁמוֹ הַגָּדוֹל: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ
מֶלֶךְ מְהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת:

ברוך שאמר והיה העולם לשון חכמים הוא. שהקב"ה ברא העולם במאמר בלבד. כמ"ש בדבר ה' שמים נעשו וגו'. וצד עשרה מאמרות דברו כאן והוא כולל שורש זעיר ומקביה. ברוך הוא. בכתר עליון עלמא דאתכסיא. ולכן יש בג"ם פ"ז תיבות. ע"ש ראשו כתם פז (גם הוא כמנין לבנה שהיא ביצירה. עי' לקמן בברכת עובד ובלחם שמים): עושה בראשית. ראשית חכמה. עושה בראשית ולא בראשית עושה. כמו שפינו להלמי מספעם זה: אומר ועושה. ומתקן. בבינה: גוזר ומקיים. בחסד. כי למובה לא הזר בו: מרחם על הארץ. במדת הדין. ברוגז רחם תזכר. והארץ אוכר. ארץ אשר ה' דורש אותה: מרחם על הבריות. שמולידה הארץ. והם תולדות השמים והארץ. כי הם תפארת בנים: שכר טוב ליראיו. הם ב' מדות ימין ושמאל: חי לעד. ידוע בצדיק: וקים לנצח. לקושרו בימין: פודה ומציל. ידוע במק': שמו. עולה רצ"ן. והוא מקו"ר הכל. אח"ז הזר לעשרה דידה: האל האב הרחמן. עלו"א. כולל כתר חכמה בינה דעק': בפי עמו. הייע כנסת ישראל: ומפואר. תפארת ישראל: חסידיו ועבדיו. עולם: ונגדלך. בסוד ב' המאורות הגדולים. והיינו ונפארך. כנגדי אלו. וע"ז. ונזכיר. שמעלה בבחינת זכר וכן. ונמליכך מלכנו אלהינו (זעיר ונוקביה) ביחוד. וע"ז מי. ע"ש חי העולמים. שהוא גם הוא משובח (שבח בי' ש"ע עולמות י"ש לצדיק) ומפואר. כי גוף וברית חשבינן חד: (חי עולמים. שבח עט"ם) [והוא שבל. פי' מחיה העולמים. ולא בציר"י כרז"ה]: עדי עד. חוזר וכולל ג' ראשונות. בסוד שמא סופן בתחלתן: בתשבחות. בקבץ. מט"ם:

(א) מוטב ב"ש יפסק באמצע ויחזור מיד: (ב) אם סיים ב"ש קודם שסיים הבן טוב שיענה אמן [כי' אם] אבל אם סיים בשוה לא יענה אמן כמ"ש בס"ד במוסר: (ג) יאמר בזמירות שמח ושמחה טעם [שם]:

מנהג הספרדים להקדים אמירת הודו לפני ברוך שאמר. ומנהג האשכנזים לאחרו. ויש פנים לכל אחד. וכמסכת סופרים משמע קצת כמנהגנו. לכן יעשה כל אחד כמנהגו [ויש נוהגין לומר כאן מזמור ס"ו] :

הוֹדוּ לַייָ קִרְאוּ בִשְׁמוֹ הוֹדִיעוּ בָעַמִּים עֲלִילוֹתָיו: שִׁירוּ לוֹ זַמְּרוּ לוֹ שִׂיחוּ בְּכָל נִפְלְאוֹתָיו: הִתְהַלְלוּ בְּשֵׁם קָדְשׁוֹ יִשְׂמַח לֵב מְבַקְשֵׁי יְיָ: דִּרְשׁוּ יְיָ וְעֻזּוֹ בַּקְּשׁוּ פָנָיו תָּמִיד: זִכְרוּ נִפְלְאֹתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה מֹפְתָיו וּמִשְׁפְּטֵי פִיהוּ: זֶרַע יִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ בְּנֵי יַעֲקֹב בְּחִירָיו: הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּכָל הָאָרֶץ מִשְׁפָּטָיו: זִכְרוּ לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דָּבָר צִוָּה לְאֶלֶף דּוֹר: אֲשֶׁר כָּרַת אֶת אַבְרָהָם וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִצְחָק: וַיַּעֲמִידֶהָ לְיַעֲקֹב לְחֹק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם: לֵאמֹר לְךָ אֶתֵּן אֶרֶץ כְּנָעַן חֶבֶל נַחֲלַתְכֶם: בִּהְיוֹתְכֶם מְתֵי מִסְפָּר כִּמְעַט וְגָרִים בָּהּ: וַיִּתְהַלְּכוּ מִגּוֹי אֶל גּוֹי וּמִמַּמְלָכָה אֶל עַם אַחֵר: לֹא הִנִּיחַ לְאִישׁ לְעָשְׁקָם וַיּוֹכַח עֲלֵיהֶם מְלָכִים: אַל תִּגְּעוּ בִּמְשִׁיחָי וּבִנְבִיאַי אַל תָּרֵעוּ: מכאן יא' בין הערבים מ"ס שִׁירוּ לַייָ כָּל הָאָרֶץ בַּשְּׂרוּ מִיּוֹם אֶל יוֹם יְשׁוּעָתוֹ: סַפְּרוּ בַגּוֹיִם אֶת כְּבוֹדוֹ בְּכָל הָעַמִּים נִפְלְאוֹתָיו: כִּי גָדוֹל יְיָ וּמְהֻלָּל מְאֹד וְנוֹרָא הוּא עַל כָּל

הודו לה'. בד"ה א' ט"ז (ובהג"ה ס ק"ה. במעט שינוי) הוא המזמור שנתן דוד בראשונה להודות לה' ביד אסף כשהביאו ארון האלהים בתוך האהל אשר נטה לו. ומפורש בסדר עולם (פרק י"ד) שכל השנים שהיה הארון יושב בתוך היריעה. היו אומרים בתמיד של שחר. מהודו לה' עד ולנביאי אל תרעו. ובשל הערבים. משירו לה' עד והלל לה'. ולפי שהזכרנו סדר הקרבנות אנו אומרים ג"כ המזמור. והוא נתקן על הנס שנעשה לארון בשדה פלשתים: קראו. לפני העו"ג : בשמו. שיחו בו ובאלהותו : עלילותיו. שהתעולל בפלשתים על אודות הארון : שירו. בפה : זמרו. בכלי : שיחו. זה עם זה : ועזו. זה הארון. שנא' ויתן לשבי עזו : זרע ישראל. ובתהלים כתוב זרע אברהם [וכן הכוונה כאן. שאברהם נקרא ישראל] מילתא עמיקתא היא [דבר עמוק. שבזה מיושב קושיא הזקן] דכתיב ומושב בני ישראל [ס' ת"ל שנה. ושהו במצרים רק רד"ו. אך פי' ומושב בני אברהם. והתחלת מנין מעת שדיבר ה' לאברהם בין הבתרים (לפי שלא נגזר שיוליד. והשיב כשנולד יצחק. והיה גר בארץ) שהיה או ק' פ'. והוי ת"ל. ב"ר פ' ס"ג]: הוא ה' אלהינו. שבחרנו לעם סגולה מכל העמים. והוא מסר ביד השרים. אעפ"כ. בכל הארץ משפטיו. כולם עומדים תחת שבט ממשלתו לעשות בהם שפטים. כדרך שעשה בפלשתים ובכל האומות שהרעו לישראל: זכרו לעולם בריתו. ברית אבות על קיום זרעם בעולם ונחלת הארץ. והתורה שנקראת ברית. שלא יהא להם הפסק עולם. אע"פ שיגלו בארץ אויביהם. הברית לעולם קיימת: צוה. גזר: לאלף דור. עד סוף הגלות: ושבועתו. לאברהם על אודות יצחק וזרעו. וכן היתה ההבטחה בעקדת יצחק: ויעמידה. השבועה והברית: לאמר. לדורות: חבל. גורל: בהיותכם. היא הראיה שחלקה מן העבר על העתיד. שלא תכלה הברית. וסוף שתתקיים מתנת הארץ. שהרי בהיותכם עדיין מתי מספר. כפי מיעוט הזמן שיצאתם של הגליות: וגרים. מתגוררים בארץ הכנענים. עד אשר תפרו ונחלתם את הארץ: ויתהלכו. אבותיכם: מגוי אל גוי. שנתגוררו בגרר וקבלת הפלשתים. וחזרו לגלות ולהטלטל לפלשתים ולמצרים. ולא הרגו אחר מחוזיו של הקב"ה. וכל זה הוא סי' לבניהם שיהיו בגולה: לא הניח. והוכיח עליהם. אל תגעו במשיחי. בכל מקומות שלטונם. כמו בגלותכם שאם היה למוכתם לנשותכם. לא פגע אתכם. מכאן תדעו שהברית היא ברית עולם. שלא יפר בריתו עמהם לכלות זרעם בגלותם ח"ו. לכן. שירו לה'. בכל הארץ. שאתם פזורים שם: בשרו מיום ליום ישועתו. כי קרובה לבוא. ולהקים לגאולת בניהם. כי קרוב יום ה' ימהר מאד. וכל ימי הגלות לא יהיו נחשבים כי אם רגע קטן. כנגד האלף דור אשר שם ויעמוד לעד. הנה כי כן מה יפה המשך הענין באמרו. ספרו בגוים את כבודו וגו'. כי היא נחמה גדולים והבטחה טובה לבני הגולה. שלא יתייאשו מן הרחמים. והודעה קדומה לאומות שלא ישתעבדו בישראל בזול.

אֱלֹהִים: כִּי כָּל אֱלֹהֵי הָעַמִּים אֱלִילִים וַיְיָ שָׁמַיִם עָשָׂה:
הוֹד וְהָדָר לְפָנָיו עֹז וְחֶדְוָה בִּמְקוֹמוֹ: הָבוּ לַייָ
מִשְׁפְּחוֹת עַמִּים הָבוּ לַייָ כָּבוֹד וָעֹז: הָבוּ לַייָ כְּבוֹד
שְׁמוֹ שְׂאוּ מִנְחָה וּבֹאוּ לְפָנָיו הִשְׁתַּחֲווּ לַייָ בְּהַדְרַת
קֹדֶשׁ: חִילוּ מִלְּפָנָיו כָּל הָאָרֶץ אַף תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל
תִּמּוֹט: יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתָגֵל הָאָרֶץ וְיֹאמְרוּ בַגּוֹיִם
יהוה מָלָךְ: יִרְעַם הַיָּם וּמְלוֹאוֹ יַעֲלֹץ הַשָּׂדֶה וְכָל אֲשֶׁר
בּוֹ: אָז יְרַנְּנוּ עֲצֵי הַיָּעַר מִלִּפְנֵי יהוה כִּי בָא לִשְׁפּוֹט
אֶת הָאָרֶץ: הוֹדוּ לַיהוה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וְאִמְרוּ הוֹשִׁיעֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ וְקַבְּצֵנוּ וְהַצִּילֵנוּ מִן הַגּוֹיִם
לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ לְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ: בָּרוּךְ
יהוה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם וַיֹּאמְרוּ כָל
הָעָם אָמֵן וְהַלֵּל לַיהוה *): רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ
לַהֲדֹם רַגְלָיו קָדוֹשׁ הוּא: רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ
לְהַר קָדְשׁוֹ כִּי קָדוֹשׁ יְיָ אֱלֹהֵינוּ: *)וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר
עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל
חֲמָתוֹ: אַתָּה יְיָ לֹא תִכְלָא רַחֲמֶיךָ מִמֶּנִּי חַסְדְּךָ וַאֲמִתְּךָ
תָּמִיד יִצְּרוּנִי: זְכֹר רַחֲמֶיךָ יְיָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה:
תְּנוּ עֹז לֵאלֹהִים עַל יִשְׂרָאֵל גַּאֲוָתוֹ וְעֻזּוֹ בַּשְּׁחָקִים:
נוֹרָא אֱלֹהִים מִמִּקְדָּשֶׁיךָ אֵל יִשְׂרָאֵל הוּא נוֹתֵן עֹז
וְתַעֲצֻמוֹת לָעָם בָּרוּךְ אֱלֹהִים: אֵל נְקָמוֹת יְיָ אֵל
נְקָמוֹת הוֹפִיעַ: הִנָּשֵׂא שׁוֹפֵט הָאָרֶץ הָשֵׁב גְּמוּל עַל
גֵּאִים: לַייָ הַיְשׁוּעָה עַל עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ סֶּלָה: יְיָ צְבָאוֹת

*) ע"כ לפני תפלת מנחה

*) פסוק והוא רחום א"א בשבת ויו"ט [וי"א דמותר. עמ"ג ס' רס"ז. וכ"ה בסידור רע"ג ז"ל]

כי שם יום אל יום נקמה הוא לה': כי כל אלהי העמים אלילים. הבל וריק. ואע"פ שהרי הם עובדים לצבא השמים שהם גדולים ונוראים על התחתונים ויש להם צורך ממשלה עליהם. גם השי"ת חלק אותם להם ואיך יקראו אלילים כלא וכאפס. לזה אמר. וה' שמים עשה. ומאחר שהוא עשאם. כולם עבדים משרתים רצים בשליחותו לכל אשר יצוה על פני תבל ארצה. ואין להם כח ואילות מעצמם. כי אם כפי השפע שמקבלים לערך המופקדים תחת ידם. ואם יסתיר פניו מהם היו כלא היו. לכן יכירו שכל כי ה' הוא אלהי האלהים ונורא על כולם: וכל משפחות העמים יתנו לאדון הכל כבוד ועוז: אף תכון. בקבלת האומות עול מלכות שמים. ויתוקן העולם בכללו: בל תמוט. עוד כאשר מוט התמוטטה ארץ מכובד פשעה: הודו לה'. עמש"ל בשיר ציון: ואמרו הושיענו וקבצנו. תפלה תמידית על קבוץ גליות: מן העולם. הזה: עד העולם. הבא: לעד בלי הפסק. מכאן ואילך פסוקים נפרדים מלוקטים א' הנה וא' הנה: כל חמתו. מאומה מחמתו. כמו ולרש אין כל. לא תעשה כל מלאכה. שום מלאכה: לא תכלא. לא תמנע: חסדך ואמתך. חסד של אמת הוא. שאינך מצפה לתשלום שכר. פי"ל חסדך ואמתך וגו'. פי"ד חסד ואמת אל יעזבך. מן המקלל שלא יהא נעזב

מאומה חסד אלהים והשכיל באמתו. כי הם. ילדותי. ימצרוני: תנו עוז לאלהים. תנו הגדולה שעליה. ודעו כי לא בחרבם ירשו ארץ האומות. וזרועם לא הושיעה למו. כי יד ה' עשתה זאת. גם תוסיפו כח בתפלה של מעלה להשפיע הטוב (כמש"ל בהקדמה באריכה): על ישראל גאותו. שעמדו במסתן פלס כגבורי כח עושי דברו. על כן הוא יתב' מתפאר בהם וכו': וכמש"ל שם: ממקדשיך. מקדשו שבמטה מכוון כנגד שלמעלה. שם שכן הכבוד עושה נוראות ונפלאות: נקמות. ליצנים. הושיע. בכח ישראל: הופיע. הגלה:

וּמִכָּל מְגוּרוֹתַי הִצִּילָנִי: הִבִּיטוּ אֵלָיו וְנָהָרוּ וּפְנֵיהֶם אַל יֶחְפָּרוּ: זֶה עָנִי קָרָא וַיְיָ שָׁמֵעַ. וּמִכָּל צָרוֹתָיו הוֹשִׁיעוֹ: חֹנֶה מַלְאַךְ יְיָ סָבִיב לִירֵאָיו וַיְחַלְּצֵם: טַעֲמוּ וּרְאוּ כִּי טוֹב יְיָ. אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר יֶחֱסֶה בּוֹ: יְראוּ אֶת יְיָ קְדֹשָׁיו. כִּי אֵין מַחְסוֹר לִירֵאָיו: כְּפִירִים רָשׁוּ וְרָעֵבוּ. וְדֹרְשֵׁי יְיָ לֹא יַחְסְרוּ כָל טוֹב: לְכוּ בָנִים שִׁמְעוּ לִי. יִרְאַת יְיָ אֲלַמֶּדְכֶם: מִי הָאִישׁ הֶחָפֵץ חַיִּים אֹהֵב יָמִים לִרְאוֹת טוֹב: נְצֹר לְשׁוֹנְךָ מֵרָע. וּשְׂפָתֶיךָ מִדַּבֵּר מִרְמָה: סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה טוֹב. בַּקֵּשׁ שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ: עֵינֵי יְיָ אֶל צַדִּיקִים וְאָזְנָיו אֶל שַׁוְעָתָם: פְּנֵי יְיָ בְּעֹשֵׂי רָע. לְהַכְרִית מֵאֶרֶץ זִכְרָם: צָעֲקוּ וַיְיָ שָׁמֵעַ. וּמִכָּל צָרוֹתָם הִצִּילָם: קָרוֹב יְיָ לְנִשְׁבְּרֵי לֵב. וְאֶת דַּכְּאֵי רוּחַ יוֹשִׁיעַ: רַבּוֹת רָעוֹת צַדִּיק. וּמִכֻּלָּם יַצִּילֶנּוּ יְיָ: שֹׁמֵר כָּל עַצְמוֹתָיו. אַחַת מֵהֵנָּה לֹא נִשְׁבָּרָה: תְּמוֹתֵת רָשָׁע רָעָה. וְשֹׂנְאֵי צַדִּיק יֶאְשָׁמוּ: פּוֹדֶה יְיָ נֶפֶשׁ עֲבָדָיו. וְלֹא יֶאְשְׁמוּ כָּל הַחוֹסִים בּוֹ:

מגוים. נגפים: מגורותי. כמו ויגר מואב. לשון פחד. ולשון רבים על א׳ וכיוצא בו. מגורה אחת. שבשבתו היה כפסע בינו ובין המות כמה פעמים: ונהרו. כענין ונהרו אל טוב ה׳. ענין הקוה. או הוא מלשון נהורא בארמי: אל יחפרו. דאיל בושה. הפך ונהרו כי לב שמח ייטיב גהה: זה עני. כמוני היום: שמע. עבר. ובא בא"ר. בעבור ההגנה: טעמו. הבינו בדעת ובהשכל: יראו. מלא אי"ה. היו"ד בשו"א והאלף נח. הוי יראים. הראוי יראו. כמו קראו. ובא משונה. שלא יתערב עם יראו צדיקים [שהוא ל׳ ראיה]: כפירים. כופרים. ב"א הדומים לכפירים בחוזק האוהם למלא מעונתם טריפה: רשו ורעבו. כי אין לא בידם טובם. והמה כלבים לא ידעו שבעה: לא יחסרו כל טוב. איזה עשיר השמח בחלקו. שמגע בוראו לתם חקו. לא יחר לו במלאת ספקו: נצור. אם ישובון מאון יגילם. כענין אם הרגם ודרשוהו. ופנה להם ישובו לעשות רע וגו׳ וישובו ויעקוק וגו׳: רבות. הם רעותיו של צדיק נכונו. אבל לא יכלו לו לכלותו: עצמותיו. יסודות הגוף הם: תמותת רשע רעה. אחת שבאה עליו תמותהו. כרשעו ידחה יפול ולא יקום. הפך רבות רעות הצדיק שלא ישלטו בו. שבע יפול וקם: ושונאי צדיק. שגרמו לו הרעות והיו בעוכריו אע"פ שכך נגזר על הצדיק יסורין ונסיונות לטובתו. וגם רשע ליום רעה כלי זעמו של הקב"ה הוא אין להם התגלות לאמר הלכים עזבו ובשליחות הקב"ה הם באים להרע. כי מ"מ לא ינקו מוכרי צדיק אשר עזרו לרעה. והשיב ה׳ רעתם בראשם: יאשמו. יתחייבו בנפשם. אבל לא יתחייבו בדין: כל החוסים בו. כי יפדה נפשם מעבור בשחה. ולעונם יסלח:

מזמור זה. לפי שכתוב בו שבעתו בבוקר חסדך שהוא בוקר של עוה"ב יום שכולו שבת. לכך אומרים אותו בשבת:

צ תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲדֹנָי מָעוֹן אַתָּה הָיִיתָ לָּנוּ בְּדֹר וָדֹר: בְּטֶרֶם הָרִים יֻלָּדוּ וַתְּחוֹלֵל אֶרֶץ וְתֵבֵל וּמֵעוֹלָם עַד עוֹלָם אַתָּה אֵל: תָּשֵׁב אֱנוֹשׁ עַד דַּכָּא וַתֹּאמֶר שׁוּבוּ בְנֵי אָדָם: כִּי אֶלֶף שָׁנִים בְּעֵינֶיךָ

מעון. מקום ומחסה. הקב"ה הוא מקומו של עולם: בטרם. האלק הגדריי (הגראה כנולד ויוצא מבטן אמו) מהעולם נברא. ובטרם תחולל (הוא ענין בריאה. או גם הוא מענין לידה) ארץ. הוא חלק המדברי: ותבל. החלק המיושב: ומעולם. העליון עד התחתון. או מעוה"ז עד עוה"ב: אתה אל. תקיף ובעל היכולת בערך אחד. קודם הבריאה לא היית בחור. וכלותה לא תשוב זקן תם כח. אבל בן אדם אינו כן. עם היותו יציר כפיך גבר ממעך ורואי שידמה הענף לשרשו. השיבהו אנוש במכאובים וחלאים עד שיהיה מדוכא ביסורין. מה גם בימי הזקנה. ימים אשר אין בהם חפץ: ותאמר שובו בני אדם. אל הארץ אשר ממנה לוקחתם. או יאמר. שובו מדרכיכם הרעים. כי לסבה זו נמצאו היסורין

כְּיוֹם אֶתְמוֹל כִּי יַעֲבֹר וְאַשְׁמוּרָה בַלָּיְלָה: זְרַמְתָּם שֵׁנָה יִהְיוּ בַּבֹּקֶר כֶּחָצִיר יַחֲלֹף: בַּבֹּקֶר יָצִיץ וְחָלָף לָעֶרֶב יְמוֹלֵל וְיָבֵשׁ: כִּי כָלִינוּ בְאַפֶּךָ וּבַחֲמָתְךָ נִבְהָלְנוּ: שַׁתָּה שת כ׳ עֲוֹנֹתֵינוּ לְנֶגְדֶּךָ עֲלֻמֵנוּ לִמְאוֹר פָּנֶיךָ: כִּי כָל יָמֵינוּ פָּנוּ בְעֶבְרָתֶךָ כִּלִּינוּ שָׁנֵינוּ כְמוֹ הֶגֶה: יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה וְאִם בִּגְבוּרֹת שְׁמוֹנִים שָׁנָה וְרָהְבָּם עָמָל וָאָוֶן כִּי גָז חִישׁ וַנָּעֻפָה: מִי יוֹדֵעַ עֹז אַפֶּךָ וּכְיִרְאָתְךָ עֶבְרָתֶךָ: לִמְנוֹת יָמֵינוּ כֵּן הוֹדַע וְנָבִא לְבַב חָכְמָה: שׁוּבָה יְיָ עַד מָתָי וְהִנָּחֵם עַל עֲבָדֶיךָ: שַׂבְּעֵנוּ בַבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וּנְרַנְּנָה וְנִשְׂמְחָה בְּכָל יָמֵינוּ: שַׂמְּחֵנוּ כִּימוֹת עִנִּיתָנוּ שְׁנוֹת רָאִינוּ רָעָה: יֵרָאֶה אֶל עֲבָדֶיךָ פָעֳלֶךָ וַהֲדָרְךָ עַל בְּנֵיהֶם: וִיהִי

להבין אדם מעשה. כי במעשה אליאם מאורך: כי אלף שנים. לו חיים. אלא כיום אתמול של אדה"ר הם בעיניך: ואשמורה. ירצה. עם מעט מהלילה. להשלים אלף. שהרי חיי אדה"ר תתק"ל ונחשב לו ליום אחד. ע"כ אין חייו חשובים כלום: זרמתם. שטפתם והספתם לאותן שני הדורות הראשונים והבאתם לימים מועטים שאינם אלא כשינה ותמהה. שהי הדורות קצובים על שבעים שנה הנחשבים לשינה רעשה. כענין שכתוב. בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים. שנאמר על גלות בבל: בבוקר כחציר יחלף. דומה לחציר הנחלף מהר. ככה חיי האדם. כשעור שינה וכחלום לעת בוקר. שחלש והלך לו ואין מהשינה והחלום כלום בהקיץ בבוקר. כן הנולדים בלילה חלפו בבוקר. ואם בבוקר יציץ ויוצא פרחו: לערב ימולל. יכרת. או יאמר זרמתם. על דור המבול ששטפו בזרם מים ויהיו שנת שלום: בבוקר. של אלף שנים לבריאה. יציץ ויפרחו. לעת ערב. הוא שעה אחר חצות היום. נקרא בין הערבים. והנה באלה. שכן היה המבול באלף תרנ"ו: כי כלינו. קל עומד [הכ' בקמץ גדול. והל' דגש] ירצה אף הכל כל אדם וגו'. אף כי אנחנו בגלות. כלים ונבהלים באף ובחמה: שתה עונותינו לנגדך. תמיד, להענישנו עליהם: עלומנו. הנעלמות השגיאות: למאור פניך. הם. אין דבר נסתר מנגד עיניך: כי כל ימינו פנו בעברתך. מזה נתאמת המשפט הקודם. כי למה יקצוף האלהים על לא דבר וימאס יגיע כפיו. ודאי לא עביד קב"ה דינא בלא דינא: כלינו. מהכבד [הכ' בחירק והל' דגוש] והוא יוצא. כלומר אנחנו הגורמים הכליון: שנינו. משנה לקצון שנים: הגה. דבור פה והבל היוצא: שנותינו. מקבוץ נקבה. שמת ימין: בהם. בעונותינו ועלומנו אלה: שבעים. על בני הגלות הוא אומר. אף אם ירצה ה' תוסיף ימים: ואם בגבורות. ואם באו בגבורות הטבע. יהיו שמונים. ואם ירבו עוד ימי חייהם אינם באים בחשבון. כי נקראין ימי הרעה. ככה הוא ע"פ הרוב. מהמה שרהבם (כמו רובם וגדלם והוקם) עמל ואון. לכן. גז. עבר. חיש. מהר. הרהב החוזק והכח: ונעופה. כמו התעיף עיניך בו: מי יודע עוז אפך. עד היכן מגיע. כדי להשמר ממנו. כי אין צדיק בארץ אשר יחטא: וכיראתך כל שיראתך יותר. כן עברתך יתרה עליו לדקדק עמו כחוט השערה. [כר' חיא בר אבין. תענית ח יבמות קכא] כמ"ש וסביביו נשערה: למנות ימינו. במנין מועט כזה: כן הודע. למען לא נאבדם. ולא ילכו בהבל הזמן יקר המציאות: ונבא (ונבא חסר. בבית תפלה שגה בו. דהוא לי' הבאה) לבב חכמה. עלינו להביא לבב חכמה. מה שיעשה הזמן יעשה השכל. וקונה לב אוהב נפשו. או יאמר. כי הן ימינו ימי מספר כמנין כ"ן. גם כן הודע. כמו ויודע בהם אנשי סוכות. למען נביא לבב חכמה. כי אינה נקנית אלא ע"י יסורין כנודע. ולהפך רוב השלוה. גורם השמן לב העם: שובה ה'. מחרון אפך: והנחם. על הרעה: בבוקר. של גאולה: ונרננה. אז: ונשמחה בכל ימינו. אלה שעברו בעברה וצרה. כי גם זו לטובה. וריוח גדול יצא לנו מהם: שמחנו כימות עניתנו. כשתשמחנו כימים שעניתנו. והחשוב יום לשנה. שהרי מצינו כזאת בדור המדבר שנחשב יום לשנה. ומדה טובה מרובה על אחת כמה וכמה. לכן לפחות שמחנו כאותן ימים רעים שיהיו נחשבים לשנים. שכן ימי הצער חשובים רבים. והפך ימי הטובה שהם כימים אחדים. לפיכך החשוב אותם כשנות ראינו רעה. מעתה גם והשוב כמה יהיו שנות הטובה כי לא יהיה להם חקר ומספר. על כן בודאי רננה ושמחה כפולה תהיה לנו בכל ימי הצער. או יאמר ונרננה. על ימי הגלות. כי מעתה אין לנו להתלונן על צרותינו. מאחר שסבר כזה וטובה רבה סוף בעקבה. לכן בדין שנרננה ונשמחה בכל ימינו. גם בהיותינו עתה בצער ובצרה גדולה. כשנבים אל אחרית טוב. שיוצא ממנו טובה שאין למעלה הימנה: פעלך. פועל ישועות בקרב הארץ: על בניהם. אבות על בנים יתגלה:

ויהי

וּמִכָּל מְגוּרוֹתַי הִצִּילָנִי: הִבִּיטוּ אֵלָיו וְנָהָרוּ וּפְנֵיהֶם אַל יֶחְפָּרוּ: זֶה עָנִי קָרָא וַיָי שָׁמֵעַ. וּמִכָּל צָרוֹתָיו הוֹשִׁיעוֹ: חֹנֶה מַלְאַךְ יְיָ סָבִיב לִירֵאָיו וַיְחַלְּצֵם: טַעֲמוּ וּרְאוּ כִּי טוֹב יְיָ. אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר יֶחֱסֶה בּוֹ: יְראוּ אֶת יְיָ קְדשָׁיו. כִּי אֵין מַחְסוֹר לִירֵאָיו: כְּפִירִים רָשׁוּ וְרָעֵבוּ. וְדוֹרְשֵׁי יְיָ לֹא יַחְסְרוּ כָל טוֹב: לְכוּ בָנִים שִׁמְעוּ לִי. יִרְאַת יְיָ אֲלַמֶּדְכֶם: מִי הָאִישׁ הֶחָפֵץ חַיִּים אֹהֵב יָמִים לִרְאוֹת טוֹב: נְצֹר לְשׁוֹנְךָ מֵרָע. וּשְׂפָתֶיךָ מִדַּבֵּר מִרְמָה: סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה טוֹב. בַּקֵּשׁ שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ: עֵינֵי יְיָ אֶל צַדִּיקִים וְאָזְנָיו אֶל שַׁוְעָתָם: פְּנֵי יְיָ בְּעֹשֵׂי רָע. לְהַכְרִית מֵאֶרֶץ זִכְרָם: צָעֲקוּ וַיָי שָׁמֵעַ. וּמִכָּל צָרוֹתָם הִצִּילָם: קָרוֹב יְיָ לְנִשְׁבְּרֵי לֵב. וְאֶת דַּכְּאֵי רוּחַ יוֹשִׁיעַ: רַבּוֹת רָעוֹת צַדִּיק. וּמִכֻּלָּם יַצִּילֶנּוּ יְיָ: שֹׁמֵר כָּל עַצְמוֹתָיו. אַחַת מֵהֵנָּה לֹא נִשְׁבָּרָה: תְּמוֹתֵת רָשָׁע רָעָה. וְשֹׂנְאֵי צַדִּיק יֶאְשָׁמוּ: פּוֹדֶה יְיָ נֶפֶשׁ עֲבָדָיו. וְלֹא יֶאְשְׁמוּ כָּל הַחוֹסִים בּוֹ:

פנוים. נכספים: מגורותי. כמו ויגר מואב. לשון פחד. ולשון רבים על זה וכיוצא בה. מגורה אחת. שבשבתו היה כפשע בינו ובין המות כמה פעמים: ונהרו. כענין ונהרו אל טוב ה'. ענין הקוה. או הוא מלשון נהורא בארמי: אל יחפרו. דאול בושה. הפך ונהרו כי לב שמח ייטיב גהה: זה עני. כמוני היום: שמע. עבר. וכן בא"ר. במעבור ההוגה: טעמו. הבינו בדעה ובהשכל: יראו. מלה זרה. היו"ד בשו"א והאל"ף נחה. היו יראים. הראוי. יראו. כמו קראו. וכן משוגה. שלא יתערב עם יראו לדיקים [שהוא ל' ראיה]: כפירים. כופרים. ב"א הדומים לכפירים בחוזק האותם למלא מעונותם טריפה: רשו ורעבו. כי אין לא בידם טובם. והמה כלבים לא ידעו שבעה: לא יחסרו כל טוב. שיהא עשיר השמח בחלקו. שהגיע גורלו לחם חקו. לא יחר לו במלאת ספקו: לכו. אם ישובון מאון יצילם. כענין אם הרגם ודרשוהו. וכמו להם ישובו לעשות רע וגו' וישובו ויאנקוך וגו': רבות. הם רעותיו של צדיק לנסותו. אבל לא יכלו לו לכלותו: עצמותיו. יסודות הגוף הם: תמותת רשע רעה. אחת שבאה עליו תמותהו. ברעתו ידחה יפול ולא יקום. הפך רבות רעות הצדיק שלא ישלטו בו. שבע יפול וקם: ושונאי צדיק. שגרמו לו הרעות והיו בעוכריו אע"פ שכך גוזר על הצדיק יסורין ונסיונות לטובתו. וגם רשע ליום רעה כלי זעמו של הקב"ה הוא אין להם התנצלות לאמר אלהים עזבו ובשליחות הקב"ה הם באים להרע. כי מ"מ לא ינקו צוררי צדיק אשר עזרו לרעה. והשיב ה' רעתם בראשם: יאשמו. יתחייבו בנפשם. אבל לא יתחייבו בדין: כל החוסים בו. כי יפדה נפשם מעבור בשאול. ולעונש ישלה:

מזמור זה. לפי שכתוב בו שבענו בבוקר חסדך שהוא בוקר של עוה"ב יום שכולו שבת. לכך אומרים אותו בשבת:

צ תְּפִלָּה לְמשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲדֹנָי מָעוֹן אַתָּה הָיִיתָ לָּנוּ בְּדֹר וָדֹר: בְּטֶרֶם הָרִים יֻלָּדוּ וַתְּחוֹלֵל אֶרֶץ וְתֵבֵל וּמֵעוֹלָם עַד עוֹלָם אַתָּה אֵל: תָּשֵׁב אֱנוֹשׁ עַד דַּכָּא וַתֹּאמֶר שׁוּבוּ בְנֵי אָדָם: כִּי אֶלֶף שָׁנִים בְּעֵינֶיךָ

מעון. מקום ומחסה. הקב"ה הוא מקומו של עולם: בטרם. החלק ההררי (הבריאה כנולד ויוצא מבטן אמו) מהעולם נברא. ובטרם תחולל (הוא ענין בריאה. או גם הוא מענין לידה) ארץ. היא החלק המדברי: ותבל. החלק המיושב: ומעולם. העליון עד התחתון. או מעוה"ז עד עוה"ב: אתה אל. תקיף ובעל היכולת בערך אחד. קודם הבריאה לא היית בחור. וככלותה לא תשוב זקן תש כח. אבל בן אדם אינו כן. עם היותו יציר כפיך נגזר ממעך ורצוי שידמה הענף לשרשו. תשיבהו אנוש במכאובים והתלאים עד שיהיה מדוכא ביסורין. מה גם בימי הזקנה. ימים אשר אין בהם חפץ: ותאמר שובו בני אדם. אל הארץ אשר ממנה לוקחתם. או יאמר. שובו מדרכיכם הרעים. כי לסבת זה נמצאו היסורין להשיב

כיום אתמול כי יעבר ואשמורה בלילה: זרמתם שנה
יהיו בבקר כחציר יחלף: בבקר יציץ וחלף לערב
ימולל ויבש: כי כלינו באפך ובחמתך נבהלנו:
שתה שת כ' עונותינו לנגדך עלמנו למאור פניך: כי
כל ימינו פנו בעברתך כלינו שנינו כמו הגה:
ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים
שנה ורהבם עמל ואון כי גז חיש ונעפה: מי יודע
עז אפך וכיראתך עברתך: למנות ימינו כן הודע
ונבא לבב חכמה: שובה יי עד מתי והנחם על
עבדיך: שבענו בבקר חסדך ונרננה ונשמחה בכל
ימינו: שמחנו כימות עניתנו שנות ראינו רעה:
יראה אל עבדיך פעלך והדרך על בניהם: ויהי

לבעיני אדם מעטה. אלף במעטה אליהם מאלך: כי אלף שנים: לו חיה. הלא כיום אתמול של אדה"ר הם בעיניך: ואשמורה. ירלה. עם מעט מהלילה. להשלים אלף. שהרי חיה תתק"ל והשאר לו ליום שלם. ע"כ אין חייו הטובים כלום: זרמתם. שטפתם והספתם לאותן שני דורות ראשונים והבאתם לימים מועטים שאינם אלא כשינה ותנומה. ששני הדורות קטנים על שבעים שנה כהשכבים לשינה רשעה. כענין שכתוב. בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים. שנאמר על גלות בבל: בבוקר כחציר יחלוף. נדמה לחציר הרי"ף מהר. ככה חיי האדם. כמטר שיחה והאלום לעת בוקר. שתלו והצלו למו ואין מתסיימה והאלום כלום בהקין בבוקר. כן הנולדים בלילה חלפו בבוקר. ואם בבוקר ילין אין ויוצא פרחו: לערב ימולל. יכרת. או יאמר זרמתם. על דור המבול ששטפו בזרם מים ויבש שנה עולם: בבוקר. של אלף שנים לבריאה. יציץ ויפרחו. לעת ערב. הוא שעה. אחר חצות היום. נקרא בין הערבים. והגה בלהה. שכן היה המבול באלף תרנ"ו: כי כלינו. קל עומד [הכ' בקמץ גדול. והל' רפה] ירלה אך הבל כל אדם מב. אף כי אנחנו בגלות. כלים ונבהלים באף ובחמה: שתה עונותינו לנגדך. תמיד, להעניש עליהם: עלומנו. הנעלמות השגיאות: למאור פניך. הם. אין דבר נסתר מנגד עיניך: כי כל ימינו פנו בעברתך. מזה נתאמת המספר הקודם. כי למה יקצוף האלהים על לא דבר וימאס יגיע כפיו. ודאי לא עביד קב"ה דינא בלא דינא: כלינו. מהכבד [הכ' בחירק והל' דגוש] והוא יוצא. כלומר אנחנו הגורמים הכלין: שנינו. מבונה לקבוץ שנים: הגה. דבור פה והבל היוצא: שנותינו. מקבוץ נקבה. שמש ימין: בהם. בעוונותינו ובלומנו אלה: שבעים. על בני הגלות הוא אומר. אף אם ירצה ה' תוסיף ימים: ואם בגבורות. ואם באו בגבורות הטבע. יהיו שמונים. ואם ירבו עוד ימי חייהם אינם באים בחשבון. כי נקראין ימי הרעה. ככה הוא ע"פ הרוב. מחמת שרהבם (כמו רובם וגדלם והוקם) עמל ואון. לכן. גז. עבר. חיש. מהר. הרהב החוזק והכה: ונעופה. כמו התעיף עיניך בו: מי יודע עוז אפך. עד היכן מגיע. כדי להשמר ממנו. כי אין לדיק בארץ שלא יחטא: וכיראתך כל שיראתך יותר. כן עברתך יתרה עליו לדקדק עמו כחוט השערה. [הכ' חיים בר אבין. תענית ח יבמות קכא] כמ"ש וסביביו נשערה: למנות ימינו. במנין מועט כזה: כן הודע. למען לא נאבדם. ולא ילכו בהבל האמן יקר המליאות: ונבא (ונבא חסר. בבית תפלה שנה בו. דהוא ל' הבאה) לבב חכמה. עלינו להביא לבב חכמה. מה שיעשה האמן יעשה השכל. וקונה לב אוהב נפשו. או יאמר. כי סו ימינו ימי מספר כמנין כ"ן. גם כל דיבורין. זהו הודע. כמו ויודע בהם אנשי סוכות. סוף סוף הכל לטובה. למען נביא לבב חכמה. כי אינה נקנית אלא ע"י יסורין כנודע. ולהפך רוב השלוה. גורם השמן לב העם: שובה ה'. מחרון אפך: והנחם. על הרעה: בבוקר. של גאולה: ונרננה. אז: ונשמחה בכל ימינו. אלה שפנו בעברה וצרה. כי גם זו לטובה. ורווח גדול יצא לנו מהם: שמחנו כימות עניתנו. כשתשמחנו כימים שעניתנו. ותחשוב יום לשנה. שהרי מצינו כזאת בדור המדבר שנחשב יום לשנה. ומדה טובה מרובה על אחת כמה וכמה. לכן לפחות שמחנו כאותן ימים רעים שיהיו נחשבים לשנים. שכן ימי הצער הטובים רבים. הפך ימי הטובה שהם כימים אחדים. לפיכך תחשוב אותם כשנות ראינו רעה. משתה לא והטוב כמה יהיו שנות הטובה כי לא יהיה להם חקר ומספר. על כן בודאי רננה ושמחה כפולה תהיה לנו בכל ימי הצער. או יאמר ונרננה. על ימי הגלות. כי מעתה אין לנו להתלונן על צרותינו. מאחר שסכר כזה וטובה רבה צפון בעקבה. לכן בדין שנרננה ונשמחה בכל ימינו. גם בהיותינו עתה בצער ובצרה גדולה. כשנגיע אל הקלים שעין. שיוצא ממנו טובה שאין למעלה הימנה: פעלך. פועל ישועות בקרב הארץ: על בניהם. אבות על בנים יתודו.

ויהי נועם. תפלה שהתפלל משה שתשרה שכינה עלינו והאל יתברך יעזור וישלים ברכה במעשה ידינו: אחז"ל. שיתבונן ויעמוד על מכונו:

נֹעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנֵהוּ:

שאנה לשון בקשה[פ"ד ליור. מהמרובע [הוא] פעל מד' אותיות שהפ' תמיד בהולם מוסף וי"ו ול' כפול (כמו מק שמים] וכן טוננו. עם הכנוי שב אל המעשה והכפל להזק הענין וזה פשוטו אמנם הרשכ"ל יתן טעם הכ"פ והפי"ו. כי כן הסדר בהכרח והם עלינו תהלה בודאי:

יושב בסתר קרא שיר של פגעים בפ"ק דשבועות. שהוא מעביר רוח הטומאה ומזיקין. ועם שהכתוב בדירך תרומה וכהמה מקומות שבכניסה שבת מהעברים ומסתאריב בגוקבת תהומה רבה (בתהומת הכיבנו בשבת) ע"כ נ"ל דוקא כשיתאל שאומרים בבת כהלכתה. משא"כ בחלוק הכרים כראוי אז הדרכה מתגברים בליל ש"ק. לפי שהוא טעם שליטתן כמ"ש חז"ל בפ' ערבי פסחים. וביחוד מאמר שמהדרין אחריהם לבטלם ולסלקם באותה השעה. לכן כשמוצאין כמה לכאוה מסתפטין יותר כמ"ש בס"ד באורך במקומו) וצריך שמירה מעולה. לכן הקדימו זה כמונמור בשחרית. לספר כאויר טעם:

צא יֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן בְּצֵל שַׁדַּי יִתְלוֹנָן: אֹמַר לַיְיָ מַחְסִי וּמְצוּדָתִי אֱלֹהַי אֶבְטַח בּוֹ: כִּי הוּא יַצִּילְךָ מִפַּח יָקוּשׁ מִדֶּבֶר הַוּוֹת: בְּאֶבְרָתוֹ יָסֶךְ לָךְ וְתַחַת כְּנָפָיו תֶּחְסֶה. צִנָּה וְסֹחֵרָה אֲמִתּוֹ: לֹא תִירָא מִפַּחַד לָיְלָה מֵחֵץ יָעוּף יוֹמָם: מִדֶּבֶר בָּאֹפֶל יַהֲלֹךְ מִקֶּטֶב יָשׁוּד צָהֳרָיִם: יִפֹּל מִצִּדְּךָ אֶלֶף וּרְבָבָה מִימִינֶךָ אֵלֶיךָ לֹא יִגָּשׁ: רַק בְּעֵינֶיךָ תַבִּיט וְשִׁלֻּמַת רְשָׁעִים תִּרְאֶה: כִּי אַתָּה יְיָ מַחְסִי עֶלְיוֹן שַׂמְתָּ מְעוֹנֶךָ: לֹא תְאֻנֶּה אֵלֶיךָ רָעָה וְנֶגַע לֹא יִקְרַב בְּאָהֳלֶךָ: כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה לָּךְ לִשְׁמָרְךָ בְּכָל דְּרָכֶיךָ: עַל כַּפַּיִם יִשָּׂאוּנְךָ פֶּן תִּגֹּף בָּאֶבֶן רַגְלֶךָ: עַל שַׁחַל וָפֶתֶן תִּדְרֹךְ תִּרְמֹס כְּפִיר וְתַנִּין: כִּי בִי חָשַׁק וַאֲפַלְּטֵהוּ אֲשַׂגְּבֵהוּ כִּי יָדַע שְׁמִי: יִקְרָאֵנִי וְאֶעֱנֵהוּ עִמּוֹ אָנֹכִי בְצָרָה אֲחַלְּצֵהוּ וַאֲכַבְּדֵהוּ:

יושב בסתר עליון המשורר אומר לעובד השם. שמפני אתה היושב בסתרו של עליון (כי מלת בסתר סמוכה כמו בצל כדרך הכתוב להכפיל המלי' במלות שונות. ה', אם יש סודות עמוקות בכל כפל לשון. מ"מ הפשט לא יופשט) ותסר בצלו שתלונן: אומר לך: לה'. על ה'. כמו אמרי לי אחי הוא: מחסי ומצודתי. חזק. והוא אלהי שאבטח בו. אני נסיתיו וערב אני לך בדבר: כי הוא יצילך. אם תבטח בו כמו שהצילני: מפח יקוש. ממכמר הצייד החיות ועופות: מדבר. הוה כהוות: באברתו כנף חזק מלשון אביר יעקב לפיכך אמי' אתה בלבד תספיק להגן עליך מפגעי הזמן. ונס תחת ב' כנפיו תחסה. וי"ל שזה תגמי. ירצה. ובתגמי שהוא הוסה להסתר תחת כנפיו: צנה מגן: וסוחרה תרים המקפת אדם מסביב. שיש אמתו השמירה בו בהמה אז לא תירא מפחד מזיקין המצויין בלילה: מחץ יעוף עד העף כחן: מדבר באופל. כנגד מסתת המופלג: מקטב מכרת ישוד בצהרים הבא מחום זר: יפול ישכן המזיק ושלוחיו הרבים. מלך (לא יפלו הרוגי בפה הדבר ואף אם ירצו) לך אליך לא יגש לגרע: רק בעיניך תביט. משפט ה' ברשעים שיכרתו למען ישולם להם כפעלם ואתה בשלום: כי אתה החסיד: ה'. שהוא מחסי ועליון: שמת מעונך מבטחך. לפיכך לא תאונה. לא תקרה כמו אנה לידו: באהלך ממנה כל הקרוי באותו השמר: מלאכיו שלוחי השגחתו: לך. עליך ובעבורך: ישמרך תהיה כל כך מעולה שתראה עצמך כאילו המלאכים ישאוך על כפיהם שלא תעמיד רגלך על הארץ. פן תגף באבן: שחל האריה הגדול: ופתן הנחש הקטן הרע: תדרוך תרמוס. ולא יזיקוך כדרך והיה השדה השלמה לך: כפיר. ארי הקטן משחל וגדול מגור: והתנין הוא הנחש בעל סנפירין כדג. והוא גדל ביס ונקרא קראקדי"ל בלע"ז. וחכר ד' כנגד ד' מלכיות והרון [הוא אדום] נקרא ראשון [ויצא הראשון אדמוני. זכר ויקרא נו] לכך נרמז בר"ת ברהם [על שחל ופתן ר"ת עשו]: כי בי חשק. דברי האל למלאכיו עבדי זה שם חשקו בי. ובדין הוא שאפלטהו מכל צרה. ויען כי ידע שמי הכיר שמי וכחי. לכן שם בי מבטחו. פי"ל ידע נודיע ע"ד עתה ידעתי. ודרך האמת שמטמו יחד שמי כענין ידע את חוה. כמ"ש בס"ד בהקדמה בארוכה. וזהו הפירוש הברור לפי פשוטו ומשמעותו הנגלית ונסתרת לדקו יחדיו דרך הקודש יקרא לה: יקראני בכל עת שיקראני. מיד אענהו: עמו אנכי בצרה. שלא יוכל לקראני בה. מפני כבדה וחזקה או מחמת המציק: ואחלצהו מהצרה מכל מקום: ואכבדהו. בהצלה זאת.

אֹרֶךְ יָמִים אַשְׂבִּיעֵהוּ וְאַרְאֵהוּ בִּישׁוּעָתִי: אורך ימים וכו' כי יתמהו בני אדם איך נגאל ויהיה מכובד בימיהם

[תש]ועתו מופגה. כענין שאירע לדניאל וחבריו: אורך ימים אשביעהו. בעוה"ז: ואראהו. בישע אלהים לעוה"ב. שתהא [נ]פשו שבעת.. או יאמר. אם ימות החסיד בנעות. עוד יהיה בתחית המתים וישבע ימים ויראה בישועה הקרובה לבוא:

[ה]אגור [הגוזמה קל"ו] מוסיף לומר כאן מזמורא יתמא [מזמור שירו. שלא הוזכר שם אומרו. ע"ג כד] והספרדים מוסיפין עוד. מזמורים הרא הרא ושמיה:

[ב) מזמור הנמשך. ממנו מתחיל כלל הגדול. [על המלאכים שישראל בשבת דומין להם. שעוסקים רק בשבחי ה'] [ה]דין הוא לאומרו בשבת וי"ט. בהיותו מדבר מנסי ה' ונפלאותיו. [מז]מורים חידוש העולם ויכולת הש"י וממשלתו [והשגחתו. ומדבר מהיצירה שהוא חידוש העולם] ושבת וי"ט נתייחדו להורות על זה [ומגודל כח הש"י שמבואר במזמור זה. יתאכב לשמות באלוהות יתב'. ולומר עד בהמה (ונקלת ספרים כתוב ועד. וטעות) ארצם נחלת. ונקלת כתוב לנחלה. וטעות (של"ס)]:

[הַ]לְלוּיָהּ ׀ הַלְלוּ אֶת שֵׁם יְיָ הַלְלוּ עַבְדֵי יְיָ: שֶׁעֹמְדִים בְּבֵית יְיָ בְּחַצְרוֹת בֵּית אֱלֹהֵינוּ: הַלְלוּיָהּ [כִּ]י טוֹב יְיָ זַמְּרוּ לִשְׁמוֹ כִּי נָעִים: כִּי יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ [יִ]שְׂרָאֵל לִסְגֻלָּתוֹ: כִּי אֲנִי יָדַעְתִּי כִּי גָדוֹל יְיָ וַאֲדֹנֵינוּ [מִ]כָּל אֱלֹהִים: כֹּל אֲשֶׁר חָפֵץ יְיָ עָשָׂה בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ [בַּ]יַּמִּים וְכָל תְּהֹמוֹת: מַעֲלֶה נְשִׂאִים מִקְצֵה הָאָרֶץ [בְּ]רָקִים לַמָּטָר עָשָׂה מוֹצֵא רוּחַ מֵאוֹצְרוֹתָיו: שֶׁהִכָּה [בְּ]כוֹרֵי מִצְרָיִם מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה: שָׁלַח ׀ אוֹתֹת [וּ]מֹפְתִים בְּתוֹכֵכִי מִצְרָיִם בְּפַרְעֹה וּבְכָל עֲבָדָיו: שֶׁהִכָּה [גּ]וֹיִם רַבִּים וְהָרַג מְלָכִים עֲצוּמִים: לְסִיחוֹן ׀ מֶלֶךְ [הָ]אֱמֹרִי וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן וּלְכֹל מַמְלְכוֹת כְּנָעַן: וְנָתַן [אַ]רְצָם נַחֲלָה נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ: יְיָ שִׁמְךָ לְעוֹלָם יְיָ

הללויה. סוגיא דשמעתא ודעלמא הללויה שתים. הלל שם ושבח. השם קודש הוא במפיק (מסא"ג לדברי ר' מאיר [ירושלמי מגילה פ"א ה"ט] ואעפ"כ לדברי הכל נקרא ברדיפה כמלה א'. לקצר) והוא דברי המשורר לכהנים וללוים המנגנים: את שם. לרבות שמו הההגה: עבדי ה'. חסידי ישראל: שעומדים בבית ה'. אמר כנגד לוים וכהנים שדירתם בבית ה' בלשכותיו: בחצרות. נגד עם ישראל מביאי הקרבנות. שעומדים על גביהן בעזרת ישראל ועזרת נשים שהן חצרות: הללויה. אמרתי לכם: כי טוב. מקור הטוב הוא ומטיב: זמרו לשמו. אמרתי: כי נעים. ערב. לשמו ולזכרו תאות נפש.

[נעים]הוא והוא שמו: כי יעקב. מקרא מסורס. הואיל ואתם בחיריו. עליכם להללו יותר מכל עם. וגם [ת]שמעו יש לו פנים. ירצה. שהרי יעקב כבר בחר לו יה לאלהים. ולא רצה להשתעבד אפילו למלאך. [כע]נין שכתוב אם אין פניך הולכים. ולפיכך ישראל נבחר כמו כן לסגולתו. חמיבה כנגד חמיבה. לכן ראוי [ל]הללוהו: ידעתי. נתברר לי עוצם גדולתו: ואדונינו. גדול: מכל אלהים הם צבא השמים והמלאכים: אלהי [ה]עמים. אשר חלק אותם להם להנהיגם: כל אשר חפץ ה' עשה. זאת היא הראייה והמופת על הקודם שהשי"ת [גדו]ל על כולם שהרי אין להם כח ויכולת לעשות רק מה שהוטבע בם בעת יצירתם ואינם רשאים לשנות תפקידם. [א]ל השי"ת מושל בכולם לפדד מערכותם ולשנות מנהגם הטבעי ככל חפצו: מעלה נשיאים. ענגים המתנשאים [למע]לה: מקצה הארץ היבשה. כי מן הים הם עולים. וככתוב עב קטנה עולה מים זה אחד מנפלאותיו אשר עושה [ה]' בשמים ובארץ בימים שקדם זכרם. שכן כתוב בירמיה י"ד היש בהבלי הגוים מגשימים ואם השמים יתנו [רבי]בים. בטבעם. הלא אתה ה' עשית כל אלה: ברקים. הם אש: למטר עשה. שהם באין עם המטר ואינו [מכ]בה אותם: מוצא. כמו מוציא: רוח. קך דרך הרוח לבוא עם העננים לפני הגשם כענין שכתוב נשיאים ורוח [וגש]ם. וכתיב והשמים התקדרו עבים ורוח: מאוצרותיו. שהרוח אינו נראה לעין. הוא כמו דבר הגנוז באוצר. הנה [ז]ה לקוחה מנפלאותיו התדירות. וכן אמר איוב. עושה גדולות עד אין חקר הנותן מטר וגו'. וא"ת מי יגיד לנו כי ה' [עש]ה אלה. י"ל שכבר נתברר זה ע"י הנביאים. כמו שאמר אליהו. אם יהיו השנים האלה טל ומטר כ"א לפי דברי. [וכן ב]מינו בחסידים. כמ"ש בתלמוד. שהיו מתפללין להש"י ומביאין מטר: שהכה. הוא כנגד כל המכות: שלח אותות [ומופתים. כ]ראיה שנית מופתית לראשונה. מכאן תדע שהוא בורא העולם וכל אשר יחפוץ יעשה בו: בתוככי. היו"ד נוספת: [לסיח]ון ולעוג. שהיו שקולים כנגד כל ממלכות כנען: נחלה. להיותה נחלה. לא כמו שהיתה בידם ארץ גזולה: נחלה [לישר]אל. להם נתנה הארץ לנחלה: ה' שמך לעולם. למען יהא שמך נקרא לעולם. כי שמך נקרא על עירך ועל עמך.

זִכְרְךָ לְדֹר וָדֹר: כִּי יָדִין יְיָ עַמּוֹ וְעַל עֲבָדָיו יִתְנֶחָם: עֲצַבֵּי הַגּוֹיִם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם: פֶּה לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יַאֲזִינוּ אַף אֵין יֶשׁ רוּחַ בְּפִיהֶם: כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר בֹּטֵחַ בָּהֶם: בֵּית יִשְׂרָאֵל בָּרְכוּ אֶת יְיָ בֵּית אַהֲרֹן בָּרְכוּ אֶת יְיָ: בֵּית הַלֵּוִי בָּרְכוּ אֶת יְיָ יִרְאֵי יְיָ בָּרְכוּ אֶת יְיָ: בָּרוּךְ יְיָ מִצִּיּוֹן שֹׁכֵן יְרוּשָׁלָיִם הַלְלוּיָהּ:

שם ה'. לעולם אחד הבא לא נקרא בשמו המיוחד אשר"כ בעוה"ז הוא נעלם ואינו נהגה: זכרך. לא כשהוא נכתב הוא נקרא. והוא לדור ודור בעוה"ז ובעוה"ב הכל כך: כי ידין ה'. דין עמו. אף אם חטאו לו ויצאתם ביד שונאם. עוד ינקום נקמתם בהאמות: ועל עבדיו. השבים אליו: יתנחם. להטיב להם להשיבם על אדמתם ונחלתם. להיות שם ה' נקרא עליהם.

ויתברך זכרו בפיהם לדור ודור: עצבי. האלילים. עצבון הם לעובדיהם. כי לא יושיעום מצרותיהם: כסף וזהב. נעזרים להם. שאין רקבון שולט בהם: מעשה ידי אדם. הבנית נבא השמים שמש וירח ומזלות. שעושין להם צלם דמות אדם או זולתו מהבריות להוריד הרוחניות בצורה שרה מעשיה. לתול השפע על ידיהם לעובדיהם. ולקח המשורר זה כפין תשובה למין הכופר בהשגחה הקודמת. כי ישאל איכה ידע אל וגו'. למה נסיס ה' כלים נדהם בגלותינו כעבור לא יוכל להושיע. ויהי המשיב לזה. הלא יש לך לדעת ולדון ק"ו מעכו"ם. שמאמינים בע"ז שלהם שיש לה כח להרע ולהטיב לעובדיה עם שהם רואים שאין בה ממש. שהרי פה להם ולא ידברו. כי הכל נבטלה. ולא הכירו בכחם ויכלתם כל עיקר. ואעפ"כ אינם מניחים לעבוד הספטה. ובוטחים בה ומקיים ממנה הטוב בתמיד. שאכ"ו אנו שבחנו והכרנו גדולת אלהינו וכחו הנשגב. שהוא שומע ויודע ורואה. אע"פ ששותק לפי שעה ואינו צריך לכלי המעשה. כי השומע אזן הלא ישמע ויוצר עין הלא יביט. מי פעל ועשה קורא הדורות מראש. לא כבשר דבר ועשה כל חפצו. לא כ"ש שנקח ראיה אמתית מהשגבר על השמיד. ולא יהיה אחור לבנו בבטחו פנים ממנו והוא ע"ד ההימיר גוי אלהים והמה לא אלהים. על כן המאמין לא יחוש. אשרי כל חוסי בו ולכן יחסו ה' להגנתכם ועוד הודו ותברכו לו: אף אין יש רוח. בכל פה ואצ"ל הדבר אין בהם: כל. ועל: בית ישראל. היא המלכות. כמה דלא אמר ובית יבנה לך ה'. התחיל מהגדול. ואחריו כסדר. כי המלך אין על גבו אלא ה' אלהיו. זהו שפירש אחריו. ברוך ה' מציון. היא עיר דוד: שוכן ירושלים. בנבתי הכהונה ולוים:

מזמור זה נקרא שיר במעשה. ולאי לאומרו בכנם. שמלאכי השרת אין להם כנף עוד לומר שירה. והקב"ה אומר יש לי כנף שאומר לפני שירה. שנאמר מכנף הארץ וגו'. ויש בו כ"ו פסוקים עד מספר שם הוי"ה. ומסיימין בחסד כנגד מילוי ביודין שהוא בחסד. וכו יש לכון.

לא לשום מלאך ח"ו. והלילה שם כי לא להזכיר שמות מהמלאכים. וכ"ש שלא לומר שום תפלה ובקשה אליהם [ותי' הודו קאי על כל הפסוקים. והאומרו בעכוה יש לו חלק לעוה"ב]:

הוֹדוּ לַייָ כִּי טוֹב	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
הוֹדוּ לֵאלֹהֵי הָאֱלֹהִים	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
הוֹדוּ לַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת גְּדֹלוֹת לְבַדּוֹ	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְעֹשֵׂה הַשָּׁמַיִם בִּתְבוּנָה	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְרוֹקַע הָאָרֶץ עַל הַמָּיִם	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְעֹשֵׂה אוֹרִים גְּדֹלִים	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
אֶת הַשֶּׁמֶשׁ לְמֶמְשֶׁלֶת בַּיּוֹם	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

הודו. שם שבח והודאה: כי טוב. ה': כי לעולם חסדו. מעתו מטיב לעולם בלי הפסק. שכן כ"ו הודות קדמו לתורה עד שנתן בחסדו והנהיג בם כ"ו כל"ח הללו: לאלהי האלהים. הם המלאכים שהם אלהים למה שלמטה מהם והם אלהים עליהם: לאדוני האדונים. המלאכים והשרים שבארץ. והוא אדון עליהם: לעושה נפלאות לבדו. דבק עם הודו. וכן כל הפסוקים השמיכים: לבדו. בראשון לא נברא מלאך. כשעשה הבריות הפלאות הגדולות שמים וארץ וכל צבאם: לעושה השמים. חוץ וערב הנפלאות שזכר: בתבונה. פי' יספר שחקים בחכמה ותבונה שהתיקון מצבם ומהלכם וגלגליהם ותנועותיהם ההפכיות אין חקר ואין קצה לתבונה: לרוקע. טופל. ומאח בשביל את הארץ: על המים. אע"פ שהים נראה גבוה מהיבשה בערך הכונת כדור הארץ בכלל. אבל היבשה עולה עומדת על המים בכל מקום: לעושה אורים. כלל. שבהם תלוי קיום העולם: את השמש. פרט: לממשלת ביום ממשלה אחת היא לו לבדו בלי שיתוף

אֶת הַיָּרֵחַ וְכוֹכָבִים לְמֶמְשְׁלוֹת בַּלָּיְלָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְמַכֵּה מִצְרַיִם בִּבְכוֹרֵיהֶם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וַיּוֹצֵא יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְגֹזֵר יַם סוּף לִגְזָרִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וְהֶעֱבִיר יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וְנִעֵר פַּרְעֹה וְחֵילוֹ בְיַם סוּף כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְמוֹלִיךְ עַמּוֹ בַּמִּדְבָּר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְמַכֵּה מְלָכִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וַיַּהֲרֹג מְלָכִים אַדִּירִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וְנָתַן אַרְצָם לְנַחֲלָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
שֶׁבְּשִׁפְלֵנוּ זָכַר לָנוּ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וַיִּפְרְקֵנוּ מִצָּרֵינוּ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
נֹתֵן לֶחֶם לְכָל בָּשָׂר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
הוֹדוּ לְאֵל הַשָּׁמָיִם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

שאר כוכבים: ביום לסדר גבול היום. להאיר ולהחם האויר להוליד ולהצמיח בריות הארץ למיניהם; לממשלות. מלה זרה קצת. כי באה סמוך אל אות השימוש: בלילה ממשלות רבות לירח ולחמשת כוכבי הנבוכה הנשארים. מלבד טורות כוכבים הקיימים שכולם משתתפים בממשלת הלילה להשפיע סקיום בשפלים ולמזגם שלא יכלו. בהעדר אור השמש: למכה מצרים בכל מכה בבכוריהם ביחוד במכת בכוריהם שהיא קשה שבכולן ותכליתן. שעל ידה יצאו ממצרים: ויוצא ישראל מתוכם. מתוך מצרים. שלא נלקו במכותיהן ולא נספו עמהם: ביד חזקה. ביד רמה לא כבורחים: ובזרוע נטויה. כענין שכתוב נטה ידך וגו' וישובו המים על מצרים: לגזרים. י"ב קרעים לי"ב שבטים. שיהא לכ"א מסלול ודרך בריוח. שיוכלו לילך בנחת כסדר: והעביר ישראל בתוכו. יבשה. כבהמה בבקעה תרד ולא השיפס ע"פ המים. שלא ימרחו ולא יהא לנס הרד: ונער. כמו שמנער קדרה והופך העליון למטה והתחתון למעלה. הארץ היא הסיר. וינערו רשעים ממנה אל עומק הים. שם היתה קבורתם: למוליך. בעמוד ענן: במדבר. הגדול והנורא. ספק שם צרכיהם. ובזה נכללו כל נסי המדבר: מלכים גדולים. כלל. כל מלכי כנען מלכים אדירים. פרט. מלכי עבר הירדן הגבורים: לסיחון ולעוג. פרט מן הפרט. לעוצם תקפם וגבורתם. ולכך הזכיר גם שם ארצם: האמורי. אשר כגובה ארזים גבהו וחסון כאלוני בשן: לסיחון. מקשר אל ויהרוג. כמוהו. הרגו לאבנר וכן ולעוג. או. על אודות סיחון ועוג הודו לה': ונתן ארצם. במתנה לישראל. גם שמתחלה לא היתה ראויה לישראל כי של עמון ומואב היתה שהובטחו בירושתם שלא יקחוה ישראל מידם אלא אחר שיעברו בסיחון ואע"פ שכבר ניתנה גם כל הארץ ההיא לאברהם אבינו ע"ה בברית בין הבתרים ואפי' ארץ עמון ומואב נאמרה בכלל וקף אדום כמ"ש בתלמוד שהם קיני קניזי קדמוני [עי' רש"י ב"ב נו וב"ר פמ"ד] זה יתקיים לעתיד. אכן הרפאים. בפי' נאמרו לאברהם אבינו ע"ה ונתקיימה ההבטחה בארץ עוג כמו שאמר הכתוב ארץ רפאים תחשב (ומכל זה הטובה נגהת למ"ש רד"ק ורא"ב"ע שלא היתה בברית לתתה להם) מ"מ אם לא יצאה מתחת יד בני עמון ודאי לא יכלו ישראל להורישם והביא הקב"ה עלות מרחוק למלא דברו הטוב. לתת אותם לנחלה מורשה לישראל אחוזת עולם. לא כמו שהיתה בידיהם שאולה: נחלה. של שבעה עממין כמו כן לישראל נפלה לנחלה: שבשפלנו. במצרים. ככתוב ביחזקאל (ט"ז וכ') וכן בגלות בבל לא היו ראוים ליגאל (כמבואר בדברי נחמיה ועזרא) אם לא ממדת חסדו של הקב"ה: ויפרקנו. לעתיד כמו כן ולא יביט לדלותינו ומיעוט זכיותינו. כי למענו יעשה. חסדו מאתנו לא ימוש לעולם: נותן לחם לכל בשר. אע"פ שאינו כדאי. כענין כ"ו דורות ראשונים: הודו לאל השמים. הוא נתינת טעם לקודם. ירצה שכך היא מדתו וחסדו בשמים שאין שם שכר וגמול ומשפיעם בחסד מוחלט, וכרי התימה מעין פתיחה =

אמור הסמוך שכתוב בו בדבר ה' שמים נעשו וגו'.שנשתכללו בשבת.כמ"ש ויכלו השמים וגו'.לכן אומרים אותו בש

לג רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּיְיָ לַיְשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה: הוֹדוּ
בְּכִנּוֹר. בְּנֵבֶל עָשׂוֹר זַמְּרוּ לוֹ: שִׁירוּ לוֹ שׁ
חָדָשׁ. הֵיטִיבוּ נַגֵּן בִּתְרוּעָה: כִּי יָשָׁר דְּבַר יְיָ. וְ
מַעֲשֵׂהוּ בֶּאֱמוּנָה: אֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט חֶסֶד יְיָ מָ
הָאָרֶץ: בִּדְבַר יְיָ שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ. וּבְרוּחַ פִּיו כָּל צְבָא
כֹּנֵס כַּנֵּד מֵי הַיָּם נֹתֵן בְּאוֹצָרוֹת תְּהוֹמוֹת: יִירְאוּ
כָּל הָאָרֶץ. מִמֶּנּוּ יָגוּרוּ כָּל יֹשְׁבֵי תֵבֵל: כִּי הוּא אָ
וַיֶּהִי. הוּא צִוָּה וַיַּעֲמֹד: יְיָ הֵפִיר עֲצַת גּוֹיִם. הֵ
מַחְשְׁבוֹת עַמִּים: עֲצַת יְיָ לְעוֹלָם תַּעֲמֹד. מַחְשְׁב
לִבּוֹ לְדֹר וָדֹר: אַשְׁרֵי הַגּוֹי אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהָיו. הָעָ
בָּחַר לְנַחֲלָה לוֹ: מִשָּׁמַיִם הִבִּיט יְיָ רָאָה אֶת כָּל בְּ
הָאָדָם: מִמְּכוֹן שִׁבְתּוֹ הִשְׁגִּיחַ אֶל כָּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶ
הַיֹּצֵר יַחַד לִבָּם הַמֵּבִין אֶל כָּל מַעֲשֵׂיהֶם: אֵין הַמֶּ
נוֹשָׁע בְּרָב חָיִל גִּבּוֹר לֹא יִנָּצֵל בְּרָב כֹּחַ: שֶׁקֶר הַ
לִתְשׁוּעָה וּבְרֹב חֵילוֹ לֹא יְמַלֵּט: הִנֵּה עֵין יְיָ אֶל יְרֵ
לַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ: לְהַצִּיל מִמָּוֶת נַפְשָׁם וּלְחַיּ
בָּרָעָב: נַפְשֵׁנוּ חִכְּתָה לַייָ עֶזְרֵנוּ וּמָגִנֵּנוּ הוּא: כִּי
יִשְׂמַח לִבֵּנוּ כִּי בְשֵׁם קָדְשׁוֹ בָטָחְנוּ: יְהִי חַסְדְּ
עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ:

רננו. השמיעו קול רנה: בה'. ע"י יהב' תהיה רנתם ותהלתם: לישרים. בלבותם כבשפתותם: נאוה. שאל"ף נחה [וזה גלוסט (ורמב"ע כמדומה היה קורהו נעה) מלשון מי שבתלמוד [סוטה ט] נאה לישרים לתת תהלה לצדיק ויפר: בכנור. כלי זמר ידוע. בעל מיתן: בנבל. הוא כלי נגון שיש לו בית קבול בתוכו נאד. הנקרא כמו כן נבל יין. וראיה מן המשנה [כלים פרק טו וסוף קנים] כל הנבלים טמאין ונבלי בני לוי טהורין. וכן שניהו. מעין לנבלים: עשור. חסר וא"ו הנטוף[נ"ל ועשור] כמו שמש ירח עמד [שנ"ל וירח] והוא בעל עשרה מיתן: זמרו לו. קולות הניגונים הכליים. מעוררים ומכינים הנפש ומישרים אותה לפעולה ולהשגה שכלית. גם כבוד שמים הוא ורצונו בכך. שהכל ברא למענהו ולקלוסו: שיר חדש. חדשו לו שיר תמיד. כי מהישן והרגיל לא התפעל הנפש כ"כ. כמ"ש הכוזר (ריש מאמר ג):

בתרועה. בה ייטיב נגן המנגן. בהתחלף הקולות והתמזגם בדקות ועובי על יחס נערך: דבר ה'. מעשהו. לשלם גמול: צדקה. לעניים: ומשפט. לעשוקים: חסד ה'. גובר על הכל. בין בדין בין בין בנסיון ותשלום שכר. כולם ממוזגים בחסד: מלאה. פועל עומד: בדבר. בצווי. הוא רצונו: אוסף וצובר: כנד. כתל. כי מי הים גבוהים על היבשה בעגולת הכדור. ומ"ש יורדי הים. הוא כנגד הים: באוצרות התומות. שהארץ עומדת עליהם. הם מכוסים וגנוזים באוצר: ייראו מה'. מן שיראו ממנו. שלא יקרא למי הים וישפכם ע"פ הארץ כטבעם. וכענין שכתוב. האותי לא תיראו אשר שם גבול לים: כל הארץ. אנשי הארץ. כמו וכל הארץ באו מצרימה. יושבי קצוות ואיים רחוקים. ייראו מאימתו יגורו. יפחדו: תבל. הישוב. שלא ישקע. תהומות יכסום: ויהי. עולם: ויעמוד. הים בגבולו. תולה על בלימה: הפיר עצת גוים. בעלי זרוע האומרים להם ניהגה הארץ: הניא. בטל: עמים. המגמלים לימים אשר מסדו לרשת ארץ לא להם: עצת ה'. להוריש הארץ לאשר ישר בעיניו: מחשבות לבו. על הארץ הן ולבו שם כל הימים: אשרי. הוא הביאור למה שקדם. כי מאושר אף הגוי הנכרי אשר נדבק בו. שעם אשר לא כל שכן. שלא יכלו לו המון עמים רבים כהמות ימים יהמיון הגל. ה' מפר עצת שרי משמים הביט. לבחור לו עם: ראה את כל בני האדם. ולא מצא בהם ישר לפניו כישראל. לכן לא עשאם נחלה לו: ממכון שבתו השגיח. ר"ת משה. על ידו השגיח לשכון כבודו ביניהם: יחד לב כולם כאחד הוא יוצר הכל. ולכן אינם נחשבים רק כלב אחד בעיניו. והוקר הכל בנת את עזרנו ומגננו הוא. לפי שחכינו לו. כי לא יבושו קוויו: כי בו ישמח לבנו. מפני בטחוננו בו בלב שלם בשמחה: יהי חסדך. לחזק לבנו בבטחון: כאשר יחלנו לך. תעזרנו בחסדך בהמשך הגלות שלא יפוג לבנו בקרבו:

זה המזמור מרע"ה אמרו . ונרמז בר"ת בהתחלתו [ואומרים אותו בשבת ויו"ט]

מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת: טוֹב
לְהוֹדוֹת לַיְיָ וּלְזַמֵּר לְשִׁמְךָ
יוֹן: לְהַגִּיד בַּבֹּקֶר חַסְדֶּךָ. וֶאֱמוּנָתְךָ
ילוֹת: עֲלֵי עָשׂוֹר וַעֲלֵי נָבֶל. עֲלֵי
יוֹן בְּכִנּוֹר: כִּי שִׂמַּחְתַּנִי יְיָ בְּפָעֳלֶךָ.
מַעֲשֵׂי יָדֶיךָ אֲרַנֵּן: מַה גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ
מְאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁבֹתֶיךָ: אִישׁ בַּעַר
א יֵדָע. וּכְסִיל לֹא יָבִין אֶת זֹאת.
פְרֹחַ רְשָׁעִים כְּמוֹ עֵשֶׂב: וַיָּצִיצוּ כָּל
לֵי אָוֶן לְהִשָּׁמְדָם עֲדֵי עַד: וְאַתָּה
רוֹם לְעֹלָם יְיָ: כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יְיָ כִּי
ה אֹיְבֶיךָ יֹאבֵדוּ. יִתְפָּרְדוּ כָּל פֹּעֲלֵי
ן: וַתָּרֶם כִּרְאֵים קַרְנִי. בַּלֹּתִי בְּשֶׁמֶן
נָן: וַתַּבֵּט עֵינִי בְּשׁוּרָי. בַּקָּמִים

עלי

שיר . של לוים : ליום השבת שיזמרו אותו בשבתות . והוא מדבר בענין עולם הבא שכלו שבת : טוב להודות לה' . יום השבת טוב להודות בו יותר משאר ימי השבוע . כי האדם פנוי בו מעסקי העולם ונשמתו זכה מטרדת הגוף : ולזמר . וטוב לזמר לשמך . לשבח לך עליון : להגיד בבוקר . של גאולה שנחשב ליום אחד : חסדך . ביום שבת העתיד : ואמונתך בלילות . הגלות הארוכות והרבות . שנתת לנו בהב יום השבת למנוחה לאות על השביתה העתידה המנוחה העולמית והאמיתית . זהו מלד האמונה . להאמין שאתה נאמן לשלם שכר : עשור ונבל . מפורשים למעלה : עלי הגיון . טעם השיר בפה על הכנור : כי שמחתני . ביום השבת . שיש לי פנאי להתבונן : בפעלך . הארץ יסדת בחכמה פעלת : במעשה ידיך . שמים בתבונה כוננת : מה גדלו מעשיך . הגרמים השמימיים : מאוד עמקו מחשבותיך . בעונש השפל הזה . עמוק מאוד בעל הכליון וההפסד . מי ימצאנו להבין תכליתו . של מקור ההעדר הזה שנעשה בלתי שומר

: בער . לשון ובערת הרע . נבער מדעת. נעור וריק מן הדעת : לא ידע . גבהי שמים וגודל מעשיהם : ארץ הגשמה . שיתה כגן עדן קודם שנתקלקל העולם : בפרוח רשעים . בשבת פריחת רשעים : כמו עשב . כי ה אחרית לרע : ויציצו . וכשהגיעו : פועלי און. מולד קלקול וכליון העולם עמהם : להשמדם . כי הרע מכלה אתה מרום לעולם ה' . מכל מקום אתה מתרומם כשאתה עושה דין ברשעים : אויביך ה' . ההמאים לשמים הרעים לבריותיך : יתפרדו . מן הצדיקים והישרים . זהו תכלית מציאות הרע לבחון בו הטוב . למען יתגבר ויצרפו הטובים . ויופרדו ויובדלו הרעים ויאכלו פרי דרכם : ותרם . תרוממנה קרנות צדיק . כנגד כל קרני הרשעים . מלא יו"ד . לרמוז על עשרה קרנות שנטלו מישראל ומחידים לחזור להם [איכה רבה על פסוק גדע] : רמז המשורר ביחוד על עצמו . שהוא משיח ה' ע"י קרן השמן . כענין שדרשו ז"ל [הוריות יב] רמה קרני בה' . זהו שסיים . בלותי בשמן רענן . הוא שמן של קרן המלוכה הקיימת בהקם ושמה ברית מלח עולם . ותם מלכות בית יוסף שנמשל לקרני ראם . שהיו לאחדים ביד מלך המשיח שילא מחלציו . כמו שכבר היו תחת ידו : ה' בגולה : בשורי . כמו שוררי (בפלס וסורי) המביטים אלי לרע ומעיינים בי אולי ימצאו לי עילה להפחידני .

עָלַי מְרֵעִים תִּשְׁמַעְנָה אָזְנָי׃ צַדִּ
כַּתָּמָר יִפְרָח. כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה
שְׁתוּלִים בְּבֵית יְיָ. בְּחַצְרוֹת אֱלֹהֵ
יַפְרִיחוּ׃ עוֹד יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה. דְּשֵׁנִ
וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ׃ לְהַגִּיד כִּי יָשָׁר יְיָ. צוּ
וְלֹא עַוְלָתָה בּוֹ׃ (עֹלָתָה כתיב)

כמין ויהי שאול עוין את דוד. הבימה עינו נקמתו מהם. עד עינם הרעה: בקמים. בעומדים עלי: מרעים. מל' קול העם ברעה. יאמר. אם מרחוק יריח מלחמה רעם שרים ותרועה: תשמענה אזני. קול שברם. בטרם יביטו יראו בי: לדיק כתמר יפרח. סופי תיבות קרח. ור"ת כמספר ק"ך ימי מרע"ה בעל המזמור. התפלל על תיקונו ולמיתתו. כתמר לשאת פרי וכארז שגזעו מחליף. והם גבוהים שבאילנות: ישגה. עיקרו מהארמית. חד שגיא. גדול. יגדלו וילמחו: ש(תולים) בבית ה'. בניו הלוים: בחלרות אלהינו יפריחו. פרחי לויה משוררים שעמדו מבניו: ינובון. כמו מתנובות בשיבה. לא יפסק לחותם ודשנוהם. ולפ"ד דרש הנ"ל. פירוש בשיבה. יחשוב תהום לשיבה: להגיד. ו... אדם טועל ה' ומעשהו ישכילו: כי ישר ה'. דבריו ייטיבו עם הישר הולך: ולא עולתה בו. אשר שם שמח להאביד אויביו. ובוגדים יפחו ממנה. ולדיקים ישכנו לעד עליה:

ב' מלך. הוא שיר ליום הששי. ונדרש על כניסת שבת: כשסיים הקב"ה מלאכתו. והעטף בתפארת לנטו(ת) ש"ק. וכן יפאו ביותר. תפארת עטה ליום המנוחה. לפיכך נסמך לכאן:

צג יְיָ מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ. לָבֵשׁ יְיָ עֹז הִתְאַזָּר אַף
תֵּבֵל בַּל תִּמּוֹט׃ נָכוֹן כִּסְאֲךָ מֵאָז מֵעוֹלָם אָ
נָשְׂאוּ נְהָרוֹת יְיָ. נָשְׂאוּ נְהָרוֹת קוֹלָם. יִשְׂאוּ נְהָ
דָּכְיָם׃ מִקֹּלוֹת מַיִם רַבִּים אַדִּירִים מִשְׁבְּרֵי יָם. אַ
במרום

ה' מלך. ביום הששי שבו נברא אדם. לכן יש בו תיבות כמספרו. שהוא תכלית הבריאה. אשר יצרו לעבד לו והוא יתברך מלכו ואלהיו: גאות לבש. עליו גאותו ביותר (כמש"ל בהקדמה): לבש ה'עז.בקילום התחתונים. כמ"ש שם בס"ד באורך: אף תכון תבל. ע"י עוז שמלבישים אותו מלמטה. ואד העולה מן הארץ גורם שיורד השפע כפלים ומתבסס העולם: בל תמוט. שלא תחזור לתוהו ובוהו אם אדם אין לעבדה ולשמרה: כסאך מלכותך מאז. מני שים אדם עלי ארץ. כי לדק ומשפט מכון כסאו: מעולם. מני עד. כמו לעולם ועד. עד. בלי הפסק. כך עם המ"ס. ביאורו מעדי עד ומעולמי עולמים: אתה. אל. גם בטרם תחולל ארץ נהרות. הם נהרות הארבעה הידועים. שבהם נמשלו ארבע מלכיות כמ"ש ז"ל [ב"ר פס"ז] קובל המשורר. יפ... שופט לדק לא גערת גוים לא ממו ממלכות נשאו ראש על עמך: נשאו. בחורבן בית ראשון ששכן בו ה' בשמי: ישאו. לעתיד במלחמת גוג ומגוג. כי יתילבו מלכי ארץ. אשר קבלו מלכותם מידך. כי לה' המלוכה ומוש... והם זדו נשאו ויתנשאו עליך: דכים. מלשון דכו במדוכה. רלונם לשבור ולעקור את הכל. ורד"ק אומר... דכ"ם. ישאו שברם מאם: מקולות מים רבים. מן הקולות שבהם ניתנה תורה (שאם נאמר קול ה' על המים... ע' מים רבים) לאדירים עם. אלו ישראל המקיימים אותה. ממם יבואו. משברי ים. גרם. כי אם שם ה... (גנו) במרום הרים והיתה לה' המלוכה. מלכותא די לעלמין לא תתחבל. ארמון על משפטו ישב ולא תמוט...
עדותיך

בַּמָּרוֹם יְיָ: עֵדֹתֶיךָ נֶאֶמְנוּ מְאֹד לְבֵיתְךָ נַאֲוָה קֹדֶשׁ. יְיָ לְאֹרֶךְ יָמִים:

עדותיך. יעודיך: נאמנו מאד. להתקיים: לביתך. שהוא נאוה קודש. ולא יצא לחולין: לאורך ימים. כל ימי עולם ואם יארכו הימים אשר אין בהם חפץ. לא יאבד חנן ולא יפול מדבר ה' ארצה. שלא יתחלל קדושת הבית בשום זמן. ולע"פ שממס בקדושתו עומד. כי לא זזה שכינה ממנו (נסרות לא יסמכוה) והוא לעולם מדור קודש: נאוה. מל' נאות אלהים. בשקל נאוה:

(א) מכאן ואילך פסוקים מפוזרים מתהלים. י"ח הם בכללן (סוד ע"ס דמס"ע שאנו עוסקין בתיקונו) שהן כ"א בפרטן. בצירוף אשרי דאתון דפייך לכאן ולכאן. ופסוק ה' מלך הנכתב לג' פסוקים. ובהן כ"א אזכרות עם שם יה והוי"ה דראשי תיבות. והם כנגד ח"י ברכות הנאמר ג"ע מלבד ג' ראשונות. וכן ח"י ברכאן דתפלה שהן כמו כן כ"א עם אדני שפתי תפתח. וברכת המינין. ויהיו לרצון אמרי פי. ועשרה פסוקים יש כאן כמו שבעה תיבות. שהן כנגד שבעה נימין דכנור. דניה איתמר שובע שמחות. שבע ביום הללתיך. עד שבעת ימי הבנין דעוה"ז. ושבה פסוקים. עד של שמונה נימין דעוה"ב. המשכיל יבין מדעתו טעם מנין שלם בבחינת השבעה. ויהא מספר שבה עם השמות בדיוק נפלא. ומפני שאנו עומדים כאן בעולם היצירה שהוא בסוד בוא"ו במילוי אל"ף. כאשר לעיל קודם ברוך שאמר. לכן קבעו ג"כ פסוק א' מן י"ג תיבות כנגד מילוי זה. וכ' מן ו' ו' תיבות כנגד מלויו בעצמו וג' וי"ן כללו עולים ח"י כמספר הנ"ל. מכאן יראה בעין השכל כי בחכמה עמוקה נפלאה תקנו פסוקים הללו. והוקבעו כאן בכיון עלום סרה מאד. והיקם לכל תיקוני תפלה היוצא בכן: [(ג) לאמרו בנחת ובמתון ובכוונה ושמחה. ובפסוק ה' מלך. לא יפסיק. וכאומרו ישראל לגאולתו. יכוין ליתן הודאה לה' על שגבר בו (סי' נא)]:

יְהִי כְבוֹד יְיָ לְעוֹלָם יִשְׂמַח יְיָ בְּמַעֲשָׂיו: יְהִי שֵׁם יְיָ מְבוֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם: מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ עַד מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל שֵׁם יְיָ: רָם עַל כָּל גּוֹיִם יְיָ עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ: יְיָ שִׁמְךָ לְעוֹלָם. יְיָ זִכְרְךָ לְדוֹר וָדוֹר: יְיָ בַּשָּׁמַיִם הֵכִין כִּסְאוֹ וּמַלְכוּתוֹ בַּכֹּל מָשָׁלָה: יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתָגֵל הָאָרֶץ וְיֹאמְרוּ בַגּוֹיִם יְיָ מָלָךְ: יְיָ מֶלֶךְ יְיָ מָלָךְ יְיָ יִמְלוֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד: יְיָ מֶלֶךְ עוֹלָם וָעֶד אָבְדוּ גוֹיִם מֵאַרְצוֹ: יְיָ הֵפִיר עֲצַת גּוֹיִם הֵנִיא מַחְשְׁבוֹת עַמִּים: רַבּוֹת מַחֲשָׁבוֹת בְּלֶב אִישׁ. וַעֲצַת יְיָ הִיא תָקוּם: עֲצַת יְיָ לְעוֹלָם תַּעֲמוֹד. מַחְשְׁבוֹת לִבּוֹ לְדוֹר וָדוֹר: כִּי הוּא

אמר

יהי כבוד. פסוק זה שר העולם אמרו (כדאי' פרק אלו טריפות) מהו מס"ם. כאשר לעיל בכוונת תיקון פסוקים הללו: יהי כבוד ה' לעולם. כדי שישמח ה' במעשיו. שמוצא לשם ולתהלה. ולא נברא לבטלה. וכמש"ל באורך בהקדמה ובפי' פ' שירה: מבואו. שקיעתו: על השמים. כי שמים לא זכו בעיניו: ה' שמך לעולם. מבואר היטב למעלה במזמור הללויה: כסאו. כסא ממלכתו משם מתפשט השפע למלכות שיונקים ממנו ועומדים תחת שבט מלכותו המושל בכולם. כמש"ל בהקדמה: ישמחו. נרמז השם שלם בר"ת. אז ודאי יאמרו [...]ים ה' מלך. ויודו ביחודו: ה' מלך. אינו כתוב אלא בבריאה דמעשה מרכבה הוא. ומייסד מג' [פס]וקים. ה' מלך עולם ועד. ה' מלך גאות לבש. ה' ימלוך. כתוב בתורה. ומתחיל [...]אוב. בערכנו שאנו עומדים בו עתה. ואח"כ אנו מעידים על גאותו שכבר מלך מאז מעולם. [...] ימלוך לעולם: ה' מלך עולם ועד. כשיאבדו גוים מארצו. שוב לא תפסק מלכות שמים. ובא עבר [...]קום עתיד. כי כל דברי רה"ק כאלו כבר עשוים: ה' הפיר. ופסוקים הנמשכים. מפורשים יפה לעיל במזמור

אָמַר וַיֶּהִי. הוּא צִוָּה וַיַּעֲמֹד: כִּי בָחַר יְיָ בְּצִיּוֹן אִוָּהּ לְמוֹשָׁב לוֹ: כִּי יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ. יִשְׂרָאֵל לִסְגֻלָּתוֹ: כִּי לֹא יִטֹּשׁ יְיָ עַמּוֹ. וְנַחֲלָתוֹ לֹא יַעֲזֹב: וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל חֲמָתוֹ: יְיָ הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ:

במזמור רנו: אוה. מפיק ה"א. אוה אותה. ולשון התאוה והחשק הוא: כי יעקב בחר. משרש למעלה: כל חמתו. כבר נתבאר:

(א) אשרי פסוק הוא במזמור פ"ד. ונתקן לפני התהלה. משום דאמריך המתפלל צריך שישהא שעה א' קודם שיתפלל. שנא' אשרי יושבי ביתך. והדר עוד יהללוך. אשרי העם. הוא סוף מזמור קמ"ד קודם תהלה לדוד. ויש בו ג' פעמים אשרי. ואשרי יושבי. הרי כאן ג"פ. רמז שיאמרו אותו ג"פ בכל יום. שמובטח לו שהוא בן עוה"ב. גם אמרו בגמרא מפני מה לא נאמרה נ"ן באשרי. משמע שהיו סומכין זה הפסוק לתהלה לדוד. וגדול כח מזמור זה משום דאתי בא"ב. וכתיב ביה פותח את ידך. מפתח של פרנסה לא נמסר ביד שליח. אבן יש ה'. בכל ר"ת הפסוקים מרומזים שמות הקדושים. כאשר העיר עליהם בקהלת בס"ד ישמע חכם ויוסף לקח. והנה אשרי ראשון עולה לכתר ולכאן כמש"ל. ר"ת שלו עולה קנ"ג כמילוי אחד דאלהים עם הכולל. אשרי ב' נסמך לו למעלות כ"ב אותיות דתהלה לדוד. אדנעה תיבות דאשומת עולה של"ש. רומז על ג' הויות הממתקים ג' גבורות אלהים. כאשר ר"ת האחרות מנין ש"ו. סוד ידוע ליודעי חן: (ב) [כאומה ג"פ בכל יום בכוונה ונפי' המלות. הוא בן עוה"ב. וכאילו קיים תרי"ג מצות כמנין האותיות מן אשרי עד ולעולם (סי' מא): (ג) יכוין בפסוק פותח את ידך (ר"ת פאי"ן. גי' נ"א. כמנין הוי"ה אדני. וס"ת חת"ך. שם שר גדול של פרנסה) לא כיון. אומרו פעם שנית שמכר. ואם כבר אמר כלעיל. אומר מפ' פותח (שם)]:

אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ עוֹד יְהַלְלוּךָ סֶּלָה: אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְיָ אֱלֹהָיו: תְּהִלָּה לְדָוִד. אֲרוֹמִמְךָ אֱלוֹהַי הַמֶּלֶךְ וַאֲבָרְכָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּכָל יוֹם אֲבָרְכֶךָּ וַאֲהַלְלָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד: גָּדוֹל יְיָ וּמְהֻלָּל מְאֹד וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר: דּוֹר לְדוֹר יְשַׁבַּח

אשרי. התלה הזאת לעולם בלשון רבים. כי לא יאמר האדם במובנה אחת ובהצלחה שחוזמן. כי אם בהיותו מאושר בכל ענייו ומוצלח בכל דרכיו: יושבי. אין ישיבה אלא לשון עכבה. שמוחין בו ועושין ממנו עיקר ישיבתן: עוד. לרבות עוה"ב: סלה. אין לו הפסק [עירובין נד]: שככה לו. הטובות האמורות בענין שלפניו: אשרי. ולמה באהם כל זאת הטובה בעבור שה' אלהיו: תהלה. בלשון זה שמחה. כי שיים מזמור כלו. מפני שהיה חביב עליו. כמ"ש [ברכות ו] כל פ' שהיתה חביבה על דוד פתח באשרי וסיים באשרי וה"ה לתהלה. והגאון דטורה. כ"כ הגר"א ס"ק דברכות. אמנם ב' תיבות ראשונות אינם לשון המזמור. אלא הודעת הנושא ומחברו. כמו מזמור לדוד. תפלה למשה. כן הוא זה. אשר יאמר בהקדמה שזו התהלה דוד אמרה. אבל ההתחלה הוא ארוממך שהוא ראש הא"ב. ר"ה שלו. ג"כ של"ו. המרמז ככ"ל. וי"ג ימירים. עד וא"ו דמ"ה. שהוא ודאי מפתח של פ"ר (דיי) כ' ס"ה: ארוממך אמר יעקב. אמת הדבר כי בעלי הפשט לא ימלאו ידיהם ורגליהם ליישב הכפלת ל' המליצה במקראות בכמה אופנים שונים. מה פירו ומה טעם יש בו. אמנם המשכיל יבין בחכמה האמיתית. כי לא דבור רק סוף. ולא במקרה נגלו ריבוי מיני שמות דברים דומים בענין א'. והגוף הלשון ומליצתו. להם לבדם ניתנה האר"ש הקדושה. והדברים שמחים כנתינתן מסיני. אולם כל דבריהם כנהלי אש. לא ניתנו להכתב בפירוש רק ברמז. דעת לנבון נקל. ואת לנועים חכמה: תהלה. גי' ג' מילואי אהיה. עם הכנס העומד במקום י' וד' אותיות והכולל. והו שאמרו [ברכות יד] האומרה מובטח לו שהוא בן עוה"ב ביתה עלמא דאתי. בן י"ה. גם גי' אמת. כי היא תהלת ישראל. אים תם: ארוממך אלהי המלך. בכיון גדול הפם לו המסורר לשון זה. הרוממת למדא. כל נדיב לבו יביאה וירימה: ואברכה. פ' תרומת ה'. הוא מתברך באלהי אמן. ה' זכרנו יברך את בית. ולכן באה ה"א נוספת. לא לנגס והבן: ועד. תי' גדול דיבר הנביא כאן. והרי מפורש באר היטב שיזכה להאדרות נאהי: בכל יום. חור ויאמר. לפי שעושה כן חדיר בכל הספק יום. שתיקן ק' ברכות. כי הכן בברכה שלמה. כנגד הוקס ע"ל האדמים לעמודי המשכן: אברך. לך כתובה והשומה. עשרה עשרה הכף. מלאי לזק לעשות לרוח משקל: ואהללה. פ' זה עשה הילולים ודאי: לעולם ועד. הוא אגרא דבי הילולא. ר"ת כמו כן של"ו (כנ"ל) וי"ם. כנגד מילוי דמ"ה: גדול. האם אלו"ה: ומהלל מאוד כהספרת אדם לשבת בית באות יתהלל. לזה אמר [שבת קיח] יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום. ולכן מהלל תמיד ד"ג. ובא הרמז ג"כ בר"ת חמשה ראשונות. גם בס"ת ג' ראשונות: אין חקר. כי החקר אליה תמלא. ופי'

מַעֲשֶׂיךָ וּגְבוּרֹתֶיךָ יַגִּידוּ: הֲדַר כְּבוֹד הוֹדֶךָ
וְדִבְרֵי נִפְלְאוֹתֶיךָ אָשִׂיחָה: וֶעֱזוּז נוֹרְאוֹתֶיךָ
יֹאמֵרוּ וּגְדוּלָּתְךָ אֲסַפְּרֶנָּה: זֵכֶר רַב טוּבְךָ
יַבִּיעוּ וְצִדְקָתְךָ יְרַנֵּנוּ: חַנּוּן וְרַחוּם יְיָ אֶרֶךְ
אַפַּיִם וּגְדָל חָסֶד: טוֹב יְיָ לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל
כָּל מַעֲשָׂיו: יוֹדוּךָ יְיָ כָּל מַעֲשֶׂיךָ וַחֲסִידֶיךָ
יְבָרְכוּכָה: כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ יֹאמֵרוּ וּגְבוּרָתְךָ
יְדַבֵּרוּ: לְהוֹדִיעַ לִבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרֹתָיו וּכְבוֹד
הֲדַר מַלְכוּתוֹ: מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עֹלָמִים
וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל דּוֹר וָדֹר: סוֹמֵךְ יְיָ לְכָל
הַנֹּפְלִים וְזוֹקֵף לְכָל הַכְּפוּפִים: עֵינֵי כֹל

ולגדולתו חקר. כי הגדול לאלהינו במופלא בל תחקור (כבוד אלהים הסתר דבר) ר"ת שלו ב"ה ואה. שכוחו ידוע באחד: דור לדור. ידועים למשכילים: ישבחו מעשיך. אילן מארי קימא דבריה. שלוש בש"בת. בסוד ש"י עולמות י"ש לכל צדיק: וגבורותיך. ה' גבורות שבה"ת כמספרו: יגידו. ימשיכו. בסוד בעל כנפים יגיד דבר. ר"ת הוי"ה אדנ"י עם האותיות והכולל. והוא בסוד אהה ברכות ומאה אדנים. וכנגד שם אלהים. וי"ד. כי אלפין זה"ב יאהה: הדר כבוד הודך. ידוע כי הוד והדר לפניו. והכבוד באמצעם: ודברי נפלאותיך. ודברי. בסוד ודבר דבר. והיינו נ' פלאות: אשיחה. אין שיחה אלא תפלה [ברכות כו] בסוד שיח השדה. שהיא הה"ש מספת דפיחה ואסיחה. ותמן ח"י. המשכיל יבין. ר"ת שלו פ"ז. ראשו כהם פ"ז. עיין בפי' ב"ש: ועזוז. גי' יאהד"ונהי עם הכולל. א' חסר. מפני שהוא יחוד בבחינת דין. כמו שנראה גם מענין המלה שהוא עז כפול. דהיינו דינין דידיה דקשין ברישא ודידה דקשין בסיפא. ואז לא נכלל בדעת שלו רק ה' גבורות וחסד א'. והא נ"כ. נוראותיך. טובא. כי ידוע דאיקרי נורא כד נפיל בגבורה. והכא דאתאחיד בדינא. ודאי הן הן נוראותיו. נוראות בצדק. היינו יאמרו. בלשון רכה: וגדולתך. קרי. לשון יחיד. כי לעולם נכלל בו חסד א' הנתקן בה' חסדים בסיפא. ולזה רמז הכתיב בוי"ו ויו"ד. דהיא עטרא עלימא (כמ"ש בס"ד סוף דרוש שמש צדקה) והוא שאומר בדקדוק גדול. אספרנה. ומכוון הגדולה אהם אני אספרם בבחינת התיקון. שאז היא בעלת מספר כאחור. באופן שהגדולה רבות בסוף על הנוראות. ימין ה' רוממה. ולהיפך מלעו. כי לא ידעתי ספורות. כי אמנה בגבורות. וק"ל. ופקח עיניך איך בא ענין זה באות הוי"ו. וכן שהתחיל ומסיים בה'. ור"ת שלו עולה ע"ב עם הכולל. כמילוי הוי"ה דיו"דין שהוא בחסד. וא' היתר. להשלים א' החסר ביחוד זה: זכר רב טובך. (בעלי נחי ויו. עלו"ה) אמרו לצדיק כי טוב. ורב טוב הוא לבית ישראל. והו יביעו. לשון מבוע. ימשכו ממקור ישראל ודאי. סוף מעך הוי"ו. וראש הגויה כי הוא זו"ל לטוב. ולכן מה נאה הזכירה באות זיין. הנמשך ובא אחר הוי"ו. ע"י זה. ולדקתך ירננו. ודאי. רננה ברמשא. גי' שם. ר"ת שלו רי"ו כ"ו. שהם גבורה וחסד. או ר' רבוע אלהים ומ"ב. שהם כמו כן גבורה וחסד. עד כאן המשיך השבח בסדר המדרגה בבחי' ז' ימי הבנין. ובאו ג' ראשונות ברמז בהתחלה. המשכיל יבין. מכאן ואילך חזר והתחיל מג' ראשונות ביותר גילוי. ואבון התבונות יקנה להבין מדעתו בבחינות סודות עליונות שעוסק עוד להלן שההסתר יפה בהם. על כן לא נצריך בהם מפני כבוד אלהים הסתר דבר. רק אזכיר בקצור ר"ת הפסוקים כיד ה' הטובה עלינו: חנון. ר"ת כ"ו כשם אי"ה. ועוד י"ד. רומז לדוד סידוע: טוב. ר"ת קמ"ה. אחוריים דב"ן עם הכולל. או עד קמ"ג דאהי"ה עם הכולל והשמות. או ק' (הנ"ל) ומ"ה: יודוך. בהוד. ר"ת פ"ו כשם אלהים וי' בכלילות עשרה. או כנגד אחוריים דמ"ה. או דב"ן עם הכולל והשמות: כבוד. ר"ת אלהים פשוט. והיינו יאמרו. לשון רכה. כנגד מלכות דינא רפיא: וגבורתך. דינא קשיא שמשם ימתקנה: ידברו. לשון עז: להודיע. ר"ת ק"ך צרופי אלהים עם הכולל. גם עולה מ"ה ס"ה וס' תיקוני דיקנא דזעיר אנפין. או עד ס"ה ונ"ד מילוי הוי"ה בא' א' יוד: מלכותך. ר"ת קפ"ח. כמספר מקום עם ב' כוללים. או כנגד ב' אחוריים דמ"ה ודב"ן שמשם ודאי נמשך מלכות כל אלף עולמים: סומך. ר"ת קמ"ו כנגד אחוריים אהי"ה דב"ן עם ב' כוללים. שמשם ודאי הנפילה. וממנה באה הסמיכה בר"ת זה. לרמוז על הקימה. קום בתולת ישראל. הרי מ"ש חז"ל [ברכות ד] הנאמרים מפורש בכאן: זוקף. עמש"ל בפי' פ' שירה. והבין והשכיל דברי חכמים במ"ש בו שצריך לזקוף בשם. ואמרו כי זקיף כחויא. ע"ש יאורו עיניך: עיני. ר"ת קנ"א כמילוי אי"ה ואדנ"י. וכנגד כליותו עם אותיותיו כנ"ל:

בפנע

אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּ וְאַתָּה נוֹתֵן לָהֶם אֶת אָכְלָם בְּעִתּוֹ׃ פּוֹתֵחַ אֶת יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל חַי רָצוֹן׃ צַדִּיק יְיָ בְּכָל דְּרָכָיו וְחָסִיד בְּכָל מַעֲשָׂיו׃ קָרוֹב יְיָ לְכָל קֹרְאָיו לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאֻהוּ בֶאֱמֶת׃ רְצוֹן יְרֵאָיו יַעֲשֶׂה וְאֶת שַׁוְעָתָם יִשְׁמַע וְיוֹשִׁיעֵם׃ שׁוֹמֵר יְיָ אֶת כָּל אֹהֲבָיו וְאֵת כָּל הָרְשָׁעִים יַשְׁמִיד׃ תְּהִלַּת יְיָ יְדַבֶּר פִּי וִיבָרֵךְ כָּל בָּשָׂר שֵׁם קָדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד׃ וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם הַלְלוּיָהּ׃

בעתו . דרשו חכמים (כתובות סז) בעתם לא נאמר אלא בעתו . שהקב"ה מזמין לכ"א פרנסתו לפי שעתו ומצו' ד' ספק . אף אנו נאמר לפי דרך הסוד . בעתו . דהיינו כל דלעיל . שפירש תאוות לגרום לקבל השפע בעד האלופים . להם סרף לבינה ולעגרופים . ואתה נותן להם מזונם בעת ו' . שם דודים . דעת מתחבר בוי"ו : פותח את ידך . הם ב' יודין שמילוי שד"י . שמהם יוצא השפע שנק' רצון . וזה נעשה ע"י אדני . לכן פותח אלא . ובן ו' דמשביע . שהוא והוי' המשביע לכל ח"י שיוצא ממנו . כי הוא עץ החיים : רצון . הוא שמ"ו והע"ר החיים : משביע . שהוא תה"ך . כמו ס"ת ג' ראשונות . הוא שם של פרנסה . ע"ד השפע . פותח נקשר אל ואתה שבפסוק שקודם : צדיק . ר"ת קנ"ד . הוא מספר ק' הכ"ל . וכ"ד מילוי הכ"ל : קרוב . ר"ת עולה רס"ג . כנגד ס"ד דיני מנוצפך שבבינה שהיא ג' לחשבון . וגי' כאתורים א' דאהי"ה דאלפין (שעולה רי"א) ושם ע"ב : לכל קוראיו . בין ראוי בין אינו ראוי . אחר שיקרא בפועל קרוב ה' לו . אמנם לכל אשר יקראוהו . בעתיד . אינו קרוב לעמהם בטרם יקראו . אם לא לאשר יקראוהו באמת . בלב נכון . כן פי' בכאר"י וזה הוא . אבל ארקדק בו . שהדי הוא עד האמת . כי אם אין שהתפלה זכה ואין בפיהם נכונה . רחוק ה' מרשעים לפקחם יענה : גם כי ירבו תפלה לא ישמע ולא יענה . ואמ"ש שמלינו פעם ויפתוהו וגו' . והוא רחום יכפר . חד שמדבר אלאי דרב נבריה . ואין ש' שמדה טובה תמיד כמו שמוכיחים פסוקים רבים . ואף אנו נאמר בדרך הפשט . קרוב ה' לכל קוראיו . בין זכאי בין אינו . שתן שאלתו ובקשתו לפי דרכו . שאפי' אינו ראוי מזמין לו שאלתו לפעמים . שנ"ם (מכות ט) בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו . וכ"מ בדור המדבר כששאלו בשר . ותן להם . אבל לא להחיותם כ"א להמיתם . מאחר ששאלו שלא כהוגן . וכ"מ בישראל כששאלו מלך . לא מנע מהם בחירתם והפך להם לרועץ . וכן אנה מוגא במרגלים . דוק ותשכח דכוותיה גם מעשים בכל יום . שהקב"ה נוהג עם האדם כפי דרכו ונערם בנטיה חפציו . שאינו מונע ממנו כלום . אבל מרה תהיה באחרונה . נחלה מבוהלת בראשונה . וזה המנהג נוהג באדם כשם שקר מחשבתו ובוטח בהצלחת זמנו . שכן בהשיג בקשתו הולך בשרירות לבו . בעקשו לנתח . ובגרונות שיפסק (ב"ד פ' מא) על כן לא יחיל טובו . פתאום ישבר . והגה בעתה לעת מרפא . להודיע כי שם כזב מחסהו . ונו שמדה נפרע . כי בשקר ספר . לא יקום חילו . אך לאשר קראו לו פנים ישות במח בקשתו לא בצדק . בהיות נגלי וידוע כי ישוב לאלוהו בהשיג רצונו . ויהיה לו עוד סבה להוסיף מכשול עונו . אכן לכל אשר יקראוהו . גם בעתיד . שם בחסידים הידועים להשי"ת כי לא יבעטו בעשרם ומוב הצלחתם . כי יתמידו ויוסיפו לעשות הטוב ויוסיף בהשיגם מילוי בקשתם . לא יוסיף עצב עמה . אותם יענה . באמת . נתת תפלה בלי מרמה למוכחם האמיתית . אחר שקריאתם באמת : רצון . ר"ת עולים ג' מילואי אהיה ושם מ"ה וכ"ב : שומר . ר"ת עולים כמספר מילוי אלהים והוי"ה דא"ת ב"ש ות"ב עם הכולל: תהלת . עולה למנין מילוי שם אדנות והוי"ה דא"ת ב"ש עם ח' אותיות וב' כוללים וכולל דכולל : ואנחנו . מפני דהאומר תהלה לדוד בכל יום מובטח לו שהוא בן עוה"ב . לכן מסיימין ואנחנו נברך יה מעתה ועד עולם . לומר שזכה לברך יה גם בעוה"ב :

(א) פסוק שיאמר דלעיל . הוא בסוף מזמור קט"ו . נכנו לאומרו כאן . לאשאלי הללויה בתר הללויה . דבגמרא ריש פירקא . א"נ מטעם אחר שכתב נפר' . ופסקא מינה דבכל פעם שאומרים תהלה לדוד מוסיפין זה הפסוק וכמנהגנו : (ב) גומרין חמשה המזמורים המשבחים שהם חתימת ס' תהלים . משום דאמר ר"י [שבת קיח] יהא חלקי עם גומרי הלל בכל יום שמבד"ז . שבהם שקוה טובה לישראל בגאולתם . והבטחתם גדולה על גאולתם העתידה : [(ג) הש"ץ אומר ב' הללויה ביחד . וכן המתפלל ביחיד . והמתפלל בצבור וממתין על הש"ץ . פוסק בין הא' לב' (סי' נא) : (ד) עשרה הל-ו ה שבין המזמורים תחלה וסוף . לומר בהתלהבות גדול ובמתון . ויכוין פי' המלה שכולל שם ושבח נגם לאל . וישמח מאד על שיש לו אלוה גדול כזה . שראוי לשבחו בשבח גדול כזה . ולומר שבח בה' שאלים . לעשוקים בימות (שם)] :

קמו הַלְלוּיָהּ הַלְלִי נַפְשִׁי אֶת יְיָ: אֲהַלְלָה יְיָ בְּחַיָּי אֲזַמְּרָה לֵאלֹהַי בְּעוֹדִי: אַל תִּבְטְחוּ בִנְדִיבִים בְּבֶן אָדָם שֶׁאֵין לוֹ תְשׁוּעָה: תֵּצֵא רוּחוֹ יָשֻׁב לְאַדְמָתוֹ בַּיּוֹם הַהוּא אָבְדוּ עֶשְׁתֹּנֹתָיו: אַשְׁרֵי שֶׁאֵל יַעֲקֹב בְּעֶזְרוֹ שִׂבְרוֹ עַל יְיָ אֱלֹהָיו: עֹשֶׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ אֶת הַיָּם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּם הַשֹּׁמֵר אֱמֶת לְעוֹלָם: עֹשֶׂה מִשְׁפָּט לָעֲשׁוּקִים נֹתֵן לֶחֶם לָרְעֵבִים יְיָ מַתִּיר אֲסוּרִים: יְיָ פֹּקֵחַ עִוְרִים יְיָ זֹקֵף כְּפוּפִים יְיָ אֹהֵב צַדִּיקִים: יְיָ שֹׁמֵר אֶת גֵּרִים יָתוֹם וְאַלְמָנָה יְעוֹדֵד וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים יְעַוֵּת: יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

בחיי. כי הרשעים בחייהם קרוים מתים ע"כ לא יוכלו להלל (פי' קונטרס יליב פרגס) כי לא המתים יהללו יה. לאם מורה הכיפי: בעודי. מלא כאן. היסופר בקבר חסרו: תצא רוחו. פתאום לים הוא והבטחותיו: לאדמתו לגויה בכמן אמו עד עת שקודתו לתחיה. כי לא בהכרח תחלה ישוב לעפר כפכים. אבל כאן לא אמר אלא שישוב לשכון שמה. כי אם יחכם אף בשרו ישכן לבטח: עשתונותיו. מחשבותיו. כמו אולי יתעשת האלהים. יתהוב:

שאל יעקב. שהבטיחו והגה אנכי עמך: שברו. תקותו. שהם כל בטחונו בו. וסבל כל צרותיו וקבלם מאהבה ולא הרהר אחר מדותיו ית'. לכך נכתב שברו בשי"ן. שכל גלי יסוריו ומשבריו עברו עליו. כענין שנאמר כי יש שבר במצרים. על ה'. סבלם. ונשה שכמו לסבול גזרת הש"י ועליו השליך יהבו. לכן היה בעזרו עליו: השומר אמת לעולם. בריתו נאמנת לו. שלא יאמר מי היה מגעלם ויסככו ארץ ויהרינו העולם כי הוא מקיים ומאמת דברו שטוב לעולם תמיד בכל דבר. אף אם יאריך הזמן שימשול השקר בעולם ותושלך אמת ארצה. סוף סוף קושטא קאי: לעשוקים. כענין שנאמר עשוקים בני ישראל ויהודה. בכל דור ודור עושה משפט בעושקיהם כה: לרעבים. כמ"ש ויענך וירעיבך. ונאמר ולא תהיו עוד חרפת רעב בגוים: אסורים. בגלות. כאמר לאסורים צאו. לאמר בחושך הגלו. זה פוקח עורים נעדרי חוש הראות. ונאמר נגששה כעורים קיר: כפופים. כי שחה לעפר נפשנו: צדיקים ועמך כולם צדיקים: גרים. כי גרים ותושבים אנחנו על הארץ. לא כרשע ערין ומתערה כאזרח רענן: יתום ואלמנה, יתומים היינו ואין אב אמותינו כאלמנות: יעודד. יקום ויעמד: ודרך רשעים. לאחה: יעות. לא יצליחו ארחות דרכם. יפלו ברעתם ויאבדו: ימלוך. כשימלוך וגו' יהיה כל זה:

הַלְלוּיָהּ כִּי טוֹב זַמְּרָה אֱלֹהֵינוּ כִּי נָעִים נָאוָה תְהִלָּה: בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם יְיָ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל יְכַנֵּס: הָרֹפֵא לִשְׁבוּרֵי לֵב וּמְחַבֵּשׁ לְעַצְּבוֹתָם: מוֹנֶה מִסְפָּר לַכּוֹכָבִים לְכֻלָּם שֵׁמוֹת יִקְרָא: גָּדוֹל אֲדוֹנֵינוּ וְרַב כֹּחַ לִתְבוּנָתוֹ אֵין מִסְפָּר: מְעוֹדֵד עֲנָוִים יְיָ מַשְׁפִּיל רְשָׁעִים עֲדֵי אָרֶץ: עֱנוּ לַיְיָ בְּתוֹדָה זַמְּרוּ לֵאלֹהֵינוּ בְכִנּוֹר: הַמְכַסֶּה שָׁמַיִם

כי טוב. לזמר לאלהים זמרה. שם הפועל. כמו ליסרה [וחסר ל' השמוש במקור. ואית ל' נקבה]: נאוה. אל"ף נחה [וחל בקמ"ץ]. מלשון פי: תהלה. לשמו ית': יכנס. יאסוף: לשבורי לב. אבלי ציון שלבם נשבר ונדכה: ומחבש. ענין קשירה וגניזת השמש:

לעצבותם. כי רבו עצבותם על שברם. לא יהיה מלשון עצבים שבספרי רופאים. שהם קשרי האברים. לא מה שקורים עצבים. שהם בשר דמות עכבר שמהם התנועה האצלית. ויהיה לו חברים בלה"ק. ומלביך בבית נכרי. וכל עצביכם תנגשו: מספר. שכום: לכוכבים שאין לאדם להגיע למספרם ככתוב בתורה. ועם שבעלי התכונה הקודמים הסנו שעמדו על מספרם. הנה נודע בדורות הללו האחרונים שיש קטנים אין מספר להם. כמו שראו בעינגל הגלגי. ומספר עם ישראל נמשלו לכוכבי שמים. לכן אמר כאן אחר כינוס נדחיהם. כי לא יפקד אחד מהם בגלות. כי עוד מסורה הגאון ע"י מונה. לראות שאין חסר מהמספר ויהיה במספר נבאם איש לא נעדר. להם גאה לקרוא שמות שדואי כי מלאו חן בעיניו וידעם בשם: גדול אדונינו. להגיד דבר כיום גליות ישראל לפועל: ורב כח. להשגיח עליהן לשמור מכין ככוכבים. אחר שכמעט נתבלעו בין האומות: לתבונתו. להמציא הסבות גרמם להצלים הפגו: אין מספר. אין מאמר. מלשון ספור דברים. שיהא עודדת בדבור. כי קצרה יד הלשון לבארה. אין מי שיוכל לספר ולהשיג בעולם תבונתו. כי אין לה חקר וא"א לשכל אנושי להגיע עדיה: ענוים ישראל שהם נכנעים בגלות. את עם עני יושיע: ענו. כמו ועניה ואמרת: בתודה. בהודות והלל על הגאולה מהגלות: המכסה. ירצה. אל תאמר איך יהיה הדבר הזה בפתע. וכל הארץ יושבת ושוקטת אין מכלים דבר בארץ. ופתאום יבא אל היכלו

בְּעָבִים הַמֵּכִין לָאָרֶץ מָטָר הַמַּצְמִיחַ הָרִים חָצִיר: נוֹתֵן לִבְהֵמָה לַחְמָהּ לִבְנֵי עֹרֵב אֲשֶׁר יִקְרָאוּ: לֹא בִגְבוּרַת הַסּוּס יֶחְפָּץ לֹא בְשׁוֹקֵי הָאִישׁ יִרְצֶה: רוֹצֶה יְיָ אֶת יְרֵאָיו אֶת הַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ: שַׁבְּחִי יְרוּשָׁלַיִם אֶת יְיָ הַלְלִי אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן: כִּי חִזַּק בְּרִיחֵי שְׁעָרָיִךְ בֵּרַךְ בָּנַיִךְ בְּקִרְבֵּךְ: הַשָּׂם גְּבוּלֵךְ שָׁלוֹם חֵלֶב חִטִּים יַשְׂבִּיעֵךְ: הַשֹּׁלֵחַ אִמְרָתוֹ אָרֶץ עַד מְהֵרָה יָרוּץ דְּבָרוֹ: הַנֹּתֵן שֶׁלֶג כַּצָּמֶר כְּפוֹר כָּאֵפֶר יְפַזֵּר: מַשְׁלִיךְ קַרְחוֹ כְפִתִּים לִפְנֵי קָרָתוֹ מִי יַעֲמֹד: יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וְיַמְסֵם יַשֵּׁב רוּחוֹ יִזְּלוּ מָיִם: מַגִּיד דְּבָרָיו לְיַעֲקֹב חֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל: לֹא עָשָׂה כֵן לְכָל גּוֹי וּמִשְׁפָּטִים בַּל יְדָעוּם הַלְלוּיָהּ:

שלחן אשר אנו מבקשים. והנה גם לגוים ולאסף מדחם. אם תרצה אור א"ה כי יצא דרך יקרם הולך ואור. אל תתמה על החפץ. כי גבוה מעל גבוה שומר עת וזמן לכל חפץ. אלא רצו אור בהיר בשחקים ורוח עברה ותטהרם. כן על כפים כסה אור. באין מבין מפרשי עב מתי יפעו. המטיר ולהצמיח מוצא דשא. ואלה אלהינו. המכסה שמים בעבים. בשרש יעלה אל לב איש. כעב של בחום קציר. ומכין בהם מטר. וכל זה שופט שהאדם בכל עת שירצה. אש' אלא לצורך אדם.

רק להצמיח הרים הגבוהים ליפלים משק השוה והשמות. חציר לבהמה. שהוא לחם מאכלה. אל לבני עורב אשר יקראו מבלי מרחם עליהם. הוא יתברך חומל על מעשי ידיו אלה שאינם בני שכר ועונש ומשגיח שהם במבורם. שאכ"ז לא יפלא ממנו לחוס ולרחם על עבדו. האלטע והאיללאה יקבץ ככל אשר יחפוץ. אף אם לא מצאו עדיין סימני הישועה. ישבר ויהיה הגאולה ויצו עליה במפגיע לקרב הקצה: לא בגבורת הסוס. אלא בסוסים: בשוק שלים. הרוכב: ירצה. ה': המיחלים לחסדו. ואינם בוטחים בגבורתם: ירושלים העיר. בקבוץ בניך לתוכך. כי לא יוסיף יבוא בך ערל וטמא: ציון. עיר דוד כסא המלוכה. ומגדל עוז לעיר הקודש: שעריך שערי התורה. שהם מושב הזקנים והמורים הם השומרים והבריחים לשערים. כמה דלאת אמר אל זקני שעיר השערה. השער אל הזקנים. ישגם הש"י חזקים כראוי מולק ולא תירא בלתי צריכה להשגב עוד בחוזקים מעשי ידי אדם. ופתחו שעריך תמיד לא יסגרו: בניך. הקטנים. יהיו משמעים לגדולים. ע"י חזק הבריחים כאמור. כי למודי ה' המה. ורב שלום בניך. של כן נכלך תחן לעיר שלום שמו כן. ולא יתן דבק עוד מאכל לאויבך: חלב. כליות חטה. שיהיו חטים שמנים וגדולים ככליות של שור הגדול עם הלבב [כתובות קי"א]: אמרתו. גזרתו: ארץ. לארץ: מהרה. מהר יום ה': דברו. דבר שבח ושלח מלאכיו הנביאים יצליח. לא ישוב אליו ריקם כ"א עשה חפצו והצליח למעות אשר שלחו. לקיים מהמות לנו נסוב לנו באחרית הימים: הנותן שלג. כאשר ירד הגשם והשלג. כן יבוא דברו הטוב. כמלקוש יורה ארץ: כצמר. כמר מלובן. ע"ל שהוא ג"כ יעוד לימי הנחמה. שיכבה אש של גיהנם לעתיד לבא. וידעך אור החסר של ציון וירושלים. בה השלג בלבנון. כי יסלח לעונם ולחטאתם. אם יהיו כשנים כשלג ילבינו אם יאדימו כתולע כצמר יהיו. זה שאמר עוד כצמר: כפור. הוא שיורד בשחר בימי הקור. ולפי דרך הב' יאמר. כפור וסליחה: כאפר. שאינו חשוב: יפזר. לרוב: קרחו. כמו הקרח הנורא. שהשבית קור חזק שהמים מגלידים: קרתו. הקו"ף בפת"ח. כ"צ. עט"א [ולא בקמץ המו"ף כרח"ה]: כפתים. כחתיכות. לשון פתות אותה פתים: מי יעמוד. מאן אנו. אם בגהרים תרים ה'. עלמים חרה מני חורב וקרח. לדרכנו הב'. ומשך הענין יאה מאד מה טוב ומה נעים אומרו כי יתהפך השלג והכפור הבא אל מגרים יקרהו ימטר על רשעים (ממים) פחים בדרך עקש שבחרו בה בהוסדם על ה' כשטף מים רבים עולים לכסות ארץ ומלואה. לא יגורו עוד מוקדי עולם מאחר שכבתה אש בוערה כגחל גפרית. לבלתי הרע לעוברים. שבאו באש ובמים ויצאו לרויה. אמנם הגברות לא תהא להם תקומה גם מפני הקור הגובר. ויעמוד שיש מועטו של הקרח הנורא. והגרים אשר בעלו ארצנו. יהרים וישימם לשברים ולגזרים: ישלח דברו. וירפאם. כמ"ש אחר והגרים ה' לשון ים מצרים. ושבו עד ה' ונעתר להם ורפאם. אחר שימלט משחיתותם. וימלט לכם כמדתם. לדונג במים ובאש כמו שיבוא: וימסם. כהמס דונג מפני אש: ישב רוחו. השמה ה' כגחל נפר דיער עד ונסק מן קדמוני. על ראש רשעים יחול. רוח לעפעות מנח טסס. וא"ת מניין עוד אנו מאחר שאין גיהנם. לזה אמר. מגיד דבריו. הם גמלו אם דת כי אע"פ שבטל הגיהנם. הנה היום בא בוער כתנור. כי הקב"ה מוציא חמה מנרתקה רשעים נדונין וצדיקים מתרפאין בה. היא התורה הנתונה באש. והמי"ם לא תכבה. ה' שמש ומגן לדקה ומרפא. והוא שרמזו ג"כ החכמים האלהיים במאמרם [ע"ז ד] שלעתיד לבוא יאמרו אוה"ע תנה לנו מראש ונעשנה. והקב"ה מנסה אותם במצוה קלה ומקדיר עליהם חמה היום נמי שיוצאה מנרתקה (היא סוכה ודאי. המשכיל יבין. ויליאתה מחייב בלי ספק כאשר מצרף) ומהם מפך אב התמיד מוקד לעולם לא תכבה: לא עשה כן לכל גוי. בהכרח. לפי שאינם מסוגלים להיות סגולה. הדת אברי הם טועמים בה גם בסוף. הוא שאמר בל ידעום. הודיעם אין כתוב כאן. אלא הם לא ידעו אותם מבחירתם.

עם היות שהופיע עליהם אור פניו . גם העתיקום אליהם מן השיר . שהו עלמם מתגברים להם כאלו לא ידעום . לכן ירצו ויתלבנו באש המצוה והתורה העומדת לעד . וכיא תהיה חומת אש לירושלים אשר יבנה ה' כפיכם נדחי ישראל שרי תהימה מעין פתיחה . וכל פסוקי המזמור מקושרים בתורי זהב . מה נאוו פעמי מדברותיו . מה נמלצו לחכי אמרותיו. כי ש"ל איך יבוא ויפשוט אף דבש אמרי נועם . מתוק לנפש ומרפא לעצם השבור מכבלי ברזל הגלות האל הזה וצור פינן ולנחם . לבשר ענוים ויסמו בה' שמחה . תחת רוח כהה מעטה תהלה ומתוך צרה וצוקה רוחה והצלה :

[מזמור זה הוא עיקר פסוקי דזמרה . לכן יאמר בכוונה . והש"ץ מגביה בקול רם וירים קרן . ולא אוחז . שהוא אמצע פסוק (סי' נא)] :

הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֶת יְיָ מִן הַשָּׁמַיִם הַלְלוּהוּ בַּמְּרוֹמִים: הַלְלוּהוּ כָל מַלְאָכָיו הַלְלוּהוּ כָּל צְבָאָיו: הַלְלוּהוּ שֶׁמֶשׁ וְיָרֵחַ הַלְלוּהוּ כָּל כּוֹכְבֵי אוֹר: הַלְלוּהוּ שְׁמֵי הַשָּׁמָיִם וְהַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל הַשָּׁמָיִם: יְהַלְלוּ אֶת שֵׁם יְיָ כִּי הוּא צִוָּה וְנִבְרָאוּ: וַיַּעֲמִידֵם לָעַד לְעוֹלָם חָק נָתַן וְלֹא יַעֲבוֹר: הַלְלוּ אֶת יְיָ מִן הָאָרֶץ תַּנִּינִים וְכָל תְּהֹמוֹת: אֵשׁ וּבָרָד שֶׁלֶג וְקִיטוֹר רוּחַ סְעָרָה עֹשָׂה דְבָרוֹ: הֶהָרִים

מן השמים . כלל עולם השכלי : במרומים . שמי השמים הגבוהים כי מן השכל במרומים . ובהיותם גבוהה עלה למרום לנגה העליון . ומשם ירד בסדר המדרגה : מלאכיו אשר בשמים האמצעיים : צבאיו הכוכבים הקיימים שבגלגל העליון : שמש וירח . המאורות הגדולים ראשי שבעת הכוכבים : כוכבי אור אשר המשת הגבוהים . המשוים גם כן להאיר על הארץ . לקורבתם אליה . משא"כ כוכבי שבת . שעם היותם בעלי אור יותר מכוכבי לכת . אינם מאירים בעולם התחתון בסבת ריחוקם ממנו : שמי השמים . כל הגרמים השמימיים עליונים ותחתונים בכלל הם עצמם יהללו כמו נבראים כי גם הם חיים משכילים ומספרים כבוד אל : מעל השמים על גבמות העליון ותחת קערורית גלגל הירח או ע"ג ממש . ולזה הירה הוא קר ולח בטבעו ומושל על כל הצבורת המים ותולדתם כנודע ואין כדאי לעגות האחאים שמתחכמים המבהילים . כאלו ידעו מהות הגלגלים מה סובלים ומה אין סובלים : כי הוא צוה . גזר : ונבראו מן האין אחר שלא היו . לכן בדין וחוב עליהם שיהללו לשמו : לעד לעולם . כל ימי עולם הזמן הקצוב מאתו יתברך . יסדם על מכונם כל ימותו במקרה : חק . שמים וארץ . וברית יום ולילה . וסדרי תקופות השנה חוקות קציר קור וחום וכו'. ישמרו ולא יעברו פיו בלתי רצונו . כי הנהגה עם מעשי בראשית . שאחר שיחי השבע זמן מה להתחדש הנסים גדולות כמו כבלתי בעל תכלית . יחזרו לאיתנו ולהנאם הראשון . להתנהג במהלך הטבע כל הזמן הנגזר לעולם שיעמוד אלם באחרית . שמה יאבדו ויכלו . כולם כבגד יבלו (עיין במגרת בקורת דף כ' ע"ב) : מן הארץ . חזר וכלל העולם התחתון ולהיותו שפל הגל ביותר שפלים שבו בקצה המטה . כדי לפגוע בגבול האמצעי מקום הפגישה והחבור בין העליונים והתחתונים . כי אין בין מים העליונים לתחתונים אלא כמלא נימא : אש . היסודית . מקומה בבטן הארץ . שהוא תופך ע"פ תהום הכתוב במעשה בראשית . כמ"ש גם הרמב"ן ז"ל והוציא מדעת המתחכמים המיחדים אותה למעלה קרוב לגלגל הירח (עם היות הרב הגדול הנזכר מבעלי הדעת הזה . אך לא מפי הקבלה) וי"א שסבתו הגועה הסבוביח . וכל אלה רפיוני עיוני חכמים בעיניהם אשר לא נגה עליהם אור החכמה האלהית . המודיעה האמת שמקור האש בארץ הוא גנוז . ושם טדאי מקום גלות לאש החוצף וכנראה מתולדת המתגבים . כי הוא יפעל אותם בלי ספק ולא יספיקו לגעלם יעלי השמש בלאו כי הוא דבר מוחש שאין חום השמש נכנס בארץ כ"א שפתה העליון . לא יאוחר עבור בעומק אלד . מלבד כמה טעמים שהשיבו החוקרים נגד בעלי כח ג שאין מקום אלן להאריך . ולא יטעה אדם בראותו לשב האש עולה השמימה להשוב שעלו למקורו שם . כי אין גנוח תנועתו הטבעית . רק הכרחית בהיותו תוח על עמדי העשן העולים בטבעם לקלותם מהעפר ונישאים באויר . שמהם ירכב על כנפי רוח העולה הוא למעלה . עד יכבה וישקע וירד למקומו בתחתית הארץ (והטבע מסגולה לה"ק . סגרת הפעולות המתלוות לדבר מה . יורו על אמתת עניו וטבעו . כי על כן התנוע פעולת הקיומה עם האש . ולא יתכן זה אם היה מטבעו לעלות) : וברד . נעשה בקר מהקפאות האידים (והתקבלותם מפני החום הסובב) אלחים העולים מהארץ . וכן השלג בחורף בהגיעם באויר האמצעי : וקיטור . הוא אד העשן . העולה ממנה אם בסבת חום השמש או מחום האש היסודי . והאר באויר התחתון שמהומם מהרת מלוי האמה בהכלאם בארץ : רוח סערה גם היא תולדתה מהארץ . כי יצאו קיטורים עבים וחמים . שדוחקים או פורחים האויר הטבעי ומרעידים אותו כי יצר לו המקום בכבת הקשורים הרים המגורשים מהארץ ויכנו עגעו וימיעהו בכברה כאילו מחבל ידוהו לבקש לו מקום אחר . ויחפז לתור לו מנוחה . או למלאות ריקות הנמצא בסבת התלהבות האויר מחום הגכרי העולה ומהעכב (עם עכירותו) בגבול האויר הקר בטבעו . לכן יולד בו הסתערות בסכרח אבל הוא עושה דברו ית' . לפרק הרים ולשבר סלעים ולהפיל מגדלים ולנפץ אניות עם שכיות החמדה כי אלה נבראו לא מתנועע ולא תגא מעומק הארץ להרעיש ולהרעיד האויר. כ"א למצות דבר ה' : ההרים . בעלי המקורות

וְכָל גְּבָעוֹת עֵץ פְּרִי וְכָל אֲרָזִים: הַחַיָּה וְכָל בְּהֵמָה רֶמֶשׂ וְצִפּוֹר כָּנָף: מַלְכֵי אֶרֶץ וְכָל לְאֻמִּים שָׂרִים וְכָל שֹׁפְטֵי אָרֶץ: בַּחוּרִים וְגַם בְּתוּלוֹת זְקֵנִים עִם נְעָרִים: יְהַלְלוּ אֶת שֵׁם יְיָ כִּי נִשְׂגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ הוֹדוֹ עַל אֶרֶץ וְשָׁמָיִם: וַיָּרֶם קֶרֶן לְעַמּוֹ תְּהִלָּה לְכָל חֲסִידָיו לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַם קְרֹבוֹ הַלְלוּיָהּ:

והמוצאים. ההם כמו אשר ברא שולדותיה בגמה: וגבעות מקומות מוגבהים בלי מוצא ומהגב: ארזים. אילני סרק: החיה. שבמדבר: והבהמה. של ישוב: רמש קטני הבריות. הזוחלי ארץ: וצפור. קרוב פעם למין המדבר. בהיותו מצפצף. ויש מהם בעלי דיבור נ"כ: לאומים. אומות העומדים תחת מלכי ארץ: שרים. פחות וסגנים שתחת ידם. להנהיג ולמשול בעסקי המלוכה ומלחמה: שופטי. עושי משפטי הקבוץ המדיני: וגם בתולות. אשר אינם אלא על קישוטיהן: עם נערים. זקנים ילמדו את הנערים השבעים מדעת להלל לבדם: נשגב שמו לבדו. להודיע כי אין מציאותם מחויבת. לא המציאם אלא מחסדו. על כן ראוי ומחויב שיהללוהו כל הנמצאים. אשר אין להם שורש אחר. ומציאותם מאתו בא ואליו ישובו. וברצונו יתגלה עוד קיומם הנצחי כפי חפצו להראות. הודו. לשון הוד והדר: ארץ ושמים. אחרי בלותם תהיה להם עדנה בחדוש עולמו. ולאמתי יהיה זה. וירם קרן לעמו. אז ישמחו השמים והארץ בתת הודו עליהם: תהלה. אז יתהללו כל חסידיו. כי ישים אותם תהלה בארץ. ואולי. תהלה. מגזרת בהלו נרו. שיהיה להם אור וקרנים מידו: עם קרובו. מי עם אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו בכל קראנו אליו:

[מזמור זה מדבר לעתיד בגאולת המשיח . ישמח . אותיות משיח]:

הַלְלוּיָהּ שִׁירוּ לַייָ שִׁיר חָדָשׁ תְּהִלָּתוֹ בִּקְהַל חֲסִידִים: יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל בְּעֹשָׂיו בְּנֵי צִיּוֹן יָגִילוּ בְמַלְכָּם: יְהַלְלוּ שְׁמוֹ בְמָחוֹל בְּתֹף וְכִנּוֹר יְזַמְּרוּ לוֹ: כִּי רוֹצֶה יְיָ בְּעַמּוֹ יְפָאֵר עֲנָוִים בִּישׁוּעָה: יַעְלְזוּ חֲסִידִים בְּכָבוֹד יְרַנְּנוּ עַל מִשְׁכְּבוֹתָם: רוֹמְמוֹת אֵל בִּגְרוֹנָם וְחֶרֶב פִּיפִיּוֹת בְּיָדָם: לַעֲשׂוֹת נְקָמָה בַּגּוֹיִם תּוֹכֵחוֹת בַּלְאֻמִּים: לֶאְסֹר מַלְכֵיהֶם בְּזִקִּים וְנִכְבְּדֵיהֶם בְּכַבְלֵי בַרְזֶל: לַעֲשׂוֹת בָּהֶם מִשְׁפָּט כָּתוּב הָדָר הוּא לְכָל חֲסִידָיו הַלְלוּיָהּ:

שיר חדש. אשר עד ישראל. לא יהיה להם די בשירים הכתובים. אלא הם יחדשו לו שיר לעתיד לבוא: בעושיו. כמו אלוה עושי. והענין עם אלהים אדונים. והוא דרך הפלגה: במחול. משחקים בחלילים. שהם כלי זמר חלולים. וי"א שרומז על מחולת העגון שיהיה בימים ההם בגאולה העתידה: ענוים. לפי שענוים הם ישראל: יעלזו. ישמחו: בכבוד. אל התוסף עליהם. או בכבוד גוים יתימרו. והם מתייחד יושר בשיום הלשון: ירננו על משכבותם. כי הש"י יעשה לגדם נסים והם שוכבים על מטתם. כענין יחזקיה מלך יהודה וסנחריב. ולכך אמר. ירננו תמיד פתוב לנקמות בו יה': וחרב פיפיות. הוא הרומסות לידם. מלשון שלא יאמרם כלי זין אחר: פיפיות. בעל ב' פיות. מחותך משני צדדים: בגוים. שהרשע בהם: ובלאומים. יאמר ריק על ה' ומשיחו: זיקים. שלשלאות. כמו רותק זיקים. שאוסרים בהם הידים. כענין שנאמר הזיקים אשר על ידיך: משפט כתוב. ונאמר נקמתי באדום וגו': בכבלי. שאוסרים הרגלים בהם: הדר הוא. שמשפט בהתקיימו. שיתגדל ויתקדש שם שמים ע"י בני חסידיו. וגם לאחר הדר והוד לכל חסידיו שדבקו בו:

הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֵל בְּקָדְשׁוֹ הַלְלוּהוּ בִּרְקִיעַ עֻזּוֹ: הַלְלוּהוּ בִגְבוּרֹתָיו הַלְלוּהוּ כְּרֹב גֻּדְלוֹ: הַלְלוּהוּ בְּתֵקַע שׁוֹפָר הַלְלוּהוּ בְּנֵבֶל וְכִנּוֹר: הַלְלוּהוּ בְתֹף וּמָחוֹל הַלְלוּהוּ בְּמִנִּים וְעֻגָב: הַלְלוּהוּ בְצִלְצְלֵי שָׁמַע הַלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי תְרוּעָה: כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ הַלְלוּיָהּ:

כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ:

הללויה . מזמור זה הוא בו שבחים הללוהו [וי' מיני כלי שיר] כנגד עשרה הלולים . שהמשכיל יבין שהם [עד י' הויו"ת והספירות והמאמרות והדברות] וי"ג הלולים . כנגד י"ג מדות : הללו . ידבר ללוים ולמשוררים : בקדשו . בהדרת קודש :

ברקיע . ישבחוהו במהלל הגדולה ברקיע עוזו . כי עוז במקדש יאמר . גם השרון נקרא עוז : בגבורותיו . מעשה נוראות גדולות ויספרום במהללם : כרוב גדלו . הללוהו הרבה . כאשר גדולתו רבה . כי יגדיל לעשות ונפלאות לישראל בגאולתם : בנבל . כלי זמר כמין נאד . והוא בעל נקבים : וכנור . בעל מיתרים : בתוף ומחול . פי' מ"ם סוף דרוש שמש לדקה : במינים . אורג"אנו . שיש בו מיני קולות משונות עבות ודקות . שהוא מחיקות רב : ועוגב . אמרו שיר עגבים . ענין חשק אהבה : בצלצלי שמע . כלי נחושת כפול . שמקישין זה בזה להשמיע קול . לכן נקרא ג"כ מצלתיים . שם אני . והוא מלשון תצלנה אזנים : בצלצלי תרועה . הם החצוצרות : כל הנשמה . אז בזמן תיקון העולם . וע"ל בפי' פ' שירה :

מפלין הפסוק . מפני שהוא סיום ספר תהלים [סי' נא] אח"כ אומרים פ' ברוך . שהוא סיום ספר ג' שבתהלים . והוא כעין ברכה לאחר פסוקי דזמרה . ואח"כ פ' ברוך ה' מציון (סוף מזמור קל"ה) שהוא כענין השכמל"ו שעונין אחר ברכה שבמקדש . ואחר ושירה השמן בקלח גילוי יותר . לכן סידר כאן פ' ברוך ה' אלהים . שהוא כמו כן סוף ספר שני שבתהלים . שרומז בביאור לכוונת שמע ישראל . שהוא בסוד הברכה . ופסוק שלאחריו רומז מפורש על כוונת בשכמל"ו . על כן נתהפך הסדר בדיוק נמרץ. כי כך הדרך להתחיל בסתום ולסיים במפורש שבח מבואר .

ומה שאין אומרים גם סופי ספר א' וספר ד' שבתהלים . נ"ל משום שהם חותמי ברכות שבמקדש . ולא תיקנו לאמר בגבולין . וכן בענין השכמל"ו . אלא מכל כאן אלא ברמז . וברוך ושם הדבר בס"ד . ונגלה טעמו של מהר"ש מרוטין בורג שהי' אומר פסוקים אלו כשהיה צריך להפסיק . קודם שידבר . ומימוקו עמו . שהם מענין ברכה בודאי גם מה שעונין אחריה . ועיין עוד בפירושנו מה שהוספנו מספר לקח טוב על סברת מהר"ש לסוכה ולא לגרוע עכ"ל :

בָּרוּךְ יְיָ לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן: בָּרוּךְ יְיָ מִצִּיּוֹן שֹׁכֵן יְרוּשָׁלָיִם הַלְלוּיָהּ: בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֹשֵׂה נִפְלָאוֹת לְבַדּוֹ: וּבָרוּךְ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם וְיִמָּלֵא כְבוֹדוֹ אֶת כָּל הָאָרֶץ אָמֵן וְאָמֵן:

ברוך ה' . שעורם לגמור הלל : ברוך ה' מציון . מבואר למעלה : עושה נפלאות . בכל דור . אלהי ישראל מושיע. גדול הרועה שמציל נאמו בין זאבים ואריות . הוא האל עושה פלא עד אשר הושיע וכימי צאתנו ממצרים יראנו נפלאות לעתיד : שם כבודו . הנקרא . הוא השם הנכבד : וימלא . ביום ההוא יהיה ה' אחד וגו' . וע"ל בהקדמה : אמן . בעבר : ואמן . לעתיד :

(א) ויברך . ד"ה א' כ"ט . הקמוהו לאומרו כאן . לפי שהוא ג"כ משירי דוד כמפ"ש . ועוד שאמרו על הדבה נבים אלהים . וכל המזמורים שאמרנו כאן מכוונים אל הגאולה העתידה . ולעינה שלמה עד שיבנה הבית ב"ב . וכה יהיה כמו כן ע"י שבחנו לגבוה הרוממת ה' בכל שלם . כי קרוב הדבר מאד בפיו ובלבבו לעשותו . והרי הוא כאלו כבר עשוי . על כן פדה ונמלך לשמו ישר' של זאת : [(ב) הוא מגבה גדול . מורה על אלהותו ישר' . והוא מושל בכל ומחיה הכל . ואומנת מעומד עד אשר בחרת באברם . ואומנת ואתה מושל . יפריש ג' פרושות לנדקה (סי' נא) ואם אין חלק מהמים אלו הנ"ם . עד כאן מגאלים] :

וַיְבָרֶךְ דָּוִיד אֶת יְיָ לְעֵינֵי כָּל הַקָּהָל וַיֹּאמֶר דָּוִיד בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָבִינוּ מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם: לְךָ יְיָ הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי כֹל

ויברך דוד את ה' . ר"ל ודאי . הוא שמו יה' . ג' אמי"ה שהוא בכתב . ולכן צריך לכוס בשבח זה : אלהי ישראל אבינו . נשמה בגדר השלם (לבנות בית ה') כאמר וידר יעקב נדר לאמר . לדורות שיתקדש בעת צרתם (וכתוב שם . והאבן הזאת וגו' יהיה בית אלהים) לפיכך כל מי שהוא נודר לא יהא אלא כגדר אלא כו . וכן כתוב . אשר נדר לאביר יעקב : מעולם . עד עולם . הזה : עד עולם . הבא . ועד בכלל : לך ה' הגדולה וגו' . בעלי הקבלה יפרשוהו . ממך שם הכל . ור"ל ודאי יפה בברק הרואה . ודרך העולם ידוע שרומז בספירות הבנין : כי כל . יסוד . ולאדיר

בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ יְיָ הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ: וְהָעֹשֶׁר וְהַכָּבוֹד מִלְּפָנֶיךָ וְאַתָּה מוֹשֵׁל בַּכֹּל וּבְיָדְךָ כֹּחַ וּגְבוּרָה וּבְיָדְךָ לְגַדֵּל וּלְחַזֵּק לַכֹּל: וְעַתָּה אֱלֹהֵינוּ מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ וּמְהַלְלִים לְשֵׁם תִּפְאַרְתֶּךָ: אַתָּה הוּא יְיָ לְבַדֶּךָ אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל צְבָאָם הָאָרֶץ וְכָל אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיַּמִּים וְכָל אֲשֶׁר בָּהֶם וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת כֻּלָּם וּצְבָא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים: אַתָּה הוּא יְיָ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ בְּאַבְרָם וְהוֹצֵאתוֹ מֵאוּר כַּשְׂדִּים וְשַׂמְתָּ שְׁמוֹ אַבְרָהָם: וּמָצָאתָ אֶת לְבָבוֹ נֶאֱמָן לְפָנֶיךָ:

שמים ובארץ: הממלכה. יחוסה. ונתייחדה לעצמה. שהותה ראש לשועלים. לכן נקראת הממלכה מהגוסף. כי היא הממליכה למלכיות. צדיק חור וכללה בנ' ראשומות בסוד נעוץ סופן בתחלתן: והמתנשא בכתר עליון. ועי"ו מי. לכל. בי' יסוד דאבא דיסד ברתא. עד היתה לראש פינה בנינה. ראש תהם. המשכיל יבין: לכל לראש. לכל הממונה לראש על שום דבר פקידות: והעושר והכבוד. שנתתה לנו להתעדן לזמן הבית בשפע גדול. מידך נתנו לך: בכל. בי' נ"ב. וצריך לכוין בשם ב"ן. שיא בת דאבירהם אבינו. בכל וביזך כח וגבורה. ר"ת ט"ט. אותיות שיום של אהיה. וכאן נהג האר"י ז"ל לתת צדקה מעומד. וטעמו מתוק לחכי יבין היות אחרי משכיל אל ד"ל: אתה הוא ה'. (בנחמיה ט') דברי שבח הלוים. ומזכר בהם חסד המקום עלינו ונסי מצרים והים. הספרדים מוסיפין מפסוק שלפניו. ויברכו שם כבודך. ועם היותו נמצא בספרים ישנים. גם נתלין בסוד. אעפ"כ ישר בעיני מנהג אבותינו בזה. ולא על חנם השמיטוהו. אבל טעמם ונימוקם עמם. כי הוא אמצע פסוק ואין נכון להתחיל בו. כמ"ש בס"ד בחיבורי מו"ק (סי' נ"א) גם אינו נקשר יפה עם הענין שלמעלה. משא"כ לפי מנהגנו נמשך הלשון בקשר נאות מאד גם מחמת דרך הסוד אין צורך לצאת ממנו. כי אמנם לשם תפארתך הוא הכבוד. בסוד ויעש דוד שם. ואדרבה גם בדרך הנגלה י"ל ראוי שלא נאמרו. כמש"ל בס"ד: לבדך אתה עשית. כשהיית ה' לבדך אתה עשית את השמים וגו'. שלא יאמרו מיכאל מותח בדרומו כו' [ב"ר פ"א]:מחיה את כולם. תמיד. כי אם ישים אליו לבו וגו' יגוע כל בשר. וכל הנמצאים המחודשים שלא היו. לולי החיות הנמשך להם מאתו יתברך בלי הפסק רגע: לך משתחוים. בכל יום. כי שכינה במערב לזה משתעבדו בתנועה הנגדיית סומיית: אתה הוא ה' האלהים. ר"ת אהיה. לכן עד כאן צריך לומר בעמידה. כי כל השבח הזה בכתר הוא ונעוץ סופו בתחלתו. וכאן נשלמו פ"ז תיבות שנאמרים מעומד. בדוגמת ברכה שלאחר פסוקי דזמרה. כענין ב"ש שלפניה. ולכן אין להוסיף עליהם כנ"ל: בחרת באברם. ע"י שינוי מעשה משהכיר בוראו: והוצאתו מאור כשדים. הרי שינוי מקום: ושמת וגו'. הרי כאן שינוי שם. ד' דברים שקורעין גזר דינו של אדם [ר"ה טז] לכן נשתנה מזלו על ידיהם. וכך אמרו הלוים והזכירו לישראל שעלו מבבל לא"י כמותו. שישנו גם מעשיהם. אז גם הקב"ה יקראם בשם אחר לתהלה ולתפארת לשום להם שארית בארץ, ולא יירשו שבט מגש כמו שמוכיח סוף הענין. וככה הוא הערה והזכרה יפה לנו בגלותינו. שאכ"ו אנו אסירי התקוה המצפין לישועה הקרובה. שלא יתכן אלא בהשתנות מעשינו לטובה. אז ישתנה מצבנו ומקומנו. ולעבדיו יקרא שם אחר להתברך בארץ באלהי אמן במהרה בימינו:

וְכָרוֹת עִמּוֹ הַבְּרִית לָתֵת אֶת אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַחִתִּי הָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַיְבוּסִי וְהַגִּרְגָּשִׁי לָתֵת לְזַרְעוֹ וַתָּקֶם אֶת

וכרות. מקור. כמו ולכרות. [ולא פעל עומד] נקשר אל לבבו נאמן, עד גבול שמצא חן בעיניך גם לדבר הברית הזה בקצת ק"ק נהגו המוהלים לנגן פסוקים הללו ביום הברית ולחלקם פסקי פסקי. ולא שפיר דמי כולי האי. כמ"ש בחבורי בס"ד יע"ש: הכנעני. החוי לא נזכר כאן. כי הם הגבעונים שהחיו יהושע וישראל וכרתו להם

בָּרוּךְ כִּי צַדִּיק אָתָּה: וַתֵּרֶא אֶת עֳנִי אֲבֹתֵינוּ בְּמִצְרָיִם
אֶת זַעֲקָתָם שָׁמַעְתָּ עַל יַם סוּף: וַתִּתֵּן אֹתֹת וּמֹפְתִים
פַרְעֹה וּבְכָל עֲבָדָיו וּבְכָל עַם אַרְצוֹ כִּי יָדַעְתָּ כִּי הֵזִידוּ
לֵיהֶם וַתַּעַשׂ לְךָ שֵׁם כְּהַיּוֹם הַזֶּה: וְהַיָּם בָּקַעְתָּ לִפְנֵיהֶם
עַבְרוּ בְתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה וְאֶת רֹדְפֵיהֶם הִשְׁלַכְתָּ
בִמְצוֹלֹת כְּמוֹ אֶבֶן בְּמַיִם עַזִּים:

ברית להביאם בגלגם : הזדו. בזדון ורשע הכביד על עבודתם . עם שנגזר עליהם גלות . לא שמו עליהם רחמים ועזרו לרעה. גם הקשו ערפם הכביד עליהם משמוע בהגיע קץ הישועה : כהיום . בא מלת. אלי להורות על ביזוי הידיעה הגמורה העומדת

ד. כאילו נעשית היום הזה שאנו עומדים בו . שא"א להכחיש כי יציאת מצרים שהכל יודעים ומעידים עליו . אין מקום לאפיקורסים לדורות . לכן הזכירה התורה כ"ב פעמים . ופתח בו באנכי . כי הוא עמוד אמונתנו כנודע :

הגירה נ"ע בשמחה גדולה . והוא תיקון גדול לנפש . וז"ל הזוהר פ' שמות. בהאי זימנא דמשיזבי ישראל שבחי דוד . כדין אתכשרת שירתא דימא . ומ"ט אמאי איהי בתקונא בתריית פ'. אלא מגו דבת ישראל לא אתתקנת אלא מהתורה שכתב הכי אתמשיך . והאי שירתא מעליא מכל שאר תושבחן דעלמא . והאי (ר"ע כ"י) לא תקנת משלנו כמה דאתתקנת מתושבחתא דא . ובג"ד איהי סמוך בתא דמיומא . בה פעמא כד שירתא דימא אתמר . מתעטרא כל"י כתרא דזמין קב"ה לאעטרא למלכא משיחא כו' בג"ד בעי בר נש לאומא רעותיה בהאי שירתא . וכל מאן דזכי לה בהאי עלמא .

זכי לבתמי למלכא משיחא בתקוני הכוא כתרא ובתגינו דיליה . וזכי לשבחא בהאי שירתא תמן :[(ב) אומר עד ישתבח בקו"ל ומעומד ובכוונה ובשמחה ובעימה (כעובר בים והקב"ה מצילו) ובטעמים . ולא יחזק פרשה ולהיפוך . רק הכל בדיוק כבמסרה . ויפסיק בין שמש את . ווסה לרווח מלך המשיח ולהומרם לע"ל ולמחדי בשירתא . ובשאל לגבר עון (סי' נא) : (ג) במקום המדבר מיוחדת יפרא"ל וקמת המצריים . יתן סובבתבם פודם לס' ע"ז . ובמקום המדבר מגולתם כפרא . יפמת פלא ע"ז (יפ"ס)] :

וַיּוֹשַׁע יְהוָֹה בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרָיִם וַיַּרְא
יִשְׂרָאֵל אֶת־מִצְרַיִם מֵת עַל־שְׂפַת הַיָּם: וַיַּרְא
יִשְׂרָאֵל אֶת־הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָֹה בְּמִצְרַיִם
וַיִּירְאוּ הָעָם אֶת־יְהוָֹה וַיַּאֲמִינוּ בַּיהוָֹה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ:

ביום ההוא . כי עד אותו יום היה עליהם פחד מצרים . ככתוב והנה מצרים נוסע אחריהם וייראו מאוד: על שפת הים . שפלטן כל שפתו ולאום מתים . כן פירשו ח"ל [פסחים קיח] ולדעת אבן עזרא . לשון מסורס הוא . ר"ל וירא ישראל שעומדים על שפת הים מה . לא מצרים מת . מוטב בים . ולמה כאן . כי מה צורך להודיע שישראל היו שפת הים . הלא יספיק לומר שראום מתים. לכן גם בדרך הפשט יתכן יותר פי' הראשון . מה גם בהיותו מהדרש הקדושים : מת . הלא ישקה המעיין עיניו . כי ירקה כל הפ' מדברת בלשון רבים על מצרים שהוא עם ותורה . דרך כון כאן לדבר נעלם . הלא הוא שר של מצרים של מעלה . הוסר מפולסטבו והיא מיתתו . ולדרך זה יאמר שפת הים כי שם עמד ולא יכול עבור בים להציל עמו . כי מת שם ולא היה בו כח עוד . על כן פנשו המצרים . אבל לא כעל הביעה : היד . כח היד וגבורתה : וייראו . ממשפטיו ועונשיו אשר הראה במצרים : הס' . הפוך אלהי אמת : ובמשה עבדו . הנאמן בשליחותו :

אָז יָשִׁיר־מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיהוָֹה
וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר אָשִׁירָה לַיהוָֹה כִּי־גָאֹה גָּאָה סוּס

אז . רומז לא' אותיות יאהדונה"י . והוא שאמרו ח"ל שהאלהים [ילקוט דברים רמז רמא ועי' תיקון

פ' גם ויקהל רחובבי פ' בשלח] כל פרגמטיא של משה לא היה אלא בלא יתיר. עתיד במקום עבר כמנהג המקראות . מ"מ לא נהגם שבהבו כך ובכולם יש רמז מה ונהגו לדורשן. כי מה שמושע לכתוב לשון עבר (אם לא במעטים המדבר) אזורנו זרגיל . כמו כתה יעשה איוב) לכן דרשו ח"ל [סנהדרין צא] גם כאן . שר לא נאמר . אלא ישיר לעתיד . מכאן ת המתים מן התורה : לאמר . מלמד שהיו ישראל עונין אחריו של משה על כל דבר ודבר כקורין את ההלל . כך ר"ע במשנה [סוטה כז] ומסכים לזה ישיר לשון יחיד ד"א לאמר . לדורות [ילקוט] מכאן שמצו לשיר השירה בבית . ד"א לאמר . למלאכים [ח"ל סמ"ג] שנאמר קדמו שרים אחר נוגנים בתוך עלמות תופפות אלו הבנים ותקנו מרים הנביאה . ותלאנה כל הנשים אחריה בתופים : גאה גאה . המקור נדרש בכל מקום כי אין יחזור . ודרשו ח"ל [תנחומא ומכילתא עי' הבינה יא] גיאני וגיאתיו. גיאני . והוא מלך המלכים . וגיאתיו . ואמרו . ד"א גאה על פרעה אשר גבה בקומה ורם לבבו . וגאה לעתיד . כי יום לה' צבאות על כל גאה ורם :

וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם: עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה זֶה
אֵלִי וְאַנְוֵהוּ אֱלֹהֵי אָבִי וַאֲרֹמְמֶנְהוּ: יְהֹוָה אִישׁ מִלְחָמָה
יְהֹוָה שְׁמוֹ: מַרְכְּבֹת פַּרְעֹה וְחֵילוֹ יָרָה בַיָּם וּמִבְחַר
שָׁלִשָׁיו טֻבְּעוּ בְיַם־סוּף: תְּהֹמֹת יְכַסְיֻמוּ יָרְדוּ בִמְצוֹלֹת
כְּמוֹ־אָבֶן: יְמִינְךָ יְהֹוָה נֶאְדָּרִי בַּכֹּחַ יְמִינְךָ יְהֹוָה תִּרְעַץ
אוֹיֵב: וּבְרֹב גְּאוֹנְךָ תַּהֲרֹס קָמֶיךָ תְּשַׁלַּח חֲרֹנְךָ יֹאכְלֵמוֹ
כַּקַּשׁ: וּבְרוּחַ אַפֶּיךָ נֶעֶרְמוּ מַיִם נִצְּבוּ כְמוֹ־נֵד נֹזְלִים
קָפְאוּ תְהֹמֹת בְּלֶב־יָם: אָמַר אוֹיֵב אֶרְדֹּף אַשִּׂיג אֲחַלֵּק
שָׁלָל תִּמְלָאֵמוֹ נַפְשִׁי אָרִיק חַרְבִּי תּוֹרִישֵׁמוֹ יָדִי: נָשַׁפְתָּ

סוס ורוכבו. קשורין זה בזה. ימלכדו ולא יתפרדו. שמים מעלין אותן לרום ויורדין לתהום כמורה חץ. זהו רמה בים. כמו רומי קשת. ואומר רשב"ע. הקב"ה הראה גאותו על הסוס שי"ל גאוה. שכן אמרו חכמים [פסחים קיג] סוס רותו נסה. ורוכבו מתגאה עליו. והו שתרגם אונקלוס. אתגאה על גיותנים: עזי. היו"ד נוספת כפרש"י אבן עיקר. ופירוש אבן עזרא רחוק מאוד וטעותיו על רש"י אין בהם ממש. עיין מזרחי שיש בו די הספק לו: וזמרת. דבוק. כמו ומנת המלך [דה"י ב ל"א] והכיסו [במכילתא בשלח]: ויהי לי לישועה. כמו וישא אברהם את עיניו: זה אלי. באצבע היו מראין אותו. הוא שאמרו חכמים [דברים רבה פ"ז] ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל: אלי. אין אלי אלא מדת החסד. שנאמר אלי אלי למה עזבתני. אל ה' ויאר לנו. הוא כנגד מדתו של אברהם אבינו ע"ה: ואנוהו. אושיבנו בנוה. הוא שתרגם אונקלוס. ואבני ליה מקדש: אלהי אבי. יצחק. שעתידים ישראל לומר לו כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו וגו'. זהו אלהי. מדה"ד. פחד יצחק: ה'. מדת הרחמים. היא מדתו של יעקב אבינו ע"ה. כלול דין וחסד. זהו שכפל השם: איש מלחמה. בבחינת דין: ה' שמו. בעל רצון בבחינת רחמים. כי אע"פ רחמיו גם בשעת מלחמה שאע"פ היה העולם כולו בדין: ירה. השליך. כמו ירה יורה: שלישיו. שרים הממונים תחת משנה למלך: בים סוף והוא הנקרא ים האדום. ולכן שמו ג"כ ים סוף. ע"ש הגומא האדום הגדל בו. מלשון קנה וסוף: יכסימו. היו"ד איתן הנזו. יש ג"כ סיוע למ"ש חז"ל [פסחים קיח] שפלטן הים ליבשה זהו יכסום עוד. אחר שכבר טבעו. או התהום אחר התהום יכסה. כי התהומות רבים שונים הם. וכן הוא אומר תהום אל תהום קורא. והם זה על זה. או י"ל לעתיד. כמו שנבא עליהם יחזקאל: יכסימו. הראוי היה יכסמו. המ"ם בחולם. כמו יאכלמו תבלעמו ותבריתם. הרי כאן ג' שינויים במלה א. א'. שבאה בה יו"ד יתירה (בשבתה אוקלה ג"כ המלה שהיא ראויה להדגש. כי ה"א מהכבד. כמו ענ' שפתימו יכסימו והוא שימי רביעי נכלל בראשון. במה שיו"ד ממלאת מקום הדגש) וזה רגיל. כמו ירביון יהסיון ודומיהם. הג'. שבא בוא"ו עם המ"ם. וגם הוא מצוי לפעמים כמ"ש. אך הג' הוא. שבאה המ"ם במלאפום. זהו שימוש גדול והוא הקשה לרש"י (והוא ז"ל קורא לחולם מלאפום) אמנם שם במלה ג"כ מלאפום תחת חולם כמו ולא העבוני והדומים. וכן להפך [שנ"ל] במצולות [הג' במלאפו"ס. מגזרה מצולה. וכתוב] במצולות. ואולי שכונתו גרמה לו. ר"ל בהיותו שכן לשורק הקודם. שהוא אח המלאפום. שכמוה מצינו. ומוצאיו ומובאיו [יחזקאל מ"ג י"א. שנ"ל ומובאיו. היו האלמי במלאפו"ס. מגזרת יצא ע'. וכתוב בחולם. לשון מוצאיו] בלע ה' אלה: במצולות. מן מצולה בלבב ימים. וכבר כתבתי שחולם ומלאפום מתחלפים: ימינך ה' נאדרי בכח. להציל ישראל: ימינך. שנית שנאה: תרעץ אויב. כי בזמן שישראל עושין רצונו של מקום. השמאל נעשית ימין: נאדרי. יו"ד נוסף. כיו"ד אסרי. רבתי עם: תרעץ. הוא דבר ההוה ורגיל תמיד. וכן תהרוס תשלח. שם עתידים שעוברים בהתמדה: אויב. שהם אויב. הוא אויב כללי. לה' ולעמו ולעולם בכלל. שאינו עומד אלא עליהם: תהרוס קמיך. תהרוס מגב הקמים עליך לרעה המתקוממים בעמך: חרוך. חרון אף כח מהמימות דומה להוס אש: וברוח אפך. הוא הבל נשימת האחירים. כמו מרוה אלו יכלו: נערמו. נעשו ערמות. גלבו כמו נד. עמדו כחומה: נזלים. מים המוגרים במורד. לא השארו על טבע מהלכם: קפאו. קרשו והוקפו כמו כגבינה תקפיאני. בלב ים. באמצעו. שהם תקפו שוסף בחזקה. ונראה לפרש כפל הלשון שהם שלשה ענינים. נערמו מים. כמין תל ותומה מימינם ומשמאלם. להגין על ישראל מצדיהם. ובתוך נעשו בקעה מקומות בדרך עברם. מים מקובלים כמו נאדות והמה מים מתוקים. כאלו היו נוזלים מסלע לצורך שתייתן. ועל גביהן [אבות דר"נ פל"ג] נקפאו המים כמין כיפה. להגן עליהם משרב ומשל והרוב. ופשט יפה הוא. למדתיו ממדרש חז"ל [תנחומא] גם אונקלוס בתרגם הכינו. עשה נערמו לשון ערמימות. כדי להמלט מהרדפת המלות: אמר. בלבו: אויב. עם מצרים בכלל. והעד כמו: תמלאמו. תמלא מהם: אריק חרבי. מתערה. כלומר אשלפנה: תורישמו. תשמידם. ותיקח מלשון מוריש ומעשיר. כי העני השוב כמת והמת אין עני יותר ממנו. וכן פירשו לועג לרש. למת או יהיה מלשון מורים אותם. בענין הגירושין והשלוח מעל פני האדמה: נשפת. לשון נפיחה רחיפה. וקרוב לענין הפיכה בני"ם.

רוּחֲךָ כִּסָּמוֹ יָם צָלֲלוּ כַּעוֹפֶרֶת בְּמַיִם אַדִּירִים: מִי
כָמֹכָה בָּאֵלִם יְהוָה מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא
תְהִלֹּת עֹשֵׂה־פֶלֶא: נָטִיתָ יְמִינְךָ תִּבְלָעֵמוֹ אָרֶץ: נָחִיתָ
בְחַסְדְּךָ עַם־זוּ גָּאָלְתָּ נֵהַלְתָּ בְעָזְּךָ אֶל־נְוֵה קָדְשֶׁךָ:
שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן חִיל אָחַז יֹשְׁבֵי פְּלָשֶׁת: אָז נִבְהֲלוּ
אַלּוּפֵי אֱדוֹם אֵילֵי מוֹאָב יֹאחֲזֵמוֹ רָעַד נָמֹגוּ כֹּל יֹשְׁבֵי
כְנָעַן: תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד בִּגְדֹל זְרוֹעֲךָ יִדְּמוּ
כָּאָבֶן עַד־יַעֲבֹר עַמְּךָ יְהוָה עַד־יַעֲבֹר עַם־זוּ קָנִיתָ:
תְּבִאֵמוֹ וְתִטָּעֵמוֹ בְּהַר נַחֲלָתְךָ מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ
יְהוָה מִקְּדָשׁ אֲדֹנָי כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ: יְהוָה ׀ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:
יְהוָה ׀ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: יְהוָה מַלְכוּתֵהּ קָאֵם לְעָלַם

צללו. שקעו במצולות: כעופרת. אבר. לרלב"ג היא מגזרת עפר. כי הוא נבזה במיני המתכות. שאינו יפה במספר יוסף ויתרם כמותו. כי אלא מין את מינו וניעור: (כעופרת. קף פתוחה. עט"ש) [ולא נקמץ פרו"ה]: במים אדירים. דבק עם צללו: באלים. חזקים. כמו אילי הארץ. ולסוותו חסר. ותרגם אלא חז"ל [גיטין מ] בלשון. אלם לדק. שאומע שלטון ותוחק. וכן הוא אומר. החשיתי מעולם אחריש: נורא תהלות. כל המהללים יראים להללו. כי מי ישמיע כל תהלתו. והם חייבים להלל לשמו. כי הוא לבדו עושה פלא. קפ' רלב"ע: עושה. בינוני. עשה ועושה

יעשה תמיד. אין הפסק לפלאות בכל דור: נטית ימינך. מגיד שהיה ארץ ליבשה ויבשה לים. אמרים יבשה. ומה
ים נשמה שלא קבלתי אלא דמו של הבל. אמר ופתחה הארץ וגו'. עד שהשבע לה הקב"ה כו'. אין ימין אלא לשון
שבועה. כן דעת רז"ל במכילתא. ועפ"ז הרה קושית הכתו' בפ' אחד דיני ממונות. כי היא לא רצתה לקבלן מתחלה.
ם מת"ם בסמוך. י"ל דלק"מ: תבלעמו ארץ. שזכו לקבורה. והנה לדעתי שאמר כאן ימינך מדת חסד. ואולי עדיין
לא זכו לקבורה עד אותה שעה שהתפללו ישראל עליהם בפירקן. והנה תי"ו האיתן. או שמא היא הראוה למחיד
עיגלו עם נס. דכתיב האם כמי וקברום. ולפ"ז ג"כ נסתלקה קושית הנ"ל מעיקרה. כי לא אמר שפתחה הארץ
פיה. אלא שתקבלם בקבורה. ולא תפלטם כמו הים: נחית. בעמוד ענן יומם יצוה ה' חסדו: עם ז. במלאכים.
כמו זה. הוי"ו תמורת ה"א: גאלת. הגה. הגון בלירי מקום הדגש החסר מאות הגרון. כי המלה מסכבד [והיה
ע א' בחיר"ק ואחריו דגש. מנגן סגול בחיר"ק ושגה. ופי' דוה אלהים נימולכם פירן. אך לפי שה' הגרונים לא
קבל דגש. נמשך עם החיר"ק שלפניו ונעשה מ"י. כמנהג]: בעזך. היא המחלה. כי עמוד אש לילה: אל
קדשך. אל סיני שנכן שם הכבוד. או ירמוז אל ירושלים שם שאן. ואמר עבר במקום עתיד כדרך הנבואות. לפי
כל היעודים. כאלו כבר עשויים: שמעו עמים. שאבד פרעה וחילו בים ונפלה מלכות מצרים ועמו שאמים בם"ז.
כי ה' מלך: ירגזון עמים כולם: חיל. כולדה. כענין חלחלה: פלשת. ארץ פלשת. לפי שהיה הקרובה לישראל
לעבור דרך שם לא"י ככתוב: אדום ומואב. גם הם שכני א"י: אילי. נקראו חזקי שם אילים. מלשון אילים
חים. על שהם ככבש תלוף בצאן: יאחזמו. רעד. נחקים בוינר מואב: נמוגו. נמסו. כמ"ש ונמסו וימאו
לבבנו. כי ידעו שעליהם באים לגרשם ולהורישם: כנען. ארץ כנען. כמו מצרים. שהארץ נקראת כן בשם האדם
שמיסד ישיבתה. וכן אשור וארם. והרבה כמוהם במקרא: אימתה. מכאל סימן הנקבה [כי אימה כה' א' (והם' נקמ"ץ
הוא ה' נקבה וכאן ככאל הה'. אך הה' חילופה כמנהג] כמו בישועתה עזרתה: בגדול. אינו סמוך. כמו גדול
. כי לא יבוא בי"ת השימוש עליו. גם לא יסמך שאומר אל הזרוע עם הכינוי. אבל הוא שם המקרה. כענין
גדולה. וגדול זרועך. במשקל סגור שאור גבוה קומתו: עד יעבור. אל ארנון: עד יעבור. את הירדן. כן תרגם
אונקלוס: קנית. א' מה' קנינים שקנה הקב"ה בעולמו לא במחיר. כי קנין כמ"ש ורצונו הוא: תביאמו. [שהת
תביאם. ומ' מסף] נתנבאו על עצמן שלא יכנסו דור המדבר לא"י [ולכן לא אמרו תביאנו]: ותטעמו. נטע ממצרים
תסיע. וכה נטעה ימים. זה יתקיים לעתיד לבוא. כדבר הנביא. בהר מרום ישראל אשתלנו: מכון. קרי בית
המכון. מקדש שלמטה מכון נגד מקדש שלמעלה: פעלת. שפעלת: מקדש. מלה יוצאת מהמנהג. כי נחלף מקום
הדגש שהיה ראוי להיות באות הדלי"ת. אל משקל משכן מדבר. ובא באות הקוף: ת"ל בו רמז יפה. כי ידוע משבע
הדגש החזק (במקום שאינו מגולה החסרון) להוליד אות כפול בחוזק המטעמו (כמו שבאה מנהג שאר לשונות להכפיל האות
הנקובה. להורות על דגשותה וחוזק מבטאה) כרי כוח כאילו כתוב מקקדש. גי' מאה ק'. להורות על מדתו של מקדש
ירושלים שהיה גבהו מאה אמה: י"י ימלך. בא פסיק לפניו. לדעתי כדי שלא לערב קריאת השם ולהסר יו"ד אחד.
מאין בו טעם מפסיק: ועד. הוי"ו קמוצה. ומ"ש רש"י שהיא פתוחה. כ"ל שר"ל התיבה. ועל סגול ספוי"ן

וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא: כִּי בָא סוּס פַּרְעֹה בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו בַּיָּם וַיָּשֶׁב יְהוָה עֲלֵהֶם אֶת־מֵי הַיָּם וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם: כִּי לַיהוָה הַמְּלוּכָה וּמוֹשֵׁל בַּגּוֹיִם: וְעָלוּ מוֹשִׁעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת־הַר עֵשָׂו וְהָיְתָה לַיהוָה הַמְּלוּכָה: וְהָיָה יְהוָה לְמֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְהוָה אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:

וּבְתוֹרָתְךָ כָּתוּב לֵאמֹר שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה | אֶחָד:

בשבת ויו"ט מתחילין כאן נשמת:

מכוון. שקרוי אצל המדקדקים הראשונים פתח קטן. והאר"י קמץ קטן. וזה שכתב עוד. אבל יודע ועד. שהוי"ו בו שמוש. קמוצה היא. ר"ל ג"כ המלה. שהענין קמוצה. ולדעת אבן עזרא. הוי"ו שימוש על דרך קצרה. כאילו יאמר לעולם ועד עולם: כי בא. כאשר בא סוס וגו'. אז נודע והוכר כבוד מלכות שמים. ואלמלא לא גאל הקב"ה את אבותינו ממצרים. הרי אנו ובני בנינו משועבדים היינו למצרים. ולא יצאנו משם לעולם. ולא היתה מתפשטת מלכות יתב' על העם שבחר לו. גם ע"י יציאת מצרים. ה' ימלוך בלי הפסק [עירובין נד]: ובני ישראל הלכו. הרי זה תוך נס. צריך לומר גם פסוק כי בא סוס. כי גם הוא מהשירה. ועד כאן לא נשלמה הפרשה. וכל פרשה דלא פסקה משה לא פסקינן. כמ"ש תלמוד ערוך סוף פ"ק דברכות. וכ"ד האר"י. וכן היה מנהגו של אמ"ה ז"ל. ולא היה כופל הפסוק ה' ימלוך. גם לא היה מתרגם אותו. אח"ז מוסיפין פסוקים מדברי הנביאים שנזכר בהם שיתוף לעתיד, גם כדי להשלים ח"י אזכרות. כי בשירה אין רק ע"ו שמות הוי"ה. ח"י פעמים ד' אותיות הם ע"ב. וגם הם של ע"ב שהוא חסד (ועלו מושיעים. ז' רועים וח' נסיכי אדם [סוכה נב]: ביום ההוא. עמ"ש בהקדמה) ומשלימין בתורה כמו במלכיות דר"ה. ועם זה נשלמו ג"כ כ"א תיבות כד' אותיות. והיה חתימת פסוקי דזמרה כפתיחתן. כמ"ש בס"ד אצל פסוקי יהי כבוד יע"ש. ועוד אנו צריכין להזכיר קבלת מלכות שמים בכל ד' חלוקי עולמות. שב[?] שנגיעו בברכות השחר ובעלינו. לפי שבכל בחינות אבי"ע הוצרכנו לתקוני ק"ש וח"י ברכאן. חק והשכה. לכן העיקר לאומרו. כ"ה מנהגו של אמ"ה ז"ל. פי' שמע ישראל. ע"ל בק"ש:

(א) ישתבח היא ברכה שלאחר פסוקי דזמרה. על כן אינה פותחת בברוך דהוי סמוכה לחברתה. והפסוקים שבנתיים לא הוי הפסק. ולכן אין לאומרו אם לא אמר ברוך שאמר תחלה וקצת פסד"ז [סי' נג] וצ"ל בעמידה כמו ברוך שאמר. שהרי יש בו י"ג לשונות של שבח כנגד י"ג ברוך בברוך שאמר. בסוד או"ו שבשם מ"ה כמ"ש בס"ד. והם בסוד תיקון מכילן דרחמי וי"ג נהרי דאפרסמונא דכיא. ואומרים בלי הפסק שיחה או שהייה גמורה. אבל לא בנשימה א'. אלא אדרבה צ"ל בנעימה כמסדר שבחו של מלך: [(ב) ושמו אחד ישתבח. ואומר בנשימה א': (ג) אפי' היום ישתבח בבוס עם הש"ץ. עונה אמן:

יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לָעַד מַלְכֵּנוּ הָאֵל הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ כִּי לְךָ נָאֶה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שִׁיר וּשְׁבָחָה הַלֵּל וְזִמְרָה עֹז וּמֶמְשָׁלָה נֶצַח גְּדֻלָּה וּגְבוּרָה תְּהִלָּה וְתִפְאֶרֶת קְדֻשָּׁה וּמַלְכוּת. בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל בַּתִּשְׁבָּחוֹת אֵל הַהוֹדָאוֹת אֲדוֹן הַנִּפְלָאוֹת הַבּוֹחֵר בְּשִׁירֵי זִמְרָה מֶלֶךְ אֵל חַי הָעוֹלָמִים: ח"ק

ישתבח. פלו"א [שצ"ל הת' אחר הש' ולא לפניה כמו שצ"ל בבנין התפעל. והב' בפת"ח]: שמך לעד מלכנו האל. ר"ת שלמה. י"א לפי ששלמה המע"ה חברו. ולדעתי צריך לכוין למי שהשלום שלו ורמוז גם בזוהר. והברכה היא בסוד ברכת שים שלום שהיא סוף ברכות דעמידה. כן ג היא סיום ברכת דיצירה שהוא עולם המלאכים העומדים. כמש"ל בס"ד. עי' לשכת שרים וג' ראשונות דיצירה מתעלים עכשיו בהתהוות דבריאה. זהו מלכנו המלך. ב' מלכיות. הגדול והקדוש בשמים ובארץ. המשכיל יבין. לכן נאמר מעומד. ולפי שיש בו י"ג שבחים שהם כנגד י"ג תיקוני אריך. והם סדורים בלשון זכר ונקבה כמבואר (ושבחה. עלו"א) אלא שגלה גדולה הם ב' לשונות של זכר. כי מודע שגדולה הוא חסד זכר. וגבורה דין נקבה. בסוד בעל גבורות. תהלה (ע"ל בפי' אשרי) היא ג"כ נוקבא. הרי כאן ג"כ שתים כנגדן. וא"ל להפך הסדר כמ"ש הספרדים מטעם זה כדי לזווג לשון זכר עם נקבה. ולא שפיר עבדי שהופכין שולחן ערוך. וכן הוא סדור בזוהר תרומה. וכן תפארת קדושה. שניהם שמות זכרים. והם אחד. כי מאן דנטיל בריה איקרי קדוש. וגוף וברית חשבינן חד. והרי זה מדויק בתכלית הדיוק ונסמך אליהם ומלכות כראוי. הכל מתוקן בסוד טעם ויושר הסידור: בא"י אל מלך. שיר כפול. תחר על הה

באמור בכוונת ברוך שאמר בג' מתחוות יע"ש. כ"ה בכאן בג' דהשוות: וחיים גדול. ודשה לגמון קל: הבוחר בשירי זמרה שנאמר זמרו לשמו וגו' כי יעקב בחר לו יה: (חי. פחוח. כמ"י סי' קמ"ט וט"מ) [ועי' בברוך שאמר]:

(א) אחר ישתבח רשאי לעמוד אמן אחר ברכה עצמו במקום שנהגו. והמספר בין ישתבח ליוצר עברה היא בידו וחוזר עליה מעורכי המלחמה. ואין להפסיק אפי' בדברי קדושה שאינם מהצורך כאן [סי' מ]: (ב) [בין ישתבח לקדיש מפסיק לדבר מצוה. ואם הש"ץ מפסיק. אומר קודם הש"ז קודם הקדיש (סי' מ): (ג) בא לבהכ"נ בעת שכבר התחילו לענות איש"ר. אם עדיין לא השלימו מותר לענות עמהם. והש"ץ חוזר לענות יש"ר ולא איש"ר (סי' ט): (ד) העונה איש"ר בכל כחו קורעין גזר דינו של ע' שנה. אפי' יש בו שמץ עכו"ם מוחלין לו ומשבר כח הסט"א. ולגודל שבחו נתקן בלשון תרגום שלא יקנאו המלאכים. ולכן יכוין בו. ויצטער מאוד על שעפה בעוה"ר נתמעט כבוד ה' ונתחלל שמו הגדול ומתגבר כח הסט"א. ויהי רצון שיתגדל כו' בב"א (סי' נב): (ה) הפסיק בין קדיש לברכו. דינו כבין הפסוקים דק"ש (סי' מ): (ו) לא שמע מהש"ץ ברכו רק מהקהל ברוך כו'. שהם עונים ברוך. אבל שמע מהש"ץ ברוך. עונה אמן (שם)]:

(ז) אומר ש"ץ מעומד (גם הקהל עומדים על רגליהם עד אחר שיגיע אמן יהא שמיה רבא לפחות) חצי קדיש נתקנו גדולים בני חורין. ויש לכל דבר שבקדושה [סי' מה] וכר לדבר. במקהלות. גי' מעשרה. שם האותיות והמלל. לא הון אות סמה: (ח) שבח הקדים. סתו גדול ופרא מחד. ויש בו עשרים לגוסח של היכל. כנגד י' ספירות. י' הלולים שבס' תהלים. י' מאמרות שבהן נברא העולם. י' בדברות. ויתגדל ויתקדש נאמרים בפ"ע. כנגד כ' דברות ראשונות שמפי הגבורה שמעם. ולמטה יבואר הכוונה ע"פ הסוד [מיפם אחר אומן] ויש בו חמש כריעות לש"ע. ה' אמנים לגבור: (ט) תיבות הקדיש כ"ח כנגד בג': (י) אם התחילו לומר קדיש בי' ויצאו מקצתן. גומרין אותו אם הנשארים רוב סיו"ד [סי' נה] אבל ברכו צ"ל דמילתא אחריתא היא. מיהו כי שמה נמי ברכו. מהא פשוט דגומר קדושה יוצר. ובין קדיש לברכו אין להפסיק כלל [סי' מ]:

בעשי"ת אומרים זה קודם ח"ק

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ יְיָ: אֲדֹנָי שִׁמְעָה בְקוֹלִי תִּהְיֶינָה אָזְנֶיךָ קַשֻּׁבוֹת לְקוֹל תַּחֲנוּנָי: אִם עֲוֹנוֹת תִּשְׁמָר יָהּ אֲדֹנָי מִי יַעֲמֹד: כִּי עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא: קִוִּיתִי יְיָ קִוְּתָה נַפְשִׁי וְלִדְבָרוֹ הוֹחָלְתִּי: נַפְשִׁי לַאדֹנָי מִשֹּׁמְרִים לַבֹּקֶר שֹׁמְרִים לַבֹּקֶר: יַחֵל יִשְׂרָאֵל אֶל יְיָ כִּי עִם יְיָ הַחֶסֶד וְהַרְבֵּה עִמּוֹ פְדוּת: וְהוּא יִפְדֶּה אֶת יִשְׂרָאֵל מִכֹּל עֲוֹנוֹתָיו: ח"ק

שיר. תיקן שיר זה על ערב ונוקר של סגלות והגאולה ושל מלחמת גוג ומגוג: ממעמקים. מתכלית העומק. כי לא יהיו ישראל בצרה שכמוה לא נהייתה: קשובות. מוכן להקשיב: תשמר. כי השומר דבר עיניו תמיד עליו: כי. מעמה כאן בל' רק:

תפלתי. על כל הפעמים. ולא לזולתך: תורא. שיראו כ"ם ממך ויבואו: קויתי. שתפדם הגוף מיד מגלות: נפשי. שתפדנה מהמונות: הוחלתי. אקוה לדברו שאמר לנו ע"י נביאיו להגאלם מיד גוג: נפשי. [...] מאותן המקוים לה' וממתינים לגאולת הגוף והנפש: יחל. המסורר מנחמם שיחזקו לבם בצרה זו ויקוו לה': פדות. ולא שפדאם כ"ם יפדם לא ג"כ: עונותיו שיכלה להם וממילא יופדו מהגלות:

היכל תפלה מיושב. קריאת שמע וברכותיה והיכלותיה .

(א) מכאן מתחיל תפלה מיושב. שתפלת יוצר היא בבריאה שהוא עולם הכסא (ולזה נקרא יוצר. לפי שיוצר את היליכה) גי' אלהים. [...] מעלות לכסא. כס ההיכלות שבבריאה. שהם כנגד ו' קצות. [...] מכוונים קדם קדשים שהוא בג' דהשוות. והמלכות נכללת בהיכל [...]ם הכבוד. שי"ל שני שמות מחמת זה. לכסא. רמוז בלבנה כידוע: (ב) בתפלת יוצר. תשב במושבך. והכוון כי עתה נכנסת בעולם הבריאה [...]א מקום היושבים. והמשמש בתפילין והכוון לקיים מ"ש שבע ביום [...] ומיוצר עד העמידה תכוון סדיר כנס ס"ג שהוא בבריאה.

יוצא ניאות כ"ה דהשוות דהויה בחינת השם. והתשוב להעלות אותם ב"ה התחה דבוקה עם הוי"ה ואות הוי"ה דבוקה עם ס"ה עילאה ולכללה באצילות. והכוון לכלול גם שמתך עמכם. וסדר עליה דהיכלות יבואר בעוה"כ בפרט. איש איש על מקומו: (ג) [פרט בברכו את וזוקף בשם. ועונים אמן אחר החזן. והבנים מכוין מעומדים. אומר החזן והקהל כתר ברוך ה' המבורך לעולם ועד. ואין עונים אמן (סי' ס)]:

בעוד שהחזן מנגן ברכו אומרים הקהל יתברך:

חזן: בָּרְכוּ אֶת יְיָ הַמְבֹרָךְ:

קהל וחזן: בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

והקהל עונין *) יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא שְׁמוֹ שֶׁל מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא רִאשׁוֹן וְהוּא אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדָיו אֵין אֱלֹהִים: סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ וְעִלְזוּ לְפָנָיו: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

*) יתברך. נוסח זה יש בו ל"ב תיבות. כ"כ הריקח:

את. פי' לקמן בפ"ש דק"ש. ופי' ה' הבוחר [תרומה קלה] מפני מה אין אומרים ברוך שם. ס':

(א) [בין הפרקים (חוץ בין אלהיכם אמת) לא יפסיק אפילו לשאול בשלום (ולומר התיבות שעומד בהם במנגון שקורין הצבור שמע. והמפסיק גוערין בו) וכ"ש וכ"ש. רק אמן. ובאמצע הפרק (חוץ מהאמצע פ' שמע ובשכמל"ו) או בין ברוך ליוצר. עונה אמן רק אחר האל הקדוש ושומע תפלה. וג' אמנים ראשונים דקדיש ואמן בברכו שבתפלה ואחר בה"ש אליש"ר עד ושבחת. ולקדושה עונה רק קדוש ברוך ולא ימלוך. ולמודים אומר רק מודים אנחנו לך. ולברכו מתפלה וברכת התורה עונה כיהל"ז. ומברך על קול רעם. וירוצה לפסוק שיבא דסליק ענינו. ואם הפסיק באמצע ענין. חוזר לראש הפסוק (סי' נד סה סו

קה): ב) השיל מים. יפול ידיו ולא יברך א"י עד אחר שתגמר (ד"ח): (ג) המתפלל ביחיד א"א פיוט באמצע ברכות ק"ש. וגומר אם שהם לומר הפיוט באמצע הברכה א"א אותו בין ברכה לברכה (סי' סא): (ד) נקרא לתורה אפי' באמצע פרק. פוסק ומברך תחלה וסוף. אך לא יאמר עם המקריא (ד"ח): (ה) קודם יוצר אור יכוין. שהוא מומ"ז לבטל א"ע עם אינון דמברכין למריהו. ובתיבות יוצר אור יפתח עיניו ויכוין גבורת ה' בבריאת האור וימשמש בתפילין ש"ר. ובתיבות ובורא חושך יסגור עיניו ויכוין גבורת ה' בבריאת החשך וימשמש בש"ר. ואומר עד הכלות נגד עליון מיושב דוקא (יוס"פ):

יוצר. כבר זכרנו שתפלת יוצר היא בבריאה. שבה ז' היכלות בסוד שבע הנערות הראויות לתת לה.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ עֹשֶׂה שָׁלוֹם וּבוֹרֵא אֶת הַכֹּל:

וכאן נכנסת התפלה בהיכל ראשון שהוא בסוד ותחת רגליו (שהם נגה הוד) כמעשה לבנת הספיר. שהם יסוד ועטרת הנ"ל: יוצר אור. לא אמר בורא אור. כי בריאה היא מציאות יש מאין. והאור לא נברא מאין. כי הוא נמשך מן השמור שמגלה המתחיל יתב' אשר בהודו גלה אור והוגה עמו כמ"ש והארה עמו שרא. אבל יצר אותו ע"י צמצום ארון וירידה בעולמות עד שקבל צורה. אמנם ברא חושך אחר שלא היה. כמ"ש וחושך על פני תהום. ולא נאמר שהוא כסברת החוקרים. שא"כ אין שייך בו בריאה אבל אות ודאי דבר ממשי. והיה צריך לעולם בו כדי שיוכל להצלם. ולסבול אור האלהות המסתתר בו ומתעלם כמ"ש ישת חשך סתרו. ונתבאר יפה טעם לקדימת זכרון האור. אלא כסדר הנזכר בתורה במעשה בראשית. וגם מה שהקדים פועל היצירה לפני הבריאה שהכל תמהים ע"ז. ומפתח תמות ראית אור מתוק לעיני השכל. כי בחכמה יסד לשון זה ובתבונה גדולה. כי הלא בודאי קדם האור קדימה בלתי תכלית לחושך שנברא מאין ומאפס. וקדימה מעלה לאין חקר וערך. וממשך בהכרח לשון יצירה ובריאה לכ"ם ביחס הראוי כמ"ש ומבואר מאד. והאור הנזכר כאן. אמנם הוא אור אצילות הנמשך ראשונה כנודע. והוא בחינת חסד. ואע"פ שאנו עוסקים כאן בבריאה ובפעולתיו. מ"מ כבר נודע שיש בכל עולם בחינת אבי"ע. אמנם חושך הוא בבריאה כאמור. והוא בחינת דין (חשך. ע"ך מינוין דח' מלכים דמיתו): עושה (לשון תיקון) שלום. המאחד ביניהם ומכריע: ובורא את הכל. ידוע שהוא סוף המעשה תחלת המחשבה. בחכמה יסד ארץ מקור השעדרים לתכלית בירור טוב מן הרע. ונקט ליפוא מעליא כי בכתוב אומר ובורא רע. ואמנם מציאות הרע. הוא שנה לטובה נמורה של הנמצאים כהתהורים לטיב אחריתם באמת. כמש"ל בהקדמה באורך. שאל"כ מהיכן היה שכר לצ"ע. וכמ"ש בס' יצירה [פסחים פ"ו] רע מבחין טוב. ואע"פ שלא זכר הרע בפירוש רמזו בלא הכולל. שהוא דבק בכל כידוע. ואמר יוצר בורא עושה. הויה. כי הם דברים מתמידים מתחדשים בכל יום כענין שנאמר עד המחדש כו'. והנה זכר מדת לילה ביום להורות שכל הנמצא ממקור א' יצא. וכלל כאן ד' עולמות אבי"ע. כי אור באצילות כמ"ש. וחושך בבריאה כנ"ל. ושלום הוא סוף משך הוי"ו. מ"מ מקנן ביצירה. והכל מלכות מקננא בעשיה והם אבי"ע שבבריאה. אח"כ התחיל מג' ראשונות:

(א) [מעה ולומר אור כדרכו מעריב ערבים וקודם שסיים בא"י במ"ע סבר ולומר יוצר אור (אפי' לא אמר בא"י אמ"ה) וכל הברכה וסיים בא"י יוצר המאורות יצא. ואם סבר אחר שאמר בא"י קודם שסיים במ"ע. אומר סיפא אמ"ה יוצר אור כו'. ואם סבר אחר שסיים במ"ע. אומר בא"י אמ"ה יוצר אור כו' (סי' נט): (ב) טעה ולומר מ"ע. אפי' סיים יוצר המאורות לא יצא. והומר שנית ברכת יוצר כו'. ואם אמר יוצר אור וסיים יוצר המאורות רק באמצע הברכה אמר מע"ע יצא (שם): (ג) אמר יוצר אור וסיים במ"ע. אם תוך כדי דבור אמר יוצר המאורות יצא. ואם לאחר כ"ד. אומר שנית ברכת יוצר אור (ד"ח): (ד) טעה ונזכר אחר שהתחיל אהבה רבה. ישיבנה ואמר יוצר אור (שם)]:

המאיר לארץ. נגוד יעתן סוף בהתלתן. אני אלון: בחכמה עשית. הרי עצים. והנם דיבר בהעלם. אלון הסמוך כאן בעצם. רק לסדר ערכי היחוד מרגלא אמנם: לארץ ... אמה ונידולים: ... ב"ה: ברחמים.

הַמֵּאִיר לָאָרֶץ וְלַדָּרִים עָלֶיהָ בְּרַחֲמִים. וּבְטוּבוֹ מְחַדֵּשׁ בְּכָל יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית: מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ יְיָ כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ מָלְאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֶךָ: הַמֶּלֶךְ

... האור הממוצ. בדרך שיגיע להנאת הארץ ובריותיה כפי הראות למבעם: מחדש בכל יום. עמש"ל במאמר ... מספרים: רבו. גדלו. כמו רב ביתו: מלאה הארץ. שהיא בית גנזיו כל יש לו מן בידה. ירשת ה' שם אוצרו (קנינך. מלא) [יו"ד אבל ג' כב'. שהוא ל' רבים]: המלך המרומם. יאהדונה"י:

המלך

המרומם לבדו מאז. המשבח והמפואר והמתנשא מימות עולם: אלהי עולם ברחמיך הרבים רחם עלינו. אדון עזנו צור משגבנו מגן ישענו משגב בעדנו: *) אל ברוך גדול דעה. הכין ופעל זהרי חמה. טוב יצר כבוד לשמו. מאורות נתן סביבות עזו. פנות צבאיו קדושים רוממי שדי. תמיד מספרים כבוד אל וקדשתו: תתברך יי אלהינו על שבח מעשה ידיך ועל מאורי אור שעשית יפארוך סלה:

*) עצם השמים

מאד. עמש"ל באד ישיר: המשובח ומפואר. פי' מ"ש בברוך שאמר: והמתנשא. בג' ראשונות: מימות עולם. ספירות הבנין: אלהי עולם. בבינה (שהיא שורש ברכה זו. כנודע דאימא מקננא בבריאה. ומנה דינין מתערין. לכן יסדו בכאן לשון בקשת רחמים): ברחמיך הרבים. כולל כתר חכמה. וכן הולך ומבאר שאר ז' תחתונות שלה: רחם. גי' אברהם. מדת חסד: עוזנו. גבורה. כידוע. עמש"ל בפ' שירה: צור. תפארת. צור ישראל. וסמך לו משגבנו. כי תשובים אחד. עי' מ"ש בסמוך: מגן ישענו. נצח הוד. כי מגן הוא ענף כהסד. גי' ג"פ אל קו ימין. וישע ענף גבורה. בסוד אל למושעות וכו"ם ישועות. המשכיל יבין: משגב. גי' אל שדי

שיש אליך: בעדנו. כנסת ישראל: אל ברוך. כאן נכנסה בהיכל עצם השמים. שהוא עגה ורגל שמאלי קו"ה השמים שהוא בהוד (הוד אלהים צבאות. גי' שם ו' קצוות. בסוד שוקיו עמודי שש. לכן כאן מלאכים השרפים בעלי שש כנפים) והוא בסוד הדעת. הוא על דרך אמת (ת"ת הנעלם) דאיהו שמים. כמבר לעיל כמה פעמים. ועיין בפי' פ' שירה. והיינו גדול דעה. ושבח זה מיוסד באלפא ביתא. סוד אהון ועירן. שהם בנצח הוד יסוד. לכן אין בהם הפסק. ובכ"ב אותיות התורה נבראו שמים וארץ וכל היצור. מ"ש בס' יצירה [מועד פ"ב] ובהיכל זה שרפים עומדים שש כנפים לא' (ומכללא דנהורין אלין אתבריאו אינון שרפים עומדין דשית גדפין כמזכר בס' הזוהר פ' בראשית) הם המקדישים. כמה דאת אמר וקרא זה אל זה וגו'. כי זה את היכל ההוד שבו הכודאים: (גדול. עצו"ת) [עמ"ל הג' בשו"ת והד' בקמ"ץ]: הכין ופעל. בסוד יכין ובועז: (זהרי. עצו"ת) [עמ"ל הה' בחטף קמ"ץ. ולא בחטף פת"ח כרז"ה]: חמה. בינירה. כנודע. ועמש"ל בפתיחת יוצר: טוב. הקב"ה נקרא טוב ה' לכל (טוב. הוא בגי' שם הדעת. גושפנקא עלאה דביה חתים שמיא וארעא. ראה והבן כמה מכוונים הדברים מאד) והוא צדיק כי טוב: יצר כבוד לשמו. ע"ב כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו. הרי הדעת פו"ב דבק בכבוד סידוע: מאורות. הם מקבלי האור כענין שכתוב מאור ושמש והם בנר אה. שהיא סביבות עוזו. מלכות דאצילות. שכינת עוזו. ע"ל בפי' הודו לה': פנות. שרי צבאיו. כמה דאת אמר [שופטים כ] פנות כל העם: קדושים. מלאכים. ככתוב ואשמעה אחד קדוש: תמיד. ג"פ בכל יום: על שבח. יותר ממה שמשבחים אותך מעשה ידך: יפארוך. שיפארוך:

תתברך צורנו מלכנו וגאלנו בורא קדושים ישתבח שמך לעד מלכנו יוצר משרתים ואשר משרתיו כלם עומדים ברום עולם ומשמיעים ביראה יחד בקול דברי אלהים חיים ומלך עולם: כלם

צורנו מלכנו וגואלנו. מלך שר ישראל וגואלו. הוא הגור תמים. המשכיל יבין: בורא קדושים. ודאי. כי מזוונן נאים שרפים שבבריאה: יוצר משרתים.

ביצירה: משרתים. משרת מי. עבדא דמטרוניתא. אי נמי שר תמים הוא שר העולם מט"ט דביה מקנן סנדל הגויים: ואשר משרתיו. הנהגים תחת השר המשרת והם העומדים. דלית להון קפיצין. דכתיב קרבת על חד מן קאמיא: ברום עולם היא הבריאה: ביראה. כמ"ש ויראה להם: יחד בקול. משמיעים בקול כאחד. שאין אחד מקדים את חברו: דברי. גזרות שיוצאים מפי הקב"ה מכריזים. וכן שבחיו ודברי הילוליו: אלהים חיים. הוא בבינה

אהובים כלם ברורים כלם גבורים וכלם עשים באימה וביראה רצון קונם. וכלם פותחים את פיהם בקדשה ובטהרה. בשירה ובזמרה ומברכים ומשבחים ומפארים ומעריצים ומקדישים וממליכים:

מקור עולם הבריאה שאנו עומדים בו עכשיו. והוא מלך עולם התחתון. ולשון הכתוב הוא ירמיה י': האהובים. שאין בהם קנאה ושנאה: ברורים. זכים ונקיים: גבורים. גבורי כח עושי דברו: קוניהם. כצ"ל [ולא קונם] (עי' תשובת לחם רב סי' א'): בקדושה ובטהרה. בס' היכלות. כשבא עת לשורר מתאספין מלאכי השרת כו'. ומובלין ז"פ בנהרי אש כו': ומברכים. אין להחליף השם בגון (עם שימלא גם בכתוב דרך זרוע. גם קיימתיו במכתב אלהים בלשון חז"ל שנו מאי לרוב. דווקא היכא דאיתמר. אבל לא לשנות קבלת אבותינו בשביל רמז דק) בגרס הספרדים השג נהוג. ונרא נורא ופשיטה:

את שם האל המלך הגדול הגבור והנורא קדוש הוא: וכלם מקבלים עליהם עול מלכות שמים זה מזה, ונותנים רשות זה לזה, להקדיש ליוצרם בנחת רוח בשפה ברורה. ובנעימה קדשה. כלם כאחד עונים ואומרים ביראה:

האל המלך. אין צריך לעמוד שאינו אלא כתר אין מלאכי השרת מכוין. ולא מאיש חוב עמידה בתפלה דמיושב לא כאן ולא בקדושה עד סמוך לתפלת י"ח. כמ"ש שם בס"ד: הגדול הגבור והנורא. חסד גבורה תפארת: מקבלים. נקשר עם זה מזה. ר"ל משלין רשות זה מזה לומר קבלת עול מלכות שמים שהיא הקדושה שמקדישין מזו שמבואר והולך. ומיוסד על הפסוק וקרא זה אל זה וגו'. ומתרגמינן ומקבלין דין מן דין כו': עול. היא ק"ו המדה. ועל חסר. הוא בחינת מלה אדני המשכן שהוא המלכות: ונותנין רשות. הגדול שתן רשות לקטן: בנחת רוח. בנחת שהם ולפיה (בנחת. אלוון בחתן. המשכיל יבין) [גי' ג' מילואי אהיה עם ג' כוללים]: בשפה. גי' שכינה. בשפה ברורה. גי' לשון הקודש: ובנעימה קדושה. (יש כאן הפסקה) הדל"ת בחולם. כי הוא תואר לנעימה [אהייליק] ועיקר. פעו"ל. ויש גורסין קדשה בשורק. שם דבר [אהייליקים] ונמשך למטה:

קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו:

קדוש קדוש. כתוב הוא בישעיה ו' (אין כאן עמידה כצ"ל. שאינו אלא סמוך) ומפרש בגמ' [חולין צא] כת א' אומרת קדוש. כת ב' אומרת קדוש קדוש. כת ג' אומרת קדוש קדוש קדוש ה' צבאות. וג' הכתות. נראה שהם בשלמות בי"ע. כי האצילות הוא האלהות עצמו שאליו הקדושה והשבח ולו יאתה תהלה. ושרפי הבריאה. הם לבד שמזכירין אחר ג' תיבות. שהם כנגד ג' העולמות שמהם השבח עולה. ומלאכי עולמות שתחתיהם א"צ רשות להזכיר השם כלל. רק כת א' שבעשייה אומרים קדוש. שאין להם השגה יותר ממדרגה א'. ומלאכי היצירה משכילים ב' מדרגות שבהם נכלל גם שבח האופנים שתחתיהם ולזה אומרים קדוש קדוש. ויש לדקדק על מ"ש בגמ' [שם. ועי' תוס' ד"ה ברוך] והאיכא ברוך. ומשני ההוא אופנים אמרי. ויפלא הדבר. שהרי שרפים גבוהים מאופנים. כי אלה הם בעשיה כנודע. והם ממראה יחזקאל בן כפר. ומה שראה ישעיה בן כרך. הם שרפי הבריאה. שהם לכ"ע גדולים שבכל השלים הגדולים וגם מישראל. כדאיתא בזוהר תרומה בהדיא. דמלאכי עלאי דאמרי קך קדושה אינן קדישין יתיר מנן. והאיך אומר בגמרא גדולים ישראל ממה"ש שאין מזכירין ה' אלא אחר ג' תיבות. א ודאי צריכים לפנים (וקושיא רבתא י"ל. דהה"נ דהדר ביה תלמודא מה"ש. ומשני בגוונא אחרינא) עוד קשה. דמיטת חיות משמע לכאורה דעדיפי משרפים. ומקראי איפכא מוכח כדלעיל. וה"נ משמע ממיעוט כנפי החיות דגריעי משרפים כדמוכח בחגיגה וכ"מ בפירוש בס' ברית מנוחה. שהשרפים שסימנם שמי"י. גדולים יותר מאד במעלתן מחיות שסימנם ארג"מן מרכבו. ואנ"ל מאופנים. שהם ודאי למטה מכולם. ככתוב והנה אופן אחד בארץ וכנודע. וכ"נ ממה שהשרפים פותחים בקק"ק והאופנים והחיות עונים אחריהם ברוך. שבודאי הגדול פותח תחלה. וכך מפורש בס' הזוהר דקדוש למעלה מברוך. והא קיימין אהדדי. דזימני קחשיב מפ"ש בהדי שרפים. ועפ"י הרוב נחשב בחיות. דכתיב והחיות רצוא ושוב. וכן כתיב בדוכתי טובא. ונראה דסוגיא דכיון דאתייהב רשותא. הוא עיקר. והחיות והאופנים ודאי למטה משרפים. וכמשמעות הלשון בכאן שאומר שהם מתנשאים לעומת שרפים. וכ"מ [בחגיגה יג] דהחיות ביום מפני כבודן של ישראל. אמנם יש שרפים למעלה משרפים וחיות למעלה מחיות. והנראה לי. דמט"ש שם ודאי שר מלאכי היצירה שהם חיות. כמוזכר בזוהר ובתיקון ויו. עיין. שהוא שר על מרכבה ארגמן שהם שפל

שכסא שהוא הבריאה. אכן גם בבריאה הוא שרף אמצעי. אבל יש עליו רוא שרפים שהוא שמועיאל וכן למעלה למעלה באצילות. שרפים הם בדרועין. וחיות בגוף ובריח כדאיתא בתיקונא ס"ט. אמנם פעמים הרבה מצינו שגם אחיות הם בדרועין. כידוע ומפורסם לרוב (ועי' תפלת ישרים) והכי סוגיא דעלמא בכוונת התפלות ומכאן סיוע למ"ש בתניא. מכנפי שרפים לחיות. שירצה שדבר אחד הם. אלא שנקראים פעם בבחינה אחת ופעם בבחינה אחרת. והדבר סתום וחתום עד יערה עלינו רוח ממרום. עכ"פ למטה בעולמות העיקר ודאי. ג' מדרגות הם צ על צ (שרף כ"ל שהוא פר דינין דנוקבא שהיא ש') שרפים בעולם הכסא וחיות בעולם היצירה. משאות הכסא (ואופן. דיום קשים דאלהים ודנ"ן) וגם הם פ"ר כמספר סנדלפון שהוא אופן א' בחרן) אופנים בעשייה שהיא בארץ. כנ"ל:

וְהָאוֹפַנִּים וְחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ בְּרַעַשׁ גָּדוֹל מִתְנַשְּׂאִים לְעֻמַּת שְׂרָפִים לְעֻמָּתָם מְשַׁבְּחִים וְאוֹמְרִים׃
בָּרוּךְ כְּבוֹד יְיָ מִמְּקוֹמוֹ׃

לעומתם. ביאורו לעומת עלמס מפני שאמר תחילה לעומת שרפים. לא התשוב שהם פונים פניהם

עליהם. שאינה התחלה מקומות. ולא שינוי המצב ולדוד הפנים לרוח ידוע מקביל לאופנים אלא פירושו. לעומת סקול של שרפים שמומעין אותן מקדישין. אף החיות והאופנים מתגברים כנגדם בקולם ומהללם. אבל לעומתם. עד שבג עלמם משבחים. כי אין צריך לפנות מצבם ולהפוך. כי כל ד' רוחות הם לנוכח פניהם. שארבעה פנים להם: ממקומו. לפי שאין יודעין מקום כבודו: ממקומו. ממקום ו'. ממנו מתברך הכבוד:

[אומר זה במתון ובכוונה עצומה. ויסיים בשוה עם הש"ץ ואין עונה אמן. והספרים קודם יענה. והמהמ"ל סיים קודם לא יענה (סי' נט)]:

היכל נוגה

לָאֵל בָּרוּךְ נְעִימוֹת יִתֵּנוּ. לְמֶלֶךְ אֵל חַי וְקַיָּם זְמִרוֹת יֹאמֵרוּ וְתִשְׁבָּחוֹת יַשְׁמִיעוּ. כִּי הוּא לְבַדּוֹ פּוֹעֵל גְּבוּרוֹת. עוֹשֶׂה חֲדָשׁוֹת*). בַּעַל מִלְחָמוֹת. זוֹרֵעַ צְדָקוֹת מַצְמִיחַ יְשׁוּעוֹת. בּוֹרֵא רְפוּאוֹת. נוֹרָא תְהִלּוֹת אֲדוֹן הַנִּפְלָאוֹת.**) הַמְחַדֵּשׁ בְּטוּבוֹ בְּכָל יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית. כָּאָמוּר לְעֹשֵׂה אוֹרִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם

*) [ידנים הע'] **) היכל זכות

לאל ברוך. כאן נכנסת בהיכל נוגה שהוא בנלה: (נאל קמו"ן [הל']: למלך. פתוח [הל' ולא בפו"א] עלו"א): לבדו הספרדים גורסין כאן מרום וקדוש. להשלים י' ספירות. כי מרום בכתר מרום מראשון. וקדוש בחכמה. בסוד קדש לי כל בכור. וקודש ישראל לה'. ראשית חכמה. אמנם למנהגנו י"ל.

לאל ברוך ולמלך אל מעלים המכין: פועל גבורות בינה. דמינה דינין מתערין: עושה חדשות. חסד המחדש בטובו תמיד: בעל מלחמות. גבורה: זורע צדקות. ת"ת. שזורע לצדקה ע"י אור זרוע לצדיק. כן יצמיח צדקה ותהלה: מצמיח ישועות. נצח. כבר זכרתי למעלה כי ישועות הם גבורות ממותקות. והו מצמיח קרי ביה מנצח. אתוון דדין כאתוון דדין: בורא רפואות. בהוד. כי ממכה עצמה מתקן רטיה ובורא רפואה קודם למכה. זהו שאמר הכתוב ולא ידעו כי רפאתים. נחבלי אדם. חבלים ואירים ונגעי בני אדם למובה הם כמש"ל בהקדמה. כי הדין כלול ברחמים וחכליתו רפואה גדולה (הוא שאמר עוד. ואני יסרתי חזקתי זרועותם ואלי יחשבו רע): נורא תהלות. בצדיק דאיקרי נורא בת"ה. גוף וברית חשבינן חד. ותהלה גי' אמת: אדון הנפלאות. במלכות כידוע. והוא אדון הג' פלאות. חמשים משות שלקו המצרים. וגם נדרש יפה על פי דרך הנגלה שרומז לז' כוכבי לכת שכן ג"כ מאורי אור בשמים: פועל גבורות. בשמש. כי ישים כגבור: עושה חדשות. בירח. מחדש חדשים: בעל מלחמות. במאדים: זורע צדקות. בצדק: מצמיח ישועות. בכוכב דרך כוכב מיעקב: בורא רפואות. בנוגה ידוע למבעיים. גם כתוב ונוגה כאור תהיה. ומרפא בכנפיה: נורא תהלות. בשבתאי. המשמש בשבת: המחדש. כאן נכנסת להיכל זכות שהוא עד מדת הגבורה: שהו ב' בתי דינין יושבין. הללו מטמאין לחובה והללו מיימינים ומכריעים לזכות. ואין ב"ד שקול. מוסיפין עליהם עוד א'. ומטין ע"פ א' לזכות. שכן עולה ב"פ רי"ו (גבורה) ועוד א' יחד: המחדש בטובו קרוב לתחימה מעין פתיחה. וכיון שאנו מזכירים מעשה בראשית מסיימין באור חדש (ג' מילואי אהיה גי' חדש) האי חדש אין הוא. שאור העתיד יהיה כאור שבעת הימים שגנז. והרי הוא כמו כן מעין הפתיחה. פתח דבריו האיר במעשים עולמים. לכן אין לשנות. כי לא שקר נחלו אבותינו. ועי' בפוסקים שהחזיקוהו בכל עת. וכך היא הובחינו ויפה לנו. וכ"ה חתימת הברכה במסורות לשון רבים. רומז לאור המשמש ואור הנגה. גם זכר לדבר. שעם זה האותיות הן תיבות היכל זה כ"ח. סימן לדבר כח וגבורה כמדתו. או זך עם הסולל. גם אם תמנה מלאל ברוך התחלת היכל נוגה עד סיום הברכה. המצא תיבות במספר נגה שהוא חסר. והנה הוא מכוון מכל צד: כל"ח. כי מאור כאור

באור ומוב לעיניס לכל גרכי בנ"א להנהגת העולם בכמה דרכים. כמש"ל בהלל הגדול. לכך מברכין על הנאת האור:

חַסְדּוֹ: אוֹר חָדָשׁ עַל צִיּוֹן תָּאִיר וְנִזְכֶּה כֻלָּנוּ מְהֵרָה לְאוֹרוֹ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ יוֹצֵר הַמְּאוֹרוֹת:

(א) ברכת אהבה רבה. צריך לכוין בה הרבה. שכוללת דברים רבים. ביחוד ענין נתינת התורה הקדושה המביאה אותנו להצלחה האמיתית ולרב טוב הצפון. אשר ע"כ באהבתה שגה תמיד. ומתפללים להש"י יפתח לבנו להבין ולהשכיל באמתו. שלא נגע לריק. ויטע בלבנו אהבתו ויראתו. ולייחד שמו באהבה. ומגודל מעלת ברכה זו. עומדת במקום ברכת התורה למי שלא בירך אותה. ופוטרת מה שילמוד אחריה מיד. וסמס ברכת אהבה ביוצר המאורות. לפי שיש בה זכרון מתן תורה המאירה יותר מכל המאורות. וע"ד שסמכה דוד במזמור השמים מספרים. אחר שזכר שבח יצירת המאורות. אמר תורת ה' תמימה. מצות ה' ברה מאירת עינים: [(ב) כדי לקיים מ"ע של אהבת ה'. תקנו ברכה זו שנראה בה גודל אהבתו לה' עד שמבקשו להמציא לו תחבולה לאהבתו. ויכוין לכלול א"ע עם אימן דאוהבין למרייהו (סי' ס): (ג) כשאומר ובנו בחרת יכוין מעמד הר סיני. לשמך הגדול יכוין שהשפה מעשה עמלק שאין השם שלם עד שימחה זכרו. להודות לך יכוין שהשפה רק להודות ולא לדבר לה"ר כמעשה מרים. באהבה יכוין שבמדבר הקליפו ולא אהבו אותו יתב' (שם): (ד) יסיים בשוה עם הש"צ ולא יענה אמן. וכשסיים קודם יענה. וכשהש"ץ סיים קודם לא יענה. וכשמתפלל ביחיד אומר אמן אחר ברכה (סי' נט)]:

היכל אהבת

אַהֲבָה רַבָּה אֲהַבְתָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ חֶמְלָה גְדוֹלָה וִיתֵרָה חָמַלְתָּ עָלֵינוּ: אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ בַּעֲבוּר אֲבוֹתֵינוּ שֶׁבָּטְחוּ בְךָ וַתְּלַמְּדֵם חֻקֵּי חַיִּים כֵּן תְּחָנֵּנוּ וּתְלַמְּדֵנוּ: אָבִינוּ הָאָב הָרַחֲמָן הַמְרַחֵם רַחֵם עָלֵינוּ וְתֵן בְּלִבֵּנוּ לְהָבִין וּלְהַשְׂכִּיל לִשְׁמֹעַ לִלְמֹד וּלְלַמֵּד לִשְׁמֹר וְלַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם אֶת כָּל דִּבְרֵי תַלְמוּד תּוֹרָתֶךָ בְּאַהֲבָה: וְהָאֵר עֵינֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ וְדַבֵּק לִבֵּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְיַחֵד לְבָבֵנוּ לְאַהֲבָה וּלְיִרְאָה אֶת שְׁמֶךָ וְלֹא נֵבוֹשׁ לְעוֹלָם וָעֶד. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא בָּטָחְנוּ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה

אהבה. כאן נכנסת בהיכל אהבה. שהוא בחסד. סימן לדבר. אהבת חסד (אהבה רומזת בי"ג מדות הרחמים): רבה. סוגיא דעלמא הכי הוא וכ"מ מסוגיות התלמוד בברכות [יא] ובסדר תמיד. לכן אין לזוז מקבלת אבותינו ז"ל בשביל דרך הסוד. ואע"ג דאהבת רבה באצילות ואהבת עולם בבריאה קיימין. י"ל דאצילות שבבריאה הוא. כללו של דבר. כ"מ שהלכה רופפת בידך לא וראה איך הצבור נוהג. ובלבד שלא יסתור שטת התלמוד. וכל מחלוקת לא"ם הנמצא בתלמוד יש לו מקום להתקיים. כי הכל י"ל שורש למעלה אלו ואלו דברי אלהים חיים. והספרדים שנהגו לומר אהבת עולם יחזיק במנהגם. וע"ז אמרו בירוש' [עירובין פ"ג ה"ט] אע"פ ששלחנו לכם סדור תפלות אל תשנו ממנהג אבותיכם: אהבה רבה. מים רבים לא יוכלו לכבות האהבה שבין ישראל לאביהם שבשמים: חמלה גדולה ויתרה. לא בצדקותינו וביושר לבבנו: שבטחו בך שעמדו בנסיונות רבות ונאמנות. על כן מצאו חן בעיניך ולמדתם חוקי חיים נצחיים: כן תחננו. מתנת חנם אע"פ שאין אנו כדאים. זכות אבותינו יעמוד לנו שהרי מכחם אנו באים ככתוב ושמרו את השבועה וגו' חשק ה' בכם: אב הרחמן. עי' מ"ש בברוך שאמר ג' לשון רחמנות שמכר כאן. הם בסוד ורוח אלהים מרחפת. והמשכיל יבין: המרחם. על רפ"ח ניצוצין בהעלאת הבירורין: רחם. חסד לאברהם | כמש"ל בחינת ברכה זו. גם הוא ד' מילואי הויה עם פשוטיהן: את. לרבות תקנות חז"ל (תלמוד פי"ז דגושה. עלו"א: תורתך. בשו"א [ת' הב']. ולא בסגול. וי"א בסגול] ע"ש): דברי תלמוד. דברים הנלמדים בי"ג מדות ומדרש חכמים: באהבה. לא ע"מ לקבל פרס (עיין בהקדמה) או לתכלית כבוד וקנין מדומה: והאר עינינו. באור נשמת התורה. כמו שאמר הכתוב גל עיני ואביטה נפלאות וגו': ויחד לבבנו. כמ"ש בכל לבבך בב' יצריך: לבבנו. חסר: ולא נבוש. או לא נבוש לעולם. ככתוב ולא יבושו עמי לעולם: כי בשם כו' נגילה. על דרך שאמר הכתוב. כי בו ישמח לבנו כי בשם קדשו בטחנו (ועי' מ"ש שם) או נקשר למעלה אל נלא נבוש (עי' מ"ש בס"ד בתפלת י"ח): ומהר והבא עלינו ברכה ושלום. כ"ה הנוסחא הנכונה. בסוד לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא שלום [סוף עוקצין] (כמ"ש בס"ד בסוף קונטרס שמש צדקה. בפי' כל בית שאין יין נשפך כמים אין בו סי' ברכה) והבן. לישראל. היא כ"י ונשיו הארץ: קוממיות. בקומה זקופה: פועל ישועות. (עמש"ל בקרב הארץ): ובנו בחרת. יכוין לזכור בלב מעמד הר סיני: וקרבתנו מלכנו. כ"ה הנוסחא האמתית. וסודו מבואר. פ"ז במפי ברם אחינא קמך: לשמך הגדול. יכוין בלב לקיים מ"ש זכור את אשר עשה לך עמלק. שכשימחה זכרונו יהיה השם

בישועתך: והביאנו לשלום מארבע כנפות הארץ ותוליכנו קוממיות לארצנו: כי אל פועל ישועות אתה ובנו בחרת מכל עם ולשון. וקרבתנו לשמך הגדול סלה באמת להודות לך וליחדך באהבה: ברוך אתה יי הבוחר בעמו ישראל באהבה:

השם הגדול סלה: להודות לך. יזכור את אשר עשה ה' למרים על שדברה לה"ר. כי לא נברא הפה לאדם כי אם להודות להשי"ת: וליחדך באהבה. זו ק"ש. שאומר בה יחודו של הקב"ה. וכתוב באהבת ה' את ישראל לעולם. ומאהבה עזה של הקב"ה לישראל.

ע' פ"ח משער האהבה לבעל ראשית חכמה באורך וברוחב. אהבה. ע"ל בפתיחת הברכה: גם היא נבינה (שורש ברכה ז) בסוד רעין דלא מתפרשין. גם היא אחד. לכך סמכו ענין לו. לקבלת היחוד. ומהאי טעמא אין ראוי להפסיק באמן בין הברכה וק"ש. גם לומר אל מלך נאמן אינו נכון לפ"ד רשומי הפוסקים והמאמתים מהמקובלים. בשגם אין לו קשור כלל עם ענין הסמוך לו מלפניו ומלאחריו:

(א) זמן ק"ש מתחיל משיראה חברו הרגיל עמו קצת ברחוק ד"א ויכירנו. וגומרה עם הנץ החמה. וסוף זמנה עד ג' שעות (עמ"ש בס"ד בלא"ש ובמו"ק) וכל שעה ד' לא הפסיד ברכות (סי' נח): (ב) קודם שמתחיל ק"ש. תכוין לקיים מ"ע לייחד שמו של הקב"ה. כתוב בתורה שמע ישראל וגו'. וזוהי קבלת מלכות שמים. ותהיה נעימו כפרוטגמא חדשה שאדם סופגה. ויקראנה באימה וביראה. קורא ליווי של מלך מ"ה הקב"ה. וצריכה כוונת הלב לד"ה (עמ"ש בס"ד ריש פ"ב דברכות) ביחוד בפ' ראשון. ויותר צריך לדקדק בכל תיבותיה כמונה מרגליות. כי כ"א מחזיק אבר אחד באדם כנגדו ידוע. וכל הממליך להקב"ה על איבריו כאילו ממליכו על כל העולם. כי האדם הוא עולם קטן: (ג) כוונת הסודות רבים המה בכמה ספרים כולם נכונים וישרים למוצאי דעת. אלו ואלו דברי אלהים חיים ובכל הולך אל מקום א' אל [illegible] החכמה האמתית ולמבוע חד אתכנשו מלין. אבל לאו כל מוחא סביל הנהו רזין טמירין. דאתבדרו הכא והכא לכמה סטרין. ביחוד סודות קבלת האר"י ז"ל האור הגנוז אין בעולם כדאי להשתמש בו א"א להאריך בהם. רק נסתפק במועט המחזיק את המרובה כדרכנו הכלולה בעז"ה. ולשמות דרך קצרה בספר ברורה סולת נקייה לסעוד את הלב מבין מדעתו: (ד) וזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם היושר הנלבב וכל מעגלותיו מפלס יאחז צדיק דרכו לא יטה ימין ושמאל מקבלת אבותינו ורז"ל: (ה) ראשונה יגמור בכל לבבו לידע משמעות הכתוב שאינו יוצא מידי פשוטו לעולם. ויכוון לייחד השי"ת בכל כח שכלו. להכירו שהוא יחיד בעליונים ובתחתונים וממנו יצאו כל ההויות וכל המציאות בא אל היש ברצונו במוחלט ואליו ישובו בחפצו. לכן הכל חייבין למסור נפשם והיותם על קדוש שמו באהבה. מאחר שאין חיות אמתי בלתו. ולא מציאות טוב אלהו. ולא אושר מושלם מבלעדיו. כי טוב חסדו האלהי מחיי שעה. שאינן אלא לנסיון ובחינה בעלם ורחשוב כמש"ל בהקדמה. אבל תכלית הוא עולם הנפשות. שהם מקום ועת לכל חפץ גמול האמתי. על כן המסירה על קדושת שמו יתב' היא הטובה הגדולה שאין למעלה ממנה. הנכספת לחכמי האמת המכירים בוראם. כמ"ש ר"ע [ברכות סא] כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה מתי יבוא לידי. וזהו החסיד גמור העבד הנאמן לאלהיו בבו מתפאר. ותהיה הכוונה הפשוטה הראשונה בפ' שמע ע"ד הנגלה כך. ה' בהוה. והוא אלהינו בגוף. ה' יהיה אחד לעתיד. שידעו הכל השם המיוחד. כמש"ל בהקדמה בהרחבה. וע"ז ימסור הקורא בצדק כל גופו ונפשו ומאודו. כי עליך הורגנו כל היום. איך אפשר לאדם ליהרג כל יום. כי אם ע"י שיחשוב בכל פעם שקורא ק"ש. אפי' סוקלין ושורפין והורגין וחונקין אותו. הוא מקבל עליו לסבול כל מיתות חמורות שבעולם מאהבה בשביל קדוש השם. זהו קבלת עמ"ש אותיות שמע. ואמרו ס [מעט מעה] רמז יפה בתיבות שמע אחד. ר"ת אם תניה מיתה

עוריה דמאל. שמסרו עצמן לישרף על קדוש השם. אשרי כל חוכה. מה רב טוב הזוכה: (ו) וענין הכוונה בדרך הנעלם בקצרה זה הוא. שמע הוא לשון אסיפה. לחבר כל המדות העליונות ולייחדם במקורם שם הוי"ה. ה' הראשון. כנגד י' דהוי"ה. רומז בחכמה. וקוצה בכתר. מרכבה לא"ס. אלהינו. נגד ה'. רומז בבינה. ה'. נגד ו'. רומז בת"ת ו' קצוות. אחד. נגד ה' אחרונה. רומז במלכות. לומר שהכל יחוד אחד גמור: (ז) במלת אחד מבואר בפרטות יחוד מ"ל בת"ת עד א"ס. כיצד. הא' רומז בפלא העליון (לכן אמרו [י"א ש וסוף הא] שלא יאריך [illegible]. כי במופלא בל תדרוש) ות'. בח' ספירות המשכות (אל יחטוף בח'. כי יש רשות להתבונן בהם) גם רומז לח' אותיות יאהדונהי. שהם חיבור את באחותו שהוא הד' כנודע. בסוד ואיש כי יקח את אחותו חסד הוא. אהבת חסד. ואח"ד גו את אהב"ה כנזכר לעיל (ויאריך בד'. כי כבוד מלכים חקור דבר) וכיון שלא נזכר הנוק' כ"א בהסתר. עושין לה יחוד מבואר בלחש (ולמטה בפי' נמתיק סוד המאמר הנשגב שאז"ל [פסחים נו] מבת מלך שהריחה. ומ"ע בתשלי) שהיא בחינת ו' קצוות דידה. נגד ו' קצוות דידיה שבפ' ראשון. המיהם בסוד י"ב גבולי אלכסונות. וכלליה במלת אחד. עם הא' שבו סוף תקיעת הרעיון. זהו יחוד גמור שיוכל כל בעל נפש לכוין בקל. אך צריך לנקות ולטהר המחשבה מאד לייחדו כראוי: (ח) ת"ל הזוהר. בההוא זימנא דבעין בר נש לייחד קב"ה בשכינתיה. צריך להפשיט כל מחשבין דאינן קליפן. דאתמר בהון רבות מחשבות בלב איש. ולסלקא שכינתיה לגביה במחשבתא חדא. הה"ד ועצת ה' היא תקום. כגבר [illegible] דמתייחד בבת זוגיה ואתפשט מלבושוי למהוי עמה חד. הה"ד והיו לבשר אחד. הכי צריך לאפשטא מניה כל מחשבין אחרנין בזימנא דמייחד לקב"ה פעמים בכל יום. ע"כ: (ט) אמנם דרך כוונת האר"י רחבה ונשגבה מאד. ויש לחוש שלא יצא הפסד בהפסד ח"ו מקוצר רוח. אכן הוכן הדבר הזה. להעלות מיין נוקבין לאבא ואמא ע"י מחשבת מסירה להריגה על קידוש השם. להמשיך מוחין לזעיר ונוקביה בעמידה: (י) הש"ץ צריך להשמיע קולו בשמע ישראל. כדי שישמעו הקהל וימליכו שם שמים יחד ולא יקדים אחד לחברו. ונוהגין לקרות פסוק ראשון בקול רם לעורר הכוונה [סי' סא] ואף כלה מנוהג בקול (כמ"ש בס"ד במהדורא לה"ש) ו לגד שלא יגביה אדם קולו יותר מדאי. ולא ברנה יותר מחבריו. ויסגיר עיניו בידו הימנית קודם שיקרא שמע. בסוד עולימתא שפירתא דלית לה עיינין. והוא הטעם להסתכלות בציצית בפ' ג'. כמ"ש שם בס"ד. ומצאתי לו רמז גד ל במספר תיבות שבג' פ' הללו. שהם כמנין רמ"ח עם הכולל. כיון בהו של אעת"ה כנודע. והוא מרומז גם כן בתיבות קבלת מלכות שמים עם התוספת. בפ' ראשון לבדה יש מ"ח תיבות. כנגד שם מ"ב (וכמנין אלוה) שהוא אנא בכח גדולת ימינך ותבריו בעלי ו' אותיות. ועם בשכמל"ו יש בו נ"ד תיבות. כנגד ד"ן שמות דהוי"ה (ופסוק ראשון ובשכמל"ו כבר נתבאר לעיל. וכללם עד שם בן

י"ע וי"ב נרחשי חוי"ם . וכם עיקר קבלת מלכות שמים) ומאהבת עד בסוף בס' מ"ב תימה . כמו כתוב סג"ע : (י) גדולה מצות ק"ש . שמעלתה יקרה שהיא מקיים שתי מצות בו יומם ולילה . לפי שג' פרשיותיה כוללים עיקרי הדת הנכבדים . שמע כוללת קבלת עול מלכות שמים ואהבת השם ה' ולהבטחה והעמדת עצמו לעבודתו . והנמשך מהם עליה ומצות ת"ת . והשמעת בכל זמנינו לאמונה סטהרם בלא תמות מהם תמיד . ומצות תפלין ומזוזה עיקרים שהם אותות מוריות שמבדילים אותם מכל העמים להיות סגולתו מכלל אמונתו על נכונה. ועוד פ' ב' והיה אם שמוע שאמיתת פיו ה' על מעשים ליתן שכר טוב ליראיו ודי בזה וקלף לעוברי רצונו . ושמי זה סלוי ללמוד וללמד ומצות תפלין ומזוזה ליקר מעלתן . ופ' ג' כוללת מצות ציצית השקולה כנגד כל המצות ומצות זכר יציאת מצרים המעיד אמונתו לבבי. שהאב ה' עמו והיה לו מגן מאז היה לגוי עד עתה (סי' נח) : (יא) לכתחלה יזהר לקרות כל הג' פרשיות בכוונה (שיבין מה שאומר ולא יהרהר בד"ת . שיקבל עמ"ש בשמחת לבו . וקודם שיתחיל יכוין לקיים מ"ע לייחד שם ה' ככתוב שמע גו' . ויחשוב כריו חזה לקיים מ"ע של ק"ש שאומר מרהו ליקבה"ו . ואי מכוון לבטל מ"ע עם לימוד דמייחדין לגרייהו) ובאימה (אפי' בשבת ויו"ט ימי שמחה . שיכין לקבל עול מ"ש ליהרג על קדוש השם ויחשוב שאלו בורף על ק"ש . והשוב כמשה נפשע) כנגד מדידה שקורין כתב מלכי (ולא שמי ממ"ב) והקורא דבר חדש שלא שמע מימיו . ויכוין לגמור יי"ם מ"ע דק"ש . ודיעבד שקרא פ' ראשון זבכבמג"ז ולא כוון כ"ע רק יצא כשמתעסק לו . לכוונה אחרת לא יצא (וי"א דיצא : והלכה כדיעה הא') ויתחיל קצת ולאמרו שמה לו האומר בלחש . ומואהבת ואילך יצא אפי' קרא בתורה פ' אלו כמו ק"ש או הגיהם . ואם חוזר אפי' לא כוין יצא . וי"א שגם חוזר גם ואהבת והיה אם שמוע . ולא יאמר כשמזכיר יציאת מצרים בפ"ע . ובעל נפש יחמיר לעצמו (סי' ס' סא) : (יב) יכוין בפסוק שמע.לייחד ה' בכל מה שבלבו להכירו ליחוד בעליונים ותחתיים . וכל המציאות כלא ליש ברצונו המוחלט ואליו ישובו כמקא. ואין הוית אמיתי בלתו ומציאות טוב אלתי ואוסר מוצאה בלעדו . וטוב חסדו סגלתי מחיי שעה . שהם רק לנסיון והתכלית סוף עולם הנפשות מקום ועת גמול האמיתי . ולכן חייב לאסור גופו ונפשו ומאודו . על ק"ה כאהבה . ויקבל עליו לסבול כל מיתות המורות בשביל ק"ש לקיים כי עליך הורגנו כל היום בק"ש. וינחיל ד' מאות עולמות לעולם הבא. והיא טובה גדולה שאין למעלה . כנכספת לחכמי אמת המכירים ה' ולחסדו גמור עבד נאמן לה' שהוא מתפאר.ויכוין בפי' שמע ישראל כי ה' שהיה והוא אלהינו הכוחס . הוא ה' אחד . ולעתיד ידעו כל השם המיוחד . ויכוין פי' בשכמל"ו :

יחיד אומר אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן : וכזה משלים מנין רמ"ח. וי"א לאמרו אפי' בצבור . (סי' ס')]

דברים ו י

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָד

[לאומרו מעומד ובלחש . וביוה"כ בקול רם"ו (סי' ס)]

בלחש בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד :

שמע. פשטו. שמיעה לקבלה. כמוס רבים במקרא מהוראתו בלשון קבלה. אם שמוע: קבלה. שמור ושמעת. סר וקבל. אבל זה הגיה

שמתרגם נשמעת הרלשון . נראה מפני המסורה הידוע [פסחים נו] שבני יעקב אמרוהו לאביהם: ישראל . ענין: ה' אלהינו שהוא עתה אלהינו . הוא עתיד להיות ה' אחד . לבדו . כענין שנאמר כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כלם בשם ה' . ונאמר ביום ההוא יהיה ה' אחד וגו' . וכל המורים אמר זו דבר הגון . רמז לג' אבות . ויפה כיון על דרך הסוד . ויובן עם מש"ל בפתיחה . והמשכיל יבין ממש"ל . גם ענין הפסיק שים בין ה' לאחד . כי ביום ההוא יהיה ה' ושמו אחד. וידוע ליודעי חן . ע' וד' גדולות. אותיות עד . כי עד הוא ה' לישראל : ברוך . אינו בכתוב . אלא מסורת אבות הוא שיעקב אבינו ע"ה ענה כן . אחרי ששמעו מפי בניו המקרא שמע שהם הזקן ואמר בשכמל"ו . לפי שאחר הזכרת השם צריך לענות כן . כמו שאמר הכתוב כי שם ה' אקרא הבו גודל וגו' . ונאמר בלחש . משום דלא אמריה משה . ונראה כהפסק באמצע הס' אם היינו אומרים אותו בקול רם . ורז"ל [שם] הביאו עליו משל לבת מלך שהריחה כידוע . וצריך ביאור מ"ם לא אמרו משה אחר שאמרו יעקב ואם אמנם לפי פשוטו י"ל כן . מאחר שבתורה לא נזכר מן האמירה התחלה. לא שייך להאריך עניין דמפסיק באמצע ענין בדבר אחר . אבל מ"מ קשיא מ"מ אמריה ליה אנן . הא הכא נמי ליכא מאן דאמר (וא"ת לדחוק . דר"ל שגם על מה שאמר חברו . ביחיד מאי איכא למימר) ומאי נענה בהריה ואין יתאן הדבר בהתאי אם א"ל פירוש כאן . המשל דציקי קדרה הלא דבר הוא . חלילה לחז"ל מדברים בטלים . אבל פי' ס"ל ענין נראה שלא יגיד כי נודעו דברים נסתרים יש בכאן העומדים ברומו של עולם . דברים קדושים ונאדרים אמרו מעט . ידוע למשכילים כי בת מלך הנזכר היא בתו של א"מ ובכ"ל שמה . שצריך לייחדה בבעלה. שמרע"ה היה בבחינת מעלה דמטרוניתא כנודע שנקרא איש האלהים לא היה צריך לכך . כי בימיו היה הזווג מתמיד והיה מדבר פה אל פה בכל עת . אבל יעקב אע"ה . עם שהוא למעלה ממנו מבחינת גופא דאילנא שלימא דהרמון . מ"מ בעת ההיא שנסתלקה ממנו השכינה מחמת שהריחה ציקי . עיין ונראה הגלות שהתחילו מאז . והיינו קדרה שבשלו בה המצרים ושפכו כל פנים לירקן . ואני סוגי ישראל כשולי קדרה . מחמת המליק שמערבב השמחה בזמן שלימה כנודע . אבל המשכיל בעת ההיא יחוס כי עת רעה היא . ליק . גי' רד"ו שנים של שעבוד אז כתחילה ירדה השכינה עם בניה לשכון באהלי קדר . עם שהוא שלום . לא תאמר יש לה צער ודאי . תאמר י"ל גנאי . מכרגן מפרי אלוף מולים שם רע ובזוי . שהיא עבדיה כאומרים להביא לה בהצנע בלא ירגישו שבנאי . ונתגלה יפה ענין המשל הסירים ליקי קדרה ומ"מ אמרו יעקב ולא משה והוא מסוד ה' ליראיו אע"פ שאינו כדאי . ומעתה אנחנו עבדי ה' לכהי עבדי אחשורוש אבן . צריכין להביא בצנעה המוח בעל ריח טוב . להסיח הולת אהבה דמשתכחא כשושנה בין החוחים . ולהעביר ריח רעה וזוח רעם העולה מקדרם השבימה . וזה ביאור זה כ"ד אותיות . עד כ"ד צרופי אלוה ומכיום כל' . דהגמם אחד . וכינת ועד סוף סימנו . ו' עד :

[ויהוד במחשבתו. אני מכוין לקיים בזה מ"ע של אהבת השם ולכלול א"ע עם האוהבים א"ע על ק"ה. ויפרוש מעט בכ"מ שנדפס קו כזה | (יופ"כ)]

וְאָהַבְתָּ אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדֶךָ׃ [ידגיש היו"ד] וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל־לְבָבֶךָ׃ וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ׃ [הממשמש בתפילין] וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל־יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ׃ וּכְתַבְתָּם עַל־מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ׃

ואהבת. כשה אלהים [ירושלמי ברכות פ"ט ה"ה] שאינו דומה לעושה מיראה. שהשרתו מסריתו. סיתו והולך לו. ואהבת ישראל לאביהם שבשמים. מתוכבת היא שאהבה שבפית בין שמוליד והנולד ממנו שנולדים. ויהיה עליו בכמה מעלות. בשהיא אהבת עלמותית. למה שהם בנים אמתים ממש להקב"ה.

העקים בו אהב' דיבוק גמי בלתי מקבל הפירוד. ואהבה ואחד. דבר אחד. כמבר לעיל (והאוהב הגמור ראוי לו ללמוד כל פסוקי האהבה הנאמנה. מעל ס' ר"ה שדיבר בה לארכה ולרחבה): את. שמו הגהגה. הוא השם הנכבד. לבושו של שם עולם הגו"ה ב"ה. ולרבות מ"ה המעשה ד"ך בכ"ד ספרים ודוך לשכינתא דשריא בכ"ד לירופיה: ה'. עיין בהקדמה: בכל לבבך. בשני יצריך [ברכות כד] דרשוהו מיתור ב' אתה. ויצר הרע אמנם נמצא ג"כ לעבודת ה' בעולם ודאשונה. והוא טוב מאד כמשז"ל. וע"ע בהקדמה ובפי' ס' שירה (ועמו"ק סי' ב) והלב הוא משכן ליצר שממנו ידיעת הטוב והרע. אבל ראוי לשום לב מה בא הכתוב להורות במלת בכל. כלום שייך אהר שהדם שא"ל. אלא גם צריך ביאור. איך יובן שתהיה האהבה ביצה"ר. אכן רוח מבינתי יענני. כי היא נמצאת בשתי דרכים. אם בתביעה. ואם במשובה והגון. הראשון ע"פ הרוב. דרך משל כהמור שברע היא הריאה ושפיכת דמים. הוא ודאי רע. שונה בעלם ודאשונה. שנמנע ממנו עשייתו והוציאו לפועל לצורך עלמו. ולתועלת בלתי רצוי לה'. וכענין שאמר שהגם אל האמר אשלמה רע קוה לה'. יאמר תמנע מהשלים הרע מחמת בשתוק בה' שימליא לך הגאות והראוי מבלי שתשמש הרע והגהר בזה מאהבת ה' המצוה עליו. הרי הוא האוהב אלהיו (אם אינו עושה מיראה ומאהבת אדם) ביצה"ר נמנעה. ויש אוהבו ביצה"ר בחיוב. כילד. השונא ומקנא באויבי ה' ולוחם עמהם והורגם. הרי זה מצוה ועושה הרע לאהבת ה' ומשובח ביותר. כענין שאמר המלך החסיד הלא משנאיך ה' אשנא וגו'. והקים לכל שאר המדות בין מגונות בין נאות. בכולן יש הוכח היכר אהבה ועבודה למקום ב"ה. הכל לפי הענין ישתמש בהם החסיד שהם. ובזה יטיב הרע טוב מאד. ולהפך הטוב חוזר לרע כשאינו נעשה לתכלית טוב דהיינו לאהבת ה' עשה של שמים. שאינו עושה לדקה להתפאר בין ב"א ולא בשביל מצות מלכו ואלהיו. לא די שאינו משובח אבל מגונה. וע"ז אמרו [נזיר כג] גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה: נפשך. הדם הוא הנפש. לכך אמרו אפילו נוטל נפשך: ובכל. לגזרות על יסורין וגידת דקשה ממיתה: מאדך. ממונך. יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו: ובכל. דקדוקי מיתות והבלי עולם. שקשים מהמתים מכות וממיתה עצמה: והיו. מתוך שהאהבה יהיו הדברים כחותם על לבך. אלא אם יתן ושמאל: היום. (בטעם מפסיק) [דקאי למעלה. ולא לעל לבבך שמשמע היום ולא מחר ועי' פסחים ט] יהיו בעיניך כדיוטגמא חדשה [ספרי ואתחנן. עד סוף הפרשה] שהכל רצין אחריה לשמעה. לא כישנה שאין אדם סופנה: על לבבך. צריך ליתן ריוח בין הדביקים: ושננתם. מל' שנון. שיהיו ד"ת מחודדים בפיך. שאם ישאלך אדם דבר נהם לא תגמגם בו: ודברת בם. הם יהיו עיקר דבריך שאם יוצא מהם דבר לעבודת ה' דבר בהם. וכל הדברים טפלים שאינם מביאים לתכלית הפני שמים אל תדבר בם: בשבתך ובלכתך. בכל הדרך דעהו: בשכבך. בשעה שבני אדם שוכבים: ובקומך. בשעה שבני אדם עומדים ממטתן: לאות על ידך. תפילין שבזרוע: ולטטפות. תפילין שבראש. שהן עשוים כטוטפת. שהוא כמין נזן: בין עיניך. בגובה הראש. שהוא מכוון בין העינים: מזזת. חסר. שא"צ אלא לאחת מבתי כמזוזות בפתח א': ובשעריך. שערי עיירות:

בפ' ז יש ע"ב תיבות עם בן ע"ב. ושוד המיתים כנגד ג' שערי בינה שודם ידוע באלגא ואימא. ושקבלה לאחר קבול עול מלכות שמים. לקבל עול מצות:

וְהָיָה אִם־שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ

שמוע. בסן [סוכה מו] שהכוונו ד"ת באזניך: תשמע בחדש. תקבל כל מה שתלמוד. לא המלא ותחדש. גם הגעם לא תמלא. לא כמדת ב"ו שהמלא אינו מחזיק יותר. אבל מדת הקב"ה מלא מחזיק ריקן אינו מחזיק. כן כתוב אם שעת תעזבה וכ"כ במגלת סתרים [ירושלמי סוף ברכות. והוא בס' בן סירא] אם תעזבני יום. יומים אעזבך: היום. שיהיו בעיניכם חדשים כאילו היום שמעתים: לאהבה. שלא תאמר הריני למד בשביל שאהיה עשיר:

בְּכָל־לְבַבְכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם׃ וְנָתַתִּי מְטַר־אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ׃ וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ׃ הִשָּׁמְרוּ לָכֶם [ידגיש הס"ם] פֶּן־יִפְתֶּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים

שאקרא רב. שאקבל שכר. אלא עשה מאהבה וסוף הכבוד לבוא. עכ"ם הסבר שאמר במקצת רב טוב הגאון: ולעבדו בכל לבבכם. איזו עבודה שהיא בלב זו תפלה [תענית ב] והתפלה קרויה עבודה. שכן כתוב אלהך די אנת פלח ליה בתדירא. וכי יש פולחן בבבל. אלא שהיה מתפלל. כמ"ש וכוין פתיחן ליה וגו'. וכן דוד אומר תכון תפלתי קטורת לפניך. תפלה נ' עבודה לב: בכל לבבכם (צריך להפריד בין הדבקים) ובכל נפשכם. אלא כבר הזהיר בכל לבבך ובכל נפשך. אלא אזהרה ליחיד אזהרה לצבור. ולי נראה שנאמרה פ' זו בלשון רבים. לרמוז על תפלת הצבור שחביבה. שכל עיקר הכתוב על התפלה בא להזכיר כמ"ש. וזהו ג"כ הטעם לדעתי שלא הזכיר כאן בכל מאדכם לפי שא"צ למסור נפשו להריגה או כל ממונו לאבד בעבור שמירת התפלה. כמו על קדוש השם ויחוד שמצוה כל אדם מישראל ליהרג ולא יעבור. מפא"כ תפלה דרבנן כמפורסם בתלמוד (אע"פ שעיקרה מד"ת כמ"ש מפסוק הזה. ע' ס' הי"ד להרמב"ם והרמב"ן ז"ל) בודאי אינו מחויב ולא רשאי לסכן עצמו על קיומה. ל"ש יחיד ל"ש רבים והתלמוד ערוך הוא שאם מלך או"ס שואל בו יפסיק (ומעשה דההוא חסיד [ברכות לב] שאני. דרב גובריה) וכן לעקרב ולנחש מרתיע. וכרי זה ודאי דבר ברור: ואתם. פרשה זו דבוקה לפרשה של מעלה. שכתוב בה והארץ וגו' למטר השמים תשתה וגו'. סמך ענין לו אם שמוע. שהשמור המצוה מאהבה אתן מטר ארצכם. כי אינה כארץ מצרים כי מן הנהר תשתה. לפיכך היא צריכה עזר בתפלה ומע"מ: ונתתי. מלה זו קשה. אין כמוה בכל משנה תורה האומרת אשר דבר משה רבינו ע"ה ואע"פ שלא מפי עצמו אמרם. מ"מ נהג בה מנהג המדבר בעדו בכל מכל כל. וכדבר שהוא לא עליו לו תגר. שיאלה נאותה המסר (דבר שלא נמסר ביד שליח) בעצמו. וא"א לדחוק ולקצר הלשון אל הס' שלמעלה. באיש שהקב"ה בעצמו וכבודו אמר. כדרך ששנה מרע"ה פ' עשרת הדברות בלשונו של מקום. ואלא גדול שלא שנו גם המפרשים לדבר זה. עדיין לא בא לידי מי שסרגים בו. אולי מתמהת שלא ידעו לייסבו שתקו. אבל על כרחנו צריכים אנו כאן לדברי חכמה שאמת המגלה כל סתום. המשכיל יבין ממש"ל בפתיחת ק"ש בשמי אחות השמתו של משה רבינו ע"ה. וכן המפילו חכמים הנאמרים הארץ לאשה. ומיסרא בעלה דארעא [תענית ו] ודי בזה למבין: מטר. מבחינת חסד לאברהם. שכן הוא בני' עם הכולל. גם הוא לשון שמירה (סודו ידוע ליודעי חן) בארמי. כי הוא שומר אמונה"ו: בעתו. פי' מ"ש לעיל באשרי בס' ואתה נותן להם את אכלם בעתו: יורה. מבחינת דכורא. יורה כהן. ורמזו היסוד למשכילים. כמ"ש בס"ד במכתב אליהו: ומלקוש. מבחינת נוקבא. כמ"ש בס"ד שם באר היטב. ופשוטו. בעתו. בלילי שבתות. כדי שלא יטריחו אתכם: יורה. היא רביעה שלאחר הזריעה. שמרווה הארץ והזרע: מלקוש. רביעה היורדת סמוך לקציר על הקשין והמלילות. גם הוא לשון דבר המאוחר. כמו שתרגם אונקלוס העטופים. לקישיא. דבר אחר. שהוא מל' קשיותן של ישראל. שכשהוא מתאחר חוזרין בתשובה ומתפללים עליו בלב שלם: ואספת. אתה בשביל יחיד. שכן כתוב ואמר גשם יתן לאיש עשב בשדה: ואספת דגנך. לא כענין שנאמר זרע רב תוציא השדה ומעט תאסוף. והיה אם זרע ישראל וגו'. אלא ככתוב ומאספיו יאכלוהו: (דגנך. הפתח בזקף קטן): ותירשך. יין חדש נקרא תירוש. שכשותה ממנו הרבה נעשה רש בגופו: ויצהרך. שמן זית שמתמצין ממנו להדלקה. צהר. לשון אורה. עשב תעשה לחבה: עשב בשדך. צריך להפריד בין הדבקים: לבהמתך. כשעשב מצוי לבהמה. לא תאכל לשובע. כי את התבואות בכח שור. לעבוד את האדמה לאת יעולה. ונהרו אל טוב ה' אל דגן תירוש ויצהר ועל בני צאן ובקר. והבכורים אנושים. ודי חלב עזים חמאה וגבינה ללחמך וחיים לנערותיך. ורז"ל [גיטין סב] למדו מכאן שאסור לאדם לאכול עד שיתן מאכל לבהמתו. ואע"פ שברכה היא. אבל מקום ממה שהפסיק בענין ולא הסמיך ואכלת אל דגנך. ע"כ בא להורות הענין שאמור: השמרו. שמתוך אוכלים ושבעים. הזהרו שלא תבעטו. שאין אדם מורד בהקב"ה אלא מתוך שביעה שנאמר פן תאכל ושבעת וגו' ורם לבבך ושכחת. ואומר ואכל ושבע ודשן ופנה אל אלהים אחרים. ואומר וישמן ישורון ויבעט. ושמי בנביאים. כמרעיתם וישבעו וירם לבם ע"כ שכחוני. ואמר כי אנכי נתתי לה הדגן והתירוש והיצהר וכסף הרביתי לה וזהב עשו לבעל. ואמר ותעדי זהב וכסף וגו' סולת ודבש ושמן אכלת ותיפי במאד וגו' ותבטחי ביפיך ותזני וגו'. ומשולש בכתובים. ויאכלו וישבעו וישמינו ויתעדנו בטובך הגדול וימרו וימרדו בך וגו'. וכן אתה מוצא בדור המבול ואנשי סדום. שמתוך טובה גדולה שהשפיע להם הקב"ה מרדו בו. ומתו מן העולם. הא למדת שהעושר והשלוה והשובע הגדול מסוכנים מאד לב"ש שאינם עשירים בדעת. יותר מן הרעבון והעוני והדוחק. כי אלו הם יסורין לגוף ואינם מנגחים אותו ויוצא מהם תועלת גדולה לנפש. ואפילו דקדוקי עניות ר"ל שמעבירין האדם ע"ד קונו [עירובין מא] טובה הוא ואין אדם מתפתה על ידה. וע"פ הרוב יוצא מהם טוב בסוף. אם האדם סובלם בנפש טובה ורוח נדיבה. בנסיונות נבוראו שנלחם לטובתו לראות אם יקבלם מאהבה. דבר בחון הוא שיש תקוה לאחריתו והמקיים תורה מעוני סופו לקיימה מעושר. אבל יש עושר שמועיל השמור לבעליו שאינו בדעת לרעתו ר"ל. מכסם עד בשר יכלה. ואמר העושר האוה בענין רע. והוא כרקב יכלה לפיכך הוא צריך שמירה והזהרה יתרה הרבה מאד מכל שונא ואויב שבעולם. ושבעתם. ואמר לבבו מן התורה הרי הוא כעובד ע"ז שכן אמר דוד אשר גרשוני מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד אלהים

אחרים

אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף־יְהֹוָה בָּכֶם וְעָצַר אֶת־הַשָּׁמַיִם וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהֹוָה נֹתֵן לָכֶם: וְשַׂמְתֶּם אֶת־דְּבָרַי אֵלֶּה עַל־לְבַבְכֶם וְעַל־נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל־יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: וּכְתַבְתָּם עַל־מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ:

אחרים: אלהים אחרים. ג' שמדא: אחרים. לעובדיהם ר"ל מתנכרים. שעוסקים אליהם ואינם עוים: וחרה. צריך להפריד בינו לאף: ועצר את השמים. (עי' מ"ש בפי' פ' שירה) אוצרו סמוך שמשם השפע הנכסף יורד: מטר. מטורף למעלה. והוא מים זכרים גשמי ברכה. וכאן מתייחדה א"י לבדה. בהיות ישראל עליה ומשירים מעשיהם. אז הארץ שותה מים עליונים והוא המטר (גי' חכמה העליונה) ואז בהחד הגומר אמורים פי"ל. וח"ש רז"ל [תענית ס] א"י שותה מי גשמים. ר"ת גשם שלג מטר יורה מלקוש. שהם כללות השפע הבא מלמעלה. משא"כ בשאר ארצות שותין מי תמצית. והם מים נקבות. וזה שאמר הכתוב הים בהבלי הגוים מגשמים. לפ"ס שהזכירו רז"ל בפ"ד דע"ז דהוי אתרא דלית ביה ע"ז דשתו ליה גברא ואתא מיטרא אינן גשמי רצון וברכה גשמים בעתם כנ"ל. אלא מים המארים. וזה ג"כ שפירש הכתוב ואם השמים יתנו רביבים, מל' רובה קש"ת. מידי אביר יעקב אלהי השמים. שממנו השפעת מים זכרים שמתן מטר ע"פ הארץ. ושולח מים נקבות ע"פ חוצות. שהם שאר ארצות. ודי בזה למבין. ועפ"ז יש מקום לקיים מחלוקת ר"א ור"י בענין המטר [שם] דברי שניהם אמת. ואין לך דבר שאי"ל מקום: והאדמה. שאדומה מדינן בשון יושבים. לכן לא נאמר והארץ. שהוא לשון רצון. כי שארץ הזאת לא תהיה ברז"ל סידועה מרצוה בחיבות קריאת שמע. שמש"ל וכולם ד' פרצופי מקבלת שמהם באים מים נקבות. שאין בהם לבד סימן ברכה: יבולה. תבואתה. אפי' הגרע שאתה מוביל לה: ואבדתם מהרה. צריך להפריד בין הדבקים: הארץ הטובה. כבר אמור שהיא רצויה מוכה והגנה. מלאה כל טוב במלוי אלפין דאלהים: ושמתם את. צריך להפריד בין הדבקים: ושמתם. דרשו רז"ל [ספרי עקב] אף לאחר שתגלו היו מצויינין במצות: על לבבכם. צריך להפריד בין הדבקים: וקשרתם. בסגול סמי"ן. שהוא לרבים. צריך להפריד בין וקשרתם לאותם: ולמדתם. שיהא למודך תם. מכאן למדנו [ברכות טו ב] ליתן ריוח בין הדבקים. מימורא דקרא דכתיב אותם דלא אגמריך. והכי הול"ל ותלמדם. צריך להפריד בין ולמדתם לאותם וביני לאת: את בניכם לדבר בם. משעה שהבן יודע לדבר. על אביו ללמדו תורה צוה לנו משה [ספרי] או פסוק של שמע [עיין סוכה מב א]:

לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהֹוָה לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ:

למען ירבו ימיכם. שהתורה היא סם חיים. ומכלל הן אתה שומע לאו: נשבע. צריך להתיז סשין: לתת להם. כאן מבואר תחיית המתים מן התורה: כימי השמים. נמתך שאין השמים למתחת הארץ לאבות ובניכם:

(א) גרסינן [ברכות יג] פ' ציצית מפני מה קבעוה. מפני שיש בה ה' דברים. מצות ציצית יציאת מצרים עול מצות. סהור ע"ז וסרהור עבירה ומינות.ונתאחרה. לפי שאינה נוהגת אלא ביום: (ב) בפ' א יש בה ס"ע תיבות. כמספר חיים עם הכולל. ועם ג' פי' שמוסיפין בסופה יהיו ע"ב. סימן חיים וחסד: (ג) הכוון לקיים מצות זכירת יציאת מצרים שאמר בזו הפ' בפרט. וכל המצות דרך כלל: (ד) כאן תלמו גם יחד סימנית כד' הציצית. והשתגיע ל ראיתם אותו תסתכל בהם.ונזכרתם תר"ך.ובהגיעך לוהרו עיניכם תשימם על עיניך (שצריך להסתכל ב"פ בציצית. ז"ל ס' עיד ומלוה. כי הסתכלות שבציצית הוא סוד סאופן שאין בו עינים. לכן הוא דין. וצריך להסתכל בציצית בפ' והאיתם. ולמען כאלו יש בו תכלת. והמין להסמיך עליו סוד כראייה ועינים העליונים. שהם ב' פעמים ק"ל [עין גי' ק"ל] (ועי"ן מאל מעינא בישא דקל"א [גי' אל ס"ת. ותכחש לגמלי. שפי' קלא גם מפר אים רע עין א' ועור מלחמ) ולכן ביום סוב אלים שמא"כ בלילה ס'. שאין כח בידינו להמשיך שם הראיה) שלא תמות תדימס על עיניך עד למען. ומשם והילך יהיו אחוזים בידך כנגד הלב עד ודברי חיים: (ה) [ויאחז שמי הציצית ביד ימין עד שיסירם. ר'בינו נסים. וכשאומר אם כל מצות ה' יכוין לקבל עליו לקיים כל המצות שיוכל. וינשק הציצית וישימם על עיניו ויתבקם על לבו (סי' כד)]:

וַיֹּאמֶר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר.

האלף נחה. צרוב השמוש. כי היה ראוי לינקד בחטף סגול. כמו לאכול. והוא מקור. וכיאורו על הרוב. לך אמר. אמנם כשם"א שפירש רק כגון בכאן [שכרי כתיב אח"כ דבר כו'] לא יאמרו הפשטנים שבא לגנון הטגין ולהורות. אולם לדעתי בא לרמוז על

וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ (יסתכל בציצית וישקן לקיים מ"ע א) וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

אמת ש"ץ חוזר ה' אלהיכם:

של איסור השקפה דתוספי ציצית. כדאיתא בהגהנקן שאם הוסיף גורע. והזהיר כאן לאמר. לא אמור. כדאמרינן בעלמא [רש"י יומא ד] והא דאמרינן [מנחות מא] בעידן ריתחא ענשי אעשה. ולא ענש אא"כ הזהיר: דבר. לשון עז. כי קשה עונש המבטל מצות ציצית. שעליו הכתוב אומר לאחוז בכנפות הארץ וינערו רשעים ממנה. מפני שהיא מצוה קלה ושקולה כנגד התורה כולה [נדרים כה]: ואמרת. להזהיר גדולים על הקטנים. כל מכם; סמך למ"ש.

קטן היודע להתעטף אביו עושה לו ציצית. ואמירה ל' רכה. עד שיהיה הגדול. שכן אמרו חז"ל [מנחות מג] כל הזהיר במצות ציצית. זוכה ומשמשין לו כ"ח אלפים עבדים. שנאמר והחזיקו י' אנשים מכל לשונות הגוים בכנף איש יהודי. ומתן שכרן בעולם הזה. שמעו ממעשה דהתלמיד עם הזונה שבכרכי הים הידוע: ועשו. ולא מן העשוי. ומדלא כתיב ויעשו. דרשו [מנחות מב] שכשרה בגוי אבראם לא קיי"ל הכי: להם. משלהם: ציצית. לשון פתילים התלויים ויוצאים. כמו בציצית ראשי: על כנפי. צריכה שתהא נוספת על הקרן [שם] מכאן אמרו צריכה להיות תוך שלש אצבעות בגודל ולמעלה ממלא קשר אגודל. שתהא תכה בכנף: כנפי. יכול אפילו בעלת ג' וה' במשמע ת"ל על ד' כנפות. ומה ת"ל כנפי. מלמד שחייל לבעלת ה' ויותר בד' כנפים המרוחקין. כך נ"ל: בגדיהם. שלא יביא אפי' אמה על אמה ממקום אחר ובה תכלת ותולה בה: לדורותם. שחובה בכל זמן ובכל מקום: ונתנו. שלא יארגנה עם הבגד: על. עם. כמוהו רבים: ציצית הכנף. שאר מינין. במין פוטרין. גם למדו. שמתחיל בלבן. מין כנף: כנף פתיל. צריך להפריד בין הדבקים: פתיל. שזור וחוט: תכלת. גוון כעין הכחול ורקיע בטהרתו. וצובעין אותו בדם חלזון [מנחות מד] בריה שגופו דומה לדג ועולה אחת לשבעים שנה [בחיי עקב] מיטב מסולתא דטור עד חיפה [שם מד]: והיה. היה אחת לכולן שארבעתן מצוה א' ומעכבות זא"ז. בין והיה ולכם צריך להפריד: וראיתם. פרט לכסות לילה: וראיתם. הוא גם מלבוש שעליכם: וזכרתם. ראייה מביאה לידי זכירה. כבר מתבאר לעיל טומה שרמזו בשם עפ"י הסוד. ועין גי' ה' היות. להמתיק ה' גבורות. צריך להאריך הזיין. בין וזכרתם ואת צריך להפריד: כל מצות. ציצית (יש אם למקרא) [מי' לבנים הלכות ציצית ובמזרחי פ' שלח ומ"ר פ"ח והגהות וחו' מנחות לט וחגי במדבר רכח] גי' ת"ר. וח' חוטין וה' קשרים הרי תרי"ג: ועשיתם. זכירה מביאה לידי עשייה [מנחות מג]: ולא תתורו. כמו מתור הארץ. הלב והעינים הם מרגלים לגוף. שהן סרסורי עבירות. שעין רואה והלב חומד. והגוף עושה העבירה. וכתיב הבה בני לבך לי ועיניך [ירושלמי ברכות פ"א ה"ה] אין יהבת לי לבך ועיניך. אנא ידע דאת דילי. צריך להפריד בין ועשיתם ולא תתורו: אחרי לבבכם. זו מינות [ברכות יב] כמ"ש אמר נבל בלבו: ואחרי עיניכם. זו זנות. כענין שנאמר כי היא ישרה בעיני: זונים אחריהם. זו ע"ז. כענין שנאמר ויזנו אחרי הבעל: למען תזכרו ועשיתם. למצות זכרון שמעשה. למדך שהמחשבה למצוה מצוה ואונס ולא עשאה מעלין עליו כאלו עשאה. וכן הוא אומר ולחושבי שמו. צריך לפתוח זיין דתזכרו ולהפריד בין ועשיתם ואת: כל מצותי. לרבות מצות דרבנן. סייגות ותקנות חכמים ומנהגי אבותינו: והייתם קדושים. המצות בכלל מקדשין האדם להיות בדוגמא עליונה. וביחוד במצות ציצית מתדמה לשרפי מעלה. וכמו שאמרו [שבת כה] על ריב"א כשהיה מתעטף בסדינין המצויצין. ודומה למלאך ה' צבאות. וכן הוא אומר בקדוש של ישראל. לבושיה כתלג חור ושער ראשה כעמר נקי. עד הגלייה של עמר. כביכול דומין לבוראן. אמרו רז"ל [ר"ה יז] שהקב"ה נתעטף כש"ץ וקרא לפני משה רבינו ע"ה י"ג מדות: אני ה'. נאמן לשלם שכר: אלהיכם. נאמן ליפרע מהעובר: אשר הוצאתי אתכם. ע"מ כן פדיתי אתכם שתקבלו עליכם גזרותי. צריך להפריד בין אתכם ומארץ: מארץ מצרים. אני הוא שהבחנתי במצרים בין טפה של בכור לשאינה בכור. אני מבחין ועתיד ליפרע ממי שתולה קלא אילן [שם צבע. אינדיגא בלע"ז] בבגדו ואומר תכלת הוא. וסוד התכלת ידוע. כי הוא תכלית אור עם חושך. כמשכיל יבין. וסוד אחד אל תגל. הוא קל"א אילן כקוף בפני אדם לכך הוצרך להזהיר ולא תתורו. והוא שסיים להיות לכם לאלהים. שאם הדיין הוא המשלם שכר טוב. ועם שונים אל המערב. והוא שחזר וסיים ביחוד שלם אני ה' אלהיכם. בעל הגמול לטובים ולחייבים אני הוא ה' הטוב כל אלה. אני ה' ולא אחר אין רשאי להפסיק בין אלהיכם לאמת. משום שנא' וה' אלהים אמת. אכן צריך ליתן ריוח קצת בין ב' התיבות שלא יבליע הא'. אח"כ חוזר ש"ץ ואומר ה' אלהיכם (כל יחיד יכול לאמרו עמו. אם יכוין לצאת על ידו) כדי להשלים רמ"ח תיבות כמנין רמ"ח אבריו של אדם. (עממ"ל בפתיחה) ואומר פעם ב' אמת. הוא התחלת הברכה. ואינו מצטרף למנין תיבות של ק"ש:

א) לא יפסיק בין אלהיכם אמת (אך יפסיק מעט בלא יבליע הא׳) ובין אמת ויציב אפי׳ לדברים שמפסיקין באמצע ק״ש (סי׳ סה): (ב) ספק אמר אמת ויציב אינו חוזר. אבל ספק אמר גם פ׳ ... חוזר לראש (סי׳ סו): (ג) סיחיד אומר ה׳ אלהיכם אמת. ...ן על כש״ץ שישמע ממנו סי׳ לט ואח״כ יתחיל ויציב וכן (והמתפלל ביחיד כופל ה׳ אלהיכם אמת) והש״ץ יאמ׳ בלחש ה׳ אלהי׳ אמת וחוזר בקול רם (סי׳ ס): (ד) אומר אמת ויציב במתון וכוונה גמורה. וכשאומר ונחמדים לעד יגשק הציצית ויניחם על עיניו וימשם מידו (סי׳ כד)]:

אֱמֶת וְיַצִּיב וְנָכוֹן וְקַיָּם וְיָשָׁר וְנֶאֱמָן וְאָהוּב וְחָבִיב וְנֶחְמָד וְנָעִים וְנוֹרָא וְאַדִּיר וּמְתֻקָּן וּמְקֻבָּל וְטוֹב וְיָפֶה הַדָּבָר הַזֶּה עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד: אֱמֶת אֱלֹהֵי עוֹלָם מַלְכֵּנוּ צוּר יַעֲקֹב מָגֵן יִשְׁעֵנוּ לְדֹר וָדֹר. הוּא קַיָּם וּשְׁמוֹ קַיָּם וְכִסְאוֹ נָכוֹן וּמַלְכוּתוֹ וֶאֱמוּנָתוֹ לָעַד קַיֶּמֶת: [נשק הציצית והשימם על עיניך] וּדְבָרָיו חָיִים וְקַיָּמִים נֶאֱמָנִים וְנֶחֱמָדִים לָעַד וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים. עַל אֲבוֹתֵינוּ וְעָלֵינוּ עַל בָּנֵינוּ וְעַל דּוֹרוֹתֵינוּ. וְעַל כָּל דּוֹרוֹת זֶרַע יִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ: עַל הָרִאשׁוֹנִים וְעַל הָאַחֲרוֹנִים. דָּבָר טוֹב וְקַיָּם לְעוֹלָם וָעֶד: אֱמֶת וֶאֱמוּנָה חֹק וְלֹא יַעֲבֹר: אֱמֶת שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. מַלְכֵּנוּ מֶלֶךְ אֲבוֹתֵינוּ. גֹּאֲלֵנוּ גֹּאֵל אֲבוֹתֵינוּ. יוֹצְרֵנוּ צוּר יְשׁוּעָתֵנוּ. פּוֹדֵנוּ וּמַצִּילֵנוּ מֵעוֹלָם שְׁמֶךָ אֵין אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ:

אמת. ברכה ז׳ אינה פותחת בברוך. לפי שהיא ברכה הסמוכה להברכה. היינו ברכה שלפני ק״ש: ויציב. לשון ארמית הוא. ובזוהר חדש (דף ס״ח) נתן טעם לדבר (ועפ״ז יפה אמר מי שאמר שאין להפסיק בין אמת לויציב. דכחד תשיבי ודאי): וקיים סולר [ולא פעל] ארמי. בשקל גגב [שהוא שם סולר] עם שיש לו טורח במקרא: וחביב. גם הוא סולר לקוח מהארמי. עם שמולאו מלשון הכתוב. חובב עמים: אמת. כאן מכוונת בהיכל הרצון שהוא בח״ס (ורלה והבן כמה מכוון עם מספר תיבות היכל זה שעולם פא״ד) בסוד תתן אמת ליעקב. לכן אסור להפסיק בין אני ה׳ אלהיכם לאמת. כמו שידעת ממש״ל בסוד תיבות שבק״ש: והיא מדת אני דסיים בה. ומקומו למעלה מהיכלות זכות ואהבה שהם בחסד ... בחינת ארועות עולם. והיכל זה מבחינת גופא דמלכא. כי ה׳ עליון נורא יורש עמ״ר. מלאם ... מצרים. כי הוא מהמעלה בקו האמצעי. באור פני מלך חיים (והוא אל שדי אשר נראה ליעקב ...) ורעו. וכבר הודעתיך כ״פ סוד הרצון. ביה שמ״ו ועמו מקו״ר חיים. ותקנה ברכה ז׳ על דרך ג׳ פרשיות ...ש. אמת אלהי עולם מלכנו. נגד פ׳ ראשונה שהיא קבלת עול מלכות שמים. אמת אשרי איש שישמע למצותיך נגד ...ה שנייה שהיא קבלת עול מצות. אמת ממצרים גאלתנו. נגד פרשה ג׳ שמזכר בה יציאת מצרים. שפדאנו מבית עבדים ...גנו לעם סגולה. וענו במצות ציצית לאות על בגדינו כדרך שעושין לעבדים הקנויים. בברכה ז׳ יש ה׳ פעמים ... כמ״ש בזוהר ויקהל [ד׳ רי״ז] ובפוסקים ד׳ פעמים לפני עזרת. נגד ד׳ לשונות של גאולת מצרים. ועוד ד׳ ...מים אחר עזרת. נגד ד׳ גאולות של ד׳ גליות (שהם בבל פרס יון אדום) ובאה בהם מלת אמת גושפנקא דמלכא (כי ... והחמו. אהיה במספר מרובע עולה אמת) בהותמת תקיף בקיומא תקיף: אלהי עולם. פ״ל: צור יעקב. ת״ת. ... בגאולה. בסוד והבית בצור: מגן ישענו. כבר התבאר לעיל: לעד. ב״פ הם כמנין קדקד. מסין לתקן הקדקד. ... כאן מנשק הציצית ומשימם בעיניך ואח״כ תסירם מידך: וכסאו. עולם הבריאה: נכון. שמשינו תקונו. וזהו השערים ...ה אל המלך וזהו ומלכותו ואמונתו לעד. בסוד דע (הוא יסוד דגיטה. שם אכדט״ם) ודעת. על קיימת. ולדיק ...מונתו יחיה ודע העולם: כאן מניח הציצית ואין להסתכל יותר (כלבנה בחדושה) כי כבר נתקנו העינים. ומעתה עיני ...אליך הם: נ״ל ועל כל דורות (עי׳ מ״ש במכתב אלהים על דברי בעל הליכות עולם. בענין איך נשתעבדו הדורות): ...ה ואמונה. יחוד גמור: חיים. החי״ת קמוצה. פלג״א: הוא שמך. כ״כ הנוסח סיפן. וכ״מ בזוקא. שמנה מאה תיבות עד עזרת. ואי אתה מוצא אלא נ״ס בלא הוא. והוא מבואר בהקדמה:

[עז]רת אֲבוֹתֵינוּ אַתָּה הוּא מֵעוֹלָם מָגֵן וּמוֹשִׁיעַ לִבְנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם בְּכָל דּוֹר וָדוֹר: בְּרוּם עוֹלָם מוֹשָׁבֶךָ [וּמִ]שְׁפָּטֶיךָ וְצִדְקָתְךָ עַד אַפְסֵי אָרֶץ: אַשְׁרֵי אִישׁ שֶׁיִּשְׁמַע

ברום עולם. מאמר הוא והאי מושב יקרו. ואעפ״כ משפטיך ולדקתך לאפסי ארץ. במקום גדולתו שם אתה מוצא ענותנותו. כי

לְמִצְוֹתֶיךָ וְתוֹרָתְךָ וּדְבָרְךָ יָשִׂים עַל לִבּוֹ: אֱמֶת אַתָּה הוּא אָדוֹן לְעַמֶּךָ וּמֶלֶךְ גִּבּוֹר לָרִיב רִיבָם: אֱמֶת אַתָּה הוּא רִאשׁוֹן וְאַתָּה הוּא אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ: מִמִּצְרַיִם גְּאַלְתָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וּמִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ: כָּל בְּכוֹרֵיהֶם הָרַגְתָּ וּבְכוֹרְךָ גָּאָלְתָּ וְיַם סוּף בָּקַעְתָּ וְזֵדִים טִבַּעְתָּ וִידִידִים הֶעֱבַרְתָּ וַיְכַסּוּ מַיִם צָרֵיהֶם אֶחָד מֵהֶם לֹא נוֹתָר: עַל זֹאת שִׁבְּחוּ אֲהוּבִים וְרוֹמְמוּ אֵל וְנָתְנוּ יְדִידִים זְמִרוֹת שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְמֶלֶךְ אֵל חַי וְקַיָּם: רָם וְנִשָּׂא גָּדוֹל וְנוֹרָא מַשְׁפִּיל גֵּאִים וּמַגְבִּיהַּ שְׁפָלִים מוֹצִיא אֲסִירִים וּפוֹדֶה עֲנָוִים וְעוֹזֵר דַּלִּים וְעוֹנֶה לְעַמּוֹ בְּעֵת שַׁוְּעָם אֵלָיו: תְּהִלּוֹת לְאֵל עֶלְיוֹן בָּרוּךְ הוּא וּמְבֹרָךְ. מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ עָנוּ שִׁירָה בְּשִׂמְחָה רַבָּה וְאָמְרוּ כֻלָּם:

מִי־כָמֹכָה בָּאֵלִם יְהוָה מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה־פֶלֶא:

שִׁירָה חֲדָשָׁה שִׁבְּחוּ גְאוּלִים לְשִׁמְךָ עַל שְׂפַת הַיָּם יַחַד כֻּלָּם הוֹדוּ וְהִמְלִיכוּ וְאָמְרוּ: סו"א בהפסק טע"א

יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:

כי הוא לקנות הארץ יפים. ולאמר מספמיו לארץ. לתק נמח יופדי חבל. כי אל קג"ה הוא. והבן: מבית עבדים. בית עבדות. גם המצרים הם בני חם שנרעו ניתן להיות עבד עבדים. אמנו בנו. והיינו אנחנו עבדים לעבדי עבדים. בעומק השפלות. כדי לצרף סיגנו תחלה. למען נגא ככסף צרוף ראוים להיות עם סגולה: בקעת. קמוץ הקוף. טע"א: למלך אל חי וקים. מסודר ממטה למעלה. ועל דרך זה נמשך הלשון. ומבואר למשכיל: עזרת. היה פעם היה עם הכולל עולה עזרת: ויכסו. תהלים ק"ו: תהלות. כאן צריך לעמוד שהתפלה (היא אד'. כמנין תיבות מכאן עד סוף הברכה) מתחלת לעלות על הקודש. בהיכל קדש הקדשים: תהלות. מבואר למעלה (תהלה היא השכינה. אם סוד הכתוב ויעקב היא הס): גואלים. כן היא הנוסחא הנכונה. ונוסח בכונת האר"י. ועליו מיוסד כל הלשון הנמשך עד חתימת הברכה. כמו שנרמז בתהלים ע"ם (דגוף וברית חשבינן חד) והגואל סו"ב שמו אמרו לצדיק כי טוב. וכתיב גאלת בזרוע בני יעקב ויוסף:

(א) תומח בסגרין לב וכמוכה עמוה. ולא יפסיק אחר גאל ישראל אפי' כלאמצא פרק לבאול בשלום אבית או רבו. רק של שיבא ביכתם. ולא יענה אמן אחר עצמו (ואפי' במקום שמנהגין כשאר ברכה) ולא אחר הש"ץ. וי"א לענות אחר הש"ץ (אך לא אחר ברכה אהרת) וכן מהגין במדינות אלו:

צוּר יִשְׂרָאֵל. קוּמָה בְּעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל. וּפְדֵה כִנְאֻמֶךָ יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל: גֹּאֲלֵנוּ יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל: בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה גָּאַל יִשְׂרָאֵל:

צואלנו. (והסר י) שפיה מן. האשכנזים מטמיטין פסוק זה. בשביל רמז קלום ואינו כד"י. והספרדים אוין בו עמנו וכן ישר וכשר: גאל. עבר. דקאי אגלות מצרים. ועט"א: גאל. כתר בגא"ת ב"ם:

(א) צריך לסמוך גאולה לתפלה [סי' קיא] והשכר גדול מאד. שהרי מכל הזכיות של חזקיהו מלך יהודה וחסדיו. לא זכר בעת צרתו אלא זכות סמיכת גאולה לתפלה. והיא שעמדה לו (עי' מ"ם בס"ד בחלק הדרושים) וכוחו מבואר בזוהר הרומה ז"ל. בשעתא דימטא אמלך לגאל ישראל וסמכין גאולה לתפלה ס' ואתעבד ליה כתרא דקיימא. וכרווא נפיק. זכאין אינון עמא קדישא דעבדי טוב קמיה דקב"ה כו' כגון דהא בההיא שעתא כו' אתער כאי צדיק לאתחברא באתר דאצטריך כדקא יאות בחביבו בחדוותא ברעותא. וכל שייפין סלקא מתהבבן באתוכחא חדא כו' ובזימנין כולהו נהרין ומתלהטין וקיימי בחבורא חדא בההיא צדיק דאקרי טוב כו' והא אתחבר בגלגם. כי

נלחשו מילה והאל מבפיקין דרשותא. וקיימא מילה בתחבושה אדרה. כיון דמשו לשים שלום כו' עכ"ל. ע"כ אין לנשמת אמן גאל ישראל [שם]: (ב) ג' תפלות שמ"ע אבות תקנום כנגד ...נמת בזמן שאין בית לקיים ושלמה פרים שפתינו (זכר לדבר. ...מחום באות ...יה של יעקב אבינו ע"ה. בוקר באות ב' דאברהם ...ע"ה. צהרים באות צ' דיצחק אבינו ע"ה. שעליהם אמר דוד ...ע"ה אשיחה ואהמה וישמע קולי) אברהם תיקן תפלת שחרית ...נגד תמיד של שחר. ותמה כמוהו. מעלה ע"ה יגא. ועיקר מצותה. ...תחיל אדם להתפלל עם הנץ החמה. שהוא שיעור שעה אחר שעלה ...השחר (עמו"ק סי' נ"ח) ומשך זמנה עד סוף ד' שעות שהוא ...יום כעת השוים והלילה שוין (פי' לתם שמים ריש פ"א דברכות) ...עדיין בוקר נקרא ב"ח. ולאחר זמן זה הפסיד שכר תפלה ...מיהא שכר תפלה איכא עד חצות. אחר חצות עבר זמן תפלה ...שחרית. ואין לה תקנה אלא בתשלומין אחר תפלת מנחה. אם שגג ...[סי' סט]: (ג) בשעה שאתה מתפלל. דע לפני מי אתה ...עומד. (ע"ל בהקדמה מקלת התעוררות הכוונה לתפלה) אל תעש ...קבע. אלא רחמים ותחנונים לפני המקום (עי' מ"ש בס"ד דבר ...ע"ז נחלק הדרושים) כעני העומד בפתח ומבקש רחמים וחסד. ...רחמי הוא ובעי נזק' ספי מק"ש (שעיקר הכוונה בפסו' אחד) ...צריך ללבוש בגדים נאים כפי יכלתו. כבא אל חצר המלך לדבר עמו ...אל נכ. וכתיב הכון לקראת אלהיך. ואז"ל שאסור להתפלל בראש ...[עי' זכר ויעקב רש בן] או יחף ופוחח. ודוקא פ"א להתפלל ...בפוזים בסודרים ובלימתן. ובשעה שיש ק"ש צריך ציצית ותפלין: ...) אין עומדין להתפלל אלא מתוך שמחה של מצוה. ומתוך כובד ...ראש נכנעה. לגוף רגלים כלגמון (אבל לא תהא עליו כמשא כבד ...שיעמד זקוף הגוף. ולא יגהק (רעקין בל"ח) ולא יפהק (גהפפסין ...) [בתפלה. ואם מוכרח. ימה ידו על פיו שלא יראה פתיחתו] ...ידים כפותן. סימנים על זרוע השמאלית נגד הלב והשמאלית תחת ...ימין. וכן תנאים נ"ע הג' ישראל כאלו בס אחת (ישרה גי' תפלה) ...שי ידיו ורגליו אסורים. שאינו יכול לברוח ולצאת ממקומו לעסקיו ...ענין המועות בגוף. פי' מ"ש לעיל בס"ד בהקדמה): (ה) צריך ...שיתן עיניו עד מקום המקדש בכ"מ שהוא. ויתן עיניו למטה (ובגורות ...מ"ש בהקדמה. והמתפלל מתוך הספר בסגורות דמי) ולבו למעלה (ובודם מבואר בהקדמה יע"ש) ויחשוב הדברים בשפתיו. ולא ...יפסיק תפלתו. אפילו מלך ישראל שואל בשלומו לא ישיבנו. ומפני ...סכנה פוסק: (ו) [היקה להסיח אם יכול להעמיד עצמו (אפי' ע"י ...הוק גדול. ואיכא כל תקנה) יעמיד עצמו ואח"כ יתפלל. ואם] מגעשר ...וכרח לבוגיא רוח מלמטה. אם הוא ביחיד. מרחיק ממקומו ...ד' אמות לאחוריו ד"א [ואם אינו יכול. ילך לצדדין] ומוציא הרוח וממתין עד ...שיכלה הריח ואו' רבש"ע כמש"ל (בהנהגת הבוקר סעי' ...) וחוזר למקומו ...ומתחיל ממקום שפסק [ואם שהה כדי לגמור כולה חוזר לראש. ואם ...בצבור. ישאר במקומו וימתין שיכלה הריח ולא יאמר רבש"ע ...וחוזר למקום שפסק. ואם שהה כדי לגמור כולה חוזר לראש (סימן ...): (ז) כמתעטש מלמטה סימן יפה לו [שם] אבל אסור להתעטש ...(עטשן) תוך התפלה. עמו"ק: (ח) אינו פוסק לא לקדיש ובנים ...לקדושה. אלא ישתוק ויכוין למה שאומר ש"ץ [סי' קד]: ...) היה עומד בתפלה וקראוהו לעלות לתורה. אינו פוסק [שם]: ...) צריך לשחות בארבע תחלה וסוף [סי' קיג] כשאומר ברוך יכרע ...בברכין. וכשאומר אתה ישוח בראשו עד שיתפקקו כל חליות שבשדרה. ...כמאמר ה' יוקף. שנאמר ה' זוקף כפופים (עי' עוד בפי' פ' שירה) ...ברע, כרע שחיית. בנה אותם ונמתירות. מי זוקף. זקיף ...זקיפות. נקם נוגות. ומתן דלא כרע במודים עוכש במדה זו. בשדרתו ...מתם כנגד זה: (יא) אחר שהתפלה היא במקום הקרבן כמודע. ...פיק דקדקו חז"ל [ברכות כו] הרבה. והקפידו שתהא דוגמת עבודת ...המקדש. הוהירו שתהא מעומד דומיא דעבודה. ובקביעות מקום ...מועדת מה"א ע"ה. אל המקום אשר עמד שם. ונפק הוסר בזה ...אברהם נעזרו) ושלא יתוודגר בינו לבין הקיר (ע"ד ססה. קיר דא ...שכינתא (עי' חלק הדרושים) וידמה כאילו עומדת לפניו ממש. כענין ...כמלך שהסיד שויתי ה' לנגדי. וכתיב שפכי לבך מכח פני ה') ...נים לקרקע. והיסתו לו מלבושים מיוחדים לתפלה. והיסוה שמקום ...ושהור בגופו ורחוץ ידים. ועל כולם זך הלב ונקי הרעיון ומסור ...המחשבה. שלא יתפלל תפלתו ח"ו במחשבה זרה ותפסל עבודתו. וצריך ...ליון נקה שמולית בשפתיו. כדגרסינן [פס לא] המתפלל צריך למין

נה. שנאמר הכין לבם תקשיב אזנך (תפלה גי' מחום הלב) שממתאמת הלב שלם תפלתו מקובלת ודאי. כמ"ש פ"ק דר"ה. תמה רמ"ל. פנים שהתפללו ס' זה ונענה והב לא נענה מי' זה שהתפלל תפלה שלמה ועונה כי' וכמו שמגיגו לר' חנינא בן דוסא שאמר לדיק' שממנו מפלתם. בכל לפי סכוונה. ואין ספק בעולם. שאם יתנו עשרה מישראל (אפי' סו בידם עונות ועשו תשובה עליהם) ויתפללו תפלה כונגת ומעוקת כראוי סתלבה. בדבור ומחשבה נכונה ובמונה כראוים שיקבלים לקרב הגאולה. וכמ"ש בספרא דלמיעותא [זוהר תרומה קנו] דרעוא דרעוא אתגלייא בצלותא דתמאי. ואפי' יחיד צדיק גמור אם יתפלל תפלה אחת כהוגן בכל תנאיה. יש בידו לבחים קץ הגאולה. אלא שעונות הדור גורמים שאין זוכים לכך. עד שיגלה הקב"ה שם רואן בחסדו הגדול. זה שאמר הכתוב וירא כי אין איש וישתומם כי אין מפגיע. כלו' יש איש ומפגיע אפי' אחד מספיק. ותושע לו זרועו וימינו רחממם. ואמר ושמה גאולי באה. ואבינו ואין עוזר: (יב) וכ"ע עוזי כוונת החכמים כמאמר סידוע דירהם' פרק היה קורא. אמר ר"ח אמר לא כוונתי מן ימעולי ס'. לא היה דרך שהמעלדים ח"ו. אלא שדרכם דרך אמנות והכשיבות על העדר הכוונה הראוי. כי ידוע בר"ח ובניו היו כדאים לביאת המשיח בלי זמנו כדאיתא בגלמודין פרק המעולים. וכדי שלא יתמהו הטולם על עיכוב הגאולה בידעם כח הגדול בתפלה למהר הגאולה. והתבונו רע לו שאדם חפן בתיקון העולם לפיכך הודיעם שאין התמעבה ממנו. אלא טומאת הדור עונים שלא עלה בידו תקן הכוונה השלמה בזום פעם. שהרי פ"א תשב שתצלים הכונם כל נרם. ושרד במתשבתו לאונם. פנין שאמר בגמרא בגלי בב"ל דאדמי להו כדוגמא דמרה ופרדיניהו (עיין בהקדמה) כדי שלא לדחוק הקן אם אין הדור ראוי. זה לדעתי דבר ברור בפשט הכתב שנאמר בלו. עם שידוע כל חכם לב כי בלי ספק רמוו כאן לדברים מהם כבשו של עולם: (יג) אבן בגדיל קצור הכוונה השלמה מחמת אותם. אם יתיילא הדם מן הרחמים. דרחמנא לבא בעי. ואחד המרבה ואחד הממעיט נאמר בו ריח ניחוח. כנגד שיכוין לבו לשמים. ואם א"א לו לכוין יפה. יתפלל על דעת אנשי כנה"ג (כמש"ל בהקדמה ...) דומיא דהמשכת עבודה שהולכת אחר המלי ב"ד. אבל לפחות צריך שיכוין באבות: (יד) גרסינן [מגילה יז] ק"כ זקנים ובהם כמה נביאים (הם אנשי כנה"ג) תקנו י"ח ברכות על הסדר (כי גוף עיקר התפלה אבות תקנוה) כידוע שלא סדר מאוד מי ימללנו. עמוק עמוק מי ימצאנו. וממנו על כל תיבה ומלה בדיוק עצום. ובלי ספק כל סידור הברכות מסורים בהנין מכוון. עליו אין להוסיף ממנו אין לגרוע (עיין בהקדמה) ולכן המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות אינו אלא טועה ולא יוצא י"ח. ואמרו ג' ראשונות דומות לעבד שמסדר שבח רבו. אמצעיות למבקש פרס מרבו. ג' אחרונות לעבד שקבל פרס מרבו ונפטר והולך לו. לפיכך אל ישאל אדם צרכיו בג' ראשונות ולא בג' אחרונות (טו) כבר זכרתי אצל פ' הקרבנות מ"ש בתבורי מו"ק שתפלה כעמידה במקום זריקת דם התמיד עומדת. לפי שהיא עריכה הנפש שהיא ...תמתי אלהים רוח נשברה. גם כבר הוסרתי בהקדמה שאין לבין בבקשת הצרכים תועלת והנאת הגוף לעצמו. רק בכוונה שהוא ... לתועלת מעשה הנפש לפועל והשגת שלמותה. אשר לא יתכן מבלעדי בריאות הגוף (ותיקום ומזלות הכבשות בעוזרות) אשר יסד סמאלי ... עליון יתב' להרכיבם יחד. לבוא בפם מת כות נפמו שאמר ... רצה. והבנולי נקט כתב דברים מיוסדים על ענין סידור ... בבתם ...מיידם לפי הפשט. רצותי לבואם אחם אחם על מקומו. והוא ... כללות די"ח ברכות זוהי. ג' ראשונות הם עד חסד נוטרת העולמות. וג' אחרונות עד לא הוד יסוד. והם בחינות ו' קצוות דידים. וי"ב אמצעיות הם עד י"ב גבולי אלכסון. שהם כנגד י"ב אלכסונות דס' ידירה (כוונת סדרם לא קבלנו. ומ"ש ר"ל אמצעיות אין סדר. ... ענין אחר. נחזרם. אבל סדורים הם עפ"י סמכה: וכן דרך ספר ... סדור. אך ע"ש שמפרשים הוא מסברא דנפשייהו) שהם עד שעור יתוקן הכללות. ובפרטן אתה מוצא י"ג. כנגד זה הוסיפו ברכת ה' בינה. [...] הם נגד י"ב חדשי השנה. שמוסיפין עליהם חודש העיבור. וזהו סלא ממפם יפה. וסודות מוסות האר"י בפרטן שבם ממש באמור זה פעמים: (טז) לא יעמוד בתפלה באמונדתו או בגדי ידים. או יחף כשדרך אנשי המקום שלא לעמוד יחף לפני גדולים. ואם לא ... מותר אפי' בגדין קצרים. ובמדינות אלו לא יתפלל במכנסי ... ואחוין עליהם. וכ"ש כשנועל פלנטאפיל שהעקב מגולה (ובאלריקין) וחופן הרגלים אין לחוש) ובאלקין מותר אפי' בלי מכנסיים ...

כן לא לפרוס. והנך חכמים והלמידיהם נהתפלל רק ממוסף בכודרת הגימטרי. ומהגא חכמים שהלבושים להתקדם בבגדים נאים בעת שלום. ובעם זמם עמדו כעבד לפני רבו. שמשליך אדרתו מעליו והובק לאצבעות יד זו בכל זו כמי שמוסר אלבעותיו כשמתמעד. וכן הכמים שבגו מיגוק אפי' בעת שלום. ומוב ליזהר (סי' נא) : (יז) אם באמצע שמ"ע בירוד או נגבה מתאוה קטנים או גדולים. אם יכול להעמיד (אפי' רק עמום מפרסה ובענין שאסור להעמיד משום בל תשקצו. וי"א דוקא מבחין שמותר) כי גוסיים לא יפסיק. ואם לאו יפסיק לגדולים. אבל לקטנים אפי' שוהקן על ברכיו. וימתין עד שיכלו המים וחוזר לתפלתו וא"צ להרחיק. אבל באמצע ק"ש וברכותיה. אם רואה מרחיק ומטיל מים. וכברוכה יעמיד עד שיסיים תפלתו. ובגדולים יעמיד בחיזוק ולא יפסיק (ואפי' נפסד"ז מב"ם ואילך) כהאי גו משום בל תשקצו. ואם לאו יפסיק לקטנים או גדולים (סי' נג) : (יח בקומו להתפלל. אם בח"ל יחזור פניו נגד ירושלים ויכוין גם נגד המקדש ובית קדשי קדשים. ואם בירושלים יחזור למקדש ויכוין גם נקדשי קדשים. ואם אחורי המקדש (ובמקדש אסור לעמוד בזה"ז) במערב ק"ק יחזור למזרח נגד קדשי קדשים. ואם בצפונו יחזור נגדו לדרום. ואם בדרומו יחזור פניו לצפון. ואם בח"ל יחזור נגד א"י ויכוין גם נגד ירושלים והמקדש וק"ק (והומה או מי שאינו יכול לכוין הצד שנגד א"י. יכוין לאביו שבשמים. ובמקום שנהגו להתפלל לצד אחר או יוהב על התמוד. בכ"ם יעדד פניו לצד ירושלים כשהוא בח"ל. ובירושלים למקדש. ובח"ל (בא"י) ואנו שבמערב א"י מחזירין פנים למזרח נגד א"י וקובעין שם ארה"ק (ואפי' קבעוהו לצד אחר יתפללו למזרח. ואם טעה ועמד לדרום או לצפון והתחיל להתפלל. לא יעקור רגליו להפך עמידתו למזרח רק יהפוך פניו למזרח. והעומד למערב לא יהפוך רק לדרום או לצפון מפני שיחרים או יעשיר (וי"א שיהפוך למזרח) וי"א שביחיד מהפך מ"מ. ואם בצבור עמד לרוח אחר. אם יכול לצדד פניו למזרח שלום שאין היכר כ"כ יצדד. ואם לאו יהפוך פניו למזרח. ואם קבעוהו לדרום ומתפללים בנח. יוכל א' להתפלל או גם למזרח. וי"א שיתפלל רק לדרום ויחזיר פניו למזרח) ומ"מ מדינות אלו שבצד צפון מערב. אף שהם במערב א"י. לא יקבעו שם מזרח נגד אמצע רום

מזרחים שלהם. רק קצת נגד מזרחית דרומית (כפרך נטייה קצת אמצע מזרחו מנגד ירושלים. ונקודה זו היא מקום יציאת השמש נגד זו כתקופת ניסן ותשרי בהמיתים. והוא מקום שניהם גלגל משוה היום בחוב; עיר זו. שלכן היום והלילה שוים שם או) ומקום זה בכל מדינות אלו הוא נוטה מנקודת מזרח ברוחב דירושלים. וצריך לחשוב שם יושב נגד ירושלים ברוחב שממשוה עד רובע עגול שמגובה ראשו זה מקום פגישת האופקים במשוה. ואם ברוחב שממעגל זה עד משוה נגד ירושלים הוא יותר מרוחב שממשוה עד גובה ברוחב דירושלים. צריך לצדד קצת לדרום כערך היתרון. וכשהוא פחות מזה. יצדד קצת לצפון. ודבר זה תלוי במרחק המדינה מים המערבי כלפי מזרח ובמרחק משם דרך כלפי צפון יותר ממרחק ירושלים. וזהו חשבון קל ליודע דרך החשבון במפולם כדורי. והרוצה לפנות לדרום או צפון כדי שיחכים או יעשיר. יכול לעמוד נגד זה (אפי' בצבור המתפללין למזרח) אך יהיה פניו למזרח נגד א"י (אפי' ביחיד) או יעמוד למזרח ויצדד לדרום או צפון. ובצבור זה יותר נכון סי' נד) : (יט) י"א שקודם התפלה ילך לאחוריו ג"פ וחוזר לפניו ג"פ. וטוב לחוש. ויכוין רגליו זה לזה כרגל א' (וכן בקדושה) ויפה עיניו לשמים דרך תלוני כותל זה לעורר השפע (וק מחך התפלה כשנתבטל כוונתו) ואח"כ יכוף ראשו מעט שיהיו פניו למטה (ושגורות. ואם לאו מקדים עליה מצער המות ותרגו אבא לנחת פני שכינה נלאה נפשו. ולהכניס בסידור התפלה מותר. ולא יהיה סמוכה) ללכת (ויחשוב כמתפלל בבהמ"ק. ופי"ז תפלתו רצויה. ויחשוב אמי מכוין לבטל את נפשי בין אומן דמתפללין לקוב"ה בלב שלם ויחשוב בס"ד) וכלבו יכוין למעלה לפי' (והמגביה ראשו ועיניו למעלה מגביה על הגג. שהמלאכים מלעיגים עליו. אך המוכיר השם ישא עיניו למעלה. וי"א שא"צ) ועומד באימה (בלי תמוטה. וי"א שינוע אנה לפניו ולאחריו בכח בכל התפלה) כעבד לפני רבו. ולא יהיה ידיו על הלבו. וטוב שיתן על לבו כהמורן ימין על שמאל במקום שנהגו לעמוד כן כ... ! צרכיו מהמלך. והכל כמנהג המקום. וקצה הגר לכוף האגודל מפני סכנת היד. ויש נוהגין להניח זרועותם על לבם ימין על שמאל שיהא דרך אלמצי מב' זרועות נגד הלב. ורגליו שוים כאילו הם מחוברין. כמו שידיו ורגליו אמורות מלנוז ממקומו לעסקיו (סי' נה)]:

בית קדשי הקדשים תפלה מעומד ליחיד בלחש. מפורשת יפה ברורה וצרופה:

היכל קדש קדשים (למוסף ולמנחה כִּי שֵׁם יְיָ אֶקְרָא הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ:

ארני. (תהלים נ"א) [כאן אומרו גם בתחלת התפלה] אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:
כאן נכנסת

היכל קדש הקדשים שהוא בבינה. יסוד דאימא. דהוא גואל. והוא קודש דכליל קדשים. ג' ראשונות שבבריאה. דסמיך למלכות דאצילות: אדני. שם הקודש הנכבד הזה. משמעו בדרך פשוט לשון אדנות ברצוי דרך האמרה [וכבוד. כנאמר לכבוד כל' רבים] כענין שם האלהים. וכן אדונים ודומיהם. ויתנם סוף סו"ד כיוי המדבר [בעדו] כיו"ד אלהי. כמו שיורה הכתוב אלהי ואדני לריבי. וכא קבין בכל מקום. לפרש מלשון תל. ודרך הסוד ידוע שהוא היכל לשם הויה ולבושו כמש"ע בהקדמה: שפתי תפתח. כי פי' מענה לשון:

(א) כאן נכנסת באצילות שהוא בחינת דמרוה. לכן נ"ל מעומד. דכל אפי דדכורא בעמידה. ותכוין בכם ע"ב שהוא באצילות. יוצא מאותו י' דהויה בחינת חיה. ותחשוב להעלות בה"א תתאה דנוקבא עם כוי"ו וכוי"ו עם ה"א עילאה. ואח"כ ה' ו' ה' עם היו"ד (בד' מילוין כנ"ע) לכללה באצילות עד א"ס. ותכוין לכלול בחינת חיה שמהם. וכבר נזכר למעלה שע"י ק"ש מעלים מיין נוקבין. ובשבחים שוהין לאמר ומקבלים בתפלת י"ח. כיון דכל דא למעביד חד ביחודא בר' כדין עיילין למטרוניתא ס' ולגייבא לה מזונא ושיקוצא כדקא יאות. וכל שייפין טלבו חד. כדין עיילין לה בלחישו. עכ"ל ס' הווא [תרומה קנג] : (ב) [בברוך יכרע בברכיו מעט. ובאתה ישתחוה כמכירות בס"א עד שיתפקעו כל חוליות השדרה. וגם ראשו יכוף ולא כ"כ עד שיגיע עד החגור. ובשם יזקוף בנחת ראשו תחילה ואח"כ גופו. וכן לו טובה שאי"י לשחות כ"ל יכוין ראשו ודיו (סי' קיג)]:

עולם האצילות

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל

ברוך זאת הברכה ראשונה בסדר וקודמת בתפלה. ולכן אמרו שאם לא כוון בה חוזר לראשה. והוא ברכה ימינא. חיבוריה מ"ב (וכן מתחיל בב' ומסיים במ') כמנין גדלה שהיא חסד (כל ישראל. שוין בה) כשם אגוה סי' שאמר. שבחסד לאברהם (תנו רבנן. מנין שאומרים אבות שנאמר כהו לה' בני אלים) ח"ע שבולי הלקט כמוד פ"א (והוא בפרקי

הגדול הגבור והנורא אל עליון גומל חסדים טובים וקונה הכל וזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה :

בפרקי ר' אליעזר כשאל אברהם אבינו מלאכי השרת ואמרו מגן אברהם אתם מסיימין ברוך בזקיקה פ"ע בהקדמה . סגולה .

...ות נברוך . שהוא כולל לשון ברכים ולשון בריכת מים . להוריד השפע ממקור הברכות . והשחה ב' כריעות כריעה ראשונה בגוף בלבד והשנייה בי"ה . ובהיבת אתה (לשון מכה ומסתר שבברכה . עיין בהקדמה) ישוח בראשו עד שיתפקקו כל חוליות שבשדרה (שהם י"ח במספר חוץ מחוליא קטנה . כנגד י"ח ברכות התפלה) והכוונה בו"ה . ובהזכיר ה' השעה כמו כן ב' זקיפות . ראשונה זקוף הגוף בלבד ותכוין בה"א התתאה דהויה גבי ו"ז ואח"כ זקוף הראש והוא ה"א עלאה גבי יו"ד . וכל זה ליקוף א' דאדני על ידי י' דהויה : ואלהי אבותינו . אין קורין אבות אלא לשלשה [ברכות טז] שהם אלהי אברהם אלהי ס' דאינון בכתר חכמה בינה) כדרך שכתובים בתורה. אם אמרנו אלהי אבותינו בלבד יהא מקום לחשוב שאנו מכוונים לאבותינו הקרובים אלינו . ולומר אלהי אברהם כו' לבד . אין דרך כבוד להזכירם בשם פלוני אדם בלי תאר כמעלה . גני עדיין יש למועה שיטעה שמא הכוונה על אחרים בשמם לכן בא הלשון ברור . כי הם לבדם קרוין אבות . ח"א כמו נאב ולכאן לשון התיבות : הגדול הגבור והנורא . סודם ידוע בחסד גבורה תפארת דאינון אבהן : אל עליון בסוד כלילותם בכתר עליון דרך קו האמצעי . בסוד ו"ז דואלהי יעקב והתרא דסמיך ליה : גומל (מלשון ויגמל שקדים) וב' הויות דמ"לא . והוא סוד דעת (וסימני... מלך הדעת דמיקרי טוב . גם בלא דעת נפש לא טוב) וממרבים לטוב' . בסוד האדם ידע) דאריך אנפין שהם ...ד דעתיק . והוא וקונה הכל ודאי : חסדי אבות . חסד גבורה תפארת דזעיר אנפין : למען שמו . (אל שדי) אמר באהבה עצמו . אהבת חסד לאברהם . והוא מלך עוזר ומושיע ומגן . יסוד סוד נלה . וזה מבואר :

...לא אמר זכרנו . וזכר קודם שאמר השם מבחתימה . חוזר ולאומר ... מלך עוזר . ואם כבר אמר השם . אינו חוזר ואסור לחזור . ואם אמר זכרנו בשאר ימות השנה . וזכר קודם שאמר כתבנו . פוסק ומתחיל מלך עוזר . ואם כבר אמר כתבנו . חוזר לראש (סי' תקפ"ב)] :

בעשי"ת זכרנו לחיים . מלך חפץ בחיים . וכתבנו בספר החיים . למענך אלהים חיים :

מלך עוזר ומושיע ומגן . [כורע וזוקף כנ"ל] ברוך אתה יי מגן אברהם :

ברוך אתה . ב' כריעות כנ"ל : ה'. ב' זקיפות כנ"ל . לזקוף ד' דאדני :

...נהגו שאין מתחילין להזכיר משיב הרוח ומוריד הגשם בתפלת מוסף של י"ט האחרון של חג . ואין פוסקין עד תפלת מוסף של י"ט הראשון של פסח [סי' קי"ד] : (ב) אם אמר משיב הרוח בימות החמה לא אמרו בימות הגשמים . וכן בטל אם הזכירו בימות הגשמים או הזכירו בימות החמה . אין מחזירין אותו [שם] : (ג) אם אמר מוריד הגשם בימות החמה . חוזר לראש הברכה . ואם סיים הברכה ... לראש התפלה [שם] : (ד) בימות הגשמים אם לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותו . וכ"מ שלא הזכיר טל . אבל אם הזכיר טל א"צ ... בד"א שמחזירין אותו כשלא אמר בימות הגשמים מוריד הגשם . ... כשסיים כל הברכה והתחיל ברכה שלאחריה . ואז חוזר לראש התפלה . אבל אם נזכר קודם שסיים הברכה . יאמר במקום שנזכר . ... אם סיים הברכה ונזכר קודם שהתחיל אתה קדוש א"צ לחזור . ... אומר משיב הרוח ומוריד הגשם בלא חתימה [שם] : (ה) [אם ... מוריד הטל במקום מוריד הגשם (אבל אם לא אמר משיב הרוח אינו חוזר) . ונזכר קודם שאמר השם מבחתימה . אומר מוריד ... במקום שנזכר . ואם כבר אמר השם . אינו אומר כלל ואינו חוזר ... (ו) אם לא אמר מוריד הגשם ולא מוריד הטל ונזכר קודם שאמר אתה קדוש . אומר מוריד הגשם במקום שנזכר (אפי' כבר סיים הברכה אומרו בלא חתימה) וכן נוהגין לומר מיד תוך כ"ד . ואם נזכר כשאמר השם קודם שאמר מחיה המתים . יסיים מחיה המתים וכו"ד אומר משיב הרוח (וה"ה בכ"מ שנזכר באמצע ענין יסיים הענין וכו"ד אומר משיב הרוח) ואם נזכר אחר שהתחיל אתה קדוש חוזר לראש התפלה (שם) : (ז) אמר מוריד הגשם בקיץ אפי' הזכיר גם טל . חוזר לראש גמור (ואם אמר משיב הרוח ונזכר קודם שאמר מוריד הגשם אינו חוזר. רק פוסק וגומר התפלה) ואם סיים הברכה אפי' לא התחיל עוד אתה קדוש חוזר לראש התפלה (שם) : (ח) אם מסופק בקיץ שמא אמר מוריד הגשם או נהיפוך בחורף . כל ל' ימים הראשונים חוזר . אחר ל' אינו חוזר אם התפלל צ' תפלות בל' יום אלו (שם) : (ט) אמר בשמ"ע צ' פעמים מן מחיה מתים אתה עד אחר מוריד הגשם. או בה' דסמה עד אחר מכלכל חיים (ולא יעשה כן בתפלה) ואח"כ מסופק אין אמר בתפלה אינו חוזר (שם) : (י) ש"צ שטעה בקול רם דינו כיחיד . ואם בלחש לא אמר משיב הרוח ונזכר קודם שהתחיל התפלה חוזר לראש. ואחר שהתחיל אינו חוזר (סי' קכד)] :

אתה גבור לעולם אדני מחיה מתים אתה רב להושיע .

אתה ברכה ז' סיום נשמות ממותקת. סיום ברכה שמאלה . מניין שאומרים גבורות . שנאמר שם נב'

...ושה (ולשון שבולי הלקט . כשנעקד יצחק (ופרחה נשמתו וחזרה) אמרו מחיה המתים) [הר"א של"ה] מפי תיבותיה ... (לדברי אחר חוזם פ' תרומה . וגר' יחזקאל וסור שי' קי"ב ...ים ובה סיני . מה מפי דקין ומה דהוקף) ברוח ... סערי' . יזכר חד . מחמת שרשה שבבינה . ובזו נ"ב כל ישראל שוין חוץ ממוריד הטל דבימות החמה ... שמים פ"א אותו . והעיקר לאמרו כדעת גדולי הפוסקים והזוהר והאר"י ומנהג הספרדים : אתה גבור לעולם אדני .

ר"ת אגלא. שם קדוש [ולא יתגאל בו רק כשמהור

בחורף מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגָּשֶׁם:

מאוד מכל טומאה ובגדיו נקיים] (גם הוא אותיות אגאל) וכראה אחרת יגלה. בזוהר חדש. וכ"ל כוונה השירה הר"ת על דרך שם הוי"ה. והוא באמת מכוון ביותר לענין ברכה זו. כי יהיה ר"ת אגלי. לשון אגלי טל: גבור. גי' אלף למד הויה. מה"ד כלול בחסד (וכן גבורה גי' אריה): מחיה. גי' ס"ג. ים בברכה זו ה' פעמים תחיית המתים. מלבד ומקיים אמונתו לישני עפר. כ"ל שהם כנגד ד' השובין כזהים. כנגד השינה שהיא ג' ממ' במיתה. שעליה אנו מברכין כל יום בבוקר המחזיר נשמות לפגרים מתים. ולכן הוא לשון טוה. כי כן הוא דבר מתמיד לעולם. משיב הרוח. על שם הכתוב ישב רוחו יזלו מים. ועי' לעיל בפי' המזמור:

מכלכל חיים בחסד. שמזון בא מצד החסד. ככתוב נותן להם וגו' כי לעולם חסדו. אלא שהוא מסך דרך מדת הגבורה. שמ"ש שלחן בצפון. ולכן קפין מזונותיו של אדם. הרי גם כאן מה"ד כלול בחסד: סומך נופלים. סוכת דוד. ובר נפלי [מסית סנהדרין לו]: ורופא חולים. מאן קלירי ומריעי [ר"ה מז הדרים ממן] רבנן: אסורים. כלל ישראל. אסירי התקוה. ועי' בפי' מזמור קמ"ו: ומקיים אמונתו לישני. בהבל דגרמי: בעל. בהסד. דכר: גבורות. נוקבין. ומתקים: ממית ומחיה. במדה שממית. בה מחיה. שנאמר אני אמית ואחיה:

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד. מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים. סוֹמֵךְ נוֹפְלִים. וְרוֹפֵא חוֹלִים. וּמַתִּיר אֲסוּרִים. וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר. מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת. וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ יפסיק מעט מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה. וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה:

בעש"ת [הש"צ הכ' בשו"א. בעשי"ת מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים. זוֹכֵר יְצוּרָיו לַחַיִּים בְּרַחֲמִים: אם לא אמרו אינו חוזר ועי' להיי שוכ"ו]

[לא אמרו. ונזכר קודם שאמר השם מהחתימה. חוזר ואומר מי כמוך ונאמן אתה. ואם כבר אמר השם. אינו חוזר ואסור לחזור. וכן אם אמרו בשאר ימות השנה (סי' תקפ"ב):

ברוך מחיה המתים. שלל כל מיני מיתה הנ"ל:

וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

(א) בקדושה צריך בעומדת כרגליו כמו בתפלה. ובאמירת קדוש וברוך וימלוך. מגביהין עצמן ומשאין גופן [ועקבן] מעל הארץ כלפי מעלה (דוגמת המלאכים) ועינים נ"ל סגורות. אבל אין לרקד ולקפץ בכל עת כמנהג ההמון [סי' קכה]: (ב) [א"צ הקדושה עם החזן. אלא שותק ומכוין למה שאומר. ועונה קדוש ברוך ימלוך. וי"א נומר כל הקדושה אלה עם הש"צ. לא לומר נקדישך כו' קדוש קדוש קדוש. בקול רם. יכוללו תיבה ותיבה עם הש"צ (שם): (ג) כשעומד בתפלה והגיע למקום קדושה בעת שהצבור אומרים קדושה דסדרא או דיוצר. א"א עמהם. אבל קדושה דשחר ומוסף. עונה עמהם (שם): (ד) עונה ברוך. ימלוך. אחר שסיים הש"צ מברכתים ואומרים. כתוב לאמור. ואם ענה קדוש. והש"צ עמד עדיין בוקרא זא"ז. יצא (שם): (ה) יכוין לקדש השם. ויהגוב כריע עוכן ומזומן לקיים מ"ע ונקדשתי בתוך ב"י. ואומר הקדושה כש"צ. ועיינו למעלה (על"ה)]:

קדוש. נקדוש' זו אנו הבר"ם עם המלאכים. לא כמו יוצר. ששם אינו אלא ספור דברים. וכך קדושה בעלמא מילתא: כשם בשו"א סכף [ולא כפת"ח] עלו"א: נביאך. בסגול האלף [ולא בפת"ח] פלו"א: קדוש בכתר חכמה בינה: קדוש. בחסד גבורה תפארת: קדוש. בנצח הוד יסוד: מלא כל הארץ כבודו. מלכות. והתגלגל כל פוב: לעומתם. של שרפים: ברוך יאמרו. אופנים וחיות: ברוך כנגד ה' ממקומו ע"ע: ימלוך. קדוש

ש"ץ ואומר כ' נְקַדֵּשׁ אֶת שִׁמְךָ בָּעוֹלָם כְּשֵׁם שֶׁמַּקְדִּישִׁים אוֹתוֹ בִּשְׁמֵי מָרוֹם. כַּכָּתוּב עַל יַד נְבִיאֶךָ. וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר: קהל עם הש"ץ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְהֹוָה צְבָאוֹת מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: ש"ץ לְעֻמָּתָם בָּרוּךְ יֹאמֵרוּ: קהל עם הש"ץ בָּרוּךְ כְּבוֹד יְהֹוָה מִמְּקוֹמוֹ: ש"ץ וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר: קהל וש"ץ יִמְלֹךְ יְהֹוָה לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

ברוך ימלוך ר"ת יב"ק. סוד התגלות:

חזן לדור ודור נגיד גדלך ולנצח נצחים קדשתך נקדיש. ושבחך אלהינו מפינו לא ימוש לעולם ועד. כי אל מלך גדול וקדוש אתה: ברוך אתה יהוה האל (בעשי"ת המלך) הקדוש:

[(א) אם סיים בעשי"ת האל הקדוש (אפי' לא זכר כלל שהוא עשי"ת) ונזכר תכ"ד ואמר המלך הקדוש (ולא התחיל עוד ברכה שלאחריה. ובתחלה. חוזר לראש) יצא. ולאחר כ"ד. חוזר לראש התפלה. ואם אמר בשאר ימות השנה המלך הקדוש. אינו חוזר (סי' קיד תקפב): (ב) ספק אמר האל או המלך. חוזר לראש. אפי' אמר קודם ג' פעמים ב"ה המלך. אבל אמר ל"פ. ב"ה השם המלך. מתפלל שנית כדבר. וה"ל שאמר בקול רם האל. חוזר לראש. ואומר שנית הקדושה (תקפב)]:

אתה קדוש ושמך קדוש. וקדושים בכל יום יהללוך סלה: ברוך אתה יהוה האל הקדוש: (בעשי"ת המלך הקדוש) אם לא אמר חוזר לראש

אתה. ברכה א' בגה"ת דאלכיל לכל הסדרין... מניין שאומרים קדושות שנאמר הבו לה' כבוד שמו. כשבא יעקב בבית אל ופגע בשערי רחמי' והקדים שמו של הקב"ה: אמרו האל הקדוש [פר"א פל"ה] מנין מיבוחיה ביחיד י"ד (כל ישראל בוין בו) נגד שם הויה שרחבו ד' אותיות ונבכו עשרה במילואו ויו"ד ספירות. שהוא רשות יחידו של עולם. ונוסח שאומר ש"ן ים. בו ע"ב תיבות. כהוי"ה במילוי יודין: וקדושים. מלאכים עם ישראל. שעולם נקראים קדושים. ככתוב והייתם לי קדושים. וכתוב ואשמעה אחד קדוש מדבר. ואמר בכל א' מג' ברכות הללו מלכות. לפי שרומזות נג' אבות שהן הן המרכבה. ולכן מתייחד שמו של הקב"ה עליהן ושמם בברכה זו השלישית בגוסם שאומר היחיד. נ"ל מפני שאין בכחו לייחד יחוד גמור (עליון כזה שבאצילות) ועיקר היחוד הוא בזו הברכה. שהיא כנגד יעקב בחיר שבאבות. אמנם בעשי"ת שמתעלה בעטרה שעטרה לו אמו אומרין המלך הקדוש. ולכן אומרין ג"כ המלך המשפט. כנגד מלכי דוד. שהוא אב המלך של המשפט. וכן מבואר בר' דוד אבודרהם. ויפה כוון. אע"פ שלא ירד לעומק הענין מראה. ולחשיבות ג' ברכות ראשונות הללו ואחדותם במרכבה. ע"כ הם חשובות כאחד. שבכ"מ שטעה בהן חוזר לראש שלן. ואסור להוסיף בהם דבר מה שלא תקנו חז"ל. ומטעם זה נ"ל אסור כל כך האמן שעונין אחר האל הקדוש. שדינו כדין קדושה וקדוש:

[ויש לבקש מה' שיתן לו דעת למאוס ברע ולבחור בטוב ואם בא לו איזה בינה בעבודתו יתברך או בתורתו. יתן הודאה ע"ז בברכה זו (של"ה)]:

אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה:

אתה חונן. מה. ראה לומר בינה אחר קדושה. שנאמר והקדישו את קדוש יעקב. וכתוב אחריו וידעו תועי רוח בינה. כשלמד גבריאל את יוסף ע' לשונות (ובפרקי ר"א. ראו עליונים שמסר שם המפורש למשה רבינו ע"ה) אמרו חונן הדעת. ונ"ל שברכה זו בסוד הדעת. וג' אגדות הנ"ל לדבר אחד נתכוונו. כי מרע"ה הוא בסוד ת"ת שבעלם. שהוא הדעת כנודע. ויוסף סוף מסך הוי"ו גוף וברית. בחינת צדיק כי טוב. והוא בסיום קו האמצעי עץ הדעת טו"ב (וכן שמה דגושפנקא עולה טו"ב) וראה דבר פלא. כי כן מספר תיבות הברכה עולה טו"ב בשוה. והוקבעה ברכה זו ראשונה לאמצעיות. כי הדעת הוא צורת האדם האמיתית. שבה יבדל מהב"ח ומכת המדברים אשר לבם לפן מסכל. שאינם אדם אלא בצורה. נמשל כבהמות דמו. ודיבורם אינו אלא לצפצף עוף. אשר השם אלוה חכמה. על כן הדעת הוא מתנה טובה. תתן ה' את אשר יחון בשרם זכה בו ע"י מעשיו. עם שהתנהג כאדם וחי בהם. כענין שדרשו [סנהדרין קיא] לא תמצא בארץ החיים. החכמה לא תמצא במי שמחייה עצמו. אלא במי שממית עצמו עליה. אכן הדעת בין טוב לרע. הוא קנוי לאדם מנעוריו ע"י התבונה מאתו יתברך. למען ידע מאוס ברע ובחור בטוב. לבקש המועיל אליו ולדחות מה שמזיקו. אבל מה שנטוע מזה לא ישיג כי אם בעמל נפשו. וזהו שאמר עוד. ומלמד. ככתוב אני ה' מלמדך להועיל. וכתיב כאשר ייסר איש את בנו ה' אלהיך מיסרך: לאנוש. בחלושים (ע"י התורה שמתשת כח): בינה. שהיא למעלה מהדעת. והיא להבין דבר מתוך דבר. זו אינה נקנית אלא ע"י יסורין כידוע:

[(א) שכח לומר אתה חוננתנו במו"ש. ונזכר קודם שאמר השם (אפי' כבר אמר ברוך אתה) אומר במקום שעומד אתה חוננתנו. ואם כבר אמר השם. יצא. ואם אין לו כוס. ונזכר שגם ביום מחר (אשר שיהיה לו מחר בלילה לא מכני) לא יהיה לו כוס. אם נזכר קודם שיפתח תפלה. אומר אתה חוננתנו בשו"ת. ונזכר אח"כ. חוזר ומתפלל. (סי' ריד): (ב) לא אמר אתה חוננתנו. ואח"כ טעם או עשה מלאכה גמורה (אבל טלטול מוקצה או הדלקת הנר. לא) קודם הבדלה (ולא אמר קודם העשיה המבדיל בין קודש לחול) חוזר ומתפלל ואומר אתה חוננתנו ואח"כ מבדיל. ואם כבר הבדיל. מתפלל שנית ואומר א"ח. ולא יבדיל שנית (שם): (ג) ט"ט שאל בא' בשבת. ולא אמר אתה חוננתנו במו"ש. א"צ להתפלל שנית. ואם עשה מלאכה. דינו כדלעיל (שם): (ד) שכח להתפלל מעריב במו"ש ומתפלל ביום. אומר אתה חוננתנו. אפי' הבדיל בלילה (שם): (ה) אמר באמצע השבוע אתה חוננתנו. א"צ להתפלל שנית (סי' קח)]:

למוצאי שבת ומוצאי יו"ט [וי"א לאומרו קודם בא"י (סי' רצ"ד)]

אתה חוננתנו למדע תורתך. ותלמדנו לעשות חקי

(הג"ה. בהמף כתח החיה. כ"ע

רְצוֹנֶךָ. וַתַּבְדִּילֵנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ בֵּין קוֹדֶשׁ לְחוֹל. בֵּין אוֹר לְחוֹשֶׁךְ. בֵּין יִשְׂרָאֵל לָעַמִּים. בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה. אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ. הָחֵל עָלֵינוּ הַיָּמִים הַבָּאִים לִקְרָאתֵנוּ לְשָׁלוֹם. חֲשׂוּכִים מִכָּל חֵטְא וּמְנוּקִים מִכָּל עָוֹן וּמְדֻבָּקִים בְּיִרְאָתֶךָ:

ז) חָנֵּנוּ מֵאִתְּךָ דֵּעָה בִּינָה וְהַשְׂכֵּל: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה חוֹנֵן הַדָּעַת:

כנ"ל. פלנ"א) ומה רלו לומר הבדלה בחונן הדעת. מתוך שהיא חול קבעוה בברכת חול ומתוך שהיא חכמה [שמבדיל בין דבר לדבר] קבעוה בברכת חכמה [בינה ר"ת בשמים יין נר הבדלה] יש בנוסח זה מ"ג תיבות. נגד גי' של הבדלה. כתות ג'. לומר שהפותח אל יפחות מג'. ובהבדלה יש רק ג' יותר. לומר שהמוסיף אל יוסיף על ז' (ותבדילנו. כנ"ל. פלנ"א): וחננו. (כן הוא בכל הנוסחאות. פלנ"א) פכ"ז אנו מבקשין מתנת חנם. בין דיעה בין בינה והשכל. ביחוד אחר שאנו מדוכאי' ואנוסים ביסורין יותר משאר בני אדם: דעת. כבר נתבאר לעיל כמה פעמים על דרך הסוד. ובלי דעת נפש לא טו"ב ודאי. והוא גי' ב"פ רל"ו. ב' קומות. לרמוז זה. יש ב"י במספרו. והוא מן המוחין. אבל אינו ספירה לעצמו. אלא נכנה מזווג ב' יסודות חכמה ובינה ולהיותו כלול בתפארת. אין צריך לאומרו בתפלת שבת. עי' מ"ש לקמן במוסף השבת: בינה. שמדיקין בן יה. וגי' חיים על כן מולאה מלא חיים (חכמה שמדיקין כח מה. הוא אד"ם. וגי' ע"ב עם התיבה): והשכל. כ"ל שהוא ע"כ דינין שבחכמה. ול"ב נתיבות פליאות חכמה. ומ' יתרים רומזים לט' ספירות המאירים הכלולים בו. כי הוא פלאו עלם. ועתה אחי אזכירך מ"ש לעיל בהקדמה. שכל עקר הכוונה בבקשת השגת המדע החכמה והבינה אינו אלא לדעת את ה' להשכיל באמתו. להבין טעמי תורה המכוסים מבני אדם. ולידע דרך שמירת מצותיה בלי משגה. בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע. להבין ולשמוע. לעשות ולקיים מצות מלכו ואלהיו בלי להוסיף ולגרוע:

[יכוין לבקש מה'. שיכניע גאות היצה"ר וישעבדו לעבודתו. ויקבל תשובתינו כי ימינו פשוטה לקבל שבים. ותקנו אחר שהאב חייב ללמד בנו תורה (של"ה)]:

הֲשִׁיבֵנוּ אָבִינוּ לְתוֹרָתֶךָ. וְקָרְבֵנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ. וְהַחֲזִירֵנוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה הָרוֹצֶה בִּתְשׁוּבָה:

השיבנו. ברכה ח תיבותיה פ"ז (כולם שוין בה) כמספר שם יה שהוא בחכמה כנודע. גם הוא בבינה כנ"ל. וזהו שאמר הכתוב אם עונות תשמור יה כו'. ובזה הרווחנו ג"כ טעם יפה לתיבת אבינו שבברכה ח ובנמשכת יותר משאר הברכות. כי ידוע שחכמה נקראת אבא (עי' מ"ש בברכת עובד) מה רלו לומר תשובה אחר בינה. שנאמר ולבבו יבין ושב. כשעשה ראובן מעשה בלהה ונקנסה עליו מיתה ושב בתשובה וחיה. אמרו הרוצה בתשובה. ועל דרך הסוד. נסמכה לברכת הדעת. שעי"ז יתגלה הטוב והרע ויהיה האדם בחירי וקרוב לתשובה. ע"כ בהכרח קדמה תשובה לעולם. בלתה א"א לו לעמוד:

[תקנו אבינו. להזכיר רחמי אב ויסלח לנו כרחם אב על בנים. ובגמרו תפלתו פשעו יקבל ע"ע במחשבה עזיבת פשעו והחרטה עליהם. ויכה באגרוף על לבו. הון מיוס שא"ל החמן (של"ה)]:

סְלַח לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ. מְחַל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשָׁעְנוּ. בת"ל אומרים כאן סליחות כִּי מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ אָתָּה: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה חַנּוּן הַמַּרְבֶּה לִסְלוֹחַ:

סלח. ברכה ח תיבותיה עשרים [גי' כתר] כי הסליחה מהכתר (הוא הגד אפים) ולספרדים מלה א' יתירה. גם היא יתרה. ס' אך טוב מכוונת לזה. כי הוא גי' שם אהיה. שהוא בכתר כידוע. וע"ל בהקדמה. ובכן בתיישב היטב לשון אבינו גם בזו. כי הוא האב העליון. ועפ"ז ג' ברכות הללו הולכות בסדר המדרגה ממטה למעלה בסוד המוחין. מה רלו לומר סליחה אחר תשובה. שנאמר וישב אל ה' וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח. כשעשה יהודה מעשה תמר ואמר לדקה ממני ונסלח לו אותו עון. אמרו חנון המרבה לסלוח. ולפ"ש שכבר למדנו מראובן שנתקבלה תשובתו ונתכפר עונו. עדיין לא שמענו מדת הסליחה על הודאת העון בלבד (כי ראובן היה עוסק בשקו ותעניתו) מת:

אחל. שזו מלה תלמודית. אין לה רע במקרא. והוא ענין המחייה ומחיקה לגמרי יותר מהסליחה: פשעם. של ישראל ערבים. אי נמי בגלגול אחר. מ"מ ראויה המחילה לפשעים אשר אתם מוקדמים מאחרים. יותר מלחטאת בשגגיים כו'. ואמרנו מוחל תחלה. עד החטא שהוא הקל ורצוי שימחה מכל וכל. וסליחה נגד הפשע שהוא החמור:

רְאֵה נָא בְעָנְיֵנוּ וְרִיבָה רִיבֵנוּ וּגְאָלֵנוּ מְהֵרָה לְמַעַן שְׁמֶךָ. כִּי גוֹאֵל חָזָק אָתָּה: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל:

ראה. ברכה זו תיבותיה י"ט. גם זה מספר מכוון מאד לכוונת ענין הברכה. כי יחוד ה"י הוא הגואל (ומסת הספרדים נפתחה קלא בזו): אך כן הוא בכל הנוסחאות. פלו"א. מה ראו לומר גאולה בשביעית. מתוך שעתידין

בתענית צבור אומר הש"ץ כאן עננו. ואם לא אמר. אומרו בשומע תפלה:

ליגאל בשביעית. במוצאי שביעית בן דוד בא (ראה נא בעיני שהלך מה נמלאו אמרי יושר. כי בלי ספק רמזו במדה שביעית ע' ראשונות שהשובות כאחת (בסוד הדעת שחוזר לו עקביו מלמעלה למטה) והוא הגואל. אחד בקו) שהוא אשר גאלנו ממצרים וע"י תטיה הגאולה העתידה ובמוצאי שביעית היינו המלכות. ממנו ודאי בן דוד בא. כשאמר הקב"ה לישראל ממצרים וגאלתי אתכם. אמרו גואל ישראל אמרו רז"ל [פסחים קיז] דצלותא גואל ישראל. לשון הווה. כי הוא לעולם גואל ישראל בכל דור. כל זמן שישראל מפוזרים בין הישמעאלים. שמו מניחם להשתקע ביניהם ח"ו;

(א) [נה"ג כשיש י"ד שמתענים ומשלימים (עד צאת הכוכבים. או עד שלבנה זורחת בכח ומאירה על הארץ). אומר הש"ץ בחזרת התפלה עננו בין גואל לרופא. בשחרית ובמנחה (חוץ מט"ב בשחרית) והוא כא"י העונה בעת צרה (סי' תקסו תקסב תקסו): (ב) שכח לומר עננו. ונזכר קודם שאמר השם מחתימת ברכת רפאנו (אפי' כבר אמר ברוך אתה) חוזר ואומר עננו עם החתימה ואח"כ רפאנו כו'. ואם נזכר אחר שאמר השם (ואם אמר עננו. ושנית רפאנו. הוי רפאנו לבטלה) או שאין שם י' שמתענין. או שאין משלימין. או שהלכו מקצתן קודם שהתחיל עננו (ואם התחיל ואח"כ יצאו. גומר) או שבאו אחר ברכת רפאנו (וי"א דלאומרו בשו"ת א"צ י' מתענים רק לאומרו ברכה בפ"ע) יאמר עננו בשומע תפלה כיחיד. שהוא שומע תפלה (וי"א חותם העונה כו' ושומע תפלה. ובהם שימע תפלה לבד. יצא) ואם שכח. אומרו ברכה בפ"ע אחר בשלום (וי"א שאסור) קודם אלהי נצור בלי חתימה. ולא בין שומע תפלה לרצה. וי"א שאומרו ברצה אם נזכר. וי"א שדים מיחד (תקסו): (ג) טעה ואמר עננו קודם ראה נא יאמר ראה נא ואח"כ עננו שנית (סי' קיט): (ד) בה"ג לא יתפלל ש"ץ שאין מתענה. ואם עמד להתפלל. או שאין שם אחר. יאמר עננו בשו"ת כיחיד. ויאמר ביום צום התענית הזה. ואם אמר תעניתנו. ואפי' בין גואל לרופא. מ"מ א"צ להשמטות (תקסה תקסו): (ה) ש"צ כשמתענה תענית יחיד ומתפלל מנחה. יאמר עננו בשו"ת בלחש ולא בחזרה. ואפי' לא התפלל בלחש (כגון שכח לומר טל ומטר. דא"צ לחזור וסומך על החזרה) רק אחר החזרה כשאומר בלחש אלהי נצור. יאמר ג"כ עננו (תקסו): (ו) יכוין לבקש מה' שירפא אותנו בגוף ונפש. כדי שנהיה בריאים לעבודתו. ואם יש חולה בביתו או בעיר ר"ל. יתפלל עליו אפי' לא ביקשו ממנו: ויקיים בזה מ"ע ואהבת לרעך כמוך. ויתפלל קודם על חולה אחר ואח"כ על שלו. והוא נענה תחלה. וכשמתפלל בפני החולה. א"צ להזכיר שמו. ושלא בפניו צריך להזכיר. וכשמתרפא מחולי. יכוין ליתן הודה ע"ז בחתימת הברכה. ויסמן לנ"ע הכ"ל (מהרי"ל של"ה)]:

רְפָאֵנוּ יהוה וְנֵרָפֵא הוֹשִׁיעֵנוּ וְנִוָּשֵׁעָה כִּי תְהִלָּתֵנוּ אָתָּה. וְהַעֲלֵה רְפוּאָה שְׁלֵמָה לְכָל מַכּוֹתֵינוּ:

רפאנו. תיבותיה כ"ז כמנין אותיות לה"ק. והוי"ה עם התיבה שהוא בחסד (ברכה א וב' הנמשכות הם ענפי ג' ראשונות) מה ראו לומר רפואה בשמינית. מתוך שמילה בשמיני שצריכה רפואה. לפיכך קבעוה בשמינית. כשריפא רפאל את אברהם אמרו רופא חולים. כבן איך נתכונו הדברים שאמרתי שהברכה היא במדתו של אברהם אבינו ע"ה. וכן מוכיח מה שקבעו סמוך לחתימת הברכה לשון רחמים רחם גי' אברהם: מכותינו. ש"ע בברכה אשר יצר: בברכם

[המתפלל על החולה. אומר זה קודם כי אל מלך. וי"א שעדיף לאמרו בשו"ת. וכאן יתפלל רק במחשבה:

יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי. שתשלח מהרה רפואה שלמה מן השמים. רפואת הנפש ורפואת הגוף. לחולי (פב"פ) בתוך שאר חולי ישראל: כי אל ט']:

כִּי אֵל מֶלֶךְ רוֹפֵא נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה רוֹפֵא חוֹלֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

(א) במדינות הנזכרות מתחילין לשאול מטר. בחוצה לארץ בליל ששים של תקופת תשרי. ויום תקופה מן המנין. ובא"י. שואלין בשבעה במרחשון [סי' קיז]: (ב) אם שאל מטר בימות החמה. מחזירין אותו. אם לא שאל מטר בימות הגשמים. מחזירין אותו. אע"פ ששאל טל. אבל אם שאל מטר ולא טל. אין מחזירין אותו (שם): (ג) אם לא שאל מטר ונזכר קודם שומע תפלה. אין מחזירין אותו. ואם עומד לפני תקע. אומרו שם. ואם לאו. שואל בש"ת (ואם הוא תענית. מקדים השאלה. אח"כ עננו) ואם לא נזכר עד אחר שומע תפלה. אם לא עקר רגליו. חוזר לברכת השנים. ואם עקר רגליו. חוזר לראש התפלה [ויפסיק בין תפלה לתפלה כדי הילוך ד"א] ואם השלים תפלתו ואינו רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו. אע"פ שעדיין לא עקר רגליו. כעקורים דמי. ואם נזכר אחר שחתם ש"ת קודם שיתחיל רצה. דעת הש"ע שאומר ותן טל ומטר ולא"כ אומר רצה (שם): (ד) [יכריז השמש טו"מ אחר הקדיש שקודם התפלה. ואם לא הכריז. מ"מ יאמרו. ויפסק לאומרו במעריב מוצאי יו"ט א' דפסח (שם): (ה) אם שאל מטר בימות החמה (או הש"ץ בקול רם) חוזר לראש הברכה. ואם נעצר המטר וצריכין לו. אינו חוזר (אבל הש"ץ בקו"ר. חוזר) (שם): (ו) אם הש"ץ לא אמר טו"מ בלחש. או שאמרו בקיץ. אפי' נזכר באמצע התפלה. אינו חוזר. ואחר שהשלים תפלתו בקו"ר. יאמר בלחש אלהי נצור ויפסע ג"פ כיחיד (סי' קיט קכג קכו): (ז) אם מסופק אם אמר טו"מ. כל ל' ימים הראשונים חוזר. ואחר ל' אינו חוזר. אם התפלל ל' פעמים בימים אלו. או אמר צ' פעמים ביום א' ותן טו"מ לברכה. ולא יעשה כן לכתחלה (ד"ח): (ח) יכוין לבקש מה' שנה טובה (ועי"ז יהיה שלום על ישראל) ופרנסה בנחת שלא על ידי מתנת בשר ודם. ושיהא ריוח לעניים. כדי שיוכל לעבוד אותו בלי מונע. וכשהוא בדרך יאמר ושבענו מטובך (פל"ה)]:

ברך. תיבותיה כ"ח (הספרדים מאריכים בה קצת. ונראה שהיא נוסחא מחודשת) סי' לדבר כח וגבורה. ובחורף ל'. ברא דפלגים שמה (עילאין דחזא יחזקאל) שכן גם זאת נקראת ברכת השנה. והיא מדתו של יצחק אבינו ע"ה. שלחן בצפון כנודע. חוס' נ"כ שקבעו בה שאלת המטר. כי גבורות גשמים שנינו.

בָּרֵךְ עָלֵינוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ אֶת הַשָּׁנָה הַזֹּאת וְאֶת כָּל מִינֵי תְבוּאָתָהּ לְטוֹבָה וְתֵן (בחורף טַל וּמָטָר ל) בְּרָכָה עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה. וְשַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ. וּבָרֵךְ שְׁנוֹתֵינוּ כַּשָּׁנִים הַטּוֹבוֹת: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מְבָרֵךְ הַשָּׁנִים:

ושמו שאוקבעה ההזכרה במדה ז. כן עשו בשאלה. דבר אחד הוא ממש. וזה ברור. מה ראו לומר ברכת השנים בתשיעית. כנגד מפקיעי שערים. ודוד כי אמרה בתשיעית אמרה. כשזרע יצחק ומצא מאה שערים. אמרו מברך השנים. הרי מבואר כדברינו: שהיא נקראת ע"ש ימיה (וגי' ספירה. שכל אחת קרוי שנה): השנים. כנגד ש"ס מעלות. שבכל יום מקפת החמה מעלה אחת: את. לרבות שנת החמה: ברכה על פני. ע' סוף קונטרס שמש צדקה: פני האדמה ושבענו. ס"ת ישו. מילוי שולה טל. גם מכוון לענין הברכה. ולכן העיקר נוסח מטובך הישן וקדמון (שמועה. כנ"ל. פלו"ס):

[אומרה בשברון לב מאוד. ויכוין לבקש מה' על ביאת המשיח ב"ב וקיבוץ נדחינו (יוס"ה)]:

תקע. תיבותיה עשרים במספר (לספרדים כב) כמנין יו"ד דהויה עם מלוא. וכשם אהיה עם הכולל. כי הוא בח"ת שמתעלם בבינה שהיא השופר הגדול כנודע. וכה תמצא מרעין דחירו. מה

תְּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְחֵרוּתֵנוּ. וְשָׂא נֵס לְקַבֵּץ גָּלֻיּוֹתֵינוּ. וְקַבְּצֵנוּ יַחַד מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מְקַבֵּץ נִדְחֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

ראו לומר קבוץ גליות אחר ברכת השנים שנאמר ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי כי קרבו לבוא. כשבא יעקב למצרים ונתקבצו השבטים עם יוסף אמרו מקבץ נדחי ישראל. הרי מבואר כדבר כמ"ש. ברכה ז. יתירה על ברכת הגאולה בג' דברים. א' שהיא לשון הווה. מתמדת בכל דור כמ"ש שם. או עתידה. ב' שאינה רק גאולה שפופה משעבוד. או גאולה השלמות. הג'. שזו כוללת עוד הקבוץ וכמש יחד: גליותנו הגימל קמוצה [ולא כשו"ס כרח"ס] פלו"ס: נדחי. הנשמות הנדחות. והשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח:

[יכוין לבקש מה' לחדש ימינו כקדם. ובעשי"ת אומר המלך המשפט. (ואם אמר מלך המשפט י"א שלא יצא) ואם חתם מלך אוהב צדקה ומשפט תוך כ"ד. אומר גם כן המלך המשפט. ולאחר כ"ד. יצא ואפשר להתפלל שנית נדבה. ובשאר ימות השנה אם אמר המלך המשפט. יצא (סי' קיח תקפב)]:

השיבה. תיבותיה כ"ה. שוה לכל ישראל.

הָשִׁיבָה שׁוֹפְטֵינוּ כְּבָרִאשׁוֹנָה. וְיוֹעֲצֵינוּ

היא כסוד המלכות (הנקראת כה כנודע. שבה נגבלו כל העולמים) דבוקה בח"ת כי אז היא בסוד שני המאורות בשוים. והיה אור הלבנה כאור החמה. וגו. השיבה שופטינו כבראשונה. כמאמר עטרה ליושנה. ויתחברו גם

ומשפט

כְּבַתְּחִלָּה • וְהָסֵר מִמֶּנּוּ יָגוֹן וַאֲנָחָה • וּמְלוֹךְ עָלֵינוּ אַתָּה יהוה לְבַדְּךָ בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים וְצַדְּקֵנוּ בַּמִּשְׁפָּט: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מֶלֶךְ אוֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט: בעשי"ת הַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁפָּט:

ומשפט. ולא נקראים שניהם שופטים. ה' ובית דינו דאיגון שופטים: ויועצינו. כן הנוסח כליות יועצות. יגון. הוא ס"ע. שטה מעליו. אל ישט אל דרכיו לבך: ואנחה. היא דין. כי יתרחצו הרגלים. או ודאי שמלוך ה' לבדך. ולא תרגז ארץ תחת ישמעאל כי ימלוך. ובעלונו אדונים זולתך

אם לא אמר. ונזכר קודם שעקר רגליו. חוזר לברכת השיבה. ואח"כ חוזר לראש:

וס': בחסד וברחמים. כי יתבלטו הדינים ומדה"ד תתהפך לרחמים היינו וצדקנו במשפט (פתוח הבית) הידוע. שצדק ידין במדת משפט ולא יוקיד עלמא בדינוי דצדק. והוא מלך (הוא מלכות בית דוד כאמור לעיל. ושרה המיכתב' יהודה חסיד) אוהב צדקה ומשפט. שיתייחדו. כי צדק ומשפט מכון כסאו. ובעי"ת חותמין המלך המשפט. כי אז הם ביחוד גמור. המלך הוא המשפט זעלו"א. כיון שנקבצו גליות ונעשה דין ברשעים. שנא' ואשירה כל בדליך ואשיבה שופטיך. כשאמר הקב"ה למשה ואלה המשפטים אמרו מלך אוהב צדקה ומשפט. (צדקה גי' אלהים ברבוע עם הכולל (לכן מי שי"ל מאתים זוז חסר א' מותר לקבל כדי להשלים לר'. וכיון שי"ל מאתים אסור לקבל צדקה) כי אלהים שופט זה ישפיל וזה ירים. משפיע ונותן) ומשפט גי' ה' פעמים אלהים גבורות. דאבא זהו ואמא. ו' הוא ת"ת. אלה מלכות. מי ברא אלה כנודע. וכשמחברם הם המשפטים אשר תשים לפניהם:

נגרת המינים (שאין מאמינים בה' שהשם מחמים) יכלול שישבור הקליפות ויהא לא תקומה וביחוד לשכינה. והוסר ואבד אותם הודים (שיודעים רבונם ומכוונים למרוד בו) ויכוין לבקש מה' אויבים ומכניע זדים (סי' קיח):

וְלַמַּלְשִׁינִים אַל תְּהִי תִקְוָה וְכָל הַמִּינִים כְּרֶגַע יֹאבֵדוּ וְכָל אוֹיְבֶיךָ מְהֵרָה יִכָּרֵתוּ וּמַלְכוּת זָדוֹן מְהֵרָה תְעַקֵּר וּתְשַׁבֵּר וּתְמַגֵּר וְתַכְנִיעַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה שׁוֹבֵר אוֹיְבִים וּמַכְנִיעַ זֵדִים:

ולמלשינים. תיקון כ"ח ג"א שלש (ולטור כם) מלות דגרים וכל אויבי עמך. ולספרדים ל"ח. כחירגם דומא אי נמי לשון אי (וכה) כי צריך כח לשבר כחם. ברכה זו כנגד תקום. שאיה נגד פרקי המרכבה. אמנם

הא עד קליפת הערלה הנוספת על החילה מבחוץ. שכיב רשעים יתהלכון. ובפני הבית לא היו צריכים לכך. שהיה שערה מגולה. כיון שנעשה דין ברשעים כלו המינים. וכולל זדים עמהם שנא' ושבר פושעים (הם המורדים) וחטאים (הם המוסרים בחטא ונעשה להם קרן ותואר) יחדו. כשסבבו המגרים אמרו שובר אויבים ולמלשינים. עלו"א: תקוה. שמריקון תק (לשון נרחק) וה. כי עד שם אחוזתם. ומשם נופלים השפעתם: המינים. הם אפיקורסים. נקראים כן ע"ש אפיקורוס היווני שם רשעים ירקב שכפר בהשגחה שחשבים העולם הפקר לית דין ולית דיין ח"ו. וי"א שנקראים ע"ש מין בעל הכת ההיא. שהיה שמו מאני שחיק שמיה. ויסד אמונת ב' רשויות ר"ל. והמשכים אחריו יקרא בשמם. והמבון מפלאות תמים דעים אשר הופיע רוח קדשו על מתקני תפילותנו תפלת ישרים רצונו. כי מן אז והלאה כמעט נעקר אלה הכתות מן העולם. עד שלא ימצא להם כת ידועה בעולם. אם לא יסתירו עצה והיה במהפך מעשיהם והנעים בתוכך ידמו. כי עכשיו כל האומות הראשיות מאמינים בהשגחה ותפלים ביחוד. ועדיין התפלה צריכה מחמת שרשים הרעים הנשארים שלא יתפשטו להיות שורש פורה ראש ולענה: וכל אויביך יכרתו זו כריתת ברי"ת: ומלכות זדון. מבואר בדברי הגבואים עלו"א: ותכניע. הכונה על אותה קליפה דקה דנוגה לשם שרגיב המתהפכת ס'. ויתמו חטאים. לא חוטאים. והוא שאמרו הגלחיים שהקדוש ברוך הוא אוהב הרשעים:

[יכין לברך מה' בשברון לב מאוד. לרומם קרן הצדיקים והחסידים שהם עמה נבוזים ושפלים (של"ה)]:

עַל הַצַּדִּיקִים וְעַל הַחֲסִידִים וְעַל זִקְנֵי עַמְּךָ

על החסידים. היבותיה ת"ב כשם אלוה

שמלאכה שנקראת בשר כמילוי אלוה. ואחר שנכרת הערלה ונגלו האבן מע"ש השאר ותצלה אור זרוע לצדיק יסוד עולם. כיון שכלו המינין מתרוממת קרן הצדיקים. שנא' וכל קרני רשעים אגדע תרוממנה קרנות צדיק. וכולל גרים עם הצדיקים. שנא' מפני שיבה תקום. וכי יגור אתך גר. כשאמר הקב"ה ליעקב ויוסף ישית ידו על עיניך ובפת

בֵּית יִשְׂרָאֵל. וְעַל פְּלֵיטַת סוֹפְרֵיהֶם. וְעַל גֵּרֵי הַצֶּדֶק וְעָלֵינוּ יֶהֱמוּ רַחֲמֶיךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ וְתֵן שָׂכָר טוֹב לְכָל הַבּוֹטְחִים בְּשִׁמְךָ בֶּאֱמֶת וְשִׂים חֶלְקֵנוּ עִמָּהֶם לְעוֹלָם וְלֹא נֵבוֹשׁ כִּי בְךָ בָּטָחְנוּ: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מִשְׁעָן וּמִבְטָח לַצַּדִּיקִים:

ונסח של הגר"ז ואח"כ נתקיים. אמרו משען ומבטח לצדיקים. לדיקים הם רודפי לדק ומתנהגים בדין ישר. וחסידים מתנים לפנים משורת הדין: זקני. הם זקני תורה. כמ"ש אל זקני העיר השערה: סופרים. הם הסופרים אותיות שבתורה ותיבות ופסוקים. כדרך שעשו בעלי המסורה. גם המעתיקים ודורשים הכתובים דברים ככתבן: גרי הצדק. שנכנסו תחת כנפי השכינה הנקראת צדק: ועלינו. הקטנים המשולים לילדים שא"ל דעת שלמה. מ"מ ראויים להמיית רחמיך. כבן יקיר שיש לאביו געגועים. אם ילד שעשועים: שכר טוב. ראוי לצדיק. כי יש פרי לצדיק כי טוב: באמת. כי טוב ה'. אמת הוראתו: ושים חלקנו עמהם. אין תפלה שוא. כי אף אם האדם בעל בחירה מ"מ צריך סיוע כמאמרם ז"ל [סוכה נב]: לעולם. לבטוח בשמך בכל אופן אף על פי שאין אנו כדאי זוכי שאמר עוד ולא נבוש. במה שבטחנו עם מיעוט זכיותינו. לא כאותן שאמ' עליהם רשעים כי הלא שהלו בשמות בהקב"ה. כמ"ש ועל ה' ישענו. וע"ז אמר הכתוב וכסיל מתעבר ובוטח: משען. סמיכת התקוה: ומבטח. חזק ממנו בעצמו. בלי שום דאגה ולא יראה דרך עונג בו: לצדיקים. תרין. שלאה והאה: (ומבטח. גם הוא קמוץ כחברו. ענ"א):

[ימין לבקש מה' על בנין ירושלים ולהשיב השכינה לתוכה וכסא דוד הע"ה. ובאומרו ולירושלים יפתחוה מעט למזרח (וי"א שבכ"מ שמזכיר ירושלים ישתחוה למזרח. וי"א שאין לשחות בולירושלים וכ"ש בבונה ירושלים. ואפשר שיטה מעט ימין לשלות התפלה לא"י ומשם תבוא לפני הש"י. ואומר דוד עבדך. ויש מדלג עבדך. ואין נכון (סי' קיג של"ה)):

וְלִירוּשָׁלַיִם עִירְךָ בְּרַחֲמִים תָּשׁוּב וְתִשְׁכּוֹן בְּתוֹכָהּ כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ וּבְנֵה אוֹתָהּ בְּקָרוֹב בְּיָמֵינוּ בִּנְיַן עוֹלָם וְכִסֵּא דָוִד מְהֵרָה לְתוֹכָהּ תָּכִין: (בת"ב למנחה אומרים כאן נחם) בָּרוּךְ אַתָּה יהוה בּוֹנֵה יְרוּשָׁלָיִם:

ולירושלים. תיבותיה כ"ד. נגד כ"ד קישוטי כלה. שהיא ירושלים של מעלה כנודע (לספרדים ך"ב. סי' שמחה בך) היכן מתרוממת קרן הצדיקים בירושלים. שנא' שאלו שלום ירושלים. כשבנה שלמה בהמ"ק אמרו בונה ירושלים. היא בחינת יסוד דנוקבא (לכן נסמכה לברכת הצדיק) בסוד דינא קשיא. כי הוא ני' אלהים שפוט ומלוי יודין ומתוקן והשטן. נקבע: ובנה אותה. בכרכי הים קורין לקלעיתא בנייתא: ובנה. כמה דאת אמר ולבנה גם אני. ובזה מיושב הפוך הסדר:

[שכח לאומרו אומרו אצל ועל כולם בלי חתימה שכח אית חוזר. והמתענה בט' אומרו בערבית שחרית ומנחה (תקמ)]:

לת"ב

נַחֵם יהוה אֱלֹהֵינוּ אֶת אֲבֵלֵי צִיּוֹן. וְאֶת אֲבֵלֵי יְרוּשָׁלָיִם. וְאֶת הָעִיר הָאֲבֵלָה וְהַחֲרֵבָה וְהַבְּזוּיָה וְהַשּׁוֹמֵמָה. הָאֲבֵלָה מִבְּלִי בָנֶיהָ. וְהַחֲרֵבָה מִמְּעוֹנוֹתֶיהָ. וְהַבְּזוּיָה מִכְּבוֹדָהּ. וְהַשּׁוֹמֵמָה מֵאֵין יוֹשֵׁב. וְהִיא יוֹשֶׁבֶת וְרֹאשָׁהּ חָפוּי כְּאִשָּׁה עֲקָרָה שֶׁלֹּא יָלָדָה. וַיְבַלְּעוּהָ לִגְיוֹנוֹת.

נחם. נוסח זה יש בו נ"א תיבות מנין הוי"ה אדני. למתק דינה: ציון. בי' יוסף. ה' פעמים אל. ו' פעמים הוי"ה. שבחינת יסוד דנוקבא עיר. פ"ל דינין דאימא: אבלה חרבה בזויה שוממה. ר"ת אחב"ש. רומז על ביום חבוש ה' שבר עמו: יושב. כתרגומו אד"ם לשב"ת בית. או אשה: יושב. הוא ש"ח הנדה. המשכיל יבין: חפוי. כבוש בקרקע: לגיונות. מצוי בתלמוד. ומוצאו מלשון יווני ולטיני. ביאור לגיון. קשר אחי [illegible]:

וִירָשׁוּהָ עוֹבְדֵי פְּסִילִים. וַיָּטִילוּ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל לֶחָרֶב. וַיַּהַרְגוּ בְזָדוֹן חֲסִידֵי עֶלְיוֹן. עַל כֵּן צִיּוֹן בְּמַר תִּבְכֶּה. וִירוּשָׁלַיִם תִּתֵּן קוֹלָהּ. לִבִּי לִבִּי עַל חַלְלֵיהֶם. מֵעַי מֵעַי עַל חַלְלֵיהֶם. כִּי אַתָּה יהוה בָּאֵשׁ הִצַּתָּהּ. וּבָאֵשׁ אַתָּה עָתִיד לִבְנוֹתָהּ. כָּאָמוּר וַאֲנִי אֶהְיֶה לָּהּ נְאֻם יהוה חוֹמַת אֵשׁ סָבִיב. וּלְכָבוֹד אֶהְיֶה בְתוֹכָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מְנַחֵם צִיּוֹן וּבוֹנֵה יְרוּשָׁלָיִם:

(וירשוה . ב' יודין . עלו"ה) [שהשורש ירש . והעתיד ליחיד נסתר. יירש בב' יודין . א' לשורש וא' לסימן העתיד . ולכן כשבא עם ויו המהפכו לעבר צ"ל בב' יודין] : ויטילו . והפילו . כמו ויפילו את החללים : במר . במר נפש . כענין דכתוב ובכו אליך במר נפש : לבי לבי . ע"ש שכתוב מעי מעי אחילה קירות לבי הומה לי לבי : מעי שמו : (הגהה . בסידור"ק שה"א [ולא בחולם . להבדילו מהאוי] (ומאן דאמר ש"א בציר"י ורפוי הה' לא משתבש) ולד"י וחי"ו דגושים . עלו"א) : ואני אהיה לה חומת . חומה ני' ג' מלאפ"ים : מנחם ציון בבנין ירושלים לכן אין בו משום שאין חותמין בשתים :

[כיון שנקבע מה' על מלכות ב"ד . ולא יאמר ומצפים לישועה. ובאומרו לישועתך קוינו. יכוין לצפות לישועה כדי שיוכל להשיב דבר לשואלו (ביום הדין) צפית לישועה. גם יכוין לצפות לישועת ה' לנו בכל יום ורגע להצילנו מכמה פגעים רעים ומועיל מאד לעתות בצרה (של"ה)] :

אֶת צֶמַח דָּוִד עַבְדְּךָ מְהֵרָה תַצְמִיחַ וְקַרְנוֹ תָּרוּם בִּישׁוּעָתֶךָ כִּי לִישׁוּעָתְךָ קִוִּינוּ כָּל הַיּוֹם: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מַצְמִיחַ קֶרֶן יְשׁוּעָה:

את צמח . התינוקות שאומרים (כלנו שוין בה) כנגד שנה ב' קומות דהוי"ה אה"ה. שיה אדני. ני' צמח. דוד. הוא בחינת עטרת יסוד דדכורא. וכן שהא ני' זהב. כי זהב בארץ ההיא ט"ב . כיון שבאו לירושלים בא דוד . שנא' ואחר ישובו בני ישראל ובקשו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם . דוד בן ישי ני' שכינה. בן דוד נימ' אדני. ועי' לעיל על מה שאמרו במוצאי שביעית בא (את . לרבות משיח בן אפרים . אי נמי אליהו הנביא שבא לפניו). כשעברו ישראל בים סוף ואמרו שירה (דכתיב בה ויושע ה') אמרו קרן ישועה : וקרנו . עיין לעיל בפי' מזמור שיר ליום השבת : תרום ע"ל בברכת השחר : כי לישועתך קוינו . תכוין שאתה מצפה לישועה קרובה בכל יום. כדי לידע מה להשיב פתגם . כשיכניסוך לדין וישאלוך ולא תגמגם : ישועה . בסידור"ק . ני' שכינה :

קי"ע [ע"ז ח] שואל אדם כל צרכיו בש"ת . ויכול לשאול בין בל' יחיד בין בלשון רבים . בין צרכיו ממש בין צרכי רבים [סי' קיט] וטוב לומר האלהי עודי בשעתי . ולשאול מזונותיו . ואפילו הוא עשיר . והוא עיקר תפלה האו"ל . אמנם השמטת התחנה שבשמידו כאן בסדורי תפלות החדש מקרוב באו . וכוונה בה עזבנו . בלא נוסיף על מטבע חכמים כלום . אלא כל יחיד ישאל לאחר בה שוספת בקשה הצריכה אליו . ויתחנן בה כפי כחו . אבל אין לחדש דבר מעתה נוסח קבוע לתפלה עם מטה הברכות הקבועות מאנשי כה"ג . מה שאין כן אם הגר . ועיי' בהקדמה וכנו"ל:

שְׁמַע קוֹלֵנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ חוּס וְרַחֵם עָלֵינוּ וְקַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת תְּפִלָּתֵנוּ. כִּי

שמע . מיבואים לה (למספרדים ארבעים) במספר. היא הוא) כמנין שם הגבורה (עמש"ל בפי' ברכת אתה גבור) ושם בוכ"ו עם הכולל. שהיא תפלה לעני וד"ל. דינא רפיא שיונקה ממדת הגבורה כידוע (ונוסח עננו למתענה בנין ס"ג. היא תפלה למשה (דינא קשיא) שעמד מ' יום בלי אכילה ושתיה. וכללם יחד עולה כמנין הויה אדני עם הכולל. כי נמתקת ע"י כך) והיא בחינות הנוקבא כנסת ישראל קהלת יעקב. שבה מתקבלין כל בחינות ברכות הקודמות. והיא חתימת כל האמצעיות. שכולם מתעטפות בה. לכך אמרו [ע"ג ח] שואל אדם כל צרכיו בש"ת שהכל בפנימה. כל הנחלים הולכים אל הים. וכן שמע הוא ענין אסיפה וקבוץ. מלשון וישמע שאול (כענין שפירשו לפי' ק"ש). שמע קולנו אחר מצמיח קרן ישועה כיון שבא דוד באה התפלה שנאמר והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי : קולנו . קול ברמה נשמע : ה' אלהינו אדני והויה . להמתיקה . לכן לא תזכר באמצעיות רק ברכה השנים (שהיא בגבורה כמ"ש שם בס"ד) וכאן שיניקתה ממנה כאמור : ברחמים . מדת יעקב אע"ה (כנגד ה') בעל הרחמים סד' : וברצון . דיניק מניה הוא שמ"ו : התפלות והתחנונים . תפלה ני' ואהבק : ברחמים וברצון .

אֵל שׁוֹמֵעַ תְּפִלּוֹת וְתַחֲנוּנִים אָתָּה וּמִלְּפָנֶיךָ מַלְכֵּנוּ רֵיקָם אַל תְּשִׁיבֵנוּ:

כי לא על צדקותינו אנחנו מפילים תחנונינו כי על רחמיך: ריקם אל תשיבנו. ע"ד לא ישוב דך נכלם. אם אין בידינו זכות. עשה קצת מבקשתנו. בהיותך מלכנו שופט בצדק דלים וסעד בחסד כסאו:

ויתודה על חטאיו מיום היותו. ויפרוט בפיו כל נגעי לבבו שיודע אבל בהכנעה ובשברון לב. ובבכיה ובחרטה גמורה. על שעבר וקבלה לעתיד. ובזה לו עון מהודם. מכירו בהפלה רלאבוה לו. והודוי על לשבת. ובמו"ש עד הגות א"א זה (של"ה):

אנא ה'. חטאתי עויתי ופשעתי לפניך. והרע בעיניך עשיתי. רבונו של עולם. עשה למען שמך הגדול. ותכפר לי על עוני וחטאי ופשעי. שהטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך מנעורי עד היום הזה. ותמלא כל השמות שפגמתי בשמך הגדול:

יכוין לבקש מה' על מזונותיו אפי' הוא עשיר. ואקרי ברא מהימנא ובגיניה מסתכהין ברכאן לעילא. ואין לאומרו במנחה (של"ה):

אתה הוא ה' האלהים: הזן ומפרנס ומכלכל מקרני ראמים עד ביצי כינים. הטריפני לחם חוקי והמציא לי ולכל בני ביתי מזונותי קודם שאצטרך להם. בנחת ולא בצער. בהיתר ולא באיסור. לחיים ולשלום. משפע ברכה עליונה. כדי שאוכל לעשות רצונך ולעסוק בתורתך ולקיים מצותיך. ואל תצריכני לידי מתנת בשר ודם. ויקוים בי מקרא שכתוב. פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון: כי אתה שומע וכו':

זה כל"ל הוא מסח קדוש. והרב חיד"א ז"ל כתב לומר נוסח זה ב"ה שים התמן. ויכוין לעשות נחת רוח ליוצרו:

מודים אנחנו לפניך בבושת פנים בחרפה וכלימה: שחטאנו עוינו ופשענו לפניך. ועברנו על מצות דאורייתא ודרבנן. והרע בעיניך עשינו. והרי אנו מתחרטים חרטה גמורה. ואנחנו רוצים בלב שלם. לשוב בתשובה שלימה. ויהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו. שתזכנו לשוב בתשובה שלימה. ותמחול ותסלח ותכפר לכל חטאתינו ועונותינו ופשעינו. ותמלא כל השמות שפגמנו בהם. ותוציא לאור כל ניצוצות הקדושות אשר נתפזרו על ידינו. וישוב הכל לאיתנו הראשון. ותזכנו לקיים כל מצותיך. ולעסוק בתורה לשמה. ותצילנו מיצר הרע. ותפרנסנו פרנסה טובה. בהיתר ונחת וריוח לעבודתך. בזכות שמך הקדוש הממונה על הפרנסה דיקרנוסא. גימ' חת"ך עם ג' אותיות. ויכוין בשמות ולא יוציא בפיו: כי אתה כו':

וביום שאין התמון אומר זה דרך בקשה. ויכוין לעשות נחת רוח ליוצרו:

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו. שתזכנו לעסוק בתורה לשמה. במצות ובגמילות חסדים. ויהיו כל מעשינו לשם שמים. ותזכנו להשלים תיקון נפש רוח נשמה בגלגול זה. ותפרנסנו פרנסה טובה בהיתר ונחת ובריוח בזכות שמך הקדוש היוצא מפסוק והריקותי לכם ברכה עד בלי די. ומפסוק נסה עלינו אור פניך ה': כי אתה ט':

(א) היחיד ביום תעניתו. אומר כאן עננו. וכן ש"ץ בתפלת לחש. ומזהמין בש"ת. ואם שכח ונזכר קודם שעקר רגליו. אומרה בלי חתימה. וש"ץ קובעה בין גואל לרופא. וחותם בעת צרה. ואם שכח ונזכר קודם שחתם רפאנו. אומרה שם. וחוזר ואומר רפאנו. ואם לאו אומרה כאן. וחותם בעת צרה וש"ת. ואם חתם כאחת. יצא. ואם שכח גם בש"ת. אומרה ברכה בס"ע. אחר שסיים המברך את עמו בשלום [תקסה תקסה]: (ב) יחיד המתענה אפי' ת"צ אומר עננו במנחה כבו"ת בלי חתימה. בין מתפלל ביחיד בין בצבור. בין לא קיבל התענית או אין משלים. בין מתענה עד המנחה. וכן חתן וכל מי שמתענה עד מנחה גדולה. אך כשאינו מתענה רק עד אחר חצות ואכל קודם מנחה. אפי' לא אכל עד זמן מנחה גדולה לא יאמר עננו. וכשלא קיבל התענית אפי' משלים. ידלג תי' ביום צום תעניתנו (שם): (ג) אפי' יחיד כמתענה ומשלים וקיבל התענית אומר צום תעניתנו: (שם): (ד) שכח לומר עננו ונזכר אחר שאמר השם מהחתימה. אומרו אחר אלהי נצור בלי חתימה. ואם נזכר אחר שעקר רגליו לא יאמר עוד. ואם אמר עננו ביום שאין מתענה. חוזר לראש הברכה (שם)]:

בתענית צבור אומרים זה

עֲנֵנוּ יְיָ עֲנֵנוּ בְּיוֹם צוֹם תַּעֲנִיתֵנוּ כִּי בְצָרָה גְדוֹלָה אֲנָחְנוּ. [ראוי לומר כאן השם שכתוב אח"ז מהרב חיד"א ז"ל] אַל תֵּפֶן אֶל רִשְׁעֵנוּ. וְאַל תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ מִמֶּנוּ. וְאַל

תִּתְעַלַּם מִתְּחִנָּתֵנוּ. הֱיֵה נָא קָרוֹב לְשַׁוְעָתֵנוּ. יְהִי נָא חַסְדְּךָ לְנַחֲמֵנוּ. טֶרֶם נִקְרָא אֵלֶיךָ עֲנֵנוּ. כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר וְהָיָה טֶרֶם יִקְרָאוּ וַאֲנִי אֶעֱנֶה עוֹד הֵם מְדַבְּרִים וַאֲנִי אֶשְׁמָע. כִּי אַתָּה יהוה הָעוֹנֶה בְּעֵת צָרָה. פּוֹדֶה וּמַצִּיל בְּכָל עֵת צָרָה וְצוּקָה: כי אתה וכו'. [כשהש"ץ אומר עננו מוקדם]

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה הָעוֹנֶה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּעֵת צָרָה:

העונה לעמו ישראל. ל"ש מסה הסוד והס"ע. ועמו"ק. לפ"ז יש כאן ס"ה תיבות כמס אדמה. ולטעם אחר כמס ס"ג:

[עננו אבינו עננו. ביום צום התענית הזה. כי בצרה גדולה אנחנו. על כל אשר חטאנו עוינו פשענו אנחנו ואבותינו. ועל ידי זה חרב עירנו. ושמם מקדשנו. אוי ואבוי לנו. כי עונותינו הטו אלה. ופשעינו האריכו קיצנו. אין לנו פה להשיב ולא מצח להרים ראש. ובמו צע"ר בנפשנו. על חורבן בית המקדש וביטול תורה ועבודה זה כמה מאות שנים. וזה צע"ר השמים. אהה עלינו. לכן עתה שבנו אליך בבושת פנים וחרפה וכלימה. ובדמע לב נבקשה מאלהינו מרחם. אנא ה'. יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו. שיהא מיעוט חלבנו ודמנו המתמעט בתעניתנו היום. כחלב מונח על גבי המזבח. שתכפר בו כל הטאתינו עונותינו ופשעינו. והאר פניך על מקדשך השמם למען אדני. ובא לציון גואל: אל קפן ט']:

כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּרַחֲמִים. בָּרוּךְ אַתָּה יהוה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

שומע תפלה כל פה. ע"ש הכתוב שומע תפלה עדיך כל בשר יבואו: פה. גי' מילה. ישראל המהולים. וע"ד הסוד פה היא השכינה. תורה שבע"פ קרינן לה. וגי' אלהים עם הכולל: שומע תפלת עמך ישראל ברחמים. ע"ד הקב"ה. אוסף וקובץ תפלת כלל ישראל בתוך הרחמי"ם כנ"ל. וע"י כך מתבסמים. ומתעוררים הרחמים מבעל הרחמים: תפלה. גי' סקי"ב. כי באהבה יחד ברתא. וגי' ת"ף. לבטל כח הידועה. וכענין שאמר הכתוב והקת מרים הנביאה הת"ף בידה. בזמן ביטול כחה. ולמד הא. רמז למדתה כנ"ל:

(א) כאן הוא סוף י"ג ברכות האמצעיות. שהם בסוד וא"ו דהס מ"ב. וי"ג מדות הרחמים. ולכן הזהירו חז"ל [ירו' פ' ת"כ ה"ן] מאחר על אמן בעוזן כאן. שהוא המור ג"כ קדים וקדושה. מכאן ואילך קבעו ג' אחרונות שהם כנגד וכוד דעיר ומקביה כמכר לעיל [והמלכות לנגנם ביסוד. כי היא נעשית עטרה ברהם כל צדיק. ועמש"ל בהיכל לבנת הספיר] ולכן גם אלו חשובות כאחת. עי' ראבוות: (ב) [ימין לבקש מה' בברכין לב. שיקבל תפלתו במקום קרבן. ושיחזור עבודה ליושנה. ואם לא ענה אמן אחר ברכה זו. מעכב ביאת משיח ח"ו. ויפסיק בין אמן למודים (של"ה)]:

רְצֵה יהוה אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִתְפִלָּתָם וְהָשֵׁב אֶת הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ. וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל. וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן

רצה. ברכה זו גם כנגד בית אב בסדר עבודתן אמרוה. כמש"ל בסדר עבודה. והיו מתפללין על העבודה שלא התבטל. ולאו מתפללין שתחזור למקומה כברא שונה. לכן נקראת ברכת העבודה. וע"ד הסוד נקראת כן. כי גלה גי' הק"ל (ו' ספירות) תפוחין. דאמן הויה אהיה הויה אדני [גי' תק"ל] דכה ועבד עברי עובד ביום ובלילה. דע והבן. חיבותיה ל"ד. כשם בוכ"ו. חלוף אהיה (שהוא בבינה כידוע. ממנה משכים גלה הוד יסוד. סוד ג' ברכות אחרונות אלו ולכן יש לכוין גם בתיבת רצה למילוי שם אלהים בה"א. שהוא בבינה כמ"ש בכתבי אר"י) ומספרים מ"א. סי' אם לבינה: את. לרבות עבודת הלב שהיא התפלה. שאינה מקובלת באמת כ"א בבית אלהים זה. המכוון כנגד שער השמים: לדביר. היכל. והוא גי' רי"ו. וכולל חסד וגבורה שביסוד חכמה. וקרוי ג"כ ספר. כנודע מהכתוב [יהושע טו שופטים א] ומרז"ל [ע"ז כד] כי הוא בסוד ויעש דוד ש"ס (כמ"ש בס"ד במכתב אלהים) והוא בעל הבית ודאי. הייגו לדביר (גם הוא לשון מנהיג) ביתך. והבן: ואשי. כמו לחמי לאשי. שתחזור האש הקדושה שהיתה רובצת על המזבח כארי"ה (גי' גבורה) וכ"ע שלשון רבים רומז לד' השין. שכן ודאי אשי ישראל בעל הרחמים. המשכיל יבין [וזה מכוון יותר מג' פירושים שנאמרו בו בטור. ומה יסב היטב מה שהקשה הפ"ז]: ותפלתם היא תפלה לעני הנ"ל. שעוטפת וכוללת כולן. ובזה מיושב כפל הלשון. דבתפלתם דרישא היינו תפלה כמשמעה ע"ל דמעיקרא מלינן שתפלתם דהאידנא. והשתא אתפלתם דלעתיד בשוב העבודה. הרמוזה באת כדלעיל. ועפ"ז ג"כ קודא אם נמשך הלשון ואשי ישראל אל ותפלתם (עמו"ק): באהבה. היא אהבה עולם. גם אהבת חסד. כענין

בברכה שהיא בגלה סיומ מהחסד וכו מיכאל שר החסד עומד ומקריב. ועבודה נעשית ע"י כהן איש החסד: ברצון. והנאמר לעיל כמה פעמים: עבודה. הלב. כיון שבאה הפלה באה עבודה [מגילה יח] שנא' ושמחתים בבית תפלתי עולותיהם וגו'. כשירדה שכינה במשכן אמרו המחזיר שכינתו:

וְתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ׃

[(א) שכח לומר יעו"י בערבית ר"ח (או מסופק אם אמר) אפי' ר"ח ב' ימים ושכח בלילה הב' נ"כ יצא. אבל שכח בשחרית או מנחה או מהוה"מ אפי' בערבית וזכר קודם שאמר השם מהחתימה. אומר במקום שזכר יעו"י והזכרה. ואם זכר אחר שסיים הברכה קודם שאמר מודים. אומר יעו"י מודים. ואם זכר אחר שהתחיל מודים קודם שאמר יהיו לרצון אז: שלא הסיח דעתו עוד מתפלתו. חוזר לרצה. ובזכר אח"כ חוזר לראש התפלה. ואם זכר אחר שהתפלל מוסף. אינו חוזר להתפלל שחרית שנית (תכב תג): (ב) בערבית ר"ח (אחר שקידש שקודם שמו"ע) יכריז השמש יעו"י (ולא יפסיק באמצע ק"ש וברכותיה) אבל לא בשחרית. אח"כ כבר התפלל שמו"ע. או לא התפלל עדיין כלל (רלו): (ג) ש"צ שלא אמר יעו"י בקול רם. ונזכר קודם שסיים התפלה. חוזר לרצה. ואם סיים. יצא. ואם לא אמרו כלום. יצא. ואחר שסיים התפלה בקול רם.. אומר אלהי נצור ויפסע ג"פ (קיט קכג תכו)]:

בראש חדש ובחול המועד אומרים זה:

אלהינו. מזכירין כאן מעין המאורע. כפי שהברכה היא בדבי"ר והפ"ר זכרון (כנ"ל) לירא' ה' לחושבי שמ"ו (רצון) והיכוח נוסח זה כמנין חיים עם הכולל (נוסח הספרדים ב' יהרים ולשון מגומגם) וכיוה (שהיא ספר החיים כנודע) שמשפעת כאן בגלה ביחוד הנ"ל. כי בו ירנאה כל זכרך את פני ה':

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. יַעֲלֶה וְיָבֹא וְיַגִּיעַ וְיֵרָאֶה וְיֵרָצֶה וְיִשָּׁמַע וְיִפָּקֵד וְיִזָּכֵר זִכְרוֹנֵנוּ וּפִקְדוֹנֵנוּ וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד עַבְדֶּךָ. וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ. וְזִכְרוֹן כָּל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ. לִפְלֵיטָה לְטוֹבָה לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים. לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם לר"ח רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ בחהמ"פ חַג הַמַּצּוֹת בחהמ"ס חַג הַסֻּכּוֹת הַזֶּה. זָכְרֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה. וּפָקְדֵנוּ בוֹ לִבְרָכָה. וְהוֹשִׁיעֵנוּ בוֹ לְחַיִּים טוֹבִים. וּבִדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחָנֵּנוּ. וְרַחֵם עָלֵינוּ. וְהוֹשִׁיעֵנוּ כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה׃

משיח בן דוד. כבר נתבאר לעיל. וכן רבים מערכי הכימיים המזכרים כאן:

בשובך לציון. כמו שאמר הכתוב כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון: שכינתו. נתבאר. לציון נתבאר והבן:

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים. בָּרוּךְ אַתָּה יהוה הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן׃

[(א) יכוין ליתן הודה לה'. על כל הטובה והנסים שעשה עמנו. ועושה בכל עת. ומחיינו לעבדו ולהודות לו (פל"ס: (ב) כורע במודים (בברכה שהגלה. ואם רוצה נפיו. יזקף ואה"כ יכרע) ראשו (וי"א רק הגוף. והפ"א) וגופו בב"א. עד שיתפקקו כל חוליות השדרה (כעבד הכורע לאדונו) ויקבל עליו במחשבה אדנותו ומלכותו ית' (ודלא כרע במודים שדרתו נעשה נחש לאחר ז' שנים לאחר מותו. ולא יקום התחיה במתים) וזקן או חולה. יכוין ראשו ודיו. וזוקף בשם שנאמר בכלא ה' ואח"כ הגוף. בעוד שאומר ה' שאתה הוא. כדי שיאמר השם כוקפה. וכשאומר מודים מודים. משתקין אותו (קיג): (ג) כשמגיע ש"צ בתפלתו בקו"ר למודים. כורע עמו. ואומר מודים דרבנן בשחיה (אתה)]:

מודים. היא ברכת הודאה (מלשון לך יודו אחיך) וכ"ג היה אומרה ביוה"כ (ולדעת הר"ם חיותו לתמיד. הם שהכהנים אומרים אותה בכל יום בסדר התמיד) באמור מודים. הכרע גופך בפעם א' בלבד. בסוד ו' לגבי ה' (לפיכך. צריך לחזור ולכרוע במודים דרבנן)

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד. צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אתה

מודים דרבנן

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי כָל בָּשָׂר יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עַל שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ כֵּן תְּחַיֵּינוּ ותקימנו

ומכוין בו' דהויה מוסף אלו ג' דלדלי. וכשזוקף זוקף הג' פעמו. כיון שבאה עבודה באה הודה [מגילה יח] שנא' זובח תודה יכבדנני. כשהכנים שלמה הארון לבית קה"ק ונענה אמרו הודאה. אמרו ולך נאה להודות. כמין היבותיה פ"ו (לספרדים י' יותר. למנין סלם) כשם אלהים שבגבורה. אבן האוד עקף הגבורה. וזה מכוון מאד: (שמאה. בקמ"ץ

במודים דרבנן. כריעת הראש י' לגבי ה'. וזקיפת הראש ה' לגבי י'. מספר תיבותיו מ"ד כרבוע אהיה. שממנה הקיום לברכי רבנן דמעלהי. מש"ה נקרא מודים דרבנן. שהם בגלה האוד כנודע. ולפיכך כורעים בנך בה: יוצר בראשית. ע"ל בברוך שאמר: על שאנו מודים לך. על שנתת בלבנו להיות מודים לך:

(סידור ב"י נ"א)

אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר. נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ. עַל חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ. וְעַל נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ. וְעַל נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל יוֹם עִמָּנוּ. וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם. הַטּוֹב כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְּרַחֵם כִּי לֹא תַמּוּ חֲסָדֶיךָ מֵעוֹלָם. קִוִּינוּ לָךְ:

וּתְקַיְּמֵנוּ וְתֶאֱסוֹף גָּלֻיּוֹתֵינוּ לְחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ לִשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ וּלְעָבְדְּךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם עַל שֶׁאֲנוּ מוֹדִים לָךְ. בָּרוּךְ אֵל הַהוֹדָאוֹת:

הפ' [ולא בסגו"ל כרח"ה. והיא במקום וי"ו השימוש. ופירושו ואתה] : הפקודות. כנ"ל. עלו"א [וואס זיין זמין גידייקט. ואת המפקדות. וואס דיי זמין וואָרין בהאלטין. שלא יפול הודאה על טוב שאנו שמים בבמירמים] : נסיך. אין בעל הנס מכיר בנסו : הטוב כי לא כלו רחמיך. הטוב הוא כלי קבול הרחמים. אומרו הטוב ומטיב. ועל כן לא כלו ודאי : והמרחם (ע"ל באהבה רבה. והוא בחכמה ודעת) לא תמו חסדיך מעולם. מהשפעת חסדים לבד אל העולם הידוע. ומדע שתיבת מעולם נקשרת למעלה. והאומרים מעולם קוינו לך טועים. גם הלשון מיוסד על הכתוב זכור רחמיך וחסדיך כי מעולם המה. ושיבוש גדול לומר שקוינו מעולם. וזה מבואר :

בחנוכה ופורים (בליל י"ד ויומו) אומר כאן על הנסים (גם במוסף אמרו בשומן פורים. אם חזר להתפלל. ובשאר ימות השנה. חזר ... ב"ת וי"ח) ואם טעה ונזכר קודם שאמר השם מהחתימה. אפי' אמר ... חוזר ואומר עה"נ כסדר. ואם כבר אמר השם. אינו חוזר. ואם ... (תרפב תרצג)] :

עַל הַנִּסִּים וְעַל הַפֻּרְקָן וְעַל הַגְּבוּרוֹת וְעַל הַתְּשׁוּעוֹת וְעַל הַמִּלְחָמוֹת שֶׁעָשִׂיתָ לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בִּזְּמַן הַזֶּה:

על הניסים דחנוכה הובאו ק"ת כחבור ס"ג במ"ה. כי חק לישראל. שבו יצא יוסף מבית האסורים. ובמלה הודה לאבותינו במצרים. ובו סיום הגאולה הגמורה. שכן נאמר בפסח והיה הדבר הזה לחק לך : כן ע"י החק הוא בפורת חנוכה. ובו תהיה הגאולה העתידה. בשומו לי"ס תוק"ו : על הניסים דפורים ס"ח תיבות מנין חיים. פ"ס דנהפכו ממות לחיים : על הנסים. עלו"א שנ"ל על בלי ויו. ולא כרח"ה שכתב בויו וקאי על ועל נסיך דלעיל. כי הטוב כי לא כלו הפסיק הענין. אך בבהמ"ז נ"ל ועל. וקאי על מודה לך כו' ועל אכילת מזון] : הפרקן. עלו"א [שנ"ל פ' בשור"ק. ולא בחטף קמ"ץ כרח"ה. ולא במלאפו"ם] : ועל המלחמות. עלו"א [שנ"ל ועל בויו. ופירושו וגם מודה על המלחמות שעשית בשביל אבותינו. שנלחמת מלחמתם. כמו ה' ילחם לכם. וכדמסיים רבת ריבם כו'. ולא כרח"ה שכתב שמפני שאין להודות על מלחמה נ"ל על בלי ויו ופירושו שנודה על התשועות שנעשו על המלחמות] : בזמן · בית הרוקה · עלו"א [ולא בפת"ח כרח"ה] :

בחנוכה בִּימֵי מַתִּתְיָהוּ בֶּן יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל חַשְׁמוֹנָאִי וּבָנָיו כְּשֶׁעָמְדָה מַלְכוּת יָוָן הָרְשָׁעָה עַל עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל לְהַשְׁכִּיחָם תּוֹרָתֶךָ וּלְהַעֲבִירָם מֵחֻקֵּי רְצוֹנֶךָ. וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים עָמַדְתָּ לָהֶם בְּעֵת צָרָתָם רַבְתָּ אֶת רִיבָם דַּנְתָּ אֶת דִּינָם. נָקַמְתָּ אֶת נִקְמָתָם. מָסַרְתָּ גִבּוֹרִים בְּיַד חַלָּשִׁים וְרַבִּים בְּיַד מְעַטִּים. וּטְמֵאִים בְּיַד טְהוֹרִים. וּרְשָׁעִים בְּיַד צַדִּיקִים. וְזֵדִים בְּיַד עוֹסְקֵי תוֹרָתֶךָ. וּלְךָ עָשִׂיתָ שֵׁם גָּדוֹל

לפורים בִּימֵי מָרְדֳּכַי וְאֶסְתֵּר בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה כְּשֶׁעָמַד עֲלֵיהֶם הָמָן הָרָשָׁע. בִּקֵּשׁ לְהַשְׁמִיד לַהֲרוֹג וּלְאַבֵּד אֶת כָּל הַיְּהוּדִים מִנַּעַר וְעַד זָקֵן טַף וְנָשִׁים בְּיוֹם אֶחָד בִּשְׁלֹשָׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ שְׁנֵים עָשָׂר הוּא חֹדֶשׁ אֲדָר וּשְׁלָלָם לָבוֹז. וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים הֵפַרְתָּ אֶת עֲצָתוֹ וְקִלְקַלְתָּ אֶת מַחֲשַׁבְתּוֹ. וַהֲשֵׁבוֹתָ לּוֹ גְּמוּלוֹ בְּרֹאשׁוֹ. וְתָלוּ אוֹתוֹ וְאֶת בָּנָיו עַל הָעֵץ: ע"ב לפורים

מתתיהו. עמ"ש בס"ד במו"ק בסוף אבן עזר סי' ק"ע : חשמונאי. עלו"א [שנ"ע חול"ם וי"ו אחר המ'. כי השמונאי הוא קרדינאל בל' אשכנז. והיו"ד היא לסימן התואר כיו"ד שדי. וכמו הם יהודה מכבי ואחיו. ולא בלי ויו והא' בפת"ח והנ' בדגש כרח"ה. ולא והשמנאי בויו והמ' בקיבוץ. שהוא שם פלס. והיה ניכר של יוחנן. ועליו

קט'

קמו ובניו ויהודה מכבי ואחיו לא מכרו] : וחדים. ע"ס הכתוב זדים הליצוני עד מאד מתורתך לא נטיתי :

וְקָדוֹשׁ בְּעוֹלָמֶךָ . וּלְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל עָשִׂיתָ תְּשׁוּעָה גְדוֹלָה וּפֻרְקָן כְּהַיּוֹם הַזֶּה . וְאַחַר כֵּן בָּאוּ בָנֶיךָ לִדְבִיר בֵּיתֶךָ . וּפִנּוּ אֶת הֵיכָלֶךָ . וְטִהֲרוּ אֶת מִקְדָּשֶׁךָ . וְהִדְלִיקוּ נֵרוֹת בְּחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ . וְקָבְעוּ שְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנֻכָּה אֵלּוּ יפסיק מעט . לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל : ע"כ לחנוכה

[בעשי"ת אומר כאן וכתוב . ואם שכח ונזכר קודם שאמר השם אפי' כבר אמר ב"א . חוזר ואומר וכתוב. וכל החיים (וי"א דכשנזכר אחר שאמר כאל ישועתנו אומר כאן וכתוב בא"י ואינו חוזר וכל החיים) ואם כבר אמר השם אינו חוזר ואסור לחזור . וה"ה אם אמרו במקום ישוב הברכה (הקטנ)] :

ועל כלם. אין כאן עטוף . רק דרך הלשון הוא כך . כמו ואלה שמות . והרבה ווין כמוהו במקרא ובמטבע ברכה . ועי"ל בברכת אתה חונן . והוספנו

וְעַל כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד :

בעשי"ת וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל בְּנֵי בְרִיתֶךָ : אם לא אמר אין מחזירין אותו

להגדיל הברכה והרוממות בסוף הברכה בלי הפסק : יתברך ויתרומם . פתוחי עין ספעל כמש"ע [ולא בציר"י כרה"כ]: תמיד . הוא רצוף בלי שביתה מפסקת בנתיים :. לעולם ועד . אין לך הפסק עולמים [עירובין נד] : בריתך . כי דגושה . עלו"א) :

[בברוך יכרע (בברכת התכלה) בברכיו מעט . ובאתה ישתחוה במהירות בס"א עד שיתפקקו כל חוליות השדרה . וגם ראשו יכוף ולא כ"כ עד שיגיע נגד החגור . ובשם יזקוף בנחת ראשו תחלה ואח"כ גופו . ויז' או חולה שא"י לשחות כ"ע ירכין ראשו ודיו (סי' קיג)] :

בברוך תכרע ותכוין בוי"ו לגבי ה"א. ובאתה יו"ד לגבי ה"ג . ותכוין שה"א אחרונה של היה מוסף אלו היו"ד מן אדני . וכשזוקף זוקף היו"ד עמו :

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ אֶת שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת . הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה : בָּרוּךְ אַתָּה יהוה הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת :

(א) מנהג אשכנזים שאין אומרים או"א אפי' לצבור אלא בשעה הראויה לנשיאת כפים . לאפוקי מנחה שאינה של תענית (וכן א"א בבית האבל . עם היות באמת גם האבל חייב בה . אלא שהמנהג במקום שנהגו עוקר דין תורה . מאחר שאינו חייב לברך כ"א ע"י קריאה) אם רצוי היחיד לאמרה . מחלוקת ישנה היא . דעבד כמר עבד וכמר עבד : (ב) ז"ל זוהר חדש . איצטריך ליה לש"ץ לכוונא ברעותא דלבא לברכא לעמא קדישא . ושתכח דעל ידוי מתברכין עילאין ותתאין . וכדי ליה לש"ץ למימר יברכך ה' כלפי ההיכל . ושמך לאסתכלא לסטרא דימינא דיליה . לאמשכה חוטא דחסד על עמא קדישא בקדמיתא . ולבתר יימר יאר ה' כלפי ההיכל . פניו אליך ויחנך . ויסתכל לסטרא דשמאלא דיליה לייחדא בימינא . בגין דמקורא דברכתא מסטרא דימינא הוא . וכדין כל סטרא דשמאלא אסתלק ולא הויא נזקא כלל . וכדין ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום . והא הוא לגלגלא שלים . נראה שפוט בכוונתו . שג' הברכות רומזות בג' אבהן . ולכן בשלישית אינו פונה לשום צד . כי הוא הכתוב השלישי שיבוא ויכריע ביניהם . מכאן תבין שלא יפה עשה מי שהוסיף מדעתו להפוך הפנים לכאן ולכאן גם בשלישית . כי לא הסכימה דעתו לדעת הזוהר . ואינו ראוי לעשות כתו . משום דקעבר אבל תוסיף . ועל אזהרת השם אל תוסף על דבריו פן יוכיח בך ונכזבת : (ג) בשעה שאומר הש"ץ ברכת כהנים . לא תאמר לגבי מורי הגאון החסיד ז"ל שאמר שום תיבה ולא רבש"ע . שלא בעד לחולם אלא בשעתא דפרסי כהני ידייהו . הבו דלא לוסיף : (ד) [ואז בדקדוק התיבות היטב . ויטה ראשו בכל פעם כרשום פה . ואם מטו עונשו גדול מאוד . והשפוה לבמחל תהלה מעורר דין על כנגדו חלילה ושלום (של"ה)] :

בת ראו לומר ב"כ אחר לש"ץ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ בָּרְכֵנוּ בַּבְּרָכָה הַמְשֻׁלֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה הַכְּתוּבָה הודאה [מגילה יח]

שנאמר וישא אהרן את ידו אל העם ויברכם וירד מעשות החטאת . ועבודה והודאה חד מלתא היא . מה ראו לומר שים שלום אחר ב"כ . שנאמר ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם . והוא שלום . שנא' ה' יברך את עמו בשלום . כשנכנסו ישראל לארץ ונתקיים ונתתי שלום בארץ . אמרו המברך עמו בשלום . חיבות ברכה א ס"ת (הספרדים שוים בה עמנו בענין מספר התיבות . הוץ מפסוק ואני אברכם שמוסיפין הם . וגם זו מחלוקת קדומה היא בין הגאונים . נהרא נהרא כפשטיה ליזיל) לפי שהיא בסוד היסוד . דכליל בגויה עם' (כמש"ע אל היכל לבנת הספיר) היינו יסוד וח' אוהיות יאהדונהי . שנעשה עכשיו בסיום ברכה ז יחוד גמור . ולנוסח אחר עם הפסוק ושמו הוא כמנין שילוב הלז . וה' יתר לרמוז על המלכות ה"א תתאה . שהכל הולך אחר החתימה . בה מתאסף כל השפע . אחר שנתייחד הכל חיבור אחד . הנה ראית כמה מדוקדקים נוסחי י"ם ברכות הללו שבידינו המשכנת ס . ומה מאוד הם מכוונים ומעויינים . בלשון לה ובמספר התיבות . שקולים במאזני צדק . תפוחי זהב במשכיות כסף . אין בהם

עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ הָאֲמוּרָה מִפִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו כֹּהֲנִים עַם קְדוֹשֶׁךָ כָּאָמוּר: יְבָרֶכְךָ יהוה יהיה פניו נגד ההיכל וְיִשְׁמְרֶךָ נגד ימינו יָאֵר יהוה פָּנָיו נגד ההיכל אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ נגד שמאלו יִשָּׂא יהוה פָּנָיו נגד ההיכל אֵלֶיךָ נגד ימינו וְיָשֵׂם לְךָ נגד שמאלו שָׁלוֹם נגד ימינו: עיין בי"ר

דבור מצות. לא קושי בלשון יצ"ו חזק בענין. שפה ברורה אחת לשלש מתאימות. יפות תואר ובריאות אבנים שלמות. לא נמצא בהם שפת יתר הסר. אין בהם נפתל ועקש. כולם נוחים למבין ע"פ פשטם. וישרים למוצאי דעת קדושים ביום. עי' מספר התיבות סובל הענין מאד. בנחת רוח בלי שום קושי וספלר. ותראה עוד דבר פלא. כי סך כל התיבות של ברכות העמידה עולה בשוה עם ח"ר יאהדונהי. כי הוא תור הסתר ודאי. עי' לעיל עפ"י פרק שירה. ודי בזה לנבון ותודה על האמת. ויקר בעיני השכון הזה יותר מאלפי זהב וכסף. בה' בטחתי לא אריק ינעתי. לתוהו ובכל כחי לא כליתי במנין זה. ואיני משגיח בהתול ר' דוד אבודרהם כמש"ל. ומי שקלקל במספר האוסף ושינה כלום. עתיד ליתן את הדין. בשביל זה לא נאבד עולם מלא. ולא מפני שאנו נמשכים אחר מנהג התפגמים מכמן ומלידה. אנחנו נוטים אחריהם בטבע כי באמת לא נקשרנו רק בגלות. כפי מה שקבלנו ורלינו שמענו ועשינו בהרבה דברים אנו נוהגים במנהגי ספרדים כשהדין עמהם עפה"ש. אבן בזאת הדין עם אבותינו. ואולי הגיע להם המסח הישר. והאמת עד לעצמו. ועתה אשוב לבאור: משה. הזכרנו כאן. שהוא מקו"ד היסוד וסוד הדעת. ורנו"ן עוד הוא בחינת דין. גי' ד' פעמים אלהים. לכן היה אומר יקוב הדין את ההר: אהרן. נצח מדת חסד. דבי"ה רכ"ו ליעקב שמחה. והוא אוהב שלום ורודף שלום. שהוא מעין הברכה ממש. וכהם חסד ואמת נפגשו: עם קדושך. עמו"ק: יברכך. ג' הברכות והויות. סודם מבואר לעיל בלשון זוהר חדש:

ומנהג אשכנזים להתחיל בתפלת מנחה ומעריב שלום רב. ואין לו יסוד. אבל העיקר שאין לחלק בין שחרית למנחה ומעריב בזה. אלא לעולם אומרים שים שלום כמנהג ספרדים. וכ"ד האר"י ז"ל. ויש מאשכנזים אומרים שים שלום במנחה בשבת. הואיל וכתיב ביה באור פניך נתת לנו תורת חיים. שהיא התורה שקורים במנחה בשבת:

שִׂים שָׁלוֹם טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ:

שים שלו"ם. סוד יסוד. שע"ז נהורין (כי יוסף יפה תואר וכולל הפמ' שדי אדני. עם ב' כוללים וכולל דשלל. והוא משים שלום בבית ודאי. וכאן צדק ושלום נשקו (סיום לשון ספר הזוהר דלעיל. עיין לקמן קודם נפילת אפים) מכאן ואילך אמת מארץ תצמח ותתגלל. בסוד וצדק משמים נשקף. תמיד עיני ה' בה. גם ה' יתן הטוב לצדיק כי טוב. וארצנו תתן יבולה. כג"ן ה' ערונה הבוסס (כמספר היבום

בנוסחת שים שלום לבדו) כארץ תוציא צמחה וגנה זרועיה. שזורעין בהוכה ה' זרעונין. הם טובה וברכה חן וחסד ורחמים. שמרעים ע"י בעל השלום שהוא כולם. ולא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום. כי הוא אגור מוסך השפע לכנסת ישראל: ברכנו אבינו. עכשיו הולך ופורש בו קומה שלמה: אבינו. האב העליון: באור. (סוד רז) חכמת אדם תאיר פניו: כי באור. בינה. אור עולם: נתת לנו תורת חיים. (ע"ש הכתוב באור פני מלך חיים) חני והדר מפרש: תורת חיי"ם. תורת הכ"ס מקור חיי"ם. הוא בינה: ואהבת חסד. כולל חסד וגבורה: וצדקה. בתו של חסד לאברהם. וסמוך לה ברכה. זכר. והוא בעל הרחמים: וחיים. שניים. הם חיי עצמות נצח הוד: ושלום. לגופיה אצטריך: עמך ישראל. כנסת ישראל נוקבא דידיה. בכל עת. קודם הזוג נקראת עת. ובכל שעה. בזמן היבורה בשע"ז נהורין כנ"ל. ושעה ג"כ תרגום חלק (עלו"ה בחיזהו מקומן) כמה דאת אמר יעקב איש חלק. וחותם בשלום. כי הוא כח המחזיק כאמור:

ש"צ אומר כאן בספר. ואם שכח ומכר קודם שאמר השם אפי' אמר ב"א. חוזר ואומר בספר. בא"י. ואם כבר אמר השם אינו חוזר ואומר לחזור. ואם אמרה בשאר ימות השנה. אם נזכר קודם שאמר וכתב פוסק ומתחיל בא"י. ואחר וכתב חוזר לרצה (תקפב)]

עושה. כן הוא מנהג הספרדים בעשי"ת. ואין דעת הפוסקים והאר"י ז"ל מזה והעיקר כמנהג הספרדים שהתחתמים לעולם כמוס :

בעשרת ימי תשובה: בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה וּגְזֵרוֹת טוֹבוֹת יְשׁוּעוֹת וְנֶחָמוֹת נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם : אם לא אמר או. מחזירין אותו

ברוך אתה יהוה עושה השלום

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם :

(א) נראה כמו סדר סיום ראוי כאן לענות אמן אחר ברכת עצמו. כי הוא סיום ברכות. ולדעתי אין נכון להפסיק באמן קודם לפני יהיו לרצון (כמו שאין מפסיקים כאן לקדיש [ולברכו] ולקדושה) אלא סומך לכאן יהיו לרצון שהיא תפלה הרשאה. וצריך לאומרו לפני שמוסיף וחוזר ואומרו אחריה. כן נכון : (ב) אומרו בכוונה וכונתו ומועיל לקבלת התפלה. והמ"ע בתורה אומרו ג"פ (ע"ש)] :

יהיו לרצון אמרי פי. זה הפסוק פתחו גדול

יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יהוה צוּרִי וְגוֹאֲלִי :

וכו. מתחיל ביו"ד ומסיים ביו"ד. ויש בו י' ידו"ן ות"כ אותיות ועשרה תיבות. ובהאמרתם להכוון כתר"ע הא"ע. ס"ה עולם הטב. רמז שכלתם העמידה והחזור ליטב : והגיון לבי. ע"ע בסי' התמור : צורי וגואלי. צור יעקב וגואל ישראל. כתלא הטיב. ומתבאר כמה טעמים :

(א) ואומר אמן ואמן. שמו"ק סי' ס"א. ... שאומר מיום ומירום אחר כל סיום ספר. לקיים הספר בתוספת. א"א נו : (ב) בתוך אלהי נצור לא יענה פסוק שמע ישראל וב"ה וכ"ש ואם... רק אחר כלל הקדוש וקדיש יענה אמן. ועונה אש"ר עד תיבת ויתהלה ואמן שאחר יתברך. ולקדושה עונה רק קדוש כריך ולא ימלוך. ולמודים אומר רק מודים אנחנו לך. ולברכו מתפלה או מבה"ח עונה כיכל"ו (וגם אמן בברכו שבתפלה) ואמן אחר בה"ח. לכל אלו עוסק פיסוק דבליק ממילא. ואם הפסיק באמצע ממן חוזר לראש הענין (סי' קד קכב קכד) : (ג) וה"ה דוקא כשבא הם"ע לא' מאלו כשהוא באמצע אלהי נצור. אבל לכתחלה כשגמר שהם"ע התחיל השליח בקו"ד. מקצר ואומר יהיו לרצון כדי שיכול לענות אחריו. וה"ה מקרא בתורה בתוך אלהי נצור (שם) :

מר בריה דרבינא. כי הוה מסיים צלותיה. אמר הכי :

נצור לשוני ושפתי. כלי שמשמשם בו קודש. לא כשמשמם בו חול : ונפשי כעפר. כמו שאמר הכתוב גם לכל הדברים וגו' אל תתן לבך וגו'. וכתיב כעפר לגד וגו' יקללו המה ואתה תברך. וכתיב אולי יראה ה' בעיני והשיב לי טובה תחת קללתו. ומה לומדנו של אדם כשוס"ן. שאמר אלם ואבן דומס. רק שאמר רבותי יסבל מה (המזכירים את ה' אל דמי לכם) ותחת לשונו רומס : כעפר. שנעשה דום לכל. ומבלה הכל. והוא אינו מקבל כליה : כעפר. כך סגולה עה"א : ובמצותיך תרדוף נפשי. כמו לדק תרדוף : ותצילני. כ"ס נוסח הגמרא : המתרגשות. המתעוררות. כמו רגשו גוים. מלך ברגש :

אֱלֹהַי נְצוֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדּוֹם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי. וְתַצִּילֵנִי מִפֶּגַע רָע. מִיֵּצֶר הָרָע. וּמֵאִשָּׁה רָעָה. וּמִכָּל רָעוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת לָבוֹא בָּעוֹלָם. וְכָל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה. מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחְשְׁבוֹתָם :

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי. שֶׁלֹּא תַעֲלֶה קִנְאַת אָדָם עָלַי. וְלֹא קִנְאָתִי עַל אֲחֵרִים וְשֶׁלֹּא אֶכְעוֹס הַיּוֹם וְשֶׁלֹּא אַכְעִיסֶךָ. וְתַצִּילֵנִי מִיֵּצֶר הָרָע. וְתֵן בְּלִבִּי הַכְנָעָה וַעֲנָוָה. מַלְכֵּנוּ וֵאלֹהֵינוּ. אֱלוֹהַּ כָּל בָּשָׂר. יַחֵד שִׁמְךָ בְּעוֹלָמֶךָ. בְּנֵה עִירֶךָ. יַסֵּד בֵּיתֶךָ. וְשַׁכְלֵל הֵיכָלֶךָ. קָרֵב קֵץ בִּיאַת מְשִׁיחֶךָ. פְּדֵה עַמֶּךָ. שַׂמַּח עֲדָתֶךָ :

למען יחלצון. ידידים. כמס דלא אומר כל הלון. יושיעו אומן. יתחזק בנבחונס ואל יפול.

עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ. לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ. הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי :

נבגם במת גרה. לא יתייאשו מן הרחמים : הושיעה ימינך. ימין ה' רוממה להתגבר על מדת הדין : ועננו בחסד. אם אין כדאי ירא רבים וישמחו. ויבטחו בה'. וישמחו כל חוסי בך. ויעלצו בך אוהבי שמך כמס ידידיך. ולאסבר לסרש על דרך זה : יחלצון. יעלצון בהמיר אותיות הגרון. כמנהג לרוב :

[ונהגו שלא יסכח שמו ליום הדין. לומר כאן פסוק המתחיל באות ראשון משמו ומסיים באות אחרון שמו. ותה ביום הוסכו אומר כאן ווידוי יו"כ (מל"ה)] :

יהיו לרצון אמרי פי. כי נגוה מעל גבוה שומר

יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגוֹאֲלִי :

(כס"א)

את הפה ולמריו משורדים הרצון העליון: והגיון לבי מה שלא אוכל לבוטא בשפתי. אין בגלגולי מלה. אתה ידעת סלה. וכח פניך הוא. ואם לא בקע האויר. מ"מ מגיע עד לב השמים. דע והבן: ס' צורי וגואלי. (והנאמר לעיל) שהם גליות ולב: עושה שלום במרומיו. העליונים צריכים שלום. כמו שאמר הכתוב המשל ופחד עמו וגו'. והשלום מפריע ביניהם: עשה. הסר הוא הממין שלום עם הסגלל והשלום כבר מפורש. וזה שאמר בו ל' עשיה: יעשה. שאנ"ו שם שהמתונים בעלי מחלוקת ומקור הפרוד. שצריכים לבקש שלום ולרדפהו: ואמרו אמן. אף ביחוד אומה. שלפי המלאכים השלו"ם אותו:

[כורע] ופוסע רגלו השמאלית תחלה לאחוריו [ואומר רגל דיא כל אדם] ופוסע לאחוריו ג"פ בינוניות [ושיעור כל פסיעה כדי ליתן גודל אצל עקב ולא יותר] בכריעה אחת [ובמקום שכלו הפסיעות יעמוד ויכוין רגליו] וקודם שיזקוף פונה [ומשתחוה] לשמאלו ואומר עושה שלום במרומיו [ויזקוף מעט ומשתחוה ופונה לימינו ואומר הוא] יעשה שלום עלינו [וזוקף] וחוזר ומשתחוה לפניו [כהשתחואת תלמיד כעבד הנפטר מרבו] ואומר ועל כל ישראל ואמרו אמן. ועומד [illegible] ועומד במקום שכלו פסיעותיו [ואומר (סי' קכג)]:

יהי רצון לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו. שיבנה בית המקדש במהרה בימינו. ותן חלקנו בתורתך: וערבה ליי מנחת יהודה וירושלים. כימי עולם וכשנים קדמוניות: בר"ח ובחנוכה ובחה"מ אומרים כאן הלל.

שיבנה בהמ"ק. והקרבת קרבן התמיד במהרה ובטול ממנו: ותן חלקנו. עפ"י הסוד בלח"ם שלש: מנחה. נסכים. עם הזבח שקרבנו:

(א) [לא יחזור למקומו עד שיגיע הש"ץ לקדושה (והמתפלל ביחיד ימתין ג"כ כשיעור זה. ובשבת"ד ימתין עכ"פ כדי הילוך ד"א) ואם במקום רחוק ימתין לפחות עד שיתחיל הש"ץ התפלה בקו"ל. וה"ה כשאומרים שם. והש"ץ עצמו יפסיע ג"פ (בלחש ולא בחזרה) וימתין כדי הילוך ד"א (סי' קכג): (ב) אחר שהמתין כל"ע יפסע ג"פ לפניו. ומקפידין שלא יפסיק אדם בין הש"ץ הפסיעות (שם): (ג) אם א' מתפלל לאחריו אסור לפסוע ג"פ עד שיגמור שאחריו תפלתו. ואפי' שלאחריו התחיל להתפלל אחר שהתחיל הוא (סי' קב): (ד) אם סיים תפלתו קודם הש"ץ. אסור לחזור פניו למערב עד שיסיים הש"ץ ויפסע (סי' קד): (ה) אם סיים התפלה והש"ץ כבר אומר התחנון. ימתין כדי הילוך ד"א ויפסע ג"פ לפניו ואח"כ אומר התחנון (סי' קכג):

היחיד קודם קבלת תעניתו אומר זה לפני יהיו לרצון:

רבון כל העולמים. הרי אני לפניך בתענית נדבה למחר. יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי. שתקבלני באהבה וברצון ותבא לפניך תפלתי. ותענה עתירתי ברחמיך הרבים. כי אתה שומע תפלת כל פה: יהיו לרצון

כ"ה במטה סתר. וכמוסף נודע. ואחר התפלה במנחה אומרים זה לפני יהיו לרצון:

רבון כל העולמים. גלוי וידוע לפניך. בזמן שבית המקדש קים. אדם חוטא ומקריב קרבן. ואין מקריבין ממנו אלא חלבו ודמו. ואתה ברחמיך הרבים מכפר. ועכשיו ישבתי בתענית ונתמעט חלבי ודמי (כ"ה מסה הגמ' והמדפיסים קלקלו גרסו והוסיפו שלא כדין): יהי רצון מלפניך. שיהא מיעוט חלבי ודמי שנתמעט היום. כאלו הקרבתיו לפניך על גבי המזבח. ותרצני: יהיו לרצון

דיני תשלומי תפלה

(א) טעה או נאנס ולא התפלל שחרית (וכשהתפלל מוסף ולא עבר עוד זמן שחרית יתפלל שחרית. וכשלא התפלל שחרית ומוסף ועבר זמנה. יתפלל מנחה ואח"כ מוסף ואח"כ שחרית. וכשהתפלל מוסף קודם מנחה יצא) יתפלל מנחה ב' (אפי' ביום שיש מוסף. ואין מוסף מועיל לתשלומים) הא' לשם מנחה. ומיד (וכששכח הרבה לא ישלים. אך יתפלל נדבה בכל מקום זמן תפלה הא') הב' (ולא בתנאי שנה שלאחר מות) לתשלומים (וא"צ חידוש ויש לו שכר תפלה בלא תמנה. ואם כיון שהשניה לתשלומים לא יצא. ויתפלל עוד ג"פ. הא' לחוב וב' לתשלומים) ואם שכח ועתה שהא' הא' לתשלומים והב' למנחה. יתפלל פעם ג' לתשלומים (וה"ה בכל מקום שמשלים) וי"א דוקא כשגילה דעתו בפי' בתפלותיו שהא' לתשלומים והב' לחוב. אבל במו"ש והבדיל בב' ולא בא'. ויש לגם ולהדם דבר מפסם ג' (ואם כיון בא' לחוב וב' לתשלומים כדים. והשתא סג ומסר וכיוצא בא' או סוס ק כה בלאופן צריך להתפלל שית ונכר אחר התפלה ב'. יתפלל רק פ"א) ואם טעה או נאנס ולא התפלל מנחה (אבל עבר כל היום ולא התפלל מוסף לא ישלים) יתפלל ערבית ב' (ובשאל או בשלגה. ישאל מטר בשניהם. וכשלא שאל בא' ושאל בב' תוגר ומתפלל (אך כשיוון בא' לחוב וגב' לתשלומים יצא) ובשלא שאל בשניהם יצא. וכששאל בא' ולא בב' יצא. וי"א שיתפלל פעם ג' לתשלומים. וי"א שיתפללנה נדבה (וי"א בצורת נדבה ויתנם. אם לאו חייב לשוטו. ואם לא לגרנט וסיקר) ובב' דוקא עד סמוך לגלה. רק שהתפלל לחוב אחר תלות יתפלל גם לתשלומים. ואם טעה או נאנס ולא התפלל ערבית. יתפלל שחרית ב' (ובב' דוקא עד ד' שעות של היום. רק כשהתפלל לחוב אחר ד"ש יתפלל גם לתשלומים. ולא יאכל קודם הב'. וכשהתחיל א"צ להפסיק. אבל ק"ש י"א שלא ישלים. ובתכוסים או ישלים לד"ה. וכשהוא ביום ראשון. לא יאמר שנה חוגתם אפי' לא הבדיל (וי"א שאומר בב' אפי' הבדיל) וי"א שאמר. וי"א שחוזר. ואם גם טעה אין לו כום אומר א"ה בא') וחוב ס"ס מן הא' לב' בבדלה חפים (וי"א שאומר כ"א אחר הב'. וכן במנחה) ואחרי (וא"צ לאמרה בית קודם למנחה) וכשמתפלל מנחה [illegible] מעריב ב'. אומרה בן כבר לב' אפי' בתורת חוב. וי"א רק בקורא בתורה ולא בתורת חוב. וי"א דבמעריב מ"מ לא יאמר. ויאמר כשילך ד"א (וביו"ט אחר מנחה בשבת אפי' לחוב) הא"צ שצריך לתשלומים בשאר או מנחה. יצא בשבת בשבת. וכוין לתשלומים ולבורית שאים כך. ומי שלא התפלל ערבית ובשבת התפלל בלתם לחוב ובחזרת ש"ץ התפלה כיון לצאת בשלמה ערבית יצא (סי' קח): (ב) טעה או נאנס ולא התפלל מנחה בע"ש. יתפלל ערבית ב' של שבת. וכשהתפלל בטעות הב' של חול יצא. וי"א שיתפלל פעם ג' לתשלומים. ואם לא התפלל שחרית בשבת ונזכר קודם חצות. יתפלל או אפי' כבר התפלל מוסף. ואם אחר חצות. יתפלל מנחה (ולא שמי שנה שהלכה) ואח"כ שחרית. להיסוך לא יצא. ואם לא התפלל מנחה בער"ח. יתפלל ערבית ב' של ר"ח. והנאמר יעו"י סוף ולא

בב' או כלל לא יצא. ושאמר בב' ולא בא' (במזיד. אבל אמר בפי' שכיוון רק בב' לתשלומין אף שבח יעו"י בא' יצא) יתפלל פעם שלישי לתשלומין. ואם ר"ח ב' ימים ולא התפלל מנחה ביום א' והתפלל מעריב ב' ולא אמר יעו"י בב' ולא בא' יצא. וכן כשלא אמרו בב'. ואם לא התפלל ערבית בר"ח והתפלל שחרית ב' ושכח יעו"י בב' יצא. וי"א שיתפלל פעם ג' לתשלומין. ואם לא התפלל שחרית בר"ח ונזכר קודם חצות. יתפלל אז אפי' כבר התפלל מוסף. ואם אחר חצות. יתפלל מנחה (ולא נהירא טעם כהלשונה) ואח"כ שחרית. ולהיפוך לא יצא. ואם לא התפלל מנחה בשבת. יתפלל ערבית במוצ"ש ב' של חול ומבדיל בא' ולא בב'. ושהבדיל גם בב' או כלל לא (ושלא הבדיל כלל וטעם קודם שהבדיל על הכוס. יתפלל עוד פ"א לחוב. ולתשלומין יצא קודם) יצא. ושהבדיל בב' ולא בא' (במזיד. אבל אמר בפי' שכיוון רק בב' לתשלומין אף שטה להבדיל בא' ושכח והבדיל בב' יצא) יתפלל פעם ג' בלי הבדלה לתשלומין (שם): (ג) לא ישלים רק התפלה הסמוכה כנ"ל. אבל שלא התפלל שחרית ומנחה (וכן בשאר התפלות) יתפלל ערבית רק ב'. כי לתשלומי מנחה ולשחרית אין תשלומין. וכשרוצה להתפלל נדבה בחידוש דבר. וטוב שיעשה כן. ומי שהיה חולה או תפוס במקום שאין נקי. כשיבריא או יצא טוב שיתפלל נדבה בחידוש כל התפלות שחיסר.

וכשלא בר"ח אומר בכונה יעו"י. ואם בשבת ישלים מחר. וי"א דוקא ויזכיר בכונה של שבת (שם): (ד) הזיד בשלא ספק ולא ע"י אונס טרדה ולא התפלל תפלה א'. לא ישלימנה (וכשרוצה יתפללה נדבה וה"ל חידוש ויש לו שכר תפלה רשות) אבל היה טרוד בצורך ממונו שלא יבא להפסד ועבר זמנה (אף שאסור) ישלימנה. וכן כשהיה שכור ולא ידע זמנו. אפי' התחיל לשתות אחר שהגיע זמנה לפי שסבר שיהיה לו שהות להתפלל אחר שיפיג מיין המועט שהתחיל לשתות בדעת מיושב. ואח"כ נמשך אחר המשתה ושכח מהתפלה ונשתכר עד שלא נשאר זמן לפוג קודם עבור זמנה. וכן כשעסק באיזה עסק (אפי' בעסק שאסור משהגיע זמנה והתחיל באיסור) ולא התפלל בעוד זמנה לפי שסבר שישאר לו עוד זמן אחר שיגמרנו. וכן רק שכח מהתפלה ונמשך בעסק עד שעבר זמנה. וכן כשטעה בדין וסבר שמותר להתפלל שלא בזמנה ועבר זמנה. אבל התפלל במקום ספק צואה ואח"כ מצא (שצריך להתפלל שנית) ובין כך עבר זמנה לא ישלים. ומי שבא לבהכ"נ סמוך למעריב וירד לפני התיבה והתפלל מעריב מבע"י ולא התפלל עוד מנחה ולא עבר עוד זמנה. יתפלל מנחה מיד. וכשהוא ר"ח. אומר יעו"י גם בב'. וכשלא אמר בא' לא יאמר גם בב'. וה"ה במי שהזיד והתפלל מעריב קודם מנחה ועדיין באה זמן מנחה (שם):

תחנונים שונים מחז"ל הראשונים

פסס שלום מדי אשר נדרתי לאביר יעקב. להציג כאן המרגליות הטובות של החכמים האלהיים. מה שהיו רגילים להתחנן אחר סיום תפלתם. ולזכור דבר בשם אומרו. כדרך שסדורים סוף פרק היה קורא. ואלו הן:

רבי אלעזר בתר דמסיים צלותיה. אמר הכי:

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתשכן בפורינו אהבה ואחוה ושלום וריעות. ותרבה גבולנו בתלמידים. ותצליח סופנו אחרית ותקוה. ותשים חלקנו בגן עדן. ותקננו בחבר טוב ויצר טוב בעולמך. ונשכים ונמצא יחול לבבנו ליראה את שמך. ותבא לפניך קורת נפשנו לטובה:

בפורינו בגבולנו: אחרית ותקוה. שלא אחריתנו מונס. יתחלים שם מקוינו: ותקננו. לשון תיקון: ונשכים ונמצא יחול לבבנו כו'. שלא יתגבר עלינו יצה"ר כשאנו שוכבים. לשור אלהותיך ביום (כענין שכתוב. יסוי חומרי אלו ומשני רע על משכבותם. כאור בבוקר ישכים. וכמו שאמר הכתוב. כל הלילה יתן אוספס מקר הוא מעת שלם לבבו) אלא השכמים בכל בוקר. שתמצא לבבנו מיחל לך: ותבא לפניך קורת נפשנו. כלומר ספוק צרכנו וקורת רוחנו:

ר' יוחנן בתר דמסיים צלותיה אמר הכי:

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו. שתציץ בבשתנו ותביט ברעתנו. ותתלבש ברחמיך ותתכסה בעוזך ותתעטף בחסידותיך ותתאזר בחנינותיך ותבא לפניך מדת טובך וענותנותך:

בבשתנו ברעתנו. חרפתנו ורעתנו. עייך ותתן לנו כרעם שעלה עלינו:

רבי זירא בתר דמסיים צלותיה. אמר הכי יהר"מ ה' אלהינו שלא נחטא ולא נבוש ולא נכלם מאבותינו:

רבי חייא בתר דמצלי. אמר הכי:

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתהא תורתך אומנותנו ואל ידוה לבנו ואל יחשכו עינינו:

אומנותנו. עיקר קביעות מלאכתנו: ואל יחשכו עינינו. מעונות. כמו שאמר הכתוב. של אלה חשכו עינינו:

רב בתר צלותיה. אמר הכי (תמצא במוסף לשבת): רבי בתר צלותיה. אמר הכי. יהי"ר לפניך כו' כמש"ל אחר ברכת השחר:

רב ספרא בתר צלותיה. אמר הכי:

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו. שתשים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה. ובין התלמידים העוסקים בתורתך. בין עוסקין לשמה בין עוסקין שלא לשמה. וכל העוסקין שלא לשמה יהי רצון שיהיו עוסקין לשמה:

בפמליא של מעלה. בחבורת שרי האומות. שכשמתגרים של מעלה יש מגר ביניהם. ומכף יש קטטה בין האומות למטה. שנאמר יפקוד ה' על צבא המרום במרום ועל מלכי האדמה באדמה (ולפי שבפמליא שלמעלה היו שנים מלאכים המתגרים זה עם זה ואדם לדעת שלום בבריות וזוכה שעולם כולו): ובפמליא של מטה. בחבורת החכמים:

רבי אלכסנדרי בתר צלותיה. אמר הכי: יהי רצון מלפניך ה' אלהינו. שתעמידנו בקרן אורה [בזויות אורה] ואל תעמידנו בקרן חשכה. ואל ידוה לבנו ואל יחשכו עינינו:

איכא דאמרי. הא רב המנונא מצלי לה. ורבי אלכסנדרי בתר דמצלי. אמר הכי:

רבון העולמים. גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך. ומי מעכב. שאור שבעיסה ושעבוד גליות. יהי רצון מלפניך. שתצילנו מידם ונשוב לעשות חוקי רצונך בלבב שלם:

שאור שבעיסה. יצר שבלבנו שמחמיצנו:

(סידור ב"י נס"א)

רצה בחר נלוהיה אמר הכי. לגבי עד שלא נוצרתי ה'. והיינו וידוי דרב המסוגל אפי ביומי דכיפורי:

(א) הנה הנהתי לבדמה כל תפלה כי התפה מבעלי התלמוד אשר הופיע עליהן הבי"ת מרוחו. וכל אדם יכול לחדש לעצמו נוסח כצריך אין אשר ידע נגעו ומכאובו יבאר מוצאי לבבו כפי כוחו (אף אם לא יהיה לה הגשון. והיא היא עיקר עבודת התפלה שהלב נכון וטהור. היודע לאדם דבר. ממעמקי הלב זך ובר) אחר שיפיח ה' נכחו. וישפוך את נפשו בשיחו. לפני ה' בהתעטף רוחו. ולא כתפלת קבע מצות אנשים מלומדה. דומה עליו למשא ומטריחו. ע"כ מה טובו ומה יפו של המחדש דברי תפלה וכתובה מדעתו לפי שכלו יהולל והוא שבחו. ואל יקשור עצמו בנוסח אחד דווקא (כ"ש שאין להשגיח בבקשות מחודשות מקרוב. ואין פטטון את נפי [כ"ל פ' ע'] לך לבית רחל ודומה. והמלא ס' קבין שיחה. שאין לו נכס חסן ולא רוח חכמים מהם מתה): (ב) אמנם צריך להודיע. כי טוב הדבר ביחיד. אבל אין הם ליחיד המתפלל בצבור. שיאריך בתפלתו הרבה מאד מחבריו. כי אין ראוי להכביד על הצבור שימתינו עליו. ואם אין ממתינין. הרי לא תקן לעצמו. ויצא שכרו בהפסדו בעניית אמן וקדושה. ומיחזי כמי יוהרא. ע"כ ימוד אדם עצמו אם יכול להוסיף מאומה בלי טרחא ונגוזה. והרי אמרו [ברכות לא] על ר"ע. כשהיה מתפלל ביחיד אדם מניחו בזוית זו ומוצאו בזוית אחרת. מרוב כריעות והשתחואות. ובצבור היה מקצר ועולה: (ג) מכאן תוכחת לגסי הרוח והוזי הלב הגנועים המאריכים יותר מדאי בתפלתם בצבור לגנוב לבבות. ולהבאר בלבם שבע תועבות. עושים מעשה זמרי ומבקשים שכר כפנחס לגנות. ודי בזו כאן: (ד) אבל אם הצבור מתפללין בחפזון ובהבלעה. אל ישגיח בהם ויתפלל כפי דרכו בנחת ואל יעזור לרעה. ומדת זמן תפלה אחוז לחסידים הראשונים מבין שעה. ורשאי כל אדם להוסיף בכל ברכה מעין הברכה כו'. ואחר תפלתו אם רצה לומר אפילו כסדר יוה"כ אומר: (ה) אחר שגמר תחנוניו צריך להודות ויאמר הודאתי שפתי. ואח"כ יפול על פניו. והולך סיום לי ה' הוזכר [פרומה קכח] בג"ל. כיון דמטו לשים שלום. כדין עביד שמוגה הוה שבר דנפיק מעדן באידרא דא. וכדין בעיין כלא לנפקי מקמי מלכא. ולא אצטריך בר כם ולא אתרא לאשתכחא תמן ולא למשאל שאלתין. אלא אצטריך למנפל על אנפין. ע"כ. והעניין הוא מגם דומה בדומה לפ"ש שרשין מן ההיכל בשעת הקטרת. כמ"ש וכל אדם לא יהיה באוהל מועד וגו'. כי שמן (הטוב יורד על הראש זקן אהרן) וקטרת ישמח לב השמים. בשמחתו לא יתערב זר. ואפילו המלאכים א"צ רשות להלין ולהסתכל כמו שאמרו [ירו' יומא פ"ה ה"ו] אפילו מלאכי השרת שפנ' בהם ודי שאדם לא יהיו שם. אלא צריך לכסות הפנים. וסדר נפילת אפים ושורו ודיניו הבאר לבלן בעז"ה. והאגם מכיר סדר הורם הספלג גמ"ל ודינו:

ד ב י ר. הנהגת חזרת התפלה (בקול ודבור השמע) לכל דבריה

(א) לאחר שסיימו רוב הציבור (ר"ל מנוני ומוני השיר בהם רוב במין מחכמה ובירלם. ורוב מנין בשניים) תפלתן. מחזיר ש"ץ התפלה [סי' קד] בקול רם (ש"ץ צריך לפסוע ג' פסיעות אחר תפלת לחש ולשהות סילוק ד"א וחוזר. ואומר [בלחש] ה' שפתי תפתח) וסוגן גדול ורם של מתפלה לחש. שהיא בהוכחת שם אדנות. וזו בבחינת שם הוי"ה: (ב) נפיק צריך ליזהר בה מאוד לשמוע מפ"ל מלה במלה. ולא ישיח [נמצא] עמו כתיבות אמי' שקודם חתימת הברכה] ולא יגגן עמו [ולא יאמר את תהלים מעמדות או שאר התגונים. וכ"ש שלא יספר או נבבכ"ל סלך ואילך בלי פחד. ומי שבידו למחות בזה ימחה ושכרו גדול בעוה"ב] וא"צ לזהר משיחה בטלה. וצריך לעמוד בה (עי' הנהות מנהגים שביה ראוי ברורה מבגמרא) ופניו אל הקיר ועיניו עצומות כמוגא באר"י ז"ל. או יקח ספר התפלה פתוח נגמו לעיין בו ולכוין לכל מה שאומר ש"ץ ולענות ב"ה וב"ש על כל הזכרת השם. ואמן אחר כל ברכה. עניס מבואר למעלה בהקדמה ובפתיחה לפני תפלת י"ח. ולא יענה אמן חטופה. לא בקריאת חטף האלף ולא בהמיהה ובחפזון קודם שיסיים ש"ץ הברכה. ולא אמן קטופה. דהיינו שמחסר קריאת הנו"ן. שאותו מלוה יפה שהיא נכרת. גם לא יפסיק באמצע המלה. ולא יענה אמן יתומה. ר"ל שלא יענה אמן אם אינו יודע באיזו ברכה עומד המברך. וגם לא יפתין עם עניית אמן. אלא מיד ששומע סיום הברכה יענה אחריו אמן בסמוך לה (ואם הש"ץ מאריכים ומנשיכים נעימתו אמן. צריך לעזור בהם וללמדם שלא יעשו. ולא יפסיקו במקום שאין לנהם פסוק. ולא יחלקו התיבות לשתים. אם שמעו מוטב. ואם לאו יתר גרוע ומקך לשונם. אין לס' חפן בהם ולא מהמונם. וכבר העירותי במכתב אלהים) ואף לא יענה אמן קצרה. דהיינו שלא יענה במרוצה ובהבלעה. ע"כ צריך להאריך בשיעור שיכול לומר אל מלך נאמן. והמאריך בו כראוי מאריכים לו ימיו ושנותיו. רק לא יאריך יותר מדאי. מפני שאין המבטא מובן ואין במשמע התיבה כלום. גם גורם שיתלוצצו עליו כ"א [שם]: (ג) כשמגיע ש"ץ לקדושה צריך כל יחיד לכוין רגליו כמו בתפלה לחש [סי' קכה]: (ד) בכה"ג באר"י. באמצע סדר קדושה עם הש"ץ תכוין לקיים מ"ע ונקדשתי בתוך בני ישראל. ותשים שהפנים אלך קודם עליהם. ותאמר מקדש מלה במלה עם הש"ץ וקק"ק. ותשלים עיניך ותדלג ג' דלוגים (יש בהם סוד גדול) וכבגרוך וימלך השתמש גופך: (ה) בתנחומא. ובצהרים יעופף. מכאן תקנו לנשוף על תלוים בשעה שאומרים קדוש. וע"ל: (ו) בטור בשם ס' היכלות ז"ל. מודים לה' נמים ויורדי מרכבה אם האמרו והגידו לבני מה שאני עושה בשעה שמקדישין אותי ואומרין קק"ק. ולמדו אותן שיהיו עיניהם פתוחות תרום ונושאים עצמן למעלה. כי אין לי הנאה בעולם כאותה שעה. שעיניהם נשואות בעיני ועיני בעיניהם. ע"כ. ור"ל פונים שעולה. אבל לא פתוחות. כמש"ל: (ז) דין ש"ץ שטעה בתפלה בקול. דין יחיד לענין תורה (חוץ מטהרית של ר"ח. כמ"ש במקומו אי"ה) [סי' קכו]: (ח) כשיגיע ש"ץ לרצה צריכין הכהנים לעקור ממקומם.

בתפלה שים גם כ"כ [סי' קכה]: (ט) כשמגיע למודים שוחין הקהל עמו ואומרים מודים דרבנן. ולא ישחו יותר מדאי [סי' קכו]: (י) בזמן הראוי נ"כ אומר ש"ץ או"א בכל מקום. ואין הצבור עונין אחריו אמן בנ"כ קודם שים שלום. אלא אומרים כן יהי רצון [שם]: (יא) אחר שיסיים התפלה עונים הצבור אמן ואמן: (יב) אין ש"ץ צריך לפסוע ג"פ בסיום תפלה קול עד אחר הקדיש. אבל ראוי לו לומר יהיו לרצון [בלחש]: (יג) הש"ץ יכוין להוציא את שאינו בקי. ומי שאינו בקי ורוצה לצאת בתפלת ש"ץ. ודאי צריך שיכוין לשמוע כל מלה ומלה מפי ש"ץ. ואם הסיח דעתו לא יצא. ואעפ"כ שעיקר התקנה מתחלה לכך היתה. מ"מ תקנה קבוע וקיימת היא. ואע"פ שאין כאן מי שאינו בקי אלא הכל בקיאין. הש"ץ יורד לפני התיבה לעולם (וכמ"ש הר"מ ז"ל בתשובה באריכות. ואמנם יש בו סוד גדול כמש"ל. כי כל דברי חז"ל לכם טעם נגלה ונסתר) וצריך ש"ץ להתפלל בלחש תחלה כדי להסדיר תפלתו. וכתבתי בחבורי. שלפי' התפללו כבר ביחיד ואח"כ נתקבצו מנין עשרה. יעבור ש"ץ לפני התיבה להוציא רבים בקדושה וקדיש. ואם יצאו מיעוט העשרה אחר שהתחיל הש"ץ באבות. גומר כל תפלת י"ח וקדיש. ואם כבר התפלל ש"ץ בצבור וצריך לילך לצבור אחר להוציאן כמו כן באותה תפלה. כדרך שנוהגין באלה המקומות ביום שבת קודש. שיש מקדימין להתפלל באשמורת הבוקר ורוב הצבור מאחרין לבוא לבה"כ ואין להם אלא ש"ץ אחד. הלין יעשה. עי' בש"י (סי' ך"א) שבוריתי לש"ץ השואל והודעתי אשר דבר. כי גדול לנו לוותו יסדיר תפלת לחש תחלה (ביחוד בתפלה בסתר) ויכוין בשאיה לגדבה. אבל בשבת וי"ט יסמוך על סידור תפלתו הראשונה שעדיין שגורה בפיו. אך גם יתפלל בכה"ג א' תפלה א' ב' פעמים זה אחר זה. ובשעת הדחק נהגו בשמת מקום הש"ץ: (יד) ש"ץ שהיה חייב להתפלל ב' תפלות. יכוין לצאת בשל קול רם לתשלומין. וכן יחיד שטעה ולא הזכיר מעין המאורע או המסופק אם התפלל שדיך לחזור. רשאין לצאת ע"י ש"ץ אע"פ שהן בקיאין. ואין תשלומין לתפלה שעברה אלא בתפלה הסמוכה לה. כגון ששגג או נאנס ולא התפלל שחרית מתפלל מנחה שתים. הראשונה למנחה והשניה לתשלומין (ויפסיק ביניהם בתחנון ואשרי. בערבית באשרי בלבד) ואם הסך לא עלתה לו אלא אחת וצריך לחזור להתפלל של תשלומין. וכן בשאר התפלות. אבל אם לא התפלל שתי תפלות. אין תשלומין בשליחים אלא לסמוכה לו שלפנים בלבד [סי' קח]: (טו) היכא השעה דחוקה שיש לחוש שיעבור זמן תפלה אם יתפלל התחלה בלחש. יתפלל ש"ץ מיד בקול רם ומתפללין הצבור עמו עד אחר האל הקדוש. ואח"כ יתפלל בלחש כל א' בפ"ע [סי' קכד] (בר"ש ז"ל בשל במקומו וכזמנו תפלת לחש מחמת שמדברים בהזרת התפלה): (טז) הנכנס לבהכ"נ ומצא צבור מתפללין. אם יכול להתחיל ולגמור קודם שיגיע ש"ץ לקדושה ולאמן הא' והתבוננות או לקדיש יתפלל. ואם לא ימתין מלהתפלל עד שיענה דברים שבקדושה בעמידה מהלה [סי' קט]: (יז) היה עומד בתפלה וסיים ש"ץ ברכה וקודם שהלכה עמיד

אמן מפי חב נמר סיים זה תפלתו. עונה עמהם אמן [סי' קכד]: (ית) העונה אמן לא יגביה קולו יותר מן המברך [שם]: עיין עוד הרבה מחמי דינים בתפלה בתנורי הג"ע. ונלאתי להעתיקן כאן. אלו לגם מוזכרת בסוף הספר א"ס׳

בית הכפורת מלשון אכפרה פניו. דיני ווידוי והנהגת נפילת אפים.

(א) נהגו ישראל להגין לומר ויעבור אחר שסיים ש"ץ התפלה. ע"פ הזוהר. והילך מנהגם ע"פ האר"י: (ב) בימי ב' ג' ד' ו'. אחר שגמר ש"ץ חזרת העמידה אומר הווידוי. וסוד הווידוי בסוד ושא השעיר עליו את כל עונותם. והוא מתפרש מן הקדושה ע"י אותו החלק שלוקח בעת הווידוי. ואחר שהלך לו אנו עושים זיווגם ולא יתערב אז בינתים: (ג) כשהאמר הווידוי. על כל מלה ומלה שהאמר אשמנו בגדנו ס' הכה באגרוף הכאה א' על הלב (כ"ה במדרש [קהלת רבה פ"ז] למה מתכין על הלב. לומר אתה גרמת לי) וסוד הדבר הוא. כי בזה האדם ע"י העונו גורם שיסתלקו המוחין ויחזרו למעלה במקום הבתום. אמנם כבר ביארנו בסוד הלב של אדם שהוא בחזה ושם הוא בחינת החסדים וגבורות היוצאים מן היסוד ונפסקים. ולכן צריך האדם להכות בלבו. להורות כי הוא גורם להעלות החסדים למקום הבתום ומונע להתגלות בחזה ששם הלב. ויכוין שע"י אותו הווידוי שאומר יתכפרו עונותיו. ועם זה יורדים החסדים ומתגלים שם במקום הלב. כי שם מקום גילויים. ולפי שסוד יד הימנית הוא סוד ה' חסדים כנודע. לכן יכה ביד ימינו שם. ויכוין לגלות החסדים ממקום ולהורידם במקום הגילוי. והנה ביארנו בברכת שים שלום יורדים ספות החסדים מן המות עד החזה להוריד שם החסדים ועדיין לא נתגלו. ולכן אנו מכים על החזה להוריד שם החסדים. ואחר שיחה אנו אומרים ויעבור ואח"כ נ"א: (ד) ובב' ה' כך הוא מנהגם. ווידוי. נ"א. אל מלך נ"פ אחר הכליחה שאומרים בנהיים. והוא רחום פי שמע ישראל. אח"כ אל ארך אפים (וזה לא ידע המסדר הסלה של שער התפלה [ר' זלמן הענה ז"ל] וכדה מלבו דברים׃ כל זה הועתק מס' עגיד ומלוה ממוהבני א"י. ואנו מסודים בקלרה ונופלים על פנים מיד אחר סיום החזרה. ודי שמע מהשט לבון ס' הזוהר הנ"ל: [(ה מ"ע להתוודות (אחר שמו"ע) ויכה באגרוף ימין על החזה בכל פיה (והעיקר ההרטה על העבר והקבלה על להבא) ואומר הווידוי מעומד ובבכי (ועכ"פ בלב מר ושבור ובאנחה) ויפתח עד שיתפקקו כל חוליות השדרה. ואומר פסוק ואתה נדיק בהכנעה גדולה (של"ה):

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ תָּבֹא לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתֵנוּ וְאַל תִּתְעַלַּם מִתְּחִנָּתֵנוּ. שֶׁאֵין אָנוּ עַזֵּי פָנִים וּקְשֵׁי עֹרֶף לוֹמַר לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ צַדִּיקִים אֲנַחְנוּ וְלֹא חָטָאנוּ. אֲבָל אֲנַחְנוּ וַאֲבוֹתֵינוּ חָטָאנוּ: אָשַׁמְנוּ. בָּגַדְנוּ. גָּזַלְנוּ. דִּבַּרְנוּ דֹפִי: הֶעֱוִינוּ. וְהִרְשַׁעְנוּ. זַדְנוּ. חָמַסְנוּ. טָפַלְנוּ שֶׁקֶר: יָעַצְנוּ רָע. כִּזַּבְנוּ. לַצְנוּ. מָרַדְנוּ. נִאַצְנוּ. סָרַרְנוּ. עָוִינוּ. פָּשַׁעְנוּ. צָרַרְנוּ. קִשִּׁינוּ עֹרֶף: רָשַׁעְנוּ. שִׁחַתְנוּ. תִּעַבְנוּ. תָּעִינוּ. תִּעְתָּעְנוּ: סַרְנוּ מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ הַטּוֹבִים וְלֹא שָׁוָה לָנוּ: וְאַתָּה צַדִּיק עַל כָּל הַבָּא עָלֵינוּ כִּי אֱמֶת עָשִׂיתָ וַאֲנַחְנוּ הִרְשָׁעְנוּ:

אֵל אֶרֶךְ אַפַּיִם אַתָּה וּבַעַל הָרַחֲמִים נִקְרֵאתָ וְדֶרֶךְ תְּשׁוּבָה הוֹרֵיתָ. גְּדֻלַּת רַחֲמֶיךָ וַחֲסָדֶיךָ תִּזְכּוֹר הַיּוֹם וּבְכָל יוֹם לְזֶרַע יְדִידֶיךָ. תֵּפֶן אֵלֵינוּ בְּרַחֲמִים כִּי אַתָּה הוּא בַּעַל הָרַחֲמִים. בְּתַחֲנוּן וּבִתְפִלָּה פָּנֶיךָ נְקַדֵּם כְּהוֹדַעְתָּ לֶעָנָו מִקֶּדֶם: מֵחֲרוֹן אַפְּךָ שׁוּב כְּמוֹ בְּתוֹרָתְךָ כָּתוּב. וּבְצֵל כְּנָפֶיךָ נֶחֱסֶה וְנִתְלוֹנָן כְּיוֹם וַיֵּרֶד יְיָ בֶּעָנָן. תַּעֲבוֹר עַל פֶּשַׁע וְתִמְחֶה אָשָׁם כְּיוֹם וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם. תַּאֲזִין שַׁוְעָתֵנוּ וְתַקְשִׁיב מֶנּוּ מַאֲמַר. כְּיוֹם וַיִּקְרָא בְשֵׁם יְיָ. וְשָׁם נֶאֱמַר:

אל. לשון תקיף: ארך אפים. לרשעים. לפי שנקרא ה'. ותרחם על כל מעשיך: הורית למרע"ה. איך יתפללו ישראל כשיחטאו: ידידך. אברהם אבינו ע"ה: בתחנון כתפלל ע"ה מתחת הנס בזכות אבות: לענו למשה. לומר לפניך י"ג מדות: כתוב. סלחתי כדבריך: ונתלונן. תחת כנפי השכינה בצל שדי. להגן עלינו מצרות: בענן והראה לישראל. שלא"פ שחטאו מסרה גם פינתו: תעבור. לרשעים: פשע. זה מזיד: ותמחה. לישראל: אשם. זה שוגג: שועתינו. בתפלה: מאמר. שיח והתאוננו. בלשון רכה. בשם י"ג מדות: ויקרא. בשם הגדול. י"ג מדות שאין חוזרות ריקם:

לומרה בכוונה ובמתון. ויפסיק בין כל מדה וכ"ש בין ב' השמות. ובייחוד ויגמור הפסוק כולו. אך לאומרם בלא"ת ב"ש מלאך ח"כ ס'. או לא לאומרם בניגון ומנעם הקורא בתורה ולא בלשון הממונים (וכו"כ מוסר) במקום הב' שמות מלאך מלאך והאלר כדכתיב (של"ה):

וַיַּעֲבֹר יְיָ עַל פָּנָיו וַיִּקְרָא:

יְיָ יְיָ אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד וֶאֱמֶת: נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה: וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ:

ה' ה' קודם שחטא ולאחריו שחטא תמיד באופן א' בלי שינוי: אל. שליט ומנהיג עולמו כרצונו: רחום. על ברואיו מאהבה לשמרם מהפסד: וחנון. חונן לנמצאים הטוב ומועיל: ארך אפים. לעוברי רצונו: ורב חסד. לאוהביו: ואמת. לקיים הבטחתו לטובה אפי' היתה על תנאי ולא נתקיים: נוצר. לקיים הבטחת אבות לאלפי דור שאחריהם: נושא. לשב בכל לב ועוזב דרך רשע: עון. מזיד: ופשע. במרד ומעל: וחטאה. מחשבה ושגגת מעשה: ונקה. שלא יענוש בפעם א' הכל. אך לא ינקה לגמרי. ופוקד עון אבות על בנים. והוא השלש סי"ג מדות. כי ה' ה' הם ב'. הא' בבחי' מלאותו. והב' בבחינת גלותו. ונושא עון ופשע וחטאה הם ג'. כי החטא קל לימחל מעון ועון מפשע]:

[מנהג בר"א שירד לפני התיבה ואמר כ"ד רננות ולא נענה. ירד אחריו ר"ע ואמר תפלה זו (ויסד בה רמ"ז תיבות) ומיד נענה. לכן קבעו לאומרה (אפי' בחיק אבל) במתון ובכוונה (ונתקנה נגד אמלעיות דס"ע דחול. לפיכך א"א אומה בשבת. ובפרע"ח משמע שיש לאמרה) ולא"א בר"ה וי"כ שום א"מ (שמוסגר) שנזכר בו חטא או עון (פרע"ח) ולא"א בכ' השבוע רק בעשי"ת. וי"א לגמר בכל השנה אבינו:

פותחין הארון

אבינו מלכנו פתח שערי שמים לתפלתנו]

(אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חָטָאנוּ לְפָנֶיךָ):
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֶלָּא אָתָּה:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה עִמָּנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ בָּרֵךְ (בעשי"ת חַדֵּשׁ) עָלֵינוּ שָׁנָה טוֹבָה:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ בַּטֵּל מֵעָלֵינוּ כָּל גְּזֵרוֹת קָשׁוֹת:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ בַּטֵּל מַחְשְׁבוֹת שׂוֹנְאֵינוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הָפֵר עֲצַת אוֹיְבֵינוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כַּלֵּה כָּל צַר וּמַשְׂטִין מֵעָלֵינוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ סְתוֹם פִּיּוֹת מַשְׂטִינֵנוּ וּמְקַטְרִיגֵנוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כַּלֵּה דֶּבֶר וְחֶרֶב וְרָעָב וּשְׁבִי וּמַשְׁחִית וְעָוֹן מִבְּנֵי בְרִיתֶךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מְנַע מַגֵּפָה מִנַּחֲלָתֶךָ:
(אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ סְלַח וּמְחוֹל לְכָל עֲוֹנוֹתֵינוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מְחֵה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעֵינוּ וְחַטֹּאתֵינוּ [נ"א חטאתינו ופשעינו] מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מְחוֹק בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים כָּל שִׁטְרֵי חוֹבוֹתֵינוּ):
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הַחֲזִירֵנוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ שְׁלַח רְפוּאָה שְׁלֵמָה לְחוֹלֵי עַמֶּךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ קְרַע רֹעַ גְּזַר דִּינֵנוּ [רוע גזר יאמר בנשימה אחת]:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ זָכְרֵנוּ בְּזִכָּרוֹן טוֹב לְפָנֶיךָ:

אבינו מלכנו. יש בנוסח זה רל"ו תיבות מנין טר ישראל. רל"ה בתפלתם: [אבינו מלכנו. אם כבנים אתנו אזה אבינו. ואם כעבדים אתה מלכנו]: אבינו מלכנו חטאנו לפניך. ני' עקיבה בן יוסף יסדהו (כדאיתא בגמרא סוף פ"ג דתענית): [לפניך. ממש. שאנו חלקו ובהיכלו לפנים]: אבינו מלכנו. אבותינו חטאו בע"ז ואנו בשוגג. אבל אנו אין לנו מלך אלא אתה. לפיכך עשה עמנו למען שמך שנקרא עלינו. מלך ישראל וגואלו ורצוי לך לחדש עלינו שנה טובה. להוציאנו מן הגלות: [קשות. הבאים מהתעוררות הקליפות. שיש גזרות לטובה]: פיות. על"א: ומקטריגנו לשון הכמים ולשון רבים:[מגפה. כי בשאל מי יודה לך: פשעינו וחטאתינו. על שם אגכי מוחה פשעיך וחטאתיך. ע"ד א ותל"ל א: מחוק. ל' ח"ל: שטרי. לשון ח"ל שטר חוב. ידוע: [שלמה. רפואת נפש וגוף]: קרע רוע. צריך לכוין בשם דמרגלא: [גאולה ישועה. לנפש מהקליפות השולטין בה]: פרנסה. לשון חכמים [שמזון מיד ה' (ולא ממתנת] זכיות. לשון חכמים

[ופי' ודם] מחלתן אבינו שלתן גבוה. כי אני לוקים שגלו משלחן אביהם]:

לעשי"ת לנעילה

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כָּתְבֵנוּ (חָתְמֵנוּ) בְּסֵפֶר חַיִּים טוֹבִים :

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כָּתְבֵנוּ (חָתְמֵנוּ) בְּסֵפֶר גְּאֻלָּה וִישׁוּעָה :

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כָּתְבֵנוּ (חָתְמֵנוּ) בְּסֵפֶר פַּרְנָסָה וְכַלְכָּלָה :

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כָּתְבֵנוּ (חָתְמֵנוּ) בְּסֵפֶר זְכֻיּוֹת :

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כָּתְבֵנוּ (חָתְמֵנוּ) בְּסֵפֶר סְלִיחָה וּמְחִילָה :

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הַצְמַח לָנוּ יְשׁוּעָה בְּקָרוֹב :

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הָרֵם קֶרֶן יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ :

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הָרֵם קֶרֶן מְשִׁיחֶךָ :

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מַלֵּא יָדֵינוּ מִבִּרְכוֹתֶיךָ :

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מַלֵּא אֲסָמֵינוּ שָׂבָע :

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ שְׁמַע קוֹלֵנוּ חוּס וְרַחֵם עָלֵינוּ :

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ קַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת תְּפִלָּתֵנוּ :

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ פְּתַח שַׁעֲרֵי שָׁמַיִם לִתְפִלָּתֵנוּ :

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ נָא אַל תְּשִׁיבֵנוּ רֵיקָם מִלְּפָנֶיךָ :

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ זָכוֹר כִּי עָפָר אֲנָחְנוּ :

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ תְּהֵא הַשָּׁעָה הַזֹּאת שְׁעַת רַחֲמִים וְעֵת רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ :

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חֲמוֹל עָלֵינוּ וְעַל עוֹלָלֵינוּ וְטַפֵּנוּ :

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן הֲרוּגִים עַל שֵׁם קָדְשֶׁךָ :

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן טְבוּחִים עַל יִחוּדֶךָ :

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן בָּאֵי בָאֵשׁ וּבַמַּיִם עַל קִדּוּשׁ שְׁמֶךָ :

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ נְקוֹם נִקְמַת דַּם עֲבָדֶיךָ הַשָּׁפוּךְ :

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַנְךָ אִם לֹא לְמַעֲנֵנוּ :

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַנְךָ וְהוֹשִׁיעֵנוּ :

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים :

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן שִׁמְךָ הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא שֶׁנִּקְרָא עָלֵינוּ :

[בר"ה בלחש]

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חָנֵּנוּ וַעֲנֵנוּ כִּי אֵין בָּנוּ מַעֲשִׂים עֲשֵׂה עִמָּנוּ צְדָקָה וָחֶסֶד וְהוֹשִׁיעֵנוּ :

אף אם נגזר מן ד[ין] ויסר : מחילה . לשון חכמים . כענין מחייה : [הצמח . הרם : מלא . ואז תמלא הארץ דעה : שמע . נתפלל שתקבל תפלתנו ותעשה עטרה בראש ה'. ואם חטאנו יזכור שהוא לא מלבנו רק מצד החומר שמעפר . וזהו זכור כי עפר] : זכור . בחולם . עלו"א : [ריקם למקום ריק . שלא תהא תפלתנו פסולה ונדחית למקום הקליפות . שהוא בור ריק בלי מים רק נחשים ועקרבים] : השעה . מנחי עין . עלו"א : [חמול . נעורר זכות יונקי שדים שלא חטאו ותינוקות של בית רבן ואותם שקדשו השם ברבים . וכל הבקשות הם שנזכה לעבודה שלימה שהיא צורך גבוה] : טפנו . חסר . כי אינו אלא לשון יחיד : באי . דגוש . עלו"א :

(א) כמו ותמיהני שהם ימי ישיבת ב"ד של מעלה (גבורה והוד) [עי' שבת כט] ושלמטה. הוסיפו חכמי הדורות לומר והוא רחום. וחכרו מתחברים שבשבה זקנים יסדוהו ע"פ נס שאירע להם. וכל אחד תקן חלק אחד. ובכל אחד יש י"ח אזכרות (ולא דקדקתי אחר החשבון אין הוא מכוון) כנגד י"ח ברכות. ולפיכך אומרין אותו מעומד ובלחש [ובקירוב רגלים] וסומכין אותו לתפלת י"ח. דתפלה אריכתא דמי [סי' קלד] : ב) [מעשה בספינת יהודים שבאה מגלות ירושלים למקום שגמון א'. א"ל רצוני לנסות אתכם בכבשן אש כמו לחנניה מישאל ועזריה. א"ל תן לנו זמן ל' יום ונתן להם. והתענו. ובכל יום מה שחלם לא' מהם סיפר לכולם. והיה שם זקן א' דחיל חטאין ולא הכיר מולי כאי. בסוף ל' יום א"ע. בחלומי אקרו לי פסוק א' דכתיב ביה ב' כי וג' לא ולא אדע הפסוק. א"ל זקן א' חכם מאוד. ודאי פסוק זה הוא. כי תעבור במים אתך אני ובנהרות לא ישטפוך. כי תלך במו אש לא תכוה ולהבה לא תבער בך. לכן אתה ודאי תכנוס באש ותנצל. ויעשו בדבר שהגמון אש גדול מאוד. ונכנס הזקן בעל החלום באש. ונתחלק האש לג' חלקים. וראו שנכנסו באש ג' צדיקים לקבל פני הזקן ואמרו והוא רחום. הא' אמר עד אנא מלך רחום וחנון. והב' עד אין כמוך. וכג' עד הסוף] :

והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו: אתה יי לא תכלא רחמיך ממנו חסדך ואמתך תמיד יצרונו: הושיענו יי אלהינו וקבצנו מן הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך: אם עונות תשמר יה אדני מי יעמד: כי עמך הסליחה למען תורא: לא כחטאינו תעשה לנו ולא כעונותינו תגמול עלינו: אם עונינו ענו בנו יי עשה למען שמך: זכר רחמיך יי וחסדיך כי מעולם המה: יעננו יי ביום צרה ישגבנו שם אלהי יעקב: יי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו: אבינו מלכנו חננו ועננו כי אין בנו מעשים צדקה עשה עמנו למען שמך: אדוננו אלהינו שמע קול תחנונינו וזכר לנו את ברית אבותינו והושיענו למען שמך: ועתה אדני אלהינו אשר הוצאת את עמך מארץ מצרים ביד חזקה ותעש לך שם כיום הזה חטאנו רשענו: אדני ככל צדקותיך ישב נא אפך וחמתך מעירך ירושלים הר קדשך. כי בחטאינו ובעונות

והוא רחום. לפיים מדת הדין. וכבר נתבאר לעיל בפסוקי דזמרה: אתה ה'. נתבאר שם: כי עמך. שמש"ע בברכת סלח. וזה עמך. עם ד': למען תורא. למען ייראוך. אתה סולח עונות. כי ישובו אליך החטאים ולא ימקו בעונם. ומשא"כ אם הסליחה נעדרת מכל וכל. ישארו הפושעים במרדם ויגועו בבלי דעת: אם שונו. ירמיה י"ד: ענו. לשון עדות. כמו לא תענה ברעך: למען שמך. הנקרא עלינו. לבל יתחלל. כמו שאמר הכתוב ואעש למען שמי לבלתי החל לעיני הגוים: ישגבנו. לשון חוזק ומבצר: שמע קול. השגיח על קולנו והטה אל תחנונינו לשמעם. לא כמ"ש אינני שומע אל רנתם וזעקו אלי ולא אשמע. אלא כמ"ש וישמע ה' את קולנו. והאומרים בקול. לא קראו מה שאמר הכתוב ולא היה כיום ההוא לפניו ולאחריו לשמוע ה' בקול איש: כיום הזה. פתוח בא"ף. להורות על ה"א הידיעה. ובכל מקום שנאמר היום הזה [יומא כד] אין לו הפסק. ר"ל היום הזה מעמד ... האומר וזוכר דבר זה. כי השם והשמע הגדול של יציאת מצרים השאר בפי הבריות כל ימי עולם: בחטאינו ובעונות אבותינו. פסוק זה מסורת יפה ע"ד אשמי בכתבי אר"י. הכוונה. ... שגגה שלנו ובעונות

אֲבוֹתֵינוּ יְרוּשָׁלַיִם וְעַמְּךָ לְחֶרְפָּה לְכָל סְבִיבוֹתֵינוּ: וְעַתָּה שְׁמַע אֱלֹהֵינוּ אֶל תְּפִלַּת עַבְדְּךָ וְאֶל תַּחֲנוּנָיו וְהָאֵר פָּנֶיךָ עַל מִקְדָּשְׁךָ הַשָּׁמֵם לְמַעַן אֲדֹנָי:

עונות של אבותינו: ירושלים ועמך לחרפה עדיין. כי האדם בחטאו מת ככתוב. ואמרו שם ז"ל [שבת נה] אין מיתה בלא חטא. אבל הדורות אינם מתכפרי' במית' אלא שאח"יס לבנים שיקבלו עליהם יסורים. וזה ענין אבותינו חטאו ואינם ואנחנו עונותיהם סבלנו וזה מיושב הכתוב לא יומתו כו' איש בחטאו יומתו. למאי אתא לכדאמרן. וכך הוא הענין שירושלם חרבה בימי אבותינו מכח עונות המורים. ועתה שכבר היא חרבה להוציא מחזקת החורבן לחזור ולבנותה. צריך זכות גדול. ושלא יהיו בנו אפי' המאים הקלים: לכל סביבותינו. האומות השוכנות סביב ארצנו כענין הגוים השאמים אותם מסביבותם: למען אדני. למען אברהם שקראך כן והודיע אדנותך בעולם. ע"כ זכה ושמה לו לבת. המדה הגודעת בכל:

הַטֵּה אֱלֹהַי אָזְנְךָ וּשְׁמָע פְּקַח עֵינֶיךָ וּרְאֵה שֹׁמְמֹתֵינוּ וְהָעִיר אֲשֶׁר נִקְרָא שִׁמְךָ עָלֶיהָ כִּי לֹא עַל צִדְקוֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים: אֲדֹנָי שְׁמָעָה אֲדֹנָי סְלָחָה אֲדֹנָי הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אַל תְּאַחַר לְמַעַנְךָ אֱלֹהַי כִּי שִׁמְךָ נִקְרָא עַל עִירְךָ וְעַל עַמֶּךָ: אָבִינוּ אָב הָרַחֲמָן הַרְאֵנוּ אוֹת לְטוֹבָה וְקַבֵּץ נְפוּצוֹתֵינוּ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ. יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כָּל הַגּוֹיִם כִּי אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ: וְעַתָּה יְיָ אָבִינוּ אָתָּה אֲנַחְנוּ הַחֹמֶר וְאַתָּה יוֹצְרֵנוּ וּמַעֲשֵׂה יָדְךָ כֻּלָּנוּ: הוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ צוּרֵנוּ מַלְכֵּנוּ וְגוֹאֲלֵנוּ: חוּסָה יְיָ עַל עַמֶּךָ וְאַל תִּתֵּן נַחֲלָתְךָ לְחֶרְפָּה לִמְשָׁל בָּם גּוֹיִם. לָמָּה יֹאמְרוּ בָעַמִּים אַיֵּה אֱלֹהֵיהֶם: יָדַעְנוּ כִּי חָטָאנוּ וְאֵין מִי יַעֲמֹד בַּעֲדֵנוּ שִׁמְךָ הַגָּדוֹל יַעֲמָד לָנוּ בְּעֵת צָרָה: יָדַעְנוּ כִּי אֵין בָּנוּ מַעֲשִׂים צְדָקָה עֲשֵׂה עִמָּנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ: כְּרַחֵם אָב עַל בָּנִים כֵּן תְּרַחֵם יְיָ עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ: חֲמוֹל עַל עַמֶּךָ רַחֵם עַל נַחֲלָתֶךָ חוּסָה נָא כְּרוֹב רַחֲמֶיךָ חָנֵּנוּ וַעֲנֵנוּ כִּי לְךָ יְיָ הַצְּדָקָה עֹשֵׂה נִפְלָאוֹת בְּכָל עֵת: הַבֶּט נָא רַחֶם נָא עַל עַמְּךָ מְהֵרָה לְמַעַן שְׁמֶךָ. בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים יְיָ אֱלֹהֵינוּ חוּס וְרַחֵם וְהוֹשִׁיעָה צֹאן מַרְעִיתֶךָ וְאַל יִמְשָׁל בָּנוּ קֶצֶף כִּי לְךָ עֵינֵינוּ תְלוּיוֹת הוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ: רַחֵם עָלֵינוּ לְמַעַן בְּרִיתֶךָ הַבִּיטָה וַעֲנֵנוּ בְּעֵת צָרָה כִּי לְךָ יְיָ הַיְשׁוּעָה בְּךָ תוֹחַלְתֵּנוּ אֱלוֹהַּ

הטה אלהי אזנך. סודו מבואר באדרא (דף קל"ח ב') אמן מלא גי' ס"ג עם התיבה. זהו שמעה נאמי ותבן לה. אך גי' אל הוי"ה עם הכולל: עיניך תרין עיינין עילאין. גי' ב"פ ק"ל י' הויות ה' חסדים וה' גבורות: שמעה סלחה הקשיבה. ר"ת שס"ה. במספר לא תעשה ומנין ימות החמה וכך גידים שבאדם. שלא תעונשנו אם עברנו על לא תעשה (והסיל ה' מספת באלו הג' תיבות. שרומזת במלכות כ"א תתאה. שאליה מגיע הפגם כנודע) וזהו ועשה אל תאחר. אם לא קיימנו העשה לא תאחר גאולתנו בשביל כך: אב הרחמן מפורש לעיל: אות. אות ברית קדש. הוא האקרא טוב ככ"ל כמה פעמים. זהו לטובה, תואר (כמו הארץ הטובה) שימשך לבית קבול ההטבה. כמה דאת אמר אותו ואת מאו: על בנים. שכך ישראל קרויין בנים ככתוב בנים אתם לה': עושה נפלאות. עי' לעיל באמרי: בכל עת. עי' לעיל בסיום ברכת שים שלום. ודעת לנבון נקל: אלא

סְלִיחוֹת ע"ל בתכות ובסלה לט אָנָּא סְלַח נָא אֵל טוֹב וְסַלָּח כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה:

אָנָּא מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם זְכוֹר וְהַבֵּט לִבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים וְתֵרָאֶה לְפָנֶיךָ עֲקֵדַת יָחִיד לְמַעַן יִשְׂרָאֵל: אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חָנֵּנוּ וַעֲנֵנוּ כִּי שִׁמְךָ הַגָּדוֹל נִקְרָא עָלֵינוּ. עֹשֵׂה נִפְלָאוֹת בְּכָל עֵת עֲשֵׂה עִמָּנוּ כְּחַסְדֶּךָ. חַנּוּן וְרַחוּם הַבִּיטָה וַעֲנֵנוּ בְּעֵת צָרָה כִּי לְךָ יְיָ הַיְשׁוּעָה: אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מַחְסֵנוּ אַל תַּעַשׂ עִמָּנוּ כְּרֹעַ מַעֲלָלֵינוּ. זְכוֹר רַחֲמֶיךָ יְיָ וַחֲסָדֶיךָ וּכְרוֹב טוּבְךָ הוֹשִׁיעֵנוּ וַחֲמָל נָא עָלֵינוּ כִּי אֵין לָנוּ אֱלוֹהַּ אַחֵר מִבַּלְעָדֶיךָ: צוּרֵנוּ אַל תַּעַזְבֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַל תִּרְחַק מִמֶּנּוּ כִּי נַפְשֵׁנוּ קְצָרָה מֵחֶרֶב וּמִשְּׁבִי וּמִדֶּבֶר וּמִמַּגֵּפָה וּמִכָּל צָרָה וְיָגוֹן הַצִּילֵנוּ כִּי לְךָ קִוִּינוּ וְאַל תַּכְלִימֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהָאֵר פָּנֶיךָ בָּנוּ וּזְכָר לָנוּ אֶת בְּרִית אֲבוֹתֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ: רְאֵה בְצָרוֹתֵינוּ וּשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל פֶּה:

אֵל רַחוּם וְחַנּוּן רַחֵם עָלֵינוּ וְעַל כָּל מַעֲשֶׂיךָ כִּי אֵין כָּמוֹךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אָנָּא שָׂא נָא פְשָׁעֵינוּ: אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ צוּרֵנוּ וְגֹאֲלֵנוּ אֵל חַי וְקַיָּם הַחֲסִין בַּכֹּחַ חָסִיד וְטוֹב עַל כָּל מַעֲשֶׂיךָ. כִּי אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֵל אֶרֶךְ אַפַּיִם וּמָלֵא רַחֲמִים עֲשֵׂה עִמָּנוּ כְּרֹב רַחֲמֶיךָ וְהוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ: שְׁמַע מַלְכֵּנוּ תְּפִלָּתֵנוּ וּמִיַּד אוֹיְבֵינוּ הַצִּילֵנוּ. שְׁמַע מַלְכֵּנוּ תְּפִלָּתֵנוּ וּמִכָּל צָרָה וְיָגוֹן הַצִּילֵנוּ: אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ אָתָּה וְשִׁמְךָ עָלֵינוּ נִקְרָא אַל תַּנִּיחֵנוּ אַל תַּעַזְבֵנוּ אָבִינוּ וְאַל תִּטְּשֵׁנוּ בּוֹרְאֵנוּ וְאַל תִּשְׁכָּחֵנוּ יוֹצְרֵנוּ כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה:

אֵין כָּמוֹךָ חַנּוּן וְרַחוּם יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֵין כָּמוֹךָ אֵל אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד וֶאֱמֶת הוֹשִׁיעֵנוּ בְּרַחֲמֶיךָ

אנא לשון בקשה בתוספת אלף. ני' נ"ב. לא וא המדה: (לברית. בחיר"ק בלמ"ד. פלו"א): בין הבתרים זכות אברהם אבינו ע"ה: עקידת יחיד. זכות יצחק. שכתוב בו את יחידך: למען ישראל. הרי זכות יעקב אמור. וזכר אותם בהעלם. לפי שבמעמד בין הבתרים עדיין היה נקרא אברם. ולא יכול לקרותו אברהם. גם אברם לא היה ראוי לומר. לעבור בלאו ועשה. ויצחק גם הוא מדת הדין. קו חי. לכן הזכירו בהסתר פנים של שמו. אלא בבחינת שנעקד והתאחד בימין. וגם יעקב יש בו נ"כ קטרוג כי כל אח עקוב יעקב. כנגד עקב את אחיו ע"כ אמר לקרותו ישראל. בשם שקראו המקטרג עצמו. והודה לו ועשאו בעל שררה. ויזכר בו למען. כי הוא אמר פעם את אברהם ואת ענין הגנון מאד: פניך. פני זעמך ואסך אמר הרס בנו. הלירה והאירה אותם. ע"ל בברכת כהנים: הרחמן מי כמוך חסין יה. לשון חזק ואמיץ כח. כמו חסן ישועות. וכן:

הָרַבִּים מֵרַעַשׁ וּמֵרֹגֶז הַצִּילֵנוּ: זְכוֹר לַעֲבָדֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב. אַל תֵּפֶן אֶל קָשְׁיֵנוּ וְאֶל רִשְׁעֵנוּ וְאֶל חַטָּאתֵנוּ: שׁוּב מֵחֲרוֹן אַפֶּךָ וְהִנָּחֵם עַל הָרָעָה לְעַמֶּךָ: וְהָסֵר מִמֶּנּוּ מַכַּת הַמָּוֶת כִּי רַחוּם אָתָּה כִּי כֵן דַּרְכֶּךָ עוֹשֶׂה חֶסֶד חִנָּם בְּכָל דּוֹר וָדוֹר: חוּסָה יְיָ עַל עַמֶּךָ וְהַצִּילֵנוּ מִזַּעְמֶךָ וְהָסֵר מִמֶּנּוּ מַכַּת הַמַּגֵּפָה וּגְזֵרָה קָשָׁה כִּי אַתָּה שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: לְךָ יהוה הַצְּדָקָה וְלָנוּ בֹּשֶׁת הַפָּנִים: מַה נִּתְאוֹנֵן מַה נֹּאמַר מַה נְּדַבֵּר וּמַה נִּצְטַדָּק. נַחְפְּשָׂה דְרָכֵינוּ וְנַחְקֹרָה וְנָשׁוּבָה אֵלֶיךָ כִּי יְמִינְךָ פְשׁוּטָה לְקַבֵּל שָׁבִים: אָנָּא יְיָ הוֹשִׁיעָה נָּא אָנָּא יְיָ הַצְלִיחָה נָא: אָנָּא יְיָ עֲנֵנוּ בְּיוֹם קָרְאֵנוּ: לְךָ יְיָ חִכִּינוּ לְךָ יְיָ קִוִּינוּ לְךָ יְיָ נְיַחֵל אַל תֶּחֱשֶׁה וּתְעַנֵּנוּ כִּי נָאֲמוּ גוֹיִם אָבְדָה תִקְוָתָם. כָּל בֶּרֶךְ וְכָל קוֹמָה לְךָ לְבַד תִּשְׁתַּחֲוֶה:

אברהם יצחק ויעקב. ג' ס' רחל. היא מלשת דאליות כטדע. שנה כללות כל מילוי הויות. וחי"ו יסוד שלה. בסוד ס' פרשה של ס' פרשה דארץ ישראל. והוא ע"ד הכתוב ואהר גו' למען אדני. והסתכל יפה ותמצא שכל פרשיות התהנה זו מסיימין בה. כי כל תחנה כל בקשה נתכלים זה להמשיך לה הארה: קשינו רשענו חטאתנו. ד"ס ג' כעין הקר"ח הגורא: ורמזו בג' תיבות הללו בחינת סיגי דין דאברהם יצחק ויעקב שזכרנו עכשיו. כא כילד. הקו"ף היא אות ב' דיעקב. שיש בה אחיזה לחיצונים כקוף בפני אדם. כי על כן לא נזכרה אות זו בשמות שבטי ישראל ולא במזמור דנפ"א שלא ליתן מקום לספרא אחרא לאחוז בו. הרי"ש היא אות ג' דאברהם. ושא בחינת דין גמור. רבוע אלהים. החי"ת היא אות ג' דיצחק. גם היא מבחינת דין. כמו כן לא נזכרה בשמות השבטים. ובה תלוי החטא ידוע ליודעי חן [illegible] עד שם פוגם. והבן כי רדף אחר לשון קושי לזווגו ללשונות אלו. שאינו נמצא בשום מקום זולתו כך. [illegible] ידע עוד. ענין קשה. אין בו רע. אדרבה קרוב למעלה גדולה ויתרה. כי לא בחר הקב"ה בישראל אלא מפני שהן עזין. ואומר מדעתי כי קשה אתה. הוא כנגד יעקב שאין בו פסולת. ורשעות. בחינת דין סימן. שיצא ממנו ישמעאל. ולא נמתקו דיניו. זרחה כי כן בא באמצע לבסמו. אמנם חטא הקל. כנגד יצחק. שנמתקו דיניו בעקדה. לכן הוא הרחמן עלינו לעתיד לבוא. ועל פי זה בדין הוא שאל תפן כו' והבן. ודע כי כל זה הוא מסוד ה' ליראיו: מכת המות. הוא המגפה אלא שחזר ופירשה בלשון אחר. וכפל הענין במלות שונות. גם כולל הרג בידי אדם: לך ה' הצדקה. שבח לה': ולנו בשת. הבושת אכלה יגיע אבותינו: הושיעה נא. אל התשובה. שצריכה תשועה ועזר. וכן הצליחה בעסק התשובה. באמת בלי רפול: אל תחשה. מיוסד על הפסוק ישעיה סימן ס"ד: כל ברך. מיוסד על דרך הכתוב יצא מפי דבר כי לי תכרע כל ברך:

הַפּוֹתֵחַ יָד בִּתְשׁוּבָה לְקַבֵּל פּוֹשְׁעִים וְחַטָּאִים נִבְהֲלָה נַפְשֵׁנוּ מֵרוֹב עִצְּבוֹנֵנוּ אַל תִּשְׁכָּחֵנוּ נֶצַח קוּמָה וְהוֹשִׁיעֵנוּ כִּי חָסִינוּ בָךְ אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ אִם אֵין בָּנוּ צְדָקָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים זְכָר לָנוּ אֶת בְּרִית אֲבוֹתֵינוּ וְעֵדוֹתֵינוּ בְּכָל יוֹם יְיָ אֶחָד. הַבִּיטָה בְעָנְיֵנוּ כִּי רַבּוּ מַכְאוֹבֵינוּ וְצָרוֹת לְבָבֵנוּ: חוּסָה יְיָ עָלֵינוּ בְּאֶרֶץ שִׁבְיֵנוּ וְאַל תִּשְׁפּוֹךְ חֲרוֹנְךָ עָלֵינוּ כִּי אֲנַחְנוּ עַמְּךָ בְּנֵי בְרִיתֶךָ: אֵל הַבִּיטָה דַּי

הפותח יד. ענין מקום. כמו ויד תהיה לך מחוץ. ור"ל פותח מקום סגור ושער הנעול בפני החוטאים הנעלמים שאין מדת הדין נותנת לקבלם בתשובה הוא יתברך חותר חתירה תחת כסא הכבוד ועושה פתח שתכנס [illegible] תשובתם. כמאמרם ז"ל [סנהדרין קג ע"ם תו' שבת נב כד"ס מעבירים] על פסוק ויעתר לו: ובמקומו

כְּבוֹדֵנוּ בַּגּוֹיִם וְשִׁקְצוּנוּ כְּטֻמְאַת הַנִּדָּה . עַד מָתַי עֻזְּךָ לַשְּׁבִי וְתִפְאַרְתְּךָ בְּיַד צָר . עוֹרְרָה גְבוּרָתְךָ וְקִנְאָתְךָ עַל אוֹיְבֶיךָ . הֵם יֵבוֹשׁוּ וְיֵחַתּוּ מִגְּבוּרָתָם . וְאַל יִמְעֲטוּ לְפָנֶיךָ תְּלָאוֹתֵינוּ . מַהֵר יְקַדְּמוּנוּ רַחֲמֶיךָ בְּיוֹם צָרָתֵנוּ . וְאִם לֹא לְמַעֲנֵנוּ לְמַעַנְךָ פְּעַל . וְאַל תַּשְׁחִית זֵכֶר שְׁאֵרִיתֵנוּ . וְחוֹן אוֹם הַמְיַחֲדִים שִׁמְךָ פַּעֲמַיִם בְּכָל יוֹם תָּמִיד בְּאַהֲבָה וְאוֹמְרִים . שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד :

(וסקלונו . מלו"א) נ"א סקי' במלאפו"ס וכל' בליר"י כרז"ה] : עוזך . זה הארון כמש"ל : יבושו . על שם הכתוב ויבשו מכל גבורתם . מיכה ז' : לשבי . מלו"א [של בלמ"ד היתום וקיין . ופירושו . נקמה ומיוחס לשבי וכ"ה במדוייקים . ולא בשבי כרז"ה]: ואל ימעטו . מלו"א [של אמ' בשו"א נח וכמ' בשו"א נע שהנפרד מטע בשו"א ופת"ח ולפי שנחרטו ההמועות לאתה גם ע' פעל לשו"א כמשפט]: אום המיחדים. אינו הולך דרך הדקדוק . כי הי"ל לומר אום המיחד. או אומה המיחדת . ובנוסח הספרדים אינו: באהבה . שכן מברכין לפני ק"ש וחותמין באהבה בשחר ובערב :

(א) נפילת אפים מבואר בכתבי אר"י כמה היא מצוה גדולה עד אין קץ : (ב) תכונת הנפילה . לדברי הרוקח (וקצת מקובלים עמו) היא בימין של אדם . ויראה טעמו . מפני שהוא מכוון כנגד שמאל השכינה . להכניע עצמו לפני מדת השמאל . והיה נראה בעיני נכון . אמנם הוא מתנגד לדברי כל כת המקובלים חדשים וגם ישנים (וביחוד רבינו האי גאון . כמ"ש הב"י ובעל המוסר . וכ"ה לפי קבלת האר"י) דברי הנביאים פה א' ליפול על צד שמאל . והטעם הוא כדרך עקדת יצחק . הוי לעקוד השמאל ולהכניעו לפני הימין בעל החסד (עי' בב"י סי' קל"א לשון שבולי הלקט בשם רב האי גאון . הוסיף תת טוב טעם ע"פ דרך הפשט) וידמה בעיניו כאילו הוא מת ונפטר מן העולם (ואין זה דומה לקבלת עול מלכות שמים בק"ש . כי שם עושה הסכמה בלבו למסור עצמו על קידוש השם להריגה ולכל מיני מיתות קשות שיבואו לידו . משא"כ כאן מראה עצמו כנופל ארצה מת ממש) וכוונה זו מועלת שימחלו לו כל עונותיו . אפי' אותן חטאים שאין להם כפרה אלא ע"י מיתה ממש. כגון חלול השם . כי הקב"ה מצרף מחשבתו למעשה אם מכוין בלב שלם : (ג) וז"ל זוהר במדבר [ד' קך] בעי ליה לבר נש לאחזאה גרמיה בתר דסיים צלותא דעמידה . כאילו אתפטר מן עלמא כו' ולמנפל לגביה ולמימר אליך ה' נפשי אשא . בקדמיתא יהיבנא לך נפשאי בפקדונא . בשתא דקשירנא יחודא ועבדינא עובדא ומילולא כדקא יאות ואודינא על חטאי . הא נפשי מסירנא לך ודאי כו' דנפשיה מסיר להאי אתר דמותא [ה]' ורזא דמלה . דהא תובין דלא מתכפרן עד דאתפטר מן עלמא ודאי . והיקונא דא בעי בכוונה דלבא . וכדין קב"ה מרחם עליה ומכפר לחוביה . זכאה הוא בר [נש] דידע למפתי למאריה ברעותא . ווי למאן דאתי למפתי ליה בלבא רחיקא . ע"כ : (ד) עוד מס' הזוהר [וז"ת תרומה] נפילת אנפין מהו . הא אוקמוה . דקעביד כל מאי דעביד משה . צלותא ותחנונין ובעותין ונפילת אנפין . ואתנפל לפני ה' . אבל בתר דמסיים צלותיה ואעל בכל אינון דרגין עילאין ואתקשר כולא בכולהו . אית ליה לנחתא לתתא . והואיל ונחית לתתא . אינטריך באלפא ביתא . מ"ט בגין דצלי צלותא ואודי על חובוי . מכאן והלאה אחזי גרמיה דמסר נפשיה למאריה ברחימו . דכתיב אליך ה' נפשי אשא . וניחא ליה לההוא סטרא דשריא ביה מותא . ועביד ליה נייחא כדא . ו[בע]"ד באלפא ביתא אית רזא לחכימי . לית ביה וא"ו ואית ביה פ"א באתריה כו' : (ה) מכל זה נראה כעליל שמזמור אליך ה' נפשי אשא הוא המיוחד לנ"א . ויש בו סודות עליונות : (ו) וז"ל כנפי יונה . סוד נ"א . כי עתה הוא אחר סיום התפלה שהוא עולם האצילות . אדם מפיל עצמו מאצילות עד למטה בעשייה ומוסר עצמו למיתה כו' וכשיאמר אליך ה' נפשי אשא . ימסור נפשו לשכינה . שנשמת הצדיק כשעולה . מעלה מיין נוקבין לזווג זעיר ונוקביה כו'. והאריך ברזי עולם העליון. ובמזמור הלז רמוז ד' פעמים שם ב"ן. נפשי אשא אלהי. ר"ת עולה ב"ן. מי [ה]אי האיש. ר"ת עולה ב"ן. נפשו בטוב. ר"ת ב"ן . בטוב תלין. ס"ת ב"ן . נגד ד' עולמות אבי"ע . בתפלה העמידה עלינו עד עולם האצילות כו' . ומפילין את עצמנו מאצילות עד העשיה כאדם שנפל מראש הגג עד הקרקע . ואז יכוין לברר מיין נוקבין מן העשיה ואח"כ [מן] היצירה ואח"כ מהבריאה . ואח"כ בנוקבא דאצילות ותכנס ביסוד שלה . ע"כ : (ז) עוד מקדוש אלהי ר"י . באלפא ביתא זו לא תמצא אותיות בו"ק. כמנין גיהנם. והוא מצ' נוקב . גם ג' אותיות כפולות . סי' פאר תחת אפר . מאחר שמכוין להיות כמת ואפר תחת רגלי הצדיקים . זוכה עתה להיות פאר . ומצוא מדינה של גיהנם ונכנס לג"ע . וחזר והזכיר אות ו' בסוף נרמז בא"ת ב"ש . לפי שהוא רומז אל עץ החיים . כי עד עתה היה באילנא דמותא . ולכן עתה חוזר ונתעלה באילנא דחיי ג"ע הנרמז בו"ו . לכך זכר אותו ב"ש : (ח) עוד העתקה מכנפי יונה המכוין בסוד נ"א כראוי זוכה למעלות רבות . ראשונה נעשה בריה חדשה כאילו כבר מת ונסתלק ונזדכך הגוף . ראשון . שנית . לו עוז ותעצומות ללחום את יצה"ר . שלישית . תוספת השכלה בתורה ובסודותיה . רביעית . תוספת דביקות בקונו . חמישית . זוכה למסלה שמורה לו שיפטר מן העולם . דכתיב אשרי אדם עוז לו בך מסלות בלבבם . ששית . גורם השפעה לשכינה . שבואלת מהקב"ה ואומרת תן לי כך וכך בשביל פלוני בני זה . שביעית . אין חטא בא על ידו . ואם יזדמן לו לפעמים באקראי בעלמא . יתיסר בעוה"ז עד שיתמרק . שמינית . אם זכה לעלות ולהסתלק מעוה"ז-באותה שעה . אומרים לו יבא שלום בלי עכוב . ושאר צדיקים שלא כיוונו בזה מתעכבים כל שבעה : (ט) נ"א צ"ל מיושב . ומהדין היה ליפול ע"פ לארץ . אלא שאין אדם ראוי לכך בדורות הללו . שאמרו חכמים [מגילה כב] אין אדם חשוב רשאי ליפול ע"פ אא"כ יודע שנענה כיהושע בן נון [סי' קלא] : (י) אין נ"א בלילה (אם לא בליל סליחות באשמורת הבוקר שהוא קרוב לאור היום) [שם] : (יא) נהגו שלא לפול . לא בבית האבל ולא בבית החתן . ולא בבה"כ ביום המילה . ונתפשט המנהג גם במנחה . ולא כשיש שם חתן ביום שנכנס לחופה . ולא בט"ו באב ובט"ו בשבט . ולא בר"ח . ולא בחנוכה ופורים [קטן (בשנת עיבור) ובפורים גדול . ב' ימים] ולא בל"ג לעומר . ולא במנחה שלפניהם . ולא בעי"כ וער"ה [חוץ מאשמורת בסליחות אפי' מאחרין עד שהיום גדול] ולא בכל חודש ניסן . ולא בט"ב [אפי' במנחה ואפי' מחה] ולא בין י"כ לסוכות [ובאסרו חג דסוכות] ולא מתחלת סיון עד אחר אסרו חג דשבועות [ויש שאין אומרים עד ז' ימים אחר שבועות] . ובכל אלו א"א אפי' במנחה שלפניהם . חוץ מעיו"כ וער"ה (שם) : (יב) לא יעסוק בדיבור בין שמו"ע לנ"א (ושיחה בעלמא מותר) ואם עבר ודיבר מ"מ יפול על פניו . ולדבר קדושה מותר להפסיק . ומותר להתפלל במקום א' ונ"א במקום אחר (שם): (יג) בשחר אם תפלין בזרועו יטה על זרוע (כהפסק טליתו או ד"א על פניו . ולא על ידו) ימין . ואם לאו . או במנחה יטה על שמאל (שם): (יד) נ"א צ"ל מיושב. ובשעה"ד או סיים תפלתו שצריך לעמוד כדי הילוך ד"א וקודם שיעור זה התחיל הש"ץ תחנון או א' מתפלל מגדו שאסור לישב וא"א לו לילך לצדדין וכה"ג . יפול מעומד (שם) : (טו) במקום שאין ס"ת (אפי' יש שאר ספרים . וי"א שדינם כס"ת) אומר המזמור בלי נ"א . ויכול לאמרו מעומד . ואם מתפלל בחצר הפתוח לבהכ"נ והדלת פתוח או בעזרת נשים (אפי' כחלון בזכוכית) אם

מתפלל ביחיד אפי' בביתו בעת שצבור מתפללין. או בעת שמפלין יכול ג"כ לפול אם אין סימוך מפסיק ביניהם (שם): (טז) אין נ"א בלילה (אבל אם תפלת מנחה נמשך עד בלילה אין נופלין. ובית"ש מותר ובאשמורת בסליחות נהגו לפול. שקרוב ליום. ולומר המזמור בלי נ"א ישנו אפי' בלילה. וי"א שא"צ בזה (שם): (יז) א"א תחנון (רחום וחנון. והוא רחום. וסליחות אומרים) בבית אבל (אפי' שלא במקום שמת. וי"א שא"צ בזה. ובמקום שמת ואין אבל. אומרים) כל ז' (וכן במשנה קרובה דסוגא אבילות) אפי' במנחת יום ז' (וי"א לומר במנהג) אפי' תינוק קטן שמת אביו קודם שנולד. ואח"כ כשבא לביתו אומר תחנון. ואם האבל בבהכ"נ. אומרים. והוא לא יאמר (שם): (יח) א"א תחנון (אבל ווידוי וסליחות אומרים) בשחרית יום המילה (אפי' שלא במנהג. אפי' בק שפחה או ממזר) במקום שמלין שם (וים שא"צ אפי' שמילה בבית אחר. וים שא"צ בכל העיר) או שבעל ברית או קרוביו או הסנדק או המוהל מתפללין שם. אפי' שאין מילה. וכשמתפלל מנחה על סעודת הברית קודם בהמ"ז לא יאמר. ואם אח"כ. יאמר (שם): (יט) א"א תחנון (אבל ווידוי וסליחות אומרים (ובביתו. נ"ע) והוא לא יאמר. וה"ה אא"א ולמנצח. ובביתו אומרים אא"א (והוא לא יאמר וא"א למנצח) בבהכ"נ שיש חתן (אפי' יצא אח"כ לביתו. כיון שהיה חתן תפלה) ביום חופתו. או כל ז' אחר החופה (באלמון שנשא בתולה או להיפך. ובאלמון ואלמנה ג' ימים. וי"א דביום החופה אפי' בשחר. בביתו או בבהכ"נ א"א. ואח"כ אפי' בביתו אומרים. והוא א"א ז' וג') אפי' יום ז' הוא יום שמיני של החופה) מכון שהיה החופה מעט קודם הערב. א"א עד יום ח' מעט קודם הערב) אם מתפלל קודם שהיה החופה. ויזכר החתן מלכנס לבהכ"נ כל השבעה. שלא לבטל מתחנון (שם):

וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל גָּד צַר לִי מְאֹד נִפְּלָה נָּא בְיַד יְיָ כִּי רַבִּים רַחֲמָיו וּבְיַד אָדָם אַל אֶפֹּלָה:

רַחוּם וְחַנּוּן חָטָאתִי לְפָנֶיךָ יְיָ מָלֵא רַחֲמִים רַחֵם עָלַי וְקַבֵּל תַּחֲנוּנָי: (תהלים ו) יְיָ אַל בְּאַפְּךָ תוֹכִיחֵנִי וְאַל בַּחֲמָתְךָ תְיַסְּרֵנִי: חָנֵּנִי יְיָ כִּי אֻמְלַל אָנִי רְפָאֵנִי יְיָ כִּי נִבְהֲלוּ עֲצָמָי: וְנַפְשִׁי נִבְהֲלָה מְאֹד וְאַתָּה יְיָ עַד מָתָי: שׁוּבָה יְיָ חַלְּצָה נַפְשִׁי הוֹשִׁיעֵנִי לְמַעַן חַסְדֶּךָ: כִּי אֵין בַּמָּוֶת זִכְרֶךָ בִּשְׁאוֹל מִי יוֹדֶה לָּךְ: יָגַעְתִּי בְאַנְחָתִי אַשְׂחֶה בְכָל לַיְלָה מִטָּתִי בְּדִמְעָתִי עַרְשִׂי אַמְסֶה: עָשְׁשָׁה מִכַּעַס עֵינִי עָתְקָה בְּכָל צוֹרְרָי: סוּרוּ מִמֶּנִּי כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן כִּי שָׁמַע יְיָ קוֹל בִּכְיִי: שָׁמַע יְיָ תְּחִנָּתִי יְיָ תְּפִלָּתִי יִקָּח: יֵבֹשׁוּ וְיִבָּהֲלוּ מְאֹד כָּל אֹיְבָי יָשֻׁבוּ יֵבֹשׁוּ רָגַע:

שומר ישראל. ובעשי"ת אומר כאן א"מ. ובב' וה' והוא רחום:

ה'. הגרו כשהגשר כי לב ישראל אחר אבשלום ושבא וברח: אל. התוכח שמי נעת אפך עבור חטא בת שבע פן אימתך תבעתני אלא אמלא מעגה. רק בעת רצון. ואם ארשע או אל תיסרני בחמתך: אמלל. ענין כמישה מיובש. לפי שנם לחותי ואני למוק וכמוש מרוב התשובה: נבהלו. שהרדה פתאומים מ מועת אבשלום אבד כחי ומחשבותי עמדו בלי תנועה עד שפלמותי דם לדא נקפן: אפשי. המשכלת: עד מתי. לא תסלח לי עון זה: שובה. מגזרתך עלי והוצא נפשי מצרה זו. ואם איני זכאי. הלא דרכך לעשות חסד ולא למנות כפי החטא. אם ישוב: כי אין. נאה לך שיזכרו שם בכתך להמית. ומי יהלך על שתוריד לשאול: יגעתי. בשביל אנחתי הרב. ומשים אני מטתי בדמעותי הרבים שבכיתי שתסלח לי עון זה. עד שמטתי הוכה והומסה מהדמעות: עששה. בלה עיני מהמת שכעסו על עצמי עבור מעשי. והוס הרלות שלי נעתק מפני המצירים לי. ורצוי שתהא לעדי כפרה על עוני: סורו. ראה ברוח הקודש שנתקבל תפלתו ואמר נגד אויביו סורו כו': ישבו. לביתם מרדוף אחרי: יבשו רגע. מיד כשתבוא ישועתי. ורק בזמן מועט יבשו. כי מיד אמהל להם:

שהמזמור שאומרים במדינות הללו בנ"א א"נ להעמידו כאן. כי כבר הוא אצור כפי כל העם. והרוצה לעמוד במנהגו יעמוד באין מוחה. רק המזמור הלז (דאתי אלף בית) הוא שאומרים ספרדים. ועיין הזהר [במדבר קב] הוא מוחה. וכל כת המקובלים וביחוד האר"י ז"ל החזיקו בו מאשר הרלה לדעת. ועיין בעל מג"א [ס"י קלא] כדרך אשר. שמחמת ירא ודאגת עוכם חסרין הכוונה נמנעו מלאמרו. אין זה כדאי. כי זה בלבד גזמו והיינו בעונם ביטול הכוונה. ובאמת בנפש הדבריס אומרים. אבל האנוס ומצטער ולא יוכל לכוון דעתו היטב אינו בכלל הטעם. ויותר אני חושש למי שאומר כי שמע ה' קול בכיי (ואין קול בכי שמע ולא נראה דמע) מעוכם דובר שקרים לא יכון ר"ל:

אשא. כמא דלא אמר ויסא משאות: בך. נרמזה הבית: ריקם. מוסב למעלה. יבושו ריקם הבוגדים. שיגעו בדי ריק ויבושו

מ"ס רחום וחנון חטאתי לפניך. יי מלא רחמים רחם עלי וקבל תחנוני: (תהלים כה) לדוד אליך ה' נפשי אשא: אלהי בך בטחתי אל אבושה אל יעלצו אויבי לי: גם כל קויך לא יבשו יבשו הבוגדים ריקם: דרכיך ה' הודיעני אורחותיך למדני: הדריכני באמתך

אשברס: דרכיך. מדותיך. כענין שאל משה רבינו ע"ה: באמתך. בהשגת אמתת מציאותך. או בהנהגת מדת פמה שלך. כענין חסדך ואמתך תמיד יצרוני. שלח אורך ואמתך: ולמדני. למודה האי"ו:

למדני כי אתה אלהי ישעי אותך קויתי כל היום: זכר רחמיך ה' וחסדיך כי מעולם המה: חטאות נעורי ופשעי אל תזכר כחסדך זכר לי אתה למען טובך ה': טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך: ידרך ענוים במשפט וילמד ענוים דרכו: כל ארחות ה' חסד ואמת לנצרי בריתו ועדותיו: למען שמך ה' וסלחת לעוני כי רב הוא: מי זה האיש ירא ה' יורנו בדרך יבחר: נפשו בטוב תלין וזרעו יירש ארץ: סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם: עיני תמיד אל ה' כי הוא יוציא מרשת רגלי; פנה אלי וחנני כי יחיד ועני אני: צרות לבבי הרחיבו ממצוקותי הוציאני: ראה עניי ועמלי ושא לכל חטאותי: ראה אויבי כי רבו ושנאת חמס שנאוני: שמרה נפשי והצילני אל אבוש כי חסיתי בך: תם וישר יצרוני כי קויתיך: פדה אלהים את ישראל מכל צרותיו: [פס קל] והוא יפדה את ישראל מכל עונותיו:

זכר. לי אתה: רחמיך וחסדיך. שהיו עלי תמיד. וטוב. פי' כל הימים. כמו כל טוב דברי ימלכו: כי מעולם המה. מעת יצירתי בבטן אמי ובגדולי עד עתה (וכן) חסד ה' מאז תחלת בריאת עולם הכללי. כי בלעדי רחמיו וחסדיו לא יתקיים רגע) וכיון שגדלתני והבאתני עד הלום. ראוי לך לחמול עלי. כי מעשה ידך אני: חטאות. אותן שבימי הנעורים קרוין חטאת. שאין בהם פשע ומרד. כי עדיין לא הי"ל דעת שלמה להכיר טוב ורע: ופשעי. משהייתי איש מבין ויודע ועובר על המצוה קרוים פשעים. לא תזכור זה ולא זה: זכר לי אתה. כי אתה אביט אתה כהן הוא בעל החסד. היינו דקאמרינן ברוך אתה: למען טובך. לא למעני. כ"א למען ילא יחרב ויבא נטר הטוב. מוסף מימי החסד: טוב וישר. הוא קו ישר האמצעי: ע"כ יורה החטאים (שהתקנו בעץ הדעת) בדרך. (הידוע. הוא הדעת. הנותן בים דרך גבר) ישר. במה שחוטאים מתתקנים וזהו דרך התבה ותשובה לכל עוב"ד וש"ב: ידרך ענוים במשפט. ירגילם בהכנעה לקבל מאהבה יסורי אהבה. כמה דאת אמר יסרני ה' אך במשפט. הידוע. ובהן הם למדים דרכו. סיפר המכר. כי ה' אוהב משפט: כל ארחות ה'. אורח לדיקים (דלא כהשין ביה רגלין): לנוצרי בריתו. ודאי שמורים. כי חסד ואמת יצרו מלך: ועדותיו. קרי ביה ודעותיו. כי אל דעות ה'. ואינון סמכי קשוט. תרין סהדין: כי רב הוא. גדול. כמו רב ביתו. לכן צריך אני לסליחה. שהוא דבר גדול ורם. כמבר לעיל בברכת סלח לנו. ורב הוא בבינה. כי היא ראש בית. ורב ביתו ודאי. ודוד חטא בבת שבע. לכן מגיע הפגם לשם וכן אמר משה רבינו ע"ה וסלחת לעונו כי רב הוא. כי חטא ישראל היה כמעט דומה לחטאו של דוד המלך ע"ה. כי חטאו למי ברא אלה. והוצרכו כמו כן לסליחה. היא גם בבינה. ס"ת מ"ה. המשכיל יבין: בדרך יבחר. איזה דרך יבחר. כי הבחירה חפשית. ובדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו. אבל הירא ה' אלהיו יורנו דרך בחירתו לבחור בטוב. ולא יבחר מות מחיים בבחירתו המשולחת והמהופכת. אך ודאי. נפשו בטוב תלין. הלילה. בבית מועד לכל חי: וזרעו. אחרי בניו אחריו: סוד ה' באמת לא גלה סודו כי אם לעבדיו הנביאים והחכמים יראי ה' ואוהבי שמו. וסוד הוא היין הטוב שקדם. וזהו ובריתו להודיעם. ללמדם דרכי היחוד: עיני. הוא מבטי. ואליו אני נושא עיני תמיד. שהוציאני מרשת זו שטמנו לי אויבי בנפש. ושונאי חנם בגוף: כי יחיד. אע"פ שאני מלך ברב עם. לא שמתי בשר זרועי להיות נושע ברב חיל. אלא הייתי רואה עצמי כמתייחד. בהיותי בוטח בגבורתך בלבד. ונאה ליחיד להציל את היחיד: ועני. נכנע לפניך ואיני מתגאה במלכותי. וכן אמר ואני בעניי הכינותי (וחכר שם עושר רב שהתנדב לבית ה') על כי התענה ולא נהנה מעשירותו מאומה. ולא התגאה ולא התנאה בעולם שאינו שלו: הרחיבו. הצרות מושבם בקרב לבי. כלומר כי רבות הנה ומתרחב להם המקום הצר. זהו פשוטו דרך לחות. ואני ממליצו עוד. אמר צרות רבות אשר צררוני מנעורי גם לא יכלו לו. המה הרחיבו לבבי. שלא יצר לו מאד המקום מלסבלם. ע"ד דמלפא ט' [כתובות סב] והרגל וההתמדה הקנו לו רוחב לב להחזיקם. גם כי ראיתי שלא באו עלי לכלותי. אך גם הם לטובתי לשום אשם נפשי ולהתחנן לפניך. לכן אני זועק ממצוקותי. הרבות והרעות הגדולות: עניי. הכנעתי: ועמלי. בתורה ובמלחמת היצר ונגעי בני אדם: ושא. שיהיו כפרת עונותי: ושנאת חמס. שנאה של חמס ועול. כי לא הרעותי להם. רק הם אוהבי חמס. היא שגרמה שנאתם אותי חנם: אל אבוש. לא תביישני משברי. וע"ע בברכת הצדיקים: יצרוני. ישמרוני. לפי שקויתיך. כי לא רדפתי אחר התום והיושר להתגאות ולמצוא חן בעיני בני אדם בלבד. כי אם לתקותי אליך ולשמור פקודיך הישרים אשר נוית לנטור ארחות תום ודרכי יושר: מכל צרותיו. כי רבות הנה המתרגשות ומתחדשות עליו תמיד. גאולה אחר גאולה ופדיון אחר פדיון. עד שתבוא הגאולה השלמה העתידה במהרה בימינו. כי כן הועד לישראל מתחלת מציאותם. שיסבלו עיני יסורין לטובתם והגלות האמיתית הכרוכה בעקבם ולכפרת עונותם. לכן מוסיפין פסוק והוא יפדה וגו' עם זה הם קס"ה תיבות. עדה ק' אדני המשכן שהוא ס"ה. המשכיל יבין:

זהו תפלת חזקיה שקבע בירושלים כשהיה במצור. ולפמוחמתו ההם שמו בראשי התרוצות אלא כסדר. שלא יבינו שהוא יסדו ובב' וה' אומרים אותו מיושב:

יי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שׁוּב מֵחֲרוֹן אַפֶּךָ וְהִנָּחֵם עַל הָרָעָה לְעַמֶּךָ׃

הַבֵּט מִשָּׁמַיִם וּרְאֵה כִּי הָיִינוּ לַעַג וָקֶלֶס בַּגּוֹיִם [יפסיק מעט] נֶחְשַׁבְנוּ כְּצֹאן לַטֶּבַח יוּבָל לַהֲרוֹג וּלְאַבֵּד וּלְמַכָּה וּלְחֶרְפָּה: וּבְכָל זֹאת שִׁמְךָ לֹא שָׁכָחְנוּ נָא אַל תִּשְׁכָּחֵנוּ: זָרִים אוֹמְרִים אֵין תּוֹחֶלֶת וְתִקְוָה. חוֹן אוֹם לְשִׁמְךָ מְקַוָּה. טָהוֹר יְשׁוּעָתֵנוּ קָרְבָה. יָגַעְנוּ וְלֹא הוּנַח לָנוּ. רַחֲמֶיךָ יִכְבְּשׁוּ אֶת כַּעַסְךָ מֵעָלֵינוּ:

אָנָּא שׁוּב מֵחֲרוֹנְךָ וְרַחֵם סְגֻלָּה אֲשֶׁר בָּחָרְתָּ:

מקוה. קמוץ הוא"ו. ומאן דאמר בפתח לא מדקדק. עיין א"א [וה"א בימי שעל מבין סימן הנ' מצל בקמ"ץ או בשו"א]: קרבה. כמו קרבה אל נפשי. לשון בקשה:

חוּסָה יְיָ עָלֵינוּ בְּרַחֲמֶיךָ וְאַל תִּתְּנֵנוּ בִּידֵי אַכְזָרִים. לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה נָא אֱלֹהֵיהֶם. לְמַעַנְךָ עֲשֵׂה עִמָּנוּ חֶסֶד וְאַל תְּאַחַר:

אָנָּא שׁוּב מֵחֲרוֹנְךָ וְרַחֵם סְגֻלָּה אֲשֶׁר בָּחָרְתָּ:

קוֹלֵנוּ תִשְׁמַע וְתָחֹן. וְאַל תִּטְּשֵׁנוּ בְּיַד אֹיְבֵינוּ לִמְחוֹת אֶת שְׁמֵנוּ. זְכוֹר אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם אַרְבֶּה אֶת זַרְעֲכֶם. וְעַתָּה נִשְׁאַרְנוּ מְעַט מֵהַרְבֵּה:

וּבְכָל זֹאת שִׁמְךָ לֹא שָׁכָחְנוּ נָא אַל תִּשְׁכָּחֵנוּ:

עָזְרֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ עַל דְּבַר כְּבוֹד שְׁמֶךָ וְהַצִּילֵנוּ וְכַפֵּר עַל חַטֹּאתֵינוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ:

יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שׁוּב מֵחֲרוֹן אַפֶּךָ וְהִנָּחֵם עַל הָרָעָה לְעַמֶּךָ:

ביום תענית אומרים זה:

שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל. שְׁמוֹר שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל. וְאַל יֹאבַד יִשְׂרָאֵל. הָאֹמְרִים שְׁמַע יִשְׂרָאֵל:

שׁוֹמֵר גּוֹי אֶחָד. שְׁמוֹר שְׁאֵרִית עַם אֶחָד. וְאַל יֹאבַד גּוֹי אֶחָד. הַמְיַחֲדִים שִׁמְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד:

שׁוֹמֵר גּוֹי קָדוֹשׁ. שְׁמוֹר שְׁאֵרִית עַם קָדוֹשׁ. וְאַל יֹאבַד גּוֹי קָדוֹשׁ. הַמְשַׁלְּשִׁים בְּשִׁלּוּשׁ קְדֻשָּׁה לְקָדוֹשׁ:

מִתְרַצֶּה בְּרַחֲמִים. וּמִתְפַּיֵּס בְּתַחֲנוּנִים. הִתְרַצֶּה וְהִתְפַּיֵּס לְדוֹר עָנִי כִּי אֵין עוֹזֵר:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חָנֵּנוּ וַעֲנֵנוּ כִּי אֵין בָּנוּ מַעֲשִׂים עֲשֵׂה עִמָּנוּ צְדָקָה וָחֶסֶד וְהוֹשִׁיעֵנוּ:

בשלוש קדושות. עיין א"א [וע"ל הנ' בחיר"ק וה' במלאפו"ם. והיינו אחריו קדושה לשון יחיד. וכירו"ן אגידריני קדושות:] מתרצה. אתה ה' הרגיל להתרצות לנו ע"י רחמים ולהתפייס ע"י תחנונים. התרצה ה': עני. צדיקים וחסידים שיעזרו לנו בזכותם ובתפלתם:]

(א) אחר שסיים כ"א. מנהג רבינו בכובד ולאמר ולהגהו כדי מיושב [ס' קל"ה] כלומר כבר עשינו כענין שעשה משה רבנו. שאמר בתחלה וישב בהר. ואח"כ ואנכי עמדתי. ואח"כ ואתנפל לפני ה'. וכן עשינו אנחנו בתיקונים של מעלה. מעתה אין אנו יודעים מה נעשה בענין אחר. זהו ואנחנו לא נדע מה נעשה עוד:

יאמר ואנחנו לא נדע ביושב . מה נעשה בעמידה :

ואנחנו לא נדע מה נעשה כי עליך עינינו: זכור רחמיך יי וחסדיך כי מעולם המה: יהי חסדך יי עלינו כאשר יחלנו לך: אל תזכר לנו עונות ראשונים מהר יקדמונו רחמיך כי דלונו מאד: חננו יהוה חננו כי רב שבענו בוז: ברגז רחם תזכור כי הוא ידע יצרנו זכור כי עפר אנחנו: עזרנו אלהי ישענו על דבר כבוד שמך והצילנו וכפר על חטאתינו למען שמך:

ואנחנו . הוא פסוק בד"ה ב' כ' . והוא הראשון אין עניינו לכאן . אלא ע"פ אשר חלקו פסוק לחלקין . ועמש"ל בס"ד אצל הכנסת ס"ת : [ולא נדע . אין צריכין לידע מה לעשות . לפי שעליך עינינו . שתעשה כל צרכינו : ראשונים . שהמעשה קודם שהיה עונש :

הש"ץ אומר ח"ק וביום שיש בו מוסף אומרים תתקבל :

[עב' וה' אומרים זה] ח"ס אא"א בר"ח ולא בחה"פ ולא בעי"כ . ולא בחנוכה . ופורים ובי' ימים . אפילו פורים קטן . ולא בט"ב אפי' מנחה . ולא בע"פ . ולא בבית אבל אפי' שלא במקום המת] ולא בט"ו בו אא"א נ"ל מעומד :

בנוסח אא"א הא' יש כ"ד תיבות . כנגד כ"ד צרופי שם אדני . ובנוסח הזה ל"ז תיבות . כנגד מספר שם הוי'ה . לכן צ"ל שניהם :

אל ארך אפים ורב חסד ואמת . אל באפך תוכיחנו . חוסה יהוה על עמך . והושיענו מכל רע . חטאנו לך אדון . סלח נא כרוב רחמיך אל :

אל ארך אפים ורב חסד ואמת : אל תסתר פניך ממנו . חוסה יהוה על ישראל עמך . והצילנו מכל רע . חטאנו לך אדון . סלח נא כרוב רחמיך אל :

כרוב רחמיך אל . שהם מפרשים נ"ל שמיכאל שכרוב מראה אפרו של יצחק נצור ע"ג המזבח . זהו כרוב ר"ח הוא יצחק . מיך א"ל . הוא הכהן המקריב . בזכות זה תסלח לנו :

אחורי בית הכפורת

(שם מסמים כשעומדים לפוכים ומשתחוים) פריסת שמע . מי שלא שמע קריש וברכו וקדושה ואמן . תפלת הבינו :

אם יש י"א שהתפללו כל א' בפ"ע ביחיד או שאיחרו לבוא לבה"כ ולא שמעו קדיש וברכו . עומד אחד ואומר קדיש וברכו וברכה ראשונה של יוצר אור בלבד . וזהו נקרא פורס על שמע שנזכר במשנה . לשון חתיכה (כמו פרוסת המוציא) שאין אומרים אלא קצת ממנה . והמשכה אקרא בפרוע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו ה' . הכי פירושו . בפרוע . מלשון כי פרוע הוא . ותירגם אונקלוס ארי בטיל הוא . כלומר כשבטלו ולא עשו מה שמוטל עליהם לעשות . אז יתנדבו העם לברך ה' . ויש מוסיפין עוד . לאחר שסיים ברכה ראשונה דיוצר . מדלגין ואומרין אבות וגבורות וקדושת השם . וזה נקרא עובר לפני התיבה שבמשנה . ואין עושין דברים הללו אלא בעשרה . ואומרין אותו אפילו בשביל אחד שלא שמע . ובמדינות הללו אין מנהגין לפרוס על שמע . אלא אומר קדיש וברכו ועונין ברוך ה' והולכין להם [כי' שם] ומי ששמע ברכו מפי העולה לקרות בתורה דיו . ואע"פ שעדיין לא הגיע ליוצר . כשעונה ברוך ה' המבורך יצא י"ח מ"מ . ומי שלא יוכל לקבץ מנין עשרה . יתקן מה שבידו לתקן . להשלים חסרונו בפסוקים ובריתות המדברות מעניינים אלו . ונהגו כאן כמו שהם סדורים בספר בכוונה :

מי שלא ענה אמן יש"ר . יאמר :

תניא . אמר רבי יוסי . פעם אחת הייתי מהלך בדרך ונכנסתי לחורבה מחורבות ירושלים להתפלל . בא אליהו זכור לטוב ושמר לי על הפתח ואמר לי מה קול שמעת בחורבה זו . אמרתי לו . בת קול שמנהמת כיונה ואומרת . אוי לי שהחרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתי בני לבין אומות העולם . אמר לי . בכל יום אומרת כך . כשישראל

תניא . ריש ברכות (דף ג' א') ושם קאמר בלשון : ושמר . המתין . כמו שמר את הדבר . שמור לי בצד פתח פלוני : כיונה . כפסיה

נכנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונין איש"ר מברך לעלם ולעלמי עלמיא. הקב"ה מנענע בראשו ואומר. אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כך. מה לו לאב שהגלה את בניו ואוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם: א"ר יהושע בן לוי. כל העונה איש"ר מברך לעלם ולעלמי עלמיא בכל כחו. קורעין לו גזר דינו. שנאמר בפרוע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו ה'. מה טעם בפרוע. משום דברכו את ה': אמר רבי שמעון בן לקיש. כל העונה אמן בכל כחו. פותחין לו שערי גן עדן. שנאמר פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים. אל תקרי שומר אמונים. אלא שאומר אמנים. אמר רבי יהושע בן גדיא. כל מי שעונה אמן בעולם הזה. זוכה ועונה לעולם הבא. שנאמר ברוך ה' לעולם אמן ואמן. אמן בעוה"ז ואמן לעוה"ב. מאי אמן. אמר רבי תנינא. אל מלך נאמן. ההוא ישראל וגוי דהוו יתבו. שמע ישראל קול יהא שמה רבא מברך בבי כנישתא. קם ונפק. אמר רבא. לא לימא אינש יהא שמה רבא והדר מברך. אלא יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא בהדדי. אמר רב ספרא. שפיר קאמרת. אסיקי מילתא היא. ולית לן בה:

בפה"ס קלוס זה בזמן שמכינה שורה בא"י בקביעות דירה כבבית עולמים: מה. הגלה: אריב"ל. פ' כל כתבי (דף ק"ט ב'): בכל כחו. פ"ל בהקדמה: בפרוע פרעות. ביטול פורענות: בהתנדב. כשמתנדבין ישראל לברך את בוראם: אל תקרי אמונים. דהו"ל למימר אמונה: אמר ר"י בן גדיא. באהומא: מאי אמן. פ' כל כתבי: אל מלך נאמן. בעל אמונה. ע"ל בס"ד: ההוא ישראל. פ' המוכר את הפועלים (דף ע' ע"א) ושם קלא סימי: אסוקי מילתא. הואיל וכוונתו לגמור לית לן בה:

לברכו יאמר זה (ספרי) רבי יוסי אומר. מנין לעומד בבית הכנסת ואומר ברכו את יי המבורך שעונין אחריו ברוך יי המבורך לעולם ועד. תלמוד לומר כי שם יי אקרא הבו גודל לאלהינו. ומנין לאומר יהא שמיה רבא מברך שעונין אחריו לעלם ולעלמי עלמיא. תלמוד לומר הבו גודל לאלהינו. רבי חנינא בן אחי רבי יהושע אומר. הרי הוא אומר כי שם ה' אקרא. זה המברך. הבו גודל לאלהינו. אלו העונין אחריו. ומה הם עונין אחר המברך. ברוך ה' המבורך לעולם ועד. וכן הוא אומר גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדיו:

פרקי היכלות [סוף מדרש כונן] לברכו. לקדוש וברוך

כונן שמים בתבונה. העליונים שבראן הקב"ה לשבח לשמו. כיצד. בכל שחר מלאך עומד לפניו ופותח ואומר ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך לעולם ועד. וכל גדודי מעלה עונין אחריו ברוך ה' המבורך לעולם ועד. עד שאינם גומרים את הדבר שרפים עומדים ואומרים קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו. והאופנים וחיות הקודש מתרעשים ומתרעדים ומרעישים כל העולם ואומרים ברוך כבוד ה' ממקומו. ועוד אותה חיה עומדת עד שגומרים כל שרי מעלה וכל גדודים וכל מחנות. וכל אחד במעמדו אומר לאותה חיה ששמה ישראל ועל מצחה חקוק ישראל. שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד:

לקדוש לברוך וימלוך. פרקי היכלות [פ"ו] (וקצת ממנו ריש פ"ב דחגיגה) וכן הבאר הס בריתות תגונות

אמרו עליו על סנדלפון. שהוא גבוה מחביריו מהלך חמש מאות שנה. ועומד אחורי המרכבה וקושר כתרים לקונו ומשביע את הכתר ועולה ויושב בראש אדונו. ובשעה שיוצא הכתר. כל חיילי מרום מרתתין ומזדעזעין וחיות רוממות ומנהמות כארי. באותה שעה עונים ואומרים קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו. ובשעה שמגיע לכסא. מתגלגלין גלגלי כסא ומתרעשין אדני שרפרף וכל רקיעים אחזום חלחלה. ובשעה שהוא עובר על כסאו. כל חיילי מרום וכתר הכבוד שלו פותחין פיהם ואומרים ברוך כבוד יי ממקומו. בא וראה כמה גדולתו ושבחו של הקב"ה. שבשעה שמגיע כתר לראשו. מחזיק עצמו לקבל כתר מעבדיו. וכל חיות ושרפים וגלגלי המרכבה וכסא הכבוד וחיילי מעלה ומטה מתגדלים ומתגברים ומתגאים ונותנין הוד והדר וממליכין כולם בפה אחד ואומרים ה' ימלוך לעולם ועד יהא שמיה רבא מברך:

קדוש וברוך [מדרש כונן] יהא שמו הגדול מבורך לעולם ולעולמי עולמים. שהוא מתכוין ועושה שמים כארבע מאות ותשעים וששה אלפים רבבה של מלאכי השרת שעומדים לפניו ומקדישין לשמו בכל יום מיציאת החמה עד שקיעת החמה ואומרים קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו. ומשקיעת החמה עד יציאת החמה אומרים ברוך כבוד ה' ממקומו:

לקדוש וברוך וימלוך כשעלה משה למרום. מצא כת אומרת קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו. וכת אומרת ברוך כבוד ה' ממקומו. וכולם עונים בפה אחד ואומרים ימלוך ה' לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה:

לברכו דערבית יאמר חיה אחת יש ברקיע. כשהוא יום. אז אמת במצחה ויודעין שהוא יום. ולערב אמונה במצחה ויודעין שהוא לילה, ובכל פעם אומרת ברכו את ה' המבורך. וכל גדודי מעלה עונין ברוך ה' המבורך לעולם ועד:

חיה אחת היא שכינת ישראל. שיר אל. וסודה ידוע ליודעי חן. ע"ל בהקדמה:

(א) בשעת הדחק. כגון שהוא בדרך או שהיה עומד במקום שטרוד ויראה שיפסיקוהו או שלא יוכל להתפלל בכוונה תפלה ארוכה שאין דעתו מיושבת עליו כל כך או שהשעה עוברת. מתפלל אחר שלש ראשונות הביננו. ואומר אחריה שלש אחרונות. וצריך לאמרה מעומד. והגיע לביתו או שירוח לו אח"כ ונתיישב דעתו. א"צ לחזור ולהתפלל (מתורת חובה. אם לא בתורת נדבה) ואינו מתפלל הביננו בימות הגשמים ולא במוצאי שבת ומוצאי יום טוב [סי' קי]: (ב) הפועלים שעושין מלאכה אצל בעל הבית. אם נותן להם שכר חוץ מהמזונות. מתפללין הביננו כשמקפיד עליהן [שם]:

אדני שפתי תפתח וגו' ברוך אתה ה' כו':
הביננו ה' אלהינו לדעת דרכיך. ומול את לבבנו ליראתך. ותסלח לנו להיות גאולים. ורחקנו ממכאוב. ודשננו בנאות ארצך. ונפוצותינו מארבע תקבץ. והתועים על דעתך ישפטו. ועל הרשעים תניף ידך. וישמחו צדיקים בבנין עירך ובתקון היכלך ובצמיחת קרן לדוד עבדך ובעריכת נר לבן ישי משיחך. טרם נקרא אתה תענה: ברוך אתה ה' שומע תפלה: רצה

כך הוא נוסח הגמרא שבידינו (ובמחברים איזה שינוי ואריכות. לא ידע שנתו באמת) ולפי זה תיבותיה ל"ג. סי' ג"ן נעול אחותי כלה. וכנגד שם ב"ן עם הכולל:

הביננו. כנגד אתה חונן: ומול לבבנו. כנגד השיבנו: ותסלח. כנגד סלח לנו: להיות גאולים. כנגד גאולה: ורחקנו ממכאוב. כנגד רפאנו: ודשננו. כמו חלב ודשן: בנאות. לשון נוה. כמו בנאות דשא. והוא כנגד ברכת השנים: והתועים ע"ד. המועברים על דבריך: ישפטו. כנגד צדקה ומשפט. ל"א והתועים במשפט ע"ד ישפטו. השיבם ללמדם לשפוט כדבריך וכן עיקר לרש"י. אבן הרב"י הביא עוד ל"א. והתועים ע"ד ישפטו. לא ע"פ אולם. אלא אתה בעצמך תשפוט אותם. ואם אולם לטובה תהפוך אותו לרעה. וקשה ע"ז. כי מה שייכות י"ל עם ברכת השיבה. ונראה יותר נכון שר"ל והתועים הם ישראל המטיהים דברים בזה הגלות הארוך. שעזב הקב"ה אותן ואינו משגיח בהם. יה"ר שישפטו בדעתך. כלומר בידיעתך. אשר הוא התחלה והתכלה. מאמין וידע אלהים. והוא ממש מה שאמר בברכת השיבה. עכ"ל (כמדומה שהיא מפרישת הר' יעקב בן חביב. והוא ז"ל כתב עליו מה שכתב. יע"ש) אף אני בעניי עניתי חלקי בדבר זה כהבורי והוא. שהתועים. ישראל שהם כשה אובד. על שהם אוחזים בדעתך דעת עליון דעת התורה. ישפטו יקבלו נקמתם ממחטיאיהם. שהאוכל בדינו ורואה נקמה באויביו נקרא נשפט. כמד"א באלה ה' נשפט. ועד"ז אמרו כאן ישפטו. ג"כ מהאפעל עי"ל עד"ז. שישראל התועים בדעתך ודרכיך הטובים. הקשית לבם מיראתך. מקוצר רוח ושיעבוד גלות. כי הן הם היו סיבה לשימעו בדעתך. לזה קראם תועי. כלומר שזה נהפך להם לטעות ולשגגה. ע"כ אמר שיהיו דנים במשפט וברחמים. לא באף ובחמה כמזידים ח"ו. כדבר הנביא יסרני ה' אך במשפט אל באפך. והרי זה ממש כענין ברכת השיבה. שמזהמ"ן בה ונדקו במשפט. וכמו שפירשתי שם בס"ד:

בית הספר הלכות קריאת התורה עם מחודשים

(א) כבר חבר להעולה שאם התחילו תפלה י"ח בקול רם בעשרה ויצאו מקצתן וגמרו התפלה שלא בעשרה. אומרים גם הקדיש. אבל קה"ת מילתא אחריתא היא. ואין קורין שלא בעשרה. ואם התחילו בי' ויצאו מיעוטן גומרים: (ב) מרע"ה ונביאים שעמו תקנו שיהו קוראים בתורה בב' וה'. כדי שלא ישהו ישראל שלשה ימים בלי תורה. וב' וה' הם ימי רצון. שבחמישי עלה מרע"ה לקבל לוחות אחרונות וירד בשני. ומתקנת עזרא שיהו קורין תלתא גברי: (ג) [אסור לקרות בס"ת גזולה. והיה מחלוקת בס"ת שב"א אומר שלי היא או היחיד חולק עם הצבור. אסור לקרות בה עד שירחו לדין. ואסור להשאיל ס"ת מבהכ"נ בלי דעת הממונה. ובזמן ממונה צריך דעת רוב הצבור. ואסור לטלטל ס"ת ממקום מבהכנ"ס לבית אחר לקרות בה. אפי' לחולה או להבושים במאסר (אפי' הם אנשים חשובים ואפי' בר"ה ויו"כ) ואם קבע לה מקום מקודם או בשביל אדם חשוב. מותר לטלטלה אפי' ביום הקריאה אם טריחא ליה לילך לבהכ"נ. ולא כל הרוצה לעשות עצמו חשוב עושה. ודע כי נשבעו שוא. ואם מעוכב מלילך לבהכ"נ אסור (ט"ז):

(ד) אם עומדה בבהכ"נ והאסורים אין יכולין לבא שם. יכולין ליקח ס"ת למקום שמתפללין ולהחזירה לאחר הקריאה. ולא יביאו הס"ת ע"י יחיד רק ילכו עמה עשרה. וה"ה כשהצבור מעוכבים מפני אונס מלילך לבהכ"נ לקרות. וס"ת של יחיד שהיא בביתו מותר להביאה לבהכ"נ (שם): (ה) נדבו לבהכ"נ ס"ת חדשה. מטלטלין כל הס"ת שבבהכ"נ וילכו לקראתה עד מקום העזרה לקבלה. ולא יטלטלום חוץ לבהכ"נ. ומותר לעשות מדברים ישנים שנשתמש בהם הדיוט. מעיל ומפה לס"ת ע"י שינוי. אבל מתשמישי דבר מגונה אסור. ומהמפה שלובש ביו"כ מותר לעשות מפה לס"ת אפי' בלי שינוי. ואם נתקלקל המפה מחוץ יפשה אסור להפוך לד הפנימי לחוץ. ופריכת ומפה שאינו יוצא עם הס"ת מותר בכלאים (שם): (ו) סימן להעולין לס"ת בכל השנה. שמע ג' אותיות עד העולין בשבת למנחה ובב' וה'. ישראל ה"א עד העולין ביו"ט. ה' ד"א עד העולין בר"ח וחוה"מ. אלהינו ו"א עד העולין ביוה"כ. ה' אחד ז"א עד העולין בשבת:

סדר הקריאה בשבת למנחה ובב' וה' בכל השנה

בראשית (כהן) עד יום אחד (לוי) עד יום שני (ישראל) עד יום שלישי. וכשחל ע"ח ביום מימי פב"ד. קורא בכל לשלישי

לשלישי יותר . עד יום חמישי : נח (כהן) עד ושלשים העשה (לוי) עד ונקבה יהיו (ישראל) עד כן עשה :
לך לך (כהן) עד משפחת האדמה (לוי) עד ונסוע הנגבה (ישראל) עד נפשי בגללך : וירא (כהן) עד כאשר דברת (לוי) עד
וילכו (ישראל) עד ושרה בן : חיי שרה (כהן) עד לבני חת (לוי) עד עם הארץ (ישראל) עד עבר לסחר : תולדות
(כהן) עד לדרוש את ה' (לוי) עד בלדת אותם (ישראל) עד חקותי ותורתי . וכשאיתרע בשבת להתפלל מנחה ואין נח
לקרות כ"כ . קורא רק י' פסוקים (כהן) עד אשתו (לוי) עד בבשמה (ישראל) עד את יעקב : ויצא (כהן) עד ויגדה
בו (לוי) עד שער השמים (ישראל) עד אעשרנו לך : וישלח (כהן) עד חן בעיניך (לוי) עד לפליטה (ישראל) עד לא יספר
מרב : וישב (כהן) עד כתנת פסים (לוי) עד והשתחוין לאלמתי (ישראל) עד שמר את הדבר : מקץ (כהן) עד וייקץ
פרעה (לוי) עד והנה חלום (ישראל) עד ויבא אל פרעה : ויגש (כהן) עד ואביו אהבו (לוי) עד את דברי אדני (ישראל)
עד קבורה בנפשו : ויחי (כהן) עד ראש המטה (לוי) עד ויברך אותו (ישראל) עד ואברכם : שמות (כהן) עד והמגדלות
הארץ אותם (לוי) עד מפני בני ישראל (ישראל) עד ותחיין את הילדים : וארא (כהן) עד ואזכור את בריתי (לוי) עד
ומעבודה קשה (ישראל) עד מארץ מצרים : בא (כהן) עד שלח עמי ויעבדני (לוי) עד ויצא מעם פרעה (ישראל) עד
אלה פני פרעה : בשלח (כהן) עד לפני העם (לוי) עד ויעשו כן (ישראל) עד בידרמה : יתרו (כהן) עד מחתן
פרעה (לוי) עד ויצילם ה' (ישראל) עד לפני האלהים : משפטים (כהן) עד ועבדו לעולם (לוי) עד אין כסף (ישראל) עד
ורפא ירפא : תרומה (כהן) עד ועצי שטים (לוי) עד וכן תעשו (ישראל) עד אשר אתן אליך : תצוה (כהן) עד ואת
שהם . וי"א עד בני אהרן . ד' פסוקים קודם (לוי) עד שמות בני ישראל (ישראל) עד שתי כתפות לזכרון : כי תשא
(כהן) עד תרומה לה' (לוי) עד לפני ה' לכפר על נפשותיכם (ישראל) עד לו ולזרעו לדרתם : ויקהל (כהן) עד מזה
השבת (לוי) עד אשר צוה ה' (ישראל) עד ככר לאדן (ישראל) עד את
משה : ויקרא (כהן) עד לכפר עליו (לוי) עד ריח ניחוח לה' (ישראל) עד ריח ניחוח לה': צו (כהן) עד אל המזבח (לוי)
עד לא תכבה (ישראל) עד יגע בהם יקדש : שמיני (כהן) עד כבוד ה' (לוי) עד את משה (ישראל) עד ויעשה כמשפט:
תזריע (כהן) עד ימי טהרה (לוי) עד הכהן וטהרה (ישראל) עד שבעת ימים שנית : מצורע (כהן) עד מים חיים (לוי)
עד במים וטהר (ישראל) עד תנופה לפני ה' : אחרי (כהן) עד ובעד ביתו (לוי) עד החטאת אשר לו (ישראל) עד כל
קהל ישראל : קדושים (כהן) עד אני ה' אלהיכם (לוי) עד אני ה' אלהיכם (ישראל) עד אני ה' : אמור (כהן) עד והיו
קדש (לוי) עד אני ה' (ישראל) עד אני ה' מקדשו: בהר (כהן) עד ואספת את תבואתה (לוי) עד תבואתה לאכול (ישראל)
עד איש אל אחזתו : בחקותי (כהן) עד לבטח בארצכם (לוי) עד בריתי אתכם (ישראל) עד קוממיות : במדבר (כהן)
עד לבית אבתיו הוא (לוי) עד אלפי ישראל הם (ישראל) עד במדבר סיני : נשא (כהן) עד לעבד ולמשא (לוי) עד בן
אהרן הכהן (ישראל) עד ביד משה : בהעלותך (כהן) עד את המנחה (לוי) עד עדת בני ישראל (ישראל) עד והיו לי
הלוים : שלח לך (כהן) עד ראשי בני ישראל המה (לוי) עד להושע בן נון יהושע (ישראל) עד בכורי ענבים : קרח
(כהן) עד קהל ה' (לוי) עד בני לוי (ישראל) עד גם השתרר : חקת (כהן) עד שרפת הפרה (לוי) עד חטאת הוא
(ישראל) עד מים חיים אל כלי: בלק (כהן) עד במת הבעל (לוי) עד דברי בלק (ישראל) עד כי ברוך הוא : פנחס (כהן)
עד בריתי שלום (לוי) עד במדין הוא (ישראל) עד מארץ מצרים: מטות (כהן) עד יסלח לה (לוי) עד יסלח לה (ישראל)
עד בית אביה : מסעי (כהן) עד לעיני כל מצרים (לוי) עד בקצה המדבר (ישראל) עד על ים סוף : דברים (כהן)
עד אתנו אליהם (לוי) עד נהר פרת (ישראל) עד כאשר דבר לכם : ואתחנן (כהן) עד והלבנון (לוי) עד חיים כלכם
היום (ישראל) עד לפניכם היום : עקב (כהן) עד גדול ונורא (לוי) עד יחיה האדם (ישראל) עד אשר נתן לך : ראה
(כהן) עד וישבתם בה (לוי) עד ובאת שמה (ישראל) עד וישבתם בטח : שפטים (כהן) עד נתן לך (לוי) עד אשר
יבחר (ישראל) עד ולא יזידון עוד: כי תצא (כהן) עד אשר עניתה (לוי) עד משפט הבכרה (ישראל) עד ישמעו ויראו:
כי תבא (כהן) עד לתת לנו (לוי) עד אשר בקרבך (ישראל) עד זבת חלב ודבש : נצבים (כהן) עד כרת עמך
היום (לוי) עד עמנו היום (ישראל) עד דברי התורה הזאת : וילך (כהן) עד כאשר דבר ה' (לוי) עד ולא יעזבך
(ישראל) עד שמה לרשתה . וי"א באזניהם . ג' פסוקים קודם : האזינו (כהן) עד לאלהינו (לוי) עד ויכונך (ישראל)
עד אל נכר : ברכה (כהן) עד מצריו תהיה (לוי) עד כתפיו שכן (ישראל) עד אלפי מנשה :

(א) פסוקים הללו מדברים מן מעשה בראשית ומעמין מתן תורה . ויש בהם ל"א תיבות כמנין אל בחי' דמורה . ומן אב הרחמים עד עולמים כמנין חוה בחי' נוקבא . כן הכל נ' שערי בינה שנפתחים בתורה . ומבקשין כאן על בנין חומות ירושלים שנשברו ויצא ממנה כל סדרה . זה ארון שבו התורה . ונגלה בגוים אין תורה . ומתפללין שתבנה במהרה . כדי שנוכל לעבדה ולשמרה ועד"ז פירשתי בשלש אבות . יהי רצון שתבנה עירך מ' כי מציון תצא תורה . ויבא [...] (ב) [בשבת וי"ט ור"ח ויו"כ אומר גם זה . ובגאל מלכנו ושמאל וידי נגבוע :

אין כמוך באלהים אדני ואין כמעשיך . מלכותך מלכות כל עולמים . וממשלתך בכל דור
ודור : יהוה מלך יהוה מלך . יהוה ימלוך לעולם ועד : יהוה עוז לעמו יתן . יהוה יברך
את עמו בשלום :
אב הרחמים . היטיבה ברצונך את ציון תבנה חומות ירושלים : כי בך לבד בטחנו מלך
אל רם ונשא אדון עולמים :
(נ"א)

[כשהולך להוציא ס"ת אומר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלהים וזה שער השמים. וכשפותח הארון צריך לעמוד (ומי שאפשר לפתוח ההיכל אל יעבור ויפתח ההיכל ההוא) ומוציא ס"ת ואומרים (פס"ק)]:

ויהי בנסע הארן ויאמר משה קומה יהוה ויפצו איביך וינסו משנאיך מפניך: כי מציון תצא תורה ודבר יהוה מירושלים: ברוך שנתן תורה לעמו ישראל בקדשתו:

(א) [כשמוציא ס"ת אומר ברוך שנתן תורה לעמו ישראל בקדושתו. וצריך כל אדם לנשק בה בכוד הרבה. ויעמוד ויכוין בה עם הלמוה עד שיניחה על הבימה. ולא ידבר שיחה בטילה. ויכוף ראשו לפניה כלפני (שם)· (ב) מי"ש ור"ה ויו"כ אומר גם זה. וכבוד והגבה מדלגו ומשמאל כריך שמים]:

ג"פ יהוה. יהוה. אל. רחום וחנון. ארך אפים: ורב חסד. ואמת. נוצר חסד לאלפים. נשא עון. ופשע. וחטאה. ונקה:

לר"ה ויוה"כ / לשלש רגלים

רבון העולמים מלא משאלות לבנו לטובה. והפק רצוננו. ותן לנו שאלתנו (בר"ה ויה"כ) ומחול על כל עונותינו. ועל כל עונות אנשי ביתנו. מחילה בחסד. מחילה ברחמים. וטהרנו מחטאינו. ומעונינו. ומפשעינו. וזכרנו בזכרון טוב לפניך. ופקדנו בפקודת ישועה ורחמים. וזכרנו לחיים טובים וארוכים. ולשלום. לפרנסה ולכלכלה. ותן לנו לחם לאכול. ובגד ללבוש. ועושר וכבוד. ואורך ימים. להגות בתורתך. ולקיים מצותיה. ושכל ובינה להבין ולהשכיל עמקי סודותיה. ושלח רפואה לכל מכאובינו. ותברך את כל מעשה ידינו. ותגזור עלינו גזרות טובות ישועות ונחמות. ותבטל מעלינו כל גזירות קשות. ותטה לב המלכות. ויועציה. ושריה. עלינו לטובה. אמן וכן יהי רצון:

רבון העולמים. מלא משאלות לבי לטובה. והפק רצוני. ותן שאלתי. וזכה לי (ולאשתי ובני ובנותי. וכל בני ביתי) לעשות רצונך בלבב שלם. ומלטנו מיצר הרע. ותן חלקנו בתורתך. וזכנו שתשרה שכינתך עלינו. והופע עלינו רוח חכמה ובינה. ויתקיים בנו מקרא שכתוב. ונחה עליו רוח יהוה רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת יהוה: וכן יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו. שנזכה לעשות מעשים טובים בעיניך. וללכת בדרכי ישרים לפניך. וקדשנו בקדושתך. כדי שנזכה לחיים טובים וארוכים. לחיי עולם הבא. ותשמרנו ממעשים רעים. ומשעות רעות המתרגשות לבא לעולם. והבוטח ביהוה חסד יסובבנהו. אמן:

יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יהוה צורי וגואלי:

ג"פ ואני תפלתי לך יהוה עת רצון אלהים ברב חסדך ענני באמת ישעך:

פ' סוכר [ויקהל דף רו]. אמר ר' שמעון. כד מפקין ס"ת בציבורא למקרי ביה מתפתחין תרעי שמיא דרחמי. ומעוררין את האהבה למעלה. ולכתוב לבר הם למימר הכי:

בריך שמה דמרא עלמא. בריך כתרך ואתרך. יהא רעותך עם עמך ישראל לעלם. ופורקן ימינך אחזי לעמך בבית מקדשך. ולאמטויי לנא מטוב נהורך. ולקבלא צלותנא ברחמי. יהא רעוא קדמך דתוריך לן חיין בטיבו ולהוי אנא פקידא בגו

ולקבלא צלותנא (בחולם הלמ"ד) ברחמי. פט"א [ולא ברחמין כמ"ה]: דתוריך. בי'. פט"א: בטיבו. פט"א: דתצידנא

צַדִּיקַיָּא. לְמִרְחַם עָלַי וּלְמִנְטַר יָתִי וְיַת כָּל דִּי לִי וְדִי לְעַמָּךְ יִשְׂרָאֵל. אַנְתְּ הוּא זָן לְכֹלָּא וּמְפַרְנֵס לְכֹלָּא. אַנְתְּ הוּא שַׁלִּיט עַל כֹּלָּא. אַנְתְּ הוּא דְּשַׁלִּיט עַל מַלְכַיָּא. וּמַלְכוּתָא דִּילָךְ הִיא. אֲנָא עַבְדָּא דְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא דִּי סָגִידְנָא קַמֵּהּ וּמִקַּמֵּי דִּיקַר אוֹרַיְתֵהּ בְּכָל עִדָּן וְעִדָּן. לָא עַל אֱנָשׁ רָחִיצְנָא וְלָא עַל בַּר אֱלָהִין סָמִיכְנָא אֶלָּא בֶּאֱלָהָא דִשְׁמַיָּא. דִּי הוּא אֱלָהָא קְשׁוֹט. וְאוֹרַיְתֵהּ קְשׁוֹט. וּנְבִיאוֹהִי קְשׁוֹט. וּמַסְגֵּי לְמֶעְבַּד טַבְוָן וּקְשׁוֹט. בֵּהּ אֲנָא רָחִיץ. וְלִשְׁמֵהּ קַדִּישָׁא יַקִּירָא אֲנָא אֵימַר תֻּשְׁבְּחָן. יְהֵא רַעֲוָא קֳדָמָךְ דְּתִפְתַּח לִבָּאִי בְּאוֹרַיְתָא (וְתֵיהַב לִי בְּנִין דִּכְרִין דְּיַעַבְדּוּן רְעוּתָךְ) וְתַשְׁלִים מִשְׁאֲלִין דְּלִבָּאִי וְלִבָּא דְכָל עַמָּךְ יִשְׂרָאֵל לְטָב וּלְחַיִּין וְלִשְׁלָם. אָמֵן:

לסגידנא. הלי"ת במר"ק וסמך שולי"ה ומ"ד די סגידנא ב' מלין. לא פיסחכם. פלו"ם [ולא כד' בגו"א וכם' בפס"ה כרו"ס]: רחיצא. בוסח אני: רחין. רי"ם שולי"ת פלו"ם [והבדיל מרחיצא]:

(א) [אם לא פיה לו פנאי לומר בריך שמיה בעת הולכה לומד בעת הכנסה. והש"ג מגביה הס"ת כשאומר שמע. אחד. גדלו של"ק]: (ב) המוליה ס"ת. יפתנו ביד ימין [ואומר שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני] וא"ך מקבלו בכל ידיו ומחזירו לימין. ועומד לפני ההיכל ואומר בקול רם: (ג) [בשבת ויו"ט ויו"כ אומר גם זה. ומגדל ומפסיק גדלו]:

אומר ש"ג ואחריו הקהל שמע. צריך להפסיק

שְׁמַע ׀ יִשְׂרָאֵל יהוה ׀ אֱלֹהֵינוּ יהוה ׀ אֶחָד:

בו בנעימה. כ"כ במסכת סופרים. וט"ס שזה פורס שמע. נראה שלכן כתקן. שאם יתאחר אדם לבוא. יקרא הפסוק שמע בצבור. וברכו לא הוצרכו לתקן בפריסה. שמע דשבת. לפי שיוצא י"ח על ידי העולים וקוראין בתורה, ולזה הם ז' עולים. שאם לא שמע כל ימות השבוע ברכו. יסיין לברכו שאומרים הקרואים ויוצא בזה:

גדלו. ע"פ הכתוב ויסי כי למדו שמאי גרון ה' שמה לפדים. וכגו לומר הכתוב גדלו. שיש בו שמה תיבות (שהם כנגד ו' קצוות דתפארת. כסוד פ"ס ידוע) וגם כ"ו אותיות כמספר השם הוי"ה ב"ה (כסוד הרי"ו הל"ל) לומר מליך גדלו: לך ה'. הנזכר לעיל ויברך דוד: להדום. הארון הדו"ס רגליו. כסוד אדן לעמוד עולם. גם סוף גי' גאה הוד. שהם כסוד רגליו: כי קדוש. בחכמה. קדוש ישראל גב' רגלים: לפני קדשו. בינה. כר (רבוע אלהים וה' אותיות) סקודש:

ש"ץ וקהל אֶחָד אֱלֹהֵינוּ. גָּדוֹל אֲדוֹנֵנוּ. קָדוֹשׁ [ובר"ה ויו"כ וְנוֹרָא] שְׁמוֹ:

גַּדְּלוּ לַיהוה אִתִּי וּנְרוֹמְמָה שְׁמוֹ יַחְדָּו:

הצבור עונין [בחול]

לְךָ יהוה הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ יהוה הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ: רוֹמְמוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדֹם רַגְלָיו קָדוֹשׁ הוּא: רוֹמְמוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לְהַר קָדְשׁוֹ כִּי קָדוֹשׁ יהוה אֱלֹהֵינוּ:

(א) מגביה הספר בידו למעלה. והולך עם הס"ת ופונה דרך ימינו. והולכה עמו למגדל (כתוב שיהיה לו שבע מדרגות. שמע"ל) שקורין שם. וכל מי שס"ת עובר לפניו. חייב לעמוד מפניו. ולהבקש כשתי ידיו אחר לו. ולנשקו בפה מלא [ולא ליגע ביד ולנשק היד. ולומר ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דודיך מיין] (צריך להבגית על הלדים הקטנים המביאים לנשק הס"ת. שלא יהיו מלוכלכים בטיט בחוטם ורירי הפה. שלא ינקו חוטם שתלה יסה. שלא יסיה שם נשביאלין): (ב) מדמן לו ריק בפיו. ירוק שתלה כהפוך פניו אל הצד ולא"כ יבשק. ולא ינשק ולא"כ ירוק. וכל הפוגע בס"ת חייב ללוותו עד שימצא: (ג) בדרך הליכתו אומרין:

[בשבת ויו"ט ור"ח ויו"כ אומר גם זה וכתול מדלגו ומתחיל אב הרחמים] :

על הכל. יש בו תיבות כמנין אלהים. עם סוף במסכת סופרים יש שינוי וכן הספרדים משנין בו מקצת. ודיש שמגלגו מאר כנגדם לקיים הנוסח שבידינו :

עַל הַכֹּל. יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא. שְׁמוֹ שֶׁל מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. בָּעוֹלָמוֹת שֶׁבָּרָא. הָעוֹלָם הַזֶּה. וְהָעוֹלָם הַבָּא. כִּרְצוֹנוֹ וְכִרְצוֹן יְרֵאָיו וְכִרְצוֹן כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל. צוּר הָעוֹלָמִים. אֲדוֹן כָּל הַבְּרִיּוֹת. אֱלוֹהַּ כָּל הַנְּפָשׁוֹת. הַיּוֹשֵׁב בְּמֶרְחֲבֵי מָרוֹם. הַשּׁוֹכֵן בִּשְׁמֵי שְׁמֵי קֶדֶם. קְדֻשָּׁתוֹ עַל הַחַיּוֹת. וּקְדֻשָּׁתוֹ עַל כִּסֵּא הַכָּבוֹד. וּבְכֵן יִתְקַדַּשׁ שִׁמְךָ בָּנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ לְעֵינֵי כָּל חָי. וְנֹאמַר לְפָנָיו שִׁיר חָדָשׁ כַּכָּתוּב. שִׁירוּ לֵאלֹהִים זַמְּרוּ שְׁמוֹ סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ וְעִלְזוּ לְפָנָיו: וְנִרְאֵהוּ עַיִן בְּעַיִן בְּשׁוּבוֹ אֶל נָוֵהוּ כַּכָּתוּב. כִּי עַיִן בְּעַיִן יִרְאוּ בְּשׁוּב יהוה צִיּוֹן: וְנֶאֱמַר. וְנִגְלָה כְּבוֹד יהוה. וְרָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִּי יהוה דִּבֵּר:

יתגדל . הקשר למעלה אל הכל . יתגדל ויתקדש :

אַב הָרַחֲמִים. הוּא יְרַחֵם עַם עֲמוּסִים. וְיִזְכֹּר בְּרִית אֵיתָנִים. וְיַצִּיל נַפְשׁוֹתֵינוּ מִן הַשָּׁעוֹת הָרָעוֹת. וְיִגְעַר בְּיֵצֶר הָרָע מִן הַנְּשׂוּאִים. וְיָחֹן אוֹתָנוּ לִפְלֵיטַת עוֹלָמִים. וִימַלֵּא מִשְׁאֲלוֹתֵינוּ בְּמִדָּה טוֹבָה יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים:

אב הרחמים . מתגלה לעיל : עם עמוסים . מבטן. מיוסד על פי הכתוב ישעיה מ"ו: איתנים. האבות. אברהם יצחק ויעקב שנקראו נוהגי עולם כמ"ש ר"ה האיתנים : מן הנשואים . שגי רחם . ינער בו שירחק מהם :

(א) [במאה הש"ע עם הס"ת (י"ך אמן. ובחזרה דרך דרום) ילך אחריו מעט (ומי שהולאה. ילך עד הבימה) ואומר אחרי יי אלהיכם תלכו. ואותו תיראו. ואת מצותיו תשמרו. ובקולו תשמעו. ואותו תעבודו ובו תדבקון. וכשמגיע הס"ת על הבימה וסותה ואומר זה] (שס"ק) : (ב) ויגער. הקשר למעלה אל שיום אב הרחמים. ונמשך עד בקדושתו. סך כל התיבות נ"ב. כמס ב"ן. הן ממה שאומר יעמוד סגול. שהיא משמשין :

בשבת ויו"ט ור"ה ויו"כ

ויעזור ויגן ויושיע . לכל החוסים בו	לחול הכא לממה ותגלה ותראה מלכותו עלינו בזמן קרוב ויחון פלטתנו ופלטת עמו בית ישראל לחן ולחסד ולרחמים ולרצון.	

ונאמר אמן : הבו גודל לאלהינו . ותנו כבוד לתורה כהן קרב : (יעמוד רבי פב"פ הכהן) ברוך שנתן תורה לעמו ישראל בקדושתו : תורת יהוה תמימה משיבת נפש : עדות יהוה נאמנה מחכימת פתי : פקודי יהוה ישרים משמחי לב : מצות יהוה ברה מאירת עינים : [יראת יהוה טהורה עומדת לעד . משפטי יהוה אמת צדקו יחדו] : יהוה עוז לעמו יתן יהוה יברך את עמו בשלום : האל תמים דרכו אמרת יהוה צרופה מגן הוא לכל החוסים בו : [קהל] ואתם הדבקים ביהוה אלהיכם חיים כלכם היום :

ותגלה . במסכת סופרים פרק י"ד . ושם נקשר הלשון עם נוסח על הכל יתגדל (וכן מנהג ספרדים) שאנו אומרים אותו בשבת ויו"ט בלבד . אך למנהגנו נ"ל . שאי"צ גם מסח אב הרחמים דלעיל . שעד כאן נמשך והולך . וזהו ותגלה בני"ן החבור גדל . מילוי ס"ג : תורת. ע"ע בפי' המזמור. בפסוקים

שמשכים עד לכל החוסים בו . יש ארבעים תיבות כנגד ארבעים יום שעמד משה בהר לקבל התורה : ואתם . עוזן הגבור : חיים . הדבקים בעץ החיים : היום . שהקורא בתורה . דומה כאלו היום קיבלה מסיני :

(א) קורין כהן לוי וישראל הכתוב שהפסיקו בה בשבת. אין פוחתין ואין מוסיפין עליהם . ובין כולם קורין לא פחות מי' פסוקים . אם לא שיש דסליק ענינא (כגון פ' ויבא עמלק) [קהב קח] : (ב) לשון ס' כאשר [ויקהל ד' ח] . כמי שמשמע חד קלא ודמר ס' ולהשיא כמו כורסיא דאקרי תיבה . והכיא כורסיא דליכא ביום דרגין גבי ה' כמו ולא ישיר . והרגא חד לעילא לשמא עליה ס"ת ולאתחזאה ליה לכנשא .

ס' סליק ס"ת לתיבה. כדין בען כל עמא למדלא גרמייהו באימתא ברתיתו וכסף וזיע. ולכוונא לבייהו כמה דבשתא קיימין על טורא דסיני לקבלא אורייתא. ויהון צייתין וירכון אודנייהו. ולית רשו לאתרא (ר"ל חוץ מש"צ) למפתח פומא באורייתא וכ"ש במלה אחרא. אלא כולהו באימתא כמאן דלית ליה פומא. וכא אוקמוה כו'. ואסור למקרי בספרא דאורייתא בר חד בלחודוי וכולהו צייתין ושתקין. כגון דישמעון מלין מפומיה כאילו קבילו לון השתא מטורא דסיני. ומאן דמקרי אורייתא. ליקום חד קאים עליה ושתיק. דלא יתשמע בר דיבור חד בלחודוי לא תרין דבורין. לשון הקודש חד הוא ולא תרין. ואי תרין משתכחין בס"ת. גריעותא דרזא דמהימנותא איהו. וגרעי חד קלא ומתרגם חד. ורזא קלישה ומורה. רזא דעלמא דא ורזא דעלמא דאתי. כולהו שתקין וחד קרי. דכתיב וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמור. איהו לעילא וכל עמא לתתא כו'. וההוא דקרי באורייתא. ישוי לביה ורעותיה לאינון מלין ודי איהו שליחא דמאריה בסדורא דאלי מילין לאשמעא כל עמא. דהא איהו קאים כדוגמא עלאה. עכ"ל: (ג) מבואר שזה גדול עונש הקורא עם הש"ץ. חוטא הוא ומטעה הרבים לשמוע הקריאה מפי ש"ץ ומנחים דוגמא עליונה. ע"כ ראוי להשגיח ע"ז ולמחות אותן קלי הדעת שעושין ד"ת זמירות. והנוס כשירי ... בבתי ... הגאונים זאת יחרד לבי ויתמרמר מעותי: (ד) וע"ל ... היום. יום קורין לעלות לקרות. יעקור במהרה ממקומו ויעמוד בזריזות [ואומר הכוי אחריך כרוכה בגלילי המלך אחריו עולה וכמתם כן] ויעלה בדרך קצרה אל הבימה. ויורד בארוכה. ואם שניהן שוין. עולה דרך ימין ויורד דרך שמאל) [כשיים השולה אחריו. בין גברא לגברא] ויעמוד לפני ס"ת באימה וביראה (בדרך שלכו אומר בלתם. סריו הולך לקרות בתורה לשם יחוד קב"ה ושכינתיה) [ע"י ההוא טמיר ונעלם.

כנס כל ישראל] ויאמר ברכו את ה' כו' בקול רם. כדי שישמעו כל העם. וכן הברכה בקול רם. ויברך ברכת התורה בכוונה גדולה. ויודה וישבח לאדון הכל. ששם חלקו וגורלו בדברי התורה הזאת; והשיב עמו מכל אומה ולשון. ובחר בו להיות לו לעם נחלה וסגולה. והנחילנו תורתו הקדושה כלי חמדתו ושעשועיו. ובה ברא כל העולמים. ובמה קריאתה וקיומה. כל נבראות מעלה ומטה מתקיימין. ואלמלא קריאתה ושמירתה. לא היה העולם נברא כו'. ואפילו יהיה אחד עוסק בתורה כראוי. הוא מקיים את העולם. עליו נאמר וצדיק יסוד עולם. וע"כ ראוי לכל בן דעת להודות בשמחה שמברך בה"ת. ויקרא קריאתו מלה במלה. בבושה ובעדה בגילה. בכל לבו ונפשו. ויהיה נותן לבקרות. ולא יגביה השולה קולו. אלא יתאחן שריבה שפתיו בלחש. וכשעומד בקריאה על השם הגדול. ירתית עצמו מאימתו ופחדו. ויתנים על איבריו לזכר קדושת השם שנכתב בקדושה ובטהרה. ויראה בשפתיו שם אדני ויכוין בהויה. לייחד שיהיה כאחד. כענין שוסתו בתפלתו ובברכותיו. עכ"ל: (ה) צריך לקרות מעומד בלי סמיכה כלל. והשומעים א"צ לעמוד (ועמו"ק מ"ש בס"ד על קדושת הס"ת. מצוה דברים כגופים) בשעת קה"ת. רק בשעה שאומר ברכו והברכה וראוי ע' לכם לעמוד. יע"ש: (ו) והוי יודע. מפרשה שלאמי קה"ת סיה דאורייתא לדעת רבים וגדולים. ולפ"ז צריך שיכוין גם לקיים מ"ע על סתם. אך בשבכר כירך פ"א ולא בסית דעתו מן הלמוד. אז צריך לברך פ"א על הקריאה בגמר. אך מטה תקנת חז"ל בנגד. כ"ש לבקל בספקא: (ז) שם' נגיד ומטה. כשמעלה לקרות בתורה. שהלה שפתח הס"ת ויראה במקום שמתחיל לקרות [ויתפקס ויאמר בלחם עו חיים היא למחזיקים בה] ויכסה. ויאחז בשתי ידיו בירעות הספר או ע"י טבה. [והכך פרך לצד שמאל] ואח"כ יאמר:

פרס ... ע"ל ביזר בָּרְכוּ אֶת יהוה הַמְבֹרָךְ: ועונין הצבור אחריו

בָּרוּךְ יהוה הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד: וחוזר המברך ואומר ג"כ ברוך ה' וכו' ואח"כ מברך

(א) אם לא שמעו מהעולה ברכו. רק מהש"ץ שענה ברוך. יענה אמן (קלט): (ב) ענה ואמר אבר מן. ונערו בו ואמר אבר בתר. ימא. ואם סיים אבר מן. לאמר אח"ל אבר בתר (שם): (ג) יזהר שענה היכל"ז ואמן בכוונה אחרי שמברכים על קה"ת והשמטת. והנכם וו"ם ישלים בה שמלה ברכות (של"ס):

בחר בנו. שנאמר ובך בחר ה': מכל העמים ונתן לנו. ע"ם הכתוב לא עשה כן לכל גוי. ועמ"ש בפי' המזמור ונותם מכן

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים. וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. [ומשמע השורה] בָּרוּךְ אַתָּה יהוה נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

התורה הזאת. כי היא הסבך. המדבר מתגה. כתר תורה כל הרוצה לזכות יבא. לפי שהיה העוסק בתורה הרי מה ככהן גדול [ע"ז ג ב"ק יח] והחזירה הקב"ה על כל אומה ולשון. תורה. מספר תרי"ג מצות. כי ב' דברות מפי הגבורה שמענו. וגי' היה אלהי ישראל. וב' יתרים. כנגד ב' לוחות. או ב' התורות שבכתב ושבע"פ. והנשא המרכבה. הרי"ם לסו"ס נבואת אדני. והוא מגלין לנהם"ר הידוע. ומכוונת ממש לשבר כחו. והוא סלה. שמ"ש נמ"ד בתחלת פי' ס' שירה. והיא הבריח עם התיבה:

[ואחר שלאמה ברכה ... המברך עונין אחריו אמן): (ח) התחזר והסמכה והקרא [מעומד ובאימה. וכן החזן שקורא עמו. ואסור להשען אפי' קצת. ובעל בשר מותר להשען קצת ולא על כמפה. אלא יסירה ויסען על הבימה] ויכוין כי ס"ת הוא סוד ב' שמות ואהיה דיודין קס"א. והכך קג"א. והניהם סמנין הדם. והמשוב כי ע"י ב' ידיך שבהם ב"ת פרקים שמהם שם. והם שם אדם. כי השמות ומילוי שם אהיה דיודין הם י"ד אותיות. ומסין אותם ביד ימינך. וכן בשמות ומילוי אהיה דהסין י"ד אותיות כנגד יד שמאל. וכן שאיהם כח. והגרף כ"ח עם אדם ויהיו כמנין שם. והו סוד ס"ת: (ט) אח"כ תכוין לכלול יד שמאל ביד ימין. והחלק יד שמאל (עם גמר הברכה) ותשאר יד ימינך אדם אותם בס"ת כל זמן שאקרא: (י) אין הקורא רשאי לקרות עד שיכלה אמן מפי הצבור [אפי' מאריכין] והמתחיל לקרות יסיו אזני כל העם קשובות אל ספר התורה. ואסור לבהות ולא לאחם כשפס"ת פתוח. אם לא בין גברא לגברא (ועמ"ש בס"ד בחלק הדרשים על פסוק הל"ם [בנבום ח] אך מדיין ס' סיהם הרת מוסלא מאד) ומגמד

אדם ושמום תורה גם תפלתו תועבה. כי דבר ה' בזה. מהם שהמשה עליהם על פניו. והוא בכלל המגלל את התורה שישים גופו מגולל על הכריות. כי אין לך חלול גדול מזה. ואפי' למסוק כד"ת אסור. כי אין לך למוד גדול מזה. ואל יאמר אדם דברים אלו כבר שמעתי וידעתי אין לי בהם שום חדוש. כי כל ענין מענייני התורה הוא גדול ונורא. והתורה מלה שמוסה של הקב"ה. ובכל קוץ ותג תלוין תלי תלין הלכות ואגדות רזים וסודות שאין העולם ומלואו כדי לסבול. כמ"ש הכתוב לא הלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאוד. כי ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים. שמא יאמר אדם א"כ מה לי לחקור אחר דבר שאין בו תכלית. כבר אמרו חז"ל לא עליך המלאכה לגמור (ואמר רחבם לא יגובה ברוך אחר שהכמה מהומת שלא שגיע לתכליתה) וכל פעם שמתבונם אדם בד"ת מוצא בהם טעם חדש והפוסק בה למחר מגלין לו רזי תורה ויבית בה הנך מבוים לאכול לשובעה ויהשלא כל טוב כרמון. ישמח בהם שלל כל הון וממון. וישיש בהם יותר ממצילה ממון: (יא) כשתגמר הקריאה. התגור והכפוס הס"ת ע"י מסה. והבשא בזריעה ויגנן:

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם . אשר נתן לנו תורת אמת [מנעגע סגורה] וחיי עולם נטע בתוכנו . ברוך אתה יהוה נותן התורה :

תורת אמת. היא תורה שבכתב (שהן אמת ליעקב.) שהיא בחינת תפארת והוא סוד ס"ת שבכתב וכו') : וחיי עולם.

היא תורה שבע"פ (שהוא הכמה תתאה) והוא שהמשיל לשון נטע. פי' דברי חכמים כדרבונות וכמסמרות נטועים. ועוד ע"פ מוה"ל שכן באדם (שהיא שרויה בתוכנו) שכן מליצו לשון נטיעה באהלים. ויטע אהלי אפדנו. וגם התורה נקראת עץ חיים למחזיקים בה ובעץ שייך לשון נטיעה: נטע בתוכנו. נ' תרי"ג מצות. בברכה זו שלאחריה לא הזכיר תורתו כמו בברכה ראשונה שלפניה. כי בתחלה נקראת תורת ה'. ואחר שלמד האדם נקראת תורתו [ע"ז יט] משהחזיק בה וזכה בה. והוא נטע בתוכנו. להקרא על שמו. ובראשונה לא זכר חיי עולם. כי אמרו חכמים [ברכות כח] לעולם ילמד אדם אפי' שלא לשמה. שמתוך שלא לשמה בא לשמה. ע"כ אמרו בתחלה סתם. בכל אופן ילמד ולא ימנע שלמד וא"ע שאינו טועם בה עדיין טעם פרי עץ חיים. כי למתחילים ה' המה דמותא. אלא שמתוך הלמוד השמאלי סופו אל ימיני ומעמיק לו סם חיים בגוף. בשמי גרסת הלנ"ו יש ארבעים תיבות. כנגד ארבעים יום שעמד מרע"ה בהר לקבלת התורה. וקנ"ה אותיות. כנגד קנה חכמה קנה בינה. אמת קנה ואל תמכור :

(יב) אין קורין בתורה בפחות מעשרה זכרים גדולים בני חורין. ואם התחילו בעשרה ויצאו מקצתן. גומרין (כשהיו רובן) כל הצריכין שלשת ביום ההוא [קמג] : (יג) אין קורין לכתחלה בציבור אלא בס"ת שר כהלכתו ובכל משפטו. כל ה' חומשין תפורין ביחד. ואפילו אין להם אלא ספר הפסול או חומש אין מברכין עליו. אלא קורין בלא ברכה. כדי שלא תשתכח תורת קריאה. ואם קראו בס"ת ונמצא בו טעות הפוסלו (עיין בר"מ ז"ל ה' ... ספרים שהפסידים ברחתו) ועדיין לא קראו ג' פסוקים עם העולה שבירך עליו. שמוציאין ס"ת אחר (עמו"ק) ... בתורה חדשה. ולענין דיני פסול דהתיבה. ע"ש ס' ל"ב ול"ו (שם חדושי דינים) ומתחילין לקרות ממקום שנמצא הטעות (דהיינו מתחלת אותו פסוק. דכל פסוקא דלא פסקיה משה לא פסקינן) וגומרין קריאתו בכשר ומברך לאחריו. וא"צ לברך לפניו. כי ברכה ראשונה שבירך עלתה לו. ומשלימין העולין המנויים שיש להם לקרות. כי אותם שעלו וקראו יצאו בדיעבד ועולין מן החשבון. ואפילו קראו כמה קריאות אחר הטעות ואח"כ נודע להם. מ"מ מה שקראו קראו וא"צ לחזור ולקרות [שם] : (יד) אפילו קראו כולם בטעות. דיעבד יצאו להם. וא"צ לחזור אחר ס"ת כשר. ואם כבר קראו ג' פסוקים יכול להפסיק שם. ומברך אחריו ומשלימין מנין העולין ע"ש אחר שיוציאו. ואין מוציאין אלא בשביל פסול ממש וכן טעות גמור. אבל משום חסרות ויתרות אין להוציא אחרת. דלא בקיאינן מלא וחסר ומי יגיד לנו שהס"ת האחר יהיה יותר כשר ממנו [שם]. ול"ש. דדוקא במלאין וחסרין שאינן נכרין שם מלא שם חסר. כמשל כגון מלת גוים. שאם חסרה הו"ו במקום שצ"ל מלא או איפכא. הרי זה בכלל מלא וחסר דלא בקיאי בה. משא"כ אם חסרה יו"ד שאז אין המשמעות בתיבה כלל. אע"פ שדרך להיות פעמים חסר שהנכתב ואז הוא קרי וכתיב. אבל אינו בכלל מלא וחסר. והרי הוא פסול גמור בודאי. וכן מלת ברכותיה כשהחסר היוד. אין זה מקרא מלא וחסר אלא פסול. ועמו"ק. שאין כאן מקומו להאריך (וא"צ סימת האריך שמשנים משמעות או אפי' כמנטה נלבד שפסולין ...). וגם אלפים שבשמים בה יו"ד. עמ"י סי' קנ"ב דין מקום) כל קרי וכתיב משונה שבו בו כמסגר בו שמנאה. שכתב לא שקרי לא

קרא את הכתיב. זה הוא פסול. יחזי שמביד ס"ת וקריאתו : (טו) אסור לקרות בחומש לעלות להורה. עמ"י סימן ע"ס : (טז) אם קראו י' פסוקים בין שלשתם. אע"פ שפיחתו לאחד מג' פסוקים : סתנתי בחבורי שיצאו בדיעבד. ואין להחמיר ולקרות ולברך. דקיימא סיה לגבי ברכה. ובלא ברכה נמי לא שריר דמי. והסכמתי על שרשם ס"ו גם מרחיש גמורה. וצל"ע אם אירע כך שהמכין על ז' כששם קודם ולא דלגו כלום כדין שלו. שאין מקום לבורכתו. יע"ש : (יז) אם שכראוהו בטעות כמקום שצריך לקריאתו. הוריתי בחבורי וכמ"י (סימן ס"ז) שלנה למעשה כדעת הר"ד גרשום. שא"צ לחזור ולברך כלל גמורה. בין כהתחיל לקרות בין לא התחיל. דל"ד כלל לנבואה דהורמתא [ירושלמי פ' כיצד מברכין] וכרכיתי להשיב על מ"ש שלאחרים ז"ל. יע"ש דברים נכוחים למבין בעזה"י : (יח) המסתי בחבורי על אותן הסכנים לנביאה ס"ת ולהעמידו בבית שיזדמן כדי לקרות בתורה בעשרה ימים אחדים. שלא עשרה כהמסדים דעברי אדרבה. ואין למחות בידם. כי יש עונש גדול ר"ל. יע"ש שהארכתי : (יט) יזהירו עוד הדומי דינים בהלכות אלו בחבורי הנ"ל : (כ) ראוי לגדר לעלות לתורה לפחות פ"א בחדש : (כא) כשהשלימו הקריאה [מכבדין הס"ת במטיל. ולא בין גברא לגברא] אומר הש"ץ חצי קדיש [וכן בר"ה ויה"כ] והעתוב שבגבור [מגביה הס"ת שטל השלחן שבעמוד ואח"כ גולל ג' דפין. ומי שאינו בטוח בכחו כ"כ] גולל (עד ג' דפין על השולחן. ואין גלגלו ס"ת ערום אפי' בעמודים [וי"א דמותר לאחוז בעמודים לגבוה בלי הפסק מפה. אבל בגוף הס"ת אסור] עמו"ק) ומגביה הס"ת פתוח [וכותב יהא נגד פניו ומקצה הספר בין ב' העמודים. וכל העם עומדין. והמתחיל לגלול יכולין ליסב] להראות הכתב לעם העומדים מימינו ומשמאלו. ומחזירה לפניו ולאחריו [ומי שיודע בעצמו שאין בכחו להגביה הס"ת להראות לאמר בכל עבר ועבר ימנע עצמו] שמצוה על כל האנשים והנשים (הסורות) לראות הכתב [סימנו עד שיכירו לקרות סימנו] ולברוע פי' בשו"ע יו"ד סימן רפ"ב וש"ס מלוי בס"ד) ואומר [זה. ולאי' עמוד קודם שמו"ע יפסיק. וקורא בש"ע פסוק זה תלמה זה] :

זאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל . [ובפי' כל"י ליתא] על פי יהוה ביד משה : כן הוא בסדר בס' משלי אורך ימים בימינה ובשמאלה עושר וכבוד : דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום : עץ חיים היא למחזיקים בה . ותומכיה מאשר : יהוה חפץ למען צדקו . יגדיל תורה ויאדיר :

(ב) גולל והמעמידו בין הספר וכורכו במפה ואומר לך ה' הגדולה עד לכל לראש :

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו . שיתגוללו רחמיך על מדותיך ותכנס להם לפנים משורת הדין .

וי"ו ט' לומר בש"ע יב"ל (וא"צ להמתין עד שיגמור הגלל . והגולל

ש"א) והגבהה ישב אצל (הס"ת) : (ג) הגולל יהפוך המפה כלך סוגה לס"ת. והמעיל לד סופו לנוח. ויסמן אותו לד מהמעיל יהיה לפניו ולא ... לאחריו ואסור לשנות. ויקשור במפה עד פני הס"ת : (ג) מי שמכבד בגלילה זכה גם נתלבשה בעטרות ורמונים. ובמקום שנהגו שא' גולל והב' מלביש בעטרות יחזיק במטפה (שם) : (ד) המכבד הגלילה ואח"כ נסגבה. מניח הגלילה ולוקח ההגבהה. וכן במקראה לגבוא"ל אחר שמכבו גדולה מא שיש לו כלן. מניח זו ויולך לשם אם לא הכתוב בו

אחד. והגבה וגלילה מוכרין בדמים (ואם מכר שתם. לא נכלל בגלילה שהפתח מעילין. ואין נוהג ליקח המעילין נעצמו. וכ"ש אם רק כיבד א' בגלילה דכיד הגבהו לכבד אחר במעילין. וכון למצות כן ברור שם) ואם לא מכרו. מכבדין לגדול שבאותן שעלו סיום לתורה (שם):

[שבת שכינתו כ"ל פע"ם] יְהִי רָצוֹן מִלִּפְנֵי אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם. לְכוֹנֵן אֶת בֵּית חַיֵּינוּ וּלְהָשִׁיב שְׁכִינָתוֹ בְּתוֹכֵנוּ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְנֹאמַר אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן מִלִּפְנֵי אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם. לְרַחֵם עָלֵינוּ וְעַל פְּלֵטָתֵנוּ וְלִמְנוֹעַ מַשְׁחִית וּמַגֵּפָה מֵעָלֵינוּ וּמֵעַל כָּל עַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל וְנֹאמַר אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן מִלִּפְנֵי אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם לְקַיֶּם בָּנוּ חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל הֵם וּנְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם וְתַלְמִידֵיהֶם וְתַלְמִידֵי תַלְמִידֵיהֶם בְּכָל מְקוֹמוֹת מוֹשְׁבוֹתֵיהֶם וְנֹאמַר אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן מִלִּפְנֵי אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם. שֶׁנִּשְׁמַע וְנִתְבַּשֵּׂר בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת יְשׁוּעוֹת וְנֶחָמוֹת. וִיקַבֵּץ נִדָּחֵינוּ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ וְנֹאמַר אָמֵן:

אַחֵינוּ כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל הַנְּתוּנִים בְּצָרָה וּבְשִׁבְיָה. הָעוֹמְדִים בֵּין בַּיָּם וּבֵין בַּיַּבָּשָׁה. הַמָּקוֹם יְרַחֵם עֲלֵיהֶם וְיוֹצִיאֵם מִצָּרָה לִרְוָחָה. וּמֵאֲפֵלָה לְאוֹרָה. וּמִשִּׁעְבּוּד לִגְאֻלָּה הַשְׁתָּא בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב. השתא. דנ"ש [הסי'. והסי' בפתח. והוא לי שנה] וְנֹאמַר אָמֵן:

[המגביה והגולל יעמדו על מקומם. והמוליכין הס"ת להיכלו. ילך עד הארון את המהלך להכניסו לאה"ק. ויאמרו הפסוק אחרי ה' פנים. והצבור לא ילכו אחריו. רק את עוברת לפניהם ילך הוא מעט (וי"א עד הארון) אבל מחויבים לעמוד עד שתגיע הס"ת וכ"ז שאה"ק פתוח. ואם אפשר להם לנשקה ישקו (שה"ק)]:

מוליכין הס"ת להיכלו. והש"ץ אומר בקול והקהל עמו בלחש]:

יהללו. ברוקח המה על שהולקין הפסוק בין הש"ץ והקהל. יע"ש שהאריך. ולק"מ לפמ"ד. במ"ש במו"ק בס"ד: כי

החזן אומר יְהַלְלוּ אֶת שֵׁם יְהוָה כִּי נִשְׂגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ:

והקהל אומרים הוֹדוֹ עַל אֶרֶץ וְשָׁמָיִם: וַיָּרֶם קֶרֶן לְעַמּוֹ תְּהִלָּה לְכָל חֲסִידָיו לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַם קְרֹבוֹ הַלְלוּיָהּ:

נשגב שמו. התורה היא שמו יתברך. והגימטריא הנ"ל [בפי' ברכת השחר] וכן דרשו [סוטה מד] בואתי ה' אלהיכם הלכו על ס"ת מס"פ: וירם קרן לעמו. במתן תורה הרים קרן ישראל על כל העמים. כי יאמרו רק עם חכם ונבון וגו': עם קרובו. כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו. ע"י התורה הזאת מקרבנו בה לעבודתו:

(א) [השאריך לומר מי שבירך לחולה או לברך כה"ג. יאמרו כאן ולא קודם הודו על ארץ ושמים. והש"צ המוליכה אומר לעולם לדוד מזמור (כביר בל יום' ובשבת שהרים מזמור לדוד (בקבלת שבת) ומוליך הס"ת לארון; (והמגוים ימתינו שם עד שיכניסה לארון) ובעת שפותח הארון אומרים וכנחה ומשתחוים מול הס"ת (ומי שאינו משתחוה מגדין אותו) ממתינין אותה בארון מלגסון (שה"ק): (ב) שצבור אסורין לצאת מבהכ"נ עד שיגיע הס"ת. אבל יכולין להמתין א' או ה' אם יחיד שבשער של עזרה. ודוקא אם מגיע במקום התפלה. אבל אם לא מקום מבורר ומוכרח להוציאה לבית אחר. אם יש שם ב' פתחים יכולים היחידים לצאת בפתח שיודעים שהס"ת לא יצא דרך שם. ואם אין שם רק פתח א' אסור אפי' ליחיד לצאת קודם שיצא הס"ת (שם)]:

וּבְנֻחֹה יֹאמַר שׁוּבָה יְהוָה רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל: קוּמָה יְהוָה לִמְנוּחָתֶךָ אַתָּה וַאֲרוֹן עֻזֶּךָ: כֹּהֲנֶיךָ יִלְבְּשׁוּ צֶדֶק וַחֲסִידֶיךָ יְרַנֵּנוּ: בַּעֲבוּר דָּוִד עַבְדֶּךָ אַל תָּשֵׁב פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ: כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אַל תַּעֲזֹבוּ: עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר: דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי נֹעַם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם: הֲשִׁיבֵנוּ יְהוָה אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָה חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם:

אומרים אחרי [יחשבי ביתך כו' במזוזה. והפסוק סופה יבוין לבקש על מזונותיו ומזונות אנשי ביתו וכלל ישראל] נפי שאחז"ל [ברכות ד] כל שאומר אחרי ג"פ בכל יום מובטח לו שהוא בן העוה"ב. ועד ג' משמרות הלילה שהקב"ה אומר בהם אוי שהחרבתי ביתי. את

מה לא אומרין כמנהג ג"פ אשרי יושבי ביתך. אל מקדם מעט שלאחריו. וקבעו פ"א לפני התפלה ופ"ב אחר התפלה. לפי שצריך אדם להתעכב ולשהות שעה אחריה. לומר שאינה עליו כמשא. וע"ע שמוק חסידים. ועפ"ד האומר [פסחים ד' כח] משום דאית ביה טופח את ידך כדי לנקות תהש"י פרנסה בבוקר ובערב. כמאמר בתה ס' לכם בערב בשר ולחם בבוקר. ופעם א'. לתת כח לאותו מקום שסידרים פסוקים אלו. כדי להשביע לכל חי :

הדתא (מלמון הא ואחא) למנצח. ובא לציון גואל, ק"ש

(א) תקנו לומר למנצח בכיום סתפלה. לפי שאחב מולה י"ח מזמורים מרלם ס׳ וכלים עד פ׳ א. ואשרי ולמה רגשו חד פ׳ סוא כדליתא ג"ק דנרכות (ואעפ"כ לא דבר רק סוא בפ׳ הלזו שסיא אחת ונחלקת פחים אלא שסיא רומזם לברכת המינין. שסיא פעם נסתרה ופעם מגולה כמ"ש שם בס"ד. וכמן סדבר) כנגד ח"י ברכות התפלה. אדם האומר לחברו תתקבל גלותך [ירושלמי תענית פ"ב ה"ב] וגם מבר מזמור ■ מעין סקן. והשבעה פסוקים (מלבד הפ׳ הראשון שאין סודעת שם המחבר. ותהלים למנין עשרה הללם בכל מקום) יש ■. כנגד השבעה חדשים זמן עבורה של אשה. לאכה מקשה לילד אמרין [מדרש תילים ילקוט רמז תר"פ דברים רבה פ"ב] מאן דעבי ואגך נעידן קשותה. יענה יחיד בעידן קשותך (לכן הוא מסוגל לאומרו אשה היושבת על המשבר. ובכל צרה שלא תבא) כן ביעקב אע"ה כתיב אל סעונה אותי ביום צרתי. א"ע דוד לישראל מי שענה ליעקב אביכם בעת צרתו. הוא יענה אתכם ביום צרתכם. יענך גו׳ ישגבך שם אלהי יעקב. ויש ■ שבעים תיבות כנגד שבעים צירי יולדה (שאינה יולדת עד שתגא ע׳ קולות. כמש"ל שמפתחות היה לפנים משבעים מדרגות שהם אמרים) וס"י אותיות כנגד ס"י עולמות לצדיק. וכם׳ הזוהר [מהשפיס ד׳ קים] ובנין דא ל"ש מה. שמן ל"ש דאימן פ׳ (כ"ל) קלין דאתתא אילת השחר על בוכה. דאתתקף עליהו קדחתא. בגנותא בשבעין שבין בשבעין (כ"ל) כתרין. בבהות זימנא יתקיים בישראל. כמו הרה תקריב ללדת תחיל הזעק בחבליה כן היינו מפניך ה׳. ועל כן תקנה לך פ׳ אלהים. וכבון אעילת רישה בין מרכבה. רישא איהו צדיק. ברכבא איסן נאת סוד. ואומי לה מיה למפרק לגבהא בבוקר דאיהו אריה (כ"ל דסמיך אקרא דכתיב ואריה כבקר) בקר ימינא דאברהם. מביה בן דוד דנפיק תיובתה דאתאמר ביה גור אריה. וכג"ד מי ה׳ שבכי עד הבוקר. וכה מוליך לימין משה כו׳ דרועא שמאלא אתמר ביה שמאל חחה וימין מקרבת. ע"כ : (ב) רמז כרי"ם ד׳ פעמים י"ב (סוא מסורת לעיל כמה פעמים) יענך יי ביום צרה. קדשו בגבורות ישע. ואלהינו קמנו ונתעודד. יענו ביום קראנו : (ג) בלבות ומסבים מסמכם מדין למנצח ואח"כ שיר. ועכשיו סהגו עוד שא"א למנצח בשי"מ ולא באסרו חג : [(ד) א"א למנצח בר"ח וחנוכה. ופורים קטן וגדול כ׳ ימים. ופכת ויו"ט וחוה"מ. ועש"פ ומיו"כ. וט"ב אפי׳ מחה. ובבית האבל אפי׳ שלא במקום שמת. אבל בשילכ אומרים (ד"ח)] :

כ לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד: יַעַנְךָ יהוה בְּיוֹם צָרָה יְשַׂגֶּבְךָ
שֵׁם אֱלֹהֵי יַעֲקֹב: יִשְׁלַח עֶזְרְךָ מִקֹּדֶשׁ וּמִצִּיּוֹן
יִסְעָדֶךָּ: יִזְכֹּר כָּל מִנְחֹתֶךָ וְעוֹלָתְךָ יְדַשְּׁנֶה סֶלָה: יִתֶּן
לְךָ כִלְבָבֶךָ וְכָל עֲצָתְךָ יְמַלֵּא: נְרַנְּנָה בִּישׁוּעָתֶךָ וּבְשֵׁם
אֱלֹהֵינוּ נִדְגֹּל יְמַלֵּא יהוה כָּל מִשְׁאֲלוֹתֶיךָ: עַתָּה יָדַעְתִּי
כִּי הוֹשִׁיעַ יהוה מְשִׁיחוֹ יַעֲנֵהוּ מִשְּׁמֵי קָדְשׁוֹ בִּגְבֻרוֹת
יֵשַׁע יְמִינוֹ: אֵלֶּה בָרֶכֶב וְאֵלֶּה בַסּוּסִים וַאֲנַחְנוּ בְּשֵׁם
יהוה אֱלֹהֵינוּ נַזְכִּיר: הֵמָּה כָּרְעוּ וְנָפָלוּ וַאֲנַחְנוּ קַמְנוּ
וַנִּתְעוֹדָד: יְיָ הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ:

למנצח. מבואר לעיל : ישגבך. יסתירך כמו במגדל משגב חזק : אלהי יעקב. ע"ל בפתיחה. והוא אשר פדה את אברהם : מקודש. הוא היכלה. קודש רחמים. גם נקרא ים כנודע. והוא כמספר אותיות שבמזמור כנ"ל. המוכנים לצדיק יסוד עולם. זהו ומציון (ע"ל בפי׳ המחזור שכינתו לציון) יוס"ף הצדיק ותולדות יעקב. שהיה זיו איקונין שלו דומה לו. הוא המועד הל"ב ודמי. ודעת לנגון הקל : יזכר. ירים. יסעדך. כמו אזכרתה לה׳ ריח ניחוח. והוא מנהותיך דייקא : ידשנה. ה"א מספת בסגול. כמו ואקראה לך. ופי׳ יעשה דשן. סיאמר אם הקדושה לשרפה ולקבלה ברצון. ואולי יהיה ביאורו כמו חלב ודשן. ר"ל יחשבה עולה מחים תמיד. אע"פ שלא השיגה ידך להביא שמנה. גם בכנויות לשרפים נתתי מוב פעם לסיתוף שם דשן. בבני הסהרלות ע"פ חכמת הסכנע. יע"ם : יתן. אוריך תתחיך : כלבבך כהסן לבבך : עצתך. עצה וגבורה למלחמה : בישועתך. תשועת משיחו. וישראל עם נושע בה׳. או נרננה הוא לשון בקשה אל ה׳. ורד"ק מפרשו. ימלא ה׳ : נדגל נרים דגלינו : כל משאלותיך כי הוא יודע לבבך הישר. שכל משאלותיך לטוב ולישר : עתה. יאמר כל א׳ מישראל בימי הישועה : כי הושיע ה׳ משיחו. האות אשר חרפו עקבות משיחו. רבים אומרים אין ישועתה לו באלהים סלה : יענהו. מאת יענהו : בגבורת ישע ימינו. שיהיו ממותקות בימינו. ימין ה׳ רוממה. ע"ד ונבורה בימינך : אלה. האויבים בוטח. כי רב : וכסוסים. כי עצמו. בוטחים : בשם אלהינו נזכיר. שמו וגדלו. או נקטיר לשמו : כרעו. לשבת ונפלו. ממת כבוגים : קמנו. ■ נפלנו קמנו : ונתעודד. נתרומם : ה׳ הושיעה. קריאת שנועקים במלחמה ונצרם המלך. מלך העולם :

(א) גרסינן בפ׳ עגלה ערופה. מיום שחרב בהמ"ק אין לך יום שאין קללתו מרובה מחבירו. ועלמא אמאי קא מקיימא אקדושה דסידרא (ופירש"י סיא קדושה זו שאנו מתרגמין בסלוק סדר התפלה. ומיומי אנשי כ"י. שאני קורין ומאי פרוקא. ומאי עדיפותא דקדושא דסידרא מקדושא דיוצר והעמידה. והי אין נכס קדושה גדולה מאד. ואם סם לא סוטילו. למה הועיל זו כאמרים (פירש"י דהוק). ונראה שאפשר זה אמרו כמפרשים שבשם גזירה נתקנה. לפי שגזרו אויבים שלא לומר הקדושה סוף התפלה והעמידו עליהם שומרים עד אחר עבור שמן התפלה

תפלה. לא קבעו לומר אלו הפסוקים ולתרגמן. ומפ"ז יען שיש קטיה ועלמא אמאי קאי. ר"ל מאחר שאין מניחין לומר קדושה בפי"ח. ומשני מפני אקדושה דסידרא. שיכלו לאמרה בשעה שלא כרגיל נכס. וזה היה גרמה פשין. אבל אינו גרמה אמיתי כמשמעו הגמ'. וק"ל. וגם שמפרשים מענין הגזרה כלוי. באמת לא מדע לה שום אלא לקהו דבר זה. אבל יראה יותר אמיתי שכדבר מבוקו כהסמה גדולה. וכשנין הוא כך לדעתי. משום שמיום שחרב בהמ"ק ננעלו שערי תפלה כנ"ם ככתוב גם כי אזעק ואשוע שתם תפלתי. ולפיכך אין לך יום שאין קללתו מרובה אחר שאין תפלה נשמעת. אבל גדולה תשובה שמקרבת גאולה ועד כסא הכבוד מגעת. לכן עתה כלנו נתחזקנו אחרת נגת גם משפט בעלי תשובה עכ"ם. וזו שמקדימין לומר ולשבי פשע. לפיק בדין הוא שנשיב נשמעין בתפלהנו. ועוד סוממו לומר ברית התורה. לומר שאם לא תספיק התפלה עם התשובה. הרי יש בידינו עוד זכות התורה שלומד בטלה על ידים. וכיון שבאם לגמרה א. יש לנו לגאולה בפועל ממש. לסמוך לכאן אחר לימוד התביר ולמשומו על זר סוחר טוב מיד. על כן קוראין פסוק הקדושה ומתרגמין אותן. למען ישמעו וילמדו כמאן שעם והקטנים. ויהיה נמקרא ע"י שהבין הסמגום. וזה

שבין של דברים. ופ"ם דרך הסוד נ"ל מיהש אחד בדרך זה. כי יש שמכאן ואילך הוא בסוד ירידת העולמות והמוחין מכ"אצ"ק. והוא שגם שאין לך יום ה' מפני שאין הזיות מתמיד כמו בזמן שבית המקדש קיים אם שהלא מוסיפין. הוא כדי להבאות (כנגד מססין שלגן כו' ישונן כמסחת שלא להפריד אלוף) ולהאריך סמוכת הבסע. וזו שהקנו שלמא אמאי קאי. מאחר שמיד כסלוק התפלה מסתלק הבפע שבסנת אב על יש קללתו מרובה. אא"כ ח"ו יחרב לגמרי. ותיקן ישם. אקדושה דסידרא. שמעכב כסלקות הבפע וממשיכו עוד שבה יתירה. וכאוכר [מהמא ד' קלג] שמוכר שהוא נתוספת קדושה על קדושת הרלאשונות. וגם זה ע לסניעים יפה בעלם. כי בלגרתי בכתב אלמים כיסב. את הדבר מאח בכלי עלמה ליכה. למנוע עלמם דוקא. אבל לכדור מאה מה שמוסיף האדם משלו יותר על הכתוב. ע"ז ודאי יש לו שכר גם בעוה"ז. יש דברי טעם לשבח. ואין כאן מקום להאריך. ולפ"ז מוסמכים גם כן דברי הגמרא הנ"ל בסוב טעם. ודעה לנבון נקל ואין להאריך עוד: (ב) ענין לציון הסין שמתה יולא הבפע מהמלגות ויורד למטה: (ג) מכאן ואילך לא לפסל לגמר ירידת פלאים. פלאי ותמיה פלאים. לסיום תמאן מקודש ולא תכנס אך מבלוס:

וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל וּלְשָׁבֵי פֶשַׁע בְּיַעֲקֹב נְאֻם יהוה: (א"א פסוק ואני בבית האבל) וַאֲנִי זֹאת בְּרִיתִי אוֹתָם אָמַר יהוה רוּחִי אֲשֶׁר עָלֶיךָ וּדְבָרַי אֲשֶׁר שַׂמְתִּי בְּפִיךָ לֹא יָמוּשׁוּ מִפִּיךָ וּמִפִּי זַרְעֲךָ וּמִפִּי זֶרַע זַרְעֲךָ אָמַר יהוה מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם:

ובא. ישעיה נ"ט: ובא לציון גואל ולשבי פשע. ר"ת ולגוף. שאין בן דוד בא עד שיכלו הנשמות שבגוף. אם בעה"ז יבא גואל בקרוב שבן טוב (שמו. כנ"ל ב"ם) מאה רחוק: פשע. פירוד ש"ע מארץ. שיעקב ביעקב. דהוריה מהוריה דאדם הראשון. והבן: ואני. הוא זאת בריתי. וזאת אותם. זאת האת הברית. כי אות היא ביני וביניכם: אמר ה'. משה לעדה. כי שם יהוא ולא יאחר. והמוספת על אמת זה רוחי ודברי שלא ימושו עד עולם. הרי ראיה ברורה שאין להכחישה. כי היא ברית אמר לא תופר. ומפי זרע זרעך. עד ג' דורות צריך אדם לבקש רחמים שלא תפסק תורה מזרעו [ב"מ פ"ה] מכאן ואילך לא צריך. תורה מחזרת על אכסניא שלה:

(א) [כשהצבור אומרים ואתה קדוש. אפי' היחיד עומד בש"א (באופן שמותר לבפסיק) פוסק ואומר עמהם ואח"כ מתחיל ממקום שפסק שכאן תרגום אומרים בלחש (והאריז"ל לא חשב לזה) ואסור לצאת מבהכ"נ קודם וא"ק (קלג): (ב) אומר וא"ק בכוונה ובשמחה. ומועיל לקיום העולם ולהמשיך עליו קדושה עליונה ולהצלים ככד ה' מעלה ומטה. ויוצא מגיסהם. ושורה עליו רוה"ק. ובא לידי השגה (של"ה): (ג) יחיד לומר וא"ק בצבור. והב"ן ימתין בוא"ק עד שהצבור יגיעו לו ולא אומרו עם הצבור. והיחיד אומרו בטעמים. כקורא בנביאים (קלג)]:

וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל: וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר קָדוֹשׁ | קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יהוה צְבָאוֹת מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: וּמְקַבְּלִין דֵּין מִן דֵּין וְאָמְרִין. קַדִּישׁ בִּשְׁמֵי מְרוֹמָא עִלָּאָה בֵּית שְׁכִינְתֵּהּ. קַדִּישׁ עַל אַרְעָא עוֹבַד גְּבוּרְתֵּהּ. קַדִּישׁ בְּעָלַם עָלְמַיָּא. יהוה צְבָאוֹת

יושב. מתעכב וממתין על תהלות ישראל[מדרש תהלים יש ש"ר סכ"א] עד שתגמור כסים אתרוס סדרן. ואמרו בג"ר [ס' ש"ח] שכל שבת שישראל משבחין לסקב"ה. משרם שבינתו עליהם. למדוא מפסוק זה: קדוש קדוש. מפורש לעיל: ומקבלין. ססלין רשות: בשמי מרומא עלאה. נ"ע שהיא בריאה. דשם בית שכינתיה. שמא מקננא בכרסיא: קדיש על ארעא. שיא עשיה. שם אופן אחד בארץ והשכל שכוסיף תיבת עובד. שהיא ארגוס עשיה. והוא גבורת הקבה כנודע: בעלם עלמיא. היא היצירה שהיא על שני עולמות שעליו. וסרם הסדר. כי עולם ברור ראשה. ח"ת דאצילות מקנן ביצירה כנודע (כי הוא כמלך במדינה שאמש בעולם קבוע בהמצע של"ס הנכ"ע. להאיר לכולם בשוה) כדי לתקוע בו הכלים כמתפכם. והרי זה דבר אשא

מַלְיָא כָל אַרְעָא זִיו יְקָרֵהּ : וַתִּשָּׂאֵנִי רוּחַ
וָאֶשְׁמַע אַחֲרַי קוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל בָּרוּךְ כְּבוֹד יהוה
מִמְּקוֹמוֹ : וּנְטָלַתְנִי רוּחָא . וּשְׁמָעִית בַּתְרַי קָל
זִיעַ סַגִּיא דִּמְשַׁבְּחִין וְאָמְרִין : בְּרִיךְ יְקָרָא
דַיהוה מֵאֲתַר בֵּית שְׁכִינְתֵּהּ : יהוה יִמְלֹךְ
לְעוֹלָם וָעֶד : יהוה מַלְכוּתֵהּ קָאִים לְעָלַם
וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא : יהוה אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק
וְיִשְׂרָאֵל אֲבוֹתֵינוּ שָׁמְרָה זֹּאת לְעוֹלָם לְיֵצֶר
מַחְשְׁבוֹת לְבַב עַמֶּךָ וְהָכֵן לְבָבָם אֵלֶיךָ : א״א
בשנה ויו״ט (וי״א דשחר) וְהוּא רַחוּם | יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא
יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל
חֲמָתוֹ : כִּי אַתָּה יהוה טוֹב וְסַלָּח וְרַב חֶסֶד
לְכָל קֹרְאֶיךָ : צִדְקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם וְתוֹרָתְךָ
אֱמֶת : תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר
נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ מִימֵי קֶדֶם : בָּרוּךְ אֲדֹנָי
יוֹם | יוֹם יַעֲמָס לָנוּ הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ סֶלָה : יהוה
צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה :
יהוה צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ : יהוה
הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ : כאן תקנו ב׳
מלות שמונחים לאחוריך והחזרם לפניך . תאמר בחוך אלשיו . בכוונה
ובשמחת הלב . שזכית לכל זה (ויזכה לרוה״ק ויבא להשגה גדולה)

מיושב מאד . ושמך לו ש״ש לבאות מליא כל ארעא. רוח שרינה בהתהלויים עמנו שם : והשאני . יחזקאל ג׳ : ברוך כבוד ה׳ ממקומו . מבואר לעיל : (ונטלתני. פירש קמוצה לפ״ד שהוא תוי רפויה [כמו״א] שלו״ם [ולא בגם״א שו״א פת״ח וגם׳ הנעם כח״כ] : ושמעית . קמוץ בש״ס . וכלן דלשון בחיר״ק הסי״ן וש״ס שולי״ת. לא משחבים . שלו״א) : זיע . תנועה מלשון הכתוב ולא זע מ׳ ימלוך . שמות ט״ו : קאים . נ״ע מ״ע שיש כתרגום | מלשון לזכר . ומפורש מליט [דניאל ו] מלכותך לך קימא . אלי כיון לנוד . ואמרי לא ידעתי . שמא קאים הוא תואר [של זאל שמיין] אלא שאל [של זאל מאמין שמיין] כמו ומאמר לאמר קים . וזה נכון : ה׳ אלהי . ד״ה א׳ כ״ט : אברהם יצחק וישראל. כשהוא בשמות אלהים . שהם אלף בנים שמאמינים העיד לבהמה העליונה שרואים אותם בכל יום. שהם קרוים בנים עומדי ארץ . וכן הוא נו׳ שלהם אלף והלשם שמכפרים : שמרה זאת . שור הקדושה שמשים : ליצר מחשבות . שיועיל להשים פרים ולבבם אליך: יכפר עון. אם אירע דבר מכשול עון בתפלתו . שלא תגע בה כראוי לה חלילה : לא ישחית לנו עון : כל . מהומה : לכל קוראיך . אף אם לא יגלאו י״ח כל העורך : צדק

לעולם קיימת. לפי שתורתך אמת. תכון לעד. שעליה העולם עומד. וי״ל שהוא כעין לחזק הדין על שאנו מיוסרים בעולם הזה . כי צדק דיך לעולם . והם לנוכחם כמו שלמדנו מן התורה ק״ו מתן ועין . זהו ותורתך אמת . כענין שדרשו ע[גרסת ה׳] מתורתך תלמדנו . פי״ל שאנו מבקשים רחמים עם זה . שלא יבואו עלינו יסורין קשין לבטלנו מן התורה חלילה . זהו שאמר ותורתך אמת . תקום . כדרך יסורי אהבה . כל שאין בהם בטול תורה : תתן אמת . הואיל חכר אמת . שסוף הענין בו : אמת . נ׳ אהיה עם אהיה : אמת ליעקב . ידוע שהוא מדתו . א״ם ח״ס . גם אמת נ״ו פעמים אהיה כמנין מת . והא׳ דאמת ממתקם (כרמ״ל בפי׳ ס׳ שירים יע״ש) ונתן להם חיים . לכן הדובר אמת לעולם אינו מת אלא זמנו לכן אמרו [תענית ה] יעקב אבינו לא מת : חסד לאברהם ח׳ פעמים אל : נשבעת . רומז ליצחק העקד׳. שכתוב שם בי נשבעתי . והסתיר מדת הדין . מ״ת כלנו בלאבותינו : ברוך ה׳ יום יום . הם ימי קדם (שזכרם מכבר) ששת ימי עולם . שמונה מהם : יעמס לנו . להשפיענו : האל . המברך בכל . אל למושעות . הוא ה׳ צבאות . אות בצבא.

בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁבְּרָאָנוּ לִכְבוֹדוֹ. וְהִבְדִּילָנוּ מִן הַתּוֹעִים. וְנָתַן לָנוּ תּוֹרַת אֱמֶת. וְחַיֵּי עוֹלָם נָטַע בְּתוֹכֵנוּ. הוּא יִפְתַּח לִבֵּנוּ בְּתוֹרָתוֹ. וְיָשֵׂם בְּלִבֵּנוּ אַהֲבָתוֹ וְיִרְאָתוֹ. וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ. וּלְעָבְדוֹ בְּלֵבָב שָׁלֵם. לְמַעַן לֹא נִיגַע לָרִיק. וְלֹא נֵלֵד לַבֶּהָלָה: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שֶׁנִּשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ בָּעוֹלָם הַזֶּה. וְנִזְכֶּה וְנִחְיֶה וְנִרְאֶה וְנִירַשׁ טוֹבָה וּבְרָכָה [לִשְׁנֵי] (לִ)ימוֹת הַמָּשִׁיחַ וּלְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא: לְמַעַן | יְזַמֶּרְךָ כָבוֹד וְלֹא יִדּוֹם יהוה אֱלֹהַי לְעוֹלָם אוֹדֶךָּ: בָּרוּךְ הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּיהוה וְהָיָה יהוה מִבְטַחוֹ: בִּטְחוּ בַיהוה עֲדֵי עַד כִּי בְּיָהּ יהוה צוּר עוֹלָמִים: וְיִבְטְחוּ בְךָ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ כִּי לֹא עָזַבְתָּ דוֹרְשֶׁיךָ יהוה: יהוה חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

יי אדוננו מה אדיר שמך בכל הארץ: חזקו ויאמץ לבבכם כל המיחלים ליי:

סא מסגב כל"ל ביולר: שבראנו לכבודו. כל הנקרא בשמו. לכבודו בראו. כתוב: והבדילנו. ואבדיל אתכם מן העמים: חיי עולם. מפורש לעיל בברכת התורה: יפתח לבנו. לב בשר. הסגור בחומר עב. שנוכל להכיל אל אור תורה הבהיר: וישם בלבנו אהבתו ויראתו. אע"פ שהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. מ"מ האדם צריך סיוע עליון. כמ"ש כמה פעמים. ומקרא מפורש בידים. ולא ירלתי אתן בלבבם לבלתי סור מעלי: ולעבדו בלבב שלם. שני לבבות כאחד ביל"ט וי"ה"ר. וכעין שצוה דוד המלך ע"ה לשלמה בנו [דה"א כח] ועבדהו בלבב שלם: לא ניגע לריק. כמיועד. לא יגעו לריק וגו' לא יגעו בנעוי ב"א הגולדים על ידי קר"י (כאותן המשחיתים דרכם ה' ישמרם. לרי"ק יקימם. בלי פחד. אלהים) או לא ילדו לבהלה. כי יולדו זרע ברך ה'. ונודע בגוים זרעם לשם ולתהלה: יהי רצון שנשמור חוקיך. יפה אמר בעל סדר היום. שהוא דומה לברכה שמברכין בני מערבא כדמסלקי תפליהו. שעה לשמור חוקיו. ולא יש שחולין תפליהן כאן. אבל יותר נכון להמתין עד קדיש בתרא לפחות: שנשמור חוקיך בעולם הזה ונירש כי מי שלא טרח בע"ש מסיכן יאכל בשבת. ואין זה כמשמש הרב ע"מ לקבל פרס. אלא בקשת עזר על קיום המצות לעשותן כתקונן ולשמן באופן שנהיה ראוים לקבל עליהן שכר. כי נאמן בעל הגמול שאינו מקפח שכר כל בריה. ולהוציא עשיית מצוה שלא לשם שמים או עם לכלוך העונות. שלא די שאינו מקבל עליהן שכר. אלא שעונשו חמור. כמ"ש הכתוב ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי. ומוטב לו שלא נברא: ונירש טובה לימות המשיח. לומר שאנו מצפין לישועה הקרובה לבוא. לידע מה להשיב לשואל בענין: למען יזמרך כבוד. הנפש נקראת כבוד. עורה כבודי. שהיא חלק הכבוד העליון יתברך: ולא ידום. ע"י שתזכה לימות המשיח ולעולם הבא להשמרות נלחי: אשר יבטח בה'. בהבנה מבוקשו ע"י תפלתו אליו. ולא לבקש צרכיו מבשר ודם: בטחו בה' עדי עד. בג' גליות. דהתחילו בהתחלת אלף הרביעי. שימשכו עם אלף הששי. ובכלל הם כמו ג' אלפים שנה. שלש עולמות: ה' חפץ. דבאו לאוהבו: למען לדקו. כבר נתבאר לעיל. ועי"ז יגדיל תורה ותכרה כאמור: מה אדיר שמך. ע"י התורה שהיא שמו. ע"כ חזקו ואמצו. אל תיראו חרפת אנוש ומגדפותם אל תערצו:

(א) עמן הקדיש. ע"ל קדם נחך שאמר. ואחר ישתבח. וכאן נליג לגמן ה' כזוכר [תרומה דף קכט]: (ב) קדושתא דא איהי סלקא בכל סטרין דלעילא ותתא ובכל סטרי מהימנותא. ותבר מנעולין וגושפנקין דפרזלא וקליפין בישין. לאסתלקא יקרא דקב"ה על כולא. ואנן בעינן למימר לה בלישנא דסטרא אחרא. לאתבא בחילא תקיף אמ"ל מברך. בגין דיתבר חילא דס"א ויסתלק קב"ה ביקריה כו' ואדכר לנגמי ולשמיה. ע"כ: (ג) עוד שם [פ' נח ד' סב] כזימנא דישראל אמינו אמ"ר בכ"ח. קב"ה אתמלי רחמין וחייס על כולא. עכ"ל: (ד) אומר ש"ץ קדיש שלם [וכשיש מוסף. אומר רק ח"ק. ואם לא שמע מהש"ץ קדיש. רק מאבור אמן. ויודע על מה עונים. פוש נ"כ. אבל שמע אמן מהיחיד לבד. לא יענה. ומיד שאמר הש"ץ והאמ אמן עונה אמן. ולא ימתין לסיום הניגון של ואמרו אמן. כשמאריך הרבה בניגון (סי' נ"ו): (ה) לא יענה בכל מקום אמן חטופה (הא בחטף ש"א. או קודם שסיים הש"ץ) ולא קטופה (שמחסר הנון.

מפסיק

מסיק באמצע התיבה) ולא קצרה (אלא כהלכה כדי שיוכל לומר יהא שמיה רבא) ולא יאריך יותר מהנכון. ולא יוהר. וכשיש מאריכין. א"צ להמתין עליהם) ועונה אמן. ולא יותר מהמבהך. ויכוין בכל אמן מענין הדבר שעונה עליו אמן ובאומר קדיש (וכל דבר שבקדושה) יעמוד עד ואמרו אמן] (קכד):

(ו) יתגדל. כבר נתבאר היטב למעלה לפני יוצר. ויע"ש. ואעפ"כ נחזור ונזכיר כאן בקצרה מה שראוי לזכרו ביותר עם איזה תוספת [נדפס קודם איכון]:

[הש"ץ אומר יתגדל עד בעלמא ואמרו אמן והקהל עונין קבל ברחמים וברצון את תפלתנו] חזן [כורע] תתקבל צלותהון ובעותהון דכל בית ישראל [זוקף] קדם אבוהון די בשמיא. ואמרו אמן עונין אמן יהי שם יהוה מבורך מעתה ועד עולם] חזן יהא שלמא עד ואמרו אמן עונין אמן [עזרי מעם יהוה עושה שמים וארץ] חזן עושה שלום כו' עונין אמן:

מנהג הספרדים לומר כאן מזמור פ"ו. לפי שכתוב בו תורה ס' ודק. והסיר האר"י ז"ל לאומרו

(א) נהגו שלא לחלוץ התפילין עד אחר שאמר קדושת ובא לציון (ולא אחר קדושת י"ח. וביום קה"ת ובמקום שמחזירין הס"ת להיכל אחר ובא לציון. חולצין אחר החזרה. וכשחולצין קודם. יכפוף מהס"ת לצד אחר. והש"י או הש"ר תחת הט"ג שרי) וי"א אחר קדיש של ובא לציון. וי"א אחר עלינו. אחר פסוק והיה ה' למלך וגו'. וי"א אחר קדיש. רק הפורס על שמע אחר שמו"ע בלתם. מותר לחלוץ מיד אחר קדיש ובא לציון. וביום שיש מילה. חולץ אחר המילה. ואין לכרך שום תרכה כשהולצן. אפי' בע"ש ביאת השמש. וכ"ש בחול סמוך לשקיעת השמש. וכשחולצן. לא יניחן על הסידור וי"א שמותר (סי' כה כט):
(ב) אין נכון לחלוץ התפילין בבהכ"נ. ובדאפשר. טוב שימתין עד שיבוא לביתו (וכשלומד בכן אחר שיעור קבוע. מה טוב. והמתאמר בהן לפי שאינו יכול ליזהר בהם בקדושה כראוי. אינו מצוה. יגלגל דעתו לשמים) ואם לאו. יזהר לפחות מלחלוץ בפני אה"ק. וכשחולצן. יסיר מעומד הכריכות מהאצבע (וגם ב' או ג' מהזרוע) וחולץ הש"ר (ביד שמאל. ואטר. בימין כ"א. ואם עושה כל מלאכתו בימין וכותב בשמאל. חולץ בשמאל כ"א) מעומד. ואח"כ חולץ הש"י מיושב (עפ"י קבלה שהמתו מיושב. והמנהג להניחו מעומד. יכול לחלוץ מעומד) ונגים דכ"ם. וכשיש מילה. אין לחלוץ עד אחר המילה.
ואח"כ פושט הטלית (סי' כח): (ג) כשמקפלן. לא יכרוך הרצועה על הבתים. רק על הצד (ויש שנהגו לכורכן ככנפיים) וצריך לאחוז התפילין בידו ולגלגל הרצועה עליו. ולא להיפוך (ויש שנהגו לומר בעל פה בעת כריכה וחכרת (דברים ח' ב') עד כיום הזה ואח"כ ועתה ישראל (שם י' י"ב) עד כל הימים) וכן כשפושטן יאחוז בבתים ולא ברצועות. ויזהר להניחן בתיק באופן. שכשיטלן ללובשן לא יוכל לפגוע בש"ר תחלה. ולכן י"א להניחן בכיס א' זה ואחר. הש"ר למטה והש"י עליו (ואז יזהר שלא יחלוץ הש"י עד שימה הש"ר בתיק. וגם לא ימיה הש"ר מידו עד שימהו בתיק) וי"א שזה אסור. רק יניחן בב' כיסין (והנהגו לסמנם איזה לש"ר ואיזה לש"י. שלא לשנות הש"ר לש"י. שאסור אם לא התנה בהתחלה) וא"ז. אך ימיח הש"ר קצת נגד מעלה. קרוב יותר לגולי התיק מהש"י. ועכשיו המנהג להניחן בכיס א' רחב פנים בפנים. אך הש"י יהיה יותר מיומן ומזומן. באופן שידע מתר להוציאו תחלה. גם יעשה סימן בכריכת הרצועות. ויכניס ידו לתיק ויכוין. או יעיין בתוס. ולא ימיח דהש"י ור"ת בכיס א' רק בב'. ויסמנם שלא יתן של זה בזה. וכתן לבדוק הניירות אחר התפלה בהמיית הטלית בכיס. שמא בהם מסר לבדוק או לא יבא לו שמא. ויסמוך ע"ז (סי' יט כח לג):

פרפר (כלפי בר) עלינו ק"י ; שיר הכבוד עם פירוש שלם

(א) עלינו. זה השבח קבוע במלכיות דר"ה. ואמרו יהושע בן נון יסדו. גם זכרו שתיבותיו קנ"ב כמנין בן נון. והכי לא מצאתי בו אלא קי"ן עד ועד. ויהיה מכוון לשם קנ"א עם הכולל. והסימן אל קנא. אמנם באמת יש בו קנ"ט תיבות. ועוד ב' פסוקין מוסיפין בסופו. יהי מה. אלא שבח גדול עד אין קץ. הזהיר האר"י ז"ל לאמרו אחר כל תפלה. וצריך לאמרו בכונה גדולה ובקול ומעומד. זכר לדבר. גי' עלינו. מעון בו. כי אחר שקבלו כל העולמות שפעם. ויורדים לתת טרף לבני ביתם המקוים להם. אנו חוששים שלא יתאחזו הקליפות בהם. לזה אנו אומרים שבח זה להקב"ה. שכולל גנאי לאומות. ועי"ז הן מתבטלים ונדחים ונאוים. והוא שכוונתנו להוריד אור מקיף לעולמות. כי בתפלה נגלו הפנימיות. ועתה יורדים להם המקיפים. והאור המקיף הוא מאור ומסמא עיני החצונים. ובזה לא יוכלו לינק מן הקדושה. ונתחלה אנו מגדרים שבחו של הש"י לכל הארבעה עולמות בקדושה. ואחר כך מורידים המקיפים. וע"י שאומרין שבח להקב"ה ומגנה את הקליפות. הם נכנעים: (ב) ביום שיש מילה בבהכ"נ. מקדימין לומר שיר היחוד ואנעים זמירות מיד אחר סדר קדושה. ואומרין עליו ק"י. ומלין קודם עלינו. ומניחין עלינו עד לאחר שמלו התינוק. כדי לכלול גם התינוק הנכנס לברית. במה שאומרים שלא עשנו כגויי הארצות. והנהגת המילה והסייף לה. יבא על מקומו כראוי בעז"ה: (ג) [אומרו באימה ובשמחה ומעומד (כי הקב"ה וכל צבא השמים עומדים ועונים. אשרי העם שככה לו כו'. ויהושע תקנו כשכבש יריחו. ואמרו ז"פ יסד והפוך. וכו כפיל ז' חומות יריחו והאוס הופע למפרע. ע' עלינו. ש' שלא שם. ו' ואנחנו כורעים. ה' הוא אלהים. וריב"ז יסד לאמרו אחר תפלה) וכן אומרים אותו המדקדקים. בין ביום בין בלילה. ומסוגל לכל צרה שלא תבוא לאמרו כן. ויזהר שלא ירוק באמרו. ואנחנו כורעים. דבוי כמהרף (של"ה)]:

עלינו . חובה היא עלינו : לשבח לאדון הכל נגד האצילות. גדלה סוד המלהות. והוא העליון על הכל : ליוצר בראשית (לשון

עָלֵינוּ לְשַׁבֵּחַ לַאֲדוֹן הַכֹּל. לָתֵת גְּדֻלָּה לְיוֹצֵר בְּרֵאשִׁית. שֶׁלֹּא עָשָׂנוּ כְּגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת. וְלֹא שָׂמָנוּ כְּמִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה. שֶׁלֹּא שָׂם

בראשית הוא) הוא הבריאה שהוציא את היצירה (עמש"ל בפי' יוצר): שלא עשנו כגויי הארצות (לא נמצא לשון שייך להקב"ה בשום אומה כ"א בישראל. הוא עשנו. ישמח ישראל בעושיו. ואלה) כנגד היצירה שהוציא את השמיים

העשייה : ולא שמנו כמשפחות האדמה (פי' ונברכו בך כל משפחות האדמה . שמתים לפסן כנגד עשייה . ולפי שאין הקליפות יכולות להאחז אלא ביצירה ועשיה לא בבריאה . לכן לא הזכיר גוית הקליפות כי אם בהם . שלא שמנו ס' ולא שמנו ע' . אח"ז אנו מזכירים גנאי הקליפות העומדות אחר העשיה . באמרנו שלא שם חלקנו כהם לא כאלה חלק יעקב אי"ס חל"ק (חקל תפוחין קדישין) והשער מקבילו בספרא אחרא (עמ"ש בס"ד במסג אלהים) נקרא אים שהם בור בלתי נעבדת . שאינה

חלקנו כהם. וגורלנו ככל המונם : כאן צריך להפסיק מעט. בואנחנו כורעים , תשתחוה השתחואה עצומה : ואנחנו כורעים ומשתחוים ומודים. לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא. שהוא נוטה שמים ויוסד ארץ. ומושב יקרו בשמים ממעל. ושכינת עזו בגבהי מרומים. הוא אלהינו אין עוד. אמת מלכנו אפס זולתו. ככתוב בתורתו. וידעת היום והשבות אל לבבך כי יהוה הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד:

עושה פירות . אך יש פרי לצדיק . כי חלק ה' עמו וה' מנת חלקנו : וגורלנו . (ע"ש אתה תומך גורלי . ולא גורלם) לא עדבא דאחיד ביה דוד מלכא (גורל הוא כמנין תיבות שבק"ש כנ"ל) : המונם . כמן . נ' חלבנה . או עם הכולל . וכן צ"ו אינו אלא ע"ז . ולכן המן עשה עצמו ע"ז : הבל . נתבאר לעיל בברכת השחר : וריק . פי' לקין בסוף . ודי ביאורו למבין . צריך לשהות כדי הילוך ד' אמות קודם שיתחיל ואנחנו . רד"א גורס אבל אנחנו . ונכון . אבל אינו מוכרח לפי מ"ש : ואנחנו כורעים . אל הסי"ח . ע"י כריעה א' יורד אור מקיף ומהבלים ההגוים והשתחוה שההואה גדולה להוריד הארה גדולה. ותכוין להמשיך אור מקיף מא"ס לאצילות ומאצילות לבריאה ומבריאה ליצירה ומיצירה לעשיה ולעולם השפל הזה : כורעים . כריעה בברכים : ומשתחוים . השתחואה היא בפישוט ידים ורגלים . ואין אנו עושין כך משני טעמים . א' . שאף אדם חשוב אינו רשאי ליפול ע"פ אלא א"כ נענה כיהושע בן נון [מגילה כב] ואנו כל אחת כמה וכמה . ועוד שבמקום רצפה הוא אסור דאורייתא . לכן אנו מגין כל השנה (חוץ מר"ה ויו"כ שעושין דוגמת מה שעשו במקדש . ואז מפסיקין בשום דבר על הרצפה) ומ"מ אין משום דובר שקרים . כיון שאנו משתחוים כל האפשר . בשחיית הגוף וכפיפתו מאד : ומודים . מענין הודאה ושבח : מלך . בכתר עליון : מלכי . חכמה ובינה . מלכי קדם : המלכים . השבעה עיני ה' המשוטטים ראשונה במלכות · הקדוש ברוך הוא . אור הזר לג' ראשונות עד אין סוף . קדוש . בבינה . ברוך . בחכמה . הוא . כתר עליון עלמא דאתכסיא . קדוש ברוך הוא . גי' י' פעמים אד"י . ברוך עם האותיות . גי' ד' מילואי הויה . עוד מפורש לעיל ענין שמות קדוש ברוך [illegible] דרך אחר . והכל הולך אל מקום אחד ומקור א' ב"ה : נוטה שמים וגו' לשון מקרא זכריה י"ב : נוטה שמים כיריעה . [illegible] ויסד . וימתחם כאהל . וסוד שמים מפורש לעיל כמה פעמים . הלא אלוה גובה שמים דאצילות . גם מצינו בהם פסוק לשון נטיעה . לנטוע שמים . כי הוא סוד עץ החיים כמודע : ויוסד ארץ . בחי' זעיר אנפין כידוע : ומושב יקרו . לשון פירקי היכלות . והוא בחינת בריאה : יקרו . ר"ת יה קדוש רם ונשא : בשמים ממעל . יצירה דביה מקנן ח"ת דאיקרי שמים . רקיע שעל ראשי החיות . דכתיב וממעל : ושכינת עוזו . עשיה . כני' שכינה : אין עוד . כנ"ל : אמת . צריך ליזהר שלא יבליע הא' ח"ו : זולתו . בלי השפעתו : וידעת היום . הקפה נגד סומי . שהולך במרוצה חזקה נמרצה מאד . מהגדת למהלך השמש והכוכבים השמי העלמי . כדי להשתחוות לפניו בכל יום . כמ"ש הכתוב וצבא השמים לך משתחוים . ואינו משנה מדתו . מכאן תדע ותכיר כי ה' האלהים וגו' :

על כן נקוה לך יי אלהינו לראות מהרה בתפארת עזך להעביר גלולים מן הארץ והאלילים כרות

על כן נקוה . ר"ת פסק' אמרו שעכן נתן בו הוא והתפלל שישובו כל רשעי ארץ : על כן . על פי הדברים האלה . שאנו מודים ומעידים על אלהותו . ושבחר בנו מכל עם לעבודתו . ונתן חלקנו בתורתו . ובכל רעות הגלות אף שבהם שם אלהינו ועדנו מחזיקין בבריתו לכן נקוה לישועתו . ולראות בתקון עולמו : גלולים . (היחיד מהם גלל . כמו ס"נ . כגללו לנצח יאבד) נמשכים מסיגי דיני אלהים . שהם ק"ך צרופים . ואלה חסרו א' : והאלילים כמו ממותרות דינים הנ"ל . שכן עולים קכ"א . הותירו א' שהם לגרוע או להוסיף להעביר על ד"ת : כרות יכרתון . כמו מסכלגת בדיוק בלשון זה אצל האלילים דווקא . כי הם תוספת כנ"ל . בחינת ערלה שנוספת על בשר קודש . בכריתה

יברתון. לתקן עולם במלכות שדי וכל בני בשר יקראו בשמך. להפנות אליך כל רשעי ארץ. יכירו וידעו כל יושבי תבל כי לך תכרע כל ברך תשבע כל לשון: לפניך יי אלהינו יכרעו ויפולו. ולכבוד שמך יקר יתנו. ויקבלו כלם את עול מלכותך. ותמלוך עליהם מהרה לעולם ועד: כי המלכות שלך היא ולעולמי עד תמלוך בכבוד: ככתוב בתורתך יי ימלוך לעלם ועד: ונאמר והיה יי למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה יי אחד ושמו אחד: ק"ש

ובתורתך כתוב לאמר. שמע ישראל יהוה אלהינו יהוה אחד:

כריתה ודאי. וכריתה כעולם. עד שכריתה לגלות העמרים ולהחזירה ליושנה זהו שכתוב לתקן כו': להפנות אליך ע"ש הכתוב פנו אלי והושעו וגו' (ישעיה מ"ה): תבל. שהיא מתוקנת: תכרע כל ברך. ביום המיתה: תשבע כל לשון. ביום הלידה. כן אמרו חכמים [נדה ל] וכ"ה הסדר. כמ"ש הכתוב. תוסף רוחם יגועון. תשלח רוחך יבראון. ודור שהולך הוא שבא. ומכאן רמז לתה"מ: יכרעו ויפולו. ולכבוד שמך יקר יתנו. ילדיקו דיך. כענין יבושו ויבהלו וגו'. וידעו כי אתה שמך ה' לבדך. וכענין שכתוב במלחמת גוג. והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני גוים רבים: עול מלכותך. נתבאר לעיל: ותמלוך עליהם. הרי זו בקשה בעד הצלחת האומות בכלל בישועה האמתית: כי המלכות שלך. ומושל בגוים: שלך. לשון חכמים: והיה ה' וגו' ביום ההוא. נתבאר לעיל: שמע. כנ"ל עי' לעיל לפני ישתבח. המלא טעם לשבח:

(א) אומרים קדיש יתום. ועניינו להעלות הנפשות אשר בעשיה לג"ע. בסוד תחית המתים. ולכן אומרים אותו היתומים תוך יב"ח שמתו אביהם ואמם. (או מי שא"ל אב ואם בעד מתי ישראל) להעלות נפשותם ע"י שם מ"ב שבו. וצריך לאמרו גם בשבת ויו"ט. כי הכוונה בהעלאת נשמותם מגיהנם. ובשבת ויו"ט. בג"ע עצמו ממדרגה למדרגה. ולכן אומרים גם ביום שמתו אביו ואמו. ותיבותיו עם הכולל כמנין שם אדנ"ס. שהוא אלהים חיים כנודע. נותן נשמה לעם היושב במחשכים. ורוח חיים להולכים: (ב) בחלוקי דינין של האשכנזים. בענין מי שקודם לאמירת הקדיש ומי דוחה למי. לא אטפל כאן. דמילתא דמנהגא בעלמא הוא (ומה טוב ויפה מנהג הספרדים בזה. שאם רבים המה כולם זוכים בו. ואומרים אותו כאחד. ובטלה מחלוקת. וטורח דיני דינים. כדבר שא"ל שורש ועיקר) וככר דיברו בו במספיק גדולי האחרונים. בעלי המנהגים והגהת ש"ע ולבוש ומפרשיהם. יעויין עליהם. רק זאת באתי להזכיר. שמנהג פשוט בין האשכנזים. שפוסקין לומר קדיש בתשלום י"א חודש. ובשכה"ג כתב שנהג לומר גם בחודש הי"ב פחות שבוע א'. ואני החזקתי מנהג אבותינו בטעם נכון בדרך הקבלה. אולם הבאתי סיוע גם לדעת הר"ב ז"ל ע"פ דרך הסוד. אך לא היה צריך לחסר שבוע שלם לעולם. אלא דווקא הימים הנשארים לתשלום יב"ח משבת האחרונה בלבד. יפלו מלומר בהם קדיש (יע"ש במקומו בס"ד) וכ"מ לענין דינא דדהייה. דהיכא דנהוג נהוג וא"צ: (ג) כאן מוסיף לקח טוב בכוונת הקדיש ע"ד הסוד. מה שהשמטנו בקדישים הקודמים. כדי ליתן ריוח להתבונן. ובלא לסבב השכחה בריבוי הרמזים בפ"א. לכן העמדנו בכל פעם משנה. איזה חידוש להטיב הזכרון ולהועיל בס"ד [מדפס קודם איזה]: (ד) אחר שמיעת ד' קדישים. מותר להסיר התפילין. אכן אינו כוון לחולצן בבה"כ. משום דאמרינן [סנהדרין קא] וירם יד במלך. שחולץ תפילין בפניו. שמסיר המורא מפניו עלכ"ו כשמסלק מורא מל"ש מעליו בבית המלך. לכן אם אפשר. טוב להמתין עד שיבוא בהם לביתו. מוטב שתהא יציאתו כביאתו. כדרך שנכנס לבה"כ לבוש טלית ותפילין. כך יצא עמהן (ואם לאו. לפחות יזהר שלא לחלוץ בפני ארון הקודש) ואם לומד כאן איזה שיעור קבוע. מה טוב ומה יפה. ודאי הרי [illegible] משובח. אמנם כשממהר לחלצן מחמת שאינו יכול להזהר בהן בקדושה כראוי. אינו מגונה. ובלבד שיכוין אדם דעתו לשמים: (ה) חליצת תפלין אינה צריכה ברכה. וכשחולצן. יחלצן כדרך הנחתן. של ראש מעומד (ביד שמאל) והוא קודם לחליצה. משום דבעינן כל זמן שבין עיניך יהיו שתים. ומסיר הכריכות מאצבעו [תחלה] ג"כ בעמידה. אח"כ חולץ של יד מיושב. אח"ז מסיר הטלית: [(ו) מניח תפלין דר"ת. וכשיש מילה. אין לחלצן עד אחר המילה (סי' כח): (ז) הסיר התפלין בר"ח. והתפלל מוסף וענה קדושה כתר. ולבשן ושמע שמית כתר. חולץ ועונה (סי' כה): (ח) יכול להניח התפלין על הסידור: (ט) אומר ג' פסוקים אלו (והרמ"ז הוסיף לומר אח"כ הכנון) ומסוגל להנצל מכמה גזירות רעות. וכשאינו יכול לאומרם מיד מפני הקדיש. אומרם קודם לאתו מבהכ"נ:

אל תירא מפחד פתאום ומשואת רשעים כי תבא: עוצו עצה ותופר דברו דבר ולא יקום כי עמנו אל: ועד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבול אני עשיתי ואני אשא ואני אסבול ואמלט: רבון העולמים. זכנו לעסוק בתורה לשמה. ובמצות גמילות חסדים. ולהשכים בהם ולהעריב. וזכנו לראות בבנין בית מקדשנו החרב:

אומר אלהינו ואלהי אבותינו כו' עד ומוספין כהלכתן תמצא לעיל סוף תקון חצות

דוכן לשירי הלוים. עם פי' רחב

ליום ראשון היום. ראשון בשבת. שבו היו הלוים אומרים במקדש:

תהלים כד לדוד מזמור ליהוה הארץ ומלואה תבל וישבי בה: כי הוא על ימים יסדה ועל נהרות יכוננה: מי יעלה בהר יהוה ומי

לדוד. זה המזמור הבר' שאמרוהו כשהכניסו הארון לבית קדשי הקדשים: מזמור. שפרטם עליו רוח

יָקוּם בִּמְקוֹם קָדְשׁוֹ: נְקִי כַפַּיִם וּבַר לֵבָב אֲשֶׁר לֹא נָשָׂא לַשָּׁוְא נַפְשִׁי וְלֹא נִשְׁבַּע לְמִרְמָה: יִשָּׂא בְרָכָה [ידגיש הלידי בא'] מֵאֵת יהוה וּצְדָקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעוֹ: זֶה דּוֹר דֹּרְשָׁיו מְבַקְשֵׁי פָנֶיךָ יַעֲקֹב סֶלָה: שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יהוה עִזּוּז וְגִבּוֹר יהוה גִּבּוֹר מִלְחָמָה: שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יהוה צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד סֶלָה:

בקודש ואח"כ אמר שירה: לה' הארץ. אע"פ שהארץ וכל אשר בה לה' היא. זה ההר נקרא הר ה' ומקום קדשו אשר הוא למושב לו. כי הוא מכוון כנגד כסא הכבוד: הארץ. כולל כל הארץ: תבל. מקומות הישוב. לפיכך אמר עמה ויושבי בה. וכונן הארץ על ימים ונהרות לצורך הברואים עליה. אבל זה ההר לא כונן אותו לכל הברואים ואף לא לכל בני אדם. אלא לנקי כפים ובר לבב. הוא זרע יעקב מבקשי ה'. וגם שיהיו נקיי כפים וברי לבב. וכן היו פעמים רבות. כמו בימי יהושע והזקנים ושופטים ונביאים ומלכים כשרים. ולא היה כזה באומה אחרת לעבוד ה' יחד. כן מפה שילאו ממנו שממו עליו אויבינו: על ימים ועל נהרות. סמוך לימים ולנהרות. כמו ועליו מטה מנשה. ואמרו ש אין ישוב רחוק מן הים י"ח יום. וזה לתועלת הלאות לברואים. וכן הנהרות לתועלתם. וטעם כי הוא. כי מתחלה לא נבראת כך. אלא היתה כולה תחת המים שהיו סובבים אותה מכל צד. והאל צוה שתהיה מגולה לצורך יושבים בה. זהו כי הוא יסד כן. בחכמתו גילה ארץ (נגד טבעה) לעדתו, זהו המופת שהכל שלו שליט בהם כרצונו: מי. שאין ראוי שיעלה בו כל אדם שירצה. לפי שהוא מקום מקודש: נקי. הנה הזכיר שלשת תכונות האדם. המעשה המחשבה והדיבור. כי בשלשתם יהיה האדם שלם (כמש"ל בפתיחת הקדמתנו): נפשי. ביו"ד (עי' קונטרס יליב פתגם) והוא מאמר האל. כמו לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא. ונפשו הוא שמו. וכתב נפשו בוי"ו. ר"ל אפילו נפשו של הנשבע עצמו לא ישא לשוא: ולא נשבע למרמה. כי אם באמת. אזהה שבועה היא מצוה. שנאמר ובשמו תשבע. ונאמר ונשבעת חי ה' באמת: ישא. יקח. כמו וישאו נשים: זה דור. מי הוא שיעלה בהר ה' שהוא נקי גו'. זה דור דורשי ה' עבדיו. וכתיב דורשו. כנגד דור. שהוא דרך כלל לשון יחיד. וקרי דורשיו. כנגד הפרטים שהם רבים: מבקשי פניך. כנגד האל מדבר המשורר. הם שיבקשו פניך בבית המקדש: יעקב. זרע יעקב נקראו יעקב. כמו שנקראו ישראל בשמו: סלה. בלי הפסק [עירובין נד] לא ישבתו מהיות גוי קדוש לפניו: שאו. דרך משל. כמו ידעת הים. ימלא שדי. ורק אמרו שאו שערים ראשיכם. כשיכניסו הארון בהם כי כבוד גדול תקבלו היום. שיבא בהם מלך הכבוד. ולפי ששכן הכבוד על הארון בין שני הכרובים קראו בשם מלך הכבוד. ואמר פתחי עולם. לפי שעד עתה נסע הארון ממקום למקום ועתה הכניס בו במקום שהיה שם לעולם. לפיכך אמר פתחי עולם. ושער יקרא. כאסקופות עם המזוזות והדלתות כמו שהוא. ופתח יקרא. המשקוף הנשאר מן השער מן הדלתות ולחוץ. לכך נקרא פתח. שהוא פתוח תמיד: מי זה. כאלו שואלים השערים. והתשובה. ה' עזוז וגבור גבור מלחמה. ואמר אלה התוארים. לפי שהארון היה יוצא עמהם במלחמה והיו מנצחים בו אויביהם: שאו. כפל הענין במעט שינוי. לחזק הדבר: ושאו פתחי עולם. ראשיכם: מי הוא. בזה הפסוק לא הזכיר גבור מלחמה. הטעם. כי אחר ששכן הארון בבית עולמים לא יצא עוד למלחמה. לפיכך היתה התשובה. ה' צבאות הוא מלך הכבוד סלה שנראה בכבודו בבית העולמים לנצח. לא נעתק משם. ואמר ה' צבאות. לפי שכל צבאות ישראל היו באים בזה הבית. ולא יקריבו אלא בו:

הושיענו ה' אלהינו וקבצנו מן הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך: ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ואמר כל העם אמן הללויה: ברוך ה' מציון שוכן ירושלים הללויה: ברוך ה' אלהים אלהי ישראל עושה נפלאות לבדו: וברוך שם כבודו לעולם וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן: ק"י

[בר"ה אומר כאן ברכי נפשי (תהלים קד):]

לְיוֹם שֵׁנִי הַיּוֹם שֵׁנִי בְּשַׁבָּת. שֶׁבּוֹ הָיוּ הַלְוִיִּם אוֹמְרִים בַּמִּקְדָּשׁ:

מח שִׁיר מִזְמוֹר לִבְנֵי קֹרַח: גָּדוֹל יהוה וּמְהֻלָּל מְאֹד. בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ הַר קָדְשׁוֹ: יְפֵה נוֹף מְשׂוֹשׂ כָּל הָאָרֶץ הַר צִיּוֹן יַרְכְּתֵי צָפוֹן. קִרְיַת מֶלֶךְ

שיר. זה המזמור לימות בן דוד הוא. והיו אומרים הלוים אותו בשני. על שם שחלק מעשיו ומלך עליהם. נ"ל שר"ל. כי ע"י הבדלת הרקיע בין העליונים להתחתונים. בזה הורה כי השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם לעבדה ולשמרה. שלא יהיו כל הנמצאים עליונים רוחניים שאין להם חפץ ובחירה לא שכר ולא עונש אלא יתחלקו לשתי מערכות. התחתונים בעלי יצר ומעשה. לבחון אותם ומחשבתם הטובה אם רעה. והעליונים לצורך ההשפעה. כי האדם הוא עיקר כוונת הבריאה. כאשר בפי' לעיל וביחוד בהקדמה יע"ש. ובזו מלך עליהם. כי אין מלך בלא עם. ואין עם אלא המשמעים לגזרת מלכם מצד בחירתם. לא הטבעיות כענין צבא מעלה. וביום שני היתה ההתחלה. אע"פ שלא נשלמה בו מ"מ היא הני הפעולה. והיא התכלית המכוון במעשה ההבדלה. שיהיה גדול ה' ומהולל למטה בעיר קדשו. שהם קרית מלך רב. נעבד מעם סגולה. אמנם לא התקיימה הכונה בשלמות עד לימי המשיח שיגדלוהו כל בשר בהר ה' ולא ישובו לכסלה. והוא כענין הודאה לעבר ובקשה לעתיד על עיר הקודש ה' יכוננה סלה. עוד נראה לי. שהפסוק ברוח קדים הוא ג"כ מעין ירידת היום. שכן אנשי מעמד היו מתפללין בו על יורדי הים באניות. לפי שבו נעשה

נו: אֱלֹהִים בְּאַרְמְנוֹתֶיהָ נוֹדַע לְמִשְׂגָּב: כִּי הִנֵּה הַמְּלָכִים נוֹעֲדוּ. עָבְרוּ
יַחְדָּו: הֵמָּה רָאוּ כֵּן תָּמָהוּ. נִבְהֲלוּ נֶחְפָּזוּ: רְעָדָה אֲחָזָתַם שָׁם חִיל
כַּיּוֹלֵדָה: בְּרוּחַ קָדִים תְּשַׁבֵּר אֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ: כַּאֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ כֵּן רָאִינוּ
בְּעִיר יהוה צְבָאוֹת בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ. אֱלֹהִים יְכוֹנְנֶהָ עַד עוֹלָם סֶלָה:
דִּמִּינוּ אֱלֹהִים חַסְדֶּךָ בְּקֶרֶב הֵיכָלֶךָ: כְּשִׁמְךָ אֱלֹהִים כֵּן תְּהִלָּתְךָ עַל קַצְוֵי
אֶרֶץ צֶדֶק מָלְאָה יְמִינֶךָ: יִשְׂמַח | הַר צִיּוֹן תָּגֵלְנָה בְּנוֹת יְהוּדָה לְמַעַן
מִשְׁפָּטֶיךָ: סֹבּוּ צִיּוֹן וְהַקִּיפוּהָ סִפְרוּ מִגְדָּלֶיהָ: שִׁיתוּ לִבְּכֶם | לְחֵילָה
פַּסְּגוּ אַרְמְנוֹתֶיהָ. לְמַעַן תְּסַפְּרוּ לְדוֹר אַחֲרוֹן: כִּי זֶה אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ
עוֹלָם וָעֶד. הוּא יְנַהֲגֵנוּ עַל מוּת: [הושיענו וכו' : ק"י]

הים : גדול ה'. בגוים. ממזרח שמש עד מבואו מהולל שמו. אבל בעירו הוא מהולל מאוד. יתר שאת ויתר עז שבה ארון ובית מלכותו : יפה נוף. הר ציון הוא יפה המראה. אין כמוהו בישוב. ופירוש נוף. אקלים. אמרו הטבעיים כל אדם שילא מנוף אחד לנוף אחר. יחלה בהשתנות האויר והמזונות. אך אויר

...י ובפרט אויר ירושלים. היה יפה שבמשוה העולם ומשוש לכל הארץ. שאפילו היו באים שם חולים היו מתרפאים. כי אוירה ממוזג וטוב. בהיותה באמצע העולם ודאי. ברוחב הצפוני בפלך הרביעי. וא"י בכללה שוכנת על יד הים האמצעי כבמרכז ארבעת חלקי העולם המיושב. זהו שאמר עוד ירכתי צפון. והלא אין ציון בצפון ירושלים כפי מה שמעידים כל רושמי המדינות והעיירות. אבל היא דרומי מערבי להעיר ירושלים. אלא ר"ל שהוא ירך צפון העולם. שבו הישוב הנבחר כידוע. והירך הוא המשובח בגהיים. כמ"ש כל נתח טוב ירך וכתף. וגם נקרא (לדעתי מהוה א"י) כמו כן כתף. כמ"ש ועפו בכתף פלשתים. כי אומם לבנעני החשב וגם היא משובחת : רב. גדול (כמו רב ביתו) ונאמר על דוד. כענין שכתוב ומלך לישראל רב נסי : נודע למשגב. לא כשאר כרכים הבצורות במגדלים וחומות גבוהות. אבל ירושלם פרוות תשב. כי אלהים נודע למשגב בארמנותיה על כן לא יבושו ולא יחתו : נועדו. הטף פתח באתנח : כי. תדעו שה' הוא משגבם : הנה. מלכי ארץ : נועדו. נאספו ונתועדו עם גוג להלחם בירושלים : עברו. בה יחדו : המה. כאשר ראו נפלאות האל נעורתו : תמהו נבהלו ונחפזו להמלט על נפשם : שם. במקום שהיו חושבים להרוג הרג רב שם אחזם רעדה : חיל חלחלה וחבל כיולדה : ברוח קדים. כאילו הוכו ברוח קדים עזה אשר תשבר אניות תרשים. תרשיש היתה נמל מוב לספינות. ולי נראה כי יבואו משם באניות על הים האמצעי אל ארץ הצבי להלחם עליה בים וביבשה. כענין שכתוב בדניאל ובעת קץ יתנגח וגו' ברכב ובפרשים ובאניות רבות וגו' ובא בארץ הצבי. ויטע אהלי אפדנו בין ימים להר צבי קודש ובא עד קצו. וכל הענין. לזה רמז כאן. שאף אם שטף ועבר ויבא בארץ הצבי בקצת אניותיו. מ"מ רבות מהם נשברו בסלעים שבים. וישברו ע"י רוח קדים. סערת ה' תפילם והגלם. ועי"ז ימלטו מידו בני ישראל היושבים באדום ומואב וראשית בני עמון. כי לא יבוא לו עזר דרך הים. על כן לא יבטח להתפשט עד אותן הארצות שבגבולי א"י. אף אם ילחץ יושבי א"י הסמוכים לים כי שם יטע אוהליו. נמשכתי קצת בביאור לפסוקי דניאל הללו על דעתי. בהגב נסיותם מהענין : כאשר. יאמרו ישראל ביום ההוא : כאשר שמענו. הנביאים מהנבאים על מפלת גוג ומגוג כן ראינו. עתה. או כאשר שמענו. שמע למצרים. מאבותינו שספרו לנו : כן ראינו. נפלאות מראות בים וביבשה גם עתה במלחמת גוג הקשה : ה' צבאות. אדון צבאות מעלה ומטה. ואמר עוד בעיר אלהינו. כי הוא אלהינו שהבדילנו מן העמים העצומים. וכמו שהגילה והכינה. כן יכוננה עד עולם. תחת אשר אמרו ערו ערו עד היסוד : דמינו אלהים חסדך. השבנו מדת אלהים הלוחמת עם האויבים מבחוץ. היא עצמה תדמה מדת חסדך בקרב היכלך. כשמך ולהלל : כשמך. כמו שהיה שמך בפי הנביאים בהגבאם העתידות כן הוא היום על קצוי ארץ כשיראו שנתקיימו. וכן משבחים לשמך. כי יאמרו צדק מלאה ימינך : ארץ. סגול באתנח : הר ציון שוכניו : בנות יהודה. הערים אשר סביבות ירושלים. שהם כבנות לה : משפטיך. שעשית בצובאים על ירושלם : סובו. אומר כן על בנות ציון שהוא בתוך העיר ירושלם. שם מגדל דוד. ואמר לכו סביב לציון והקיפו אותה וראו ביופי בנינה וספרו המגדלים שבחומותיה : לחילה. (בלי מפיק) היא החומה הקטנה שסביב הגדולה. כמ"ש חיל וחומה : פסגו. ראו והביטו ארמנותיה שהם גבוהים נראים כפסגה : לדור אחרון. כלומר דור אל דור יספרו. שלא ראו בנין יפה כמוהו בנין שיהיה בציון לעתיד לבא : כי. לפי שהוא אלהינו. תהיה לנו הטובה הגדולה הזאת : על מות. יש מפרשים [ויקרא רבה י"א] עד מות. כלומר עד מותנו ינהגנו בזה הכבוד. ורז"ל [ירושלמי סוכה פ' לולב וערבה מגילה א בסלה] פירשוהו עלמות. כענין ותלך העלמה. מי זה העלם. לשון ילדות וחריות. שלא תשלוט בנו זקנה ותולשת כח. כי נהיה תמיד עלומים. ויש אומרים שינהגנו כימי עלומנו. ר"ל כשנים קדמוניות בהיות כבודו שוכן עמנו. לפ"ז חסר הכ"ף והבי"ת :

היום שלישי היום שלישי בשבת. שבו היו הלוים אומרים במקדש:

מִזְמוֹר לְאָסָף. אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל. בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט: עַד
מָתַי תִּשְׁפְּטוּ עָוֶל. וּפְנֵי רְשָׁעִים תִּשְׂאוּ סֶלָה: שִׁפְטוּ דָל וְיָתוֹם.

מזמור. זה המזמור נאמר על השופטים. והוא שיר הלוים בשלישי. שבו גילה ארץ בחכמתו והכין תבל

...ר"ל לפי שהעולם עומד על הדין כמ"ש בפ"ק דאבות : אלהים נצב בעדת אל. כלומר כבודו עמהם להשגיח ... זוכר מבשאר דיינים לפקוד עליהם כמעשיהם. כמ"ש הכתוב רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה וגו' : ...ו אלהים אשר ישפוט. בתוך הדיינים היושבים לשפוט הוא נמצא. לראות אם ישפטו לדק : אלהים. דיין. כמו עד אלהים

עָנִי וָרָשׁ הַצְדִּיקוּ׃ פַּלְּטוּ-דַל וְאֶבְיוֹן מִיַּד רְשָׁעִים הַצִּילוּ׃ לֹא יָדְעוּ וְלֹא יָבִינוּ בַּחֲשֵׁכָה יִתְהַלָּכוּ. יִמּוֹטוּ כָּל מוֹסְדֵי אָרֶץ׃ אֲנִי אָמַרְתִּי אֱלֹהִים אַתֶּם. וּבְנֵי עֶלְיוֹן כֻּלְּכֶם׃ אָכֵן כְּאָדָם תְּמוּתוּן. וּכְאַחַד הַשָּׂרִים תִּפֹּלוּ׃ קוּמָה אֱלֹהִים שָׁפְטָה הָאָרֶץ. כִּי אַתָּה תִנְחַל בְּכָל הַגּוֹיִם׃ (הושיענו וכו׳ ; ק׳׳ש

אלהים יבא : ופני רשעים. לפי שהם חזקים וגדולים ועשירים (הני עכברי דשכבי אדיגרי רשיעי מינהו [סנהדרין כט] כיס גורם אשר השקם לא יוכל. ועתירי דבני מחוזא מיקריין בני גיהנם [ר״ה יז] כמות אשר לא ישבע. כן אוהב כסף לא ישבע): שפטו. קחו משפט. מהעשוקים אותן : הצדיקו. כשהצדק עמהם הצדיקום. ולא תגורו מפני איש ולא תשאו פניהם : פלטו. שלא יעשקום בגופם : לא ידעו. השופטים הללו הנושאים פני העשירים לא ידעו ולא יבינו דבר המשפט : בחשכה יתהלכו. כי השוחד יעור : ימוטו. מפני מעשיהם ימוטו כל מוסדי ארץ. כי על ג׳ דברים העולם עומד. ושלשתן נכללין בעמוד הדין. כי מתוך משפט צדק. אמת מארץ תצמח ר״ל רגלים לעמוד. גם השלום על מקומו יבא בשלום. הרי שכלן תלוין בדין ישר בלי נשיאות פנים. והוא שאמר הכתוב אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם שהן יסודות העולם. ובהתמוטט יסוד הדין ימוטו כל מוסדי ארץ בודאי : אמרתי אלהים אתם. חשבתי אתכם השופטים שהייתם כאלהים יודעי טוב ורע. ומזה נקראים אלהים כאמור. ודמו לבני עליון שהם המלאכים שנקראים בני האלהים. בני חורין ממלאך המות : אכן. אני רואה במעשיכם שתחתיתו מעלת נשמתכם : כאדם. כל דהו. כמו גם בני אדם. ובישראל ובאדם : תמותון. הנפש עם הגוף : וכאחד השרים. אילי הארץ המנהיגים ב״א כפי גאותם ומבזים הדלים: קומה אלהים. מפני עניים מאנקת אביונים : כי אתה תנחל. העניים ודלי הכח באיזה עם שיהא. נהלך כם. דכאי רוח ואנשי אמת כם. ועליך לעשות משפטם :

לְיוֹם רְבִיעִי הַיּוֹם רְבִיעִי בְּשַׁבָּת. שֶׁבּוֹ הָיוּ הַלְוִיִּם אוֹמְרִים בַּמִּקְדָּשׁ׃

צד אֵל נְקָמוֹת יהוה. אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ. הִנָּשֵׂא שֹׁפֵט הָאָרֶץ. הָשֵׁב גְּמוּל עַל גֵּאִים׃ עַד מָתַי רְשָׁעִים יהוה. עַד מָתַי רְשָׁעִים יַעֲלֹזוּ׃ יַבִּיעוּ יְדַבְּרוּ עָתָק. יִתְאַמְּרוּ כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן׃ עַמְּךָ יהוה יְדַכְּאוּ. וְנַחֲלָתְךָ יְעַנּוּ׃ אַלְמָנָה וְגֵר יַהֲרֹגוּ׃ וִיתוֹמִים יְרַצֵּחוּ׃ וַיֹּאמְרוּ לֹא יִרְאֶה יָּהּ. וְלֹא יָבִין אֱלֹהֵי יַעֲקֹב׃ בִּינוּ בֹּעֲרִים בָּעָם וּכְסִילִים מָתַי תַּשְׂכִּילוּ׃ הֲנֹטַע אֹזֶן הֲלֹא יִשְׁמָע. אִם יֹצֵר עַיִן הֲלֹא יַבִּיט׃ הֲיֹסֵר גּוֹיִם הֲלֹא יוֹכִיחַ. הַמְלַמֵּד אָדָם דָּעַת׃ יהוה יֹדֵעַ מַחְשְׁבוֹת אָדָם כִּי הֵמָּה הָבֶל׃ אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר תְּיַסְּרֶנּוּ יָּהּ. וּמִתּוֹרָתְךָ תְלַמְּדֶנּוּ׃ לְהַשְׁקִיט לוֹ מִימֵי רָע. עַד

אל נקמות אמרו ברביעי ע״ש שברא חמה ולבנה. ועתיד ליפרע מעובדיהן : אל. תפלה לקרב הגאולה. אתה יכול על הנקמות : הופיע. הגלה וקח נקמתך מהרשעים : הנשא. הרלה שאתה רם ונשא : שופט הארץ. משיב גמול המעשים : עד מתי. כי מאד ארך לנו הזמן : ורשעי יעלזו. יחזו פחקו גם גברו חיל. ודרכם ללחם : יביעו. ענין דיבור הנמשך ומתגבר כמעין נובע : עתק. חזק ועז : יתאמרו. יתגאו וישתבחו בעיר אשר כן עמך. ישראל הנקראים עם ה׳ והבל נחלתו : ידכאו. בשער המשפט. כשיש להם תובעים. וכן יענו את דינם. לא ריב אלמנה וגר אשר דורש אין להם. לא יבא אליהם. ויהרגום כנספה בלא משפט. וכן יתומים. לא ישופטו וירצחום בנקלה. מאין גואל דמם : ירצחו. מכבד; ויאמרו. כופרים בהשגחה. על אשר אין נעשה פתגם מעשה הרעה מהרה. ויש מאריך ברעתו בהצלחה. לכן אין פחד אלהים לנגד עיניהם : בינו. תשובה דבריכם והתשובותיכם : בוערים. שנו כסיל ובער : בעם. שבכל עם ואומה. שהם בעלי דעת בהיותם מתנהגים בנימוסי הקושר הקבוץ המדיני למה אחד. והיה להם להבין את זאת מעצמם. משא״כ הברברין זה הטעם לא היה. נמשל כבהמות. ואין להם ממי ללמוד. אכן עליכם הנבערים מדעת. בתוך עם ועם. גדלה הפלאה עד מתי תעמדו בסכלותכם : הנוטע. (בפלם רונע. את דרך השגחה) אשר הכין כלי השמע והראות איך תאמרו שלא ישמע לצעקת עניים ולא יראה המם הדלים. והכהו בהנחה. הלא לכם לקחת מוסר מהעבר : היוסר גוים. דור המבול והפלגה ואנשי סדום ומצרים והכריסם שהמתין להם עד שנתמלאה סאתם. שבו תמו מן בלהות. ואתם תנקו. ותחשבו להמלט מדינו : הלא יוכיח. כם וכזבתם. בבוא כשואה אידכם. כאשר יבואו ימי השלום. ויפקוד עליכם לשלם גמולכם. אז על כרחכם תודו. שיש דיין אשר עיניו פקוחות על דרכי בני אדם להשיב להם כפעלם. וכי תאמרו הן לא ידענו זה. אשיבכם. הלא לאדם דעת. לבחור בטוב ולמאוס ברע ולהקבץ לעם יחד ולהתנהג בסדר. בל יהיו כרמש אין מושל בו. אשר נתן לו כח השכלי למובחכם. הלא לכם לדעת את המשפט לזולתכם. להרחיק העושק והחמס מחסרי הכח והחלושים הנתונים תחת ידכם : ה׳ יודע מחשבות אדם. שלבו יודע האמת שאין בפיהו נכונה. והוסבים לגנוב דעת העליונה : כי המה הבל. שהגלות שלהם מעשה תעתועים. בעת פקודתם יאבדו : אשרי. אם יאמרו הרשעים אליו. אם צדיקים אתם על מה נמסרתם בידינו לעשות בכם כרצוננו. אומרים להם. למובחנו עשה ה׳ זאת לנו. כי אשרי הגבר אשר תיסרנו יה. ומתורתך תלמדנו. ככתוב כאשר ייסר איש את בנו. ואת אשר יאהב יוכיח. להטיב אחריתו להשקיטו מימי הרעה הגמורה בעולם הדין. ימים אשר אין בהם חפץ זכות ותובה. אז ישקיט לצדיק המיוסר ומם נפש רפא

יִכָּרֶה לָרָשָׁע שָׁחַת: כִּי לֹא יִטּוֹשׁ יהוה עַמּוֹ. וְנַחֲלָתוֹ לֹא יַעֲזוֹב: כִּי עַד צֶדֶק יָשׁוּב מִשְׁפָּט: וְאַחֲרָיו כָּל יִשְׁרֵי לֵב: מִי יָקוּם לִי עִם מְרֵעִים. מִי יִתְיַצֵּב לִי עִם פּוֹעֲלֵי אָוֶן: לוּלֵי יהוה עֶזְרָתָה לִּי: כִּמְעַט שָׁכְנָה דוּמָה נַפְשִׁי: אִם אָמַרְתִּי מָטָה רַגְלִי: חַסְדְּךָ יהוה יִסְעָדֵנִי: בְּרֹב שַׂרְעַפַּי בְּקִרְבִּי. תַּנְחוּמֶיךָ יְשַׁעַשְׁעוּ נַפְשִׁי: הַיְחָבְרְךָ כִּסֵּא הַוּוֹת: יֹצֵר עָמָל עֲלֵי חֹק: יָגוֹדּוּ עַל נֶפֶשׁ צַדִּיק. וְדָם נָקִי יַרְשִׁיעוּ: וַיְהִי יהוה לִי לְמִשְׂגָּב וֵאלֹהַי לְצוּר מַחְסִי: וַיָּשֶׁב עֲלֵיהֶם אֶת אוֹנָם וּבְרָעָתָם יַצְמִיתֵם יַצְמִיתֵם יהוה אֱלֹהֵינוּ:

[לכו נרננה לה' נריע לצור ישענו: נקדמה פניו בתודה בזמירות נריע לו: כי אל גדול ה' ומלך גדול על כל אלהים: הושיענו ק"ין]

רשע. עד שיכרה לו שחת. יפול בה ולא יוסיף לקום. והצדיק משע תשועת עולמים: כי. כן ישראל. אם הקב"ה מיסרם בעוה"ז. לא תחשבו שמאסם ונטשם. כי לא יטוש ה' עמו לעולם. כי עוד יבוא זמן שישוב משפט עד צדק. ויתחברו יחד כבראשונה. שהרשעים הפרידום. ואז ישוב המשפט למקומו להתחבר עם הצדק. ואחריו ירוצו כל ישרי לב. כי יאהב צדיק דרכו (המשכיל יבין): מי. חה לאות ולעד כי האל רואה הכל. הרי הבטיחנו ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים וגו'. וכך אמר המשורר. מי. היה קם בעבורי כנגד מרעים. ומי היה מתיצב בעבורי כנגד פועלי און. לולי ה' עזרתה לי. והוא קם לנגדם. שלא היה בהם כח לכלותי. אף שהיה ברצונם לעשות: כמ. פירושו כנגד. כלומר כאילו נלחמ' עמהם להפר עצתם. ורז"ל [סוטה יג] דרשוהו על משה רבינו ע"ה. ואומר אני. כי לזה ג"כ נאמר שיר זה ליום הרביעי. שבו בריאת השמש. וידוע שמשה נמשל בשמש. ולכן פניו כפני החמה. דוק: דומה. כמו כרותה: אם אמרתי. אם חשבתי כי מטה רגלי בגלות: חסדך. שעשית עם הראשונים ושאתה עושה עמנו בכל יום. הוא יסעד לבבי להבטיחני שלא תמוט רגלי: ברוב שרעפי ברוב מחשבות שאני מחשב בלבי על הגלות: תנחומיך. הנחמות הכתובות בדברי הנביאים: הם ישעשעו (השי"ן והעי"ן פתוחות) וישמחו נפשי. כי ידעתי שיתקיימו: היחברך. היחובר עמך. כלומר ידעתי כי מה שהבטחתנו ע"י נביאיך אמת יהיה. כי אתה אמת וכסאך כסא אמת. לא כמו כסא מלכות הרשע שהוא כסא הוות. ענין שברון: יוצר עמל. אותו כסא פועל ועושה עמל ואון. עלי חוק. כלומר כתוקו וכמנהגו ולא כן חקך. אלא משפט אמת: יגודו הוא ושריו יתחברו גדודים על נפש צדיק להמיתו: ויהי. ובה' נשגבתי ולא עשו לי כפי מחשבותם עלי: וישב. עבר במקום עתיד. כמנהג לשון הנבואה: אונם. מן און ועמל. וכפל יצמיתם. לחזק:

ליום חמישי היום חמישי בשבת. שבו היו הלוים אומרים במקדש:

לַמְנַצֵּחַ עַל הַגִּתִּית לְאָסָף: הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוּזֵּנוּ. הָרִיעוּ לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: שְׂאוּ זִמְרָה וּתְנוּ תֹף. כִּנּוֹר נָעִים עִם נָבֶל: תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר. בַּכֶּסֶה לְיוֹם חַגֵּנוּ: כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא. מִשְׁפָּט לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ בְּצֵאתוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרָיִם. שְׂפַת לֹא יָדַעְתִּי

למנצח. זה המזמור נאמר על יציאת מצרים. ומזכר בו ביטול העבודה מאבותינו שהיה בר"ה לפיכך היו אומרים אותו בבית המקדש בר"ה. ומזכר בו ג"כ תקיעת שופר. והוא כמו כן שיר של יום ה'. שבו ברא עופות (המרננים) ודגים. לשבח לשמו. ועוד נ"ל. משום דפסח שיצאו ישראל ממצרים חמישי בשבת היה: הרנינו. ראוי לכם עם ה' שתרנינו לאלהים עוזנו ותשבחו לו על הטובה שעשה לכם ביום זה. כי אע"פ יום הגאולה היה בט"ו בניסן. התחלת הגאולה היתה ב[...]ו מהעבודה הקשה. בהסירו מסבל שכמו הראה לנו כחו וגבורתו. שהיינו ביד אדונים קשה. וכאמר רצה האל יתעלה שמו. לא היה כח ביד המצרים להעבידנו: לאלהי יעקב. לפי שבני יעקב היו עבדים. ויעקב הוא שירד עם בניו למצרים. ואז הוא אל מנין שני העבודה שהיו במצרים כמנין רד"ו: שאו. קול זמרה: ותנו. קול התוף. או פירושו. ותנו ידכם בתוף: כנור נעים עם נבל. וכן תנו ידיכם בכנור נעים עם נבל. כלומר בכל מיני זמר: בחודש שופר. יום ראשון של חודש. כמו מחר חודש. כי בו תתחדש הלבנה וכל החודש נקרא על שם הלבנה. ואמר. בזה היום שהוא ר"ה תקעו שופר. כמו שצוה אתכם משה. ונראה לרד"ק. כי זהו טעם מצות התרועה בר"ה. לפי שבטלו אבותינו מעבודתם. והתרועה הוא סימן שלוח עבדים: בכסה. זמן ומועד. ליום חגנו. שהוא חג מן החגים הידועים לנו: כי. זה שאני אומר לכם תקעו. משפט הוא עליכם. שצוה אתכם אלהי יעקב. ולמה צוה אתכם. כלומר זכרון ועדות. שם זה חוק שהוא תקיעת שופר: ביהוסף. יהוסף כמו יוסף. וכל ישראל נקראים בשם יוסף ככתוב בני יעקב ויוסף. ומה היא העדות. בצאתו על ארץ מצרים. יש מפרשים. כשיצאו ישראל מארץ מצרים. לפי שכתוב ובני ישראל יוצאים ביד רמה. והנכון בעיני רד"ק. כי בצאתו נאמר על האל יתברך. כלומר כשיצא על ארץ מצרים לגאלנו: שפת לא ידעתי אשמע כלומר כשגאלנו הייתי שומע מדברים לשון אחר שאינו לשוני ואמר לא ידעתי. שלא היה לו לדעת אותו להכירו (כי לשון מצרים רחוק בעיניו משפת ארץ כנען) לולי שנשתעבדתי להם. או אמר לא ידעתי. כי רובם לא היו מבינים לשון מצרים. כי היו מדברים בלה"ק. ולי נראה. שיצדק יותר פשט הכתוב בדרך רז"ל [ר"ה יד] על יוסף שיצא בר"ה

אֶשְׁמָע׃ הֲסִירוֹתִי מִסֵּבֶל שִׁכְמוֹ. כַּפָּיו מִדּוּד תַּעֲבֹרְנָה׃ בַּצָּרָה קָרָאתָ
וָאֲחַלְּצֶךָּ אֶעֶנְךָ בְּסֵתֶר רַעַם. אֶבְחָנְךָ עַל מֵי מְרִיבָה סֶלָה׃ שְׁמַע עַמִּי
וְאָעִידָה בָּךְ. יִשְׂרָאֵל אִם תִּשְׁמַע לִי׃ לֹא יִהְיֶה בְךָ אֵל זָר. וְלֹא
תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל נֵכָר׃ אָנֹכִי יהוה אֱלֹהֶיךָ הַמַּעַלְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם. הַרְחֶב
פִּיךָ וַאֲמַלְאֵהוּ׃ וְלֹא שָׁמַע עַמִּי לְקוֹלִי. וְיִשְׂרָאֵל לֹא אָבָה לִי׃ וָאֲשַׁלְּחֵהוּ
בִּשְׁרִירוּת לִבָּם. יֵלְכוּ בְּמוֹעֲצוֹתֵיהֶם׃ לוּ עַמִּי שֹׁמֵעַ לִי יִשְׂרָאֵל בִּדְרָכַי
יְהַלֵּכוּ׃ כִּמְעַט אוֹיְבֵיהֶם אַכְנִיעַ. וְעַל צָרֵיהֶם אָשִׁיב יָדִי׃ מְשַׂנְאֵי יהוה
יְכַחֲשׁוּ לוֹ. וִיהִי עִתָּם לְעוֹלָם׃ וַיַּאֲכִילֵהוּ מֵחֵלֶב חִטָּה. וּמִצּוּר דְּבַשׁ
אַשְׂבִּיעֶךָ׃ (הושיענו וכו'. ק"י)

מנית האסורין. זהו שאמר
הכתוב: עדות ליוסף. שר"ה
הוא יום הוק זכרון טוב להם.
ביהוסף שמו. אות ומופת.
בצאתו ט'. כמ"ש ויצא יוסף
על ארץ מצרים. כשיצא מבית
האסורים למלוך. והאיך זכה
למלכות מצרים אחר שצריך
להיות בקי בשבעים לשון.
לזה אמר. שפת לא ידעתי
אשמע. שלמדו גבריאל.
כמאמר חז"ל [סוטה לו].

ובשביל כך נקרא יהוסף בתוספת ה"א. גם נקרא שמו אז צפנת פענח שהוא לשון מצרי. זהו. שפת לא ידעתי. שמעתי בכאן. כך אומרים ישראל או הנביא. לראות ההנהגה הקודמת: הסירותי. דברי הא-ל יתברך. ביום הזה הסירותי מסבל שכמו. שלא נשתעבדו עוד. ופירוש שכמו שהיו נושאים לבנים. וכן עברו כפיו מעשות דוד ואת הסיר. פי' לא היו עושים הלבנים לבד. כי כל מלאכת החמר היו עושים. וככה יתכן גם ביוסף שהיו אסור שם: בצרה. כשהיית במצרים: קראת. לי: ואחלצך. וחלצתי אותך מהצרה: אענך בסתר רעם. אתה קראתני בסתר בצרתך. ואני עניתיך בקול רעם. בהראותי נפלאותי בגלוי. וי"מ שהסרתי ממך הרעם שהכיתי בו במצרים. כי המכות רעם היו. ולי נראה לפרש הכתוב כמספר והולך מה שאירע אחר יציאת מצרים: בצרה. על ים סוף: קראת. בצעקה. ויצעקו אל ה': ואחלצך. כראוי. ויותר מזה עשיתי עמך במרה ובמן. שהתרעמת עלי. ולא באת אלי בתפלה ובתחנונים אלא ברעם ותלונה. ולא אותי קראת יעקב. ואני. אענך בסתר רעם. כמסתיר פנים מהרעם. ואענך עלה באתי. ... פלאי כאילו לא שמעתי רק שאלה הוגנת בנחת. כי שם שם חוק ומשפט ושם נסהו. כמו כן בהנהיך עוד במי מריבה: סלה. ככה לעולם לא עמדת בנסיון. זה דרכך מנעורך. כי לא שמעת בקולי: שמע עמי. כענין שנאמר במרה. ויאמר אם שמוע תשמע וגו'. לא יהיה בך. זה יצה"ר. שעומד בין לבו של אדם. ועושה עצמו אל. כי מבקש ממנו שיעבדנו. ללכת אחרי דבריו ומצוהו לשמוע בקולו בכל אשר יסיתנו. אך זר הוא כי יעורנו. ומתנכר אליו בעת דוחקו מצרהו לא יושיענו: אנכי. סזכור הטובה שעשיתי עמך: המעלך. על מה שהכיר אלהותי: הרחב פיך. לשאול. העמק שאלה או הגבה למעלה: ואמלאהו. לכל חפצך. אם תקיים התנאי שהשים במתוק בי בלבד. ולא יהיה בך מבטח אחר. ולא תודה לזולתי: ולא שמע עמי. במדבר. ובארץ רוב הזמן. עד שגלו וחרב הבית: לא אבה. לא חפץ: ואשלחהו. בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו: בשרירות. במראית. כמו למען שורדי: ילכו במועצותיהם. בגבורות והשתחוות. ויכשלו ברעת שבחרו להם. המכלה עצמו. וסילקתי שמירתי. ושמתים הפקר לפגעים. ועזבתים לאכול פרי דרכיהם הרעים: לו. לואי עמי שומע לי: כמעט. זמן (והכ"ף. כ"ף האמתיות. כמו השבעה לי כיום): אויביהם אכניע. והיה הוא שולם באויביו. לא הם בו: אשיב ידי. פעם אחר פעם עד שאכלם: משנאי ה'. שהרעו לישראל: יכחשו לו. מיראתם אותו. ויאמרו שלא הרעו לו. ככתוב בתורה ויכחשו אויבך לך: ויהי עתם. של ישראל. עת וזמן ברכתם. אחר שהואל בטוב. יתמיד לעולם בלי הפסק. וי"ל עתם של משנאי ה'. ר"ל עת ופגע שימצאם. יהיה להם לדראון עולם: ויאכילהו. חוזר לעמי. שבו התחיל והמשיך לדבר עמו בלשון יחיד: מחלב חטה. היה מאכילהו. כששומע לו. וככה עוד מצור דבש אשביעך. לעתיד: מחלב. הוא יסו"ד התורה. לכן לא אמר חלב. גם חלב בלי אות משותית. הוא רומז במ' יום שלמד משה רבינו ע"ה התורה בכ"ב אותיות. שהם חמ"ס. מקור הברכות. בך יברך ישראל. ומה שפיכה המליצה מלשון נסתר למדבר בעדו. הוא סוד ידוע למשכילים. והמכיר פי' צור דבש (ותפ כ"ס למעלה) יבין:

ליום ששי היום ששי בשבת. שבו היו הלוים אומרים במקדש: ה' מלך גאות וכו' תמצא לעיל:

ליום השבת היום שבת קודש לה'. שבו היו הלוים אומרים במקדש: מזמור שיר ליום השבת וכו' תמצא לעיל

מנהג בני ק"ק אשכנזים. לומר אחר שיר הלוים מזמור פ"ג. ובני ק"ק פולין מזמור ע"פ. בכל יום חול. וא"א [illegible] ביום שא"א בו תחינה. חוץ מפורים ומ' באב במנחה: [ובבית האבל בבוקר אחר שיר של יום ובערב אומרים מזמור מ"ט]. ומר"ח אלול עד שמחת תורה. אומרים זה בכל יום בערב אחר תפלת מנחה. ובבוקר אחר שיר של יום (ויפסיק ביניהם בקדיש) ובר"ח אחר ברכי נפשי. וכשיש רק אבל א'. לא יפסיק בקדיש (תקפ"א):

כז לְדָוִד יהוה אוֹרִי וְיִשְׁעִי מִמִּי אִירָא יהוה מָעוֹז חַיַּי מִמִּי אֶפְחָד׃ בִּקְרֹב
עָלַי מְרֵעִים לֶאֱכֹל אֶת בְּשָׂרִי צָרַי וְאֹיְבַי לִי הֵמָּה כָּשְׁלוּ וְנָפָלוּ׃

לדוד. אורי. מסגיה עלי
לאת לי אוסר
אלהותיעי מאויבי: מעוז.

אִם תַּחֲנֶה עָלַי מַחֲנֶה לֹא יִירָא לִבִּי אִם תָּקוּם עָלַי מִלְחָמָה בְּזֹאת אֲנִי בוֹטֵחַ: אַחַת שָׁאַלְתִּי ידו״יש הצירי בא׳ מֵאֵת יהוה אוֹתָהּ אֲבַקֵּשׁ שִׁבְתִּי בְּבֵית יהוה כָּל יְמֵי חַיַּי לַחֲזוֹת בְּנֹעַם יהוה וּלְבַקֵּר בְּהֵיכָלוֹ: כִּי יִצְפְּנֵנִי בְּסֻכֹּה בְּיוֹם רָעָה יַסְתִּירֵנִי בְּסֵתֶר אָהֳלוֹ בְּצוּר יְרוֹמְמֵנִי: וְעַתָּה יָרוּם רֹאשִׁי עַל אֹיְבַי סְבִיבוֹתַי וְאֶזְבְּחָה בְאָהֳלוֹ זִבְחֵי תְרוּעָה אָשִׁירָה וַאֲזַמְּרָה לַיהוה: שְׁמַע יהוה קוֹלִי אֶקְרָא וְחָנֵּנִי וַעֲנֵנִי: לְךָ אָמַר לִבִּי בַּקְּשׁוּ פָנָי אֶת פָּנֶיךָ יהוה אֲבַקֵּשׁ: אַל תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ מִמֶּנִּי אַל תַּט בְּאַף עַבְדֶּךָ עֶזְרָתִי הָיִיתָ אַל תִּטְּשֵׁנִי וְאַל תַּעַזְבֵנִי אֱלֹהֵי יִשְׁעִי: כִּי אָבִי וְאִמִּי עֲזָבוּנִי וַיהוה יַאַסְפֵנִי: הוֹרֵנִי יהוה דַּרְכֶּךָ וּנְחֵנִי בְּאֹרַח מִישׁוֹר לְמַעַן שׁוֹרְרָי: אַל תִּתְּנֵנִי בְּנֶפֶשׁ צָרָי כִּי קָמוּ בִי עֵדֵי שֶׁקֶר וִיפֵחַ חָמָס: לוּלֵא הֶאֱמַנְתִּי לִרְאוֹת בְּטוּב יהוה בְּאֶרֶץ חַיִּים: קַוֵּה אֶל יהוה חֲזַק וְיַאֲמֵץ לִבֶּךָ וְקַוֵּה אֶל יהוה:

מחזיק: כזאת. הזמן להם מכשול: בזאת. שאהה אוהי וישעי: בוטח. שלא יוכלו להרע לי: לחזות שיהא לי מנוחה שאוכל להבים בשכלי ברוממות ולחקור בפלאיו כיושב בהיכלו: כי. אם יסתירני בסכה שלא ימרידוני עליי אבל וביום בוא רעה לעולם יסתירני במהבואה שבאהלו שלא תגע בי. וכדי שגם אויבי לא יריעו לי יושיבני בצור גבוה: ועתה אז: ואזבחה. אתן הודה לה׳ בזבחי שמחה ותרועה ואשירה כו׳: קולי. שאקרא: לך. כשלבי מעורר אותי ואומר לי במקומך כאילו אתה אומר בני אדם בקשו רצוני וחסדי. מיד את פניך כו׳ ולזה ראוי שאל תסתר כו׳: אל תט מעולם. לכן אבקש שגם עתה אל כו׳: עזבוני. כי מתו. וה׳ הכניסני. וידעתי כי הפלא בי: מישור. ישר. שלא אהטא נגד ה׳ ושאול. למען המביטים עלי להתפסני על עון: שקר. להעיד עלי בסנהדרין. ודוברי חמס שאני מורד שלך לדון אותי למיתה: בארץ חיים בעוה״ז: קוה. יורה לכל אדם שהוא בצרה שלא יתיאש ויקוה לה׳. ואם לא הגיע מבוקשו יחזק לבו ויקוה עוד. ותקותו לא תשוב ריקם:

[נהיגו כאבל בבוקר אחר שיר של יום ובערב אומרים מזמור מ״ט]:

דיני קדיש יתום

דיני בן ז׳ ול׳ ויא״צ ויום שפוסק לומר קדיש:

(א) [ד׳ מדות באמירת ק״י. בן ז׳. ובן ל׳ת״ד. ויאר׳ צייט. וביום שפוסק לומר קדיש. והם קודמין ודוחין לבני י״ח חודש: (ב׳) בן ז׳ מיום הקבורה. אפי׳ נקבר במהרת יום המיתה או אח״כ. ואחר ז׳ שנקבורה. אפי׳ לא נודע לאבל מיד רק תוך ז׳ או למד שנוהג דין אבילות ז׳. דינו לקדיש כבן למד בתוך למד מהקבורה. ולאחר למד שנקבורה אפי׳ נוהג אבילות ז׳ לפי שמדוי לו תוך ל׳. דינו לקדיש כבן י״ב ח׳) קודם לכל בכל הקדישים. בין מאסף מנין לביתו בחול או הולך לבהכ״נ בשבת או ברגל. ואפי׳ אל ז׳ שלו בשבת הוי בן ז׳ אפי׳ במנחה. אפי׳ יש שם מי שמת אביו או אמו באמצע השבוע. שזה לו ויהלוקו בני ז׳: (ג) קטן (קודם בר מצוה) בן ז׳ שהולך כל השבוע לבהכ״נ לומר קדיש ויש שם גם יא״צ או בן ל׳. יש ליא״צ או לבן ל׳ תפלה קדיש א׳ וי״א שאין לבן ל׳ כלום) וכשיש הרבה יא״צ נגד כל הקדישים אין לבן שבעה כלום. וכשיש יא״צ ובן ל׳ יש ליא״צ קדיש א׳ ובן ל׳ מדחה: (ד) בן שבעה שבטלה אבילתו ברגל או קבר מתו ברגל שאין אל עליו אבילות. מ״מ הוי בן ז׳ לקדיש. אך כשיש גם יא״צ או בן למד יש לו קדיש א׳ (וי״א שאין לבן ל׳ כלום) אך לא ביו״ט ב׳: (ה) בן ז׳ קטן אורח (אפי׳ הולך כל ז׳ לבהכ״נ) ובן ז׳ גדול תושב (אפי׳ אינו הולך רק בשבת) שוין. ובן ז׳ אורח דוחה לתושב בן ל׳ או יא״צ: (ו) בן ז׳ גדול שאומר קדיש בביתו בחול ובשבת הולך לבהכ״נ ויש שם יא״צ. אין ליא״צ כלום וכשאל יו״ט בא׳ יש ליא״צ קדיש א׳) וי״א שיטילו גורל על תפלה קדיש א׳ והשאר לבן ז׳. וכיא״צ אומר תהלים קדיש א׳ בלי גורל. והשאר יטיל גורל עם שאר האבלים: (ז) מת אביו או אמו בשבת או יו״ט וא״א לקוברו היום. אין לומר קדיש עד אחר קבורה. וכן קטן שאין לו דין אנינות אף בחול. ובמקום שנהגו לומר קדיש קודם קבורה אין למחות בידם: (ח) מת אביו או אמו ואינו יכול לאסוף מנין לביתו להתפלל ולומר קדיש. לא ילך לבהכ״נ כל ז׳: (ט) בן ז׳ קטן וגדול ויא״צ יש ג׳ קדישים. היא״צ מדחה והגדול אומר ב׳ והקטן א׳: (י) בן ל׳ אפי׳ אל ל׳ שלו בשבת הוי בן ל׳ אפי׳ במנחה) דוחה לבן יב״ח מכל הקדישים של חיוב (תפלה קדישים) ובן יב״ח אומר תהלים קדישים בתושב. אך בקדיש ופריסת שמע שוין ויטילו גורל. והכל לפי המנהג:

(יא) בן ל׳ ויא״צ (אפי׳ אורח ובבן ל׳ תושב) יש ליא״צ תפלה קדיש הראשון (בערבית. לא בא. אומר הראשון בשחרית) והשאר לבן ל׳: (יב) כשיש כמה יא״צ וכשיאמר הבן ל׳ יודחה יא״צ א׳. הבן למד נדחה ויא״צ יהלוקו: (יג) בן למד ומי שפוסק יום זה לומר קדיש. אין לפוסק רק קדיש א׳: (יד) בן ל׳ לאביו וגם בן יב״ח לאמו או להיפוך. במקום שנהגו שבן ל׳ יש לו רק קצת קדישים ידועים והשאר לבני יב״ח. מסל השייך לבן ל׳ והשאר שוה לבני יב״ח. וי״א שאין לו זכות רק כבן ל׳ בתפלה קדיש ולא בתהלים קדיש. אך כשמדחה מרבוי יא״צ יש לו חלק בגורל תהלים קדיש: (טו) בן ל׳ אורח ובן יב״ח תושב שוים. בן ל׳ אורח ויא״צ תושב. יאמר תפלה קדיש הראשון והב׳ והאורח יאמר הג׳: (טז) יא״צ קודם לבני יב״ח בקדיש של יום זה בערבית ושחרית ומנחה (ויש לו כל הקדישים אפי׳ של פרק ורות ושיר השירים. וי״א רק קדיש דחיוב כגון תפלה קדיש ודה״ר היחוד וברכי נפשי ופרק. אבל בשל קבלת ורות ושיר השירים ותהלים ושיר היום יטילו גורל. וקדיש שבקבלת שבת אחר מזמור שיר ליום השבת שוה לאבלים. אך כשהיא״צ בשבת (ולא בע״ש) והוא בחברה של קבלת שבת יטילו גורל. והכל לפי המנהג. סי׳ קלב) וכשיש תיקון איזה קדישים שייך להיא״צ יעשו כתיקונם. ובעיר ברואד עשו תיקון. שקדיש דרבנן שקודם עלינו וקדיש שאחר עלינו שייך ליא״צ והשאר לאבילים. וכשהיא״צ אמר קדיש אחר איזהו. שייך לו רק קדיש א׳ מב׳ אלו איזה שירצה. וכשיש שני יא״צ. יא וקן בשני קדישים דרבנן ובקדיש עלינו יטילו גורל. וכשיש אחים שבאו לבהכ״נ אחר ברכו וצריך לפרוס שמע. שייך להיא״צ. וכשהוא יום קריאת התורה והיא״צ עולה לתורה שלישי בחול או אחרון בשבת. שייך לו הקדיש שאחר הקריאה: (יז) יא״צ שמעשה אונן ואין המת מוטל עליו לקוברו או יש מתעסקים אחרים. מותר לילך לבהכ״נ לומר קדיש של יא״צ אפי׳ הוא היא״צ הראשון. וכשהוא שבת או יו״ט ראשון. אומר גם קדיש על המת שאונן עליו אפי׳ קודם קבורה: (יח) אל יא״צ בז׳ ימי אבלו ואינו יכול לאסוף מנין לביתו. אסור לילך לבית הכנסת להתפלל ולומר קדיש: (יט) ההולך בדרך ביום יא״צ ואינו יכול להגיע למנין לומר קדיש. א״צ לגזוז בסוגלה ע״ז. וכשאין השיירה רוצין להמתין עליו שיאמר קדיש.

מחוייב לפייסם ולתקן להם מיתתו. ולכתחלה לא יצא לדרך ביום יא"צ או ביום שלפניו כשידע שיבוטל עי"ז מקדיש. רק בשעה"ד וקרוב להפסד כשיתבטל לילך עתה. וכן כשצריך לילך לירד בסחורה. ומי שדרכו להתפלל ביא"צ לפני העמוד. אין מדקדקין אם מחמת הולכות או סיבה אחרת אינו מתפלל: (כ) אם הלך בדרך ביום יא"צ ובא לעיר בעת תפלת ערבית. מתפלל ואומר קדיש אחר ערבית. וכן כשלא אמר ביום מפני שאר אונס. אך אינו דוחה לאבילים. וכן כשיש ג' או ד' יא"צ. יתפללו גם מעריב שב' ויאמרו ק"י שאחריו: (כא) קביעת היא"צ הוא ביום המיתה אפי' נקבר אחר והוא לא היה שם רק ביום קבורה. ואין חילוק בין שנה ראשונה לשאר שנים. רק כנתרחק הקבורה מהמיתה ג' ימים או יותר. אז יעשה היא"צ בשנה ראשונה ביום הקבורה ובשאר ביום המיתה. וי"א שגם בזה היא"צ תמיד ביום המיתה ואח"כ לובש בגדי שבת והולך אל מקומו. אך לא ילך על סחורה עד אחר יא"צ מיום הקבורה. וכן מנהג הרבה: (כב) מת בעיבור באדר א' או בב'. כשיגיע עיבור יעשה יא"צ באדר א' או בב' בלבד. וכשמת בפשוטה באדר ושאחריה מעוברת. יעשה היא"צ באדר ראשון. ויש מחמירין לעשות בשניהם. ומי שנהג כמחמירין להתענות בשניהם יעשה כן תמיד. ולענין קדיש ינהוג לומר בשניהם. אך כשיש אבילים יכולים לדחותו וליתן לו קדיש רק בראשון או בשני עכ"פ. אפי' נדחה בא' מאבילים אחרים ובב' יש חדשים לא דחה. ואם אמר קדיש בראשון האבילים יכולים לדחותו בשני אפי' לא היו הם אבילים בעת יא"צ שבראשון. וכשאין מנהג ידוע יחמיר לעצמו להתענות בשניהם ולא לאחרים. והאבילים אין צריכין ליתן קדיש רק בראשון: (כג) מת בפשוטה בא' דר"ח אדר ואחריה מעוברת. יקבע היא"צ בא' דר"ח בין בראשון בין בשני. וכן בפשוטה. וכשמת בעיבור בא' דר"ח אדר ב'. יקבע היא"צ בפשוטה שאחריה בא' דר"ח אדר: (כד) מת בעיבור באדר א' ורוצה לעשות יא"צ בשבט ואדר. אין מוחין בו. אך האבילים יכולים לדחותו וליתן לו קדיש רק פ"א איזה שירצה. ואם בשבט לא היו אבילים ואמר קדיש ובאדר יש אבילים אין יכולים לדחותו. וכן כשהיו אבילים בשבט ונתנו לו קדיש ובאדר יש אבילים אחרים שלא היו אבילים בשבט. אבל הראשונים יכולים לדחותו: (כה) מת בא' דר"ח כסליו. אם בשנה שאחריו ר"ח כסליו רק יום אחד. יקבע היא"צ בכ"ט חשון. ואף בשנה שר"ח כסליו ב' ימים. ואפי' יש או אבילים או יא"צ על המת בכ"ט חשון אין יכולים לדחותו. ומתר בא' דר"ח כסליו יחמיר על עצמו לומר קדיש ולהתפלל שנית כשאין אבילים. אבל אבילים יכולים לדחותו. אבל אם בשנה שאחריו ג"כ ר"ח כסליו ב' ימים. יקבע היא"צ בא' דר"ח וכן לעולם. ובשנה שר"ח כסליו רק יום א'. יעשה היא"צ ביום ר"ח. ואם מת בר"ח כסליו ובשנה שאחריו ר"ח כסליו ב' ימים. יעשה היא"צ ביום ב'. וה"ה בר"ח טבת שפעמים יום א' ופעמים ב' ימים. ואין הולכין אחר מנין ימי חנכה: (כו) כשאינו יודע באיזה יום מת. יברור לו יום א' בשנה ליא"צ. אך לא יאמר קדיש כשיש אבילים: (כז) יא"צ אחר אביו ואמו ביחד ויא"צ אחר א' מהם לבד. שניהם שוין: (כח) יא"צ אורח ויא"צ תושב. דוחה לאורח מתפלה קדיש ויאמר תהלים קדיש א' בלי גורל. ואם יש בן ל' תושב ויא"צ תושב וא"צ אורח. יאמר היא"צ תושב תפלה קדיש הראשון והאורח קדיש הב' ובן ל' קדיש הג': (כט) בן יב"ח אורח. יש לו קדיש בין בני יב"ח תושבים: (ל) הבא לומר קדיש בבית הכנסת שאין מתפלל בה. יכולים האבלים דשם לדחותו אפי' הוא בן ז' או ל': (לא) הזוכה יותר בקדיש (כגון בן ז' או ל') זוכה ג"כ להתפלל. ואם שוים לענין קדיש ויכולים להתפלל ומרוצים לקהל. יטילו גורל. שבא' יתפלל עד אשרי ובא לציון והב' גומר. ואם הא' אינו יכול להתפלל או אינו מרוצה. יתפלל הב' ומ"מ שוים לענין קדיש: (לב) יא"צ תושב דוחה המוהל מהתפלה. ואם המוהל הוא יא"צ. דינו כתושב לתפלה וקדיש אפילו הוא אורח: (לג) יא"צ תושב ואורח שוין לפריסת שמע. ואין לאבל אחר זכות בו עמהם: (לד) המלמד תורה לבני כמה בעלי בתים. פנוי או נשוי. והלומד בישיבה. ומשרת פנוי. דינם כתושב. אבל מלמד אצל בעל בית אחד ונשוי ומשרת נשוי. דינם כאורח: (לה) אבל. לא יהיה ש"צ ביום הלל ובליל א' דחנוכה ויו"כ ושבת ופורים: (לו) ביום שפוסק לומר קדיש אומר כל הקדישים בערבית ושחרית ומנחה. ודוחה לבני יב"ח ולא ליא"צ או לבן ל' (ואז אומר רק קדיש א') ואם נהגו שם ליתן קדיש אחד לאבילים בגורל או בלי גורל במקום בן ל' או יא"צ. הפוסק זוכה בקדיש זה: (לז) יום הפסקה הוא ביום שקודם יום היא"צ שבחודש שאחריו. ובעיבור היא"צ ב' חדשים ויום אחד אח"כ (ויש שנהג לומר גם בחודש הי"ב פחות שבוע א'. אך לא היה צריך לחסר תמיד שבוע שלם. רק הימים המאחרים לתשלום יב"ח משבוע האחרון. יעב"ץ): (לח) יש מהגין כשמגיע יא"צ של זקנו מאב או מאם ואין בנים. לעשות נר יא"צ ולהתפלל ולומר קדיש כשאין אבילים. ובמקום אבילים אין לו זכות בתפלה וקדיש כלל: (לט) אומר קדיש י"א חודש מיום המיתה אפי' הקבורה אחר איזה ימים. וכשרוצה לומר י"א חודש מיום הקבורה רשאי והאבילים אין יכולין לדחותו. ומי שרוצה לעשות היא"צ בשנה ראשונה ביום הקבורה כשרחוקה מיום המיתה. ימנה גם הי"א חודש מהקבורה: (מ) אומר קדיש כל הי"א חודש בחול ושבת ויו"ט. ומפטיר. ומתפלל ערבית במו"ש. ובזה פודה המת מגיהנם. ורשאי להפטיר ולהתפלל אפילו אחר י"א חודש. אבל אין לומר קדיש יתום אפילו יום אחד יותר: (מא) כשאין יתום בבהכ"נ. מי שאין לו אב ואם אומר קדיש אחר פסוקים של עלינו. וכשיש אבל אסור. וכן מי שיש לו אב ואם. וכשאין מקפידין בזה ואין אבל וגם מי שאין לו אב ואם מותר. ויטוב שיב לכולם אב ואם וא' אבל אחר יב"ח. יאמרו כולם בזה אחר זה וממילא אין מקפידין: (מב) אם מסופק אם מת אביו ואמו או אם עברו י"ב חודש. אומר קדיש כשאין אבל. ואפילו בן יב"ח דוחה אותו: (מג) מתה אמו אומר קדיש אפילו אביו מוחה. ובספק מתה והאב מוחה לא יאמר: (מד) כשאין בן. האחד מבן או בת אומר קדיש על זקינו או זקינתו כשאין אבל. וכשיש אבל מוטל נגד שלש אפילו זקינו למדו תורה בעצמו וכ"ש בשכר לו מלמד. וכשרוצה לומר קדיש אחר זקינו או זקינתו מאמו ואביו חי ואין מוחה ואמו מוחה. לא יעבור רצונה אך יפייסה שתתרצה. ואם מת אביו ואח"כ מת אבי אביו או אם אביו ורוצה לומר קדיש אחר זקינו או זקינתו ואמו מוחה. לא ישמע לה. ואם מת אבי אמו או אם אמו ורוצה לומר קדיש ואמו מתרצית או שמחה ואביו מוחה. ישמע לו אפילו נתגדל בבית אבי אמו ולמדו תורה: (מה) מי שמת בלי בנים ואביו רוצה לומר קדיש עליו ויש אבל. הקדיש שאחר עלינו שייך לאבל לבד. ובשאר מוטל ב' חלקים והאב א' בדרך פשרה. וה"ה באב עבור בתו. אבל שאר קרובים כגון אח אין לו במקום אבל כלום. ובמקום אב עבור בן או בת נוטל שלש דרך פשרה: (מו) מי שאין לו רק בת וצוה לפני מותו שילמדו מנין בביתו בשכר ואחר הלימוד תאמר קדיש. יש למחות. וכ"ש שלא תאמר קדיש של תפלה במנין או בבהכ"נ אפילו היא פנויה. רק אם תרצה תחבר בכל עת תפלה בבהכ"נ או במנין לשמוע הקדישים ולענות אמן בכוונה: (מז) יתום שצריך לנסוע למרחקים ולא יוכל לומר קדיש בעונתו ישכור א' לומר קדיש אחר אביו או אמו או אומר בחנם. נוטל רק חלק שלש דרך פשרה כשיודע שהבן עתה במקום שאין יכול לומר קדיש. ובמקום שאב עבור בנו יחלוקו בשוה. ובמקום שאר קרובים. כשאין אבילים יפשרו ביניהם. וכשיש אבילים הקרובים נדחין: (מח) זקן יותר מן פ' שנה שנסע לא"י ובעת נסיעתו צוה לבנו שתיכף אחר נסיעתו יתחיל לומר קדיש. אין לו זכות בשום קדיש במקום אבלים: (מט) מי שהיה בעיר א' וכשנסע משם היה א' גוסס וכשבא לביתו הודיע לבנו שזה יום ימים שראה אביו גוסס. אומר קדיש כשאין אבל. ובמקום אבל נדחה אפי' הגוסס זקן יותר משמונים. ואם יש להגוסס אשה. אם המקום קרוב שבקרוב יתברר אם מת. אומר קדיש כשאין אבל. וכשהמקום רחוק ואפשר שלא יתברר בקרוב לא יאמר. ואם נפשו חשקה ואומר אין למחות בו: (נ) כשיש ב' אבילים שוים (בני ז'. או ל' או יב"ח או יא"צ) יטילו גורל. והזוכה בערבית יניח לב' קדיש א' שחרית בלי גורל ושל תפלה קדיש ב' יטילו גורל. וכן בהרבה אבילים שוים יטילו גורל. והזוכה בערבית לא יוטל בגורל עד שיאמרו השאר כל א' קדיש א' ואח"כ יטילו כולם יחד]:

כבר נודע חיוב הזכירות בפה ובלב (בכל יום. ומובטח שהוא בן עוה"ב) ואף שהאר"י ז"ל הזהיר לזכור ד' מהם באהבה רבה. לפי שבה רמוזות. היינו בלב. ומ"מ יפרשם כאן בפה כמו שכתובים בתורה. ואומר:

לשם יחוד קובה"ו. הריני בא לקיים מצות הזכירות בפה. לתקן שרש מצות אלו במקום העליון.

לעשות נח"ר ליוצרנו. ויהי נועם ה' אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו:

(ב) הריני זוכר יציאת מצרים כמ"ש. זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים מבית עבדים כי בחוזק יד הוציא ה' אתכם מזה: ויהי רצון מלפניך ה' או"א. שתתמלא רחמים עלינו לכבוד שכינתך. והאר פניך על מקדשך השמם למען אדני. וכשם שבחסדיך המרובים והגדולים הגדלת את חסדך עמינו וגאלתנו וגאלת את אבותינו ממצרים. והעלית בכוחך כל ניצוצות הקדושה אשר נפוצו שמה במצרים ולא נשאר בהם שום ניצוץ קדושה. כן בחסדיך הגדולים תוציאנו מגלות זה. תקע בשופר גדול לחירותינו וקבץ נפוצותינו מארבע כנפות הארץ. ותוציא לאור כל ניצוצות הקדושה אשר נטמעו בין הקליפות. חי"ל בל"ע ויקיאנו מבטנו יורישנו אל. גלה כבוד מלכותך עלינו מהרה ובא לציון גואל ותבנה בית המקדש במהרה בימינו. עשה למען שמך. עשה למען ימינך. עשה למען קדושתך. עשה למען תורתך. עשה בזכות אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן יוסף ודוד. וכימי צאתנו ממצרים הראנו נפלאות. והיה ה' למלך על כל הארץ. ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד:

(ג) הריני זוכר את השבת כמ"ש. זכור את יום השבת לקדשו: ויהי רצון מלפניך ה' או"א. שתתמלא רחמים עלינו ועל כל ישראל. ותזכנו לשמור יום השבת קודש כל ימי חיינו במחשבה ובדבור ובמעשה. ותזכנו להתענג בו כמ"ש. וקראת לשבת עונג לקדוש ה' מכובד. ויהיו כל מעשינו לשם שמים. ותצילנו מלחטוא ולשמור פינו ולשוננו שלא נדבר בשבת דיבור של חול ושום דבר איסור ולא נחטא בשום מעשה איסור כלל. ותזכנו ליחד זכור ושמור שבת לה' ולחבר הדודים יחדיו. ותמשיך שפע וקדושת השבת. ויומשך עלינו בימי החול שפע קדושה וטהרה. לעשות רצוננו כרצונך ולעסוק בתורה לשמה ובמצות וגמילות חסדים. ותגאלנו גאולה שלמה למען שמך במהרה בימינו אמן:

(ד) הריני זוכר מעמד הר סיני כמ"ש. רק השמר לך ושמור נפשך מאוד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך והודעתם לבניך ולבני בניך: יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב באמור ה' אלי הקהל לי את העם ואשמיעם את דברי אשר ילמדון ליראה אותי כל הימים אשר הם חיים על האדמה ואת בניהם ילמדון: ויהי רצון מלפניך ה' או"א שתתמלא רחמים עלינו. ותטע אהבה ואחוה שלום וריעות בינינו ובין כל ישראל ונהיה לאחדים. כשם שבהר סיני היה שלום בינינו כדכתיב ויחן שם ישראל נגד ההר כאיש אחד באחדות גמור. כן ברחמיך הרבים תזכנו להעביר ממנו שנאה וקנאה ותחרות ונהיה אוהבים זה לזה ותשים שלום בינינו. וכשם שבמעמד הר סיני פסקה זוהמא ממנו וזככת אותנו וטהרתנו על טומאה והלאה וזוהמא וקדשתנו בקדושתך. כן ברחמיך הרבים תטהרנו מטומאתנו ומזוהמתנו ותקדשנו במצותיך ותטהר רעיונינו ולבנו לעבודתך וליראתך. והטע תורתך בלבנו ותהיה יראתך על פנינו לבלתי נחטא. ותעורר לבנו לאהבת תורתך ובכל יום יהיה בעינינו כאלו אנו מקבלים תורתך בדביקה ותשוקה וחפיצה. והאר עינינו בתורתך ותדבק לבנו במצותיך ותיחד לבבנו לאהבה וליראה את שמך הגדול הגבור והנורא. ותגאלנו למען רחמיך ותזכנו לקבל ולשמוע תורה מפיך כמו שכתוב. וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך. במהרה בימינו אמן כן יהי רצון:

(ה) הריני מקיים מקרא שכתוב וזכרת את ה' אלהיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל. והריני מאמין שהכל ממנו יתברך. וכל הטוב שיש לנו בין טובת הגוף בין טובת הנפש. הכל מאתו יתברך אשר הגדיל חסדו עמנו בכל דקותיו וברוב רחמיו יתברך ויתעלה. ויהי רצון מלפניך ה' או"א. שתתמלא רחמים עלינו ותשפיע עלינו שפע ישועה ורחמים ונהיה בריאים בכל רמ"ח אברינו ושס"ה גידנו לעבודתך וליראתך ותצילנו מכל חוֹלי ומכל כאב ו כל מיחוש ומכל מדות רעות. רפאנו ה' ונרפא הושיענו ונושעה כי תהלתנו אתה. ותשפיע טל העליון מתרין מזלין נוצר ונקה דרך חיך וגרון לאבא ואימא. ומאבא ואימא לזעיר אנפין ומזעיר אנפין לחקל תפוחין קדישין ומשם ישתלשל ויגיע ויראה שפע ישועה ורחמים בכל העולמות. ורוה פני תבל ושבע את העולם כלו מטובך. ומלא ידינו מברכותיך ומעושר מתנת ידיך. ותפרנסנו לנו ולכל בני בתינו. פרנסה טובה וכלכלה מידך המלאה והרחבה בריוח והיתר ונחת בלי שום עין הרע. וברוב רחמיך תצילנו מכל חטא והרהור ואשמה ורשע. ותזכנו לחזור בתשובה שלימה ולעסוק בתורה לשמה ובמצות וגמילות חסדים ונעשה חיל מתורה ומצות. ולא ימצא בנו ובזרעינו ובזרע זרעינו שום פגם ושום פסל. ותקיים בנו מקרא שכתוב לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם אמן כן יהי רצון:

(ה) הריני זוכר במרירות נפש כל אשר הכעיסו אבותינו להקדוש ברוך הוא במדבר ובפרט בעגל, כמ"ש הכתוב זכור אל תשכח את אשר הקצפת את ה' אלהיך במדבר למן היום אשר יצאת מארץ מצרים עד בואכם עד המקום הזה ממרים הייתם עם ה'. והרי אנו בושים ונכלמים מאוד על מעשה אבותינו ועל מעשינו הרעים. אשר חטאנו עוינו ופשענו ועברנו על כמה מרמ"ח מצות עשה ועל כמה משס"ה לא תעשה. פגמנו בנפש רוח נשמה ופגמנו במדות העליונות ובכל מסילות דרך השפעה הנשפע לנפש רוח נשמה. אוי ואבוי לנו אין לנו פה להשיב ולא מצח להרים ראש. ועתה ברוח נשברה ונפש נמוכה וגוף כפוף אנו מודים לפניך ואומרים חטאנו עוינו פשענו אנחנו ואבותינו והרי אנו שבים בתשובה שלימה. ויהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו. שתתמלא רחמים עלינו. ותזכנו לחזור אליך בתשובה שלימה. ותצילנו מיצר הרע. ואתה ברוב רחמיך תסדר את כל אשר פגמנו. ותתקן את אשר עוותנו. ותלקט אשר פזרנו. ותמלא את כל השמות שפגמנו בהם. עזרנו אלהי ישענו על דבר כבוד שמך. והצילנו וכפר על חטאתינו למען שמך. יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי:

(ו) הריני זוכר זכירת המן שהאכיל הקדוש ב"ה את אבותינו במדבר כמו שכתוב. וזכרת את כל הדרך אשר הוליכך ה' אלהיך זה ארבעים שנה במדבר למען ענותך לנסותך לדעת את אשר בלבבך התשמור מצותיו אם לא. ויענך וירעיבך ויאכילך את המן אשר לא ידעת ולא ידעון אבותיך למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם. ויהי רצון מלפניך ה' או"א. שתתמלא רחמים עלינו. וכשם שרחמת על אבותינו במדבר וכו"ד לא מנעת מפיהם והיו פנויים לעסוק בתורה. כן ברחמיך הרבים תצילנו מכל טרדה ומכל אורב ואויב ומכל חולי ונהיה פנויים לעסוק בתורתך הקדושה. ואתה ברוב רחמיך תחון ותחמול עלינו. ותתן לנו ולכל בני ביתינו לחם לאכול ובגד ללבוש. כשם שנתת פסת לחם לאכול ובגד ללבוש ליעקב אבינו הנקרא איש ת"ם. כי אתה האל הטוב הזן ומפרנס ומכלכל בחסדך לכל בריותיך כדכתיב. פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון. וכתיב נותן לחם לכל בשר. וכתיב טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו: ובכן יהי רצון מלפניך ה או"א. שנהיה אנחנו וכל בני ביתינו בכלל הרחמים והחסד. שתתן לנו מזונותינו במילוי ובריוח. כי רחום אתה. יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי:

(ז) הריני זוכר מה שעשה הקב"ה למרים הנביאה כמו שכתוב. זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים בדרך בצאתכם ממצרים. פירוש. התבוננו מה אירע למרים הנביאה שדיברה באחיה. שהיתה גדולה בשש יום סמנו וגדלתי על ברכיה וסיכנה בעצמה להצילו מן הים. והיא לא דיברה בגנותו אלא מעט. שהשוותו לשאר נביאים. והוא לא הקפיד. ואף על פי כן מיד נענשה בצרעת. ובכן יראה ורעד יבוא בנו על כל אשר חטאנו עוינו ופשענו ודברנו לשון הרע על חבירנו ועל הגדולים וטובים ממנו ועל חכמי ישראל. אוי לנו אהה על נפשנו. ופגמנו בלשון גם בשקר וכזב וליצנות וחנופה והיינו מכלל ד' כתות שאינן מקבלות פני השכינה. על זה היה דוה לבנו ועל אלה חשכו עינינו. והרי אנו מתחרטים חרטה גמורה ושבים בתשובה ומבקשים מחילה וסליחה וכפרה על אשר נואלנו ואשר חטאנו עוינו ופשענו. ויהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו. שתמחול ותסלח ותכפר את כל חטאתינו ופשעינו ותזכנו לחזור אליך בתשובה שלמה. ותזכנו לשמור פינו ולשוננו בכל מכל כל. וישוב לאיתנו הראשון ולא ידח ממנו נדח. אמן כן יהי רצון:

(ח) הרי אני מקיים מצות זכירת עמלק כמו שכתוב. זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים אשר קרך בדרך ויזנב בך כל הנחשלים אחריך ואתה עיף ויגע ולא ירא אלהים: והיה בהניח ה' אלהיך לך מכל אויביך מסביב בארץ אשר ה' אלהיך נותן לך נחלה לרשתה תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח: רבש"ע יחרד לבבנו ויתר ממקומו. אשר כביכול אין השם שלם ואין כסאו שלם עד שימחה זכר עמלק. זה כמה מאות שנים. אוי נא לנו כי חטאנו. והן בעון חוללנו. חולין הוא לנו. כי עונותינו הטו אלה לעכב מהיית עמלק. מה נדבר ומה נצטדק. ובלב נשבר ונדכה אתאנו לחלות פניך. אנא ה. עשה למען שמך הגדול. ותכניע ותמחה את זכר עמלק ותאבד כל זכר למו. וה' לעולם ישב וכונן למשפט כסאו. במהרה בימינו אמן:

(פ) הריני מקיים מצוה לזכור שהציל ה' את אבותינו מבלק ובלעם כמו שכתוב . עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב ומה ענה אותו בלעם בן בעור מן השטים עד הגלגל למען דעת צדקות ה' : רבונו של עולם מודים אנחנו לך על כל הטובות והנסים והנפלאות שעשית עמנו ועם אבותינו . ובכלל רחמיך . מה שהפלאת לעשות לאבותינו במדבר . והצלתם מבלק ובלעם והפרת עצתם וקלקלת מחשבתם ולא נתכעסת בימים ההם . וכתיב ויהפוך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלהיך : ועל כולם יתברך ויתרומם ויתנשא תמיד שמך מלכנו לעולם ועד. וכל החיים יודוך סלה : ויהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו. שתתמלא רחמים עלינו . יהי חסדך ה' עלינו כאשר יחלנו לך . ותפר עצת אויבינו . הפר עצתם וקלקל מחשבתם והשב גמולם בראשם ולא תעשינה ידיהם תושיה . ופצנו והצילנו מכל צרה . כי בך בטחנו ובחסדך הגדול באמת נשעננו ובשמך נעזרנו . הטוב כי לא כלו רחמיך והמרחם כי לא תמו חסדיך כי מעולם קוינו לך . חוס ורחם כי שמך נקרא עלינו . וקיים לנו מה שהבטחתנו . ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם להפר בריתי אתם כי אני ה' אלהיהם : יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי :

(י) הריני זוכר את ירושלים כמ"ש. אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי: ויהר"מ י"א שתרחם על ירושלים עיר הקודש העיר אשר בחרת ועל מקדשך. ברחמיך הרבים. וקיים לנו מה שהבטחתנו בונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס : או"א מלך רחמן. רחם עלינו . טוב ומטיב . הדרש לנו . שובה עלינו בהמון רחמיך בגלל אבות שעשו רצונך . כונן בית מקדשך על מכונו . הראנו בבנינו שמחנו בתקונו . והשב שכינתך לתוכו . והשב כהנים לעבודתם ולוים לשירם ולזמרם . ב"ב אמן :

פרשת היראה

וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה יהוה אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ כִּי אִם לְיִרְאָה אֶת יהוה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בְּכָל דְּרָכָיו וּלְאַהֲבָה אֹתוֹ וְלַעֲבֹד אֶת יהוה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשֶׁךָ : לִשְׁמֹר אֶת מִצְוֹת יהוה וְאֶת חֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לְטוֹב לָךְ : הֵן לַייָ אֱלֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמָיִם הָאָרֶץ וְכָל אֲשֶׁר בָּהּ : רַק בַּאֲבֹתֶיךָ חָשַׁק יהוה לְאַהֲבָה אוֹתָם וַיִּבְחַר בְּזַרְעָם אַחֲרֵיהֶם בָּכֶם מִכָּל הָעַמִּים כַּיּוֹם הַזֶּה : וּמַלְתֶּם אֵת עָרְלַת לְבַבְכֶם וְעָרְפְּכֶם לֹא תַקְשׁוּ עוֹד : כִּי יהוה אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבֹּר וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר לֹא יִשָּׂא פָנִים וְלֹא יִקַּח שֹׁחַד : עֹשֶׂה מִשְׁפַּט יָתוֹם וְאַלְמָנָה וְאֹהֵב גֵּר לָתֶת לוֹ לֶחֶם וְשִׂמְלָה : וַאֲהַבְתֶּם אֶת הַגֵּר כִּי גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם : אֶת יהוה אֱלֹהֶיךָ תִּירָא אֹתוֹ תַעֲבֹד וּבוֹ תִדְבָּק וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ : הוּא תְהִלָּתְךָ וְהוּא אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר עָשָׂה אִתְּךָ אֶת הַגְּדֹלֹת וְאֶת הַנּוֹרָאֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ : בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבֹתֶיךָ מִצְרָיְמָה וְעַתָּה שָׂמְךָ יהוה אֱלֹהֶיךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב : וְאָהַבְתָּ אֵת יהוה אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַרְתָּ מִשְׁמַרְתּוֹ וְחֻקֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וּמִצְוֹתָיו כָּל הַיָּמִים : וִידַעְתֶּם הַיּוֹם כִּי לֹא

ועתה ישראל . אע"פ שעשיתם כל זאת עודנו רחמיו וחבתו עליכם ומכל מה שחטאתם לפניו אינו שואל מכם כי אם ליראה וגו' . ורבותינו דרשו מכאן הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים : לשמור את מצות ה'. ואף היא לא לחנם אלא לטוב לך שתקבלו שכר : הן לה' אלהיך הכל אע"פ כן רק באבותיך חשק ה' מן הכל : ערלת לבבכם . אטם לבבכם וכסויו : ואדוני האדונים . לא יוכל שום אדון להציל אתכם מידו : לא ישא פנים. אם תפרקו עולו : ולא יקח שוחד . לפייסו בממון : עושה משפט יתום ואלמנה . הרי גבורה ואצל גבורתו אתה מוצא ענותנותו : ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה . ודבר חשוב הוא זה שכל עצמו של יעקב אבינו על זה נתפלל ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש : כי גרים הייתם . מום שבך אל תאמר לחברך : את ה' אלהיך תירא . ותעבוד לו ותדבק בו ולאחר שיהיו בך כל המדות הללו אז בשמו תשבע : וידעתם היום . כי

אֶת בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ וַאֲשֶׁר לֹא רָאוּ אֶת מוּסַר יהוה אֱלֹהֵיכֶם אֶת גָּדְלוֹ אֶת יָדוֹ הַחֲזָקָה וּזְרוֹעוֹ הַנְּטוּיָה : וְאֶת אוֹתֹתָיו וְאֶת מַעֲשָׂיו אֲשֶׁר עָשָׂה בְּתוֹךְ מִצְרָיִם לְפַרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וּלְכָל אַרְצוֹ : וַאֲשֶׁר עָשָׂה לְחֵיל מִצְרַיִם לְסוּסָיו וּלְרִכְבּוֹ אֲשֶׁר הֵצִיף אֶת מֵי יַם סוּף עַל פְּנֵיהֶם בְּרָדְפָם אַחֲרֵיכֶם וַיְאַבְּדֵם יהוה עַד הַיּוֹם הַזֶּה : וַאֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם בַּמִּדְבָּר עַד בֹּאֲכֶם עַד הַמָּקוֹם הַזֶּה : וַאֲשֶׁר עָשָׂה לְדָתָן וְלַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב בֶּן רְאוּבֵן אֲשֶׁר פָּצְתָה הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ וַתִּבְלָעֵם וְאֶת בָּתֵּיהֶם וְאֶת אָהֳלֵיהֶם וְאֵת כָּל הַיְקוּם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם בְּקֶרֶב כָּל יִשְׂרָאֵל : כִּי עֵינֵיכֶם הָרֹאֹת אֶת כָּל מַעֲשֵׂה יהוה הַגָּדֹל אֲשֶׁר עָשָׂה : וּשְׁמַרְתֶּם אֶת כָּל הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לְמַעַן תֶּחֶזְקוּ וּבָאתֶם וִירִשְׁתֶּם אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ : וּלְמַעַן תַּאֲרִיכוּ יָמִים עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יהוה לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם וּלְזַרְעָם אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ :

תנו לב לדעת ולהבין ולקבל תוכחתי : כי לא את בניכם . אני מדבר שאין יוכלו לומר אנו לא ידענו ולא ראינו בכל זה : בקרב כל ישראל . כל מקום שהיה אחד מהם בורח הארץ נבקעת מתחתיו ובלעתו אלו דברי ר' יהודה אמר לו רבי נחמיה והלא כבר נאמר ותפתח הארץ את פיה ולא פיותיה אמר לו ומה אני מקיים בקרב כל ישראל אמר לו שנעשית הארץ מדרון כמשפך וכל מקום שהיה אחד מהם היה מתגלגל ובא אל מקום הבקיעה : ואת כל היקום אשר ברגליהם. זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו : כי עיניכם הרואות . מוסב על מקרא שאמור למעלה כי לא את בניכם אשר לא ידעו וגו' כי אם עמכם אשר עיניכם הרואות וגו' :

יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו . שתטע יראתך ואהבתך בלבי ובלב כל עמך ישראל . ליראה את שמך הגדול והנורא בכל לבבם ובכל נפשם . יראת הרוממות של אין סוף ברוך ויתעלה שמך . כי גדול אתה ונורא שמך . אמן סלה :

פרשת התשובה

וְהָיָה כִי יָבֹאוּ עָלֶיךָ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנֶיךָ וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל לְבָבֶךָ בְּכָל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִדִּיחֲךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה : וְשַׁבְתָּ עַד יהוה אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְקֹלוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם אַתָּה וּבָנֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשֶׁךָ : וְשָׁב יהוה אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ וְרִחֲמֶךָ וְשָׁב וְקִבֶּצְךָ מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר הֱפִיצְךָ יהוה אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה : אִם יִהְיֶה נִדַּחֲךָ בִּקְצֵה הַשָּׁמָיִם מִשָּׁם יְקַבֶּצְךָ יהוה אֱלֹהֶיךָ וּמִשָּׁם יִקָּחֶךָ : וֶהֱבִיאֲךָ יהוה אֱלֹהֶיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יָרְשׁוּ אֲבֹתֶיךָ וִירִשְׁתָּהּ וְהֵיטִבְךָ וְהִרְבְּךָ מֵאֲבֹתֶיךָ : וּמָל יהוה אֱלֹהֶיךָ אֶת לְבָבְךָ וְאֶת לְבַב זַרְעֶךָ לְאַהֲבָה אֶת יהוה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ לְמַעַן חַיֶּיךָ : וְנָתַן יהוה אֱלֹהֶיךָ אֵת כָּל הָאָלוֹת הָאֵלֶּה עַל אֹיְבֶיךָ וְעַל שֹׂנְאֶיךָ אֲשֶׁר רְדָפוּךָ : וְאַתָּה תָשׁוּב וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יהוה וְעָשִׂיתָ אֶת כָּל מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם : וְהוֹתִירְךָ יהוה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶךָ בִּפְרִי בִטְנְךָ וּבִפְרִי בְהֶמְתְּךָ וּבִפְרִי אַדְמָתְךָ לְטֹבָה כִּי יָשׁוּב יהוה לָשׂוּשׂ עָלֶיךָ לְטוֹב כַּאֲשֶׁר שָׂשׂ עַל אֲבֹתֶיךָ : כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל יהוה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה כִּי תָשׁוּב אֶל יהוה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשֶׁךָ :

ושב ה' אלהיך את שבותך. היה לו לכתוב והשיב את שבותך רבותינו למדו מכאן כביכול שהשכינה שרויה עם ישראל בצרתם (ע"ד עמו אנכי בצרה) וכשנגאלין הכתיב גאולה לעצמו שהוא ישוב עמהם . ועי"ל שגדול יום קבוץ גליות ובקושי כאלו הוא עצמו צריך להיות אוחז בידיו ממש איש איש ממקומו כענין שנאמר ואתם תלקטו לאחד אחד בני ישראל (ישעיה כ"ז) . ואף בגליות שאר האומות מצינו כן ושבתי את שבות בני עמון (ירמיה מ"ט) :

יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי . שתחתור חתירה מתחת כסא כבודך להחזיר בתשובה שלמה

שלמה לכל פושעי עמך בית ישראל . ובכללם תחזירני בתשובה שלמה לפניך . כי ימינך פשוטה לקבל שבים ורוצה אתה בתשובה . אמן סלה :

פרשת המן

שאומרו בכל יום מובטח לו שלא יבא לחסרון מזונות . והאריז"ל מנע (ליחיד בצבור) מלאמרו. ואין נכון להדפיסו בסידור. והרוצה לאמרו בביתו מחומש מותר :

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו . שתזמין פרנסה לכל עמך בית ישראל . ופרנסתי ופרנסת אנשי ביתי בכללם . בנחת ולא בצער בכבוד ולא בביזוי בהיתר ולא באיסור . כדי שנוכל לעבוד עבודתך וללמוד תורתך . כמו שזנת לאבותינו מן במדבר בארץ ציה וערבה ככתוב בתורתך :

וַיֹּאמֶר יהוה אֶל מֹשֶׁה הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמָיִם וְיָצָא הָעָם וְלָקְטוּ דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ לְמַעַן אֲנַסֶּנּוּ הֲיֵלֵךְ בְּתוֹרָתִי אִם לֹא : וְהָיָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְהֵכִינוּ אֵת אֲשֶׁר יָבִיאוּ וְהָיָה מִשְׁנֶה עַל אֲשֶׁר יִלְקְטוּ יוֹם יוֹם : וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֶרֶב וִידַעְתֶּם כִּי יהוה הוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם : וּבֹקֶר וּרְאִיתֶם אֶת כְּבוֹד יהוה בְּשָׁמְעוֹ אֶת תְּלֻנֹּתֵיכֶם עַל יהוה וְנַחְנוּ מָה כִּי תַלִּינוּ עָלֵינוּ : וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּתֵת יהוה לָכֶם בָּעֶרֶב בָּשָׂר לֶאֱכֹל וְלֶחֶם בַּבֹּקֶר לִשְׂבֹּעַ בִּשְׁמֹעַ יהוה אֶת תְּלֻנֹּתֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם מַלִּינִם עָלָיו וְנַחְנוּ מָה לֹא עָלֵינוּ תְלֻנֹּתֵיכֶם כִּי עַל יהוה : וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אַהֲרֹן אֱמֹר אֶל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קִרְבוּ לִפְנֵי יהוה כִּי שָׁמַע אֵת תְּלֻנֹּתֵיכֶם : וַיְהִי כְּדַבֵּר אַהֲרֹן אֶל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּפְנוּ אֶל הַמִּדְבָּר וְהִנֵּה כְּבוֹד יהוה נִרְאָה בֶּעָנָן : וַיְדַבֵּר יהוה אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר : שָׁמַעְתִּי אֶת תְּלוּנֹּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דַּבֵּר אֲלֵהֶם לֵאמֹר בֵּין הָעַרְבַּיִם תֹּאכְלוּ בָשָׂר וּבַבֹּקֶר תִּשְׂבְּעוּ לָחֶם וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יהוה אֱלֹהֵיכֶם : וַיְהִי בָעֶרֶב וַתַּעַל הַשְּׂלָו וַתְּכַס אֶת הַמַּחֲנֶה וּבַבֹּקֶר הָיְתָה שִׁכְבַת הַטַּל סָבִיב לַמַּחֲנֶה : וַתַּעַל שִׁכְבַת הַטָּל

דבר יום ביומו . צרך אכילת יום ילקטו ביומו ולא ילקטו היום לצורך מחר : למען אנסנו הילך בתורתי . אם ישמרו מצות התלויות בו שלא יותירו ממנו ולא יצאו בשבת ללקוט: והיה משנה . ליום ולמחרת : משנה . על שהיו רגילים ללקוט יום יום של שאר ימות השבוע . אומר אני לאחר שיביאו והיה משנה לאחר שיביאו ימצאו משנה במדידת על אשר ילקטו וימדו יום יום וזהו לקטו לחם משנה בלקיטתו שהיה נמצא לחם משנה . וזהו על כן הוא נותן לכם ביום הששי לחם יומים נותן לכם ברכה פי"שון בלע"ז בבית למלאות העומר פעמים ללחם יומים: ערב. כמו לערב: וידעתם כי ה' הוציא אתכם מארץ מצרים. לפי שאמרתם לנו כי הוצאתם אותנו תדעו כי לא אנחנו המוציאים אלא ה' הוציא אתכם שיגיז לכם את השליו: ובקר וראיתם. לא על הכבוד שנאמר והנה כבוד ה' נראה בענן נאמר אלא כך אמר להם ערב וידעתם כי היכולת בידו ליתן תאותכם ובשר יתן אך לא בפנים מאירות יתננה לכם כי שלא כהוגן שאלתם אותו ומכרס מלאה והלחם ששאלתם לצורך בירידתו לבקר תראו את כבוד אור פניו שמורידו לכם דרך חבה בבקר שיש שהות להכינו ויש טל מלמעלה וטל מלמטה כמונח בקופסא: את תלונותיכם על ה'. כמו אשר על ה': ונחנו מה. מה אנחנו חשובין: כי תלינו. שתרעימו עלינו את הכל את בניכם ונשיכם ובנותיכם וערב רב. ועל כרחי אני זקוק לפרש תלינו בל' תפעילו מפני דגשותו וקריאתו שאלו היה רפה הייתי מפרשו בל' תפעלו כמו וילן העם על משה. או אם היה דגש ואין בו יו"ד ונקרא תלונו הייתי מפרשו ל' תתלוננו עכשיו הוא משמע תלינו את אחרים כמו המרגלים (במדבר יד) וילינו עליו את כל העדה: בשר לאכול. ולא לשובע. למדך תורה דרך ארץ שאין אוכלין בשר לשובע. ומה ראה להוריד לחם בבקר ובשר בערב לפי שהלחם שאלו כהוגן שאי אפשר לו לאדם בלא לחם אבל בשר שאלו שלא כהוגן שהרבה בהמות היו להם ועוד שהיה אפשר להם בלא בשר לפיכך נתן להם בשעת טורח שלא כהוגן : אשר אתם מלינים עליו . את האחרים השומעים אתכם מתלוננים: קרבו. למקום שהענן ירד : השליו . מין עוף ושמן מאד : היתה שכבת הטל . הטל שוכב על המן ובמקום אחר הוא אומר (במדבר י"א) וברדת הטל וגו' הטל יורד על הארץ והמן יורד עליו וחוזר ויורד טל עליו והרי הוא כמונח בקופסא : ותעל שכבת הטל וגו'. כשהחמה זורחת עולה טל שעל המן לקראת החמה כדרך טל עולה לקראת חמה אף אם תמלא שפופרת של ביצה טל ותסתום את פיה ותניחה בחמה היא עולה מאליה באויר (ורבותינו דרשו שהטל עולה מן הארץ באויר ונעלות שכבת הטל נתגלה המן וראו והנה על פני

וְהִנֵּה עַל פְּנֵי הַמִּדְבָּר דַּק מְחֻסְפָּס דַּק כַּכְּפֹר עַל הָאָרֶץ: וַיִּרְאוּ בְנֵי
יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אָחִיו מָן הוּא כִּי לֹא יָדְעוּ מַה הוּא וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה אֲלֵהֶם הוּא הַלֶּחֶם אֲשֶׁר נָתַן יהוה לָכֶם לְאָכְלָה: זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר
צִוָּה יהוה לִקְטוּ מִמֶּנּוּ אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ עֹמֶר לַגֻּלְגֹּלֶת מִסְפַּר נַפְשֹׁתֵיכֶם
אִישׁ לַאֲשֶׁר בְּאָהֳלוֹ תִּקָּחוּ: וַיַּעֲשׂוּ כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּלְקְטוּ הַמַּרְבֶּה
וְהַמַּמְעִיט: וַיָּמֹדּוּ בָעֹמֶר וְלֹא הֶעְדִּיף הַמַּרְבֶּה וְהַמַּמְעִיט לֹא הֶחְסִיר
אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ לָקָטוּ: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם אִישׁ אַל יוֹתֵר מִמֶּנּוּ עַד
בֹּקֶר: וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה וַיּוֹתִרוּ אֲנָשִׁים מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר וַיָּרֻם
תּוֹלָעִים וַיִּבְאַשׁ וַיִּקְצֹף עֲלֵהֶם מֹשֶׁה: וַיִּלְקְטוּ אֹתוֹ בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר אִישׁ
כְּפִי אָכְלוֹ וְחַם הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמָס: וַיְהִי בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי לָקְטוּ לֶחֶם מִשְׁנֶה שְׁנֵי
הָעֹמֶר לָאֶחָד וַיָּבֹאוּ כָּל נְשִׂיאֵי הָעֵדָה וַיַּגִּידוּ לְמֹשֶׁה: וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר יהוה שַׁבָּתוֹן שַׁבַּת קֹדֶשׁ לַיהוה מָחָר אֵת אֲשֶׁר תֹּאפוּ
אֵפוּ וְאֵת אֲשֶׁר תְּבַשְּׁלוּ בַּשֵּׁלוּ וְאֵת כָּל הָעֹדֵף הַנִּיחוּ לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת
עַד הַבֹּקֶר: וַיַּנִּיחוּ אֹתוֹ עַד הַבֹּקֶר כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה וְלֹא הִבְאִישׁ וְרִמָּה
לֹא הָיְתָה בּוֹ: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אִכְלֻהוּ הַיּוֹם כִּי שַׁבָּת הַיּוֹם לַיהוה הַיּוֹם
לֹא תִמְצָאֻהוּ בַּשָּׂדֶה: שֵׁשֶׁת יָמִים תִּלְקְטֻהוּ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לֹא
יִהְיֶה בּוֹ: וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יָצְאוּ מִן הָעָם לִלְקֹט וְלֹא מָצָאוּ: וַיֹּאמֶר
יהוה אֶל מֹשֶׁה עַד אָנָה מֵאַנְתֶּם לִשְׁמֹר מִצְוֹתַי וְתוֹרֹתָי: רְאוּ כִּי יהוה
נָתַן לָכֶם הַשַּׁבָּת עַל כֵּן הוּא נֹתֵן לָכֶם בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי לֶחֶם יוֹמָיִם שְׁבוּ
אִישׁ תַּחְתָּיו אַל יֵצֵא אִישׁ מִמְּקֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי: וַיִּשְׁבְּתוּ הָעָם בַּיּוֹם
הַשְּׁבִעִי: וַיִּקְרְאוּ בֵית יִשְׂרָאֵל אֶת שְׁמוֹ מָן וְהוּא כְּזֶרַע גַּד לָבָן וְטַעְמוֹ
כְּצַפִּיחִת בִּדְבָשׁ: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יהוה מְלֹא הָעֹמֶר

במדבר וגו') : דק מחוספס. מגולה ואין דומה לו במקרא. וי"ל מחוספס לשון חפיסה ודלוסקמא שבלשון משנה כשנתגלה משכבת הטל ראו שהיה דבר דק מחוספס בתוכו בין שתי שכבות הטל. ואונקלוס תרגם מקלף לשון מחשוף הלבן: ככפור. כפור גלי"ה בלע"ז דעדק כגיר כאבני גיר והוא מין צבע שחור כדאמרינן גבי כסוי הדם הגיר והזרניך. דעדק כגיר גלידא על ארעא דק היה כגיר ושוכב מוגלד כקרח על הארץ וכן פירושו דק ככפור שטוח קלוש ומחובר כגליד. דק פינ"ש בלע"ז שהיה מגליד גלד דק מלמעלה. וכגיר שתרגם אונקלוס תוספת הוא על לשון העברי ואין לו תיבה בפסוק: מן הוא. הכנת מזון הוא כמו (דניאל א') וימן להם המלך: כי לא ידעו מה הוא. שיקראוהו בשמו: עמר. שם מדה: מספר נפשותיכם. כפי מנין נפשות שיש לאיש באהלו תקחו עומר לכל גלגלת:

המרבה והממעיט. יש שלקטו הרבה ויש שלקטו מעט וכשבאו לביתם מדדו בעומר איש איש מה שלקטו ומצאו שהמרבה ללקוט לא העדיף על עומר לגולגלת אשר באהלו והממעיט ללקוט לא מצא חסר מעומר לגולגלת וזהו נס גדול שנעשה בו: ויותרו אנשים. דתן ואבירם: וירם תולעים. לשון רמה: ויבאש. הרי זה מקרא הפוך שבתחלה הבאיש ולבסוף התליע כענין שנאמר ולא הבאיש ורמה לא היתה בו וכן דרך כל המתליעים: וחם השמש ונמס. הנשאר בשדה נעשה נחלים ושותין ממנו איילים וצבאים ואומות העולם צדין מהן וטועמים בהם טעם מן ויודעים מה שבחן של ישראל. פשר לשון פושרין ע"י השמש מתחמם ומפשיר: ונמס. דישטנפ"ריר בלע"ז. ודוגמתו בסנהדרין בסוף ארבע מיתות: לקטו לחם משנה. כשמדדו את לקיטתן באהליהם מצאו כפלים שני העומר לאחד. ומדרש אגדה לחם משנה. משונה אותו היום נשתנה לשבח בריחו וטעמו. (שאם להגיד ששנים היו והלא כתיב שני העומר לאחד אלא משונה בטעם וריח): ויגידו למשה. שאלוהו מה היום מיומים ומכאן יש ללמוד שעדיין לא הגיד להם משה פרשת שבת שנצטווה לומר להם והיה ביום הששי והכינו וגו' עד ששאלו את זאת אמר להם הוא אשר דבר ה' שנצטוויתי לומר לכם ולכך ענשו הכתוב שאמר לו עד אנה מאנתם ולא הוציאו מן הכלל: את אשר תאפו אפו. מה שאתם רוצים לאפות בתנור אפו היום הכל לשני ימים ומה שאתם צריכים לבשל ממנו במים בשלו היום. לשון אפייה נופל בלחם ולשון בישול בתבשיל: למשמרת. לגניזה: ויאמר משה אכלהו היום וגו'. שחרית שהיו רגילים לצאת וללקוט באו לשאול אם נצא אם לאו אמר להם את שבידכם אכלו לערב חזרו לפניו ושאלוהו. מהו לצאת אמר להם שבת היום ראה אותם דואגים שמא פסק המן ולא ירד עוד אמר להם היום לא תמצאוהו. מה ת"ל היום. היום לא תמצאוהו אבל מחר תמצאוהו: וביום השביעי שבת. שבת הוא המן לא יהיה בו ולא בא הכתוב אלא לרבות יום הכפורים וימים טובים: עד אנה מאנתם. משל הדיוט הוא בהדי הוצא לקי כרבא. ע"י הרשעים מתגנין הכשרים: ראו. בעיניכם כי ה' בכבודו מזהיר אתכם על השבת שהרי נס נעשה בכל ערב שבת להת לכם לחם יומים: שבו איש תחתיו. מכאן סמכו חכמים ד' אמות ליוצא חוץ לתחום ג' לגופו וא' לפישוט ידים ורגלים: אל יצא איש ממקומו. אלו אלפים אמה של תחום שבת ולא במפורש שאין תחומין אלא מדברי סופרים ועיקרו של מקרא על לוקטי המן נאמר: והוא כזרע גד לבן. עשב ששמו קולייאנדר וזרע שלו עגול ואינו לבן והמן היה לבן ואינו נמשל לזרע גד אלא לענין העגול כזרע גד היה והוא לבן: כצפיחת. בצק שמטגנין אותו בדבש וקורין

מֶנּוּ לְמִשְׁמֶרֶת לְדוֹרֹתֵיכֶם לְמַעַן יִרְאוּ אֶת הַלֶּחֶם אֲשֶׁר הֶאֱכַלְתִּי אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר בְּהוֹצִיאִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אַהֲרֹן קַח צִנְצֶנֶת אַחַת וְתֶן שָׁמָּה מְלֹא הָעֹמֶר מָן וְהַנַּח אוֹתוֹ לִפְנֵי יהוה לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם׃ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יהוה אֶל מֹשֶׁה וַיַּנִּיחֵהוּ אַהֲרֹן לִפְנֵי הָעֵדֻת לְמִשְׁמָרֶת׃ וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אָכְלוּ אֶת הַמָּן אַרְבָּעִים שָׁנָה עַד בֹּאָם אֶל אֶרֶץ נוֹשָׁבֶת אֶת הַמָּן אָכְלוּ עַד בֹּאָם אֶל קְצֵה אֶרֶץ כְּנָעַן׃ וְהָעֹמֶר עֲשִׂרִית הָאֵיפָה הוּא׃

למשמרת. לגניזה: לדורותיכם. בימי ירמיהו כשהיה ירמיהו מוכיחם למה אין אתם עוסקים בתורה והם אומרים נניח מלאכתנו ונעסוק בתורה מהיכן נתפרנס. הוציא להם צנצנת המן אמר להם הדור ראו דבר ה' שמעו לא נאמר אלא ראו בזה נתפרנסו אבותיכם הרבה שלוחין יש לו למקום להכין מזון ליראיו: צנצנת צלוחית של חרס כתרגומו: והנח אותו לפני ה'. לפני הארון ולא נאמר מקרא זה עד שנבנה אהל מועד אלא שנכתב כאן בפרשת המן: ארבעים שנה. והלא חסר ל' יום שהרי בט"ו באייר ירד להם המן תחלה ובט"ו בניסן פסק אלא מגיד שהעוגות שהוציאו ישראל ממצרים טעמו בהם טעם מן: אל ארץ נושבת. לאחר שעברו את הירדן: (ס"א שעבר הירדן מיושבת וטובה שנאמר אעברה נא ואראה את הארץ הטובה אשר בעבר הירדן ואומר של נושבת יתבאר ר"ל מיושבת. רש"י ישן): אל קצה ארץ כנען. בתחלת הגבול קודם שעברו את הירדן והם בערבות מואב נמצאו מכחישין זה את זה אלא בערבות מואב כשמת משה בז' באדר פסק המן מלירד ונסתפקו ממן שלקטו בו ביום עד שהקריבו העומר בט"ז בניסן שנאמר (יהושע ה') ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח: עשירית האיפה. האיפה שלש סאין והסאה ששה קבין והקב ד' לוגין והלוג ששה ביצים נמצא עשירית האיפה מ"ג ביצים וחומש ביצה והוא שיעור לחלה ולמנחות:

אתה הוא ה' לבדך. אתה עשית את השמים ושמי השמים. הארץ וכל אשר עליה. הימים וכל אשר בהם: ואתה מחיה את כולם. ואתה הוא שעשית נסים ונפלאות גדולות תמיד עם אבותינו. גם במדבר המטרת להם לחם מן השמים ומצור החלמיש הוצאת להם מים גם נתת להם כל צרכיהם. שמלותם לא בלתה מעליהם. כן ברחמיך הרבים ובחסדיך העצומים תזוננו ותפרנסנו ותכלכלנו. ותספיק כל צרכנו וכל צרכי עמך בית ישראל המרובים. בשלי ובריוח בלי טורח ועמל גדול. מתחת ידך הנקיה ולא מתחת ידי בשר ודם: יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי. שתכין לי ולאנשי ביתי כל מחסורנו ותזמין לנו כל צרכנו. לכל יום ויום מחיינו די מחסורנו. ולכל שעה ושעה משעיתינו די ספוקנו. ולכל עצם מעצמינו די מחייתו. כידך הטובה והרחבה ולא כמיעוט מפעלנו וקוצר חסדנו ומזער גמולותינו. ויהיה מזונותי ומזונות אנשי ביתי וזרעי וזרע זרעי מסורים בידך ולא ביד בשר ודם:

אמת וכו' אומר זה (י"ג עקרי הדת) בכל יום. ויסוד היסוד בכל עיקר ויאמינו בלב שלם בלי פניה. ויהיה נמנה בכלל החיים הנצחיים:

אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה. שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ. הוּא בּוֹרֵא וּמַנְהִיג לְכָל הַבְּרוּאִים וְהוּא לְבַדּוֹ. עָשָׂה וְעוֹשֶׂה וְיַעֲשֶׂה לְכָל הַמַּעֲשִׂים׃

אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה. שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ. הוּא יָחִיד. וְאֵין יְחִידוּת כָּמוֹהוּ בְּשׁוּם פָּנִים. וְהוּא לְבַדּוֹ אֱלֹהֵינוּ. הָיָה הֹוֶה וְיִהְיֶה׃

אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה. שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ. אֵינוֹ גוּף. וְלֹא יַשִּׂיגוּהוּ מַשִּׂיגֵי הַגּוּף וְאֵין לוֹ שׁוּם דִּמְיוֹן כְּלָל׃

אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה. שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ. הוּא רִאשׁוֹן וְהוּא אַחֲרוֹן׃

אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה. שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ. לוֹ לְבַדּוֹ רָאוּי לְהִתְפַּלֵּל. וְאֵין לְזוּלָתוֹ רָאוּי לְהִתְפַּלֵּל׃

אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה. שֶׁכָּל דִּבְרֵי נְבִיאִים אֱמֶת׃

אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה. שֶׁנְּבוּאַת מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם הָיְתָה אֲמִתִּית וְשֶׁהוּא הָיָה אָב לַנְּבִיאִים. לַקּוֹדְמִים לְפָנָיו וְלַבָּאִים אַחֲרָיו׃

אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה. שֶׁכָּל הַתּוֹרָה הַמְּצוּיָה עַתָּה בְּיָדֵינוּ הִיא הַנְּתוּנָה לְמֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם׃

אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה. שֶׁזֹּאת הַתּוֹרָה לֹא תְהֵא מוּחְלֶפֶת וְלֹא תְהִי תּוֹרָה אַחֶרֶת מֵאֵת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ׃

אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה. שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ יוֹדֵעַ כָּל מַעֲשֵׂה בְנֵי אָדָם וְכָל מַחְשְׁבוֹתָם. שֶׁנֶּאֱמַר הַיֹּצֵר יַחַד לִבָּם הַמֵּבִין אֶל כָּל מַעֲשֵׂיהֶם:

אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה. שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ גּוֹמֵל טוֹב לְשׁוֹמְרֵי מִצְוֹתָיו וּמַעֲנִישׁ לְעוֹבְרֵי מִצְוֹתָיו:

אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה בְּבִיאַת מָשִׁיחַ. וְאַף עַל פִּי שֶׁיִּתְמַהְמֵהַּ. עִם כָּל זֶה אֲחַכֶּה לּוֹ בְּכָל יוֹם שֶׁיָּבֹא:

אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה. שֶׁתִּהְיֶה תְּחִיַּת הַמֵּתִים בְּעֵת שֶׁיַּעֲלֶה רָצוֹן מֵאֵת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ וְיִתְעַלֶּה זִכְרוֹ לָעַד וּלְנֵצַח נְצָחִים:

לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי יהוה: קִוִּיתִי יהוה לִישׁוּעָתְךָ: יהוה לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי: לְפוּרְקָנָךְ סַבָּרִית יהוה: סַבָּרִית יהוה לְפוּרְקָנָךְ: יהוה לְפוּרְקָנָךְ סַבָּרִית:

לעולם ישתדל אדם שיהא מי' הראשונים בבה"כ. ומי' אחרונים. גמר תפלתו ורוצה לצאת מבה"כ. ישב תחלה משו במקומו ויאמר (תהלים ק"מ) אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך: [ואח"כ אומר פסוקים אלו:

(מלכים א ח') יהי יהוה אלהינו עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו: להטות לבבנו אליו ללכת בכל דרכיו ולשמור מצותיו וחקיו ומשפטיו אשר צוה את אבותינו:

ויהיו דברי אלה אשר התחננתי לפני ה' קריבים אל ה' אלהינו יומם ולילה לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו: למען דעת כל עמי הארץ כי ה' הוא האלהים אין עוד:

(תהלים ה) יי נחני בצדקתך למען שוררי הישר לפני דרכך: (שם כו) ואני בתמי אלך, פדני וחנני: (שם כה) פנה אלי וחנני. כי יחיד ועני אני: (שם כו) רגלי עמדה במישור. במקהלים אברך ה': ה' שומרי ה' צלי על יד ימיני:

עזרי מעם ה'. עשה שמים וארץ: ה' ישמר צאתי ובואי. לחיים ולשלום מעתה ועד עולם: השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל ואת האדמה אשר נתתה לנו כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש:

אל הכבוד אתן לך שיר והלל. ואעבוד לך יום וליל: ברוך יחיד ומיוחד. הוה הוה והיה: ה' אלהים אלהי ישראל. מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא: הוא אלהים חיים. מלך חי וקים לעד ולעולמי עד: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד: לישועתך קויתי ה':

אח"כ יעמוד [ויפתהו] מול ארון הקודש ויאמר אלו הפסוקים:

(מיכה ד) כי כל העמים ילכו איש בשם אלהיו. ואני אלך בשם ה' אלהים חיים ומלך עולם: עזרי מעם ה' עשה שמים וארץ: ה' ימלוך לעולם ועד:

י"א למעלה (ס"ז) וי"א גם אדון עולם. ומעמא כדי לסיים במה שהתחילו להתפלל. כדרך שעושין בסיום התורה. אח"כ יוצא בהליכה לאחוריו. ולא יפסיע פסיעה גסה (אפי' בחוץ) ומ"ל שלא ירוץ בעודו בבה"כ. שלא יהא כנוס שהשתחוה שמחזיר עצמו מבית האסורין אלא יצא בהכנעה וכובד. כמי שקשה עליו הפרידה. כנפטר מלפני המלך ובהגיעו לפתח יאמר:

ה' נחני בצדקתך למען שוררי. הישר לפני דרכך:

ואח"כ כשהולך יאמר אלו ג' פסוקים:

גד גדוד יגודנו והוא יגד עקב: ויהי דוד לכל דרכיו משכיל וה' עמו: ונח מצא חן בעיני ה':

אם כדעתו לילך בהולכו יום לעסוק במשא ומתן. יאמר אלו הפסוקים:

עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ: השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך: שמר תם וראה ישר כי אחרית לאיש שלום: בטח בה' ועשה טוב שכן ארץ ורעה אמונה: הנה אל ישועתי אבטח ולא אפחד כי עזי וזמרת יה ה' ויהי לי לישועה: אני רוצה היום לעשות משא ומתן באמונה ברשות השם יתברך. ולמען שמו. לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה ע"י ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל: רבונו של עולם. בדברי קדשך כתוב לאמר הבוטח בה' חסד יסובבנהו. וכתיב ואתה מחיה את כולם. ה' אלהים אמת. תן לי ברכה והצלחה בכל מעשה ידי. כי בטחתי בך. שעל ידי מלאכתי ומשא ומתן ועסקים שלי. תשלח לי ברכה כדי שאוכל לפרנס את עצמי ובני ביתי בנחת ולא בצער. בהיתר ולא באיסור. לחיים ולשלום. ויקוים בי מקרא שכתוב. השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך. אמן:

[אחר כל תפלה מג' תפלות. אומר מזמור לדוד ה' רועי (תהלים כג) ומזמור למנצח בנגינות (שם סז) והוא בציור המנורה בבהמ"ק. וכמקבל פני שכינה]:

בפתחים והולך [ופניו לאחרין ולא לאחוריו] ודרכו לשלום : (ב) אין
מכבדין ביציאה מבה"כ. אע"פ שהוא פתח הראוי למזוזה. כי אין
ביד ליוצא. כי אם לנכנס ראשון : (ג) אחר התפלה חוזר הדבר
שהיה והמוחין תגרין ומסתלקין. וזהו סוד שהיו החכמים
שוהין שעה באמצע היום. כדי לתחזיר המוחין כמה פעמים (וזהו
ג"כ בהנחת תפילין כל היום) ושכונה על הרשימו. כי המוחין
אין יכולה להשתוקק יותר מג' שעות. כי ע"כ אפילו מרע"ה לא
כפיו פרושות יותר מג' שעות. וחסידים הראשונים לא היו שוהין
מג' שעות בתקוני תפלה. מכתבי האר"י : (ד) מבך זמן תפלת
ית נתבאר לעיל בהלכה שלפני תפלת י"ח. ודיני השלומין לשוכח
בסוף דיני הזרת התפלה : (ה) קיי"ל [ברכות כא] מתפללין נדבה
להם דבר בהמצעיות. והמסופק אם התפלל מתפלל נדבה ולא
הודאה. וזמן הנדבה. בכל יום חול בלבד. וכל שעות היום ראוין
אבל בלילה צריך לעיין. ועמ"ש בס"ד במו"ק סי' ק"ז. וה"מ
דמפלל נדבה. בזריז וזהיר ואמוד לכוין דעתו דווקא. דאי לאו הכי
ן ביה למה לי רוב זבחיכם : (ו) משנסתלק תיקון תפלה. צריך
יך לו לימוד התורה. כדאמריק [שם סד] ההולך מבה"כ לבה"מ.
וזוכה פני השכינה. שנא' ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון.
ר מטעם אחר הוא דבר ראוי. לפי שיש להם שמא מתוך שהאריך
בתפלה. עיין בה ובא לידי כאב לב. כדגרסינן בפ' אין עומדין.
המאריך בתפלתו ומעיין בה כו'. מאי תקנתיה. יעסוק בתורה. שנא'
עץ חיים היא למחזיקים בה. הרי שהתורה היא צרי למחלת התפלה
עולה. ועוד בה שלישית. כדי לצאת מיד י"ח בקביעות עתים לתורה.
שמתחלין ביום הכניסה לדין. ואמריק נמי [סנהדרין ז] אין תחלת
של אדם אלא על ד"ת. שנא' פוטר מים ראשית מדון : (ז) והמנהג
ן מה שנהקבע שם התו'. שנראה כסותר להיא דרבא [שבת לא]
אלין תחלה נשאת ונתת באמונה והדר קבעת עתים לתורה. נראה לי
ת. כי ידוע שיש שני מיני קדימות. א'. היא קדימת מעלה. בערך
היא התורה. שהיא צורך הנפש ומעלה רוחנית. שקודמת בודאי
עניים גשמיים וצרכי הגוף. והב'. קדימה זמנית. כענין חומר שעלים
קודמים לבנין. שבן קודמין בהכרח לבית שהוא התכלית הנרצה. כן
בי זה. בודאי עסק התורה הוא ראש וראשון וראשית מדון בלי
ן. נמשך התכלית הנכסף. שהוא במחשבה קודם לכל ההכנות
הקדמות אליו בפועל והזמנה. לכן הוא עיקר החשבון שאוהבין ממנו.
שאמרו אין תחלת דינו של אדם אלא על ד"ת. בבחינת קדימת
לה והאיכות. ואולם בסדר הפעולות הגשמיות. הנה כבר קדם
י העסק נמו"מ שהוא לצורך התורה. כ"א אין קמח אין תורה. ותורה
ן עמה מלאכה סופה בטלה. ואמרו [סוטה מד] למדה תורה ד"א.
בנה יקח אדם ויטע כרם ויבנה בית ויקח אשה ואח"כ יעסוק בתורה
אמרו [ברכות לב] במטותא לא תיתו קמאי ביומי ניסן וביומי
תשרי (שהן ג"כ ימים ראשיים בזמן) והרבה עשו כר"י [שם] ועלתה
בידן. כרשב"י ולא עלתה בידן. א"כ השמכמיסין אותו לדין לאם
אין ממעשה הנהגתו בעוה"ז. אם ישאלוהו מתחלה על קביעות עתי
תורה. שמא יענה ויאמר לא היה לי מה לאכול כדי שאוכל לעסוק
תורה. לכן נכרח להקדים שאלת המו"מ באמונה הקודם בזמן.
שצריך ודאי להכין איזה עסק כדי שיתקיים עסק התורה על ידו.
יעשה אדם ויתעשר [נדה ע] ישא ויתן באמונה. ולא אפשר שלא
בידו פרנסתו הראויה לו די ספקו ולאם חוקו. שהוא העשירות
האמתי. כי איזהו עשיר השמח בחלקו (כי אם יהי' לאדם אלפי אוצרות
מלאי מטמונים זהב ואדרכמונים ויצבור כחול ממון. לא תשבע מן
עינו. כאוהב כסף כי באלהים לא ישבענו. ואין חצי תאותו בידו
ים קהלת בפסוק ונתתי את לבי לדרוש] אלא הוא רעב השהיה ואין
בו גרוע יותר ממנו) וא"כ לא ימנע מהלוקה. אם לא נתן ונשא
באמונה. כדי שתהיה רעות בידו. א' שעשה עול ולא בטח ביוצרו.
שנית שמנע ממנו גם הטוב של עסק התורה שנתבטל עי"כ. מפני
שבודאי לא היה מספיק לו מו"מ שלו להתפרנס ממנו. כן לא יחיל טובו
הו. לא יתרוך רמיה צידו. וממילא התורה ג"כ בטלה וגעם על
זה. ואם ישיב כהוגן. עסקתי באמונה. א"כ לא קשיא דלא הו"ל
למיכל ולמיעסק באורייתא למקבע ליה עידנא. לכן ישאלוהו עוד
קבעת עתים לתורה. מאחר שלא הי"ל מונע מצד המזונות (וכל האפשר
לעסוק בתורה ואינו עוסק [ברכות ה'] גורם בכיה לקונו. כי מיום
ינ' בהגה"ק [חגיגה ה] ויקרא ה' לבכי. אין שמחה לפניו יתב'.
המארים מבכה נפשו. המבין פי' בנפשו. לא יצטרך להפוך הגירסא.

ויבין מעצמו כי גרסתו נכונה מאד בלי ספק בעולם. והיינו נמי מאי
גואי ודאי. בנפשו דיבר. שמקומו כמבתרים. עמש"ל בברכת יוצר
ובשיר שיחוד יום ד'. ובבכי בראי (שם מלאכי שלום ודאי) היא הבלכה
שאין לו להקב"ה [ברכות ח] אלא ד"א של הלכה בעולמו. עוז וחדוה
במקומו. כי אין שכינה שורה אלא מתוך שמחה. וכן לדבר הלכה.
לפיכך העוסק בתורה בודאי גורם שמחה לפני הקב"ה ומסלק הבכי.
משא"כ כשאפשר לו ואינו עוסק. שאז בבכי) הרי מיושב הענין מאד
ולא הוה ליה סתירה בין ב' המאמרים. וא"צ לשום דוחק שהדחק
המפרשים : (ח) ואף גם זאת יש דרך ישרה כענין פשרה לקיים ב'
הדברים הללו. כי בודאי קביעת עתים ממש. דהיינו שעות ידועות
ביום ובלילה בקביעות ועסק גדול להתחכם בה להבין ולהורות לדעת
מה יעשה ישראל. לזו בלי ספק צריך להקדים בהכרח עסק מו"מ.
לקבוע לו כמו כן שעה ידועה. כדי שיתקיים תלמודו בידו. והוא קודם
בהכרח ככל האמור. אבל אין זו מדת כל אדם. כי כן רבים עשו עם
הארץ שלא למדו או שאין טבעם מסוגל לעסק התורה בשלמות. והנראה
לעסוק במו"מ כדי שיספקו מים ומזון לעבדי ה' העוסקים בתורה
תמיד. ואלו אין שואלין אותן על קביעות עתים בתורה. כי אין מבקשים
זה מהם אי נמי בר הכי הוא. ועי"ה העוסק בתורה גורם ג"כ בכיה
לבוראו. כי בלוואי ולא יעמוס עליו זה המשא שאינו לפי טבעו. ולא
יעלה בידו כלום רק מניעת ההטבה לא"ח. כי יאמר הלא אני עמי
א"ח ועוסק בתורה וקובע שיעור גמרא בכל יום. שאין לו ולאבותיו
חלק בה ולא יוצא מזה שום תכלית. לא קיים מדע והשכל בתורה
לשמור לעשות ולקיים. וא"צ להבין בפנימיות התורה. רק קרוב
להתפקר במאמרים המתמיהים לפי דעת ההמיות ולהתלוצץ בבעלי תורה
ולסלק מבאם מעליו כאמור. ועי"ז ג"כ התורה מתבטלת בהכרח. דאי
לאו עלייא [חולין נב] לא מתקיים אתכליא. כי אין מחזיק בידה. אחר
שע"ה נגברה להחזיק ביד הת"ח להמציא פרנסתו והיה זוכה לעצמו
ולת"ח והיה חולק עמו. עכשיו זה וזה בטל. רעה אל רעה נוגעת.
ועין של מעלה חוזרת ודומעת. לכן רבתה בכייה ואנחה. ערבה כל
שמחה. מפני שנפלו עמודי בה"מ וחרבו ד"א של הלכה. לכן הטוב
והישר. שיעמוד בע"ה בשלו. ויזכה יותר עד"ז. אם מחזיק בעץ
החיים כאמור. אכן לא מפני זה נפטר ע"ה מד"ת לגמרי. כי אע"פ
שבודאי הרי הוא פטור מקביעות עתים ושעות. מ"מ לא נפטר מלהגות
בה כל יומם ולילה דבר מועט. ובזה יצא י"ח (ואם י"ל שעה פנוי.
ילמוד בספרים הנאותים לפי שכלו. כן בלשון הקודש או לשון לע"ז.
והעיקר שילמד ליראה את ה' ולשמור מצותיו. כי גם יחיה) אמנם
בזה אין טענה אונס המזונות אלה כלל. וחייב בה כל אדם מישראל בין
עשיר בין עני. בין בעל מו"מ בין בעל מלאכה. ואפי' בעל יסורין
וחולה צריך לקיימו בכל יום. אין נקי. ולפיכך הוא תחלת דינו. וא"צ
להקדמת מזונו. וגם זה דבר ברור למשכיל. באופן שסרה הסתירה
מעיקרה : (ט) ונראה שלצורך זה נסדר אחר התפלה הסדר שקורין
מעמדות. כדי לזכות כל אדם שיהיה. בן חכם בן עם בן בעל מו"מ.
יהא בכל בתיבה למוד של תנ"ך וקצת מהתורה שבע"פ הלכות ואגדות.
וזה דבר טוב ומתוק בודאי :

הלכות תלמוד תורה

(א) מ"ע מה"ת לאב ללמד לבנו קטן תורה (אף שפטור מה"ת וגם מכל
המצות ואביו אינו חייב לחנכו בהם רק מד"ס) ומשיתחיל לדבר
מלמדו פסוק תורה צוה ופסוק שמע. ואח"כ מלמדו הפסוקים בעל פה
מעט מעט עד שנה החמישית (ובשנה הד' מלמדו אותיות התורה) ואז
מלמדו בביתו מעט מעט לקרות התורה שבכתב עד שיהא בן שש או ז'
(לפי בוריו וכחו) בלימות. ואז (כשהוא בן ו' השכחות קלה. או בן ז'
כשהחוש נגמרי. או בן ה' שלימות השבריה. ולא קודם) מוליכו למלמד
תינוקות לקרות בתורה (ויתחיל עמו מס' ויקרא. וכן נהגו עכשיו כל
היום עד שיקרא כל תנ"ך פעמים הרבה מאוד עד שיהא בן עשר
(בימיהם שהרוב דברו בלה"ק וכשהתחיל התינוק לדבר דבר אביו עמו
בלה"ק ולא היו צריכין ללמדו פי' המלות. רק הקריאה בנקודות וטעמים
(שלא היו כתובים אז. רק הס"ת שלנו. ולמדום בכל המקרא בע"פ)
וקרי ולא כתיב. ולמד זה בה' שנים. ועכשיו נהגו ללמדו רק תורה
(ולא נ"כ. והמומחים שילמוד בעצמו כשיגדיל כיון שכתוב בניקוד וטעם)
ומ"מ צריך לחזור עמו פעמים הרבה פרשיות התורה שבהם מצות
ומשפטים שהתלמוד מפרשן. והפסוקים ופי' ואותיות הנדרשין שמיד

התלמוד) ואח"כ למד כ' שנה המשניות בש"ס הלכה פסוקה בלי טעם. ואח"כ למד כ' שנה תלמוד. לידע בדרך קצר טעמי הדינים ומקורם מהתורה שבכתב ע"י י"ג מדות ושאר כל דרשות חכמים והל"מ והנאמר מסברא ותקנות חכמים שעשו סייג לד"ת. ואח"כ למד כל ימיו איש לפי שכלו ויכלתו. בפלפול התלמוד בקושיות ותירוצים לירד לעומקי הטעמים והדרשות. ולהבין דבר מדבר להדמות דינים הרבה ודרשות בפסוקים. ולהבין דברי חכמים וחדותם שהסמיכום על פסוקי תנ"ך בקבלים הגדה (יו"ד סי' רמה): (ג) במקום שנהגו ללמד תורה שבכתב בשכר מותר. ושבע"פ אסור (ומה שנהגו מדרבנן מותר) וכשאין מי שילמדנו בחנם ילמוד בשכר ומ"מ ילמד בחנם. ועכשיו נהגו ללמד הכל בשכר. דכשאין לו במה להתפרנס שרי. ואפי' יש לו שרי כשהוא שכר בטלה דמוכח. שמניח כל עסקו ומו"מ. ומלמד תינוקות מותר ליטול שכר (אף שאסור ללמד תורה בשכר) ובעל מלאכה שמניח מלאכתו ומלמד מותר ליטול גם מגדולים אפי' לומד עמם רק קצת היום וקצתו עוסק במלאכתו ופרנסתו. והלומד כל היום ואינו עושה שום מלאכה ועסק מותר ליטול אפי' אינו בעל מלאכה והקנו להושיב מלמדים בכל עיר גדולה או קטנה (ועיר שאין בה מלמדים יחרימו כל אנשיה עד שיושיבום. ושלא הושיבו יחריבוה) ולפרוע מקופת הקהל בעד לימוד כל ילדי העיר מעשירים ועניים יחד. ועכשיו נהגו במדינות אלו שכ"א פורע בעד בנו. וכשא' אינו רוצה לשכור מלמד לבנו יכפוהו בכל מיני כפיות. וכשאינו בעיר ויש נכסיו. אם אפשר להודיעו קודם יודיעוהו. ואם לאו יקחו מנכסיו וישכרו מלמד (כבחו"מ סי' קו לענין ב"ח) ומי שאין ידו משגת. הצבור חייב לפרוע מקופת הקהל (שנותן כ"א (אפי' תבואי במס) לפי ממון. וגם הפטור ממס כמו ת"ח חייב ליתן לזה כמו לפרנסת עניי העיר) עד שיהא הילד י"ג שנה. ועני יכול לכוף לעשיר ע"ז (ואפי' עשיר לעשיר) ולשכור מלמד א' לכ"ה תינוקות (ובעיר שבה פחות. פטור הקהל מלשכור מלמד. וי"א דחייב. וי"א שהעיקר כדיעה הא'. אך בזה"ז יכולין לכוף זא"ז לשכור אפי' לי' וכ"ש לי"ב) שילמדם רק כל תנ"ך פעמים הרבה (ומספיק. וכשהם יותר עד מ'. יושיבו אחר לסייעו (ואפי' שכרו הקהל מלמד לכל התינוקות סתם. הוא יושיב מסייע וגם יתמו שכרו) וביותר יעמידו ב'. וי"א דעד מ' א"צ מסייע וממ' עד כ' צריך. וכנ' צריך ב' מלמדים. והכל לפי ענין המלמד והנערים והלימוד אם מעט או רב. ואם העני רוצה ללמד בנו משנה וגמרא שלא די אפי' ב' לכ"ה. יפרע המותר משלו. ובקהלות גדולות יש חבורות המתנדבים שכר ת"ת לבני עניים. וכל מלמד אפי' המלמד מקרא לתינוקות ואפי' בחנם. צריך ללמדם כל היום וקצת מהלילה. ולא יבטלו רק בע"ש ועיו"ט בסוף היום. וביו"ט (שמצוה לשמחן בו בדבר המשמחן אגוזים וכיוצא) ובשבת לא ילמוד עמם מה שלא למדו עוד רק מה שלמדו בחול. ולא יבטלום לשום מצוה ואפי' לבנין בית המקדש. וכל מלמד שמניח התינוקות ויוצא או עושה מלאכה בעת לימוד או מתרשל בו. הוא בכלל ארור עושה מלאכת ה' רמיה. ולכן יושיב מלמד רק בעל יראה ומהיר לקרות ולדקדק. וכשיש ב'. א' מדקדק הרבה שיקראו מקרא בלי שיבוש או שיבינו לנכון פי' המלות (עכשיו שלומדים כן) אבל אינו לומד הרבה לפי שמתרשל קצת. והב' לומד הרבה אבל אינו מדקדק כ"כ. מושיבין המדקדק יותר (וכשהושיבו הב'. לא יסלקוהו. וכשבא אחר שלומד טוב ממנו. יסלקוהו) ויקפיד מאוד לשנות בדרך קצר מועט מהזיק מרובה. ובדבור נא בלשון תורה המסוגל להחכים. ומספר מוגה. ומוליכין קטן ממלמד לאחר המהיר ממנו במקרא או דקדוק. כשניהם בעיר א' ואין נהר בינם. ולא מעיר לעיר או מעבר הנהר רק כשיש גשר בריא שאינו ראוי ליפול מהר. ומלמד לא יהא ניעור בלילה יותר מדאי. ולא יכגף עצמו באכילה ושתיה וכ"ש להתענות אפי' על הטא. ולא יאכל וישתה יותר מדאי. והמשנה ידו על התחתונה ומסלקין אותו בלי התראה. ותינוק שאינו מבין ללמוד ואפי' אינו רוצה. לא יכהו המלמד מכת אכזרי (ומעבירין אותו ע"ז. ומוכר בלאו) כגון בשוטים או במקל רק ברצועה קטנה. ולא יסלקו מהם. וישב רק עם חביריו אולי סופו שילמוד ויבין. ומי שאין לו אשה (או שהיא בעיר אחרת וא"צ שתשרה עמו בבית הספר)ויש מתירין בזה. ואין למחות בהמקיל) לא ילמד תינוקות. וה"ה אשה. ול"מ מה שבעלה בעיר רק ידור עמה בבית זה (שם רמו): (ג) א' מבני החצר או מבוי שרוצה ליעשות מלמד תינוקות אין שכיניו יכולין למחות. וכן מלמד שהביאו פתח בית ללמד בצדו כדי שיבואו התינוקות מזה לזה או שיוצא לו אחרים. אין יכולין למחות. ורב היושב בעירו ולומד לרבים. יכול שבא אחר (אפי' הא' זקן ממנו) לבא ג"כ שם לדור וללמוד ולהחזיק עצמם בכ"ד כהא' כשהוא גדול וראוי לכך אפי' מקפח (ומלמד המשגג אפשר שיש למחות) קצת פרנסת הא' (כגון שהקהל קבלו את עליהם לרב ומטל ע"ז פרס מחופות וקידושין וגיטין וחליצה והשבעת שבו וברכת אירוסין ונשואין וכיוצא שאינו היתר בכור. ובפרים שהוא שאר בכור לא יקפח) ומקפחו בזה. ובזה"ז שמקבלין רב ועוקר דירתו וקולבין שכירתו כפועל ובכללו שכר בדרך כבוד מחופות וגטין וכיוצא אסור לקפחו בזה והוי ממש כגזל) אבל הבא תורה לא יעשה וקידושין לקפח שכר הרב הדר שם. ומותר לעשות חופה וליתן הכר להרב ולדון בין ב' בע"ד שבעיר הבאים לפניו. ולא יורה איסור והיתר ולא ידרוש. ומי שהוחזק לרב בעיר אפי' החזיק לעצמו באיסור אין להורידו מגדולתו אפי' בא שם גדול ממנו. ואפי' בנו ובן תמיד לאתר שההכם קצת וממלא מקום אבותיו ביראה. ובמקום לקבל רב על זמן או לבחור במי שרוצין רשאין. אבל כשקבלוהו עליהם וכ"ש ברצון השר אין לשום גדול להשתרר עליו ולהורידו (שם רמה): (ד) האב חייב מה"ת ללמד בנו בעצמו או למצוא לו מי שילמדנו כל התורה. וכשאינו מוצא בחנם. אפי' הוא עצמו איש ללמדו ואפי' אינו יודע ללמוד כלל. חייב מה"ת לשכור לו מלמד היטב לידע כל תנ"ך (ושלא כדין נהגו שלא ללמד תנ"ך. וי"א שמצוה תורה כשמלמדו ש"ס) וכל הלכות פסוקה מכל התורה עם הטעמים שאין נהוגות עכשיו ואח"כ כל ההגדות ותלמוד המפרש טעמי ההלכות ומקורם מפסוקי התורה והל"מ והנאמר מסברא. וכל נפש ישראל צריכה לבא בגלגולים רבים עד שמקיים כל התרי"ג מצות במעשה דיבור ומחשבה (והוא לימוד הלכותיהם) וצריכה לתיקונה לעסוק בפרד"ס כיכלתה להשיג. והיכול להשיג הרבה ונתעצל והשיג בו רק מעט. צריך לבא בגלגול עד שישיג כל היכול מפשטי ההלכות ורמזים וסודות. ולא תוכל נפשו לשוב למקורה זולתו. ולא יאמר אדם אי אפשר ללמוד כל התורה שבע"פ שאין לה קץ. שבאמת יש קץ ומנין להלכות ומדרשים הנגלות לנו. אך אין קץ אפי' לפשטי דרשותיה בכל קוץ ולעומק טעמי ההלכות והפלפול בדרשותיהן בי"ג מדות. וע"ז יתחדשו הלכות לאין קץ להזוכה לזה אחר שלמד כל התורה שבע"פ הנגלית (שם): (ה) עכשיו שכל התורה שבע"פ כתובה. א"צ לשכור מלמד לבנו שילמדו כולה כהדחוק לו השעה (וכשיכול מצוה) אלא שילמדו להבין היטב ברוב מקומות התלמוד והלכות וסוגיות וברוב הפוסקים ראשונים ואחרונים עד שיוכל בעצמו להבין כל למעשה מעיונו בתלמוד ופוסקים. ואח"כ יוכל ללמוד בעצמו כל התלמוד והפוסקים (לידע כל הלכות תורה שבע"פ (שהם פי' התרי"ג מצות ודקדוקיהם בטעמם ומקורם) וכל תנ"ך וההגדות כאילו למדו המלמד. אך כשהבן אינו בר הכי שיוכל ללמוד ולהבין בעצמו כל ההלכה שאינו רוצה ללמוד בעצמו. חייב לשכור לו מלמד שיכריחו וילמדו כל תורה שבכתב ובע"פ ויחזור עמו פעמים הרבה עד שיזכור פ"א כל ההלכות בטעמם. ואם שוכח אח"כ לפי שאינו רוצה לחזור בעצמו פטור האב. ומ"מ אם יכולת לאב לכופו לחזור. מוטל עליו לכופו (בנערותו בעוד ידו תקיף עליו. דהיינו מבן ט"ז שנה (בקטנותו אין לו דעת כ"כ לקבל תוכחה ולא יכביד עליו) עד כ"ד. ואח"כ יש לחוש שיבעט) וכן להדריכו במוסר וי"ש בכל הנהגותיו (שם): (ו) על האב מוטל גם כל הוצאות הלימוד. כגון לשכור מזונות לבנו ההולך ללמוד מרב בעיר אחרת ולהספיק לו כל צרכיו שם. ואף שאין כופין ע"ז כמו על שכר לימוד מ"מ היא מצוה גדולה. ולכן אפי' האב לא למד ובשיטרח במזון ובספוק צרכי לימוד בנו לא יוכל ללמוד בעצמו. בנו קודם כשהוא משכיל בלימוד יותר מהאב (ואם לאו לימודו קודם) וכן קודם להספקת מזון וצרכי איש אחר המשכיל יותר ממנו. ואם יכול לקיים בעצמו מצות ת"ת כראוי כשלא יטרח בהספקתו) והאב יקבע לו עתים כיכלתו אף שאין מספיקים לקיים מצות ת"ת כראוי וידיעת כל התורה. וכשיש לבן זה אשה ובנים. מצוה על האב כיכול. אפי' אינו עשיר כ"כ שיתחייב מדין צדקה. ויכול הוצאות הנ"ל (ולא שכר לימוד) בעל לימוד בנו הגדול. ממעות או החומש כשאין ידו משגת. והנותן מכיסו זריז ונשכר. מוסיפין לו וממלאין לו שכר לשעה או לאחר שעה (וכן בהוצאות ויו"ט) אבל בהזמנותיו יזהר מלעשות הוצאה מרובה. שלא בהקצב מר"ה עד יוה"כ (שם): (ז) אם אין יד אביו משגת לשכור מלמד וגם אינו יכול ללמוד עמו בעצמו ויד אבי אביו משגת. הוא לשכור מלמד וליתן כל הוצאות ת"ת כאביו. אבל לבן בנו בן בנו אין חיוב עליו אפי' לשכור מלמד וכ"ש שאר הוצאות רק צדקה כשהוא אמוד וראוי לזה. שהקרוב קרוב קודם (ואפי' בן קודם לבן חבירו) ואין נפרעין ממנו שלא בפניו. אך כשיכול

מה עמו בעצמו חייב ללמדו . וכן מ"ע מה"ת על כל חכם ללמד תלמידים אפי' אינם יוצאי יריכו . אך יוצאי יריכו קודמין לאחרים . א שאינו חייב לשכור מלמד לבן בנו כשאינו יכול ללמדו בעצמו . רק יכול ואינו רוצה חייב לשכור או לטרוח למצוא בחנם ולהוליכו לבית בר כשאינו רוצה לילך בעצמו . אבל לבן בתו או בן בן בנו אינו חייב א להקדימו לתלמיד אחר . אבל כשאין מוטל עליו ללמד לתלמידים י שיש שם גדול בחכמה ממנו שיכול ללמדם או לפי שלא הגיע עוד ז שצריך עוד ללמוד לעצמו . אינו חייב ללמדו ולטרוח למצוא מלמד . ו לבן חבירו . וגם כשיכול ללמד לתלמידים ואין שם גדול ממנו . א"צ פו ללמוד עמו כשאינו רוצה מעצמו . כמו שא"צ לכופו על תלמיד ר . אבל בנו חייב ללמד כל התורה וכאילו קיבלה מהר סיני) בנו . ולמעשה כ"א יחמיר לעצמו . אך אין להוציא ממון מאחר פייס שם) : (ח) אשה אינה במצות ת"ת לעצמה ולבניה . ופטורה כר לימוד בניה . ואין כופין אותה רק כשהיא עשירה ומדין צדקה . ת כשעוזרת לבנה או לבעלה בגופה ומאודה שילמוד . הולקת עמו כר ושכרה גדול . וכשלמדה תורה יש לה שכר אך פחות מאיש . ומ"מ ילמד נשו תורה . וכשלמדה תורה שבע"פ כאילו מלמדה תפלות ר עבירה ומ"מ גם היא חייבת ללמוד ההלכות שצריכה לידע . ן דיני נדה וטבילה ומליחה ויחוד וכל מ"ע שאין הזמן גרמא וכל ה של תורה וד"ס . ובימיהם היה החכם דורש מידי שבת בשבת כ הרגילין וצריכין לכל אדם . בלשון שמבינים נשים וע"ה יו"ד סי') : (ט) מי שלא למדו אביו . חייב ללמד עצמו כשיגדיל ויכיר ויוכל ות כל התורה שבכתב ובע"פ ככ"ל . ואז אסור ללמוד תחלה כל קרא ואח"כ כל המשנה ואח"כ התלמוד כהימק . רק חייב לשלש זמן ודו שבכל יום (לג' חלקים שוים . וי"א שיתן לכ"א זמן כראוי לו . כה יותר ממקרא ולתלמוד יותר ממשנה . וטוב לחוש לשם) שליש קרא (תנ"ך) שליש במשנה . והוא הלכות פסוקות בלי טעמים שבכל משניות וברייתות ומימרות האמוראים שהם פי' התרי"ג מצות בכל הם ודקדוקיהם ודקדוקי סופרים (ובזה"ז לומד גם פסקי הגאונים . ת"ע) ופי' המקרא ודרשות ההגדות . ושליש בתלמוד (ולידע עמים בדרך קצר בלי עיון רב ופלפול להקשות ולתרץ) המבאר טעמי ונה ובזה"ז לומד גם בפוסקים ראשונים המבארים טעמי פסקי יד ב"ע . כהרא"ש וב"י) והכמת הקבלה (רק אחר שיודע איסור תר ודיני המצות . וי"א רק אחר מ' שנה . וי"א נרחקה) שאם אינו שטעם הוא מבין גוף הדין על בוריו ונקרא בור . ולכן יש אוסרין רות אפי' לעמו מתוך הלכה פסוקה בלי טעם . ואח"כ כשירבה ד בחכמה ולא יצטרך ללמוד תורה שבכתב ולא לעסוק תמיד בתורה ע"פ לפי שכבר חזר לימודו פעמים הרבה מאוד עד שזוכר היטב כל ה שבכתב ובע"פ . ילמוד בעתים מזומנים תורה שבכתב ובע"פ שלא ישכח איזה דין . ויפנה כל ימיו לעיון התלמוד . לסבור סברות בר עיון טעמי ההלכות . ולפלפל בהם בקושיות ותירוצים לירד ק ההלכות וטעמי ההלכות . להבין דבר מדבר ולדמות דבר לדבר ם הלכות הרבה לפי רוחב לבו ויישוב דעתו . וידון בגדות שהתורה בה עד שידע איך עיקר המצוה ואיך יוצא האסור ומותר וכיוצא יש שלמד מפי השמועה . וכן בדרשות ההגדות להבין מהם מוסר ל לידע את ה' ולדבוק בדרכיו . שרוב סודות התורה שהיא חכמת נה וידיעת ה' גנוזים בהגדות . וי"א שבתלמוד בבלי שבלול במקרא ה יוצא י"ח בשביל הכל . כשלומד תשעה שעות ביום (וג' עוסק לאכתו) והלומד רק ג' או ד' שעות לא ילמוד ש"ס לחוד רק גם פוסקים כרי"ף ומרדכי ורא"ש (שם) : (י) בתחלת לימודו רא בכל יום . לא די בלימוד פעם וב' וג' . רק צריך לחזור פעמים ה מאוד לפי כח זכרונו כדי שיזכור היטב . ומשנה ותלמוד יחזור כפלים ממקרא עד שיהיו סדור ושגור בפיו שאם ישאלנו אדם דין שלמד יוכל להשיב לו מיד בלי גמגום אסור או מותר . וגם עכשיו ה תורה שבע"פ ויכול לעיין בספר ולהשיב צריך שיוכל להשיב בלי ואף שעי"ז לא יוכל ללמוד הלכות הרבה לא יחוש . שלא עליו ה נגמור . וכן היה בימיהם שלמדו בע"פ . למדו בתחלת לימודם או ג' פרקים משניות או ברייתות בשבוע וחזרום ק"א פעם . הכל נכתב א"צ לחזור ק"א פעם בעת לימודו . רק שיזהר מאוד על הראשונה תמיד לפרקים קרובים בענין שבכל הימים שבנתיים שפר כל ההלכות שלמד עד עתה זכרור בלי גמגום כבעת לימודו) : (יא) מי שיכול להוסיף בלימודו ולא ישכח עי"ז מה שלמד כבר ששר חזרו כראוי והוא מוסיף . אפי' אינו בטל מה"ה אלא תחר

תמיד הראשונות לפי שנוח לו מלטרוח בלימוד חדש . יתאבך כלי זמו ומתחייב בנפשו . ויש עונש גדול למי שאינו מוסיף עד שיגמור כל התורה שבע"פ אם אפשר לו . והלומד הרבה נותנין לו שכר הרבה . כי שכר ת"ת שקול נגד שכר כל המצות (שם) : (יב) השוכח דבר א' מלימודו מפני שנתעצל ולא חזר כראוי . כאילו מתחייב בנפשו (ודומה לאשה שיולדת וקוברת . וגורם עונש לבניו) ועובר בלאו פן תשכח . עד שיאנס ושואל הדבר מרבו או מעיינו בספר . ואם שכח מאונס (כגון שטרוד הרבה בפרנסתו והעתים שקובע אין מספיק לחזור כראוי על כל מה שלמד קודם שהיה טרוד) אינו מתחייב ואינו עובר ולא יקופח שכרו . וכן כששכח מפני שגבר עליו לימודו לפי שחמור עליו . ולא הועיל לו חזרתו כראוי מפני שקצר שכלו להשיג בלימוד החמור בקל ולתפסו יפה בשכלו ומוחו וכח זכרונו שלא ישכח אחר חזרתו כ"כ פעמים שחוזר לימוד הקל . ואפי' אינו אנוס והיה יכול לעסוק תמיד בהחמור ולא להסיח דעתו ממנו ללימוד אחר ולא היה שוכחו . שא"צ לעשות כן . ואדרבה צריך ללמוד ולידע כל התורה שבע"פ ולחזור עד שעי"ז יזכור היטב הלימוד הקל ולא יחוש לשכחת החמור . אבל כשאינו חוזר אפי' כראוי ללמוד הקל ולכן שכח עובר ומתחייב אפי' לומד תמיד ואפי' חוזר אחר שגומר כל ההלכות או אפי' קותן הרבה פרקים . כיון שיודע ורואה בעצמו שאינו זוכר כראוי ע"י חזרה זו . רק ילמוד מעט מעט ויחזור עד שיזכור היטב (שם) : (יג) אפי' היודע בעצמו שהוא שכחן גדול בטבעו שאפי' יחזור פעמים אין מספר יזכור רק זמן מה ואח"כ ישכח מעט מעט . חייב לזכור ד"ת כיכולת כח זכרונו . ויעשה כן . שאם עד"מ כשילמוד הלכות רק פרק א' ביום ויחזור אפי' כל היום יזכרנו היטב רק חודש א' ואח"כ יתחיל לשכוח מעט מעט כשלא יחזור . ילמוד ל' יום בכל יום רק פ"א והוזרו כל היום . ואח"כ יחזור כל ל' פרקים כל פרק עד שיוכל לזכרם היטב עוד חודש א' . ואח"כ ילמוד בכל חודש זה עוד פ"א בכל יום וחזרו כל היום . ואח"כ יחזור עוד פעם או ב' הל' פרקים וגם מה שלמד בחודש הב' עד שיוכל לזכור הכל עוד חודש א' . וכן יוסיף כסדר עד שילמוד כ"כ משנה ותלמוד שכשיצטרך לחזור בסוף כל חודש כל מה שלמד עד עתה ישהה בחזרתו כל החודש . ואז יחזור לעולם בכל חודש ולא יוסיף בלימודו ולא יחוש לזה . שאחד המרבה והממעיט ובלבד שיכוין לה' . ואפי' הלומד יום א' בשנה כאלו לומד כל השנה . וכן בימיהם היו תלמידים שידעו בעל פה רק מסכת א' ויש שידעו ב' (שם) : (יד) איש כזה לפי שאינו יכול ללמוד הרבה . צריך שילמוד רק ההלכות למעשה . שהם הלכות שצריך כ"א לידע . לקיים המצות כראוי . וליזהר מליכשל באיסור . והם דברים שא"א לשאול תמיד למורה או שלא ידע להסתפק ולשאול כשלא ילמדם תחלה . והוא כגנעט כל או"ת ומיעוט יו"ד ומעט אה"ע . וידע כל הלכה מאלו ברורה בטעמה מהתלמוד ומפרשיו (כהרא"ש או הב"י) לפחות . ויחזרן תמיד . וילמוד גם האגדות להבין מוסר (וכשאינו בר הכי . ילמוד בספרי מוסר שנבנו על מדרשים והגדות וזוהר) לבד תנ"ך בעתים מזומנים הקודם לכל (ואפי' מי שיוכל ללמוד ולזכור כל התורה שבע"פ . המביא למעשה (וההגדות) קודם ללמוד ולחזור למה שא"צ כ"כ למעשה) ואם אחר שבקי היטב בכל המביא למעשה וחוזרו תמיד יוכל לקבוע בכל יום זמן מעט ללימוד אחר ויספיק לו שאר הזמן לחזור כראוי המביא למעשה שלא ישכח ממנו תמיד ויהא ברור לו . נכון עפ"י הקבלה שילמוד אז פ"א כסדר כל תלמוד בבלי וירושלמי ומכילתא וספרא וספרי והתוספתות וכל המדרשים מתנאים ואמוראים כמו רבות ותנחומא ופסיקתות וכיוצא ועל כולן מדרש רשב"י . כדי שיוכל ללמוד כל התורה שבע"פ פ"א בחייו . ואף שישכח הכל שאינו יכול לחזור כ"כ שלא ישכח כיון שלומד בזה רק זמן מעט בכל יום . לעתיד יזכירוהו כל מה ששכח מאונס . וגם עתה הלימוד עולה עד כסא הכבוד אך לא למעלה ממנו (שם) : (טו) ואם יוכל לקבוע בכל יום זמן גדול ללימוד אחר . חייב להוסיף מעט מעט וללמוד אז הלכות אחרות שהן פי' התרי"ג מצות אף שאין נוהגות עכשיו וחוזרם כראוי שיזכרם היטב תמיד . וכשאין הזמן מספיק ללמדם מהתלמוד ולחוזרם כ"כ . ילמדם עכ"פ מהמשניות עם פי' וחוזרם כראוי שיזכרם בע"פ . ולומד תחלה בסדר קדשים . וכשאפשר לו נכון שילמוד הלכות כל הקרבנות בשלימות וכל העבודות שבמקדש והלכות המקדש וכל כליו כמבואר ברמב"ם ז"ל . ואח"כ כשיוכל להוסיף בזמן זה ללמוד ולחזור כראוי . ילמוד בסדר טהרות וזרעים . וקודמים לסדר מועד ונשים (שם) : (טז) יזהר להוציא בשפתיו ולהשמיע לאזניו כל מה שלומד מקרא ומשנה ותלמוד (אחר שבעת עיון להבין דבר מדבר) והלומד רק בהרהור ויכול בדבור . אינו

י"ח מצות ת"ת. כמו שאינו יוצא בהרהור י"ח כל מצוה התלויה בדבור רק כששומע מהמדבר. והמלמד בדבור בתורה שבכתב (ובתורה שבע"פ כשאינו מבין הפי' ל"ה לימוד כלל. ומ"מ יש ללמוד כל התורה גם במה שלא יוכל להבין מקוצר דעתו. ולעת"ד יבין) יוצא אפי' אינו מבין אפי' פי' המלות מפני שהוא ע"ה. ולכן מברך ע"ה בה"ת בשחר לפני הפסוקים והמעולה לה"ת (שם) : (יז) מי שדעתו וכח זכרונו יפה שיוכל ללמוד ולזכור כל התורה שבע"פ. לא ישא אשה עד שילמדם. והוא כל ההלכות בטעמם בדרך קצר ולכן בימיהם שלמדו מי' שנה ואילך ה' שנה משנה וה' תלמוד (בטעמים בקיצור) כולא הוא כשעברו כ' עבר על מ"ע. והאידנא הזמן מי"ת. שגם אחר כשנושא יוכל ללמוד ב' או ג' שנה קודם שיוליד בנים הרבה בלי טרדה גדולה כ"כ) שהם פי' כתרי"ג מצות בהלכותיהם ובתנאיהם ודקדוקיהם ודקדוקי סופרים ועיקר התושבע"פ. ואח"כ ישא ויעסוק כל ימיו בפי' שאלו בעיון ופלפול כפי כחו. ודוקא כשאין יצרו תוקפו ויוכל ללמוד בלי הרהור עבירה ורוצה לישא רק לקיים המצוה. אבל כשתוקפו עד שאין לבו פנוי. ישא תחלה ואח"כ ילמוד בטהרה כל התורה שבע"פ. ואפי' יש לו בנים וצריך לעסוק במלאכה לפרנס אשתו ובניו ואינו יכול ללמוד כל היום שיוכל ללמוד ולזכור הטיב כל ההלכות בטעמם בדרך קצר בעשר שנים כשלומד כל היום. חייב מה"ת לקבוע לת"ת עת גדול בכל יום שאר היום לצורך הון מלימוד הלילה ולעשות הלימוד קבע והמלאכה עראי רק מעט כדי חייו (ובניהם יתקיימו בידו) ולא יעסוק בה כל היום או רובו. ויסיר מלבו התאוות ותענוגי הזמן ויאכל פת במלח ומים במשורה ויישן על הארץ ויחיה בצער ולא יחוס על אשתו ובניו יותר מעליו (כענין מעשה הלל שהשכיר עצמו כל יום ומשתכר דינר ונתן חציו לשומר בהמ"ד (שהיה אז בערך) ומחציו ג' פונדיון והיה אז לחם הי' ביתם בפונדיון) התפרנס עם בני ביתו והלל מלאה ביתו ובנו ויי' ויספיק לו מלאכת עראי בעו"ה בלי מעשה נסים. ויוסיף בלימוד יום עד שילמוד עיקר כל התורה שבע"פ ויזכרה בעו"ה ויי' שאינו כראוי כשאינו טבון גדול בטבעו. והגלא יגמרה בי' שנה יגמור על יותר ויקיים המצוה כראוי. והעושה מלאכתו קבע ותורתו עראי לא יוכל לעולם לבא לזה וה' לא יעזרו (ולא יתקיימו) וגם מי שלמד קודם שבא והוליד חוזר הטיב. חייב לעשות תורתו קבע (לחזור ולהעמיק בעיון. ולהבין דבר מדבר כיכלתו) ומלאכתו ארעי (שם) : יח) וכ"ז בת"ת שלמד או שדעתו יפה ותגליה בלימודו ואל להיות ת"ת ללמוד כל התורה שבע"פ מהתלמוד והפוסקים וכ"ז. אבל מי שמפני קוצר דעתו אפי' יעשה תורתו קבע לא יוכל ללמוד טעמי ההלכות ומקורן אפי' רק בלימוד המביא למעשה רק טעמי פסוקים (ומקרא כור) אינו חייב להיות בצער ולעשות מלאכתו ארעי כדי להרבות בלימוד הלכות בלי טעמים שגם עתיד לשכחו. רק מעט חסידות ואהבת התורה. ויוצא בקביעת עתים לת"ת ביום ובלילה כדי ללמוד ולזכור הטיב רק המביא למעשה שהוא חוב על הכל. דהיינו הש"ע מהלכות הצריכות לב"א ולידע אותם בלי שאלה וללמוד אגדות ומדרשים או ספרי מוסר שבהם עליהם. ושאר כל היום יעסוק במלאכתו או מו"מ כדי שיוכל להחזיק ידי ת"ת הלומדים תמיד עד שיודעים ההלכות בטעמם על בוריים. ויוחשב לו כאילו למד כן והורים על שמו. וגם יוכל למלאות מחסורי בניו ובמחיו בהרחבה שיוכלו בניו ללמוד כראוי ויוכל להדריכם בדרך ישר. וכשיודע לפטור טרדה גדולה במלאכה או מו"מ עד שלא יוכל ללמוד כל עתות היום ובלילה. יוכל לצאת אפילו בלימוד מועט כגון פרק אחד שחרית ואחד בלילה :

אות דין הנולד עד היותו בן שמונה ברית

(א) [תינוק בן יום אחד (ובן תשעה) זוקק ליבום (בנולד קודם מיתת אביו) ופוטר מיבום (בחי אחר מיתת אביו אפי' מת מיד) ונוחל ומנחיל. והורגו חייב. והוא לאביו ולאמו וקרוביו כחתן שלם (ע"ש) : (ב) עובר (ובן עוברה) אסור להמיתו. וצריך קבורה. ומהמעקר לצאת הוא הילוד לכמה דברים. יושבה אמו על המשבר ומתה. מחלל השבת ומוציאו (בידוע שכלו חדשיו) שמא חי הוא (שם) : (ג) נולד בשבת עושים לו כל צרכיו. מרחיצו ומולחו וטומן השליא ומיישר איבריו ומוהל טיבורו (וסיכה דאפשר יעשה ע"י נכרי) וכ"ז בכלו חדשיו. אבל בן ח' הי' ואפי' ספק בן ז' שלא גמרו שערו וצפרניו. אסור לטלטלו בשבת (י"א עד שיהא בן כ') אבל אמו שוחה עליו ומניקתו (שם) : (ד) בשבת אחר יו"ט שלידה. אסור ינקה אסור. לאסור מרי. וא"י נכרי מותר לאחר לו בכל (שם) : (ה) ינוק תינוק מאחרים ומבהמה טמאה. ומגביה חלב מכל מקום אפילו בשבת (שם) : (ו) בליל שבת שלפני המילה. מכנסין אצל התינוק ואוכלין פירות ומיני מתיקה. וקורין אותה שלום זכר. והוי סעודת מצוה (שם) : (ז) המנהג בא"י להיות ניעור אצל התינוק כל הלילות שקודם המילה. ולעסוק בתורה ומע"ט (ומהגו לשמירת הילד. גם להיות בבית מלא אורה. גם לשים מילה נגר שא"י עוד משום יהב"ר נפי הנולד) ובמדינות אלו נהגו כן בלילה שלפני המילה. ומשין קצת בעודה. ולא הוה סעודת מצוה (שם) :

מאמרי תנ"ך. לקרות בליל ח' קודם המילה הוא מנהג בארץ ישראל. והוא תיקון להמשיך תוס של חסד וקדושה רבה לולד הנולד. ולכל המתעסקים במצוה זו :

תורה. בראשית. בראשית (א) (א) בראשית ברא עד ויהי בקר יום אחד : (ס) ויאמר אלהים נעשה אדם עד ברא אלהים לעשות : (ה) (א) זה ספר תולדות אדם עד ויקרא את שמו שת : **נח** (ט) (יב) ויאמר אלהים זאת אות הברית עד סוף פסוק יז : **לך** (יב) (ז) וירא ה' אל אברם עד הנגבה : (יג) (יד) וה' אמר אל אברם עד מזבח לה' : (טו) (ה) ויוצא אותו החוצה עד לצדקה : (יז) (א) ויהי אברם עד סוף הסדרה : **וירא** (יח) (א) וירא ה' עד מעל עבדך : (יח) ואברהם היו יהיה עד דבר עליו : (כא) (א) וה' פקד עד הגמל את יצחק : (כב) (יד) ויקרא אברהם עד בבאר שבע : **תולדות** (כו) (ב) וירא אליו ה' עד ותורותי : (כב) ויעתק משם עד עבדי יצחק באר : (כז) (כה) ויאמר יצחק אל יעקב עד ומברכיך ברוך : (כח) (א) ויקרא יצחק עד לאברהם : **ויצא** (ל) (יא) ותאמר לאה עד שמו אשר : **וישלח** (לב) (יא) קטנתי עד יספר מרוב : (לג) (יח) ויבא יעקב עד אלהי ישראל : (לה) (א) ויאמר אלהים עד בברחו מפני אחיו : (יא) ויאמר לו אלהים עד אתן את הארץ : **ויחי** (מח) (טו) ויברך את יוסף עד לפני מנשה : (מט) (יח) לישועתך עד כברכתו ברך אותם :

שמות. שמות (ד) (כה) ותקח צפורה עד למולות : (ו) (כה) ואלעזר עד ממצרים הוא משה ואהרן: (אם הילד הוא בכור. קורין זה : **בא** (יג) (א) וידבר ה' קדש עד סוף הסדרה) : **בשלח** (טו) (א) אז ישיר עד ותקח מרים וגו' רמה בים : (יז) (ט) ויאמר משה עד סוף הסדרה : **יתרו** (יט) (ה) ועתה אם שמוע עד את דברי העם אל ה' : (כ) (א) וידבר אלהים עד אשר שם האלהים : (אם הילד הוא בכור. קורין זה : **משפטים** (כב) (כז) אלהים לא תקלל עד תתן לי) :

ויקרא תזריע מראש הסדרה עד וכפר עליה הכהן וטהרה : **קדושים** (יט) (כג) וכי תבאו וגו' עד אני ה' אלהיכם : **אמור** (כב) (כו) וידבר ה' וגו' עד לאלהים אני ה' : **בחקותי** מראש הסדרה עד ואולך אתכם קוממיות : (אם הילד הוא בכור. קורין זה (כז) (ט) אך בכור עד סוף הסדרה) :

במדבר

במדבר (אם הילד הוא בכור . קורין זה . במדבר (ג) (יא) וידבר ה' עד אני ה') : חוקת (כא) (יז) אז ישיר עד על פני הישימון : בלק (כג) (יט) כי מראש צורים עד כמוהו : (כד) (ה) מה טובו עד ואורריך ארור : (יז) אראנו ולא עתה עד קרקר : פנחס מראש הסדרה עד על בני ישראל :

דברים ואתחנן (ו) שמע ישראל עד ובשעריך : (כ) כי ישאלך עד כאשר צונו : (ז) (כג) כי עם קדוש עד סוף הסדרה : עקב (י) ומלתם את ערלת לבבכם עד ככוכבי השמים לרוב : ראה (יד) (כב) עשר תעשר עד ונחלה עמך : (אם הילד הוא בכור . קורין זה (טו) (יט) כל הבכור עד תשפכנו כמים) : תצא בסוף הסדרה זכור את אשר עשה עד גמירא . ומראש פרשה תבוא עד והגר אשר בקרבך : נצבים (ל) (ו) ומל ה' עד ובלבבך לעשותו : האזינו (לב) (לט) ראו עתה עד וכפר אדמתו עמו : ברכה מראש הסדרה עד ואתה על במותימו תדרוך : (ואח"כ יאמר שיר השירים (כולו) :

יהושע (ה) (ב) בעת ההיא אמר ה' עד גלתם לישראל : שופטים (ה) (א) ותשר דבורה עד ארבעים שנה : שמואל א (ב) (א) ותתפלל חנה עד וירם קרן משיחו : (טו) (ב) כה אמר ה' צבאות עד את איש יהודה : שמואל ב (ז) (יג) הוא יבנה בית לשמי עד בית עבדך לעולם : (כב) (א) וידבר דוד עד ולזרעו עד עולם : מלכים א (ח) (כ) ויקם ה' את דברו עד מארץ מצרים : (יח) (ל) ויאמר אליהו עד ה' הוא האלהים : (יט) (י) ויאמר קנא קנאתי עד וישקהו : מלכים ב (יט) (ל) ויספה פליטת עד תעשה זאת :

ישעיה (כו) (א) ביום ההוא יושר עד יגיעם עד עפר : (כז) (א) ביום ההוא יפקוד עד פני תבל תנובה : (כט) (כב) לכן כה אמר ה' עד ילמדו לקח : (מט) (א) שמעו איים עד ועניו ירחם : (נב) (א) עורי עורי עד בת ציון : (נט) (כ) ובא לציון עד ועד עולם : (סו) (כב) כי כאשר עד סוף : ירמיה (ט) (כד) הנה ימים באים עד ערלי לב : (ל) (ח) והיה ביום ההוא עד לא אנקך : (לא) (ל) הנה ימים באים עד לא אזכר עוד : (לב) (לט) ונתתי להם עד ובכל נפשי : חבקוק (ג) תפלה לחבקוק עד למנצח בנגינותי : מלאכי (ג) אז נדברו עד סוף : תהלים א ו ח יב מד לב צג קיב קכז קכח קג : ואח"כ לומדים משניות. שבת פרק יט . נדרים פ"ג מ"ט (ואם הילד הוא בכור . קורין מסכת בכורות . פרק יח בכור לנחלה). עוקצים פ"ג משנה יב . מדרש רבה בראשית פרשה מו מן עד עכשיו אני בכבודי עלה עליך הקב"ה וירא אליו ה' וגו' :

מאמרי זוהר ללילה שקודם המילה בהקדמה דף יג

פקודא שביעאה. למגזר לתמניא יומין. ולאעברא זוהמא דערלה. בגין דההיא חיה איהי דרגא תמינאה לכל דרגין. והיא נפש דפרחה מינה. אצטריכא לאתחזאה קמה לתמניא יומין. כמה ואיהי דרגא תמינאה. וכדין אתחזי ודאי דאיהי נפש חיה. נפש דההיא חיה קדישא ולא מס"א. ודא איהו ישרצו המים. בספרא דחנוך. יתרשמון מיא דרעא קדישא. רשימו דנפש חיה. ודא רשימו דאת יוד דאתרשים בבשרא קדישא. מכל שאר רשומין דעלמא. ועוף יעופף על הארץ. דא אליהו דטאס כל עלמא בד' טאסין למהוי תמן בההוא גזירו דקיימא קדישא. ואצטריך לתקנא ליה כרסיא. ולאדכרא בפומיה דא כורסיא דאליה"ו. ואי לאו לא שארי תמן. ויברא אלהים את התנינים הגדולים תרין אלין ערלה ופריעה. גזירו דערלה. ופריעה לבתר. ואינון דכר ונוקבא. ואת כל נפש החיה הרומשת. דא רשימו דאת קיימא קדישא. דאיהי נפש חיה קדישא כדקאמרן. אשר שרצו המים. מיין עלאין אתמשכו לגבה דאת רשימו דא. ובג"ד אתרשימו ישראל ברשימו קדישא ודכיו לתתא. כגוונא דאינון רשימין קדישין לאשתמודעא בין סטר קדישא לסטרא אחרא דמסאבא. אוף ישראל רשימין לאשתמודעא בין קדושה לעע"ג. כמה דאתמר. וכמה דרשים לון . הכי רשים בעירי ועופי דלהון לבעירי ועופי דעע"ג . זכאה חולקיהון דישראל :

עיין לך . דף צג **פתח** רבי אבא ואמר . ועמך כלם צדיקים וגו'. מלה דא הא אוקמוה חבריא . מ"ט כתיב ועמך כלם צדיקים. וכי כלהו ישראל צדיקי נינהו. והא כמה חייבין אית בהו בישראל. כמה חטאין וכמה רשיעין דעברין על פקודא אורייתא. אלא הכי תנא ברזא דמתניתין . זכאין אינון ישראל דעבדין קרבנא דרעוא לקב"ה. דמקריבין בנייהו לתמניא יומין לקרבנא . וכד אתגזר . עאלו בהאי חולקא טבא דקב"ה . דכתיב וצדיק יסוד עולם. כיון דעאלו בהאי חולקא דצדיק אקרון צדיקים ודאי . כלם צדיקים . וע"כ לעולם ירשו ארץ . כדכתיב פתחו לי שערי צדק אבא בם. וכתיב זה השער לה' צדיקים יבאו בו . ואינון דאתגזרו אקרון צדיקים. נצר מטעי . נצר מאינון נטיען דנטע קב"ה בגנתא דעדן . האי ארץ חד מניהו . וע"כ אית לון לישראל חולקא טבא בעלמא דאתי. וכתיב צדיקים יירשו ארץ . לעולם יירשו ארץ . מהו לעולם . כמה דאוקימנא במתניתא דילן . והא אתמר הכי מלה בין חבריא (ותנא . מאי קא חמי קרא דלא אקרי אברהם עד השתא) אלא הכי אוקימנא . דעד השתא לא אתגזר . וכד אתגזר . אתחבר בהאי ה'. ושכינתא שריא ביה . וכדין אקרי אברהם . והיינו דכתיב אלה תולדות השמים והארץ בהבראם . ותנא . בה' בראם . ותנא . באברהם . מאי קא אמרי . אלא דא חסד ודא שכינתא . וכלא נהיר כחדא . ולא קשיא מלה . והאי והאי הוי . א"ר יעקב בר' אבא האי ה' דהאברהם זעירא וה' דהאי"י רברבא . מה בין האי להאי . א"ל דא שמיטה ודא יובלא (ואית דמחלי דכלא חד . דכד מנהרא מצדיק . כדין קיימא באשלמותא . וה' רברבא . דהא מנהרא דקא יאות . ולזמנין דלא קיימא באשלמותא ויינקא מס"א כדין ה"א זעירא) . ובגין כך . זימנין דסיהרא קיימא באשלמותא

במהימנותא. וחמינן בפגימותא ובאגפהא אשהכח ואשתמודע. וכלא שפיר. והאי איהו בירה דמילה. אמר ר' אבא. זכאין אינון ישראל. דקב"ה אתרעי בהון מכל שאר ע"ג. ויהיב לון את קיימא דא. דכל מאן דאית ביה האי את לא יחית לגיהנם. אי איהו נטיר ליה כדקא יאות דלא עייל ליה ברשותא אחרא ולא משקר בשמיה דמלכא. דכל מאן דמשקר בהאי. כמאן דמשקר בשמיה דקב"ה. דכתיב בה' בגדו כי בנים זרים ילדו. הא אמר רבי אבא. בזמנא דבר נש אסיק בריה לאעליה להאי ברית. קרי קב"ה לפמליא דיליה ואמר. חמו מאי בריה עבדית בעלמא. ביה שעתא אזדמן אליהו. וטאס עלמא בד' טאסין ואזדמן תמן. ועל דא תנינן. דבעי בר נש לתקנא כרסייא אחרא ליקרא דיליה. ויימא דא כרסייא דאליהו. אי לאו. לא שרי תמן. והוא סליק ואסהיד קמי קב"ה תא חזי בקדמיתא כתיב מה לך פה אליהו וגו'. וכתיב קנא קנאתי לה' כי עזבו בריתך בני ישראל וגו'. א"ל חייך בכל אתר דהאי רשימא קדישא ירשמו ליה בני בבשריהון. אנת תזדמן תמן. ופומא דאסהיד דישראל עזבו. הוא יסהיד דישראל מקיימין האי קיימא. וסא תנינן. על מה אתענש אליהו קמי קב"ה. על דאמר דלטורא על בנוי. אדהכי הוה אתי נהורא דיומא והוו אמרי מלי דאורייתא. קמו למיזל. א"ל ההוא גברא. במה דעסקיתו בההוא ליליא אשלימו. אמרו מאי הוא. א"ל דהחמון למחר אנפוי דמאריה דקיימא. דהא דביתאי בעאת בעותא דא מנייכו. וגזר קיימא דברי דאתיליד לי. למחר ליהוי הלולא דיליה. א"ר אבא. האי בעותא דמצוה היא. ולמחמי אפי שכינתא ניתיב. אוריכו כל ההוא יומא. בההוא ליליא כנש ההוא גברא כל אינון רחימוי. וכל ההוא ליליא אשתדלו באורייתא ולא הוה מאן דנאים. א"ל ההוא גברא. במטו מניה. כל חד וחד לימא מלה חדתא דאורייתא:

פתח רבי אבא ואמר. בפרוע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו ה'. מאי קא חמו דבורה וברק דפתחו בהאי קרא. אלא הכי תנינן. לית עלמא מתקיימא אלא על האי ברית. דכתיב אם לא בריתי יומם ולילה וגו'. דהא שמיא וארעא על דא קיימין. בגיני כך. כל זמנא דישראל מקיימין האי ברית. נמוסי שמיא וארעא קיימי בקיומייהו. וכל זמנא דח"ו ישראל מבטלין האי ברית. שמיא וארעא לא מתקיימין וברכאן לא משתכחין בעלמא. ת"ח לא שליטו שאר עמין על ישראל אלא כד בטילו מינייהו קיימא דא. ומה בטילו מנייהו. דלא אתפרען ולא אתגליין. וע"ד כתיב ויעזבו בני ישראל את ה' וגו' וימכור אותם ביד סיסרא וגו'. ויעזבו את ה' ממש. עד דאתת דבורה ואתנדבת לכל ישראל במלה דא. כדין אתכנעו שנאיהון תחותייהו. והיינו דתנינן. דאמר קב"ה ליהושע. וכי ישראל אטימין אינון ולא אתפרעו ולא אתגלייא ולא קיימין קיימא דילי. ואת בעי לאעלא להו לארעא ולאכנעא שנאיהון. שוב מול את בני ישראל שנית. ועד דאתפרעו ואתגלייא האי ברית. לא עאלו לארעא ולא אתכנעו שנאיהון. אוף הכא כיון דאתנדבין ישראל בהאי את אתכנעו שנאיהון תחותייהו וברכאן אתהדרו לעלמא. הה"ד בפרוע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו ה':

קם אחרא ופתח ואמר. ויהי בדרך במלון ויפגשהו ה'. ויבקש המיתו. למאן. למשה. אמר ליה קב"ה. וכי את אזיל לאפקא ית ישראל ממצרים ולאכנעא מלכא רב ושליטא. ואת אנשיית מנך קיימא. דבנך לא אתגזר. מיד ויבקש המיתו. תאנא נחת גבריא"ל בשלהובא דאשא לאוקדיה. ואתרמיז לחד חויא מתוקדא. לשאפא ליה בגויה. אמאי חויא. אמר ליה קב"ה. את אזיל לקטלא חויא רברבא ותקיפא. ובנך לא אתגזר. מיד אתרמיז לחד חויא לקטלא ליה. עד דחמת צפורה וגזרת לברה ואשתזיב. הה"ד ותקח צפורה צור. מהו צור. אלא אסוותא. ומאי אסוותא. דכתיב ותכרות את ערלת בנה. דנצנצא בה רוח קודשא:

קם אחרא ואמר. ויאמר יוסף אל אחיו גשו נא אלי ויגשו. ויאמר. וכי אמאי קרי לון והא קריבין הוו גביה. אלא בשעתא דאמר לון אנא יוסף אחיכם. תווהו דחמו ליה במלכו עלאה. אמר יוסף. מלכו דא בגין דא רווחנא ליה. גשו נא אלי ויגשו. דאחזי להו האי קיימא דמילה. אמר דא גרמת לי מלכו דא. בגין דנטרית לה. מכאן אוליפנא. מאן דנטיר להאי את קיימא. מלכו אתנטרת ליה. מנלן מבועז. דכתיב חי ה' שכבי עד הבקר. דהוה מקטרג ליה יצריה. עד דאומי אומאה ונטיר להאי ברית. בגין כך זכה דנפקי מיניה מלכין שליטין על כל שאר מלכין. ומלכא משיחא דאתקרי בשמא דקב"ה:

פתח איהו ואמר. כתיב אם תחנה עלי מחנה וגו'. הכי תאני. בזאת אני בוטח. מהו בזאת. דא את קיימא דזמינא תדיר גבי בר נש ואתרמיזא לעילא. ובג"כ אתמר בזאת. כמה דכתיב. זאת אות הברית. זאת בריתי. וכלא בחד דרגא. ותאני זה וזאת בחד דרגא אינון ולא מתפרשן ואי תימא אי הכי שאר בני עלמא הכי. אמאי דוד בלחודוי ולא אחרא. אלא בגין דאחידא ביה ואתרמיזא ביה והיא כתרא דמלכותא. ת"ח בגין דהאי זאת לא נטר ליה דוד מלכא כדקא חזי. מלכותא אתעדי מניה כל ההוא זמנא. והכי אוליפנא. האי זאת אתרמיזא במלכותא דלעילא ואתרמיזא בירושלם קרתא קדישא. בההוא שעתא דדוד עבר עליה. נפק קלא ואמר. דוד במה דאתקטרת אשתרי. לך טרדין מירושלם ומלכותא אתעדי מנך. מנ"ל. דכתיב הנני מקים עליך רעה מביתך. מביתך דייקא. והכי הוה. במה דעבר. ביה אתענש. ומה דוד מלכא הכי. שאר בני עלמא. על אחת כמה וכמה:

פתח איהו ואמר. לולי ה' עזרתה לי כמעט שכנה דומה נפשי. תאנא במה זכאין ישראל דלא נחתי לגיהנם כשאר עמ"ע ולא אתמסרין בידוי דדומה. אלא בהאי את. דהכי תאנא. בשעתא דבר נש נפיק מעלמא. כמה חבילין סגיאין אתפקדן עליה. זקפין עינא וחמאן האי את דהוא קיימא דקודשא. אתפרשן מניה ולא אתייהיב בידוי דדומה לאתחא לגיהנם. דכל מאן דאתמסר בידוי נחית לגיהנם ודאי. ומהאי את דחלין עלאין ותתאין. ודינים בישין לא שלטין ביה בבר נש אי איהו זכי לנטורי ליה להאי את. בגין דהוא אתאחיד בשמא דקב"ה. כיון דדוד מלכא לא נטר את קיימא דא כדקא חזי אתעדי מניה מלכותא ואתטריד מירושלם. מיד דחיל. דסבר דיחתון ליה מיד וימסרון ליה לידי

דומה וימות בההוא עלמא . עד דאתבשר ביה . דכתיב גם יי׳ העביר חטאתך לא תמות : ביה שעתא פתח ואמר לולי יי׳ עזרתה לי כמעט שכנה דומה נפשי :

פתח אידך ואמר . מאי טעמא דאמר דוד והראני אותו ואת נוהו (מאי והראני אותו ואמר כך ואת נוהו) מאן יכיל למחמי ליה לקב"ה . אלא הכי תנינן . בההיא שעתא דאתגזר עליה ההוא עונש . ודוד ידע דעל דלא נטר כדקא יאות האי את אתענש בהאי . דכלא כחדא אחיד וכלא אתרמיז בהאי את . ולא אקרי צדיק מאן דלא נטר ליה כדקא יאות . שרי בעי בצלותיה ואמר . והראני אותו ואת נוהו . מאי אותו (אות דיליה . אות הברית . דהא אותו דקב"ה . את דיליה) דא את קיימא קדישא . דהא דחילנא . דאתאביד מנאי . מאי טעמא . בגין דתרין אלין מלכותא וירושלם . בהאי אחידן . ובגין כך תלי בצלותיה אותו ואת נוהו . דיתהדר מלכותא דהאי את לאתריה . וכלא חד מלה :

פתח אידך ואמר . ומבשרי אחזה אלוה . מאי ומבשרי . ומגופי מבעי ליה . אלא מבשרי ממש ומאי הוא . דכתיב ובשר קדש יעברו מעליך . וכתיב והיתה בריתי בבשרכם . דתניא בכל זמנא דאתרשים בר נש בהאי רשימא קדישא דהאי את . מיניה חמי לקב"ה . מיניה ממש . ונשמתא קדישא אתאחידת ביה . ואי לא זכי . דלא נטיר האי את . מה כתיב מנשמת אלוה יאבדו . דהא רשימא דקב"ה לא אתנטיר . ואי זכי ונטיר ליה . שכינתא לא אתפרשא מניה . אימתי מתקיימא ביה . כד אתנסיב והאי את עייל באתריה . דתניא מאי טעמא וואו ה"א אזלין כחדא . אלא חד דכר וחד נוקבא אשתתפו כחדא ואקרי חד שמא . כדין חסד עלאה שריא עלייהו . בגין אתר שריא . בספרא דטורא . ומאן חס"ד . חס"ד א"ל דאתי ונפיק מחכמה עלאה ואתעטר בדכורא . ובגין כך אתבסמא נוקבא . תו תנינן . אלו"ה הכי הוא . א"ל נהירו דחכמתא . ו׳ דכר . ה׳ נוקבא . אשתתפו כחדא . אלוה אקרי . ונשמתא קדישא מהאי אתר אתאחדת וכולא תליא בהאי את . ועל דא כתיב ומבשרי אחזה אלוה . דא שלימותא דכלא . מבשרי ממש . מהאי את ממש . ועל דא זכאין אינון ישראל קדישין דאחידן ביה בקב"ה . זכאין אינון בעלמא דין ובעלמא דאתי . עלייהו כתיב ואתם הדבקים ביי׳ וגו׳ . בגין כך חיים כלכם היום . אמר רבי אבא . ומה בכל כך אתון חכימין ואתון יתבין הכא . אמרו ליה . אי לצפורא יתעקרו מאתרייהו . לא ידעין לאן טאסן . הה"ד כצפור נודדת מן קנה כן איש נודד ממקומו . ואתרא דא זכי לן לאורייתא . והאי אורחא דילן בכל ליליא . פלגותא אנן ניימין ופלגותא אנן עסקין באורייתא . וכד אנן קיימין בצפרא . ריחי חקלא ונהרי מיא נהרין לן אורייתא ואתיישבא בלבן . ואתר דא כבר דיינוה לעילא זמנא חדא . וכמה טרכי תריסין אסתלקו בההוא דינא על עונשא דאורייתא . וכדין אשתדלותא דילן יממא ולילה באורייתא הוא ואתרא דא קא מסייע לן . ומאן דאתפרש מנה כמאן דאתפרש מחיי עלמא . זקיף ידוי רבי אבא ובריך לון יתבי עד דנהיר יממא . בתר דנהיר יממא . אמרי לאינון דרדקי דקמייהו . פוקו וחמו אי נהר יממא . וכל חד לימא מלה חדתא דאורייתא להאי גברא רבא . נפקו וחמו דנהר יממא . אמר חד מנייהו . זמין האי יומא אשא מלעילא . אמר אחרא . ובהך ביתא . אמר אחרא . חד סבא הכא . דזמין האי יומא לאתוקדא בנורא דא . אמר רבי אבא רחמנא ליצלן . תווהו ולא יכיל למללא . אמר קוטרא דהורמנא בארעא אתפסית . וכך הוה . דההוא יומא חמו חבריא אפי שכינתא ואסתחרו באשא . ורבי אבא אתלהיטו אנפוי בנורא מהדוותא דאורייתא . תאנא כל ההוא יומא לא נפקו כלהו מביתא . וביתא אתקטר בקיטרא . והוו חדאן מלי בגווייהו כאלו קבלו ההוא יומא אורייתא מטורא דסיני . בתר דאסתלקו . לא הוו ידעי אי הוא יממא ואי הוא ליליא . א"ר אבא . בעוד דאנן קיימין . לימא כל חד מינן מלה חדתא דחכמתא . לאקטרא טיבו למאריה דביתא מאריה דהלולא :

פתח חד ואמר . אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך וגו׳ . בקדמיתא חצריך לבתר ביתך ולבתר היכלך . דא פנימאה מן דא ודא לעילא מן דא . ישכון חצריך בקדמיתא . כד"א והיה הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו . נשבעה בטוב ביתך לבתר . כד"א בחכמה יבנה בית . בחכמה יבנה בית לא כתיב . דאי כתיב הכי הוה משמע דחכמה בית אקרי . אלא כתיב בחכמה יבנה בית : היינו דכתיב ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן וגו׳ . קדוש היכלך לבתר . דא הוא שלימו דכלא . דהכי תנינן מהו היכ"ל . כלומר ה"י כ"ל . האי והאי . וכלא אשתלים כחדא . רישא דקרא מה מוכח . דכתיב אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך . האי מאן דאקריב בריה קרבנא קמי קב"ה . רעוא דקב"ה בההוא קרבנא . ואתרעי ביה וקריב ליה ושוי מדוריה בתרין אדרין ואחיד להאי ולהאי . דאינון תרין אתקטרו כחדא . דכתיב ישכון חצריך . חצריך ודאי . תרי . בגיני כך . חסידי קדמאי סבאן דהכא כד מקריבין בנייהו לקרבנא דא . פתחו ואמרו אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך ואינון דקיימו עלייהו אמרו . נשבעה בטוב ביתך קדוש היכלך . לבתר מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו ואינון דקיימי עלייהו אמרי . כשם שהכנסתו לברית וכו׳ . ותנינן בקדמיתא לבעי בר נש רחמין עליה ולבתר על אחרא דכתיב וכפר בעדו בקדמיתא ולבתר ובעד כל קהל ישראל . ואנן אורחא דא נקטינן והכי שפיר וחזי לקמאן . אמר רבי אבא . ודאי כך הוא ויאות מלה . ומאן דלא אמר הכי . אפיק גרמיה מעשרה חופות דזמין קב"ה למעבד לצדיקיא בעלמא דאתי . וכלהו מתקטרן בהאי . ובגיני כך . עשרה מלי דמהימנותא אית בהאי קרא . אשרי תבחר ותקרב וגו׳ . וכל מלה ומלה . חד חופה אתעביד מניה . זכאה חולקיכון בעלמא דין ובעלמא דאתי : דהא אורייתא מתקטרא בלבייכו כאלו קיימיתו בגופייכו בטורא דסיני בשעתא דאתיהיבת אורייתא לישראל :

פתח אידך ואמר . מזבח אדמה תעשה לי וזבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך וגו׳ . תאנא כל מאן דקריב בריה לקרבנא דא . כאילו אקריב כל קרבנין דעלמא לקמיה דקב"ה . וכאילו בני מדבחא שלימתא קמיה . בגיני כך . בעי לסדרא מדבחא במאנא חד מליא ארעא . למגזר עליה האי קיימא קדישא . ואתחשיב קמי קב"ה כאילו אדבח עליה עלון

וקרבנין עלוון ותורי. ומהא ליה יקיר מכלהו. דכתיב וזבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך וגו'. בכל המקום אשר אזכיר את שמי: מאי אזכיר את שמי. דא את מילה. דכתיב סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם. האי מזבח אדמה ודאי כמה דאמינא. בתריה מה כתיב. ואם מזבח אבנים תעשה לי. רמז לגיורא כד אתגייר. דאיהו מעם קשי קדל וקשי לבא. האי אקרי מזבח אבנים. לא תבנה אתהן גזית. מאי טעמא. דבעי לאעלא ליה בפולחנא דקב"ה. בגין דלא יגזר יתיה עד דישבוק פולחנא אחרא דעבד עד השתא ויעדי מניה ההוא קשיו דלבא. ואי אתגזר. ולא אעדי מניה ההוא קשיו דלבא למיעל בפולחנא קדישא דקב"ה. הרי הוא כהאי פסילא דאבנא דגזרי ליה מהאי גיסא ומהאי גיסא ואשתאר אבנא כדבקדמיתא. בגין כך לא תבנה אתהן גזית. דאי אשתאר בקשיותיה. כי חרבך הנפת עליה ותחלליה.. כלומר ההוא גזירו דאתגזר לא מהניא ליה. בגיני כך. זכאה חולקיה דמאן דאקריב האי קרבנא בחדוותא ברעווא קמי קב"ה. ובעי למחדי בהאי חולקא כל ההוא יומא. דכתיב וישמחו כל חוסי בך לעולם ירננו ותסך עלימו ויעלצו בך אוהבי שמך:

פתח איהו ואמר. ויהי אברם בן תשעים שנה ותשע שנים וירא ה' וגו' אני אל שדי התהלך לפני וגו'. האי קרא אית לעיינא ביה. וקשיא בכמה אורחין. וכי עד השתא לא אתגלי ליה קב"ה לאברהם אלא (עד) השתא כד מטא לאלין יומין וירא ה' אל אברם. ולא קודם. והכתיב ויאמר ה' אל אברם. וה' אמר אל אברם. ויאמר לאברם ידוע תדע וגו'. והשתא מני תשבן יומין וכד מטי לגו. כתיב וירא ה' אל אברם. אשתמע דעד השתא לא אתגלי עלוי. ועוד דכתיב בן תשעים שנה ותשע שנים. בקדמיתא שנה ולבסוף שנים. אלא סבי אתמא. כל אינון יומין לא כתיב וירא מ"ט. אלא כל כמה דהוה אטים וסתים (כך) קב"ה לא אתגלי עליה כדקא יאות השתא אתגלי עליה דכתיב וירא. מ"ט משום דבעא לגלי ביה האי את בכתרא קדישא. ועוד דבעא קב"ה לאפקא מניה זרעא קדישא. וקדישא לא הוי בעוד דאיהו אטים בישרא. אלא אמר. השתא דאיהו בן תשעים שנה ותשע שנים. תמן קריב הוא דייפוק מיניה זרעא קדישא. להוי הוא קדישא בקדמיתא. ולבתר יפוק מניה זרעא קדישא. בגין כך מני יומוי בהאי ולא בכל הני זמני קדמיתא. הני תשעים שנה. דכל יומי קדמאי לא הוו שנים אלא כחד שנה. דלא הוו יומוי יומין. השתא דמטא להאי. שנים. שנים אינון ולא שנה:

ויאמר אליו אני אל שדי. מאי משמע דעד השתא לא קאמר אני אל שדי. אלא סבי אתמא. עבד קב"ה כתרין תתאין דלא קדישין לתתא. וכל אינון דלא אתגזרו. יסתאבון בהון ורשימין בהון. ומאי רשימא אית בהון. דאתחזי בהו שי"ן דלי"ת ולא יתיר. ובגין כך אסתאבון בהו ואתדבקן בהו. בתר דאתגזרו. נפקין מאלין. ועאלין בגדפי השכינתא. ואתגליא בהו יו"ד רשימא קדישא. את קיימא שלים. ואתרשים בהו שד"י. ואשתלים בקיומא שלים. וע"ד כתיב בהאי אני אל שדי התהלך לפני והיה תמים. שלים. דהשתא את חסר. ברשימא דשי"ן ודל"ת. גזר גרמך והוי שלים ברשימא דיו"ד. ומאן דאיהו ברשימא דא. אתחזי לאתברכא בשמא דא. דכתיב ואל שדי יברך אותך. מאן אל שדי. ההוא דברכאן נפקן מניה. הוא דשליט על כל כתרין שאלין. וכלא מדחלתיה דחלין ומזדעזעין. בגיני כך. מאן דאתגזר. כל אינון דלא קדישין אתרחקן מניה ולא שלטין ביה. ולא עוד אלא דלא נחית לגיהנם. דכתיב ועמך כלם צדיקים וגו' (כל אינון דאתגזרו איקרון צדיקים. ובגין כך לעולם ירשו ארץ. דלא ירית האי ארץ אלא ההוא דאקרי צדיק. אוף הכא ועמך כלם צדיקים לעולם ירשו ארץ וגו'). א"ר אבא זכאין אינון בעלמא דין ובעלמא דאתי. זכאה חולקי דאתינא למשמע מלין אלין מפומיכון. כלכו קדישין. כלכו בני אלהא קדישא. עלייכו כתיב זה יאמר לה' אני וזה יקרא בשם יעקב וזה יכתוב ידו לה' ובשם ישראל יכנה. כל חד מנכון אחיד ואתקשר במלכא קדישא עלאה. ואתון רברבין ממנן תריסין מההיא ארץ דאקרי ארץ החיים. דרברבנוהי אכלין ממנא דטלא קדישא:

פתח רבי אבא ואמר. אשירה נא לידידי שירת דודי לכרמו וגו' ויעזקהו ויסקלהו וגו'. הני קראי אית לאסתכלא בהו. אמאי כתיב שירה. תוכחה מבעי ליה. לידידי. לדודי מבעי ליה. כמה דכתיב שירת דודי. כרם היה לידידי בקרן בן שמן. אסתכלנא בכל אורייתא ולא אשכחנא אתרא דאקרי קרן בן שמן. אלא הני קראי הא אוקמוה חברייא בכמה גוונין. ולכלהו שפיר והכי הוא. אבל אשירה נא לידידי. דא יצחק דהוה ידיד. ואקרי ידיד עד לא יפוק לעלמא. אמאי ידיד. דהמיך רחימו סגי הוה ליה לקב"ה ביה. דלא אתעביד עד דלא אתגזר אברהם אבוה ואקרי שלים ואתוסף ליה ה"א לאשלמותא. וכן לשרה (הכי) האי ה"א אתייהיבת לה. הכא אית לאסתכלא. ה' לשרה שפיר. אבל לאברהם אמאי ה"א ולא יו"ד. י' מבעי ליה. דהא הוא דכר הוה. אלא רזא עילאה הוא סתים בגוון. אברהם סליק לעילא ונטיל רזא מה"א עלאה דאיהו עלמא דדכורא. ה"א עלאה וה"א תתאה. האי תליא בדכורא והאי בנוקבא ודאי. ובגין כך אברהם סליק בה"א לעילא. ושרה נחתא בה"א לתתא. ע"ד דכתיב כה יהיה זרעך ותאנא זרעך זרעך ממש. דהוה שארי למיעל בהאי קיים. ומאן דשארי למיעל בהאי קיים עאל. ובגין כך גיורא דאתגייר גר צדק אקרי. בגין דלא אתא מגזעא קדישא דאתגזרו. ועל דא מאן דעאל בהאי שמיה כהאי אברהם. בגין כך כתיב ביה כה יהיה זרעך ממש. ואיתמסר לה ה'. ואי לאו דאתמסר ה"א לשרה. לא הוה ליה לאברהם לאוליד לתתא. כמה דהאי ה"א אולידת לתתא. בתר דאתמסרת ה"א לשרה אתחברו תרין הה"ן כחדא ואולידו לעילא ומאי דנפק מנייהו הוא יו"ד. בגיני כך יו"ד אה, רישא דיצחק דכר. מכאן שארי דכורא לאתפשטא. ועל דא כתיב כי ביצחק יקרא לך זרע. ביצחק ולא בך. יצחק אוליד לעילא. דכתיב תתן אמת ליעקב. יעקב אשלים כלא. וכי תימא וכי אברהם בהאי אתאחיד ולא יתיר. והא כתיב חסד לאברהם. אלא חולקא דיליה כך הוא. בגין דעבד חסד עם בני עלמא. אבל לאולדא. הכא אחיד ואתכלל בריה. ועל דא לא אתגזר אברהם אלא בן תשעים ותשע שנה. ורזא דמלה הא אתיידע ואוקימנא במתניתא דילן. ובגין כך יצחק דינא קשיא נפק לאחדא לחולקיה. ולאולדא חסד איקרי. ועל דא יעקב אשלים כולא מהאי סטרא

ומאי כשרה. משום דאחידו אברהם ויצחק לחולקאן לעילא. הוא שלימותא. משום דאתייהיב לאו לאולדא מההוא לעילא הוא שלימותא. ועל דא כתיב ישראל אשר בך אתפאר. ביה אתאחידו גוונין מעילא ומתתא. ועל דא כתיב הכא שירה. דכתיב אשירה נא לידידי. שירה ודאי. דהא אקרי לאולדא דכר. דהא אקרי ידיד עד לא יפוק לעלמא. ושיר דאמרי. אשירה נא לידידי דא אברהם. כד"א מה לידידי בביתי. ואברהם ירית ירותא דאחסנה חולקא דא. אבל מה דאתיגא דדא יצחק הכי הוא. שירת דודי לכרמו. דא קב"ה דאקרי דוד. דכתיב דודי צח ואדום. ידידי אחיד בחדי דכר. ומניה אתנטע כרם. דכתיב כרם היה לידידי בקרן בן שמן. מאי בקרן בן שמן. אלא במה נפיק האי כרם ובמה אתנטע. חזר ואמר בקרן. מאי קרן. דכתיב בקרן היובל. בקרן היובל שארי. והאי קרן אתאחיד בהאי דכר דאקרי בן שמן. מהו בן שמן. כד"א בן תורין. ותרווייהו חד מלה. שמן דמתמן נגיד משחא ורבו לאדלקא בוצינין. ובגין כך בן שמן ודאי. שמן ורבו נגיד ונפיק והדליק בוצינין. עד דנטיל ליה וכניש ליה האי קרן. הא אקרי קרן היובל. בגיני כך לית משיחותא דמלכותא אלא בקרן. ועל דא אתמשך מלכותא דדוד. דאתמשח בקרן ואתאחיד ביה. ויעזקהו כהאי עזקא דאסחר לכל סטרין. ויסקלהו. דאעדי מניה ומחולקיה כל אינון רברבין כל אינון תריסין כל אינון כתרין תתאין. והוא נסיב ליה להאי כרם לחולקיה. דכתיב כי חלק יי' עמו יעקב חבל נחלתו. ויטעהו שורק. כד"א ואנכי נטעתיך שורק כלה זרע אמת. כלה כתיב בה"א. מכאן שארי אברהם לאולדא לעילא. ומהאי נפקא זרע אמת כלה זרע אמת ודאי. היינו דכתיב כה יהיה זרעך. וכלא חד מלה. זכאה חולקיהון דישראל. דירתו ירותא קדישא דא. ויבן מגדל בתוכו. מאי מגדל. כד"א מגדל עוז שם יי' בו ירוץ צדיק ונשגב. בו ירוץ צדיק ודאי. וגם יקב חצב בו. דא תרעא דצדק. כד"א פתחו לי שערי צדק. מאי משמע דכל בר ישראל דאתגזר. עייל ליה בשמא קדישא דא. עייל ליה בתרווייהו וחי לתרווייהו. ומאן דקריב בריה לקרבנא דא. ועל הא דא מתקיימין שמיא וארעא. דכתיב אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי. והאי מאריה דהלולא דא זכה לכלא. למחזי קב"ה אנפין באנפין בהאי יומא. זכאה חולקא דזכינא להאי יומא וזכאה חולקך עמנא. והאי ברא דאתייליד לך. קרינא עליה. כל הנקרא בשמי וגו' יצרתיו אף עשיתיו. וכתיב וכל בניך למודי ה' וגו'. אוזפוה לרבי אבא תלת מילין. אמרו ליה. האי מאריה דהלולא אוספיך זכה למלי האי. בגין דקיים קיומא דמגוה. אמר מאי היא. אמר ההוא גברא. דביתאי אתת אחי ההוא. ומית בלא בנין. ונסיבנא לה. ודא הוא ברא קדמאה יהוה לי מנה. וקרינא ליה בשמא דאחי דאתספר. א"ל מכאן ולהלאה קרי לי שדי. והשתא אידי בר יעקב. בגין לן ר"א ואזיל לארחיה. כד אתא. סדר מלין קמיה דר"א ודחיל למימר לר"ש. יומא חד הוה קמי דר"ש. ואמר ר"ש מאי דכתיב ויפול אברם על פניו וידבר אתו אלהים לאמר אני הנה בריתי אתך. משמע דעד דלא אתגזר הוה נפל על אנפוי ומליל עמיה. בתר דאתגזר קאים בקיומיה ולא דחיל. אני הנה בריתי אתך. דאשכח גרמיה גזיר. א"ל רבי אבא. אי ניחא קמיה דמר דלימא קמיה מאינון מילי מעלייתא דשמענא בהאי. אמר ליה אימא. אמר ליה דחילנא דלא יתענשו כל ידאי. אמר ליה ח"ו. משמועה רעה לא יירא נכון לבו בטוח בה'. סח ליה עובדא וסדר קמיה כל אינון מלין. אמר ליה כל הני מלי מעלייתא הוו טמירין גבך ולא אמרת לכו. גזרנא עלך דכל תלתין יומין אלין תלעי ותנשי. ולא כתיב אל תמנע טוב מבעליו בהיות לאל ידך לעשות. וכך הוא אמר. גזרנא דבאורייתא דא יגלון לבבל. ויגלון לבבל בכל בני חברייא. הלם דעתיה דרבי אבא. יומא חד חמא ליה רבי שמעון. א"ל סופסרא דלבך באנפך שכיחי. אמר ליה רבי לא על דידי אלא על דידהו. אמר ליה ח"ו דאתענשו. אלא בגין דמלין אתגליין בידייהו כל כך. וכד יגלון בני חברייא ילפון אינון ארחין ויתכסיין מלין בגווייהו. דהא מלין לא אתגליין אלא ביננא דהא קב"ה אסהיד עמנא. ועל ידנא אתגליין מלין. א"ר יוסי. כתיב אז יבקע כשחר אורך וגו' זמין קב"ה לאכרזא על בני ויימא אז יבקע כשחר אורך וארוכתך מהרה תצמח. והלך לפניך צדקך וכבוד ה' יאספך:

הלכות מילה

טעמי מילה ומעלתה ועל מי מוטלת ותנאי המוהל והילד וזמנה ואיזו דוחה שבת ויום טוב ודיניה והכנותיה:

(א) טעם מצוה זו. כדי לנחלים סאמר וכח סקמי ולהכר הסגלה ולמעט המשגל. ולעשות אות קבוע בבשר לאות ברית ויהא לעולם סימן אות בשמי שיקבלם. ובאות זה נקרא תמים ונכנס באמונת היחוד ובברית אברהם אבינו. והוא עדות על היחוד והאמונה. וכלי זיינו של הקב"ה הוא שם שדי והמהול ממנו נרשם שם זה (בנחירים שין בזרוע דלית במילה יוד) והרי הוא חגור כלי זיין של הש"י. ובזוהר אמר ר"א אלין אינון ישראל דקב"ה אתרעי בהון מעמין דעלמא ויהיב לון את קיימא דא (מ"ע): (ב) מצות מילה היא כקרבן. כשם שדם הקרבן מכפר כן דם המילה. וע"כ מצוה בשמיני כמו קרבן מיום השמיני והלאה. וכשם שכתוב בקרבן ואכלו אשר כופר בהם כן עושין סעודה ביום המילה. וגדולה מקרבן שהוא בגופו שהאבר שבו גידי האיברים שקבוע בו (שע"כ נקרא ראש הגויה ראש כל הגוף) וע"כ כתיב לו כאלו עקד עצמו לזבח. ובזוהר זכאין אינון ישראל דעבדין קורבנא ברעוא לקב"ה דמקריבין בנייהו לתמניא לקורבנא (שם): (ג) היא כמגוס סהלגוס שלה ה' שיקיימו זרע אברהם אוהבו ועליה כרת ברית עמו ועם זרעו אחריו. וי"ג בריתות נכרתו עליה (רמוזים לי"ג מדות) ודוחה שבת ונגעים. ולא נתלה למרע"ה עליה אפי' שעה א'. ואברהם אבינו לא נקרא שלם עד שמל. ואילמלא היא לא ברא ה' עולמו (שם): (ד) שקולה נגד כל התורה והמצות. ובזכותה מקבלין פני שכינה והשי"ת בעצמו תפלין אפי' הגוף. ואליהו בא לברית מילה ורואה ומעיד (וע"כ נקרא מלאך הברית) ובשבילה נצולין מגיהנם כי אברהם אבינו עומד על פתחו ואינו מניח למימול לירד חוץ מבועל ארמית. ובה מקבלין אלהותו יתעלה ובשבילה נבקע הים ובזכותה ירשו הארץ [illegible] גנו. ועל ידה סובכתו שאין לין נגעים. ומסרו נפשם עליה. והמצוה קיימת בשביה קיום העולם נאמת (שם): (ה) מ"ע על האב למול בנו (ואין האשה חייבת למול בנה) לא מלו האב חייבים ב"ד למולו בעל כרחו דאב. לא מלוהו ב"ד. כשיגדיל חייב למול א"ע. לא מל חייב כרת בכל יום שעובר (יו"ד סי' רס רסא): (ו) אין מלין בנו של אדם

שלא מדעתו. עבר ומל והאב מוהל ורצה למול חייב לתת לו עשרה זהובים. ומי שרצה למול בנו בשבת ובא אחר ומלו פטור מי"ז. ולדידן אין נ"מ. דבזה"ז אין מגבין הי"ז רק אי תפס לא מפקיק מיניה. וא"כ אין מגבין אפי' היה בחול וכשתפס לא מפקיק אפי' היה בשבת (רסא): (ז) האב שיודע למול אינו רשאי לעשות שליח למול (והעושה כן מבטל מ"ע. רק ימול בעצמו ופריעה. וי"א דיכול לכבד אחר) רק כשהוקה לו בשעה. וכשאינו יודע למול ויש מוהל רק בשכר ב"ד גוערין בו. ואם עומד במרדו ואין יד האב משגת לתת שכרו ב"ד כופין אותו כשאין אחר. וכשאין בידים לספו או שאין שאם. ראין לבטשו ולומר לו מול ובהם כמפך ואח"כ לשחק בו (רסא רסד): (ח) כשהאב אינו בקי ונתן המצוה לאחר אסור לחזור. ואם חזר הוי חזרה. ואין מועיל בזה קבלת קנין (ומותר לקרותו רשע. וכשהתנה בעודה מעוברת יכול לחזור) אבל השבע לו כופין אותו לקיים. ואם נתנה לא' ולא היה בעיר וסבר שלא יבא בזמן המילה ונתנה אחר מוהל אחר ובתוך כך בא הא'. ימול הא'. ואם האב מוהל וחשב שלא יוכל להיות שם בעת המילה וכיבד לאחר ואירע שבא בשעה ההיא. אפי' שהתחילו בצרכי מילה והמוהל הכין עצמו למול ימול האב ואין עליו שום עונש או תרעומת. וכן כשהאב אינו בקי וכיבד לא' ואח"כ אירע לו מוהל צדיק גדול או בקי יותר יכול לחזור (ואפי' בשבע יתירוהו) אבל אם רק הוכב [illegible] הב' ביותר א"י לחזור. וכ"ש כשבעו לו שאין להתיר שלא מרצון הוהב. ומי שכיבד לא' למול בשכר ה' זהובים ונתקיעת כף שלא יחזור ויתנה לחבירו סנדק. והמוהל דר במקום רחוק ונסע ובא ביום המילה למולתו. והאב חזר ונתנה להחבירה ולא הודיע למוהל קודם יום המילה והמוהל טח על מלונו ושכרו ובגדו. ופסק מורה א' שיתנו ג' הא"כ להאב ואין להוס לטענות המוהל. לא יפה הורה ואין להתיר רק ברצון המוהל. וב' מוהלים שהכבדו א' לחתוך וא' לפרוע. יכול לומר א' לב' נטיל גודל והוויה יזכה בכל המצוה (רסד מ"ע): (ט) כיבד האב לא' וקדם אחר ומל. לא מפקיק מיה עשרה זהובים (מ"ע): (י) הנה א"י לתת שבה לאחר למולו אפי' ליכא האב או מת. והוי המצוה על הנשים הגדולים או האפוטרופוס (ואי היילד קודם להאפוטרופס. וה"ה קרוב אחר) ואי ליכא מוטל על הב"ד הנ"ל. וכהיה מי שהאב היה רגיל לתת לו למול כמו הראשונים זוכה גם בזה (רסד מ"ע): (יא) כהן הבקי למול קודם לכל אדם. ויש לבחור אחר מוהל היותר צדיק. ובלבד שיהא בקי כראוי (שם): יב' אפי' עבד וקטן וערל (שמתו אחיו מחמת מילה) כשר למול (אבל משר ברית לא) וישראל גדול היודע. קודם לכולם. ואפי' התחיל א' מהנ"ל למול ובא גדול יפסיק באמצע החיתוך ויגמור הגדול. ואם התחיל לחתוך הפסול למול וגמר הכשר מותר (רסד): (יג) אשה לא תמול אפי' ליכא קטן ישראל גדול אם אפשר להרחיק ולהביאו ביום הח'. ואם יבא לאחר הזמן ימול האשה וכ"ש בדליכא לגמרי (שם): (יד נכרי אפי' מהול לא ימול אפי' ליכא קטן ישראל אם אפשר לטרוח ולהביאו אפי' לאחר הזמן. ובדליכא כלל ימול וצריך אח"כ להטיף ממנו דם ברית (וי"א שא"צ ומומר לכל התורה או לערלות דינו כנכרי. ובני הקורה כשרין למול. וי"א דפסולין. ומומר שנימול כשר למול (שם): טו תינוק שצריך למולו תוך ה' מפני סכנה. כל המקדים יותר ימול אפי' נכרי. וא"צ לחזור כלל אחר ישראל אך יהא ישראל עומד על גביו. וצריך ישראל להטיף ממנו דם ברית בזמנו או אח"כ אם לא היה אפשר בזמנו אפי' מלו ישראל. ואם נשאר ציצין המעכבין יטל שכן במל ולא פרע. יגמור ישראל המילה בזמנה או כשיתרפא. וזוכה בו מוהל הראשון כשבוא ישראל גדול (שם): (טז) ראוי לתקן שלא ימול אדם בלי רשות מב"ד. ועד כ"ה או למד שנה לא יותן רשות רק לאב למול בנו. אך ימול בפני חכמים ובקיאים בדבר (מ"ע): (יז קטן שהוא ירוק כל מין ירוק. סומק או כרתי או כמוח) או אדום לא ימול עד שיחזור למראה של הקטנים. ותינוק שלא קלטו הגוהו בראוי ויצא דם רב אין למולו עד שיתחזק ויבוא לו דם אחר. ויזהר מאד מלמול ולד שבו השם חולי (רסג): (יח) חולה כל גופו (כגון איששתא למירתא) והבריא. ממתין לו משיתרפא ז' מעת לעת ומל אותו. ואין חילוק בין גדול לקטן. ואם חולה במ' מאבריו כגון כאבו עיניו מעט. וכשאחזן הרבה עד שיתחין דמעות או דם או שהיה בו ריר מתחלת חולין הוי כחולי כל הגוף) וכיוצא. מל אותו מיד כשיבריא. והוא שחזר לאיתנו כראשון ממש. ואם הבריא ביום ה' ימול או והתחמיר להמתין עד מחר אין תופסין אותו וזה בי. ביום שבבריאה דחולי קטן או בו' להבריאה דחולי גדול. וי"א שימתין למחר (רסב רסו): (יט הנס (אפי' הכניס מב' ימים. וכן אם שמתו ב' בניו מב' כמיו אחתה למול בנה ראשי וגם (מחמת מילה. כל שלא הבריא אחר המילה ומת) שמי

ומת. לא תמול הג' (וה"ה הד' וה') עד שיגדל ויתחזק כחו. ספרים ומלה עפידה ליתן כדין. וכן מלה בנה ומת וגם אחותה (בין מבעל בין מבעלים) מלה בנה ומת. שאר האחיות מהאב או האם לא ימולו בניהם עד שיגדלו. ותינוק בן ג' שנה שלא נימול עוד לפי שמתו אחיו מחמת מילה בח'. אם רואין שהוא בריא וחזק בשאר בני ג"ש ומראה פניו לבנה ולא ירוק. ימולו אותו ביום זך ובהיר. ואיש ואשה שמלו בניהן א' וב' ומתו מחמת מילה ונירשה ונשאו לאחרים וילדו בנים. לא ימולו עד שיגדלו רסג: כ) נולד מהול. מטיף ממנו דם ברית בשעת נפור שעתרה ולא יברך עליה וי"א לברך גם להכניסו. והמברך לא הפסיד) ואומר אשר קידש ידיד. וי"א שאין מברכין עליו שום ברכה רק בנראה לו ערלה כבושה. ואפי' בספק מברך) בזמנו אם אפשר. ואינו דוחה שבת. (וכשעבר והטיף בשבת נ"ע אי מהני וכשמטיף דם ברית ינחק יפה במיטום היד (כנתת. באמצע בביתרא ועוטרת. ולא בבתל) וכשרוצה פיו שמא ערלה כבושה היא שפשור דבק מאוד בבשר. וכשהוא [illegible] ימול בברכה ולא בשבת (וי"א אפי' בשבת) וכהיום בו ציצין המעכבין דוחה) או שיוי אחר. ויזהר איך למולו. וממתין לו הרבה ואינו חושש ליום ח'. שלא יביאהו לסכנה (רסו מ"ע): (כא. מת קודם שנימול. מלו על קברו בצור ובקנה בלי ברכה וקורא לו שם. וכשקברוהו תוך ח' בלי מילה מותר לחטט (אפי' אחר זמן. וי"א דאיזה ימים אחר מותו לא יפתח הקבר) ולמולו. וכשלא קברוהו עד שמתה גם היולדת וקברוהו עמה על יד ימינה ושכחו למולו. לא יפתחו הקבר. אך קורין לו שם (שם: (כב) אסור למול נכרי אפי' בחול ושלא משום רפואה (ובדאיכא משום איבה שרי בכל גווני וי"א דבשרואין שמכוין הנכרי לרפואה כגון שצריך לחתוך ערלתו מפני מכה) מותר. והגריים שמהגבן למול אחר י"ג שנה אסור למולן. וי"א מותר ומצוה (שם: כג. היתה נכרית ברית הערלה ימול בין בזמנה בין שלא בזמנה. אבל נימול שהוגן ואח"כ גדל בשר במילתו עד שאינו נראה מהול. אעפ"י שצריך לחתוך הבשר. אם היה בו נברת אסור. גם המשוך צריך לחזור ולמול (רסו): (כד' מתעלה שעברה והערלה קיימת ימול בברכה (מ"ע): (כה. זמנה מהנץ החמה ביום ח' ללידה (ודיעבד יצא מעלות השחר. ואם חושש שיהא אנוס אח"כ להחמיץ המצוה מותר לכתחילה עד צאת הכוכבים (ואפי' שלא בזמנה אינה אלא ביום וזריזין מקדימין ומלין מיד בבוקר. וימחו בחזן המאריך בשבת וי"ט בתפילה כשבת"צ עד אחר חצות. והאב (והאם מותרת לאכול) המל (ואם לאו וכיבד למוהלים ומבאם שלוחים ואפשר דאסורים לאכול. וכשהמילה שלא בזמנה נ"ע) מותר לאכול ולעשות כל מלאכה) אסור לאכול קודם המילה ולעשות כל מלאכה (שבאו"ה סי' רל"ב) ואפי' התחיל פוסק. ואפי' מעמיד א' שיזכירו ל"מ. וה"ה בפדיון הבן. ותינוק שלא נימול בזמנו מחולי והבריא ואביו רוצה לעכב מילתו עד ע"ש (וכשעבר לא ימול אז) כדי שיאכלו הבכורים על הסעודה. הוא מגונה מאוד. ואסורין לאכול במילה שלא בזמנה. ואסור לשהותה למול בע"ש (רסב): (כו) מל בליל ח'. מטיף דם ברית ביום ח'. ולא בשבת (וי"א אפי' בשבת) וה"ה במלו ביום תוך ח' (וי"א דימול תוך זמנו או אח"כ ובלילה לא יצא וא"צ להטיף) נאנס או נתעצל ולא מל עד בין השמשות דיום ח'. עדיף למול אז מביום ט' (שם מ"ע): (כז) יוצא דופן ואנדרוגינוס ומי שיש לו ב' ערלות זו על [illegible] או ב' גידין. ימול לח' (שם): (כח) נולד בין השמשות. מונה לו מהלילה וימול לט' ספק ח'. ואם הוציא ראשו חוץ לפרוזדור (לאויר ממש. ולא נבית החיצון מבע"י או שמעוהו בוכה. אפי' נולד אחר כמה ימים מונה לו ח' מיום שיצא ראשו וזהו עם פדחתו ככולו) או שמעוהו בוכה (אבל אמרה אמו שהיה מונח בבטנה ולא היה לה חבלי לידה כלל. אפי' שמעוהו בוכה מונה מיום הלידה) ואם היתה ישינה ושמעוהו בוכה ל"ה הילוד לקולא. וכהיום הח' בשבת אינו נימול. ואפי' בחול יש לומר דאין למולו עד ח' ללידה (שם רסו): כט) נולד כשנראו ברקיע כוכבים קטנים מאוד. אפי' היה הרקיע מזהיר כאור היום. אף שהוא יותר מי"ג מינוט ואלי עד שנראו ג' כוכבים בינונים. ימול ביום ה' מיום מחר אם [illegible] יהא שבת או יו"ט א' (שם מ"ע): (ל) אם לאחר השקיעה ראשו נראו ג' כוכבים בינונים. הוי לילה וימול ביום ח' אפי' הוא שבת. ואם שבו בין הוצאת הראש לראיית הכוכבים. אם לפי השיעור נראה להם שהיה יום בהוצאת הראש. נימול לח' אפי' בשבת (והדבר זה אינו תלוי בתפלה לא להקל ולא להחמיר) וכשאין יכולין לידע אימתי עתה נולד. וכשהוא בע"ש נימול בשבת. וכמו"ש נימול ביום ח' שם): (לא) מותר למול שלא בזמנה ביום ה' או ו' (כגון שלא יכלו למולו קודם מפני יו"ט) ולא לגר (רסו): (לב) מילת ישראל בזמנה (ושלא בזמנה אפי' לא היה אפשר

נמול קודם לכן בסיב הולד אינה דוחה. והמל בשבת בשוגג או יודע מהני וא"צ להטיף דם ברית. והפריעה ומציצה דוחה שבת וי"ט. אפי' פירש חוזר על ציצין המעכבין. ועל שאינן מעכבין. לא פירש חוזר פירש אינו חוזר. ונותן עליה אספלנית וכמון ורטיה ומוצא אף שאסור להוציא שאכ"ס. וכן לצאת נרכי רפואת מילתו דיש כחולה שי"ס. אך לכתחלה יכין מע"ש (רסו): (לג) לא יטלטל סכין אחר המילה (אפי' לצורך המילה לא יטלטלו בהגס. לצלמעו במקום שמותר לטלטל ואפי' לצורך גופו ומקומו (וי"א דמותר לטלטלו לצלמעו בחצר מעורב (ולא יטלטלו בהגס. כל שאינו לצורך המילה. אפי' כשאינו צריך לו כ"ד באותה שבת) ומשמל והביאו מידו לא יגע בו. ויש מקילין לצלמעו באותו הדר שלא יאבד אך אסור לקחתו מכדס. ובעודו בידו מותר לטלטלו לכ"מ שרוצה לצלמעו ואסור לרחצו. ויזהר שמיד שחתך הערלה ועודה בידו יזרקנה לעפר. וכשאירע שזרקה מידו קודם מותר להגביהה כדי לתתה בעפר המוכן לה. ואח"כ הוי מוקצה (שם): (לד) מכשירי מילה. כיון שהיה אפשר לעשותן מאתמול. אין דוחין אפי' שבות ולא עשאן או עשאן ונאבדו. ואפי' איסור דרבנן לא הותר במילה אפי' תדחה בשבילו לפיכך לא יעשה סכין ואפי' לבשחיזו אסור למול. ואין מוליאו מבבית לביאו דרך גגין וחצרות ומבואות שלא עירבו ואפי' דרך כרמלית ואם שכחו בגג וחצר מותר לביאו משם לגם אפי' עירב כל בית עם חצר שלו (שם): (לה) לא יביא התינוק לבהכ"נ דרך חצר שאינה מעורבת או כרמלית אפי' ע"י נכרי כשיכול למול בבית (אבל כשיש אונס ועבור ברי' וי"א דמותר. ויש לנהוג כן במקומות שנהגו לביאו לבהכ"נ ע"י שאחר נותנו לחבירו והוא לחבירו בפתוח מד"א. שיוציאוהו מרה"י ויכניסוהו ע"י נכרי. או יעשו כנסי' שמ"י. ולא יוליאוהו ויכניסוהו ע"י ב' בזה עוקר וזה מניח שם): (לו) בימי התלמוד אם לא היו רוחצין הולד בחמין לפני המילה ולאחריה ובג' למילה היה מסוכן. ועכשיו נהגו להחם בשבת לרחוץ לפני המילה היה דינו כתיקון האיזמל. ואם לרחוץ לאחריה היה דינו כשחיקת סממנים. וכן בג' למילה שבשבת התמו אפי' ע"י ישראל כבלא הכינו מע"ש. ועכשיו לא נהגו כלל ברחיצה בקטן מדימים. ודיש שם לרחוץ בשבת כפרא מרחיצת כל אדם שאסור אפי' בשוחמו מבע"י (ופניו וידיו ורגליו מותר. ובמדינות אלו נהגו לרחצו לפני המילה בשוחמו מע"ש (ובדליכא לא יחם ומביאה מכל נכרי ולאחר המילה במ"ם. וביום ג' בשבת ותלין שצריך לרחצו מכינין מע"ש וירחצוהו בשבת ולא ישנה כדין. או ישימו נכרי במים. ובשפסק ההמין אומר לנכרי להביא שבוחמו לנכרי ולא יאמר לו להחם בשבילו. וי"א דבשחפא אומר שצריך לרחצו מותר ע"י נכרי ובלי אמירתו. אם הנכרי עשה מעצמו מותר. ובשאומר לעשות בשבילו מחלוקת הפוסקים וכ"ז בשתם. אבל בשראין שיש לחוש לסכנה כשלא ירחצוהו אחר המילה. ירחצוהו ויחללו עליו שבת כעל שאר חולה שבו סכנה. ובשירחצוהו לפני המילה יהיה מלאכת הדין במים או ישימו נכרי במים. ובשנפסקו ההמין לא יאמר לנכרי להחם בשבילו (או"ח שלא): (לז) לא ישחוק סממנים ולא יעשה אספלנית ולא טורף יין ושמן. לא שחק בע"ש לועס בשיניו דרך שינוי ונותן. לא טרף מע"ש נותן זה לעצמו וזה לעצמו. וכן לצאת הולה אפי' לא ידע מע"ש שיצטרך לטרף לו יין ושמן לא יטרוף בשבת שאין סכנה שם): (לח) לא יעשה לו כעין כיס דהוזק לסלנים ראש הגיד עם העטרה ולקושרו שלא יחזור העור לכסות העטרה. אבל כורך עליה סמרטוט. לא הביאם מע"ש מכרכה על אצבעו ומביא אפי' מחצר אחרת שלא עירבה או דרך כרמלית אבל לא מר"ה (שם): (לט) נתפזרו הסממנים בשבת קודם המילה. ימול ויטובה אחרים (ע"י שינוי. ובשצריך לשחוק. דוחה המילה לאחר שבת. וכ"ש בשלא היו לו כמנים מע"ש) וכ"ש בנתפזרו אחר המילה ובזה מותר גם לשחוק (שם): (מ) שבת לא ביה הסכין בע"ש אומר לנכרי להביאו בשבת ולא דרך ר"ה. זה הכלל דבר שאסור לעשות בשבת משום שבות מותר לומר לנכרי לעשותו בשבת. והאסור משום מלאכה אסור. ולכן מותר ליקח מוכל מע"ש היחוח מהכותל ע"י נכרי. ואסור לכותבו. וי"א דמותר אמירה לנכרי במקום מצוה אפי' בדבר האסור מה"ת. ובמילה יש לסמוך ע"ז אפי' לענין מכשירים כשא"א למול היום בע"א (שם): (מא) המכשירין שאין דוחין שבת גם י"ט אין דוחין. רק שוחק כמון וטורף יין ושמן (שם): (מב) מי שלא מל או לא פרע מעולם לא ימול או יפרע (ואבל מותר) בתחלה בשבת או י"ט (ובב' דגליות מותר) בדלאפשר במוחזק (ובשאין אחר ויודע למול מותר) ואם כבר מל פעם א' מותר. ובשאומר כן נאמן וא"צ לביאת ראיה (שם): (מג) הנולד ע"ש או עי"ט בין השמשות ואפי' בספק רק ראשו ויצא כולו אח"כ. אינו דוחה שבת או יו"ט וימול אפי' בכך תביעי. ובשחלו שבת ויו"ט סמוכים נמול לי"א. ובשחל

ר"ה ביום ה' נמול לי"ב. ואינו דוחה אפי' יו"ט ב' דגליות. וי"א דדוחה (וכן כ"ד שאינו דוחה שבת דוחה ב' דגליות) וי"א דודאי שלא בזמנו הגון נולד בע"ש בה"ש ובשבוע שאחר ספק א'חלו ב' י"ט דגליות ביום א' וב'. אינו דוחה גם ב' דגליות וימול לי"ב. ואין מוחין בהמל ודאי שלא בזמנו בב' דגליות. וי"א למחות. וי"א דמותר ולא בב' דר"ה) אבל מי שספק א' שלו ביו"ט ב' אפי' דר"ה. ימול או והוי זריז (רסו): (מד) אם לא קשתה בלידתה בה"ש ולא היה לה חבלי לידה עד כניסת שבת. אפי' בתחלת הלילה ילדה מיד נ"א שמא הוציא ראשו קודם שבת ונמול בשבת. אבל כשמבין זמן קשויה בה"ש וילדה בתחלת הלילה ימול בע"ש. דקרוב שהוציא ראשו לפני שבת. ואפי' היולדת והמילדת לא ידעו מזה. ואם אמרו שידעו שהוציא ראשו לפני שבת או לא. שומעין להם לדחות שבת או לא. ותשנבחה הקבר ואינה יכולה לילך בידוע שהוציא ראשו שם): (מה) שיעור בה"ש הוא קרוב לי"ג מינוס וי"א י"ג מינוס ומחצה קודם צאת הכוכבים. והנולד בע"ש קודם שיעור זה ימול בע"ש. בתוך הזמן נמול ביום א'. אחר הזמן נמול בשבת. והנולד בשבת לפני שיעור זה נמול בשבת. תוך הזמן או אחר הזמן נמול ביום א'. ובשנראה ג' כוכבים בינונים הוי לילה גמור לכל דבר שם): (מו) נולד מהול (אפי' נראה מהול רק בעת קישוי) ומי שיש לו ב' ערלות (ב' עורות זע"ז או ב' גידין. וראוי להזהיר למוהלים שבשראין ב' עורות זה על זה לא יפרעו עוד בשבת רק אח"כ) ואנדרוגינוס. ונולד בית שלא טבלה אמו עד שילדה והבריה שילדה ואח"כ נתגיירה. ומי שנקרעה אמו בשבת ומצאו חי בבטנה. ויוצא דופן. נמול לח' ולא בשבת. וכ"ש המול ומשכה ערלתו ובסתה העטרה תוך ח' (שם): (מז) מוחזקים שאקרע ומצאו זכר נמול בח' בשבת. ויש אוסרין (שם): (מח) נולד בחודש הז' נמול בשבת אפי' לא גמרו שערו וצפרניו. וכן נולד בט'. וכ"ש בספק בן ח'. אך בזה לא יחלל עליו בשבת בשאר דברים אא"כ גמרו סימניו. וי"א דמולד בח' אין נימול בשבת רק בנגמרו סימניו. ובספק בן ח' או ז'. אם נגמרו סימניו ימול בשבת ונחלל עליו גם בשאר דבר. ואם לאו אין ימול בשבת (שם): (מט) ממזר נמול בשבת. וכן ישראלית אפי' א"א שילדה מעבד נכרי. אבל לא בן שפחה ונכרית מישראל. ומומר שהוליד מישראלית (ולא ממומרת) נמול בשבת. וכן ישראל שהוליד ממומרת או ישראלית שילדה מנכרי (שם): (נ) בני הקראים כ"ז שלא ידבקו הותה על הרבנים ולא יתלוצצו מדברי חכמי המשנה והש"ס) מכין למול אפי' בשבת. ובני הקראים שבזמננו אסור למולם בשבת. ואם מדע לנו שהולכים בתמימות ושומרים המועדים ואין מדברים תופה על החכמים. י"א שמלין כנ"ל בשבת כשרוצים לשוב וצ"ע (שם מ"ע): (נא) לא ימולו ב' מילה א' בשבת ויו"ט. אלא המל פורע וי"א שכן נהגו. וי"א שאסור לסלק ידיו משהתחיל למול עד גמר הפריעה ובשסילק מותר גם לאחר לגמור. וי"א שיכול להתמיד לעצמו ולא יורה לאחר להסור בכ'. ובכל מדינות פולין נהגו תמיד בכ'. וי"א דמותר בכ' ואסור להתמיד) ואפי' בחול אין נכון לחלק המצוה. ובעלי נפש אין מקבלין לחלאין כלל. ובשמתלקין צריך הפורע לכוין לצאת בברכת המל והוא יכוין להוציאו (רסה רסו): (נב) בכל מלין אפי' בצור חזוכית וכל דבר כורת. חוץ מבקרומית של קנה. ומצוה מן המובחר למול בברזל בסכין או במספריים. והמנהג בסכין (רסד): נג) כיצד מלין. חותך כל הערלה שהיא העור החופה העטרה. עד שתתגלה העטרה שהיא כל הבשר שבראש הגיד מחוט הגבוה הסובב עד ראשו (ויש שחותך רק מעט מעור הערלה ומתקנו ע"י הפריעה. וצ"ע דמשמע דל"מ ואח"כ פורע (לא פרע כלא מל. ודוקא בקטן. אבל מל גדול א"צ לפרוע) ואח"כ מוצץ. ואח"כ נותן עליה אספלנית (ויזהר להפך שפתה לחוץ) או רטיה או אבק סמים שעוצרים הדם שם): (נד) בשאר עור החופה רוב גובה בשר העטרה בין במקום א' בין בכמה מקומות אפי' אינו חופה רוב הקיפה. וכן ברוב הקיפה של חוט לבד אפי' חב בגובה מגולה. מעכב וחוזר עליה אפי' בשבת וחותך עד שתתגלה רובה לפחות (ומבקש שמים על המילה ולא לאחריה. וכ"ש במל ולא פרע. וי"א שיברך בכל אך לא יאמר קיים הילד. ואפי' חוזר על ציץ המעכב הפריעה יברך ש"מ על המילה ולהכניסו כבהגין בשאר מחלה בודאי. ובשצריך היקף מדרבנן משום מ"ע לא יברך) ובשאר רק מעט ואין בו חב בשום אופן אינו מעכב. רק בחול יסירו לכתחלה (שם רסד): (נה) קטן בבשרו רך ומדולדל או בעל בשר כרכה עד שנראה כאינו מהול אף שימול מהלה כראוי. אם כשמתקשה נראה מהול א"צ למול שנית. רק ימשוך רבוי הבשר לאחוריו ויקשרנו סביב הגיד למעלה מהעטרה אם אפשר. שישאר שם ולא יחזור למטה. וכשא"א אין חותך כלום. ואם אינו נראה מהול בעת קישוי. חותך בשר הנדולדל עד שבעת קישוי יראה

בלא רק מיעוט העטרה (והלאבשר מהך העור ודוחקו לאחוריו וקושרו שם עד שיעמוד ולא יחזור למטה. וכן אם היקף אחר שמול כהוגן נמשך העור ומכסה העטרה ומיעוטה מגולה הוי. וקטן שלא נימול כראוי צריך שתהא העטרה מגולה אפילו שלא בעת קישוי (שם): (מ) ילד מהול לגמרי או שהיה רק רוב גובהה ורוב היקפה מגולה. ומשך ממש כגלגולן העור שעל העטרה ומטיף ממנו דם ברית. והיכא דנולד מהול אבל לא לגמרי. שהעור חופה רוב גובה העטרה או הקיפה וי"א דה"ה בנולד מהול לגמרי או שהרק רוב גובה והיקף מגולה) אפי' הטיף דם ברית ביום ח'. כיון שאח"כ נמשך העור וכיסה העטרה ואפי' כשמתקשה אינו נראה מהול אלא קצת שעדיין חופה רוב גובהה או היקפה. צריך (וי"א שא"צ) למולו ולחתוך כל הבשר מכאן ומכאן עד שיהא נראה מהול לגמרי בעת קישוי (שם): (מ) כל מקום שצריך למול שנים. מברך שנים לפניה ולאחריה. וא"צ לומר קיים הילד הזה (מ"ע): (מה) ישנים שיהא הילד בריא. ויכין מים חמין לרחוץ ובגדים נאים להלבישו כתיקן. ואבי הבן והמוהל והסנדק יכינו מתפלתם שתהא זכה לקיים המצוה בשמחה ובטובה. בפרט בתמידית הכרמות ועשיית המצוה בפועל. ויטבלו ויסתפרו וילבשו יפה. והרוצה לקיים שמחו ג"כ ולתקן חטאת קרי. יטבול מיפה יום א' בתענית ובכי והומר בבקשה שבכתרת מדיס אחר קבלת מיפה. וילקה עמו כל האפשר שיהא ראוי להקריב קרבן תמיד וגדול כזה. והמוהל יראה שצפרניו יהיו מגודלים כראוי ולא יותר מהצורך ויזהר שלא יתקלקלו ויחתכם מחודדים עבוים לתפוס בם יפה עור הפריעה. והאידנא אחר מוסר לתקנם בימי אבלו אפי' תוך ג' וכ"ש בשבוע שחל תשעה באב (שם): (מט) המנהג להזמין איש א' (ויחזור אחר איש כשר וצדיק היו"ש. וכן המוהל יהא כשר ומומחה ומוחזק. ולא יקח סנדק ומוהל לאהבת אדם או בשביל תועלת כמאן דאין) לסנדק (ויש נוהגין ליתן לו עליה לתורה בבואו יום קריאה. וקודם למוהל. והמנהג שלא לעשות סנדק א' לב' ילדים אחים רק כשהאב רוצה או לא' מהם) ואחז שיתומק על ברכיו בשעת והסנדק יהא זריז לבוא בהשכמה. ואם לא בא מיד מעמידים אחר במקומו. ונהגו לגדר להיות סנדק (ונהגו להתעטף בטלית. ולא בט"ב. ואין למחות) והאשה לא תהא סנדק כשאפשר באיש. ומ"מ עוזרת לבעלה ומביאה התינוק עד בהכ"נ ולוקחו ונעשה סנדק. ואיש יכול לעשות הכל בלי אשה (רסה מ"ע): (נ) יעשה המוהל חד וחלק כל האפשר. כי אעפ"י שאין פגימה כל שהיא פוסל. מ"מ הלוי לים. ובפגימה גדולה יוכל לעשותו כרות שפכה. וטוב שיהא מוכן למוהל ב' סכינים. ולכל הסכין לא יהא ארוך או קצר ביותר. והשיעור כרוחב ד' גודלין (מ"ע): (נא) יש לוקח טופענגיל מכסף ותוחבו על עור הערלה כדי שלא יחתך בבשר הגיד. ומ"מ טוב לפעמים שדוחק האבר עצמו בכח בלי כתיתה והוא מהגיד. ע"כ יזהר מאוד לעשותו בנחת וביתוב בדעת. והבקי א"צ לכך. ומורית שאינו שהוא לתומך ע"י דחיקת הטופענגיל. ויש שם לו כמו מחט מכסף גם וארוך בלי עוקץ חד בראשו ומשמשים בו בעור הערלה דק שקצב לגהוץ אם דבוק בבשר הגיד ומפרידו ע"י מחט זו. והוא זהירות שאין בו חק ולא נמר כל כך (שם): (נב) יזמין אבק המוצר הדם. ובעת שאל יהאם לא"ז מוק שיושיטו אליו לעת הצורך. ואלו המועלים הדם. אפר כירה של עץ. קורי עכביש. קמח של עץ רקוב תולעת דם הבין (בלשון לעז סנגוירן דרלגון) אבק טוליא. עלי הדס כתושים עם פרח רמון. ולמעלה מכולם אבק סימפטים ויטריאול לבן שמשימים במים בתקופת תמוז. ומעמיד כל דם מכה ע"י נגיעה בטפה דם מהמכה אפי' בריחוק מקום. אם מסביל נגד כ"ש לו אינה דבר כדם כגלגל ומפר עליו מאבק זה וכורך אותו בסמרטוט כמו האבר כהגול ומלמעלה. יעזור בלי ספק ויצא מהר. ואם המכה פוחה יניח עליה עלה הבללא (ויגאן כל"א) כנותה בשמן זית (שם): (נג) יכין לרוב סמרטוטין לכרוך על המילה ומטפחות לכרוך בהם ותגורות לקשור רגלי הנימול. וי"א לא היה מפה לעטוף רגלי הילד אחר המילה שלא תתקלקל אזה מהרי"ע לבריאת מפה של ס"ת לעטף בה (ואמר שגם בידיעה מותר כה"ג משום ככהם) ואמר דלא משו קדושה בכך ויסכרסה מכדים ויהיוינה לב"ה ויתן דבר לצדקה עבור כלאת מהקדש (שם): (נד) המנהג לעשות כסא נאה לאליהו ז"ל (כי כא לשם) וצריך לומר בפה. והמנהג להניחו במחל כסא הסנדק. ויש מעמידין הכסאות במזרח נגד הארון ופניהם למערב. יש מעמידין אותן אחוריהם לצפון ופניהם לדרום (רסה מ"ע): (נה) יכין כלי מלא עפר ויזל למת בו הערלה וגרק עליו דם המילה שלדעת הזוהר יפול על העפר שיפול הדם עליו. ובני מזרח מלין על המים ומוללים אותם כהדם ומימי הכמים) והשכם יכין העפר מבע"י (שם): (נו) יכין יין לברכת המילה ולמוצא. ובמדינות אלו מרבין נרות. ויש להדליק י"ב קנים כנגדו נהכ"ל כד השבטים וג' גדולים לפני הפינה נגד האבות. וגם ידליק נר תמיד שבעה ימים (מ"ע): (סו) ביום המילה קורין לו שם. ויש אדם שכל הנקרא בשמו יצליח ויעלה לגדולה ויש להיפך. לכן יתפלל אדם שכל הנקרא בשמו יהיו בו מדות טובות ולא יקראו בניו ע"ש אותם שבהם מדות רעות. ואם ב' אחים קראו בניהם אפי' ע"ש צדיק ומתו בלי תולדות אל יקראו יותר בשם זה. ואל יאמר אקיים לאבותי שם שלא ישכח וגזל רואים שנקראים אחריהם ונכשלו. והאידנא בניו מתקיימין ידע כי השם גורם. ואם אחיו קרו נכנסים ג"כ שם זה ומתקיימין. ידע שהמקום גורם וילך למדינה אחרת. ואחד קרא לבניו אחר שמת שאירע לא"ק (כגון אם היה שם י"ד קראו דוד) ולא נתקיימו. ולא יקרא שם אחר רשע או בשם עכו"ם (חוץ אלכסנדר. וכשיגי. אלכסנדרי כמוצא בתלמוד) [ירושלמי ברכות פ' כרוחה] וכשם אדם מת שם ועבר. רק בשמות שמאנשים והיק. וי"א שאין לנקפיד בשם הקודם. והמריבה על שמו הכנה לו (רסה מ"ע): (סז) צריך המוהל לראות הנולד ולבדוק בגידו ערב יום שקודם המילה אולי יש בו שום חדש חד ויוכל להזדעק עם אומנים ולא יהא מבוהל בעת המילה. ויטה להבן צפרניו כדי שוסכר מהאבר ושיקשה רגליו יפה לנמול. ויעיין בדיני המילה שבגליה ומוטתיה ואם ימים קודם. ויתגיל ברמזתיה בפני שלא יכשל (בפרט בטפת שוהם) אפי' היא זקן ותגיל. ויזמין עשרה על הברית לפרסומי מילתא (ואיש מעכב אם לא אפשר) ויאסוף כל המוהלים המעולים שיטגיחו שמעשה המצוה כהלכה. ויחלק צרכי המילה לאחרים שיושיטו לו בעת הצורך. הסכין ביד א'. האבק ביד ב'. הכוס למילה ביד ג'. הכלי עם עפר והמל ביד ד'. המרקוטין ומפות והגורות ביד ה'. כוס של ברכה ביד [ו']. וי"א שיעמיד ב' לכחזיק ב' רגלי הילד (שם): (סח) יעשה סעודה (והיא ס"מ. ואם מסבה לא מלאה ביום המילה יעשנה ביום אחר. וכמה דתגלה בו יותר מכשלוהו יזהר גם בסעודת מילה וחתונה) ככבר יין ויקרא לפחות עשרה והמרבה כה משובח. ולא יזמין למי שיודע שלא יבוא. והקרוא ואינו הולך הוא כמנודה לשמים (וכתים [illegible] ג"ש שאין כגוים (ה"ג נ"ל) ולכן טוב לבטל מה שהשמש קורא לסעודה (רסה): (ע) כשמיוח הסנדק התומך על ברכיו נמולו יזהר לקרב ברכיו זה לזה בדוחק שלא יוכל הילד לפול בין רגליו. ואוחז בב' ידיו בתולי הילד נכה או יאחז ב' אלתו ברגליו א' מכאן וא' מכאן (ת"ש): (עא) ימית המוהל כר תחת עגבות הילד כדי שיעמוד האבר בגובה גלוי לחתך. ויזכר לעשו המילה בפרט כהכהתין. וימשמש בו עד שיתקשה ויהא מגבוף לחתך. ויתפוס בכח ביד שמאל באגודל וב' אצבעות הסמוכות (והותב לפוק אגודלו תוך הערלה) בעור הערלה שבראש הגיד מעטרה ולמטה וימשכה למעלה כדי שיחתוך תחת העטרה. ויזהר לחתוך סמוך לאחיזת אצבעותיו. ולא יטה לצד הגיד או כהים או לאצבעותיו. ויזהר להתחיל החיתוך מהצד (שם): (עב) יחתוך בשמאל הערלה מבין ירכי הילד לחוץ כלפי מעלה קלם מול פניו. ויהיה הסיס שהוכה עם הסכין ג"כ לצד מעלה. ומתחיל לחתוך בעליות של גיד (מתחת לעטרה [illegible]) ואמלדיו. ומוליך מכנגד הגוף והלאה כדי שתתרחק הולכת הסכין והתהכת הערלה. ולא תגע בימול בגמר החיתוך (שם): (עג) אם רואה העור שאחר קודם גמר החיתוך צריך זריזות גדול לחזור ולתפוס מהר ולחתוך במקום [illegible] ראשון. ואם ההגלה מדם יתלכלו עד שירלה ויבחין לתפוס ולחתוך כראוי. ולא יקח לנבו (שם): (עד) אחר החיתוך יזרוק מהר הסכין מידו וישליך הערלה לעפר המוך. ותופס הפריעה מיד קודם יכסה הדם מקום הפריעה. ותופס בשמאלו האבר עד שיתן צפרן גדלו שיתפי תוך הנקב ויאחזו בו קודם הפריעה (שלמטה מעור הערלה ורך ממנו) אח"כ יניח שמאלו מהאבר ואוחז גם בצפורן גדלו שמאלי הקודם (ויזהר שלא יאחוז ב' צפרניו בנקב בבת אחת) ומושכו בב' צפרניו קלת אליו. ויזכר לקרוע הנה והנה למעלה עד שתתגלה בשר גובה העטרה (שם): (עה) וצריך שם התמדה הרגליה והלימוד במעשה והרגל והומחה גדול והקילות נאמן ידיו שיהיו שם עוד מוהלים. כי לפעמים כשהחיתוך קצר. לא כל עור הפריעה מכוסה ונראה רק נקב לנך חוץ. ומוהל בחים [illegible] פכים צפרניו שם ותופס בכח העור עם בשר הגיד וקורע גם [illegible] הבשר בנקב הגיד וגורם הלא גדול לילד ורימי דם ויכול לבוא [illegible] לעשותו כרות שפכה. ולפעמים מפני החיתוך גדול עד שמתנך גם קצת מעור הפריעה ומעלה העור על העטרה כשפה נקב וזה [illegible] והממכסהו הדם לא ידע מקומו. לכן ימהר לתפוס העור אחר החיתוך מיד. ואם נתכסה הדם יתלכלך ויתרלה העור. ולפעמים יש אבר [illegible] מאוד ואחר החיתוך כמעט הוך הכים. ותקנתו ליתן אצבעו תחת [illegible] עד האבר וידחוק האבר ויצא לחוץ ויתפוס העור מידו הב' ויפרע

ולפעמים

ולפעמים עור הפריעה גלדי גלדי והבקלף קרום א' עומד אחר שהתיז המכה העטרה וצריך לפרעו והמוהל לא ידע והלכם. ופעמים מגלה אחר החיתוך עור דק מאוד והוא כליתה בעצמה ופורעו ועור הפריעה באחר והוי כלא מל. ויש שאברו קטן וערלתו גדול ויש בהיפוך. ויש שאין לו ערלה כלל ויש שנראה כנולד מהול ואינו כן אבל ערלתו כנוטה וקשה לעשות החיתוך. ויש ערלה קשה כעין ויש רכה. ויש אדוקה בבשר הגיד ויש נפרדת. מלבד שינויים גדולים כטומטום ואנדרוגינוס. וכסס שהוא מימים ויש כהמה להם ואינו כן (שם): (עו) אחר פריעה מיד יקנים האבר לפיו וימוץ (אפי' בשבת) עד שיצא הדם ממקומות אחרים שבגוף הרחוקים. ומוהל שאינו מוצץ כראוי מעבירין אותו. ויש נוהגים אחר המילה לגמוע יין עם הדם שבפיו (ויזהר שלא יבלע ממנו) ולזרוק בפיו על המילה לרפואה. ובדיק (שם): (עז) אח"כ יפזר האבק בכל צידי המילה ויכרכה בסמרטוטין ויתגרה במטפחות ויקשור רגלי הילד שלא יתחכך ויתבלבל עצמו. ובגוף המוהל לבים ירחמהו בחמין ויעיין במילתו שמא נמשך עור הפריעה למטה וצריך לתקן או שמא צריך לפרוע עוד שמים השולרים הדם (שם): (עח) גר שמל קודם שנתגייר. המטיף ממנו דם ברית לא יברך כלל ואנדרוגינוס מלין בלי ברכה כלל ואומר קיים את הילד. והממזר מברך עד סוף הברכה ואח"כ קיים את הילד ולא הוא שנכנס לברית ואין עושה לו מי שברך ומפרסמין בעת מילתו שהוא ממזר (ומהרי"ל קרא לו כירור ושם ימולו נחגר בבהכ"נ אלא בפתח בהכ"נ) ואין מדליקין נרות. אבל שאר דברים שוה לכשר (רסה): (עט) ספק שילדה כשר לכל עניני מילה כבכל המצות אך לא ימול אותו בבהכ"נ. וכשיש בו חשש ספק ממזר או חלל (שלא יבוא על אשה או יבואה והמלמן הפסול לכהונה) צריך לפרסמו שלא יכשלו בו. ילדה מעבד או נכרי בין פנוים בין אשת איש. אם בא על בת ישראל וילדה בת אסורה לכהן (מ"ע): (פ) כשיש ב' תינוקות למול מברך ברכה א' לשניהם (ואם ב' מלין. כל א' יברך על המילה ועולה גם לב' אם מכוונים זה להוציא וזה לצאת. והב' מברך אשר קידשנו ועולה גם לא') אפי' אין הילד הב' לפניו בשעת ברכה כיון שדעתו עליו. רק לא יסיח דעתו בנתיים (ואם [illegible] שלא נגמרה המילה או לא היה דעתו על הב' מתחלה. מברך אשר קידשנו על הא' ומברך שנית על מילת הב') ואפי' שנה וצריך אשר קידשנו אחר הא' א"צ לברך שנית על המילה. אלא נהגו כן. אך הורין שלא להביא ב' ילדים יחד שלא לזון לגלגם עינים א' (והמוהלים נהגו אחר מילת הא' לומר פסוקים המלאך הגואל ומילה לבסוף דעה. והוא מנהג ותיקין) אך בב' ילדים של אנשים א' ומוהל א' לכם יש לגאת כנ"ל. וי"א שאפי' בזה מלין זה אחר זה ומברכין כל הברכות לכ"א בפ"ע. ויתקן כל צרכי המילה לכ"א בפ"ע. נהגו הנר שמדליקין יעשה נר לכ"א (רסה): (פא) הנולד ראשון ימול ראשון כשאין מתעכלין [illegible]. ואם נולדו בשעה א' יגרילו ביניהם. ואם הוצא לבהכ"נ הנולד אחרון ימול מיד. ואם בא' מילה ממש והב' מוחה. שבזמנו קודם. ושהבילו כמדחה קודם. ימול מיד (שם): (פב) מילה בת"ב הוב. אומרים סליחות ווידוי וא"א למנצח יהי רצון באחר קפ"ס. ולא והוא רחום ונפילת אפים. וי"א גם י"ל מ"ע): (פג) יש מקומות שא"א תחנה ביום המילה בכל העיר (מפני שאליהו בא לעיר. וי"מ שא"א גם למנצח וי"מ שא"א רק בבהכ"נ שהמילה שם (והכי נהוג. וא"א פיוטי מילה בבהכ"נ שאין מלין. וכשהבעל ברית מתפלל בבהכ"נ א"א אפי' מלין בבית בחורף (שם): (פד) אונן מל בנו בבהכ"נ כשאין אחר. ואם כהנה עצמו על כשבות אונן. מכניסין המת לחדר והולך לבהכ"נ למול בנו וחוזר לקבור מתו. ואם אחר על כשבות אונן. יקברו המת קודם אם שניהם יכולים להתקיים ביום זה. ואם לא יוכלו לקברו ביום [illegible] ימול בברכה ולא יתמין בגמ"ס. וי"א באונן שא"ל בן למול. אם אפשר שהקוברים ויתפלל בבוקר ולקברו קודם שיוצאים מבהכ"נ יקברוהו תחלה כדי שיוכל לברך ובהכניסו. ואם לאו יכנס האונן לבהכ"נ וימול קודם עלינו והמדקדק יברך לבהכניסו. ובדלילה אחר לא יקח אפי' אבל למול אפי' [illegible] ג' ימי אבלו. וכשצריכין לו מותר לצאת מביתו לבהכ"נ למול אפי' תוך ג'. ואסור להחליף בגדיו. אך אחר ז' מותר ללבוש בגדי שבת עד אחר המילה (שם): (פה) תינוק שימול או שימקת אחר ל' נלידתו במזו ביו"ט. אם כפם קר ולא אפשהי אין לקברו ביו"ט א' אפי' ע"י נכרי. ואם לא נימול [illegible] ומת אחר ל' ביו"ט. אפי' אפשהי אין קוברין אותו ביו"ט א'. וביו"ט ב' מסירין ערלתו וקוברין אותו (שם): (פו) מספק שימול או נקבה תוך ל' שמתו ביו"ט. בין נגמרו סימניו או לא. אם לא אפשהי אין קוברין אותו ביו"ט א' רק ביו"ט ב' ע"י נכרי. ואם אפשהי קוברין אותו ביו"ט א' ע"י נכרי. ואם מת ביו"ט ב' קוברין אותו או ע"י נכרי (שם): (פז) לא נימול ומת תוך ל'. אפי' נגמרו סימניו ואפשהי אין קוברין אותו אפי' ביו"ט ב' וע"י נכרי ואפי' לטלטלו אסור. ואחר יו"ט מסירין ערלתו וקוברין אותו (רמב)•

סדר המילה

(א) ביום הברית ישמח מאד ויודה לה' על שזיכהו לבן לקיים מצוה גדולה זו להכניס אותו בברית קודש. ולהקריב לפניו [illegible] כהן תשב שאין למעלה ממנו (ויזהר משמחה ומכבוד וירשול בלעשותה [illegible]) והכהן כפול ואוכל פירות כעוה"ז בספר השמחה. והעושה מצוה בעונג לא די שאין מקבל שכר אלא גם מקבל עונש. והמוהל יכוון [illegible] הולקים שאן דמקריב כאלו קורבנא לחדוותא קמי קב"ה. ובעי למחדי כאלו הולקה כל השנה יומא (מ"ע): (ב) גדולה שמחת הקב"ה במי שמקיים מצוה חביבה זו בלב טוב. ובזוהר במנהג דבר מה לאסיק בריה לאמליה להאי ברית קרי קב"ה לפמליה דיליה ואמר. חמו מאי בריה עבדית בעולמי. ומנהג המוהל להתפלל ביום המילה ואין דוחם לאבל. והמתחה באבל כמותה כאדם לעשות מצוה ובגזל השמה. אם לא [illegible] שים מנהג קבוע על פי החכמים (רס"ה מ"ע):

אומרים למנצח (תהלים ו) למנצח (שם יב) והסנדק אומר לפני המילה תפלה זו:

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו. ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים. בשם כל ישראל:

הִנֵּה אָנֹכִי בָּא לְקַיֵּם מִצְוַת עֲשֵׂה וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בְּשַׂר עָרְלָתוֹ. לְתַקֵּן אֶת שָׁרְשָׁהּ בְּמָקוֹם עֶלְיוֹן. וַהֲרֵינִי מוֹסֵר בְּנִי לְמוֹהֵל וַאֲנִי מְמַנֶּה אוֹתוֹ שְׁלִיחַ גָּמוּר. שֶׁיָּמוּל אֶת בְּנִי כְּדָת מָה לַעֲשׂוֹת. וִיהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהֹוָה אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁתַּעֲלֶה עָלַי. כְּאִלּוּ קִיַּמְתִּי מִצְוָה זוֹ עִם כָּל הַכַּוָּנוֹת הָרְאוּיוֹת לְכַוֵּן בְּמִצְוַת מִילָה וּפְרִיעָה וּמְצִיצָה. וְיִתְגַּלּוּ הַחֲסָדִים בְּמִשְׁפָּט הָאוּרִים. וּתְהֵא מִצְוָה זוֹ חֲשׁוּבָה לְפָנֶיךָ כְּרֵיחַ נִיחֹחַ. וְתַשְׁפִּיעַ נְשָׁמָה קְדוֹשָׁה לַיֶּלֶד. וְאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא ז"ל יִשְׁמוֹר הַיֶּלֶד לִשְׁמוֹר בְּרִיתוֹ וְשֶׁלֹּא יֶחֱטָא כְּלָל. וּתְזַכֵּנִי לִי וּלְאִמּוֹ. לְגַדְּלוֹ לְתוֹרָה וּלְמִצְוֹת. וְיִהְיֶה חָכָם וְחָסִיד וּבַעַל מִדּוֹת טוֹבוֹת. וּבָרִיא מַזָּלֵיהּ. וְנִשְׂמַח בּוֹ וּבְתוֹרָתוֹ. וְנַגִּיעֵהוּ לַחֻפָּה. וְעַתָּה הִנֵּה הֵבֵאתִי אֶת רֵאשִׁית פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּ לִי לְקַיֵּם מִצְוֹתֶיךָ. בְּיִרְאָה וּבְאַהֲבָה וְשִׂמְחָה נִגָּה בָּאתִי הַיּוֹם לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ. וְאַתָּה בְּרוֹב רַחֲמֶיךָ תְּבָרְכֵנוּ מִבִּרְכוֹתֶיךָ וּתְשַׂמְּחֵנוּ בַּעֲבוֹדָתֶךָ.

וְתַצִּילֵנוּ מִכָּל חֵטְא. וּתְזַכֵּנוּ לְקַיֵּים כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה. חָנֵּנִי יהוה כִּי אֵלֶיךָ אֶקְרָא כָּל הַיּוֹם: עָזְרֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ עַל דְּבַר כְּבוֹד שְׁמֶךָ וְהַצִּילֵנוּ וְכַפֵּר עַל חַטֹּאתֵינוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ: ויהי נועם וכו׳

תפלה לסנדק קודם המילה

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו. ליחד שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל: הנה אנכי בא להיות סנדק. ואהיה כסא ומזבח לעשות על ירכי המילה. ויהי רצון מלפניך יה׳ה אלהינו ואלהי אבותינו. שיהיה מזבח כפרה. שתכפר על כל חטאתי ועונותי ופשעי. ובפרט מה שפגמתי בידכי ובאות ברית קודש. ותעלה עלינו כאילו כוונו בכל הכוונות הראויות לכוין. ותמלא כל השמות שפגמתי בהם. ותהא המילה חשובה כקטורת סמים. כדכתיב. גבעת הערלות. וכתיב גבעת הלבונה. ויתקיים בנו מקרא שכתוב. ישימו קט׳ה באפך וכליל על מזבחך ברך ה׳ חילו ופועל ידיו תרצה: ויהי נועם וכו׳

תפלה למוהל קודם המילה

רבונו של עולם. הנני מודה ומשבח ומהלל לשמך הגדול. שבראתנו יש מאין לא לצורך חובה כי אם נדבה ורצון ואהבה במדת טובך וחסדיך. כי טוב חסדך מחיים שפתי ישבחונך. שנתת בי נשמה קדושה וטהורה ורוחניית. ועוד הגדלת טובך עלי שלא עשיתני אשה או עבד. ועל הכל יתגדל ויתרומם שמך לעולם שנתת לי אמונה שלימה להאמין בך כי אתה אל אמת ותורת משה עבדך בכתב ובע"פ אמת. ותחתמת את בריתך בבשרי לאות ביני ובינך. להמול כל זכר לאות כי אתה אלהינו ואני עבדך חתום בחותמך הקדוש. כי אמרת לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר. ועוד נתת לי מתנת חנם. שזכית אותי להיות אמצעי להכניס בניך תחת כנפי שכינתך. ולמול את בשר ערלתם ולהכניסם באות ברית קדש. צדיק יסוד עולם. ועמך כולם צדיקים. לכן הנני מתחנן אליך אל שדי. שתסייעני ותצילני מיצר הרע שלא לטמא אות ברית קודש ותותמך ששמת בבשרי. וכן כל הנמולים על ידי. ישמרו את ברית קודש מכל טומאה. שלא יקרבו אל העריות ולא אל שניות מדברי סופרים. או עם נדה או זכר או בהמה חיה ועוף. או עם כותית או פנויה בלא קידושין. או עם כלה בבית חמיה או עם נשותיהן שלא כדרכן. ולא שום דבר הגורם המשכת ערלה ח"ו. ובני וכל הנמולים ע"י וכל בני ישראל עמך. לא ימירו את דתם ואמונתם לא ברצון ולא באונס. אלא תמיד יהיו חזקים באמונתם כדת משה עבדך עד יום מותם. ותתן פניהם חזקים נגד המקטריגים אותם על אמונתם. ומצחם כנחושה נגד מצחם. שלא יבושו בעולם הזה ולא יכלמו לעולם הבא. ויהי רצון מלפניך ה׳ או"א. שתשלח את אליהו הנביא עתה לראות את מצות זו. ויהיה הילד הזה בריא ולא חולה כדי שאוכל לקיים מצות מילה בזמנה. ותזכני למול כהוגן וכשורה ובכוונות הראויה. ותהיה מקובל לפניך עבודתי במצוה זו כאילו הקרבתי לפניך קרבן על גבי המזבח. וכעקידת יצחק תרצני ברחמיך הרבים. ולא יסוכן הילד הזה מחמת מילה ח"ו. ותשלח רפואה שלימה וחיים להילד הזה ולאמו. כרפואת חזקיהו מלך יהודה מחליו. וכמרים הנביאה מצרעתה וכנעמן מצרעתו. וכמי מרה על ידי משה רבינו ע"ה וכמי יריחו על ידי אלישע. ובזכות מצות זו תרחם עלינו שלא יגזרו עלינו האומות גזירות רעות לבטל מצוה זו מישראל. ותזכנו למדת אברהם אבינו ע"ה שהכניס גרים תחת כנפי השכינה. שנאמר ואת הנפש אשר עשו בחרן. ובזכות מצוה זו התחומה בבשרנו נזכה לראות פני השכינה כמו שאמר הכתוב ומבשרי אחזה אלוה. ותצילנו מן הגיהנם כמו שאמר הכתוב גם את בדם בריתך שלחתי אסיריך. ושלח לנו הגואל במהרה בימינו אמן:

המוהל הפסוק יקומו הכל מפניו (ועומדו עד גמר הברית. חוץ מהסנדק. וכ"כ מתי כל עומי מטה. והסוגעם דקך כלומ ילוהו ד"ל למהות) ולומרים בקול ברוך הבא (ויש לומרים רים פ׳ פנחס וידבר ה׳ עד בריתי שלום) ולומר כלו"כ אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך ונומר נשבעה בטוב ביתך קדוש היכלך. והמנהגים הפסוק על כסא לאליהו לומר, ולם א"ל קן מים כף (תה פ"ע):

זה הכסא של אליהו זכור לטוב: ויאמר המוהל לישועתך קויתי ה׳: שברתי לישועתך ה׳ ומצותיך עשיתי: אליהו מלאך הברית הנה שלך לפניך. עמוד על ימיני וסמכני; שברתי לישועתך ה׳; שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב: שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול: אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך: והקהל עונין נשבעה בטוב ביתך קדוש היכלך:

בשעה שהמוהל מוכן למול. יאמר אבי הבן בשמחה

הנני מוכן ומזומן לקיים מצות עשה שצוני הבורא יתברך למול את בני. לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה. על ידי ההוא טמיר ונעלם. בשם כל ישראל:

והמוהל קודם שמל יאמר זה בשמחה אמר הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו התהלך לפני והיה תמים: הנני מוכן ומזומן לקיים מצות עשה שצוני הבורא יתברך למול (ואם האב בעצמו מל. יאמר שצוני למול את בני) לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה. על ידי ההוא טמיר ונעלם. בשם כל ישראל: ויהי נועם וכו'

(א) המל (בין לעצמו בין לאחר) מברך (וא"צ לכסות ערות התינוק (אך יעקוב מלאחזו קודם שיברך) בברכת המילה. אך המוהל לא יתפוס את המילה בעת הברכה. ועכשיו שאין בקיאין כ"כ מותר. וי"א שאף יתפוס כסף אפי' בעת המילה וטוב הוא) מעומד על המילה. (אפי' אבי הבן. ואם בירך לעצמו אם הבן יצא) והעומדים שם לא"ע יברך להכניסו (ס' רסה והג"ה ע"ס): (ב) אבי הבן עומד אצל המוהל להודיע ששלוחו הוא. ונהגו למול מעומד. והמצריך ליסב יסב (שם): (ג) יקח הכוס מכסא אליהו ומניחו על ברכי הסנדק ולאחר שמסם שוב הערלה בין אצבעותיו. יברך ברית ולא"צ מברך בקול רם (מ"א):

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם. אשר קדשנו במצותיו. וצונו על המילה: ברוך. סימנים י"ג:

(ה) וא"צ בלי הפסק יעשה התינוק הפריעה. ואבי הבן מברך בין המילה לפריעה מעומד להכניסו. ואם בירך קודם המילה או אחר הפריעה יצא. וכשהאב מוהל (וכשאחר פורע יברך האב להכניסו קודם הפריעה) מברך שיהיה קודם המילה או מברך להכניסו עם הפריעה. ואם בירך רק ברכה א' מהם או אפי' לא בירך כלל יצא. ואם מברך אחר קיום המצוה אין ברכה לבטלה (רסה מ"ע): (ב) אם יברך שהחיינו אפי' האב עצמו מל כמו הכשר. וכן אמם מברך שהחיינו בעת מילתו (שם): (ג) כשאין האב אצל המילה או שאינו יודע לברך. מברך הסנדק (והמל מוזה סימנים יברך הוא) להכניסו בן מילה לבריתו מיתב (שם):

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם. אשר קדשנו במצותיו. וצונו להכניסו (יש אומרים להכניס בני. וגדול המל עצמו אומר להכניס) בבריתו של אברהם אבינו:

ברוך. סימנים ס"ו. ולפי סב' מלות תלוקות בן מילה ופריעה סקנו כ' ברכות: שהם סל' בפתח: לברית. סל' בפת"ח. וסימנים ס':

והקהל עונין כשם שנכנס לברית. כן יכנס לתורה ולחופה ולמעשים טובים:

(ו) וי"א שהרואה האב אומר כשם שהכנסתו ס'. כן תכניסהו ס'. והעומד מרחוק ואין רואהו או שהאב איש נכרי אומר כשם שנכנס ס' כן יכנס ס'. ולגדול המל עצמו אומרים כשם שנכנסת ס' כן תכנס ס' (רסה): (ב) אחר שעשה התינוק כראוי יניח הערלה בחול או בעפר ויתכר לפרוע ולמצוץ והמזומן לברכה (הכוס למוהל (וכשא' מל וא' פורע יברך הפורע) או א' מהנם) לוקח כוס יין (וכל דינו ככוס בהמ"ז. וכשהמוהל מברך חוזן תחלה ידיו ופיו במים או ביין או בכל מידי דמנקי) ומברך בפה"ג ס'. וביוה"כ (ות"ב כשנוהגו לתת כל שאין להם בר גדול) לא יברך על כוס. ובג' צומות שהיולדת לא תטעם או בע"ב ויו"כ השעריכה לאכול. יכול לברך עליו והטעמה או טועמת הברכה ומכוונת שלא תפסיק בדברים בין שמיעה לשתיה. וי"א דיברך אכוס בכל מוס ויטעימו לתינוק קטן שלא הגיע לחינוך. וכן נוהגין במדינות אלו. וביוה"כ נהגו ליתן להגימול תוך מה שנותן לו כשאומר בדמיך חיי. וי"א שאפי' בלי עוס יוצאין בזה. ולא נהגו כן. רק הסנדק המברך שותה (וא"צ מלא לגמיו) וי"א דהכנו ליתן לנערים קטנים. וי"א שאין לנהוג כן. ועיקר (שם):

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם. בורא פרי הגפן: ברוך. סימנים ס':

(ז) מלאכת המזוכת מהגין ליטול גם הדס (חוץ מט"ב. וי"א גם ע"ב דמותר או לברית במים וכ"ש ביוה"כ) ולברך בורא עצי בשמים ולברית. וטוב יותר לברך כליו קודם ברכת היין (רסה מ"ע): (ג) אומר על הכוס ברכה זו על הילד. וכשמגיע לבדמיך חיי (ונהגו להגמות שמ"ש שהילד יזכה לחיי עוה"ז ומוה"ב) נותן מהיין באצבעו בפי התינוק. ועושה באצבעותיו צורת שם שדי. ג' האצבעות משום שין. והאצבע הקטן שנותן בפי הנימול כוסף כדלית. והאגודל משום יוד (שם): (ג) אומר עם (הל' בחירק ו' בקמץ) לי עבד. ויקך. וכן הטיב רב האי ז"ל. וי"א גום (הל' בפתח ו' בצירי) לי קנה להנה. והאומר כן לא מבסכים. וביתום מהב ידלג לאביו ואומר אמו. וביתום מאם ידלג ולאמו. וביתום מהניכם ידלג שניהם. וכשהאב מוהל אומר קיים לי. יהי רצון שאשמח ביוצא חלצי. וכשאם מתה אומר ותגל אמו בגן עדן. וכשהאב מת אומר ישמח האב בגן עדן. ואם יתום מהב ואם אומר ישמח האב בגן עדן ביוצא חלציו ותגל האם בגן עדן. וכשהאיל גדול אומר קיים את הנער (או האיש) הנימול הזה. כשהמוהל אומר קיימני לאבי ולאמי. יהי רצון שישמחו אבי ואמי בי. ואם מת א' מהם או שניהם אומר שישמח בי אבי בגן עדן ותגל אמי או שישמח בי אבי ותגל אמי בגן עדן או שישמחו בי אבי ואמי בגן עדן (שם): (ד) נהגו האומרים מברך להכניסם בבריתו. ואם האב מברך אומר להכניס בניי. ועונין כשם שנכנסו כן יכנסו. או שהכנסתם תכניסם. קיים הילדים האלה לאביהם ולאמם ויקרא שמם. והאב כשל אומר קיים לי הילדים כו' (מ"ע): (ה) לגדול הנימול אומר כן יכנס לשאר מצות ולמעשים טובים (ולא יאמר לתורה אפי' לא למד עוד רק אם לא הגיע עוד כ' שערות ולא נראו בו סימני סריס. אפי' עד רוב שנותיו ואפי' למד כל התורה) וכן כשהנימול בוי (שם):

ברוך

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר קִדַּשׁ יְדִיד מִבֶּטֶן וְחֹק בִּשְׁאֵרוֹ שָׂם וְצֶאֱצָאָיו חָתַם בְּאוֹת בְּרִית קֹדֶשׁ. עַל כֵּן בִּשְׂכַר זֹאת אֵל חַי חֶלְקֵנוּ צוּרֵנוּ צַוֵּה (נ"א צִוָּה) לְהַצִּיל יְדִידוּת שְׁאֵרֵנוּ מִשַּׁחַת לְמַעַן בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר שָׂם בִּבְשָׂרֵנוּ: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה. כּוֹרֵת הַבְּרִית:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. קַיֵּם אֶת הַיֶּלֶד הַזֶּה לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ. וְיִקָּרֵא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל (פלוני בר פלוני) יִשְׂמַח הָאָב בְּיוֹצֵא חֲלָצָיו וְתָגֵל אִמּוֹ בִּפְרִי בִטְנָהּ. כַּכָּתוּב יִשְׂמַח אָבִיךָ וְאִמֶּךָ וְתָגֵל יוֹלַדְתֶּךָ: וְנֶאֱמַר וָאֶעֱבֹר עָלַיִךְ וָאֶרְאֵךְ מִתְבּוֹסֶסֶת בְּדָמָיִךְ וָאֹמַר לָךְ בְּדָמַיִךְ חֲיִי. (נותן מהיין בפי התינוק באצבעו) וָאֹמַר לָךְ בְּדָמַיִךְ חֲיִי: וְנֶאֱמַר זָכַר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דָּבָר צִוָּה לְאֶלֶף דּוֹר. אֲשֶׁר כָּרַת אֶת אַבְרָהָם וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִשְׂחָק. וַיַּעֲמִידֶהָ לְיַעֲקֹב לְחֹק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם: וְנֶאֱמַר וַיָּמָל אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק בְּנוֹ בֶּן שְׁמֹנַת יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים: הוֹדוּ לַיהוה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: (פלוני) זֶה הַקָּטָן גָּדוֹל יִהְיֶה. כְּשֵׁם שֶׁנִּכְנַס לַבְּרִית. כֵּן יִכָּנֵס לְתוֹרָה וּלְחֻפָּה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים:

ברוך. פיסתיס מ"ס : ידיד. יצחק (ע"ס ידידך אבר אהבה) שנתקדש מבטן למטה א : וחק. (חסר) גזרה מלך : בשארו. בבשרו : חתם. לסכירם בעמים ולגאים מגיהם כ"ז שלא נמחק סחוסם ע"י מסיכה הערלה בביאת הסוסים : ידידות. הסגם שנכנסה הכיבה מכל : אלהינו לפי שהרבה ניסים עשו לו הנולד. גם עתה הוא רק בן ח' ימים ומוסכן דמו. תקנו להתפלל עליו לה' : בדמיך. דם מילה ודם פריעה : חיי. ב"פ בעולם הזה ועולם הבא : כי טוב. המילה קרא טוב ומ"ל מגיהם שנברא בב' שלא נאמר בו טוב לכן נאה להודות לשמו הטוב : לתורה. לחיוב מלות התורה. להיות בן י"ג שהביא ב' שערות. והשמול אח"כ א"א לתורה אפי' לא למד עוד. והשלא הביא ב' שערות אפי' למד כל התורה אומרים שיכנס לתורה : ולחופה. בן י"ח לחופה. ולעולם ילמוד ואח"כ ישא. ומשנשא יהא למעשים טובים. שמילתו מתחלה :

אח"כ יתפלל המוהל ויאמר תפלה זו :

רבונו של עולם יהי רצון מלפניך. שיהא זה חשוב ומרוצה ומקובל לפניך כאילו הקרבתיהו לפני כסא כבודך. ואתה ברחמיך הרבים שלח על ידי מלאכיך הקדושים נשמה קדושה וטהורה (לפב"פ) הנימול עתה לשמך הגדול. שיהיה לבו פתוח כפתחו של אולם בתורתך הקדושה ללמוד וללמד לשמור ולעשות. ותתן לו אריכות ימים ושנות חיים של יראת חטא. חיים של עושר וכבוד. חיים שתמלא משאלות לבו לטובה. אמן וכן יהי רצון:

תפלה לאב אחר המילה

יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי. שיהא חשוב ומקובל לפניך כאילו הקרבתי את בני לפני כסא כבודך. ואתה ברחמיך הרבים שלח על ידי מלאכיך הקדושים נשמה קדושה וטהורה לבני הנימול עתה לשמך הגדול. ושיהיה לבו פתוח כפתחו של אולם בתורתך הקדושה ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים. ותתן לבני הנימול עתה אריכות ימים ושנות חיים של יראת חטא. חיים של עושר וכבוד. חיים שתמלא כל משאלות לבו לטובה. וזכני לגדלו לתורה ולחופה ולמעשים טובים ולראות ממנו בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות. ותקבל תפלתי בקרב תפלות כל ישראל: ויהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי. אמן כן יהי רצון:

(א) אומרים עלינו ק"ש וחולץ התפילין (ולא קודם המילה) והב"ן אומר מי שבירך למוהל ונודרין עבורו לתלמוד תורה ונותנין לבתיהם בשמחה. וכל העוסקים במצוה מלוין המוהל. והקרואים הולכין עמו לביתו ומוליכין בשלום אבותיו ומברכים אותו שיזכו לגדלו ולשמוח בו לאורך ימים טובים וטועמין שם מעט מהיין הטעם קטנה. אח"כ מרה לין סילד ומשגיחין על המילה אם היא כדת או צריכה איזה תיקון (מ"ע) : ב) עושה סעודה ביום המילה. ולא בלילה. ואם הגיע זמן מנחה גדולה מתפללין תחלה. ובמקום ששומעין קול הכרוז לבהכ"נ א"צ. ר"ל סמוך למנחה קטנה לא יכנסו לסעודה אפי' שמפין ואם התחילו מפסיקין שם) : (ג במנחה אין נפילת אפים בסעודה. וכתב שיכן לאכול בסוכה (שם) : (ד) אבל השייך לברית מותר לאכול עמהם תוך ביתו אפי' תוך ז' אך לא ישב עמהם בשלחן. ואחר ז' אפי' תוך שבעים (ויש שמחמירין באבל על אב ואם כל ל') אך אסור ללבוש בגדי יו"ט תוך ל'. והבעל מוהל או סנדק ישמש בגדיו בשעת המילה לבד (שם) : (ה) אם נמשך הסעודה עד הלילה שהוא יום מיתת אביו ואמו או רבו יש אוסרין לאכול בה. אבל בלילה שאחר היא"צ מותר לאכול בכל סעודה (שם): (ו) תתן לא ילך לסעודה לבדו (רק עם הכלה והשושבינים) ואפי' מוהל או סנדק לא יאכל (כאשר באחר) אם יכול לילך לבדו לסעודה. שהרי אפי' לבהכ"נ אינו הולך (שם) : (ז) לא יזמן למי שיודע שלא יבא. ונקיי הדעת שבירושלים לא ישבו בסעודה רק כשידעו מי מיסב עמהם ולא הלכו לסעודה עד שנקראו ושמו (שם) : (ח) יתאמץ כפי יכולתו להזמין עניים לסעודה. שלא יהא מקום למקטרג ולא יחשוב שחיוב גדול להקדימן לכל. שאין מצוה להאכיל עשירים. ואין קרבן חביב לבה"י מזה. והמעלים עיניו מהם מתחייב בנפשו ומערבב שמחתו (שם) : (ט) אוכלים ושותים ושמחים. ס סעודת מצוה היא. ויהא מקום פנוי בשלחן שהשמרות הראויים שם

ים. זכר לחורבן. ולאוי לבנית שם קערה ריקה שיהא המקום מוכן. אומר לבורר כפה ולבן כיד בכלי אם לא כביר ובאת לבה"ב. וכשרוצה מבוא מי שביך לכבוד האורחים וים שם ש"ך כגון. ימכו לו על מנת שלא יאמר כלל לו יודר לפריס. שאין שמחה גדולה מלשמחם. ושם לדרוש ולעסוק בד"ת בשלחן (שם):

אמר הגון לסעודה א. ובו ה' מרחים. לכבוד ז' אבות כרותי ברית. וא' הסוללם יוסף הצדיק שומר הברית (שם):

אשירה לה' שוכן ארון הברית. ה' נראה אלי מרחוק: ה' אמר אלי בני אתה אכרתה לך ברית. אספרה אל חוק: אברהם יגל בכורתי ברית. עלי זבח יעלוס ויצחוק: שרה תדוץ בבעלי ברית. תאמר עשה לי אלהים שחוק: יצחק ירנן יעלוץ בשומרי ברית. יפנעו בה' יפת לקץ וידחוק: יוסף ישיש שבטי יה יעלזו בבני ברית. יחננו לאל חטאם למחוק: משה ישמח אהרן יתרה באדון הברית. יבקשו פני ה' צריו לשחוק: פנחס יפלל דוד יצהל בברית. מלח עולם אותנו לחיים תחוק:

נוהגין לומר זה. ותתום יהודה הלוי:

יום לְיַבָּשָׁה נֶהֶפְכוּ מְצוּלִים. שִׁירָה חֲדָשָׁה שִׁבְּחוּ גְאוּלִים: חִטְבַּעְתָּ בְּתַרְמִית. רַגְלֵי בַּת עֲנָמִית. וּפַעֲמֵי שׁוּלַמִּית. יָפוּ בַּנְּעָלִים: שירה וְכָל רוֹאַי יְשׁוּרוּן. בְּבֵית הוֹדִי יְשׁוֹרְרוּן. אֵין כָּאֵל יְשׁוּרוּן. וְאוֹיְבֵינוּ פְּלִילִים: שירה. דְּגָלַי כֵּן תָּרִים. עַל הַנִּשְׁאָרִים. וּתְלַקֵּט נְפוּזָרִים. כִּמְלַקֵּט שִׁבֳּלִים: שירה. הַבָּאִים עִמְּךָ. בִּבְרִית תּוֹתָמְךָ. וּמִבֶּטֶן. לְשִׁמְךָ הֵמָּה נְמוּלִים: שירה. הַרְאֵה אוֹתוֹתָם. לְכָל רוֹאֵי אוֹתָם. וְעַל כַּנְפֵי כְסוּתָם. יַעֲשׂוּ גְּדִילִים: שירה. לְמִי זֹאת נִרְשֶׁמֶת. הַכֶּר נָא דְּבַר אֱמֶת. לְמִי הַחוֹתֶמֶת. וּלְמִי הַפְּתִילִים: שירה: וְשׁוּב שֵׁנִית לְקַדְּשָׁה. וְאַל תּוֹסִיף לְגָרְשָׁה. וְהַעֲלֵה אוֹר שִׁמְשָׁהּ. וְנָסוּ הַצְּלָלִים: שירה. יְדִידִים רוֹמְמוּךָ. בְּשִׁירָה קִדְּמוּךָ. מִי כָמוֹכָה יהוה בָּאֵלִים: שירה. בִּגְלַל אָבוֹת תּוֹשִׁיעַ בָּנִים. וְתָבִיא גְאוּלָה לִבְנֵי בְנֵיהֶם:

יום שמטלות ים ססנפו ליבשה לו שבחו גאולים: בתרמית. בשביל תרמית לשונס ססכעת אותס: עגמית. מצרים נקראו ענמים: ופעמי. ישראל סנשלמים עם הש"י: יפו בנעלים. שהדריכם ביבשה: וכל. מי שרואה את ישראל שנקראו ישורון ישורון אין כאל כו': שרואה. שנאמר וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך: למי זאת. ישראל שנקראו מי זאת עולה: נרשמת. נמשלת: החותמת. אלו תפילין שהוא כחותם על זרועך: הפתילים. א ציצית: שמשה. משל לגאולה:

נמצו לאכול מברכין בשמ"ז בשמחה וא"א שהשמחה במעונו. ומהגו לומר מרחים אלו לפני בהמ"ז (מ"ע):

נודה לשמך בתוך אמוני. ברוכים אתם ליהוה: ברשות אל איום ונורא. משגב לעתות בצרה. אל נאזר בגבורה. אדיר במרום יהוה: ברשות התורה הקדושה. טהורה היא וגם פירושה. צוה לנו משה מורשה. משה עבד יהוה: ברשות הכהנים והלוים. אקרא לאלהי העברים. אהודנו בכל איים. אברך את יהוה: (ברשות רבי ומורי. אקרא לאלהי צורי. מאין יבא עזרי. עזרי מעם יהוה: ברשות הרבנים והבחורים. אקרא לאלהי העברים. לכו נא הגברים. ועבדו את יהוה): ברשות מורי ורבותי. אפתחה בשיר פי ושפתי. ותאמרנה עצמותי. ברוך הבא בשם יהוה: נברך אלהינו שאכלנו משלו: (ועונין) ברוך אלהינו שאכלנו משלו ובטובו חיינו:

מברך בהמ"ז עד אלהים ואדם ואומר זה. וחתום אברהם כהן צדק:

הָרַחֲמָן. הוּא יְבָרֵךְ אֲבִי הַיֶּלֶד וְאִמּוֹ. וְיִזְכּוּ לְגַדְּלוֹ וּלְחַנְּכוֹ וּלְחַכְּמוֹ. מִיּוֹם (שלא בזמנה אומר התחלה והלאה) הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה דָמוֹ. וִיהִי יהוה אֱלֹהָיו עִמּוֹ:

הָרַחֲמָן. הוּא יְבָרֵךְ בַּעַל בְּרִית הַמִּילָה. אֲשֶׁר שָׂשׂ לַעֲשׂוֹת צֶדֶק בְּגִילָה. וִישַׁלֵּם פָּעֳלוֹ וּמַשְׂכֻּרְתּוֹ כְּפוּלָה. וְיִתְּנֵהוּ לְמַעְלָה לְמָעְלָה:

הָרַחֲמָן. הוּא יְבָרֵךְ רַךְ הַנִּמּוֹל (שלא בזמנה אומר בנכונה) לִשְׁמוֹנָה. וְיִהְיוּ יָדָיו וְלִבּוֹ לָאֵל אֱמוּנָה. וְיִזְכֶּה לִרְאוֹת פְּנֵי הַשְּׁכִינָה. שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה:

כשהמוהל מברך יתן הכוס של ברכה לאחר לומר הרחמן הזה:

הָרַחֲמָן. הוּא יְבָרֵךְ הַמָּל בְּשַׂר הָעָרְלָה. וּפָרַע וּמָצַץ דְּמֵי הַמִּילָה. אִישׁ הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה: אִם שְׁלָשׁ אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָהּ:

הָרַחֲמָן. הוּא יִשְׁלַח לָנוּ מְשִׁיחוֹ הוֹלֵךְ תָּמִים. בִּזְכוּת חֲתַנֵי מוּלוֹת דָּמִים. לְבַשֵּׂר בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת וְנִיחוּמִים. לְעַם אֶחָד מְפוּזָר וּמְפוֹרָד בֵּין הָעַמִּים:

הרחמן. הוא ישלח לנו כהן צדק אשר לוקח לעילום. עד הוכן כסאו כשמש ויהלום. וילט פניו באדרתו ויגלום. בריתי היתה אתו החיים והשלום: הרחמן הוא יזכנו

סגולה לעצור דם מילה לאמר זה ג' פעמים:

הן אמת חפצת בטוחות ובסתום חכמה תודיעני: המסיב לאדונים עבדים נקשרים. אדם נטע גן. משה קרע את הים. ויבקעו מעינות תהום רבה וארובות השמים נפתחו ויכלא הגשם מן הארץ:

(א) ביום ב' וג' למילה מרחיצין התינוק. ולא יחלל עליו שבת אפי' בג' למילה רק כשיש לחוש לסכנה כשלא ירחצוהו. וביום ג' גדול הצער ואמלי מכביד. וביום זה בא ה' לבקר לאברהם. לכן נהגו לבקר החולה ועושין סעודה ואומרים סעודת מלוה. וממתין כסא אליהו עד יום זה (מ"ע): (ב) ביום שהולכת היולדת לבהכ"נ בעלה חייב לעלות לתורה אפי' כשחולה. אבל לא נהגו ידוע מה חולה. ואם מתה אמו חייב. ובשבת שהולכת היולדת קהלה לבהכ"נ עושין מי שבירך לילדה וקורין לה שם בישראל. וכשאינה הולכת מ"מ כשלא או אחר נותן לה שם בסוף ד' שבועות וא"צ להמתין שלשים. ויזהר לקרותה בשם כשר של תורה (כגון רחל) ולא בשם דקטמת (כגון רעבלא רייכלא) שלא יבואו לספק בכתיבת כתובתה וגיטה. וגם בזכר ישגיח ע"ז (שם):

מי שברך אבותינו. שרה ורבקה. רחל ולאה; ומרים הנביאה ואביגיל; ואסתר המלכה בת אביחיל. הוא יברך את הילדה הנעימה הזאת. ויקרא שמה (פב"פ) במזל טוב ובשעת ברכה. ויגדלה בבריאות שלום ומנוחה. ויזכה לאביה ולאמה לראות בשמחתה ובחופתה בבנים זכרים. עושר וכבוד. דשנים ורעננים; ינובון בשיבה. וכן יהי רצון אמן:

בשבת זו עושין קצת שמחה. בחילוק קליות ואגוזים לילדים המבקרים הילדה. וקוראין על עריסתה פסוקים אלו (מ"ע): יונתי בחגוי הסלע בסתר המדרגה הראיני את מראיך השמיעני את קולך כי קולך ערב ומראיך נאוה: (ובשיא בת ראשונה יאמר . אחת היא יונתי תמתי אחת היא לאמה ברה היא ליולדתה ראוה בנות ויאשרוה מלכות ופילגשים ויהללוה): ויברכו את רבקה ויאמרו לה אחותינו את היי לאלפי רבבה ויירש זרעך את שער שונאיו:

הלכות פדיון בכור

מי חייב בפדיון וזמנו ושיעורו ולמי נותנו ואיך. וטעם הפדיון ומעלתו וסדרו (מיו"ד סי' ש"ה ומ"ע)

(א) מ"ע בכל מקום חמן לפדות בכור פטר רחם בישראל (ובכור לאב פטור) ואם יש לו כמה נשים ובכור מכל אחת. פודה כולם: (ב) כהנים ולוים פטורים. ואפי' כהנת או לויה שנשאה לישראל הבן פטור (ובזה שכבין יש לפדותו. וי"א שאינו נראה) ואם נתעברה מעכו"ם ועבד או מא' מחייבי כריתות בישראל או אשת איש ואנוסה שנתעברה מישראל אחר וילדה בכור. בן הלויה פטור ובן הכהנת פודה עצמו כשיגדיל. ובת ישראל שילדה ממזר האב חייב לפדותו. לא פדאו פודה עצמו כשיגדל: (ג) כהנת שנתחללה מביאת עבד ונכרי או אנדרוגינוס ולא נתעברה ואח"כ נתעברה מכשר האב חייב לפדותו. וכהנת פגומה שנתעברה ואמרה מפלוני כשר וכוה מכחישה. פטור מפדיון וגם הבן פטור מלפדות עצמו. וכהנת ארוסה או נשואה שילדה בכור ובבעל אמר מיד כשנולד אינו בני וכיא מכחישתו. הוא פטור והבן חייב. וכהנת נשואה או ישראלית פנויה או נשואה במקום שהבעל והמוצא מכחישין אותה. הבן פודה עצמו כשיגדל. וכן לויה פנויה או א"א פטור: (ד) מומרת שלא בכרה וילדה מנכרי בהמרתה הבן חייב. וכן שפחה שנשתחררה ונכרית שנתגיירה כשהן מעוברות וילדו בכור. ובשאין ידוע אם נולד קודם שנתגיירה או אח"כ פטור ילדו ואח"כ נתגיירה ונשתחררה וילדו פטור. וכהן שנולד לו בן ואח"כ יפריש הפדיון ויעכבו לעצמו. ואם מת האב תוך ל' חייב הבן לפדות עצמו. ואם אחר ל'. יפריש הפדיון ויעכבו לעצמו: (ה) בן ה' הדשים שהוציא ראשו וכוא חי והחזירו ומת או בן ט' שהוציא ראשו (וכן רוב פדחתו) אפי' אחר מת והוחזר ואח"כ יצא אחיו בן קיימא פטור. והמפלת כמין בהמה חיה ועוף שאפי' שרטוט פניו דומה לצורת אדם או סנדל (חתיכת בשר כצורת סנדל) או שליא (הכיס שהעובר מונח בו) או שפיר מרוקם (חתיכת בשר שכבר צורת אדם. וכל זמן שאין איבריו מרוקמים אינם פוטר. ואפי' בכ"ז שמכין ע"ז. ואפי' לא הכניס לראות אם מרוקמין אינו פוטר (וי"א דפוטר) ואפי' נכרי מסל"ה שהיו מרוקמין אינו נאמן. ואם ראו נשים שהיה מרוקם פוטר. וי"א דלא. אך הנוהג לחוש לספק ברכה יברך בלי שם ומלכות ושהיינו יברך הכהן ויוציא לאב. ואם לא ראו כלל. אם כוהיקה מעוברת פוטר ובספק בשיעור שמחזקה פוטר

אך בהוצאה גואלת מכל ספק יתן ע"מ להחזיר ולא יברך כלל ואפי' הכהן לא יברך שהחיינו או שיצא כולד מחותך איברים איברים. הבא אחריו פטור: (ו) בן ח' שהוציא ראשו מת (והחזירו ויצא אחיו. כגון יולדת תאומים. אבל נולד מלו פוטר הנולד אחריו) והמפלת שפיר מלא דם או מים או גוונים. והמפלת כמין דגים חגבים שקצים ורמשים: והמפלת ליום מ' (אפי' אירע כך כמה פעמים) הנולד אחריו חייב. והשהפילה כמין גמל ולא דקדקו נידע אם היה [illegible] מצורת אדם חייב בפדיון ובברכה. והיכא דהוי ספק בכור ופטור יפדנו על מנת להחזיר הדמים ובלי ברכה. ויוצא דופן והנולד אחריו כדרכו פטורים. וולד שיש לו ב' ראשים חייב בי' סלעים. וכ"ש ולד גמור שבו טריפות והוא או שנעשה טרפה אחר שנולד ומי בו שחייב בפדיון: (ז) ילדה זכר ונקבה ואין ידוע איזה יצא ראשון פטור. אבל ב' זכרים. נותן ה' סלעים. ובשמת א' מהם תוך ל' פטור (ואם כבר נתן לכהן אין מוציאין ממנו) ובשמת האב קודם שפדאן אחר ל'. הבנים יתנו בשותפות ה' סלעים אפי' אחר שחלקו הנכסים. ובשמת תוך ל'. אפי' נה הנשך פטורים: (ח) ב' נשים מאיש א' שלא בכרו וילדו זכרים ונתן י' סלעים כדין ומת א' תוך ל'. אם נתן לכהן א' יחזיר לו ה'. ואם נתן לב' אינו מוציא אם לא אין פדיון זה על בן זה. ואם ילדו זכר ונקבה ואין ידוע איזו ילדה זכר או ב' זכרים ונקבה ונתערבו. נותן ה' סלעים. ואם מת א' מהזכרים תוך ל' פטור. וכן בילדו ב' נקיבות וזכר או ב' זכרים וב' נקיבות ואין ידוע איזה נולד ראשון. ואם א' בכרה והב' לא וילדו ב' זכרים ונתערבו. נותן ה' סלעים. ובשמת א' מהם תוך ל' פטור. ובשמת האב אחר ל' הבנים יתנו בשותפות ה' סלעים. ואם תוך ל' פטורים. ואם ילדו זכר ונקיבה או ב' זכרים ונקיבה פטור: (ט) ב' נשים מב' אנשים שלא בכרו וילדו ב' זכרים ונתערבו. כל אחד נותן ה' סלעים. נתנו ואח"כ מת א' מהבנים תוך ל'. אם נתנו לב' כהנים אין יכולים להוציא. ואם נתנו לכהן א'. כותב א' הרשאה לחבירו (והשאים לפניו בהרשאה בעל פה מגי) ומוציא מהכהן ה' סלעים. ואם ילדו זכר ונקיבה ואין ידוע איזו ילדה זכר או ילדו ב' זכרים ונתערבו ומת א' מהם תוך ל' (ואם אחר ל' האבות חייבים) האבות פטורים והבן חייב

אם מבכרת שלא שהתה אחר בעלה ג' חדשים ונשאת וילדה זכר ספק בן תשעה לראשון או בן ז' לאחרון) ואם ילדו ב' נקבות וזכר או ב' זכרים וב' נקבות פטורים. ואם א' בכרה וא' לא. וילדו ב' זכרים. [illegible] שלא בכרה נותן ה' סלעים. ואם ילדו זכר ונקבה או ב' זכרים ונקבה פטורים. ואשה שאינה יודעת אם אביה היה כהן או לוי או ישראל ונשאת וילדה בכור פטור. וי"א דל"ע: (י) האב חייב (ולא האם. וכשהאתו מגבי בעלה אינו פדוי וכשיגדל יפדה בלי ברכה) לפדות בנו. ואינו יכול לפדות ע"י שליח (שהשליח מתן ממון עצמו ואינו מזכהו לאב ופודהו בשליחותו. אבל ממון שלוח מבעלים לכהן מותר (נ"ב) וגם ב"ד לא יפדוהו בלי האב. וי"א שיכול לפדות ע"י שליח. וגם ב"ד יכולין לפדותו כשעבר האב ולא פדאו או מת קודם שפדה (וי"א דבמת טוב שיפדוהו ב"ד בברכה בלי שם ומלכות בממון היתום או יזכו לו מממון ויתנו לכהן ע"מ להחזיר. ויתלו לו טס כסף שחקוק עליו ספק פדוי וכשיגדל ויביא ב' עדים יחזור ויפדה עצמו. וי"א לתלות טס שלא נפדה ולזכות לכהן המעות במתנה על תנאי. שאם כשיגדל לא יודע לו שהוא בכור ולא יפדה עצמו יהיו המעות עתה לשם פדיון. ואם יודע יתחייב לפדות עצמו והמעות עתה יהיו למתנה. וי"א שיפדוהו ב"ד מנכסיו (ולמעשה צ"ע. וי"א דמותר. וכשאין נכסים יפדוהו מצדקה. וכשאין ב"ד וצדקה. עושין טס שלא נפדה ותולין בצוארו שיודע לפדות עצמו כשיגדיל ותשיג ידו) ולפדות עתה על תנאי. על מעות הקטן א"א להתנות שיהיו מתנה. ועל מעות לאחרים אין מקנה אם לא שיזכו המעות לקטן ע"מ לפדות בהם ובתנאי. שאם יפדה עצמו בגדלות יהיו מתנה לכהן. ואם לאו יהיו מעכשיו מתנה לכהן ע"מ שיהא פדוי בהם) וי"א דכ"ז שהאב חי יכול לעשות שליח (דאבי אביו כאביו. וכן אחר יכול לתת משלו במקום האב ולפדותו) אבל מת האב לא יפדה עד שיגדל. וכ"ז כשממנה השליח אחר ל'. אבל למנותו תוך ל' שיפדהו בזמנו אין נכון. ומ"מ כשרוצה לילך לדרכו יעשה שליח ויוכל לפדותו. ומוטב מלפדותו במקום שיהא ביום ל"א. של"ע אם לברך. וי"א לנסוך: (יא) אם הוא לפדות ובנו לפדות הוא קודם. ואם אין לו אלא ה' סלעים פודה את עצמו. ואם אין לו נכסים בני חורין כדי פדיון אין הכהן גובה מהמשועבדים אפי' קדם חוב הפדיון לחוב הבע"ח. ואם האב או הבן רוצה לקיים המצוה אין פודין בלי דעתו. וכשקדם א' ופדהו בלי דעתו לא עשה כלום. לכן א"צ שלם י' זהובים: (יב) זמנו ביום ל"א וכשחל בשבת ואפי' ביו"ט כ' אינו נמתרת שבת או יו"ט. אבל בחוה"מ פודין. ונהגו שלא לפדות בלילה. ודיעבד יצא אם עשה הסעודה לאור הנר. ואפי' לכתחלה פדה מחצי לילה ואילך כשצריך ע"י איזה סבה. ואם עבר ל"א ולא יכלו לפדותו פודין בתחלת הלילה. ואפי' חל ל"א בשבת או בתענית צבור והגיע הבן לכ"ט י"ב תשל"ג ביום שלפניו מ"מ לא יפדנו או אחר תשל"ג. וי"א לפדות או קודם הת"ל: (יג) א"צ ל' מעל"ע. בין לקולא (כגון שנולד ביום א' סמוך לחשכה בתקופת תמוז. נפדה בג' משהאיר בשחר אף שלא עבר עוד י"ב שעה אחר כ"ט) ובין לחומרא כגון שנולד בתחלת ליל יום א'. אינו ראוי לפדיון עד שתשקע חמה של יום ב' אע"פ שעבר קרוב לחצי יום יותר מתשל"ג) ואין משגיחין רק שיעברו ל' שלמים בסופן אפי' אין שלמים בתחלתן. וי"א דכשנולד בשבת חצי שעה קודם מו"ש אסור לפדותו ביום ב' מיד בבוקר בקיץ שהליל קצר קודם שנשלם י"ב תשל"ג. וכ"ש בליל ל"א קודם שנשלם. וי"א שכן עיקר: (יד) חל ל"א בתענית צבור. פודה [illegible] ביום (ואפי' האב והכהן שלימו) ועושה הסעודה בלילה שלפניו או פודה בלילה שלפניו או לאחריו ועושה אז הסעודה. וכשחל בצום גדליה שנדחה האב והכהן לא שלימו. והשאל בשאר תעניות מותרין לאכול מניין שהייכים ומ"מ טוב להחמיר. ויחיד שקיבל עליו תעניות ב' וה' וכיוצא צריך התרה. ואין להתיר אלא לקרוב או אוהב שהיו מזמנין אותו [illegible] בפעם אחר. אך לא יאכל בביתו: (טו) בכור שחלה ולא נתרפא עד יום ל"א יקדים המילה. וכשהוא חולה עוד פודהו ערל. וכן כשנולד לז' חדשים ותופש שמלו עד כלות ב' חדשים: (טז) מת הבכור (אפי' ביום ל' אחר י"ב תשל"ג. ומשתשקע חמה ביום ל' ראוי לפדיון אפי' קודם י"ב תשל"ג) או נעשה ודאי טרפה (משנולד או נולד כך וידוע שלא יחיה כן. ואפי' אם בכרה אח"כ פטור. ובספק טרפה פטור. וכשחי אח"כ יב"א חייב) קודם שעבר עליו ל' פטור. ואפי' הקדים ונתן לכהן יחזיר. וכשמת אחר ל' פודהו בברכה וא"א שהחיינו וכשהאב יורשו יברך. וי"א דלא. ומי שהניח אשתו בעיר א' והלך למדינה אחרת וכתבו לו שילדה זכר. יכול לפדותו משם ולברך אפי' אינו יודע אם חי: (יז) תאומים

שלא נתערבו ומת הבכור תוך ל' ואחיו חי פטור. מת אחיו והוא חי חייב. וכן א' חייב. וכן הגוסס בל"א: (יח) פדה בנו תוך ל'. אם אמר לכהן מעכשיו אפי' גם אמר ולאחר ל') אינו פדוי אפי' המעות קיים אחר ל'. ואם אמר לאחר ל'. אם המעות קיים פדוי. ואם אינו קיים או החזירו לאב תוך ל' פודהו שנית בלי ברכה (ואפשר שא"צ להחזיר המעות. וכן במעכשיו) וה"ה אם אמר סתם בעת הפדיון שפדה ביום ל' או שטעה במספר הימים והמעות אינם בעין ביד הכהן: שיפדה אח"כ בלי ברכה. ואם פדה ביום הל' סתם ולא אמר מעכשיו ולא לאחר ל'. אם המעות עוד בעין ביד הכהן הוא פדוי ואם לאו לאו. וי"א דאפי' בסתם הוי כאומר לאחר ל'. ואם נתן המעות אחר כ"ט י"ב תשל"ג ואמר שיחול הפדיון אחר ל'. פדוי אפי' אין המעות קיים: (יט) מת האב תוך ל'. הבן בחזקת שלא נפדה עד שיביא ראיה (ואשה או קטן או עבד נאמן) ואם אחר ל'. בחזקת שנפדה עד שיודיע שלא נפדה: (כ) פודה בה' סלעים שהם ק"ב מעים (ומעה הוא אסעכ"ז אוטמאכי"ס. משקל ס"ז גרעיני שעורה) ל' דרכמים (כ"א משקל אדום זהב) כסף מזוקק. וי"א ב' אונקיות ומחצה. וי"א שהם בערך ג' זהובים רייני"ש שהם ב' זהובים פולני"ש (ועכשיו אינו שהוא מב' רייכ"ש טאלי"ר) וי"א שצריך ג' ר"ט. וטוב לצאת ידי כולם. וי"א שהרוצה לעשות מהמובחר יתן שוה משקל ה' לויט וקוינ"ט כסף [illegible] במשקל דמדינות קיסר ולא במשקל פולין. כי זקוק דקיסר שהוא [illegible] לויט גדול מדפולין עד שי"א לויט וקוינט דקיסר הוא זקוק דפולין. וי"א דבזה"ז יתן כ' רו"כ. וי"א ליתן ה' לויט ושליש או רביע מהמטבע או ה' לויט בריזת מכסף מזוקק וזק (בראבאנדעראלבער) שבזיו מב' ר"ט שטעלה לפהוס (וכל ר"ט כזה. הוא ברוסיא א' רו"כ עם מ' ק"כ ומחצה. ובפרייסן א' טאהלער עם ס"ו זילבער גראשין ועם ו' פפעניג. ובעסטרייך ב' גילדין (או פלארין) עם כ"א קרייצער. וה"ה ברוסיא ד' רו"כ עם כ"א ק"כ ומחצה. ובפרייסן ד' טאהלער עם ס"ז זילבער גראשין ועם י"א פפעניג. ובעסטרייך ויו גולדין עם פ"ד קרייצער) והפוחת אל יפחות מזה. והמוסיף מבורך. והרוצה לקיים המצוה מן המובחר יפדה בה' ר"ט ואל"ל יותר. וי"א כ"ה זהובים ורבע פולי"ש. וי"א ל' זהו' ומעט יותר. וי"א מ' זהו': (כא) ה' סלעים אלו מטבע בכסף (טבוע או לא) ובשוה כסף מה שירצה. חוץ מעבד וקרקע ושטר (שיש לו על אחר) ואם פדהו בא' מהם אינו פדוי. ואם כתב לכהן שחייב לו ה' סלעים עבור פדיון בנו. חייב ליתן לו ובנו אינו פדוי. ואם נתן לו כלי שאינו שוה בשוק ה' סלעים וקיבלה בה' סלעים בנו פדוי. והוא שתשוה ה' סלעים לשום אדם. ואם נתן לכהן מטבע על ה"ס להבטחה ואח"ז נתן לו ה"ס ליקח המשכון אינו פדוי. וכשנתן כלי כסף שיקח הכלי או שם כלי וא"צ שיפרע ממנו פדוי. וי"א דדוקא בסודרא וגברא רבה: (כב) אסור להתנות עם הכהן תחלה שיקח פחות מה' סלעים. ואם עשה כן אינו פדוי. ואם נתן לו כלי סתם בפדיון אם שוה ה' סלעים. אפי' לא שמוהו תחלה פדוי. וכשאינו שוה אינו פדוי. ואם הכהן רוצה הכלי א"צ להחזיר. וישלים עד ה' סלעים: (כג) מתנו לכהן חבר (אפי' אין אוכל חולין בטהרה ואפי' הוא קטן) ולא לע"ה כהמשבר למנות ש"א בנמשך אחם ימים. ואם אמר לכהן שיתן לו הפדיון אסור לחזור. ואם חזר הוי חזרה. ואפי' אמר שלא בפני הרוצה ליתן לכהן פלוני אסור לחזור ויש בו משום מחוסר אמנה. ואם נתן (ואפי' לכתחלה מותר. וי"א דאסור לכתחלה לחלק ה"ס לב' כהנים) ה"ס אפי' לי' (ולכהן א' יתן בנם אחם) לכהנים בבת אחת או בזה אחר זה יצא. ויש לחזור אחר כל כהן שיוכל למצוא: (כד) אם רצה הכהן להחזיר לו הפדיון רשאי (ולא יהא רגיל להחזיר (ולעני מותר להחזיר כל פעם) לכל (וי"א דעכשיו מותר. ובמעט י"ל דמדינא יחזיר. ולמה כל כהן יחוש לספק גזל. שמא אינו כהן. וי"א שאינו נראה) וכ"ש שלא יקבל ע"מ להחזיר) אבל לא יתן לכהן שלא במתנה כלל אך דעתו מיד שמתנו ע"מ להחזירו (רק יתן במתנה גמורה. וכשמת כאילו אמר ע"ם כדבור אינו פדוי) וכשעשה כן ודעת הכהן היה תחלה שלא לקבל ע"מ להחזיר (וכשהכהן ג"כ חשב להחזירו הוי פדוי אפי' החזירו. וכן המנהג תמיד שהאב מניח לפדיון הן רב והוא חושב שיחזירו הכל או יחזיק לו הן קטן) והחזירו (וי"א אפי' לא החזירו) אינו פדוי: (כה) אם נתן (ועני מותר לכתחלה. וי"א דעכשיו מותר לכל וכן יעשה הרוצה לדקדק במצוה ולפדותו ע"י כהנים רבים שיוכל למצוא אולי ישרמי ליה מיותם ודאי. וי"א שאין נראה) לכהן בפירוש ע"מ להחזיר (ואם להחזיר מעות אחר אינו פדוי) ועבר וקבל הבן פדוי. ואם אמר לו שיתן ה' סלעים ושחזירם לי אינו פדוי עד שיאמר על מנת להחזיר.

ואם הפריש מעות ונאבד חייב באחריות עד שיבא ליד כהן: (כו) אם רוצה ליתן הבן לכהן אינו יוצא וצריך לפדותו. ובשאלה רוצה לקבל ומתן בע"כ יצא. ובשאין רק כאן קטן או ישראל שנשאו כאן גדול שאין לקבל הפדיון. פודה מהם ובלי ידיעת הכהן לא יזכה ע"י שליח) וטוב להביא כהן ממ"א. ואסור ליתן הפדיון לבעל כהנה. אך אם אחר כל הטרחות אין כהן ואינו רוצה לבזות הפדיון. יתן אז לכהנת בלי ברכה. ויתנה שמכוון לאחת רק כשלא ימצא כהן. וכשימצא יפדה שנית בברכה כראוי. והסקה לו ליתן ב"פ יכול ליתן לכהנת ע"מ להחזיר. ומי שהחזיק א"ע לכהן כמה שנים ובא אורח ממדינתו ואמר בשבועה תמורה שמכיר כל אבותיו והוא זר ותוך שנה יברר ע"י כתבים והכהן בודה (וכשמכחישים האורח לא יורידוהו) יחזיקוהו מכל מעלות כהונה. ואכיר באשה שאסורה לכהן וליטמא למת. ויפדו שנית הבנים שנפדו ממנו ויחזיר המעות (וכשמכהים לאורח ישבע שבועה דאורייתא) ומי שהחזיק א"ע לכהן וכמה נפדו אצלו ונתברר בעדים שהוא ישראל (ואם בן נחשה נ"ע לא יפדו שנית וא"צ להחזיר המעות) יפדו שנית הידוע שנפדה אצלו ויחזיר המעות חוץ מה שחזר אז כנהוג. והספק נפדה אצלו יצא: (כז) כשהרג ה' בכורי מצרים גם בכורי ישראל היו ראוים ליהרג בעון מכירת יוסף בכור רחל ותם עליהם ה' וקבע להם פדיון. ולפי שמכרוהו במחיר ה' סלעים לוה לפדותם באותו סך שקיבלו במכירתו. ומעשה בכהן א' שנטה למות וצעק תפדוני תפדוני כי היה בכור שלא נפדה) וציוד שהוא ומי כ"ח שנה את"כ. ובזוהר בהקדמה דף י"ד ע"א פקודא תשיעאה: פורקנא לבריה. לקשרא ליה בחיין. דתרין ממנן נינה: חד דחיין וחד דמותא וקיימין עליה דבר נש. וכד יפרוק ב"נ לבריה. מידא דהאי מותא פריק ליה ולא יכיל לשלטאה עליה כו'. בפורקנא דא קאי ליה חיים והוות סטרא בישא שביק ליה ולא אחיד ביה. ע"כ. ומזה יוכל להבין גודל התיקון להבן. לבד קיום מ"ע מה"ת. ולכן אפי' מי שם לו מעט פרנסה יתן לכהן המצוות לחלוטין (לא כנהוג לפדות במכוון ובטוח שיחזיר לו. רק מי שדחוק ביותר רשאי לעשות כן. ועכ"ז יסכים בלבו הסכמה הטעם שנותן במתנה גמורה ואפי' לא יחזיר לא יהא לו שום תרעומת) לקיים המ"ע כתיקונה. ויבטח בה' שימלא לו. ויבחר בכהן עני הגון לקיים גם מצות צדקה: (כח) אם האב אינו במקום הבן יפדה במקומו. ואומר לכהן שיש לו בכור ורוצה לפדותו והכהן משיבו מאי בעית כו'. ומברך ונותן לו המעות והבן פדוי: (כט) המנהג לעשות סעודה (והוי סעודת מצוה) ובמקום שאין מנוי פודין אחר ברכת המוציא. ובשאין מנוי פודין באמצע הסעודה. וי"א לפדות קודם ברכת המוציא ולברך על שכר שהכל:

סדר פדיון הבן

קודם פדיון אומר הלא זה

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו. ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל הנה אנכי בא לקיים מצות עשה מן התורה שציוני הקדוש ברוך הוא וכל בכור אדם בבניך תפדה. והריני נותן ה' סלעים לכהן סוד החסד. ויהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו. שתעלה עלי כאילו כוונתי בכל הכוונות הראויות למצוה זו. ותעלה עלי כאילו קימתיה בכל פרטיה ודקדוקיה ותרי"ג מצות התלויות בה. וברוב רחמיך בכח שאני מקיים מצוה זו לפדות פט"ר רחם יתמתקו הדינים העולים בכללותם פט"ר. וכל הנשמות שלא זכו לקיים מצוה זו יהיה להם מנוח ונחת רוח ותעלה עליהם כאילו קיימו מצוה זו בפועל. כי רחום אתה. ואתה ברוב רחמיך תשמור ותנצור לבני הבכור שאני פודה אותו מכל רע. ויהיה פדוי ומשוחרר מהסטרא אחרא ומכל רע. ותגדלהו לתורה ולמצות. ותתן בי כח להדריכו לעבודתך ולעשות רצונך. כן יהי רצון:

(א) כשגדול פודה עצמו אומר אני בכור פטר רחם ותנני שלך. והכהן משיבו אתה רוצה להיות שלי או לתת לי ה' סלעים שאתה חייב לי בפדיונך. ואומר אני רוצה לפדות עצמי והא לך ומברך (מ"ע): (ב) האב מביא הבכור לפני הכהן ומודיע שהוא בכור פטר רחם לאמו מישראלים. ואומר זה (ש"ס):

זֶה בְּנִי בְּכוֹרִי. הוּא פֶּטֶר רֶחֶם לְאִמּוֹ. וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צִוָּה לִפְדוֹתוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הוּא: וְנֶאֱמַר קַדֶּשׁ לִי כָל בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל רֶחֶם בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא:

הכהן שואל את אם הילד שמא הפילה או ילדה כבר ותאמר לו לא. אז האב מניח הילד לפני הכהן והכהן שואל אותו (ש"ה)

מַאי בָּעִית טְפֵי. לִיתֵּן לִי בִּנְךָ בְּכוֹרְךָ שֶׁהוּא פֶּטֶר רֶחֶם לְאִמּוֹ. אוֹ בָּעִית לִפְדּוֹתוֹ בְּעַד חָמֵשׁ סְלָעִים כְּדִמְחֻיַּבְתְּ מִדְּאוֹרַיְתָא:

האב משיב לכהן ואומר **חָפֵץ** אֲנִי לִפְדּוֹת אֶת בְּנִי. וְהֵילָךְ דְּמֵי פִדְיוֹנוֹ כְּדִמְחֻיַּבְנָא מִדְּאוֹרַיְתָא:

האב יכוין לקיים מ"ע שבתורה ואומר הריני מוכן לקיים מצות פדיון בכור לשם יחוד ט'. ובעוד המעות בידו הפשוטה להם מברך בקול רם (פ"ה):

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו. וְצִוָּנוּ עַל פִּדְיוֹן הַבֵּן:

(א) גדול הפודה עצמו אומר פדיון הבכור (פ"ה): (ב) יכוין בשהחיינו לפטור גם הכהן (שם)

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

נתן המעות לכהן והכהן מקבלם ומחזיר הילד לאביו. והכהן נוטל כוס יין ומברך:

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן:

הכהן מברך על ההדס בורא עצי בשמים. ואומר ברכה זו. ורשות היא:

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם. אשר קדש עבר במעי אמו. ולארבעים יום חלק אבריו:
רמ"ח יד (עם"א)

ומ"ח אברים. ואח"כ נפח בו נשמה. ככתוב ויפח באפיו נשמת רוח חיים: עור ובשר הלבישו ובעצמות וגידים סככו. ככתוב עור ובשר תלבישני ובעצמות וגידים תסוככני: וצוה לו מאכל ומשתה. דבש וחלב להתענג בו. וזימן לו שני מלאכי השרת לשמרו בתוך מעי אמו כנתוב. חיים וחסד עשית עמדי. אמו אומרת זה בני בכורי שבו פתח הקדוש ברוך הוא דלתי בטני. אביו אומר זה בני בכורי הוא ואני מוזהר לפדותו. שנאמר וכל בכור אדם בבניך תפדה: יהי רצון מלפניך ה' אלהי. שכשם שזיכית את אביו לפדותו. כן תזכהו לתורה ולחופה ולמעשים טובים. ברוך אתה ה'. מקדש בכורי ישראל לפדיונם:

נוטל הכהן את הכסף ומוליכו בידו על ראש הבן ואומר זה תחת זה. זה חלוף זה. זה מחול על זה. ויכנס זה הבן לחיים. לתורה וליראת שמים. יהי רצון: שכשם שנכנס לפדיון. כן יכנס לתורה ולחופה ולמעשים טובים. ונאמר אמן: נותן הכהן את ידו על ראש הבן ומברכו. ישימך אלהים כאפרים וכמנשה: יברכך ה' וישמרך: יאר ה' פניו אליך ויחנך: ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום: ה' שומרך ה' צלך על יד ימינך: כי אורך ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו לך: ה' ישמרך מכל רע ישמור את נפשך:

אוכלים ושותים ושמחים. [מברכין בהמ"ז וא"א שהשמחה במעונו. והמנהג זה עושין אפי' בפדיון שלא בזמנו]:

בית הפרס הנהגת פרוסת פת שחרית. ברכת הנהנין. ועל המחיה

(א) אחר סיום תפלת השחר טוב לטעום מעט מאכל ומשקה [ב"ב פב:] להחזיק הגוף לעבודת בוראו. ואסמכוה אקרא. ועבדתם את ה' אלהיכם (זו תפלה) וברך את לחמך ואת מימיך (זו פת שחרית וקיתון של מים) מכאן ואילך. והסירותי מחלה מקרבך. ושבחו חז"ל [ב"מ קז] מאד בפת שחרית (ועיין תשו' אמ"ס ז"ל סימן ס"ו): (ב) ויראה שכולל כל דבר מאכ"ל (ועפ"ד הסוד יש בו סוד נאמן. גי' פ"ס אדני. וקראוהו פת. שמשבר ופותח פה הת"פ הידועה. שסוף התורה הגוברת בהעדר אכיל"ה. לכן טוב להקדימו אל כלמ"ד. ולהדבק במאכ"ע שהוא עץ החיים. אילן העליון. האוכל ממנו חי לעולם) כמו שכל דבר הסועד הלב קרוי לחם. ויזהר מאכילת שומים ובצלים ושאר ירקות היין בבוקר. דאמר ר"י [ברכות מד] אסור לאכול ירק חי לפני ד' שעות (שהוא זמן סעודה) ואסור לספר עמהם. וכמה שיעור טעימת שחרית. כביצה. כדמוכח בפ' הזן. וחכמי התלמוד היו רגילין גם באומצא. פי' תוס' פ"ק דקדושין. בשר בגחלים. אומצא בכמה דוכתי מוכח שהוא בשר חי ממש: (ג) ברכה ראשונה אין צריך שיעור. לפי שאסור ליהנות מעוה"ז בלא ברכה:

על כל שאר פירות האילן חוץ מן היין. מברך

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ:

על פירות הארץ ועל הירקות. מברך

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה:

על דבר שאין גידולו מן הארץ (כגון בשר בהמה חיה ועוף. וכ"ה דגים חלב גבינה וביצה בהם) מברך:

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ:

נהיה. בקמץ. עמ"ש (סימן כ"ו) ובלוח"ם.

וזה שנשתנית ברכה זו מכל הברכות. שאומרין בכן ברא או בורא ובזו אומרין נהיה. והיל"ל שהכל ברא או נברא. אמנם [לטודרוס הלכות ברכות] כיון שתקנו ברכה זו גם על יין שהחמיץ ופת שעפשה. שלא היתה עליהם כוונת הבריאה בעצם וראשונה. כי אמנם הם קלקול הבריאה והשחתת צורתה הראשונה. אין לומר בהם בורא:

(א) על שהותו שהכל מהו בורא נפשות: (ב) ברכה אחרונה צריכה שיעור. שאם לא אכל כזית (ואינו בריה) ולא שתה רביעית אינו מברך: (ג) ברכה אחרונה של פירות האילן (חוץ משבעת המינין. כפי שיתבאר בתיקוני ברכות בס"ד) ועל פירות האדמה וירקות וכל דבר שאין גידולו מן הארץ:

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת וְחֶסְרוֹנָם. עַל כָּל מַה שֶּׁבָּרָאתָ לְהַחֲיוֹת בָּהֶם נֶפֶשׁ כָּל חָי: בָּרוּךְ חַי הָעוֹלָמִים:

וחסרונם. צרכי הנפשות מה שחסר להם בעולמם ותמלא ע"י ד"א.

וזו ועל המסורך עלי: על כל מה שבראת להחיות. דברים שאין אלא להתענג: חי. פתוח. עמ"י (סימן קכ"ו)

על חמשת מיני דגן (שהם חטה שעורה כוסמין שבולת שועל ושיפון) שבשל מהם תבשיל או לחמניות (כרפי דיכסן יתבאר בס"ד בתיקוני ברכות) מברך:

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת:

ולאחריהם מברך מיוחד ברכה אחת מעין שלש (ובברכת היין יש ע"ח תיבות כמנין לחם) וזה נוסחו:

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. עַל

על היין	על פירות מה' מינים שהם ענבים ותאנים ורמונים זתים ותמרים	על מעשה קדירה או רקיקין מה' מיני דגן	אכל מה' מיני דגן ושתה יין
הַגֶּפֶן וְעַל פְּרִי הַגֶּפֶן ואם אכל גם פירות מה' מינים, מוסיף וְעַל הָעֵץ וְעַל פְּרִי הָעֵץ	הָעֵץ וְעַל פְּרִי הָעֵץ	הַמִּחְיָה וְעַל הַכַּלְכָּלָה ועל ה' מיני פירות מוסיף וְעַל הָעֵץ וְעַל פְּרִי הָעֵץ	הַמִּחְיָה וְעַל הַכַּלְכָּלָה וְעַל הַגֶּפֶן וְעַל פְּרִי הַגֶּפֶן אם גם אכל מה' מיני פירות וְעַל הָעֵץ וְעַל פְּרִי הָעֵץ

וְעַל תְּנוּבַת עלו״א הַשָּׂדֶה. וְעַל אֶרֶץ חֶמְדָּה טוֹבָה וּרְחָבָה שֶׁרָצִיתָ וְהִנְחַלְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ וְלֶאֱכוֹל מִפִּרְיָהּ וְלִשְׂבֹּעַ מִטּוּבָהּ. רַחֵם יהוה אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ וְעַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ וְעַל מִזְבְּחֶךָ וְעַל הֵיכָלֶךָ. וּבְנֵה יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקּוֹדֶשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. וְהַעֲלֵנוּ לְתוֹכָהּ וְשַׂמְּחֵנוּ בְּבִנְיָנָהּ. וְנֹאכַל מִפִּרְיָהּ וְנִשְׂבַּע מִטּוּבָהּ וּנְבָרֶכְךָ עָלֶיהָ בִּקְדוּשָּׁה וּבְטָהֳרָה.

ואכל מפריה. כ"ה נוסח הגאון. ואין המכוון על הנאת הגוף כ"א לקיים מצות התלויות בארץ. גם פירותיה מתקן כח ומוסיפין בריאות לעבודת הש"י:

(לשבת) ורצה והחליצנו ביום השבת הזה (לר"ח) וזכרנו ביום ראש החדש הזה (לר"ה) וזכרנו [לטובה] ביום הזכרון הזה (לחולה בי"כ) וזכרנו [לטובה] ביום הכפורים הזה (לפסח) ושמחנו ביום חג המצות הזה (לשבועות) ושמחנו ביום חג השבועות הזה (לסוכות) ושמחנו ביום חג הסוכות הזה (לש"ע וש"ת) ושמחנו ביום שמיני חג כנ"ל (עמו"ק) העצרת הזה:

כִּי אַתָּה יהוה טוֹב וּמֵטִיב לַכֹּל. וְנוֹדֶה לְּךָ עַל הָאָרֶץ

וְעַל פְּרִי הַגֶּפֶן: (ועל הפירות) בָּרוּךְ אַתָּה יהוה עַל הָאָרֶץ וְעַל פְּרִי הַגֶּפֶן: (ועל הפירות)	וְעַל הַפֵּירוֹת: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה. עַל הָאָרֶץ וְעַל הַפֵּירוֹת: ואם אכל פירות א"י בין באי בין בח"ל. חותם פֵּירוֹתֶיהָ	וְעַל הַמִּחְיָה (ועל הפירות): בָּרוּךְ אַתָּה יהוה עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמִּחְיָה וְעַל הַכַּלְכָּלָה (ועל הפירות):	וְעַל הַמִּחְיָה וְעַל פְּרִי הַגֶּפֶן (ועל הפירות): בָּרוּךְ אַתָּה יהוה. עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמִּחְיָה וְעַל הַכַּלְכָּלָה וְעַל פְּרִי הַגֶּפֶן (ועל הפירות):

(ב) אם אכל פירות הנ"ל ואכל תפוחים. א"צ לברך על התפוחים בורא נפשות. שגם הם בכלל ברכת על העץ. אבל אכל תפוחים ושתה יין. צריך לברך בורא נפשות על התפוחים. כ"ש אם אכל בשר או פרי האדמה ושתה יין או אכל מה' המינין שצריך לברך על כל א' וא' ברכתו. וה"ה אם אכל בשר ודגים ואכל מה' מיני דגן. אין ברכת על המחיה פוטרת את הבשר והדגים: (ג) שתה יין ובירך בפה"ג ואכל ענבים. צריך לברך עליהם בפה"ע. וכן בברכה אחרונה צריך להזכיר על העץ ועל פרי העץ. גם כשאכל כל מיני מזונות ופירות מה' מינין ושתה יין. כולל הכל בברכה א'. ויקדים מחיה אח"כ הגפן אח"כ העץ. ויאמר על המחיה ועל הכלכלה ועל הגפן ועל פרי הגפן ועל העץ ועל פרי העץ. וחותם על הארץ ועל המחיה ועל הפירות: (ג) שתה יין ומים א"צ לברך על המים בורא נפשות. שברכת היין פוטרתן כמו שפוטרת בברכה ראשונה כל מיני משקין: (ד) שכח אם בירך ברכה של אחר היין (וה"ה בכל ז' המינין) לדעתי חוזר ומברך הנ"ל כמו"ש. וכן נכון. שהזקתיו בראיה סוכה שאין בזה משום הב' ברכה לבטלה. עמו"ק ולח"ש ריש פ"ז דברכות: (ה) כבר חבר לקמן בהלכות זימון דין המצטרף אימתי יוצא בברהמ"ז וכאן צריך להוסיף. אם שתה לאח"כ כשיעור יכול כמו כן לצאת ע"י ששומע הברכה אחרונה מפי המברך. והוא שכיון להוציא והלה נתכוין לצאת: (ו) אמרו חז"ל [גיטין ע] אלו דברים המתישין כחו של אדם. אכל מעומד [illegible] שתה מעומד אכל ועמד שתה ועמד קרוב למיתה מן החיים. ולא פירשו כמה ישהה בטרם יעמוד. ולמדנו מהרי"ל [ורוקח] שיעור השהייה כשיעור הברכה האחרונה של הדבר שאכל ושגגם. כגון אם אכל [illegible] ישהה כשיעורה. אכל דבר שברכתו בורא נפשות ישהה כשיעורה. ונראה שאין אלה דברי נביאות. אבל הכל עדיף מנביא. והבין מדעתו שלכך שאמרו חז"ל מזה. לפי שבהמו כפירותו. שלא יעמוד עד שיברך. ויברכנה מיושב וממילא הדע שאם צריך לעמוד באמצע סעודתו ולחזור [illegible] שפע"פ ימתין כשיעור הם:

איך לברך על כל מין בסדר א"ב

א (א) אגרעסין שנמרו אפי' חיים. מברך העץ אפילו גדל על הקוצים. מרוקחים ומבושלים. אם נכרין הפרי. וכשאין ניכרין כלל. שהכל. ואם בירך העץ ואפילו האדמה יצא: (ב) סחטן חיים או שזב מעצמו מברך על המשקה שהכל (וכן במשקין היוצאין מכל מיני פירות חוץ מזיתים וענבים) ואם בישלן או ריקקן נכון שלא לשתות הרוטב לבד רק עם האגרעסין ביחד. והרוצה לשתות הרוטב לבד אחר שאכל האגרעסין בברכה. ישתה קודם משקה שברכתו שהכל ויכוין לפטור גם הרוטב. ואם קודם שאכלם או שאין אוכלם כלל. מברך על הרוטב שהכל: (ג) נכון שלא לאכול אגרעס יחידי רק אם לקח ממנו גרעיניו. ואם אכל לא יברך אחריו. ואם אכל כמה אגרעס ובהם כזית (כחצי ביצה והוא השלים רביעית. ולתוספות הוא כביצה) ולא שהה מתחילת אכילה עד סופה יותר משיעור אכילת ג' ביצים מברך בורא נפשות. וכן [illegible] שאוכלין מאגרפין לחית בלא שהה: (ד) מותר לאכול פירות קודם נט"י. וא"צ לברך אחריהם קודם הסעודה. אם אוכל פירות גם תוך הסעודה ומכוין בברכה שלפניהם לפטור גם שתוך הסעודה. וכשלא יאכלם תוך הסעודה מברך לאחריהם קודם הסעודה (ואם שכח מברך תוך הסעודה) ואם

ואם יברך על שם יכוין בב"א לפטור גם הפירות) אם
אכלן לתענוג. ואם להמשיך התאוה לאכילה א"צ: (ה) המבשלין
או פירות תוך הסעודה ללפת הפת ולא קבע עליהם תחלה.
אוכלן תחלה וסוף עם הפת וא"צ לברך עליהם אפי' אוכלן
באמצע גם בלי פת . וטוב לברך עליהם לפניהם ולאכול
מעט בלי פת ולא יברך לאחריהם ואח"כ אוכלם כמו שירצה .
הרוצה לאכול פירות בסעודה בלי פת לתענוג מברך לפניהם
ולא לאחריהם : (ו) הרוצה אגרעסין או פרי חדש אחר
שמתחדש משנה לשנה שנגמר תשלום גידולו מברך שהחיינו .
ונהגו שלא לברך עד שעת אכילה (ואם בירך בשעת ראיה
לא הפסיד) קודם ברכת הפרי או אחריה . לא בירך בשעת
אכילה ראשונה (לא יברך אחר שאכילה אפי' לא נתעכל
עוד הפרי) מברך באכילה שנייה בלי שם ומלכות: (ז) פירות
שלא נגמרו (עוד ונתלשו מהאילן ואם לא נתלשו הן נגמרים
עליו) ויכול לאוכלן חיים. העץ . וי"א שהכל . בישלן או
ריקחן. העץ . ואם לא נגמרו כלל והמוגים או מרים שאין
ראוים לאכילה אפי' ע"י הדחק . חיים אוכל בלי ברכה .
מבושלים או מרוקחים שהכל . אבל פירות שנשרפו מהחום
ונפלו מהאילן קודם שנתבשלו. אפילו מבושלים או מרוקחים.
שהכל: (ח) אונערקים מתוקים או כבושים . האדמה
(שהחיינו בטעם ראשון . ואם נתקלקלו קצת. שהכל)
וב"נ. ועל לימון (וה"ה שאר פירות כבושים) במקום שדרך
הרוב לאכול בו פת מברך האדמה כשאוכלו לבדו . ואם
לאו . שהכל : (ט) כשאוכל קודם הסעודה אונערקים
מלוחים לא יברך ב"א קודם הסעודה . ובתוך הסעודה
א"צ לברך עליהם כלל . ומתוקין שאוכל קודם סעודה או
בתוכה עי' דינם בס"ק ד' ה': (י) הרוצה לקבוע עצמו
לאכול פת עם פירות . אוכל תחלה מעט מהם עם פת וא"צ
לברך עליהם אפי' אם אח"כ באמצע ובסוף אוכלם גם בלי
פת : (יא) אייל בירען (זתים) גמורים משיגדל הגן
סביבו.העץ ומעין ג'. וקודם שגדל הגן לא יאכלם רק תוך
הסעודה . או אוכל תחלה פרי העץ שברכתו מעין ג' וגם
שותה מים ואח"כ מברך האדמה ואוכל הזיתים ואח"כ מברך
מעין ג' וב"נ: (יב) כשאוכל זתים מתוקים קודם הסעודה
או בתוכה עי' דינם בס"ק ד' ה' . ועל מלוחים . קודם
הסעודה לא יברך ב"א ובתוך הסעודה לא יברך כלל :
(יג) אייל כל מין. שהכל . וב"נ אם שתה רביעית. וכשאוכלו
עם פת א"צ לברך על השמן : (יד) איינגעמאכץ מן
מערי"ן ריבי"ן בוריקע"ס רעטי"ך חריי"ן איגנבע"ר .
האדמה : (טו) אכל מרקחת קודם הסעודה ולא יאכל ממנו
עוד תוך הסעודה מברך ב"א קודם הסעודה . אבל אכלו
להמשיך תאות האכילה לא יברך . ואם אוכלו תוך הסעודה
בלי פת.מברך לפניו ולא לאחריו : (טז) אייער. שהכל :
אייער בייגיל אפילו מילושו בלי מים (ובמים בלי בצים .
המוציא . ועל כזית בהמ"ז) כל ירא שמים לא יאכל אפילו
פחות מכזית רק תוך הסעודה . ודיעבד או שאין רוצה
להחמיר אוכל פחות משיעור ג' בצים ומברך מזונות ומעין
ג': (יז) אינגבער יבש אוכלו בלי ברכה . רטוב מהקרקע
אפי' חי או יבש המרוקח או כתוש ומעורב עם צוקע"ר אפי'
הצוקע"ר הרבה מהאינגבע"ר. האדמה . ואם נתן אינגבע"ר
לתבשיל או מרקחת לא יברך עליו . ומכון שלא להריח ריח
אינגבע"ר : (יח) אינגבערליך עשוים מפארפעליך של

ה' מיני דגן והאינגבע"ר רק לטעם. מזונות ומעין ג' :
(כ) ארבעס (ולברך שהחיינו צ"ע) מבושל כל מינו האדמה.
חי ויבש כל מין. שהכל . ארבע"ס לח מגינה או צוקע"ר
ארבעס אפי' חי. האדמה . ועל הערביסין לבד האדמה .
וי"א שהכל . ומשדה חי . שהכל וי"א האדמה . ועל
הערביסין לבד.שהכל : (כא) תבשיל מארבע"ס אם נשארו
שלימים מברך האדמה. ואם נתמעכו דרך כלי ממוקב מברך
שהכל . ואם כתשן או מחק מעט או מיעכן בכף יברך
שהכל . ואם בירך האדמה יצא : (כב) האוכל ארבע"ס
קודם נט"י . אם לא יאכלם תוך הסעודה יברך ב"א קודם
נט"י אם אכל כזית . ואם שכח יברך ב"א תוך הסעודה או
יברך על כוס שהכל ויכוין לפוטרם בב"א . ואם יסעוד מיד
ויאכלם גם תוך הסעודה . יאכל עתה פחות מכזית ואם
אכל כזית לא יברך ב"א ואחר בהמ"ז יאכל או ישתה כשיעור
או יברך על כוס ויכוין לפוטרם בב"א : (כג) בישל ארבע"ס
לאכול גם המרק עמו מברך על הרוטב לבד.האדמה . ואם
בישלן לאכלן לבד ולשפוך הרוטב מברך על הרוטב לבד.
שהכל . ואם בישלן בשביל הרוטב לבד מברך שהכל אפי'
אוכל גם הארבע"ס : (כד) על תבשיל מקמח ארבע"ס
לבד.שהכל . ואם עירב חלק שמיני קמח מה' מינים (חטה
שעורה כוסמין (הוא ארקו"ס . ואין מצוי במדינתינו)
שבולת שועל (האבע"ר) שיפון (קארי"ן) ואוכל כא' זתים
מברך מזונות ומעין ג' . ואם עירב או אוכל פחות מזה
מברך מזונות ואחריה ב"נ . וי"א לאכול עוד כזית שב"א
שלו מעין ג' בודאי וכזית שב"א שלו ב"נ בודאי ויכוין
לפטור גם את זה : (כה) אתרוג שנגמר חי או מרוקח.
העץ . ואתרוגים שלנו שלא נגמרו עוד ואין נאכלין חיין
אפי' ע"י הדחק . מברך שהכל אפי' על מרוקח ולא יברך
שהחיינו : (כו) אסור ליהנות מריח טוב בלי ברכה קודם
(ונוטל הדבר המריח בימינו) ולאחריו א"צ . ויברך שהחיינו
בלי שם ומלכות וכשמריח באתרוג או שאר פרי האוכל
מברך : **ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם .
אשר נתן ריח טוב בפירות** : ודוקא כשנטלו להריח
או לאוכלו ולהריח . אבל נטלו לאכלו ולא כיון להריח לא
יברך . וכשאוכל ומריח. מברך ואוכל מעט ואח"כ מברך
ומריח : (כז) בכל ימי החג לא יברך על ריח האתרוג .
וכשנוטלו לצאת בו יזהר שלא יריח : (כח) כשאוכל אתרוג
קודם הסעודה או בתוכה עי' דינם בס"ק ד' ה' :
ב (א) באב דינו כארבע"ס . רק על הערביסין לבד אין
צריך לברך : (ב) בוריקע"ס כבושים או
מבושלים אפי' מחותכים דק מאוד.האדמה . בישלם במים
לבד מברך על הרוטב האדמה . במים עם בשר או תומן.
שהכל . ועל צירן כשטעם ביותר ויש בו ממשות מחמת
הבוריקע"ס . חי ומבושל אפי' עם בשר . במקום שכובשין
לצורך הבוריקע"ס ופעמים מבשלין הציר לבד. מברך
האדמה . ואם עירב בציר רוב מים מברך שהכל : (ג) על
עלי הבוריקע"ס כבושים או מבושלים. האדמה . ועל עלי
ריבי"ן או מערי עלין ועשבים אפי' מבושלים. שהכל :
(ד) באקסערין שנגמרו (משירא בהן שרשראות) . העץ .
וקודם לכן. האדמה : (ה) בארין שנגמרו חי או מבושל .
העץ ושהחיינו . והרוטב או שמחמן דינם כמו באגרסע"ן .
ואם בישלן עם בשר או תומן או דבש מברך על הרוטב לבד

שהכל. ואם אוכלם קודם הסעודה או בתוכה עי' דינם אות א' ס"ק ד' ה': (ו) בוימיל אם שותהו לבדו לא יברך (ונכון לברך על איזה דבר שהכל ולפטרו) ואם שותהו עם משקה לרפואה אפי' המשקה הרוב. העץ. ואם שותה המשקה לצמאו אפי' שמן להוכה שמן לרפואה מברך על המשקה: (ז) על שמן אפרסמון שאין ראוי לאכילה ועיקרו לריח. כשמריח בו מברך:

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם. בורא שמן ערב:

(ח) שמן זית שכתשו עד שחזר ריחו נודף. כשמריחו מברך:

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם. בורא עצי בשמים:

(ט) שמן שבישלו בעצי בשמים ומריחו מברך **בורא עצי בשמים**. ואם בעשבי בשמים **בורא עשבי בשמים** ואם בשניהם יחד **בורא מיני בשמים** ואם סינן השמן (או שמים) ראוי שלא להריחם. וכשמריח יברך **בורא מיני בשמים**: (י) **ביר** כל מין אפי' מהשמרים. שהכל. ובתוך הסעודה אין צריך לברך. וקודם הסעודה עי' דינו אות ו' ס"ק ג': (יא) **ברוי"ט** מקמח מה' מינים שנילוש ברוב מים ובלילתו עבה ופניו ממולא בפירות ונעשה חתיכה עבה ביחד ולא דק דק ויש עליו צורת לחם ונאפה בתנור או באלפס בלי משקה. מברך המוציא אפי' על פחות מכזית ולאחריו בהמ"ז אם אכל כזית: (יב) יברך קודם שיבצע ויהן ב' ידיו עליו בעת ברכה. ובוצע במקום שנאפה היטב מצד העליון והתחתון ויתן מלח בפתו קודם שיבצע אפי' בשבת. ויטבול בו ומגין מפורענות: (יג) [illegible] כל סוג. ספר פרסרת (פירורי לחם בשר ודגים בצים וירקות גבינה ודייסא מיני מלוחים) ואם הפת מעט ואוכל פחות מכביצה אין צריך בהמ"ז (וטוב למנוע מלאכול למתק המחיה) ולכביצה מוטל בלי ברכה: (יד) לחם גמור מבושל או מטוגן בחמאה או שומן. אפי' פירורו ועירבו בבצים או דבש ואח"כ בישלו. אם היה בכל פירור כזית קודם הבישול וגם אח"כ שאר פירורין כזית מברך המוציא ובהמ"ז. וכ"ש כשפורס פת שנכר הם או יין או י"ש ובכל חתיכה כזית. ובפחות מכזית מברך מזונות ומעין ג'. ואם טירר מעט לחם דק דק שנכר הם לבעמו מברך רק שהכל. וכשהפירורין בעין יברך גם מזונות: (טו) פת שמיפסם קצת. שהכל. עפשה לגמרי אוכל בלי ברכה: (טז) פת או תבשיל מקמח ריי"ז או פיר"ז נכון שלא לאכלו רק בתוך הסעודה. וכשאין רוצה להחמיר יברך שהכל וב"ע. ואם עירב בקמח זה קמח מה' מינים חלק שמיני ואפה פת מברך עליו המוציא. ואם אכל ממנו כה' בצים מברך בהמ"ז. ואם עירב פחות משמינית מברך המוציא. ואם אכל כזית מברך מעין ג'. וי"א ב"ע. ולא בהמ"ז אפי' אכל הרבה. ונכון שלא לאכלו רק תוך הסעודה: (יז) לחם מקמח ארבע"ס או רעססקי"ו או קטניות אחר שהכל (ויכול לאכול תוך סעודה) וב"ע. וכשעירב קמח מה' מינים דינו כנ"ל ס"ק ט"ז: (יח) לחם מקארטאפלי"ם בלי קמח מה' מינים או במעט קמח לדבקו. שהכל. ואם עירב חלק שמיני או יותר ולש בלי מים או במעט מים. מזונות. ומעין ג' כשאכל כה' זתים. וברוב מים. המוציא. ובהמ"ז כשאכל כה' זתים. ואם עירב פחות

משמינית מזונות וב"ע: (יט) **בראנפי"ן** כל מין. שהכל. יין וויסני"ק או מאלינוק. וקודם הסעודה לא ישתה רביעית כשאין דעתו לשתותו גם תוך הסעודה. ואם שתה לא יברך ב"א קודם הסעודה: (כ) כשרוצה לשתות י"ש תוך הסעודה. נכון לברך שהכל על איזה משקה קודם נט"י ואין צריך לברך עליו. ואם לאו יניח על השלחן ויכוין לפטרו בהמוציא. ואם לאו יטבול בו מעט פת ויאכל (בלי ברכה. כשהוא בתחלת אכילתו או באמצע. אבל אחר אכילתו יברך שהכל) ואח"כ שותהו בלי ברכה. ואם [illegible] ורוצה לשתותו בסוף האכילה לעכל יברך שהכל. ובתחלה או באמצע א"צ לברך: (כא) לא יברך על י"ש ב"א רק בשתה רביעית: (כב) **ברוסניצעם** חיים או שהותמו וריסקו וסינן בנסה. האדמה:

ג (א) **גרוילי"ן** חי ומבושל. העץ ושהחיינו. ועתיד ליתן דין על שראה מיני מגדים ולא אכל:

(ב) ה' מיני דגן או גריצ"ע ופערי"ל גרי"ן שסלקן או חלקן או כתשן אפי' בקליפתן ועשה מהם תבשיל ונתמעך יפה עד שנדבקו. אפי' עירב רוב דבש או מין אחר. מזונות ועל המחיה. ובלא נתמעך כ"ל והסיר הקליפה קודם נכון שלא לאוכלם רק תוך הסעודה. וכשאינו רוצה להחמיר יברך מזונות ועל המחיה. ואם לא הסיר הקליפה קודם ולא נתמעכו אסור לאוכלם רק תוך הסעודה. וכשאין בו שני אכל יברך האדמה וב"ע: (ג) על תבשיל שנתקלקל קצת. שהכל. נתקלקל לגמרי אוכלו בלי ברכה: (ד) **גערשטין** חיים או קלוים באש נכון שלא לאוכלם רק תוך הסעודה. ואם לא יברך שהכל וב"ע. וקלוים שבישלם כמו קאוו"א או בישל שעורים לחולה. מברך על הרוטב שהכל: (ה) **גרויפי"ן** האבערני"י או נערטסיגל"י או קאשיל"י. יברך מזונות אפי' על הרוטב לבד כשבישל לאכול ביחד אפי' בישל עם בשר. ואם שתה רביעית יברך ב"ע. אבל בישל מעט בהרבה מים לזופ"א יברך על איזה דבר שהכל ויפטור הרוטב. ואם לאו יברך על הרוטב שהכל וישתה מעט ואח"כ על הגרויפין מזונות. ואוכל מהגרויפין כזית ושותה מהרוטב רביעית ומברך על המחיה וב"ע: (ו) **רעטשינ"י** קאש"ע אפי' נתמעכו. אם הקש"ע הרוב. האדמה. וכשהמים הרוב. שהכל: (ז) על לפת חי. שהכל. מבושל או מטוגן. האדמה: (ח) **גרייפלי"ך** מחטים. מזונות. גריסלי"ך או גרייטי"ע מעל מרעפטקע. שהכל:

ה (א) **הט"ן טאשי"ן** שנלושו ברוב מים וממולאים בשמא מומשמין. המוציא. וברוב בצים או חלב או [illegible]' במים לבד רק שהבצק דק וממולאים בגבינה מומשמין. מזונות ועל המחיה: (ב) **האני"ק** מדבורים ואפי' שזב מחמרים שהכל: (ג) **היר"ז** נכון שלא לאכלו רק תוך הסעודה. ואם לאו מברך שהכל על מבושלים ומטוגנים. וכשאין מבושל ומטוגן. שהכל (וי"א האדמה) וב"ע. ואם יש בו מין האדמה ומין שהכל יברך עליהם ויפטור סדוק.

ו (א) **תאל"ד עפי"ל** או באמ"ן אפי' מבושל. שהכל: (ב) **וואסע"ד** אם שותה לצמאו. שהכל. ואם לסעביד המאכל שמעורב בגרונו לא יברך (אבל בשאר משקה מברך) וכששותם בבוקר רק לרפואה לא יברך

יברך תחלה וסוף. ואם גם לצמאו. מברך: (ג) השותה מים קודם נט"י. אם לא ישתה תוך הסעודה יברך גם ב"א קודם נט"י. אם שתה רביעית. ואם שכח יברך ב"א תוך הסעודה או יברך על כוס ויפטור המים בב"א. ואם יסעוד מיד וישתה גם תוך הסעודה ישתה פחות מרביעית. ואם שתה רביעית לא יברך ב"א קודם נט"י (וי"א לברך) ואחר בהמ"ז אוכל כזית או שותה רביעית (או מכוס של ברכה) ומברך ב"א ופוטר גם המים. אבל כשהוא צמא עד שמי"ז אין לו תאוה לאכול מותר לשתות רביעית וא"צ ב"א: (ד) השותה מים (או שאר משקה חוץ מיין) בתוך הסעודה לא יברך אפי' היה צמא קודם הסעודה וירא לשתות שמא יזיק לו: (ה) ויין חי או מבושל או מעורב בדבש או פלפלין או בשמים (ונכון שלא לקדש על המבושל) הגפן ומעין ג'. ואם ריחו חומץ וטעמו יין. הגפן. ואם להיפוך לא ישתנו רק כשיברך על יין אחר ויפטרנו מברכה ראשונה ואחרונה: (ו) יזהר שלא ישתה יין רק פחות מכזית או רביעית שלם. ואם שתה כזית לא ישתה עד כביצה. ואם שתה לא יברך. רק אוכל כזית מדבר שברכתו על המחיה וכולל גם על הגפן: (ז) כזית הוא (שליש רביעית) כחצי ביצה (לחומרא) או כביצה (לחומרא) ורביעית ג' זיתים (והוא כמעט ב' קליפות מביצי תרנגולת גדולים. והוא שיעור ביצה ומחצה): (ח) כשרוצה לשתות יין קודם הסעודה וחושב שלא ישתה עוד בתוך הסעודה. נכון שישתה רק פחות מרביעית. ואם שתה יותר מ"מ לא יברך ב"א קודם הסעודה: (ט) כשרוצה לאכול מיד אחר קידוש א"צ לברך ב"א. אבל אחר הבדלה יברך (כשחושב שלא ישתה עוד תוך הסעודה) אפי' אוכל מיד: (י) אם שתה יין קודם הסעודה ורוצה לשתות תוך הסעודה מברך לפניו: (יא) קבע עצמו לשתות יין ויש שם גם שאר משקים. א"צ לברך עליהם כלל כשהיו לפניו בעת ברכה בין קודם סעודה בין בתוכה: (יב) כשמקדש על היין וחושב שלא ישתה עוד יין ורוצה לשתות משקה אחר או טיא וקאווע. נכון שלא יחשוב לפטרו בברכת היין. ומ"מ יברך שהכל על תה וקפ"ר ויפטור המשקה: (יג) קבע עצמו לשתות לפני המזון ומכוין לפטור גם מה שישתה תוך המזון א"צ לברך עוד. יין קידוש פוטר המשקה שתוך המזון: (יד) כששותה יין עם חבירו או בני ביתו ואח"כ הובא יין משובח יותר מברך:

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם. הטוב והמטיב:

לא יברך קודם שתייה מברך כ"ז שעוסק בשתיה. אבל שתה' לבדו או שהמשובח היה לפניו בעת ברכה או שהובא לפניו יין גרוע מהקודם. מברך על המשובח הגפן ולא הטוב והמטיב: (טו) וויין טרויבן שנגמרו וגדולים ביותר. הגפן ומעין ג'. לא נגמרו האדמה. ובמדינות אלו שלוקחים ענבים בליל ב' דר"ה על שהחיינו יברכו האדמה: (טז) וויינפערליך היים. הגפן. מרוקחים. אם ניכרים. הגפן. ואם לאו שהכל. ואם בירך העץ או האדמה יצא: (יז) וויץ (וה"ה קארי"ן) חי או קלוי או מבושל והגרעינין שלמים נכון שלא לאכול רק תוך הסעודה. ואם לאו מברך האדמה וב"נ: (יח) קמח חי (אפי' מחטים) בין שטחן דק או רק קלא ויש בו עוד טעם חטים או קמח קליות.

שהכל וב"נ: (יט) ווערים קרויט מבושל או מעורב בדבש. שהכל:

ז זאליץ או [מי מלח]. שהכל:

ח (א) חרדל שהכל: (ב) חריין שהוכל לאכילה. שהכל. מרוקח האדמה: (ג) חרעמזליך (שעושים ממצה כתושה או מלחם מפורר ומערבין אותן בשומן וביצים וחלב וגובלין ומבשלין או מטגנין אותן) שרובו ברוב ביצים ושומן. מברך מזונות ועל המחיה אפי' כשיש בכ"א כזית. ואם ברוב מים יזהר לשעתן פחות מכזית. וכשהם כזית נכון שלא לאוכלם רק תוך הסעודה. וי"א שמותר: (ד) אכלם קודם הסעודה. אם יאכלם עוד תוך הסעודה לא יברך ב"א קודם סעודה (וי"א לברך כשלא אכלם להמשיך תאות האכילה) ואם לאו יברך (וי"א שא"צ כשאכלם להמשיך תאות האכילה) ואם שכח לברך קודם הסעודה ובירך בהמ"ז פוטרם. וכשאוכלם תוך הסעודה א"צ לברך כלל:

ט (א) טארט מקמח מעט. ולוקע"ר וקמח שקדים הרבה. אפי' בלילתו עב ואפה בתנור כלחם יברך מזונות ומעין ג' (הוא מקביעת סעודה) ויזהר לאכול יותר מכדים בכדי שיאכל כזית מהקמח לבד: (ב) טייא שהכל. ואם לא שהה בשתיית רביעית רק כשהיית אכילת ג' בצים יברך ב"נ ואם שהה יותר לא יברך (ונכון ליתן רביעית מעט בסוף השתיה ולשתותו בבת אחת ולברך ב"נ) וכששותהו בסוף סעודה לעכל המזון יברך שהכל אלא ב"נ: (ג) טייגליך אפי' מלושו במים רק שאח"כ מיגנס בדבש עד שכל עיסה בלועה מהדבש ולא [illegible] בהתר כלל וכל אחד פחות מכזית. [illegible] ועל המחיה: (ד) טייגעכץ או קוגיל שבלילתו רכה וטיגנו וכן לאקשין שמטוגנין. [illegible] ועל המחיה: (ה) טייטרין שמיעכן ציר ועשאן עיסה והוליא גרעיניהם. העץ ומעין ג' אבל מבושל ומימוח כמו טוידלא. שהכל. ונכון שלא לאוכלם רק בתוך הסעודה או אוכל תחלה כזית מעין ג' וכזית ב"נ או שיפסיק באכילה כזית יותר משהיית אכילת ג' בצים. ואי לא ע"ס כן מ"מ לא יברך ב"א. ודין רוטבן (מהמבושלים) כמותן: (ו) בתוך הסעודה אוכלם בלי ברכה כלל: (ז) טיטארסקי זיל"י מרוקח. שהכל:

י יאגידעס קוואס שהכל ועל הכא"ק מהמרוקחין. אם אוכלו תוך הסעודה עם בשר אין צריך לברך. וכשאוכל אח"כ בלי בשר נכון כי בסוף האכילה יאכל מעט עם מעט לחם או בשר וא"צ לברך אפי' אכל בנתיים בלי לחם או בשר. ואם לאו צריך לברך בשעה שאוכלם לבד:

ך (א) לאקריץ האדמה (וי"א שהכל) ואם בולע רק הטעם ופולט העיקר. שהכל. וכשאינו בולע כלל רק לועס ופולט לא יברך על המין או מי הבישול. שהכל: (ב) לאקשין מזונות ועל המחיה (אפי' בקביעות סעודה) ופוטר גם רוטבן. וכשרוצה רק לשתות מעט מהרוטב. נכון לברך תחלה מזונות ולאכול מעט מאקשי"ן. גם יברך על איזה דבר שהכל ואוכל ושותה כזית ורביעית ומברך על המחיה וב"נ: (ג) בישל מעט מהם במים הרבה ועיקר כוונתו לשתות המים. יברך על איזה דבר שהכל

ופוטרם . ואם לאו מברך תחלה שהכל ושותה מעט רוטב
אח"כ מזונות ואוכל ושותה כזית ורביעית ומברך על
המחיה וב"נ : (ד) בישל לאקשי"ן על קוגל או פיינקן .
נכון שלא לשתות הרוטב רק בסעודה או אוכל תחלה כזית
מזונות וכזית שהכל ושותה הרוטב ומברך על המחיה וב"נ .
ואם שתה אפי' רביעית בבת אחת מהרוטב לבד לא יברך
ב"א : (ה) לימענים . העץ . ובתוך הסעודה לא יברך
כלל . וה"ה ברקהן אחר שנגמרו עם צוקער : (ו) לינדזין
(עדשים) האדמה : (ז) לעקיך מזונות ועל המחיה. אכלו
קודם הסעודה יברך ב"א (וי"א שאם אכלו למתוק האוכל
לאכילה לא יברך . ואם לתענוג מברך) ואם שכח בהמ"ז
פוטרו . ואם בתוך הסעודה . אם לרעבון לא יברך . ואם
להנאה ספק ולהקל . אך נכון לכוין בהמוציא לפוטרו :

מ (א) מאהן אפי' כתוש ומרוקח. האדמה: (ב) מלינצים
מקמח ה' מינים שמלושו בלילה רכה ב־וב
מים ואח"כ נאפו בתנור או באילפס בלי שומן או חמאה
(והמעט שמושח האילפס לא מקרי משקה) והבלק עב .
צריך נט"י והמוציא ובהמ"ז . וכשהבלק דק קצת . לא יאכלם
כדי שביעה רק תוך הסעודה אפילו נתמלאו אחר האפיה
בגבינה שמטוגן בחמאה . וכשהבלק דק מאד וממולא מברך
מזונות : (ג) מאלינעס. האדמה . וי"א העץ. מרוקחים
ומרוסקים. אם נכרים. האדמה או העץ. ואם לאו שהכל .
ואם בירך האדמה או העץ יצא: (ד) מאנדלין מרוקחים
כל מין העץ . חיים וגדולים ומתוקים. העץ . מרים בלי
ברכה (מתקן ע"י האור. העץ) קטנים בקליפתם ומתוקים.
שהכל . מרים. העץ : (ה) נתן קמח לתוך שקדים שעושים
לתולה . אם כדי לסעוד הלב מזונות ועל המחיה . ואם
רק לדבקן ונגולים עד שיוכל לטחון. שהכל וב"נ (ומוב
להחמיר לאכלו רק תוך הסעודה) ואם הקמח הלק שמיני
וסכל מהשקדים כח' בלים יברך מעין ג'. ואם לאו מברך
ב"נ : (ו) שקדים מרוקחים אפי' מהופש בהרבה צוקער
סביב. העץ ומאדיל מילך שהכל : (ז) מיל גראמין העץ
ומעין ג': (ח) מוסקאט נום העץ . וכשנותנו במשקה
לרפואה דינו כשמן (באות ב' ס"ק ו) : (ט) מילך שהכל :
(י) מילביק גיבעקם שלוש במעט חלב או חמאה
(וה"ה שומן) אפי' הפעם נרגש. המוציא . ואם ברוב חלב
ומיעוט מים. מזונות . וכשאכל פחות מד' בלים מברך על
המחיה . וכשהוא שבע מזה יברך על להם גמור המוציא
ובהמ"ז ופוטרו . ואם אוכל מד' בלים עד שש יברך מזונות
ועל המחיה . ואם שבע מזה יברך עליו המוציא ובהמ"ז .
ואם אוכל משש בלים עד כ"א בלים אפי' לא שבע מזה יברך
המוציא ובהמ"ז על להם גמור ופוטרו ואם אוכל כ"א
בלים וג' המשיות יברך עליו המוציא ובהמ"ז אפי' לא שבע
מזה . והלפת מצטרף לכל השיעורים ואם אכל מעט ונמלך
לאכול עוד אם כדי שביעה . יברך ההלה מעין ג' ויטול
ידיו ומברך ענט"י והמוציא ובהמ"ז (כשאכל ד' ביצים) ואם
רק מעט אפי' בין הכל יהיה כשיעור ויברך בהמ"ז. מכל
מקום א"צ נט"י והמוציא . ואם אוכלו קודם הסעודה או
בתוכה . עי' אות ח' ס"ק ד' בהרעמזליך והוא הדין כאן :
(יא) מעד שהכל . ובתוך הסעודה א"צ לברך . וקודם
הסעודה דינו כמו מים (באות ו' ס"ק ג'):(יב) מצה יבשה
(אפי' פירורין דקין כקמח) שאין מבושל ולא מתוק :
אפי' אין בכל פירור כזית ולא תואר להם מברך המוציא .
ובהמ"ז כשאכל כזית : (יג) פירורי מצה פחות מכזית שבישלן
אפי' יש להם עוד תואר להם ואפי' נתגדלו בבישול [illegible]
נדבקו עד שבכל פירור כזית . מברך מזונות ומעין ג'
אפי' אכל כדי שביעה . ובמעל נפש לא יאכל כדי שביעה
בין להם תואר להם. רק יברך תחלה על כזית להם גמור
ובמינגן יחמיר כל אדם . אבל כשיש בכל פירור כזית קודם
בישול וגם אח"כ . אפי' הוסר ממנו כל תואר להם מברך
המוציא ובהמ"ז : (יד) פירורים פחות מכזית שנתנם במים
(או במרק או בדבש) עד שנתלבנו המים . מברך מזונות
ועל המחיה אפי' בקביעת סעודה ובכזית הדין כבסעיף
הקודם : (טו) ימנע מלאכול פירורים שעירה עליהם מבלי
ראשון (וכ"ש מבלי שני) ויש להם תואר להם בלי נט"י. [illegible]
שכן כדי שביעה . רק יברך על להם אחר תחלה . [illegible]
מתו . מבואר בסעיף הקודם . וכן עיסה חיה מקמח מצה
שעושין קניידליך : (טז) עיסה שנתמלאה בבשר או דגים
או גבינה ונאפית בתנור ויש לה תואר להם . מברך המוציא
וברכת המזון :

נ (א) נים שנגמרו אפי' קטנים וחיים ומעלי יפר.העץ .
וירוקים שלא נגמרו (שמבשלין בדבש) אפי' גדולים
ומרוקחים שהכל : (ב) כשיש בידו אגוז א' וכוונה לא יברך
עד שיפתחנה. ואם בירך ופתחה והיא מתולעת ויש לפניו
עוד ממין זה . א"צ לברך שנית אם חשב תחלה לאכלם :
(ג) ניגעלאך יבשים אוכל בלי ברכה. שחוקים ומעורבים
אפי' ברוב צוקער . האדמה :

ע (א) ענים שהכל. ואם בישלו מברך על הרוטב האדמה:
(ב) עסיק שאינו חזק או חזק שעירבו במים
עד שראוי לשתיה. שהכל . אבל על החזק שמבעבע ומרתיח
כשנשפך בארץ לא יברך : (ג) עפיל שנגמרו. העץ . ואם
בישלן אפי' ימוחו לגמרי.העץ , ואם בישלן עם בשר א"צ
לברך בתוך הסעודה אפי' אוכלן בלי פת אך נכון לאכול
תחלה מעט במעט פת . וכשהם חיים או בישלן בלי בשר
יברך העץ ואוכל מעט בלי פת . אבל כשעיקר סעודתו
ללפת בו הפת . אוכל תחלה מעט עם פת וא"צ לברך אפי'
יאכלם בלי פת ואפי' לא היו לפניו בעת שבירך המוציא :
(ד) סחטן חיים יברך על סתין שהכל . וה"ה על רוטבן
לבד כשבישלן עם בשר או חומץ או דבש . ובלי בשר או
חומץ או דבש דינו כרוטב אגרעסין באות א' :
(ה) עפיל קוואס שהכל :

פ (א) פאמעראנצען באלעבין מרוקח. העץ . וי"א שהכל
האדמה . וי"א שהכל
ודוסבן כמותן : (ב) פאמפישקעס מה' מינים שבלילתן
רכה . אם מלושו ברוב מים ומיעוט שומן או חמאה ונעשו
דק מאוד . אפי' אכלם כדי שביעה מברך מזונות ועל
המחיה . ואם נעשו עב לא יאכלם רק תוך הסעודה . אבל
כשנילושו ברוב בלים ושומן או חמאה ומיעוט מים . אפי'
נעשו עב מברך מזונות ועל המחיה :
(ג) פאמפישקום מארבעס או רעמפקי . שהכל . ואם
כעירב קמח מה' מינים ונעשו עב ובמעט שומן או חמאה
לא יאכלם רק תוך הסעודה : (ד) פיינקובען מן מצה
קמח

קמח מטוגן בחמאה וגבינה. מזונות. ובלי קמח או רק במעט לדבק. שהכל: (ה) פארפיל מה' מינים. מזונות ומארבעס או רעמשקי. שהכל. ואם עירב מקמח מה' מינים חלק שמיני. מזונות ועל המחיה. ובפחות משמינית מזונות וב"נ:

פ פוטער שהכל: (ז) פייגין העץ ומעין ג'. שראן או בישלן לאכלן עם הרוטב. הכן שלא לשתות הרוטב לבד רק תוך הסעודה או אוכל תחלה דבר מעין ג' וגם שותה מים ומברך מעין ג' וב"נ ופוטר הרוטב ואם לשתות הרוטב לבד מברך שהכל וב"נ: (ח) פיש כל מין או הערינג שהכל וקודם הסעודה דין דגים כמים (ובאות ו' ס"ק ג) דין מלוחים כי"ש (באות ב' ס"ק י"ח): (ט) אם לש עיסה במים בלילה עבה ומילאה בבשר או דגים או גבינה. ראוי שלא יאכל אפי' פחות מכזית רק תוך הסעודה. ודיעבד או שאין רוצה להחמיר יאכל פחות מג' ביצים ומברך מזונות ועל המחיה: (י) פירעשקים. שלש עיסה במים בלילה עבה ואח"כ טיגנה בשומן או דבש (בין מילאה עם היר"ז או גרויפ"ן בין לא) אם יש בכל חתיכה כזית מברך מזונות ועל המחיה. בלא אכל כדי שביעה. וכדי שביעה לא יאכל רק תוך הסעודה. ובפחות מכזית מברך מזונות ועל המחיה ואוכל כמה שירצה: (יא) ואם מילאם בשומשמין או בפירות ועשאן דק דק ואוכלין אותם רק לקינוח. מברך מזונות. ועל המחיה אם אכל פחות מג' ביצים. וה"ה פלאדין אמולא עם עפיל. ובתוך הסעודה א"צ לברך: (יב) פלייש שהכל: (יג) פלאמין העץ. ועל הרוטב מהיבשים שבישלן אפי' בלי פלאמין. העץ. וי"א שהכל: (יד) פעפער רטוב אפי' חי או אפי' יבש רק שנרוקה או כתוש עם צוקער. האדמה:

צ (א) צוקער לעקיך מזונות. וטוב שיזהר לאכול יותר מכזית כדי שיהיה בו בודאי כזית מהקמח ולברך על המחיה: (ב) ציבעלים ירוקים חיים. האדמה. מבושלים אפי' עם בשר. שהכל ובשהוקשו ואין ראוי לאוכלם חי בלי פת. חיים. שהכל. אפי' במקום שמקצת עניים אוכלים אותם חיים. ובמקום שהרבה אנשים אוכלים רק מברך האדמה. מבושלים. האדמה (אפי' בישלם בפ"ע או בתבשיל ושלים אליו) וי"א שהכל. ואם טיגנן בשומן או דבש וכיוצא מברך האדמה: (ג) צימעס אפי' במעט קמח לדבק. האדמה. והרוטב כמוהו: (ד) צימרינג. אם אוכלו. האדמה. ואם בולע רק הטעם. שהכל. ואם לועס ובולע לא יברך כלל: (ה) פירות שבישלן רק לצורך הרוטב מברך עליו שהכל: (ו) טשערנישקי שהכל. וכן על הרוטב:

ק (א) קאווע קאוויר כשאכלה. האדמה. ובשותה קאווע מבושל אפי' בסוף הסעודה לעכל המזון. שהכל: (ב) קאוועניס חיים. האדמה: (ג) קאנאפלי"ם או על הלבן. שהכל: (ד) קארשין העץ. ומרוקחים. אם ניכרים. העץ. ואם לאו שהכל. ואם בירך העץ יצא. ולא ישתה הרוטב לבד רק יברך על הפרי ויכוין לפטור הרוטב. ובשרוצה לשתותו לבד יברך שהכל. אבל אכל תחלה הפרי בברכה ורוצה לשתותו. שותה תחלה מין שהכל ופוטרו. ואם שראן בי"ש מברך עליו שהכל. ובשנתקלקלו מהי"ש מברך עליהם שהכל: (ה) קאשע מה' מינים. מזונות ועל המחיה. ומרעמשקי גרויפין. אם ניכרים. האדמה. ואם לאו שהכל. ואם בירך האדמה יצא. ועי' אות ג' ס"ק ו'. ומקמח מרעמשקי או ארבעס. שהכל. ואם עירב מקמח ה' מינים חלק שמיני. מזונות. ועל המחיה כשאכל כה' זתים. ובשעירב פחות משמינית. מזונות וב"נ: (ו) קוואס כל מין שהכל: (ז) קאלינעס שמלאו חורקין ונדלים באילן. שהכל. (ח) קימעל שהכל. ועל הרוטב. האדמה וי"א שהכל: (ט) קירבעס (דלועין) שבישלן אפי' נתמעכו. האדמה: (י) קישקע ממולא בה' מינים מזונות ועל המחיה: (יא) קניידליך מה' מינים (אפילו בלילתו עבה) שבישלן במים או משקה ואין בהם תואר לחם. אם קטנים מכזית. מזונות ועל המחיה אפי' אכלם לשובע. ומקמח רעמשקי או ארבעס שהכל וב"נ. ואם עירב מקמח ה' מינים חלק שמיני (וכ"ש יותר) מזונות. ועל המחיה כשאכל כה' זתים. ואם עירב פחות משמינית מזונות וב"נ ועיין אות א' ס"ק כ"ד: (יב) קניידליך שעושין ממצה כתושה מעורב בשומן וביצים או בחמאה וחלב ונובלין ומבשלין אותן. אפי' אחר קודם הבישול לסות בכ"א כזית. מברך מזונות ומעין ג'. ובשגבלן ברוב מים ומיעוט ביצים ושומן יזהר לעשותן פחות מכזית. ובשעשאן גדולים מזה ספק אם מותר לאכלם בלי פה"י: (יג) קנאביל דינו כמו ציבעלי (באות צ' ס"ק ב): (יד) קעז שהכל: (טו) קערליך מפירות. מתוקים אפילו חיים. שהכל. מרים חיים בלי ברכה. מבושלים. שהכל: (טז) קרויט לבן כבוש אפי' חי. האדמה. וירוק חי. שהכל. מבושל האדמה. ועל הרוטב מהכבוש שהכל (ועי' אות א' ס"ק ח) ומהמבושל בלי בשר ושומן. האדמה. ועם בשר או שומן שהכל: (יז) קרעפליך שבלילתן עבה ומבשלין ואח"כ מטגנין במחבת או בקדירה והתמלאה דבר מועט נגד ריבוי העיסה והגבינה. אין לאוכלם כדי שביעה רק תוך הסעודה. אבל נתן לקדירה או אילפס הרבה שמעטיר או חמאה מברך מזונות ומעין ג': (יח) קארטאפלים אפי' נתמעכו היטב בכף. האדמה. אבל מיעבן על ריב אייזן ועשה תבשיל או לחם בלי קמח או רק מעט כדי לדבק שהכל. ואם עירב מקמח ה' מינים חלק שמיני. מזונות. ועל המחיה באכל כה' זתים. ואם עירב פחות משמינית. מזונות וב"נ: (יט) קארטאפלים עם גרויפין מה' מינים. מזונות. ואם הקארטאפלים ניכרים בפ"ע מברך גם האדמה. ואם נתרסקו וניכרים רק מעט א"צ לברך האדמה אפי' הם הרוב. ואם היה בהם גרויפין חלק שמיני ואכל בודאי מהגרויפין כזית מברך על המחיה וב"נ ודין רוטב הקארטאפלים או אוכלן קודם הסעודה או בתוכה עי' באות א' ס"ק ד' ה':

ר (א) רויטע ייאגידעס האדמה: (ב) ראבינעס שהכל: (ג) ראזינקעס העץ ומעין ג'. ואם שראן או בישלן במים אפי' מעורבים עוד במים. אם משך היין לבתוכו מברך עליו הגפן. אבל שראן או בישלן כדי לאוכלן עם הרוטב כשאר פירות ועתה רוצה לשתות מעט מהרוטב לבד יברך שהכל. אך רב עית לא ישתה רק תוך הסעודה בלי ברכה כלל או אוכל תחלה דבר מעין ג' ושותה מים כשיעור ומברך העץ ושהכל ומעין ג' וב"נ ופוטר הרוטב או ישהה בשתיית הרביעית יותר משהיית אכילת ג' ביצים. ואם שתה הרוטב בפ"ע רביעית בבת אחת לא יברך כלל: (ד) ראשטשינע שעשה

תאנה פאמפושקים רק במעט שומן שמשח המחבת. אע"פ שבלילתה רכה אסור לאוכלם רק תוך הסעודה: (ה) ריבין חי. שהכל. מבושל האדמה: (ו) רויזין שעשה מהם מרקחת. אם נכרים האדמה. ואם לאו שהכל. ואם בירך האדמה יצא: (ז) רייז הבושם חי האדמה. ומבושל כשן שלא לאכלן רק תוך הסעודה או אוכל תחלה מין מזונות ודאי ומין שהכל ודאי (ואם לא נתמעך בבישול צריך עוד מין האדמה ודאי) ופוטרו: (ח) רעטיך חי. האדמה (אם דרך אותו מקום לאכלו חי) ומרוקח. האדמה. ומחלוקת אם לברך עליו שהחיינו: (ט) אוכל או משקה שאוכל או שותה לרפואה. אם טעמו טוב והחיך נהנה וגם בריאים אוכלין או שותין אותו מברך תחלה וסוף כברכתו. וכשאין בריאים רגילים בו. שהכל. ואחרים בלי ברכה. וקודם שאוכל או שותה רפואה או מקיז דם יאמר:

יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי. שיהא עסק זה לי לרפואה. כי רופא חנם אתה:

ויחשוב שאין הרפואה מועלת רק ע"י הבורא יתברך. ועל ידי תפלה זו יבטח בה' ויבקשו שיהא הדבר לו לרפואה.

ואחר ההקזה נוטל ידיו ומברך:

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם. רופא חולים:

(י) רעטשאניקים שהכל. ואם עירב קמח מה' מינים והבלק עב ובמעט שומן. אסור לאוכלם בלי נט"י. ועי' דינם באות ק' ס"ק י"ח. וצריך להודיע לבעלים כדי שלא יערבו להכשיל רבים:

ש (א) שאלאטע מעורב בחומץ ושמן. חי. האדמה. מבושל. שהכל אפי' חשוב במבושל יותר מבחי: (ב) שווארצע יאגידעם הגדלים באילן פחות מג' טפחים. האדמה (וכשיש לו מין העץ ומין האדמה אוכלם תחלה ופוטר היאגידעם). מרוקחים ומרוסקים. אם נכרים. האדמה. ואם לאו. שהכל. ואם בירך האדמה יצא. אבל אלו הגדלים בפולי"ן על אילנות הנקראים שמארצאדינע"ס. העץ: (ג) על השרף מאילן מאכל או סרק. שהכל: (ד) שוועבליך מבושל או מרוקח שהכל: (ה) שמעטינע שהכל: (ו) שפעטאלין דינם כמו פלאמין: (ז) שעקאלאדע שהכל: (ח) שצאוויע אפילו מבושל. שהכל:

דיני ברכת הריח

(א) אסור להנות מריח טוב עד שיברך קודם שיריח. ולאחריו א"צ. ומותר להריח מדבר שאסור באכילה ולא בהנאה. ולא יברך שהחיינו על ריח. אף על עשבים שנעשו להריח יברך. ונהגו שלא לברך. ולא יברך על קול ערב. וכן על הראיה ושיחה (סי' רכח): (ב) אם העיקר ריח עץ או מין עץ שאינו מאכל יברך.

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם. בורא עצי בשמים:

וכשהוא מין עשב שאינו ראוי לאכילה יברך עשבי (בחיריק ש"א ציר"י. ולא בחטף פתח פתח ציר"י) ואם לאו. כגון המוס"ק (פיז"ס בל"א. שיש חיה ידוע שלה המוסרת בצואר וחיתה מתקבץ שם בתחלה כמין דם ואח"כ מתייבש

ונעשה ממנו המוסק. ואסור לאכלו. וי"א דמותר). יברך מיני. וכשהוא פרי עץ או אדמה הראוי לאכול אפי' רק ע"י תערובות ונטלו להריח או לאכול ולהריח (וכשנטלו לאכול ולא כוון להריח. אף שמעלה ריח טוב לא יברך על הריח) יברך

בא"י אמ"ה. הנותן ריח טוב בפירות:

(וכשנטלו לאכול ולהריח. לא יכוין להנות מהריח עד שיברך על האכילה. ואוכל מיד ומברך על הריח הנותן ומריח) וכן על אגוז מושקאט"ה וקיליס (נימרל"ד) וקלא"וו (נעגליך) וכל מין בושם שהוא לאכילה. וי"א שעל נימרינג ונעגליך יברך מיני. ועל כולם אם אמר מיני יצא. (ולזה מברכין בהבדלה רק על מיני בשמים) ולכן על דבר שמסופק בו יברך מיני (שם): (ג) על האפנ"ה (מימס"ה) לא יברך. וי"א לברך הנותן. וכן שמריח בקאוו"י כשהיא חמה שריחה נודף ונהנה מהריח. ועל הורד (רוזא"ש) ומי ורד וקנמון שהוא עור הגדי (וי"א שה"ס וצ"ל מור הגדי (לשון הודו) מור מהודו. שגדל שם. וי"א שצ"ל עוד (ל' עץ בערבי) הגדי. עץ מהודו. וי"א שעור לשון עץ בערבי והגדי ר"ל מאינדיאה. שגדל שם. ובטורקי נקרא אודאלאסי ובלע"ז ספרדי נקרא עץ אלואיס) ולבונה ומאסטיכי (שרף שעושין ממנו זפת) וכיוצא יברך עצי. וכן על כל דבר שהקשה שלו קשה. ועל שמן אפרסמון יברך.

בא"י אמ"ה. בורא שמן ערב:

ועל שמן זית (דוקא) שכתשו או שחקו עד שאחר ריחו נודף יברך כ"ש (שם): (ד) על שמן שבשמו כמו שמן המשחה. אם בעלי בשמים יברך עלי. ואם בעשבי עשבי. וכשהיו בו עצים ובשמים יברך מיני. ואם סימנו והוא הבשמים יברך כקודם הסימן. וי"א מיני. וי"א בורא שמן ערב. וי"א שלא יברך כלל. ולכן נכון שיזהר מלהריח בו. (על כלי שמוגמר לא יברך כלל. וכן על שאינו שנודף בחוטם. ונהגו המדקדקים שלא לברך במו"ש על כלי שטוהרין או דוכין בו בשמים ויש בו ריח. וקאת נע"ל שאין להם בשמים מברכין עליו. והוא לבטלה. ועל כימלק (ריסמארין). וי"א יאסמי"ן. וי"א עשב שיש לו ג' שורות של עלין זו למעלה מזו ובכל שורה ג' עלין. וי"א גרובלין יצ"ע) ואילפי דימא (רוסמארין. וי"א שבולת נרד שקורין איספי"ק ובל' פולין שפיגנרדיא שעושין מזה לריח ובמ"ב רגילין להשכו למים בהאגים נופלים לדוכן (ואין לנהוג כן) והשומדים שם יברכו עלי) יברך עלי. ועל סיגלי וגם ויאיל"ש עשבי. ועל נרגיס (חבצלת. וי"א ליריי"ן) הגדל בגינה יברך עלי. ועל הגדל בשדה עשבי (שם): (ה) היו לפניו עלי ועשבי ומיני בשמים. יברך על כ"א ברכתו. ויקדים עלי לעשבי (וכשנתערב כמה מינים או שהם באגודה אחת וא"א להריח מכל מין בפני עצמו יברך מיני) וכשבירך על כולם מיני יצא. ואם בירך על מין עץ עשבי לא יצא. וכשיש לפניו עלי ועשבי בשמים כוללן בברכה א'. בא"ה אמ"י בורא עצי ועשבי בשמים. וי"א שא"ע ואם הובא לו הדס ושמן להריח בהם (ועל שמן העשוי להעביר הזוהמא לא יברך) אם ברכותיהן שוה יברך על ההדס עלי ופוטר השמן. ואם לאו יברך על ההדס תחלה. ועל המוגמר (בשמים על גחלים להריח) יברך משיעלה

מטופלה קיפלה עמו (ולא קודם) קודם שיגיע לו הריח. ואם המוגמר מעין יברך עלי. ומעשב עשבי. ומפאר מיניס מיני. והמריח באתרוג דמאוס בעת נטילתו למאוס (וקודם ואח"כ. מברך) לא יברך. וי"א שמברך (ואם משמש ג וסבר כרים בידו או בבגד לא יברך על ריח זה) ולכן נכון שלא יריח בו. וכשמריח מברך. וי"א שלא יברך אלא מכוין להריח. וי"א שכן עיקר. והמריח בפת חם יברך: בא"ה אמ"ה שנתן ריח טוב בפת. וי"א שלא יברך ולכן לא יריח בו. וכשמריח מברך. וי"א דלא יברך. ויש אומרים שכן עיקר (שס):

בית הנהגת תלמוד תורה תלמוד

אחר שמעס מאומס. אם רגיל לקרות קורא לשמת טוהר (ועמ"ש בפתיחת המעמדות וביום ראשון על אודות חיוב קביעות עתים לתורה. וצריך עכ"פ שיהא בעת קביעות וקבוע. ממס לא חזע. ואם שצריך לבטלו מפוס עסק נתון יהא זהיר לפרוע. עמו"ק סי' קנ"ו) ואם ת"ח שהגיע להוראה הוא. בכניסתו לבית תלמודו או לבית המדרש אומר:

יהי רצון מלפניך ה' אלהי. שלא יארע (נפסל) דבר תקלה (עלמ"ס) על ידי ולא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חברי. שלא אומר על טמא טהור ולא על טהור טמא. ולא על מותר אסור ולא על אסור מותר. ולא יכשלו חברי בדברי הלכה ואשמח בהם:

(א) ת"ח הקבוע בתלמוד תורה. אע"פ שמפסיק בו כמה פעמים בעסקיו. א"צ לחזור ולברך בכ"מ כשחוזר לתלמודו. כיון שדעתו לחזור לו ולא הסיח דעתו ממנה. אבל מי שאינו קבוע בתלמוד ועוסק בד"א. הבא ללמוד. לד"ה צריך לברך ג' ברכות. לעסוק ב"ת. הערב נא. אשר בחר בנו. כמ"ש בחיבורי בע"ה. וגר ועבד ואשה ושומא. חייבין לברך כשעוסקין בתורה. כמ"ש שם. ושיהא קבע על מקומו ביום. אף לת"ח שיש הכנה בדעת. ונכון לברך: (ב) הכותב בתורה וגם מהרהר בה. יש לו לברך. כמ"ש בס"ד בחיבורי שכ"ה עיקר. ויע"ש ביאור גלוס כדברי תוספות הטור וירושלמי דקאי שמשם על אמר: (ג) בענין עסק התורה. היה אומר הרב"י ז"ל. שעיקר מצוה היא לקבל עליו ולהדביקה אל שרשה. לגבלים אילן חיין. כי זו תפלית ביאת האדם לעולם ותכלית עסקו בתורה. ע"כ האיש הנבון יפקח עיניו על דרכיו. שיהיה פ"ש שלו לשם שמים. לשמור ועשות ולקיים. כדי שהגיע לו ממנו וכנה בה חיים (מ"ל בברכת התורה. ובמעמדות כמה פעמים) והעוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה שנתנו אין נקיים. וכבר האריכו בענין תלמוד לשם שמים בכמה מקומות ע"ל בהקדמה. ובברכת התורה. ובפי' מעמדות. וזולת זה. ובגה"ה בפרקי אבות. ובמקומו במו"ק: (ד) גם שם בחבורי. אך זמנה. ומי. שאסור ליהנות ממעמות ודרושות בני אדם. ומי כשומר. יע"ש בס"ד בכתובה על חלקי הסותר. והמכבד התורה גופו מכובד ויפיג מחייתו די ודותר. בג' כתרים נכתרו ישראל וגדול שבהם כתר תורה המונח לכל הרוצה יבא ויטול ויכתר. אבל הרוצה שנעשה תלמיד צריך ללמוד הכסיסי מלכים לבסה לעלות המדרגה הסתר. שלא יכה תם והב בלא הגיר ולבור אבן כמרגמה מעדה נגד בוגדים תוכן על מתר. ואם יסיה רלוי וכחלי. לא יטגלו לו אוצרות כלי חמדה סגולות מלכים עד בלי די (ע"ל. והכר מיחוד בלמוד היום). אמרו נר' זיתא [מיחבין סכ] נסירין שמעתך. אמר דימתא מינהו: (ס) בקבוע במתמסם. קלחתים מס' שערי ציון ועזבתי האריכות. מה שביעורתי שאינו כ"ל הפתח והאריכות. שלא לגרום הפסד הכונה. גם סיו מועטים והקבתים כרתוי לכם באמת ואמונה:

תפלה לאמרה קודם קריאת התורה:

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו. ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל ולאקמא שכינתא מעפרא. הריני קורא בתורה שהיא כנגד תפארת דזעיר אנפין. יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי. שתזכך נפשי ורוחי ונשמתי שיהיו ראוים לעורר מיין תתאין נוקבין על ידי קריאת התורה הזאת. ואל יעכב שום חטא ועון והרהור רע את קריאת התורה הזאת. ויהי נועם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו. ברוך ה' לעולם אמן ואמן:

וטוי לכוין בקריאת תור"ה לשם כוו"ה אלפ"י ישרא"ל [גי' תורה] (עי' בפי' ברכת התורה) ובפל כה ס"ת וזגו [גי' תא] שהתורה היא תבלין שלו. והא כד"א חז"ל [יומא כב] לדוכי כמי דהיי. לא זכי סמם דמותא. ולכן אחרי שיאמר מגן סחיים למחזיק בו. שאינו צריך לתפלה (גי' ת"ת נפש) ולא הפס. שמתכפר ע"י קרוא מקר"א [גי' אפס]:

תפלה לאמרה קודם קריאת נביאים

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו. ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל ולאקמא שכינתא מעפרא. הריני קורא בנביאים שהם כנגד נצח והוד דזעיר אנפין. ויהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי. שתזכך נפשי ורוחי ונשמתי שיהיו ראוים לעורר מיין תתאין נוקבין על ידי קריאת הנביאים הזאת. ואל יעכב שום חטא ועון והרהור רע את קריאת הנביאים הזאת: ויהי נועם וכו'

תפלה לאומרה קודם כתובים

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו. ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל ולאקמא שכינתא מעפרא. הריני קורא בכתובים שהם כנגד יסוד דזעיר אנפין ומלכות דזעיר אנפין. ויהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי. שתזכך נפשי ורוחי ונשמתי שיהיו ראוים לעורר מיין תתאין נוקבין על ידי קריאת הכתובים הללו. ואל יעכב שום חטא ועון והרהור רע את קריאת הכתובים הללו: ויהי נועם וכו'

תפלה לאמרה קודם לימוד משנה

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו. ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל ולאקמא שכינתא מעפרא. הריני קורא משנה. והריני בסדר זרעים שהוא בחסד: (וכשהוא לומד בסדר מועד יאמר) והריני בסדר מועד שהוא בגבורה: (וכשהוא לומד בסדר נשים יאמר כך) והריני בסדר נשים שהוא בתפארת: (וכשהוא לומד בסדר נזיקין יאמר כך) והריני בסדר נזיקין שהוא בנצח: (וכשהוא לומד בסדר קדשים יאמר כך) והריני בסדר קדשים שהוא בהוד: (וכשהוא לומד בסדר טהרות יאמר כך) והריני בסדר טהרות שהוא ביסוד להעשות לה מרכבה. ויהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי. שתזכך נפשי ורוחי ונשמתי שיהיו ראוים לעורר מיין תתאין נוקבין על ידי קריאת המשנה הזאת. ויהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי. שאזכה לבחינת נשמה דבריאה אותיות משנה. ואל יעכב שום חטא ועון והרהור רע את קריאת המשנה הזאת: ויהי נעם וכו'

יכוין לכוין בקריאת המשנה שני' השמים (וידוע שהוא בחינת המלכות מקנן בילידה) עוד זעיר ונוקבים. וכן הוא בני'. עמ"ש בס"ד בלק"ת סילוקי טוקין. והוא פלא:

תפלה לאומרה קודם לימוד הלכה

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו. ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל ולאקמא שכינתא מעפרא. הריני לומד הלכה שהוא אותיות הכלה. כדי לחברה בבעלה. והריני לקשט שם אדני שהיא הלכה העליונה בעשרים וארבע קשוטי כלה. והריני קורא בסדר זרעים שהוא בחסד: (וכשהוא לומד הלכה בסדר מועד יאמר) והריני קורא בסדר מועד שהוא בגבורה: (וכשהוא לומד הלכה בסדר נשים יאמר כך) והריני בסדר נשים שהוא בתפארת: (וכשהוא לומד הלכה בסדר נזיקין יאמר כך) והריני בסדר נזיקין שהוא בנצח: (וכשהוא לומד בסדר קדשים יאמר כך) והריני בסדר קדשים שהוא בהוד: (וכשהוא לומד הלכה בסדר טהרות יאמר כך) והריני בסדר טהרות שהוא ביסוד. להעשות לה מרכבה. ויהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי. שתזכך נפשי ורוחי ונשמתי שיהיו ראוין לעורר מיין תתאין נוקבין על ידי קריאת הלכה הזאת. ואל יעכב חטא ועון והרהור רע את למוד הלכה הזאת: ויהי נעם וכו'

יכוין בלמוד הלכ"ה. אותיות הכלה העליונה (הכלולה מס' מלכות. המה ס' מסכתות) היא שאין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמותיה. שהם ד' אותיות אדני שמוכן בהם. וג' מילואי אהיה עם ג' כוללים גי' תתן. ויכוין ליחדם. ואז דברי חכמים בנחת נשמעין. ויהא לו נחת רוח בעסק התורה כמו שעושה נחת רוח לקונו. ובעסק התלמוד יכוין לכוין לבטל כח הס"מ המרה האדומה כנזכר לעיל כמה פעמים. ולהסיר קש ותבן מהלכה שמעורב ס"ת נקיה כוונות להם שמסמ

תפלה לומר קודם לימוד המדרש

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו. ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל ולאקמא שכינתא מעפרא. הריני לומד מדרש שהוא כנגד אחורים דאהי"ה. להעשות מרכבה לו. ויהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי. שתזכך נפשי ורוחי ונשמתי שיהיו ראוים לעורר מיין תתאין נוקבין על ידי קריאת המדרש הזה. ואל יעכב שום חטא ועון והרהור רע את למוד המדרש הזה: ויהי נעם וכו'

בלמוד המדרש ראוי לכוין שעולה גי' כאחורים דאהיה דיודין (שממתק דיני אהיה. י' פעמים ברבוע גי' מ"ת. עמש"ע (בפי' הקטורת בס"ד) וכתו לבטל מלאך המות (עם ב' כוללים גי' סכי הוא) ולשבר כחו. הוא שאמרו האלהיים [סוטה נ] פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש:

תפלה לאומרה קודם לימוד הקבלה

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו. ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל ולאקמא שכינתא מעפרא. הריני לומד בספר קבלה פלוני שהוא כנגד תפארת דזעיר אנפין דעולם האצילות לעשות לו מרכבה. ויהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי. שתזכך נפשי ורוחי ונשמתי שיהיו ראוים לעורר מיין תתאין נוקבין על ידי קריאת ספר הקבלה הזה: ויהי נעם וכו'

כוונה לאמרה בקצור. יאמר נוסח זה. שהוא כלל לכל למוד תורה

הנני רוצה ללמוד כדי שיביאני התלמוד לידי מעשה ולידי מדות ישרות ולידי ידיעת התורה, והריני עושה לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה (יכוין בשם יאהדונהי) בדחילו ורחימו על ידי ההוא טמיר ונעלם:

(א) ברוך לזכות בכתרה של תורה ולגלות בה. צריך לדרוש מפל בשר ה' ולקרוא הנהגת למודה. ודמי כמודה (הכולל כבוד ספרים קדושים וכבוד מקום בית תלמודה. ויותר מהמה בני הזהר בכבוד ותופשי ועומדיה לשמה. הת"ח האמתיים אשר עלו לשם תעלומות החכמה. (השכינה הקב"ה וקראן אהובות. עד האלהים יבואו. אהובים לא תקלל) מתוק שדבשו אמריה והקדימו לשתות מהשכמה. והקהות השף והפשוט המעמודים בכפול עלי אשים אדמה. הוקריה והודשים ת"ח שמרה ולקיימה. המכבדים אותה בכל כחם בכל דבר הנוגע לכבודה. ולערכות סדרה והודיה. ומקיימים שאלה כסותם ועוטפה מפקידה לפקידה. ויקרה בעיניהם מפנינים וכל כלי חמדה. כמה טובים החסידים אשר ה' קונה היודעים ערכה. המבינים דרכה. עוסקים בעומקה של הלכה. להורות דרך ה' לדעת מה יעשה ישראל ולמשוך להם שפע ברכה. המתלוננים בכתרה. לאהבת בוראם ולפרסם גודל אלהותו. להכירו בפי הבריות ולקרבן אליו ולתורתו. ולהאהילם תחת שכינתו הנגלית להראותם כבוד עשרו ומלכותו. בהם הדבק. ועפר רגליהם התאבק. ואם ראית ת"ח נוקם ונוטר כנחש תגרהו על ממנו אותו תחבק. אהוב תוכחתו וגערתו תשוק. ומקום כפות רגליו נשק. ואל התחבר לשכורים ביין תמדת הכבוד המדומה אין עינם כ"א על נפשם ועל המגדולה לעשות ולעשוק. אל יקנא לבך בחטאים. שקוראים לעצמם את הפתאים. בעלית של ת"ח מסגאים. כהלוקא ורבנן שאין בו לאמיר"ה מכוונת לתלמיד מתגאים. ובהם נקודים וטלואים. שמשמיעים קול כקול הסירים הבוכים כשבאם הגואלים. והנה כיס רקים ולבידים בתוך הכדים מקרקשים. שאור שבבך תחלד מן התורה ותהרס והתלוף שולם עומד בעולם עובר כמהר עפור אל פת הגד גלים. ראה העידותי בך היום בעוד נאל ידך להשיג כון פיתן אולרום מן המגואלים. עמו"ק סימן קג"ו ובמקומו בי"ד. הדינים בעניני תורת ת"ח ותלמודם וכבודם. ובש"ע (סימן ה') בהשגחת הבורא: (ב) וצריך הת"ח להיות מקודש בכ"ד ספרים שהן קשוטי כלה. וכלול בשנה תלמוד הלכות ואגדות. ואחר שמלא כרסו מהן. לעייל בפרד"ס גם כיון מלכו של עולם. כי יביא במשפט על כל נעלם. ובפרט מילים. שלא יהא ערום גם מחכמת אחרים. למען ידע מה להשיב לאפיקורוס. בכל תוכיה יתגלע לבנות בדקי חומת התורה ולא לגרוס. ויהא שלמותה אותה לתרוס: (ג) אמר רבא [ע"ז יט] ליגמר איניש אע"ג דלא ידע מאי קאמר. ואף כשוכח לאכנו לא יקופח שכרו ותלמודו אינו נאבד כגס כוא שמר. כי אותות וסברי לאוות מוכחות נלאגן. נפיק אמרו [ברכות ח] כוזכרת ת"ח שבכח תלמודו מחמת אונס. ואחד המרבה ואחד הממעיט. ובלבד שיכוין לבו לשמים. אמרי שמושן בתורה יותר מלמודה (כדרב' אידי) [חגיגה ה] מעלה עליו הכתוב כאלו עוסק בה כל השנה. והרוצה שיתקיים למודו בידו. ישא את מדברי חכמים ובצנעה. שחייב אדם לומר בלשון רבו. ויקפיד לנהוג לשון ערומים. לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה. וגריו נעימי הכמות רבי שליכום. טועם מהזיק את כמרובה.

לשון חכמים תוציב דעת בשתם בהוד מלא. מדבור בם ומלמדים כוללים (בלשון תורה המסוגל נטבעו לטהרים) הכרשמים כמות. ונתקקים בלב ומתחמים ונגלפים ברמ"ח איברים וגידים: (ד) מיתוד הוי זהיר בגירסא דינקותא. בלילא דורדא דלא סדרא [שבת קנב] ממותו אין לו תקנה. ללמוד בכך מספר מוגה ומרב דדייק ועובד מלאכת ה' באמונה. דסברא כיון דעאל עאל גם כי יזקן לא יסור ממנה. כי גלינא דלא דייקי ליטא. ולא מצמח לבו סימנא. לא מתקיימת תורתן בידן והוי למשל ולשנינה. סימן זה יהא בידך. אם ראית מי שעסק בתורה ותלמודו קשה כברזל. בבא"ל תגעתו שאינה סדורה. נלמד לשון אין ביום. קורע ליבא. מידוע שאדם מבנים ובונים של תורה. אבל מסקרדיין בני קטורה (אחז"ע. [במדבר רבה פ' כ'] כותי המדבר בלשון הקודש) ולא ראה אורה ודברי פי חכם חן כוגך בשפתיו יוסף לקח. כמסותי זהב במשכיות כסף דבר דבור על אפניו כל היך שנועם אומר לי ביין הרקח: (ה) עוד אמרו דרך נחות. כל תורתו של דוה"ג (ומילר על שלם שאינו של) אים אלא עם השפה ולחוץ. ולא גמיר שמעתא. ואי גמיר לא מסיק בה (אתא כדמסיק תעלה. ולא) אליבא דהילכתא. ואימתי היא שמורה. כשהיא ערוכה בלב. והיים בם למוציאיהם בפה ולב שוין. ואם לא זה עדיין לכבין. אעפ"כ לא ימנע עצמו מבמ"ע ולא יפסק לגבר. אמרו חכמים [שבת ס"ג] ליגמר איניש והדר ליסבר. ואם אפשר עשה לך רב וקנה לך חבר (עלה"ם במקומו) שמתוך יקיימנה בידך. ואל תימא אל תשמן. והלמד תורה ותלמדה. דומה לאדם במדבר. כד"א כרב הדומה למלאך ה' צבאות. ובחבר טוב ותלמיד הגון ותלום. אבל אם הרב דומה לכהן המהור בנים הגרעם ומקבן על הגבאות. איגו ידוע לבשיב שנים פופת ואם. פרוש סימנו ואל תדור בשכונתו. והבר שאינו אלה. ארה הלאים. ותלמיד שאינו הגון. אל יהא לך עסק עמו. מוטב שבא בדד בשת והדום לה'. שאפי' אחד ועוסק בתורה הקב"ה קובע לו שכר. אגרא דשמעתא סברא אל כאמם מבכים. ואל תשב בכנסת של עיר והכם כל שלומד בלימוד מחכים. ינעם ולא מלאתם אל תאמין: (ו) כריח כרותה לשפתים ערומות תד"ם תוחכים. שמורים בלב מכין שאינו שוכח מהרה שמתהלכנו מיתתו שבכבו השמור עליו שהקיצו היא תשיחהו בחס ונבא נאת לו כין העומדים מסלכים. ואם אין דר במילם המדינה (שצלה עברה קצין גמות הרוח. ותמיות של תורה) שזכתה ללמוד ולא ללמד נסה. ילמד בכתב יותר דבר אמת אמת תפסים ספק וספק בם. ולא תיסך במילי מכוליאתא. ותיסרי שותא בסימנא לאורחא רחיקא זוודתא. דורות הבאים ישמעו וילמדו ידעו וישכילו. כי אם אין אדם תמיה מלוב לדורות מה שבייה יש לו. גם במקומות הרחוקות ממנו. שהתורה תגינם עליהם. ישמעו דברי פרי תבואה. ואל יכבוש דברי חכמה דעדיפי מבואה. והרי זה פוסק לתקה בכל פה והוא ובכל מקום. כי נעו"ס כבר מקיים מימים מם שאחז"ל [שבת סג] עתידה תורה שתשתכח מישראל. שאין הלכה ולא שמועה ברורה בידים. ואבדה חכמת חכמים:

בסיום מסכת אומרים זה הנוסח. ולפי שהוא מוספת ברוב הספרים. העתקתיו פה מנהג כדלוי:

הֲדְרָן עֲלָךְ מַסֶּכֶת בְּרָכוֹת. וְהַדְרָךְ עֲלָן. דַּעְתָּן עֲלָךְ. מַסֶּכֶת בְּרָכוֹת. וְדַעְתָּךְ עֲלָן. לָא נִתְנְשֵׁי מִנָּךְ מַסֶּכֶת בְּרָכוֹת. וְלָא תִתְנְשֵׁי מִנָּן. לָא בְּעָלְמָא הָדֵין וְלָא בְּעָלְמָא דְאָתֵי:

אחר הלמוד. אם יש שם עשרה. אומרים קדיש דרבנן המלא לעיל:

גילמנו מהו לומר מודה אני לפניך ה' אלהי. ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקי מיושבי קרנות. שאני משכים והם משכימים. אני משכים לדברי תורה. והם משכימים לדברים בטלים. אני עמל והם עמלים. אני עמל ומקבל שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר. אני רץ והם רצים. אני רץ לחיי העולם הבא ואני אבטח בך:

הנהגת דרך ארץ ומשא ומתן. בית נתיבות יקרא. ויפרד לשתי דרכים כשתי הבנות שבו. אם בהנחה ראשונה מורה על הליכות דרך כמשמעו. כנגדו נתיב א הליכות הדרך. אורח עולם ישמור בכל השייך אליו. כהנהגות מועילות טבעיות ומקובלות. ויצטרף לזה כל המסתעף ממצות ברכות ותפלות. והן. נוסח נטילת רשות. לויה. תפלת הדרך. תפלה קצרה. ברכת הגומל והנס. בקשה להצלחה בעסק מו"ם. ברכות הודאה על העבר וצעקה לעתיד. חששים לעין רעה. שאלת שלום. הכנסת אורחים. דרך ז"רץ באכסניא. ואם בהנהגתו הב׳

המושאלות. כנגדו נתיב ב. הלא ידעו עט סופר מהיר התיב עטה וטעם להזכיר ולהזהיר בעסקי משא ומתן באמונה. בהשכל בדעת ובתבונה. איך להתנהג בדברים שבין אדם לחבירו ודרך ארץ של תקון העולם וישוב הבית והמדינה. בעניני הנהגת האדם בביתו ומדינתו. וזולה אל זה הכל הנוגע בעסקיו קניניו וכיוצא בהם מלאכתו וסחורתו. והשמטתי דברים רבים כחסה לבריחה מהאריכות בפעם א':

(א) אחר שלמד וקבע עתים לתורה. מה טוב ומה נעים שיהא לו עסק להתפרנס מיגיע כפו כגון באומנות מלאכה או מו"מ וסחורה. ועל"ז האלין בתהלה (עמ"ש בפתיחת המעמדות) השתא והכא באמונה. וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עון. ויפה ת"ת עם ד"א שיגיעת שניהם משכחת עון [ברכות ל"ו א'] והרבה עשו כר"י ועלתה בידם. וזה נתקיים בידיהם. ועליו הכתוב אומר ראה חיים. זו אומנות. עם אשה אשר אהבת. זו תורה: (ב) וזהו אמרי המכוון במ"ש חז"ל [ברכות ח] גדול הנהנה מיגיע כפו יותר מירא שמים. שהכל תמהים ע"ז. כי אם הוא עיף ויגע ולא ירא אלהים. בודאי לא יגיעו לריק ולבהלה. ואם הוא ירא ויגע. פשיטא דל"ל שגדול מהרוגע. ולא במעשי בו דבר מקובל אל השכל. אמנם יובן היטב ע"ד שאמרו [מגילה כז] גדול תלמוד שמביא לידי מעשה וידוע שכבר אמרו [ברכות לג] שהלומד שלא לשם שמים הוא שנאוי ומתועב מאד (ועיין במעמדות) אבל התלמוד המביא לידי מעשה. חביב הוא ביותר וגדול מהמעשה עצמו. מאחר שהוא סבת המעשה. ע"כ יש בו שתי בחינות. בחינת התלמוד והמעשה. שניהם כאחד טובים לקבל עליהן שכר שלם. מה שאין כן מעשה גרידא. כן הוא הדבר ביראת שמים. מאחר שאינו דבר המתקיים. בלי שקודם יגיע כפים. וסופו בטל ולומד ליסטות. נמצא הלא יראתו כשלמו תורה לשמה. מאח"כ הנהנה מיגיע כפו. שעשה הכנה לקיים יראת ה' בידו. וכל הרוחות שבעולם אין מזיזות אותו. ובודאי הוא יראת ה' מספיק. שאל"כ אוי לו וליגיעו. אלא הא קמ"ל. דגדול שכר יגיעתו לנדס כפלים. בשכר יראת שמים. לפי שיש בו שתי בחינות טובות. ועל יראתו יש לו שכר בפני עצמו: (ג) [ברכות סג א'] תני בר קפרא. איזוהי פרשה קטנה שכל גופי תורה תלוין בה. בכל דרכיך דעהו. דעהו והוא יישר אורחותיך. בטח בה' בכל לבך. השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך גול על ה' דרכך. והוא יעשה. יכול אפילו אתה יושב ובטל לך. ת"ל בכל מעשה ידיך. ואל התחכם יותר ואל תהי סכל. לסמוך ידיך בגלות שמלות לסמוך על הנס מכל וכל. מחורף עצל לא יחרוש ושאל בקציר ואין. הכסיל חובק את ידיו ואוכל את בשרו. תאות עצל תמיתנו כי מאנו ידיו לעשות. שומר רוח לא יזרע ורואה בעבים לא יקצור. ועת ומשפט ידע לב חכם לכל זמן ועת לכל חפץ אורח עולם ישמור ויגלור. כי לא הכו בראה האדם מדיני בטבע ע"כ ישגוג כד"א יחרוש יזרע יקצור ויגלור. או יעסוק בסחורה איש אמונות רב ברכות יאצור. יד חרוצים תעשיר ותמשול. אך אץ להעשיר לא ינקה ואיש אמונות הממכשול. אל תיגע להעשיר מבינתך חדל. הדוחק את השעה שעה דוחקתו. אין אדם נוגע רק במוכן לו העשיר לא ירבה ולא ימעיט הדל: (ד) אין עניות ולא עשירות מן האומנות. אלא הכל לפי זכותו (עי' פ"ב במעמדות ליום אחד בפיסקא ר' מאיר אומר) מה יעשה אדם ויתעשר. ישא ויתן באמונה. ויחיה באמונתו. ויתפלל למי שהעושר והנכסים שלו: (ה) אהוב את המלאכה. שמכבדת בעליה. ומוצאת מעבדות. ומאריכת ימים בנעימים. ושנא את הרבנות. שמקברת בעליה: (ו) השכרה אל בע"ה. עבוד אותו באמונה. ולמד מיעקב אבינו ע"ה. ותזכה לגאולה בלי מצרים. אמרי אינשי [יומא כ] אי גברא ליה. פוק עמריה: (ז) קרב לגבי דהינא ואדהן. הוי מתעסק עם מי שהשעה עומדת לו: (ח) הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה. שכל העוסק בתורה נכסיו מצליחין. ודע שסביביו נשערה מאד. כי מתוך שת"ח אהובים קרובים למקום ב"ה. מדקדק עמהם כחוט השערה. כי על כן. אפי' שגגות נחשבים להם כזדונות. לכן הרוצה של הרוב. ת"ח מדוכאים ומיוסרים. ולא עביד קב"ה דינא בלא דינא. חלילה לאל מרשע. ושדי מעול כי כאורח איש ימציאנו. ואין לגבורתיו עליו שום תלונה. רק על שלמן שקפחו פרנסתן. ומנעו מן הטוב. וגרמו להם הצער וטורח וקושי השגת מזונתן. לפיכך יזהר לדקדק במעשיו. ובעניני ממון ביחוד. יקפיד מאד שלא יתערב עמהם דבר מגונה. ויתרחק מהכיעור. עד בלי שיעור. כי עם אדם הטוב זקן הרבה. כמו שמצינו [ברכות ה] ברב הונא. דתקיפו ליה ד'

מאה דני. משום דלא יהיב שבישא לאריסא. אע"ג דלא שביק ליה מידי. וכי הדר ביה. הדר חלא והוי חמרא. מכאן ילמוד כל אחד בעצמו. לחקור מעשיו ולשקול דרכיו בפלס ומאזני משפט לה'. לא לפי אומדן דעתו בהשקפה ראשונה. להעמיד דבריו על דין תורה. וכבר נצטוינו מן התורה לנהוג לפנים משורת הדין. דכתיב את הדרך ילכו. לרבות לפנים משורת הדין. וכתיב למען תלך בדרך טובים וארחות צדיקים תשמור. פלס מעגל רגליך. אז תלך לבטח ה' יהיה בכסלך. והיה שדי בצריך וכסף תועפות לך: (ט) תא ואגמרך מילי דעלמא [ברכות סג] זלא קבון קנה מנה: (י) [פסחים קיג] אהדרא מכרעך זביך זבין. כל מילי זבין ותתחרט. בר מחמרא. אכתפיה דמריה שוור: (יא) שרי כיסך פתח שקיך. ותני נמי הכי [מנחות מה] אין דרך תגרי ליתן איסר עד שיטול דינרו: (יב) קבא מארעא ולא כורא מאיגרא: (יג) כל אגב גביה בפי. כל אמראי. ספק אתי. ודאתי נמי משום רעות מינכו: (יד) מעות הבאות ממדינת הים. ותגרי סימטא. הלו פרוטות שאין בהן סימן ברכה. ומעות יתומים (משום דלאו בני מחילה נינהו) ומתי עיניהן בחלק יפה (דהאי בהו אינשי) והמסתכל בקנים ובקנקנים (דנפישא אפחזייהו ושלטא בהו עינא בישא) והמצפה לשכר אשתו (מתקולתא). אבל עבדא ומזבנא. משתבח בה קרא): (טו) לעולם ילמוד אדם אומנות נקיה וקלה ומהודרת. ויברח מבזויים ומכוערת. דהיינו חמר כפר רועה ובורסקי ותגרי (ויש להוסיף עליהן. השולחני בדורות הללו) שאומנות ליסטות עבירה גוררת המכוערת והמגערם: (טז) לעולם יאחוז אדם באומנות אבותיו: (יז) איזו דרך שיבור לו. כל שהיא תפארת לעושיה ולו מן האדם תפארת: (יח) פשוט נבילתא בשוקא. ולא תימא גברא רבה אנא וזילא בי מילתא. יעבוד אדם עבודה שהיא זרה לו. ואל יצטרך לבריות. הפוך בנבלה. ולא תיפוך במלה: (יט) הפוכי בעיסקא. טב מהפוכי בארעא. אין לך אומנות פחותה מהקרקע: (כ) קפוץ זבן ארעא. שכל מי שאין לו קרקע אינו אדם. זבנת קרית. ולא תקנה שדה שיגזלו עליה עסיקין. דלא עביד איניש דזבין מגזלנא אזיל. ולא תיכול נפשך דאזכרתא: (כא) עני המהפך בחררה ובא אחר ונטלה. נקרא רשע. ולא תזבין ארעא קמייתא. דלא מסממא מילתא: (כב) לא תזבן ארעא דסמיכא למתא. אי נמי מסדר ליה שורא וריקתא וכה"ג קרובה לעיר עדיפא: (כג) עובד אדמתו ישבע לחם. זרע ולא תזבין. אע"ג דחד סודי מינהו. הוי מברך. ותני נמי [ב"מ לח] המפקיד פירות כו' אפי' כן אבודין לא יגע בהן. לפי שאדם רוצה בקב שלו. מט' קבין של חבירו. משעגה דאמת. וסיימו נמי דאמריק המקבל [ב"מ קה] לא רצה לנכש אין שומעין לו. אע"ג דאמר זביגנא לך חטי משוקא. אמר ליה חטי מארעאי בעינא. מה"מ: (כד) זבן ולא תיזול. ה"מ ביסתרקי. אבל גלימא לא מתרמי ליה כדבעי: (כה) פוס ולא תפפן. שפן ולא תנגה. שכל העוסק בבנין מתמסכן: (כו) בנה חורבות הלוית לסגנות. ולא תטע. נפי ודקלי. נפי. כד"א בעיר. אבל בארים הראוים ליטע. נטיעה חשובה (עמ"ש בס"ד בש"י סימן ע"ו) דשלמה אשכחתיה בתרוכה. ולא תטע דבר שאין גזעו מחליף: (כז) קח דבר שפירותיו מרובין ויציאתו מעוטה. דבר שאינו עושה ואוכל מכר: (כח) אחוז במדת הסיפוק. ועל פתחי נדיבים אל תדפוק: (כט) נאה מהלוואה כל מה שתוכל. מבין איש ברחיה. ולא ניזוף בריביתא. והמלוה לעני בשעת דחקו. עליו הכתוב אומר. אז תקרא וה' יענה. מלוה ה' חונן דל. מלוה וגוף גדול. אוכל פירות ולא שכר: (ל) לא פנית ביתך בלי דיורין. דביתא מיתבא יתיב: (לא) אל תוביר שדך (עי' פ"ס דמליעא) [דף קד] ואמר שלמה המלך עליו השלום בחכמתו. על שדה איש עצל עברתי וגו'. המשל והנמשל שניהם כאחד טובים ואמתיים. כי אין מקרא יוצא מידי פשוטו: (לב) אל תפנק מושר עבדך. עבדא נהום כריסיה לא שוי. הרוצה לאבד מעותיו ישכור פועלים ואל ישב עמהן: (לג) איזהו שוטה. המאבד מה שנותנין לו. שינו. אפי' לגבוה אין אדם רשאי להחרים כל נכסיו. מכאן

צריך אדם לחוס על נכסיו. וצדיקים ממונם חביב עליהם יותר מגופם. לפי שאין פושטין ידיהם בגזל. גם ולמד מיעקב אבינו שחזר על פכים קטנים. ומאבא חלקיה [תענית כג]: (לד) יזהיר אדם על נכסיו כליו וקניניו. שיהיו שמורים מכל הפסד וקלקול. אמר שמואל [חולין קה] מאן דסייר נכסיה כל יומא. משכח אסתירא. לכן יהא לו עת קבוע לבקר. ולבדוק נכסיו. וישער נגדיו אחת לשלשים יום. ומי שי"ל גרדי אומן בתוך ביתו. יעבירם במקל בכל יום: (לה) היה זהיר וזריז בין במילי דשמיא בין במילי דעלמא. שלא להעביר השעה הראויה. עת רצון מלאה. ודע שהזמן יקר שבנמצאות. לא ישקל כסף מחירו. אדא היא דאזלא ולא אתיא. פסידא דלא הדרא בריא: (לו) טוב לגבר כי ישא עול תורה וד"א בנעוריו. מעט שנות מעט תנומות מעט חבוק ידים לשכב. ובא כמתהלך רישך ומחסורך כאיש מגן. ובטחת כי יש תקוה לאחריתך תבא בשיבה טובה כיודע גן. לך אל נמלה עצל ראה דרכיה ואגור בקציר. ובקיץ לא תרדם. כי רבים ימי החורף הבאים על האדם. ובעוד שאתה מוצא ומצוי לך ולא תאחר. ואל תניחהו ליום מחר. כי לא תדע מה ילד יום אם תתרשל. המוקדם יקדים כשל. אך גם במהירות השמר שלא תכשל. מתון מתון כמה זוזי שוים. לא תעשה דבר בחפזון בלי ישוב דעת תחלה והתבוננות: (לז) התרחק מן הערבונות ומהפקדונות. ערבת תקעת לזר כפך. נלכדת באמרי פיך. לך התרפס ורהב רעך. שלא יתחלל שם שמים על ידך ח"ו … תהיה גורף ביזין בידך וזרועך. דע כי כתר שם טוב עולה ע"ג כל הכתרים על כן הזהר שלא יפגם שמך ושמעך. והוי זהיר לצאת ידי הבריות כדרך שצריך לצאת ידי שמים. שנאמר והייתם נקיים מה' ומישראל. ויהא דיבורך ומשאך ומתנך עם הבריות בנחת. כדי שתהיה אהוב למעלה ונחמד למטה. ויהא שם שמים מתאהב על ידך. ויהיו הבריות אומרים אשרי פלוני. אשרי אביו ורבו שלמדוהו תורה. עליו הכתוב אומר. ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר: (לח) צדק צדק תרדף. מוצא שפתיך תשמור. וא"צ אם נדרת צדקה לעני. אלא אפי' מתנה לעשיר. שארית ישראל לא ידברו כזב. מדבר שקר תרחק. אפי' לגוי לא תבטיח על שקר. … על ד"ל שפתיך. אשר נדרת שלם. למה יקצוף האלהים על קולך. … מבור וחולדה [תענית ח]. כמה גדולים בעלי אמנה. וכן במו"מ. הזהר מה שתוכל לקיים מה שיצא מפיך. אע"פ שהתירו חז"ל [פסחים כ] כדרי זבוזן. אין זה בכלל זריז ושכר. אלא יהיו פיך ולבך שוים. ואשרי המקיים ודובר אמת בלבבו כדרב ספרא [מכות כד]. ומה יעשה אדם ויתעשר. ידבק באמונה יתירה, וכה"ג אע"ג דקי"ל [ב"מ מט] דברים אין בהם משום מחוסרי אמנה. מ"מ … הכידים. אפילו בתרי תרעי. אין רוח חכמים נוחה הימנו. ובזה שלא יהא … צד איסור. כגון אונאה וביטול מקח … מעלם. אי לא הכי לדיק הרבה. כי נמצאת מכשיל ומחזיק ידי עוברי עבירה. אך הכל לפי הענין ולפי האדם. כי עם איש עני אין לדקדק כל כך. ולא תקפיד אפי' בדבר שראוי להקפיד. וגם עם כל אדם לא תעמיד דבריך על דין תורה. ראוי לוותר ולהיטיב … וטוב יותר מזלותא דבי דינא. ועביד איניש דזבין דיניה. אבל לא עביד איניש דזבין … אונסיה: (לט) לא תלוה מעותיך בלי שטר ועדים. שגורם קללה לעצמו: (מ) [פסחים קי"ג] לא … דינא בהדי תלתא. שעושה מום בעצמו: (מא) הקפת אחרים. או הקיפוך. פרעת חוב לאדם. או פרעך. כתוב אפנקסך … עד לא תיתוב אכרעך: (מב) לא תשליך לאבוד שום חשבון … לחבירך. שתוכל לברר מתוכו לעת צורך. וכל מה שתתן … כשי"ת. רשום מנה וברור. ותשוב בשמחה כנגד שכר לבחון ולדעת באיזה מו"מ תברור. ועיין בהוצאה לעומת הכנסה. וזכור … ערכי ביתך בעת הזול וסדר הוצאה הוא חצי פרנסה: (מג) [חולין נד] בתר עניא אזלא עניותא. … ואל … לא תבכית ותבית לתליתא: (מד) אל תתודע לגדולים. ובמקום גדולים אל תעמוד. ובשולחנם לא תאמוד: (מה) [ב"ק צג] הוי מתחבר עם מי שהשעה משחקת לו. [פסחים קיב] בתר מרי נכסי. … משוך. תעלא בעדניה סגיד ליה. ואל תקשה ערפך נגד הזמן. … זה בבריתא אל תאמין. כי הוא בוגד ברעיו מכחיד כל איש … ואמן: (מו) קנה לך חבר. … טובים השנים מן האחד אשר יש להם שכר טוב בעמלם. ומזלא דבי תרי עדיף: (מז) אל

שמחבר לרשע. פן יפרוץ האלהים את מעשיך. כמו שאירע ליהושפט מלך יהודה. לכן התרחק משכונתו. כי אוי לרשע אוי לשכנו. בכדי הולא לקי כרבא. … המחובר לטמא. טמא יקרא: (מח) אל תקנא בחטאים. אנס ושוד בתיהם ממלאים. כי לא תהיה אחרית לרע שמכלה עצמו ובשרו … מרוחים: (מט) על ד' דברים נכסי בעלי בתים נמסרים למלכות. על משהי שטרות פרועין. ועל מלוי בריבית (ואפי' לגוי. שלא הותר אלא לת"ח. משום כדי חייו) ועל שיש בידם למחות ואינן מוחים. ופוסקי צדקה ברבים ואינן נותנין. ובשביל ד' דברים נכסי בעלי בתים יורדין לטמיון. על כובשי שכר שכיר. ועל עושקי שכר שכיר. ועל פורקי עול מעל צואריהם ונותנין על חבריהם. וגסות הרוח כנגד כולן (כי סימן לגסות רוח עניות) לכן אל תלך בדרך אתם. מנע רגלך מנתיבתם. ואל תקוה לעשות עושר ולא במשפט. התעיף עיניך בו ואיננו. הון מהבל ימעט. נבהל להון רע עין. ולא ידע כי חסר יבואנו. בלא ימיו תמלא ותקן. ערב לאיש לחם שקר ואחר ימלא פיהו חצץ. זורע און יקצר עמל. ואם פרצה תהלתו מגלית יצין ויפרח לא יקום חילו מידו … יצא ויחל. וזורע צדקה שכר אמת וסוף יקצור לפי חסד ישיר לה' כי גמל: (נ) הזמין לך הש"י ריוח. כבד ה' ממה שחנך. בהא מליאה לידך. או המחזיק … סגר. אפי' נפל בנכסי … א"נ עבד עיסקא ורווח (עמ"י סי' ה') מה יעשה ויתקיים בידו. יעשה מהם סגולה. מאי היא. ס"ת ודיקלא. דאכלי מניה עמיס פירי: (נא) הזהיר במעשר כספים. … ואברי זרעו אחריו. עמ"ש בס"ד בש"י סי' ג'): (נב) [פיאה פו] הרוצה שיתקיימו נכסיו. יטע בהן אדר. שנא' אדיר במרום ה'. סימן ודאי ס"ת. עץ חיים למחזיקים בו. כל המקרא בשם ה' ימלט; אורח חיים פן תפלס … ואשר תשיג תפלט: (נג) השמר והזהר אפילו משבועת אמת. כי רבים חללים הפילה. חולק עם גנב שונא נפשו לא יגיד אף אם ישמע אלה. לא עכברא גנב אלא חורא. שחת לו כורה: (נד) הזהר מאונאה (ואל תעמוד על המקח בשעה שאין לך דמים) אפי' דגוי ואצ"ל מגזלו. ועאכ"ו מעול מדות ומשקלות סוי המרבה לא לו. ועשן מאד קשה. ואם תכרת ושמת במחוק בקוק ולא תשמה. תקותך לא תכרת. מדלה יבצעך. ולא תרשה מוסר ה' בני אל תמאס לכך אל תקשה. … תתיאש ולא תאבד דעתך. אם בדעת שמרת. … חסרת. שמתיר אל אל ולא תתשה: (נה) … ולא מצאת בידך אין. יגעת במו"מ באמונה ולא מצאת די ספוקך … ומשענה. אולי יסורים של אהבה הן. קוה לה' וחזור וקום והרהר תתגר. אם תשוב עד שדי תבנה. ואם עדיין אתה מעט … … על ימין או על שמאל תפנה. גלגל שחוזר הוא מלבו ישתנה. ואנשי התבונה לא ישתנו בשינוי העתים ולא יתפעלו מגלגולי הזמן בעל ההפוכות. ולא יאמינו כי ידבר אליהם רכות. השולח במעשה רזון. וקרוביו חדלו פרזון. לא לנצח תאכל חרבו ולא יהיה אסון. לא לעולם חוסן. ואורכו הימים ואבד כל חוסן. יאחז בעקב פח יחזק עליו צמים. או שמא עונות אנשי מקומך גורמים. א"כ איפה בשי שמע עצת חכמים [ב"מ ע"ה] מאן דבעי ליה בשאי מתאי. ליזיל למתא אחריתא. וגלות ג"כ מכפרת עון. חכמת ערום הבין דרכו. … כי לא לאדם דרכו. לא לאיש הולך והכין את צעדו. מה' מצעדי גבר כוננו ודרכו יחפץ לסמכו לסעדו. כי יפול לא יוטל כי ה' סומך ידו. נער הייתי גם זקנתי ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם. אהדורי אפיתחא לא מהדרי וכל המרחם על הבריות מן השמים ירוחם: (נו) בשעה שאתה יוצא לדרך המלך בקוק. … כי טוב. פסיעה גסה נוטלת א' מת"ק ממאור עיניו של אדם. צנים פחים בדרך עקש שומר נפשו ירחק מהם: (נז) אל יעמוד במקום סכנה שמא אין עושין לו נס. ואם עושין מנכין לו מזכיותיו. ואין השטן מקטרג אלא בשעת הסכנה: (נח) סלקת לאיגרא שירותך בכנפיך ליהוי. … אין אנטרכיא של אדם עמו בדרך. מסתגף הוא (מאן יהיב ליה קופרא במדברא) ואין היחיד רשאי לסגף עצמו. מיחוד בהיותו בלא זאת מעונה בדרך כחו. דילמא מתרע מזליה. לכן לא יוסיף לענות נפשו בדרכו. ואם יצטרך. ידור בעת צרה לקבל התענית לכשיבוא לביתו. ובעודו בדרך יחזק כחו: (נט) שאין רכוטי רכיט ולא מטו לגברא דמספרא כריך. דוק בכבי ותשכח בערין. פרשת לדרך. טול רשות מרבך ותנכך. טוב עין הוא יבורך: (ס) לעולם אל ישנה אדם מסרבנות שלו. אפילו בשעת הסכנה כמו שהוכיחו [סנהדרין …]

שתהיה מישאל ומתריס . ולא"ל כשלום במקומו . דאמרי אינשי [שבת קנה:] במתא שמאי בלא מתא תותבאי . הכ"לו במקומך . עשיק לגבך ושוי לגביך : (סא) לעולם יתכסה אדם כמה שיש לו . ויכבד אשתו ובניו יותר ממה שיש לו : (סב) פתות ממילך ונושאך ולוסיף על דירתך . דירה וכלים נאים ואשה נאה מרחיבין דעתו של אדם (סימנים דכ"ח שיהא דלה ושפל רוח . ולא יגיס לבו) אבל בדרך לא יתראה עשיר , שמגרה בו הקטנים . והנקלה אורב לנכבד ובוזה פנים :

(סד) לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות ואפילו עני . לא יתראה עשיר בין העניים . ולא עני בין העשירים . כמו שאמר רב לאחיו בל סנים [עירובין סה] שלא ישנו ומי אלא בכלים פחותין ושררי ג"כ עשיר היה ולא היתה עיטו נרה בעשירים . והיה מגהם כדי שיהיו מכובדים . איזהו מכובד המכבד את הבריות . ומכבד ילא כ' מהום . ומפזר מממונו לכבוד קונו . כה אוריינך בדרך המכם , הדרכתיך במעגלי יושר . בלכתך לא יצר צעדך . ועל הדרכין ענג אור :

דיני תפלת הדרך ולויה ואכסניא

(א) א"צ לומר תפה"ד אלא פעם אחת בכל יום שהולך . אחר שהחזיק בדרך [סי' קי] וכוא כמשמעו . שכבר אתו בהליכתו ונעתק ביתו מן העיר . ודלא כבעל ט"ז שנדחק לבוליאו מידי משמעו פשוטו . ועמו"ק שהסכמתי שדברי כל הפוסקים מוכיחים שלא כדבריו . גם שמעיתי לו סמך יפה . אינו מוכרח . יע"ש . ואנו אין לנו אלא במנהג הפשוט המקובל בידנו . ומרכ"ם שהיה סומכה בבוקר לברכת שומע תפלה (?) חסדים טובים . או בעים אימא כשהיה מכבים לצאת בשחר מיד . ואחר שבא לדרך פעמיו היה מתפלל ומברך ואומרה שם . ולכ"ע לעולם היה מתפלל בביתו תחלה . וסומכה שם לברכת הגומל ע"י שהיה אומר מסה היוצא מהכרך דמסיים מי בלשון תפה"ד עלמה . ולכן הר"ע ז"ל לא הביא תפה"ד בפ"ע . ונוסח זה והא ז"ל קודס שיוצא מהעיר . מיהו אנן קיי"ל . דצריך לחזור ולומר תפה"ד לעצמה . בסיום על הדרך ממש . כדלעיל : (ב) והני מילי ביום ראשון שיוצא מביתו . צ"ל ב' הטפסאות . א' בביתו . וא' אחר צאתו . אבל בהיותו בדרך מלון . והוא א"צ כ"א לנוסח א' כמעט . וסומכו לברכה כנ"ל או לאולתה . אפילו בעודו בבית מלום . ולפי דרכנו זה ומנהגם . פ"מ כש"ע בדין הנכנס לעיר ע"ד ללון בה ומלך . שצריך לחזור ולאומרה . היא משנה בא"ל . מאחר שבכ"ם אומר נוסח היוצא מהכרך . נגל פס הפסקתו מהמקום . אפילו לא היה דעתו ללון ■ . מש"ס כדי נסנס : (ג) אסור לצאת לדרך קודם שיתפלל . שנאמר צדק לפניו יהלך . ר"י גלי . כל המתפלל ויוצא לדרך . הקב"ה עושה לו חפליו . וטוב ליתן צדקה לפני צאתו . משום צדק לפניו יהלך : (ד) היוצא לדרך אפילו רק שיעור פרסה יתפלל . ובפחות יתפלל בלי חתימה . ובמקום סכנה בחתימה [סי' קי] : (ה) היוצא מעיבור העיר יתפלל (ואם התפלל בעיר יצא) ואם שכח . מתפלל כ"ז שהוא בדרך . ואם כבר הגיע תוך הפרסה הסמוכה לעירו או לעיר שרוצה ללון בה . אומרה בלי חתימה (שם) : (ו) יסמוך התפלה לאיזו ברכה . בשאר לברכת אשר יצר . ונוהגין שיאכל קודם איזה פרי או יטול מים . ויסמיכה לברכת הפרי . או לאשר יצר (שם) :

והו נוסח תפלת הדרך

יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו. שתוליכנו לשלום ותצעידנו לשלום . ותדריכנו לשלום [ותסמכנו לשלום] ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום . ותצילנו מכף כל אויב ואורב [ולסטים וחיות רעות] בדרך [ובב"ם שאנחנו הולכים] ומכל מיני פורעניות המתרגשות לבא לעולם . ותשלח ברכה במעשה ידינו . ותתננו לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואנו [ותחזירני לביתי בשלום] ותשמע קול [תפלתינו ו] תחנונינו . כי אל שומע תפלה ותחנון אתה : ברוך אתה יהוה. שומע תפלה :

ג"פ ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלהים : ויאמר יעקב כאשר ראם מחנה אלהים זה ויקרא שם המקום ההוא מחנים:

יכוין . ראשי ר"ס רפאל אוריאל מיכאל . וגבריאל כלל בשם אלהים מדת הגבורה :

ואומר ג"פ ויסעו ויהי חתת אלהים על הערים אשר סביבותיהם ולא רדפו אחרי בני יעקב :

ואומר ג"פ פסוק המלאך הגואל (פי' לקמן מהיטת מוצאי שבת) ג"פ לישועתך קויתי ה' :

ג"פ הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמרך בדרך ולהביאך אל המקום אשר הכינותי :

ואומר ג"פ ברכת כהנים (המובא לעיל) וח"פ ויהי נועם (המובא לעיל) ויכוין בפסוק כי מלאכיו יצוה לך . ס"ת יהה"ך . שהוא שם מסוגל לשמירה . ואומר אתה סתר לי מצר תצרני רני פלט תסובבני סלה : בטחו בה' וגו' יי עוז לעמו יתן וגו' יי צבאות עמנו וגו' יי צבאות אשרי אדם וגו' יי הושיעה המלך וגו'. ויכוין בר"ת יב"ק. ואומר שיר למעלות וגומר המזמור . ואומר מגדל עוז שם יהוה בו ירוץ צדיק ונשגב : בשם יי אלהי ישראל וכו' (כמש"ל בק"ש שעל המטה) וילך לדרכו לשלום :

(ז) מספין לנוים . שמצוה אין לו שיעור . המלוה את חבירו אפילו ד"א בעיר . אינו ניזוק . תלמיד לרב שאינו מובהק . פרסה . לרבו מובהק . עד ג' פרסאות . הרב לתלמיד . עד עיבורה של עיר . חבר לחבר . עד תחום שבת . והמלוה את חבירו . כשפורש ממנו צריך לעמוד במקומו עד שיתעלם מעיניו : (ב) היה מהלך בדרך ואין לו לויה . יעסוק בתורה . שנאמר כי לוית חן הם לראשך . אל יעסוק בדבר הלכה שאינה ברורה (דלא ליתי לאטרודי) שנאמר אל תרגזו בדרך : (ג) א"ל אביי לרבא [ברכות כב] כי מיילית בבבילא דמתותא למיפק בחקלא . לא תחזי לכך גיסא ולכך גיסא . דילמא יתכן בהו . ולא אורח ארעא לאסתכולי בהו : (ד) גם בדרך כשהסכל הולך לבו חסר . עובר אורח פורע מוסר : (ה) פ"א מכר בהליכתו . לא ירוץ ולא יפסיע פסיעה גסה . ואינו הולך עקב בצד גודל כדרך בני גאוה . אלא הולך פסיעות בינונים . לא כמרוצה ולא כנפילם ולא כאיטור . אלא דרך בהלוכו על השוה . וכמדה . כמה בנגבת אמדה . לא הולך עיניו למעלה ולא בקומה זקופה . לא שוחה כמו נהפלה . אלא הכל כאוש המנוע . שא עינים מביט אדמתו לא פונה לכאן ולכאן . ורגלם כסוף מפנו . מפסה לכניו . שפיל ואזיל בר אוזה ועיניו ממייען . לכל לד והושן . שלא יכשל באבן או בשחת . ולא בשאר מקרה רע ופגע ישחת . גם לא יקוז דם לנתלים . ואם יראה דבר מגונה יעביר עיניו ממנו ויעלים . ויסתלק לצדדין : (ו) יקדים שלום לכל אדם . אל ירגה בגלגל פניו של אדם המדבר עמו . וירגיל עצמו במעטה רק . בפרטות בדרך . ואל יצמצם בכוונה . אלא יהנה כחו ויבריא גופו . ויחלק ממנה שיש לו לבני לויה . שאשה חברהו נאה ומשובחת . שאין עגלה מרופה בזה אלא מפני גרי עין . ואל יפטר הרבה . שלא יתמוטט ולא יצר לו הדרך : (ז) ג' דברים מתישין כחו של אדם . סימנם פח"ד . (פחד חטא דרך) ירא אלהים

אתה לשיהא. וצריך לבחור בכה יותר בדרך: (ח) לא יעביר עמגו. לא ישגה פטיפתו. אם לא במקום סכנה) ולא ילך לנוק במוה מבובה. ולא כרבב על בגדו. ולא במנעלים מסולאים שלאי על גבי שולאי. ולא יתף וערטלאי. שאין לך מפוקן יותר ממס (אם על חייו לא חם) כד"א כשיר וכדאמר לו מש"ב בשא"א.

לא כלים באוזן כדאמא אליקיה [תענית כב] שאמי: (ט) לא יעבור על מים בשוכין. אפילו בספק אמא בשיי: (י) אם אפשר לא מעבור במברא. ולא תצור מגרה. ולא תלא בלילה בלי חבורה: (יא) כשהוא בדרך והשעה דחוקה לו. מתפלל כבינו. כשמע הסולך למקום גדודי חיה ולסטים. מתפלל הפלה קצרה שו מספה:

צרכי עמך ישראל מרובין ודעתם קצרה . יהי רצון מלפניך יי אלהינו . שתתן לכל אחד ואחד כדי פרנסתו ולכל גויה וגויה די מחסורה . ברוך אתה ה' שומע תפלה:

ול"ל עג' רמאשונות . ומתפלל אותה כשהוא מהלך ואם יכול לעמוד עומד . וכשיגיע לישוב ותתקרר דעתו חוזר ומתפלל י"ח ברכות . ואם לא חזר ומתפלל דינו כשכח להתפלל [סי' קי]:

נטילת רשות מרב . כי הוו מיפטרי רבנן מבי ר' אמי [ברכות יז] ואמרי לה מבי ר"ח . אמרי ליה הכי:

עולמך תראה בחייך ואחריתך לחיי העולם הבא ותקותך לדור דורים . לבך יהגה תבונה . פיך ידבר חכמות ולשונך ירחיש רננות . עפעפיך יישירו נגדך עיניך יאירו במאור תורה ופניך יזהירו כזוהר הרקיע . שפתותיך יביעו דעת וכליותיך תעלוזנה מישרים ופעמיך ירוצו לשמוע דברי עתיק יומין:

נטילת רשות מחבר . (א) כי מיפטרי רבנן מהדדי בפומבדיתא [יומא עא] אמרי הכי . מחיה חיים . יתן לך חיים ארוכים (וטובים) ומתוקנים: (ב) הנפטר מן החי . אומר לו לך לשלום: (ג. ס"ך [פסחים קיא] ג' אין ממצעין ולא מתמצעין אלו הן הכלב והדקל והאשה (דהוא סימן) וי"א אף החזיר . וי"א אף נחש (וקי"ל בכל דוכתא הלכה כי"א כ"ש בסכנתא דחמירא) ואי ממצעין מאי תקנתיה . א"ר פפא נפתח באל ונפסיק באל . א"נ נפתח בלא ונפסיק בלא (פירש"י . כאל מוציאם ממצרים וגו' . כי לא נחש ביעקב וגו' . עד מה פעל אל . א"נ דלא איש אל ויכזב וגו' . עד לא יקימנה . ור"ת פי' מה שפירש): (ד) הכי פרי הכי דיתבן בפרשת דרכים (שם) חדא בהאי גיסא דשבילא . וחדא בהאידך גיסא . ומכוון אפייהו להדדי . ודאי כשפים עסיקן . מאי תקנתיה' . אי איכא דירכא אחרינא ליזיל בה . ואי ליכא דירכא אחרינא . אי איכא איניש אחרינא בהדיה לינקטו לידייהו בהדי הדדי וניחלפו . ואי ליכא איניש אחרינא . נימא הכי : אגרת אזלת אוסיא בלוסיא מתקטלא בחיץ קבל : (ה) מאן דפגע בנשים שאורחות מן טבילה . לבעוף מדוכסיה ד"א . ואי איכא נהרא ליעבריה . ואם איכא דרכא אחרינא ליזל בה . ואי איכא גודא ליקו אחוריה . ואי לא ליהדר אפיה . ולימא . ויאמר יי אל השטן יגער יי בך וגו' . עד דחלפי מניה: (ו) [מגילה ד] האי מאן דמיבעית . לבעוף מדוכתיה ד"א ולקרי ק"ש . ואי קאי במקום מטונפת לימא . עיזא דבי טבחא . שמינא טפאי: (ז) [ברכות נה ב] האי מאן דעייל למתא ודחיל מעינא בישא . לנקוט זקפא דידיה דימיניה בידא דשמאליה . וזקפא דידא דשמאליה בידא דימיניה . ולימא הכי . אנא פ' בר פ' מזרעא דיוסף קאתינא דלא שלטה בהו עינא בישא (עמ"ש בהגה"ס): (ח) הנכנס בכי טוב . הנכנס לכרך . קודם שיכנס יאמר:

יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי . שתכניסני לכרך זה לשלום. נכנס בשלום יאמר. מודה אני לפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו. שהכנסתני לכרך זה לשלום: בקש לצאת יאמר . יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו. שתוציאני מכרך זה לשלום: יצא בשלום יאמר . מודה אני לפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שהוצאתני מכרך זה לשלום . וכשם שהוצאתני לשלום . כן תוליכני לשלום ותסמכני לשלום ותצעידני לשלום . ותצילני מכף כל אויב ואורב בדרך:

[סי' רל] (ט) לא ילך בע"ש יותר מג' פרסאות [רמב]: (י) ס"ך [יומא כא] סיואל לדרך קודם קריאת הגבר (מהישלש מתעל בינוי קריאתו) דמו ברלשו: (יא) אין מתלוין עם ע"כ סתם (וא"צ עם כגוי). שותבדיאתהם לוייך שני אושפיזך. נרשאם שם . שני ככך . נסר פקודאהם לוייך . מגלימא שכירא דזאי עלך: (יב) כדוק בשמה: (יג) לא שגי על מטה ארמית: (יד) אין מכבדים מרכים (אלא בפתח שיש בו מזוזה) אבל כשהולכין יחד בהבורה . אם שנים הם. הגדול בימין. ואם שלשה . הרב באמצע . גדול בימין . וקטן בשמאל: (טו) המהלך כנגד רבו . ה"ז בור (אם לא מנהד לאדודי) אחורי רבו . מגסי הרוח: (טז) לצמיסה. הגדול תחלה . ביציאה . הקטן תחלה: (יז) [מגילה לב] משתמשין בבת קול . קל גברא במתא . קל איתתא בדברא . והוא דאמרי הן הן לאו לאו (ויש תנוק ואשה (תבא סימן, אע"פ שאין מהם יש סימן): יח הנכנס לעיר ומערות יוצאות לפניו . דרכו מצלחת: (יט) אל הכמוס נביח תבית הלאוס: (כ) כגיע לישוב . מכרך הגומל:

דיני ברכת הגומל

(א) ד' צריכין להודות . סימנם וכל החיים יודוך . ר"ת חולה. יסורים (ר"ל מי שהיה חבוש בבית האסורי')ים.מדבר. חולה. שנפל למטה(יותר מג' ימים . או חולה במכת חלל שיש בו סכנה] (וי"א דווקא בחולי של סכנה . מיהו איתתא לגמירתא ודאי תביבא סכנתא . וה"ה לכל דבר שמתהלין עליו שבת) משנתרפא והולך על משענתו . תבוש בבית האסורים על עסקי ממון . שיצא ואכלי (והגמולם לכשיגיע למקום בטוח) יורדי הים . שעלו ליבשה . והולכי מדברות . שהגיעו ליישוב [סי' ריט]: (ב) גם הכהנים לא יוצאו בברכה זו . ויאמרוה בעשרה שיש . וישמעו אנשים והרי רבך . ואם א"א לה בכך . תברך בפניהם (לפ"ז שהיא של סולדות כשעומדות מלידתן . חייבות בברכה זו . ולא ידעתי למה ועל מה הקלו בה) ואף קטנים שהגיעו לנהוג . חייבין בה לרבנ . שמו"ק:

אומר מעומד בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם . הַגּוֹמֵל לְחַיָּבִים טוֹבוֹת . שֶׁגְּמָלַנִי כָּל טוֹב:

והשומעים עונים (אמן) מִי שֶׁגְּמָלְךָ כל טוב . הוּא יִגְמָלְךָ כָּל טוֹב סֶלָה:

(ג) צריך לברך ברכה זו בפני עשרה . והרי מכיוה רבס . ואי לא שכיחי רבנן לא יניח מלברך . ונהגו לברך אחר קה"ת [אחר שבירך לאחריה] . ואם בירך בפחות מעשרה . הדבר ספק אם יצא אם לא . וגכון שיחזור ויברך בעשרה בלי הזכרת שם ומלכות [שם]: (ד) אם בירך אחר ואמר ברוך ה' אשר גמלך כל טוב . וענה אחריו אמן . יצא . וכן אם אמר בריך רחמנא אלהנא מלכא דעלמא דיהבך לן . וענה אחריו אמן . יצא (שם): (ה) לכתחילה לא יאחר אותה שלשה ימים מעת שנתחייב בה . ואם איחר . יש לו תשלומין כל זמן שנזכר [וי"א רק עד ל' ימים משם]: (ו) במדינות שלנו שמיושבות דלא שכיחי סכנתא באורחא . אין מברכין אותה הולכי דרכים מעיר לעיר . ובמקום שהדרכים בחזקת מסוכנים. צ"ע אותה לעולם: (ז) סם ארבעה לאו דווקא . דה"ה למי שנעשה לו נס . כגון שנפל עליו כותל

לו פלא מדריסת בהמה ומגיתותיו לא שמעו עליו אריה לטרפו. או נגנבים באו עליו וגודדי ליסטים וכל כיוצא בזה. כולם צריכין לברך הגומל (סמ"ק) גם צריך לברך עליהם עוד. כשהולך אל מקום שנעשה לו הנס. אומר [שם ריח]:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם שעשה לי ולאבי. לאבינו. לאבותי. לאבותינו: (רבי) גם במקום הזה (ובמקום פלוני כו') :

(ט) וכן כל פעם שיגיע לשם אחר ל' יום מברך עליו. ואם נכים רבים נעשו לו. כשיגיע לאחד המקומות צריך להזכיר כל שאר המקומות שנעשו לו נסים. ויכול לומם בברכה אחת [ריח]: (ט המיוחד. הוא וזולתו יכלו (לא כל בנים כמשמע) מברכין. שנעשה גם לאבות. ובספרים שכתוב לאבותיהם. מ"ש שם. וסמ"ק. על רבו מברך כעל גם אביו [שם]: (י) לעולם יתן אדם הודאה לשעבר וצועק לעתיד לבא [רל]:

[נוסח שירה קטנה (מלוקטת ממקראי קדש) למי שנעשה לו נס :

אשירה לה' בחיי אזמרה לאלהי בעודי: ארוממך ה' כי דליתני ולא שמחת איבי לי: אשירה לה' כי גמל עלי: אשירה לה' כי גאה גאה: עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה. זה אלי ואנוהו אלהי אבי וארוממנהו. מי כמוכה באלים ה' מי כמוכה נאדר בקדש נורא תהלות עושה פלא: ה' ימלוך לעולם ועד: ארחמך ה' חזקי: ה' סלעי ומצודתי ומפלטי אלי צורי אחסה בו מגני וקרן ישעי משגבי: מהולל אקרא ה' ומאויבי אושע: הפכת מספדי למחול לי פתחת שקי ותאזרני שמחה: ואני בה' אעלוזה אגילה באלהי ישעי: אלהים ה' חילי וישם רגלי כאילות ועל במותי ידריכני למנצח בנגינותי: ה' אלהי אתה ארוממך אודה שמך כי עשית פלא עצות מרחוק אמונה אומן: הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו: יהיו לרצון וכו' ואלו פינו מלא שירה כים ט' כו' ומחלאים רעים ורבים ונאמנים דליתנו (המלאכו בגשמה) ומכף כל אויב ואורב ומלחמה ומצור הושעתנו. עד הנה עזרונו רחמיך וכו' עד את שמך מלכנו תמיד: ועל כולם יתברך ויתרומם ויתנשא שמך מלכנו תמיד לעולם ועד. וכל החיים וכו' עד ולך נאה להודות. שיר המעלות לולי ה' שהיה לנו וכו' :

(א) ההולך למוד את גרסו יאמר יהי רצון מלפניך יי אלהי. שתשלח ברכה בברי הזה: שהחיל למוד אומר ברוך השולח ברכה בברי הזה. מדד ואח"כ בירך ה"ז תפלת שוא. שאין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין [רל]: (ב) ההולך לעשות מו"מ ראוי לו להזכיר ג"כ שם שמים בעסקיו. ולבקש מאתו יתברך שישלח ברכה במעשה ידיו ויאמר :

הנני הולך בשם אלהי ישראל לעסוק במשא ובמתן באמונה. יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי. שתזמין לי פרנסתי בריוח מידך הפתוחה והקדושה. ותברכני בכל מעשי ובכל משלח ידי. ויקוים בי מקרא שכתוב השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך :

(ג) סוד מו"מ באמונה. הוא ענין גדול קודם ותפלה. כמודע ליודעי חן. ואם רצה לומר נוסח אחר כדומה לזה. אומר. וכלבד שיסים אדם דעתו לשמים. וכבוטחת בה' חסד יסובבנו: (ד) מצא מציאה. או קנה סחורה בזול. ומכרה בריוח מרובה יותר מכמותי ורגיל. וכן קנה כלים חדשים. לצורך תשמיש ותחביב עליו. או בנה בית חדש ונכנס. אם נגעו הוא. מברך שהחיינו. ואם יש שותף בשמחה או גם בית ככנסים מריוח שלו. מברך הטוב והמטיב. ואם נתנו לו אחר תשוב במתנה. לפעמים מברך הטוב והמטיב. וכן על בשורות טובות לו ולאחרים. ועל הרעות אומר דיין האמת [רכב רכג]: (ה) לעולם יהא אדם רגיל לומר. כל דעבד רחמנא לטב [רל]:

פני שבים: (ד) יהא ביתך פתוח לרוחה. והוי מקבל כל אדם בסבר פנים יפות ובשמחה: (ה) המלבין פני חבירו ברבים. יותר ממאכילו הלב: (ו) ג"ח בין לעני בין לעשיר. עני הוא צדקה. ואין מזקין למזונות. ותדע מה"א שהמי לא נדמו לו אלא כערביים. אבל לכסות ולנינס בודקין. לא הכל מביא ביתך: (ז) הנכנס לבית. לא יאמר תנו לי ואוכל: (ח) אל ישהה בחבירו שיסעיד אלא ויודע בו שאינו סועד. ולא ירבה לו בתקרובת ויודע באינו מקבל: (ט) אותו ארעא למשכך גולפא ומשלח לאושפיזי: (י) לעולם יהא כל אדם בעיניך כלסטים. ומכבדו כר"ג: (יא) בעה"ב יוצא לקראת האורח ומכניסו. כדרך שמלוים באחע"ה. וירא וירץ לקראתם (והיינו הכנסת אורחין. כמ"ש הכנסת כלה: (יב) בעל הבית נכנס תחלה. אורח יוצא תחלה: (יג) כל מה שאומר לך בעה"ב עשה. חוץ מצא (סמ"ק סי' קג"ז): (יד) אכסניא פוגם ומפגם. לכן אל יפגם אדם אכסניא שלו: (טו) קל מסובין. אורח מכניס אורח: (טז) מברך רעהו בקול גדול. קללה תחשב לו: (יז) בהני תלת מילי עבידי רבנן דמשנו בדיבורייהו. במסכתא. ובפוריא. ובאושפיזא: (יח) צריך אורח אדם כשר. שמח בו כבעל מציאה טובה. ופנה לו חדר יפה במבחר ביתך. ושים לו שם מטה ושולחן כסא ומנורה (ס' מעבק) ולאורי ליה בית הכסא: (יט) קודם אכילה בדוק עצמך:

הנהגת שאלת שלום והכנסת אורחים

(א) הסקוט כ"ד של שלמה. והסכימו ב"ד של מעלה. שיהא אדם שואל שלום חבירו בשם. ה' עמך. גרסים ה' עמכם. לרב שלום עליך רבי ומרי. לגם בוא בשלום שלום בואך. לרבים בואכם לשלום. ברכת ה' עליכם. לחכם ותלמידיו אומר שלום עליכם חכמים ולפלוני בראש. לגדול כופל שלום בתחלה. ולכל אדם בסבר (פלה"ש ריש פ' סיס קורא): (ב) אכסנאי שבא לעיר. על עסקי אכילה ושתיה שואלין אותו: (ג) גדולה הכנסת אורחים מהקבלת

בית כסא הנהגת בית הכסא של כבוד

(א) [ברכות ס"א] אדרבאנא קידך. ספוך: (ב) שמשמש נקביו. מוסר בכל תקפו: (ג) עמוד החוזר. מביא לידי הדרוקן. סילון לידי ירקון: (ד) מלך לנקביו ואכל. דומה לתנור שהסיקוהו ע"ג אפרו. וזוהי תחלת ריח זוהמא: (ה) הנכנס לבית הכסא. אומר התכבדו (פ"ע דף כד): (ו) ירגיל אדם לפנות בוקר וערב קודם אכילה ואחר אכילה מגדולים וקטנים: (ז) הצולם עצמו בבית הכסא (דהיינו בעמידה כשען על ברכיו והמקמת בגרון שקשה בו תגיה. והכרסית. מביא האדם לידי תחתוניות: (ח) המאריך בבית הכסא. מאריך ימים: (ט) אין קורין צנוע. אלא למי שצנוע בבית הכסא: (י) לא יקנח בימין. ולא יקנח בדבר שאסור שולטת בו [סי' ס]:

(ט) יצא מבית הכסא. ישול ידיו מיד ויברך אשר יצר. ואם דעתו לאכול מיד. יוכל לפטור עצמו בנטילה אחת [ס' ו]:

כסא שן גדול ובמעלות (שש עצמיות ואחת טפלה) שבע יעלו אליו

(א) כשמגיע זמן סעודה. מתחיל זמן אכילה. שעה רביעית זמן סעודה לכל אדם. ולה"ת שעה ששית (עמו"ק סי' קצ"ו וגל"ג). שבוכתי בדעת רש"י שזה עיקר. דהשכיב לבקר שעות מתקום משמש. ולא"ע לדחוק של בעל מג"א עכאן ואילך כדרך אבן המה. כדאה סעיס מידי בגמרא: (ב) מכס רבינו עליו השלום קבע להם זמן סעודה לישראל. שלא יהיו כהרגולין מנקרין באשפה. והיא לפחם ב"א בריאים הנוהגים בדרך ישר: (ג) [ברכות ס"ב] אדרבנא אכול. אדלאהיה שתי. לך אכול בשמחה לחמך ה כבר רצה בהלכתים אם מעשיך:

ה השלחן אשר לפני יהוה. עומד על ארבע רגלים. הם רגלי המרכבה הנרמזים בד' ברכות המזון. דרוש וחקור בהם ביראת אלהים ויגדך תעלומות חכמה לתושיה כפלים. ועליו שש המערכת. נגד שש מעלות לכסא אל מקום השבת. דין אמת ושלום. תורה ועבודה גמילות חסדים:
א דין. כולל דיני הסעודה והברכות שלפניה ולאחריה: ב אמת. כוונת האכילה לשבוע בנגלית. ונעלמת ע"ד חכמת האמת: ג שלום. נמשך מהקודם. כולל שמירת הבריאות ורפואת. שלום יעשה לו בגופו והרכבתו. נפשו ונשמתו: ד תורה. מאמרי זוהר וד"ת שלומד עליו: ה עבודה. הנהגת מוסר וד"א בסעודה. לכבוש יצרו ולזבחו עליו. ולזה נקרא השולחן מזבח: ו ג"ח. להאכיל עניים ואורחים על שלחנו של מקום וד"א שלהם:

בשם אלהינו נדגול בסדר המדרגות מדריגה א בענין כוונת האכילה לשובע. ע"ד הסוד והשבע

(א) מדיק אוכל לשובע נפשו. כוונתו רק למלך קיום הגוף. כדי שלא תפרד החבילה שהיא לגוף. למען יאריכו ימים יחדו בחיים החלה ימימו. ולא יפרדו אף מעל אחד בפרט בוא וזמנו הגבול שקבע להם בוראם לא יפרדו זה מזה ולא יעלימו. בעבור ישכנו בארץ גופים כלם שהמה חרבות עולם קיממו. ותרבות מחים גרים (והשבים) יאכלו ולמפרנסם ומכלכלם יחזימו: (ב) אבל בטן רשעים. האוכלים למעדנים. וכל כוונתם רק למלאות כרסם. בתאות שמו. שסכרה תחסר להם בכמה מינות. אם לפי שכל אך אך לתחסור. כי מתוך רדיפת סיתרוגת. זה וזה נאבד. יחדו יגוסו יחמו. ע"ד במלא בני קרחא ה' כ"ה של הענינים הגופניים. וביחוד בריבוי המזונות ואכילה הגסה. ואמר החכם דבם מלאת אכול דיך וכו'. כל שלחנות מלאו קיא צואה. ושמחים נפשו. מלי כריסא זני ביסא. שנאמר ואכל ושבע ודשן וגו' גפנו וירם לבם. על כן שכחוני. הרי גורם איבוד הנפש. גם הגוף בחת בריבוי האכילה. הולך וחסר במדות. ותשמן בשרו יהם. ונפשו מתאכל תאוה. ואם מרבה בשר. הרי הוא מרבה לרמה. ועוד ההרגל טבע שני ועושה קנין רע בנפשו שלא תשבע מן הטובה. וירדוף לעולם אחר סרח הפורץ. ואם לא ימצא למודו. הוא מלסטם הבריות למלאות נפשו הרקה תמיד: (ג) אבל הצדיק שהוא אוכל רק לשובע נפשו האלהית. ולתועלתו הזמנים והמצוות. אוכל די ספוקו. הנמה בלחם חוקו. טוב ארוחת ירק באהבה אביו שבשמים. ממלא מתחבר בכפלים. שהמעט שאוכל מתברך בבטנו. והגוף נהנה ומשיג עי"ז בריאותו וטובתו הנעלמים. כל הימים אשר הוא חי ע"פ האדמה. וטוב לו. גם הנשמה משיג על ידו. שלמותה השוכן מרומים: (ד) והנו גומל נפשו איש חסיד. הוא לשמח השמים לחרי חבי. ירלם הגומל טוב לגפשו להאכילה די ספוקו שהמעט לחרי חבי. ולא לבהמה (אם חסיד הוא. שמתחסד עם קונו שנתן בו גם טוב להחיותה. וכמה שאמר הלל [ויקרא רבה פ' לד] שהלך לגמול חסד עם הדין האכסנאי) ועוכר שארו. שמונע ממנו סרכוי לגרי. מונעם עד בשר יכלה. ודק לאכר. גומל נפשו. שאוכל עמו מן היתרונות. לגון הגמל את יצחק. שמונע נפשו מן המאוס הזה. אם חסיד בודאי. ועוכר שארו. שמשביע עצמו במאכלים רעים. הרי הוא אכזרי חוטא חומס נפשו. גם שארו ובשרו אובד. ואלו נעכר. שמביא עליו חלאים רעים. ומקצר ימיו. עם בלי עתו: (ה) לכן האיש הנלבב האוהב ימים לראות טוב. יחכר בסבבנת אכילתו שיהיה בקדושה כעומד לפני המלך מלכו של עולם. הוא השלחן אשר לפני ה' המכפר עליו. ובסדר טוב. והרגש יתרם. ואל ירגם לאכול כערב. כ"א המועיל והשומר הבריאות. וזה תכלית הטוב האמיתי והצלחה המבוקשת. שלא היה עבודת הבורא בחיי שעה הזאת. שלא ילכו להפסד ולאבוד. ויזכה על ידיהם לחיים נצחיים באושר וכבוד. ונמצא שעובד בוראו באכילתו ושתיתו. ובכל

הנאות התאוה: (ו) ואל יחשוב האדם כי האכילה דבר גנאי הוא. שהתדמה בו לבהמה. כי אם אמנם בחטא אדה"ר גזרה עליו הגזרה הזאת. שהולך למלאות תאוה ע"י אכילה. מפני שרדף אחר אכילה יתרה. ובדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו. לפיכך גזר עליו ביום אכלך ממנו מות תמות. שנתקיימה בו מיד. כי מאז היה הולך וחסר והתחיל למות ע"י הסתכה הבולעת בגופו. עד גמרה אותו ולקבורה יובל. אבן מתמלא מרחו עליו האריך לו הזמן. ונתן לו אוסף והיך לגאלים התאור מהתכם. ע"י לקיחת המזון. למלאות הרוח. עד עת קץ המזון. אבל קצה פרנסתו. ובדין היה גרוש מהבהמה. שהאכיל גם אותם. וגרם לכולם שצריכם לאכילה ואומות מהמזון: (ז) אולם גדול הוא במעשה אכילתו לברר ניצוצות הקדושה שנפזרו ונתפזרו בדומם צומח חי מדבר. על כן היתה האכילה מוכרחת. שמעלם הב"א בירורין מתוך הטומאה. אחר שבירר הוא מדומם. והב"א מאכל לאדם. שמעלם חוזרים ונתקנים על ידו. אם האכילה היא הגוף והכוחות. מאחר בסעודים. ע"כ ע"פ אסור לאכול בשר. כי מוסיף לקלקל. אבל הת"ח האוכל בשר אחרים. הוא מתקן כמו"ל. כמש"ל בהסגנם מה שהרים. והאכילה גיע' אורי:

מדרגה ב. בהנהגת הבריאות

ולסיום אם אין שלום אין כלום. לכן בסכרה הוא קודם בזמן. שנים קדם לתורה. וקליפה לפרי. וגו' י' שלמים:

א. בהנהגת האוכל לפני אכילתו

(א) כלל גדול אמרו באכילה ובריאות הגוף. כל זמן שאדם מתעסק ויגע הרבה ואינו שבע מאד. אין חולי בא עליו ואפילו אוכל מאכלים רעים: (ב) ע"כ הת"ח הנשים. לפי שאין להם יגיעה והמוטם גוף כמו שאר עם השוקקים במלאכה. כי הם מוקדים על הספר. ואם קראת כתורה חושים. שמתשת כח. ומאן קרירי ומריעי רבנן: (ג) מ"מ צריך הת"ח להשכיל בכל דרכיו. לחוש על שמירת בריאותו. ולא יאכל עד שילך קודם אכילה עד שיחום גופו. או שנעיב ביותר. ישעוק במלאכה עד שייגע ויזיע מעט. כדרבה ורב ששת [גיטין סז] דעסק בכשורי. אך לא ייגע הרבה. כי יחליש כחות הגוף והעצבים. ויבא רפיונות האברים. אלא ייגע מעט כדי שיתחממו מתניו ואבריו. ובזה יתחזק אבריו ויתחזק חום שבמעי לעכל ולהוריד הפגרים כבשן אל המעים ויתפשט בגוף. וזה שכתוב בזעת אפך תאכל לחם. ואמר ולחם עצלות לא תאכל. ואמרו [נדרים מט] גדולה מלאכה שמחממת ומכבדת בעליה. ואחר שמתחמם בעסק ומלאכה. ישקוט וינוח מעט עד שתתיישב נפשו ויאכל. ואם רחץ בחמין. ישהה מעט אח"כ יאכל:

ב במצב האוכל

ראוי כשיאכל אדם ישב במקומו. או מיסב על שמאלו. ולא יהלך ולא ירכב ולא יינע ולא יזעזע גופו ולא יטייל. עד שיתעכל המזון במעיו. ולא יישן סמוך לאכילה:

ג. בעת האכילה

(א) כבר מבואר בדברים נמלצים שלמדונו חז"ל [ברכות סב] שיאכל האדם כשירעב וישתה כשיצמא. ולא ימתין עד שתתגבר התאוה. כי יגרום חלישות כח הטבעי. וכשהוא שבע ורוב לא יאכל ולא ישתה. כי יביא עליו חלאים קשים. ועת האכילה הקבוע שהורגלו מלמדנו לתועלת. היא הראויה לכתב ב"א. וכן יפה להם בלי ספק. אע"פ שלעג כתוקר על הקובעים עת לאכילתם כמו לתפלה. כי גדול כח ההרגל. כמו שיוכל ללמד טבעו להוציא המותר בשעה קבועה. כך יוכל ללמדו בלקיחת המזון בעתו. ולא יעבור אם אפשר. כדי שלא יפסיד כל עת בבקר רעבונו: (ב) אכן היוצא מהסדר הטוב. כמרגיש שעדיין לא יצא המאכל מאצטומכתו. בודאי יצטרך להמתין עד שינקה גופו תחלה כמש"ל. ולא יאכל בלי תאוה והאוה כנ"ל: (ג) ע"ל בני אל תי שומרי עם הפלה. אבל יהיו ג"כ קביעות עת לאכילה. וכשימנו רוצי הזמן. שכהם שיוכל בכ"א בריאים (האוכלים מאכלים ממוצעים ומתעמלים בדרך הממוצע) הוא לששה שעות. וכ"ה בדין תורה (עמ"ש בס"ד מו"ק סי' קפ"ד) ולא יאכל בין סעודה לסעודה. וטוב שימעיט סעודה אחת בשבוע:

ד. במהות המאכל

(א) יעיין במזגו. ופרקי השנה. ואקלימי המדינה. ובימי ילדות בחרות וזקנה. על פיהן תהיה הנהגת האכילה והשתיה באדם במקום ובזמן ובעונה. כי בעלי האדומה והדמיי. לא ירבו לאכול הדברים החמים. כתבלין ובשמים. וטוב להם הדברים הקרים והחמוצים. וכן הדין בשוכני האקלימים החמים. ובימי הקיץ והקיפה תמוז. אבל בעלי הליחה והשחורה. ימנעו מדברים הקרים. אמנם בשחורי. יבקש דברים מרטיבים מחממים בשוה. ובעל הלחה. יאותו לו דברים חמים מיבשים ביותר: (ב) ודעת לנבון נקל להתנהג בדעת ותבונה. לעמוד בספק נגד הספק ככה למצב מדינה ומדינה. ועתות השנה והזקנה. לאכול בעת ובמקום שהאויר חם. דברים מקררים. ובחום האויר. בהפכן. ולמזג השוה ואויר שוה וזמן שוה. יאות כל דבר שוה חם ולח. ובתיקוני ברכות או"ח מכיר טעם כל דבר מאכל אצל ברכתו:

ה. בסדר האכילה

(א) נחלקו הרופאים מה ראוי להקדים. וסוגין דעלמא כהסכמת הר"מ ז"ל [הל' דיעות פ"ד] להקדים דבר הקל להתעכל. ולאחר הקשה הכבד להתעכל: (ב) דברים המשלשלים את בני מעים. כגון ענבים. תאנים. אפרסקים. אגסים רכים והאבטיחים. ודלועים ותותים (הם קירבן מהוקים) יאכל אותם קודם אכילתו. ולא יערבם עם המזון. אלא שוהה מעט עד שיצאו מבטן העליון ויאכל מזונו. ודברים שמאמצין את בני מעים. כגון רמונים. ופריסים. ותפוחי' חמוצים. ותותים המוני' יאכלם תיכף אחר מאס. ולא ירבה לאכול מהן. והרוצה לשמור בריאותו. לא יאכל הרבה מתבשילים שונים בבת אחת ויבחר ביותר דק וממהר להתעכל. ובכלל אכול תואר האכילה: (ג) לא ילעוס בזה דבר מאכל בלי לעיסה. כי היא עושה עיכול ראשון ויקל עליו בישול האצטומכא. גם בזה יבא בסתר מלבלוע שום דבר מזיק. עוד יש בו סוד נמרץ. כי ל"ב שיניים הם כסוד ל"ב אלקים כנ' במעשה בראשית ל"ב נתיבות חכמה. שהם מדקדקים וטוחנים דמי המאכל. כסוד כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם:

ו. בכמות המאכל

(א) כבר נ"ל מדברי חז"ל [גיטין ע] השמירה ממילוי הגוף. וזה הוא סבת רוע העיכול וכבחתת הגוף. ואם היה האדם מנהיג עצמו בכמות המאכל כמו שמנהיג בבהמתו. היה ניצל מחלאים רעים: (ב) וראוי

למעט מכמות המאכל בזמן החום ובאויר החם. לפי שבעת החום. נחלשות כח הטבעי שבגוף. שהחום האויר מושך אליו חום הטבעי מהגוף. הכל מודים בזה. אבל בזמן הקור ובארצות הצפון הקרים. יוכל להרבות קצת בכמות מאכלו: (ג) וכן בימי נערות. יקח כמות הראוי לעכולו שהוא בתוקף כחו. מה שלא יהיה לילד ולזקן. שהחום הטבעי בהם חלש: (ד) המזה כל זמן שהאדם גדל. יש לנקיהם מזון יותר. לפי שאז צריך כמות שיספיק גם לגידול האברים. וכן היגע צריך לכמות יותר:

ז. בשתיית היין

(א) היין הוא מגדל חום הטבעי. ומיטב העיכול ומחזקו: (ב) הוא נר הגוף. בריש כל אסון אנא המר. מרבה הדם: (ג) יש שותהו וטוב לו. זכה. חמרא וריחני פקחין. ויין ישמח לבב אנוש ויגל הפנים בשתיה ממנו במדה. ומתיישב ביינו נברות אכילתו. אבל יש שותהו ונעשה רע בגופו. כי יכבה חום הטבעי. לא זכה. משממו. ויפסיד המוח ויהפך אור השכל מרוב המינותו. והמשתכר ממנו מאבד עצמו וממונו לדעת. אין מזיק ומתועב יותר ממנו: (ד) ואין ראוי לשתות יין לא קודם אכילה (כי אם מעט לפתוח בני מעים) ולא בשעת רעבון. ולא אחר מרחץ ויזעה. ולא אחר עמל ויגיעה. אלא בתוך האכילה בשיעור הראוי כדי שתהרה אכילתו. ולא הרבה שישוך המאכל ע"פ האצטומכא. ולא ימהר לירד לעומקה מקום הבישול. ולא ישתה על מאכל חד וחריף: (ה) ויין הבהור יאות למזג הקר. וכן להם. והזקן אינו טוב כ"א ע"י מזיגה הראויה לו:

ח. בשתיית המים

(א) המים הם המשקים הטבעיים לאדם ובריאים לגוף. אם הם זכים וצלולים בלי תערובות חמרים עפריים וזרים. וראוי להתוקן כמדה לרוות הצמאון בלבד. אבל המרבה לשתות מהם יותר מכשיעור. יזיקו לו. וכ"ש לבעלי מזג הקר: (ב) והמרגיש הליחות באצטומכתו. או בכבד. או בעצבים. יפרוש מהמים הקרים: (ג) ואין לשתות על הנום. ולא קודם אכילה ולא בתוך האכילה. ולא תיכף אחר האכילה. עד שיתחיל המאכל להתעכל. ובארצות הצפוניים כללו. שתיית המים הפשוטים מזקת לטבע אנשי האקלים. לכן למדם טבעם למלאת עשיית שכר השעורים לשתיה. והוא טוב לגוף הבריא. והחלוש יצטרך למזג מי שתייתו במעט יין. או ישתה מי בישול טייא וקאפע:

ט בהנהגת האוכל אחר הפעלות מתנועות נפשיות

(א) צריך האדם לידע אותם ולהזהר בהם. ואלו הן. הכעס. הפחד. והדאגה. והשמחה. שהם פעולות הנפש: (ב) הכעס הוא תנועת הרוח החיוני מתוך הגוף לחוצה לו. ולכן דפק לבו קטון וחלוש (ומוריש קדחת יומית) וכח המעכל חסר מאוד. לכן ישמור מלאכול והוא כועס עד שישקוט ותנוח רתיחתו ותתקרר דעתו. ובכלל יזהר האדם שלא יאכל בעודו מתפעל מאיזה תנועה נפשית שתהיה. כי הטבע אז מתעכב בתנועה זולת העיכול. וישאר לו המאכל מזיק נוסף על התפעלות הנפש בו. והכעס אל יהא כעסו חזק וארוך. ולא חלש וקצר. כי האחת ממדות זאבי היערים. והשנית ממדות הנערים. ורוב הכעס בא מחוסר טבעי מסף. ויזיר עצמו מן היין וכל דבר המשכר ומעורר החום והדם. וירגיל עצמו בדברים המקררים מרטיבים ממזגים החום ביותר: (ג) אולם הפחד. יורים לגוף רעדה וקרירות. כי הלב נפחדו. ימשוך אליו החום הטבעי. לכן דפק לבו גדול מאוד. ויכול להסתכן באכלו והוא מפחד. ואם יצטרך לסעוד. יבחר במאכלים קלים מזוגים ישרים ומעטי הכמות: (ד) והדאגה תפעל בזמן. מה שיפעל הפחד בבת אחת (והוא שוט ימית פתאום בחוזק) והדאגה היא פיתה מהמתה (ואמר בן סירא. אל תעיל דויה בלבך. דגברין גברין קטיל דויה) ממעט הלב ומכבה החום הטבעי. ומפלם תאות המאכל. לכן לא יאכל אדם לחמו בדאגה וביגון. וישמור עצמו מכל עצבון נפש אכילתו. והיין המזוג יפה למרי נפש. שלא נברא אלא לנחם אבלים. ויבחר לאכול המאכלים המסעדים והריפאים המתגוללים בדמי יגונם.

שבמחיה כלב: (ה) ובשמחה הממוצעת תגדל החום הטבעי. ויתחזקו כחות האיברים לפעול פעולותיהם כראוי. ויתעכל המזון עיכול טוב כראוי. וייטב מראה הפנים לב שמח ייטיב גהה. ויחזק אור העינים וכל ההרגשות. ויתחזק אור השכל. לכן יש לאדם לשמוח בחלקו כל ימי חיי הבלו. ולא יבקש יתרונות. אמנם רבוי השמחה יזיק הרבה. אם יסיר הלב במין גופו. אולי תמיתנו. כי יצא החום הטבעי לנוח הגוף ויתקרר הלב כהאים. וכמ"ש מעשים בתלמוד. וע"ז אמר ולשמחה מה זו עושה. לכן ירגיל האדם תכומת טבעו בדרך הממוצע. שלא יתפעל מאד בהתחדש עליו מקרה לטוב ולמוטב. ויזכור כי אין שם שמחה קיימת בחיי ההבל הללו. ולב חכמים בבית אבל. ורמוז בר"ת לך אכול בשמחה. לומר שהאה השמחה ממוזגת לא תעבור הגבול. ואם הרגיש שהפעל ממנה בבשורה טובה פתאומית. לא יאכל אחריה מיד. עד שהשוב רוחו אליו ויתיישב מזגו. אז יאכל טובה: (ו) כל ההנהגות האלה שזכרנו. צריך הפקה לפקוח עיניו עליהם. שיהא משכיל בכל דרכיו. ויזהר בעמני אכילתו על הדרכים האמורים: (ז) אכן כל זה לא נאמר ונסדר. אלא לגוף הבריא. והשוה בטבעו ומנהגו. קודם שמתקלקל מזגו. אבל החולה יש"ל דרכיה אחרים. לעזור לו לחזור לבריאותו בעזר הרופא חנם ית'. ומי שנפסד טבעו ע"י הנהגה מקולקלת יוצאת מהשווי זמן רב. שההרגל הוא טבע שני. בנעשה טבע שני. לא ימהר להבריח טבעו לקצה אחר. כי יותר קרוב להפסד מן השכר. שמי ובא קמלת חולי מעים. והבאר אם יאכל תרנגולים ובשר מאכלים קלים ובכמות מועט. בלי ספק יחלש. כמו שהמעוט ורך הטבע אם יאכל מאכל הכפרי יחלה בודאי. וכן אם ייגע עצמו במלאכה כבדה. והכפרי בהפך. אוכלים דמרוצא או לא עבדי הכי: (ח) לכן אם נעשה הכפרי עשיר שאינו צריך עוד למלאכה. והעשיר הרך והמעונג נעשה עני והצטרך לעסוק במלאכה. שניהם לא יעתיקו טבעם בפעם א' מהפך להפך. אבל צריכים להרגיל טבעם מעט מעט. לשוות להנהגה עדיין לאט לאט. עד יגיעו לגבול הראוי לפי ערכם ועסקם. שם יעמדו ויתמידו על מנהג הראוי להם: (ט) וכן הרוצה לשוב אל המנהג הטוב ולעזוב מנהגו הרע. מעט מעט ינהגנו. ויטה עצמו לצד היפך אחת לאחת עד שישיגם. ויחזיק בו ולא יעזבנו:

י. ועוד בה שליבה עשיריה. עשויה משני עצים. העשירית תהיה קודש. לייחד מדור בפ"ע לדברי חכמים ז"ל המקודשים. שכל דבריהם כגחלי אש. ומאירים ככוכבים ברקיע. קבועים בגלגל התלמוד. מפוזרים אחת הנה ואחת הנה. ואספתי באמרים מן הבא בידי. וחלקתים לשנים. עצי החיים והדעת יקראו. א'. מקבץ הנהגה ישרה כללית וסדר נבחר ע"ד הטבע. והב'. בשמירה מהסכנה. ובענינים מקובלים בלתי טבעיים. ואולם העץ האחר, בהנהגת האוכל דרך בריאות ורפואה המשובחת ונאה:

א. אלו הן הדברים ששנו בהלכות סעודה

(א) אבר סכר לעיל שהזהירו שלא לעבור עונת תאות האכילה והשתיה: (ב) מוסף על זה. הזהירו מסכנת הדרוקן של רעב תפוח. גם שלנוס בבא בסכנת רעבון (עיין בהרא דיומא ענינו ורפואתו) כיוצא בו אמרו [ב"ק נב] שאין הכלי מטין לככא דשמע קל תבריה דאכל וכות לא אכל (כמשל ג"כ אנויתי. גם המריח הבשיל ואינו אוכל ממנו. שלא נחולי מבוכן. כמבואר בשילהי יומא ובפ' ערבי פסחים: (ג) גם כבר זכרנו בשמם [גיטין ע] למעלה. סכנת האוכל ושותה מעומד. וכן מי שאכל ושתה ועמד מיד. והדרכם ז"ל היה בהסיבם. על צד שמאל. אבל הסבת ימין סכנה. ישיבה שאין עמה סמיכה. עמידה טובה הימנה (על כל מושב שב חוץ מן הקורה): (ד) בהר תגורה קודם אכילה: (ה) יין שלפני המזון פותח בני מעים (ע"ל נקלבה דימי סעודה): (ו) שיעור אכילה הקטנה של הורה (ג"מ גדיי הורה) למעלה ממנה. ככותבת. ליתובי דעתא. יהרס עליה. כביצה (וע"ל) לכדי שביעה מועטת: (ז) אין ביה הבליעה מחזקת יותר מביצת תרנגולת. ושיעור שתיה. ברביעית או מלא לוגמיו. והאוכל כשיעור עסת מדבר. ה"ז בריא ומבורך (דוק בהכי אכילה מרובה משתיה. לעום וטחון. ומשכה בנערך) והשתיה. כדת של תורה. מהלך משהא מעלי [שבת קכב]: (ח) עד ארבעין שנין מיכלי מעלי. מארבעין ואילך משתא מעלי. (ט) שלשה דברים ממעטין את הזבל זוקפין את הקומה ומאירין את העינים ואלו הן. פת נקיה בשר שמן יין ישן. שלשה דברים מרבין הזבל וכופפין הקומה ונוטלין אחד מת"ק ממאור עיניו של אדם. אלו הן. פת קיבר שכר חדש ירק חי (וכבר ג"ל הרחקת אכילתו. עי' דברינו שם): (י) [ברכות מ"ד ב'] כל ירק חי מוריק. בסעודה ראשונה אחר הקזה) מאן דלא נפיש ליה ריפתא. לא ניכול ירקא משום דגריר. ומאן דאכשר ליה. היכא דליעול ירקא ליעול בישרא וכוורא: (יא) כל מאכל משיב הנפש. וכל קרוב לנפש משיב את הנפש: (יב) הרוצה שיבריא. יאהון מבית השחיטה ומדיהו ישראל ואחד נכרי מותרים בו: (יג) [ברכות מ"ד] א"ל רבא לשמעיה. ובשר יפה ומולחו יפה יפה וממתין עד שתצא נשמה של בהמה. להד אם ואייתי לי מסיכא דמקרב לבי מרוך: (יד) כל קטן מקטין אפי' גר זוזא כי לית ביה ריבעא [שם]: (טו) כל שהוא כביצה. ביצה כמוה. לבר מבשרא [שם]: (טז) מובחר שבבשר. שור מגרפיתא ירקא אמת. א"ל עיגלא תלתא [שם]: (יז) מובחר שבעופות. תרנגולת הסמוכה לדלא אגיסא. דלא מגיא ספיא קיצא (ע"ל בהל' ד"א) נמה מוק ידך וכתף [ב"מ פו]: (יח) כל סעודה שאין בה מלח ושריף אינה סעודה: (יט) סעודתך בהלתך. משוך ידך ממנה: (כ) אכול שלים שתה שלים והנח שליש בסוף הכוי. לכשתכעוס תעמוד כל מלואך: (כא) אכל ולא שתה אכילתו דם. תחלת חולי מעים: (כב) יין שבתוך המזון אינו משכר ובריא: (כג) המרא וריחני פקחין: (כד) אחר כל אכילתך אכול מלח. ואחר כל שתייתך שתה מים. ואי אתה ניזוק: (כה) המקפה אכילתו במים. אינו בא לידי חולי מעים. וכמה. קיתון. לפת: (כו) הרוצה שלא יבוא לידי חולי מעים. יהא רגיל בטבול קיץ וחורף: (כז) יין מיושן יפה למעים: (כח) המרה טובה מגרר גריר. פורתא מסעד סעיד. ומגרזמיה משבע: (כט) דלא נפיש ליה חמרא לגמע. רבא אכסא דברכתא אגמע גמועי:

ה"ז עץ החיים. האוכל ממנו חי לעולם. והשני עץ הדעת ממנו לא תאכל:

ב. אלו דברים שאסרו חז"ל

(א) משקין שנתגלו. כחמירו בהם ח"ע [חולין י מט]. שומר נפשו ירחק מהם: (ב) זוגות (יעויין פ' ערבי פסחים): (ג) נט"י בין בשר ודגים. דקשין לד"א: (ד) לא ישתה מן הנהרות ולא מן האגמים. מפני סכנה עלוקה: (ה) דאכל ירקא מכישא דאסר גינתא. קשה לכשפים [חולין קה]: (ו) השופה מים שאולין דמו ברהטו ה"מ דשאליבהו קטן. אבל גדול לית לן בה: (ז) לאדי מיא ריסותא דתונגא. משום מים הרעים: (ח) לא נשקול מידי מפתורא כי נקיט אינש כסא בידיה. דקשה לגרות לדה. ומשקל ואיהדר לית לן בה. ומידי דלא צריך לסעודה לית לן בה: (ט) דשתי מהופיא קשה לכרסם. דמנסת בה קשה לריתא. דנסח בכסיה לא נחי מדחיית קשה לעניותא: (י) דאכל ירקא דנפל מתכא לארעא. קשה לריח ספה: (יא) אכילה גסה לאו שמה אכילה. כי לא ידע שאין בבשם (האוכלה אפי' ביה"כ פטור) שאינו אלא מזיק לגופו ושממנו ולממונו. זולל וסובא יורש. השי"ת ישמרנו. ויתר דברי חז"ל במאכלים פרטיים המועילים בריאים וטובים. ובנגדם הגרועים ומזיקים. ושאר סכנות ותלאים ורפואתם. נעשה לשם זכרון לנוסם בהיקומי נרכות ובהדר תוי האדם: איש על ידו לדגליהם:

מדרגה ג עבודה: הנהגת מוסר וד"א בסעודה

(א) הרוצה ליכנס לסעודה קבע. מהלך י' פעמים ד' אמות או ד'

שמים י' אמות ויפסק ואח"כ יטול. ואוכל תפלין עד שעת ברכה: (ב) מיד כדי הכנה. בזמן שבק שתי מטות. גדול מסב בראש (מטה). שני לו למטה הימנו (לצד מרגלותיו). בזמן שהם שלש מטות. גדול מסב בראש. שני לו למעלה (לצד מראשותיו) שלישי למטה הימנו: (ג) אין משיחין בסעודה אפילו בד"ת. מי שמתעטש. אסור לאוכל לומר רפואה: (ד) גדול פושט ידו תחלה. אפילו כל אחד קערה שלו לפניו. וכן בפירות ויין. שנים ממתינין זה לזה בקערה. שכשהאחד מסלק ידו מן הקערה לשתות (או לצרך אחר. שאין בו שום כ"כ. אפסיק אם הולך לנקביו. דפשטא הוא דס"ל למבדק נפשיה וה"ק. ע"ל. מ"מ הכל לפי הענין) חברו מפסיק מלאכול עד שיגמור [?] שתייתו. אבל אם הם שלשה. אין שנים פוסקין בשביל אחד: (ה) מעבירין פאה בקערה מכל המאכלים (וע"ל בהל' אכילת עניים) אבל לא באלפס (שמבשלין בו) שמערין ממנו לתוך הקערה: (ו) לא יהא אדם קפדן בסעודתו. טוב ארוחת ירק ואהבה שם. משור אבוס ושנאה: (ז) לא יאחז אדם פרוסה כביצה בידו לאכלה (אבל מותר למסובין. ולא יתן בידיהם) ואע"ג שלא יאכלנו בבת אחת. ואם אכל פ"א רעבתן. ולא ישתה כוסו בבת אחת ולא אמרו [פסחים פו] בכוס קטן ויין מתוק ובכרס רחבה. ועמו"ק: אם שתה כ"א גרגרן. שנים ד"א. שלשה מגסי הרוח. אבל בכוס גדול. לפי גדלו. יפסיק בשתייתו: (ח) אדם מכיר בכוסו. והמתיישב ביינו יש בו מדעת קונו: (ט) מי שאינו מתכבר הקב"ה אוהבו: (י) השותה ברבים הופך פניו. והכלה הופכת פניה ואוכלת: (יא) לא יתחיל לאכול שום או בצל מראשו (אם לא בשבת) אלא מעליו. ולא יאכל דרך רעבתנות: (יב) לא יאחוז המאכל בידו אחת ויתלוש בידו בשנים: (יג) לא ישוך פרוסה ויניחנה על השולחן: (יד) לא ישתה שתי כוסות בבת אחת ויברך בה"מ: (טו) לא יפרוס פרוסה ע"ג הקערה. אבל מקצה הקערה בפריסה: (טז) לא ילקט פירורין ויניח ע"ג השולחן. מפני שהוא מומאס דעתו של חברו (בא ביחידי שרי) ולא ישוך פרוסה ויתננו לפני חברו: (יז) עושה אדם צרכיו בפת. והני מילי דלא מימאסים ביה. אבל מידי דמימאסים ביה לא. הלכך אין מניחין עליו בשר חי. ואין מעבירין עליו כוס מלא ואין סומכין בו קערה מלאה מדבר שאם יפול על הפת ימאס. ואין זורקין את הפת. וכן אין זורקין אוכלין הנמאסים ע"י זריקה. אבל פירות חיין כגליסנין וקשין. אזרקן: (יח) [?] ישב אדם על קופה (שמשים מנגד או של נצרים. הכפופה כשיושבין עליה) מלאה תאנים וגרוגרות. אבל יושב הוא על עגול של דבלה. או על קופה מלאה קטניות יבשים: (יט) מותר לאכול דייסא בפת במקום כף. והוא שאוכל הפת עמה: (כ) אין מטלין ידים ביין בין חי בין מזוג. אפי' מילה שאינה לצורך אכילה:(כא) יש לך היטיב לך. שאין בשאול תענוג: (כב חטוף (מה שהזמין לך הש"י היום אל תניחהו למחר. ברוך ה' יום יום. וטוב לב משתה תמיד. ואל תמתין עד ימלאו אסמיך. ויפלאו יקביך. ותתמלא סלתך. דגלגלא הוא דהדר ולא תשכח בכולי דורקים נשיחך) ואכול. חטוף ושתה. דעלמא דאזלינן מיני' כי הלולא דמי. ערכה שולחנה מסכה יינה ובשר לגוז. אף היא כתמ"ק תאריב. אבל אם דוחקו הטעם. השמר לך פן תגרה ברעה: (כג) [?] נאום לכסיל תענוג: (כד) איזהו חכם. הרואה את הנולד: (כה) התענג על ה' בפת חרבה ומים במשורה. ותיהום לדוחקא דליכא: (כו) דאכיל אליתא טשי בעליתא. דאכל קקולי אקיקלי דמתא. דאמר במאי איכול לחמא. לחמא סב מניה: (כז) אכול בצל ושב בצל קורתך. פחות מאכלך ומשקך. והוסף על דירתך: (כח) אל תאכל אווזין ותרנגולין ויהא לבך רודף עליך לגביה טרף לפיך. סופו פלסטס הבריות וירבו רודפיך. טוב ארוחת ירק ושלום בה מבית מלא זבחי ריב. לא"כ היה כמדה. למדה תורה ד"א. מי שיש לו ק' מנה יאכל ליטרא בשר כל יום. י' מנה. ליטרא בשר מע"ש לע"ש. מנה. נפשו ירק: (כט) עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות. כ"ש שלא תעשה חול. שבת ויו"ט. כל ימיך כחגים. על הוצאת בית אלוק. הרוג בקר שחוט צאן וגם עוף ולסוף דגים: (ל) במה דברים אמורים בבני אדם בריאים. אבל החולים עניים ואוכלים מאכלים קלים ובריאים. וצריך לתת לעני די מחסורו כפי למודו אפילו גרגורים אמסים ותריאים. כהגה דאתא לקמיה דרבא [כתובות סז] דהוי רגיל בתרנגולת פטומה ויין ישן בכל יום. ואתמגא זכי ליה. דכתיב נותן להם לכל בשר בעתו. וכל עידוני מאכלים לא נבראו אלא בשביל ת"ח לפעמים. ולכך דעתם ומזגם. להרחיב לבם בעסק התורה. והממלא גרונם של ת"ח יין. כמנסך ע"ג המזבח. והמאכילם פטומות.

מקריב בכורים ועולות מחים טובים מהעולות והשמות. ואם שתה לך ה'. למוד ממדת קונך הטוב ומיטיב לאחרים חסד חנם. והנה [?] אתה ממה שהטיב לך בחנם. וגמול חסד לעניים ולגרים ולעמלי תורה שהם קרוביו של הקב"ה. ואם יש לאל ידך להטיב לגופך. מדוע תמנע הטוב מנפשך. ויודוך כי תטיב לך בזו ובבא. אבל לא כל הבא לקפוץ קופץ ויטול חלק ברשת הקרואים. כי צריך תפלה וגם שיהם לעניים הגונים ולא יקבל כב [?] שאינם מהוגנים. לא זכה ועניים מרודים תביא בית. ואעפ"כ לא תקפוץ ידך מאביונים אפי' אינם הגונים. ולמוד מדרכי קונך. רב מחולל כל סומך כסיל ואחר עוברים. ואעפ"כ בעל החסד. רדף חסד עם כל עובר אורח אפי' למי שדמו לו כערביים. ולא די שגמלם כל טוב וחסד. אלא שאת עצמו עמד עליהם ומפקה אותן. כך יעשה כ"א עם עניים אורחים אפי' אינם כדאים. רק ילמדם יראת שמים ויקרבם לתורה. ושאגים עליהם שיחסר נפ"י ובנכחם. או התענג על ה' ותמלא

למדרגה ד. להאכיל עניים ואורחים על שלחנו של מקום (ונכלל בה תשמש) והנהגת ד"א שלהם:

(א) המאריך על שולחנו מאריך ימים. דלמא אתי עניא ויהיב ליה: (ב) גדולה לגימא. שמקרבת הרחוקים ומרחקת הקרובים. ומשרה שכינה על נביאי שקר: (ג) אשרי מי שעניים על שולחנו תמיד. והשתבח איוב שלא אכל פתו לבדו ולא אכל יתום ממנה: (ד) השמש שהוא משמש על שנים. ה"ז אוכל עמהם בלי נטילת רשות. אבל בשלשה אינו אוכל עמהם אא"כ נתנו לו רשות. וצריך לשייר לו פאה כדלפני' במדרגה הקודמת שהיא חלקו: (ה) אין מטשין בפני השמש (ולא בפני של אדם) מידי דאית ביה ריחא וקיוהא. ומדת חסידות היא ליתן לו מכל מין ומין: (ו) הנכנס לבית. כל מה שיאמר לו בע"ה יעשה בפניו שלכשיאת והכבוד (עמו"ק) כיצד. א"ל שב. ישב. אפילו על מקום כבודה. נתנו לו כוס לשתות. יקבלנו מיד וישתה (אם הוא צמא) ולא יסרב בו אפי' אדם גדול. כל בע"ה בביתו גדול הוא. אפי' קטן בביתו פרדסכא ליכוי. ואין סטלין ממנו כבודו עמו בבית וכשיא עובדא דסוף פ"ו דפסחים. ס"ל פרותי קמפרש. טעמא מאי אמרו כל שאומר לך בע"ה עשה. ודו"ק כך נ"ל): (ז) אור שבר נכנס חול. משתה שב ממתם שם: (ח) מנהג גדול היה בירושלים מפה פרוסה ע"ג הפתח. כ"ז שמפה פרוסה אורחין נכנסין. נסתלקה המפה אין האורחין נכנסין (והמוסר סעודה לחבירו וקלקלה. היה נותן לו דמי בשתו ודמי בושת אורחיו): (ט) הנכנס לבית. לא יאמר תנו לי ואוכל. מתם לפניו לאכול. א"כ שיאמרו אכול: (י) לא יאמר אדם לחבירו בוא ואכול מה שאכלתי. או האכילני כדרך שהאכלתין. שים לתת שיאכילהו יותר ומיחזי כריבית: (יא) ב' ויותר בסעודה כא'. כבר נ"ל ד"א שלהם וע"ש: (יב) לא ישתה אדם ויתנו על השלחן (שלא יקפיד בע"ה כשיראה כוס ריקן לפני האורח) אלא יאחזנו בידו עד שיבוא השמש ויתננו לו: (יג) הנכנס לסעודה. לא יקח חלקו ויתננו לשמש. אלא יקחנו ויתננו לפניו. אא"כ יתננו לו (יד) אורחין הנכנסין אצל בע"ה. אינם רשאים ליטול מפלפניהם וליתן לבנו או לעבדו של בע"ה. אא"כ נטלו רשות. וקל מסובין. אורח מכיים אורח. אבל מסרת בע"ה. קוצה פרוסה ונותן לבנו ולבתו של בע"ה. ולעניים במקום שנהגו שלא לקפיד: (טו) נקיי הדעת שבירושלים. לא היו מסובין בסעודה אא"כ יודעים מי מיסב עמהם (טז) ת"ח שאוכל ושותה עם ע"ה ככלי חרש שנשבר שא"א תקנה ות"ח המרבה סעודתו בכ"מ. מחלל שם שמים ותלמודו משתכח וגורם לו רעות רבות: (יז) גדולי החסידים היו מתפנחים. שלא ישבו אפי' מבלנן אימים מיום שעמדו על דעתם: (יח) ומאן דלא טעים ליה ריפתא. לא נימא לחבריה תא כרוך. לאחזוקי ליה טיבותא בחנם: (יט) המצפה לשלחן חבירו. עולם חשך בעדו. גם [?] שמאכיל לעני. יאכילהו ממשובחת שבשולחנו. כל תאב לו'. [?] לו נפרים מאירות. וזה בתוסך אורו. לדקתו תעמוד לעד. ולא [?] נרו: (כ) שמים בתוספת אליהו המרחיב יד על שולחנו. סופו מתכב[?] ופרשתי בלח"ם פ"ק דאבות אותם שבימינו יהא ביתך פתוח לרווחה [?] עניים בני ביתך. עם מ"ש רח"ל [ירו' פאה פ"ד ה"ח] על הפ[?] ואמר בפניי הכיצותי לבית אלהי וגו'. נשבר לך שהיה מתפנה ומתע[?]

בסעודתו והי' סיס מכה בשולחן מלפים כראוי לו אלא כעני. פי' שחוית ממון רב לערוך כמין כבמ"ק. כמ"ש גם בענין הפוזר המופלג שספרים נכתם. וכענין זה מצינו באגדה [מ"ר הספר פ"ב] גבר בוזין שסים סועד בסרקסימון (מין ירק בז"ל) וכשבאו אצלו חכמים לגבות צדקה נתן להם מדה גדושה מדינרי זהב. ושאלו לו על נמנום מזום. ואמר בנפשי אנא רבי' עמי ברס במצוותא דברי לית אנא יכיל ולא חפי. ווא כוונת התנא [אבות פ"א] יהא ביתך פתוח לרווחה. שבנים אורחים ולהאכיל עניים בריוח ולא בצמצום. אבן זאת הענה חיטוש שהאנשים בסעודת בני ביתך. שלא תרגילם בתפנוקים ולא תאכילם מעדנים כעשירים. אלא יהיו עניים במאכלם וסעודתם. ומאמר הכוונה היתרה לאורחים ועניים שאינם מבני ביתך. להם פתוח סעודתם ויהיו בעיניך כעשירים. שאפילו אתה עושה להם כסעודת שלמה. לא יצאת ידי חובתך עמהם. שהם בני אברהם יצחק ויעקב. והי"ו נכון: (כא) ועד"ז ביארתי עוד המאמר התמוה שמצא נח"ע [ב"ב כ"ז] שולחנו של ת"ח כיצד. שני שלישי גדיל ושלים גלוי. וכבר התעוררו בו המפרשים וכתבו מה שכתבו ולדרכנו ב יובן היטב. והוא ברצו לומר הת"ח. שיהא זהיר לסעוד עניים על שלחנו ולהאכילם ממיטב המזונות בשופע ובעושר. ולא יצמצם כי אם לעצמו. אבל לעולם לא יאכל פתו לבדו (כמ"ש איוב ולפחות יקח אצלו שני עניים שיאכלו עמו כדי זימון (כי זה הוא השולחן אשר לפני ה'). כמ"ש מכבר שלמה [אבות פ"ג] אבל שלשה שאכלו על שולחן א' כו'. כאילו אכלו משולחנו של מקום כו'. וזוהי פתורא דהלת דפי (דאיתא בפרקא דחסידי) (לצדיקי לעלמא דאתי) ויתנהג עמהם כעשיר גדול. אע"ם שנוהג לעצמו כעני. וזו שאמרו שיהא שולחנו ג' שלישים גדיל. רצ"ל שיהא נראה מתגדל לשני שלישים המסובין על שולחנו. שהם הקרואים על כלתם. ושליש גלוי. זהו לעצמו אכילם שלו. עי' דברינו שם בפ' עקב לך כלי גולה שמ"ח וקערה וכוס.

וסיים גלוי (כדאמר רב כהנא [פסחים מ"ט] אי לא נשינא כהנא לא גלוי) ר"ל שינהוג בעצמו מנהג גלוי. עני הגולה ועמו כלי גולה. כדמפרש והולך. ועליו קערות וכוסות. שהם כלי גולה כאמור. בהם יסתפק לצורך עצמו. כעני הגולה ונודד ללחם. ואינו נהנה מעולם שאינו שלו. רק למצות קונו ירחיב לאורחיו בלבד. להתראות כעשיר גדול ובשפע רב ושבע רצון. והי"ו יפה אף נפיס. ונתיישבו כל הדקדוקים שהאריכו בהם המפרשים ויותר מכמה. ולא נאמר בו דבר הגון. בלי ספק שהיא סוגה אמתית. המספר בזה יהא בטוח שלא יחסר לרמז (הראוה להעשיר יעשן. שיתן בלפון) ולא הקצר יתו. פר עם לאביונים קרם פרוס בכבודו. ויהי כיס כהן:

מדרגה ה. תודה. מאמרי זוהר. וד"ת שלומד עליו:

(א)שמ חכמים אבות פ"ג ג' שאכלו על שולחן א' ולא אמרו עליו ד"ת. כאילו אכלו מזבחי מתים ס' (עמ"ש בלח"ש. מ"ט שם ג' דוקא) אמרו המפרשים. שיושבין בכה"מ. והקושי' מפורכמת. אבו נרפיפי עסקיק. כמ"ש תי"ע שם. גם מבואר בכמה מקומות בתלמוד ובזוהר. שנ"ל דווקא ד"ת מלבד בה"מ. אכן לדעתי הכל נכור. יע"ש בפתור ופרח בעז"ה: (ב) ואמנם לענין הסדר. ינאה לי שצוה אחר אכילה. כדמוכח בהדיא ביניקא דבלק. וכ"ה תלמוד ערוך פ"ק דתעניות. וביחוד ס"ח שלא יסעד כבוקר להם לשובע לא יאחר עוד עת האכילה. יפה לו שיאכל וישתה וייטיב לבו (כדיך שמאימ בנוע נ"ע, אמ"כ אין לו אלא לי אחד. ואם נכון ילבב. יעסוק בד"ם ויתגבר:

מדרגה ו דין (דיני השלחן וברכותיו. ומנהגיו לכל תורותיו (הוא חבור בפ"ע. נקרא שמו עשר ידות) ובהמ"ז וממבע של אבל ולשבחות דאזכרות. ולאורח שתקנו חז"ל

עם ביאור חדש קרוי ברכת עובר) בה נכללים הלכות ברכות שבסעודה. אינן פחותות מעשרה. וכל ברכה שוה עשרה זהובים (בסודכף אחת עשרה זהב. וצמידי היד עשרה משקלם) שהם בסוד מאה אדני כסף בכללם ומאה ברכות שתקן דו"ד המלך עליו השלום (סודו ידוע ליודעי חן. והיא י"ד ברוכה המריקה זהב. וסימן ביד מברכין) ותקעתם יתד במקום נאמן. קראתים עשר ידות (לי במלך בדוד) מזה ומזה אל מקום השבת. והנטפל והמסתעף יסמך עליהם ויקשר בהן מנחלת עקשורה בה שלהבת (ולתועלת הרעב לדבר ה'. אכלו"ל בהם דברים שנתחדשו בהם על ידינו בעזה"י. אכתוב לו רובי תורתי בחבורי מו"ק ולח"ש. אם לא כולן אשר כמו זר נחשבו לחבור זה) וזה פרטן כסדרן:

יד א. ברכה שלפני המזון

(א) ק שנו חכמים. כיצד סדר הסיבה. אורחין נכנסין ויושבין ע"ג ספסלין וע"ג קתדראות עד שיכנסו כולן: (ב) הביאו להם מים. כל אחד ואחד נוטל ידו אחת (בלי ברכה) פרש"י לקבל בה כוס ששותה לפני המזון. והתוס' כתבו מפני כבוד הברכה (מסייע לדידן. עמ"ש פ"ד בלח"ש פ"ו דברכות ומו"ק. ופשטא דהך סוגיא ודפ' הממונה מוכח כהדיא. דאפילו לשתיה גרידא. נמי הוו נהיגי בנטילת היד לקבל בה הכוס. כדברי רש"י והרשב"א. אע"פ שאנו"ק בטעמן. אע"פ כס"ד במו"ק סי' קנ"ח ובמהדורת לח"ש ריש פ"ח. דהוינא נמי אני' כתב שאינו אלא מן המתמיהין) מפני הברכה. ע"כ אין לתפוס על הנוהג כך. עם נקיים. ובג' כוסות היו נוהגין. כדאיתא גבי כוסות דבית האבל): (ג) בא להם יין (לפתוח בני כל אחד ואחד מברך לעצמו (שעדיין לא הוקבעו) עלו והסבו (פי' מהר ונוטל שתי ידיו (בברכה: ד) בא להם מים. אע"פ שכל אחד ואחד נטל ידו אחת. בר: ה) בא להם יין. אע"פ שכל אחד מברך לעצמו כיון דשמו מקומן צריכין לברך שנית) אחד מברך הכל. אע"ג דמגו דמבואת הסבה נפה. מהאי נמי נין) והא ודאי כלכתא אליבא. אע"ג דאוקימנא (במהדורת ריש פ"ח) אך מתמיהא מני ב"ש ן ס'. דלבית הלל צריך לשנות הגירסא כך. עלו והסבו. בא להם מים וכו'. מיהא נדמקפי מינה כתחא דהלכותא במקף אליבא דהלכתא. גמריק מינה הלכות סעודה וד"א. יגראה שמא נמי בים בכל. אע"פ דס"ל כמוך לנטילת ידים כעודה. כיון

לכתחלה. א"צ כדכתיבנא הכא. דדוקא מהגב שתיה הוא דמפסקא לדברי ב"ה. אבל שתיה גרידא לא. אע"ג דמברך נמי. לא הבינא הפסקה. והיכא דבתו נמי בתר המוציא וכו'. קודם שהושיטו יד לקערה. שעדיין בית הבליעה פנוי. איתא נמי להך דינא. דאחד מברך לכולן. וכין כך או כך. יר"ל בין ששתה לפני המזון קודם נטילת ידים אחר שישב על מקום מושבו. בין אחר שנטל ידיו. בין אחר שאכלו פרוסת המוציא. ועדיין לא עסקו בסעודה). אחד מברך לכולן: (ו) גדול שבכן אומר בנטילת ידות. שיתם דעתם ויכוונו לברכה (זהו הכרו. מוכרים אתם נוטלי יד הברכה. ואין מסבירין אלא על היין. ונהגתי לומר הכרי אפילו ביחיד. עמו"ן) סברי מרנן ורבנן. ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם. בורא פרי הגפן. וזהו ברכת היין שלפני המזון. שפוטרת את שבתוך המזון. גם כל מיני משקין הבאין בתוך הסעודה. עד ברכות המזון. והנוהג כך יצא מידי ספק שנסתפקו הפוסקים בד משקין אחרים. וביחוד במים יש ג' דיעות חלוקות. גם בברכה האחרונה על משקין שלפני הסעודה להסתפק. לכן ברוצה להסתלק מכל ספק לפני נטילת ידים יושב במקום סעודתו. ויברך על דעת לפטור משקין שבתוך סעודה. וישתה משקין כל שהוא פחות מרביעית. וכ"ה דעת הגר"א ז"ל. הרי כה' ברכה כהוגה. וצריך ליזהר שלא ליתן לתת מאכל לבהמה קודם שיאכל. גם לא יאכל עד שיברך על מזונו תחלה. כמ"ש נזכר בגלת ובכמה מקומות. לכן נהגו לגבי ובר:

יהא רעוא מן קדם סתימא דכל סתימין רעוא דכל רעון סתימא דכולא . דיתמשך טלא עלאה ליצי' אנפין ומועיר אנפין לחקל תפוחין קדישין . מתמן יתיהב מזונא עלאה מרתא דטתגין תמן שנא לצדיקיא . בנהירו דאנפין ברעותא ובחדותא דכולא . לנא ולכל נפשות ביתנא ולכל עמא בית ישראל . אמן :

זאת הבה לאמרו קודם נטילה יזל לאמרה אחר ברכה נט"י קודם המוציא . וכן נהגו לומר מזמור לדוד ה' רועי כו' קודם לאכילה . ומנהגנו לומר גם כן תפלה קצרה (לפני נטילה או לאחריה) ע מסחח

אנא ה' האלהים הזן מפרנס ומכלכל בריותיו בחסד וברחמים מקרני ראמים עד ביצי כנים . עיני כל אליך ישברון לתת אכלם בעתו. תתן להם ילקוטון תפתח ידך ישבעון טוב. פתוח תפתח את ידך לעניך ולאביונך ופרנסני מידך הפתוחה הקדושה . ככתוב פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון : ואין בה הפסק

יד ב ברכת נטילת ידים

הנטילה לאכילה היא מצוה קלה שבתורה (ויש לה סמך גדול במקרא . וידיו לא שטף במים) ועיקרה מד"ס . וחמורים ד"ס מד"ת . שחייבין עליהן מיתה . וביחוד זו שנעשית חמורה שבחמורות שמדבריהם. ויש בה סוד גדול ונורא . ע"כ יפה אמרו הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה. שאין אתה יודע מתן שכרה . ועונש המזלזל בנט"י חמור מאיד . שנעקר מן העולם ובא לידי עניות (ורמוז בר"ת הברכה . ענ"י) דשרא דעניותא נבל שמיה . דקפיד אמנקיותא . והזהיר בה בתיישר ויהבי ליה מלא חפני טיבותא . וסימן וינטלם וינשאם . ורמוז כמו כן בס"ת של על נטילת ידים . בגי' עשיר . שהאותיות כפולות נגד הר"ת [על לת ים] לפיכך לא לחנם דקדקו בה חז"ל מאד בפרטי דיניה והלכותיה החביבים מיינה של תורה . והם מוגבלים בה גדרים ותחתיהן סעיפים רבים . שיתבאר משפטן כסדרן למספרן : א) בדברים הצריכים נטילה : ב) מי הפטור מנטילה : ג) מים שנוטלין בהם : ד) בכלי : ה) ביוצק המים : ו) באיכות הנטילה : ז) בטבילת הידים : ח) במעשה הנטילה וכוונתה וברכתה :

א . בדברים הצריכים נטילה

(א) כשיבוא לאכול פת שמברכין עליו המוציא שיעור כזית פת . אבל פסה שנילושה במי פירות . אע"ג דפת גמור הוא לענין המוציא . אינו צריך נט"י . עמו"ק) צריך נט"י . והלוש והנאפה פעמים צריך נט"י : (ב) פחות מכביצה. ספק הוי נט"י (עמו"ק) ויטול ולא יברך : (ג) האוכל דבר שטבולו בא' מז' משקין שסימנם יד שחט דם (יין דבש שמן חלב טל דם עמו"ק מים) ולא התנגב . אפי' לא נטבל רק ראש הירק או הפרי . ואפי' אינו נגע במקום המשקה . צריך נטילה בלא ברכה [סי' קנח] ומשקה הבא לאוכל כאוכל דמי . וכן דבש שמרקחין בו. בשיעור לי שאין לו דין משקה . ואפילו סקרוש מאליו . עמו"ק : (ד) המטבל ידיו לפירות . ה"ז מגסי הרוח . וכן הטביל ובשר צלי . אע"פ שמוכל כ[...] עליו [שם] :

ב . מי הפטור מנטילה

מי שהיה במדבר או במקום סכנה (אם יפרד מחבורתו לבקש מים) ואין לו מים . פטור מנט"י [שם] ואם רוצה להתנויר על עצמו (משום דכל הפטור מדבר ועושהו נקרא הדיוט . היא גופה נ"ע טובה) עמ"ש בס"ד בלא"ס פ"ק דברכות . ושלא במקום סכנה . והוא בדרך ואין מים . אם מצפה למצוא מים כד' מילין לפניו . ולאחריו מיל . צריך להמתין ולחזור לאחריהם . יותר מזה . א"צ . ויאכל במפה [קסג] :

ג במים . בהם ז' תנאים

(א) בכמותן . שיהיו בשיעור רביעית הלוג . זהו לא' ולשנים בבת אחת מכונם במקום אחד . ויוסיף מים בשופע . דמשי מיא מלי חפניא . יהבין ליה מלי חפני טיבותא [קנח] ; (ב) שלא נעשה בהם מלאכה . שרה בהם פת . או ליגן בהם יין . הדיח בהם כלים וירקות . ומים שלפני הנפחה . ושלפני הלופה . שהמן פסולין . אבל טבל ידיו במים ושת פי גלוסקין . או הדיח כלים מודחים וחדשים . או שהשן מהם בחשכיו . המים שהשאירו השכים אם לא נשתנה מראיהן . וכן אם נתן לגבם דגים חיים אין פוסלין אותן . אבל אם נתן בהם כלים בשביל התחם כדי שלא יתבקעו . כתב מ"א שפוסלין אותן . ושפום אחד . כמ"ש בחבורי . וכן כמ"ש עוד בכלי שיש בו שמחות . הודיתי לו בנתן להוכו בשר . ומשום לכלוך . אבל לא מטמטמים . דלא מיקרי מלאכה במלאכה . נ"י אם עדד מים בקנה . לא מיפסלו בהכי .

כמ"ש שם בס"ד [קס] : (ג) שלא נשתנה מראיהן . אם נשתנה מן מחמת עצמן . בין מחמת דבר שנפל לתוכן . בין מחמת מקומן . פסולין . ואם חזר מראיהן למות שהיו . חזרו לכשרותן . מ"מ [שם] : (ד) אפי' לא נשתנה המראה . נפסלין ע"י עירוב דבר אחר . כגון שהה מאן כלב (עי' שמעתי לו סמך נאה) והזיר או תרנגולין . שמאוסין נכך . וסו"ע שופכין . וכך הוכחתו להחמיר בכל אלו . אע"פ שבש"ע מיקל בהן . מ נלי ספק נתעלמה ממה שלכה כאן . וכמ"ש גם כלאחרונים ז"ל ; (ה) שיהיו ראוין לשתיית בהמה . מים מלוחים או מרים ומרוחים שאין הכלב שותה מהם . פסולין לנטילה והעכורים מחמת טיט שנתערב בהם . אם הכלב שותה מהם כשרים . ואם לאו פסולין . חמי האור נוטלין בהם לידים . חמי טבריא כשרים להטביל בהם . אבל לא ליטול מהם [שם] : (ו) מי הים . ממ"ש פ"א בבם רדב"ז . משמע לכאורה דראוין לנט"י בכל גוונא. ולית"ה (לדעתי) אלא תקנתא אתי לאשמעינן . דמי שאין לו מים אחרים אלא אלו . יוכל לטבלם ולתקנם כדי שיהיו כשרים (והוא פסול כחוזר לכשר) אבל קודם הבשול . ודאי פסולין הם על דעתי . כמ"ש נתחזי בעזה"י . ושמע מינה דלא שפיר עבדי כפי מדינת הים כהולנדיא והדומיהם . שנוטלין משם לידים בלי תיקון . שהלא מדוחק גמור כיון שיש להם מי גשמים מכונסים . אם לא בקצת המקומות אשר הים קרובים למי הנהרות . ומתערבין עמהם ומתמתקין על ידיהם. ויגטרכו בדיקה . השלג והברד והכפור והגליד והמלח . שריסקן עד שנעשו מים . מטלין מהם . אם יש בהם השיעור . וכן כל הן שתחלתו מן המים . כגון יבהובין או שומן דג . והוא שנתרסק [שם]: (ז) לכתחלה אין נטילת ידים אלא במים ותולדותיו כאמור . ובשעת הדחק . אפי' במי פירות ויין (עמו"ק) :

ד . בכלי

(א) כלים . כל הכלים כשרים . והוא שיחזיק הכלי רביעית . ואם ניקב בכונס משקה . בטל הוא מתורת כלי . ואין מטלין ממנו דרך שם . אפי' אם מחזיק רביעית ממנו ולמטה [קנט] : (ב) שבר כלי שאינו מחזיק רביעית שלא מסומך . אין מטלין ממנו . ואם תקנו עד שמקבל רביעית כשיושב שלא מסומך . הרי הוא חשוב כלי לשם . וכן כלי שתחלת עשייתו כך ואין משמשו אלא בסמיכה . כלי

אלי נתלא. וה"ה כלי שיש בו נקב. שמתחלתו נעשה לקבלה ע"י קנה [שם] גם הקיתון שקורין בל"א גיס קאן העשוי מתחלה לשפוך דרך פיו הנקוב לנגוהו. ל"נ להקל בו. עמו"ק: (ג) הכפים של נודים עקים. שמקבלים מים ואינן זבין מהם. בשעת הדחק מותר ליטול מהם [שם]: (ד) לא יתן מים לחברו בחפניו. ולא מידו אחת לאחרת. שאין נוטלין אלא מן הכלי [שם]:

ה ביוצק המים

(א) צריכין שיבואו מכח גברא. ולפיכך אמר שדלוב מים מן הנהר וטוף והגביהם ממש מים להשקות בדות. אינו יכול ליתן ידיו תחתיו כדי שיקלחו המים עליהם לטהרן. מפני שאינן באין מכח אדם. שכבר פסק כח הגוף. ואם משים ידיו קרוב למקום השפיכה. עלתה לו נטילה. בעודן. מכח הדולה הם באין [שם]: (ב) כח כתן שלמרט. צריך שיבא האדם כל בכח. אפי' הרש שוטה וקטן. עס"ס. אבל נקוף יש להחמיר [שם] ועבד כנעני ודאי כשר. עמו"ק:

ו. באיכות הנטילה. ובה ו' פרטים

(א) הנוטל ידיו. צריך להגביה ראשי אצבעותיו למעלה (קסב) פי' בש"ע של חלוקים איתמר אין צריך הגבהה ולפע"ד לכולם צריך הגבהה. אף בנוטל כל היד. וביותר מרביעית. וגם כשמשפיע מלמעלה עד סוף לא מהני לידי. ואפי' שופך עליהם מים כל היום. אין הידים נטהרין בכך אא"כ מעלין המים לתוך הפרק. ולא כשאין מגיען לפרק. ומקום הניחו לי. ע"ש בתמורי. ויזהר שלא להגביה כל כף אם יש בו מים. פן יצאו חוץ לפרק ולאחר שגוב יחזרו לתוך הפרק ויטמאו הידים: (ב) שיעור המקום שצריך נטילה. י"א עד סוף האצבעות לכף. וי"א עד חבור הכף נקרא הזרוע. וכזה ראוי להחמיר [קסא]: (ג) הנוטל ידיו שופך עליהן רביעית לפחות בבת אחת. ואח"כ שופך עליהן שנית. גם אלו המים שמהן. אא"כ שופך שלישים לטהר מים שע"ג הידים. ואם אין בידים לכלוך. ואף על שתיבן רביעית בבת אחת. וא"צ מים שניים. וה"ה אם יש יותר מרביעית. שופך תחלה מעט להסיר הלכלוך. ואח"כ שופך רביעית כאחת. וא"צ למים שלישים [קסב]: (ד) אין נטילה לחצאין. שאם נטל מקצת ידו וחזר והוסיף ונטל הנשאר מידו. הרי ידו טמאה כשהיתה. ואם עדיין יש על מקצת היד שנטל תחלה. מופח על מנת להטפיח. הרי זו טהורה בדיעבד [שם]: (ה) הנוטל ידיו. צריך לשפשפם זו בזו. שפך מים על ידו אחת. ושפשפה בחברתה. לא עלתה לו נטילה. אפילו שפך באחרונה על שתי ידיו. לפיכך הנוטל ידיו צריך שישפוך לו אחר עליהן. שהמטשל שתיהן כאחת. הרי הן חשובות כיד אחת. ואפי' ארבעה וה' נוטלין ידיהם כאחת. ואין מטמאות זו את זו. או ישפוך על כל א' רביעית ואח"כ ששופם. שכשופך רביעית בבת אחת. א"צ מים שניים לנגבן. אם נגע בהם אחר. שלא נטל ידיו. בעודן לחות מן המים. צריך שנגבן ולחזור וליטלן. וצריך ליזהר שלא יהא דבר חוצץ על ידיו. וכל שחוצץ בטבילה חוצץ בנטילה. ורשים שעל היד בנוטל מרביעית בבת א' א"צ לחוש לה. ובפחות. די שיטול שאר היד בנגבד ולא יטול מקום הרשים. עמו"ק. וכזה אין צריך לדקדק כלל [קסא קסב]: (ו) כל הנטילה להקל. מכל מקום אם מים מזומנים לפניו. אומרים לו קום ותחון בלי ברכה [קס] והיכא דנטל כהלכתו. ונודע לו בספק אם נטמאו ידיו. אין צריך ליטול מספק. דלא כמ"א. עמו"ק. אבל אם נגע בודאי במקום מטונף באמצע סעודה. ודאי צריך לחזור וליטול נטילה אחרת ובברכה. דלא כט"ז. עמו"ק. ואם נגע בעוד שמוכה בתוך פיו. נ"ל דשפיר דמי לבלוע. והכי עדיף. דלא כמ"א. עמו"ק. ולאכול פתיתין שרוין. בכף בלי נטילת ידים. דעתי נוטה ג"כ להקל. יע"ש מ"ש בס"ד:

ז. בטבילה

(א) המטביל ידיו במי מעין. כל שידיו מתכסין בהן בבת אחת. עלתה לו טבילה. וכן במי גשמים מכונסים אף שאין בהם מ' סאה. אבל כותלין. אפי' יש בהן שיעור מקוה. יש להסתפק ולהחמיר לכתחלה [קסט]: (ב) ידו אחת בנטילה ואחת בטבילה. ידיו טהורות [שם]: (ג) המטביל ידיו. אין צריך לנגבן. עמו"ק. ומברך על טבילת ידים. כך עיקר [שם]:

ח. במעשה הנטילה וכוונתה וברכתה

(א) יטול יד ימין תחלה. וכתבו המקובלים. שבכן ג"כ ליקח הכלי עם המים ביד ימינו תחלה. ויחזירנו לשמאל. כדי שיטול ידו הימנית תחלה. כדרך שעושה בנטילת שחרית (עמו"ק סי' קנ"ח): (ב הלכה כמ"ד צריך כוונה לנטילה שמשברת ומכשרת לאחרים. עלח"ם רים ה"ש דברכות שעשיתי לו סמך יפה. וכזה נותן נמי הגב.יה. אבל אם לא כיון כמה, כגון הרש שוטה וקטן. על כן צריך שיתכוין הנוטל. ג ועפ"ד הסוד. ימין לטהר ב' ידיו שיש בהן י"ד אצבעות נגד י' אותיות מילוי השם. וכ"ח פרקין ביד ימין, נגד מילוי דמ"ה דע"ב. וכבל שמאל כנגד מילוי דמילוי דס"ג. וג"פ שתי ידות אלו עם מים. שהם בסוד חסד דוחה הקליפות. יתבטלו הקליפות מן הידים: (ד) צריך לנגב הידים קודם שיאכל. והאוכל בלי ניגוב כאילו אוכל לחם טמא (קסה) ואפי' נטל ביותר מרביעית. והמטביל ידיו. שאין צריך ניגוב. עמו"ק: אחר שנשפו המים מידיו. מגביהן. כמי שרוצה לקבל שום דבר. כדי לקבל שפע מלמעלה (זכר לדבר. שאו ידיכם קודש וברכו. אבל לא יפסיק בפסוק זה בין נטילה לברכה) והאומר מעומד ברכת על נטילת ידים (ועי' לעיל. היא עם פירושה). (ומהגין לברך אחר נטילה קודם הניגוב: ו) אם המסובין רבים. גדול נוטל ידיו בראשונה. ושומר ידיו ואינו מסיח דעתו מהן. בעוד שנוטלין האחרים ידיהם [קסה]: (ז) עשה צרכיו ובא לסעוד. נטילה אחת עולה לכאן ולכאן. כיצד עושה. נוטל ידיו ומברך ברכת נטילת ידים. אחר כך מברך אשר יצר את האדם. וזהו המהדור שבדעות. ואין כאן בית מיחוש. אבל בשיחה ואף בד"ת. ודאי יש ליזהר שלא להפסיק. עמו"ק. ושיעור הפסקה. כדי הלוך כ"ב אמות. ע"ש ובש"י (סי' ל"ו):

יד ג'. ברכת המוציא

א. על איזה פת מברכין אותה

(א) אין מברכין המוציא. אלא על הלחם שנעשה מחמשת מיני דגן. שמתן ולא קמחן ואפאן. וזה פת המוחלט. שברכתו לפי המוציא לעולם. ואפי' על פחות מכזית: (ב) עיסה שגילושה במי פירות. דין לחם גמור יש לה לכל דבר (חוץ מבש"י כדלעיל זה הבוש. עמו"ק סי' קנ"ח. וכן חלוט. והאפויה ב' פעמים (שקורין צוויא בלק בל"א) פת גמור הם:

ב בתנאי מיני פת

יש מיני פת שמברכין עליהם המוציא. בתנאי שיאכל מהן כדי שביעה חוקה. והן פת הבאה בכיסנין ולחמניות. והרבה מינין יש בהן. שנתבארו (בש"ע סי' קס"ח) והכלל. כל שגלילתו רכה ותחלתו וסופו סופגנין. הוא בכלל כיסנין. שמברכין עליהן במ"מ ואחריהן מעין ג'. וכי קבע סעודתיה עלייהו. מברך המוציא וג' ברכות. וזהו דבר מוזר לענ"ד. באופן שא"צ לדחוק נ.עצמי כמו שהדחקו האחרונים ז"ל ורפית בידייהו (ופרטיהן יתבארו בעז"ה בתיקוני ברכות ולא נכתב מים או רוב דבש ואתר מי פירות תליא מילתא לגמרי. כי לדעתי אינו מועיל כלום בענין. דא והא חדא היא בודאי. ולא דקו בה רבנן במחילת כבודם. ועיקרא דמילתא כדאמרן. דהוין מכל וכל. ובתיקון עריכתן בלבד הדבר תלוי. אם הוא עשוי כתיקון פת ומאכל לחם. או לאו:

ג. קדימת המינין וע"ז וחשיבות מיני הפת

(א) ה' מעלות בו בפת. סימנם חנ"ש ג"כ. חביב. מין שבע. שלם. גדול. כשר: (ב) חביב כיצד. היו לפניו שתי לחם ממין א'. ושתיהן שלמות או פרוסות. והאחת נקיה יותר מחבירה. והיא חביבה עליו. מברך על החביב עליו [שם]: (ג) מין שבע כיצד. היו לפניו שתי לחם. אחת מחטה ואחת משעורה. החטה קודמת לשעורה. ואם אחת מחטה או אחת משעורה. והשנים מכוסמין או שיפון. חטי ושערי קדמי לאלו מינין. אע"ג דמכוסמין ממין חטה לענין כלאים. מ"מ שעורה עדיפא. דחביבה בקרא עדיפא [שם]: (ד) שלם כיצד. היו לפניו חתיכות ושלמות הכל ממין א'. מברך על השלמה אפי' היא פת קיבר וקטן. והחתיכה נקיה וגדולה. אבל אם השלמה של שעורין והחתיכה חטין אפי' היא קטנה. מניח פרוסה תחת השלמה ובוצע משתיהן יחד. וכל זה כשרוצה לאכול משתיהן בתוך הסעודה. אבל אם אינו רוצה לאכול עכשיו אלא מאחת מהן. יבצע עליה. ואינו צריך לחוש לגביה אף על פי שחשוב וחביב עליו בפעם אחר [שם]: (ה) גדול כיצד. היו ב' שוות ממין א'. מברך על הגדולה אפי' היא קיבר [שם]: (ו) כשר כיצד. היו לפניו פת אחת של גוי ואחת של ישראל. שניהן ממין א' בערך א'. צריך להקדים פת של ישראל אפי' אינו נזהר מפת של גוי [שם]: (ז) היתה פת גוי נקיה. ופת ישראל

קצר. אם אינו הסר מפת של כותי. מברך על איזה מהם שירצה. אלא הוא הסר. מסלק פת נקי מן השולחן עד לאחר ברכת המוציא. ואם הוא אינו הסר ודעתו לאכול פת של כותי הנקי. אבל ב"ב הסופדים שגו אוכלים מפת של ישראל. ושתי הלחם מונחים על השולחן. צריך לבצוע על פת הנקייה. ואם אורח שאינו הסר מסב עמו. יבצע בעה"ב מן היפה של כותי. אפי' הוא הסר. וכיון שהותר לבצוע. הותר לכל הסעודה. וא"צ להקדים הנקייה. אלא החשובה חביבה. אבל אם אינה חביבה. חשובה דאין לה קדימה [שם]:

ד. תנאי הרוצה לצאת בברכת חבירו ע"י שמיעה ועניית אמן

(א) אם רבים המסובים. אחד מברך לכולם. ודוקא כשהם שבוע דרך קבע. או בעה"ב עם בני ביתו. דהוי כהסבו. אבל אם היו יושבין בלי הסבה. כיון שאין קבועים יחד. כל אחד מברך לעצמו. ובזה"ז דלא מסבי יושבים דידן בשולחן אחד. הוי קביעות כהסבה דידהו [קסז]: (ב) היו רוכבין ואמרו נאכל. אע"פ שכ"א אוכל מככרו. שלא ירדו מהבהמות. מצטרפין היושבים בעגלה או בספינה. שהכל תלוי בכוונתן ומיעוט טרדתן. עמו"ק. אבל אם היו אוכלים והולכים לא. ואם אוכלים בשדה מפוזרים ומפורדין. אע"פ שכולם אוכלים בשעה אחת מככר אחד. אינן מצטרפין [שם]: (ג) מי שאינו אוכל. אינו יכול לברך להוציא אחרים. אם לא בברכת מצה. או לקטנים לחנך במצות [שם]:

ה. בבציעה ותנאיה

(א) בוצע הפת במקום שנאפה היטב. ובקצה שבו [שם]: (ב) כשחותך פרוסת הבציעה. יכוין לחתוך רק מעט. כדי שאם יאחזו בפרוסה יעלה שאר הככר עמו. והמדקדקים חותכין סביב הפת כמין טבעת. ומניחין אותה מחוברת באמצעה. ופורס מלמטה למעלה. ובשעת פורס מ' אצבעותיו למעלה וב' גודלין למטה. ומברך ופורס כלפי מעלה [שם]: (ג) בשבת לא יחתוך עד אחר הברכה. ואם שכח וחתך כמו בחול. אינו מזיק [שם]: (ד) לא יבצע פרוסה קטנה מפני שנראה כצר עין. ולא יותר מכביצה. שנראה כרעבתן. ובשבת חותך פרוסה גדולה. וכך יפה לו. וכן כשאחרים אוכלים עמו. בוצע פרוסה שצריכה לו בהספיק לחלק ממנה כזית לכל א' [שם]: (ה) לא יבצע עד שיביאו לפניו מלח או לפתן ללפת בו פרוסת הבציעה. ואם היה פת נקיים או מתובלת. או שממתינין לאכול פת הרבה. אינו צריך. ומ"מ מצוה להביא מלח על השולחן. כי דומה למזבח. והאכילה כקרבן. ונאמר על כל קרבנך תקריב מלח. והוא מגין מן הפורעניות [שם]:

ו מי הבוצע

(א) בעה"ב בוצע. אפי' אם האורח גדול [שם]: (ב) אם המסובים רבים ואין בעה"ב. או כולן אורחים. גדול שבהן בוצע [שם]: (ג) היה שם חכם מופלג בחכמה והוא נעור. וזקן מופלג בזקנה וחכם קצת. ההלכה הלך אחר הזקנה לשיטתו כראש. וי"א שיש לו ג"כ דין גדול הסעודה. ואם החכם מופלג. והזקן אינו מופלג. הכ"ע הולכין אחר החכמה. ואם הזקן מופלג והחכם אינו מופלג. הכ"ע הולכין אחר הזקנה. שהלא גם הוא חכם קצת. ואם אין שם אחד מהן מופלג. לא זה בחכמה ולא זה בזקנה. הזקן קודם הכ"ע. אבל זקן ע"ה. אפי' הוא כהן ג"כ. אסור להקדימו לפני ת"ח. אפי' אינו מופלג. והעובר שעוסק כראוי לת"ח. שאל"כ נעלה טובה הימנו. הכהן קודם לישראל. ואם הכהן חכם קצת. או טוב יותר לת"ח למחול על כבודו מדה. ולהקדים הכהן לפניו בכל דבר. ואפי' ת"ח מופלג. אבל לא מתורת חיוב. כי אם ברצון של ת"ח הדבר תלוי:

ז. באמירת הברכה. כוונתה ודקדוקה. והנהגת הבוצע

(א) ברכת המוציא היא מד"ס. ולמ"ד מק"ע [ברכות מח] והספק בכל [שם] (עמו"ק שמפקפק בדבר): (ב) צ"ל המוציא בה"א [שם] (עמו"ק קס"ה וש"י ק"ה). שם המלה דברים נשמים בפי' המוציא. שלא גרסאות שמחקו בהם כרע"י ומג"א): (ג) לחם. פירושו מזון. כמו לחם מן השמים. לחם רב. וגם ע"פ שהעמידה סמלך

להוציא גלוסקאות. ואולי כן היה גם בתחלת בריאתו של עולם קודם שנתקלקל. שהיה ודאי דוגמת העתיד לבוא: (ד) צריך להפריד בין לחם מן [שם]: (ה) אין לברך קודם שיתפוס הלחם [שם]: (ו) יש על הפת שתי ידיו (בלי הגילה) שיש בהן י' אצבעות. כנגד י' מצות התלויות בלחם. וכן יש י' תיבות בברכת המוציא. וכן בפסוק ארץ אלמית וגר'. ובפסוק עיני כל אליך ישברו. ובפ' ארץ חטה. ובפ' ויתן לך [שם]: (ז) נוטל רשות ואומר. ברשות מרנן ורבנן (אין פורסין אלא על הפת) ומברך מיושב. ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם המוציא לחם מן הארץ. ומטבל פרוסת המוציא במלח. מלח ולחם אותיות שוות. לחם ג' הויות חסדים. ומלח ג' הויות גבורות מלוחות. מתמתקות ע"י החסדים. ומעבות להם מתוק מוספים הערב לאכילה. או הבין סוד ה' ליראיו חז"ל שאמרו [הגהות שבות] אין לחם אלא אשה. שנא' קראן לו ויאכל לחם. וזו הבדל ממונה דבר. שיתוף הורתם אכילה. בענין אכלה ומחתה פיה. כלחם אשר הוא אוכל. ע"ע סוף מדרגה א' וחדע לא במקרה הוא שהשוין בלה"ק. כי אינם כשותם הטבעיים, הדומות כמו זוגות בערכן. והנה כבר הודעתיך מעלת האדם המתנהג בקדושה באכילתו. מה גדולה מאד. כי על שולחן המלך הוא אוכל תמיד. הנה האכילה הזאת. מתקן ומעלה בירורין מדומם צומח חי מדבר דוגמת פעולת הקרבן ממש. ע"כ לא לחנם המשילו חז"ל [ברכות נה] (עם הגביה) [יחזקאל מא] שולחנו למזבח. והנה הלחם. בא מצומח. והבשר מן החי. והמלח מהדומם. שנתקנים כולם ע"י האדם העומד בארץ וראשו בשמים. לפיכך צריך להביא מלח על השולחן. דומיין המזבח. שנאמר בו על כל קרבנך תקריב מלח. ברית עולם שהחתן שלא הוא (הנה מלח שאינה סובחת. ומנוחה בכל במעלותיה במלים. אם לא נעדר ממנו. כי הוא קיומם. והכן) שצריך לתיקן ביותר. לכן בו מעלה הספרים. ובדוגמא זו האדם המעולה האוכל לחם אביו. עובד עבודה כהכן. שאוכל ובעלים מתכפרים. אשריך ישראל עם נושע בה'. מאן לתמך מוז"ל התפיך. אבי למהלתך. ומימיך נאמנים שקי לנלמותיך: (ח) המסובין יכוונו לשמוע הברכה ויענו אמן. והמברך יכוין לאמן שאומרים [שם]: (ט) אין הבוצע רשאי לבצוע. עד שיכלה אמן מפי רוב העונים. ואם מאריכין בה יותר מדאי. אינו ממתין להם מפני ההפסקה [שם]: (י) יאכל מיד. ולא יפסיק אפי' בשתיקה, כדי שאילת שלום תלמיד לרב. וא"צ בהיה) בין ברכה לבציעה. ולא בין בציעה לאכילה. אבל הבציעה אינה נחשבת כהפסק. שהיא צורך האכילה. והאכילה דמיא. וכ"ש לעיסת פרוסת המוציא שאינה מפסקת. ואם פת בפיו לועס. אינו חוזר ומברך. דלא כמ"א. עמו"ק. אבל לכתחלה ודאי לא שפיר דמי. דאיכא ביה תרתי סכנתא ואיסורא: (יא) אם מעין שהוא צורך הבציעה. כגון הביאו מלח ולפתן. הם מעכבין לשמוט או לבהמה. א"צ לחזור ולברך [שם]: (יב) הבוצע. גם (לא יזרוק) פרוסה שית לפני כל א' וא'. אחר שטעם הוא. ויתן לטעום בשמאלו ולחלק בימינו [שם]: (יג) אינו נותן פרוסה ביד האוכל. אא"כ הוא אבל ובחול לאפוקי שבת. דאבל שוב בו שאר אדם שוה) [שם]: (יד) יש לאכול פרוסת הבציעה קודם פת אחר. משום חבוב מצוה. וכן יאכל ממנה קצת בגמר סעודה. ואין להאכיל ממנה לעכו"ם ולבהמה [שם]: (טו) ספק אם בירך. א"צ לחזור ולברך. לעד"ע להחמיר בהודאה לאכול עוד [שם]: (טז) שכח ולא בירך המוציא. אם נזכר עד שגמר סעודתו. שוב אינו מברך. ואם יכול לאכול מאומה. יאכל מעט לחם ויברך [שם]: (יז) בירך ברכה שהכל נהיה בדברו במקום ברכת המוציא. או שאמר (כמש"ל נוסח ברכה הגומל) בריך רחמנא אלהנא מלכא דעלמא. מריה דהאי פתא. יצא. וכן נאמרת בכל לשון של חול. ובלבד שיזכיר בה שם ומלכות [שם]: (יח) אין המסובין רשאין לטעום. עד שיטעום הבוצע (אם כולן אוכלין מככר. ובשבת. אפילו אם אין לחם מנה לפני כל אחד ואחד) [שם]: (יט) הבוצע פושט ידו תחלה לקערה. ואם בא לחלוק כבוד למי שגדול ממנו. רשאי. ולא חיישי נגמי [שם]:

יד ד. ברכות שבתוך הסעודה. כוללת שש חלוקות

א. ברכת יין שלפני המזון. קודם ברכת המוציא או לאחריו מיד.

כבר נתבאר משפטו למעלה :

ב. (א) לא שתה לפני המזון ובא לו יין בתוך המזון . מברך עליו ברכת היין . ואינו פוטר את שלאחר המזון (דהא לשתות הוא באה) וכל אחד ואחד מברך לעצמו (לפי שאין בית הבליעה פנוי) [קעד] : (ב) כל מה ששותה בתוך הסעודה . די לו בברכה אחת . אא"כ הוא נמלך . ויין פוטר כל מיני משקין [שם] : (ג) כל מה ששותה בתוך הסעודה . אין צריך ברכה אחרונה . דברכת המזון פוטרתו [שם] :

ג. שינוי יין

(א) הביאו להם יין אחר . מברכין עליו . ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם . הטוב והמטיב (קעה) : (ב) במה דברים אמורים . כשלא היה יין זה לפניו כשבירך בורא פרי הגפן על הראשון . או שעבר ובירך על הגרוע . אבל אם היו שניהם שם . צריך לברך על החשוב בורא פרי הגפן ופוטר את הגרוע [שם] : (ג) על כל שינוי יין מברכין מן הסתם . כל שאינו יודע שהוא גרוע יותר מהראשון . רק שהוא טוב לבריאות . אבל הגרוע הרבה אפילו הוא בעצם הראשון . או אפילו קצת משובח ממנו . אינו מברך . וסתם יין לבן . הוא טוב יותר מהאדום . עד שידוע שהוא גרוע ממנו . וכן להיפך . אם ידוע שהאדום טוב ומובחר ממנו . מברך עליו הטוב ולא על הלבן [שם] : (ד) אין לברך הטוב אא"כ יש אחר עמו . ואפילו אשתו ובני [שם] ומי שיש לו אורח ואין אחר עמו . מראין דברי בעל מ"א כאן . וקושיותיו בחבורי ע"ז . רק הוא העיקר . שאם נתן הקנקן על השולחן . כמו בסעודות גדולות . שכל הקנקן שוין לטובה. הוא ומברך הטוב . ל"ש בעל הבית ל"ש אורח . להפוך סיפא דבעל הבית שנוהג לו כוס לאורח . ואין לאורח רשות ליקח מן היין הזה לעצמו מהם. הס"ג לא מיבעיא דהאורח אינו מברך על שינוי היין . אלא אף בעל הבית לא יברך : (ה) אם רבים מסובים כל אחד ואחד מברך לעצמו הטוב [שם] :

ד. דין מאכלים אחרים הבאין תוך הסעודה חוץ מן הפת . ונחלקין לשתי דרכים :

א. הם דברים הבאים מחמת הסעודה . היינו שדרך לקבוע סעודה עליהם ללפת בהן את הפת . כגון בשר . דגים . ביצים . ירקות . גבינה . ומיני מלוחים . אפילו אוכלם בלי פת . אין טעונין ברכה לפניהם . דברכת המוציא פוטרתן . ולא לאחריהן . דברכת המזון פוטרתן . וכן פרפרת ודייסא (אע"ג דאין מלפתין בהם הפת אלא נגררי עמהם) שהן עצמן מזון הפת . נפטרין בברכת הפת : ב. הם דברים הבאין שלא מחמת הסעודה . שאין דרך לקבוע סעודה עליהן . כגון כל מיני פירות . ואפילו מבושלין. אם אוכל אותן בלי פת . טעונין ברכה לפניהן . ולא נפטרו על ידי ברכת המוציא . דלאו עיקר סעודה הם . ואין טעונין ברכה לאחריהם . דכיון שבאו תוך הסעודה . ברכת המזון פוטרתן . ויותר טוב שלא יאכל פירות באמצע סעודה כלל (ר"ל בין בפת בין בלא פת בין בברכה בין בלי ברכה) אם לא שבירך עליהן קודם הסעודה כמ"ש שם . או שקבע בהן סעודתו עליהן . דאם כן הו"ל פירות כדברים הבאין מחמת סעודה . והוא שיאכלם בתחלה עם פת (שאם לא כן . אינו יוצא ידי ספק. ודו"ק) . אפילו אם אחר כך יאכל מהם בלא פת . אין צריך ברכה כלל [קעו] :

ה. דין דברים הבאין לאחר סעודה קודם ברכת המזון :

בימי חכמי התלמוד היה מנהגם . שמושכים ידיהם מן הפת ומסירים אותו . וקובעים עצמן לאכול פירות ומיני מגדים . ולשתות . כל מה שמביאין או לפניהם . בין דברים מחמת הסעודה (שנתבאר לעיל) בין שלא מחמת סעודה . טעונים ברכה בין לפניהם בין לאחריהם . דהמוציא וברכת המזון אין פוטרין אלא מה שאוכל תוך עיקר הסעודה. ודין זה אינו מצוי בינינו . שאין אנו רגילין למשוך ידים מהפת עד ברכת המזון [שם] אבל הנוהגין לסלק הפת קודם ברכת המזון (ואפי' אם מניחין פתיתין) ולערוך השולחן מחדש . עליו מיני מתיקה ומעשה חקה של נוק"ר ומגדנות . הנאכלין לגמרי בלי פת . ומסיחין דעתן מן הפת מכל וכל . כמו שהוא מנהג העשירים בסעודות גדולות . שבזה ודאי כדין אמת קיים לעד . ולא תבטל כל עיקר . וצריך לברך על כל דבר ברכתו הראויה לו לפניו ולאחריו . וכבר נתבאר של דין היין . שאם לא נתכוין לפטרו על ידי ברכתו שלפני המזון . צריך ברכה אחרת לאחר המזון . לפני גם לאחריו . ואם אין לו אלא כוס אחד והוא נמלא לפניו . צריך לשתות . ואם לאו מניחו לברכת המזון (מג"א ריש ס"ק דברכות ומו"ק) :

ו. דין הפסק בסעודה . בו שני פרקים :

א) (א) היה אוכל ופסק סעודתו והלך לבית אחר . או שקראו חבירו לדבר עמו ויצא לפתח ביתו וחזר . הואיל ושינה מקומו . יש אומרים שצריך לברך למפרע על מה שאכל (ר"ל לכתחלה צריך לברך ברכת המזון קודם שיעקור . ואם לא בירך ועקר . צריך לחזור למקומו ולברך . אחר כך יאכל במקום שירצה) וחוזר ומברך תחלה המוציא . ויגמור סעודתו . אבל שינה מקומו מפנה לפנה . א"צ לברך [קעח] : (ב) חברים שהיו יושבים לאכול . ויצאו לקראת חתן או כלה (וכיוצא בו . לגמילות חסדים) אם הניחו מקצתן יושבים על שלחנם . כשהן חוזרין למקומן לגמור סעודתן . א"צ לברך שנית . ואם לא הניחו שם אדם . כשהם יוצאין צריכין ברכה למפרע . וכשחוזרין צריכין לברך בתחלה . וכן הדין אם היו מסובין לשתות או לאכול פירות . ויש חולקין ואומרים דשינוי מקום אינו גורם אלא ברכה ראשונה על מה שירצה לאכול במקום אחר או כאן . וא"צ לברך למפרע . בד"א כשלא הניח אדם בסעודה . ואכל תחלה מדברים שאין צריכין ברכה במקומן (י"א שבשעת המזון הם טעונין ברכה לאחריהם במקומן . וי"א דווקא מיני דגן . וי"א פת בלבד . והלכה כדברי כולן להחמיר . דהיינו לכתחלה יברך במקומן . וכן לענין שינוי מקום . דייקא לכולהו כטעונין מקום שלא לגרום ברכה אחרת . דספק ברכה להקל) אבל הניח אדם . או אפילו לא הניח . ואכל דברים שצריכין ברכה במקומן . אף על מה שרוצה לאכול א"צ לברך . ונהגין דעלמא כהסבה זו . לפיכך מי שפסק סעודתו . ושינה מקומו בהיסח הדעת . כשחוזר לסעודתו . בכל אופן א"צ לברך כלל . דהא צריך ברכה במקומו אליבא דכ"ע . מיהו אם הסיח דעתו . ודאי צריך לחזור ולברך על מה שרוצה לאכול . ואין חילוק בין חזר למקום שאכל . בין גמר סעודתו במקום אחר . מ"מ לכתחלה לא יעקור בלא ברכה למפרע . דאיכא למיחש שמא ישכח לחזור ולאכול. מיהו לצורך מצוה עוברת מותר [שם] והכי קיי"ל . דבאכילת פירות (שאין מז' המינים) ובהר גרידא . הוא דמפלגינן בין הניח או לא . שאם יצא והפליג ולא הניח שם אדם . צריך לברך ברכה לפניו . לא בענין אחר . כ"ה העיקר . ודלא כט"ז . עמו"ק : (ג) תפלה לא הויא הפסק . ואפילו הלך לבהכ"נ . ולא גרע ממש"ל . מיהו מ"מ (בלי ברכה) בעי הכ"נ. דהא אסח דעתיה [שם] : (ד) שיחה ערוה לא הוי הפסק ולא היסח הדעת . וכן שאר דברי הרשות . כגון שהולך לנקביו [שם] אבל זה צריך ליטול ידיו בברכה (כמש"ל בס"ד) אם רוצה לחזור ולאכול פת . וכשאינו רוצה לאכול עוד רק לשתות . צריך הוא ליטול ידיו אחת (ששפשף בה . ומקבל בה הכוס) ומסל בפנים . ומהדיר הטפיה על האורחין שלא יתבדוהו : ב) (א) גמר סעודתו והסיח לבו מלאכול . אם מחשבתו הכרם מאתן מעשיו . דהיינו שנטל ידיו מים אחרונים . או אפילו אמר הב לן ונבריך . עקימת שפתיו הוי מעשה המורים על מחשבת סלוק האכילה . והוי אינו רשאי לאכול ולא לשתות . אא"כ יחזור ויברך תחלה . וא"צ לברך למפרע . ודי שיטול ידיו מאחרונה. ויברך בה"מ על כל מה שאכל . הכי נקטינן (עלח"ש ס"ז דברכות והכי עדיף. ליטול ידיו . ואח"כ יברך על כוס שבתוך הסעודה . ותיובתא הוא נמי כמש"ל) ואם שמר ידיו ולא הסיח דעתו מכן . מגילה א' עולה לו לבה"מ . לא מבטל הפירוש בך . אם אינו יותר מכשיעור כנ"ל [קעט] : (ב) מי שסומך על שלחן אחרים שאמר הב לן ונבריך לא הוי הסח הדעת . עד שיאמר בעה"ב ויסכימו עמו . בהתיקה כהודאה הוי . ואסרו כל המסובין [שם] : (ג) אם לא אמר הב לן ונבריך ולא נטל ידיו . משנטל הכוס לברך הוי היסח הדעת [שם] :

פרק בשיורי ופירורי הפת

(א) אין מסירין המפה והלחם מן השולחן עד אחר בה"מ . שאין מברכין על שולחן ריקן . כדי שיהא מקום לברכה לחול עליו ולאכול בו . ראיה לדבר . אסוך שמן . וכל מי שאינו משייר פת על שולחנו . אינו רואה סימן ברכה . אבל לא יביא פת שלמה ויניחנה על השולחן בשעת בה"מ . ואם מונחת על השולחן א"צ להסירה . וכן לא יביא פתיתין היכא דאיכא שלמה . וכי ליכא לא הא ולא הא . נהגו להביא פתיתין [קפ] : מכבדין את הבית (או את השלחן

בשעטלין ידיהן על השלחן) אח"כ מטלין ידיהם. משום פירורין שאסור לאבדן נמי מעילה אם יש בהם כזית. ואפי' אין בהן כזית. צריך ליזהר שלא לדרוס עליהן. דקשה לעניות) [שם]:

פרק בזכרון ירושלים בסעודה. ובו ב סעיפים

(א) אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני. ז"ל ס' הזהר. מאן דאתענג על סעודתיה ואתענג באינון מיכלין. אית ליה לאדכרא ולדאגא על קדושה דארעא קדישא. ועל היכלא דמלכא דאתחריב. ובגין ההוא צערא דמצטער על סעודתיה בההוא חדוה ומשתיה דהגון. קב"ה חשיב ליה כאלו בנה ביתיה. ובני כל אינון חרבי דבי מקדשא. זכאה חולקיה. ע"כ. לפיכך צריך להראות צער ואבל על שלחנו. והמנהג בר"ם אכול בממתק לחוך. לומר שיזכור אבילות ירושלים בשעת שמחתו וגילתו. פן ישבע וישכח מעמד גלותו. וימלא שחוק פיו שמה"ז שאינו שלו (שלחן אהבשין לנתם האידנא) ואכל ושבע וזכר דינן ויבעט במצות אלהיו ותורתו. ע"כ נהגו לומר מזמור על נהרות בבל בכל סעודה בימות החול. סמך לדבר. מתן לחם וגו'. וסמיך ליה על נהרות בבל. ובשבת ויום טוב. אומרים שיר המעלות לדוד שמחתי. ואם ידיו מלוכלכות מטל ידיו תחלה. ואינו מסיח דעתו מהן עד בה"מ. אבל לימוד תורה שעל השלחן. עם היות שדרכו ג"כ אחר המזון כמש"ל. מכל מקום יש בו די הפסקה ובטול הסיסה. לכן צריך להקדימו למים אחרונים. ואם ידיו מלוכלכות. ינקה אותן תחלה וילמוד. ואחר כך יטול ידיו לקדושת הברכה: (ב) מטעם אבילות וחרבן הגלות. נוהגים ג"כ לכסות הסכין בשעת בה"מ. בחול אלא בשבת וי"ט [שם]. ויש מקפידין אפילו בשבת וי"ט. ואף כמה טעמים נאמרו בו. ומנהגן של ישראל תורה. והמתאבל על ירושלים. זוכה ורואה בנחמתה. ישימו אפוא מגמת כל המתאבלים עליה. ויתקיים בהם מקרא שכתוב. למען תינקו ושבעתם משוד תנחומיה למען תמוצו והתענגתם מזיז כבודה:

פרק בדין מים אחרונים

(א) נטילת מים אחרונים חובה. וא"צ ברכה. וא"צ כח אדם. אלא כלי ולא בנגבה ולא נגוב. ומים הפסולין לראשונים. וכן כל המשקין. כשרין לה. ולא כל דבר המעכב בראשונים מעכב כאן. והאומר באחרונים. שאין נוטלין ע"ג קרקע אלא לתוך כלי. ואין נוטלין בחמין שהיד סולדת בהן [קפא]: (ב) יש שאין נוהגין ליטול. משום דליכא האידנא מלח סדומית. ואין להם ע"מ לסמוך. כי תקנת חז"ל לעולם עומדת (וכן מצינו בכמה מקומות. אע"פ שבטל הטעם. דחק ותשכח סוגה) כ"ש בזו דהסמכוס אקרא. ויש בה ג"כ סוד גדול. והזהיר האר"י ז"ל עליה. ואף מי שאינו נוהג בה. והוא חכמים שרגיל ליטול ידיו אחר הסעודה. לדידיה הוה ליה ידים מזוהמות. שפסולות אפילו לברכת היין (כמש"ל) וא"צ לבה"מ [שם]: (ג) אם המסובין רבים עד חמשה. מתחילין מן המברך. אם הם יותר. מתחילין מן הקטן. ונוטלין דרך ישיבתן. ואין מכבדין את"ש ליטול תחלה. עד שמגיעין לחמשה האחרונים באחרונה שהמברך מכללם. אז מתחילין בו [שם] שבינתיים תחמיס. שבשיעור נטילת ד' ב"א. יוכל המברך לעיין בד' ברכות של בה"מ (ואולי. שיעור כ"ב אמה וזה. בוין) ויותר מזה אין להפסיק היכא דאפשר (וסיכא דרבים נינהו. בע"כ צריכין להמתין עד שיטלו כולן. היכא דלא אפשר שאני. וצריך לשמור מהיסח הדעת) ובכדי. אין להפסיק כלל. כך היא הלכה. תיכף לנטילה ברכה:

ארבע הידות יוכללו בהלכות ברכות המזון. ויפרד לשלשה ראשים. א הברכה. ב הכוס ג המזון. א הברכה. בה חמשה חלקים:

א. מי חייב בה

(א) מי שאכל כזית פת דגן. חייב לברך ברכת המזון: (ב) הנשים וטומטום ואנדרוגינוס ועבדים משוחררים וגרים. חייבין בה: (ג) עבדים ונשים. ספק אם חיובם בה מדאורייתא או מדרבנן. שלכן מברכות לעצמן. ואין מוציאות לאחרים י"ח [קפו]: (ד) קטן חייב מדרבנן. כדי לחנכו. ואם הגדול לא אכל כדי שביעה. יוכל הקטן לברך ולהוציאו (עמו"ק סי' קצ"ט) [שם]: (ה) פועלים העושים מלאכה אצל בעה"ב. מדין התלמוד מקצרין ברכות המזון. והאידנא נוהגין לברך כל ד' ברכות. דאדעתא דהכי שוכרין שלא להקפיד עליהן בכך [קפז]: (ו) האוכל אכילה גסה (אחר שבירך ברכת המזון ויצא י"ח) מוציא אחרים בברכת המזון. ולדעתי אפי' לא נהנה כלום באכילה. כגון שהתחב לו חברו אוכלין לתוך פיו בעומק הגרון. או שבלע מאכלים שלמים בלי טעימת החיך והגרון. יותר על א אשים כרכן בסיב ובלען. אם שבע מהן. מברך עליהן. ומוציא אחרים. עמו"ק סי' קצ"ו: (ז) אכל ולא שבע והוא לגנה. אינו חייב לברך דבר תורה. לכן לא יוכל להוציא אחרים. עמו"ק שם ולא"ב ס"ח. שכתבתי דעה זו בכל עוז: (ח) האוכל דבר איסור של תורה במזיד. אינו מברך לפניו ולא לאחריו. וה"ה שאינו בזמון. ובשוגג ואנוס. אין מברכין לפניו. אבל מברכין לאחריו. והאונס מחמת סכנה. מברך תחלה וסוף. והאוכל של איסור התלוי במעשה כגזל. לעולם אינו מברך לפניו. לא ברכת מצוה. כבעל אכילת מצה. ולא ברכת הנהנין. בין גזל חטין וטחנן ועשאן פת. בין גזל לחם ואכלו. אבל לאחריו מברך בכל ענין. והאסור מדבריהם. אם באונס. אינו מברך לפניו. אבל מברך לאחריו. והמסוכן. לפני ולאחריו. כך הוא פסק של דברים. ברורים בעזה"י. עמו"ק ברוחב ועומק: (ט) שנים שאכלו. אע"פ שבברכת המוציא פוטר אחד את חבירו. מצוה ליחלק שיברך כל א' בהמ"ז לעצמו. בד"א כשהיו שניהם יודעים. ואם לאו. מברך היודע ומוציא את שאינו יודע:

ב. משך זמן חיובה

עד שיתעכל המזון במעיו. וכמה שיעורו. כל זמן שאינו רעב מאותה אכילה (אחר שפסק ממנה). ומשמתחיל להיות רעב. כנתעכל לגמרי דיינינן ליה. (והוא הדין לענין אכילת פירות ושתיית יין. כל שאינו רעב ולא צמא ותאב לפירות או ליין (מספק נהגו) ואם כבר תאב לאכלה ולשתיה. לא יברך) [קפב] וכשחוזר לאכול. צריך לחזור לברך לפניו. ושיעור שתי האכילות בבאה"ז א'. והמאריכין בשלחנם וממשיכין סעודתן ה' או ו' שעות. כיון שעוסקין בפטפוטים ובשיחה. כלא מתעכל דמי. ועמו"ק. ושם כתבתי עוד. למחות ביד השותין ספע ושואפין עשן טובק תוך הסעודה. דלא שפיר עבדי:

ג. מקום הברכה

צריכה שתהא במקום הסעודה (וע"ל דיני שינוי מקום לדבר מצוה או רשות. לענין היסח הדעת) לכתחלה אינו רשאי לעקור ממקום אכילתו עד שיברך. עקר במזיד. יחזור למקומו ויברך (ואם נתרחק כ"כ. שאם יחזור. יתעכל המזון בתוך כך. יברך במקום שהוא) ואם היה שוגג. יברך במקום שנזכר. וי"א גם זה יחזור למקומו ויברך. ובדיעבד רשאי להחמיר על עצמו בזה. והוא זריז ונשכר [שם] ומה שא"ע בזה. עמה"ש רפ"ק דברכות:

ד בה"מ נאמרת בכל לשון שמבין אותו המברך (וכן היוצא בשמיעה צריך להכיר הלשון שומע) וצריך שישמיע לאזניו מה שמוציא בשפתיו. והמברך להוציא אחרים. צריך לברך בקול רם. ומי שנשתכר עד שאינו יכול לדבר כראוי. רשאי לברך ברכת המזון. ואם הגיע לשכרותו של לוט. פטור שאינו יוצא אפי' בברכת עצמו [קפג]:

ה. מטבע הברכות

(א) בה"מ היא מ"ע של תורה. שנא' ואכלת ושבעת וברכת את ה': (ב) אכל ולא ידע אם בירך. צריך לברך. מפני שהוא ספק של תורה. ומברך גם ברכה רביעית. [קפד] וי"ל דוקא כשאכל שיעור שביעה: (ג) מרע"ה תיקן לישראל ברכת הזן. בשעה שירד להן המן. יהושע תיקן להם ברכת הארץ כשנכנסו לארץ. דוד ושלמה תיקנו בונה ירושלים. דוד תקן על ישראל עמך ועל ירושלים עירך. ושלמה תקן על הבית הגדול והקדוש (ונראה שהיו חותמין בנה ירושלים. ע"ד שהוספתן גאל ישראל. ובגלות הוצרכנו לשנות הל'. ובנה כו') הטוב והמטיב ביבנה תקנוה. כשניתנו הרוגי ביתר לקבורה (עמש"ל. שינוים חכמי הארץ הבוא טוב. אין האלהים בונה. ר"ת זהב (גי' דוד) טוב וטוב. עי' במעמדות: (ד) המשנה במטבע שטבעו חכמים בברכות

...ברכה. אינו אלא מוטב. וכל ברכה שאין בה שם ומלכות. אינה ברכה [ריד רעו]:

יד ה. ברכה ראשונה של ברכת המזון

...להוסיף בה בחזר מספיע לעבים: המוסיף גורע. ואם אמר ...שקום זה. בריך רחמנא אלהנא מלכא דעלמא. מרא ...דהאי פתא. בריך רחמנא דזן כולא. יצא. ומטה זה ראוי לתקן בו קטנים הפתוחים מגם [קנו]:

יד ו. ברכת הארץ

(א) בעבדים הנוהגים בשפת הר"ע. מוסיפין בה ברית ותורה פעם ...רית. גם יש אחר תוספת בנוסחם. ואין נוהגין כן אנחנו בהשכנזים. ...ברית ובתורה ופשטיה [שם]: (ב) אם לא הזכיר בה כלל ברית או תורה. ...מחזירין אותו [שם]: (ג) גם נשים ועבדים אומרים ברית ותורה. ...א"צ לדלג כלום. עמו"ק: (ד) בחנוכה ופורים. מוסיפין בה על ...הנסים. אם לא אמרו. אין מחזירין אותו. ויוכל לאמרו קודם ...הרחמן יזכנו לימי המשיח. ויאמר שם. הרחמן יעשה עמנו נסים ...כמו שעשה לאבותינו כו' [שם]: (ה) מוזגין בה הכוס. להודיע שבח הארץ [קצא]:

יד ז. ברכת בונה ירושלים

(א) אם לא הזכיר בה מלכות בית דוד. מחזירין אותו. ואין להזכיר ...בה מלכות אחר. האומר ומלכותך ומלכות בית דוד. טועה. וכן ...אין לומר בה אבינו מלכנו. ומלכות דיעלה ויבא. יש נמנעין ג"כ ...לאומרו. ול"נ שאין לשנות המטבע בשום ענין [קפח]: (ב) אין ...חתום בנוסח תפלת לחול [שם]: (ג) בשבת מוסיף בה רצה. ...אם אמרו בברכה אחרת. לא יצא. שכח ולא הזכיר בה של שבת. ...אם כבר חתם בבונה ירושלים. ונזכר קודם שפתח בברכת הטוב ...והמטיב. אומר ברוך שנתן כו'. ואם לא נזכר עד אחר שפתח בהטוב ...ול"נ דכיון דחזקה אחר שהזכיר השם בברכה רביעית: חוזר לראש ...ברכת המזון [שם] ואם חל בו ר"ח או חנוכה או פורים. מזכיר מעין ...המאורע ▪ בהודאה. אע"פ שכבר הזכירו. כך נ"ל פשוט. דלא ...: (ד) בר"ח אומר בה יעלה ויבא. אם לא אמרו. חוזר. ...אם נזכר קודם שפתח בהטוב. אומר ברוך שנתן. וכן הדין בר"ה. ...אין נשמת בו המטה בכלום, כך פשוט לדעתי. דלא כמ"א והתולה ...י"ל שאכל ומברך ברכת המזון. אומר ג"כ יעלה ויבא. ומזכיר בו ...יום הכפורים. ואם לא אמר אין מחזירין אותו. ואם נזכר קודם ...פתח בהטוב. אומר ברוך שנתן וכו' ואין לשנות בו לדעתי. דלא ...(כמ"א) בלי חתימה. וכן הדין בר"ח. בין בלילה בין ביום מזכירו ...יעלה ויבא. ואם לא. אינו חוזר לראש. וי"א שאז אומרו תוך ...הרחמן. והנזכר קודם שפתח. אומר ברוך שנתן ר"ח בלי חתימה. ...דין סעודה שלישית דשבת ודי"ט וכן דח"ה. כדין ר"ח להזכירה. ...אם חל י"ט בשבת אומר רצה. אח"כ יעלה ויבוא. ואם שכח אחת ...הזכרות שחייב בו ביום. ולא נזכר עד שהתחיל בהטוב. כולל ...שתיהן בברוך שנתן [שם]: (ה) אם חל ר"ח בשבת. ושכח של ר"ח ...לבד. אינו חוזר. ודינו כמו בשוכח בחול. ושכחת של שבת ...לבד. כבר נזכר לעיל. והנזכר קודם שפתח. אם שכח שבת לבד ...ושכח. כולל ר"ח עם שבת. ואומר בא"י שנתן שבתות כו'. ור"ח ...כו'. וחותם בשל שבת. וי"א גם בשל ר"ח. ואם של ר"ח לבד ...שכח. והנזכר קודם שפתח. כולל שתיהן בלי שם ובלי חתימה. ואומר ...ברוך שנתן שבתות כו' [שם]: (ו) ג' שאכלו וזמנו. ושכחו להזכיר ...מעין המאורע. וצריכים לחזור לראש. יברך כ"א בפני עצמו. כי ...כבר זמון כבר יצאו [שם]: (ז) היה אוכל ויצא שבת. מזכיר של ...שבת. וה"ה לר"ח וי"ט חנוכה ופורים. דבתר התחלת סעודה אזלינן ...[שם] ולענ"ד. אחר שעבר זמן תוספת שבת וי"ט. אין להזכיר. ...וה"ה אם חל ר"ח במ"ש. שאין לבטל הזכרה דר"ח סה"ג:

יד ח. ברכת הטוב

...אומר בה ג' מלכיות. ג' הטבות. ג' גמולות. ובבית האבל ...מוסיפין תוספת בתחלתה. ותקנו בה נוסח מיוחד לאבל. מפני שגם

הוא מתוקנת על הרוגי ביתר [קפט] ועי' בפי' מעמדות בס"ד:

ב. הכוס. בו חמשה סעיפים. א הכלי. ב היין. ג חיובו. ד מנהג המברך עליו. ה כוונתו:

א הכלי (א) צריך שיהיק רביעית שלם. ושיעורו הוא [פסחים קט] באצבעים על אצבעים על רום אצבעים וחצי ותומם אצבע. כל אצבע מגודל (ונ"ל שהן גדולים יותר גדולים מהם. כי עין במין כ"א שאינו מגיע אפי' לשיעור כביצה. ועי"ן): (ב) שבור רק בכסוס שלו. פסול הוא. אם לא בשעת הדחק. ולא יצא בה על ביזור. עד שאין ישלין לשתות ממנו חוץ רביעית בבת א'. עמו"ק. וצריך לשטוף כך [קפג]:

ב. היין ובגפן שלשה סעיפים. א גדרו. ב פסולו. ג כמותו

א גדרו. (א) כוס של בה"מ. לכתחלה אינו אלא ביין גמור. וגדר היין המוחלט. הוא פרי הגפן דווקא. שאין לו שם לווי. יצא יין תפוחים ורמונים והדומה להם. ונ"ל שאף המתקים אינן ראויים לכוס של ברכה. בד"א במקום שהיין מצוי. אבל במקומות שאפי' שכר ושאר משקין נקראין חמר מדינה. מברכים עליהם [קפב]: (ב) על היין החזק מברכין אפי' חי. ויין צמוקים (עמ"י ס"ג) יין מתוק. כשר: (ג) צריך שיהא חי עד ברכת הארץ. ובמגיעין לשם מוזגו [קפג]:

ב פסולו (א) יין שריחו רע. אע"ג דריחיה וטעמיה חמרא. פסול. וה"ה בדריחיה חמרא וטעמיה חלא. אבל ריחיה חלא וטעמיה חמרא. חמרא הוא. וכן יין שנתגלה פסול. והיה בו קמחין מעט. אינו פסול עד שיעלה בו כעין קרום לבן: (ב) יין מבושל ובמתפרש בו דבש. לא נפסל: (ג) טעמו. פגמו. אבל אם שפך ממנו לתוך כלי או לידיו. אין בכך כלום. ולכתחלה נכון ליזהר גם בזה. ואפי' מים שפגומין פוסלין אותו. אם נתערב מהן בו. וכ"ש שאין למזוג בהם כוס של ברכה [קפג] וכן פירורי פתיה. או שנשרה בו פת. פסול בהן. עמו"ק: (ד) יכולין לתקן כוס פגום ע"י תוספת מעט יין או מים (ובמהדורת לה"ש) גמגמתי בתקון זה. לומר שלא יועיל לתקן המעט. כ"א כחמר בגלל ובשעת הדחק מברכין על היין הפגום [שם]:

ג. כמותו: (א) שיעור היין כשיעור הכלי. ומדתו ביצה. כביצה ומחצה או כשתי ביצים בלי קליפתן (ויוכל למדוד בשתי קליפות ביצים ריקניות. שימלאם והוא השיעור) הוא רביעית של תורה האמור בכ"מ. ומסקנו לפי עדות הר"מ ז"ל. קרוב לכ"ו דרהם. שהם שהם לוים וחצי. לפי מ"ש לעיל במעשה פסוק הקטורת: ואין צריך מיין חי. רק רובע רביעית זה (שהוא כמו חצי ביצה בלי קליפתה) ואם הוא יין חזק דדרי אחד תלת. כדי שימזגנו ויעמוד על רביעית. ואז אם אין לו רק כשיעור זה בצמצום. ודאי צריך למזגו לפני ברכת המזון ויהא מזיג ולא מזוג. ויוסיף עליו בברכת הארץ עד שימלאנו: (ב) אם הכלי גדול. וי"ל יין די ספוקו. צריך למלאותו. ויטיל בכוס מעט מפני (עד ברכת הארץ) די מזיגתו (לפי תקנו) שעל ידים ימלא על כל גדותיו:

ג. חיובו

(א) י"א שברכת המזון טעונה כוס אפי' ביחיד וצריך לחזר אחריו. ולא יאכל אם אין לו כוס לברך עליו (עמו"ק תשובה לכל מ"ש בעל מג"א) אם הוא מצפה שיבוא לו. אפי' יעבור זמן אכילה אחת. ולפ"ז שנים האוכלים. צריך כל אחד כוס לעצמו לברכת המזון. וי"א שאינה טעונה כוס אלא בשלשה. וי"א שאינה טעונה כוס [שם] ועמו"ק ומהדורת לה"ש. סמכתי דעה השלישית. וכ"ה עיקר. והרחב ביותר ע"ש טעם הדין. גם עפ"ד הסוד האמצעי משובח (זכר לדבר. ובגפן ג' שריגים) ולד"ס מצוה מן המובחר הוא. ולדידן אפי' בחד. בדאיכא ליה חמרא. ודאי מצוה היא. יע"ש: (ב) אין מברכין על כוס של פורענות. וביארתי בתבורי. דהיינו כוס שני. שלא שתה רק כוס אחד לפניו. דלא כטור. ולע"פ שאין מקפידין עכשיו על הזוגות. מכל מקום אינו ראוי לברכה. ודלא כב"י (כיוצא ▪ ראוי ליזהר בית מגולה שלא לברך עליו בה"מ. כמו שאין לקדש עליו) לכן יזהר אדם

לצאת שתי מצות לפחות. טוב אין פה בית מיחוש בשוס אופן בכוס דרה"מ. שלימו מצטרף עוד כ"א לטובה. עמו"ק:

ד. מנהג המברך

מסלין לידים. אח"כ מוזגין את הכוס (עמו"ק) ואח"כ מ"א:

עתה נבאר י' דברים שנאמרו בכוס של ברכה:

(א) א) צריך הדחה. מבפנים: ב) ושטיפה. מבחוץ. שהיתה בפשוטף. אבל הדחה יותר חזקה. והיא מריקה. רמז לפנר. סוס של ברכה גי'. תוס כרו. שיהא תוכו כברו מקודשת: ג) חי. בכלי וביין. ויוציאם מן הכלים (או מן הכלי שלא נפגם) אם ברכה סמוך לברכה. בברכת הארץ מוזגו כשמגיע. לאת: ד) מלא (ע"ש ומלא ברכת ה') י"א שלא יהא מלא על גדותיו. ולים דהם לה. אדרבה והאי הכי עדיף טפי. מיהא מעיקרא צריך למשבק ביה פורתא. למזגיה בברכת הארץ. והתם מלי ליה מקמא. והמברך על כוס מלא. נותנין לו נחלה בלי מצרים: ה) עטור. רב יהודה [גרסת פא] מעטר ליה בתלמידים. חסדא מעיבם סביבותיו. לעטר הכוס בכ"א העומדים. ר"ח. מכלי (בכוסות יפים. שהיא עליהם סביביו להדרו בכן) כדיהא לו כבוד בערובין. וכן מלים בכלים שאצה מרע"ה. שבכדש שלמה כמע"ס על זה הדרך: ו) עטוף. ר"ם [שם] מיעטף (בטליתו) ויתיב. ר"א. פריס סודרא (היינו כנגד עליון של ראש. פעמים מכוסה בו פעמים מגולה. ואז מונח על הכתפות. והוא מלבוש של ס"ה ביחוד. עמו"ק) ארישיה. ולדידן מכסה עליון היינו סודר: ז) ומקבלו בשתי ידיו (בלי אגולה) ויש מדקדקין מוסיפין ליטלו נ"ב בב' ידיו ליד המברך המקבל. ולישנא דתנ' לא משמע הכי. גם לשון ס' הזוהר (עם שיש בו טעיה קצת בזה) אינו מוכרח לבכים ע"ד זה. עמו"ק. מ"מ בשלאי אכל אי עושה כך. כי אין בו הפסד. ודוקא לאורה. אבל כשאין שם בעה"ב המכבד ומוסר הכוס. אלא המברך זוכה בו מעצמו. ואין מי יתנם בידו (כי לא טורח פי שנא. אם כל הכשאריס שוין) בודאי לא יתכן לעקוד לאדם ממתה דבר שלא מכר בפירוש. ויצא הדבר לידי עכוב והפסקה בין נטילה לברכה. שיכבדו את"ו. או שידינו זמ"ז על הדבר הזה. ע"כ המוסיף לכאמיר בכאלה. והוי ליה אלא גורע. וכשמתחיל לברך. מחזיקו בימינו (מעמידו על ה' אצבעות זקופות. מקיפות ומחזיקות אותו עד כחצה) בלבד. ואסור בשמאל דידיה. ולא תסייע השמאל. ומגביהו מן הקרקע (או מן השולחן. אם מסב עליו. ע"ש כוס ישועות אשא) וכשמברך על הכוס ביחיד. לא יחזיקם בידיו בשעת הברכה. אלא מניחו על השולחן לפניו. ויתן ימינו על שמאלו עד הכחה. וכן כשאין לו כוס. ומתן עיניו בו. כי היכי דלא ליסח דעתיה מניה. ואם בא לשמוח עיניו. פד שישתמר בכ"ע. ואם רצוני (עמו"ק) אם לא ביחיד. לא יברך בעיניים סגורות: ומשגיח במחשבה נאמני ביתו. כדורון חשוב. אע"ל כשאוכלים באושם שעה. ומתוסה בעודם. אפילו אינם אוכלים מהכם במעמד אחד. אלא אפילו אינם אוכלת או (ואינו יודע מסיק בה לכמון שמעתסים לשתוב מקום של ברכה. כשלא אכלו באותה כעודה) ואפילו היא מדה. בוכתובי דכתא דכתירא עדיף (אע"פ שאינם חייב בנטלת לה לא) עפ"י ס' קב"ו [קצא]: (ב) אמר ר"י [שם] באודא אין לנו אלא מכעטה. שסימנים חמשה. הו מלא שטיפה הדחה. וזה מלבד יחין. צריך לכ"ע. וכן דמשגח לאשפי ביתו. וי"א דליה היוכתא כוותים: (ה) אין משיחין על כוס של ברכה. משנטל המברך הכוס בידו. בין הוא בין המסובין אין רשאין להשית. אפילו עדיין לא התחיל לברך. ואע"ל שאסור לכן לשיח בעודו מברך. ואם עברו ושתו המסובין בשעת אמירת הברכה כשמיח הברכה. וצריכין לברך לעצמן אלא ידי חובתן. לפיכך צריכין ליזהר שיכוונו לשמוע כל הברכה מפי המברך. או יאמרו עמו בלחש. ויקדימו לשיים קודם שיסיים המברך. כדי שיוכלו לענות אמן אחריו [שם]: (ד) צריך לברך מיושב. לא שוכב ולא עומד ולא מהלך. ובדיעבד יצא. וכל המסובין ישבו באימה ולא בקלות ראש. ואסור לעסוק במלאכה כשאומר הברכה [שם]:

ח. כוונתו. מתחלקת לשתי דרכים

א. כללית. שיכוין לקיים מ"ע של תורה בברכו בה"מ. לכן מנהג ישראל ה' ותמימי שמו. לומר קודם שיתחילו בבה"מ בנוסח הלז:

הריני מוכן ומזומן לקיים מצות עשה שצונו בוראנו לברך על המזון. לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו: וי"א נמהלם נגיעות וגו'. ואומר. אברכה את יי בכל עת. תמיד תהלתו בפי: סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו שמור. כי זה כל האדם. תהלת יי ידבר פי ויברך כל בשר שם קדשו לעולם ועד: ואנחנו נברך יה מעתה ועד עולם הללויה: אח"כ יטול הכוס בידו. ויאמר וידבר אלי זה השלחן אשר לפני יי: אח"כ יאמר ברכה כמנין:

ב. הפרטית. אף היא נחלקת לשתים

א. מספרן רומז לד' פנים שנמרכבה. סידועים בשם פניתא ס' אופיופין. כמתייחדות כד' אותיות שבשם הכבגה כמלכיות (שהן ד' יסודות) לאתחברא דוד מלכא באבהן. וסוד נה"ע. וכוס. הולגו וכסא. ד' חיות. הוא מתקוני וקשוטי מלכות בית דוד. שמחובר על ד' רגלים הכ"ל. שאין מרכבה פחותה מהן. ואמרם ז"ל [מסותא כב] שפורה דתלת כרעי לצדיקי לעתיד לבוא. היינו משום שאין קרן אמם אלא בשלשה. והרביעי פני כשר. מקומו נסתר ונעלם. מקום כבודו. כי היא באה על ידיהם:

ב. פרט שבפרט

(א) כוס ברכה דאשוכה תקן מרע"ה. שפניו כפני חמה. והוא (נצח) כתחוד לאברהם כן ומשרתם) בסוד יסוד דעת דוציר לאתן המשפיע בה: (ב) שמים תקן יהושע שהוא כפני לבנה. לנגח כסוד (ע"ל שביכלות דברכות ק"ם. ובפי' ברכת שים שלום דתפלה) נחאה מצא מפך השפע. בסוד צדיק יסוד עולם. דמזרעה דיוסף קאתי. ומשופריה נטיל שע"ז מורין בי"ס שמו (פדות ביהוסף. שסיה יפה תואר ויפה מראה (בשית בוין) דכליל פרדיסו זעיר ומקביה מגו לעיל כמה פעמים) אע"ע ס"ע (בסוד ושמש יוצק ד) יב"ז. אל השמים) בסוד לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכ"ה לישראל אלא שלו"ם: (ג) שלישית תקנו דוד ושלמה בנו. והם תאומין הכל א'. כי זה בחינת יסוד דידה. ושלמה בחינת עטרה ברזא צדיק דנו"ק. בעטרה שעטרה לו אמו. מבחינת שם ב"ן חכמת שלמה (ע"ל בס' שירה ובכמה מקומות): (ד) והרביעית תקנה ביבנה על בתר ביתר שנתנו לקבורה. מכח דוגמת ברכת המינין שתקנה כנגד ביבנה. לתקן הברי"ת (כמ"ש שם בפי' התפלה בס"ד) והיא ניסול בית ברי"ת. ויבנ"ה לשם גלתה שכינה. סיא בסוד גלות השכינה של דב"ן. ב"ן י"ס כוד מ"ד. שנכסף לעבחית (נחורבן הבית. מכח יבנ"ה) כל היום ח"ס. יום של אלף החמישי והיא ודאי מאז עד עתה צרך שעה. לברך הטוב והמטיב על הרעה מעין הטובה ועל הטובה מעין הרעה (כמ"ש במקומו במעמדות דיום ג) כי סוף כל סוף. דעבד קב"ה לטב עבד. וביובה מרדות והכנעה (פי' במעמדות יום ד בפי' מאמר סירה) גם יבנה גי' חיים. שמשם זכו הרוגי ביתר לחיות עד תאום גבפות עולם. ע"י שנתנו לקבורה כאותם: (ה) והוא סוד הכוס ביחוד. כוס גימטרי' אלהי"ם מדת הדין. ומחזיק בתוס (גימ' שבעים. וסוד יתן בשבעים. הוא סוד יסוד דבינה ססובב גבר) יין חסר ג' אותיות עם התיבה גימ' בינה. ועם ג' אותיות גימ' חכמה. (דחמרא וריחני פקחין) כמבמה אלהי"ם ואנשים. ולמזגו במימי החסד. גם כוס (וסיא כס"ה בכ"א דשלמה) הוא חושב טו"ב במדת אג"י (ממנה יונקות ששים המה מלכות ואחת היא כוללתן) בסוד אני ה' (ואג"י עשה המלך שלמה לבניה זהב מאופי"ר וכיוצא) בגלות בגחיות ואני בתוך הגולה (בחי' מקדש. כד אסתלק ד' מאבה) כ"ה אתרחם. ואסתלק ו' קצוות דידה כלולים מי' ספירות. פיקון ברכה בכ"ע. להשפיע שבע רצ"ן. ולכן נקרא כוס של ברכה. המשכיל יבין (ומכר לעיל כמה פעמים) והכוס עומד על תבה פלך תקפין (ה' אותיות שם אלהים) ה' גבורות דיסו"ד. היינו כוס ישועות (ומיקרו גו' קצוות דבריא' שבוא בכס"א) וסוד יו"ד דמים שבאתה

בן ללנס בטהרה (ובית דרגין לכרסיא. וארבע סמכין. סא י'. וכן שונתן תכגרת י' טפחים. עליו לחם הפנים תמיד ומקבלו בב' ידיו. זרועות עולם. ככלה שמוליכין אותה לחופה בב' שושבינין. ומהדרה לימין. לדבקה בחסד. והיינו טעמא דמזיגה. וחי. הוא חי עולמים. ומלא. גופא דמלכא. וסוד ע"א סנהדרין וא' על גבם) (סוד שם ע"ב) ומגביהו מן הקרקע טפ"ח. גי' א"ל אדנ"י (וגי' יסוד עם ה' אותיות יאהדונהי וט' ספירות הכלולות ט. ועי"ש חמו לצדיק כי טוב. המשכיל יבין) ונותן עיניו בו. כי היא שולימתא שפירתא דלית לה עיינין. ובעיא השגחותא דעינא טבא. כגוונא דארעא דישראל דאתמר בה. תמיד עיני ה' אלהיך בה. היא ארץ אשר אבנים בח"ע (ע"ע בפי' ק"ש) המשכיל יבין. ויתרון ארץ בכ"ל היא. ועל דא שובע וברכת את ה' אלהיך על הארץ הטובה. כד אתברכא מצדיק. דאיהו טוב ומטיב לה. אתקריאת איהי טובה מתנה טובה. אשר נתן לך. מה הוא בתגם. אף אתם מן אותה במתנה לאנשי ביתו. וזהו ומנגח במתנה לאנשי ביתו. אין בית אלא אשה. לנהוג ברכה אל ביתך שיתברך פרי בטנה. פרי סוד הכוס. וד' ברכות עם רוב עשרה הנרים מבוארים. מאירים כשמש בצהרים. והמיעוט נמשך אחר אתה ישמע חכם ויוסף לקח טוב לתושיה בכפלים: (ז) והגב אגאר אל עוד מ"ש החכמים האלהיים ז"ל [יומא עו] כסא דדוד לעלמא דאתי מחזיק רכ"א לוגין כמנין רויה. הוא גי' גבורה וה' אותיות. וכן ה' אותיות דאלהים שהן עלין תקיפין דילי' כנ"ל. וכן אותיות שם הו"ה הם רי"ו. עם וי"ו אותיות המילוי. הי גדול (בחינת חסד) שמו גבורה. שהוא כו"ס. כהנזכר לעיל כמה פעמים. דמנה נפק ב"ן דו"ד (ע"ע בפי' התפלה, לכן לדוד נאה לברך. כי הוא זכה לבית שב"ע. שהוציא לו מש"בת ימי בראשית. והוא יפה עינים וטוב ראי. טוב עין הוא יבורך בר"ך (גי' רוי"ה עם הכולל) לקח בדין. לקוחין יש לו נה. ובר"ך ולו ישיבנה. על כפו ישאנה ויברכנה. ויחזיר עטרה ליושנה. לעלמא דאתיא מנה. ויהיה זה לעתיד לבא בשיבוא ב"ן חו"ד ואליהו עמו מלאך הברית. ויאמר לויתן דג טהור הוא (ע"ע סוף פי' פ' שירה) ויאכלו וישבעו מבשרו. ויפסו לשור"ו. הפרוס על תומ"ם יחפליס (כהנזכר לעיל שם) לא תשכון עליו ענגה. ויאכלו וישתו ויחזו את האלהים ההגין מזיו השכינה. אשרי המחכה ויגיע לבסב באותו סעודה. אשרי בלנוש שהיה לו עדנה. לא פסק ולא יכרם מעונה. כס מכה במהרה נגיל נרנה:

ג. המזמן. ממנו מסתעפים פארות יד

(א) למדו לברכת הזמון בג'. מגדלו לה' אתי. ונרו'. מן הכו גדל לאלהים. ומספקא לן אי דאורייתא אי דרבנן. נ"מ לעניים שאין אחר ברכת זמון (עמו"ק ובעיא לאכרועי דגמרה היא מדאורייתא. איברא לא פסיקא לי כדהיבנא התם: (ב) או איכא שקיתא אחריתא במילתא. ספיקא דדינא בדררא דממונא. אם היא ג"כ שוה עשרה זהובים. דבעי שלומי מי שקדם ובירך וחטף מיד הזוכה לברכה. ע"ש בחבורי הכ"ל סי' קל"ב. ובה"ה סי' ע"ד):

ב. מי חייב בה

(א) כל החייב בבה"מ חייב בזמון. ויש בזמון ג' דרכים בפני עצמו. א יש שמזמן לאחרים ובואיה י"ת. ב ויש שמזמנין עליו בלבד. ובזה אינו יכול לזמן אחרים. ג ויש שמזמן גם לאחרים בני מינו כנגד. כא כיצד. בן ברית שמעני אמו גדול מ הורין שאכל כדי שביעה הכהר לעיל (וי"א שעל ז' במינים מזמנין. לפיכך צריך ליזהר שלא לקבוע עליהן בג' לאפוקי נפשין בפלוגתא) הוא כמוציא דבר תורה. ומדבריכם. אפי' אכל רק כזית. יוכל להוציא את שאינן בקיאין נבך. אבל או טעם פחות מזה. מזמנין עליו. והוא אינו יכול לזמן. וכן דין שמש שאכל כזית. וכן עם הארץ. וה"ה לגר. על דעתי אין ליתן לו לזמן. אלא לבני חורין בקיאין לכתחלה. אבל אם מל ולא טבל. אין מזמנין עליו [קנס]: (ב) אונן בחול. אין מזמנין עליו (ודין האבל. ימואר נהלן אבל בשבת ויו"ט (ואינו רואה לקברו בו ביום) הרי הוא כהכל כשאר אדם. שחייב בכל המצות. [שם]: (ג) נשים (כשאוכלות עם אנשים חייבות לד"ה. וצריך להזהרן בזה. שהבוונה דעתן לצאת י"א זמון) עבדים ואנדרוגינוס. מזמנין לעצמן. כל א' מאלו למינו בנגד. אבל טומטום (אע"פ שחייב בבה"מ כנ"ל) לא זו בלבד שאינו מזמן אפי' למינו. אלא אפי' מכיף אינו נעשה בשום אופן לשום א'

מהמינין. אע"פ שיש ג' ועשרה בלתו. עמו"ק [שם]: (ד) אכל דבר איסור. נתבאר למעלה דינו בברכה ובזמון. וכל שמברך על אכילה אסורה מזמנין עליו. כמו שיתבאר עוד להלן בעזה"י:

ג. קביעות המצרפן

(א) ג' שאכלו כא' אין רשאין ליחלק. ושנים שאכלו. אפום שיהוה אחר שלישי שיצטרף עמהם לזמון (היינו בתחלת סעודה. וה"ה שהתחיל לאכול עוד. כמש"ל) גם ארבעה וחמשה אין נחלקין. ששה נחלקין (אם ירצו לזמן בב' כתות. והכרעתו בחבורי. דחילוק ברכות עדיף. וכש"ו בכאן. עמו"ק) עד עשרה. ואז אין נחלקין עד שיהיו עשרים. כדי זמון בהזכרת השם לכל חבורה. ומצוה לחזר אחר עשרה. וכל דרבים יותר מינהו. עדיפי טפי. דברוב עם הדרת מלך (היינו דליכא מעלה בחלוק ברכות כנ"ל) ואע"ג אם לפי רוב הקהל מברכת שברכה. כמעשרה ולמעלה [קנ"ג]: (ב) מיהו אם המסובין רבים. שאין יכולין לשמוע כלן ברכת הזמון מפי המברך. ואין רשאין ליחלק לחבורות של עשרה עשרה. מחמת שיצטרכו לברך בקול רם והמשמש בעש"ב ויקפיד עליהן. או יכולין ליחלק לחבורות של שלשה שלשה ולברך בנחת [שם]:

ד. אפי' לא הוקבעו מתחלה שלן לאכול יחד. אלא שנים בלבד קבעו. אח"כ בא שלישי וקבע עמהן. או שאחד קבע תחלה. ואח"כ קבעו השנים עמו. אין רשאין ליחלק. כיון שקובעין נגמר האכילה. ואם יאכל עמהם בלא קבע (דהיינו הסיבה על שלחן) רשאין ליחלק. אא"כ הוא שמש (אע"ג דהא"ל קביעות כמאן דקבע דמי) [שם]:

ה. היו רוכבין ואמרו נאכל. אע"פ שכל א' אוכל מככרו ולא ירדו מהבהמות. מצטרפין. כיון שעומדים במקום אחד. אבל אם היו הולכין ואוכלין לא. ואם אוכלין בשדה מפוזרין ומפורדין. אע"פ שכלן אוכלין בשעה א' מככר א'. כיון שלא קבעו מקום לאכילתן. אין מצטרפין (ע"ע אצל ברכת המוציא דין היושבים בעגלה או בספינה. כ"ש הכא) גם היושבין לאכול בבית עכו"ם. אם הוא דרך קביעות מקום יחד. מזמנין [שם]:

ו. ג' שישבו לאכול כאחד וברכו ברכת המוציא. כ"א אוכל מככרו. הלא עליהן חובת זמון. ואין רשאין לפרד אלא יגמרו סעודתם יחד ויזמנו [שם]:

ז. פריחת חיוב הזמון

(א) ג' שבאו מג' ג' חבורות של ג' ג' בני אדם. ונתחברו אלו בב' לאכול יחדו. אם זימנו עליהן במקומן. כגון שהפסיקו כל אחד לשנים שקבעו שמזמן מחלה (ולהלן יתבאר דין ההפסקה במזה"י) שוב אין יכולין לזמן. אפילו אכלו אח"כ יחד וגמרו סעודתן. ואם לא זמנו עליהן במקומן. חייבין לזמן. ואין רשאין ליחלק. אפילו עדיין לא אכלו אלו השלשה משנתחברו. וצריכין לאכול מעט כאן [שם]: (ב) ג' חבורות שהיו בכל אחד מהן ארבעה בני אדם. ופירש א' מכל חבורה ונצטרפו לחבורה אחרת. וזימנו הג' השאירים בכל חבורה. פרח זימון מפירוש דהכי. אחר שחבריהם זימנו. וכ"ש אם לא היו בכל הבורה אלא שלשה. והלך אחד מכל חבורה קודם זמון ונתחברו. ובא אחד לכל חבורה ונצטרף עם שנים הראשונים וזימנו. פרח זמון מאלו הג' המחוברים. כיון שכבר זמנו חבורתם [שם]: (ג) שלשה חבורות מג' ג' שאכלו. אסור לכל אחד ליפרד מחבורה הבורה. ולזמן בפ"ע. שהרי ב' הנשארין בכל הבורה אין יכולין לזמן אח"כ. אבל אם היה בכל חבורה ד'. מותר ליפרד א' מכל חבורה ולהתחבר יחד לזמן. והנשארים יזמנו כל חבורה במקומם. וכן הדין בחבורה של עשרה לענין זמון השם [שם]: (ד) שלשה שאכלו ושכחו וברכו כ"א לעצמו. בטל מהם הזמון. ואין יכולין לזמן למפרע. וכן אם ברכו שנים מהם. אבל אם שכח אחד מהם ובירך. השנים יכולין לזמן עם השלישי. והם יוצאים ידי חובת זמון. והוא אינו יוצא ידי זמון. שאין זמון למפרע. ואם האחד זימן עם אחרים. אף שנים הנשארים אין יכולין לזמן [קמ"ד]: (ה) שלשה שאכלו ויצא אחד מהם לשוק. קוראין אותו ומודיעין לו שרוצין לזמן. כדי שיבוין ויצטרף ויענה עמהם ברכת זמון. ויוצאין י"ח אע"פ שאינו בא ויושב עמהן. והני מילי בשלשה. אבל בי' עד שיבוא וישב עמהן [שם] ולקמן יבואר עד היכן ברכת הזמון

ח. מקום המתברך

(א) ב' חבורות שאוכלות בבית אחד או בשני בתים. אם מקצתן רואים אלו את אלו. מצטרפין לזמון. ואם לאו אין מצטרפין. ואם יש שמש אחד לשתיהן. הוא מצרפן. והוא שנכנסו מתחלה על דעת להצטרף יחד. ואם רה"ר מפסקת בין ב' הבתים או ב' הכתות. אפי' רואין זה את זה. כדבר כפן [קצה] וי"א לכתחלה יזמנו אלו לעצמן ואלו לעצמן. ואם זמנו יחד יצאו בדיעבד. ואם אין להם כדי זמון אלא ע"י צירוף ב' הכתות. לא יזמנו בתחלה. וכ"ש שלא יפרשו ב' חבורות כאלו לזמון דעשרה: (ב) אכלו מקצתן בבית ומקצתן חוץ לבית. והמברך יושב על מפתן הבית. דהוי ליה רואין זה את זה. מצטרפין [שם]: (ג) כל היכא דמצטרפין. צריך שישמעו כולם דברי המברך: [שם]

ט. האכילה המשתפתן. מצרפתן

(א) סבר ל"ע דין שאוכל דבר איסור במזיד. שאינו בזמון: אבל האוכל במקום סכנה. מזמנין עליו. עמו"ק שכתבתי בביאור דבר זה. שהוא יכול לזמן עליהן. ולא כן עליו. וצ"ע הא. דהי אכלי כי שלא מפני האונס דבר של איסור. ודאי חשיב קביעות. ומהרינו בזימון כמו בברכה. ע"ש דברים ברורים בס"ד. והוא הדין באוכל איסור של דבריהם בשוגג. ע"ע דעתי עמו"ק: (ב) שלשה שאכלו. ואחד מהם מפת של כותי ושאחד בלתי מהם. או היה אחד כהן אוכל תרומה. אע"פ שהמהר אינו יכול לאכול עם הכותי מהם. ולא ישראל עם הכהן. כיון שאותו שאינו מהם יכול לאכול עם השני. וכהן עם ישראל. מצטרפין. אבל אם היו כהנים וזר אוכלין כאחד. והכהנים אוכלים חלה ותרומה מפת של כותי. וזר אוכלו. אין מצטרפין. והוא הדין לשלשה שמודרים זה מזה (עמו"ק) [קצו] וכן בשבועה שאל להיות מטעם בלב בתוכם. האוכלין בשר (בין שלא היו סמוכין. בין בסבה חולי. או שהיו קרובי סעודת מצוה) והנזהרין מבשר ואוכלין גבינה. אין מצטרפין זה עם זה. אבל בשאר ימים. אם שנים אוכלין בשר ואחד חלב. מצטרפין. והאוכל חלב הוא מזמן על אוכלי הבשר. ולא להפך. ואע"פ שיכולין לאכול מלחם אחד הבשר לפיהם. לא מהני לצרפן. אחר שאכלו כל אחד מאכל שאסור לחבירו כל ערך. ומסלקו זה מזה. אבל ליה שמעו דלקמן. עמו"ק: (ג) שנים שאכלו ובא שלישי. כל היכא דאי מייתי להו מידי מצי למיכל מיניה. מצטרף בהדייהו. וחייבין ליתן לו לאכול כדי שיצטרף. כמש"ע. והוא שבא עד שלא אמרו הב לן ונבריך. ומילא ידים כהב לן ונבריך דמי. ובזה אינו מצטרף [קצז]: (ד) שלשה שאכלו דגן ואחד (אפי' הם ג') אכל כזית ירק (ועדיין לא בירך ברכה אחרונה. שאם כבר בירך ברכה אחרונה. נסתלק. אם לא אכל פת. עמו"ק) או שתה כל דבר. או שתה רק רביעית מכל משקה שהוא חוץ ממים. מצטרף עמהן להזכיר השם. אבל המברך צריך שיהא אחד מאוכלי דגן [שם]: (ה) ולזמון דשלשה יש ספק אם מצטרף כשאינו אוכל פת. הלכך שנים שאכלו ובא שלישי (עד שלא סילקו) אם יכולין להזקיקו שיאכל כזית פת מוטב. ואם אינו רוצה לא יתנו לו מאכל אחר ולא לשתות. ואם נתנו לו. יזמנו עמו. אע"פ שאינו רוצה לאכול פת [שם]:

* שמצטרף ע"י שתיית כוס מכל דבר (חוץ ממים) צריך לברך ברכה אחרונה על מה שאכל. ואינו נפטר בברכת המזון. אבל אם שתה יין. יכול ליפטר. מכל מקום לכתחלה ישתה שלא לגמרי בברכת המזון [שם]:

יא. חברים שאכלו כאחד. קודם אכלו כדי שביעה וקודם לה. אם כולן יודעין לברך. מצוה שיברך אותו שאכל ושבע. ואם אין כולן יודעים. מי שאכל כזית יכול להוציא חברים שאכלו כדי שביעה [שם]:

יב. הפסקה לזמון

(א) ג' שאכלו כאחד. אחד מפסיק מאכילתו על כרחו לשנים (שגמרו סעודתן ורוצים לברך) ועונה עמהן ברכת הזמון. ואפי' לא רצה להפסיק מזמנין עליו. בין עונה בין אין עונה. כל שהוא עומד שם. והוא אינו יוצא ידי זמון אם אינו מפסיק. אבל שנים אין חייבים להפסיק לאחד. הלכך אין חיוב זמון חל עליהם. עד שיגמרו להפסיק לאחד ולברך. ואם לא רצו להפסיק. אף הוא אינו רשאי לברך ולצאת לשוק. עד שיגמרו השנים ויזמן עמהם. שכבר נתחייב בזמון (סי' ר): (ב) אינו צריך להפסיק. אלא עד שיענה עמהם ברוך שאכלנו כו'. אחר כך חוזר לאכול או יוצא לשוק או מסיים סעודתו במקום אחר. שהוא. וי"א שצריך להמתין עד שיאמרו הזן [שם]: (ג) ואם דעתו לחזור ולאכול פת. אע"פ שמברך יצא אכל עוד. כשמברך ברכת המזון מתחיל מברכת הזן. שבתחלה לא נתכוין לפטור מברכה זו בשמיעה. וכ"ש אם חזר ואכל (שם): (ד) אם לא היה דעתו לאכול פת. רק פירות או פירות. אין צריך לחזור אלא למקום שפסק. וצריך לברך על מה שאכל ברכה אחרונה. כיון שאינו אומר ברכת הזן [שם]: (ה) מי שהפסיק שהם אחד. אינו יכול להפסיק שנים. שאם מתחלה אכלו ג'. והפסיק א' לב'. אח"כ באו ב' אחרים ואכלו עם הא'. שוב אין יכולין לזמן עליו. ולא שנא היו שלשה ותשעה. ואפי' שבעה ויותר כל שזימנו עליהם פעם א'. אין מזמנין עליהם עוד. אע"פ שחזרו לאכול אותן שהפסיק ולא ברכו עדיין. כבר פרח זמון מעליהו במוחה סעודה. אם לא היכא דהוו משנים ולמעלה שהלכו. ולא רצו לצאת ידי זמון עם חבריהם השלשה שגמרו פעם ויזמנו לפניהם. או יכולין לחזור ולזמן אחר גמר אכילתם. כך הוא בעיקר הלכה דהש"ע (שהשמיט חלוקה זו) דלא כב"ח. ומ"ש שזמנו אחריו. דלא דקו בכה מילתא במחילה כבודם. עמו"ק: (ו) ואם היו י'. והפסיקו ג' מהם (וכבר מחוורתא כדעת הטור ואביו ז"ל. דהשיט' לגו הג' מפסיקין לז'. ודלא כש"ע. עמו"ק) א"צ להפסיק אלא עד שיאמרו ברוך אלהינו [שם]: (ז) ואם חזרו אלו הג' לאכילתן. לפי ספק כמו שכ"ע ודאי דינא הוא שאינם יכולין לזמן עוד. גם לא יוכלו להצטרף פעם שניה לז' אחרים להזכיר השם בכל אופן שיהא (ר"ל בין אם שהפסיקין רבים או מועטים. לא שנא לזמון דעשרה לא שנא דשלשה) פרח זמון מכולהו. כל זה ברור מאד לפי שיטת הש"ע: (ח) איברא לפי מש"ע. שי"ל דזמון הג' לא פטר במקום זמון דעשרה. א"כ היכא דהפסיקו מקמא שעשרה לזמון דשלשה. אכתי לא פקע מיניה חיוב זמון בשם שכבר נתחייבו בו. ושמא אפי' שנים שהפסיקו לשלשה. וחזרו והתחילו לאכול ולגמור סעודתן בעשרה. חל עליהן חובת זמון דעשרה. והכי מסתברא. אע"פ שאינו עולה יפה עם מסקנא וסוגיא דש"ע (אם לא על צד הדוחק): (ט) אבל היכא דזימנו לבו בעשרה חדא זימנא. בהא ליה דינא וליה דיינא. דאין המפסיקין חוזרין לזמון דעשרה. אם לא שנחלקין לכתות של עשרה עשרה מתחילה (וכדרך שאמרנו למעלה בכתות של שלשה שנפרדין לעצמן) ומ"ש במג"א בכאן. אינו עולה כהלכה ואינו מכוון לסוגיא. ועמו"ק:

יג. דין הנכנס אצל המזמנין

(א) ג' שאכלו והם מברכין. ונכנס אחד שלא אכל עמהם. אם שמע כשאומר המברך. נברך שאכלנו משלו. עונה אחריו. ברוך ומבורך שמו. תמיד לעולם ועד. ואם נכנס כשהאחרים עונין אמן. עונה אחריהם אמן. ואם הם י'. אומר ברוך אלהינו ומבורך שמו. תמיד לעולם ועד [קצח]: (ב) הוא הדין אם היה שם כשגמרו לאכול. ולא אכל ולא שתה עמהם. רק הוא עונה. אבל אכל כזית עמהם. או אפי' שתה עמהם. דינו כדין המצטרף. ועונה כמוהם בשוה [שם]:

יד. מי הזוכה בזמון מדין קדימה. יבו ב' חלקים. אם מחמת חיובו יותר (הן מצד תולדתו. או מצד אכילתו. או מחמת בקיאותו היתרה) ואם מחמת מעלתו וחשיבותו:

(א) ואמנם החלק הראשון. כבר נתבאר למעלה קדימת השבע לשאינו שבע. וכנגד לשאינו נקי. ובכלל זה נ"כ קדימת ישראל מיוחס לגבי מלא סרע בקדושה. וזה מחמת החיוב שאינו מקבל בשוה: (ב) ואולם לענין קדימת המעלות. לבד ממה שכבר הזכרתי ע"ד קדימה למיוחס מעלתם מיוחס מצד החיוב של תורה. עדיין יש מדרגה אחרת לבקדים המיוחסין זה על זה. וכן הכלתי מיוחסין יש נכבד עילוי זה על זה. וכך הוא סדר המדרגה. כהן קודם ללוי. לוי לישראל. ישראל לממזר. וממזר לנתין. נתין לגר. אימתי בזמן שכולן שוין בחכמה ויראה. אבל ממזר ת"ח ירא שמים. קודם לכ"ג ע"ה. ושם קדימתו מעלה קנינית. גם בה ענפים ודליות כמבין עו"ב:

(א) אם מלך רוצה ליכנס ביחוקן. אלא שיש כאן גדול בחכמה. גדול (ע"ל אלא הכנסיה דין גדול בשנים) מברך. אפי' בא בסוף כולן. והוא שאכל עמהם כל"ל (ואם הוא עלול נשיעול יברך אחר מ"מ) [רמ"א]: ב) ואם רצה ליתן רשות לקטן. רש"י (ולא חיישינן לגנויי. דשלו היא ויכול לזכותה למי שירצה. עמו"ק] וכגי מילי שאין שם אורח. אלא כולן בעלי בתים. וה"ה אם כולם אורחים. ואין בעל הבית מיסב עמהן. שהרי נוהגין בסעודה כבשלהן [שם]: (ג) אבל אם יש שם אורח. הוא מברך יתירא. אפי' אם בעה"ב גדול. כשעם כדי שיברך לבעה"ב ויש לו סמך בלא דוכרתא. לברכות בעה"ב) [שם]: (ד) אבן מאחר שלתקנת בעה"ב הוא. אם בעה"ב רוצה לומר על ברכתו ולברך בעצמו. או לכבד לאחד מבני ביתו. רש"י. אבל נהגם אין להעביר ממנו הברכה לתתה לקטן ממנו. אם לא שנותנה בלתי הגון [שם]: (ה) נ"מ. אם בעה"ב רבים. וגהם גדול. והורה א' משותף לכולן וקטן. אעפ"כ הוא קודם. ואין א' מבעלי בתים יכול לוותר. ולא לגמת ממורת גדול הס"ג. כדי שלא להפסיד לבעה"ב שאחר ברכתו. כך הכרעתי במו"ק: (ו) והיכא דאורחים רבים ניכנו. סדר דינא לגדול שבהם. אינכרא בבעה"ב הוא מילתא: (ז) ואם בע"ב רבים מסובים יחד. לכל אחד מהם אחד או אורחים. או דהאי זוכה הגדול שבהם על כרחו של בעל הבית אחר שאינו יכול לעכב. כמש"ל: (ח) אבל בע"ה שלו. דהוי לית דינא ודיינא שיוכל לוותר וליטלה ממנו: (ט) וכיון שהוא מחל זכותו. או הדבר תלוי בהסכמת בע"ב שבאחרים. אם יש בהם גדול יברך. ואם לאו. או שאינם רוצים [illegible]. ישמחו למי שירצו: (י) [illegible] בעה"ב רבים. ולאחד אורח. ובע"ב רוצה שיברך האורח. אין דיינא. דפשיטא הוא מברך. אף בע"ב של בע"ב אחרים: (יא) האמנם אם רוצה לוותר ברכתו. וזוהי גדול. בזה נסתפקתי בחבורי. שי"ע אם יכול לזכות לעצמו ולאמר כחזקתי. ואי שתקיתו שתקינו. ואי לא. מהדרנא תמרא למריה. או דילמא מגו אמרו ליה. לא עדיפת מגברא דאתיא מתמתיה. ואפשר לומר נמי דהוזרך תאולה (עמו"ק) לכן דין הוא שישבו פשרה. כך הכרעתי בחבורי: (יב) ואורח שמשלם דמי מזונו. לדעתי יש לו כל דין אורח בסעודה. בין לענין ברכת בע"ה. בין לענין קדימה מאורח אורח. ויפה כחו. אם הוא גדול. או והאי אין בע"ה יכול להעביר הברכה ממנו ועמו"ק בכל זה: (יג) ואם שכיר הוא בא בשכרו אוכל אצל בעה"ב. כגון מלמד או שאר פועל. הראויה שיש לכאן וכאן. שאפשר לומר שדינו כדין בנ"ה. וי"ל לנסך. עמ"ש (סי' ע"ד) שם מתבאר בס"ד שיש ג"כ להטיל פשרה ביניהם: (יד) ושם מבואר עוד דין קדימת אבל בימי אבלו או ביה"ח על אביו ואמו. והבוין דוקא. יעו"ש: (טו) אם ס"ח בא לחלוק כבוד לכהן ע"ה. שקפקפתי בחבורי לומר שאינו רשאי. מכל מקום הפכתי מטעם המקילין. ואין מוחין בידו. מאחר שעושה ברשות. ויש לו יתד לתלות בו. אלא שמ"מ אינו נכון. מפני שאין לו עכשיו מיוחסין. אין ספק מוציא מידי ודאי. לכן טוב למנוע מלהכניס עצמו בספק איסור חמור שעונשו מיתה. ותו דלא תברים מינה. עמו"ק: (טז) אם כולן שוין בכל מילי מיטב הבחרים. או טוב עין הוא יברך כתיב. מי שמתחים לו לברך ואינו מברך. מקצר ימיו. והמברך מתברך ומאריכין לו ימיו [שם]: יז) לכן אם לא יוכלו להתפשר לבססים לדעת אחת. בכה"ג קי"ל מאן דאלים גבר. חטוף וברוך. הרי זה חוטף מצוה. וכל הקודם זכה. אבל שחוטף מן הראוי הקודם בדין פרה. נ"ל שמשלם עשרה זהובים לכל ברכה וברכה. נ"מ דלא פסיק. עם שאין זו דמי מכל. ולא באתי כאן להכריע בדין ממון לבלכס:

פרק בהזמנה

(א) כתוב בסדר היום. כל מילי דקדושה בעי הזמנה. מש"ה [illegible] הב לן ונבריך. כדאיתא בתלמודין. ומכאן נתפשט המנהג לומר קודם הזמון (בל"א רבותי מי"ר ווע"לין בענטשי"ן) והלכה פשוט שאין זה אלא הזכרה ואזהרה. שישמו המסובין דעתם לכוין ולשמוע הזמון: (ב) ועדיין צריך ליטול רשות הרבים. ומלכו וחברו. וממי שגדול ממנו:

פרק בענין עניית אמן אחר הזמון. הבר נ"ל שיש ספק בדבר. [illegible] באמירת ברוך הוא וברוך שמו. נחלקו המחברים [illegible] בזה. והקטין מילתא מגיעתא. לענות אמן אחר המזמן בשם. וכן עונה ברוך הוא ברוך שמו אחר המזמן בשם. הכי דלא נוסף גם בזמן דשלשה לחדש דבר מעתה. ואעפ"כ אין אני מוחה ביד המנהג בן זקן. אחר שאין הכרעה ברורה:

(א) כיצד מזמנין. בשלשה. המזמן אומר הב לן ונבריך (בל"ס רבותי מיר וועלין בענטשין)

ועונין המסובין יְהִי שֵׁם יְיָ מְבוֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם:

ואומר המברך. ברשות מרנן ורבותי

כשמברכין בג' אומר נְבָרֵךְ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ:

ועונין המסובין (ואח"כ המברך) בָּרוּךְ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וּבְטוּבוֹ חָיִינוּ:

כשמברכין בעשרה נְבָרֵךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ:

ועונין המסובין (ואח"כ המברך) בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וּבְטוּבוֹ חָיִינוּ:

(ג) בבית האבל. אומר נברך. מנחם אבלים. שאכלנו משלו: ועונין ברוך. מנחם אבלים. שאכלנו משלו. ובטובו חיינו: ואומר ברוך. מנחם אבלים. שאכלנו משלו. ובטובו חיינו: (ד) בעשרה. אומר נברך אלהינו. מנחם אבלים. שאכלנו משלו: ועונין ברוך אלהינו. מנחם אבלים. שאכלנו משלו. ובטובו חיינו: ואומר ברוך אלהינו. מנחם אבלים שאכלנו משלו. ובטובו חיינו:

נברך שאכלנו. ואין לומר למי שאכלנו. שלא לטעות ולחשוב שהכוונה על בעה"ב. גם ג' תיבות. עד ג' שמתוועדים בזמון: משלו. משותף בהורלם שלוה. מן שלו היתי. שהוא בחי' יסוד כנודע: ובטובו. הוא ג"כ בסוד היסוד. כנ"ל כמה פעמים: חיינו. כי ד' יסודות הן עולים למנין חיים. כנ"ל הסב: אלהינו. עלא"ם במקומו. וע"ד הסוד. כד משתלים מרזא דתרין ספרין מימינא ומשמאלא. איקרי אלהינו. כמ"ש בפ' תרומה. ונ"ל לפי שהוא כולל תרין עק' (המשכיל יבין) שתי אחיות. ותלכנה שתיהן בית לחם. וגי' אמו"נה. דבה צדיק באמונתו יחיה את שח"ד שמ"ד. והיא אתיישב כסא על תקוניה בד' סמכין. לקבל ד' חיוון דמרכבתא שלימתא. ואתפתח מקורא דפי"ם למיזן עלמין. בג"כ ברוך אלהינו ס'. סא שית דברכאן דמכיפה מיברך:

(ה) ט' עשרה ומאה ואלף ורבוא. כך הן מברכין. ולא קי"ל כמ"ד לפי רוב הקהל הן מברכין: (ו) אם טעו המזמנין בעשרה ולא הזכירו השם. אם עדיין לא פתחו בברכה. צריכין לחזור לזמן בשם. כך הלכה. אע"פ שהוכחתי בספרי שלדעת הרמ"ם והטור אינו כהם:

(א) אמר יעקב. ליסוד מוסד אני צריך. עת לקצר ועת להאריך. כי היה דבר ה' בלבי כאש בוערת כלכל לא אוכל. בראותי דברים העומדים ברומו של עולם ובני אדם מזלזלין בהם. הם ברהמ"ז שיסדו אבות הראשונים ע"פ התורה והמצוה והמדע. כמש"ל בידות הקודמות מטעם חז"ל ומקרא שמלאו [ברכות מח] וכבר זכרו נ"ע עניים דרך כלל: (ב) אמנם הרעבים לדבר ה' בכל זה לא שבעו. ועדיין אנו מבחון לידע בפרטות על מה אדניה הטבעו. ועקבותיה בדרך האמת ביחוד לא נודעו. לא מפי ספרים ולא מפי סופרים שמעו. ומן השמים העירו רעיוני ויאורו עיני לכתוב הזמן ובאר על הלוחות למען ירוץ קורא בו בלבבו יבין איך בחכמה גדולה נפלאה ונשגבה מאד יותר ממה שהפה יוכל לדבר וקולמוס לחבר. לגלות רזי עליונין קדישין כהוייתן לב"ו אי אפשר רק שמץ מנהו. כפי מה שהאזן יכולה לשמוע כשפה מהים הגדול. ונבון תתבונות יקנה) בתבונה ובדעת יוסדו והוקבעו. ונגלו ויודע לפני מי שאמר והיה העולם. כי לא לכבודי ולכבוד בית אבא באתי לדרוש בדברים שהם בכבשונו של עולם. כי אם לכבודו ולכבוד תורתו. ולמען אהבתו ויראתו. להגדיל תורה ולהאדירה למען לא נהיה לבז כי אמנו זקנה. וכאמתמו שוקים מעדי המד במקום בינה. עכשיו ביותר צריכין אנו להזהר בכבודה. להרחיב גבולה להראות תפארת הדרה והודה. כי לא דבר רק הוא ממנה. כי בעלי הפשט באמת לא ימלאו ידיהם ורגליהם להקן כל צרכה הלשונות. הכפולים במלות שונות. לא ידעו ולא ישכילו מה לענות. והתמיהה הגדולה. שאפילו בדרך הפשט לא ראינו מי מהם שיצא ע י"ח. ממיעוט מחשבה והשגחה. כאילו עשהי ברכותינו מעשה ידי אדם בעל לברכות דברים להרחיב פה ולהאריך לשון ושפה יתר בלי ענין מכוון לעצמו. וגם בלתי שמירת סדר בקדימה ואיחור כראוי וכעים. השבוש כשירי עגבים הגרועים. אבל המה מעשה תעתועים. לא כאלה חלק יעקב ולא כן ביתו עם אל תמים דעים. ומבקשי ה' יבינו כל. כי אין אות יתרה ולא מלה כפולה. ולא ענין שאין לו כוונה מיוחדת. ולא דבר שא"ל מקום חשוב בס"ע להשען עליו. אף אם הכל הולך אל מקור אחד. המתפלגים ממנו נהרי נחלי דבש חמאה לאין חקר: (ג) ואולם אגלה טפ"ח ואכסה טפחיי"ם הראוים לכסות. דוק והבן. הוא י"ת המאיר לאפילים ושפלים. יורנו הדרך ישכן אור להכיר כבוד וחכמת עלמת לה"ק. וממנו אשאלה מענה לשון ואבקשה בינה. להפיק רצוני להודיע דרכי קדמונינו האלקיים אשר אור זיוו נגה עליהם. ועתה שמע דבר ה': (ד) כבר שמעת וידעת. כי תפל"ה ואכילה כמעט דבר אחד ממש. זו מזון הנפש וזו מזון הגוף. אמנם ע"י התפלה נעשה היחוד והזווג. להשיג השפע הצריך לגוף העובד את הנפש ומספיק צרכה וקיומה בכאן. ומקרא אחד להם. כי גם עם האכילה נעשה זווג. אלא שנהפכה השטה. כי עכשיו עולים מיין נוקבין למעלה מלמטה. ע"י הבירורין שאדם עושה בכח האכילה. מהאוכל (אוכל גי' אל הויה) יצא מאכ"ל (גי' יאהדונה"י) ומע"ז (גי' אדנ"י (והיא אכיל"ה) וי"ב צרופי הוי"ה. שהן סוד זעיר ונוקביה) יצא מתו"ק (גי' הוי"ה דאלפין עם הכולל. ות"ק הוא נעלם דשדי) בחינת יצירה שהם מתייחדים. בסוד ת"ת מקנן ביצירה. ע"י נעשה אשר מתוק לנפש השכלית. ומרפא לעלם השבור. מפרוק חבור. וגם בזו הושוו בה"מ עם התפלה. כי כמו שסוד תיקוני התפלה נעשים בד' בחינות אצילות בריאה יצירה עשיה. כן הוא בתיקוני בה"מ שוה בשוה. אנו דורשין בהן ד' תיקוני עולמות הללו. אבל בהכרח נהפך הסדר (מלבד שכך נתקנו זה אחר זה. כמש"ל בס"ד) כי בתפלה הוצרכו להעלותה בסדר המדריגה ממטה כלפי מעלה. ולהתחיל בתיקון עולם העשיה. שהיא תפלה לעני. להביאה אל שער בית ה' העליון. ולהכניסה לחופה ליחדה בבעלה. ע"כ היה הסדר עשיה יצירה בריאה אצילות. אבל באכילה שכבר קבלנו השפע ע"י אכילה ונתן לנו כח להעלות מיין נוקבין כנ"ל. אנו עולים בפ"א עד המעלה העליונה האצילות בלי הפסק. ומתקנים תיקון גדול בדרך אצילות בריאה יצירה עשיה: (ה) אולם עכשיו צריך להודיעך. כי גם בזה קלת הפרש בין בה"מ לתפלה. כי בתפלה התיקון במדת מלכות דעשיה. ובבה"מ ביסוד דעשיה (שהם אמנם נחשבים לאחד. כמש"ל בהיכל לבנת הספיר. וזה כמה פעמים) וכן כל ד' הברכות הללו. הם בסוד יסודות אצילות בריאה יצירה עשייה. וזה מטעם מוכרח. כי שלמ' המק' היא כלי לקבל השפע. שזה אמנם נעשה בתפלה. אך היסוד הוא כלי מחזיק השפע להשפיע בה. ועתה כל תקומתו הוא לתת כח המחזיק לכלי זה המחזיק ברכה (גי' זכר) לישראל. שיעור לנו לחם חוקנו. שלא יפסיק צנור מלהמשיך מימי חסדיו אלינו. ונהר לא יחרב ויבש. ולא יטה קליתו המזג. אלא יהפוך לחון: (ו) והנה מרע"ה שתקן ברכת הזן. הוא ביסוד יצירה דאצילות (בחינת דעת דזעיר אנפין) שהוא הזן ודאי. ז"ן גי' אל הוי"ה. ומקנן ביצירה. סוד ת"ת דאיכו שמים. מתמן נחית להו מנ"א (גי' יאהדונקי) לחם מן השמים. לצורך הע"ק. היא העשיה (ע"י אופן אחד נאלך) כי במדבר התחילה להתתקן. כמו שכתבתי לעיל בפרשת התמיד בעצרת שהם יתברך על הפסוק עולת תמיד העשיה. והוא בחי' זכר (איש האלהים) להוריד להם רוחני עליון אשר מעלה: (ז) ותדע ותשכיל ממוצא דבר. כי ע"כ לא הוצרך תקון ברכה לנו"ק בתחלה. רק לשהות האוצר הטוב שיקבל שפעו הטוב אליו. אמנם בבוא בני ישראל לארץ. היתה ההנהגה ע"י האצר הידוע מסרת משה. ואז בחינת יסוד יצירה שבבריאה (עמש"ל) כי הוא מסופריה דיוסף. ואמי חיין כמוהו. וכתיב ביה נער הייתי וגו' לא ראיתי צדיק וגו' מבקש לחם. אבל אכ"ז עדיין לא הושלם תקון הנו"ק עשיה. כי לא היה בסוד ט"ק. שאמא מקננא בכרסי'. בריאה היא נבנים. ועם ש"כ דינין. לכן היה להם לפעמים לחם צר. והרעב הוה פעמים רבות גם בימי השופטים. גם בימי מרע"ה כמה פעמים התלוננו על הלחם והמים והבשר שלא להמית הקהל ברעב. לפי שעדיין לא נפתח אוצר הטוב (עי' ז"ח שיר השירים ד' ה ב) וע"ד כתיב בראשית. דא שית דכים כל מקורין לתתא עלמין. ופיותם דאתברי עלמא עד דאיבני מקדשא הוו סתימין. וע"ש. וככה היה עולם נוהג פעם בריוח פעם בצער פעם בשובע פעם ברעב. כל ימי השופטים והמלכים שאול ודוד נ"ע. עד שהגיעה הזמן למלכות שלמה בנו דקיימא סיהרא באשלמותא והוו עלמין כלהו בשקולא חדא. כדין הוא שית דמקבל וכיים לכל ליון שתין עלמין. אשתחא.. : (ח) וכנה

בוז

מלמת בית דוד בכלל . ואת סוד השכינה . כמש"ל כמה פעמים (והראה בעין השכל . דוד בן ישי גי' שכינה . בן דוד גי' אדני . בת מ"י וה"ב . כוא דו"ד בעצמו). אמנם דוד הוא סוד יסוד מלכות דיצירה בי"רה . ושלמה בנו בסוד יסוד דעק' ביצירה דעשיה . כמש"ל בסיום התפלה (לכן בקש קבלה להיות כמשה . ושמו מוכיח ג"כ שרצה לדמות נפש"ו . ודוק להבין אמרי בינה בסוף הכתוב יושב סו' . לפיכך אין נכון לערב עמו מלכות שמים) אז בשלמו תיקוני השכינה . רלה והתקין עורת הלבנה . לפיכך ישראל יהודה אוכלים ושותים ושמחים איש תחת גפנו ואל תחת תאנה . אז תקנו ברכת בונה ירושלים . היא בסוד יסוד מלשת דעשיה דאצילות ובונה המקדש לשם ה' . אין שטן ואין פגע רע : (ט) ומכאן יתבונן המשכיל על ריבוי הנסים שהיו לו לשלמה . ולא יפלא בעיניו איך שהשילו אותו . כי קרוב היה ושכן להן . ורצה לתקן ולהביאן במסורת הברית . לרחוק רגליה היורדות מות . ושקפה על פני השימון . סביב רשעים יתהלכון . הן המה היו לו לארוב לו ולהכשילו להפר ברית . למען ימשיכו להם שפע . אם גנבים באו לו הלא יגנבו די.. לכן לא ארכה השמחה . ערבה שמחה . כמעט היתה התגה . למן היום אשר בנו אותה . מאז התחילה לגעות מן הקץ וסיתה כעוטים . עד ששקע אורה בא שמשה . שמש וירח אספו נגהם . השליך משמים ארץ תפארת ישראל . וגם גרושה מג"ע . מלאה חזיר מיער . חיז שדי ירעגה על הרי בתר . הפר ברית . ושכינה עם סנהדרין בגולה הלכו ליבנה . אולי תבנה ממנה . ומן אז גלתה הארץ על דמיה . ולא תכסה על הרוגיה . עד ששגעה בהרוגי בית"ר לכפר על עוברי ברי"ת קודש . וכפר אדמתו עמו . אז כסתה עליהן ונתנו לקבורה . ולא האיחתן להסריח . הדודאים נתנו ריח ומקדם עם עמים ע"י . והיתה קבלת פקידה (כי פקד ה' את עמו לתת להם לחם) ע"י קץ . ביבנה ע"י חכמים מקיימי ע"י . ולכן תקנו הטוב והמטיב . הטוב הוא היסוד ודלי . אמרו לצדיק כי טוב . דמטוביה מיטיב למ"ק . ועמו יחוד נהגת העולם . ובנותה קבלת בעיר יבנה : (י) ועל פי הדברים האלה יתבאר . מ"ש לריך להזכיר בה ג' מלכיות וג' גמולות וג' הטבות . והכל מבואר דבר דבור על אפניו (ולכן היא פותחת בברוך) כי מאחר שנתקה ומשה היחד התקועה . לריך לחזור לתקוע יחד במקום נאמן ובחזקה בשלשה יסודותיה . החוט המשולש לא במהרה ינתק . ולגמול טוב עמה : (יא)עתה תבוא הראה טובות גדולות ודבר פלא . איך מספר תיבות כל ברכה וברכה מכוון מאד עם כל האמור בלי יתר וחסר . ונתבארו ד' היסודות בארבע הברכות הללו . שהם טועמים חיים (ד' פעמים טוב גי' חיים) לעולם . והוא משוד ה' ליראיו : (יב) וקראתי בשם פירוש בה"מ הלז . שם חדש . ברכת עובד אלי תבוא . וכתיב אובד . אמן אובד . לדיק אבד . דאבד למפרומיתא . עבד נאמן העובד השי"ר . יעבדוהו מכל שבטי ישראל עבודה תמה כאכילת קדשי הגבול . ונרמז לראש משביר . בו יתברך ישראל . גם אובד עולה י"ג ... הוא בסוד וא"ו . ועובד (תמן ע"ב וד"ו פרצופין . והוא היסוד. כענין בה"מ כמש"ל) הוא אבי ישי אבי דוד : (יג) וכזה מספר תיבות ברכה ראשונה כמנין ז"ן . והוא גי' א"ע שי"ס . וגי' השמה . מנין ז"ן עם הסינה . כאשר משה שתקנה :

סדר ברכת המזון

(וא"א זה רק המזמן) בָּרוּךְ הוּא וּבָרוּךְ שְׁמוֹ : ע"ל בהקדמתו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַזָּן אֶת הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בְּטוּבוֹ בְּחֵן בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים הוּא נוֹתֵן לֶחֶם לְכָל בָּשָׂר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ . וּבְטוּבוֹ הַגָּדוֹל תָּמִיד לֹא חָסַר לָנוּ וְאַל יֶחְסַר לָנוּ מָזוֹן לְעוֹלָם וָעֶד . בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל . כִּי הוּא [אֵל] זָן וּמְפַרְנֵס לַכֹּל וּמֵטִיב לַכֹּל וּמֵכִין מָזוֹן לְכָל בְּרִיּוֹתָיו אֲשֶׁר בָּרָא . כָּאָמוּר פּוֹתֵחַ אֶת יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל חַי רָצוֹן : בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַזָּן אֶת הַכֹּל :

ברכת עובד

הזן . (קמץ . פלו"א) [שסוא אנתי פ' . והשורש זן . והקמ"ץ מורה א' תמורת הוי"ו] שזו מפורש לעיל : העולם כלו . שכינה ושכלותי' (בגהי"ס . ג' פדרי שאן רובצים עליה) : את . לרבות חיילותיה וצבאים של מטה : בטובו . יסוד . כמש"ל : בחן . רבוע שם מ"ה בסטרת שם ע"ב . גי' יוד הי ואו הא . בחי' ח"ח . משם רועה אבן ישראל : בחסד . ע"ב בימין ידוע : ורחמים . גי' יצחק מים . גבורה ממותקת ומחוגת במימי חסד משמאל : הוא . כולל ג' ראשונות : לכל בשר . היורד מן השמים . כי בהמה שמ"ן הלבן ומאכלו בריא"ה : כי לעולם . היצירה . כי לעולם . גי' ר"ו . רבוע אלהים . וו' ח"ח דמקנן ביצירה . וחנו ג"כ חסדו . חסד ו' דכליל דינא ורחמי . והוא בסוד דשרא . בחינת חסד בפנים : ובטובו . תחר לעולם העשיה : הגדול תמיד . ויאל כונך משדי אמו . מג' מילואי אהי"ה . גי' תמיד עם הכולל : (חסר . סמך בציר"י . פלו"א : יחסר . סמוך פתח . משקל . פ"ס) : לעולם ועד . פ"ל בהודאה בתפלה : זן . כבר נתבאר לעיל : מפרנס . גי' שמים . שהוא המפרנס : לכל . מלכות ידוע . ושמו כולל שאר הגרכים . ביחוד פרנסת הבת הבן : ומטיב . (ביו"ד פלו"א) שזו מפורש לעיל : מכין . מבואר אלי במכתב אלהים : בריותיו . שו"א חיר"ק [ולא בהיפוך כרז"ס] פלו"א :

נוֹדֶה לְּךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַל שֶׁהִנְחַלְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ אֶרֶץ חֶמְדָּה טוֹבָה וּרְחָבָה וְעַל שֶׁהוֹצֵאתָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּפְדִיתָנוּ מִבֵּית עֲבָדִים וְעַל בְּרִיתְךָ שֶׁחָתַמְתָּ בִּבְשָׂרֵנוּ וְעַל תּוֹרָתְךָ שֶׁלִּמַּדְתָּנוּ וְעַל חֻקֶּיךָ שֶׁהוֹדַעְתָּנוּ וְעַל חַיִּים חֵן וָחֶסֶד שֶׁחוֹנַנְתָּנוּ וְעַל אֲכִילַת מָזוֹן שָׁאַתָּה זָן וּמְפַרְנֵס אוֹתָנוּ תָּמִיד בְּכָל יוֹם וּבְכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה:

בחנוכה ובפורים יאמר כאן על הנסים ואם שכח אזי כשיגיע אל הרחמן הוא יזכנו יאמר הרחמן הוא יעשה לנו נסים ונפלאות כמו שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה (כימי וכו' :

נודה לך . בברכה זו יש פ"ז תיבות . כמנין שם אלהי"ם שהיא בסוד עולם הגבור"ה כמש"ל . והיא בגבור"ה מדת הדין . ושם השלך ני' לבנה . לפי שיהושע תיקנה שפניו פני לבנה . ברכה זו אינה פותחת בברוך . שהיא סמוכה להברתה : נודה . בסוד אימא (מקננא בכרסיא) עד הוד אתפשטת: שהנחלת. להאורה אין הסדר מכוון . שהרי כבוש הארץ מאוחר אפי' לנתינת התורה . והי"ל להזכירו בסוף . אבל נחלת הארץ קדמה בבחינת התכלית. כאמור אעלה אתכם מעני מצרים אל ארץ. והענין מבואר בהקדמתנו. כי נחלת הארץ היא תנאי בקבלת אלהותו ית' כמ"ש שם באורך. לפי שנקרא אלהי הארץ ולזה כל עיקר יציאת מצרים היתה למען יירשו הארץ ויקבלוהו לאלהים בשלם שבשנים. ואל"כ לא הוצרך להוציאם. והיה מניחם במצרים ויקבלו שם אלהותו. זה ברור מאד. מלבד מה שי"ל עוד שקדמה נחלת הארץ קדימה זמנית ג"כ . כי א"י מוחזקת היא לאבותינו מעת שהבטיח הקב"ה לאברהם אבינו עליו השלום במתנת הארץ: חמד"ה. כנגד מעין ברכה ראשונה: טובה. מעין שהאמצעיות ביחוד. כמש"ל: ורחב"ה. מעין האחרונה כמש"ל בס"ד : שהוצאתנו. אלולי הוציא הקדוש ברוך הוא את אבותינו. הרי אנו כו' משועבדין היינו: מבית עבדים . תרגם אונקלוס מבית עבדותא. כי היינו אנחנו עבדים לעבדים . ומזכירין אנו שבח המקום ברוך הוא שהפליא לעשות עמנו. לא זו בלבד שהוציאנו לחפשי. אלא שעשאנו בני חורין. כי מן אז והלאה השינו ישראל החפשיות והחירות. כל אומות העולם יכירום כי הם זרע ברך באמת ; לא זרע עבדים מקוללים : ועל בריתך . אע"פ שכבר מלו במצרים. לא פרעו עד שבאו לארץ. שקיים בהן יהושע מצות פריעה (שעל ידו נתגלה העטרה כמש"ל) כדכתיב ומול את בני ישראל שנית . אז זכו לברית שלמה : ועל תורתך . וא"ת אי הכי אפכא מיבעי ליה . דהא ודאי קדמה תורה לברית כפי מ"ש . והו"ל לאקדומה . י"ל דמ"מ אתי שפיר . כי לא היה אפשר לנו להשיג למוד התורה בשלמות אם לא שנכנסנו בברית כראוי . לכן בהכרח צריך להקדים ברית לתורה (וכ"ה בסדר המדרגה ממטה למעלה . כמש"ל) והרי זה בודאי נכון . גם יש להמתיקו עוד . ונפרש תורתך . תורה שבע"פ . והיא שנתייחדה באיסור למודה לערל על דעתי . משום דאמרי' [גיטין ס] לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא על תורה שבע"פ . שנאמר כי ע"פ הדברים וגו' כרתי אתך ברית . ולכן לא נמסרה לכל ישראל מיד . אלא כמו ששנינו . משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע וכו' . וזה מפני שלא היו ראוים לה כל ישראל בשוה . אם מפני שלא פרעו כולן אפי' היוצאים ממצרים. ולמ"ד [יבמות עא] שפרעו ג"כ . מ"מ הילודים במדבר לא מלו לפיכך נמסרה ליהושע בפקדון . עד שישוב וימול שנית ויהיו הכל ראוים לה . ומשום דחביבא אקדמה הכא . והדר מפרש : ועל חוקך. הם דברים שבכתב . ועל ספר חוקה : שהודעתנו . קל פשוט . מלו"א [פי' שנ"ל הס' בסגו"ל (כס' המשמש במקום אשר) והה' בשו"א (ולא בחול"ם כרז"ה) והב' בפת[illegible] . וז' הב' בשו"א . והת' בקמ"ץ . בהוא מבנין הקל . והשורש חנן . ולריבוי התנועות . נשתנה הפ' לשו"א כמשפט] : בכל עת . ע"ל בברכת שים שלום ובמו"ק : ובכל שע"ה . ע"ש ופס ובלו"א . וכאן נשלם סוד היסוד דבינה. בהשלים מ"ם תיבות (גי' אל חי . במלואו גי' ברית) כנגד מ"ם שערי בינה. ובכאן נפתח שער החמשים . דהיא עשה ופלאות (ג' פלאות) שנתגלה בחנוכה ופורים דאימן ברזא דגנא הוד . לכן קבעו על הנסים בברכת הודאה . וכמאמר שנתבאר לעיל בתחלת הברכה :

וְעַל הַכֹּל יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד. כַּכָּתוּב וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ*) אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ עַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמָּזוֹן:

ועל הכל : ע"ל בברכת ועל כולם . תמיד לעולם ועד. ע"ש : אם . לרבות . מפורש לעיל כמה פעמים . ולכן בכאן תמזוג הכוס במים . גם שמכו מכאן לברכת אורח : על הארץ ועל המזון . ארץ המפקת מזון :

רחם

*) מוזג הכוס במים

רַחֵם יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ וְעַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ. וְעַל מַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ. וְעַל הַבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלָיו [ויפסיק מעט] אֱלֹהֵינוּ אָבִינוּ רְעֵנוּ [אפי' בשבת וי"א לומר בשבת רוֹעֵנוּ] זוּנֵנוּ פַּרְנְסֵנוּ כַּלְכְּלֵנוּ וְהַרְוִיחֵנוּ וְהַרְוַח לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מְהֵרָה מִכָּל צָרוֹתֵינוּ. וְנָא אַל תַּצְרִיכֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לֹא לִידֵי מַתְּנַת בָּשָׂר וָדָם וְלֹא לִידֵי הַלְוָאָתָם כִּי אִם לְיָדְךָ הַמְּלֵאָה הַפְּתוּחָה הַקְּדוֹשָׁה וְהָרְחָבָה שֶׁלֹּא נֵבוֹשׁ וְלֹא נִכָּלֵם לְעוֹלָם וָעֶד:

רחם. גם ברכה ג' פותחת בברוך. מטעם שאמר לעיל. בברכה ג' יש ע"ז תיבות כמש"ל. סימן וסלך ע"ז ימשול בם. לפי שהיא רומזת במלכות בית דוד כנ"ל. אדנ"י וי"ב אותיות השילוני גי' ע"ז. ומשה יצא מתוק (כבר נתבאר לעיל בכמה דרכים. גם הוא קומת סידוע. ואף קומתה דמתה למש"ד. עד היא ת"ק (מן החיים) מן הארץ עד השמים. פי"ז שתקת) מדב"ש. הוא הלחם. לחם גי' ע"ז עם התיבה. ואמן שעולין אחריה מאלים הסכין: ישראל ואולים ליון. שמות הללו כבר נתבאר לעיל כמה פעמים. וכן אמר הנויים ותוארים מורגלים. כולם ונפרשו פעמים רבות. לכן לא נצטרך לבארם כאן ע"ד הסוד. והיודע זה המשכיל יזכרהו. לא יקשה לו כלום מ"ש כאן. לבקש רחמים על דברים הרבים ובפלים לפי הנראה. ביחוד מ"ש על הבית ה' כמו זר נחשב לפי כבודו. לא שייך לרחם על דבר הלף ועבר ואיננו. וא"ת שהיא תפלה על בנינו. אין זה במשמע הלשון. אבל בדרך האמת על מיושב ומובן במוב. כי באמת לא בטלו דברים הללו כל עיקר. אף אם עברה צורתן לעין הגשמי. מ"מ במציאותן שנאמי האמתי. הן עומדים בגוף שלם. לפיכך קדושתן אף השתא עוממין לעינים. ולכן מובטחים אנו שיחזרו לנו באחרית הימים. ע"כ אין אנו צריכין כאן לבקשת הרחמים. אלא שיתגלו ויופיעו אורותיהם לעיני כל העמים: אלהינו. כתר דוד. שכן בא"ת ב"ש עולה כתר הנ"ו (וכתרך גדול מכתרם): אבינו. עם האותיות גי' חכמה עם התיבה: רענו. לשון בקשה. שמו"ה: רענו. בבינה. כי היא רועה דעה. הבן. וגי' [רע"ה הוא] רבוע אלהים [א אל אלה אלהי אלהים] והלוטו בקודמות [אכדם"ם] דמתה דיינין מתערין: זוננו. כבר נתבאר לעיל כימי זן שהוא בחסד: פרנסנו. (על' ארמי. בר פרנסא. ואז"ל שהשו בו הרבה) בגבורה. פרנס"ה. תמן ל' (המשפעה בה) דמתה מתערין. והמן ס"ה. היא המקבלת ממנה: כלכלנו. בת"ת. כל. הוא יסוד כנודע. כל כל ב' פעמים הוא ת"ת. דהיה וכלכל יוסף. הוא סוף משך הו"ו. לכן הוא כפול במלואו ומכופל בעצמו. גם כלכלה עם התיבה גי' ק"ו. וא"ת הוא קו המדה בלי ספק. כמבואר אלי יפה במקומו בס"ד: והרויחנו. בנצח. רוח הדרום. והרוח. בהוד רוח צפונית. לכן [illegible] מפרע מכל צרותינו. כי שם מגלא מקום להתפש. בהוד נהפך לחוס כמש"ל. כי נגע בכף ירך יעקב: אל תצריכנו. כי בך נמלא כל צרכנו. צר"ך. גי' י"ש. אף יש פרי לצדיק. ש"י עולמות: מתנת ב"ו. שהיא משפטה מרובה. לא ולמד מיוגה: (הלואתם. ג' קמצים. פעו"א): כי אם לידך. היא מלכות כנודע. והארבע ידי עולים (רמוזות בה ד' האמהות. המשכיל יבין) ועמה היא ה' (וכן טרחה. ד' וקודם) כי רביעית היא במספר פתיות השם. והיא עצמה ה"א (כימך. הא הסי' שנתבאר לעיל על מ"ש בכוס של ברכה. אין לנו עתה אלא ד' שבן ה') הרי כאן קומה שלמה: שלא נבוש. בעוה"ז. שכיון שאדם נצרך לבריות. פניו משתנות (ומאן דאכיל דלאו דיליה. בהית לאסתכולי ביה): ולא נכלם. לעוה"ב. שלא נהיה בכלל נוח [illegible] ולא ישלם. והכלימה קשה מן הבושה. ועד כאן שלמו תיבותיה במספר שם אדנות. לכן כאן קבעו טפח רצה לשבת. ראה רוח שפוחי זהב במשכיות כסף. ונגם בעין שלך. כי מספר תיבות זו הנוסח. הם כמנין כלה (נ"ה מלא. גי' יב"ק. וגי' י"א. בהכלה עולים שכינה) היא שבת המלכה הכלולה בכל. והוא שם אדני כידוע. גם קבעו כאן יעלה ויבוא שהוא בבינה (כמ"ש בס"ד שם במעלה) מעם קבלתה:

לשבת רְצֵה וְהַחֲלִיצֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וּבְמִצְוַת יוֹם הַשְּׁבִיעִי הַשַּׁבָּת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ הַזֶּה כִּי יוֹם זֶה גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ הוּא לְפָנֶיךָ לִשְׁבָּת בּוֹ וְלָנוּחַ בּוֹ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ וּבִרְצוֹנְךָ הָנִיחַ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ שֶׁלֹּא

רצה. ג' רצונות מכוונות הלא. כי ביום שבת קודם מתגלה רעוא דרעוין יסוד דעתיק רצון הרצונות:

[illegible] לכלן. מתייחד כאן לעצמו ובלי כימי. והבן: והחליצנו. זרזנו. מלשון נחלץ חושים. או לשון ממחה. קך אמרת [illegible] רבה [פל"ד] וכן הלל השון עלם. מן ועצמותיך יחליץ שהיא מעולה שבברכות. והכל קרוב בענין: במצותיך. מצותיך. וכן בי"ת ובמצות. שזכות המצות בכלל ומצות שבת בפרט. יגן עלינו שנוכל לקיים ממתה שבה כראוי. [illegible] יום כו' לפניך לשבת בו. היא הראיה על פרשת גדולתו וקדושתו בשביתה שהרי אלא חן לפניך לשבות בו מברכתיו [illegible] בעצמך ובכבודך כבר שמרת השבת. וקיימת מצות מנוחתו תחלה. כמו שהיא מצות רצוך עלינו. לפיכך

פריקך שלא תהא לנו. מנוחה שלמות ביום המנוחה היה וכרלאו. כי לא ודאי תהיה שמחתה שלמה. בבואנו של המנוחה והגאלה. משא"כ כל עוד שאנחנו יושבים בעבודת הגלות. לא ולא המנוחה:

תְּהֵא צָרָה וְיָגוֹן וַאֲנָחָה בְּיוֹם מְנוּחָתֵנוּ. וְהַרְאֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּנֶחָמַת צִיּוֹן עִירֶךָ וּבְבִנְיַן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ כִּי אַתָּה הוּא בַּעַל הַיְשׁוּעוֹת וּבַעַל הַנֶּחָמוֹת:

בר"ח י"ט וחוה"מ ור"ה אומר יעלה ויבא (ובשבת אומר אחר רצה) אך לא יאמר מלך רק כי אל חנון ורחום אתה. (ובר"ה אומר מלך):

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. יַעֲלֶה וְיָבֹא וְיַגִּיעַ וְיֵרָאֶה וְיֵרָצֶה וְיִשָּׁמַע וְיִפָּקֵד וְיִזָּכֵר זִכְרוֹנֵנוּ וּפִקְדּוֹנֵנוּ. וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד עַבְדֶּךָ. וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ. וְזִכְרוֹן כָּל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ. לִפְלֵיטָה לְטוֹבָה לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים. לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם לר"ח רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה: לפסח חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה: לשבועות חַג הַשָּׁבוּעוֹת הַזֶּה: לסוכות חַג הַסֻּכּוֹת הַזֶּה. לשמ"ע וש"ת שְׁמִינִי חַג הָעֲצֶרֶת הַזֶּה: בר"ה הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה. זָכְרֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה. וּפָקְדֵנוּ בוֹ לִבְרָכָה. וְהוֹשִׁיעֵנוּ בוֹ לְחַיִּים טוֹבִים. וּבִדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחָנֵּנוּ. וְרַחֵם עָלֵינוּ. וְהוֹשִׁיעֵנוּ כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ כִּי אֵל (לר"ה מֶלֶךְ) חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה:

עיר הקודש. נחמיה י"א: טוב. הוא. כי הוא בונה אותה תדיר עד שיושלם בנינה ואז יצמיח קרן לדוד:

וּבְנֵה יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ בּוֹנֵה יְרוּשָׁלָיִם בְּרַחֲמָיו. אָמֵן:

ירושלים ברחמים. כן הנוסח הנכון: אמן. הטעמדו באותיות גדולות. לידע שאינה מעיקר הנוסח. ולהודיע שעונה אותה אחר ברכת עצמו:

טעה ולא הזכיר של שבת (בסעודת הלילה והיום. אבל בג'. אומר בלי חתימה) אומר

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם. אשר נתן שבתות למנוחה. לעמו ישראל באהבה לאות ולברית: ברוך אתה יי. מקדש השבת:

ואם טעה ולא הזכיר של יו"ט. אומר

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם. אשר נתן ימים טובים לישראל. לששון ולשמחה. את יום חג לפסח המצות לשבועות השבועות לר"ה יום הזכרון לחולה שאוכל ביום הכפורים יום הכפורים הזה. לסוכות הסוכות לשמ"ע וש"ת יום שמיני חג העצרת. הזה: ברוך אתה יי מקדש ישראל והזמנים: ואם חל יו"ט בשבת. אומר

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם. אשר נתן שבתות למנוחה. לעמו ישראל באהבה לאות ולברית. וימים טובים לששון ולשמחה את ס': ברוך אתה יי מקדש השבת. וישראל והזמנים:

טעה ולא הזכיר של ר"ח בין ביום בין בלילה. אומר

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם שנתן ראשי חדשים, לעמו ישראל לזכרון:

טעה ולא הזכיר של שבת כשחל בו ר"ח ונזכר קודם שפתח בהטוב. אומר

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם. אשר נתן שבתות למנוחה. לעמו ישראל באהבה. וראשי חדשים לזכרון: ברוך אתה יי. מקדש השבת וי"א וישראל וראשי חדשים:

טעה ולא הזכיר בו ר"ח בלבד ונזכר קודם שפתח. אומר

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם. שנתן שבתות למנוחה. לעמו ישראל באהבה. וראשי חדשים לזכרון:

האל. כן נוסחת הגאון עמו"ק. וכל לשון ברכה ז' לגמרי. כענין ברכה ראשונה כמו שכתוב שם. חס מפני שמתנהגה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הָאֵל אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ אַדִּירֵנוּ בּוֹרְאֵנוּ גּוֹאֲלֵנוּ יוֹצְרֵנוּ. קְדוֹשֵׁנוּ קְדוֹשׁ יַעֲקֹב רוֹעֵנוּ רוֹעֵה יִשְׂרָאֵל הַמֶּלֶךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב לַכֹּל

הכללה מכולן. לגמורה ליושנה ולהכרה ברלאשונה (בכוד נתן סופן בתחלתן) ופותלין שוקרין אותה. אלן שומל אלא משלימו אלה דכתיב חתן אלה. טועל גימטריא יעקב. עם ד' אותיות. וגי' מקום. ועכשיו בעו"ס ימים רבים לישראל אין אלה (בעלמא דשיקרא) ואין תורה. המלך משמים אלך המלכה: אבינו בו'. כאן מצרפה קומה שלמה. כמשנה יכן מדעש. ודעת לגבי, נקל: אדירם. כאן פרמז בר"ת רוב עם אב"צ ית"ן. והג' אותיות אגרוטה נעלמו.

פנים אבל אומר המלך החי. הטוב והמטיב. אל אמת. דיין אמת. שופט בצדק. לוקח במשפט שליט בעולמו לעשות בו כרצונו. כי כל דרכיו משפט. ואנחנו עמו ועבדיו. ובכל אנחנו חייבים להודות לו ולברכו. גודר פרצות בישראל. הוא יגדור הפרצה הזאת מעלינו ומעל כל עמו ישראל לחיים ולשלום:

(אל שַׁ) בכל יום ויום הוא היטיב לנו. הוא מטיב לנו. הוא ייטיב לנו. הוא גמלנו. הוא גומלנו. הוא יגמלנו לעד לחן ולחסד ולרחמים ולרוח הצלה והצלחה ברכה וישועה נחמה פרנסה וכלכלה ורחמים וחיים ושלום וכל טוב ומכל טוב לעולם אל יחסרנו: [השומע אומר אמן]

הרחמן. הוא ימלוך עלינו לעולם ועד: הרחמן. הוא יתברך בשמים ובארץ: הרחמן. הוא ישתבח לדור דורים ויתפאר בנו לעד ולנצח נצחים ויתהדר בנו לעד ולעולמי עולמים: הרחמן. הוא יפרנסנו בכבוד [ולא בבזוי בהיתר ולא באיסור] (ותיס כתולס): הרחמן. הוא ישבור עול גוים מעל צוארנו. והוא יוליכנו קוממיות לארצנו: הרחמן. הוא ישלח לנו ברכה מרבה בבית זה. ועל שלחן זה שאכלנו עליו [בסעודה גדולה ושלחנות הרבה ואין מטוסין במפה א'. אומר שלחנות האלו שאכלנו עליהם]: הרחמן. הוא ישלח לנו את אליהו הנביא זכור לטוב. ויבשר לנו בשורות טובות ישועות ונחמות:

אורח מברך

הרחמן. הוא יברך את בעל הבית הזה ואשתו ובניו ואת כל אשר לו. יהי רצון שלא יבוש בעל הבית בעולם הזה ולא יכלם לעולם הבא. ויצלח מאד בכל נכסיו. ויהיו נכסיו ונכסינו מוצלחים וקרובים לעיר. ואל ישלוט שטן לא במעשה ידיו ולא במעשה ידינו. ואל יזדקר לא לפניו ולא לפנינו. שום דבר הרהור חטא ועבירה ועון. מעתה ועד עולם:

שהן מורות על התחלה והתורבן כידוע אמנם שב מ"ב טוב מובלע בנעימה בנוסח זה. דוק ותשכח. וזה מפני שאל ידו היה הגאולה הבירורין כנודע ובנתה עיר על תלה: אדירנו בוראנו יוצרנו. עולמות אצילה בריאה יצירה. ועשיה נרמזה ע"י צירוף הוי' תיבת רועה עם ג' אותיות ראשונות דישראל: רועה. יעקב רועה צאן. רועה ישראל. יוסף רועה את אחיו בצאן (קדשים. הם ישראל) כי בן זקונים סוף ט. שאיקונין שלו דומה לאביו. המשכיל יבין. מכאן ואילך. הכל מבואר למבין מדעתו: המלך החי נקיט סימנא. דוד מלך ישראל חי וקים. דו"ק. עמש"ל בס"ד אצל ברכת הלבנה: הטוב והמטיב. אל דעבד קב"ה לטב עבד. המות הוא סיבת החיים האמתיים: אל אמת דיין אמת שופט. הרי ב"ד של מעלה קבוע. ב"ד מטה לרחמים: בצדק. שליט המשפט: לוקח במשפט. כגון ברחמים. ככתוב. ישראי ה' אך במשפט. על כן אין הפסוק בעולם על נוסח זה. כי ישר הוא דלא כבה"ג בתחילת כבודו. ומספר תיבות נוסח זה כמנין ד"ס שהוא רבוע

אהה. י' כמנין ג' מ"ת בהסתלק אל"ף דאדם. שהיא חותו. כמש"ל בס"ד בפי' פ' פירס וברמז הקטורת. יעו"ש לכן עליו אין להוסיף. ממנו אין לגרוע. גם על מקומו בא בשלום כראוי לו. וג"מ מדברי הרמב"ן בתורת האדם ומלשון רבינו סעדיה גאון וס"ס. לפיק ממקומו לא ימין ולא ימין: ולבות. עד כאן נמשך הלשון למעלה. מחובר לנמלנו. ומכאן ואילך מוסב למטה. ונקשר אל. אל יחסרנו: סלה. מתחיל לחזור ולפרט קומה שלמה. ישמע חכם ויוסף דעת ויבין בחכמה: וכל טוב. הולם. תואר [שם תואר] הוא מלם המחואר במקרה. כמו חכם שמחואר במקרה ההכמה. וכן וכל טוב. בנהיה מהואר במוב] עו"ש. טוב תואר [מהואר במוב] כן זה. והמחואר בו בכה [כמנהג שם דבר הנגזר מפעל. שחסר ובמעה מכה הפעל כמו וכרוב יועלים תקום. פי' עלה]: ומכל טוב. במלאכו"ס שם כמו מוב הארץ. ועי"ש [ולא בהול"ס כרז"ה]: אל יחסרנו. כאן נשלם עיקר מטה בכ"מ והיא ס"ג חי' בהי' מלכין דמיהו. בכגד כולו סג. כנודע. וזה מכוון לנפש"ע. מי שמעיד על אמ"ה ז"ל שהיה כאן הכוס מידו. שקר ענה. אדרבה היה לועג על המניחין הכוס מידיהם ע"פ' אמר שסיימו בה"מ קודם שאתו ממש: שלא יבוש כו'. עמש"ל בברכה בונה ירושלים: בכל נכסיו. קרקעות. וקרובים לעיר. שיוכל לראותן בעס"ב תמיד ולדעת מה הן צריכין: אל יזדקר. לא יפול ויתגלגל כמו הקרין בבת ראש. כדי שיזדקר גדי. ענין נפילה ונלגול. והוא לשון מושאל בכאן. כלומר. לא ימצא לפניו ולא אצן: שהאכר הזה מחמת שמחה וקצת הלילה ושתיה. כמו שעושין לשחוק להם ויין ישמח חיים (משבים ב"ת)

הָרַחֲמָן . הוּא יְבָרֵךְ (אֶת אָבִי מוֹרִי בַּעַל הַבַּיִת הַזֶּה . וְאֶת אִמִּי מוֹרָתִי בַּעֲלַת הַבַּיִת הַזֶּה . אוֹתָם וְאֶת בֵּיתָם וְאֶת זַרְעָם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָהֶם) אוֹתָנוּ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָנוּ כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּרְכוּ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב . בַּכֹּל מִכֹּל כֹּל [נ"א אַבְרָהָם בַּכֹּל . יִצְחָק מִכֹּל . יַעֲקֹב כֹּל] כֵּן יְבָרֵךְ אוֹתָנוּ [כשטעל בבית יאמר בְּנֵי בְרִית] כֻּלָּנוּ יַחַד בְּרָכָה שְׁלֵמָה . וְנֹאמַר [אם אחרים עמו. יאמר וְאִמְרוּ] אָמֵן :

בַּמָּרוֹם יְלַמְּדוּ (עָלָיו וְ) עָלֵינוּ זְכוּת שֶׁתְּהֵא לְמִשְׁמֶרֶת שָׁלוֹם וְנִשָּׂא בְרָכָה מֵאֵת [ידגים סא' . ולהשל"ה ז"ע. אומר מֵעִם] יהוה וּצְדָקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ . וְנִמְצָא חֵן וְשֵׂכֶל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם :

לשבת הָרַחֲמָן הוּא יַנְחִילֵנוּ לְיוֹם שֶׁכֻּלּוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים :

לר"ח הָרַחֲמָן הוּא יְחַדֵּשׁ עָלֵינוּ אֶת הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה :

אם שכח לומר יעלה ויבא בבונה ירושלים . אומר כאן . וכן הדין בעל הניסים :

לי"ט הָרַחֲמָן הוּא יַנְחִילֵנוּ לְיוֹם שֶׁכֻּלּוֹ טוֹב :

לר"ה הָרַחֲמָן הוּא יְחַדֵּשׁ עָלֵינוּ אֶת הַשָּׁנָה הַזֹּאת לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה :

לסכות הָרַחֲמָן הוּא יָקִים לָנוּ אֶת סֻכַּת דָּוִד הַנּוֹפָלֶת :

הָרַחֲמָן . הוּא יְזַכֵּנוּ לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ וּלְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא . מַגְדִּיל (בר"ח [וחוה"מ] ושבת וי"ט . אומרים מִגְדּוֹל) יְשׁוּעוֹת מַלְכּוֹ . וְעֹשֶׂה חֶסֶד לִמְשִׁיחוֹ . לְדָוִד וּלְזַרְעוֹ עַד עוֹלָם : עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו . הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל . וְאִמְרוּ אָמֵן :

יְראוּ [וי"א יִרְאוּ . ס' בשו"א וכרים במלאפו"ם וכמ' נעלם] אֶת יהוה קְדֹשָׁיו כִּי אֵין מַחְסוֹר לִירֵאָיו : כְּפִירִים רָשׁוּ וְרָעֵבוּ וְדֹרְשֵׁי יהוה לֹא יַחְסְרוּ כָל טוֹב : הוֹדוּ לַיהוה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ : פּוֹתֵחַ אֶת יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל חַי רָצוֹן : בָּרוּךְ

שחוק וקלות ראש מרגילין את האדם לערוה . וכענין שכתוב . וישב העם לאכל ושתה ויקומו לצחק . לכן ביותר התפלה צריכה בכאן. ביחוד לאורח הבא . שעושין לו משתה ושמחה וסעודת פריצות . יש לחוש שלא הבא ממנו תקלה חלילה . שלא תהפך הברכה לקללה. כי אין השטן קטרג על האדם אלא מתוך רבוי אכילה ושתיה. כמו שמעידים כתובים רבים . ורחמן למבעי על רזא דנא. שלא יזדמן ולא יסובב לפניו אסי' הרהור . כי הרהורי עבירה קשין מעבירה. וזה מחמת שמחשב איך לחטוא. ומגרש יצה"ר בעצמו. הרי עון כפול בידו. בפרט ע"י השמחה יצה"ר על מסבה סעודה הבוער ביין. שהוא מוכן לצאת לפועל מיד במקרה מהשבה קלה. ואפשר שלא בנעשה. שלכך הרהור בעצמה נחשב לו לחטא בפועל מתחשב עליו מצטרף למעשה אחר שיצא לפועל ומן הקטא הקל מעשה עבירה. כאלו חטא במחשין ועבר ברצון וה"ז עון מזיד בידו . ביחוד בח"ח שמגנות ומשוות לו מזומנות . הרי מבואר השסתה כל גרמו . שאין ש מלה לבטלה . ולא לחנם יסדוהו רז"ל [ברכות מו] התמיהה עלינו האשכנזים . שהקלנו בו והשלכנוהו אח"ג גווס . וכן לא יעשה ורואה איך דקדקו בו . כי מתחלה לא היו בו רק י"ב תיבות . כי טוח הוא בי"ב . אח"כ הוסיף בו ר' עד ע"כ מ' . לדבקו במקורו . ואנכי שמדחסיאו על נ"ת. לא לשמוח מן המנהג . ואין חשש בתוס' . ואולי בתלמוד הוא מקוצר . ובוה הוא עולה למספר חן . כסי מה שנאה בחן ובחסד . וכן הוא זן עם סמיכה : ברכה שלמה . כג"ע . פט"א :

ילמדו . קל . פט"א [ס' בחיר"ק אל מ' בשוא . שהוא מבנין הקלי ויי אלן לפרק. אלא בשו"א פת"ח שוים שהוא פעל יוצא ויי אלין אלכין לפרק אין למדערין]: מאת . ע"ם : למשמרת שלום . מפני שבשביל זכות יש שני בתי דינין . הללו מיימינין והללו משמאילין כמש"ל בברכת המאורות . לפיכך אנו מבקשין לכסות סכ"ף והלכה כדברי המכריע במשמרתו . שהוא אומר אמת ורודף שלום לעולם . בכן ונשא ברכה מאת . יתהך הכלף יפה : עושה שלום . כל הברכות חותמין בשלום . כיב וח"י דתפלה . ואל ק"ש שבת בערבית . אין דקרא רבה ספ"ס. ובחתימת התפלה . כ"ש אל"ל בסוס ברכות הכוס של ברכה . שאין כלי מחזיק ברכה אלא השלום. כמ"ש בכוס המשרית:

הגבר אשר יבטח ביהוה והיה יהוה מבטחו : נער הייתי גם זקנתי ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם : יי עז לעמו יתן יהוה יברך את עמו בשלום :

דיני כוס של ברכה

יד ט . ברכת היין

(א) אחר שסיים בה"מ . מברך (עמו"ק סי' ק"ן) ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם . בורא פרי הגפן [קל] : (ב) וטועם מיד השיעור הנ"ל כנס אחת . אם אפשר לו : (ג) ולא יפסיק בין ברכה לשתיה לכתחלה . אפי' בשתיקה כדי שאילת שלום תלמיד לרב : (ד) ואם הפסיק יותר מזה השיעור או שח בנתיים בשיחה שאינה מלורך השתיה או נשפך היין והביאו לו יין אחר . לריך לחזור ולברך : (ה) וכן התחלת שתיה לסופה . לא ישהה יותר מכדי שתיית רביעית . ואם שהה בה כדי אכילת פרס . לא עלתה לו . ואינה מלטרפת לברך עליה ברכה אחרונה : (ו) המברך יכוין להוליא כל השומעים . והם יכוונו ללאת בברכתו : (ז) אח"כ יטעימו המסובין מכוס של ברכה . אם כולם זקוקים לכוסו . מתן מכוסו לכוס ריקן שלפניהם . ולא יטעמו עד שיטעום הוא תחלה [שם] : (ח) אבל אם אינן זקוקים לכוסו . יכולין לברך בפה"ג בפ"ע ולטעום קודם. מיד אחר סיום בה"מ [שם] : (ט) וכתבתי בחבורי שאפילו אין כוסותיהן פגומין . לריך לשם לכוסן . אבל מגולה להפסיק בשיחה בין הברכה לשתיה (דלא כט"ז) אלא הכי עדיפא. אם כוסות המסובין שלמין . אני שופך תחלה מעט מכוסן לכוס של ברכה בכדי ששתיתי ממנו תחלה . להקן פגימתו (ואף זה לא היה מהלורך . רק עלהי"ע) אח"כ אני שופך ממנו לכוסן לזכות בטעימת הכוס של המברך. שבו פשטה הברכה . והנ"ל אם כן פגומין . והמוזגים כט"ז אף בשהכוסות המסובין שלמין . מעידים על עלמן שאינם ת"ח . עמו"ק : (י) שיעור שתיה דכוס ברכה . לכתחלה לריך רביעית שלם . ובדיעבד סגי מלוא לוגמיו רביעית (עמו"ק סי' ק"ן וסי' ר"י) דהיינו מלא לוגמיו לאדם בינוני ובגדול בעינן לוגמא דידיה . מיהא טפי מרביעית לא לריך שום אדם: (יא) אם המברך אינו רוצה לטעום. יטעום אחד מהמסובין השיעור . ואין שתיית שנים ויותר מלטרפת לשיעור וי"א שמלטרפת [שם]: (יב) לכתחלה ודאי לריך המברך לשתות השיעור . ואעפ"כ טוב שיטעמו כולן . והיכא דלא אפשר . שתיית כולן מלטרפת: (יג) אבל פשיטא שאין חובת ברכה אחרונה עליהן. עד שישתה א' מהן לפחות שיעור כזית . וכמבואר לעיל. עמו"ק . ואותו יברך ברכה אחרונה : (יד) ולדידי . אם אין המברך רוצה לשתות משום של ברכה אשר נתנו לו לברך עליו והשגתי על בה"ע בזה . יע"ש : (טו) והנ"ל אם הוא היה שאסור לו ליטול הכוס לברך . ויש בו איסור מסף . דלא גרע"א . והשגתי על אמ"ב ז"ל שלא השיג עליו בספרו סי' קפ"ח . עמו"ק : (טז) אם טעם וברך בפה"ע על היין יצא . ע"ש :

יד י ברכה אחרונה שעל היין

(א) אחר ששתה כוס של בה"מ . מברך (עמו"ק סי' ק"ן) אחריו (ולריך לברך כמו כן מיושב) ברכה א' מעין שלש : (ב) בימי חז"ל. היו מביאין המוגמר לאחר סעודה . ואותו שזכה בכוס זכה בו . ומסר את לאחרים . עלח"ש ומו"ק . ולא ראיתי להאריך בזה . אחר שאינו נוהג . שמחתיו ערבה . היא טובה : (ג) לריך לנהוג כבוד בשלחן שהוא מבולר . שה"ה לשו . עליו ג' ככרות לחם . שעל ידיהן זכה שאול למלוכה . שנתנו לו מהן שתי שלחם) שדומה למזבח (והאוכל לקרבן . והאוכל לכהן שעובד . כדלעיל) לכסותו ולהלניעו כמ"ש בזוהר . ושלא לשבות עליו דבר מגונה : (ד) מה יפה ומה נעים חלקם של המזומנין . שזוכין להתן מתוספו שמתברך השבע ברכות . ולא עוד אלא שכן יתרוס עליהן . שהפטר שבן כפולות . לכן מלוה גדולה היא לומר אחריו : (ה) סליק לה הלכות סעודת התמדה . ובכלן תמה עבודת העבד העברי (שיולא בשם אלה) שקרוי אל הלחם . ובשלמת בן שעשירים קודם לה' כפטר רחם . ותמו השלמו שם מעלות לבכא בן גחל . שם הנה להבל ה' ושבע (אל הקרי אלה ושבע . לאכול לשבעה . לנושבים לפני ה' יהיה) שלות נפשו . אשריך אם זכית

ועלים לשבת עליו . כי השב לנחום . ערוך השולחן . השקף המנימים וממרום הוטן : (ו) חסו מה שמיעא לבאו מלן . לגלות חדרי הסעודה הסמורה . בפה שאימנו הסבתי לדעתו ידיעה גמורה ברורה. והנחמו מה שאי"ע כל כך לבוונתינו בחבור זה וידעה במקומו : (ז) ולפי שראיתי שהוא מקלעת גדול בעולם . מיראה מועט והלמות מרובות כהדרים הנגלים בעבירה . ויש מהן שמקרב ושיין דחב ידים כי שרשיך רבים ומסרדים לענפים ופלאות רבות מאד . ומן דרך העולם ארוכה ורחבה מני ים . שרביה מתפפסים לאין חקר . ודבר ה' יקר . ע"כ לא חששתי ליגיעה רבה ולהאריך העיון (כפי מה שהפיחוני טרדותי ומעמדי (לפ"ע) על תל אחד לשום אחר הפרשה . ורגל א' עומד על התורה ועל העבודה הקשה . מגלגלת הדפוס הכבדה . והגבה רבת הסורה ופעליו גדולי הסרה בסדר נכון . מאיר השכל ומפקח הלב האמום . עד שגדל כמוהו והיה לספר שלם פתאום . כי כל חפאי להועיל לעצמי ולזכות לאחרים עמי להפיג מר הסבון, להאיר המחשכים . ולהסיר מוקשי הכלמה להקל משא הסופם לאורח נכוחים . להקל המסילות והולכי עברים נתיבות לא ידעו ובדרכים : (ח) ובכן השלמנו י' כידות מהבלות זהב מוסבות . והגמרה המדרגה השנית דיגה קריה ורפיא הן ולא ורפיא (ר"ל שמחויב והממע והמסופק) בידיה נמלאו אבני גזית חיות מתושבות . אקוה תהיה כלורת סוב . לומר כל מה שמותר בעל הבית לא טרח אלא בשבילי . ולא הבעט בברכתי אשר הובאת לך להאכילך ולהוכיך ברכות השובה מיני מטעמים פוזים . ומעדני מלך מגדים חדשים עם ישנים אספפים מפרדסות הגנזי הקדומים . וקבלתים מירכתי ארץ ערבית המגולגלת וסוריא המסובכת והמיסופוטמיא . הגמות עלי נהר היורד מהר הלבנון העומד על ים החכמה . פרים למאכל נחמדים להשכיל בריבוים לא תקן גם סופה . ועליהם לתחוסה: (ט) ואני ערב הדבר שלא תקלקל אצטומכתך כנסם אם בטוך ומעיך המלא מפה לפה . שאין בהם דבר קשה העמל . רק שמוזר מלבבים לבטך דברים זרים לטבעך הטרחי . המפסידים האצטומכא הבריאה . ומכיעים התפלה הרבוים . לומר על מתוק מר ומר מתוק : (י) לא תירא לעלות על מזבחי (מזבח בעל י' טפחים . הוא השולחן) המעלות שם וזרת . ועשית לו מסגרת . להוליא הממגר האסור : (יא) אל תלחם לחם רע עין . אכול ושתה יאמר לך ולבו כל עמך . שמעו אלי ואכלו טוב ותתענג כדשן נפשכם . ורוו מימי המאמנים וסעדו לבבכם . ואמרו ברוך שהכל ברא לכבודו ואכלנו . שאכלנו והשיעו משלו . וגחל כח המאריך על שולחנו . שהוא בטוח שלא יארע לו דבר תקלה בסעודה . ומעידני עלי שכל הימים שעסקתי בו . לא נא במחשבתי דבר הרסור לע . לא נעעתי מרוב המבוכלין שאכלתי . ומעירוב רוב מטעמים שטעמתי לא נתבלבלה תפלתי . ומיכות הזקות שבתורתי לא נתבלבלה דעתי . ומהמדמות פוסים לא בחתה בריאותי . אף אם רבו כמו קם בעמל שעמלתי . אעפ"כ מדשן עלמותי ומות סופקתי . והם כחלפתי בעת שאכילה הולאת ועדיין לא שבעתי . ונפשי שוקקה היום ורקה כאלו לחם התמודות מאכל תאוה לא טעמתי . כי נאסל לגבוה כעת לא זכיתי . מחמת שהיה הדבר נתון ונבול . מפני העמל שעומד עלי לאמר כלה מעשיך דבר יום ביומו . ולא הניחני לערוך השולחן בנחת בהמתנה כחפלי בעמק הלכה ללין . ולתקן הקערות כל סדרך לבם במלח ותבלין . כי הייתה המלאכה כבדה עלי מאד . אפילו רק לבביא הסלכות הערוכות במסורת הסדר המאודר . כי הבלבול גם בספר הש"ע רב מאד . ועודה גדול היה לי לקבץ מדי חודשי עליו שכתבתי בחבורי המפוזרים אחד הנה ואחד הנה על סדר הבוד הסמך והב"י . להעמידן בסדר אשר סיגר אשר יקראני מעליבן לפי מבטו המלוקה הראויה היא על מקומו . וכ"ש שלא יכולתי להעביר עיוני מחדש . וגם על ספרים אחרים המדברים בהלכות אלו . רק במה שכתוב לפני מאו . והסתפקתי בהברתי בלבד : (יב) ואני הגני יגעתי יותר מיגיעות שיגע אדם הראשון עד שמצא לחם לאכול . כי לא הוצרך לחפש אלא ולאכל . ואתה מוצא הכל מזומן לפניך ומוכן לפיך לגי לא גח . ולאחר המעיין אם עשיר אתה . ואיך לריך לאכול בלחמי ולשתות ביין מסכתי .

אל תהי עינך צרה כי (ורעה בשל אחרים) שאכלתי בסעודתי (כחבורי אוכלין כדמפרשי דמו) דלמא אתי עני' דכותי ואכיל מיניה. וכשל עניים אלא מניחם מלאתי. כרחיב בעלמא קנה. כל דכפין ליתי וליכול כיסרא אמינה. אספורא דדכנא ולשתי המרא טובא ונייתי אתכתא דפתגא וכורסא דפיגא. למיסק בבית דרבי מברג"א דליכתי אמת מלבן לבוי משקע בבינה. הרי לכל מאן דבעי ליהוי ממרינא. שלה יעלה ויכול יוכל כל איש נגש והוא נענה. כלאוש אחר גרמו (כמ"ש בב"ר [פ' לד] על יעקב אבינו עליו השלום) לכבד קונו ממה שחננו. ואותו בבירי בממ: (יג) אבן אין עסקי עם חולים שנעדר אם נפסד חוש הטעם שלהם. כמה לא יקרבו אל שולחני. לא יאכלו בלחמי ודגני. ולא ישתו חלבי מימי ויינ. כי יזיק להם מדאי. לא יכשר לבהמות מאכל בשר. ולסוסים ולחמורים לא אבשר. אכסובן שערי.מגרי דחמרי. ואם יעלה תמור בכולם. יעלה בהם המדרגות כולם:

מדרגה ז קתדרא. לדרוש בסעודת לויתן. ושיר משובח תרווי

(א) ועתה שוכים לברך על כוס יין המשומר. נבין ג"כ על המוגמר. שמביאין לאחר סעודה. שמן וקטורת ישמח לב. ולדרוש מעט בסעודת לויתן העתידה. בכבר למוזיה באיזה מקומות בחבור זה. ביחוד בפי' פ' שירה. ועיין במעמד ליום חמישי. שכתבתי מה שנראוי מן השמים. שהיא תהיה בסוף ימי המשיח. כדמיון אכילת אפיקומן שאוכל על השבע. אחר כך יכנסו הקרואים אל גינת ביתן מלכו של עולם ועטרותיהם בראשיהם ויהנו מזיו השכינה. ואין שם אכילה ושתיה. ולא אמינא לה כהלכתא בלא טעמא. על כן אפרש כאן קצת ההיא שם. כי דברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר: (ב) ואמינא מלה מה שיש לדקדק בדברי חז"ל שאמרו בפ"ק דמועד קטן. אין שמחה אלא באכילה ושתיה. ויקשה הלא יש שמחות אחרות כמו כן. כי כתוב שמחה לצדיק עשות משפט. וכתוב אחר אומר שמחה לאיש במענה פיו. והרי חז"ל אמרו [שבת קנב] שמחת לב אשה. והשרוי בלא אשה שרוי בלא שמחה (ואמרי אינשי. אין שמחה כשמחת הלב) ואיך יסוו דבריהם סותרין זה את זה. אבל המשכיל יבין שכל אלה השמחות דבר אחד ממש הן. ונכנסות בסוג שמחת אכילה ושתיה. ע"ד המושכל שהודעתך. כי זה כל פרי האכילה לברר ניצוצות העשוקות ביד הקליפות. לכן אין בעה"ז שום דבר מאכל בלי קליפה מסביב. והוא באמת שומר לפרי. שלא יתערב הרע בתוכו ויגבר עליו מאד. לכך נעשית לו חומה ומחיצה ממנו בפניו. והוא לסגולת טוב בודאי. עם שמ"מ כבר נתערב בתוכיותו ג"כ חלק מהרע דק דק מחמת קלקול העולם בכלל. שהעלים היסודות להתמזג ולהתרכב בעכירות ועפריות מרובה. הגובר מכל מקום בכל הנאכלין (ולפיכך אין דבר נברא בעולם השפל שאינו צריך לתקון. כמ"ש בב"ר [פ' יא] והולך שועל האכילה ביחוד. כדי להפריש הטוב מן הפסולת. והבחתי מן החומר. להחזירו לשרשו הקדוש. ואין מזון גדול מזה. זה כל מעשה תקונו של אדם בעולם הכליון הלזה בכל דבר שבגוף השמים. להראות כחו במלחמה הגדולה והכבדה המוטלת לפניו כאן. להעמידו על הבחינה והנסיון אם יוכל עמוד. לגאת שונאו הרודף אחריו להכשילו להתאות ולחמוד. על כן ודאי היא שמחה גדולה שנה"ע (וממש"ע בהקדמה) ואין חזק כמשה בדבר זה. שכולו מלך אדין. ומשנה לו לעזר או לנגדו. ואם ימשל בה הרי כאן ודאי שמחה שלמה. אם יצא וינצח עליה כאיש גבורתו. דרכו לכבוש יצרו בבנילה. להכניע אותה. ומבואר במכתב אלהים הכתוב שמחה לאיש. ברומז על שעבוד האשה לבעלה. שמחה ר"ת שבע מלאכות חייבת האשה לאיש (גם המלאכות מבוארות בו. ואין כאן מקומו להאריך) הנה כל שמחות הללו דבר אחד הן. הוא הנגות: (ג) ועפ"י הדברים האמורים. תבין הסוד הגנוז במ"ש חז"ל לטעמים על החכמים שהפליגו באכילה והנאות ע"ז. כענין שאמרו [פסחים מ] שאותה עורה שנים יוחנן תלמידו של חזקיה וימלא כרסו מקדשי שמים. ומגיע [ברכות מד] בר"י וחבריו שאכלו פירות גינוסר דבר גוזמא מופלגת. ומשהבע דלא טעם זיזא. ורמב"ם [ב"מ פד] דאכל שיתין ליפדא. ואביי דאכל שתין נעי ובעי למיכם נעא אבתרייהו. ח"ו לא היו רעבתנים (שהרי הם אמרו [ברכות נב] מלא כרסה זי בישא) אבל היו מתוקנים תיקון גדול באכילתן. שהיו מבררין הטוב מן הרע ומעלין אותו. ודומין לכהן האוכל בקדשים ובעלים מתכפרים. והאוכל כאוכל קדשים. הוא יזכה לסעודת לויתן בלי ספק. שהוא התכלית המקווה מהאכילה. כי כבר שמעת סוד האכילה. וידעת שאלמלא להפריד ניצוצי הקדושה. ואז תבין יראת ה'. מה טעם שאוסף מן כליון כגזרת אכילה. וכן שהרב נקרא מאכלת ג"כ. לפי שהכין השחיטה הוא המכלה ואוכל את הדינים. והוא סוד עקדת יצחק כמודע. זו שמחה לצדיק. צדיקו של עולם. עמות משבע ידוע שהוא אוכל שלחן (אז מין במשפט תפדה ושבי' בצדקה. צדקה הצדיק עליו השיב. שמש צדיק כי חזס נקס. שבע יפול צדיק וקם: (ד) ומכאן העמיק שד לדעת ולהבין דבר מתוך דבר. במ"ש אין שמחה אלא באכילה ושתיה בה"ע. כי על ידי כך גבר הימין. ימין ה' רוממה. ומעלה בירורין. ואד (הטוב) יעלה מן הארץ ונולחם. וכן הקטורת מעלה הקטורים הברורים ומשמחת. ומעביר הזוהמא. ולכן הבשמים בגרדים. שם מעין עולם הבא. שכלה הזוהמא ונתעכל הפסולת. ונבדל כל זוהמת הגשם העכור ונתבטל. ויש כאן שמחה שלמה. שנאכל כל הרע ונמו ובטל מן העולם. לכן מן שוה והלאה אין עוד אכילה ושתיה בעה"ב: שאין עוד רע מעורב עמהם. וחזר כל המאכלות לטוב. לכן בודאי אין שם אכילה ושתיה: (ה) ולזה אמרו במדרש שהביאו בשלחן ארבע. שמרע"ה יתקן סעודה הביא ויהיה המבשל והקפילא. הוא אתם כי לפניו ילך דבר (ולכן בנתינת התורה נעשו חורין ממלאך המות) כמ'. אחר התורה היא לו ס"מ (כמש"ל בס"ד בפי' פ' שירה ובנרנסה התורה) לכן בעת מיתתו שאל אחריה לים ולתהום (אתון כמות) עליו שעשה בעת נטילתה (שהיא פטירת מרע"ה כמ"ש במדרש רבה) לפי שיודע שעל ידו יתבטל בודאי באחרית הימים ויבוא עד קץ: (ו) ולפיכך במדבר בזמן מתן תורה קודם שחטאו. היו כמלאכי השרת זוזין המן הנבלע באיברים שאין בו פסולת רע. ומספקין בלחם היורד מן השמים שעליו יחיה האדם. לא על הלחם מן הארץ לבדו. וכשחטאו וחזרו לקלקולן הראשון. לערבב השמחה ע"י ער"ב ר"ב שעלה עמהן המוסיפים עוד זה להוריד השפע הקדוש למחוזות תהום. ואין מניחין להעלות הקדושה לשרשה. הכניסו גולמות התאוה במעיהם. לנשותן זוללי בשר וסובאי יין חמר מלא מסך ויגר מזה. הבשר לא שקטו ולא נחו מהתאוות שאוה במדבר. שבו ראשון ושני במתאוננים בקברות התאוה ובמים. ובפעם שהוא בזוהם סוכה. ורצו למלאות תאותם ולבוא חיל בלע הס"א. אבל לא היו ראוין לכך מאחר שמשכו אחר החומר והגבירוהו עליו. לא היה כהם יפה להעלות מין הקבין מהם. וכדרך שאמרו גבי מה נבשר (וכן עם הארץ) מדאגה מדבר שלא שגבר יד המתפעל. ויוסף להוסיף למעול מעל. ע"כ לא התיר להם רק אכילת הגומה שאין שמה גדולה ותועלתו קרובה: (ז) ולזה ראתה החכמה העליונה להבריח האדם אל האכילה. לרדוף אחר קיומו בהשגת תמורת המינק. כי ע"י ההם עולה הרוחניות המפוזר בלומת ויתעלה. ובגוף נוגע שאלו הדבר המקיים אותו. שאין קיום לגשם בלי רוח עליון השומרו. לכן בברכה יתירה להשיג די קיומו כל ימי עמידתו כאן. אשריו אם נשלה אודים שמחים ממותקים עולות מחים לה'. והוא הצדיק האוכל לשובע נפשו. ואל מי שפרה כאן באכילה ושתיה לשם שמים ושאל בעסק. אז בעת ההוא יצא הכרוז. מי שפעל עם אל יבוא ויטול שכרו אל על יקראהו. ועם עדים יחיבוהו. לשבע בם לנפש בפעולת הסעודה התכלית. כי לא מלכה יאכל פריה. וכל עמל אדם לפיהו. דייקא. דלא כתיב לפיו. והכן. וזו סעודה שספקו שזכרו רז"ל [שבת קנג] המזומנים לאותה סעודה: (ח) אבל ששן אוכלין ואיך שבעין. כנזי נפש לא ידעו שבעה. ומי עור כי אם ההולכים בהולך אחר שרירות לבם הרע. הכלבים הרודפים אחר נבלת הגשם בסעודותיהם. ולוחמים על עצמותיה עד שאך עליהם. ואחר אכל ושבע ודשן וישמן ויבעט. ויגדל גבה לב רשעים כמטעם. עיניו השע עתו מראות המזורות נעשו הקלות. וכל העולם דומה לפניו כמישור אורחות עקלקלות כסלונות. נשמחה מה זו עושה. סלות והוללות רעה רועה שמה יין ותירוש יקח לב. כל איבריו מתלגים תוהים. כסוסים מזוינים רצים. לרע ממהרים. שפים ושמחים לעבור על רצון קונם. לשחוק עושים לחם קול מלחמה במחנה בסוס. פתח ערמה קבר פתוח גרונם. תן שאט לשונם. הולך בארץ לא משא ולא מכמונם. קול ענות. קול עם ברעה. קול אויב ומגדף ושם על נשחוק. יפער פיו לבלי חק. לאמור אם הגבר ברשתו. לבעה"ב האורח מגרשו מביתו. אחר באכל מפתו. וגדל אשר לגמ לבפר בריתו. ולדחפו מנחלת אחוזתו. בהיות הרוחני אחר הגשם וישוב כולו חומר. והנפעל יתגבר על הפועל עד על אחת יתמרמר. רשע יראה וכעס שזיו קוות לעתיד לבא שבר לגאוותו ויבא

עליהם אמר הנה עבדי יאכלו ואתם תרעבו. הנה עבדי ישתו ואתם תצמאו. מאחר שגרמו להם השיעבוד יותר ועברו התכלית הגלות. שמריע ימגו ישתו כל רשעי ארץ. אשר אכלו שאר ועצמות פצחו. יוצק מכאב לב ויאלמו. ואכלו אותם אשר כופר בהם ירום מטוב לב וישמחו. כתובות ה' אשר בו במ"ה. והטלה כל מלאכת הכסא שן [הוא כסא כבו"ד. של נ"ב שמים [במתת יעקב מיסוד אצ"ה]. ואמא קי' כבוד. בגי' נ"ב נתיבות הכמה. והימנה שהיא מינה שנקראת כסא. היא מרכבה לאבא. ונקראת כסא הכבוד] (גם שהוא ראש ורוצף השולחן. והמוס בו גם שם הפועל בוהב) [כשאלף אותיות זהב [ר"ת ון באלך בזה ג' כרכום כשוון] לגמי. יעקב בן לבי. שולם ש"ן] גדול בשם מעלותיו פנות קדיס. הוא השולחן הנקבול לפני ה' כוח ככסא והיו נלמדים. והוא כמו כן כום (ונקרא ג"כ כסא שמע"ה כסא) של ברכה. ערוכה בכל ושמורה בכלכה. אצרי מלאת פי כסא לא מעסה כן נכל ממלכה. סלא אכל ושתה ושוב לו משולחן גבוה זכה. ומטעמיו כשאתי עולה למערכה. ויין כמכסם. והמיר משומר ד"י (סורי) זהב נמלאהם :

הסברך על המוגמר . בכוס יין המשומר . נשא משלו ויאמר

הֲלֹא תִקְרָא חָכְמָה. לַשְׁמִיעַ קוֹל בְּרָמָה. יוֹם בְּשׂוֹרָה וְנֶחָמָה. בְּבִקְעָה וּבְהָר :
אֲלֵיכֶם אִישִׁים קְדוֹשִׁים. בְּנֵי חוֹרִין וְחָפְשִׁים. מִבֵּית עֲבָדִים קָשִׁים. וּמִבֵּית הַסֹּהַר :
שְׁבוּ אֲהוּבִים אַחִים. יְדִידִים שָׂשִׂים וּשְׂמֵחִים. לְכִסֵּא שֵׁן נָחִים. כִּבְרוֹשׁ תִּדְהָר :
וּשְׂבַעְתֶּם עַל שׁוּלְחָנִי. רֵאשִׁית דְּגָנִי וְשַׁמְנִי. צוּפֵי דְבָשִׁי וּמַנִּי. תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר :
שִׁמְעוּ וְאִכְלוּ טוֹב. וִהְיִיתֶם כְּגַן רָטוֹב. לֹא יֶחְסַר קוֹרְטוֹב. וְשָׁלוֹם כְּנָהָר :
אִכְלוּ וּשְׁתוּ רֵעִים. רְווּ וְשִׁכְרוּ יוֹדְעִים. כְּחֵלֶב וָדֶשֶׁן שְׂבֵעִים. בְּלִי מוֹהַר :
סוֹעֵד אֶצְלִי יִזְכּוֹר. דַּעְתּוֹ לֹא יַעְכּוֹר. לֹא יָחוֹג כַּשִּׁכּוֹר. יָמֶה וְיִגָּהֵר :
לֹא יֹאכַל בּוֹסֶר. כְּאָדָם פּוֹרֵעַ מוּסָר. לְהַתִּיר כָּל אֱסָר. כְּסוּס יִדְהָר :
לֹא אִישׁ מָדוֹן. עוֹשֶׂה בְּעֶבְרַת זָדוֹן. יְמַלֵּא חֲנִית וְכִידוֹן. גֵּאֶה וּמִתְיַהֵר :
לֹא יִקְרַב זָר. הָלוֹם וְלֹא אַכְזָר. בִּילֵי רָע נֶגֶד. פּוֹחֵז וְנִמְהַר :
מַשְׁקֶה צָמֵא יַחְסִיר. לְהוֹצִיא מִמַּסְגֵּר אַסִּיר. וּמְדַבֵּר רָע בְּסִיר. אַשְׁרֵי הַנִּזְהָר :
חַכֵּה לִסְעוּדַּת לִוְיָתָן. וְשׁוֹר בְּהֵמוֹת יְחִיתַן. וְזִיז שָׂדַי זִיוְתָן. וְיֵין יִסְהַר :
חֵן צַדִּיק יְשׁוּלָם. כְּיָרֵחַ יִכּוֹן עוֹלָם. יַזְהִיר כְּכוֹכָבִים בְּהִלָּם. כְּחֶרֶס וּכְסַהַר :
בָּרוּךְ אֵל עוֹלָם. מֵכִין לִבְרִיּוֹתָיו מַאֲכָלָם. וּבְטוּבוֹ מְחַיֶּה כּוּלָם. וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לָטוֹהַר :

דיני ברכות ארוסין ונשואין

(א) הגה. שהחתן והכלה מתענים ביום חופתם (ויש להחמיר להשלים ג"כ) חוץ מחנוכה ופורים ואסרו חג וט"ו באב וט"ו בשבט ור"ח, חוץ מר"ח ניסן) וכל חודש ניסן [סקמג]: (ב) מוסר לעשות חופה נדה (ואבן ליזהר מלעשותה. ובשבילם רלאמוה שקודם החופה לא תברך שהיינו) ולאמר להתיחד עמה קודם ביאה ראשונה. וצריך להודיעו שהיא נדה. ועיקר החופה הוי היחוד בחדר שאחר החופה. אפי' אם ראוי לביאה (שהיא נדה. או ב"א נכנסין ויוצאין שם) וצריך לחדר החדר להחתן. והוי ככניסה לביתו. וכזה קנאה: (ג) בתולה בע"ש והכניסה לחדר מבע"י אפי' אינה ראוי לביאה: מותר לבוא עליה ביאה ראשונה בשבת. ולא הוי קונה בשבת. אבל באלמנה צריך יחוד הראוי לביאה מבע"י ולכן יזהרו לעשות החופה בע"ש מבע"י גדול: (ד) החתן והכלה יתקדשו ויטהרו בתשובה ביום החופה. ויפשפשו במעשיהם מיום היותם. ויתודו בהרהרים גדולים הבחנין לב על העבר. ויקבלו וישכימו חזקה על להבא. לעבוד ה' באמת ותמים ליום קדוש וטהור. ויבקשו מה' מחילה וסליחה וכפרה. ואז מוחל להם כל עונותיהם :

תפלה לפני החופה

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו. ורחימו ודחילו. ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים. בשם כל ישראל. הריני מוכן לישא אשה בקדושין. לקיים מצות בוראנו יתברך ליקח אשה בכתובה וקדושין. וזו הכנה לקיים מצות פרו ורבו וכל מצות עשה ולא תעשה הנלוות ונמשכות מלקיחת אשה. והנה עשיתי הבא מידי. ואתה ברוב רחמיך. תטע אהבה ואחוה שלום וריעות בינינו. על דבר כבוד שמך. ותזכנו לקיים מצות פריה ורביה וכל המצות הנמשכות. ותברכנו מברכותיך. ותקיים בנו מקרא שכתוב. לא תאונה אליך רעה ונגע לא יקרב באהליך. הריני מוכן לקדשה בטבעת זו כדת משה וישראל ולהיותינו תחת חופה בזמן שבע ברכות. וקודם להם ברכת אירוסין. וידענו כי כל פרט ופרט רבו סודותיו ורמזיו. ובשר אנחנו ולא בינת אדם לנו: ויהי רצון מלפניך יי או"א. שתקבל מעשי המצות והברכות האלו. כאלו כיוננו בכל הכוונות הראויות לכוין. ודרך כלל אנו מכוונים בכל. לתקן את שרש מצות אלו במקום עליון. לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה. וברוב רחמיך תשמרנו מכל חטא. ויהיו כל מעשינו לשם שמים. ובפרט בשבעת ימי המשתה. ולא יארע לנו שום תקלת ושום מקרה רע. ותצילנו מיצר הרע. וחסד ה' מעולם. יהי עלינו סתרה צנה וסוחרה: ויהי נועם וגו'

יכינו לעשות חופה נאה בערובת בית הכנסת ותחת השמים ובמילוי הלבנה . ובנשואי בתולה . השושבין מעמיד אותן אצל ראשה ומברכים אותה ואומרים אחותינו את היי לאלפי רבבה . והשושבינים מלבישים החתן הקיטל (לזכור יום המיתה וישוב לב') והאבות וקרובים אומרים עורה . מברכים החתן והכלה ומתפללים שזווגם יעלה יפה . ומוליכין החתן (והשושבינות מוליכות הכלה אחריו . ונהיה מכוסה) לתחת החופה . ועומד ופניו למזרח . והש"ץ מנגן . והשושבינים ואנשים חשובים הולכים לקראת הכלה . וכשהם קרוב לה מוריס להופה והשושבינים מביאין אותה ומסבבין עמה את החתן ג"פ . והש"ץ מנגן ג"כ . ומעמידין הכלה לימין החתן . והמסדר נוטל הכוס (של יין . וכשאין מצוי . יקח שכר או משקה אחר . וכשאין מצוי . אין מעכב) ומלדד עצמו ופניו למזרח ומברך . והחתן והכלה ישמעו לצאת בברכת היין . וצריך עשרה . והחתן מכוין . וה"ה בשבעה ברכות שתחת החופה ואחר בהמ"ז :

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן :

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הָעֲרָיוֹת וְאָסַר לָנוּ אֶת הָאֲרוּסוֹת וְהִתִּיר לָנוּ אֶת הַנְּשׂוּאוֹת לָנוּ עַל יְדֵי חֻפָּה וְקִדּוּשִׁין : בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מְקַדֵּשׁ עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי חֻפָּה וְקִדּוּשִׁין :

החתן והכלה ישתו מהכוס . והמסדר יקח מיד בלי הפסק הטבעת (של החתן ממש . והשואל נער ואביו שם . ישאלנו אם גמר להתחן במתנה גמורה . ולא יהא בטבעת אבן . ולא יקדש במטבע . ובטעת הדחק שאין לו טבעת שהוא שלו לחלופין . וי"א שטוב יותר לקדש במטבע) לידו . ויברר ב' עדים (שלא יהיו קרובים בכתובה) כשרים (שאין קרובים לזה ולא לחתן ולכלה או שאר פסול . ואומר לחתן ולכלה שאלו לבד יהיו עדים) ומראה להם הטבעת שהוא שוה פרוטה . והחתן אומר . הנני באתי לקיים מצות קרושין כאשר צותה התורה . לשיקבה"ו על ידי ההוא טמיר ונעלם . ולוקח הטבעת בימין . והכלה פושטת האצבע שאצל אגודל בימין . ומשים הטבעת עליו ואומר . הרי את מקודשת לי בטבעת זו . כדת משה וישראל . ועונים מזל טוב (וילמדו החתן לומר בעצמו תבת לי . והשואל ע"ם . אומרו המסדר בשפה רפה) והחתן מסבר טום וזוכים (אפי' שלם . זכר לחורבן) וקורא הכתובה ומוסרה לכלה . והמסדר נוטל כוס שני (של יין . וכשאין מצוי . יקח שכר או משקה אחר . וכשאין מצוי . אין מעכב) ומברך (והחתן כלה ישמעו לצאת בברכת היין) ואחר בהמ"ז . מתחיל שהכל ברא :

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן :

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁהַכֹּל בָּרָא לִכְבוֹדוֹ :

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם יוֹצֵר הָאָדָם :

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר יָצַר אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם דְּמוּת תַּבְנִיתוֹ . וְהִתְקִין לוֹ מִמֶּנּוּ בִּנְיַן עֲדֵי עַד : בָּרוּךְ אַתָּה יהוה יוֹצֵר הָאָדָם :

שׂוֹשׂ תָּשִׂישׂ וְתָגֵל הָעֲקָרָה . בְּקִבּוּץ בָּנֶיהָ לְתוֹכָהּ בְּשִׂמְחָה : בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ :

שַׂמֵּחַ תְּשַׂמַּח רֵעִים הָאֲהוּבִים . כְּשַׂמֵּחֲךָ יְצִירְךָ בְּגַן עֵדֶן מִקֶּדֶם : בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מְשַׂמֵּחַ חָתָן וְכַלָּה :

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּרָא שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה : חָתָן וְכַלָּה . גִּילָה רִנָּה . דִּיצָה וְחֶדְוָה . אַהֲבָה וְאַחֲוָה . וְשָׁלוֹם וְרֵעוּת . מְהֵרָה יהוה אֱלֹהֵינוּ יִשָּׁמַע בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחוּצוֹת יְרוּשָׁלָיִם . קוֹל שָׂשׂוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה . קוֹל חָתָן וְקוֹל כַּלָּה . קוֹל מִצְהֲלוֹת חֲתָנִים מֵחֻפָּתָם . וּנְעָרִים מִמִּשְׁתֵּה נְגִינָתָם : בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מְשַׂמֵּחַ חָתָן עִם הַכַּלָּה :

(א) בברכת המזון כשמברך השבע ברכות . מברך כאן ברכת בורא פרי הגפן : (ב) הכלה לא תדליק נרות אחר החופה בברכה רק בע"ש :

דיני ברכות המזון לנשואין

(א) בבה"מ בבית חתן כל ז' . אומר דוי הסר כו' וכה"מ על כוס א' . ועל כוס ב' שבע ברכות . שהכל ברא כו' . ואח"כ על כוס אף בפה"ג : (ב) ביום הא' מהנשואין ובסעודה הא' שאחר החופה (בין בחור נשא בתולה . או אלמן אלמנה או בתולה) אומר שבעה ברכות : (ג) בחור שנשא בתולה או אלמנה או אלמון נשא בתולה ולא אכלו סעודה הא' ביום הנשואין רק ביום שלאחריו . אומר שבעה ברכות. בכל כשאוכלין סעודה שהיה בהם יום או כשאוכלין כל ז' . או איכא פנים חדשות בכל סעודה אומר שבעה ברכות . ואם לאו אומר רק ברכת אשר ברא ששון (וא"צ עשרה . וכג' סגי . ואם א"א דוי הסר . ואומר סדר לבמך ובה"מ על כוס א' . ועל כוס ב' אשר ברא . ועל כוס הא' בפה"ג) אם סועד שם איש אחר . ואם סועד רק עם ב"ג . גם אשר ברא א"א : (ד) אלמון שנשא אלמנה . ואכלו סעודה בא' ביום א' מהנשואין ואוכלין סעודה ב' באותו יום . או לא אכלו ביום הא' ואוכלין סעודה הא' בלילה שאחר יום הנשואין (והיה ביום . יאמר הכלאי

נראה . אבל כשיחוד בלילה . אומר שבעה ברכות בסעודה אחר יחוד) א"א שבעה ברכות אפי' איכא פנים חדשות . אבל אומר דה לחתן והשמחה במעונו ואשר ברא כל ג' ימים הראשונים . אפי' פנים חדשות ואין מנין רק ג' ונכנס איש אחר : (ה) פנים חדשות אפי' מי שאין אוכל עמהם רק מחמת שמחה מריעות ובעלי כתובה מים בביאתו ואחין להרבות בשבילו : (ו) שבת ויו"ט א' וכ' בסעודה לה כוי כפנים חדשות . ובסעודה שחרית או סעודה ג' מרבים חדשות שיאמר בדרשה : (ז) א"א שהשמחה במעונו . רק בג' ונכנס איש אחר : (ח) ז' ימי המשתה וג' של אלמנה . מתחילין מיום אחר הכנסה ברכה שבעת כתובה . אפי' היה החופה בבקר ויום נכנסו לביתם

ולא[כ]תייחדו עוד בחדר א' כל הדרך : (ט) אם א' מזמין כחו"כ אלו . אם מייחד להם חדר שיכולין לבוא רק ביחד לשמוח שם . אומר שבעה ברכות אפי' דעתם לחזור אחר הסעודה לביתם . ואם לאו א"א אפי' אשר ברא והשמחה במעונו : (י) כשאוכלין בסעודה בשולחן בחדרים חלוקין אפי' אין פותחין למקום שהחתן שם . נ"ל שבעה ברכות בכל חדר . כיון שהתחילו לאכול בעת שהתחילו במקום החתן ואוכלין כולם מסעודה א' . וכ"ש כשהשמש מגרשן : (יא) כשמשים שאוכלים [...] אחר הסעודה . צריכין לברך שבעה ברכות : (יב) כשמזיר גחתנא א"א שהשמחה במעונו . רק שבעה ברכות [...] החתן ובסעודה הא' שביום שבועין :

[ה]מזמן אומר . רבותי מיר וועלין בענטשין ועונין המסובין . יהי שם יי מבורך מעתה ועד עולם

[ד]וי הָסֵר וְגַם חָרוֹן . וְאָז אִלֵּם בְּשִׁיר יָרוֹן . נְחֵנוּ בְּמַעְגְּלֵי צֶדֶק וּבְשָׁרוֹן . שְׁעֵה בִּרְכוֹת יְשֻׁרוּן . בְּבִרְכַּת בְּנֵי אַהֲרֹן : בִּרְשׁוּת מָרָנָן וְרַבָּנָן וְרַבּוֹתַי . נְבָרֵךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשִּׂמְחָה בִּמְעוֹנוֹ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ .

(ועונין המסובין) בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשִּׂמְחָה בִּמְעוֹנוֹ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ . וּבְטוּבוֹ חָיִינוּ :

(א) של בעילת מצוה . פורש מיד . ואסור אפי' ליגע בה כנדה (ומותר : משמש כשאינה בנדה) אפי' לא הגיע זמנה לראות ולא ודקה עצמה אחר הביאה ולא מצאה דם . טמאה . ולכן יכינו מיוחד לכתוב . והמוהל לבנות ז' נקיים בס' לשימושה :

(ב) המהדר קודשין יאמר לקרובי החתן והכלה . שידבות על נפש לבעול באותו הלילה . או לשכב במטה אחרת עד הלילה שרעשם לבעול . שלא יבוא לבוא לידי [...] ז"ל ר"ע . וע"ש החכם [...] מנים קטנים כגון זה :

סדר בר מצוה

[מצו]ה האב על שזכה נהגיע בנו לחיוב קיום המצות . והשמחה חביבה מאד לפני השי"ת . וחיוב גדול לעשות משתה [ושמ]חה ביום זה כביום החופה . וכשעולה לתורה . אחר שקרא . מברך האב **ברוך שפטרני מעונשו של זה** .

אם הנער בן י"ג שנה ויום א' :

עזרה גדולה . בה מבואר ענין מנחה גדולה ודיניה

(א) שבא לגדר היום . כמו עם היום נמשכה סעודתו . ומברכתי ין שולחן ארוך . אמנם משך סעודתך דיה שעתה . שעה שבים שומגנא נה"ח . וכן יש לסופרית מתשבות [...] יצחק אע"ש לא ותשוב שע שפה ומתחלה לאכילה של כל יום . ודי לספימות שתרים רביע שע . ורביע לאכילה בלילה הקלה . כאלו לסעודה קבועה של ים שיעור שעה שוה . כשיעור זמן תפלה בשום : (ב) אי שעה למה אחר האכילה לגמירת הבריאות . ולא יעסוק במלאכה ולא עיון עמוק . אם טבעו צריך לטייל מעט . יטייל או . ותהיה כוונתו חזק גופו לעבודת בוראו . נמצא שאפילו טיולו הוא עבודה לשמים . ועל כיוצא בו נאמר בכל דרכיך דעהו (ועיין לשון הר"מ ז"ל הל' דעות סי' רל"א) : (ג) ואם א"א לו בלי שינת צהרים . יישן או . ויש לו סמך במקרא [שוכב משכב צהרים (שמואל ב ד ה) וקרי ליה חד אדם מדיק (שם יא)] עלה"ש ס"ג דאבות . על פי שם שבות ה"ם . ואחר כוונת הלב הדברים . אך לא יישן תיכף מיד לאכילה . כמש"ע במדות ב' : (ד) וכשישן דרך פרקדי על פניו ישכבו . א"צ לקרות ק"ש תחלה . אם לא שהוא ישן על מטתו . וכשיעור מ"מ יתול היין בלי ברכה . וכן א"צ לברך ברכות השחר כשהוא לנמצו כמש"ע . ובענין משך זמן שינת היום והשיה"ן עמ"ש בס"ד במו"ק סי' ד' וקנ"ז (וא"ח שם ומלקוטים) וכ"ש לא יאריך בה יותר מחצי שעה . כי או תואר ומתחיל זמן תפלה . ואסור לישן על מטתו סמוך למנחה גדולה . מקל ותואר דאכילה ושאר דברים שגלמרו . דגזרינן דילמא אתי לאימשוכי . עפ"ל בפיסה . אין אתי לבוא בעל המעשה . מע"ה שינה בודאי אסורה כה"ג . אפי' למאי דמקלינן שאידנא בשאר דברים סמוך למנחה גדולה וסמכינן אקריאה לבה"כ . ומ"מ נראה כדור בכפר שאין מתפללין בעשרה בקביעות אסור ליכן סמוך למנחה גדולה עד שיתפלל מנחה תחלה . אבל יכן הוא מן ברכיו או על אצילי ידיו : (ה) ולכתחלה ודאי צריך לבהמיר עסק שינה . שלא להתחיל אפי' סמוך למנחה גדולה כשאין [מתפ]לין נבה"כ . אבל סמוך (היינו חצי שעה) למנחה קטנה . אסור

ליכם לגמרן ולבורסקי ולדין ולאכול . אפי' סעודה קטנה . אפי' במקום שקוראין . ואנ"ל שלא ליכן אפי' שינת ארעי . ואם כשהוציגו מפסיקין : (ו) ויש לידע כי כל שעות היום ראוין להתפלל בהן . כמו שכתבתי במו"ק סי' ק"ח . ומה שאמרו חז"ל [ברכות כו] זמן מנחה גדולה משש ומחצה . זהו מפני תמרין בקיאות . שלא יטעו להתפלל מנחה בנהרים . כי עד חצי שבע חמה בראש כל אדם . לכן חצי שעה זו בלבד אינה ראויה . לא לתפלת שחרית שכבר עברה . ולא לתפלת מנחה מפני גזרה : (ז) אבל צלותא דאברהם מכי משחרי כותלי [יומא כח] (הוא מתחלת שעה שביעית) וי"ל שקראוה צלותא דאברהם . אע"פ שיצחק תיקן תפלת המנחה . היינו מפני שיצחק תקן אותה תפלת חובה . והוא תקנה במנחה קטנה . שהיא מדתו שעסק דדינא . אבל אברהם התפלל [...] מנחה גדולה . שעדיין הוא עת רחמים : (ח) ומכאן סמך לתפלת מנחה כעולם קטנה וגדולה . וכמו א"צ לרחוקם של סתו' . ועפ"י מיושב ג"ע היטב מעם שמות כלל שנדחקו בהם המחברים (עי' תוס' רת"ע סי' ק"ם . ובטעם שם מנחה . עלח"ש ריש פ' תפלת השחר) ומנחה הדבר ברור . לפי שידוע אברהם נקרא האדם הגדול וגדולה היא מדתו : (ט) ומכאן סמך גדול לנו"ש הר"מ ז"ל בשם הגאונים . שמרוה להתפלל מנחה . ששהפלל מנחה גדולה לנדבה . ולא מדע מנין להם דבר זה . והרי המחוקקי דבריהם ביאר שלא . פמו"ק סי' ל"ד שכתבתי על דעת הרא"ש שכתב בסי' . וכבר נתבאר לעיל (דף ק"א ע"ב) שהמתפלל מנחה נ"ע אין וחכל . והמתפלל מנחה נ"ע שרשאי מתחלת ז' . וכן לנזן יתבר בפיוכה התירו מפני ת"ח דרבים : (י) וי"ע עוד נפקותא לדינא ממנ"ע . שאם השעה דחוקה . כגון שי"ל ליכך לדרך בשיירא שלא ימתינו עליו להתפלל . יוכל להתפלל מתחלת שבע : (יא) אבל שלא מדוחק או אפילו להתפלל בעשרה אף על פי שלא יוכל לקבץ אחר כך . כראה שאינו רשאי להקדים להתפלל מנחה בגמור קודם חצי שבע . מפני דאורחא מלתא ויבואו לעקור מקנת חז"ל :

[ע]זרה קטנה . למנחה קטנה . וסדר עבודה דבין הערבים . בשלם שבפנים וחקירה רבה :

(א) זמן מנחה קטנה מתחיל מתשעה ומחצה . ונמשך לדברי ר"י עד פלג המנחה (שהוא שעה ורביע קודם הלילה . ישמעו הלט לפמ" כמס

כמה שעמים. אין אלא בשוח) ולרבק עד הלילה. וקי"ל דעבד כמר עבד. כמר עבד. ועפ"ז מנהג להקדים תפלת הערב קודם הלילה. משום דס"ל אליבא דר"י מתחיל זמן תפלת ערבית מיד אחר שכלה זמן תפלת המנחה. כך תקנו הפוס' ליישב המנהג. אבל אינו עיקר. ועמ"ש בס"ד במו"ק. מיהו אף לדבריהם לא שפיר עבדי. שמקדימין כמה שעות לפני הלילה. אבל לדידן ליתא שפי. עיין בתשובות הג"ל ובקונטרס יציב פתגם: (ב) מ"מ המדקדק במעשיו. מתפלל כל התפלות בזמן התקן. ועיקר זמן מנחה בט' ומחצה כסדר התמיד של חול וערבית בצאת הכוכבים. ואין למדין מהמון העם. שבאיתו לגם חכמים דרך נפ"ע. וכך יפה להם. עמו"ק שהבאתי ראיה מהתלמוד: (ג) כשהגיע שעת המנחה. צריך לומר. מודה אני לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי כשם שזכיתני לראות חמה במזרח, כך זכיתני לראותה במערב. כ"ה בנוסח ביתי' ס' תפלת השחר: (ד) לא יקח אדם תינוק קטן בחיקו סמוך למנחה. שמא יטנף בגדיו ויחזור אחר מים וקינוח ותעבור עונת התפלה: (ה) אם אין שהות עוד ביום כדי להתפלל אחר שישלים עסקיו או סעודתו. אפילו התחיל בהיתר ועדיין היום גדול. צריך להפסיק ולהתפלל: (ו) לעולם יזהר אדם בתפלת מנחה. שהרי אליהו לא נענה אלא בתפלת המנחה (עלה"ם פ"ב דתענית) ושכרה גדול משל אחרים. כי מורה אהבת ה' ויראתו על פניו. שמניח עסקיו והולך לעמוד לפני קונו. והמתבטלה י"ל שעונו מרובה מהמתבטל תפלת השחר מפני אונס שינה. דלא שכיחא במנחה: (ז) יבדוק נקביו קודם. ואפי' לא עשה צרכיו ולא נגע במקום מטונף. יטול ידיו לתפלה. אכן מ"ש בהג"ה [סי' רלג] אפי' עומד מלמודו. עמו"ק מ"ש עליו. מ"מ אינו מעיק. ובלבד שלא יטרח לחזר אחר מים: (ח) לב חסדא ליתא אמאן דמסדר אמיא בעידן צלותא [ברכות טו]: (ט) ולא ימתין להתפלל אחר ט' ומחצה. במערבא לייטי אמאן דמצלי עם דמדומי חמה. מיהו דוקא שלא לצורך לא קי"ל כירו' בהא. אבל אם מתאחר כדי להתפלל בעשרה עדיף ודאי. והכי אסכמן דעבדי רבוותא מרי דעובדא. עמו"ק: (י) מי שבטוח להתפלל בגוף נקי. ושלא להסיח דעתו. לו נכון להניח תפילין גם במנחה. וכן היה מנהגו של האר"י ז"ל. והיה מניח של ר"ת וי"א של שמושא רבה (עי' תשו' רמ"ע ל"ט) וכן היה מנהג אמ"ה ז"ל: (יא) והבא לצאת ידי כל הדעות. מניח שתים של ראש. הא' על דרך רש"י והב' על דרך ר"ת. וירא שמים יצא את כולם אם ראוי לכך: (יב) והמניח תפילין. מתעטף גם בטלית. דמשמע להו דשייכן אהדדי (עם שלא ידעתי מניין להם) וגם ש"ץ שמתפלל עם הצבור וקוראין ק"ש בעוד היום גדול. כבר נהגו שמתעטף. ואין לפקפק בדבר. אמנם המתפלל מנחה בלבד וגם אינו מניח תפילין.

לדעתי נכון יותר שלא יתעטף בטלית כשיש עליו טלית קטן. שהרי אין בו י"ח. כמ"ש במו"ק סי' כ"ד בס"ד. יע"ש: (יג) אבל צריך לבוש מעוטף בסודרו וגלימתו. כדרך שעומדין אנשי המקום הבוש לפני המלך. להוציא מדעת קלי הדעת שעומדין בתפלה כמו המתקן קל כאחד הריקים. וצריך לגעור בהם וללמדם. שילמדו קל מהמלך לבקש דבר מלפני מושל ב"ו. אף מתגלה במלבושו. על אחת כמה וכמה לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא של הכבוד שלו. וראוי לעבור להשגיח על זה. ולקנוס העובר ומונע לבית הכנסת שלא לפי כבודו לגמ' דהאפשר ליה: (יד) ולפי מה שאפשר לו. מוטב שלא יבא לבית הכנסת ערום ופוחז. כדאמרינן גבי יודא [נדרים מט] דלא אתי אפי' לתעניתא. משום דלא היה לו כיסויא. ואם אפשר לצבור. יתנו להם מלבושים הראוים לבית הכנסת. כמ"ש רשב"ג גבי יהודה. בלא"ה נמי צריך ליתן לעני די מחסורו: (טו) אחד מדברים המעכבים תפלת המנחה. הוא שלא לעבור על בל תלין פעולת שכיר. ולא תבוא עליו השמש. והפליגו מהר"י ז"ל שהיה נזהר בדבר. ופשוט שגם בתפלת שחרית יש קפידא. אומנם בתפלת שחרית מנחה הקפידא מקום ביותר. שהרי שכיר יום אינו עובר עליו אלא בבוקר. ושכיר לילה לא שכיח. אלא משום דפועלין דרך אין עושין עד הלילה. עובר עליהן בשקיעת החמה. מיהא לא מיסך שייך בשחרית. ואורח' דמילתא הוא דנקטי. ומסתברא נמי דלא איירי בכתבי אר"י בתבעו. דא"כ מאי רבותא. אלא [illegible] חסידות אשמעינן. שאפי' לא תבעו היה נזהר מאד. אבל בשכיר יום שתבע שכרו בזמנו שהוא כל הלילה. [illegible] עובר עליו בבוקר דבר תורה. ופשיטא שתפלתו תועבה אם כובש שכר שכיר באיזה תפלה שיהיה: (טז) כשומע קול הכרוז לבוא לבית הכנסת. יאמר שמחתי באומרים לי בית ה' נלך. וירוץ. לקיים ונדעה נרדפה לדעת ה'. וע"ל בשנת ההנהגה בכניסה לבית הכנסת. ראוי לומר במנחה בבהכ"נ תאי מאמר הודו לה' קראו עד שירו לה' כל הארץ עד והלל לה'. כדרך שהיו אומרים לפני הארון (ע' סדר עולם רבא פ' י"ד): (יז) סדר תפלת מנחה. כך היה מנהגו של אמ"ה ז"ל. אומר מזמור פ"ז כמנהג הספרדים אח"ז פ' התמיד. ואחריו פ' הקטורת בברייתא דמעשה הפטום כסדר של שחר עם ג"פ ה' צבאות וגו'. ואח"כ פרשת חביתין. הכל קודם אשרי (ואע"פ שנסה הרמ"ע בתשובה פ"י"ד לסדר תמיד דמנחה אחר אשרי. לא הדר ביה) וכל זה אמר מיושב. ונראה טעמו. לזכר תפלת מיושב. ולפי שאין צריכין עתה לתיקון עולמות בריאה יצירה עשיה ע"כ אין ק"ש במנחה שהם לכן אנו יושבים מיד. ועמש"ל:

סדר עבודת תמיד של בין הערבים

אמר יעקב. סבור הייתי להקל מעלי עול הטורח מלהציג סדר עבודת תמיד בין הערבים בפני עצמו. כי היה עולה על הדעת לסמוך על של שחר. שכתב הר"מ ז"ל סוף פ"ו. כסדר שעושין בכל יום בבוקר כך עושין בין הערבים. חוץ מתרומת הדשן וסדור המערכות והפייסות. שאין עושין דברים אלו אלא בכל יום בשחר בלבד. ואף סמך בעל סדר היום שכתב אחר סיום סדר עבודה דשחר כלשון הזה. סדר תמיד בין הערבים לכל ענייניו. כתמיד של שחר. ולפיכך לא הטריח עצמו בסדר של בין הערבים ולא זכר בו שום שינוי. כאלו שוין הן בכל מכל כל. ותמיהה היא גדולה ונפלאה. שאפילו כדברי הר"מ שהתחיל בג' דברים לא עשה. וכדומה טעמו. שחשב היתר כנטול דמי ואינו מעכב בכאן: (ב) אבל אני הרואה כמה חלוקים גדולים רבים ונכבדים בין שני סדרי תמידי היום. ואין פתחון פה ודאין. ושנים שלשה נגררים מסופקים קצת. באופן שאין להמלט מלהציג סדר עבודת תמיד הערב מסודר כהלכה ותשפטו לכל דבריו. למען תהיה תורת ה' בפינו התמימה. ולזה נפלאתי עוד מבעלי הקונדרס הקטן הנקרא עבודת מקדש. שחברו ב' חכמים גדולים איטלקיים. כמש"ל בפתיחת סדר עבודה דשחר. שעם היות ראו הצורך לפרש הסדר לערב. לייחד לו מדור בפ"ע. והרגישו בשינויים. שאינן שוללין הכלל. שעדיין צריך לפרש. כי ע"כ הזכרו ושנו את זה כראוי לו. מדוע אם כן הוסיפו מכלול הקטור וענין ההשמטה. בדברים רבים עקריים כמו שאבאר בעז"ה. ואם אמנם הר"מ ז"ל סתם ג"כ הדברים כמבר לעיל. י"ל שלא הוצרך לפרש כל השינויים בפ"א. לפי ענין הנוח. שהכתוב במקום א' מגלה במקום אחר. ואין למדין מן הכללות אפי' במקום שנאמר בהן חוץ. אבל לא יספיק התנצלות זה למחברים הללו שעוסקים בפרוטרוט. וכל עצמן לא הוצרכו לחדש דבר מעתה. כי אם להציג סדר עבודה בשלמותו הראוי. וע"מ כן באו להשלים החסר ולהרחיב הקצר. ולולי זאת היא מלאכה שאינה צריכה לגופה. שמלאכתם כבר נעשית ע"י אחרים. לכן רבה התמיהא עליהם ז"ל. מה ראו על ככה. שהגדילו המבוכה: (ג) ואחר אודיעך פרטי השינויים אשר מצאתי שראו הכמים לחלק בין הפרקים הללו אחת לאחת המעוטרה ע"י מונה: א השינויים. אין בשל ערב רק אחת דקטורת. ושאר עבודות מי שזכה בהן שחרית זכה ערבית: ב תרומת הדשן. אינה בשל

פרק: ג מערכה ג׳ של גזירין. ישנה גם בשל ערב וחלוקה משל שחר. שאותן בכהן אחד. ואלו בשני כהנים: ד שחיטת התמיד של ערב חלוק משל שחר. במה שזה נשחט על קרן מזרחית לפונית: ה הטבת נרות. שכן עבודה מאוחרת לכל עבודות של יום. כדאמרינן אין לך עבודה שכשרה מערב עד בוקר אלא זו בלבד. מש״ה בשל ערב מודה אבא שאול דבקטורת נמי מפסיק להו. כדבעיק למימר: ו קטורת. אע״פ שהטבתו היא קודמת לנרות. אבל קודמת לאיברים כבשחר. כמו שפינו. של שחר היתה קריבה בין דם לאיברים. ובין הערבים בין אברים לנסכים:
(ד) הרי אלו ששה חלופים ודאין מסויימים. ועדיין יש איזה דברים שכמדומה מלא בהם הספק מקום. ואמנם הראשון והגדול בעיני הוא. אם יש הפסקה בהטבת הנרות גם בערב כמו בבוקר. כי המשנה סתומה. והר״מ ז״ל הבריש בכלל כהתוס הנ״ל. ואולם לכאורה היה נ״ל שאין שם הפסקה בין הערבים. דהא בקרא בהטיבו. כתיב בבוקר בבוקר. מיניה ילפינן חלוקה לשתי בקרים. ובערב כתיב ובהעלות אהרן את הנרות לא משמע מידי. וכמדומה שע״ז סמכו החכמים שאיפלקיים הנ״ל בסדרם. שסתמו ושתקו מההפסקה בערב. איברא אכתי לא ניחא לי״ל. דס״ל למה מסיבין והוזרין ומסיבין. להגנים העזרה. א״כ האי טעמא שייך בדערבית נמי. אדרבה ביה מישך שייך טפי. כיון דלא נפישי ביה פייסות. ותו דהתמיד של ערב למד משל בוקר לכל דבריו. דמש״ה שוו להדדי. חוץ מהפרטים הנ״ל שיש להם מקרא מן התורה או טעם מוכרח מדבריהם. מכא״כ בשאר כל דבריהם שוין הן. כמו שכלל הר״מ ושם. ומנין לנו להוסיף בימוי. ועל החלוקין אנו מוספרים. ועוד שהרי הרשב״א ביאר בפירוש שגם בשל ערב היה הפסקה כדרכה בבוקר. לפמ״ש בתוי״ט משמו (עם שאין לי גוף התשו׳ לעיין בה) ואע״פ שבאמת לא יכולתי לעמוד דברי הרשב״א לפי פשט עצמו. כי איך ובמה תהיה אז ההפסקה. אם ההטבה של בוקר איננה רק תיקון ומילוי הנרות בשמן ובפתילות חדשים ולערב מדליקן. א״כ מה הפסקה זו משמשת. אם לתקון ה׳ נרות תחלה. הגר שמכינים ועומדים הן בשחר. ואם להדליקן. הרי שהוא ז״ל עצמו מוכרח להודות במה שהכחיש. ולקרב מה שרחק דחה בשתי ידיו. א״כ מדוויל ידיה מההלים בלי ספק. אבל לענ״ד אין ספק שדברי הר״מ ז״ל דברי אלהים חיים הם. ואנו המשיגים עליו במחילת כבודם. הכניסו עצמן בדוחקים בחנם וביותר שטתו של הרשב״א. עם כל קלוסה בדברי תוי״ט. שהפיד שסכחהו בעל דינו והודה לו שהיא כפתור ופרח. באמת זרה היא מאד ורחוקה מכליותי. לא ראיתי כמוה בזרות כפול ומכופל. אין כאן מקום להאריך (ועמ״ש בלח״ש במקומו בס״ד) רק הוצאה מדברים אלה. לפסוק שלא כדעת הרשב״א (שהרי דעתו מסכמת להלכה עם הר״מ בזה. שסתמו כפירושו וכנזכר לעיל וממה לא זוע) אהוליא מקונדרס הנ״ל שיצא לדון בדבר חדש. ולחלק יצא בלי טעם. ואין שומעין לו. שלא אמר כהלכה. לכן לא הסמו כלל לספק שעלה בלבנו. שאינו מוליא מידי ודאי כאמור. והעמדנו ההפסקה במקומה כחוקה: (ה) כיוצא בה הבאנו גם סדר קריאת ק״ש וברכות וברכת העם שהשמיטום לגמרי. וטעמא לא ידענא. כיון דכללא הוא דשוין בכל ענין (חוץ מהמפורש) הבו דלא לוסיף שינוי בלתי מפורש. ואיך לא יקראו ק״ש ולא יאמרו ברכות. גם על מה זה לא יברכו את העם. שהיא מ״ע מפורשת בתורה אחר הקרבה (עפ״י סי׳ כ״א ולקמן בבית ישראל) לכן אי אפשי לעמוד על אופיה שלהם וחוכן דעתם. גם גרעו וקצרו מאד במקום שצריך להאריך. כמש״ל גם בשל שחר. כללו של דבר על כרחי הוצרכתי לחדש המלאכה. לבררה ולהעמידה על מתכונתה בלי יתר וחסר: (ו) עוד יש כעין ספק אחד קטן אם היה שיר בין הערבים. ולשון הסור נתן מקום לטעות. והדבר פשוט שיש בו ס״ם. וכמ״ש כבר שאחרונים ז״ל. והוא מוכרח לכל בר בי רב דחד יומא. חה אינו בגדר ספק כלל. רק גם הוא ג״כ השיר של שחר עצמו. זה פשוט קצת. אבל סתמו כמו כן כפירושו כדלעיל. גם י״ל ראיה מגמרא דערכין. ואין להאריך יותר: (ז) ועתה הרי דוי. כי לא עברתי מן המצוה ולא שכחתי. לא הנחתי שום דבר עקרי מלשונותו. אכן הריני מקצר ושולם להתוך של המפורש בסדר עבודה דשחר. לכ׳ דרשו למדנו:

כך היתה עבודת תמיד של בין הערבים בבית אלהינו. בשמונה שעות ומחצה ביום (א) ערכו שני כהנים (ב) שני גזרי עצים על האש. הביאו כבש תמים בן שנתו. השקוהו ובקרוהו (ג) מי שזכה בשחיטה בשל שחר. משכו לבית המטבחים (ד) ואותן שזכו באיברים הולכין אחריו. בשעת שחיטה מדשנין המזבח. כיצד עושין. מי שזכה בדשון מזבח פנימי. מקדים ליכנס להיכל ובידו הטני. בא לפשפש הצפוני. נטל המפתחות (ה) העביר הנגר והבריחים ופתחו. נכנס. הגיע למזבח. נטל הטני והניחו לפניו. היה חופן מדשן ופחם שעל המזבח ונותן לתוכו. באחרונה כיבד השאר לתוכו. הניחו שם ויצא. מי שזכה בדשון המנורה נכנס וכוז בידו. בא ועמד על האבן שלפני מנורה. למ״ד נרות צפון ודרום היו מונחין (ו) הימיב תחלה ג׳ נרות צפונית. ומניח האמצעי ודולג עליו והולך ומיטיב עוד ב׳ נרות דרומיות. מהיותר צפוניות (ז) ולמ״ד מזרח ומערב מונחין. אם מצא שתי נרות מזרחיות דולקות. מניחן ומדשן השאר. מצאן שכבו גם המה. מדשנן ומדליקן. אחר כך מדשן השאר. כל נר שכבה. מסיר הפתילה והשמן הישן ומקנח הבזך ונותן לתוך הכוז. ומשים פתילות ושמן (ח) חדשים ומדליקן.

(א) ב׳ שעות שוות ומחצה אחר חצות היום: (ב) לריטב״א. כהן שזכה בכהן שחרית (והוא מי שזכה לתרום) אומר לחבירו זכה עמי בעץ שני לערב. להר׳ ששה אחרה. עלח״ש פ״ב דיומא: (ג) הכל כסדרו בבוקר. נ״ל שאפי׳ לאחר לבוקא היו מבקרין. ש כבר נמו ללוי ערב. ומפני שרגא ודאי: (ד) מעורים שבב (ה) הכל כמש״ל (ו) ע״ע: (ז) כמ״ש שם: (ח) תג׳ לנג

ולא

ולא מנר אחר ולא על ידי קינסא. אלא עושה פתילות ארוכות ומושכן עד שמדליקן מנר אמצעי של מנורה. והניח המז על מעלה שניה של אותו אבן ויצא. עקדו הטלה יד עם רגל (ט) ראשו לדרום ופניו נוטה למערב. שחטו השוחט על קרן מזרחית צפונית על טבעת שניה. קבל המקבל את דמו בכלי שרת בצפון. וזרקו במזרק שתי זריקות באלכסון מחצי הכבש ולמטה. ומכוין כשיזרוק הדם על הקרן. שיהא הדם מקיף על הזוית כמין גאם. בא לו לקרן מזרחית צפונית. נותן מזרחה צפונה. מערבית דרומית. נותן מערבה דרומה. הרי אלו שתי מתנות שהן ארבע. שיורי הדם היה שופך על יסוד דרומי. אלה שבבית המטבחים הפשיטו התמיד ונתחוהו. כיצד סדר הנתוח. נוקב הרגל של ימין ותולה בו הבהמה. ומפשיט גם הרגל ויורד עד שמגיע לחזה. חתך הראש. נתנו למי שזכה בו. חתך הכרעים ונתנן למי שזכה בהן. מירק ההפשט. קרע הלב ומוציא את דמו. חתך הידים ונתנן למי שזכה בהן. עלה לרגל. חתכה ונתנה למי שזכה בראש ושתי ביצים עמה. קרעו ונמצא כולו גלוי לפניו. נטל הפדר ונתנו על בית שחיטתו. נטל הקרבים. נתנן למי שזכה בהן להדיחן במים ג' פעמים. והכרס מדיחין אותה בבית המדיחין כל צרכה עד שתתנקה. נטל הסכין והפריש הריאה מן הכבד ואצבע הכבד מן הכבד ואינו מזיז הכבד ממקומו. קדר התחזה ונתנה למי שזכה בה. עלה לדופן הימנית. מניח שתי צלעות רכות מלמעלה. היה חותך ויורד סמוך לשדרה (י) עד שמגיע לשתי צלעות רכות מלמטה ומניחן. חתך דופן ימנית והכבד תלויה בה. נתנה למי שזכה בה. בא לו לגרה. מניח בה שתי צלעות מכאן ושתים מכאן. חתכה ונתנת למי שזכה בה. ותקנה והלב והריאה תלוים בה. בא לו לדופן השמאלית והניח בה שתי צלעות רכות מלמעלה ושתים מלמטה. חתכה ונתנה למי שזכת בדופן ימנית. והשדרה עמה והטחול תלוי בה. ובא לו לעוקץ. חתכו ונתנו למי שזכה בו. ואליה ואצבע הכבד ושתי הכליות עמו. נטל רגל השמאלי ונתנו למי שזכה בעוקץ. נמצאו כולן עומדין בשורה והאיברים בידם. הראשון בראש וברגל. הראש בימינו. חוטמו כלפי זרועו וקרניו בין אצבעותיו; ובית שחיטתו מלמעלן והפדר נתון עליה. הרגל של ימין בשמאלו ובית עורו לחוץ. השני בשתי הידים. של ימין בימינו. של שמאל בשמאלו. ובית עורן לחוץ: השלישי בעוקץ וברגל. העוקץ בימינו והאליה מדולדלת בין אצבעותיו ואצבע הכבד ושתי הכליות עמו. הרגל של שמאל בשמאלו ובית עורו לחוץ. הרביעי בחזה ובגרה. החזה בימינו והגרה בשמאלו וצלעותיה בין אצבעותיו. הה' בב' דפנות. של ימין בימינו. של שמאל בשמאלו. ובית עורן לחוץ. הו' בקרבים הנתונים בבזך וכרעים על גביהן מלמעלה. השביעי בסלת למנחת נסכים. השמיני בחביתין. שש חלות עשויות מחצי עשרון סולת; בלולות בשמן שמינית ההין (יא) ומקריב עמם חצי קומץ לבונה (יב) הט' ביין של נסכים. הלכו כל אלה ונתנו מה שבידם מחצי כבש ולמטה לצד מערב ומלחום והניחום שם. באו ללשכת הגזית לקרות שמע וברכות. אמר להם הממונה ברכו ברכה אחת. היא אהבת עולם.

(יז) והן ברכו. גם קראו עשרת הדברים. שמע והיה אם שמוע ויאמר. ברכו את העם שלש ברכות. א' ואמונה. עבודה. וברכת כהנים בלי נשיאת כפים. העלה המעלה איברים מכבש למזבח וזרקן על המערכה הגדולה דלוקה. אם רצה כ"ג להקטיר. עלה בכבש. הושיטו לו האיברים סמך עליהן וזרקן על האש. אם חוצה. הוא סומך ואחרים זורקין. אמר להם הממונה חדשים לקטורת בואו והפיסו. זכה מי שזכה. הוא מזכה אחר עמו במחתה (יד) מי שזכה בקטורת. נטל כף של זהב והבזך בתוכו מלא וגדוש קטורת (טו) וכסוי היה לו וכמין סודר עליו. מי שזכה במחתה. נטל מחתת הכסף ועלה לראש המזבח החיצון. פינה גחלים אילך ואילך וחותה מגחלי מערכה שניה. ירד ועירן לתוך מחתה של זהב. הלכו אלה עם כף ומחתה. הגיעו בין האולם ולמזבח. נטל אחד מהכהנים את המגרפה. זרקה בין האולם ולמזבח. שמעו כהנים קולה רצו באו להשתחוות (טז) נכנסו אותן שזכו בכף ומחתה. מי שזכה במחתה

לא לגל גר : (ט) כעקדת יצחק בן אברהם : (י) ולא היה נוגע בגדרה : (יא) עיין תשפיה בסדר עבודה הסתר: (יב) כהן שהקריב מנחה בשחרית ומת או נטמא או נולד בו מום . ומינו כהן אחר תחתיו . לא יביא חצי עשרון מביתו . ולא חצי עשרונו של ראשון . אלא מביא עשרון שלם וחוצהו ומקריב מחצה ומחצה אבד מגלתו שני חציים קריבין ושנים אובדין. מניחין אותן עד שתעובר צורתן (וכן אם אבד או נטמא החצי של בין הערבים) ושורפין אותן במערה . מת כ"ג בשחר אחר שהקריב חצי העשרון . ולא מינו כהן אחר . מביאין היורשין עשרון שלם ועושין אותו חביתין ושלמה היתה קרבה. מת כ"ג קודם שיקריב בבוקר ולא מינו כהן אחר. מקריבין אותה עשרון שלם . ואין כופלין שמנה ולבונתה . אלא מקריבין להם שלשת לוגין שמן [ו]קומץ לבונה . לוג ומחצה שמן וחצי קומץ לבונה לעשרון של בוקר . וכן לשל בין הערבים : (יג) לקיים של דברי חכמים . וכשוגין דתלמוד . וביציאת הכוכבים אומרים מעריב ערבים . קר"ל שום : (יד) וכהנים שלא זכו . נמסרו לחזנים ומפשיטין אותן בגדי כהונה ולובשין בגדי חול והולכין להם : (טו) מעשה מעולרי של בשחרית : (טז) בזמן שלא היה חוצץ להשתחוות . שלשה

צניחה . צבר הגחלים על גבי מזבח הקטורת ורדדן בשולי המחתה . השתחוה ויצא . מי שזכה בקטורת . נטל הבזך מתוך הכף ונותן הכף לאוהבו. אם נתפזר מהקטורת לתוך הכף. נותנו אוהבו לתוך הכף של מקטיר עם קטורת שבבזך, היה שופך הקטורת על הגחלים לצד מערב . וצוברה פנימה שהיא חוצה לו . כדי שתהא עשנה שוהה לבוא . וזהו כבודו . ועל גופו של מזבח היה מקטיר. התחיל מרדד הקטורת . מפזר ומשליך על גחלי האש בנחת כמי שמנפה. ולא היה המקטיר מקטיר . עד שהממונה אומר לו הקטר . אם היה כ"ג. הממונה אומר לו אישי כ"ג הקטר . פרשו העם . הקטיר. השתחוה ויצא . מי שזכה בדשון מזבח. נכנס להיכל נטל הטני ממקום שהניחו בתחלה . השתחוה ויצא . מי שזכה בדשון המנורה נכנס והיטיב שתי הנרות הנשארות . מצאן דולקין . מתקן המערבי תחלה שהוא האמצעי ופנה לימינו . ומדשן גם השני ומדליקו מן המערבי . מצאו שכבה . מדליקו ממזבח העולה ומדליק ממנו השאר כולן , ולמ"ד מזרח ומערב מונחין . מצא שני מזרחיים דולקין . מיטיב מזרחי תחלה ואחריו המערבי . מצאן שכבו . מדשנן ומדליק המערבי ממזבח העולה וממנו מדליק השאר . נטל הבזך ממעלה שנייה שהניחו שם בתחלה. השתחוה ויצא . הלכו אלה השנים עם הכלים שבידיהם ובהם האפר וגחלי הדשון. ושפכו הדשן אצל המזבח קדמה. באו אלה שברכו וקראו ועשו עבודות הנזכרות . ועמדו על מעלות האולם. עמדו הראשונים לדרום אחיהם הכהנים. וחמשה כלים בידם . הטני ביד אחד . והכוז ביד אחד. המחתה ביד אחד ובזך ביד אחד וכף וכיסויה ביד אחד . וממתינים עד שיגיעו אחיהם העסוקים בהעלאת איברי התמיד. וברכו את העם שלש ברכות של כהנים . ואומרים השם ככתבו . וידיהם נשואות על גבי ראשיהם. חוץ מכ"ג . ואחר גמר שלשה פסוקים הללו . עונים העם ברוך ה' אלהי ישראל כו'. הקטיר המקטיר גם את המנחה . עשרון סולת בלולה בשמן רבע ההין. גם הקטיר החביתין על האש. פנה לשמאלו ונסך את היין בספל מזרחי . אם כהן גדול הוא . בא לו להקיף המזבח . פנה לימינו (יז) הגיע לקרן מערבית דרומית . נתנו לו יין לנסך. הסגן עומד על הקרן ההוא ושני כהנים על שלחן החלבים ובידיהם חצוצרות של כסף . הקעו הריעו תקעו . באו ועמדו אצל בן ארזא . א' מימינו ואחד משמאלו , שחה לנסך. הניף הסגן בסודרין. הקיש בן ארזא בצלצל . תקעו אלה בחצוצרות . נגנו לוים בנבלים וכנורות . על ט"ו מעלות שבין עזרת ישראל לעזרת נשים , ודברו אחרים (יח) בשירי היום . הגיעו לפרק . תקעו והשתחוו העם. על כל פרק תקיעה ועל כל תקיעה השתחויה. השיר שהיו הלוים אומרים במקדש (לחול ביום א'. אמרו לה' הארץ . ועושין ממנו ג' פרקים . בב'. גדול ה' . בג' פרקים . בג'. אלהים נצב. בג' פרקים. בד'. אל נקמות . בג' פרקים. בה'. הרנינו . בג' פרקים . בו' . ה' מלך . בג' פרקים) (לשבת . בשבת ראשונה (יט) אמרו שירת אז ישיר משה עד מי כמוך באלים בג' פרקים. בשניה. מן מי כמוכה עד גמירא. בג' אז ישיר דעלי באר כו' וכך חוזרין חלילה בכל שבתות השנה) זהו סדר התמיד לעבודת בית אלהינו .

יהי רצון שיבנה במהרה בימינו אמן :

שלשה אוחזין בו . אחד בימינו ואחד בשמאלו ואחד בלפני אחוד מאחוריו . וכיון ששמע הממונה קול רגליו של כ"ג שהוא יוצא . מגביה לו את הפרוכת. נכנס ומשתחוה ויצא . נכנסו אחריו הכהנים והשתחוו ויצאו : (יז) כדרך כבוש . מהפך מהמרה איברים שלא נתעכלו : (יח) לא פותחין מ"ב לויים עומדין על הדוכן שבין עזרת ישראל לעזרת נשים:(יט) פ"ע בית גרמו :

(א) בריתא דפטום הקטרת. תמצא למעלה בשחרית : (ב) מכתבי אר"י. תפלת מנחה היא דינא קשיא . ולכן אין עיקרה רק תפלה שמונה . והיא באצילות . כי אם נשבר השאר יתעוררו כל הקליפות : (ג) וז"ל ס' נגיד ומצוה . הטעם שאין ק"ש במנחה הוא . כי בתפלת שחרית הזווג הוא פנים בפנים . ויש ק"ש ויש נפילת אפים . אך סוד ק"ש הוא ליחד אבא ואימא יחוד נפולה . כדי שימשכו מ"ת ומלכות פנים בפנים . אמנם במנחה אז הוא זווג אחור באחור . וכבר ידעת כי אחר חצי היום מתעורר כח הדינין שבתוך ת"ת ומלכות יחוד ק"ש . וכבר סולקו והוציאו בשמות מן תוספת המוחין ההם . וכבר נפסק . אך לצורך שהיה יחוד נעלם ומעולה עד שהוציא אל זווג פנים בפנים . על כן כחו גדול ומספיק אל זווג המנחה . לפי שאינו רק אחור באחור . ולכן א"צ לק"ש אחרת . ואמנם סוד אחור מאחור זה של תפלת המנחה . הוא מעולה עד מאד . ואינו כשאר זווג אחור באחור . לכן צריך הוא אל נפילת אפים . כי המלכות עולה עמו עד כל מעות ממש . רק שהוא אחור באחור . והיא צריכה אל מיין נוקבין מנשמות הצדיקים . ולפיכך גדול כחה של תפלת המנחה . שאין זמן אחר בעולם שיהיו אבא ואימא כי אם במנחה . וזה סוד שלא נענה אליהו אלא בתפלת מנחה . והבן זה . עכ"ל :

סדר תפלת המנחה בצבור

(א) מתחיל הש"ץ אשרי (תקונים . מטעם דלהמריך כל האומר תהלה לדוד ג"פ בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא) בקול רם . ואומרים הקהל עמו . ומסיימין ואנחנו נברך יה כבשחרית : (ב) לא יפסיעו אחרי בכה"נ עד שיהיו שם עשרה . כדי שיאמר ש"ץ עליו הקדיש . ואומר :

סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם : תכון תפלתי קטורת לפניך משאת כפי מנחת ערב : (ג) ויחיד א"א אומר בהמשך :

הריני מזומן להתפלל תפלת מנחה בדחילו ורחימו . בסוד שור במדת הגבורה . שתקן

יצחק אבינו עליו השלום. ליחדא קודשא בריך הוא ושכינתיה אב"א ויכוין בשם (יאהדונהי) בדרועא שמאלא. על ידי ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל:

(ד׳) אח"כ מתפללים בלחש י"ח. ומחזיר ש"ץ התפלה בקול רם כדרך האומרים בשחרית. ונופלים על פניהם. אח"כ אומרים ואנחנו לא נדע. ואומר ש"ץ ואומר קדיש שלם. [illegible] לומר עלינו אחר כל התפלה קדים אחריו. והמניח תפילין. חולץ אחר עלינו: (ה) [illegible] היחיד [illegible] כסדר זה. אלא שאינו אומר קדיש ולא מחזיר התפלה: (ו) אם יש לחוש שתעבור עונת מנחה קודם שיחזיר ש"ץ התפלה. יתחיל להתפלל בקול רם. ויתפללו עמו הקהל בלחש מלה במלה [illegible] קדושה לאחריו. אח"כ גומרין הצבור התפלה בלחש והש"ץ בקול רם. ותיבות עונין אמן: (ז) בת"י לא יעשו כן אלא ביום רד מאד. ולא יאמר ש"ץ עמו כדיש. והקהל בשומע תפלה. בהאר"י ז"ל היה מסר להתפלל תחלה ולהחזירה בקול רם. אפי׳ מן שקטה החמה ואפי׳ בע"ש. וע"ע בסיום דיני חזרת תפלת הש"ץ: (ח׳) שם מבואר דין המלומין מי ששכח ולא התפלל שח׳ית. ודין מי ששעה ולא הזכיר מעין המאורע: (ט) במדינות אשכנז ופולין מתפללין בצבור ערבית מיד אחר מנחה מפני הטורח. וכבר נזכר לעיל שעפיתי שעד למנהג. וכתבו הפוסקים שעכ"פ צריך אדם ליזהר במנהג קבוע. שלא יתפלל פעם ערבית מיד אחר פלג המנחה ופעם אחר מנחה עד צאת הכוכבים. מכ"מ ביום א׳. אם התפלל מנחה אחר פלג שוב אינו רשאי להתפלל ערבית אלא בכניסת לילה. ובדיעבד יצא אם התפלל מנחה ומעריב אחר פלג. וכן יכול לעשות בשעת הדחק:

בית ה׳ בלילות. ק"ש ותפלת ערבית לכל הלכותיה

(א) בפרג ז"ל [ירושלמי פ׳ תפלת השחר] יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי. כשם שהייתי באפלה והוצאתני לאורה. כך תוציאני מאפלה לאורה:

(ב) גרסינן חכמים עשו סייג לדבריהם. שלא יבא אדם בא מן השדה בערב. ואומר אלך לביתי ואוכל קימעא ואשתה קימעא ואישן קימעא. אח"כ אקרא ק"ש ואתפלל. וחוטפתו שנה. ונמצא ישן כל הלילה. אבל אדם בא מן השדה בערב ונכנס לבה"כ. אם תיל לקרות קורא. לשנות שונה. וקורא ק"ש ומתפלל ואוכל פתו ומברך. וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה. ואמרו הפוסקים. שאסור לקבוע סעודה חצי שעה סמוך לזמן ק"ש של ערבית. ואם התחיל לאכול אחר שהגיע זמנה. מפסיק וקורא ק"ש בלא ברכותיה וגומר סעודתו. אח"כ קוראה בברכותיה ומתפלל: (ג) מ"ע לקרות ק"ש בכניסת הלילה בשעה שבנ"א הולכין לשכב על מטתן. והזמן כנזכר וקבוע ע"פ פירוש חז"ל הוא בשעת יציאת שלשה כוכבים קטנים (לאפוקי גדולים הנראים ביום) ומן הדין כבינונים סגי. אלא דלא בקיאינן בהו. ואם הוא יום המעונן. ימתין עד שיצא הספק מלבו: אם קראה קודם לכן בברכותיה. עם הצבור (או בשעת הדחק ואח"כ הייתה הרוחה) חוזר וקורא אותה בלי ברכות. והוא שהיה מנהג המנחה למעלה. אבל קודם לזמן הזה. לא יצא אפילו דיעבד לפי שטת הפוסקים. ואם י"ל פנאי. יחזור ויקראנה עם ברכותיה בלי פתיחה וחתימה. כך נ"ל: ד) לכתחלה צריך לקרות ק"ש מיד בצאת הכוכבים. ואמנה נמשך עד חצי הלילה. ואם עבר ואיחר וקרא עד שלא עלה עמוד השחר יצא: (ה׳ הקורא ק"ש של ערבית אחר שעלה ע"ה קודם הנץ החמה. לא יצא י"ח. אלא א"כ היה אנוס (דין שכור. שמוק וקונטרס יליב הנהגה) ולא לא יאמר השכיבנו. אבל ב׳ שלפניה ואמת ואמונה לאחריה אומר: (ו) בערב מברך שתים לפני ק"ש ושתים לאחריה: (ז) מכתבי אר"י. תפלת ערבית היא דינא רפיא. ולכן אנו אומרים ק"ש עם ברכותיה שהם בבריאה. אך עכ"ז אין מוזכרים רק היכלי רחמים לבד. והם. ברכה ראשונה לבנת הספיר. והוא המבדיל בין יום ובין לילה. דוגמת רקיע יסוד המבדיל בין מים למים. והוא סוד ה׳ צבאות שמו. אח"כ אהבת עולם בהיכל אהבה. אח"כ אמת. היכל הרצון. ואח"כ השכיבנו. בסוד מטה שבלויות קודש הקדשים. לכן נזכר [illegible] הפורס סוכת כו׳. אח"כ בשמיים בלילות: (ח) ת"ח אומר בתחלה:

הריני מזומן להתפלל תפלת ערבית ברחילו ורחימו. בסוד נשר. במדת רחמים שתקן יעקב אבינו ע"ה ליחדא קודשא בריך הוא ושכינתיה (יכוין בשם יאהדונהי בדרועין ימינא ושמאלא). על ידי ההוא טמיר ונעלם. בשם כל ישראל:

מנהג ספרדים. וכן האר"י. וכך היה נוהג אמ"ה ז"ל ואני אחריו. להתחיל

שיר. תהלים קל"ד: ה׳ צבאות. מ"ו: ה׳ צבאות. פ"ד: ה׳ הושיעה. כ׳: הושיעה. כ"ח: בשלו׳. ד׳: תודיעני. י"ו: מי יתן: יומם. מ"ב. ויעזו׳. ל"ז

שיר המעלות. הנה ברכו את ה׳. כל עבדי ה׳. העומדים בבית ה׳ בלילות: שאו ידיכם קודש וברכו את ה׳: יברכך ה׳ מציון עושה שמים וארץ: ה׳ צבאות עמנו. משגב לנו אלהי יעקב סלה: ה׳ צבאות. אשרי אדם בוטח בך: ה׳ הושיעה. המלך יעננו ביום קראנו: הושיעה את עמך וברך את נחלתך. ורעם ונשאם עד העולם: בשלום יחדיו אשכבה ואישן כי אתה ה׳ לבדד. לבטח תושיבני: תודיעני אורח חיים שובע שמחות את פניך. נעימות בימינך נצח: מי יתן מציון ישועת ישראל בשוב ה׳ שבות עמו יגל יעקב ישמח ישראל: יומם יצוה ה׳ חסדו ובלילה שירה עמי. תפלה לאל חיי: ותשועת צדיקים מה׳. מעוזם בעת צרה. ויעזרם ה׳ ויפלטם. יפלטם מרשעים ויושיעם כי חסו בו: יהיו לרצון כו׳ קדיש. והוא רחום

(ט) מתחילין והוא רחום. לפי שהוא שעת הדין. שהלילה עת שליטת הדינין. והמפרשים אמרו בו עוד טעמים שא"צ להאריך בהם. ובסוף סדר סיום אוסיף תת טעם לשבח מתוק מנופת בעזה"י: ב) לשון תמיד ומלוס. כבר מדע כי ערבית הוא זמן הדין גמור. ולכן אין זמן ליתן מקום (ור"ל שאין השעה גורמת לדקדק על הקדמת כתיבת נדקה לתפלה כמו בשתי תפלות הקודמות. אבל הלילה למנוע הצדקה ממי שצריך לה. שמצותה בכל עת ועונה. לכל מדוכא ומעונה אלא שטוב יותר להנהיג ביום. הנה עתה אם צריכין לרמוז אותה בסוד עולימתא שפירתא דלית לה עיינין. לכן בערבית מפני אהי׳ לומר המעריב ערבים עד סיום תפלה. צריך לנוח בעינים סגורות. ע"כ:

והוא רחום. תהלים ע"ח: כל חמתו. מאומות מחמתו. כנגד מדת ההגה. כי המס מאמר כבר פרע משה.

וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֺן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל חֲמָתוֹ: יהוה הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ:

שאמר תמה אין לי. לכן לא מצא כלשון מקנתי כלו בשמי מלאכי הבלה האחרים. הרי זה יפה אף נוים:

מרע נבדים לה. וזקף כפה [ברכו. ע"ל ביוצר]: בעוד שש"ץ מנגן ברכו. אומר הצבור

חזן אומר בָּרְכוּ אֶת יְיָ הַמְבֹרָךְ:

קהל וחזן אומרים בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

יתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא. שמו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא. שהוא ראשון והוא אחרון ומבלעדיו אין אלהים. סולו לרוכב בערבות ביה שמו: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

של לבנת הספיר

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר בִּדְבָרוֹ מַעֲרִיב עֲרָבִים. בְּחָכְמָה פּוֹתֵחַ שְׁעָרִים. וּבִתְבוּנָה מְשַׁנֶּה עִתִּים וּמַחֲלִיף אֶת הַזְּמַנִּים. וּמְסַדֵּר אֶת הַכּוֹכָבִים בְּמִשְׁמְרוֹתֵיהֶם בָּרָקִיעַ כִּרְצוֹנוֹ [יפסיק מעט] בּוֹרֵא יוֹם וָלָיְלָה. גּוֹלֵל אוֹר מִפְּנֵי חֹשֶׁךְ וְחֹשֶׁךְ מִפְּנֵי אוֹר. וּמַעֲבִיר יוֹם וּמֵבִיא לָיְלָה וּמַבְדִּיל בֵּין יוֹם וּבֵין לָיְלָה. יהוה צְבָאוֹת שְׁמוֹ. אֵל חַי וְקַיָּם תָּמִיד יִמְלוֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה. הַמַּעֲרִיב עֲרָבִים:

ברוך. תקנו חז"ל ג' ברכות לפני ק"ש בערבית וב' לאחריה. פי"ש שבע ביום הללתיך. והתחלם סיום הוא מהלל' שהתחלם הברית'. וכמבר לעיל. לכן קבעו הרוב בהתחלה. ונראה שהם כנגד תפארת נצח הוד יסוד. שהם שיעור קומת מדת הלילה. ובהם תלוי סיום הלך אחר הלילה. כבן בתחלם אלא השכיל ותדע: ויש בברכה ז' ס' תיבות

ע מדת אני (ע"ל) שהיא בגלות כדומה ללילה (לספרדים. ל"ג תיבות עד בן נעול): בדברו. כמו בדבר ה' שמים נעשו: מעריב. עד כהר. רוכב בערבות. דלאתמר ביה יתיה תוסף סהרו. יושב בסתר עליון. והיינו מעריב ערבים. תרין. חכמה ובינה. הדר מפרש. בחכמה פותח (השמים) שערי ביום ולאי. ובוקע חלוני האור שמעמלם: ובתבונה. משנה נמשך מדתו של אברהם אבינו ע"ה בעל החסד: משנה עתים. כמ"ש ויואל אור חולם. מגלגל המזלות ומי"ד עתים. ליום וכן ללילה (הגמשכים משעות היום בכ"ח מתנות) לדק יקראנו לרגלו: ומחליף. במדתו של יצחק שנעקד ונאה שמאכלה שנקראת מחליף. כמ"ש מחלפים השעה ועברים [עזרא א' ט] וקרא שמקום שנוחים שכיי הקרבנות. בית החלפות. מלשון מחלה ותלפה: הזמנים. של יום ולילה: ומסדר כוכבים. דרך כוכב (כ"ז דהוה וכ"ב אותיות) מיעקב. דמניה מתפשטין ומסתדרין אחד עשר כוכבים. והכם נמשכים ומשין י"ב מזלות כידוע. והוא במשמרותיהם שהם קיימים וקבועים בגלגל: במשמרותיהם. נלח הוד תרין שוקין. שומרים בשערים שומרים לבוקר. עד שומרים הסובבים בעיר: ברקיע. יסוד מודע. ומבואר אלי יפה: כרצונו. תלן שוכני סגה (המן ס' ול"ה. מפורש לעיל כמה פעמים) ואהבה תלויה ברצון העליון. בסוד נתן שושן בתחלתן. עד כאן באצילות. בורא. הרי בריאה. יום ולילה. מעורבין בראשית הבריאה: גולל אור ה'. מגלגל זה מפנים על זה. ומכניס אל הבית הכל לתקנת העולם (כמ"ש בביאור מאמר סירה) כי בשעה קבלת שפע האור. אין עם מלוך מזונות לבני ביתה. ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה: ומעביר בילירה. עובר אורח עולם: ומבדיל שמייה. הוא אילן. שכהוד בו ויעש ה' את הרקיע: ה' צבאות שמו. מייחד שלן בגלח הוד יסוד. ותוזר למקום שמשך. לקשר הכל באחדות כלפי מעלה. המשכיל יבין: המעריב. במאי דפתח סיים: ערבים. מים. שקיעת החמה והסתרתה תחת האופק. א"נ נקיים ללי ערב ובוקר:

רמז אהבת עולם צריך לכוין בה מאד. ולאמרה בהתעוררות שמחה רבה. על נגינת התורה בה. פקודי ה' ישרים משמחי לב. מצות ה' ברה מאירת עינים. יתר מן המאורות. לפיכך נסמכה לברכת מדת יום ולילה גולל אור וחשך. שמכללם נעשה יום אחד. ע"כ הקפה גרס השמיני. והענין שממכם דוד בה"ק במזמור השמים מספרים. יום ליום יביע ולילה ללילה. הרי כלל כמו כן מדת יום ולילה ביחד. וסמיך את"ז תורת ה' תמימה. וזה הרם קשים לאבודרהם:

של אהבה

אַהֲבַת עוֹלָם בֵּית יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ אָהָבְתָּ. תּוֹרָה וּמִצְוֹת חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים אוֹתָנוּ לִמַּדְתָּ. עַל כֵּן יהוה

אהבת. אינה פותחת בברוך לפי שהיא סמוכה. בברכה ז' יש מ"ז תיבות. עד שם מ"ה עם הכולל.

ולחברו עם האמונה. מכלל שהיכם הוא מו"ע מלכות שמים. המתייחדים כאן בסוד אהבה. שהוא בחסד. אהבת עולם. אמר יעקב. וכתיב ואהבת עולם אהבתיך על כן משכתיך חסד: תורה ה'. ד' דברים. כנגד אצילות בריאה יצירה עשיה

אלהינו. בשכבנו ובקומנו נשיח בחוקיך. ונשמח בדברי תורתך. ובמצותיך לעולם ועד. כי הם חיינו ואורך ימינו. ובהם נהגה יומם ולילה. ואהבתך אל תסיר ממנו לעולמים. ברוך אתה יהוה. אוהב עמו ישראל:

שמים. וד' אותיות הוי"ה. ועל ידיהם נקשר בית ישראל בעבותות האהבה שמה. אם יתן איש כל הון ביתו בית נאים בהם. בה יבוזו לו: נשיח בחוקיך. שעם סדר זה ייחוד הלשון כבר הבר לעיל. חוקים. הם בילירס (ואות ו') דביה בעל כנפים המגיד דבר ומושך הלב לאהבה (כמוד שמאלו תחת לראשי) והוא היודע ועד בשכבנו ובקומנו. סוף הסוד לבשכבנו ובקומנו. וזהו נשיח. ע"י סי"ח השדה ידוע. או סי"ח לארץ. כל זה נעשה בחוקך ודאי. ונשמח שמחה מפורש לעיל (בסיום מלאכת הכהן) באורך. והוא בודאי בדברי תורה. שהם חבור תורה במשפטים (ודינין נמתקו נעשה. אין דבור אלא לשון עז) שהיא על פי הדברים. תורה שבע"פ. כנ"ל כמה פעמים: תורתך. שבכתב. שהיא האור כי טוב. אור לצדיק ישמח. ונמתקו מי מרה: ובמצותיך. הרי ארבעתן מבוארים יחד:

קורין שמע. וצריך לכוון לקיים מ"ע של ק"ש בערב. ועיין כוונתיה ופירושה בשל שחר:

יחיד אומר אל מלך נאמן ובזה משלים מנין רמ"ח. וי"א לאמרו אפי' בצבור:

דברים ו ד שמע ישראל (אנכי) יהוה אלהינו יהוה (לא יהיה) אחד

אומרו בעומד ובלחש. וביו"כ בקול רם ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

יפסיק מעט בכל מקום שנרשם קו כזה |

ואהבת לא תשא. ותכוין למ"ע של אהבת ה' את יהוה אלהיך בכל | לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך: יתגיש חי' והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על | לבבך: ושננתם לבניך ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך: וקשרתם לאות על ידך והיו לטטפת בין עיניך: וכתבתם על מזזות ביתך לא תחמוד ובשעריך:

שם יא יג והיה אם שמע תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם | היום | לאהבה את יהוה אלהיכם ולעבדו בכל | לבבכם ובכל נפשכם: ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש ואספת דגנך לא תגנוב ותירשך ויצהרך: ונתתי עשב | בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת: השמרו לכם יתגיש הם' פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים | אחרים והשתחויתם להם: וחרה אף יהוה בכם ועצר את השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את יבולה ואבדתם | לא תרצח מהרה מעל הארץ הטבה אשר יהוה נתן לכם: ושמתם את דברי אלה על | לבבכם ועל נפשכם וקשרתם | אתם לאות על ידכם והיו לטוטפת בין | עיניכם: ולמדתם | אתם את בניכם לדבר בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך: וכתבתם | על מזוזות ביתך ובשעריך:

למען ירבו ימיכם וימי בניכם כבד את אביך על האדמה אשר נשבע יתגיש חי' יהוה לאבתיכם לתת להם כימי השמים על הארץ:

במדבר טו לז ויאמר יהוה אל משה לאמר: דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם ועשו להם יתגיש החיריק תא' ציצת על כנפי בגדיהם לדרתם ונתנו על ציצת הכנף | פתיל תכלת: והיה לכם לציצת וראיתם אתו יתגיש הר': ולא יותר מדאי וזכרתם את כל מצות יהוה ועשיתם | אתם ולא תתורו לא תנאף אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זנים | אחריהם: למען תזכרו יתגיש חי' ולא יותר מדאי ועשיתם | את כל זכור את יום השבת מצותי והייתם קדשים לאלהיכם: אני יהוה אלהיכם אשר הוצאתי אתכם | מארץ מצרים מ"ע לזכור יצ"מ להיות לכם לאלהים לא תענה אני יהוה אלהיכם:

סיל רלין [לא אמר אמת ואמונה לא יצא י"ח . ואומרו במתון ובכוונה]:

אֱמֶת וֶאֱמוּנָה כָּל זֹאת וְקַיָּם עָלֵינוּ. כִּי הוּא יהוה אֱלֹהֵינוּ וְאֵין זוּלָתוֹ . וַאֲנַחְנוּ יִשְׂרָאֵל עַמּוֹ הַפּוֹדֵנוּ מִיַּד מְלָכִים . מַלְכֵּנוּ הַגּוֹאֲלֵנוּ מִכַּף כָּל הֶעָרִיצִים . הָאֵל הַנִּפְרָע לָנוּ מִצָּרֵינוּ וְהַמְשַׁלֵּם גְּמוּל לְכָל אוֹיְבֵי נַפְשֵׁנוּ . הָעוֹשֶׂה גְדוֹלוֹת עַד אֵין חֵקֶר . וְנִפְלָאוֹת עַד אֵין מִסְפָּר . הַשָּׂם נַפְשֵׁנוּ בַּחַיִּים וְלֹא נָתַן לַמּוֹט רַגְלֵנוּ . הַמַּדְרִיכֵנוּ עַל בָּמוֹת אוֹיְבֵינוּ . וַיָּרֶם קַרְנֵנוּ עַל כָּל שׂוֹנְאֵינוּ . הָעוֹשֶׂה לָנוּ נִסִּים וּנְקָמָה בְּפַרְעֹה . אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים בְּאַדְמַת בְּנֵי חָם . הַמַּכֶּה בְעֶבְרָתוֹ כָּל בְּכוֹרֵי מִצְרָיִם . וַיּוֹצֵא אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם לְחֵרוּת עוֹלָם . הַמַּעֲבִיר בָּנָיו בֵּין גִּזְרֵי יַם סוּף . אֶת רוֹדְפֵיהֶם וְאֶת שׂוֹנְאֵיהֶם בִּתְהוֹמוֹת טִבַּע . וְרָאוּ בָנָיו גְּבוּרָתוֹ . שִׁבְּחוּ וְהוֹדוּ לִשְׁמוֹ . וּמַלְכוּתוֹ בְּרָצוֹן קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם . מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ עָנוּ שִׁירָה בְּשִׂמְחָה רַבָּה וְאָמְרוּ כֻלָּם : מִי כָמֹכָה בָּאֵלִים יהוה מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא : מַלְכוּתְךָ רָאוּ בָנֶיךָ בּוֹקֵעַ יָם לִפְנֵי מֹשֶׁה . זֶה אֵלִי עָנוּ וְאָמְרוּ : עט"ס

אמת. כנגד סיל סרטן. גם ברכה ז' היא שהחת בברוך. שהיא סמוכה להבריאה כמש"ל בשחר: ואמונה. בשחר אומרים ויציב. שהוא (כנגד והקמותי את בריתי. כמ"ש שם) המושבין בין פרס יום לפרס לילה. כי הוא הסלי המחזיק ברכה. הוא הגואל טוב. וגאולה מעלים לא באתי עד לפרס. שמשיאו לא יצאו אלא ביום. סילק לא אמריך אלא אמת ואמונה. שבעל האמת נעשה לאורה נשה אלין במקום. כי בא השמש. כי בא לשפוט הכל בצדק ושמים באמונתו. מ"מ מטה לסמוך גם גאולה לתפלה דערבית. דהא גאולה מאורתא שמי הואי. שהכל מודים שמגאלו לא נגאלו אלא בערב. שנאמר. הוליאך ה' ממצרים לילה. לפיכך אף הסומך בערב הוא בן עוה"ב. אע"פ שאינו יחוד גמור. אבל עתה כתובה באמצע. שמורה שמירה יתרה משנים ומאחור. שכן רמוז גם הגואל מיד בסמוך לא

נאה וקים. כי הוא חי וקים לעולם. שכן יוסף הצדיק עם לפני רחל שלא יבים בה שר החושך שאליסתו בלילה שמו ק צריך לעשות מחילה של אור בפניה מכל צד. בטעם שהחושך מכסה ארץ. והנה בנוסח זה יש קנ"ב תיבות. עד שנקב שכל אורה בא לה משם כמודע. ולזה נקראת נקבה. נקב ה' ההאה. גם נקב הוא א' ממילוי אהיה. וכן קנ"ט עם הכיבה. כי אל קנא הוא בגל אחר. שמחר מסלשולו בלילה: הפודנו. כאן סולך ופורם בה קומה שלמה כעולה. ומתחיל ממטה למעלה. הפודנו מיד מלכים. במלכות: הגואלנו. ביסוד. מפורש כמה פעמים: הנפרע מצרינו. בהוד (עמש"ל בברכה ג' דבה"מ): והמשלם גמול. בנצח כי הוא גומל חסד וגמול דלים. וכל גמול הוא מצד החסד. אע"פ שאת שלמת רשעים. כי הוא שהלה להם והגאלה לעולם (וזה לא ידעו ולא יבינו בעלי הספק) בהבוד רשעים רבה: העושה גדולות. בחסד. יד הגדולה. ושמך בסדר קו ימין: (ואין חקר. כל"ל. והוא ל' הכתוב איוב ה. והאומר עד אין. שמי לא משתבים. גם הוא [ב]ם סי' ע'. אלא שמהראוי להפוס ל' ראשון. ובנוסח ספרד ליתיה): ונפלאות עד אין מספר. בגבורה. אבא בגבורות ה' אלהים אזכיר לדקדק לבדך כי לא ידעתי ספורות. אבל נדולתך אספרם. ע"ם [ב]ם בעז"ה: השם נפשנו בחיים. אילנא דחיי. תפארת: המדריכנו. בבינה. שמן כים דרך. דעת יסוד דבינה. וכן . במות. בבינה ידוע: וירם. בחכמה. כהוא דאתמר ביה רוס ידיהו נשא. וקרן הוא בבינה. קרן היובל. כי כן רפים ולא מתפרשין: העושה כו'. בכתר. כי יציאת מצרים בגילוי אור הכתר היה. ומכאן והילך יורד למטה. לכן שמאר ואמת כפול. במ"ש אותות כו': המכה בכורי. בחכמה שהוא בכור דקדושה כנודע: ויוצא לחרות עולם. בבינה שבה נחות יובל המוציא עבדים לחרות: המעביר בניו בין גזרי. בחסד. מדתו של אברהם אבינו הזקן. שהעביר בין במלכיות שבירך לו. והעבירם שלא יכלו ביניהם. כמ"ש בברית בין הבתרים. אשר עבר בין הגזרים. זה בין גזרי ים סוף. שבזכותו עברו: את רודפיהם כו' טבע. בגבורה: וראו בניו גבורתו. בתפארת נאזר בגבורה ביום מלחמה: שבחו והודו. בנצח והוד: לשמו. (כמש"ל כמה פעמים) והוא רצון. ורצה בני טוב: ומלכותו ברצון חוזר ועגה למעלה לכסותו גם כאמור. הרי זה כאמור ועגה בודאי :

יהוה יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד׃ וְנֶאֱמַר כִּי פָדָה יהוה אֶת יַעֲקֹב וּגְאָלוֹ מִיַּד חָזָק מִמֶּנּוּ׃ בָּרוּךְ אַתָּה יהוה. גָּאַל יִשְׂרָאֵל׃

היכל קדש הקדשים

הַשְׁכִּיבֵנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ לְשָׁלוֹם. וְהַעֲמִידֵנוּ מַלְכֵּנוּ לְחַיִּים (טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם). וּפְרוֹשׂ עָלֵינוּ סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ. וְתַקְּנֵנוּ בְּעֵצָה טוֹבָה מִלְּפָנֶיךָ. וְהוֹשִׁיעֵנוּ (מְהֵרָה) לְמַעַן שְׁמֶךָ. וְהָגֵן בַּעֲדֵנוּ. וְהָסֵר מֵעָלֵינוּ אוֹיֵב. דֶּבֶר וְחֶרֶב וְרָעָב וְיָגוֹן. וְהָסֵר שָׂטָן מִלְּפָנֵינוּ וּמֵאַחֲרֵינוּ. וּבְצֵל כְּנָפֶיךָ תַּסְתִּירֵנוּ. כִּי אֵל שׁוֹמְרֵנוּ וּמַצִּילֵנוּ אָתָּה. כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה. וּשְׁמוֹר צֵאתֵנוּ וּבוֹאֵנוּ לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם׃ ופרוס בָּרוּךְ אַתָּה יהוה. שׁוֹמֵר עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לָעַד׃

השכיבנו. ברכה זו אינה פותחת בברוך מפני הנ"ל. והיא בחינת היכל קה"ק. בסוד חדר מטות. ממטו שלשלמה. ברכה זו האחרונה יש בה ס' תיבין כנגד הששים גבורים שלשלמה. כי הוא חדר מטותיה בסוף (ובתוספת דשבת יש בה ע' תיבות. בסוד י"ן המאומר שבבינה. כי שבת היא מעין עוה"ב): לחיים. עלו"א: סוכת שלום. ידוע ומפורש לעיל כמה פעמים. וכן כל אלו הלשונות מבוארים בכלל דברים כמה פעמים. הדעת לגבון נקל: אויב כו'. ז' דברים הללו הן ז' קליפות דספרא אחרא. וכן מכר בכתוב. והנה שטה אנשים באים מהלך לפונה ואין מפלט בידו. והתחיל בגו"ב. היא כנגד תו"ס דקודפס. אויב אין אלפי בית ומיים בשטן. הוא ראש כולן הוא נח"ש הוא סוגא. בן אנה של אויב. והרחיקם זה מזה. מפוס דמריין בפרודא. כי הכי דלא לשמשו עלמא: מלפנינו ומאחרינו. זעיר ומקבים. שהם אחור וקדם. שלא יהא מקי"ה לרעים: כנפיך. ביסוד. כף אביו. הוא המוסף על בית ישראל ומסתירם כאמור מכאן ולהלן ישמע חכם ויוסף לקח:

לשבת (ויו"ט ור"ח וחה"מ) וּפְרוֹשׂ עָלֵינוּ סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ רַחֲמִים וְשָׁלוֹם)׃ בָּרוּךְ אַתָּה יהוה הַפּוֹרֵשׂ סֻכַּת שָׁלוֹם עָלֵינוּ. וְעַל כָּל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל. וְעַל יְרוּשָׁלָיִם

[לאמר שומר עמו ישראל במקום הפורס ויכוון תוך כדי דבור (כדי לומר שלום עליך רבי ומורי) אומר מיד הפורס ס'. ואחר כדי דבור יצא. ויכול לעמות אמן אחר ירושלים. ואם לא מעכב ביאת כמשיח ח"ו]

שמות לא

ולשבת) וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם׃ בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִיא לְעוֹלָם. כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יהוה אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ. וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ׃

ויקרא כג

ביו"ט וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מֹעֲדֵי יהוה. אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

תהלים פא

בר"ה תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר. בַּכֵּסֶה לְיוֹם חַגֵּנוּ. כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא. מִשְׁפָּט לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב׃

ויקרא טז

ביו"כ כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם. מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יהוה תִּטְהָרוּ׃

(א) ברוך. תקנו רבנן בתראי. משום דקיי"ל תפלת ערבית רשות. אלא מפסיקין בקדיש. דמשמע שנגמר כל הסדר. וכבר יצאו י"ח הפסוקים כלנו שיש בהן י"ח אזכרות עד י"ח ברכות התפלה שאינה חובה. וכיון שאמרו כל אלו הפסוקים. תקנו ג"כ ברכה לאחריהם. שלא יצאו עירים: (ב) כל זה תקנו מתחלה כשהיו בתי כנסיות שלהם בשדה. לנהל עליהם שלא יתאחרו בלילה מפני שמזיקין הבכית בשדה. ובלודלא שויה לתפלת ערבית חובה משום דבתי כנסיות בישוב. אפ"ה תקנה זו לא זזה ממקומה ולומרים אף הם. וכמן לומר פסוקי ברוך ה' בישיבה:

ברוך ה'. זהו שאספת ברכה מתקנת שלאים למלך מצה. גם בה"ב מיבות. לכך מדת שחין סקבם שגברו עליה סימן

בָּרוּךְ יהוה לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן׃ בָּרוּךְ יהוה מִצִּיּוֹן שֹׁכֵן יְרוּשָׁלָיִם הַלְלוּיָהּ׃ בָּרוּךְ יהוה אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֹשֵׂה נִפְלָאוֹת לְבַדּוֹ׃ וּבָרוּךְ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם וְיִמָּלֵא כְבוֹדוֹ אֶת כָּל הָאָרֶץ אָמֵן וְאָמֵן׃ יְהִי

כְּבוֹד יהוה לְעוֹלָם. יִשְׂמַח יהוה בְּמַעֲשָׂיו: יְהִי שֵׁם יהוה מְבֹרָךְ. מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם: כִּי לֹא יִטֹּשׁ יהוה אֶת עַמּוֹ בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל. כִּי הוֹאִיל יהוה לַעֲשׂוֹת אֶתְכֶם לוֹ לְעָם: וַיַּרְא כָּל הָעָם וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם. וַיֹּאמְרוּ יהוה הוּא הָאֱלֹהִים יהוה הוּא הָאֱלֹהִים: וְהָיָה יהוה לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יהוה אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד: יְהִי חַסְדְּךָ יהוה עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ: הוֹשִׁיעֵנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ מִן הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ. לְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ: כָּל גּוֹיִם אֲשֶׁר עָשִׂיתָ יָבוֹאוּ וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ אֲדֹנָי. וִיכַבְּדוּ לִשְׁמֶךָ: כִּי גָדוֹל אַתָּה וְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת אַתָּה אֱלֹהִים לְבַדֶּךָ: וַאֲנַחְנוּ עַמְּךָ וְצֹאן מַרְעִיתֶךָ נוֹדֶה לְּךָ לְעוֹלָם לְדוֹר וָדוֹר נְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ: בָּרוּךְ יהוה בַּיּוֹם. בָּרוּךְ יהוה בַּלָּיְלָה. בָּרוּךְ יהוה בְּשָׁכְבֵנוּ. בָּרוּךְ יהוה בְּקוּמֵנוּ. כִּי בְיָדְךָ נַפְשׁוֹת הַחַיִּים וְהַמֵּתִים: אֲשֶׁר בְּיָדוֹ נֶפֶשׁ כָּל חָי. וְרוּחַ כָּל בְּשַׂר אִישׁ: בְּיָדְךָ אַפְקִיד רוּחִי. פָּדִיתָה אוֹתִי יהוה אֵל אֱמֶת: אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם. יַחֵד שִׁמְךָ וְקַיֵּם מַלְכוּתְךָ תָּמִיד. וּמְלוֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד:

הדיין. והם פסוק רחמים מלוקטים. מבוארים למבין מדעתו: ברוך. תהלים פ"ט: ברוך. שם קל"ה: ברוך וברוך. פ"ב (עמ"ש בס"ד בסיום פסוקי דזמרה): יהי. ק"ד: יהי שם קי"ג: כי. שמואל א' י"ב: וירא. מלכים א' י"ח: והיה. זכריה י"ד: יהי. תהלים ל"ד: הושיענו. שם ק"ו: כל. פ"ו: כי. שם: ואנחנו. ע"ט: אשר. איוב י"ב: בידך. תהלים ל"א:

יִרְאוּ עֵינֵינוּ וְיִשְׂמַח לִבֵּנוּ. וְתָגֵל נַפְשֵׁנוּ בִּישׁוּעָתְךָ בֶּאֱמֶת. בֶּאֱמוֹר לְצִיּוֹן מָלַךְ אֱלֹהָיִךְ. יהוה מֶלֶךְ יהוה מָלָךְ. יהוה יִמְלוֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד: כִּי הַמַּלְכוּת שֶׁלְּךָ הִיא. וּלְעוֹלְמֵי עַד תִּמְלוֹךְ בְּכָבוֹד. כִּי אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֶלָּא אָתָּה: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה. הַמֶּלֶךְ בִּכְבוֹדוֹ. תָּמִיד יִמְלוֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד. וְעַל כָּל מַעֲשָׂיו: תפלה בלחש

(א) אין לדבר בין גאולה לתפלה דערבית. ופסוקי ברוך. כיון דתקינו אוספא דהיינו אמת ויציב בלילה ואמונה בבוקר. דלא שפיר דמי. אבל כאן. כתפלה אריכתא דמו. ומה שמכריז ש"צ ר"ח וכן טל ומטר. מיהא מודה נמי דלא בעי אפסוקי. כדאמר ר"נ משמיה כהא דלא כיון דצורך תפלה הוא. לא הוי הפסקה: (ב) מצא צבור שקראו ק"ש יתחיל. ומשמע נמי דהכי טפי עדיף ודאי. אלא שאם יתחיל גומר. ואין לעמוד בתפלה. יתפלל עמהם. אח"כ יקרא ק"ש עם ברכותיה. וכי גמר. מיבעי ליה למימר נמי אמת ואמונה. ובו ז"ס לא יצא י"ח. משום דאינה חובה. והיכא מ"ד באמצע תקנום. אבל בשחרית אינו וע"כ צ"ע כן. דאל"כ תקבי דרב אדרב. אי הכי לא פליגי רב וחייא ק. אלא ודאי מיסמך גאולה לתפלה עדיף. כמ"ש במו"ק בס"ד: בריה. ולפ"ז הכי הילכתא. דהא קיי"ל כדרב (ולא כהמיסים (ג) אם יש שהות לקרות ק"ש וברכותיה ולהתפלל עם הצבור. אפ"ה הפוסקים אלא מפני שמנהג בגלד) ומקמי תלמודא וכא בפי להדכורי אינו יכול לומר פסוקי ברוך. פשיטא ידלגם. וצ"ע שא"צ לאומרם יל"מ. ומשמי דאמר הכי: אח"כ כלל: (ד) אין ש"צ מחזיר תפלה בערבית. ואין כאן שילום אחרים. ומי שלא שמע ברכו. אם פורסין לו על שמע כדעת ב"י. ולהשמעתיה לכרמ"ע נתבו' סי' פ"ד: ה) אומרים עלינו. והגאו שער אח"כ מזמור ח' ושיר למעלות. קדיש. ויושבים מעט ואומרים אך צדיקים וגו' (למנהג. אדון עולם) ה' בחני וגו'. ומפטרין והולכין לבתים: תוספת. גרסינן פ' היה קורא. מיית בר רב אמר. אמר אני ה' אלהיכם צריך לומר אמת. לא אמר אני ה' אלהיכם (סיום פ' ציצית) אינו צ"ל אמת. ולכאורה צ"ע דפליג אהכוה. דס"ל כל שלא אמר אמת ואמונה ערבית לא יצא י"ח. אבל אינו דוחק בעיני לומר. דרב נמי לא קאמר אלא הילכתא דגמר פ' ציצית. כיון דאמר אני ה' אלהיכם. בע"כ צ"ל אמת. וקיי"ל דצ"ע אמת ואמונה. לקיומי קרא ואמונתך בלילות דוקא. ולאסוקי

ואין דעתי שיסמוך אדם ע"ז. ויזה מנהג אבותינו שלא מדוחק ח"ו. אלא מיהא כהשעה דחוקה. ודאי כדאי לסמוך עליו. ולא יפול דבר מדבריהם ארצה:

מודים אנחנו לך יי אלהינו שהוצאתנו מארץ מצרים. ופדיתנו מבית עבדים. ועשית לנו נסים וגבורות על הים ושרנו לך. מי כמוכה בתלים ס':

נשלם סדר היום. בעזרת נורא ואיום. עם היקף היומי. והאיר ה' עיני ומצאתי לי סמך גדול מתחלת יצירת ארה"ר:

(א) בשעה ראשונה העולם מאיר. לכן מתחיל זמן ק"ש ותפלה בעמוד השחר. כי מאז התחלה יזרחו: (ב) בשניה מעשה גולם. לפיכך ותיקין גומרים עם הנץ החמה שהיא בשעה שניה (כמש"ע נתבאר בס"ד) וכפות עקבו מכבה גלגל חמה. ועובדי עכו"ם בעת ההיא שמניחין את כתריהן ומשתחוים לחמה: (ג) שלישית נמתחו אבריו. לכן בני מלכים אז מותחין אבריהן: (ד) ברביעית זרקה בו נשמה. להודות ולשבח לבוראו. לכן נמשך זמן ק"ש עד ד' שעות. כמו שאדה"ר לא קרא עד שעה רביעית. וכן הוא מאכל כל אדם שמונו. שבשעה ההיא טעם בראשונה: (ה) חמישית עמד על רגליו ללכת הנה והנה. וההולכים לבית הפלוין ולעשות עסקיו. מכאן רמז לבעה משא ומתן: (ו) ששית קרא שמות. ע"י בינה ודעת שנתנה בו נשמה האצילה. שאין התינוק יודע לקרות אבא ואימא עד שיטעום טעם דגן. וקודם שאכל אדם יש לו שתי לבבות. ואינם שוכנים לדעת אחת. לכן בודאי סעד מתחלה סעודה גמורה לסעוד הלב ולשכים להשגת ידיעה שלימה בטיב הנבראים והשכלת השמות. ע"כ בודאי היתה קריאת השמות מתוך שמחת אכילה ושתיה. ודוגמת לימוד תורה על השולחן. עכ"ז קבעו זמן סעודה פ"ת בששית:

(ז) שביעית הזדווגה לו חוה. שנלקחה מצלעותיו אז מתוך השינה. מכאן רמז גם לבעת הצהרים. ואז מתחיל זמן תפלה גדולה כנ"ל. כי אז היה זמן חבור אדה"ר וזווגו. ובעת התפלה נעשה ג"כ זווג שם ע"ה אז"ס העליון יח' בתו"ה היולדת מפעלמו. ומזה באה בתמימים שנים. מגד הלחה אלהו בעל החכם שתקן מנחה גדולה כנזכר לעיל. בשני מאמר אלהו בעל הדין שתקן מנחה קטנה: (ח) בתשיעית נצטוו. ורמוז לעסוק אז בתורה ובמצות: (ט) עשירית סרח. כנגד זה תפלת מנחה קטנה בעת ההיא שהדינין מתעוררין. ע"פ יתא מנחה. אכפרה פניו (פני עשו) במנחה. ולזה נקראת תפלת מנחה. לפי שבאה לכפרה. מאה"כ על שם שאליה על פמה. וזה נכון מאד. וכן מוכיח התרגום. למנח יומא. שהיה אז שעת המנחה: (י) בי"א נדון. וצריך להרבות ברחמים ולתקן יום לגלגל: (יא) בי"ב נטרד. לפיכך נתקנה תפלת הערב. ומתחילין ובזה החוש מתמתחת אימת בעלי הדין שניתן להם השליטה. וקודם השכיבה צריך לעשות חשבון ממעשיו כמש"ל בס"ד. שלא ירדפו אחריו בעלי הדין ויפגעו ממנו. אגב חוטרא מילי ואפי דרי תופסנא:

מלון. בו מבואר הנהגה וסדר לילה דחול. בו ו' מדורות. א) חשבון ק' ברכות של כל יום. ב) ק"ש של המטה. עם פי'. ועי"ד האר"י ז"ל. ג) קינות חדשות על החורבן. ד) דרך ארץ בשכיבה ותה"מ. והרואה קרי. והנהגת לבישת בגדים. ה) תפלת אליהו ז"ל. וזמר ידיד נפש [כעת נדפס קודם תפלת שחרית]. ו) הטבת חלום. התרת הנדוה בחלום. ודין הנודר בחלום:

א' חשבון מאה ברכות

(א) אחר שעשה חשבון צדק ממעשיו. ועיין במה חובות והקפות שנשארו עליו ביום שעבר. עכשיו בעת השנאי. צריך האדם הזריז בעניניו. להשגיח על הכנסתו. ולחקור איזה ריוח שיוכל להשיג על ידו. די מסת פרעון חובותיו. ולהביא מעמדו במצב טוב כל האפשרי. לכן יפקח עיניו לאסוף מלא חפניו ברכות טוב. וימנה מתחלת הלילה כמה ברכות יעלו בידו שלא יפחות ממאה שחייב כל אדם מישראל לברך בכל יום. כמ"ש ז"ל מהכתוב. ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך. אל תקרי מה אלא מאה. ותקנם דוד המע"ה כנגד הוקם ע"ל. שבן מיתים מק' קללות שבמשנה תורה. ומוסיפות חיים ושלום וברכת שמים ממעל. ויתחיל למנות ברכותיו מתפלת ערבית. ויספרם אחת לאחת למצוא חשבון: (ב) כל עת שאומר ברכה. טוב להתבונן על ספר לדעת המספר. ויש בזה ריוח גדול מאד. א'. שמתוך כך ישים אל לבו לכוין בשם היטב כדי שיהיו ראויות לבא במנין. שאל"כ כמוהם כאין. ובודאי שלא יצא ידי חובתו. שעובר על כל תשא לשוא ח"ו. אבל המדקדק במנין כמו שמדקדק על תבואות כספו ומעותיו. אז בודאי יקפיד עליהם ביותר שלא יפסדם. והשנית. שידע בבירור שלא חסר כלום מן המנין. כי ביום תענית וביחוד השמפסיק מבע"י. חסרים הרבה. ומלבד שמפסיד וגם לא ידע להזכר להשלימן בברכות אחרות. וכן בשבת ויו"ט חסר מהמספר כך רב. ויחשוב איך ובמה ישלים אחרות המחסרון. ואז יעשה לו קלפי שימה בתוכו מין פירות או קטניות כמספר הברכות שמברך. עד שישלים מנין מאה: (ג) ומאחר שכל בוחני בתבורי להקל הטורח ולהועיל לי ולבני גילי אסייע גם בעזרת דרך החשבון בקצרה ובקום הזה כללא בידך. כשאתה מתפלל ומברך בכל יום חול הברכות המחויבות בכללם (דהיינו כפי מנהגנו בציצית ותפילין. וברכת המזון ליטף. ברכת המקדש שמו ברבים. בלי תהומה) הרי בידך השעים ואחד (ולהמנהגין לברך על תפילין של ראש בפ"ע. יהיו נ"ב) ואם תסעוד רק פעם אחד ביום. הרי כאן שטה ברכות הכרתיות. ואם תנהוג בסעודה כאשר הוריתיך. תרויח עוד ב' ברכות בפירות. ומגלו בידך מאה ברכות מכוונות. ואם תמנן או הבנך רק על כסם. הוספת על המספר. כ"ש אם אתה סועד ב"פ ביום. ומוסף לפעמים בחיים. או מברך לנקביו פעמים. באופן זה אי אתה צריך לחשב כלל: (ד) מעבה תדע. כי ביום תענית כשאתה מפסיק מבע"י. חסרת ח' או ט' ברכות. או אם אירע מקרה בלתי טהור. שהעבת מן המספר מחמת אונס. צריך להשגיח על ההשלמה בדיוק שלא לטעות. ובשבת ויו"ט עי' לקמן ותשבון זה תביא לגבי מקום ברוך הוא מאד. ויסלה ההרגה בתשמיו. וימלא שמחת וחמיו. יפילם לף מן קמיו: (ה) וכן ינהוג בהיזק שאירע לו ביום אם נכשל בחטא ועון. בלילה (בהיות עם השנאי) השמוך יהבנו על תקנתו. כדרך שעשה ר' ישמעאל בן אלישע כהן גדול [שבת יב] שאמר אני ישמעאל קריתי והטיתי. לכשיבנה בהמ"ק אביא חטאת שמנה. לקיים וחטאתי נגדי תמיד. שמתוך כך יזכור לתקן את אשר עוות. בכל אשר תשיג ידו. ולא יגבה לבבו. ואם באו עליו יסורין. יקבלם מאהבה ויפיס את נפשו. וירחמוהו מן השמים ויקלו עמו. ואימון מרי דחושבנא. שמתבונן בכנסת ריוח כנגד הפסד בכולא ובזור. לידע מה השביחו נכסיהם הקיימים. וקניניהם הבלתי נלוים לעולמים. ואמרו רז"ל [ויקרא רבה פ' יא] עשית חבילות עבירות. עשה כנגדן חבילות של מצות (ומה שאמר הכתוב אשר לא יקח שחד. וכן אותה שאמנו סוף פ"ד דאבות. עלה"ם ע"ם בס"ד) ע"כ צריך להחזיק חשבון צדק ולמנות ג"כ סופר מהיר ובקי בחשבון ובמספר. אם הוא עצמו אינו בקי בתשבוחות של מעלה. יפקיד עליו איש הגון ונבון. כדי שיהיו תשבוחותיו ברורים כשיעמוד לתת דין וחשבון. לפני האדון המלוה בחן וחסד שעזן ורבון. ואם יאמר רם הלא אחד חשבון. הלא אם מחשבון ומאכל את שאינם עושבין רק שכינתם כשמתם וגרורים קלפיהם אשר עשו לכם ידיכם חטא. לכהנאום באלהינו שלהם. ברוב עשרם יתהללו. ולא שעו אל קדוש ישראל באלוהים יתהוללו. בחוקות התועבות יתהלכו לנו כמו יתמוללו. כמו יום לה' על כל גאה ורם ובהרנו כל נטילי כסף דלו מאגום נשא עורים בהוצם לא יקומו אם יפלו. שערי עזר"ה נעדם נמנעו. אויבי ה' מנשמת אלוה יאבדו מרוח אפו יכלו. ואוהביו כצאת השמש בגבורתו יכלו. ויכתב בספר זכרון לפניו לחושבי שמו בעלי תשבוחות אשר בו ידעו ויתהללו: (ו) אחר תפלת ערבית. צריך לקבוע עת לתורה לקיים והגית בו יומם ולילה. כמו שעשה בבוקר. לעבור התפלה עם ת"ת ולקיים ילכו מחיל אל חיל. גם בלילה יש לחוש יותר אם יאכל תחלה יבוא לידי שינה. מתוך שהאדם יגע וטרוד מבקש המנוחה. ומגלה מתבטל לגמרי. ויותר צריך ליזהר בלימוד בלילה. שאין עיקר רנה של תורה אלא בלילה. עמו"ק ק"ז. ולימוד בלילה יהיה בתורה שבע"פ. כמו שלמדנו מן המדרש. שבן נגד משה רבינו עליו השלום בהר. וידע שהוא לילה. אבל למוד שמקרא אין זמנו אלא ביום. וכן דעת האר"י ז"ל. ואם הוא רעב וצמא. יקדים אכל ביום לחם לשובע. ואינו יכול לכוין דעתו ללמוד. יטעם מעט כדי ליישב דעתו ויעסוק בתורה. אח"כ ישב לאכול סעודתו די צרכו וכפי הראות לטבעו: (ז) ואמנם הראוי לאדם בינוני בבריאות ובמדיסות כללו. למעט בסעודת הלילה ותהא קלה משל יום. (אם לא שלא סעד ביום) וכזה ירויח ארבעה דברים. א' ישמור בריאותו. ב' יהא שומר ג"כ מדבר רע. שלא יבוא לידי מקרה לילה

אלא כשא ע"פ הרוב מתוך תפלה גסה . ויזכר ג"כ מדברים תמים תפלת שחרית מתוך הכובד. מש"ה כתפלתם תפלת הלילה . אז טוב אלו דברים המרבים זרע . כיתוד מי שטבעו עגול לכך . ג' שיהיו לו לגופו ולנפשו ולנשמתו . כי יקיץ בזמן הראוי וכשתר . ומצד השינה הטעמים מתים מיושבים . כי מריבוי המאכלים ושתיה יתרה . לאדם בימיו . אמרו שהוא ח' שעות שלים הטוב . ואמז בו שינה אלא השטומות סקרים והוריה ברוב פעמים . בסבת עשן העולם לא מיתן . אך די לאדם כבריא שישן שש שעות ומתשק בלי ספק . מפיטי בטנו ותערובת מאכלים משונים . ד' שלא תכבד שאינו והכל לפי מה שירגיל האדם עצמו בנעוריו . כי ההרגל טבע שני : אלו ... יצריך גם מאד . שיש נוהגים שלא יישן עד שמעביר שנה

ב . סדר קריאת שמע שעל המטה . ג . קינות חרשות על החורבן

(א) לאמר שהכא מד"ה ילך לישן . או ימה לו מתלומות רעים : עד ואנחנו חרשענו] : (ג) גרסיק . שהשם לישן של (ב) לא ישכב עד יאכל מקף ודם תלוי מעי כ"א ישהה . ע"י הרב שמשו . לומר משמ: עד והיה (ק פלים גם נמדת השלם שפ ושום דק"ס שהוגן : [ולומר שהלם . אלהינו ס' אשמנו ס' פ' לק) אם שמוע . ומנהך :

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם . הַמַּפִּיל חֶבְלֵי שֵׁנָה עַל עֵינָי . וּתְנוּמָה עַל עַפְעַפָּי : וִיהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי . שֶׁתַּשְׁכִּיבֵנִי לְשָׁלוֹם וְתַעֲמִידֵנִי לְשָׁלוֹם . וְאַל יְבַהֲלוּנִי רַעְיוֹנַי . וַחֲלוֹמוֹת רָעִים וְהִרְהוּרִים רָעִים . וּתְהִי מִטָּתִי שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ . וְהָאֵר עֵינַי פֶּן אִישַׁן הַמָּוֶת . כִּי אַתָּה הַמֵּאִיר לְאִישׁוֹן בַּת עָיִן : בָּרוּךְ אַתָּה יהוה הַמֵּאִיר לָעוֹלָם כֻּלּוֹ בִּכְבוֹדוֹ :

חבלי . י"ל מענין חבלי נן . כי מ"י שיתרים הענינים הגורמים וקשורות בשינה . לפ"ז היה ראוי לומר חבלי בשמ"ה שה"ת . ילא וכנו עלמא סכי . ותבודדים ר"ל לשון חלק . כמו הבלי ממשה . ולשון בזה סעם . גם יקשה עליו מה שהקשו אבל יותר נכון מה שפירשו מלשון חבלי יולדה . לפי שהאדם עומד זמן רב ולא ישן . תבלים וצירים יאחזוהו . לכן אמרו רז"ל [שבועות כה] השבע שלא יישן ג' ימים . מלקין אותו וישן לאלתר . וכן אמרו [ב"ר פ' ט] והנה טוב מאד זו שינה . מתוך שהאדם ישן קימעא (כי השינה המרובה . אלה לאותן שאין לעולם הבא מהם . ישנו שנת עולם ולא יקיצו) עומד ויגע בתורה : ותהא מטתי שלימה . אם אשמש מטתי . לא יהא פסול בזרעי . מראה שכוונת חז"ל לכלול בברכה זו ולפטור הנאת השמים כמשה (ומה שלא יחדו לה ברכה בפ"ע . עמ"ש גם"ד במו"ק) ולפ"ז יש מכאן קלא שמך . אם רוצה לשמש מטתו . יקרא ויברך קודם . עי' עוד [illegible] . ועי"ל הכוונה . שלא יצא ממנו זרע לבטלה מתוך השינה : פן אישן המות . כי השינה א' מס' במיתה . והאר עיני ט' כי אתה המאיר לאישון בת עין . כן הוא המטה הנכון לפי דרך הפשט . וק"ל . והוא מטה האר"י ז"ל ויש בו סוד עמוק וכמה הגאונים אמ"ש ז"ל . ובנוסח ברכה זו יש ד"ן תיבות . למתק דין דאדני . וג"ד שמות הוי"ה . כי עת הדין הוא . ובתלמוד שלא יש בו ארבעים ל' ושינויים . כנראה שהוא הוספה מבחירת המעתיק . סופר מאריך ברחא . בדברים שאינם מהענין וברכה דערכה אלהי ושמה נקיה ולהא השוגג ובעל הכתה לכן עזבנו קדמונו אבותינו ורבותינו שלא היה דעתם בארוכות כפי שהם . ורואה בעין שכלך מה נמלאו אמרי יושר . אך מסכים גם מספר תיבות הברכה . נ' מטה . שהיא ברכת המטה :

ונהגו להוסיף פסוקי רחמי . קורין שיר של פגעים : [ויהי נועם עד ואראהו בישועתי]

יהוה מָה רַבּוּ צָרָי רַבִּים קָמִים עָלָי : רַבִּים אוֹמְרִים לְנַפְשִׁי אֵין יְשׁוּעָתָה לּוֹ בֵאלֹהִים סֶלָה : וְאַתָּה יהוה מָגֵן בַּעֲדִי כְּבוֹדִי וּמֵרִים רֹאשִׁי : קוֹלִי אֶל יהוה אֶקְרָא וַיַּעֲנֵנִי מֵהַר קָדְשׁוֹ סֶלָה : אֲנִי שָׁכַבְתִּי וָאִישָׁנָה הֱקִיצוֹתִי כִּי יהוה יִסְמְכֵנִי : לֹא אִירָא מֵרִבְבוֹת עָם אֲשֶׁר סָבִיב שָׁתוּ עָלָי . קוּמָה יהוה הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹהַי כִּי הִכִּיתָ אֶת כָּל אֹיְבַי לֶחִי שִׁנֵּי רְשָׁעִים שִׁבַּרְתָּ : לַיהוה הַיְשׁוּעָה . עַל עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ סֶלָה :

ולומר השכיבנו עד מעתה ועד עולם. ברוך ה' ביום. עד אלא אתה בלי תחומים :

הַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל אֹתִי מִכָּל רָע יְבָרֵךְ אֶת הַנְּעָרִים וְיִקָּרֵא בָהֶם שְׁמִי וְשֵׁם אֲבֹתַי אַבְרָהָם וְיִצְחָק וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ : וַיֹּאמֶר אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל יהוה אֱלֹהֶיךָ וְהַיָּשָׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה וְהַאֲזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו וְשָׁמַרְתָּ כָּל חֻקָּיו כָּל הַמַּחֲלָה אֲשֶׁר שַׂמְתִּי בְמִצְרַיִם לֹא אָשִׂים עָלֶיךָ כִּי אֲנִי יהוה רֹפְאֶךָ : וַיֹּאמֶר יהוה אֶל הַשָּׂטָן יִגְעַר יהוה בְּךָ הַשָּׂטָן וְיִגְעַר יהוה בְּךָ הַבֹּחֵר בִּירוּשָׁלָיִם הֲלוֹא זֶה אוּד מֻצָּל מֵאֵשׁ : הִנֵּה מִטָּתוֹ שֶׁלִּשְׁלֹמֹה שִׁשִּׁים גִּבֹּרִים סָבִיב לָהּ מִגִּבֹּרֵי יִשְׂרָאֵל : כֻּלָּם אֲחֻזֵי חֶרֶב מְלֻמְּדֵי מִלְחָמָה אִישׁ חַרְבּוֹ עַל יְרֵכוֹ מִפַּחַד בַּלֵּילוֹת : יְבָרֶכְךָ יהוה וְיִשְׁמְרֶךָ : יָאֵר יהוה פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ . יִשָּׂא יהוה פָּנָיו אֵלֶיךָ . וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם : הִנֵּה לֹא

יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי יהוה: לִישׁוּעָתְךָ יהוה קִוִּיתִי. קִוִּיתִי יהוה לִישׁוּעָתְךָ. קִוִּיתִי לִישׁוּעָתְךָ יהוה. יהוה לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי. יהוה קִוִּיתִי לִישׁוּעָתְךָ: בְּשֵׁם יהוה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. מִימִינִי מִיכָאֵל. וּמִשְּׂמֹאלִי גַּבְרִיאֵל. וּמִלְּפָנַי אוּרִיאֵל. וּמֵאֲחוֹרַי רְפָאֵל: וְעַל רֹאשִׁי שְׁכִינַת אֵל: תּוֹדִיעֵנִי אֹרַח חַיִּים שֹׂבַע שְׂמָחוֹת אֶת פָּנֶיךָ נְעִימוֹת בִּימִינְךָ נֶצַח: אִם תִּשְׁכַּב לֹא תִפְחָד. וְשָׁכַבְתָּ וְעָרְבָה שְׁנָתֶךָ: מִגְדַּל עֹז שֵׁם יהוה. בּוֹ יָרוּץ צַדִּיק וְנִשְׂגָּב: עוּרָה כְבוֹדִי עוּרָה הַנֵּבֶל וְכִנּוֹר אָעִירָה שָּׁחַר: בְּטוֹב אָלִין. אָקִיץ בְּרַחֲמִים: יַעְלְזוּ חֲסִידִים בְּכָבוֹד. יְרַנְּנוּ עַל מִשְׁכְּבוֹתָם: רוֹמְמוֹת אֵל בִּגְרוֹנָם. וְחֶרֶב פִּיפִיּוֹת בְּיָדָם: תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה. מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב: אַתָּה סֵתֶר לִי מִצַּר תִּצְּרֵנִי רָנֵּי פַלֵּט תְּסוֹבְבֵנִי סֶלָה: כוונתו יזועת. לבקש מהש"י הילה מצר הידוע. הרמוז בר"ת: אומר מזמור קכח

(ד) סדר ק"ש ע"פ כתבי האר"י בקצור (אם אתם האריכו בו בהלים אחריו והוסיפו מדעתם) כתבתו במועט המחזיק את המרובה: (ה) קודם שיקרא ק"ש יתודה ויאמר אשמנו כו'. ויבכה בוידוי על חטאיו שידועים לו. בתחנה ובקשה כפי כחו. ותקננו לפעמים נוסח ארוך. לבקש רחמים עליו ועל יוצאי חלציו ובני ביתו ואוהביו. ועל אחיו בית ישראל בכלל. ועל פקודם בית חיינו ומאויים ביחוד. כי על שהוא זמן שביכה שלנו לאחר חצות לילה. שמתעוררין הרחמים. ולאו להתחנן ולהתאונן ולבכות על גלות ישראל ושכינה עמהם בכ"מ שהם. אף אם עיקר תיקון נקודת חצות לילה. אינו שייך אלא בא"י. כי בשאר ארצות הוא מתחלף לפי מצב המקום והאקלים. כמ"ש במו"ק וכמש"ל. מ"מ נכון לעשות זכר לדבר. ולקום בכ"א על הכתב אשר נגד. ואתן קולי בבכי בלב נשבר:

קינות על החורבן

מִי יִתֵּן רֹאשִׁי מַיִם. וְעֵינִי מְקוֹר דִּמְעָה. וְאֶבְכֶּה בְּכִי צִיּוֹן וִירוּשָׁלַיִם. יוֹמָם וָלַיְלָה וְכָל שָׁעָה. לְקִינִי בְּכִפְלַיִם. אֵיכָה נִהְיְתָה כָּזֹאת הָרָעָה. הוּגְלִינוּ פַּעֲמַיִם. וְלֹא זֹאת הַמַּרְגֵּעָה: עַל בֵּן רָפוּ כָּל יָדַיִם. פַּלָּצוּת בִּעֲתַתְנִי יְבָבִי תָּעָה: מַה תָּפֵץ בַּחַיִּים. אִם שְׁכִינַת אֵל עִמָּנוּ נָדָה וְנָעָה: מַה בֶּצַע בְּטַל שָׁמַיִם. וְחֶרֶב עַד הַנֶּפֶשׁ נָגָעָה: זֶה קָרוֹב לִשְׁנַיִם אַלְפַּיִם. וַעֲדַיִן עֵת הַקֵּץ לֹא תַגִּיעָה: זְכוֹר חֶסֶד אָחוֹת וְאֵין שָׁדַיִם. לְכִתָּה אַחֲרֶיךָ בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה: חוֹן הַמְיַחֲדִים שִׁמְךָ בְּכָל יוֹם פַּעֲמַיִם. יהוה הַקְשִׁיבָה יהוה שְׁמָעָה: אֶפּוֹל עַל אַפַּיִם. וְאֶצְעַק אָנָּא יהוה הוֹשִׁיעָה: לִפְנֵי בִנְיָמִן וּמְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם. גְּבוּרָתְךָ הוֹדִיעָה: לְךָ יִקְווּ אִיִּים. רוֹכֵב הַכְּרוּבִים הוֹפִיעָה: יְחַיֵּינוּ מִיּוֹמָיִם. בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יְקִימֵנוּ מִטּוּב בֵּיתוֹ נִשְׂבָּעָה:

(ו) סדר אלו ד' בתים לכבוד דו"ד מלך ישראל. ואקוק נמר נפש עוד ה' שבכל בס. ור"ת התומים מחותמי כינוי השמי. ואלה בבי וכו' של בתים כנגד שמות הוי"ה אדני. ובכל חרוז ד' תיבות כנגד ד' אותיות כל עוכר לו יכי:

שַׁבְּתִי אֵיךְ בָּדָד רָאֶרֶץ. עֵינִי נִגְּרָה מַיִם כַּפֶּרֶץ. בֵּית אֵל חָרֵב וְנֶחֱרָץ. צָרִים בּוֹסְסוּ מִקְדָּשׁ נֶעֱרָץ: יָהּ קַנָּא לְשִׁמְךָ הַנִּמְרָץ. עֲקוֹר טֻמְאַת מֵת וְשֶׁרֶץ. קַבֵּץ צֹאנְךָ הַנֶּהֱלָאָה מִקֶּרֶץ. בְּנֵה בֵיתְךָ וְנַחֲלָתְךָ תִּרֶץ:

(ז) פסוקים למצות תקון חצות. קוראים הפסוקים שמזכיר בהם מהגלות והארכסית. ומרבין בקינות. בבכי ויספדות. וכמרבה להספיד ...מצוה וקורין אחריהם פסוקי נחמה ורננות. כי סליק לפ' רייס שמא. כמר אטרה [מגילה כ"ה] שרי לכל מאן די צערן. ימחול בלבו לכל מי שחטא נגדו. שלא יענש שום אדם על ידו. שאח' גם עוונו לצדיק לא טוב. לפיכך נענה דוד המלך עליו השלום. וריב"ל [ברכות ז] לא רנה אבי' לקלל המין מטעם זה (ועמ"ש במקומו נס"ד) ויאמר:

רבונו של עולם. הריני מוחל לכל מי שהכעים והקניט אותי. או שחטא כנגדי. בין בגופי בין בממוני. בין בכבודי בין בכל אשר לי. בין באונס בין ברצון. בין בשוגג בין במזיד בין בדבור בין במעשה בין במחשבה. בין בגלגול זה בין בגלגול אחר. ולא יענש שום אדם בסבתי. יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי. שלא אחטא עוד. ולא אשוב עוד להכעיסך. ולא אעשה רע בעיניך. ומה שחטאתי לפניך. מחוק ברחמיך הרבים. אבל לא על ידי יסורים וחלאים רעים. יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יהוה צורי וגואלי: [ויאמר אנא בכח תמצא לעיל]:

(ט) יכוין כל לילה בשם א' דמתגלה ובכפירים וכהויה שכנגדם. ויתחיל בשם לכוין ר"ת אב"ג ית"ץ. שהוא בחסד. שבו הויה נקודה בסגול. ויכוין שכלולים בו שאר מרגלאין. בכלל ב' יכוין בר"ת קר"ע שט"ן. ובגבורה והויה נקודה פו"א. בג' נג"ד יכ"ש. בת"ת הויה חולם. בד' בט"ר צת"ג. בנצח. הויה חירק. בה' חק"ב טנ"ע. בהוד הויה נקודה שורק. בו' יג"ל פז"ק. ביסוד הויה מלאפום. בשבת שק"ו צי"ת. במלכות. הויה בלי נקוד שכלולה מכולם. ויאמר כל הנוסח של אנא בכח כל לילה. רק יכוין ויחלק כל שם משמות הנה לג' חלקים. וישוב בכלל מ"ש כשיאמר אנא בכח. בשתי אותיות ר"ת של אנא בכח מכסה פניו. ובשתי אותיות של גדולת ימינך מכסה רגליו. ובשתי אותיות תתיר צרורה יעופף כנפיו למעלה: וכן עד"ז בשאר טלויות. בשבת תיבות הפיריס לעס. וכשיגמור אנא בכח יאמר אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. ונומר פסוקי דרחמי. המוסיף יוסיף. והפותח אל יפחות מסדר שלם. ולא האמין שיצא מפי האר"י ז"ל לפסוק באמצע מזמור ויבין במסוק ח"י. אבל אמנם המעתיקים היא. שאמרו ע"ד אבודרהם כנה. ולא רק לנמדי אנא מרי ז"ל. בהגה הוא שלא כדין ותפלה כבולנם: ולא יעשה כישראל בכך: (ע) מאחר הפסוקים שעמדנו מה שאפש בכך.

במוחו יותר. ושונה מה שאינו צריך כל כך. גם כופשם פסוק מגדול עוז. שנהגו לאומרו על המטה. שהוא גדול ורם. וטוב לגוון הנשמה ולהפסיקה במגדל הפורח באויר בשמים: (י) אחר שגמר קריאה שעל המטה. יסיח דעתו מעסקיו ויישן מיד. ואם עדיין לא יוכל לישן. יהרהר בפסוקי הרחמים. או יחזור עליהם שנה וכו' עד שישתקע בשינה מתוך הרהור ד"ת. ולא יפסיק בשום מעשה ודבור בין קריאה לשינה. כ"ש שלא יאכל ולא ישתה [רלט]. אם לא מכרתו גדול. ואז יחזור ויקרא ק"ש פ' ראשונה נפחות עם פסוק בידך אפקיד רוחי. אבל ברכת המפיל אינו צריך לחזור אם לא הסיח דעתו מהשינה. ואם הסיח. נ"ל שצריך לחזור ולברך ג"כ. ושכל כוונתו בשינה. לחזק כחו לעבודת קונו. אזי נחשבת עבודה לשמים:

ד דרך ארץ בשכיבה ותשמיש והרואה קרי. והנהגת לבישת בגדים

(א) לא יישן בשכיבה רעב או צמא. ולא יישן תכף אחר האכילה כמו שלמדונו חז"ל [ב"מ קיב] ג"כ בהלכות סדור בעל חוב. ולא יישן במקום חם ביותר. ולא בקר ביותר. ויהיו מראשותיו גבוהים. ויסיר מלבושיו מעליו: (ב) מאן דבעי למטעם טעמא דמיתותא. לגיס מסאני וליגני [יומא עח]: (ג) כשחולץ מנעליו ופושט בגדיו. חולץ ופושט של שמאל תחלה. וכשיפשוט חלוקו יהא נזהר שלא יהא קורות ביתו אומרי חלוקו. שלא יפשוט אלא ישכב דרך ראשו ויתכסה בבגדיו. שלא יתראה ערום בפני קורות ביתו [סי' רלט]: (ד) דעת האר"י לשכב בטלית קטן. וכן אני נוהג. שמו"ק: (ה) יישן תחלה על צד שמאל. ובסוף לילה על צד ימין. לא על בטנו ולא פרקדן על ערפו. שהיא שינה רעה לגוף ולנפש. שמביא לידי קרי. ולא ידביק רגליו במבושיו. ולא יתעסס. שלא יבוא לידי חמום. לא יסתכל נגד אל גד פעמים הרבה: (ו) ריבוי השינה מזיק מאד לטבע. והמיסמים טובה ובריאה: (ז) שינה בעמוד השחר. מלוטשת לפרנסה עא"ם פ"ג דאבות: (ח) מטה שישן בה (אפי' לא תשמש עמו. ע"ש סי' מ"ז) נכון שתהיה ראשה למערב ומרגלותיה למזרח. יעי' מ"ש בס"ד: (ט) אחד מדברים שהקב"ה שונאן. המשהה נכסי מטתו ערום. ומביאתו לידי עניות. ולא אמרן אלא דמסדר אפיה לפוריה (ולהכי אפי' לברכי נמי לא) ודמסדר נמי. דווקא אבראה. אבל בגמלא ליה לן בה [רמה] ות"ח צריך לכפות עליו כלי (אם אין מטתו גבוהה עשרה. או רחוקה ד"א מכלי. או מקום מחוסם. דהשינה רשות בס"ע) לפי שא"א לו לעמוד בלי הבור תורה: (י) הוכך לשמש מטתו. לא שייך הספק לדעתי. לפי שברכת המפיל נתקנה גם על זה. כשנ"ל בביאור הברכה ד"ה מפי שלמה. וכזה מיושב מ"ש בא"ר על בהאב"ד ז"ל. שאוסר דברים אלפי שינה. כוות סמוכה. ולכן אינה פותחת בברוך. דשנה אינה מיוחקת. ודבר נכון הוא. ומ"מ שמבין במח הטעם. למשמש עם ברכת המפיל. ולחזור ולקרות פ' ראשונה אחר תשמיש: (יא) עונת הטיילים בכל יום. אבל עונת ת"ח מליל שבת לליל שבת. לכן שמזיד שם הנהגה הנזכר בס"ד. אבל ליל טבילה. הוא חיוב מצוה של תורה. וכן בליל יציאה לדרך וביאה מן הדרך. גם כשרואה שהיא מהדקקת אליו (אע"פ שאינה תובעת בפה) חייב לפקדה אפי' בימי עיבורה ויניקה. ותהא כוונתו שלם הגוף ולקיים מצות בוראו. ולא ישמש לעולם אלא מחצות לילה ואילך אם אפשר לו. ולא ירבה שיחה אפי' עם אשתו שלא יתגלגל לאותו דבר הרבה. ונמצא גורם רעה לעצמו שממית עצמו קודם זמנו. כידוע כמה רעה רבה תשמיש עושה (רמ) ובוטל מד"ת. וסופו יורש גיהנם ולכן תיקן עזרא טבילה לבעל קרי. כדי שלא יהיו ת"ח מצוין אצל נשותיהן כתרנגולין): (יב) לא ישמש מתוך הרהור אשה אחרת. מיטב שיכבת יצרו וינשק נפרצין באלה. וכן יעשה כשאין אשתו עמו אם בא לידי חמום. כל מאי דאפשר למעבד ליעבד שלא יהא שעה א' רשע רע לפני המקום. אבל אם בשוגג או מתוך אונס שיבא לידי קרי. וא"א לו לבטחיק הזרע אם לא יכניס עצמו בסכנת נפש. נ"ל שאינו מחויב ולא רשאי להכניס עצמו בשביל כך. כמו ששמעתי שאירע לאדם כשר מקרה בלתי טהור. ונתגבר והחזיק באמתו בכח שמונע הזרע מלצאת. והשם גבורה גדולה. ומת בסבה זו ר"ע. אבהי לו שמסר עצמו למיתה שלא לעבור על רצון קונו. והוא נסמך על כוונתו הטובה. אמנם שאינה מורה הדין (עיין ש"י סי' מ"ג) ואם רשאי אדם להחמיר על עצמו בכך ובכיוצא בו. עלה"ש פ"ק דברכות וכש"י. אבל המוציא במזיד. ודאי צריך למסור עצמו על כך. ועליו אמר ר"ש [נדה יג] מוטב תבקע כרסו כו': (יג) ראה קרי בגופו. ירעד ויזדעזע וירחץ ויטהר הזרע במים. אם אינו מושג טבילה לקריו. ויבקש מהשי"ת רחמים שימחול לו. כי לא במרד ולא במעל עשה זאת. מ"מ גם השוגג צריך כפרה: (יד) כשיקום ממטתו. לא ילבש חלוקו מיושב. אלא יקח חלוקו ויכניס בו ראשו וזרועותיו בעודו שוכב. נמצא כשקם הוא מכוסה. אל יאמר הנני בחדרי חדרים מי רואני. כי הקב"ה מלא כל הארץ כבודו [סי' ב]: (טו) יתקדק בחלוקו ללובשו כדרכו. שלא יהפוך הפנימי לחוץ [שם]: (טז) ישים ב' ידי מלבושו ביד ימינו. וילבש הימין אח"כ השמאל. ויכוין כי הכל נכלל בימין [שם]: (יז) אם יש לו פנאי. לא ילבש ב' מלבושים בבת אחת [שם]: (יח) ינעול מנעל של ימין תחלה ולא יקשרנו. אח"כ ינעול של שמאל ויקשרנו. ויחזור ויקשור של ימין. ובסנדלים שאין בהם קשירה. ינעול מנעל של ימין תחלה ולא יקשרנו [שם]: (יט) לא ילך ד' אמות בגלוי הראש [שם] עמו"ק: (כ) יכסה כל גופו ולא ילך יחף ויתגיל עצמו לפנות בוקר וערב [שם]: (כא) מי שזוכה לעמוד בסוד ה'. יעסוק בסתרי תורה בלילה שהוא עת נאות להתבודדות. ויאמר קודם לימוד הקבלה. בקשה הנ"ל. אח"כ יאמר תפלת אליהו ז"ל המובאת בראש ספר התיקונים. חמר ידיד נפש (קודם שחרית): (כב) אם ער הוא בשעות שמשתמש המשמרות. שהם בסוף שליש הלילה ובחצי הלילה ובסוף הלילה. כלויתן יתמוך. ידאג ויאנח. ישאג ויקונן. כהנהגת האר"י דבי עילאה גבר כגבור מתרוחץ. ישאג על חרבן והיכל השם וגלות ישראל ממקומן ומפוזרן. מי כאיש ירא ה' אשר לא יסתכל בזה בלב דוי ולא ימלא שחוק פיו כל ימיו ולא יתן דמי לו עד ישקיף וירא ה' משמים ויקנא לארצו ויחמול על עמו ויחוס על כבוד שמו וישים ירושלם תהלה בארץ וביתו יכונן. ויזכה לראות בנחמה בגלל עדי יתלוק. ובסתר כנפיו יתגונן. ישמח בשמחת גוי אחד להתהלל עם נחלת ה' מהרה ישיר לבוקר ורנן:

ו הטבת חלום. התרת המנודה בחלום. ודין הנודר בחלום

(א) ראה חלום קשה בלילה. יעשה הטבה בשחרית. וטוב לעשות סיד אחר התפלה: (ב) ויפה תענית לחלום כאש לנעורת. ובו ביום אפילו בשבת. וצריך למיתב תענית לתעניתיה. ואם ראה ביום אחר שבעה. מ"מ ישלים שאר היום בלי אכילה: (ג) החלומות הקשים והמומים. יעוין בפ' הרואה וש"ע סי' רפ"ח: (ד) חלמא ביפה עדיף מתנת.עינויי מתחייה: ה) כל החלומות הולכין אחר הפה:(ו) חלמא דלא מפשר. כאגרתא דלא מקריא: (ז) אין חלום בלא דברים בטלים: (ח) ג' חלומות מתקיימין. של שחרית. ושחלם לו חברו (ויפתרנו אם סוא אוכמ) וחלום שנפתר בתוך החלום. וי"א אף חלום שנשנה: (ט) המכים ופל לו פסוק בפיו. ה"ז נבואה קטנה. ואם ראה דבר שי"ל פסוק לטוב ולהפך. ימהר לומר הפסוק שנזכר אותו דבר בענין טוב. כגון הרואה נהר. יפתח ויאמר. הנני נוטה אליה כנהר שלום. עד שלא יקדמנו פתח. כי ינוא כנהר צר. וכן לפעל. כספרים עשות וגומר: (י) אמרו חז"ל [ברכות נה] לעולם ימתין אדם לחלום טוב. עד עשרים ושתים שנה: (יא) הרואה חלום ונפשו עגומה. ייטיבנו בפני שלשה שאוהבים אותו:

החולם אומר ז"פ חלמא טבא חזאי: והמטיבין מטיבין ז"פ חלמא טבא חזית. טבא הוא. טבא להוי רחמנא לשויה לטב. שבע זמנין לגזרו עליה מן שמיא די להוי טבא. ויהוי טבא. החולם אומר הפכת מספדי למחול לי פתחת שקי ותאזרני שמחה: והמטיבין אומרים אז תשמח בתולה במחול ובחורים וזקנים יחדו והפכתי אבלם לששון ונחמתים ושמחתים מיגונם: ולא אבה יי אלהיך לשמוע אל בלעם ויהפוך יי אלהיך לך את הקללה לברכה כי אהבך יי אלהיך

החולם אומר פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי: והמטיבין אומרים ויאמר העם אל שאול היונתן ימות אשר עשה הישועה הגדולה הזאת בישראל חלילה, חי יי אם יפול משערת ראשו ארצה כי עם אלהים עשה היום הזה ויפדו העם את יונתן ולא מת: ופדויי יי ישובון ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם ששון ושמחה ישיגו ונסו יגון ואנחה: החולם אומר בורא ניב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר יי ורפאתיו: והמטיבין אומרים ורוח לבשת את עמשי ראש השלישים לך דויד ועמך בן ישי שלום: שלום לך ושלום לעוזרך כי עזרך אלהיך ויקבלם דויד ויתנם בראשי הגדוד: ואמרתם כה לחי ואתה שלום וביתך שלום וכל אשר לך שלום: יי עוז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום: החולם אומר ג"פ יי שמעתי שמעך יראתי: ומטיבין לו ג"פ יי פעלך בקרב שנים חייהו בקרב שנים תודיע ברוגז רחם תזכור: החולם יאמר ג"פ שיר למעלות אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי: עזרי מעם יי עושה שמים וארץ: ומטיבין לו ג"פ אל יתן למוט רגלך אל ינום שומרך: הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל: יי שומרך יי צלך על יד ימינך: יומם השמש לא יככה וירח בלילה: יי ישמרך מכל רע ישמור את נפשך: יי ישמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם: החולם יאמר וידבר יי אל משה לאמר: דבר אל אהרן ואל בניו לאמר כה תברכו את בני ישראל אמור להם: והמטיבין אומרים יברכך יי וישמרך: יאר יי פניו אליך ויחנך: ישא יי פניו אליך וישם לך שלום: ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם: החולם יאמר ג"פ תודיעני ארח חיים: המטיבים מטיבים שובע שמחות את פניך נעימות בימינך נצח: לך אכול בשמחה לחמך ושתה בלב טוב יינך כי כבר רצה האלהים את מעשיך: יתן אותה דבר לנדקה. ויאמרו לו המטיבין. תשובה תפלה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה. ושלום לך ולנו ולכל ישראל. אמן:

(יב) מי שנדו אותו בחלום. צריך התרה. ואפילו התירו לו בחלום אינו כלום. ואפילו יודע מי נדהו אינו יכול להתירו. וצריך עשרה שיודעין הלכות להתיר לו. לא מהני. טורח אחריהם עד פרסה. לא מהני. מתירין לו אפילו עשרה ששונים משנה. לא מהני. מתירין או אפי' עשרה שיודעים לקרות כהוגן. לא מהני. מתירין אפילו עשרה שאין יודעים לקרות. לא מהני במקומו עשרה. מתירין לו אפי' שלשה. כשנאין להתיר לו. ויאמרו:

מְחַמַּת דִּי אִשְׁתְּמִית פלוני בְּחֶלְמֵיהּ. מוּתָּר יְהֵא לֵיהּ. לָא יְסוֹרִין וְלָא קְלָלָה יִתּוּן עֲלֵיהּ:

ויאמרו יהי לאוך וגו'. תודיעני ארח חיים וגומר. ואומרים ג"פ ויעבור: (יג) המודר בחלום. צריך ג"כ לנדור אחר בי עשרה שיפירו לו הנדר. והיכא דלא אפשר. סגי בבי תלתא:

מלוקט מפתרונות המיוחסים ליוסף הצדיק ודניאל איש חמודות (ואמרו. שחיברם בבבל בימי נבוכדנצר. לבקשת העם להודיעם חלומותיהם). ומדברי רז"ל. ומשערים בפתרון חלומות לרב האי גאון ז"ל. ומפתרון חלומות המיוחס לרש"י ז"ל. ומפתרונות מס"ה. ומפתרונות רבים לא נודע מי כתבם. ובסוף כל פתרון נכתב שם אומרו (חוץ מאלו שלא נודע) המוסגרים בחצאי לבנה בר"ת (י"ה. יוסף הצדיק. ר"ה. רב האי) ולקצת פתרונות נכתב הפי' בצדם. להודיע יחוסו אל החלום. ובפרט בפתרון תמאה הפכו. ונחלק לה' שערים. נגד ה' מדרגות הנמצאים. דומם. צומח. חי. מדבר. נמצאים עליונים. וכל שער נחלק לפרקים. לפי טבע החלוקה שבכל אחד מנמצאים אלו. וכ"ז כדי שהמבקש ימצא מבוקשו בנקל:

שער א. בדומם פרק א'. ביסוד העפר. וכולל הארצות והגבולים והמדינות והמקומות

המהו בקולר. הוסיפו לו שמירה. וה"מ בקולר. אבל חבלא בעלמא לא: (ז) העומד במקום צר. בחלום ירויח ומוב לו. הרואה עצמו בבית מרוקם ומצוייר. שמחה

(א) הרואה שעומד על ההר או עולה להר. יעלה לגדולה. והשקט יגיד. המעמיד דלת על פתח ביתו. יפה אם ואם ירד ממנו. רע לו. הרואה שההר מזדעזע. במהרה. הרואה עלים הסובלים הבית נשברים. סימן רעה תבוא לו בלותה שנה: (ב) הרואה הר. ישכים ויאמר. רע לו. שמקיף ביתו שבור. בניו או אשתו ימותו. הרואה מה נאוו על ההרים וגו'. קודם שיקדמנו. על ההרים שנהרג בית ימן. טוב לו. בית הדם. רע לו. אבל אבל בכי והסי (גמרא): (ג) הרואה עצמו במקום גבוה. ביתו נופל. מות וצרה בקרוב יהיה. קורות ביתו נפלו. אהבת מרים יגיד. עולה למעלה. טוב לו ולבניו. עולה בן ימות לו. נפל התקרה. אשתו תמות: (ה) הרואה בחלום. טוב לו. מבים ממקום גבוה. חיים ארוכים יגיד: עצמו במערב. ילך לארץ רחוקה וישוב. בארץ מזרח. (ד) העולה לגג. עולה לגדולה. ירד. ירד מגדולתו. הגאה תהיה לו. בארץ מצרים. ירבה מזבחו. בארץ אביי ורבא דאמרי תרויהו. כיון שעלה עלה (גמרא): ישראל או בירושלים. הקב"ה יגדילהו על מדינה. בארץ (ה) החופר בארץ. לא ירצה (אף שהלאה שמורה שמכין ירדן. הלכו עם הצדיקים. בדמשק ובנהרותים. הקב"ה לו קבר) והשהוא חולה. רע לו (י"ה): (ו) הנושא עפר. מחדש חייו. בארץ אדם. על מלוה עבר. בארץ אפיר. רע יגיד (רמז לקבורה). הרואה עצמו בביתו או במדינתו. הלאים יבואו לו. בארץ אדום. צרה יעבור עליו. בארץ פרס יגלה. הנחשם לנבדיום. שמירה נעשים לו (מסיק). פלשתים. יעשה מעשה שיקרבהו הקב"ה (כמו שקירב

אבימלך

ויתלך אלהם (אחרים אבינו). בארץ אחרת. אבל יהיה לו. בארץ חם. צרה תעבור עליו וינצל ממנה. בארץ שם. צרה גדולה יהי. בארץ מבצר. עשה מעשה שיסתירהו הקב"ה בצל כנפיו. בעיר בלי חומה. צרה תעבור עליו. יבקש לילך בשלום. חפציו נעשים לו. מעתיק עצמו ממדינה למדינה. ירבה הלוך ממקום למקום. ואם ישוב למדינה. תרבה טובתו (ר"ה): (ט) הרואה עצמו במדינה שהתהלך בהמה א טוב לו ב בית יבנה ג ה' ינטה עליו חן וחסד ודגל של חסד על ראשו ה הכין לו הקב"ה ו אוי לו זמן ה' טוב ופוטר ח הולכים יבואו לו ט טוב לו שילך למדינה אחרת ויעשיר י יסתירהו ה' בסתר כנפיו כ הכין לו למעלה מ מזונותיו מוכיח ושונאיו יפלו לפניו. נ שיהא בשלום במו"ש וריוח ס סמך אותו ה' כי אהבו ע עיני ה' פתוחות עליו לטובה כל ימיו פ יפדהו ה' מכל צרה צדיק וישר הוא ק קרוב ה' אליו כי לטובה העמידו רוצה כל מה שלבו חפץ ש ישמע ה' תפלתו ת תם וישר הוא (ר"ה):

פרק ב ביסוד המים

(א) הרואה נהר הולך בנחת. שלום יהיה לו. ואם בחול. יירא משונאיו וישתמר מהם: (ב) הרואה נהר. ראה שלום. ויש מי שאומר הנני נוטה אליה כנהר שלום; קודם שיקדמנו כי יבוא כנהר צר. הרואה באר. ר"ח אמר ראה שלום. ר"ל אמר מצא תורה. רבא אמר מצא חיים. ומפרשים ואומר ויחפרו עבדי יצחק וגו'. קודם שיקדמנו כהקיר בור מימיה (גמרא): (ג) הרואה גשמים. ריוח יגיד. וי"א קטטה יגיד: (ד) הרואה מטר יורד מטף בלא עתו. גזרה תבא על אותה מדינה. ואם בעתו. גדולה יתבשר עליה. העומד תחת המטר. טובה לו. הרואה שירון הים להטביעו. ינצל ביד אויביו ורעיו (הש"י). הלך בים ברגליו. לא ילך ברגליו למקום ניזק הוא (י"ה): (ה) נכנס לאגם (שהו קנים סמוכים) נעשה ראש ישיבה. ליער. נעשה ראש לבני כלה לתלמידים. ומסביר להם הלכה שמעו מרבם). שיכא. נכנס לאגם וזה ונתכבל אליו בצוארו. נעשה ראש ישיבה. וכשאין שלוי. נעשה ראש לבני כלה: (ו) השותה מעל. שמחה יגיד. מים חמים. טוב לו. ואם קרים. יהיה לו. וי"א ירבה ממונו. השותה לענה מריבה יגיד. הרואה מרחץ. ינצל מצרה. וי"א טוב לו. הרוחץ במים חמים. צרה תעבור עליו. בפושרים. שמחה יגיד. בנהר. טוב לו. במעין. טוב לו. הטובל בים. השקט יגיד. על נהר. ריוח יגיד. הרוחץ במים קרים. נתמעטה צרתו ובשורות טובות יבואו לו. נכנס למרחץ. ינצל מאנשים. הרואה שהוא בעל המרחץ ושר. יהי בגדולה ובני אדם יפלאו ממנו. רחץ במרחץ. צרה תעבור עליו (ר"ה): (ז) הרואה שיוצא מהמרחץ. ינצל מצרה. רוחץ במים. השקט יגיד. וכשהמים מעוכרים יריב עם אדוניו. שט בים או בבריכה או בנהר או תוך מקוה. יתחבר לאנשים טובים. ורש"י כתב. שט בנהר או בים. אם גדול שמרומם גליו. יהנה ממלך טוב. וי"א שט בים הגדול. יהנה ממלך גדול ורב. שט במעין. יתחבר לאיש צדיק. שתה מהם. הנאה טובה מאד יבא לו. במים ורפש ונטבע. צרה תעבור עליו וינצל ממנה.

וי"א שם. ינצל מכל צרה. עבר על טיט ורפש. מריבה יגיד: (ח) הרואה שנטבע בים או ברפש או טיט. חולי או אבדת ממון יגיד. וי"א צרה תעבור עליו וינצל ממנה. ואם נפל בהם. חולי יבא לו ויתרפא. וי"א נפל בים או בכ"מ מים או טיט. חולי יבא לו. ואם טבע. יבקש רחמים כי חולי מות. וי"א נפל בים או בנהר ולא יוכל קום. אבל יגיד. נהר גורפיהו. ישמור לבל יעשה רע פן ילכד ברשת הזמן:

פרק ג ביסוד הרוח

הרואה שהרוח נשאתהו למעלה. שררה (וי"א שמחה) יהיה לו:

פרק ד במתכות

(א) הרואה מטבע שלם. עושר יהיה לו. בדולח נקי: הקב"ה יאהבהו. מרגליות. כבוד ושולטנות יהיה לו. וי"א דמע ידמע. חותם או טבעת בלי מרגליות. יעשה מעשה שיוכח בו. טבעת בחותם של כסף. יעלה לגדולה עד שיקנאוהו אנשים. טבעת באצבעותיו חוץ מהקטן. יחשדו אותו. נתנו לו טבעת במתנה. טוב לו (ר"ה): (ב) הרואה טבעת מכסף או בדיל. טוב לו. ומברזל. יותר טוב. שאומרים ירויח ריוח גדול. כתר כסף או זהב. השואל אומן טוב לו. וא"ל רע לו (דניאל). כל מיני כסף טוב לו. כל זהב רע לו ועתיד ליכנס ברעה עם בני אדם (י"ה): (ג) הרואה זהובים הרבה. רע יגיד: (ד) הרואה כספים וזהובים. ריוח יגיד (דניאל). מצא דברים של ממון. שמחה גדולה ימצא. אבדן או מצא שבורים. צרה תעבור עליו. מצא כלי כסף וזהב. כבוד יהי לו. מצא נחושת או מטבע נחושת. מחלוקת יהי לו. מצא זהב. או מרגליות. יעלה לגדולה עם המלך. מצא כסף או כלי כסף. טוב לו. הרואה של נחושת. מחלוקה יהי לו (ר"ה). מצא מילה. השואל עשיר ימני. והשואל עני יעשר (י"ה): (ה) הרואה שנפלו לפניו כלי כסף או זהב. נפלו ממנו כל דברים שאמרו עליו וכל שחשבו שונאיו עליו. וכן אגוזים וקמקומים וכלי זכוכית השבורים. כל מיני מתכות יפים לחלום. כל מיני ברזל טוב. חוץ מהמגריפה והמזמל. וי"א אף מסמרים ומרוחות. מצא כלי ברזל כגון מסמרות ויתדות. מריבה תהי לו עם משפחה גדולה: (ו) כל מיני מתכות יפים לחלום. חוץ ממרא ופסל וקרדום כשהם בקתיהן שראוין להשחית ולחבל (גמרא):

פרק ה ביסוד האש

(א) אש הבלתי מתוקן לשירות רק מוכן להבל ולשרוף. יורה רע. והמונח על סדר בנר והדומה. יורה ענייניו ראויים כפי הענין (ר"ה): (ב) הרואה ששיתה דולקת בהדרו. אשה הרה יקח. ששית כבוי. בר מינן. נפל בתנור ישוב ראון הבורא. ביתו נשרף. מחלוקת יהי לו. הולך על גחלים לוחשות. יחסר נכסו. הרואה גחלים שמתות. יורה מריבת שונאים:

שער ב בצמחים פרק א בזרעים

(א) הרואה עצמו בשדה נטוע. ממון טוב יגיד. עשב. מוליד מזונות וטוב לו. נגוה ואוכל מהם ירקות. שם רע יצא עליו. וי"א אשתו מנה מתחתיו (דניאל): (ב) הרואה

המים

חטים. רואה שלום. שעורים. סרו עונותיו (גמרא) וי"א רואה חטים ריוח וכסף וזהב יגיד: (ג) הרואה בית נמת חטים ירוק. ריוח יהי לו. כרוב ושאר מיני תבשיל. טוב ועושר יבא לו. מוכר ירקות יתמעט משאו ומתנו (ר"ה): (ד) האוכל חלת לחם נקי. מובטח לו שהוא בן עוה"ב (י"ה)· פת סולת. בטוח שנשמעה תפלתו. לחם עם ירקות. שם רע יצא עליו: (ה) אין מראין דלועין אלא לירא שמים (גמרא)· הרואה שתופס בידו קמח. ריוח יגיד (דניאל). אוכל לטן או חרת או שאר ירקות האוכלים בשלחן. ריוח טוב וחיים טובים יהיו לו. בצלים וכרשים חיים ומבושלים. כאב יהיה לו. כרוב או שאר ירקות של תבשיל. טובה יהיה לו. אוספינ"ק. טובה ועושר וכבוד יהיה לו מאלהיו (רש"י): (ו) כל מיני ירקות יפין לחלום. חוץ מראשי לפתות תלושים (גמרא) וי"א אף בצלים ושומים. הרואה מרור. רע לו. הקוצר שבולים. ריוח יגיד. אוכל ירקות בחומץ. רע לו. אבטיחים וקשואים. חולאים יבואו לו. אטונים. ריוח יגיד:

פרק ב באילנות

(א) הרואה שנטע אילנות. מעשה טוב עשה. נוטע כרם או רואה אילנות גננים. טוב יגיד: (ב) הרואה התאנה תורתו משתמרת. הדס. נכסיו מצליחין. ואם אין לו נכסים. ירושה נופלת לו. ודוקא מחוברים. הרואה נטע עושה פרי. טוב לו ולאשתו. לולב. אין לו אלא לב אחד לאביו שבשמים. גפן טעונה: אין אשתו מפלת. שורקה: יפה למשיח. קנה. יפה לחכמה. ויש מי שאומר קנה רצוץ לא ישבר. קודם שיקדמנו פסוק הנה בטחת על משענת קנה רצוץ. קנים. יפה לבינה. דלעת וכן הגדל בדקל תאנה ב' מתקשה ועושה עץ ושמוש וקנים. יפין לחלום (גמרא): (ג) גפן ותמר. יורה הטים. תמר יורה אשה נכבדת הרואה כרם בלי ענבים והולך בו. אבילות יגיד. אילן מלא פירות. ריוח יגיד. הרואה פירות באילן. יסמון על אדם גדול ויהנה ממנו. אילן חפוח בתפוחים מתוקים. יורה על אדם טוב ועשיר. ובחמוצים יורה על א[illegible] רע והימון. כלנה. יורה אדם קשה שחבורתו רעה (ס"ה): (ד) ישן תחת אילנות. בנים יהיו לו. תחת אילן. ה' יהי בעזרו (ר"נ). עולה לאילן. כבוד יגיד. מסובב באילנות. בנים יהיו לו. נופלים. ימותו. עוקר אילן עושה פרי. רעה תהי לו. נעתק אילן ממקומו. ילך למקום אחר: (ה) חותך אילנות. רע לו ולביתו. רואה אילנות נתלשים. מלחמה ופחד יגיד. עלים ארוכים. שובע ושלום יגיד. וסמן על שמחה. טוב יגיד. הרואה ארזים או קורה או מיני עצים קשים שאוכלים את הבית מלמעלה או מלמטה. שבורים. רע לו מאוד. ויהפנה ויגלה. עמוד או אילן נופלים. קשה לו וידעוא מאדם או גדול או שר העיר או מלך. ולא ילך למ"ס. שלא ימות:

פרק ג בפירות

(א) הרואה ביסרי פירות. גדולה תהיה לו. תמרים. טוב לו. אבל לא יבא לפני שר או שלטון (דניאל). תמרים. תמו עונותיו (גמרא). אוכל תמרים. צרה תעבור עליו. שקדים לחים חמוצים חולאים יבואו לו. גודגדניות. יחלה וירפא. אגסים או פרישים. חיים טובים יחיה (ר"ה): (ב) הרואה ענבים לבנות בעתן או שלא בעתן. יפות. שחורות. בעתן יפות. שלא בעתן רעות וצריך רחמים. אוכלן. מובטח לו שהוא בן עוה"ב. וכספק לדומה. טוב לו ולבניו. הרואה ענבים. ישכים ויאמר כענבים במדבר וגו'. קודם שיקדמנו פסוק ענבימו ענבי רוש (גמרא). אוכל ענבים. לא יבא לפני הדיין או שר כי אויביו ינצחוהו: (ג) הרואה צמוקים. ריוח יגיד. תאנים לחים. ממון ימצא במסחר. ויבשים. ריוח יגיד (ר"ה) שחורות. עמל יגיד. (ד) הרואה רמונים זוטרי. פרי ורבי עיסקי כרמוני רברבי קאי עסקא כרמוני. פלגי (רמוני' שנחלקו) אם ת"ח הוא יצפה לתורה. ואם ע"ה יצפה למצות. הרואה זתים. זוטרי פרי ורבי עיסקי. רברבי קאי עיסקי. אילן זית. זכרים יהי לו. וי"א שם טוב יוצא עליו. אתרוג. נעשה הדר לפני קונו (גמרא): (ה) האוכל לימון. יבוא לידי עניות (ר"ה). אגוזים. חיים טובים יהיו לו קיבל אגוזים. כבוד עם קנאה יגיד (דניאל). אוכל תפוחים חיים טובים ומעלה ונחלה יגיד (וי"א [illegible] יגיד. וי"א חולי). עוזרדין אדומים. חולאים יבואו לו. לבנים. טובה יהיה לו ועושר. בטנים יבשים או לחים. רעה תתחדש עליו. פלפלים. טובה ומעלה יהיה לו לפני המלך ואביל או עוף. שמו הולך בכל המדינה: (ו) כל מיני פירות יפים לחלום חוץ מתמרה שלא בישולה כל צרכה (גמרא):

פרק ד בתמצית היוצא מהם

(א) הרואה גת של יין. מריבה יגיד. יקב של ענבים גשמים יבשר. אלא שאל היקב תבא לו מריבה. סוחט ענבים. בטח וטובה יהי לו: (ב) הרואה שסוחט ענבים ושותה מהיין. טובה (וי"א עושר) יהי לו (רש"י). חבית של יין. שמחה גדולה יבא לו בקרוב. הרואה שמזומן עם אנשים במשתה היין. חולאים יבואו לו. ואם לא ישהה עמהם. ינצל מחליו. רואה עצמו במשתה יין. הספד יבא לו: שותה שמרי יין. כאב גדול יבא לו: (ג) שכרות. יורה גדולה (ס"ה). השותה יין מרוקח בחבלין. הספד יגיד (דניאל). רואה עצמו שכור. צרה גדולה יהיה וינצל ממנה. הרואה שכור. ריוח יגיד. הרואה ששותה. ישמור עצמו מכל דבר שמא יפול: (ד) כל מיני משקין יפין לחלום חוץ מהיין. יש שותהו וטוב לו. ויש שותהו ורע לו. ולת"ח לעולם טוב. הרואה שמן זית. יצפה למאור תורה (גמ'). שותה שמן. אשתו מוכה תחתיו והוא ג"כ (ר"ה) וי"א או הוא או אשתו (י"ה). הרואה ששותה שכר חטין. רפואה וממון טוב יהיה לו. שכר תבואות. שכר טוב יהי לו ועושר. משקה של תמרים וכל מיני שכר. טובה יהיה לו ועושר (ר"ה):

פרק ה בספינות. שהם ג"ב מעץ

(א) הרואה ספינות. שובע ואדנות ופרדס יורה (ס"ה). ספינה עם תורן בים הגדול או נפל לתוך הספינה. ינצל מכל צרה נכנס לספינה. ילך לארץ רחוקה. וי"א הוא וזרעו מהעוה"ב (וי"א שאם הספינה קטנה. הוא לבדו מהעוה"ב. ואם היא גדולה הוא וזרעו מהעוה"ב (יה): (ב) הרואה שיושב בתורן הספינה והולכת בים. תרבה גדולתו ועשרו מאוד. עומד בספינה ועומדת במחת יקווה לטוב הרבה מאוד (ר"ה). יושב בעריבה קטנה בגונס של ים שם טוב יצא עליו. בגדולה. עליו ועל משפחתו (גמרא): (ג) הרואה שנפל בתוך הספינה. ינצלם ה'

שלגהו (רפ"י). נפל ממנה לים או לנהר. יפול ביד אויביו וירשו לו: (ד) הרואה שיושב בספינה קטנה. טוב לו ושמחה אב לבני עירו. הולך בספינה ואין מנהגו כן. ילך לבית האסורים: (ה) הרואה ספינה שטבעה. ינצל מכל עונותיו ומדינה של גיהנם (ר"ה). הרואה עצמו בספינה גדולה. מובטח לו שהוא בן עה"ב. ואם טובעת והוא נצל. מוחלין לו עונותיו (ויבטלו כל המחשבות רעות שחשבו עליו) (דניאל): (ו) הרואה שנפל מהספינה לתוך המדינה. [illegible] (ר"ה). יוצא מספינה ליבשה. יגלה ממקום למקום (דניאל):

שער ג בבעלי חיים

פרק א חלק א' בבהמות טהורות

(א) הרואה שור. שם טוב יהי לו (ר"ה). הרואה שור או כבשים. טוב לו. וי"א יעלה לגדולה. רוכב על שור שחור. גדולה יהי לו. הרואה שורים או פרות. ירשה נחלת אויביו. פרים רועים בשדה. שמחה וריוח יגיד. ואם ישנים. עגלות וזמן קשה יגיד: (ב) הרואה שור שהוא בסבל או בלי סבל הולך בדרך עם עגלתו או בלי עגלה. דבר ישמע וישמח עליו (ר"ה). שור חורש. מי שנתרחק ממנו. לשמחו יתקרב (ס"ה). רכב עליו ונפל מעליו. מות יבא לו בקרוב. רכב השור עליו. באותה שנה ימות. בעטו. ילך למרחוק. הניק מחלבו. הנאה גדולה ושנה טובה יהי לו. שך לשור. יאבד אבידה בדרך. שך השור לו. יחיה שנים רבות. רמסו השור. יחלה חולי גדול (ר"ס). רוכב על שור כבוד ימצא. ואם נפל. עניות (י"ה). רוכב על שור והוא מהלך. צרות יבואו לו: (ג) אוכל מבשרו. מתעשר (וכשהוא עשיר. יתעשר יותר י"ה). עתו. זכרים יהיו לו. בעטו. דרך רחוקה מזומן לו. פשט. יסורים באים עליו. רוכב עליו עולה לגדולה. רוכב השור עליו. מת. והרואה שור ישכים ויאמר בכור שורו הדר לו. קודם שיקדמנו פסוק כי יגח שור את איש. הרואה עז. שנה מתברכת לו. עזים. שנים מתברכות לו. הרואה שופר. ישכים ויאמר והיה ביום ההוא יתקע בשופר וגו'. קודם שיקדמנו פסוק תקעו שופר בגבעה (גמרא): (ד) הרואה צאן או עזים והוא רועה אותן או קונה מהם. בניו ובנותיו ירבו (ר"ה) וי"א ברועה צאן. כי שם גדול יהיה על משפחתו ומדינתו. הרואה תישים הרבה. גשמים יבואו לו לברכה. עתודים. עולה לגדולה ויועיל לאנשים הרבה מגדולתו. שתה מחלבם. מזונותיו מרובין:

חלק ב בבהמות טמאות

(א) הרואה גמל. מיתה נקנסה לו מן השמים וניצל ממנה (גמרא) וי"א ריוח בשותפות יגיד. וי"א יכבוש אויביו. הרואה גמלים. פתגמין בישין ימרון ליה. וי"א חבורות של גמלים. רע לו. מוסף א' מהם. יתגבר מזלו לטובה (וי"ה ורפ"י). רוכב עליו. בין זכר בין נקבה. ילך למרחוק (רפ"י). נפל ממנו. יחלה חולי גדול. בעטו. ישמע בשורה טובה (ר"ה). הרג גמל. יהרוג אויביו. אוכל מבשרו או שותה מחלבו. יעשיר עושר גדול. וי"א אוכל ממנו. ריוח יגיד: (ב) הרואה סוסים רבים בחודש תשרי. באותו זמן ימות (דניאל). הרואה סוס לבן (ובמקום אחר. מוליכו בנחת. פי' יפה לו. שלא בנחת. פי' רע לו) בין בנחת בין ברדוף. יפה לו. ואם אדום. ברדוף. רע לו בנחת טוב לו (גמרא). רודף אחר סוס והשיגו והכאו. ינצח אויבים ויכול להם. מושך סוס אחריו (עצת אנשים גדולים ישמע) אם במתג. איש גדול יהיה וישמע עצתו. רכב עליו ונגנב ממנו. יפסיד סחורתו. רוכב עליו. גדולה (וטובה. רפ"י) יהיה לו. נפל ממנו. אם הסוס רץ. טוב יגיד. ואם הולך בנחת. יבכה על עונותיו (ר"ה) וי"א נפל ממנו. יחלה חולי גדול. אוכל בשרו. יתקן ה' מאנותיו וממונו יהי שמור. כל הסוסים טובים בחלום. חוץ מאדום (רפ"י): (ג) רוכב על פרדה. צרה תבוא לו. על פרד. עניות יבא לו (ר"ס) וי"א צרה יהיה לו (רפ"י). נפל מעליו. באותו זמן ימות. אוכל בשרה. יקח ממון אסור: (ד) הרואה חמור יצפה לגאולה (גמרא). רוכב על חמור לבן. טובה יבא לו מהרה מצד אשתו או מצד ירושה. תירש בו. הפסד בבית. הרוכב חמור או פרד של מלך. גדולה תהיה לו. הרואה עצמו על חמור בלי מרדעת. יחלה או יפסיד ממונו. במרדעת. ברכה תהיה לו. וי"א הפסד. רוכב על חמור באוכף. יצפה למשיח. הרואה חמור בעטו או רפסו. תבא לו מתנה מאדם גדול. נפל ממנו (או אוכל מבשרו. ר"ה) רע יבוא לו. וי"א עניות יגיד: (ה) הרואה חזיר. פרנסה טובה מזומנת לו. אוכל מבשרו. מוסיף עושר על עשרו (דניאל) וי"א טוב לו. רוכב עליו. ישמר מאויביו:

פרק ב חלק א בחיות מזיקות

(א) הרואה פיל בלי אוכף. פלא נעשה לו. פילים. פלאי פלאות נעשו לו (גמרא). רוכב עליו. יעלה לגדולה (דניאל): (ב) הרואה מדור האריה. שנה טובה יהי לו (ר"ס). הרואה אריה. שנים רעות יהיו (דניאל). אריה צועק אחריו. צרה וחולי יהי לו בשנה זו (ר"ה) נלחם עם לביא ויכול לו. ינצח אויביו. אריה רודף אחריו. אויבים יארבו לו ומבקשים אותו. נתחבר עם א' מהם. ישלים עם אויביו. הרואה גורי אריות לפניו. יתגברו אויבים רבים אחריו. מושך א' מהם. ינצח אויביו. וי"א אויביו ישמעו לו. רוכב עליו. ינצח אויביו (אוכל מבשרו או מבשר הלביא. מו"מ גדול תהי לו. ר"ס). הרואה אריה. ישכים ויאמר אריה שאג מי לא יירא. קודם שיקדמנו פסוק. עלה אריה מסבכו (גמרא): (ג) הרואה דוב רודף אחריו. אדם בליעל ינצח אותו. ראה דוב בידו או אוכל מבשרו. ממון אסור יהיה לו (ר"ה). הרואה דוב שבא עליו. מריבה יגיד. הרואה זאב. אויב יקום עליו מהרה: (ד) הרואה נחש. פרנסתו מזדמנת לו. נשכו הנחש. הוכפל פרנסתו. הרג לנחש. אבדה פרנסתו (גמרא). הרואה נחש. טוב לו. נשכו. רע לו. וי"א שונאים ירבו לו. ברח הנחש מפניו. פרנסתו מתמעטת (דניאל). הרואה נחש ישן. או כפוף בגרונו. פרנסה יבא לו. נחש עם בת זוגו. עושר יבא לו. נחש בחיקו. פרנסתו מזדמנת לו. נחש במים. אם אין לו אשה. ישא. יש לו. יתאלמן. הרואה נחש שברח מפניו פרנסתו בורחת ממנו. שהורגו. טובה יהי לו ואויבים נופלים לפניו (ר"ה) הגד עקרב. מחלוקת יהי לו: (ה) חיות המזיקות. יוצו

על אויבים (ס"ה) :

חלק ב בחיות שאין מזיקות

(א) הרואה איל. או רודף אותו. פחד בלי צער יגיד (דניאל). הורג צבי ואיל. דם נקי ישפוך. רוכב על א' מהם. עבירה עשה. נתנו לו במתנה א' מהם. טובה וגדולה יהיה לו (ר"ה) : (ב) הרואה כלבים רצים. לשון הרע מספרים עליו. שוחק עמהם. יתאהב מאויביו. נבחים לפניו. תקום עצת אויביו. רודפים אחריו. יאנס ממושל הארץ (דניאל). הרואה כלב נובח אחריו. אויבים יארבו לו : ואם השיגו. ינצחוהו. נשך הכלב. יוכל עם אויביו. עלה עליו. ינצחם. עלה הכלב עליו. ינצחוהו אויביו. אכל מבשרו. יעתיק ממקום לגדלה ולטובה ולשלום. נתן לכלב. אויבו נעתק (ר"ה). הרואה כלבים. ישכים ויאמר ולכל בני ישראל וגו'. קודם שיקדמנו פסוק והכלבים עזי נפש (גמרא) : (ג) הרואה שועל. יחלה. וי"א. שועל או תולדה. שנה טובה יהיה לו. הרואה חתול. יזכה למלבושים נאים (ר"ה). וי"א מיתה נקנסה עליו מן השמים ויציל ממנה. הרואה עכבר ותולדה. פנים חוצפות יורה. חיות מדבריות. צרה של חנם יגיד. חיות גועות. צרה וחולי יגיד. נבעת מחיות רעות. כזבים יאמר עליו. עומד בצד חיה. קרובו הוא אויבו. חיה מתה. אויבו ימות :

פרק ג חלק א בעופות טהורות

(א) הרואה אוח. יזכה לחכמה. בא עליו. יהי ראש ישיבה (גמרא). הרואה אווזים בביתו. ירבה כבוד ביתו. עוף מעופף. גדולה יהי לו : (ב) הרואה תרנגול. יזכה לבן זכר. תרנגולים. לבנים זכרים (וי"א בנים יולדו לו). תרנגולת. לתרבילה נאה וגילה (גמרא) (וי"א דירה נאה יהיה לו) תרנגולת הרבה שהולכות בביתו או לפניו, עושר גדול וכבוד יהיה לו (רש"י). התרנגול מסורס הנקרא קאפו"ן לא יהיו לו בנים. שפחה מגדלת תרנגולים. זוכה לבנים : (ג) הרואה תורים או בני יונה וצד א' מהם. זכרים יהיו לו (וי"א צד יונה. בת תהי לו). קשר א' מהם. ירושה נפלה לו (וי"א עושה מעשה טוב. ס"ה). אוכל מבשרם. יתקיים חלומו : (ד) הרואה צפור. ראה שלום. ישכים ויאמר כצפרים עפות גו'. קודם שיקדמנו פסוק. כצפור נודדת מקנה (גמרא). וי"א טוב לו. וי"א שלום יהיה. הרואה בידו צפור. בשורה טובה יבא לו. תפשו טובה יבא לו. תפשו וברח מידו יתענה. אכל א' מהם. טוב לו. שחט א' מהם. אין צריך לאדם. ראה תרנגולים או כל מיני עופות נלחמים. מריבה תהי לו :

חלק ב בעופות

(א) הרואה נשר מעופף. לגדולה יעלה (רש"י) וי"א שהנשר יורה על המלך והפלקו"ן על הדוכוס (ס"ה) וי"א עושר גדול יהי לו. צד נשר. יעשיר ויפיל אויביו לפניו. יש בידו נשר. טוב לו. שוחטו. ימשול בבני אדם. אכל מבשרו. יהי נצרך לאדם (ר"ה) : (ב) הרואה עורבים עפים לטומאה: טוב לו (דניאל) וי"א מוצא מזונות (י"ה). הרואה עורב על ראשו. ימות. על ראש אחר. ימות האחר. תופסם ק. טוב וכבוד יהיה לו : (ג) הרואה דיה או איה על ביתו. יחלה ויתרפא. צד א' מהם. מחלוקת יהי לו עם מי שמאמין בו. שחט א' מהם. טובה יהי לו. אוכל מבשרם טובות יהי לו : (ג) הרואה תנשמת או קאת ודה. יחלה ויתרפא. ראהו על ביתו. אבל יבא לו. שחטו (וי"א הפסד יבא בממונו) או שמע קולו ולא ראהו. טוב לו. אכל מבשרו. הפסד יבא לו. השיג א' מהם או שאבד א' מהם. טובה וגדולה תבא לו : (ד) הרואה שרדף אחר סיעה ולא השיגה. ירדוף אחר עושר ולא ישיגו. רכב עליה. יעלה לגדולה. הרואה דבורים. אויביו יקומו עליו. זבובים. גנבה יגיד : (ה) כל מיני עופות יפין לחלום. חוץ מן קריא וקפופא וקורפראי (גמרא). העוף הנקרא שיונ"י. יורה על חכם וצדיק. ובולמו"ר. יורה על רופא (ס"ה) :

פרק ד בדגים

(א) הדגים יורו מעות עם עמל. והלוקח דגים מהצפים. יקח מעות בחרפה. מוכרו דגים שלו. יחסר ממונו (ס"ה). הרואה דגים אויביו יקומו עליו. לכדם ברשתו. בנים יוליד (דניאל). וי"א הרואה דגים. שם רע יוצא עליו. צדם בחכה או ברשת. חיים טובים יתן לו הש"י : (ב) הרואה שצד שרצים ורמשים בים. רע לו. חוץ ממה שקורין בלע"ז דולפין. ושאר הדגים יפין בים וביבשה (ר"ה). הרואה דגים קטנים. ה' יתן לו ריוח. גדולים. ריוח גדול (רש"י). צדם. בשורה טובה יבא לו ממקום אחר. וי"א. צד דגים קטנים. ה' יתן לו מתנה מעוטה. גדולים. ריוח וגדולה :

פרק ה חלק א בחלב וגבינה

(א) הרואה שדים מלאים ויונק מהם. ריוח יגיד (דניאל). יונק שדי אשה. ריוח גדול. חולב צאן או עזים. עושר יהי לו. הרואה חלב. עושר וגדולה יהיו לו ומזלו יתקן. שותה חלב צבי ואיל. בן זכר יהי לו וטובה גדולה. שתה חלב צאן. ריוח גדול יגיד. וי"א מחשבה קשה תהיה לו. שתה חלב סוסיא. ממון ימצא. שתה חלבים מבהמות. חמוץ. רע לו. מתוק. טוב לו (ר"ה) : (ב) הרואה שאוכל גבינה לחה. ריוח יגיד. חמאת עזים. גדולה יבא לו. חמאה אחרת. בשורה טובה יבא לו. מוכר גבינה או חלב. גדולה יהי לו :

חלק ב בבצים

(א) הרואה בצים או אגוזים או קשואים או כלי זכוכית וכל הנשברים. בקשתו תלויה. נשברו. נעשית בקשתו (גמרא). וי"א הרואה בצים. בקשתו נתמלאה וחיים יוסיפו לו ובטוח יש על ידו. והם צלוים או שלוקים או שבורים. בקשתו נעשית (דניאל) : (ב) הרואה שמבקש בצים. עבדים ושפחות יקנה. אוכלם מבושלים. יגאל מחולי המוכן לבא עליו. שלוקים או שבורים. יקבל תפלתו (ר"ה) וי"א שלוקות. חיים טובים יהי לו. במרחשת. רע לו. חיים. מונחו הרב' : (ג) כל הכלי' טובי'. חוץ מכלי יפנה (רש"י):

חלק ג בדבש

(א) הרואה דבש מעורב עם דבורים. אויבים סובבים אותו. עוקר קנה של עץ ורדה ממנו הדבש ושתה המים. יגאל מצרה (ר"ה) : (ב) אוכל דבש. רע לו (דניאל) וי"א טובה. טוב לו. רעה רע לו (רש"י). אוכל דבש מבושל מתוק יבש. חלומים יבואו לו. צפיחית או שאר דבר עשוי בדבש. טוב יהי לו :

פרק ו בבשר

(א) הרואה שאוכל צלי. צרה תעבור עליו (ר"ה). ראה

קדירה בלי בשר. ראה שלום. וישכים ויאמר ה' השפות שלום לנו. קודם שיקדמנו פסוק שפות הסיר (גמרא): (ב) הרואה שאוכל הבשיל מבושל או חי. אם הוא חמוץ רע יהי לו. אוכל מלוח או יבש. תולאים רעים יבא לו. ואם הוא מתוק ובלי מלח. שמחה יבא לו. אוכל בקערה ותקנה מה שבתוכה. אבד מאלו מהעולם. שתה דם. ינצל מצרה:

שער ד פרק א באדם ובמאורעים שבגופו

(א) הראש והכליות והאמה. יורו על התולש. הכתפים נשים ואחיות. האצילים. לבנים ובנות. הזרועות. לאחרים ובני בית ועבדים. היד. למשרתים הכמים. האצבעות. לבנים. העצבות והרגלים והשוקים. יורו לכל קום החיים. הירכים לקרובים. המעים. לאוהבים נאמנים או לעושר. הכבד והדם. יורו אוצר. וי"א הכבד יורה על כל התאוות והדם על הכעס. הלב. יורה על החיים. והנגעים עם דם או מוגלא. יורו לעצמות או לזהב. השער מהזקן. יורה יופי והשות. מהאצילים. יורה נשים. מהערוה. על האויבים. ושאר השערות. על עושר וכלים נאים מזהב. ההתעופפות. יורה שינוי מקום. שיפי מלב. כפי העניינים הנראים בגבול ההתעופפות (ס"ה): (ב) הרואה שמתעגה. רע לו (גמרא) והגו להתענות עליו אפי' בשבת. וי"א דוקא בשם תפלה. הרואה שיגדל קומתו. שמים רבות יהיה. רץ. טוב לו. ישן. טוב לו. הרואה שהוא חולה. ישמח באותה שנה. רוכב על צואר אדם. ירכב על צואר אויביו. נפל מהמעקה או מדון במשפט ומעל. צרה יגיד. רוחץ ראשו. נצול מכל צרה. מגלח שער. צרה יגיד. חושש בעינו. רע לו. מת. טוב לו. נחלה יעלה לגדולה. ואם יורד מראשו. אל יפחד. כי השעה מתאחרת לו. ויעשה תשובה. נחתך חוטמו. תרוץ אף נסתלק ממנו: (ג) הרואה שיצא דם מנחיריו. יחלה ויתרפא. נתלכלך בדם. הפסיד ממונו. נפלו השוחנות. נואיו או אחיותיו ימותו. הרואה שגדלו שיניו. ישועה גדולה יבא (וי"א טוב לו). שן נומת. חולי יגיד. שן שחור. צרה בקרוב. שן מתנועע. חולי יגיד. שן נועע ונופל. שם יגיד. והגו להתענות עליו אפי' בשבת. ורבים אומרים. אם טוב בנפילתו. ימות אדם שיכאב לו מיתתו מאוד. ואם לאו. ימות אדם שלא יכאב לו מיתתו. הפה לחיך. יוצאי רעתו מתים. הרואה עצמו אלם. טוב לו. וי"א רע לו. זקנו נאחז בשער רע לו. במספרים. טוב לו (רש"י). נתלש זקנו. שם רע יצא עליו (ר"ה). ממרט זקנו או טפל. צרה יגיד. משחית בשערו ואין בראשו שער אלא קשים כקוצים. טוב לו: (ד) המגלח ראשו בחלום. סימן יפה לו. ראשו וזקנו. לו ולכל משפחתו. הרואה תגלחת. ישכים ויאמר ויגלח ויחלף. קודם שיקדמנו פסוק ואם גולחתי סר ממני כחי. הקיז דם שמתיו נמתלים (גמרא): שמקיז דם בחוטמו. יתמעטו ימיו. בכתפיו. יאבד דבר גדול. בזרועותיו. הפסד ממון יבא לו. הקיז דם הרבה. טוב לו. הרואה שיסגר. רע לו. עשו לו תנורה. תמעטו ימיו. יצא דם מגופו ולא התגולל בו. השלאתיו מכירים. וי"א מעבירים. משתין דם. אשתו מפלת נפלים. הרואה זרועותיו ארוכות וגבוהות. יאהב מאנשים גדולים. מקוצרים או מלוכלכים. אוהביו מדברים עליו שקרים. נפלו. זמן רע יבא. נקצצו ידיו. א"ל למעשה ידיו (ר"ה): (ו) הרואה לשון מדבר ורע חכמה יגיד. נחתכו דדיו. צרה יגיד. ימלא מעיו. בני יקבר (רש"י). הרואה מהחולם או מאחר. יורה על ממון מקובץ בשם רע (ס"ה). הנשיקה בחלום. סימן יפה לו. והני מילי דלא סייס. לישנא אחרינא. תפליו נעשים לו: והני מילי דלא מקנה (גמרא). המשתין בכלי כסף או זהב או בדבר נכבד. יורה שיוליד עם אשה נכבדת. בכלי מגונה. יורה אשה כעורה (ס"ה): (ז) הרואה שנפל א' מאבריו. יחלה ויתרפא (רש"י) וי"א בן יאבד: (ח) הרואה שאמו יתף. הפסד יגיד (דמ"ל). הרואה שהוא תחת רגלים. ילך למקום רחוק. א' מכרעיו התיכה. יפול בחולי גדול ויתרפא. אוכל בשר אדם רע ימצא. ראש אדם. יאכל כל אברי לו בחולי:

פרק ב במלך ושרים גדולים

(א) הרואה מלך. יעלה לגדולה. מדבר עמו. אם מתן לו שלום. אוהב אותו. ואם כעס עליו. שונא אותו. כל השרים טובים מאוד (ר"ה). הרואה עבד. רע לו. שכחם טוב לו: (ב) הרואה דוד. יצפה לחסידות. שלמה. יצפה לחכמה. אחאב. ידאג מפורענות. ר' עקיבא. יצפה לחסידות. ר' אלעזר בן עזריה. יצפה לגדולה ועשירות. ר' ישמעאל בן אלישע. ידאג מפורענות. בן עזאי. יצפה לחסידות. בן זומא. יצפה לחכמה. אחר. ידאג מפורענות. ישמעאל בן אברהם. תפלתו נשמעת. פנחס. פלא נעשה לו. הונא. נס נעשה לו. חנינא חנינא יוחנן. נסים נעשו לו. והני מילי בכתבא (גמרא): (ג) כל מאן דאסתכל בחלמיה והמא ליעקב מקסטר בקוספיי. חיין יתוספון ליה וכו'. הרואה אדם שיש בשמו שי"ן. רע לו. שן משמאל. ט"ן כאלו ראה פני שכינה (וי"א זה בב' מ"ן). כיאוגן יותן י"ה) ראה התיבה שלו יו"ד. רע לו:

פרק ג במתים

(א) הרואה שמדבר עם מלאך המות. יחלה ויתרפא. וכשהוא על ראשו. ימות. לפני רגליו. יחלה עד מות ויתרפא. הרואה עצמו שמת. מעשה עשה שיקריבנו הקב"ה (וי"א תוספו לו חיים. דמ"ל) וכן הרואה מבריו מת. הרואה עצמו בארון ונקבר. צרה תעבור עליו. אולי ינצל ממנה (ר"ה). הרואה כי יקבר. ימסר ביד אכזר. לן בבית הקברות. ילין בבית האסורים: (ב) מת בבית. סימן יפה לבית. אכל ושתה בבית. סימן טוב לכל בני הבית. כל דנסיב שיכבא מעלי. בר מעפרא וחרדלא. נטל מגלגלא ומדלא ויצא. סימן רע לבית (גמרא): (ג) הרואה מתים. אם הוא בריא. לא יתירא כלום. ואם חולה. רע לו. מדבר עם המת. ידבק עם אנשים טובים ויעשה כמותם. הרואה קרובו שמת שבא אליו לראותו. עושר יהיה לו. ואם חבקו או נשקו יותר. ששו. צרה תעבור עליו. הרואה מת שנתן לו שום דבר. ריוח יבא לו (אם רואה ליקח ממנו. רע יהיה לו רש"י) וכשהוא דבר שראש התיבה שלו מ"ן או למ"ד. יבא לידי עניות. ואם המת נגל לחי. א' מקרוביו ימות. ואם מצן המת לגוי של

ברזל או כלי מלחמה. בכ"מ שילך יהיה בטוח ולא יירא (ר"ה): (ד) הרואה שמתו אביו ואמו. אם אחר מיתתם. שמחה יהיה לו. נתנו לו שום דבר. יותר ויותר. הרואה מת או הלבישו או נשאו. ירד מגדולתו. הלך אחרי המטה או ישב אבלים. מעשה יעשה שיקריבהו הקב"ה אליו (ר"ה): (ה) הרואה הספד. מן השמים חסו עליו ופדאהו. והני מילי בכתבא (גמרא). הרג אדם. נס יעשה לו. קברות. מעשים מכוערים:

פרק ד במלבושי האדם

(א) המלבושים בכלל. יורו יופי וכבוד ותועלת (ס"ה) הרואה בגדים שחורים וכל צבע. צרה יהיה לו. קורע בגד. יורש הורשה. וי"א בנין בית יגיד. מוצא מלבושים מוזהבים. טוב לו מאוד. לובש טלית חדשה. ישא אשה. הרואה עליו לבוש אשה. עבירה עבר (האשה שלבשה לבוש בעלה. יורשת אותו) חגור משי. גדולה תהיה לו. לבוש כסף וזהב. יעלה לגדולה שלא חשבו מעולם (ר"ה): (ב) לובש מלבושים יקרים. גדולה תהיה לו. הפשיטן. ירד מגדולתו. לובש בגדי משי יקנאוהו בני אדם. בגדים אדומים. צרה תעבור עליו להעניתו. לבנים. סימן למע"ט (רפ"י) וי"א לבוש בגד לבן. זמן טוב יגיד. שחורים. רע לו (דניאל): (ג) כל מיני לבושים יפים להלום. חוץ מן התכלת. הרואה שנקרעו בגדיו נגזר דינו מתקרע (גמרא) הרואה על ראשו כתר מלכות. טובה במהרה תבא לו. לקח כתר או מצנפת מעל ראשו. ימעט מזלו. טשטש בגדיו. אם חולה. טוב לו. אבד בגדו. הפסד יגיד. שרפו בגדיו. פתאום ירויח חליפות שמלות יעשה לו. הרואה עצמו ערום. בח"ל. בלא חטא. בא"י. בלא מצות (גמרא) וי"א לעולם טובה או צרה יגיד (ר"ה) וי"א עגמות יגיד (י"ה):

שער ה פרק א בחמה ולבנה וכוכבים

(א) השמש. מורה מלך או אדון רחמן. ירח. ממשנה. כוכבים. אחים. חברים. תלמידים. שרים. הרואה לקוח שמש או ירח. יורה מות או חלי (ס"ה). לקוח שניהם. קנאי יהי על מדינה זו. חמה ולבנה בארץ. טובה יהיה לו. נפתחו שערי שמים ואור. טובה גדולה יבא על מדינה זו. עלה למעלה מן השמים. רע יהיה למדינה זו מן המלך (רפ"י):

פרק ב ברעמים

הרואה שמים מכוסים בעבים דבר גדול יאבד. מטר יר... עמו בזעף. גזרה תבא על הדור. ברקים ורעמים ב... מטר אותו הדור עושים חטאים וטעם ה' עליהם. ברקים ורעמים ומטר יחד. טובה תהיה על מדינה זו:

פרק ג בספרים

(א) הרואה ס' מלכים יצפה לחסידות. ישעיה. יצפה לחכמה. ירמיה ידאג מפורענות. תהלים. יצפה לחסידות. משלי. יצפה לחכמה. איוב. ידאג מפורענות. שיר השירים. יצפה לחסידות. קהלת. יצפה לחכמה. קינות. ידאג מפורענות. מגילת אסתר. נס נעשה לו (גמרא): (ב) הרואה אגרת חדשה. טוב לו. הרואה ספר תורה שנשרף או ס"ת קרוע או קורא בס"ת. רע לו. ומתענה אפילו בשבת. ס"ת מאובד. בן זכר יגיד: (ג) הרואה פי"ת. סימן יפה לו המתפלל. סימן יפה לו. והוא דלא סיים (גמרא). מלמד נערים גדול יהיה לאחרים. הרואה שהוא ר"ה ותוקע שופר. יגיס ויבקש רחמים. שעונותיו תלוים עליו. הרואה שהוא חזן. אם ראוי לכך. גדולה תהיה לו. ואם לאו מרעה תהיה לו (רפ"י): (ד) העונה אמן יהא שמיה רבא. מובטח לו שהוא בן העוה"ב. הקורא ק"ש. ראוי שתשרה שכינה עליו כמרע"ה. אלא שאין דורו זכאי לכך. המניח תפילין. יצפה לגדולה (גמרא):

בית שבע. הנהגת ימי השבוע

(א) סליק שלם סדר הלילה. והסדר הזה סדר ימי השבוע חוזרין חלילה. ביום א' מסתלקת הנשמה. לכן אנשי משמר לא היו מתענין ביום א'. וצריך לשמור הנשמה שלא תסתלק ממנו. ויעסוק בתורה כל האפשר. ויכוין בקריאה. בשם ס"ג ובשם אל שדי בבחינת בריאה שמשם הנשמה. ובשם א' דמרגלא. ולא ראיתי להאריך יותר בכוונות פרטיות של שמות. שאינו דבר שוה לכל נפש: (ב) ביום ב' מסתלק הרוח. לכן יעסוק בתורה הרבה. מדבור ומחשבה. וזה סוד תקנת עזרא לקרות בתורה בב' וה'. גם הוא סוד עליית מרע"ה לקבל התורה ביום ה' וירידתו ביום ב'. ויכוין בשם מ"ה ואל הויה. אהי' יצירה. ומרגלא ב': (ג) ביום ג' מסתלק הנפש שנתוספה ביום השבת. וזה סוד המשנה חיוב הבדלה (למי שלא הבדיל במ"ש) עד יום ג'. לכן יכוין לתוס' הנפש. ויעסוק במצות ובמע"ט. בפרט המעשיות ע"י הרגלים. ויכוין לגאולת הנפש. ודע כי ג' ימים הנ"ל הם משבת שעברה. וג' ימים הבאים הם משבת הבאה (ע"ל) וזה סוד שהשבת הוא רביעי וחמישי. ויכוין בשם ב"ן ואל אדני בחינת עשיה. ומרגלא ג': (ד) ביום ד' יכוין האדם להתחיל לקבל תוספת הנפש והוא תוס' משבת הבאה. לכן יכוין לעשות מצות ומע"ט בשביל הגאלת הנפש. ומלבד תועלת מוגה כמצוה עצמה. יכוין לעשות ולהכין לשבת. שיזכה לו תוספת הנפש משבת הבאה. ויכוין כמו כן בשם ב"ן ואל אדני. ומרגלא ד': (ה) ביום ה' יכוין לקבל תוספת הרוח לכן יעסוק בתורה בסוד הדבור. וזה סוד תקנת עזרא כו'. והכוונה בשם מ"ה אל הויה ביצירה ומרגלא ה'. מתקנת עזרא שיהיו מכבסין בגדיהם בה' לכבוד שבת. בליל ו' יש קצת מלאכות שיוכל לקרא מקרא. קו"ה בס' נגיד ומצוה: (ו) ביום ו' יכוין לקבל תוספת הנשמה בסוד המחשבה. גם ביום ו' לא היו מתענין אנשי משמר. מפני כבוד שבת. והכוונה בשם אל שדי בבריאה ומרגלא ו': (ז) ביום שבת קודש הכוון בשם ע"ב הויה אהיה אדני. ומרגלא ז':

הז"ר יום השבת. נקבע לו מדור בפ"ע. ויקרא שמו **מוסך השבת** (בנין גדול ומפואר) ע"ש סוכת שלום. ברוב ממשה הסוכך עלינו ולהיות שיעור סכך ז' טפחים. וכן יום שבת קודש כלול משבעת הימים כנודע. ויורה ע"ז ג"כ א' משתופי מוסך. כענין לחקור ממסך. לשון מזג. לכן אחלק לו שבעה חדרים מהודרים. ובהם כלולים קיטוניות ח"י. להם יקראו בשמות נאותים לענינם. ולפי שרשות שבת תופסת לפניה ולאחריה ממצות תוספת.

נתחיל בע"ש. ליכנס בחדר החצון. שני בו. קבלת שבת קודש ותפלת ערבית. שלישי. סעודה וסדר לילו. רביעי. תפלת שחרית קריאה והפטרה. חמישי מעמדו. ששי. סדר יומו. כולל ב' סעודות תפלת מנחה. שביעי. תפלת ערבית של מוצאי שבת. הבדלה ולוית המלכה. הוא חדר החיצון. וזהו פרטן כמשפטן:

חדר א. יקרא פרוזדור

שבו מתקינין ומכינין לשבת. בו מבואר כל הנהוג בע"ש כל היום על הסדר. דבר לא נעדר וביחוד דיני עירוב חצירות וברכתו. והדלקה וזמנה בריוק:

(א) ז"ל מדברי האר"י. אמרו רז"ל. כל מי שרוצה ליכנס לפני המלך. קודם שיכנס צריך שיתקן עצמו להראות לפני המלך בלבוש נאה. כי אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק. ויקדש עצמו יום א' או יותר. כמ"ש רז"ל [אבות פ"ד] התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין. כן צריך לעורר ע"ש להכין עצמו לקבל פני המלך כראוי בכבוד ובשמחה: (ב) יום הששי בבוקר לא יאריך בלמוד כשאר הימים. מפני כבוד שבת כדי להכין צרכי שבת. דאמר רב חסדא לעולם ישכים אדם להוצאת שבת. שנאמר והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו. למדו רז"ל שלא כתיב בששי. לומר בתחלת היום בבוקר השכם צריך לעשות הכנה. וזריזין מקדימין למצות בכל דבר מצוה הבאה לידי אדם מצווה שלא יחמיצנה. והני מילי שיבטל מת"ת לצורך כבוד שבת מי שאין תורתו אומנתו. ותלמוד תורה דיחיד דווקא. אבל מי שתורתו אומנתו או ת"ת דרבים. אינו נדחה משום כן: (ג) ומצוה על אדם לכבד השבת הוא בעצמו כפי יכלתו. והוא כבודו. אפי' יש לו כמה עבדים משרתים. כמו שמצינו בחכמי התלמוד שהיו עוסקים במלאכה ממש לכבוד השבת. עם היות להם משמשים רבים: (ד) כל מה שיקנה לשבת. יאמר זה אני קונה לכבוד שבת: (ה) הפליגו רז"ל [שבת קיח קיט] בשכר המענג את השבת כמודע. והאריך בעל סדר היום איך יתענג בקניית צרכי שבת. ודווקא ביום הששי אם אפשר. כדי שיהיו המאכלים נאים רטובים וטובים. ולא יקנה דבר לשבת מיום חמישי וקודם. אם לא במה שאינו מצוי לו לקנות בששי או דבר שאינו מתקלקל. יוכל להקדים ולקנות ככל אשר תשיג ידו. ולא ימית הודאי מפני הספק. והחכם עיניו בראשו ומשכיל בכל דרכיו לעשות על צד היותר טוב האפשרי בתקון לצאת י"ח בהכנת צרכי שבת. הכל לפי מה שהוא אדם בעל יכולת. ולפי המקום אם הוא בעל שווקים או לא. ואם הוא רואה שיותר טוב להקדים הכנת צרכי שבת. יקדימם אפי' מתחלת השבוע. כדברי בית שמאי מחד בשבתך לשבתך. וכל דברי חכמים יש להם מוצאות. ע"כ השגחתי שלימות בזה למותר. ודבר ידוע הוא ג"כ. שכל מאכל רך ולא דשן שמן מתוק ומתובל. טוב ויפה הוא לגוף ומקובל. והתבשילין צריך שיהיו בשעתן דוקא. לאפוקי שאינן בני יומן. כבר עברה צורתן ופגם טעמן. גם צריך שלא יצטננו עד עת האוכל יהיו עומדין בחומן. ואלה ראשי המאכלים:

(א) הלחם צריך לאפותו דוקא בע"ש. לבוא חם ביום הלקחו דוגמת לחם הפנים שנאפין בע"ש. וראוי לבחור בקמח היותר טוב משפה של ארץ ויפה. ויעשה י"ב לחמים זכר ללחם הפנים: (ב) אחר הקמח. צריך להשתדל בענין הבשר. שיהיה שמן רך וטוב. ומהבהמה ביומו אם אפשר. וכל מה שהוא לא יותר הוא נבחר. אבל משלשה ימים שחיטתו והלאה. כבר הוא ישן יבש וגרוע. והבשרה מליחה לא מעלי: (ג) צריך להשתדל בשמן זך וטוב. אם שמן זית להדליק. ואם שמן או שמן לתיקון התבשילין. שהוא עיקר גדול בטעמי המאכלין: (ד) הוא יין קדוש. ויבקש כל מה שיוכל למצוא מהטוב והמשובח: (ה) ואם אפשר לו. יכין גם שימור יין טוב. שיברך עליו הטוב: (ו) ירקות ומאכלין לצרכי הקדרות שיהיו מוטעמים ומבושמים: (ז) לקנות פירות שונים מגדים וקנות סעודה ופרפראות: (ח) מי שידו משגת. יקנה מן העוף הטוב לסעודה קדושה כזאת: (ט) דג אם אפשר לו לבחור בין [illegible] למעט. כמו שלמדנו מהלכות סעודה. שכל אלו דברים הנאין לשום סעודה. ויניחו על השולחן הקדוש המתוקן לסעודה שעתידה: (י) מיני ריח ועשבים ופרחים כפרים עם נרדים ומדאי אסא: (יא) מי שהשעה דחוקה לו ביותר. צריך לצמצם בשאר ימים לכבד השבת. לפחות אפילו בדבר מועט. מאי ניהו. כסא דהרסנא וכיוצא בו. כל דבר שאדם רגיל בו בימי החול ועושה לכבוד שבת. הרי קיים מצוה עונג שבת: (יב) אמרו חז"ל [ביצה טו ועי' זהר שמות ד' רנ"ה] לוו עלי ואני פורע. עוד אמרו בירושלמי [סנהדרין פ"ח ה"ב] אין מרבית לצורך סעודת שבת. וכתבתי בחבורי שאין הכוונה לעשות איסור לגום מישראל ח"ו. אלא מהנכרי. אע"פ שמנעו חז"ל מזה כל ימות השבוע (ע"ל ועוד אני מפרש אותה שאמרו לוו עלי. לא באו לומר שילוה מישראל בלי משכון ויאכל הכל וחדי ויסמוך על הנס ואם אינו כדאי יתחלל שם שמים ח"ו ויהא נוה רשע הלוה. אלא כך הוא הפירוש. שילוה על ה'. שיאמר למלוה. לצורך הוצאת שבת אני לוה ממך. על סמך שהבטחת בה' שאמר לוו עלי. והיינו והדאי לוו עלי. יעו"ש. לא באופן אחר. שעליו אמר ר"ע [פסחים קיב] עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות: (יג) ואם זכהו הש"י לברכות מטעמים ומעדנים. יראה לזמן ג"כ עניים הגונים. שיהנו משלחנו. אע"פ שהשבת מצוה גדולה לענג האדם עצמו ונפשו שיתרס. ואינו מענג אם לא נתן ממנו לעניים ולאביונים. מ"מ אין שמחה והנאה גדולה ברבות הטובה אם לא רבו אוכליה. ומה הכרח לבעליה כי אם ראות עיניו. אשרי הזוכה להאכיל עניים. להטיב נפש ולהחיות לב נדכאים ועגומים ולשמחם במיני מטעמים. ודברים טובים ונחומים: (יד) כבר כ"ל שאין הולכין בע"ש יותר מג' פרסאות. הטעם כדי שיוכל להכין צרכי סעודה בעוד היום גדול. וה"מ בישוב. אבל אם לא יוכל להכין צרכי שבת במקום שהוא שם. מותר לילך אפי' כמה פרסאות. עד שיגיע למקום שימצא שם די מחסורו: (טו) אסור לקבוע בע"ש משתה וסעודה שאינו רגיל בה בחול. מפני כבוד השבת. חוץ מסעודה שזמנה קבוע דהיינו מילה ופדיון הבן. וסעודה שרגיל בה. אע"פ שמותר כל היום. מצוה לבטלה ממנה מט' שעות ולמעלה. עמו"ק סי' ל"ג: (טז) אסור משנה מתענין בע"ש [ירו' מגילה פ"א ה"ד ועי' תו' עירובין [illegible] ד"ה שאני ותנחומא בראשית ותשלמות סוף ויקהל] כדי שיאכלו סעודת שבת לתיאבון. וה"מ בריאים. אבל חלושים לא יכנסו לבית כהן מעוטים. וכזה מצאתי שאר דבר בין הדעות: (יז) מי שקבל עליו תענית בע"ש. מתענה ומשלים. ואם פירש עד יציאת הכוכבים. הכל לפי קבלו: (יח) העושה מלאכה בע"ש מן המנחה (קטנה. כך הוא עיקר) ולמעלה. אינו רואה סימן ברכה. והוא שעושה להשתכר ודרך קבע. אבל לצורך שבת עושה כל היום. וה"ה לכותב ספרים דרך למודו: (יט) מצוה לגלח בערב שבת. ומסתפרין לכבוד שבת כל היום. אפילו מספר ישראל. והאר"י היה מהדר מלגלח אחר חצות. מצוה לטול צפרנים בע"ש. ולענין האר"י ז"ל על המקפידין שלא לטול כסדרן. גם לא מצינו שהקפיד שלא לטול דיד ודרגל ביום א': (כ) רחיצה בחמין ע"ש מצוה [ולא חובה] כך היה מנהגו של ריב"א [שבת כה] מביאין לו עריבה מלאה מים חמין. ורוחץ פניו וידיו ורגליו (אבל לבית המרחץ לא יכנס בע"ש. משום דקשה לתשמיש באותו יום כמ"ש בהלכות דרך ארץ): (כא) מכאן משמע קצת שאין צריך לטבול בע"ש. אע"פ שי"ל שהרחיצה מצוה מוספת על הטבילה. שהיא לטהרה. ולזכה לנקיון והטהרה מזוהמא ושרבוביתא. מ"מ מדשתק מיניה תלמודא. ש"מ ודאי דלא אצרכוה חכמי התלמוד אפילו למצוה. מיהו מאן דזהיר בה קדוש יאמר לו. והאר"י ז"ל הנהיג אותה ע"פ ס' סוכר [שמות כד] אבל הנוהגין כמוהו בודאי צריכין ליזהר מאוד בטבילת קרי. שהוזכרה בתלמוד מתקנת עזרא ולכן אותם המדקדקים חוזרין וטובלין בשחר אחר שקיימו מצות עונה: (כב) אחר שטבל ילבש בגדי שבת. ומנהג האר"י ז"ל ללבוש ד' בגדי לבן. ומי שאפשר לו. לא ילבש שום בגד של חול בשבת. ומי שאין לו. ישלשל בגדיו: (כג) אחר חצות לאחר טבילה (לאותן המנהגין בה) קורין שנים מקרא ואחד תרגום ומנהג אמ"ה ז"ל להתעטף בטלית ולהניח תפילין ולקרות מתוך ס"ת כשר שנים מקרא וא' תרגום כל פסוק. ולא כאותן הנוהגין לקרות פרשה שלמה מקרא בבת א' וכן תרגום. גם לא שקפידו לקרות ההפטרה. שמעתי בחבורי. שהשומא יקרא ג' פעמים תרגום. יע"ש

מילתא בטעמא: (כד) לוה כאר"י. לערב כל ערב שבת ערובי חצירות ושיתופי מבואות. וזכורני שגם אמ"ה ז"ל היה מערב כל ע"ש ערובי חצירות בלבד. והיה מזכה לבני עירו ע"י אחר. ומצאתי בס' מהרי"ל ז"ל שהיה מנהג כך. אע"פ שעירבו בני עירו. וכודאי שברוחם הוא נמצא מידי כמה השמות שיש בעירוב הקהל יותר על מה שוכר בע"ש. כמ"ש בהגהות בס"ד יע"ש. והיה קרוב בעיני לבדך עליו. אע"פ שמספקתי ג"כ והסכמתי להגהות עכ"פ וכן הייתי נוהג. מ"מ לא מלאני לבי לברך עליו. דברכות אין מעכבות. והוב עזבתי מנהגי בזה. מטעם הכתוב על ספר בס"ד: (כה) המערב היה עושה. גובה מכל אחד מבני הקהל מעט קמח ועושין ממנו חלה. ואם הם יותר מח"י ב"א. צריכין לערב בשעור השבה בלים או כח'. ואפי' הם רבים מאד מספיק. ואם פחותין כן. די לבם כגרוגרת שלא ביצה) לכל אחד. ואין מערבין להם בפרוסה: (כו) כשאחד מבני החצר רוצה ליתן פת בשביל כלם. יכול לערב אפי' בפרוסה. אם שיהא בה כשיעור. וצריך לזכות להם ע"י אחר (לא ע"י בנו ובתו הקטנים אפי' אינם סמוכים על שולחנו. ולא ע"י עבדו ושפחתו הכנענים. אבל מזכה ע"י בנו ובתו הגדולים אפי' סמוכים על שולחנו. וכן ומשרתו העברים אפי' הם קטנים. וע"י אשתו. ולכתחלה לא יזכה ע"י בנו ובתו הסמוכים על שולחנו אפי' גדולים ולא ע"י אשתו. ובדיעבד אפי' ע"י בנו קטן וע"י בתו שנתגרשה שאינן סמוכים על אביה. וע"י אשתו אע"פ שמעלה לה מזונות ואין לה בית בחצר) והזוכה בו צריך להגביהו מן הקרקע טפח. וצריך לזכות לכל בני החצר או כל המבוי ולכל מי שיתוסף מיום זה והלאך ואם נתוכנו דורין לגור בנתמעט העירוב. צריך להוסיף מהמתן) ויאמר המזכה לזוכה (בלשון שמבין) כלשון הזה:

זכה בעירוב הזה לאחינו בני ישראל הדרים פה עמנו. ושיבואו לדור בעיר הזאת (בחצר הזאת. במבוי זה) שיסמכו עליו לטלטל על ידו מרשות לרשות בשבת ויום טוב הבאים:

ואחר המזכה ומטלו מיד הזוכה ומברך

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת עֵירוּב:

בְּהָדֵין עֵרוּבָא יְהֵא שְׁרֵא לָנָא לְאַפּוֹקֵי וּלְעַיּוֹלֵי מִבַּיִת לְבַיִת וּמֵחָצֵר לְחָצֵר. מִגַּג לְגַג. מִבָּתִּים לֶחָצֵר. מֵחָצֵר לְבָתִּים. כָּל מַאי דִּצְרִיךְ לָן. בְּכָל שַׁבְּתוֹת הַשָּׁנָה. וְיָמִים טוֹבִים. לָנוּ וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַדָּרִים בָּעִיר הַזֹּאת:

(כז) כשהיו ישראל על אדמתן היו תוקעין בע"ש ו' תקיעות כדי להבדיל העם ממלאכה. וסתמא דמילתא היו עושין אותן התקיעות בשעת מנחה קטנה. בתקיעה שלישית. כבר נאספו כל העם שבשדות. ובטלו ממלאכתן. ונסתלקו תריסי חניות. סילק המסלק קדרתו. והטמין המטמין לצורך מהרתו. והדליק המדליק פמוטו. שהה כדי להדביק פת בתנור או לצלות דג קטן. תוקע ומריע ותוקע ושובת. ולדידן קיימא לן נמי ג"כ הויא כתקיעה ראשונה לסגור חניות ולבטל כל מלאכת שדות. וברכו הוי כתקיעה שניה להאסר במלאכה: (כח) מ"ע להוסיף מחול על הקודש וזמן תוספת זו יש לו מגילות. מתחילת שקיעת החמה עד זמן בין השמשות. שהוא משך זמן כדי שילך אדם בינוני ג' מילין ורביע (שהוא השיעור רביע שעה משעות. ואמנם בדיוק אינו אלא קרוב למ"ע דקי שעה שהם שנים בשעה. ונקראים ג"כ רגעים חוכמיים) רצה לעשות זה הזמן כולו תוספת עושה. רצה לעשות רק מקצת ממנו עושה. ובלבד שיוסיף איזה זמן שיהיה ודאי יום. והשיעור זמן בהש"מ. הוא ג' רבעי מיל. שהם אלף ות"ק אמה (שהוא כמו רביע שעה. ובדיוק אינו כ"א קרוב לי"ב רגעים כנ"ל) קודם צאת הכוכבים. ואם רוצה להקדים לקבל עליו השבת מפלג המנחה ואילך (היינו קודם לשקיעת החמה שעה ורביע (וסוף הלק משרים בשעה דהיינו ג' דקים) הרבות ניזו. אמה ושלש אמה ושלש מיל שהוא שיעור מהלך של"ג אבל קודם לזמן זה אין קבלתו כלום לפ"ד גדולי הפוסקים. לפי דוקא אתה למד. שזמן הדלקה הראויה ע"פ שטת ההלכה המחוורת. היא בכמו רביע שעה לפני הלילה. שהוא שיעור עשרים מעשה בריות יתר על שיעור בין השמשות. והמוסיף אל יוסף לכתחלה כי אם מתחלת השקיעה. שאינו מגיע בשום אופן לשעה ורביע. ובדיעבד אם קבל פניו שעה ורביע קודם נ"ה. צריך להחמיר עליו לענין איסור מלאכה. אבל קודם לזמן הזה אינו מהויב להחמיר. ואינו יוצא י"ח בהדלקה קדומה. כדתני ההוא סבא לדביתהו דר"י [שבת כג] דמעיק אדם יקדים ולא יאחר. ותפלתו וסעודתו אינן כתקון: (כט) על הבעל מוטלת הכנת הנרות והשמן והפתילות. והאשה תדליקם. והבנתי בתנוי שאם קדם הבעל והדליק. צריך לשלם לה שכר מצוה וברכה י' זהובים. מי שאין לו אשה. ידליק בעצמו: (ל) שמן זית מצוה מן המובחר להדלקה. שאורו צלול. ויעשה פתילות עבות. שידלקו כשיעור המשכת זמן סעודתו עד שילך לשכב ויישן. וירבה בהן בכל יכלתו. דרגיל בהדלקה טובה. נפקן מיה גברי רברבי [שם]: (לא) כשמדליקה (אחד האיש ואחד האשה) מברכין עובר לעשייתן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת

(לב) וי"א שבשעה ראשונה שמקיימין המצוה מברכין שהחיינו. וה"ה לכל הנשים. כמ"ש בהגהות בס"ד: (לג) ראוי שתתפלל האשה בשעת הדלקה. שיזכה מהשם יתברך שיתן לה בנים מאירים בתורה בזכות הנרות. דכתיב כי נר מצוה ותורה אור. אשה שוטה במקום בעל. לא תברך ותדליק אלא הוא ידליק. וכן יעשה בשבוע ראשונה של לידתה. וכן כשהלכה לבית הטבילה. והאשה נמורה. שהיא לאו בת מצוה היא ומצוה דבעל היא. אבל קטנה. ודאי מצוה שלה היא. דבת חינוך היא משבתות. ואתיא לגלל מצוה: (לד) שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו עם חשיכה. עשרתם. ערבתם. הדליקו את הנר (ובזה"י. עשרהם נ"כ. שבת קובעת למעשר, הדליקו את הנר. מנהג האר"י להדליק ז' נרות כו'. ספק חשכה. מערבין ערובי חצירות. אבל לא ערובי תחומין: לא אחר שהדליק הנרות ונתן ערך ומסה מועטת. ילך לבית הכנסת בשמחה ויתפלל מנחה כנהוג בכל יום. אך אומר קודם. מזמור זה. וכן בערב פסח ובערב ר"ה. ולא בערב יו"ט:

תהלים קז הודו ליהוה כי טוב כי לעולם חסדו: יאמרו גאולי יהוה אשר גאלם מיד צר: ומארצות קבצם ממזרח וממערב מצפון ומים: תעו במדבר בישימון דרך עיר מושב לא מצאו: רעבים גם צמאים נפשם בהם תתעטף: ויצעקו אל יהוה בצר להם ממצוקותיהם יצילם: וידריכם בדרך ישרה ללכת אל עיר מושב: יודו ליהוה חסדו ונפלאותיו לבני אדם: כי השביע נפש שקקה ונפש רעבה מלא טוב: ישבי חשך וצלמות אסירי עני וברזל: כי המרו אמרי אל ועצת עליון נאצו: ויכנע בעמל לבם כשלו ואין עזר: ויזעקו אל יהוה בצר להם ממצקותיהם יושיעם: יוציאם מחשך וצלמות ומוסרותיהם ינתק: יודו ליהוה

חסדו ונפלאותיו לבני אדם: כי שבר דלתות נחשת ובריחי ברזל גדע: אוילים מדרך פשעם ומעונותיהם יתענו: כל אכל תתעב נפשם ויגיעו עד שערי מות: ויזעקו אל יהוה בצר להם ממצוקותיהם יושיעם: ישלח דברו וירפאם וימלט משחיתותם: יודו ליהוה חסדו ונפלאותיו לבני אדם: ויזבחו זבחי תודה ויספרו מעשיו ברנה: יורדי הים באניות עשי מלאכה במים רבים: המה ראו מעשי יהוה ונפלאותיו במצולה: ויאמר ויעמד רוח סערה ותרומם גליו: יעלו שמים ירדו תהומות נפשם ברעה תתמוגג: יחוגו וינועו כשכור וכל חכמתם תתבלע: ויצעקו אל יהוה בצר להם וממצוקתיהם יוציאם: יקם סערה לדממה ויחשו גליהם: וישמחו כי ישתוקו וינחם אל מחוז חפצם: יודו ליהוה חסדו ונפלאותיו לבני אדם: וירוממוהו בקהל עם ובמושב זקנים יהללוהו: ישם נהרות למדבר ומוצאי מים לצמאון: ארץ פרי למלחה מרעת יושבי בה: ישם מדבר לאגם מים וארץ ציה למוצאי מים: ויושב שם רעבים ויכוננו עיר מושב: ויזרעו שדות ויטעו כרמים ויעשו פרי תבואה: ויברכם וירבו מאד ובהמתם לא ימעיט: וימעטו וישחו מעוצר רעה ויגון: שפך בוז על נדיבים ויתעם בתהו לא דרך: וישגב אביון מעוני וישם כצאן משפחות: יראו ישרים וישמחו וכל עולה קפצה פיה: מי חכם וישמר אלה ויתבוננו חסדי יהוה:

(ס) ואח"כ יאמר תפלת אליהו. כמתחיל פתח אליהו ואמר רבון הע'. ואח"כ יאמר ידיד נפש אב הרחמן. ממלא קודם בתרית: (ו) כש"ץ מחזיר התפלה. ואין שם נפילת אפים. ויש שם הפילו. אבי מעמד לא היו נכנסין לעשות מעמדן במנחה דע"ש: (לח) אח"כ יכין עצמו לקבל המלך בשמחה ובטוב לב. יקרא שיר השירים כלו בפ"א. לא יפסיק פסקי. מי שירצה לקרותו. לא יבצר ממנו בחומשים לקרותו מתוכו. אמנם מי שא"א שלא לגמרו כלו. יאמר לפחות קצת שבת אלו הד' פסוקים. שסימנם יעקב:

ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דודיך מיין:

עורי צפון ובואי תימן הפיחי גני יזלו בשמיו יבא דודי לגנו ויאכל פרי מגדיו:

קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות:

באתי לגני אחותי כלה אריתי מורי עם בשמי אכלתי יערי עם דבשי שתיתי ייני עם חלבי אכלו רעים שתו ושכרו דודים:

(לט) אומר שה"ש בקול נעים ובמתון ובדקדוק התיבות. ולא יפסיק בפ' כד"ה. וכשאין לו פנאי בע"ש. אומרו בשבת: (מ) אין העולם כולו כדאי כיום שניתן בו שה"ש לישראל. שכל הכתובים קדש ושה"ש קדש קדשים. שכולו יראת שמים וקבלת עול מלכות. ובזוה"ק (תרומה קמ"ג ע"א) ז"ל. שה"ש כללא דכל אורייתא. כללא דרזא דהכבן. כללא דגלותא דמצרים ופורקניה והופכתא דימא. כללא דעשר אמירן וקיומא דטור סיני. וכד אזלו ישראל במדברא עד דעאלו לארעא דישראל ואתבני בי מקדשא. כללא דגלותהון דישראל בין עממיא ופורקנא דילהון. כללא דתח"ה. מאי דהוה ומאי דזמין למהוי עד יומא דיש שבת לה'. כלא איהו בשה"ש. עכ"ל:

שיר השירים

מצודת דוד

א א שיר השירים אשר לשלמה: ב ישקני מנשיקות פיהו כי טובים

(א) שיר השירים. לפי שהשיר הזה הוא המשובח והמעולה מכל השירים שלשלמה. כמ"ש ויהי שירו חמשה ואלף (מ"א ה') ולכן אמר בלשון רבים לפי כי הוא שיר ידידות. יספר בו אם כל תוקף קשור אהבה בעוז ודבוק כאמתי. שבין כל השירים המיוחסים לשלמה. על אל יהכנך וכין עמו בית ישראל. והנה במשל. מן האהבה הנמרצת והחזקה שבין החושק והחושקו. אשר לנמלך יפרדם געגועים בהפרדם זה מזה ויזכו עם כוח דבוק התמידי ועם כי שאין הנמשל דומה אל המשל בכל חלקי פרטי הענינים. אין בכך כלום. כי כן המה דרכי המשל. שים בו דברים נוספים ליפותו להיות מקובל על הלב לרדת חדרי בטן: (ב) ישקני. עתה החל לספר מהגעגועים שהיה אחר שנפרד החשוק מאת חשוקתו והלך לו. ומה שנעשה באותן הימים ועם כי לא פורש במקרא שנפרד החשוק ממנה ושנה. הנה כן כמה דרכי לאות מגלת השירים המעולים. אבל יקצרו ויסתמו הדברים. אף לא פירש מי הוא המדבר כל דבר מהדברים. וכזה הדרך הולכת וסובבת גם המגלה כולה הם מוכיחים על עצמם מי הוא המדבר ומי הוא המשיב ומה היה הסבה לכל הדברים האמורים. יאמר מי יתן ישקני עוד החשוק הנאה שמה עד הומה) ואמר כזה. כאלו החשוקה המו מעיה. גם תשתוקק אליו ואומרת אל נכה. כי כן דרך הנשים המוליכות נשיקות התבונות אשר השקני בפיו בימי קדם (ועם כי הנגרם מנשיקות. הוסיפה נומר פיהו לאהבת ביותר. כי כן דרך הנשים המולידות אהבת נעורים. מבררות אמריהן במלות נוספות לפי גודל הגעגועין. וזה יתבאר לבן לאהות מליצה): כי טובים דודיך מיין. יתמא

מצודת ציון

א (א) שיר השירים. ר"ל שיר המעולה והמובחר שבכל השירים. וכן והטלו בעדי עדיים (יחזקאל טז) ר"ל עדיים המובחר

דֹדֶיךָ מִיָּיִן׃ ג לְרֵיחַ שְׁמָנֶיךָ טוֹבִים שֶׁמֶן תּוּרַק שְׁמֶךָ עַל־כֵּן עֲלָמוֹת
אֲהֵבוּךָ׃ ד מָשְׁכֵנִי אַחֲרֶיךָ נָּרוּצָה הֱבִיאַנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה
בָּךְ נַזְכִּירָה דֹדֶיךָ מִיַּיִן מֵישָׁרִים אֲהֵבוּךָ׃ ה שְׁחוֹרָה אֲנִי וְנָאוָה בְּנוֹת
יְרוּשָׁלָ͏ִם כְּאָהֳלֵי קֵדָר כִּירִיעוֹת שְׁלֹמֹה׃ ו אַל־תִּרְאוּנִי שֶׁאֲנִי שְׁחַרְחֹרֶת
שֶׁשֱּׁזָפַתְנִי הַשָּׁמֶשׁ בְּנֵי אִמִּי נִחֲרוּ־בִי שָׂמֻנִי נֹטֵרָה אֶת־הַכְּרָמִים כַּרְמִי
שֶׁלִּי לֹא נָטָרְתִּי׃ ז הַגִּידָה לִּי שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי אֵיכָה תִרְעֶה אֵיכָה תַּרְבִּיץ
בַּצָּהֳרָיִם שַׁלָּמָה אֶהְיֶה כְּעֹטְיָה עַל עֶדְרֵי חֲבֵרֶיךָ׃ ח אִם־לֹא תֵדְעִי לָךְ
הַיָּפָה בַּנָּשִׁים צְאִי־לָךְ בְּעִקְבֵי הַצֹּאן וּרְעִי אֶת־גְּדִיֹּתַיִךְ עַל מִשְׁכְּנוֹת הָרֹעִים׃
ט לְסֻסָתִי בְּרִכְבֵי פַרְעֹה דִּמִּיתִיךְ רַעְיָתִי׃ י נָאווּ לְחָיַיִךְ בַּתֹּרִים צַוָּארֵךְ

אהבתם לו. סוחק בנשיקה כאלו עומד לפניה ואליו תאמר. הנה אתאוה את הנשיקות האלה. כי הדודים שהראית לי מאז היו טובים ממשתה היין. ולכן אחמוד אליהם. והנמשל הוא לומר. הנה כנסת ישראל בהיותה בגולה. זוכרת אהבת ה' שהראה לה בעת הוציאה ממצרים ועת עמידתם מול הר סיני לקבל התורה. ומסרה השכינה בהיותה עליה שם. ולכן תתאוה גם לכן מתאוה פניו להוסיף עוד עליה שכינתו. לבאר לה סוד טעמי התורה ומסתרי צפונותיה: (ג) לריח שמניך טובים. בעבור ריח השמנים הטובים שאתה סך בהוך עכם. ועל כי התמיד להריק בכל עת את השמן על ראשך עד כי נקרא כינוי שמך שמן תורק לפי מרבית הרקת השמן. בעבור כל אלה אהבו אותך כל הנערות כולן. והנמשל הוא לומר. בעבור גודל הנסים ומרביתם אשר הפלאת מאד. נתפרסם שמך אף בין האומות: (ד) משכני. משוך אותי אליך מהיכה מגעת. ואני ארוץ אחריך במהירות רב: הביאני המלך חדריו. וכמו אתה שהפסוק כתיב בפיו כאלו הנה אותי אל חדריך. ושם נגיל ונשמחה בך. ונזכיר הדודים הטובים ממשתה היין. והנמשל הוא לומר. שאומרת כנסת ישראל. הראה לי דרך תשובה ומיכה. ואז אמהר לשוב אליך בכל לב. ועי"ז תביאני אל בית המקדש. ונגיל ונשמחה בישועתך. ונזכיר להודות לך על הפלאות ועל התשועות: מישרים אהבוך. ר"ל לא יהיה לי לבוז מה שאני רודפת כ"כ אחר אהבתך. כי אין זה מצד פתוי לבד. אבל באמת היא ישרות המעלה ויותר הנמצא בך. כי אוהבי מישרים אהבוך. בעבור רוב המעלה והיושר. והנמשל הוא. שאומרת כ"י. האהבה יראה מוחזקת בידי מאבותי אבי סובר. והם העידו אותי על האמת: (ה) שחורה אני כו'. חוזר פניה כלפי הנערות בנות גילה ותאמר ק. להן בנות ירושלים. אל תחשבו שהפסוק עזב אותי בעבור השחרות הנמצא עתה בי. כי אף שאני שחורה. עכ"ז אני נאוה בעיניו. ותה ים כי שחרות כאהלי קדר הפרוסים למטר השמים ובשחרים מהתמדת רטיבת הגשם. כמו מהה אני נהתלבן לסוף כיריעות שלמה שהמה בתכלית הלבנונית. ולכן לא נמאסתי. והנמשל הוא. שאומרת כ"י אל מול האומות. אל תחשבו שה' מאס בי בעבור השחרות הנמצא בי. כי מה הבינה אני בעיניו בעבור הבושת הנמצא בי. וכאשר אשוב אליו יכפר עון פשעי וכשלג ילבינם: (ו) אל תראוני. אל תסתכלו בי דרך בזיון על שאני בתכלית השחרות. כי לא נולדה בי מימי אמי. כי במקרה באה. כי השמש ראתה בי ורחמה עלי ועי"ז נולדה בי השחרות. ונוח אמי א"כ להתלבן בקל בהסור המקרה כשהעמוד בצל: בני אמי נחרו בי. ר"ל אל תחשבו שאני יצאתי רודפת בשדה אל מול השמש ובכיתי לא ישכנו רגלי. כי לא כן הוא. אלא אחי בני אמי נתכעסו בי. ושמו אותי להיות יושבת ושומרת את כרמיהם לעין השמש. ואני מעולם שמרתי אף הכרם שלי ולא הורגלתי לעמוד בשמש. ולזה הושחרתי ביותר. והנמשל הוא. שאומרת כ"י. אל תבוזו אותי על שעבדתי עגלי הזהב בימי מלכי ישראל. כי לא מלבי עשיתם. אלא על ידי הכרחת המלכים. ומהם היה להפרש מהם בהסור המכריחים: (ז) הגידה לי כו'. כאלו תבלה תמרים אל הפסוק ותאמר אליו. אתה הפסוק שנפשי אוהבת אותך. הגידה לי איכה תרעה את הצאן. ואיכה תרביצם בעת הצהרים (כי היא העת להרביץ הצאן למנוח) וכאלו תאמר. הודיעני מקומך ואבוא אני אליך לרעות עמך הצאן: שלמה. אשר למה אהיה כמתעטפת. לבושה אנה ואנה על עדרי הרועים חבריך לחפש עד אשר אמצאך. והנמשל הוא שאומרת כ"י. פתח לי בינת אמתותך ויכלתך. למען אהיה נמשכת אחריך ודבוקה בך. למה אהיה שוטטת בדעת חוקרת ונבוכה: (ח) אם לא תדעי לך. כאלו הפסוק משיב לה ויאמר לא דבריו לאמר. אתה היפה בין הנשים. אם לא ידעת מקום התאותי היו. צאי ולכי במדרך עקבי רגלי הצאן ושם ותרעי גם אתה את גדיותיך ממעל למשכנות אשר הרועים. כי שם מקומי. ותהיה א"כ קרובה אלי. והנמשל הוא. ה' משיב לה. אם לא מצאת החכמה לדעת אמתתי מעצמך. שמעי על הקבלה. והלכי בדרכי אבותיך. ותהי דבוקה אלי. ואף הבני למעלה. כי גדול אני מכל אלהי העמים. והם שרי מעלה: (ט) לסוסתי. אתה רעיתי. כן דמיתי אותך מול הפועלות שלך. לסוסה הקשורה ברכבי פרעה. מול שאר הסוסות אשר בארץ מצרים. שהנה מעולות מכולן. כי מובחר הסוסים המה נמצרים כמ"ש. ומובחר הסוסים אשר לשלמה ממצרים (מ"א י"ד) ומובחרות שבכולן יקרו במרכבת המלך. והנמשל הוא לומר. הנה אתה החביב מכל משפחות האדמה הן המובחרים שבהם: (י) נאוו לחייך בתורים. לחייך נאים והגונים לקשוט בתורי מרגליות ואבני
טוב

מצודת ציון

והמובחר שבעדרים: (ב) דודיך. ענין אהבה וחבה. כמו נרוה דודים (משלי ז): (ג) לריח. בעבור ריח. וכמו מפתה פיך לאלם (שם לא): תורק. ענין הלוה והשפכה. וכן על הארץ יריקו (קהלת יא): עלמות. נערות. כמו והיה העלמה (בראשית כד): (ד) נרוצה. ענין מהירות ההליכה. בא בלשון רבים ליחיד. לתפארת. וכן ונתנה לך גם את זאת (שם כט): חדריו. חדר במקום חדיו. וכמוהו רבים במקרא: מישרים. מלשון ישר והגון: (ה) ונאוה. מל' נאה ויופי. כמו נאוה ירושלים (לקמן ו): כיריעות. ענין וילון: (ו) תראוני. ענין הסתכלות דרך בזיון. וכן נראתה בך (יחזקאל כח): שחרחורת. מלשון שחרות. נכפל הפ"א והלמ"ד. ויורה על רוב השחרות. וכן ירקרק או אדמדם (ויקרא יג): ששזפתני. ענין תאר והבטה. כמו ולא שזפתו עין (איוב כ): נחרו. מל' חרון אף וכעס: נוטרה. ענין שמירה. כמו הינטור לעולם (ירמי' ג): (ז) איכה. הוא כמו אנה. וכן איכה הוא (מ"ב ו): תרביץ. ענין השכיבה לנוח: בצהרים. מל' זוהר ואורה. והוא חצי היום:

שלמה. אשר למה. השי"ן היא במקום אשר: כעוטיה. ענין עטיפה והטיפה. כמו ויעט אל השלל (שמואל א טו): (ח) בעקבי. ר"ל במדרך עקבות הרגל. וכן ועקבותיך לא נודעו (תהלים עז): ורעי. מל' מרעה: גדיותיך. מל' גדי עזים: על. ממעל: משכנות. מל' משכן: (ט) לסוסתי. נקבת הסוס תקרא סוסה. כאשר תקרא נקבת החמור חמורה. והיו"ד נוספת. ובעבור תוספת היו"ד נשתנה הה"א לתי"ו לנסמכה אל היו"ד. וכן מנאתי נעמת (ישעיה א) שבעבור תוספת ה' נשתנה הה"א לתי"ו. ואמר נקבה. לפי שדרך המלך והשרים היה לקשר במרכבתם סוסיות נקבות. כי בסוסים זכרים יקשה על הרוכב לעצור ננגח נאם נגל ירוצו: פרעה. כל מלכי מצרים קרואים בשם פרעה: דמיתיך. מל' דמיון ומשל: רעיתי. חברתי: (י) נאוו. מל' נאה ויופי: לחייך. הם הלסתות שאצל העינים. וכן הכה יכו על הלחי (מיכה ד): בתורים. הם השמים המסודרים בתואר נאה ותכונה יפה. וקרוב לו. כאשר האדם כמעלה (ד"ה א י) ור"ל כתואר והכונת האדם המעולה:

בַּחֲרוּזִים׃ יא תּוֹרֵי זָהָב נַעֲשֶׂה לָּךְ עִם נְקֻדּוֹת הַכָּסֶף׃ יב עַד שֶׁהַמֶּלֶךְ
בִּמְסִבּוֹ נִרְדִּי נָתַן רֵיחוֹ׃ יג צְרוֹר הַמֹּר ׀ דּוֹדִי לִי בֵּין שָׁדַי יָלִין׃ יד אֶשְׁכֹּל
הַכֹּפֶר ׀ דּוֹדִי לִי בְּכַרְמֵי עֵין גֶּדִי׃ טו הִנָּךְ יָפָה רַעְיָתִי הִנָּךְ יָפָה עֵינַיִךְ
יוֹנִים׃ טז הִנְּךָ יָפֶה דוֹדִי אַף נָעִים אַף עַרְשֵׂנוּ רַעֲנָנָה׃ יז קֹרוֹת בָּתֵּינוּ
אֲרָזִים רַהִיטֵנוּ בְּרוֹתִים׃ ב א אֲנִי חֲבַצֶּלֶת הַשָּׁרוֹן שׁוֹשַׁנַּת הָעֲמָקִים׃
ב כְּשׁוֹשַׁנָּה בֵּין הַחוֹחִים כֵּן רַעְיָתִי בֵּין הַבָּנוֹת׃ ג כְּתַפּוּחַ בַּעֲצֵי הַיַּעַר כֵּן
דּוֹדִי בֵּין הַבָּנִים בְּצִלּוֹ חִמַּדְתִּי וְיָשַׁבְתִּי וּפִרְיוֹ מָתוֹק לְחִכִּי׃ ד הֱבִיאַנִי
אֶל בֵּית הַיָּיִן וְדִגְלוֹ עָלַי אַהֲבָה׃ ה סַמְּכוּנִי בָּאֲשִׁישׁוֹת רַפְּדוּנִי בַּתַּפּוּחִים
כִּי חוֹלַת אַהֲבָה אָנִי׃ ו שְׂמֹאלוֹ תַּחַת לְרֹאשִׁי וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי׃
ז הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַםִ בִּצְבָאוֹת אוֹ בְּאַיְלוֹת הַשָּׂדֶה אִם

יקר . והנמשל הוא לומר . ראוים אתם והגונים להשפיע לך טובה מרובה : (יא) תורי זהב נעשה לך . וכמו שראויים אתם לקשוטים . כן אעשה לך קשוטים מתורי זהב ועם נקודות מכסף . והיא תוספת מעולה ביותר . והנמשל הוא לומר . כמו שאתם ראוים לטובה כן אשפיע לך : (יב) עד שהמלך במסבו . כאלו התשוקה תשלח אמריה ותאמר לו . הנה בעוד היות המלך הסב נמסבים בגמר הסעודה . והוא הדרך להביא לפניו המוגמר מבושם תבוא להעלות ריח טוב . עכ"ז הנרד אשר עמדי . נתן ריחו ונוסף מאוד ומכסה ריח המוגמר ההוא . והנמשל הוא לומר . הנה השמש"ש בסיני . גברה מאוד על מעשים מגונים ההם . והאשם והוא כמה מול מעשי : (יג) צרור המור דודי לי . עכ"ז אתה דודי מחשב לי לצרור המור . שבעבור שהוא צרור וקשור . עומד ריחו בו לבל תפוג . יגבר הצולה על ריח נרדי . ולבן שדי אלין . ואתמהם שתלין בין שדי להתענג בך . והנמשל הוא לומר . הנה הסבובות שגמלת עלי . גברו על מעשי . ולכן אתמהם שתשרה שכינתך בקרבי : (יד) אשכול הכופר . דומה אתה בעיני לאשכול הכופר הגדל בכרמי עין גדי . המרובה בגרגרים וריחו נודף למרחוק . והנמשל הוא לומר . הרבה פלאות עשית עמדי המשמיעים עד אפסי ארץ : (טו) הנך יפה רעיתי . כאלו התשוק ישלח דברו לקלבה ויאמר . הנך יפה . ועיניך כעיני היונים . היפות מאד ומתמידות אהבה . והנמשל הוא לומר . הנה מעשיך טובים והגונים ומתמידים אהבתי אליך : (טז) הנך יפה דודי . כאלו התשוקה תשלח אמריה לקלבו ותאמר . הנך יפה במראה . ואף הוא של חסד ומתוק עליך להיות נעים . ואמרה : אף ערשנו רעננה . אף המטה שהכינה לנו מאז לשכן בה להתעלם באהבים . הנה היא נאה ויפה כען רענן . והנמשל הוא לומר . מאד גמלת עלי מאז . היה על כך המוזכר . בחסד רב . ומקום שבך בקרבי מאז על האורך . היא תמורה ביותר : (יז) קורות בתינו ארזים . הבית שהכינה לנו מאז לבוא בו . הנה הקורות עצי ארזים . והבנין שבעליות הבית מהדר למדר הנעשם לנו להתהלך בו : הם עצי ברותים הנחמדים למראה העין . והנמשל הוא לומר . הנה בה"מ כולו שבנית מאז לשבתך . היה בנין נפלא ומפואר : ב (א) אני חבצלת השרון . עתה תשלח אמריה ומספרת בשבחה . לנשאת על הפסוק . וכה תאמר . דומה אני אל הורד הגדל במקום הדשן ושמן היפה מאד . ואל השושנה הגדילה בעמקים . העומדת בלחותה . ואינה בת שבם עלין ולא תבולה . כי כן גם אני עומדת תמיד ביופי מבלי שנמוט . והנמשל הוא . שאומרת כ"י . הנה עם אני עומדת רטובה במעש"ט וידי אוחזת במצות . ורגלי עומדת במישור בדרך אחת לא אסור ממנו : (ב) כשושנה בין החוחים . כאלו החשוק ישלח דברו לומר לה . הן אמת דומה אתה לשושנה . ועוד אוסיף על שבחך לומר . שדומה אתה מול הבנות שלך . אל השושנה העומדת בין החוחים . עד שא"א למי לקרוב אליה להתבשם בה לנשת תוכה . וכמו כן גם אתה . עם חנ סיובי שבך שהיה סיבה להבליב לב אתים לרדוף אחר אהבתך . עכ"ז לא תזוזו אם מי לקרוב אליך . והנמשל הוא לומר . אף שכל שבע"ט מעשים אותך ללכת בדרכיהם ולהתחבר עמהם . לא תאבה ולא תשמע אליהם : (ג) כתפוח בעצי היער . עתה תשלח אמריה לקלבו כחשוק ותאמר . דומה אתה בעיני בין שאר הבחורים . כאילן תפוח בין אילני סרק אשר ביער . שאף שגל אילן התפוח הוא המעט מאשר של אילני סרק . עכ"ז טוב הוא מכולם . כי עושה פרי . ולכן חמדתי בצלו וישבתי תחתיו . עם כי הוא המעט מכולם . כי פריו היה מתוק לחכי . מה שלא נמצא באילני סרק . וכאלו תאמר . עם כי מול שאר הבחורים מראה מעט גן הסוס . עכ"ז חמדתי לשבת בצלך . כי פרי תבונתך יערב לחכי . וטוב לחכות בצל התכמה מבצל הכסף . והנמשל הוא לומר . שאמרה כ"י . אף שבאלה העבירה ועע"ז ממהרים ואף בעס"ז . בכל האילן שבהבאה בא ממש מיד לאחר ישב איש תחתיו . עכ"ז שמתי ידי מן העבירה ומעע"ז ודבקתי בך . כי פרי הגמול העה"ב ערבה עלי ביותר . עם כי היה מתאחרת לבוא : (ד) הביאני אל בית היין . כאלו למולו מדברת לאמר . מאתמול אני שהביאני אל בית היין להתענג בו במקום רואים להרבה חיבתך אלי : ודגלו עלי אהבה . הרמת דגלו עלי נראתה לכל שאני לו ואני למשמעתו . ומתאב לי הראות אהבה וחבה יתירה . מאתמול אני להשרות בי שכינתך לעין כל האומות . ופרסום הדבר שאני לו . הוא חיבה עלי עד מאד : (ה) סמכוני באשישות . מרוב הגעגועין שבאו לה . אמרה לבני ביתה . הקריבו אלי כליכי היין לסעיד נפשי . והביאו מאמרי התפוחים המעלים ריח טוב להבריא אותי . כי חולה אני . על כי כלתה נפשי לאהבת החשוק ההוא . והנמשל הוא . שאמר כ"י לנביאים ולזקנים . אמצו ברכי הכושלות וחזקו ידי הרפות . לנחם אותי בהארת השכינה למקומה . כי כלתה נפשי לה : (ו) שמאלו תחת לראשי . כי מתאוה אני להיות דבוקה בו כמאז . להביט שמאלו תחת לראשי והחבקני ימינו דרך אהבה וחיבה . והנמשל הוא . כי שאמר כ"י . כן מאוד שאלכתי להשרות בי שכינתו כמאז : (ז) השבעתי . תחרה פניה כלפי הנערות ותאמר להן . אתן נגוה

מצודת ציון

בחרוזים . הם אבנים טובות ומרגליות . מקובות מחוברות כחוט . וחרוז מתרגום של חגים (ב"ת כח) : (יא) כנשה . עשמים דרך מדור לדבר בל' רבים . להתפארות : (יב) עד . בעוד . וכן עד הוא על אחרתי (יונה ד) : במסבו . דרכם היה להסב ולהשען על משות בשעת האכילה : נרדי . מין בושם : (יג) צרור . ענין קשור . מן צרור כספו (בראשית מב) : המור . מין בושם : דודי . אהובי : שדי . הם דדי האשה : ילין . ענין התמדה . כמו צדק ילין בה (ישעיה א) : (יד) אשכול . כן יקרא הענף והגרגרים התלוים בו . וכן ויכרתו משם זמורה ואשכול ענבים (במדבר יג) : הכופר . מין בושם : בכרמי . הוא מושאל לפרדס בעלי אילנות . וכן כרם זית ובשמים בו : עין גדי . שם מקום בארץ ישראל : (טו) הנך . הנה אתה . כמו הנך הרה (בראשית טז) : יפים . אהוב וחביב . כמו נטעי נעמנים (ישעיה יז) : ערשנו . מטתנו . כמו ערש יצועי (תהלים קלב) : רעננה . ענין לחות ורטיבות . כמו דשנים ורעננים (שם צב) : (יז) קורות . כן יקרא הקורה שסוכין עליה הגג . וכן ונקחה משם איש קורה אחת (מ"ב ו) : רהיטנו . הם הנסרים שבעליות הבית . אשר נקרא ילמו וכחם מרהיטי למרדד . וכן מלך אסור ברהטים (לקמן ז) כי התרגום של וירץ . הוא ורהט . ובלשון הזה יקרא גם שקתות המים . כמ"ש ותמלאנה את הרהטים (שמות ב) והם ע"ש מרוצת המים שבהם : ברותים . כמו ברושים בשי"ן . והוא שם אילן סרק חשוב : ב (א) חבצלת . היא הורד במראית : השרון . הוא מקום שמן ודשן . כמו והיה השרון לנוה צאן (ישעיה סה) : שושנת . שם צמח במראית . ונקראת כן . על כי היא לעולם במלא שבה עלין : (ב) החוחים . מין קוצים כמו חוח עלה ביד שכור (משלי כו) : (ג) לחכי . החיך הוא מה שממעל ללשון : (ד) היין . עבר במקום עתיד : ודגלו . מל' דגל שנותנין בנגלה : (ה) באשישות . הם הכלים . ישימו בהם היין . כמו אשישי ענבים (הושע ג) : רפדוני . ענין הצעת המטה . כמו רפדתי יצועי (איוב יז) : (ו) תחבקני . ענין חבוק הזרוע בגוף : (ז) השבעתי . מלשון שבועה : בצבאות . מקום לצבאים : באילות . נקבות האילים : פניות פעורה . מל' התעוררות . ותשל הפעלה . לחזק הענין :

תָּעִירוּ ׀ וְאִם תְּעוֹרְרוּ אֶת הָאַהֲבָה עַד שֶׁתֶּחְפָּץ׃ ח קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה זֶה
בָּא מְדַלֵּג עַל הֶהָרִים מְקַפֵּץ עַל הַגְּבָעוֹת׃ ט דּוֹמֶה דוֹדִי לִצְבִי אוֹ
לְעֹפֶר הָאַיָּלִים הִנֵּה זֶה עוֹמֵד אַחַר כָּתְלֵנוּ מַשְׁגִּיחַ מִן הַחַלֹּנוֹת מֵצִיץ
מִן הַחֲרַכִּים׃ י עָנָה דוֹדִי וְאָמַר לִי קוּמִי לָךְ רַעְיָתִי יָפָתִי וּלְכִי לָךְ׃
יא כִּי הִנֵּה הַסְּתָו עָבָר הַגֶּשֶׁם חָלַף הָלַךְ לוֹ׃ יב הַנִּצָּנִים נִרְאוּ בָאָרֶץ
עֵת הַזָּמִיר הִגִּיעַ וְקוֹל הַתּוֹר נִשְׁמַע בְּאַרְצֵנוּ׃ יג הַתְּאֵנָה חָנְטָה פַגֶּיהָ
וְהַגְּפָנִים סְמָדַר נָתְנוּ רֵיחַ קוּמִי לָךְ רַעְיָתִי יָפָתִי וּלְכִי לָךְ׃ יד יוֹנָתִי
בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע בְּסֵתֶר הַמַּדְרֵגָה הַרְאִינִי אֶת מַרְאַיִךְ הַשְׁמִיעִנִי אֶת קוֹלֵךְ
כִּי קוֹלֵךְ עָרֵב וּמַרְאֵיךְ נָאוֶה׃ טו אֶחֱזוּ לָנוּ שֻׁעָלִים קְטַנִּים
מְחַבְּלִים כְּרָמִים וּכְרָמֵינוּ סְמָדַר׃ טז דּוֹדִי לִי וַאֲנִי לוֹ הָרֹעֶה בַּשּׁוֹשַׁנִּים׃
יז עַד שֶׁיָּפוּחַ הַיּוֹם וְנָסוּ הַצְּלָלִים סֹב דְּמֵה לְךָ דוֹדִי לִצְבִי אוֹ לְעֹפֶר

ירושלים. בצבאות השדה נכיות דומות לצבאות או לאילות השדה. להיות נפקר ומושלך כמותן. אם תעוררו תיכף חבת החבוק הזה עד שתהיה האהבה נמשכת אלי מעצמה. ר"ל כל עוד שלא תהיה האהבה מעצמה. אל תעוררו אותי בעיניו לעורר האהבה אליך. וכאומרת. אבל אחר שתשוב האהבה. הנה לא יהיה נאה ידבק להמאיס אותי בעיניו ונעורר האהבה אליכם. ואין צורך אז אל השבועה. והנמשל הוא לומר. שאלו כ"י השביעה את האומות ואמרה. אשר כל עוד שלא תהיה אלי אהבת המקום ב"ה מעצמה. שלא תבריחוני לעבור על דת ולהמאיס אותי בעיניו ולעורר פניכם אהבתו. להמשיל האהבה עלי עד עולם לבל אצא מתחת ידכם. וכאומרת. אבל אחר כו'. וכו' במשל: (ח) קול דודי. והנה מהר תשוב האהבה למקומה. וכאלו נשמע קול צעדי דודי. והנה כאלו הוא בא חיש מהר. ומדלג על ההרים למהר ביאתו. והנמשל הוא לומר. הנה הגאולה מוכנת. ומהרה תשוב אהבת המקום ב"ה אלי: (ט) דומה דודי. בקלות מרוצתו דומה הוא לצבי או לעופר האילים. שהם קלי המרוצה. וכאלו הוא עומד כבר אחר כותל ביתנו. משגיח בי דרך החלונות ומציץ עצמו אלי דרך החרכים. והנמשל הוא לומר. מוכן הוא להשיב שכינתו אלי. וימהר את הקץ. וכאלו כבר בא ומשגיח בי בעין המצוה: (י) ענה דודי. ר"ל הנה בתחלה נמשכה האהבה. כאשר בא אלי ביתי וכו'. הרים קול ואמר לי. קומי ממקומך להתהלך. אתה רעיתי יפתי. ולטובתך לכי אחרי. והנמשל הוא לומר. הלא ביום נתרצו כי עוד הייתי במצרים. שלח שלוחיו. להוציאני מקושי השעבוד: (יא) כי הנה הסתיו עבר. כי כבר עבר החורף וחלף זמן הגשם ואין טורח להולכי אורח. והנמשל הוא. שאמר הנה כבר כלו ימי השעבוד ואין עבודת הפרך: (יב) הנצנים כו'. כבר נראים פרחי האילן. והגיע עת הקיץ שהעופות מצפצפים ומזמרים בקול ערב. וכאלו אמר [illegible] הבכורים. דרך הולכי אורח נסעו בחג. והנמשל הוא. שהלכה במדבר בעמוד אש וענן. ואמרה שירה על הים על שטבעו המצרים: (יג) התאנה כו'. אוני האילנה הנטו פגיהם. ודרך האדם להתענג בראותן. והסמדר מן הגפנים. נתנו ריח טוב לאפי הולכי אורח. והוא ענין פתוי. מה שדרך לפתות כדי ללכת בדרך: קומי לך. ר"ל הואיל וכ"כ התענוג בדרך לכן קומי לך כו'. והנמשל הוא. [illegible] במן התענוג לטעום בו כל הטעמים. ובגדיה לא בלו. ולא חסרה דבר: (יד) יונתי בחגוי הסלע. עודה מספרת החיבה שהראה לה [illegible] ואמרה. הנה כשהלכתי אחריו אמר לי אתה שמוכנת לי כן שלא תמירי אותי באחר כדרך שאין היונה ממירה בן זוגה. ונחבאת ממך. כהיונה בדרך במקום מוגן. בנקיקי הסלע או במקום נסתר שבין המדרגות. גם הראי לי את מראיך וגם השמיעיני לי את קולך לדבר בי דברי חשק ואהבה. כי קולך ערב ומראיך נאוה. ולזה אתאוה להקשיב קולך ולהביט מראיך. והנמשל הוא. שאמר [illegible] לישראל. הנה במדבר [illegible]. גם התראה לפני. וגם הקשיב מאמריך שתשיבי לאמר. כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע: (טו) אחזו לנו שועלים. ר"ל עם כי אז נפרדה [illegible]. כי בני אדם ערומים כשועלים. אחזו אותם בהכאתם ופתויים. להיות נפרדים [illegible]: שועלים קטנים מחבלים כרמים. [illegible] לעשות פירוד בין המחובקים [illegible]. הנה אף שועלים קטנים יכולים גם להשחית את הכרמים כשעוד שכרמינו סמדר. כי [illegible] מה להשחית. וכאלו האמר. לפי שעדיין לא הוחזקה האהבה כי היא בהתחלה. לכן ימצאו ידי האחרים [illegible] לעשות פרוד. והנמשל הוא לומר. הנה הערב רב והאספסוף אשר עלו עמי. הם שהוציאו לעבוד את העגל ורגלו לי. כי אז עדיין לא נשרשה בלבי אמונת המקום ב"ה. ומצאו יד לעשות פירוד ביני ובין המקום ב"ה [illegible] ארבעים שנה שהסיתו כמו כן: (טז) דודי לי. עכ"ז לא נפסקה אז האהבה מכל וכל. אבל דודי היה מיוחד לי. ולא [illegible] במי. וכן אני הייתי מיוחדת לו. ולא געל בי לדבוק באחרת: הרועה בשושנים. ר"ל לא הלך לחבק חיק נכריה. אבל הלך לרעות צאנו [illegible] בין השושנים עד יעבור הזעם וישוב אלי. והנמשל הוא לומר. שעכ"ז לא בחרתי באל נכר. והמקום ב"ה לא בחר בעם אחר. [illegible] בניהם [illegible] ועל [illegible] מעליהם: (יז) עד שיפוח היום. [illegible] אותו [illegible] עד עת שיהיה [illegible] לשקוע. ועד ינוסו הצללים. [illegible] ועד לא תבא עת הסיה. סב דודי ודמה עצמך בדבר מהירות [illegible] דומה לצבי או לעופר האילים הרצים על הרי בתר [illegible] כי שם היו מצויים [illegible] ב"ה וילכו [illegible] ר"ל הנה אני בקשתי ממנו לשוב אלי קודם הערב [illegible] והנמשל הוא לומר. מיד הלך משה [illegible]

מצודת ציון

(ח) הנה זה. הה"א יורה על מסירות הספק. וכן והנה זה מלאך נוגע בו (מ"א יט): מדלג מקפץ. שניהם ענין רקוד ומהירות בהליכה. והכפל במלות שונות. יורה על מרבית במהירות: (ט) דומה. מל' דמיון: לעופר. כן יקרא ילד האיל. וכן יקרא ילד הצבי. כמ"ש כשני עפרים תאומי צביה (לקמן ד): משגיח. ענין הבטה בהתבוננות רב: מציץ. מל' ציץ. והוא גלוי הפרח. ר"ל מגלה עצמו [illegible]: החרכים. הרגוג של חלון. חרכה: (י) ענה. ענין הרמת קול. כמו וענו הלוים כו' קול רם (דברים כז): (יא) הסתיו. זמן החורף. כי וקיץ וחורף (בראשית ח) תירגם אונקלוס. וקיטא וסתוא: חלף. עבר. כמו וחלף ביהודה (ישעיה ח): (יב) הנצנים. ענין פרח. כמו עלתה נצה (בראשית מ): הזמיר. מל' זמר השיר: התור. הוא שם עוף: (יג) חנטה. יוציאה הפירות [illegible] קודם גמר בישולן. [illegible]. ובדרז"ל. אילן שחנטו פירותיו (ר"ה ט): פגיה. הם התאנים שלא נמלו כל צרכן. ובדרז"ל פגה בשמשה נתבן (שבת קיג): סמדר. הם הענבים הדקים הניכרים אחר נפילת הפרח. וכן פתח הסמדר (לקמן ז): לך. ר"ל בהנאתך: (יד) בחגוי. ענין נקיע ובקיע. כמו שוכני בחגוי סלע (עובדיה א): המדרגה. ענין מעלות. כמו ונפלו המדרגות (יחזקאל לח): ערב. ענין מתיקות ונעימות. כמו וערבה לה' מנחת (מלאכי ג): נאוה. נאה ויפה: (טו) שועלים. שם חיה מה: מחבלים. משחיתים. וכמו וחבל את [illegible] (ישעיה י): (יז) שיפוח. מל' נשיבה והיינו: היום. כן יקרא השמש. כמו לרוח היום (בראשית ג) וזהו. לפי שבעת [illegible] הוא יום: ונסו. מל' ניסה ובריחה: הצללים. מל' צל: סב. מלשון סבוב: דמה. מל' דמיון: לעופר. הוא ילד האיל: בתר. [illegible]

הָאַיָּלִים עַל הָרֵי בָתֶר׃ ג א עַל מִשְׁכָּבִי בַּלֵּילוֹת בִּקַּשְׁתִּי אֵת שֶׁאָהֲבָה
נַפְשִׁי בִּקַּשְׁתִּיו וְלֹא מְצָאתִיו׃ ב אָקוּמָה נָּא וַאֲסוֹבְבָה בָעִיר בַּשְּׁוָקִים
וּבָרְחֹבוֹת אֲבַקְשָׁה אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי בִּקַּשְׁתִּיו וְלֹא מְצָאתִיו׃ ג מְצָאוּנִי
הַשֹּׁמְרִים הַסֹּבְבִים בָּעִיר אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי רְאִיתֶם׃ ד כִּמְעַט
שֶׁעָבַרְתִּי מֵהֶם עַד שֶׁמָּצָאתִי אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי אֲחַזְתִּיו וְלֹא אַרְפֶּנּוּ עַד
שֶׁהֲבֵיאתִיו אֶל בֵּית אִמִּי וְאֶל חֶדֶר הוֹרָתִי׃ ה הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת
יְרוּשָׁלִַם בִּצְבָאוֹת אוֹ בְּאַיְלוֹת הַשָּׂדֶה אִם תָּעִירוּ וְאִם תְּעוֹרְרוּ אֶת הָאַהֲבָה
עַד שֶׁתֶּחְפָּץ׃ ו מִי זֹאת עֹלָה מִן הַמִּדְבָּר כְּתִימְרוֹת עָשָׁן מְקֻטֶּרֶת מֹר
וּלְבוֹנָה מִכֹּל אַבְקַת רוֹכֵל׃ ז הִנֵּה מִטָּתוֹ שֶׁלִּשְׁלֹמֹה שִׁשִּׁים גִּבֹּרִים סָבִיב
לָהּ מִגִּבֹּרֵי יִשְׂרָאֵל׃ ח כֻּלָּם אֲחֻזֵי חֶרֶב מְלֻמְּדֵי מִלְחָמָה אִישׁ חַרְבּוֹ עַל
יְרֵכוֹ מִפַּחַד בַּלֵּילוֹת׃ ט אַפִּרְיוֹן עָשָׂה לוֹ הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מֵעֲצֵי הַלְּבָנוֹן׃
י עַמּוּדָיו עָשָׂה כֶסֶף רְפִידָתוֹ זָהָב מֶרְכָּבוֹ אַרְגָּמָן תּוֹכוֹ רָצוּף אַהֲבָה

את המקום כ"כ. נשגב ונתרחק אני ממנו קל מהר: ג (א) על משכבי בלילות. עודה מה רב מה הטובה מאותן הימים ואומר. כשבא הלילה. הלכתי על מקום משכבי בלילה. וגם בקשתי את ההוא שאהבה נפשי היא. בהוצאה שהכנר בה כאשר שאלתיו והוכב הוא על משכבי. אבל בקשתיו ולא מצאתיו. כי לא חזר. והנמשל הוא לומר. הנה השגתי בע"י תפלת מכם שהראה לי המקום כ"כ מכב וכל. אבל לא כן היה. כי אמר כי לא אעלה בקרבך (שמות לג): (ב) אקומה נא. אז אמרתי הנה לבי. עתה אקומה אני ואלכה בעיר מסביב בשוקים וברחובות ואבקשה את שאהבה נפשי. והנה כן עשיתי. כי בקשתיו. אבל גם בזה לא מצאתיו. והנמשל הוא לומר. הנה בכל ימים שהכנתי במסעות המדבר. הייתי מחזרת אחר אהבתו. אבל לא נתרצה לי ולא אבה להכניסני מיד אל הארץ: (ג) מצאוני השומרים. הנה סבבתי בעיר לחפש אחריו. מצאו אותי שומרי העיר הסובבים בלילה לשמרה. והנה לא בושתי ואת פיהם שאלתי. האם ראיתם את שאהבה נפשי. כי מרבית האהבה קלקלה את השורה. והשלכתי הבושה מנגד ושאלתים. וכאומרת. אני שאלתים. אבל לא מצאתי מעתה. והנמשל הוא לומר. כאשר מצאו אותי השומרים הסובבים המנהיגים אותי. הם משה ואהרן. ושאלתים מה מאתם נשי ה'. והנה אין את מנחה נגולה. על כי הייתי מוסבה לפניו כאותן הימים: (ד) כמעט שעברתי מהם. אבל הזמן מעט היה. משעברתי מהם עד שמצאתי את שאהבה נפשי. וכאשר מצאתיו. אחזתיו בידי ולא נתתי לו רפיון להיות נעזב ממני. עד שהביאותיו אל בית אמי לבנם שם עמדי. מוצגה שאמה תעזור לה על התמדת האהבה. והנמשל הוא לומר. מיד שפרשו ממני המנהיגים ההם שמתו בשנת הארבעים. עמד יהושע ושמימי את הירדן לבוא לרשת את הארץ. והמקום ב"ה נלחם בחומות. ובאתי אל א"י המוחזקת לי מאבותי. והיא ארץ קדושה. ומוכנה לעמוד [illegible] את ה': (ה השבעתי כו'. אחר שספרה מעלת האהבה. שרוצה לספות אותה ללכת אחריו. וכן השבעה את. הגרש גלויים אמרה לומר. הואיל וכן היה מאז. ולכן אבטח שמאהב השוב האהבה למקומה. ולכן השבעתי אתכם להיות כמוך שהנאמת ס'. אם תעוררו אותי לעורר אליכם האהבה. בעוד שלא תבא אלי האהבה מעצמה. וכמ"ש למעלה. כי קרובה היא לבוא כמו שהבה מאז. והנמשל הוא לאחדים עם המשל. וכמ"ש למעלה: (ו) מי זאת עולה. עודה מספרת ומשתבחת במרבית האהבה שהיה לה עמו. וכה תאמר אל הנערות. הידעתן מי היא זאת שעלתה מן המדבר. ומרוב זהרה היתה נראית למרחוק. כמו תמרות עשן אשר נראה למרחוק. ונראה גמור היה מדף. כאלו היתה מקוטרת עם מור ולבונה. ומכל הבשמים השחוקים המצויים אצל הרוכל. השואלים ריח ערב ומעולה. וכאומרת. הנה אני היא העולה ואין אחרת. והנמשל הוא לומר. הלא אני עליתי מן המדבר בעמודי אש וענן ההולכים לפני אשר הוא נראים כתמרות עשן. ועמי המשכן והמזבח שהקטירו עליו הקטורת מהרבה מיני בשמים: (ז) הנה מטתו שלשלמה. לפי מרבית אהבתה אל החשוק. היה גדול בעיניה. עד שכינתה אותו בשם מלך שלמה. שהיה הגדול והמעולה שבכל בני אדם. וכה תאמרה אל הנערות. הנה כ"כ הייתי מאז אהובה ויקרה בעיני החשוק. עד כי מפחדו פן שודדי לילה יחטפו אותי מן המטה אשר הכין לי. עשה שמירה מעולה. והכנה את המטה ששים גבורים מגבורי ישראל. הממונים על השמירה לבלתי תת שינה לעיניהם. והנמשל הוא לומר. הנה הבה"מ היו שמים כתום גבורים. והם כ"ד משמרות כהונה וכ"ד משמרות לויה ושתים עשרה מחלקות ישראל. כן הוא במדרש. והם היו צדיקים חריפים וגבורים בכבישת יצרם: (ח) כלם אחוזי חרב. כל הגבורים השומרים. היו אוחזים החרב בידם להיות נכונים להלחם מול שודדי לילה. והיו מורגלים במלחמה לדעת הכסיסה ותחבולותיה: איש חרבו על ירכו. כ"א מהם היתה חרבו מזומנת לו על ירכו להיות נכונה לאחוז בידו אם תפול החרב מאחוז בכפו. והריגות השמירה. היתה מן הפחד המצוי בלילות מהשודדים והגנבים. והנמשל הוא לומר. כל הכתות האלה היו מורגלים במלחמת היצה"ר. ועמדו על משמרתם לעשות גדרים לבל יתמר מפתויי היצה"ר ולחוש תחבולותיו ועולם ערמתו. על כי פחדו פן יולכדו ברשת שלו. והיה מעותד לבוא חושך מחשבה הלילה: (ט) אפריון. עתה תזכיר לספר כשנה ויופי האפריון שעשה מאז להתעלס עמה בו. והוא לאמר. הנה האפריון עשה מעצי הלבנון. מן המובחר במינם. והנמשל הוא על בנין המקדש שהיה בנין נפלא ומפואר: (י) עמודיו. הם העמודים בארבעת מקצעות האפריון. ועל הכלונסאות שממעל להם. יתלו הוילון סביב האפריון. והנמשל הוא על עמודי יכין ובועז שהיו עמודים הכסף: רפידתו. המוטות שעל האפריון היו מפתילי זהב מעשה רוקם. והנמשל הוא על מקום משכן השכינה שעל הכפרת הזהב: מרכבו. זהו הוילון התלוי ורכוב על הכלונסות שמעמוד לעמוד. והנמשל הוא על הפרוכת פתח שמחיצה המבדלת בין הקדש לקה"ק: תוכו. ענין האפריון שוכב בתוכם של אהבה. הגדול מכל הנערות. ועל החשוק שאמר. שמה אהבתו שוקד בגב על הנערות כולן. וכמ"ש על כן עלמות

מצודת ציון

ענין האוקה והסבבה. כמו ויגבתי אותם בהיק (שם טו): ג (ב) בשוקים ורחובות. כפל המלה בשמות נרדפים. וכן אדמת עפר (דניאל יב): (ג) השומרים. כאה כהן לאמיתת הדבר. וכן מכרב כיום נראית (ו): תימרות. מלשון רמון: הורתי. מלשון הריון. ור"ל אמי שנתעברה אותי. והוא כפל ענין במ"ש: (ה) תעירו תעוררו. מל' התעוררות: (ו) כתמרות. מל' אילן התמר. ור"ל עמוד עשן זקוף כאילן התמר. וכן ותמרות עשן (יואל ג): מקוטרת. הבעלת הבשמים יקרא. קטי קטורת בל' מקרא: מור ולבונה. שמות מיני בשמים: אבקת. ר"ל בשמים השחוקים דק דק כאבק. וכן יקרא עפר הדק. כמו יכסך אבקם (יחזקאל כו): רוכל. כן יקרא מוכר הבשמים. כמו הצורפים והרוכלים (נחמיה ג): (ח) מלומדי. ענין הרגל כמו וילמד לטרוף טרף (יחזק' יט): על ירכו. על צדו: (ט) אפריון. הוא המטה שנושאין בה הכלות. ובד' רז"ל הסיבה באפריון (סוטה יב) וכן קראו רז"ל למטה פוריה. ואמרו. ע"ש שפרין ורבין עליה (כתובות י): הלבנון. שם יער בא"י: (י) רפידתו. ענין הצעה. כמו רפדתי בתהומים (לעיל ב): מרכבו. מל' רכיבה: ארגמן. שם לצבע המוב: רצוף. ענין גחלת אש. כמו ובידו רצפה (ישעיה ו) והקן שמקרא לגחלת בוערת. נאמר כשבת מעלת האהבה. באש הבוער ומתלהב. וכן רשפיה

מבנות ירושלם: יא צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה
שעטרה לו אמו ביום חתנתו וביום שמחת לבו: ד א הנך יפה רעיתי
הנך יפה עיניך יונים מבעד לצמתך שערך כעדר העזים שגלשו מהר
גלעד: ב שניך כעדר הקצובות שעלו מן הרחצה שכלם מתאימות
ושכלה אין בהם: ג כחוט השני שפתתיך ומדברך נאוה כפלח הרמון
רקתך מבעד לצמתך: ד כמגדל דויד צוארך בנוי לתלפיות אלף המגן
תלוי עליו כל שלטי הגבורים: ה שני שדיך כשני עפרים תאומי צביה
הרעים בשושנים: ו עד שיפוח היום ונסו הצללים אלך לי אל הר
המור ואל גבעת הלבונה: ז כלך יפה רעיתי ומום אין בך: ח אתי
מלבנון כלה אתי מלבנון תבואי תשורי מראש אמנה מראש שניר

בלמוד התורה (לעיל א') והנמשל הוא לומר. נתון המקדש היתה בפרחת השכינה בגלגלה ובנעימים בעיני כל האומות: (יא) צאינה וראינה. עמה מתפארת נפשי בגבורים. וכאלו אומרת. אל ואמנם שהתמיק חשק כי מאהם כהחשק ועם כי אין אני כדאי לו. כי עליהם מכחיש ולכנה ראינה בעטרה שעטרה לו אמו ביום שהתחתן עמדי. והוא היה יום שמחה לבו. כי הרבה לבמות על שאלתי בגודלו. והאומות. כבר מזה הקנו ראיה באמי הוגנת לו. כי עלי והא. לא כמעירים לו אמו עטרה ביום חתונתו. והנמשל הוא לומר. אתם האומות אל התחשבו במה שנאמר כי ה' הוא בעבור אהבת האומה לבדו. עם כי אינני הוגנת לו מפאת עצמי. כי הכינו והלא שבאים מתן שם כייהי לו לעטרה ולאוצר חביב. כמ"ש והייתם לי סגולה וגו'. ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש (שמות יט) ואומר. ישראל אשר בך אתפאר (ישעיה מט) וכ"ז תוזר לנעלם לוש. הואיל וכן הוא. גודלו ממהר לשוב האהבה למקומה. ולכן השבעתי אתכם וכו':
ד (א) הנך יפה רעיתי. לאשר היה השמע אל התמיק שהיא מתעצבת כאהבתו אליה והפגת בטחונה בו. שלח אמריו לקנסה ואמר. הנך יפה וכו'. ר"ל יפה היית מאז עודך רעיתי ויפה את עמדי. ועדיין אתה עומדת ביופיך. ולא נסרדה היופי ממך בכל זכל בעבור האער בעזבתיך. והנמשל הוא לנאהדים עם המשל. ויאמר על הארון כמעפים: עיניך יונים. מראה עיניך היה מאז כמראה עיני יונים. והנה נסתרות מבעדים לצמתך. ובזה היו ממשיכות האהבה וחשק יותר מאלו היו גלויות מבלי מכוס. והנמשל הוא על החכמים שהם עיני העדה להורותם הדרך אשר ילכו בה. אשר היו מתנגדים ליוהב ומונעים במעשיהם לנסתירים מעיני אדם: שערך כעדר העזים. אשר רואה היה מאז סריק ומבהיק כשער עדר העזים אשר נמרטו ונסרקו בענפי הקוצים ברדתם ממקום מרעיתם מהר הגלעד. ומאז סורק נמסרק. והנמשל הוא על הנזירים שהיו נה. המגדלים פרע שער ראשם כעדר העזים וכו'. שהם סרוקות ושערותם אחוזות בלוים כלבי מטה: (ב) שניך כעדר הקצובות. הנה היו דומות או לא בגובה ובעובי. ולבמה היו במראה. כמו עדר הדומות זו לזו כאלו נחתכו כאחת. ושהם עולים מן הרחצה שבהבהיקים בלובן לזה: שכלם מתאימות. מושב על השנים. לומר אשר כל השנים שוות בתאומים. ולא היה בהם שכולה. ר"ל לא היה נחסר אחד מהם ולא נפגם ולא נשתנה מראהו. והנמשל הוא על הגבורים אנשי המלחמה אשר היו בה מאז הבורחים ואוכלים לאויביהם. שהיו כעדר השווים במדה. המנוקים מן הלכלוך אחר בעלו מן הרחצה. כי כמו כן היו שווים גם המה אלו נאלו. וכולם היו קדושים ומנוקים מן הגזל של ישראל ולא נמצא בהם מהם נדנוד עושק לא כדרך גדודי האומות: (ג) כחוט וגו'. שפתי פיך כמה היו דקות ואדומות כחוט השני. וזהו ענין יופי. והנמשל הוא על הנביאים שהיו מתנבאים ומודיעים לעתות רחוקות ודבריהם היו מקוימים. כלנא אחומה הנראה למרחוק ולא נוסר כ"א בקושי: ומדברך נאוה. דברי פיך כמה היו נאים ונחמדים ונישמע ממולה וכחן כמבעת. והנמשל הוא על הלוים שהיו עומדים על הדוכן לדבר בשיר והכן היה הולך בפתחותם: כפלח וכו'. גובה פניך מה יפה היה כגלגל ואדום ומעורב בלובן. כמראה החיכה הנבקעת מן הרמון. והמה יהיו נסתרים מבפנים למכוס. ובזה היו מחשיכים אהבה וחשק יותר מאלו היו גלוים מבלי מכוס. והנמשל הוא על הסנהדרין היושבים בגבה. שהם פני הדור. והיו ממולאים בכל חכמה ומדע כרמון המלא גרעינים. והמה היו מסתירים החכמה בלבם ולא התפארו בפני האנשים: (ד) כמגדל וכו'. לומר צלך היה זקוף ומיושר כמו המגדל של דוד. שהיא מסודרת מן הנבנה להתלמד לגולי אורח. כי לפי תוך הגוזר היה נראה למרחוק והיה סימן להם לדעת מה ישבו: אלף המגן. אשר על המגדל הזה היו תלוים אלף המגן. כי כן היה הדרך לתלות המגינים על כותלי המגדל להיות נהדר ולפאר. וכמ"ש מגן וכובע תלו בך המה נתנו הדרך (יחזקאל כז): כל שלטי הגבורים. כי יפיים אמרו. מה שאמר אלף המגן. אינו מספר מכוון והכוונה היא לומר. כל שלטי הגבורים אנשי המלחמה אלף אלף. ויכלו ישבה בזה את המשוקה לומר. אשר הצואר היה זקוף ומיושר כמגדל. ... עדי והלי כהר היו תלוים על צוארה לקשוריה. והנמשל הוא על ב"ה. שהיה מעוז חוזק ומבצר של ישראל. כמו המגדל הזה. את הזוק האדם. ויריה עומד על הר גבוה ותלול. והי יאה תלפיות לכל ישראל. והיה ... במוכחר שבבנינים. ומגוסס זהב בפתוחי הקלעים הרמים והמורות ומעוי ... כמו שהוזכר במ"א ... עי שדיך. דדיך היו שוים זה עם זה. כשני ילדי צבי שנולדו תאומים שהם שוים... ושבט ... בין ... שלא שמה מהמייר ... אל עין הרואה. וכן נתחמדו היו בדיך. והנמשל הוא על המלך ... שהיו מניקים אותם ... נסם טובה. המלך בגלותנו וכה"ג בעבודתו. והיו שוים בגדולה. ומשכימים ומעמים זה לזה כרעים אהובים. והיו מקובלים על האומה כשני עפרים וכו': (ו) עד שיפוח היום. כלומר לכן בעבור האהבון והיופי בהגנה בך מאז בהר המור. כי יש תקיה. ושאר הנת שיטה השמש נסיה מן הארץ לרדת לנקוע. ועד ימוטו הצללים. הוא עת ערב שלא ימוטו אלא כדברים לגוש מהארלים וממפרים להתהלך. ועד לא תבא העת הזאת. אלך אל הר שגדל בה כושם המור. ואל גבעה שגדילה בה לבונה. ושמה אלך כלינה. והנמשל הוא לומר. בעבור האהבון המעשה והאהבה הגמולה בך מאז. אמר ה' לבהשרות שכינתו בבה"מ. מקום שמקטרין בממי הקטרת ובסם מור ולבונה: (ז) כלך יפה רעיתי. מעודך רעיתי כל חלקי גופך יפה ולא נמצא בך שום מום. והנמשל הוא לומר. אשה ג"י. אלו כולכם כשרים ולא נמצא בכם שום פסול: (ח) אתי מלבנון כלה. ר"ל אתה כלה. רצ

מצודת ציון

ויפי אם שלשה יום (לקמן ח): (יא) נעטרה. בכתר: חתונתו. מלשון חתן: (ח) כך. הנה הנם: יונים. כיונים: מבעד. מבפנים. כי בעד. עניינו דבר המפסיק. כמו ואהרן בריחים בעדי (יונה ב) ומבעד. הוא דבר שהוא מבפנים לאותו הבעד המפסיק: לצמתך. הוא כמוס שמכסה את הפנים. כמו גלי צמתך (ישעיה מז) ושוא ידיעה דרך מהור ומראות הפנים כלאה דרך כב: שגלשו. ענין מריטה בשער. כי גבה הוא (ויקרא יג) ת"א גלוש הוא: (ב) הקצובות. ענין חתוך וכריתה. כמו מדה אחת וקצב אחד (מ"א ז): מתאימות. מל' התאומים: ושכלה. ר"ל החסרון ופגם. ואמר בל' שכלה. מלשון הנופל בנע"ת הכשל מתי רעה: (ג) כחוט השני. פתיל צבוע אדום. כמו ושני תולעת (במדבר יט): ומדברך. דבורך: נאוה.
נאה ויפה: כפלח. ענין בקוע. כמו כפלח תחתים (איוב מא): רקתך. הוא גובה הפנים בחלל שעין מזה ומזה. ויקרא כן ע"ש מיעוט ורקות הבשר אשר בהם. וכן ותתקע את היתד ברקתו (שופטים ד): (ד) לתלפיות. ענין הראה ולמוד. כמו מלפנו מבהמות ארץ (איוב לה) ותרגם בתלפיות. הוא כמו ת"י באהרמית ובהגמיו מלפי. הוא המגן. וכן את שלטי הזהב (דברי הימים א יח): (ה) שדיך. הם דדי האשה: עפרים. כן יקראו ילדי הצבים והאילים: (ו) שיפוח. מל' הפחה ונשיבה: היום. כן יקרא ... הצללים. מל' צל: המור. ... מיני בושם: (ח) מלבנון. הם יער: כלה. תקרא כן ... היא

וְחֶרְמוֹן מִמְּעֹנוֹת אֲרָיוֹת מֵהַרְרֵי נְמֵרִים׃ ט לִבַּבְתִּנִי אֲחֹתִי כַלָּה לִבַּבְתִּנִי
בְּאַחַת מֵעֵינַיִךְ בְּאַחַד עֲנָק מִצַּוְּרֹנָיִךְ׃ י מַה יָּפוּ דֹדַיִךְ אֲחֹתִי כַלָּה מַה
טֹּבוּ דֹדַיִךְ מִיַּיִן וְרֵיחַ שְׁמָנַיִךְ מִכָּל בְּשָׂמִים׃ יא נֹפֶת תִּטֹּפְנָה שִׂפְתוֹתַיִךְ
כַּלָּה דְּבַשׁ וְחָלָב תַּחַת לְשׁוֹנֵךְ וְרֵיחַ שַׂלְמֹתַיִךְ כְּרֵיחַ לְבָנוֹן׃ יב גַּן
נָעוּל אֲחֹתִי כַלָּה גַּל נָעוּל מַעְיָן חָתוּם׃ יג שְׁלָחַיִךְ פַּרְדֵּס רִמּוֹנִים עִם
פְּרִי מְגָדִים כְּפָרִים עִם נְרָדִים׃ יד נֵרְדְּ וְכַרְכֹּם קָנֶה וְקִנָּמוֹן עִם כָּל עֲצֵי
לְבוֹנָה מֹר וַאֲהָלוֹת עִם כָּל רָאשֵׁי בְשָׂמִים׃ טו מַעְיַן גַּנִּים בְּאֵר מַיִם
חַיִּים וְנֹזְלִים מִן לְבָנוֹן׃ טז עוּרִי צָפוֹן וּבוֹאִי תֵימָן הָפִיחִי גַנִּי יִזְּלוּ
בְשָׂמָיו יָבֹא דוֹדִי לְגַנּוֹ וְיֹאכַל פְּרִי מְגָדָיו׃ ה א בָּאתִי לְגַנִּי אֲחֹתִי כַלָּה
אָרִיתִי מוֹרִי עִם בְּשָׂמִי אָכַלְתִּי יַעְרִי עִם דִּבְשִׁי שָׁתִיתִי יֵינִי עִם חֲלָבִי אִכְלוּ
רֵעִים שְׁתוּ וְשִׁכְרוּ דּוֹדִים׃ ב אֲנִי יְשֵׁנָה וְלִבִּי עֵר קוֹל דּוֹדִי דוֹפֵק פִּתְחִי לִי

מצודת דוד

כלולה מכל מיני יופי. אתי מלבנון. וחוזר ומפרש אתי מלבנון תבואי. ר"ל ממקום שאתה עומדת עתה בלבנון. משם תבואי אתי אל הר המור כו'. ושם נתעלסה באהבים ונרוה דודים עד הבוקר: תשורי מראש אמנה. תצעדי ותלכי ממקום שאתה שם מראש הר אמנה ומראש הרי שניר וחרמון: שהם מקומות מעון אריות ונמרים. ולא תעמודי עוד בגולה במקומות. כי אתי תבואי אל הר המור כו'. והנמשל הוא לומר עמי תבואי מהגולה. ותצעדי מהגולה מארץ העמים אשר עשקו אותך כאריות ונמרים: (ט) לבבתני. הנה אתה בגיוסי עמך. משכת את לבי אליך אחתי כלה. ואמר אחותי בל' חיבה יתירה: לבבתני באחת מעיניך. יפית במה משכת לבי ואמר. בהבטה מן אחת מעיניך. כי ההבטה בדרך חיבה בעין אחת. ממשיך את הלב עד למאוד: באחד ענק. אף בעדי אחד מקשוטי צוארך משכת את לבי אליך. ומכ"ש בכולם. והנמשל הוא לומר. אהבתי לך בעבור אברהם אביך שהיה עין העולם להכיר אלהותי בין בני אדם להיישירם בדרך אשר ילכו בה. ובעבור משה עבדי שהמשיך עמי בנבואה. והיה כאחד ענק מן הצואר. שהוא היה העדי והקשוט המיוחד: המדריכים בני וקוראים בגרון ללכת בדרכי ה' ושמור מצותיו: (י) מה יפו דודיך. מה מאוד היו יפים אהבות חיבתך אלי אחתי כלה. מה מאוד היו טובים יותר ממשתה היין. וריח השמן שאתה סך מהם. הוא ריח ערב מריח כל בשמים. והנמשל הוא לומר אמונה שאתה מאמין בי. ופרסום קדושת שמי הבא על ידיך. כגון בנייני ומקבל נסוי: (יא) נופת תטופנה. אמרי שפתיך מתוקים וערבים כאלו מטיפים הולת צופים. וכאלו תחת לשונך דבש וחלב ויזלו משם. והוא כפל ענין במלות שונות. והנמשל הוא על עסק למוד חכמת התורה: וריח שלמותיך. הריח הנודף מלבושיך הוא כמובחר. הוא כריח יער הלבנון. הנמצא בו הרבה עצים ובשמים המעלים ריח טוב. והנמשל הוא על המצות התלויות בבגדים. כמצות ציצית ואיסור שעטנז: (יב) גן נעול. עתה חוזר לשבחה בדבר הצניעות וכה יאמר. הרי אתה כגן נעול. שאין מי יוכל לבוא בו כ"א בעל הגן. כי כ"כ לא תשורי את מי לגשת אליך: גל נעול. אתה נעול כמעין החתום. כי לא נערה מי בך לקלקל ולשבור הבתולים. והרי אתה נעול: מעין חתום. כפל הדבר במ"ש. והנמשל הוא על ההרחקה מן האומות עע"ז. ולא התחתן בם: (יג) שלחיך. כמה לפי מעשיך הבגדים והשמירה הלימוד. מובטחני בך שיהיו שלוחיך פרדס רמונים. ר"ל פרי בטנך המתפשטים והשלוחים ממך. יהיו מלאי חכמות כרמון המלאה לה גרגרים: עם פרי מגדים. גם יהיו בני מדות טובות. כפרי מבוכר ומעולה בהרבה מיני טבה בטעם וביופי ובחומה: כפרים עם נרדים. פרסום שמותם תתפשט למרחוק כריח כפרים עם נרדים. שהרכבה ההיא מעלה ריח ערב ונודף למרחוק. והנמשל הוא לאחדים עם הכמל: (יד) נרד וכרכום. ר"ל פרסום שמם יהיה נוסף והולך להתפשט ממרחק רב. כריח נרד כו' עם כל מין עצי לבונה. ומור ואהלות עם כל מיטב מיני בשמים. שהרכבה כזאת. אין למעלה ממנה בדבר העלאת ריח טוב וערב עד למרחוק. והנמשל הוא לאחדים עם הכמל: (טו) מעין גנים. ר"ל בדין היא עיקר השלוחים פרדס רמונים כו'. כי המעין המשקה את הגנים. הוא באר של מים חיים מוקף מחיצות ולא מגולה לשיבא בו אבק ועפרות. וגם המים ההם נוזלים ונובעים מהר הלבנון ולכן המה מתוקים ביותר. ולזאת הסבותי שיגדלו השלוחים להיות פרדס רמונים כו'. ר"ל בדין הוא שיהיו בניך מלאים חכמות ומדות טובות. כפי שאתה הוא מקור מהגבוה. והגונה אתה להוליד תולדות כאלה. והנמשל הוא לומר. שם המקור מהגבוה כ"י הוא מאבות ואמהות כשרים וצדיקים. ראויים התולדות להדמות אל האבות: (טז) עורי צפון. כאשר שמע לאהוב התשוקה בדברים הקלוס עם שהתשוקה מקלסה. אמרה. אתה רוח הצפוני התעוררי לנשב. ואתה רוח תימן בואי והפיחי אל גני. למען יזלו וינידו ריח את הערף והמין. ולמרבית הריח אשר יהיה נודף למרחוק. יבוא דודי הוא קל מהר אל הגן שהכנתי לו לטייל בו. ושם יאכל הפירות המתוקים אשר נטעתי לו. למען יתמיד לשבת עמדי. והנמשל הוא. כאלו תאמר כ"י אם כל אלה. כי אמצא חן בעיניו. יחוש נא ומהר ישרה בי. ויאלקט המור עם שאר מיני הבושם שהזמנת לי. ויקבל את קרבנותי ברצון: ה (א) באתי לגני. הכתוב שלה דברו וכה אמר. כן אעשה ואמהר לבא אל הגן שהכנת שהזמנת לי. ואגב הדבש אוכל לאחוז. עד שאוכל גם הקנים למען הדבש מהם. ואשתה היין עם החלב ג"כ עבודת ואומר. למרבית השמחה. אזמין קרואים ואפייסם לאכול וכה אומר להם. אכלו רעים כו'. והנמשל הוא לומר. כאלו המקום אשר יערבו עלי כדבש. ואקבל ברצון קטורת הסמים. ואם תרד מן השמים ואאכל עלי המערכה עם הקרבנות הרב התשוקה לבנים אמריה עם הנערות. כי הכנה לאוזן התשוק טעם אמריה והפלגת חשקה. שלא אמריו לקלסה באומרו כך יפה רעיתי וכו' (עיל ד) וכל הענין. והיא התשובה מתשבום שיבוא אל הגן לשבת עמה. והוא השיב מכן יבוא. הפסוק הענין בזה הספור. ועתה שב לספר מה שהיה אשר הכתוב מגיד ממנה כ"כ הרבה מן הזמן. ואמרה. כאשר הלכתי לישן ועדיין היה לבי ער. כי לא השקעתי בשינה שמעתי קול

מצודת ציון

ס"א כלולה בכל מיני יופי והדר: תשורי. ענין צעדה והלוך. כמו באשורו אחזה רגלי (איוב כג): אמנה שניר וחרמון. שמות הרים: מעונות. ענין מדור. כמו ה' מעון אתה היית (תהלים צ): (ט) לבבתני. מל' לב: ענק. כן יקרא עדי הצואר. כמו וענקים לגרגרותיך (משלי א): (י) מה יפו. מלת מה. יורה על הפלגת הדבר. כמו מה רב טובך (תהלים לא): דודיך. אהבתך וחבתך: (יא) נופת. ענין הזלה והטפה. כמו ונופת צופים (שם יט) ותאמר חלת צופים. והוא מובן מעצמו. שר"ל כהזלת חלות הדבש: תטופנה. ענין טיפה: שלמותיך. בגדיך: (יב) נעול. סגור. וכן ונעל הדלת (ש"ב יג): גל מעין. כמו גלת מים (יהושע טו): חתום. ענין סתימה. כמו כי חתום הוא (ישעיה כט): (יג) שלחיך. כן יקראו הענפים המתפשטים ויוצאים. כמו שלוחותיה נטשו (שם טז): פרדס. כן יקרא גן ממלא אילן. וכן גנות ופרדסים (קהלת ב): מגדים. כן יקרא דבר מבוכר ומעולה. כמו ומגדנות נתן לאחיה (בראשית כד): כפרים נרדים. מיני בשמים: (יד) נרד וכרכום כו'. כולם שמות מיני בושם הן: ראשי. ענין מיטב ומובחר. כמו ואתה קח לך בשמים ראש (שמות ל): (טו) חיים. מנביע. כמו על מים חיים (ויקרא יד): ונוזלים. מלשון הזלה והטפה: (טז) עורי. מלשון התעוררות: הפיחי. מלשון הפחה ונשיבה: ה (א) באתי. עבר במקום עתיד. וכן אריתי אכלתי שתיתי: אריתי. ענין לקיטה. כמו וארוה כל עוברי דרך (תהלים פ): יערי. כן יקראו הקנים שיגדל בהם הדבש. וכן ביערת הדבש (ש"א יד): ושכרו. ענין השתיה יותר מכדי המדה: דודים. אהובים: (ב) ער. מלשון הערה והקיצה: דופק. ענין הכאה בנחת על הדלת. כמו מתדפקים על הדלת (שופטים יט): תמתי. מלשון

שלימות

אֲחֹתִי רַעְיָתִי יוֹנָתִי תַמָּתִי שֶׁרֹּאשִׁי נִמְלָא טָל קְוֻצּוֹתַי רְסִיסֵי לָיְלָה׃
ג פָּשַׁטְתִּי אֶת כֻּתָּנְתִּי אֵיכָכָה אֶלְבָּשֶׁנָּה רָחַצְתִּי אֶת רַגְלַי אֵיכָכָה אֲטַנְּפֵם׃
ד דּוֹדִי שָׁלַח יָדוֹ מִן הַחֹר וּמֵעַי הָמוּ עָלָיו׃ ה קַמְתִּי אֲנִי לִפְתֹּחַ לְדוֹדִי
וְיָדַי נָטְפוּ מוֹר וְאֶצְבְּעֹתַי מוֹר עֹבֵר עַל כַּפּוֹת הַמַּנְעוּל׃ ו פָּתַחְתִּי אֲנִי
לְדוֹדִי וְדוֹדִי חָמַק עָבָר נַפְשִׁי יָצְאָה בְדַבְּרוֹ בִּקַּשְׁתִּיהוּ וְלֹא מְצָאתִיהוּ
קְרָאתִיו וְלֹא עָנָנִי׃ ז מְצָאֻנִי הַשֹּׁמְרִים הַסֹּבְבִים בָּעִיר הִכּוּנִי פְצָעוּנִי
נָשְׂאוּ אֶת רְדִידִי מֵעָלַי שֹׁמְרֵי הַחֹמוֹת׃ ח הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת
יְרוּשָׁלָ‍ִם אִם תִּמְצְאוּ אֶת דּוֹדִי מַה תַּגִּידוּ לוֹ שֶׁחוֹלַת אַהֲבָה אָנִי׃ ט מַה
דּוֹדֵךְ מִדּוֹד הַיָּפָה בַּנָּשִׁים מַה דּוֹדֵךְ מִדּוֹד שֶׁכָּכָה הִשְׁבַּעְתָּנוּ׃ י דּוֹדִי
צַח וְאָדוֹם דָּגוּל מֵרְבָבָה׃ יא רֹאשׁוֹ כֶּתֶם פָּז קְוֻצּוֹתָיו תַּלְתַּלִּים
שְׁחֹרוֹת כָּעוֹרֵב׃ יב עֵינָיו כְּיוֹנִים עַל אֲפִיקֵי מָיִם רֹחֲצוֹת בֶּחָלָב יֹשְׁבוֹת

דודי דופק על הדלת וכה אמר. פתחי לי הדלת אחותי רעיתי הדבוקה בי כיונה בבן זוגה. התמימה באהבתה אלי: שראשי נמלא טל. כי מעמד ראשי נמלא מן הטל שיורד עלי. וקווצות השערות מלוא הגשמים שירדו בלילה. ור"ל. מהרי פתחי. כי מצר אני בעומדי חוצה בעבור רסיסים הטל והמטר שירדו עלי. והנמשל הוא לומר. כאשר ישבתי שלוה בבבל הייתי נוחם מן הגאולה. אל הנבואים שבי כדניאל וחביריו. היו מלמדים עליו. והבינו את הקץ שאמר בפי ירמיה. והנה המקום ב"ה בעיר זה מרפ לעולם חסדי למען לא יחולל עוד שמו בין הגוים לאמר. עם ה' אלה ומארצו יצאו. מבלי יכולת להעמידם בארצם: (ג) פשטתי את כתנתי. ואני השבתי לו. הנה כבר פשטתי את כתנתי כדרך בהליכה לישן. ואיך א"כ אלבשנה. כי יש לי טורח בזה. וכבר רחצתי את רגלי עד לא עליתי על המטה. ואיך א"כ אטנפם. [illegible] לבוא לפתוח לך הדלת. והנמשל הוא לומר. הנה נתעצלתי לעלות לירושלים לפי שכבר נתיישבתי בבבל. והיתה הארץ ההיא ערבה עלי [illegible] לטורח בטלטול הדרך: (ד) דודי שלח ידו מן החור. אח"ז הוסיף להתדפק את ידו מן החור שאצל הדלת. והכוונה היה למען תראה ידו ותכיר [illegible] עליו ויגר לה בהפרידו ממנה: ומעי המו עליו. כאשר ראיתי ידו השלוחה מן החור. נתעוררתי נעבורו ונכמרו רחמי. והנמשל הוא לומר. בהמקום ב"ה שלח דברו ע"י חגי וזכריה ונבאום לה שבא הקץ. ועי"ז נתעוררו לבנות הבית כמ"ש. והתנבי חגי נביאה וזכריה כו' באדין קמו זרבבל כו' [illegible] (עזרא ה): (ה) קמתי אני. אז קמתי ממטתי לפתוח לדודי את הדלת. וכדי להתאהב עליו. הקמתי [illegible] להיות ריחי נודף. ובעבור מרבית הבושם היו ידי מטפים מור. ומן אצבעותי היה המור עובר ויורד על ידי המנעול האוחזים את הדלת לסגרה. והנמשל הוא לומר. כן עסקתי בבנין בית המקדש [illegible] כמ"ש ושבי יהודיא בנין ומצלחין (שם ו): (ו) פתחתי. כאשר פתחתי לו הדלת. הנה סבב עצמו ועבר משם: נפשי יצאה בדברו. כי בשמעי ממני דיבר [illegible] לא אשוב עוד אליך. והמרם. בשומעי דבריו אלה. כמעט יצאה נפשי מחמלת הגעגועין: בקשתיהו. אח"ז בקשתי אותו וחפשתי אחריו ולא מצאתי אותו. וקראתי אותו. [illegible] במקום [illegible] עצמו אלי בשומעו קולי. אבל לא ענה לי. והנמשל הוא לומר. כאשר גמרתי בנין הבית נסתלקה הנבואה. ומאוד נצטערתי על העדרה. ומהגעגועי [illegible] על החזרת הנבואה ולא עלתה בידי: (ז) מצאוני השומרים. בעת סבבתי בעיר לחפש אחריו. מצאו אותי שומרי העיר הסובבים בלילה בשווקים. והכו אותי ופצעו בי. ושומרי החומות לקחו מעלי את רדידי. כדרך שעושין להולך יחידי באישון לילה. [illegible] מכים ופוצעים [illegible] ומפשיטין בגדיו. כאומרם שהולך הוא לגנוב או לנאוף. והנמשל הוא לומר. הנה פגעו בי היונים ואבדו ממני כמה וכמה בכל דור ודור והמכו אותי. [illegible] כלי ריק: (ח) השבעתי כו'. [illegible] אמרה אל הנערות. משביע אני אתכן. אם כן תמצאו את דודי. הנה זאת היה מה שתגידו לו. אשר אני חולה מרוב הגעגועין אל אהבתו. וכאלו תאמר. אין חליי בעבור המכאות שהכו ופצעו בי השומרים. כי אכן הם כאין נגד הפרדתו ממני. וזהו חליי. והנמשל הוא. כאלו כנסת ישראל משבעת את האומות. להעיד עליה לעתיד לפני המקום ב"ה לומר. שכל התלאות שסבלתי מכם בגולה קבלתי באהבה. אבל כל חליי ודאגתי היה על המנעת השראת השכינה. כי לבד זאת היה מגמתי ותוחלתי: (ט) מה דודך. כאלו הנערות משיבות אותה. מה זה מתרפק כי מתגעגעת עליו אתה היפה בין הנשים. וכי במה נחשב הוא [illegible] מכל שאר הדודים: שככה השבעתנו. אשר כן השבעתנו להגיד שאת חולה לאהבתו. וכאלו האמרה. הנה גודל התרגשות הזה יורה שאין מי לערוך אליו. והנמשל הוא. כאלו האומות משיבות אותה לומר. אמרי נא במה הוא נחשב מכל שאר [illegible] אמרי נא מה הם הטובות הגמולות בו שאינה בזולתו. [illegible] על האומות. אשר כולם משפיעים טובה לאנשיהם. וא"כ הוא [illegible] התחברי עמנו והיה לעם אחד ואני [illegible] אתה האחת ממשלת [illegible] ואמשל בה: (י) דודי צח ואדום. כאלו משיבה. הן אין להעריך שאר הדודים מול דודי. כי דודי הוא צח הלבן מעורב במראה אדמימות [illegible] והנמשל הוא לומר. הנה המקום ב"ה פועל הרחמים והדין. כי נתות הלבן יורה על הרחמים והאודם על הדין כמפורסם. [illegible] הנה בידו הכל הרחמים והדין. אבל שאר מעלה לא ייטיבו ולא ירעו מעצמם. [illegible] אינם אלא שלוחי המקום ב"ה: דגול מרבבה. יש לו דגלים [illegible] מקבלות רבבות. והנמשל הוא לומר. רבים הם מלאכיו עושי דברו. כמ"ש אלף אלפין ישמשונה ורבו רבבן קדמוהי יקומון (דניאל ז) [illegible]: (יא) ראשו כתם פז. כאומרת. אין להכיר בראשו עטרת זהב. כי הראש עצמו יפה ומבהיק עוד ככתם פז. והנמשל הוא לומר. אין [illegible] לספר עוצם גדלו. כי הוא מרומם על כל ברכה ותהלה: קווצותיו תלתלים. שערותיו המה מסולסלים. ועל כי יתפארו [illegible] לכן המה תלים תלים. והמה שחורות כמראה העורב. וזה דבר נוי. והנמשל הוא לומר. [illegible] ב"ה. יתפארו בהתבוננותיו. וכמה לשונות והעומק מעין האדם ואין להשיגם. ונא הרמז במלת העורב. כי דבר שחור הוא חשוך אל עין: (יב) עיניו כיונים. הבבת עיניו יפה כהבבת עיני יונים המתהלכים על אפיקי מים ומביטים לראות [illegible] והיה הבבת נאה מאוד: רוחצות בחלב. לבן עיניו כמה נותת ונקיים מבלי מגע [illegible] לאדמימות. כאלו המה רוחצות תמיד בחלב: יושבות על מלאת. קבועות המה במקום
מלאם

מצודת ציון

[illegible] והוא כפוך בתרגום: קווצותי. הוא שער הראש התלוי למטה. וכן קווצותיו תלתלים האמור למטה: רסיסי. ענין זלוף וטיפה. וכן לרסוס את הסולת (יחזקאל מו): (ג) פשטתי. ענין הסרת המלבוש: איככה. מל' איך: אטנפם. מלשון טנוף ולכלוך: (ד) שלח. ענין פשוט: החור. הנקב: המו. מלשון המייה. והוא ענין נער [illegible] רחמים. וכן על כן המו מעי לו (ירמיה לא): עליו. בעבורו: (ה) עובר. ענין [illegible]: כפות המנעול. הכלי שסוגרין בו הדלת קרוי מנעול. כמו מנעוליו ובריחיו (נחמיה ג): וכפות. הם ידות המנעול שהאוחזים במקום העשוי להם לסגור הדלת. והוא מל' כף היד: (ו) חמק. ענין סבוב. כמו עד מתי תתחמקין (ירמיה לא): (ז) פצעוני. היא מכה המוציאה דם. וכן פצע תחת פצע (שמות כא): נשאו. לקחו. וכן ונשאו ובאו (מיכה ב): רדידי. הוא שם הבגד [illegible] מרודד ודק. וכן והמטפחות והרדידים (ישעיה ג): (י) צח. ענין בהירות הלבן. כמו צחו מחלב (איכה ד): דגול. מל' דגל. והוא הנס שנושאים לפני כל מחנה ומחנה. וכן איש על דגלו (במדבר ב): מרבבה. רבוא הוא עשרת אלפים: (יא) כתם פז. אבן טוב ויקר. כמו בכתם אופז (דניאל י): קווצותיו. הוא שער הראש התלוי למטה: תלתלים. מל' תל וגובה: כעורב. שם מין עוף: (יב) אפיקי מים.
מקומות

נָדִיב חַמּוּקֵי יְרֵכַיִךְ כְּמוֹ חֲלָאִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אָמָּן׃ ג שָׁרְרֵךְ אַגַּן הַסַּהַר
אַל־יֶחְסַר הַמָּזֶג בִּטְנֵךְ עֲרֵמַת חִטִּים סוּגָה בַּשּׁוֹשַׁנִּים׃ ד שְׁנֵי שָׁדַיִךְ
כִּשְׁנֵי עֳפָרִים תָּאֳמֵי צְבִיָּה׃ ה צַוָּארֵךְ כְּמִגְדַּל הַשֵּׁן עֵינַיִךְ בְּרֵכוֹת בְּחֶשְׁבּוֹן
עַל־שַׁעַר בַּת־רַבִּים אַפֵּךְ כְּמִגְדַּל הַלְּבָנוֹן צוֹפֶה פְּנֵי דַמָּשֶׂק׃ ו רֹאשֵׁךְ
עָלַיִךְ כַּכַּרְמֶל וְדַלַּת רֹאשֵׁךְ כָּאַרְגָּמָן מֶלֶךְ אָסוּר בָּרְהָטִים׃ ז מַה־יָּפִית
וּמַה־נָּעַמְתְּ אַהֲבָה בַּתַּעֲנוּגִים׃ ח זֹאת קוֹמָתֵךְ דָּמְתָה לְתָמָר וְשָׁדַיִךְ
לְאַשְׁכֹּלוֹת׃ ט אָמַרְתִּי אֶעֱלֶה בְתָמָר אֹחֲזָה בְּסַנְסִנָּיו וְיִהְיוּ־נָא שָׁדַיִךְ
כְּאֶשְׁכְּלוֹת הַגֶּפֶן וְרֵיחַ אַפֵּךְ כַּתַּפּוּחִים׃ י וְחִכֵּךְ כְּיֵין הַטּוֹב הוֹלֵךְ לְדוֹדִי
לְמֵישָׁרִים דּוֹבֵב שִׂפְתֵי יְשֵׁנִים׃ יא אֲנִי לְדוֹדִי וְעָלַי תְּשׁוּקָתוֹ׃ יב לְכָה

מבטיחה לומר אתה בת מ"ג מה מאד יפיפו רגליך כשהם בתוך הנעלים המהודקים בהם לפי מדתם לא יעדפו ולא יחסרו. והנמשל הוא לומר. אתה כ"י מורע אברהם. מה מאד מהודר בואך לארץ והבואה לנכ"ע ברגלים ג' פעמים בשנה: חמוקי ירכיך. הקפת ירכיך יש בעגולה כעגול התכשיטים שהמה מעשה ידי אמן. והנמשל הוא לומר. כאשר הקיפו בעזרה ברגל לחיות נראה לפני. היה חמודים כמיני החלאים אלה: (ג) שררך. טבורך יהיה עגול כאגן. העגול כדמות סהר: אל יחסר המזג. לפי שהטבור הוא מקום רב הלחות השרשי המזין את הגוף. לכן אמר שלא יחסר בו הלחות. והרי הוא כאגן הזה שלא יחסר בו יין מזוג. והנמשל הוא על הסנהדרין המסבבת וכאמר שלא הופסק בהם זמן. ובא כרמז בסהר. כי דרך בו בא הזמן הנולד במעי אמו. בטנך ערמת חטים. בטנך יהיה יפה ונראית כאגודת גלי חטים הנגדרת בשושנים המעלים ריח טוב. והנמשל הוא לומר. פרי בטנך יהרבו כגרעיני ערמת חטים. וכולם יהיו גדורים ממרים ונמנעים לבל יכשלו בדבר איסור: (ד) שני שדיך. דדיך ישוו זה עם זה. והמה יהיו כשני ילדי צביה שנולדו תאומים שהמה שוים וכמעט אין הבדל ביניהם. והנמשל הוא על המלך וכה"ג המניקים ומשפיעים טובה המלך במלחמתו וכה"ג בעבודתו. ואמר שישוו בגדולה ויהיו כמו גמור. והנמשל הוא על המלך וכה"ג המניקים ומשפיעים. (ה) צוארך כמגדל השן. כלומר שלך יהיה זקוף ומיושר ובתכלית הלובן. כמו מגדל העשוי משן. והנמשל הוא על בה"מ. שהוא חוזק ומבצר של ישראל כצואר הזה שהוא חוזק האדם. שיעמוד על הר גבוה ותלול ויהיה בנוי יפה. והנמשל הוא על נכ"ע. שהוא חזק ומבצר של ישראל: עיניך ברכות בחשבון. עיניך הטיינה זכות ובהירות כמו הברכות שבעיר חשבון הנאמר שבנגבים. ההם יבא מתילם טהרה ולבן הצוך: עיניך ברכות בחשבון. שהמה יהיו כברכות מים המשקים אל השער שבתוך בת רבים. והנמשל הוא על החכמים שהם עיני העדה להורות הדרך אשר ילכו בה. אפך כמגדל הלבנון. כמגדל העומד ביער הלבנון הרואה פני דמשק שהוא ממולו. והוא כמגדל גם נגמר: אפך. החוטם יהיה ביושר ונתן מבלי עקמימות. שהוא רואה פני הדור כחוטם הזה שהוא רואה מרחוק. והוא יהיה ביושר רב. והנמשל הוא על השופט אשר יהיה בימים ההם. שהוא רואה פני הדור כחוטם הזה שהוא רואה הרבה. יהיה מיושר בלי עקמימות כמגדל הזה: (ו) ראשך עליך ככרמל. ראשך אשר עליך. יעמוד מוזקף. ויהיה מגולגל כהר הכרמל. והנמשל הוא לומר. אשר השכינה הוא כראש אשר עליך. ירא ככר הכרמל: ודלת ראשך. קווצות השער המדולדלים על ראשך. המה יהיו יפים כארגמן. והנמשל הוא על הנביאים הנשפעים מהמקום ב"ה בשפע הנבואה. המה ישמיעו מה שיהיה לאחרונה וכן יקום. כנבא הארגמן הנראה מרחוק ולא תסור כ"ל בקשי רב: מלך אסור ברהטים. כ"כ תהיה נחמדת לעין. שאף המלך יהיה חפץ להיות קשור בבנין שבעליה בית מהדר להדר כשעה להתהלך בו. נחשבו כי גם ישביע עיני מהרהיות שיך ברהוטך מתהלך מחדר לחדר. והנמשל הוא לומר אשר המקום ב"ה יהיה אז כאלו הוא אסור בבית בה"מ. כי עוד לא תסור ממנו שכינתו: (ז) מה יפית. מה מאד תהיה יפה ונעימה האהבה ותהיה עם התענוג. כי בעודי מרוד ממך. האהבה היא סיבה אל העלבון בעבור רוב הגעגועין. אבל כשתשבי עמדי. תהיה האהבה סיבה אל התענוג. והנמשל הוא לומר. כשתשוב מן הגולה. יהיה שמחה לפני המקום ב"ה. אשר לא כן כשהיא בגולה: (ח) זאת קומתך. ואם תהי מראה קומתך. דומה לאילן תמר הזקוף מבלי עקמימות. והנמשל הוא על כל האומה. שתהיה בכללה ישרה: ושדיך. דדיך יהיו הלוים כלפי מטה כאשכולות מן האילן. והנמשל הוא על המלך וכה"ג המניקים אותך להשפיע לך טובה. הנה השפעו טובה מרובה כאשכולות כגפן המשפיעים יין רב: (ט) אמרתי אעלה בתמר. ר"ל אשב עם הרעיה הדומה לאילן תמר. ולאחוז בסנסני האילן. לומר עוד לא אפרד ממנה: ויהיו נא שדיך. ר"ל עתה בזמן קרוב יהיו שדיך כאשכולות הגפן. והנמשל הוא לומר. שהמקום ב"ה ישרה בה שכינתו ולא יפרד ממנה. והנמשל הוא לומר. בזמן קרוב ישפיעו לך המלך וכה"ג טובה מרובה כאשכולות קרוב הטעם. כדרך שיהיו האשכולות התלוים כלפי מטה. והנמשל הוא לומר. ורוח אפך. יהיה כריח התפוחים. והנמשל הוא לומר אראה קרבנותיך ויעלו לריח ניחוח: (י) וחכך. המאמריך ישמחו המשפיעים את היין: וריח אפך. יהיה כריח התפוחים. ר"ל היין אשר יש בו מן החוזק אשר ... היין הטוב ההולך במתן לדודים מאהוב לאהוב. לישר האהבה ביניהם לבל המוט: דובב שפתי ישנים. ר"ל היין הזה עם כי היה דרכו להמשיך אף שפתי ישנים. והוא ענין הפלגה. על כי דרך היין המזק להרגיל בפתי בחיהו לדברות אמרים עם כי היה דרכו לשתוק. ור"ל כמו היין כאלו משמחים את הלב. כן מאמריך ישמחו לבי. והנמשל הוא לומר. הנה עתה הפלהן ועסק למודך יקובל לפני. ור"ל כמו היימה כאלו משמחים את הלב. כן המאמרים והייעודים הללו. אמרה. הנה מאז ידעתי אשר אני מיוחדת לדודי וכל עלון נפשי: (יא) אני לדודי. כאשר שמע אל התשוקה בהבטחות והייעודים הללו. אמרה. הנה מאז ידעתי אשר אני מיוחדת לדודי ואל תשוקתו היה עלי לא על זולתי. והנמשל הוא. כאלו אמרה כ"י. מאז ידעתי בלאי לו לעם ולא ימאס כי לנחלתו בעת אחר: לכה דודי: הגלה אמרים לגלות פני הפסוק לומר לו. נלא מן הפיר אל השדה ונלין בלהם מן הכפרים אשר הכנוים מוכים אליה. והנמשל הוא לעת שמרה כ"י אל המקום ב"ה. לך לא נערי השדה והכפרים להגיה במעשי אהבתך. עם כי אינם מיוחדים ומתוכמים אלא עכשיו בהם

מצודת ציון

החלאים. וכן ופעמי דלים (ישעיה כו): בנעלים. מל' מנעול: חמוקי. ענין סבוב והקף. כמו חמק עבר (לעיל ה): ירכיך. מל' ירך. והוא מפרקי הרגל: חלאים. ענין תכשיט. כמו וחלי כתם (משלי כה): אמן. כן יקרא המופלג במלאכה: (ג) שררך. הוא הטבור. כמו אונו בשרירי בטנו (איוב מ): אגן. מזרק. וכן וישם באגנות (שמות כד): הסהר. הנקוב של ירח הוא הסהרה: המזג. ענינו יין המעורב במים. וזה הל' ידוע בדרז"ל: ערמת. אגודת שבלים. וכן עטה כמו ערמים (ירמיה נ): סוגה. מל' סייג וגדר. ובמשנה נאמר סייג לתורה (אבות פרק ג): (ד) עפרים. כן יקראו ילדי הצבי: (ה) השן. שן הפיל: ברכות. מקום כנוי בחבמים ובסיד. ששם מתכנסים המים. וכן בתעלת הברכה (מ"א יח): אפך. חוטמך: צופה. ענין הבטה וראיה: (ו) ודלת. כן יקרא דבר התלוי ויורד למטה. ובדרז"ל. הדלה עליה את הגפן (סוכה יא) וכן ורעו דליותיו (ירמיה יא): כארגמן. מין צבע אדומה: אסור. ענין קשירה: ברהטים. הבנינים בעל העליות מחדר לחדר. וכן רהיטנו ברותים (לעיל א): (ז) מה יפית. מלת מה נופלת על הפלגת הענין. וכן מה רב טובך (תהלים לא): נעמת. ענין אהבה. כמו אף נעים (לעיל א): (ח) קומתך. מל' קומה וגבהות: דמתה. מל' דמיון והשואה: לאשכולות. כן יקרא הענף והגרגרים התלוים בו. וכן אשכול הכופר (לעיל א): (ט) בסנסניו. ענין הסעיף והענף. ואין לו דומה: נא. עתה: (י) וחכך. הוא מה שממעל הלשון. והוא מכלי הדבור: לדודי. כמו לדודים. והאלה כמ"ש. כמו על דבר חוזי (דה"ב לג) ומשפטו חוזים. ורבים כמוהו: למישרים. מל' יושר: דובב. ענין שיחה ודבור. כמו ודבת עם (יחזקאל לו): ישנים. מלשון שינה: (יא) תשוקתו. ענין תאוה וחשק. כמו ואליך תשוקתך (בראשית ד): (יב) לכה. הוא ענין ורזו: נלינה. מל' לינה: בכפרים. בן

דּוֹדִי נֵצֵא הַשָּׂדֶה נָלִינָה בַּכְּפָרִים׃ יג נַשְׁכִּימָה לַכְּרָמִים נִרְאֶה אִם פָּרְחָה
הַגֶּפֶן פִּתַּח הַסְּמָדַר הֵנֵצוּ הָרִמּוֹנִים שָׁם אֶתֵּן אֶת דֹּדַי לָךְ׃ יד הַדּוּדָאִים
נָתְנוּ רֵיחַ וְעַל פְּתָחֵינוּ כָּל מְגָדִים חֲדָשִׁים גַּם יְשָׁנִים דּוֹדִי צָפַנְתִּי לָךְ׃
ח א מִי יִתֶּנְךָ כְּאָח לִי יוֹנֵק שְׁדֵי אִמִּי אֶמְצָאֲךָ בַחוּץ אֶשָּׁקְךָ גַּם לֹא יָבוּזוּ
לִי׃ ב אֶנְהָגֲךָ אֲבִיאֲךָ אֶל בֵּית אִמִּי תְּלַמְּדֵנִי אַשְׁקְךָ מִיַּיִן הָרֶקַח מֵעֲסִיס
רִמֹּנִי׃ ג שְׂמֹאלוֹ תַּחַת רֹאשִׁי וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי׃ ד הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם
בְּנוֹת יְרוּשָׁלָ͏ִם מַה תָּעִירוּ וּמַה תְּעֹרְרוּ אֶת הָאַהֲבָה עַד שֶׁתֶּחְפָּץ׃
ה מִי זֹאת עֹלָה מִן הַמִּדְבָּר מִתְרַפֶּקֶת עַל דּוֹדָהּ תַּחַת הַתַּפּוּחַ
עוֹרַרְתִּיךָ שָׁמָּה חִבְּלַתְךָ אִמֶּךָ שָׁמָּה חִבְּלָה יְלָדַתְךָ׃ ו שִׂימֵנִי כַחוֹתָם עַל
לִבֶּךָ כַּחוֹתָם עַל זְרוֹעֶךָ כִּי עַזָּה כַמָּוֶת אַהֲבָה קָשָׁה כִשְׁאוֹל קִנְאָה רְשָׁפֶיהָ

ופירות גנונות. שם נכסה את לגמור כי המיסים רבו נמעלה. אשר לא ימצא כן בערי השדה והכפרים: (יג) נשכימה לכרמים. בהיות שהכרמים סמוכים לה. נבוא בהשכמה אל הכרמים עד שלא תזרח השמש בתוקף החום: נראה. שם נתענג לראות אם כבר פרחה הגפן אם פתח כו': שם. בכרמים אראה לך אהבתי אליך. אשר שיהיה לנו הרחבת הלב נתענג לראות פרחי הגפן כו'. והמשל הוא. כאלו כ"י אומרת. לך עם לבתי כנסיות ומדרשות ונראה אם התלמידים והחכמים הפריחו חכמת התורה ומעש"ט. ושם אראה גודל שבחי ואהבתי לך: (יד) הדודאים. תביא ראיה שקרוב הדבר שפרחה הגפן כו'. כי הנה עשבי הדודאים כבר הפריחו ומעלים ריח טוב. ועל פתחינו יש כל מיני מגדים מן החדש ומן הישן של אשתקד אשר קיימים וצפונים לתת לך. וכאלו אומרת. והנה ראיתים אלו מול אלו. וראוי גם מגדים מן החדש. וא"כ קרוב הדבר שפרחה הגפן כו'. והשגך שמה נמצא קורת רוח והרחבת הלב ואראה לך שם תוקף אהבתי אליך. והמשל הוא. כאלו תאמר כ"י. הלא אף עמי הארצות שבנו שהמה רק בצורת אדם כדמות עשבי הדודאים. עכ"ז גם הם נתנו ריח בעשית המצות. ויש ג"כ בהם הרבה זכיות ממה שעשו מחדש ומה שעשו מזמן רב. וכולם עשויים להמה בעבור כבוד שמך לא להתיהר. ואם כן עם עמי הארצות. מה גם עוד הזכיות אשר תמצא בין החכמים והתלמידים: ח (א) מי יתנך כאח לי. גם זה מדברי הכתוב'. תשלה אמריה לומר אל הכתוב. כן אתאוה לנשק אותך בשוק בפומבי. אבל בזה אני מן אהיה לבוז. ומי יתן אותך שתהיה לגמולי כאח. קטן שעדיין יונק שדי אמי. שאין בושה לאחותו לנשקו בשוקים. כי אם כן היית לגמולי. הייתי מנשק אותך כאשר אמצאך בשוק. והייתי א"כ ממלא תאותי וגם לא היה מי מבזה אותי. והמשל הוא לומר. מי יתן ויסורו הסבות המונעות. כי אם כן היה. הייתי אז עוסקת בתורה ובמצות גם במקומות מגולים: (ב) אנהגך. הייתי מוליך לגבילך אל בית אמי למען תלמד אותי שמה במה אתרצה לך ולעשות רצונך. ושם הייתי משקה אותך מיין המעורב בבשמים ומשקיך ממים הנם מן רמונים. והמשל הוא לומר. עוד הייתי חוקר לדעת מלפוני המצות ועומק מסתריהם. והייתי עושה אותם בתכלית מן השלימות ועושה בדקדוק. למען יערב לך: (ג) שמאלו. כאומרת. הן ידעתי כי בזה ידבק בי דוך אהבה ויפים שמאלו תחת ראשי ותחבקני ימינו. והנמשל הוא לומר. הנה בזה היית משרה שכינתך בי ודבק אהבה ותובה יתירה: (ד) השבעתי. עתה חזרה פניה לפני הסברות ואמרה אליהן. עודם בכח השבועה שהשבעתי אתכן מאז. יהיה עליכן. בעבור מה שתעוררו אליך אהבת הכתוב הוא כהמאים אותי בעיניו. וכל האיום הזה הוא עד הזמן שתהיה האהבה נתפלת לטוב מעצמה. וכל עוד שלא שבה אלי פונים עליך על זאת: וכאלו תאמר. אבל אחר שתשוב האהבה אין עוד צורך לאיום עליכן. כי אז לא תוכלו להמאיס אותי להעביר אליך אהבתו. והנמשל הוא. כאלו שאמר כ"י אל הרשעים. עודם נכח השבועה יהיה עליכם. בעבור מה שתחבירהו אותי לעבור על דת להמאיס אותי בעיני המקום ב"ה להיות חלוטה בידכם. וכל האיום הזה כו' כמו במשל: (ה) מי זאת עולה. עתה תשלה אמריה אל הכתוב וכה תאמר. מי עוד זאת כמוני. שעולה מן המדבר מקום שממון. ואף גם שמה היתה מתחברת עם דודה ולא נפרדה ממנו. והנמשל הוא. כאלו כנסת ישראל אומרת אל המקום ב"ה. מי האמין עוד כך כמוני. ללכת אחריך במדבר ארץ לא זרועה. תחת התפוח. עוד הייתי שמה אילן התפוח. עוררתי שם אהבתך לי. ושמה באה לאמך חבלים ממך. וכמו ששמה באו לה חבלים. כן ילדתך שמה. וכאלו תאמר. שהתחלת היותך לעולם. תחת אילן התפוח שנולדת שמה. מיד עוררתי אהבתך לי. והנמשל הוא לומר. מעת שיצא שבחך בעולם אני מאמנת בך. כי על ידי אברהם אביך נתפרסם שמו בעולם. והוא וזרעו נמשכו אחריו: (ו) שימני. לכן שים אותי. על לבך לבל תמוש האהבה לעולם. כמו החותם הנתון על היד ולא יזוז משם: כחותם על זרועך. כמו החותם הנתון על היד. כן שים אותי על זרועך. והוא כפל ענין במ"ש: כי עזה כמות אהבה. האהבה שיש לי אליך היא חזקה כמות. כי היא עומדת נגד המות לבל יוכל לבטל אותה. ר"ל יותר אקבל עלי המיתה מלעזוב אהבתי ממך. ולכן מהראוי שלא תסיר אהבתך ממני. והנמשל הוא לאחדים עם המשל: קשה כשאול קנאה. הקנאה היא דבר קשה כהורידה אל השאול. וכאלו תאמר נ"כ. אם תסיר את האהבה להפרד עוד ממני. אז יקשה עלי הקנאה. כאשר השמרים במה גילי. ויושבות תחת בעליהן. ומתענגות. ואני אהיה נדודה וגלמודה. והנמשל הוא לומר. אם עוד אשב בגולה יקשה עלי הקנאה בראותי כל האומות יושבים בארצם בטח ושאנן ואני אהיה גולה וסורה: רשפי אש שלהבת יה. גחלת האהבה היא כרשפי אש ושלהבת גדולה. ר"ל אהבתי אליך במורה לעולם כתמימות הגחלת המתקיימת זמן מרובה. וגם היא חוזק כלהבת אש גדולה בתוך בחוזק

מצודת ציון

כן יקראו המקומות הקטנות. כמו בערים ובכפרים (דה"א כז): (יג) נשכימה. מלשון השכמה: הסמדר. הם הענבים הדקים הנגדלים אחר נפול הפרח. וכן נצתה הסמדר: הנצו. הוא תחלת הפרי: דודי. ענין אהבה וחיבה: (יד) הדודאים. הם עשב כדמות אדם. וכן וימצא דודאים בשדה (בראשית ל): מגדים. כן יקראו פירות מעולים. וכן פרי מגדים (לעיל ד): ישנים. ענין זקנה: צפנתי. ענין הטמנה והסתרה. כמו יצפנו דעת (משלי י): ח (א) שדי אמי. דדי אמי: בחוץ. בשוק: אשקך. מלשון נשיקה: יבוזו. מלשון בזיון: (ב) אנהגך. מלשון הנהגה והליכה: אשקך. ענין השקאה: הרקח. ענין תערובות בשמים. כמו רוקח מרקחת (שמות ל): מעסיס. ענין סחיטה. ור"ל המין היוצא ע"י סחיטה. וכן ועסיס דמם ישכרון (ישעיה מט): (ג) תחבקני. ענין סבוב הזרוע בגוף: (ד) מה תעירו. מה תעוררו. וכפל המלה. לחזק הענין: (ה) מתרפקת. ענין התחברות ודבוק. ואין לו דמיון במקרא. והוא מלשון ערבי: על דודה. עם דודה. וכן ויבואו האנשים על הנשים (שמות לה): עוררתיך. מל' התעוררות: חבלתך. כן יקראו מכאובי הלידה. כמ"ש חבלים יאחזון כמו אשת לידה (ירמי' יג): (ו) כחותם. הוא הטבעת העשוי לחתום עמו כתבים. וכן חותמך ופתילך (בראשית לח): עזה. חזקה: כשאול. הוא בור הקבר: קנאה. ענין נטר השנאה בראות דבר מה באחר. והוא לא יוכל להשיגו. כמו ותקנא רחל באחותה (שם ל): רשפיה. ענין גחלת הבוער. וכן ומקניהם לרשפים (תהלים עח): שלהבת יה. שלהבת הוא ענין להב. כמו תיבש שלהבת (איוב טו) ור"ל להבת אש גדולה. כי כן דרך המקרא כשרוצה להגדיל דבר מה. סומכו למלת השם. וכן ארץ מאפליה (ירמיה)

עַל מִלֵּאת׃ יג לְחָיָו כַּעֲרוּגַת הַבֹּשֶׂם מִגְדְּלוֹת מֶרְקָחִים שִׂפְתוֹתָיו שׁוֹשַׁנִּים
נֹטְפוֹת מוֹר עֹבֵר׃ יד יָדָיו גְּלִילֵי זָהָב מְמֻלָּאִים בַּתַּרְשִׁישׁ מֵעָיו עֶשֶׁת שֵׁן
מְעֻלֶּפֶת סַפִּירִים׃ טו שׁוֹקָיו עַמּוּדֵי שֵׁשׁ מְיֻסָּדִים עַל אַדְנֵי פָז מַרְאֵהוּ
כַּלְּבָנוֹן בָּחוּר כָּאֲרָזִים׃ טז חִכּוֹ מַמְתַקִּים וְכֻלּוֹ מַחֲמַדִּים זֶה דוֹדִי וְזֶה
רֵעִי בְּנוֹת יְרוּשָׁלָ͏ִם׃ ו א אָנָה הָלַךְ דּוֹדֵךְ הַיָּפָה בַּנָּשִׁים אָנָה פָּנָה
דוֹדֵךְ וּנְבַקְשֶׁנּוּ עִמָּךְ׃ ב דּוֹדִי יָרַד לְגַנּוֹ לַעֲרֻגוֹת הַבֹּשֶׂם לִרְעוֹת בַּגַּנִּים
וְלִלְקֹט שׁוֹשַׁנִּים׃ ג אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי לִי הָרֹעֶה בַּשּׁוֹשַׁנִּים׃ ד יָפָה אַתְּ
רַעְיָתִי כְּתִרְצָה נָאוָה כִּירוּשָׁלָ͏ִם אֲיֻמָּה כַּנִּדְגָּלוֹת׃ ה הָסֵבִּי עֵינַיִךְ מִנֶּגְדִּי

שלא לפי מדת הגומא למלאותה. אינה בולטת ואינה שוקעת. וכוא דבר מי. והנמשל הוא לומר. שהוא משגיח בהכנים אהבה. והשגחת הדין ממתיק ברחמים. כי לובן השלג יורה על הרחמים. והשגחה עלמה הוא על דרך המשפט. עם כי על הכל ישגיח. מ"מ על התשובה רצה לא משגיח בה לעמוד עליו. כמ"ש און אם ראיתי בלבי לא ישמע ה' (תהלים סו): (יג) לחיו כערוגת הבושם. לחיו המה בתכלית ההדור. ידמו אל הערוגות שלומחים הם ממש שאיפים אותן ביותר: מגדלות מרקחים. אשר הערוגות ההן מצמיחות הסממים המתגברים לעשות מהם מעשה רוקח [...] בשר לגמן מרוכה. אלו הערוגות ההן הנה בתכלית ההדור משלא מרחם ונפלא הסממנים המתגברים במים שלומחות עליהן. והנמשל הוא לומר. הדברים שגילה מפי המקום ב"ה. המה יקרים ומתוקנים ובתכלית התועלת. ויורמז בלחיים. על כי המה יקיפו כלי הדבור: שפתותיו שושנים. הנה שפתותיו עולה ריח טוב כריח השושנים. ואלו מטיפות את המור. והנמשל הוא על הנביאים השלוחים מאת ה' לדבר דבריו. [...] כמו שהמור שריחו נודף למרחוק. כי כ"כ המה מודיעים מה שיהיה לאחרונה. ומייעדים טובה מרובה והגאולה מתמידות: (יד) ידיו גלילי זהב. האצבעות ידיו המה סדורות. ידמו במראיהן כגלילות אופני הזהב. ר"ל נקיות הזהב. ועם כי רצה שהאצבעות הן כלי השימוש [...] לעשות מלאכות: ממולאים בתרשיש. והם יתמכים אבני תרשיש לפי מדות הגומות. לא בולטין ולא שוקעים. ועל הצפרנים יאמר. שהם [...] וחלקים כאבני תרשיש. והמה במדה הראויה. לא קצרים ולא ארוכים. והנמשל הוא על גלגלי השמים מעשה אצבעות המקום ב"ה. כאומר כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך (תהלים ח) שהמה בסידור ויקרים כזהב וממולאים מכוכבי אור: מעיו עשת שן. בטנו זך ובהיר כהיות שן הפיל בהיות מעולפת בספירים וקבועים בה. אלו משל זוכר הספירים על השן ומבהיק ביותר. והנמשל הוא לומר. עם כי השמים שמים לה'. הנה [...] נמשל לו על הכפורת שהוא מקום פנימי ונעלם כמו המעים שבתוך הגוף. ומשם בא הארה לנ"י כלוחות והוא השן וכסידות הספיר: (טו) שוקיו עמודי שש. רגליו נאים בלובן וביושר רב. כעמודי אבן שיש. והמה מיוסדים על אדני פז. הם כפות הרגלים שהמה נקיות כזהב פז. ועם כי [...] לעשות מלאכות בעפר הארץ. והנמשל הוא על העולם השפל הדום רגלי המקום ב"ה. כאומר והארץ הדום רגלי (ישעי' סו) שהוא הוא [...] אבני שיש. ואדני יסוד הדור האלהי המעמידו במקומו לבל יתקרב לשוב אל התהו. דומה הוא אל פז. ויאמר על הנקודה האמצעית [...] האלהי. שהיא מעמדת כל הדור במקומו כאשר חקרו הטבעיים. כי כל יסוד משתוקק ליסודו. ולכן בא הרמז בפז. כי הנקודה הזאת [...] קם. כמו הפז שמתוך ישוה לעולם כמ"ש רז"ל: מראהו כו'. מראה קומתו הוא הדר כלבנון. והוא נבחר מאשר בדודים. כארזים מכל עצי היער. והנמשל הוא לומר. שהמקום ב"ה גדול ורם מכל אלהים ומאוד נבחר מכלם ואין להעריך אותם אליו: (טז) חכו ממתקים. כל דברי פיו המה מתוקים כמליצה נאותה ואחות אמרים. וכל מעשיו ותנועותיו המה חמודים. כי עשוים בהשכל רב. והנמשל הוא לומר. דברי התורה [...] עניו. המה משפטים צדיקים וחוקים ישרים. וכל מעשיו בחסד וברחמים: זה דודי כו'. הנה מי שיש בו אלה השבחים. זה דודי ורעי. [...] בהיות כן. איך לא אשתוקק אליו. וכי יש מי להעריך אליו. והנמשל הוא לומר. דעו מי שכל אלה בו הוא אלהי. וכאלו תאמר. [...] גם אם מי דומה לו. ומה זה תאמרו לעזבו ולהתחבר עמכם להיות תחת ממשלת שר של מעלה המושל בכם. הלא כלם כמוהם כאין נגד אלהי: ו (א) אנה הלך דודך. כאשר שמעו הנערות אמריה כי נעמו. אמרו לה. אתה היפה בנשים. אם לא מצאת את דודך בעיר. אמרי נא לאיזה צד הלך ולאיזה פנה. ר"ל אנה דרכו ללכת. ונלך עמך לבקשו במקום ההוא. וכאלו תאמרנה. אם אתה משתדלת ללכת יחידי. הלכה גם אנו נהלך. והנמשל הוא. כאלו יאמרו האומות. אם הדבר כן הוא. אמרי לנו היכן הוא. כלומר במה תשיב אותו אליך ובמה ירצה. ונשוב גם על ההשבה להספיק בידך להשיבו אליך. ולא תסיף לבדיך עוד מאחריו: (ב) דודי ירד לגנו. כאלו תשיבה לומר. דרכו ללכת לגנים. ובודאי ירד שם אל בין ערוגת הבושם לרעות ולטייל בגנים וללקוט שושנים להביא לי תשורה. והנמשל הוא. אשר תשיב האומות. ממולם הם לגבורות שכינתו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות להקשיב רנה של תורה ותפלה. לקבלם ברצון ולהיות שמורים אצלו לשלם עליהם שכר טוב. וכאומרת גם נעסוק בתורה ובתפלה. ואמתי לשוב אלי: (ג) אני לדודי כו'. ר"ל כמו שכל תשוקתי היא אל דודי. כן תשוקתו אלי. והוא זה הרועה בשושנים להביא לי מהם תשורה. והנמשל הוא לומר. כמו שאני לא בחרתי באל נכר. כן הוא לא עזבני מכל וכל לבחור בגוי אחרים. ואף עתה [...] בגלות עסק בתורה והתפלה. ובשכרם אלו להשיב לי עליהם גמול טוב: (ד) יפה את רעיתי כתרצה. כאשר בשמע אל התשוקה עמה דודיה והפלגת תשוקתה אליו. שלח אמריו לקלסה וכה אמר. יפה את רעיתי כעיר תרצה. והיא היתה עיר יפה מאוד בבנינים נפלאים (ועל [...] קודם בנין שומרון. היתה עיר מלוכה למלכי ישראל): נאוה כירושלים. שהיתה נאה מאוד בהפלגת ההדור וההשגה: איומה כנדגלות. את מעלת אימה על רואיך כמו דגלים ממחנות רבות המטילים אימה על רואיהם. והנמשל הוא לומר. עם כי אתה גולה ונודה. עכ"ז יפה אתה במעשים הגונים וכל השמעלים יראים ממך להשחיתך עד התכלית. כאלו היית כמחנה עם רב שלומדי מלחמה: (ה) הסבי עיניך מנגדי. גם זה מדברי התשוק. ישלח אמריו לאמר לה בדרך חיבה. החזירי לי עיניך שהם מוסרים מנגד פני. כי מאז הרהיבוני. [...] וחמם אם לנגדי להיות נמשך אחריך. והנמשל הוא. כאלו יאמר לנתחכמים עיני העדה. שיבינו גם עתה וישכילו בתורה ויעסקו. כי בזה היו מוסיפים כח מאד בפמליא של מעלה. וגם עתה יאהבו בזה אל המקום ב"ה וכאומר. עם כי עתה בגולה ואין מסק [...] מוסף כח כ"כ כמו בעסק בא"י. מ"מ מוסיפים כח: שערך כעדר העזים. שער ראשך סרוק ומבהיק. כשער עדר העזים אשר נראו [...] הגלעד. ויגלשו נראים בעתם ממקום מרעיתם מהר הגלעד. וכאלו נסרקו במסרק. והנמשל הוא על הנזירים. המגדלים פרע שער ראשם בעוד

מצודת ציון

[...] שהמים שוטפים וגורים בחוזק. וכן כאפיקים בנגב (תלים קכו): [...]. הוא במקום מפתח לפין: כערוגת. הוא תלם המחרישה. [...] מערוגת מטעה (יחזקאל יז): מגדלות. מצמיחות: מרקחים. [...] הסממנים המעורבים במשורים לתת מתכה. וכן רקח מרקחת [...] (): בושמים. שם עצב המרית: עובר. ר"ל מתפשט: [...] גליל. אופני הגלגל. כמו על גלילי כסף (אסתר א): בתרשיש. [...]: מעיו. על הבטן יאמר. שבו המעיים: עשת. ענין [...]. וכן נחל עשות (יחזקאל כז): שן. הוא [...] הפיל: מעולפת. ענין עטוף וכסוי. כמו ותתעלף (בראשית לח): (טו) שוקיו. הוא פרק מפרקי הרגל: שש. אבן שיש: מיוסדים. מל' יסוד: אדני. הוא הדבר שהעמוד תקוע בו. וכן אדני כסף (שמות כו): פז. הוא המובחר שבזהבים: (טז) חכו. הוא מה שמנגד הלשון. והוא מכלי הדבור: ממתקים. מלשון מתוק: ו (א) אנה. להיכן. כמו אנה אלך מרוחך (תהלים קלט): (ב) לרעות. מלשון מרעה: (ד) כתרצה. שם עיר מלוכה למלכי ישראל: נאוה. נאה ויפה: איומה. מלשון אימה ופחד: כנדגלות. מל' דגל. ר"ל מחנות בעלי דגל: (ה) הסבי. מלשון

שֶׁהֵם הִרְהִיבֻנִי שַׂעְרֵךְ כְּעֵדֶר הָעִזִּים שֶׁגָּלְשׁוּ מִן הַגִּלְעָד׃ ו שִׁנַּיִךְ כְּעֵדֶר
הָרְחֵלִים שֶׁעָלוּ מִן הָרַחְצָה שֶׁכֻּלָּם מַתְאִימוֹת וְשַׁכֻּלָה אֵין בָּהֶם׃ ז כְּפֶלַח
הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ׃ ח שִׁשִּׁים הֵמָּה מְלָכוֹת וּשְׁמֹנִים
פִּילַגְשִׁים וַעֲלָמוֹת אֵין מִסְפָּר׃ ט אַחַת הִיא יוֹנָתִי תַמָּתִי אַחַת הִיא
לְאִמָּהּ בָּרָה הִיא לְיוֹלַדְתָּהּ רָאוּהָ בָנוֹת וַיְאַשְּׁרוּהָ מְלָכוֹת וּפִילַגְשִׁים
וַיְהַלְלוּהָ׃ י מִי זֹאת הַנִּשְׁקָפָה כְּמוֹ שָׁחַר יָפָה כַלְּבָנָה בָּרָה כַּחַמָּה
אֲיֻמָּה כַּנִּדְגָּלוֹת׃ יא אֶל גִּנַּת אֱגוֹז יָרַדְתִּי לִרְאוֹת בְּאִבֵּי הַנָּחַל לִרְאוֹת
הֲפָרְחָה הַגֶּפֶן הֵנֵצוּ הָרִמֹּנִים׃ יב לֹא יָדַעְתִּי נַפְשִׁי שָׂמַתְנִי מַרְכְּבוֹת
עַמִּי נָדִיב׃ ז א שׁוּבִי שׁוּבִי הַשּׁוּלַמִּית שׁוּבִי שׁוּבִי וְנֶחֱזֶה בָּךְ
מַה תֶּחֱזוּ בַּשּׁוּלַמִּית כִּמְחֹלַת הַמַּחֲנָיִם׃ ב מַה יָּפוּ פְעָמַיִךְ בַּנְּעָלִים בַּת

פנים כו'. שהם הרחיקו ופערותם ארוכות ותלויות כלפי מטה. וכאומר. עם כי אין קרבן בגולה נחשב כמלאת ימי מתן. מ"מ חביבים הם לפני: (ו) שניך כעדר הרחלים. שניך כמה לבנות כמראה ומסודרות. כמו עדר הרחלים. והמה עולים מן הרחצה. שמנקיקים בלובן נא: שכולם מתאימות. מוסב על השנים. לומר אשר כל השנים שוות כתאומים. ואין בהם שכולה. ר"ל לא נחסר אחד מהם ולא פגם ולא כהה מראהו. והנמשל הוא על בוערי העדה. השמורים להכרים ולהשתית את החייבים במשפט. שהם נקיים מן עושק. כעדר העולה מן הרחצה המנוקה מן הלכלוך. ויפות אלו כאלו. וכולם קדושים ומנוקים מגזל ולא ימצא בהם מהם גמוד עושק. כדרך שאמר האומות. וכאומר. עם כי בגולה אין בה אנשי מלחמה נכיות מי רגיל בעושק. נפיהגב לבבה גם שהבמים ידו מאחיו ישראל. הם יש בהם לשופטי העדה. שהם רגילים להכות ולרדות את המחויב. ועכ"ז המה נקיים מעושק הממון: (ז) כפלח הרמון רקתך. גובה פניך מזה ומזה. הוא מגולגל ואדום ומעורב בלובן. כמראה חתיכה הנבקעת מן הרמון. והמה נסתרים מבפנים להמבוא. ובזה ממשיכים הכבה ומשק יותר מאלו היו גלוים מגלי פנים. והנמשל הוא על שופטי העדה שהם פני הדור. שהמה ממולאים בכל חכמה ומדע. כרמון המלא גרגרים. והמה מסתירים החכמה בלבותם ואינם מתפארים בפני אחרים. וכאומר. עם כי בגולה מלכי הגוים הם המעמידים שופטים בישראל. עכ"ז לא ימצא מי יערב לבו לגשת להיות מן השופטים. אם לא ימצא בו כל אלה (ולא זכר שבח השפתים מה שזכר למעלה. כי הם המרמזים על הנביאים ואינם בגולה. ונמנע גם לא זכר גם שבח הדבור. כי הוא מרמז על הלוים העומדים על הדוכן לדבר בשיר. ובגולה אין דוכן ואין שיר. וכן לא זכר שבח הצואר. כי הוא מרמז על בה"מ. והוא חרב. וכן לא זכר שבח השדים. כי הם מרמזים על המלך וכה"ג. ובגולה אין מלך ואין כה"ג): (ח) ששים המה מלכות. ישכן. שבבית המלך שלמה שהיו שבע מאות שרות. היו בהן ששים מופלגות ביופי ובמדות חמודות. ובפלגשיו מאות פילגשיו. היו בהן שמונים מופלגות ביופי כו'. כאשר הכתוב יפלה דברו לאמר. הנה נשי המלך הפרחם יש ששים מופלגות ביופי ובמדות חמודות. וכן בפילגשיו יש שמונים. וזולתם יש הרבה מן הנערות שהם מופלגות ביופי מ'. והנמשל הוא לומר. כי הנה אמרו. וזרעו של שם בן נח נחלק אחר כך לששים עממים. וכנה אותם בשם מלכות לבעבור מגזע שם שנבחר להמקום ב"ה והמבורך מפי נח אביו. וזרעו של יפת אחיו נחלק אח"כ לשמונים עממים וכינה אותם בשם פילגשים להיותם מגזע יפת שלא היה נבחר להמקום ב"ה כמו שם. אבל לא היה שנואה לפניו כמו הם וזרעו של חם אחיהם נחלק אח"כ לעממים אין מספר. וכינה אותם בשם עלמות לבד. להיותם מגזע חם השפל והשנוא להמקום ב"ה והמקולל מפי נח אביו: (ט) אחת היא. אבל רעיתי הדבוקה בי היונה בבן זוגה והתמימה באהבתה אלי. היא אחת ומיוחדת בכלן ואין להעריכן אליה. וזהו על כי היא אחת ויחידה לאמה. והמה בה כל מגמתה לשלם מעגל דרכיה להיישירם בכל עוז. והיא ברה ונקה בעבור אמה שילדתה. כי בהתדלה נגאלה ולמרקה בתמרוקי הנשים. והנמשל הוא לומר. הנה כ"י היא המיוחדת מכל העמים. כי מקור מחצבתה היה קדש. הם האבות והאמהות. והם הבריחו בלבה אהבת ה': ראוה בנות. הבנות העלמות בשחרון משפיה ובהפלגת יופיה. המה אשרות ומבכרות אותה. וכאשר ראוה בני המלך ופילגשיו. היו מהללות אותה. כאלו הודו שאמן שהיא עולה על כלן. והנמשל הוא על האומות שהם מפארים את ישראל ומודים בבחרם: (י) מי זאת הנשקפה כו'. הענין הזה יורה על ענין השבח והשיבות. וכן מי מלל לאברהם (בראשית כא) ומוסב למעלה לומר. כן היה הקילוס שקלסוה הבנות והמלכות והפילגשים וכה אמרו. ראו מי היא וכמה גדולה וחשובה היא זאת. אשר משחת היתה נשקפה ונראה כזוהר כוכב בבהר. ולאח"ז מתעלה עד שנעשית יפה כלבנה. ולאח"ז הוסיפה עוד ביופי עד שנעשית ברה כחמה. לא כדרך שאר הנשים שהנוגות יפיין כשהן מזדקנות. והנמשל הוא לומר. כמה גדולה האומה הזאת. שבכל פעם מוספת על עצמה הישגים וגדולים לטהרה מבמרת למשמרת הם... לא כדרך האומות שאף המעט שהחזיקו בהם המה פוחתין והולכין: איומה כנדגלות. לפי רוב הנימוס ... מטלת אימה על רואיה כמו דגלים ממחנות רבות המטילים אימה על רואיהם. והנמשל הוא לומר. כל האומות יראים ממנה לשחיתם עד השנים. כאלו היתה כמון עם רב מלומדי מלחמה: (יא) אל גנת אגוז ירדתי. גם זה מדברי הכתוב שאמר. הנפרדתי ממנה לא הלכתי לחבק חיק נכריה. אבל געגועי היה עליה. ולספק הגעגועין. ירדתי אל גנת אגוז לטייל שם ולקבל ריח של האילנות ולראות בצמחים הגדולים בשפת הנחל ולראות אם פרחה הגפן אם גדלו נצי הרמונים. והנמשל הוא לומר אף בהיות כ"י בגולה מפרדי בעה אחר אבל מצוי אני בבתי כנסיות ובבתי מדרשות לקבל ברצון ענק חדושי התורה ורצון התפלה: (יב) לא ידעתי. מאמר הכתוב ועמד. הנה או לא שמתי לבי לדעת ולהזכר בכבוד הכתוב לפתות לו הדלת מיד. והנה נפשי עשתה לי להיות מרכבת להטעין עלי נדיבי עם. ר"ל להיות מבועבדת ונכנעת אליהם. כדרך היושבת בדודה ונלמודה. והנמשל הוא לומר. שכ"י מתאונן לומר. לא שמתי לבי מאז נואש מכבל כולנו יחד כאשר צוה ה'. ונפשי עשתה לעצמה להיות משועבדת: ז (א) שובי שובי השולמית. כאשר שמע את הכתוב אשר תשוקתו מתאוננת על מלאו מהרה בכבודו. שלח אמריו לאמר לה. אתה השלימה במעלות ובמדות הנאות: שובי אל להיות עמי כמאז. והכפל במלה יורה על החוזק והצורך: ונחזה בך. אני ואנשי ביתי נסתכל ונביט בך לפעלים חפצך בכל אשר תשאלי: מהו. כאילו מוכב הדיבור להשבי ביתו לומר להם. דעו מהו הדבר אשר מאז בה למלאות תשוקתה. להרחיב לבה בשמחה מרובה כשמחה רקוד מחולות של מחנה רבות. והנמשל הוא כאלו המקום ב"ה אומר לה. שובי מהגולה אל ארצך. ואני כאמנוגים מאלהי מעלה בבית חפצך בהוזכת בב"ע והלוק כמהנות של שכינה ולויה וישראל כאשר היה מאז: (ב) מה יפו פעמיך בנעלים. עוד זה מדברי המקום

מצודת ציון

מלשון סבוב והחזרה: הרהיבוני. ענין התחזקות. כמו מרהיבני בנפשי עוז (תהלים קל"ח): שגלשו. ענין מריטת השער: (ו) מתאימות. מלשון תאומים: ושכולה. ר"ל החסרון ופגם. ואמר בלשון שאלה: (ז) כפלח. ענין בקוע. כמו כפלח התאנים (איוב מא): רקתך. הוא גובה הפנים בצדדי הפנים מזה ומזה. וכן ותתקע את היתד ברקתו (שופטים ד): מבעד. מבפנים: לצמתך. היא המסוה המכסה את הפנים. וכן גלי צמתך (ישעיה מז): (ח) ועלמות. נערות. וכן עלמות אהבוך (לעיל א): (ט) ברה. מל' ברור ונקי: ויאשרוה. ענין הלול והשבח. כמו אשרי האיש (תהלים א): (י) הנשקפה. ענין ראיה והבטה. כמו בעד החלון נשקפה (שופטים ה): שחר. הוא עמוד השחר: איומה. מלשון אימה ופחד: כנדגלות. מל' דגל של מחנה. עם: (יא) באבי הנחל. בצמחי הנחל. כמו עודנו באבו (איוב ח): הפרחה. מל' פרח: הנצו. הוא תחלת הפרי כבהפרה טוב. כמו ויוצא פרח ויצץ ציץ (במדבר יז): (יב) שמתני. מלשון שימה והשמה. עמי. הע"ד יתירה. כמו שוכני סנה (דברים לג) ורבים כמוהו: נדיב. מי דרך השר לנדב ולתת מתן: ז (א) השולמית. מל' שלם והזה. ענין ראיה והבטה: כמחולת. ענין רקוד של שמחה. כמו ובמחולות (שופטים כא): המחנים מל' מחנה: (ב) פעמיך. כן יקרא

שם צו שִׁירוּ לַיהוה שִׁיר חָדָשׁ שִׁירוּ לַיהוה כָּל הָאָרֶץ׃
שִׁירוּ לַיהוה בָּרְכוּ שְׁמוֹ בַּשְּׂרוּ מִיּוֹם לְיוֹם
יְשׁוּעָתוֹ׃ סַפְּרוּ בַגּוֹיִם כְּבוֹדוֹ בְּכָל הָעַמִּים נִפְלְאוֹתָיו׃
כִּי גָדוֹל יהוה וּמְהֻלָּל מְאֹד נוֹרָא הוּא עַל כָּל אֱלֹהִים׃
כִּי כָּל אֱלֹהֵי הָעַמִּים אֱלִילִים׃ וַיהוה שָׁמַיִם עָשָׂה׃ הוֹד
וְהָדָר לְפָנָיו עֹז וְתִפְאֶרֶת בְּמִקְדָּשׁוֹ׃ הָבוּ לַיהוה מִשְׁפְּחוֹת
עַמִּים הָבוּ לַיהוה כָּבוֹד וָעֹז׃ הָבוּ לַיהוה כְּבוֹד שְׁמוֹ
שְׂאוּ מִנְחָה וּבֹאוּ לְחַצְרוֹתָיו׃ הִשְׁתַּחֲווּ לַיהוה בְּהַדְרַת
קֹדֶשׁ חִילוּ מִפָּנָיו כָּל הָאָרֶץ׃ אִמְרוּ בַגּוֹיִם יהוה מָלָךְ
אַף תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל תִּמּוֹט יָדִין עַמִּים בְּמֵישָׁרִים׃ יִשְׂמְחוּ
הַשָּׁמַיִם וְתָגֵל הָאָרֶץ יִרְעַם הַיָּם וּמְלֹאוֹ׃ יַעֲלֹז שָׂדַי וְכָל
אֲשֶׁר בּוֹ אָז יְרַנְּנוּ כָּל עֲצֵי יָעַר׃ לִפְנֵי יהוה כִּי בָא כִּי בָא
לִשְׁפֹּט הָאָרֶץ יִשְׁפֹּט תֵּבֵל בְּצֶדֶק וְעַמִּים בֶּאֱמוּנָתוֹ׃

שיר חדש. על חידושים העתידים: כל הארץ. אנשי הארץ: בשרו. היו בטוחים שבכל יום יהיה ה' ישועתו ולכן בשרו כו': אלהים. צבא השמים. וקראם אלהים לפי מחשבת עובדיהם: אלילים. אפס ואין: שמים עשה. וצבאם בכלל: לפניו. בשמים: עוז. המלך והשר הגדול ישבו יחד במקדשו: הבו. השימו עצמיכם לעבודת ה' וליתן לו כבוד ולהמליכו על כל הארץ: שמו. הראוי לשמו. שאו. קחו: לחצרותיו. כי לא נאה לראות פניו ריקם: בהדרת. הסירו עצמיכם בקדושה והסרת החטאים לבוא להשתחוות לפניו: חילו. ענין חיל ורעד: אמרו. בשרו בגוים השמועה הנחמה ה' מלך. לפי שהשמחה לתבל חיזוק ובל תמוט. למרבים השלום אז: במישרים. ביושר ולא בדין: ישמחו. כי לא יעכור ה' שפעתם לתבל וגם יהיו זכים מאור השמש שהיא כמגבלאות: ותגל. כי תשוב ליתן כחה כקודם שנתקללה: ירעם. נסים והגלים שבו ירעמו ברוב שמחה: יעלוז. השדות ימלאו תבואה ויראו כאילו שמחים: עצי יער. שגם עליהם תבא ברכת ה': כי בא. נגלות מלכותו. וגם בא לשפוט אנשי הארץ בצדק. במשפט הצדקה: באמונתו. יאמן דבריו שע"י נביאיו אמר:

שם צז יהוה מָלָךְ תָּגֵל הָאָרֶץ. יִשְׂמְחוּ אִיִּים רַבִּים׃
עָנָן וַעֲרָפֶל סְבִיבָיו צֶדֶק וּמִשְׁפָּט
מְכוֹן כִּסְאוֹ׃ אֵשׁ לְפָנָיו תֵּלֵךְ. וּתְלַהֵט
סָבִיב צָרָיו׃ הֵאִירוּ בְרָקָיו תֵּבֵל. רָאֲתָה
וַתָּחֵל הָאָרֶץ׃ הָרִים כַּדּוֹנַג נָמַסּוּ מִלִּפְנֵי
יהוה. מִלִּפְנֵי אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ. הִגִּידוּ
הַשָּׁמַיִם צִדְקוֹ. וְרָאוּ כָל הָעַמִּים כְּבוֹדוֹ׃
יֵבֹשׁוּ כָּל עֹבְדֵי פֶסֶל הַמִּתְהַלְלִים בָּאֱלִילִים.
הִשְׁתַּחֲווּ לוֹ כָּל אֱלֹהִים׃ שָׁמְעָה וַתִּשְׂמַח
צִיּוֹן וַתָּגֵלְנָה בְּנוֹת יְהוּדָה. לְמַעַן מִשְׁפָּטֶיךָ
יהוה׃ כִּי אַתָּה יהוה עֶלְיוֹן עַל כָּל הָאָרֶץ.
מְאֹד נַעֲלֵיתָ עַל כָּל אֱלֹהִים׃ אֹהֲבֵי יהוה

ה' מלך. כשיתגלה מלכותו. יגילו יושבי הארץ והאיים. והם מקומות הישוב שבתוך הים: ענן. אף שענן וערפל (אשר כתולה מהארץ או ענן. שמכסה אור היום) יסובבוהו בשבתו לדין. ומאיימין לבעלי דינים. מ"מ ישמחו. לפי שידוע שצדק כו': אש. קודם שיבוא מלך הכבוד. תלך אש ותשפל צריו מסביב: ברקיו. יהיו גדולים מאוד עד שיאירו תבל. ויושביה יראו וירעדו ברעד: הרים. יושבי הרים: כדונג. כשעוה. נמסו. יותכו וילכו: השמים. שיהיה ה' אז. יראו כאילו יגידו צדקת ה': יבושו כו'. לפי שיראו שהשתחוו לו כל המלאכים: בנות. ערים קטנים וכפרים: משפטיך. שתריב ריבם מאויביהם. וגם ישמחו על כי אתה כו': נעלית. מתרומם מאד: אוהבי. אתם אוהבי ה'

שִׂנְאוּ רָע. שֹׁמֵר נַפְשׁוֹת חֲסִידָיו. מִיַּד רְשָׁעִים יַצִּילֵם: אוֹר זָרֻעַ לַצַּדִּיק. וּלְיִשְׁרֵי לֵב שִׂמְחָה: שִׂמְחוּ צַדִּיקִים בַּיהוה וְהוֹדוּ לְזֵכֶר קָדְשׁוֹ:

שם צח
מִזְמוֹר שִׁירוּ לַיְיָ שִׁיר חָדָשׁ כִּי נִפְלָאוֹת עָשָׂה הוֹשִׁיעָה לּוֹ יְמִינוֹ וּזְרוֹעַ קָדְשׁוֹ: הוֹדִיעַ יְיָ יְשׁוּעָתוֹ לְעֵינֵי הַגּוֹיִם גִּלָּה צִדְקָתוֹ: זָכַר חַסְדּוֹ וֶאֱמוּנָתוֹ לְבֵית יִשְׂרָאֵל רָאוּ כָל אַפְסֵי אָרֶץ אֵת יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ: הָרִיעוּ לַיְיָ כָּל הָאָרֶץ פִּצְחוּ וְרַנְּנוּ וְזַמֵּרוּ: זַמְּרוּ לַיְיָ בְּכִנּוֹר בְּכִנּוֹר וְקוֹל זִמְרָה: בַּחֲצֹצְרוֹת וְקוֹל שׁוֹפָר הָרִיעוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ יְיָ: יִרְעַם הַיָּם וּמְלֹאוֹ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ: נְהָרוֹת יִמְחֲאוּ כָף יַחַד הָרִים יְרַנֵּנוּ: לִפְנֵי יְיָ כִּי בָא לִשְׁפֹּט הָאָרֶץ יִשְׁפֹּט תֵּבֵל בְּצֶדֶק וְעַמִּים בְּמֵישָׁרִים:

שם צט
יהוה מָלָךְ יִרְגְּזוּ עַמִּים יֹשֵׁב כְּרוּבִים תָּנוּט הָאָרֶץ: יהוה בְּצִיּוֹן גָּדוֹל וְרָם הוּא עַל כָּל הָעַמִּים: יוֹדוּ שִׁמְךָ גָּדוֹל וְנוֹרָא קָדוֹשׁ הוּא: וְעֹז מֶלֶךְ מִשְׁפָּט אָהֵב אַתָּה כּוֹנַנְתָּ מֵישָׁרִים מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בְּיַעֲקֹב אַתָּה עָשִׂיתָ: רוֹמְמוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדֹם רַגְלָיו קָדוֹשׁ הוּא: מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּכֹהֲנָיו וּשְׁמוּאֵל בְּקֹרְאֵי שְׁמוֹ קֹרְאִים אֶל יהוה וְהוּא יַעֲנֵם: בְּעַמּוּד עָנָן יְדַבֵּר אֲלֵיהֶם שָׁמְרוּ עֵדֹתָיו וְחֹק נָתַן לָמוֹ: יהוה אֱלֹהֵינוּ אַתָּה עֲנִיתָם אֵל נֹשֵׂא הָיִיתָ לָהֶם וְנֹקֵם עַל עֲלִילוֹתָם: רוֹמְמוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לְהַר קָדְשׁוֹ כִּי קָדוֹשׁ יהוה אֱלֹהֵינוּ:

מזמור

שנאו רשע רע. ולא תיראו מפניו. כי ה' השומר כו' יצילכם מידו: זרוע. כדבר הזורע שמתרבה. כן האור הצפון לצדיק מתרבה שם. וכן השמחה הצפונה לישרי לב: בה'. בישועתו. ותנו לו תודה בעת שתזכירו שם קדשו: שיר חדש. לזכרנו הנפלאות החדשות: ימינו. כחו הקדוש. וא"צ ישע מזולתו כאדם: ישועתו. מאז ע"י נביאיו. ועתה גלה צדקתו לעיני הגוים. שאמר הבטחתו חבר כו': אפסי ארץ. קצות הארץ: פצחו. פתחו פיכם ורננו לה'. שגם עמכם יעשה חסד כמונו: בכנור. מי שלא יוכל יאמר בפיו. ומי שיש קול נעים. אמר בפה וינגן בכנור לנעם הקול: ירעם. ירעש מרוב שמחה. וכן תבל וכו': נהרות. האומות יכו כף אל כף בשמחה והמלכים יחדיו ירננו: בצדק. ולזה ישמחו: במישרים. ביושר ולא בדין: ה' מלך. כשיגלה מלכותו על כל הארץ. יפחדו העמים מלמרוד בו עוד. וכשיושב על כסא הכבוד תנוד הארץ. כשיושביה יראים אותה: גדול. שם יתנו לו ישראל כבוד גדולתו וירוממוהו נגד כל העמים: יודו. ויכירו שמך גדול ונורא: קדוש הוא. נבדל מברואיו בכל תכונותיו ומעשיו: ועז. אף שהוא מלך חזק ומי יאמר לו מה תעשה. מ"מ אוהב משפט: מישרים. לשפוט ביושר ולא בדין. ואפי' עם יעקב שאהבת אותו. נהגת במשפט והלך בגולה עבור חטאיו. וצדיקיו משפט צדקה: רוממו. הכירו רוממותו והשתחוו עד לארץ בהכנעה יתירה: בכהניו. ענין גדולה ושררות כי משה ואהרן היו החשובים מאוד בעיני ה' ותמיד קראו בשמו (וכן שמואל) ובכל עת ענם. ושמרו עדותיו וחוקיו שנתן להם. ולמשה ואהרן דבר בעמוד ענן. ומ"מ ענית' בעינוי ויסורין והכנעה עבור החטא: אל נושא. אף שבשבילם סלחת חטאות ישראל. מ"מ נקמת בם על חטא קל ועלילה כל דהוא במשה ואהרן על מי מריבה. ובשמואל על שלא מיחה בבניו. וזה ראיה על שאתה משפט אוהב ולא תוותר לכל: כי קדוש. נבדל מכל נמדה ע שמעריך לאוהביו ביותר. והוא למעלה מהשכל]:

רִשְׁפֵּי אֵשׁ שַׁלְהֶבֶתְיָה׃ ז מַיִם רַבִּים לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת הָאַהֲבָה
וּנְהָרוֹת לֹא יִשְׁטְפוּהָ אִם יִתֵּן אִישׁ אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ בָּאַהֲבָה בּוֹז יָבוּזוּ
לוֹ׃ ח אָחוֹת לָנוּ קְטַנָּה וְשָׁדַיִם אֵין לָהּ מַה נַּעֲשֶׂה לַאֲחֹתֵנוּ בַּיּוֹם שֶׁיְּדֻבַּר
בָּהּ׃ ט אִם חוֹמָה הִיא נִבְנֶה עָלֶיהָ טִירַת כָּסֶף וְאִם דֶּלֶת הִיא נָצוּר עָלֶיהָ
לוּחַ אָרֶז׃ י אֲנִי חוֹמָה וְשָׁדַי כַּמִּגְדָּלוֹת אָז הָיִיתִי בְעֵינָיו כְּמוֹצְאֵת שָׁלוֹם׃
יא כֶּרֶם הָיָה לִשְׁלֹמֹה בְּבַעַל הָמוֹן נָתַן אֶת הַכֶּרֶם לַנֹּטְרִים אִישׁ יָבִא
בְּפִרְיוֹ אֶלֶף כָּסֶף׃ יב כַּרְמִי שֶׁלִּי לְפָנָי הָאֶלֶף לְךָ שְׁלֹמֹה וּמָאתַיִם
לְנֹטְרִים אֶת פִּרְיוֹ׃ יג הַיּוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים חֲבֵרִים מַקְשִׁיבִים לְקוֹלֵךְ הַשְׁמִיעִנִי׃
יד בְּרַח ׀ דּוֹדִי וּדְמֵה לְךָ לִצְבִי אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים עַל הָרֵי בְשָׂמִים׃

נחזקה. והנמשל הוא לאחדים עם המשל: (ז) מים רבים. לא שהגשמיל אל האהבה ההיא. לא אמר מים רבים וגו'. לשון המשל הנגזר ההיא. ר"ל לא יועיל שום דבר לבטל את האהבה. ואם מי יתן כל הון ביתו בשכר האהבה לגמור אותה מהם. הנה כל בני עולם יבוזו אותו וילעגו עליו. על שלא השכיל לדעת שא"א לבטל אהבה עזה כזאת בשום דבר. ענין למעלה לומר. מהכלתי שלא תסיר עוד אהבתך ממני. שאיל וגם אהבתי אליך חזקה מאד. והנמשל הוא לאחדים עם המשל: (ח) אחות לנו קטנה. ועל כי בעוד השתוקקה אשר לב התשוק מוב עליה ותתן לשבח עמה. פלהה אמרים אל החבוי וכה תאמר. הנה יש לנו קרובה אחת קטנה בקומה ואין לה שדים לרבות גגים. ועתה תראה והודיעני. מה נעשה עמה בעת שידובר בה להנשא לאיש. וכאומרת: אלא אין מי ימצא שיקחה. בעבור קטנותה ובעדר השדים. והנמשל הוא לומר. אחר שנעתם הגאולה בבוא הזמן. יאמרו בני יהודה. הנה אחינו בני עשרת השבטים קטנים המה במעשה המצות. כי עוד היו בגלות. הדיחום מלכיהם מאחרי ה'. ואף כי בגולה. וגם לא נמצא עמהם בעלי חכמה ומדע כדרך שהיו עמי בבית השני אנשי כנה"ג ומהם נביאים ולא מצאו א"כ מי להניק אותם מחלב חכמת התורה. וא"כ במה יזכו גם המה אל הגאולה: (ט) אם חומה היא. כאלו המשוק שולה אמריו לומר עליו אם היא סגורה וסתומה כבנין חומה. ולא שבבה מי שבסביבה לשבר ... הנה נבנה בשבילה ארמון כסף להתשב בה יהודה מכלי כעל. ופתעת בשבח בארמון כסף אם לא תמצא כעבם מתם כעל: ואם דלת היא. אם לא שמרה בתוליה והיה כדלת הנפתח. אז נעשה בשבילה מאכל. מין חוק ומשומר מעשי ארז. לבל יוכל מי לנקות אליה. והשב כדורה ושוממה. והנמשל הוא. כאלו המקום ב"ה משיב. אם היו תומים ולא עזבו להכנס בייחוס מעמי הארצות לדבקה בהם. אזי יזכו גם המה לבנין כה"מ. ואם פתחו דלתם ונכנסו בייחוס. הנה עוד מאומר הגולה: (י) אני חומה. עונה התשוקה ואומרת אמרים לומר. הלא אני כחומה. כי שמרתי מקום בתולי ולא שכב מי אותי. וגם כי שדי המה גדולים כמגדלות הבצורים שלום נתלים. ע"פ אני שמרתי את עצמי. וכאלו אומרת. שאיל וכן. ראוי אני לשבת בארמון כסף ותשב הקרובה עמדי. והנמשל הוא. כאלו בית יהודה משיב לומר. הלא אני לא דבקתי בעמי הארצות. ויש בי בעלי חכמה ומדע להניק אותי מחלב החכמה של ימים. ולאדים לא ... מבגולה. ולבנין בה"מ. ובעבורי ישובו גם המה לארצם ויזכו לבנין בה"מ: אז הייתי כו'. הייתה מבבגבהם לפני הנערות ולמרה. אז כמדברתי כדברים האלה. הייתי בעיניו יקרה ונכבדת. כדרך שמייקרין למחזרת אחר השלום ומוצאת אותו. כי הוטב בעיניו מה שביקשתי מחזרת אחר שלום הקרובה. והנמשל הוא לאחדים עם המשל: (יא) כרם היה לשלמה. עתה חזרה התשוקה לספר ולומר. הנה נגמר שבייתי מחזרת אחר שלום הקרובה. יקרה דברי בעיניו לקבל את כל מאמרי. כי התשוק הזה היקר בעיני המלך שלמה. היה לו כרם במישור שמצויים בו המון עם רב. ועל כי הוא מגודר. מסרו לשומרים ממולאים כזה אחר זה. באופן שכל שומר בזמנו יביא לעצמו אלף כסף. והנה בעבור הלקו בפרי הכרם בשכר השמירה. ואחר הכסף יהיה להתשוק בעל הכרם. והנמשל הוא על עדת ישראל המשולים בכרם. כמ"ש כי כרם ה' צבאות בית ישראל (ישעיה ה) ואותם מסר לשומרים. הם מלכי ישראל שמלכו זה אחר זה. וכ"א מהם בזמנו של עשרת השבטים. ולא הרימו באלף. הכם עברה מאות. אלה לשבט: (יב) כרמי שלי לפני. והאומר אמרי לאמר. כרמי שלי יהיה לפני ר"ל אני השומר עליו עין לשמרו: האלף כו'. האלף כסף שלקחת כל שומר בזמנו. יהיה לך. כי אתה תקחם: ומאתים כו'. כאומרת. לא נגד האלף תקח. אבל הרבית לתת יותר מאלו. כי אף המאתים כסף שהוא כראוי לתת לשומרים. הנה עתה כבתשמור אני. תקח גם אתה. ולא תוציא כלום על שכר השמירה. והנמשל הוא לומר. בעת הגאולה העתידה. תבקש מלכות יהודה שכל עדת ישראל יהיו תחת ממשלתה. ויהיה א"כ עשרת השבטים לב' לכאמין בו. לא כמו שהיו מלכי עשרת השבטים שהדיחום מאחרי ה'. גם המאתים שהרשעים של שבטים יהודה ובנימין. גם הם יהיו אחרי ה'. ולא יהיו יעצרו: (יג) היושבת בגנים. עתה תספרת ואומרת. כ"כ יקרה דברי בעיניו עד שאמר לי. אתה היושבת בגנים. מקום ימצאו שם החברים בעלי כרמים כמוני. הנה הם מקשיבים לקול ענתך. וכאומר הן גם הם יענו כואת ולא יהיה א"כ הפלגתך עליהם. לזאת השמיעי דבריך בלחש רק לי לבד ולא ישמע זולתי. והנמשל הוא לומר. כאלו המקום ב"ה ישיב לה. אתה מלכות יהודה היושבת בירושלים. הנה כל בית ישראל תבריך מקשיבים לקולך ותהלים בזה. כמ"ש ובקשו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם (הושע ג) אבל הסר לבשמיע קולך לי לבד. ולא תפנה עוד אל אלהים אחרים: (יד) ברח דודי. ולזה אמרתי לו לכן יש לתמוה בזה. מהר ללכת מן הגנים. ודמה עצמך בקלות המרוצה לצבי כו'. ובוא על הרי בשמים. ואני אבוא אחריך. ושם נדבר דברים ולא ימצא מי שם מקשיב אמרינו. והנמשל הוא לומר. כאלו בית יהודה משיב דבר לומר. א"כ מהר והגרם לנו שכינתך בבה"מ. מקום יקטירו שם הקטורת. ושם יהיה הנה לבשרים כי אמונתך וישראל:

מצודת ציון

(ירמיה ג) ורבים כמוהו: (ז) לכבות. מל' כבוי: ישטפוה. ענין גריפה ע"י חוזק הרדיפה. וכן השוטף ספיחיה (איוב יד): הון. ענין עושר. וכן הון יקר (משלי א): בוז יבוזו. מל' בזיון: (ח) בה. ר"ל בעבורה: (ט) נבנה. מל' בנין: עליה. בעבורה: טירת. היכל וארמון. וכן הם טירותם בחמה (תהלים סט): נצור. מל' מצור ואמר: לוח. כמו את כל לוחותים (יחזקאל כז): (י) כמגדלות. מלשון מגדל: כמוצאת. מל' מציאה: (יא) בבעל. במישור. וכן בבעל גד (יהושע יא): המון. ענין עם רב: לנוטרים. ענין שמירה כמו נוטרה את הכרמים (לעיל א): (יג) היושבת. בה"א השאלה: כמו הדור אתם ראו (ירמיה ב): מקשיבים. ענין שמיעה והאזנה: (יד) ברח. ענין מהירות הבליחה: ודמה. מלשון דמיון: לעופר. כן יקרא ילד האיל:

רבון כל העולמים. יהי רצון מלפניך יהוה אלהי ואלהי אבותי. שבזכות שיר השירים אשר קרית' ולמדתי. שהוא קודש קדשים. בזכות פסוקיו. ובזכות תיבותיו. ובזכות אותיותיו. ובזכות נקודותיו. ובזכות טעמיו. ובזכות שמותיו וצירופיו ורמזיו וסודותיו הקדושים והטהורים הנוראים היוצאים ממנו. שתהא שעה זו שעת רחמים. שעת הקשבה. שעת האזנה. נקראך ותעננו. נעתיר לך והעתר לנו. שיהיה עולה לפניך קריאת ולימוד שיר השירים. כאלו השגנו כל הסודות

הסודות הנפלאות והנוראות אשר הם חתומים בו בכל תנאיו . ונזכה למקום שהנשמות נחצבות משם וכאלו עשינו כל מה שמוטל עלינו להשיג . בין בגלגול זה בין בגלגול אחר . ולהיות מן העולים והזוכים לעולם הבא עם שאר צדיקים וחסידים ומלא כל משאלות לבי לטובה . ותהיה עם לבבנו ואמרי פינו בעת מחשבותינו . ועם ידינו בעת מעבדנו . ותשלח ברכה והצלחה והרוחה בכל מעשי ידינו . ומעפר תקימנו . ומאשפות דלותנו תרוממנו . ותשיב שכינתך לעיר קדשך במהרה בימינו . אמן :

(א) חסידים הראשונים היו אומרים זה לזה בואו ונצא לקראת שבת מלכתא . וכן היה נוהג האר"י ז"ל לצאת לשדה ממש . והכל לפי מה שהוא אדם דעתו לשמים . אולם בזמן הזה בשדה אין . אנו מקבלים שבת כמלכה בבה"כ בציבור . ופותחין בקבלת הללו לכו נרננה . ונוהגין ו' מזמורים כנגד ו' ימי החול . מן צ"ה עד צ"ט וכ"ט . ע"פ מסורת ז"ל הוסף שבת . ותמנה האר"י ז"ל וכן הגר"א ז"ל . פתח במזמור זה .

מוסף השבת סדר קבלת שבת טרקלין בית המשתה

חדר ב' טרקלין . בו ב' קטוניות האחר הכנסת כלה לחופה ; בית המשתה יקרא . הוא חדר הכניסה . קבלת שבת קדש ומנהגיה . [אומרים מזמורים אלו בשמחה]

תהלים צה

לְכוּ נְרַנְּנָה לַיהוה . נָרִיעָה לְצוּר יִשְׁעֵנוּ : נְקַדְּמָה פָנָיו בְּתוֹדָה . בִּזְמִרוֹת נָרִיעַ לוֹ : כִּי אֵל גָּדוֹל יהוה . וּמֶלֶךְ גָּדוֹל עַל כָּל אֱלֹהִים : אֲשֶׁר בְּיָדוֹ מֶחְקְרֵי אָרֶץ . וְתוֹעֲפוֹת הָרִים לוֹ : אֲשֶׁר לוֹ הַיָּם וְהוּא עָשָׂהוּ . וְיַבֶּשֶׁת יָדָיו יָצָרוּ : בֹּאוּ נִשְׁתַּחֲוֶה וְנִכְרָעָה . נִבְרְכָה לִפְנֵי יהוה עֹשֵׂנוּ : כִּי הוּא אֱלֹהֵינוּ וַאֲנַחְנוּ עַם מַרְעִיתוֹ וְצֹאן יָדוֹ . הַיּוֹם אִם בְּקֹלוֹ תִשְׁמָעוּ . אַל תַּקְשׁוּ לְבַבְכֶם כִּמְרִיבָה . כְּיוֹם מַסָּה בַּמִּדְבָּר . אֲשֶׁר נִסּוּנִי אֲבוֹתֵיכֶם . בְּחָנוּנִי גַּם רָאוּ פָעֳלִי : אַרְבָּעִים שָׁנָה אָקוּט בְּדוֹר וָאֹמַר עַם תֹּעֵי לֵבָב הֵם . וְהֵם לֹא יָדְעוּ דְרָכָי : אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי בְאַפִּי . אִם יְבֹאוּן אֶל מְנוּחָתִי :

לכו . ענין הזמנה וזרוז . ומזמורים אלו עד לדוד מזמור . אמרם מרע"ה על העתיד . אלא הגדל ההתעוררות האדם עד שיגיע זה לזה להריע לה' בקול רם ותרועה : נקדמה . נקדם פני ה' בתודה ונריע לו בזמירות על כל הטובה שעשה . וכה תאמר . כי אל : אלהים . שופטים ומלאכים . מחקרי . חקירת עומק הארץ אורך ורוחב ועומק . ידיעת מעמקיה ואפסיה : ותועפות . חוזק ההרים והמלכים בידו לעשות לו : הים . היה וכל שבתוכו שלו . כי הוא עשהו : יצרו . צורה במדת ארכה ורחבה : נשתחוה . ענין שחיית הגוף : ונכרעה . ענין כפיפת הרגלים לאחוריו עד הברכים : נברכה . ענין נפילת אפים . מהלך הכנת מאוד . תחלה שחה הגוף . ואח"כ נפל על ברכיו . ואח"כ על אפיו . עד שיהיה אדום לקום : כי . שהוא יודע לכל שהוא אלהים תמיד . ושירתה אותו . ואנו הצאן שתחת ידו וממשלתו . השבוע מסוק :

היום וכן ידעתם כל הימים כהמזמור לשמוע בקולו . כי כל הגאולה תלוי בזה . והוא בידינו . אל תקשו . רבה בגאולה היינו אבותיכם שלא ידעו לצאת מגלות לא"י . והזהירם ואמר . אל תקשו לבבכם : כמריבה . שרבו עמי שלא להלוך לא"י ע"י עצת מרגלים : מסה . ענין המסה והליון . כיום שנגזר עליהם שילכו במדבר במשך מ' שנה לפי שהיה נסוי אבותיכם ולא השגו למעלה מהטבע . ולא האמינו שיכולין להשמיד העמים מפניהם עם היותם חזקים : אקוט . הייתי במריבה עמם ומאסתים ואומר שהם עם שלבם תועה והם מדרך הישר . לפי שלא רצו לדעת דרכי : אשר . ע"כ נשבעתי בחמתי שלא יבואו למנוחתי :

(ב) כן מנהגו של אמ"ר ז"ל. אומר בואי כלה פ"א. שוחה פונה שמאלו כנגד ימין השכינה. פ"ב נימין. פ"ג משתחוה לפניו ואומר בואי כלה שבת המלכה. כי הוא בסוד כדעת המייחדים. ותחלה השכינה עצמה ליכנס נקראת כלה. וכשנכנסה לחופה ונתייחדה. נקראת המלכה: (ג) מזמור שיר ליום השבת. שמצאנו למעלה [בשחרית] עם ספרים: ד ז"ל כתבי אר"י. תלת לשדה. בסוד חקל תפוחין קדישין (פתוח שדה הוא חקל. סודו מבואר כמה פעמים) וצ"ל מעומד ופניו למערב. וטוב אם הוא מקום גבוה. צריך לסיים נקי מלאחוריו ד"א ולפניו מלא עיניו. ויאמר כל הסדר בעינים סגורות עד ה' לאורך ימים. אז יפתח עיניו. כשאומר ה' לאורך ימים. יכוין שהם כנגד העליונים ש"ע נהורין. מהן יורדין ק"ן לזעיר אנפין הנקרא ו'. ונשארים באריך אנפין כמנין אר"ך. וזהו ה' לאורך ימים. ולכן נהגו ... לגמרים כ"ב:

אומר מזמור שיר ליום השבת. ה' מלך. כמבואר לעיל בשחרית.

קטן ב' נקרא בית המלכות סדר תפלת ערבית של שבת משפטיו: ופרטיה. ופרק במה ־דליקין

(א) ה"א והוא רחום. ד"א נאמר הדינין בעת רחמים: (ב) יקימו אומרם ברכו. ואין להמתין על אדם חשוב וגדול שלא בא עוד לבהכ"נ. וכ"ש מי שלא חק עוד מאכלו ימתינו עליו. מדת חסידות) ושהוא סמוך לבהכ"נ לא ימתינו רמ"ג: (ג) אחר עניית ברכו אפי' עדיין הוא יום אין מערבין (אפי' לדבר מצוה) וטומנין. ואסור לכנוס שרחן אפי' לבזיע. דהא קבלו שבת. וכשקבלו ביחיד מותר לעשות מלאכה לדבר מצוה. ואם רוב הקהל קבלו שבת גם המיעוט אסור במלאכה אפי' מי שלא היה בבהכ"נ אלא קבלת שבת ואומר בפי' שאינו רוצה עוד לקבלו. אבל כשהרוב לא היו בבהכ"נ מותרים. ועיר שבה כל הרבה. המתפללים בה' אפי' הם המיעוט אין נמשכין אחר המתפללין באחרים. ויחיד שלא היה בבהכ"נ שקבלו שבת. ואפי' מתפלל עם הצבור. אם רוב העיר לא קבלו עוד מותר במלאכה. מי שבא לעיר אחר שקבלו שבת אפי' עוד היום גדול חל עליו שבת. וכ"ש עליו חק מוקצה או מעות לא יטלטלם בידיו להסירו. ויעשה כמי שנפלה כיס עליו בשבת. עי' סי' רסו (רסא רסג): (ד) לא התפלל מנחה עד שאמרו ברכו. לא יתפלל מנחה בבהכ"נ זה בעת שמתפללין מעריב. רק ילך חוץ לבהכ"נ ויתפלל דחול כשלא ענה עמהם ברוך ה'. והטעם אסור להתפלל דחול ויתפלל מעריב ב'. ואם בא לבהכ"נ סמוך לברכו יתחיל להתפלל דחול אף שמיד בעודו מתפלל מנחה יאמרו הם ויקבלו שבת (רסג): (ה) נהגו להקדים תפלת מעריב מבחול ובזמן. אף יכול מפלג המנחה ולמעלה. ואפי' שמתפלל בכל ימי החול בלה"כ יכול להקדים בע"ש מפלג, וכשמקדים אפי' קרא גם ק"ש אסור להתחיל לאכול בחצי שעה סמוך לצה"כ. רק בשעה"ד שיכנו סעודת ער לילה ואפי' כשלפעמים מתפלל אז מנחה כאחר ימים. אך יזהר שלא יתפלל מנחה ביום זה אחר פלג ולקרות ק"ש (כמ"ש בסי' רל"ה) ויכול גם להתפלל בלי ק"ש וברכותיה ולקרותה בלילה בברכותיה. והרוצה להתפלל ג"כ בלילה רשאי ויקבל שבת בלי תפלה. ואפי' כשמתפלל מבע"י יכול לקבלו קודם (רסא רסג רמו): (ו) כשאומר החזן ברכו ועונה ברוך. יכוין לקבל נפש יתירה. שבאותו רגע יחול על האדם. ולזה צריך כונה גדולה: (ז) קורין ק"ש בברכותיה כבחול. וא"א התוספת ברוך ה' לעולם. שתקנוה משום דתפלת ערבית דחול רשות כמש"ל. משא"כ תפלת ערבית של שבת ויו"ט חובה היא לדעתי. כמ"ש בס"ד בחיבורי ועיין גם בחלק הדרושים) גם לא ראו חז"ל להאריך בתוספת שאינו חובה. ואומרים בחתימת השכיבנו ופרו"ס כו' אין חותמין בשומר כבחול. משום דשבת א"צ שמירה מן המזיקין. שהוא בצבור. דסוכת שלום סודו מפורש לעיל כמה פעמים) פריסה גדפהא על עלמא. אבל יחיד צריך שמירה ביותר ושמע"ל בפסוק דזמרה) לכן אומרין ג"כ ושמור צאתנו) ושמרו וגו' (ומפסיקין בה בין גאולה לתפלה. לומר שאם משמרין שבת כראוי מיד נגאלין. מש"כ כגאולה אריכתא דמיא) ומתפללין אבות וגבורות וקדושת השם:

אומר ברכו. ק"ש בברכותיה. ח"ק ולה"כ אומר ה

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה:

בש"ת זָכְרֵנוּ לְחַיִּים מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים:

מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מָגֵן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֶּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ:

בחורף מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגָּשֶׁם:

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר. מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה:

בש"ת מִי כָמוֹךָ אָב הָרַחֲמִים זוֹכֵר יְצוּרָיו לְחַיִּים בְּרַחֲמִים:

וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה. הָאֵל הַקָּדוֹשׁ: בש"ת הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ:

(א) אם טעה והתחיל תפלת חול [יתגלו כל השבות. ויתחסם במעשיו וישוב לב'] גומר אותה ברכה שנזכר שטעה ומתחיל של שבת. שבאמר סיבת אתה אדעתא דחול אע"פ שנזכר מיד. סי"ע שהתחיל בשל חול וגומר הברכה. אבל היה זכור שהוא שבת ושלא בכוונה התחיל בתיבת אתה ולא במחשבת חול אלא בשטפא דלישנא. אפי' הוא בתפלת שחרית שתיבה פותחת באתה. אינו גומר ברכת חונן. ונראה כדאי כרהב"ד דס"ל שאין הברכה נפסדת בחסרון סוכת שמה. לסמוך עליו. דהלך שהתחיל רק תיבת אתה לא הויא הפסקה. ולעולם אינו גומר. כל שכן בערבית ומנחה שהתחלות שוות. ואם אמר תיבות אתה חונן ונזכר ופסק ואמר מיד המלאכית דשבת וכ"סיימה נזכר שהיה צריך לגמור אתה ה"ק. א"צ לחזור ולומר אתה חונן רק גומר רצה כו'. ומי שהתחיל אתה חונן ונמשך עד ברכת השנים ונזכר ונתן דעתו שהוא יאום כתמה ושאל מטר. חוזר עד שיאמר ברכת השנים כתיקונה ואח"כ יתחיל דשבת (רמה): (ב) התפלל תפלה של חול שבת ולא הזכיר של שבת לא יצא. ואם הזכיר של שבת בתוך י"ח. אף על פי שלא קבע ברכה לשבת יצא: (ג) טעה והתפלל של חול שבת ולא הזכיר של שבת (אם סבר בג' אחרונות. פוסק אפי' באמצע הברכה ומתחיל של שבת וגומר ואומר רצה כו'. ואם נזכר קודם אלהי נצר) אם עקר רגליו חוזר לראש. ואם לא עקר. אפי' סיים תפלתו (והרגיל לומר תחנונים אחר תפלתו. כל שלא גמר תחנוניו ועד שלא אמר יהיו לרצון אמרי פי) פוסק. ואפי' באמצע ברכה. ואינו חוזר אלא לשל שבת [ובמזכר אחר יהיו לרצון. חוזר לראש אפי' לא עקר]: (ד) והמסופק אם הזכיר של שבת. דינו כודאי שכח. כי תוקנו. עד שרגיל בתפלה. וחוזר: (ה) הטועה בתפלת שבת והתחיל זו בא. אין חוזר [ואם נזכר באמצע הברכה. פוסק ומתחיל זו שצריך] חוץ מן מוסף. שאם החליף אחרת בה לא יצא [ואפי' הזכיר באמצע מוסף חוזר לראש התפלה] וכן לספק. כמש"ל בס"ד: (ו) ברכת מעין ז' שתקנו מפני שם שבשדות שמאחרין לבוא לבתי כנסיות שבשדה דהכיא מזיקין (ע"ל) ותפלת ערבית דשבת חובה היא כמש"ל. לכן תקנו לבר תפלה קצרה וכעין חזרה. לפיכך אדם שהתפלל של חול ולא הזכיר של שבת או שלא התפלל כלל ושמע מש"ץ ברכה מעין ז' [מתחלה עד סוף] יצא. וטוב שיאמרנה עם הש"ץ מלה במלה [מהברכה עד מקדש השבת. וכיו"ט שחל בשבת אינו יוצא במגן אבות]: (ז) ואם אבל הגרה הש"ץ [ולא שמע או הזכר קודם ששמעה מהש"ץ] צריך לחזור להתפלל ז' ברכות שלמות. שהיחיד אינו רשאי לאמרה לכתחלה [במקום התפלה. וכן לא יסמוך על מה שישמעה מהש"ץ] מיהו בדיעבד יצא בה: (ח) טעה ולא התפלל מנחה בע"ש. מתפלל ערבית שתים של שבת. ואם שכח ולא התפלל מערבית דשבת. יתפלל שחרית ב"פ ישמח משה. ואם טעה ולא התפלל שחרית. לא ישלים במוסף רק במנחה (שם):

ברכה ד'. אומר קדושת היום. וזו נוסחה:

אַתָּה קִדַּשְׁתָּ אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי לִשְׁמֶךָ. תַּכְלִית מַעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ. וּבֵרַכְתּוֹ מִכָּל הַיָּמִים. וְקִדַּשְׁתּוֹ מִכָּל הַזְּמַנִּים. וְכֵן כָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ:

אתה קדשת. בשבת מתפללין שבע דוגמת החן ביום חתונתו. שמתברך בז' ברכות. ומה שהוקשה לר' דוד אבודרהם. איך לא תקנו ברכת חונן. דעת בשבת שהוא מותר באדם מהבהמה. אינה קושיא. כי הדעת כלול בתפארת. וא"ל לפרשו בתפלת שבת וי"ט. שאין בהם ערך לידיעת הרע. אך טוב לישראל. וכן לא הוגרש לגמר בקטנות ההלוים בעולם המע"ה. שהוא עץ הדעת טוב ורע. וכבר הכל מתוקן מבע"י. ועץ הדעת נכלל בעץ החיים. והוא הכל טוב ע"י המטיב לכל. המשכיל יבין. וכתבו המפרשים. כי לענין זה. ג"כ הוגרש רז"ל לתקן שלש ססהי תפלות משונות זו מזו (ולא מטבע א' לכולן: כדרך שעשו בחול ובי"ט) מפני שהשבת נקראת כלה והקב"ה נקרא חתן. תקנו אתה קדשת. ע"ש הקדושין שנותן החתן לכלה. אח"כ ישמח משה. ע"ש שמחת החתן בכלה. אח"כ מוסף. ע"ש תוספת כתובה שמוסיף. א"כ ע"ש הקרבנות שמקריבין כעין סעודת חתונה. אח"ז אתה אחד. ע"ש שמתייחד החתן עם הכלה. הדברים נכוחים. ולמודע ומבין מדעתו לב משמחים. וכבר נתבאר לעיל שנשואי יעקב ולאה היו בליל שבת (ורמז זה מתת סמפה. המשכיל יבין) גם חתונת אדם והוה בליל שבת קודש היתה. כי אז היה זווגו הגמון והראוי כמתו (כמש"ל בס"ד) ונראה איך מכוון לזה ג"כ מספר תיבות נוסח אתה קדשת. שהוא כמנין חוה. ויש עוד ג' חלקים בברכה ז. פ' א' יש מספר ל"ה תיבות (וכך נוסח הקידוש. ממנו הוא כמעשהו. כמש"ל בס"ד) והגה ל"ה עם הכולל היא לאה ושם נכלל עם התיבה. (והוא ד"ל. סוד רחל הנרמזת באות ד' דהויה. שנקראת דלה מטעם זה) נתקנה ג"כ בל"ה שאמרים (ל"ה כמנין דל עם הכולל. מן דלה נעשית עכשיו כלה. כי נקראת ג"כ דך (על שם עשריה ואחבעה גדופיה) כרמוז בפסוק אל ישוב דך נכלם בר"ת. לכן מתחלף הדלי"ת בכ"ף) שהיא נכללת בלאה. וכללות שני הפנים ל"ה הוא שבעים. כמנין הקדוש עץ החיים. שמשפיעים מהכלה. אדם הכליון שמזדווג בחוה של עתה. וז"ל כתבי האר"י אתה קדשת. רומז בסוד הקדושין שלה. שנותן לה החתן בסוד ז' ברכות ואז היא מתקשת וקנוית לבעלה והאורה לכל העולם. כי אין לכתוב תמונות אחוה ויסקה בה. ע"כ: לשמך. שם מ"ה. הוא אד"ם שעל הכסא. שבוקה ללתו (נעלמו) [שנעלם משם מ"ה. שהוא בי' של אדם. כזה יו"ד ה"א וא"ו ה"א. עולה כמנין חוה שהיא ללתו] ומהאחד בה: תכלית מעשה. רמז. כמש"ל כמה פעמים. כי סוף ראשית המחשבה. ועתה היא עולה לשרשה: וברכתו. במן. שפירשה שנים בו שבי כתעמר לאחד: וקדשתו. במנחה. ולא ירד בו מן. כי לא הוצרך לירד. מאחר שהיה עלהם אליו. והכל אלא בו ברכה מע"ש:

שם כט [אומרו בכל כחו ובמתון ובשמחה]

מזמור לדוד הבו ליהוה בני אלים. הבו ליהוה כבוד ועז: הבו ליהוה כבוד שמו השתחוו ליהוה בהדרת קדש: קול יהוה על המים. אל הכבוד הרעים. יהוה על מים רבים: קול יהוה בכח. קול יהוה בהדר: קול יהוה שבר ארזים. וישבר יהוה את ארזי הלבנון: וירקידם כמו עגל. לבנון ושרין כמו בן ראמים: קול יהוה חצב להבות אש: קול יהוה יחיל מדבר. יחיל יהוה מדבר קדש: קול יהוה יחולל אילות ויחשף יערות. ובהיכלו כלו אמר כבוד: יהוה למבול ישב. וישב יהוה מלך לעולם: יהוה עז לעמו יתן. יהוה יברך את עמו בשלום: אנא בכח וכו'

הבו. כמו תנו. ר"ל השמיעה כדבור והודאה. והכפל לחזק הענין: קול. ע"ד הפשט. ענין המזמור לעתיד לימי בן דוד. ובני אלים. הם ישראל שהם בני אברהם יצחק ויעקב שהקיפים וחזקים: והמשיל מלכי או"ה לארזים. וכן הרים. כמנהג הכתוב. וכן ימשילם למים במקומות רבים. ואמר קול ה' על המים. על אלה העכו"ם והומים הרב כמים לים מכסים. ואמר כי אל הכבוד הרעים עליהם בקולו. כלומר ישחיתם. ואז יראה כבוד לגאולים. ויאמרו עליו אל הכבוד: קול ה' בכח. יבא להם בכחו ובהדרו ובכבודו. עד שיכירו כי אל כחם הבל: ארזים. הם החזקים מאויבי ה'. ואמר ארזי הלבנון. לפי שהוא יער בא"י שהם ארזים גבוהים. וכן לבנון ושריון. הרים הרמים שבא"י: וירקידם. האריים ירקדו: כמו עגל. שהוא קל בתנועה קפץ ורוקד וכן. ור"ל שיטלטלו וינועו ממקומם: חוצב. כמו קול הרעם שחוצב להבות אש. הם הברקים השורפים. כן יצא חרון אפו עליהם שישרפם ויכלם: יחיל. יכאיב. והוא ע"ד משל. והזכיר מדבר. לפי שאין בו ישוב (והוא ארץ מלחה לא מקום זרע ולא אילנות) ירצה ארכו ורחבו יותר. ואמר מדבר קדש. שהוא מדבר גדול ונורא. ור"ל יחיל מדבר. אויביו וארצותם: אילות. הן הקלים ברגליהם. הם רוכבי הסוסים. אל עמו: ויחשוף. בסגול היו"ד שלא כמנהג הבאים לגזרה הפעל. שדינם בפת"ח כמו יקלף ויעבור. ופירש ויחשוף. כי בהפיל ארזים. שהם היערות מגולות: יערות. מקום גדול אילני סרק: ובהיכלו בירושלים יתנו כבוד לאל שנשפט את אויביו והגויים: ה'. ויאמרו הכל ה' למבול ישב. אלו הימים הם כימי המבול שישב על כסא המלוכה. כשלא היו מכירים את אבי העולם. ואמרו לאל סור ממנו. והשחית עליהם מי המבול. הכירו הבאים אחריהם כי לה' המלוכה. הוא מלך העולם. והוא משיחו להכירה. וכן עשה לימות בן דוד. אויבי ה' שלא יראו מהאל ולא הכירוהו למלך ושהוא אדון העולם. כאשר יעשה להם משפט. הנשארים מהם שישובו לאל. ידעו ויאמרו. וישב ה' מלך לעולם. ואז. ה' עז לעמו יתן. ויכניע כל אויביו לפניהם: ה' יברך. כי לעולם לא תהיה להם עוד מלחמה. ושלום עד בלי ירח: ואומרים מזמור זה בקבלת שבת. שהוא מעין עוה"ב. שהם רואין דרך השפע. ועתה ראה בעין שכלך גאון מלך העולם. אשר קראו חכמה אור בהיר. והעטרה מעטרת הדבש בקלה המשה אמול דיך ומי ברוחך זהיר. ז"ל כתבי האר"י (זה הוא אלא ת"ם) בע"ש בהכנסת כלה. היה משתה תשוקי לאה ויעקב. שמזווג עמה ליל שבת. סימן לדבר משת"ה. ר"ת שב"ת גדו"ל. וכן הב"ה יהו"ה ברי"י אלו"ה. ני' יעקב. הב"ד יהו"ה כמ"ד פ"ת. ני' קמח (כ"ל שהוא ני' גלה סוד ר"ק ליעקב. אותו שלא עם בו שני אל טסו) הב"ו יהו"ה כמ"ד שמ"ג. ני' זת. שהוא ני' אל"ם חו"ד משי"ם: ממספר אלפהין יחד משת"ה. עם ב' כללין משפין. הייע לאה ותבונה. כי מ"ל שהיא רחל והיא ע"ם בין המשתות. כלה. בלאה שהוא ליל שבת. שמו לאה ג' למדי"ן של לה' ב"ע. וא"ו נוספת שבמלת ועז. הם ני' אל אדני. סוד השמים עולה עמה כנודע. והם ג' מוחין דשמים. כל א' כלול מאלפין. שעולים ליצירה דהייע ו'. ולפי שסביב רשעים יתהלכון. טוב ביה הגם לכבוש את המלכה. ר"ת (לאה) ה"ת משתה. מאי תקנתיה. עמי בביח. שקדושה עליה אלה שם קדושה סוס. לפיק ר"ת ב' תיבין הלנו ע"ב. שהוא מקור החסד. והנה זעיר אנפין עולה בקבלת שבת למקום תבואה ימ'. ופ' והבודר עולים לאבא ואימא. ואינון לא מתפרשין מלאגייהו. אבל מקבלים שפע מאריך אנפין המתלבש בהם.

הה יספיק בליל שבת . ובבוקר בשבת . אבל ואימא מקבלים שפע מעתיקא קדישא . דהיינו אריך אנפין בגלגלתא ג' ראשונות . ועיקר השפעה באותו שעה . מהם רישא דלא אתידע . ובמנחה מאריך אנפין מהם רישא דאין ממלאים. דהיינו חסד עילאה מדרועא ימינא דרישא דלא אתידע . ואתכליל בדיוקנא דאריך אנפין . ע"כ. וסוד מזמור זה הבא אחד . הם ז' קולות שכנגדן ז' ברכות דתפלת שבת . וח"י אזכרות כנגד תפלת חול. ואל הכבוד הרעים. ע"ש ה"ש שהוסיפו ביבנה . ויש בו נ"ח תיבות כמנין הוי"ה אדנ"י . ואגרא דבי הילולא מי"לי עם התיבה . כי גדול ה' ומהולל מאד (יע"ש) והיינו ודאי משתה כנ"ל . והז' קולות מכוונות לז' ספירות הבנין . להשפיע התחתונים הרוצים להאחז בהן : קול על המים . זה חסד : בכח . זו גבורה : בהדר . תפארת זה מבואר : שובר ארזים . בנצח . כי נצח והוד הם שני פרקין. שרי לבנן שגליון מטע ה' . חולל לסבות אם . בהוד : יחיל מדבר בצדיק הרומז נוגע כנגד יוסף אשר במדבר: יחולל אילות . במלכות . אילת השחר . והרי כל זה ברור ליודעים :

(א) פיוט נאה . יסוד מקובל האלקי כמהר"ר שלמה אלקבץ הלוי ז"ל . [ז"ל] . נאמרו גם בשבת יו"ט . רק אין אומרים ששמחי [אמנם מועד ובשמחה] : [תמוס שלמה הלוי] מנהגנו ע"פ אמ"ס ז"ל וכמנהג האר"י

לְכָה דוֹדִי לִקְרַאת כַּלָּה. פְּנֵי שַׁבָּת נְקַבְּלָה: לכה

ש מוֹר וְזָכוֹר בְּדִבּוּר אֶחָד . הִשְׁמִיעָנוּ אֵל הַמְיֻחָד . יהוה אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד. לְשֵׁם וּלְתִפְאֶרֶת וְלִתְהִלָּה: לכה

ל קְרַאת שַׁבָּת לְכוּ וְנֵלְכָה . כִּי הִיא מְקוֹר הַבְּרָכָה. מֵרֹאשׁ מִקֶּדֶם נְסוּכָה . סוֹף מַעֲשֶׂה בְּמַחֲשָׁבָה תְּחִלָּה: לכה

מ קְדַּשׁ מֶלֶךְ עִיר מְלוּכָה. קוּמִי צְאִי מִתּוֹךְ הַהֲפֵכָה. רַב לָךְ שֶׁבֶת בְּעֵמֶק הַבָּכָא . וְהוּא יַחֲמוֹל עָלַיִךְ חֶמְלָה: לכה

ה תְנַעֲרִי מֵעָפָר קוּמִי . לִבְשִׁי בִּגְדֵי תִפְאַרְתֵּךְ עַמִּי. עַל יַד בֶּן יִשַׁי בֵּית הַלַּחְמִי . קָרְבָה אֶל נַפְשִׁי גְאָלָהּ: לכה

ה תְעוֹרְרִי הִתְעוֹרְרִי . כִּי בָא אוֹרֵךְ קוּמִי אוֹרִי . עוּרִי עוּרִי שִׁיר דַּבֵּרִי . כְּבוֹד יהוה עָלַיִךְ נִגְלָה: לכה

ל א תֵבֹשִׁי וְלֹא תִכָּלְמִי . מַה תִּשְׁתּוֹחֲחִי וּמַה תֶּהֱמִי . בָּךְ יֶחֱסוּ עֲנִיֵּי עַמִּי . וְנִבְנְתָה עִיר עַל תִּלָּהּ: לכה

ו הָיוּ לִמְשִׁסָּה שֹׁאסָיִךְ . וְרָחֲקוּ כָּל מְבַלְּעָיִךְ . יָשִׂישׂ עָלַיִךְ אֱלֹהָיִךְ . כִּמְשׂוֹשׂ חָתָן עַל כַּלָּה: לכה

י מִין וּשְׂמֹאל תִּפְרוֹצִי . וְאֶת יהוה תַּעֲרִיצִי . עַל יַד אִישׁ בֶּן פַּרְצִי . וְנִשְׂמְחָה וְנָגִילָה: לכה

בּוֹאִי בְשָׁלוֹם עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ . גַּם בְּשִׂמְחָה [וי"א עמר ברנה וביו"ט מוסיף ובשמחה . הנה מר"ה ויו"כ שקלא לומרים מזמור לדוד. לכה דודי כהאשון]

[בואי בשלום לא אומר . נרמס נכד] וּבְצָהֳלָה . תּוֹךְ אֱמוּנֵי עַם סְגֻלָּה. בּוֹאִי כַלָּה. בּוֹאִי כַלָּה . שַׁבָּת הַמַּלְכָּה: לכה

נסוכה. זו מלכות. כמה דאת אמר . נסכתי מלכי היא שבת המלכה . שנאצלת בראש.שכן אותיות ראש לפני אותיות שבת. ורומזות. הרי"ש בראשית חכמה. אל"ף רישא דאין . מי"ן דתפילין דמארי עלמא . היא בינה דאית לה ג' רישין. וראש שבת. סימן בראשית. תמן ראש. תמן שבת. ומ"י יו"ד נעשה ראש בית . המשכיל יבין.עוד הטוב הראשה אלא. הרי"ך עמודי כתר. ל"ב נתיבות חכמה. נ' שערי בינה. הרי שבת . ובשבת היא עולה אתם גם מרום וקדוש נ"י שבת. ומרום יהוא בכתר. וכל קדוש בחכמה בינה כנודע . דאיתן מלכי קדש. זהו. מראש מקדם נסוכה. וכו'. א שהיא סוף מעשה במחשבה תחלה . כי חכמה נקרא מחשבה כידוע . והיינו דאמור רבנן.באצבע יסד ברהם. ועולם המעשה הלז הוא ודאי הכלים הבריאה נכללה כמש"ל. בן הוא דבר ידוע לחכמי העולם שהתכלית כבר קדם במחשבה לאשר הסבות : בואי . ג' חוה : כלה . מסורת לעיל כמה פעמים : בואי כלה. ג' ע"ד . כי עד היא לבאי עולם על הבריאה. והם הכלל ג' אכדסה . כי ע"ז נמהרין דימה . והמשאר קטן עם הכלל עולה שכינה :

כָּמוֹהוּ. הַמֵּנִיחַ לְעַמּוֹ בְּיוֹם שַׁבַּת קָדְשׁוֹ כִּי בָם רָצָה לְהָנִיחַ לָהֶם. לְפָנָיו נַעֲבוֹד בְּיִרְאָה וָפַחַד וְנוֹדֶה לִשְׁמוֹ בְּכָל יוֹם תָּמִיד מֵעֵין הַבְּרָכוֹת. אֵל (ורוב) הַהוֹדָאוֹת אֲדוֹן הַשָּׁלוֹם מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וּמְבָרֵךְ שְׁבִיעִי וּמֵנִיחַ בִּקְדֻשָּׁה לְעַם מְדֻשְּׁנֵי עֹנֶג זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית:

מהים במאמרו. דין הכל שנאמר. הרי נבראים: הכל הקדוש. ע"ש והקדישו את קדוש יעקב. הרי קדושים: המניח לעמו. לאדיש בכלל נפשם ישראל. וגם לנשמים בגיהנם. בשביתה. והו. לעמו. כפירוש שהם עם בכל מקום: ביום שבת קדשו

כי קדושת היום אמור. כי בם רצה. לפוליו שהי שבתה. והם מרצון שהם. כי משורה הדין היו שהשהי והלבן שוין בו. אחר שהוא אות ועדות על בריאת העולם: להניח להם. לשבות ממלאכה: לפניו נעבוד. א עבודה: ונודה. הודאה: מעין. מעין ומדוגמא שלהם כמו שקראו לזו מעין ז': אדון השלום. כנגד שים שלום. והוא ודאי. מקדש השבת. כמ"ל. קדושין טופסין לו בה: ומברך שביעי. ע"י בריכה העליונה: ומניח בקדושה. בקודש הבטור: זכר למ"ב. הגלא העליון. לכללה גם ג' האומות: עם מדשני עונג. א כאן ג' מנותות. והם הב' מצרף ללשון בלתי רגיל. ירמוז לבעלי תשובה. שהשם פוס רגזו לרחמים. ונעשה מהשפן. מדשני. ומשנע עונג. וגדולים בעלי תשובה שזוכים לעונג יתר על שמחה: זכר. צריך אגפין שבוע זכר. והו. למעשה בראשית. כבוד וענין טופן בתהלתן. זה בחור:

(א) [הש"ץ אומר אלקינו כו' וביו"ט שחל בשבת מדלג רצה במנוחתינו] עד מקדש השבת. ק"ש: (ב) הש"ץ מקדש על הכוס יין [וכן ביו"ט. מן פני האסורים דפסח (אפי' אין יין אפי' בעיר הלג) וליל יו"כ] מטעים לתינוקות [לקטן בן ו' או ז'. והאין קטן. יטעם הוא או אחר חר רמיעים. וא"ל לבדך ברכה אחרונה] ק"ק אחכמים אומרים כאן ג"ע: (ג) נוהגין לומר פרק ב"מ [אפי' בשבת חנוכה] משום שיש בו אין מדליקה וג' דברים של"ע עם השכם. ומפעם זה הכוון לאמרו קודם קבלת שבת וכמנהג הספרדים. שאז יש תועלת באמירתו. לזכור אלה הדברים. אם שכחם. עדיין יכול לתקנם. וכן היה הר"ש ז"ל מוסיף לומר תני תנביא אמר כו': (ד) ואמש"ל כהאחכמים שאומרים אותו אחר תפלת ערבית אין מתחיתין אותן. והעיד הרב"י ז"ל שגם מנהג אמשת ערבים (הם אחינו ב"י שבאלח שם מגוש הקדמונים ז"ל בוספי אלן הקודם) כך היא. ולא יכול אלא לנמוד של תורה במצמח וכ"ל

בעלי מנהגים דיון. שמ"ם אמירתו הוא מפני כמתאחרים לבא לבה"כ כדי שיוכלו לסיים מאלתן בעוד שהעם אומרים במה מדליקין. ולכן אין אומרין בשבת חל המועד. שאין מתאחרין כל כך מפני שאין בו מלאכה. וזה אינו שייך למנהג הספרדים. אבל בי"ט שחל להיות בע"ש אין לאמרו אפי' למנהגם. משום דלא שייך למימר ביה עשרתם ערבתם. והם כטעם כדאי. אע"פ שהרב"י דחה אותו: (ה) הרם מה שהאחכמים' דוחין אותו גם בי"ט שחל בשבת. בזה אין טעם מתקבל. וכדומה שמפני שבע"ש שבוא עי"ע הפם ינעים ועיפים. וממהרים לנוח. ובעליהם כל דוחה כתה. אמר שאינו אלא מנהג בעלמא. לכן כל אחד יאחז דרכו ומנהגו. ואין לתפוס אותו על כך. והרמ"ק כהאריך בסידורו ע"ד הסוד. נומר שהוא מתיקון קבלת שבת קודם: (ו) אמר ר' אלעזר. לימה הרש"ל ז"ל לדלגו. וטעמו ונמוקו עמו. והרוצה לאמרו. יתגלגל למעה:

(א) בַּמֶּה מַדְלִיקִין וּבַמָּה אֵין מַדְלִיקִין. אֵין מַדְלִיקִין לֹא בְלֶכֶשׁ וְלֹא בְחֹסֶן וְלֹא בְכַלָּךְ. וְלֹא בִּפְתִילַת הָאִידָן. וְלֹא בִּפְתִילַת הַמִּדְבָּר. וְלֹא בִירוֹקָה שֶׁעַל פְּנֵי הַמָּיִם: לֹא בְזֶפֶת. וְלֹא בְשַׁעֲוָה. וְלֹא בְשֶׁמֶן קִיק. וְלֹא בְשֶׁמֶן שְׂרֵפָה. וְלֹא בְאַלְיָה. וְלֹא בְחֵלֶב. נַחוּם הַמָּדִי אוֹמֵר מַדְלִיקִין בְּחֵלֶב מְבֻשָּׁל. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֶחָד מְבֻשָּׁל וְאֶחָד שֶׁאֵינוֹ מְבֻשָּׁל אֵין מַדְלִיקִין בּוֹ: (ב) אֵין מַדְלִיקִין בְּשֶׁמֶן שְׂרֵפָה בְּיוֹם טוֹב. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר אֵין מַדְלִיקִין בְּעִטְרָן מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת. וַחֲכָמִים מַתִּירִין בְּכָל הַשְּׁמָנִים בְּשֶׁמֶן שֻׁמְשְׁמִין בְּשֶׁמֶן אֱגוֹזִים בְּשֶׁמֶן צְנוֹנוֹת בְּשֶׁמֶן דָּגִים בְּשֶׁמֶן פַּקּוּעוֹת בְּעִטְרָן וּבְנֵפְט. רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר אֵין מַדְלִיקִין אֶלָּא בְּשֶׁמֶן זַיִת בִּלְבָד: (ג) כָּל הַיּוֹצֵא מִן הָעֵץ אֵין מַדְלִיקִין בּוֹ אֶלָּא פִשְׁתָּן. וְכָל הַיּוֹצֵא מִן הָעֵץ אֵינוֹ מִטַּמֵּא טֻמְאַת אֹהָלִים אֶלָּא פִשְׁתָּן: פְּתִילַת הַבֶּגֶד שֶׁקִּפְּלָהּ וְלֹא הִבְהֲבָהּ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר טְמֵאָה הִיא

[(א) במה מדליקין. בי לשבת. ממה עושה פתילה ושמן: בלכש. כלומר בארז בין הקליפה לעץ: בחסן. פשתן שאינו מנופץ: בכלך. פסולת משי: בפתילת האידן. יש כלומר שהרבה בין הקליפה לעץ: בפתילת המדבר. עלי עשב ארוך שנותלין אותם לפתילות: בירוקה. כמין זמר הגדל בדופני הספינה שעומדת הרבה במים. ע"י הפסל פתילות. מכאן ואילך פסול שמנים: בזפת. שלא יתן זפת או שעוה מהותך בנר במקום שמן. אבל עושה הר משעוה: בשמן קיק. היוצא מגרעיני צמר גפן. והפתילה אלו אין האור נכנס לתוכן אלא סביבם. השמנים אלו אין נמשכים אחר הפתילה. ולפי שהנר אין דולק יפה. חיישינן שמא יטה השמן לפי הנר והוי מבעיר. לא יהא הנר יפה. ונר שבת חובה. ולכך פסולין: בשמן שרפה. שמן תרומה שנטמא שעומד לשרפה. ומיירי ביו"ט שחל בע"ש. ולפי שאין שורפין קדשים ביו"ט. והרי ידלק בליל יו"ט: ותכמים. וכן הלכה: (ב) ביו"ט. שאין שורפין קדשים ביו"ט. והוא הטעם דלעיל. ולא בשמן שריפה: בעטרן. פסולת זפת. וריחו רע ביותר. אך נמשך אחר הפתילה יותר מזפת. הלכך אם לא מפני כבוד שבת היה מותר: שומשמין. זרע דק מתוק: אגוזים. היוצא מזרע לגון: פקועות. דלעת מדבריות: נפט. מין זפת לבן וריחו רע. והלכה כחכמים שמדליקין בכל חוץ מהמנויים במשנה א'. וחוץ משמן אפרסמון ונפט לבן: (ג) אין מדליקין. לעשות ממנו פתילה. וקנבוס וצמר גפן. כן מיני זרע. ומדליקין בהן: אוכלים. אם עשה ממנו אוהל והמא

ואין מדליקין בה. רבי עקיבא אומר טהורה היא ומדליקין בה: (ה) לא יקוב אדם שפופרת של ביצה וימלאנה שמן ויתננה על פי הנר. בשביל שתהא מנטפת. ואפילו היא של חרס. ורבי יהודה מתיר. אבל אם חברה היוצר מתחלה מותר מפני שהוא כלי אחד: לא ימלא אדם קערה שמן ויתננה בצד הנר ויתן ראש הפתילה בתוכה בשביל שתהא שואבת. ורבי יהודה מתיר: (ה) המכבה את הנר מפני שהוא מתירא מפני גוים מפני לסטים מפני רוח רעה או בשביל החולה שיישן פטור. כחס על הנר כחס על השמן כחס על הפתילה חייב. רבי יוסי פוטר בכלן חוץ מן הפתילה מפני שהוא עושה פחם: (ו) על שלש עברות נשים מתות בשעת לדתן. על שאינן זהירות בנדה בחלה ובהדלקת הנר: (ז) שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשכה. עשרתם ערבתם הדליקו את הנר. ספק חשכה ספק אינה חשכה. אין מעשרין את הודאי. ואין מטבילין את הכלים. ואין מדליקין את הנרות. אבל מעשרין את הדמאי. ומערבין. וטומנין את החמין:

שמחזי כיס מלא. אלא כלים שמחזי: אלא שמן. גם הלוה"ל טעמו מלא: ר' עקיבא. וכן הלכה: (ד) שפופרת. קליפה קשה: מנטפת. טפה טפה לתוך הנר. גזרה שמא יסתפק ממנו. וכיון שהקנא לנר. חייב משום מכבה. וכיון שאין הפתילה חלק בשפופרת. יסבור שאין כאן משום מכבה: של חרס. דמאיס: ור"י מתיר. דלא גזר: כלי אחד. ותו ליכא למיחש. דמשום איסור שבת בדיל מיה: ראש הפתילה. היוצא מהנר לשאוב השמן. ונמשך על ידו לראש הדולק: מתיר. ואין הלכה כמותו בשניהם: (ה) מפני"ס. כגון פרסיים שאין מניחין להדליק אור ביום אידם: לסטים. שלא יראו שיש אדם ויבואו עליו: רוח רעה. השורה עליו. והשאינו רוצה. שיש לו: החולה. שיש בו סכנה. וכן בעכו"ם ולסטים ורוח רעה: על הנר. שלא יכבה: חייב. דסבר מלאכה שאינה צריכה לגופה. חייב עליה: פוטר. דסבר. פטור עליה: פחם. מכוין לעשות בכיבוי זה פחם. להבהב אותם שאשיר יפה. והוי מלאכה שצריך לגופה: (ו) לידתן. בעת סכנה מזומן הפורענות: (ז) עם חשיכה. סמוך לחשיכה: הדליקו. לא שייך בו לשון שאלה. שהרי רואה: אין מעשרין. דהוי מתקן. וכן במטבילה: כדמאי. לא הוי מתקן. דרוב ע"ה מעשרין: טומנין. בדבר שאינו מוסיף הבל:

תני. תנביא אמר. חייב אדם למשמש בבגדיו ערב שבת עם חשכה. אמר רב יוסף הלכתא רבתא לשבת:

(אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא. תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם. שנא' וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך. אל תקרי בניך. אלא בוניך שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול: יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך: למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך: למען בית ה' אלהינו אבקשה טוב לך: ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום): פליט ק"י

חדר ג. חדר המטות יקרא. ע"ש ב' מטות (והשני יצועים. המשכיל יבין) א' של אכילה וסעודה. שכן היה מנהג אבותינו ורז"ל להסב על המטות. והיא מטת זהב להסב בסעודה א': בו מבואר הלכותיה. וברכה לילדים; ושאר הנהגות בכניסה לבית: הלכות קידוש. וזמר האר"י. וברכות הקידוש עם פי'. מנהג הבציעה. זמר חדש. מאכר זוהר. ושאר דברים: והב' לשכיבה. מטה מוצעת לת"ח. ושני ענינים אלו כמעט דבר אחד הם. כמש"ל בהל' סעודה. שכן שם אכילה משמש לשני הענינים. הלחם אשר הוא אוכל. אכלה ומחתה פיה. ונחזור למקום שעמדנו שם. ונדריך בסדר הישר והמאושר. וחדרים ימלאו בדעת חכמה ויתרון הכשר:

(א) אחר תפלת ערבית לא יתעכב אדם מליכנס לסעודת מצוה מיד ולקדם היום בכניסתו. שכן זריזין מקדימין למצוה. ובלבד שתהיה בזמנה (שלא יקדים הרבה) דחביבה מצוה בשעתה. ולא יתמיננה. ובאת שיהיה רעב. כדי שיאכל בתאוה תאב. וצריך שימצא ביתו מתוקן כראוי. ונרות דולקות בכל חדרי הבית להאיר בכל הזויות. ולהניע בו מנעום נאות. וכלי יקר כפי כחו וערכו. כמו שמכין בית וכלים מעולים לאורח נכבד ותשוב הבאה. שמוציא לכבודו כל כלי החמדה סגולתו. ויקר תפארת גדולתו. ומדליק נרות בכל פנות דירתו. ועאכ"ו לכבוד המלכה עטרת תפארתנו. שכל אדם צריך להודרת בה בכל נפשו ומאודו. ואפי' עני שבישראל צריך לתקן לכבוד השבת מטה ושולחן כסא ומנורה (סימנם משכן) כל אחד לפי השגת ידו. והייבן אם ליזכר הנכנס בכבוד השבת. להבדילו ולהקדישו יתר מאחר הימים. והרי ומתגדל בכל עוז וכל מהמאי כח לכרבות כבוד השבת. הרי זה מכובד ומשובח. ומוסיפין לו כבוד ועושר. ומספיקין בידו לענגו מעושר ונכסים: (ב) כל המענג שבת נותנין לו משאלות לבו. שנאמר והתענג על ה' ויתן לך משאלות לבך. ומשימין לו תאוהו וחפצו בקיום המצוה שכר מצוה מצוה. ובדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו. וע"ז אמת ג"כ הוי עז כנמר כו' לעשות רצון אביך שבשמים: (ג) אפי' אדם בימי לא יתלמם בהוצאות שבת (אבל האומם רחמנא פטריה. מי שאין ידו משגת. לא ישלך משאו על ה' בשביל מצות כבוד שבת (אב לא כשמואה ממי ללות בעין טוב על אמונת השי"ת כאמור למעלה) כי אין זה כבוד שמים. וטוב ארוחת ירק ואהבה בה. אפי' תבשיל בל תדיר

[שאומר ויכלו בשמחה ומכוין להעיד על אחדותו יתברך. כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית. וג' מלאכי השרת מניחין ידיהם על ראשו. ואומרים וסר עונך וחטאתך תכופר]:

וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם: וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת [תית סג'] יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בוֹ שָׁבַת מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת:

ויכולו. כל האומר ויכולו בע"ש. כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית. כי היא השכינה כנ"ל שירדה בעשיה. ובאה מראשית היא הבינה. וכוונה לעלות וליכנס בחופה. שהוא המכון והמבוקש במעשה בראשית. ועל ידי משמרות התחתונים ותפלתן וקריאתן נתקנת. נמצא כאילו על ידו נשלם חפץ הבריאה. ואומרים ג"פ ויכולו. ע"פ ג' [illegible] יקום דבר יקום ודאי ויצא למעלה. כי יש לה ג' עליות כנודע. ועתה מכוונים להעלותה בגלא הוד יסוד. ובזרוע נקל רם. בחסד גבורה תפארת. ובקדוש בבית בחכמה בינה דעת: ויכולו. נ"ל לשון כניסה לחופה. כמ"ש כי אוכלל תם. ואלהנו. והיינו כמש"ל. שהיא עת כניסת השמים והארץ הידועים לחופה. וכענין שאמר הכתוב השמים מספרים כבוד אל. וכתיב בתריה והוא כחתן וגו'. וזה מבואר: וכל צבאם. צבאם הם צבאות הידועים. ששם ה' נקרא עליהם ה' אלהי צבאות. ולא אמר צבאותם. להורות על יחוד המדות: ויכל אלהים. בינה: ביום השביעי. מלכות עשיה. אשר עשה. וג' יום השביעי נאמרו כאן. נגד ג' עולמות שבהם ירדה השכינה. ומדי עלותה בהם היא עולה בעלייתו של כעל. הראשון נזכר בו אלהים. הוא בבריאה. הב' בגבורה: וישבות ביום השביעי. לא נזכר בו שם אלהים. הוא משתנ לנכר בילירה: ויברך אלהים. בעשיה. ששם מקום הדינין. ופירש הענין בסופו. באמרו אשר ברא אלהים לעשות. שי הדבר מפורש. וג' שביעי הללו רומזים כמו כן בג' שבתות. הא' שבת בראשית. הב' של מתן תורה. הג' שלעתיד. וגם ג"כ מרומזים ג' תפלות. אתה קדשת. שבת בראשית. ישמח משה במתנת. שיא התורה. אתה אחד. לשבת שעתיד. כי ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד. והנה לא נאמר בם' ז ויהי ערב ויהי בוקר. כמו בששת ימי בראשית שלפניו. מורה אמתת מ"ש רז"ל בב"ר. אור של ע"ש שמש ל"ו שעות. שלא שקע עד מוצאי שבת:

[ישמר] לעובדך באמת. שבת קודשך. וישמחו בך ישראל אוהבי שמך. וי"א וימחו בם ישראל מקדשי שמך. ויש נוהגים לומר במעריב וינוחו בה. ובשחר ובמוסף בו. ובמנחה שבתות קדשך וינוחו בם:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. רְצֵה בִמְנוּחָתֵנוּ קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ. וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ. וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ. וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת וְהַנְחִילֵנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן שַׁבַּת קָדְשֶׁךָ: וְיָנוּחוּ בָהּ יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשֵׁי שְׁמֶךָ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

אלהינו ואלהי אבותינו. כתר חכמה בינה: רצה בחסד. ממשך מהרצון: קדשנו. בגבורה. כמ"ש בש' הזוכר על זמנו וקדשו. קדושה בשמאלא. וקדשת את הלוים (עם היותו ברוב המקומות בימין): בתורתך. תפארת: מטובך. צדיק: בישועתך. מלכות. ישעה ג' שמים. מאלא נגה הוד. מן הבאר ההיא ישקו העדרים. ג' עדרי צאן רובצים עליה: באמת. שבת לבית אישה: באהבה וברצון. שמייחדו. וכאז נעשה: שבת קדשך. מקודשת לשמך. כנ"ל. כי כבודו לאחר לא יתן. או ודאי ינוחו. מעלבם ובנוס: בה. בערב היא באה לבית המלכות כנ"ל: מקדש השבת. במאי דאתא חיים. וג' קדושות המורות בענין: אתה קדשת. מתחלה שבת בראשית: וקדשתו. בשבת דמרה: מקדש. להווה ולעולם ועד:

רְצֵה יהוה אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִתְפִלָּתָם. וְהָשֵׁב אֶת הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ: וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן. וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ:

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד (צוּרֵנוּ) צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל יוֹם עִמָּנוּ וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם. הַטּוֹב כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא תַמּוּ חֲסָדֶיךָ מֵעוֹלָם. קִוִּינוּ לָךְ:

בשבת חנוכה אומרים כאן ועל הנסים

וְעַל כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ. תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

(בש״ת וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל בְּנֵי בְרִיתֶךָ:)

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ אֶת שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת. הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה. הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

שָׁלוֹם רָב עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ תָּשִׂים לְעוֹלָם כִּי אַתָּה הוּא מֶלֶךְ אָדוֹן לְכָל הַשָּׁלוֹם וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ: בספר בָּרוּךְ אַתָּה יהוה הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

בש״ת בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם. וּפַרְנָסָה טוֹבָה. נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם. בָּרוּךְ אַתָּה יהוה. עוֹשֵׂה הַשָּׁלוֹם:

יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יהוה צורי וגואלי: אלהי נצור וכו׳

(א) אין כהן מחזיר הפנים עצמו. אבל חוזר למעין שבע מתחיל ויכולו בתפלה בקול רם. הטעם משום י״ט שחל בשבת שא״א בו ויכולו. גם נכונה שאינו בקי. וצריך לאומרו בעמידה כעדות. ועונין הקהל עמו ויכולו וגו׳. [עד לעשות. בקול רם ומעומד. ואין לדבר בעת אמירתו (וק׳ בעת שאומר הש״צ הברכה. וישמע לדבריו) וביחיד. יכוין כקורא בתורה]: (ב) מעין ז׳ יאמרו הקהל בלי פתיחה וחתימה. וכן היחיד לבדו: (ג) אומרין מעין ז׳ [מעומד] גם בשבת שאחר י״ט. וכן בי״ט שחל בשבת (חוץ מליל א׳ דפסח) ואין מזכירין בה של י״ט: (ד) בבית חתנים ואבלים [שמתפללין שם כל ז׳ במנין] א״א אותה [מהברכה עד מקדש השבת] ולא בכ״מ שמתפללין [במנין] באקראי [ובזה. אומרים בלי ברכה (אבל במקום קבוע להתפלל אף אותה ימים כמו בירידים וי״א שם ס״ת. אומרים) וכנוהג שאמרו אף במקום בידו]:

לש״ץ בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

ברוך. ברכה זו מעין ז׳ נתקנה מפני המזיקין והיטעים. שלא יבא לבם שאיזה ברחל שמתעלית בבינה כנודע. ורמה איך הכל מכוון ביותר במספר התיבות. כי נוסח זה נחלק לב׳ חלקים. באחד יש בו ס״ח תיבות. כמו מספר בינה עם התיבה. ואם המגה התוספת של מגן אבות לבדו. המלא מ״ח תיבות. ועם ב׳ שלגי של ב׳ החלקים. הם מ״ט שערי בינה. וביום השבת יפתח שער התמ״ס. רומז מספר הכללי. לאור באור פני המלך חיים (דיטיב חין לאילנא דמותא. כי דתול רגלים יורדות מות) ועם נוסח אלהינו. מגלים ק״ג תיבות. כמנין שם אלהינו עם התיבה. שבות התפארת. כלל מרין עקבין. לפיו ככתב הבע״ל ונרמז הטג״ל. והו גם כן שנרמז בפסוק וירקידם כמו עגל. שפוגמין בו לפני קבלת שבת קדש. לפי שנאמר במה״ד ספרא דצניעותא תבנית שור. שיניקתו מן הבינה. דשנה דינין מתערין. משם יצא העגל הראשון. ובו משה החוטא ומחטיא את הרבים שעשה לו ב׳ עגלי זהב מלאון. נגד ב׳ עקבין (ובעו״ה עדיין מרקד בינינו. כי מכאן בא ג״כ טעות הפתאים האררים שעשו עגל חדש מכסיל לבו הסר. תפח רוחם ותדלה בשמהם והיו דראון לכל בשר. אוי להם לבוערים תרשי משחית. שמעם לנו בב׳ עגלים. שהוסיפו יגון על יגוננו. לא יצמח לא האנת לנו עד ישקיף וירא ה׳ בעניינו. יכרית העגלים ורוח הטומאה יעביר מן הארץ ויחננו) ועתה בכניסת שבת קדש הדינין מתעברין. והחסדים מתגברין. אז נדחה ממקומו ורוקד ובורח ויורד לנוקבא דתהומא רבא. ואין שטן ואין פגע רע: אל עליון. על שם הכתוב ברוך אברם:

[אמר הש״ץ בשמ״ת הכל הקדוש. וחתם מקדש השבת. אינו חוזר (וי״א דחוזר לראש) ובלא חתם. חוזר להמלך הקדוש:

[קהל וש״ץ] מָגֵן אָבוֹת בִּדְבָרוֹ מְחַיֵּה מֵתִים בְּמַאֲמָרוֹ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ (בש״ת הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ) שֶׁאֵין

מגן. פ״ס אנכי מגן לך: בדברו. לבטל הסד מחיה. כרי אבות: מתים

והוצאה אם שבאה לכבוד שבת. ה"ז קיים מצות עונג שבת. ויהב לו נדיקו. והמעט נרב. כי אחר כוונת הלב בן הדברים. והעשירים שאוכלים של עני שקולה כעולת בהמה דעשיר. והשובה יותר. לפום צערא אגרא. וגדול כח כפלי כפלים מעשיר המענג השבת. כי במעט שבידו הוא רצוי ומקובל לפני המקום. ולא די שלא נגרע מערכו אדרבה שכרו כפול. לפי שזה המעט עמד לו בצער ובקושי יותר מהגדולים הגדולה והפזור שעושה העשיר בריוח ובנחת רוח. גם כי סובל דוחק בעמה שכל העולם בנחת ואוכלין לשובע. והוא בצער ואוכל פתו בצמצום ומתענג על ה'. בלא תעלה לו לריח ניחוח לה'. ושכר עונו והעלאתו חסר. ומעודתו הקלה היטב לה' משור פר) שכל מחשבותיו של אדם לענין מ"ב. תוך מבואות שבתות וי"ט: (ד) המענג השבת. נותנין לו נחלה בלי מצרים. שנאמר והאכלתיך נחלת יעקב אביך. ופרצת ימה וקדמה וגו'. וצ"ל ליתן הבלין בדברי חכמים. שיזכה המענג את השבת לכך. ואקרא נוסיף אה"כ מדוע השבות הקורא עונג. בנחלת יעקב דווקא בנא כבר מנחלת אברהם. ומאי שנא יעקב באמת. שזכה גם יותר מאברהם גם אברהם אבינו שמר השבת. שאפילו עירוב תבשילין קיים. ואם לא מדע מה ענין שבת לכאן. ויתבאר עם מ"ש ח"ל [שבת קיט] עשירים שבא"י במה הן זוכין. בשביל המעשרות. ושבח"ל ארצות. בשביל שמכבדין השבת. והטעם שני האבות שהיו עשירים ובא"י היו אה"ל יש לפלוט שעושרם בזכות דירת א"י ובשביל שהיו שנאמר עשר תעשר. עשר בשביל שתתעשר. ולכן אע"פ כבוד שבת. לא זכו להבטחת נחלה בלי מצרים. שמתוך העושר והיה ספוק בידיהם לעשותו ולקיימו שלא מדוחק. אבל יעקב שהיה עני כשילא מבית אביו. כמ"ש כי במקלי עברתי. וגם וכה אה"כ נכנסים ולעשרם. מ"מ [illegible] מפני כך שהתחיל שיזכה כיון שאין מצות מעשר כי אם בזרע הארץ. ולא הגה עבר העשר רק בא"י לבדה. כי ע"כ אמרו. עשירים שבשאר ארצות אין זוכין אלא בשביל כבוד שבת בנגד (כמ"ש בס"ד בס"י ס' ס"ג) א"כ בודאי לא יוכל לתלות שהתעשר אח"כ מחמת שקיים מצות מעשר כמ"ש עשר תעשרו לך. דהסידום בעצמה הוא שגדל בו מעלתו מגדיל שיתעשר בשביל כך. והא תוין באמת דהתעשר לבסוף. ע"כ צ"ל מפני שהיה רגיל לכבד שבת זכה לעושר. ומשום שקיים מעוני פוסו שקיימה מעושר. ולפיך היה שכרו נחלה בלי מצרים. ר"ל בלי מצירים ומונעים מן המצוה. וכ"ה הענין בנחלה בלי מצרים ממש. שאינו מתיירא מאויב מגור מסביב ואינו דואג משכנים המגעים בנחלה. זהו כל המענג. לא אמרו סתם המענג. כל מי שהוא אפי' עני שבישראל אע"פ שאין בידו להרבות שבת. זוכה לנחלה בלי מצרים. כלומר הוא שיקיים המצוה באין מונע. כמו שמצינו ביעקב אבינו ע"ה שהיה עני מתחלתו. שעמדה לו לקיימה בסוף מתוך עשירות ומתוך רווחה. וכמון:

(ה) ועשיר שמעלה על שולחנו כל יום מעדנים ומאכלים שמנים. צריך להוסיף תבשיל ומאכל חשוב נכדל. שאינו רגיל בו בחול. ואם להקדים יאחר. ולא שירעב ולא יאכל. אלא שאם בחול משכים מחמת שממהר לעסקיו ולמלאכתו. כי על כן אוכל אפילו בלא נעת הסעודה כדי שיסמוך עליה בעת טרדתו ולא יצטרך להפסיק מעסקיו ולהתבטל ממלאכתו בשביל אכילתו. בשבת [illegible] יעשה כן. [illegible] שיתאוה לאכול. ואם רגיל להתאחר בחול ואוכל רעבון מחמת טרדות עסקיו שאין מניחין לפנות עם האכילה. בשבת יקדים. בעת יאכלו. ולא ירעיב עצמו בשביל שום דבר שהיא. אע"פ לעשותו. אפי' בשביל הלמוד לא יעכב סעודתו. אבל ודאי אם מפוזר נאכול בהשכמה על כרחו. אם עדיין אינו רעב. אדרבה לממתין עד שירגיש בתפילת האצטומכא. והכלל כל עונג שבת צריך שיבא לתאבון. ויאכל לחמו בשמחה ובאהבה. ויזכור מקצתם ובכל מה שאוכל בשבת אפי' יותר מערכו (רק שלא תבא אכילה גסה שהיא מעשה בהמה) מתשב רוחני: (ו) נחזור לענין. אמרו חז"ל [שם] שני מלאכי השרת מלווין לאדם מבית הכנסת לביתו. אחד טוב ואחד רע. וכשבא לביתו. מוצאין נר דלוק ושולחן ערוך ומטה מוצעת. מלאך טוב אומר יהי רצון שיהא לשבת אחרת כך. ומלאך רע עונה אמן על כרחו. ואם לאו כו' (וענין ב' מלאכים הללו. עמ"ש בגו"ק סי' ב') לכן כל בעל נפש יזהר בזה. ויצוה את בני ביתו ויורם לתקן עמדי הבית. להציע המטה והבית בכלים נאים. ולסדרם בסדום כפי כוחו. ולהטיבם שיהיה אורה מבהיק. כדי שבבואו מבית הכנסת ימצא הבית מתוקן ומסודר כראוי לו: (ז) המנהג של ישראל לברך הילדים בליל שבת (אחר האבות ואחר הרבנים) אחר התפלה או בהכנסם לבית. שאז הם בשפע ורצוי להשפיעו על הילדים ביחוד שאין בהם להמשיך שפע במעשיהם. אבל ע"י גדול שמשפיע תשובת הוא יורד ובא ונאחז ביותר בקטנים שעדיין לא טעמו טעם חטא ועל ידיהם הוא מתפשט יותר. אבל גם הבנים הגדולים מקבלים ברכה מאבותיהם. וכמן הוא. ומניחין ב' ידיהם על ראשיהם כמו שמצינו בכל המברכים. מדרך שנהג מרע"ה עין יפה רק ראוי לברך לעולם. כי טוב עין הוא יברך. וכן הכהנים בברכת כהנים בב' ידים. וכן מצינו במלאכים ליל ע"ש. שאמרו ז"ל [שם] שמניחין ידיהם על ראשו של אדם כשמברכין אותו. ומה שמצינו ביעקב אבינו ע"ה שבירך אפרים ומנשה כל א' ביד א'. לא היתה עינו צרה ח"ו. אלא מפני שהברכה הולכת לשמות כן. כדי שלא להטיל קנאה ביניהם. מאחר שבאו לפניו בבת אחת לקבל ברכתו. והדין היה שיקדים מנשה הבכור. אבל הוא נתן באפרים להקדימו. כמו שמפני כך שכל ידיו וישם יד ימינו על ראש אפרים וגרם הקפדת יוסף. וכ"ש אם היה מקדימו לפני מנשה היתה הקפדה יותר בודאי. לכן בשמם שוה בכל האפשרות לטעם הקפדה. זה דבר ברור לפי פשוטו של ענין. מלבד שבלאו הכי יש בו ג"כ טעם ע"פ הסוד. שלא רצה הקב"ה שיתברכו משתי ידיו (אולי מפני שלפה הקב"ה בירכתה ופה שגרם גדעון) לפיך הכה הדבר באופן שיצטרך יעקב לברכם רק ביד אחת מפני הטעם כאמור. וכן היה מנהג אמ"ה ז"ל. ולא כחסרי דעת שחושבין שיש קפידא לברך דוקא ביד אחת. וסוד הידים נברכה גדול. ואומרים המברכים. ישימך אלהים כאפרים וכמנשה. גם יברכך וגו'. וכל אחד יוכל להוסיף ברכה משלו כפי אות לבו: (ח) ח"ל בספרי האר"י. כשהכנס לבית שאמר בקול רם שבת שלום ומבורך (כך היה מנהג אמ"ה ז"ל) כי הוא מקבל הכלה בסבר פנים יפות ובשמחה גדולה. מורי היה נוהג לנשק ידי אמו ליל שבת (יעי"ש באורך הוד הענין. כדי לנהיים לברך הברכה מידיה) אח"כ יעמוד במקומו בשולחן. ויאמר דא היא סעודתא דחקל תפוחין קדישין. אח"כ מקיף השולחן דרך ימין בשתיקה. ואח"כ קח בידך הב' אגודות של הדס ותברכם בשתי ידיך ותברך עליהם. ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא עצי בשמים. ותריח בהם. אח"כ מקיף עמהם השולחן דרך ימין פ"ב בשתיקה. ותאמר זכור ושמור בדבור אחד נאמרו:

(ט) הסתכל באור הנר. ותכוין באותיות אלף למד אדני כמנין נר. כי נר של שבת רומז למלכות שיש לה עמה בשבת שם זה הסגולה נר. כי בחול יש לה אל אדני שמו. גם ב"פ נר הוא ת"ק. לכן ההסתכלות בהם הוא רפואה למאור עיניו של אדם שנחסר א' מת"ק מהם: (י) לא ראיתי לאמ"ה ז"ל שאמר שום תחנה בבואו לביתו אחר תפלת ערבית (גם לא נמצא שום זכר מכל אלו התחנות שנדפסו בס"ם להתפלל ולהתחנן נגד הפרוח. בשום קונטרס מכתבי האר"י ז"ל: וכן הם שלא כדין ושלא כהלכה. להאריך לבון בבקשה ביום שבת קודש. שקבלו חז"ל אפי' בתפלת י"ח שתקנו אנשי כנסת הגדולה. ואסרו לאדם לשאול צרכיו. ואפילו לחולה כל שאין בו סכנת נפש. ומיך יהא להתחנן בשבת בסליחות עונות והגלה מן השמי והתולי והדומה להם. וכרהבה לשון ובסם יתר על כל הי"ח. מימי תמהתי על זה. שיתכן שילא כולם מתחת יד חכם מובהק. בשגם יש לחוש עוד לאסור מחמת שקוראין לאור הנר. ביחוד במוכה גדול כזה שאפי' הרגיל בה אומנה מתוך הספר. ומה יעשה המתחיל קודם שהורגל בו כעל פה. ובבקשה למלאכים יש בו חשש עוספת כמ"ש ח"ל [ירושלמי ברכות פרק ט' ה"א] לא תצווח [illegible] למיכאל ולא לגבריאל. עם שכמ"ש בס"ד על לשון שאילתם דמלאכי רחמים נתיישב זה ג"כ קצת. מ"מ מאין לנו להם דברים כאלה אשר לא נתרום אבותינו ח"ל אשר הורם [illegible] דרך עץ החיים. ומדוע נתחכם עליהם. ונדקדק ונהם יותר מהם. ויש [illegible] ג"כ משום איסור בל תוסף. ובכתב דברים לא יחדל פשע. ראה בכמה סדורים מדפס בבואכם בצאתכם. מה שלא ידקדק כלל בלשון. ומלאה השבושים. עוד מה שנדפס ממלך מלכי גמ"ס. שאין לו הבנה וקשר בענין. בפרט כדבר היליתה. גם יש לגמגם עוד על מה זה שלא המלאכים ופוטרם לשלום. הלא טוב שישתכנו יותר וישמחו גם בסעודה אם היא בשקטה [illegible] לה. בודאי הרב שמחתם ויוסיף לו ברכתם. ולמה יאמר [illegible] מזה (הלואי ישארו אצלנו לעולם. כי אז השמר בכל דרכנו. [illegible] באו עמנו כבתוב) אולי נזירא שלא יראו דבר שלום כהוגן וזולג שלא יפרשו מעליהם מתוך כעס. לפיכך נתחכם לפטרם משום. ומנהגי לקבל המלאכים ולומר. שלום עליכם. מלאכי השרת. מלאכי עליון. מלך מלכי המלכים. הקדוש ברוך הוא בלבד. כדי שלא לשנות המנהג שנו וכו) אלא טוב שלום כדלעיל:

שלום

שלום. שהקידוש הוא ז"ל דירת ישראל מתוקן כראוי לכבוד הלה קדושה שבת שמלאכה נר דלוק ושלחן ערוך ומטה מוצעת. וע"ה ב' מלאכים (טוב ורע) מלוין אדם בליל שבת מבהכ"נ לביתו לראות אם הכין את הב' דברים ויברכוהו (הטוב אומר יה"ר שתהא לשבת אחרת כן. והרע עונה אמן בע"כ) ואם לאו יקללוהו (הרע אומר יה"ר כ' והטוב עונה אמן בע"כ) ולכן הירא ודאי הכין הנ"ד ושוק לברכה. ואומר נגד המלאכים. אתם מלאכי השלום (שהבאתם שלום ביניכם בלי קנאה ושנאה ותחרות. רק במקרה ע"י חטא אדם נהפך שלומם לקטגוריא ויש מלמד עליו זכות ויש חוב) מלאכי עליון (שמשכנו אצל ה'. ומלאכי זעם רחוקים ממנו) והשלוחים ממלך הו' לראות הנ"ד. השלום שלכם בשעה יאמר עליכם. שלא תהרהרו מהנ"ד להפך שלומכם ללמד חוב. ועשיתי המוטל עלי ובואכם לשלום. ולכן תברכוני לשלום כמוטל עליכם: ברכוני. כהספר מהכירו אפילו גדול מקטן צריך לקבל רשות. וגוזר על המלאכים (אעפ"י בקשה מהם שאסור) לברכו ולא (ולא בע"ש) פוטרם (ואין הכוונה לפוטרם מיד) להיום נאמם לשלום וימצא שלום בלי קטרוג עלי במקום שיבאו אצל ה'. וגם הוא יברכנו:

שלום עליכם מלאכי השרת מלאכי עליון מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא׃ ג"פ **בואכם לשלום מלאכי השלום מלאכי עליון מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא׃** ג"פ **ברכוני לשלום מלאכי השלום מלאכי עליון מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא׃** ג"פ **צאתכם לשלום מלאכי השלום מלאכי עליון מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא׃** ג"פ

העושה מצות הרבה מוסרים לו מלאכים הרבה לשמרו. ולכן תקנו לומר כאן פסוק זה (תהלים צא) לומר אף שאמר הב' מלאכים יעיד עליך אחרים לשמרך עבור המצות של כבוד שבת. ולפי שה' ובית דינו שמרו ליעקב ע"ש ובזכות שמירת שבת כראוי זכה לנחלת יעקב. תקנו לומר גם פסוק ה' גו' (תהלים קכא) א"כ כי כשאלך בדרכי ה' ד' מסייעין אותו. השמש והשמות לצדיקים ומלאכים ושכינה. ובכניסת שבת גם הנשמה יתירה מסייעת לשמור שבת כראוי. ומלאכיו קאי גם על הנשמות. וה' על השכינה. א"נ כי שבת היא הכלה וישראל החתן והב' מלאכים השושבינים (ועליהם אומר כי גו') וה' כהן המברכם. ועליו אומר ה' גו':

כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך׃
יהוה ישמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם׃

אחר גמר מלאכי השלום שבסוף. אומר בבהכ"נ קודם מנחה אחר שהדליק והציע המטה והחליף בגדיו. וכ"ה מנוסח הרבנן. וכן נהג הצדיק ר' יוסף מפרסקוב ז"ל:

רבון כל העולמים אדון כל הנשמות אדון השלום מלך אביר מלך ברוך מלך גדול מלך דובר שלום מלך הדור מלך ותיק מלך זך מלך חי העולמים מלך טוב ומטיב מלך יחיד ומיוחד מלך כביר מלך לובש רחמים מלך מלכי המלכים מלך נשגב מלך סומך נופלים מלך עשה מעשה בראשית מלך פודה ומציל מלך צח ואדום מלך קדוש מלך רם ונשא מלך שומע תפלה מלך תמים דרכו׃ מודה אני לפניך יהוה אלהי ואלהי אבותי על כל החסד אשר עשית עמדי ואשר אתה עתיד לעשות עמי ועם כל בני ביתי ועם כל בריותיך בני בריתי. וברוכים הם מלאכיך הקדושים והטהורים שעושים רצונך׃ אדון השלום מלך שהשלום שלו ברכני בשלום ותפקוד אותי ואת כל בני ביתי וכל עמך בית ישראל לחיים טובים ולשלום׃ מלך עליון על כל צבא מרום יוצרנו יוצר כל מעשה בראשית אחלה פניך המאירים שתזכה אותי ואת כל בני ביתי למצא חן ושכל טוב בעיניך ובעיני כל בני אדם וחוה ובעיני כל רואינו לעבודתך. וזכנו לקבל שבתות מתוך רוב שמחה ומתוך עשר וכבוד ומתוך מעוט עונות והסר ממני ומכל בני ביתי ומכל עמך בית ישראל כל מיני חולי וכל מיני מדוה וכל מיני דלות ועניות ואביונות ותן בנו יצר טוב לעבדך באמת וביראה ובאהבה ונהיה

מְכַבְּדִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל רוֹאֵינוּ כִּי אַתָּה הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד כִּי לְךָ נָאֶה כִּי לְךָ יָאֶה: אָנָּא מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים צַוֵּה לְמַלְאָכֶיךָ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מְשָׁרְתֵי עֶלְיוֹן שֶׁיִּפְקְדוּנִי בְּרַחֲמִים וִיבָרְכוּנִי בְּבוֹאָם לְבֵיתִי בְּיוֹם קָדְשֵׁנוּ כִּי הִדְלַקְתִּי נֵרוֹתַי וְהִצַּעְתִּי מִטָּתִי וְהֶחֱלַפְתִּי שִׂמְלוֹתַי לִכְבוֹד יוֹם הַשַּׁבָּת וּבָאתִי לְבֵיתְךָ לְהַפִּיל תְּחִנָּתִי לְפָנֶיךָ שֶׁתַּעֲבִיר אַנְחָתִי וָאָעִיד אֲשֶׁר בָּרָאתָ בְשִׁשָּׁה יָמִים כָּל הַיְצוּר וָאֶשְׁנֶה וַאֲשַׁלֵּשׁ עוֹד לְהָעִיד עַל כּוֹסִי בְּתוֹךְ שִׂמְחָתִי כַּאֲשֶׁר צִוִּיתַנִי לְזָכְרוֹ וּלְהִתְעַנֵּג בְּיֶתֶר נִשְׁמָתִי אֲשֶׁר נָתַתָּ בִּי: בּוֹ אֶשְׁבּוֹת כַּאֲשֶׁר צִוִּיתַנִי לְשָׁרְתֶךָ וְכֵן אַגִּיד גְּדֻלָּתְךָ בְּרִנָּה. וְשִׁוִּיתִי יהוה לִקְרָאתִי שֶׁתְּרַחֲמֵנִי עוֹד בְּגָלוּתִי לְגָאֳלֵנִי לְעוֹרֵר לִבִּי לְאַהֲבָתֶךָ. וְאָז אֶשְׁמוֹר לְפִקֻּדֶיךָ וְחֻקֶּיךָ בְּלִי עֶצֶב וְאֶתְפַּלֵּל כַּדָּת כָּרָאוּי וְכַנָּכוֹן: מַלְאֲכֵי הַשָּׁלוֹם בּוֹאֲכֶם לְשָׁלוֹם בָּרְכוּנִי לְשָׁלוֹם וְאִמְרוּ בָּרוּךְ לְשֻׁלְחָנִי הֶעָרוּךְ. וְצֵאתְכֶם לְשָׁלוֹם מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם אָמֵן סֶלָה:

שיפקדוני ברחמים: שישגיחו עלי לטובתי ולאמן אחר לבקש רחמים ושלא יהיו לי צרים ומסטינים לתפלה: והחלפתי. לכבוד. דר"י קרא למאניה (שלבוש בשבת) מכבדותיה: אנחתי. שבלבי על החורבן. ע"י שאזכה לבנין בהמ"ק בזכות שמירת שבת ובקיום מצות הנ"ל לכבודו. ואבוא לזמן ברכה: ואעיד. באמירת ויכלו בתפלה: ואשנה. באמירתו אחר התפלה: ואשלש. בקידוש: בואכם. לא הזכיר שלום עליכם קודם. אולי נהגו לאמרו בבהכ"נ בביאתם ללוותו. ובבית התחילו מבואכם: ואמרו ברוך. שממנו תצא ברכה לימי השבוע:

אח"כ אומר אשת חיל מראשה לסופה. כרומזת על השכינה:

אֵשֶׁת חַיִל מִי יִמְצָא וְרָחֹק מִפְּנִינִים מִכְרָהּ: בָּטַח בָּהּ לֵב בַּעְלָהּ וְשָׁלָל לֹא יֶחְסָר: גְּמָלַתְהוּ טוֹב וְלֹא רָע כֹּל יְמֵי חַיֶּיהָ: דָּרְשָׁה צֶמֶר וּפִשְׁתִּים וַתַּעַשׂ בְּחֵפֶץ כַּפֶּיהָ: הָיְתָה כָּאֳנִיּוֹת סוֹחֵר מִמֶּרְחָק תָּבִיא לַחְמָהּ: וַתָּקָם בְּעוֹד לַיְלָה וַתִּתֵּן טֶרֶף לְבֵיתָהּ וְחֹק לְנַעֲרֹתֶיהָ: זָמְמָה שָׂדֶה וַתִּקָּחֵהוּ מִפְּרִי כַפֶּיהָ נָטְעָה כָּרֶם: חָגְרָה בְעוֹז מָתְנֶיהָ וַתְּאַמֵּץ זְרוֹעֹתֶיהָ: טָעֲמָה כִּי טוֹב סַחְרָהּ לֹא יִכְבֶּה בַלַּיְלָה נֵרָהּ: יָדֶיהָ שִׁלְּחָה בַכִּישׁוֹר וְכַפֶּיהָ תָּמְכוּ פָלֶךְ: כַּפָּהּ פָּרְשָׂה לֶעָנִי וְיָדֶיהָ שִׁלְּחָה לָאֶבְיוֹן: לֹא תִירָא לְבֵיתָהּ מִשָּׁלֶג כִּי כָל בֵּיתָהּ לָבֻשׁ שָׁנִים: מַרְבַדִּים עָשְׂתָה לָּהּ שֵׁשׁ וְאַרְגָּמָן לְבוּשָׁהּ: נוֹדָע בַּשְּׁעָרִים בַּעְלָהּ בְּשִׁבְתּוֹ עִם זִקְנֵי אָרֶץ: סָדִין עָשְׂתָה וַתִּמְכֹּר וַחֲגוֹר נָתְנָה לַכְּנַעֲנִי: עוֹז וְהָדָר לְבוּשָׁהּ וַתִּשְׂחַק לְיוֹם אַחֲרוֹן: פִּיהָ פָּתְחָה בְחָכְמָה וְתוֹרַת חֶסֶד עַל לְשׁוֹנָהּ: צוֹפִיָּה הֲלִיכוֹת בֵּיתָהּ וְלֶחֶם עַצְלוּת לֹא תֹאכֵל: קָמוּ בָנֶיהָ וַיְאַשְּׁרוּהָ בַּעְלָהּ וַיְהַלְלָהּ: רַבּוֹת בָּנוֹת עָשׂוּ חָיִל וְאַתְּ עָלִית עַל כֻּלָּנָה: שֶׁקֶר הַחֵן וְהֶבֶל הַיֹּפִי אִשָּׁה יִרְאַת יהוה הִיא תִתְהַלָּל: תְּנוּ לָהּ מִפְּרִי יָדֶיהָ וִיהַלְלוּהָ בַשְּׁעָרִים מַעֲשֶׂיהָ:

[אשת. היא המשכלת שלימותה להבין כל החכמות. קשה למצוא. כי לא תושג בכסף: יחסר. מלהשיג חכמות מזולתו: גמלתהו. תדריכהו בנתיב ישר לטוב לו. ולא בתורה מקולקלת לרע לו: וכן בכל ימיה: דרשה. החוקרת טעמי החוקים. כשפשתים למר ופשתים. ואף שלא תשיג עד התכלית. תעשה בחפצה בלי רישול: היתה. המשכלת ענינים עמוקים ע"י ראיות רחוקות. כספינה המביאה סחורה ממרחק: ותקם. בעודה מתעסקת במחקרה ועוד חשכו זכרי השכלתה. תמצא בדרך עיונה חכמות אחרות. זממה. כל מה שתכסוף להשכיל. תשג ותבין עוד דבר מתוך דבר. ועושה גנים ופרחים: חגרה. משתדלת בזריזות גדול להעמיק במושכלות: טעמה. שתחל לחקור ומצאה טעם. לא תשקוט עד שתבוא לתכלית האור שבעומק המושג: ידיה. כשנתלאה כחה העיוני. תפיל תחנים דברים קלי העיון: כפה. המחזיק אמריה לענים חכמה כלבות דלי המבינה: לא תירא. אורות המתרגשות. כי שמחה ומעשיה הטובים יגינו עליה: מרבדים. לפי שהרבתה מע"ט. תתעדן בעולם הגמול: נודע. בשערי ג"ע. לא יסגרו הדלתות מפניו. גם נודע בשבתו בחבורת ישיבה של מעלה. ויהיה לו מקום בראש: סדין. השכילה חכמות ותלמד לאחרים: עוז. עשתה המצות בשמחה ובטוב. לכן גם בעוה"ז תשמח בזכרה פקודתה. כי תבטח לטוב לחקור הקדוש שממנו הולכה: פיה. כל עסקה בחכמה. וללמד לאחרים בחסד חנם: צופיה. תזהר כל עת ביעותים לביתה הנהגתי. ולזה לא תתעצל בקניית חכמה בעוה"ז: קמו. המלאכים שבראה בקיום המצות. ובעלה בורא כל הנשמות. יחד יהללוה: רבות. בכל החכמות נמצא דברים טובים. וחכמת התורה גברה על כלן: שקר. העיונים העמוקים והחקירות המחוכמות שבחכמות. הם כאין מול חכמת התורה: תנו. לנפש המשכלת בחכמת התורה. יש שכר טוב בעולם. ומלמדת לאחרים מעשים טובים]:

(א) מ"ע לקדש על היין בכניסת שבת קודש: (ב) גם שהנשים חייבות בקדוש היום [ויוציאו לבני ביתו שישמעו הקידוש] ומוציאות את האנשים בשעת הדחק. וקטן אינו מוציא אותן. ומיהו אסור לקדש על היין. ועי"ל יד ט: (ג) אם אין ידו משגת לקנות יין לקדוש ולצרכי סעודה לכבוד הלילה ולכבוד יום. מוטב שיקנה יין לקידוש הלילה ממה שיקנה לצרכי הסעודה. ובשאר צרכי הסעודה כבוד יום קודם לכבוד לילה. אבל אם אין לו אלא כוס אחד. קדוש הלילה קודם לקדוש היום: (ד) ואם אין לו אפי' פת. מוטב שיקנה פת שיקדש עליו: (ה) אסור לטעום כלום קודם שיקדש אפי' מים. ואפי' שהתחיל לאכול מבע"י צריך להפסיק. שפורס מפה על הפת ומקדש על היין ושותה. ואח"כ מגלה את הפת: (ו) ואם היה סועד ושותה יין וקידש היום. אומר קידוש על היין בלא ברכת היין. ולעולם אינו צריך לברך ברכת המוציא כשחוזר לאכילתו: (ז) שנים שהיו שותים ואמרו בואו ונקדש. אסור להם לשתות עד שיקדשו. ואם רצו לחזור ולשתות קודם שיקדשו (מתמה איזה אונס שאירע שאינם יכולים לאכול והוצרכו לשתיה) צריכין לחזור ולברך תחלה בפה"ג לפני שתיה: (ח) אדם ששכח לקדש עד לאחר שבירך ברכת המוציא וזכר קודם שאכל. יקדש על הפת. ואם כבר בלע. צריך להביא לפניו לחם משנה אחר. וי"ל שבולע ואוכל משני כבלעות ביחד: (ט) אם גמר סעודתו וקדש היום קודם שבירך בה"מ. פורס מפה ומקדש ומברך המוציא ואוכל מעט. אח"כ מברך בה"מ (ותפלה לא הויא הפסקה. ע"ל בהלכות סעודה) ואם רוצה לברך בה"מ תחלה מפני שאונס או כדי שלא לאכול אכילה גסה. מברך בה"מ על כוס ראשון ומזכיר של שבת בבה"מ ואינו מברך עליו בפה"ג. אח"כ נוטל בידו כוס אחר לקדוש ומברך בפה"ג ואומר עליו קדוש היום ושותהו וחוזר ושותה מכוס בה"מ. ויזהר בכך בשעת הדחק. כ"ה העיקר והמהדור בכל [illegible]: (י) צריך שתהא מפה על השלחן תחת הפת. ומפה אחרת פרוסה על גביו [ומקבל הכוס (מלא) בב' ידיו מהשלחן או מב' ידי אחר. ומניחו על כף ימין (והפת יהא מכוסה עד אחר ברכת המוציא) ומקדש בשמחה ובדקדוק התיבות. ויהיו עיניו להעיד על אחדותו ית' בבריאה]: (יא) דיני הכוס המבוארים היטב בהלכות סעודה לענין כוס דבה"מ. וה"ה לקדוש לכל דבריו: (יב) אומרים פרשת ויכלו (ובשעת אמירתו מסתכל בנרות מטעם הנ"ל) מעומד. מטעם שנ"ל ושם מאגר ג"ל הטעם. שאומרין אותו ג"פ. שכח לאומרו. אומרו תוך סעודה על כוס (יג) והברכות אומר מיושב. ע"ל. ונותן עיניו בנרות ע"ל: (יד) ומתחילין יום הששי. כי נרמז שם הוי"ה בר"ת. מ"מ צריך להפסיק מעט בין יום הששי לויכולו. כדי להכיר שאינו פסוק א'. שאין רשאין לעשות משני פסוקים פסוק א'. גם צריך לומר בלחש ויהי ערב. כדי שלא לחלק פסוק לשנים. דכל פסוקא דלא פסקיה משה רבינו אנן לא פסקינן: (טו) אם א"ל אלא כוס אחד. מקדש עליו. ולא יטעום עד שישפוך ממנו לכוס אחר. וטועם מכוס שקדש עליו. אח"כ מוסיף מהשני על הראשון. לתקן פגימתו ולהעמידו על שעורו. ולמחר מקדש עליו. ואם לא היה בו אלא רביעית מצומצם והחסר ממנו בלילה. למחר מוזגו במים להשלימו לרביעית. ואם אין לו כוס להבדלה אלא זה. אם יש שכר. קדוש עדיף. ויבדיל על השכר. ואם לאו. י"א דהבדלה עדיפא. ויקדש על הפת: (טז) מ"מ בשבת לקדש על כוס גדול לכתחלה ולשייר ממנו לקדוש ולהבדלה. לא הוירא. כמ"ש מחבורי בס"ד. ועי"ל בהלכות סעודה: (יז) דיני שתית הכוס והפסקה. ע"ש: (יח) אין קדוש אלא במקום סעודה. וצריך ליזהר שלא להפסיק בין קדוש לסעודה בדברים שאינם מענין הסעודה: (יט) קידש. וקודם שטעם הפסיק בדיבור. חוזר ומברך בורא פרי הגפן. ואין צריך לחזור ולקדש. והוא הדין אם נשפך הכוס קודם שטעם. יביא כוס אחר ומברך בורא פרי הגפן. וידי קידוש כבר יצא: (כ) יכול לקדש לאחרים. אפי' אינו אוכל עמהם: (כא) ברכת יין של קדוש. פוטרת יין שבתוך הסעודה (וה"ה לכל מיני משקין. כ"ל. מ"מ בס' נגיד ומצוה. אחר הקדוש תשתה מעט מים ותכוין לפטור מים שבתוך הסעודה. הוא מדעת המסדר הנהגות האר"י. ולא יצא זה מפי הרב ז"ל. ולאו האר"י ז"ל תאום עלה. דהא אליבא דמקדש על היין. ודאי לא צריכא להא. אלא ע"י ברכת יין דקידוש יכוין לפטור מים שישתה בסעודה) ואינו טעון ברכה לאחריו. דבה"מ פוטרתו. בין שמברך על הכוס בין בלי כוס: (כב) אם היין חזק. ימזגו קודם הקדוש. כמדומני לא הטיל אמ"ה ז"ל לתוכו מים: (כג) יתפיס הכוס כנגד הפה. והכל הנ"ל בהל' סעודה ובה"מ: (כד) צריך להכריז בפה מלא:

אַתְקִינוּ סְעוּדָתָא דִמְהֵימְנוּתָא שְׁלֵימָתָא. חֶדְוָתָא דְמַלְכָּא קַדִּישָׁא. אַתְקִינוּ סְעוּדָתָא דְמַלְכָּא. דָא הִיא סְעוּדָתָא. דַחֲקַל תַּפּוּחִין קַדִּישִׁין וּזְעֵיר אַנְפִּין וְעַתִּיקָא קַדִּישָׁא אַתְיָן לְסַעֲדָא בַּהֲדֵיהּ:

(א) פיוט מסובת מהאר"י ז"ל. ושמא דגריה עליה. והוא מוטעם בדפוס. והגהותיו לפניך מוגה ומתוקן כראוי: (ב) מזמרין אותו על הכוס לפני הקידוש: (ג) [התוס' אמי יצחק לוריא בן שלמה (וסל' כסל) בצירוף זמר למבלע על רפאה]:

אזמר בשבחין. למיעל גו פתחין. דבחקל תפוחין. דאנון קדישין:
נזמין לה השתא. בפתורא חדתא. ובמנרתא טבתא. דנהרא על רישין:
ימינא ושמאלא. וביניהו כלה. בקשוטין אזלא. ומאנין ולבושין:
יחבק לה בעלה. וביסודא דילה. דעביד ניחא לה. יהא כתיש כתישין:
צוחין אף עקתין. בטלין ושביתין. ברם אנפין חדתין. ורוחין עם נפשין:
חדו סגי ייתי. ועל חדא תרתי. נהורא לה ימטי. וברכאן דנפישין:
קריבו שושבינין. עבידו תקונין. לאפשא זינין. ונונין עם רחשין:

אומר. אכריז בשבחות אלו המקטריגים המעכבים הברכות. להכניסם בשערי השכינה הקדושים: נזמין. השכינה שאנו עושה בהכנסת שבת. על שלחן ערוך בלחם משנה שלא כבתול. ובנרות דולקות יפה. שהאיר על ראש כל אחד: ימינא. השבת הוא המרכז מתוך עיגול וג' ימים ד' ה' ו' נקראים קמי שבתא וימינא. וג' ימים א' ב' ג' נקראים בתרי שבתא ושמאלא. ושבת הנקראת כלה באמצע. בקישוטי הכלה הם הם בכ"ד קישוטין המקושטת כ"ד. וכן הטתים מששת ימים כל פת ויו שטם. וכל עת יונק מששה א' דשבת: ותולקת לבושין לכל ימי השבוע: יחבק. השכינה כביכול מתייחדת עם ישראל באהבה. באופן נחת רוח לה. ועי"ז יהיו נכחשין המקטריגים: צוחין. המקטריגים צועקים מצערם ונבטלין. ונורות בני ישראל מתחדשין ע"י נשמה יתירה. וגם הרוח והנפש היה מתרבה: חדו. בשבת יעזוב יגון ואנחה וישמח מאוד. והאנשים בשמחה כל השבוע. ישמח בשבת כפלים. ואז יתוסף לנשמתו אור גדול וברכה נרבות. קריבו. [illegible]

למעבר נשמתין . ורוחין חדתין . בתרתין ובתלתין . ובתלתא שבשין :
ועטורין שבעין לה . ומלכא דלעילא . דיתעטר כולא . בקודש קדישין :
רשימין וסתימין . בגוה כל עלמין . ברם עתיק יומין . הלא בטיש בטישין :
יהא רעוא קמיה . דישרי על עמיה . דיתענג לשמיה . במתיקין ודובשין : [כאן הכלת נאמן והמנורה בדרום . מדלג תרין זה] :
אסדר לדרומא . מנרתא דסתימא . ושולחן עם נהמא . בצפונא ארשין :
בחמרא גו כסא . [כאן מגיה הכוס . מדלג ומדלגי אלפא] . ומדאני אסא . לארוס וארוסה . להתקפא חלשין :
נעביד להון כתרין . במלין יקירין . בשבעין עטורין . דעל גבי חמשין : [י"א מחלה שכינתא ס' ולה"כ שביתין ט'] :
ביתין ושביקין . מסאבין דרחיקין . חבילין דמעיקין . וכל זיני חרשין :
שכינתא תתעטר . בשית נהמי לסטר . בווין תתקטר . וזינין דכנישין :

למרות בעצמם בסכום שהם לברכות מיים טוים ותיה עם עוטות : לממבד . וע"י שמקדשין למטה מסרים הקדושה מלמעלה . לתוסף רוח ונשמה יתירה . ולהבא בל"ב נתיבות חכמה ובסלך. ועטורין . פלות הקידוש של היין שעולה שבעים תיבות שבקידוש. הוא עטרה לשכינה. והקב"ה מתפאר' עלע בתשבחו' הקדושים : רשימין . בכל ע' לשון אין מתוה עם שבם מפמו . וה אות כי ה' ברא העולם . וה ע"י ששם ומרנב הי' יסודות : יהא . יהי רצון לפני ה' . שתשרה שכינתו על עמו . ויתענג בכל מיני מטעמים לנחת רוח לפניו : אסדר . סנרות בדרום סרומז להשגת חכמה סתומה. והשולחן עם הלחם פרוש לקידוש . וכי אגודות של הדס נתון כרומז לעושר . כדי להמשיך חכמה שפע לכל השבוע : בחמרא . בכוס יין מלא סהוג לרקוד עמהם לפני חתן וכלה. וזה שישראל המלובשים מכח הלה"ד יתחזקו באמונה. כי הצדיק נמשל לחדס ועל ידו נהלם סילר : נעביד . נעשה . לכל העולמות כתרים (כי עתה עת רצון) בשבחים יקרים שבעים תבות הקידוש שעולים על ברכת המזון שהוא בכל העולם חמשים : שכינתא. יהי רצון שתשרה השכינה על השלחן. שבו ו' חלות לכל צד דוגמת לחם הפנים שבשלחן המקדש : והשלחן יתקשר בב' ווין י"ב חלות שהיו במקדש . וידמה לכל העניים שהיו מסבים במקדש : שביתין . המקטרגים ומלאכי חבלה המצערין בני אדם וכל החטאים שניגרש . בטלין ומתים נשבת . כי שם ניגרש מתה לה :

ויהא רעוא מן קדם עתיקא קדישא דכל קדישין טמירא דכל טמירין סתימא דכולא . דיתמשך טלא עילאה מיניה . למליא רישיה דזעיר אנפין ולהטיל לחקל תפוחין קדישין . בנהירו דאנפין ברעוא ובחדותא דכולא . ויתמשך מן קדם עתיקא קדישא דכל קדישין טמירא דכל טמירין סתימא דכולא . רעותא ורחמי חנא וחסדא . בנהירו עילאה ברעותא וחדותא . עלי ועל כל בני ביתי ועל כל הנלוים אלי ועל כל בני ישראל עמיה . ויפרקינא מכל עקתין בישין דייתון לעלמא . ויזמין ויתיהב לנא . מזונא ופרנסתא טבתא . בלי צרה ועקתא . מזולא דכל מזוני ביה תליא . וישזבינא מעינא בישא ומחרבא דמלאך המות ומדינה של גיהנם . ויהיב לנא ולכל נפשתנא . חנא וחסדא וחיי אריכי ומזוני רויחי ורחמי מן קדמיה : אמן כן יהי רצון . אמן ואמן :

תומר זה המאמר מהזוהר (פ' ויקהל) :

יומא דא מתעטרא בשבעין עטרין . ושמא עלאה קדישא אשתלים בכל סטרין . ואתנהירו כולהו דרגין . וכלא בחדוה דברכאן ובקדושה על קדושה ותוספת דקדושה . קדושה דמעלי שבתא . דא איהו קדושה דשבת בראשית . דהא אתקדשא מתלתין ותרין שבילין ותלת דרגין דתפוחין קדישין . ובעינן לאדכרא על האי קדושה כללא דעובדא דבראשית . ונייחא בראשית ל"ב שבילין וג' דרגין . דאתכלילן בהו רזא דסהדותא דעובדא דבראשית . דהיינו ויכלו השמים והארץ וכל צבאם . ויכל אלהים ביום השביעי . ואית בסהדותא דא ל"ה תיבין . ל"ב שבילין וג' דרגין דתפוחין קדישין . תלת דרגין אינון שביעי שביעי שביעי . ואית ביה רזא דעלמא עלאה ורזא דעלמא תתאה ורזא דכל מהימנותא . תלת זמנין אלקים . חד עלמא תתאה . וחד פחד יצחק . וחד עלמא עלאה קדישא קדש קודשין . ובעי ב"נ לאסהד סהדותא דא בחדוא ברעותא

דלבא. לאסתדרא קמיה דמהימנותא וכל מאן דיסהיד דא מישוי לביה ורעותיה לדא. מכפר על כל חובוי. ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם. אשר קדשנו במצותיו ורצה בנו וגו'. האי קדושה איהי כתר מתקלא לקבל סהדותא דמהימנותא. אינון תלתין וחמש תיבין אחרנין כמה דאית בויכולו. כלא סלקין לשבעין תיבין. לאתעטרא בהו שבת דמעלי שבתא. זכאה חולקיה דב"נ דיכוין ברעותיה למלין אלין ליקרא דמאריה. ברוך ה' לעולם אמן ואמן:

(מספר עטה"ק מורה באצבע סימן קמ"ג)

יכוין מאד בקידוש הלילה. ויהרהר בתשובה (כי אמירת ויכלו הוא להעיד כי ה' ברא שמים וארץ ונח בשבת. והעד פסול לעדות) שיהיה ראוי לעדות. ויקדש בירא"ה ואהבה ושמחה רבה. וכה יאמר:

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו כו'. זכור ושמור בדבור אחד נאמרו הריני מקיים מצות קידוש על היין. כמו שפירשו רז"ל זכור את יום השבת לקדשו. זכרהו בדברים הנאמרים על היין. לתקן את שרשה במקום העליון. וברוב רחמיך תעלה עלינו כאלו כוונו בכל הראוי לכוון. ויעלה לפניך קידוש זה. עם קידושי בניך היודעים ומכוונים כהוגן. וימשך שפע וברכה רבה בכל העולמות. ומשם יושפע על נפש רוח נשמה. לעבדך באמת ולשמור כל השבתות כל ימי חיינו. במחשבה ודיבור ומעשה. וביראה ואהבה ושמחה:

[ויש טעם וגו']

קודם הקידוש יאמר. לשם יחוד קב"ה ושכינתיה בדחילו ורחימו. הריני מוכן ומזומן לקיים מצות עשה שבתורה לקדש השבת על היין. ככתוב זכור ושמור. וזכרהו על היין [ואומר בלחש. וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאוד] ויהי ערב ויהי בוקר

יוֹם הַשִּׁשִּׁי: (יפסיק מעט) וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם: וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בוֹ שָׁבַת מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת:

סברי מרנן בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן:

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְרָצָה בָנוּ וְשַׁבַּת קָדְשׁוֹ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן הִנְחִילָנוּ. זִכָּרוֹן לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית. תְּחִלָּה לְמִקְרָאֵי קֹדֶשׁ זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם. וְשַׁבַּת קָדְשְׁךָ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן הִנְחַלְתָּנוּ: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה. מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

סברי מרנן. כצ"ל. ולא יותר: סברי. גי' ע"ב ר'. לשמוע רנת אלהים. כחשבון שבגים ע"ב: מרנן. גי' עם הי"ה עד"י. ובכתבי"י האריך בסוד הסמן ונסתיים ג"כ שמל בבלי סעודה שלפיט מיוחד י"ל סברי. אלא שהיה אומר מרנן אם לא ברכים. פסח הקדוש. ע"פ ס' הוסר והר"י. שכתב שהוא משום בהל להוסף עליו. והנה האגמר סוד שבפנים הי' שמיטלו עם הברכה. ופס ב' סיבות יום הסבי שולים ע"ב: תהלה למקראי קודש. שהשבת מוחר בפי המועדים לפני סלס: זכר ליצ"מ. כי יצ"מ מורה על אלוה קדמון מחדש חפץ יכול. ע"כ כתוב בדברות שניות. וזכרת כי עבד היית. ע"כ צוך ה' אלהיך לעשות את יום השבת. שאם יעלה בלבך ספק על החידוש והחפץ והיכולת. תזכור מה שראו עיניך ביצ"מ. שהיה באותות ומופתים מפורסמים. שא"א להכחישם. והנה השבת הוא זכר ליציאת מצרים. ויציאת מצרים זכר לשבת. וז"ל דס"פ דקרא. א"ת מדוע אני מלך לבד. לשמור יום השבת. והרי השבת הוא זכרון לא"כ הדין הוה א"כ שיתחייבו כל בני עולם בשמירתו כמוס. לכך אמר. וזכרת כי עבד היית. והוציאך משמה ועשאך בן חורין. שהוא מן העבודה הקשה אשר עובד בך. לכן קבע לך יום מנוחה לאות ולסימן על זאת. אלא ראוי לאחרים שלא ינעו בעבודה כמוך. אינו בדין שיעשו עמך בשביתה. ועד"ז פתח עשרת הדברות באמר הוצאתיך. ולא אמר אשר בראתיך. כי לא היתה מעלה לתול חוב המצות על כל אנשי העולם כמ"ש הכוזרי. לכן נתן טעם שיהם חייבים בקבל מצותיו יותר מכל העם אשר על פני האדמה. בעבור שקנאם לו לעבדים. בהוציאו אותם מבית עבדים. ואמת אני אומר בזה עוד. שהאלהך עמר כך מפני האפיקורוס. שיטעון ויאמר הרוצה לשכר ירפיק עדיו. לפיכך בא שאלהים

נפשם ורוחם שאינה מקבלת הדתיה. כי בני העולם בכלל יבואו ויעידו על אמיתת יציאת מצרים. וכן זכר עשה לנפלאותיו ע"י יציאת מצרים. כיחד התקועה במקום נאמן. לא תמוט בכל עת וזמן. והוא הראיה על מציאות נסים אמתיים והדוש העולם כאמור. והוא המכוון בלשון זה שבנוסח הקידוש:

ולשבת חולים סוכות **בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו. וְצִוָּנוּ לֵישֵׁב בַּסֻּכָּה:**

(א) יטעם (נ"ל מיושב כנ"ל בהל' סעודה [וא"צ לברך אחריו] כמלא לוגמיו (פי' כשיסלקנו לצד אחד בפיו. יראה כמלא לוגמיו. והוא באדם בינוני רוב רביעית. והקטן לפי קטנו והגדול לפי גדלו. אך יותר מרביעית א"צ לשתות) וישאיר מעט בכוס ויתן לשתות להמסובין: (ב) בין בפה"ג לטעימה לא יפסיק. ואם הפסיק בדבור. מברך בפה"ג שנית. ואם בדבור הצריך לסעודה וכ"ש לקידוש. א"צ לברך: (ג) יאכל במקום קידוש מיד. ולא יפסיק בין קידוש לנט"י לסעודה כהילוך כ"ב אמה (וכ"ש שלא ילך לחוץ) או בדברים שאינם מענין הסעודה]: (ד) בכתאר"י. צריך להשאיר בכוס של קידוש מעט יין. ולהניחו על השולחן עד הסעודה של שחרית: (ה) אחר הקידוש יטול ידיו [ומברך ענט"י. ויעשה סימן] כל משפטי הנטילה. שהבאתי בסה"ד בהל' הסעודה. ואם ידרש כל הלכות סעודה ודרך ארץ. ונראה שא"צ בקבע בעת המזון בשבת. אבל אומר מזמור לדוד ה' רועי. והאר"י ז"ל יסד אלו הזמירות לאמרם לפני הנטילה:

אֲסַדֵּר לִסְעוּדָתָא. בְּצַפְרָא דְשַׁבַּתָּא. וְאַזְמִין בַּהּ הַשְׁתָּא. עַתִּיקָא קַדִּישָׁא:

וְהַבְצַע עַל רִפְתָּא. כְּזֵיתָא וּכְבֵיעֲתָא. תְּרֵין יוּדִין נַקְטָא. סְתִימִין וּפְרִישִׁין: מְשַׁח זֵיתָא דַכְיָא. דְּטָחֲנֵי רֵיחַיָּא. וְנָגְדִין נַחְלַיָּא. בְּגַוָּהּ בִּלְחִישִׁין: הֲלָא נֵימָא רָזִין. וּמִלִּין דִּגְנִיזִין. דְּלֵיתְהוֹן מִתְחֲזִין. טְמִירִין וּכְבִישִׁין: אִתְעַטְּרַת כַּלָּה. בְּרָזִין דִּלְעֵילָּא. בְּגוֹ הַאי הִילּוּלָא. דְּעִירִין קַדִּישִׁין:

(א) ברכת המוציא ומנהג הבציעה. מפורשים בה' סעודה. ומה שאלו לבאר כאן. הוא בחיוב מן שתי הלחם מהגה יבצע. ובעלי הסוד נסתפקו בזה. אם או' בזה וזה בזה. בולו ונסמך על מנהג האר"י ז"ל שהמכרים. וי"ל ה' סעיד ומזוג. צריך שתסדר השולחן בי"ב חלות. ו' מצד ימין ו' מצד שמאל. והו' מצד הימין ג' ע"ג ג'. וכן הו' מצד שמאל. כזה () () ויקח מאלו האמצעיים. השתים העליונות. והתכרם בשני ידיך. ויהיו ב' שתי הככרות דבוקות זו () () בזו. ויהיו נראים הב' פנים שלהם מכאן ומכאן כאלו הוא לחם אחד או ב' פנים. בסוד לחם הפנים (והם סוד פני הכרובים איש אל אחיו. ע"פ הסוד באורך) ותבצע מן הלחם הימני בציעה כזית ותקחנה לך. כנגד יוד של הויה. ותבצע בציעה שניה כביצה כנגד יו"ד אדני ותתן לאשתך. אח"כ תבצע לאחרים. ותטבול הבציעה במלח. כמש"ל בהל' סעודה: [(ב) והשבועת רק על ב' חלות. יקח שתי ערוכה לגלות ויתוס בו בסכין. ומניחו תחת המפה קרוב לו יותר מפת הב'. ומניח ידיו עליהם תחת המפה ומברך המוציא. וכשאומר השם יגביהם וכשגומר השם ימיתם. וגומר הברכה ובוצע התחתונה. וביום ובוי"ט בוצע העליונה]: (ג) אם פירב ערובי תגרות ומבואות או כי מתרמי לה עירובי תבשילין או עירוב תבשילין ליבצע עליה. שהוא ואתעביד ביה מצוה חדא. ליעבד בה אחריתא: (ד) סעודה זו ושל שחרית. ע"כ עריכה פת. המדקדקים מה ין לאכול מולייתא. זכר למן שהיה מכוסה ודומה כמונח בקופסא. וכן נהג אמ"ס ז"ל: [(ה) אוכל הסעודה בשמחה. ובכל עם אומר. הריני אוכל לכבוד שבת לשיקב"ה. והמעוג השבת. כאלו מקבל פני השכינה. ומי שיטל לענגו ומונע. נלקה בצרעת והריב ביתיה וממוניה. ויזהר בנגיעים של השלחן]: (ו) מנהג אבותינו ז"ל כאשכנזים לבורר ולרק בנבואות סוף סעודה ע"פ הח. ונפי' אמת רז"ל [שה"ש רבה בפסוק גנת דודי] שכן דרכן של ישראל. משבן אוכלין ושותין ושמחין. עוסקין בשירות ותשבחות. ולא אגדיל חבורי בזמירות ופיוטים. כהם ימלא ידו מהם (אולם האר"י לא חבן גבוס פיוט. אלא באותן שסדרת קמאי דקמאי. כמו תפלת האגאים. כ"ע ורבי ישמעאל ור"א בן ערך. שנתקנו ע"ד האמת. אך האחרונים שלא ידעו דרך הקבלה. אין יודעים מה שאומרים וטועים בסדר דבריהם. בפרט יגדל אלהים חי. לא היה רוצה לאמרו) והנם מגוים בה ככל. ע"כ לא אגיד רק מה שנתחדש על ידים בעת הואת בס"ד. ויסדמו בלשון תרגום. כי מוקגים נתבוך. שכן האר"י יסד פיוטיו לשבת בלשון ארמי. וי"ל הטעם. ע"פ הידוע שהוא בסוד אחוריים דקדושה. תרגום גי' תרדמה. כי בעת הנסירה היתה פנים באחור. ולא חזרה להיות פנים בפנים. והנה הם סוד בסוד תוספת שבת שמתקדם ומתעלה היום: (ז) הפיוט הלז מיוסד ע"פ א"ב (ובתשלום הא"ב) חתום יעקב יעבץ] ובו ל"ב בתים כמנין אל. ושם הכולל ל"ב נתיבות חכמה ל"ב השמים. והוא כנו"ד אל. שהשמים מספרים אותו ובכל בית ד' חרוזים. כנגד ד' אותיות הוי"ה ב"ה. והסוגר תורה הנהים בפ"ע על שם שבת. והוא נגד אות ד' שבשם. שהיא נחשבת מחול ונפרדת. ונשבת עם הג' החבורות מיוחדת. וכל חרוז מחובר משתי תיבות כנגד זכור ושמור. כרי הנ"ל גמור:

אֲתָנֵי שְׁבָחָא. דִּי שְׁבַק רְוָחָא. וִיהַב נְיָחָא. לְיִשְׂרָאֵל בְּשַׁבַּתָּא: בְּרִיךְ שְׁמָא. דִּשְׁכַלֵּל רוּמָא. וּבְרָא עָלְמָא. בְּיוֹמֵי שִׁתָּא: גְּלָה שְׁבִיעָאָה וְנָח. בְּשַׁקַּע וּדְנַח. רָזִין מְפַעְנֵחַ. עֲמִיקָתָא וּמְסַתַּרְתָּא: דְּכִיר וְנָטַר. לְדִי שַׁבַּת מְעַטַּר. וְכִתְרָא קָטַר. וּפָרִיק מְגָלוּתָא: הוּא מְתַנֵּי. דְּתַנֵּי וְדִי לְהֵנֵי. וְאָת מְשַׁנֵּי. לְסוֹפָא דְמִלְּתָא: וְרַבְרְבִין אֲתוֹהִי. תַּקִּיפִין תִּמְהוֹהִי. וְעוֹבָדֵי יְדוֹהִי. זְבוּרָן וְחַסִּינְתָא: וּבָאָה חוּלָקָנָא. אוֹכְלָן יַת מַנָּא. מִמִּצְרַיִם אַפְּקָנָא. מִבֵּית עַבְדוּתָא: חֲבִיבוּתֵיהּ עֲנוּתָא. לְעַמָּא פְּזִיזָא. אוֹקְרֵיהּ מִפִּיזָא. וּפְלַג לֵיהּ מַנְתָּא: טָבָא מִדַּהֲבָא. רַחֲמֵי כְּאַבָּא. נַסְבֵיהּ לְעַדְבָא. וּשְׁפַר אַחְסַנְתָּא: יְרִיתוּ קַרְתָּא. תַּרְעָא לְדַרְתָּא. דְּאַרְעָא קַדִּישְׁתָּא. כִּבְשַׁת בְּשַׁבַּתָּא: כִּבְרָא בוּכְרָא. נְטַל חוּלָקִין מְשׁוּפְרָא. בְּאַרְעָא מַדְבְּרָא. אַשְׁרֵיהּ סְחוֹר לִשְׁכִינְתָּא: לְסִינַי טוּרָא. נְחֵית בִּשְׁבְהוֹרָא. שַׁבַּת בְּצַפְרָא. מְסַר לָן אוֹרַיְתָא: מָרֵא שְׁמַיָּא. בָּתַר מִיוֹמַיָּא. שַׁבַּת לְעָלְמַיָּא. לְבִקְיָמָא צְוָתָא: נַפְשָׁא יַתִּירָא. וְנִשְׁמְתָא יַקִּירָא. לִמְסַבְּנָא בְעַתִּירָא. הָכִי הַשְׁתָּא: סָבִין וְעוּלֵמִין. כְּגוֹן רְחִימִין. לְעַתִּיק יוֹמִין הֲבוּ תוּשְׁבַּחְתָּא: עַמָּא קַדִּישָׁא. אִתְנְגִשׁוּ רִישָׁא. תִּזְכּוּן לְשִׁמְשָׁא. דִּצְדָקָה וְאַסְוָתָא: פִּגּוּן אִדְּרָא. דְּנָפֵשׁ נְהוֹרָא. תַּקִּינוּ פָּתוּרָא. וִיקַבְּלוּן מַלְכוּתָא: צִיתוּ לְמַמְרֵיהּ. כְּעַבְדָּא לְמָרֵיהּ. תֶּחֱזוּן בַּהֲדָרֵיהּ. מָרִישׁ רָמְתָא: קָרִיבוּ הִלְכָא

לְהֶדְוָה דְמַלְכָּא. סְמִיכוּ וְאַתְבָּא. דְרַחֲמָנָא בְּחַבִּיבוּתָא: רְעוּתָא אֱלָהָכוֹן. שְׁכִינַת מַלְכְּכוֹן. שַׁרְיָא עֲלֵיכוֹן. וְתַעַבְדוּן בִּזְרִיזוּתָא: שְׁלָמְכוֹן יִסְגֵּי. תֶּהֱווֹן מִתְעַנְגֵי. בְּצָעֵי וְלַגֵּי. וְכָל מִינֵי מְתִיקוּתָא: תֵּיבוּ לְרוֹוַחְתָּא. כְּעֶדְרֵי עָנָא. עַל עֵינָא. דְמַיָּא וּנְהַרְתָּא: יְדַאוּן נִשְׁרַיָּא. נִשְׁיָא כְּגִבְרַיָּא. תַּקִּיפִין כְּגִמְרַיָּא. הָא כְּדֵי אַרְיָוָתָא: עַבְדָא וְאַמְתָּא. גְּבַר וְאִתְּתָא. בְּרָא וּבְרַתָּא. תִּפְּקוּן לְחֵירוּתָא: קָל שׁוֹפָרָא. מָרֵישׁ טוּרָא. תִּשְׁמְעוּן בְּשִׁפְרְפָרָא. כַּד מָטַת עִתָּא: בּוֹעוּ וּבְדַתּוּ. לְמָרֵיכוֹן שַׁבַּתּוּ. בְּאוֹרְתָא אִצְלַתּוּ. וּסְגִיאוּת בִּרְכָתָא: יְחֵדֵי וָתִיקָא. וְכַד חַסְרִיא אַרְנְקָא. יִסְבַּר לַעֲתִיקָא. מְרִיק טִיבוּתָא: עֵינֵיהּ בְּכַסָּא. לָא יִסְתַּכַּל בְּכִיסָא. יִתְעֲבִיד לֵיהּ נִסָּא. בַּהּ שַׁעְתָּא: בְּתַכְתְּכָא דְשָׁאנָא. יָתֵב וּבְכִלִילָא וְתַנָּא. בְּרַמּוֹנֵי וָחַנָּא. וּמְעִילָא דִתְכֶלְתָּא: צִיצָא דְדַהֲבָא. וְסִימָא טָבָא. בְּשַׁבָּא רַבָּא לְעָלְמָא דְאָתָא: תַּקִּיפוּ נַאֲלִימוּ. בִּדְחִילוּ וּבִרְחִימוּ. לְבָרְיֵיכוֹן רוֹמֵמוּ. בְּקַדְמַיְתָא וּבְבַתְרַיְיתָא:

(א) **נהגו** לשורר בשבת תוך הסעודה עפ"י ס"ה. ולה"ל (סה"ש רבה פ' ברח דודי) מכן דרך ישראל מאוכלין ושותין ושמחין. עוסקין בשירות ותשבחות. וכל דברי הזמירות לשבת לקוחים מפסוקי תנ"ך והגמרא והגדות חז"ל והגר ומדרשים מענין שבת. והאומרם מביא טובה לעולם וה' דבק בו ומקשיב לקולו וממהלה ומקים העולם שלא יחרב. ושבת הוא עת הזמיר לה' מענין היום בשעת אכילה ושתיה. כמ"ש מזמור שיר ליום השבת: (ב) **זמר** כל מקדש שביעי יתקן לכניסת שבת (ולכן נהגו לאמרו רק בכניסתו) שיקדשוהו לא בפ' ויכלו שנאמר בה ויברך גו' השביעי ויקדש גו'. ובה ג"פ שביעי הרומזים על ג' שביעיות שישראל שובתין ושומרין. שבת. ז' לימים. שמטה ז' לשנים יובל ז' לשמטות. והכוונה לעורר זכות ישראל בזה ולבקש אח"כ עליהם עזור כו'. שבזכות זה יתן ה' להם שכר שבת ויגדילו בשכר שמטה ויגדילו בשכר יובל. ונהגו לאמו בנגון הכל יודך. שמדבר ממע"ב ומסיים בימי משיח והתה"מ. וכל מקדש קאי על גמר מע"ב שבפ' ויכלו ומסיים בימי משיח והתה"מ: (ג) **שיר** וגו ח' בתים וכל"א ד' תרוזים בסיום שוה וכד' הוא פסוק מתנ"ך. ובבית הא' חתום משה (אולי הוא בר קלונימוס הזקן) אות בתחלת כל תרוז מהג'. והשלר עפ"י א"ב; ג' אותיות בכ"א אות בתחלת כל תרוז מהג'. וכית ח' סגלג ד' אותיות קרש"ת והפסוק. מחסר מפני הפלוס. ונשאר רק הפסוק והשינוי:

כל. המקדש השבת כמ"ש (כגון בקידוש על היין והכשר ודנים) לשם ה' כראוי לו (שהו תלוי בגלולה) ושומר היום כדת מחללו בל"ת (כגון במלאכה) שכרו רב מאד. וסכל ע"ס פעלו; שהעושה רק כדין. שכרו רק בעוה"ב. והמהמיר לפנים משורת הדין. ישתכר מאד. וזה השירות. והקרן קיים לעוה"ב. ולכן בשבת ישב איש על מחנהו (ולא יסתוד ויטייל בכסיה)	וְכָל מְקַדֵּשׁ שְׁבִיעִי כָּרָאוּי לוֹ. כָּל שׁוֹמֵר שַׁבָּת כַּדָּת מֵחַלְּלוֹ. שְׂכָרוֹ הַרְבֵּה מְאֹד עַל פִּי פָעֳלוֹ. אִישׁ עַל מַחֲנֵהוּ וְאִישׁ עַל דִּגְלוֹ: אוֹהֲבֵי יְהוָה הַמְחַכִּים בְּבִנְיַן אֲרִיאֵל. בְּיוֹם הַשַּׁבָּת שִׂישׂוּ וְשִׂמְחוּ כִּמְקַבְּלֵי מַתַּן נַחֲלִיאֵל. גַּם שְׂאוּ יְדֵיכֶם קֹדֶשׁ וְאִמְרוּ לָאֵל. בָּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר נָתַן מְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: דּוֹרְשֵׁי יְהוָה זֶרַע אַבְרָהָם אוֹהֲבוֹ. הַמְאַחֲרִים לָצֵאת מִן הַשַּׁבָּת וּמְמַהֲרִים לָבֹא. וּשְׂמֵחִים לְשָׁמְרוֹ וּלְעָרֵב

ואסיפתו עם ת"ח ללמוד ולשמוע דבר ה'. וה' אהבו ויחכה לגאולה שתהא כיל"ע בדגלים כמלאכים לשום איש על מחנהו ודגלו: מקדש שביעי. מל"ס (בראשית ב ג) השביעי ויקדש: שומר שבת מחללו (ישעיה נו): שכרו הרבה מאד. מל"ס (בראשית טו א): איש (במדבר א נב): דגלו. אסיפתו. מל' ת"ח שמתגלין (שבת קט) שע"י דגל נאסף כ"א לדגלו: אהבי. וא"ת; כיון שחובה לצפות למלכות ה' ובנין בהמ"ק. וכל דור שלא נבנה בימיו כנחרב בימיו ואסור לשמוח בעוה"ז ובפסרו איך שמחה בשבת. לז"א גם אתם אהבי ה' המקוים לבנין בהמ"ק. שמחו בשבת. אך כשמחת ישראל בעת קבלת התורה שלא היתה שמחת עוה"ז. רק על שזכו לקבל עול ה' והיו בלב א' לה' (ושבת שקול נגד כל מצות התורה) וגם שאו ידיכם בקדש ובכפים פרושות לשמים שבהו לה' ואמרו ברוך גו'. והזו לאמרו גם כשיבנה המקדש בנשיאת כפים. כשלמה המלך ע"ה שכפיו פרושות השמים ואמרו כשבנה המקדש: אריאל. בהמ"ק (ישעיה כט) א"כ המזבח (יחזקאל מג) שבבהמ"ק. ע"ש שרבן עליו כאש משמים כארי. ומורכב מב' מלות. ארי אל. וכונתו על בהמ"ק. לבינוי סוס האהרון. ולפי שעיקר הכפרה תלוי בזריקה והקטרה במזבח: מתן נחליאל. התורה. מל"ס (במדבר כא) וממתנה נחליאל. וכדרש ז"ל (עירובין נד): שאו ידיכם קדש (תהלים קלד): אמרו. שבחו. כמו אמרו לצדיק: ברוך. (מ"א ח נו): דורשי ה'. הנקראים זרע אברהם אוהבו: שמדקדקין במצות שבת כמותו (שנזהר אפילו בע"ת) ומוסיפין מחול על הקדש ביציאתו וכניסתו. ושמחים לשמרו ולערב

ערובו. זה היום עשה יהוה נגילה ונשמחה בו: זכרו תורת משה במצות שבת גרוסה. חרותה ליום השביעי ככלה בין רעותיה משובצה. טהורים יירשוה ויקדשוה במאמר כל אשר עשה. ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה: יום קדוש הוא מבואו ועד צאתו. כל זרע יעקב יכבדוהו כדבר המלך ודתו. לנוח בו ולשמוח בתענוג אכול ושתו. כל עדת ישראל יעשו אותו: משוך חסדך ליודעיך אל קנא ונוקם. נוטרי ליום השביעי זכור ושמור להקם. שמחם בבנין שלם באור פניך תבהיקם. ירויון מדשן ביתך ונחל עדניך תשקם: עזור לשובתים בשביעי בחריש ובקציר עולמים. פוסעים בו פסיעה קטנה סועדים בו לברך שלש פעמים. צדקתם תצהיר כאור שבעת הימים: יהוה אלהי

ומליץ את לחום ומאמצם לעשות עירובין לגדר איסור הוצאה ולקום צרכי שבת. ואומרים זה היום שעשה ה' ונשמחה בו עמו (שמחת כשתיקן שלמה המלך ע"ה עירובין) בזכות זה יזכו לשמוח עמו בישועתו ולאמר זה היום וגו': ולערב ערובו. הוא גם ענין מסחר וקנין. מל"ש (יחזקאל כז) לערב מערבך: זה. (תהלים קיח) והקדים הילולו. לשורר סוף אתרו. א"נ שאדם עברו בע"ש ולא ידע שאח"כ יהא שבת להוסיף עליו. הס' לא שבת עד הרגע שנכנס השבת. והאדם רצה זה הוסיף ביציאתו ואח"כ הוסיף גם בכניסתו. והתורה ניתנה בשבת ובע"ש לא ידעו שיום על שבת שיוסיפו עליו. והידעו בשבת הוסיף ביציאתו ואח"כ גם בכניסתו.

א"נ יודעי ה'. פועל מי הם יודעי ה' ועיקר זרע אברהם אוהבו. שהם בני ישמעאל וכמה משפחות יצאו ממנו. ומשיב שהם שמוסיפין מחול על הקדש. והשובתים בז' מאוחר לישמעאלים (שקדמו לאלהם לשבות יום השבוע) השובתים ביום ו'. וקודם לאלהם השובתים בא': זכרו. מ"ש בתורה אזהרות לשבת ומה שלמד מרע"ה מהם בע"פ מפי ה'. ומזהרו לקיימן. וחרותה ע"פ זכור יום השבת לקדשו שמדרש על שהיא בת זוג וכלתך. והשמור בכ"ד קישוטי כלה בלימוד כ"ד פרקי שבת לידע ללמד לאחרים כל מנהג ודינה שחקקה לה התורה לקישוט ככלה כו'. ותזכו לגאולת ירושלים. ומשבת מברכין השבת ימים והיא באמצען ככלה בין חברותיה. וישראל הטהורים בשבת (שבאמירתן ויכלו בכניסתו שאמר עוס) יורשין אותה ירושה עולם ומקדשין אותה במאמר שנאמר מע"ב כאשר עשה כל (והפך התיבות ואמר כל אשר עשה. לשוני סיום האחרון) והוא פסוק ויכל גו': זכרו תורת משה (מלאכי ג): גרוסה. ל' תלמוד. גרסא. ל' לימוד: חרותה. חקוקה. כמו חרות על הלוחות (שמות לב): משובצה. מל' משבצות זהב לבושה גו' (תהלים מה). יירשוה. ע"ש תורה צוה לנו משה מורשה: ויקדשוה במאמר. ע"ש דברי חז"ל קידושי מאמר: ויכל. (בראשית ב): יום קדוש. שנתל מאלי היום עד הבקר דיינים שורין בשלם. ובשבת משתלקין בכניסתו עד מעריב דמו"ש: יעקב. שהוא הראשון שאמר בכתוב ששבת קודם מ"ת. כמ"ש ויחן את פני העיר. שתקנו שבת מבעי"י: יכבדוהו. בכסות נקיה שנאמר כתוב ה' בדתו. כמ"ש וכבדתו. דר"י קרא למאניה (שלבוש בשבת) מכבדותיה: כדבר (אסתר ב ח): לנוח כמו שנח ה': ולשמוח. ואכילה ושתיה מבושמת מבחול לעונג לשם ה'; כל עדת. (שמות יב. גבי ק"פ) כל החכמים מודים בשבת דבעי נמי לכם. ובזכות זה נקוה ליגאל כביל"מ אחר אכילת ק"פ לשם ה': משוך. אתה ה' בעת הגאולה השלם אל קנא (קנאת ישראל) ונקם (מאויביו) אבקשך שתמשוך חסדך לישראל יודעיך ושומרי שבת לקיים זכור ושמור ודתו הוא שהם (להוסיף בכניסתו ויציאתו ולזכרו מא' בשבת. שאם יזדמן לו חלק יפה יתקנו לשבת. ולמנות הימים לשם שבת. א' בשבת כו'. ולזכרו על היין בלילה ויום. ולזכור יצ"מ בקידוש ובזכות חסד מצות אלו שמשו בגלות ישמחם בבנין ירושלים ובהמ"ק (בנין שלם. שלא יחרב) ותלבשם הטוב באור פניך. ולא ישבעו משומן ומובח בהמ"ק הנקרא בית ה': ותשקם מנחל עדניך (לכל צדיק עדן בפ"ע) בג"ע לעתיד. שבזכות שמירת שבת יתן להם א"י ועוה"ב ומלכות בי"ד. (משוך (תהלים לו): אל (נחום א): שלם. ירושלים. כמו מלך שלם (בראשית יד): תבהיקם. כמו בהק הוא (ויקרא יג) לובן לה: ירויון. (תהלים לו): עזור. לישראל השובתים תמיד מחריש וקציר בזמן השביעי (בשבת ושמטה ויובל) ופוסעים בשבת פסיעה קטנה מבחול. ועושין בו סעודה ג"ש להמשיך על השלחן ברכת ה' לנו לימי החול (והקדים עברך. להיים במ') ובזכות זה תצלם. ולא תחזיר להם בזכות שבת אור ז' ימי בראשית שגנז אלו לצדיקים לעתיד. והוסיף אורו ז"פ בזכות שמטה והוסיף האור מ"ם פעם ז' פעם ז' בזכות יובל (ס"ה שמ"ג פעם יותר מאור הנגח. שבגנוס יב"ע ע"פ כאור ז' הימים) וה' אוהב לאלך עמו בהום ומשה מצו לטובה כמו שעשה לאאע"ה. ובזכות אמונה שמה שיגאלנו. יגאלנו בעצמו לעולם כמו שקיים לעולם: תצהיר. תאיר. מל' צהרים: כאור ז' הימים. (ישעיה ל) והנה שתח-אומר בשבת בראשית וסיימו בשבת העתיד לדקתם הר' (ולכן הייס באות ז.מא"ב) ויסד בו ז'

ישראל אהבת תמים. יהוה אלהי ישראל תשועת עולמים :

היום עד השביעית והכרם. ר"ל היסוד הי' כתיב וכנ"ל. ג"ל (וכן הוגה בסידורים) ה' אלהי ישראל הבה תמים (שמואל א יד) פי' תן גורל תמים. והוא סיום בית הו'. ג"ל ישראל נושע בה' תשועת עולמים (ישעיה מה) והוא סיום בית הח' הנחסר מפני השלום :

שיר ובו ה' בתים (ובכ"א ד' חרוזים בסיום הוה) ובראשי הב' חתום משה. ואולי הוא המחבר זמר כל מקדש :

מנוחה ושמחה אור ליהודים. יום שבתון יום מחמדים. שומריו וזוכריו המה מעידים. כי לששה כל ברואים ועומדים: שמי שמים ארץ וימים. כל צבא מרום גבוהים ורמים. תנין ואדם וחית ראמים. כי ביה יהוה צור עולמים: הוא אשר דבר לעם סגולתו. שמור לקדשו מבואו ועד צאתו. שבת קודש יום חמדתו. כי בו שבת אל מכל מלאכתו: במצות שבת אל יחליצך. קום קרא אליו יחיש לאמצך. נשמת כל חי וגם נעריצך. אכול בשמחה כי כבר רצך: במשנה לחם וקידוש רבה. ברוב מטעמים ורוח נדיבה. יזכו לרב טוב המתענגים בה. בביאת גואל לחיי העולם הבא:

מנוחה. ממלאכה ומסגר וכיוצא. ושמחה מענג אכילה ושתיה וכיוצא. ואור הנרות. הם לישראל בשבת שהוא חמדות וגיל. וישראל השומרים שבת במל"ת וזוכרים אותו במ"ע. מעידים בזה שהכל נברא בששת ימים ועומדים תמיד על תכונתם. והם השמים ושמי השמים וכל צבאם הגבוהים שהם עולם העליון. והיבשה וימים וכל צבאם (ותנים הגדולים והחובים. שהם דג הגדל בים ואדם ביבשה וחיה ראם השוכנה במדבר) שהם עולם התחתון: אשר ה' ברא בשם יה: אור ליהודים. ע"פ ליהודים היתה אורה (אסתר ח טז): כי ביה. (ישעיה כו): הוא. ה' הוא שדבר לעם ישראל חביבו. שישמרו לקדש שבת קדש מבואו עד צאתו. שהוא יום חמדתו. שבו שבת ממלאכתו: כי (בראשית ב ג). במצות. בזכות מצות שבת ה' יחלצך ויציל מכל רע להשן עצמותיך. ולכן תקום בבקר ותתפלל לו שימהר לאמצך. ותאמר נשמת וקדושת מוסף. ואח"כ תאכל סעודת שבת בשמחה. שכבר רצה ה' מעשיך באכלך: יחליצך. ל' הצלה ודישון עצם. כמו נחלץ חושים. ועצמותיך יחליץ (ישעיה נח): אכול (קהלת ט): במשנה. שהמתענגים בשבת בלחם משנה ויין קידוש והרבה מטעמים ולב טוב ושמח. יזכו לטובה מרובה בעוה"ז ובימות המשיח. ויזכו לחיי עוה"ב :

שיר ובו ו' בתים ובכ"א ד' חרוזים בסיום הוה (ואח"כ חרוז הסובב חלוק לב' בסיום שוה) וכ"א חלוק לב' (כמנהג באתנחתות) ב' הראשונים בסיום שוה משונה וכן ב' האחרונים (ובאות ל' סיום האחרונים השמורו תענוג. ובסוף סיום שוה. עד' וד' קרובים במכתב) ובראשי הבתים חתום מנחם (אולי הוא בר מכיר) ומ' הא' כפול. ובית הלוק הנוסף על שמו נ"ל בסוף :

מה ידידות מנוחתך את שבת המלכה. בכן נרוץ לקראתך בואי כלה נסוכה. לבוש בגדי חמודות להדליק נר בברכה. ותכל כל העבודות לא תעשו מלאכה: להתענג בתענוגים. ברבורים ושליו ודגים: מערב מזמינים כל מיני מטעמים. מבעוד יום מוכנים תרנגולים מפוטמים. ולערוך כו כמה מינים שתות יינות מבושמים. ותפנוקי מעדנים בכל שלש פעמים: להתענג נחלת יעקב יירש בלי מצרים נחלה. ויכבדוהו עשיר ורש ותזכו לגאולה. יום שבת אם תשמורו והייתם לי סגלה. ששת ימים תעבודו ובשביעי נגילה: להתענג חפציך בו אסורים וגם לחשוב חשבונות. הרהורים מותרים ולשדך הבנות:

מה. מאד טוב לנו מנוחתך את שבת המלכה. ולכן נרוץ לקראתך השדה (שנהגו מקדם לצאת השדה לקבל שבת) ונומר בואי כלה שבת המלכה. ולובשין בגדים נאים להדליק נרות שבת בברכה. ואז כלו כל העבודות כמ"ש (שמות כ) לא תעשה מלאכה. רק להתענג בתרנגולים שמנים ושליו ודגים: נסוכה. ל' מלכות. כמו נסכתי מלכי (תהלים ב): מערב. אסי' כל מיני מטעמים תרנגולים שמנים ועוד כמה מינים ויין מבושם וטוב ומעדנים מתוקים מעריך ורוצה לעונג ג' סעודות שבת. אסור להכין בשבת. רק קודם ליל שבת מבעו"י יכין להתענג בו: נחלת. המענג שבת יירש נחלת יעקב אע"פ שהיא בלי גבול (פי' יקבל שכר בלי שיעור) ועשיר ורש יכבדו השבת. כי ה' אמר שבת תזכו לגאולה. ואם תשמרו שבת תהיו לו עם סגולה. ורק בששת הימים תעבוד וביו' הז' גילה להתענג ה': גילה (ישעיה ט): והייתם (שמות יט ה): ששת. (שם כ"ם): חפציך. בשבת אסור לדבר ממלאכה ולחשוב חשבונות ומותר להרהר ולדבר משידוך לבתו וכמה יתן נדוניא. ולשכור (ולא יזכיר לו סכום דמים) מלמד לילד ללמדו ספר מקרא (לפי שהו פסקי נגינת טעמים. ותוספות"ס אסור ללמד בספר) ומלאכה (והוא מלאכת המינון. לשיור שיום מצוה) מותר לדבר אותו בין כל הגוים ומחיים. ולהתענג ה': חפציך. מל' ממצוא חפצך (ישעיה נח):

ותינוק ללמדו ספר למנצח בנגינות. ולהגות באמרי שפר בכל פנות ומחנות: להתענג הילוכך תהא בנחת עונג קרא לשבת. והשינה משובחת כדת נפש משיבת. בכן נפשי לך ערגה ולנוח בחבת. כשושנים סוגה בו ינוחו בן ובת: להתענג. מעין עולם הבא יום שבת מנוחה. כל המתענגים בה יזכו לרוב שמחה. מחבלי משיח יוצלו לרוחה. פדותנו תצמיח ונס יגון ואנחה: להתענג

בנגינות (תהלים ד): פנות: פריס. כמו פנות כל העם: מעין. מנוחת ועונג שבת הוא א' מס' בתענוג עוה"ב: ומתענגים יזכו לשמחה רבה וינצלו מהצרות שבימי המשיח וירוח להם. ועשנה תצמיח ותקרב גאולתנו ונסו ממנו יגון ואנחה ובא להתענג ט': ונס. (ישעיה נא יא): הלוכך. בשבת הלך בנחת יותר מבחול. ובכל ענין בו האמר אתה עתה. והשינה בשבת תענוג ומובה ומשיבת נפש. כשהיא כדת להשיב נפש ותענג (ולא לערך הגל שיוכל לעסוק בתורה כמו"ש) ולכן נפשי לך תתאוה לומר שהנוח בו באהבה וכן אסתך. וכו ינוחו גם בן ובת הקטנים ולהתענג וכו'. א"נ נפשי לך שבת תחמוד א"נ נפשי לך (הל' בנירי. ל' הליכה) והרגע. עונג (ישעיה נח): נפש (תהלים יט ח): ערגה. תאוה. כמו נפשי תערוג (תהלים מב) א"נ ל' חמדה בל' ישמעאל. א"נ ל' מנוחה. כמו המרגעה (ישעיה כח): שושנים סוגה. מל' סוגה בשושנים (שה"ש ז) והוא כינוי לאשתו. שמוגדרת (סוגה. ל' סיג וגדר) ומופרשת ממנו כשמרגלה כשושנה אדומה:

שיר זה ה' בתים ובכ"א ג' חרוזים. ג' בסיום שוה והג' בסיום משונה. וכ"א מהב' חלוק לג' בסיום שוה (שמוקף באותיותיו) המשונה מסיום סופו. והג' חלוק לד'. א"ד בסיום שוה וב"ג בסיום שוה משונה. ועוד בתחלת כל חרוז ג' או ד' מלות שוין בנקודה או בקול. ובראשי הבתים חתום מרדכי בר יצחק חזק:

מה יפית ומה נעמת בתענוגים את שבת משוש נוגים. לך בשר וגם דגים נכונים מבעוד יום: מערב עד ערב לב חדים בבא עתך את הודים גיל וששון ליהודים ימצוא פדיום ואות עונג להתענג ממתקים בתענוגות בני אדם ויין כי יתאדם ושאר משקים: ראה מקדש כיום קודש עלי יין זכרהו ואם אין עלי לחם בצע בעין יפה קדשו: שמרהו כהלכותיו מעבודות מאבות ותולדות שיר לאל תן הודות זכר בקדשו: כל שומר יום שבת מחללו. מחוללו ימחול מעלו. ובא גואלו שמו שילה. יובל שי לו. דבר סימן טוב לך כמן ואות תל סמבטיון המתגלגל בכל יום נח כעם סגל ישבתו וישקוטו הטורחים ולא נחים עדי ששי ותשלחם לחפשי בגדי שש וגם משי לכבודך שמו ויאמרו באי כלה מה תאחרי הן שלחן וגם נרך ערוכים כי בא אורך קומי אורי: כבוד יהוה עליך כאור זרח בעת יצר בלי טורח קצות מערב וגם מזרח צפון וימין: עליונים ותחתונים במאמרו. בלי תבל שם אורו ובחטוא יציר ליוצרו בקשו להטמין. ואת חילת פני קונך ולא נטמן יום אחד למוצאיו ואז נגנז ליראיו יין עסים ושמן:

מה. את שבת המשמחת המענגים בחול. מה מאד את יפה ומה בתענוגים והשילך מזמן מבע"י בשר ודגים המשמחים הלב כל מעל"ע שלך. ובכניסתך הוא עת אהבה ושמחה לישראל ומצפים ליגאל בזמנך. ואת נקראת עונג. שמוטב להתענג בך בדברים מתוקים ותענוגות ב"א ויין אדום טוב ושאר משקים: מה יפית (שיר ז): מערב (ויקרא כג לב): ערך (יחזקאל טז): בתענוגות (קהלת ב): ויין. (משלי כג): ראה. בשם וקדש ביום שבת קדש על יין. ובאין יין קדש על הפת ותתן פרוסה גדולה בעין יפה. ובכל דיני שבת שמרהו מעבודות מלאכות בו אב מלאכה ותולדתם. ואמור שיר לה' להודות לו על שנתן זכור את יום השבת לקדשו כי כל השומר יום שבת מלחללו. ברוב ימחול המלך אפילו עבד ע"ג ויזכה ליגאל במלך המשיח הנקרא שילה שכ"א יביא שי (מנחה) לו והשומר יובא מנחה נפשו: שומר (ישעיה נו): ובא גואלו (ויקרא כה): שילה (בראשית מט): יובל שי. (תהלים סח עו): דבר יש ג' סימנים למנוחת שבת. א) המן לא ירד בו. שלא יטרחו ללקטו. ב) שהעמיד ה' עמוד ענן למעלה מהארון. שהטבעות הדגלים. והעקב בשבת שם יה. והלוחות טרחו הנה והנה כל ימי השבוע ונחים על כל ד' תלי השבטים שבם בשם ושם נח. ובמקום שעמדו בהקדש יום שבת. נחו עד מו"ש ולא חזרו לטרוח וכן תמיד. ג) שהסמבטיון נח בשבת. ח"א יש לך שבת דבר שהוא סימן טוב למנוחתך. והוא המן ואות הדגל. והסמבטיון המתגלגל וזורק אבנים בכל יום מהשבוע. נח בשבת כישראל עם סגולה שבו ישבתו וישקוטו. והם הטורחים בלי מנוחה כל השבוע עד גמר יום הששי ולא אחר שבת השלחם חפשי. הם ילבשו את בגדי השש ומשי לכבודך. ויאמרו לך באי כלה למה תתעכבי. הנה השלחן ונרותיך ערוכים. וכיון שבא אורך. קומי את אורי. והאיר עליה: כי (ישעיה ס:א): כבוד. את שבת. שם כבוד ה' זרח עליך כאור בשבת הראשון. כי בעת שיצר ה' במאמר בלי טורח ד' רוחות העולם וברואים עליונים ותחתונים. אז במאמרו שם על פני תבל אורו הגדול. וכאשר חטא לו אדם בקש ה' להטמין האור. אך את שבת שהשגחם עליו לפני בוראך ולא נטמן. אך כשהגיע תחלת יום הראשון שהוא למוצאי שבת. אז גנז האור לצדיקי

יהי לזכרך ושמרך וינצל מכל רע וישכון בצל עצי עדן ושם אצל ישרים יתן. סעודותיו ושבתותיו אשר שלש כאיש ענין בדת פלש. במקרא חד היום שלש רמז שלשתן יעלה אם שלש אלה יעשה לה. מחבלים וגם צירים יוצלו בלי מצרים ירש נחלה: רבות יעשה מורה בראשיתך ויש תקוה לאחריתך ושובו בנים בצאתך להבדיל ישאו. כוס רויה להלל יה בשיר ורון בקול נעים קרא בגרון ללותך בנין אהרן בשיר יקראו. כבוד גדיבים לכל נציבים ללותם האבות והבנים בשבחות וברננים בכל עת צאתם. יצו חסדו קדוש יעקב לי רוממם ואז לוים על מקומם ינצחו שיר אשר זמם בכל מיני זמר. על עולה אשר כפולה ביום שבת. באהבת יום ברוב חבת עם נצור כאישון בת עין נשמר מי יפאר גודל פאר המלכה מנחה אפים הליכתה אלפים אמה ארכה: חי זקוף סך בקוראי שמך שמע עליון ואל תחרש לרש ואביון וקבל ניב וגם הגיון לבבו נשפל. מזון ארוחה ליום מנוחה בעת יחסר יוחן בפת בג ובשר ישב כשר בלי מחסר לחם בכפל. יום שביעי במרועי אני קשבו ברדת דגן שמים כתת לחם יומים איש תחתיו שבו:

לידי ה'. עם יין משוק כמשומר בענביו ונלוה עמו. כבוד (שם): לשון. (תהלים שם): יה. הלוך ויין ותן בכל. ויהי לעתיד לפני אשר זכרך ושמרך את שבת. וינצל מכל רע וישכון בצל עצי ג"ע אצל ישרים. מי אשר שלש סעודותיו בשבתותיו המפורשים בתורה ע"י מרע"ה איש ענו. כי במ"ש בפסוק א' (שמות יז כד) ג"פ היום היום. רמז הג' סעודות. ובזכות יעלה מן הגולה וינצל מחבלי ונאכלי משיח וירש נחלה בלי גבול: את. (שמות כא יא): ברכות. ה' המלמד אותם להועיל עמך ולבם אותך כלה בברכות הקידוש בכניסתך. ויש תקוה להבדילך בצאתך במ"ש כי בניך ישראל ישובו שנית לברך בהבדלה. וינבירו הם שבע להלל עליו את ה' בשירה וזמרה וקול נעים ורם. ואח"כ ענו אמר אליהו (שהוא פנחס בין ונכד אהרן) לכבוד לויתך. כמו שכבוד מלכים ושרי פלכים ומחוזות. אשר בכל פה ללותם מאיזה מקום ילווה בשבתות ובשבחים ורננים: ברכות (תהלים פ"ד ז): ויש (ירמיה לא טז): שם (תהלים כ"ג): פלכים. מל' שר פלך (נחמיה ג): יצו. י"ל אשר ה' קדוש יעקב ילוה עלינו חסדו תמיד לילה ויום ויגאלנו. ואז הלוים בבהמ"ק במקומה בדוכן יענו בכל מיני כלי זמר בשבת שיר היום שתקנו ויסדו דהע"ה נעים בקרבם קרבן עולת שבת בכפולה (ב' כבשים וב' עשרונים) ובזכות אהבת עמך את השבת ברוב חבה. ישמרם כמו שנאמר אישון בת עין. ואיזה עם. למי שיפאר בפאר גדול לשבת המלכה ומכין לה חלק טוב הראוי להתקבל בשגב פנים יפות ואינו הולך בה חוץ לתחום שארכו אלפים אמה: חי. אתה אל חי זקוף מכפיפתו לפני הקורא בשמך ושמע תפלתו ואל תחרש מלהשיבו. וקבל דבורו ומחשבתו שהם משפלות לבו. ובעת שיחסר לו מזון סעודות שבת יום מנוחה, תחננו בלחם ודגים ובשר. ולא יצטרך לבלבל מנוחתו ולחזר על הפתחים. רק ישב כשר בלי מחסור ובלחם משנה. שם שמעו ישראל בשבת מרועי מרע"ה לא הוריד המן וירד ביום ו' גם לז'. שאמר להם כל איש תחתיו אל יצא איש ממקומו בשבת:

שיר וזו פ' בתים (ובכ"א ח' חלקים. ג' בסיום שוה וב' בסיום שוה משונה וב' בסיום שוה משונה (ונחסרו באות ח' מפני השטוס) וא' בסיום שוה לב' הראשונים (ובאות ז' שוה לב' הראשונים) ובראשי הבתים חתום יהונתן חזק:

יום שבת קודש הוא אשרי האיש שומרהו ועל היין זוכרהו. ואל ישים אל לבו הכיס רק ואין בו. ישמח וירוה ואם לוה. הצור יפרע את חובו: הבשר יין ודגים ואל יחסר בתענוגים ואם שלש אלה לפניו צונים. זה יהיה שכרו אשר חפץ ביקרו. יוסף הצאה נת ומצא מרגליות בבשרו: ואם שולחן כדת ערוך ומלאך אל יענ ברוך זה יהיה זמן ארוך. ואויביו יהיו כדומן ומלאך רע יענה אמן. בעל ברחו יספר שבחו. שמו יעלה כטוב שמן: נשים גרות תדליקנה וחוק גדות תחזקנה והחלות תסיקנה. יתן בעדן זכותן יום בא שת

יום. השבת הוא קדוש. ואשרי מי ששומרו כדת מהלא בעבודה וזוכרו בקידוש על יין ולא משגיח על שאין לו מעות רק ישמח וישבע. והשיעה ע"ז ה' יפרע חובו: הבשר. יכין לשבת בשר ויין ודגים שלא יחסר לו תענוגים. והשם לנגדו יהי שכרו מה' כחפץ בכבוד שבת. שיתעשר כיוסף מוקיר שבת. שקנה לשבת דג גדול ובקעו ומצא בו מרגלית יקרה ונתעשר: ואם. השלחן ערוך בשבת. ירצה ה' כמוב ומלאך יברך הבעה"ב ויאמר י"ר שיהא כן זמן רב שאויביו יהיו כאשפה. ומלאך רע המלמד חוב יענה אמן ע"ז ובמ"כ ישבח שבח הבעה"ב. ושמו הטוב יעלה למרחוק כשמן טוב שבר הוא רחוק: כדומן (ישעיה ה) כאשפה: שמו יעלה כטוב שמן מל' שמן תורק שמך. (שיר א): נשים. אשר מדליקין נרות לכבוד שבת ושומרין חוק נדה ומפרישין חלה ושורפין. ומם בע'

לידתן. ואם לא עברו ונזהרו. אוי קרובה לידתן: תנו שבח ושירה
לאל אשר שבת ברא ולנו בו נתן תורה. קרא למשה סתנה בבית
גנזי היא טמונה. לך יאתה וקח אותה. תנה לעדת מי מנה:
נפש כי נאנחה בא שבת בא מנוחה. גיל וששון ושמחה. ברכו וקדשו
שמן מלהדת לעם לא אלמן. והשבת נפש משיבת. בפיסת בר אשר
שמן: תקותיה במרה נצמתו כאזהרה כהררים בסערה. תלוים
הלכותיה שומרי מצותיה. ינחלו ליום שכלו שבת בצבאותיה: זה
האות אשר שם אל בינו ובין בני ישראל ובשביעי אשר הואל:
בסמבטיון הנהר שבכל יום רץ ונמהר. יוכיח בו מנוח. תש"ב למין
אשר שואל: קולי קולות יחדלון בעת שירי יגדלון כי בטל הם יזלון.
ואל ישיגו גבולי באורח שיר נפלו חבלי. התקוששו ואל תשמשו. בנזר
שיר שפרה לי: התקוששו

פי' ואם לא עברו לידתן. שיולידו אשר ובגאל: שם. אמרו שבח ושיר לא' שברא השבת ובו נתן לנו התורה ואמר למרע"ה מתנה טובה יש לי ושבת שמה הטמונה בבית אוצרותי ולך היא נאה וקחנה ותננה לעדת ישראל שנאמר עליהם (במדבר כג) מי מנה עפר יעקב: נפש. אשר תאנח בגלות. כיון שבא שבת באה מנוחה ושמחה. וה' בירך וקידש אותו יום שהוא סימן לישראל עם אשר לא נעזב מה'. והשבת משיב נפש השומרו בעת ביאה: השבת בריבוי תבואה שמשן

פי' אשר כאלה: פיסת בר (תלים ע"ב) פיסת. ריבוי (כמו שם. כח') בר. (תבואה): תקותיה. חקי שבת נאמרו לישראל באזהרה במרה. והלכותיה מרובים ובמקרא מועטים ותלוים בו כהררים בשערה. וישראל השומרים אותם ינחלו שכרה. המרובה כלבא רב במוה"ב יום שכולו שבת: זה. שבת זה שהוא האות ששמו ה' בינו לישראל: יש סימן עליו שרצה ה' במנוחתו. כי נהר סמבטיון שבכל יום משתטף רץ מהר ובשבת נח מוכיח שהוא יום מנוחה. וזה משיב לאפיקורוס השואל מה יום מיומים (ב"ר פי"א): הלום. (שמות לג יח): קולי. כל קולות ושירי בני ישראל שהן גילה כשמיח אשר שירי שיל כאל יגדלו. שכולם ישתקו וישמעו שירי. ולא ישיגו גבולי לילך בדרך השיר שהוא לחלקי ולשיר כמוני. כי אומר להם חשו מעשיכם וראו שאינכם כדאי שתשמשו בעטרת השיר שהוא רק לי. פי' כל קולות שמבשיין ישתקו בשבת שאני מעורר בקול אשר שירי יגלו כאל. והקולות אין משיגים גבולי בדרך שיר שהוא לחלקי. וכאילו אומר להם יתלקטו ויתקן ולא תשמשו בעטרת השיר שהוא כמה רק לי. וא"כ נמס הנאגן שהוא מבעל ז"ט. שומר זה נאבד ממחבר הר"י קודם שגמר אות ק. ומאלו הדרשן ובא לשיר א' והשאלה מחבר זמר יפה לשבת. ובשבת באו אנשי השיר לשלחו לשמוע דרשתו ושירו. ובמקרה בא גם הר"י על שבת א לשיר א ויבא נ"ב להדרשן. וכששמעו הזמר אמר שהוא שלי והדרשן אמר לא כי. והעם לעקו בקולי קולות על הר"י לבגד לדבריו. ויאמר לדרשן אמור על מה מיוסד הזמר. ולא ידע. ויאמר הר"י שמיוסד על שמו יצחק חזק ולא נגמר אות ק. ויפיסוא בכבוד ובא לדרשן. ואז חבר אות ק על המאורע. ואמר שמעתה שקולי קולות ישתקו בעת אמירת שקול שירי שגולים כאל. ולא ישיגו ב"א גבולי בדרך השיר שהוא לחלקי ונחלתי. ואתם הדרשנים קחו מעמיכם שירים שחברו. ולא תשמשו בעטרת השיר שחברתי ושהוא רק לי: קולות יחדלון (שמות ט): כאל יזלון. אל' תזל אל (דברים לב ב): נפל חבלי. ע"ש חבלים נפלו (תלים יז). התקוששו (צפניה ב) חשבו ולקטו. כמו לקושש קש (שמות ה): שפרה לי. ע"ש שפרה עלי (תלים טז):

שמו ישראל. ושמו ר' ישראל בר משה בר לוי נגארה. ור' יהודה אריה די מודינא אמר עליו. לא קם כישראל כישראל:

יה רבון עלם ועלמיא. אנת הוא מלכא מלך מלכיא.
עובד גבורתך ותמהיא. שפר קדמי להחויא: יה
שבחין אסדר צפרא ורמשא. לך אלהא קדישא
די ברא כל נפשא. עירין קדישין ובני אנשא.
חיות ברא ועופי שמיא: יה
רברבין עובדיך ותקיפין. מכיך רמיא וזקיף כפיפין.
לו יחיה גבר שנין אלפין. לא ייעול גבורתך
בחושבניא: יה

יה. ה' אדון העולם וכל העולמות. אתה הוא מלך המולך על כל המלכים. מעשי גבורותיך ונפלאותיך נאה לומר ולשבח לפניך: אנא ה' (דניאל ג) והמכיא ה' (שם ג): שבחין. אסדר. בבקר וערב לך אל הקדוש שברא כל נפש: מלאכים קדושים ובני אדם וחיות השדה ועופות הפורחים בשמים: רברבין. מעשיך גדולים וחזקים. ומשפיל הרמים ומזקף הכפופים. ואפי' אם יחיה אדם אלף שנה לא היה יכול להכנים בחשבון גבורותיך הנפלאים:

אֱלָהָא דִּילֵיהּ יְקַר וּרְבוּתָא. פְּרוֹק יַת עָנָךְ מִפּוּם אַרְיְוָתָא. וְאַפֵּק יַת עַמָּךְ מִגּוֹ גָלוּתָא. עַמָּא דִּי בְחַרְתְּ מִכָּל אוּמַיָּא: יה

לְמִקְדָּשָׁךְ תּוּב וּלְקוֹדֶשׁ קוּדְשִׁין. אֲתַר דִּי בֵיהּ יֶחֱדוּן רוּחִין וְנַפְשִׁין. וִיזַמְּרוּן שִׁירִין וְרַחֲשִׁין. בִּירוּשְׁלֵם קַרְתָּא דְשׁוּפְרַיָּא: יה

אלהא. אתה ה' אשר לו כבוד שבקדשך וגדולה. פדה את צאנך מן האריות והוציא את עמך מן הגלות. עמך שבחרת בהם מכל העמים הקדמונים: למקדשך. תוב ה' לבית מקדשך ולקדש הקדשים מקום ששמחו רוחי ונפשי ישראל. וישירו לך שירים ומזמרים בירושלים עיר כלולת יופי:

הש' עולת תמיד ממחבר הנ"ל. יה אלהן עוד מהרה אמ

אתיא ותמהיא. די עבד עמי אלהיא. שפיר קדמי להחויא. אתוהי כמה רברבין. ותמהוהי כמה תקיפין. מלכותיה מלכות עלם. ושלטניה עם דר ודר:

שיר זה הוא הסובב אחר כל הבתים (חלוק לב' בסיום טור. וכ"א חלוק לב' בסיום טור מסוגה) וד' בתים. וכל בית ד' חרוזים. ג' בסיום טור (וכ"א חלוק לב' בסיום טור מסוגה) והד' חלוק לב'. הא' בסיום טור לת'. והב' בסיום טור לסיום הסובב. והשיר מיוסד על ד' ברכות המזון. הסובב נגד ברכת זמון. הזן נגד הזן. נודה נגד ברכת הארץ. רחם נגד ברכת ירושלים. יבנה (ולא אמר הטוב כמו המלא) נגד הטוב שתקנו ביבנה ברכה הטוב. אינו מדבר משבת. רק הוא שבח לומר אחר כל סעודה קודם בהמ"ז (ויש הנוהגין אחר בהמ"ז) וא"כ אומרו גם ביום. אלין פגלי. ויש שכתב לאמרו גם ביו"ט. והאומרו גם בחול הע"ב:

צוּר מִשֶּׁלּוֹ אָכַלְנוּ בָּרְכוּ אֱמוּנַי. שָׂבַעְנוּ וְהוֹתַרְנוּ כִּדְבַר יהוה: הַזָּן אֶת עוֹלָמוֹ רוֹעֵנוּ אָבִינוּ. אָכַלְנוּ אֶת לַחְמוֹ וְיֵינוֹ שָׁתִינוּ. עַל כֵּן נוֹדֶה לִשְׁמוֹ וּנְהַלְּלוֹ בְּפִינוּ. אָמַרְנוּ וְעָנִינוּ אֵין קָדוֹשׁ כַּיהוה: צור בְּשִׁיר וְקוֹל תּוֹדָה נְבָרֵךְ לֵאלֹהֵינוּ. עַל אֶרֶץ חֶמְדָּה שֶׁהִנְחִיל לַאֲבוֹתֵינוּ. מָזוֹן וְצֵידָה הִשְׂבִּיעַ לְנַפְשֵׁנוּ. חַסְדּוֹ גָּבַר עָלֵינוּ וֶאֱמֶת יהוה: צור רַחֵם בְּחַסְדֶּךָ עַל עַמְּךָ צוּרֵנוּ. עַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ זְבוּל בֵּית תִּפְאַרְתֵּנוּ. בֶּן דָּוִד עַבְדֶּךָ יָבֹא וְיִגְאָלֵנוּ. רוּחַ אַפֵּינוּ מְשִׁיחַ יהוה: צור יִבָּנֶה הַמִּקְדָּשׁ עִיר צִיּוֹן תְּמַלֵּא. וְשָׁם נָשִׁיר שִׁיר חָדָשׁ וּבִרְנָנָה נַעֲלֶה. הָרַחֲמָן הַנִּקְדָּשׁ יִתְבָּרַךְ וְיִתְעַלֶּה. עַל כּוֹס יַיִן מָלֵא כְּבִרְכַּת יהוה: צור

צור. אתה אלהי אלמי ונוטי. ברכו את ה' שאכלנו משלו עד שנשבענו והותרנו. כמ"ש בתורה ואכלת ושבעת וברכת: שבענו. אל' ותשבע ותותר (רות ב) והותרו כדבר ה'. (מ"ב ד): הזן. ה' הזן עולמו והוא רוענו אבינו. הוא אכלנו לחמו ויינו שתינו. ולכן נודה לשמו ונהללו לומר אין קדוש כה': אין. (ש"א ב): בשיר וקול תודה נברך. הא' על א"י כהמודה שהנחילה לאבותינו והמזון השביע נפשנו. כי גבר עלינו חסדו ואמת. הכתוב: חסדו. (תלים קיז): רחם. אתה ה' בוראנו נבקשך. שתרחם בחסדך על עמך ישראל ועיר ציון מקום שכינת כבודך ובהמ"ק המפואר בית זבול לך. וי"ר שמשיח בן דוד עבדך יבא מהר ויגאלנו. כי נחכה לו כ"ז שרוח באפינו: רוח. (איכה ד): יבנה. י"ר שתבנה בהמ"ק ועיר ציון תמלא מישראל כמאז. והשיר שם אז נשיר חדש מעתי הגאולה. וברננה נעלה שם ובג' רגלים. ואל רחום אל הקדוש יתברך ויתעלה על הכוס מלא יין טוב הראוי לברכו עליו:

יה אכסוף. שיר של שבת. מחבר השיר הקדוש מהגאון הקדוש ר' אהרן מקארלין זצ"ל. והם יסד"ם הבית באותיות לאבותם דראשי החרוזים. ובתיבות שניות תהום שמו. ובתיבות שלישיות תהום בשם:

יה אכסוף נועם שבת המתאמת ומתאחדת בסגולותך. משוך נועם יראתך לעם מבקשי רצונך. קדשם בקדושת השבת המתאחדת בתורתך. פתח להם נועם ורצון לפתוח שערי רצונך:

הוה הנות שומרי ומצפים שבת קדשך. כמו איל תערוג על אפיקי מים כן נפשם תערוג לקבל נועם שבת המתאחדת בשם קדשך. הצל מאחרי לפרוש מן השבת. לבלתי תהיה סגור מהם ששה ימים המקבלים קדושה משבת קדשך. וטהר לבם באמת ובאמונה לעבדך:

ויהי רחמיך מתגוללים על עם קדשך. להשקות צמאי חסדך. מנהר היוצא מעדן לעטר את ישראל בתפארת המפארים אותך ביום שבת ע"י שבת קדשך. כל ששה ימים להנחילם נחלת יעקב בחירך:

השבת נועם הנשמות והשביעי עונג הרוחות ועדן הנפשות להתעדן באהבתך ויראתך:
שבת קודש נפשי תולת אהבתך. שבת קודש נפשות ישראל בצל כנפיך יחסיון
ירוין מדשן ביתך]:

(א) מסקנא שרא לאכול שום בערב שבת ודבר בחר סוף שהשמוש על ליל שבת. שמו שבילא מבוש ערוכה ותימה מכה"ע שהשתבך מה נח"ש. והוכחה גמורה ג"כ מאותה שאמרו בירושלמי [בעמית ...ג מגילה פ"א ה"ד] שהחסידים מתענין בע"ש. ואנו חסידי' אנו למעקר תקנתא דתקין עזרא. ובה"ג הבוש מרבה הזרע לטעם קנ. אף כי אין לטעם כמעט תכף לאכילה. כמש"ע בס"ד. אע"פ שנוהג לגעות בסעודת שבת. לא ימלא כרסו כבהמה וביותר ממאכלים ... (ב) הרב ז"ל היה קורא ד' פרקי משניות ממס' שבת בכל סעודה. ולפעמים כשהיה מתעסק בד"ת לא היה לומד אלא פרק א'. לכן גם אנחנו לא נכחה אותם למנהג מוחלט. ומי שירצה לשנות שמסך כולה מה טוב. והרי ס' המשניות לפניו. ילמוד מתוכו ... שמולית גופיו. וכן המוסיפים לשנות גם מס' ערובין. כן יפה לעשות. אך טוב מזה ומזה לדעתי. לעסוק בהל' שבת מתוך ספרי הפסק. כדי שידע הלכות שבת שמסת והגורות כסף. למען ידעון לשמור בהן כראוי. ויקרא על שולחנו מאשר בעשר:

זכור את יום השבת לקדשו; רבי יצחק אמר כתיב ויברך אלהים את יום השביעי; וכתיב נמן. ששת ימים תלקטוהו וביום השביעי שבת לא יהיה בו. וכיון דלא משתכחי ביה מזוני. מה ברכתא אשתכח ביה. אלא הכי תאני; כל ברכאן דלעילא ותתא ביומא שביעאה תלין. ותאנא. אמאי לא אשתכח מנא ביומא שביעאה. משום דההוא יומא מתברכין מניה כל שיתא יומין עלאין. וכל חד וחד יהיב מזוניה לתתא כל חד ביומוי. מההיא ברכת דמתברכאן ביומא שביעאה. בגין כך: מאן דאיהו בדרגא דמהימנותא. בעי לסדרא פתוריה בליליא דשבתא. בגין דיתברך פתוריה כל אינון שתא יומין. דהא בההיא זמנא אודמן ברכתא לאתברכא כל שיתא יומין דשבתא. וברכתא לא אשתכח בפתורא ריקניא. ועל דא בעי לסדרא פתוריה בליליא דשבתא. רבי יצחק אמר. אפילו ביומא דשבתא נמי. רבי יהודה אמר; בעי לאתענגא בהאי יומא; ולמיכל תלת סעודתי בשבתא. בגין דישתכח שבעא ורוחא בהאי יומא בעלמא. רבי אבא אמר; לאזדוגא באינון יומין דלעילא דמתברכאן מהאי יומא. והאי יומא מליא רישיה דזעיר אנפין. מטלא דנחית מעתיקא קדישא סתימא דכולא ואטיל לחקלא דתפוחין קדישין; תלת זמני מכד עייל שבתא. בגין דיתברכון כולהון כחדא. ועל דא בעי בר נש לאתענגא תלת זמנין אלין. דהא תליא מהימנותא דלעילא. בעתיקא קדישא ובזעיר אנפין ובחקלא דתפוחין. ובעי בר נש לאתענגא בהו ולמחדי בהו; ומאן דאגרע חד סעודתא מנייהו. אחזי פגימותא לעילא; ועונשיה דההוא בר נש סגי. בגין כך בעי לסדרא פתורא תלת זמני מכד עייל שבתא. ולא ישתכח. פתוריה ריקניא; ותשרי ברכתא עליה כל שאר יומי דשבתא. ובהאי מלה אחזי ותלי מהימנותא לעילא. רבי שמעון אמר. האי מאן דאשלים תלת סעודתי בשבתא. קלא נפיק ומכרזא עליה. אז תתענג על ה'. דא סעודתא חדא. לקבל עתיקא קדישא דכל קדישין. והרכבתיך על במתי ארץ. דא סעודתא תנייתא. לקבל חקלא דתפוחין קדישין. והאכלתיך נחלת יעקב אביך. דא איהו שלימו דאשתלים בזעיר אנפין. לקבליה בעי לאשלמא סעודתיה. ובעי לאתענגא בכולהו סעודתי. ולמחדי בכל חדא וחדא. משום דאיהי מהימנותא שלימתא. ובגין כך שבתא אתיקר מכל שאר זמנין ותגין. משום דכולא ביה אשתכח. ולא אשתכח הכי בכולהו זמני ותני. אמר רבי חייא. בגין כך. משום דישתכח כולא ביה אדכר תלת זמנין. דכתיב ויכל אלהים ביום השביעי. וישבות ביום השביעי. ויברך אלהים את יום השביעי. ר' אבא כד הוה יתיב בסעודתא דשבתא. הוה חדי בכל חד וחד. והוה אמר דא היא סעודתא קדישא דעתיקא קדישא סתימא דכולא. בסעודתא אחרא הוה אמר דא היא סעודתא דקודשא בריך הוא. וכן בכולהי סעודתי. כד הוה אשלים סעודתי הוה אמר. אשלימו סעודתי דמהימנותא. רבי שמעון הוה אמר הכי. אתקינו סעודתי דמהימנותא. אתקינו סעודתיה דמלכא. כד הוה יתיב. הוה מכרזי עליה. אז תתענג על ה' והאכלתיך נחלת יעקב אביך. אמר רבי אלעזר אבוי. אלין סעודתי היך מתתקנן. אמר ליה. ליליא דשבתא. כתיב והרכבתיך על במתי ארץ. ביה בליליא מתברכא מטרוניתא וכלהו חקל תפוחין. ומתברכא פתוריה דבר נש ונשמתא אתוספת. וההוא ליליא תדוה דמטרוניתא הוה. ובעי בר נש למחדי בחדותא. ולמיכל סעודתא דמטרוניתא:

מסכת שבת

פרק א יציאות השבת. שתים שהן ארבע בפנים. ושתים שהן ארבע בחוץ. כיצד. העני עומד בחוץ ובעל הבית בפנים. פשט העני את ידו לפנים ונתן לתוך ידו של בעל הבית. או שנטל מתוכה והוציא. העני חייב. ובעל הבית פטור. פשט בעל הבית

את ידו לחוץ ונתן לתוך ידו של עני. או שנטל מתוכה והכנים. בעל הבית חיב. והעני פטור. פשט העני את ידו לפנים ונטל בעל הבית מתוכה. או שנתן לתוכה והוציא. שניהם פטורין. פשט בעל הבית את ידו לחוץ ונטל העני מתוכה. או שנתן לתוכה והכנים. שניהם פטורין: ב לא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה עד שיתפלל. לא יכנס אדם למרחץ ולא לבורסקי. ולא לאכול. ולא לדון. ואם התחילו. אין מפסיקין. מפסיקין לקריאת שמע ואין מפסיקין לתפלה: ג לא יצא החייט במחטו סמוך לחשכה. שמא ישכח ויצא. ולא הלבלר בקולמוסו. ולא יפלה את כליו. ולא יקרא לאור הנר. באמת אמרו. החזן רואה היכן תינוקות קוראים. אבל הוא לא יקרא. כיוצא בו. לא יאכל הזב עם הזבה מפני הרגל עבירה: ד ואלו מן ההלכות שאמרו בעליית חנניה בן חזקיה בן גוריון כשעלו לבקרו. נמנו ורבו בית שמאי על בית הלל. ושמונה עשר דברים גזרו בו ביום: ה בית שמאי אומרים אין שורין דיו וסממנים וכרשינים. אלא כדי שישורו מבעוד יום. ובית הלל מתירין: ו בית שמאי אומרים אין נותנין אונין של פשתן לתוך התנור. אלא כדי שיהבילו מבעוד יום. ולא את הצמר ליורה. אלא כדי שיקלוט העין. ובית הלל מתירין. בית שמאי אומרים. אין פורשין מצודות חיה ועופות ודגים. אלא כדי שיצודו מבעוד יום ובית הלל מתירין: ז בית שמאי אומרים אין מוכרין לנכרי ואין טוענין עמו ואין מגביהין עליו אלא כדי שיגיע למקום קרוב ובית הלל מתירין: ח בית שמאי אומרים אין נותנין עורות לעבדן ולא כלים לכובס נכרי אלא כדי שיעשו מבעוד יום ובכולן ב"ה מתירין עם השמש: ט אמר רבן שמעון בן גמליאל. נוהגין היו בית אבא שהיו נותנין כלי לבן לכובס נכרי שלשה ימים קודם לשבת. ושוין אלו ואלו שטוענים קורות בית הבד ועגולי הגת: י אין צולין בשר בצל וביצה אלא כדי שיצולו מבעוד יום. אין נותנין פת לתנור עם חשכה. ולא חררה על גבי גחלים. אלא כדי שיקרמו פניה מבעוד יום. רבי אליעזר אומר כדי שיקרום התחתון שלה: יא משלשלין את הפסח בתנור עם חשכה ומאחיזין את האור במדורת בית המוקד. ובגבולין כדי שתאחוז האור ברובן רבי יהודה אומר בפחמין כל שהוא:

פ"ב במה מדליקין. תמצא לעיל אחר תפלת ערבית של שבת

פרק ג

כירה שהסיקוה בקש ובגבבא נותנין עליה תבשיל בגפת ובעצים לא יתן עד שיגרוף או עד שיתן את האפר בש"א חמין אבל לא תבשיל וב"ה אומרים חמין ותבשיל בש"א נוטלין אבל לא מחזירין ובה"א אף מחזירין: ב תנור שהסיקוהו בקש ובגבבא לא יתן בין מתוכו בין מעל גביו כופח שהסיקוהו בקש ובגבבא הרי הוא ככירים. בגפת ובעצים הרי הוא כתנור: ג אין נותנין ביצה בצד המיחם בשביל שתתגלגל ולא יפקיענה בסודרים ורבי יוסי מתיר ולא יטמיננה בחול ובאבק דרכים בשביל שתצלה: ד מעשה שעשו אנשי טבריא והביאו סלון של צונן לתוך אמה של המין אמרו להן הכמים אם בשבת כחמין שהוחמו בשבת אסורים ברחיצה ובשתייה ואם ביו"ט כחמין שהוחמו ביו"ט אסורין ברחיצה ומותרין בשתייה. מוליאר הגרוף שותין הימנו בשבת אנטיכי אע"פ שגרופה אין שותין ממנה: ה המיחם שפינהו לא יתן לתוכו צונן בשביל שיחמו אבל נותן הוא לתוכו או לתוך הכוס כדי להפשירן. האילפס והקדירה שהעבירן מרותחין לא יתן לתוכן תבלין אבל נותן הוא לתוך הקערה או לתוך התמחוי. רבי יהודה אומר לכל הוא נותן חוץ מדבר שיש בו חומץ וציר: ו אין נותנין כלי תחת הנר לקבל בו את השמן ואם נתנו מבעוד יום מותר. ואין ניאותין ממנו. לפי שאינו מן המוכן. מטלטלין נר חדש. אבל לא ישן. רש"א כל הנרות מטלטלין. חוץ מן הנר הדולק בשבת. נותנין כלי תחת הנר לקבל נצוצות. ולא יתן לתוכו מים מפני שהוא מכבה:

פרק ד

במה טומנין ובמה אין טומנין אין טומנין לא בגפת ולא בזבל ולא במלח ולא בסיד ולא בחול. בין לחים בין יבשים. לא בתבן ולא בזגים ולא במוכים ולא בעשבים בזמן שהן לחים. אבל טומנין בהן כשהן יבשין. טומנין בכסות ובפירות. בכנפי יונה ובנסורת של חרשים ובנעורת של פשתן דקה. רבי יהודה אוסר בדקה. ומתיר בגסה: ב טומנין בשלחים ומטלטלין אותן. בגזי צמר. ואין מטלטלין אותן. כיצד הוא עושה נוטל את הכסוי. והן נופלות. רבי אליעזר בן עזריה אומר. קופה מטה על צדה ונוטל שמא יטול ואינו יכול להחזיר. וחכ"א נוטל ומחזיר. לא כסהו מבעוד יום. לא יכסנו משתחשך כסהו ונתגלה מותר לכסותו ממלא את הקיתון ונותן תחת הכר או תחת הכסת:

פרק ה

במה בהמה יוצאה. ובמה אינה יוצאה. יוצא הגמל באפסר. ונאקה בחטם ולובדקים בפרומביא וסוס בשיר. וכל בעלי השיר. יוצאים בשיר ונמשכים בשיר ומזין עליהם וטובלין במקומן: ב חמור יוצא במרדעת בזמן שהיא קשורה לו. זכרים יוצאין לבובין. רחלות יוצאות שחוזות כבולות וכבונות. העזים יוצאות צרורות. רבי יוסי אומר בכלן חוץ מן הרחלים הכבונות. רבי יהודה אומר. עזים יוצאות צרורות ליבש. אבל לא לחלב: ג ובמה אינה יוצאה. לא יצא גמל במטוטלת

א עקוד ולא רגול. וכן שאר כל הבהמות. לא יקשור גמלים זה בזה וימשוך. אבל מכניס חבלים לתוך ידו וימשוך ובלבד שלא יכרוך: ד אין חמור יוצא במרדעת בזמן שאינה קשורה לו. ולא בזוג. אע"פ שהוא פקוק. ולא בסולם שבצוארו ולא ברצועה שברגלו. ואין התרנגולין יוצאין בחוטין. ולא ברצועות שברגליהם. ואין הזכרים יוצאין בעגלה שתחת האליה שלהן. ואין הרחלים יוצאות חנונות. ואין העגל יוצא בגימון. ולא פרה בעור הקופר. ולא ברצועה שבין קרניה. פרתו של רבי אלעזר בן עזריה היתה יוצאה ברצועה שבין קרניה שלא ברצון חכמים:

פרק ו במה אשה יוצאה ובמה אינה יוצאה לא תצא אשה לא בחוטי צמר. ולא בחוטי פשתן. ולא ברצועות שבראשה ולא תטבול בהן עד שתרפם. ולא בטוטפת ולא בסנבוטין בזמן שאינן תפורין. ולא בכבול לר"ה ולא בעיר של זהב: ולא בקטלא. ולא בנזמים. ולא בטבעת שאין עליה חותם. ולא במחט שאינה נקובה ואם יוצאת אינה חייבת חטאת: ב לא יצא האיש בסנדל המסומר ולא ביחיד בזמן שאין ברגלו מכה. ולא בתפילין ולא בקמיע בזמן שאינו מן המומחה ולא בשריון ולא בקסדא ולא במגפיים. ואם יצא אינו חייב חטאת: ג לא תצא האשה במחט הנקובה. ולא בטבעת שיש עליה חותם. ולא בכוליאר ולא בכובלת. ולא בצלוחית של פלייטון. ואם יצאה. חייבת חטאת. דברי ר"מ. וחכמים פוטרין בכובלת ובצלוחית של פלייטון: ד לא יצא האיש לא בסייף ולא בקשת ולא בתרים ולא באלה ולא ברומח. ואם יצא. חייב חטאת. רבי אליעזר אומר תכשיטין הן לו וחכ"א אינם אלא לגנאי שנאמר וכתתו חרבותם לאתים וחניתותיהם למזמרות לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה. בירית טהורה ויוצאים בה בשבת כבלים טמאין ואין יוצאין בהן בשבת: ה יוצאה אשה בחוטי שער בין משלה בין משל חברתה בין משל בהמה ובטוטפת ובסנבוטין בזמן שהן תפורין בכבול ובפאה נכרית לחצר. במוך שבאזנה ובמוך שבסנדלה ובמוך שהתקינה לנדתה בפילפל ובגרגיר מלח וכל דבר שתתן לתוך פיה ובלבד שלא תתן לכתחלה בשבת ואם נפל לא תחזור שן תותבת שן של זהב רבי מתיר וחכמים אוסרים: ו יוצאין בסלע שעל הצינית. הבנות קטנות יוצאות בחוטין ואפי' בקיסמין שבאזניהם ערביות יוצאות רעולות. ומדיות פרופות. וכל אדם. אלא שדברו חכמים בהווה: ז פורפת על האבן ועל האגוז ועל המטבע ובלבד שלא תפרוף לכתחלה בשבת: ח הקיטע יוצא בקב שלו דברי ר' מאיר. ורבי יוסי אוסר ואם יש לו בית קבול כתותים טמא סמוכות שלו טמאין מדרס ויוצאין בהן בשבת ונכנסין בהן בעזרה כסא וסמוכות שלו טמאין מדרס ואין יוצאין בהן בשבת ואין נכנסין בהן בעזרה. אנקטמין טהורין ואין יוצאין בהן: ט הבנים יוצאים בקשרים ובני מלכים בזגין וכל אדם אלא שדברו חכמים בהווה: י יוצאין בביצת החרגול ובשן שועל ובמסמר מן הצלוב משום רפואה דברי ר"מ וחכ"א (כ"ס דברי ר' יוסי ורמ"ס) אף בחול אסור משום דרכי האמורי:

פרק ז כלל גדול אמרו בשבת כל השוכח עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה אינו חייב אלא חטאת אחת היודע עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה חייב על כל שבת ושבת היודע שהוא שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה חייב על כל אב מלאכה ומלאכה העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת אינו חייב אלא חטאת אחת: ב אבות מלאכות ארבעים חסר אחת הזורע והחורש והקוצר והמעמר הדש והזורה הבורר והטוחן והמרקד והלש והאופה הגוזז את הצמר המלבנו והמנפצו והצובעו והטווה והמיסך והעושה שתי בתי נירין והאורג שני חוטים והפוצע שני חוטין הקושר והמתיר התופר שתי תפירות הקורע ע"מ לתפור שתי תפירות הצד צבי השוחטו והמפשיטו המולחו והמעבדו והמוחקו והמחתכו: הכותב שתי אותיות והמוחק ע"מ לכתוב שתי אותיות הבונה והסותר המכבה והמבעיר המכה בפטיש המוציא מרשות לרשות הרי אלו אבות מלאכות ארבעים חסר אחת: ג ועוד כלל אחר אמרו כל הכשר להצניע ומצניעין כמוהו והוציאו בשבת חייב עליו חטאת וכל שאינו כשר להצניע ואין מצניעין כמוהו והוציאו בשבת אינו חייב אלא המצניעו: ד המוציא תבן כמלא פי פרה עצה כמלא פי גמל עמיר כמלא פי טלה עשבים כמלא פי גדי עלי שום ועלי בצלים לחים כגרוגרת יבשים כמלא פי גדי ואין מצטרפין זה עם זה מפני שלא שוו בשיעוריהן המוציא אוכלים כגרוגרת חייב ומצטרפין זה עם זה מפני ששוו בשיעוריהן חוץ מקליפיהן וגרעיניהן ועוקציהן ומובן ומורסנן ר' יהודה אומר חוץ מקליפי עדשים שמתבשלות עמהן:

פרק ח המוציא יין כדי מזיגת הכוס חלב כדי גמיעה דבש כדי ליתן על הכתית. שמן כדי לסוך אבר קטן. מים כדי לשוף בהם את הקילור ושאר כל המשקין ברביעית וכל השופכין ברביעית רש"א כולן ברביעית ולא אמרו כל השיעורין הללו אלא למצניעיהן: ב המוציא חבל כדי לעשות אוזן לקופה גמי כדי לעשות תלאי לנפה ולכברה ר' יהודה אומר כדי ליטול ממנו מדת מנעל לקטן נייר

כדי לכתוב עליו קשר. מוכסין והמוציא קשר מוכסין חייב. נייר מחוק כדי לכרוך ע"פ צלוחית קטנה של פלייטון: ג עור כדי לעשות קמיע קלף כדי לכתוב עליו פ' קטנה שבתפלין שהיא שמע ישראל דיו כדי לכתוב שתי אותיות כחול כדי לכחול עין אחת: ד דבק כדי ליתן בראש השבשבת זפת וגפרית כדי לעשות נקב שעוה כדי ליתן ע"פ נקב קטן. חרסית כדי לעשות פי כור של צורפי זהב רבי יהודה אומר כדי לעשות פטפוט סובין כדי ליתן עפ"י כור של צורפי זהב סיד כדי לסוד אצבע קטנה שבבנות רבי יהודה אומר כדי לעשות כלכול רבי נחמיה אומר כדי לסוד (נ"א לעשות) אנדיפי: ה אדמה כחותם המרצופין דברי ר"ע וחכ"א כחותם האיגרות זבל וחול הדק כדי לזבל קלח של כרוב דר"ע וחכ"א כדי לזבל כרישא חול הגס כדי ליתן על מלא כף סיד. קנה כדי לעשות קולמוס ואם היה עב או מרוסס כדי לבשל בו ביצה קלה שבביצים טרופה ונתונה באילפס: ו עצם כדי לעשות תרווד רבי יהודה אומר כדי לעשות ממנו חף. זכוכית כדי לגרור בו ראש הכרכר. צרור או אבן כדי לזרוק בעוף. רבי אליעזר בן יעקב אומר כדי לזרוק בבהמה: ז חרס כדי ליתן בין פצים לחבירו דברי ר' יהודה. רמ"א כדי לחתות בו את האור רבי יוסי אומר כדי לקבל בו רביעית אמר ר"מ אע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר ולא ימצא במכיתתו חרש לחתות אש מיקוד. אמר רבי יוסי משם ראיה ולחשוף מים מגבא]:

אחר שאמר ד"פ על שלשה. יאמר מזמור. שיר המעלות בשוב ה' את שיבת ציון [תהלים קכו] ויטול ידיו. ותיקן הרב ז"ל תרומת הלגו לאחר מים אחרונים:

[ידי. אחוה ידי (נוסח האמיתי) יסוד כלי (ולא על הקרקע כי זוה רשב צורה עניים וכוה חלק הסט"א השורה רק על מקום הרב) שאין בו ממש. ומברך בג' כ"א (שלא אין הטם לנוקי רוח רעה) ובכוס של ברכה המבטל כל הדינים ותוסף לטובה ומעורר ברכה מלא כ' שהוא עילת העילות ועתיקא קדישא]:

יְדֵי אֲסְחֵי אֲנָא. לְגַבֵּי חַד מָנָא. לְסִטְרָא חוֹרָנָא. דְּלֵית בָּהּ מַמָּשָׁא:
אֲזַמֵּין בִּתְלָתָא. בְּכַסָּא דְבִרְכָתָא. לְעִלַּת עִלָּתָא. עַתִּיקָא קַדִּישָׁא:

(א) אח"כ יתחבר בבה"מ ככל אשר טרחו ח"ל. והמבאר כל נרכו בכבא בן בס"ד: (הרב ז"ל היה מניח מעט יין גם בכוס של בהמ"ז ופת ומלח על השלחן. וזה היה משאר ג"כ עד סעודה שחרית: (ג) אחר בהמ"ז חוזר ומברך על הדס ומריח בו ואומר זכור כו' אח"כ מברך על הפירות ומיני מגדים וריח. כדי להשלים ק' ברכות. לכן נחזור ונליג פה ברכה מעין שלש דפירות: (ד) על המחיה מיני פירות האילן שהשתבחה בהן א"י. שהם גפן תאנה ורמון זית ותמרים מברך אחריהם מעין שלש: (ה) תקנון של ק' ברכות. הוא תקנון של משה שמוהר להשבו בשבת. להיות השוב לקחתו בידיו. הנה הגר שמשה ודעת ממה"ל בסדר הגילה. איך הם ק' ברכות בכל יום כל כפי מנהגנו. ומאה ביום שבת קדש חסרים ל"ז ברכות מצ' תפלות. וכל תפילין וראשו עיניו הרי ל"ח. עוד זה [illegible] בידים ג' על ב' קידושין. ז' דמוסף. ס"ז דשתי סעודות (אם אוכל שלש בלילה. א' בלילה ולאחרונה ביום) וברכה של יין שבתוך סעודה שלישית. הרי אלו כ"ז. חסרו י"א. ואם י"ל שיתי יין. אין אלא שמרם חסרים. יהבר למלאותן באספרמקי ומגדי. ואם שלא לתורה מרוית ב' ברכות. והמפטיר זוכה בז' ברכות (ואם אי אפשר לו למלאות המספר באופן אחר. אז יוכל להשלים בשמיעתן מפי הטולים. אם מכוין נכון) וישגיח על מנין של ברכות שיבואו לידו. לדעת אם השלים מספרן. כאשר זכרתי שם: (ו) הרב ז"ל היה מסר שלא לדבר בשבת כי אם בלשון הקודש. אם לא כשהיה צריך לגרם ד"ת להבינהו: (ז) דבר ידוע הוא שבשבת אין קורין לאור הנר. לכן בליל שבת לא יוכל ללמוד מתוך הספר. רק שונה הוא בע"פ או במשניות או בדברי שירות ותשבחות להשי"ת כ"ז שאומר. ע"פ נ"ל שאותו הם ברגילות שלו. כגון מי שרגיל לחזור כל יום ח"י פרקים משניות. דהוי רק כעיון דאשי פרקים דשמי. וכן מאמר הזוהר השייך לבשוש א וכ"ש הקידוש. שיוכל לי שימול והאי נלמד מתוך הספר. והו לא גרע מהגדה בליל פסח שאומרו בספקים:

סליק חלק ראשון שבהדר שלישי. משמושי דירה וכרסא. ונמשיך בס"ד הלק השני בשמושא דערסא. לעונת ת"ח. בו מבואר בארוכה כל דיני ועניני ומנהגי החבור וכוונתו. טובתו ורעתו. תפלת הרמב"ן. לחש הזוהר ושירו. ונקראו שני חלקים הללו מטות זהב וכסף. הראשונה של זהב. לפי שבה צריך להראות עושר רב וכל כלי נחמד ונאהב. והשניה בצנעא דיה של כסף עוד מלת כסף תסבול שתופים בשני דרכים. אם בלה"ק. מלשון נכספה גם כלתה נפשי. וע"ש היותו דבר שנפשו של אדם מתאוה לו. ואם בארמי. מלשון כיסופא שהוא הבושת. כי הדבר הזה ביחוד צריך בושה יתרה כמ"ש רז"ל. אסור להסתכל באותו מקום. ואסרו לשמש ביום ובפני בעלי חיים. משום שנאמר למען תהיה יראתו על פניכם. לכן זה שמו הנאה לו. גם על דרך הסוד. הם תפוחי זהב במשכיות כסף. כי הראשונה משמשת קודם חצות על מטה של זהב (היא מטתו של דו"ד) והב' אחר חצות (היא מטתו שלשלמ"ה) שהחסדים מתגברים. ויהיו שהן נקראים כסף (והוא כרמו איש יביא בפריו אלף כסף) וע"ז אמרו האלהיים. למה נקרא שמו כסף. שהוא מכסיף כל הזהבים. והוא בסוד יוסף שלקט כל הכסף. ומטה זו היא של ז' פרקים:

פרק א בזווג של שבת

(א) קבעו חז"ל עונת ת"ח מליל שבת לליל שבת. כמ"ש על הפסוק אשר פריו יתן בעתו. וכן למדו בס' הזוהר מהכתוב לסריסים אשר ישמרו את שבתותי. אלו ת"ח שמסרסים עצמן כל ימי השבוע. וממתינין על ליל שבת קודש: (ב) עוד הוציאו מן פ' ושמרו בני ישראל את השבת. ר"ת ביאה. ושמרו הוא לי המתנה (וכ"ה פי' ישמרו דלעיל) כמו ואביו שמר את הדבר. שצריכין ישראל להמתין מלהזדווג עד בואו ליל שבת. ושמרו הביאה עד ליל שבת. ואמר לעשות את השבת. מאחר ועושה את יום השבת. וגורם שיהיו הנפשות שמביא לעולם. ולא מקטרא אחרא. ברית עולם. שיהיו הדורות של ברית שלום כיים

[ח]יים וקדושה. ולא דמאל בריית דספרא אמרה אלא בריית של עולם [ב]יחוד. עולמו של ישראל סגולין. בימי זמן של ישראל אום הזה. [..]ים מלה. כהשות אלה בשבת. היא אות ביני לעולם כה'. כי [ש]שת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ. ולא עשה זוג למעלה. [אלא] ביום השביעי. אז שבת וינפש. דהיינו הזווג למעלה להוליד נשמות הצדיקים. בשבת ולא בחול:

פרק ב בענין הזווג בכלל

(א) ע"ע כתיב את ה' האמרת היום להיות לך לאלהים וגו' וה' האמירך היום להיות לו לעם סגולה וגו'. וכתיב והייתם לי קדושים כי קדוש אני. שהגלל מאלו הפסוקים. כי הבורא ית' וית' ייחד לו אומה [ישר]אל הקדושה. והבדילם בתורתו הקדושה מכל אשר ... נבראו [לש]מו. וכ"ז שהם עושים הטוב והישר. הם מקדישים שמו הגדול [ית]ברך. וכ"ז שלא ישמעו בתורה ומעשיהם מקולקלים. [..] [מח]ללים [..] שמים. וכתיב באמור עם ה' אלה וגו'. וכה"א [..]וזע גוים ורעם: (ב) ואחר זאת שהאמנה דע. כי בהיות תוכר האדם ועבנו הנה קרובה היותו רע או טוב מכד שגות הזוג. הפר שסה בתמים התמים. מאלה תבור האדם אל אשתו שבת קדוש של [ב]ורא ית' או חלילה ח"ו. כפי הבנים שמוליד. לכן בסירוס חז"ל [י]קרא שמו בשם שמים. מפני שחוסי הסבה להוליד בנים צדיקים [וק]דושים שמים מתקדש על ידם. ולהפך בהפך. גם גורם קללה לעצמו. כי [כ]מאמרם חז"ל כאמרים [סנהדרין נג] קורין לבעל בן צדיק רשע [..] רשע בנפש ידוע חכמי האמת שבאל היה בעבירה. ואם לפעמים [נמצ]א יצא צדיק ולהפך. זהו מדברים בנדים היוצאים מן הכלל. ומהסודות [ה]עמוקים והסתרים. באשר יתן טהור מטמא. ואם מדברים מדרך [ה]זוג. וגם כמה עכ"פ היו שם הרהורי פגום בשעתו. אם כמתשבת [..]ה שהרהרו גם שלא אז שהם הרשעים באשה שעה. זה גרם [ש]יצאו צדיקים. ואם הבעלים בהפך. שגרמה שולדים רשעים מצדיקים: (ג) אבל שהדבר כן. צריך לדעת מה היא זאת הקדושה. שצריך להתנהג בה בשעת התשמיש:

פרק ג במהות התבור

(א) דע כי התבור המעשה הראוי ובזמן הראוי ובכוונה הראויה. הוא ענין קדוש ונקי. ואל יחשוב אדם כי התבור יש גנאי וכיעור בלתי תאוה. כי התיבור נקרא ידיעה. ולא לחנם נקרא כך. כאמרו והאדם ידע את חוה אשתו. וזהו סוד. כי שפת הארץ כשהיא משכבת יקדושה והטהרה. מתגשם ממקום הדעת והבינה שהוא השפה: (ב) ידוע שאילו לא היה בדבר קדושה גדולה. לא היה הכתוב קורא שהבור הראוי ידיעה. והנה סוד ידיעה הרמוזה בזה. הוא סוד היות האדם כלול מסוד חכמה ותבונה ודעת. כי האדם הוא סוד החכמה והאשה סוד התבונה. והתבור הטהור הוא סוד הדעת. וזהו סוד איש [ואש]ה. ולכן כיוונו חז"ל באמרם [סוטה יז] בשעה שאדם מתחבר [באשת]ו נקדושה שכינה שרויה ביניהם. וזהו שם יה. שהיו"ד באיש [וה]ה"א באשה. והוא רמז לשתי עולמות שנבראו בשם זה. כמו שכתוב [כ]י ביה ה' צור עולמים. ונוסף בהם שם זה. כדי שיהא שהשתתף [..] שכינה שנוסעת נשמה [שם] ולכן ראוי לשם להתנהג בחבור [ב]קדושה מע"ש נס"ד. ואם לא עשו כן. שכינה מסתלקת מביניהם. [ונשא]ר שם יה. ונשאר אש אש. וזה סוד [..] רשעים מרחם (והבן. כי נתן סוד גלוי לבעלי עינים) ולזה כיוונו רז"ל באמרם [נדה לא] ג' שותפין באדם כו': (ג) הנה כי התבור המעשה הראוי הוא קדוש [ונקי]. שאם היה בחבור הראוי גנאי. איך היו מוללים בו לנשי"ם. [..] ודאי כשיהיה בחבור לשם שמים וכפי הראוי. אין פעולה קדושה [..]עלה ממנו (ומ"ש הפילוסופים הוא הממשות הרעה הוא לנו. בחשם [..]. בשם יש לו מקום. כשאינו כראוי. אלא כחבור הבהמות. [..] אשה נעלמה. כאשר ישמש הטור והיש יער. ומה שצריך [..] נסתר ובאימה. זהו ג"כ מחמת רוב קדושתו. וכמו שאנו [..]רים לגאל עוד נס"ד (גם שאלכנו במו"ק סי' ר"ע יע"ש) וזה [..] חמוה. אבל קודם שאתה. אומר ולא יסכוכהו) ומ"ז שאמר [..]בור הצדיקים. בטרם אלך בכבן ידעתיך. כמה ייחם טרת הצדיק [ע]ליו ית'. שאנו הוא ית' מצייר טפה הגרע בהמשכת מהצדיק: (ד) ואמר שוורתיך על סוד מכום הדרך הא' מן התבור. שמה [..]דיעך הדרך הבני והוא הפך הראשון. כי בזמן שאין אדם מתכוין לשם שמים. הנה אומו הזרע הנמשך ממנו. הוא טפה ממנה מלא הרוחה [..]לה. שהם מלך בה ונקרא יתמתת דרכו על הארץ. והנה גופו כלה [ב]גוף ומקולקל. וכאלינו מטע אחרה. ומשם עגל לע"ז. בסוחו מוריע זרע [..]. ונזיק כסילן ממאור. עליו הוא אומר. בס' עבדו כי

מים זרים ילדו:

פרק ד בזמן החבור. נחלק לשני חלקים א':

בזמן העונה בימים

(א) כתיב שאר כסותה ועונתה לא יגרע. ופירשו חז"ל [כתובות סא] עונה של כל אחד לפי מלאכתו ותורתו. ומ"ש חז"ל [סנהדרין מ] יצר תנוק ואשה תהא שמאל דוחה וימין מקרבת. הוא. כי אם היות העונה קבועה לכל אדם לפי כחו ותמימותו. לפי שאמרו חז"ל דעת האשה שהיא מתפייסת בכך לתאות התשוקה. אמנם אם יעשה אל המעשה הזה. ברצות בידו להוסיף. אם הוא מכוין בו לגמור מן העבירה. ומ"ז כזכירה שיעמוד קצת נגד יצרו. [..] ימנע כל פתוכות בדמיות השמאל. והוא בו הקרבת הימין. כדי שלא תתבטל עונתו: מתוך הכמיעו את יצרו ושלחתו עמו. וכן הדבר נגד האשה. [..] היות עונתם קבועה. והנה מתפייסים בהכנסם להוסיף שלא לבקש יותר ממה שמוטל על הבעל (לפי עמית) להוכח. אמנם אם היה נריכה לכך בהשתדלותה עמו ומתקשטת לפניו. הרי הוא חייב לשמחה בדבר מצוה אפילו שלא בשעת עונה. ואף כשהיא מעוברת ומניקה. ואמרו [יבמות סב] המכיר באשתו שהיא יראת חטא ואינו פוקדה. נקרא חוטא: (ב) ועתה יתגלה סוד טעם עונת תלמיד חכם מליל שבת לליל שבת. דע כי זרע האדם הוא חי הגוף ומאורו וזהרו. כי הוא הדם המובחר והזך אשר בגוף. והנה הזרע הוא מחלקי הגוף. ויש בו מחלק [..] אבר ואבר. כי כידוע שלא יבוא עין מאותן. רק כל אבר שנתך ממנו א' דומה לו. וא"כ כל אבר ואבר וכל גידה ועורה יש לו טבע מיוחד וכח ידוע שממנו הוא מוגד. ואין לתום לנוסחת שמוליד מקח (עי' תגרים בקרים ד' ח ב') כי כח האבר מצוי בטבע הכללי לגוף. ואחר שהזרע הוא מכל אבר ואבר שבאדם. אין ראוי לאדם להיות מצוי אצל אשתו תמיד כתרנגול. כי אז יותש כחו ומאור עיניו נתמעט וכל חלקי איבריו הולכים ודלים. אבל בהיות התבור לעונה הידועה מליל שבת לליל שבת. שהוא סוד חזרת הגלגל פנים ואחור בו' ימי שבת. אז יוכל להשפיע כח באשתו והוא [..] יחסר דבר שיהא נחלש עליו חולשה ערוים לעין. שהבר קבל כח שיוכל להשפיע. ולכן אמר אשר פריו יתן בעתו. דהיינו מליל שבת לליל שבת. וסמך לו וכל אשר יעשה יצליח. כלומר יצא תבורו לשם שמים. ויבוא לידי גמר: (ג) והטעם היותו מליל שבת לליל שבת. לפי שהשבת הוא יסוד עולם. והוא דוגמת עולם הנשמות. כטעם שבת לה'. וכיוון בעונת ת"ח בליל שבת להיות כוונם לנשמות הצלים. דהיינו להוליד נשמה ראויה לעבודת הבורא ב"ה. נשמה שהיא עליונה ומהורה. כאמרו וביום השביעי שבת וינפש. והנה שיהא הכונה לזו כוונת ת"ח. והבן מאד כי לא שמו עונתם בימי הגופניות. שהם ששת ימי המעשה. כי אם ביום שכולו שבת והוא עולם הנשמות. הואל נא ובין וייטב לבך: (ד) ואם בעל נפש אתה. בין תבין את אשר לפניך. והדע והשכיל ממולא דבר מ"ש חז"ל בב"ר [פ' יא] אמרה שבת לפני הקב"ה. רבונו של עולם לכולם נתת בן זוג. ולי לא נתת בן זוג. א"ל כנסת ישראל תהיה בת זוגך. והנה הוא צדיק יסוד עולם. שכנסת ישראל הוא בת זוגו. ומשם מאות כל הרוחות וכל הנשמות. והצדיק קושר כל מחשבתו ביום השבת שיתחבר עם השבת העליון. ונפיק שותא בו. ולמען יהיו תולדותיו כמוהו. ולכן עיקר העונה בשבת. מלבד מש"ע בפ"א. והדברים עתיקים עומדים ברומו של עולם. וסתרי סתרים ורזין סתימין וגניזין:

חלק ב. בזמן העונה מצד המזון והשעות

(א) דע כי המזון שאדם ניזון בו צריך שלשה מיני עיכול. ולמדרגה הרביעית נהפך לזרע או לדם לבן (היא הקלום) מפרנס הגוף. ואילו ישמש אדם מטתו סמוך לאכילה. הנה באותו זמן הנה הגוף רותח והדם מעורב ואינו זך וצלול. ולוחה הנה בשמכבים ממש עכורה ומלוכלכת בריחה ומטונפת. ואינה צלולה לא נקייה ולא מסולת ולא זכה. וא"כ מאלה הנולד מאותה טפה הוא מיסוד עכור ומעופש. עליו נאמר הרה עמל וילד שקר. לפי שאז הטפה מחייב היות הולד מגונה מעוקן ומטופש. ולפיכך צריך האדם לכוין בשעת החבור. בשעה שאכילתו נתיישבה עליו. ונתקנו חלקי הגוף מכחיותה המזון שאכל. ונזדקק הדם ויכוין הכחות למקומן כמשני. ויסודות גוף האדם מסודרים בסדר נכון. וזהו סמוך לחצי הלילה האחרון: (ב) ורבנ' אמרו [ברכות ה] על מטתי שאהא נותנה בין צפון לדרום. ואמרו שהזכיר בה הו"ל בנים זכרים. ודרך המפרשים בביאור אגדה זו בקבלה וזכי. ידוע כי הקור הוא לפאת דרום (סימנו בקו הסוס. וז"ל כנודיות סיבוב סבוני) והכמי אומות ידעו. כי התקומה של הקצות

הקלו' אינו מדין הפוך וסיפר אבל המדו' הבינוני' הם ההנהגו' וז"ז אמר החכם אל תהי צדיק הרב' ואל תתחכם יותר וגו'. ולפי שצפון ודרום הם ב' הפכי' לגמרי ולקור הב' הללו' כפירשו רז"ל

דבריהם ומכוונים בהם . ואמנם כי כשהאדם נותן בהיות מזג גופו בזמן ממוצע בין החום לקור . אז יכלו הבניו לטוב ולא יחריש מהר . אבל יוכל לבעול במתון . ואז האשה מקדמת להזריע תחלה . והולד זכר . כידוע ממאמרם ז"ל . ולכן אמרו חז"ל [נדה לא] בשכר שמשהין בצדיקים עצמן על הבטן הוי"ל בנים זכרים . וחכמי המחקר נתנו לזה שני טעמים האחד כי זרע האשה הוא כדמיון החומר . והשנית אה"ל זרע האיש . נמצא בדמיון היוצר שמצייר צורה בחומר . או שהזורע הנה תחלה ברחם יתקרר ויחלש מעט קודם שיבא האחר . והאחר יבוא ויגבר עליו . ולזה הטעם אמרו הז"ל [שם עירובין ק] הרוצה שיהיו לו בנים זכרים יבעול וישנה (ע"ל) (ג) עפ"ז תבין סוד הנותן מטתו בין צפון לדרום הוי"ל בנים זכרים . כי נמצא לפ"ז בחצי הלילה שהחר שקט הגוף מבריאתו . ומזגו עומד זך ונקי . לכן אמרו בין צפון לדרום . ר"ל בין הקור והחום . כי ידוע הוא שכל מי שנולד מטפה קרה . יהיה לעולם פתי וסכל משולח . ומי שנולד מטפה חמה . בעל כעס וחמה וקל . אבל הנולד מטפה ממוצעת בין שתי הקצוות . לעולם אדם חכם מיושב בדעתו . יקר רוח איש תבונה . יפה עינים וטוב רואי . כמ"ש חז"ל [נדרים כ'] שאלו את אימא שלום אשתו של ר"א . מפני מה בניך יפין . א"ל שהוא מספר עמי . אינו מספר אלא בחצי הלילה : [ד] הנה נתבאר כי הזמן הכון לתשמיש . אינו כי אם בחצי הלילה והולך לענין כוונת המאמר בנותן מטתו בין צפון לדרום עוד נתגלה אלין (עי' בש"ע סי' ת"ז) גם צריך עכ"פ בכוונה הסכים עם כל המעשה עם הפועל . כמש"ל הס :

פרק ה במזון הראוי לחבור

(א) ידוע הוא . כי כפי מזון כל דבר . כך יהיה הגוף שניזון ממנו . ובדרך המחקר מדע . כי החיה שאמור נמשך ממנה . מאכלה שבולת גרד (ובדברי רז"ל פ' אף על פי גדולה מזו . בברתא דשכור תלגא . דכון מסקי לה ברים ריחי . משום שאכלה אמה בעבורה אתרוגין) וא"כ בהיות הדם מזון הגוף והנפש לגוף . והדם הוא כפי טבע המזון שנעשה ממנו . כי אם יהיה המזון ההוא עב ועכור . יהיה הדם הנעשה ממנו עב ועכור . ואם יהיה המזון זך ונקי . יהיה הדם כמוהו . ולפיכך הבדילנו הבורא ית' בתורתו התמימה והקדושה . מכמה מאכלות אסורות . שאסר אותן עלינו . קצתן שמטמטמין הלב כחלב ודם . וקצתן שמעירין את הפנים כחיות ועופות הדורסין . וקצתן שמגרין דרכי השנינה והתאוה כבשר חזיר ודומהו וקצתן שמולידין כמה מיני חליים קשים ורעים כבעלי הארץ ושמיה ככלל . סוף דבר על כולם אמר . ולא תשקצו את נפשותיכם בבהמה ובעוף . הרי הודיע כי כל אלו הדברים נתעבים ומתאבים . מולידין דם רע מוכן לכמה מיני חוצפיות . וא"כ כשאמרו רז"ל [שם] צריך לקדש עצמו בשעת תשמיש . הנה גם המזון כלול בקדושה זו . כי ראוי לאדם לאכול מאכלים ומשקים הגונים . וממוצעים בין הקור והחום . ויהיו מן הדברים המולידים דם טוב זך ונקי . מאחר שאותו דם עתיד להיות נהפך לטפת זרע . והוא עתיד להיות יסוד ובנין לולד הנולד מאותו חבור . כי אלו יהיה המזון רע ועכור . תהיה הטפה ג"כ עבה ומטונפת ועכורה . לפ"ז נמצא המזון גורם להיות הולד חכם או פתי . צדיק או רשע ביחוד בהשתתף אל זה מדות האבות העוזרות בלי ספק . והרחמות בטבע תולדותיהן ע"ש הרוב) ולזה נסמכה פ' אשה כי תזריע למאכלות אסורות . ומגיד אתר לפ' נגעים . להודיעך שאם יבדיל אדם עצמו מן המאכלים הרעים . הויין לו בנים הגונים קדושים וטהורים . ואם לאו הנגעים מתחדשים עליהם מצד טפת הזרע . שהיתה מאותן מאכלים המשוקצים : (ב) וראוי לומר עוד . כי מן המזון הראוי . א"צ לקחת כדי מלוי הגוף (ע"ל בהלכה שם) רק דבר בינוני שיוכל הטבע לטחון אותו . ויוכל להתהפך לדם נקי וטהור (וא"כ יבואר עוד זה בהנהגת המעוברת) : (ג) והמנהג לאכול התעוררות האבר המשגל ולהוסיף כח בזרע . כבר אמר לעיל מאכילת שום . וכן כל הדברים שמנו בג"צ בעי"ל . טובים לאכלם בשוי בע"ש . ודע כי התמוס והלחות הם הגורמים המשגל :

פרק ו בכוונת החבור

(א) כתיב ויברך אותם אלהים לאמר פרו ורבו . וכתיב לא תוהו בראה לשבת יצרה . הרי הזהיר הכתוב על פריה ורביה . ולכן יש שכר הרבה בדבר . והמפסיד שכרו בקלקול ובגועל מחשבתו . ראוי להקרא שכר כסיל ופתי : (ב) ועתה יש לנו לדעת ולהבין אחוזי הכוונה

הכוונה באותו מעשה . והסלקות הכוונות אל המעשה הזה לשרש והם נכונות ומעולות וכו' מכן עיקר קבול שכר . והכוונים שמ אותה מעשה : (ג) הראשונה . היא אותה שהכוונה בה לפ"ז נעשה. נקיים מהם ונפרע תוכו . והיה הכוונה שהבוק : ד) השני . נקיים הולד בשמה הדעים האחרונים שבחשמים יפה לו . שמתוך כך יצא מהם ומזורז . גם זו המותה נמסכת בכוונת פ"ז . הואיל ויש בו תיקון עוד : (ה) השלישית אין בה לא זה ולא זה . אלא שהאשה מתאוה אליו . והוא מכיר גם שמשדלתו בדברים . וכן בשעת צאתו לדרך או בשעה מן הדרך . שאז ודאי היא משתוקקת אליו . גם בזה יש קבול שכר כדלעיל : (ו) הרביעית . שהוא מתכוין לגדור עצמו בה . כדי שלא יתאוה לעבירה . כשרואה אם יצרו מתגבר עליו ומתאוה לדבר זה . ואולי יחלה אם לא יבעול . גם הכוונה הזאת יש לה שכר . אך לא כראשונות . כי שמא היה יכול לדחות את יצרו ולעמוד נגד תאותו . ואמרו ז"ל . אבר קטן יש באדם משביעו רעב כו' : (ז) אבל יש מחשבות אחרות וכוונות רעות שמקלקלות המעשה ומפסידות אותו . ומחליפות לו רעה תחת טובה ושילום עון תחת קבול שכר . ואע"פ שהן הן אי' מט' דרכים הראשונים . כמ"ש רז"ל על הפסוק וברותי מכם המורדים והפושעים בי . אלו בני ט' מדות . בני אנוסה (בשעת תשמיש שמו"ק בני שנואה (אפילו היא אשתו . שנואה אשתו אפי' לדבר מצוה חוצה . אלא לא יבעול עד שיפייס . ולמדנו ד"ה מתרגגל . שאסור ואח"כ מעל . דא"ל וזיננא לך זוגא דמסאני ליך עד כרעך . והו להלבוש של מניעות שכל גופה מתכסה בו) ואמרו רז"ל . מה יעשה אדם ויהיו בניו זכרים . ישמח אשתו בשעת תשמיש . וכ"ל בה נדה) בני מריבה (ולכן מי שהי"ל מריבה עם אשתו . לא ישמש עמה עד שיהא ביניהם אהבה ושלום . וכן המורדים . אע"פ שמגרשין נאמנים עליהן) בני שכרות (שהיו שניהם או אחד מהם שכור) בני גרושת הלב . שגלגו לגרשה . אע"פ שאינו מגרשה . בני ערבוביא (שבשעת ומסבור שהיא אחרת . אפי' שתיהן שלו) בני תמורה (שהיא שותה בתשמיש נפה) אבל המרבה עצמה ומקשטת לפניו שיתן דעתו עליה הוי"ל בנים מהוגנים . בני תמורה . שהיה משמש עם אשתו ומתכוון באשה אחרת . וי"א אף בני ישנה : (ח) למדנו כי בהתחבר האדם עם אשתו . אם דמיונו ומחשבתו וכונתו עסוקים בדברים לא טובים . הנה אותו הדמיון אשר במחשבתו יקלקל הצורה הבאה מן הטפה הנה ויביא לנער היולד ממנו הטבע הרע . ואם דמיונו ומחשבתו עסוקים באשתו . ובדברי חכמה ובינה ומדות טובות והגונות . הנה אותו הדמיון אשר במחשבתו יש לו כח לצייר הצורה בטפת הזרע כפי מה מדמה בשעת החבור בלי ספק . ואפי' יהיה האדם ההוא מאו"ה . אעפ"כ מחשבתו הטובה ממשיך שפע נדיק לנער היולד ממקום קדוש . ולכן כל אותם המתגיירים מאו"ה . ששם היתה מושפעות ישראל . בעבור הרוח הקודש שעובר על לב אבותם בשעת עבורו . על כן קדוש הבורא ית' לכל ירא שמו נדח . ונשמות המשומדים . הן נשמות הבר או"ה . שבזה נכנס הבורא ית' בעבור הרהור רוח רעה שעבר דעת אבותיהן בשעת תשמיש. לכן הבורא ית' מסלק הקוצים מתוך כרם ודוחה אותן : (ט) א"כ ראה גם ראה . כמה צריך האדם להזהר ולהזהיר לאשתו בשעת תשמיש . שיהיו נקיים וטהורים מכל הרהור ומחשבה רעה . אז כל אשר יעשו יצליחו . ודע מה שהרהור עושה מר"י [ברכות כ] דיתיב אשערי טבילה . אמר כי סלקן בנות ישראל מטבילה לסתכלן בי . וליהוי להו זרעא שפירא כוותי . הודיע כי נכ[ונה] האשה מתכונת ביופיו בעלותה מטבילה . ומתחברת לבעלה . שמחשבה היא אשר בדמיונה . מצייר צורת הולד כפי הדמיון . אשר גדול כח המדמה . באמת לבן ע"י המקלות . א"כ מגלה היא בהרהור . שהוא גדולה לגורם הולד ומדותיו . ולכן צריך אדם לקדש מחשבתו והרהוריו בשעת תשמיש . ולא יחשוב בדבר עבירה ומה ולא באשה אחרת . ולא בדברי הבאי : אלא יחשוב בדברי הקודש ויפנה מחשבתו מכל הרהור רע . ויחשוב בחסידים הגאונים והקדושים אנשי שכל ומדע . כי אותן המחשבות יחולו על הזרע . ויולידו כצורתם בשעת תשמיש : (י) וכן צריך שיהא מיושב דעת אשה ושמחה ומפייסה . ומכעדה בדברים המשמחים את הלב . כדי שיבא את התאוה אליו (בקדושה ובטהרת דמיונה כמו כן) וזה יבא לידי בנשימתה ובעיניה . ואז יאהבו זה לזה ויהיו בניהם פקחים . כי כפי מה שתהיה אהבתם זה לזה בשעת תשמיש . כן יהיה פקחות היולד ושכלותו . והטעם הוא . לפי שהאהבה לא תהיה כי אם מן התאוה . והתאוה לא תהיה כ"א מחום הלב . ומחום הלב יחממו כחות וכל האיברים . ולפי רוב חמותם תהיה המימותם . ויחממו שני הארחים זרע האיש וזרע האשה אשר מהם יבנה הילוד . ולכן יהיה פקח .

כי הפקחות הוא מתוך הלב ומתוחד המתגבר אשר במוח . והאשר יהיה ג"כ מבכמה נמתבנות ספורות וזכות המוחו . לא יסיר שרים אחדים בדבר הטעה . והתקשר מחשבתם כא' . ויתולד בן כשר שלם השמורה עליהן : יאה ולא מתמה ע"ז . שכבר סופר מעשה שהיה (ב"ר פ' ס ג) שמטרוניתא שילדה בן שחור . ושזו היא ובעלה לבנים ויפים . והשב בעלה לטרוה . כסבור שזינתה עם כושי . אלי שנאה תכם והשיב . שמא הרהרה בשעת תשמיש באדם שחור . בדקו ומצאו שהיה צורות במסכיות אותו חדר שמשמשו בו . והאמינו לה . כי כמשמש בעלה היתה מסתכלת באותן צורות ומהרהרת בהן . וכן שנינו באגדה דהוזקן בני ירושלים . שהיו הבנאים קוטרין אותן בפני מטתן . להסתכל בצורתן ולהוליד בנים נאים כדמותן :

פרק ז' בהנהגת החבור . ונחלק לשלש חוליות .

חוליא א . בכוונת המשגל :

(א) זה כי אין האדם לתוקף חומו . אין לו זמן מיוחד יתעורר ההוא כמו והכנה . ולולא הנערים . יען כי מקורותם קטנים ומלאות הוות והמה אינו אלא בם . לכן אין לנפש זרע . וכשיגדלו שאותם יתרבה גבלם יותר ומקורותיהם מרחבים . לא יולד להם טבע הזרע . והוא אשר שכן הטבע לרחותו באשר המותרים שבהם מוליא . אבן יודע שהולד נגעו להן . ואם יתקבץ נגשם יזיק להם . ולכן צריכין למשגל . וכן מי שגברה עליו השחורה או שמן . יועיל לו המשגל . כי ינקה המוח ומסיר הלב והרעיון הרע ומשמח הנפש . וכמו כן אם ימנע אדם גופו ברית תגידו ריתבים ולריכים ונשחו ר"ל תגבר) הם ובוא מתוקה מאליו שלא לדעתו וימלא כובד מגופו ולמטה . וכאילו אחרי הנאים שמעכן . אבל אם לא יוליא הזרע . יתקבץ בגוף ויעבר מן וישיד קיטורים רעים יעלו אל הלב והמוח והלגומכה . ויפסיד הבריאות ויוליד חליים רעים וממיתים . כמו שקרה לאנשים שנהגו במשגל והניחוהו זמן ארוך ומתו פתאום . ולכן יועיל לו מאד המשגל . כי ינקה גופו מהממלאות ויקל מכבד הראש ויאיר לו העינים : (ב) אמנם אל ישגלו תכף לנוילה מהמחרת ולא תכף שינועה ולא תכף השקאה (עיין גטין דף ע) עד שיעבור יום או יומים . ולא ביום יוצאה לדרך אלא ביום בואו מדרך (עמו"ק [עי' עט"ז סי' ר"מ בשם הפ"י] ולא כשהוא רעב ולא תיכף האכילה מיד לפי שיצא המאכל בלתי מבושל ויוליד חוליים באברים ומזה יתולד חולי פרקי הרגלים . והטוב שעמדים לזה . הוא כשיהיה קרוב מהשלמת העכול קודם שירעב . אמנם שיהיה הגוף ממוצע בין הענינים השתחדשים מתוך . עד שלא יהיה מלא מאד ולא ריק מאד ולא קר מאד ולא חם מאד . ולא יעבור בזמן חום ולא בלחות . ואם ימנע מעשייתו . צריך שיהיה הענין דין . ושיעשה המשגל והבשר סוחט . הוא טוב משיעשהו והבשר רוקך . ושיעשהו והוא מלא . טוב משיעשהו והוא רק . ושיעשהו והוא לח . טוב משיעשהו והוא יבש . ולכן מי שמצאו יבש או הכרפא מהגליו כמוהו גם וכחוש . יזהר מאד מהמשגל . כי ירבה חום השבעי אשר בו ויעדר הכחות וימות בלא עת (וכמקומו אי"ה יתבאר דברים המחזיקים המתחלשים במשגל) ואף הבריא אל ירבה בו כמש"ע . וכבר הדע כי שאמרו חז"ל . השטוף בבעילה . זקנה קופצת עליו . וחליים רבים רעים ומכוערים באים עליו . אמרו הרופאים א' מת בשבע ואלף מרוב תשמיש . כי הוא מוליא כלחות הגרשי שבו קיום הגוף הטבעי . ויפיק רובו קפה (כמאמר רז"ל שמפסיד כח האדם ואם הוא בריא חולם . מפיל מראה הפנים ומחליש הגוף ומוריש הכהה ומקצר החיים . ואמר הרמב"ם . אל תתן לנשים חילך . אבל מיעוטו יפה ומועיל בכל אלה הדברים . כשהוא בהשגחה כהוגן בעת ובזמן בכמות ובאיכות . ולא הוא שאמר הבריאות ומיטיב את הזכרון ומראה העינים . כגון שבמו ושוב וכו' כרפי הדנים כנוטה"ו ובמוס"ב :

חוליא ב . באיכות הפועל הלז

(א) הוא למטה והוא למעלה . זו דרך עזות והכעס . משמשו כי מלחמת כ"ו דף עב : (ב) אמר ר' יוחנן בן דהבאי [נדרים כ] ד' דברים ספרו לי מלאכי השרת . חגרין מפני מה הוין . מפני שהופכין את שלחנם . סומין מפני מה . שמסתכלין באותו מקום . מי נאה . ואלם מנשקין אותו מקום . חרשין מפני מה . שמספרין בשעת תשמיש . אלמין מפני שנשקין באותו מקום . תרשין שמספרין בשעת תשמיש . וא"ש ח"ל [שם] אין , הלכה כיוחנן בן דהבאי . אלא כל מה שאדם רוצה לעשות באשתו עושה . בה למה זה דומה . לבשר הבא מבית הטבח . רצה לאכלו מבושל אוכלו . צלי אוכלו ... ולא זה גם מאגר תגא בכפיכם הכועז .

ובאותו מקום דווקא . אלא שמשמשם פניו כנגד פניה . או אם שוכבת דרך מקרה שלא כדרכה בלי הוצאת זרע . אבל כשמוציא זרע לבטלה . הוא משחית דרכו . ומביא מבול לעולם . ומדע לכל כמה חמור עון זה ר"ל . ואף בפנים כנגד אחור אינו דרך טוב . אלא שאסרו משום שאינו לא נאסר . אבל אינו משובח . ובדברים האמורים לא חלקו על יוחנן . שהדי בהדק באותו מקום . שכבר מבוש כל תקנו . ושמשמש . משיר משום שבושה . ומעיד שאינו מגזע ישראל שסימנם ביישנים . וכתיב ובלעו לבם עם אלסך . והאיש המספר עם אשתו בשעת תשמיש שיתה יתירה . אמרו ז"ל [חגיגה ה] ומגיד לאדם מה שיחו . ור"ל שיחה בטלה של ליצנות וקלות ראש לגבי ספה הוא שאסרו . אבל רשאי לדבר עמה דברים שהן צרך התשמיש . ולבכניסם תחלה בדברים שמושכים את לבה ומיישבין דעתה ומשמחין אותה . כדי לקשור דעתו בדעתה וכוונתה כהוגנה . ולומר לה דברים שמביאין לה תאוה ואהבה ורצון . גם יאמר לה דברי יראת שמים וחסידות ודרכי צניעות . ומדברי תמיה לדקיות שיצאו מהן בנים הגונים כשרים בעלי תורה ויראה והוראה . וכמעשה קמחית [יומא מז] שזכתה לז' בנים כ"ג . מפני שלא ראו קורות ביתה קלעי שערה : (ג) שמתחיל לבעת עמה . אין לו לדבר כלל בשום ענין . כדי שתהא כוונתו כולה לשם שמים : (ד) קודם בעילה ימשוך נקביו . מלבד המסה . ע"ל : (ה) שיהא מביא הכלא קבוע לא ישמש . עד שישהה כדי הילוך חצי מיל . שפורה (ע"ל) והוא אבריים המעמים . ישמשו מגדיהם . ולא ישמשו כאשה לנשים . ויכסו במטה ויכסו עצמן . ולא ישמש על גבי קרקע : (ו) אין זוג שלא יקדים אליו חיבוק ונישוק . ושני מיני שיקין הם . כאחד קודם הזוג . כמין השיקין כדי לפייס כלים את האשה ולעורר את האהבה שביניהם . ואח"כ בשעת הזיווג ובעת התשמיש עצמו . לא משקין זה"ז . כדי לעשות שני מיני זוגים עליון ותחתון יחד . והאריך בסוד הענין בספר הגלגולים : (ז) לא יבעול מעומד ולא מיושב . אלא שוכב והיא נעבית כר לבעלה . והומרים בעלי המחקר . שיהיו מראותיהן טובים . וימבנך ירכה אליו לבד מעלה מכן יפה : (ה) נקיים מרגלים בהדא ידים [שבת קמ] וכורא בהדא ידים . כורא נא תאוי ליה . עד דלמשגר סדר תאוי ליה כורא . משום צניעות . ויסמם בצנעא לכם וקולם לא ישמע (והאר"י המפיק סוד בכתיבות שטובה גם . ויפסח עד שידע שלא יצא ממנו עוד טפת זרע . שלא ילכו לאיבוד ולבטלה . ע"כ לא יפרוש בגבר חי) ותקום האשה אח"כ אם תרצה להתעבר . ותספר מלהתהפך ולמטות דבר . אלא תישן מיד :

חוליא ג . מיתר הדינים הנקשרים בזה הפועל

(א) תרצה לעשות בנין זכרים . יבעול ויבנה . והזוקא מדעת כלאים . אבל אם עושה בעל כרחה מקרא תועא . וגבהה דס"ה הבבא מעוברת ומניקה . שמי מקרי אן ברגלים . אבל חייב בעונה בין מעוברת בין מניקה וזקנה . ותינה לבעלה : (ב) שמש מטתו ועמד מיד . קרוב למיתה יותר מן החיים . שמה דברים העושה אותם מת מיד [גטין ע] ואלו הן . הבא מן הדרך ומיגע . הקיז דם ונכנס למרחץ שתה ונשתכר . ישן ע"ג קרקע . שמש מטתו : (ג) כבר נ"ל שיהיו שניהם ערומין בשעת התשמיש . והמשמשים במלבושיהם . הוא מנהג פרסיים . כלומר לא אמכי אלא הוא בבגדו והיא בבגדה . יוציא ויתן כתובה . דמהאחריות בעיק קירוב בשר דווקא . עמו"ק . וכתבתי שם מ"ש הקב"ה שאסור כשמשם ערום . שינו שצריך לכסות עצמו אף בלילה ואפלה . משרין או במנע . ואפי' כהייה לבדו הוא מוזהר על כך לכיות נוטע בשם ע"ל . אלא משום דס"ד במקום מצוה עושה ליה כן נמי . לכן הוצרכו לאסור על זה גם במקום מצוה שמן התורה אבל בודאי צריכין פרישת עדים לכתחלה . אף שאינו מעכב כשיש אותה שבה שמונעת . וכ"ש כולה דמתגלה . ודניים קטן נ"ל שא"ל לפשטו . אדרבה כך ישנה לו (עמו"ק) : (ד) אסור נגוה על מטתו : (ה) אסור לשמש לאור הנר אע"פ שמאפיל בטליתו . ותחיים י' מכרי אע"פ שאסור גרתה מלומדא . אבל צריך באפלת עלים . וכיון בלילה . אם סירושות עבוה ומאפילה . אע"פ שדוק שהבוכות ממנה נבי . ואם אין מחיצה . אע"פ שאי כבר שם ראם הפתילה הדולק כמן לנר אחר ואינו מאיר כל כך או שבוא כבר בשמים אסור . ואם הנבנה מאירה עליהם לבדה אסור . אבל אם מאירה לבית ולא עליהם מותר . וצריך האפלת עלים . והתם אמר הגמים ואפי' בכל הלבנה אסור ואור הכוכבים אסבר דלא מיקרי אור לדבר זה ה"ט : (ו) וכן אסור לשמש ביום אלא א"כ הוא בבית אפל . ות"ח מאפיל בטליתו . וטעמא משום דמקפיד לאפיל היכא משום ש"ל כאן . ועוד שמתחם לנועו אין לו מה לדבר זה בכל זה לכן עלה ... : (ז) אסור לשמש מטתו בפני כל אדם אם הוא ניעור .

אסור ע"י הפסק מחיצה. ונפקי מינה בזמן שאינו יודע לדבר מותר ומדם מסירות שלא לנגוע בשום כלל (ח) המשמש על המטה שאינו ישן עליה. אסור מיסוק סטט. ולא אמרן אלא דלא הוי בר שינה. ולא אמרן אלא זוגי לגבי ברעיה. ולא אמרן אלא דלא מטה ידיה עלים: (ט) בית שם. בו ס"ת או חומשים המשויים מגילות. אסור לשמש בו עד שיוציא בפניו מחיצה. וצריך שלא תהא מלא נרות. ממו"ק. ואם יש חדר אחר. אסור עד שיוציאם. ואם יש שם תפלין או מזוזה או ספרי קודש אפי' של תלמוד. אסור עד שיתנם בכלי תוך כלי. והוא שלא יהא הכלי מיוחד להן. דאל"כ אפי' מאה כחד חשיבי. ואם פורס טלית ע"ג ארגז. חשיב כלי תוך כלי. ממו"ק שנסתפקתי אם הוא הפסק. ונ"ל שמונחין בכלי שאינו כליין ופרס ע"ג כלי שהוא כליין לא מועיל. ולדידי לנקל: (ט) אכסנאי אסור לשמש. ואם יחדו לו אושפיזו בית או חדר מיוחד לשמש לאושפיזי היכא דכל אחד לן בחדר בפ"ע) מותר. ולא יישן בטליתו של בעה"ב: (י) אסור לשמש מטתו לפני רעבון [פעמים יח] אלא לחשוכי בנים. ממו"ק. וה"ה בשאר צרות שהן כרעבון: (יא) מ"מ לא שקם כרכה על הבעילה. לא ברכה סגולה ולא ברכה כמטה. עמ"ש בס"ד כתבוני. ומ"מ כללוה בברכת השינה לדעתי עמש"ל. ויע"ש ההנהגה עם ק"ש בעת השינה. והוא שביעור. אמנם שהן בתחלה קודם שישמש. ודאי מברך תחלה ברכת השינה. וכן יפה לו ודאי כדי שתועלה לו לפטור [illegible] בזאת הבעילה. אם אחר שקיים מצות עונה ותאוה ליישן. נ"ל שאינה חוזר ולברך ברכת השינה. הגם בעונמך שמפסיק אשר כמה פעמים בלילה אחת. שלא יצטרך לחזור ולברך כל פעם שרוצה לישן עוד. והוי גם שמעת. אלא שבפעמים שלמודה ולא ה' מפסיק הלכה לבוזייר חלוק זה. אלא משום דמילתא ברכה א' עולה לו לכל הלילה. עם שי"ל כמפסיק גם ספקה גדולה הוי כעשיים כפשמים. לא הורכתו לבשמיעתו שיחזור ויברך כשחוזר לשכב דמיילתא סשמע. מ"מ אין בה הכרע. ונראה דמתן דהדר מברך מאי לא הפסיד. אע"ג דספק ברכה להקל. לו שאני עביד הכי או הכי ושפיר דמי. ולא משום ספק או מדרך שברס אני אומר. אלא לפי שהוא דבר שתלוי גם בכוונת המברך. שאם מתחלה מתכוין בברכתו לפטור כל השינה של לילה זו אע"ג שיפסיק בה. שוב אינו צריך לברך כל אימת בלילה אפי' מפסיק בה כמה. כיון שמתחלה היה בדעתו לפטור בכל בברכה א'. ודמיא לברכת המזון שפוטרת כל מה שאוכל ושותה אע"פ שמפסיק באכילתו ובהלכתו. על שלא בשיח דעתו. אבל מי שרוצה לחזור ולברך ברכת השינה שמפסיק גם בשום כיון. והוא ישין מתחלה שלא לפטור רק שינה רלשונה. ולא בחוזר ומברך אינה לבטלה. וכן נכון בעיני: (יב) המיטקת שבטמא. ממתין מלהבדיל בה עד כדי הילוך מיל. אם הוא בולד ס"ס. אבל בשוטה ולא יכלה לבשמיעה אלא נכריה. מניקתו ואינה מותרת. סמך. והוה שר נוכה ומתמול עליו: (יג) אמר שכללנו חוב דברי ס' בעל סוד [ובראב"ד ז"ל. שפור מבריאים] ואגרם בקודש ומדברי חז"ל בתלמוד. עדיין אנו צריכין לדברי ס' הזוהר. ושמסיק מטעם מכרנס כסוגיא בו בענין בזווג בקודש. ז"ל ס' קדושים. פ"מ במאה דישמשה גר בה נאותה הדא דכר ומקבלא ואתכוון לקדשא בריך הוא. כדין כוח שלים ואיקרי אחד בלא פגימו. בגין כך. בעי בר נש לאחזי לאתחזיא בכרסי שמשא. לשמשא לה ברעותא חדא עמיה. ויכוונו תרוייהו כחד. כדין שלא סר. בגופא ובנפשא. בנפשא לאתדבקא דא בדא וברעותא חדא. ובגופא. כמה דאוליפנא. דבר נש דלא נסיב כמאן דאתפלג. וכדמתחברן דכר ונוקבא. כדין אתעבידו חד גופא. אשתכח דאינון חד נפשא וחד גופא. ואיקרי בר נש אחד. כדין קב"ה שארי באחד. ואפיק רוחא דקדישא בהאי אחד. ואלין אקרון בנין דקב"ה כמה דאתמר. ובג"כ קדושים תהיו כי קדוש אני ה'. זכאין ישראל דלא אפקו מלה דא אלא מיה ממש. דכתיב כי קדוש אני ה'. בגין לאתדבקא ביה ולא באחרא. ועל דא קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלהיכם. ע"כ. הנה רואה גודל מעלת הזווג בקדושה. ושמע ותבין השכל דבר. אך הוא בתנאים שיוהר יותר מאד שאשה ישאל לעגב מלאכון לספר: (יד) עוד שם בענין השתק וז"ל. ואלין אינון בריקות דמשתדלי באורייתא וידעי ארחוי דקב"ה ואוקידו גרמייהו בקדושה דמלכא ס'. ובג"כ מבלשי רוחא דקדישא מלעילא. וביניהו שלא בשני קבוס. ואיקרון בני מלכא בני קדישין. ווי לבון לבריהון. דהוא בלישן ותבריהו חלישן. בג"כ יהבי בגייהו רבת חליפת מססורת מחוללה ס'. אל תהיו כסוס וגו'. דלימון פרי ומסתא. אין הבין. דלא מסתכלו ב"ג באורייתא ס'. וע"ד ואתם הדבקים גו'. ע"כ. אל תהיו כסוס. שאוחזים ככבשא (כמש"ל מח"ז) כמוצא וכן עוד

לגלות. ר"ת מזל: (טו) וח"ל ס' הגלגולים. כשאדם מזדווג עם אשתו. אפשר שבהיים יכוונו לכונה מלוה או לזיווג או שאחד יכוון לטובה ואחד לרעה. והנה תכה הולד ימתן כבן סוד אור מקיף ומכח האם ינתן בו אור פנימי. והנה אם הכוונה מכוון לטובה גם שניהם. יהיה אותו הולד צדיק גמור כאור מקיף ואור פנימי. והסוף בהפך. ואם האב יכוון לטוב והאם לרע. יהיה לו מקיף טוב ופנימי רע. ובהמשך הזמן יכוף המקיף לפנימי ויעשה כמוהו טוב. ואם הוא להפך. יכוף המקיף הרע לפנימי הטוב. ויהיה רע כמוהו. לפי שהמקיף כולל את הפנימי בתוכו ומכסהו לכל אשר ירצה. ואם הרואה אדם שהוא קל מאד ורך כלבו בכל מעשיו ומהיר במלאכתו. [illegible] גרם לו גודל תגבורת כח האב בו. ואם הוא עצל כבד. גבר עליו כח האם הפנימי. והכל הוא לפי כוונת האב. אם כוון או לטוב. יהיה הבן מהיר במלאכת שמים ויהיה אדם גדול בתורה. ואם כוון בהבלי עולם יצא. מהיר בעסקי הבלי עולם. ולכן תמצא אותם קטנים שאינם זזים ממקומן. ויש שאינם יכולים לעמוד שקטים אפי' רגע אחד. והכל נמשך לסמ"ש. ע"כ: (טז) אמנם זה צריך עיון. שהכוונה עוזרת הרבה מאד. ועם זה מתלוים ג"כ טבע ותכונת האבות. וכן הטעם והאקלים מכריעים עצומים למדות האדם ותכונותיו. לא הספקה המשכיל בכל דרכיו. הרים עיניו ויבו על לו טעמים הנ"ל. שכן הסות קדומות. ולכן מצוה גדול בבוית השלג. שלא לצרף כלי שלם מכל צד האפשר. שרמוז לשמושו של ממ"ש הקב"ה: (יז כללו של דבר. המקרה האכילה הן מקרה הבעילה. וכד עב. לית טב מינה. כד בישא. לית בישא מינה (סימן נקלה נגדיה. מה שנפל במקרה סל' ד"ה בסוד א"ח בשי' ר"מ. רמזו לנו פי הוא דבר ר"ס וכות. ומוסיף מ"ו. מ"ר ורע מאד. כי אוכל שואל זימם. וכ"מ שאשה מולא אום. האדרלנמוסיא מלה מ'. ומי ע' מדות. הן כמו בני אדם ופסולין דרבק) וכמו שהכבר ידעת שבי הדברים והשלשות כמו דבר אחד הם. והכלית זה כזה. כי כמו שבי" האכילה מתבררין ניצוצות קדושות ועולין בסוד מקבין. כן בשפל בה נבררין נשמות קדושות ונעשמות מלמעלה. וזה גורם לזה. כי ע"י שמאכל מעבה הזרע. שנעשה ממנו גוף משכן לנפש. ומה שמתחבר על ידו. מתעלה באכילה. גם כשמעתיק מזה. כי מסגולת לשון הקודש מדע זה גם כן. מבורחים המשותפים בלשון אכילה ולחם. כלחם אשר הוא אוכל. הנה כמו שזה נקרא לחם. כן זה. כמו שזו אכילה כן זו. וכבר ידעת סוד האכילה כהשאיה וגו' שלה. גם שאומן באוף אכילה בענין כליין. כי אם זוכה. לא נתבטם אכילה מזה ובריאה לגוף ולנפש. כמו שהאכילה בראויה בגדורה המבוארת בכמה שן שומרים לך כתיים ומקיימם כחם ובריאותם. כן שבעילה הנוגה בשתה ובאמה על מטה כבודה. סגולה ותועלת לגוף ולנפש כל מה להוציא בירם. מולדת כדומה [illegible] לבטנותה ותגול. אך יש פרי לגביר פריו לגאכל ועלמו לא יבול. והוא שית"ל של פ"ח שיהם מב"מ (מאן מיכו רבן) שאין בה נבל. לא זכה כגזה. היא אוכלתו. כמו שהאכילה כמגונה בכמות ואיכות. מכלה ומהרסת הגוף והנפש גם יחד. כך הבעילה כמאלבת מנחתת הגוף והורסת. מנפש עד בשר מכלה אוכלת ודורסת. עור ועצם יתרין יכלין בדמיהם מהבוססם. ביום סמעה תמבגגו סריה קוססת: (יח) וכן [illegible] עוד שאסף שם לנפש בענין מלחמה. כי ע"י לחם זה בייחוד. מתעוררת מלחמת עם סקדמוני. כידוע ממלאכים ז"ל [כ"ל ד"א פ"ה] שמהון עסק זה (גרוב קדושתו וטיבותו) מתגלה נסים וקבן עליהם. וגורם בלחם מלחמה הרהוגה. זכור מלחמה אל תוסף. כי דבר גדול הוא זה. אך הוא תנאי שאוף לבקב"ה כהיום עולם קטן. כדמות עולם גדול ומעלה בכלל. וזה סוד שנעשה אותו לבוים שהלכיו יודעי טוב ורע. ידיעה בענין הגור. כמו והאדם ידע. רמה אותו לגרוף אחר המותרים. ולבקש מעלה ישרה להבר טוב ברע לפקח. והיה יותן גו ודם ובמלאתו. כדי לינק מטטוב על ידו. למען יצחק שטו [illegible] יתברך לנצבו ולעבדו. והיה כשילו וישאל לו. עי"ד נמליס נמי קדי ס' [בסנהדרין קו] וכן אירע לו לגבם שהיה בדמות גמל ורדף אחר קדמים מידי לו. במעות מקום תלוי ואכד מה שאירו [illegible] מנדו (וכן קין אלהים בכבל על מלוכה סיסרם. וכן נחור סמאל. ובני האלהים שאמרו בבנות האדם שלקחו מהם. וזה הוא שין כהם אלוהה רבה. ותפלה ישראל נמדבר במלחמות לבצר נאגל אל [illegible] אשר בבנו עמו עמה ומריבה. כנה הנה כל במלחמות בקדושה [illegible] מעולם בינו מרחם. כיה עג זה בנחם) לכן אחר שגרם גם כן [illegible] סוגרים האדם ואשתו לבטחונה ולסכפר ממין כל מי במעשה קודם בלבה. שלא שטעם בו עוד עין הרע וקללה: (יט) ותוים שבגופם

פלגה

אדם נשכב בעצמה והרעה הגדולה הכרוכה בעקב הלחם הזה . מפני שרוצה לפרוח ממנו מכה וכל . לא אבה ללחום לחם (מתמת) רע עין , לא נקב לא הוא ולא שכרו . ולפיכך המהגם בבורא ית' לבטבעו על זהק נאדם המטס אותו לפעולה זאת . כמעט בכפייה והכרח (וכמ"ש נויש אליה [ב"ר פס"ה] שזימן לו הקב"ה מלאך הממונה על התאוה . וא"ל יהודה מעכב מלכים עומדים) ונטע בו התוקה מופלגת. עם היות הכל יודעין שהאשה דומה לחמת מלאה צואה ופיה מלא דם . ואעפ"כ הכל רצין אחריה . לגמרי סגום . אם לגוד פועלתו ושיכנתו ממנה . אם הוא כפי הראוי והנאות . מן המותר והמסודר לו מעם ליישב העולם . וכדי שלא ימנע האדם מן התבור . מדאגה מדבר שם כמאי עמו . לכן הוטבעה בו נטייה עצומה ותאוה יתירה [illegible] . למען לא יפרוש לגמרי . גם מן המותר והטוב . ליראתו אם נאמנה וברע הדבק בו כשהוא שלא כהוגן . ואם שמת . כדי להכשיל שמו . לבחנו ולנסותו אם יעמוד במלחמה כבדה כזאת ויגלה :

(כ) ולפיכך אני אומר . שגם אדה"ר היה בו יצר זה מתחלה קודם שחטא . עם בוראו היה לנסות בו לנסות לדעת את אשר בלבבו . למען גלגלו שכר טוב בגלהו אותו . וכמ"ש בס"ד בהקדמת זה החבור בתוך ומתנת אלהים . שזה היה כל פרי העבודה המזומן לאדם . ולא היה [illegible] לנסיונו אם לא היו מזמין לו רשום . ע"כ [illegible]

בריאת האדם במלא היצר סמוך לו למזבחו . ולא יתכן עגלותו כלאו (ואין מקום לקושיא שזכר בעל עשרה מאמרות פ"ג מאמר חיקור דין) :

(כא) אמנם זאת היתה חטאת אבינו הראשון . שהכל נמה שהיה שהו כמים בקום מגוה הראשונה היא מגוס פ"ז . בעשותה שלא לשמה . ולא המתין על שעה שהמערה היא ליל שבת . ושמש ביום ובשעת האיסור הדין . שזה היה פרי התאוה שהוליד ערלתו (זה קין) את פריו. זה הכל . כמ"ש האר"י ז"ל פי' בעשרה מאמרות . ותולדותיו כמותו . שמה האדם עברו כרים . לא שמרו עתו ומועדו . וכמוהו מקרה הרועה עם הכבשה שאכלה פגה : (כב) לפיכך צריך שמירה יתירה לעמוד נגד היצר . ולהביאו במסורת הברית . שלא לעורתו על האפשר . כי אם בעת ובזמן היתר . הוא ליל שבת המוכשר . שהבה אז תעמי . והמתעוררת בו האהבה ע"י את התאוה מגד שמאל הוא מגד הקדושה. ואם קדום הוא שעל ידו מתקדש גם היצר בהאתו מאותו לד . ובזה הוא נעשה תוספת מחול אל הקודש ומתעבר . וכשיתנהג האדם בטעם קיום העונה ככל הכתוב למעלה ויקדש עצמו בתשמיש . מקדשין אותו הרבה [יומא לט] ומובטח שיהיו לו בנים זכרים לדיקים . והרמב"ן וחכמי האמת ערכיה מדבר : (כג) האר"י ז"ל אמר . שטוב לומר מזמור לדוד ה' רועי קדם הזווג . כנגד לפי האילה . ומה גרלת ג"ב [illegible] ע"ש . שהוי המשולת [illegible] ה' ב :

חו תפלת המקובל האלהי הרמב"ן ז"ל בליל החיבור

יהי רצון מלפניך צור כל העולמים צדיק בכל הדורות. למען שמך הגדול היוצא מפסוק ה' זכרנו יברך. שתתן לי זרע חדש זרע קודש. רצוי והגון טוב ויפה מתוקן ומקובל. וראוי לחיות ולהתקיים בלי עון ואשמה. ותברכני בשמך. ותברך את ביתי בזכרך. ואדע כי שלום אהלי. ותמשוך משך זרעי וכל מעיני ממקור ישראל. וטהר גופי וקדש נפשי ומחשבותי ושכלי ודעתי ויתר הרגשותי. ואתחזק ואתאמץ ואתלבש ברוחך הטובה הזכה והנדיבה. בכוונת תחינתי. כדי שאשלים רצונך. ותשלים זרעי. ויבנה ויהיה ויעשה באמת ויושר. וימשך ויותך ויעמוד במקום הצלחתו. והכונן כל הנאותיו. כדי להשלימו ולקיימו ולהעמידו בטעם בחן בחסד בכח בבריאות. באומץ ובחוזק ובתוקף. בגבורה. ותרחם עליו בהעשותו בהתרקמו בהתגלמותו בהתלבשו והצגתו על בוריו על מכונו. בהווייתו ובבריאותו. ביצירתו בעשייתו. בנפשו ברוחו ובנשמתו. בקרביו וביצוריו. ולא יהא בו ולא באחד מאבריו. לא נזק ולא חסרון. לא פגע ולא מקרה. לא חולי ולא מדוה. לא כאב ולא ציר. לא נגע ולא מחלה. לא חלי ולא רפיון. ולא יחסר כל טוב כל ימי חייו. ותברכני אני וביתי וזרעי. בכל דבר המשלים דעתנו ושכלנו והרגשתינו. לעשות כל מעשינו לרצונך. ותברכנו ברכות שמים ממעל. ברכות תהום רובצת תחת. ומברכותיך יבורך בית עבדך לעולם. אמן נצח סלה :

וה' שומר ויקרא. כטוב לתת לנביאים הכולים מן השמים . ו"ל : אהובתא לגלי . ההכים שעמא דלזווג בי [illegible] גלאהסים . ישון נביס לקדושה דמריס וניהא :

בְּשֵׁם יְהוָה . עֲטִיפָא בְּקִיטְפָא אִזְדַמְּנַת . שָׁארֵי שָׁארֵי . לָא תֵיעוּל וְלָא תִפּוֹק . לָא דִידָךְ . וְלָא בְּעַדְבָךְ . תּוּב תּוּב . יַמָּא אִרְגִישַׁת גַלְגִלוֹי לִיךְ קָרְיָן . בְּחוּלָקָא קַדִּישָׁא אֲחִידְנָא . בִּקְדוּשָּׁא דְמַלְכָּא אִתְעַטְּפְנָא:

מטיפא בקיטפא . פי' גלים הרשעה המעוטפת בסדין ומוכנת להתדבק בזיווג איש ואשה . לקחת גוני טפות זרע הכולכות לאבוד עמש"ל (מקהלת כנתם סקדמוני) : שרי שרי . התר קשרך : לא תעול

ולתפיה ליה לרישיה ולאיתתיה . עד שעתא חדא . ע"כ :

ולא תפוק . לא תכנס לכאן ולא תוליא לקחת טיפין : תוב תוב . תזול לאחורך : לא דידך . לא שלך הם : ולא בעדבך . לא יפלו בגורלך . על ים סוף : ימא ארגישת גלגלוי נך קרן . ר"ל גלי הים קוראין לך . כי שם הרגיעה ליליס . בחולקא קדישא אחידנא . כלומר לכך ממוטר לאחוריך . כי בחלק הקדושה אני אוחז . שכולה טוב והשכבה מבורכה . ועל ידי [illegible] היא בורכתם :

הרקו וסהלכו כמנוט . ולעו מבלי . אברי אדם מותם לו :

שִׁיר נִכְבָּד הַיּוֹם מוֹשָׁבוֹ בְּמִטַּת זָהָב . מִשְׁכָּבוֹ עַל מִטַּת כֶּסֶף : אַשְׁרֵי הָאִישׁ לֹא פָנָה אֶל הָרַהַב לֹא הַמַּטְבִּיעַ בְּבוֹץ רַגְלָיו כֹּחוֹ לֹא נִכְסָף : פֶּן יִשְׂבְּעוּ זָרִים כֹּחוֹ בְּצֵאת הַנִּצָּב אַחֲרֵי הַלֶּהָב . מֵמִּטַּת בְּלֹא עֵת הָאָסֵף . אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר מִלֵּא אַשְׁפָּתוֹ מִבֵּן נֶאֱהָב . כֵּן יְבוֹרַךְ כִּי יְחָנֵן יְהוָה שְׁאֵרִית יוֹסֵף :

יתר סדר הלילה

(א) כלל שבת אין אומרים וידוים ותחנות [ולא צדקתך ויחידי . וקודם יהיה מה שיהיה . לא אתענה מחר . ואם ח"ו יחלום . לא סבינו לוער . ודירי מקבל עלי שכל מה שיחלום לי יום] : (ב) ואם חלום קשה . הבר נ"ע שיהא לו בהתענות תעני' בשבת. ואם

לא הנומים מתענין. עיין ב"ע סימן רפ"ח: (ג) שינה בשבת תענוג. וכתבו הפוסקים דמך שלא לבטל שינה של שחרית בשבת. ואף שאמרו חז"ל בפי' [מגילה כג] שבשבת מקדימין לבהכ"נ. היינו לאפוקי י"ט. אבל א"צ להשכים לפני אור הבוקר. ואלו המרחיקין עצמן מדקדקין במלה. שמשכימי קום בעוד לילה לשבר להתפלל. אין אני קורא אותן שליו מקדימין למצוה. אלא בכלל זריז ונשכר יחשבו. ביחוד בחורף שהשכימו ק"ש ותפלה שהיא כתורה. ולא ימנעו ידיהם ורגליהם לשום התורה ותיקין עם הנץ החמה ק"ש לגמרה. עמו"ק בלריכה. ואמת דחזי לרבנן קשישי דעבדי הכי. אינהו הוו דייקי ספי. ודאי ובקיא לכווני שעתא. דמרי דעובדא הוו. וכל מעשיהם לשם שמים. ולא כל הרולה ליטול את השם יטול. כי היום רבו המתפללים הנאים להשכים כדי להשתכר ולעסוק בדברי בטלה. ומשרבו שאין עולם המקדמים מקף בפני אדם ע"י מכסה של חסידות שכולה. בטלה עמה וירלתם הטא הגורם מקלקלה. ושמא דארעא אזלה ודלדלה. הרחמן ישים לב עם העולם:

סליק סדר הלילה

הדר ד' בית הכנסת יקרא (בו ג' בתים) כי בו כינוס לצדיקים. הנאה להם ולעולם. וכו' בגופיא ודאי יותר משאר ימי הכניסה דחול. לכן נתייחד לו שם זה. בו מבואר הנהגת שחרית וחלוקי סדר עבודה. עוד בו ז' קיטוניות. קיטון א'. לשכת שרים. לתוספת זמירות דשבת

דיני שחרית לשבת

(א) לפי מנהגי האר"י ז"ל. בשחר קמין שבילה. ביחוד מי שקיים מצות עונה: (ב) בבוקר (ע"ל בחול זמנה. וכבר נתבאר שעכ"פ אין ראוי להשכים בשבת יותר מבחול. וגם אין לאחר) [ולא יעבור זמן ק"ש ותפלה] נכנסין לבית הכנסת ואומרים כל סדר הברכות: (ג) וקרבנות כמו בימות החול. אבן ל"נ שאין ראוי להאריך בפון עם פרשת העקדה כבחול. אלא אומר. אלהינו ואלהי אבותינו זכרנו בפקודת ישועה ורחמים משמי שמי קדם וזכור לנו ברית אבות ועקדת יצחק בן אברהם. ודיו: (ד) (עיין ס' קרבן מוסף דשבת. כבר סבר שם) וכן אני אומר בענין תמידים הקרבנות. אין לומר יהי רצון הכתוב שם לפניהם. אלא מספיק לומר רבון העולמים הכתוב לאחריהם לפני העבודה: (ה) עבודת ותמיד של שבת. הוא כסדרו בכל יום. אך חלוק בדברים מועטים שכבר חברו בסדר עבודה דחול. ואעפ"כ היה בדעתינו לייחד לו מקום בס"ע בכאן. כדי שיהא מופרש מן החול. כי על כן לא זכרתי שם מה שירו. אבן נאמר בכדה עלי המלאכה. והדבה והכבה גדולה ואחכה. וכבר נתעבה החבור כפלי כפלים ממה שחשבתי בתחלה. דואג אני שלא יהיה למשא. לכן נסמוך על מה שכבר נכתב שם. ואשמר מהכפל שהוא אבן מעמסה. רק קצת פרטים הצריכים הכתבתי שם פיתי עליהם חסה. ואליגה הנה והגלה הנכסה. ואמין המדוקדים נסמכים על סדר העבודה לאתנה נפשי נגרסה: א'. בשבת אסור להבעיר האש בבית המוקד. ונראה שבזום שהיו מבעירין על ידי נכרי [עי' שאילת יעב"ץ ח"ב סי' י"ז] שאם הכל חולים אצל אש. כ"ש בכהנים יחפי הלוים על אבני שיש. וגם הוא מצרכי העבודה. כדי שיהו בריאים וזריזים בעבודת היום: ב'. הממונה דופק על שער בית המוקד. לא מצינו שחילקו בין חול לשבת. ולא הצריכו לשנות. להכות ביד או לקרוש בקול בלבד. והיקשי לעולא שילהי עירובין. דלייש להכות נגרא דטרף אבבא. וי"ל דהתאי ליה לנוך מנוה (מה גב במקדש) מלדבר הרשות. מש"ה לא אקשי ליה מגיה שלמודא ממנהן המך מפורש לשם המקדש לבית הכנסת בשבת: ג'. מנחת חביתין. לישתה ואפייתה דוחה שבת. אבל לא טחינתה והרקדתה: ד'. האיברים שלא נתאכלו ונותרו מע"ש כילד עושה להן. עי' סוף פ"ד דיומא ובא"ם (דף ד ע"ב): ה' ע"י פייס שני זוכין גם ע"י כהנים בקרבן מוסף. כמ"ש בס"ד במקומו: ו' הפסח התמיד. עולה שהיא כסדרו בחול. ולא בעיק דשקל ליה בנכרי:

ז' שיר שהלוים היו אומרים (בשעת ניסוך היין) מזמור שיר ליום השבת. ופוסקין ממנו ג' פרקים: ח' דע שהמוספין אינן מעכבין התמידין את המוספין. כ"מ באידנא. בגילום פרים שפתינו אשם של היום. יהי רצון שנזכה לעמוד על קרבנות הוכותינו בבית מקדשנו מאוויינו. אמן כן יהי רצון במהרה בימינו: (ו) הכה אני אומר בענין פרק איזהו מקומן. אין ראוי לאומרו בשבת. אע"פ שבודאי לבאר דרך למודו אין בכך כלום. מ"מ כאן שאומרים אותו כדי שנא"ם י"ח. ע"י שעסקנו בתורת הקרבנות (שזהו עיקר הטעם שקבעוהו. וכן צריך לכוין בו ודאי) ע"כ הדין נותן להניחו בשבת. שאין קרבן ה הובה שאין קבוע להם זמן. ועמ"ש בס"ד אבל המעמד אבל ברייתא דר' ישמעאל הא אומרה לעולם: (ז) שבת לאו זמן תפילין הוא. אבל מתעטפין בציצית: (ח) מתחילין ברוך שאמר בנועם קול זמר. וישראל קדושים מכובדים נהגו לעשות לו תכרה לכבוד היום לקדוש ה' מכובד. שאומרים בין שאמר: (ט) ופסוקי דזמרה. ומוסיפין מזמורים (לפי שאין בו ניטול מלאכה לעם) המדברים ממעשי בראשית שכלו בשבת. וממתן תורה שבי' בו. עי' מ"ש עוד בעו"ס במקומו. וממשיכין קצת בניגונים לכבוד היום. אך לא יאריכו יותר מדאי. כדי שיסיימו קודם שעה ששית. ויאכלו קודם חצות היום. שאסור להתענות בו עד שש שעות: (י) קודם ישתבח אומרים נשמת. שנתקן עד השמח הגאה לאדם עתה. ודע כי יש בנוסח זה עד סיום חתימת הברכה של"ה מלות כמנין השמים שקוה זעיר ומקנים. וכן הוא בגי' וטדע שהוא נהרם ס"ע. דאיכו השמים מסגרים כנגד אל דבלילא היה בכל ימות קיסה. לאפוקי ביומין דחול. שהיא מגרה אותה על ידי שליח. כנגן שומר הגן. והוא גן נעול וסגור שבת ימי המעשה. אך ממלא בנטבת הברכה דחול שהוא ישתבח בלבד. הם נ"ע היבות ומהם ישראל גם כן אמת מ"ש שם בס"ד. שהברכה היא נחום ישר. כמו ברכת שים שלום דסיום תפלת העמידה. שיש בו כמו כן ת"ס תיבות. והוא פלא. ונכרים דברי אמת: (יא) עוד רמז דבר פלא. כי עד ישתבח הם שמ"ג תיבות עד שמ"ג פעמים שיתרבה אור החמה לעתיד. כתרגום יונתן בפ' והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים. ולפי שבגה הוא מנין עוה"ב שבו יזרח שמש צדקה. לפיכך הוסיפו בו זה המספר. והרי כל זה מכוון ומדויק מאד. ברוך המגלה סוד ליראיו:

שחרית לשבת

נִשְׁמַת כָּל חַי תְּבָרֵךְ אֶת שִׁמְךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ. וְרוּחַ כָּל בָּשָׂר תְּפָאֵר וּתְרוֹמֵם זִכְרְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד. מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם אַתָּה אֵל. וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ. פּוֹדֶה

נשמת כל חי. ר"ת עולה ע"ה כמנין נ' שערי הכמה בינה דעת: כל חי. גי' שים. והיא בינ"ה. שהיא נשמה זעיר אנפין הנקרא כל חי בגופו ותכון לקבל עתה תוספת קדושה מצד הדעת כי תוספת נפש רוח נשמה של כלולה בן מצד הנוקבא וג"ל שזכרו כאן נשמה רוח ולא כללו בו הנפש. שהיא מבחי' לילה ט"ק. ולכן היא מסתלקת עם

וּמַצִּיל. וּמְפַרְנֵס וּמְרַחֵם. בְּכָל עֵת צָרָה וְצוּקָה. אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֶלָּא אָתָּה: אֱלֹהֵי הָרִאשׁוֹנִים וְהָאַחֲרוֹנִים. אֱלוֹהַּ כָּל בְּרִיּוֹת. אֲדוֹן כָּל תּוֹלָדוֹת. הַמְהֻלָּל בְּרוֹב הַתִּשְׁבָּחוֹת. הַמְנַהֵג עוֹלָמוֹ בְּחֶסֶד. וּבְרִיּוֹתָיו בְּרַחֲמִים: וַיהוה (הִנֵּה) לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן. הַמְעוֹרֵר יְשֵׁנִים. וְהַמֵּקִיץ נִרְדָּמִים. וְהַמֵּשִׂיחַ אִלְּמִים. וְהַמַּתִּיר אֲסוּרִים. וְהַסּוֹמֵךְ נוֹפְלִים. וְהַזּוֹקֵף כְּפוּפִים. לְךָ לְבַדְּךָ אֲנַחְנוּ מוֹדִים. אִלּוּ פִינוּ מָלֵא שִׁירָה כַּיָּם. וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה כַּהֲמוֹן גַּלָּיו. וְשִׂפְתוֹתֵינוּ שֶׁבַח כְּמֶרְחֲבֵי רָקִיעַ. וְעֵינֵינוּ מְאִירוֹת כַּשֶּׁמֶשׁ וְכַיָּרֵחַ. וְיָדֵינוּ פְרוּשׂוֹת כְּנִשְׁרֵי שָׁמָיִם. וְרַגְלֵינוּ קַלּוֹת כָּאַיָּלוֹת. אֵין אָנוּ מַסְפִּיקִים לְהוֹדוֹת לְךָ. יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. לְבָרֵךְ אֶת שְׁמֶךָ עַל אַחַת מֵאֶלֶף (אֶלֶף) אַלְפֵי אֲלָפִים (וְרוֹב) וְרִבֵּי רְבָבוֹת פְּעָמִים. הַטּוֹבוֹת שֶׁעָשִׂיתָ עִם אֲבוֹתֵינוּ וְעִמָּנוּ. מִמִּצְרַיִם גְּאַלְתָּנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ. וּמִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ. בְּרָעָב זַנְתָּנוּ. וּבְשָׂבָע כִּלְכַּלְתָּנוּ. מֵחֶרֶב הִצַּלְתָּנוּ. וּמִדֶּבֶר מִלַּטְתָּנוּ.

בליל מוצאי שבת. בכח יד עבדה נפש. מסא"ל נשמת רוח שהם מנחי' יום ודבורת ומי שאינה להם אין נאבדים ולא מסתלקין. וכ"מ בס' הזוהר: בכל עת צרה וצוקה אין לנו מלך אלא אתה כ"ש המנהג להרבר כמאמר בו ברדיפת כלשון. לקשור בכל עת עם אין לנו מלך אלא אתה. ולכאורה יש להתמה. כי מה שבח לעבד הנכנע נרצו בעת דוחקו וכשהוא צריך אליו ואמר הנביא. ובעת רעתם יאמרו קומה והושיענו. ויפתח אמר בתוכחתו לאנשי גלעד. מדוע באתם אלי עתה כאשר צר לכם. לכן נאמת בימי חרפי היה נ"ל שיש להסמיכו למה שקדם. ר"ל נסמך למעלה לאמרו פודה ומציל בעת צרה. ובכאן הייתי עושה הפסקה. אמנם כשבאתי לכלל ביאה. אמרתי שאין צורך לשנות מנהג מפני הגירסא. שודאי יש בו קילוס גם ע"ז הדרך. כי אנו משתבחים שאפי' בעת צרה אין לנו מלך אחר אלא אתה. לא כעובדי ע"ז שכתוב בהן. והיה כי ירעב והתקצף וקלל במלכו ובאלהיו. פי"ל שהוא שבח כלפי מעלה. שאפי' בעת שאנחנו בצרה ובמסתר פנים ממני ומעמיד מלך קשה כהמן. מכל מקום אנחנו תחת שבט מלכותו ית'. כי גם בעת חמה שפוכה. לה' המלוכה. לא עזבנו ולא ישמנו ביד אדונים קשה לגלותינו ח"ו.

כי לעולם שמו הגדול נקרא עלינו. מלך ישראל קדושו גואלנו מיד חזק ממנו: ברוב. ברבוי התשבחות. כמו ... כל. עכו"ם: ובריותיו. פו"א והרד"ק ע"ש [ולא בסיפוך כרח"ה]: אלהי הראשונים. בעולמות ... והאחרונים: והאחרונים. עולם התיקון באצילות: אלוה כל בריות. בבריאה. אדון כל תולדות. ביצירה: המנהג עולמו. בעשייה. עולם של ו'. והוא דין קשה. לפיכך גם היא צריכה לחסד ביותר: ובריותיו. של עולם. הם התחתונים ... וה'. הוא ובית דינו ביחוד: הנה. מאן דגרם לא מיתתבים. כי כ"ה לשון הכתוב ותמן דלא גרים לא מיתתבית. ... עניו לו מסגרת: לא ינום ולא ישן. בעינא פקיחא דלא נאים. דכליל מג' ראשונות. לכן ויקן כיון כ'. שנסתלק ... בהנהת הדרומיפא. ונכללים בו ו' קצוות שבהם רומזים ו' שבתי התולדים הנמשכים: המעורר ישנים. ישני עפר ... נרדמים. בנימן לעיר דודים: אלמים. כרחל לפני גוזזיה נאלמה: אסורים. לאמר לאסורים צאו: נופלים. סומך ... הנופלים: כפופים. משי"ח בן דוד. כי זקיף זקיף כתוי"א. מה"ש דקדושה. עמ"ש בס"ד בפי' פ' שירה: אנו מודים ... מלכות. לו יודו צדיקים. ודי בזה לנבון. כי הן דברים ברורים וישרים למביני מדע: ולשוננו. מלא. וכו' ... מלאיה. שמש וירח. כשה דבוקות. בלי מפסיק. נשמור כשיל ונחק. ע"י שכללה ונשמענו אור מסובב

וּמֵחֳלָיִם רָעִים · וְנֶאֱמָנִים דִּלִּיתָנוּ: עַד הֵנָּה עֲזָרוּנוּ רַחֲמֶיךָ · וְלֹא עֲזָבוּנוּ חֲסָדֶיךָ · וְאַל תִּטְּשֵׁנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ לָנֶצַח: עַל כֵּן אֵבָרִים שֶׁפִּלַּגְתָּ בָּנוּ · וְרוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁנָּפַחְתָּ בְּאַפֵּנוּ וְלָשׁוֹן אֲשֶׁר שַׂמְתָּ בְּפִינוּ: הֵן הֵם יוֹדוּ וִיבָרְכוּ וִישַׁבְּחוּ · וִיפָאֲרוּ · וִירוֹמְמוּ · וְיַעֲרִיצוּ · וְיַקְדִּישׁוּ · וְיַמְלִיכוּ · אֶת שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ כִּי כָל פֶּה לְךָ יוֹדֶה · וְכָל לָשׁוֹן לְךָ תִשָּׁבַע · וְכָל בֶּרֶךְ לְךָ תִכְרַע · וְכָל קוֹמָה לְפָנֶיךָ תִשְׁתַּחֲוֶה · וְכָל לְבָבוֹת יִירָאוּךָ · וְכָל קֶרֶב וּכְלָיוֹת יְזַמְּרוּ לִשְׁמֶךָ · כַּדָּבָר שֶׁכָּתוּב · כָּל עַצְמוֹתַי תֹּאמַרְנָה · יהוה מִי כָמוֹךָ · מַצִּיל עָנִי מֵחָזָק מִמֶּנּוּ · וְעָנִי וְאֶבְיוֹן מִגּוֹזְלוֹ · מִי יִדְמֶה לָּךְ וּמִי יִשְׁוֶה לָּךְ · וּמִי יַעֲרָךְ לָךְ · הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן · קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ · נְהַלֶּלְךָ וּנְשַׁבֵּחֲךָ · וּנְפָאֶרְךָ · וּנְבָרֵךְ אֶת שֵׁם קָדְשֶׁךָ · כָּאָמוּר לְדָוִד בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת יהוה וְכָל קְרָבַי אֶת שֵׁם קָדְשׁוֹ:

ראה וטוב כמראה הבזק ויאמר אע"פ שיהיה אור עינינו ככוכבי שחק. במה שהם קיום הויה ממנו לבא בערך קצת הטוב כמשל עלינו כזק: כנשרי שמים. ע"ש כנשר יעוף השמים. וכתיב יפרוש כנפיו לחיות. הוא כמו וחזרי סימן. והספריה מתיחסת להללה ולתהלה: קלות לעשות רצון קונם: מאלף. אינו קמוץ כי הוא דבוק. ותלת זה אין רבגה בנסמך: אלף אלפי. בא סמוך על סמוך. כמו וכרי נהלי. אבל יותר נ"ל שלא לגרוס אלף. רק מי מאלף אלפי. וכן הוא נוסח הספרדים. לכן גם הוא סגור ומונח בפסק. וכל אחד יאחז במנהג אבי מקומו: ורבבות. הוא נוסח הספרדים: ורבי. שלו"ם [שכל"ל. ולא ורבבות (כי' בלר"י) כרו"ה]: חיברים. אחרי האלף [ולא בחטף פתח כרו"ה] עי' לה"ם רים פ"ק דברכות ולו"ם: שעשית. עי"ן. שלו"ם [ולא עשית כרו"ה]: ברעב זנתנו. ככתוב ויענך וירעיבך ויאכילך את המן: ובשבע כלכלתנו. הוא מוסב שלא הצרכתנו זה לזה. לא כדרך שהשוה"ג נותב. שהמשבירים אף בימי רעבון ישבעו אבל העניים גם בימי השבע יחסרו להם ומים. כאמר ר"י. והרגא כד הוא קימן ד' פאין בגלע. והוא נפיסי כמו נעתרים מדליה איסר: מהרב. ברעה: ומדבר. ועד כה על מלכים: ומחליים רעים. ל' שמחלה אמר גם במלרים:

הָאֵל · בְּתַעֲצוּמוֹת עֻזֶּךָ · הַגָּדוֹל · בִּכְבוֹד שְׁמֶךָ · הַגִּבּוֹר · לָנֶצַח · וְהַנּוֹרָא · בְּנוֹרְאוֹתֶיךָ · הַמֶּלֶךְ · הַיּוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רָם וְנִשָּׂא:

האל בתעצומות. בתחלה הוא לשון הגליל. מיוסד על לשון הכתוב האל הגדול הגבור והנורא. שהן אלהים המרכבה. ותפרש אותם אחד לאחד: האל בתעצומות. נ' רלהשות הנעלמות. הגדול בכבוד שמך. כי גדול ה' ומהלל בעיר אלהים. הוא ירושלים כסא ה'. וזה שמה אשר יקרא לה ה' לדקנו. הא ותאי כבוד שמו: הגבור לנצח. לכלול שמאל בימין. בנוראותיך. עמ"ש בס"ד בהשרי. על הפסוק ועזה מראותיך אל תבין ירא"ה ה'. המלך הכל הולך אחר החתום. כי לו המלוכה. וכן נמשכם כסא מלכות: היושב על כסא. היא בבריאה כידוע. והוא מלכות דאצילות וכתר דבריאה. ול"ל השלכתב עשתי המבחין הלזו. עד כד' עולמות אצילות בריאה יצירה עשיה וזה הראשון הוא באצילות. ולכן מתחיל בנקודה הכבוד חסד. ואע"פ שאנו עומדין כאן בתיקון עולם היצירה. מ"מ כל עולם כלול מעולם כנודע:
מוסר

אמר נאוה אי בקמץ והא' נחה . וישרים לדיקים חסידים קדושים ר"ת יצחק . ואותיות האלישים מתרוממם תתברך שבקים שהכלל הוא רבקה וי"א שהם מחברו יצחק ואשתו רבקה . ושמא לכבוד יצחק אבינו ורבקה אמנו . להזכיר לנו זכותם (רד"א) :

שׁוֹכֵן עַד מָרוֹם וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ . וְכָתוּב רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּיהוה . לַיְשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה : בְּפִי יְשָׁרִים תִּתְהַלָּל . וּבְדִבְרֵי צַדִּיקִים תִּתְבָּרַךְ . וּבִלְשׁוֹן חֲסִידִים תִּתְרוֹמָם . וּבְקֶרֶב קְדוֹשִׁים תִּתְקַדָּשׁ

שוכן עד ברית"ה . היא גבורה . וכן שוכן סמך ס' אחורים . דאלהים וכן ע"י בחילוף עם ב' טללים . גם עד הוא אכדסם . ויש לומר עוד סוק . שמע מאורין . ז"א פ"ד גבורה הנ"ל בחי' בריאה שבילדים אלהים שוס . הרי מבואר הדבר . ומה נמרע אמרי יושר . כי

על ק הוא ג"כ יצחק ורבקה מרומזים כאן כמפורסם לכל . אלא שמעם מה שיבן בכאן דווקא הרי אחר נבור כי יצחק מדתו ידועה . וכן רבק"ה לזאת יקרא אש"ה . ודי בזה לנבון . ועתה הלא ראית אור נגד . ומעתה תדע דרכי האלהיים ולשוט עם סופר מהיר . לא נפל מכל דבריהם דבר במקרה . ולא ימצא להם לשון כפול אלא לצורך ובחינה מיוחדת אין בהם נפתל ועקש . כולם נכוחים למבין וישרים למוצאי דעת קדושים בינה אשרי אדם מצא שמה יפיק תבונה : מרום וקדוש . כלנות ג' ראשונות . ע"ל בחתימת ברכת יוצר לספרדים : שמו . סוד הדעת . מפורש כמה שמים : ליישרים . ודאי . נאוה תהלה . מאן יושב תהלות . ישראל סבא . וע"ל בהתחלת אשרי . לכן . בפי ישרי"ם תתהלל . דיקא . עמש"ל על הפסוק גדול ה' ומהלל . והוא אמנם תורה שבע"פ . וע"י הכלול מדבקת בפי . ועמה חיבור יאהדונהי ודעתי . לשון הגהה ומשיכה בתוך הדברו . והיינו ודאי לדיק נושא משך הזרע . וגם חורם גו' ודורך ענבי"ם במוכך הזרע . וזהו . תתברך . והבן : בלשון חסידים . היא ברית הלשון שכרת הקב"ה עם אברהם אבינו עליו השלום חסידא . ע"י ודאי . תתרומם . כי היא בתו כידוע . ורום . סוד סגולה . גימ' אברהם עם ב' כוללים : ובקרב . לשון קרב ושלום . כי נאה אל קרבו . והוא ג"כ רבקה שכלולה בו . וזהו . קדושים . שהם ממדת יצחק כמש"ל . דהיה אין קיימין . והכל מבואר מאוד :

וּבְמַקְהֲלוֹת רִבְבוֹת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל . בְּרִנָּה יִתְפָּאַר שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר . שֶׁכֵּן חוֹבַת כָּל הַיְצוּרִים יפסיק מעט לְפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ . לְהוֹדוֹת . לְהַלֵּל . לְשַׁבֵּחַ . לְפָאֵר . לְרוֹמֵם . לְהַדֵּר . וּלְנַצֵּחַ . לְבָרֵךְ לְעַלֵּה . וּלְקַלֵּס . עַל כָּל דִּבְרֵי שִׁירוֹת וְתִשְׁבְּחוֹת דָּוִד בֶּן יִשַׁי . עַבְדְּךָ מְשִׁיחֶךָ :

ובמקהלות ס' ישראל הוא בהיכל יצירה . דהיה מקום הפאר ישראל . וזהו . יתפאר . וגם ודאי מתפאר שם מלכנו . המשכיל יבין . והיינו גם דמסיק : שכן חובת היצורים . ראה כמה מכוונים הדברים שאמרנו : היצורים . כאן תמצא הפסקה . אלא

מגיד השולם : להודות ס' . יש כאן ט' מאמרות של שבח . וברכות נמי מאמר שני . כי מגיד מראשית אחרית . ומוכח אחרית דבר . שהיא המקבלת לאלהי ישראל ומשבח' הדיר בכל מיני זמר כידוע . כי היא שיר אל . לכן בדווקא אמר כאן משמנה לנפוטה של שיר והיא מעלתה הסגין . כי היא כתרו של חוד (שבו מסיים השבח) ומגב רוא של י' מנין :

יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לָעַד מַלְכֵּנוּ . הָאֵל הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ . כִּי לְךָ נָאֶה יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ . שִׁיר וּשְׁבָחָה . הַלֵּל וְזִמְרָה . עֹז וּמֶמְשָׁלָה . נֶצַח גְּדֻלָּה וּגְבוּרָה . תְּהִלָּה וְתִפְאֶרֶת .

ישתבח . בחינת עשיה שבילדים . והנה מתבאר . רק גלו כאן מה שנשמע שם . נמצא הברכה נ"ל . ואם בשיר אמרה ביחוד (ממ"ו שבחות כנ"ל בגר מה . גם מהוה) גם

קְדוּשָּׁה וּמַלְכוּת. בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה. אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל בַּתִּשְׁבָּחוֹת. אֵל הַהוֹדָאוֹת. אֲדוֹן הַנִּפְלָאוֹת. הַבּוֹחֵר בְּשִׁירֵי זִמְרָה. מֶלֶךְ אֵל חֵי הָעוֹלָמִים: חצי קדיש

חזן אומר בָּרְכוּ אֶת יְיָ הַמְבוֹרָךְ:

קהל וחזן אומרים בָּרוּךְ יְיָ הַמְבוֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

לא אמר זמר) לפי שהיא שמו של א"א ע"ה. שהוא זמ"ל. והיא זמרה. שהוסף לה ב' ניריס וכ' דלהות. היא המזמרת ומעורר' תמיד. והיא מלכות דעשיה. מככף הארץ ומירות שבשם. והרי כל זה מבואר מגלד:

קימוץ ב. כמא מלכות (ידוע ליודעי חן) לתוספת דיוצר

(א) ברכת יוצר דשבת. מתוקנת מתחלה לשתי מערכות. וכ"א חוזרת ומסתעקת לג' אלקים. בענין מספר התיבות. כל אלה רמזים למתיק בתיבות שמות כל דיני הבריאה. כידוע כי [illegible] אנו עוסקים כאן. במה"ע ביוצר דחול. והוסיפו בשבת כמה תיקון. לבחינות כרפ"ח אלוהין כמש"ע בס"ד: (ב) והנה המערכה הראשונה שהכם עד אל אדון. ומתפרדים מתנם ג' ענפים. א'. הפתיחה שבוה לעולם. בה פ"ז תיבות עד שם י"ס. שבוא בחכמה ובינה כידוע. דאיכון רעים דלא מתפרשין ואימא מקננא בבריאה. מיה ה' אר עולמים והתבכמה. ב'. עד המאיר לארץ. בה ל"ז תיבות. גי' נאה עם הכיבה וע"ל בברכת הבהר. ונמרוף הפ"ז הקודמין. הם כ"ב מ'. כנגד שם ב"ן שהוא ברחל: (ג יתן המאיר שהוא ההגה דחול עד אל אדון. בה פ"ז תיבות. כנגין דיה וכן [illegible] י"ס תיבות. עד אדני המשכן. הו"ה: (ד) מן אל אדון מתחלת מערכה שניה עד נאה אבר שבם.

שבה סיום הא"ב. בה נ"ד תיבות. כי יתן אומר המשבחת גא רב. נגה עם התיבה עולה נ"ד. וידוע שנגה הוא בגלת הוד יסוד. וזה כי בהם הוא חבור יאהדונה"י. וג' אותיות יתירים רמוזים ע' עדרי צאן רובצים עליה. ומגלה אשר שבת עד התברך. ע"כ תיבות. לבמסיק גבורה קשה אלהים. אף הכל. יעלה מיתך רפ"ח. ק מאלין דמלאכין קדמאין שמתברכין בשבת קודש ומנטפין ועלין. ע"י נפלופי הזמירות ושירות. תגרף גם התברך הראשון שבנים מן השבת (נם הוא מיתוק) יגרעו ממנו תיבה א' שהסרה מן המנין. כי עשה אחד אנא י"ב. כנגד י"ב (ו' קצוות כפולות) אלהכוונות. בתבורה ספא מספר המלא הוא ש'. עד אתורים דאלקים. והדע והבכיל איך נחקש רמה שמו אלו הכוספות. וממה על כל תיבה ותיבה. ומאלה של מבטא הלשון. והעמידו גמול כאר"י בקבלה ידועה נארכה ולהגם. בחן בפוקת עינים עורם ומאיר לבואת גארונם:

יוצר. כבר ידעת ממש"ל ביוצר דחול. כי יוצר אור הוא באצילות דבריאה. וכאן הרמי' גקבי השכיו' לבב: בהכל יודוך הולך ומבאר בבריאה נוסה. וחיים. מוליא המה ה'. כי הוא המוליא היצירה. כמ"ש שם בס"ד. והמה ולבגה בם ביצירה. כמש"ל בברוך שאמר. וזו שסיים. שברא. הרי מבואר הדבר: במדת רחמים. שהמתיק מדה"ד ע"י שתוף מדה"ר. ויוצר את הגילה. הושך דבריאה: המאיר לארץ. כאן מדבר מיצירה שבבריאה: ובטובו מחדש מעשה. היינו יצירה. שמחדש את המעשה בכל יום וזה סוד. המלך המרומם. כמ"ש שם בס"ד: המעשים. הוא עשיה. הרי גם כאן ד' הלוכי עולמות שבכלות בבריאה עצמה. כדרך שהגלקן גמעלה בתיקון

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ. עוֹשֶׂה שָׁלוֹם וּבוֹרֵא אֶת הַכֹּל:

הַכֹּל יוֹדוּךָ. וְהַכֹּל יְשַׁבְּחוּךָ. וְהַכֹּל יֹאמְרוּ. אֵין קָדוֹשׁ כַּיהוה. הַכֹּל יְרוֹמְמוּךָ סֶּלָה. יוֹצֵר הַכֹּל: הָאֵל הַפּוֹתֵחַ בְּכָל יוֹם דַּלְתוֹת שַׁעֲרֵי מִזְרָח. וּבוֹקֵעַ חַלּוֹנֵי רָקִיעַ. מוֹצִיא חַמָּה מִמְּקוֹמָהּ. וּלְבָנָה מִמְּכוֹן שִׁבְתָּהּ. וּמֵאִיר לָעוֹלָם כֻּלּוֹ וּלְיוֹשְׁבָיו. שֶׁבָּרָא בְּמִדַּת רַחֲמִים: הַמֵּאִיר לָאָרֶץ וְלַדָּרִים עָלֶיהָ בְּרַחֲמִים. וּבְטוּבוֹ מְחַדֵּשׁ בְּכָל יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית: הַמֶּלֶךְ הַמְּרוֹמָם לְבַדּוֹ מֵאָז. הַמְשׁוּבָּח. וְהַמְפוֹאָר וְהַמִּתְנַשֵּׂא מִימוֹת עוֹלָם: אֱלֹהֵי עוֹלָם בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים. רַחֵם עָלֵינוּ. אֲדוֹן

עֻזֵּנוּ. צוּר מִשְׂגַּבֵּנוּ. מָגֵן יִשְׁעֵנוּ. מִשְׂגָּב בַּעֲדֵנוּ. אֵין כְּעֶרְכְּךָ וְאֵין זוּלָתֶךָ. אֶפֶס בִּלְתְּךָ. וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ: אֵין כְּעֶרְכְּךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה. וְאֵין זוּלָתְךָ מַלְכֵּנוּ. לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. אֶפֶס בִּלְתְּךָ גּוֹאֲלֵנוּ לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ. וְאֵין דּוֹמֶה לְּךָ מוֹשִׁיעֵנוּ. לִתְחִיַּת הַמֵּתִים:

סליהם כל אחד לבדו בבחינה מיוחדת בפ״ע. לכנגד סוס שנתייחד מאמר פ׳מים: דלתות שערי מזרח. פיד סכתוב. דלתי שמים פתח: חלוני רקיע. יפורש על גלגלי השמש שעושים בכל יום (אמר לילי בלע״ז): שאמר כו׳. ע״ל ביוצר דהאל:

אל אדון. תושבחתא דא איהי ברזא דעשרין ותרין אתוון עלאין קדישין. דמתעטרין באבהן וברתיכא עלאה קדישא כו׳ ובעלמא עלאה אית חותא וספרין קדישין בין את לאת. ודא איהו תושבחתא על תושבחתא דאתוון עלאין. דיומא שביעאה קמשבח ואמר למלכא עלאה אל נהאים. כד תושבחתא דא סלקא לעילא. כמין רתיכין עלאין אתמן ונטלי להאי תושבחתא מעמא קדישא. וסלקי לה לאתעטרא בה בגנה רתיכין עלאין. דשמש בכל אינון נדיקיא דבגנתא דעדן. שלא מתפסק בתושבחתא דא. וכל אינון רתיכין וכל אינון נשמתין דצדיקיא. סלקא סלקין בתושבחתא דא עד רזא דמהימנא. עד כאן מס׳ הזוהר. וכל בא״ב בני ד׳ תיבות. חוץ מא״ב ש״ת. א״ב כם בני ס׳ תיבות. וש״ת בני ו׳ תיבות. א״ב ביחד י׳ תיבות כנגד י׳ ספירות. ש״ת ביחד י״ב כנגד י״ב גבולי סוים. וי״ח אותיות כמתנים. כל א׳ ד׳ תיבות. עולים ביחד ע״ב תיבות. כנגד שם בן ע״ב [ואומרו שמתן ונכונה]:

אֵל אָדוֹן עַל כָּל הַמַּעֲשִׂים. בָּרוּךְ וּמְבוֹרָךְ בְּפִי כָּל נְשָׁמָה. גָּדְלוֹ וְטוּבוֹ מָלֵא עוֹלָם. דַּעַת וּתְבוּנָה סוֹבְבִים אוֹתוֹ: הַמִּתְגָּאֶה עַל חַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ. וְנֶהְדָּר בְּכָבוֹד עַל הַמֶּרְכָּבָה. זְכוּת וּמִישׁוֹר לִפְנֵי כִסְאוֹ. חֶסֶד וְרַחֲמִים לִפְנֵי כְבוֹדוֹ: טוֹבִים מְאוֹרוֹת שֶׁבָּרָא אֱלֹהֵינוּ. יְצָרָם בְּדַעַת בְּבִינָה וּבְהַשְׂכֵּל. כֹּחַ וּגְבוּרָה נָתַן בָּהֶם. לִהְיוֹת מוֹשְׁלִים בְּקֶרֶב תֵּבֵל: מְלֵאִים זִיו וּמְפִיקִים נוֹגַהּ. נָאֶה זִיוָם בְּכָל הָעוֹלָם. שְׂמֵחִים בְּצֵאתָם וְשָׂשִׂים בְּבוֹאָם. עוֹשִׂים בְּאֵימָה רְצוֹן קוֹנֵיהֶם: פְּאֵר וְכָבוֹד נוֹתְנִים לִשְׁמוֹ. צָהֳלָה וְרִנָּה לְזֵכֶר מַלְכוּתוֹ. קָרָא לַשֶּׁמֶשׁ וַיִּזְרַח אוֹר. רָאָה וְהִתְקִין צוּרַת הַלְּבָנָה: שֶׁבַח נוֹתְנִים

גדלו וטובו מלא עולם. כענין שכתוב. כי ממזרח שמש ועד מבואו גדול שמי: דעת. כבר מבואר לעיל כמה שמתים שהוא בסוד את ב׳ יסודות דאבא ואימא. ע״ן והכמים סובבים אותו. כי ברא ס׳ הדשם. נקבה תסובב גבר. ביום השבת שדומה לעוה״ב: טובים מאורות. כמ״ש וירא אלהים את האור כי טוב: להיות מושלים. ע״ל: שמחים בצאתם ושבים. והוא כחתן יוצא מחופתו. ישיש כגבור. ולפ״ג דקרא השמש לתוך מסהפי. שכ״ג כשיקרא שמש להודיע הוא דבר וכן לעשות רצון קונו.

של לבנה קטרגה ונרבה השמחה. מ״מ לא זזו משם עד שמתפייסו ונעשו אוהבים. כדרך ס״ח מן אויבים בשער ואהבה בסופה. ושניהם שוין לטובה. לרוץ אורח עולם בשמחה: בגאהם שמתרחקים זה מזה תפיס בעולם. בעת דיבוקם: עושים באימה. במקום גילה שם תהא רעדה (פ״ז הדרך אמרו על ר״א דומה כמי שכלתו עד) ועדיין יסורם יפה שכתוב. והוא כחתן יוצא מחופתו. כשנתרחק מכלתו. יצא מתן מחדרו וכלה מחופתה. אפ״כ. ישיש כגבור. ולא הלשה דעתו כמו שהלשה דעתה של לבנה כשמ״עה נגרת מעופה והקטינה (ע״ל) גבן אמרו. שמלבן כו׳ שמחין ביסורין. עליהם הוא אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו. שאפילו בגלותו עומד בגבורתו. ולאיש שנאמר אחר מה״ד. כ״ן כפתור ופרח: קרא לשמש. ע״ש הכתוב. ויקרא אלהים לאור יום. זהו. ויזרח אור. ע״ל. לפי שאינו מאיר עד שנותנין לו רשות. מפני ע״א שמשתחוין לחמה. וכן אמרו ז״ל. אין יוצאין עד שיורין בבני אדם ומגיעים. שנאמר לאור חציך יהלכו וגו׳: ראה והתקין. פירשו בירושלמי. כם רא הקב״ה לשמש שאיר. ראה שימעו אחריו ע״א לעבדו. אז התקין צורת הלבנה. כי יראו שהם שנים הגתונים למען לא האמינו אלילים וימנעו מלעשות. כי בפשע ארץ רבים שריה. אבל כשתהיה אז התקין לע״ל. אומר וחפרה הלבנה ובושה החמה כי מלך ה׳. ואומר לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם וגו׳ והיה ה׳ לך לאור עולם: והתקין. אין אומרים התקין אלא למי שהיה מעוות מתחלה והתקינה שהוא מוכנה לקבל אור השמש. כידוע שהיא גוף אטום והשוך ונקראת לבנה ע״ד סגי נהור. ועתה לעשה מעוהגמת מן העבירות (כמראה בבירים שמאירים

לוֹ כָּל צְבָא מָרוֹם. תִּפְאֶרֶת וּגְדֻלָּה שְׂרָפִים וְאוֹפַנִּים וְחַיּוֹת הַקּוֹדֶשׁ:

המאיר מאור השופע עליה) זהו צורת הלבנה. ע"ד אסהר ירקרקת היתה והוא של חסד מחוך עליה. פי"ל. ראה האור כי טוב. שהוא אור איקרי זרע. דכתיב אור זרוע לצדיק. ולא אתייר זרעא אלא לגו מעוי דנוקבא. לאתעשא דיוקנא דאדם. כמ"ש בפ' תרומה. לפיכך הונרכה הגזירה. זהו. והתקין צורת הלבנה היא מלכות דיצירה שבה אנו עסוקים) שנלף לה עיקר ממרין. ורחם בית קיבול הרחמים. לצייר הולד במעיה להרבות ולהתפשט הדמות. כי בלבנה כלולים מ"ה (דמות אדם) ומ"ב. הכמה ודעת. ועל זה הב"ת יתנו לו. כי י"ש פרי לצדיק. שי עולמות: תפארת כו'. ממך למעלה אל נותנים לו. כל פרקי המרכבה ואיברים. משפיעים אים תלקו לתקן הצורה האמורה:

[לא יפסיק כאן הרבה (שהפסק המאמר הוא אלא ביום השביעי) ואומרו בניגון שיש בו נעימה ובמתון ושמחה. ולא שמה לאומרו. אומרו אחר התפלה]:

לָאֵל אֲשֶׁר שָׁבַת מִכָּל הַמַּעֲשִׂים. בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי נִתְעַלָּה וְיָשַׁב עַל כִּסֵּא כְבוֹדוֹ. תִּפְאֶרֶת עָטָה לְיוֹם הַמְּנוּחָה. עוֹנֶג קָרָא לְיוֹם הַשַּׁבָּת: זֶה שֶׁבַח שֶׁל יוֹם הַשְּׁבִיעִי. שֶׁבּוֹ שָׁבַת אֵל מִכָּל מְלַאכְתּוֹ: וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי מְשַׁבֵּחַ וְאוֹמֵר. מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת. טוֹב לְהוֹדוֹת לַיהוה. לְפִיכָךְ יְפָאֲרוּ וִיבָרְכוּ לָאֵל כָּל יְצוּרָיו. שֶׁבַח יְקָר וּגְדֻלָּה יִתְּנוּ לָאֵל מֶלֶךְ יוֹצֵר כֹּל. הַמַּנְחִיל מְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בִּקְדֻשָּׁתוֹ. בְּיוֹם שַׁבַּת קוֹדֶשׁ. שִׁמְךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ יִתְקַדַּשׁ. וְזִכְרְךָ מַלְכֵּנוּ יִתְפָּאַר. בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל. וְעַל הָאָרֶץ מִתָּחַת. תִּתְבָּרַךְ מוֹשִׁיעֵנוּ. עַל שֶׁבַח מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ. וְעַל מְאוֹרֵי אוֹר שֶׁעָשִׂיתָ. יְפָאֲרוּךָ סֶּלָה:

לאל אשר שבת. אע"פ שכבר נגמר הא"ב. והתבנו למעלה. שמלאל אשר שבת ואילך מתחיל תיקון בחינה אחרת. מ"מ הל' נקשר להקודם. כלומר תפארת כו'. נותנים לו שרפים כו'. לפי מיתן השבת הזה. לאל אשר שבת. והוא אשר ביום השביעי נתעלה (כצ"ל: [ולא עלה כרח"ה]. פלו"א) עד כאן נמשך הלשון. אין להפסיקו בהפסק גדול. כי אז לא יהיה בו טעם ולא קשר ענין: יום השביעי. ג' מדות הן ביום קדש זה. ונרמז כאן בג' תוארים יום א'. שם שלשה (העולה בגלה הוד יסוד): כסא כבודו. בבריאה עולם הכסא. ששם מקום כבודו מלכות דאצילות: ליום המנוחה. שם שדה שהיא שנקראת שבת. כשהיא עטרה בראש לדיק (עולה בחסד גבורה תפארת) כמה דאת אמר. ומאן מנוחה שבת ביה איהו: עג"ג. ר"ש עדן גן נהר. בסוד ג' ראשונות. ובעלותה בהם נקראת שבת. גן עדן. גי' הויה אהיה אדני: זה שבח של [לא כרח"ה דלא גרים של] יום השביעי. שמשבחין ומקלסין אותו. אבריו שזכה לכך שבבת בו הכל: ויום א'. שבתו: משבח. לפניו ית': ואומר מזמור כו'. פירוש מזמור שהשבת משורר ואומר. טוב להודות לה' לפיכך. מן שבח ילמדו כל יצוריו של אל יוצר כל. לתת לו שבח בעד מנוחת שבת:

תִּתְבָּרַךְ צוּרֵנוּ מַלְכֵּנוּ וְגוֹאֲלֵנוּ בּוֹרֵא קְדוֹשִׁים. יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לָעַד מַלְכֵּנוּ יוֹצֵר מְשָׁרְתִים. וַאֲשֶׁר מְשָׁרְתָיו כּוּלָּם עוֹמְדִים בְּרוּם עוֹלָם. וּמַשְׁמִיעִים בְּיִרְאָה יַחַד בְּקוֹל. דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים וּמֶלֶךְ עוֹלָם. כּוּלָּם אֲהוּבִים כּוּלָּם בְּרוּרִים. כּוּלָּם גִּבּוֹרִים וְכוּלָּם עוֹשִׂים בְּאֵימָה וּבְיִרְאָה רְצוֹן קוֹנֵיהֶם. וְכוּלָּם פּוֹתְחִים אֶת פִּיהֶם. בִּקְדֻשָּׁה וּבְטָהֳרָה בְּשִׁירָה וּבְזִמְרָה וּמְבָרְכִים. וּמְשַׁבְּחִים. וּמְפָאֲרִים. וּמַעֲרִיצִים. וּמַקְדִּישִׁים. וּמַמְלִיכִים:

אֶת שֵׁם הָאֵל הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא קָדוֹשׁ הוּא. וְכוּלָּם מְקַבְּלִים עֲלֵיהֶם עוֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם זֶה מִזֶּה. וְנוֹתְנִים רְשׁוּת זֶה לָזֶה: לְהַקְדִּישׁ לְיוֹצְרָם בְּנַחַת רוּחַ. בְּשָׂפָה בְרוּרָה. וּבִנְעִימָה קְדוֹשָׁה. כּוּלָּם כְּאֶחָד עוֹנִים וְאוֹמְרִים בְּיִרְאָה:

קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יהוה צְבָאוֹת. מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:

וְהָאוֹפַנִּים: וְחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ. בְּרַעַשׁ גָּדוֹל מִתְנַשְּׂאִים לְעֻמַּת שְׂרָפִים. לְעֻמָּתָם מְשַׁבְּחִים וְאוֹמְרִים:

בָּרוּךְ כְּבוֹד יהוה מִמְּקוֹמוֹ:

לָאֵל בָּרוּךְ נְעִימוֹת יִתֵּנוּ. לַמֶּלֶךְ אֵל חַי וְקַיָּם. זְמִירוֹת יֹאמֵרוּ וְתִשְׁבָּחוֹת יַשְׁמִיעוּ. כִּי הוּא לְבַדּוֹ פּוֹעֵל גְּבוּרוֹת. עוֹשֶׂה חֲדָשׁוֹת (ידגיש הש׳) בַּעַל מִלְחָמוֹת. זוֹרֵעַ צְדָקוֹת מַצְמִיחַ יְשׁוּעוֹת. בּוֹרֵא רְפוּאוֹת. נוֹרָא תְהִלּוֹת. אֲדוֹן הַנִּפְלָאוֹת. הַמְחַדֵּשׁ בְּטוּבוֹ בְּכָל יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית. כָּאָמוּר. לְעוֹשֵׂה אוֹרִים גְּדוֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: אוֹר חָדָשׁ עַל צִיּוֹן תָּאִיר.

וְנִזְכֶּה כוּלָנוּ מְהֵרָה לְאוֹרוֹ : בָּרוּךְ אַתָּה יהוה. יוֹצֵר הַמְּאוֹרוֹת :
אַהֲבָה רַבָּה אֲהַבְתָּנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ. חֶמְלָה גְדוֹלָה וִיתֵרָה חָמַלְתָּ עָלֵינוּ. אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ : בַּעֲבוּר
אֲבוֹתֵינוּ שֶׁבָּטְחוּ בְךָ וַתְּלַמְּדֵם חוּקֵּי חַיִּים כֵּן תְּחָנֵּנוּ וּתְלַמְּדֵנוּ. אָבִינוּ הָאָב הָרַחֲמָן
הַמְרַחֵם רַחֵם עָלֵינוּ. וְתֵן בְּלִבֵּנוּ לְהָבִין וּלְהַשְׂכִּיל. לִשְׁמוֹעַ לִלְמוֹד וּלְלַמֵּד. לִשְׁמוֹר וְלַעֲשׂוֹת
וּלְקַיֵּם. אֶת כָּל דִּבְרֵי תַלְמוּד תּוֹרָתֶךָ בְּאַהֲבָה. וְהָאֵר עֵינֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ. וְדַבֵּק לִבֵּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ.
וְיַחֵד לְבָבֵנוּ לְאַהֲבָה וּלְיִרְאָה שְׁמֶךָ. וְלֹא נֵבוֹשׁ לְעוֹלָם וָעֶד. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא
בָּטָחְנוּ. נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בִּישׁוּעָתֶךָ : יקח הד' ציציות ביד שמאלו בין קמיצה לזרת כנגד לבו וַהֲבִיאֵנוּ לְשָׁלוֹם מֵאַרְבַּע
כַּנְפוֹת הָאָרֶץ. וּשְׁבוֹר עוֹלֵנוּ מֵעַל צַוָּארֵנוּ וְתוֹלִיכֵנוּ מְהֵרָה קוֹמְמִיּוּת לְאַרְצֵנוּ. כִּי אֵל פּוֹעֵל
יְשׁוּעוֹת אָתָּה. וּבָנוּ בָחַרְתָּ מִכָּל עַם וְלָשׁוֹן. וְקֵרַבְתָּנוּ לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל סֶלָה. בֶּאֱמֶת. בְּאַהֲבָה
לְהוֹדוֹת לְךָ וּלְיַחֶדְךָ בְּאַהֲבָה : בָּרוּךְ אַתָּה יהוה הַבּוֹחֵר בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה :
יחיד אומר אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וכזה משלים מנין רמ"ח. וי"א לאמרו אפי' בצבור :

דברים ו ד שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ׀ יהוה אֱלֹהֵינוּ ׀ יהוה אֶחָד

(מעל המלים: אנכי · לא יהיה)

אומרו מעומד ובלחש. וביוה"כ בקול רם בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד :

יפסיק מעט בכל מקום שנרשם קו כזה ׀

וְאָהַבְתָּ לא תשא. ותכוין למ"ע של אהבת ה' אֵת יהוה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל ׀ לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ :
יתגיש הי' וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל ׀ לְבָבֶךָ : וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם
בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ : וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ וְהָיוּ לְטוֹטָפוֹת בֵּין
עֵינֶיךָ : וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ לא תחמוד וּבִשְׁעָרֶיךָ :

שם יא יג
וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם ׀ הַיּוֹם ׀ לְאַהֲבָה אֶת יהוה אֱלֹהֵיכֶם
וּלְעָבְדוֹ בְּכָל ׀ לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם : וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ וְאָסַפְתָּ
דְגָנֶךָ לא תגנוב וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ : וְנָתַתִּי עֵשֶׂב ׀ בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ : הִשָּׁמְרוּ
לָכֶם יתגיש הס' פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים ׀ אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם : וְחָרָה
אַף יהוה בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ וַאֲבַדְתֶּם ׀ לא
תרצח מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יהוה נֹתֵן לָכֶם : וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל ׀ לְבַבְכֶם
וְעַל נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם ׀ אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין ׀ עֵינֵיכֶם : וְלִמַּדְתֶּם ׀ אֹתָם אֶת
בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ : וּכְתַבְתָּם ׀ עַל מְזוּזוֹת
בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ :
לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם כבד את אביך עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ירגיש הע' יהוה לַאֲבֹתֵיכֶם
לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ :

במדבר טו לז
וַיֹּאמֶר יהוה אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר : דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם יתגיש החיריק תא'
צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף ׀ פְּתִיל תְּכֵלֶת : וְהָיָה לָכֶם
לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ ירגיש הו' : ולא יותר מדאי וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יהוה וַעֲשִׂיתֶם ׀ אֹתָם וְלֹא
תָתוּרוּ לא תנאף אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים ׀ אַחֲרֵיהֶם : לְמַעַן תִּזְכְּרוּ ירגיש הו'
ולא יותר מדאי וַעֲשִׂיתֶם ׀ אֶת כָּל זכור את יום השבת מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם : אֲנִי יהוה
אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם ׀ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מ"ע לזכור יצ"מ לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים לא תענה אֲנִי
יהוה אֱלֹהֵיכֶם :

אמת ויציב ונכון וקים וישר ונאמן ואהוב וחביב ונחמד ונעים ונורא ואדיר ומתקן ומקבל וטוב ויפה. לא יפסיק כאן: הדבר הזה עלינו לעולם ועד: אמת אלהי עולם מלכנו. צור יעקב. מגן ישענו לדור ודור. הוא קים ושמו קים וכסאו נכון ומלכותו ואמונתו לעד קימת: ימשמש הציצית ודבריו חיים וקימים נאמנים (ונאמנים) ונחמדים לעד ולעולמי עולמים. על אבותינו ועלינו על בנינו ועל דורותינו ועל כל דורות זרע ישראל עבדיך:

על הראשונים ועל האחרונים דבר טוב וקים לעולם ועד אמת ואמונה חוק ולא יעבור: אמת שאתה הוא יהוה אלהינו ואלהי אבותינו מלכנו. מלך אבותינו גואלנו גואל אבותינו יוצרנו צור ישועתנו פודנו ומצילנו מעולם הוא שמך אין אלהים זולתך:

עזרת אבותינו אתה הוא מעולם מגן ומושיע לבניהם אחריהם בכל דור ודור: ברום עולם מושבך ומשפטיך וצדקתך עד אפסי ארץ: אשרי איש שישמע למצותיך ותורתך ודברך ישים על לבו: אמת אתה הוא אדון לעמך ומלך גבור לריב ריבם: אמת אתה הוא ראשון ואתה הוא אחרון ומבלעדיך אין לנו מלך גואל ומושיע: ממצרים גאלתנו יהוה אלהינו ומבית עבדים פדיתנו: כל בכוריהם הרגת ובכורך גאלת וים סוף בקעת וזדים טבעת וידידים העברת ויכסו מים צריהם אחד מהם לא נותר: על זאת שבחו אהובים ורוממו אל. ונתנו ידידים זמירות שירות ותשבחות ברכות והודאות למלך אל חי וקים: רם ונשא גדול ונורא משפיל גאים ומגביה שפלים מוציא אסירים ופודה ענוים ועוזר דלים ועונה לעמו בעת שועם אליו: צריך לעמוד תהלות לאל עליון ברוך הוא ומבורך. משה ובני ישראל לך ענו שירה בשמחה רבה ואמרו כולם:

מי כמוכה באלים יהוה מי כמוכה נאדר בקודש נורא תהלות עושה פלא:

שירה חדשה שבחו גאולים לשמך על שפת הים יחד כולם הודו והמליכו ואמרו: יהוה ימלוך לעולם ועד:

צור ישראל קומה בעזרת ישראל ופדה כנאמך יהודה וישראל: גאלנו יהוה צבאות שמו קדוש ישראל: ברוך אתה יהוה גאל ישראל:

קיטון ג בית יעקב תפלת השחר ודיניו

(תנ"ן לומר גם בחולם כסלה)

אדני שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך:

ברוך אתה יהוה אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב האל הגדול הגבור והנורא אל עליון גומל חסדים טובים וקונה הכל וזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה:

בש"ת זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים וכתבנו בספר החיים למענך אלהים חיים:

מלך עוזר ומושיע ומגן: ברוך אתה יהוה מגן אברהם:

אתה גבור לעולם אדני מחיה מתים אתה רב להושיע:

בחורף משיב הרוח ומוריד הגשם:

מכלכל חיים בחסד מחיה מתים ברחמים רבים סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים ומקים אמונתו לישני עפר. מי כמוך בעל גבורות ומי דומה לך מלך ממית ומחיה ומצמיח ישועה:

(בש"ת מי כמוך אב הרחמים זוכר יצוריו לחיים ברחמים:)

וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה. הָאֵל הַקָּדוֹשׁ:
בש"ת הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ:

...נוסח האשכנזים דתפלת שחרית של שבת יש ד' פרקים. מן ישמח משה ...ואמרו ל"א תי' כמנין אל וכמו כן בס' ושמרו. ועם הכולל הוא: ...אל. ומואל נחתו עד לו"א לי פי' כנגד התחים שפרי בינה. ...שבת סה כעלים פכתיו. ובצירוף הקודש עולה כיחד יב"ק. הויה ...אלהים. וכן הויה אהיה אדני. ועם נוסח לו"א עולה שגל שתכון

קמ"ז. כמספר שמי יעקב אהיה ע"ה (וכן מזמורי תהלים הם עד שמותיו. שכל קלוסן של ישראל שמקלסין להקב"ה כן כנגד שמותיו של יעקב. כדאי' שילהי מסכת סופרים (ולזה ג"כ יפה נקרא שם קיבוץ זה בית יעקב. ועי' עוד לקמן בבית ישראל בס"ד:

יִשְׂמַח מֹשֶׁה בְּמַתְּנַת חֶלְקוֹ. כִּי עֶבֶד נֶאֱמָן קָרָאתָ לּוֹ. כְּלִיל תִּפְאֶרֶת בְּרֹאשׁוֹ נָתַתָּ לוֹ. בְּעָמְדוֹ לְפָנֶיךָ עַל הַר סִינַי. וּשְׁנֵי לוּחוֹת אֲבָנִים הוֹרִיד בְּיָדוֹ. וְכָתוּב בָּהֶם שְׁמִירַת שַׁבָּת. וְכֵן כָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ:

ישמח. עמש"ל אצל אתה קדשת. ואמרו חז"ל אין שמחה אלא בתופה: משה. ויעקב בחד דרגא סלקין. בגופא דמלכא. משה מלגו ויעקב מלבר. ומשה הוא בסוד הדעת וני' לקמן. כמש"ל כמה פעמים (ועי' ברכת שים שלום ובברכת המזון וזהו. במתנת. ...שהיתה בשבת בבוקר: חלקו. היינו חלק ה' עמו. וקי"ל תפוחין (נתבאר לעיל כמה פעמים) אמנם חלקו של יעקב הוא בעצם. כי הוא איש חלק. שמש"ל במאמר סירה. רק במתנה קיבל משה חלק ו' שהוא יעקב. עי"ל. ...הוא כתונת אור של אדה"ר שאבד ממנו בחטאו וגנזו הקב"ה. וכשעמד משה בהר ונתקן חטא הראשון (כידוע ועי' אדם דוד משה) לא זכה לזיהרא עילאה דאדה"ר. שהוא כתנות אור. והיינו חלוק לבן ששמח בו מרע"ה כשאין בו אמירה. כי שם בסוד הור. דבראשית נמי מאמר הוא. אבל לא נכתב בו אמירה. כי הוא מבחי' אור שיתעטף בו הקב"ה כשברא העולם. שנא' עוטה אור כשלמה. היא שמלתו לאורו) בז' ימי המלואים. שהיה מעין אור של שבעת ימים. שחזר העולם לאיתנו ונתכסה על ידו. זהו במתנת חלקו. כי חלוק זה בעצם של אדה"ר היה. והיא מתנה טובה שהיה לו להקב"ה בבית גנזיו. כי ראה האור כי טוב וגנזו למשה הצדיק. וא"ל לך והודיעם. כי הוא בסוד הדעת. שעל ידו יגו בה. שהוא נהג בה טובה עין ונתנה לישראל: כי עבד נאמן קראת לו. בכל ביתי נאמן הוא כי היתה נאמנה אתו: עבד נאמן. מלך לשדה נעבד. ולפיכך נתנה לו בגניזא. משום שבמתנה זו דשבת [illegible] בה משום דברים שבצינעא. שאין לנהוג בהם בפרהסיא. שלא תשלוט בה קנאה רע עין כמ"ש. ומתן בעין יפה נותן. בשל כל עורר ומוען על המתנה. כמ"ש אשר תנה הודך על השמים. והיא גרמה שנשתברו לוחות הראשונות שניתנו בקול גדול: כליל תפארת. זהו הדעת של תפארת שהוא כלול מחסד וגבורה. והיינו בראשו. כי הוא בסוד המוחין: נתת לו. כן נוסח של אשכנזים. ואם אמנם לו נראה כמיותר. ולכן לא הייתי מוג לאמרו. וכן הוא נוסח ספרדים תבלי לו. אעפ"כ לא הרשיתי עצמי למחקו. ולא עוד אלא שנ"ל עתה כי נכון הוא. לפי שמליצ בי"ת משמשת במקום לו. כמו נתנה דבר. ובדבר זה איככה מאמינים. לו השמש הראשון בעד. כמו בי"ת בלשה שמר. וכן הכוונה בכאן. כליל תפארת לראשו. כתר שיהיה מכוון לו והולמו. נתת לו. במתנה לצורך ראשו. לא שהקב"ה נתנו והניחו בראשו. וזה נאמת נראה יותר בענין. לכן חזרתי בי והקרבתי את אשר רחקתי. וכן יסכים לזה מספר התיבות. שיש לו שורש גדול בתיקוני ברכות כאשר הראה לדעת אם בריא הראות אתה. זה כמה פעמיים דבר דבור על אופניו. וכי בהם הוי כח להכריע במקום המסופק. ביחוד כשהוא עולה כהוגן בלי דוחק. כאשר הוא כאן ג"כ מנין מדויק מאד. לפיכך יעמוד בחזקתו: בעמדו לפניך על הר סיני. משמע בעמידה (כי אין ישיבה בעזרה אלא למלכות בית דוד. המשכיל יבין) משה זכה לקרני ההוד והוא לא ידע. לפי שהאור אין במינו היה מיסוד דאבא ואימא. ומש"ז ג"כ הוא עצמו אינו יודע היכן קבור: שני לוחות. הן הן עדי יחוד. הן עדי ביאת השמש. שני משה כפני חמה. שהכניסן ולכן היה יכול לשברן. שאדם רשאי לעשות בשלו מה שירצה. ועוד דהתן חבר בתולין (כמ"ש בר"מ): שמירת. עי' הרמב"ן ז"ל שבלוחות הראשונות שנשברו היה כתוב שמור. ובשניות זכור. ומרע"ה אמר לישראל בדברות האחרונות כי שמור נאמר לו באמת. וי"ל בו מליצה יפה. כי זכור בא לומר. אל תשכח מה שאירע בראשונות. ומעתה שמור היסב האחרונות. אבל יש בו סיום מתוק מרפא לעצם הסבור. כי זכור לזכר ושמור לנקבה. ואם מזרעת האשה יולדת זכר. לפיכך בכוונה עלמית וברשונה הוצרכה להקדים בחי' נוקבא. והיא שגרמה להם להשתבר ג"כ כמש"ל. לכן אין ש' בלוחות ראשונות. כי הוא הסוד. למען לא תפסוק טובה מישראל. ויכלה להוליד העולם הבא שלא נאמר ביום השני דסיון שקבלו ישראל התורה. ועוד עכשיו היו מעשי בראשית תלוין ועומדין ברפיון. שכן היו מתוין שבירת בתולים כנ"ל. וזה כפתור ופרח. תפוחי זהב במשכיות כסף. והכל הולך אל מקום אחד: וכל בתיבתך. מלבד מ"ם בלוחות:

וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּ[ת]
לְדוֹרוֹתָם בְּרִית עוֹלָם: בֵּינִי וּבֵין בְּנֵ[י]
יִשְׂרָאֵל אוֹת הִיא לְעוֹלָם כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָ[שָׂה]
יהוה אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִי[עִי]
שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ:

ושמרו. ע"ל פ"ס מה"ב סבחדר ג'. ד"ס. ושמרו. ע מעות ל"ס: את. לרבות תוספת שבת: לעשות. סרי פ"ע. ד"ס לעשות. לתקן צרכי השבת. ולגרור ... שבת יפה מבע"י. וזו. את. כמו וכן הכבד אשר עשה. ד"ס את.

לגרום שבת של מעלה. שהשומר שבת של מטה: שהשומר ועושה שבת של מעלה: לדרתם. לדורתם. להכין דירה אחת דירה ממש. הטעם לאשר שמלכה ממש: ברית עולם. ר"ל: בני ישראל. הם לבדו סדורים: אות היא אות ברית. והכבר המגמר הכל. גם פ"ס רז"ל שהגיה בגימטא. ע"ל. לעולם. לגלה: כי ששת ימים. המלאכים: עשה ה' את השמים והארץ. סידורים. לפיכך לא נכתב בשבת לרמוז זה: וינפש מאחת ... ערכים אמתיים. אחד שעשה נפש. בבחי' נפעל מקבל פעולה. ותמי מאבד נפש. בגורלא הפך הפעולה. כמו ... הדומיו. וזו מדרש כאלהים שאמרו וי אבדה נפש. כי עם סיום הדקדוק עלה. שס"ל לומר ונפש. מסכ' ... פ"ס עדיין צריך ביאור מה הוקיקה לגולה הכתוב ממקומו (שהוא דרך הלשון ורגיל אלד בכתובים לייחס פעולה לפי מחשבת הטמאים) אל הכנה זרה. שאין לה ענין כאן לכאורה. כי בכניסת שבת והכינה ממלאכתו ... מדבר. אבל לא פיילתים אפיקתים. דיש לגרה בשבתה. אמנם הכריתם נ"ל יסוד הכוונה ויפה לגמרי. ועוד ... כי מרעהו. ע"כ בא להורות שתי התמעיות כנ"ל. שמניהם נמשכים זה מזה בחיוב. כי ע"י שמירת השבת ... מכרת אבוד הנפש בימי החול. מאחר שהגהרתה ממקורה מקור חיים אור של שבת והובדלה ממעלה. שוב ... לה איבודה במוצאי שבת. והוא שמחייב שמירת שבת ושמירתה. כדי להחזירה ולהמשיכה בגרתה. ע"י תוספת אור השמה יתירה השופע עליה מחדש בכל שבת מחמת שמירת שבת. מחזר ומוליד נפש חדשה. להחזק ולאמץ ... המלוכה. והרי היא כאבדה שמתבקשת. משא"כ הבלתי שומר ועושה השבת. הוא מסבב לנפשו מיתת עולם. ... ממנו והבוקע ולא שמצא עוד. ולפיכך שני השמירים שוים למוכה. צריכין זה לזה. כי על כן האוכך ... שמירת השבת. לידע הטוב והרע הכרוך במקומו. כדי להוסר בו ולמהור במוטו. גם ע"י עשיית הנפש ... מסעוסה כידוע. שע"כ מחלים התאומים ומכהים הגוף. כי מבדיל מאור הנפש שמתדלדל על ידו. ולכך ... שמתם היתרה בשבת. למלאות הריקות שנמצא בו. מאחר שהוא לקיום הרע. ולכן בא בו שני לשונות ... שבת וינפש. לבאר כי בקיום מצות עשה בשבת אין לירא רע. כי לזה הוסיף לו משתה מורה על הנשמה יתרה ... שממלאה מקום נפש החסרה. ולהסיר מפילא (עם אלה הכפולה) על פריצת הסטולה ומיעוטה בימי החול. ... גורם היזק גדול לנפשו. ולא הוא הפרין לא יכול להמנות. לכן להכליל טוב. ברמז ענין רע זה בכאן. והוא ... כיהרון האור מן החשך. ר"ל כי מן החשך נודע תועלת האור ויתרונו:

וְלֹא נְתַתּוֹ יהוה אֱלֹהֵינוּ לְגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת. וְלֹא הִנְחַלְתּ[וֹ]
מַלְכֵּנוּ לְעוֹבְדֵי פְסִילִים. וְגַם בִּמְנוּחָתוֹ לֹא יִשְׁ[כְּנוּ]
עֲרֵלִים. כִּי לְיִשְׂרָאֵל עַמְּךָ נְתַתּוֹ בְּאַהֲבָה. לְזֶרַע יַעֲ[קֹב]
אֲשֶׁר בָּם בָּחָרְתָּ:

לגויי. אע"פ שאין מוזהרין על השתוף. יכול יהיו מוזהרין על השבת שהוא מצוה על הלידה. לכן אמר. אלא מצוה: כי לא ניתנה השבת לבני נח כי אם לזרע ישראל. מהיו עבדים. ויצאו לחירות. ניתן להם לאות מנוחה:

פסילים. כי כל הגוים ערלים (ואין ערל נאמר אלא ערל לב (חוזע. שהרי אפילו ערל ישראל שהמס. חייב ... שבת. לפי שהכל הולך אחר הכוונה. אם לבו לשמים) אלוה מכיר בורא עולם ומנהיגו. והוכר בגמול ועונש ... הגוים הקדמונים ויודעי קלות מהן וכמו והרמיסם): באהבה. לגנות להם מחמבם ומרנום והשתעודם הקפם ... עובד נפש נמלכות. אשר מאז היתה גזרה מלפניו יהבדל בברים בין הבתרים. לפיכך באהבתו והנחלתו ... הגולתו נתן להם יום מנוחה: מן השעבודה לא ימנעו ויאלתו. משוב לב ירוצו ויהנתו:

יִשְׂמְחוּ בְמַלְכוּתְךָ שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת וְקוֹרְאֵי עֹנֶג. עַם מְקַדְּ[שֵׁי]
שְׁבִיעִי כֻּלָּם יִשְׂבְּעוּ וְיִתְעַנְּגוּ מִטּוּבֶךָ. וּבַשְּׁבִיעִ[י]
רָצִיתָ בּוֹ וְקִדַּשְׁתּוֹ חֶמְדַּת יָמִים אוֹתוֹ קָרָאתָ זֵכֶ[ר]
לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית:

קוראי ענג. ע"ס הכתוב. וקראת לשבת. ענג. מיוחס הכין והזמין לשבת. וכן. חמדת ימים אותו קראת. דמנת. ויכל אלהים ביום השביעי. י"ל מלשון וככל דוד. כלתה נפשי. ... חמדת ימים: ... ביום השבת. הוא בחינת דוכרא:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ . רְצֵה בִמְנוּחָתֵנוּ . קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ . וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ . שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ . וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ . וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת . וְהַנְחִילֵנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן שַׁבַּת קָדְשֶׁךָ . וְיָנוּחוּ בוֹ יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשֵׁי שְׁמֶךָ : בָּרוּךְ אַתָּה יהוה . מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת :

רְצֵה יהוה אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִתְפִלָּתָם . וְהָשֵׁב אֶת הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ . וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן . וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ :

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים : בָּרוּךְ אַתָּה יהוה הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן :

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד (צוּרֵנוּ) צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר נוֹדֶה לְךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל יוֹם עִמָּנוּ וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם . הַטּוֹב כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא תַמּוּ חֲסָדֶיךָ מֵעוֹלָם . קִוִּינוּ לָךְ :

בשבת חנוכה אומרים כאן ועל הנסים

וְעַל כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ . תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד :

(בשי"ת וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל בְּנֵי בְרִיתֶךָ :

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ אֶת שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת . הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה : בָּרוּךְ אַתָּה יהוה . הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת :

הש"ץ בחזרת התפלה אומר כאן זה

אלהינו ואלהי אבותינו . ברכנו בברכה המשולשת בתורה הכתובה על ידי משה עבדך האמורה מפי אהרן ובניו . כהנים עם קדושך . כאמור :

[יכוין לומר זה ברעותא דליבא לשם ברכה לשם הקדוש . ויזהר בדקדוק התיבות היטב . ויטה ראשו כל פעם כרשום פה ואם לאו עונשו גדול מאוד . וכשפונה לשמאל התלה . מעורר דין על הצבור ח"ו] :

יברכך יהוה (כו לה״כל) וישמרך (נגד ימינו) [קהל כן יהי רצון] : יאר יהוה (נגד ההיכל) פניו אליך ויחנך (נגד שמאלו) [קהל כן יהי רצון] : ישא יהוה פניו [נגד ההיכל] אליך [נגד ימינו] וישם לך [נגד שמאלו] שלום [נגד ימינו] קהל כן יהי רצון :

שִׂים שָׁלוֹם טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם . וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ :

בכ״פר בָּרוּךְ אַתָּה יהוה הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם :

בשי"ת בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם : בָּרוּךְ אַתָּה יהוה עוֹשֵׂה הַשָּׁלוֹם :

יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יהוה צורי וגואלי : אלהי נצר וכו'

ש"ץ מחזיר התפלה ואומר ג' ראשונות

[יכין א"ע לענות בשמחה . ויכוין הריני מוכן ומזומן לקיים מ"ע של ונקדשתי בתוך בני ישראל . ואני מכוין לקדש לה' ית' בקדושה זו . ויכוין רגליו כאחד . וישא עיניו למרום ויהיו סגורות . ואומר הקדושה בקול רם . ויכוין בתי' מלא כל הארץ כבודו הריני ממשיך על עצמי קדושה לעבודת בוראי ית"ש] :

זאת הקדושה לש"ץ נחלק לג' חלקים עד סיום ברוך כבוד ה' ממקומו . הוא בחינת דטרא . ככה מספר התיבות

פסוק עולה מ"ס. מן ממקומך מלכנו כו'. הוא בהיה נוקבא עד הללויה. מספר התיבות מ"ו. גי' כס"ס. מן לדור ודור ואילך עד התחימה. הוא מכון הוי"ה פסוק:

נְקַדֵּשׁ אֶת שִׁמְךָ בָּעוֹלָם. כְּשֵׁם שֶׁמַּקְדִּישִׁים אוֹתוֹ בִּשְׁמֵי מָרוֹם. כַּכָּתוּב עַל יַד נְבִיאֶךָ. וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר: קו"ח קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יהוה צְבָאוֹת. מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: קהל אָז בְּקוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל אַדִּיר וְחָזָק מַשְׁמִיעִים קוֹל. מִתְנַשְּׂאִים לְעֻמַּת שְׂרָפִים. לְעֻמָּתָם בָּרוּךְ יֹאמֵרוּ: קו"ח בָּרוּךְ כְּבוֹד יהוה מִמְּקוֹמוֹ: חזן מִמְּקוֹמְךָ מַלְכֵּנוּ תוֹפִיעַ וְתִמְלוֹךְ עָלֵינוּ כִּי מְחַכִּים אֲנַחְנוּ לָךְ מָתַי תִּמְלוֹךְ בְּצִיּוֹן בְּקָרוֹב בְּיָמֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד תִּשְׁכּוֹן: תִּתְגַּדַּל וְתִתְקַדַּשׁ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ לְדוֹר וָדוֹר וּלְנֵצַח נְצָחִים: וְעֵינֵינוּ תִרְאֶינָה מַלְכוּתֶךָ כַּדָּבָר הָאָמוּר בְּשִׁירֵי עֻזֶּךָ עַל יְדֵי דָוִד מְשִׁיחַ צִדְקֶךָ: קו"ח יִמְלוֹךְ יהוה לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

ק"ש (ובב"ח ותענה וי"ט אומר הלל קודם הק"ש) ואומרים אין כמוך וגו' (תמצא לעיל אחר נפילת אפים) ותמצא הלכות קריאת התורה וברכותיה:

הלכות קריאת התורה (מס' קמ"ק ומ"ק)

דיני הוצאת ס"ת. ודיני כהן (וקדושתו) לוי ישראל

(א) לא יוציא ס"ת שלא לצורך קריאה. ולכן לא יוציא המוטעה או שידוע שאינה מוגה. ואם הוציא. יכסים ויוציא אחר. ומנהג קדום להוציא ס"ת כמה פעמים ולקרות במקום המיוחד במקום שנוהגין להתפלל כמה מניינים זא"ז. וכ"ש כשמנין הא' התפלל בהשכמה והב' בזמן הקבוע. (ולכן אין לגעור על המנהג בא' דשבועות שאחרי שניעורין כל הלילה מתפללין בהשכמה וכשא גמרו עוד בא מנין אחר ומתפללין וקורין בלי שינוי מקום וכן הרבה פעמים. ואפילו נהגו בבהכ"נ זה להתפלל כל השנה רק פ"א בכל שחר) וי"א שאם הא' התפללו בזמן הראוי לתפלה והב' אח"כ לא יקראו שנית. ובמקום שכן מנהג קבוע מותר. ואם קצת מהמנין שמעו הקריאה קודם ופחות מעשרה לא שמעו נ"ע. ובקצת מקומות נהגו (ומדינא אין איסור) שאם הראשונים קראו אין האחרונים קורין שנית בבהכ"נ זה אפילו בס"ת זו עצמה אם הראשונים עוד בבהכ"נ. וכשהוא קביעות להתפלל זה אחר זה מותר. והשמש מחויב קודם בוא עת קריאה לגלול הס"ת שעתיד לקרות בה על מקומה (אך לא יגלול בשבת וי"ט על קריאת מחר אפילו יודע שלא יהא שהות לגלול מחר ויצטרך לגלול בצבור) שלא יטריחו לגללה בצבור בעת קריאה. ולסמנה (ונהגו לעטרה בטס כסף וזהב לסימן. ואינו תשמיש קדושה) שידע המוציא איזו יוציא ולא יטעה להוציא ס"ת הצריך גלילה. ואם שכח או הזיד ולא גלל יוציא ויגלול בצבור וא"צ לשאול אם מסכימים. ואם הוציא ס"ת ובהיותה ביד המהלא להוליכה לתיבה נזכר שאינה מוכן לקריאה. יש בלה"ק ס"ת מוכן. יחזירוה להיכל ויקחו המוכן. וי"א שיגללה למקום הקריאה: (ב) אם אין לצבור רק כ"ם א' כשר והשאר פסול וצריך לקרות בב'. יוציאו הכשר ופסול וקורין בכשר ואח"כ בפסול אם עכ"פ חומש זה שלם בלי פסול (ואם רק החומש מקריאה הא' שלם קורין בפסול קודם) ואם לאו יוציא רק הכשר וקורא וגולל וקורא: (ג) יש מקומות שנוהגין להוליך ספר תורה לבהכ"נ תחת הופה. (והרואה מצוה מותר להניחה וילך לראות מצוה אחרת) וכשמקדשין אותה בשבת יזהרו גם במנחה ובב' וכ'. ומותר לתלות פרוכת בשבת אפי' אין דלתות לאה"ק. אך יזהר שלא יעשה אוהל בגג טפח בשהולהו (ולזה נהגו קצת ליזהר מלתלותו בשבת) ולכן כשהוא גדול יתלוהו ב' יחד שלא יתקפל. אבל א' אסור. ובשבת ט"ב יפשטוהו מבע"מ: (ד) במקום שנהגו למכור הוצאה והכנסה אעפי בהכ"נ אין בס"ך יכול למחות. ובמקום שאין מוכרין הסגן מכבד בהוצאה או הכנסה. וכשלא הכבד הבאי הס"ל לבקדים לזכות (וי"א שאסור. ואסור מכבד או קנה) והולכה לבימה ולהניחה בשלחן שייך לס"ך. ולא שנו כן. וביום שמוציא ב' או ג' ס"ת יכבדו לב' (ולא רק לא) או ג' ומוציאין יחד זה אחר זה. הראשון מוציא הא' לקריאת סדר השבת ומוסיפה לש"ל. והשני מוציא הב' לחובת היום והולך עמה אחר הש"ל עד הבימה. והג' מוציא הג' למפטיר והולך עמה אחר הב' עד הבימה. ואו יכול (וכידו להחמיר להחזיקה שם עד שיגיע שם קריאתה) למוסרה (ולשוב למקומו) למי שהוא של הבימה להחזיקה עד אחר שיקראו בס"ת הא' או הב' (ולא ימסרה למחות השנך או שאר מגוער. ועכ"פ ימסרה לבן דעת אפילו אינו ראוי לכך בהוראה שהתורה חביבה עליו. וי"א שיש להקל ולהגכו בתיבוב מגוס) ולא יסיר המעיל והמפה מהב' ולא יפתחה לקרות עד שיגלול הא'. (וא בס"ת ג') ולא יסלק הא' עד שינית הב' על השלחן. וכן בס"ת ג' (ה) כהן אפילו בע"מ קורא (וק בכל מצוה אפי' דרבנן כשיש כהן הוא ראשון) ראשון (וכשמגיע למקום המדבר מקדושת אהרן יש במחשבתו הודאה עלומה לה' על שהוא מזרעו. וכשמגיע לעבודת הקרבנות ודין הקרבתם יתנה בשברון מתנים ודאבון לב על שנשתה הקרבנות שבאו לכפר כל עומת ביתו ובית ישראל. ויוחשב לה' כאלו הקריבן לרצון ולכפר) והמנהג שאפי' כהן ע"ה (כשיודע עכ"פ לקרות עם הש"ל מלה במלה. ונהגו לקרותו אפי' אינו יודע. ועכשיו שנהגו לדקדק אחריו) קודם לחכם גדול ישראל אפי' הוא גדול מכל שבדורו. ואפילו הכהן רוצה לחלוק לו כבוד או לרבו או לגדול ממנו. וכ"ש כשאינו רוצה למחול כבודו. וכן המנהג. וכל סגן יש יכול מלקרות לכהן ע"ה לפני ת"ח (כגון עשיר לפני עני) כשיכול לקרות לכהן הבר. וכן ללוי אחריו: (ו) אחר הכהן קורא לוי. ובדליכא קורא לכהן הא' (ואומר במקום לוי) שנית בברכות (ואפי' יש כשבירך לפניה בפעם הראשון שיקרא גם במקום לוי כגון בעיר שאין לוי. מ"מ יברך על פעם ראשון לאחריה ואח"כ על פעם ב' לפניה (וא"צ לומר בשכמל"ו) ולאחריה) ולא כהן אחר. ואפי' מוחזקין בזה הראשון שאינה גרושה (ואם טעה וקראו. לא יעלה וכן בא' קורא. ואם עלה ימתין ויתן לו עליה אחרת או עכ"פ הגבהה או גלילה. ובדליכא ירד. וכשהוא בן הא'. לא יעלה ואם עלה קודם) וגו

אם ישראל אפילו גומר במקום לוי: (ז) אחר כלוי קורא ישראל. ולא כהן או לוי אחר. ואפי' עלה הלוי יחיד וא"א ליתן לו עליה אחרת. אסור לקרות לוי אפי' אחר ישראל שאחר לוי. ואם קראו לא יעלה. ואם עלה יחיד. ולוי שהוליד מאשה שפסולה לו כהן אינו לוי. וכן בהוליד ממזר. ובשאין בביהכ"נ רק לוי קטן. קורא הכהן פעמיים. ובשאלה קטן (כגון שאין אחר וסמכו על שמתירין את בעיר קטנה ואין אחר) קורא פ"א והלוי אחריו. ונהגו לקרות אחר שישראל כהן שניה (ואומר שהוא אע"פ שהוא כהן) ואחריו לוי (ובדליכא קורא הכהן פעמיים) ואחריו ישראל. וכן בפעם ג' (ומותר לעשות גם למפטיר כנ"ל. והקורא מפטיר סתם ואין מזכיר שמו אין לחוש לפגמו ויש פוגן במחוס (כדי לכבד כהנים רבים) לקרות כהן לוי ישראל ועושין כן ואחר כך קורין ישראלים אחרים ועושין שרש וכן כסדר. ויש שמן עד ז' קרואים שרום. וי"א שאין לקרות כהן (ואם קראו אחר כהן יחד וא"א ליתן לו עליה אחרת. ואם קראו אחר ישראל עולה וקורא אחריו לוי (אפי' יש לישראל תוקף לחמישי) וישראל) או לוי במקום ז' במקום שאין מוסיפין. וכן ביו"ט לחמישי. רק לאחרון או מפטיר אפי' ביו"ט (ולא בש"ל. ואם עלה יחד) וקראו בשם כהן. אבל בשבת שמגין מותר לקרותו (וי"א שאסור) וכן מנהגין במדינות אלו (ובמקום שנהג ודחק יש לסמוך [אהבכרה ראשונה) ואם טעה וקראו ז' כהנים או ה' ביו"ט ועלה. יקרא לישראל והוא יעמוד שם עד מפטיר וקורא. ובפת"א שיהא המפטיר. כיון שעלה לא ירד ויברך ויקרא ז' או ה'. וי"א שאם קראו לוי' לא יעלה ואם עלה ירד: (ח) כשאין כהן. קורא ללוי (כשאין ישראל שגדול בתורה מכל אחד שבבה"כ (ובדליכא הוא קורא. ואחר עולה הלוי אסור לקרות לוי) ובשאין בלוי קודם. והקורא ישראל שאינו גדול בפני לוי או לבישוב. טוב ומברך) או ישראל. ואומר אם אין כאן כהן ישראל או לוי במקום כהן. ולא יעלה אחריו לוי אפי' קראו. ואם עלה. אם יכול ליתן לו אחרון או מפטיר יעשן. ואם לאו ירד. ואם טעה הכהן אחר שהתחיל הלוי או הישראל לברך והזכיר השם. גומר וקורא ואינו פוסק. ובשגנבם קודם השם. פוסק ועולה הכהן בלי קריאה בשם ואומר ברכו ומברך. ולא ירד הישראל או הלוי. ועומד בתיבה עד שיגמור כהן ולוי או הכהן ויקרא. ולא יקראם בשמו. ובשאין עליה שנית ירד. ואם סבר שאין כהן וקרא לוי או ישראל ונודע קודם שבירך השם פוסק (וימתין ויתן לו עליה אחרת) והכהן עולה. ובשנודע אחר שהיה פוסק (וי"א דפוסק. ואינו עיקר) וא"צ לקרות לכהן עוד פעם. ואם היה לוי וקרא הכהן ובעבר שאין לוי והתחיל לברך אחר שבירך [illegible] ונודע שיש לוי. גומר וקורא. ובשלא הזכיר עוד השם פוסק (וא"צ ליתן לו עליה אחרת) וקורא ללוי בשמו ועולה: (ט) קרא לכהן או לוי והיינו לא יקרא לאחר בשם (רק עולה מעצמו. וכן נהגו. ויש שאומרו לו ויעלה) ולבסוף מותר. ולאביו אסור. וכן לישראל. קרא לכהן או לוי לאחרון או מפטיר והיינו וקורא לאחר אפילו כהן או לוי. מותר לקרותו בשם. וכן בהקרא לישראל והיינו. ולא יהא ק. רק מרמזו לו ועולה. ואם בה"כ הן כמה כהן או לוי יכול לקרות לכהן או לוי אחר בפניו. וכן בקורא כהן או לוי יכול לקרות לאחר וכ"ש לאחיו הגדול. ואם יש ב' כהנים זקן ובחור. קורא הזקן בשבת ויו"ט ולבחור בחול ובמנחת שבת: (י) בעיר שנוהגין למסור הקריאות בשכר. כי מנהג טוב. ויכן הכהן למחול כבודו ולאהבה (ובפניו אסור. ויכולין לכופו אפי' ביו' בלשון שאלה וי"א שאסור) רק יבקש ממנו שאלה. ויקרא הקונה. וכן בשמחייבי נדבות כל בני עיר. ויש אוסרין. ובמקום שנהגו שהכהן קורא בשבועות ראשון אין לבטל. אבל אסור למנוע בכל עם וא"כ נהוג לכהן שאלה ויקרא ישראל. ובמקום שנהגו שהרב קורא מדום. קורא אפי' הוא כהן: (יח) עיר שכולה כהנים או לוים ישראל א' או ב' או ג'. קוראין הישראלים קודם נשיאים (וי"א רק כהנים ואח"כ כהנים) ואח"כ כהן אחר כהן (ולא יקרא הכהן ראשון אחר לוי. ואח"כ כל הישראלים ואח"כ הכהנים. וי"א לקרות כן) או לוי א'. וכן כשאין ישראל כלל. ואם יש רק כהנים ולוים או ישראל א'. קורא לוי א' מתלה ואח"כ כהן אחר כהן. ואם יש לוי א' ואם יש ב' לוים והשאר כהנים. קורא כהן לוי ישראל ואח"כ שאר הכהנים. ואם יש ב' לוים וב' ישראלים והשאר כהנים. קורא כהן לוי ישראל וכו' ישראלים ולוים כהן, והמפטיר כהן. ואם יש ב' מינים כהנים ולוים וישראלים ואין בכל אחד ז' אין לגם תקנה. והשם נמין ה' יעלו. וכהנים בכ"א ז' יפילו גורל איזה מין יעלה ראשון. וי"א שהכהן קורא ראשון וגומר בלוים. וכן לוי ראשון אפי' יש ישראל ת"ח ושאר ישראלים. והכהנים וישראלים. קורא כהן ראשון פעמיים

וגומר בישראלים: (יב) כשאין כהן והוחזקו לוים לקרות ראשון ואחר כך מעברים בני הכנסת ע"ז ובלוים שומרים שכבר זכו בזה. הדין עמהם. ובזה בזה"ז באו"ל ואומר בן אמי. שאמן לקרות ראשון (ושוה לכהן כמוחזק כודאי וקודם לת"ח) ולישא כפיו. וי"א שאינו נאמן (ועכשיו מנהגין דנאמן) אך אם עלה [illegible] לא יורידוהו. ואם עד מעיד עליו אפי' אביו. עולה. ואפי' שמעידות עליו (ובזה ואומר לוי אני כנ"ל ככהן. במקומות אלו שאין מנהגין בממזר שמאמן) ואסור לומר לכהן שילה לחוץ מפני גדול ישראל. או לומר שאינו לישראל במקום שמוכרין המצות להדקם: (יג) אין לקרות להורס מי שיודע שעומד באמצע הסד"ז אחר כ"ש רק לכהן או לוי כשאין אחר. ומוב שלא יפסיק באמצע פסוק או ענין. והכותח סמוך לפרק שיכול לגומרו קודם שיעלה בלי שהם גומרו. ואם לאו יעלה מיד ויברך לפניו ולאחריו אך לא יקרא עם הקורא. ויש מתירין לקרות בלחש אך לא יאמר נותן לעשות מי שבירך. ולא יקרא לעומד בברכות ק"ש וכ"ש בק"ש אפי' לכהן או לוי ואין אחר (ולא יצא מבהכ"נ קודם הקריאה) וגם לא ימתינו עד שיגמור. רק קורא במקומו לישראל בשמו ואומר במקום כהן. ואם קראוהו (וה"ה בישראל) עולה אחר במקומו. וי"א שאם יכול לשיים הסדר עד הפרק ישיים. ואם לאו ישיים הכ"פ בסיום ענין אך לא יפסיק. ואם לאו. עולה מיד ואומר באמצע ק"ש ויש כהן אחר. ומברך לפניו ולאחריו ושומע מהקורא. ולא יקרא עמו אפי' בלחש וכ"ש שלא יאמר לתת לעשות מי שבירך. וחוזר רק למקום שפסק אפילו שהה כדי לגמור כולה. ואם נקרא בשמע ובשמו"ע. גומר ברכה עד והאכבת ועולה. [illegible] ומגין במדינות אלו ואין נשמים. והשמקרא בין ויאמר לאמת. אומר אלהיכם אמת ויציב ופוסק כבאמצע פרק ואחר הקריאה יתחיל וכוון ס': (יד) כהן או לוי או ישראל שעומד בתפלה וחזן קראו אחר. ולא ימתינו עד שיסיים. ויקרא לאחר. ובשאין כהן ואין אחר. קורא לוי או ישראל. ובשאין לוי ואין אחר. מותר לקרות לכהן בתפלה במקום לוי שלקרות ישראל אחריו. ואם קראוהו בשום שמ"ע קודם אלהי נצור או באמצעו. אומר יהיו לרצון ופוסק ועולה. ובאמצע לא יפסיק (וקורא אחר (ונהגו להמתין קצת כשעומד קרוב לסיום ואין קורין לאחר) ובשאין כהן יכול לקרות לכהן כאחר בשמו כדרכו ובשאין אחר. קורא אפילו ישראל ובשמו) ואם פסק ועלה והשהה בקריאה כדי לגמור כולה. אם ידע שאסור להפסיק ופסק לכבוד התורה וביוצא. חוזר לראש התפלה. ואם סבר שמותר. חוזר למקום שפסק: (טו) כהן שנשא חללה או גרושה ואפי' חלוצה. אינו עולה ראשון אפי' גירשה או מתה. ופסול לכל מעלות כהונה עד שידור הנאה ע"ד רבים מהנשים שאסור בהם. ובנודר ואינו יכול להוציאה מתוקה אינו קורא ראשון. וכהן רע מעללים ובליעל ומו פשם כבר. ובעל עבירות או רשע מפורסם אינו קודם לת"ח רק במקום סכנה. והבא שנולד מגרושה או חלוצה ואפי' ספק חלל אינו קורא ראשון אפילו כשאין אחר וכהן שהרג נפש ושב עולה ראשון. וי"א שאם הרג נפש אינו קורא ראשון ולא ישא לו שום כבוד אפי' שב בכל לבו. ובשאינו ידוע מחויב להגיד תמלא לחזן שלא יקראהו. ובשהרג בשוגג קורא ראשון. ומ"מ חייב לשוב כפי שיורו המורים. ומי שבא ספק בן ט' לראשון וספק בן ז' לאחרון ואינו כהן (ואם גם הב' כהן. כל דין כהן על ספק) אינו קורא ראשון אפי' אין אחר רק אחרון או מפטיר. ואם בין י' כהנים ונודע א' מהן ונפל ואין ידוע איזה הוא אין קורא ראשון. ובהן ערל שמתו אחיו מחמת מילה אין חייב לכבדו. וכן טומטום ואנדרוגינוס וממזר. וכהן שממיר דת עולה ראשון וכל דין כהן על גבו. וי"א שאפי' שב בכל לבו קורא אחרון. ובשאין אחר קורא ראשון אפי' קודם שנודע ששב בכל לבו. ואם אמר שאינו כהן ובא שעלה. אפי' גירשה ונדר הנאה אין לו דין כהן. ואם טמא לשם שאינו נו' מחוס פסול לכל מעלות כהונה [illegible] שישוב ויקבל עליו שלא יטמא עוד לשם. וא"צ לידור ואם בא במירה ויטמא אפילו בזיקת בועלין או עשה עברה אחרת פגם שהלנה שנה כשר. וי"א שאינו קורא ראשון כשיש אחר. רק אחרון או מפטיר. ולא באמצע קריאה. וכהן שהעיד עליו אחים שהוחזק לבהונה קורא ראשון. וכן אם לוי ממזר לא יעלה לכהן או לוי. וכהן שנגע דמו או ברום שבכהנה אינו קורא ראשון כשיש אחר. ואם לאו קורא. וי"א שאינו קורא. וקטן לא יעלה אפי' כשאין אחר. ובגבור ידיו אחר. ובעיר קטנה שאין אחר. קורא ראשון אפי' יש ת"ח. וצריך שידע עכ"פ לפני מברך. וסומא קורא ראשון אפי' יש אחר. וכל פסולין שמעכבין בכהן מלקרות ראשון אין מעכבין בלוי. אך ספק בן ט' לראשון או בן ז' לאחרון. אם יש לוי ודאי קודם. ואם לאו קורא לוי:

(טז) כשקורא לכהן או לוי אומר יעמוד פב"פ הכהן או לוי. ובשבת כשקורא לשני (ובשאר א"צ להזכיר לאיזה עליה קוראו. ועכשיו נהגו להזכיר כל עליה השובה כגון שלישי ששי) כמסיים אומר שביעי. ובשמוסיף אומר למסיים אחרון. ולמפטיר אומר מפטיר. ובשבת שמוציא ג' ס"ת כגון שבת חנוכה או שקלים שבר"ח או שקורא בס"ת הב' רק ז'. אומר למסיים ששי ולקורא בב' אומר שביעי:

(יז) בשבת ויו"ט ויוה"כ קורא אחר לוי לת"ח הממונים על הצבור (ואסור גדול לעלות אחר במקומו רק כשהצבור רוצין) ואח"כ לגבאים (וי"א שהם אחר הת"ח) ואח"כ לת"ח הראוין למנותן פרנסים ושואלין אותו דבר הלכה בכ"מ ואומר. וגמיר ומורה השוב ממפולפל) ואח"כ לראשי הכנסת (ולא קאי על ממונה בבה"כ רק על כל ממוני הצבור) ואח"כ לכל העם. ואין איסור לקרות לפרקים ע"ה נכבד ועשיר וגדול בדור קודם ת"ח שאינו מופלג (ולמופלג אסור) כשרואה הסגן דבר טוב לתורה יותר. ומצוה לקרות ביו"ט למעמידי הקהלה. והחשוב חשוב קודם. וקודמין לכל כשאין ת"ח מופלג ומורה והם יראי ה' ומלאכתן מלאכת שמים. ובמקום שנהגו שהפרנס עולה בעליה מיוחדת אסור למחול וליתן ולכבד לאחר. ואפי' אינו ת"ח קודם לחבר ולבן דיין מדינה ע"פ התקנה. ואסור לשנות. אך יא"צ קודם לו ועביד דינא לנפשיה. ואם הסגן אין רוצה לקרות א' מהלומדים דרך נקימה. הפרנסים ישקו ויקחו ממנו הסגנות. ובמקום שמוכרין המצות קורא למי שרוצה. אך קורא לכ"א לפי כבודו. ויכול למכור להכנסה דהב"כ וקורא להקונה אפי' הוא ע"ה בפני ת"ח. והקונה יכול למכור או לכבד למי שרוצה. והקונה ישראל כהן או לוי אסור לעלות רק יכבד אותם כהן או לוי שרוצה. ובמקום שנהגו שהקונה א"כ קוראו שמים בשבת בראשית במקום כהן אסור לכבד או לאחר. ואם כיבד הש"ץ לאחר אינו יכול לעלות בעצמו בשבת בראשית והמכובד הש"ץ קורא שנית בלי דעת ואינו המכבד:

(יח) במקום שנהגו שהמדליק או בעל התנוה או בעל ברית קורא למי שרוצה ורוצה לקרות ראובן וקרא הסגן ועלה שמעון וברך בקול. פטור אפי' לא ענה אמן. וכשיש אומדנא שאינו ידע שהוא לקרות ראובן ששמעון שם לא היה מצוה לקרות ראובן. או אם קרא לשמעון ועלה ראובן ודחפו שלא ישמע הברכות חייב לשלם י' זהובים כהתפס שמעון. ובפרט כשקנה העליה והוא מהמהודרים. וי"א שאם הלך א' מעצמו לקרות במקום חבירו אפי' כשקנה העליה. אפי' דחפו לחוץ ולא היה יכול לשמוע הברכות ולענות אמן. פטור מלשלם שכר ברכה. ולא מצי לתפוס. ואי תפיס מפקינן מניה:

(יט) אם אין שם כהן ויש ב' ת"ח זקן ובחור או למה בו [illegible] בחור. הגדול בחכמה עולה אפי' רק השניה. ואם הש"ץ תלמיד של רבותיו שם וצריך לקרות לא' מהם. אומר אדוני מ"ו פב"פ. ואסור להלבין פני חבירו שלא לקרותו לס"ת בצבור כלל:

(כ) מי שאינו יודע לקרות בעצמו מותר בו שלא יעלה (ואם קראו עולה. ועכשיו קורא) וכשהוא כהן או לוי ואין אחר. אם יודע לקרות מכתב (וי"א אפי' שלא מכתב) אחר הש"ץ עולה במלה קורא. ואם לאו לא. ואם אחר שעלה ע"כ למנין ז' נודע שאין יודע קרות באותיות (וא"צ לדקדק אחר זה. ותולין שיודע) עולה אחר להשלים. ואני שלכן נהגו להוסיף על ז'. ולכן ראוי לקרות להוספה חשובים מהראשונים. והמנהג בכמה עירות גדולים וגם בא"י לקרות לאנשים שאין מכירין כלל צורת האותיות ומפללים בלע"ז ורק למדו בס"ת. וסומא אינו קורא (ועכשיו קורא אפי' הוא ע"ה. וכ"ש כשהוא כהן או לוי ואין אחר) אפי' הוא ת"ח. וכן נהגו בכמה כרכים ועירות ואין לערער גדר (ומעשה בחתן סומא וגער עליו רב ה' שיתפלל בביתו במנין: ואפי' במקום שנהגו היתר. מכ"מ אינו קורא מפטיר מתוכה סוס וכ"ש פ' פרה וזכור. ויש מתירין ואפי' לסומא מתולדה. ואסור לקרות לחרש שאינו שומע ואינו מדבר (ומדבר ואינו שומע עולה) או לשוטה. ולמי שנשתתק ונפל דבורו ע"י חולי ובשאר אבריו ומוחו הוא בפקח ויודע לקרות ברעיונו. מותר כשהוא אדם השוב (ואם קרא לשוטה השוב עולה) ואחר יברך מבורו. ועכשיו מ[illegible] ברופאים ברפואה לאלם אפי' נולד חרש שיוכל לקרות ולכתוב ולהבין שפה קורא וכותב ולדבר בשפת עלגים ולהשיב בשאלת מוריהם כראוי [illegible] בית אל ממעל סוגר כל ואומר [illegible] הבוקר בלה"ק כלמוד [illegible] דברים שצריך לדת ומושב המבוגם. ולכן עולה לס"ת. ואין לקרות למי שבגדיו קרועים ביותר עד שזרועיו נראין:

(כא) [illegible] שבה"כ עולה שלישי בכל שבת. ואסור לסגן לסקל בכבוד הש"ת לקרות ספרים לפניו אפי' עלה הת"ח בשבת שעבר:

(כב) קורא המכובדים לכל עולה בשמו ושם אביו (ולמקריא א"צ רק לגרמו) ולא יקרא בשמם לעמקו לקרותו. ומי שאביו המיר דתו יקראוהו בשם אבי אביו (ולא בשמו לבד. ובשמיה ג"כ מותר. קוראו בן אברהם. ואם יאמר אבינו) כשלא עלה מימיו בשם אביו. וכשהוא גדול ונודע כמי או וכשבא למקום שאין מכירין אותו ושואלין אותו. אומר שם אבי אביו) לעלות בשם אביו יקראוהו כן. אך לא יכנהו בשום מותר (ואם מוחל כבודו. קוראו בשם אבי אביו או בן אברהם. ולא אביו) וכן כשאביו אלם ויש לחוש לאיבה. ול"מ מתילת הבן. ואבותיו ושמו יקרא בשם אבי אמו כשידוע מי אמו וי"א בשם בן אברהם אבינו. ועיקר) וכשאינו ידוע. יקרא בשם בן אברהם. וכן לגר:

(כג) [illegible] להעולין ראוי שלא יסמוך על דמיונו. ויחקור לידע שם הקודם מבעו ושם אביו שרגיל להתוס בו ורגילין בני משפחתו לשם [illegible] וקוראו כן (ולאורה א"צ לדקדק כ"כ) כגון אברם. ויש אברהם. [illegible] ויש אליהו. וכן גדליה חזקיה חגיה טוביה ישעיה ירמיה. [illegible] מליאים. גדל. יש ששמו גד ויש גדליה. גרשון. ויש גרשם. [illegible] ששמו דוב ויש יששכר. ויש יששכר. ומנהג מדינתנו יששכר. וכן על כתוב. וכשידוע שזה רגיל להתוס יששכר יקראוהו כן. ונוהגים רגילין לקרות לנער יששכר וכן חותם ועולה. והנקרא בפי כל [illegible] יחתום ויעלה כן. אם לא שמקובל ששם בני משפחתו יששכר [illegible] ועולין כן. [illegible] חגם. ויש שהוא כינוי לחק. יש חנן ויש שהוא כינוי לאלחנן או יוחנן. והנקרא לייזר מן הסתם שם הקודם שלו אליעזר ולאזר אלעזר. יש נחום ויש שהוא כינוי למנחם. [illegible] יהונתן. עזר יש שהוא כינוי לעזרא ויש לעזרי. מיכל יש שהוא כינוי ליחיאל ויש למיכאל. וכן יש כמה שמות [illegible] הקודם הרבה. כגון הירש וועליג זלמן ליב פייביש. ומי [illegible] שמו. כשקורהו לתורה או כשו יזכיר שם הכינוי קודם שמו הראשון. ובשמת מתליו וקורא בנו יזכיר שם הא' קודם:

(כד) לא יקרא [illegible] (ובהפסיק אחר בינים מותר. ויש מקומות שנהגו לאסור לקרות [illegible] ובני בסדרים אחת אפי' כמה הפסיקו בינים ואין לשנות) בן אחר [illegible] או לבטל. או לא אחר אח אפי' רק מנהג, משום עין הרע ואפי' אין מקפידין. וי"א שבזה מותר) ואם קראוהו לא יעלה. ואם עלה לא ירד. ואם קרא אב או אח ואחריו אחר ואינו צריך לקרות אחר מותר לקרות לבן או אח של זה שעלה. כשאירע כן. אבל לא יקרא לאחר שיודע שאינגו כראוי שיקרא במקומו הבן או האח. ולא יקרא בכד אחר זקיה או אח אחר אח מפתח כשאין צורך כ"כ ואם קראוהו יעלה) אבל שאר קרובים אפי' פסולים לעדות וכע"ל יכול לקרותם אח"כ. ואם א' שביעי או אחרון במקום שמוסיפין והב' מפטיר. קורא בן אחר אב ואח אחר אח. אך לא יקרא הב' בשמו (ואם כשמפטיר [illegible] בר מצוה עוד או ביו"ט או שבת שמוציא ב' ס"ת ומפטיר בספר אחר ויש הפסק קדיש וכן בש"ת. קורא בשמו. וי"א דבב' ס"ת אפי' [illegible] הפסק קדיש כגון בשבת ר"ח ושקלים. יוכל לקרות האב אפי' [illegible] הא' והבן שביעי בב' בשמו. וכ"ש שהב ז' [illegible] מפטיר [illegible] בשמו) רק עולה מעצמו. או אומר מפטיר סתם במקום שנהגו כן: ובמקומות אלו שהמנהג לקרות מפטיר בשמו בקו"ל. יעמיד [illegible] כשאין צורך גדול (וי"א שבזה אסור לקרות למפטיר בן אחר אב אפי' שלא בשמו. ולא קרי אותו בשמו. ולא אחר אח אבל אחר [illegible] הקטן. מפטיר. ובשיש מנהג שקורין לשביעי סתם בלי שמו. מותר לקרות לשביעי ב' אחר אב) וכאחים מאם או זה ומכדו. קורא [illegible] בשמו למפטיר. ובתו"ס פסח או בשבת שיש ג' ס"ת וקורא [illegible] להשלים הקריאה ובלי הפסק קדיש. יתמיד קצת שלא לקרות ב' [illegible] אח"ז רק כשיש צורך גדול:

(כה) על הבימה עד ארה"ק [illegible] באמצע מזרח יעמדו שניהן (והיא מחובר. וכשהבימה [illegible] יעמוד באמצע. ואם לאו ואי, מקום שם יעמוד כנגד מזרח [illegible] הקריאה. ואגב עומד הקורא ופניו לקודש וישמעו כולם. [illegible] כל פרשיה קדושה ממסורה והתכלילת בתורה שנכתב. [illegible] דיוקין וטעמין ומסורת עלי נגיהו ולהרשימו נגו פרשיה קדושה:

(כו) אסור לקרות בס"ת. ואם צריך לקבוע דרך ארעי שלא בקריאה [illegible] להגיד אבל תגן בסמוך לראות ישם אין לקרות או ביום [illegible] במנחת שבת ובפרט כשורף שאי רואי היטב על הבימה או [illegible] בשבת בבוקר כשאין כו. מותר אפי' נגד דרום או צפון. ולא למערב [illegible] ובשעה"ד מותר. אך לא יהא פניו נגד אה"ק. ואם מתפללים נגד [illegible] כשעברה והחלונות למערב וצריך לקרות נגד תמיד במקום אחר [illegible] אך לא יקבעו כאה"ק נגד מקום הקריאה ממש. [illegible] בבה"כ במקום שא"א לעשות חלון רק במערב [illegible] לקרות [illegible] תמיד מותר לבנות. אך יראו שלא יהא כתון באמצע [illegible] רק מבגד. וכדא"ל יעתק אה"ק ממקומו ויקבעוהו מבגד. ואם [illegible] לפתוח חלופת נגל נד [illegible] בנגיד ורוחין סגימה ממקומם [illegible]
שלה"ק

ק מנחה הוא איסור גמור. ואם בא בהכ"נ והעמידו אס"ק כדת בשוגג ועבר כן כמה שנים. ישאר כן: (מ) יש מקומות שנוהגים כהא נש"ע להגיה עליו ס"ת ביום שמוליא ב'. וכוון מאד. ויזהר עם הס"ת הב' בביתה יזהר שלא יבא אחורי הקורא והעולה. וכן בשבת כשהחזן אומר יקום פורקן וכב' וה' כשאומר יה"ר קה"ע: (מה) הקורא הוא במקום ה' כביכול (ובזוהר הזהיר דקרי באורייתא אינו אלהא דמאריה. דהא אינו קאים כדוגמא עילאה) והעולה במקום ישראל (שמקבל התורה) והסגן במקום מרע"ה (שאמצעי בין ה' וישראל) וי"א שהסגן במקום ה' (שמצוה לקרות לפי שרוצה) והקורא הוא הסרסור במקום מרע"ה. והעולה הוא המקבל במקום ישראל. ואם הסגן הלך ועוד הס"ת מפני מי שהקריתו. ראוי לקנסו ולענשו. ולא יעשה כהמעט לכבד מי שרוצה או למנוע מלקרות:

מנין העולין לס"ת בכל עת קריאה. וכמה פסוקים קורא כ"א. והנהגת הקורא והצבור:

(א) בשבת יו"ט ומנחת שבת ובחנוכה ופורים ובת"צ בשחר ומנחה (או בב' מפטיר) קורין ג' לא פחות ולא יותר ואין מפטירין בנביא. והמשא בקולה קודם ואחריו משא אלמנה ואחריו משא תליים ואחריו משא גרושה (כשיזדמנו כולם בשבת א' והכמתם ויחוסם שוה) וי"א משא גרושה ומשא חלוצה שיצריכו והזוכה תחלה יעלה. וי"א שאין קדימה לא' מהב"ל על בשחר רק החשוב במעשיו קודם. ויכול לקרות שלם ולקרות לב' מה שקרא לא'. אך במקום שנהגו לטולים עד ולקרות לכתן שניה פרשה ולהכרהם זקן. יש בה קדימה כנ"ל: (ב) בר"ח ובחוה"מ שהיום קרבן מוסף וחדוה במגדות. קורין ד'. ובו"ט שנוסף איסור מלאכה וחדוה במלקות. קורין ה' (לא פחות. ואין המפטיר) וביוה"כ שחדוה כרת. קורין ו' (לא פחות. ואין המפטיר) כנגד ו' שעמדו מימין עזרא ושמאלו (נחמיה ח) (ובשרוצה מוסיף מה שרוצה ביו"ט ויוה"כ. וי"א שלא יוסיף (והשאל בשבת מותר. וביו"כ טוב שלא יוסיף) והעיקר כדיעה הא'. אך נהגו במדינות אלו שא'. אין מוסיפים) ובשבת שחדוה סקילה. קורין ז' (וי"א שלא יוסיף. ויסיים רק בפתוחה או סתומה כדלעיל ובמקום שאין מוסיף אין יותר לקרות בשבת פעמים לב' עד וכר"ח ולו' עד ובחודש השביעי ולז' סוף הסדר. ולא כרשום בחומש) ורמז לעולין בכל הזמנים בפסוק שמע. בתיבת שמע ג' אותיות כנגד העולין בב' וה' ושבת מנחה. ישראל ה' כנגד יו"ט. ה' ד' כנגד ר"ח וחוה"מ. אלהינו ו' כנגד יו"כ. ה' אחד ז' כנגד שבת. ובפ' ויגש בפ' כ"ט ז' פעמים כנגד (שורה קודם גלר) עד שבת. והשם מהם בשחר עד יו"כ. וה' פי בשחר עד יו"ט. וג' על פי השער עד ב' וה' ומנחת שבת. והמנין שאין העולין בכל הזמנים כ"ס שהברכו: (ג) ממקום שמפסיקין בשבת בשחר קורין במנחה ובשבת הבא. ואם לא קראו מאונס או בשוגג או במזיד ועבר יומו. בשאר קריאה כגון ביו"ט ובחנוכה ופורים ות"צ לא ישלימו. וביום שקורין ג' אין קורין פחות מי' פסוקים (כנגד י' הדברות. ובמנחה שבת גם כנגד עשרת הדברות. שבשבת ניתנה תורה) ואם עולה מכמנין (והקורא רק ט"פ אפי' במנחת שבת יצא. ואם במנחת שבת וקרא רק ח"פ במקום דסליק ענינא לכ"א ג"פ בקרא לא' פסוק שקרא הקודם יצא. וי"א שמוליא וקורא) ואי סליק ענינא בפחות כגון פ' עמלק שהיא רק ט"פ מותר: (ד) אין קורין לכ"א פחות מג"פ. ואם קרא א' ב"פ (אפי' הב' שעמו קראו ד' ד' קרא פ' א' למפרע שקרא שלפניו והוסיף עליו ב'. ואם לא ד') והכר קודם שבירך לאחריו אפי' גלל הס"ת ושיה עמו קורא שנית בלי ברכה לפניו. ואם הכר אחר שבירך לאחריו. אין שנית לפניו (וכ"ש בטעה וקרא למפטיר רק ב"פ והכר במה ס"ת על השלחן. ובמוסרים א"א לקרות שנים וקורא ההפטרה בפסוקים) ויתחיל ממקום שהתחיל קודם וקורא שנית ג"פ או כראוי ויברך לאחריה שנית. ואפי' כבר קרא לבעולה אחריו ועלה. עומד שם עד שיגמור זה ואח"כ יקרא כראוי לו. ואם נזכר אחר שהתחיל הב' הברכה או כשסיימה (וכשנזכר אחר שקרא לב' אפי' עלה. קורא אח' שנים. וכ"ש כשהוא כהן או לוי. ויתן לשני עליה אחרת. ובדליכא ירד) גומרים וקורא הב"ש שקרא הא' (והא' עומד שם עד שיגמור. ואם ירד. יקרא אחר לאחר שגמר הב') ועוד ג"פ ויברך לאחריה ואח"כ יברך הא' וקורא ממקום שסיים הב' (ואם לא התחיל הב' מהב"פ רק ממקום שסיים הא'. קורא אח"כ הא' הב"פ ועוד פ' ממקום שסיים הב' שלא כסדר. וי"א שקורא הסדר ממקום שסיים הב') ובשבת כשאירע בכהן יתחיל הלוי מסיום הכהן והכהן אין מצטרף למנין ויוסיף א' לשלים ז'. וכשאירע בלוי או בשאר קורא א' ב"פ אם ועוד ג"פ וא"צ לקרות שנית להקורא ב"פ. ואם נזכר אחר גמר כל הקריאה אפי' לא הוסיף על ז' והס"ת עוד על השלחן יצא: (ה) לא יקרא לב' מה שקרא הא' כלל אפי' כשמוסיף עליו, אך יש מהגין מ' מהמקום לקרות לבעולה לבוחה ג"פ קודם. שקראן הב'. לבהתחיל בענין טוב) ואם קרא והוסיף ג"פ ואפי' ב"פ כדלא אפשר עולה למנין. ואם לא אינו עולה רק בפרי כתב דלא אפשר. ובפים פרשה מוסיפים מותר להוסיף ולקרות לב' מה שקרא הא'. ויש אוסרין.

ורק בפ"ס מותר. ואלא סתירו גם בתחוה כשהס"ת מונח על השלחן עד שיבא הכהן. ובפ"א אסור. וביומים טרחים שכ"א רוצה לעלות ומעלין ס"ת למקום שלא בוקן שלאתחול. ילכו עכ"פ עם הס"ת מאה"ק עד המקום שקורין. ויסיים כל הסדר למנין שצריך ויתחיל מחדש וכן הרבה פעמים. וכן בס"ת קורא לב' עד מעוט הסוף ענין בפ"ע ויתחיל מחדש וכן כסדר: (ו) שבת וסיים בשבת ויו"ט כל הסדר ושייר לז' או לה' רק כ"פ. קורא שנים פסוק א' שלפניו ומצטרף למנין. ואם טעה וקרא כל הסדר בשבת לששי. קורא לז' שנים ממה שקרא לו'. ואם אמר קדיש אחר הו'. הז' יפטיר ואומר קדיש שנית. וי"א שא"צ. ואם קרא ביו"ט לרביעי או ביוה"כ לה'. אפי' לא אמר קדיש כשמפטיר ישלים (וה"ה בשבת כשהמפטיר בס"ת אחר) וכשלא אמר עוד קדיש. לא יאמר רק אחר מפטיר וברכותיה. ויו"ט שחל בשבת וסיים הקריאה בס"ת א' לו'. יחלק שמפטיר לב'. ואם קרא בב' וה' ומנחת שבת לג' ממה שקרא ללוי. אם קרא לכהן ולוי י"פ יצא. והשקרא ס"פ קורא שנים עם הב' הברכות ג"פ שלא קרא עוד: (ז) במקום שנהגו שהעולה עצמו קורא בקו"ל (ואם טעה אפי' בלוס א' ואין הענין משתנה מחזירין אותו) אם לא סידר תחלה הפרשה בית לבין עצמו פעמיים שלם (וי"א ד"פ. ובזוהר. באורייתא ברא קב"ה עלמא. ואסתכל בה זמנין ותרין ותלתא וארבעה ולבתר עביד בה עבידתיה. עוד שם. מאן דסליק למקרי באורייתא יסדר איהו מלין בקדמייתא בביתיה. ואי לא לא יקרי) לכתיבה ע"פ פי' רש"י או עכ"פ לפי פשוטי הדברים. לא יעלה. ובמקום שהחזן קורא הוא יסדר תחלה (ומה טוב שיקרא מתוך הס"ת שיקרא בצבור ובבהכ"נ או במקום שסוכן לקרות מחר ויראה לנקות טעותי הס"ת. ואם לא סידר ואין אחר שסידר. קורא א' לפניו מתוכם בלחש שישמע רק להמקריא (ואם בתוך הקריאה בא מי שסידר. גומר הא' הפרשה ויורד ועולה הב') ובדליכא היודע לסיימו. אם יודע שלא יטעה בענין בקריאתו קורא. ואם לאו קורא קטן היודע. ובדליכא יוציא ס"ת וקורין בלי ברכה) ומותר לסדר בליל שבת לאור הנר ראשי הפסוקים שיקרא מחר. ובמדינתם שנהגין שהצבור (כל מנין קבוע) מוחזין איש מיוחד לזה המרוצה לכל הקהל או הש"ץ הבקי לקרות וקורא לפני כל עולה ואין כ"א קורא לעצמו (ונכון שגם כ"א מהצבור יסדר כל סדר השבוע (ובקריאת יו"ט א"צ) וכ"ש היודע שיקראוהו. וכשיודע לאיזה פרשה. יסדרה. ולא נהגו כן. אך בפ' מועדים וחוה"מ וחנוכה ופורים זכור ופרה והחדש יתמיד ב"צ לסדר פן יקראוהו. וכ"ש כשיודע ודאי שיקראוהו כגון שקנה במקום שמוכרין המצות. ולא ימנו מקרין פרשה רק ב' א' שיקרא תמיד והב' בעל המחזרין שיקרא כשיחסר הא'. וכ"ש שהא' בבהכ"נ אין לב' לקרות אפי' פרשה א' או בס"ת הב' ביום שמוליא ב'. ואם הא' לא בא במקרה וקרא הב' והאמנע בא הא'. הב' גומר הפרשה והעולה יברך לאחריה וירד הב' ויעלה הא'. ויותר טוב מקריא בשכר מבחנם. ויתנו עמו שיהא קבלן (ולא שכיר יום) על זמן ידוע. ולא ישלם השכן בשבת ויו"ט. ומחייב א"ע לקרות בשכרו בחול ושבת. ואם יחזור או יפחות יום א' יפסיד כל שכרו: (ח) ראוי לבחור איש הגון ובעל תורה ומעשים ובעל נעימה וקול ערב ורגיל לקרות בתנ"ך ובקי לקרות המלות בנקודתם ובטעמים כראוי ויודע בחכמת הדקדוק ויהיו בו כל המעלות והמדות שהוזכרו בש"ץ. ומה טוב שיהא לו גם הדרת פנים ויהא לבוש שבת. וצריך שיאהב שלמי ואהוב להם (וכשיודע שאירע שלא נא' מהם לא ינוח הסגן לקרותו לפ' התוכחה (וכן למי שאינו לא"ר. ולמי שאינו לאחר מוסר) שהכנס בדבר. וכשיודע שהקורא שונאו וירא שיקראוהו. יצא בין גברא לגברא עד שיקרא אחר ויכנס. וי"א אחר קריאת התוכחה) ובשלא יצא וקראוהו עולה. וי"א שבידו שלא ילך) ובקריאתו ענין תוכחה וקללה אסור לתשוב לנסה שום אדם. ואפי' הקורא ברשם יתשוב לברך אותם או הצבור. רק ימין שב' אחר או ברכות וקללות אלו. ולא יפסם אות מנקודתו שמסוני. ולא ישנה מבמעות שכבה ע"פ שינוי קריאתו. ולא יפסם כתוק ויהיה סמד ויעלה למלרע או לביעך (ובגנאו עולה ודין וצריך כשרע) ויזהר בקריאתו בכל מה שהוסיף

בק"ש. ויש קורא קטן המדקדק יותר מהלוי ומרחיב פה ומאריך כהן עד שנדמה בעיני ההמון כהגרה אחרת לגמרי. ואין רוח חכמים נוחה ממנו. והמשנה מרגילות הגבור כדבור או מעשה ידו על המזוזה. ואין ראוי לשמש לקורא לא' פי' ולא' ב' ולהיפך ולשומע שבגדיו קרועים עד שנראה בשרו כמון: (ט) יקרא בקו"ל ונעים (ואל ישתאה בקולו כערב. ויכוין לה' נגדו ולא לשם טוב ושבח וכבוד וסדר מב"א) ולא בחטיפה (ובמקומים. אימן שלוחי דגבורה גריכן כי קרא; בס"ת דיתהכון מילין ולא ימרון בבלמטה) ולא במתון יותר: ולא ישמיע קול גדול. רק בשפה רפה ובנעימה קדושה. וקורא הכל מהכתב. ואסור. לקרות אפי' תיבה א' בע"פ (והמקרא. קרא שניה מהס"ת) ובקרי וכתיב כגון שי"ם כתיב אדני קרי. יעיין בס"ת הכתיב וקרא הקרי. והמגיע קרוב לסוף עמוד (או פרשה) יעיין שנים קודם שיתחיל בעמוד ב' ולא יהיה לבו נקרב העמודים רק יקרב בעצמו. שלא יקרא בע"פ תיבה א' או ב' שבסוף. ולא יפסיק בשיחה אפי' בין גברא לגברא. וכ"ש שלא יצא לחוץ עד שיגמור כל קריאת היום (והמפסיק יצא) וי"א שישמע קצת בקריאתו אך לא הרבה. והעומד לקרות לא ירחיק מהכתב יותר ממלא עיניו וכן יעמוד בכל עת קריאתו. שלא יקרא כמה תיבות שלא מהכתב. ואפי' המשמעות קצת ובפרט בשמרה בשם לא יגוש עיניו מהתיבה שעומד בה. וקורא בריעה מיושבת. ולא יקרא בהברה חזקה מאוד. שעי"ז רוק ניתז מפיו ומלכלך האותיות והמטפחת כשהיא לא נמצא מרחה כלוח הכה (ואם בין הטיפין. הקיעו מנהיר) ופעמים נמחק ואין ניכר צורתו מהכתב. והכתיבו על הס שאינו נמחק אסור לקנח במטפחת והדומה עד שייבש הטוב. ומי שטבעו להשיו רוק המדבר. ישים בקריאתו יד לפה במטפחת קטן או כף עליונו (והשיכול ליזהר מהמשוך כלא זה לא יעשה כן) ולא יתיז על פיו ממש רק בסמוך שלא יהא קול צרור: (י) הקורא יכוין שהמגדל שקורא עליו הוא הר סיני והאיש מקבל שהם התורה. והקורא בתורה או בהפטרה ענין שבח מתת ב"ה לה' ישמח מאד על שנעשה או רצונו. ובענין שיפוך רצונו יצטער מאוד על שלא נעשה או רצונו. והקורא ענין מגבורות ונפלאות ה' יחשוב כמה פעמים גבורות ה'. והקורא מ"ע השבת בזה"י יחשוב לקיימם בשוכל. ובל"ת ליזהר מהם. והקורא בעבודה הקרבנות יתאנה בהגרון שמים על שבטלו ואין מי לכפר ויקובל לפני ה' שאילו הקריב הקרבן. והקורא בהפטרה תוכחת הנביא יצטער על שלא שמעו דבריו והביאו צרות עליהם. ובנחמות יודה מאוד לה' עליהם

ויצטה ליבושה בעתיד: (יא) יקרא מעומד (והקורא מיושב לא. ואפי' בשבת לא יוסיף עבור שקרא א' מיושב רק הלא סלק עד הס"ת מהשלחן) ואפי' לסמוך קצת לשהל או לשלחן הקריאה לא לשום דבר אסור (וכן החזן הקורא והסגן) ובעל בשר או חולה או זקן מאוד שקשה לו לעמוד מותר שיסמוך קצת על השלחן ולא על המסמך אך לא הרבה שאם ינטל אותו דבר יפול. והמא"א לו לסמוך [illegible] בענין [illegible] מותר. ועל הרוב הסגן מורה באצבע היד מכסף לקורא באותו שורה והיכא עומד ולפעמים אינו יכול רק כשה[illegible] השלחן ומותר. ובלי צורך אסור. ופעמים שהס"ת ארוך מאוד והקורא שצריך לקרות מהכתב והעולה שצריך לראות מה שמקריא לו ולקרות אחריו בלחש אין רואים מרחוק רק השוהין סמוך לס"ת וה' סומכין השלחן ומותר. ואחר שקרא מראה העמוד עד פניו או סמוך ויכול לראות הטיב בלי סמיכה יזקוף: (יב) לא יקראו ב' יחד (שיסא דלא חביבא) אלא העולה קורא והש"ץ שותק או הש"ץ קורא והעולה שותק. והנגו לומר עמו מלה במלה בלחש שלא ישמיע לאזני. והשמשמיע אין לחוש. ויש מהגין להעמיד מי שמקריא לעולה מלה במלה. והבגומר שמלה תאמרים העולה ולא ביחד. ולא יקראו ג' קוראים ואפי' אפי' בב' או ג' ספרים. רק המתחיל גומר. [illegible] כשהקורא הקבוע [illegible] היה והתחיל לקרות א' מהקהל ובאמצע בא. יגמור הא' הפרשה שעומד בה ואפי' אם בקי וקורין לפניו מחומש והשקורין אחר יתחיל הקורא: (יג) הקורא עומד באמצע המגדל הס"ת (והעולה לימינו מימין הס"ת) והסגן לשמאלו. ולא יפרש מהם. משום גדול מצוה. ואם הש"ץ עמו רואה לצדו ולקרות. צריך שיעמוד אחר אצלו לימינו בשעת קריאה (אפי' קטן) אפי' כשאר עומד ואלפו לראות מקום הקריאה. שלעולם צריך ג' הסגנים הס"ת על הבימה. ויש לבחור סגן הגון והכבד ובעל מ"ט ומראה נאה. שלא יתגדוהו שבשביל כבודו והעלאתו או לאחיו שהם מכבד לאתר הכון לו או לסיפוק. וראוי לגבור שלא יסרכרו אחריו וידונוהו לגנאי. ובדבר הקטה בעיניהם יפלו שמעט בשיקול הדעת. והמא"רע שקרא לס' שלא לפי כבודו ותושח שמשם בזיון נכרעימו וביזוי. אם יכ[illegible] ב' יתאפק וידום וידרוש ק"ו. אם קטן מהומר כמוך נפשו רואה כשגבע בקצה כבודו כתוש שם. ק"ו שלא אקל רתמי לסגות בכשר מקום מושב מלך הכבוד ותורה הקדושה. ואם עושה פלוגתא שם הכבן מחויב לנהות מהמעלבים ולא ימח מקומו]:

קיטון ד. קרית ספר. קריאת התורה (וברכת הפטרה) לכל הלכותיה. ושאר אמירות עד גמירא

(א) מוציאין ס"ת וקוראין בו שבעה. מלבד המפטיר (סימן למנין קרואים של כל השנה. ק"ם. ר"ל פסוק שמע. היינו ראשונים ג' אותיות. כמנין העולין לתורה בב' וה'. ישראל. כמו העולין בר"ח. ה' ד. אותיות. כמו של חול המועד. אלקים. העולין של י"ט. ה' אחד. ו' אותיות כמנין הקריאים דשבת. וכן כנגד ז' ימי השבוע: (ב) ואין להוסיף. אם לא במקום התוכה או בריס: (ג) ואם קרא אחד מה שקרא חברו. צריך להוסיף עליו ג' פסוקים לאחות. היינו דהפטר (תוך מכשמתם מורה): (ד) שלישית. אין עולין למנין ז' אלא גדולים ובני חורין. וה"ל. הטעם. משום שהולין מברכין. שילך אישתי דיגא: (ה) ואפי' היכא דליכא אלא כהן קטן. מהמתבר שמ"ד [מ"א רפג ו] שלא יעלה. ופוק חזי מאי עמא דבר: (ו) ממזר עולה למנין ז': (ז) אבל המנודה אסור לקרות בתורה: (ח) גומר עם השביעי הסדר של אותו שבוע: (ט) ואם ביטלו ולא קראו שבת א' (מחמת אונס שהוא שבוא) כל הסדר או מקצתו. משלימין אותו אותו בשבת הסמוכה. וכל הסדרים שאין לענין זה: (י) דין אם מצא טעות בס"ת. ע"ל הלכות קס"ת דחול. ושם סדין לשבת: (יא) כד"א בהיות לנו ס"ת אחר. אבל בשעת הדחק. קוראין בפסול ומברכין עליו: (יב) וכן כשאירע טעות נקלות. אין מוציאין. וגומרים הקריאה בפסול בברכה. אבל תיבה דמסכר. אין לה מסורתה כה"ע: (יג) שאפי' מצא טעות בשביעי אחר שכבר קרא ג"ע. אם יש ס"ת אחר. צריך להוציאו. ומשלים כל הסדר שבכר בהקום. ומ"ל שלא יקראו הטעות בע"פ. כך הכרעתי בחבורי הגו"ב: (יד) והכי נמי איפכא לא מפלגינן בה לקולא. הוה היכא דליכא ס"ת אחר. כדאי לסמוך הכ"ב ע"ד הסובר שמברכין על ס"ת פוסל בשעת הדחק. ואפי' בקריאת תורה בגבי דיומא נמי. וכל זה שלא כדברי מי ומי מהאחרונים וז"ל שיגאו לחלק בין הפרקים. אבל המלוקים אם מצטערים. שמ"ל יסוד להשען עליו. והמתוור

לשמות הנמדה בשני סדרים וכו'. יע"ש: (טו) בדה הייתי חוס לומר דכל הכ"ג מסתברא לאוקמא אתקנת קמייתא. דהשופה והחומש בתורה מברכין. זה לשמים וזה לאחרים. עדיין צ"ע [illegible]: (טז) אם מצא בס"ת אותיות דבוקות. כראה דעת הב"ח שאינו פוסל. אפי' בשבת שאינו יכול לתקן. מ"מ מאחר שכבר היה בידו לבמריך קודם שבת וגם עומדין לכך. כפרודים דמי. וה ברור מאד בס"ד: (יז) וק"ז לגמיסה שעות מעתה. שאיש פוסלת הכל. כמ"ש בחבורי בס"ד. שאין לחלק בין שבת לחול עם היות הדבוקות אי תוך לחזאר אף בחול. אלא שיד החמה מקומה לקל. שמא"ע בשעת שום. ודאי אי; כאן פסול בגו של ס"ת: (יח) מיהו היכא דשמות דמוקף במקום הקריאה של היום. וא"א להמידה בשבת. הה"נ אי פוסל להתמיר בבירור. ומנא דלא שרי ליה. לא תא לקמחיה. עמו"ק: (יט) ואם יוכל להסיר הטעות ע"י דחיקת האצבע בקלף הס"ת מאחורי' מעשי הוא לפול מאליו ניכר. נ"ל ודאי שרי: (כ) מ"מ ס' האסר השני הוא מגונה שם' הוליך. והכה עלמא למגור שביעי הס"ת. משום דלאתרן תמיד: (כא) ומה ז' העולין בשבת. הם נגוד ז' ספירות שעולה זעיר אנפין עמה. ויעויין בכתבי אר"י לא רואה לאאריך בזה כאן. והכבר באנו בכוונת ובההגת העולם עם הפרשה. בהלכות קס"ת דחול באריכה. וז"ל בכתבי אר"י. והספרה קורא. יסוד כי סדוב (ר"ל המגדל שקורין שם) הר סיני. והאיש מקבל מהורה מפי זעיר אנפין ואם יזכה. יאירו גלוי האורות לפניו כמראה אש לגבה. להורות כי תוה של חסד מושך עליו. לשמה ממנה אש [illegible] אדומה. ע"כ. מכלל הרע פה הסוטה. אבדי הוא. אש ת[illegible] טוב הסוכה. הסי"ם יעביר תמימת הזמן ממשפטים כו': (כב) אחר שגמר הו' ס' השבוע. אומר ש"ץ חצי קדיש [ויטגו בכוונה. ומקרבין מילת המנחין] וחוזר עם מפטיר ג"פ שבסוף הפ': (כג) ואם אין לבהתחיל בה. מתחיל וקורא כל מה שקרא השביעי: (כד) קטן מפטיר

מפטיר

אפילו שמוסיפין ד״ש וכ׳ פסוקים. ובלבד שמגיע לתוכן : (כט) אם לא מצא מי שיודע להפטיר אלא א׳ מאותם שבכנסת שעלו וקראו בתורה. וכבר אמר ש״ץ קדיש אחר קס״ת. זה שרוצה להפטיר אפילו הוא אותו שעלה בשביעי. צריך לחזור ולקרות ויברך על קריאתו תחלה וסוף : (ל) אבל אם לא אמר קדיש יפטיר זה שעלה לשביעי. אם יודע. ולא יאמר קדיש עד אחר ההפטרה : (לא) בשבת שיש ב׳ סדרים מחוברות שנוהגין לקרות לרביעי מסוף סדרה לתחלת סדרה. ומפטירין בהפטרה של שניה שסיימו : (לב) קטנה ש״צ וסיים הפ׳ עם השני. ואמר קדיש. א״צ לקרות עוד אחר. אלא יקרא עם המפטיר מה שקרא השני. דמפטיר עולה למנין שבעה : (לג) קרא ודילג אפילו רק תיבה א׳. חוזר וקורא מסוף שדלג ועוד שני פסוקים (לפי שאין קוראין פחות מג״פ) וא״צ לברך לפניה ולאחריה. אפילו הפטיר והפסיק מוסף. חוזר וקורא. ד״ז הכה בחזרה אותו שדלג. ממו״ק : (לד) ושיכא דקראו בס״ת פסול. אם שלא הרגישו בזה עד שגמרו הקריאה. אם שקראו בו בחוק הנמל. לא מפטירין בזו כן. ואפי׳ לא נרם בב״ם על זה הפסול. כ״ע שאין ברכות שהפטרה ערבות אחר בה״ם. ועמו״ק ס״ד : (לה) אין המפטיר מפטיר. עד שיגמור הגולל. ומכאן ראיה גדולה מהתלמוד שצריך כ״א לשמוע ההפטרה : (לו) מפטירין בנביא מאן הם׳ שקוראין. כדי לזכות לעם גם בקריאות דברי הנביאים : (לז) אבל בכתובים לא מצא מנין קריאות בפרשיות. אבן כבר נהגו גם אמירת מזמורי תהלים בשירי הלוים ושמיעתו על יום. וה׳ מגלות בזמן : (לח) ותקנו למפטיר ד׳ ברכות. כנגד ד׳ מקראות בתורה : (לט) הפסוק שעונין כשמגיעין לכל דבריו אמת וצדק אינו סוף ברכה. אלא כך היו נוהגים לפנים בישראל. מיד עונין העם ואומרין. נאמן אתה יהוה אלהינו. ונאמנין דבריך. נאמן חי וקים שמך וזכרך תמיד ימלוך עלינו לעולם ועד. אח״כ חוזר המפטיר לברכה ואומר מגן אתה כו׳. כ״ה במסכת סופרים פרק י״ג. ולא ידעתי מ״ט הקלו ובטלוהו. ועל כל פסוקי דברים חדשים אשר לא שערום אבותינו קדמונינו ז״ל. עוררים נגדם. ומה שתקנו חז״ל עמודי האומה. גודרי פרצותיה. מחזיקי בדק בית ישראל. אף מבליעים גורים. עם סותם מנהגים יפים ומשובחים. ואין בהם עולה ונפש ולא נאמרה. כמו הפיוטים שהרחיבו שמלאכים ומנהגים. בכם כל שונים. מכאן ראיה לכל בר דעת אך בעו״ה כל מעשים השונים אחור מונים. ואגבי לא ערישו. מדברי הראשונים שמשיחין אף חיים לא טרשו. אחור לא נסוגותי. מי יודע ישוב הלוכים ויישב דעתנו ליושר מנהגים. ע״פ סורתה ומסורת האלהיים חכמי תלמוד סורתם. אשר הם חסם עליה וא׳ שואף הטעות. ויסיר גדולי המנהגים ושנוי פיוטים אשר היו נעוכרים. לעג וקלס להנוצרים. על כן אין שונה ופוסה למעקתם. גם המלאכים הלא אינו מפירין בלשונם שלהם והמשונות אשר נתערבו בהם. וגלגל לשון אין כיום. כאילו נאם מעם עמקי שפה. שמה אשר היינו מגולה מכל העמים ע״י לשונם הקדוש וסוהו כל אמרת אלוה צרופה. והי בו הסגרה קדרה. לאים פנושה ונגע דשם יפרה. וכן המפטיר מברך :

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם. אשר בחר בנביאים טובים. ורצה בדבריהם הנאמרים באמת. ברוך אתה יהוה הבוחר בתורה ובמשה עבדו. ובישראל עמו. ובנביאי האמת וצדק: [ועונים אמן]

לא יסיר ההפטרה עד שיגמרו המברכים. כשמסיים ההפטרה אומר

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם. צור כל העולמים. צדיק בכל הדורות. האל הנאמן. האומר ועושה. המדבר ומקים. שכל דבריו אמת וצדק: [ואין עונים אמן]

נאמן אתה הוא יהוה אלהינו ונאמנים דבריך. ודבר אחד מדבריך אחור לא ישוב ריקם. כי אל מלך נאמן אתה: ברוך אתה יהוה. האל הנאמן בכל דבריו:

רחם על ציון כי היא בית חיינו. ולעלובת נפש תושיע במהרה בימינו: ברוך אתה יהוה. משמח ציון בבניה:

שמחנו יהוה אלהינו באליהו הנביא עבדך ובמלכות בית דוד משיחך. במהרה יבא ויגל לבנו. על כסאו לא ישב זר ולא ינחלו עוד אחרים את כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו. שלא יכבה נרו לעולם ועד: ברוך אתה יהוה. מגן דוד:

[illegible] אומר זה]:

על התורה ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה. שנתת לנו יהוה אלהינו לקדשה ולמנוחה. לכבוד ולתפארת:

על הכל יהוה אלהינו אנו מודים לך ומברכים אותך. יתברך שמך בפי כל חי. תמיד לעולם ועד: ברוך אתה יהוה. מקדש השבת:

ההפטרה. הוא לשון סילוק. כמו אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. ועמ״ש (סי׳ ..) בבאורי מה שיש לענין דיני דסמיכה לפני הלל. מספר תיבות ברכה ראשונה של מפטיר הי״ס. סוד שנכתב בברכה שניה עד והצדק כ״ג תי׳. עד ל״ג אותיות. לכן הם מקלסין. ותיבת הטוב כמנין טוב. כי תורה אור כי טוב. וכן מאמן עד סוף הברכה נ״ל כ״ו תיבות : רחם. אותם שהתם נברוך מה״ס המוסף. ומספר תיבותיה ת״י. זה לדיק : שמחנו. פ׳ תיבות. מ״ס נמילוי הוא יסוד : על התורה. כמו כן פ׳ תיבות. הרי מ״ס בשלם. ברכה שברכה ראשונה בחיבת דשרש. וד׳ האחרות הם כנגד ד׳ יסודות נחיבת סקבא דאצילות בריאה יצירה עשיה. המשכיל יבין. וכלות מספרן הם כ״ז שלשה קדים הסבר [עולה קע״ג. ר״ם עמגולל בן קם. ותי׳ יעבן] (עמ״ש בגדל) נ״ל הם. בסוד ויגם חד הם. כויה שדי. הוא יסוד :

בשלש רגלים [ובשבת חוה״מ סוכות]

על התורה ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום (השבת הזה) בפסח חג המצות הזה: בשבועות חג השבועות הזה: בסוכות חג הסוכות הזה: בשמ״ע ושמח״ת שמיני חג העצרת הזה. שנתת

לנו יהוה אלהינו (בשבת לקדושה ולמנוחה) לששון ולשמחה . לכבוד ולתפארת :
על הכל יהוה אלהינו אנו מודים לך ומברכים אותך יתברך שמך בפי כל חי תמיד לעולם
ועד : ברוך אתה יהוה מקדש (השבת ו) ישראל והזמנים :

לר"ה על התורה ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום (השבת הזה ועל יום) הזכרון הזה שנתת לנו
יהוה אלהינו (לשבת לקדושה ולמנוחה) לכבוד ולתפארת :
על הכל יהוה אלהינו אנו מודים לך ומברכים אותך יתברך שמך בפי כל חי תמיד לעולם
ועד . ודברך אמת וקים לעד : ברוך אתה יהוה . מלך על כל הארץ מקדש (השבת ו) ישראל
ויום הזכרון :

ליוה"כ שחרית על התורה ועל העבודה ועל הנביאים (ועל יום השבת הזה) ועל יום הכפורים הזה .
שנתת לנו יהוה אלהינו (לקדושה ולמנוחה) למחילה ולסליחה ולכפרה . ולמחל
בו את כל עונותינו . לכבוד ולתפארת : על הכל יהוה אלהינו אנחנו מודים לך ומברכים
אותך . יתברך שמך בפי כל חי . תמיד לעולם ועד : ודברך אמת וקים לעד . ברוך אתה
יהוה מלך מוחל וסולח לעונותינו ולעונות עמו בית ישראל . ומעביר אשמותינו בכל שנה
(ושנה) מלך על כל הארץ . מקדש (השבת ו) ישראל ויום הכפורים :

יקום פורקן נתקן בבבל שהיה לשונם ארמית . מקדימין כבוד חיים לכבוד מתים . עי' יו"ד ס' ש"ס :

יקום פורקן מן שמיא . חנא וחסדא ורחמי וחיי אריכי .
ומזוני רויחי . וסיעתא דשמיא ובריות גופא
ונהורא מעליא . זרעא חיא וקימא . זרעא די לא
יפסוק ודי לא יבטול מפתגמי אוריתא : למרנן ורבנן
חבורתא קדישתא די בארעא דישראל ודי בבבל .
לרישי כלי ולרישי גלותא ולרישי מתיבתא ולדיני די
בבא . לכל תלמידיהון ולכל תלמידי תלמידיהון ולכל
מאן דעסקין באוריתא . מלכא דעלמא יברך יתהון .
יפיש חייהון ויסגא יומיהון ויתן ארכא לשניהון .
ויתפרקון וישתזבון מן כל עקא ומן כל מרעין בישין .
מרן די בשמיא יהא בסעדהון . כל זמן ועדן .
ונאמר אמן :

ורחמי וחיי אריכי ומזוני . פת"ח [הכל"ל . ולא ורחמין וחיין אריכין ומזונא רויחא כת"ס] : וסייעתא . יוד מונעת פתוחה . פת"ח [הגהגרד הוא סוף בחירי"ק ושו"א . ועוד כדי להבדיל מענין וסיעת הרתמים] : כלי . פת"ח [ולא כלא כת"ס] : ולרישי . פת"ח : די בבא . פת"ח [הכל"ל ב' פעמים ולא דבבא כת"ס] : בסעדהון . הלמ"ד בשו"א פת"ח [ולא בעלי"י כת"ס] :

[כשמתפלל בלי מנין . לא יאמר זה ומי שבירך]

יקום פורקן מן שמיא . חנא וחסדא ורחמי וחיי אריכי . ומזוני רויחי
וסיעתא דשמיא ובריות גופא ונהורא מעליא . זרעא חיא וקימא .
זרעא די לא יפסוק ודי לא יבטול מפתגמי אוריתא . לכל קהלא קדישא
הדין רברביא עם זעריא . טפלא ונשיא . מלכא דעלמא יברך יתכון .
יפיש חייכון ויסגא יומיכון ויתן ארכא לשניכון . ותתפרקון ותשתזבון
מן כל עקא ומן כל מרעין בישין . מרן די בשמיא יהא בסעדכון . כל
זמן ועדן . ונאמר אמן :

מרכה אין גם מבוס אחכם . ועמ"י (סי' קס"ח) :

מי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב . הוּא יְבָרֵךְ אֶת כָּל הַקָּהָל הַקָּדוֹשׁ הַזֶּה . עִם כָּל קְהִלּוֹת הַקֹּדֶשׁ . הֵם וּנְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם . וּמִי שֶׁמְּיַחֲדִים בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת לִתְפִלָּה וּמִי שֶׁבָּאִים בְּתוֹכָם לְהִתְפַּלֵּל . וּמִי שֶׁנּוֹתְנִים נֵר לַמָּאוֹר וְיַיִן לְקִדּוּשׁ וּלְהַבְדָּלָה וּפַת לָאוֹרְחִים וּצְדָקָה לָעֲנִיִּים . וְכָל מִי שֶׁעוֹסְקִים בְּצָרְכֵי צִבּוּר בֶּאֱמוּנָה . הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יְשַׁלֵּם שְׂכָרָם וְיָסִיר מֵהֶם כָּל מַחֲלָה . וְיִרְפָּא לְכָל גּוּפָם וְיִסְלַח לְכָל עֲוֹנָם . וְיִשְׁלַח בְּרָכָה וְהַצְלָחָה בְּכָל מַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם . עִם כָּל יִשְׂרָאֵל אֲחֵיהֶם . וְנֹאמַר אָמֵן :

לעולה לתורה. מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב . הוא יברך (פב"פ) בעבור שעלה לכבוד המקום . לכבוד התורה (בר"ה ויו"כ . לכבוד יום הדין) (ברגל . לכבוד הרגל) ובשכר זה הקב"ה ישמרהו . ויצילהו מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה . וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיו (בר"ה ויו"כ . ויכתבהו ויחתמהו לחיים טובים בזה יום הדין) (ברגל . ויזכה לעלות לרגל) עם כל ישראל אחיו . ונאמר אמן :

לבעל ברית. מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב. הוא יברך את מורה מורנו הרב (פב"פ, עם בניו ובני ביתו ואחיו) ואת כל הנלוים אליו ומסתופפים בצלו . בעבור (שפב"פ) נדר מתנת מנוחה . ובשכר זה הקב"ה ישמרהו . ויצילהו מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה. וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיו (בר"ה ויו"כ. ויכתבהו ויחתמהו לחיים טובים בזה יום הדין) (ברגל ויזכה לעלות לרגל) עם כל ישראל אחיו. ונאמר אמן :

ליולדת. מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב . הוא יברך את האשה היולדת (פב"פ) ואת בנה הנולד (ואת הילדה הנולדה) לה במז"ט (ויקרא שמה בישראל פב"פ) בעבור שבעלה נדר לצדקה בעדם (כשהוא מכבד א"א זה) בשכר זה . יגדלו לתורה (יגדלה) לחופה ולמעשים טובים :

לחולה. מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן דוד ושלמה . הוא ירפא את החולה (החולנית) (פב"פ) בעבור (שפב"פ) נדר מתנה בעבורו (בעבורה) בעבור זה הקב"ה ימלא רחמים עליו . להחלימו ולרפאותו ולהחזיקו ולהחיותו (עליה להחלימה ולרפאותה ולהחזיקה ולהחיותה) וישלח לו (לה) מהרה רפואה שלמה מן השמים לרמ"ח איבריו ושס"ה גידיו (בכל איבריה ושס"ה גידיה) בתוך שאר חולי ישראל . רפואת הנפש ורפואת הגוף (בשבת ויו"ט . ובר"ה ויו"כ שחל בשבת (שבת הוא) (יו"ט הוא) מלזעוק ורפואה קרובה לבא) השתא . בעגלא ובזמן קריב ונאמר אמן :

תפלה

להתפלל בעת תפלת השחר בשבתות וימים טובים . ובימי ניתוסיא (גאללע טאגע) של אדונינו הקיסר יר"ה . וכל משפחתו הרמה והנשאה :

הַנּוֹתֵן תְּשׁוּעָה לַמְּלָכִים וּמֶמְשָׁלָה לַנְּסִיכִים . מַלְכוּתוֹ מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים . הַפּוֹצֶה אֶת דָּוִד עַבְדּוֹ מֵחֶרֶב רָעָה . הַנּוֹתֵן בַּיָּם דֶּרֶךְ וּבְמַיִם עַזִּים נְתִיבָה . הוּא יְבָרֵךְ וְיִשְׁמוֹר וְיִנְצוֹר וְיַעֲזוֹר וִירוֹמֵם וִיגַדֵּל וִינַשֵּׂא

לְמַעְלָה אֶת אֲדוֹנֵנוּ הַקֵּיסָר נִיקָאלַאי אַלֶכְּסַנְדֶרְאוִויטְשׁ הַשֵּׁנִי יָרוּם הוֹדוֹ וְאִמּוֹ הַקֵּיסָרִית הַכְּבוּדָה מַארְיָא פְעאָדָארְאוְונָא וְאִשְׁתּוֹ הַקֵּיסָרִית הַכְּבוּדָה אַלֶכְּסַנְדְרָא פְעאָדָארָאוְונָא וּבְנוֹ יוֹרֵשׁ עֶצֶר אַלֶעכְּסֵיי נִיקָאלַאיֶעוִויטְשׁ, עִם כָּל מִשְׁפַּחַת הַקֵּיסָר הָרָמָה וְהַנִּשָּׂאָה : מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים בְּרַחֲמָיו יְחַיֵּהוּ וְיִשְׁמְרֵהוּ וּמִכָּל צָרָה וְיָגוֹן וָנֶזֶק יַצִּילֵהוּ וְיַדְבֵּר עַמִּים תַּחַת רַגְלָיו וְיַפִּיל שׂוֹנְאָיו לְפָנָיו וּבְכֹל אֲשֶׁר יִפְנֶה יַצְלִיחַ מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים בְּרַחֲמָיו יִתֵּן בְּלִבּוֹ וּבְלֵב כָּל יוֹעֲצָיו וְשָׂרָיו רַחֲמָנוּת לַעֲשׂוֹת טוֹבוֹת עִם כָּל עַמֵּנוּ וְעִם כָּל יִשְׂרָאֵל . בְּיָמָיו וּבְיָמֵינוּ תִּוָּשַׁע יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל יִשְׁכּוֹן לָבֶטַח וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל . וְכֵן יְהִי רָצוֹן וְנֹאמַר אָמֵן :

לוח מולדות ותקופות ושאלות וראשי חדשים על יוד שנים

שנת	תרמא	תרמב	תרמג	תרמד	תרמה	תרמו	תרמז	תרמח	תרמט	תרנ
תשרי	ז כ מ יג ב	ו יח כו ה ז	ד ג טו ב ה	ג : מח טו ג	ז ס לז ס ז	ד יח ס ג ה	ג טו נח טו ה	א ז טו י ב	ה ס לו ד ה	ד ז מ יח ה
תקופה	ד ס ל חשון	ה טו יג ט	ו כט כע ט	א ג ז ס	ב ס יח כו	ג טו מ ט	ד כט ז ט	ו ג יס ט	ז ס ל חשון	א טו יט ט
חשון	ב ס לח יד ג ד	א ז יט ס א ב	ה טו : ג ו ז	ד י: לג טו ד ה	א כג כט י א ב	ו ז יח ד ו ז	ה ד מב יז ו ז	ב יג לט יט ג ד	ו כג כ ס ו ז	ח יס ע : ו ז
כסלו	ג כג כג טו ה	ב יס נה י ג ד	ז ד מד ד א	ו ג טו יח ו	ג יט ס יט ג ד	ז יס מ ס א ב	ו יח כו א	ד ג טו ג ה	א יט ד ו א	ז ח לו ט א
שא"ה	ז ג סכה	א יג ט	ב כע ט	ד ו ט	ה טו טו	ו ט טו	ז ז ט	ב יס ט	ג לט	ד יט ט
טבת	ה יט ו טו ו	ד ח לס יט ה ו	א יח כח ס ב	ז טו ט : ז א	ד כע מס יג ה ו	ב ח לח ו ג ד	א ו יט ט ב ג	ה יד טו יג ו	ב כע מח ז ג ד	א כט כט ב ב ג
תקופה	ד טו. ה סבס	ה כג. יד טו	ז. ד. מ ט	א י ח ט	ב טו, יח טו	ג כג. וכח ט	ה ד י ט	ו י כב טו	ז טו : ג סבס	א כג יג ט
שבט	ו כע כ יח ז	ה כט כע יג ז	ג ו יג ו ג	ב ג מס ט ב	ו יג לג יג ז	ג כט כג ז ה	ב יח נס ט ד	ז ג מג יד ז	ד יג לג ח ה	ג י ס ג ד
אדר	א יג לט : א ב	ו י ז יג א ב	ד יח מ ז ד ה	ג טו כט ג ג ד	א ל יח יד א ב	ה י ו ח ו ז	ד ז לט ג ה ו	א טו כו טו א ב	ו ל טו ס ו ז	ד כג מס ד ה ו
ואדר	ג ל יט ל ג ד		ו ז מ מ ו ז			ו כג נ ס א ב			ז יד : י א ב	
ניסן	ד יד נ ג ה	א כג נל יד ג	ז כ כד ס [illegible]	ה ס יג ג ה	ב ד ל טו ג	א יט לד י ג	ה כ כע ד ז	ג ס יט טו ג	ב ג מד יט ג	ו יט לע ס ז
תקופה	ה : ח טו	ו ו יס ט	ז יג כט ול'	א יח יס ט	ג : כג ט	ד ו ג ט	ה יג יג טו	ו יח כה ט	א : ו טו	ב ז יח טו
אייר	ו ג טו ג ו ז	ג יט לה טו ד ה	ב ס ח י ב ג	ו יז ח ד ו ז	ד ג מכ טו ד ה	ג ח יח ל ד ה	ז ס ז ס א ב	ד יח נס יח ד ה	ג טו כח יג ד ה	א : יח ו א ב
סיון	ז טו לט ד א	ה : יס טו ו	ג כט כג יט ד	א ו מט ס א	ה טו כס יז ו	ד יג ג יג ו	א כח טו ו ג	ו ו ס : ו	ה ד יג יג ו	ב יג ל ז ג
תמוז	ב ד טו ס ב ג	ו יג ג יז ז א	ה י לו יג ה ו	ב יס כס ו ב ג	ז ד יד : ז א	ו ל טו יג ז א	ג י לס ז ד ה	ז יס כד ל ז א	ו טו ס יד ז א	ד ל מס ח ד ה
תקופה	ה ז. יט	ו יג. כ ט	ז יס. נ טו	ב ל. יד ט	ג ז. כד ט	ד יג. ד טו	ה יס. טו טו	ז ל. כח ט	א ג. ח ט	ב יג יס ט
אב	ג טו נס ו ד	א ל מה : ב	ו כע כ יג ז	ד ח ס ז ד	א טז נח ל ב	ז יד ל יד ב	ד כע י ס ח ו	ב ח ח ג ב	א ס מ טו ב	ה יד כס ס ו
אלול	ה ס טו ז ה ו	ב יד לג ל ג ד	א יג ד יד א ב	ה כ ע ח ה ו	ג ה מג ג ג ד	ב ג יד טו ג ד	ו יג נ ס ז א	ג כ ננ ג ג ד	ב יח כד ג ד	ז ג יג י ז א

לוח השעות	בערב	בלילה	בבוקר	ביום
שעות היום	: א ב ג ד ה	ו ז ח ט י יא	יב יג יד טו טז יז	יח יט כ כא כב כג
שעות זייגער	6 7 8 9 10 11	12 1 2 3 4 5	6 7 8 9 10 11	12 1 2 3 4 5

כשתרצה לידע למצא מולד תשרי [illegible]שנת תרמ״א. וכתב ז כ מ יג. פירושו יום ז כ שעות ביום. מ מינוט וי״ג חלקים מי״ח ח׳ מבמינוט. ומ״ם לח״כ ב. האו יום ר״ח. ובתקופה טבת כתב ד טו ותמוזה. ס טבת. פירושו. ביום ד׳. טו שעות וחצי. ס טבת. והיום נחשב משש שעות מערב עד ערב. ותשים סים על שעה זייגער מדע בלוח השעות:

(א) שבת שלפני ר"ח. מברכין ומכריזין החודש הבא לטובה [ולא לפני ר"ח תשרי] ואז א"א א"ה (אפי' כשמברכין ר"ח אב) ואין מזכירין נשמות. חוץ מבימי הספירה [ובשבת מברכין שאחר פסח] (ב) כשמברכין ר"ח. בשעה שהחזן אומר מי שעשה וכו'. אומרים הקהל יהי רצון זה. וגם בשלש רגלים ובראש השנה ויו"כ כשהחזן אומר ומפני חטאינו:

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו. שכל טפה וטפה קרי שיצא ממני לבטלה ומכל ישראל בכלל ובפרט שלא במקום מצוה. בין באונס ובין ברצון. והנשמות העשוקות בקליפות הנפוצים בארבע כנפות הארץ והנשמות דאזלין ערטילאין הנפזרים בין העכו"ם. ועי"ז חרבה עירנו ושמם בית מקדשנו וגלה יקרנו ונוטל כבוד מבית חיינו. תפליטם הקליפות כל הניצוצות הקדושות שבלעום. ותחזור ותקבצם בקדושה שנית וקרב פזורנו מבין העכו"ם ונפוצותינו כנס מירכתי ארץ. ויקיים בנו מקרא שכתוב (דברים ל) ושב יי אלהיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך ה' אלהיך שמה אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך ה' אלהיך ומשם יקחך: ויקיים בנו (ישעיה סג) באהבתו ובחמלתו הוא גאלם וינטלם וינשאם כל ימי עולם: בכח השם הקדוש הזה (בי"ט) ובשם הקדוש הזה (חב"ו) היוצא מפסוק חיל בלע ויקיאנו. שתחזירם למקום קדושה. ותגאלנו גאולת עולם. לחבר את האוהל להיות אחד. אמן:

קודם שמברכין החודש יאמר זה. והוא תפלת רב בתר דמצלי. בשימי קמא. וטופח רב בחלאי לבנה

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שֶׁתְּחַדֵּשׁ עָלֵינוּ אֶת הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה. וְתִתֶּן (שֶׁתִּתֶּן) לָנוּ חַיִּים אֲרוּכִים. חַיִּים שֶׁל שָׁלוֹם. חַיִּים שֶׁל טוֹבָה. חַיִּים שֶׁל בְּרָכָה. חַיִּים שֶׁל פַּרְנָסָה. חַיִּים שֶׁל חִלּוּץ עֲצָמוֹת. (ח) חַיִּים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם יִרְאַת שָׁמַיִם וְיִרְאַת חֵטְא. חַיִּים שֶׁאֵין בָּהֶם בּוּשָׁה וּכְלִימָּה. חַיִּים שֶׁל עוֹשֶׁר וְכָבוֹד. חַיִּים שֶׁתְּהֵא בָנוּ אַהֲבַת תּוֹרָה וְיִרְאַת שָׁמַיִם. חַיִּים שֶׁיְּמַלֵּא יהוה (שֶׁתְּמַלֵּא לָנוּ אֶת כָּל) מִשְׁאֲלוֹת לִבֵּנוּ לְטוֹבָה וְאָמֵן סֶלָה:

אין עלמות. לדמן עלם. או לשון מטהר: לטובה. עמש"ל בפי' כס' קרוב ס' לכל אשר יקראוהו באמת. וק"ל:

מִי שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ. וְגָאַל אוֹתָם מֵעַבְדוּת לְחֵרוּת. הוּא יִגְאַל אוֹתָנוּ בְּקָרוֹב. וִיקַבֵּץ נִדָּחֵינוּ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ. חֲבֵרִים כָּל יִשְׂרָאֵל. וְנֹאמַר אָמֵן:

מי שעשה נסים וגאל. לפי שישראל מוכן לנבנס. לכן בחידושה כלשמי חלוים גאולתן. כשיתקיים הכתוב. והיה אור הלבנה כאור החמה וגו'. ובזמת קדוש החודש מכה לגאולה שלמה. לפיכך מזכירין הגאולה בקרוב. כי יש לנו גואל טוב. והנה חיבות הנוסח מי שעשה יחדשהו. הם כמנין א"ך מ"ב (עם הכולל) לישראל:

(אח"ך מעומד) ר"ח (פלוני ביום פלוני) [הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה]

(חזן וקהל) יְחַדְּשֵׁהוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָלֵינוּ וְעַל כָּל עַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל. לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם. לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה. לִישׁוּעָה וּלְנֶחָמָה. וְנֹאמַר אָמֵן:

מזכירין נשמות המתים בשבת: שהוא יום מנוחה גם להם. ומליצ תפלת החיים בעד המתים בכתוב. שמע ה' קול טוב. ביום שא"א צ"ץ. א"א א"ה ולא הזכרת נשמות [ולא בר"ח] ולא כשיש חתונה וברית מילה [ובימי] ספירה (ובשבת חזן אפי' הוא ס"ב. כשאין מילה וחתן) אומרים אפי' יש מילה]:

אַב הָרַחֲמִים שׁוֹכֵן מְרוֹמִים בְּרַחֲמָיו הָעֲצוּמִים. הוּא יִפְקוֹד בְּרַחֲמִים. הַחֲסִידִים וְהַיְשָׁרִים וְהַתְּמִימִים קְהִלּוֹת הַקֹּדֶשׁ שֶׁמָּסְרוּ נַפְשָׁם עַל קְדֻשַּׁת הַשֵּׁם. הַנֶּאֱהָבִים וְהַנְּעִימִים בְּחַיֵּיהֶם וּבְמוֹתָם לֹא נִפְרָדוּ. מִנְּשָׁרִים קַלּוּ מֵאֲרָיוֹת גָּבֵרוּ. לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנָם וְחֵפֶץ צוּרָם. יִזְכְּרֵם אֱלֹהֵינוּ

לְטוֹבָה עִם שְׁאָר צַדִּיקֵי עוֹלָם וְיִנְקוֹם נִקְמַת דַּם עֲבָדָיו הַשָּׁפוּךְ. כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים הַרְנִינוּ גוֹיִם עַמּוֹ. כִּי דַם עֲבָדָיו יִקּוֹם וְנָקָם יָשִׁיב לְצָרָיו וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ: וְעַל יְדֵי עֲבָדֶיךָ הַנְּבִיאִים כָּתוּב לֵאמֹר. וְנִקֵּיתִי דָּמָם לֹא נִקֵּיתִי. וַיהוָה שֹׁכֵן בְּצִיּוֹן: וּבְכִתְבֵי הַקֹּדֶשׁ נֶאֱמַר לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה אֱלֹהֵיהֶם. יִוָּדַע בַּגּוֹיִם לְעֵינֵינוּ נִקְמַת דַּם עֲבָדֶיךָ הַשָּׁפוּךְ: וְאוֹמֵר כִּי דֹרֵשׁ דָּמִים אוֹתָם זָכָר לֹא שָׁכַח צַעֲקַת עֲנָוִים: וְאוֹמֵר יָדִין בַּגּוֹיִם מָלֵא גְוִיּוֹת מָחַץ רֹאשׁ עַל אֶרֶץ רַבָּה. מִנַּחַל בַּדֶּרֶךְ יִשְׁתֶּה. עַל כֵּן יָרִים רֹאשׁ:

[והמברך בה"ב. אומר כאן מי שבירך והשים מילה ·מברך במנחה]

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן דוד ושלמה. הוא יברך את כל מי שיקבל עליו להתענות התענית שני וחמישי ושני. בשכר זה הקדוש ברוך הוא ישמרהו. ויצילהו מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה. וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיהם. ויקבל תפלותיהם ויאזין שועתיהם. עם כל ישראל אחיהם. ונאמר אמן:

ולפי' מי שא"צ חובה להתענות צריך לענות אמן. ואם קבל עליו התענית בשעה עניית אמן הוי קבלה:

אשרי. יהללו. מזמור לדוד. ובנחה יאמר. חצי קדיש:

קיטון ה — בית יוסף — מוסף ומשפטיו

(א) זמן תפלת מוסף. מיד אחר תפלת השחר: ואין לאחרה יותר מסוף ז' שעות: (ב) ואם התפלל אותה אחר ז' שעות. נקרא פושע. ואפ"ה יצא י"ח כל היום: (ג) שכח ולא התפלל במנחה. אין לו תשלומין: (ד) אם התפלל אותה קודם תפלת השחר יצא: (ה) יש גם בדיעבד כשרים: (ו) כל יחיד חייב בתפלת המוספין: בין יש צבור בעיר בין לא: (ז) אסור לטעום קודם תפלת המוספין. אבל טעימה מותרת. אלא שמאן דחלש לביה [וע"ל דלהכי. וכשרוצה לטעום. מקדש וטועם עוד יין לבד הקידוש או אוכל פירות פת או ב' מינים. והבאין לו וחלש לב. אם מקדש על יין. יטעם כל שהוא ויתפלל מוסף במקומו והוא"ל מיהא. ואם מקדש על שכר (ובשכר לא מהני לשתות עוד לבד הקידוש) יאכל קצת פירות ויתפלל מוסף במקומו ויאכל מיד]: (ח) היו לפניו שתי תפלות. אחת של מנחה ואחת של מוסף. כגון שאיחר להתפלל מוסף עד שש ומחצה. צריך להתפלל של מנחה תחלה. ואח"כ מוסף. ואע"פ שאין להתפלל מנחה גדולה לכתחלה כמש"ע. הכא שאני כיון שצריך להתפלל של מוסף: (ט) מיהו אם קראוהו לש"צ. א"צ להקדים של מנחה. אם עדיין לא קרא השמש למנחה. אבל משהגיע זמן מנחה קטנה. צריך להקדימה למוסף: ובצבור לא יעשו כן: (י) ואם הוא סמוך לערב ואין שהות להתפלל שתיהן. הורה כמג"א שיתפלל מוסף. ויתפלל של מנחה בערבית שתים: (יא) טעה והחליף של מוסף באחרת [של שבת. ומכ"ל אמר' באמצע מג' אחרונות. פוסק וחוזר. וה"ל שטעה בנתה וזכר בג' אחרונות אינו חוזר] אם עקר רגליו חוזר לראש. ואם לא עקר. חוזר לגל שבת בלבד: (יב) התפלל של חול ולא הזכיר של שבת לא יצא. ואם אמר רק ונעשה לפניך חובותינו בתמידי יום ובקרבן מוסף יצא: (יג) טעה ולא התפלל שחרית. אינו משלים במוסף. אלא במנחה. כך נ"ל. שהיא קרויה שמונה: (יד) ש"ץ שטעה ולא הזכיר של שבת בשחרית. אין מחזירין אותו. שתפלת המוספין פוטרו. ואם זכר קודם שהשלים תפלתו. חוזר לראש: (טו) ברכה רביעית דמוסף מכסה תיבותיה קי"ח. כמנין יוסף עם ב' כוללין. כי הוא כנגד יוסף הצדיק כמודע. ומוסף הוא יוסף. בחילוף כמ"ש בא"ט ב"ש. ולנוסחא אחרינא. הוא מנין יוסף עם האותיות ושכולל. לכן קראתי בשם קיטון זה בית יוסף:

מתפלל בלחש ג' ראשונות [המגא לעיל] ואח"כ אומרים תכנת שבת

תִּכַּנְתָּ שַׁבָּת רָצִיתָ קָרְבְּנוֹתֶיהָ. צִוִּיתָ פֵּרוּשֶׁיהָ עִם סִדּוּרֵי נְסָכֶיהָ. מְעַנְּגֶיהָ לְעוֹלָם כָּבוֹד יִנְחָלוּ. טוֹעֲמֶיהָ חַיִּים זָכוּ. וְגַם הָאוֹהֲבִים דְּבָרֶיהָ גְּדֻלָּה בָּחָרוּ: אָז מִסִּינַי נִצְטַוּוּ עָלֶיהָ.

תכנת. סדרת. כמו ותכניו כרם הם. התמידים של השבתות. וקרוב לשון תקן בקוף. ופה זה רמז גם קרבנותיה. שידוע שבת. ר"ת ע"פ שכולן עולם הבאה לעתיד. ואין בהן תפלה לבער כמו במוספין דיום טוב: שים סירוגים. שנאמרו לנחם בסיני. כמ"ש רז"ל [ברכות כ] והמלות. או מצוה: סדורי נסכיה. נמי הקרבנות. ר"ת של סדור שמערכת והקנים. שהם מקראים קבות הספר: מענגיה. נ"ל מכאן ואילך שלשון מיוסד על הפסוק וקראת לשבת עונג. זהו המענגים. לקדוש ה' מכובד. זהו כבוד ינחלו. נחלת יעקב: טועמיה. ע"פ השבת והאכלתיך: כאוהבים דבריה. ע"פ ודבר דבר. ירצה לומר. מענגים בכל שנה. כל אחד לפי ערכו והשגת ידו. מלמטה שבשביל של שדין וכדומה לפני. לעולם הטוב טוב ויגל כבוד. שהוא נחלה בלי מצרים ודאי: טועמיה. אוכל שם ולפי מתענג. אזכה לברכה והאכלתיך נחלת יעקב (עמש"ל) שבשביל שקיים מצות עונג שבת. זכה לנחלה שהיא בלי מצרים. שאוכל ממנו חי לעולם. לכן ג"כ יעקב אבינו לא מת זכו טועמיה חיים זכו (זהו. לש"ל. פע"ח): גם האוהבים דבריה. ולא דבור של חול כדבור של שבת: גדולה בחרו. מלינו לשון גדולה בדבור. שם נגלה נפלאים. ופ"ד הסוד י"ל. מענגיה. רומז בכתר. שאין למעלה מעונג. שכולל ג' ראשונות כמש"ל: כבוד

ינחלו

(וי״א צִוִּיתָ פָּעֳלֶיהָ כָּרָאוּי) וַתְּצַוֵּנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ לְהַקְרִיב בָּהּ קָרְבַּן מוּסַף שַׁבָּת כָּרָאוּי: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שֶׁתַּעֲלֵנוּ בְשִׂמְחָה לְאַרְצֵנוּ וְתִטָּעֵנוּ בִּגְבוּלֵנוּ. וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ. תְּמִידִים כְּסִדְרָם וּמוּסָפִים כְּהִלְכָתָם: אֶת מוּסַף יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה. נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ. כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ. עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ מִפִּי כְבוֹדֶךָ. כָּאָמוּר:

יעלו . בשמחה . כי כאשר תשמים יעלו . וכ' בשמחה יסוד אבן . שהוא גולה ישעה אבינו : זה . בגיטה נ' מי״ס . ושמח הוא השמש . ככתוב אם שמי לא יתן : כאוהבים דברים . שהן אוהבים . זרע אברהם אוהבי (והשוכב שאמתא חסד) ואם מבחינה דשא (אב״ל שם . יסוד דביאה) דברי בשום אלבא . שהיא שהן דבור (ומדיב בשם יגער) כי שי ה' זבר . והיינו כאוהבים דברים . גדולה בחרו ודלי . שהן שלא מדתו . כרי אלו סוד שמותן שעות אביר אבין עשה. מ״ע מפנים. שגד יעקב. שכשבע בו לא התמבע על ה': מושפים. כנגד יצחק. שכתוב ומשה לי ממנים: סאוהבים. אברהם אוהבי. ואהבת חסד לאברהם : לא. פרנמסיא של משה : מסיי . כמודע . שגה כל שמרכבה עולה כאן . וע״פ שגופו . לא . לשון בתחלה . כמו תלא . וי״מ לא על שבת דמרה . שקדם לסיי . אמנם מסיי אמר עליה כראוי . בביאור כל סלסולים . והנה אמרו בעלי ספרים . שנתייסד משבע זה בר״ת השר״ק . ע״פ הגאולה . שאין שברקה לשם ואקבלם וכו' . כידוע . ולכאורה דבר רחוק הוא . ומה טעם בדבר שמסרק ירמוז על הגאולה . אבל דבר גדול דבה . ותורה גדול יש בענין זה . לפי שהגאולה תהיה מעין בריאת של עולם . וכן אמרו שכמשה שלאחיה אברע לברוא כבש העולם . כמ״ש בהקדמת הזהר . וכך יהיה לעתיד כשיחדש הקב״ה עולמו . ושבת הוא מעין עוה״ב . ביחוד במוסף שהשלים היא עד שם . ועולם שנשמה אחרינה . היא נרמז גם אותיות מהלך בר״ם (ושלא יקרים לפ״ד האר״י) ויקבה א״ל מדוע השמו ב' אלו מ״ג שבאו כסודן . אמנם ע״פ פ״ם בתיקון כ״ח (ד' ע״ה) שאותיות ליתא . כי אמרו שם . שאותיות כסודן בחסד . ולמפרע בגבורה . ולכן לא בתיקון שנורא שמברך ליכנס שלן למפרע אלא מריש כסודן . כדי לשתף מד״ה ברחמים . שאלמלא כן לא יכול העולם להתקיים (וע״ל שזה פי' הפסוק . בגיזת שאותיות לאחור . ליפנה דמשמעת לחרי אפי שינידו האותיות למפרע . גם שיסיבום לאחור . ולא יניחו אותם ליכנס שלן כך . או והעבר כי אלהים אתם ויכולים לברוא עולם) אכן עדע הדבר שבאו שלן קלה שמלך ביותר. ביחוד בסיון שמם סדין סקבה טודע. על כן כולרים להסמתק במקלת סדר סיסר . ושוב סדר וסדר : ושמעו . כמען שאמר שביאמו ושמעמו : תוגשים . לשון חכמים ע״ש :

[אלא לא אמר וביום השבת יצא רק אם תכר בברכה אלהינו קודם שאמר השם מתחילתה. מר לוביום השבת] :

וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ: עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ:

יִשְׂמְחוּ בְמַלְכוּתְךָ שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת וְקוֹרְאֵי עֹנֶג. עַם מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי. כֻּלָּם יִשְׂבְּעוּ וְיִתְעַנְּגוּ מִטּוּבֶךָ וּבַשְּׁבִיעִי רָצִיתָ בּוֹ וְקִדַּשְׁתּוֹ. חֶמְדַּת יָמִים אוֹתוֹ קָרָאתָ. זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. רְצֵה (נָא) בִמְנוּחָתֵנוּ. קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן (וְשִׂים) חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ (וְשַׂמְּחֵנוּ) וְשַׂמַּח נַפְשֵׁנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת וְהַנְחִילֵנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן שַׁבַּת קָדְשֶׁךָ וְיִשְׂמְחוּ בְךָ יִשְׂרָאֵל אוֹהֲבֵי שְׁמֶךָ (וְיָנוּחוּ בוֹ (בָּהּ

יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשֵׁי שְׁמֶךָ : בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת :

ש"ץ מחזיר שתפלה ב' ראשונות. אח"כ אומר קדושה דמוסף [כשמתה שמונה]. אף היא מחלקת לג' חלקים. עד ברוך כבוד ה' ממקומו. הם פ"ד תי'. רמוז אהיה. אמנם נוסח הספרדים כתר. הוא עיקר. וגו כ"ב תי'. והנה שני הנוסחות מסכימים בזה לדבר אחד. לרמוז בו בחינת דין. הידוע בסוד ג' גרוסים כלנו. וכן מן ממקומו עד הללויה ס"ג תי'. וס"ג גם הוא דין כנודע. והם מעטם שעמה הוא שעת הדין כמש"ע נפי' הקדושה בס"ד. אמנם מגדור עד גמירה. מספר סיה. משום חסד. כבו נמתקים ומתבסמין:

כתר. גי' יהוה מלך יהוה מלך יהוה ימלוך לעולם ועד. ובא"ת ב"ש נגל. וחלוף אהיה בא"ת ב"ש עולה כתר. וגי' עשרים. פי' עליו בהקדמה: ועמך ישראל. בקדושה זו אנו חברים עם המלאכים. ואע"פ שאין להם רשות לפתוח עד שיתחילו ישראל למטה. מ"מ אנו הולקים להם כבוד: איה. הוא בסוד ג' ראשונות. ירמוז בר"ת בכתוב זכור את יום השבת: מקומו. כאן אין אומרים בלשון נסתר כבשחרית. מטעם הידוע בסוד העליה בקדושה זו שמתעלה מאד. לכן מתפללין שלא ישכחנו. גם לפי שבג' שמות יושב דן. אנו צריכים לבקש רחמים: ממקומו. ממקום ו'. הוא תפארת. מקום. ידוע שהוא הוי"ה בהכאה. והוא מקומו של עולם. והוא שמך משול"ם. גי' מקום. וכן וה' אלהים חיים. יפן ברחמים. מנפ"ן גי' הכי הוא. והוא דין ו' והיינו יפן היום ויהפך אותו לרחמים.

נַעֲרִיצְךָ וְנַקְדִּישְׁךָ כְּסוֹד שִׂיחַ שַׂרְפֵי קֹדֶשׁ הַמַּקְדִּישִׁים שִׁמְךָ בַּקֹּדֶשׁ כַּכָּתוּב עַל יַד נְבִיאֶךָ. וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר : קהל וש"ץ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ. יהוה צְבָאוֹת מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ : ש"ץ כְּבוֹדוֹ מָלֵא עוֹלָם. מְשָׁרְתָיו שׁוֹאֲלִים זֶה לָזֶה אַיֵּה מְקוֹם כְּבוֹדוֹ לְעֻמָּתָם בָּרוּךְ יֹאמֵרוּ. ק"ו בָּרוּךְ כְּבוֹד יהוה מִמְּקוֹמוֹ : ש"ץ מִמְּקוֹמוֹ הוּא יִפֶן בְּרַחֲמִים. וְיָחוֹן עַם הַמְיַחֲדִים שְׁמוֹ. עֶרֶב וָבוֹקֶר בְּכָל יוֹם תָּמִיד. פַּעֲמַיִם בְּאַהֲבָה שְׁמַע אוֹמְרִים : קהל וש"ץ שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יהוה אֱלֹהֵינוּ יהוה אֶחָד : הוּא אֱלֹהֵינוּ. הוּא אָבִינוּ הוּא מַלְכֵּנוּ הוּא מוֹשִׁיעֵנוּ. וְהוּא יַשְׁמִיעֵנוּ בְּרַחֲמָיו שֵׁנִית לְעֵינֵי כָּל חָי. לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים : קהל וש"ץ אֲנִי יהוה אֱלֹהֵיכֶם :

בי"ט מוסיפין אַדִּיר אַדִּירֵנוּ יהוה אֲדוֹנֵינוּ מָה אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל הָאָרֶץ : וְהָיָה יהוה לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יהוה אֶחָד. וּשְׁמוֹ אֶחָד :

ש"ץ וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר :

קהל וש"ץ יִמְלוֹךְ יהוה לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדוֹר וָדוֹר הַלְלוּיָהּ :

פס'. קמוץ. עלו"ת: אחד הוא אלהינו. האר"י ז"ל מנע לחזור ולומר אחד הוא ואמר שטעות גדול הוא. וכן הוא לפי הגמרא ודאי מתקן אותו. ולא דמי למה שאומרים בהוצאת ס"ת ב"פ אחד (ע"פ מסכת סופרים) כי שם אנו ממתינין על החזן. וכבר הופסקה אמירה ראשונה. משא"כ כאן שכופלין אותו ב"פ רצופים. ודאי אסור:

ש"ץ אומר לדור ודור. רנה. מודים. או"א. ק"ש. אומרים אין כאלהינו פטום הקטורת :

קוה אל יי חזק ויאמץ לבך. וקוה אל יי (תהלים כז). אין קדוש כיי כי אין בלתך. ואין צור כאלהינו (שמ"ב) : כי מי אלוה מבלעדי יי. ומי צור זולתי אלהינו (תהלים יח) :

אֵין כֵּאלֹהֵינוּ. אֵין כַּאדוֹנֵינוּ. אֵין כְּמַלְכֵּנוּ. אֵין כְּמוֹשִׁיעֵנוּ : מִי כֵאלֹהֵינוּ. מִי כַאדוֹנֵינוּ. מִי כְמַלְכֵּנוּ. מִי כְמוֹשִׁיעֵנוּ : נוֹדֶה לֵאלֹהֵינוּ. נוֹדֶה לַאדוֹנֵינוּ. נוֹדֶה לְמַלְכֵּנוּ. נוֹדֶה לְמוֹשִׁיעֵנוּ : בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ. בָּרוּךְ אֲדוֹנֵינוּ. בָּרוּךְ מַלְכֵּנוּ. בָּרוּךְ מוֹשִׁיעֵנוּ : אַתָּה הוּא אֱלֹהֵינוּ. אַתָּה הוּא

[אל]הֵינוּ. אַתָּה הוּא מַלְכֵּנוּ. אַתָּה הוּא מוֹשִׁיעֵנוּ: אַתָּה הוּא שֶׁהִקְטִירוּ אֲבוֹתֵינוּ לְפָנֶיךָ אֶת קְטֹרֶת הַסַּמִּים:

[אין] אין כו' הזה. ר"ת אמן. אלהינו אדונינו מלכנו מושיענו. נגד ברית התיכון. והחמשה ברכות כנגד עולמות אבי"ע ועולם הזה גם. שכנגדן ראה דוד חמשה עולמות ואמר שירה. להגיד שאלהינו בכל עולם. שאין כמוהו ואין דומה לו למטה ולמעלה: נוהג באמירת הקטורת. שלא יתאחזו החיצונים בשפע היורד. במקום ע"י י"א סממני הקטורת. והכוון לקשר כל העולמות יחד. כי קטורת הוא לשון קשור. ורמז נכנס בתוך התהום (הס ה"ג). בעל התוספת. מפסיק בפסוק תפלתה (תפלתם) שבן מגדכין על הכוונה לאמר קטורה (שאלנו רשים. אכילה. גי' אדני. כלומר אדני הוא אוכל. שגם וקטורה יהמה ל"ב בשמי"ם) ומסקיט כריש מבין ישראל ואכילה שבשמים. וכמות בין מבפנים. ואל העולמות שמחים:

[ת]נוּ רַבָּנָן. פִּטּוּם הַקְּטֹרֶת כֵּיצַד נַעֲשֵׂית. שְׁלשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וּשְׁמוֹנָה מָנִים הָיוּ בָהּ. שְׁלשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וַחֲמִשָּׁה כְּמִנְיַן יְמוֹת הַחַמָּה. מָנֶה לְכָל יוֹם. פְּרַס בְּשַׁחֲרִית וּפְרַס בֵּין הָעַרְבָּיִם. וּשְׁלשָׁה מָנִים יְתֵרִים מֵהֶם מַכְנִיס כֹּהֵן גָּדוֹל וְנוֹטֵל מֵהֶם מְלֹא חָפְנָיו בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. וּמַחֲזִירָן לַמַּכְתֶּשֶׁת עֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים לְקַיֵּם בָּהֶם מִצְוַת דַּקָּה מִן הַדַּקָּה. וְכֹהֵן גָּדוֹל מַכְנִיס מֵהֶם מְלֹא חָפְנָיו בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים לְהַקְטִיר בְּבֵית קָדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים. וְאַחַד עָשָׂר סַמָּנִים הָיוּ בָהּ [ימנה הי"א סממים באצבעותיו. מגא יחסר ח"ו] וְאֵלּוּ הֵן א הַצֳּרִי ב וְהַצִּפֹּרֶן ג הַחֶלְבְּנָה ד וְהַלְּבוֹנָה. מִשְׁקַל שִׁבְעִים שִׁבְעִים מָנֶה ה מֹר ו וּקְצִיעָה ז שִׁבֹּלֶת נֵרְדְּ ח וְכַרְכֹּם. מִשְׁקַל שִׁשָּׁה עָשָׂר שִׁשָּׁה עָשָׂר מָנֶה ט הַקֹּשְׁטְ. שְׁנֵים עָשָׂר י וְקִלּוּפָה שְׁלשָׁה יא וְקִנָּמוֹן תִּשְׁעָה. בֹּרִית כַּרְשִׁינָה תִּשְׁעָה קַבִּין. יֵין קַפְרִיסִין סְאִין תְּלָתָא וְקַבִּין תְּלָתָא. וְאִם אֵין לוֹ יֵין קַפְרִיסִין. מֵבִיא חֲמַר חִוַּרְיָן עַתִּיק: מֶלַח סְדוֹמִית רֹבַע. מַעֲלֶה עָשָׁן כָּל שֶׁהוּא: רַבִּי נָתָן אוֹמֵר. אַף כִּפַּת הַיַּרְדֵּן כָּל שֶׁהִיא. וְאִם נָתַן בָּהּ דְּבַשׁ פְּסָלָהּ. וְאִם חִסַּר אַחַת מִכָּל סַמָּנֶיהָ חַיָּב מִיתָה:

תַּנְיָא רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר. הַצֳּרִי. אֵינוֹ אֶלָּא שְׂרָף הַנּוֹטֵף מֵעֲצֵי הַקְּטָף: בֹּרִית כַּרְשִׁינָה. שֶׁשָּׁפִין בָּהּ אֶת הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא נָאָה. יֵין קַפְרִיסִין. שֶׁשּׁוֹרִין בּוֹ אֶת הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא עַזָּה. וַהֲלֹא מֵי רַגְלַיִם יָפִין לָהּ. אֶלָּא שֶׁאֵין מַכְנִיסִין מֵי רַגְלַיִם בָּעֲזָרָה. מִפְּנֵי הַכָּבוֹד:

הַשִּׁיר שֶׁהַלְוִיִּם הָיוּ אוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן הָיוּ אוֹמְרִים לַיהוה הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ: בַּשֵּׁנִי הָיוּ אוֹמְרִים גָּדוֹל יהוה וּמְהֻלָּל מְאֹד בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ הַר קָדְשׁוֹ: בַּשְּׁלִישִׁי הָיוּ אוֹמְרִים אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט: בָּרְבִיעִי הָיוּ אוֹמְרִים אֵל נְקָמוֹת יהוה אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ: בַּחֲמִישִׁי הָיוּ אוֹמְרִים הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוּזֵּנוּ הָרִיעוּ לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: בַּשִּׁשִּׁי הָיוּ אוֹמְרִים יהוה מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ לָבֵשׁ יהוה עֹז הִתְאַזָּר אַף תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל תִּמּוֹט: בַּשַּׁבָּת הָיוּ אוֹמְרִים מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת. מִזְמוֹר שִׁיר לֶעָתִיד לָבֹא לְיוֹם שֶׁכֻּלּוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים:

[השיר (מסכת סוף תמיד) לס' הארן. כל התמוד. לפי שהוא ראשון למעשה בראשית: גדול ה'. שבו נחלקו המים והיה רקיע ביניהם ונתעלה וישב במרום דוגמת שהוא בעירו וכל קדשו: בעדת אל. שבו נראית היבשה מקום שנגלה מדתו שעליה הדין והדיינין: אל נקמות. שבו נבראו שמש וירח וכוכבים שעתיד ה' לנקום מהעובדים להם: הרנינו. שבו נבראו בעלי חיים שהרואה הבריאה ונברא אדם שמכיר שמלכותו: ה' מלך. שבו כולם הבריאה והוכרה אותה משבח לבוראו: לחי. לנפש"י שהוא היום שעולם (והש' ליום השבת לאלף הז' שהעולם חרב שיומו של ה' אלף שנה: גביר"י. וכן בחתימת ברוך שאמר וישתבח) כי יהיה לא רק ה' לבדו]:

אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר וכל בניך למודי יי ורב שלום בניך. אל תקרי בניך אלא בוניך: שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול: יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך: למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך: למען בית יי אלהינו אבקשה טוב לך: יי עוז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום: (ברכות סד)

קדיש דרבנן עמ' ק"

פותחין הארון

אַנְעִים זְמִירוֹת וְשִׁירִים אֶאֱרוֹג. כִּי אֵלֶיךָ נַפְשִׁי תַעֲרוֹג: נַפְשִׁי חָמְדָה בְּצֵל יָדֶךָ. לָדַעַת כָּל רָז סוֹדֶךָ:

אארוג. מה האורג הזה כל חוטיו וחוטיו מחוברים. כך אומר השבח. כל

מְדֵי דַבְּרִי בִּכְבוֹדֶךָ. הוֹמֶה לִבִּי אֶל דּוֹדֶיךָ:
עַל כֵּן אֲדַבֵּר בְּךָ נִכְבָּדוֹת. וְשִׁמְךָ אֲכַבֵּד בְּשִׁירֵי יְדִידוֹת:
אֲסַפְּרָה כְבוֹדְךָ וְלֹא רְאִיתִיךָ. אֲדַמְּךָ אֲכַנְּךָ וְלֹא יְדַעְתִּיךָ:
בְּיַד נְבִיאֶיךָ בְּסוֹד עֲבָדֶיךָ. דִּמִּיתָ הֲדַר כְּבוֹד הוֹדֶךָ:
גְּדֻלָּתְךָ וּגְבוּרָתֶךָ. כִּנּוּ לְתֹקֶף פְּעֻלָּתֶךָ:
דִּמּוּ אוֹתְךָ וְלֹא כְּפִי יֶשְׁךָ. וַיְשַׁוּוּךָ לְפִי מַעֲשֶׂיךָ:
הִמְשִׁילוּךָ בְּרֹב חֶזְיוֹנוֹת. הִנְּךָ אֶחָד בְּכָל דִּמְיוֹנוֹת:
וַיֶּחֱזוּ בְךָ זִקְנָה וּבַחֲרוּת. וּשְׂעַר רֹאשְׁךָ בְּשֵׂיבָה וְשַׁחֲרוּת:
זִקְנָה בְּיוֹם דִּין וּבַחֲרוּת בְּיוֹם קְרָב. כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יָדָיו לוֹ רָב:
חָבַשׁ כּוֹבַע יְשׁוּעָה בְּרֹאשׁוֹ. הוֹשִׁיעָה לּוֹ יְמִינוֹ וּזְרוֹעַ קָדְשׁוֹ:
טַלְלֵי אוֹרוֹת רֹאשׁוֹ נִמְלָא. קְוֻצּוֹתָיו רְסִיסֵי לָיְלָה:
יִתְפָּאֵר בִּי כִּי חָפֵץ בִּי. וְהוּא יִהְיֶה לִּי לַעֲטֶרֶת צְבִי:
כֶּתֶם טָהוֹר פָּז דְּמוּת רֹאשׁוֹ. וְחַק עַל מֵצַח כְּבוֹד שֵׁם קָדְשׁוֹ:
לְחֵן וּלְכָבוֹד צְבִי תִפְאָרָה. אֻמָּתוֹ לוֹ עִטְּרָה עֲטָרָה:
מַחְלְפוֹת רֹאשׁוֹ כְּבִימֵי בְחֻרוֹת. קְוֻצּוֹתָיו תַּלְתַּלִּים שְׁחוֹרוֹת:
נְוֵה הַצֶּדֶק צְבִי תִפְאַרְתּוֹ. יַעֲלֶה נָּא עַל רֹאשׁ שִׂמְחָתוֹ:
סְגֻלָּתוֹ תְּהִי נָא בְיָדוֹ עֲטֶרֶת. וּצְנִיף מְלוּכָה צְבִי תִפְאֶרֶת:
עֲמוּסִים נְשָׂאָם עֲטֶרֶת עִנְּדָם. מֵאֲשֶׁר יָקְרוּ בְעֵינָיו כִּבְּדָם:
פְּאֵרוֹ עָלַי וּפְאֵרִי עָלָיו. וְקָרוֹב אֵלַי בְּקָרְאִי אֵלָיו:
צַח וְאָדוֹם לִלְבוּשׁוֹ אָדוֹם. פּוּרָה בְּדָרְכוֹ בְּבוֹאוֹ מֵאֱדוֹם:
קֶשֶׁר תְּפִלִּין הֶרְאָה לֶעָנָו. תְּמוּנַת יְהֹוָה לְנֶגֶד עֵינָיו:
רוֹצֶה יְהֹוָה בְּעַמּוֹ עֲנָוִים יְפָאֵר. יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת בָּם לְהִתְפָּאֵר:

כל דבור ודבור של שיר השבח. מאמרך לבעשות ממש לבושי כבוד וגאות (ע"ש כך. יקרא שיר הכבוד) שכי ה' מלך גאות לבש. אימתי לבש גאות. בשעה שבניו ממליכים אותו עליהם: המה. כאיל תערג ותהמה: תמדה. לחסות בצל ידך. ויהום מליצה זו לכאן. לפי שהעוסק בד"ת ובשבחו של מקום. עומד בסכנה. מחמת המשטינים והקטרגים העומדים כנגדו לבטלו. כמו שמעידים ג' כתובים בישעיה. וישם פי כחרב חדה בצל ידו החביאני ואשים דברי בפיך ובצל ידי כסיתיך אלא שהוכשה המחזיק בעץ החיים (לנטוע שמים וליסוד ארץ) להשען בצלו. ונלחמו בו ולא יוכלו לו: דודיך. ידידותיך ואהבתיך: ולא. ואם לא ראיתיך. מ"מ אוכל לספר כבודך. שהוא מלא כל הארץ: אדמך. אני מדמה אותך לכמה דמיונות. כמו ה' איש מלחמה. דודי צח ואדום. ועתיק יומין. והדומיהן רבים. שאינך דומים ממש. רק להשמיע לאזן בדרך שיכולה לשמוע: אכנך. אקרא אותך בכינוי שם. כמו רחום וחנון. מלך. אדון והדומים. ולא שידעתי עצמותך. לידע איזה שם הראוי לכבודך: דמית. הראית בדמוי. באופן שיוכלו לסבול: ודמה שמה רצום לדמותך באותו אופן שהדמים: פיס לתוקף. כמו לך (דרך משל) אם כפי גבור. האריה שואג. כדוב שכל. כנמר. החזקים שבבריות: ולא כפי ישך. כפי הכח הנמצא בעצמות: כי לפעמים נמצא רם ושפל מכלם. שם שלא יכן כח ללשון לבאר: וישוך. מהמשל כטוסף פנ"ם: לפי מעשיך. כנראים כבחור איש מלחמה. כשיב כזקן מלא רחמים: הנך אחד. אע"פ שדמוך בכמה אופנים אחד אתה בכל דמיונם. אתה הוא שהוא בך זקנה. אתה שהוא בך בחרות כמכר. וכן שיבה. ושער ראשו כעמר נקי: ושחרות. קווצותיו תלתלים שחורות. הכל נאמר בך. ע"ד שיבאר בסמוך: זקנה ביום דין. שאין נאה בשיבה אלא זקן. יכמרו נחומיו לכבוש מדת הדין. ואין נאה במלחמה אלא בחור. זהו ובחרות כו' כאיש מלחמות אשר ידיו לו רב: לעשות מלחמה בכח חיל: כובע. היא המגבעת. שנקראת פאר. וכתיב פארך חבוש. הרי מצינו הטשה בכובע קראה יתפאר. בישראל אשר בך אתפאר: כי חפץ בי. לא בצדקתו ולא מרובנו. כ"א בחפץ שלום. ואין מתם בראשו: טללי אורות. על תורה שנקראת אור. ולשון הכתוב סוף ישעיה כ"ו: וחק. חקק: על מצח. אהרן בציץ שעל מצחו. על מצח החיים שעמה ישראל. שם הוי"ה חקוק במלחמה. וזה מיושב יותר. מקושר בענין של מעלה: ולצפירת תפארה כנ"ל. מיוסד על הפסוק ישעיה כח. והיא מגנפת מלכות: צבי. לשון רצון וחפץ: מחלפות. קווצות שערות ראשו. ע"ד אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי: עמוסים. מבטן: נשאם. מרחם. על כפי תפרים. מיוסד על לי הפסוק ישעיה מ"ו: ענדם. קשרם בראשו: פארו. תפלין שנקראו פאר ביחזקאל: ופארי. תפלין דמרי עלמא. דכתיב בהו ומי כעמך ישראל: צורה. נח: לעמו. למרע"ה. בראותו את אחוריו:

ראש דְּבָרְךָ אֱמֶת קוֹרֵא מֵרֹאשׁ. דּוֹר וָדוֹר עַם דּוֹרֶשְׁךָ
דְּרוֹשׁ:

שִׁית הֲמוֹן שִׁירַי נָא עָלֶיךָ. וְרִנָּתִי תִּקְרַב אֵלֶיךָ:

תְּהִלָּתִי תְּהִי נָא לְרֹאשְׁךָ עֲטֶרֶת. וּתְפִלָּתִי תִּכּוֹן קְטֹרֶת:

תִּיקַר שִׁירַת רָשׁ בְּעֵינֶיךָ. כַּשִּׁיר יוּשַׁר עַל קָרְבָּנֶיךָ:

בִּרְכָתִי תַעֲלֶה לְרֹאשׁ מַשְׁבִּיר. מְחוֹלֵל וּמוֹלִיד צַדִּיק
כַּבִּיר:

וּבְבִרְכָתִי תְנַעֲנַע לִי רֹאשׁ. וְאוֹתָהּ קַח לְךָ כִּבְשָׂמִים רֹאשׁ:

יֶעֱרַב נָא שִׂיחִי עָלֶיךָ כִּי נַפְשִׁי תַעֲרוֹג אֵלֶיךָ:

לְךָ יהוה הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי כֹל בַּשָּׁמַיִם
וּבָאָרֶץ לְךָ יהוה הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ: מִי יְמַלֵּל גְּבוּרוֹת
יהוה יַשְׁמִיעַ כָּל תְּהִלָּתוֹ: [אומרין קדיש ע"כ לשבת וי"ט]

קורא מראש דור ודור. (פ"ה שהכתוב יחשוב מה שנמסר והולך מעצמו הדורות מראש בריאתו של עולם. וקורא שם כל א'. מזה נבי' שראה דברך מבראשית אמת. כי לא ימצא כזאת בכל ספרי דברי הימים והכרונות. שלא ידעו להגיד ערכי הדורות מתחלתן: שית המון שירי. לשון רבים. כי הוא המחבר שירי השבח. שמשאת תהלה ע"ד המחבר וע"פ לשון הכתובים. הם שאמרו עשאו על דרך חכמת שלמה. נקראת מאמרי השי"ת ע"ד שאמר שאין פאר להגם שכל כלומר שם. אך הם מקובלות. ובאורם מדברי חז"ל. כאשר פירש כאן ביותר גלוי: שירת ר"ע. כאן תגם שמו. הוא רבינו שמואל אביו של רבינו יהודה החסיד: על קרבנך: כך נתקן זה אחר עבודה שהשלם: משביר. מכלכל. נקרא כך הקב"ה. שמשביר בריותיו. ע"ש הכתוב משלי כ: מחולל. בורא: כביר. עצום ורב. לשון הכתוב איוב ל"ה: תנענע לי ראש. כמודה ומקבל שברכה כהלך שאמרו בריב"א פ"ק דברכות [ד' ז] שמודה לו. ערבנו: שערוג. תתאוה כשתיהם. ע"ד שאמרו [ברכות ס] כל פ' שסיהם תביבה על דוד. שהם באשרי ושיש באשרי. עי' פ"ש בפסוקי דזמרה:

[ראוי לכל יחיד לקרות פרשת לחם הפנים (ויקרא כ"ד)]:

וְלָקַחְתָּ סֹלֶת וְאָפִיתָ אֹתָהּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה חַלּוֹת שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים יִהְיֶה
הַחַלָּה הָאֶחָת: וְשַׂמְתָּ אוֹתָם שְׁתַּיִם מַעֲרָכוֹת שֵׁשׁ הַמַּעֲרָכֶת
עַל הַשֻּׁלְחָן הַטָּהֹר לִפְנֵי יהוה: וְנָתַתָּ עַל הַמַּעֲרֶכֶת לְבֹנָה זַכָּה
וְהָיְתָה לַלֶּחֶם לְאַזְכָּרָה אִשֶּׁה לַיהוה: בְּיוֹם הַשַּׁבָּת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת יַעַרְכֶנּוּ
לִפְנֵי יהוה תָּמִיד מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם: וְהָיְתָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו
וַאֲכָלֻהוּ בְּמָקוֹם קָדֹשׁ כִּי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לוֹ מֵאִשֵּׁי יהוה חָק עוֹלָם:

שש המערכת: שש חלות יהיו המערכת האחת. שלא יסדר חמש או ארבע באחת. ושבע או שמונה באחרת: השולחן הטהור. של זהב טהור. ד"א על טהרו של שולחן. שלא יהיו הסניפין מגביהין את הלחם מעל גבי השלחן:

[illegible] פקודה עומד [illegible]. בשבת מסדרין לאחת. פירש"י [illegible]. ונגם' כופרים גרים מתחרין. ומפרש לה. כדי [illegible] פירוש [illegible] ובשביה. עכ"פ כולאי צריך לקיים סדר משלם קדש הלחם פיום. שכן איתא בירושלמי שאמור להתעסק בו בשבת ומסדרין לכניסה לעולם:

בית חדר בית הכנסת הגדולה הכוללת ד' קטוניות. ונתחיל בעז"ה בחדר החמישי סדר המעמד. ונקרא שמו. בית ישראל. אלו האנשים. כי נשים פטורות מת"ת ועבודה. משא"כ בית יעקב ויוסף הקודמין שכוללין תפלה שהנשים חייבות בה כאנשים. ודרשינן לבית יעקב אלו הנשים. ונכלל כאן עבודת קרבן מוסף. והיא מתחלקת לשתים האחד (בית הבחירה) עבודת הזבח בדיוק עצום מאד. והב' (בית נרטו) עבודת הלחם הפנים:

סדר עבודה דמוסף

אמר יעקב. אתן הודיה על חלקי כי אמרה נפשי. ברוך אשר לעמל תורה בראני. ולמצוא מנוח במלאכת השמים דברי מי שקדמוני לא הניחוני. עד שאדע מתחלה על מה אדניה הטבעו להשתמש בבגד השאלות לא נתנוני. הטעם אלא מן השמים ניווני. כה הראני ה' בקונטרס סדר עבודה של מוסף שאיעלקי סודות כי קצר מהכיל ודרשו נכתבה בספר. מצוא בדמי מלאכת ה' רמיה מנעני. כמקרה סדרי עבודה שראשונים גם בזה קרני. אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני. אלא מלאנו להקדים הערה מקפת וקוראה בשם השעלמוה וסדר הבדוה אני מונה מה המתנה סדר זה במגער נפי. וזהו פרקן אחת לאחת למצוא החשבון לדעת מה ראיתי על ככה ומה הגיעני: (א) פיים שתקן ממנו בעלי

בעלי סדר עבודת המקדש . גם לא זכרו מנין הכהנים הזוכים . ואמנם צריך לבאר שלא היה פיים למוסף השבת בפ"ע ; אלא אותן שזכו בעבודת תמיד של שחר זכו גם במוסף באותן עבודות עצמן. ועוד שנים יתרים נמשכין עם הי"ג של תמיד : הי"ד זוכה בבזך א' מלבונה של לחם הפנים . והט"ו בבזך שני : (ב) העלאת איברים לכבש . גם הכמו דבריהם עצמי . וצריך באור ב' גדרים . א' עד היכן גבוה הכבש . והב' לאיזה רוח . ואולם משנה שלמה היא שהוא עומד האיברים מחצי הכבש ולמטה . וכן נגד האגף והגוף מכבר במשנה . אלא שאלם יש מקרה הפוך גרסאות (אולי משום זה עשו עצמן כלא ידעו . ותפשו אחר המחוקק היפה לחכמים בכל כיוצא בהן . או ללמד הלשון לומר אי יותן) אמנם כבר הסכימו הגו' והר"מ ז"ל לדעה א' . דהכי גרסינן למזרחו של כבש . עמ"ש בס"ד בלח"מ שילהי שקלים. והדרך כנושה ובמוחה היא ע"פ התורה . להטות אחרי רבים וגדולים ברוב בנין . איברא הרע"ב ז"ל בפ"ד דתמיד. כתב בענין איברי המוספין דבר חדש בדוי מלבו ומדעתו . מה שלא נשמע ולא נראה לשום מחבר זולתו . וכבר דחיתי דבריו בלח"ם במקום הנ"ל . ואעפ"כ לפי תומי נכשלתי בו בסדר עבודה דתמיד . שהבאתיו והגהתיו לזכרון כאלו הוא דבר פסוק . ברם דבר זה שאמרתי שם טעות הוא בידי . לא היה ולא נברא . לשום ריהטא לא הכרתי דהוי עלמי מעיקרא : (ג) שכחו להזכיר כאן ברכת עבודה . תפלה על העבודה שתקובל . וברכת כהנים בלי נשיאת כפים. וברכה למשמר היוצא . שכל זה ודאי מפסיק בין העלאה להעלאה . ודבר ברור הוא בעיני בלי ספק : (ד) מ"ש ונכנס כ"ג. נ"ל שנגה. כי לא שנינו בסדר התמיד בזמן שכ"ג נכנס להשתחוות אלא אגב ההקטרה שנכנס המקטיר להקטיר . אם נכנס להשתחות לא עלה . על כן אין מקום בכאן לכניסת כ"ג ואחיו הכהנים להשתחואה : (ה) ז"ל . באו ועמדו על מעלות האולם . לא ידענא לאי הלכתא . ומי הם הבאים ועומדים . ונראה שטעות הוא בידיהם במחילת כבודם . אגב שיטפא העתיקו סדר התמיד בכאן . בדברים שאינם מהענין . כי שם באו העוסקין בדשון מזבח ומנורה והקטרה. ועמדו על מעלות האולם . להמתין ביאת אחיהם העסוקים בהעלאה . ולימין אחיהם הם עומדים כדי לברך העם ביחד . מה שאינו כלל במוסף . כי לא היו כאן רק ממונה העושים עבודת ההעלאה (חוץ משוחט וזורק . והללו לא הכרי בסדר התמיד בתוך הבאים והעומדים הללו . אף שבודאי נלוו עליהם אח"כ) והלא עדיין עסוקים בהעלאה . ואי איתא. מחלפת השטה (וכנ"ל . העלה ט' . באו ועמדו כו') אלא ליתא : (ו) מ"ש החלו אלו ומברכין ברכת כהנים . מה הלשון אומרת החלו . מה מקום להתחלה . ואלו . מכלל דאיכא אחרינא . דראשונים מאן נינהו . מי המתחיל אם הגומר . ואינו לשון משנה . אבל בעקר הדבר . רצוני אם היה בכאן נשיאת כפים . צריך עיון גדול . כי אמנם לדעתי לתקן כאן . וכך אני סובר . שאחר כל קרבן צבור יש נ"כ . כענין שכתוב . וירד מעשות החטאת והעולה וישא ידיו אל העם ויברכם . אלא שר"מ ז"ל נעל בפנינו שכתב בפי' שאין נ"כ במקדש אלא בשחר . אבל לא נודע עד כה מנין לו ז"ל (עם שירושו אלא מלבו אמרה) וקרא ומתניתא מוכחי דלא כוותיה . קרא כדאמרן . ומתני' . דהתנא תנן בנ"ש ביום. אלא שהשמיט להמוסיף נמי כה"ג בפ' אלו נאמרין שאינו דבריה שבין נ"כ דמקדש לגבולין . ואפי' שנא [illegible] לפנין זה . והא כל מילי דתפלה מעבודה גמריך . יליפא בארעא וגזרה בשמי שמיא. כלפי לייא . והתנא דגמרא נמי נ"כ דתפלה מהתם יליף לה . סוף דבר חדוש הוא וצריך תלמוד ורמ"ה. ולכן ע"ז שמכתי והעמדתי נ"כ גם בסדר עבודת התמיד הערב . אבל בעלי קונטרס עבודת המקדש הנ"ל . אינן מעתיקים מזה במחילת כבודם . ולא השו לקמחייהו כי אחר שבסדר תמיד של בין הערבים עזבוהו . מכלל דכר"מ ז"ל ס"ל . א"כ מאי עדיפותא דקרבן מוסף . ואיפכא מסתבר . ומאן פלג להו : (ז) במעשה לחם הפנים לא נגעו כלל . ולא ידענא מאי בצירותיה ממעשה הזבח : (ח) יין של נסך . צריך לידע שעורו : (ט) השיר . יצטרך לדעת מה הוא : (י) ובחילוק לחם הפנים . לא הודיעו דבריהם כלל. כי אמנם הנוגע לכל שבתות השנה . מ"ש חלקו המשמרות שבירושלים את הלחם . אינו מובן כל עיקר . הגע בעצמך ההו בירושלים משמרות שאין עבודת באותה שבוע . וכי גם הם חולקין בלחם הפנים . מי שמע כזאת : (יא) והנוגע בדבר השבתות שבתוך הרגלים והסמוכים לרגל. לא זכרו ולא פקדו מאומה . וצריך תלמוד : (יב) הו אשתמיט לנו . אם דכבשי מוסף שבת ודאי בעינן שוין . כמו בשעירי יוה"כ . על פי הדברים האלה נאמר :

כך היתה עבודת קרבן מוסף שבת בבית אלהינו. בשעה ששית ביום הביאו שני כבשים (א) בני שנה תמימים . השקום ובקרום ועקרום . שחטם השוחט (ב) בצפון . וקבל המקבל את דמן בכלי שרת בצפון . בא לו לקרן מזרחית צפונית נותן מזרחה צפונה . מערבית דרומית . נותן מערבה דרומה. שיורי הדם היה שופך על יסוד דרומי . הפשיטם ונתחום . העלה כל אחד מה שזכה בו (ג) לכבש. מחציו ולמטה במזרחו . ומלחום וירדו . באו ללשכת הגזית . ברכו עם העם ברכת עבודה ; רצה ה' אלהינו עבודת עמך ישראל ותפלתם תקבל ברצון . ברוך אתה ה' . המקבל עבודת עמו ברצון . וברכת כהנים לעם. אלהינו ואלהי אבותינו . ברך את עמך ישראל בברכה המשולשת . יברכך וגו' . שים שלום כו' . בלי נשיאת כפים . וברכה למשמר היוצא. שאומר למשמר הנכנס . מי ששכן שמו בבית הזה . הוא ישכן ביניכם אהבה ואחוה ושלום וריעות . מי שזכה (ד) העלה האיברים מן הכבש למזבח וזרקן על המערכה . אם רצה כ"ג להקטיר . עלה בכבש . הושיטו לו האיברים וסמך עליהם וזרקן . אם רצה , הוא סומך ואחרים זורקין . הקטיר

(א) שוין במראה . בקומה ובדמים ובלקיחתם כאחת : (ב) שזכה בשחיטת תמיד של שחר , וכן הזורק . שנה כהנים זוכים בהעלאת איברי העולה . השניים בסולת . השמיני ביין . הרי כאן עשרה בכלל . טלן זה ט על פי פיים דשחר : (ג) כדרך שעשו בתמיד : (ד) בשחר בפיים רביעי :

בגלופע

הקטיר מנחת נסכי המוסף. שני עשרונים סולת . בלולה בשמן חצי ההין : בשעה שביעית . היו נותנין לחם הפנים לפני ה' על שולחן הזהב שבהיכל (ה) ומוציאין את של שבת שעברה ; כיצד מעשה לחם הפנים. מביא עשרים וארבעה סאים חטים הראוין למנחות . ושפין אותן ובועטין כשאר חטי מנחות . וטוחנין אותן ומנפין מהן בי"א נפה כ"ד עשרון סולת. ועושין מהן י"ב חלות מצות . לישתן ועריכתן בחוץ. ואפייתן בפנים בעזרה כשאר המנחות . ולשין אותן אחת אחת. ואופין אותן שתים שתים. וג' דפוסין של זהב היו להם. א' שנותנין בו החלה והיא בצק. והשני שאופין אותה בו. והשלישי שנותנין אותה בו כשרודה אותה מן התנור. כדי שלא תתקלקל. כל חלה מהן מרובעת. שנאמר לחם הפנים. שיהיו לו פנים רבים. אורך כל חלה מהן י' טפחים. רחבה ה' טפחים. ועביה טפח. וקרנותיה (ו) שבעה אצבעות (ז). השולחן (ח) ארכו י"ב טפחים. ורחבו ו' טפחים . נותן אורך החלה על רוחב השולחן . נמצאת החלה יוצאת שני טפחים מכאן ושני טפחים מכאן . וכופל את היוצא מכאן ומכאן. וישאר בין שני הקצוות ריוח באמצע . נמצא הלחם בצורת מרובע. כחי"ת הפוכה ⊔. שי"ל ב' כותלים נצבים על שטה התושבת משני צדדי ארכו. ופתוח מפולש משני עבריו לרחבו . וכן מניח חלה ע"ג חלה עד שעורך שש חלות. וכן עושה בצד מערכה שניה שש חלות . אין אפיית לחם הפנים דוחה השבת ולא את יו"ט , אלא בע"ש אופין אותו. ועורכין אותו למחר. ואם חלו שני יו"ט של ר"ה להיות בה' ובו'. אופין אותו מיום ד'. לא סדור הקנים ולא נטילתן דוחה שבת . אלא מע"ש נכנס ושומטן . ונותנן לאורך השולחן. ובאחד בשבת נכנס ומכנים את הקנים בין החלות. בין כל שתי חלות שלש קנים של זהב (ט) כדי שתהא הרוח מנשבת ביניהם. וסומך כל מערכה בשני סניפין זהב מופצלין מראשיהן (י) ונותנין בצד כל מערכה. כלי שיש בו קומץ לבונה. שנאמר ונתת על המערכת לבונה זכה. וכלי זה הוא הנקרא בזך . נמצאו שני קומצי לבונה בשני בזיכין. ושוליים היו לבזיכין כדי שיניחום על השולחן. שני הסדרים מעכבין זא"ז. ושני הבזיכין מעכבין זא"ז. הסדרים והבזיכין מעכבין זא"ז. ואין מחנכין השולחן אלא בלחם הפנים בשבת. מיום השבת ליום השבת מוציאין את הלחם שהוא שם על השולחן משבת שעברה. ומסדרין לחם אחר זה שמוציאין. הוא שחולקין שתי המשמרות היוצאת והנכנסת. עם כ"ג. ואוכלין אותו. וכיצד מסדרין את הלחם (יא) ארבעה כהנים נכנסים. שנים בידם שני מערכות של לחם מצה. שש חלות של שני עשרונים סולת המערכת. ושנים בידם שני בזיכין. בהם שני קומצי לבונה זכה. וארבעה מקדימין לפניהם. שנים ליטול שני סדרים. ושנים ליטול שני בזיכין. המכניסין עומדים בצפון (יב) הגיעו לשולחן. משכו אלו והניחו אלו. וטפחו של זה כנגד טפחו של זה. יצאו ונתנו הלחם על שולחן הזהב באולם נתנו מלח על שני בזיכי הלבונה. והקטירום ב' כהנים על מזבח החצון. נתנו לו יין חצי ההין לנסך. הסגן עומד על הקרן והסודרין בידו. וב' כהנים עומדים על שולחן החלבים ושתי חצוצרות בידם. תקעו הריעו ותקעו. באו עמדו אצל בן ארזא. אחד מימינו ואחד משמאלו. שחה לנסך. הניף הסגן בסודרין והקיש בן ארזא בצלצל. תקעו אלה בחצוצרות. ונגנו לוים בנבלים וכנורות. על ט"ו מעלות שבין עזרת נשים לעזרת ישראל. ודיברו אחרים (יג) בשיר (יד) הגיעו לפרק. תקעו והשתחוו העם. על כל פרק תקיעה. ועל כל תקיעה השתחויה. נמצאו תשע תקיעות ותשע השתחויות. חלקו משמר היוצא והנכנס את הלחם ביניהם. נטל כ"ג מחצית החלות להלקו. שנאמר והיתה לאהרן ולבניו וכו'. ואין אוכלין את הלחם עד שיקטרו שני בזיכי הלבונה על האש. הנכנסין חולקין ביניהם בצפון. שהם מוכנים לעבודה. והיוצאין בדרום. ובזמן שיהיה יו"ט של א' משלשה רגלים בשבת וכן בשבת שבתוך המועד. חולקין כל המשמרות בשוה בלחם הפנים. וכן אם חל ערב יום טוב הראשון בשבת. חולקין כל המשמרות בשוה מעי"ט שהוא שבת. וכן כשחל יו"ט האחרון להיות בע"ש. חולקין כל המשמרות בשוה בלחם. באותה שבת מוצאי החג. ולעולם כ"ג נוטל המחצה. חל יום א' להפסיק בנתיים. כגון שהיה יו"ט הראשון בשני

(ה) בלשכה : (ו) כמין קרנות עשוי מן השווית. מבית בולט ומדביק בד' זויות הלחם : (ז) עמ"ש בס"ד בלח"ם : שהם לשיעורים הללו טפחי דרך הסוד : (ח) ארכו לאורך הבית : (ט) הם קנות שבתורה. לדברי רש"י ואליבא דחד תנא : (י) עי' קונטרס בנין בית המקדש . הם מנקיות . אליבא דהל"ל . (יא) תחלה מסדרין אותו על שולחן של שיש שבאולם. על פתח ההיכל מימין הנכנס : (יב) פירש"י משום דקדושת צפון המורה . ולענ"ד משום דשולחן בצפון. כי משם בא הלחם. עמ"ש בס"ד ס"ה דברכות בלח"ם . ושה"ש גופיה צריך להביא הלחם משם . וזה נכון : (יג) לא פוחתין מי"ב לוים . עומדין על הדוכן שבין עזרת ישראל לעזרת כהנים : (יד) שירת הלוים . חולקין אותה לששה פרקים . הזי"ו לך. אומרים פרק בכל שבת. נמצא השירה בשש שבתות . וחוזרין לראש (ונראה שמתחילין את השירה בשבת של תחלת השנה . ולכשיבנה בית המקדש באחד שבת. אם בניסן למ"ד בניסן עתידים להגאל . או בתשרי למ"ד בתשרי . ובחל ר"ה בשבת . שיר של שבת מתחיל מפני שיר של ר"ח. ג"ל מתחיל למקום שפסק . דהא קיי"ל ישועו ידחה) ועושין מכל אלה

ג' פרקים : (פו) סס כ' ... הבוזרות הכהנים והיולא. עיין כל זה בלח"ש שלוחי סוכה:
(פו) וכ"ג נוטל תמסה מכן :

או יו"ט האחרון בחמישי או יו"ט של עצרת שחל בשני או בחמישי. משמר שזמנו קבוע (טו) נוטל עשר חלות (טז) והנכנס נוטל שתים :
סליק סדר עבודה :

סליק חדר ה' בית ישראל. ונתחיל חדר ו'. בו ד' קטוניות. ועתה הביאני אל **בית היין**. יין סוד. ובן ע' לבינה. והיא עולם הבא. והשבת הוא מעין עולם הבא. שיש בו אכילה שכולה רוחניות כנ"ל. ושתייה דיין המשומר בענביו, גם להיות אף סעודה זו צריכה יין קידוש. ם מבואר כל דיני סעודה ב' וקידושה. ומאמר זוהר :

(א) השם לברך ותעמוד במקומך והקף השולחן ב' כאמים כנ"ל בסעודת הלילה מכתבי האר"י : (ב) כבר נ"ל שאסור להתענות עד שש שעות. וא"ל נקין תבציק לגו מעט מעט קודם מן הסעודה (עיין לעיל ריש כאן כאן) אפילו אינו אוכל תלות היום : (ג) ואם חושש בשבת. אפילו שעה אחת אסור. אם לא אדם שמזיק לו אכילה. ירעיב עצמו ולא יאכל כו. שענוג שלו הוא : (ד) וכן מי שיש לו עונג בכות כדי שילך הצער מלבו. שמר אם היו אומר לו לייבב דעתו בלה"ס : (ה) תענית חלום מותר בשבת. כנ"ל סוף חדר ג'. וצריך להתענות תענית להתענות ביום ראשון הסמוך : (ו) ואם חל בו תענית אחרים. בין של צבור. או דיחיד שנדר או שכך. או שהוא יום מיתת אביו ואמו. וכן תענית חתן. יצא בו י"ח. וא"צ להשלים התענית אחר : (ז) ואם חשש כחו. שאינו יכול להתענות ב' ימים רצופים. יתענה ביום אחר : (ח) וכ"ש אם היה יום ראשון חנוכה או פורים. אין צריך לומר ביום טוב. ואפילו יום טוב ב' דגליות. או ר"ח. שאי' להתענות בהם. ומשלים אחר כך : (ט) אבל אם יום ראשון הוא אסרו חג. וכן אם חלו בו שאר ימים שאין מתענין בהם מפני המנהג. כגון ט"ו דשבועות (אע"פ שהוא' בתלמוד. ק"ג ב"ל) ול"ג לעומר וימי חנוכה. וימים שבין יום כפור לסוכות. וכל ניסן חוץ מר"ח שלו (וכן ר"ח מנחם אב. דלא כמנהג אנשים) מתענה בהן :

(יא) ואין מקדשין [?] אפילו על פרס בלא פת אלא על הכוס. ואין צריך לומר דיתיב : (יא) אם הקדימה לאכול עונג הוא לו. קדיש. ואם צריך להמתין שתתעורר תאוות אכילה. יאחר מעט. ע"ל מזה וגו' : (יב) יכה שולחנו ערוך ומטה מוצעת יפה (מגב"י). או אפי' בשבת. כדי לישב או לשכב עליה בו ביום. אבל אסור להציע המטות אלא לצורך שבת. אפילו עושה לכבוד היום : (יג) אסור לערוך נרות וכסאות לסעודה אלא יערום עליהן סדינין כלין נגבד) ומטה פרוסה כמו בסעודת הלילה : (יד) ויברך על היין. והוא נקרא קדושא רבא. ע"ד סגי נהור. כי היא מה"ם : (טו) ואעפ"כ מנהג [?] כל מי שנוהג בקדוש הלילה. ולא יטעום עד שיקדש. עיין דיני קידוש במנחה זכו. ודיני הכוס עיין בכאן שם. אחר יד ת' : (טז) במקום שאין יין מצוי. או כל המשקים הם חמר מדינה חוץ מן המים. וא"צ להמתין אפילו מנפשה שיבא לו יין. ורק כדבר זה הוא קל מקדוש הלילה : (יז) ואם אין לו שום משקין. בוצע מיד על הפת : (יח) ואם אין לו פת. אוכל מה שיש לו : (יט) מי שאינו אוכל תמיד תבשיל בשבת. מדקדק אחריו שמא מין הוא. אבל מי שמזיק לו תבשיל של כמנהג. אסור לו לאכלו [?] משום כבוד שבת. אלא מטב שיאכל עק. אם עונג הוא לו :

[אומר קודם הקידוש. פ"א ממסכת שבת (המלה לעיל) ואח"כ או מרים זה]

(ו) **עשר** קדושות הן. ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות ומה היא קדושתה. שמביאין ממנה העומר והבכורים ושתי הל"ם. מה שאין מביאין כן מכל הארצות : (ז) עיירות המוקפות חומה מקודשות ממנה. שמשלחין מתוכן את המצורעים. ומסבבין לתוכן מת עד שירצו. יצא אין מחזירין אותו : (ח) לפנים מן החומה מקודש מהם. שאוכלים שם קדשים קלים ומעשר שני. הר הבית מקודש ממנו. שאין זבים וזבות נדות ויולדות נכנסים לשם. החיל מקודש ממנו. שאין עכו"ם וטמאי מתים נכנסים לשם. עזרת נשים מקודשת ממנו. שאין טבול יום נכנס לשם ואין חייבין עליה חטאת. עזרת ישראל מקודשת ממנה. שאין מחוסר כפורים נכנס לשם וחייבין עליה חטאת. עזרת הכהנים מקודשת ממנו. שאין ישראלים נכנסין לשם אלא בשעת צרכיהם לסמיכה לשחיטה לתנופה : (ט) בין האולם ולמזבח מקודש ממנה. שאין בעלי מומין ופרועי ראש נכנסים לשם. ההיכל מקודש ממנו. שאין נכנס לשם שלא רחוץ ידים ורגלים. קודש הקדשים מקודש מהן. שאין נכנס לשם אלא כהן גדול ביום הכפורים בשעת העבודה. אמר ר"י. בחמשה דברים בין האולם ולמזבח שוה להיכל. שאין בעלי מומין ופרועי ראש ושתויי יין ושלא רחוץ ידים ורגלים נכנסין לשם. ופורשין מבין האולם ולמזבח בשעת הקטרה : פ"ג כלי עץ וכלי עור וכלי עצם וכלי זכוכית. פשוטיהם טהורים ומקבליהן טמאין : נשברו. טהרו. חזר ועשה מהם כלים. מקבלים טומאה מכאן ולהבא. כלי חרס וכלי נתר טומאתן שוה. מיטמאין ומטמאין באויר. ומטמאין מאחוריהן. ואין מטמאין מגביהן. ושבירתן היא טהרתן :

(כ) סוד הקדוש. נוקח הכוס מלא יין בידו : ומכריז בקול מעומד :

אַתְקִינוּ סְעוּדְתָא דִמְהֵימְנוּתָא שְׁלִימְתָא. חֶדְוָתָא דְמַלְכָּא קַדִּישָׁא. אַתְקִינוּ סְעוּדְתָא דְמַלְכָּא. דָא הִיא סְעוּדְתָא דְעַתִּיקָא קַדִּישָׁא וַחֲקַל תַּפּוּחִין. וּזְעֵיר אַנְפִּין. אַתְיָין לְסַעֲדָא בַּהֲדֵיהּ :

(סט) ויסודו בתיבות ראשי הבתים שם האר"י ז"ל אלו. שמו רמוז עליו [ומהם אני יצחק לוריא. בגימטריא ידי אחי] והנה גם סוף מונה כראוי לו:

א סַדֵּר לִסְעוּדָתָא. בְּצַפְרָא דְשַׁבַּתָּא. וְאַזְמִין בַּהּ הַשְׁתָּא. עַתִּיקָא קַדִּישָׁא:
נ הוֹרֵיהּ יִשְׁרֵי בַהּ. בְּקִדּוּשָׁא רַבָּא. וּבַחֲמְרָא טָבָא. דְבֵיהּ תֶּחְדֵּי נַפְשָׁא:
י שַׁדַּר לָן שׁוּפְרֵיהּ. וְנֶחֱזֵי בִּיקָרֵיהּ. וְיַחֲזֵי לָן סִתְרֵיהּ. דְאִתְאֲמַר בִּלְחִישָׁא:
י גַלֵּה לָן טַעֲמֵיהּ. דְבִתְרֵיסַר נַהֲמֵי. דְאִינוּן אָת בִּשְׁמֵיהּ. כְּפִילָא וּקְלִישָׁא:
צ רוֹרָא דִלְעֵילָא. דְבֵיהּ חַיֵּי כוֹלָּא. וְיִתְרַבֵּי חֵילָא. וְתִסַּק עַד רֵישָׁא:
ח חַצְדֵי חַקְלָא. בְּדִבּוּר וּבְקָלָא. וּמַלְּלוּ מִלָּה. דְחַפְיָא בִּלְבוּשָׁא:
ק ם רִבּוֹן עָלְמִין. בְּמִלִּין סְתִימִין. תְּגַלּוּן פִּתְגָּמִין. וְתֵימְרוּן חִדּוּשָׁא:
ל עַטֵּר פָּתוֹרָא. בְּרָזָא יַקִּירָא. עֲמִיקָא וּטְמִירָא. וְלָאו מִלְּתָא אַוְשָׁא:
ו אִלֵּין מִלַּיָּא. יְהוֹן לִרְקִיעַיָּא. וְתַמָּן מָאן שַׁרְיָא. הֲלָא הוּא שִׁמְשָׁא:
ר בוּ יַתִּיר יִסְגֵּי. לְעֵילָא מִן דַּרְגֵּהּ. וְיִסַּב בַּת זוּגֵהּ. דַּהֲוַת פְּרִישָׁא:

[אסדר. הסעודה בצהרים שבת בשבתות ושמחה ועסק התורה. ועי"ז אזמין עתה השכינה לסעודה הזו היום. אור השכינה ישרה בסעודה ע"י הקידוש על יין טוב שמשמח הנפש: ישדר: השם שישלח לנו קרני הוד ע"י עסק התורה. ונראה המענג בשבת מעין עוה"ב. וע"י התגלה סוד השכינה יגלה לנו ונבין סתרי תורה סודות גנוזות שאין ראוי לגלותם: יגלה.

סוד י"ב חלות המרמזים לשמו הכתוב בי"ב לחמי הפנים וליעקב אבינו הקדוש הקן שיצא ממנו י"ב שבטים: צרורא. יהי רצון שע"י מע"ש תדבק בה' המחיה הכל ויתרבה כחו בכל העולמות ותעלה התפלתינו לשום עטרה בראש ה': חדו. שמחו התלמידי חכמים (המקראים עובדי אדמה כי מסדרים כל מכשול מישראל כהעובד אדמתו) בשבת בדבור וקול. ודברו בסודות התורה המתוקים כדבש: קרב. לפני ה' הגלו דיבורים בסודות התורה ובמאמרי חדושי התורה שתוכלו לחדש עתה יותר מבחול: לעטר. השלחן ברזים יקרים עמוקים וטמירים שאין ראוי לפרסמן: ואלין. והדבורים אלו יעלו לרקיעים חדשים ושם השכינה שורה הנקראת שמש ומגן: רבו. השכינתא רבים יעלה למעלה יתירה ממדרגתו בחול. והש"י יקח ויקרב לחלקו ישראל שהיו פרושים ממנו בחול ולא יכלו לשבתו:

זמר חיים ישעם חַי יְהוָה וּבָרוּךְ צוּרִי. בַּיהוָה תִּתְהַלֵּל נַפְשִׁי. כִּי יְהוָה יָאִיר נֵרִי. בְּהִלּוֹ נֵרוֹ עֲלֵי רֹאשִׁי: יְהוָה רֹעִי לֹא אֶחְסָר. עַל מֵי מְנוּחוֹת יְנַהֲלֵנִי. נוֹתֵן לֶחֶם לְכָל בָּשָׂר. לֶחֶם חֻקִּי הַטְרִיפֵנִי: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ. אַתָּה אֱלֹהֵי קְדוֹשִׁי. תַּעֲרוֹךְ לְפָנַי שֻׁלְחָנֶךָ. תְּדַשֵּׁן בַּשֶּׁמֶן רֹאשִׁי: מִי יִתֵּן מְנוּחָתִי. לִפְנֵי אֲדוֹן הַשָּׁלוֹם. וְהָיְתָה שְׁלֵמָה מִטָּתִי בַּחַיִּים וְהַשָּׁלוֹם: יִשְׁלַח מַלְאָכוֹ לְפָנַי. לְלַוּוֹתִי לְוָיָה. בְּכוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא פָנַי. מְנָת כּוֹסִי רְוָיָה: צָמְאָה נַפְשִׁי אֶל יְהוָה. יְמַלֵּא שׂוֹבַע אֲסָמַי. אֶל הֶהָרִים אֶשָּׂא עֵינַי. כְּהִלֵּל וְלֹא כְשַׁמַּאי: חֶדְוַת יָמִים וּשְׁנוֹת עוֹלָמִים. עוּרָה כְבוֹדִי עוּרָה. וְעַל רֹאשִׁי יִהְיוּ תָמִים. נֵר מִצְוָה וְאוֹר תּוֹרָה: קוּמָה יְהוָה לִמְנוּחָתִי אַתָּה וַאֲרוֹן עֻזֶּךָ. קַח נָא אֵל אֶת בִּרְכָתִי. וְהַחֲזֵק מָגֵן חוֹזֶךָ:

מִזְמוֹר לְדָוִד יְהוָה רֹעִי לֹא אֶחְסָר: בִּנְאוֹת דֶּשֶׁא יַרְבִּיצֵנִי עַל מֵי מְנֻחוֹת יְנַהֲלֵנִי: נַפְשִׁי יְשׁוֹבֵב יַנְחֵנִי בְמַעְגְּלֵי צֶדֶק לְמַעַן שְׁמוֹ: גַּם כִּי אֵלֵךְ בְּגֵיא צַלְמָוֶת לֹא אִירָא רָע כִּי אַתָּה עִמָּדִי שִׁבְטְךָ וּמִשְׁעַנְתֶּךָ הֵמָּה יְנַחֲמֻנִי: תַּעֲרֹךְ לְפָנַי שֻׁלְחָן נֶגֶד צֹרְרָי דִּשַּׁנְתָּ בַשֶּׁמֶן רֹאשִׁי כּוֹסִי רְוָיָה: אַךְ טוֹב וָחֶסֶד יִרְדְּפוּנִי כָּל יְמֵי חַיָּי וְשַׁבְתִּי בְּבֵית יְהוָה לְאֹרֶךְ יָמִים:

(כב) אם תשיב. ושמרו. תמצא בבית ישראל. זכור את יום. על כן ברך וגו' [הגהות פה]

אִם תָּשִׁיב מִשַּׁבָּת רַגְלֶךָ עֲשׂוֹת חֲפָצֶךָ בְּיוֹם קָדְשִׁי. וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג לִקְדוֹשׁ יְהוָה מְכֻבָּד וְכִבַּדְתּוֹ מֵעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ מִמְּצוֹא חֶפְצְךָ וְדַבֵּר

משבת. [ישעיה נח] מהחם כבוד שבת השיב רגליך מאחר שלא ללכת בדרך רגלך. חסר יו"ד הרבים.

אמר לך. אמר רגלו ה' לא יעמיד חוץ לתחום. ויש אם למקרא. רגליך קרינן; מכאן למדו רז"ל [עירובין כב] שאם עבר ויצא ברגלו ה' חוץ לתחום. יכנס: עשות. מעשות חפציך. פי' השבת; עומד במקום שהיה. וי"ל שנפקדה היא. לפי שחפצי שמים מותרין. כמ"ש רז"ל [שבת קנ] חפציך אסורין. ולזה נ"כ חפצך חסר יו"ד. להורות שאין בהם אלא בחינה חפץ בלבד. לא אסורים. אבל חפציך. הכוללים חפצים רבים. שהם היותם גם חפצך. ... וחינוך ללמוד אומנות. אע"פ שגם אלה יש לך חפץ בהם. מ"מ לפי שבחן חפץ שמים שנמצא בהם אלא חפציך. לא לבד הותרו. אלא שמצוה יש בדבר לעסוק גם בשבת. לכך נאמר עשות שהוא מקור שמשמש במקום זכר. ותמן הדבר: וקראת. מזמין: מעשות דרכיך. שלא יהא הלוך של שבת כשל חול: ממצוא חפצך.

דָּבָר: אָז תִּתְעַנַּג עַל יהוה וְהִרְכַּבְתִּיךָ עַל בָּמֳתֵי אָרֶץ וְהַאֲכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ כִּי פִּי יהוה דִּבֵּר:

שלא יהא דיבורך של שבת כשל חול: ודבר דבר. שיהא אסור מדבור של מותר: על ה'. שיתן לך מה שלבך חפץ: והרכבתיך. שיזכה לנחול הארץ: במתי ארץ. פי' שגבוהה מכל הארצות. נחלת יעקב. מפורש לעיל:

וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם. בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִוא לְעֹלָם: כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יהוה אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ:

קירושא דיומא. הא איקמוה. בורא פרי הגפן ולא יתיר; דהא יומא קאים לקדשא ליה; מה דלית הכי בליליא דאנן צריכין לקדשא ליה בהני מילין כמה דאוקימנא. ולא אתקדש האי ליליא אלא בעמא קדישא לתתא כד שריא עלייהו ההוא רוחא עלאה. ואנן בעינן לקדשא ליה ברעותא דלבא ולכוונא דעתא להאי. ויומא איהו קא מקדשא ליה. וישראל מתקדשין בצלותין ובעותין. ומתקדשין בקרושתיה בהאי יומא. זכאין ישראל עמא קדישא דאחסינו יומא דא אחסנת ירותא לעלמין. ברוך ה' לעולם אמן ואמן:

לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה וכו'. הנה אנכי בא לקיים מ"ע לקדש על היין קדושא רבא. נאדר בקדש הלולים ומעשה ידינו כוננה עלינו. י"ה המתעלה באור הקדמון שורש כל הענפים במשפט האורים במים וביין; וישוב עוד אל הבאר לשאוב. וממנה תשתלשל בכל העולמות ולנר"ן לאור באור החיים. עולם שכולו שבת מנוחה לחיי העולמים: [ויהי נועם וגו']

זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ: שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל מְלַאכְתֶּךָ: וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַיהוה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָל מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ וּבְהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ: כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יהוה אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֶת הַיָּם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּם וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי: עַל כֵּן בֵּרַךְ יהוה אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ:

זכור. מקור. פתרונו. תהא לב לזכור תמיד את יום השבת (לפי שהוא מצוה גדולה באמונה. כשתזכור אותו תמיד. תכיר מעשה בראשית. ומתוך אמונת החדוש. יתבאר ענין ההשגחה והנבואה ושכר ועונש) שאם תזדמן לך חפץ יפה. תהא מזמינו לשבת (ע"ל): לקדשו. שיהא בעיניך קדוש. ונתחייבנו ללכת בו אל הנביאים וחכמים שבדור לבקש תורה מפיהם כמ"ש מדוע את הולכת אליו לא חודש ולא שבת. ואמר דוד המע"ה. כל היום היא שיחתי. לרמוז על יום המיוחד שהוא יום השבת. שהיה משעשע בו בעסק התורה. ורז"ל [פסחים קו] למדו מכאן. לקדוש היום. ואמרת זכרהו על היין בכניסתו וביציאתו. והמשנה על הכתוב זכרו כיין לבנון: ששת ימים. לא בששת. כי הימים שאלה מכרים ונעשים עם השמים והארץ בפוה. להורות שגם הזמן מחודש ונברא. ועפ"י דרך הקבלה. סוד ששת ימים ידוע בו' קצוות: תעבוד. פירשוהו על למוד התורה: מלאכתך. זו דרך ארץ. ואומר אני. שהיתה יפה בין בתורה בין בד"א. ואמנם מליצה שדרשו לשון עבודה על עסק תורה תמוה ועמוק. כמ"ש בס' הזוהר [בראשית כז] על הפסוק וימררו את חייהם בעבודה קשה. דא קושיא. בחומר. דא ק"ו. ובלבנים. בלבון הלכה. בפרך. דא פירקא. והוא שבא לבאר כאן. שבימי החול תעסוק במו"מ בדיני התורה בעיון עמוק ובפלפול. וה"ל למלאכתך. הוא למוד הקל בהתחלה. שהוא ג"כ מלאכה. ואם אינה כבדה כעבודה. ולדיוקא אתי. לאפוקי שבת שלא תעסוק גם בעבודת התורה. לא אפי' במלאכתה הקלה. כענין שאמרו אין קובעין בו בתחלה. מפני קישוי הלמידה. שגם זה בכלל המביאים. אלא יחזור על תלמודו הרגיל על לשונו. ויעיין בדברי אגדה המושכת לבו של אדם. וה"נ הוא פשטיה דקרא לענין מנהג ד"א. ילה בעבודה. מלאכה קשה וכבדה. או המוכרחת בכפיה. כדרך שמעבדין העבדים בעל כרחם. חם עבודם. ובא להזהיר על השבת בשבת. ועשית מלאכה: היא הרצונית. ואומנות בחירית שעוסקין בה בני חורין. ונראה לומר עוד לפי דרך זה. תיבת תעבוד בכאן. הוא פועל יוצא. עם שחסר הפעול. כלומר שתעבוד בעבדך ו' ימים בע"כ. ואתה תעשה מעשיך לחפצך. משא"כ ביום הז' לא תעשה בעצמך. ולא תניח לעבדך שיעבוד. כ"ש שלא תעבוד בו. ומ"ש בפ' ויקהל. תעשה מלאכה. מהנפעל י"ל משום דהתם אמרינן עשה קהלות ודרוש להם. ובזמן שעוסקין בתורה מלאכתן מתברכת. ונעשית מעצמה בלי טורח. וכן בפ' כי תשא נאמר בלשון נפעל יעשה מס"ע. לפי שנסמך למלאכת המשכן כמ"ש שם. ובזמן שעושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י אחרים לכך לא נאמר בלשון פעל תעשה: ועשית כל מלאכתך. כשתבוא שבת. יהא בעיניך כאילו מלאכתך עשויה. שלא תהרהר אחר מלאכה. אע"ג דהרהור מותר. היינו דוקא כשאינו עושה הזמנה. אבל שמזמין עצמו למחר המלאכה בחול. כגון שמצפין בכניסת שם כן צריכין. או לילך לפתח העיר למחר לצאת בלילה. ולהחשיך על התחום לשכור פועלים. דברים הללו. אע"פ שאינם אלא הרהור אסורים. לפ"ז המכילתא לא פליגא אגמרא דידן. וה"ל לדחוק: ובנך ובתך. אלו הקטנים או אינו אלא גדולים. אמרת. הרי כבר מוזהרין. הא לא בא אלא להזהיר גדולים על קטנים. זהו שמענו. קטן שבא לכבות אין שומעין לו. מפני שעבירתו עליך: וינח. כביכול הכתיב ממהר בעצמו. ללמוד ק"ו לאדם שמלאכתו בעמל ובגיעה

היאנו נח בשבת: ברך ויקדשהו. ברש בנין. שכפלו בשמי לחם משנה לצורך שבת. וקדשו בנין. שלא היה יורד בו:

(כג) יושב ונוטל בכוס ביד. ואומר סברי. בפס"ג:

סברי מרנן בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן:

בשבת חוה"מ סוכות בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו. וְצִוָּנוּ לֵישֵׁב בַּסֻּכָּה:

(כד) שותה לפחות רוב של רביעית (עיין יד ס' דכפה שן): (כה) ונוטל למוכין לטעום ממנו. הכל כמו בקידוש דלילה: (כו) אח"כ מיד יטול ידיו לאכילה. כדי שיהא הקידוש במקום סעודה כבלילה [ומברך ענט"י ומגנבם] ואומר (למנצח): (כז) ומברך המוציא על לחם משנה. מחזיק בידו ב' ככרות שלימות (שבאמצעיות. מן ה"ב חלות שסדור ס. כמש"ל) ומדביקן זו לזו. ובוצע מן שימנית. הכל כמ"ש בקידוש בלילה. אח"כ אוכל ושותה כל צרכו. ויטעום לחם משנה מהאל. כיד ה' השוכה אלו [והכל הא אומר. הרי אני אוכל לכבוד שבת קודש לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה. ויזכר שאכילה גסה ונפרש כימים הקצרים]: (כח) ויזכר שכר שכבוד יום קודם ללילה: (כט) ומי שלא אכל סעודת הלילה. יצליחנה ביום. כדי לקיים מצות ג' סעודות: (ל) וכל פעם שאוכל. צריך לבצוע על לחם משנה. אפי' רוצה לאכול סעודה יתרה: (לא) יכין שולחנו ערוך מכוסה כמפה. כל יום השבת:

זמר זה נקרא זמירות לשבת אף שאין בו גם רמז משבת. שמדבר מהלא שמבוד גליות שהוא שכר המענג שבת. ומשבת שמתיד שכולו יום. ומשבתי ה' שאמר לו שבת. ומה' גליות וגאולתן (כקדושת כתר. לכן אומרים אותו בניגון כתר בסעודת היום) ומינוס ואילך מדבר רק לעתיד (ולכן סגנו בסעודה ג' לגנן מים, יעקב כו' (ורבים מדלגין אותו בשמד) שאמה אחד דמנחה נגד שבת שמתיד) וגו י"א בתים והכ"א ה' מרחים (נגד סה' גליות) בסיום שוה (ומ' וכ' מתחלפין) וסה' עד יעקב הוא ל' מקרא ממש: ומשם ואילך רק בסוף ל' מקרא ממש. וברחשי הבתים אמר הם' השוס שמעון בר יצחק. והוא ר' שמעון הגדול מרחשי הפייטנים שחבר כמה פיוטים:

בָּרוּךְ אֲדֹנָי יוֹם יוֹם. יַעֲמָס לָנוּ יֶשַׁע וּפִדְיוֹם. וּבִשְׁמוֹ נָגִיל כָּל הַיּוֹם. וּבִישׁוּעָתוֹ נָרִים רֹאשׁ עֶלְיוֹן. כִּי הוּא מָעוֹז לַדָּל וּמַחְסֶה לָאֶבְיוֹן: שִׁבְטֵי יָהּ לְיִשְׂרָאֵל עֵדוּת. בְּצָרָתָם לוֹ צָר בְּסִבְלוּת וּבְעַבְדוּת. בְּלִבְנַת הַסַּפִּיר הֶרְאָם עוֹז יְדִידוּת. וְנִגְלָה לְהַעֲלוֹתָם מֵעוֹמֶק בּוֹר נְדוּדוֹת. כִּי עִם יהוה הַחֶסֶד וְהַרְבֵּה עִמּוֹ פְדוּת: מַה יָּקָר חַסְדּוֹ בְּצִלּוֹ לְגוֹנְנֵמוֹ. בְּגָלוּת בָּבֶלָה שֻׁלַּח לְמַעֲנֵמוֹ. לְהוֹרִיד בָּרִיחִים נִמְנָה בֵינֵימוֹ. וַיִּתְּנֵם לְרַחֲמִים לִפְנֵי שׁוֹבֵימוֹ. כִּי לֹא יִטּוֹשׁ יהוה אֶת עַמּוֹ בַּעֲבוּר הַגָּדוֹל שְׁמוֹ: עֵילָם שָׁת כִּסְאוֹ לְהַצִּיל יְדִידָיו. לְהַאֲבִיד מִשָּׁם

ברוך. צריך לברך ה' על כל גאולה (שנשלה ליום) שגאלנו בתסד ולבמות בו שיעמוס לנו עוד בעתיד ישועה ופדיון שלם מגלות ישמעאלים אף שהאריך הקץ. ולא נגיל תמיד בשמו שיורשה על כ"א ממש. וע"י ישועתו (בלי מע"ש) נרים ראש למעלה. ול"ז יהא בחסדו שהוא עוז ומחסה לעני כמוש בגלות: ברוך. (תלים סח כ): ובשמו. תלים (שם קיח כד): מעוז. (ישעיה כה): שבטי. (שהם בגלות מצרים כהלשונה ומגלם הכתר) משבטי ישראל שהוא כה' שם יה (כהלוגני. ה בראש י בסוף) אמר יל"א. הם מעיד עליהם בני לבותם ולא נטמאו במצרים. ובעת צרתם הם בסבלות ועבדות חומר ולבנים. נאמר עמהם והיה תחת רגליו כמעשה לבנת הספיר. ובזה הראה להם תוקף עוזו. ונגלה במצרים בחצי הלילה והרג בכוריהם שגרם להעלותם משם (שנקרא עומק בור ודות (והם אחת. אלא שבור בתסירה ודות בבנין) שא"א אפי' למלאך לבוליאם) וי"מ לא היה מחסדו. רק לקיים הבטחתו לאאע"ה. ועם שהרבה והגדיל להם הפדיון בגתים שהורה היה רק מחסדו, לפי שעמו החסד והרבה עמו פדות. א"נ מה שסבב ה' שהמצרים מאסו בישראל. אף שהשבונו לרעה. ה' חשבו לחסד. שעי"ז לא התחתנו גם כמו בבבל. והיה יכול ה' להרבות פדיונם באותות ומופתים ונגלה בעצמו שם ויצאו מיוחסים משא"כ בבבל. ולפי שגלות מצרים לא היה בחטאם רק שגזרת ה' לאאע"ה שמרם משגם. וגלות בבל היה בחטאם. לא שמרם. כהבא לקמא: שבטי (תלים קכב): בצרתם (ישעיה סג): בלבנת (שמות כד): כי. (תלים קל): מה. מאד יקר חסדו (יותר מחסד מצרים. שהשעבוד בבל היה קשה יותר. שימי יעקב היו בנער והיו רגילין בו וממנו גלו. ולבבל גלו מתשעמי מלכין. והיה הבטחת ה' לגאולת מצרים ולא לבבל וחטאו שלא יפדם תמיד) להבא לחסות בצל כנפיו. כי הלא בגלות בבל שולח גם הוא עמם בבבלה. ושהוריד עמם לשם מלאכיו (א"נ כשהורידו הכשדים לישראל בספינות לגולה) נמנה עמהם וירד ג"כ לשם. ותם נתן את ישראל לרחמים לפני העמים ששבום ואח"כ הוציאם משם. כי לא עזבם אפי' שם חייבים. וכיון שהיו חייבים והיו בגולה לארץ, עשה להם חסד למען שמו הגדול: מה (תלים לו): בבלה (ישעיה מג) להוריד (שם): בריחים. מלאכים. ע"ש עושה מלאכיו רוחות, א"נ במשומין. מן המנהיג הספינה ומייסרם. א"נ השיטים. שהכל מהלכן בשיבת רוח: ויתנם (תלים קו מו): כי. (ש"א יב): עילם. בתוך ע' שנה בגלות בבלה שם ה' כסא ממשלתו במדינת עילם ממשלת

מעזני כצ"ל מורדיו. מעבור בשלח פדה את עבדיו. קרן לעמו ירים תהלה לכל חסידיו. כי אם הוגה ורחם (כרחמיו) וכרוב חסדיו: וצפיר העזים הגדיל עצומיו. וגם חזות ארבע עלו למרומיו. ובלבם דמו להשחית את רחומיו. על ידי כהניו מגר מתקוממיו. חסדי יהוה כי לא תמנו כי לא כלו רחמיו: נסגרתי לאדום ביד רעי מדני. שבכל יום ממלאים כרסם מעדני. עזרתו עמי לסמוך את אדני. ולא נטשתני כל ימי עדני. כי לא יזנח לעולם אדני: בבאו מאדום חמוץ בגדים. זבח לו בבצרה וטבח לו בבוגדים. ויז נצחם מלבושיו להאדים. בכחו הגדול יבצור רוח נגידים. הגה ברוחו הקשה ביום קדים: ראותו כי בן אדומי העוצר. יחשוב לו בצרה תקלוט כבצר. ומלאך כאדם

לאחשורוש וכמו שמרד בו. לגאול ישראל אהוביו ע"י מלאכי השפטו ובזכות השקלים שנתנו לכופר נפשם בר"ח אדר הקודם למשקל כסף שהן להשמידם. ולהלך משם מחזי משפטם להשמיד ה'. ולא יושפטו בתוך רשעים בשכר משקל י' אלף ככר כסף (ר"ל. להאביד משם מעזי (חזקי מורדיו) ופדה ממות לחיים את ישראל עבדיו. שלא יעברו מהעולם ע"י חיה רעה אחשורוש (שנקרא אריה) וכלי זיינו. ועוד הוסיף והרים קרנם בכבוד לתהלה. כי אם הגיהם. ע"י הנס. היה כדי שישועו. ואז ריחם עליהם לגילה ולהרים קרנם כרוב חסדיו: עילם (ירמיה מט): להאביד (שם):

מעזני. כמו מעוזיה (ישעיה כג) ל' חוזק. ומשפטו מעוזי ולהקל הקריאה הוחלף ז' הכפל בנ': בשלח. חיה רעה. ע"ש ושלחתי בכם חית השדה. א"נ כלי זין. כמו מעבור בשלח (איוב לג): קרן (תלים קמח): כי אם (איכה ג לג) (והמוסגר בפנים ליתא שם): וצפיר. ושעיר העזים הרומז לאלכסנדר מוקדון מלך יון (גרעקי"ן) היה בין עיניו קרן גדול המראה הרומז שהגדיל חזקיו מאד. וגם נשברה וד' קרנים גדולי המראה עלו למעלה במקומה לד' רוחות השמים הרומז לד' מלכים גדולים שיצאו ממנו (כ"ז ראה דניאל בנבואה) ואנטיוכס מלך יון הגדול ועמו חשבו בלבם להשחית ישראל אהובי ה' במה שפיתום ורצו להוציאם מאמונתם בו לאמונת יון. והשלא רצו הרגו ירושלים וימיתו רבים ולקחו שלל רב. אך ה' ע"י כהניו החשמונאים הפיל לאלו שקמו על ישראל שהם כקמו על ה' והרגו משם פ"ח אלף גבורים. וחסדי ה' (ולא לדקתנו) ומה שהיה עמנו בצרה הכבדה אשר לא תמנו אז. כי לא כלו רחמיו. ואז היה גם הנוגה. וצפיר (דניאל ח): רחומיו. אהוביו. כמו ארחמך (תלים יח): מגר. השפיל. כמו לארץ מגרת (שם פט): חסדי: (איכה ג כב): נסגרתי. בעת חורבן בית שני ע"י הרומיים ברחתי מאדום האויב ועמו וא"כ הגרו עלי מד' רוחות ועי"ז נמסרתי בידי אדום שהם אחי ורעי (אח עשו ליעקב) ומריבין עמו תמיד (וגם בתחלה היו רעי וכרתו בריח עם מלכי ואחר כ"ז שנה עברו וריבו ושעבדו בנו. א"נ ביד רעי מדני. ע"י רעי בני עמי אחים ורעים ארסטובלוס והורקנוס אחיו. שרבו עמי ע"ד המלוכה ע"י שנאת חנם. והורקנוס עזר לפומפיוס במלחמתו כדי שיעזרו ללחום באחיו מלך ירושלים. ועי"ז נתבטל מלכות יהודה וצרות רבות באו עליו ובסוף נחרב הבית ע"י טיטוס וגלו עד היום) וממלאין בטנם מהענוקי ע"י המסים. אך עזרת ה' עמי לסמכני וכמו שלא עזבני בכל ימי זמני גליות שעברו עלי. ובזה אאמין ואקוה כי לא יעזבני בגלות זה לעולם: נסגרתי. נמסרתי. כמו וה' הסגירם (דברים לב ל): ממלאים: מלא (ירמיה נא): מעדני. דברים המתוקים. כמו מעדני מלך (בראשית מט): אדני. מל' עמודיו ואדניו (שמות יט): עדני. ל' זמן. כמו עדן ועדנין (דניאל ז כה): כי. (איכה ג לא): בבאו. לעתיד כשינקום ה' מאדום ובעצמו יהרוג שרם ואח"כ אותם ויבא משם בבגדים צבועים מדמם. כי לפי שזבח והרג רב יהא לו בבגדיו בבצרה. ולזה דמם על מלבושיו להאדימם. או ימנע וימעיט גאות השרים בכחו הגדול ויסירם מהעולם ברוחו החזק שהוא כיום הנושב רוח מזרח שהוא שברוחות: בבואו (ישעיה סג): חמוץ. ענין צביעה. ואין לו דומה. ויתכן שהוא הפוך מן תמחץ רגלך בדם (תלים סח) שרגל הנגוע מהדם נראה כצבוע. א"נ שמדבר המבואר בריח ומראה שהוא ל' חימוץ: בבצרה. בעל מבצר. א"נ שם עיר בארץ מואב. ותוגה על שהספיקה מלך לאדום יובב בן זרח מבצרה במות מלכה הראשון. א"נ בירת אדום בגבול שבינו למואב. ושם היתה למואב: ויז (ישעיה סג): נצחם. דמם. שהוא תוקף האדם: יבצור. יכרית וימנע. כמו לא יבצר (בראשית יא ו): רוח. ענין גאוה: נגידים. שרים: הגה. (ישעיה כז) ענין הסרה. כמו הגו רשע. (משלי כה): ראותו. לעתיד כשיראה שר אדום אשר כן גדול שרו שהיה למעלה. יברח לבצרה לחסות. ובזה יחשוב ג' טעות. שיחשוב שבצרה היא עיר מקלט נגד במדבר ותקלטנו מלמות. וכמלאך יחשוב שם מיתת אדם. וכמזיד נכנס בעיר מקלט ממיתה כשוגג. ובזה בגולה אהבו את ה' כל חסידיו. שהמאמינים בגאולה שלא נוצר ה' ובזכותם תגאלו בב"א: הנוצר. ל' עיכוב. כמו ונצורים (ישעיה סה) א"נ מגדל:

בתורה ינצר. ומזיד כשוגג במקלט יעצר. אהבו את
יהוה כל חסידיו אמונים נוצר: יצוה צור חסדו קהלותיו
לקבץ. מארבע רוחות עדיו להקבץ. ובהר מרום הרים
אותנו להרבץ. ואתנו ישוב נדחים קובץ. ישיב לא
נאמר כי אם ושב וקבץ: ברוך הוא אלהינו אשר
טוב גמלנו. כרחמיו וכרוב חסדיו הגדיל לנו. אלה
ואלה יוסף עמנו. להגדיל שמו הגדול הגבור והנורא
שנקרא עלינו: ברוך הוא אלהינו שבראנו לכבודו.
הללו ושבחו וספר הודו. מכל אום גבר עלינו
חסדו. לכן בכל לב ובכל נפש ובכל מאודו. נמליכו
ונחדו: שהשלום שלו ישים עלינו ברכה ושלום.
משמאל ומימין על ישראל שלום. הרחמן הוא יברך
את עמו בשלום. ויזכו לראות בנים ובני בנים עוסקים
בתורה ובמצות על ישראל שלום. יועץ אל גבור
אבי עד שר שלום:

אהבו. (תלים לא): יצוה: יעקב מס' כי י"ל שבזכות האמונה בגאולת עולם הנ"ל. יצוה בחסדו ה' הקובץ נדחים מד' רוחות העולם. לקבץ אלנו מגלות ישראל קהלותיו. וירבצנו אל בהמ"ק שיבנה בראש הר ההרים שיהיה גבוה מהרים תבור וכרמל (ובהמ"ק אומר שירה וההרים עונים אחריו. ולכן נכתב שיעה ואיך שנ' אומר כנגון והשאר שונים) וישיב עמנו מגלות כנראה מהפסוק (דברים ל) שלא נאמר והשיב (אותנו) אלא ושב (בעצמו) וקבץ: ברוך הוא אלהינו אשר טוב גמלנו. בחסדו למען שמו בד' גאולות שעברו (מצרים ובבל והמן ויון) שכל גאלה היה גדול עליו ובגאולתו הגדיל לנו ישועתו כרחמיו וכרוב חסדיו. ועתה תקותו שבגאולת עולם מגלות זה ממתו למען שמו שהבטיחנו. יעשה לנו כמו גאולות שעברו ועוד יוסיף עמנו כימים ההם. ולא הגדיל הגדול (כמה שהיה בכל) לומר גם הגבור (שהאלהים משעבד) והנורא (שיהא נורא ממקדשו. שהארון יראו שונאיו) כמו שנקרא עלינו כן בימי מרע"ה. שאמר גם הגבור והנורא על י"מ והארון. ולא ירמיה שלא אמר נורא ודניאל שלא אמר גבור. ולא כאנה"ג שאמרו גם גבור ונורא אף על כביכול כבשו לרשע וקוים אומה א' בין ע': אשר. (ישעיה מג ז): ברוך הוא אלהינו שבראנו. מאין שיהא מעשינו רק לכבודו (ולא לכבודנו) ודבורנו רק להללו ולספר הודו על שגבר עלינו חסדו והצילנו מכל אומה ולשון מכד' גליות שעברו (וכן אנו עתין. שמזכירין יצ"מ בכל יום ובימי בית שני אחר בבל ועושין חנוכה אחר יון ופורים אחר המן) ובזה נראה שגדול ה' מכל אלהים. ולכן בכל לב ונפש ומאד נמליכהו עלינו ומיחדו ב"פ בכל יום בשמע ישראל: גבר. (תלים קיז): שהשלום. (ואף שבכל הד' גליות נכנסו ישראל לשלום ויצאו בשלום וכן יצאו מגלות זה בשלום. פתח הבית בשלום וסיימו בשלום ויסד בו ה' חרוזים בסיום שלום. ונרמזו בה' שלומות שמכה לעתיד. שהשלום ה' יתנהג עמנו מאהל לגאל. והכהנים יברכו בכל יום בשלום בשם המפורש. ושלום ה' יחוד בבהמ"ק. ויתן לנו שלום. ומפה לנו כנהר שלום) י"ל כי מי שהשלום שלו ישים עלינו ברכה בשלום (שאולתו ג"כ ברכה) וגם מצפון ודרום (הוא מערב ומזרח שהובטח יעקב אע"ה: ופרצת ימה וקדמה) יניח שלום על ישראל. והרחמן יברך עמו ישראל בשלום (שרק הוא כלי מחזיק ברכה) ויזכו לראות בנים וכ"כ עוסקים בתורה ומצות בלי קטרוג רק שלום על ישראל (וזה יהיה בימי משיח) ובעל השלום והרחמן. הוא ה' שקראו חזקיה שלא יומן (משלים שמה) אל גבור אבי עד שר שלום. ומשיח נקרא בשמו: יברך (תלים כט): בנים. תלים (שם קכח): שלום. (ישעיה ט ה):

שיר זה ז' בתים ובכ"א ג' חרוזים בסיום שוה (וכ"א חלוק לב' בסיום שוה משונה. ומ' ול' מתחלפים) ואח"כ הסוגר בסיום משונה (וחלוק לב' וסיום הא' פעם כסיום החרוזים ופעם כסיום הסוגר ופעם משונה) שוה בכל הסוגרים (ובאות ג' שוה גם לסיום החרוזים) ואח"כ חרוז הסובב אחר כל הבתים. וחלוק לג' בסיום שוה. ונראתי הבתים מתום ברוך חזק:

ברוך אל עליון אשר נתן מנוחה. לנפשנו פדיום משאת ואנחה.
והוא ידרוש לציון עיר הנדחה. עד אנה תוגיון נפש נאנחה:
השומר שבת. הבן עם הבת. לאל ירצו כמנחה על מחבת: רוכב

ברוך אל עליון אשר נתן. לנו שבת יום מנוחה. והקשו כאוה שמירה שבת. פכתו שמעד פהה עשה לנפשנו פדיון משימון ואנחת הגליות. כן יגאלנו וידרוש לעיר ציון הנדחה. כי עד מתי תתאנן נפש הנאנחה של החורבן: פבק. (מא"ח נו): השומר שבת. בין זכר בין נקבה. יהיו מרוצים לה' כהקריבו בבהמ"ק מנחה על מחבה לכבודו:

בערבות מלך עולמים. את עמו לשבות אזן בנעימים. במאכלי ערבות במיני מטעמים. במלבושי כבוד זבח משפחה: השומר
ואשרי כל חוכה לתשלומי כפל. מאת כל סוכה שוכן בערפל. נחלה לו יזכה בהר ובשפל. נחלה ומנוחה כשמש לו זרחה: השומר
כל שומר שבת כדת מחללו. הן הכשר חבת קודש גורלו. ואם יצא חובת היום אשרי לו. אל אל אדון מחוללו מנחה היא שלוחה: השומר
חמדת הימים קראו אלי צור. ואשרי לתמימים אם יהיה נצור. כתר הלומים על ראשם יצור. צור העולמים רוחו בם נחה: השומר
זכור את יום השבת לקדשו. קרנו כי גבהה נזר על ראשו. על כן יתן האדם לנפשו. עונג וגם שמחה בהם למשחה: השומר
קודש היא לכם שבת המלכה. אל תוך בתיכם להניח ברכה. בכל מושבותיכם לא תעשו מלאכה. בניכם ובנותיכם עבד וגם שפחה: השומר:

רוכב. ה' הרוכב על שמי ערבות ומלך כל העולמות. השמיע לעמו ישראל בדברותיו הנעימים על הר סיני לשבות בשבת ולענגו במאכלים ערבים ומיני מטעמים ולכבדו במלבושי כבוד כהולך למשתה משפחתו: רוכב (תלים סח): אזן. (קהלת יב) ל' האזנה והשמעה. ל' אזן. כמו האזינו (דברים לב א): ואשרי. לכל המוכה לקבל שכר כפול על קיום מצות שבת הכפול (לחם משנה זכור ושמור ב' כבשים) מאת ה' הרואה הכל ואינו נראה. תזכה לו ה' נחלה כנחלה בהר ובשפל ובמנוחה בלי מצרים מהכנים המפרידים. כנחלת יעקב אע"ה שזרח לו השמש כשעבר פניאל: כל. השומר יום שבת כדינו מלחללו. יכה גורלו וחלקו שיוכשר לקבל שפע חביב וקדוש היורד בו לכל השבוע. ואם יצא חובת יום שבת בלימוד ותפלה. אשרי לו. כי נחשב לו כמו ששלח מנחה לה' אדון עולם שבראו: שומר (ישעיה נו): הכשר ט'. ל' תלמוד. חבת הקדש שבראו: מנחה. (ראשית לב יט): חמדת. ה' אלהי יוצרי ובוראי הזמין השבת לחמדת כל הימים במה שחמד בו (ויכל ביום השביעי. ת"א וחמיד. מל' כלתה נפשי) ומה טוב יהיה לישראל התמימים אם השבת יוצר מהם כדת. כי בזכותו יקשור ה' בורא כל העולמות על ראשם כתר מזהב מקשה כמדת ראשם ויהא לו נחת רוח מהם: (הלומים. ל' מקשה. כמו הולם פעם. גם הוא ל' תלמוד. הולמתו העטרה): זכור. הזוכר יום שבת לקדשו. תהא קדושתו הגבוה לנזר על ראשו. ולכן יתן אדם בו לנפשו עונג ושמחה להתגדל בם: זכור. (שמות כח): קדש. שבת המלכה שהיא לכם קדש. כי בתוך בתיכם תניח ברכה לכל השבוע. ובכ"מ לא תעשו בו מלאכה. וכן בן ובת עבד ושפחה: קדש (שמות לא ב): אל (יחזקאל מד): בכל (שמות לה ג): לא. (שם כ י):

שיר ומו חרוז הסובב אחר כל הבתים (חלוק לב' בסיום טוב) ואח"כ ה' בתים ובכ"א ג' חרוזים (ובאות ל' רק ב') בסיום טוב (ובאות ב' סיום כל' מעונה) ואח"כ חרוז הסוגר בסיום מעונה טוב לסיום הסובב. ובראשי הבתים חתום ישראל ואח"כ ביה נוסף:

יום זה מכובד מכל ימים. כי בו שבת צור עולמים: ששת ימים תעשה מלאכתך. ויום השביעי לאלהיך. שבת לא תעשה בו מלאכה. כי כל עשה ששת ימים: יום זה
ראשון הוא למקראי קודש. יום שבתון יום שבת קודש. על כן כל איש ביינו יקדש. על שתי לחם יבצעו תמימים: יום זה
אכול משמנים שתה ממתקים. כי אל יתן לכל בו דבקים. בגד ללבוש לחם חוקים. בשר ודגים וכל מטעמים: יום זה
לא תחסר כל בו ואכלת ושבעת. וברכת את יהוה אלהיך אשר אהבת. כי ברכך מכל העמים: יום זה
השמים מספרים כבודו. וגם הארץ מלאה חסדו. ראו כי כל אלה עשתה ידו. כי הוא הצור פעלו תמים: יום זה

יום. שבת הזה מכובד יותר מכל הימים. לפי שבו שבת מהבריאה הבורא כל העולמים: כי. (ראשית ב ג): ששת. ב' יום תוכל לעשות מלאכתך. אך יום הז' מיוחד ללימוד ותפלה לאלהיך. שהוא שבת שאסור עליו שלא תעשה בו מלאכה. לפי שגם הוא עשה הכל רק בו' יום ובז' נח: ששת. (שמות כ ט י יא): ראשון. יום השביעית יום שבת קדש כתוב בתורה קודם לכל מועדי ה' מקראי קדש. ולכן כל איש יקדש בו על יינו ויבצע על ב' חלות שלמים: אכול. בשבת דברים שמנים ושתה דברים מתוקים. כי ה' נותן לכל הדבקים בו ע"י עונג שבת. בגד ללבוש ולחם תמידי כראוי ובשר ודגים וכל מטעמים: אכול (נחמיה ח): בגד. (ראשית כח כ משלי ל): לא. תחסר שלא יחסר לך בשבת שום דבר. ואכלת ושבעת וברכת לה' שאהבתו. על שברכך יותר מכל העמים: ואכלת (דברים ח י): כי. (שם ז יד): השמים. מלאכי מרום מספרים כבוד ה' וגם בני יושבי הארץ מלא תהלתו על חסדו לבם. וראו כי ברא כל אלה. השמים והארץ וצבאם. כי הוא הבורא שפעלו תמים. השמים (תהלים יט): הארץ (שם קיט): כל (ישעיה סו): הצור. דברים לב:

שיר זה ה' בתים. הא' חלוק לד' חרוזים (וחלקי גד הם הסוגר וגם הסובב אחר כל הבתים) בחרוז טוח. והשאר כ"א חלוק לג' בחרוז טוח ואח"כ הסוגר בחרוז משונה הטוה לחרוז הסובב. ובראשי הבתים חתום יהודה :

יום שבתון אין לשכוח. זכרו כריח הניחוח. יונה מצאה בו מנוח. ושם ינוחו יגיעי כח: היום נכבד לבני אמונים. זהירים לשמרו אבות ובנים. חקוק בשני לוחות אבנים. מרוב אונים ואמיץ כח: יונה ובאו כולם בברית יחד. נעשה ונשמע אמרו כאחד. ופתחו וענו יהוה אחד. ברוך הנותן ליעף כח: יונה דבר בקדשו בהר מור. יום השביעי זכור ושמור. וכל פקודיו יחד לגמור. חזק מתנים ואמץ כח: יונה העם אשר נע כצאן טעה. יזכור לפקדו ברית ושבועה. לבל יעבר בם מקרה רעה. כאשר נשבעת על מי נח: יונה

יום. שבת אין ראוי לשכוח. שזכרו חשוב לפ' כריח הניחוח מקרבן. והיונה שהיא כנ"י מתחיבת ביום ה' מצאה בו מנוח לכף רגלה. וכנ"י המשולה ליונה מצאה בו מנוח (שבשבת ניתן רק לה) ובו ינוחו היגעים כחם בכל השבוע בעבודה. ושם בניהם ינוחו בו הרשעים המיגעים כחם כל השבוע בעונם: (ע"פ רש"י ח : ועש. איוב ג יז) : היום. יום שבת נכבד לישראל בני המאמינים באמוני ה'. והזהירים לשמרו אבות וגם בנים. ומצותו היא כתוב בב' לוחות אבנים שהיכתו ה' המרובה בעוז ואמיץ כח: מרוב. (ישעיה מ) : ובאו. בשבת באו כל ישראל בלב אחד בברית ה' אצל הר סיני. ויחד אמרו נעשה מה שמצוה ה' ונשמע עוד. ופתחו פיהם וענו ה' אחד וברוך הוא הנותן ליעף כח. על מה שחיזק כחנו היעף לעמוד ולשמוע דברותיו: הנותן ליעף. (ישעיה מ) : דבר. ה' בעבן קדשו על הר סיני לזכור ולשמור יום הז'. וללמוד ולעשות כל מצותיו יחד. ולחזק מתנים ולאמץ כח לשמרו: חזק. (נחום ב) : העם. עם ישראל הנע ונד מארצו כצאן תעה. יזכרנו ה' להשגיח עליו בזכות ברית ושבועת הר סיני. שלא יעבור בהם מקרה רע כמו שנשבע אחר המבול שלא יביא עוד מבול להשחית העולם: כבדים כי מי נח. (ישעיה נד) :

שיר זה ו' בתים. הא' חלוק לב' חרוזים בחרוז טוח (והסוגר הוא גם הסובב אחר כל הבתים) והשאר כ"א חלוק לג' בחרוז טוח ואח"כ הסוגר בחרוז משונה הטוה לחרוז הסובב. ובראשי הבתים מב' ואילך חתום אברהם ואומרים שהוא הראב"ע :

כי אשמרה שבת אל ישמרני. אות היא לעולמי עד בינו וביני:
אסור מצוא חפץ עשות דרכים. גם מלדבר בו דברי צרכים:
דברי סחורה אף דברי מלכים. אהגה בתורת אל ותחכמני: אות היא
בו אמצא תמיד נופש לנפשי. הנה לדור ראשון נתן קדושי. מופת בתת לחם משנה בששי. ככה בכל ששי יכפיל מזוני: אות היא
רשום בדת האל חוק אל סגניו. בו לערוך לחם פנים בפניו. על כן להתענות בו על פי נבוניו. אסור לבד מיום כפור עוני: אות היא
הוא יום מכבד הוא יום תענוגים. לחם ויין טוב בשר ודגים. המתאבלים בו אחור נסוגים. כי יום שמחות הוא ותשמחני: אות היא
מחל מלאכה בו סופו להכרית. על כן אכבס בו לבי כבורית. ואתפללה אל אל ערבית ושחרית. מוסף וגם מנחה הוא יענני: אות היא

כי. כאשר אשמור יום שבת כדת. בזכותו גם ה' ישמרני מכל רע. כי השבת היא אות לעולם בינו וביני: אות. (שמות לא יז) : אסור. בשבת לדבר ולילך כבחול ולדבר ממלאכה ומאר עסקים ומסחר ולה"ר. ולכן אדבר בו רק בתורת ה' ותחכים אותי: אסור ה'. (ישעיה נח) : בו. בדבר הבורא אני מוצא תמיד מנוח בשבת לנפשי. הנה נאמר כי לדור המדבר הראשון לקבלתה נתן ה' קדושי מופת לשמחת שבת. במה שנתן להם בו' מן כפול גם לשבת : רשום. בו שלא ישכחו בלקיטתו. וכעת אבקשו שכן בכל יום ו' יתן לי מזון כפול גם לשבת כל הצריך : רשום. כתוב בתורת ה' (ויקרא כד ח) מצוה לכהניו. לסדר בשבת לחם הפנים לפניו על השלחן בבהמ"ק ולאכול הלחם הכהנים משבת שעבר ואוכלו בשבת ולכן אסור מד"ס לצום בשבת. והשאל בו יוה"כ הותר לצום : סגניו. אל' חז"ל. סגני כהונה. ופרשו במקרא. והסגנים. (נחמיה ד) : הוא יום מכבד. ויום התענוגים בלחם נאה ויין טוב ובשר ודגים. והמתאבלים שונים אחור מהאבילות בשבת. כי הוא יום שמחות. ואבקשך ה' שתשמחני בו : מחל. ישראל המחלל השבת ועושה בו מלאכה סופו לבא לכרת. ולכן אכבס בו לבי כמו בבורית שיהא טהור וקדוש. ואתפלל בו לה' ערבית ושחרית ומוסף ומנחה. והוא יקבל תפלתי ויענני :

שיר זה ה' בתים. הא' חלוק לב' חרוזים בחרוז טוה (וכ"א חלוק לב' בחרוז טוה משונה) ואח"כ הסוגר חלוק לב' בחרוז טוה משונה (והוא גם הסובב אחר כל הבתים) והשאר כ"א חלוק לב' בחרוז טוה (וכ"א מהב' חלוק לב' בחרוז

בחרוז שוה מסוים) ואח"כ הסוגר חלק לג' בחרוז שוה משונה הסוף לסובב. ובראשי הבתים חתום שלמה חזק, ואולי הוא בן גבירול:

שמרו שבתותי למען תינקו ושבעתם. מזיו ברכותי אל המנוחה כי באתם. ולוו עלי בני. ועדנו מעדני. שבת היום ליהוה: לעמל קראו דרור ונתתי את ברכתי. אשה אל אחותה לצרור לגלות על יום שמחתי. בגדי שש עם שני. והתבוננו מזקני. שבת היום ליהוה: ולוו מהרו את המנה לעשות את דבר אסתר. וחשבו עם הקונה לשלם אכול והותר. בטחו בי אמוני. ושתו יין משמני. שבת היום ליהוה: ולוו הנה יום גאולה יום שבת אם תשמורו. והייתם לי סגולה לינו ואחר תעבורו. ואז תחיו לפני. ותמלאו צפוני. שבת היום ליהוה: ולוו חזק קריתי אל אלהים עליון. והשב את נותי בשמחה ובהגיון. ישוררו שם רנני. לויי וכהני. אז תתענג על יהוה. שבת היום ליהוה: ולוו

שמרו. אמר בשם ה'. עמי שמרו שבתותי. שבזכות זה יינקו ישבעו מזיו ברכותי שהכינותי אל המנוחה לע"ל. כמו שנאמר בראש הל המנוחה לע"ל. ואם אין לכם מעות לענג השבת לוו עלי על בטחוני ופרעו מעדני. כי שבת היום לה': שבת. (שמות טז כט): לעמל. לעבודת עמל גבהה קראו דרור בשבת. ונתתי לכם ברכתי לקשור ברכה לחברתה (פירוש דיש בגיר ובגיר ודע) וכדי להרבות שמחה על שבת יום שמהני לבשו בגדי פשתן ושני. וביש זאת מזקני חכמי עמי מלא שכן עשו. כי שבת היום לה': ונתתי (ויקרא כ"ה כ"א): אשה (שם י"ח י"ח): והתבוננו. (תהלים קיט ק): מהרו: להכין סעודת שבת המלכה כמו שמהרו להכין סעודה לאסתר כאשר דברים. ועשו חשבון עמי הקונה שמים וארץ לשלם לכם מה שהוצאתם על האכילה ועוד יותר. ובטחו בי אמוני שאשלם לכם. ושתו יין שמן שלי כי שבת היום לה': מהרו (אסתר ו ה): והשבו. (ויקרא כה נ): הנה. אם תשמרו יום שבת כדת. בזכותו יבא לכם יום הגאולה והייתם לי סגולה. וכעת לינו בגלות הדומה ללילה ואח"כ תעבורו ממנו לא"י. ואז תחיו שם לפני תמיד ותתמלאו מטובי הצפון לכם ליום שכולו שבת לה': והייתם (שמות יט ה): לינו. (בראשית יט ב): חזק. ה' את ירושלים עירי והשב בית מקדשי בשמחה ודברי שיר. ושם ישוררו רנני לויי וכהני. ואז תענג עם ישראל תתענג אל ה' ביום שכולו שבת לה': אז. (ישעיה נח):

שיר ובו ו' בתים ובכ"א ד' חרוזים (כ"א מיוחד וב"א מיוחד וב"ח) בחרוז שוה. ובכ"א מג' בתים האחרונים חתום חזק בראשי החרוזים. וכן בבית האחרון:

דרור יקרא לבן עם בת. וינצרכם כמו בבת. נעים שמכם ולא ישבת. שבו ונוחו ביום שבת: דרוש נוי ואולמי. ואות ישע עשה עמי. נטע שורק בתוך כרמי. שעה שועת בני עמי: דרוך פורה בתוך בצרה. וגם בבל אשר גברה. נתוץ צרי באף ועברה. שמע קולי ביום אקרא: אלהים תן במדבר הר. הדס שטה ברוש תדהר. ולמזהיר ולנזהר. שלומים תן כמי נהר: הדוך קמי אל קנא. במוג לבב ובמגינה. ונרחיב פה ונמלאנה. לשוננו לך רנה: דעה חכמה לנפשך. והיא כתר לראשך. נצור מצות קדושך. שמור שבת קדשך:

דרור. ה' יקרא גאולה לזכר ונקבה וישמרכם כבבת עין ושמכם יהא נעים לעולם תמיד. בשכר קיום דבריו שבו אלא תהיו ומנוחו ביום שבת: נעים. (תהלים קלה ג): דרוש. אתה ה' אלקיך. דרוש בית מקדש ועשה עמי אות ישועה ונטע ענף גפן (רומז למשיח) בתוך כרמי וקבל שועת בני עמי: נטע. (ישעיה ה): דרוך. קמי בעיר בצרה ביתך אדום כענבים בגת וגם אלו שבבבל שגברה וכחוש צרי באף וחמה ושמע קולי ביום שאקראך: דרוך. (ישעיה סג): אלהים תן. למי גאולת עולם ועשה ישוב בא"י שהחריבה כמדבר והצמח בהרי א"י אילני הדס ושטה ברוש ותדהר (רומז לחכמה וטובה ושלום) ולמזהיר על שמירת שבת ולמהר בשמירתו. תן רוב שלום כמו נהר: הדס. (ישעיה מא יט): שלומים. (שם מח): הדוך קמי אל קנא. בהמסת ושברון לב. ונרחיב הפה ונמלאנה בהלולך ולשוננו תאמר לך רנה: הדוך (איוב מ): ובמגינה (איכה ג): ונרחיב. (תהלים פא): דעה. אתה עמי דע לך חכמה התורה והיא כתר לראשך. ושמור מצות ה' קדושך ושבת קדשך. ולפי משקל השיר הנ"ל צ"ל קדושך או והודיך: דעה. (משלי כד יד):

שיר ובו ה' בתים. הא' חלוק לה' חרוזים בחרוז שוה (והה' הוא הסובב גם אחר כל הבתים ול' מקרא) והסגר

ל"ו תלוק לג' בסוס שוה ואח"כ הסוגר בסיום מתונה סהוה להשובב ול' מקרא . ולאמי ההמים תתוס שמואל :

שַׁבָּת הַיּוֹם לַיהוה. מְאֹד צַהֲלוּ בְּרִנּוּנַי. וְגַם הַרְבּוּ מַעֲדַנַּי. אוֹתוֹ לִשְׁמוֹר כְּמִצְוַת יהוה. שַׁבָּת הַיּוֹם לַיהוה: מֵעֲבוֹר דְּרָכִים וּגְבוּלִים. מֵעֲשׂוֹת הַיּוֹם פְּעָלִים. לֶאֱכוֹל וְלִשְׁתּוֹת בְּהִלּוּלִים. זֶה הַיּוֹם עָשָׂה יהוה. שַׁבָּת הַיּוֹם לַיהוה: וְאִם תִּשְׁמְרֶנּוּ יָהּ יִנְצָרְךָ כְּבָבַת. אַתָּה וּבִנְךָ וְגַם הַבַּת. וְקָרָאתָ עוֹנֶג לַשַּׁבָּת. אָז תִּתְעַנַּג עַל יהוה. שַׁבָּת הַיּוֹם לַיהוה: אֱכוֹל מַשְׁמַנִּים וּמַעֲדַנִּים וּמַטְעַמִּים הַרְבֵּה מִינִים. אֱגוֹזֵי פֶרֶךְ וְרִמּוֹנִים. וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת יהוה. שַׁבָּת הַיּוֹם לַיהוה: לַעֲרוֹךְ בַּשֻּׁלְחָן לֶחֶם חֲמוּדוֹת. לַעֲשׂוֹת הַיּוֹם שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת. וּבֵרַכְתָּ אֶת הַשֵּׁם תְּנֶגֶד לְבָרֵךְ וּלְהוֹדוֹת. שִׁקְדוּ וְשִׁמְרוּ וַעֲשׂוּ בָנַי שַׁבָּת הַיּוֹם לַיהוה:

יה רבון. צור משלו.

שבת היום לה' ולכן שמחו מאד ברנה ותוך מעדנים והמרבו כמצות ה': שבת. (שמות טז כט): שבת היום לה' מליך בו בדרך ותן לתחום ומלעשות מלאכה. רק לאכול ולשתות ולהלל לה'. כי זה היום עשה ה' לשמוח בו בה': זה. (תהלים קיח): שבת היום לה'. ואם תשמרנו כדת. ה' ישמרך כבבת עין. ואתה ובנך ובתך תשמרוהו. ותזמין בו ענג. ובזכותו תגאל ואז תתענג אל ה': אתה (שמות כ י): וקראת לו' אז. (ישעיה נח): שבת היום לה'. ולכן אכול בו דברים שמנים ומעדנים ומטעמים הרבה מינים ופירות אגוזי פרך ורמונים. ואכלת ושבעת וברכת את ה': ואכלת. (דברים ח): שבת היום לה'. ולכן צריך לסדר בו בשלחן לחם נחמד ולאכול בו ג' סעודות ולברך את ה' המכבד בכל סעודה. ולכן אתם בני שמרו שבת בפקידה רבה ועשו כל הנ"ל. ▪ שבת היום לה': שקדו. (עזרא ח):

(לג) ילמוד מאמר הזוהר ביומא דשבתא בסעודתא תניינא כתיב. אז תתענג על ה'. על ה' ודאי: דהיא שעתא אתגליא עתיקא קדישא. וכולהו עלמין בחדוותא שלימא. וחדוותא דעתיקא עבדינן. סעודתא דיליה היא ודאי. בסעודתא תליתאי דשבתא. כתיב והאכלתיך נחלת יעקב. דא היא סעודתא דזעיר אנפין. דהוי בשלימותא. וכולהו שתא יומין מההוא שלימו מתברכין. ובעי בר נש למחדי בסעודתיה. ולאשלמא אלין סעודתי. דאינון סעודתי מהימנותא שלימתא דזרעא קדישא דישראל. די מהימנותא דא דילהון. ולא דע"ג עובדי ע"ז. ובגין כך אמר ביני ובין בני ישראל. תא חזי בסעודתי אלין אשתמודען ישראל דאינון בני מלכא. דאינון מהיכלא דמלכא. דאינון בני מהימנותא עילאין. ומאן דפגם חד סעודתא מינייהו. אחזי פגימותא לעילא. ואחזי גרמיה דלאו מבני מלכא עילאה הוא. דלאו מזרעא קדישא דישראל הוא. ויהבין עליה חומרא דתלת מלין. דינא דגיהנם וכו'. ותא חזי דכלהו שאר זמנין וחגין בעי בר נש למחדי ולמחדי למסכני ואי הוא חדי בלחודוי ולא יהיב למסכני. עונשיה סגי. דהוא בלחודוי חדי ולא יהיב חידו לאחרא עליה כתיב וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם. ואי איהו בשבתא חדי. אף על גב דלא יהיב לאחרא. לא יהבין ליה עונשא כשאר זמנין וחגין. דכתיב פרש חגיכם. פרש חגיכם קאמר ולא פרש שבתכם. וכתיב חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי. ואלו שבת לא קאמר. ובגין כך כתיב ביני ובין בני ישראל. ומשום דכל מהימנותא אשתכח בשבתא. יהבין ליה לבר נש נשמתא אחרא. נשמתא עילאה. נשמתא דכל שלימו בה. בדוגמא דעלמא דאתי. ובגין כך אקרי שבת. מהו שבת. שמא דקב"ה. שמא דאיהו שלים מכל סטרין. א"ר יוסי ודאי כך הוא. ווי ליה לבר נש דלא אשלים חדוותא דמלכא קדישא. ומאי חדוותא דיליה. אילין תלת סעודתי מהימנותא. סעודתי דאברהם יצחק ויעקב כלילן בהו. וכלהו חדו על חידו. מהימנותא שלימותא מכל סיטרוי. תאנא. בהדין יומא מתעטרין אבהן וכל בנין ינקין. מה דלא בכל שאר חגין וזמנין. בהדין יומא חייביא דגיהנם נייחין. בהדין יומא כל דינין אתכפיין. ולא מתערין בעלמא. בהדין יומא אורייתא מתעטרא בעטרין שלימין. בהדין יומא חדוותא ותפנוקא אשתמע במאתן וחמשין עלמין. ברוך ה' לעולם אמן ואמן:

(לג) ידי אחרונים. ושפל ידיו: (לד) ומברך בה"מ על הכוס. אפילו ... דרש בקן נחול ביחד. כדי לסרוח בכוס: (לה) ויברך בפירות ומגדים ויתגי את סילוק השולחן מה"מ:

פרק ט אמר רבי עקיבא. מנין לעבודת כוכבים שמטמאה במשא כנדה שנאמר (ישעיה ל) תזרם כמו דוה צא תאמר לו. מה נדה מטמאה במשא. אף עבודת כוכבים מטמאה במשא: ב מנין לספינה שהיא טהורה. שנאמר (משלי ל) דרך אניה בלב ים. מנין

לערונה שהיא ששה טפחים על ששה טפחים שזורעין בתוכה ה' זרעונין. ד' בד' רוחות הערוגה ואחת באמצע. שנאמר (ישעיה סא) כי כארץ תוציא צמחה וכגנה זרועיה תצמיח. זרעה לא נאמר אלא זרועיה: ג מנין לפולטת ש"ז ביום השלישי שהיא טמאה. שנאמר (שמות יט) היו נכונים לשלשת ימים. מנין שמרחיצין את המילה ביום השלישי שחל להיות בשבת. שנאמר (בראשית לד) ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים. מנין שקושרין לשון של זהורית בראש שעיר המשתלח שנאמר (ישעיה א) אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו: ד מנין לסיכה שהיא כשתיה ביוה"כ. אף ע"פ שאין ראיה לדבר. זכר לדבר. שנאמר (תהלים קט) ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו:
ה המוציא עצים. כדי לבשל ביצה קלה. תבלין. כדי לתבל ביצה קלה. ומצטרפין זה עם זה. קליפי אגוזים קליפי רמונים איסטים ופואה. כדי לצבוע בהן בגד קטן בסבכה. מי רגלים נתר ובורית קמוליא ואשלג. כדי לכבס בהן בגד קטן בסבכה. רבי יהודה אומר. כדי להעביר על הכתם: ו פלפלת. כל שהוא. ועטרן. כל שהוא. מיני בשמים ומיני מתכות. כל שהן. מאבני המזבח ומעפר המזבח מקק ספרים ומקק מטפחותיהם. כל שהן. שמצניעין אותן לגונזן. ר' יהודה אומר. אף המוציא ממשמשי עבודת כוכבים. כל שהוא. שנאמר (דברים יג) ולא ידבק בידך מאומה מן החרם:
ז המוציא קופת הרוכלין. אע"פ שיש בה מינים הרבה. אינו חייב אלא חטאת אחת. זרעוני גינה. פחות מכגרוגרת. רבי יהודה בן בתירא אומר חמשה. זרע קישואין. שנים. זרע דילועין. שנים. זרע פול המצרי. שנים. חגב חי טהור. כל שהוא. מת כגרוגרת. ציפורת כרמים בין חיה בין מתה. כל שהוא. שמצניעין אותה לרפואה. רבי יהודה אומר. אף המוציא חגב חי טמא כל שהוא שמצניעין אותו לקטן לשחק בו:

פרק י

המצניע לזרע ולדוגמא ולרפואה והוציאו בשבת. חייב בכל שהוא. וכל אדם אין חייב עליו אלא כשיעורו. חזר והכניסו. אינו חייב אלא כשיעורו: ב המוציא אוכלין ונתנן על האסקופה. בין שחזר והוציאן בין שהוציאן אחר פטור. מפני שלא עשה מלאכתו בבת אחת. קופה שהיא מלאה פירות ונתנה על איסקופה החיצונה. אע"פ שרוב הפירות מבחוץ פטור עד שיוציא את כל הקופה: ג המוציא בין בימינו בין בשמאלו בתוך חיקו או על כתיפו חייב. שכן משא בני קהת. כלאחר ידו ברגלו בפיו ובמרפקו באזנו ובשערו ובפונדתו ופיה למטה בין פונדתו לחלוקו ובשפת חלוקו במנעלו בסנדלו פטור. שלא הוציא כדרך המוציאין: ד המתכוין להוציא לפניו ובא לו לאחריו פטור. לאחריו ובא לו לפניו חייב. באמת אמרו: האשה החוגרת בסינר בין מלפניה ובין מלאחריה חייבת. שכן ראוי להיות חוזר. ר' יהודה אומר. אף מקבלי פתקין: ה המוציא ככר לרשות הרבים חייב. הוציאוהו שנים פטורין. לא יכול אחד להוציאו והוציאוהו שנים חייבין. ורבי שמעון פוטר. המוציא אוכלין פחות מכשיעור בכלי. פטור אף על הכלי. שהכלי טפלה לו. את החי במטה. פטור אף על המטה. שהמטה טפלה לו. את המת במטה חייב. וכן כזית מן המת וכזית מן הנבלה וכעדשה מן השרץ חייב. ורבי שמעון פוטר: ו הנוטל צפורניו זו בזו או בשיניו וכן שערו וכן שפמו וכן זקנו וכן הגודלת וכן הכוחלת וכן הפוקסת רבי אליעזר מחייב וחכמים אוסרין משום שבות. התולש מעציץ נקוב חייב. ושאינו נקוב פטור. ורבי שמעון פוטר בזה ובזה:

פרק יא

הזורק מרשות היחיד לרשות הרבים מרשות הרבים לרשות היחיד חייב. מרשות היחיד לרשות היחיד ורשות הרבים באמצע. ר"ע מחייב. וחכמים פוטרין: ב כיצד שתי גזוזטראות זו כנגד זו ברשות הרבים. המושיט והזורק מזו לזו פטור. היו שתיהן בדיוטא אחת. המושיט חייב והזורק פטור. שכך היתה עבודת הלוים. שתי עגלות זו אחר זו ברשות הרבים. מושיטין הקרשים מזו לזו. אבל לא זורקין. חולית הבור והסלע שהן גבוהין עשרה ורחבן ד'. הנוטל מהן והנותן על גבן חייב. פחות מכן פטור: ג הזורק ארבע אמות בכותל. למעלה מעשרה טפחים כזורק באויר. למטה מעשרה טפחים כזורק בארץ. הזורק בארץ ארבע אמות חייב. זרק לתוך ארבע אמות ונתגלגל חוץ לארבע אמות פטור. חוץ לארבע אמות ונתגלגל לתוך ד' אמות חייב: ד הזורק בים ארבע אמות פטור. אם היה רקק מים ורה"ר מהלכת בו הזורק בתוכו ד' אמות חייב. וכמה הוא רקק מים. פחות מעשרה טפחים. רקק מים ורשות הרבים מהלכת בו. הזורק בתוכו ד' אמות חייב: ה הזורק מן הים ליבשה ומן היבשה לים ומן הים לספינה ומן הספינה לים ומן הספינה לחבירתה פטור. ספינות קשורות זו בזו. מטלטלין מזו לזו. אם אינן קשורות אף ע"פ שמוקפות. אין מטלטלין מזו לזו: ו הזורק ונזכר לאחר שיצתה מידו. קלטה אחר קלטה כלב או שנשרפה פטור. זרק לעשות חבורה בין באדם ובין בבהמה ונזכר עד שלא נעשית חבורה פטור. זה הכלל. כל חייבי חטאות אינן חייבין עד שתהא תחלתן וסופן שגגה. תחלתן שגגה וסופן זדון. תחילתן זדון וסופן שגגה. פטורין עד שתהא תחילתן וסופן שגגה.

פרק

פרק יב הבונה . כמה יבנה ויהא חייב . הבונה כל שהוא . והמסתת והמכה בפטיש ובמעצד . הקודח כל שהוא חייב . זה הכלל . כל העושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת בשבת חייב . רבן שמעון בן גמליאל אומר אף המכה בקורנס על הסדן בשעת מלאכה חייב . מפני שהוא כמתקן מלאכה : ב החורש כל שהוא המנכש והמקרסם והמזרד כל שהוא חייב . המלקט עצים . אם לתקן . כל שהן . אם להסיק . כדי לבשל ביצה קלה . המלקט עשבים . אם לתקן . כל שהן . אם לבהמה . כמלא פי גדי : ג הכותב שתי אותיות בין בימינו בין בשמאלו בין משם אחד בין מב' שמות בין משני סמנים . בכל לשון חייב . אמר רבי יוסי . לא חייבו שתי אותיות אלא משום רושם . שכך היו רושמין על קרשי המשכן לידע איזה בן זוגו . אמר רבי . מצינו שם קטן משם גדול . שם משמעון ושמואל . נח מנחור . דן מדניאל . גד מגדיאל : ד הכותב שתי אותיות בהעלם אחד חייב . כתב בדיו בסם בסיקרא בקומוס ובקנקנתום ובכל דבר שהוא רושם . על ב' כותלי זויות ועל שני לוחי פינקס והן נהגין זה עם זה חייב . הכותב על בשרו חייב . המסרט על בשרו . רבי אליעזר מחייב חטאת . ורבי יהושע פוטר : ה כתב במשקין במי פירות באבק דרכים באבק סופרים ובכל דבר שאינו מתקיים פטור . לאחר ידו ברגלו בפיו ובמרפיקו . כתב אות אחת סמוך לכתב וכתב על גבי כתב . נתכוין לכתוב חית וכתב ב' זיינין . אחד בארץ וא' בקורה . כתב על ב' כותלי הבית . על שני דפי פנקס ואין נהגין זה עם זה . פטור . כתב אות אחת נוטריקון . רבי יהושע בן בתירא מחייב . וחכמים פוטרין : ו הכותב שתי אותיות בשתי העלמות . אחת שחרית ואחת בין הערבים . רבן גמליאל מחייב . וחכמים פוטרין :

פרק יג רבי אליעזר אומר : האורג שלשה חוטין בתחילה ואחד על האריג חייב . וחכמים אומרים . בין בתחילה בין בסוף שיעורו שני חוטין : ב העושה שתי בתי נירין בנירין בקירוס בנפה בכברה ובסל חייב . והתופר שתי תפירות והקורע ע"מ לתפור שתי תפירות : ג הקורע בחמתו ועל מתו וכל המקלקלין פטורין והמקלקל ע"מ לתקן שיעורו כמתקן : ד שיעור המלבן והמנפץ והצובע והטווה . כמלא רחב הסיט כפול . והאורג ב' חוטין . שיעורו כמלא הסיט : ה רבי יהודה אומר . הצד צפור למגדל וצבי לבית חייב . וחכמים אומרים . צפור למגדל וצבי לבית ולחצר ולביברין . רשב"ג אומר . לא כל הביברין שוין . זה הכלל . כל המחוסר צידה פטור . ושאינו מחוסר צידה חייב : ו צבי שנכנס לבית ונעל אחד בפניו חייב . נעלו שנים פטורין . לא יכול אחד לנעול ונעלו שנים חייבין : ור"ש פוטר : ז ישב האחד על הפתח ולא מלאהו . ישב השני ומלאהו . השני חייב . ישב הראשון על הפתח ומלאהו ובא השני וישב בצדו . אע"פ שעמד הראשון והלך לו הראשון חייב והשני פטור . הא למה זה דומה . לנועל את ביתו לשומרו ונמצא צבי שמור בתוכו :

פרק יד שמנה שרצים האמורים בתורה . הצדן והחובל בהן חייב . ושאר שקצים ורמשים . החובל בהן פטור . הצדן לצורך חייב שלא לצורך פטור . חיה ועוף שברשותו הצדן פטור . והחובל בהן חייב : ב אין עושין הילמי בשבת . אבל עושה הוא את מי המלח וטובל בהן פיתו ונותן לתוך התבשיל . אמר רבי יוסי . והלא הוא הילמי . בין מרובה ובין מועט . ואלו הן מי מלח המותרין . נותן שמן בתחלה לתוך המים או לתוך המלח : ג אין אוכלין איזוב יון בשבת . לפי שאינו מאכל בריאים . אבל אוכל הוא את יועזר ושותה אבוב רועה . כל האוכלין אוכל אדם לרפואה וכל המשקין שותה . חוץ ממי דקלים וכוס עיקרי' . מפני שהן לירוקה . אבל שותה הוא מי דקלים לצמאו וסך שמן עיקרין שלא לרפואה : ד החושש בשיניו . לא יגמע בהן את החומץ . אבל מטבל הוא כדרכו . ואם נתרפא נתרפא . החושש במתניו . לא יסוך יין וחומץ . אבל סך הוא את השמן . ולא שמן ורד . בני מלכים סכין שמן ורד על מכותיהן . שכן דרכם לסוך בחול . רבי שמעון אומר . כל ישראל בני מלכים הם :

פרק טו אלו קשרים שחייבין עליהן . קשר הגמלין וקשר הספנין . וכשם שהוא חייב על קישורן . כך הוא חייב על היתרן . רבי מאיר אומר . כל קשר שהוא יכול להתירו באחת מידיו . אין חייבין עליו : ב יש לך קשרים שאין חייבין עליהן כקשר הגמלין וכקשר הספנין . קושרת אשה מפתח חלוקה וחוטי סבכה ושל פסיקיא ורצועות מנעל וסנדל ונודות יין ושמן וקדרה של בשר . רבי אליעזר בן יעקב אומר . קושרין לפני הבהמה בשביל שלא תצא . קושרין דלי בפסיקיא אבל לא בחבל . רבי יהודה מתיר . כלל א"ר יהודה . כל קשר שאינו של קיימא . אין חייבין עליו : ג מקפלין את הכלים אפילו ארבעה וחמשה פעמים . ומציעין את המטות מלילי שבת לשבת . אבל לא משבת למוצאי שבת . רבי ישמעאל אומר . מקפלין את הכלים . ומציעין את המטות מיוה"כ לשבת . וחלבי שבת קריבין ביוה"כ (כ"א אבל לא של יוה"כ בשבת) ר"ע אומר . לא של שבת קריבין ביוה"כ ולא של יוה"כ קריבין בשבת :

פרק טז כל כתבי הקה"ש . מצילין

אותן מפני הדליקה. בין שקורים בהם ובין שאין קורים בהם . ואע"פ שכתובים בכל לשון טעונים גניזה . ומפני מה אין קורים בהם מפני ביטול בית המדרש. מצילין תיק הספר עם הספר ותיק התפילין עם התפילין ואף ע"פ שיש בתוכן מעות. ולהיכן מצילין אותן למבוי שאינו מפולש . בן בתירא אומר . אף למפולש: **ב** מצילין מזון שלש סעודות הראוי לאדם . הראוי לבהמה לבהמה . כיצד . נפלה דליקה בלילי שבת. מצילין מזון שלש סעודו'. בשחרית. מצילין מזון שתי סעודות . במנחה. מזון סעודה אחת . רבי יוסי אומר . לעולם מצילים מזון שלש סעודות : **ג** מצילין סל מלא ככרות ואע"פ שיש בו מאה סעודות . ועיגול של דבילה ותבית של יין . ואומר לאחרים בואו והצילו לכם . ואם היו פקחין . עושין עמו חשבון אחר שבת. להיכן מצילין אותן . לחצר המעורבת . בן בתירא אומר . אף לשאינה מעורבת: **ד** ולשם מוציא כל כלי תשמישו . ולובש כל מה שיכול ללבוש ועוטף כל מה שיכול לעטוף . רבי יוסי אומר שמנה עשר כלים . וחוזר ולובש ומוציא. ואומר לאחרים בואו והצילו עמי: **ה** רבי שמעון בן ננס אומר . פורסין עור של גדי על גבי שידה תיבה ומגדל שאחז בהן את האור . מפני שהוא מחרך . ועושין מחיצה בכל הכלים בין מלאים בין ריקנים בשביל שלא תעבור הדליקה. רבי יוסי אוסר בכלי חרש חדשים מלאים מים. לפי שאין יכולין לקבל את האור והן מתבקעין ומכבין את הדליקה : **ו** נכרי שבא לכבות . אין אומרים לו כבה ואל תכבה מפני שאין שביתתו עליהן . אבל קטן שבא לכבות. אין שומעין לו. מפני ששביתתו עליהן : **ז** כופין קערה על גבי הנר בשביל שלא תאחוז בקורה. ועל צואה של קטן . ועל עקרב שלא תישך. אמר רבי יהודה. מעשה בא לפני רבן יוחנן בן זכאי בערב . ואמר חוששני לו מחטאת: **ח** נכרי שהדליק את הנר . משתמש לאורו ישראל. ואם בשביל ישראל אסור . מילא מים להשקות בהמתו משקה אחריו ישראל. ואם בשביל ישראל אסור. עשה נכרי כבש לירד בו . יורד אחריו ישראל . ואם בשביל ישראל אסור . מעשה בר"ג וזקנים . שהיו באין בספינה. ועשה נכרי כבש לירד בו . וירדו בו ר"ג וזקנים:

נשלם בית היין. נכנס יין יצא סוד הניתן בשבעים פנים לתורה בבית המדרש . באנו לשלום מבית היין. יצא סוד ה' ליראיו. ילכו מחיל אל חיל. יבואו על חדר הורתם . מדרש לפרושים בתורתם. בו מבואר קביעותו ותורתו. וכמה נופי הלכות התלויות בדבור :

(א) קטנים מדה אחר סעודת שחרית . לדעת בה"ת . ומצוה לרבן אפילו בשבת כו' : (ב) גדול עונש המבטלו . על דבר זה בעלי בתים יורדין מנכסיהן (נשאה ממנו כוני ביתם בלי צדק . ואינן נוספין אדר נכסיהן שיפקיענו ע"ל) סיום חזקה בעלי בתים וזמנן עם (קרנם בקיומו לעולם . שעין נסיונם קצריסם) כי מאחר שכל ימות השבוע אין להם פנאי לתורה . שעוסקין כל ימי השבוע במו"מ וטרודין בעסקי דרך ארץ ופרנסה . אם בשבת יתעסקו במלאכה ובתיה כל היום . תורה מה תהא עליה . מניין ידע בלים המעולי הזוכות תורתו ואמונתו . אחר שכל ימי המעשה זה עוסק לכרמו זה לזיתו . וזה למו"מ וסחורתו . וזה למלאכתו ולאומנתו : (ג) אבל ת"ח שתורתן אומנותן . מצווה לשמוך בשבת בעונג אכילה ושתיה יותר . מ"מ גם הת"ח . אחר שקיים שבת שיה להם . ובעד כל צרכו והתענג על ה'. יקיים שבת לה'. לעסוק בתורה בין מנחה בין ערבה . ובעבד שיכון לבם שמים : (ד) ואם תיל בשיגת נואים . לא יבטלו . כי ענג הוא לו : (ה) לא יאמר הדם . ישן כדי שאוכל לעשות מלאכתי לערב : (ו) אינו למוד של תורה צריך להקדים . כך אמרו . גדול התלמוד שמביא לידי מעשה . לכך הוא שקול כנגד כל המצות . פ"ל . וזה כל פרי ת"ח . שידע האדם לשמור לעשות ולקיים חוקי האלהים ותורותיו . אשר תורה לשמה . לפיכך צריך להתנהג גם כאשר . וללמוד התלמוד ידיעת קיום המצות כראוי . ודבר בעתו מה טוב . והחיוב ביותר לפני הקב"ה ללמוד מענין דבר יום ביומו . על כן . אחר לימוד ידיעת הסדר הקודם בשבת . מצוה על המובחר ללמוד הלכות שבת בשבת . לדעת הענינים התלויים בו . ובזה נכלל דיני ומנהגי התפלות והברכות והקריאות של שבת וכוונותיהן . והמנהגים הקבועים בהן (המבוארים בבתים הללו גם"ד . וכן ילמוד מהאכן סדר היום הקדוש (שאין בו מו"מ לבריות מעות נעות וזרים זרים . אך יומאתו בריות קיים הכל יקר ואין תוך) אשרי שיאחז דרכו לדיר ולבהיישב בהם התפארת אדם לשבת בית עולמים . להיות בקי בהן ובמדריכם . אז כולהי ישבב לו בתים בלתי נשבתים) ואל יתעצב אדם מעט הן וקלות . הי ספרי נבות ותמורות בהם . שלא יהיו תלמידי חכמים שבדורינו בקיאין בהן . ואין צריך לומר מדיני ש"ע מלאכות ותולדותיהן . ובמוקצין (עה"ש סי' ש"ח) ותחומין ועירובין וענשיהן . שאין לסב' מספר . ויש בהם עומק גדול מאד יותר מדיני ממונות . אחר זה . נבאר לו"ה פירוש הפרשה והפטרה שקראו בו . והמדרשים שעליהן : (ז) והגמיד בהם שמילא כרסו בשר ויין בשבת . יצטם לעדם תכמה שלמה ויקיל בו . שעונג הוא לו ודאי . אך לא יטריח עצמו בעיון עמוק : (ח) ואין צריך לומר שלא יטריד עצמו בכיעור כגמרא העומק (ואם כשל"ה) שגם זה מחשב חלול שבת . וגמרא מרובה היא . ר"ן משום אונזי דרבנן . וא"ע במטותא מניים לא מתלומיה . וכ"פ כשאים רואה אגוות ת"ח מדברים בתורה . היה אומר להם כך . ודבר פ' בזה אמת . טעמו ומתוקו עמו . כי ת"ח ודאי איך עוסקין בדברים בטלים אפי' בימי החול . ואין צריך לפרושם . שמזוהרים ועומדים הם . וכן שני חכמים אין קוראין עם התנוקות בתהלה (היום מה שלא למדו עדיין) אי משום דיפנון הבסתכון למלותא דשבתא . ואי משום דאכלין והחין יקיר עליהון עילמא . ואיתא נבה ולבא. פירכם שמעיק בסדיא דתבו לטורח כאלות והגביר יתדו . גם בלמוד תורה בתמור : שלא יעסקו בו בשבת כיגיעה כדרך שעוסקין בחול . אלא צריך להבדיל יום השבת בכל דבר . שאפילו בלמוד הקדוש צ"ע שמנה . ולא יהא כמתא כדר ועבודה קשה (עמש"ל בבית ישראל) וכן סדנו שבקפיד ר"ן אזוגת דרבן . בכדי שי דלא קפדי . וסברי מצוה קענדי . אעפ"כ מיתב כיון ושקלה עליהן כמחללי שבת . כי הםם שני ת"ח שעוסקין בתורה . רגילין להעמיק ולפלפל מהריפוט . שמגא כבד שבת נשכח . מאחר שנוהגים בו מנהג חול (וזו דאיכא למיהם דילמא מימשכה שמעתייהו) וה אמת ברור : (ט) ובלי כן בקצר . יתר דיני שבת התלוים בדבור . כראוי לפי כוונת התבור . אמרו חז"ל . ודבר דבר . שלא לבורות שלא יהא דיבורך של שבת כדיבור של חול . לכן כהמירו לשמח אף בדבורים של מצוה . ואפי' בשאילת שלום . עם היותו מדברים שאדם אוכל פירותיהם בעוה"ז והקרן קיימת לעוה"ב . ושקול כת"ת . בהיותו אחד מעמודי עולם . ועוד שדמה קל הוא . אמרו בירושלמי שבדוחק התירוהו . ולכן עכ"פ צריך לבשם

יש ג"כ תלל חול. ויאמר שבת שלום. או שבת טוב (אבל לא יעשה כן בישראל. לסתוועד בשבת איש אל אחיו ואיש אל רעהו. ולעסוק בדברי בטלה שחוק וקלות. ודברים מרבים ספל של תפלה. אין לך תלול שבת גדול מזה): (י) וכיוצא בדבר. בקשי פתות לבקר חולים ולנחם אבלים בשבת. ודקדקו כמו כן לשנות בדבורו אליו. שמבקר חולה. לא יבקש רחמים כמנהגו בחול. אלא כן צריך לומר:

שבת היא מלזעוק. ורפואה קרובה לבוא: ושבתו בשלום;

כל דנושבת לא פליגי. וק"ל. וכן סנהדם לנחם אבל. אומר שבת היא מלנחם. ונחמה קרובה לבוא. ושבתו בשלום: (יא) בסדר"א כתב. לנחם אבלים ולבקר חולים דווקא בשבת. וסידר אותם לפני שנוהג בבוקר. וצריך בתפילת טעם. ותרי תמידי נינהו. דהא נהיה אמנו בקופי בתירוס. וגם קודם סעודה יש נוהג שלא יתענג ויאחר זמן אכילה. איברא אמרו חז"ל לא לסעוד אינם קלירא נולא שי קמייתא ולא בתלא בתרייתא. הילכך החכם עיניו ברואו וזהרתו סוד שעת הכתב ויש שבות. שעדיין לא בא עם האוכל. אלא מהודר לו תאוות האכילה. אזי יעסוק בגמילות חסדים תחלה. ומשה יהא מונבעת שלא יתבך בדברים הרבה: (יב) מפייסין נדרים בשבת (עלה"ש ולא יאמר כדרך שאומר בחול. מופר לך. אלא כן נ"ל טלי אכלי. טלי שתי: (יג) לא יאמר לחבירו. היה נכון שמי לערב. אבל אומר. הנראה בעיניך שתוכל לעמוד עמי לערב: (יד) השואל דבר מחבירו. לא יאמר לו הלויני. אלא. השאילני תן לי: (טו) בדליקה. הסירו לומר בפני עכו"ם. כל המכבה אינו מפסיד. אבל לא יאמר לו לכבות. וי"א שכ"ה בכל מקום הפסד גדול: (טז) והאומר לאחרים. בואו והצילו לכם מזון ג' סעודות: (יז) מותר לומר להגוי. תן לי בינים ואגוזים במנין. בלבד שלא יזכיר דמים: (יח) אומר לתגוי, מלא לי כלי זה אבל לא במדה. להעביר לכלי אחר: (יט) יש פוסקין לדקה נרביס ומתמן ויורדין מבסיסן. אלו המהדרין להזן לעשות מי שבוכך בשבת. עט"ז (סי' שד): (כ) לקרות בגאזעטין. ע"ש (סי' ס"ס:): (כא) אסור לספר בשבת דבר שמנוער בו: (כב) אפי' שיחה יתרה של אשה (שאמרה ע' קבין שיחה. ועגירת הדבור עבר הוא לה) אסורה. כמ"ש ברשב"א אישה נאמו. שמענה הים (ואבים אבלים הדומין לכן) בנשמות.

שאין שבעות בשבת בתשעים ותשע קבין שיחה: (כג) על אתת כמה וכמה שיחה בטילה ושל שחוק וקלות ראש. והנ"ל לקרות בספרי חול של שחוק ועגבות. שיש בהם כמה לאוין חמורים אפילו בחול. ולדברי הר"מ ז"ל. אף דברי חכמות תגונות אסורות בשבת. עט"ז (סוף סימן ש"ז) אנ"ל בשבת. שאסור כתב של דיוקני אסור: (כד) ואם דברים משום מזה. ואסרום בשבת. אין דין ואם מותר לדחוק בע"ה נכרי רשע. ע"י גוים. להעמיד בטחון שלא יברח. עט"ז (סי' קס"ה) ושם מבואר דין הנעתה [השמש] ספינה בשבת ואין מקדשין. ואין מגרשין. (עלה"ש ביצה פ"ג. ופ"ק דיומא) לא חולצין. ולא מיבמין ולא מקדישין. ולא מעריכין ולא מחרימין. ולא מפרישין תרומות ומעשרות. ואין סודין בו הבן: (כה) אסור לומר מלאכה פלוני אעשה למחר. אפילו היא של מצוה. וכ"ש שלא יאמר סחורה פלוני אקנה למחר: (כו) מותר לומר לחבירו. לכרך פלוני אני הולך למחר: (כז) מותר לשדך תבשיל. ותינוק ללמדו אומנות. בלבד שלא יזכיר. ולא יזכיר סכום דמים: (כח) מותר לחשב חשבונות של מצוה. אבל שעברו: אסור: (ל) אמירה לגוי לעשות ישראל במלאכה האסורה בשבת. אסורה משום שבות: (לא) ונכרי חולה שאין בו סכנה. אומר לגוי ועושה: (לב) וכן בין השמשות דהוי שבות דשבות. לצורך מצוה מותר. אבל שבות א'. אפי' במקום מצוה אסור: (לג) שטרי הדיוטות. שטר חוב. וחשבונות של רשות. וכן איגרות שלוחות שהן של רשות. אסורות לקרותן: (לד) דאם אורחים. אסור לקרותן מתוך הכתב. ולשמש מותר להזמין מתוך הכתב שמסר בידו. ודווקא לצורך שבת: (לה) אבל להזמין בשבת על יום חול. איסור גמור הוא: (לו) לקרות לגפ"ל. והוי מצוה היא גם בשבת:

הלכות שבת

דברים המותר ואסור לטלטל בשבת

(א) דבר שיש עליו תורת כלי (ואפי' גדול וכבד הרבה הוי כלי. וה"ה קורה או אבן גדול אפי' מטולטל די' כ"א שיחדו לטלטלו לאיזה שימוש) מותר לטלטלו בשבת אפי' מלאכתו לאיסור (מיוחד לשימוש האיסור בשבת. כגון קורדום שמבקעים עצים או קורנס שמכתים או זכנים) ומוקצה מחמת מיאוס שאדם מסיח ומקצה דעתו ממנו לפי שמאוס לשמש בו כד"א דכיתר. כגון נר ישן דהרם שלא הודלק בשבת זה) ואפי' אינו ראוי כלל לשימוש ד"א דכיתר מיאוסו וכרחוס (כגון נר אפי' דמתכת שהודלק בנפט) ואפי' כלי שבור. אלא רק יש עליו תורת כלי לפי שראוי לאיזה שימוש בשבת כגון גיי שבר שראוי להסמך וליסב עליהם) אם הכינו לאוצר שמורה אסור בטלטול אפי' אינו מקפיד כלל בשימושו. ובשאר ויחדו לשמיש לעולם מותר) שהקצהו מלשמש כלל (כגון שעומד לסחורה אפי' אינו כלי יקר ביותר וכ"ש ביקר אפי' אינו לסחורה אלא שמלאכתו לאיסור ומקפיד לשמש בו תשמיש אחר שלא יפחות דמיו (ונקרא מוקצה מחמת חסרון כיס אסור לטלטלו אפי' לצורך מקומו (שצריך לשמש במקום שמונח) או גופו. שנמלך מתחלתה. ואם מבע"י מותר לשמש בכלי (פי' ש"ח): (ב) סכין של שחיטה ומילה ושל ספר וסופר שמתקן בו הקולמוס) אסור לטלטלו אפי' לצורך גופו וכ"ש לצורך מקומו ואפי' השכין תחוב בדן עם שאר סכינים אסור להוציאו מהכדן כדי לטלטל בכך. שנם אחר שבוליה שאר הסכינים. וכשעת שבא בתוכו אחד אם יטלטלו אפי' גם הסכין בתוכו כשא"א נגעת או שיש תבא אם יעברו או שצריך למקום הכדן (ועי' ש"ע ש"ץ) וקורנס שמתקן בו בשמים. במקום שמקפידין לשמש בו תשמיש אחר שלא אסור בטלטול. ובמקום שאין מקפידין מותר לצורך גופו ומקומו כשאר כלי שמלאכתו לאיסור. ומייר הלק העומד לכתיבה אסור. ומצא שיש ג' מיני מוקצה בכלים. הב' מותרים בטלטול והג' מוקצה מחמת מיאוס ומחמת שהקצהו מלשמש מותרים. ומוקצה שמחמת חסרון כיס אסור. ויש עוד מין מוקצה ד'. והוא דבר שאין עליו תורת כלי ואינו מאכל אדם ובהמה (כגון אבנים ומעות ועצים וקנים וקורות ועפר וחול וקמח ועיסת ישראל (ודברים שיש מחירין. עי' ש"ז) ומת וכע"ח) אפי' ראוי לשימוש כמותר בשבת. כגון אבן (ראוי לפצוע אגוז ולכסות כלי) וצרור (לכסות כלי) אסור לטלטלו אפי' לצורך גופו ומקומו (וצריך להזהיר לרבים שנוטלים תחיכת עץ שאינה כלי לסמוך דף לשכוב עליו וכיוצא שאסור. ויש לתקנו במקום בריח לדלת וכיוצא. וכשמכה בו קלא הייזן מעשה קודם שבת מותר) ונקרא מוקצה מחמת גופו. ובכללו נמי כל האוכל בכגלה אפי' רק מד"ס (כגון ... יונים) ורק בו ביום (...) והמאסור רק בהכילה. אם עמד לאכילתו ... או כלב (כגון נבילה ופרסה) יותר לטלטלו כמאכל בהמה. ... לפי שאסור רק בשבת (כגון ... שנפל מאילן מפירות בשבת ... והלב שהלב בשבת. וכשאר ... בחול. אפי' יש לו היתר אחר ומן כגון חוס. מותר לטלטלו אפי' בע"י) ועומד רק לאכילת ישראל בגנו"ם. אף שיכול להאכילו בשבת לנכרי או כלב אסור לטלטלו אפי' לצורך גופו ומקומו. ויש עוד באוכל ומשקה בשבת וי"ט מין מוקצה מחמת מיאוס (עי' תקי"ד סרל"ח) ונמצא שיש ה' מיני מוקצה האסורים. מוקצה מחמת חסרון כיס ומחמת גופו ומחמת איסור אכילה או כמלה ומחמת מאוס ומחמת שהיה אסור בה"ש (שם): (ד) כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטל לצורך גופו (כגון קורדום לחתוך דבילה וקורנס דוסבים או אגוזים (אפי' שתה בו מלאכה בה"ש) לפצוע אגוז ואפי' לסמוך כלי וכיוצא) ומקומו. ולצורך הכלי עצמו (כגון שמונח במקום שירא שיגנב. או יפול וישבר או יתבקע בחמה) אסור. וכשהתחיל לשמש בו כמ"א או לשמש במקום שמונח. מותר אפי' עיקר כוונתו שלא יגנב וישבר כאן. וכשמטלטלו לצורך מקומו א"צ להניחו מידו מיד כשיוצאו מהמקום הצריך לו. ומותר להניחו במקום שרוצה לשמרו. ואפי' שבת ונטל בידו מוקצה גמור (ויש שאוסר. ואפי' נטלו בע"ש ושכחו. כשהגיע שבת ימיתו מיד. ורואי לחוש שלא במקום הפסד. עי' רס"ו) מותר לטלטלו למקום שרוצה (שם): (ה) מוקצה אסור רק בטלטול. ומותר ליגע בו בידיו (אך לא יטנטש אפי' מקצתו. ולא יעשה מעשה בגופו ע"י שימוש. כגון לעלות

מ ביו"ט ההוא עלי מוקצה אפי' אינו מזומן כלל. עי' סק"א) ולכן מותר ליגע במנורה דבכה"נ שנר דולק עליה כשאינה תלויה באויר. ובמנור ביה שאורך שאם דולק בו. וליקח דבר היתר המונח על מוקצה (עי' רס"ה) ולהניחו עליו. ולישב על מוקצה אפי' מתנענע מתחתיו. רק לא יגע בו בידיו (שם): (ו) מוקצה אינו אסור בטלטול אלא בידיו כבחול. ובשינוי (ונקרא טלטול כלאחר יד) כגון בגופו מותר. ולכן מותר לפנות מוקצה לצאת ולבוא ברגלו דרך הלוכו וכ"ש ע"י נפוח לצורך מקומו ואפי' לצורך המוקצה להצניעו. עי' ש"א (שם): (ז) כלי שמלאכתו להיתר (שמיוחד לתשמיש המותר בשבת. כגון כוס וקערה וצלוחית וסכין קטן של השלחן. ומותר ליטול סכין אלו אפי' כשהולך לבהכ"נ במקום עירוב אף שא"צ לו שם. כשיצטרך לו אח"כ ביום זה וכשלא לצורך היכא שיהא מוכן לו אז) מותר לטלטלו אפי' שלא לצורך גופו ומקומו רק להצניעו שלא יגנב וישבר או שלא יתבקע בחמה. ושלא לצורך כלל (שא"צ לו כלל כל היום. ואם ישמש בו היום ורוצה שיהא מוכן לו אז וכשלא אלו מותר) אסור (וי"א דמותר) ומין אוכל או משקה המותר בשבת ומין ספר שמותר לקרות בו (וכן מגילה. וי"א שאסור לטלטלה. עי' תרפ"ח) מותר. ודבר שאינו ראוי בשבת אסור (שם): (ח) תפלין אסור לטלטל אפי' לצורך עצמן. כגון להצניען שלא יגנבו במקום שגוזר הגנבים ישראל. ולצורך גופן (כגון שישמרוהו ממזיקין ומקומן) מותר ככלי שמלאכתו לאיסור. וכן שופר וחצוצרות ושאר כלי שיר. וכלי שמלאכתו לאיסור והיתר מותר לטלטל אפי' לצורך הכלי ככלי שמלאכתו להיתר (שם): (ט) מדוכה שנה שום או ד"א הנדוך בה. מותר לטלטלה אפי' נגררה. ואם לאו אסור לגררה אפי' נתן בה ככר או תינוק או ד"א המותר בטלטול. וי"א דמותר. וה"ה בשאר כלי שמלאכתו לאיסור (והמוקצה גמור האסור בטלטול. אפי' לצורך גופו ומקומו אסור) והעיקר כדיעה הא'. ובה"ע יסמוך על הב' (שם): (י) נולד (כגון נכרי שעשה כלי חדש בשבת מעצמו) מותר לטלטלו (וי"א דאסור) ולשמש בו בשבת (עי' רנ"ב ש"י) אפי' לא היה דעתו אתמול לטלטלו מתר. וביו"ט יחמיר בנולד (עי' תצ"ה) וכן כלי המותר בטלטול שנשבר בשבת או ביו"ט (והנשבר בעיו"ט מותר) והשברים אין ראוים (והראוים. כגון שברי עריבה לצוק לתוכן מקפה עבה. ושברי זכוכית לכסות בהן כלי. מותר לטלטלו אפי' נשבר ביו"ט) לשמש בהם מעין מלאכתם הראשונה רק מעין מלאכה אחר לגמרי (כגון שברי עריבה לכסות פי חבית. ושברי זכוכית לכסות פי הפך) וכשהשברים אין ראוים לשום מלאכה אפי' ראוין לקנח איזה טיפה או לתחוק כלי אך לא יחדם לזה. הוי מוקצה גמור ואסור לטלטלן בשבת אפי' נשבר בחול. וביו"ט אם נשבר מבע"י מותר לטלטלן להסקה (כשאר עצים העומדים להיסק) כשראוים לה. וכלי מוקצה מחמת חסרון כיס שנשבר בשבת או יו"ט. אפי' השברים אין מוקצים מחמת חסרון כיס אסור לטלטלן ביום זה (עי' ש"י) ושבר האסור בטלטול. אפי' אינו ראוי לשום מלאכה. אם מונח במקום שיכול להזיק רבים, כגון כלי זכוכית שנשבר (ואם כלי חרס. אסור לפנותם אפי' דורסים עליהם השברים. ואין חשש). על השלחן או במקום שהולכין מותר לטלטלו לפנותו אפי' לכרמלית (שם): (יא) חתיכת חרס אפי' קטנה שנשברה מכלי בחול (ואם זרקה לאשפה מבע"י (ואם בשבת. מותר) אסור. ואפי' ראויה לעני לכיסוי אך בעלים עשיר וזרקה. אסור גם לעני) או בשבת וראויה לכסות כלי. אפי' לא יחדה עוד לכיסוי מותר לטלטלה אפי' במקום שאין שום כלי לכסות (כגון שמונחת בר"ה. ויטלטלה פחות מד"א) וכן שברי שאר כלים. אלא שיש מהם שאין מותרים לטלטל רק הגדולים קצת. כגון שברי עריבה לכסות פי הבית. והקטנים קצת אפי' ראוים לכיסוי פי כלי הקטן מהבית אסור. וע"י שבירי מותר כל טלטול מוקצה שאינו לצורך המוקצה (עי' רע"ו) ושברי פתילה שאין עומדים עוד להדלקה בנר אסור לטלטלן אפי' לצורך גופן ומקומן כצרור ואבן. ופתילה שלימה ואפי' נדלקה בחול או בשבת שעבר מותר לטלטלה לצורך גופה ומקומה ככלי שמלאכתו לאיסור (ואם דלקה בה"ש דשבת זה הוי מוקצה. עי' רע"ט) וכן נר שלם השעוה או חלב ואפי' נדלק בחול או בשבת שעבר. ואסור לטלטלו אפי' שלא לצורך הדלקת מו"ש או לצורך נכרי שידליקה לעצמו. ואפי' חשב מאתמול. וע"י קטן יש להתמיר. וי"א דאסור אפי' לצורך גופו ומקומו (שם): (יב) כלי הניטל בשבת שלו דלתות קבועים מעשה או לכיסוי ונתפרקו ממש בשבת או קודם וראוין להתכן לו שנית מותר לטלטלן. ודלתות בית שנפרקו כנ"ל אסור אפי' ראוין עתה לשימוש כשאר נסרים. אלא מטה ותיבה ומגדל מותר ליטול מהם (ולא להחזיר) ומגול ותרנגולים המסובר בקרקע אסור. וכן התלוים (שם): (יג) דבר

שאין עליו תורת כלי והקצו ועשה בו מעשה שיהא כיסוי לכלי ותיקנו מוכיח עליו שעומד לכיסוי ואפי' לא כסהו בו עוד או כסהו מבע"י א' פ"א ואפי' לא תקנו כלל. נעשה כלי ומותר לטלטלו כשאר כלי. כשהוא דבר שדרכו לעשותו כיסוי. כגון חתיכות נסרים. ואם לאו אסור אפי' כסהו פעמים הרבה בחול. כגון אבן שכיסה בה פי חבית כ"ש. וכיסוי לקרקע כגון לבור ודות או לכלי הקבוע בקרקע לגמרי (וכשהוא רק מחובר לקרקע כגון תנור שבימיהם שהיה בקרקע ומחובר למטה בטיט. א"צ בית אחיזה לכיסויו) או לסמור שאם כבשי על הקרקע. אפי' תקנו וכסהו פעמים הרבה בחול אסור לטלטלו. וכשיש לו בית אחיזה שאוחזו בו כשמסירו מהבור מותר (שם): (יד) מחט שלם מותר לטלטל (ככלי שמלאכתו לאיסור שמותר לצורך גופו) ליטול בו קוץ. אך יזהר ליטול הקוץ באופן שבודאי יוצא דם. וכשא"א (כגון שנתפשך בשילתו) לא יוציאו. ומחט שניטל חרה או חרו אסור לטלטלו. וכשיחדו מבע"י לאיזה תשמיש (כגון ליטול קוץ) מותר ככלי שמלאכתו לאיסור ויחדו לתשמיש המותר בשבת. ומחט חדש שלא נקבו עוד מותר לטלטל לצורך גופו אפי' לא יחדו עוד ליטול קוץ. שם: (טו) שירי מחצלת שבלה. אפי' אין ראוין לישב עליהן מותר לטלטלן כראוין עוד לכסות איזה היסף. וכשזרקן לאשפה מבע"י אסור כנ"ל בשברי שאר כלים. ומטלניות (שירי בגד שבלה) אם אין בכ"א ג' על ג' אצבעות אסור לכל לטלטלן (וכשיחדן לקנח איזה היסף מותר) ובדאיכא ומן דעני (וכשזרקן לאשפה מבע"י אסור) מותר אף עני ואסור לעשיר (ולהדר בהם ספרי שבן שלו מותר) וכשיש בכ"א ג"ג על ג"ג מותר. ואם פחות וכן דעשיר אסור גם לכל עני. וי"א דדוקא במטלניות מטלית דעכום הדין כנ"ל. אבל מבגד אחר. אפי' אין בהם ג' על ג' אצבעות מותר לכל לטלטלן אפי' לא יחדן לקינוח. והעיקר כדיעה הא' (שם): (טז) מנעל חדש או ישן שמהודק על הדפוס. מותר לשמטו מעליו או הדפוס מתוכו. והסנדל שבימיהם (היה קבוע ב' רצועות נב' צדדיו א' נגד פנימי לבין הרגלים וא' נגד חוץ והרכן על הרגל להחזיק עליה ב' צדין שהיה עור דק בצדיו ולמעלה פתוח לגמרי. והסנדל שלנו אפי' נפסקה הרצועה מותר לטלטלו בכ"ע) שנפסקה רצועה הפנימית אפי' עם מקום קביעותה מותר לטלטלו. ואם החיצונה אסור. והמפסקה הולך בכרמלית (ובחצר אסור. ואם רבים שם וגנאי לו לילך בלי מנעל מותר) אסור לנעול גמי (ולא יקשור חוט או משיחה) לה ולקשרה ולכרכה על הסנדל שלא יפול (שם): (יז) חלוק שהכנסו ותחב בו קנה בע"ש לתלותו בו לייבשו. יכול לשמטו מהקנה ואסור ליטול הקנה מתוכו (וכשיחד הקנה לכך מותר) ואם תחב בו כלי אפי' שמלאכתו לאיסור מותר ליטלו מתוכו. וכירה שנשמטו אפי' א' מירכותיה שפשוטין שלה כעין רגלים) אסור לטלטלה לצורך גופה. וספסל ארוך שנשמט, ושנשבר. מותר לטלטל הספסל ולהניחו על ספסל אחר ולישב עליו אפי' לא ישב עליו כך קודם שבת, א' מרגליו וכ"ש ב' אפי' מבע"י אסור לטלטלו כנ"ל. ואם ישב עליו כך פ"א קודם שבת או נשמט בבר ותיקנו והספסל עומד אצלו מותר. וכ"ש כשהוא מוכן שבת. ואסור בשבת להחזיר הרגל אפי' רפוי. ואם דרכה תמיד להיות רפוי מותר. עי' ש"ג (שם): (יח) לבנים שנשארו מבנין מותר לטלטלן. ואם סדרן ועי"ז אסור. וקוץ המונח בר"ה ולא היה מונח (וי"א אפי' מונח. גם בע"ש מותר לטלטלו פחות פחות מד"א עד שיסלקו לצדי ר"ה מחשש שיזיק לרבים. ובכרמלית מטלטל כדרכו (שם): (יט) חריות (ענפים) של דקל. יש מהם שמיחדים אותם לישיבה ויש שעומדים לשרפה כשאר עצים. ואם קצצם מדקל לשרפה (ובסתם מותר) אסור לטלטלם כשאר עצים. ואם אח"כ נמלך קודם שבת שיעמדו לישיבה עד שעה שימלך לפנותם (אפי' אם כשנמלך לא היה דעתו נמי' גם לישיבה שבת. רק חשב מבע"י לישב עליהם אפי' בחול (וי"א אפי' מחר ובמו ישמש גם לשריפה) או שבמקצתן ישב עליהם מעט קודם שבת וה"ה כשקשרן לישב עליהם. מותר לטלטלם בשבת (ובחשב מבע"י מותר אף בשבת זה) לסדרם לישב עליהם או לצורך עצמם ומקומם ככלי שמלאכתו להיתר. אבל שאר עצים ודבק של אבנים. אפי' ישב עליהם פעמים הרבה בחול וחשב מבע"י שיעמדו לישיבה גם בשבת עד שעה שימלך לפנותם ושפסם מבע"י כדי לישב עליהם מחר. אסור לטלטלם לסדרם לישב עליהם. וכשיחדם לישיבה לעולם או סדרם מבע"י שיהו מוכני' לישיבת מחר. מותר לטלטלם כנ"ל ולישב עליה' בלי סידור. ותיפס גם מותר בכ"ע אפי' לא ישב עליהם מעולם ולא חשב ותפס בו מבע"י ואפי' מתנענעים תחתיו. ולטלטלם שלא לצורך הישיבה רק לצורך מקומם או לצורך אחר אסור בכ"ע (שם): (כ) בולם דעליה שהוי ועשוי להטיף בו גב אסור לטלטלו. ודבוקן מותר לנגוע במקום נמקו

מקום ולא יוליכו מבוכך לגוף (שם) : (כא) אסור לטלטל נקפת עץ או אבן לכסות פי חבית או לסגור דלת או לכבות גבוזה (קנה שבנים להבית להוציא היין ממנה) לכסות סקב כחבים וכיוצא שאין דרכם ליחדם לכך (ואם השב לשמש בם אפי' רק מתר בשבת זו שיחים מדרכו ליחדם לכך. כגון לפגוע אגוז בכאבן או שימש בם לכך מבע"י אפי' רק פ"א. מותר לטלטלם גם לכל צרכיו) אפי' שימש בהם כה פעמים הרבה בחול והשב מבע"י לשמש גם לזה רק בשבת זה ; ואם עשה איזה תיקון במוכית שעומדים לכך או יחדם לכך לעולם. מותר לטלטלם לצורך כדבר שהוכנו ולא לצורך אחר (שם) : (כב) זמורה רכה (וקשה מותר) שראשה עקום כמזלג וראוי לתלות דלי ולשאוב מים. אפי' חשב בע"ש לשאוב בה בשבת אסור . וכשהיתה קשורה תלוי בע"ש מותר . ועוף שמתוך מחילן מבע"י לנגיף בו על השלחן לגניח הזבובים . מותר להניפו ולטלטלו ככל כלי . וכן כשיחדו מבע"י לישב על התינוקות שיכה בו . ואסור לשמוט בשבת עוף מהמכבדים מגנדים הבית מתחת הכסך שעליו וכ"ש לשברו ממנו להכות תימק אפי' ע"י נכרי (שם) : (כג) פשתן סרוק וצמר מנופץ שמניח בעל קחה גרמבו שיתרפא כבעל שיער או שנוהגים על מכה רק כדי שלא יטנפו הבגדים. אפי' לא השב שיהיו מיוחדים למכתו או קרחתו רק שיהם על ראשו או על המכה במקרה פ"א בחול והסירם מיד. וכ"ש כשהשב מבע"י שיהיו מיוחדים לכך אפי' בחול. אפי' לא נתנם עוד בראשו או על המכה מעולם. או אפי' רק חשב מבע"י להניחם בראשו או על המכה רק מתר ובמו"ש יסליכם ויעשה אחרים . וכ"ש כשעשה גם מעשה מבע"י להכינם לכך לשבת. כגון שצבע (לוזי. או בשמן. ונעבה) או כרכם במשיחה . מותר לטלטלם בשבת להניח בראשו (במכתו . ונראה. גם לר"ה יש אוסרין . ובשנבען או כרכן או הניחן בראשו פ"א מבע"י מותר) או על מכתו לצורך אחר (שם) : (כד) עור עבוד וכן שאינו עבוד ויבש . ולא ואוצר בדקה אפי' יבש. וכשהשב מבע"י לישב עליו מותר . וכשהם לאוצר לסחורה צריך יחוד . ועיקר דיעה הא'. עי' של"ד תנ"ס) דבעה"ב או אומן שמעבדו ומוכרו מותר לטלטל . וכן נסרים דבעה"ב . ודאומן אסור . דהוי מוקצה שחמת הכרן כיס . וכשהשב מבע"י ליתן עליהם פת לאורחים בשבת או שום הבמים אחר מותר (שם): (כה) מותר לטלטל (שמותרין בטלטול כמאכל בהמה) מהבלתן פרורין פחותין מכזית אפי' אין עומדין לאכילת אדם רק לבהמה . או עוף וכן עצמות שראוין לכלבים (ובמקום שאין כלבים מצוים (כגון שמונח בשדה במלון שאין כלב) אסור לטלטלן בין שהפרקו מהבשר בשבת ובין בע"ש. וקשים עד שאין ראוים לכלב אסור לטלטלן בכ"מ כעצים ואבנים) וקליפי פירות שראוין לבהמה (כגון שרבינים שקטניות גדל בתוכם) ואפי' נתפרקו מהבשר או הפירות בשבת והוו נולד (וביו"ט יתמיר בנולד. ועבידן רק כמבי"ח) ואם אין הקליפות ראוי לבהמה (וה"ה כד"א שאינו מאכל בהמה) כגון קליפי אגוזים ושקדים . אסורין בטלטול כעצים ואבנים . ואסור לסבירן מידיו או כד"א בידיו כגון לגרן בסכין . ואסור להגביה הטבלא או המפה עם הקליפות (והביב גם פת מותר להגביה הכל ולטלטל למקום הרוצה) שעליה ולטלטלה למ"א . רק ונערה מיד . וכשהוא באופן שאין האיסור לבד מעיל לו (כגון שצריך לבתת במקום השלחן ואם יערה כאן נהרן לא יוכל לשמש שם מה שצריך) מותר לסלק השלחן למ"א אפי' המוקצה עליו (שם : (כו) תבילי קש או עשב רכים . אם עומדים למאכל בהמה מותר לטלטלן אפי' גדולים הרבה . ושתמן להסקה עומדין ואסור . ובמקום שהשם קש עומד רק למאכל בהמה או לשכיבה מותר (שם) : (כז) דבר שראוי למאכל מין חיה ועוף המצוי אפי' אינו ראוי לרוב מיני חיה ועוף (כגון הגב שראוי רק לנבי והרדל שראוי רק ליונה) מותר לטלטלו במקום שגם ויונה מצוי (שדרך והרגל שהם ב"א לגדלם שם . ולא די במה שמצוי רק אצל שרים) ודבר שראוי רק למין חיה ועוף שאינו מצוי בעיר זו . אם יש לו משמין מותר לטלטלו . ואם לאו אסור (שם) : (כח) גרעיני תמרים . במקום שדרך להאכילן לבהמה (ובמקומות שרגם אין מאכילין) מותר לטלטלן . ואדם חשוב יחמיר ע"פ לטלטלן רק בשינוי . כגון ביחד עם חתיכת פת או ד"א המותר בטלטול . וכל קליפין וגרעינין שאין ראוין לבהמה . אוכל האוכל וזורקו בלשונו (ולא בידיו. לאחוריו (ולא לפניו ויסמוך בדעתו שכשיסיר הרבה יעמלם לפניו (יצא מותר להוציאן בגרף של רעי (שם) : (כט) בשר חי (וקשה שאינו ראוי לכוס אסור . וכן ד"א כיוצא כגון שומן חי שאין י"א כבין שראוי לכלב מותר) אפי' אינו מליח כלל מותר לטלטלו. וכן בשר שמסריח. דג מלוח מותר . ושאינו מלוח אסור . ובשר נבלה שנתנבלה היום מותר כבשר נבלה שמתה היום (עי' שב"ד)

וקמיע דכתב או עיקרין שאינם מומחים מותר (שם) : (ל) דבר מטונף (כגון רעי וקיא וצואה דאדם או תרנגולין וכיוצא. ונקרא גרף של רעי) אם הוא בחצר שלפני הבית או שאנשי שם מצויין ונכנס שם תמיד (ובשבת נתלק מהחצר המוקצה להטפה או תרנגולין . אסור להוציאו משם) מותר להוציאו לאשפה או לבה"כ אפי' בידיו ממש . ובשהוא במקום דריסת הרגל מותר לסלקו לצדדין . וכשהוא בחצר שאחורי הבית או בחצר אחר אסור להוציאו משם (וכשיושב שם מותר וכשירא שהתינוק ילך שם ויטנף מותר לכפות עליו כלי . וכשהוא מלא ואי לשום עליו שם מותר להוציאו ולהחזירו כבסמוך (שם) : (לא) גרף דרעי ועביט דמ"ר . אף שמותר להוציא לאשפה לפנותו . אם נפל או מידו (ובעודו בידו מותר להחזירו לד"ס בכ"ע ואפי' בלי מים. וטוב ליתן בו מים) אסור להחזירו לבית . וכשצריך להחזירו לשפות עליו היום או להוציא בו היום צואה ומ"ר . יתן בו מים שראוין לבהמה אפי' כשהם בו ויחזירו . ויש מתירין להחזירו בכ"ע ע"י מים . ויחמיר כדיעה הא' . ובמקום הפסד כגון שהכלי חשוב קצת ואולי יגנב מהאשפה) יסמוך על דיעה הב' (שם) : (לב) לא יעשה לכתחלה גרף דרעי (להביא לפניו דבר או לעשות דבר שבודאי עתיד ליתמאס ושומך בדעתו שיוציאו כשימאס . וכשאין דעתו להוציאו מותר . וכשנמלך אח"כ להוציאו מותר) וכשעשה מותר להוציאו . ובמקום הפסד מותר לקבוע ישיבתו אצל גרף דרעי במקום שאסור להוציאו כדי שימאס כעשה ויוציאו ויסתלק ההפסד . כגון אם איזה דבר מאוס והפסד מגעו במקום שאסור להוציאו . יכול להכניס שם מטתו לשכב או שלחן לאכול או שאר כלי שמשתמשו כגון ספריו ללמוד . וכשימאס הדבר בעיניו יוציאו למקום המשומר מגשם . וישיבה לבד כלי מטה וכו' ל"מ (שם) : (לג) מכנים לביתו מבע"י מלא קופתו עפר ומערה לתוך בקרן זוית וכשעירה בחמצע ביתו למדרם רגלים אסור לטלטלו ומותר בשבת לעשות בו כל צרכיו . כגון לטול ממנו לכסות רוק או צואה . ולכן פירות הטמון בחול שבכלי או קרן זוית מותר לטלם כשהיתוה עד שאין איכור עשיית גומא . עי' תנ"ח (שם) : (לד) אסור לנדיית בשר שחל יום ג' בשבת . אפי' ע"י נכרי . וי"א דמותר בשעה"ד אפי' ע"י ישראל וכ"ש לרחוץ ידיו עליו (שם) : (לה) אסור לטלטל בהמה או חיה או עוף חי . ואפי' עוף שראוי לגחן בו פימק כבוכה . ומותר לכפות סל לפני אפרוחין שיעלו וירדו בו . ובעודן עליו אסור לטלטלו . וכשהיו עליו כל בין השמשות אסור לטלטלו כל היום אפי' אחר שירדו (שם) : (לו) מדדה (אוחז בצוארו וצדדיו ומסייעו ותגעגע רגליו שילך . אך לא יגביהו כמין שיתקדר רגליו מהארץ) בר"ה (ובכר"ה ובכרמלית אסור . ולדחותו מלאחריו כשבירה מותר) בהמה חיה ועוף (ותרנגולת אסור . ומותר לדחותה בידים מאחוריה שתכנס ללול כשברחה ממנו) כשבר"ה צריך לכך (ואם לאו אסור) ואשה מדדה בנה (שיגביה רגלו א' ויניח הב' על הארץ וישען עליה עד שיניח שנית הא' . וכשגוררת ב' רגליו אסור אפי' בכרמלית . וכשאוחז קטן עד שצריך לגררו וכשאינו בר"ה חייבים וכן כשנושא כסות או חולה שאינו יכול לילך כלל) ואפי' הוא גדול עד שיכול לילך לבדו אסור לשאתו אפי' בר"ה . וכמוציא תינוק וכיס תלוי בצוארו חייב . וכמוציא גדול כמלובש בכליו פטור . וכנושא מת ששי מלאכה שא"צ לגופה (שם) : (לז) כלי שאבודעת לא ישלום ממנו תרם לכסות או לסמוך דבר כבכבאר . אסור לטלטל ולשאוב בכדור בשבת וי"ט . ויש מתירין . וי"א אפי' בר"ה . ונהגו מקדם לבקל ולא מיחו . ואסור לשאת תחת אצילו זרע התולעים שעושים משי (שם) : (לח) אסור לטלטל בגד בטנה (שאינו קשה . עי' יו"ד ס"א) דיבראל אפי' לצורך גופו ומקומו . וי"א דמותר לצורך גופו או מקומו . והעיקר כדיעה הא' . ואם יחדו לתשמיש שאין מיוחד לו ולא תפס כשכיר (כגון לכסות כלי או להאהיל למעלה מראשו) מותר . ומותר לטלטל מניפה להבריח זבובים . אך יזהר מלהרוג זבוב (שם) : (לט) מכבדות שמכבדין הקרקע מותר לטלטל ככלי שמלאכתו להיתר . וי"א שאסור רק לצורך גופו או מקומו ככלי שמלאכתו לאיסור . ומה שמורה בשבות (אריכזי"ן) בין דחול ובין דמין אחר כגון שרואין בגל . נהגו לאסור בטלטול אפי' לעמד על ידו . ולצורך גופו או מקומו מותר . ומותר לטלטל וויגיר שלנו . והגאון ח"צ ומו"ס סמלי כ"ן ז"ל פסקו מכבר (ובמקום שנהגו איסור אסור להתיר בפניהם. ובעוד אנוליא נהגו איסור . וי"א דלאסור אפי' אין כמפתח תלוי בו . ומשרה נכרית ופסקיה . וכלי שעוש גדול שעומד בכיכם על הקרקע יחמיר מלטלטלו רק לצורך מקומו . ולטלטל שלנו וויגיר ודאי אסור . ולדחוק בריספור ויגיר לידע מתקשקש נחיה שעה עומד אין לספיר . ומותר לטלטל שמה (ודאומן כגון חייט ובוחה אסור) במקום מקל או לדחוף איזה

דבר וכיוצא או לצורך מקומו (שם): (ט) אפי' דבר הראוי בשבת. אם הוא דעשיר ואינו ראוי לעשיר לפי שגרוע בעיניו ואין דרכו להשתמש בו לעשרו (ודבר שאינו ראוי לבעליו נמי שאסור לו כגון יין נסיך. מותר לטלטלו אפי' הגזיר) אסור אפי' לכל עני לטלטלו. ודבוקה דעני מותר לו ואסור לעשיר. ולעשיר שבבית עני שהדבר שלו מותר כלהעני (שם):

דין טלטול ע"י ד"א ומוקצה טלטול מן הצד וקינוח אחר נקביו:

(א) נוטל ברה"י בנו והאבן בידו (ואם דינר בידו אסור אפי' לאחוז בן בידו והוא סומך ברגליו. כשאין סכנת נפש כשלא יטלו) כשא"א בע"א. כגון שיש לבן געגועים לאב (שהבן עגב כשאינו עמו) שאם לא יטלו יחלה (ואם לאו אסור) וא"א להשליך האבן מידו שיצעק ויבכה ס' שם): (ב) כלכלה נקובה שסתמה בהוזק (ואם לאו אסור) נאבן מבע"י מותר לטלטלה. ודלעת חלולה שתולין [illegible] אבן להכבידה למלאות בה מים. אם מבע"י קשרו בה יפה שאינו נופל כשממלא מותר למלאות בה. ואם לאו אסור. וכשיחדו לכך לעולם מותר. עי' ס"ה (שם): (ג) דבר האסור בטלטול שמונח על המותר. אם הניחו עליו מבע"י מדעתו על דעת שיהיה שם גם בשבת. נעשה ההיתר בסיס לאיסור ונאסר בטלטול כמוהו. ואם לא היה דעתו שיהיה שם בשבת ושכח להסירו קודם כניסת השבת שלא נעשה בסיס. או נעשה בסיס לאיסור והיתר (כגון שהניח עליו מבע"י גם דבר המותר בטלטול שחשוב יותר מהאסור. עי' ס"י) אם אפשר לנער האיסור ממנו מיד. ינערו ויטלטל ההיתר לבד למקום הצריך. וכשא"א או שיהא איזה הפסד בהיתר או שלא יספיק השיעור לשלים צרך טלטול [illegible] כגון שמטלטל ההיתר עם האיסור שעליו לצ"א לשמש מקום זה לשמש בו או לצרך אחר. ואם ינער כאן האיסור לא יוכל להשלים צרכו במקום זה) מותר לטלטל ההיתר אף שגם האיסור שעליו מיטלטל עמו מאליו (שם): (ד) כלכלה מלאה פירות והאבן בתוכה. אפי' הניחו מבע"י עד שיהיה בשבת. אם הפירות מעופשים ורכים מאוד כגון תאנים וענבים שאם ינערן יוטנפו בקרקע ויופסדו. מותר ליטול הכלכלה עם הפירות והאבן שבה למקום שצריך לאכול הפירות. והיה חייב לטלן בידיו לשם. וכשמונחים בסלים קטנים בתוך הכלכלה. יטול הסלים בידו מתוכה ויוליכם לשם א' א' כמין שאין הגם שיפלו הפירות לארץ. וכשצריך לטול הכלכלה לצ"א לשמש בה שם. יטול הסלים מתוכה ויניחם על הקרקע וינער האבן מתוכה. ואם הפירות יבשים שאין נפסדים כשמתטנפים בקרקע. אפי' אינם בסלים לא יטול הכלכלה עם הפירות והאבן בין צריך לפירות ובין לכלכלה. אלא ינערם מתוכה עם האבן וילקטם בידו. ויחזירם לה כתרומה. וכשצריך למקומה ולא יספיק השיעור מותר לטלה כמו שהיא בכ"ע (שם): (ה) הניח אבן ע"פ הבית יין לכיסוי או מעות על נר ושכח להסירו קודם שבת וצריך לטול יין או לשכב. מטה שהנים של עדה או מנער הנר ונופל. והשאר בין החביות ואינו יכול להטותה ממקומה. יטול להגביהה עם האבן ולמשכה לצ"א להטותה שיפול. וכשצריך למקום החביות או הנר ואין שהיה או מיעור מספיק. יכול למשכה לצ"א עם האבן או המעות. וכשלא נ נגוף הנר ולמקומם רק שמשתמש בגג המעות. אסור אפי' לנערם שיפול מתחיה. עי' ס"א) (שם): (ו) וכ"ז בשכח. אבל הניחו שם מדעתו ע"ד שיהיו גם בכל השבת. בין צריך למקום החביות או הנר ובין לטול יין או לשכוב. נעשה בסיס לאיסור והאסור אפי' להטות או לנער אפי' היה דעתו שלא ימית שם כל השבת רק עד אחר בה"ש ולא יט [illegible] היה או מיעור אסור. וי"א שאם היה דעתו להסירו בהמצע שבת ע"י מיעור או נכרי לא נעשה בסיס. ולכן אם נמלך אפי' בתחלת כניסת השבת להטות או לנער כשצריך לטול יין או לשכוב. או לטלטלה עם האבן או המעות כשצריך למקומה. מותר כבשכח. ואם לא היה דעתו להסירו ע"י מיעור או נכרי אלא לטלטלה בהמצע שבת לצ"א עם האבן או המעות ע"י נכרי או ישראל כשיצטרך למקומה ל"מ. והעיקר כדיעה הא'. ובמקום הפסד (כגון שנפל נר על השלחן. עי' רע"ז) יסמוך על הב'. ולד"ה כשנעשה בסיס לאיסור בה"ש אפי' אח"כ ניטל האיסור. אסור לטלטלו כל השבת כמו שהיה האיסור. עי' ס"י (שם): (ז) אין ההיתר נעשה בסיס לאיסור. אלא כשהניחו עליו בכוונה לצורך האיסור שישב עליו בטוב (כגון מעות על נר) או לצורך ד"א המותר (כגון אבן עפ"י חבית) אבל הניחו במקרה כרגיל להניח בתיבה הפלים אע"ז לפי שאין ריוח לשום מקום לכ"א בשוליה או לפי שאינו חושב לזה. לא נעשה בסיס זל"ז ודינו כשכח. ולכן מותר לטלטל שמפה שעל השלחן אפי' כשמונחים שמורים עליה (שם): (ח) [illegible] דהרעגונים שבו ביום שבת

ספרות שאסורה בטלטול. הוי הכן בסיס. וכן כל כיוצא בזה. ואם היה מוקצה על היתר דהכירו שלא מדעתו. אפי' גם המוקצה שלו ל"ה בסיס. ואם עשהו לטובת חבירו שמסתמא נוח לו. כגון שנטל כ"ת דחבירו והעמידו מבע"י תחת הנר בבית חבירו שיפול ע הנר ולא יושרף הבית. וגל בו קודם בה"ש והיה עד אחר בה"ש. הוי הכלי בסיס ואסור לטלטלו כל השבת. ומותר לעמוד על אבן שמעות עליו מגד אחר אפי' דרכי לנענע בנימוד (שם) ע. עץ שתולין בו דגים לייבש. אף שמאוס. מותר לטלטלו. ודבר הראוי לאכילה בשבת ל"ה מוקצה אפי' עומד לסחורה (כגון תמרים וקציעות ושאר פירות העומדים להוליכם לצ"א לסחורה) ומותר לאכלו בשבת ואפי' דהאו בידים מלאכלו בשבת כגון חטים שזרען בקרקע. ואם השרישו עוד וכשהשרישו חייב) וביצה שנמצא בתוך תרנגולת של אפרוח מותר לטלטל. ותמרים הנלקטים קודם בישולם וכונסים אותם בסלים ומתבשלים מאליהם. מותר לאכול מהם קודם גמר בישולם (ס' ט'): (י) כל מיני פירות שמניחים במוקצה לייבש. מותר לאכול מהם קודם שיתייבשו. חוץ מגרוגרות וצמוקים דישראל (ודנכרי מותר כשראוין ואין ראוין (שאין מוקצה בדנכרי) והלוסין. ומתוכר שאם בשבת. אפי' של דנכרי שתלשו לעצמו והיה דעתו מבע"י לתלשו בשבת כגון שמעמת שאמר בע"ש מחר אתלשנו) ותגמר בישולו אסור (עי' שכ"ה) ודבר שהיה מותר לידה מבע"י ולדו נכרי בשבת. (אפי' היה דעתו לגודו בשבת אסור) אסור לאכול או לטלטל מבעיות כמוקצה עד אחר שנתייבשו לגמרי. אם אין ראוין כלל ואפי' הומינם לאכילה מבע"י ל"מ בזה) ואפי' ראוין ואין ראוין. שיש אנשים שאוכלים אותם ויש לא (שם): (יא) דבר שהיה אסור בטלטול בה"ש ובשבת כלך הגורם האיסור. כגון שהיה מוקצה בה"ש מחמת שהיה אסור באכילה ולא היה ראוי לכלום ובשבת נסתלק האיסור ונעשה ראוי. אסור לטלטלו כל השבת אם אדם גרם לו הסיסור בידים. כגון נר שהדליקו מבע"י וכבה אחר בה"ש ונתאר בו שמן. אסור להסתפק ממנו כל השבת. וכן דבר שלא היה ראוי בה"ש מחמת עצמו (ולא מחמת איזה איסור) והאדם גרם זה ונעשה ראוי משתחכה. אסור בטלטול כל השבת. כגון גרוגרות וצמוקים שלא היו ראוין בה"ש ובשבת נתייבשו לגמרי ונעשו ראוין. אבל דבר שהיה מוקצה בה"ש בע"כ של אדם. כגון מחמת איסור שבא מאליו ולא נגרם מהאדם. ומשתחכה כלך האיסור. ל"ה עוד מוקצה אפי' אם כשהגיע בה"ש הסיח דעתו ממנו לגמרי ולא היה מצפה כלל שיצא האיסור בשבת. כגון בע"ח המוקצה מאיסור שחיטה ושחטו בשבת לחולה שהוא סוף מותר לבריא להטול ממנו חי. וכ"ז בדבר שהיה מוקצה כל בה"ש. אבל כשהיה ראוי אפי' רק במקצת בה"ש ואח"כ נתקלקל מאליו או ע"י אדם ונאסר באכילה או טלטול ואח"כ נתקן. הדר נהתירו (שם): (יב) גרוגרות וצמוקים שהם מוקצה לפי שאין ראוין לאכילה וקודם בה"ש נתייבשו לגמרי וראוין. אפי' לא ידעו הבעלים כלל או שנתייבשו ואחר בה"ש מדעו. מותרים באכילה. ואם יבשו או רק קצת בעסן שראוין ואין ראוין וכשאין ראוין כלל ל"מ הזמנה. אם הזמין לאכילה מבע"י מותר. ואם לאו אסור. ותמרים שנתן עליהם מים בגינים בע"ש ואין ראוין ובשבת נעשו ראוין. מותרים (שם): (יג) דבר שאסור לטלטלו. אסור ליתן תחתיו כלי שיפול בו אפי' דעתו לנטלו אח"כ וכה"מ מותר בזה. עי' רמ"ה רס"ו) ומותר לכפות עליו כלי. אך לא יגע במוקצה. וי"א שאם המוקצה מתנענע (כגון ביצה ע"י נגיעת הכלי אסור. ואם לאו מותר (שם): (יד) דבר האסור בטלטול שהניחו מבע"י על המותר ע"ד שיהיה שם בשבת שנעשה ההיתר בסיס לאיסור ונאסר בטלטול כמוהו (עי' ס"ם ומשתחכה ניטל האיסור מעל ההיתר. אסור לטלטל ההיתר כל השבת. כגון מטה שהניח עליה מעות מבע"י ע"ד שיהיה בשבת ומשתחכה ניטל ע"י נכרי או קטן. אסור לטלטלה כל השבת. ואם לא היה המעות עליה בה"ש רק אח"כ הניחו עליה נכרי או קטן אפי' לדעת הישראל. מותר לטלטלה כשיפול ובעודן עליה אסור (ומותר להטותה ולנערה לנפילו ולטלטלה נמקום שרוצה) וכשצריך למקומה מותר. עי' רס"ה רס"ו ס"ס (שם): (טו) וכ"ז במטה שאינה מיוחדת למעות או אפי' יחדה לו אך לא הניחו עוד עליה מעולם. אבל יחדה והניחו פ"א אפי' בחול. מטלטלה בשבת אפי' לצורך גופה ומקומה. ויש מתירין לגופה ומקומה ויש להחמיר כדיעה הא'. ולכן לא יטלטל כיס דמעות אפי' כשהוציא ממנו מבע"י והשאירו (שמה מותר) וכן סבגו. ואם תפור בבגד. אם כוונה ממנו המעות יכול ללבוש הבגד אפי' בה"ש. ואפי' נכיס מותר להגיח דבר או לסלו. ואם מעות בו אסור ללובשו (ויכול לנער המעות וללבשו) ומותר לטלטלו אפי' אחר שנער המעות וכסהו בגד

בין שיחה בשבת. וכזה אסור להכניס ידו בכיס (שם): (טז) וכ"ז כיס שאין לבגד תפור בחור שבבגד וכולו תלוי. אבל אם כולו תלוי ואינו נבגד. נעשה כל הבגד בסיס למעות שבכיס בכיס. ואפי' היה המעות בכיס ע"ד לטלו ממנו קודם שבת ושכח לטלו מבע"י שלא נעשה בסיס אפי' הכיס. מ"מ אם אפשר לנער שהמעות יפלו ואח"כ יטלטל הבגד למקום שרוצה. ואם אפי' כל הכיס תלוי אך פיו אינו תפור לבגד רק קשור ומלא מעות. אסור לטלטל הבגד אם הניח המעות בכיס ע"ד שיהיה בשבת. ואפי' אחר שניטל המעות מהכיס או מהבגד משתמש. ואם הניחו ע"ד לטלו קודם שבת ושכח מבע"י. שרי כדאמר ואח"כ יטלטל הבגד למקום שרוצה. כשאינו מכוין לצורך המעות (עי' ש"ט) ואם יש מעות בתיבה שבתוך השלחן: אסור לטלטל השלחן רק כדרך הנ"ל. וכשיש עליו מבע"י דבר המותר בטלטול. מותר לטלטלו באגבן דבסמוך. והיינו שבה דברים המותרים בטלטול ומעות שאינו עיקר. מותר לטלטלה כמו שהיא באגבן ובסמוך במתחה (שם): (יז) כלי שנעשה בסיס לאיסור והיתר (שהיו עליו בה"ש. אפי' ניטל ההיתר משתמשה. ואם בה"ש היה עליו רק האיסור ומשתמשה הונח ההיתר. הוי בסיס רק לאיסור ואסור כל השבת. ואם בשבת הונח האיסור. אסור לטלטל הכלי כ"ז שהוא. ומותר להניח גם היתר החשוב מהאיסור ולטלטלם) מותר לטלטלו אם ההיתר חשוב (וכשאינו חשוב לו לעשות אפי' חשוב לכל העולם ל"מ. וה"ה לניפוץ. עי' ש"ת) מהאיסור (ואם לניפוץ. אסור אפי' לנער האיסור כשהיה לאיסור לבד. עי' ש"ע) ואם אפשר לנער האיסור לבד. ינערו ואח"כ יטלטל הכלי עם ההיתר למקום שרוצה. ואם א"א. ינער גם ההיתר שלא יופסד. ואח"כ יטול ההיתר לבד ויחזירו לכלי כשרוצה. ואם לא יוכל לטלו לבד. כגון מחתה שיש עליה מבע"י אפר שמותר בטלטול (וכשהוסק בשבת אסור. וכשנתערב כדאמצול בטל ברוב אם לא היה ניכר עוד מעולם כש"ע. עי' תג"ב) ושברי כלים או פחמים האסור. וצריך לטלטל האפר לצ"א לכסות רוק או צואה. וכשיתערב עם השברים או הפחמים לא יוכל לטלו בידו לבדו. כגון שהשברים או הפחמים קטנים וא"א לטלו זולתם. מותר לטלטל המחתה עם האפר והשברים או הפחמים למקום שרוצה. וכן כשצריך למקום המחתה. ואם צריך רק למחתה אסור. רק ינערם ממקומם ויטול המחתה לבד (שם): (יח) ב' דברים שא' אסור בטלטול וא' מותר והמוכים זל"ז או זב"ז או זע"ז וההיתר לא נעשה בסיס לאיסור (עי' ש"ט) וכשמטלטל א' מיטלטל הב' עמו. אם מטלטל האיסור בידו וההיתר מיטלטל אסור בכ"ע (ובמת מותר) ואם לניפוץ (אם מכוין בטלטול לצורך האיסור לשמרו מאיזה קלקול והפסד או לצרכו או לצ"א או אפי' לשמש בו השמים המותר (כגון לישב או לשכב עליו (עי' ש"ת) או כגון כר לשמש לאורה במ"א) אסור. ואם א"א כלל לגוף האיסור ומטלטלו ע"י ההיתר רק בשביל דבר המותר כגון לפנות מקומו. מותר (עי' ש"ע גאבן עפ"י תבים ומעות על כר) וי"ש שמכוין רק לטלטל ההיתר אך א"א לטלטלו בלי האיסור. כגון נמן חלום הטמון בארץ (אפי' נתכוין לגריפה הטמטם (עי' ש"י) אוסיף מתחם לחות הקרקע והיה דעתו שיהיה שם כל השבת) בעדה וכנים. אסור לטלו מהארץ) ולא השרים וקלת עליו מגולין. שטלו נסם ומגליא (וי"א שאם גמר בדעתו בבירור שלא יאכלנו בשבת זה ולדעת זה שמנו. אסור אפי' בטלטול מהצד) אפי' מזיז עפר ממקומו. אם כולו טמון. מותר בו דקר העפר כוש או סכין ומוציאו והעפר שעליו נעשר מאליו. ואף שבתחלתו שגבהתו כגון מגביה גם העפר שעליו. ויש אוסרין לתחוב בעפר. ויש להקל. ופירות הטמונים (וי"א שאם גמר בדעתו בבירור שלא יאכל מהם בשבת זה ולדעת זה טמנם. אסור אפי' בטלטול מהצד) בקש או תבן המוקצה לבהמה. מותר לד"ה לתחוב כוש או סכין בהפירות להוציאם (עיין תק"ד) ואם יחדן להטמין הפירות. מותרים בטלטול. וה"ה בעפר שיחדו לכך (סי' ש"ח): (יט) מותר לטלטל מוקצה בגופו שלא בידיו אפי' לצורך האיסור. כגון קש (במקום שסתמו עומד להסקה. ובמקום שסתמו עומד למאכל בהמה או שהיה מותר לטלטלו בכ"ע) שבמטה על מנת שלא לשכב עליו ובשבת רוצה לשכב עליו. מותר לנענעו בגופו שיהא נח ורך ונוח לשכיבה. ואם ישב או שכב עליו מבע"י או הניח עליו או כר או סדין או חשב עליו או לישב או לשכב עליו (עי' ש"ת) מותר לטלטלו בידיו. ואם הזמינו או למאכל בהמה מותר בכ"ע (שם): (כ) מותר לטלטל (כרמ"י או פחות מד"א בכרמלית. וי"א אפי' ד"א בכרמלית ומכרמלית לר"ה הצריך. ויש להקל) אבנים מסודרים (ולא מסגדר) ואם ירד גשם עליהם ושקעו. אם רישומן ניכר מותר לטלן לקנח (כשאין לקימה ד"א במותר בטלטול) בכה"כ"ס. ואפי' שנה בגג שטורח להעלותן. ואם נפנה תמיד במקום א' מותר להשים כמלא היד אפי' כשגם אחר נפנה שם. ואם לאו יהיה רק כשיעור ראש הבוכנא שדכין בשמים. ולכן שיהיה בו חשש סקינות שקנחו בו פ"א. מותר להכניסו אפי' גדול הרבה. או אפי' הן הרבה ממלא היד מותר לטול כולן. וכן אבנים שיחדן (לעולם. ויחוד לשבת א' ל"מ: עי' רנ"ע ש"ח) לקימה מבע"י אפי' לא קימה בה עוד מעולם. ומי שיש לו בכה"כ"ס כמוך לביתו שרק הוא נפנה בו (ואם גם אחר אפי' מכ"כ נפנה בו. א"צ להזמינם) יזמין שם אבנים מבע"י. ואם לאו אסור להכניסם בשבת רק המעומדים לכך (סי' שי"ב): (כא) גרור שעלו בו עשבים מלאות סקרקע מותר לקנח בו. ואפי' מונח על הארץ מותר לטלו. והתולש עשבים ממנו חייב. ולא יטלטל רגב אדמה לקנח. ואסור לקנח אפי' בחול בחרס אפי' חלק כגון מאוגני כלים (מתמה כיסוף. ובזה"ז אין חוששין) ואם בשבת יש לפניו חרס חלק וגרור. יקנח בחרס (אפי' בזמן שחוששו לכיסוף) ולא בגרור. ואם גרור ועשבים לחים (וכיבשים לא יקנח אפי' בזה"ז) אפי' מחוברים. יקנח בעשבים (בעודן מחובר. ולא יזיזן בידיו) ולא בגרור. וכשאין לפניו אפי' גרור ואבן יקנח אפי' באילן המחובר. ואפי' בעלין המחוברין כשצריך (שם): (כב) לא ימשמש בגרור הקינוח (לנקותו שלא יסרט בשר) כבחול רק בשינוי. ואם צריך לנקביו ואינו יכול שרפואתו למשמש בפי הטבעת בגרור וכיוצא. לא ימשמש כבחול שאוחז הגרור בכל היד. רק בשינוי שאוחזו רק בב' אצבעותיו וממשמש בנחת. וה"ה למשמש שם בברזא. ואסור לגלח בה אפי' שלה שתוכה בגוף. ודבר שבלוע בגוף מותר. כגון לבלוע מרגליות או זהב ולגלח לר"ס (שם): (כג) אסור לפנות בשדה ניר (חרישה ראשונה ועומד לזריעה. ובשדה חבירו אסור לפנות אפי' בחול) ואבנים גדולות שמלדין כמושב חלל יושב עליהם בשדה במקום המיוחד לבכה"כ"ס. מותר לגדרן בשבת. ולעשות כהלכ עם גג אסור. וי"א דמותר (שם):

עתה הגיע הזמן לעמוד מבה"כ וליכנס לבית תפלה יקרא לכל העמים. בעת רצון דמנחת של שבת. שבו תהיה הגאולה במהרה בימינו אמן:

(א) סדר זמן עבודת התמיד של בין הערבים בשבת. כסדרו בחול: [יש שינוי. שבחול אין פיים והזכה נשאר זכה בו: ובשבת יש פיים. שהמשמרות מתחדשות]: (ב) רק בשירו הוא מובדל משל חול. במנחה בשבת ראשונה (ע"ל בית גרמו) היו הלוים אומרים שירת אז ישיר משה עד מי כמוכה באלים. ותוקעין שמה ג' פרקים. על כל פרק תקיעה על כל תקיעה השתחויה. בשבת שנית. מן מי כמוכה עד גמירא. ועושין ג' פרקים כו'. בשבת שלישית. אז ישיר ישראל כו'. וכן חוזרין חלילה בכל שבתות השנה) וזהו עבודת התמיד בבית אלהינו. יהי רצון שיבנה במהרה בימינו אמן: (ג) וכן סדר הסמוכה לפני אשרי. טוב לגל חול: (ד) אומרים אשרי. ובא לציון: (ה) הטעם. משום דהכל יום צריך לומר קדושה דסידרא. דעלמא עליה קאי (עמש"ל גבי חול) ובשחרית דשבת וי"ט אין אומרים אותו. משום דבלא"ה מפרין בו קדושה יתרה במוסף ומאריכין הרבה בבה"כ. ע"כ במתחילו בשבת שבוא עת רצון והלוי לקדושה מספת. משא"כ במנחה דחול אינו ראוי או לתוספת קדושה. משום לא תחסום שור בדישו. והיינו טעמא דר"ת ומ"ס דבמילתייהו קיימי. נאמרו בשחרית שלהם ולא במנחה. אע"פ שיש בהם מוסף. מכל מקום אין בהם קדושה גמורה. שהגבעל הגמרא טעם הדין דמנחה. קן כ"ל במור בס"ד. אומר הש"ץ חצי קדיש: (ו) אומרים ואני תפלתי. י"א על פי המדרש. שאמר דוד המע"ה. אין אנו כאו"ה כו'. אלא אע"פ שאכלנו ושתינו. אנו מתפללין. ויקשה ע"ז. א"כ למה אין אומרים אותו גם בי"ט [וכן בחול בשבת] וצ"ל משום דבי"ט שכיחא שכרות במנחה (כדאמרינן [ביצה ד] דרב לא אוקי אמורא עליה מי"ט לחבריה מה"ס. ושתוי אל יתפלל. ואסור תפלתו תועבה. א"כ איך יאמר בעצמו ואני תפלתי. וזורקין לו תפלתו בפניו) משא"כ בשבת. שאין רשאי לקבוע סעודה לפי כמש"ל. וזה נכון ויפה. ובס' בזוהר נתן טעם. לפי שבשעת המנחה דחול. דינא תליא בעלמא. ולאו איהו עת רצון. אבל בשבת דכל רגזא אתעדי. אע"ג דדינא אתער אתבסמותא איהו. על דא אצטריך קרא דיהודה כו'. ואסכיל נרתמי ואתכנש כולא. וכדין שם רעוא

הזיב. ודימה להכניס והוה מדוה בגולה ע"כ. ולא נתיישב מה שהקשינו. מדוע אל"כ יגרע מנחה די"ש בזה. ועדיין צריכין אנו לדברי לקוטי הדה נכאן. ז"ל. למה אומרים בשבת במנחה ואני תפלתי וגו'. בשביל שהרה אחרונה בעקבי הקץ כו'. ויום השבת יהיה כל היום תהיה הצרה עד עת המנחה. ואז ישראל נענין במנחה. ומיד יבוא משיח. הה"ד בעת רצון עניתיך כו'. ע"כ. ולא יקשה ע"ש. שהרי אמרו (עירובין מג) אין בן דוד בא בשבת. וי"ל דלא אתי אלא אליהו. דאל"כ הפסוק הבעיא דאין תחומין. הא לאו מילתא. דודאי אין כוונת המדרש שיבא המשיח בשבת. אלא כמ"ש (עמש"ל גבי דוד) ר"ל א' בשבת. והאי היום מיד. לפי שלעת ערב יהיה אור כדבר הנביא זכריה. והוא סמוך למנחה קטנה. אכן אליהו יבא בשבת במנחה. והא דלא מפסיק מגה דאין תחומין. הא מסיק תלמודא דמספקא ליה לסוגיא הכא. היינו מדאמר (כנודר ביום שבן דוד בא) באחד בשבת. ש"מ דקרוב הדבר שיבוא במ"ש: ויבוא אליהו בשבת לפניו. וכ"מ נמי מגמ' דפ"ק דפסחים שאין אליהו בא בשבת. בשחרית דוקא נמי. מפני הטורח. שלא לבטל הסעודה. אבל במנחה ודאי

שגי אתי. וקושיא הכי הוא. אע"ג דמספקא לה נפקא לגמ' ... דתחומין. לקולא לא אמריק. ... ונכתר. שדברי מהרש"ל ... גרלין. ואינך מהך מתמה הגיה הנ"ל. ובפ"ז י"ל גם דשם ... בזוהר הנ"ל. דהיינו נמי סמיכות גאולה לתפלה דרדים מיה נכאי ... באידנא. משום דהוא מעינא דגאולה אחרונה: (ז) מדברי ... בזוהר הנ"ל נלמוד. שנכון הדבר לעמוד באמירת פ' כלו ואני תפלתי. משום דרמיז סמיכות גאולה לתפלה. וה"ז כענין שעומדין ב... גאל עליון גואלם (כמ"ש שם) לפי שהגואל הוא במקום מעפר. ... בסוד כריתי אקים. עמ"ש גם"ד באמת ויצ"ב. וכל מלוי הדס... בעמידה. ודי בזה לנבון: (ח) ואני תפלתי. נ"ל לפי שאלה ס... כי לא מתגלה שם הרצון: (ט) הש"ץ צריך להמתין מעט ... מנחה דשבת. מפני כבוד קב"ה. וז"ל הכבי אר"י. אין הגיה ... במנחה של שבת. קודם שתאמר ואני תפלתי. כדי שתהיה ... בעת רצון. ואין אנו מכסים הספרים בשלים. נראה כי לא ... שלא דעשיק. וגם אנו מגלים מלה שלנו. ע"כ:

ואני. [תלים סט] ה' ונים דינו והוא כענין הוד חסד שמרנו בכסא שן.

מגן הש"ץ **וַאֲנִי תְפִלָּתִי לְךָ יהוה עֵת רָצוֹן אֱלֹהִים בְּרָב חַסְדֶּךָ עֲנֵנִי בֶּאֱמֶת יִשְׁעֶךָ:** ועונין הציבור

יע"ש. והוא מאי"ן הבוא. בסוד מגיד מראשית אחרית (גי' טהר) דבר טוב מראשיתו. מתמת ראשיתו. נמון סופן בתחלתן כי סוף מעשה תחלה במחשבה. כמש"ל כמה פעמים. דעלה אמר הל"ע. אם אג"י כאן הכל כאן. הרי אלו ... בהימות דעוקבא: תפלתי. היא תפלה לדוד כנודע: עת רצון. הוא ג"כ יחוד בסוד הדעת. וסוד עת רצון ... לעיל כמה פעמים: אלהים ברב חסדך. גם הוא יחוד מד"ה בחסד: באמת ישעך. הרי יחוד זעיר ונוקביה. ... ב"פ סוד אמת וסוד ישעה. ורמז הפסוק באבן כנראה. ומתחיל במדתו של יצחק. דשמאלא ליה קיימא. אלא שמרי... עת רצון ואתכסמה כדלעיל. וע"ד הפשט ביארתי שתה הכתוב: ואני תפלתי. עת היות שאני מתפלל ביחידי. ... שהיה בדרך או בגלותו. לך הכהלל בעת התפלה. או ה' לך עת רצון מכל מקום: אימתי בשעה שהצבור מתפללין ... (חה פי' שגה אל הפלת שעריר. היחיד. בסיומו כמערער בערבה במדבר יחידי. מ"מ משום דלא בזה את תפלתם ... דרכים. שהתפלל בשעה שהם מתפללין. כדכתיב הן אל כביר לא ימאס תם): אלהים ברב חסדך ענני. בגרה סרסים ... עם שאינו בעת רצון. מ"מ ראוי לך להתנהג כגודל חסדך. כדי באמת ישעך. שלא יתייאשו היחידים מן הרחמים וכו'...

(י) מוליאין ס"ת (מתקנת עזרא. משום יושבי קרנות) וקורין שלשה בפ' שבספיק בה שחרית. ולפי' הוא י"ש. ואין מפטירין. א"א קדיש אחר קס"ת בנימה: (יא) אלא אחר שהגליעו הס"ת עומד ש"ץ ואומר חצי קדיש. וזה עולה לקריאה שקראו ולתפלה שסמוכה. לפי שלעולם אין עומדין הצבור בתפלה אלא אחר קדיש. וסומכין אותו לס... כל מאי דאמור. ואין כאן אמירת מזמור שמפסקת כדי לאחר ... קדיש אחריו כמו בשחרית שמפסיקין באשרי. ואע"פ ש"א ... שיר ליום השבת וכך הוא מנהגו של אמ"ה ז"ל וכן אנו מנהגן. מ"מ לא נהגו בקדיש על קס"ת. אולי משום סורה הגבור ...

(תלים קיא) [הללויה. אודה יהוה בכל לבב. בסוד ישרים ועדה. גדולים מעשי יהוה. דרושים לכל חפציהם: הוד והדר פעלו. וצדקתו עומדת לעד: זכר עשה לנפלאותיו. חנון ורחום יהוה: טרף נתן ליראיו. יזכור לעולם בריתו: כח מעשיו הגיד לעמו. לתת להם נחלת גוים: מעשי ידיו אמת ומשפט. נאמנים כל פקודיו: סמוכים לעד לעולם. עשוים באמת וישר: פדות שלח לעמו. צוה לעולם בריתו. קדוש ונורא שמו: ראשית חכמה יראת יהוה שכל טוב לכל עושיהם. תהלתו עומדת לעד:]

(יב) אמ"כ מתפללין כלחש ג' ראשונות. וכשמגיע אומרין אתה אחד. ... זו ל"ה תיבות. כמנין כלה. כי עתה הוא עת יחוד הכלה ... כאן: היא דקשריק אתה אחד. כמ"ש ז"ל (ברכות ו) ולמ"הא אחרונה. הם ל"ד תיבות. כד"ן שמות ההיים. ורומז ... סרי' שהוא עתה ... מנחה ע"ש. ומש"ז אומרין ג"ע ... סגמ"ל נש"ד:

[מתפלל שמו"ע עד האל הקדוש (תמצא לעיל) ומתחיל כאן:]

אתה אחד. עיין לעיל בפי' אתה קדוש. **אַתָּה אֶחָד וְשִׁמְךָ אֶחָד. וּמִי כְּעַמְּךָ כְּיִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד**

וכבר נתבאר לעיל מספר תיבות הנוסח ורמזיו. וכאן אסיף לקח טוב בעז"ה. ראה כמה מכוון הסדר. כי גם עתה ... שאומרים בבה"מ. ממש הוא כמעשהו. במספר ל"ה תיבות הרומז לכלה (כמ"ש שם בס"ד. וע"ש ביאור סוד ... ה) בהטור הרצון. כמ"ש שם. וכן כאן הוא עת רצון ביותר. אמנם עכ"ז אין אנו אומרים יום מנוחה. אלא ... אתם. כי כן הוא עיקר בעיניו. שכ"ה לשון מקרא. ברוך ה' אשר נתן מנוחה לעמו. ואעפ"כ ירמוז גם ... עם הכולל המלים בכ"ח כידוע: ושמך אחד. ע"ש שכתוב. ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד (ע"ל בהקדמה ובפי' ק"ש) שתפלה זו רומזת על שבת של עתיד. כמש"ל נמשח זהב: כעמך כישראל. כתוב בשמואל ב' ז'. ... היא בבחר. ומורה מגין עשרים שני' כמ"ד. שלשם עולה צניר אנפין מהה. ומגיה ו' קצות באצרן. שבהם השבת שמכרין...

כאן

בָּאָרֶץ. תִּפְאֶרֶת גְּדֻלָּה וַעֲטֶרֶת יְשׁוּעָה (יוֹם) מְנוּחָה וּקְדֻשָּׁה לְעַמְּךָ נָתָתָּ. אַבְרָהָם יָגֵל. יִצְחָק יְרַנֵּן. יַעֲקֹב וּבָנָיו יָנוּחוּ בוֹ. מְנוּחַת אַהֲבָה וּנְדָבָה מְנוּחַת אֱמֶת וֶאֱמוּנָה. מְנוּחַת שָׁלוֹם וְשַׁלְוָה וְהַשְׁקֵט וָבֶטַח. מְנוּחָה שְׁלֵמָה שֶׁאַתָּה רוֹצֶה בָּהּ. יַכִּירוּ בָנֶיךָ וְיֵדְעוּ כִּי מֵאִתְּךָ הִיא מְנוּחָתָם. וְעַל מְנוּחָתָם יַקְדִּישׁוּ אֶת שְׁמֶךָ:

כאן. תפארת ס'. וג"ע אחד עולה פ"ל. כשם יום בתלותו שרלהו מלא של השמי"ם. להשפיע על גי' אחד באלך: תפארת. השאול בו. כי עת רצון היא עתה. שבוא ח"ח בבחי' הדעת כנודע: אברהם יגל יצחק ירנן יעקב ובניו ינוחו. ר"ת עולה אל' הוים: יגל. בלב. ע"פ

שמה ויפול אברהם על פניו ויצחק. בלבו. על בשורת הבן שילא מחלציו שיעמוד שבת: יצחק ירנן. בפה מלא שנולד בקדושה ז. ולא הכיר בשם מנוחה. אף על פי שגם הם שמרו שבת אפילו עירוב תבשילין. אבל אלא היו מצווים. וגדול המצווה ועושה הוא יעקב. ובניו כמו כן שמרו שבת. כמ"ש [ב"ר פצ"ו] על הפסוק והכן. מכאן שעשה יוסף שבת. כמו ולא אמר. והכינו את אשר יביאו. על כן לשון דוקא נתיבת המנוחה בפועל: מנוחה. הכרו כאן. ד' מנוחות שלשתם. כנגד ד' פרצופי עקבא. כמה דלא אמר. ומלאן מנוחה: אהבה. אהבה רבה. חכמה: ונדב"ה. גי' בינה. והנה בלב (אמר חד לבה) שלב מבין: אמת ואמונה. בחי' דעת ותבונה: שלום ושלוה. יסוד ועטרה שלו: (השקט ובטח. ב' בתים): השקט. כנגד ה"י שעמד בית ראשון: מנוחה שלמה. זעיר ומקביה היא הכוללת מנוחת שלום. ועם שני גמ"ה שלום. היא ואמי השלמה הדבוקה בשלום: מנוחת שלום ושלוה. ר"ת גי' רצון. וגי' אל שדי. בשילוש שלו אלף. סוד אלף כהים על נכמות בסדרי אלף. והם אברהם יצחק ויעקב שמכונה כאן עמ"ש בס"ד בעבא לגיון:

(ע) סמכם שא"א ... ומ"ד ... מאמר ... פסוקים האדיקים. ערבה ...:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. רְצֵה (נָא) בִמְנוּחָתֵנוּ. קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן (וְשִׂים) חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ (וְשַׂמְּחֵנוּ) וְשַׂמַּח נַפְשֵׁנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת וְהַנְחִילֵנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן שַׁבַּת קָדְשֶׁךָ וְיִשְׂמְחוּ בְךָ יִשְׂרָאֵל אוֹהֲבֵי שְׁמֶךָ) וְיָנוּחוּ בָם (כָּל) יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשֵׁי שְׁמֶךָ: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת: רצה כו'

גומרין שלא אתרומם: (יד) מחזיר ש"ץ התפלה בקול: (טו) ואומר ג"פ צדקתך. ידוע מה שאמרו ז"ל (עי' סוטה יג זכר שמות קח) שהם צדוק הדין על פטירת ג' צדיקים. משה יוסף דוד ע"ה (עמ"ש ס' ל"ג שמען פטירת מרע"ה באלול ארוך והאר דבר) ואני מוסיף עוד טעם. שהם כמנין הפלא אהיה דחול. לפי שהזמן גורם. כי ע"ע שעם כניח מתעוררים הרהגה בעולמה לא כימי החול. ובדמותה ל"ס כאשר ס"ל נבדיה באמת. ואע"צ דגיאה אמצר אהבהבאוהה אל וזק ע"ס הלכך אע"צ דלא אסור כעובדה לעגעל אלהים. בעיק לעמבד דמותה בטומא מיכא. כמאן דמסיר נפשים בהימנו דמאריה: ויתא לנבות סיטרא דשרא ביה עותא ואתכסס ודאי. עוד נ"ל. שהם צידוק הדין על ג' מקדשים שחרבו. משכן שילה. ובית עולמים ב' פעמים. ואחז"ל (סענים כט) שחרב הבית במוצאי שבת. והיום מקדש צדק. ס"ל שעמד הבית. א"א צדקתך היום שאם תא בבנאל א"א מתכן. ולא בבית הבנים ולא בבית האגל [וי"א שאומרים בבית אגל. כשמקלגל אגל כימוול בשבת. א"א] וכל זה מטעם הנ"ל. המשכיל יבין:

צִדְקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת: וְצִדְקָתְךָ אֱלֹהִים עַד מָרוֹם אֲשֶׁר עָשִׂיתָ גְדוֹלוֹת אֱלֹהִים מִי כָמוֹךָ: צִדְקָתְךָ כְּהַרְרֵי אֵל מִשְׁפָּטֶיךָ תְּהוֹם רַבָּה. אָדָם וּבְהֵמָה תוֹשִׁיעַ יהוה:

צדקתך. (ר"ת ג' פסוקים הללו עם הכולל. גי' קן) כמו שהיתה הגרם בשה שקלקלו נשבר שמש"ל

ק' השם לעת קן. מתוך לרה רוחה. בס' הוצר סחורש ג' פסוקים הללו כמו שהם בכתובים. ומפרש אותן על פטירת ג' הצדיקים יסודי עולם (עמש"ע בברכת עבד) כשר בן כסדר הגלדוסן: צדקתך כהררי אל. יוסף הצדיק שנקרא ספרי אל. הלבות. עד צדק ישוב משפטך תהום רבה אשר על ידו אדם ובהמה תושיע. ע"ש ויכלכל יוסף: וצדקתך. על מרע"ה. שהוא מבחי' גוף הוי"ו. שעל ידו עשית גדולות ודאי. לכל המורא הגדול אשר עשה משה. הנקרא אלהים לפרעה: צדקתך צדק. על דוד. כן לגדק ימלוך מלך. אמנם גם מנהג אבותינו הורה. ולא על תהם שלש הסדר. כי לפי הסדר מפסוק זה. יותר על מרע"ה. והוא הקודם ודאי במעלה. ועל ידו ניתנה התורה. היינו צדקתך צדק לעולם. אין נמלא מדיה דלדק. ואף על פי שתורתך אמת (דרך אחר. ע"ל) וצדקתך. יוסף. שנף הוי"ו: אשר עשית גדולות. שאנו גדול בבית ממנו. ושוב גידלו פרעה ואמר לו אין נבון וחכם כמוך: צדקתך כהררי אל. שבר שנבאר לעיל. ושיעו אדם ובהמה. המשכיל יבין: משפטך תהום. אתאון המים. דאחיד בעלמא דפריש בים סוף. לפיכך תושיע כ'. דוק בכתוב בשמואל ב' כ"ב.

(מה) ובכו אבותינו לאמר ברכי נפשי. ומתחילין בשבת בראשית. כשמשכל בזה בבית המקדש ובמולם על השעים (ומרוויחי לאותם שבא) עם השר שמעכה בראשית. עוד נ"ל. כי שאמרו דוד ע"ה שהיה מלחמת גוג ומגוג (גי' ע"א) שהשיב בלוחה שמה כמ"ש. ולאומרים

ואומרים גם ס"ו שיר המעלות . וע"ל מהטעם שאמרן דוד כי כרס שהומה וכמי לתהומים לעלמה : ובימי החורף גשמים מתגברין ועל הנגורים מי המבול כין מי"ו במרחשון (לפיכך מתפללים על הגשמים כל החורף מה"ש . עלת"מ ריש תענית במהדורה) עד ה' בסיון . ר"מ של מתן תורה ע"י מרע"ה) ולכן אומרים ס"ו שיר המעלות כל ימי החורף (וכן יעקב אבינו ע"ה אמרן כשהיה בבית לבן לקרת בלילה) ומפסקין בפסח . שבו פוסקין משאלת גשמים . ובו יצאו ישראל ממצרים (שעברו ב' אלפים תוהו כדומין לימות החורף) לקבל התורה. ולכך מיד בתחלת הקיץ מתחילין לומר פרקים שמהחילין מהם קיבל תורה . וכל הקיץ יצא בנהיגת התורה ובקבלת לוחות ראשונות ושניים .

סילק נהם עוסקין בלימוד שלשלת קבלת התורה ומוסרים . כי תורה אור ודרך חיים תוכחות מוסר . והרי כל זה נכון ויפה . אחר שאומרים פרק . אומרים עלינו וקדיש דרבנן . אחר ברכי נפשי . עלינו קדיש יתום . ע"פ מסכת סופרים מהגים אנו לומר הללויה אודה ה' קדיש עלינו . ומספרין לשלום לבתיהם : (יז) ככר נתבאר לעיל דיני טעות בתפלת שבת . ונתבאר לעיל ריש בית יוסף דין הסוכה של שחרית. מתפלל מנחה שתים . השניה לתשלומין : (יח) אין קובעין מדרש בין מנחה למעריב . משום הכי שמת נהי מדרשות בטלין . גם מהא סעודה ג' :

תהלים קד בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת יהוה יהוה אֱלֹהַי גָּדַלְתָּ מְּאֹד הוֹד וְהָדָר לָבָשְׁתָּ: עֹטֶה אוֹר כַּשַּׂלְמָה נוֹטֶה שָׁמַיִם כַּיְרִיעָה: הַמְקָרֶה בַמַּיִם עֲלִיּוֹתָיו הַשָּׂם עָבִים רְכוּבוֹ הַמְהַלֵּךְ עַל כַּנְפֵי רוּחַ: עֹשֶׂה מַלְאָכָיו רוּחוֹת מְשָׁרְתָיו אֵשׁ לֹהֵט: יָסַד אֶרֶץ עַל מְכוֹנֶיהָ בַּל תִּמּוֹט עוֹלָם וָעֶד: תְּהוֹם כַּלְּבוּשׁ כִּסִּיתוֹ עַל הָרִים יַעַמְדוּ מָיִם: מִן גַּעֲרָתְךָ יְנוּסוּן מִן קוֹל רַעַמְךָ יֵחָפֵזוּן: יַעֲלוּ הָרִים יֵרְדוּ בְקָעוֹת אֶל מְקוֹם זֶה יָסַדְתָּ לָהֶם: גְּבוּל שַׂמְתָּ בַּל יַעֲבֹרוּן בַּל יְשׁוּבוּן לְכַסּוֹת הָאָרֶץ: הַמְשַׁלֵּחַ מַעְיָנִים בַּנְּחָלִים בֵּין הָרִים יְהַלֵּכוּן: יַשְׁקוּ כָּל חַיְתוֹ שָׂדָי יִשְׁבְּרוּ פְרָאִים צְמָאָם: עֲלֵיהֶם עוֹף הַשָּׁמַיִם יִשְׁכּוֹן מִבֵּין עֳפָאיִם יִתְּנוּ קוֹל: מַשְׁקֶה הָרִים מֵעֲלִיּוֹתָיו מִפְּרִי מַעֲשֶׂיךָ תִּשְׂבַּע הָאָרֶץ: מַצְמִיחַ חָצִיר לַבְּהֵמָה וְעֵשֶׂב לַעֲבֹדַת הָאָדָם לְהוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ: וְיַיִן יְשַׂמַּח לְבַב אֱנוֹשׁ לְהַצְהִיל פָּנִים מִשָּׁמֶן וְלֶחֶם לְבַב אֱנוֹשׁ יִסְעָד: יִשְׂבְּעוּ עֲצֵי יהוה אַרְזֵי לְבָנוֹן אֲשֶׁר נָטָע: אֲשֶׁר שָׁם צִפֳּרִים יְקַנֵּנוּ חֲסִידָה בְּרוֹשִׁים בֵּיתָהּ: הָרִים הַגְּבֹהִים לַיְּעֵלִים סְלָעִים מַחְסֶה לַשְׁפַנִּים: עָשָׂה יָרֵחַ לְמוֹעֲדִים שֶׁמֶשׁ יָדַע מְבוֹאוֹ: תָּשֶׁת חֹשֶׁךְ וִיהִי לָיְלָה בּוֹ תִרְמֹשׂ כָּל חַיְתוֹ יָעַר: הַכְּפִירִים שֹׁאֲגִים לַטָּרֶף וּלְבַקֵּשׁ מֵאֵל אָכְלָם: תִּזְרַח הַשֶּׁמֶשׁ יֵאָסֵפוּן וְאֶל מְעוֹנֹתָם יִרְבָּצוּן: יֵצֵא אָדָם לְפָעֳלוֹ וְלַעֲבֹדָתוֹ עֲדֵי עָרֶב: מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ יהוה כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ מָלְאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֶךָ: זֶה הַיָּם גָּדוֹל וּרְחַב יָדָיִם שָׁם רֶמֶשׂ וְאֵין מִסְפָּר חַיּוֹת קְטַנּוֹת

[גדלת. לדע שגדלת מאוד. לפי שגראה ממעשי ידך בארץ שמספרים בשבחך וגדולתך . כמלבוש נאה המעיד על כבוד עושר שלובשו : עוטה . מעטף אור השמש שלא יזיק בחומו ולא יעוור הבריות . כבגד המעטיף הגוף להגן עליו מהקור : נוטה . מותח : כיריעה . כוילון : המקרה . שכסה במים תחת השמים שהם כעליות לארץ . ומהם העבים לרכב ועגלה להמים. וכנפי הרוח מוליכים העגלה : עושה . הרוחות שלוחיו להסיע העבים למקום שצריך ממטר : משרתיו . של המטר : אש לוהט . ברקים שירוצו לפניו לבשר ביאתו . מכונה. ענין בסיס וכן המחזיק הדבר : תהום . ביום ג' כנסת רוב יסוד המים נבנין האדמה שנקרא תהום . דרך פיה שבלעוה . וכסיתם עם יסוד העפר כלבוש.ועדיין נשאר מים על הארץ עד שעמדו על ההרים הגבוהים. ומגערתך במאמר יקוו המים.גם נמסתה ונעלה דרך ההרים ובקעות הסמוך לים . וגמו שם . ולפי שהים גבוה מהארץ . שמת החול שבשפתו גבול לו.שלא יעברו המים הגבול ולא ישובו לכסות הארץ כמאז: מעינים . כדי שלא יתעפשו מי הנהרות . והולכים בין ההרים . כדי שיוחדם מאויר הקר שעל ההרים. וישקו במים זכים כל חיות השדה . והפראים שלא יבחנו בין טוב לרע וישתו מים מעופשים דימותו . וגם עופות השמים השוכנים בין עלי האילנות שאצל הנחלים ומזמרים שם : ישברו. כי השתיה משבר הצמא : עליהם. אליהם : עפאים . עלים : מעליותיו . מעליית הנחלים שנגרפים מהרים המעינות : הארץ . ויושביה. ואין דבר לבטלה . עם שלא ידע תועלתו : מצמיח חציר ועשב לבהמה . כדי שתוכל לעבוד האדמה לצורך שהאדם שיוכל להוציא ה' : ויין . אף שמשכר . הוא צורך גדול לאדם . לשמח לבו הנעצב . והלום על קשי ימיו . ולהזקן לנעור בהשיר השמן ולהוכיחו על פניו לחום על דל : להצהיל. ענין הרמת קול . כמו מצהלות אביריו : משמן . תואר לאדם שהשמש משחקת לו . כמו שמנת עבית : ישבעו . וגם שילגי הרק עלי ה' הגדלים בלי יגיעת אדם . וארזים . צריכים לאדם לסמכיהו בהספקה ובנין והיכלי מלך . וגם לקן בהם הצפרים . והחסידה ששבעה לקן על מין ארז גבוה מאוד שנקרא ברוש : ליעלים. חיה הבר: לשפנים . שם חיה קטנה : למועדים . שהאיר רק בזמנים קבועים . בלילה ולא תמיד כגולו . מקום שקיעתו במערב בכל יום בשביל אחר : תשת . תשים חשך גמור שלא יאיר גם הירח והכוכבים . אף שאלה זה הוא לילה . ולא יראו ממקומם כל החיות לבקש מזונם : הכפירים . אריה בחור : שואגים . בעת רעבונם קולם לטרוף . בקול מר . ונראה כמבקשים מאל להזמין אכלם כעבד המתחנן לאדונו . והושבע בהם כן . כדי שידעו הבריות שבאמר מהם : יאספון . ישתירו עצמם מפחד האור : ואל . ובהגך : יצא . ולא בלב במה יצא [illegible] . ולא יירא מהחיות הם . מאוד רבו ונעלו ברוליך שנראה בחכמתך . עד שאין מקום פנוי מהם : ורחב ידים . מקומו רחב : רמש : אשר לקטנים ורבוים . לא יוכל איש לספרם . וגם חיות כו' . ומ"מ ילכו בו ספינות ולא יזיקו . ואפילו ה ויתן הגדול ושמ

גם גדולות: שָׁם אֳנִיּוֹת יְהַלֵּכוּן לִוְיָתָן זֶה יָצַרְתָּ לְשַׂחֶק בּוֹ: כֻּלָּם אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּן לָתֵת אָכְלָם בְּעִתּוֹ: תִּתֵּן לָהֶם יִלְקֹטוּן תִּפְתַּח יָדְךָ יִשְׂבְּעוּן טוֹב: תַּסְתִּיר פָּנֶיךָ יִבָּהֵלוּן תֹּסֵף רוּחָם יִגְוָעוּן וְאֶל עֲפָרָם יְשׁוּבוּן: תְּשַׁלַּח רוּחֲךָ יִבָּרֵאוּן וּתְחַדֵּשׁ פְּנֵי אֲדָמָה: יְהִי כְבוֹד יהוה לְעוֹלָם יִשְׂמַח יהוה בְּמַעֲשָׂיו: הַמַּבִּיט לָאָרֶץ וַתִּרְעָד יִגַּע בֶּהָרִים וְיֶעֱשָׁנוּ: אָשִׁירָה לַיהוה בְּחַיָּי אֲזַמְּרָה לֵאלֹהַי בְּעוֹדִי: יֶעֱרַב עָלָיו שִׂיחִי אָנֹכִי אֶשְׂמַח בַּיהוה: יִתַּמּוּ חַטָּאִים מִן הָאָרֶץ וּרְשָׁעִים עוֹד אֵינָם בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת יהוה הַלְלוּיָהּ:

וחזק מאד. לא יזיק. רק שלם יקוו לך שתתן לכ"א אכלו בעת שידעת: תפתח. כמו שאומרים על הנדיב ידו פתוח: פניך. רצונך והשגחתך: תוסף. כשתאסף רוחם מהם. יגועו וישובו לעפרם כקודם שנבראו. יבראון. לתחיית המתים: ישמח לעתיד כשישמח ה': הטובים. ולא יכים ה' לארץ ותהיה מליאה יום הדין. רגע בהרים ושרפו ועשן יעלה מהם: בעודי. בעולם: יערב. כשיערב עליו תפלתי ויקבלם ברצון. אז אנכי כו': יתמו. ותפלתי היא. שיגלה הכפרון בישראל ולא יחטאו עוד. ורשעים לא יהיו כלל. וכ"א יאמר לנפשו ברכי כו'. ויראו אלו לאלו להלל יה:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶל יהוה בַּצָּרָתָה לִּי קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי: יהוה הַצִּילָה נַפְשִׁי מִשְּׂפַת שֶׁקֶר מִלָּשׁוֹן רְמִיָּה: מַה יִּתֵּן לְךָ וּמַה יֹּסִיף לָךְ לָשׁוֹן רְמִיָּה: חִצֵּי גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גַּחֲלֵי רְתָמִים: אוֹיָה לִי כִּי גַרְתִּי מֶשֶׁךְ שָׁכַנְתִּי עִם אָהֳלֵי קֵדָר: רַבַּת שָׁכְנָה לָּהּ נַפְשִׁי עִם שׂוֹנֵא שָׁלוֹם. אֲנִי שָׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר הֵמָּה לַמִּלְחָמָה:

שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא עֵינַי אֶל הֶהָרִים מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי: עֶזְרִי מֵעִם יהוה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: אַל יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ אַל יָנוּם שֹׁמְרֶךָ: הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: יהוה שֹׁמְרֶךָ יהוה צִלְּךָ עַל יַד יְמִינֶךָ: יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא יַכֶּכָּה וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה: יהוה יִשְׁמָרְךָ מִכָּל רָע יִשְׁמֹר אֶת נַפְשֶׁךָ: יהוה יִשְׁמָר צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שָׂמַחְתִּי בְּאֹמְרִים לִי בֵּית יהוה נֵלֵךְ: עֹמְדוֹת הָיוּ רַגְלֵינוּ בִּשְׁעָרַיִךְ יְרוּשָׁלָ͏ִם: יְרוּשָׁלַ͏ִם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שֶׁחֻבְּרָה לָּהּ יַחְדָּו: שֶׁשָּׁם עָלוּ שְׁבָטִים שִׁבְטֵי יָהּ עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל לְהֹדוֹת לְשֵׁם יהוה: כִּי שָׁמָּה יָשְׁבוּ כִסְאוֹת לְמִשְׁפָּט כִּסְאוֹת לְבֵית דָּוִד: שַׁאֲלוּ שְׁלוֹם יְרוּשָׁלָ͏ִם יִשְׁלָיוּ אֹהֲבָיִךְ: יְהִי שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ שַׁלְוָה בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ: לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה נָּא שָׁלוֹם בָּךְ: לְמַעַן בֵּית יהוה אֱלֹהֵינוּ אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֵלֶיךָ נָשָׂאתִי אֶת עֵינַי הַיֹּשְׁבִי בַּשָּׁמָיִם: הִנֵּה כְעֵינֵי עֲבָדִים אֶל יַד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי שִׁפְחָה אֶל יַד גְּבִרְתָּהּ כֵּן עֵינֵינוּ אֶל יהוה אֱלֹהֵינוּ עַד שֶׁיְּחָנֵּנוּ: חָנֵּנוּ יהוה חָנֵּנוּ כִּי רַב שָׂבַעְנוּ בוּז: רַבַּת שָׂבְעָה לָּהּ נַפְשֵׁנוּ הַלַּעַג הַשַּׁאֲנַנִּים הַבּוּז לִגְאֵי יוֹנִים:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד לוּלֵי יהוה שֶׁהָיָה לָנוּ יֹאמַר נָא יִשְׂרָאֵל: לוּלֵי יהוה שֶׁהָיָה לָנוּ בְּקוּם עָלֵינוּ אָדָם: אֲזַי חַיִּים בְּלָעוּנוּ בַּחֲרוֹת אַפָּם בָּנוּ: אֲזַי הַמַּיִם שְׁטָפוּנוּ נַחְלָה עָבַר עַל נַפְשֵׁנוּ: אֲזַי עָבַר עַל נַפְשֵׁנוּ הַמַּיִם הַזֵּידוֹנִים: בָּרוּךְ יהוה שֶׁלֹּא נְתָנָנוּ טֶרֶף לְשִׁנֵּיהֶם: נַפְשֵׁנוּ כְּצִפּוֹר נִמְלְטָה מִפַּח יוֹקְשִׁים הַפַּח נִשְׁבָּר וַאֲנַחְנוּ נִמְלָטְנוּ: עֶזְרֵנוּ בְּשֵׁם יהוה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

המעלות: שאמרוהו הלוים על ט"ו מדרגות שמעזרת ישראל לעזרת נשים: בצרתה. כשהייתי בצרה קראתי לה' ועני. לכן גם עתה אבקשך. אתה ה' הצילני מאיש שיש לו שפת שקר ולשונו רמיה: שלא אקבל לשון הרע על אחרים ולא הם עלי: מה יתן. כאלו מדבר לבעל הלשון ואומר. איזה תועלת אם תוספה על רכילותך מתן לך לשוק הרמיה. אלא לא תרויח כלום. אבל הוי ה' (המקרא גבור) כמחודדים עם גחלים מען שאש רותם החמים מאוד. הם יש עוסק על רעתך: גרתי משך. (לשון משיכה וטלטול) דרתי עם אנשי רע אשר שכיניהם יגרשום: רבת. הרבה: שונא שלום. שאול ואנשיו: אני. אוהב שלום וכי אדבר. הוא רק מענין השלום. והמה יעתרו דברי למלחמה:

[שיר. לולי. ר"ל המזמור לולי המתחיל בפסוק ב' יאמרו ישראל בגלות: לולי. אם לא שהיה ה' לעזר לנו כשיקום עלינו אדם להשמידנו: חיים. הוא השלוגה לגרון אפם: המים. משל לאומות הגוים אותם: נחלה. ר"ל הם' לנו. לפי שחולים אנו מרוב הגויים. מ"מ עוד נחיים אנו. ולולי ה' אז עבר וכו': הזדונים. מגנו. טרף. אותם לחיים: כצפור. השתלם מרשת הלוכד והציל עצמו מסכנת מות. כן נושעה תמיד מהסכנות גדולות: נשבר. משל לשעבוד הגלות: בה'. הגואל שיהיה ה': עזרנו. הוא המקורבים בשם וכו']:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת הַבֹּטְחִים בַּיהוה כְּהַר צִיּוֹן לֹא יִמּוֹט לְעוֹלָם יֵשֵׁב׃ יְרוּשָׁלִַם הָרִים סָבִיב לָהּ וַיהוה סָבִיב לְעַמּוֹ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם׃ כִּי לֹא יָנוּחַ שֵׁבֶט הָרֶשַׁע עַל גּוֹרַל הַצַּדִּיקִים לְמַעַן לֹא יִשְׁלְחוּ הַצַּדִּיקִים בְּעַוְלָתָה יְדֵיהֶם׃ הֵיטִיבָה יהוה לַטּוֹבִים וְלִישָׁרִים בְּלִבּוֹתָם׃ וְהַמַּטִּים עֲקַלְקַלּוֹתָם יוֹלִיכֵם יהוה אֶת פֹּעֲלֵי הָאָוֶן שָׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל׃

בה'. ואין מוטים על יהיו כהר ציון שעל מקומו ישב ולא ימוט לעולם. ולא כהרים שמדוע ממקומו: סביב לה. לגגן בעדה מסביב: לעמו. הבוטחים בו: מעתה. מעת שיתחזקו לבם באמונתו. ויגין עליהם עד עולם: לא ינוח. לא יתן ה' שממשלת הרשע יהי בגורל שעושים הצדיקים כיהיה להשתות ידו. לפי שיעות הגורל. והחלק המעורר מה' לזה יתן לאחר. ולא ישלחו כו'. וה' מטיבה לבלעו מעון: לטובים במעשיהם וגם ישרים בלבותם: והמטים. (מל' מטה שמטעים עליו) והמתאים הטעה והיזוק לעקמימותם הרב. שהכל ידעו רעתם יוכיחום וגם הם עצמם ידעו זה. מ"מ לא די שלא יתהרטו על הטעם. אבל עוד ירצו להוכיח לצדיק רעתם ולומר לרע טוב: יוליכם ה'. לאבדון. בתוך עם פועלי און שלא יבושו מה' ואדם. ולא יהיה שלום על כנסת ישראל ע"י הלנטעים הממה הסרה. שמסתירים רעתם ביראת ה'. והסתמן ילמדו מהם. להמבם הצדיקים הם:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוּב יהוה אֶת שִׁיבַת צִיּוֹן הָיִינוּ כְּחֹלְמִים׃ אָז יִמָּלֵא שְׂחוֹק פִּינוּ וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה אָז יֹאמְרוּ בַגּוֹיִם הִגְדִּיל יהוה לַעֲשׂוֹת עִם אֵלֶּה׃ הִגְדִּיל יהוה לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ הָיִינוּ שְׂמֵחִים׃ שׁוּבָה יהוה אֶת שְׁבִיתֵנוּ כַּאֲפִיקִים בַּנֶּגֶב׃ הַזֹּרְעִים בְּדִמְעָה בְּרִנָּה יִקְצֹרוּ׃ הָלוֹךְ יֵלֵךְ וּבָכֹה נֹשֵׂא מֶשֶׁךְ הַזָּרַע בֹּא יָבֹא בְרִנָּה נֹשֵׂא אֲלֻמֹּתָיו׃

בשוב. לעתיד כשישיב ה' שבויי בני ציון. ידע שהטוב שהיה לא בימי דוד ושלמה. והשב עד טוב העתיד כחלום שבחלום עד חלום שבהקיץ: שחוק. על הרעה הרשעים שהרעו לנו: רנה. על הישועה: בגוים. הגוים יאמרו ביניהם לבין עצמן. שאין להפליא מישראל בגדולתם שישמחו במפלתם. כי כמה שהגדיל ה' לנו. שמחנו ג"כ במפלתם: שביתנו. שבייתנו. ולא נדמה לתוקף המים השוטף ממקורו במקום יבש. שלא ע"ד במליו שיבא שם מים ורעו במעגון שן לא הוליא יבולה מפני יבשה. וכשבא המים קראו ברינה. כי נתם ה': הלך. כנעם שבורע שלא והליך כרימה בכם. ולא"כ משא האלומות ובא ברנה לגרנו. וכן הסיה הגאולה אחר הגלות. ובכיה ישאו אלומות לדקדם לגרנם הקדושה ב"ב אמן:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לִשְׁלֹמֹה אִם יהוה לֹא יִבְנֶה בַיִת שָׁוְא עָמְלוּ בוֹנָיו בּוֹ אִם יהוה לֹא יִשְׁמָר עִיר שָׁוְא שָׁקַד שׁוֹמֵר׃ שָׁוְא לָכֶם מַשְׁכִּימֵי קוּם מְאַחֲרֵי שֶׁבֶת אֹכְלֵי לֶחֶם הָעֲצָבִים כֵּן יִתֵּן לִידִידוֹ שֵׁנָא׃ הִנֵּה נַחֲלַת יהוה בָּנִים שָׂכָר פְּרִי הַבָּטֶן׃ כְּחִצִּים בְּיַד גִּבּוֹר כֵּן בְּנֵי הַנְּעוּרִים׃ אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר מִלֵּא אֶת אַשְׁפָּתוֹ מֵהֶם לֹא יֵבֹשׁוּ כִּי יְדַבְּרוּ אֶת אוֹיְבִים בַּשָּׁעַר׃

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אַשְׁרֵי כָּל יְרֵא יהוה הַהֹלֵךְ בִּדְרָכָיו׃ יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ׃ אֶשְׁתְּךָ כְּגֶפֶן פֹּרִיָּה בְּיַרְכְּתֵי בֵיתֶךָ בָּנֶיךָ כִּשְׁתִלֵי זֵיתִים סָבִיב לְשֻׁלְחָנֶךָ׃ הִנֵּה כִי כֵן יְבֹרַךְ גָּבֶר יְרֵא יהוה׃ יְבָרֶכְךָ יהוה מִצִּיּוֹן וּרְאֵה בְּטוּב יְרוּשָׁלָיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ׃ וּרְאֵה בָנִים לְבָנֶיךָ שָׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל׃

שיר. כשידע שלמה שהבטיחו ה' לאביו להגדיל ביתו. אמר בלבו להשתדל בזה. וזמא נשים הרבה להוליד בנים הרבה. ושלח לאוסיר להב. להגדיל ביתו בבנים ועושר. והוד רלה זה ברוה"ק ואמר עליו שיר זה: אם ה'. לא יבנה בית לאדם בבנים ועושר וכבוד. היא לחגם יגיעתם שעושים בו להגדילו ולפארו. ואפילו יש לאדם בנים הרבה למלאות מהם עיר. אם ה' לא ישמרם. היא לחגם זריזת השומר: שוא לכם כו'. עד שיאכלו לחמם בעמל ועצבון ומעט שינה: כן. (כל' הגורך. כמו ולא מצא לבם כן. פוטפרי"ה) אבל לידידו יתן ה' שנה כל צרכם ובעת שירצו. כי יברך חילם: הנה. אמת הוא שה' רוצה בבנים. שהם נחלתו. שעל ידם מתקיים העולם כנחלה שהקים לעולם. ולאדם עבור יגיעו לגדלם יתן שכר שישמח ויתענג בהם: כך הם מכתלים שהם בידי הגבור לירות למטרה או לא. כן הזרע שמעצר מהגוף נתוק. היא ביד ורצון ה' להיות שכר ממנו ולד או לא. ולכן מה לך שנים הרבה: אשפתו. מל' אשפה. וכיוני לבסן אשה ור"ל אשרי לו ודי לו לחי שלקח רק אשה א' והוליד בנים: מהם. מפני הגשרים: לא יבושו. אבל יעשו עם עבורה בגרנם כאויבים באשר ידברו. מל' דבר:

רבת. מזמור זה שמתחיל רבת וכו', יאמרו ישראל: רבת. הרבה מאוד ובכל מיני הגבולות הצירו לנו הרשע מעת שהיינו לגוי. והמיד לא יכלו לעמוד נגד

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת רַבַּת צְרָרוּנִי מִנְּעוּרַי יֹאמַר נָא יִשְׂרָאֵל׃ רַבַּת צְרָרוּנִי

מִנְּעוּרָי גַּם לֹא יָכְלוּ לִי: עַל גַּבִּי חָרְשׁוּ חוֹרְשִׁים הֶאֱרִיכוּ לְמַעֲנִיתָם: יהוה צַדִּיק קִצֵּץ עֲבוֹת רְשָׁעִים: יֵבֹשׁוּ וְיִסֹּגוּ אָחוֹר כֹּל שֹׂנְאֵי צִיּוֹן: יִהְיוּ כַּחֲצִיר גַּגּוֹת שֶׁקַּדְמַת שָׁלַף יָבֵשׁ: שֶׁלֹּא מִלֵּא כַפּוֹ קוֹצֵר וְחִצְנוֹ מְעַמֵּר: וְלֹא אָמְרוּ הָעֹבְרִים בִּרְכַּת יהוה אֲלֵיכֶם בֵּרַכְנוּ אֶתְכֶם בְּשֵׁם יהוה:

מענותם: גם. כמו תמיד. כמו גם כתם (ש"א י): למעניתם. הם מעניהם. והוא התלם שהחורשים באורך השדה. ור"ל האריכו להשפיל גלותי והכבידו עולי זמן רב. אך ה'

צדיק הוא שחבל הקלות שקשרו הרשעים בעגלה לחרישם. ור"ל הרס מחשבותם. ולמחיד יבושו ויסוגו לאחור ה'. ויהיו כגדל על גג. שאלי מעט עפר שתחתיו ותוש השמש שלמעלה מחייבם טרם ינא. כן הם טרם יקנו הכלי זין לבוא יפלו פגרים. והשארים יהיו מעט. כתבואה שמתקלקלה והשבלים רחוקים זה מזה. עד שלא יוכל הקוצר למלא ידיו לקוצרם יחד. והאוגד העמרים. לא יוכל למלא כף בגדו מהם במקום א'. והעוברים אצלם לא יאמרו להם דברי שלום. ברכת ה' עליכם, או ברכנו ה'. כי יראו מישראל שלא יחרו גם על שברכו אויביהם:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ יהוה: אֲדֹנָי שִׁמְעָה בְקוֹלִי תִּהְיֶינָה אָזְנֶיךָ קַשֻּׁבוֹת לְקוֹל תַּחֲנוּנָי: אִם עֲוֹנוֹת תִּשְׁמָר יָהּ אֲדֹנָי מִי יַעֲמֹד: כִּי עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא: קִוִּיתִי יהוה קִוְּתָה נַפְשִׁי וְלִדְבָרוֹ הוֹחָלְתִּי: נַפְשִׁי לַאדֹנָי מִשֹּׁמְרִים לַבֹּקֶר שֹׁמְרִים לַבֹּקֶר: יַחֵל יִשְׂרָאֵל אֶל יהוה כִּי עִם יהוה הַחֶסֶד וְהַרְבֵּה עִמּוֹ פְדוּת: וְהוּא יִפְדֶּה אֶת יִשְׂרָאֵל מִכֹּל עֲוֹנוֹתָיו:

שיר. תיקן שיר זה על עת צרה ועוקה של הגלות והגאולה ושל מלחמת גוג ומגוג. ממעמקים. מתחתית העומק. כי לא יהיו ישראל נצרים לא נכייתם: קשובות. מוכן להקשיב: תשמר. כי השומר דבר עיניו תמיד עליו:

ר. ממקום כאן בלשון רק: הסליחה. על כל הפשעים. ולא לצלחך: תורא. יירא' כ"א ממך ויטובו: קויתי מתחלה גוף מיד הלויב: נפשי. שהסדנה מחטאת: הוחלתי. אקוה לדברו שאמר לנו ע"י נביאיו להגאלנו מיד גוג: נפשי. אם מתן השקוים לה' וממתינים לגאולת הגוף והנפש: יחל. השומר מנחמם שיחזקו לבם בגלות ויקוו לה': פדות. ולא שפדאם כ"פ יפדם לו ג"כ: עונותיו. יסלח להם וממילא יפדו מהגלות:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד יהוה לֹא גָבַהּ לִבִּי וְלֹא רָמוּ עֵינַי וְלֹא הִלַּכְתִּי בִּגְדֹלוֹת וּבְנִפְלָאוֹת מִמֶּנִּי: אִם לֹא שִׁוִּיתִי וְדוֹמַמְתִּי נַפְשִׁי כְּגָמֻל עֲלֵי אִמּוֹ כַּגָּמֻל עָלַי נַפְשִׁי: יַחֵל יִשְׂרָאֵל אֶל יהוה מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם:

עיני. עיני שכלי. נסתכל בדברים שהם למעלה מהם: הלכתי ברעיוני בדברים הגדולים ומכוסים ממני:

אם לא. ל' שבועה: שויתי. נפשי דוממה מהשוקקה לחקור בנעלמות: כגמול. שהנה לאמו שמחיקו ומשתקתו בדברי פיוס. וכגמול זה הנכה עלי נפשי שלחן לבי לחקור בנפלאות. ואני מעתיקה מהשוקקה. לפי שבקל יוכל האדם לפתת מיעת כהתוקק בדבר שלמעלה משכלו. וכן ישראל לא יחקרו בחישוב הקץ זה זמן רב. ולא יתייאשו מהגאולה. רק יקוו לה' תמיד. ויושיב אותם ברחמים ג"כ אמן:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת זְכוֹר יהוה לְדָוִד אֵת כָּל עֻנּוֹתוֹ: אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַיהוה נָדַר לַאֲבִיר יַעֲקֹב: אִם אָבֹא בְּאֹהֶל בֵּיתִי אִם אֶעֱלֶה עַל עֶרֶשׂ יְצוּעָי: אִם אֶתֵּן שְׁנָת לְעֵינָי לְעַפְעַפַּי תְּנוּמָה: עַד אֶמְצָא מָקוֹם לַיהוה מִשְׁכָּנוֹת לַאֲבִיר יַעֲקֹב: הִנֵּה שְׁמַעֲנוּהָ בְאֶפְרָתָה מְצָאנוּהָ בִּשְׂדֵי יָעַר: נָבוֹאָה לְמִשְׁכְּנוֹתָיו נִשְׁתַּחֲוֶה לַהֲדֹם רַגְלָיו: קוּמָה יהוה לִמְנוּחָתֶךָ אַתָּה וַאֲרוֹן עֻזֶּךָ: כֹּהֲנֶיךָ יִלְבְּשׁוּ צֶדֶק וַחֲסִידֶיךָ יְרַנֵּנוּ: בַּעֲבוּר דָּוִד עַבְדֶּךָ אַל תָּשֵׁב פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ: נִשְׁבַּע יהוה לְדָוִד אֱמֶת לֹא יָשׁוּב מִמֶּנָּה מִפְּרִי בִטְנְךָ אָשִׁית לְכִסֵּא לָךְ: אִם יִשְׁמְרוּ בָנֶיךָ בְּרִיתִי וְעֵדֹתִי זוֹ אֲלַמְּדֵם

שיר. תקנו דוד כשראה ברוה"ק שבלתם יחללו ה' בעת שיזדקנו עברי קש"ם ולא יתנהו לבנים הארון ולא ינגעו ה' עד שיאמר זכרה ה' חסדי דוד עבדך אל תשב פני משיחך: ענותו. הענוים שעשה לנפשו עד שמצא מקום לבהמ"ק: יעקב. הלה בעקב. שהיה הארון לעודרים: באהל

ביתי. בחדר משכבי שבביתי: ערש יצועי. מטתי המוצעת לשכיבה: שנת. שינה: תנומה. שינה קלה שבתחלת השינה: יעקב. שהיה הראשון שראה מקום המקדש בשכבו עליו: שמענוה. כן יאמרו ישראל כשיבנה בהמ"ק. הנה השמועה באפרת ומצאנוה בשדה ויער. שראינו שתקע שם אהלו ולא הלך לביתו. וכיון שדוד נשבע אשר עליו ולא בא לביתו בעת. לכן נבואה בו ונשתחוה עד עפר בהכנעה יתירה. ע"כ דברי ישראל: קומה ה'. מהמקומות שהלכת עד עתה באהל ומשכן ובוא לבהמ"ק עם הארון שבו הלוחות המורים על גבורתך: צדק. כי השבאו לכפר הלויה עונותיהם ע"י תשובה ולבשו מחלצות: וחסידיך. חסידים: משיחך. שלמה. אל ישוב נכלם. ע"כ דבר על תפלת שלמה. וזה דבה"י עצמו: אמת. הוא שנשבע ה' לי שבני ישב על כסא מלכותי. ולא ישוב ממנה. אך היתה על תנאי זה. אם ישמרו ט'. ועדותי ע. שבכתב שאלמדם פירושה בע"פ.

גם בניהם עדי עד ישבו לכסא לך: כי בחר יהוה בציון אוה למושב לו: זאת מנוחתי עדי עד פה אשב כי אויתיה: צידה ברך אברך אביוניה אשביע לחם: וכהניה אלביש ישע וחסידיה רנן ירננו: שם אצמיח קרן לדוד ערכתי נר למשיחי: אויביו אלביש בושת ועליו יציץ נזרו:

אלו גם כו': אוה . חמד אותה: כי אויתיה . בעת שהתאוה למנוחה . אשב במקום זה: צידה . קרבנותיה אברך ויעשו שעולין לבעליהן. ובמצורים אביוניה כו': אלביש . אתן לבו ישע רב שיוכלו לכסות עמה כמלבוש: קרן . ממשלה רבה: ועליו . על בן דוד יפרח הנזר:

שיר המעלות לדוד הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד: כשמן הטוב על הראש יורד על הזקן זקן אהרן שיורד על פי מדותיו: כטל חרמון שיורד על הררי ציון כי שם צוה יהוה את הברכה. חיים עד העולם:

מה טוב . ועניה מאד יפה . כשישבו ישראל על אדמתם בשלום ובאחוה: כשמן הטוב . שעל ראש כ"ג בעת שנמשח שהוא הזקן שבבני אהרן . שניתן בשפע עד שיורד על זקנו ומשם על פי מלבושיו במקום בית הצואר . כן השלום בין ישראל שלום השפע רבה מאד: כטל שטל על הרי חרמון הגבוהים . ויורד משם על הרי ציון: כי ברכת ה' הבא על הגדול . וממנו לקטן וכו': כי שם . אם השלום למדרגת השלום . שבר נוה ה' לברכה שהוא לך חיים זמן רב:

שיר המעלות הנה ברכו את יהוה כל עבדי יהוה העומדים בבית יהוה בלילות: שאו ידכם קודש וברכו את יהוה: יברכך יהוה מציון עושה שמים וארץ:

הנה . כשיבואו ישראל לראות פני ה' בבהמ"ק . יאמרו לכהנים . הנה לכם אלה לברך את ה' . שזכיתם להיות עבדיו ולעמוד בביתו אף בלילות: שאו . הרימו ידיכם הקדושים מעבודת הקודש . בתפלה עליו . ובעת ההוא ה' גם בעבורו . וכה ישיבו . יברכך ה':

בשבת אחר פסח מתחילין לומר פרקי אבות . ואומרים עד ראש השנה

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. שנאמר ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר:

כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב . ז"ל הרע"ב . אפי' שנתחייבו מיתה בב"ד אפי' רשעתן. יש להם חלק לעוה"ב. ועוה"ב האמור כאן. הוא עוה"ב אחר התה"מ. שעתידים לחיות ולעמוד בגופם ובעצם חיים נצחיים כחמה ולבנה וככבים. כדמייתי בגמ' בהאי פירקא. מתים שעתיד הקב"ה להחיותן אינן חוזרין לעפרן. והעוה"ב אין בו אכילה ושתיה . אע"פ שיש בו גוף ונפש . אלא צדיקים יושבין ועטרותיהן בראשיהן ונהנין מזיו השכינה . ומפני שאין כל ישראל שוין בו . אלא הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו . אמ"ה שיש להם חלק . ע"כ . והנה ע"ן בלח"ם כדברים האלה. צריכים אנו להודיע. שזהו דעת הרע"ב ז"ל מסברתו (והמשם אחר המשיגים על הר"מ ז"ל) כי לדעת הר"מ ז"ל ע"כ הוא עולם הנשמות הבא תמיד אחר המות (וכך הסכימו המקובלים (וימצא ג"כ בכתבי אר"י) שזה החילוק בין עוה"ב ובין לעתיד לבוא) וכמו כן אחר כלות גופות בעלי התחיה . ואף כי הטוען דעת הרע"ב מדעת הר"מ . שלדעתו ז"ל . גם העוה"ב אין בו גוף ונפש . כמו עולם הנשמות בג"ע . וזה אפי' אחר שהודאתו בתחיית הגוף ממש (לא כמו שהשיגו הראב"ד ז"ל ה"ו) כמו שהבין ז"ל ליסוד ועיקר יסודות מעיקרי הדת והאמונה . ולאחר עוד . שמי שכופר בזה אין לו חלק עמהם . אולם לא יודה הר"מ בנצחיות הגוף אחר התחיה . כי הוא ז"ל סובר . שלא ימצאו באדם כלי איברי הגופים הצריכים לנפלא . ולא הוצרכה תחיית הגופות רק לימות המשיח . שאין ביניהם לעוה"ז . אלא שעבוד מלכיות . ויתחתנו אז בכל הרגש הגופים לצורך קיום הגוף הגשמי שיוכל לעבוד ה' באותו זמן . בשמחה ובטוב לבב מרוב כל . משא"כ בעוה"ב אחר שיצא ימות המשיח . אין שם אלא נפשות קיימות בלבד . כמו שאמרה ממרגלא דרב [ברכות יז] וכן מבואר בכתוב . לא יכהה ולא ירוץ עד ישים בארץ משפט . וכמו שהוא מוכרח ג"כ מן הסברא ומן השכל . כי כל מורכב יתפרד . ואמנה אין הכוונה לדבר זה מן האומר שהצדיקים שעתידין לחיות אינן חוזרין לעפרן . כי הכוונה רק על ימות המשיח בלבד . אע"פ שיש שם מיתה . כמו שאמר הכתוב . הנער בן מאה שנה ימות . אבל אין סברה מיתה בצדיקים כל אותו זמן . עם ש הארך מאד . לא יקוצו . ולא השלום בהם תולעה ובמאמר בחוט מרוב ימים . לא יפקדו ולא יעדרו . עד שיחדש הקב"ה עולמו . וישובו כהווית הזוהר . כי אז אין עוד שם צורך לגוף אלא לנפש . ואין ערך בכלים הגשמיים . שאין לו עוד הנאה בהם . ואין שם אלא הנאה רוחניות נצחית . וגם הכ"כל נמי מ"ד [שבת קנב] עתידי צדיקי דהוו עפרא . על"ע רואה אני דברי הר"מ ז"ל טובים ונכוחים למבין וישרים למוצאי דעת קדושים בינה . ואמונה קדושה הגונה ונאותה . וכן שבח אותו הרמב"ן ז"ל במאמר הגמול . אע"פ שהסכים לבו להחלים קיום נצחי' גם לגופות. מ"מ אין הכרח מכל אותן המאמרים שהביא ז"ל (ויונת שמקולים הם . ואין ספקים) ודעת לנבון נקל . שאין בהם כדי לסתור דעת הר"מ . שהיא מסכמת עם פשט הכתוב ולשון רז"ל . וכך הם מסתמות

המפורש לשון ה' הבהיר שהביא הרמב"ן ז"ל עצמו . והיא ראיה לסתור דעתו ז"ל . וכן יורה לשון מוה"ב עצמו . שהוא סבל עבר בעולם והשתמש . ושמש גם להווה . כי כן הוא ענין מוה"ב . שהוא בא והולך תמיד . ר"ל מוכן ומזומן מיד שתפרד הנפש מן הגוף . אחר המיתה והתחיה המסורה מסתוה"ב . ובין אחר שיבלע המות לנצח . דהיינו בסוף ימי המשיח . שיתגלגל כמות מלך וכל . כי יבלו הגופים ויעמדו הנשמות לעדי עד . ואין ראיה ממדע"ה בזה . שעדיין היה צריך גופו אחר ירידתו . ובזה א"ל להאגנד לשיקול הדעת בנחס . והרז כל מעמת הרמב"ן ז"ל . ולאבור לומר שדעת ה' מדע והעור הגמול קרובים להיות אחת . כי הם שסיח הרמב"ן ז"ל קיום הנשמות נגחיים . בודאי הוא ע"ד שאמרת ח"ל (פרקי היכלות ס"ו) בתגוך שההפך במרו לגליחי אש . שמחקק תומרו כל כך עד שלכם שלאכות . א"כ אין זה גוף אלא מלאך . והוא דברי הרמב"ם ג"כ במ"ש שאין שם גוף וגויה בודאי . אחר שנהפך לרוחניות ונעשה מלאך . וזה בגבול מאד . והכלה מחלוקה מכל וכל . מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי :

פרק ראשון

א משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע . ויהושע לזקנים וזקנים לנביאים . ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה . הם אמרו שלשה דברים . הוו מתונים בדין . והעמידו תלמידים הרבה . ועשו סיג לתורה : ב שמעון הצדיק היה משירי כנסת הגדולה . הוא היה אומר . על שלשה דברים העולם עומד . על התורה . ועל העבודה . ועל גמילות חסדים : ג אנטיגנוס איש סוכו . קבל משמעון הצדיק . הוא היה אומר . אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס אלא הוו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס . ויהי מורא שמים עליכם : ד יוסי בן יועזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים קבלו מהם . יוסי בן יועזר איש צרידה אומר . יהי ביתך בית ועד לחכמים והוי מתאבק בעפר רגליהם . והוי שותה בצמא את דבריהם : ה יוסי בן יוחנן איש ירושלים אומר . יהי ביתך פתוח לרוחה . ויהיו עניים בני ביתך . ואל תרבה שיחה עם האשה . באשתו אמרו . קל וחומר באשת חברו . מכאן אמרו חכמים . כל המרבה שיחה עם האשה . גורם רעה לעצמו . ובוטל מדברי תורה . וסופו יורש גיהנם : ו יהושע בן פרחיה ונתאי הארבלי קבלו מהם . יהושע בן פרחיה אומר . עשה לך רב . וקנה לך חבר . והוי דן את כל האדם לכף זכות : ז נתאי הארבלי אומר . הרחק משכן רע . ואל תתחבר לרשע . ואל תתיאש מן הפורענות : ח יהודה בן טבאי ושמעון בן שטח קבלו מהם . יהודה בן טבאי אומר . אל תעש עצמך כעורכי הדיינין . וכשיהיו בעלי הדין עומדים לפניך יהיו בעיניך כרשעים . וכשנפטרים מלפניך יהיו בעיניך כזכאין . כשקבלו עליהם את הדין : ט שמעון בן שטח אומר . הוי מרבה לחקור את העדים . והוי זהיר בדבריך . שמא מתוכם ילמדו לשקר : י שמעיה ואבטליון

משה קבל . לפי שמסי' טלה רק מוסרים ומדות . והחכמים אחרים ג"כ חברו ספרי מוסר ומדות . לפיכך התחיל משה קבל כדי לומר שמדות ומוסרים אלו לא בדו מלבם . אלא אף אלו נאמרו בסיני . ונקרא מס' אבות שאף אם תראה בלאוה ספר אחר איזה דבר מוסר . הוא בכלל דברי התנאים הללו . ואלו הם אבות לכל המוסרים . והמאמר תולדות שלהן : מסיני . מפי שנגלה בסיני : סג . גדר . שלא יבא ליגע באיסור תורה : (ב) על התורה . שאלמלא לא קבלו ישראל את התורה לא נבראו שמים וארץ : העבודה . הקרבנות . ובזמן החורבן . התפלה במקום קרבן : וגמילות חסדים . מלוה מעותיו לעני . שהוא גדול מן הצדקה . לפי שהוא מתבייש ועוד שנוהג בעשירים ובעניים : (ג) לקבל פרס . פי' שמשבחו הקב"ה מאהבה . לפי שזהו עיקר העבודה . ופ"מ לקבל פרס אינו במעלה כל כך : מורא שמים . אע"פ שאתה עובד מאהבה . עבוד ג"כ מירא' : שהעובד מאהבה

דין במ"ע והעובד מיראה . חסר מתנאים ל"ת . ומתוך עבודתו שלימה : (ד) בית ועד . הדירנו להתקבץ יהיה ביתך מוכן לדבר זה . שאי אפשר שלא תלמוד מהם איזה דבר חכמה . משל לנכנס לחנותו של בשם . אע"פ שלא לקח כלום מ"מ ריח טוב קלט והולך מתוך מתאבק . כלומר שתשב לרגליהם על הארץ . שכך היו נוהגין . שהרב יושב על הספסל והתלמידים יושבים לרגליו על הקרקע : בצמא . כאדם צמא ששותה בתאוה : (ה) לרווחה . ליתן צדקה לעניים בשמחת הלב כמו שאתה נותן בשמחה לבניך : עם האשה . שאפי' שיחה שבין איש לאשתו . מגידין לו בשעת הדין : אע"פ צריך לפייסה לדבר מצוה : (ו) עשה לך רב . אע"פ שאינו ראוי להיות לך רב . ואל תלמוד ביחד לבין עצמך : וקנה לך חבר . ואפי' אתה צריך לקנותו בדמים יקרים . אבל הרב צריך ללמד בחנם : (ז) ואל תתיאש . אם אתה שרוי בטובה . אל תאמר כי טוב לעולם . כי נמי . אל תתיאש מן הרחמים . מצד הפורעניות שאתה שרוי בו : (ח) כעורכי . כאדם שאינו דיין ומסדר לבעל דין טענותיו כדי שיזכה בדין . שאם בא לך אדם לשאול עצה היאך יטעון שיזכה בדין . אל תאמר לו :

קבלו מהם. שמעיה אומר. אהוב את המלאכה. ושנא את הרבנות. ואל תתודע לרשות: יא אבטליון אומר. חכמים הזהרו בדבריכם. שמא תחובו חובת גלות ותגלו למקום מים הרעים. וישתו התלמידים הבאים אחריכם וימותו. ונמצא שם שמים מתחלל: יב הלל ושמאי קבלו מהם. הלל אומר. הוי מתלמידיו של אהרן. אוהב שלום ורודף שלום. אוהב את הבריות ומקרבן לתורה: יג הוא היה אומר. נגד שמא. אבד שמיה. ודלא מוסיף. יסיף. ודלא יליף. קטלא חיב. ודאשתמש בתגא. חלף: יד הוא היה אומר. אם אין אני לי מי לי. וכשאני לעצמי מה אני. ואם לא עכשו אימתי: טו שמאי אומר. עשה תורתך קבע. אמור מעט ועשה הרבה. והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות: טז רבן גמליאל היה אומר. עשה לך רב והסתלק מן הספק. ואל תרבה לעשר אומדות: יז שמעון בנו אומר. כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה. ולא המדרש הוא העיקר אלא המעשה. וכל המרבה דברים מביא חטא: יח רבן שמעון בן גמליאל אומר. על שלשה דברים העולם קים. על האמת. ועל הדין. ועל השלום. שנאמר אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם:

(י) המלאכה. אפי' יש לו במה להתפרנס. חייב לעסוק במלאכה. שהבטלה מביאה לידי שעמום: הרבנות. התרחק מלנהוג שררה על הצבור. שמקברת בעליה: לרשות. כדי לגדול רבנות על ידיה: (יא) הזהרו. שלא תגיעו מקום לטעות בדבריכם. אע"פ שבמקום שאתם בו אין מקום לטעות. יש לחוש שמא יגרום החטא ותתחייבו גלות ותגלו למקום אנשים שמגלים פנים בתורה שלא כהלכה. ומים רעים כינוי להם. ויבינו מתוך דבריכם דברים שאינם הגונים. וישתו התלמידים הבאים אחריכם מאותם דברי מינות וימותו בעונם. ונמצא שם שמים מתחלל. שיאמרו אותן דעות בטלות בעולם: (יב) של אהרן כו'. כשהיה רואה שנים מריבים זה עם זה. היה הולך לכל א' מהם שלא מדעת חבירו. ואומר לו ראה איך חברך מתחרט ומכה אותי שאלך שתמחול לו. ומתוך כך היה שניהם שלום ביניהם. וכשהיה יודע באדם שעבר עבירה. היה מתחבר עמו ומראה לו פנים צהובות. והיה אותו אדם מתבייש ואומר. אלו היה יודע אהרן זה מעשי הרעים. כמה היה מתרחק ממני. ומתוך כך היה חוזר למוטב: (יג) נגד. לשון משיכה. הרבות שמו. נגיד. מי שמושך שמו הרחק מתוך שררה. מהרה יאבד שמו. מקצרת בעליה: ודלא מוסיף. על לימודו: יסיף. אפילו מה שכבר למד. ישכח תלמודו: ודלא יליף. קטלא מדלא מוסיף. הליך קטלא חייב: בתגא. כתר. המשתמש במי ששונה הלכות. כתרה של תורה. חלף ועבר מן העולם. שאסור להשתמש בתלמידים ששונים הלכות: (יד) אם. אין אני זוכה לעצמי. מי יזכה בשבילי: וכשאני לעצמי. ואפי' זוכה לעצמי מה חשוב הוא כנגד מה שאני חייב לעשות: עכשיו. בעה"ז: אימתי. כי אחר המות אי אפשר לזכות עוד. פי' אחר. אם לא עכשיו. בימי הבחרות. אימתי. שמא בימי הזקנה לא יעלה בידי: (טו) קבע. שיהא עיקר עסקך בתורה: והוי מקבל. כשאתה מכנים אורחים לביתך. לא תתן עינך בפרוטות בקרקע. שאפי' נותן לו כל המתנות שבעולם. אינו כלום: (טז) מן הספק. שאם תלמוד בעצמך. תרבה לך ספקות הרבה: אומדות. שמא לא תכוין יפה: (יז) כל ימי. הודיענו מדה חסידות בו. כדי שלאחריו כל אדם ישתוק: וזה כי הוא היה נשיא על כל ישראל. ועם כל זה. היה מקטין עצמו בפני החכמים כקטן שבכולם. וזה שאמר כל ימי. גדלתי אפי' כשהייתי נשיא: ואמר גדלתי. כקטן המתגדל. כי ידוע שהמתגדל הוא כגדול והגדל עמו הוא קטן ממנו: לגוף. בדבר גופי. אבל בדברי תורה מצוה לדבר:

רבי חנניא בן עקשיא אומר. רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל. לפיכך הרבה להם תורה ומצות. שנאמר יהוה חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר:

לזכות את ישראל. היינו מקבלים שכר הרבה. במה שמונעי' עצמם מהעבירות בשביל גזרת מלך: הרבה להם. כגון ט' שקצים ורמשים. שאפי' שבלא"ה לא היו אוכלין אותן. שנפשו של אדם קצה בהם. כדי להרבות להם שכר בשביל שהם בדלים מהם. כי גדול המצוה ועושה. לפי שיצה"ר מתגרה בו (כמש"ל. שממית יצ"ה ומתגבר בכונתו) ולפום צערא אגרא: למען צדקו. להצדיק את ישראל. פי"ל לזכות. לזכך נשמותיהן של ישראל. וזו שאמר [כל' פ' מד] מה אכפת להקב"ה בין שוחט מהצואר לשוחט מן העורף. הא לא נתנו המצות. אלא לצרף בהן את הבריות. ופי' כל המצות שלא נראה. שאם היה ממשמע שעושו על דבר זה. כדי לבחון רצון הבריות אם לא ... ברתי המצות. עוד יש בו סוד כמוס. והוא להביא נשמותיהן בכור הבחינה כבחון הזהב והצרפם כצרוף כסף. למען יצא ככסף מזוקק שבעתים. לעלות השמן ולזכות ע"י ריבוי מצות כארי"ג (תרת"ז מצות שמהן לבי גם). שנשמותיהם לטבך נשמותיהן. אם מעלה גודל ותשובות ערכם. כמו אדם"ר והאבות שהיה מספיק להם דבר מועט לגרמם. לא כן שני ועבירות כמה שאינה ראויה לזיכוך גדול ומעט. כמו שהוא שמן נבני נח) למען יהו לגב טוב כגאון. צריך לזכוך ולזכך ביותר. וע"ש הרבה להם תורה. כוא עסק מיודעי הורה לעבדות ולמצות בו. שגמ' כם ... מאן

יל כן צריך לטרוח ולעמול בה. ג׳כתיב גדולה שמתפשט לארכה ולרחבה. וכמ״ש [שבת קמה] על הפסוק. ... יעקב וגו׳. אלא ת״ח השונים אלים ופרקים לתורה. וע״ז נאמר יגדיל תורה ויאדיר ... אדם יחזיק בה. כן יטרח וכן ידבק:

(כל ישראל וכו׳)
א רבי אומר. איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם. כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם. והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה. שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות. והוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עברה כנגד הפסדה. הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עברה. דע מה למעלה ממך. עין רואה. ואזן שומעת. וכל מעשיך בספר נכתבים: ב רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר. יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ. שיגיעת שניהם משכחת עון. וכל תורה שאין עמה מלאכה. סופה בטלה וגוררת עון. וכל העוסקים עם הצבור. יהיו עוסקים עמהם לשם שמים. שזכות אבותם מסיעתם וצדקתם עומדת לעד. ואתם. מעלה אני עליכם שכר הרבה כאלו עשיתם: ג הוו זהירין ברשות. שאין מקרבין לו לאדם אלא לצורך עצמן. נראין כאוהבין. בשעת הנאתן. ואין עומדים לו לאדם בשעת דחקו: ד הוא היה אומר. עשה רצונו כרצונך. כדי שיעשה רצונך כרצונו. בטל רצונך מפני רצונו. כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך. הלל אומר. אל תפרוש מן הצבור. ואל תאמין בעצמך עד יום מותך. ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו. ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמוע. שסופו להשמע. ואל תאמר לכשאפנה אשנה. שמא לא תפנה: ה הוא היה אומר אין בור ירא חטא. ולא עם הארץ חסיד ולא הבישן למד ולא הקפדן מלמד. ולא כל המרבה בסחורה מחכים. ובמקום שאין אנשים. השתדל להיות איש: ו אף הוא ראה גלגלת אחת שצפה על פני המים. אמר לה. על דאטפת. אטפוך. וסוף מטיפיך יטופון: ז הוא היה אומר. מרבה בשר מרבה רמה. מרבה נכסים מרבה דאגה. מרבה נשים מרבה כשפים. מרבה שפחות מרבה זמה. מרבה עבדים מרבה גזל. מרבה תורה מרבה חיים. מרבה ישיבה מרבה חכמה. מרבה עצה מרבה תבונה. מרבה צדקה מרבה שלום: קנה שם טוב קנה לעצמו. קנה לו דברי תורה קנה לו חיי העולם הבא: רבן יוחנן בן זכאי קבל מהלל ומשמאי. הוא היה אומר. אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך.
ט כי לכך נוצרת: ח חמשה תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכאי ואלו הן. רבי אליעזר בן הורקנוס. רבי יהושע בן חנניא. רבי יוסי הכהן. רבי שמעון בן נתנאל. ורבי אלעזר בן ערך. הוא היה מונה שבחן. (רבי) אליעזר בן הורקנוס בור סוד שאינו מאבד טפה. (רבי) יהושע בן חנניא אשרי יולדתו (רבי) יוסי הכהן חסיד (רבי) שמעון בן נתנאל ירא חטא. (ורבי) אלעזר בן ערך כמעין המתגבר. הוא היה אומר. אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ואליעזר בן הורקנוס בכף שניה. מכריע את כלם. אבא שאול אומר משמו. אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ואליעזר בן הורקנוס אף עמהם ואלעזר בן ערך בכף שניה. מכריע את כלם: ט אמר להם. צאו וראו

[(א) שיבור. שיברור: תפארת לעושיה. שיהא טוב לו. ויהיו מהין בני אדם ממנו. והיינו שילך בכל המדות בדרך הממוצע. דרך משל. הכילות הפאר לעצמו. שירבה עשרו. אבל אין בני אדם מפארים אותו במדה זו. ואם הוא מפזר יותר מהראוי. בני אדם המקבלים ממנו מפארים אותו. אבל אינו מפאר לו. שיוכל לבא לידי עניות. אלא; מוב לאחוז במדת הבינונית דרך הממוצע: הוי מחשב מה בהפסד מפסיד ממונך מפני עשק המצוה. כנגד השכר שיעלה לך ממנה. שהוא יותר מהוצא ההפסד. והנאת העבירה. כנגד ההפסד שעתיד לבא לך ממנה: (ב) דרך ארץ. מלאכה או סחורה: משכחת עון. שההורים מחשבת כחו. וכן המלאכה משברת הגוף. ומהוך כך יצר הרע בטל ממנו: ואתם. אע״פ שהם שנגמר שעניינם על ידכם. בזכות אבותם הוא ובצדקתם שהיא עומדת לעד. מ״מ אם עסקתם עמהם לשם שמים מעלה אני עליכם שכר כאלו עשיתם: (ד) ואל תאמר דבר. שצריך עיון רב להבין אלא ברור דבריך: סידכך]

איזו היא דרך טובה שידבק בה האדם. רבי אליעזר אומר עין טובה. רבי יהושע אומר חבר טוב. רבי יוסי אומר שכן טוב. רבי שמעון אומר הרואה את הנולד. רבי אלעזר אומר לב טוב. אמר להם רואה אני את דברי אלעזר בן ערך מדבריכם. שבכלל דבריו דבריכם. אמר להם. צאו וראו איזו היא דרך רעה שיתרחק ממנה האדם. רבי אליעזר אומר עין רעה. רבי יהושע אומר חבר רע. רבי יוסי אומר שכן רע. רבי שמעון אומר הלוה ואינו משלם. אחד הלוה מן האדם כלוה מן המקום. שנאמר לוה רשע ולא ישלם וצדיק חונן ונותן. רבי אלעזר אומר לב רע. אמר להם. רואה אני את דברי אלעזר בן ערך מדבריכם. שבכלל דבריו דבריכם: י הם אמרו שלשה דברים. רבי אליעזר אומר. יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך. ואל תהי נוח לכעוס. ושוב יום אחד לפני מיתתך. והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים. והוי זהיר בגחלתן שלא תכוה. שנשיכתן נשיכת שועל. ועקיצתן עקיצת עקרב. ולחישתן לחישת שרף וכל דבריהם כגחלי אש: יא רבי יהושע אומר. עין הרע ויצר הרע ושנאת הבריות מוציאין את האדם מן העולם: יב רבי יוסי אומר. יהי ממון חברך חביב עליך כשלך. והתקן עצמך ללמוד תורה. שאינה ירושה לך. וכל מעשיך יהיו לשם שמים: יג רבי שמעון אומר. הוי זהיר בקריאת שמע ובתפלה. וכשאתה מתפלל. אל תעש תפלתך קבע. אלא רחמים ותחנונים לפני המקום. שנאמר כי חנון ורחום הוא ארך אפים ורב חסד ונחם על הרעה. ואל תהי רשע בפני עצמך: יד רבי אלעזר אומר הוי שקוד ללמוד תורה. ודע מה שתשיב לאפיקורוס. ודע לפני מי אתה עמל. ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך: טו רבי טרפון אומר. היום קצר והמלאכה מרובה והפועלים עצלים. והשכר הרבה ובעל הבית דוחק: טז הוא היה אומר. לא עליך המלאכה לגמור ולא אתה בן חורין להבטל ממנה. אם למדת תורה הרבה נותנין לך שכר הרבה. ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך. ודע שמתן שכרן של צדיקים לעתיד לבא: רבי חנניא

(ט) שידבק. פי'. ודאי בכל המדות והסברות יש להדבק. אלא ר"ל כי טוב לאחוז במדה אחת לעולם בשלמות. ונקל עליו להשיג ממנה המדות ההטובות כלם. מהיות בו כמה מדות ואינם שלם באחת מהם. עין טובה. מסתפק במה שיש לו. ואינו מבקש דברים יתרים ואינו מקנא כשרואה שיש לחבריו יותר ממנו: הנולד מה שעתיד להיות. ומתוך כך מחשב ספק אחר כו': (י) חלק ואימתי יהא זה. כשלא תהיה נוח לכעוס. שאם אתה נוח לכעוס א"א שלא תזלזל בכבוד חברך: לפני מיתתך. ולפי שאין יודע אימתי ימות. יעשה התשובה היום שמא ימות למחר. וי"מ. אף אם הרשעת כל ימיך. אל תתייאש מן הרחמים ולא תחשוב שלא יקבל אותך הקב"ה אם תשוב בתשובה שלימה. כי סליחת אלהים רבה וגדולה. ואפי' אם הוא רשע. אם ישוב הקב"ה יקבל אותו: והוי מתחמם. להתקרב לחכמים: והוי זהיר. שלא תנהג בהם קלות ראש. ואל תוסיף להתקרב להם יותר ממה שיקרבוך הם. והמשיל זה. כמי שמתחמם באש שאם ישב בקירוב קצת יחמם מהחום. ואם יוסיף להתקרב ישרף: נשיכת שועל. רפואתו קשה. לפי ששיניו דקות ועקומות: (יא) עין הרע. שאינו מסתפק במה שיש לו ומחזר אחר דברים אחרים: ויצר הרע. התאוה: ושנאת הבריות. שנאת חנם: (יב) והתקן עצמך. שתגיע למדת החסידות כדי שתלמוד התורה. פעמים רבים חכמה ירשת לו: שאינה ירושה. אל תאמר הואיל ואבי חכם ואבי אבא חכם. תורה מחזרת על אכסניא שלה ואיני צריך לבקש אחריה: לשם שמים. אף בשעה שאתה עוסק באכילה ושתיה וד"א. לא תתכוין להנאת גופך אלא שתהיה בריא לעשות רצון קונך: (יג) קבע. כדבר קבוע. אשר אין בו טעם כלל. רק כמו שעושה התחנונים: בפני עצמך. לא תחזיק עצמך כרשע. כי לא יגדל בעיניו עון שיעשה. וגם מתייאש מן התשובה. אלא יחזיק עצמו כבינוני: (יד) הוי שקוד. להקדים תחלה לימוד התורה והגמ' והלכותיה עד שידע כלליו ופרטיו ודיניו. ואח"כ ילמוד החכמות החיצוניות כדי לדעת התשובות הטובות ויגנם בטענותיהם. ודוקא לנכרי. אבל לישראל לא משום דכ"ש דפקר טפי. ואין לו תקנה: ודע לפני מי אתה עמל. בתשובה זו שאתה משיב לאפיקורס. שלא יפתה לבך לנטות לדעתו: (טו) היום קצר. חיי העולם הזה קצרים והמלאכה. התורה. ארוכה מארץ מדה: דוחק. שנאמר והגית בו יומם ולילה: (טז) לגמור. לא שצריך הקב"ה לגמור כולה. כדי שתפסיד שכרך אם לא תגמרנה ושמא תאמר אוי לנפשי והיני מפסיד שכר. ולא אתה ב"ח. על כרחך העול מוטל עליך לעבוד: שכר פעולתך. כי דרך העולם ליתן שכר לפועל הבונה בית אחרים. אבל לא אם בונה בית לעצמו. והאדם ע"י המצוה עושה מלבוש לנפשו. והקב"ה נותן לו שכר. וזהו שאמר שכר פעולתך: לעתיד לבא. לעוה"ב:

א עקביא בן מהללאל אומר . הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עבירה . דע מאין באת . ולאן אתה הולך ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון . מאין באת . מטפה סרוחה . ולאן אתה הולך למקום עפר רמה ותולעה . ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון . לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא : ב רבי חנינא סגן הכהנים אומר . הוי מתפלל בשלומה של מלכות . שאלמלא מוראה . איש את רעהו חיים בלעו . רבי חנניא בן תרדיון אומר . שנים שיושבין ואין ביניהם דברי תורה . הרי זה מושב לצים . שנאמר ובמושב לצים לא ישב . אבל שנים שיושבין ויש ביניהם דברי תורה . שכינה שרויה ביניהם . שנאמר אז נדברו יראי יהוה איש אל רעהו ויקשב יהוה וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי יהוה ולחשבי שמו . אין לי אלא שנים . מנין שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה שהקדוש ברוך הוא קובע לו שכר . שנאמר ישב בדד וידום כי נטל עליו : ג רבי שמעון אומר . שלשה שאכלו על שלחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה . כאלו אכלו מזבחי מתים . שנאמר כי כל שלחנות מלאו קיא צואה בלי מקום . אבל שלשה שאכלו על שלחן אחד ואמרו עליו דברי תורה כאילו אכלו משלחנו של מקום . שנאמר . וידבר אלי זה השלחן אשר לפני יהוה : ד רבי חנינא בן חכינאי אומר . הנעור בלילה והמהלך בדרך יחידי ומפנה לבו לבטלה . הרי זה מתחייב בנפשו : ה רבי נחוניא בן הקנה אומר . כל המקבל עליו עול תורה . מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ . וכל הפורק ממנו עול תורה . נותנין עליו עול מלכות ועול דרך ארץ : ו רבי חלפתא בן דוסא איש כפר חנניא אומר . עשרה שיושבין ועוסקין בתורה . שכינה שרויה ביניהם . שנאמר אלהים נצב בעדת אל . ומנין אפילו חמשה . שנאמר ואגדתו על ארץ יסדה . ומנין אפילו שלשה . שנאמר בקרב אלהים ישפט . ומנין אפילו שנים . שנאמר אז נדברו יראי יהוה איש אל רעהו ויקשב יהוה וישמע . ומנין אפילו אחד . שנאמר בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך : ז רבי אלעזר איש ברתותא אומר . תן לו משלו . שאתה ושלך שלו . וכן בדוד הוא אומר . כי ממך הכל ומידך נתנו לך . רבי יעקב אומר המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו ואומר מה נאה אילן זה מה נאה ניר זה . מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו : ח רבי דוסתאי בר רבי ינאי משום רבי מאיר אומר . כל השוכח דבר אחד ממשנתו . מעלה עליו הכתוב כאלו מתחייב בנפשו . שנאמר רק השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך . יכול אפילו תקפה עליו משנתו . תלמוד לומר ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך . הא אינו מתחייב בנפשו . עד שישב ויסירם מלבו : ט רבי חנינא בן דוסא אומר . כל

(א) מאין באת . כשתסתכל שבא מטפה סרוחה . יטול הגאוה : והמסתכל שעתיד לילך למקום עפר רמה ותולעה . יטול התאוה ותאוה של הממון . והמסתכל שעתיד ליתן דין וחשבון . יירא מן החטא : לאה הולך . שהוא הולך ומתקרב למיתה מיום שנולד . וע"כ יקח לבו לעשות טוב : (ב) שלומה . של המלך עם שרי' ויועציו שמתפללים שלומו ועושים משפט בארץ : לא ישב . וסיפי' דקרא . כי אם בתורת ה' חפצו . כלומר שמפני שהיה חפצו בתורת ה' . לא ישב במושב לצים שאין בו תורת ה' : וידום . כלומר כשהוא יחיד שהוא נוטל בלבו : כי נטל . יטול שכר על זה : (ג) שאכלו . אכלו לשון עבר . להורות שאין מסיחין בסעודה : זבחי מתים . שהיא ע"ז : צואה . וע"ז קרויה צואה . דכתיב צא תאמר לו : בלי מקום . בשביל שלא הזכיר שבחו של מקום ב"ה על השלחן : וידבר אלי . מיד כשמדבר בדברי תורה . נקרא שלחן אשר לפני ה' : עול תורה . המתמיד בקריאה . וי"א . שאינו פורש מתוך התענוג . אלא אוכל פת במלח : (ה) דרך ארץ . עמל ומורח הפרנסה . לפי שמלאכתו מתברכת : (ו) בעדת אל . ואין עדה פחותה מעשרה : ואגודתו . כלל אגודה של יד קרויה אגודה והם חמשה : בקרב אלהים . שהדיינים הם אלהים . אזכיר . שאתן דעה בלבבך להזכיר את שמי . אבא אליך . דהיינו יחיד : (ז) משלו . לא השמיע מלעסוק בחפצי שמים

שאין בין בתמוך . שאינך נותן משלך שאתה וממונך שלו : מה נאה . ה"ה כל שיחה בטלה . אלא שדיבר בהוה . ואע"פ שעי' זה מברך ברוך שככה לו בעולמו . מ"מ חייב על שהפסיק בלימודו : ניר . חלק המחרישה : (ח) כל השוכח בשביל שלא חזר עליו . תקפה . שהיתה קשה עליו ומתוך הקושי שכחה : (ט) כל שמקדים במחשבתו יראת חטאו לחכמתו שאומר בלבו אלמוד בשביל שאהיה ירא חטא . שהחכמה מביאתו למה שלבו חפץ ואל יכשל

שיראת חטאו קודמת לחכמתו. חכמתו מתקימת. וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו. אין חכמתו מתקיימת: הוא היה אומר. כל שמעשיו מרבין מחכמתו. חכמתו מתקימת. וכל שחכמתו מרבה ממעשיו אין חכמתו מתקימת: י הוא היה אומר. כל שרוח הבריות נוחה הימנו. רוח המקום נוחה הימנו. וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו. אין רוח המקום נוחה הימנו: רבי דוסא בן הרכינס אומר. שינה של שחרית ויין של צהרים ושיחת הילדים וישיבת בתי כנסיות של עמי הארץ, מוציאין את האדם מן העולם: יא רבי אלעזר המודעי אומר. המחלל את הקדשים והמבזה את המועדות והמלבין פני חברו ברבים והמפר בריתו של אברהם אבינו והמגלה פנים בתורה שלא בהלכה. אף על פי שיש בידו תורה ומעשים טובים. אין לו חלק לעולם הבא: יב רבי ישמעאל אומר. הוי קל לראש ונוח לתשחורת. והוי מקבל את כל האדם בשמחה: יג רבי עקיבא אומר. שחוק וקלות ראש מרגילין את האדם לערוה. מסורת סיג לתורה. מעשרות סיג לעשר. נדרים סיג לפרישות. סיג לחכמה שתיקה: יד הוא היה אומר. חביב אדם שנברא בצלם. חבה יתרה. נודעת לו שנברא בצלם. שנאמר כי בצלם אלהים עשה את האדם. חביבין ישראל. שנקראו בנים למקום. חבה יתרה. נודעת להם שנקראו בנים למקום. שנאמר בנים אתם ליהוה אלהיכם. חביבין ישראל. שנתן להם כלי חמדה. חבה יתרה. נודעת להם שנתן להם כלי חמדה. שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו: טו הכל צפוי והרשות נתונה. ובטוב העולם נדון. והכל לפי רוב המעשה: טז הוא היה אומר. הכל נתון בערבון ומצודה פרוסה על כל החיים. החנות פתוחה והחנוני מקיף. והפנקס פתוח והיד כותבת. וכל הרוצה ללות. יבא וילוה. והגבאין מחזירין תדיר בכל יום ונפרעין מן האדם מדעתו ושלא מדעתו. ויש להם על מה שיסמוכו. והדין דין אמת. והכל מתקן לסעודה: יז רבי אלעזר בן עזריה אומר. אם אין תורה אין דרך ארץ. אם אין דרך ארץ אין תורה. אם אין חכמה אין יראה. אם אין יראה אין חכמה. אם אין דעת אין בינה. אם

זה: וכל. שאינו עומד ע"מ לעשות. הואיל שחכמתו מושכת אותו מללכת אחרי שרירות לבו. הוא קן נה(?) ומיחה: מרובין. הכא איירי בזריז במצות עשה. לעיל ביראת חטא. איירי בזהיר במצות ל"ת: (י) כל מי שהוא אהוב למטה. בידוע שהוא אהוב למעלה: ושיחת הילדים. שמבטלת אבותיהם מלעסוק בתורה: כנסיות. שמתכנסים ומדברים דברים בטלים: (יא) המחלל. שמביא קדשי מזבח לידי פסול נותר וטמא: המועדות. עושה מלאכה שאינו אבוד בחוה"מ או נוהג מנהג חול באכילה ושתיה: והמלבין. המתביישים פניו מאדימים(?) תחלה. ואח"כ מתלבנות: והמפר בריתו שלא מל: והמגלה. שמראה פירושים בתורה. שיוצא הדין כפי פירושו שלא כהלכה שפסקו חכמי המשנה והגמ': ומ"מ. אלא חזר בתשובה. אע"פ שמת ביסורים אין לו חלק לעוה"ב: (יב) לראש. לפני אדם גדול זקן ויושב בראש ישיבה. הוי קל לשמש לפניו: לתשחורת. ואם הוא קטן ממך בשנים ועכ"ז רוצה להתגאות עליך. עכ"ז תהיה נוח לו: (תשחורת. מלשון שחרות והשחרות): כל האדם. הקטנים עם הגדולים והבינונים: (יג) מסורת. שמסרו לנו חכמים בחסרות ויתרות שבתורה. הם גדר וחזק לתורה שבכתב. שעל ידיהם אנו מבינים כמה מצות: לעשר: בשביל שתתעשר. לפרישות. בזמן שאדם מתחיל בפרישות ומתירא שלא יעבור. מקבל עליו בלשון נדר שלא יעשה כך וכך. וע"י כן שונא יצרו(?): שתיקה. מדברי הרשות: (יד) חבה יתירה. הראה הקב"ה לאדם שהודיעו ראה(?) שנברא בצלם אלהים. שהמטיב לחבירו ומודיעו הטובה שעשה עמו. מראה חבה יותר משאינו מטיב עמו ואינו הטוב בעיניו להודיעו: (טו) הכל צפוי. כל מה שאדם עושה בחדרי חדרים. גלוי לפניו: והרשות. ביד האדם לעשות טוב במה(?) רחמים. ואעפ"כ אין הכל שוין. לפי שהכל לפי רוב המעשה. המרבה. במעשים טובים. נותנין לו רחמים מרובים. והממעטים. ממעיטין לו: (טז) בערבון. שהכל ערבים זה לזה: ומצודה. משל לתאות זה העולם. שאינו מניח אלא(?) בבחינה הסבירה(?). כעוף שאינו מבין אלא בחטה: פתוחה. ובני אדם נכנסים ולוקחים בהקפה: מקיף. ומאמין לבני(?) הבא ליפול. כך בני אדם חוטאים בכל יום. והקב"ה ממתין להם עד בא עתם: פתוח. לכתוב בהקפה. פנקס(?) ... : והגבאים. יסורים ופגעים רעים: מדעתו. בין שיקבלם בשמחה למירוק עון. ויתודה. או לא: שיסמוכו. ... התשובה. שאף אם נתקע זמן רב בדרכיו הרעים. התשובה לו למשען: דין אמת. אחר שלא התבונן לשוב דומה הוא לעונש. כענין הגנב שהיתה מחתרת בבית האסורים וחביריו ברחו והוא לא ברח: לסעודה. צדיקים ורשעים(?) יש להם חלק לעוה"ב. לאחר שנגבו מהן חובן: (יז) אם אין תורה. אין משאו ומתנו יפה עם הבריות: אם אין ד"א. סוף שתורתו משתכח ממנו: דעת. הוא שמשיא טעם לדבר. ובינה. שמבין דבר מתוך דבר. אבל אינו מרגיש(?)

אין בינה אין דעת . אם אין קמח אין תורה . אם אין תורה אין קמח . הוא היה אומר כל שחכמתו מרבה ממעשיו למה הוא דומה . לאילן שענפיו מרבין ושרשיו מועטין והרוח באה ועוקרתו והופכתו על פניו . שנאמר והיה כערער בערבה ולא יראה כי יבא טוב ושכן חררים במדבר ארץ מלחה ולא תשב . אבל כל שמעשיו מרבין מחכמתו למה הוא דומה . לאילן שענפיו מועטין ושרשיו מרבין . שאפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו . אין מזיזין אותו ממקומו . שנאמר והיה כעץ שתול על מים ועל יובל ישלח שרשיו ולא יראה כי יבא חם והיה עלהו רענן ובשנת בצורת לא ידאג ולא ימיש מעשות פרי . רבי אלעזר (בן) חסמא אומר . קנין ופתחי נדה . הן הן גופי הלכות . תקופות וגימטריאות . פרפראות (נ"א פריפריות) לחכמה : רבי חנניא וכו'

פרק רביעי

כל ישראל

א בן זומא אומר איזהו חכם . הלומד מכל אדם . שנאמר מכל מלמדי השכלתי כי עדותיך שיחה לי . איזהו גבור . הכובש את יצרו . שנאמר טוב ארך אפים מגבור ומושל ברוחו מלוכד עיר . איזהו עשיר . השמח בחלקו . שנאמר יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך . אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא . איזהו מכבד . המכבד את הבריות . שנאמר כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו : ב בן עזאי אומר . הוי רץ למצוה קלה ובורח מן העברה . שמצוה גוררת מצוה ועברה גוררת עברה . ששכר מצוה מצוה . ושכר עברה עברה : ג הוא היה אומר . אל תהי בז לכל אדם ואל תהי מפליג לכל דבר . שאין לך אדם שאין לו שעה ואין לך דבר שאין לו מקום : ד רבי לויטס איש יבנה אומר . מאד מאד הוי שפל רוח . שתקות אנוש רמה . רבי יוחנן בן ברוקה אומר . כל המחלל שם שמים בסתר . נפרעין ממנו בגלוי . אחד שוגג ואחד מזיד בחילול השם : ה רבי ישמעאל בר רבי יוסי אומר . הלומד על מנת ללמד . מספיקין בידו ללמוד וללמד . והלומד על מנת לעשות . מספיקין בידו ללמוד וללמד לשמור ולעשות . רבי צדוק אומר . אל תפרוש מן הצבור . ואל תעש עצמך כעורכי הדיינין . ואל תעשה עטרה להתגדל בה ולא קרדום לחפר בה . וכך היה הלל

לו טעם . ואם אין דעת לתת טעם לדבר . אין בינה . אחר שלא ידע טעמו כאלו לא ידע . ומ"מ הבינה קודמת . לפיכך אם אין בינה אין דעת : אם אין . לו מה יאכל . איך יעסוק בתורה : אין קמח . מה לו הקמח . מה לו אלא שיש לו קמח והיא מת ברעב . ו"מ . בנ"א אומרים טעם למה אינם עוסקים בתורה . לפי שהם טרודים בבקשת קמח ומזון ואין להם פנאי . והאמת הוא להיפך . כי ביטול התורה סיבה לביטול הקמח: (יח) קינין . קרבנות העוף . לשון קן צפור . ויש בהן הלכות המורות : ופתחי נדה . הלכות נדה שהנדה וטהרה : גופי הלכות . עיקר תורה שבע"פ : תקופות . ענין מהלך המזלות : וגימטריאות . חשבון האותיות : פרפראות . כמו שהפרפראות אינם מאכל רק אחר הסעודה בקינוח . ועיקר הסעודה והמבשיל מאכלים קודם . כן אלו החכמות . ילמדם רק אחר הכל :

(א) איזהו חכם . שראוי שיתהלל בחכמתו . וכן גבור : מכל אדם . מקטן ממנו . שכיון שאינו חס על כבודו ולומד מקטנים . ניכר שחכמתו לשם שמים . ולא להתייהר ולהתפאר : מגבור . פי' טוב ארך אפים יותר מגבורת כובש עיר . לא מצד רכות הטבע . וכן מושל ברוחו יותר מלוכד עיר מן המלך . שלאחר שכבש העיר ובאו לידו המורדים . מושל ברוחו ואינו הורגן : מכבד . ומה הקב"ה שהוא מלך הכבוד וכל נברא לכבודו . מכבד את מכבדיו . ק"ו לבשר ודם : (ב) גוררת . שעושה מצוה אחת . מה לו לעשות אחרת . והמתחיל בעבירות קשה לפרוש מהם . ועוד שמן השמים ממציאים ביד מי שעשה מצוה אחת . שיעשה אחרת : כדי לתת לו שכר על שתיהן . וכן עבירה כו' : (ג) בז . לומר מה יוכל פלוני להזיק לי : מפליג . כל דבר שיש לחוש עליו . אל תאמר רחוק שיהיה . ואין לדאוג ממנו : (ד) מאד מאד . אע"פ שבספר מדות הדרך האמצעית משובחת . בגאוה יש לנטות לקצה האחרון של שפלות הרוח . לפי שמאוסה ביותר ולא בדילי אינשי מינה : שתקות . ידוע שהנשמה לא תנוח עד שתכלה הבשר מן הגוף . ולזה האדם מקוה ומתאוה כי כשימות . תיכף רמה יאכלוהו . ו"מ . כאלו אמר . שתקות רמה לגוף . שהגוף מוכן לאדמה והרמה מקוה עליו : בסתר . אף שחלול השם אינו אלא ברבים . שסופה שעבר עבירה שלא היתה גלויה היה חלול ה' . כיון שהוא ת"ח והבריות למדין ממנו : (ה) עטרה . התלמידים לא יעשה עטרה להתגדל ולהתכבד בהם . וגם לא ילמד בשכר כדי שיתפרנס מהם : חלף . שהחליף תשמיש התורה בעוה"ז : מטל חייו . של עולם הבא . בעולם הזה :

אוֹמֵר. וּדְאִשְׁתַּמֵּשׁ בְּתָגָא חֲלָף. הָא לָמַדְתָּ. כָּל הַנֶּהֱנֶה מִדִּבְרֵי תוֹרָה, נוֹטֵל חַיָּיו מִן הָעוֹלָם: ו רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר כָּל הַמְכַבֵּד אֶת הַתּוֹרָה, גּוּפוֹ מְכֻבָּד עַל הַבְּרִיּוֹת. וְכָל הַמְחַלֵּל אֶת הַתּוֹרָה. גּוּפוֹ מְחֻלָּל עַל הַבְּרִיּוֹת: ז רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ אוֹמֵר. הַחוֹשֵׂךְ עַצְמוֹ מִן הַדִּין. פּוֹרֵק מִמֶּנּוּ אֵיבָה וְגָזֵל וּשְׁבוּעַת שָׁוְא. וְהַגַּס לִבּוֹ בְּהוֹרָאָה. שׁוֹטֶה רָשָׁע וְגַס רוּחַ: ח הוּא הָיָה אוֹמֵר אַל תְּהִי דָן יְחִידִי. שֶׁאֵין דָּן יְחִידִי אֶלָּא אֶחָד. וְאַל תֹּאמַר קַבְּלוּ דַעְתִּי. שֶׁהֵן רַשָּׁאִין וְלֹא אָתָּה: ט רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר. כָּל הַמְקַיֵּם אֶת הַתּוֹרָה מֵעֹנִי. סוֹפוֹ לְקַיְּמָהּ מֵעֹשֶׁר. וְכָל הַמְבַטֵּל אֶת הַתּוֹרָה מֵעֹשֶׁר. סוֹפוֹ לְבַטְּלָהּ מֵעֹנִי. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר הֱוֵי מְמַעֵט בְּעֵסֶק וַעֲסֹק בַּתּוֹרָה. וֶהֱוֵי שְׁפַל רוּחַ בִּפְנֵי כָל אָדָם. וְאִם בָּטַלְתָּ מִן הַתּוֹרָה. יֶשׁ לְךָ בְּטֵלִים הַרְבֵּה כְּנֶגְדְּךָ. וְאִם עָמַלְתָּ בַּתּוֹרָה יֶשׁ לוֹ שָׂכָר הַרְבֵּה לִתֶּן לָךְ: י רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר. הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת קוֹנֶה לוֹ פְּרַקְלִיט אֶחָד. וְהָעוֹבֵר עֲבֵרָה אַחַת קוֹנֶה לוֹ קַטֵּיגוֹר אֶחָד. תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים כִּתְרִיס בִּפְנֵי הַפֻּרְעָנוּת: יא רַבִּי יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר אוֹמֵר. כָּל כְּנֵסִיָּה שֶׁהִיא לְשֵׁם שָׁמַיִם סוֹפָהּ לְהִתְקַיֵּם. וְשֶׁאֵינָהּ לְשֵׁם שָׁמַיִם אֵין סוֹפָהּ לְהִתְקַיֵּם: יב רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ אוֹמֵר. יְהִי כְבוֹד תַּלְמִידְךָ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלָּךְ. וּכְבוֹד חֲבֵרְךָ כְּמוֹרָא רַבָּךְ. וּמוֹרָא רַבָּךְ כְּמוֹרָא שָׁמָיִם: יג רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר. הֱוֵי זָהִיר בְּתַלְמוּד שֶׁשִּׁגְגַת תַּלְמוּד עוֹלָה זָדוֹן: רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר. שְׁלשָׁה כְתָרִים הֵם. כֶּתֶר תּוֹרָה. וְכֶתֶר כְּהֻנָּה. וְכֶתֶר מַלְכוּת. וְכֶתֶר שֵׁם טוֹב עוֹלֶה עַל גַּבֵּיהֶן: יד רַבִּי נְהוֹרַאי אוֹמֵר. הֱוֵי גוֹלֶה לִמְקוֹם תּוֹרָה. וְאַל תֹּאמַר שֶׁהִיא תָבֹא אַחֲרֶיךָ. שֶׁחֲבֵרֶיךָ יְקַיְּמוּהָ בְיָדֶךָ. וְאֶל בִּינָתְךָ אַל תִּשָּׁעֵן: טו רַבִּי יַנַּאי אוֹמֵר אֵין בְּיָדֵינוּ. לֹא מִשַּׁלְוַת הָרְשָׁעִים וְאַף לֹא מִיִּסּוּרֵי הַצַּדִּיקִים: רַבִּי מַתְיָא בֶּן חָרָשׁ אוֹמֵר. הֱוֵי מַקְדִּים בִּשְׁלוֹם כָּל אָדָם. וֶהֱוֵי זָנָב לָאֲרָיוֹת. וְאַל תְּהִי רֹאשׁ לַשּׁוּעָלִים: טז רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר. הָעוֹלָם הַזֶּה דּוֹמֶה לִפְרוֹזְדוֹר בִּפְנֵי הָעוֹלָם הַבָּא. הַתְקֵן עַצְמְךָ בִפְרוֹזְדוֹר כְּדֵי שֶׁתִּכָּנֵס לִטְרַקְלִין: יז הוּא הָיָה אוֹמֵר. יָפָה שָׁעָה אַחַת בִּתְשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בָּעוֹלָם הַזֶּה מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. וְיָפָה שָׁעָה אַחַת שֶׁל קוֹרַת רוּחַ בָּעוֹלָם הַבָּא מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה: יח רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר. אַל תְּרַצֶּה אֶת חֲבֵרְךָ בִּשְׁעַת כַּעֲסוֹ. וְאַל תְּנַחֲמֶנּוּ בְּשָׁעָה שֶׁמֵּתוֹ מֻטָּל לְפָנָיו. וְאַל תִּשְׁאַל לוֹ בִּשְׁעַת נִדְרוֹ. וְאַל

(ז) החושך. חס ונמנע ממנו. ה"נ אומר לבעלי הדינין שיתפשרו: איבה. שהיוצא חייב שונא לדיין ואומר שלא לא הפך בזכותי: וגזל. שמא יחייב שלא כדין: ושבועת שוא. שמא חייב שבועה למי שאינו חייב: בהוראה. בלא עיון:

(ח) יחידי. אפי' מומחה. ואין זו מדת חסידות: אחד. הקב"ה: ואל תאמר. לחבירך כשחולקים עליך: קבלו דעתי. שאני מומחה. ובלא הכרח שלכם הייתי יכול לדון: ולא אתה. הואיל והרבה אתם עמך. רצוי שיפסק הדין ע"פ הרבים:

(ט) מעוני. מתוך עוני. שרואה בעצמו שאינו שמח בחלקו אבל רוצה לאסוף הון כחבירו. והוא מתעסק מדוע עשה ה' כן שהחלוה. אלא טוב היה להיות כל א' שמח בחלקו. אלא ודאי כדי שע"י כח זה יבקש לעולם במעוט בתורה ובמצות. ומחזק כח הכוסף שלו בתורה ובמצות. אז ה' יתן לו כח ההסתפקות בעניני העולם שיהיה שמח בחלקו. ויקיים התורה מעושר. דהיינו השמח בחלקו:

(י) בעסק. בעניני העולם: ועסוק בתורה. הרבה. ולפי שרוב העסק הוא ההשתדלות לאסוף ולהון בעבור שלא ירד מכבודו. לכן אמר והוי שפל רוח ואז תסתפק בהכרחי והעסק ה"ת עיקר: בטלים. שישנו לבטלך: (יא) פרקליט. מלאך מליץ טוב: קטיגור. מליץ רע: כתרים. מגן. להגן עליו מהפורעניות:

(יג) בתלמוד. שיהא לימודך בדקדוק וכהלכה: עולה זדון. אם תטעה בהוראה מתוך שלא דקדקת בלימודך יחשב כאלו עשית מזיד: (יד) הוי גולה. אם אתה שלא במקום תורה. אפי' מזונותיך מצויים לך שם. הוי גולה למקום תורה. אף שתסיה שם בדוחק ובצער: ואל תאמר. אחר שיש לך חבר בתורה. הוא תמתין אצלך והתחכם בו מאד. כי אף שהאמת כן הוא. מ"מ חבריך יקיימוה בידך. כי לפעמים האדם לבדו מתרשל. וגם נופלים עליו ספיקות: (טו) אין בידינו. אין ידוע לנו. מדוע דרך רשעים צלחה וצדיקים ביסורים: כל אדם. אפי' גוי בשוק: לשועלים. שעדיין לא הגיע להוראה. וכדי שיקבלו העם הוראותיהם. יעשו ערמות לגנוב דעתם: (טז) בפרוזדור. בית שער: טרקלין. מקום מושב המלך. התקן עצמך בעוה"ז כדי שתזכה לעוה"ב: (יז) קורת רוח. לשון מקררה דעתא: (יח) אל תרצה. שאינו מקבל ריצוי: ואל תנחמנו. שאינו מקבל תנחומין: ואל תשאל. למצוא פתחים להתיר לו נדרו. מפני שאז על כל פתח יאמר דבכי נדר. ועוד לא תמצא לו פתח: תשתדל. שם

תשתדל לראותו בשעת קלקלתו : יט שמואל הקטן אומר בנפול אויבך אל תשמח ובכשלו אל יגל לבך פן יראה יהוה ורע בעיניו והשיב מעליו אפו : כ אלישע בן אבויה אומר הלומד ילד למה הוא דומה. לדיו כתובה על ניר חדש והלומד זקן למה הוא דומה. לדיו כתובה על ניר מחוק. רבי יוסי בר יהודה איש כפר הבבלי אומר. הלומד מן הקטנים למה הוא דומה. לאוכל ענבים קהות ושותה יין מגתו. והלומד מן הזקנים למה הוא דומה. לאוכל ענבים בשולות ושותה יין ישן. רבי מאיר אומר. אל תסתכל בקנקן. אלא במה שיש בו. יש קנקן חדש מלא ישן. וישן שאפילו חדש אין בו : כא רבי אלעזר הקפר אומר. הקנאה והתאוה והכבוד. מוציאין את האדם מן העולם : כב הוא היה אומר. הילודים למות והמתים לחיות והחיים לדון. לידע ולהודיע ולהודע שהוא אל. הוא היוצר הוא הבורא. הוא המבין הוא הדין. הוא העד הוא בעל דין הוא עתיד לדון. ברוך הוא. שאין לפניו לא עולה ולא שכחה ולא משוא פנים ולא מקח שוחד. ודע שהכל לפי החשבון. ואל יבטיחך יצרך שהשאול בית מנוס לך. שעל כרחך אתה נוצר ועל כרחך אתה נולד. ועל כרחך אתה חי ועל כרחך אתה מת ועל כרחך אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא : רבי חנניא וכו'

פרק חמישי

כל ישראל

א בעשרה מאמרות נברא העולם. ומה תלמוד לומר. והלא במאמר אחד יכול להבראות אלא להפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם שנברא בעשרה מאמרות וליתן שכר טוב לצדיקים שמקימין את העולם שנברא בעשרה מאמרות : ב עשרה דורות מאדם ועד נח. להודיע כמה ארך אפים לפניו. שכל הדורות היו מכעיסין ובאין. עד שהביא עליהם את מי המבול : ג עשרה דורות מנח ועד אברהם. להודיע כמה ארך אפים לפניו. שכל הדורות היו מכעיסין ובאין עד שבא אברהם אבינו וקבל שכר כלם: עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו ועמד בכלם. להודיע כמה חבתו

מתביים מכל אדם :
(יט) בנפול אויבך. פסוק הוא במשלי. והיה רגיל להוכיח בו : והשיב. מדלא כתיב ושב משמע יש רעה מעל אויביך ויסובו עליך :
(כ) חדש. שהוא מתקיים. כך גרסת הילדים שהיא מתחכמת : קהות. שלא נתבשלו כל צרכן. ומקהות השינים כך חכמת הילד לא נתיישבה כל צרכה: מגתו. שעדיין מעורבין בתוכו. כך חכמת הילד. מעורבת ספיקות יש בה : ר"מ אליב' דר' יוסי בר"י :
(כא) והתאוה. המבקש למלאות תאותו. באכילה ושתיה ובעילה וכיוצא : והכבוד. שיכבדוהו בני אדם : (כב) הילודים. מי שנולד כבר עתיד הוא למות : והמתים. עתידים לחיות ולעמוד ליום הדין. אלה לחיי עולם. ואלה לדראון עולם : לידע. מאחרים : ולהודיע. לאחרים : ולהודע להבין מעצמו : משוא פנים. שאינו נשא פנים אפי' לצדיק גמור. שלא יענישו על עבירה קלה. ואינו לוקח שוחד שמצוה בשביל העבירה. אלא נותן שכר על המצוה ועונש על העבירה : ואל יבטיחך. כלומר שההבטחות שרגיל להבטיחך לא תשמע. כי אין בדבריו ממש. ואין מי מציל אותך מגיהנם אם

סתמס]. וגלוסי שמזכה לגדח לגיהנם כבבית מסס. כי יש רשעים שלוים וזים לשאול רק נפשם הולכת בתוך כף הקלע. וראיה לזה. שהרי ע"כ אתה נוצר ונולד וחי ומת : וכן ע"כ אתה שאתה עתיד ליתן דין וחשבון. ולכן אל יבטיחך יצרך. כי אין בפיהו נכונה :

(א) בעשרה מאמרות. השמנה ויאמר. ובראשית נמי מאמר הוא. דכתיב בדבר ה' שמים נעשו : העולם. המאבד נפש אחת מישראל. כאלו אבד עולם מלא. והרשעים בעונם מאבדים נפשם. משל לבגד המצויירים ע צורות רבות מהתלפות יקרות מאד. כי אם תפסד אחת מהם. הנזק יגיע לכל הבגד. כ"ש בהפסד צורה היקרה שבצורות : (ב) עליהם. כי כל הנשמות שבדור הראשון הן מתגלגלים בהס' דורות. אולי ישובו. ועוד כי בגלוי שמים יש תועלת לנפש כנודע. ומי המבול השחיתו אף ציון שמת : (ג) אברהם אבינו. ולמעלה אמר רק אברהם. עמר. כמעשה האבות. שנהגנה ועמד בנסיונו. יעשו בניו. והודיענו. כי לפה הקב"ה שהשטן והיעתו עתידין לקטרג על ישראל במצרים ועל הים. הללו עובדי ע"ז ט'. ע"כ הקב"ה הקדים מכה ילין רפואה. ונסה את אברהם עשר פעמים. לא לצרכו. רק לפי שהיה אביהם. שזכותו יעמוד לנו להצילנו : להודיע. מה שנסהו. היה להודיע שמקטרגים על בניו. כמה היתה חבתו עם הקב"ה. ושלזה ראוי שזכותו יעמוד להם. והוא שסמך לו : עשרה נסים ס'. עשר נסיונות כו'. והיו ראוים ליענש. אלא נסיונות אברהם עמדו להם. ועמד בכולן. מטבע האדם להיות על ביסורים. אפי' הוא צדיק גמור ואיוב יוכיח. וא"א לא היה מתאב הרבה נעילם. רק לקימה והעמדה. והיה

של אברהם אבינו: ד עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים, ועשרה על הים. עשר מכות הביא הקדוש ברוך הוא על המצרים במצרים. ועשר על הים. עשרה נסיונות נסו אבותינו את הקדוש ברוך הוא במדבר. שנאמר וינסו אותי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי: ה עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש. לא הפילה אשה מריח בשר הקודש ולא הסריח בשר הקודש מעולם. ולא נראה זבוב בבית המטבחים. ולא אירע קרי לכהן גדול ביום הכפורים. ולא כבו הגשמים אש של עצי המערכה. ולא נצחה הרוח את עמוד העשן. ולא נמצא פסול בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים. עומדים צפופים ומשתחוים רוחים. ולא הזיק נחש ועקרב בירושלים מעולם. ולא אמר אדם לחבירו צר לי המקום שאלין בירושלים: ו עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות ואלו הן. פי הארץ. פי הבאר. פי האתון. הקשת. והמן. והמטה. והשמיר. הכתב. והמכתב. והלוחות. ויש אומרים אף המזיקין וקבורתו של משה ואילו של אברהם אבינו. ויש אומרים אף צבת בצבת עשויה: ז שבעה דברים בגולם ושבעה בחכם. חכם אינו מדבר לפני מי שגדול ממנו בחכמה ובמנין. ואינו נכנס לתוך דברי חבירו. ואינו נבהל להשיב. שואל כענין ומשיב כהלכה. ואומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון. ועל מה שלא שמע אומר לא שמעתי. ומודה על האמת. וחלופיהן בגולם: ח שבעה מיני פורעניות באין לעולם על שבעה גופי עברה. מקצתן מעשרין ומקצתן אינן מעשרין רעב של בצורת בא מקצתן רעבים ומקצתן שבעים. גמרו שלא לעשר רעב של מהומה ושל בצורת בא. ושלא לטול את החלה רעב של כליה בא. דבר בא לעולם על מיתות האמורות בתורה שלא נמסרו לבית דין ועל פירות שביעית. חרב באה לעולם על ענוי הדין ועל עות הדין ועל המורים בתורה שלא כהלכה: ט חיה רעה באה לעולם על שבועת שוא ועל חלול השם. גלות באה לעולם על עבודת כוכבים ועל גלוי עריות ועל שפיכות דמים ועל שמיטת הארץ. בארבעה פרקים הדבר מתרבה. ברביעית. ובשביעית. ובמוצאי שביעית. ובמוצאי החג שבכל שנה ושנה. ברביעית מפני מעשר עני שבשלישית. בשביעית מפני מעשר עני שבששית. במוצאי שביעית מפני פרות שביעית. במוצאי החג שבכל שנה ושנה מפני גזל מתנות עניים: י ארבע מדות באדם. האומר שלי שלי ושלך שלך זו מדה בינונית. ויש אומרים זו מדת סדום. שלי שלך ושלך שלי עם הארץ. שלי שלך ושלך שלך חסיד. שלך שלי ושלי שלי רשע: יא ארבע מדות בדעות.

שמת בכה: (ד) במצרים. שניצולו מעשר מכות: (ה) פסול. שאם היה נמצא בהם פסול קודם מועד. לא היה אפשר להקריב אחרים תחתיו. שהעומר נקצר בלילה. ולא היו מרבים לקצור. ושתי הלחם אפוים מערב י"ט ואין אפייתן דוחה י"ט. וכן לחם הפנים אפוי מערב שבת: צפופים. לשון צף על פני המים. מרוב הקהל. היו נדחקין איש באחיו עד שעומדים בצפיפה ונעשה להם נס ומשתחוים ברווח: (ו) פי הארץ. לבלוע קרח ועדתו: הבאר. של מרים שהיתה שבעת ימים: והקשת. לאות ברית שלא יהיה עוד מבול: והמטה. שנעשו בו האותות: האתון. של בלעם: והשמיר. כמין תולעת. שבו פתחו אבני האפוד והחשן: והכתב. צורת האותיות שבלוחות: והמכתב. שהיו נקראים מכל הארבעה צדדים: צבת. מלקחים. אינה נעשית אלא בצבת אחרת. וראשונה ע"כ נעשית בידי שמי' בין השמשות: (ז) בגולם. אדם שאינו עשוי כדעתו. לא במדות ולא בחכמה: שואל. כענין הכל עסוקים. ולא הרב משיב כהלכה: (ח) פורעניות. שידעתי שהקב"ה מודד לבריות מדה כנגד מדה. כדי שיקשו מהרדמשם. לידע שה' משלם עונש (ולזה לא אמר רעות) ומעוררת לשוב. וכמו מי שלוה מחבירו שפורענו שלום פרע: בצורת. בצורים מועטים. ומתוך כך המעשר מתיקר: מהומה. מפני הגייסות אין יכולין לאסוף התבואה: כליה. השמים כברזל והארץ כנחושה: שביעית. מעושין בפני התורה. ולא נוהגין בהם קדושת שביעית: עיוי הדין. שיודעין להיכן הדין נוטה ומעכבין אותו: עוות הדין. לזכות החייב ולחייב הזכאי: ועל המורים בתורה. שכתוב שלא כהלכה אסר למטה ממיני. כי רוצים להבין פשט הכתוב כמשמעו. ואינם מאמינים בהלכה: (ט) ברביעית שנה רביעית של שמטה: במוצאי שביעית. שנה שמינית: החג. הטעם: מעשר עני. שלא נתנו בג' ובששית. נפרעים מהן לאחריהם: מתנות עניים. שבוא זמן אסיפה וצריך ליתן לקט שכחה ופאה: (י) עם הארץ. שנהנה ומהנה בשוה. וזה ישובו של הארץ. שאנ־

פים

נוח לכעוס ונוח לרצות יצא הפסדו בשכרו. קשה לכעוס וקשה
לרצות יצא שכרו בהפסדו. קשה לכעוס ונוח לרצות חסיד. נוח
לכעוס וקשה לרצות רשע: יב ארבע מדות בתלמידים: מהיר לשמוע
ומהיר לאבד יצא שכרו בהפסדו. קשה לשמוע וקשה לאבד יצא
הפסדו בשכרו. מהיר לשמוע וקשה לאבד זו חלק טוב. קשה לשמוע
ומהיר לאבד זו חלק רע: יג ארבע מדות בנותני צדקה. הרוצה
שיתן ולא יתנו אחרים. עינו רעה בשל אחרים. יתנו אחרים
והוא לא יתן. עינו רעה בשלו. יתן ויתנו אחרים חסיד. לא יתן
ולא יתנו אחרים רשע: יד ארבע מדות בהולכי בית המדרש. הולך
ואינו עושה שכר הליכה בידו. עושה ואינו הולך שכר מעשה בידו.
הולך ועושה חסיד. לא הולך ולא עושה רשע: טו ארבע מדות
ביושבים לפני חכמים. ספוג. ומשפך. משמרת. ונפה. ספוג. שהוא
סופג את הכל. ומשפך. שמכניס בזו ומוציא בזו. משמרת. שמוציאה
את היין וקולטת את השמרים. ונפה. שמוציאה את הקמח וקולטת
את הסולת: טז כל אהבה שהיא תלויה בדבר. בטל דבר בטלה
אהבה. ושאינה תלויה בדבר. אינה בטלה לעולם. איזו היא אהבה
שהיא תלויה בדבר. זו אהבת אמנון ותמר. ושאינה תלויה בדבר.
זו אהבת דוד ויהונתן: יז כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה
להתקים. ושאינה לשם שמים אין סופה להתקים. איזו היא מחלוקת
שהיא לשם שמים. זו מחלוקת הלל ושמאי. ושאינה לשם שמים.
זו מחלוקת קרח וכל עדתו: יח כל המזכה את הרבים. אין חטא בא
על ידו. וכל המחטיא את הרבים. אין מספיקין בידו לעשות תשובה.
משה זכה וזכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו. שנאמר צדקת
יהוה עשה ומשפטיו עם ישראל. ירבעם בן נבט חטא והחטיא
את הרבים. חטא הרבים תלוי בו. שנאמר על חטאת ירבעם אשר
חטא ואשר החטיא את ישראל: יט כל מי שיש בו שלשה דברים
הללו. הוא מתלמידיו של אברהם אבינו. ושלשה דברים אחרים.
הוא מתלמידיו של בלעם הרשע. תלמידיו של אברהם אבינו. עין
טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה. תלמידיו של בלעם הרשע. עין רעה
ורוח גבוהה ונפש רחבה. מה בין תלמידיו של אברהם אבינו
לתלמידיו של בלעם הרשע. תלמידיו של אברהם אבינו אוכלין בעולם
הזה ונוחלין העולם הבא. שנאמר להנחיל אהבי יש ואוצרותיהם
אמלא. תלמידיו של בלעם הרשע יורשין גיהנם ויורדין לבאר שחת.
שנאמר ואתה אלהים תורידם לבאר שחת אנשי דמים ומרמה לא יחצו
ימיהם ואני אבטח בך: כ יהודה בן תימא אומר. הוי עז כנמר וקל

אינו יודע קרא. ופוגם מהגמת יהיה: (יג) בנותני. באנשים המתנדבים לתת צדקה: (יד) בהולכי. בחייבים לילך לבה"מ: ואינו עושה. שאינו מגרים עמו. שכר הליכה בידו ואף שאינו מגרי' שילכו לבה"מ והוא אינו הולך מחמת שאין שכרו על שכר עשה שילכו אחרים: (טו) סופג את הכל. שכל כוונתו של אוזנו. לא שמע דבר אחד מכל דברי רבותיו שלא וגם יהא כמשפך שעיקר שימושו למלאות בכלי שפיו צר. כי לפעמים ימצאו תלמידי' ששמעו מפי רבם וקבל שלא מקבל. על כן צריך התלמיד שהוא כספוג. שיעשה כמשפך ללמדם: שמכניס בזו. מקבל הכל בבת אחת כמו צד הרחב של המשפך: ומוציא בזו. מעט מעט. כמו צד הקצר. כדי שיוכל להבין. ולא יעשה עצמו כמשמרת שמוציאה היין וקולטת השמרים. כי לפעמים ימצאו דברים אשר לאחורים מאוס ח"ו השמרים והם ילמדם. פן יבאו לידי כפירה אלכן מלמד לאחרים את היין וקולט את הנראה בעיניהם השמרים. שלא תבא תקלה על ידו. וכן נפולת. הם סולת התורה. כי נפה של מוצא סביל לה. ולא יגלה לאחרים. שאחר יבאו לידי כפירה. ע"כ עושה עצמו כנפה. שמוציאה את הקמח דמיון ללימוד התורה ע"ד הפשט הצריך לכל אדם. והסולת קולט לעצמו: (יז) סופה. תכליתה שמתוך מעריבה. להשיג האמת. הוא מתקיים. כי מתוך שישא יתברר האמת וכמו שמתברר בהלכה כב"ה. ומחלוקת שאינה לשם שמים תכליתה שלא בקשת האמת ואהבת הנצוח. הנה בסוף אינו מתקיים. כמו שמצינו במחלוקת קרח ועדתו. שהיה להפך: (יח) אין מספיקין. אין מסייעין לו. משא"כ לשאר עבירות כשנותן אל לבו לשוב. מסייעין לו: (יט) עין טובה. מסתפק במה שיש לו. ואינו חומד ממון אחרים: ורוח נמוכה. ענוה יתירה: ונפש שפלה. זהירות ופרישה מתאות: אוכלין בעולם הזה. כי לעולם לא ידאג: יש. בעוה"ב: אמלא. בעולם הזה. כי לא יגעו הפירות עד היום הקרן שלם: (כ) הוי עז כנמר. לעשות כל הצריך בחסידות. ולא מתביישים מפני כל: יקל

כנשר

בַּנֶּשֶׁר. רָץ כַּצְּבִי וְגִבּוֹר כָּאֲרִי. לַעֲשׂוֹת רְצוֹן אָבִיךָ שֶׁבַּשָּׁמָיִם. הוּא הָיָה אוֹמֵר. עַז פָּנִים לְגֵיהִנֹּם וּבוֹשׁ פָּנִים לְגַן עֵדֶן. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: כא הוּא הָיָה אוֹמֵר. בֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים לַמִּקְרָא. בֶּן עֶשֶׂר שָׁנִים לַמִּשְׁנָה. בֶּן שְׁלשׁ עֶשְׂרֵה לַמִּצְוֹת. בֶּן חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה לַגְּמָרָא. בֶּן שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה לַחֻפָּה. בֶּן עֶשְׂרִים לִרְדּוֹף. בֶּן שְׁלשִׁים לַכֹּחַ. בֶּן אַרְבָּעִים לַבִּינָה. בֶּן חֲמִשִּׁים לָעֵצָה. בֶּן שִׁשִּׁים לַזִּקְנָה. בֶּן שִׁבְעִים לַשֵּׂיבָה. בֶּן שְׁמוֹנִים לַגְּבוּרָה. בֶּן תִּשְׁעִים לָשׁוּחַ. בֶּן מֵאָה. כְּאִלּוּ מֵת וְעָבַר וּבָטֵל מִן הָעוֹלָם: כב בֶּן בַּג בַּג אוֹמֵר. הֲפָךְ בָּהּ וַהֲפָךְ בָּהּ. דְּכֹלָּא בָהּ. וּבָהּ תֶּחֱזֵי. וְסִיב וּבְלֵה בָהּ. וּמִנַּהּ לָא תָזוּעַ. שֶׁאֵין לְךָ מִדָּה טוֹבָה הֵימֶנָּה: כג בֶּן הֵא הֵא אוֹמֵר. לְפוּם צַעֲרָא אַגְרָא: רבי חנניא וכו'

פרק ששי הוא פרק קנין התורה

כל ישראל

שָׁנוּ חֲכָמִים בִּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה. בָּרוּךְ שֶׁבָּחַר בָּהֶם וּבְמִשְׁנָתָם: א רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר. כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לִשְׁמָהּ. זוֹכֶה לִדְבָרִים הַרְבֵּה. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁכָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ כְּדַאי הוּא לוֹ. נִקְרָא רֵעַ אָהוּב. אוֹהֵב אֶת הַמָּקוֹם אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת. מְשַׂמֵּחַ אֶת הַמָּקוֹם מְשַׂמֵּחַ אֶת הַבְּרִיּוֹת. וּמַלְבַּשְׁתּוֹ עֲנָוָה וְיִרְאָה. וּמַכְשַׁרְתּוֹ לִהְיוֹת צַדִּיק חָסִיד יָשָׁר וְנֶאֱמָן. וּמְרַחַקְתּוֹ מִן הַחֵטְא. וּמְקָרַבְתּוֹ לִידֵי זְכוּת. וְנֶהֱנִין מִמֶּנּוּ עֵצָה וְתוּשִׁיָּה בִּינָה וּגְבוּרָה. שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ח יד) לִי עֵצָה וְתוּשִׁיָּה אֲנִי בִינָה לִי גְבוּרָה. וְנוֹתֶנֶת לוֹ מַלְכוּת וּמֶמְשָׁלָה וְחִקּוּר דִּין. וּמְגַלִּין לוֹ רָזֵי תוֹרָה. וְנַעֲשֶׂה כְּמַעְיָן הַמִּתְגַּבֵּר (נ"א שאינו פוסק) וּכְנָהָר שֶׁאֵינוֹ פוֹסֵק (נ"א המתגבר) וְהֹוֶה צָנוּעַ וְאֶרֶךְ רוּחַ וּמוֹחֵל עַל עֶלְבּוֹנוֹ. וּמְגַדַּלְתּוֹ וּמְרוֹמַמְתּוֹ עַל כָּל הַמַּעֲשִׂים: ב אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי. בְּכָל יוֹם וָיוֹם בַּת קוֹל יוֹצֵאת מֵהַר חוֹרֵב וּמַכְרֶזֶת וְאוֹמֶרֶת. אוֹי לָהֶם לַבְּרִיּוֹת מֵעֶלְבּוֹנָהּ שֶׁל תּוֹרָה. שֶׁכָּל מִי שֶׁאֵינוֹ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה נִקְרָא נָזוּף. שֶׁנֶּאֱמַר (משלי יא כב) נֶזֶם זָהָב בְּאַף חֲזִיר אִשָּׁה יָפָה וְסָרַת טָעַם. וְאוֹמֵר (שמות לב יז) וְהַלֻּחֹת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה וְהַמִּכְתָּב מִכְתַּב אֱלֹהִים הוּא חָרוּת עַל הַלֻּחֹת. אַל תִּקְרִי חָרוּת אֶלָּא חֵרוּת. שֶׁאֵין לְךָ בֶּן חוֹרִין אֶלָּא מִי שֶׁעוֹסֵק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה. וְכָל מִי שֶׁעוֹסֵק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה הֲרֵי זֶה מִתְעַלֶּה. שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כא יט) וּמִמַּתָּנָה נַחֲלִיאֵל וּמִנַּחֲלִיאֵל בָּמוֹת:

כנשר לילך בקלות גדול לעשות המצוה: רץ כצבי. שיהיה בורח מעבירה במרוצה גדולה: וגבור כארי. לגבר יצרו הרע: לעשות רצון. שלא יתערב בזה שום פניה חיצונית. רק עבודה מאהבה: עז פנים. אף שאמרתי לך שתהיה עז כנמר. הזהר שלא תרגיל עצמך במדה הגרועה אף לדברים אחרים. שהרי עז פנים לגיהנם. ובוש פנים לג"ע: יהי רצון כו'. ואז לא נצטרך למדת העזות להכניע היצר הרע. כי מאליו יתבטל: בתורתך. כי התורה מבלין יצר הרע: (כא) לרדוף. אחר מזונותיו. לאחר שלמד מקרא משנה וגמרא ונשא אשה והוליד בנים. צריך לבקש מזונות: לשוח. הולך שחוח וכפוף: (כב) הפך בה. חזור וחזור בתורה. וכפול לשון. להזה? ולהורות על הפלגת התמידות: דכולא בה. שהכל תמצא בה: ובה תחזי. ואם לאו. אין טוב כמותך. וגם עד זקנה ושיבה לא תעזבנה: לא תזוע. לא תסור מלימוד התורה ולא תאמר אחר אשר למדתי ספרים שנה. אלמוד פילוסופיא מדיניות והנהגות ומדות טובות. לפי שכל המדות אשר בספר החכמות מפורשות. הם רשומות בתורה. שאין לך מדה טובה הימנה: (כג) לפום צערא. כפי רוב הצער שאדם סובל בלימוד התורה ועשיית המצוה. כן יהיה שכרו מרובה:

(א) שנו חכמים. כלומר ברייתא היא. ובלשון המשנה שנויה. והודיעה. כי מעלת הברייתות. כמעט שוה אל המשניות. וע"כ ברוך שהוא אמר בחר בהם ובמשנתם: לדברים הרבה. אשר לא זכרם פה. והם הטובות שבעוה"ז: ולא עוד אלא. אע"כ זכה לעולמות הרבה: כדאי. לא נברא אלא בשביל זה שלומד תורה לשמה: נקרא ריע אהוב. למקום: אוהב את הבריות. וקשה בעיניו הברואה בני אדם ספים מן המוסר. ומקרבן לתורה. לפי שלומדים ורואים מחכמתו: ומרחקתו מן החטא. אחר כבר עשה. ואותו הקיטור אשר נברא ממנו. ולא עוד אלא שמקרבתו לידי זכות. שמזמנת ונעשות ע"י זכיות: ורזי תורה. לפי שהשפיע לנצר. סודות שנשמע קולו למרחוק. אשר פניו אליו והוסיף שיהיה צנוע: על המעשים. מעשה יח"ב ואפי' על המלאכים: (ב) מעלבונה של תורה. של שאין לה עוסקין: נזוף. מנודה. וגם שמקנאת התורה אשר בקרבו. כביכול יש לה פגם מזה: נזם זהב כו'. כי כמו שנזם זהב. אף שהוא חשוב. אינו מיפה את החזיר והוא מאוס. כמו כן האדם נזוף. אע"פ שהתורה נזם זהב בפיו. וכן הוא אשה יפה וסרת טעם: בן חורין כו'. לפי שכל אדם משועבד אל תאוות הגוף החומריים. אבל העוסק בתורה שהחכמה תחיה אותו: וממתנה נחליאל. לעיל כתיב. וממדבר מתנה. כיון שנתנה להם תורה במתנה. נחלו אל.

ג הַלּוֹמֵד מֵחֲבֵרוֹ פֶּרֶק אֶחָד אוֹ הֲלָכָה אַחַת אוֹ פָּסוּק אֶחָד אוֹ דִבּוּר אֶחָד אוֹ אֲפִילוּ אוֹת אֶחָת. צָרִיךְ לִנְהָג בּוֹ כָּבוֹד. שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּדָוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא לָמַד מֵאֲחִיתוֹפֶל אֶלָּא שְׁנֵי דְבָרִים בִּלְבָד. קְרָאוֹ (נ"א עשאו) רַבּוֹ אַלּוּפוֹ וּמְיֻדָּעוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר (תלים נה יד) וְאַתָּה אֱנוֹשׁ כְּעֶרְכִּי אַלּוּפִי וּמְיֻדָּעִי. וַהֲלֹא דְבָרִים קַל וָחוֹמֶר, וּמָה דָוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא לָמַד מֵאֲחִיתוֹפֶל אֶלָּא שְׁנֵי דְבָרִים בִּלְבָד. קְרָאוֹ רַבּוֹ אַלּוּפוֹ וּמְיֻדָּעוֹ. הַלּוֹמֵד מֵחֲבֵרוֹ פֶּרֶק אֶחָד אוֹ הֲלָכָה אַחַת אוֹ פָּסוּק אֶחָד אוֹ דִבּוּר אֶחָד אוֹ אֲפִילוּ אוֹת אֶחָת. עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁצָּרִיךְ לִנְהוֹג בּוֹ כָּבוֹד. וְאֵין כָּבוֹד אֶלָּא תוֹרָה (נ"א לחכמים) שֶׁנֶּאֱמַר ליתא במקרא כָּבוֹד חֲכָמִים יִנְחָלוּ וּתְמִימִים יִנְחֲלוּ טוֹב. וְאֵין טוֹב אֶלָּא תוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ד ב) כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אַל תַּעֲזוֹבוּ: ד כָּךְ הִיא דַּרְכָּהּ שֶׁל תּוֹרָה. פַּת בַּמֶּלַח תֹּאכַל וּמַיִם בִּמְשׂוּרָה תִּשְׁתֶּה וְעַל הָאָרֶץ תִּישַׁן וְחַיֵּי צַעַר תִּחְיֶה וּבַתּוֹרָה אַתָּה עָמֵל. אִם אַתָּה עוֹשֶׂה כֵּן. אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ. אַשְׁרֶיךָ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְטוֹב לָךְ לָעוֹלָם הַבָּא: ה אַל תְּבַקֵּשׁ גְּדֻלָּה לְעַצְמְךָ וְאַל תַּחְמוֹד כָּבוֹד. יוֹתֵר מִלִּמּוּדְךָ עֲשֵׂה. וְאַל תִּתְאַוֶּה לְשֻׁלְחָנָם שֶׁל מְלָכִים. שֶׁשֻּׁלְחָנְךָ גָּדוֹל מִשֻּׁלְחָנָם וְכִתְרְךָ גָּדוֹל מִכִּתְרָם. וְנֶאֱמָן הוּא בַּעַל מְלַאכְתְּךָ שֶׁיְּשַׁלֶּם לְךָ שְׂכַר פְּעֻלָּתֶךָ: ו גְּדוֹלָה תוֹרָה יוֹתֵר מִן הַכְּהֻנָּה וּמִן הַמַּלְכוּת. שֶׁהַכְּהֻנָּה נִקְנֵית בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע. וְהַמַּלְכוּת נִקְנֵית בִּשְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת. וְהַתּוֹרָה נִקְנֵית בְּאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה דְבָרִים וְאֵלּוּ הֵן. בְּתַלְמוּד (נ"א בלימוד) בִּשְׁמִיעַת הָאֹזֶן. בַּעֲרִיכַת שְׂפָתָיִם. בְּבִינַת (נ"א בשומת) הַלֵּב. בְּאֵימָה. בְּיִרְאָה. בַּעֲנָוָה. בְּשִׂמְחָה (בְּטָהֳרָה בגמרא ליתא) בְּשִׁמּוּשׁ חֲכָמִים. בְּדִקְדּוּק חֲבֵרִים. בְּפִלְפּוּל הַתַּלְמִידִים. בְּיִשּׁוּב. בְּמִקְרָא. בְּמִשְׁנָה. בְּמִעוּט סְחוֹרָה. בְּמִעוּט דֶּרֶךְ אֶרֶץ. בְּמִעוּט תַּעֲנוּג. בְּמִעוּט שֵׁנָה (בְּמִעוּט שִׂיחָה בגמרא ליתא) בְּמִעוּט שְׂחוֹק. בְּאֶרֶךְ אַפַּיִם. בְּלֵב טוֹב. בֶּאֱמוּנַת חֲכָמִים. בְּקַבָּלַת הַיִּסּוּרִין. הַמַּכִּיר אֶת מְקוֹמוֹ. וְהַשָּׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ. וְהָעוֹשֶׂה סְיָג לִדְבָרָיו. וְאֵינוֹ מַחֲזִיק טוֹבָה

כלומר שהיא בחלקו. וכיון שהלקו אל. עולים לגדולה. שנאמר ומנחליאל במות: (ג) ומה דוד. שהיה מלך ישראל. ששאל לאחיתופל שהיה רשע, רב ואלוף בשביל שני דברים הדיוט הלומד מחבירו שאינו רשע. עאכ"ו: ואין כבוד. אין אנו מצריכין לכבוד. אלא רבו שלמדו תורה אבל למדו אומנות אחרת. לא: ינחלו. ראוים חכמים לנחול כבוד. ואיזה חכמים תמימים הנוחלים טוב: דהיינו תורה: (ד) פת במלח. אפי' אין לאדם רק פת במלח וכו'. ואין לו כר וכסת לישן. אלא על הארץ. אל ימנע מלעסוק בה. דסופו ללמוד אותה מעושר: במשורה. מדה קטנה: (ה) יותר מלימודך עשה. פירוש מעשיו מרובים מחכמתו: (ו) בשלשים מעלות. אותן שכתובים בס' שמואל כשבקשו ישראל מלך. עם אותן ששנויות בסנהדרין. מלך לא דן וכו': עשרים וארבעה. מתנות כהונה. עשרה במקדש וארבעה בירושלים ועשרה בגבולין: בתלמוד. הלומד מכל אדם: הב' בשמיעת האוזן. שיהא אזנו תמיד לדברי רבותיו. כי אם ישים אזנו מלשמוע לקול מוריו אפי' פעם א'. אפשר כי באותה הפעם נאבד ממנו מרגליות טובה. הג' בעריכת שפתים. שיחזור עליו תמיד ויוציא הדברים בשפתיו פעמים רבות. עד שתהיה ערוכה בפיו ובשפתיו: הד' בבינת הלב. שלא יחזיר לימודו בלא הבנת הדברים. כי אז ישתכח ממנו מהרה. הה' באימה. שתהיה אימת רבו ואימת השכינה עליו: הו' בענוה. שיהיה שפל רוח וע"י כן יזכה לתורה: הז' ביראה. היא יראת שמים: כי ראשית חכמה יראת ה'. הח' בשמחה. לא בעצבות יהגה תמיד. והתורה והשמחה אחים הם. פקודי ה' ישרים משמחי לב: הט' והי' והי"א. בשמוש חכמים. בדקדוק חברים. בפלפול תלמידים. כמ"ש רז"ל הרבה למדתי מרבותי. ויותר מחברי. ומתלמידי יותר מכולם. ואמר בשימוש חכמים. היינו רבותיו. צריך לשמשן. ובחברים נקט דקדוק. לפי שבדקדוק מעט הם מבינים זא"ז. אבל התלמידים שאינם מבינים כ"כ. צריכים לפלפול: הי"ב בישיבה. כי מרבה ישיבה מרבה חכמה: הי"ג במקרא ובמשנה. צריך שיהי' בקי בהם. שהם היסוד אשר בית הלימוד נבנה עליהם. ואיך יבנה בית בלי יסוד. הי"ד במסחרה. שיסיר א"ע ממחשבות רעים: הט"ו במיעוט שינה. שיקום בלילה לעסוק בתורה: הט"ז במיעוט שיחה. ואפי' בתורה ילמוד בלשון קצרה: הי"ז במיעוט סחורה. ולא תאמר אם לא סחורה. כי כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה. רק ימעט בעסק ויעסוק בתורה: הי"ח במיעוט שחוק. מלי דבדיחותא: הי"ט במיעוט תענוג. אפי' אם הוא עשיר: הכ' במיעוט ד"א תשה"מ: הכ"א בארך אפים. כי כעס בחיק כסילים ינוח: הכ"ב. בלב טוב. כי בלב נבון ינוח חכמה: הכ"ג באמונת חכמים. כמו שאמר הכתוב. לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל: הכ"ד בקבלת היסורין. כשהשקיע נפשו בתורה עד שאפי' יסורין לא יטרידוהו מללמוד יקנה. קנין תורה: הכ"ה המכיר את מקומו. לא יאמר סברתו בפני גדול ממנו בחכמה: הכ"ו השמח בחלקו. שאינו נבהל להון: הכ"ז העושה סיג. שמקדש עצמו במותר לו. או בלימוד התורה עושה סיג ובמופלא ממנו אל ידרוש: הכ"ח ואינו מחזיק טובה. ע"ד אם למדת תורה הרבה וכו': והכ"ט

לעצמו. אהוב. אוהב את המקום. אוהב את הבריות. אוהב את הצדקות. אוהב את המישרים. אוהב את התוכחות. ומתרחק מן הכבוד. ולא מגיס לבו בתלמודו. ואינו שמח בהוראה. נושא בעול עם חברו. ומכריעו לכף זכות. ומעמידו על האמת ומעמידו על השלום. ומתישב (לבו בגמרא ליתא) בתלמודו. שואל ומשיב. שומע ומוסיף. הלומד על מנת ללמד. והלומד על מנת לעשות. המחכים את רבו. והמכוין את שמועתו. והאומר דבר בשם אומרו. הא למדת. כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם. שנאמר (אסתר ב כב) ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי: ז גדולה תורה. שהיא נותנת חיים לעושיה בעולם הזה ובעולם הבא. שנאמר (משלי ד כב) כי חיים הם למצאיהם ולכל בשרו מרפא. ואומר (משלי ג ח) רפאות תהי לשרך ושקוי לעצמותיך. ואומר (משלי ג יח) עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאשר. ואומר (משלי א ט) כי לוית חן הם לראשך וענקים לגרגרותיך. ואומר (משלי ד ט) תתן לראשך לוית חן עטרת תפארת תמגנך. ואומר (משלי ט יא) כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים. ואומר (משלי ג טז) ארך ימים בימינה בשמאלה עשר וכבוד. ואומר (משלי ג ב) כי ארך ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו לך: ח רבי שמעון בן יהודה משום רבי שמעון בן יוחאי אומר. הנוי והכח והעשר והכבוד והחכמה והזקנה והשיבה והבנים. נאה לצדיקים ונאה לעולם. שנאמר (משלי טז לא) עטרת תפארת שיבה בדרך צדקה תמצא. ואומר (משלי כ כט) תפארת בחורים כחם והדר זקנים שיבה. ואומר (משלי יד כד) עטרת חכמים עשרם ואומר (משלי יז ו) עטרת זקנים בני בנים ותפארת בנים אבותם. ואומר (ישעיה כד כג) וחפרה הלבנה ובושה החמה כי מלך יהוה צבאות בהר ציון ובירושלים ונגד זקניו כבוד: ט רבי שמעון בן מנסיא אומר. אלו שבע מדות שמנו חכמים לצדיקים. כלם נתקימו ברבי ובבניו. אמר רבי יוסי בן קסמא. פעם אחת הייתי מהלך בדרך. ופגע בי אדם אחד ונתן לי שלום והחזרתי לו שלום. אמר לי. רבי מאיזה מקום אתה. אמרתי לו. מעיר גדולה של חכמים ושל סופרים אני. אמר לי. רבי רצונך שתדור עמנו במקומנו ואני אתן לך אלף אלפים דינרי זהב ואבנים טובות ומרגליות. אמרתי לו. אם אתה נותן לי כל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות שבעולם איני דר אלא במקום תורה. וכן כתוב בספר תהלים על ידי דוד מלך ישראל (תהלים קיט עב) טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף. ולא עוד אלא שבשעת פטירתו של אדם. אין מלוין לו לאדם. לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות. אלא תורה ומעשים טובים בלבד. שנאמר (משלי ו כב) בהתהלכך תנחה אתך בשכבך תשמר עליך והקיצות היא תשיחך. בהתהלכך תנחה אתך בעולם הזה. בשכבך תשמר עליך. בקבר. והקיצות היא תשיחך.

הכ"ה אהוב. כי בהיותו אהוב מכל הבריות. אם ירע לאחד: הל' אוהב את המקום. כי עומד מאהבה, ואז יתגלו לו רזי תורה: הל"א אוהב את הבריות. היא הסבה שיהא מקרבן לתורה. ומתלמידי יותר מכלם: הל"ב אוהב את התוכחות כשרעו יוכיחהו. לא יהיה כועס בו: הל"ג אוהב את המישרים. העיון הישר: הל"ד מתרחק מן הכבוד שאינו לומד בשביל שיכבדוהו: הל"ה ולא מגיס לבו. אפי' בתוך לבו אינו מתגאה בתלמודו: הל"ו ואינו שמח בהוראה. כי השמח. גם לבו בהוראה. הוא שוטה רשע וגס רוח: הל"ז נושא בעול עם חבירו. ואינו דן יחידי: הל"ח מכריעו לכף זכות. אם רואה בחבירו איזו דבר מגונה: הל"ט מעמידו על האמת. ולא ישמח כשיכשל חבירו בדבר הלכה: המ' מעמידו על השלום. אם חבירו חולק עליו להעמיד סברתו: המ"א מתישב בתלמודו. שלומד בישוב ובנחת ואחר שלומד מתיישב בה. ואז לא ישכח ממנו: המ"ב שואל כענין. ע"ע פ"ה משנה ז': המ"ג שומע ומוסיף. שאם שומע איזה דבר מרבו. ישתדל להוסיף מעצמו מעט: המ"ו המחכים את רבו. שישתדל התלמיד לשאול לרבו עד שמחמת זה מחכים את רבו. ובזה מחכים גם את עצמו: המ"ז המכוין את שמועתו. שידע שורש ההלכה כי בזה הדברים תקועה בלבו: המ"ח והאומר דבר בשם אומרו. הא למדת כו'. וידוע שבזמן הגאולה יהיה גילוי קרן התורה האמיתי. כי תמלא הארץ דעה וכיון שגורם גילוי ידיעת התורה אות גאולה מהמ"ת דברים שהתורה נקנית בהם: (ז) לעושי'. ולא אמר לעומדים. ▪ עיקר לימוד הוא ע"מ לעשות: (ח) ופגע בי. ולא אמר ופגעתי כי דרך החסידים להקדים שלום לכל אדם. והוא לא כן עשה. ע"כ הודיע. כי לא במרד עשה זה. רק שי"ע רק. שהוא היה מעיין בלימודו ולא ראהו. כי אלו אני הייתי הפוגע

לעולם הבא. ואומר (חגי ב ח) לי הכסף ולי הזהב נאם יהוה צבאות.
ארבעה (חמשה) קנינים קנה לו הקדוש ברוך הוא בעולמו ואלו הן.
תורה קנין אחד. שמים וארץ קנין אחד. אברהם קנין אחד. ישראל
קנין אחד. בית המקדש קנין אחד. תורה מנין. דכתיב (משלי ח כב) יהוה
קנני ראשית דרכו קדם מפעליו מאז. שמים וארץ מנין דכתיב (ישעי'
סו א) כה אמר יהוה השמים כסאי והארץ הדום רגלי אי זה בית אשר
תבנו לי ואי זה מקום מנוחתי. ואומר (תלים קד כד) מה רבו מעשיך
יהוה כלם בחכמה עשית מלאה הארץ קנינך. אברהם מנין. דכתיב
(בראשית יד יט) ויברכהו ויאמר ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ. ישראל מנין. דכתיב
(שמות טו טז) עד יעבור עמך יהוה עד יעבור עם זו קנית. ואומר (תלים טז ג) לקדושים אשר
בארץ המה ואדירי כל חפצי בם. בית המקדש מנין. דכתיב (שמות טו יז) מכון לשבתך פעלת
יהוה מקדש אדני כוננו ידיך. ואומר (תהלים עח נד) ויביאם אל גבול קדשו הר זה קנתה
ימינו. כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו לא בראו אלא לכבודו. שנאמר (ישעי' מג ז) כל
הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו. ואומר (שמות טו יח) יהוה ימלך לעולם
ועד: רבי חנניא וכו'

[ואולם אלה נמרים יקרב אלי. שתלוי ריחוי מקדים לו שלום. ושכם אלה נלבד פירש לו. שהקדים לו בלגד שלום: ואומר ה' ימלוך: אף אם שהיה רבו המחפרלים ואינם לכבוד. ה' ימלוך לעולם ועד. ואז כל העולם יקרא בשם ה'. ועל זה נבראו]:

מבית תפלה. חוזרין לבית לחם. לקיים סעודה שלישית. שאין בה קידוש היין לפניה (היינו מדין חובת קידוש היום. אבל שותה הוא כוס לצמאו להנאתו ולתועלת בריאותו. אם צריך לו. כמש"ל בכמא שן) לכן שם זה נאה לה. גם ע"פ הסוד יפה לה זה השם. כי היא מבחי' אבלו רעים. מאן דאית ליה נרגא רחמרא. אכילה בעי. הוא הלחם אשר נתן ה' לאכלה. המשכיל יבין:

מזמרין

אתקינו סעודתא דמהימנותא שלימתא. חדותא
דמלכא קדישא. אתקינו סעודתא דמלכא.
דא היא סעודתא דזעיר אנפין. ועתיקא קדישא
וחקל תפוחין קדישין. אתיין לסעדא בהדה:

סוף סלר"י ז"ל ושמו [חתום] עליו [יצחק לוריא]

בני היכלא. דכסיפין. למחזי זיו זעיר אנפין:
יהון הכא. בהאי תכא. דביה מלכא בגילופין:
צבו לחדא. בהאי ועדא. בגו עירין וכל גדפין:
חדו השתא. בהאי שעתא. דבה רעוא ולית זעפין:
קריבו לי. חזו חילי. דלית דינין דתקיפין:
לבר נטלין. ולא עאלין. הני כלבין דחציפין:
והא אזמין. עתיק יומין. למנחה עדי יהון חלפין:
רעו דיליה. דגלי ליה. לבטלא בכל קליפין:
ישוי לון. בנוקביהון. ויטמרון בגו כפין:
ארי השתא. במנחתא. בחדוותא דזעיר אנפין:

[בני היכלא. תלמידי חכמים שמזומנין לראות זיו השכינה: יהון הכא. יהי רצון שיהיו על זה השולחן. כמבואר בשולחן אשר לפני ה' שבו מלך חקוק: צבו לחדא. תמהו מאוד לישב בכאי ועדה. עם המלאכים ש"ע לכסא עם כנפים: חדו. שמחו עתה בעת מנחה. עת רחמים גדולים בלי שום תערובת' כעס: חילי. לשון כח: לבר נטלין. סביב לשלחן יהיו. ואל יכנסו בתוך מחנה שכינה: והא אזמין לדבק בעתיקא לעת מנחה ויוסרו ויעברו המקטריגים: רעו דיליה. כשמתגלה הרצון העליון. ממילא נבטלו כל המקטריגים: ישוי. ישים אותם בפי תהום רבה כמין סלעים]:

[מזמור לדוד ה' רועי]

ויאמר משה אכלוהו היום כי שבת היום ליהוה היום לא תמצאהו בשדה: ראו כי יהוה נתן לכם השבת על כן הוא נותן לכם ביום הששי לחם יומים שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו ביום השביעי; וישבתו העם ביום השביעי:

הנה אנכי בא לקיים מצות סעודה שלישית של שבת. נגד יעקב אב של המון שבעים נפש בזכותו

בזכותו ננצל ממלחמת גוג ומגוג. ויקוים בנו מקרא שכתוב. והאכלתיך נחלת יעקב אביך. נחלה בלי מצרים. ובכן בכח סגולת שלש סעודות אלו. יתוקן פגמנו בסעודות הרשות ומאכלות אסורות. ויהי נועם וכו'] :

(ב) סעודה ג' צריכה להיות דווקא אחר מנחה. כמ"ש סי' ל"ג. (ג) לכתחילה צריך לקבעה על הפת. לבצוע על לחם משנה. ולהתענג בבשר ודגים ויין לפי כבודה. ובדיעבד יוצאין בשאר פרנימה : (ד) אמר אבילא פרוסה סגולה. מסך על סיף : (ה) יאמר מאמר זוכר :

תא חזי. בכל שיתא יומי דשבתא כד מטא שעתא דצלותא דמנחה. דינא תקיפא שלטא וכל דינין מתערין. אבל ביומא דשבתא כד מטא עידן דצלותא דמנחה. רעווא דרעוין אשתכח. ועתיקא קדישא גלי רצון דיליה. וכל דינין דיליה מתכפיין. ואשתכח רעותא וחידו בכולא. ובהאי רצון אסתלק משה נביאה מהימנא קדישא. בגין למנדע דלא בדינא אסתלק. והאי שעתא ברצון דעתיקא נפק נשמתיה מעלמא ואתטמר ביה. ובגין כך ולא ידע איש קבורתו כתיב. מה עתיקא קדישא טמירא דכל טמירין ולא ידעין עילאין ותתאין. אוף האי נשמתא דאטמר בהאי רצון דאתגלייא בשעתא דצלותא דמנחה בשבתא. כתיב לא ידע וכו'. והוא טמיר מכל טמירין דעלמא. ודינא לא שלטא ביה. זכאה חולקא דמשה. תאנא. בהאי יומא דאורייתא מתעטרא ביה מתעטרא בכולא. בכל אינון פקודין. בכל אינון גזרין ועונשין. בשבעין ענפין דנהורא דנהרין מכל סיטרא וסיטרא מאן חמי ענפין דנפקין מכל ענפא וענפא. חמשא קיימין בגו אילנא. כלהו ענפין בהו אחידן. מאן חמי אינון תרעין דמתפתחין בכל סטר וסטר. כלהו מזדהרין ונהרין בהאי נהורא דנפיק ולא פסיק. קל כרוזא נפיק. אתערו קדישי עליונין. אתערו עמא קדישא דאתבחר לעילא ותתא. אתערו חדוותא לקדמות מאריכון. אתערו בחדוותא שלימתא. אזדמנו בתלת חדוון. בתלת אבהן. אזדמנו לקדמות מהימנותא. חדווה דכל חדוותא. זכאה חולקיכון ישראל קדישין בעלמא דין ובעלמא דאתי. דא היא דדחים להון מכל עובדי ע"ז ועל דא כתיב ביני ובין בני ישראל. א"ר יהודה. ודאי כתיב זכור את יום השבת לקדשו. וכתיב קדושים תהיו כי קדוש אני ה'. וכתיב וקראת לשבת עונג לקדוש ה' מכובד. תאנא. בהאי יומא כל נשמתהון דצדיקייא מתעדני בתפנוקי עתיקא קדישא סתימא דכל סתימין. ורוחא דא מענוגא דההוא עתיקא מתפשטא בכלהו עלמין. וסלקא ונחתא ומתפשטא לכלהו בני קדישין. לכלהו נטורי דאורייתא ונייחין בנייחא שלים. ומתנשי מכולהו כל רוגזין. כל דינין וכל פולחנין קשין. הה"ד ביום הניח ה' לך מעצבך ומרגזך ומן העבודה הקשה. ובג"כ שקילא שבתא לקבל אורייתא וכל דנטיר שבתא כאלו נטיר אורייתא כולא. וכתיב אשרי אנוש יעשה זאת וכו'. אשתמע דמאן דנטיר שבת כמאן דנטיר אורייתא כולא. ברוך ה' לעולם אמן ואמן :

מסכת שבת

פרק יז כל הכלים נטלין בשבת. ודלתותיהן עמהן. אף על פי שנתפרקו בשבת. שאינן דומין לדלתות הבית. לפי שאינן מן המוכן : **ב** נוטל אדם קורנס לפצע בו את האגוזים וקורדום לחתוך בו את הדבילה. מגירה לגרור בה את הגבינה. מגריפה לגרוף בה את הגרוגרות. את הרחת ואת המזלג לתת עליו לקטן. את הכוש ואת הכרכר לתחוב בו. מחט של יד ליטול בו את הקוץ. ושל סקאים. לפתוח בו את הדלת : **ג** קנה של זתים. אם יש קשר בראשו מקבל טומאה. ואם לאו אינו מקבל טומאה. בין כך ובין כך ניטל בשבת : **ד** רבי יהודה אומר כל הכלים נטלים. חוץ מן המסר הגדול ויתד של מחרישה. כל הכלים נטלין לצורך ושלא לצורך. רבי נחמיה אומר. אין נטלין אלא לצורך : **ה** כל הכלים הנטלין בשבת. שבריהן נטלין עמהן. ובלבד שיהו עושין מעין מלאכה. שברי עריבה לכסות בהן את פי החבית. שברי זכוכית לכסות בהן את פי הפך. רבי יהודה אומר. ובלבד שיהו עושין מעין מלאכתן. שברי עריבה לצוק לתוכן מקפה. ושברי זכוכית לצוק לתוכן שמן : **ו** האבן שבקרויה. אם ממלאין בה ואינה נופלת ממלאין בה. ואם לאו אין ממלאין בה. זמורה שהיא קשורה בטפיח. ממלאין בה בשבת : **ז** פקק החלון. רבי אליעזר אומר. בזמן שהוא קשור ותלוי פוקקין בו. ואם לאו אין פוקקין בו. וחכמים אומרים. בין כך ובין כך פוקקין בו : **ח** כל כסויי הכלים שיש להם בית אחיזה נטלים בשבת. אמר רבי יוסי במה דברים אמורים בכסויי הקרקעות. אבל בכסויי הכלים. בין כך ובין כך נטלים בשבת :

פרק יח מפנין אפילו ארבע וחמש קופות של תבן ושל תבואה מפני האורחים ומפני בטול בית המדרש. אבל לא את האוצר. מפנין תרומה טהורה ודמאי ומעשר ראשון שנטלה תרומתו ומעשר שני והקדש שנפדו והתורמוס היבש. מפני שהוא מאכל לעניים (נ"א לעזים). אבל לא את הטבל ולא את מעשר

מעשר ראשון שלא נטלה תרומתו ולא את מעשר שני והקדש שלא נפדו ולא את הלוף ולא את התרדל. ר"ש בן גמליאל מתיר בלוף. מפני שהוא מאכל עורבין: ב חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדים. אם התקינן למאכל בהמה מטלטלין אותן. ואם לאו אין מטלטלין אותן. כופין את הסל לפני האפרוחים כדי שיעלו וירדו. תרנגולת שברחה. דוחין אותה עד שתכנס. מדדין עגלין וסייחין ברשות הרבים. אשה מדדה את בנה. אמר רבי יהודה. אימתי. בזמן שהוא נוטל אחד ומניח אחד. אבל אם היה גורר אסור: ג אין מילדין את הבהמה ביום טוב. אבל מסעדין. ומילדין את האשה בשבת. וקורין לה חכמה ממקום למקום. ומחללין עליה את השבת. וקושרין את הטבור. רבי יוסי אומר אף חותכין. וכל צרכי מילה עושין בשבת:

פרק יט רבי אליעזר אומר. אם לא הביא כלי מערב שבת: מביאו בשבת מגולה. ובסכנה. מכסהו על פי עדים. ועוד א"ר אליעזר כורתים עצים לעשות פחמין לעשו' כלי ברזל. כלל אמר רבי עקיבא. כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת אינה דוחה את השבת. ושאי אפשר לעשותה מערב שבת דוחה את השבת: ב עושין כל צרכי מילה בשבת. מוהלין ופורעין ומוצצין. ונותנין עליה איספלנית וכמון. אם לא שחק מערב שבת. לועס בשניו ונותן. אם לא טרף יין ושמן מערב שבת. ינתן זה בעצמו וזה בעצמו. ואין עושין לה חלוק בתחילה. אבל כורך עליה סמרטוט. אם לא התקין מערב שבת. כורך על אצבעו ומביא. ואפילו מחצר אחרת: ג מרחיצין את הקטן בין לפני המילה ובין לאחר המילה. ומזלפין עליו ביד. אבל לא בכלי. רבי אלעזר בן עזריה אומר. מרחיצין את הקטן ביום השלישי שחל להיות בשבת. שנאמר ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים. ספק ואנדרוגינוס אין מחללין עליהן את השבת. רבי יהודה מתיר באנדרוגינוס: ד מי שהיו לו שתי תנוקות. אחד למול אחר השבת ואחד למול בשבת. ושכח ומל את של אחר השבת בשבת חייב. אחד למול בערב שבת ואחד למול בשבת. ושכח ומל את של ערב שבת בשבת. רבי אליעזר מחייב חטאת. ורבי יהושע פוטר: ה קטן נמול לשמונה ולתשעה ולעשרה ולאחד עשר ולשנים עשר. לא פחות ולא יותר. כיצד. כדרכו. לשמונה. נולד לבין השמשות נמול לתשעה. בין השמשות של ערב שבת נמול לעשרה. יום טוב לאחר השבת נמול לאחד עשר. שני ימים טובים של ראש השנה נמול לשנים עשר. קטן החולה. אין מוהלין אותו עד שיבריא: ו אלו הן ציצין המעכבין את המילה. בשר החופה את רוב העטרה. ואינו אוכל בתרומה. ואם היה בעל בשר מתקנו. מפני מראית העין. מל ולא פרע את המילה. כאלו לא מל:

פרק כ רבי אליעזר אומר. תולין את המשמרת ביום טוב ונותנין לתלוית בשבת. וחכמים אומרים. אין תולין את המשמרת ביום טוב ואין נותנין לתלויה בשבת. אבל נותנין לתלויה ביום טוב: ב נותנין מים על גבי שמרים בשביל שיצלו. ומסננין את היין בסודרין ובכפיפה מצרית. ונותנין ביצה במסננת של חרדל. ועושין אנומלין בשבת: רבי יהודה אומר. בשבת בכוס. ביום טוב בלגין. ובמועד בחבית. רבי צדוק אומר הכל לפי האורחין: ג אין שורין את החלתית בפושרין. אבל נותן לתוך החומץ. ואין שורין את הכרשינין ולא שפין אותן. אבל נותן לתוך הכברה או לתוך הכלכלה. אין כוברין את התבן בכברה. ולא יתננו על גבי מקום גבוה בשביל שירד המוץ אבל נוטל הוא בכברה ונותן לתוך האבוס: ד גורפין מלפני הפטם. ומסלקין לצדדין מפני הרעי. דברי רבי דוסא. וחכמים אומרים. נוטלין מלפני בהמה זו ונותנין לפני בהמה זו בשבת: ה הקש שעל גבי המטה. לא ינענענו בידו. אבל מנענעו בגופו. ואם היה מאכל בהמה או שהיה עליו כר או סדין. מנענעו בידו. מכבש של בעלי בתים. מתירין. אבל לא כובשין: ושל כובסין. לא יגע בו. רבי יהודה אומר. אם היה מותר מערב שבת. מתיר את כלו ושומטו (נ"א מתיר את כליו ושומטן):

פרק כא נוטל אדם את בנו והאבן בידו וכלכלה והאבן בתוכה. ומטלטלין תרומה טמאה עם הטהורה ועם החולין. רבי יהודה אומר. אף מעלין את המדומע באחד ומאה: ב האבן שעל פי החבית. מטה על צדה והיא נופלת. היתה בין החביות. מגביהה ומטה על צדה והיא נופלת. מעות של הכר. נוער את הכר והן נופלות. היתה עליו לשלשת מקנחו בסמרטוט. היתה של עור. נותנין עליה מים עד שתכלה: ג בית שמאי אומרים. מגביהין מן השלחן עצמות וקליפין. ובית הלל אומרים. נוטל את הטבלא כלה ומנערה. מעבירין מעל השלחן פירורין פחות מכזית ושער של אפונין ושער של עדשים מפני שהוא מאכל בהמה. ספוג. אם יש לו עור בית אחיזה מקנחין בו. ואם לאו אין מקנחין בו: וחכמים אומרים. בין כך ובין כך ניטל בשבת ואינו מקבל טומאה:

פרק כב חבית שנשברה. מצילין הימנה מזון שלש סעודות. ואומר לאחרים בואו והצילו לכם. ובלבד שלא יספוג. אין

מוטמן את הפירות להוציא מהן משקין. ואם יצאו מעצמן אסורים. רבי יהודה אומר. אם לאוכלין. היוצא מהן מותר. ואם למשקין. היוצא מהן אסור. חלות דבש שרסקן מערב שבת ויצאו מעצמן אסורים. ורבי אליעזר מתיר: ב כל שבא בחמין מערב שבת. שורין אותו בחמין בשבת. וכל שלא בא בחמין מערב שבת. מדיחין אותו בחמין בשבת. חוץ מן המליח הישן (נ"א ודגים מלוחים קטנים) וקולים האספנין שהדחתן זו היא גמר מלאכתן: ג שובר אדם את החבית לאכול הימנה גרוגרות. ובלבד שלא יתכוון לעשות כלי. ואין נוקבים מגופה של חבית. דברי רבי יהודה. וחכמים מתירין (נ"א רבי יוסי מתיר) ולא יקבנה מצדה. ואם היתה נקובה. לא יתן עליה שעוה. מפני שהוא ממרח. אמר רבי יהודה. מעשה בא לפני רבן יוחנן בן זכאי בערב. ואמר חוששני לו מחטאת: ד נותנין תבשיל לתוך הבור בשביל שיהא שמור. ואת המים היפים ברעים בשביל שיצונו. ואת הצונן בחמה בשביל שיחמו. מי שנשרו כליו בדרך במים מהלך בהן ואינו חושש. הגיע לחצר החיצונה. שוטחן בחמה אבל לא כנגד העם: ה הרוחץ במי מערה ובמי טבריה ונסתפג אפילו בעשר אלונטיאות לא יביאם בידו. אבל עשרה בני אדם מסתפגין באלונטית אחת פניהם ידיהם ורגליהן ומביאים אותה בידן: ו סכין וממשמשין בבני מעיים. אבל לא מתעמלין ולא מתגררין. אין יורדין לקורדימה. ואין עושין אפיקטוזין. ואין מעצבין את הקטן. ואין מחזירים את השבר. מי שנפרקה ידו או רגלו. לא יטרפם בצונן. אבל רוחץ הוא כדרכו. ואם נתרפא נתרפא:

פרק כג שואל אדם מחבירו כדי יין וכדי שמן; ובלבד שלא יאמר לו הלויני וכן האשה מחבירתה ככרות. ואם אינו מאמינו. מניח טליתו אצלו ועושה עמו חשבון לאחר שבת. וכן ערב פסח בירושלים שחל להיות בשבת. מניח טליתו אצלו ונוטל את פסחו ועושה עמו חשבון לאחר יום טוב: ב מונה אדם את אורחיו ואת פרפרותיו מפיו. אבל לא מן הכתב. ומפיס עם בניו ועם בני ביתו על השלחן. ובלבד שלא יתכוין לעשות מנה גדולה כנגד קטנה. משום קוביא. ומטילין חלשים על הקדשים ביום טוב. אבל לא על המנות: ג לא ישכור פועלים בשבת. ולא יאמר אדם לחבירו לשכור לו פועלים. אין מחשיכין על התחום לשכור פועלים ולהביא פירות. אבל מחשיך הוא לשמור ומביא פירות בידו. כלל אמר אבא שאול; כל שאני זכאי באמירתו רשאי אני להחשיך עליו: ד מחשיכין על התחום לפקח על עסקי כלה ועל עסקי המת להביא לו ארון ותכריכין. נכרי שהביא חלילין בשבת. לא יספוד בהן ישראל אלא באו ממקום קרוב. עשו לו ארון וחפרו לו קבר. יקבר בו ישראל. ואם בשביל ישראל. לא יקבר בו עולמית: ה עושין כל צרכי המת סכין ומדיחין אותו. ובלבד שלא יזיזו בו אבר. שומטין את הכר מתחתיו. ומטילין אותו על החול. בשביל שימתין. קושרין את הלחי. לא שיעלה. אלא שלא יוסיף. וכן קורה שנשברה סומכין אותו בספסל או בארוכות המטה. לא שתעלה. אלא שלא תוסיף. אין מעצמין את המת בשבת. ולא בחול עם יציאת נפש. והמעמץ עם יציאת הנפש. הרי זה שופך דמים:

פרק כד מי שהחשיך לו בדרך. נותן כיסו לנכרי. ואם אין עמו נכרי. מניחו על החמור. הגיע לחצר החיצונה. נוטל את הכלים הנטלין בשבת. ושאינן נטלין בשבת מתיר את החבלים והשקים נופלין מאליהם: ב מתירין פקיעי עמיר לפני בהמה. ומפספסין את הכיפין. אבל לא את הזירין. אין מרסקין לא את השחת ולא את החרובין לפני בהמה בין דקה ובין גסה. רבי יהודה מתיר בחרובין לדקה: ג אין אובסין את הגמל ולא דורסין. אבל מלעיטין. ואין ממרים את העגלים. אבל מלעיטין. ומהלקטין לתרנגולים. ונותנין מים למורסן. אבל לא גובלין. ואין נותנין מים לפני דבורים ולפני יונים שבשובך. אבל נותנין לפני אווזין ותרנגולים ולפני יוני הרדיסיות: ד מחתכין את הדלועים לפני הבהמה ואת הנבילה לפני הכלבים. רבי יהודה אומר. אם לא היתה נבילה מערב שבת אסורה. לפי שאינה מן המוכן: ה מפירין נדרים בשבת. ונשאלין לנדרים שהן לצורך השבת. פוקקין את המאור ומודדין את המטלית ואת המקוה. ומעשה בימי אביו של רבי צדוק ובימי אבא שאול בן בטנית. שפקקו את המאור בטפיח. וקשרו את המקידה בגמי. לידע אם יש בגיגית פותח טפח אם לאו; ומדבריהם למדנו. שפוקקין ומודדין וקושרין בשבת:

ואח"כ יאמר ידיד נפש הללויה אודה (תהלים קיא) ואח"כ יאמר זה:

הללויה. אשרי איש ירא את יהוה. במצותיו חפץ מאד: גבור בארץ יהיה זרעו. דור ישרים יבורך: הון ועושר בביתו. וצדקתו עומדת לעד: זרח בחושך אור לישרים. חנון ורחום וצדיק: טוב איש חונן ומלוה. יכלכל דבריו במשפט: כי לעולם לא ימוט. לזכר עולם יהיה

יהיה צדיק: משמועה רעה לא יירא. נכון לבו בטוח ביהוה: סמוך לבו לא יירא: עד אשר יראה בצריו: פזר נתן לאביונים. צדקתו עומדת לעד. קרנו תרום בכבוד: רשע יראה וכעס. שניו יחרוק ונמס. תאות רשעים תאבד:

פיוט אברהם מימין חזק (תלמיד ה"ר משה קורדווירו) ויסדו על עשר ספירות

אל מסתתר בשפריר חביון. השכל הנעלם מכל רעיון. עלת העלות מוכתר בכתר עליון. כתר יתנו לך יהוה:

בראשית תורתך הקדומה. רשומה חכמתך הסתומה. מאין תמצא והיא נעלמה. ראשית חכמה יראת יה:

רחובות הנהר נחלי אמונה. מים עמוקים ידלם איש תבונה. תוצאותיה חמשים שערי בינה. אמונים נוצר יהוה:

האל הגדול עיני כל נגדך. רב חסד גדול על השמים חסדך. אלהי אברהם זכור לעבדך. חסדי יהוה אזכיר תהלות יהוה:

מרום נאדר בכח וגבורה. מוציא אורה מאין תמורה. פחד יצחק משפטנו האירה. אתה גבור לעולם יהוה:

מי אל כמוך עושה גדולות. אביר יעקב נורא תהלות. תפארת ישראל שומע תפלות. כי שומע אל אביונים יהוה:

יה זכות אבות יגן עלינו. נצח ישראל מצרותינו גאלנו. ומבור גלות דלנו והעלנו. לנצח על מלאכת בית יהוה:

מימין ומשמאל יניקת הנביאים. נצח והוד מהם נמצאים. יכין ובועז בשם נקראים. וכל בניך למודי יהוה:

יסוד צדיק בשבעה נעלם. אות ברית הוא לעולם. מעין הברכה צדיק יסוד עולם. צדיק אתה יהוה:

נא הקם מלכות דוד ושלמה. בעטרה שעטרה לו אמו. כנסת ישראל כלה קרואה בנעימה. עטרת תפארת ביד יהוה:

חזק מיחד כאחד עשר ספירות. מפריד אלוף לא יראה מאורות. ספיר גזרתם יחד מאירות. תקרב רנתי לפניך יהוה:

(ו) ידי אסחא. נוטל ידיו. ומברך ברכת המזון על הכוס אם יש. ואפילו ביחוד (ואח"כ אומר. אשלימו סעודתי דמהימנותא שלימתא דורעא קדישא דישראל): (ז) אף אם נמשכה סעודה ג' עד הלילה. מזכירין של שבת בברכת המזון. וכבר זכרתי אין נכנס בן יד ו'. שאין להזכיר בה של שבת לעולם. אלא בתוך שלא עוסקים שבת. שהוא כמו רבים שעבר אחר כניסת הלילה. ע"ל בחדר ראשון. ועי"ל בהגהל ר"ה כמ"ש. כמ"ש בס"ד במקומו. ק שבגון. בלא להמשיך בסעודה ג' תוך הלילה יותר מזה השיעור. מכל ספק. כראוי נגל יתא והגד לדבר ס'. ואז ישה לו לדעתי. גם מכמה מקום אתחת נדרים ביתגלא בהדר הסמוך בס"ד: (ח) גם כהנים חייבות בשלש סעודות: (ט) כבר זכר לעיל שאין קובעין מדרש בין מנחה למערב. וזה בין לבני סעודה ג' בין לאחרים. וכיים לבהבר וללמוד ברבים. אבל כל א' יוכל ללמוד בביתו מה שלבו חפץ: (י) יש נמנעין מלשתות מים בין מנחה למערב (אפי' בתוך הסעודה) והוא מנהג בטעות למאן דתם ליה. אבל בשאר משקין לכ"ע ליכא קפידא (אפי' שלא בסעודה) והוא עד ספק חשכה. דבשר ספי מדינא מיתסר. כדכתיק לעיל בס"ד בחדר הסמוך:

סליק תבא דבית לחם. ונשלם חדר הששי. ונתחיל בעז"ה להכנס בחדר השביעי הזה. הוא בית דוד כי בשביעית בן דוד בא (ע"ל) ובמוצ"ש. כמש"ל בבית תפלה. ולכן הוא בעל הסעודה. כמ"ש להכן בס"ד. בחדר הלו נבדיל ד' מחיצות. מחיצה א. תגביל יתר דיני סעודה ג' לענין הבדלה עד הלילה. ודיני בין השמשות דמוצ"ש:

(א) ספק חשכה. אסור לאכול מלומס. ולא אפילו לשתות מים ... יש עונם המור בדבר. ר"ל) חוץ מן המים (ובכלן שעה ... הפוכה ממנהג כל"ל בסוף חדר ו' שקודם כי מה שאוסר שם ... מותר כאן. והמותר שם. אסור כאן. וכמה פעמים שמעתי ... אומדים מבהלים ומתליפים זה בזה סולכים הפוכים. ועתה ... נבו ולא יבין נבוכים) ובכתבי אר"י מזהיר מאד גם במים. שיבדיל: (ב) אבל אם היה יושב ואוכל מבע"י וחשכה לו. א"צ להפסיק אף מבהדים: (ג) ואם היה יושב ושותה בלי אכילה. לכ"ע צריך להפסיק ולהבדיל כשחשכה. וי"א דסודתי השכה. אפי' היתה בסעודה. פורס מפה ומבדיל. וגומר סעודתו. ודעה זו עיקרית (לדעתי. אחר שעבר זמן תוספת שבת) אע"פ שהמנהג הפשוט אינו כך: (ד) והוי יודע. שכל זה אמור בהכבר קבלת ק"ש. אבל קודם שקרא אסור לקבוע סעודה. חצי שעה קודם צאת הכוכבים. כמש"ע בהלכות ק"ש דערבית. אם לא היה דרגיל להפסיק בערב: (ה) ולא הפסיק

שתפלל ערבית בתוך הסעודה . לדעת המג"א חלה עליו חובת הבדלה מיד . והיא מוכרח . אבל יש לגמגם מהבדלה תוך הסעודה . מחמת כמה ספקות הטפלות בענין . ונביאם במנין אחד לאחד . א אם נ"ל בהמ"ז על כוס של הבדלה . ב . אם צריך לחזור ולברך המוציא כשחוזר לאכילתו . ג אין יעשה בהזכרה דשבת בבה"מ . ואף לדידי . בהבדיל תוך גבול השבת . מספיקא לא נפקא . ד . כשא"ל אלא כוס א' וסבור שיביאו לו יין אחר להבדיל . ואח"כ [?] הביאו . ויברך בה"מ בלא כוס . אם צריך לברך ברכה אחרונה על כוס של הבדלה . ה. עוד יש בזה משום פוגם בכבוד המלך . כשמפסיק בסעודתו להבדל'. שנראה כמגרש המלך כמ"ש בשלחן ארבע . לפיכך טוב ויפר שלא להבדיל בתוך הסעודה . [?] לא יתפלל תפלת ערבית תוך הסעודה . אע"פ שאינה מפסקת ואפי' הליכה לבה"כ לא מפסקא בסעודה . כמ"ש ביד ד' ממדרגה ו' דכסא שן . מ"מ משום אלו דברים שהכרז כא, יש קפידא ודאי . והמסיים סעודתו בזמנה כנ"ל . הוא ימלט מכל פוקשי ספקות הללו : (ו) אוכל בשבר והתפלל והבדיל בסעודה ג' . כל ספק ברכות הנ"ל לקולא . ודין הבדלה שוה בכל זה לדין קדוש . עיין במטה זהב : (ז) כשהתחיל לאכול בהיתר . ואח"כ חשכה . למ"ד שאינו פוסק . גומר סעודתו . ומברך בה"מ על הכוס ושותהו . ולדידן נמי בתוך שיעור הנ"ל . אפי' כבר הוא לילה : (ח) ואם א"ל אלא כוס זה . לא ישתה עד שיבדיל עליו ג"כ . אחר שבירך עליו בה"מ : (ט) ואם יש לו ב' כוסות . צריך להבדיל על כוס אחר : (י) וה"ל שאם רוצה להבדיל מיד אחר בה"מ . בין שכבר התפלל . או בתוך מילך לדרך . וא"ל שהוא להתפלל . ובדרך לא ימצא יין (או מטעם אחר) יוכל להבדיל קודם תפלה . ואפי' עדיין יום . כמ"ש בס"ד . ואו מהיות טוב . יעשה כך . מברך בה"מ וגומרו על הכוס הא' . ולא יברך בפה"ג . ונוטל כוס אחר ומבדיל עליו . ופוטר ב' הכוסות בברכה א' . ואח"כ שותה . וזו דבר ברור בע"ה לצאת מידי כל ספק :

מחיצה ב לסדר תפלת ערבית דמוצאי שבת

(א) להתחלה מאחרין התפלה . כדי להוסיף מחול על הקודש . שהוא דאורייתא ביציאתו כמו בכניסתו . וכבר אמר לעיל שיעור התוספת . וצריך ליזהר מלעשות מלאכה . עד שיראו ג' כוכבים קטנים רצופים . ואם יום המעונן הוא . ימתין עד שיצא הספק מלבו : (ב) מי שהוא אנוס לילך לדרך . ולא יוכל להתפלל ממועד . יוכל להתפלל של מ"ש מפלג המנחה ולמעלה ולהבדיל מיד (דהיינו אם יודע שלא ימצא יין בדרך . וכבר אמר אין יעשה השואלה להבדיל אחר סעודה מיד) אם ירצה . אבל אין חיוב בדבר . כי אם יודע שי"א יין להבדיל בדרך בזמנו . ודאי יותר טוב להבדיל בזמנו . ואע"פ שהוכרח להתפלל שלא בזמנו . וכי מי שאכל שום כו' . ואין דמין אפשר משא"א ואין ההבדלה נמשכת אחר התפלה מיד . הא דרך לא תליא לגמרי . ולא [?] כלבד כאפוקי יומא דודאי אתורי מאתחיל ליה כל מה דאפשר . אלא אפילו להבדיל מבע"י מפלג המנחה ואילך בשעת הדחק (כגון שהזמן לו דרך מתן ולא אפשר לו להתפלל בעת ההיא לאי[?] ההיא ומקירה שלא יוכל להבדיל על היין בדרך) מותר . אע"פ שעדיין לא התפלל . כי אין קורין [?] בזה כלל . ויתפלל כשיוכל . ואפילו לא יתפלל כלל . תפלת ערבית רשות היא . ולא יתבטל בשביל ההבדלה . או אם בשביל שמוכרח לעשות הבדלה שלא בעונה . יפסיד גם שכר תפלה בזמנה . אם היה אפשרים לו . ע"כ [?] אוכל ליזה לסוף דעת מג"א בכל זה . והמאחר כמ"ש בעז"ה . דמאי מקדים מאי דבעי מבעי ברשי . לפי מה שהוא שעת הדחק נאתא ולא לבניה . וימתין

עם השגית עד זמנה הראשונה והא לא מידי : (ג) המקדים שיגע ונהבדיל מבע"י . לא יברך על הנר עד שיאות לאורו . ואמר נהמיים מלאכה עד נ"ה . וקורא ק"ש בלילה : (ד) מהגין להמשיך סעודה שמירים וזות רהוס בתריסת נועם . אפי' הוא לילה והוא . מי נגוות המלכה ולשלחה בשמחה ושיר ולפיכך יש מקדימין נ"ל שבן למנגא בניגונים מזמור שיר . ובקהלות אשכנזים מוסיפין גם לדוד ברוך ה' . וספרדים . המה אפי . כל מקום לפי מנהגו . המוסיף השמי בשי"ת ה"ז משובח . ואין חובה (לכן לא היה חושש הגר"י ז"ל לאמרם . ובודאי היה עוסק בד"ת ולא רצה להתבטל מלמודו): (ה) הש"ץ אומר ברכו בנגון . ועונין הקהל אחריו ברוך ה' המבורך. וגומרין ק"ש וברכותיה הכל כמו בחול . ואחר שאמר ח"ק . מתחיל להתפלל בלחש . ואומרים הבדלה בחונן הדעת (כמ"ש במקומו ... חול במקומו) מפני שאסור לתבוע צרכיו קודם שיצא שבת בהבדלה, ומשלימין תפלת י"ח כבחול (ואין מחזירין התפלה) ואומר ש"ץ ח"ק: (ו) ומתחילין מעומד ויהי נועם [ואבל א"א אותו] יושב בכסא ש... גמירא כדי שתשרה ברכה במעשה ידינו) וכופלין פסוק אחרון . ... על ידו כולם מספר קכ"ח תיבות . כמנין כלי זין עם ב' תיבות, והאומר אותו . אין כלי זיין שולט בו . ולזה ג"כ אין בו אות ז'. גם רומז שיש ז' שבתות בשנה שא"א אותו . כמ"ש בס"ד במקומן . ... מספר הנ"ל עם הכולל עולה ק"ל . כמנין עי"ן . לשמירה מעין רע, ולהציל מפגע נגעי בני אדם שהולידם בק"ל שנה (ומנין תיבות יושב בסתר לבדו . כמנין יצ"ק . שהודו ידוע) כי על כן נקרא שיר של פגעים . ולפי שבמ"ש מתעוררין לאת ממקבלת דהטומאה רבה ונגשת בעולם . לכן אומרין אותו מפחד בלילות . ומה שא"א אותו בבוקר שחל בו יו"ט ולא במוצאי יו"ט . אמרו בו טעם . לפי שאין בהם שבת ימי המעשה . והם הטעם צריך תבלין . אמו משום דכתיב בו ומעשה ידינו . בעיק כולהו ימי מעשה דווקא . שבה היכא ומיו. ומה הספד לאומרו לעולם . אבל העיקר הוא לדעתי . משום שיש בחול שבתים מוטלים בין שתי קדושות שיש בהן כדי לגנון ולגאל מן המזיקין . ואם היו אומרין אותו אז . נראה כפוגם בכבוד הקדושה המוסית שיש בשבוע זו באמצעם . [?] ברור בס"ד (והיינו דאמר כמי לקדושה דסדרא . דא"א כשא"א ויהי נועם כמ"ש בפס"): (ז) אומרים ואתה קדוש . [במתון . ולא ידליק נר קודם שאמר ... ואתה קדוש] ואין מבדילין ובא לציון גואל . לפי שאין גאולה בלילה ; וכטעם שאומרין הקדושה מכסיו . משום דעלמא עליה קאי . והוא מגין מן הפורענות . על [?] הוא דבר טוב נמי . עם השתים שליטת הסימנים . שמאריכין אותן על מסאריתן ותיקונן . ובתשת שאין הומרין ויהי נועם . גם כבר קדושה א"א ובאשורתם ... בזה טעם אלום מאו אבל הוא הרבו נגי דבנימי . כי משום כנ... י"ט נגעו בה כי שתי אלו היאות שוות בזה . ... ולהלנה בימי מעשה השלונים . ואין ושלעולים . מאח"כ ... י"ט שחל בין את נויבו . כי נוסף [?] (עם קדושת שבת ...) להתגבר על שולים ולהכמתם . וכ"ש לרה ... האחים ... שחל י"ט . שכר . ... בסדר זה . ... הרשעים חוזרין לגיהנם עד שיתלימו ישראל סדריהם . ... קדושת י"ש המתפשטת בימי המעשה שחל בהם . מועיל גם ... לבטל דינם לגמרי בשבוע ההוא . אומר ש"צ קדיש שלם תתקבל ... אומרין [ויתן לך . והם הפסוקי' של ברכה והצלחה לסימן טוב ... השבוע . שיתברכו במעשי ידיהם] :

וְיִתֶּן לְךָ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְרֹב דָּגָן וְתִירֹשׁ: יַעַבְדוּךָ עַמִּים וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ לְאֻמִּים הֱוֵה גְבִיר לְאַחֶיךָ וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ בְּנֵי אִמֶּךָ אֹרְרֶיךָ אָרוּר וּמְבָרְכֶיךָ בָּרוּךְ: וְאֵל שַׁדַּי יְבָרֵךְ אֹתְךָ וְיַפְרְךָ וְיַרְבֶּךָ וְהָיִיתָ לִקְהַל עַמִּים: וְיִתֶּן לְךָ אֶת בִּרְכַּת אַבְרָהָם לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אִתָּךְ לְרִשְׁתְּךָ אֶת אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן

ויתן ; (ראשית כז) יתן ויחזור ויתן . לך מדין . גם לאוי לך : ותירוש . יין : לאמים . מלכים : גביר . שר : ארריך . הקדים הקללה . שהצדיקים תחלתן יסורין וסופן שלוה : ואל שדי (שם כח) שדי בברכותיו למתברכין מפיו : ברכת אברהם . מה שברכו באעשך לגוי גדול והתברכו בזרעך . יהיו לך : שיצא ממך המון גוים וחרע המבורך :

אבו

אֱלֹהִים לְאַבְרָהָם: מֵאֵל אָבִיךָ וְיַעְזְרֶךָּ וְאֵת שַׁדַּי וִיבָרְכֶךָּ בִּרְכֹת שָׁמַיִם מֵעָל בִּרְכֹת תְּהוֹם רֹבֶצֶת תָּחַת בִּרְכֹת שָׁדַיִם וָרָחַם: בִּרְכֹת אָבִיךָ גָּבְרוּ עַל בִּרְכֹת הוֹרַי עַד תַּאֲוַת גִּבְעֹת עוֹלָם תִּהְיֶיןָ לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקָדְקֹד נְזִיר אֶחָיו: וַאֲהֵבְךָ וּבֵרַכְךָ וְהִרְבֶּךָ וּבֵרַךְ פְּרִי בִטְנְךָ וּפְרִי אַדְמָתֶךָ דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ שְׁגַר אֲלָפֶיךָ וְעַשְׁתְּרֹת צֹאנֶךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לָתֶת לָךְ: בָּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל הָעַמִּים לֹא יִהְיֶה בְךָ עָקָר וַעֲקָרָה וּבִבְהֶמְתֶּךָ: וְהֵסִיר יהוה מִמְּךָ כָּל חֹלִי וְכָל מַדְוֵי מִצְרַיִם הָרָעִים אֲשֶׁר יָדַעְתָּ לֹא יְשִׂימָם בָּךְ וּנְתָנָם בְּכָל שֹׂנְאֶיךָ:

מאל. (שם מט) יעקב אמר ליוסף בברכתו. מאל אביך היו לך ברכותיך והוא יעזרך. ועם ה' היה לך כאלו שמעת לאדונך והוא יברכך בברכות היורדים משמים מלמעלה ע"י טל והנמשכים מעומק הארץ מלמטה. ובברכות הלידה. שהזכר יוריע טפה רפוי להריון והנקבה לא תפיל רחמה להפיל עוברה: (הדים מל' ירה יורה (שמו' יט) שתרגומו אשתדאה ישתדי. שהורע יורה כחץ): ברכות. הברכות שברכני ה' גברו על הברכות שבירך לאבותי. שהם עד קצות וסוף גבולי גבעות ד' קצות העולם והוא בלי מצרים. ולאברהם ויצחק נתן רק א"י. והם יהיו לראש יוסף שנבדל מאחיו: הרי. ל' הריון. שהורוני במעי אמי. כמו הורה גבר (איוב ג): תאות. קצות. כמו והתאויתם לכם (במדבר לד): נזיר. פרוש. כמו וינזרו (ויקרא כב) נזורו (ישעיה א): ואהבך (דברים ז): שגר אלפיך. ולדי בקרך. שהנקבה משגרת ומשלחת הולד ממעיה: ועשתרות. ועדרי. א"כ מבחר הצאן. ל' חוזק. כמו עשתרות קרנים (בראשית יד) שלעים חזקים. א"כ הצאן נקראו עשתרות. שמעשרות בעליהן ומחזיקות אותן כסלעים חזקים: עקר. שאינו מוליד: המלאך. (בראשית מח) הרגיל להשתלח לי בצרתי: הנערים. מנשה ואפרים: וידגו. כדגים שפרים ורבים ואין עין הרע שולט בהם: ה' (דברים א) והנכם היום. הנכם משולים כיום. קיימים לעולם כחמה ולבנה וכוכבים: פעמים ויברך. אמרו למשה אתה נותן קצבה לברכותינו וה' הבטיח לאברהם (בראשית יג) אשים כעפר הארץ בלי מנין. אמר להם זו משלי והוא יברך גו': ברוך (דברים כח. גוסדהיב. וצריך טעם למה היפך סדר המקראות): בבואך. שתהא יציאתך מהעולם בלי חטא כביאתך: טנאך. פירותיך. או דבר לח שמסנן בסלים: ומשארתך. דבר יבש שנשאר בכלי ואינו זב: באסמיך. באוצרותיך: כי (דברים טו): דבר. ברוך אתה בעיר גו' (דברים כח): והעבטת. והלוית: לא תעבוט. לא תלוה מגוים אחרים: ימשולו. גוים אחרים: אשריך (דברים לג): ה'. אשר מגן עזרך וחרב גאותך: ויכחשו. כהגבעונים שאמרו שבאו מארץ רחוקה (יהושע ט): תדרוך. כמ"ש (שם י) שימו רגליכם על צוארי המלכים:

הַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל אֹתִי מִכָּל רָע יְבָרֵךְ אֶת הַנְּעָרִים וְיִקָּרֵא בָהֶם שְׁמִי וְשֵׁם אֲבֹתַי אַבְרָהָם וְיִצְחָק וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ: יהוה אֱלֹהֵיכֶם הִרְבָּה אֶתְכֶם וְהִנְּכֶם הַיּוֹם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב: יהוה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם יֹסֵף עֲלֵיכֶם כָּכֶם אֶלֶף פְּעָמִים וִיבָרֵךְ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם: בָּרוּךְ אַתָּה בָּעִיר וּבָרוּךְ אַתָּה בַּשָּׂדֶה: בָּרוּךְ אַתָּה בְּבֹאֶךָ וּבָרוּךְ אַתָּה בְּצֵאתֶךָ: בָּרוּךְ טַנְאֲךָ וּמִשְׁאַרְתֶּךָ: בָּרוּךְ פְּרִי בִטְנְךָ וּפְרִי אַדְמָתְךָ וּפְרִי בְהֶמְתֶּךָ שְׁגַר אֲלָפֶיךָ וְעַשְׁתְּרוֹת צֹאנֶךָ: יְצַו יהוה אִתְּךָ אֶת הַבְּרָכָה בַּאֲסָמֶיךָ וּבְכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ וּבֵרַכְךָ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יהוה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ: יִפְתַּח יהוה לְךָ אֶת אוֹצָרוֹ הַטּוֹב אֶת הַשָּׁמַיִם לָתֵת מְטַר אַרְצְךָ בְּעִתּוֹ וּלְבָרֵךְ אֵת כָּל מַעֲשֵׂה יָדֶךָ וְהִלְוִיתָ גּוֹיִם רַבִּים וְאַתָּה לֹא תִלְוֶה: כִּי יהוה אֱלֹהֶיךָ בֵּרַכְךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָךְ וְהַעֲבַטְתָּ גּוֹיִם רַבִּים וְאַתָּה לֹא תַעֲבֹט וּמָשַׁלְתָּ בְּגוֹיִם רַבִּים וּבְךָ לֹא יִמְשֹׁלוּ: אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל מִי כָמוֹךָ עַם נוֹשַׁע בַּיהוה מָגֵן עֶזְרֶךָ וַאֲשֶׁר חֶרֶב גַּאֲוָתֶךָ וְיִכָּחֲשׁוּ אֹיְבֶיךָ לָךְ וְאַתָּה עַל בָּמוֹתֵימוֹ תִדְרֹךְ:

מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ וְכֶעָנָן חַטֹּאותֶיךָ שׁוּבָה אֵלַי כִּי גְאַלְתִּיךָ: רָנּוּ שָׁמַיִם כִּי עָשָׂה יהוה הָרִיעוּ

מחיתי. (ישעיה מד) תמיד מחיתי ה' פשעיך וחטאתיך (כבמגלים ומדבר) כעבן ועבן שנמוג כלה. ולכן גם עתה שוב אלי כי אני גואלך: (מחיתי. ענין מחיקה. כמו מוחה פשעיך. שם מג): רנו.

תַּחְתִּיּוֹת אָרֶץ פִּצְחוּ הָרִים רִנָּה יַעַר וְכָל עֵץ בּוֹ כִּי גָאַל יהוה יַעֲקֹב וּבְיִשְׂרָאֵל יִתְפָּאָר: ישעיה מז גֹּאֲלֵנוּ יהוה צְבָאוֹת שְׁמוֹ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל:

כמו גאלנו ה' הוא שמחה גדולה בעולם וכאילו נאמר ודך מאד רנו שמים כי עשה ה' המושל עליו לגאלנו. ופריעו יסודי ומרכז כדור הארץ וההרים פתחו פה בהרמת קול לרנה וכן יער וכל עץ שבו. כי גאל ה' את ישראל ובזה מפואר ומהולל כפי ה': פריעו. ל' תרועה: תחתיות. ל' תחת ולמטה: פצחו. פתחו כמו פצחו רנה (שם נד): יער. מקום אילנות: יתפאר. ענין שבח והלול: גואלנו (ישעיה מז): ישראל. (ישעיה מה) יהא נושע בעזר ה' תשועת עולם. ולכן אהם עמי לא תבושו כל ימי עולם: ואכלתם. (יואל ב) ואז תאכלו אכילה עד כדי שביעה (ולא כאוכל ברעב רק להחיות נפשו) והללו את ה' שעשה עמכם דבר שיש להפליא בו (ברכה בתכלית) ולכן עמי ישראל לא ילכו עוד לעולם בין הרשעים להגן להם וא"כ לא יבושו מהם: וידעתם. אז אמר אני ה' בקרב ישראל ומשגיח בם ואין עוד אלהים לסמך בו על כי. (ישעיה נה) אני ה' מבטיח לכם עמי פרישתכם. ולכן עמי ישראל לא יבושו לעולם. כי מי יעמוד נגדי לביישם: כי. אשר תצאו מהגלות בשמחה ותובאו לארצכם בשלום. ומרוב השמחה תדמו שגם כל העולם שמח עמכם עד שההרים והגבעות פותחים פיהם לפניכם בהרמת קול ברנה וכל עצי השדה יכו בכפיהם לשמוח. א"כ ימגו לכם נמחים ופירות טובים עד שתרונו והמחאו כף: (תובלון. ענין הבאה. כמו יובל שי (שם יח): ימחאו. ענין הכאה כף לכף דרך שמחה. כמו מחאך יד. יחזקאל כה): הנה. (ישעיה יב) בעת הגאולה יאמר גם ישראל. הואיל ועמי אל ישועתי אבטח בשם ולא אפחד עוד. כי עזי וזמרת ה' (עד עתה היה שמו הלוק ונקרא יה. ובעת במפלת עמלק נעשה שלם ונקרא ה') היה לי לישועה. השיעני להראות חזקו ולשבחו ולכן הבא תשועת עולם: עזי. ענין תוזק. וה' יחיה. כמו שוכני סנה (דברים לג): וזמרת. ל' זמר ושבח: ויהי. היה. כמו ויעזוב (שמות ט) וימלוך (ד"ה ב י) עזב. מלך: ושאבתם. כשואב מים ממעין בששון שלא ידאג שיכלו. תשאבו בששון הישועה ממעיניה. שלא תופסק: ואמרתם. של"ז דרך ארו: הודיעו בעמים. מעשיו לפרסם הנס והזכירו זה את זה שבחיו. כי שמו חזק. ורצוי להזכיר שבחו: זמרו. לה' כי עשה מה שרצוי להתגאות בו ומפורסמת לכל הארץ: צהלי. את היושבת בציון הרימי קולך ורני. כי ה' קדוש ישראל נתגדל שמו ע"י הנסים שעשה בקרבך: צהלי. ענין הרמת קול. כמו צהלי קולך. (שם י): ואמר. (ישעיה כה) אז יאמר ישראל. הנה זהו ה' שקוינו לו שיושיענו. ובעת נשמחה בישועה הבאה ממנו:

יִשְׂרָאֵל נוֹשַׁע בַּיהוה תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים לֹא תֵבֹשׁוּ וְלֹא תִכָּלְמוּ עַד עוֹלְמֵי עַד: וַאֲכַלְתֶּם אָכוֹל וְשָׂבוֹעַ וְהִלַּלְתֶּם אֶת שֵׁם יהוה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר עָשָׂה עִמָּכֶם לְהַפְלִיא וְלֹא יֵבֹשׁוּ עַמִּי לְעוֹלָם: וִידַעְתֶּם כִּי בְקֶרֶב יִשְׂרָאֵל אָנִי וַאֲנִי יהוה אֱלֹהֵיכֶם וְאֵין עוֹד וְלֹא יֵבֹשׁוּ עַמִּי לְעוֹלָם: כִּי בְשִׂמְחָה תֵצֵאוּ וּבְשָׁלוֹם תּוּבָלוּן הֶהָרִים וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה וְכָל עֲצֵי הַשָּׂדֶה יִמְחֲאוּ כָף: הִנֵּה אֵל יְשׁוּעָתִי אֶבְטַח וְלֹא אֶפְחָד כִּי עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ יהוה וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה: וּשְׁאַבְתֶּם מַיִם בְּשָׂשׂוֹן מִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה: וַאֲמַרְתֶּם בַּיּוֹם הַהוּא הוֹדוּ לַיהוה קִרְאוּ בִשְׁמוֹ הוֹדִיעוּ בָעַמִּים עֲלִילֹתָיו הַזְכִּירוּ כִּי נִשְׂגָּב שְׁמוֹ: זַמְּרוּ יהוה כִּי גֵאוּת עָשָׂה מוּדַעַת זֹאת בְּכָל הָאָרֶץ: צַהֲלִי וָרֹנִּי יוֹשֶׁבֶת צִיּוֹן כִּי גָדוֹל בְּקִרְבֵּךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל: וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הִנֵּה אֱלֹהֵינוּ זֶה קִוִּינוּ לוֹ וְיוֹשִׁיעֵנוּ זֶה יהוה קִוִּינוּ לוֹ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בִּישׁוּעָתוֹ:

בֵּית יַעֲקֹב לְכוּ וְנֵלְכָה בְּאוֹר יהוה: וְהָיָה אֱמוּנַת עִתֶּיךָ חֹסֶן יְשׁוּעֹת חָכְמַת וָדָעַת יִרְאַת יהוה הִיא אוֹצָרוֹ: וַיְהִי דָוִד לְכָל דְּרָכָיו מַשְׂכִּיל וַיהוה עִמּוֹ: פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקְּרָב לִי כִּי בְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי: וַיֹּאמֶר הָעָם אֶל שָׁאוּל הֲיוֹנָתָן יָמוּת אֲשֶׁר עָשָׂה הַיְשׁוּעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל חָלִילָה חַי יהוה אִם יִפֹּל מִשַּׂעֲרַת רֹאשׁוֹ אַרְצָה כִּי עִם אֱלֹהִים עָשָׂה הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפְדּוּ הָעָ[ם]

בית יעקב (ישעיה ב) הנביא אמר להם. ארחו פעמיכם ונלכה באור המצות ותורת ה': והיה. (שם לג) קיום זמניך וחוזק ישועתיך יהיו ע"י חכמה ודעת ויראת ה' שהיא מבטח לאדם כאוצר בעת הצורך: אמונת. ענין קיום. כמו במקום נאמן (שם כב): חוסן. ענין חוזק כמו חסין יה. (תהלים פט): ויהי (ש"א כה): לכל. בכל. הל' במקום ב'. כמו לחרב (ויקרא כו): משכיל. מצליח: פדה. (תהלים נה) המיד פדה ה' נפשי והצילה בשלום מהנלחמים עלי. אף שהיו עמדי ברבים ממני: מקרב. ממלחמה. כמו מכלי קרב (קהלת ט): ויאמר (ש"א יד) יונתן. וכי ראוי ליונתן שעשה ישועה גדולה בישראל ימות. חולין וגנאי הוא להמיתו. ונשבענו באמת כמו שחי ה' אם יעשה לו רע מאומה יבא עלינו כל רע. ואפי' שער א' מראשו לא יפול לארץ (והוא גוזמא כלשון ב"א) כי עם

אֶת יוֹנָתָן וְלֹא מֵת: וּפְדוּיֵי יהוה יְשֻׁבוּן וּבָאוּ צִיּוֹן בְּרִנָּה וְשִׂמְחַת עוֹלָם עַל רֹאשָׁם שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יַשִּׂיגוּ וְנָסוּ יָגוֹן וַאֲנָחָה: הָפַכְתָּ מִסְפְּדִי לְמָחוֹל לִי פִּתַּחְתָּ שַׂקִּי וַתְּאַזְּרֵנִי שִׂמְחָה: וְלֹא אָבָה יהוה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ אֶל בִּלְעָם וַיַּהֲפֹךְ יהוה אֱלֹהֶיךָ לְּךָ אֶת הַקְּלָלָה לִבְרָכָה כִּי אֲהֵבְךָ יהוה אֱלֹהֶיךָ: אָז תִּשְׂמַח בְּתוּלָה בְּמָחוֹל וּבַחֻרִים וּזְקֵנִים יַחְדָּו וְהָפַכְתִּי אֶבְלָם לְשָׂשׂוֹן וְנִחַמְתִּים וְשִׂמַּחְתִּים מִיגוֹנָם:

עשה טוב בכח כי להושיע לעמו בסכנת נפשו. ואיך אפשר שעבר השבועה במזיד. ושלא בשוגג עבר. ובדברים אלו שדלהו מהמיתה ולא מת: ופדויי. (ישעיה לה) ישראל שיפדם ה' מהגלות. ישובו לארצם ויבאו לציון ברנה ועל ראשם תהא שמחת עולם (שלא יגלו עוד) וכ"זה השמון ושמחה ישיגום ויסיגום ויברחו מהיגון ואנחה: הפכת. (תהלים ל) פעמים הרבה הפכת מספדי לשמחה וריקוד. ופקי שבמחני לאבל התרת מעלי ואזרתני בשמחה. ולכן גם עתה הגני: פתחת. ענין התרת קשר. כמו פתחת למוסרי (שם קטו): ולא (דברים כג): אז (ירמיה לא) בימי המשיח השמח בתולה בריקוד. ולרוב השמחה אז יומשכו הזקנים אחר הבחורים לשמוח עמהם במחול. והאבל שהיה להם קודם אני ה' אהפוך לששון ובזה ינחמו עליו. וערך השמחה יהא יותר מערך האבל הקודם: בורא (ישעיה נז) אני אחדש להם דבור. לא כקודם שהכל קטרגו בדבריהם. אבל כולם הרחוק מהם והקרוב יאמרו להם שלום שלום: אמר. כן אמר ה'. ואז יאמר קיימתי הבטחתי ורפאתיו מהמכות והפסד השלום: ורוח. דבר אדם מקרא בריאה: ניב. דבור כמו ינוב חכמה (משלי י) מל' תנובת שדי (דברים לב) שהדבור פרי הלשון: ורוח. (ד"ה א יב) בא רצון בלבו לדבר עבור כולם. ואמר לדוד באנו להגאלך ומובחך ורוצים להיות עמך ובעזרתך. כיון שהשלום לך ולעוזרך ולא הפינכם יד שאול כי ה' עוזרך. ויאמין דוד לדברי עמשי בן אחותו ויקבלם ויתנם להיות ג"כ ראשים על הצבא: ורוח. רצון. כמו שמן בו רוח (מ"ב יט): הגדוד. חיל הצבא: ואמרתם. (שמ"א כה) דוד אמר לו' נעריו. תאמרו לנבל כן יהיה לזמן חייך ואתה וביתך וכל אשר לך תהיו בשלום: ה'. (תהלים כט) בימי המשיח [illegible] ה' חוזק לעמו ויברכם שלא תהא עוד מלחמה רק שלום:

בּוֹרֵא נִיב שְׂפָתָיִם שָׁלוֹם שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב אָמַר יהוה וּרְפָאתִיו: וְרוּחַ לָבְשָׁה אֶת עֲמָשַׂי רֹאשׁ הַשָּׁלִישִׁים לְךָ דָוִיד וְעִמְּךָ בֶן יִשַׁי שָׁלוֹם. שָׁלוֹם לְךָ וְשָׁלוֹם לְעֹזְרֶךָ כִּי עֲזָרְךָ אֱלֹהֶיךָ וַיְקַבְּלֵם דָּוִיד וַיִּתְּנֵם בְּרָאשֵׁי הַגְּדוּד: וַאֲמַרְתֶּם כֹּה לֶחָי וְאַתָּה שָׁלוֹם וּבֵיתְךָ שָׁלוֹם וְכֹל אֲשֶׁר לְךָ שָׁלוֹם: יהוה עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יהוה יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

(שאמר בריאה ו. לרמוז לבעל התשובה החוזר לתשובתו כמו"ש. כי ה' מלך גאות לבש. ויקבל תשובה שלו וכמו כיונה בקינו. כי בגדולתו ענותנותו. וחפץ בלב נשבר ושפל רוח):

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן. בְּכָל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. שָׁם אַתָּה מוֹצֵא עַנְוְתָנוּתוֹ. דָּבָר זֶה כָּתוּב בַּתּוֹרָה וְשָׁנוּי בַּנְּבִיאִים וּמְשֻׁלָּשׁ בַּכְּתוּבִים:

כָּתוּב בַּתּוֹרָה. כִּי יהוה אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבֹּר וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר לֹא יִשָּׂא פָנִים וְלֹא יִקַּח שֹׁחַד: וּכְתִיב בָּתְרֵיהּ. עֹשֶׂה מִשְׁפַּט יָתוֹם וְאַלְמָנָה וְאֹהֵב גֵּר לָתֶת לוֹ לֶחֶם וְשִׂמְלָה: שָׁנוּי בַּנְּבִיאִים. דִּכְתִיב כִּי כֹה אָמַר רָם וְנִשָּׂא שֹׁכֵן עַד וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ מָרוֹם וְקָדוֹשׁ אֶשְׁכּוֹן וְאֶת דַּכָּא וּשְׁפַל רוּחַ לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים וּלְהַחֲיוֹת לֵב נִדְכָּאִים: מְשֻׁלָּשׁ בַּכְּתוּבִים. דִּכְתִיב שִׁירוּ לֵאלֹהִים זַמְּרוּ שְׁמוֹ סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ וְעִלְזוּ לְפָנָיו. וּכְתִיב בָּתְרֵיהּ. אֲבִי יְתוֹמִים וְדַיַּן אַלְמָנוֹת אֱלֹהִים בִּמְעוֹן קָדְשׁוֹ: יְהִי יהוה

אמר (מגילה לא): כי (דברים י): האדונים. ולא יוכל שום אדון להצילם מידו: פנים, כשהעבירה עליו: שוחד. לפייסו בממון: לחם ושמלה. דמי המזון. עד שיעקב השגלל רק על לחם לאכול ובגד ללבוש: כי. (ישעיה נז) אמר שמוב לבטוח בה'. שמשגיח בכל. כי כה אמר ה' הרם והנשא ושוכן לנצח (שלא יתואר בו המעט כנבראים) ושמו קדוש ונבדל ואין ערוך לו. אני שוכן במרום במקום קדוש וכל"ז אני עם דכא ושפל רוח להשגיח להחיות רוחו ולבו: עד. נצח. כמו עדי עד (שם כו): דכא. כתוש ומשובר. ושפל רוח. עם: שירו. (תהלים סח) בטחו בישועה ותעתה שירו עליה: סלו. רוממו לה' הרוכב על שמי ערבות והמה שיושיעו למען שמו שהוא עתה יה ולא שלם. ועתה שמחו לפניו: סלו. ענין הרמה. כמו סלו המסילה (ישעיה סב): במעון. אף שה' יושב במדור קדשו בשמים ממעל. משגיח בתחתונים והוא אב ודיין לישראל כמבואר

אֱלֹהֵינוּ עִמָּנוּ כַּאֲשֶׁר הָיָה עִם אֲבוֹתֵינוּ אַל יַעַזְבֵנוּ וְאַל יִטְּשֵׁנוּ ׃ וְאַתֶּם
הַדְּבֵקִים בַּיהוה אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם ׃ כִּי נִחַם יהוה צִיּוֹן נִחַם כָּל
חָרְבֹתֶיהָ וַיָּשֶׂם מִדְבָּרָהּ כְּעֵדֶן וְעַרְבָתָהּ כְּגַן יהוה שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יִמָּצֵא
בָהּ תּוֹדָה וְקוֹל זִמְרָה ׃ יהוה חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר ׃

(מיכה ה) ליתומים ולאלמנות: יש (מ"א ח) : אבותינו. דור המדבר שהשכינה שרה עמהם תמיד : (יטשנו . ענין עזיבה) : ואתם.(דברים ד) שהדבקתם בה' : כי . (ישעיה נא) ה' ינחם ציון וכל מקומותיה החרבים. שישוב כמאז : תודה . על הנסים : נחם. עבר במקום עתיד כדרך נבואה לרוב שהדבר ברור כאילו נעשה כבר : עדן . המקום שהגן נטוע בו . כמ"ש (בראשית ב) גן בעדן : ערבתה מדברה : ה' (ישעיה מב) רוצה בגביה כדי שילדיק אלהו וילמדו דרך סיפר ויגדיל תורה ויחזקה . שירבה ללמדה נכש.

[אומר שיר המעלות אשרי כל ירא ה' (תהלים קכח) לעורר לבו בהתחלת ימי המעשה. לבעת מגיע כו, ולא מגל ורבית וכדומה. כי אשריו בעוה"ז וטוב לו בעוה"ב]:

(ט) ש"ץ מבדיל בבית הכנסת. להוציא את שאינו בקי ומי שאין לו יין . ומבדיל אחר ויתן לך . דאחורי ימא מאחריך . וכן כמ"ש דתוכה . כמ"ש בש"י ובמו"ק. אח"כ אומרין עלינו . קדיש יתום . והולכין לבתיהם לשלום : (י) כמ"ש חוזרין ומתברכין הבנים והתלמידים מאבותיהם ורבותיהן . לסימן טוב בהתחלת ימי השבוע . וכדרך אמירת ויהי נועם מטעם זה . ויש להזכירן עוד שלא יצא שכרן בהפסדן ולא יגרמו קללה לעצמן . כי הסמון כתובה כן הט"ו . כי מעלה מהם דברי חז"ל . שנתן שלום לרבו גורם לשכינה שתסתלק מישראל . נמצא ח"ו מביא עליו קללה לא ברכה . אלא נ"ל באימה בכפיפה ראש בכבוד . שלום עליך רבי ומורי ושבוע טוב . ואמז"ל מורא רבך כמורא שמים . וז"ל מסכת סופרים פרק י"ח . וכן היה מנהג טוב בירושלים להתענות בניהם ובנותיהם כו' . אחר כך מגלו ומקרבו לפני כל זקן . כדי לברכו . ולהזקו להתפלל עליו שיזכה בתורה ובמעשים טובים . ואל מי שהיה לו גדול ממנו בעיר . היה עומד ממקומו והולך לפניו והשתחוה לו להתפלל בעדו . ללמד שהן נאין ומעשיהן נאים ולבם לשמים . ולא היו מניחין בניהם קטנים אחריהם (שלא ירקדו כאילים בחוצות יתהללו ברהיבות ישמקקו . בהומה ירוצו בעיר ישוקו . כי מה יעשו הקטנים שהם מיסומים ממי אביהם . סוף מגדיים נעשים תישים . בעלי קרנים קשים . לגנת אבותיהם ורבותיהם כשהם לא ישמעו לקול מלחשים) אלא מוליכין אותן לבתי הכנסיות . כדי לזרז במצות . ע"כ :

דיני שכחה בהבדלה דתפלה

(א) טעה ולא הבדיל בתפלה בחונן הדעת . משלים תפלתו . ואין לו לחזור . אפילו לא פתח בברכה של אחריה זהו פסק השולחן ערוך בשבת סרע"ט . דס"ל כל היכא דאמריך אינו חוזר . אפילו לא סיים רק אותה ברכה שטעה בה . כסיים תפלתו דיינינן ליה . אבל יש רבים וגדולים החולקים וס"ל דכעומד באותה ברכה דיינין ליה . ונ"ל דהסומך עליהם לא הפסיד . ביחוד בזו . דאליבא כמי ר"ע שימתלה דבדאי לסמוך עליו כה"ג : (ב) ואם סיים תפלתו . אע"פ אינו חוזר. ואסור במלאכה עד שיבדיל. שטעם משום שצריך להבדיל על הכוס . לפיכך אם טעה ולא הבדיל בתפלה . ואין לו כוס בלילה . וסבור שאף למחר לא יהיה לו . צריך לחזור ולהתפלל . ואם סבר קודם שיסיים תפלה . י"א שיאמרנה בש"ת . אבל כשיש לו כוס . לא יאמרנה בש"ת לדברי בעל מג"א : (ג) טעה ולא התפלל מנחה בשבת . מתפלל במ"ש שתים של חול . מבדיל בראשונה ואינו מבדיל בשניה . כי דיה להבדלה פעם א'. ואם לא הבדיל בראשונה והבדיל בשניה . שניה עולה לו . וצריך לחזור ולהתפלל לתשלומין. ואם הבדיל בשתיהן . אז לא הבדיל בשתיהן . יצא :

(ד) טעה במנחה דשבת והתפלל י"ח ולא הזכיר של שבת . מתפלל במ"ש שתים . ואינו מבדיל בשניה . ויתפלל אותה בתורת נדבה ואינו צריך חדוש . כ"ה שיטת הש"ע . ובאחרוני פוסקי' נוטה דלא שייך נדבה בלילה כמש"ל. מיהא בהא מ.דינא. דמסתבר כמ"ד היכא דהדרכוה להזור כמאן דלא צלי דמי . לאפוקי היכא דפטרוהו חז"ל לחזור ורוצה להחמיר על עצמו . להתנדב שמה בתורת נדבה . בהא לא מודינא בלילה . עמו"ק מילתא בטעמא : (ה) ובכה להתפלל במ"ש . מתפלל שחרית שתים ואינו מזכיר אתה חוננתנו. ובמג"א פסקן בזה . ובשמע דאפילו בהבדיל על הכוס פוג. ויש להמוה מדעתו . א"כ היה כאן הדוש גדול . שמבדיל ברביעית ולא בראשונה . הפך ממ"ש בהבלמה דמנחה במ"ש . וכה"ג לא אשכחן בגמרא . ועמו"ק תשובה לקושיותיו . וקרוב בעיני . שאם הביא גם אתה חוננתנו . שחוזר למאן דס"ל דמאורע של ימים מוכיח בתפלה . מיהו כי אתרמי כאידנא נמי דלית ליה תמרא לאבדולי הכסא . ושכח ולא התפלל במוצאי שבת . נ"ל דינא הוא דמבדיל בשחרית אקמייתא . והיכא דצלי ושכח אתה חוננתנו . הכ' מנהל ממי בכל שחר כו' . ומסתברא דלא צריך למהדר וצלויי . אע"ג דבעלמא סבירא לי כמ"ד כדלא צלי דמי . כל שלא הזכיר מעין המאורע . וצריך תשלומין בכל גוונא . הבדלה שאני . דלא דמי למעין המאורע . דליתיה אלא בתפלה . משא"כ הבדלה דאיתא נמי שלא בתפלה . בין על הכוס בין שלא על הכוס :

סליק הלכות הבדלה בתפלה

מחיצה ג . להבדלה בבית . בה י' פרקים וזמירות . ותחנה

כשנכנס האדם לביתו במ"ש . מתחיל בשירות וזמירות . כדי שילוה המלך עוד אצלו . ולהראות שקשה עליו פרידתו . וכמו שמקבלו בשמחה וברננה . כך צריך להפטר ממנו . ומזכירין אליהו הנביא וזכיית המשיח ג"כ בתחלת השבוע . מטעם שזכרם למענג כי דווקא עם מוצאי שבת מוכנת נביאהו . ולא מוצאי י"ט . וכן אין מבקשין ומתפללין על ביאת אליהו והמשיח . אלא במוצאי שבת בלבד. רמז . כעלם דשבת עולה אליהו משיח בן דוד . כי בשבת הוא השלמ ואחר שבת הוא מתגלה . גם ויבדל גי' אליהו . לכן מזכירין אותו אצל הבדלה . גם ויבדל הוא כמנין כ"ב שבתות שיש בשנה שמבדילין כסס . [illegible] בנגדה . שבכל מוצאי שבת אליהו יושב תחת עץ החיים וכותב זכותן של שומרי שבת :

[illegible] ובו י"ב בתים . הא' וסי"ב כ"א חלוק לד' חרוזים בסיום שוה . והשאר כ"א חלוק לג' בסיום שוה. ואח"כ בסוף בסיום משונה השוה לסוגר הא' . ובראשי הבתים שבין הא' לה"א חתום יעקב מנוי חזק :

בְּמוֹצָאֵי יוֹם ׀ מְנוּחָה . הַמְצִיא לְעַמְּךָ רְוָחָה . שְׁלַח
תִּשְׁבִּי לְנֶאֱנָחָה . וְנָס יָגוֹן וַאֲנָחָה ׃ יְאָתְךָ קִי
צוּרִי . לְקַבֵּץ עַם מְפוּזָרִי . מִיַּד גּוֹי אַכְזָרִי . אֲשֶׁר כָּרָה

במוצאי שבת שבקשך ה' . המציא לעמך ישראל הרחבה ושלח את אליהו התשבי לישראל הנאנחים בגלות ויעוס שהם יגון ואנחה : נאנחה (איכה א) : ונס . (ישעיה לה) : יאתה . נאה לך טרחי לקבץ עמי המפוזר מיד רשע שחפר לי גומא להכשילני : כרה (תהלים קיט) :

לִי שׁוּחָה : עֵת דּוֹדִים תְּעוֹרֵר אֵל . לְמַלֵּט עַם אֲשֶׁר
שׁוֹאֵל . רְאוֹת טוּבְךָ בְּבוֹא גוֹאֵל . לְשֶׂה פְזוּרָה נִדָּחָה :
קְרָא יֶשַׁע לְעַם נְדָבָה . אֵל דָּגוּל מֵרְבָבָה . יְהִי הַשָּׁבוּעַ
הַבָּא . לִישׁוּעָה וְלִרְוָחָה : בַּת צִיּוֹן הַשְּׁכוּלָה . אֲשֶׁר
הִיא הַיּוֹם גְּעוּלָה . מְהֵרָה תִּהְיֶה בְּעוּלָה . כְּאֵם הַבָּנִים
שְׂמֵחָה : מַעְיָנוֹת אֲזַי יְזוּבוּן . וּפְדוּיֵי יהוה עוֹד יְשׁוּבוּן .
וּמֵי יֶשַׁע יִשְׁאָבוּן . וְהַצָּרָה נִשְׁכָּחָה : נְחֵה עַמְּךָ כְּאָב
רַחֲמָן יְצַפְצְפוּ עַם לֹא אַלְמָן . דְּבַר יהוה אֲשֶׁר נֶאֱמָן .
בַּהֲקִימְךָ הַבְטָחָה : יְדִידִים פְּלֵיטֵי חֶרֶץ . נְגִינָתָם
יִפְצְחוּ בְּמֶרֶץ . בְּלִי צְוָחָה וּבְלִי פֶרֶץ . אֵין יוֹצֵאת וְאֵין
צְוָחָה : יְהִי הַחוֹדֶשׁ הַזֶּה . כִּנְבוּאַת אֲבִי חוֹזֶה . וְיִשָּׁמַע
בְּבַיִת זֶה . קוֹל שָׂשׂוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה : חֲזַק יְמַלֵּא
מִשְׁאֲלוֹתֵינוּ . אַמִּיץ יַעֲשֶׂה בַּקָּשָׁתֵינוּ . וְהוּא יִשְׁלַח
בְּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ . בְּרָכָה וְהַצְלָחָה : בְּמוֹצָאֵי יוֹם גִּילָה .
שִׁמְךָ נוֹרָא עֲלִילָה . שְׁלַח תִּשְׁבִּי לְעַם סְגוּלָה . רֶוַח
שָׂשׂוֹן וַהֲנָחָה : קוֹל צָהֳלָה וְרִנָּה . שְׂפָתֵינוּ אָז תְּרַנֵּנָּה .
אָנָּא יהוה הוֹשִׁיעָה נָּא . אָנָּא יהוה הַצְלִיחָה נָא :

עת . אתה ה' אבקשך שתעיר עת אהבה להגיל העם השואל ממך לראות טובך שיגיע לו השיבה הגואל לו שהוא עתה כשה פזורה ונדחה : עת (יחזקאל טז) : לשה . (ירמיה ל) : קרא . אתה ה' הדגול מרבבות מלאכים אבקשך הזמן ישועה לעמך ישראל המתנדבים אליך . ויהי השבוע הבא לישועה והרוחה : לעם (תהלים קי) : דגול . (שיר ה) מל' דגל הנשא לפני מחנה . כמו איש על דגלו (במדבר ב) : בת . עיר ציון העזובה היום תבנה ומלואה . י"ר שתהיה הבא מיושבת ושמחה בשמחת אם הבנים : השכולה (ישעיה מט) : בעולה (שם סב) : כאם . (תהלים קיג) : מעינות . אז בעת הגאולה יזובו מעיני ישועה ופדויי ה' ישובו לא"י והם ישאבו מי ישע השפעתך עד שישכחו צרת השבר : ופדויי (ישעיה לה) : ומי . (שם יב) : נחה . אתה אל רחום

נחה עמך לא"י כאב רחמן המנהג בניו . ואז יאמרו בני העם אשר לא נעזב עוד . אשר דבר ה' נאמן במה שהקמת לנו הבטחתך לגאלם : ידידים . וישראל האהובים לך שנמלטו מכליון חרון . יפתחו פיהם בנגינה בדברים ישרים בלי עקב ושבר . ואז לא יצא וישמע עוד דבר רע וצעקת מלחמה : חרץ . גזירה והחיכה . כמו חרוץ (ישעיה י כב) : בלי . (תהלים קמד) : יהי . ברכת החדש זה כהבטחת נבואת מרע"ה אב הנביאים . וישמע בבית זה קול ששון ושמחה : נעולמי . שבת אבקשך ה' אשר שמך נורא עלילה (שהעשה מעשים נוראים) שלח את אליהו התשבי לישראל עם סגולה . ויעשו להם הרוחה ושמחה והנחת נפשם : נורא . (תהלים סו) : קול . אז תרננה שפתינו בקול שמחה ורנה . אנא ה' הושיעה והצליחה עתה : אנא (תהלים קיח) :

שיר וגו ה' בתים . הא' תלוק לב' תרוזים בסוף שוה (ובסופי תיבות הראשונים חתום שילה והסוגר הוא גם הסוגר אחר כל הבתים) והשאר (בסדר א"ב . אות בכל תרוז ובתרוזי קם כלול גם רם) כ"א תלוק לד' בסוף שוה ואח"כ הסוגר בסוף מסורה הסוף להסוגר :

חָדָשׁ שְׂשׂוֹנִי אֵל נָא . וְהָבִיא אֶת אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא : אַמֵּץ וְחַזֵּק רִפְיוֹן יָדַי .
בָּרֵךְ מְלַאכְתִּי וְכָל מַעְבָּדַי . גּוֹאֲלִי זְכוֹר עָנְיִי וּמְרוּדַי . דְּבָרְךָ הַטּוֹב
הָקֵם לְעוֹדְדִי . הָרֵץ וּשְׁלַח וְשַׂמַּח לְבָבִי . אֶת אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא : וָעֵד וְהָכֵן
דֵּי סִפּוּקִי . זַמֵּן מְזוֹנִי וְלֶחֶם חוּקִּי . חֲלֵב חַיִל נוֹם חִישׁ לְהָנִיקִי . טוּבְךָ
תַּשְׂבִּיעַ עוֹלָלַי וְיוֹנְקַי . יָבֹא מְשִׂיחִי לְעִיר מוֹשָׁבִי את אליהו הנביא : כּוֹנֵן
לָעָם זוּ (צֳרִי צוֹר) צֳרִי צִיר לַחֲבוֹשׁ . לֶחֶם לֶאֱכוֹל וּבֶגֶד לִלְבּוֹשׁ . מְשַׂנְאַי

חדש . אתה ה' אבקשך : חדש שמחת נעורי והביא לי את אליהו הנביא : אמץ וחזק רפיון ידי . וברך מלאכתי וכל עבודתי . ואתה גואלי זכור עניי ויגוני וקיים לי דבר הבטחתך הטוב להחזקי ומהר ושלח לי את אליהו

הנביא ושמח בו את לבבי : ותזק (איוב ד) : זכור (איכה ג) : לעודדי . לרוממי ולחזקני : כמו מעודד . (תהלים קמו ו) : ועד . אסוף והכן די צרכי ומזוני ולחם קביעתי ומהר להניק אותי מחלב ועושר שונאי . ומטובך תשביע בני הקטנים והיונקים ויבא משיחי עם אליהו הנביא ויביאוני לעיר ירושלים מקום מושבי האמיתי : חלב . (ישעיה ס) : עם . הכן לעם זו ישראל צרי גלעד לרפא כאבם ולחם לאכול ובגד ללבוש ושונאי ידאה ויבוש ;
ועם

יֶחֱזֶה יִרְאֶה וְיֵבוֹשׁ. נָוֶה הַר שֵׂעִיר בְּקָרוֹב תִּכְבּוֹשׁ. שְׁשׂוֹנִי יִגְדַּל בִּרְאוֹת סְבִיבִי את אליהו הנביא: עַמּוֹן וּמוֹאָב מְהֵרָה תְכַלֶּה. פְּדוּתְךָ לְעַמְּךָ בְּקָרוֹב תְּגַלֶּה. צִיּוֹן תְּמַלֵּא מֵעַם אֱלֹהֶיהָ: קִרְיַת מֶלֶךְ רָב אָז נַעֲלֶה. שַׁכֵּן תְּשַׁכֵּן בְּתוֹךְ עַם צְבִי: את אליהו הנביא

נוה. הר שעיר הכבוש בקרוב ואז תגדל שמחתי כשאראה סביב לי את אליהו הנביא: נוה. עם צ (שמות טו יג): נוי. דירה. כמו הנוי (ירמיה ח):

ציר. כאב. כמו צירים (ישעיה יג): לתבוא (שם כא): לאם. (ראשית כח כ): עמון ומואב. תכלה מהרה ופדות לעמך תגלה בקרוב ותמלא עיר ציון מעמך ישראל. ואז נעלה ג"פ בשנה לעיר שהיא מלך הגדול ה' ותשכון את עם הנביאים בתוך עם ישראל כתביב:

שיר וגו ה' בתים וכ"א חלוק לד' חרוזים בסיום שוה ואח"כ הסוגר בסיום משונה השוה להובב. וכל בית ראש הס' ג' מלים (ובאות כ ד') ובבי ג' (ובאות ער ד') ובג' ב'. ובד' ג' (ובאות ל ס') ובסוגר ג' (ובאות כ ל וגר' ד') ובראשי הבתים חתום אלעזר:

אָגִיל וְאֶשְׂמַח בִּלְבָבִי. בִּרְאוֹתִי כִּי מֵאוֹיְבַי תָּרִיב רִיבִי. וּלְצִיּוֹן גּוֹאֵל תָּבִיא. אִישׁ צֶמַח תַּצְמִיחַ: אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא וּמֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ: לָכֵן בָּעַמִּים יַחַד. תִּפּוֹל אֵימָה וָפַחַד. לִבָּם יִפְחָד. בְּעֵת יַעֲלֶה גּוֹי אֶחָד. וְאוֹרְחוֹתָיו יַצְלִיחַ: אליהו עוֹד מִמִּזְרָח לְמַעֲרָב. יָעוּר לַעֲשׂוֹת הֶרֶג רָב. בֶּאֱדוֹם וַעֲרָב. לַעֲרוֹךְ מִלְחָמָה וּקְרָב. עַל אוֹיְבָיו יַצְרִיחַ: אליהו מַרְגִּיזֵי אֲדָמָה. יְטוּר נָפִישׁ וָקֵדְמָה. מִשְׁמָע וְדוּמָה. נוּסוּ נֶגְבָּה וָיָמָּה. אֲשֶׁר אֶתְכֶם יַבְרִיחַ: אליהו רָנּוּ כָּל עוֹבְרֵי אוֹרַח. כִּי הִנֵּה בְּעָנָן אֶזְרָח. אוֹר זָרַח. קָנֶה כַּפְתּוֹר וָפֶרַח. עַל הַר צִיּוֹן יַפְרִיחַ: אליהו

אגיל ואשמח בלבי כשאראה שתנקום נקמתי מאויבי ותביא הגואל לציון ותצמיח האיש הנקרא צמח בשמה שהביא את אליהו הנביא ומלך המשיח: ולציון (ישעיה נט כ): איש. (זכריה ו): לכן בעמים יחד תפול אימה ופחד. ולבם יפחד בעת שיעלה לא"י ישראל גוי אחד ודרכיו יצליח אליהו ומשיח: על (ישעיה מב): יצריח. ענין צעקה בקול גדול. כמו מר צורח. (צפניה א): יטור נפיש וקדמה משמע ודומה. לכם אומן שהגוים לדרום ולמערב כי תדעו אשר אתכם יבריח אליהו ומשיח: יטור. (ראשית כה): רנו. ירננו כל עוברי אורח. כי ידעו שהמשיח הנקרא כסוף כאילן ישן רטוב ולח. תזרח אורו כאור המנורה שבה קנה וכפתור ופרח. ועל הר ציון ה' יפריח אליהו ומשיח: רענן. (תהלים לז לה) רטוב ולח. כמו ורעננים (שם נב): אזרח. אילן ישן. מושאל מן הגר כאזרח. (ויקרא כד):

שיר הלל ברכה לז' ימי השבוע וגו ה' בתים. הא' והה' כ"א מי' מלות וחלוק לד' חרוזים (והא' הוא גם הסוגר אחר כל הבתים) בסיום שוה ואח"כ הסובב בסיום שוה לסיום החרוזים. והשאר כ"א מי"ב מלות וחלוק ע' בסיום שוה ואח"כ הסוגר בסיום משונה השוה לסובב. ובראשי הבתים חתום אברהם:

אֱלֹהִים יִסְעָדֵנוּ. בְּרָכָה בִּמְאוֹדֵנוּ. חָגַר טוֹב יְזַבְּדֵנוּ. בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ: אֱלֹהִים יִסְעָדֵנוּ בְּיוֹם רִאשׁוֹן לִמְלָאכָה. יְצַו אִתָּנוּ בְּרָכָה. בְּיוֹם הַשֵּׁנִי כָּכָה. יַמְתִּיק אֶת סוֹדֵנוּ: אלהים רַבָּה צְבָאַי יִשְׁעִי. בִּשְׁלִישִׁי וּבְרְבִיעִי וּבַחֲמִישִׁי. אַךְ לֹא בְעִי יְשַׁלַּח אֶת פּוֹדֵנוּ: אלהים הָכֵן מִטּוּב טֹבַת. בְּיוֹם הַשִּׁשִּׁי זֶבַח. קֹדֶשׁ הִלּוּל נְשַׁבַּח. עַל כָּל מַחֲמַדֵּינוּ: אלהים מַעֲדַנִּים לְנַפְשֵׁנוּ. נָתַן בְּיוֹם קָדְשֵׁנוּ. וְהָעֹנֶג עַרְשֵׁנוּ. וְלֵילָה אוֹר בְּעַדֵנוּ: אלהים יסעדנו

אלהים יסעדנו. וישלח ברכה במזון שלנו. ויחלק לנו חלק טוב בכל מה שנשלח בו יד במלאכה או מסחר: חגד. (ראשית ל): ביום ראשון. אשר למלאכה. יום ה'. שיהא אותו מצוה במלאכתו. וכן ביום השני. ושאר ימים כמו כן שהוא הגואל על ישועה ביום הסובב ג' וד' וה'. וי"ר שיגלה ה' את גואלנו אך לא בהשתהות והורבן ע"י חבלי משיח: טוב (איוב ל): בעי. בהגאות ותורבן: הכן. ביום הו' צריך לטחון ולהכין לשבת קדש שבו עת להלל לה' על כל מחמדיו שנתן לנו: סבן (ראשית מג טז): על. (איכה א י): מעדנים לנפשנו נתן. לנו ביום שבת קדשנו ומטתנו מועלת יפה. ובזכות זה הלילה הדומה ללילה יהפך לנו לאור הגאולה: ורעננה. (שיר א טז):

שיר

שיר זה ה' בתים. כל א' חלוק לג' חרוזים בסיום שוה ואח"כ הסוגר בסיום משונה והוא גם הסובב אחר כל הבתים: והפזמון כ"א חלוק לג' בסיום שוה ואח"כ הסוגר בסיום משונה הדומה לסיום הסובב. ובראשי הבתים תת הסובב חתום נחמן:

אלי חיש גואלי. עבדך ישכילי. מבשר טוב אלי. את אליהו הנביא: נאוו על ההרים. שלוחי יוצר הרים. ורגלי המבשרים. באמור שובי שובי: אלי חבי כמעט רגע. כל מחלה וכל נגע. אויביך אפגע. יום נקם בלבי: אלי מלכך יבא לך. יפה את כלך ורעיתי למולך. גלעדי התשבי: אלי נופת תטופנה. שפתי בני יונה. כי בא עת לחננה. ציון נחלת צבי: אלי חיש גואלי

אלי מהר ושלח לי משיח גואלי שהוא עבדך משכילי ואלי שלח לי המבשר טוב את אליהו הנביא: עבדך. (ישעיה נב): נאוו. יהיו נאים על הרי א"י רגלי אליהו ומשיח המבשרים טוב לנו שהם שלוחי ה' יוצר הרים בעת שיאמר לי ה' על ידם שובי שובי לא"י: נאוו (שם): יוצר (עמוס ד): ורגלי. (ישעיה נב): חבי. והסתר שם כמעט רגע עד שתכלה אויביך בכל מחלה ונגע ואגלה להם היום נקמה שבלבי: חבי (ישעיה כו): כל (מ"א ח): יום. (ישעיה סג): מלכך. ואח"כ משיח מלכך יבא לך. ואת רעיתי שמולך יפה. הנה עבדך יבא אליהו הנקרא גלעדי והשני: מלכך (זכריה ט): יפה (שיר ד): נופת. ואז שפתי בני ישראל המשולים ליונה (שיר ב. תהלים סח) ידברו שיר ערב לה'. על שבא עת שהגיע לרחם על עיר ציון נחלה חביבה: נופת (שיר ד): כי (תהלים קב):

שיר עפ"י א"ב וגו י"א בתים וכ"א חלוק לג' חרוזים שהלים ב' אותיות מא"ב והסוגר המתחיל בשם ה'. ובגוף רוב העולם לבטל כל סוגר: ויש שכפל דוקא כל תרח ראשון. דהסוגר מזכיר שם לבטלה:

אדיר איום ונורא. בצר לי לך אקרא. יהוה לי ולא אירא: גדור פרצת היכלי. דגול מהר חבלילי. יהוה היה עוזר לי: הן אתה תקותי. ולישועתך קויתי. יהוה עוז ישועתי: זך ונקי כפים. חון פורשי כנפים. יהוה ארך אפים: טובך תחיש לעמך: יהי עלינו כנאמך. יהוה עשה למען שמך: כונן בית מכונך. להרבץ בו צאנך. יהוה באור פניך: מפחד להצילי. נהגני לציון קודש גורלי. יהוה שמע בקולי: סעוד וסמוך לנמהרים. עזור נא את הנשארים. יהוה יוצר הרים: פדה עמך מעזים. צאנך מיד גוזזים. יהוה עושה חזיזים: קרב קץ נחמה. רחם אום לא רוחמה. יהוה איש מלחמה: שכון כמאז באהלנו. תמיד אל מחוללנו. יהוה מלכנו הוא יושיענו:

אדיר אתה ה' הגבור והנורא. בעת צר לי לך אקרא. ותהיה לי ומכל לא אירא: בצר. (תהלים קיח ו): גדור פרצת מקדשי והיכלי. ואתה הדגול מרבבה מהר וגלה לי חכלילי משיח בן דוד מיהודה שנתברך בחכלילי עינים מיין. (בראשית מט יב) והיה עוזר לי: דגול (שיר ה י): ה' (תהלים ל יא) והן רק אתה תקותי ולישועתך קויתי שאתה עוז ישועתי: לישועתך (בראשית מט יח): זך אתה אל זך ונקי כפים מלקבל שוחד. חוס על עמך ישראל הפורשים כפיהם כנפים לך בתפלה והשובים ככרובי בהמ"ק הפורשים כנפים למעלה. במדתך שאתה ארך אפים: ה' (במדבר יד יח): טובך. התחיש לעמך יהיה עלינו כדבריך כנאמתך לנו ועשה זאת למען שמך: כונן לנאות בית מקדשך מכונן ידך. כדי להרביץ בו ישראל צאנך. לבא להתפלל בו ועשה זאת למען אור פני שכינתך: מפחד. הצילני והנהיגני לציון גורלי הקדוש ושמע בקולי: סעוד וסמוך לישראל שנסערים לשוב מגלותך. ועזור כעת הנשארים מעט מהרבה אתה ה' היוצר הרים: נמהרים (ישעיה לב): ה' (עמוס ד): פדה עמך. מיד העזים מהם ואתך מיד הגוזזים אותם. אתה ה' העושה חזיזים: גוזזך (ישעיה כ): ה' (זכריה י): חזיזים. עננים. כמו לחזיז קולות (איוב כח): קרב. הקץ שבו יבא לנו נחמה ורחם על לא רוחמה: ואתה ה' איש מלחמה: רחם (הושע ב): ה' (שמות טו ג): שכון. כמקודם באהלינו תמיד אתה אל בוראנו. ולא יהא מלכנו והוא יושיענו: מחוללנו. בוראנו. כמו מחולל כל. (משלי ח):

נעימה הוא כבדי הא. ועשה ממנה זכר ע"פ א"ב. וגוף א מסולם. ואח"כ חתום ישעי' בר מרדכי חזק:

איש חסיד היה בלי מזון ומחיה: בביתו עוסק מלבוש. ואין בגד ללבוש: נונן בחשובה אשה. וגם בבנים חמשה: דברה לו האשה יותר אין להתיאשה: המבלי לחם לאכול. בערום ובחוסר כל. ותורה מצאת כי יגעת. מה נאכל מעתה: זהיר כבר נשוק. הלא תצא לשוק: חנון ורחום במרומיו. אולי יגמלנו ברחמיו: טוב לקוין מחסה. רצון יראיו יעשה. יעצת בדעת ובחכמה. עצתך גם להסכימה: בצאתי לבושת ולכלימה. מבלי כסות ושלמה: לאין בגד לפורטה. אפילו שוה פרוטה: מהרה ושאלה משכנים. מלבושים נאים מתוקנים. נלבש והשליך יהבו. על יהוה אשר אהבו: סח ילדיו בפלגם. אל ישוב דך נכלם: עבר בשוק בסברתו. והנה אליהו הנביא לקראתו: פץ לו המבשר. באמת היום תתעשר: צוני בכל כבודך. כי הנני עבדך: קרא למי בדעתו. קנות עבד אין כמותו: רחש איך ישנה דינו. עבד למכור את אדונו: שת לו חכמתו בקרבו. והחזיק בו כמו רבו: תגר קנאו באהבים. בשמונה מאות אלף זהובים: תבעו מה מלאכתך אם בבנין חכמתך. תכלית פרקלין ופלטרין. הרי אתה בן חורין: יום ראשון במפעלים. פעל עם פועלים שנע בחצי הלילה. עניני נורא עלילה: יזמתי ונמכרתי להעבידי. לכבודך ולא לכבודי: בורא עולם בקנין השלם זה הבנין: כחמך יכמרו בתנינתי. כי לטובה כונתי: מלאכי רחמים ממעונתו. אז החלו לבנותו: רבו בני המלוכה. ותשלם כל המלאכה: רן הסוחר בראותו. כי נגמרה מלאכתו. כלולת מגדלים נאים. לפי ענין הנאים יזכר לך עתה. אתמול אשר דברת: חפשני בודאי ובבירור. כנמת לענין שחרור: זה קימו באמת. ופרח (נ"א) ופרש לו איש האמת:

איש ויהי איש אחד חסיד גדול. ולא היה לו מה לאכול ובמה להחיות נפשו. וישב תמיד בביתו ויעסוק בתורה ולא הלך לחוץ שלא יבוש במה שאין לו בגד ללבוש. והגיעה עליו אשה חשובה וגם בנים קטנים חמשה: דברה. האשה אמרה לו. אין לנו עוד מה להשיחו ולאכול מחירו. הכי נוכל לחיות בלי לחם לאכול ובעירום וחוסר כל. וכן אמת כי תורה מצאת לפי שעמלת בה. אבל מה נאכל מעתה. אמנם שתהא זהיר וזריז כאיש סוחר והלא הגא לשוק. ואולי היושב בשמים אל רחום וחנון יגמלנו טוב ברחמיו. הלא הוא טוב ומחסה למקוים לו ועושה רצון יראיו: חנון. (תהלים קמה ח): טוב (איכה ג כה): רצון (תהלים קמה יט): יעצת. אמר לה יעצתני בדעת ובחכמה. אך לא אוכל להסכים על עצתך. כי כצאתי לשוק אהיה לבושה וכלימה לפי שאין לי בגד ללבוש ולפי שאין בידי אפי' שוה פרוטה למכרו ולקנות בגד מחירו: מהרה. האשה ושאלה משכניה מלבושים נאים ומתוקנים כמדת החסיד. ונלבש בהם ויצא לשוק והשליך בטחונו על ה' אשר אהבו. וילדיו אמרו בתפלתם עליו. י"ל שהביטו העני הגדולה לא ישוב ריקם ונכלם: והשליך (תהלים נה): אל (שם עד): עבר. החסיד הלך בשוק בתקותו על ה'. והנה מזמן אליהו הנביא לקראתו ואמר לו המבשר טוב. דע באמת שהיום תתעשר נשבה. אמור עלי בכל כבודך שאני עבדך והכרז בשוק מי רוצה לקנות עבד שאין כמוהו. וקבל מחירי: פץ. דבר. כמו פציתי פי. (שופטים יא): רחש. החסיד חשב איך יעשה כן וישנה דינו. שהוא שעבד וימכור את אדונו. ואליהו שם לה החסיד הבנה בחכמתו שנקרא איך רצוי שיעשה כן. והחסיד החזיק באליהו ואליהו למכרו כאשר הוא רצו: תגר. התגר א' קנה העבד באהבה במחיר פ"ח אלף זהובים ושאלו מה מלאכתך. ואם חכמתך הוא במלאכת הבנין שתגמור לי פרקלין ופלטרין מיד ההא חפשי: יום. ביום ראשון להעבודה פעל אליהו עם פועלים. ואח"כ בחצי הלילה התפלל ואמר. עניני ה' נורא במעשיו כלא תעבני עלה להעביר הסידך ולכן נמכרתי לעבוד כי והוא לכבודך ולא לכבודי. ולכן אתה הבורא וקונה עולם גמור בנין זה ואלא חפשי. ויכמרו רחמיך עבור תפלתי כי לטובה היה כוונתי: סלא (תהלים סו): יזמתי. חשבתי. כמו יזמו לעשות (בראשית יא): מלאכי. אז שלח ה' מלאכי רחמים משמי מעונו ויחוצו לבנות הבנין. וכיון שנגמרו בני המלאכה והשלם מיד כל המלאכה. והסוחר שמח הפרשה שנגמר מלאכתו ובמגדלים נאים כלולי יופי באבן טובות האחכמים: יזכר. אליהו אמר לסוחר. יהא זכור לך עתה מה שאמרת אתמול וחפשי באמת של שאמרת והסוחר קיים דברו באמת והוציאו חפשי ופרח לו אליהו איש האמת:

שיר עפ"י א"ב. והכל לשון מקרא ממש. אך אותיות בה"ע במעט שינוי:

אל תירא (ישעיה מד): אמר יהוה ליעקב אל תירא עבדי יעקב:

בָּחַר יהוה בְּיַעֲקֹב אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
גָּאַל יהוה אֶת יַעֲקֹב אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
דָּרַךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
הַבָּאִים יַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
וְיֵרְדְּ מִיַּעֲקֹב אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
זְכוֹר זֹאת לְיַעֲקֹב אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
חֶדְוַת יְשׁוּעוֹת יַעֲקֹב אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
טֹבוּ אֹהָלֶיךָ יַעֲקֹב אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
יוֹרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
כִּי לֹא נַחַשׁ בְּיַעֲקֹב אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
לֹא הִבִּיט אָוֶן בְּיַעֲקֹב אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
מִי מָנָה עֲפַר יַעֲקֹב אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
נִשְׁבַּע יהוה לְיַעֲקֹב אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
סְלַח נָא לַעֲוֹן יַעֲקֹב אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
עַתָּה הָשֵׁב שְׁבוּת יַעֲקֹב אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
פָּדָה יהוה אֶת יַעֲקֹב אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
צַוֵּה יְשׁוּעוֹת יַעֲקֹב אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
קוֹל קוֹל יַעֲקֹב אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
רָנִּי וְשִׂמְחִי לְיַעֲקֹב אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
שָׁב יהוה אֶת שְׁבוּת יַעֲקֹב אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:

בחר. (תהלים קלה) ולכן אל תירא: גאל. (ישעיה מד) וגאל. ולכן אל תירא: דרך. (במדבר כד): הבאים (ישעיה כז) לאו"י בעת הגאולה ארחם ויתן יעקב שרשו למרחוק. ולכן אל תירא: וירד. (במדבר כד) עוד יהא מושל מיעקב והוא המשיח. ולכן אל תירא: זכר. (ישעיה מד) אלה הדברים יעקב. שאתה עבדי ויצרתיך לעבד לי. ולכן אל תירא: חדות (נחמיה ח תהלים מד) שמחת ה' היא ישועת יעקב. ולכן אל תירא: טבו. (במדבר כד) אמר יעקב מה טבו אהליך. אהל שילה ובהמ"ק בישובן שקרבנותיו מכפרין עליך. ולכן אל תירא: יורו. (דברים לג) כי לוי ראוין להורות משפטיך ה' ליעקב. ולכן אל תירא: כי. (במדבר כג) יעקב ראוי לברכה לפי שאין בו מנחש וקוסם. ולכן אל תירא: לא. (שם) ה' אינו רואה ומתבונן ומדקדק על העבירות שביעקב. ולכן אל תירא: מי מנה. (שם) אין חשבון למצוה שיעקב מקיים בעפר (כגון בחרש בשור וחמור וזריעת כלאים ואפר פרה ועפר סוטה) ולכן אל תירא: נשבע ה' ליעקב. (עמוס ו) שאוהב בית מקדשו. ולכן אל תירא: סלח. (במדבר יד) מרע"ה התפלל לה' סלח נא לעון יעקב. ולכן אל תירא: עתה השב שבות יעקב (דברים ל) כמ"ש אל תירא: פדה. (ירמיה לא) יפדה, ולכן אל תירא: צוה. (תהלים מד) ה' שתצוה הישועה המוכנה ליעקב. ולכן אל תירא: קול (בראשית כז) קול בלשון שהתמים הוא קול יעקב. ולכן אל תירא: רני (ירמיה לא) ה' אמר ליעקב רני בקול שמחה על הישועה. ולכן אל תירא: שב (שם ל) ירמיה ניבא כי ה' ישיב בהשקט את שבות יעקב. ולכן אל תירא: תתן (מיכה ז) בקשת מש' שיתאמת ליעקב הבטחתו וברכת ימה (בראשית כא) ולכן אל תירא:

שיר זה הרוח הסובב לפני כל הבתים ואח"כ ע' בתים (בסדר א"ב אחר תיבת איש. ואות א' ז' פעמים) וכב"א ג' חרוזים (ובאות א' ד' בכ"א) בסיום שוה. אח"כ בית א' משונה וחלוק לג' בסיום שוה ומסיים בג' מקרא. ואח"כ מביא פסוקים מענינו. ושיר זה כמו"ש הוא תיקון גדול לנפש ומציל מגיהנם וטוב לשמחה וכל דבריו מגליתן:

אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא. אֵלִיָּהוּ הַתִּשְׁבִּי. אֵלִיָּהוּ הַגִּלְעָדִי. בִּמְהֵרָה יָבוֹא אֵלֵינוּ. עִם מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד: אִישׁ אֲשֶׁר קִנֵּא לְשֵׁם הָאֵל. אִישׁ בֻּשַּׂר שָׁלוֹם עַל יַד יְקוּתִיאֵל. אִישׁ נִגַּשׁ וַיְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: אליהו איש

אליהו שנקרא נביא והתשב' והגלעדי. י"ר שיבא לנו מהר עם מש"ח בן דוד: א"ש. אליהו הוא האיש שקנא לשם ה' ואמר קנא קנאתי (מ"א יט) בימי אחאב (א"נ כמ"ד שפנחס זה אליהו. וקנא לה' במעשה זמרי. כמ"ש (במדבר כה יג) תחת אשר קנא) ונתבשר בברית שלום אמור הנני נותן לו בריתי שלום. (שם יב) ע"י מרע"ה שאמרו מגילת יוחסין שהוא יקותיאל שבד"ה א ד. וביאת שם זה. (סיום החרוז) ונגש בתפלה לה' ויכפר על ישראל מעון זמרי. וגם לזמרי וכזבי ורומח בידו ודקרם ותעצר המגפה שבאה בעונם (במדבר כה ז ח): איש. שחי ש' שנה ושימש:

חדות שנים עשר ראו עיניו. איש הנקרא בעל שער בסימניו. איש ואזור עור אזור במתניו: אליהו איש זעף על עובדי חמנים. איש חש ונשבע מהיות נשמי מעונים. איש טל ומטר עצר שלש שנים: אליהו איש יצא למצוא לנפשו נחת. איש כלכלוהו העורבים ולא מת לשחת. איש למענו נתברכו כד וצפחת: אליהו איש מוסריו הקשיבו כמהים. איש נענה באש משמי גבוהים. איש סחו אחריו יהוה הוא האלהים: אליהו איש עתיד להשתלח משמי ערבות. איש פקיד על כל בשורות טובות. איש ציר נאמן להשיב לב בנים על אבות: אליהו איש קרא קנוא קנאתי ליהוה בתפארה. איש רכב על סוסי אש בסערה. איש שלא טעם טעם מיתה וקבורה: אליהו איש תשבי על שמו נקרא. תצליחנו על ידו בתורה. תשמיענו מפיו בשורה טובה במהרה. תוציאנו מאפלה לאורה: אליהו אשרי מי שראה פניו בחלום. אשרי מי שנתן לו שלום והחזיר לו שלום: יהוה יברך את עמו בשלום: אליהו ככתוב הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום יהוה הגדול והנורא. והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם:

שמשכן שילה והיה בזמן יפתח ורא"ה י"ב דורות זה אחר זה וראה בכבוד י"ב שבטים במדבר וד' דגליהם. וזכור שמו נקרא בעל שער ותגורת עור תגור במתניו. כשהלך אחזיה בן אחאב שלוחים לדרוש בבעל זבוב אלהי עקרון וחזרו ואמרו לו איש עלה לקראתנו ואמר לנו המבלי אין אלהים. אמר להם מה משפטו. אמרו לו בעל שער ואזור כו' (מ"ב א): איש. שכעס על אחאב וחבריו עובדי חמה. שאמרו כיון שלא נתגע המסר ולא נתקיים דברי מרע"ה ועבדתם גו' ועצר השמים גו' איך יתקיימו דברי יהושע תלמידו בענין יריחו שבנה חיאל בית האלי. ומיהר ונשבע שלא ירד גשם משמים וטל. וכן היה שג' שנים עצר של טל ברכה ומטר (מ"א מן לד יז א): איש יצא למצוא לנפשו [illegible]. שאמר לו ה' לך ונסתרת בנחל כרית. ושם כלכלוהו העורבים בלחם ובשר די סיפוקו ולא מת לשחת. ובעטות כתכברו שלא יכלו ויחסרו כד הקמח וצפחת השמן להאלמנה (מ"א יז): איש. אשר מוסריו שיסר בהם לשר חמשים וחמשיו ס"ז' והב' שנלחם אחזיה להביאו. השומר שמעו שר חמשים וחמשיו הג' שהאמין להיות. ויכרעו ויתנו לו ולא שרפם (מ"ב א) ונענה במה שירד לו אש משמים לשרוף פרים הנ"ל ואת העולה ועצים ואבנים ועפר ומים בימי אחאב. ואז אמרו אחריו כל העם ה' הוא האלהים (מ"א יח): כמהים. המתאוים. כמו כמה לך בשרי (תהלים סג): איש עתיד להשתלח. משמים שנקרא ערבות לגאולת ישראל כמ"ש (מלאכי ג) הנני שולח לכם את אליהו הנביא גו' והשיב לב גו'. וממונה על כל בשורות טובות לבשרם וכ"ש לעורך רבים. והוא שליח נאמן להשיב לה' לב בנים ואבות: ציר. שליח. כמו השולח בים צירים (ישעיה יח): איש. שאמר אמירה ואם בהר חורב (מ"א יט) קנא קנאתי (עתה) לה' כי עזבו בריתך. ורכב על סוסי אש ויעלה בסערה השמים (מ"ב ב יא) ובזה לא טעם טעם מיתה וקבורה. על. עם: איש. שיקרא תשבי מסף על שמו המיוחד (מ"א יז א) שהיה מתושבי גלעד ולא מכהתשבוף. והוא יתם ומעלה. וי"ד כי אתה ה' תגליהו בלימוד התורה בזכותו (ואמר על ידו. שבמגע ידו הכל מוגלה) ותשמיענו מפיו (שהוא מבשר טוב הכ"ל) בשורה טובה מהרה ותוציאנו על ידו מחשכת הגלות לאור הגאולה: בחלום. מודאי של למוב ובשורה טובה: והחזיר. שכיון שהוא שליח ה'. הוי כנותן לו שלום משמים. וכ"ש כשאליהו נתן לו שלום שהלה שמעלתו גדולה מאוד: ה'. (תהלים כט) גמר בשלום. שאין כלי מחזיק ברכה אלא שלום. שכולל כל הברכות ככתוב (מלאכי ג): שולח. בזכות התורה: לפני. קודם: יום. הגמול: והשיב. והוא ישיב לה' לב האבות ע"י טובת לאסיפתך. שעל ידו סבא התה"מ ויקומו בנים בחיי אבות ולהיפוך. והקמים יספרו להם אמיתת גמול הנפש ויפוטו לב'

הלכות הבדלה על הכוס ובה ששה פרקים

פרק א

(א) אע"פ שהבדיל בתפלה. צריך להבדיל על הכוס: (ב') אע"פ שטעם. מבדיל: (ג) ואפילו שמע הבדלה בבה"כ. אם לא נתכוין לצאת י"ח. מבדיל בבית. וכן יכול להוציא ב"ב אע"פ שכבר יצא: (ד) מי שלא הבדיל במ"ש. מבדיל עד סוף יום שלישי. אבל אינו מברך על האור אלא במ"ש. וא"צ לברך על הבשמים. רק שלא יפסיק בין הברכות: (ה) אסור לעשות מלאכה קודם שיבדיל. אפילו אנא ודאי לילה. ואם הבדיל בתפלה מותר. אע"פ שעדיין לא הבדיל על הכוס. ואם צריך לעשות מלאכה קודם שיתפלל. אומר שמבדיל בין קודש ובין חול בלא ברכה. ועושה מלאכה כשהבדלה (ומ"מ אסור לאכול עד שיבדיל על הכוס) וככה מנהיגים הנשים שאינן מתפללות. אבל בעל הבית לא יעשה שום מלאכה. אפילו הדלקת הנר לא. עד אחר סדר קדושה. ואע"פ מותר בהדלקת נר וכל מלאכה קלה שאין בה טירחא. אבל מלאכה קבועה. אפי' הבדיל בתפלה וגם אחר סדר קדושה. אינו רשאי לעשות. דחיישינן שמא ישכח בהבדלה שעל הכוס. כ"כ המגיק בזה: (ו) מי שמוסיף מחול על הקודש. מותר ליכנס ממלאכה חברו שכבר הבדיל (שעשה בשביל עצמו) ואם מותר לומר לו שיעשה מלאכה בשבילו. בזה פליגי הרשב"א והר"ן. ולפע"ד לבהגמ"ל כדעת הר"ן (עמו"ק) אפילו במ"ש. וחז"ל בכניסת שבת. והחוקק בתוספת גמור (המבואר בדברינו כמה פעמים) אבל בתוספת סותר מבחינות. פשיטא דלית דחש לה אפילו בכניסת שבת. כ"ש בתוספת ביותר מכניסתו דקיל טפי. דאי בעי פקע לחיוביה מיד. והלכות אויל בתר איסכת ג..ומילתא כבוד: (ז) הבדיל ישמע בגדא מלאחרים

אמרים. וסמתמנה כמו כן. אבל זה אם ירצה. יבדיל מבפ"ע.
ויכול לשתות ממנו: (ח) אין מבדילין על הפת. אבל על שכר
מבדילין אם הוא חמר מדינה. ס"ס לשאר משקין חוץ מן המים:
(ט) טוב יותר להבדיל על כוס יין פגום. מלהבדיל בלי יין.
וי"א שטוב שהוא הפיט מן השכר. וצ"ל דווקא במקום שאינו חמר
מדינה. וכי הוי חמר מדינה. אפילו מתוך יין הפגום בהוספת
מים. שיכרא עדיף לדעתי. עיין לעיל בכסא שן: (י) אם אין לו
יין ולא שכר ושאר משקין. ואינו מצפה שיבואו. מותר לו לאכול.
ויהי לו נבהדלה שבתפלה. ויאמר המבדיל בלי שם: (יא) ואם
מצפה שיהיה לו מחר. י"א לא יאכל עד למחר שיבדיל. אפילו
עד"ש ליום טוב: (יב) ואם אין לו אלא כוס אחד. ואינו מצפה
שיהיה לו למחר יותר לדברי האומר ברכת המזון טעונה כוס.
מוטב שיאכל קודם שיבדיל. ויברך עליו ברכת המזון אח"כ יבדיל
עליו. ממה שיבדיל תחילה ויצטרך לברך בה"מ בלי כוס. ולדברי
האומר שאינה טעונה כוס. לא יאכל עד שיבדיל. ומיירי שכוס זה
אין בו אלא רביעית בצמצום. וכבר היה מזוג כדינו. שאם
יש בו מים יותר. לא היה ראוי לשתיה. כאל"ה. לד"ש
יבדיל תחלה וטועם ממנו מעט. ומוסיף עליו מים להשלימו לרביעית
ומברך עליו בה"מ. ובתי חלוקות הלא כאלו בה"מ בלי הכוסה.
גם נמג"א שיהם. ויש גם טעות סופר והשמטה בלבוש: (יג) והנה
מה שכתבתי בכסא שן. שהסעיף לדינא. בה"מ טעונה כוס בשבת
חקא. גם שם מכר. שההוקתי נתגורי דעת הטור. שלא יאכל
עד שיהיה לו יין. אם מצפה שיבוא לו. אפילו יצטרך לעבור זמן
סעודה א'. וסיים מוי בסעודה דוקא. לדידן דמקדים סילוק
שלישית. לפ"ז מגלגו כשר דבר בעו"ה נכ"ד. בחלוקה קמייתא
שאי דינא הכי. בשבת לא יסעוד עד שיבוא לו יין. אי משום
בה"מ. ולאי משום הבדלה. וזה א"צ פנים. איברא הני מילי בה"מ
דחול. אבל אם הוא י"ט. דלא סגי דלא אכיל. ועוד דמאי מקדש
על הפת. וי"א כה"ג. מגו דמקדש אריפתא. מבדיל נמי עליה.
כה"ג ודאי סמכינן אהך סברא. ואף דלית ליה הכא לגבם מ.
במקום שמחת י"ט דאורייתא. פשיטא דלא תליא כוס דבה"מ
למהויה (דאע"ג דטעונה כוס. בלי ספק אינו אלא מדבריהם.
ולא אמרו לאימנועי משמחת י"ט דאורייתא) וסיים דוקא דלית ליה
חמר מדינה. דאל"כ. לעולם איהו עדיף. בין לקדוש בין לבה"מ.
בין להבדלה. כדאמרן דעדיף אפילו מיין פגום כ"ש מפת. ואם
לא לגמול ביחודי מגי לא מורינן היתרא למיכל קמי הבדלה. ועוד
צריך לחוש לדברי האומר דביום א' אינו מבדיל אחר בטעם.
שיהו אם רעב הרבה. כדאי לסמוך ע"ד האומר שטועם. ואח"כ
יהיה כשימצא כוס מבדיל. ואפילו בחול. וה"ל בי"ט כה"ג:
(יד) בחלוקה שניה. דהיינו שיש לו כוס אחד ואינו מצפה שיבוא
לו יותר. אם בחול הוא ובא לסעוד בלילה. יאכל תחלה. ויברך
ברכת המזון על הכוס אח"כ יבדיל עליו גם כן. ובי"ט דאיכא
קדוש על הפת. מקדש ומבדיל עליו ומניח הכוס לבה"מ (וכי
שמעתי כה"ג בקידוש דשבת. רצוני לומר שאין לו אלא כוס אחד.
מניח הכוס להבדלה. ואין צריך לומר בקדוש דיום טוב. והיכא
דאיה ליה שיכרא. מקדש עליו ומניח היין להבדלה. כמ"ש במטת
זהב) אבל ביחיד לא יסעוד עד שיבדיל תחלה: (טו) הני מילי דלית
ביה בכוס אלא רביעית. ואפי' טפי פורתא. כל דלא חזי ביה
תמרה שיעור רביעית עם שיעור מזיגה אחר שישתה ממנו כמלא
לוגמיו. רביעית מצומצם מיקרי. כך צריך לדחוק ולפרש דברי הב"ע.
דאל"כ. לא ידענא ליה שהר. דהא ודאי לא סגי דלא בעי רוב
רביעית. ואי"ם מאי איריא שהיה מזוג. אפי' לא מזוג עד האידנא.
כי ליכא אלא רביעית בצמצום וקבתי מים כדי כוס של ברכה.
לא קאי ליה אגביר מפלגא רביעית. ותו לא אפשר למזגיה לגמרי.
והמג"א דדרי טפי מפלג לא כמניק. וכו' ... א"ד הבתים
דשם נגר מרוב רביעית. עיין לעיל בכסא ... . לא ע"כ
דחיק ומוקי נשים כדפרישית ותו לא מידי: (טז) הרוצה לסעוד
סוף להבדלה. לא יהיה הלחם לשולחן שמבדיל בו. ואם הביא.
צריך לכסותו עד אחר הבדלה: (יז) מי שאין ידו משגת לקנות
יין לקדוש ולהבדלה. יקנה יין להבדלה. דקדוש אפשר בפת:
(יח) שמן לנר חנוכה קודם ליין דהבדלה: (יט) נשים חייבות
בהבדלה. כמו שחייבות בקדוש. כך היא הלכה. ואף על פי כן
כל כמה דאפשר להן לשמוע מאנשים. עדיף טפי. כדי לצאת
ידי החולק:

פרק ב

(א) דין היין והכוס ותיקונו להבדלה. הוא כקדוש וכמבואר בכסא שן
ובשאר מקומות כמבואר שם: (ב) השותים מים ... בתוך ...
אז לאחריה קודם שתיה. צריך לאדם שלא ישבו. כי איסור גדול
הוא לרעם גדולים רבים. א"א צריך לענותם על כל גדופיו כדין כוס
של ברכה. ... צריך. אחר שאוחז ממש. ... ...
על השולחן. כמג"א בכ"ד:

פרק ג. דיני בשמים להבדלה

(א) מברכין על הבשמים [ויחקור אם מתנים ריח טוב] במוצאי שבת
(להשיב נפש הכואבת ביציאת שבת) ואין צריך לחזור אחריהן:
(ב) על כל מיני בשמים מברכין. בין פרי בין פרח או עשב שי"ל ריח
טוב (פלפלין פשיטא דבכלל בשמים הן. עמו"ק) חוץ מהעשויים
להעביר ריח רע. וכן האסורים בהנאה. כמו שנבת ע"ז.
אינם ראוים לברכה. ואם בירך עליהם. הברכה לבטלה ולא יצא
י"ח: (ג) ובשמים שהושמו ביין האסור בהנאה אע"ג דמותר
להריח בהם כשאינו מתכוין להריח ריח היין. מכל מקום מהיסי
לבלוס. וצ"ל דבשמי בדיעבד יצא: (ד) מאזה מ. הנוהג לברך
על ההדס (ויכן הדס הכר של לולב ושאר בשמים) וכדכן שיוחזק
בכניסת שבת. ואם יבש הוא. מולעו ונותן ריחו. וראוי לברך
עליו: (ה) הסותן. לא יברך על הבשמים. אם לא שבא הוקים
אחד והרנה מהם לחזק ראשו: (ו) מי שמתפלה בשבת ח"ת. מברך
על הבשמים: (ז) מי שאין לו שם. מברך עליהם בלי כוס:

פרק ד. דיני נר להבדלה

(א) מברכין על הנר במ"ש. לפי שהיה בו תחלת בריאתו (ועל
שאר דברים מברכין עליהם בשעת הנאתן. ומה שלא תקנו
ברכה על הנאת הנר לעולם. שמו"ק ובשבת נאסר. עתה הוא
ומותר. הרי הוא כאילו נתחדש. וא"צ לחזור אחריו: (ב) אין
מברכין על הנר. עד שיאותו לאורו במ"ש. דהיינו שיוכל להכיר
על ידו בין מטבע למטבע (הדומין במקצת. כך נ"ל): (ג) אין
מברכין על הנר שלא שבת ממלאכת עבירה. דהיינו של עכו"ם.
אבל נר שהודלק בשבת לצורך חיה או לחולה. מברכין עליו: (ד) ומשתיה
שהיתה דולקת מע"ש במ"ש. מברך עליה (אפילו הדליקו ישראל
במקום סכנה. ושלא במקום סכנה. ע"י ע"א): (ה) בלבנה הקטורים
בנחלת כאשר בהנלה. אפילו הודלקה במ"ש. אין מברכין עליה.
אבל אם הדליק ישראל ממנה. שהשבה אין בה ממש ומברכין עליו:
וכ"ש ישראל שהדליק מנר דגוי: (ו) אור שיצא מן האבנים:
מברכין עליו במ"ש. וכן על גחלים לוחשות העשויות להאיר:
(ז) אין מברכין אלא על נר העשוי להאיר. לאפוקי הנעשה לכבוד
חי בעולם. כגון נר תמיד של בה"כ. או של מת. ...
מוליכין אותו ביום היו מוליכין לפניו נר. וכוליהו ... .
אין מברכין עליו. וכן המנהג להדליק נר כל השבת במקום
שנפטר שם המת. דין אחד הוא. כך נראה פשוט: (ח) סומא
אינו מברך על הנר במ"ש. אבל שאר ברכות שבהבדלה אומר:
(ט) נר שמון בתוך חיקו. או בתוך פנס והאספקלרי'. הרואה את
השלהבת מרחוק. ואינו יכול להשתמש לאורו. או משתמש לאורו
ואינו רואה שלהבת (כגון שעומד מן הצד) אין מברכין עליו. עד
שיהא רואה שלהבת ומשתמש לאורה. ומתברכת שאם רואה דרך
מחיצות של זכוכית. שגי בהכי. והאספקלריא. כיון מתחם של
נחושת קלל: (י) היה הולך חוץ לבית (וה"נ בר) ורואה אור מהבית
(ומשתמש לאורו) אפי' אינו אלא מחיצה על מהלה ישראל באותו מקום.
מבין לקולא דסל יש אל הוא. דמידי דרבנן הוא. עמו"ק. וצ"ל
דס"ה בריהה נר בדרך ביד האדם העובר לפניו ואינו מכירו. ...
בסמוך לו. א"נ לשתו. אלא במחנה של מהלה ישראל הדבירו הפס
סגי. אבל אם הוא סמוך לבקיעת החמה מיד. אם גדול הוא
כאותו הנר. ודאי גוי הוא ואינו מברך. ואם תינוק הוא. צריך
להביו לידע אם ישראל הוא: (יא) מאום מן המנהגים לברך על האור
וע"ג הסוד. על כל בשמים דוקא: (יב) מי שיושבים בבה"כ
והביאו להם אור. אחד מברך לכולם. משום ברוב עם הדרת מלך:
(יג) מי שא"ל כוס להבדיל עליו. כשרואה אור הלכה. מברך
עליו. כיון שטובה המתברך על האור. נוקרב ידו שימשו לנר.
וכותף לגבעותיו על האגודל. ורואה ומביט בצפרניו. שהן אלקים
ומאירות יותר מגוף הבשר. וצ"ל שיסתכל ג"כ את שבר ... בשבת
לאחר שקולן בערב שבת. שכל מה שעושים עמה בהבדלה. כל

מעין

טעין מה שעשה בע"ש. אחר כך פושט אצבעותיו. ונמצא אור בנקוס טובך. ומברך עליו בורא מאורי כו' עכ"ל (סי' קה):

פרק ה

בביאור וכוונת ד' ברכות שסודר על כוס של הבדלה.

(א) סדר. יבנ"ה סימן. רמז על דרך שאמרו ברכה המינים בינה תקנוה. כדי להפריד הערלה מעל ברית קודש (כמ"ש שם בס"ד) ולהבדיל בין קודש לחול. והוא עצמו מה שאמרו עיד בגרלה ד' דהש"ע בינה תקנוה. עמ"ש בברכת עובד בס"ד. והוא הדבר בכאן. כי ע"י ההבדלה שאנו עושין. נבדלת הערלה והלכה לה. ויבנה בהמ"ק ב"ב ונגאלה העיר על אלה אמן. ולמפרע היא בינה. כי ההבדלה מכח הבינה שניתנה באדם היא נמשכת. ולפיכך קבעוה בברכתה כמ"ש שם. ולכך סודרין אותה על היין שסודו ידוע בבינה (ועיין בכסא שן) והיא ברכה ראשונה. שהוא מקור הברכה העליונה. ואין כוס של ברכה אלא ביין. שהוא תדיר לעולם וקודם. גם הוא הטעם י"ל קדימה במה שהוא היותר חזק. והוא בחכמה ובינה. תך מה. וכתוב אם תבי לא יבין: (ב) אחריה מברכין על הבשמים (בשמים ראש סימן. שהוא קודם לנר. דלא כב"ש) כב"ה. וטעמייהו כ"ל. דעדיף לגו הוא הריח. שהוא דבר שהנשמה נהנית בו. כמ"ש רז"ל. והוא נוגע לנפש בעצם. יותר ממראה עינים שטוב לגוף מהלך נפש (ועמו"ק סי' רי"ו) ועוד שיש לו מעלה מתאת הפגעה הנעלמת הנמצאת בבעלי הריח. שעולה מהם אד דק חזק ומורגש במוח. משא"כ בנראה שא"ע שנוגע נרגשת מעלה באדם (רק אם בהכרת מדה שיש ג"כ תנועה נסתרת בתוך הראות. היוצאת מהן ופועלת במוחניה (עס שהאותיו' מו"ק ה) כמו שיש להוריח מבינת היתנה. (עמש"ל) וכן יש נבורית מהלהית באדם. מ"מ חוש הריח חזק הוא ממנו. מש"ה איכו קדים לברכה גם סוד ריח בשם ס"ג בבחוע"ס ורא"ה גי' גבור"ה. ולכן אין מברכין על חוש הראיה. שהוא קל שהרגש בבשלשת החושים של הנשמה שתקנו חז"ל עליהן ברכה. ומברכין עליהן כאן. להשיב נפש. ושני החושים האחרים לא תקנו ברכה על הנאתן. כי חוש המשמוש הרפה הוא לנו (דרך חול) וקול אין בו ממש (ועמ"ש עוד במקומן במו"ק): ג) והנה בכאן שלשה בריאות טובות להנאת האדם. לא תמצא בכל ברכה הם ס' תימה. כי טובות הנה. והוד ש' ידוע. בצדיק כי טוב. דטוביה גניז בגויה. ונ"ל שהם בנהי' ג' יסוד דנוקבא. שכל תיקוני ברכות למרכה. ביחוד בהבדלה שמגעת בפרטות כמו שמבואר הדבר ממש"ל. שכן ברכת היין נסוד יסוד דבינה דאצילות. ר"ת גי' בריא"ה. בר כ"ש עולה ס"ק שאל מהלכו של עץ החיים. סוד זעיר אנפין מקנן ביצירה. ואלף נגד אדני גי' נר. הרי כאן ג' יסודות דנוקבא בעולמות אצילות בריאה יצירה. ובברכת הבדלה נרמזה העשיה. כמ"ש בסמוך בס"ד. ובגרופם הרי ד' פעמים טוב. עולה חיים. בר"ת ד' ברכות הללו עם הכולל. ומספר כל תיבות ג' ברכות ראשונות כללו. כ"ז כמנין אותיות לה"ק. גם כי ז"ך ויושר פעלו. לפעול הטוב בששת ימי המעשה. ובברכה רביעית כ"ט תיבות כמנין כ"ח עם הכולל. פ"ס כח מעשיו הגיד לעמו ע"י מעשה בראשית. שהוזרין עתה להאיר מעשיהם ופעולותיהם. בכ"ח פרקי הידים. וכללות מספר ד' הברכות ב"פ כ"ח. גם כנגד פרקי הרגלים. שבשניהם כרת הקב"ה ברית לאאע"ה. וגם הם כלי המעשה. וכלל מספרן עם הכולל גי' אל כויה:

פרק ו סדר הבדלה

(א) נוטל הכוס [מלא. עד שישפך ממנו] בימינו [והבשמים בשמאלו] עומד ואומר בקול נעים וגגון יפה:

[נ"פ. גאט פון אברהם יצחק אונ יעקב. בהיט דיין פאלק ישראל אין דיינעם לויב. די זיבן טעג זאלין אונז קומן צו גליק. אונ צו הייל. צו אונז אונ אלע פרומען. דער שבת קודש גייט אהין. דיא וואך זאל אונז קומן צו שלו' אונ צו גיזונד אונ צו גיוין אמן ואמן: ומבדיל מעומד]

הִנֵּה אֵל יְשׁוּעָתִי אֶבְטַח וְלֹא אֶפְחָד. כִּי עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ יהוה וַיְהִי לִי כצ"ל. ואין לומר לָנוּ. עמ"ק סי' קי"ז לִישׁוּעָה. וּשְׁאַבְתֶּם מַיִם בְּשָׂשׂוֹן מִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה: לַיהוה הַיְשׁוּעָה עַל עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ סֶּלָה: יהוה צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה: לַיְּהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה וְשִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן וִיקָר: כֵּן תִּהְיֶה לָּנוּ. כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבְשֵׁם יהוה אֶקְרָא:

(ב) המבדיל. והשומעים היושבים על ידו. יתנו עיניהם בכוס ובנר בשעת ברכה [ובמוצאי יו"ט מתחיל כאן ומדלג ברכת בשמים ואש]:

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן:

(ג) מחזיר הכוס לשמאלו. או מניחו על השולחן. ונוטל ההדס או בשמים בימינו. ומברך

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. בּוֹרֵא מִינֵי בְשָׂמִים:

(ועל הדס לבד. בורא עצי בשמים) מריח: (ד) ונותן ההדס לאחרים להריח בו. או מחזירו לשמאלו. ופושט [ראשי] אצבעות ימינו על האגודל [נגד פניו] ומקרב ידו לנר ומברך:

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. בּוֹרֵא מְאוֹרֵי הָאֵשׁ:

(ה) אחר כך מסתכל בצפרניו שהן מובדלות מן הבשר [ואח"כ פושט אצבעותיו ורואה מאחוריהן]: (ו) וחוזר ונוטל הכוס בימין. ואומר:

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. הַמַּבְדִּיל בֵּין קוֹדֶשׁ לְחוֹל. בֵּין אוֹר לַחוֹשֶׁךְ. בֵּין יִשְׂרָאֵל לָעַמִּים. בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה. הַמַּבְדִּיל בֵּין קוֹדֶשׁ לְחוֹל:

בין קודש לחול. בין הסטרא דקדושה לסטרא אחרא דמסאבא. והוא דרך חול כלל. אח"כ פורט תהלה בקודש עצמו. בין אור. דאצילות. לחושך. דבריאה. ששם חושך סתרו. ועד שם אין אחיזה לחיצונים כנודע (עמ"ש בסי' יו"ד ובסי' מעמד יום רביעי) בין ישראל לעמים. ביצירה. דתמן מקנן תפארת ישראל כדלעיל. ושם בחינת הבדלת ישראל מעמים: בין יום הז' לימי המעשה. הרי עשיה. וחוזר לראש לכללות ההבדלה כנ"ל:

(א) יתנו ושיהיו הכוס לבדו. ואף בכס אחז אם ירצה. משום שני מעם. (ומכאן דכוי לגמע אגמועי) ומשייר בו מעט יין ושופכו על השלחן (יש מכוין בו כבר ומרייג"ן בשפך. הכל לתכב כמנהג) ורחץ בו עיניו. ונהגו לומר מצות ה' ברה מאירת עינים: (ב) זין מעלומין דהבדלה על הכוס. כבר אמר זה פעמים [ונוהג לומר הוא ב' מתחילת אחז ואח"כ אומר. ויזרע יצחק בארץ ההוא וימצא בשנה ההוא מאה שערים ויברכהו ה': הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמרך בדרך ולהביאך אל המקום אשר הכינותי]: ויזמר זה

שיר והוא פ' בתים (והא' הוא גם הסובב אחר כל הבתים) וה"א חלוק לג' חרוזים בסיום טוה ואח"כ הסוגר בסיום מעוכה הטוה לסיום הסובב. והרוז ג' והסוגר הם לו' מקרא. ובראשי הבתים שאחר הא' חתום יצחק הקטן:

הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחוֹל. חַטֹּאתֵינוּ הוּא יִמְחוֹל. זַרְעֵנוּ וְכַסְפֵּנוּ יַרְבֶּה כַּחוֹל. וְכַכּוֹכָבִים בַּלָּיְלָה: יוֹם פָּנָה כְּצֵל תּוֹמֶר. אֶקְרָא לָאֵל עָלַי גּוֹמֵר. אָמַר שׁוֹמֵר. אָתָא בֹקֶר וְגַם לָיְלָה: צִדְקָתְךָ כְּהַר תָּבוֹר. עַל חֲטָאַי עָבוֹר תַּעֲבוֹר. כְּיוֹם אֶתְמוֹל כִּי יַעֲבוֹר. וְאַשְׁמוּרָה בַלָּיְלָה: חָלְפָה עוֹנַת מִנְחָתִי. מִי יִתֵּן מְנוּחָתִי. יָגַעְתִּי בְּאַנְחָתִי. אַשְׂחֶה בְכָל לָיְלָה: קוֹלִי בַּל יֻנְטָל. פְּתַח לִי שַׁעַר הַמְנֻטָּל. שֶׁרֹּאשִׁי נִמְלָא טָל. קְוֻצּוֹתַי רְסִיסֵי לָיְלָה: הֵעָתֵר נוֹרָא וְאָיוֹם. אֲשַׁוֵּעַ תְּנָה פִדְיוֹם. בְּנֶשֶׁף בְּעֶרֶב יוֹם. בְּאִישׁוֹן לָיְלָה: קְרָאתִיךָ יָהּ הוֹשִׁיעֵנִי. אֹרַח חַיִּים תּוֹדִיעֵנִי. מִדַּלּוּת תְּבַצְּעֵנִי. מִיּוֹם וְעַד לָיְלָה: טַהֵר טִנּוּף מַעֲשַׂי. פֶּן יֹאמְרוּ מַכְעִיסַי. אַיֵּה נָא אֱלוֹהַּ עֹשָׂי. הַנֹּתֵן זְמִירוֹת בַּלָּיְלָה: נַחְנוּ בְיָדְךָ כַּחֹמֶר. סְלַח נָא עַל קַל וָחֹמֶר. יוֹם לְיוֹם יַבִּיעַ אֹמֶר. וְלַיְלָה לְלָיְלָה: המבדיל אֵל פּוֹדֶה מִכָּל צָר. קְרָאנוּךָ מִן הַמֵּצַר יָדְךָ לֹא תִקְצַר. לֹא יוֹם וְלֹא לָיְלָה: המבדיל מִיכָאֵל שַׂר יִשְׂרָאֵל. אֵלִיָּהוּ וְגַבְרִיאֵל. יָבֹאוּ נָא עִם הַגּוֹאֵל. יָקוּמוּ בַּחֲצִי הַלָּיְלָה: המבדיל תְּנָה לָנוּ שֹׂבַע טוֹב. מָגֵן כֵּן רָטֹב. גַּם יוֹמוֹת יִתֵּן הַטּוֹב. כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלָּיְלָה: המבדיל הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחוֹל. חַטֹּאתֵינוּ יִמְחוֹל. זַרְעֵנוּ וְכַסְפֵּנוּ יַרְבֶּה כַּחוֹל. וְכַכּוֹכָבִים בַּלָּיְלָה: הַמַּבְדִּיל בֵּין אוֹר לַחֹשֶׁךְ. חוּט חַסְדּוֹ יְהִי עָלֵינוּ מוֹשֵׁךְ. יַצִּילֵנוּ מִנָּחָשׁ נוֹשֵׁךְ. וְאַל יַעֲשֶׂה עִמָּנוּ כָּלָה: הַמַּבְדִּיל בֵּין יִשְׂרָאֵל לָעַמִּים. יוֹשִׁיעֵנוּ תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים. יַצִּילֵנוּ אַף מִן קָמִים. וִיבִיאֵנוּ אֶל הַמְּנוּחָה וְהַנַּחֲלָה: הַמַּבְדִּיל בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה. עָלֵינוּ יַחְמוֹל וִיבַסֶּה. וּבְצֵל כְּנָפָיו נֶחֱסֶה. וְיָחִישׁ לָנוּ הַגְּאֻלָּה:

המבדיל ה' המבדיל בין קדש לחול ימחול העלאתים. וירבה זרענו וכספנו כחול הים וככוכבים המאירין בלילה: יום. שבת פנה והלך כצל דקל ופנה ובא הלילה. ועכ"ז אקרא לה' שיגמור מה שאמר עלי: והוא אמר ה' השומר ישראל. שיבא הקץ ויהא בקר לישראל וגם לילה לרשעים: תומר. דקל. כמו תומר דבורה (שופטים ד) א"ל עמן. כמו ותמרות עשן (יואל ג): לאל (תהלים מ): אמר. (ישעיה כא): צדקתך. גדול כהר תבור (שהוא מהרים הגבוהים) ובה תעבור על חטאי ולא תראה עוד כיום אתמול והלך מהלילה שעברה: תבור (תהלים פט). כיום. אם ג): חלפה. עברה עונת תפלת מנחה שבה שאל עת רצון. ומי יתן שתקובל תפלתי לא תשיב עד שבת העתיד ולבוא למנוחתי לע"י. כי הלא יגעתי עבור אנחתי על החורבן והנה שבכל לילה אני משים משחי

כמו דמעתי: יגעתי. (תהלים ו): קולי. לא יוטל מלפניך מה שאבקשך. שכיון שפתחתי לך כחוד מחט. פתח לי שער כפתח האולם הגבוה מכל שערי בהמ"ק. שהלא שער ראשי מלא מדמעה כמו מטל והסיום ממשים מי דמעה כמשי מטר שבלילה: המנוטל הגבוה. כמו וינטלם וינשאם (ישעיה סג): שראשי (שיר ה): קווצותי. שער התלוי לממה. וכן קווצותיו (שם): רסיסי. ענין טיפים. כמו לרום הסולה (יחזקאל מו): העתר. ה' הנורא קבל תפלתי מה שאזעק לך תן לי פדיון הגלות כדומה לחושך ערב ולילה: בנשף. (משלי ז): קראתיך יה. ולכן הושיעני והודיעני הדרך המגיע לחיים הנצחיים והעשה קץ לעניותי ותליי מהר כמיום ללילה: מדלה. (ישעיה לח) ענין תולי וכחוש. כמו ככה דל (ש"ב י"ג): תבצעני. ענין גמר. כמו יבצע ה' (ישעיה י): טהר טנוף. ופנה שהגיע לי ממעשי הרעים. כי באם לא ת"ו. פן יאמרו מכעיסי איה עתה אלוה בוראי לירא מפניו. כי הלא הוא הנותן הריחות הרשעים בלילה. כמו שארפא מגידיו ומצרים והנהרג: איה (איוב לה): זמירות. כריתות. כמו לא תזמור. (ויקרא כה): נחנו. אנחנו בידך כמו החומר ביד היוצר. ולכן תקבל תפלה על עבירות קלות וחמורות. וכל יום ולילה תמיד נדבר בשבחך ונהדרך: נחנו (ירמיה מח ו): יום (תהלים יט): אל. הפודה מכל צרה. נקרא לך מתוך הצרה והמיסם. כי הלא ידך לא תקצר מלהושיע תמיד ביום ולילה: קראנוך (תהלים קיח ה): ידך. (במדבר יא כג): מיכאל: המלאך שר ישראל ואליהו וגבריאל המלאך יבואו עתה עם משיח הגואל וקומו ורוממו על הגאולה בחצי הלילה: תנה. אתה משיח תן לנו שובע טוב עניים דשן ורענן כגן רטוב ולח. וגם ה' יתן לנו הטוב תמיד כל היום ולילה. המבדיל:

[הצריך ליסע לדרך. יאמר פ' ג

וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו ארצה שעיר שדה אדום: ויצו אותם לאמר כה

תאמרון לאדוני לעשו כה אמר עבדך יעקב עם לבן גרתי ואחר עד עתה: ויהי לי שור
וחמור צאן ועבד ושפחה ואשלחה להגיד לאדוני למצוא חן בעיניך: וישבו המלאכים אל יעקב
לאמר באנו אל אחיך אל עשו וגם הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו: ויירא יעקב מאד
ויצר לו ויחץ את העם אשר אתו ואת הצאן ואת הבקר והגמלים לשני מחנות: ויאמר אם
יבא עשו אל המחנה האחת והכהו והיה המחנה הנשאר לפליטה: ויאמר יעקב אלהי אבי
אברהם ואלהי אבי יצחק יהוה האומר אלי שוב לארצך ולמולדתך ואיטיבה עמך: קטנתי מכל
החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך כי במקלי עברתי את הירדן הזה ועתה הייתי
לשני מחנות: הצילני נא מיד אחי מיד עשו כי ירא אנכי אותו פן יבא והכני אם על בנים:
ואתה אמרת היטב איטיב עמך ושמתי את זרעך כחול הים אשר לא יספר מרוב: וילן שם
בלילה ההוא ויקח מן הבא בידו מנחה לעשו אחיו: עזים מאתים ותישים עשרים רחלים
מאתים ואילים עשרים: גמלים מיניקות ובניהם שלשים פרות ארבעים ופרים עשרה אתונות
עשרים ועירים עשרה: ויתן ביד עבדיו עדר עדר לבדו ויאמר אל עבדיו עברו לפני ורוח תשימו
בין עדר ובין עדר: ויצו את הראשון לאמר כי יפגשך עשו אחי ושאלך לאמר למי אתה
ואנה תלך ולמי אלה לפניך: ואמרת לעבדך ליעקב מנחה היא שלוחה לאדוני לעשו והנה
גם הוא אחרינו: ויצו גם את השני גם את השלישי גם את כל ההולכים אחרי העדרים לאמר
כדבר הזה תדברון אל עשו במצאכם אותו. ואמרתם גם הנה עבדך יעקב אחרינו כי אמר
אכפרה פניו במנחה ההולכת לפני ואחרי כן אראה פניו אולי ישא פני: ותעבור המנחה על
פניו והוא לן בלילה ההוא במחנה: ויקם בלילה הוא ויקח את שתי נשיו ואת שתי שפחותיו
ואת אחד עשר ילדיו ויעבור את מעבר יבוק: ויקחם ויעבירם את הנחל ויעבר את אשר לו:
ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו עד עלות השחר: וירא כי לא יכול לו ויגע בכף ירכו ותקע
כף ירך יעקב בהאבקו עמו: ויאמר שלחני כי עלה השחר ויאמר לא אשלחך כי אם ברכתני:
ויאמר אליו מה שמך ויאמר יעקב: ויאמר לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל כי שרית
עם אלהים ועם אנשים ותוכל: וישאל יעקב ויאמר הגידה נא שמך ויאמר למה זה תשאל לשמי
ויברך אותו שם: ויקרא יעקב שם המקום פניאל כי ראיתי אלהים פנים אל פנים ותנצל נפשי: ויזרח
לו השמש כאשר עבר את פנואל והוא צולע על ירכו: על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד
הנשה אשר על כף הירך עד היום הזה כי נגע בכף ירך יעקב בגיד הנשה: וישא יעקב עיניו
וירא והנה עשו בא ועמו ארבע מאות איש ויחץ את הילדים על לאה ועל רחל ועל שתי השפחות:
וישם את השפחות ואת ילדיהן ראשונה ואת לאה וילדיה אחרונים ואת רחל ואת יוסף אחרונים:
והוא עבר לפניהם וישתחו ארצה שבע פעמים עד גשתו עד אחיו: וירץ עשו לקראתו
ויחבקהו ויפול על צואריו וישקהו ויבכו: וישא את עיניו וירא את הנשים ואת הילדים ויאמר מי
אלה לך ויאמר הילדים אשר חנן אלהים את עבדך. ותגשן השפחות הנה וילדיהן ותשתחוין:
ותגש גם לאה וילדיה וישתחוו ואחר נגש יוסף ורחל וישתחוו: ויאמר מי לך כל המחנה הזה
אשר פגשתי ויאמר למצוא חן בעיני אדני: ויאמר עשו יש לי רב אחי יהי לך אשר לך:
ויאמר יעקב אל נא אם נא מצאתי חן בעיניך ולקחת מנחתי מידי כי על כן ראיתי פניך כראות
פני אלהים ותרצני: קח נא את ברכתי אשר הובאת לך כי חנני אלהים וכי יש לי כל ויפצר בו
ויקח: ויאמר נסעה ונלכה ואלכה לנגדך: ויאמר אליו אדוני יודע כי הילדים רכים והצאן
והבקר עלות עלי ודפקום יום אחד ומתו כל הצאן: יעבר נא אדוני לפני עבדו ואני
אתנהלה לאטי לרגל המלאכה אשר לפני ולרגל הילדים עד אשר אבא אל אדוני שעירה:
ויאמר עשו אציגה נא עמך מן העם אשר אתי ויאמר למה זה אמצא חן בעיני אדני: וישב
ביום ההוא עשו לדרכו שעירה. ויעקב נסע סכותה ויבן לו בית ולמקנהו עשה סכות על כן
קרא שם המקום סכות. ויבא יעקב שלם עיר שכם אשר בארץ כנען בבואו מפדן ארם ויחן
את פני העיר: ויקן את חלקת השדה אשר נטה שם אהלו מיד בני חמור אבי שכם במאה
קשיטה: ויצב שם מזבח ויקרא לו אל אלהי ישראל: שיר למעלות (תהלים קכא)

(פ) הנה השגתי לפניך זמירות למ"ש מן הבא בידי. קח ונקי בהרחבה. והיתרונות עזבתי. מכמה טעמים אשר אמרתי. כי קצתן בלשוני שפה ידעת. היו עלי לטורח. וקצתן נתנו הרב המחברם ביד לויים להללם ליהם. לכן השמט מועט תפסת. והלבעזים אין לנו נוהגין לומר כלל (ומ"ש שורה. הוא טעות. וצ"ל שושה) בומר בהמו יצחק נוכה. [illegible] לא הנהיג הגה"ע ז"ל לומר בום פרשה של תורה בליל מ"ש. שאין זמנה בלילה כמש"ע. גם לא לגמר ק"ע מתחי אליהו. רק זאת התהנה שלא קדמוניות [ומהכרס הירושלמי [כנוסח ס"ס ס"ט] וכל הפסוקים האלו לאומרם. ע"כ יתגר מאוד לאומרם ולאומרה קרוב לשכר ותזוק מהפסד. על [illegible] שגלה כזה. [illegible] מקומה הראוי. כמו שבית נשאר:

רבון העולמים. אב הרחמים והסליחות. בסימן טוב ובמזל טוב. החל עלינו את
ששת ימי המעשה. הבאים לקראתנו לשלום חשוכים מכל חטא ופשע. ומנוקים מכל
עון ואשמה ורשע. ומדובקים בתלמוד תורה ובמעשים טובים. וחנונים דעה בינה והשכל
מאתך. ותשמיעגו בהם ששון ושמחה. ולא תעלה קנאתנו על לב אדם. ולא קנאת אדם
תעלה

תעלה על לבנו. מלכנו אלהינו. אב הרחמן: שים ברכה רוחה. והצלחה בכל מעשה ידינו:
כל היועץ על עמך בית ישראל עצה טובה. ומחשבה טובה. אמצו וברכו גדלו וקיימו קיים
עצתו. כדבר שנאמר. יתן לך כלבבך וכל עצתך ימלא: ונאמר. ותגזר אומר ויקם לך ועל
דרכך נגה אור: וכל היועץ עלינו ועל עמך ישראל עצה שאינה טובה. תופר עצתו. כדבר
שנאמר. יהוה הפיר עצת גוים הניא מחשבות עמים: ונאמר. עצו עצה ותפר דברו דבר ולא
יקום כי עמנו אל: ותפתח לנו ה' אלהינו אב הרחמים. אדון הסליחות. בזה השבוע. ובכל שבוע.
שערי אורה שערי אורך ימים ושנים. שערי אריכת אפים. שערי ברכה. שערי בינה. שערי
גילה. שערי גדולה. שערי גאולה שערי גבורה. שערי דיצה. שערי דעה. שערי הוד. שערי
הדר. שערי הצלחה. שערי הרוחה. שערי ועד טוב. שערי זריזות. שערי זמרה. שערי
זכיות. שערי זיו. שערי זוהר תורה. שערי זוהר חכמה. שערי זוהר בינה. שערי זוהר דעת.
שערי חדוה. שערי חמלה. שערי חן וחסד. שערי חיים טובים. שערי חכמה. שערי טובה.
שערי טוהר. שערי ישועה. שערי יושר. שערי כפרה. שערי כלכלה. שערי כבוד. שערי
למד. שערי מזון שערי מנוחות. שערי מחילות. שערי מדע. שערי נחמה שערי נקיות. שערי
סליחה. שערי סיעתא דשמיא. שערי עזרה. שערי פדות. שערי פרנסה טובה. שערי צדקה.
שערי צהלה. שערי קדושה. שערי קוממיות: שערי רחמים. שערי רצון: שערי רפואת
שלימה. שערי שלום. שערי שמחה. שערי שמועות טובות. שערי שלוה. שערי תורה.
שערי תפלה. שערי תשובה. שערי תשועה. כדכתיב. ותשועת צדיקים מה' מעוזם בעת
צרה. ויעזרם ה' ויפלטם יפלטם מרשעים ויושיעם כי חסו בו ונאמר. חשף ה' את זרוע קדשו
לעיני כל הגוים וראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו: ונאמר. קול צופיך נשאו קול יחדיו
ירננו כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון: וקים לנו ה' אלהינו מקרא שכתוב. מה נאוו על ההרים
רגלי מבשר משמיע שלום מבשר טוב משמיע ישועה אומר לציון מלך אלהיך: ראשון לציון
הנה הנם ולירושלים מבשר אתן: אמן סלה:

(י) השבת מלאכה כמ"ש קודם הבדלה. אינו רואה סימן ברכה. כי זכיתי דלא למעבד עבידתא כמ"ש. ולא מנהגא. עד דמספפי [illegible]. מנהגא: (יא) מהרי"ל היה מתחיל להתעסק כמ"ש בקבול [illegible] של שבת. ופשוט שזה רשאי לעשותו מיד אחר שהבדיל בתפלה בהבדלה. ובנפרדי היו מגמרין כליהם כמ"ש (ונראה משום השיר [illegible] לגמר בגדי שבת קודם שמלבישין אותן. כדי שיקלענו ריח [illegible] היו מכובסים ומגוהצים לצורך שבת הבאה) אבל מלאכה כו'. [illegible] עד אחר לוית המלכה. ואע"ג שאינה רשאי כו

קודם הבדלה על הכוס:

מחיצה ד. לוית המלכה בסעודה

(א) לעולם יסדר האדם שולחנו כמ"ש. אפילו אינו צריך אלא לכזית ומאן דלא אפשר ליה. ליעבד עיגולא מילתא כו"א [שבת קיט] כ סעודת דוד המלך עליו השלום היא. וצריך לנוונו בכל דבר כשר מעין של שבת כדלעיל. וגם ידליק נ"כ נר משום [illegible]. ויסדר השולחן ערוך ממש לעולם. אמר' אינו אוכל רק [illegible] [ואוכל בשמחה]: (ב) יכריז. דא היא סעודתא דדוד מלכא:

אתקינו סעודתא דמהימנותא. אתקינו סעודתא. דא היא סעודתא רביעאה דדוד מלכא
משיחא. דאברהם יצחק ויעקב אתיין לסעדא בהדיה. לייחדא שמא דקוב"ה
ושכינתיה כו'. הנה אנכי בא לסעוד סעודה רביעית של שבת. ללות את המלכה. וללות את
הנפש יתירה בחי' חיה שבה המסתלקת עתה. ולהשאיר ברכה בכל סעודותינו בששת ימי
החול. ולהאיר בהם מקדושת השבת. ובכן בכח סגולותיה. שמרני כאישון בת עין. ובצל
כנפיך תסתירני. והושיעני מצער חיבוט הקבר. ותשכין את נר"נ במשכנות מבטחים: ויש
טעם וכו' נ"פ דוד מלך ישראל חי וקיים פ"א מזמור לדוד ה' רועי וכו'.

[illegible] כמ"ש מלוגמא. ממין כמ"ש מלוגמא. ומגולה בספרים. שיש עלם באדם. שאינו נהנה משום אכילה. רק מזו הסעודה של מ"ש אמר יעקב. מעודי הייתי משתומם על הדבר. כשראיתי בספרים דברים אודות העלם הלז אך על מהרס [illegible] שקראוהו נסכוי. שאינו נהנה משום אכילה כי אם מזו הסעודה של מ"ש. ואמרו שממנו יבנה גוף האדם. [illegible] לעתיד לבא. ואחר בקבר. אחרי רקבון עצמות הגוף. כי ממנו תתחיל התחיה לעתיד. שהוא כחומר לגוף כידוע. [illegible] מה מיבן על שמות הלנו שנתנו לו. ומחוש אינו נהנה רק מזאת האכילה בלבד. ויותר מזה גדלה הפליאה. [illegible] במדרש הנעלם פ' תולדות. שנקרא בתולא דשדרה. ואמרו דהוא רמאה מכל שאר גרמי. לפי שאינו נהנה [illegible] כשהם. ובג"כ הוא תקיף מכל שאר גרמי. והוא ליחוי עיקרא דגופא לאתבני מיה. ומי הרואה מאמר [illegible] ממנו. מה ענין שם בתולא. ומה דבר הרמאות. ומאי טעמא אהניא ליה לרמאה דמאומיה שלי כהי: [illegible] היה לי ע"ד זה. ובדקתי בספרים. ועתה אין להם. ועתה בהיותי עוסק בענין הרצוי מן השמים. [illegible] שמות הללו דבר אחד. וכל דברי העולם אחת הן. הענין הוא. שידעו חכמי האמת. אחר שבעלי החיים עגולים [illegible] מורכב מתפרד. אם היה כל נפשו של אדם מורכב בגוף. היה מקבל הגוף כולו כו'. או בגוף קטן. [illegible] על כל חלקיו. ולא ישאר ממנו כלום שיקבל טהרת התחיה בגוף הקודם. אע"פ שהגשם יתברך בכל היכולת [illegible] אדם מחדש. אבל באופן כזה היה חדשות היה נחשב. ואין זה הוא הגוף שסבל צער העולם. כי הוא כלה בענין [illegible] דק. ואם יתהוה עוד גוף. אחר הוא. על כן בהכרח יש עצם קטן הנשאר בגוף שאינו מתם יד הרקבון ואינו [illegible] בקבר. כי הוא יסוד קיים בו מתהלת צורת הבריה. ולא נתהוה מהרכבה. ומתגלגל מאז לבן. על כן [illegible] עולם [illegible] ועל כרחך אינו ניזון מן המזונות כדרך שאר העצמות. שא"כ בהעדרם היה נפסד כתוכם. כי [illegible] מצוותם ואינם מוספים לתוכם. היו אלוך וחסור עד שגדר אלקיהם. השנוי המורכב יגפסד

ופותם עורתו . ומש"כ בזה העצם הקיים . שא"צ למזון לפי שאינו מורכב . כי הוא עצם פשוט ספירי כמו [illegible] לטוהר . לפיכך הוא חזק הקיום . ואינו צריך לתמוך מזון להשלים האחשר בהנהגה . כי כולו מקשה אחת . ואינו יוצא ולא מתפעל מהאיכות . והוא שנקרא בתואל . גי' מת עם הכולל . אבל הוא רמאי . כי אע"פ שנראה כמת בגוף כמת . כשאר חלקיו . אבל באמת הוא שורש החיים . ולכן הוא חסר א' ממספר מת . לרמז ע"ז שאינו מת אמיתי . ולכך בגוף החיים הוא כמו כן רמאי . מפני שלא נהנה [illegible] שום שינוי מכל שאר חלקי הגוף שהם נהנים מאכילה . והוא נראה כמראה אותם במה שבאמת אינו נהנה כלל מהמזון כאילו הוא מת . וזה מהמת מקשיותו ונצחיותו . וכן ע"ד זה נקרא לבן . שהוא גי' דם עם הכולל . שממנו חיות האדם . ולכן י' פעמים דם גי' מת כמש"ל . וכן זה הוא עיקר חיות האדם (וככה פה העיד שאין אכילה מגיע בה . לוז) אמנם נחסר ממנו ג"כ א' במספר . לרמוז על זה . כי הוא חי אבל כמות . ומת אבל כחי . וזהו שקראוהו . עוד נסכוי . מלשון כי נסך עליכם ה' רוח תרדמה . שהוא נרדם . וגי' קום . כי אמרו על עפר יקום . וישיג הגוף שהחיה על ידו . אמנם הוא נהנה מסעודה שאין בה אכילה גמורה . דהיינו סעודת מ"ש . שהיא נאכלת על השבע . ואין אוכלים אותה אכילה גמורה . באותן שאין כאלה [illegible] לשמות האחרים כי אם לזה . כי לא לאכילה הוא צריך . רק מטועמת המצוה הוא נהנה . ולא מגשמיות האכילה . שאינה נמצאת בכאן . ואינה נעשית כי אם לשם מצוה בלבד . וע"כ היא סעודת דוד המלך עליו השלום . שלא הי' לו חיים בעולם הזה כנודע . ונקרא חי וקים . ודי בזה לנבון :

(ג) ויש להמתין ליציאת שבת כל האפשר . כי אחר עבור שעה . תוס' סלק לו שבת קודש . אמנם מן הגמרא הנ"ל נראה שיש לה זמן יותר . כי לעשיית ויכוח עגל וכן לאפיית פת חמה . יצטרך הרבה יותר משעה אחת . ויראה כי משעת ההכנה והזמנה נחשבת הסעודה לעניית המלכה . ועכ"פ צריך להתכונן אל השבת כל מה שיוכל : (ד) ולכן אל יעסוק במלאכה קבועה עד שיאכל י"ח סעודה זו כן רב או מעט . אפילו אינו אוכל לחם רק טועם כל מאומה . ישב אל השולחן הפרוס מפה ונר דלוק . ויסכה מה שירצה (ובשעת הדחק ומי שמזגו תאם . יוצא י"ח בפירות טעם או קפה . וי"ל סמך במ"ש חמין במ"ש מלוגמא וכפי מה שיברך . יעטרו ברכות נחשבון על שמר בשמה ליום ראשון) לכבודו של בעל הסעודה . יהי רצון שיגלה עינינו . במהרה בימינו אמן :

סליק חדר ז' . בית דוד . והשלם הבנין המפואר . מוסף שבת . בא[illegible] יכן עלינו . במ"ש לא היה מניח האר"י ז"ל לבעלי על ירושלים ולומר קינות . שגמר סדר ימי השבוע שנקראים ימים שמים . אחר כבית בית אל נכון עליהם . בכתות ובודאות . לא גומר למנוחה כמנוחתם . על זאת שבענה שפתים תהלה וכליות רננות . ולכוית נחתם ויצא בנין הלז בבית דוד המלך עליו השלום . אחר תתן נפשו על הבנין בית אלהי יעקב . לכן אמירה את שירה דוד (שהוא דוד . וי' רומז ליעקב . דהי"ל לא מתערא אלא בו"ד . כמה דוזכרתי את בריתי יעקוב מלא . ולכן אומרים ג"כ פסוקי יעקב כלעיל וכן בקבלת שבת קודם ד' פסוקים בר"ת יעקב . וכן בקדוש כלשם שלמים בית דוד . מרמז ג"כ יעקב בר"ת . כמ"ש שם ש"ד):

שיר ובו י"ג בתים ובכ"א ב' חרוזים בסוף מסוגה:

מזמור שיר חנכת הבית לדוד. אשר נשבע ליהוה נדר לאביר יעקב
ארוממך יהוה עבדך גר לדוד. שמצא מקום ליהוה משכנות
לאביר יעקב: יהוה שועתי אליך זכור יהוה לדוד. והשב שבות אהלי
יעקב: יהוה עשה כאשר נשבעת לדוד. דברת בחזון לאבינו ליעקב:
זמרו ליהוה חסידיו חסדי דוד. חסד לאברהם אמת ליעקב: כי ברית
מלח [illegible] שם לדוד. משיח אלהי יעקב: [illegible] ידעתי כי [illegible]. יהוה
הבוחר בדוד. ונאמן יה בחר לו יעקב: יהוה [illegible] תבנה קרית
חנה דוד. אשר [illegible] לעבדך ליעקב: אליך יהוה [illegible] ספה
דוד. ואומר מי יקום יעקב: מה בצע כי נתן יהוה ממלכה לדוד.
עוד לא דרך כוכב מיעקב: שמע יהוה קולנו והקים לנו מלכנו דוד.
והשב שבות אהלי יעקב: הפכת מגרת לארץ כסא דוד. עד מה יהוה
תסתיר פניך מבית יעקב: למען יזמרך כבוד בכלי שיר דוד. בבית
אלהי יעקב:

מזמור דוד חנך המזמור (תהלים ל) לעורכו בעת חנוכת בהמ"ק שהשבע ונדר לה' הוא חזקו של יעקב (רשם למדרים) לעשות למצוא מקום לבנותו : משכנות (תהלים ל) : חנוכת . התחלת דבר שעתיד לעמוד בו קרוי חינוך במקרא : אביר (שם קלב) : אביר . ענין חוזק . כמו אבירים . (איוב כד) : ארוממך ה' . שהודיע השרים ותמשל רב לדוד שמצא מקום המוכן לבהמ"ק לה' לשכון בו : ארוממך (תהלים ל): עבדת . (שם קלב) ענין סדור : שמצא . (שם) : ה' . אני .

מתפלל לך ה' . זכור לדוד ענויו וטרחו למצוא המקום : ה' (תהלים ל) : זכור (שם קלב) : שבות . שבות : השבים : באמת לדוד שימלוך תמיד מזרעו על כסאו אחריו (תהלים קלב) וגם אמרה הנבואה ליעקב (בראשית לה יא) שיצאו ממנו מלכים : זמרו . על גורל החסדים שעשה לדוד ועל שיאמת לנו הבטחתו ליעקב ופרצת ימה וקדמה (בראשית כח) ושם הסיר השלום גמול חסד אברהם : זמרו (תהלים ל) : חסד . (מיכה ז כ) : הבה . אחר חנה : נחת . אשר ה' : ה' . (תהלים ל) : חנת דוד . התפלה : אליך . (שם) בצע . תועלה ותמדה . כמו ומה בצע (מלאכי ג) : עוד לא . [illegible] דרך מיעקב : מה (תהלים ל) : דרך . (במדבר כד) : מגרת . התפלה : למען . גאולת כדי שהנשמה יזמר לך : למען (תהלים ל) : כבוד . הנשמה כבוד הגוף :

יעקב . במה אקדם ה' אכף לאלהי מרום . מה אל תהלת המרעה כמוני כאין . אליו מופתי המאמי ... לא
ופין . יפלה עזרו מקודם לסוליה ים מאין . הגהה כללית רומזות ונופלות ע"פ התורה שמטיף אני הדין . ופ"ד
(ני' אלהים) אשר יסד הממלה העליון ית' וקבע לו מקום בשכל הטוב מיין . אשר ניתן באדם לבליע מרשם
... בו כבכלי זיין . ואני בער מאיש לא ידעתי חכמה מאין תבוא ובינת אדם מיין . במלאכה קדושה חדשה
לא ידע אנוש ערכה ולא נראה הרכבה עריבה כמוה עדין . וה' שמע בקולי . שאלתי ובקשתי נתן לי . אמירה
כי גאל עלי . לא כמפעלי . ועזרני עד כה לסדר תיקוני תפלה וברכותיה פירושיה דקדוקיה טועמי . להשלים
... מגמתיה ליחיד ולצבור ולש"ץ וקריאותיה . יתר על זה החזיק ידים רפות וברכים כושלות . להעלות עולה אשה
... לערוך משפט האיש הישראלי לדיק יחיה באמונתו . והנהגתו בצרכי גופו ונשמתו . בקומו ובשכבו על מטתו .
... לכתו בואו וצאתו . בלמוד תורתו בתפלתו ושתייתו . בשבתו ושאר צרכי גויתו וביתו . בעסקי מו"מ אומנתו
... חוקי ליל וימי חולו ושבתו . יהי כן ה' עמנו להשלים שאר חלקי האדמון על משמנו לכל תורתו . ואלה
... הקבוצה אשר על פני העמודים יסודם הבית . על שבעה ימי בראשית . שהוגדן שבעה השבילים הגדולים והאלהים
שביניהם נתלאים . וזה פרטן :

... עולם הלכה והבו מגיע השמימה . בו ג' חווקים לעליית ... התכמה . ממנו יסד שמשו שנה . כשרפי האמונה : ... מועד . בו טעדו תיקוני התפלה לכל זמניה בארבעה ... אלשיים . ושאר פרטיה הדריה והדורים השתמיים : (ג) בתי ... נגד מתאים סדרי עבודות המקדש לכל מטען . תמידין ... ומוספין כהלכתן : (ד) בהי לויה . מוליס כל פרקי השיר . ... פסוקי דזמרה . מזמורי הלוים . שיר היחוד : (ה) בתי ... הם נגלגים בראשונה . כל הנטפל למעמדות . מסודר ... עם כל פ' קרבנות . ומאמרי חז"ל רבים מספים . מהם ... ידיעות ומוסרים יפים . ומהמם בזה המוגב כמי פ"ח ... ושאר הנהגות האיש הישראלי מהי ולילי . בתיה מלאים כל ... אשר יעשה אותם האדם וחי : (ו) כסא שן גדול . מפורש ... למעמדה לכל דבר השולחן . משמים נשקף וממרום הותן : ... השנה . כולל הנהגת יום הו' הקדוש . לכל עמדי תקופיו ... ותשיו . אוכליו יאכלו פריו ישבעו בגל דליותיו . וימצא ... אוגרותיו :

... . מודיע צורת הבית ותכונתו מוצאיו ומובאיו כתבניתם . ומעשה העמודים ... דיהם אלים ואלמים וחדרי משכיתם . וחלוני ... שקופים להשקיף מן החלונות איזה דרך יחלק ... אור הענינים למקומותם במושבותם :

(...) סוס . מספי הלקים . א' קטן . הקדמה להסעדות הגרות . ב' גדול . קטע נפלות לבר בית ה' . כמשנה הווקים . א' מבואר איסם ... תיקון . ב' בתאר תהום הכוונה . דרך כלל נרלימנה . ... אבן טנה . עליה שנתם עיניה . מהם יוצאין כמה ... ממוסה מגביה . ג' בגלוי ... בעזלה פעשה המרשים המלונים ... נעבודה התפלה ... הם תיקונים בתפלים ... עם ע"פ ... ושפנות וזמנים (ומ... גלאכה מישבתו מכין מיבות הפלוח ... (ב) בתים לשר"ס . ב' הלקיה ... נגוח הבית . בו מבואר ... אדם נמוסר כל ערכה כדין ... בו בקבום מח"ל ... פרק שירה . מסודר כראוי . עם פירוש חדש ... ושיר שקול עליו : (ג) סגנה לעליה לגה"כ . ההנהגה ... לשון ופולין . קשט הכרוקים השלם נכם . מה נרקים יקרת ... ערס ... . נה כללו נרסם בסתר (לכל מהספיקה) שאומרות ... בנים וילדים : (ס) עורס ישראל . מתחלת מס' העקדה : ... ערס הכהנים . כולה סדר עבודה דתמיד של שחר . מבואר בעיון ... ומפורש בגלמות רב : (ז) לפון העזרה . כנגד פ' איזהו ... מבואר בהרחבה הראויה . מעלות שבין אולם ולמזבח . ... נרייתא דר' ישמעאל מפורשת היטב . ואחריה קדיש דרבנן : ... אולם . מברוך שאמר ואילך ופסוקי דזמרה . עם פי' מספיק ... וקדים : (ם) היכל . תפלה מיושב . ק"ש וברכותיה ... : (י) בית קדשי הקדשים . תפלה (מפורשת יפה . גרורה ... מעומד נגתם : (יח) דביר . הנהגת חזרת התפלה (בקול ... רם) לכל דבריה : (יב) בית אהרן . הל' נשיאת כפים ... נכמה דינים מחודשים [הדפס בחלק ב'] : (יג) בית ... (של' אבפים אין) נפילת אפיים . ותחנונים שונים . מחז"ל ... : (יד) אחורי בכה"כ . לשם נמשכים כשמודים נפופים ... סריכה שמע . ומי שלא שמע קדיש ברכו וקדושה ואמן . ... : (טו) בית הספר . הל' קה"ת . עם מחודשים : ... (מלבון פה ואחה) נתפלת . וגם לגיון . ק"ש : (יז) בית

אבטינס . על מעשה הקטורת בתוך הנלה . והמעלה מאד נפלא ... (יח) פרפר (כלפי כר) פלים . יק"י . שירי היחוד והמשמר עם פירוש שלם : (יט) דוק לשירי שלום עם פירוש ... רחב . כולו במבוד המעמדות [הדפס במקומו] : (כ) בשוק ... מעמד יום א' . לבוא בית ה' בעולות ושלמים נסכים מנחות ... ואשמות כל פרשיותיהן כהלכה . מסודרות ומבוארות . ופסוקי ... ונוספו מאמרים רבים מח"ל השייכים לדבר יום ביומו . בניהו ... יקרים ומוסרים מוסכרים . ישלחו כליות ולב הודרים . ויהיו ... לקמימות . בכתיבתם שוכם . א' בית המג"ל (הוא שבתאי ... ביום ... א' . לפ"ד ה' ימיס) דרוש נגמת מדת העלות . ב' בית עולמים ... בו מבואר גדור דעת המודקה בענין עוה"ב . ג' בתי הנפש . בו מבואר מעלת הנפש התיה וקיימת : (כא) יום ב' . א' בו מבואר ... גוף הנגוף . ופרע לו בית הסחיטה . שמו שופט בלדק מזבנו . והם קר"ע שמ"ך . ב' בית מדות . דרוש במדם הסגולת הטובה . יקבלו יסורין מאהבה : (כב) יום ג' . בית הטוהר . בין שוריתיו יגבירו ... יחד הסוריס שלנו . אברים ורעים וגלאים בבתי כלאים התכלה ... כמוללים אור לא ראו : (כג) יום ד . בית שמש . בו מבואר ביחוד מאמר מיעוט הירח בב' דרכים : (כד) יום ה . נוגה . דרים ... ממיר ואמי קם על בית מדעים בו מבואר מסות הפלוסופים ... התבונתם והוצנונם : (כה) יום ו . מושלו מגה . לפ"ד התלמוד והמזוזים . בית הכפים בו מבואר שנת האדם המוכה וגמת ... [כמו הדפס המעמדות בסוף הסידור] : (כו) בית הפרס . הנהגת ... רוחם פת שחרית . ברכת המגון ועל המחיה : (כז) בית תלמוד ... הנהגת ק"ס : (כח) בית נתיבות . יפרד לשני דרכים . נתיב א' ... סליכה הדרך . אורח עולם ישמור בכל הסייך אליו . מהמשא ... מועילות טבעיות ומקובלות . והמסתפק ממלוה ברשות ותפלות . ופן ... א' בשמה נטילת רשות . ב' לויה . ג' תפה"ד . ד תפלה ... ה' ברכת הגומל . ו' וסם . ז' בקשה לגאלתה בעסק מו"מ . ח' ברכות ... סודאה על העבר ולעקה לעתיד . ם נתאים לפין רעם . י' ... שלום . והנהגת אורחים . וד"א באכסנאה : נתיב ב . ... עם מוסר מזיר , הכיב עמה וטעם לבוער ולהזהיר . נמסף ... מו"מ באמונה . בהשכל בדעת ובתבונה . אך לשמא ... מסרים ... אדם להבכרו וד"א של תיקון העולם וישוב מנים והמדינה : (כט) בית ... כסא של כבוד : (ל) כסא שן גדול . ובמעלות (עם עמודים ...) שבע יעלו אליו . א' בכוונת האכילה לשובע . ע"ד הסוד והטבע : (לא) ב' . הנהגה ע"ד הבריאות : (לב) ג . מוסר וד"א בסעודה : (לג) ד' . להאכיל עניים על שולחנו של מקום . וד"א שלהם : (לד) ה' . מאמרי זוכר וד"ת שאומר עליו : (לה) ו' . דיני המוציא וברכותיו . ומנהגיו לכל תורותיו . הוא חבור בפ"ע . נקרא ... עשר ידות . ובה"מ . ומטבע של אגל . ולשמות דהוברות . ... שתקנו חז"ל . עם מיאור תרם קריי ברכת פורד . ו... על ... ז' . קדרא . לרות בסעודה לוייך . ושיר מנורה ... : (לו) ... גדולה . בה מבואר ענין מנחה גדולה ודיניה : (לז) ... קטנה . וסדר עבודה דבין הערבים כולם בבפים ובחקירה וכה : (לח) ... ס' בלילות . תפלת ערבים בכל הלכותיה : (לט) אלין . בו מבואר הנהגה וסדר לילה דאול . בו ו' מדורות . א' השכבן ק' ברכות של כל יום . ב' ק"ש שעל המטה עם פי' וע"ד האר"י . ג' ד"א בביאה ותש"ס וכרואה קרי . והנהגת לבישת בגדים . ד' קימת חצות של ההורבן . ה' תפלת אליהו ז"ל וזמר ידיד נפש [נדפס במקומו] ו' הנוגה ... שלום . סתרת המנודה בחלום . ודין הנודר בחלום : (מ) ... שבע . הנהגת ימי השבוע : (מא) מוסף השבת . מנין גדול ומוסף . ...

ד' מדרים מסודרים . כנגד ד' סימים . והסם כלולים קטורות ח"י ,
לפס יקראו בשמות מלומים לעניים . והוא פרטן כמשמען . תהי
א . פרוזדור . שהוא מתקינין ומכינין לבית . הם מבואר כל המונח
עמ"ס כל סיום על הסדר . דבר לא מדר . וביאור דיני עירוב
מלרים וכרמים . והדלקה והנגה כדיוק : (מב) ב . טרקלין . כו ב'
קטורות . א' בית המשחה . קבלה שהם קודש והנהגות . וכ' בגמם
טרקלין : (מג) ב' . בית המלכות . תפלת ערבית . מספקים
ונרמזים : (מד) ג' . טעמי המצות . טסים הכם . א מסם זכר ;
לפסל נפמודה א . הם מבואר . הלמודים . וברכה לילדים . והמאר
מנהגות בביכים לבית ; ס' קידוש . וממר כלא"י . וברכות הקידוש
עם ס' . מנהג הבלימה . ונר חדש . מאמר זוהר . ברכה על הבן
מולר דברים . ס' מנה כסף . לסופו פ"ח . הם מבואר בארוכה .
כל דיני ומניני ומנהגי בתוך וסיכום . מוכנו ורעמו . ס' פרקים .
תפלה פרמנין . ולהם סוכר . והיל : (מה) ד . בית המשמה . הם
מבואר הנהגת בחרים . וחלוקי סדר העודה . עוד הם ו' קטורות .
א לבמות נרים . להוספת אמירות השבת : (מו) ב . סכה מלמות
(ידוע ליודעי חן) להוספת דיולר : (מז) ג . בית יעקב . תפלת
השחר ודינו : (מח) ד . קריית ספר . קה"ס (וברכות ההפטרה) לכל
כלוסים . והלל אמירות עד גמירא : (מט) ס . בית יוסף . מוסף
ומנחה : (נ) ו . בית הבחירה . על העבודה . בדיוק עלות מאד :
(נא) ז . בית גרנו . על מעשה לחם הפנים : (נב) ס . בית
ישראל . על הסורה . דמעמדות . בכמה הוספות : (נג) ו . הם
ד' קטורות . א בית היין . נסעודה ב' . כל דיניה וקידושה . ומאמר
זוהר . (נד) ב . בית המדרש . קדישה ותורתו . והם מבואר כמה
מנהגי הלכות הפלוגות כדבור : (נה) ג . בית תפלה . למנחה . לכל
דבריה : (נו) ד . בית עולם . לסעודה ג . לכל מנהגיה ומשפטיה :
(נז) ו . בית דוד . מגדל בר' מחוסם . א לדיני בין השמשות דמ"ש .
ב' לתפלת ערבית דמ"ש לכל כלוסים : ג להבדלה בבית . גב ו'

פרקים חמירות . והתמם . ד' לויה המלכה ומזמרים . והיה התפם
בנים . ובזה תם ונשלם הבנין כלו בראשו בתוך ביום קריאת שם
מכון . בהב זאת תורה הבית . בית אל ;ביה לה . שאין אדם מה
מבוכה . ואכל השלם וטוב לו ושר לעולם) ומקדש מלך . אל בני
ימים יסודה . חכמות בנתה ביתה . חצבה עמודיה שבעה ימי בראשית
כי סוכה . לעמוד כמוכב ירדתו , בנה עולם מסגסה ומעדי
שמים לא יחספו . ועמודי תוך יכין ובועז מגופים כסף מזוקק
והמוקהם והשוריכם והפמ'וזים רבועים שקף על פני שמ"ס ופקס .
פ"ד פרד"ס מרובע מסם יפיפו . וכל חיכום התפלות וברכות ונקיות
וכמה ממורים ופסוקים הנעבודה על ידי סוגה נמסגר עלם
להשבון גדול (עליון טרח) יאסרפו . ומריקים אבן הדיום תוך
הלכות ומנהגים מוקקים נאבן יקרה לתפארת ימאו . כל אלו סמה
אל עמק שום הוא עמק המלך מלכו של עולם לגביר כבוד אלהם ,
ויקר תפארת תורתו . והדר בית תפלתו . והוא גדולה אבי אבי
תו"ע האלהים אוצרי מאמרו . לדעת חכמה ומוסר ולאמרי בינה .
לבבין משל ומליצה דברי חכמים וחידותם . רזיהם וסודותם . ופיזם
תכמתם . קדושתם וחסידותם . יראתם ותמימותם . ברוך שבחר בהם
ובמשנתם . אשרי שילחו דרכם ויהלך בטיהרם ; יסבלו לו מעשה
גנזי סגלת מלכים והארצות . ואל יצטער אדם כשהלמד לדעת כל
סר"ס . כי מ"מ ימצא די ספוק וערכו . כפי ברכתו נתמו . וא"ס
מעשה לאחור וגספתחות בסיום כל הסדור כמ"ד . ומלו בגזי הסדר
והעמודים בכלל נבך ב"ו (מלבד אליה אורך המגלים ח"ן מקום)
[והנגנו בכתבם אותו . כ"א על מקומו בעיין] סמוך אל טוב .
שה אלהים חיים . יתלם עגו מקדם על דבר כבוד שמו ותמיד
שביר האלהים לפתוח שערים שערי שמים . ונהלים כל חלוק הרמות
הקדושים בראי ובחיים . ללמוד וללמד לשמור לעשות ולקיים . אמן
כן יהי רצון :

ארמון עיר האלהים

פתוחה לי"ד שערים (לפי קרס)

שערי שמים

חלק שני

ונקרא גם אור החמה

הא ספר שני רושם הבני"ה והגזרה. עיר ההרס חומה גבוהה בצורה: **בשמים ישבת** והוקפה לדירה. לתקופת הימים חדשי השנה לחמה וללבנה ולמספר שבטי יה ומנין שערי ירושלים הבנויה כעיר שחוברה. ושערי העזרה. פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים המתברך באלהי אמ"ן (גי' סאלסיס) כי לה' הבירה.

אסופי השערים

אלה שמות השערים הכוללים א שער החדש לר"ח ב שער המפקד לניסן ג **שער היסוד** לאייר ד שער המזרח לסיון ה שער החרסית לתמוז ו שער שלכת לאב ז **שער הצאן** לאלול ח שער העין לתשרי ט שער המים לחשון י שער נקנור לכסלו יא **שער יכניה** לטבת יב שער הגיא לשבט יג שער הדגים לאדר יד שער הששים לאדר שני

ואלה מבואי השערים והתאים

שער החדש. לדיני ומנהגי ר"ח. בו ד' פספסין. א) נמה סמוג לפני ר"ח. ב) בדיני ר"ח. לפי סדר ליט ויומו. בו ז' סתהים. והלל עם פי' נכלא. ג) לר"ח סחל בשבת. ד) דיני ברכת הלבנה:

שער המפקד. לחודש ניסן. בו י"ב מבואות. ב' מבואות. עד פ"ס: מבוי ג' לפ"ס בו ח' דלתות. והלליס בו. שער הקרבן לפ"ס. ושער האיתון. בכיסת יוס טו: והלמיו. בו ד' חלונות. מבוי ד' לליל פסח. בו ב' דלתות. א' לתפלה. ב' לשער השיר. כסדר לי' מיבות. סכולל ההגדה עם כל הלכותיה. ופירוס מס חדש מקרא מיטיב נגן: מבוי ס'. ליוס פ"ז. בו ב' שבילים. על סדר סיוס: מבוי ו'. לליל ס"ז. בו ד' משעלים. מבוי ז'. ליוס פ"ז: מבוי ח'. לח"ס. בו ד' מסלות. מבוי ט'. לשבת ח"ס: מבוי י'. לי"ס האחרון. בו ג' מסלולים: מבוי י"א. לאסרו חג: מבוי י"ב. לשאר ימי ניסן:

שער היסוד לאייר. ימי הספירה מכריס כ"א על סדר ימי החודש [כעת מדפסו ביחד]:

שער המזרח. לסיון. בו ג' ארחות. א'. עד ס"ס. ונחלק לב' דרכים. א'. סדר סימים. ב'. לעירובי תבשילין. מקרא דרך המהלך. ממנו נפרדים ס"ו שבילים: ג'. ליוס טוב של עצרת: ג' לשאר ימי סיון:

שער החרסית. לתמוז. בו ב' ססים. א' פונה לדומה. עד י"ז בו. ב' מסגה לפנים. ממס ולהלך. בו ד' דרכים:

שער שלכת. לאב. נחלק לשלשה שערים קטנים. א' שער סור. עד ט"ב בו ג' אשנבים: ב' שער לט"ב יוד בו לו ב' דלתות נח' ז' ארובות. ז' חלונות. הז' חלון המצרי מקרא: ג'. שער הנצוץ לשארים החדש:

שער הצאן. לאלול. לקבץ נאן הנחה:

שער העין. לתשרי. שעריו הקטנים. משה: א'. שער פנה. לר"ס. מפני אבנים. א'. ליוס א' גם שבשם פימים. עין טב. לתפלת ערבית. עין כל. לשחרית. עין יעקב. לתפלת שחרים. עין זוכר. לתקיעה. ממנו יוצאין ז' נטעות. עין משפט למוסף. ממנו נמשכין ד' רחובות. מברות. עין גדי. סדר עבודה עין רוגל. לשארית היום: אבן השתיה. ליוס ב': ב'. שער המטרה. לעשי"ם. א' משה מעגלים. בהם נכללים ב' שערי חולדה: ג'. שער התחצר. לעי"כ. בו י' מסלות: ד'. שער העליון. לי"כ. ופונה לב' דרכים. א'. מדברים האסורים. בו ה' פרשות: ב'. לסדר היום. יפרד לו' ראשים: ס'. שער התחתון. למוסף. בו ג' רחובות. א'. רחוב שער אפרים לכל' סוכה. מפך ארבע עשרה. ב' רחוב שער המים. בו גדלים י' נסיעות. לכל' ד' מינין שבלולב. ג'. רחוב בית האלהים. להנהגת החג. בו עשר סוכות. להחלוק כולם בשבת ימי המועד. אחר זה מתיחד תא הרצים. ליום השביעי: ו' שער אחר הרצים. לי"ס האחרון. אח"כ מסלות סדר יתר ימי תשרי:

שער המים. לחשון. בו פרק מיוחד לסדר שאלות על הגשמים. מקרא חשרת מים:

שער נקנור. לכסלו. בו פרק מיוחד לחנוכה. מקר' מנורת זהב:

שער יכניה לטבת. ובו נכללה תפלת רבי על רבוי גשמי:

שער הגיא לשבט. בו כלולה ברכת הודאה על הגשמים יש אחר עצירתן:

שער הדגים. לאדר. בו מגלה עפה. לכל' פורים גדול וקטן:

שער הששים. לחדש העבור:

שער החדש. לדיני ומנהגי ר"ח. ובו ד פשפשין. פשפש א. במה שנוהג לפני ר"ח

(א) ספר כ"ע, שמכריז הש"ץ בשבת שלפניו. מתי יעבור החודש ויחול החדש. כלומר יום מימי השבוע. ואין זה קידוש. רק הודעה. ופרסה לסימן הישיבות כמסור בידים: (ב) אבל כל זמן שהיו משוכין בא"י. היו מקדשין החודש ע"פ הראיה. והיה מ"מ רלהגוזה שנמורים. שאמר החודש הזה לכם. וכאלה הקבלה עליו. כזה ראה וקדש. וכל יום שלשים היו יושבים ב"ד בירושלים. אולי יבואו עדים שראוהו אתמול בלילה. יקדשוהו היום. ואז ראש ב"ד אומר מקודש וכל העם עונין אחריו מקודש מקודש. ויהי החודש שעבר חסר ויום שלשים שלו ר"ח. ואם לא באו. עושין אותו מעובר. והיה החדש שעבר מלא ויום שלשים וא' הוא ר"ח הבא. כי לעולם אין החדש פחות מכ"ט יום. ולא יותר על שלשים. לפי שאין חדשה של לבנה. אלא כ"ט ימים י"ב שעות ושוות. מן כ"ד) ביום שני. תשל"ג חלקים (מתתקצ"ג בשעה) ואין מונין שעות לחדשים. לפיך עושין שנים מלא שממים חסר: (ג) ועכשיו סדר הקביעות מסור בידים מלגוסים. והתפלל עוד לפניו בעוה"ז: (ד) במסכת סופרים הביא ברכה מיוחדת לג"ד הקונים חדשים. אשר גידל הורשי הורים וכו'. ולא כשמהו כאן (עם סיות התקנה נפשי לאסוף מלה הפרים ברכה. גם הבלתי מהגים מפה כמו"ש. להיות לנו לזכרון טוב) בשיונו שאתם. וצריך סיקן ובדיקם בספרים קדמונים שאינם אתי: (ה) בש"ח בואה לאכרם הכם לבנו. שלא יעבור עליו חודש בלי עבירים. ומלן דעלי מלמר נסגים. מיקרי קדוש ודאי. ורשאי להתענות

בער"ח. דר"ח דאורייתא לא כפי תיזוק. והדסים מקוים ר... להתענות ערב ר"ח. וקורין אותו יו"כ קטן. והוא יחוש... ברכים. וסוב הדבר. ביחוד להזהיר העם שמתלכלכים כל היום... בעסקם ממסם. ולהיות להם זכרון בין עיניהם להשגיח על... נפשם וגופם: (ו) במנהג שלפני ר"ח אין מתפלין ע"פ. ו... ער"ח א"א נו"ן. כמ"ש במקומו · [(ז) כשחל ער"ח בשבת... וכו'. וכשחל כו' שאומר יו"כ קטן וכו'. אם אומ' יו"כ קטן... וכו'. ואם לא יתענה מ'. ויש נוהגין להתענות ביום חמישי... קודם ר"ח. וכשהוא בתוך יום והפי' קודם. אין מתענין רק עד ה... (ואח"כ אסור (ואז יתנה בקבלת התענית כן) אך קודם זמן... אסור לאכול) וא"צ מתענין עד הלילה. ומי שנהג תמיד להתענות... ורוצה לנהוג להתענות רק עד המולד צריך התרה. ואפי' נע"פ... כשאירע פ"א בחול והשלים. והשלא השלים הו. אפי' בחול... אך במקום שהוא פ"ל וקורין ויחל ונמצא עמהם ישלים עד... הכוכבים. ואפי' אם לא מכוי ואפי' כבר היה המולד. ואחר... אסור להתענות אפי' קודם המולד (פי"ז): (ח) ר"ח הוא זמן... לפוסם של כל החודש שעבר. ואין יכשר המדיין מחזיק... ואינו עוזב חטאיו עזיבה גמורה. לכן יתענה ער"ח ויפשפש... ויתחרט עליהם ויעזבם עזיבה גמורה. ובר"ח יכופר לו ומסן... התפלים זה. פ' ויקרא כולה. וס' ט עד במדבר סיני. וס'... ע"ז כפ' שלה. ואח"כ יאמר זה (ש"ס):

יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו. שיהא שיח שפתותינו בתורת מעשה הקרבנות. חשוב ומקובל ומרוצה כאלו הקרבנו עולה ושלמים ותודה ומנחות ונסכים. ואם נתחייבתי חטאת או אשם ודאי או אשם תלוי או קרבן עולה ויורד תהא חשובה קריאתינו כאלו הקרבנו הקרבן או הקרבנות שנתחייבנו. ואם לאו יהא חשוב כאלו קרינו בתורתך לבד. וברוב רחמיך תמחול ותסלח ותכפר את כל חטאתינו ועונותינו ופשעינו ויעמדו לפניך מליצי יושר להמליץ עלינו. ותרצנו. ותבנה בית המקדש במהרה בימינו ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו. תמידים כסדרן ומוספין כהלכתן. כן יהי רצון

סדר יום כפור קטן

אחר מנחה יתאסף בקהלם ויחסר כהלכן. להתפלל לה' ברצון כלב ובכונה שלימה כדמעות שלוח. ויאמר פ' העקידה ויהי רצון שלאחריה ואח"כ פ' כירלה והשבועות ואח"כ פ' התמיד והיעוד הקטורת מעומד. ואח"כ יאמר תפלה לעני (תהלים קב) ואח"כ ותפוס יהודה אריה מתודלא (שע"ל):

יום זה. ביום זה יתבטל מעט מעט משקל כל חטאתי של כל החודש. כדמיון הלבנה. ולבד מספר זכויותי ירבה. ויפרח בכל יום יותר: ודאי. הוא מזדון לבי גלוי לה'. וגם עונותי הקלים ורשעתי הכבדים: דיני. אני יודע דיני. ליצרף בלהב של גיהנם. לפי שהוספתי חטא על פשע. והלכתי כל יום אחר כמי. ונדרתי מבהמ"ד. כתינוק הבורח מבית הספר: טן מושך. משכתי אלי החטא. ופשה כותבתי אחור מיהה"ל ובלאי לך אלי. וגב לפניך לבקש רשותה נאנח מר שהביל ... היה"ל: שואל. ואני היושב מדוכא בעינויי הער הנקרא אבן. עד שנחלשו כל איברי כמונחרים ואין ... שם הששה תרית. שואל ומתחן לפניך בלב כואב ונעצב: תולדותם. של ימי החודש: מאת אהוביך. מאת אהובך וכתב רצון. השבת: קיתור: בהתנהם. של נצור. ביום שלפני ר"ח כדי שבר"ח תהיה ממים ...

יוֹם זֶה יְהִי מִשְׁקַל כָּל חַטֹּאתִי. בָּטֵל בְּמִיעוּטוֹ כִּדְמוּת יָרֵחַ. הַיּוֹם לְבַד מִסְפַּר זְכֻיּוֹתִי. יִרְבֶּה וְיָצִיץ צִיץ וִיהִי פּוֹרֵחַ: יוֹם וַדַּאי זְדוֹן לִבִּי אֶצְלוֹ גָלוּי. תּוּמֵי עֲוֹנוֹתַי עִם רוֹק רִשְׁעִי. דִּינִי אֲנִי אֵדַע בָּאֵשׁ קָלוּי. כִּי רַע וְ... אֲרַגְתִּי אֶל פִּשְׁעִי. הוֹלֵךְ בְּיוֹם וָיוֹם אַחַר בִּצְעִי. מִבֵּית מְקוֹם סֵפֶר תִּינוֹק בּוֹרֵחַ: יוֹם אֶבֶן בְּחַבְלֵי שָׁוְא ... מוֹשֵׁךְ. אָחוֹר לְךָ אֵלִי בָּאתִי נִצָּב. רִפְאוּת לְאָרֶס ... נָחָשׁ נוֹשֵׁךְ. שׁוֹאֵל וּמִתְחַנֵּן נִכְאָב נֶעֱצָב. יוֹשֵׁב בְּעֵינֵי אֶבֶן מַחְצֵב. יָד פֶּה וָעַיִן אֵין לִי טַעַם וָרֵיחַ: יוֹם הֵן רָאשֵׁי חֳדָשִׁים אֶל עַמְּךָ נָתַתָּ. לִזְמַן כַּפָּרָה עַל כָּל תּוֹלְדוֹתָם מֵאֵת אֲהוּבֶיךָ שׁוּמֵן הַשְׁבַּתָּ. עַל כֵּן אֲקַדֶּמְךָ בִּתְחִנָּתָם

מְיוֹם לְפָנָיו בָּא כִּי אָז אֵיתָם. אָשׁוּב לְאִישׁ תּוֹשָׁב לֹא עוֹד אוֹרֵחַ: יום וּבְרוֹב חֲסָדֶיךָ אַתָּה מַלְכִּי. תָּקוּם תְּרַחֵם אֶת צִיּוֹן קָדְשֵׁנוּ. דִּירַת מְנוּחָתְךָ שִׂים כָּבוֹד. כִּי בָהּ נַעֲלֶה עוֹלוֹת רָאשֵׁי חֳדָשֵׁינוּ. נָא אֵל שְׁלַח נוֹשֵׂא נֵזֶר רֹאשֵׁנוּ. כִּי שָׁם לְבָבֵנוּ שׁוֹאֵף זוֹרֵחַ: יום זה

אשוב . לה' . והיה שהיה אצלי כתושב . לא אקבלו עוד אפי' לאורח : דירת : ביהמ"ק : שלח . לשון כח גדול הנושא הגאון כמו חר : שם . לביהמ"ק : שואף . חושק לראותו בבנינה השכינה בו בגלוי . לא בהסתר פנים כמו עתה :

אומרים למנצח על הגתית (תלים ח) אמרי ח"ק וכשיש י' שמתענים . מוציאין ס"ת . קורא לג' המתענים ויחל (וא' אומר ההפטורה דרשו ומברך לפניה ולאחריה וכשמגיע אל שוב מחרון אפך . ה' ה' . שותק וקורין הקהל . ואח"כ קורא הוא :

וַיְחַל מֹשֶׁה אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהָיו וַיֹּאמֶר לָמָה יְהוָה יֶחֱרֶה אַפְּךָ בְּעַמֶּךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּכֹחַ גָּדוֹל וּבְיָד חֲזָקָה: לָמָּה יֹאמְרוּ מִצְרַיִם לֵאמֹר בְּרָעָה הוֹצִיאָם לַהֲרֹג אֹתָם בֶּהָרִים וּלְכַלֹּתָם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה שׁוּב מֵחֲרוֹן אַפֶּךָ וְהִנָּחֵם עַל־הָרָעָה לְעַמֶּךָ: זְכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בָּךְ וַתְּדַבֵּר אֲלֵהֶם אַרְבֶּה אֶת־זַרְעֲכֶם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמָיִם וְכָל־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֶתֵּן לְזַרְעֲכֶם וְנָחֲלוּ לְעֹלָם: וַיִּנָּחֶם יְהוָה עַל־הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ: לוי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פְּסָל־לְךָ שְׁנֵי־לֻחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים וְכָתַבְתִּי עַל־הַלֻּחֹת אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל־הַלֻּחֹת הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ: וֶהְיֵה נָכוֹן לַבֹּקֶר וְעָלִיתָ בַבֹּקֶר אֶל־הַר סִינַי וְנִצַּבְתָּ לִי שָׁם עַל־רֹאשׁ הָהָר: וְאִישׁ לֹא־יַעֲלֶה עִמָּךְ וְגַם־אִישׁ אַל־יֵרָא בְּכָל־הָהָר גַּם־הַצֹּאן וְהַבָּקָר אַל־יִרְעוּ אֶל־מוּל הָהָר הַהוּא: מפטיר וַיִּפְסֹל שְׁנֵי־לֻחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים וַיַּשְׁכֵּם מֹשֶׁה בַבֹּקֶר וַיַּעַל אֶל־הַר סִינַי כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ שְׁנֵי לֻחֹת אֲבָנִים: וַיֵּרֶד יְהוָה בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם יְהוָה: וַיַּעֲבֹר יְהוָה ׀ עַל־פָּנָיו

ויחל . (שמות לב יא) ל' הקשה : פני . לפניו של זעם : אלהיו . ולא אלהיכם . אחר שעבדו לעגל : למה . אמר משה לה' בניך שמו לך עגל . א"ל אין בו ממש . א"ל א"כ למה הי' . אין מתקנא אלא חכם בחכם : בעמך הלא הערב רב שהחטיאו בעבירת והחטיאום : מצרים . שעבדו לעגל . ולמדו מהם : יאמרו . ישראלו בגבוהם לומר שה' פועל רק רע . ולזה הוציאם להורגם במקום ההר שלא יודע : הרעה : שחשבת לעמך : זכור . אם עברו על י' דברות יעמוד להם זכות אברהם שנתנסה בי' נסיונות . ואם חייבים שריפה . זכור מה שנמסר אברהם ליהרג עליך באור כשדים . ואם הרג . זכור מה שיצחק פשט צוארו לעקידה . ואם גלות : זכור מה שיעקב גלה לחרן : בך . שאתה ושבועתך קיימין לעולם : ויאמר . (שם לד א) : פסל לך . אתה שיברת הראשונים אתה פסל אחרים : והכתבתי . מן אתה כתומר . ואני הלוחות : נכון . מזומן : ואיש לא . כי לפי שהיו ראשונות בקולות וקהלות : כדי שישמע העם בדברו עמו שלא נס עה"ר . ע"כ עתה לא יעלו עמך הזקנים כבראשונות . וגם אל יראו בשמחים ההר . מקום מעמד ישראל בראשונה : ויקרא . משה : ההר . הסביר פני זעמו ויקרא מדות רחמיו :

ויקרא יהוה׀ יהוה אל רחום וחנון ארך אפים ורב
חסד ואמת: נצר חסד לאלפים נשא עון ופשע וחטאה
ונקה לא ינקה פקד׀ עון אבות על בנים ועל בני בנים
על שלשים ועל רבעים: וימהר משה ויקד ארצה
וישתחו: ויאמר אם נא מצאתי חן בעיניך אדני ילך
נא אדני בקרבנו כי עם קשה ערף הוא וסלחת לעוננו
ולחטאתנו ונחלתנו: ויאמר הנה אנכי כרת ברית
נגד כל עמך אעשה נפלאת אשר לא נבראו בכל
הארץ ובכל הגוים וראה כל העם אשר אתה
בקרבו את מעשה יהוה כי נורא הוא אשר אני
עשה עמך:

ה' ה'. רחמן קודם החטא. ואחריו כשישוב: אל. יכול על כל: רחום. לחוטאים. לבקש שעשה בקרבה אליו: וחנון. שעשה חן וגומל טוב לעולים. אפי' אין ראוים: ארך אפים. אין ממהר ליפרע. שמא ישובו: ורב חסד. לצריכים חסד. שאין להם זכיות כ"כ: ואמת. לשלם שכר טוב לעושי רצונו: נוצר חסד. שאדם עושה. לב' אלף דורות: עון. מזיד: ופשע מרד להכעיס. וחטאה. שגגה: ונקה. לשבים. לא ינקה. לשאינם שבים. פוקד עון. ונפרע ממנו: על בנים. כשאוחזים מעשי אבותיהם: רבעים. דור רביעי: וימהר. כשראה השכינה ושמע הקריאה: כי עם ק'. ויעבור בך. ונרחמיך הסלח. ולא כן מלאך: ונחלתנו. תתננו לך לנחלה: כרת ברית. על זה: נפלאות. כשיתפללו בי"ג מדות אלו: עמך. בשבילך:

הכא ליתן צדקה בתענית דשכנים. ויש אדם שממנו הכיב עליו מנעו. ומפני שהמה מצפירין דינו בשמחה אלא ביום הצדקה. דכתיב בו שמרו משפט ועשו צדקה. ויש שנוהגים לשער מה שהיה אוכל ביום התענית. וליתן לעניים בערב:

הפטרה לתענית צבור. בישעיה סי' נ"ה

דרשו יהוה בהמצאו קראהו בהיותו קרוב: יעזב רשע דרכו ואיש
און מחשבתיו וישב אל יהוה וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה
לסלוח: כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי נאם יהוה:
כי גבהו שמים מארץ כן גבהו דרכי מדרכיכם ומחשבתי ממחשבתיכם:
כי כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים ושמה לא ישוב כי אם הרוה
את הארץ והולידה והצמיחה ונתן זרע לזרע ולחם לאכל: כן יהיה
דברי אשר יצא מפי לא ישוב אלי ריקם כי אם עשה את אשר חפצתי
והצליח אשר שלחתיו: כי בשמחה תצאו ובשלום תובלון ההרים
והגבעות יפצחו לפניכם רנה וכל עצי השדה ימחאו כף: תחת הנעצוץ
יעלה ברוש ותחת הסרפד יעלה הדס והיה ליהוה לשם לאות עולם
לא יכרת: כה אמר יהוה שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה
ישועתי לבוא וצדקתי להגלות: אשרי אנוש יעשה זאת ובן אדם
יחזיק בה שמר שבת מחללו ושמר ידו מעשות כל רע: ואל יאמר

בהמצאו. בעוד שמצוי אצלכם. קודם שתשפטו מאלהיכם: דרכו. דרכו הרע: מחשבותיו. ישוב. וישוב בתשובה אל ה'. וירחמהו. כי מרבה לסלוח: כי. המחשבה שלא יוכל להם תשובה. ולא כן מחשבותי. דרכי. דרך המלך לבשים המורד ולא לקבל תשובתו. ולא כן דרכי. וכמרחק גבהות שמים מארץ. גבה ונבדל דרכי ומחשבתי מאלהכם. כי דרך המלך שלא למחול לבל. ודרכי למחול הכל ע"י התשוב': לא ישוב. עד פ"י. כי הנחמה כמו אב שלחה. כך מלאה מרוה האדמה ומוליה הצמח מהגרעין בעומק הארץ. ואח"כ מוליא הצמח ממעל לארץ ומגדל התבואה לאכול ולזרוע לשנה: ריקם. בלי שיגמור שליחותו. כמו שילכו בגלים מבין אדם (ולא שאמר כמשל לא ישוב. אמרו גם כנמשל) וכודאי יקוים הבטחתי. שהגאולה מוכנה בשמחה ותובלו לארצכם בשלום: יפצחו. ענין פתיחת הפה בקול: ימחאו. ענין הכאה כף אל כף דרך שמחה. והוא מליצה, כי כשאדם בשמחה דומה לו שכל העולם שמח עמו: הנעצוץ. מין קוץ: ברוש. אילן סרק חשוב: הסרפד. שמה גרוע: הדס. אילן כשרים. והיה. במקום ממשלת הגוים יושבו ישראל: והיה. דבר זה לה' לשם גבורה. ולסימן שכן יהי לעולם ולא יכרת: משפט. משפטי התורה: צדקה. זה עם זה. ועי"ז תהיה קרובה ה': זאת. האמור למעלה. שישמור מחללו השבת ויהיה אות על חידוש העולם ע"י התורה: והזה ודאי ישמור ידו מ': מעשות כל רע:

בן הנכר הנלוה אל יהוה לאמר הבדל יבדילני יהוה מעל עמו ואל יאמר הסריס הן אני עץ יבש: כי כה אמר יהוה לסריסים אשר ישמרו את שבתותי ובחרו באשר חפצתי ומחזיקים בבריתי: ונתתי להם בביתי ובחומתי יד ושם טוב מבנים ומבנות שם עולם אתן לו אשר לא יכרת: ובני הנכר הנלוים על יהוה לשרתו ולאהבה את שם יהוה להיות לו לעבדים כל שמר שבת מחללו ומחזיקים בבריתי: והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי עולתיהם וזבחיהם לרצון על מזבחי כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים: נאם אדני יהוה מקבץ נדחי ישראל עוד אקבץ עליו לנקבציו:

הלוה. המחבר לה'. להאמין בי. יבדילני. מישראל בקבלתם התורה, ולמה אלדק: הן יבש. שאין מגדל פרי. גלא יאמר שאי לזכרון. ולמה אישר דרכי: נחשר. כדבר מחפלתי. ואוחזים בתורתי: בביתי. בביהמ"ק ובפנים לחומת הר הבית ש... מושב הסנהדרין והזקנים שם יהי מקומן ויזכרו לטובה. וטוב יותר מזכר הבא מבנים ובנות: יד. מקום: עולם. עד עולם: על. כמו אל: כל. מי מהם אשר שומר כו': הר קדשי. ביהמ"ק. בשוב עם התורה בישראל: תפלתי. המוכן להתפלל שם לפני: לרצון. יקובלו ברצון: יקרא. שם מוכן לבית התפלה לכל גויי העמים: מקבץ. המקבץ את ישראל הנדחים בין הגוים: עליו. על ישראל אקבץ גרים נוספים על נקבצי ישראל:

יהודה הש"ם לביכל ויעמדו להתפלל שמו"ע בלחש ובכונה. והמתענה הש"צ ותור הסבלה ואומר ענגו בין גואל לרופא. ואח"כ ברכת אומר עננו והוסם בשומע תפלה וקודם יהיו לרצון אומר רבון וכו ונומר הסבלה ואומרים זה:

לכו ונשובה אל יהוה כי הוא טרף וירפאנו יך ויחבשנו: יחינו מימים ביום השלישי יקמנו ונחיה לפניו: כי לא על צדקתינו אנחנו מפילים תחנונינו לפניך כי על רחמיך הרבים: אדני שמעה אדני סלחה אדני הקשיבה ועשה אל תאחר למענך אלהי כי שמך נקרא על עירך ועל עמך: אל מלך

לכו. ענין זירוז: טרף: ולא בכח ידו גבר אויב: וירפאנו. כי הכל בידו: יך. הכה אותנו. ויניח החבושם על המכה: יחיינו. בב' ימים היתה תחיית המתים ואח"כ מתו שנית. ביום מתן תורה מתו והחייה ה'. והמתים

חזן וקהל ג"פ השיבנו יהוה אליך ונשובה חדש ימינו כקדם:

הנחיה יחזקאל. אבל. ביום השלישי. בגה"ה העתידה. לא יהיה מיתה אח"כ: לפניו. כי ה' יהיה רואה בהצלחתם של צדיקים ודורש לכם תורה ומראים באצבעו זה אלהינו: על. במקום: מעמה. הפלתינו: סלחה. לעונינו. הקשיבה. להתפלתנו: ועשה. כל משאלותינו: תאחר. הגאולה: שמך נקרא. עיר אלהים. אלהי ישראל. ולא תעזוב לעזבם ביד זרים: השיבנו. הסמוך לנו כפתח כאולם והסן לנו לב נשבר. כשתשובה מקודם כתוך של מחט:

בכ"מ שנרשם אל מלך הסוגה לומר זה עד אנא ה'

אל מלך יושב על כסא רחמים מתנהג בחסידות מוחל עונות עמו. מעביר ראשון ראשון מרבה מחילה לחטאים וסליחה לפושעים. עושה צדקות עם כל בשר ורוח. לא כרעתם תגמול. אל הורית לנו לומר (מדות) שלש עשרה. זכר לנו היום ברית שלש עשרה. כמו שהודעת לעניו מקדם. כמו שכתוב וירד יהוה בענן ויתיצב עמו שם ויקרא בשם יפסיק מעט יהוה:

אל. המלך החזק המושל בכל. יושב תמיד על כסא רחמים ומתנהג עם עמו במדת חסידות. כי מוחל עונות עמו. והחטא שעושה אדם בפעם ראשון לא יחשוב כלל. ומרבה למחול לגמרי על השגגות. ועל המורדים סולח ואין מעביר ניקף מהם ימותו: לומר ה'. והמחול לנו: ברית. הרומז לי"ג מדות שאין תחזור ריקם: לעניו. למשה: כי תמלא. אשר תמלא: כי. אשר:

בי"ג מדות יכוונו הכל. ולא יפסיקו עד לאחר ונחלתנו

ויעבור יהוה על פניו ויקרא. יהוה. יהוה. אל רחום. וחנון. ארך אפים. ורב חסד. ואמת: נוצר חסד. לאלפים. נשא עון ופשע. וחטאה. ונקה: וסלחת לעוננו ולחטאתנו ונחלתנו: סלח לנו אבינו כי

חָטָאנוּ מְחַל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשָׁעְנוּ׃ כִּי אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב חֶסֶד לְכָל קוֹרְאֶיךָ׃

אָנָּא יהוה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם תִּכּוֹן תְּפִלָּתִי קְטֹרֶת לְפָנֶיךָ וְתוֹצִיא כָאוֹר צִדְקֵנוּ וּמִשְׁפָּטֵנוּ כַּצָּהֳרָיִם׃ אֲמָרֵינוּ הַאֲזִינָה יהוה בִּינָה הֲגִיגֵנוּ בְּקָרְאֵנוּ עֲנֵנוּ אֱלֹהֵי צִדְקֵנוּ׃ כרחם אב

כל"מ מנהגם כרחם אב סגולה לומר זה עד משאת כפי

כְּרַחֵם אָב עַל בָּנִים כֵּן תְּרַחֵם יְיָ עָלֵינוּ׃ לַיהוה הַיְשׁוּעָה עַל עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ סֶּלָה׃ יהוה צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה׃ יהוה צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ׃ יהוה הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ׃

חזן סְלַח נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ וְכַאֲשֶׁר נָשָׂאתָה לָעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד הֵנָּה וְשָׁם נֶאֱמַר׃ קהל וַיֹּאמֶר יהוה סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ׃

תכון. תפלתי תהיה נכונה לפניך כקטורת: ותוציא. תגלה צדקנו בעולם כאור הגלוי ויכירו הכל כי צדיקים במשפטם: בינה. התבונן לבנו: צדקנו. השופט עמנו לצדקה: כרחם אב. הנה הזכיר את רחמי האב. שהרחמים מעולם: בוטח. לא יתייאש אדם מזה. ועל עמך תושל ברכתך סלה. ה' צבאות. שאומר נ"ס אלו אינו ניצוק: עמך. נגלות. ופ"י הגרות הוא משגב והוזק לנו להצילנו מאויבים: בוטח בך: ולא יתייאש בעת צרה: ה' מדם הרחמים הושיעה. וגם המלך משפט הלב. יעננו מיד ביום קראנו: כגודל. בעבור חסדך הגדול: ועד הנה. עד מקום זה. או מיום יציאת מצרים עד יום זה: סלחתי. סולח אני כדברך. שאמרת פן יאמרו מבלתי יכולת: ושמע. תפלתנו: והעיר. ושוממות העיר:

הַטֵּה אֱלֹהַי אָזְנְךָ וּשְׁמָע פְּקַח עֵינֶיךָ וּרְאֵה שֹׁמְמֹתֵינוּ וְהָעִיר אֲשֶׁר נִקְרָא שִׁמְךָ עָלֶיהָ כִּי לֹא עַל צִדְקֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים׃ אֲדֹנָי שְׁמָעָה אֲדֹנָי סְלָחָה אֲדֹנָי הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אַל תְּאַחַר לְמַעַנְךָ אֱלֹהַי כִּי שִׁמְךָ נִקְרָא עַל עִירְךָ וְעַל עַמֶּךָ׃

סליחה וחתום מרדכי בר שבתי

חזן מַשְׂאַת כַּפַּי מִנְחַת עֶרֶב רְצֵה נָא בְּכֹשֶׁר. תִּכּוֹן תְּפִלָּתִי קְטֹרֶת לְפָנֶיךָ בְּתוֹם וּבְיֹשֶׁר. בְּקָרְאִי עֲנֵנִי צוּרִי הַיּוֹם יִפָּנֶה׃ קהל כַּאֲשֶׁר. יָבִיאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַמִּנְחָה׃ חזן רֵיחַ נִיחוֹחַ אִמְרֵי פִי לְפָנֶיךָ צוּר הָעוֹלָמִים. חֶלְבִּי וְדָמִי הַנִּמְעָט בְּצוֹמִי תְּמוּר חֲלָבִים וְדָמִים. קַבֵּל הֶגְיוֹן לִבִּי אֲשֶׁר עָרַכְתִּי (זֶה כַּמָּה יָמִים) הַיּוֹם בִּנְעִימִים׃ קהל כַּחַטָּאת כָּאָשָׁם וְכַמִּנְחָה׃ חזן דְּרוֹשׁ נָא בְּיוֹם זֶה דּוֹרְשֶׁיךָ וְהִדָּרֵשׁ לָהֶם בְּנִיב שְׂפָתָיִם. שְׁעֵה לְמַעֲמָדָם וְטַהֲרֵם כְּכֶסֶף מְזֻקָּק שִׁבְעָתָיִם. וּרְצֵה שִׂיחָתָם כְּשֶׂה אַחַת מִן הַצֹּאן וּמִן הַמָּאתָיִם׃ קהל מִמַּשְׁקֵה יִשְׂרָאֵל לְמִנְחָה׃ חזן כָּלִיל וְעוֹלָה תְּחִנָּתִי תֵּחָשֵׁב. וּמַסְטִינַי רִיב תָּרִיב. וְהוֹצִיא כָאוֹר צִדְקִי טֶרֶם יָבֹא הַשֶּׁמֶשׁ וַיַּעֲרִיב. שְׁפוֹךְ כַּמַּיִם לִבּוֹ בִּתְפִלָּתוֹ כָּל

משאת. רצה נא נשיאת ידי בלב כשר לתפלת המנחה. ותפלתי תהיה בתום ויושר. תכון לפניך כקטורת. בקראי. לך ה' בתפלתי ענני צורי. והפנה לי היום כאשר הביאו בני ישראל למנחה: ריח. שבקשך צור עולמים תהיה תמוז לפניך אמרי פי בתפלתי כריח ניחוח מהקטורת שבבהמ"ק. וחלב ודם שלי שנתמעט היום מהתענית. יחשב לפניך תמורת חלב ודם המקרב על המזבח: קבל. התחנונים לבי שסדרתי היום בנעימות. כמו שקבלת מישראל חטאת וכו': דרש נא. שבקשך שתדרוש ותבקש ביום זה הדורשים אותך. והדרש להם בדבור שפתי. ושעה למעמדם לפניך בתפלה ההגונה. וטהרם מחטאם כאומן המזקק כסף ז' פעמים. וירצה לפניך תפלתם כמו שהיה רצוי לפניך השה המובחר שבירכו לקרבן מן מאתים המובחרים: משקה. לשון ומוח שלמותיו משקה (יחזקאל מ"ה). כליל. תפלתי יחשב לפניך כעולה. ותריב עם המשטינים עלי: יבא. ישקע ויהא ערב: שפוך:

כי

אִישׁ: קהל וְהִקְרִיב. הַמַּקְרִיב קָרְבָּנוֹ לַיהוה מִנְחָה:
חזן יְשֻׁרוּן עַמְּךָ יָשִׁיר חַסְדְּךָ בְּטוּב לָקַח. הַטֵּה אֵלָיו אָזְנְךָ וּשְׁמַע וְעֵינֶיךָ פְּקַח. וּרְאֵה כִּי טוֹב מִסְתּוֹפֵף בְּשַׁעֲרֵי רַחֲמֶיךָ: קהל וַיִּקַּח. מִן הַבָּא בְּיָדוֹ מִנְחָה:
חזן בְּרוֹב רַחֲמֶיךָ אִמְרֵי הַאֲזִינָה יהוה הֲגִיגִי בִּינָה. אִם נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֱלֹהֵי קֶדֶם מְעוֹנָה. וְלָקַחְתָּ מִנְחָתִי מִיָּדִי אֲשֶׁר הֵבֵאתִי לְךָ בִּתְחִנָּה: קהל וַיְהִי כַּעֲלוֹת הַמִּנְחָה: חזן שַׁדַּי לֹא מְצָאנוּךָ שַׂגִּיא כֹחַ לָעֲרֹה מִקֶּדֶם קָנִיתָ. אֶחָד הַמַּרְבֶּה וְאֶחָד הַמַּמְעִיט בִּשׁוּבוֹ נַפְשׁוֹ רָצִיתָ. אַךְ יָכִין לִבּוֹ לְפָנֶיךָ בְּמִנְחָתוֹ בְּעֵת הַקְרִיב אוֹתָהּ: קהל וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה: חזן בִּהְיוֹת מִזְבֵּחַ וּמִקְדָּשׁ עַל מְכוֹנוֹ וּגְבוּלוֹ. הָיוּ מְכַפְּרִים עָלֵינוּ בִּשְׂעִירִים הָעוֹלִים לְגוֹרָלוֹ. וְעַתָּה בְּאַשְׁמָתֵנוּ לוּ חָפֵץ יהוה לַהֲמִיתֵנוּ: קהל לֹא. לָקַח מִיָּדֵנוּ עוֹלָה וּמִנְחָה.
חזן תַּחֲנוּנִים יְדַבֵּר עַמְּךָ יְבַקֵּשׁ סְלִיחָה בְּלֵב מָר. הִנּוֹ מִתְיַצֵּב עַל מָצוֹר וְעוֹמֵד עַל הַמִּשְׁמָר. מְהֵרָה פָּנֶיךָ לְעֵת מִנְחַת עֶרֶב וּמְצַפֶּה כּוֹפֶר: קהל כִּי אָמַר. אֲכַפְּרָה פָנָיו בַּמִּנְחָה: חזן יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ בְּנֵה וְעָרֶיהָ מִקָּצֶה. אֲסוּרִים רְעוּצִים פְּתַח וְלַחָפְשִׁי הוֹצֵא. וְעָרְבָה לַיהוה מִנְחָתָם כִּימֵי עוֹלָם וְתָשׁוּב וְתִרְצֶה: קהל עוֹד פְּנוֹת אֶל הַמִּנְחָה: חזן וּנְפוּצוֹת יִשְׂרָאֵל לְקַבֵּץ יָדְךָ שֵׁנִית תּוֹסֵף. כְּרוֹעֶה עֶדְרוֹ תִּרְעֵם בִּנְוֵה טוֹב תֶּאֱסֹף. וְיָשַׁב כְּצֹרֵף וּמְטַהֵר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּזָּהָב וְכַכֶּסֶף: קהל וחזן וְהָיוּ לַיהוה מַגִּישֵׁי מִנְחָה: אל מלך

כן תרעם. ותאספם בנוה טוב: וישב. ה': מגישי מנחה. במקדש שיבנה במהרה בימינו אמן:

וּנְשַׁלְּמָה פָרִים שְׂפָתֵינוּ. תִּכּוֹן תְּפִלָּתֵנוּ קְטֹרֶת לְפָנֶיךָ מַשְׂאַת כַּפֵּינוּ מִנְחַת עָרֶב: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִינוּ וְהֶגְיוֹן לִבֵּנוּ לְפָנֶיךָ יהוה צוּרֵנוּ וְגוֹאֲלֵנוּ: כרחם אב

ונשלמה. (הושע יד) במקום קרבנות ווידוי שפתינו: תכון (תלים קמא) תפלתנו לפניך כקטורת. ונשיאת כפים לפניך בתפלה. יחשב כתמיד של בין הערבים: והגיון: מחשבות לבנו שלא יכול להוציא בפה:

סליחה ותתום אליעזר יצחק הלוי

חזן אֱלֹהַי בְּשַׂר עַמְּךָ מִפַּחְדְּךָ סָמַר. וּמֵאָז עֲלוֹת הַשַּׁחַר יַעֲמוֹד עַל מִשְׁמָר. עַד עֵת מִנְחַת עָרֶב: קהל כִּי אָמַר אֲכַפְּרָה פָנָיו בַּמִּנְחָה:

אלהי. עמך אחז חיל ורעד. ושערות בשרם עמדו כמסמרים מפחדך: על משמר. להקביל בתפלה: אמר. כל אחד: אכפרה. אבטל רוגזו בתפלה ממנו:

כי עתה שפך כל אחד לבו בתפלתו והקריב חלבו ודמו כמקריב קרבן: ישורון. ישראל עמך ישירו לך על גודל חסדך להם בנתינת התורה. ולזה שמע תפלתם ופקח עיניך על הרבון מעשיהם. וראה שאומרים אשר טוב להודות באמרי רחמיך: פ"ל לקח כל אחד מהבא בידו ליתן מנחה: הגיגי. מחשבותי: קדם מעונה. קודם לכל והוא ברקיע מעון: מנחתי. תפלתי וכאשר קבלת מנחת הערב בתחנה. שדי. לא מצאנו לך שתגדיל כחך לעורר דינים לישראל: ורצית נפש המרבה והממעיט בתשובה כפי כחו. אך כשיכוון לבו לפניך בתפלתו ותשובתו כמו שכיוונו הכהנים בהקרבה: ועתה. שהגיע בעוננו זאת נחמתנו. כי אם חפץ ה' להמיתנו אחר החורבן. לא לקח מידינו התפלה שהיא במקום קרבן: בלב מר. על חטאיו: מתיצב. ומייחל כפרה: כעומד על המשמר על מגדל מבצר שבמצור. ומצפה שיבא חיל הפודה המוסגרים במבצר. כן עמך מחכה ה' ומצפה שתתן להם כופר בזכות יעקב שאמר אכפרה כו': מקצה. אל קצה: מנחתם. תפלתם. למתן עונם: כימי עולם. כימי משה: כרועה. שמהלך לרעות עדרו במרעה טוב.

חזן להקשיב למסטיננו מאן תמאן. מאונו ברעש אל נא תהי מואן. אם עונות תשמור הלא כבו: קהל מאין. עוד פנות אל המנחה: חזן ישראל עמך אשר בך מאמין. אם בשמאל דחיתו קרבתו בימין. בא לשחר פניך: קהל ויקח מן. הבא בידו מנחה: חזן עורכי שוע משלמי פרים שפתותם. רצה והשלך במצולות ים כל חטאתם. יערב עליך שיחתם ורנתם: קהל כחטאת וכעולה ובמנחת: חזן זכר אשר פנים ושעיר פנימי וחיצון. יהיו נא אמרינו לפניך לרצון. ותערב מנחתנו כשה אחת מן הצאן. מן המאתים: קהל ממשקה ישראל למנחה: חזן ראה כי אזלת ידנו ויושבי מרום שחו. פסו אמונים ובכן לקחו. כבד פה ועבי שפה: קהל נשלחו. בני ישראל בידו מנחה: חזן בחר ניב שפתי כשתר פרוש. ענני ירפא מזבחך ההרוס. חלקת לשוני תערב כשמן רוס: קהל את העולה ואת המנחה: חזן בית תפלתם מקום צקון לחשם. חשוב כבמקום אשר יבשלו שם. הכהנים את החטאת ואת האשם: קהל ואשר יאפו את המנחה: חזן יצוה יהוה חסדו קוממיות השיבני לנוי. לפאר מקום מקדשי לחדש הדר נוי. נשב מצרף וטהר את בני לוי: קהל וחזן והיו ליהוה מגישי מנחה: אל מלך

להקשיב. תקבל שתמאן לכאן מלשינים השטן עלינו. ואל תהיה עלינו לקל כמיאנו ברעש עלינו: מאין. לפי שאין לנו תרופה לתחלואי עונותינו. תקבל שבתכך תפלה לתפלה שמנחה: מאמין. בזמם האמונה. אם ה' בימין. לכבר שם וקרבתו: ויקח. לקח תפלתו בידו שהיא למנחה לפניך: עורכי. ישראל המסדרים תפלתם במקום קרבנות. מבקשים ממך שתקבל תפלתם והשליך בעומק ים כל חטאתם. ויומתק לך דבורם בתפלה כחטאת כו': זכר. תקבל שמם שאנו מזכירים לפניך עבודת פר שבפנים ושעיר שבפנים וחוץ. יהיה לרצון לפניך כאלו הקרבנו ויומתק לך תפלתנו עתה כקרבן: ראה בעיניך הפקודות. כי אתה כהוגן. ויש"ל שישבו במעלה בשמי נפלו עתה עד תחתית. ולזה כלו מאמינים בך אמונה שלימה. ועתה לקחו אותי לש"ץ שאני כבד פה ס'. ושלחו בידי לך מנחה שהיא התפלה: בחר. שתקבל שתנקה דבור שפתי בתפלה. שיהא לה כזריקת הדם בבתך. ועננו על תפלתי. ובנה מזבחך שנהרס בעונו. והלקח לשוני בתפלתי יומתק לפניך כשמן הנקבה לבלול בו סולת למנחה: בית. הבית שמתאספים בו להתפלל והוא מקום יניקה לנו בתפלתם. תחשב כבהמ"ק: יצוה. יהי רצון שיצוה ה' בחסדו להשיבני בזריזות לירושלים עיקר דירתי. ולזכה להדר ולהדם בהמ"ק. וישב ה' למטר הכהנים והלוים כצורף שמטהר הכסף. ויגישו לו מנחה (בשעל. לא בתפלה במקום קרבן) בבהמ"ק שיבנה ב"ב אמן:

קהל וחזן טוב יהוה לכל ורחמיו על כל מעשיו: טוב יהוה לקויו לנפש תדרשנו: טוב ויחיל ודומם לתשועת יהוה: טוב לחסות ביהוה מבטוח בנדיבים: טוב וישר יהוה על כן יורה חטאים בדרך: טוב יהוה למעוז ביום צרה ויודע חוסי בו: כי הוא ידע יצרנו זכור כי עפר אנחנו: כי טוב יהוה לעולם חסדו ועד דור ודור אמונתו: כרחם אב

טוב. (תהלים קמה): לכל. לרעים ולטובים: מעשיו. הבריות שבעולם: טוב ה'. (איכה ג): תדרשנו. בלי אמצעי: טוב. (שם) שיחוס אדם ויצפה להשועת ה': טוב לחסות בה'. (תהלים קיח) אף שלא הבטיחו. מבטוח באדם שהבטיחו. אפי' הוא נדיב: טוב וישר. (שם כה) לפי שה' טוב וישר ורוצה להטיב לכל. ע"כ מלמד החוטאים ומזהירים ילכו בדרך טוב: טוב. (נחום א) אף ביום צרה כשתבוא משפט. הוא טוב להיות למחסה. ומתן לב לדעת החוסים בו ולהצילם: כי. (תהלים קג): יצרנו. יצירתנו שהוא מעפר. ואי אפשר להפרד לגמרי מהתאות כגוף ותמיד זכור לפניו שאנחנו עפר: כי טוב. (שם ק): חסדו. מתקיים לעולם. לא כחסד ב"ו: אמונתו. הבטחתו הבטחתו קיים עד כלות כל הדורות:

פזמון (מל' פא: ר"ל שיר הטוב. לפי שהמלאכה הכרח בו יותר טעים מבשאר סליחות) ומסד על אלפא ביתא חותם יצן עליו לכבר שוטטינו) חתום בנימין

בת עמי לא תחשה. ולא תשקוט בזעקה. ובמקום עולה ואשה. תכין תחן חקה. ליהוה מגישי

בת עמי. ישראל. לא השתוק ולא הנוח אך יתמיד תזעק בתפלה. ובמקום קרבנות תזמין תחנה קבוע לה'. שהטוב בעיניו תפלת השפל כצדקה שמתן שמעיר:

מִנְחָה בִּצְדָקָה: נְשִׂיא אֱלֹהִים הַנֶּאֱמָן. רֹאשׁ צִירִים אֵיתָנֵי. הִשְׁכִּים שַׁחַר וּזְמָן. עָמוֹד וַעֲרוֹךְ תַּחֲנוּנֵי. בִּמְקוֹם תָּמִיד מְיוּמָּן. לְשַׁחַר עַל קָרְבָּנֵי. וְכִי הֶאֱמִין בַּיהוה. וַיַּחְשְׁבֶהָ לּוֹ צְדָקָה: ליהוה יְחִידוֹ לְמֵאָה נֶחֱנָן. וְעָקוּד בְּמִזְבַּח אֲבָנָיו. לִפְנוֹת עֶרֶב חָנַן. וְהָאֵל נָשָׂא פָנָיו. לְתָמִיד עֶרֶב מְכוּנָן. לְהִתְרַצּוֹת פְּנֵי אֲדוֹנָיו. כְּאִישׁ לָקַח מְלֹא חָפְנָיו קְטֹרֶת סַמִּים דַּקָּה: ליהוה מְפַלֵּל יוֹשֵׁב אֹהֶל. הַלָּן בִּמְקוֹם מִשְׁכָּב. לְרִבּוּי פְּדָרִים יָהֵל. בְּהִתְקָרֵב בְּבֵית זֶבַח. וְאִם אֵין קָרְבָּן לְיַחֵל. תְּמוּרָם אֶעֱרוֹךְ שֶׁבַח. וְנִבְחַר לַיהוה מִזֶּבַח. עֲשֹׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה: ליהוה נֶאֱלַמְתִּי דוּמִיָּה. מֵאֵין עֲבוֹדַת כֹּהֲנִים. וְאֵיךְ אָשִׁיר בַּשִּׁבְיָה. וְאֻסְּפוּ קְוֵי אֱמוּנִים. וְעַל כָּל זֹאת אוֹדֶה יָהּ. כִּי הוּא נַעֲלָה בְּדִינִים. לָנוּ בּוֹשֶׁת הַפָּנִים. וּלְךָ הַצְּדָקָה: ליהוה חֵלֶף קָרְבְּנוֹת פֶּדֶר. תְּפִלָּתִי תֵּרָאֶה. בְּזָכְרִי עַל הַסֵּדֶר. עֲבוֹדַת מְשָׁרְתִים בָּאֵי. הֵיכַל חֶדֶר בְּחֶדֶר. וְשָׁמְעוּ מְבַשֵּׂר בְּמַרְאֶה. וְזָרְחָה לָכֶם יִרְאֵי שְׁמִי שֶׁמֶשׁ צְדָקָה: ליהוה: אל מלך.

רמז. ה״א. אברהם אבינו ראש האבות (שנקראו צירים ואתנים ופלוטים) השכים בזה, שנאמר לעמוד ולסדר תפלת השחר במקום שהיה תמיד מזומן לו להתפלל שם. כנגד תמיד השחר: מיומן. פי׳ ויען ה׳ לו: יחידו. יצחק אבינו. שנתן אביו מה׳ והולידו בן למאה שנה. ונעקד על מזבח אבנים. שהתפלל מנחה בשדה לפנות ערב. וה׳ הזמין לו מיד זווגו: להתמיד תפלת מנחה שיהא עד תמיד הערב. וכל אחד יתרצה בה לפני ה׳ כתפלת כ״ג בהקטירו ביוה״כ: מפלל. יעקב אבינו שהתפלל תפלת ערבית כשלן במקום המקדש עד שנבנה ופדרים שהן מרובין ולא נתאכלו בערב שמקריבין כל הלילה: יהל. יאיר: ליחל. לקוות שע״י ישפר עון. אסדר תפלה במקומו: נאלמתי. אני שותק לפי שאין כהנים לעבוד יבשר. ואיך אשיר בשמחה כשאנו בגלותינו. ומ״מ משבח לה׳ הנעלה בדינים שעושה בנו. כי לנו הבושה על חטאתינו ולו הצדקה: חלף. תחת שהקרבנות ופדרים שקבל תפלתי. ומה שאזכיר הקרבנות כסדר שהוקרבו ע״י כהנים ולוים ששרתו בהיכל ולפני ולפנים שבשורה טובה ליתן לשון זכורית. וזרחה לכם שמש צדקה. זה יחשב לפי כמנוחת מנחה בצדקה כזמן המקדש:

(א) תקן פיוט זה בל׳ תרגום. לפי שהמלאכים אין מכירים בו לא אין מקנאין בו. ולא יקטרגו על זכות אברהם על שאמר במה אדע שקיבל שבנו בכלהון ד׳ מלכים. ויצחק במה שאמר מעקידה. ויעקב כשנו לאביו בשלום. ועל יוסף יקטרגו על שהביא דבה לאביו על אחיו. ועל דוד במעשה בת שבע ועל שלמה על שבנה בית נכרי. ולכן אלו תקנו כולם בל׳ תרגום: ; ג. שבעה הם שכרת ה׳ עמהם ברית. אברהם יצחק יעקב משה אהרן פינחס דוד. ולכן נאמר בכל אומר קיימא. נ׳ ברית בתרגום:

רַחֲמָנָא אִדְּכַר לָן קְיָמֵהּ דְּאַבְרָהָם רְחִימָא — בְּדִיל וְנִעֲבוֹר:
רַחֲמָנָא אִדְּכַר לָן קְיָמֵהּ דְּיִצְחָק עֲקִידָא: בְּדִיל וְנִעֲבוֹר:
רַחֲמָנָא אִדְּכַר לָן קְיָמֵהּ דְּיַעֲקֹב שְׁלִימָא: בְּדִיל וְנִעֲבוֹר:
רַחֲמָנָא אִדְּכַר לָן זְכוּתֵיהּ דְּיוֹסֵף צַדִּיקָא: בְּדִיל וְנִעֲבוֹר:
רַחֲמָנָא אִדְּכַר לָן קְיָמֵהּ דְּמֹשֶׁה נְבִיָּא: בְּדִיל וְנִעֲבוֹר:
רַחֲמָנָא אִדְּכַר לָן קְיָמֵהּ דְּאַהֲרֹן כַּהֲנָא: בְּדִיל וְנִעֲבוֹר:
רַחֲמָנָא אִדְּכַר לָן קְיָמֵהּ דְּפִינְחָס קַנָּאָה: בְּדִיל וְנִעֲבוֹר:
רַחֲמָנָא אִדְּכַר לָן קְיָמֵהּ דְּדָוִד מְשִׁיחָא: בְּדִיל וְנִעֲבוֹר:
רַחֲמָנָא אִדְּכַר לָן צְלוֹתֵיהּ דִּשְׁלֹמֹה מַלְכָּא: בְּדִיל וְנִעֲבוֹר:
רַחֲמָנָא תּוּב מֵרָתְגָךְ. וְלָא נֶהְדַּר בֵּיקָם מִן קֳדָמָךְ: אל מלך

רחמנא. אתה ה׳ אל רחמן. זכור את ברית אברהם אוהבך. בעבור זכות י״ג מדות שאנו אומרים לפניך: שלימא. (בל׳ בחירק) איש תם: משיחא. מלך הראשון שנמשח בשמן המשחה: צלותא. תפלת שלמה. וזהו. כי יחטאו וגו׳ ושבו שוביהם וגו׳ ושבו והתחננו אליך וגו׳ לאמור חטאנו וגו׳ ושמעת את תפלתם וסלחת וגו׳: מלכא. ולפי שמלך כמו כהה רבים ועל כביר לא ימאס. לפי שמקבל תפלתו:

א"ת ב"ש. ויכוין בין כל ב' אותיות:

אלהינו ואלהי אבותינו. אל תעש עמנו כלה. תאחז ידך במשפט: בבא תוכחה נגדך. שמנו מספרך אל תמח: גשתך לחקר מוסר. רחמיך יקדמו רגזך: דלות מעשינו בשורך: קרב צדק מאליך: הורנו בזעקנו לך: צו ישועתנו במפגיע: ותשיב שבות אהלי תם פתחיו ראה כי שממו: זכור נאמתך לא תשכח עדות מפי זרעו: חתם העודה תתיר. סודך שים בלמודך: טבור אגן הסהר. נא אל יחסר המזג: יה רע את אשר ידעוך. מגר את אשר לא ידעוך: כי תשיב לבצרון. לכודים אסירי התקוה:

במשפט. ולא במשפט מה"ד: כבא המבירה למעמוד נגד להתווכח ולהקריב עלינו שמחה זכרונו של ממחה שמינו מספר החיים. ונבקשך לחקור בל"ז מוסר היסורינו. יקדמו רחמיך רוגזך ולא תמרק עונו ביסורין: מאליך. מלך שלמה מטה כלפי חסד. לדקו במשפט אף שהרשה מעשינו דלים: כורע. אנא (כמו ברכת כורי. ויפסיק כאן) יתקבץ שלם לעקם תפלותינו אין לאו להתקבל ולהושיעם. שהיינו בזמן היה לו לדיק כמתפלל עלינו. והשב שבויים שמקדם שנקרא ע"ש יעקב. ולא שוממות שהיו ורחם עליו: זכור מה שאמרת ושבועה שהתורה לא תשכח ממנו. והתיר חותם התורה ותלמדנו עמוקים: טבור. שהסנהדרין יושבו בלשכת הגזית שהיא באמצע העולם כטבור בגוף. וישבו בחצי עיגול כדמות ירח. והגיע של השלם ונקבץ שהחזרם למקומן: יה רחם מכירך ומקבלי אלהותך:

רבונו של עולם. קודם כל דבר. אין לי פה להשיב ולא מצח להרים ראש. כי מפני שעונותי רבו מלמנות וחטאתי עצמו מספר וכמשא כבד יכבדו ממני. מתודה אני לפניך יהוה אלהי בכפיפת ראש. בכפיפת קומה. בכניעת חיל. בחלישות כח. בשבירת לב. בנמיכות רוח. בקדה. בכריעה. בהשתחויה. באימה. בבעתה. ברתת. בזועה. בחלחל. ביראה. במורא. אומר אני לפניך יהוה אלהי מקצת מעשי הרעים ומדרכי התעתועים ומעללי המקולקלים. לאומרם אי אפשר. לבררם אין בי כח. לגלותם לא אעצור חיל. לדברם לא אדעם להגידם איני כדאי. לתבוע עליהם סליחה ומחילה וכפרה. מה אני מת חיי. אני הבל וריק. אני רמה ותולעה. אני עפר ואפר. בוש אני מחטאי ומכלם אני מפשעי. אין לי פתחון פה להתודות לפניך. גדול עוני מנשוא. עצמו פשעי מספר. בושתי וגם נכלמתי כגנב הנמצא במחתרת:

רבונו של עולם. אם עמדתי לפרש את חטאי ולבארם. יכלה הזמן והם לא יכלו. על איזה מהם אתבע ועל איזה מהם אבקש ועל איזה מהם אתודה. על הכלל או על הפרט. על הנסתרות או על הנגלות. על הראשונות או על האחרונות. על החדשות או על הישנות. על הטמונות או על הנודעות. על הנזכרות או על הנשכחות ממני. יודע אני בעצמי שאין בי לא תורה ולא חכמה. לא דעת ולא תבונה. לא צדקה ולא ישרות ולא גמילות חסדים. אבל אני טפל ולא יודע. בער ולא מבין. נזון ולא נאמן. חיב ולא זכאי. רשע ולא צדיק. רע ולא טוב. וכל מעשים רעים עשיתי. וגם עברות רעות עשיתי. ואם אתה דן אותי כמעשי. אוי לי ווי לי אהה עלי אויה על נפשי. ואם תבקש לנקותי במטהר ובמצרף כסף. לא ישאר ממני מאומה. כי אני כקש לפני אש וכעצים יבשים לפני האור. כאפס סיגים מחפה על חרש. הבל הבלים אין בו ממש:

תקלת. לדמות למדותך לסוף רחום חנון ט': שהמרתי. ושמרתי שלי בלי לדמות לך: שהמרם. להתגלה כמוך:

במה אקדם או מה רפואה אבקש. כבן סורר ומורה הייתי. כעבד מורד על אדוניו. כתלמיד חולק על רבו. את אשר טהרת טמאתי ואשר טמאת טהרתי. את אשר התרת אסרתי ואשר אסרת התרתי. את אשר אהבת שנאתי ואשר שנאת אהבתי. את אשר הקלת החמרתי ואשר החמרת הקלתי. את אשר קרבת רחקתי ואשר רחקת קרבתי. אך (לא) להכעיסך נתכונתי. ובעזות מצח באתי לבקש סליחה מלפניך. שמתי אני

נִקְלָה. הֲעַוֹתִי מֵצַח כְּזוֹנָה. נָשָׂאתִי לְפָנֶיךָ בָּבֹשֶׁת פָּנִים. וְכֵן כָּתוּב וּמֵצַח אִשָּׁה זוֹנָה הָיָה לָךְ מֵאַנְתְּ הִכָּלֵם:

רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם. לֹא עַל עַצְמִי בִּלְבַד אֲנִי מִתְפַּלֵּל וּמִתְוַדֶּה. כִּי אִם בַּעֲדִי וּבְעַד קְהָלֶיךָ הָעוֹמְדִים לְפָנֶיךָ. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינִי רָאוּי וְלֹא זַכַּאי לְהִתְוַדּוֹת עַל עַצְמִי וְכָל שֶׁכֵּן עַל אֲחֵרִים. אֲבָל כִּי דַרְכְּךָ לְהַאֲרִיךְ אַפֶּךָ. וּמִדָּתְךָ לְהַעֲבִיר קִצְפֶּךָ. וּמִנְהָגְךָ לְרַחֵם עַל בְּרִיּוֹתֶיךָ. וּבְיוֹתֵר לַשָּׁבִים אֵלֶיךָ וּמוֹדִים לְפָנֶיךָ. וְעוֹזְבִים וּמִתְנַחֲמִים עַל פִּשְׁעֵיהֶם וְלֹא מְכַסִּים אוֹתָם. שֶׁכֵּן כָּתוּב. מְכַסֶּה פְשָׁעָיו לֹא יַצְלִיחַ וּמוֹדֶה וְעוֹזֵב יְרֻחָם. וּמַצִּיל אֶת נַפְשׁוֹ מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם:

רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם. מִנְהַג בֵּית דִּינְךָ הַצֶּדֶק. לֹא כְמִנְהַג בָּתֵּי דִינִין שֶׁל בְּנֵי אָדָם. שֶׁמִּדַּת בְּנֵי אָדָם. כְּשֶׁהוּא תוֹבֵעַ אֶת חֲבֵרוֹ בְּמָמוֹן אֶל הַבֵּית דִּין אוֹ אֶל הַשּׁוֹפֵט. אִם יְכַפּוֹר יִנָּצֵל מִן הַמָּמוֹן. וְאִם יוֹדֶה מִתְחַיֵּב לִיתֵּן. וּבֵית דִּינְךָ הַצֶּדֶק לֹא כֵן הוּא. אֶלָּא אִם יְכַפּוֹר אָדָם אוֹי לוֹ וְאוֹי לְנַפְשׁוֹ. וְאִם מוֹדֶה וְעוֹזֵב אַתָּה מְרַחֲמֵהוּ:

רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם. לוּלֵי חֲטָאֵינוּ וּפְשָׁעֵינוּ. לֹא הָיִינוּ בּוֹשִׁים וְנִכְלָמִים. וְעַל מָה הָיִינוּ מִתְוַדִּים. כִּי אִי אֶפְשָׁר לוֹ לְאָדָם לְבַקֵּשׁ עַל חֵטְא וְהוּא לֹא חָטָא. וְלֹא יִגְבַּע עוֹז בְּחַסְדֶּךָ אֶלָּא בְּהַעֲבִירְךָ חַטֹּאת יְרֵאֶיךָ. וְלֹא עַל עַצְמִי בִּלְבַד אֲנִי מִתְוַדֶּה. כִּי אִם בַּעֲדִי וּבְעַד כָּל קְהָלֶיךָ:
יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שֶׁתִּסְלַח וְתִמְחוֹל לָנוּ עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ וּפְשָׁעֵינוּ. וּתְכַפֵּר לָנוּ עַל כָּל חַטֹּאתֵינוּ:

אומר אלהינו וכו' אשמנו וכו' עד ולאנו כרשעו:

מַה נֹּאמַר לְפָנֶיךָ יוֹשֵׁב מָרוֹם. וּמַה נְּסַפֵּר לְפָנֶיךָ שׁוֹכֵן שְׁחָקִים. הֲלֹא כָּל הַנִּסְתָּרוֹת וְהַנִּגְלוֹת אַתָּה יוֹדֵעַ:

ז"פ א"ב. ואחר כל י"א אותיות. אומר ועדיין לא שבנו כו':

אָשַׁמְנוּ מִכָּל עָם. בּוֹשְׁנוּ מִכָּל דּוֹר. גָּלָה מִמֶּנּוּ מָשׂוֹשׂ. דָּוָה לִבֵּנוּ בַּחֲטָאֵינוּ. הוּחְבַּל אִוּוּיֵנוּ. וְנִפְרַע פְּאֵרֵנוּ. זְבוּל בֵּית מִקְדָּשֵׁנוּ. חָרֵב בַּעֲוֹנֵינוּ. טִירָתֵנוּ הָיְתָה לְשַׁמָּה. יוֹפִי אַדְמָתֵנוּ לְזָרִים. כֹּחֵנוּ לַנָּכְרִים. וַעֲדַיִן לֹא שַׁבְנוּ מִטָּעוּתֵנוּ. וְהֵיאַךְ נָעִיז פָּנֵינוּ וְנַקְשֶׁה עָרְפֵּנוּ לוֹמַר לְפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. צַדִּיקִים אֲנַחְנוּ וְלֹא חָטָאנוּ. אֲבָל אֲנַחְנוּ חָטָאנוּ: אשמנו כו'

אשמנו. פסרי אנו ולקים מכל עם. מכל חד. מלראשונים מבגלם עונס וקינס ולא לנו: גלה. ל' גלות: משוש. ביסמ"ק ולף מסים גרס גדולה. מ"מ עיקר דלטון לנס של נחל חמס"ע: הוחבל נתמשכן מקדש ונבזל: מירתנו. לרממות: מרתמ. מס מכרוותמו: בתגו. מס. בעמלנו: ממלמ. מבמים גדולים וקטנים ונבזלים מלן קבורים כ"כ בלב ומס. נקרא פרידתם ממוסך. ובקטנים שקבורים כנוטה בבשר מטוף. נקרא ממורט:

לְעֵינֵינוּ עָשְׁקוּ עֲמָלֵנוּ. מְמוּשָּׁךְ וּמְמוֹרָט מִמֶּנּוּ. נָתְנוּ עֻלָּם עָלֵינוּ. סָבַלְנוּ עַל שִׁכְמֵנוּ. עֲבָדִים מָשְׁלוּ בָנוּ. פּוֹרֵק אֵין מִיָּדָם. צָרוֹת רַבּוֹת סְבָבוּנוּ. קְרָאנוּךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ. רִחַקְתָּ מִמֶּנּוּ בַּעֲוֹנֵינוּ. שַׁבְנוּ מֵאַחֲרֶיךָ. תָּעִינוּ וְאָבָדְנוּ:

ועדיין וכו' אשמנו. אל תרך אפים וכו':

חֲטָאנוּ צוּרֵנוּ סְלַח לָנוּ יוֹצְרֵנוּ:

פעם אחת (שכאומר שמע שמע. מסתכן אותו) שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יהוה אֱלֹהֵינוּ יהוה אֶחָד:

ג' פעמים (כנגד היה הוה ויהיה) בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

אומרו ז' פעמים. כנגד ז' רקיעים שקרע ליסרא' וכראם שאין עוד מלבדו. ואומרו בקול רם דגבי אליהו כתיב ואמר יענם אהל וגו'. כתיב ועם כל העם אמן. ועניה בקול רם. ובאמירתו עושה תיקון גדול ומעלה בעולמות עליונים הקדושים לכן יקבל עליו מסירת נפש בכל פעם. להראות אמיתת אמונתו ביחודו. ואומר כ"ז בכל כח ובשמחה עצומה:

ז' פעמים יהוה הוּא הָאֱלֹהִים:

פעם אחת יהוה מֶלֶךְ יהוה מָלָךְ יהוה יִמְלוֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד :

עֲנֵנוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ פַּחַד יִצְחָק עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ אֲבִיר יַעֲקֹב עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ מָגֵן דָּוִד עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ אֱלֹהֵי הַמֶּרְכָּבָה עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ הָעוֹנֶה בְּעֵת רָצוֹן עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ הָעוֹנֶה בְּעֵת צָרָה עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ הָעוֹנֶה בְּעֵת רַחֲמִים עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ רַחוּם וְחַנּוּן עֲנֵנוּ. רַחֲמָנָא עֲנֵנָא. רַחֲמָנָא פְּרוֹק. רַחֲמָנָא דִּיתְמַלֵּי רַחֲמִין עֲלָן וְעַל כָּל אַנְשֵׁי בֵיתָנָא וְעַל כָּל אַחָנָא בֵּית יִשְׂרָאֵל. וְלִגְהוֹרָא אַפְּקָנָא בְּדִיל שְׁמָךְ רַבָּא :

ואומר למנלה אבינו מלכנו ק"ש אפי' כבר הוא נולד. עלינו ק"י :

פשפש ב. בדיני ר"ח לפי סדר לילו ויומו. ובו ז' פתחים

פתח א'. לכניסת הלילה

(א) בלילה מזכירין יעלה ויבא במעריב. ובשכח בש"ץ אחר שאמר קדיש. קודם שיתחיל לעמוד בתפלה. ואין בה משום הפסקה: (ב) שכח ולא הזכיר של ר"ח בלילה. בין שהוא יום א' בין שהם ב' ימים ר"ח אינו חוזר. י"א כשמסיים רק ברכה ולא אינו חוזר אפילו לא התחיל עדיין מודים. ועמ"ש בס"ד בדים דחד (בדיני שכחה דהבדלה בתפלה) וכן נ"ל עיקר גם בכאן שאומרו קודם מודים. (ג) וה"ה אי פסח. ר"ל שאחר שסיים תפלתו אין לו להתפלל נדבה. כמ"ש שם בס"ד: (ד) ואם שכח ולא התפלל ערבית ר"ח והשלים בשחרית ושכח להזכיר. לדידי נ"ל כדלא לוי וחוזר. כמ"ש בדים דחד: (ה) בליל ר"ח. מותר לנ"ה לעשות מלאכה. לפ"ד בהגר"י לאמר נשים כוה בליל שבת:

וקודם שהשלים תפלתו. חוזר לראש: (ד) ולאחר שהשלים תפלתו (והתנועיו עתיד בשם, וכבר שהם יכין לרצון אמרי פי אע"פ שלא עקר עדיין. חוזר לראש: (ה) והמסופק אם הזכיר. עמו"ק סי' ק"ד שעושים סבר דבר בס"ד. שאם אינו יודע אם מתחלה לא היה במחשבתו ענין היום בתפלתו ובסוף התפלה נולד לו הספק מיד. כה"ג והלא סדר: (ו) אבל אם נראה לו ששכח בדעתו לזכור מענין המאורע בסוף התפלה ולאחר זמן מופלג שכבר סיים תפלתו נולד לו ספק נראה אם בעת שסיים נ"ל היה זוכר עדיין אם לא. כה"ג לא חשיב ספק כלל (וקרוב לדעת ס"ז כאן) וכמעט הספקות שאפילו אומר עכשיו ברי לי שלא הזכרתי. לא מנהגים היה לא מעורר הספק מיד בשעתו לאמור. ע"ש מילתא בטעמא: (ז) מיהו ביום כה"ג. י"ל דמתפלל נדבה: (ח) וה"ה נמול. אבל בשבת אין מתפללין נדבה: (ט) ש"ץ ששכח ולא הזכיר ר"ח (בין בלחש בין בקול) בשחרית וסיים תפלתו אין מחזירין אותו. ואם לא סיים עדיין חוזר לראש: (י) ויחיד שמתפלל בצבור ושכח יוכל לצאת ע"י שישמע מש"ץ מלה במלה. אבל אם אינו מכוין לשמוע לא נפטר ע"י ששמע מוספים אפילו בדיעבד. דלא כמג"א. עמו"ק :

פתח ב' לתפלת שחרית

(א) מברכין ומהללין (ש"ע) כסדר כל יום. ואומר יעלה ויבא ברצה. ואם לא אמרו מחזירין אותו: (ב) ואם נזכר אחר סיום הברכה. אומרו קודם מודים: (ג) ואם לא נזכר עד שהתחיל מודים

דיני נטילת לולב

(א) יקח (מעומד ובלי הפלה. ולא היה חוץ יטול שנים בלי ברכה) האתרוג בשמאל ובולם בב' ידיו כוי ככל אדם. ולוסר בשמאל דידיה. ואם כל אחד נטל בסוף יצא. ואם אסור יטול שנים בלא ברכה ועוקצו למעלה. ואח"כ הלולב בימין ועוקצו למטה. ומברך מעומד (רק ס"ח ביום. אפי' מטלו כ"פ) ביום ראשון על נטילת לולב שהחיינו ובשאר ימים על נטילת לולב לבד (ויכוין לקיים מ"ע) ויהפך האתרוג ראשו למעלה וינענע. ויניח הלולב מידו ואח"כ האתרוג. ובשבת ליתן לחבירו לברך. יתן לאחר הלולב ואח"כ האתרוג. והוא יתן לחבירו האתרוג תחלה. הוי ליכא אחר יקח חבירו ממנו הלולב בשמאל ואח"כ האתרוג בשמאל. ואח"כ יתן הלולב לימין ומברך: (ב) שכח לברך עד שהפך האתרוג. מ"מ מברך כ"ז שהם בידו: (ג) יכול לברך עליו בבוקר קודם התפלה וינענע. ואם אין לו: יברך קודם הלל וינענע. ואח"כ ינענע בהלל: (ד) מנענע מעומד כשחבור האתרוג ללולב בלא חלילה (ודיעבד אין הנענוע מעכב) ודרך הלולב נגד פניו וראשו למעלה (גם כשמנענע נגד מטה) ומוליך ומביא ידיו מנגדו ומעלה ומנענע שם (ומורף הענין בכל נענוע. ויזהר שלא יגע ראש הלולב בכותל, ואח"כ מביא ידיו אליו עד שיגעו האתרוג והלולב בחזה ומנענע. וכן יעשה ג"פ. ואח"כ יטה ידיו נגד אחר ויעשה כן

ופניו למזרח בכל הנענועים. והדרך עפ"י האריז"ל הוא. דרום. צפון מזרח. מעלה. מטה. מערב. ובשמע למטה. משיב הלולב למטה ומחזירו למעלה. ובשמע למעלה בהיפוך. וזהו כולם לג' מקומות. ובכל נענוע יכוין במחשבתו להמשיך הקדושה לצורך ונזכר יתב': (ה) אסור לטעום קודם נטילת לולב. ולאסור לנכרי בכדם ואתרוג כל ד'. ובשבת מותר לנכרית בהאתרוג: (ו) בשבת אין נוטלין לולב אפי' הוא ביום א' (ונוטלו ביום ב' ומברך שהחיינו) ואסור לטלטלו אפי' לצורך גופו ומקומו. והאתרוג מותר לטלטל: (ז) אין יוצא ביום ראשון בלולב חבירו. עד שיתננו לו במתנה. אפי' במתנה ע"מ להחזיר (ואם כמתן אין מקפיד. יטול שמקבל ויתנו לאחר והוא לאחר במתנה ע"מ להחזיר. ואם מקפיד. לא ברשון לא יצא) נתנו לו סתם. הוי כאומר ע"מ להחזיר. וכשמחזירו קודם שיצא בו בעליו. יחזירו במתנה גמורה. ולא יתננו לקטן קודם שיצא בו הוא. לא אותנו בידו עם הקטן: (ח) השותפים באתרוג ולולב. טוב לומר כשירים שנותן כ"א חלקו לחבירו במתנה ע"מ להחזיר כשמשמש יוצא בו. וקהל שקנו בשותפות. יקנוהו בו: (ט) יתכן כ"א לקחת אתרוג ולולב לבד. ואם יש בעירו אתרוג ובעיר אחרת לולב בלא. מצוה שיטלם בלו בשם ויברך על של קבלו:

תפלה נאה משערי ציון. לאומרה קודם נטילת לולב :

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי. בִּפְרִי עֵץ הָדָר וְכַפּוֹת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ עָבֹת וְעַרְבֵי נָחַל. אוֹתִיּוֹת שִׁמְךָ הַמְיוּחָד תְּקָרֵב אֶחָד אֶל אֶחָד וְהָיוּ לַאֲחָדִים בְּיָדִי וְלֵידַע אֵיךְ שִׁמְךָ נִקְרָא עָלַי וְיִירְאוּ מִגֶּשֶׁת אֵלַי. וּבְנַעֲנוּעִי אוֹתָם. תַּשְׁפִּיעַ שֶׁפַע בְּרָכוֹת מִדַּעַת עֶלְיוֹן לִנְוֵה אַפִּרְיוֹן לִמְכוֹן בֵּית אֱלֹהֵינוּ. וִיהֵא חָשׁוּב לְפָנֶיךָ מִצְוַת אַרְבָּעָה מִינִים אֵלּוּ. כְּאִלּוּ קִיַּמְתִּיהָ בְּכָל פְּרָטוֹתֶיהָ וְשָׁרָשֶׁיהָ וְתַרְיַ"ג מִצְוֹת הַתְּלוּיִם בָּהּ. כִּי כַוָּנָתִי לְיַחֲדָא שְׁמָא דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא

תאו ושכינתיה בדחילו ורחימו. ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל. אמן. ברוך יהוה לעולם אמן ואמן :

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם. אשר קדשנו במצותיו. וצונו על נטילת לולב :

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם. שהחינו וקימנו והגיענו לזמן הזה :

פתח ג לקריאת הלל

(ב) קורין הלל. בהילות בין יחיד בין ליבור. מפני אבותינו סוה : (ג) ולענין הברכה יש ג' דעות חלוקות. והלכה כדברי המכריע (מרי"ף ז"ל) שאם היחיד יברך עליו תחלה וסוף. והווקא כשאומר את הגמור. והיחיד לבדו. ואמרו בלי ברכה [וי"א לומר בברכה תחלה וסוף. ואפי' קורא חצי הלל וביחיד (ולאומר לב' לומר עמו הודו. ובזמן מצוי לא ישרית) ואם בירך לגמור את הלל. יצא] : (ג) ומ"מ אומר אחר הים (אף ביחים שאומרים אותו) שיאמר לפס הודו ויענו אחריו ראשי פרקים : (ד) ושגור. צריך לשמוע סוהו. ויאמר אותו. ופי הש"ץ. דשומע כעונה. ואם לאו לא יצא. או יאמר ר"ל עמו בנחת : (ה) [יהדר לקרותו בגמור. ואם] בא לבה"כ בשעה שאומר בהלל. אומר עמהן (אם עדיין שהות להתפלל בזמנה. ושיש עד ד' שעות. קן נ"ל) אח"כ יתפלל : (ו) ואם עומד בפסד"ז. בפסוק ראומרו שם. ואין בו משום הפסק. אבל לא יברך ברכת הלל. מן שמברך כ"ש וישתבח. מש"ה בימים שגומרין בהם הלל. לא מלי שבגלים בפסד"ז [רק בין ישתבח ליוצר וברכה תחלה וסוף] :

(ז) הנשים פטורות מכל הלל. ואע"פ שמחמירות על עצמן במלות עשה שהזמן גרמא. ומברכות עליהן ג"כ לפ"ד. מ"מ בהלל דר"ח וחה"מ לד"ס אין נכון לסן לברך. כיון דאפי' אנשים אינם רבים וגדולים לא יברכו וכ"ש שטיקר. א"כ הם דלא לוסיף לנשים עוד. ויש למסמך מזה : (ח) מצוה הלל בעמידה. לאומרו מעומד [ולאמר לסמוך] : (ט) [כפסוק באמצע הלל אפי' בדבור והרבה כדי לגמור כולו חוזר למקום שפסק ; ובכפסוק באמצע ענין חוזר לראש הענין. ואם כפסיק באונס (כגון שלא היה המקום נקי) והשהה לגמור כולו. מאי הלל חוזר למקום שפסק. ובכלל שלם חוזר לראש ולא יברך תחלה : (י) קרא למפרע לא יצא. ואם דילג ואמר לכלן ומכר. חוזר למקום שדילג וקורא כסדר : (יא) א"א הלל בבית אבל (ובהמוכה. ואומרו אח"כ בביתו) ובשבת ר"ח שבתוך ז' או שבר מתו בחגל. אומרים : (יב) בב' הלמודים דפסח וב' דשבועות וט' דסוכות וח' דחנוכה. גומר ההלל (ופי' בבע"ח) ובשאר ימי הלל. מדלג לא לנו. אהבתי :

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם. אשר קדשנו במצותיו. וצונו לקרא את הלל :

הללויה הללו עבדי יהוה הללו את שם יהוה: יהי שם יהוה מבורך מעתה ועד עולם: ממזרח שמש עד מבואו מהלל שם יהוה: רם על כל גוים יהוה על השמים כבודו: מי כיהוה אלהינו המגביהי לשבת: המשפילי לראות בשמים ובארץ: מקימי

הללויה. הלל זה מפס ויסראל למרוסו כשפעו מן הים [פסחים קיג] ורלו לספר בנס יליאת מלרים. שהראה הש"י ידו הגדולה בעולם. אשר לו הכח והממשלה לגביה שפלים ולהשפיל גבוהים. ויתכן הלויה כבר מבואר בפסוקי דזמרה. והוא שיר ושם [עיין זהר בראשית קנג קנב] דרך שוי כללי לכל נסי עולם : הללו. ביחוד אחד :

עבדי ה'. ולא עבדי פרעה מעתה : הללו את שם. פי' בפסוק ולהסבה את : יהי שם הי"ה. הנודע שביו בעולם (מ"י יל"ת) כי עד העת ההוא לא נודע שם זה בעולם. שאפי' לאבות לא גלה בו כהגה. ויהי שמו ה'. מבורך מעתה ועד עולם. על ידינו. שהוליאנו וגאלנו בני חורין והקיים מעתה ועד עולם : ממזרח. פי' שם הגדול הזה. גדול שמו בגוים המיושבים ממזרח עד מבוא השמש. בין שני הקצבים. כי תחת מגלותם (בפסח ובן והדוס שאמריים) אין ישוב לב"ה : רם על. כמו על יקראוהו (והוא כמו זר. אבל זה תמח כדין. לפי שהוא פסק) ר"ל רם ועליון על כל גוים ה'. שהכל מודים שהוא סבה ראשונה. וקרו ליה אלהא דאלהיא. וזה שאמר פ' העלים גבוהים. רם על. כי ה' עליון נורא על כל הארץ. ומרומם מכל הגוים. ולכן עובדים לאמצעיים. לפוח רם מאד אלם. מסיעבדוהו בלי אמצעי. ואומרים בלבם. על השמים כבודו מאד ועלה מב"א השפלים. יפל ק שודים לשמים ולגבאם. שעליהם כבודו עלה. וחולק להם מכבודו : מי כה'. המסורד בא כשומר הנחם זלא. שאין לנו מקום באומה ישראלית. שבחר לו לעם סגולה. ולקחם לו לנחלה. כשהוליאם מכור הברזל. אז נודע ברוממו יח' שיגו מעכב מלהשגיח בשפלים. אכן הוא הפך דעתם. כי אמנם על השפלים עיני השגחתו ביותר. ונשקם גדולתו על הקב"ה שם ענותנותו. והראיה. מי כה' אלהינו המגביהי שבתו בערבות. ועכ"ז הוא המשפיל לראות בשמים. הגרמים הסובבים את התחתונים. לסדר מערכותם להפעו. ועל ידי זה הקים כל אפסי ארץ.

מְקִימִי מֵעָפָר דָּל מֵאַשְׁפֹּת יָרִים אֶבְיוֹן: לְהוֹשִׁיבִי עִם נְדִיבִים עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ: מוֹשִׁיבִי עֲקֶרֶת הַבַּיִת אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה הַלְלוּיָהּ:

בפרט שאין כאלה היה מסבים בעבודתם. כפליט זכר לנו. להושיבם עם נדיבי עמים אלהינו. אל נדיבי עמו. עם אלפי אפרסם:

מושיבי. ה׳ יודי״ן מספרים יש בס׳ א. רמזים לנגד דוד סדר בה׳ עולמות ואמר שירה. וא׳ ודאי עקרת הבית (והוא לא הבבית. עי׳ פ׳ שירה) : עקרת. אינו סמוך. כמו עקרה. וכן עטרה עטרת. גמר גברת. עטרה עטרת. וכאור הכתוב. מושיב עקרה. הביתה. מיושבת עם בני הבית. ותהיה אם הבנים שמחה. פתח היותה עזובה ועצבה. וע״ד הסוד : עקרת. רחל עקרה (והיא עיקר הבית. כמו שאמרו בני נאה) אמה על בניה. משיבה לאיתנה. והרס שמברה ליטהר. או ודאי אם הבנים. לאה רבת בנים. שמחה. והגה מטא סיוע המצור. על כו״כ. הוא נגל הבית : הללויה. הכל חידים לאלו יש בעד אלה הגאלות:

בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לֹעֵז: הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו: הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס הַיַּרְדֵּן יִסֹּב לְאָחוֹר: הֶהָרִים רָקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי צֹאן: מַה לְּךָ הַיָּם כִּי תָנוּס הַיַּרְדֵּן תִּסֹּב לְאָחוֹר: הֶהָרִים תִּרְקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי צֹאן: מִלִּפְנֵי אָדוֹן חוּלִי אָרֶץ מִלִּפְנֵי אֱלוֹהַּ יַעֲקֹב. הַהֹפְכִי הַצּוּר אֲגַם מָיִם חַלָּמִישׁ לְמַעְיְנוֹ מָיִם:

בצאת ישראל. הספרים: ממצרים. מבית עבדים: בית יעקב. אלו הבנים. מעם לועז מעמו זרה. שמתנו מתמון סה לפו״ם להוליא לנו עליהן. לועז על גוזן אלמו. על המוחיב לא כ״ם. מי מעיד שלא נעו עבם המצריים: היתה יהודה. היא שליטבת בם יהודה (לכן הוא ל׳ נקבה) : לקדשו. אחר לאהרן הבדל להקדישו

קודש קדשים. זהו כיסוי הר״ז. לומר מהפי״ם בקדשה לו והוליא מאמה מבמהם. היא הראיה על קדושת הגרים. והקדימה כפי קדימת מעלת קדושת הכהונה : ישראל ממשלותיו. אין לך שבם שלא העמיד מלך או שופט שוטר ומושל. ולא היו ראויים לגאלים למלכה ולממשלה. אם לא היו מיוחסין. שאפילו מי שהוא מבומרי הרבים. לא לבדוק אחריהן. הרי ראיה שנים על יחום כלות השבטים. זהו לשון רבים ממשלותיו (המ״ם פתוחה. אין צלהם בהם) : הים ראה וינום. א׳ ראיה ב׳ להגיד על כשרותן בכלל שים לא נעדר. כי זכו לנס כזה. מפני שהיו גדורים מערוה. ולאמלא היו בהם פסולים. היה הים מוקפם. וא״ת היה גם מפני ארונו של יוסף שהיה עמהן. ובסניא משה הגם. עד וינס כתולם. לזה אמר. הירדן יסוב לאחור. גם הוא. שכל מימות שבעולם נבקעו. שא״ם שלא שבחו בו אז. כדי להודיע שבמם בטולם. והסיר מהם לנוח שבתים: ההרים רקדו. במתן תורה. למה הראתן הרים. א״ל במעבריה מגלי ארנון. שרקדו הרים שבא״י לקבל את ישראל כשפתה שהולכת לקראת גבריה לקבלה. ונבנו ראשי הרים במערות שבגבעות שבגלד האחר מעבר לנחלי ארנון. ששם היו האמוריים אורבים להם. וגנו שני הרי א״י בגבעות שבח״ל ורצום. וזהו שאמר מתהלך כאילים. הראשו של זה בגלד זכנו של זה. וגבעות הם נמוכים. בהם היו מתחבאים האמוריים. ולכך דימה אותן לבני צאן שלא זזו ממקומן. אלא דמו כבני צאן. שהולכת אחר הרועה ואינה בורחת. ומיושב כל השינוי וכל הלשון : מה לך הים. נמשה עולם. מדוע לא עמדת על גבריה. שבים לך כו״ם. ויתם גרים ודלסים. תק ולא יעבור גבולו. והכך הולך לעשות רצון קונך ותאמר: ומה לך לנום ולבטל רצונו. מפני מי מספק עושה רצון קונו : מלפני. ויסי המשיב לעצמו. מלפני אדון האדון כל הוא שהחולי ארץ : ההופכי. שהופך לצור את אגם מים. שגוזר עליו שלא יעבירו בו מים. כמ״ש הלך יש ליבשה. ולהסך בחלמיש שלא יזו ובקעו למעין מים. הרי א״כ הוא ודאי ואין ספק. דין שידתה הספק מפני הודאי : חולי. מזוי (והיו״ד מסף. והנגינה מלמעל תחת הה׳. כשמעם) כמו חולי וגומי. וי״א מקור. כמו חול כחול. ר״ל הנ מלי [מין ליסערים. והיו״ד לגימוש] (והטעם נסוג אחור. ומהמת המלך הסמוך) [שמקום הנגינה מלרע מתחת הל׳ כמשפט. לך מפני להנהגת הסמוך במלה אחרן תחת הל׳. נסוג אחור תחת הה׳. מפני קירוב המעמים] והיה תמובה הלרץ. לנמלא המצוררי : אדון. אם ב״ן עם ס׳ אותיות : מלפני אלוה יעקב. היינו מתמח מ״ל הי׳ דורש: ההופכי. כי הוא ממתק דיני סמקבלה. לזה יש בו נ״ב יו״ד נוספת כדלעיל : הצור. בתי׳ דין קשה כגלם : אגם. רבוע אליה. גי׳ דם. מספסו למים : חלמים. ג׳ אותיות ו׳ פעמים אל (כלול בי׳ ספירות) הוא יהוד אלה מסתים את הגבור קודם : למעינו. הוא מעין הואת מבים ה׳. ולכן בו ו״ו נוספת. שהוא דכורא. במאמר זה נ״ב פיסם. בהי׳ מקבלה:

אומר

אמר הפסוק לא לנו בהברון לב וכבד. ויתן לבקש חסד ה' להושיענו אף שאין אנו ראוים. [מנהג
המתפלל והבר"ח ותוס"פ פסח מדלג זה ומתחילין ה' זכרנו]:

לא לנו יהוה לא לנו כי לשמך תן כבוד על חסדך על אמתך: למה יאמרו הגוים איה נא אלהיהם: ואלהינו בשמים כל אשר חפץ עשה: עצביהם כסף וזהב מעשה ידי אדם: פה להם ולא ידברו עינים להם ולא יראו: אזנים להם ולא ישמעו אף להם ולא יריחון: ידיהם ולא ימישון רגליהם ולא יהלכו לא יהגו בגרונם: כמוהם יהיו עושיהם כל אשר בוטח בהם: ישראל בטח ביהוה עזרם ומגנם הוא: בית אהרן בטחו ביהוה עזרם ומגנם הוא: יראי יהוה בטחו ביהוה עזרם ומגנם הוא: ע"כ

לא לנו. לא בשבילנו. ואל הגאון לחוק השגון. שאין אנו כדאין לעשות הם כמו שעשית לאבותינו. כי אם לשמך תן כבוד שלא יתחלל. וכבודך לאמר לא: על חסדך. למען חסדך עם מי שאינו ראוין. ולמען יתאמן דבר שהבטחת לאבותינו. לא תפר בריתך אתנו: עצביהם. פ"ל כמסוכך דהבה: ישראל. פי"ם.

יהיה מספר סיבות מזמור זה הוא קל"ד. כמספר קל. לשון ערף. כי כוונתו להמתיק הגבורות וקושי ערפם. גם הוא גי' ב"פ אדני עם ד' אותיות. וכנגד מ"ם האמיר לה. ומילוי קנ"א. ואהוריות דת"ב. רוכב על ער ק"ל. סוגם סיבת כדילוג דרלת תודם. הם מכין נף. הכנעתו על כף. סוד ידוע בכתוב מצפה הארץ. כי בר"ח הלבנה בחסרון הלבנה ונעלמת ויש להוסיף לבקשת המקטרג (כמ"ש בביאור מאמר סירה. ולזה בא מזיר ר"ח) ומילא. לכן לא יגלה כף. ברכת יהא. ואין ליתן פתחון פה לחיצונים לומר איה נא. עם ב"ן. כמוה אלהיהם. והנה סבת סוף בסוד איה מקום כבודו וזה אלהינו בשמים (עמ"ש בס"ד בברכת המזון ובסי' פ' עירה) ואין בזכים: כ"ל. כה לא עם סתיכה: אמר הכן. ואלי עשה. הכן. עמ"ש על הפסוק עולם תמיד כמעי"ה: כבהם כף חכך. לעלות על בעוה"ע ע"כ לדמות לעליון. ככף בני אדם. וגימ' אותם ט' קשות. באמת פה להם וגו':

יהוה זכרנו יברך יברך את בית ישראל יברך את בית אהרן: יברך יראי יהוה הקטנים עם הגדולים: יוסף יהוה עליכם עליכם ועל בניכם: ברוכים אתם ליהוה עושה שמים וארץ: השמים שמים ליהוה והארץ נתן לבני אדם: לא המתים יהללויה ולא כל יורדי דומה: ואנחנו נברך יה מעתה ועד עולם הללו יה:

ה' זכרנו: אמר קם השמים הוא אל' זכרנו. ולפי דעת אחרים הוא מלשון זכר. כלומר הזכרים יברך. גם יברך בית ישראל. הם הנקבות (ולא אמר לשמלה בית. שלום מדבר מנקבות וק"ל) וכן פי' בעי' הוכר. כי אמרם כאן המאמר מדבר מבחינת דכורא ומיתגב שאמר זכרנו ולא זכרים: הקטנים. כמהם עם הגדולים בשוה. חס יהיה פ"י הגדולים שמעים לקטנים (במדרגתם) כי פ"ה שאין קטנים קף נמגנן. לא תלוי סלם יש ירלי ה'. לכן הקטנים:

הקטנים: להורות שמה שיהיו הגדולים מקדימין אותן לפניהם. כשהשפה צריכה לכך לכבוד שמים: יוסף. אין ברכה אלא ברבוייה: עליכם. כלום אדם זורע אלא להכניס כמה כורים: עליכם. בני ישראל: ועל בניכם. הגדולים. לא כדרך שהעולם עושה שהנקבות מרובות מזכרים. שהם בכלל ברכה. והנכם ברוכים לה' עושה שמים וארץ. לכרעת סדמות. בעליונים ובתחתונים. ומפרש השמי"ם. זכר ונקבה: שמים לה'. משון לשבתו: והארץ נתן לבני אדם. לשבת יצרה: לא המתים. שבחייהם קרויים מתים (פי' קונטרס יליב פרגם): ולא יורדי דומה. שמר נפשם היורדות לשמה לארץ תפים. דומו סלה: ואנחנו. ברוכי ה': נברך יה מעתה ועד עולם. אמר. בלי ספק. לא צדיקים במיתתן קרויים חיים. וגם בקבר שפתותם דובבות. לפיכך הללויה. התמיד. והנה סיבות מזמור זה. ל"ג. כמנין ג"ס אלהיכם זה שמי לעולם בדילוג הנ"ל כאמור. נמצא כלול מדם לילה ביום:

[יהיו לבקש על תשועת כלל ישראל. ובר"ח ותוס"פ פסח מדלג זה. ומתחיל מה אשיב]

אהבתי כי ישמע יהוה את קולי תחנוני: כי הטה אזנו לי ובימי אקרא:

אהבתי. ה' גם באמת נרם. וקנגה

אֲפָפוּנִי חֶבְלֵי מָוֶת וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא׃ וּבְשֵׁם יהוה אֶקְרָא אָנָּה יהוה מַלְּטָה נַפְשִׁי׃ חַנּוּן יהוה וְצַדִּיק וֵאלֹהֵינוּ מְרַחֵם׃ שֹׁמֵר פְּתָאִים יהוה דַּלּוֹתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ. שׁוּבִי נַפְשִׁי לִמְנוּחָיְכִי כִּי יהוה גָּמַל עָלָיְכִי׃ כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת עֵינִי מִן דִּמְעָה אֶת רַגְלִי מִדֶּחִי׃ אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יהוה בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים׃ הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד׃ אֲנִי אָמַרְתִּי בְחָפְזִי כָּל הָאָדָם כֹּזֵב׃ ע"כ

שורין מלהכם . כי אלהים מהנה למונה . לפיך . ישמע קולי ותחנוני כי ידע שאני טוב . וכפי כן לבי . אבל כשוגג אמר . כי יתכן קוצו אל שאמן בו (עמ"ש נס"ד שמכתב אלהים) : כי הטה אזנו לי . לשמוע מה כפי נעת סרוחה : ובימי . הטובים שהם שלי . וזה חלקי מכל עמלי (מאח"כ ...) אין נחשבים יפים . כמ"ש איוב . סוס ההוא יהי חושך . ואמר הנחלתי לי ירחי שוא ולילות עמל מנו לי . ירלה שנהל רות בימיו כי לא ראה בהם טובה וכולן נחשבו לילות של עמל . ולשוא מנו אותן לו . ובמספר ירחים של ימיו . אחר שלא היו בהם ימים מאירים) : אקרא . לאלהים עליון . לא הייתי בוטח בהצלחת זמני . לא אמרתי בשלוי בל אמוט . תמיד קראתי אליו מצרה . כאילו כבר היא מגיע . ואמרתי אפפוני הקיפוני חבלי וצירי מות : ומצרי (מקום בן סמאר) מאבי . להורה שהייתי מפחד תמיד לעתיד : צרה ויגון אמצא . רואה את הנולד . כי לא נעולם תמן ובשם ה' אקרא . הקדמתי תפלה לצרה (ידעתי מוה שמיכני . מי גבר יחיה ימלט נפשו מיד שאול סלה) : אנה (מלמ"ל על כן סגו"ן דגושה) [ומל"ל . לא יתכן דגש] ה' . אם הגוף לא פלט : מלטה נפשי . מדינה של גיהנם : חנון ה' בהשפעת טובה . חן וחסד הגם שלא . (שאין לבריה חוב הוק) . שאין לבריה חוב עליו : וצדיק . בדין ומשפטיו : ואלהינו מרחם . אפי' מד"ה כלולה ברחמים : שומר פתאים . (שאל"ף נח) שאין בהם דעת ותחבולה להשמר מהפגעים . שפי השגחתו עליהם ביותר . לפי שאינן בוטחים בחכמתם וגבורתם : דלותי . (מלרע) אף אני הייתי דל בדעת ובכח . לפיך ולי נאה להושיע . על כן אמרתי . שובי (מלרע) [שהוא מדבר בעדו . ולא נווי לנקבה] נפשי למנוחיכי . (מקום בן מנח) במנוחות שוטח . ביום טובה היה במוב . וביום רעה ראה למעלה מטה אשר ייטב לך . להסות בה' כי הוא הגומל עליך חסד . בין בטובה בין ברעה . סוף סוף הטוב כרוך בעקבה . כי בזה . חלצת נפשי : ממיתת עולם . ע"י יסורי עוה"ז : ואת עיני מדמעה . שלא ימותו בני בחיי . או י"ל שלא ימות הוא קודם זמנו . והלך אנשיו (שהגיגים עליו כבבת עינו . וכמ"ש לנביא מחמד עיניך . זהו עיני ל' יחיד) שלא תהיה אלמנה ולא הבא דמעתה עליו : את רגלי מדחי . שלא לקיתי בממוני שהוא היקום המעמיד האדם על רגליו . ע"ד שאמר לאיוב . כי ע"ז בחרת מעוני : אתהלך לפני ה' בארצות החיים . אמרו רז"ל [יומא עא] זה מקום שווקים . כגון צור והברותיה . הפן זולא חמן טובצא מחייסם חיים . לא כיושבי כפרים שהייכן אינם חיים . לפי שסמוכין על הפלמד . כמ"ש (מנחות קג) על הפסוק והיו חייך תלויים . ויאמר . אע"פ שהייתי מתגורר בארץ שלמים בין יושבי כרכים שיש בהם גזל ועריות (מתוך שבעתם כל טוב . שמנו עשנו . באין לידי הרגל עבירה) התהלכתי לפניו . ולא למדתי דרכיהם . וגירותי והטעמתי גם זו לטובה . שיא גרמה . שהאמנתי כי אדבר . את אויבים בשער ההורה : לפי שאני עניתי מאד . ענה בדרך כהי . ע"ד טוב לי כי עניתי למען אלמד . שאין התורה נקנית אלא ע"י יסורין . ואינה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה . אלא תמצא בארץ החיים (המכר) : אני אמרתי שקר לאחימלך בשם שאול : בחפזי . לברוח . לא יתכן לי הכם : כל האדם כוזב . בהחשאו על נפשו . מספר תיבות דילוג הלז עם הכולל . כשם אבדם"ס . גבורה קשה . שלא למורר ינק דרך כאמן כפרה . ומספר שארית המזמור ג"ן (עי' לעיל בברכת יעהבה וכשים שלום) נעול . ביום כתודם יפהג :

מָה אָשִׁיב לַיהוה כָּל תַּגְמוּלוֹהִי עָלָי׃ כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבְשֵׁם יהוה אֶקְרָא׃ נְדָרַי לַיהוה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה נָּא לְכָל עַמּוֹ׃ יָקָר בְּעֵינֵי יהוה הַמָּוְתָה לַחֲסִידָיו׃ אָנָּה יהוה כִּי אֲנִי עַבְדֶּךָ אֲנִי עַבְדְּךָ בֶּן אֲמָתֶךָ פִּתַּחְתָּ

מה . גמול : אשיב לה' כל תגמולוהי . (ע"ד הארמית עלוהי . יתוסי) תגמוליו שאלי הוב גדול ואין לי מה לשלם : כוס ישועות אשא . להזכיר עליו חסדיו ותשועותיו : ובשם ה' אקרא . כנו נודל לאלהים . לשבח לשמו . חסד ומשפט אשירה . וא"ש שירה אלא על היין : נדרי לה' אשלם . הודות לו : נגדה . יאמרו במלי פשט הה"א נוספת . ויעמדו משהוממים במלת נא שיתרה וישרעוה . עוד יוסיפו דבר כרה בלמ"ד לכל . אבל הכמי האמת לא יקרם עון ונא יזור ולא ימללם חטא גרעון ותסור . סוד ה' ליראיו מסור . כי נאה כמן הה"א שהיא אחרונה שבשם . והוא גם התורה למעלה שהיא עד פניו תמיד (כסוד ברוך אהה . לנוכח פני ה' . כמ"ש בהקדמה) ונקראת כנסת ישראל . ובו גלל עמו . שכלולים בה נשמותיכן : לה' אשלם וכזה שלא ידי חובתי לה' : יקר בעיני ה' . אע"פ שהשלמתי קלת חובתי מן שברכך בחיי . טוב הסדך מחיים : המותה . בי' ד' מילואי אהיה עם התיבה : לחסידיו . יקרה היא מפנינים . שאלין מיון נוקבין לאבא ואימא . ולדרך הפשט יאמר ע"ד ויקר דמם בעיניו . לפיך עושה להם נסים . ש"א ... בלי עתם : אנה ה' . כיון שהזכיר המיתה נתיירא . לפי שלא הי"ל חיים בעוה"ז כנודע כי הוא מבחי' שם ב"ן . ומאן דנכית ליה כלבא מחבלא מידחיל . התחיל לבקש על עצמו . כי הוא עבד נאמן . והדר מפרש לה : עבדך . ביחוד אימא . כ"ן שהוא אמתך . ולכך . פתחת למוסרי . הם רות ונעמה . כמאמר רז"ל . ולדרך הדרש יאמר . אני עבדך . אע"פ

לְמוֹסֵרָי: לְךָ אֶזְבַּח זֶבַח תּוֹדָה וּבְשֵׁם יהוה אֶקְרָא: נְדָרַי לַיהוה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה נָּא לְכָל עַמּוֹ: בְּחַצְרוֹת בֵּית יהוה בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלָיִם הַלְלוּיָהּ:

אמ"ש אלא זהו לי כי כונתו היתה לגאול של משפחתו. עליה אמר בן בטן תולדתי. פ"מ אני עבדך אגד אמי בן

אמך. אלמי היה כונתה למובה: פתחת למוסרי. על הגאולה ועל התמורה: אזבח תודה. שהבטחת אותי לבטל מגל. לזה ג"כ חזר עוד לומר נדרי אשלם. בעד זה החסד הפרטי. והוא נגע לכל עמו. כי המלך הטוב לכל השם. ם השיים. בחצרות בית ה'. שהיתה לו ישיבה בעזרה: בתוככי. יו"ד נוספת. ורמוזה כבר. והנה מספר היתום המזמור בכלל. כל' מלוי הויה ובצירוף ב' היתגים בקודש היא ג"כ ע"ן. להשלים מרון עיימ"ן:

הַלְלוּ אֶת יהוה כָּל גּוֹיִם שַׁבְּחוּהוּ כָּל הָאֻמִּים: כִּי גָבַר עָלֵינוּ ׀ חַסְדּוֹ וֶאֱמֶת יהוה לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

כל גוים. הם האומות הגדים: האומים. הם עמו שנקרא לאום. של מלכם להללו ולשבחו: כי גבר

עליו חסדו. שהגיע גבולות למספר בני ישראל. כי כזה נוכל להקריב ע' פרים בעדם: ואמת ה'. לדקה שרעו בישראל. נס ז לטובת האומות בכללם (כמש"ל בהקדמה בהודך) למען ידעו ויכירו יד ה'. והמשפט תורת אמת לעולם. שיתקיים. כי לא נכרא אלא בשבילם. ומיבות זה המזמור י"ז. נתי' ו' קצות כלולים מי' ספירות:

[ש"ץ אומר הודו יאמר נא כל"ח. ואח"כ הצבור. ואומר הש"ץ יאמרו נא. והצבור עונים הודו. יאמרו נא. וש"ץ אומר יאמרו נא הכ'. ועונים הצבור הודו. יאמרו נא. ובסופו מנענע הש"ץ והצבור בהודו כל שיטה לגד השם. ג"ס הולכם. וג"ס הובאה לרוח ה'. וכן בהודו שבסוף הלל]:

הוֹדוּ לַיהוה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
יֹאמַר נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
יֹאמְרוּ נָא בֵית אַהֲרֹן כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
יֹאמְרוּ נָא יִרְאֵי יהוה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

הודו. (פס מים ושם מוטת בדרזל [פסחים קי"ח] של מה נאמר. כולן דברי אלהים חיים. והוא מדבר לאומות בגלות. ורמז לעתיד בגאולה. והוא הטעם שהולכין אותו) יאמר לכלל עם ישראל: כי טוב. לכל שנותן

טרף על אדם במוכנו: כי לעולם. בכל מדה שהוא מודד חסד הוא (מ"ל בהקדמה ובהתנמדות): ישראל. בית אהרן. ולא זכר בו בית. לפי שנהרג בית. ולא נשאר שם זרע משפחתו. משא"כ בבית אהרן. שיש בהם יחוסים עד היום: כל"ח. כי לא יסור מחוקק מבית דוד: יראי ה'. תושבי שמו והזרעי סתרה. כי לא תשכח מפיהם:

מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי יָּהּ עָנָנִי בַמֶּרְחָב יָהּ: יהוה לִי לֹא אִירָא מַה יַּעֲשֶׂה לִי אָדָם: יהוה לִי בְּעֹזְרָי וַאֲנִי אֶרְאֶה בְשֹׂנְאָי: טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוה מִבְּטֹחַ בָּאָדָם: טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוה מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים: כָּל גּוֹיִם סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יהוה כִּי אֲמִילַם: סַבּוּנִי גַם סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יהוה כִּי אֲמִילַם: סַבּוּנִי כִדְבֹרִים דֹּעֲכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יהוה כִּי אֲמִילַם: דַּחֹה דְחִיתַנִי לִנְפֹּל וַיהוה עֲזָרָנִי: עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה: קוֹל ׀ רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים יְמִין יהוה עֹשָׂה חָיִל: יְמִין יהוה רוֹמֵמָה יְמִין יהוה עֹשָׂה חָיִל: לֹא אָמוּת כִּי אֶחְיֶה

המצר. (מפעלי ההלל [שהפורש לדל]) ולרבים. מצרים): במרחב. הפך המצר: בעוזרי. עם עוזרי: באדם. הנהול בעוקים: בנדיבים. מדיני עמו. האבות בכלל. כי אברהם לא ידעו וישראל לא יכירנו אף כי המה זמה אבות: סבבוני. סבבוני. בנ' מלכיות: אמילם. (קמוץ לרמב"ם ולרד"ק סגול במקום ציר"י. כמו לבבם) אכריתם: סבוני. במלחמת גוג: כדבורים. שאחר עקיצם הם מתים: דועכו. (מפלאה דבר פועלו) כמו: כלמו קוליס. שכבו מהר: דחה. מתי דחיות. לנפול הגפש עם הגוף יחד: עזי. עיין בשירת הים: קול הכ ע'. מכו קול רנה. ימין ה' עושה חיל. כך ירננו: חיל. כח ועושר: ימין ה' רוממה. לא שבה אחור עשה שינ: עשה חיל. להביא עליהם חיל גוים: לא אמות. עוד כשמתיה (דרך אחר. פי' שנעמדים יליד מהגם):

וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי יָהּ: יַסֹּר יִסְּרַנִּי יָּהּ וְלַמָּוֶת לֹא נְתָנָנִי: פִּתְחוּ לִי שַׁעֲרֵי צֶדֶק אָבֹא בָם אוֹדֶה יָהּ: זֶה הַשַּׁעַר לַיהוה צַדִּיקִים יָבֹאוּ בוֹ: אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי לִי לִישׁוּעָה: אודך אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה: אבן מֵאֵת יהוה הָיְתָה זֹּאת הִיא נִפְלָאת בְּעֵינֵינוּ: מאת זֶה הַיּוֹם עָשָׂה יהוה נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ: זה

ואספר. כי לא סמתים יפלנו יה: יסור. ומה שהיסרני בעוה"ז בגוף ובממון. הן הנה היו סבה למוכה. שלמות נתו לא נתנני: פתחו לי שערי לדק. לאם כהכמים וסידעים. דרך הבוסת הידיעתי. להכיר לדק משפטיו ודיניו. ואודה יה.

כי הוא אל אמונה: זה. השובה הודעים: או הוא כמשיב לעלמו: השער. אחד הוא. שהו מסיודה של השערים הנעלים: לה'. הוא. והראה לצדיקים שיבואו בו. לא כמלך ב"ו שאין מתמסין בארכינוו: עניתני. שקראתי אליך. ואודך שעניתני. כדי שאקרא אליך ותענני. לפי שהקב"ה חפץ בתפלתן של צדיקים: אבן. אבן ישראל שמאסו הבונים וינעל ארץ הבונים הרבות למו: לראש פנה. ליסוד פנה הבנין. לוקחים אבן גדולה ויקרה: מאת ה' הכם יאמרו האומות לאחיד: היא ישראל. ופלאות מעירם. כי הדוער יכסה ארץ. ומשיבים לסס. זה היום ה'. לנו ה שבנו בתוכך ביום אלכם: גילה ושמחה בו. ולא יתערב זר בשמחתו. לבן יום ה' הוא תתן לנו אור בתושבותיכם:

[נכוסם. שהנהג הש"ץ ושאומר בכל היבה לבד הפס. לב' רוחות. ויו פעמים בהולכה. וי' פעמים בהולכה]

אָנָּא יי הוֹשִׁיעָה נָּא: אָנָּא יי הוֹשִׁיעָה נָּא:
אָנָּא יי הַצְלִיחָה נָּא: אָנָּא יי הַצְלִיחָה נָּא:

אנא ה' הושיעה נא. לכל בני העולם. הושיעם מן הגלות. ק יאמרו ויתפללו עם נושע בה':

אנא הצליחה. להטובים. שיכירו וידעו שהלותם נמאסם לאבן יקרה. ויתחברו ויהו שכם אחד לעבדך. ללכת כאור ה' יחד:

בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יהוה בֵּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יהוה: ברוך אֵל יהוה וַיָּאֶר לָנוּ אִסְרוּ חַג בַּעֲבֹתִים עַד קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: אל אֵלִי אַתָּה וְאוֹדֶךָּ אֱלֹהַי אֲרוֹמְמֶךָּ: אלי [נוהגים מתענים פ"א ש"ץ] הוֹדוּ לַיהוה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: הודו

ברוך. יאמרו הכהנים העומדים במקדש: ברוך הבא. לעולם יהו לה' שמבקך בשמו: ברכנוכם. ברכנו אתכם: מבית ה'. האומר לעולם. שיאיר האומות: אל ה' ויאר. כי המאיר לנו: אסרו. קשרו הכבש (הקרוי חג.

כמו חגים יקריבו) לעולם. עד שתכילוהו לקרנות המזבח. לעשות זבחיכם לרצון על מזבחי. כי ביום ההוא יקרא לכל העמים: אלי ואודך. על התשועה מאתך: וארוממך. על הגאולה לשבת בקרן אורה: הודו. כל בני עולם. וכמו שהסדר הישנות מתור לקנ"ה. רומו על סקן היסיה בכתובר ח' אותיות הוים אדני. והיכות הסדר הס כמספר שם ס"ג. לממקו:

יְהַלְלוּךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ [כ"ס נלסדרס"ס. וגנת"ג ליתא גם היבה אלהינו] כָּל מַעֲשֶׂיךָ וַחֲסִידֶיךָ צַדִּיקִים עוֹשֵׂי רְצוֹנֶךָ. וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרִנָּה יוֹדוּ וִיבָרְכוּ וִישַׁבְּחוּ וִיפָאֲרוּ וִירוֹמְמוּ וְיַעֲרִיצוּ וְיַקְדִּישׁוּ וְיַמְלִיכוּ אֶת שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ. כִּי לְךָ טוֹב לְהוֹדוֹת וּלְשִׁמְךָ נָאֶה לְזַמֵּר. כִּי מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אַתָּה אֵל. בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מֶלֶךְ מְהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת:

יש נוהגין לומר בר"ח אחר כלל פסוק זה

ואברהם זקן בא בימים ויי ברך את אברהם בבל: (ויאמר) וברית ישמרני ויחייני כן יהי רצון מלפניך אלהים חיים ומלך עולם אשר בידו נפש כל חי אמן. יאמר ג"פ

כל מעשיך. כנ"ל. ומ"ם כנים הללה על מעשה הוא. ופנ"ם: יוד ס'. כמו הפל שמות סימן. ושם ישלנך. ולזמר. כוא בעל שערים רמין. כמו שיהא הנ"ל. שסדר היבות זה סנוסח פ"ד. כרבוע אהיה. והיבות ברכה שלפני ההלל. הגד י"ב גירוסי הוים. ושלה מן כל התיבות שבהלל.

ותכון למספר תיבות ההילה י"ח (עם ב' תיבות המשלימים המספר. ולא תמנה גם ה' שבתי הפתח. ואלף.ד' אותיות שבה) הרי כאן הלל גמור. כמו' שם אדנ"י. תפלה לדוד. ודי בזה לנבון:

(א) לומר קדיש שלם [illegible] תפלה י"ח: (ב) כאן רלוי לומר שיר היום וכן הסבת הרמ"ע ז"ל:

פתח ד לקריאת התורה

(א) מוציאין ס"ת וקורין בו ד'. בפ' התמיד ור"ח אין פותחין מכן. ... ואין מפטירין בנביא: ב) קורא כהן ג' פסוקים ... וידבר עד ואמרת ולוי חוזר וקורא ואמרת. וקורא את פרשת כלמד ועשירית כליפה. וישראל קורא עולת תמיד עד וברלשי חדשיכם. ורביעי קורא וכר"ח עד סוף פרשה: (ג) אומר חצי קדיש על הקריאה. אחרי וכל"ג (וא"א למנחה) ואומר חצי קדיש על סדר קדושה. ומוליכין תפילין. ואם השעה דחוקה. יחזם ממקומן:

פתח ה. למוסף

(א) עומדין להתפלל מוסף ג"ע. אח"כ אומרין קדושה סוף:

כִּי שֵׁם יהוה אֶקְרָא הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ:

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא. אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה:

מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מָגֵן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ:

בחורף מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגָּשֶׁם:

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר. מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה:

וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה. הָאֵל הַקָּדוֹשׁ:

רָאשֵׁי חֳדָשִׁים לְעַמְּךָ נָתָתָּ. זְמַן כַּפָּרָה לְכָל תּוֹלְדוֹתָם. בִּהְיוֹתָם מַקְרִיבִים לְפָנֶיךָ זִבְחֵי רָצוֹן. וּשְׂעִירֵי חַטָּאת לְכַפֵּר בַּעֲדָם. זִכָּרוֹן לְכֻלָּם יִהְיוּ. וּתְשׁוּעַת נַפְשָׁם מִיַּד שׂוֹנֵא. מִזְבֵּחַ חָדָשׁ בְּצִיּוֹן תָּכִין. וְעוֹלַת רֹאשׁ חֹדֶשׁ נַעֲלֶה עָלָיו. וּשְׂעִירֵי עִזִּים נַעֲשֶׂה בְרָצוֹן. וּבַעֲבוֹדַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נִשְׂמַח כֻּלָּנוּ. וּבְשִׁירֵי דָוִד עַבְדְּךָ הַנִּשְׁמָעִים בְּעִירֶךָ. הָאֲמוּרִים לִפְנֵי מִזְבְּחֶךָ. אַהֲבַת עוֹלָם תָּבִיא לָהֶם. וּבְרִית אָבוֹת לַבָּנִים תִּזְכּוֹר: וַהֲבִיאֵנוּ לְצִיּוֹן עִירְךָ בְּרִנָּה. וְלִירוּשָׁלַיִם בֵּית מִקְדָּשְׁךָ בְּשִׂמְחַת עוֹלָם. וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ. תְּמִידִים כְּסִדְרָם וּמוּסָפִים כְּהִלְכָתָם: אֶת מוּסַף יוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה. נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ. כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ. עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ. מִפִּי כְבוֹדֶךָ. כָּאָמוּר:

ר"ת. תיבות נוסח זה קע"ד. ובצירוף ח' אותיות השילוב. גי' יעקב. כמו שהוא רמוז אצל ברכת הלבנה. וכמש"ל בסיום חלק א'. לפיכך גרמו גם בתפלת ר"ת. ביחוד שהעליה בו היא לנוקבא בלבד. גם הוא גי' ק' אדני המשכן ושם אכדט"ם: רמזי. הרין יעקב ויוסף דמתדמי לסיהרא: כפרה. שהשעיר ר"ח מכפר על טומאת מקדש וקדשיו. ונאמר בו. והותו נתן לכם לשאת את עון העדה. וע"ד הסוד. כפרה. מלשון אכפרה פניו. לקנח פני זעם. שלא יבים בעין רעה בעם (הנזכר. שכוללת כל תולדותם ודאי) כמ"ש במאמר מיעוט סירה. יע"ש: זבחי רצון. עולות. ע"ש וכרלה לו: ושעירי. כנ"ל בוי"ז. פלו"א: לכפר בעדם. בעד השולחת ג"כ: זכרון. ע"ש ות"ח וגו' והיו לכם לזכרון: לכולם יהיו. כ"ה הנוסח הנכון. ואינו לשון בקשה. אלא ריצוי הזכרה. כלומר לכך נתו קרבנות ר"ח כדי שיהיו לזכרון. ועלו"א: לכולם. כל תולדותם הנ"ל: מיד שונא. הידוע האמור בענין. הנר שורד. ומבואר שם במאמר הנ"ל: מזבח גו' תכין. ונחזור להקריב בפועל כשנים קדמוניות: מזבח. גי' אל הויה: שמ"ע. ב' מילואי אהיה קס"א קנ"א: בציון. הוא יוסף: ועולת ר"ח. מינו עולת שהקרבין עולה. עט"א. ורומז

ורוצה גם למ"ש בס' יחזקאל. וביום החודש פר בן בקר תמים. וכתוב למעלה מהענין. ועל הנשיא יהיה העולה של ובחדשים: ופירי דוד. לא מכר בסוס תפלת היחיד. כ"א בר"ח. כי זמנו הוא. סימנו. דוד מלך ישראל חי וקים את בלי וי"ו. כן הוא הנוסח הנכון: מוסף. כל קרבנותיו כמ"ש בעולת:

וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עֹלָה לַיהוה פָּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם:

ונסכיהם. כולל הסמך (עי' תי"ס פ"ס דמנחות): ושני תמידין. אגב המוספין נקטינהו. דלא תימא זהו קרבן חובת היום. תו לא: כהלכתן. כדין עולת. א' לפני המוספין. וא' לאחרים ולאחר כל הקרבנות:

וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם כִּמְדֻבָּר. שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר. וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאָיִל. וְעִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ. וְיַיִן כְּנִסְכּוֹ. וְשָׂעִיר לְכַפֵּר. וּשְׁנֵי תְמִידִים כְּהִלְכָתָם:

לטובה ולברכה ס'. י"ב לשונות. נגד י"ב חדשי השנה. הסודס בי"ב צירופי הוי"ה. וטי"ו הטו המלאה בעצמה. ובמעוברת מוסיפין א'. עד מלואה בא': בחרת מכ"ס. הסס מנין לחמס. וישראל ללבנה המושלת ביום ובלילה. עיין בכ"ת שמש: וחוקי. הסיר ר"ח חק הוא לישראל. ואין אנו רשאין להרהר אחריו. גם ר"ח הוא חק (סוד מסורס לעיל כ"ס) ולא יעבור גבולו בית שמש: קבעת. שהקב"ה הסכים ע"י שקובעים אותן. כמ"ש [ירושלמי פ"א ה"ב] על הפסוק לאל גומר עלי. וכן כתיב אשר תקראו אותם: ישראל. דמקדשי לר"ח:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. חַדֵּשׁ עָלֵינוּ אֶת הַחֹדֶשׁ הַזֶּה. לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה. לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה. לִישׁוּעָה וּלְנֶחָמָה. לְפַרְנָסָה וּלְכַלְכָּלָה. לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם. לִמְחִילַת חֵטְא וְלִסְלִיחַת עָוֹן. (וּלְכַפָּרַת פָּשַׁע). כִּי בְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בָּחַרְתָּ מִכָּל הָאֻמּוֹת. וְחֻקֵּי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים לָהֶם קָבָעְתָּ. בָּרוּךְ אַתָּה יהוה. מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים:

רְצֵה יהוה אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִתְפִלָּתָם. וְהָשֵׁב אֶת הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ. וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן. וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ:

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד (צוּרֵנוּ) צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל יוֹם עִמָּנוּ וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם. הַטּוֹב כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא תַמּוּ חֲסָדֶיךָ מֵעוֹלָם. קִוִּינוּ לָךְ:

בחנוכה אומרים כאן ועל הנסים

וְעַל כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ. תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ אֶת שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת. הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה. הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

הש"ץ בחזרת התפלה אומר כאן זה

אלהינו ואלהי אבותינו. ברכנו בברכה המשולשת בתורה הכתובה על ידי משה עבדך האמורה מפי אהרן ובניו. כהנים עם קדושך. כאמור:

ניכוין לומר זה כרעותא דליבא לפס ברכה לעם הקדוש. ויזהר בדקדוק התיבות היטב. ויפה ראשו כל פעם כפוס פס ואם לאו עונשו גדול מאוד. ובהטויה לשמאל הההם. מעורר דין על הגבור ה"ו:

ברכך יהוה (פניו להיכל) וישמרך (נגד ימינו) [קהל כן יהי רצון]: יאר יהוה (נגד ההיכל) פניו אליך ויחנך (נגד שמאלו) [קהל כן יהי רצון]: ישא יהוה פניו [נגד ההיכל] אליך [נגד ימינו] וישם לך [נגד שמאלו] שלום [נגד ימינו] קהל כן יהי רצון:

שִׂים שָׁלוֹם טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ. כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים. וְאַהֲבַת חֶסֶד. וּצְדָקָה וּבְרָכָה. וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם. וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה, הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

אלהי נצור לשוני מרע. ושפתי מדבר מרמה. ולמקללי נפשי תדום. ונפשי כעפר לכל תהיה: פתח לבי בתורתך. ובמצותיך תרדוף נפשי. ותצילני מפגע רע. ומיצר הרע. ומאשה רעה. ומכל רעות המתרגשות לבא בעולם. וכל החושבים עלי רעה. מהרה הפר עצתם. וקלקל מחשבתם: [יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי. שלא תעלה קנאת אדם עלי. ולא קנאתי על אחרים. ושלא אכעוס היום. ושלא אכעיסך. ותצילני מיצר הרע. ותן בלבי הכנעה וענוה. מלכנו ואלהינו. אלוה כל בשר. יחד שמך בעולמך. בנה עירך. יסד ביתך. ושכלל היכלך. קרב קץ ביאת משיחך. פדה עמך. שמח עדתך]: עשה למען שמך. עשה למען ימינך. עשה למען קדושתך. עשה למען תורתך [עשה למענך. אם לא למעננו] למען יחלצון ידידיך. הושיעה ימינך ועננו (יהיו כמוץ לפני רוח ומלאך ה' דוחה) יהיו לרצון אמרי פי. והגיון לבי לפניך. יהוה צורי וגואלי:

עושה שלום במרומיו. פונה לימינו ואומר הוא יעשה שלום עלינו. ואחר פונה לפניו ואומר ועל כל ישראל (ש"ץ אומר ואמרו) אמן:

יהי רצון לפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו. שיבנה בית המקדש במהרה בימינו. ותן חלקנו בתורתך [ושם נעבדך ביראה. כימי עולם וכשנים קדמוניות] וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים. כימי עולם. וכשנים קדמוניות:

יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יהוה צורי וגואלי:

(ב) גומרין שלש אתרוממות. מחזיר ש"ץ התפלה בקול. ואומר קדושה של חול. וכ"כ גם הר' דוד אבודרהם. אמנם הרב"י העיד שמנהג ספרדים להתחיל בקדושת כתר. וגומרין בשל חול. ואומר קדיש שלם: (ג) פטום הקטורת עלינו קדיש יתום: (ד) שיר הכבוד. ברכי נפשי [תהלים קד] (ע"פ מנהג הנכון. והא"ל שיר היום. אם לא בתפלת השחר. כמ"ש שם) קדיש. ונפטרין לבתיהם לשלום. ואחר דיני תפלת מוספין בין דר"ח בין די"ט. שוין לדין תפלת מוסף דשבת לגמרי. ויע"ש כל הצריך: (ה) טעה במוסף מחזירין אותו. בין יחיד בין ש"ץ:

פתח ו. לעבודת קרבן מוסף דר"ח

אמר יעקב. בעברי על סדר עבודה דמוסף ראש חדש האיפלקי ראיתי והנה עלה קמשונים. חדשים ושינויים שונים מוסיף על הראשונים. והשמטות וקצורים עשרת מונים. והבאתים אחת לאחת למצא חשבון לדק ולמלא החסרונים. נמצא הנותן כח ליעף ועצמה לאין אונים. א לא זכרו זמן הקרבת המוסף. והכניסו בערבוביא מוספי ר"ח עם הרגלים. והם בקוה א' אינם עולים: ב בענין פיס. אמת הדבר דמשמע שמוספי ר"ח שוין לשל שבת בזה. שמוזכין בתמיד של שחר אכין בהן. מ"מ צריך ביאור איך יספיקו י"ג כהנים הצריכין לכבש א' בלבד. וכאן יש ז' מלבד הפרים שצריכין כ"ד לכל א' מהן בפ"ע. והאיל י"א. והשעיר. הרי כאן קצור גדול. ועם שאין ראיה גמורה לברר דבר זה. מ"מ מדהני ר"ח. פיים פעמים י"ג כו'. ש"מ הכל לפי גורך סיום. ויראה שהיו נמשכין בפיים התמיד כ"ד כהנים המספיקין כדי עבודת הפרים. והראשונים מהם שזכו בתמיד. קדמו לזכות בעבודות שכנגדן בפרים ובכבשים. וכן לאיל ולשעיר. אבל מן השתים לא עשו אחרים. אלא אלו בלבד כ"ד לכל היותר. ואחר שעשו עבודת בהמה א' מן המוספין. חזרו אותן עצמן לאחרת. ועשו כמו כן לכולן עד תומם: ג בשחיטת המוספין וקבלת דמם. שתקו מדין קדימה. אם אמנם זכרו שדם חטאת קודם בזריקה. ומדוע א"כ הורע כח שחיטתו. ולא כזכרו התלה שהוא קודם בה. כדי שיבוא דם חטאת תחלה ליד כהן הזורק. ולא יצטרך לעבור על המצוה. ועוד. בפי' שם. זה בנה אב שכל החטאות קודמות. ואפי' בהקדשן ולא עוד אלא שאני מוסיף שגם בשרה קודם ענין זה. וכמו שנאמר עוד לפנינו בעזה"י: ד הפכו השטה. שהקדימו עשיית כבשים לאיל. ואיל לפרים. שלא שהלכה כי פרים קודמין לאילים. והם לכבשים: ה הניחו מעשה אימורי החטאת לאחרונה. משום דהוה ס"ל בכל נותנה. איברי עולה קודמין. ולא היא. דהכ"נ ודאי החטאת ואימוריה קודמין אף לאיברי עולה. עמ"ש בס"ד בלא"ש דים ברסות. גם לא פירשו מה הם האימורין: ו בחטאת שכחו ולא הודיעו שצריכה הפשט קודם קריעה והקטרת אימוריה: ז השמיטו במה היתה הפסקה שבין העולה להעולה. כמ"ש כבר אצל מוסף דשבת: ח עזבו השיטה כפים ולא ידעתי למה. עם שכבר הניגוהו במוסף דשבת. ולא כ"ש הוא בשל ר"ח שיש בו חטאת. וכתוב בענין וידו מעשות החטאת. וזה תימה: ט קצרו לבד במספר התקיעות ובמהות השיר. שלא נתפרש בתלמודנו (לכן לדק שם) מ"מ היה להם לבאר ששירו דוחה לשיר של שבת. דבפירוש אתמר. וצריך לפרושי נמי מ"מ לא נימרו לתרווייהו. כיון דלכל א' יש לו ניסוך שלו. אטו מוסף דשבת לא בעי שירה לנסוכו. והא בעינן ש"רה על היין. א"ה היכי עביד גם צריך ביאור לאיזה מקום תוזרין נשבת הכלים: י אשתמיט להו. דביום שיש שני מוספין ויותר מרב', בהוקעין.

[?] מאריכין בתקיעות . וכך מילתא דמתמיהים עמי להרי"ת ז"ל . הרי אלו עשרה דברים קשים והמורים . מלבד שאר קשורים של"ל מבוארים . מעתה נאמר :

כך היתה עבודת מוסף ר"ח בבית אלהינו . אחר שקרב תמיד השחר . בששי הביאו המוספין . פרים שנים ואיל אחד בני שתי שנים . ושבעה כבשים בני שנה תמימים . כולן עולות . ושעיר עזים בן שנתו (א) לחטאת . השקום ובקרום . מי שזכה בפיים שחרית . זכה במוספין , ואחיהם נמשכים עמם עד מספר כ"ד כהנים הצריכים להקרבת פרים , שחט השוחט את השעיר בצפון . וקבל המקבל דמו בכלי שרת בצפון , נטל הדם עלה בכבש ופנה (ב) לסובב . בא לו לקרן דרומית מזרחית , וטבל אצבעו (ג) הימנית בדם . וטוטכה באמה מכאן ובגודל מכאן . ומהטא ויורד על חודה של קרן (ד) עד שיכלה דם שבאצבע . ומקנח אצבעו בשפת מזרק (ה) ובא לו לקרן מזרחית צפונית . טובל שנית ונותן עליה כמשפט הראשון . וכן בצפונית מערבית . במערבית דרומית . שירי הדם היה שופך על יסוד דרומי . שחט השוחט (ו) הפרים . אחריהם האיל . אחריו הכבשים . וקבל המקבל דמן כסדר הזה . בכלי שרת . ונתן סכולם במזרק (ז) שתי מתנות שהן ארבע . זורק על קרן מזרחית צפונית (ח) בזוית כמין גאם (ט) וכן עושה בקרן מערבית דרומית שכנגדה . והשירים שופכן על יסוד דרומי . אחר זריקת הדם הפשיט השעיר (י) קרעו הוציא אימוריו (יא) נתנן במגס ומלחם . העלם המעלה למזבח (יב) וירד . הפשיטו העולות ונתחום כמשפט . הפרים קרבים בכ"ד . הראש באחד . הרגל של ימין בשנים . העוקץ בשנים . ורגל שמאל בשנים החזה באחד והגרה בשלשה . שתי הידים בשנים . ושתי הדפנות בשנים . הקרבים בשלשה . הסולת בשלשה . והיין בשלשה . עמדו בשורה . העלה כל אחד מה שזכה בו מאחד מהפרים . על כרכוב המזבח מלמעלה (יג) בין קרנותיו . מלחום וירדו ועשו כן לאיברי הפר השני והעלום כמשפט הראשון . ירדו ובאו לאיל ונתחוהו בשרו קרב בחמשה . הראשון בראש וברגל . השני בשתי ידים . השלישי בעוקץ וברגל : הרביעי בחזה ובגרה . החמישי בשתי הדפנות . הקרבים בשנים . הסולת בשנים . והיין בשנים . העלו כבתחלה . מלחום וירדו . וחזרו לכבשים ועשו להם כמשפט הזה . הבשר בחמשה כאמור באיל . הקרביים באחד . הסולת באחד . והיין באחד . ככה לשבעת הכבשים . העלום אחד אחד מלחום וירדו . באו להם ללשכת הגזית . ברכו עם העם ברכת עבודה . רצה יהוה אלהינו עבודת עמך ישראל . בא"י המקבל עבודת עמו ישראל ברצון . וב"כ לעם . או"א . ברך את עמך ישראל בברכה המשולשת . יברכך וגו' : שים שלום וכו' בלי נ"כ . עלו אותן שזכו . ונטלו האיברים וזרקום על המערכה . איברי פרים תחלה . אח"כ של איל . ואחריו של כבשים (יד) באו ועמדו על מעלות האולם . וברכו את העם שלש ברכות כהנים בנ"כ והזכרת השם ככתבו . נתנו מלח ע"ג מנחות הנסכים ובללום . שלש עשרונות סולת בחצי הין שמן לפר האחד . וכן לשני . ושני עשרונים בשלישית ההין לאיל . ועשרון ברביעית הין לכבש . כן לכל כבש וכבש . והקטירום . הביאו יין לנסך . הין לפרים . שלישית ההין לאיל . והין ושלש רביעיות לכבשים בכלל . כהנים תקעו הריעו תקעו בחצוצרות . דיברו הלוים בשיר (טו) ועושין ממנו שלשה פרקים . על כל פרק הר"ה . נמצאו תשע תקיעות למוסף . ואם חל ר"ח בשבת . מוסף של שבת קודם לשל ר"ח לכל עבודותיו . ומפתינין עם ניסוך היין עד שיגמרו מוסף ר"ח . ומנסך ב' הניסוכין בבת אחת (טז) ואז שיר של שבת נדחה (יז) ס"ם מאריכין בתקיעות . ומרבין בתוקעין . כנגד שני המוספין . אח"כ נותנין לחם הפנים לפני ה' והקטירו הבזיכין . והחלות מתחלקות . ובשר השעיר נאכל לערב (יח) וכהני בית אב זוכין בו וחולקין אותו ביניהם (יט) ונאכל לפנים מן הקלעים . לזכרי כהונה (כ) ליום ולילה עד חצות . ואביהו היא ס"ע . וזהו סדר עבודת מוסף ר"ח בבית אלהינו . יהי רצון שיבנה במהרה בימינו אמן :

(א) עמ"ש בס"ד בס"ק דפר' (ב) לימים (ג) המפורש גדול (ד) שהיה מתזיו על מזבח ולמעלה (ה) עי' פי' איזהו מקומן פרק ג' (ו) הראשון (ז) אולי עיקר כל דמן יחד . לפי שמתנותיהן שוות (ח) מתזין על מזבח למטה (ט) עי' סדר עבודת התמיד (י) ואולי גמר כל עבודתו קודם שחיטת השעיר . עמ"ש בס"ד בפרשת קדושים שהפשטת במקומה פ' כל הזבחים . מיהא שהפשטה דקוד' בהקרבה נמי כדקדים בדם . עמ"ש בס"ד (יא) והם החלב אשר על הקרב ושאר הקיבה . ושתי הכליות והחלב שעליהן ואשר על הכסלים . ויותרת הכבד ומעט מהכבד עמה (יב) וכ"ל שמקטירין מיד על המערכה (יג) עלח"ש אולי שקלים (יד) אם לא שהה לא אשר להפסיק לאחר' כ"ל . י"ל שמקטיר עכשיו אימוריו שלגרוסם . ו"ל שקודמין כמש"ל . תיקו (טו) לא נתפרש מהו (טז) כלומר שמונים . מערבין שני כבשים ס' . ואפילו פרים אילים וכבשים . מערבין נסכי יומא שלכן . אם נתערב לו כוקטר שמן עם סלתן . ע"ם פי' רמב"ם . והוא עיקר (יז) פיין בבית הבחירה (יח) וכ"ל מי שדעתו יפה . אוכל כהוגן חי (יט) וכ"נ אוכל בלי חלוקה מה שיעלה (כ) שמסורים חיפולין והלוים לאכילה במעת עבודה :

פתח ז. לשארית היום

(א) ר"ח אינו אסור במלאכה אלא בדבר האבוד כמו ח"ה (וכ"כ הרע"ב מגילה פ"ד) וכ"מ במסכת דמגילה ובגמ' דר"ה דף ך ע"א. ע"ש בתוס' שי"ל סמך גדול בכתוב. אשר נסתרת שם ביום המעשה. שתרגם יונתן ביומא דחולא וכמו שג' רגלים הם כנגד אבות. כ"ש י"ב חדשים ימים טובים כנגד י"ב שבטים. לכן אין לעשות בו אפי' האנשים. ונ"ל הנשים שי"ש שלבש הוא ודאי. מחמת שהם שלבשו שיפה נשים. וכבר פשט המנהג בכל ישראל. כמ"ש בר"ח. שבות שבכן על שלא פרקו נזמיהן לעגל שמקריב בהן. ושהנשים טירח מחמתו. ולפמ"ש שגם האנשים אסורין במלאכה שאינם נגודם. נ"ל שיתרום הנשים. שאסי' מלאכה קלה כמו מעשה מחט. וא"ם שאין בו טורח. אסור נכן. משא"כ האנשים. שלא נאסר אלא דבר של טורח. אבל דבר האבוד שיטא דמותר גם לנשים. כ"ש מי. היכא דאיגר נגברי. הוי עדיף מנשי. די"ש דידהו הוא: (ב) ר"ח אסור בתענית. כשתענה בו צריך לישב תענית לתעניתו. גם ער"ח מיהו וכו'. כמ"ש במקומו בס"ד: (ג) מצוה להרבות בו בסעודה. דין יעלה ויבא בבה"מ. עיין בכשא שן (יד ד') ואם נתעבה מן הלילה. העיקר שאין להזכיר בו יעו"י. וכדעת של"ה. עמו"ק. ונ"ל כשחל בע"ש ואירע כך (עיין משם ושב ס' קדוש) שלא יזכי של ר"ח. לא בתפלה ולא על הכוס. וגדולים מזו. עיין שם בשל שבת) וכ"ש אם הל ר"ח במ"ש. שלא יזכיר של שבת אחר זמן תוספת שבת. וע"ל גבים נאם: (ד) במנחה מתפללין כסדר החול. ומזכירין יעו"י בסעודה

בהמ"ע. ואין שם טעות אגים: (ה) בליל ב' דר"ח מזכירו ע"ן קודם תפלה לתם. ר"ח. ודין הזכרה שוב בו בליל א' בהמ"ע. ודין יום שני כראשון לכל דבריו. וממנו מתחיל מנין ימי החודש:

פשפש ג. לר"ח שחל בשבת

(א) ר"ח שחל בשבת. מסדרין ברכות השחר וסדר תמיד ופסוקי דזמרה והפלת שחרית. הכל כמו בשאר שבתות. אלא שאומר יעלה ויבא בעבודה ואי"ל להזכיר בו של שבת) ודין הזכרתו כמו בר"ח דחול. ומחזיר ש"ץ התפלה וקורין הלל בדלוג. אין כמוך: (ב) ומוציאין ב' ס"ת. וקורין בראשון שבעה בסדר היום (ולשי דברי בגמרא פ' בני העיר [מגילה כט] קרו שיתא בענינא דיומא. ול"ע שאיכן בא השמטה הפסוק בהתנהו כל הפסוקים עם אחד בלי בגמגום) ובמיה ס"ת שני אגיה הגבה ואומר חצי קדיש על שניהן. וקורא למפטיר באחרונה בפרשת פנחס. וביום השבת. ובראשי חדשיכם. עד סוף פרשה: (ג) ומפטירין השמים כסאי (ואומרי מחרים. יסגלר כ"א במקומה בס"ד) ואין מזכירין של ר"ח בברכות ההפטרה. (והאומר בפזיזה. על יום השבת ור"ח הזה. אין מחזירין אותו): (ד) ר"ח שחל באחד בשבת. מפטירין בשבת שלפניו מחר חדש. ואם ר"ח שבת ויום א'. מפטירין השמים כסאי. והספרדים מנהגן לומר אחריה גם פסוק ראשון ואחרון מהפטרת מחר חדש: (ה) אין מזכירין בו נשמות. וא"א א"ם. ואומר יקום פורקן ומי שבירך למלך ולקבל אשרי יהללו. ובנוחה. מוציאין ס"ת קדיש: (ו) תפלה לנו ב' ראשונים ואח"כ אמצעית זו]:

אַתָּה יָצַרְתָּ עוֹלָמְךָ מִקֶּדֶם. כִּלִּיתָ מְלַאכְתְּךָ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי. אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ וְרָצִיתָ בָּנוּ. וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל הַלְּשׁוֹנוֹת וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ. וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ. וַתִּתֶּן לָנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה. שַׁבָּתוֹת לִמְנוּחָה וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים לְכַפָּרָה. וּלְפִי שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וַאֲבוֹתֵינוּ. חָרְבָה עִירֵנוּ וְשָׁמֵם בֵּית מִקְדָּשֵׁנוּ. וְגָלָה יְקָרֵנוּ וְנִטַּל כָּבוֹד מִבֵּית חַיֵּינוּ. וְאֵין אָנוּ יְכוֹלִים לַעֲשׂוֹת חוֹבוֹתֵינוּ בְּבֵית בְּחִירָתֶךָ. בַּבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלָיו. מִפְּנֵי הַיָּד שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה בְּמִקְדָּשֶׁךָ: יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שֶׁתַּעֲלֵנוּ בְשִׂמְחָה לְאַרְצֵנוּ וְתִטָּעֵנוּ בִּגְבוּלֵנוּ. וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ. תְּמִידִים כְּסִדְרָם. וּמוּסָפִים כְּהִלְכָתָם. אֶת מוּסְפֵי יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה וְיוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה. נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה. כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ. כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ. עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ. מִפִּי כְבוֹדֶךָ. כָּאָמוּר:

אתה. פסח זה יש לרנ"ב סי'. כמנין ומר"ס (עיין בלשכה ערים) היא המהחדשה כגס"ר באחרת השבת. גם הוא ג' רצוף אלהים. ומה ב"ן: אהבת אותנו. כבתוב. מאהבת ה' אתכם. ותחת הגבולים אמר אהבתי אתכם אמר ה'. ולשון יקשר למעלה. והוא שהיגת השם לילדים העולם. לפי שאהבה אותנו. להללים זה מנא העולם שהאחון. כן לה' השמים ושמי השמים. ויבחר בנו לשכון בתוכנו: ורצית. ע"ש רוצה ה' בעמו: ורוממתנו מכל הלשונות שנאמר והייתם לי סגלה מכל העמים. ואתם תהיו לי ממלכת כהנים. וכתיב. כי חק נחל ה' מכל העמים אשר ע"פ האדמה. וכתיב וירם קרן לעמו: עלינו קראת. שאני ישראל נקרא. בישראל נחל שמו. וכתיב כי שמך עלינו נקרא: עירנו. כמ"ד [מגילה כח] ירושלים לא נתחלקה לשבטים. א"נ לפי

שהיא הלב של מיסודם ובנינם: וגלה. ע"ד שכתוב. והגלה את כל חרש המסגר סולם ולא יקרם: יקרנו. ע"ד ארון גלה. וגם שהורה שהיא חיים. ככתוב כי היא חייכם: בבית. דבוק: בבית. שעורה ומודע: מוספי. לפי שהם שני מיני מוספין היום:

לשבת וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ: עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ:

זה קרבן ט'. בנוסח הספרדים ליתא. וכתבו המחברים שאין נכון לאמרו. וכ"כ שהוא יתור גמור. ולפ"ז יהיו תיבות הנוסח כמנין תיבות שבק"ש. להמהיק מר"ס. גי' רבוע אלהים ומ"ס. במלוי אלהים:

(זֶה קָרְבַּן שַׁבָּת. וְקָרְבַּן רֹאשׁ חֹדֶשׁ כָּאָמוּר:)

וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עֹלָה לַיהוה. פָּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד. כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם:

וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם כִּמְדֻבָּר. שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר. וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאָיִל. וְעִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ. וְיַיִן כְּנִסְכּוֹ. וְשָׂעִיר לְכַפֵּר. וּשְׁנֵי תְמִידִים כְּהִלְכָתָם:

לשבת יִשְׂמְחוּ בְמַלְכוּתְךָ שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת וְקוֹרְאֵי עֹנֶג. עַם מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי. כֻּלָּם יִשְׂבְּעוּ וְיִתְעַנְּגוּ מִטּוּבֶךָ. וּבַשְּׁבִיעִי רָצִיתָ בּוֹ וְקִדַּשְׁתּוֹ. חֶמְדַּת יָמִים אוֹתוֹ קָרָאתָ. זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. רְצֵה בִמְנוּחָתֵנוּ. וְחַדֵּשׁ עָלֵינוּ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה אֶת הַחֹדֶשׁ הַזֶּה. לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה. לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה. לִישׁוּעָה וּלְנֶחָמָה. לְפַרְנָסָה וּלְכַלְכָּלָה. לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם. לִמְחִילַת חֵטְא וְלִסְלִיחַת עָוֹן (וּלְכַפָּרַת פָּשַׁע) כִּי בְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בָּחַרְתָּ מִכָּל הָאֻמּוֹת. וְשַׁבַּת קָדְשְׁךָ לָהֶם הוֹדַעְתָּ. וְחֻקֵּי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים לָהֶם קָבָעְתָּ. בָּרוּךְ אַתָּה יהוה. מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת. וְיִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים: רצה

בחרת: ככתוב ויבחר בכם. כך במר: הודעת. (לשון הכתוב נחמיה י"ג) ע"ש לדעת כי אני ה' מקדשכם: מקדש השבת. שקדושתה אות לקדושת ישראל. דמקדשי לחדשים:

שחוזר ש"ץ התפלה. ואומר קדושת מוסף דשבת וכו'. קדיש שלם. ומסיימין הסדר כמו בשאר שבתות: (ז) ואומר ברכי נפשי (תהלים קד) וא"צ שיר היום. כמש"ל. עלינו. קדיש: (ח) במנחה א"א צ"ץ: (ט) לפ"ד הירושלמי צ"ל סעודת ר"ח ביום א'. על כן נכון להרבות או בסעודה לויה המלכה. להשלים בה י"א סעודת ר"ח: (י) דין הזכרה בבה"מ. עיין בשא"ג. ואם נמשכה סעודה ג' תוך ליל מ"ש. כבר נתבאר דינו פעמים שלש:

פשפש ד. דיני ברכת הרואה לבנה בחדושה

(א) אין מברכין על הירח. אלא בלילה בשעה שהוא זורח. ונהנין מאורו: (ב) הסכמת רוב המחברים. שאין לברך עד שיעברו עליה ג' ימים (ולא אמרו ג' לכתחלה. דלא בעינן מע"ל. אלא אפי' לא מלו אלא בסוף הלילה. מותר לברך עליה תחלת אותה הלילה. ברור בעיני בס"ד) ואחר ג' ימים ראויה לברכה. אלא שמצוה מן המובחר לברך עליה במ"ש. לפיכך אם מ"ש קודם ז' בחודש. ממתינין עד מ"ש. אבל לא יותר. וכן היה מנהגו של אמ"ה ז"ל לקדשה מיד אחר ג' ימים. ואפילו היה בא מ"ש קודם י'. אם לא שהוא בתוך ז'. אז היה ממתין עליו. לא זולת. וכך אנו נוהגין. וכ"ש בימות הגשמים. שאין להמתין על מ"ש יותר מז': (ג) ונהגו שלא לברך עליה בשבת ולא בי"ט. אם לא בשעה שיש לחוש שתעבור מונתה. וזכורני שעשה אמ"ה מעשה וקדשה פ"א בשבת: (ד) עד אימתי מברכין עליה. עד י"ו מיום המולד. ולא י"ו בכלל. והנראה עיקר. דתשבון ט"ו יום מע"ל לע"ל. אפילו הוא יותר מחצי כ"ט י"ב תשל"ג. היינו ע"ד משל אם היה המולד במ"ש ד' או ג' שעות בלילה. מותר לברך עליה תחלת ליל ב'. אע"ג דכבר עבר זמן חצי כנ"ל. וא"צ שהא אל ה' שעות על יום א'. שמותר לקדשה בליל ב'. דאכתי לא שלים חצי מע"ל. [...] מלו להו ט"ו מע"ל. אע"ג דעברו ט"ו בלי מע"ל. וזה מחוור כעין [...]. עמו"ק: (ה) אמנם אם היה לקוי הלבנה באותו חודש. אינו מברך עליה אחר הלקוי. שהוא ודאי אמצע החודש כאמתי: (ו) אין מקדשין הלבנה באב קודם ט' בו. לפי שצריך להיות בשמחה. אבל במוצאי י"כ מקדשין אותה אחר נעילת מנעל ושינוי בגדים נאים) שהוא סימן לגאולה ולנחמה. כמ"ש בברכתה (וכגואל טלו בט"ב. כדא' במדרש רבה איכה) גם האבל אם שלמו ז' שלו קודם שיעברו ז' ללבנה. [...] לו להמתין מטעם הנ"ל. אבל אם ז' של לבנה הוא בתוך ימי אבילותו. לא יחמיץ המצוה. וכן יש לקדשה לפני י"כ מטעם זה. דשהוי מצוה לא משהינן. וא"צ במוצאי י"כ. וש"ס לכל תפלת: (ז) כל כמה דאפשר לאהדורי אבי עשרה מהדרינן. ומשום מצוה לברך ברוב דכתיב ברב עם הדרת מלך. אבל אינו מעכב בכאן: (ח) יש מדקדקין לקדשה תחת אויר השמים. ולא תחת גג. ולית בה קפידא כולי האי: (ט) נשים ועבדים פטורים מברכה זו: (י) הסומא חייב לדברי רש"ל. ולהרדב"ז פטור. וכ"ל דמספקא לא נפיק. וכל ספק ברכות להקל. ונראה שיש לו לברך בלי שם: (יא) וכן אני אומר בטומטום ואנדרוגינוס. ומי שחציו עבד וחציו בן חורין. כל הני ספקי נינהו. ודינייהו הכי. וקטן שהגיע לחנוך מחנכין אותו בה: (יב) צריך שלא יהא דבר מבדיל בינו לבין הלבנה. אא"כ הוא דבר דק שהלבנה נראית מתוכו. וכן אם נתכסה בענן דק מברך. ואם אחר שהתחיל לברך נתכסה בעב. גומר. ואפילו יודע שתתכסה מיד. לית לן בה: (יג) לכתחלה צריך להיות לבוש בגדים נאים. תולה עיניו לראותה (בתחלת הברכה. אח"כ לא יסתכל בה) ומייסר רגליו: (יד) ומברך מעומד [ומקודם יאמר זה:]

הללו יה הללו את יהוה מן השמים הללוהו במרומים: הללוהו כל מלאכיו הללוהו כל צבאיו: הללוהו שמש וירח הללוהו כל כוכבי אור: הללוהו שמי השמים והמים אשר מעל השמים. יהללו את שם יהוה כי הוא צוה ונבראו ויעמידם לעד לעולם חק נתן ולא יעבור:

הריני מכן ומזומן לקיים המצוה לקדש הלבנה. לשם יחוד קודשא ב״ה הוא ושכינתיה. על ידי ההוא טמיר ונעלם. בשם כל ישראל.

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר בְּמַאֲמָרוֹ בָּרָא שְׁחָקִים. וּבְרוּחַ פִּיו כָּל צְבָאָם. חוֹק וּזְמַן נָתַן לָהֶם שֶׁלֹּא יְשַׁנּוּ אֶת תַּפְקִידָם. שָׂשִׂים וּשְׂמֵחִים לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנָם: פּוֹעֵל אֱמֶת. שֶׁפְּעֻלָּתוֹ אֱמֶת וְלַלְּבָנָה אָמַר שֶׁתִּתְחַדֵּשׁ. עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת לַעֲמוּסֵי בָטֶן. שֶׁהֵם עֲתִידִים לְהִתְחַדֵּשׁ כְּמוֹתָהּ. וּלְפָאֵר לְיוֹצְרָם עַל שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מְחַדֵּשׁ חֳדָשִׁים:

ברוך. מנין סיבות ברכס ז. גן נעול סימן. והרמז ידוע. ונתבאר לעיל כ״ס: אשר במאמרו. פי׳ כנהוג בדבר ה׳ וגו׳. כדעסה טוסיס דליפות. א״כ יפלא הדבר מגי מס פינה תאלת כלצון. לכן פיס לכך לדברי חכמים וחפעוס דבס ותלב תחם לפוס: אשר. הוא רא״ס (בחי׳ כתר חכמה בינה אלעם) ברא״ים נמי מאמר סוא. כבוד כס תאמר לבית יעקב. והענין מאמר סבמסגס. לשון קדושין. פכן כאן מדבר בקידוש הלבנה: ברא (ידוע) שחקים. השוחקים מ״ן לצדיקים כמדע: וברוח (נפי׳ יצירה) פיו כל צבאם. בגלת הוד יסוד (בח׳ עשייה): חוק וזמן. בכוד (סיכל לבנת כספיר) לכ״ע (יסוד) זמן. על אדני עם הכולל: שלא ישנו תפקידם. גם חסידים בשמים ידעה מועדיה. ע״ד שאמרו ז״ל [מדרש איכה] ככל תקפן תפקידם: ששים. עיין בלשכת שרים על וששים בבואם: לעשות רצון קונם. מנין בבית שמש: פועל אמת. בעל האמת הנרמז בקדוש הלבנה שפעולתו ג״כ אמ״ת. סוף הפל״ס לדוד: עטרת תפארת. ידוע. שהוא עתיד בחבור כמאורות הגדולים: לעמוסי. ישראל נקראו כן בלשון הנביא ישעיה מ״ו: להתחדש כמותה. שהיא סימן לבנים. כמ״ש בפר״א: חדשים. קמץ חטוף. פלא״ש:

[דעת הארי״ז אומר עושך. יוצרך. בוראך. קונך. ומדלג ג׳ דלוגים ואומר ברוך עושך עד דוד מלך ישראל. וכן יעשה ג״פ. ואומר דוד כו׳. ולדעת הגאון המחבר ז״ל. אומר קודם ברוך יוצרך. סימן טוב תהא לנו ולכל ישראל. ומדלגו אחר שלום עליכם]:

ג״פ בָּרוּךְ יוֹצְרֵךְ. בָּרוּךְ עוֹשֵׂךְ. בָּרוּךְ קוֹנֵךְ. בָּרוּךְ בּוֹרְאֵךְ: ורוקד ג״פ [אך לא יכרע כשרוקד. רק יזקוף על אצבעותיו.

ואומר ג״פ כְּשֵׁם שֶׁאֲנִי רוֹקֵד (ברבים שֶׁאָנוּ מְרַקְּדִים וכו׳) כְּנֶגְדֵּךְ וְאֵינִי יָכוֹל לִנְגֹּעַ בָּךְ. כָּךְ לֹא יוּכְלוּ כָּל אוֹיְבַי לִנְגֹּעַ בִּי לְרָעָה: [וכן לא יכא לי כאב שינים. ומסוגל לכאב שינים ר״ל]

ג״פ תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד בִּגְדֹל זְרוֹעֲךָ יִדְּמוּ כָּאָבֶן: ג״פ כָּאֶבֶן יִדְּמוּ זְרוֹעֲךָ בִּגְדֹל וָפַחַד אֵימָתָה עֲלֵיהֶם תִּפֹּל:

[ג״פ] דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל חַי וְקַיָּם:

יוצרך ס׳. רמז יעקב בר״ת. שנקרא קטן ע״ש המאור הקטן. כמ״ש בבית שמש ובבית דוד. ורוקדים שנדס (ולא ישתחוה ויש בו סוד גדול. מפני הדלוגים שעושין בקדושה שבתפלה) ודוגמא כבוראין שעושין רקודין ושמחות. ולפיכך נ״ל ג״כ בכלים אלים כהולך לבית המשתה: שלום. מפני שאמרו תפול ויבער שולי בגדיו: לגע. עלו״א. חי וקים. עיין בברכת עובד על מרעה הכלל. ובבית דוד. ולמעלה בפי׳ ההלל על הפסוק אנא ה׳ מלכה נפשי. והוא באמת מבחי׳ חי. ביסוד (שנקרא חי כמדע) מלכות דילירה. כמ״ש בברכת עובד. ודי בזה לנבון. והיינו דאמר רבי (דאמי מדוד ומהפך בזוהיס) [שבת ס] לר״ח. זיל לעי״ן (ידוע. ומכורת כ״ע) פ״ב [ר״ה כה] הוא ודאי טוב לכל. כידוע. ולא השלוט הם פע״ם ביטא. המשכיל יבין. ושאו לי סימנא (בסביעת עי״ן) דוד מלך ישראל חי וקים. כשאו כשמש נכון עד העולם. כירח יכון לא יכבה כוד ולא יתעלם:

[נ"פ] שָׁלוֹם עֲלֵיכֶם : [נ"פ] עֲלֵיכֶם שָׁלוֹם :

נ"פ סִימָן טוֹב וּמַזָּל טוֹב תְּהִי לָנוּ וּלְכָל יִשְׂרָאֵל וְאָמֵן :

קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה זֶה בָּא מְדַלֵּג עַל הֶהָרִים מְקַפֵּץ עַל הַגְּבָעוֹת : דּוֹמֶה דוֹדִי לִצְבִי אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים הִנֵּה זֶה עוֹמֵד אַחַר כָּתְלֵנוּ מַשְׁגִּיחַ מִן הַחַלּוֹנוֹת מֵצִיץ מִן הַחֲרַכִּים :

שיר למעלות אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי : עזרי מעם יהוה עושה שמים וארץ : אל יתן למוט רגלך אל ינום שומרך : הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל : יהוה שומרך יהוה צלך על יד ימינך : יומם השמש לא יככה וירח בלילה : יהוה ישמרך מכל רע ישמור את נפשך : יהוה ישמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם :

הללו יה הללו אל בקדשו הללוהו ברקיע עזו : הללוהו בגבורותיו הללוהו כרוב גדלו : הללוהו בתקע שופר הללוהו בנבל וכנור : הללוהו בתוף ומחול הללוהו במנים ועגב : הללוהו בצלצלי שמע הללוהו בצלצלי תרועה : כל הנשמה תהלל יה הללו יה :

[לדעת הגאון המחבר ז"ל . אומר כאן דוד מלך ישראל ס' (ורק פעם אחת) ולא קודם שלום עליכם]

אמר רבי יוחנן . כל המברך על החודש בזמנו . כאילו מקבל פני שכינה :

תָּנָא דְבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל . אִלְמָלֵא לֹא זָכוּ יִשְׂרָאֵל אֶלָּא לְהַקְבִּיל פְּנֵי אֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם כָּל חוֹדֶשׁ וְחוֹדֶשׁ . דַּיָּם . אָמַר אַבַּיֵּי . הִלְכָּךְ גְּמָרִינָהּ מְעוּמָּד : מִי זֹאת עוֹלָה מִן הַמִּדְבָּר מִתְרַפֶּקֶת עַל דּוֹדָהּ : וִיהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי לְמַלְּאוֹת פְּגִימַת הַלְּבָנָה . וְלֹא יִהְיֶה בָּהּ שׁוּם מִיעוּט . וְיִהְיֶה אוֹר הַלְּבָנָה כְּאוֹר הַחַמָּה . כְּאוֹר שִׁבְעַת יְמֵי בְרֵאשִׁית . כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה קוֹדֶם מִיעוּטָהּ . שֶׁנֶּאֱמַר אֶת שְׁנֵי הַמְּאוֹרוֹת הַגְּדוֹלִים . וְיִתְקַיֵּים בָּנוּ מִקְרָא שֶׁכָּתוּב וּבִקְשׁוּ אֶת יהוה אֱלֹהֵיהֶם וְאֵת דָּוִיד מַלְכָּם . אָמֵן :

אומר למנצח בנגינות . אנא בכח : וינער טולי הגפות הלליה : עלינו : ק"י . ולא ידלג מפתח מלמות נתודם וג׳ ולדעת הגאון המחבר ז"ל אומר אחר גמריכה מעומד . קדיש דרבנן . והו גם]

הס"ם סי' ר"ע נוה לסתפות ביום שלגנה לוקה : לפי שלהו"ל [סוכה כט] לקויה סי' רע לשונאי ישראל . ולפי שלקיות המאורות דבר מוכרח הוא . במהלך המאורות ; ונודע בחשבון . מ"מ הוראת טעם פסיל היה סובם . ונראה שאין הדברים אמורים אלא בלקותה שבראה לגם . לאפוקי הנראה בהקליפי אחר והסבר ממינה . גם יש מין לקי אלא בקבע הכחוש . שעליו הגהו [שם] על ד' דברים מאורות לוקין . כמ"ש בס"ד במקומו בסיען . שומר ... סם לא ינום ולא יישן : בשלום שער החדש . בעזר זה אלי ... לבי בקרש :

שער המפקד . לירח ניסן . ממנו נכנסין לי"ב מבואות . מבוא א . לר"ח

(א) מ הגרא עולם לדעת ר"י . ... כלדמה לדעת ר"י . בימי חזקיה מלך כהנו לקדש ... כים ס' . (ענה זו אל גא') בימי עזרא כלו ... לחקור אחר מוצאי הגבריות . והוא זמן עד הפסים . וארח בן יסודם [תענית ס"ב] כא"י כשהגיע זמן פסח ולא ירדו גשמים . ממעמן . גו מלח אגום . טו מטו . מ מדבר הקב"ה שם תרע"ש בפסח . וסיעה פקידה לגאולם מצרים . סבו בפרק לגאם סבלה . מ פורין לגאול : (ב) כוא ראשון לחדשים . שנאמר בחודש ... לכם (אופיות מלך) ראשון : מלו מלה . שבמו ראשון : (ג) ... של אלא מאגס"ו (מולדו בכסא ... (סק"ל) ד' כ' סבג) : (ד) סוא ר"ס למלכים . ולרגלים . ולמכורים . ולתרומת שקלים . קרבנות הבאין מתמר מנין . מטה לבניא מן החדש . ר"ל לא לספירום בפיס : (ה) וקריאת פרום ספסה (כ"מ לגודר כלשון זה) והוא גורן לממעבר בפסח לדעת ר"ע והגרין [שקלים פ"א] : (ו) ומתחילין לשאול ולדרוש בהל' פסח לדעת רשב"ג [פסחים ו] : (ז) פסל עבר עפרות . מ בוקס מספסק בענס שניב לנ"מ . והקריב נשיאן ראשון לחנוכת המזבח . ולאחרין אלא בשלים כל אחד יומו . לסיק מנהגים יחידים לקרות כר"א יום י"ג יעים שלאחריו . פרשה של כל נשיא ונשיא דבר יום ביומו (פ"ע כסדר קסטל) [והוא קריאה לחנוכה] אח"כ אומרים :

יהי רצון מלפניך יהוה אלהי ואלהי אבותי . שתאיר היום בחסדך הגדול על נשמתין קדישין דמתחדשין בצפרים . ומצפצפין בשבחין ומצלאין על עמא קדישא ישראל . רבון עלמין תבנים ותעייל הנך ציפרי קדישי לאתר קדישא דאתמר עליה עין לא ראתה אלהים זולתך . יהי רצון מלפניך יהוה אלהי ואלהי אבותי שבאם אני עבדך משבט (פלוני) שקראתי בתורתך פרשה של הנשיא היום . אזי יאירו נא עלי כל ניצוצין קדישין וכל האורות קדושות הבלולות

בקדושת זה השבט. להבין ולהשכיל בתורתך וביראתך לעשות רצונך כל ימי חיי. אני וזרעי וזרע זרעי. מעתה ועד עולם [אמן]:

וַיְהִי בְּיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה לְהָקִים אֶת־הַמִּשְׁכָּן וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וַיִּמְשָׁחֵם וַיְקַדֵּשׁ אֹתָם׃ וַיַּקְרִיבוּ נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל רָאשֵׁי בֵּית אֲבֹתָם הֵם נְשִׂיאֵי הַמַּטֹּת הֵם הָעֹמְדִים עַל־הַפְּקֻדִים׃ וַיָּבִיאוּ אֶת־קָרְבָּנָם לִפְנֵי יְהֹוָה שֵׁשׁ־עֶגְלֹת צָב וּשְׁנֵי עָשָׂר בָּקָר עֲגָלָה עַל־שְׁנֵי הַנְּשִׂאִים וְשׁוֹר לְאֶחָד וַיַּקְרִיבוּ אוֹתָם לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן׃ וַיֹּאמֶר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ קַח מֵאִתָּם וְהָיוּ לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְנָתַתָּה אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם אִישׁ כְּפִי עֲבֹדָתוֹ׃ וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הָעֲגָלֹת וְאֶת־הַבָּקָר וַיִּתֵּן אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם׃ אֵת ׀ שְׁתֵּי הָעֲגָלוֹת וְאֵת אַרְבַּעַת הַבָּקָר נָתַן לִבְנֵי גֵרְשׁוֹן כְּפִי עֲבֹדָתָם׃ וְאֵת ׀ אַרְבַּע הָעֲגָלֹת וְאֵת שְׁמֹנַת הַבָּקָר נָתַן לִבְנֵי מְרָרִי כְּפִי עֲבֹדָתָם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן׃ וְלִבְנֵי קְהָת לֹא נָתָן כִּי־עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵהֶם בַּכָּתֵף יִשָּׂאוּ׃ וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂאִים אֵת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂיאִם אֶת־קָרְבָּנָם לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ׃ וַיֹּאמֶר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה נָשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם נָשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם יַקְרִיבוּ אֶת־קָרְבָּנָם לַחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ׃ ישראל וַיְהִי הַמַּקְרִיב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֶת־קָרְבָּנוֹ נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב לְמַטֵּה יְהוּדָה׃ וְקָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃ כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃ פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃ שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃ וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם

כלות. כל מעשה ולא בנוא. ישראל היו לו ככלה הנכנסה לחופה. משה. בגלל ובכליותו ולא חכם לב עשאוה ואלא משה. לפי שמסר נפשו עליו לראות בכל המעשים כל דבר ולהורותו להשוטרים. ולא משה כלה: להקים. כל ז' ימי המילואים הקימו ופרקו וביום זה הקימו ולא פרקו ולכן להקימו. ור"ה מכאן שיה: וימשח. המשכן. והם קדשו: ואת.. וגם הקים את גו': ויקריבו: בהתלהבות המשכן אמרו יתנדבו כנגד החלה והנחבר אלים. והנראה שהעליונו הנגד את הכל והם הביאו רק אבני שוהם ומלואים לאפוד ולחשן. העמדו אל החלה: המטות. הם היו שוטרים עליהם במצרים והוכו עליהם (שמות ה): העומדים. עם משה ואהרן כשמנו את ישראל (במדבר א): צב. מחופים. כמו בצבים (ישעיה סו): לפני המשכן. שלא קבלם משה בלי פקודת ה': עבודתם. משא בני גרשון קל משל מררי. שהאל הקרשים והעמודים והאדנים: הקדש. משא הדברים קדושים. ארון השלחן וכו'. לכן בכתף ישאו: ויקריבו. הנשיאים עליהם עוד קרבנם לפני המזבח: לפני המזבח. שלא קבלם משה בלי פקודת ה': ליום. כסדר המסע ולא כסדר תולדותם: למטה יהודה. והוא על מטהו. ולא מגבה ממטהו והקריב: קערת כסף. בגי' המסק"ל עד שני אלכ"ר: ק"ל. עד כאן מנין ק"ל שמשה תולדות לנכנס הטלה (ראשים ס): מזרק אחד כסף. בגי' הנקף עד

חמשה עתודים חמשה כבשים בני שנה חמשה זה
קרבן נחשון בן עמינדב: יהי רצון וכו׳
ביום השני הקריב נתנאל בן צוער נשיא יששכר: הקרב את קרבנו
קערת כסף אחת וגו׳: זה קרבן נתנאל בן צוער: יהי רצון וכו׳
ביום השלישי נשיא לבני זבולן אליאב בן חלן: קרבנו קערת כסף
אחת וגו׳: זה קרבן אליאב בן חלן: יהי רצון וכו׳
ביום הרביעי נשיא לבני ראובן אליצור בן שדיאור: קרבנו קערת
כסף אחת וגו׳: זה קרבן אליצור בן שדיאור: יהי רצון וכו׳
ביום החמישי נשיא לבני שמעון שלמיאל בן צורישדי: קרבנו קערת
כסף אחת וגו׳: זה קרבן שלמיאל בן צורישדי: יהי רצון וכו׳
ביום הששי נשיא לבני גד אליסף בן דעואל: קרבנו קערת כסף
אחת וגו׳: זה קרבן אליסף בן דעואל: יהי רצון וכו׳
ביום השביעי נשיא לבני אפרים אלישמע בן עמיהוד: קרבנו קערת
כסף אחת וגו׳: זה קרבן אלישמע בן עמיהוד: יהי רצון וכו׳
בה׳. דחנוכה כהן
ביום השמיני נשיא לבני מנשה גמליאל בן פדהצור: קרבנו קערת
כסף אחת וגו׳: זה קרבן גמליאל בן פדהצור: יהי רצון וכו׳
לד׳ ביום התשיעי נשיא לבני בנימן אבידן בן גדעני: קרבנו קערת כסף
אחת וגו׳: זה קרבן אבידן בן גדעני: יהי רצון וכו׳
ישראל. עד את המנורה
ביום העשירי נשיא לבני דן אחיעזר בן עמישדי: קרבנו קערת כסף
אחת וגו׳: זה קרבן אחיעזר בן עמישדי: יהי רצון וכו׳
ביום עשתי עשר יום נשיא לבני אשר פגעיאל בן עכרן: קרבנו קערת
כסף אחת וגו׳: זה קרבן פגעיאל בן עכרן: יהי רצון וכו׳
ביום שנים עשר יום נשיא לבני נפתלי אחירע בן עינן: קרבנו קערת
כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל
בשקל הקדש שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת
עשרה זהב מלאה קטרת: פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן
שנתו לעלה: שעיר עזים אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר שנים
אילם חמשה עתודים חמשה כבשים בני שנה חמשה זה קרבן אחירע
בן עינן:

זאת חנכת המזבח ביום המשח אתו מאת נשיאי
ישראל קערת כסף שתים עשרה מזרקי כסף
שנים עשר כפות זהב שתים עשרה: שלשים ומאה
הקערה האחת כסף ושבעים המזרק האחד כל כסף
הכלים אלפים וארבע מאות בשקל הקדש: כפות
זהב שתים עשרה מלאת קטרת עשרה עשרה הכף

כל זה מן ה"ק שהעמיד אלהים וגזרה כמבול היה ד׳ ההם קודם. ואמר שהבת אחד באמצע ולא בקערה. שמר שמצרף אמן: א׳ הקל. עד ע׳ אמות שיאמו מבניו: למנחה. למנחת מנה: ה׳. עד התורה שיכנס בה ה׳: שערה. הבקלה שער שקלי הקדש. עד י׳ הדברות: קטרת. מתן בה לא מליא קטרת ליחיד אלא על מזבח הפנים. הבולאת שעה היה. קטרת ג׳ פרי״ג אמות. כתולף ק׳ כד׳ ע״י אם הם: אחד. מיוחד בעדרו. עד אברהם. ויקח בן בקר (בראשית יח): איל. נגד יצחק. ויקח את האיל (שם כב): כבש. נגד יעקב. והכשבים הפריד (שם ל): לחטאת. לכפר על מוצאת השבט ומכירת יוסף. וישחטו שעיר עזים (שם לז): שנים. נגד משה ואהרן שנעשו שלום בין ישראל לה׳: אילים כנגד כהנים לוים ישראלים והג״ך. ה׳ חמשיות נגד ה׳ חומשי תורה וה׳ דברים בלוח א׳ וה׳ בב׳: נחשון. שהקריב ראשון הקריב. ואמר רק בו. שנשא הלוקח ערער ואמר די שקדמני יהודה אחי ואקריב אחריו. וי״ל מפני כי אמר לי שיקריבו כסדר הדגלים. אבל הקריב חסר שמשמעו הקרב לשון עזר ה׳. ונאמר הקריב ב״פ. לומר שנתנו ב׳ דברים וכן להקריב שני. שהבאו ידעו בתורה (ד״ה א יב) ויתן עצה לנשיאים להקריב הקרבנות: ביום הג׳ היה הנשיא שהקריב לבני זבולן. וכן כולם:

ביום. שמשח הקריב אחר המשיחה: זאת. לומר מהם שהקדישו ולא

בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ כָּל־זְהַב הַכַּפּוֹת עֶשְׂרִים וּמֵאָה׃ כָּל־
הַבָּקָר לָעֹלָה שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים אֵילִם שְׁנֵים־עָשָׂר
כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שְׁנֵים עָשָׂר וּמִנְחָתָם וּשְׂעִירֵי עִזִּים
שְׁנֵים עָשָׂר לְחַטָּאת׃ וְכֹל בְּקַר ׀ זֶבַח הַשְּׁלָמִים עֶשְׂרִים
וְאַרְבָּעָה פָּרִים אֵילִם שִׁשִּׁים עַתֻּדִים שִׁשִּׁים כְּבָשִׂים
בְּנֵי־שָׁנָה שִׁשִּׁים זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ אַחֲרֵי הִמָּשַׁח אֹתוֹ׃
וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיִּשְׁמַע אֶת־
הַקּוֹל מִדַּבֵּר אֵלָיו מֵעַל הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־אֲרֹן הָעֵדֻת
מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים וַיְדַבֵּר אֵלָיו׃ יהי רצון וכו'

ביום י"ג יאמר זה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ
אֵלָיו בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת־הַנֵּרֹת אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה
יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת׃ וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן אֶל־מוּל פְּנֵי
הַמְּנוֹרָה הֶעֱלָה נֵרֹתֶיהָ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃
וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנֹרָה מִקְשָׁה זָהָב עַד־יְרֵכָהּ עַד־פִּרְחָהּ
מִקְשָׁה הִוא כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר הֶרְאָה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן
עָשָׂה אֶת־הַמְּנֹרָה׃

ולא היתה בה פסול: קע"ל. [?]עכפו. לומר שהיה בשקל הקדש: הכלים. לומר שהיו מכוונים במשקלן. שוקלן א' א' וכולן יחד ולא ריבה ומיעט: כפות זהב. לומר שהיו מזהב. ולא נפרש שהיה זהב כצ"ל. שהכף מכסף והמשקלות שקלי זהב כמשונים משקלי כסף: אהל מועד. תוך לפרוכת: לדבר. ה': וישמע. משה בהא"ס קול ה' המתדבר בינו לבינו והגיע למשה מאליו: הקול. הגבוה שיחות שמי: מדבר. כמו מתדבר. וכבוד ה' לומר כן: הכרבים: הקול יוצא משמים לשם ומשם לאה"מ ונפסק אצל הפתח ולא יוצא לחוץ: אליו. למעט את אהרן:

(ח) שלמד כשמן יתחילו להקריב מלואים לעמוד במשכן כימים. גם כשאים ליכועה ראוי לכם לעשות זכר לדבר. ולקרות ג"כ הופה פרשה בנביא יחזקאל (סי' מ"ג) מן ויאמר וגו' אלה חוקות המזבח. עד שלם ה' אלהים. אח"כ קורא עוד שם (סי' מ"ה) מן כה אמר ה' בראשון באחד לחודש. עד וכפרתם את הבית. ושמי פ' שלא ראוים לאמרם מר"ה עד ז' בו בכלל. אבן פ' ראשונה יאמר גם ביום ח'. ויאמר אחריהם נשון בקפה. שילא כפי"ם בנחמה ונעבודה במשכן כימים אלו:

[ויאמר אליו בן אדם כה אמר אדני יהוה אלה חקות המזבח ביום העשותו להעלות עליו עולה ולזרוק עליו דם: ונתתה אל הכהנים הלוים אשר הם מזרע צדוק הקרובים אלי נאם אדני יהוה לשרתני פר בן בקר לחטאת ולקחת מדמו ונתת על ארבע קרנותיו ואל ארבע פנות העזרה ואל הגבול סביב וחטאת אותו וכפרתהו. ולקחת את הפר החטאת ושרפו במפקד הבית מחוץ למקדש: וביום השני תקריב שעיר עזים תמים לחטאת וחטאו את המזבח כאשר חטאו בפר: בכלותך מחטא תקריב פר בן בקר תמים ואיל מן הצאן תמים: והקרבתם לפני יי והשליכו הכהנים עליהם מלח והעלו אותם עולה ליי: שבעת ימים תעשה שעיר חטאת ליום ופר בן בקר ואיל מן הצאן תמימים יעשו: שבעת ימים יכפרו את המזבח וטהרו אתו ומלאו ידו. ויכלו את הימים והיה ביום השמיני והלאה יעשו הכהנים על המזבח את עולותיכם ואת שלמיכם ורצאתי אתכם נאם אדני יהוה:

כה אמר אדני יהוה בראשון באחד לחדש תקח פר בן בקר תמים וחטאת את המקדש. ולקח הכהן מדם החטאת ונתן אל מזוזת הבית ואל ארבע פנות העזרה למזבח ועל מזוזת שער החצר הפנימית. וכן תעשה בשבעה בחדש מאיש שגה ומפתי וכפרתם את הבית]:

(ט) מריש ירחא דניסן עד תמניא ביה. אתוקם תמידא. דלא למספד ואלו דלא (להתענאה) ולע"ג דקיי"ל בטלה מגילת תענית. היינו שנין תעניות יחיד. אבל לגזור תעניות צבור לא בטלה. כ"כ דעת הרא"ש. וכרא"ש וסמ"ג וש"ס עומדים בשיטתו. וכן עיקר. לפ"ז כיס מקום לומר שאסור לגזור תענית עד ר"ח ניסן. דזק. אבל דבר לאו מלתא כיה. דלא ר"ח ניסן גופיה בטיל מדין מגילת תענית. לפי שהוקבע

בו יום היתה הדיקים. ביולך לא שייך למיסר יום שלפניו. כדאמרים גבי יום שלאחריו: (י) נרם נרים כגא"ס אין מספרין (אפילו אותן יחידים שמתענין כל השנה ב' וה') ולא מספידין. עד שיצא החודש כלו. לפי שבשבה קודש כולו. כדאיתא במס' סופרים: (יא) עמו"ק שבקשתי ע"ז. שנראה לכאורה כמתנגד לשטת התלמוד. דא"ס לאמר שיבתא קי"ל בטלה מגילת תענית. ושו אי איתא ואה דמסכת סופרים. למאי אצטריך במגילת תענית למיסר הך יומי. הא איתסרו וקיימו מימות מרע"ה. ומשמע דאתי מגילת תענית. דאים לה דין דברי סופרים כאחר מאה שבע"ס. שאל חובה על כל ישראל וקבילו לשו סלתו. מיהו חזקיה בן גוריון וסיעתו. לגריכו לאוד הוא דהקין. ולגבר כבי רבות הוא. ואיפליגו נם אי קבילו עלייהו או בתר הכי או לא. והכא בדהודש מיקן אליבא דמסכת סופרים במנהגא תליא מילתא. ולא נשמע בכלל ישראל. ושדורות שאחרונים קבלוהו עליהם להתמיד בך. ושיכא דתבוא כאא. וים לנם כל מה לסמוך: (יב) ג"מ כמי דין מנהגא לדברי סופרים. לענין נדר תענים. דלא חייל אמגילת תענית. מאא"כ בהך מנהגא דמידתי ואתי מקמי נדר. עמ"ש בס"ד מחבורי באריכות: (יג) ומה שאנו מקילין בתענים מיתת אב ואם. ודוחה בתענית חתן. היינו משום דאתי מנהג ומבטל מנהג. וכ"ס בעיקר. לכתחלה אין מקבלין בניסן אפי' תענית יחיד. אם לא לצורך גדול. ואם קבלו בל' נדר. אין אחר קבלה כלום: (יד) תענית חלום בו. ודאי לא צריך למיתב תענית לתעניתו: (טו) ואם התענה ע"ה בשבת ער"ח ניסן. י"ל שמתענה בר"ח ניסן שהוא יום שיפה לדיקים. וכ"ד כמג"א. ואים ל"ע. אבל אם התענה שבת שבתוך ניסן. כ"ל שמתענה ביום א' שלאחריו בניסן. דימי ניסן מנהגא בעלמא. ולא"ד גר"ם דאורייתא. אמ"צ דלמי דיעה הנ"ל י"ל איסורא. כעיקר כמ"ש.

ועי' עוד לקמן: (טז) ידוע שבר"ח ניסן מאו מי אהרן [סוף מגילת תענית] ומן הכתוב הוא ג"כ יום מיתת כלבות. לפיכך כמתענה בו אין תוספין אותו על כך: (יז) כל ימי ניסן א"א תחנון. ולא יהי רצון שאומרים אחר קריאת התורה בב' וה'. ולא צדוק הדין ולא קדיש בבית הקברות. ואין מזכירין נשמות. [illegible] ע"ך: (יח) ר"ח ניסן שחל בשבת. אז הוא פ' החודש. שמוציאין ג' ס"ת. קרי ששה בפ' היום. ד' וביום השבת ובר"ח. ואומרין חצי קדיש על ג' ספרים ביחד. וקורין למפטיר בס"ת שלישי. החדש הזה. ומפטיר באחד לחדש:

מבוא ב. עד ערב פסח

(א) ביום ב' דניסן שרף משה פרה האדומה. והקריב נשיא יששכר. וקורין פרשתו כ"ע. ביום ג'. נשיא זבולן. ביום ד'. ראובן. ביום ה'. שמעון. ביום ו'. גד. ביום ז'. אפרים. בו בא יהושע על פרשה. ביום זה ישלמו מלואים שלמעיד (במגם ח סוף שם. וקורין ויקרא): (ב) ביום ח'. נשיא מנשה. בו נאו לאהלם ס' לשנת בית חיים בתמניה אתוקם חגא דשבועיא (אולי רמז ע"ז שבניה בנ"ש. והיה ביום השמיני ובלאה. ובל"ע מיום. וק"ל) נפ'. נשיא מנין: (ג) בי'. דן. בו מתה מרים. וכ"ע שאין ראוי להתענות בו מפני זה. [illegible] בהדר עולם רבה ראיתי כתוב. שמתה בא' בניסן. [illegible] כתוב ג"כ י"ב ניסן. ע"ש יש. ועוד שהוא יום ג"כ. שם עלו ישראל מן הירדן. מעבד שם של לקיחת פסח מצרים בשם ס. וביום זה אירעו כמה נסים בעבר הירדן ימים ס'. בי"א. אשר. בי"ב. נפתלי: ד) שבת הסמוך לפסח. נקרא שבת הגדול (בשם [illegible] הוא בע"ם. קורין צו) מפני נס גדול שנעשה בו בהדש. [illegible]:

יוצר לשבת הגדול

[החזן מתחיל ברוך אתה וכו' עד ומושיע ומגן]

מסוד חכמים ונבונים. ומלמד דעת מבינים. אפתחה פי בשיר ורננים להודות ולהלל פני שוכן מעונים:

שיר מרובע ע"ס א"ב כמו א עד ס ואח"כ [illegible] לסיום הברכה. וכל סוגר (חזן מסוים או רוב נסים) חובר ר' יוסף בר שמואל טוב עלם:

אֱלֹהִים בְּצַעְדְּךָ הַכּוֹת פַּתְרוֹס. בְּתָקְפַּת חֵילָם מִבְצָרֵיהֶם לַהֲרוֹס. גָּאַלְתָּ עַמְּךָ בְּנֵבֶל קַתְרוֹס. הֲדַרְתָּם וְהִבְרַרְתָּם כְּסוֹלֶת קָרוֹס: הֵגַרְתָּ לְגַיְא [illegible]ן פּוֹגֶסֶת. וְנִקְתָּה לָאָרֶץ בְּמוֹרָה נֶחְבֶּקֶת. זְנוּחָה זְרָנָה בְּדָם מִתְבּוֹסֶסֶת. חָלְצָה וְנִגְהֲצָה בְּרַחְצָה וְתִכְבּוֹסֶת: טֶרֶם מָרוֹר מִמְּעַנִּים יוֹשֶׁבֶת. יְשׁוּעָה צָמְחָה לִנְצוּרֵי כְּבָבַת: חזן כֶּתֶרֶת כְּלִיל לְנֶפֶשׁ מְשִׁיבַת. לְשֶׁעָבַר קִדַּמְתָּ מַתַּן שַׁבָּת:

אלהים. הודהה לנסים המצרים. והרגם כל חילם והרסת כל מבצריהם. לא גאלת עמך שמחים בכלי זמר. והולאתם חפשי וביררתה כסולת יפה למרכבה [illegible] בלמעך. [illegible] בתקף. כמו בתקף בתרבותם (יחזקאל מז): בגבל קתרוס. מיני כלי זמר: הגרת. השפלת. לעומק כל חיל מצרים.

ונתרוקנו מכל טוב והוציאו לארץ והוכו מכה מריס. וישראל שהיו עזובים [illegible] לבם [illegible] דם פסח ודם מילה. ונחלצו מצרים וסוכבו והולבשו ברחיצה יפה: נגרם. השפלה. כמו לארץ מגרת (תלים פ"ט): נתבססה. מל' חז"ל. גולגולת שמתבססת (חולין מ"ב): זוהם. עזובה: ונגהצה. מל' חז"ל בגדים מגוהצין. מכובס ומלובן היטב: טרם. קודם שבטל והוסר מישראל. מרירת השעבוד ממצרים המענים אותם. נצמח ישועה לישראל השמורים [illegible] פין. ואז עשים מר תפארה לתורה המשיבת נפש שעושה על השבת. במה שהקדמת ליתן להם מתנת השבת לנוחי נפשם מעבודה קשה:

סָלָה אֲרוֹמִמְךָ מוֹשִׁיעַ וְשַׁלִּיט. מוֹצִיאִי לַחָפְשִׁי מִבֵּית מַעֲלִיט: חזן סַכּוֹתָה לְרֹאשִׁי לְהַשְׁאִיר פָּלִיט. גָּנוֹן

סלה. תמיד אני חייב לרוממך המושיע ושליט בעליונים ותחתונים. על

וְהִצִּיל פָּסוֹחַ וְהִמְלִיט : ברוך אתה יהוה מגן אברהם . אתה גבור
עד להחיות מתים :

שהגלאני השני מבית פרעה שהמפיך עיני בשעבוד . מעלים. מחסיד. כמו ופלגם

פיה: ופסחם על ראשי לכבן עלי ולהשאיר לי פליט. והגוים בעדי והגלאני ופסחם על בתי ישראל וזהו מלמאי מפשתה בסרוכה:

שיר מרובע . ע"ס א"ב מן מ עד ס (ואות ש"ת כפול) וחרוז לסיום הברכה:

מְמַסְגֵּר אָסִיר כְּצֵאת לַחוֹפֶשׁ . נְתוּנִים גַּם בְּטְבִיעַת רֶפֶשׁ . סַבּוּתָם תּוֹךְ
מַרְגּוֹעַ וְנוֹפֶשׁ . עָרוֹךְ תְּחִיָּה לִמְשִׁיבַת נֶפֶשׁ : פִּרְשׁוֹ וְטַעְמוֹ
עוּת כְּמָרָה . צִחְצוּחַ דָּתוֹ לְהָבִין וּלְנוֹמְרָה . קְבִיעַת קְדֻשָּׁתוֹ בִּזְכִירָה
וּשְׁמִירָה . רוֹן לְהָפִיק בְּתוֹדָה וְזִמְרָה : שְׁפָטִים גְּדוֹלִים עָשִׂיתָ בְּצֹעַן .
שְׁבַרְתָּ אֹהֶל כָּל יַצְעַן : חוֹן תְּעוּבִים פְּסוּ בְּאַף לַחֲבִינָעַן . תְּקֻפַּת תַּרְדֵּה
בְּאֶדוֹם וּכְנַעַן :
לְךָ וְעֵינֶיךָ לְהֵיכָלְךָ תְּשׁוֹבֵב . דֶּשֶׁן וְשֶׁמֶן לְעַמְּךָ יְנוֹבֵב : חוֹן תְּכוֹנֵן
אֻלָמְּךָ מִזְבֵּחַ וְסוֹבֵב . לְהַגִּישִׁים תְּחִי יְשֵׁנִים דּוֹבֵב :
ברוך אתה יהוה מחיה המתים

ממסגר . בהגיע זמן לסליק אסירי כלא ממסגר להסשי, והרבה הם לפנוע שמלרים בטיט טיט . לא הזקת ישראל במטת עשם למטוחה . ויחגה לפי התורה המשיבה נפש : פירושו . ענין וטעם סבה טים נמרה שיביט שיסב טורחו כשיותן להם אח"כ כל התורה. והיקבש קדושתו בזכירה על סין ובשביתה

שמלכים. להתהלל בם בשיר ושבחה: שפטים. נקמות גדולות עשית במצרים. והכות בתוך ישראל באוהל ומשכן ואח"כ נביא שלמים שלא יאום ומצרים המתועבים כלו באפו שהרה בם להכניעם. ולא תרדו מאוד גם אדום וכנע:(שמרדת. ענין אוהל. כמו ונטה שפרירו . ירמיה מ"ג) : לבך . הנקשך שתתן עיניך ולבך לשוב להיכלך . ולא נברכך להאמיה לנו סירות שמנים . והכונן לנו בהמ"ק שבו אולם מזבח וסובב . ומהם לנשמי ברכה שבם יחיו המתים ישני עפר :

שיר מרובע . וחתום יוסף בר שמואל . וכל כפול

יִשְׁעִי וּכְבוֹדִי מִשְׂגַּבִּי וּמְנוּסִי . וְנִצָּב לָרִיב עַל אוֹנְסִי .
סוֹכְכִי בְּאֶבְרָתוֹ יהוה נִסִּי . פּוֹרֵעַ וְגוֹבֶה דִּין קְנָסִי :
קְהִלּוֹ נֵרוֹ עֲלֵי רֹאשִׁי . רֹכֵב עַל עָב קַל מֵעֲנוּי לְגָרְשִׁי .
שָׁתָה מִבְצַר מַחֲלִישִׁי וְהוֹרִשִׁי . מְלוֹן קִצּוֹ נָתַן דּוֹרְשִׁי :
וּמְעוֹן קָדְשׁוֹ הֵבִישׁ כְּאָבִי . צִיּוֹן מִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה
הִשְׁאִיבִי : חוֹן לִמְדַנִּי לָנוּחַ בְּשַׁבַּת מֵהֶדְאִיבִי . לְהַאֲבִילִי
נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִי :

יִמְלֹךְ יהוה לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר
הַלְלוּ יָהּ :
וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל אֵל נָא :

ישעי . ה' מושיעי ולפי מתכבד בו והוא לחזק לי ולפי הם אליו ביום צר לי . ועומד תמיד לריב ריבי עם הגוזלים אותי . ופורע וגובה ממש של הקנס שחייבים לי לפי דינו : נהלו . בעת שהייתי חביב לו והאיר באורו על ראשי . רכב מהר על עב קל לגרשני ממצרים שעונים עם בעבודה קשה : שתה . השחית כל תוקף המחלישים אותי והרשו על נגיד . ונותן אותי לבהמ"ק בית מלון ועשיתי כבודו . ומשמים שלח רפואה למכאובי . מהדאיבי . מדאבון נפשי בחול : נחלת יעקב . בלי מצרים :

גֶּפֶן חֶמֶד נֶטַע שַׁעֲשׁוּעִים . בְּלוּסָה וּמְכֻסְכֶּסֶת שְׁנֵי רְשָׁעִים . וְנִגְלֵית
לְחַלְּצָהּ מִבֵּין פּוֹשְׁעִים . בְּחֵיל אֲלָפִים וְרִבְבוֹת תִּשְׁעִים . וּבְצֶדֶק
נִפְקַד לְתֵשַׁע וְתִשְׁעִים . הַנַּעֲמָסָה מַשָּׂא פְרָדִים תִּשְׁעִים . פִּנִּיתָ לְפָנֶיהָ
מְלָכִים וְשׁוֹעִים . ...חָה קְצִירֶיהָ וְעָרֵי מוֹשִׁיעִים . לְחֶלְקָהּ נְטָלָהּ שִׁבְעָה
שְׁבוּעִים . שֶׁעָשׂוּ נְכָסִים לַבָּנוֹת קְבוּעִים . וּבִישִׁימוֹן דֶּרֶךְ הֲלָכוּ

כרם . ישראל שהם כרם נחמד ונטיעות של משתעשע בם . היו במצרים מעורבין בחומר ובלבנים ומעונים ע"י שני רשעים . ונגלה ה' להוציאם משם וירד לשם עם חיילותיו ל'

גפן רעוע : (בלוסה . מלוכלכת . ל' חז"ל . על הבלוסין . שהו בלוסה : מכוסכסת . מעורבת . לשון משנה . וצריך לכתוב (נדה פ"ט) ויש גורסין מכוססת . ל' חז"ל . הכוסס הטה) ' ובצדק ובזכות אברהם שנפקד בזרע לצ"ט שנה . שבא ממצרים כ"א מעון בגמלא ל' המורים ממוב מצרים : פנית . אתה ה' גרשת מפניהם ל"א מלכים עשירים . וכן

ארבעים. מעבדי מלך אוכלים ושבעים. קדושתו מתנים ורנן מביעים:

חי וקים נורא ומרום וקדוש:

בא"י כשן שהגדילה עניה להרחוק. והמיד שלו עמהם שוטים. וירצו להלקם ארץ ד' שמים מעבר מפ' אמות. שמשם כבשם לעבור כבוס. ולכם במדבר מ' שנה. ולכן שמן שמשמו בו כל מעדני מלכים. וספרו ברכה קודשה ה':

פיר מרוכב ותפוס יוסף בר שמואל חזק

ירדת להציל עמך. להודיעם ארח נועמך. למשואות תרים פעמיך. להכניע רודים בזעמך: ובהתם המון שוררים. כלו שרים וגדודים. והגיע עת דודים: צמחה ישועה לידידים: סוד כיצא בהנויה. צאת עגומים לרויה. נחצו צירים לשביה. שני תואמי צביה: פרוס כירה של מלך. ארעהו לשר פלך. כל הבא למלך. אשכר לפניו מהלך. בשער בת כבלוח. נצבים מלאכי שלוח. נסתבלו קוטפי מלוח. באין קומץ וקלוח: רהב לבב גוה. לגיוניו קפץ ומנה. יכנס הבא במנה. ואלה לבד באחרונה: שאל פתן חרש. מי נדרש והדורש. השיבוהו הפך משורש. כלה גרש יגרש. מרד זד בעקולו. מה לי ולקולו. ולא הרצני בשקלו. כנשען על מקלו: ואז צפה באלילים. היש ידיו גלילים. צגו עליו בפלילים. אין פנות בחללים: אויל מובן לעברות. מה לכהן בקברות. הלא בתבל הדברות. נודע בעל גבורות: לובש צדק נאזר. להשיב גמול לאכזר. הפך דרך איש וזר. עמלו בראשו חזר: חנמל ברד ורשפים. זלעף בעלי כשפים. קרסו כרעו כשופים. עפר ארץ שואפים: אל נא וכו'

ירדת למצרים להציל עמך מידם. ולתת להם תורה שנימה שהיא אורח חיים. כי כן דרך לנרים שמי רגלך להחרים ולהכניע בזעמך המושלים בישראל בפרך: ובהתם. כשהשלים זמן שעבוד מצרים. כלו שרי מעלה יגדודי מטה. והגיע עת חוד כנסת ישראל עם דודה. וצמח ישועה לישראל: סוד. כשיצא הסוד שמעון קדשו. שיצאו ישראל עגומי נפש מיגון לשמחה ורוחה. מיהרו השלוחים לילך אליהם לשביה והם משה ואהרן הדומים לב' ילידי צביה תאומים ושקולים: פרוס. כשבאו לפרעה היה יום משתה. וכל המלכים באו לספרו במתנות. וכל הבא למלך המנחה הולך לפניו: (פרוס. פרוסת השלחן לסעודה. פרעה היתן לפרעס שר המדינה: אשכר. דורון): בשער. בשעת הסעודה. באו משה ואהרן שלוחי ה' ודמתה פנה בלשרין. וראו כשפים שאין בידם שום מנחה לפי' אין משכל והביא לפרעה: (קומפי מלוח. שואל לכשפים: קומץ מעשה מיגון. כקומץ מנחה הנעשה במחן. וקלוח. המנחה קדירה. כמו וכבשר בתוך קלחת (מיכה ג): רהב. פרעה בגאותו גיוה אותם. ומיהר לגיונותיו ומונה ופקד אותם. שמי שהביא מתנה יכנס מיד ואלו באחרונה שאל. פרעה שאלם מי ה' הדורש ומי הם הנדרשים והשיבו כי ה' שהפך הרים משרשם אמר כלה ס': (פתן חרש. כמו זקן הוא חרש באוזן א' ואוטמה הב' ולא ישמע להם. וכן עשה עמו פרעה הנקרא תנין): מרד. ומ"מ מרד הזדון ואחז דרך מעוקל. ואמר מה לי לשמוע בקולו. כיון שלא פיים אותי במתנה. ושלח אהבה ריקם כעני בפתח נסמך על המקל. ואז חיפש בספריו של אומתו ואלהיו. אם יש בהם ה' שנאמר בו ידיו גלילי זהב. ומשה ואהרן עמדו עדו לדבר קשות במשפט. ואמרו אל תחנה לאלילים חללים כי ה' חי וקים: אויל. אותה שוטה. המוכן לעברה וזעם. לא המלאכו שם כמו לכהן בבית הקברות. ובסוף דבר תדע שהוא בעל גבורות ואין דומה לו: לובש. ואז ה' לבש צדקה ונאזר בגבורה להשיב גמול על אכזריותו. והפך עליו דרכו. והשיב עמלו בראשו: חנמל. הרג בברד גפנים שקמותם בחנמל ומקניהם לרשפים. ונשים רוח זלעפות מנם מוסם של בעלי הכשפים. וכרעו נפלו שרי מעלה מקבלי הכישופים. ונפלו עד עפר לנשוא ולאסוף שויר סארץ:

סימן יוסף

תו"ק יוצאי חפזון. ספקם מזון. לשובע ולא לרזון. קדוש:

שיר משולש ע"פ א"ב. ואחר כך חתום טוב עלם

אמנה גדולה היתה בעם. בלי להתלונן זאת הפעם. נוע לומר מה נטעם: יוצאי דרך שלשה גלך במדבר. הגיד מאז מנהיג ודבר. ולא כחד מהם דבר: יוצאי זריזים חשו להקדיש קרואיו. חסו במטריף על ברואיו. טוב אין מחסור ליראיו: יוצאי יחיד שמרה למדה נתעה. כלולתיך אזכור חסד לפורעה. לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה: יוצאי מקום צפעונים נחש שרף ועקרב. נסעו קדושים לשמש ושרב. שב ועולל ומקנה רב: יוצאי עדרים השכילו מדע להחכימם. פסת משארות נשאו בהשכימם. צרורות בשמלותם על שכמם: יוצאי קטוף העיסה בתרה קמוצה. רצופה בראשיהם שלא חמצה. שמש שזפתה ואכלוה מצה: יוצאי תפיני ששים ואחת במשמר. טעמו וארחו בשיעור המגומר. עד להם משמים המטר: יוצאי

יוצאי. ישראל שיצאו ממצרים בבהלה ולא הכינו צידה לדרך. המספיקם ה' הקדוש מזונם במדבר בהרחבה. ואכלו לשובע ולא חסרו דבר: אמנה. אמונה רבה היתה אז בישראל. ולא התרעמו כלל. לצעוק ולומר מה נאכל במדבר: (נוע. ענין צעקה. כמו הלוך וגעו (ש"א ו): ודבר מנהיג): (זריזים מאד) והכין הזריזים. מיהרו להזמין לישראל קרואי ה' ובטחו בה' מן כל ברואיו. הטוב ומטיב ליראיו ואין מחסור להם: יחיד. ה' המיוחד. שמר להם האמונה לדורות למדה גדולה. לפורעם אחר על חסדם. כאמור. זכרתי לך חסד נעוריך וגו': (פרועה. גדולה. כמו פרוע וקלוע (ויקרא כג): ושרב. חום: שב. זקן): עדרים. ישראל שהיו כעדר במדבר. השכילו דעת והחכימו. ונשאו המשארות בבצקם טרם יחמץ: צרורות כו': קטוף. אחר שערכו העיסה לעוגות קטנות. היו סדורים על ראשיהם קודם שחימצו. וחך השמש עליהם ונאפית מצה ואכלום כך: (קמוצה. מל' קומץ): תופיני. ואפיה זו הספיק להם על ס"א סעודות לאכול בשבול כדרך עולם. ואכלו משירי בצק זה המשומר בידם. עד ט"ו אייר שהמטיר להם לחם משמים: (במשמר. בשבול. מל' חז"ל. משמר קא שמר ואכיל (פסחים ד): וארחו ל' סעודה):

ובכן ויהי בחצי הלילה:

אז רוב נסים הפלאת בלילה. בראש אשמורות זה הלילה. גר צדק נצחתו כנחלק לו לילה: ויהי בחצי הלילה דנת מלך גרר בחלום הלילה. הפחדת ארמי באמש לילה. וישר ישראל לאל ויוכל לו לילה: ויהי בחצי הלילה זרע בכורי פתרוס מחצת בחצי הלילה. חילם לא מצאו בקומם בלילה. טיסת נגיד חרושת סלית בכוכבי לילה: ויהי בחצי הלילה יעץ מחרף לנופף אווי הובשת פגריו בלילה. כרע בל ומצבו באישון לילה. לאיש חמודות נגלה רז חזות לילה: ויהי בחצי הלילה משתכר בכלי קודש נהרג בו בלילה. נושע מבור אריות פותר בעתותי לילה. שנאה נטר אגגי וכתב ספרים בלילה: ויהי בחצי הלילה עוררת נצחך עליו

אז. רוב הנסים שעשה ה' היו בלילה. ורובם היו בחצי ליל זו. והוא ליל פסח: בראש אשמורות. הוא חצות. גר צדק. חזקת לאברהם ונצח הד' מלכים בחלוק הלילה: דנת. את אבימלך למיתה: ארמי. לבן. כאמור. אמש אמר אלי ויוכח אמש (בראשית לא): וישראל. יעקב נאבק עם מלאך עמו ונצחו בלילה: לאל. למלאך: פתרוס. מצרים: חילם. ממונם. דכתיב וינצלו את מצרים: טיסת. סריתם. הנגיד יסוס (איוב ס) תרגומו כמסרא דסיים פי' סיסרא שר צבא היושב בחרושת. מיהר לבא על ישראל. ואתה ה' דרכתו פי' הכוכבים ממסילותם שנלחמו ע: יען. סנחריב שחירף ה'. והניף ידו על ירושלים ובהמ"ק החמודים. דרך בזיון. והנה עלה אף לסנחריבם. הבשת עונו. ומלאך יצא בלילה והכם ונמצאו פגרים מתים: בל. ע"ז של בבל ושעובדים ומניבים אותם הנשמט בלילה: נאים. דניאל: רז. סוד החלום: משתכר. בלשצר שנשתכר ושתה בכלי המקדש: פותר. דניאל שהיה פותר סתומות המבעיתין בלילה: נטר. שמר: אגגי. המן: ספרים. להשמיד היהודים: עלך. אחך. ואתה שבלילה

בנגד שנת לילה . פורה תדרוך לשומר מה מלילה . צרח כשומר ושח אתא בוקר וגם לילה : ויהי בחצי הלילה
קרב יום אשר הוא לא יום ולא לילה . רם הודע כי לך היום אף לך הלילה . שומרים הפקד לעירך כל היום וכל הלילה . תאיר כאור יום חשכת לילה :

ובכן כל מחמצת לא תאכלו :

שיר מרובע ע"ס א"ב [illegible] . והוא רשות לסדר [illegible]

אבא בחיל להתיצבה . כמעמד פני תיבה . נשאתי לרוממם ולשנה . מרשות דגול מרבבה . הלול קוני אקשיבה . ובחקר דתו אתיישבה . זאת לדעת אחשבה . מטעם חכמי ישיבה : טוען עולם אמליכה . יהבי עליו אשליכה . כרש לפניו אתהלכה . לפתוח בדבר הלכה : מלת פי גדושה . נוצר חסד אקדישה . סלסל בדעה חדשה . מרשות עדה הקדושה : פני ישרים דובר : צחצוח אמרים אגבר . קדמתי לטול בסבר . רשות מרב וחבר : שדי חילי תאמץ . תעדיף קמץ וקומץ . לבאר בלי שמץ . הלכות בעור חמץ :

שיר מרובע ע"ס א"ב . ומסדר דיני ביעור חמץ והגעלה

אלהי הרוחות לכל בשר . חוק לעמו מסר . והזהירם בכתב מוסר . לבדוק חמץ אור לארבעה עשר : בשעה שאין בני אדם מצוין בשוקא . אור הנר יפה לבדיקה . אין בודקין לא לאור החמה ולא לאור הלבנה ולא לאור האבוקה . וצריך לברך על ביעור חמץ כחקה : גמר מנטריה עד דבתרא . ומיד צריך לבטל השאר באמירה . ולימא הכי כל חמירא דאיכא בהדא דירא . דלא חמיתיה ודלא בערתיה ליבטל ולהוי כעפרא : דאי משתכח לאחר אותה שעה . אינו חייב בבל יראה ובבל ימצא לפושעה . והרוצה אחר בדיקתו לאכול חמץ ולשבעה . מה שמשייר . יניחנו בצנעא : היכא דבדק בתורי ביתא . והניח ארבע או חמש רפתא . ואשכח דחדא מניהו פחתא . לבדוק מרישא שמא תולדה לקבתה . וכן תנו רבנן בפרקין . דחורי ביתא ונקיקין . עלאי ותתאי אינן נבדקין . ואמצעים זקוקין : והרחו גג היציע וגג מגדלין . ורפת בקר ומתבן ולולין . ואוצרות יין ושמן הנעולין . לבדוק חמץ בלי עולין : חור שבין אדם לחברו . זה וזה בודק עד שמגיע ומבטל שארו . וכן בין יהודי וארמאי חייב לבערו . [illegible] שמא יאמר הערל כשפו וחברו : טענו המפרש והיוצא בשיירא . ואין בעתו קודם פסח לחזרה . תוך שלשים יום בעי לבער חמירא . לפני שלשים יום אין זקוק לבערה : ישראל דחמץ אתפקד ליה . וגליתיה למריה למשקליה . נטריה עד ארבע דחזי לאכליה . שלים ארבע ולא

אדם שמו המלך . ע"כ הסתר הנסים . חס בקשה לפתיד : פורה . למלאך השומר ישראל ומשק לך מה יהא מהגלות הדומה ללילה . הפגאו . שהדרך שואלין השואלים נגם : צרח . או ה' השומר . ויאמר גם אור לצדיקים והושך לרשעים : בחיל . באימה : תיבה . ל' חז"ל . עובר לפני התיבה : אתיישבה . ענין ישוב הדעת : מטעם . מרשות : טוען . נושא עולמו : נדושה . מרובה . מל' מדה גדושה : בדת חדשה . לאדם הלכות בתורה : בסבר . ברשות . כמו סברי מרנן : תעדיף . אף שאני קטן במיני כקומץ . אתה . ה' תגדיל אומי ותחזקני . ביתרון דעת : בלי שמץ . שלא אכשל בהלכה ולא אהיה לבוז ושמצה : בכתב מוסר : בתורה שבכתב ושבע"פ : בחמה . אם שכח לבדוק בלילה . יבדוק ביום לאור הנר : מנטריה . ישמור החמץ מהנכר ובינלא . עד מחר . הרצוה יום השתרת . יומא דבתרוהי : בהדא דירה . יהד כן לשיורי הגזרה והעיקר לומר ברשותי . לבטל חמץ שבכל רשותו : לפושעה . כשישאם ולא יבערו מיד . כי יחוס עליו לשרפו : בצנעא . שלא יגררו שבנר ויצטרך בדיקה שנית : ונקיקים . סדקי הבית . כמו ובנקיקי הסלעים (ירמיה יג) . עילאי ותתאי . הגבוהים מיד אדם והנמוכים הרבה : והרחו . הזהירו חז"ל : היציע ה' . שמשמשין ואין רגילין להשתמש : ומתבן . בית התבן : ולולין של תרנגולים : הנעולין . ואין משתמש בהם באמצע השנה לתוך אולך בפתו לשם : בלי עולין . אין במקומות אלו שום בדיקה על בעליהן : וחברו . מל' וחובר חבר (דברים יח) שיאמר שמוסה לו כיסוף בזה שמשמש בחור לאור הנר ואולי יבא לסכנה : טענו . הטעינו עליו דין זה ונקט ל' זה משום גרסו לגבו ה' : שלשים . שאל עליו חובת ביעור : ארבע . שעד פסח מותר לאכול חמץ . ושמא יבא בעליו :

אתא לעכברים מזבין ליה : כשנפלה מפולת על חמץ בערבי פסחים . הכלב אין יכול לחפש אחריו בטוחים . הרי הוא כמבוער לרעים פקחים : וכמה חפישת הכלב שלשה טפחים : למדו בי מלחי ובי קדי נקובים . בי תמרים וציבים . לבדוק אותם חייבים . וחצר פטורה מפני העורבים . מוצא חמץ בפסח בתוך ביתו . כופה עליו כלי כדי ראותו . ואם של הקדש הוא אין צריך לכסותו . לפי שבדלין מאותו : נפי ופטילי ויורה . דאשתמש בהו חמין חמירא . צריך לנעליניהו ויניח בהו רבא ועירא . לרבא ליעבד גדנפא ולרתחיה בנורא : סכיני דאשתמש בהו חמירא וארותין . אי אפשר לעשותן חדשים הם משבחין . ואי לא מגעילן ברותחין ובכלי ראשון הם מצוחצחין . עץ פרור מגעילן ברותחין : צגת אגני וקציעי דקוניא ופחרא . אף על גב דמפליט להו שפיר לאשתמושי בהו אסירא . ואף על גב דתיתן ואיכא למימר דשליט בהו נורא . אפילו הכי קיימא איסורא : פתר קדירות אין צריך לפלתא . אבל משהי ליה עד בתר פסחא . וקערות מותרות כי שקיל סחרא עליהו לאנחא ובגורמי דגלא שרין בהדחת : צעי דמשהי בהו חמירא בשאר יומי כבית שאור שהמוצו קשה דמי . ואי אקראי אותיביה ולא אשתהי עמיה . לאשתמושי בהו שפיר דמי : קטוף בין ושמן עבידין . מלמילש בהו לילי קמאי קפדין . ואמרן דלא טבינן נעבדין . דלא למילש בהו הוא הדין : רקיקי מצות עושין זכר לעגון . ולשמן צריך לשמרן מחמוץ בהגון . וחרש שוטה וקטן אין לשין דלמא ישגון . אף על גב דבאפיה ישראל בר דעה לא יתהגון : שנוי שאין לשין כבת אחת למעלה מחמשת רבעים קמח וכן לתלה . ותן בצים ושמן חלה . והעומר מובת לה . והאשה לא תלוש אלא במים שלנו מבילות : תכימים שנו במשנה תסתלה . מי תשמישו של נחתום ישפכו מפני שמחמיצין סלה . ואמרינן שדי לה במקום מודרן דלא ליתי בהו לידי תקלה . סמנו הלכות בעור והגעלה : חתום יוסף הקטן בר שמואל חזק

אין כי יתאדם . למצוה הוא מוקדם . לצאת בו חובת ידי אדם . אם אין קונדיטון ומבשל נגדם : וארבע כוסות הללו . צריך שיהא בהן כדי רביעית בלי יקילו . אחד אנשים ואחד נשים אלו באלו . ומחלקין לתינוקות קליות ואגוזין כדי שישאלו : מה שהנשים צריכות לאמצה . בכל מילי דפסחא בלי שמצה . אף על גב דמצות עשה שהזמן גרמא גם לא נמצא . שכל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה : פירשו בשפה נדיבה . מצה ויין צריך הסבה . מרור אין בו בין חובה .

בטוחים . הבטוחים שהלב לא יתגלגלו . והוי כמבוער : פקחים . לדעת החכמים רעים אחרים : טפחים . עד ג' טפחים יכול לחפש אחריו . ולא ביה עליו גובה ג"ט : נקובים . מנוקבים רק על שמחזיקים גם אלה תמוה : וציבים . מקום עצים . ומינים אלו לפעמים כלים תוך הבטורה . ואולי הלך בפתו להם : בפסח . שאין יכול לגרשו מ"ה : הרס . שלא יתלכלך . דלא גדיל מיה כל הגוף : נפי . כלי ברזל עם נקבים הרבה . ונפין בו : ופטילי . כלי ברזל כמו קופה : חמירא מתחממת בכח נחמין חם : לנעליניהו . ירתיח המים בכלי גדול ויניח בו כלים קטנים . כדי להכשיר כל הכלי ברותחין : ועירא . וכלי גדול אחר אשר להכשיר בהן בכלי אחר . ירתיח בו מים . ושפה אבן לפיו הכלי מים . ויתגלגלו הכלי שיגיעו המים בשפתו : בארותין . בחמין . והוא ל' ארגוס : ומן ארור . רק גחל שמשמש בו במה ביטול : עגת . עגמת לוחם כדין זה . אבל לסגדה שמרום לי : אגני וקציעי . מיני כלי חרס : דקוניא ופחרא . שמשוחים באבר (גלייזרם) : דרדימן . ולפעמים לנקותם היטב . וגם מולם נגם המאיר חרסה . מ"מ לסורין . כי בכלי חרס אין יוצא פליטו לעולם : פחר . כלי חרס . אף שאין מהרים בהגעלה . מ"מ אין צריכים שבירה . ומותר להשהותם לאחר פסח להשתמש

הטה : לפלתא . עמין מבר ובקיעה . כמו פולח ובוקע (תלים קמא) : וקערות . שמשמשין ע"י עירוי . שמכין ג"כ בעירוי . שמוסף עליהם ממים שבוורה . ול"נ כלי ראשון : ובגורמי . כלים מאבן גלל . וה"ה משאר אבנים או מעצים : בהדחה . בהדחה . בחמין . סיטו שגעלה : צעי . כמין קערה שמתקן בה המן זמן רב : דמי . ולא אפי הגעלה : אקראי . ואם במקרה מתן בה חמץ ושהה בה רק מעט . מותר להשתמש בה אפי' בלי הגעלה : קטוף . לערוך המצות ביין ושמן (וה"ה בשאר מי פירות) כליהם או נמשיחה . עבדי לישני כך . אך בב' לילות ראשונים קפדי שלא לעשות כן . דבעי לחם עוני לענין מצוה : רקיקי . עושין המצה דק כרקיקי לחמי תודה שהכניס סיוה מחוטים : זכר לעגון . (מל' הלכן תעגנה . רות א) במגרים : ישגון . יקלקלו מחסרון דעת : דבאפיה . שמושים בני ישראל גדול בר דיעה . ויש גורסין דלאפיה . אף שהאופים ע"י ישראל : כשיעור חלה מ"ג . וכן מוכח מסוגיא לגבטנו פי' סיטק פ' מקלים : קונדיטון . יין מבושל בעירוב סממנים :

ומבעי ליה לכסכוסי טובא. הסבת ימין הסבה אינה. ולא עוד אלא שמא יקדים קנה לושט ויבא לידי סכנה. פרקדן לאו מן חשיבנא. ואשה אינה צריכה ואם חשובה היא גדונה: קמי אב מסב הבן בריצה. תלמיד בפני רבו אינו ראוי לפרצה. אבל בשוליא דנגרי צריך להסב במרוצה. והשמש שאכל כזית מצה כשהוא מסב יצא: מענג לחטוף מצה בלילי פסחים. כדי שלא יישנו הפרחים. וחייבין בהגל לרוות שמחים. במקדש בבשר והשתא ביין רקוחים: נשים חייבות לשמח ולהרגין. בבבל בבגדי צבעונין. בארץ ישראל בבגדי פשתן המגוהצין. והאנשים ביין מתעדנין: בערב הפסח סמוך למנחת ראשון. לא יאכל אדם עד האישון. ובבואו מבית החשון. מוזגין לו כוס ראשון: ראשון מברך על היין. ואחר כך קידוש וזמן ואינו אומר גם עדיין. שצריך לאמרו באגדה וראוי לכופלו אין. ושתי ומשי ידיה ואינו מברך על נטילת ידים: שקיל גרגרא או כרפסא או כוסברתא או חמה. ומטבל בחרוסת ויברך בורא פרי האדמה. וכד אכיל יחצה אחת משלש מצות ואין ברכה עמה. מחצה בקערה ומחצה בשלחן להשימה: מושך מהקערה שני תבשילי. דאינון בשרא ובורא צלילי. אי נמי גרמא ובשולי. ומגביה קערה וליימא הא לחמא עניא כליה: ומוזגין לו כוס שני מארבעת האל. וכאן הבן מאביו שואל. מה נשתנה מלילות זה ליל. וגומר האגדה עד גאל ישראל: אחר דשתי משי ידיה. ומברך על נטילת ידים לחודיה. ושרי המוציא על השלמה דעבוי תרתי דידיה. ולא אכיל מניה אכתי סדי: לוקח פרוסה ומברך לאכול מצה במלל. וכהדי דההיא דהמוציא אוכל וכולל. ומברך בחזרת לאכול מרור וטובל וכולל. והדר אכיל מצה ומרור בלא ברכה וכורכן בבת אחת כהלל: הליף לכמה בתי ועביד כי האי גונא עד הבא. ואחר כך עושין סעודתן כל צרכה. ובזית מצה באחרונה. צריכין לכותבה. ונוטלין ולא מברכין שמים אחרונים חובה ואין טעונין ברכה: זוטר בשלישי ברכת מזונו ולשאר הבתים תחלה וטועם הכוס עד משלה אינו. וברביעי הלל מצרי לתנו. בל יטעום כלום באישונו: קים עא לשתות מים יבנם. אם חולה הוא או חתום שב עלם איסטנים. וגבעי למשתי המרא משום אונם. לומר בחמישי הלל הגדול ישמם:

לכסכוסי. לכוס הרבה במיניו. ולא יבלע בפעם א'. כדי שירגיש טעם המרור: פרקדן. שוכב על גבו. וה"ה באופן אחר. רק יסב על שמאלו: גדונה. דיכה בהסיבה: שוליא. תלמיד של אבר או שאר אומן. שאין אימת רבו עליו: לחטוף. לרז א"ע לאכילת מצה: הפרחים. התינוקות: האישון. הלילה: החשון. מבית התפלה. כמו רחש לבי (תלים מה): גם. אינו מברך בקידוש שהחה חיים. כי יאמר בהגדה אחר גאלנו כו'. ואין ראוי לכפול דבר א': גרגרא כו' או חמה. מיני ירקות שברכתם האדמה: בחרוסת. אין נוהגין כן: מושך. יסירם מהקערה קודם הגבהתה. שלא יתראה כקדשים בחוץ: וכורא. דגים: צלילי. צלויים: גרמא ובשולי. ב' מיני בשר. צלי ומבושל. ומנהגנו בבשר וביצה. זכר לפסח ותגיגה: משי. רוחץ ידיו: וטובל וכולל. טובלו בחרוסת רק שיהא בלול בו. ולא יערבו הרבה. שלא יתבטל מרירותו: הליף. הצריך לילך לכמה אנשים שאין יודעים לעשות הסדר. ולהוציאם ידי חובתם. ילך אחר הבריכה. ועושה להם קידוש ושותים הכוס. ואוכלים ירקות. ואומר להם ההגדה ושותים כוס ב' וכו'. עד שאוכלים הבריכה. וחוזר לסעודתו: ואח"כ. שפיין חר לסדרו. לכותבה. (על' ח"ל. כריט ריפאה) חייב לאכול אחר הסעודה כזית מצה לאפיקומן. ולאחר הבתים. אם הולך. כנ"ל. ומוציאם ידי חובתם גם בבהמ"ז והלל. אז לא יחזור לסעודתו עד שיגמור עמהם. ולא ישתה עם סיום האחרונים (שלא יוכל אחר כך ד' לאכול ולשתות בביתו) עד שיחזור לסעודתו ויגמור הסעודה והסדר ויפטם פעלו. והלשון מסורס. והכל אומר. ושיש טועם הכוס עד (בביתו) משלו: וברביעי. שפיין חר לסדרו: לתנו. לאחר גאולות ה'. כמו יתנו צדקות ה' (שופטים ה): בל יטעום. אחר ד' כוסות אסור לטעום שום דבר בלע"ז. רק מעט מים. ואם דעוק מאוד לשתות עוד כוס יין. יתחזק לומר עליו הלל הגדול. ואח"כ מותר לשתותו: ישמם. יתחזק. כמו וישמם מאוי (ת"ה י"ח):

חסל. שלם: חסל סידור פסח כהלכתו. ככל משפטו וחוקתו.
מעשם כאשר זכינו לסדר אותו. כן נזכה לעשותו:

שׁוֹכֵן מְעוֹנָה. קוֹמֵם קְהַל עֲדַת מִי מָנָה. בְּקָרוֹב נַהֵל נִטְעֵי כַנָּה. פְּדוּיִם לְצִיּוֹן בְּרִנָּה:

וּבְכֵן וּלְךָ תַעֲלֶה קְדוּשָׁה כִּי אַתָּה קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וּמוֹשִׁיעַ:

אֵין עֲרוֹךְ אֵלֶיךָ לְהַגִּיד וּלְדַבֵּר. חֵקֶר פְּלָאֵי נִסֶּיךָ לְהָבִין וּלְסַפֵּר. מַה יָּקָר חַסְדְּךָ מֵבִין מִצְעֲדֵי גָבֶר. מְאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁבוֹתֶיךָ נוֹתֵן תַּעֲצוּמוֹת נָתוֹ לְהִתְגַּבֵּר. וּבְנֵי אָדָם בְּצִלְּךָ יֶחֱסָיוּן אֶרֶךְ הָאֵבֶר. הִרְבֵּיתָ הַגּוֹי וְהִגְדַּלְתָּ הַשִּׂמְחָה לִבְנֵי עֵבֶר. בִּמְשׁוֹל רָשָׁע עַל עַם דַּל לִישׁוּעָתְךָ סוֹבֵר. וְתֵאַרְתָּ בְּתַנִּינוֹתֶיךָ מְפוּזָּר וּמְפוֹרָד לְכַנֵּס וּלְחַבֵּר. וְעוֹבַרְתָּ אֲרוּבַת יְשֵׁנֵי חֶבְרוֹן שׁוֹכְנֵי קֶבֶר. וְדַנְתָּ דִּינֵי קְנָסוֹת נִתְבָּלוֹת עַל חוֹבְרֵי חָבֶר. וְהִכְנַעְתָּם בְּדָם וּצְפַרְדְּעִים וְכִנִּים וְעָרוֹב וָדֶבֶר. וְשִׁבַּרְתָּ רָאשֵׁי תַנִּין עַל רִיב לֹא לוֹ מִתְעַבֵּר. כִּי לִפְנֵי כִשָּׁלוֹן גּוֹבַהּ וְגָאוֹן לִפְנֵי שֶׁבֶר. וּמַה אֱנוֹשׁ צִיץ הַשָּׂדֶה וְיָמָיו כְּצֵל עוֹבֵר. לְגָבוֹהַּ עַל גָּבוֹהַּ מְפָרֵק הָרִים וּמְשַׁבֵּר. וְהוּא בַּעַל נְקָמוֹת אֱלֹהֵי הַמִּשְׁפָּט מֵישָׁרִים דּוֹבֵר. וּמַצְמִיחַ יֶשַׁע לְקוֹוָיו וְשׂוֹנְאִים תַּחְתֵּיהֶם יַדְבֵּר: וְעָלֵינוּ הִפְלִיא חֲסָדָיו וְנָשָׂא גֵס. וְנִגֵּב נִקְמָתֵנוּ מִכָּל בַּעֲלֵי אוֹנֵס. וְהִכְנִיעָם בְּזַעַם וְצָרָה בַּחֲרוֹרֵי אוֹן וְתָנֵם. וּמְלוּשׁ בְּבָצֵק עַד חִמְצָתוֹ דָּנָם בְּאוֹנִים לְתַקְּנָם. וְאֵזוֹר חֲלָצָיו חִזֵּק וְאִמֵּץ לְהִשְׁתַּנֵּס. בָּקַע יָם נֶעֱבִירָם וּכְנֶגֶד נוֹזְלִים כְּנֵס. וּבְאֶרֶץ לֹא חִישָׁה אוֹתָם כִּלְכֵּל וּפִרְנֵס. לָכֵן לָנוּ לְהוֹדוֹת עַל כָּל נֵס וָנֵס: לָמָּה פֶּסַח בָּא מִן הַצֹּאן. שֶׁפָּסַח וְחָמַל עַל קְרוּאֵי צֹאן. וּכְרוֹעֶה מְקַבֵּץ טְלָאִים מְשָׁכָם וּגְאָלָם מִבַּעֲלֵי לָצוֹן: וְלָמָּה לְקִיחָתוֹ קוֹדֶם לִשְׁחִיטָתוֹ יָמִים אַרְבָּעָה. וְנָתַן לַמּוּלִים וְלָעֲרֵלִים נִפְסַל בְּהִיא הַשָּׁעָה. כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ בְּיָדָם מִצְוֹת מְצוּיוֹת לְהִשְׁתַּעֲשְׁעָה. שֶׁכְּבָר בָּא עֵת דּוֹדִים וּזְמַן שְׁבוּעָה. וְהָיוּ מִתְבּוֹסְסִים בִּשְׁנֵי דָמִים שֶׁתַּצְמִיחַ יְשׁוּעָה: וְלָמָּה נְתִינַת דָּמוֹ עַל הַמַּשְׁקוֹף וּשְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת. שֶׁהֵן שָׁלֹשׁ מִזְבְּחוֹת בְּמָקוֹם רוֹאִים אוֹתָם לַחֲזוֹת. זֵכֶר שָׁלֹשׁ מִזְבְּחוֹת שֶׁל אַב הֲמוֹן נִרְמָזוֹת. שֶׁבְּנָן וּבֵית אֵל וְאֵילוֹן מוֹרֶה נֶחֱזוֹת: וְלָמָּה אֲכִילַת חָמֵץ לְשֵׁשׁ שָׁעוֹת. זֵכֶר לְחִפָּזוֹן שְׁכִינָה לְהַעֲבִיר גְּזֵירוֹת רָעוֹת. מְדַלֵּג עַל הֶהָרִים מְקַפֵּץ עַל הַגְּבָעוֹת: וְלָמָּה אֲכִילַת מַצָּה לֶחֶם עוֹנִי. שֶׁלֹּא הִסְפִּיק בָּצֵק לְהַחֲמִיץ עַד שֶׁגְּאָלָם מֵעוֹנִי: וְלָמָּה בְּמָרוֹר שֶׁתְּחִלָּתוֹ רַךְ וְסוֹפוֹ קָשֶׁה. שֶׁנִּמְרְרוּ תְּחִלָּה בְּפֶה רַךְ וּלְבַסּוֹף בְּעוֹל קָשֶׁה: וְלָמָּה טִבּוּלוֹ בַּחֲרוֹסֶת. זֵכֶר לְטִיט שֶׁאִשָּׁה וּבַעְלָהּ דּוֹרֶסֶת: וְלָמָּה תַּבְלִין בְּתוֹכוֹ מְתֻבָּלִין כְּמוֹ מַלְבֵּן. זֵכֶר לִנְפוּצִים לְקוֹשֵׁשׁ קַשׁ לַתֶּבֶן: וְלָמָּה שְׁנֵי מִינֵי בָשָׂר בְּצַד עֻנָּה. אֶחָד זֵכֶר לְפֶסַח וְאֶחָד זֵכֶר לַחֲגִיגָה: וְלָמָּה מַגְבִּיהִין קְעָרָה קוֹדֶם זְמַנָּהּ. כְּדֵי שֶׁיִּרְאֶה תִּינוֹק וְיִשְׁאַל מַה נִּשְׁתַּנָּה: וְלָמָּה שְׁאָר יְרָקוֹת בָּאִין תְּחִלָּה. לִפְטוֹר חֲזֶרֶת שֶׁל מִצְוָה בְּרָכָה רְאוּיָה לָהּ. וְשֶׁאֵין לוֹמַר שְׁתֵּי בְרָכוֹת בְּאַחַת שְׁתִיָּה אוֹ אֲכִילָה. וְאִי אֶפְשָׁר לֶאֱכוֹל וְלִשְׁתּוֹת בְּאַחַת בְּשֶׁכְּבָר כְּרֵסוֹ מָלֵא. וְכֵן בִּשְׁתֵּי מַצּוֹת פּוֹטְרִין תְּחִלָּה לְהַלָּה. עַל כִּי אֵין לְשַׁנּוֹת בִּשְׁתֵּי בְרָכוֹת. מְבָרֵךְ עַל זוֹ וְעַל זוֹ וְאֵינוֹ אוֹכֵל עַד שֶׁיִּגְמוֹר שְׁתֵּי בְרָכוֹת: וְלָמָּה אַרְבַּע כּוֹסוֹת מְצֻוָּתָן בְּזֶה הַלַּיְלָה. זֵכֶר לְאַרְבַּע גְּאֻלּוֹת

מעונה. שחקים : קהל. נהל. כמו עלות ינהל (ישעיה מ) : ארך האבר. גדול הכנפים. שטוב לחסות בצלו : לבני עבר. לישראל. תולדות שם אבי כל בני עבר (בראשית י) : סובר. מקוה : חוברי חבר. מגרים : בעלי כישוף : בעלי אונם. שגוזלים אותם : באונים. בכמה כחות. ראשית אונם : להשתנס. ענין זריזות. כמו וישנס מתניו (מ״א יח) : אב המון. אברהם אבינו : מיני בשר. ואנו מהגין בבשר וביצה : שאר ירקות. שברכתן האדמה. ולא מין שהכל : ראויה לה. דהוי דבר הבא תוך הסעודה שלא מחמתה. ולכן יכוין בהאדמה שמברך על הירקות קודם הסעודה. לפטור המרור. והגדה והלל ל״ה הפסק : באחת. לא יברך על המרור עצמו האדמה ועל אכילת מרור. שאין לומר ב׳ ברכות יחד (שאין עושים מצות חבילות) על שתיה (כמו שאין אומרים שתי ברכות על כוס בהמ״ז) או אכילה : בזאת. בהגדה עצמו. לברך עליו קודם הסעודה ולאכלו שלא לתאוה. ולכוין לפטור גם את מצות שאח״כ. כי אין מכוון לאכלו לתאוה אחר שמילא כריסו ממנו : וכן. ה״ה והטעם במה שמברך על מצה א׳ המוציא ועל הב׳ על אכילת מצה ובוצע ואוכל מב׳ יחד. לא כבשבת ושאר יו״ט. שאף שמברך על לחם משנה אינו בוצע ואוכל רק מא׳. אך מפני שצריך לברך מהם ב׳ ברכות ואין עושין חבילות. לכן מברך על א׳ המוציא ובוצע הב׳. ועל הב׳ על אכילת

מצה ופוסל הא׳. ואוכל מב׳ יחד. ואין לברך על מצה א׳ תהלה המוליא ולאכול. ואח״כ על אכילת מצה ולאכול עוד ממנה למצוה. אחר שכבר מילא כרסו ממנה: יציאה. והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי (שמות ו) ושיהא מסדר שכסוק להשוות הסרוח: ורבוץ. ענין מנוחה. (ע״ש הגהת ענני כבוד) כמו רובץ בין המשפתים (ראשית מט): בתולה. ענין שמיפה והיקף להגין. כמו והחשל (יחזקאל מו):

שֶׁנִּתְבַּשְּׂרוּ בָהֶם עַם סְגֻלָּה. יְצִיאָה וְהַצָּלָה לְקִיחָה וּגְאֻלָּה. וּלְהוֹדוֹת בָּהֶם וְלִתֵּן בָּם תְּהִלָּה. לְחוֹבַת אַרְבַּע כּוֹסוֹת שֶׁל יְפֵיפִיָּה עֶגְלָה. בְּאַרְבַּע כּוֹסוֹת הַכְּתוּבִים בָּם שֶׁהֵם כּוֹס הַתַּרְעֵלָה. וּכְנֶגְדָּם לְהַשְׁקוֹתֵנוּ אַרְבַּע כּוֹסוֹת שֶׁל חֶמְלָה: וְלָמָּה מְסֻבִּין בְּמִטָּה כְּבוּדָה וּכְלוּלָה. זֵכֶר לְהֵרָאוֹת וְרִבּוּץ עַנְנֵי כָבוֹד בַּחֲתוּלָּה. שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי מְלָכִים לִנְהוֹג כָּמוֹ וּלְסַלְסְלָה. שֶׁעִטְּרָנוּ קְדוֹשׁ יַעֲקֹב עֲטֶרֶת מְלוּכָה וּתְהִלָּה. וּבָרַר לְהוֹדוֹת עַם מַרְעִיתוֹ לִהְיוֹת לוֹ לְעַם נַחֲלָה. כִּי לֵאלֹהִים מָגִנֵּי אֶרֶץ מְאֹד נַעֲלָה. נַעֲלָה בִּקְדֻשָּׁתוֹ מָרוֹם וְקָדוֹשׁ. כִּי אֱלֹהִים קְדוֹשִׁים הוּא בְּכָל מִינֵי קְדֻשָּׁה. דַּרְכּוֹ בִּקְדֻשָּׁה וְהִלּוּכוֹ בִּקְדֻשָּׁה. דִּבּוּרוֹ בִּקְדֻשָּׁה. יְשִׁיבָתוֹ בִּקְדֻשָּׁה. חֲשִׂיפַת זְרוֹעוֹ בִּקְדֻשָּׁה נָאֶה וְאַדִּיר בִּקְדֻשָּׁה: הוּא קָדוֹשׁ וְשֵׁם קָדוֹשׁ וְכָל מְשָׁרְתָיו קְדוֹשִׁים. אֵין בִּקְדֻשָּׁתוֹ וְאֵין דּוֹמֶה לוֹ. מְקֻדָּשׁ בִּקְרוֹבָיו. וְנוֹרָא עַל כָּל סְבִיבָיו. וְנַעֲרָץ בְּסוֹד קְדוֹשִׁים. נִשְׂגָּב בְּרִבְבוֹת אֶרְאֶלִּים. אֵילֵי קֹדֶשׁ מְשׁוֹרְרִים וּמְהַלְלִים. בְּשִׁיר קֹדֶשׁ עִירִין וְקַדִּישִׁין רוֹעֲשִׁים וּמַקְדִּישִׁים. בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים. עִתִּים חָשִׁים וְעִתִּים מְמַלְּלִים. וְלַבְּקָרִים מִתְחַדְּשִׁים. מַקִּיפִין כִּסֵּא הַמֶּרְכָּבָה וּקְדֻשַּׁת הַשֵּׁם מְפָרְשִׁים. וְשִׁלּוּשׁ קְדֻשָּׁה לְקָדוֹשׁ וְנוֹרָא מַקְדִּישִׁים: נקדישך וכו׳

(ס) מנהג ישראל בכ״מ. דורש בו הרב לגמור. להודיעם דינים השייכים לפסח. ולהוכיחן ולהזהירן גם על ביעור אסור החמצים המקולקלים. ומתמלת הדיעות המשובשות. ונפיחת המדות המרוחות. כשחל בע״פ. טוב לדרוש בשבת המנהג. או להקדים הדרשה בשבת שלפניו: (ו) מפטירין בו וערבה ורבים נבוכים בזה. ויצאו לחלק בין כשחל בע״פ לחל ביום אחר. ואין בו ממש. אלא דינו שוה לעולם. פוק חזי מה עמא דבר. ומנהגן של ישראל תורה. והרבה נסתבכו [illegible] בטעם הדבר. אמנם לדעתי הוא דבר פשוט. דשייך שפיר בכל שנה, ולא מטעם ביעור מעשר של שנה רביעית. שהוא דבר רחוק וזר. אלא) משום דבפסח העולם נדון על התבואה. והאריך בענין ביטול מעשרות שמים נעצרים. והזוקר הוה. וב״ה רלין אחר פרנסתם ואינם מגיעים, ומביא רעב של כליה ר״ל. כמ״ש בפ״ב דאבות) ואם עתה מתברכין. שנאמר הביאו את כל המעשר וגו׳ ובחנוני נא בזאת וגו׳ והריקותי לכם ברכה עד בלי די. הרי הדבר מפורש מאוד שהפטרה זו מעניינו של פסח היא תמיד. ולפיכך מפטירין בה לפני הפסח. להזהיר העם על ענין המעשרות קודם גמר דין התבואה. שלא תלקה בשינים. ובכדי פרוגסו לגיסייכו המחכרים המדוברים בזה. ואסך בידייהו כדמסיק תעלה מבי כרבא. וכהיא לא מקום. משמיה אגבריהו לעיין. דאיס ביה טעמא רבה (מלבד שיש בה ג״כ בשורת הגאולה העתידה. כמו שקדמה לגאולת מצרים פקידה) עפ״ז ראוי ונכון למוכיח בשער. להזהיר העם על קיום מצות המעשרות. בדרשה ביום זה ביחוד. דבר בעתו מה טוב. ומביא ברכה לעולם: (ז) במנחה נהגו ק״ק אשכנזים לומר עבדים היינו (והוסקים מלומר ברכי נפשי) ובמסתי ע״ז נתבונתי. שאנו אומרים טה מה שאנו אומרים. יע״ש: (ח) אף כשחל פסח בשבת. אלא דיסי מעט ולאחר קודם בש״פ שלפניו. כ״ה עיקר. עש״י (סי׳ ר״מ): (ט) ג׳ ימים קודם הפסח צריך למחון הקמח למצות. וכן הוגין להגעיל יום או יומים לפני הפסח. גם מנהג ישראל לכבד כל חדרי הבית קודם י״ד: (י) מתקנין לעניי העיר חטי לפסחא. עמו״ק. כתבתי שם נ״ע מסף על מה שמתקין מקופה של נדקה מדי שבוע בשבוע. וכתב במג״א דלאורה צריך ליתן גם בן מגה. עמו״ק: (יא) בי״ב נסע עזרא עם עולי הגולה מנהר אהוא: (יב) י״ג. מגל אגרסם. לדעת המדרש רבה. בו כתב ספר הספרים לבשמיד:

מבוא ג. לערב פסח. בו שמונה דלתות.

דלת א. לליל י״ד

(א) בין השמשות וכוכבי. שואבין מים דלישה למצה דמצוה. וכשחל

ע״ס בפנים. ישאלו אור י׳ שהוא [illegible] השמשות דליל י״ג. ואם שכחו. יכולין לשאוב אחר שקיעת החמה דיום י׳. או ע״י נכרי וישראל עומד על גביו: (ב) אבל נכתמלא ישאכם ישראל גדול פקח. ויאמר בשעת שאיבה לשם מצת מצוה: (ג) אור (עלמ״ש) לי״ד (כשחל בשבת לי״ג) בודקין את החמץ לאור הנר (עמו״ק) מיד אחר תפלת ערבית (בין מיהו בין בנגטור הפלה ערבית קודמת. כ״ה העיקר) אפילו ת״ח דקביע ליה עידניה. [illegible] לפתח בגרסיס עם ארכיסר עד דבדיק. וכ״ש שלא יתחיל במלאכה: (ד) ואם כשחל מבע״י (היינו לפני חצי שעה סמוך ללילה). (עיין עמודי שמים) העיקר כמ״ד פוסק (ובמלאכה כ״ע מודו) ואם התחיל אחר שהגיע זמן הבדיקה. ודאי פוסק לד״ה: (ה) עמו״ק שהבאתי על מ״ש במג״א בטעם הדבר. וכ״פ. לענין דינא דת״ח שתורתו אומנותו. דלגבידי לא יפסיק בכל גוונא. ואנ״ל כשהתחיל בהיתר דאף שהולך יודע שם. וכה״ג בת״ח דרבים דתמיד. נ״ל שאינו מפסיק. וכן דינו בכל גווני. ושוה שיש שיעור נרגב. לאפוקי סיכה דאיכא שום קלוגים: (ו) כיוצא בם. לא יאכל נגוחם שעה סעודה קבועה (אפילו בהעגה כיום) קודם שיבדוק. מיהו טעימה. ודאי שריא [וקודם בדיקה אוסר]:

הריני מוכן ומזומן לקיים מצות עשה ולא תעשה של (בשחרית. שריפת) בדיקת חמץ: לשם יחוד קוב״ה ושכינתיה ע״י ההוא טמיר ונעלם. בשם כל ישראל ויהי נועם וגו׳]:

(ז) הבודק מברך (אם אין ידיו נקיות צריך ליטלם. ואפילו הם ידים. כמו הדבר לרחוץ כל פעם שיזכיר השם):

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו. וְצִוָּנוּ עַל בִּעוּר חָמֵץ:

(ויכול לבודא אחרים המכוונים לברכתו): (ח) ובודק כל המקומות שברשותו שמכניסין בהן חמץ. ולמע״פ שהבית נתכבד. עמו״ק בטעם של״א שהחייתו. והשובה לדברי ע״ז במ״ש על הרא״ש בדין המפסיק בבדיקה. לכתחלה ודאי אינו ראוי להפסיק בה אפי׳ בעניני: (ט) אחר שגמר בדיקתו. יזהר בחמץ שמשייר למאכלו. ולבטיש סיטב שלא יצטרך בדיקה שנית. וחמץ שמוצא ורוצה לבערו. מצניע לשמרו עד שעת הביעור ולשרפו (כמה״ל) וצריך ליזהר בו שלא יאבד ויהא זקוק לבדוק עוד: (י) מיד אחר הבדיקה. יבטל כל חמץ שברשותו שנגלה ידוע לו. שמא נעלם ממנו. ויאמר:

נ״ס כָּל חֲמִירָא וַחֲמִיעָא דְּאִיכָּא בִּרְשׁוּתִי. דְּלָא חֲמִיתֵיהּ וּדְלָא בְעַרְתֵּיהּ. לִבְטִיל וְלֶהֱוֵי כְּעַפְרָא דְאַרְעָא:

כשליח מבטל אומר דְּאִיכָּא לִפְלוֹנִי בִּרְשׁוּתֵיהּ. דְּלָא חֲמֵי לֵיהּ וּדְלָא בְעָרֵיהּ כו׳:

[יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו. שתזכנו להור ולחפש בנגעי בתי הנפש. אשר נואלנו בעצת יצרנו הרע. ותזכנו לשוב בתשובה שלימה לפניך. ואתה בטובך הגדול. תרחם עלינו. ותסייענו ותעזרנו על דבר כבוד שמך. ותצילנו מאיסור חמץ אפי׳ בכל שהוא. בשנה זו ובכל שנה ושנה. כל ימי חיינו. אמן וכיה״ד]:

דלת ב. ליום ערב פסח

(א) ממהר השכם מתפללין. א״א מזמור לתודה. ולמנצח. ולא אא״א: (ב) אוכלין כל ארבע. ושורפין בה׳. שכל שעות שחכו כדברי חז״ל. הם השעות. ודבר ברור שזה בס״ד. עמו״ק ס׳ תל״ג. י״א שנהגו לאכול מאכלי חלב. ואין בזה ממש: (ג) אסור לאכול מצה כל היום: (ד) מולין כל חמץ. ומאכיל לבהמה לחיה ולעוף. ומוכר לנכרי. ומוסר בהפקרתו. פלח״ס: (ה) ושורפין (ע״ש ומו״ק) בתחלת שש. ועכשיו נהגו לשרוף בסוף חמישית. כדי לקיים מצות שרפה בזמן שלו (עמו״ק): (ו) קודם שריפה מבטלין פעם ג׳. אומר:

נ״ס כָּל חֲמִירָא וַחֲמִיעָא דְּאִיכָּא בִּרְשׁוּתִי. דַּחֲמִיתֵיהּ וּדְלָא חֲמִיתֵיהּ. דְּבִעַרְתֵּיהּ וּדְלָא בִעַרְתֵּיהּ. לִבְטִיל וְלֶהֱוֵי כְּעַפְרָא דְאַרְעָא:

[ושורפו ויאמר

יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו. שתרחם עלינו. ותצילנו מאיסור חמץ אפי׳ בכל שהוא. לנו ולכל בני בתינו ולכל ישראל. בשנה זו ובכל שנה ושנה כל ימי חיינו. וכשם שביערנו החמץ מבתינו ושרפנוהו. כך תזכנו לבער היצר הרע מקרבנו תמיד כל ימי חיינו. ותזכנו לידבק בך ובתורתך ובאהבתך. ולידבק ביצר הטוב תמיד. אנחנו וזרענו וזרע זרענו מעתה ועד עולם. כן יהי רצון. אמן:

יהי רצון מלפניך יהוה אלהי ואלהי אבותי. כשם שאני מבער החמץ מביתי ומרשותי. כן יהוה אלהינו ואלהי אבותינו. תבער כל החיצונים. ואת רוח הטומאה תבער מן הארץ. ואת יצרנו הרע תעבירהו מאתנו ותתן לנו לב בשר. וכל הסטרא אחרא וכל הקליפות וכל הרשעה. כעשן תכלה. ותעביר ממשלת זדון מן הארץ. וכל המעיקים לשכינה. תבערם ברוח בער וברוח משפט. כשם שהעברת את מצרים ואת אלהיהם בימים ההם ובזמן הזה]:

(ז) הביטול והאי נ״ל דווקא קודם שש. לפי שאחר זמן איסורו אינו ברשותו לבטלו. גם כשחל ע״פ בשבת. צריך לבער בע״ש קודם שש: (ח) אם הכנת להשאיר חלה מלחם המן בשבת זו. עש״י, סי׳ של״ו) שבזמירי הבייר מנהג קים. ואם יש כהן טהור. יאכלה. סוף

או בהמתו. וא״צ לחזור אחריו. שאפי׳ אז יחזור לאכלם ע״י בטול ברוב: (ט) אין עושין השבה זו שבשביל מקמח ולחם חמץ. שהשם לקמחו סימן. ואם עבר ועשה והמאכל דומן בק רה. מדיהו מפט לשעביר החמץ. אחר שאכל סעודת שחרית. ימעך המצה שאכל עליו. ויקנה קערות וקדרות וימתנם מן השין. והנותר בלחם. יתן לכותים או לכלב או ישם עליו כלי ומבערו בה״ס. עמו״ק) אח״כ יבטל קודם שעה ששית כדים:

דלת ג. לתענית בכורים

(א) מנהג של ישראל. שהבכורות מתענין בע״פ. בין בכור מאב בין בכור מאם. ובכורי כהנים ולוים וי״א אפי׳ נקבה בכורה: (ב) י״א שהאב או אם מתענין בשביל בכור קטן. ואין בכל זה מנהג מוחלט. אלא רשות הוא. ולא חובה. גם גדול הבית אם ירצה להתענות. מנהגא הוי: (ג) ובלא״ה אגבי מעשה מתענין בו. כדי שיאכלו בלילה מצה לתיאבון. וי״ל עוד טעם אחר. מפני שבו כתב המן ספרים להשמיד כל היהודים) וככל לפי מה שבוא אדם: ד) כשחל בשבת. י״א שמקדימין להתענות ביום ה׳. וטוב הדבר לנהוג כן. ויש אומרים הואיל ואידחי אידחי. לכן אין להטילו חובה. אחר שכל עיקר אינו אלא מנהג שאסקו לנקל: (ה) הבכורות יכולין לאכול בסעודת מצוה:

דלת ד. לדינים הנוהגים מחצות היום ואילך

(א) מתחלת שעה שביעית ולמעלה. אסור לאכול חמץ ד״ת בלאו. ואסור בהנאה. ומתבטל בס׳: (ב) אף אחר חצות מותר לאכול מצה עשירה. ויכולין לקיים בה סעודה ג׳ כשחל ע״פ בשבת. אבל ק״ק אשכנזים אין אוכלין אותה אפי׳ בע״פ כה״ג. עמו״ק. וכש יקיימוה במיני תרגימא: (ג) בשבת אין מסדרין הספסלין. ולא מכינין בו שום דבר לצורך הלילה: (ד) מתחלת שעה עשירית ולמעלה. אסור כל אדם שבריא לאכול פת אפי׳ מצה עשירה. אבל אוכל הוא מעט בשר פירות וירקות. בלבד שלא ימלא כריסו מהן. וכן יין מותר לשתות כשיעור שגורר תאות המאכל. ובלבד שלא ישתכר ממנו. באופן שאכלו במאכלו. גם יבוא להשתקע בשינה. ויתבטל ממצות הלילה. מ״מ מיהא. דא״צ למנוע מאחר דגריס חוץ מן המצה. דא״כ מיין נמי למנעי לגמרי. משום ד׳ כוסות של לילה: (ה) איסטניס. שאם אוכל אפי׳ מעט לא יוכל לאכול בלילה. שכל אסור לו בין רב למעט:

דלת ה. לענין מלאכה בע״פ

(א) עד חצות. מקום שנהגו לעשות. עושין. שלא לעשות אין עושין. וה״מ במלאכות גמורות דווקא: (ב) אפי׳ במקום שנהגו לעשות לא יתחילו בי״ד. אלא ג׳ אומניות. שהן החייטין הספרין והכובסין. אבל שאר אומניות. אם התחיל בהם קודם י״ד. יגמור עד חצות: ויש מתירין בג׳ מלאכות אלו להתחיל אפי׳ במקום שנהגו שלא לעשות. ואם התחיל מבע״י בשאר אומניות וכן לצורך המועד. עושין עד חצות: (ג) י״א לדידן מקום שנהגו שלא לעשות הוא. ואיסו מנהג שהוא בכ״מ: (ד) אפי׳ במקום שנהגו לעשות עד חצות. מחצות ולמעלה אסור. (עמו״ק) ואינו מותר סימן כרסם בס: (ה) אפי׳ מחצות אסור במלאכה גמורה. אבל קלה. כגון מעט תיקון כלים לצורך יו״ט ושבת. מותר. ואם עושה להשתכר אף שא״א אבזרה. מוליכין ומביאין כלים מבית האומן כל היום. אף שלא לצורך המועד): (ו) ע״י א״י בביתו של ישראל. הלכה כדברי המיקל. ומותר להסתפר אחר חצות ע״י א״י. אבל לא מספר ישראל אפי׳ נכרי. ולכתחלה יש להסיר אפי׳ מספר א״י. לפרים מותר ליטול: (ז) כל מה׳ הפרי נא״ה. כ״ש דברי בע״פ: (ח) אין מקיזין דם בשום ע״פ: (ט) נכנסין למרחץ אחר חצות. ונהגו אחרי מעט הבריאים. לבטל בע״פ. עמו״ק:

דלת ו. לאפית מצה

(א) נהגו שלא ללוש מצת מצוה עד אחר חצות ע״פ. בזמן הקרבת קרבן פסח. וכשחל בשבת. אופין בע״ש: (ב) לכתחלה מסדרין אחר קמת הטין. ומדקדקין לעשות שה נקיה: (ג) אין לשין ולא עורכין ולא אופין אותה. ע״י מי שאינו בן י״ג הייב מצוה מדין תורה: (ד) ומצוה בו יותר מבשלוחו. ביחוד במצוה זו הבאה לידו. וחביבה כלבשתא. דאתי לקלין. שראוי לכל אדם שיתעסק בה בעצמו. ואמר האר״י ז״ל. שאם טורח בה עד שמזיע. הוא לו נקרי.

עכ"פ יעמוד על ספוקים כה ויציאת שהאה מעות כדין וכהלכה. ודפיע במלאכתה כל מה שיוכל כדי להפסל כמצוה: (ה) אין ללוש יותר מעשרון בבת אחת. עמו"ק: (ו) בשעת נתינת קמח. וכן כשפלא מים לעיסה. וכן בעריכת המצה. אומר. לשם מצת מצוה: (ז) בשעת ליסה הומר. כל פירורים שיפלו מעיסה או בשעת לישה ועריכה. והנדבק מתוך הכלים. יסיר ספק. וינקה כלי שלישה שיש בין עסה לעסה: (ח) עושין שלש מצות מעשרון. ומסמנין אותן לידע איזו היא כ' שונה. ואותן מעיסה תחלה ראשונה. עושה תרין א'. ותוך אותה תחלה. ועושין אותן רקיקין. שיהא אחריה. בב' תרין. זכיה גדולה שבשלשתן. אח"כ שלישית. בג' תרין. והסדר הזה כה שאין אם אפשר. נהקדים לומר כהן ונעשה ראשון לכהן. ואחריו הנעשה ללוי. והאחרונה הנעשה לישראל. ובלבד שלא ישהא לכמית בלי עסק. אם נעשה שלשתם ועריכתם כאחרון קודם. כי אין דברים שלא מעכבים. ואינם אלא למצוה מן המובחר. ואם מניחה על השולחן לכמתין על הראשון. יצא שכ"ז כהפסדו: (ט) ונבדק או עושין ג' מצות לצורך ליל שני. ולא יחשה בי"ט אם לא בשעת הדחק. ושכבין למצות גם כן ג' מצות לספקות. שאם ישברו מהמצות יקח מאלו למצוה. לפיכך מדקדקין גם בהם ככל שאפשר: (י) אחר אפיה. יתן כל המצות בכלי אחד. שאם אולי לא היה בעיסה א' השעור. הכלי מצרפן לחלה. ומפריש מאחת על כולן. ואם לא עשה כן. צריך להפריש מכל א' וא': (יא) אם שכח ליטול ממקצת ונתערבו. ואינו מכיר אותה החייבת. צריך ליטול מכל אחת ואחת. או יעשה עסה אחרת ויקיפנה לכן ויטול ממנה על אותן שנתערבו. וכ"ז בברכה (עמ"י סי' קל"ד): (יב) ואם שכח ולא הפריש חלה עד שקדש היום. אוכל והולך. ומשייר ממנה לח"ס. אח"כ מפריש: (יג) המצוה היא של האשה. ואם קדם הבעל ושאלה. נ"ל שמשלם לה י' זוזים. ללח"ס במהדורה. ואם אין לו אשה. מצוה דידיה היא ודאי. [illegible] יעשנה על ידי אשה שאינה שלו כמו שעושין בהרים. וכן יעשה כשאשתו יולדת או חולה. או יקיימנה בעצמו: (יד) בשעת הפרשה מברכין:

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו. וְצִוָּנוּ לְהַפְרִישׁ חַלָּה מִן הָעִסָּה: כן הוא הנוסח הנכון: עמו"ק:

הבנת הדברים הצריכין לסדר

יין (א) ימזוג אחר יין (אדום. אם אין הלבן מובחר) לארבע כוסות. ואם אין לו מעות. ילוה או ימכור איזה חפץ או ישכור עצמו (וכר בבית. עדיף מד' כוסות ואפי' המתפרנס מן הקופה. לא יפחתו לו מן ד' כוסות. ומי שא"ל אלא ד' כוסות. ישתה כולם בליל א' ולא ישאיר לליל ב': (ב) מדר (או נשבע בזולג) מיין. צריך למצוא פתח לנדרו מע"א ולשתות. ומי שבולע יין או שמזיקו. ידחוק א"ע וישתה ד' כוסות. אם אין היין סכנה לו: (ג) במקום שאין יין מצוי. יעשה אחר מצימוקים שיוצא מהם לחלוחית קצת ע"י דריכה בלי שריה במים. וישרה אותם במים עד שיצא בהם טעם יין כרכה. ואם אין מצוי. יקח מע"ד במקום שנותנין אותו בפסח. ואם אין מצוי. יקח עפיל קואס או לאגרין ואיענבר ואומיר (ולא יברך כ"א אכוס קידוש וכוס בהמ"ז) אף הוא גם שתיית חב שהמון כל המדינה. ויש אוסרין:

כוסות (א) יקח כוסות יקרים. ואם השיג ידו. יהיו מכסף. והכוס יחזיק עכ"פ רביעית (ולא יהא גדול ביותר. ושלא יהא לו) שהוא ביצה ומחצה. ולדעת הגל"א. ג' ביצים: (ב) יכין לכ"א כוס מלא. ולא פגום. אפי' לקטן וקטנה שלא הגיעו לחינוך ואין יודעין מענין קדושת יו"ט. ויכין עוד כוס א' גדול. ונקרא כוס של אליהו הנביא. וידיח הגאל מכוסות לשם. ושותה ממנו סוף הסעודה: (ג) ישטוף וידיח הכוסות מבע"י. ויכין כלי שבור שמם השלחן. לזרוק לתוכו מהכוס כשיאמר עשר מכות:

שלחן והסבה (א) יערוך השלחן מבע"י. ויפרוס עליו מפה נאה. וכלים נאים אפי' שא"צ לסעודה. אפי' משכונות שבביתו. ומותר להשתמש בהם. אך כלי אכילה ושתיה. יסדר על שלחן אחר מיוחד ויעטרו בפרחים ובשושנים ובשמים: (ב) יכין מקום מוצע מבע"י. במצעות נאות ורקמה וסמוכין מוסיפין נו) ולא יעזוב ביד האשה שעושים נרה על כלי תמדתה. ויכין מושבו שיהא אחוריו לצפון ופניו מול הכותל שבדרום: (ג) יכין לגד שמאלו מקום להסב עליו דרך חירות. ואם א"א כרים. יסב על ספסל או על השלחן או על ירך חבירו. ולא על ירך עצמו ולא על פניו ולא על גבו. ולא יסב על ימינו. ואין חילוק בין אטר לאחר. וי"א שאטר יסב על שמאל דידיה: (ד) בן אצל אביו אפי' הוא רבו מובהק. ותלמיד אצל רבו שלומדו אומנות. צריך הסבה. ומשרת שהולך אצל ... צריך הסבה עכ"פ באכילת כזית מצה ואפיקומן ושתיית ד' כוסות: (ה) תלמיד אצל רבו שלומדו תורה. אפי' אינו רבו מובהק. וכן אצל ת"ח מופלג בדורו. אפי' לא למדו כלום. א"צ הסבה כשאוכלין על שלחן אחד. אא"כ נתן לו רבו רשות. וכן אשה א"צ הסבה: (ו) אבל אפי' על אביו ואמו ואפי' נקבר מתו בעי"ט. אם נהג אבילות עכ"פ שעה א' קודם הלילה) צריך הסבה רק על כר א' או על ירך חבירו. אבל על בלילות. חייב בכל מצות ליל זה. חוץ מהסיבה. והסנדק יסב מאחר. ובדליקה. אומר בעצמו. ולא נ לדלג המדרגים:

מצות מצוה ישמור ממנו להכין ג' מצות שמורות משעת קצירה. ואם אין מצוי ביותר השגות. ויהיו גדולות. ויותר שלמות. וכהם קצרים. יחלק לב"ב כשיעורים מצלא מאת. אפי' אינם מבג' ואינם שמורות. כדי שיאכל הוא כשיעור ממצה זו:

מרור וכו רך (א) יכין סלאטה. ואם אין מצוי. יקח פני חריין לחין (ולא יבשים או כמושים) אפי' כבר נמ' יותר ממעל"ע. וטוב להוציאם מהמים סך המעל"ע ולהחזירם. ויזהר לחתך הקלח שבין העלין. וישאר כדים בעלין ע"מ: (ב אם אין לו עלין. יקח הקלח שבו גדלים העלין. אפי' מה שטמון בקרקע ויותר טוב ליקח כשיעור שוכי חבלע כיוצא למעלה מהקרקע) ולא הענפים קטנים המתפצלים לכאן ולכאן: (ג) יוצא בקלח לח ויבש וכ"ש כמוש. ולא במבושל או כבוש בציר או בחומץ חזק כשיעור כביסה. אבל נכבש במים אפי' יותר ממעל"ע. יוצא בו. וטוב להוציאו תוך המעל"ע ולהחזירו: (ד) יסיר הקלח על מורג חרון. וישב אותו מגולה ויפיג חריפותו. ולא על זמן ארוך עד שיתהפך מר למתוק: (ה) אם א"א חריין. יקח שאר ירק מר. אפי' אינו מה' מינים שבמשנה. אך לא יברך עליו: (ו) חולה או איסטנים מותר ליקח איזה מין מרור שבעת עליו ביותר: (ז) לכורך. יכין קלח. ואם רוצה ליטול סאלין מה טוב:

חרוסת (א) יעשה החרוסת (עב) מתפוחים ואגוזים שקדים רמונים תאנים והבלין נמרים הניכר. ולא ידוך אותם הדק. ויהיו ארוכין כתבן וירכך החרוסת בחומץ או יין אדום: (ב) יעשה נעשות המרור והחרוסת מבע"י. ואם שכח. יעשה בלילה ע"י שינוי. שיעשה המכתשת לצדדין או ידוך בקערה. והחריין יגרר על השלחן או המפה. ולא להוך הקערה:

כרפס ומי מלח (א) יכין ירק שברכתו האדמה. כגון קרויט כמת או ערד פטיל. ואם אין לו. יקח פעטרזעק. ואם א"א. יקח בצל (והשגדל סירק בכלי בבית. מברך שהכל. ואם א"א. יקח ירק שברכתו שהכל: (ב) מי מלח עזין. שיהו ב' חלקים מלח. לא יעשה ביו"ט אפי' מעט. רק חלושים. וכשחל פסח בשבת ושכח להכין המי מלח מבע"י. יעשה בשבת רק מעט לטיבול זה לבד:

ב תבשילין (א) הזרוע שהיה של טלה. ואם א"א. יקח זרוע אחר ומעט בשר עליה. ואם אין לו. יקח שאר תבשיל בשר אפי' בלי עצם. ואפי' דוקא מבשר עוף: (ב) הזרוע יהא מבושל ואח"כ צלוי על גחלים. ולא ישליכם אחר סדר ליל ב'. רק יניחם מחר לתבשיל יו"ט ויאכלם. ולא יאכלנה בליל פסח אם צלוי: (ג) שכח לצלותה מבע"י. יצלנה בלילה ויאכלנה בצהרים יו"ט א'. ולא יאכלה מחר כיום ולא כו' יו"ט. וכבילה נכון יותר שתהא מבושלת ומבע"י. לא צלויה:

הקערה (א) יסדר הקערה מבע"י. ויניחה במקום מיוחד עד הלילה. וזה הסדר. יקח קערה גדולה ונאה. ויפרוס מפה יפה עליה. ועליה ג' מצות, הי' ג' למטה. והי' א' למעלה. וכן כל מצה יפסיק במפה. ויתן מפה נאה ולבינה למעלה לכסות כולם. ועליה מניח זרוע מימין וביצה משמאל ומרור לברכה מהאמצע כמשולש כסגול. ואח"כ ימין חרוסת בימין וכרפס בשמאל נגדם מטה. ובולט ממנה לחוץ ומרור לכריכה מתחתיהן באמצע כמשולש ב'. ויעמיד המי מלח על השלחן נגד הכרפס. ואין לשום שאר מאכלים על השלחן: (ב כשחל ע"פ בשבת. לא יכין צרכי הסדר מבע"י. וכן ביו"ט א']:

דלת ז. נייחד לו שם. שער הקרבן

אמר יעקב. כהסגיעני הש"י לעת כזאת לענין נסדר עבודת הקדש

מה שבעתיד הסדר סיום בקלה. ראויין וכמה גם אלה מלגל מתלוף יקיר והטר. אור ביאור הכברתי עליו קדר. וקלה כפל נכון ונגול סדר אחד. וסמי סוגע והולך כדרכי ליתן ריוח בין עדר נעדר. כי אין כתורה מקיים אלא בסימנין ומוות פרקים והמכון פגר. ואגיב לו ליונים לזכור כסמיכות כרלאיות והעקריות שים עליו ולשים מתוך ספקיה לאור לא מעדר. א שלא הכיר אמן הקרבה ביחוד. וקדימהו בחל ע"פ בע"ש : ב ולא פרס על מי שסל חיונו ביחוד : ג לא פקד מה המעכב עליהו : ד ולא שימי ספסו נכנה לדברי סכל : ה ע"פ ומעכסין כדם כפסח. סגגה סיה. פי לא מכר זה אלא כעבר וסהט כפסח קודם כתמיד. ומאן דכר שמיה. ונהגה שבשמטה יש נלבוש. חסורי מחסרה וה"ק. ואם קדם ס'. מ"מ קויה למאי אלטריכה. מי איכפל ולאשמעינן כל האוקי דיפים המקריים. והא ליכמה קלילה נקט וש"ר כמאי דנריך ודאי. ומ"ש כך דנסכנה כדי : ו כמה הקרבת אליה לתוכה נכביסות. נכה סתגה שזהו ברכה בלבד. כי עד אין אימו קרבה : ז כמם חמה ממך אמן הקטרת חלביו. והלופו בין חול לשבת : ח נמרין נליים הפסח לא סטל כלל. ודין נקורו עזב : ט וכן כהמיט לגמרי עסק אכילתו. עם סיותה מ"ע (בס"ד נליג אותה לבד במקומה) : י והאהרונה קשה ביותר. שלא שם זכרון לחגיגת י"ד. שהוא קרבן שלם בס"ע דבר תורה. עם סיותו רשות. כרי גם כאן נמלאו עשרה דברים קשים. מלגד קטרים ועריים כהומים בלתי מסורבים. ועל פי כדברים כאלה יאמר סיום [כך סיסם מ'. ומקודם יאמר זה :

מי שמשלמה פרים שפתינו. ראוי לעסוק בסדר ק"פ בע"ש אחר תפלת המנחה. שהיא עד תמיד של בין הערבים. וי"א לאמרו אחר קטורת קודם ה' לצאות עמנו :

רבון העולמים. אתה צויתנו להקריב קרבן הפסח במועדו בארבעה עשר לחודש הראשון. ולהיות כהנים בעבודתם ולוים בדוכנם וישראל במעמדם קוראים את ההלל. ועתה בעונותינו חרב בהמ"ק ובטל קרבן הפסח ואין לנו לא כהן בעבודתו ולא לוי בדוכנו ולא ישראל במעמדו. ונשלמה פרים שפתינו. לכן יהי רצון לפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו. שיהיה שיח שפתותינו חשוב לפניך. כאלו הקרבנו את הפסח במועדו ועמדנו על מעמדו ודברו הלוים בשיר והלל להודות לה'. ואתה תכונן מקדשך על מכונו. ונעלה ונקריב לפניך את הפסח במועדו. כמו שכתבת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך. כאמור :

דברו אל כל עדת ישראל לאמר בעשור לחדש הזה ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית. ואם ימעט הבית מהיות משה ולקח הוא ושכנו הקרוב אל ביתו במכסת נפשת איש לפי אכלו תכוסו על השה : שה תמים זכר בן שנה יהיה לכם מן הכבשים ומן העזים תקחו : והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחדש הזה ושחטו אתו כל קהל עדת ישראל בין הערבים : ולקחו מן הדם ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף על הבתים אשר יאכלו אתו בהם : ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות על מרורים יאכלהו : אל תאכלו ממנו נא ובשל מבשל במים כי אם צלי אש ראשו על כרעיו ועל קרבו : ולא תותירו ממנו עד בוקר והנותר ממנו עד בוקר באש תשרפו : וככה תאכלו אתו מתניכם חגרים נעליכם ברגליכם ומקלכם בידכם ואכלתם אתו בחפזון פסח הוא ליהוה] :

כך היתה עבודת קרבן פסח בארבעה עשר בניסן. אין שוחטין אותו אלא אחר תמיד של בין הערבים. ערב פסח בין בחול בין בשבת. היה התמיד נשחט בשבע ומחצה וקרב בשמונה ומחצה. ואם חל ע"פ להיות ע"ש. היו שוחטין אותו בשש ומחצה וקרב בשבע ומחצה. והפסח אחריו. כל אדם מישראל אחד האיש ואחד האשה (א) כל שיכול להגיע לירושלים בשעת שחיטת הפסח (ב) חייב בקרבן פסח. מביאו מן הכבשים או מן העזים. זכר תמים בן שנה (ג) ושוחטו בכל מקום בעזרה. אחר גמר עבודת תמיד הערב ואחר הטבת הנרות. ואין שוחטין הפסח ולא זורקין הדם ולא מקטירין החלב על החמץ (ד) שחט השוחט (ה) וקבל דמו כהן שבראש השורה בכלי שרת. ונותן לחבירו וחבירו לחבירו. כהן הקרוב אצל המזבח. (זורקו) זריקה אחת כנגד היסוד (ו) וחוזר הכלי ריקן לחבירו וחבירו לחבירו מקבל את המלא ומחזיר את הריקן. והיו הכהנים עומדים שורות. ובידיהם בזיכין שכולן כסף או כולן זהב. ולא היו מעורבים. ולא היו לבזיכין שוליים שלא יניחום ויקרש הדם. אח"כ תולין את הפסח באונקליות (ז) ומפשיט אותו כולו (ח) וקורעין בטנו ומוציאין אימורים. החלב שעל הקרב. ויותרת הכבד. ושתי הכליות וחלב שעליהן. והאליה (ט) לעומת העצה. נותנן בכלי שרת ומולחן ומקטירן הכהן על המערכה. חלבי כל זבח וזבח לבדו. בחול ביום. ולא בלילה שהוא י"ט. אבל אם חל ע"פ בשבת. מקטירין והולכין כל הלילה. ומוציא קרביו וממחה אותן עד שמסיר מהן הפרש (י) שחיטתו וזריקת דמו ומיחוי קרביו והקטר

(א) בני ביתו הגדולים והטהורים ומולים. וכמו שמילתו מעכבת מלעשו' הפסח ומלאכול בו. כך מילת בניו הקטנים ומילת עבדיו בין גדולים בין קטנים ומילת אמהותיו מעכבת (ב) ולמעט שחייב לבוא ולראו' את פני ה' ולעשות חגיגת הרגל. הוכחתי בתשו' (ע"ש סי' קכ"ז) שהקרובים לירושלים בתוך מהלך שלשים יום. בארץ בין בח"ל. ודאי חייבים לעלות לרגל. וא"צ לומר להקריב קרבן פסח במועדו. יעוין שם דברים נחמדים בענין זה בס"ד (ג) אינו מעכב כמיכה (ד) אפילו היה כזית חמץ ברשות של אחד מבני החבורה בשעת אחת מהעבודות של קרבן פסח. הוא לוקה והפסח כשר (ה) אפי' זר (ו) פי'

פי' אותו מקומן (ז) או במקלות דקים. מניח על כתפו ועל כתף חברו ותולה (ח) ובשבת עד החזה. ומשם ולמטה פקל ליה בברזי (ט) אם היה ממין הכבשים עיין בהקיצורי' ליעקב מ"מ בס"ד : (י) כדי שיהיו נקיים.

כהלוכו שמה (יא) ועוד שם (יב) מלח"מ פ' כיצד צולין ובמשמרה וס"ז סי' י"א (יג) עי' קונטרס בנין בית הבחירה :

והקטר חלביו דוחין את השבת . שאר עניניו אין דוחין . בשלש כתות הפסח נשחט . ואין כת פחותה משלשים אנשים . נכנסה כת אחת נתמלאה העזרה . נועלין אותה . ובעוד שהן שוחטין ומקריבין והכהנים תוקעין החליל מכה לפני המזבח . הלוים קוראין את ההלל . אם גמרו קודם שיקריבו כולם . שנו . אם שני . שלשו . על כל קריאה תקעו הריעו ותקעו . נמרה כת א' להקריב . פותחין העזרה . יצתה כת ראשונה . נכנסה כת שניה נעלו דלתות העזרה . גמרה . יצאה שניה . נכנסה שלישית . כמעשה הראשונה כך מעשה השניה והשלישית . אחר שיצאו כולן . רוחצין העזרה מלכלוכי הדם ואפילו בשבת . אמת המים היתה עוברת בעזרה . שכשרוצין להדיח הרצפה . סותמין מקום יציאת המים והיא מתמלאה על כל גדותיה . עד שהמים עולין וצפין ומקבצין אליהם כל הדם ולכלוך שבעזרה . אח"כ פותחין הסתימה ויוצאין המים עם הלכלוך . נמצאת הרצפה מנוקה . זהו כבוד הבית . יצאו כל אחד עם פסחו (יא) וצלו אותם . כיצד צולין אותו . מביאין שפוד של רמון . תוחבו מתוך פיו עד בית נקובתו . ותולהו לתוך התנור והאש למטה . ותולה כרעיו ובני מעיו חוצה לו . ואין מנקרין את הפסח כשאר בשר (יב) בשבת אינן מוליכין את הפסח לביתם . אלא כת הראשונה יוצאין בפסחיהן ויושבין בהר הבית (יג) השניה יוצאין עם פסחיהן ויושבין בחיל . השלישית במקומה עומדת . חשכה יצאו וצלו את פסחיהן . כשמקריבין את הפסח בראשון . מקריבין עמו ביום י"ד זבח שלמים ; מן הבקר או מן הצאן . גדולים או קטנים . זכרים או נקבות . והיא נקראת חגיגת ארבעה עשר . על זה נאמר בתורה . וזבחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר . ולא קבעה הכתוב חובה . אלא רשות בלבד . מ"מ היא כחובה מדברי סופרים . כדי שיהא הפסח נאכל על השבע . אימתי מביאין עמו חגיגה . בזמן שהוא בא בחול בטהרה ובמועט . ונאכלת לשני ימים ולילה אחד . ודינה ככל תורת זבחי שלמים . טעונה סמיכה ונסכים ומתן דמים שתים שהן ארבע ושפיכת שיריים ליסוד . זהו סדר עבודת קרבן פסח וחגיגה שעמו בבית אלהינו שיבנה במהרה בימינו . אמן :

אשרי העם שככה לו . אשרי העם שה' אלהיו . אלהינו ואלהי אבותינו . מלך רחמן טוב ומטיב . הדרש לנו . שובה אלינו בהמון רחמיך . בגלל אבות שעשו רצונך . בנה ביתך כבתחלה וכוננהו על מכונו . והראנו בבנינו ושמחנו בתיקונו והשב שכינתך לתוכו . והשב כהנים לעבודתם ולוים לשירם ולזמרם ; והשב ישראל לנויהם . ושם נעלה ונראה ונשתחוה לפניך . ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים אשר יגיע דמם על קיר מזבחך לרצון : יהיו לרצון וגו'

לתוספת באור סדר קרבן פסח בזמן הבית . נביא בכאן מ"ש בשבט יהודה עדות בן נכר נגיד הרומיים . שהיה עד ראיה בירושלים . ומאשר ומקיים כל הכתוב במשנה תורה שבע"פ ע"פ חז"ל . עם הרחבה והפלאת בדברים שאינם מנוגדי הלכותיו . ממנו יראה סדר כבוד בית אלהינו . ונדע מה שאבדנו בחטאינו . ונתפלל בלב שלם להשי"ת יחיש עבודת בית מקדשו במהרה בימינו . וז"ל :

בשמגיע ראש החודש הנקרא אצלם ניסן . יוצאים רצים ושלוחים במאמר המלך והשופטים לכל סביבות ירושלים . לכל מי שיש לו מקנה צאן ובקר . ימהר להביא המקנה . כדי שימצאו עולי רגלים די זבחיהם וגם למאכלם . כי העם רב מאד . וכל מי שלא היה בא לזמן הקצוב . היו מחרימין כל ממונו לקדשי הבית . אז היו כל אנשי מקנה ממהרים ובאים . ובנחל סמוך לירושלים היו מעבירין המקנה בנחל כדי שירחץ וינקה מכל לכלוך . ואמרו שלזה אמר שלמה . שעלו מן הרחצה . ובהגיעם להרים אשר סביב לירושלים . היה הרבוי כל כך עד שלא נראה דשא . כי כלו הפך לבן מלבנינות הצמר . ובהגיע יום העשור . כי בי"ד מן החדש היו עושין אותו קרבן . היו יוצאין כלם לקנות את הזבח הנקרא אצלם פסח . ומתקנת היהודים . שבשיוצאין לעבודה זו . לא יאמר שום אדם לחבירו גש הלאה . או שיאמר הניחני ואעבור . אפילו היה האחרון שלמה או דוד מלכם . ושאלתי לכהנים כי זה אינו מדרך המוסר . והשיבו כי הוא להראות שאין גבהות לפני המקום בזמן הכנת עבודתו . כ"ש בעבודתו ממש . ובאותם שעות כלם שוים לטובה . והגיע יום י"ד לחדש . היו עולין במגדל גבוה שבמקדש . קראוהו העברים לול . ואתו וכבש שלו עשוי כמין קאנפריו שלנו . ושלשה חצוצרות של כסף בידם . ותוקעים . ואחר תקיעה מכריזין ואומרים . עם ה' שמעו . הגיע זמן שחיטת הפסח לשם מי ששכן שמו בבית הגדול והקדוש הזה . וכאשר שמעו העם הקריאה . היו לובשים בגדי מועד . כי מחצי היום ולמטה היה י"ט לכל היהודים לפי שהוא זמן הקרבן . ובפתח העזרה הגדולה היו עומדים י"ב לוים מבחוץ . ונזרי כסף בידם . וי"ב מבפנים . ונזרי זהב בידם . אלו שבחוץ . ליישב ולהתרות בבאים שלא יזיקו זה לזה . לרוב המהירות והפחז . ושלא יכנסו בערבוביא ויבואו למחלוקת ; וכבר אירע בפסח א' שמעכו שם זקן א' עם קרבנו לרוב הלחץ . והעומדים בפנים . היו גם ליישב היוצאים שלא ידחקו זה לזה . וכן אלו היו נועלין שערי העזרה כאשר ראו שנכנסו מה שיש בו די בפעם אחת . ובהגיע אל מקום השחיטה . שורות שורות של כהנים היו . וכפות של כסף וכפות של זהב בידם . ושורה שהתחלתה של כסף . כלה של כסף . ושל זהב . כלה של

של זהב. וכל זה להדור ותפארת. וכל אחד מן הכהנים שבראש השורה. מקבל כף אחת מדם השחיטה. ונותנה לחבירו. וחבירו לחבירו. עד מקום המזבח. ושבראש המזבח. היה מחזיר הכף ריקם. ונותנה לחבירו. וחבירו לחבירו. עד סוף. באופן שכל כהן וכהן היה מקבל כף אחת מלאה. ומחזיר כף אחרת ריקנית. ולא היה זה לזה עכוב. כי היו כל כך זריזים בעבודה זו. עד שהיו הכפות נראות רצות ובאות כחצים ביד גבור. ושלשים יום מקודם היו מרגילים עצמם בעבודה זו. רואים מקום הטעות אשר אפשר. או מכשול שיסופק להם. ושני עמודים גדולים גבוהים. ועליהם שני כהנים בחצוצרות של כסף בידם. ותוקעים בהתחלת קרבן כל כת וכת. כדי להשמיע לכהנים העומדים שם על דוכנם. שיאמרו ההלל בקול רנה ותודה. ובכל כלי שיר אשר להם. וכל הכלים היו מוציאין שם ביום ההוא. וכן בעל הקרבן אומר ההלל. ואם עדיין לא נגמרה השחיטה. חוזרין וקורין. אחר השחיטה היו יוצאים אל העזרות. ושם כל הכותלים סביב משיני ברזל ומזלגות לתלות הקרבן ולהפשיט. ושם אגודות אגודות של מקלות. שכאשר לא ימצא מזלג פנוי. לוקח מקל א' על כתף חבירו ומפשיט. ונותן מה שראוי לתת למזבח. ויוצא והולך בשמחה וטוב לבב. כמו שהולך למלחמה ונצח. כי חופי וקלון מתמיד היה ביניהם. מי שלא קרב קרבן הפסח במועדו. והכהנים בשעת אותה עבודה היו לובשים אדום. מפני שלא יראה דם אם יפול על הבגד. והלבוש לבוש קצר עד השוק. ועומדים יחפים. ובתי היד עד הזרוע לבד. כדי שלא יעכב בשעת אותה עבודה. ועל ראשן כובע קטן. ושלש אמות מצנפת קשור סביבו. והכהן גדול היה לו ארבעים כרכות מצנפת. כפי מה שספרו לי. והוא מצנפת לבן. והתנורים שהיו צולין בהם הקרבן. היו על פתחיהם. ואמרו לי. כי היא לפרסם האמונה ולשמחת החג ואחר הצליה אוכלים בקול הלל ורנה. ונשמע קולם למרחוק. ואין שער משערי ירושלים שינעל הדלת בלילי הפסח. מפני כבוד העוברים והשבים כי רבו. עכ"ל הרומיי:

והשקה מלך ספרד אלפונסו הגדול דברי האגרת הזאת. אמר כלמון הוא. היהודים ראוים לכבוד על אשר כך נמצא בהם. וכתב בעל ספר ז"ל. ואמר שלמה שאמוני לקבץ לפדיון שבויי מאלאגא. והם נתאר המלך בקשו הגוים להגים קרבן פסח. ועשו כפעל מזבח ושורים בהים עם כלי כסף. ומשוררים אומרים ההלל. ותמהו העם והמלך אלה. אמר המלך. יהודים שכך ראו ונאבד מהם. טוב מותם מחייהם. ע"כ הספור ההוא:

ספתקתיו. אולי יראו יקחו מוסר בני עמנו. וילמדו ק"ו להשתוקק אל העבודה הקדושה מתי השוב לציון ותחזינה עינינו. ויאחזונו על חורבן בית המקדשנו. ויתפללו ויתחננו בלב שלם לאלהינו. ישיב שבותנו ויעלנו לארצנו. יבנה עירנו. ויכונן מקדשנו. ובעבודתו נתפאר השמח סלה. אמן כן יהי רצון:

דלת ח. שער האיתון יקרא: בו מבואר הכנות המצטרכות לכניסת יו"ט הקדוש הלז. ולו ד' חלונות:

(א) אסור לומר בשר זה לפסח. ואם אמר כן נאסר באכילה אלא יקברנו. אבל בעוף וכ"ש דג. אין לחוש: וה"ה שרי למימר הני חטי לפסחא: (ב) אסור לעשות גדי מקולס היינו צלי. ראשו על כרעיו וקרבו: (ג) צריך לעשות ב' תבשילין. א' זכר לפסח. והב' לחגיגה. ונהגו בבשר וביצה. הבשר יהיה מהזרוע. צלי על גחלים. צריך לצלותו מבע"י. לפי שאין אוכלין צלי בלילה זה. והביצה בין מבושלת בין צלויה. וצריך לעשותם ג"כ מבע"י. ואפי' אם אוכלין אותה בליל א'. לפי שאינם מפיג טעמו: (ד) לכתחלה יש ליזהר להדיח ולמלוח הבשר של יו"ט מעי"ט. ואם שכח לעשותו: מותר להדיחו ולמלחו בי"ט. ודוקא קודם אכילה. מיהו במקום הפסד. דהיינו שם נתם שיסרח הבשר. מותר אף לאחר אכילה ע"י הערמה. כלומר אחר שמלח החתיכה. אוחז ומולח אחרת. והאומר בזו אני רוצה: (ה) מי מלח עזין. דהיינו ב' שלישים מלח. אפילו ממש אסור לעשות בי"ט. אבל עושה הוא מי מלח מועטין בלתי חזקים. לצורך טיבול בלילה: (ו) גם החרוסת יכין מבע"י. ויעשנו מפירות שנמשלו בהם ישראל. כגון תפוחים תאנים רמונים שקדים אגוזים. ושחקין עליו מיני בשמים קנה וקנמון. הדומין לתבן שהיו מגבלין בו הטיט. לכן עושין אותו עב זכר לטיט. ומטבלין בו יין אדום. זכר לדם. ויוכל ליתנו בתוכו אף בי"ט: (ז) יכין כרפס ומרור. וכל צרכי הסעודה בלילה: (ח) יזמין בשר דגים ויין כפי כחו מן המשובח. למען שמחת י"ט כי גדול הוא. אף כי ביום זה שיצאנו בו לחירות עולם. כי ע"פ הוא א' מד' פרקים שמשחיטין הטבח בע"כ. והעמידו חכמים דבריהם בו על דין תורה. ויהא שולחנו ערוך מבע"י (ואם הוא שבת. ע"ל) ויעשה שילום לצורך שני הלילות (ואם חל בה' או בא'. לשלשה לילות) כדי לסדר מיד כשיתחשך. ואפי' הוא בבית המדרש יפסיק למודו. שמצוה למהר ולאכול בשביל תנוקות שלא ישנו. אבל לא יאמר קדוש עד הלילה: (י) אם התחיל לאכול קודם שעה עשירית (לסעודה מנוה) מפסיק סעודתו עד הלילה. דינו כמו בשבת וי"ט. עי' מטה זהב:

(יא) יסדר השלחן יפה בכלים יקרים. ויהיה מלובש כאות כפי יכלתו: יכין מושבו בהסיבה דרך חירות: (יב) מצוה לרחוץ ולגלח בעי"ט. וללבוש בגדים נאים לי"ט. והיו נוהגים מכל סבה:

חלון ב. לעירוב תבשילין

(א) י"ט שחל בע"ש. לא יבשל מתחלה לשבת בקדוש בי"ט. אבל מבשל כמה קדרות לי"ט. ואם הותיר הותיר לשבת. וע"י עירוב מבשל בתחלה לשבת: (ב) לכתחלה אין לערב ע"פ אלא בעי"ט. ובדיעבד אפי' בקדוש יום לא יוציא והניחו. מועיל: (ג) ומותר לבניתו אפי' ספק השכה. אפי' שהתחילו בבה"כ ערבו. כל זמן שלא התפללו שמנה י"ט. לא היה קבלה די"ט (דלא כמ"א) ואפי' הבנה אינה קבלה. אלא אם היה מתנה (כמבואר בעמודי שמים) מק"ש השבת: (ד) עירוב זה עושין אותו בפת ותבשיל. ואם לא עשאו אלא מתבשיל לבד מותר. ושיעורו בכזית. בין לאחד בין להרבה ב"א: (ה) מצוה על כל אדם לערב. וגדול העיר מערב על כל בני עירו. כדי שיסמוך עליו מי ששכח או נאנס. או שהניח עירוב ואבד. או שאינו יודע לערב. ומי שלא ידע שמחויב לערב בע"פ. אבל מנגד תלמוד טועה ודן. וכן השוכח מחמת עלוים טובא אי. ובכלל כל מי שאפשר לו לערב. ולא עירב. ברוצה לסמוך על עירוב גדול העיר: אינו יוצא בו: (ו) המערב על אחרים. אומר לכל בני עירי. וכל מי שהולך בתחום העיר יוצא בו. אבל מי שבא חוץ לתחום. אינו מותר בו. אא"כ התנה עליו בפירוש. והוא הנחת עירוב המזמן: (ז) דעת מניח בעינן. שיכוין להוציא לאחר. אבל דעת מי שהניחו בשבילו לא צריך (כהכר) רק שיודיעוהו בי"ט קודם שיתחיל לבשל: (ח) המערב לאחרים. צריך לזכות להם ע"י אחר. וכל מי שמזכים על ידו עירוב שבת. מזכין ע"י בע"ת. ותבשילו כל שמשימו בפרוזדור של מוכר השבת: (ט) אחר שהגביהו מוכה. אומר המזכה ונוטלו בידו ומגבי':

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם . אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו . וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת עֵירוּב : בַּהֲדֵין עֵירוּבָא יְהֵא שָׁרֵא לָנָא . לְאַפּוּיֵי וּלְבַשּׁוּלֵי וּלְאַטְמוּנֵי (וכשצריך לשחוט ביו"ט . אומר ולשחוטי) וּלְאַדְלוּקֵי שְׁרָגָא וּלְמֶעְבַּד כָּל צָרְכָנָא . מִיּוֹמָא טָבָא (וכשחל יו"ט ו' ז'. אומר לתבריה. ומיומא טבא) לְשַׁבַּתָּא : (וכשמערב לאחרים. יסיים לָנָא ולפ' ופ'. או וּלְכָל בְּנֵי הָעִיר הַזֹּאת :

שני שלים מכיר בלה"ק והרמי . יוכל לעמוד בכל לשון שמבין : י) אע"פ שעירב . אינו יכול לבשל מי"ט ראשון לשבת . ואפי' יודע שלא יוכל ללמום ביום שני מפני האונס . אסור . וכן אפילו עבר ואפה ובשל בי"ט לצורך שבת . אסור לאכלו אפי' ביום שני . ולא בשבת עד מ"ש . כ"ה העיקר . עמו"ק : (יא) אע"פ שהניח עירוב . לא יבשל ממן הבבה . כל שאין שהות לאכול ממנו מבע"י . לכן מקדימין תפלת ערבית דשבת : (יב) נאכל העירוב או אבד קודם שבישל לשבת . אינו יכול לבשל . ויקנה קמחו ותבשילו לאחרים . והם אופין ומבשלין אפי' בביתו ומזכין לו : (יג) ואם אין שם אחרים שיזכם . מותר לאפות פת אחד . ולבשל קדרה אחת . ולהדליק נר אחד : (יד) המתחיל בעיסתו ואבד העירוב . גומר אותה עיסה . וכ"ש להבשיל שהתחיל רק נתקנו קצת : (טו) אפה ולא בישל . או איפכא . ואבד העירוב . מה שנעשה כבר יכול להניחו לשבת . ולבשל מכאן ואילך א"א : (טז) אם אכל קודם סעודת שחרית שלא עירב . יבשל קדרה בקדרה אחת ויותיר לשבת . וכן יוכל ליתן מבע"י נגר דלוק להדר לכתוב דבר . ויניחנו דולק עד הלילה : (יז) אם אכל כ"ט ולאחר גלויה שלא עירב . יכול לערב בתנאי ויאמר . אם היום קודש . אין צריך לערב . ואם היום חול . בעירובא הדין יהא שרא כו' (וע"ל בעי בחוכי . דבספק דרבנן כוי . ואף בעי"ט כה"ג נ"ע . עמו"ק) ולמתר הנ"ל כלום : (יח) אם עשה לו הצרים תבשיל מיוחד לשם ע"ת . וסמך לברך עליו מותר לבשל . כ"ה העיקר . עמו"ק : (יט) לאחר שהכין צרכי שבת . יכול לאכלו . מ"מ יניח אותו לבשל מבעו בערב ואחרים . ולמנהג יבצע עליו :

חלון ג . לעירוב חצירות

(א) מתקן לבשם כע"ס קמח מכל מי ספיר (כמפה שמאני לכל אחד) ותוסין ממנו חלת מנה לעירוב חצירות ומבואות : (ב) ומברכין עליו בכה"כ ע"ש סמוך לחשכה . קודם תפלת ערבית . שאין מערבין מבעתמול . וכבר נתבאר כל משפטיו במוסף השבת :

חלון ד . לעירובי תחומין . ומשום דנפישי לדהו הלכתא האידנא . נשבקיה ליו"ט של עצרת . דזוטרן מיליה

מבוא ד . ללילי"א' דפסח . לן שתי דלתות דלת א לתפלה

(א) כל מקום שאומר בו שבת . מוסיפין מחול על הקודש וכביעור תוספת שבת (נתבאר בפרוזדור דמוסף השבת) כך של י"ט : (ב) מצוה להדליק נרות לי"ט כמו בשבת . ומברך עליהן . ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם . אשר קדשנו במצותיו . וצונו להדליק נר של יום טוב : ואח"כ שהחיינו . ומ"מ בנ"י (סי' ק"ז מיכו כי מברכי לא מחיק בידייהו . וטוב ויפה להדליק קודם שנכנסין לבה"כ . ואם לאו . מדליק בלילה כשנכנס לבית : (ג) נוהגים מתפללין כסדר בחול דמיכן . במדינות אלו מתחין פיוט מגרום קודם ערבים . ואם חל י"ט בע"ש . מכריזין עירוב תבשילין . להזכיר כל מי שלא הניח עדיין : (ד) מתפללין ערבית קורין ק"ש בברכותיה . צריך ליזכר כשאומרים מעריבים . נחתום גאל ישראל . ולא ישנו ממטבע חכמים . ופרוס . וידבר משה . ש"צ אומר קדיש . ועומדין להתפלל כנהג :

תפלה לשלש רגלים למעריב . לשחרית . למנחה

(למנחה ולמוסף) כִּי שֵׁם יהוה אֶקְרָא הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ :

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ :

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ . אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב . הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא . אֵל עֶלְיוֹן . גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל . וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה :

מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן : בָּרוּךְ אַתָּה יהוה . מָגֵן אַבְרָהָם :

אַתָּה גִבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ מוֹרִיד הַטָּל :

בחורף מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם :

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר . מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה :

וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים : בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מְחַיֵּה הַמֵּתִים :

בחזרת הש"ץ התפלה אומרים כאן קדושה

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה . כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה : בָּרוּךְ אַתָּה יהוה הָאֵל הַקָּדוֹשׁ :

אַתָּה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים. אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ. וְרָצִיתָ בָּנוּ. וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל הַלְּשׁוֹנוֹת. וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ. וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ. וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ:

[אם חל יו"ט במוצאי שבת אומרים זה]

וַתּוֹדִיעֵנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ אֶת מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ וַתְּלַמְּדֵנוּ לַעֲשׂוֹת חֻקֵּי רְצוֹנֶךָ וַתִּתֶּן לָנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ מִשְׁפָּטִים יְשָׁרִים וְתוֹרוֹת אֱמֶת חֻקִּים וּמִצְוֹת טוֹבִים וַתַּנְחִילֵנוּ זְמַנֵּי שָׂשׂוֹן וּמוֹעֲדֵי קֹדֶשׁ וְחַגֵּי נְדָבָה. וַתּוֹרִישֵׁנוּ קְדֻשַּׁת שַׁבָּת וּכְבוֹד מוֹעֵד וַחֲגִיגַת הָרֶגֶל. וַתַּבְדֵּל יהוה אֱלֹהֵינוּ בֵּין קֹדֶשׁ לְחוֹל בֵּין אוֹר לְחֹשֶׁךְ בֵּין יִשְׂרָאֵל לָעַמִּים בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה בֵּין קְדֻשַּׁת שַׁבָּת לִקְדֻשַּׁת יוֹם טוֹב הִבְדַּלְתָּ וְאֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה קִדַּשְׁתָּ. הִבְדַּלְתָּ וְקִדַּשְׁתָּ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בִּקְדֻשָּׁתֶךָ:

וַתִּתֶּן לָנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה (לשבת שבתות למנוחה ו) מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה. חַגִּים וּזְמַנִּים לְשָׂשׂוֹן. אֶת יוֹם (בשבת הַשַּׁבָּת הַזֶּה וְאֶת יוֹם) (בסוכות חַג הַסֻּכּוֹת הַזֶּה. זְמַן שִׂמְחָתֵנוּ) (בשמ"ע וש"ת שְׁמִינִי חַג הָעֲצֶרֶת הַזֶּה. זְמַן שִׂמְחָתֵנוּ) (בפסח חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה. זְמַן חֵרוּתֵנוּ) (בשבועות חַג הַשָּׁבוּעוֹת הַזֶּה. זְמַן מַתַּן תּוֹרָתֵנוּ) (באהבה) מִקְרָא קוֹדֶשׁ. זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. יַעֲלֶה וְיָבֹא. וְיַגִּיעַ וְיֵרָאֶה. וְיֵרָצֶה וְיִשָּׁמַע. וְיִפָּקֵד וְיִזָּכֵר. זִכְרוֹנֵנוּ וּפִקְדוֹנֵנוּ. וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ. וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד עַבְדֶּךָ. וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ. וְזִכְרוֹן כָּל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ. לִפְלֵיטָה לְטוֹבָה. לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים. לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם לפסח חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה לסוכות חַג הַסֻּכּוֹת הַזֶּה לשמ"ע וש"ת שְׁמִינִי חַג הָעֲצֶרֶת הַזֶּה לשבועות חַג הַשָּׁבוּעוֹת הַזֶּה: זָכְרֵנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה. וּפָקְדֵנוּ בוֹ לִבְרָכָה. וְהוֹשִׁיעֵנוּ בוֹ לְחַיִּים. וּבִדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחָנֵּנוּ. וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ. כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ. כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה:

וְהַשִּׂיאֵנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ. אֶת בִּרְכַּת מוֹעֲדֶיךָ. לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם. לְשִׂמְחָה וּלְשָׂשׂוֹן. וְכַאֲשֶׁר רָצִיתָ וְאָמַרְתָּ לְבָרְכֵנוּ אלהינו ואלהי אבותינו (רצה במנוחתנו) קַדְּשֵׁנוּ בְמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ. שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ

אתה. ק"ל הידות עם הכולל כמנין תנוי אהיה דההו"ן: בחרתנו מכל העמים ה'. ע"ל באהה ילרה:

ותודיענו. היבותיו כמנין חכמה. הם אמרו רז"ל [מגילה י] מתוך שהבדלה חכמה. קבעוה בברכת חכמה. ועד שם ע"ב עם הכולל. ועם התיבה כנגד שם אכדט"ם: משפטים.. הי הרגלים הם פרקים שהעולם נדון בהם: ומועדי קודש. בעולם האים: חגם: עד ח"ה שמבילין בו חגים ודבום: ותורישנו. לשון ירושה: וכבוד מועד. הלבש ממולאים: ותגיגת הרגל. חבור היום ואהיה במלוי יודין. גי' רגל. אלמי חגיגה: ותבדילנו. מנע"פ.

שמחתנו. הכתוב ש ושמחת. לפי שבא בזמן אסיפה: באהבה. נראה דעת הלבוש (התכלת סי' תפ"ז) שאין לאומרו ומי שאומרו. גם כשחל בחול אומרו. ואין למחות. כי נמצא בספרים קדמונים. ולפי זה הגירסא מכוון מאד. כי ידוע שכוונת ברכה רביעית של תפלת י"ט בשם אהיה דההין. שהל כמומדות בא"מא עילאה מקרא קדש אלה מועדי ה'. ר"ת אמא:

והשיאנו. לשון ויסא משאת:

אהיה ואלה אבותים. צריך לאמרו לעולם.

והסוחרים הגר בשום מקדשי

וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ. וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת: וְהַנְחִילֵנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ (באהבה וברצון) בְּשִׂמְחָה וּבְשָׂשׂוֹן (שבת ו) מוֹעֲדֵי קָדְשֶׁךָ. וְיִשְׂמְחוּ בְךָ יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשֵׁי שְׁמֶךָ: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה. מְקַדֵּשׁ (השבת ו) יִשְׂרָאֵל. וְהַזְּמַנִּים:

מקדש. ל"ס סגוסח סטון: מקדש השבת. שקובעם שעמדם. ושין קדושתם שהיה בישראל. שבל קדושתן של ישראל תלויה בו. שהוא מקדש כל הסגורה: וישראל. דמקדשי לזמנים:

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל (בתפלתם) וְלִתְפִלָּתָם שְׁעֵה. וְהָשֵׁב אֶת הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל. וּתְפִלָּתָם (מהרה) בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ:

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

[כשמגיע ש"ץ בתפלתו במקום לנודים. כורע שמו. ואומר מודים דרבנן בחזרת המנחם: (שמנה בתפלה שתרים של מזל)]

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד (צורנו) צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ. עַל חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ. וְעַל נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל יוֹם עִמָּנוּ. וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם. הַטּוֹב כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא תַמּוּ חֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם. קִוִּינוּ לָךְ: וְעַל כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא (תמיד) שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ וִיבָרְכוּ אֶת שִׁמְךָ הַגָּדוֹל בֶּאֱמֶת לְעוֹלָם כִּי טוֹב הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה הָאֵל הַטּוֹב: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

אלהינו ואלהי אבותינו. ברכנו בברכה המשולשת בתורה הכתובה על ידי משה עבדך האמורה מפי אהרן ובניו. כהנים עם קדושך. כאמור:

ויכוין לומר זה ברעותא דליבא לשם ברכה לשם הקדוש. ויזהר בדקדוק התיבות היטב. ויתן דעתו כל פסוק כרצוס ואם לאו עונשו גדול מאוד. והשפוכה לפני הכל פתלה. מעורר דין על סבור ש"ץ:

יברכך יהוה (פניו לסיכל) וישמרך (עד ימינו) [קהל כן יהי רצון]: יאר יהוה (עד ההיכל) פניו אליך ויחנך (עד שמאלו) [קהל כן יהי רצון]: ישא יהוה פניו [עד ההיכל] אליך [עד ימינו] וישם לך [עד שמאלו] שלום [עד ימינו] קהל: כן יהי רצון:

שִׂים שָׁלוֹם טוֹבָה וּבְרָכָה חַיִּים חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד (יחד) בְּאוֹר פָּנֶיךָ כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד וּצְדָקָה (ורחמים) וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם. וְטוֹב יִהְיֶה בְּעֵינֶיךָ לְבָרְכֵנוּ וּלְבָרֵךְ אֶת כָּל עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ (ברוב עז ושלום): בָּרוּךְ אַתָּה יהוה הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יהוה צורי וגואלי:

קדיש שלם. ואחר מחזיר ספרים: (ס) כסמל כנכס. אומר ש"ץ וקהל עמהן. ויכלו. ואח"כ מעין ז': (ו) ואין מקדשין כנס"כ. כמ"ש בעמודי שמים. וע"ש דין כמס מדליקין: (ז) מכח לומר אתם בבהמת. והזכיר של י"ט בימלה ויכל. יעלה ואם לאו. לא יעלה: (ח) סולך מיד לביתו. ומרלה לבני ביתו פני שמחה. ואומר בקו"ר:

אתקינו סעודתא דא. דאיהי סעודתא דמהימנותא דמלכא עילאה. דא איהי סעודתא דקב"ה ושכינתיה:

ולא ידבר כלל זה שיחת חולין. ויזהיר לבני ביתו ע"ז. ויפסם סבת בשמחה. ויכוין לעשות נחת רוח לבוראו יתב'):

ד"א ב. נפתח להכנס בשער השיר יהיה לנו בליל התקדש חג. לסדר השולחן ואגדה. משם יפרד לעשר נתיבות וכולל האגדה עם כל הלכותיה. ופי' יפה חדש. נקרא מיטיב נגן.

נתיב א. דיני הסבה

(א) אפי' עני שבישראל. לא יאכל עד שיסב: (ב) הסבה זו צריכה להיות על שמאלו. ואם הוא אטר. העיקר לענ"ד דהולך בתר שמאל דידיה. עפו"ק: (ג) ויסב על גבי כרים וכסתות. או על הכסא והשולחן. ואם סב על ירך חברו. אבל לא על ירך עצמו. ול"ע שלא יהיה ידו תפוחה ולא אחוריו: (ד) אשה חשובה. צריכה הסבה: (ה) בן אצל אביו צריך הסבה. אפי' הוא רבו מובהק. תלמיד הבא לפני רבו א"צ. אפי' אינו רבו מובהק. אא"כ נתן לו רשות. במה צריך הסבה: (ו) אבל תוך י"ב חדש. פתבו האחרונים שא"צ. והנר חמוה מאד. שהמנהג להקל ולומר על המזון בלי שום רמז ומזון. ולענ"ד הטוב. שאפי' בתוך ז' (שלא שם עדיין אבילות) וגם אינו צריך הסבה. וכ"ש שים לנהוג הקיטל שהוא זכר לתכריכים: (ז) כל מי שצריך להסב ואכל ושתה בלי הסבה. לא יצא. ואם עדיין היין לפניו. יחזור ויאכל וישתה בהסבה. לכתחלה יהא כל הסעודה בהסבה:

נתיב ב. דיני ד' כוסות

(א) צריך לשתות ארבעה כוסות על הסדר שסדרו חז"ל. לומר עליהם ההגדה וברכת המזון והלל. וא"ל לא יצא: (ב) שיעור הכוס ושאר דיני וגדר היין. עי' שער ידות יד ח'. ומהדרין אחר יין אדום. ולעמן שתיתו ושיעור השתיה. ע"ש יד ט': (ג) מי שאינו שותה יין כל השנה מפני שהוא רע לטבעו. צריך לדחוק עצמו ולשתות ד' כוסות לקיים המצוה. והוא שאין היין מזיק לו: (ד) ואם נדר (או שבע בועל) מהיין. צריך למצוה פתח לנדרו ולהתירו ממקום אחר: (ה) אפי' עני המתפרנס מהצדקה. לא יפחתו לו מד' כוסות: (ו) גם הנשים חייבות בד' כוסות (וכל אחת תשתה בלי"ל זה) ואע"פ שאמרו בד' אפי' חמור מותרת. הבעלה עמה אין לה הם. ועוד יין השמחה הנשים אינו מצוי. מ"מ לא תשתה יותר משיעור המצוה: (ז) מקומות שנהגו להגיד (היינו כבר שיש בכל שנה. ועוי"ק) מהם שם לפני כל א' כוסו. ונתלק לכם קניות ואגודים. כדי שיהא שני חללו: (ח) מכינין כוס גדול. וקורין אותו כוס של אליהו הנביא. ועי' בפה מעוכין. ומפייע למ"ש בשער ידות יד ד':

נתיב ג: קדש. דיני קדוש

(א) מצוה לקדש על היין כבשאר י"ט. ומצוה אחר שהוא לי"ט כשהוא לשבת. לכל דבריו שנתבארו במקום זהב: [(ב) ילבוש הקיטל אפי' הוא אבל. ואם לא סידר הקערה קודם הקדוש. יסדרנה עתה. ויקח כוס מלא אפי' הוא גדול מאוד. וכוסות המזומן בהכנה נחשבו. א"צ למלאותם אלא שיעור רביעית. ויזהיר לבני ביתו שיאמרו אחריו הקידוש מלה במלה. ובסוף יענו אמן ולא ב"ה וב"ש. ושיכוונו בברכת שהחיינו לפטור כל מצות לילה זו. ושישתו כל כוס להתחלה ולאחריו תכף. בלי הפסק והשהייה]: (ג) קו סדר הקדוש. מוזגין לו אחר הירות. ולא ימזוג בעצמו אם יש לו מזרם [ואם אין ידיו נקיות יטלם] ונוטל הכוס בשתי ידיו ומחזיקו בידו הימנית בלבד סמוך לגבו. כמש"ל בכוס של בה"מ [וכן כל מה שמברך עליו. יטול בימין] אם שבת הוא. אומר תחלה אתקינו כו' ואח"כ אומר כו:

רבש"ע אתה יודע כי בשר אנחנו ולא בינת אדם לנו. ואין אתנו יודע עד מה. לכן יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו. שיעלה ויבוא ויראה וירצה לנחת רוח לפניך. כל המצות הנעשים בלילה הזאת על ידינו. ולתקן כל אשר פגמנו בעולמות העליונים ע"י חטאתינו ועונותינו ופשעינו. ולתקן כל הנצוצות שנפלו תוך הקליפות. ולגרום שפע וברכה רבה בכל העולמות. ואל יעכב שום חטא ועון והרהור רע את מעשה המצות האלה. ויהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו. שתצרף מחשבותינו זאת הפשוטה. עם כוונת בניך ידידיך היודעים והמכוונים כל שמותיך הקדושים והנוראים. וכל כוונות וזיווגי מדות העליונות הנעשים על ידי מצות האלה. ויהי נועם כו':

(ד) אח"כ אומר מזה טלה קוס. הריני מוכן כו'. והומר הקידוש מעומד. במתון ובירה ובכוונה ובשמחה. ויכוין בברכת הפה"ג. לפטור כל מה שישתה אחר קדוש עד בהמ"ז ויכוין בשהחיינו. לפטור כל מצות לילה זו (יתכין וקישוט והגימנא) ואפי' ספק כיון. מברך:

הריני רוצה לקדש על היין. ולקיים מצות כוס ראשון של קידוש מארבע כוסות. שהוא כנגד אות יו"ד של הוי"ה ב"ה. שהוא קדש הנקרא חכמה. ושהיא כנגד רוח שטות. לבטל אותו רשות הוד שטיה דקו... בריך הוא ושכינתיה. על ידי ההוא טמיר ונעלם. בשם כל ישראל: ויהי נועם וכו'

אם חל י"ט בשבת מתחילין יום הששי עד כלם אלהים לעצמם ואחר כך מתחילין כאן. ובחול מתחילין כאן:

סברי מרנן בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם: בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן:

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל עָם וְרוֹמְמָנוּ מִכָּל לָשׁוֹן וְקִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו. וַתִּתֶּן לָנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה (שבתות למנוחה ו) מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה. חַגִּים וּזְמַנִּים לְשָׂשׂוֹן. אֶת יוֹם (הַשַּׁבָּת הַזֶּה וְאֶת יוֹם) לפסח חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה. זְמַן חֵרוּתֵנוּ: לשבועות חַג הַשָּׁבוּעוֹת הַזֶּה. זְמַן מַתַּן תּוֹרָתֵנוּ. לסוכות חַג הַסֻּכּוֹת הַזֶּה. זְמַן שִׂמְחָתֵנוּ. לשמ"ע ולש"ת שְׁמִינִי חַג הָעֲצֶרֶת הַזֶּה. זְמַן שִׂמְחָתֵנוּ. (באהבה) מִקְרָא קוֹדֶשׁ. זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם. כִּי בָנוּ בָחַרְתָּ וְאוֹתָנוּ קִדַּשְׁתָּ מִכָּל הָעַמִּים (ושבת) וּמוֹעֲדֵי

מְקַדְּשֶׁיךָ באהבה וברצון בְּשִׂמְחָה וּבְשָׂשׂוֹן הִנְחַלְתָּנוּ: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מְקַדֵּשׁ (השבת ו) יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים: מיטמיו כמנין כלה. ועם הכולל. אל הויה

לסוכות בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לֵישֵׁב בַּסֻּכָּה:

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

לר"ה בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל עָם וְרוֹמְמָנוּ מִכָּל לָשׁוֹן וְקִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו. וַתִּתֶּן לָנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ. אֶת יוֹם השבת הזה ואת יום הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה. יוֹם זכרון תְּרוּעָה. מִקְרָא קֹדֶשׁ. זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם. כִּי בָנוּ בָחַרְתָּ וְאוֹתָנוּ קִדַּשְׁתָּ מִכָּל הָעַמִּים. וּדְבָרְךָ אֱמֶת וְקַיָּם לָעַד: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה. מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ. מְקַדֵּשׁ (השבת ו) יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזִּכָּרוֹן: מיטמיו ג"ן

(ט) אם לא בירך שהחיינו בליל א' מברך בליל ב' [ואח"כ שמח וכן בשלמים בליל א'] או כשאר ימי הרגל כשיזכור. אבל אם שכח בליל ב' רק דגא צריך שהזמן. פמג"ק. [וי"א דכמה. לו שלא אמר כשיזכור. יעלים כל ו' (סוף מיום פ') לימת שיזכור. לפר' כשוק וכלי כוס] ולא אל כגנ"ם. אומר הבדלה גם כן. מיתב. קודם שהחיינו. וסימן יקנה"ז (וכסוכות. יקנהס"ז. ר"ת יין קידוש נר הבדלה (סוכה) זמן):

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא מְאוֹרֵי הָאֵשׁ:

בגוסס כלו יש מ"ם תיבות. כנגד מ"ם סאה במקוה. שהבדלה היא ביום

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחוֹל בֵּין אוֹר לְחֹשֶׁךְ בֵּין יִשְׂרָאֵל לָעַמִּים בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה בֵּין קְדֻשַּׁת שַׁבָּת לִקְדֻשַּׁת יוֹם טוֹב הִבְדַּלְתָּ. וְאֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה קִדַּשְׁתָּ. הִבְדַּלְתָּ וְקִדַּשְׁתָּ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בִּקְדֻשָּׁתֶךָ: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְקֹדֶשׁ:

בסוכות לישב בסוכה; שהחיינו:

(ו) [חסם להבדיל ושאמר סהגדה והלל. יאמרה עד גאל ישראל: ואומר הבדלה על כוס ב'. ומברך בפה"ג וטועם: והגאמר בתמצא הסעודה. אומר הבדלה על הכוס וטועם בלי ברכה. והסמכר בהמתחיל בכמ"ז. אומר על כוס ד' הלל והבדלה: (ז) אחר הקידוש. ישתה ההסבה שמאל כל כוס לכתחלה. ודיעבד לא במקום שאין מוקר. אבי גריס. ולמאות רוב רביעית (וגין הקטנים א"צ לשתות אפי' חצי רביעית. ולאה לא תשתה יותר משיעור מגומלם) ולא יברך ברכה אחרונה. אפי' שתה רביעית ויותר: (ח) לכתחלה ישתה כל הכוס בלי הפסק. ודיעבד אם הפסיק כ"כ עד שיה מתחילת השתייה עד סופה יותר מכדי שתיית רביעית. או בכוס ב' חוזר ומתחלתו ושותה בלי הפסק ובלי ברכה. וה"ה בכוס א' אם הי' דעתו בברכת הקידוש לשתות. אבל בכוס ג' וד' לא יחזור וישתה. ואע"ג שבא יותר מכדי אכילת פרס. וכן שבבת ושתה כוס ב' בלי הסבה. חוזר ושותה בהסבה בלי ברכה. וכן כוס קידוש אם היה כוונתו לחזור. אבל כוס ג' וד'. לא יחזור וישתה. ולכן יזהר בהפסיק קודם משתה כשיעור. פוגלים טיפה לכשיעור. ואם הכוס גדול ולא שתה כלו. וזכר שבאלו בלי הפסק קודם שהתחיל הלל או אחר הגדה. שותה שבאלר בהסבה בלי ברכה. ואם כבר התחיל. לא ישתה עוד. ויש שמתקן ושותה על הההגדה שמותה ברכה. ועתיד ליתן הדין: (ט) לא ישתה משקה שמשכר בין כוס א' לב' רק לצורך גדול. ומשקה שאין משכר מותר. אם הי' צמאו לפטור. ואם לאו. ישתה רק משקה הפסול לברכה כגון אם קאוי או מים: (י) כשהוא חלש ורוצה לאכול מרקחת ליישב דעתו. יאכל רק דבר שברכתו בפה"ע (לא בפה"א) ויברך עליו לפניו (ואחרונה פטר' שלים פטור בברכה אלא זה. וכשיאכל חוץ הסעודה פירות שאין יברך עמיה) וכשיאכל שיה. מברך ברכה אחרונה: (יא) פי' שאין לו יין. יקח ג' מצות. ובולע באמצעים ומניח תחת (לאפיקומן) ונוטל ידיו ומקדש על הפת. וכמו"ש יקנה"ז. ולוקח הפרוסה ומברך על אכילת מצה. ואוכל כזית. ואומר הגדה עד גאל ישראל. ומברך על המרור. ואח"כ אוכל כורך]: (יב) מביאין לפני בעה"ב קערה שיש בה ג' מצות. מרור חרוסת. ומי מלח או חומץ. ושאר תבשילין. ויסדר הקערה באופן שא"צ להעביר על המצות. שהכרפס יהא קרוב אליו יותר מהכל. והזרוע סמוך לו. אחריו המצות. אחריהם המרור וחרוסת. והבשר והביצה רחוקין יותר מאחרונים. והמצות יהיו מונחים זו ע"ג זו אבי"ג מלמעלה למטה: (יג) אם הביאום קודם הקדוש צריך לכסותן עד אחר אמירת קדוש:

נתיב ד. ורחץ

(א) [אומר בפה מלא ורחץ. לשם יחוד כו'. ויהי נועם וגו'] נוטל ידיו [בשטף. עד פרק הזרוע] בלי ברכה [וכמו לנגב בלי מה ומלכות. ולא יכוין שמעלה לו טבילה או לסעודה]: (ב) כרפס. יקח אפי' פחות מכזית [ויבדקו מתולעים] ומטבילו במי מלח או בחומץ [ויחלק נ"ל לבני הבית]. ואומר לשם יחוד בברכה (אפי' ברכתו שהכל) לפטור המרור והכורך (ויכוין לא יפסיק עד אחר כורך. ואפי' במילי דסדר אומר בלה"ק) ולא מה שירצה לאכול תוך הסעודה מפרי האדמה. וכשיאכל. יברך פאים: (ג) אומר בפה מלא כרפס. לשם יחוד כו'.] ומברך [בפה"א ואוכלו בהסבה. ולא יברך ברכה אחרונה אפי' אכל כזית. ויטול לפניו הכרפס שבשאר וכמו מגה שבבוצעם]:

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה:

(ד) לא א"צ ירק אחר אלא מרור. יברך עליו בטבול ראשון בפה"א ואכילת מרור. ויטבלנו בחרוסת ויאכל. ואחר ואוכלו בטבל שני [אחר שאכל מצה] בלי ברכה:

נתיב ה: יחץ

(ה) יקח האמצעית מג' המצות [ואומר הנה מלא יחץ. לשם יחוד ה'] ויבצענה לשתים. ויכוין לבצוע חלק א' גדול (מהשני) [ויניח רוב השלם. ב' זתים] לשמרו לאפיקומן: (ב) יכרכנו במפה (שלא נכנס שאלתמיל) ויתנו על כתפו וילך בו ד"א ויאמר. זכר לאבותינו שיצאו ממצרים ומשארותם צרורות בשמלותם על שכמם: (ג) יניח האפיקומן בין כר לכסא תחת מראשותיו. שלא ישכח לאכלו תוך הסעודה. ויהא המפה כרוכה עליו. ותלוה תלויים לגבין. ובזמן יזכור ולא ישכח לאכול האפיקומן בגמר הסעודה [וחלק ב' הקטן. יחזיר בין ב' השלימות]:

נתיב ו: מגיד

(א) באמירת ההגדה. יכוין לקיים מ"ע שבתורה לספר ביצ"מ בליל פסח: (ב) מי שאין לו אשה ובנים. הוא שואל לעצמו מה נשתנה: (ג) אף בליל שבת מותר לקרות ההגדה לאור נר גם ביחיד. דהוי כעיון ראשי פרקים. מ"מ מי שאינו בקי בה. פשיטא שאסור. והעמידו חז"ל [יבמות צ] דבריהם אף במקום דין תורה בשב ואל תעשה: (ד) סומא אינו חייב בה אלא מדרבנן. ולהפר"ח יכול להוציא אחרים י"ח. עי' תוספות פ"ב [דמגילה דף יט]: (ה) בשעה שאומר ההגדה. צ"ל הפת מגולה. והמטבע הכוס. עד לכוס שני [וקודם הגדה אומר מאמר זה מהזוהר (בר"מ פ' בא)]:

פקודא בתר דא. לספר בשבחא דיציאת מצרים. דאיהו חיובא על ב"נ לאשתעי בההוא שבחא לעלמין. הכי אוקימנא כל ב"נ דאשתעי ביציאת מצרים ובההוא סיפור חדי בחדוה זמין הוא למיחדי בשכינתא לעלמא דאתא דהיא חדוה מכולה. דההוא ב"נ דחדי במאריה. קב"ה חדי בההוא ספור. ביה שעתא כניש קב"ה לכל פמלייא דיליה ואמר לון. זילו ושמעו ספורא דשבחא דילי דקא משתעי בני וחדון בפורקני. כדין כולהו מתכנשין ואתיין ומתחברן בהדייהו דישראל ושמעי ספורא דשבחא דקא חדאן בחדוה דפורקנא דמאריהון. כדין אתיין ואודן ליה לקב"ה על כל אינון נסין וגבורן. ואודאן ליה על עמא קדישא דאית ליה בארעא דחדאן בחדוה דפורקנא דמאריהון. כדין אתוסף חילא וגבורתא לעילא. וישראל בהאי ספורא יהבין חילא למאריהון. כמלכא דאיתוסף חילא וגבורתא. כד משבחן גבורתיה ואודן ליה. וכלהו דחלן קמיה. ואסתלק יקריה על כולהו. ובג"כ אית לשבחא ולאשתעי בספור יצ"מ כמה דאתמר. כגוונא דא חובא איהו על ב"נ לאשתעי תדיר קמיה קב"ה ולפרסומי ניסא בכל אינון ניסא דעבד. ואי תימא אמאי איהו חובא. והא קב"ה ידע כולא: כל מה דהוה ויהוי לבתר דנא. אמאי פרסומי דא קמיה על מה דאיהו עבד ואיהו ידע. אלא ודאי אצטריך ב"נ לפרסומי ניסא ולאשתעי קמיה בכל מה דאיהו עביד. בגין דאינון מלין סלקין. וכל פמליא דלעילא מתכנשין וחמאן לון ואודאן כולהו לקב"ה. ואסתלק יקרא עלייהו עילא ותתא. ברוך יי לעולם אמן ואמן]:

(ו) מניח פרוסה הקטנה בין שתי השלמות. ומגביה הקערה [עם מה שבה. בידו א' ובני ביתו מסייעין: חוץ שלחנו] ואוחז הפרוסה בידו הב'. ואומר הנה מלא. מגיד. בריך. הא לחמא. בקול רם עד מה נשתנה. בלשון המובן לנשים וקטנים. או יפרש להם הענין]:

הנני מוכן ומזומן לקיים המצוה לספר ביציאת מצרים. לשם יחוד קב"ה ושכינתיה על ידי ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל. ויהי נועם וכו'

מטיב נגן

הָא לַחְמָא עַנְיָא. דִי אֲכָלוּ אַבְהָתָנָא בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם. כָּל דִכְפִין יֵיתֵי וְיֵיכוֹל. כָּל דִצְרִיךְ יֵיתֵי וְיִפְסַח. הַשַּׁתָּא הָכָא. לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל. הַשַּׁתָּא

הא לחמא. כן הוא הנוסח הקדמון. וכבר יגעו המחברים בלשון. ומצאו לו כמוך במקרא. אם הלחם אזל מכלינו. אמנם יש גורסין. כהא לחמא. וגם הוא נכון. וי"מ כהא לחמא. וגם זה טוב סיה. אבל בהכרח יצטרך להשמיט מלת די. שאין לו פנים לפי דעתי. אלא כך נ"ל. כהא לחמא עניא אכלו כו'. ולא זה אין לו באור: עניא. שהוא מאכל עניים ועבדים. שממהרין למלאכתן. ואין מניחין אותו להמתין עד שיחמיץ העסה. כדרך בני חורין. גם לפי שהוא קשה להתעכל. וכמות מעט ממנו מספיק להשביע יותר מלחם חמץ. לכן עני אוכל פתו בעסה בלוסה ולא מניחה שתחמיץ: בארעא דמצרים. אע"פ שגורשו ממצרים מהיר (מפרוטולין של המדינה) בליל ט"ו. מ"מ לא שלחום חוץ הגבול בלילה ההוא (כי ארץ מצרים ד' מאה פרסה. והם היו בגושן מצרים (באמצע המדינה) בלילה ההוא) גם אולי כבר אכלו מצות בלילה ע בארץ מצרים עם הפסח קודם שיצאו ונתגרשו. ככתוב על מצות ומרורים יאכלוהו (ועיין גלעד): כל דכפין. נ"ל פשוט דקאי אגברים. וזהו לפי שהיתה הכרזה לעניים שלא הכינו לי"ט הקודם. כי דרכה היא שתגם הכנתו וקנה הוצאתו. לפיכך היו נוהגין להכריז כן. כמ"ש באבודרהם בשם הגאונים. ולפי שהעמים [בזמן הזה] מפרנסים עניי עכו"ם עם עניי ישראל. לזה אמר. כל דכפין. שהוא רעב ללחם. לא לדבר של קיום המצוה. יבא ויאכל עמנו. והקדימו מפני דרכי שלום. אח"כ אמר. כל דצריך. כל עני שבישראל שצריך לקיים המצוה ואין לו: ייתי ויפסח. יעשה מצות חג הפסח: השתא הכא. אנו אומרים כך. משא"כ. לשנה הבאה בארעא דישראל. א"א לומר כן. כי לא נעשה קרבן הפסח. שכתוב וכל בן נכר לא יאכל בו (אבל אוכל מצה ומרור) וגם אינו נאכל אלא למנויו. לכן אין אומרים נוסח הלז אלא בגלות. ולפי שבמהרה יבנה בהמ"ק. כדי שלא נאמר מאמר שקר שאמרנו אחתקד. על כן עשינו זאת זכרון בספור זה. שלא נטעה לאמרו אז ג"כ. וא"ת א"כ יפסידו העניים שבגליות וירע להם. כי טוב להם מתנה מאז. ולא ידחם כן. לזה בא המשיב. השתא עבדי. זה גורם שיש גם עניים

עַבְדֵי. לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּנֵי חוֹרִין:

חרים. משא"כ לשנה שעתידה שיה בני חורין כולנו. ויקוים מקרא שכתוב כי לא יהיה בך אביון. ולא ישתרבו ישראל זה לזה. ומ"ש לשנה הבאה. בלה"ק. אמרו בו המפרשים. כדי שלא להעיר קנאה ושנאת הבבליים כי בבבל תקן נוסח זה. שלשונם ארמית. ובימים ההם ושנים קדמוניות. לא היו סוגרים בתיהם בליל שמורים. והיו מכריזין ואומרים נוסח זה. כדי שיבאו העניים והצריכים ויאכלו עמהם. ועכשיו לא שכל לעשות ככה. דנפיש חילא דא"ס הרבה יותר מעניי ישראל. ואי"א לעמוד בכך. ע"כ מפרנסין העניים בביתם. ומשנה לא זזה ממקומה. ואולי יש רמז ג"כ בכל הלשון. לתרץ מדוע אין אנו מניחין דלתי בתינו פתוחים גם עתה כשאומרים כן. ע"ז מתנצלים. השתא עבדי. ויראים אנו מעם הארץ כי רב. אבל לשנה הבאה ב"ח. אז נתנהג כב"ה. הקוראים לכל כמו, שהם נבואה אל שולחנם לאכול. וכדעבד ר"ה [תענית כ] כי הוה אכיל. דהוה פתח בביה. ואמר כל דכפין ליתי וליכל. כדאי' בפירקא דחסידי. פי' כפל הענין והלשון ע"ד זה. שלא תאמר מה שינה כל הוראה החירות שאנו עושין בלילה זה. שלא עדיין בגולה. ולשמחה מה זו עושה. לז"א שאין זה נחשב גלות באמת. כי אף אם אנו היום פה בארץ לא לנו. לשנה הבאה נוכל להיות באיי ברצונינו ואין מעכב על ידינו. אפילו אם ה"י לא תגיע עדיין עת הגאולה. ג"כ אי' לפנינו שיש לבוא לדור בתוכה בכל עת. ואינו דומה לגלות מצרים. שהיינו עבדים מעונים. והשנים נמשכו פרעונים. לעבודת פרך טים ולבנים. ומאז הוציאנו ה' משם. יצאנו לחירות עולם. אל עם פרא מן הוא והלאה. ע"י האומות והמלכיות מכירים אותנו לזרע ברך ה'. ומחזיקים אותנו חפשיים. להיות ברשות עצמנו להעתיק דירתנו ממדינה למדינה ככל חפצנו. אדרבה זה חסד פרטי שמקבלין אותנו לדור בארצותם בחמלת ה' עלינו. לכן אין זה מנהג שבחות. ואף את לפעמים דרים תחת יד מלכות קשה שמכביד עולו עלינו להיות כעבדים. לזה אמר כ"ז שהארץ רחבה ידים לפנינו. להתיישב בארץ אחרת כיום הזה. והרי אנו בני חורין כמו שהיינו. והנה מספר תיבות פיסקא זו כ"ח. ה' בכח גדול וביד חזקה הוציאנו ה' ממצרים. ובההתחלה הא לחמא עניא די ריש לעד. רמז שגם לעתיד יהיו מגידין יציאת מצרים. תרגום זאת. הא. כלומר זאת עומדת לעד:

(ז) יעקר להסיר הקערה מהשלחן. כדי שישאלו התינוקות שלא עדיין לא אכלנו. ויסיב להם שאסור לאכול בטרם ידברו בשבחו של מקום ובספור יציאת מצרים: (ח) מוזגין לו כוס שני [מיד. וא"צ שטיפה והדחה רק ממדת חסידות] ואומרים [מה נשתנה: (ט) הבן שואל מה נשתנה. ואם אין לו דעת. אביו מלמדו לשאול. ואם אין לו בן. חבירו או אשתו שואל אותו. ואפי' ת"ח שואלין זא"ז. והמאן לך: הוא שואל א"ע מה נשתנה בניגון יפה. וכל שאחד שואל אותו. כבר אין צריכין לומר מה נשתנה. ומתחיל עבדים היינו. ויגלה הפתח עד ושיה שעמדה]:

מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה הַזֶּה מִכָּל הַלֵּילוֹת. שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין חָמֵץ וּמַצָּה. הַלַּיְלָה הַזֶּה כֻּלּוֹ מַצָּה. שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין שְׁאָר יְרָקוֹת. הַלַּיְלָה הַזֶּה מָרוֹר. שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אֵין אָנוּ מַטְבִּילִין אֲפִילוּ פַּעַם אֶחָת. הַלַּיְלָה הַזֶּה שְׁתֵּי פְעָמִים. שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בֵּין יוֹשְׁבִין וּבֵין מְסֻבִּין. הַלַּיְלָה הַזֶּה כֻּלָּנוּ מְסֻבִּין:

מה נשתנה. שאלה. תמיהה. דרך לשון חכמים הוא לשמש בנפעל עם ההתפעל [שני' הי' בנין נפעל. והי' הי' התפעל. אך דרך ל' חכמים להרכיבם] (כמו מתפלה. מדכה) ונו"ן בשו"א קמוצה (אף שבהתפעל ע' הפעל בציר"י או פת"ח) כי כן מצאנו בכתוב. עבר ההתפעל לגזרת נחי הא [וכה השורש שנה] קמוץ. שהנה"ה אני. התאוה תאוה: חמץ. מאכל עשירים. והמצה מאכל עבדים כמשר. ומדוע עשה בליל החירות. כלו מצה. ואף גם זאת יש בה החירות. כי השלמה ת"מ תורה ענין מעלה וכבוד. והפרוסה על עוני ושעבוד: מרור. עם שאר ירקות. שהם מורים חירות. והוא יורה עבדות: שתי פעמים. אחת לפני המאכל דרך גדולה וחשיבות. הוא מנהג הגדולים. כדי לגרר תאות האכילה. ושנית תוך הסעודה. דרך שפלות. לטבל קדים במינו נירק חי מר (המוריק ומריק נפש. בלשון דפייל ירקא ליעל בפרא ונו ורא) כמרירי יום: מסובין. אף באכילת מצה. המורה כיעות ושעבוד. הרי כל אלו תרתי דסתרי. ותרתי לא עבדי. כגמי חרי ועבדי בהדדי. ולכן לא זכר עוד לשאול על ד' כוסות ששותין שלנו בלילה זה בלבד. לפי שאין בהם דבר המורה על העבדות ולא החירות. ומטעם זה לא שאל להרך אבותינו שהיו אוכלים הפסח:

(י) מחזירין הקערה: (יא) טוב ונכון לפרש ההגדה לנשים וילדים [בלשונם]. ויהא כפה מגולה בשעת אמירת ההגדה: [(יב) אומר ההגדה בשמחה וביראה ובמתון. בשפה ברורה ובקול נעים כמתנן לפני המלך. ובבית שבנים ישמעו לקריאתה ולא ידבנו. וגם

לא אלו ואלו . וגם כשהרשם שמע הלגדה . וכשלריכה לגמ'. עכ"פ שמע הקידוש והעשר עמה ורבן גמליאל היה אומר עד אחר שהיים סס ב'] :

עֲבָדִים הָיִינוּ לְפַרְעֹה בְּמִצְרָיִם . וַיּוֹצִיאֵנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ מִשָּׁם בְּיָד חֲזָקָה . וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה . וְאִלּוּ לֹא הוֹצִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרָיִם . הֲרֵי אָנוּ וּבָנֵינוּ וּבְנֵי בָנֵינוּ . מְשֻׁעְבָּדִים הָיִינוּ (לְפַרְעֹה) בְּמִצְרָיִם . וַאֲפִילוּ כֻּלָּנוּ חֲכָמִים . כֻּלָּנוּ נְבוֹנִים . כֻּלָּנוּ

עבדים . תשובת השאלה : לפרעה במצרים . הם כמו כן שתי בחינות שפלות קלה . כי אמנם פרעה (ני' שפירה. והוא בסוד עורף דזעיר אנפין כנודע) מלך. ומה שהיינו עבדיו לכבוד יחשב לנו. כי עבד מלך מלך. וכן השג כבוד בגזיון של מלך שכטוד. הם שבט לוי . שלא משתעבד נכם . לפיכך באמת מלד זה רלוים אנו לעשות זכר למעלה וכבוד שהיה לאבותינו גם במצרים : אך גם במצרים היינו עבדים לעבדי עבדים . הם בני חם . לכן בדין שנעשה גם סימן לעבדות שהיינו בו . על כן כראוי אנו עושים שני דברים המעידים בלילה זה כאמור . ועוד לפי שתחלת הלילה וסופה לא זה שוין . כי בתחלה כראשון עדיין היינו עבדים אע"פ שהתחלת הגאולה מבערב היתה (ע"ל עמודי שמים) ולא נגאלו מעליא לא יצאו עד לצרא . והיינו משום שבליל חמישי היתה הגאולה ממצרים . שמעת שהיה אז היה לממשלת לדק והשביעית למאדים . ורצה הקב"ה לשדד מערכת כח מאדים בעת ההיא . ומ"מ אתחלתא דגאולה בחלים כראשון היה בעת מזל לדק . וה"ז ממש כענין כניסת שבת (שהיא מעין עוה"ב . גאולת הנשמות מרשות שרא אחרא) שהוא בסוף ממשלת לדק ותחלת שליטת מאדים . לשבר כחו . לכן מוסב להוסיף מחול על הקודש . והוא שאמר משה ג"כ כחצות (עיי' בחיי) וה"ש המגיד . עבדים היינו לפרעה במצרים . בבחינות מתחלפות לטוב ולרע . וכן היה בלילה הזה ביחוד . ורצה הקב"ה כחו לגלות הוראות השמימיות ולנגדם . כי בהוראות כוכב לדק המונהג לין ישראל בגלות עוד . ועתה קודם הוראת מאדים שברנו המצרים . ובעת שליטתו יצאו ישראל . הוא שאמר . ביד חזקה . כנגד עת לדק שבו התחילה הגאולה . ובזרוע נטויה . לשבר כח מאדים הרע שבו נשלמה . לפיכך נאה לנו לעשות דברים הנראים כסותרים . עי"ל עפמ"ש האר"י ז"ל על הפסוק . ולא שמם הסביר אותו לעבדים . שהם היו חטאות של קרי שהוליד אדה"ר בק"ל שנה . הם שנתגלגלו במצרים . אותם של יוסף . ושלמלם והביאם לגרפם וללבנם . והם שנשתעבדו במצרים בק"ל שנה קודם שנולד פרע"ה . ועפ"ז פי'. ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל הכונה שאמר כי גם אלו הם מצרים ועם בס"ע . ושמו בני ישראל . בכח עי' יוסף . לכן הדין נותן שיכריחום לחזור ולהיות עם אחד עם עמו . ולכן כתיב אחריו . ויקצו מפני בני ישראל . ולא עם בני ישראל . כי אלה אחרים הם . בני ישראל האמתיים שלא הי"ל עליהם מכ"ז אלה בני ישראל ממש . שבאו לשם כדי ללקט אותן נשמות ולהעלותן עמהם (וזה סוד כל הגליות בכלל . כלום אדם זורע סאה אלא לכמה כורין) . והם סוד הערב רב שעלו עמם . ואלו ב' בחינות רמוזות כמו כן בפ' קדש לי . וכתוב ויאמר משה אל העם . הם הערב רב . שהוא אותם לישראל במצות המצן . ולא הזכיר מצות קדוש בכורות שנאמרו עליה . כי היא אינה נוגעת להם כי אם לישראל האמתיים שנגעו בכוריהם . ולא הערב רב . אמנם במכה ג"כ שוין . כי גם נתקנו (שכן מלה גימטריא ק"ל . פי' היום . וה"א רומזת לאחרונים שבשם כידוע) והוא השינוי בפרשה מלשון יחיד לרבים . ואמר מתחלה לעם ובלשון רבים . אשר יצאתם ממצרים . כי בחוזק יד . הוא מחמת הערב רב . שהיו נריכים לחוזק יד להוציאם . לולא זאת לא היה פרעה משלחם . מה שאין כן בבני ישראל ממש . כא משה רבינו ע"ה בטענה גדולה שלח עמי . והצריך בזה לדברים נכוחים . ע"פ הדברים האלה נאמר . שרמזם גם בעל ההגדה במ"ש עבדים היינו לפרעה במצרים . ר"ל בשביל המצרים הגמולים ע"י יוסף . שהם העבדים שנמורים והם שנשתעבדו בפרך . ולנו היינו עבדי פרעה בלבד בשבילם כדי להקים כאמור . לכן לא העביד אותנו בחומר ובלבנים . רק לעם בני ישראל שהי"ל שעה ותביעה עליהם . אבל אנחנו היינו באמת במעלה גם במצרים . כי ידע שה"ל דין ודברים עלינו לקחת אותנו לעבדים . ולהשיב רעה תחת טובה שקבל בירידת אבותינו למצרים . והוא שמסיים . ויוציאנו ה' משם . בשתי בחינות . ביד חזקה . כנגד הערב רב עם בני ישראל . דלא סגי בלא"ה כנז'. ובזרוע נטויה . עלינו בני ישראל ממש . שגם בגלותנו לעולם לא עזבנו אלהינו . ויש עלינו חסד לפני המלכים המושלים להחזיבנו חפשיים . לפיכך יפה אנו עושים זכר לדבר בסימנים כפולים עדיים . לפי חילוף המבחן כאמור . והוא יפות ג"כ למנהגנו היום . לזכור טעם השמיותנו עדיין עבדים אנחנו . כענין מי שחציו עבד וחציו בן חורין . שעובד א"ע יום אחד ואת רבו יום א'. כמה לריך לנו להורות כיעה עם החירות שלנו : ואלו . א"ת אם אבותינו יצאו והיינו . אנו מה לנו בזה הלילה לעשות זכר ליל"מ . שהיה לפני כמה אלפים שנים הדבר ומיושן הדבר . אל תבוא כי זקנה אמתך . כי אילו לא הוליא הקב"ה את (לרבות עלמו ופעלים שלו . או הוא עם) אבותינו. בזכות אבות שהיתה אהבתם קיימה אז . עכשיו שלא היו מספיקין זכויותינו להוציאנו משם דלא אכשיר דרי . אף כי בזמן הזה שתמה זכות אבות . בהכרח היינו נשארים משועבדים שם' . נמצא הנס מגיע אלינו ממש . לכן ודאי חובה עלינו לעשות כל דברי הלילה הזאת לחק עולם : היינו במצרים . הכי גרים במחזור וויטרי . וכגון שלכאורה יש לייחב גם הגירסא לפרעה . אף רחוק והי הוא . וכן היא לפמש"ל שעקר השעבוד היה במצרים .

וק"ל : חכמים . שכח הלמוד ושכל נקיה : נבונים . מבינים דבר מתוך דבר : | זקנים

זְקֵנִים. כֻּלָּנוּ יוֹדְעִים אֶת הַתּוֹרָה. מִצְוָה עָלֵינוּ לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרָיִם. וְכָל הַמַּרְבֶּה לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם. הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח:

מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה וְרַבִּי עֲקִיבָא וְרַבִּי טַרְפוֹן. שֶׁהָיוּ מְסֻבִּין בִּבְנֵי בְרַק וְהָיוּ מְסַפְּרִים בִּיצִיאַת מִצְרַיִם כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה. עַד שֶׁבָּאוּ תַלְמִידֵיהֶם וְאָמְרוּ לָהֶם רַבּוֹתֵינוּ הִגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית:

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה. הֲרֵי אֲנִי כְּבֶן שִׁבְעִים שָׁנָה. וְלֹא זָכִיתִי שֶׁתֵּאָמֵר יְצִיאַת מִצְרַיִם בַּלֵּילוֹת. עַד שֶׁדְּרָשָׁהּ בֶּן זוֹמָא. שֶׁנֶּאֱמַר לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ: יְמֵי חַיֶּיךָ. הַיָּמִים. כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ. הַלֵּילוֹת. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים. יְמֵי חַיֶּיךָ. הָעוֹלָם הַזֶּה. כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ. לְהָבִיא לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ:

בָּרוּךְ הַמָּקוֹם. בָּרוּךְ הוּא. בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל. בָּרוּךְ הוּא. כְּנֶגֶד אַרְבָּעָה בָנִים דִּבְּרָה תוֹרָה. אֶחָד חָכָם. וְאֶחָד רָשָׁע. וְאֶחָד תָּם. וְאֶחָד שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִשְׁאוֹל:

זקנים. כשמשמעו. כי רוב שנים יודיעו חכמה: יודעים. משלמים. במדע שכלי. לא ע"י שמע אזן. והרי אלו ד' מדרגות זו ע"ג זו: מצוה עלינו. הה"נ דמיירי ביה. מצות חכמים היא. אבל במקום בן שואל אז דינא. כי אז חובה היא מן התורה כמ"ש. ומה שאין מברכין עליה. עמש"ק: מעשה. היא הראיה למה שקדם: כבן ע'. פי' דרוש תפלת יוצרים עמ"ד: זכיתי. שכל. פי' מסורה לח"ם: מודים. נשפיק:

ברוך. אע"פ שלא תקנו חז"ל ברכה ממש בשם ומלכות על הגדה יל"מ כמש"ל. מ"מ סדר המגיד לשון שבח לשי"ת על זאת כד' פנים. נגד כד' בנים: ברוך המקום. נגד החכם. כי ה' בחכמה יסד ארץ. וכבוד חכמים מקום אתי. השפי"ם מקומו של עולם. פני' ע"ע. בנים יוסף: ברוך הוא. נגד הרשע. כלפי הרשע. כי אין אלהים זולתו. וכנג"ה תם שלו ללמדו ולקרבו לתורה: ברוך שנתן תורה לעמו ישראל. נגד התם. כי נער ישראל. ויש לו תם. ישמע ויוסף לקח: ברוך הוא. שמם ב'. נגד שאינו יודע. כי גם הוא אינו יודע את ה'. ונגד ד' שבחות כלם (שהכם נאחזים ד' בנים אלו) כנגד ... מלכות וכו'. המשכיל יבין מדעתו:

חָכָם מָה הוּא אוֹמֵר. מָה הָעֵדוֹת וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ אֶתְכֶם. וְאַף אַתָּה אֱמוֹר לוֹ כְּהִלְכוֹת הַפֶּסַח. אֵין מַפְטִירִין אַחַר הַפֶּסַח אֲפִיקוֹמָן:

מה בפ' ולהלן: העדה בתולם. אין הכרע. אם הוא מקובץ מן עדה [שנעשה ל' רבים מל' יחיד. וס' התורה מעדת שמם. לפי שלא חמת בלשנא הרובה] או הוא נגרד. כמו ועדותי זו [ל' עדות]. הפסוק זה ודאי דברי החכם הוא שיודע ומבין שיש כאן שלש בחינות חלוקות במעשים אלה. א' העדות. כאכילת פסח מצה ומרור. שהן מעידות על האותות והמופתים שנעשו לנו במצרים: והחוקים. טעמי הטעם. כאיסור שבירת עצם ומתר ושרלה שמעכבת בו. והמשפטים. המלויים במצות הלילה. והנה זו ודאי שאלת חכם. כי אמנם ידע נאמנה שיש בכאן כל אלה הבחינות. וא"ל ספק באמתתם כלל. כי הוא מאמין בה' ובתורתו. ואינו כופר בעיקר. כמו שאמר אשר צוה ה' אלהינו. רק הוא חפץ לידע גם טעמי התורה הנעלמים. שלא נמסרו להמון עם. לחכמים מורי התורה בנגד. ומי כהחכם רודף אחר החכמה ומתעורר לירד לעמקה. לידע שיש גלה ונסתר בתורה. זהו אומרו אתכם. כי חכמים הם ויש דבר ה' אתם ועמדו בסודו. מה שלא הגיע ידו. להגיע מעלתו לבדו. אמנם מה שהכל חכמים מה בין אתכם ולהם. שניהם יאלו מהכלל. ולע"ם שזה האזהרה הכתוב לכללו בהירות כאמור. מכל מקום אינו מרוב נגד שמתאלה. מה יותר לחכם מן הכסיל בל' זוה ומשתתף גם אנכי הגיסי היימי הכ' הלום משתאלה משתומם ע"ן מאוד. ועתה האירו עיני מן השמים בדבר ברור בעזה"י. שמע דבר ה'. כי הפרש גדול יש בין שתי אלה הנפרדות. לא שמלאו ביהושע (כ"ג) כתוב. אותכם. ופירשו חז"ל [סוטה ל"ד] משו אותכם. אותי ואתכם. נמצא השבי מלא אתכם הכונה זו מכל מקום. אע"פ שהיא חסרה וי"ו. יש אם למסורת ולמקרא בתול"ס. הוא יורה גם על המדבר שמו בכלל המדוברים. מה שאין בכח מלא נכם לעולם. ע"כ בחר לשון ערומים טלל כמקרה הכסיל לא יקרה פתן דבר לכם השולג. ועם שזה דבר אמת גמור בלי ספק. עדיין לריכין אנו לגלות י"ת סיום המאמר. אין מפטירין כו'. כי מה יתום תשובה זו לשאלה הלא. ונאמר בהארת דבר זה. מה שכבר שיערו המפרשים הקדומים. כי יתפה של חגיגה הבאה עם הפסח. אכן נצטרך לבאר הענין יותר. ואינו ידיעה בתחלה בקיצור. שהקשו התו' פ' אלו דברים אהא דמשמע התם דחגיגה אלא מדרבנן. ותוכח נמי איפכא דלכ"ע היא דאורייתא. ולא מבעי אליבא דבן תימא. גדסכן כנה מאד ע"ש. ולענ"ד ודאי לד"ה הוא דאורייתא. אלא שמסרה הכתוב לחכמים. דומיא דהלכות מועד ודכוותיה

ושומעיו. ר"ל מן התורה היא שתבוא עם הפסח כפי שאמרו חז"ל. דהיינו בחול בספרים ובמועט. וה"ס דלגו מנה היא מן התורה בהעלם. זהו שאמר הבן שואל מה העדות וגו'. לא כוון על שום דבר מגופו של פסח. אך על העדות והחוקים והמשפטים שבחגיגה ונכוין שעל ידיך יבואו כל הדברים שלנו גם כמו כן. וביחוד אליבא דבן תימא שהיא גוף לפסח בכל דבר. לכן הגיע לשאול בעל"ס וכתוב הרקח מידיעת היבא חובה. שעם היותה ודאי מאת ה' ג"כ. ולא נתחדש חז"ל להוסיף על דבריו ולבדות קרבן מלבם מה שלא נצטוה. לכן אמר צוה ה' בלי ספק. אבל אתכם עם עליה בפרסות להגביל ענין חובתו. אין לנו אתכם. אע"פ שאלו מאמינים כי דבר ה' הוא הנני שכולם אין בכך. כי על כן נא להשתמש במלת אתכם. הכולל בהעלמה. והתחשב לו לאמשה. באשר ע"ע הגדה במעלה. לכם הדבר מסור. אין אנחנו יודע עד מה. ועל מה היא באה. ללמוד אנו צריכין. לזה כהוגן השיבהו. ואפיק זקנים יקח אתו ממך ממנו. טעמים ונמוקים עמם. שערך החגיגה לבא לפני הפסח. כדי שיהא נאכל על השבע ולא ינא ממנו רעב. למען יתחסא טעם אכילה של מצה בפיו כל האפשר. ולא יצטרך לאכול אחריו ד"א לבטל טעמו. שכן אמרו. אין מפטירין (פותחין פה לחזור ולאכול. ימפירו בפסח) אחר שאכלו הפסח. במיני מתיקה. היינו אפיקומן. לכן בהכרח להקדים אכילת חגיגה של מצוה בשר שלמים ולא בשר עוף. והיא ערמה שכתב בתשובה אתכם כמ"ש את כל. לרבות החגיגה. ויתחכם לנו לדקה כאמור בענין. לפי שהוספנו מדעתנו. והסכמנו לדעת המקום שהכירה בתורה ברמז כדי לזכותנו. וישאר הפסח לסיום הסעודה כמיני מתיקה. הנאכלים באחרונה לסיים בטעם ערב. להחזיק המתיקות בפה זמן רב. והמתק לשון זה הסר בהעלמו. הרחוק והסר קרב:

רָשָׁע מָה הוּא אוֹמֵר. מָה הָעֲבוֹדָה הַזֹּאת לָכֶם׃ לָכֶם וְלֹא לוֹ. וּלְפִי שֶׁהוֹצִיא אֶת־עַצְמוֹ מִן הַכְּלָל. כָּפַר בְּעִקָּר. וְאַף אַתָּה הַקְהֵה אֶת

רשע מה הוא אומר. מארבע טעמים קראו רשע. א'. שאינו מסתפק ושואל אלא מהביל נגד. ב'. שקראה עבודה. לא חק ועדות ומשפט. ג'. שאינו תולה הדבר במי שצוה עליו. כי אין אמון לו. ד'. שאומר לכם. פי' עגור דינו והואלם ברשע גמור. לפי שרדף אחר לשון מגונה. שע"ז לפרשו ולהבינו. אלא כלפי שהוציא עצמו מן הכלל. כי אלי זאת. היה צוה לשון הגון כמאמר הכתוב. אתכם. דמשמעו לאחרי אפי ודאי. והיינו דאין צוה אלא במה שמעם דרך קצרה. שמא כהם על כבוד קונו קצר במובן וידוע. בגלל זה שתק מהזכרה. גם העבודה לא התחשב לו אמונה. כי דבר ה' הוא אשר קרא. אבל בלשון לכם נחשם בלי ספק המכחמים וממרא. דשביק היתירא בדיבורא ונקיט איסורא. על כן מהסכרת לדוש לנוך חובה והתחשב לו כפירה: אמנם צריך ליישב מה שקשה ביותר לבאורה. שהרי ב"פ קראה הכתוב עצמו עבודה. אבל המדקדק בענין ימצא שאין לו קושי כל עקר. כי באמת לא נקרא בכתוב עבודה. כי אם אכילת מצות ז' ימים. אבל הפסח נקרא חק. והוא מבואר מאד. בין בפי משה בין בפי קדש ; לעולם סומך החק לפסח והעבודה למצות. והטעם לפי שאכילת מצה היא עבודה ודאי כמש"ל. ולכן מסכה מעותה. ז' ימים. כנגד הז' ימים אחר יצ"מ. שהיו דומים לעבדים בורחים ונרדפים מאדוניהם. ועדיין אימת רבן עליהם כמבואר במקרא. אך ביום השביעי קיים התשועות השמחי ויצאו לחירות עולם. לפיכך עד אותו יום מחבקת לנו לגבואות עבדות וכניעה ועד בכלל. כי עוד בו ביום היו ישראל בגרם. אם ראוים להגאל אם לא. כמ"ש חז"ל [שמות רבה פ' כא] לכן אכילת מצה היא העבודה שאמתיה הראוים לנו תמיד בין בא"י בין בח"ל ; בפרשות כי תרה שכתוב ליך בגלות להשתעבד (ממ"כ בפסח שאינו אלא לזכר גאולה בלבד) ונתן לנו אות גם בסדר הקביעות אע"פ שפיים. ליל הלל וילל בשוה נרדים. לכן אין תרעומת על המסתפק מגד זה. רק גם על קרבן פסח יצא לדבר רשע לקראו עבודה בכלל שאר מצות הלילה. גם בהיות ישראל על אדמתן אחר שהיו עבדים נכנעים למלכיות ולפי ערכה של מלכי עכו"ם עליהם. הוא כמנהג בעימו. כאמור עם ה' אלה ומארצו יצאו רבים בגולה. והשמרים נתרפה גדולה. ודבו למקיים המצות לבועג לרם. הלא מגיד לי מה העבודה הזאת עול מלכות הקשה (כענין שאמר המים. ותבואתה מרבה למלכים ובגויותם מושלים) לך. ומה המסמה הלזה בין ידיך אם אתה בן חורין. והלך עוסק בדבר במל. לגרהות חסמי בן חורין. ועסק בעבודה כבדה כענין קרבן פסח. אשר לא יאות לבכה המשועבדים. להורות דבר הגאולה. ע"כ הואיל עצמו מהכלל. כי אין רצונו להשתעבד בעבודה כעלה. עבודת הקרבן והאומות גם יחד. לכן הוא פורק עול זה מעליו. וכמו שאירע ונתקיים בפסח חזקיה. כשמלח הרצים באשר ועד מנשה וזבולן. ויהיו משחקים ומלעיגים עליהם. ורמזה מרע"ה בתורה. כי יאמרו עליכם עתידים לומר כן. והוא שאמר בלשון רבים ; עליכם. כי רבים היו עם הארץ עושי הלעג המלעגים כאמור. אולם אכילת קרבן פסח לפי האמת מורה על הגאולה האחרונה כהינוף ה' את המעמ"ס אשר יצבאו על ירושלים. כן יגן עליו גנון והציל פסוח והמליט. כימי צאתך מארץ מצרים יראנו נפלאות : ולפי שהואיל א"ע. אע"פ שיש לו התגלות לטעון שאינו אומר ככופר בגם מצריים. אלא שאינו רוצה לגאול לדורות. בשעה שישראל מוכנעים. אך לפי שיצא מהכלל כשוקר חדיהו ככופר בעיקר גדול של ביאת המשיח. והתחשב למומר שאינו אוכל בפסח. לכן אף אתה הקהה שיניו. ולא תתן לו ממנו למעוט מאומה. והיין אבלי אמא לכמא דשמע קל חבריה דאכל. ואיהו לא אכל. וכל עצמו לא בא לידי מדה זו ללעוג. אלא שקשה בעיניו להמתין על האכילה עד שיענו עליה מחלה דברים רבים. כמ"ש בירושלמי [ע"פ ה"ד] שאומר מה הטורח הזה שאתם מטריחים לעכב סעודתו ולערבב שמחת החג. כי הוא זולל בשר ורוצה לבלעו מי לא אני. והמחזר לו כמדתו. רשע

שניו. ואמור לו. בעבור זה עשה יהוה לי בצאתי ממצרים. לי ולא לו. אלו היה שם. לא היה נגאל:

אלא וכהם. הם רואה בעיניו שממנו לא יאכל: ואמור לו בעבור זה עשה ה' לי. לפי שידע שאני עתיד לקיים המצוה: בגאלתי. שנדמה בעיני כאילו נגאלתי ממש. עלי זאת הקפתי שם. לכן לא יתערב אך בשמחתם. ואין לו חלק בפסח עמנו: אלו היה שם. שאחר שמסיר עצמו מהכלל וכופר בעיקר כאפיקורוס. בידוע שלא עמדו אבותיו על הר סיני ואינו מזרע אותן שיצאו ממצרים. לפיכך לא יאכל בפסח. ומה שאינו משיב לו ככתוב ואמרתם זבח פסח הוא. כי שיא הוראה לעתיד. והוא לא יאמין בזה. ואומר בכל בלבו. שם ר' אין. שעתיד מכין. לפיכך קיים בו. ענה כסיל כאולתו. ואל יבוא לשכל אליך. ומ"מ בתורה ואמרתם. לאותו דור בלבד נאמר. אבל השאלה ישנה גם בעתיד:

תם מה הוא אומר. מה זאת. ואמרת אליו. בחוזק יד הוציאנו יהוה ממצרים מבית עבדים:

מה זאת. בסוף פ' בא:

ושאינו יודע לשאול. את פתח לו. שנאמר והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה יהוה לי בצאתי ממצרים:

פתח לו. פתח פיך לאלם. והגדת. בפ' קדש לי: לא נאמר שם שום שאלה אלא והגדת לבנך. דרוש לו בהגדה ולפרסם הנס. לי. שמוש עם הרשע שמקהין שניו בכך. שגם זה הבל היו אם אין בו חכמה. אין בו דעת. שהיה ראוי להגאל על ידו. לפיכך מודיעין אותו טעם ומתן שכר שהגדה הזאת. שבשבילי נעשה ג"כ נס הגאולה. משא"כ אחר כמותו אינו כדי להעשות לו נס. מאחר שאינו יודע לספר בשבחו של מקום. ואומרים לו כך כדי שיבין כמותו. שיקום לב וידע לעסוק בספור יצ"מ ויקבל שכרו:

יכול מראש חודש. תלמוד לומר ביום ההוא. אי ביום ההוא. יכול מבעוד יום. תלמוד לומר בעבור זה. בעבור זה לא אמרתי. אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך:

יכול מר"ח. מטעם שהזהיר פרע"ה על הפסח ומתחילין לשאול ולדרוש בהלכותיו קודם ל' יום דל"ע: ת"ל בעבור זה מדומה אני שהקפידו שלא להקדים אמירת ההגדה (עכ"פ בע"ש תשי לא שפיר דמי. כדרך שיש קפידא על אכילת מצה מבע"י. ה"נ מילתא חדתא חביבא. ויהבי דעתייהו ושמעו. משא"כ אם הרגילם על נטוס מבע"י: כבר חודש הדברים. ואין הנפש מתפעלת ממנו כל כך. עם שבודאי אין לאסור למוד שבגמרא מבע"י. אדרבה לדעתי מצוה רבה היא לגרות מקודם לירד לעומקה. וכך נאה וראוי לכל ירא שמים בלמה לעיין בה מתלה. אך לא יוציאנה בפסוקי בקריאה ממש כסדרה. שתהא שגורה על פיו. מטעם סנ"ל שנגור בעיני. ועוד) משום דקעבר אבל תוסיף. אם הממשי על מנהג האשכנזים במנחה דשבת הגדול. כמ"ש שם:

מתחלה עובדי עבודה זרה היו אבותינו. ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו. שנאמר ויאמר יהושע אל כל העם כה אמר יהוה אלהי ישראל. בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם. תרח אבי אברהם ואבי נחור ויעבדו אלהים אחרים:

עע"ז היו. ידוע עפ"י מ"ש בס' כאשר. כי היו בגלות הר"ן של אדה"ר לתקן חטאו בע"ז ג"ע ש"ד. לכן הוליך שאמ"ם לכנען ויצא ותלבן בכור כשדים: תרח. עם ג' אותיות. גי' ס"מ וזוגו. לכן עבד אלהים אחרים. ונצרף בשעבוד מצרים בבי' קליס. ת' שנים ול"י. גי' תרח עם האותיות. ויותר ס'. נגד כלבות הקליס. ובימיו נשמו ב' אלפים תוהו. והתחילו ב' אלפים תור"ה. גי' תרח עם אותיותיו:

ואקח את אביכם את אברהם מעבר הנהר. ואולך אותו בכל ארץ כנען וארבה את זרעו. ואתן לו את יצחק. ואתן ליצחק את יעקב ואת עשו. ואתן לעשו את הר שעיר לרשת אותו. ויעקב ובניו ירדו מצרים:

בכל ארץ כנען. לארכה ולרחבה. ע"ד כבשה הארץ לפניו וקנה כולה: וארבה את זרעו. בישמעאל ובני קטורה ג"כ וארבה. ואגדיל. כמ"ש על פסוק ארבה. ע"ב דייניכם. כך נתן זרעו עליון על כל גויי הארץ: ואתן לו את יצחק. מתנה היא אחר הילוד: שישים שמו במלאכת התיקון (הקשה לאחד) והצירוף ע"י עקידתו. ועל ידו נתקצר זמן השעבוד. כי מלידתו התחיל חשבון הס' שנים (ומ"מ ועבדום ועינו אותם ד' מאות שנים. שרם שמקרא ונרשהו. כי גר יהיה זרעך ד' מאות שנים. ועבדום ועינו

ושני אותם) ולא עמדו במצרים אלא מנין רד"ו. כמספר ביצחק יקרא לך זרע. שנגזר עליו הגרות בארץ לא לו. ועשי
ק. ויעקב ובניו ירדו מצרים. לפרוע החוב. להשלים גמר הצירוף כאמור:

בָּרוּךְ שׁוֹמֵר הַבְטָחָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל. בָּרוּךְ הוּא. שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חִשַּׁב אֶת הַקֵּץ. לַעֲשׂוֹת כְּמָה שֶּׁאָמַר לְאַבְרָהָם אָבִינוּ בִּבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים. שֶׁנֶּאֱמַר וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יָדֹעַ תֵּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם. וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה: וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָּן אָנֹכִי. וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בִּרְכֻשׁ גָּדוֹל:

חשב את הקץ. גרע מספר קץ ת'. כאמר ר"י (הוא שאמר יוסף. פקוד פקד. כמספרו. יפקוד (כמו לא נפקד ממנו) ויגרע מד' מאות שנים. וימהר גאולתכם): לעשות. לתקן ולקיים הכתוב ד' מאות שנה. וזכר ברית הבתרים ג"כ. לפי שמונה מתחיל משנולד יצחק ת"ל שנה שקפץ הקב"ה למהר את הקץ בזכות אבותינו. כמ"ש בבחירתא [עדיות פ"ב מ"ט] האב זוכה לבנו. ובמספר הדורות וכוא הקץ: ברכוש. בכוה"ל: מוציא אסירים בכושרות. אף סוררים. שילאו זקוקים ומעורסים בכסרון המעשים. ויוציא עמם המדחים בארץ מצרים. ואף סוררים נשתנו יש אלהים שהוא רכוש גדול בעיני ה' שנאמר אם תשת נו' ואם עוליא יקר מזולל

צריך להגביה הכוס ולכסות המצות כ"כ האר"י ז"ל:

וְהִיא שֶׁעָמְדָה לַאֲבוֹתֵינוּ וְלָנוּ. שֶׁלֹּא אֶחָד בִּלְבָד עָמַד עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ. אֶלָּא שֶׁבְּכָל דּוֹר וָדוֹר עוֹמְדִים עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ. וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַצִּילֵנוּ מִיָּדָם:

שי הסים. שנאמר אומר ויקם. ולתכלית זה אנו מרעים בפעמים למלא הגרעות עד כי ישלחום לא ישלחנו ריקם. האמנם מעורר קנאה המתנגד. ומתעלם להחזיק מה שביתו. חיל בלע לא יקיאנו ברצונו. אם לא מבטנו יורישנו אל. לכן. היא שעמדה לנו. שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו. לעמוד כנגדנו למען לא השיב שבות שבים. להציל שייסם מכל עדים. על כן רבת נרדנו מנעורים. ותמיד הקב"ה מצילנו. שומר הבטחתו שכאמנה עמנו. ולא יפר בריתו אתנו:

כאן ימיח הכוס מידו. ויחזור ויגלה המצה

צֵא וּלְמַד מַה בִּקֵּשׁ לָבָן הָאֲרַמִּי לַעֲשׂוֹת לְיַעֲקֹב אָבִינוּ. שֶׁפַּרְעֹה לֹא גָזַר אֶלָּא עַל הַזְּכָרִים. וְלָבָן בִּקֵּשׁ לַעֲקוֹר אֶת הַכֹּל. שֶׁנֶּאֱמַר אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי. וַיֵּרֶד מִצְרַיְמָה וַיָּגָר שָׁם בִּמְתֵי מְעָט. וַיְהִי שָׁם לְגוֹי גָּדוֹל עָצוּם וָרָב:

צא ולמד: שמתחלת מציאותנו צרות רבות אפפונו. אל לא חמס עשינו. ולא פועל און בכפינו. רק שהמה הקנאה על היקר שנחל שנתן לנו אלהינו. גם בעבודתנו לא עזבנו. שבחסדו זכר לנו. לתת לנו כח לעשות חיל. לאסוף

ממל קנין כספו ותאנו להביא לבית האוצר. לאצור במקום שאין הידים שולטות (ומגביהין את הכוס כשאומרין והיא. שי שהוא טום ישועות הגפן. מנת חלקי וכוסי. סודו נתבאר לעיל בכוסא שן ועליה עינו של עשו הרשע רעה בנו. לכן היא שגרמה לנו גם קנאתם גם שאתם של או"ה. והיא שעומדת לנו. לסיכך צריך להגביהם בימין ה' רוממה עושה חיל. ודי לנבון) ועל דבר זה מתקנא הארמי הלז ורדף אחר אבינו הגם. להיות עינו רעה בכל הכבוד שעשה אבינו. אף על"א לקח מאלו מאומה. ובקש לעקור את הכל. שבאה עם יעקב"ה מבית לבן (היא באמר אלים לבנו וכי יש לי כל להגיה ברכה אל ביתו) מתוך דבריו של אותו המטבן ברשע. אתה למד מה היה בלבו. שאמר הבנות בנותי ונו' וכל אשר אתה רואה לי הוא. וכ"ל דייקא. וכ"ל. הפן זה שבלתם נפשך לראות ועינך בם תמיד. אך מי אתה רואה. אבל אהה רואה של אחרים שאינית תרב בידך. שלקחה ודאי בחרבו ובקשתו. והשב גאיתן קשתו מעור שנוטה מפוה בני ישראל אומר סלה. והם דברים ברורים למשכילים. אמנם השפטנים יבחרו להם דרך אחר. ויפרשו ארמי על יעקב שהיה בארץ ארם ועם היות באמת דרכם רחוקה הרבה מחיב הפשט יוהר מדרכים. שם פעם כזה. לפי דרכם לקרוה לאבינו בחיר ה' ארמי (ויונת שים לו פנים במקראות. גם יש בידינו יותר מאז.

שכבר קרא ג"כ לאמציה האמורי. מיהא סתמא בפי) והרבה טענות יותר יש לטעון כנגדם . עכ"פ על כרחם יודו להודות בגזרת הכתוב . ושיש בו פירוש נסתר ולמה א"כ יאמרו פי' המקובל . ומה שמן דבר הפשט ט . אין זה דר"א רוע לבו . אולם אנכי אדרוש אל אל . ולהודיע נאמנה אמתת פירוש המקובל . ישראל גם הוא ידע כי לא היתה פ רום בעלי פשוטי המקראות בשתי המקראות בשתי ידים . ואקיים אמרו בזה גם מזה אל תנח ידך . כי ירא שמים יצא את כולם . ויש לכ"א מהדרכים פנים . דרך דרש לחוד ודרך הפשט לחוד . ואין מקרא יוצא מידי פשוטו . אך תדע כי באמת בכאן כמעט שניהם שוים . הכוונה אחת היא . ולדעת א' יסכימו בזה . כי אף אם האמת יקרא יעקב ארמי על שם גירותו בארץ ארם אך לא מטעם זה בלבד . אלא ע"ש הרמאות ג"כ . כמו שנקרא לבן הארמי ע"ש כך כידוע מפירש"י . כן הדבר ביעקב . שאחיו הוא ברמאות . כי עם עקש תתפתל הוא שקראו הכתוב כאן ארמי . כגוזן דופי קלה . ומתחיל בגנות . לומר שמתחלה הוצרך להתנהג ברמאות . והוזר והתגלגל בעוו . בגזרת לפי שעכ"ם אובד היה בבית חמיו כארמי האמתי הגמור . שהחליף משכורתו עשרת מונים . ותמה אלו כפה פעמ. וע"כ התנהג עמו כמדהו . מזה יצא לו שם זה . וקצר במובן . וכיון בזה לבאר שכל עיקר ראשית למיהתו מלשר שם ובלצער גדול . שהוא תכלית המכוון בספור זה . לכן דלג על כל שאר הצרות הרבות והרעות שעברו עליו אחר זאת . כמ"ש על הפסוק לא שלותי וגו' . וכן על הפסוק כי כאשר ינוס איש מפני הארי (הוא לבן) ופגעו הדוב (זה עשו) ובא אל הבית (כשישב בסוכות . ויבן לו בית) ונשכו הנחש (הוא החוי שבא על בתו . שכל עניניו היה סימן לנו בגלותנו זה האחרון שנתקיים בנו הכל . רבה צררוני יאמר נא ישראל) הניח כל אלה הדברים . וקפץ לירידת מצרים שמקולם כנגד כולם . וזיא האחרונים . לברר האמתו שישראל היו עתידין מאז לירד בגלות . מבלי עון שקדם להם כמנס . רק במקרה הדבק בחומר . לצרף סיגיהם . ולזכך חומרם . להעלותו מעילוי לעילוי עד שיהיו כעצם השמים לטוהר . ועד הגיע למדרגה שזוע"ל לזכך גם חמרים נכרים . כענין שעושין במעט עפרות זהב אופיר . שעל ידו מהפכין שאר מתכות לזהב הטוב . כנודע ממלאכת האלקימאה . ככה ממש הוא במצב ישראל בעוה"ז . שצריכין לעבור בהה"כ בתוך עתות היסודות . ופרוק חבור הרכבת גשמיותם הגס . להסיר בדילי הטובי והעכירות . להגיעם כמעט אל הטהר הקודם להויה . דלכי מסרת גביל . היא הסבה לירידתם פלאים . בסוד הבחינה . כבחון את הזהב הטהור . ולזה ש . משולה לעפר הקים . ומשולה לכוכבים . כשיורדין . יורדין עד עפר . ישפילה עד עפר . וכשם מגביהין ועולין . כמו שאמר הכתוב . כי שחה לעפר נפשנו קומה עזרתה לנו . וכתוב מיד שאול אפדם . כל זאת באהבו למען ישנו אחריהם מאד :

וַיֵּרֶד מִצְרַיְמָה. אָנוּס עַל פִּי הַדִּבּוּר. וַיָּגָר שָׁם. מְלַמֵּד שֶׁלֹּא יָרַד לְהִשְׁתַּקֵּעַ. אֶלָּא לָגוּר שָׁם. שֶׁנֶּאֱמַר וַיֹּאמְרוּ אֶל פַּרְעֹה לָגוּר בָּאָרֶץ בָּאנוּ כִּי אֵין מִרְעֶה לַצֹּאן אֲשֶׁר לַעֲבָדֶיךָ כִּי כָבֵד הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן. וְעַתָּה יֵשְׁבוּ נָא עֲבָדֶיךָ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן:

וירד מצרימה הורד (כמו ביוסף) אין כתוב כאן . דמשמע בע"כ . אלא וירד מרצונו משמע . לא תתמה . באמת נפשו בא לידי מדה זו לראות בנו בגדולה . אלא ודאי . אנוס ע"פ הדבור אל הירא מרדה מצרימה . כיא גופה גזרה . ואף שקשה היתה בעיניו . קבלה מאהבה . כמקיים מצות אדונו בחפץ לבו . לכן כתב וירד לאמות הדבר בבחירתו . שם היות ראוי היה לירד בשלשלאות של ברזל בחבלי אדם . ומפני זכותו . והתקשרו בעבותות אהבתו של מקום לקיים גזרתו . לפיכך ירד בכבוד . ויחשבם לו לצדקה כאלו עשה מעצמו . כהוראת לשון וירד הנז : שלא ירד להשתקע . בא"ת שהיא כגן ה' בעוה"ז . לא חמד אותה לאכל פריה וטובה : אלא לגור . כגר בארץ נכרים . כאורח נטה ללון . כי גרים אנחנו תושבים ככל אבותינו . כל ימינו . ואין מקום ליהנות בעולם שאינו שלנו :

בִּמְתֵי מְעָט. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבוֹתֶיךָ מִצְרָיְמָה וְעַתָּה שָׂמְךָ יהוה אֱלֹהֶיךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב: וַיְהִי שָׁם לְגוֹי גָּדוֹל. מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְצֻיָּנִים שָׁם: עָצוּם. שֶׁנֶּאֱמַר וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעַצְמוּ בִּמְאֹד מְאֹד וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ אֹתָם:

לגוי גדול . נוסח זה עיקר . ככתוב בגוי הגדול הזה : מצוינין . ניכרים ומסומנים לעם אחד בארץ . סגולה מכל העמים : ויפרו . שהיו פרים ורבים שלא כדרך ב"א אלא כשרצים שיולדים ששה בכרס אחד :

וָרָב. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר רְבָבָה כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה נְתַתִּיךְ. וַתִּרְבִּי וַתִּגְדְּלִי וַתָּבֹאִי בַּעֲדִי עֲדָיִים. שָׁדַיִם נָכֹנוּ וּשְׂעָרֵךְ צִמֵּחַ. וְאַתְּ עֵרֹם וְעֶרְיָה:

רבבה כצמח השדה . כל מה שנוזזין אותו . הוא צומח ביותר . כן הי' בבני ישראל . שכל עוד שהיו המצריים משקיעין בנים וזומסים בהותר מים רבים . אמרו בבין הגיד ויצאו מהארץ . נשו גם הגלו . ע"כ מפניהם בהיים כאן : ערום ועריה . ערומים מתורה . ועריה (לשון גילוי . כמו מקורה סער') מן המצות . ולא הי' זכות בידם לגאל . ולפיכך נתנו להם ב מצות . דם מילה ודם פסח . שבזכותן נגאלו . כמ"ש על הפסוק בדמיך חיי . לכן כפי מנהגו של אמ"ה ז"ל נומר כאן :

ואעבור עליך . ואראך מתבוססת בדמיך . ואומר לך בדמיך חיי . ואומר לך בדמיך חיי :

וכך אמר הסגן מהר״י . מ״מ לא הטעמתיו בטעם . באשר לא ראיתיו עד הנה כתוב על ספר . ושלא ליתן פתחון פה לבעל דין לחלוק . כהיותו שלא כסדר הכתובים :

וַיָּרֵעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרִים וַיְעַנּוּנוּ . וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבוֹדָה קָשָׁה :

וַיָּרֵעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרִים. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ פֶּן יִרְבֶּה וְהָיָה כִּי תִקְרֶאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסַף גַּם הוּא עַל שׂוֹנְאֵינוּ וְנִלְחַם בָּנוּ וְעָלָה מִן הָאָרֶץ : וַיְעַנּוּנוּ. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר. לְמַעַן עַנֹּתוֹ בְּסִבְלֹתָם וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפַרְעֹה אֶת פִּתֹם וְאֶת רַעַמְסֵס : וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבוֹדָה קָשָׁה כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר. וַיַּעֲבִדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֶךְ :

וירעו אותנו . יש לדקדק . לא הל״ל . גם הוא כמו מנין לכלודה . לכן י״ל וירעו . ויחשבו רעה לנו . שמחשבותם רעים לנו . והוא רחוק וזר בלשון ובענין . יותר מפשוטו של מקרא . ולדעתי יאמר וירעו . ויעשו אותנו רעים לה׳

וזה מחמת הטיוני הקשה שהכבידו עולו עלינו . ודקדוקי ערות ועיני ישראל מעבירים את האדם על דעתו ועל דעת קונו . זה מכוון מאד . ועם זה הלשון קשור ג״כ אל מה שלמעלה . כמהלל בעד עניותם ודלותם בתורה ובמ״ש כאמור . ולזה בא לכתוב מערומינו . בנגד בוגדים הם המצרים הרים . אשר נתנה לכל הרעה שמשים במצרים על מלבנו . אלא מעוני ומרוב עבודה . ואין אדם נתפס על צערו . וח״ש במדרש רבה [שמות פ״ו] ולא שמעו אל משה מקוצר רוח . קשה לפרוש מע״ז . וכת״ש להלן בעה״י . כמ״ש הנה . קרא לקרא . אלא ה״ש . דמייתי ראיה לנ״ש מרעו וירעו . שהמצריים היו גרים בנוקי המאוס רע״ס אשר בידינו במצרים . כמ״ש הנביא יחזקאל בביאור . וכמ״ש חז״ל במדרש רבה הנ״ל . לכן אפשר הולך ומבאר הענין במה שצריך להבין לשון הכתוב הבה נתחכמה׳ . דיש לדקדק . שהיה לו לומר נחכם . מהקל . גם מלת לו מיותרת . על כן דרשו רז״ל [סוטה יא] למושיען של ישראל . ע״ש דרכיהם היו לומר ג״כ . שכיון להתחכם נגד אלהי ישראל מושיע ורב . אלא יגילם כרוב רחמיו וחסדיו עליהם מעולם כנודע אומרים . לפיכך הולך פרעה להשפיל בהתחכמות בהתבול׳ וערמימות (עליו הכתיב אומר . אל תתחכם יותר למה תשומם) להתפיאר לפני אדיבו שבשמים . ושאר עין השגחתו לטובה מעליהם כדרך מיעון בלעם לבלק . והוא היה סובר שבא על פרעה׳ כמו כן . כשאמר רז״ל [שם] א״כ בודאי זחן לנו השיאו עצה לפי דרכו ומפנו להתחיל אדם עבד . להשגיחם ולהרים ידם לגדלם : פן ירבה . (אלא כבר פרה ורבה מאד . אלא פירושו) יגדל לעמות כרעות שאמר עם עם בני ישראל הנ״ל : (מקראנה . קרות מלחמ׳) : על שונאנו . הוא עם מצרים כמבואל סוגב בקרבנו . ושאר נעבד לטובה לנו . לכך השכימו לענותם : כמ״ש למען ענותו בסבלותם . (יקשה כימי דיוד מרבים במשה אחד . כן דרשו רז״ל [שם] מה עולתם שהו נשמים פיהם לעמתו כביכול (כענין הכתוב . והקלר עשו בעמל ישראל) בסבלות ישראל . בכל צרתם לו צר . והוא כשישראל מדוכאים ומושפלים . כי אז אין מדה״ד שוגה לרחם עליהם . לפי מעבירתם שבתקים אותם שמביכם שבשמים . והוא ית׳ חנון חסד . כאב אם בן ירעם לרחמו ולהציל מרעתו . וכי לא יוכל לפני השקבה . אז צר לו בצרתם כאילו קרה ידו מהושיעם . ולא השלא מצרים כשהתחכמו להעבידם שישגה עלי מצבים (שמסכנות הלוי) : את פיתום . ע״פ ע״ז מקרא . כמו שמנינו . פיתום . זה המדבר שמחיו וכן אמרו במכילתא פרעה . שהוא ה׳ בית ע״ז . ועמו זה . כדי לבהמיהם בע״ז לשפלם . ולהפך רחמי שמים מהם . ורז״ל שאמרו [שם] שהם שלשו . לדבר אחד נכונות עם מה שאמרנו . דבלא״ה יקשה מה שפלא הי׳ נזה . שראשון ראשון נבלע . מראם (עין חדושי אגדות [סוטה יוד] שמעם במחילת כבוד. כי הלכן רעמסס במי״ן עולים נגם . כשהלבם על כלה הסגולה״ה) אדרבה יותר ע״כ היה שיעמוד הבנין . אלי ימם לבם מן השעבוד בבלם נגים . ובאה״כ שכלכם . כי אז לא יעקבו מלבנים את הנם לחזור לבנטו . עד כלותו . ואם יחזור וישאל אלף פעמים . מה איכפת לו . ולהם מובה מלזה מזה לישראל . אלא שוא הדבר אמר דבריו לפי מסים נבנו לע״ז . ע״כ עשה הקב״ה שישאל . וידעו המצרים כי היתה יד ה׳ באלהיהם . ויחזלו מבנות הגיר והמגדל לע״ז . ויחזו ישראל חסדים . כדרך משה מלבשים כרעותם דנן אלהיהם משל לפני ארון ה׳ . כך לכם ירצתם של מצרים . שלכבודם כנו הגיר הזאת פ״י בני ישראל . להיות לכם למכשול עון הכל הנ״ל . וע״י כך חמור ידם מעליהם . כמבאר במדרש ביאור הכתוב הלז מבחן יודע על הדרות . ויגלו ממנו הגלגלות ישראל מבואר . שמצוהים הם ע״מ . לפיכך לא יתגב לבם עון נגמר . זכר מפניתם . ויתנו עלינו עבודה קשה . היא ע״ז . קשה ודאי כאלו וכהן : כמ״ש ויעבידו . הוקשה לו מה שייך הכתוב ואמר ויעבידו . אלא היא השעבודה הגרה שהכריחום בה עד ראשם . והו בפרך . ולהמזיק כל שאמור . כמתן ביאור הכתוב והענין . כי בו יקרים . ויותר כדחוי . כי יש לדקדק מה ענין הכל הענינים הללו בם׳ הגדה . ועל כרחך יש לך לדרשו כך :

וַנִּצְעַק אֶל יהוה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ . וַיִּשְׁמַע יהוה אֶת קֹלֵנוּ . וַיַּרְא אֶת עָנְיֵנוּ וְאֶת עֲמָלֵנוּ וְאֶת לַחֲצֵנוּ :

ונצעק אל ה׳. הלא יספיק ומדוע הוסיף אלהי אבותינו . אלא דילמא ח״ו מ״ד דאפשר לשם ע״פ אבות לכן

וַנִּצְעַק אֶל יהוה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר. וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֵּאָנְחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבוֹדָה וַיִּזְעָקוּ. וַתַּעַל שַׁוְעָתָם אֶל הָאֱלֹהִים מִן הָעֲבוֹדָה: וַיִּשְׁמַע יהוה אֶת קֹלֵנוּ. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר. וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם. וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת בְּרִיתוֹ אֶת אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק וְאֶת יַעֲקֹב:

לכן פירש. אלהי אבותינו. כביכול השין מאריך בירור. שלכם לשמים היה: כמ"ש והי בימים: כ"מ הנז' והי היה אלא לשון ארם: הרבים. ימים רבים של צער ודאי. והרשים. שאמר אחר הרבים. ההם. ולא יתכן לומר כן על הימים ההם האוים. רק מפני לצרם. והשנים רבים. הרי כאן צער כפול. א' השיעי בעבודת הגוף, ושני לנפש. כמ"ש לאנשם: וימת מלך מצרים. אשר כתו ושלמותו (הוא ודאי מיתתו) מחמת שהגיעם עם הפקידה. א. דיאגתו ב"י. על שלא נגאלו עדיין. מפני מדה"ד המעכבת כנ"ל. השנו שאבדה תקותם. והשנה היה. מן העבודה הקשה. אשר עובד בה לגרות פני עליון: ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה. האמורה. בזעקו והאגלו ממנה. לפי שהכפים היתה נכרית עבודתם. שלא במוכתם. לכן עלתה תפלתם לפניו ותקבלה. עם שלא היו ראוים לה במעשה. מ"מ נגאלה להם כפי המחשבה שלא היתה מסכמת עם אותה העבודה. ונתייבש היהב העניין וכאל לאן העבודה ביודעו יתב' כי על אפס והמחם היתה. לפיכך וישמע וגו'. ויסורם יפה עם מ"ש סוף ס' סדר התענית ממולא הקטן גזר תענית וירדו גשמים קודם הנץ החמה. כשבורין שבח צבור הוא. א"ל למה"ד לעבד שמבקש פרס מרבו. א"ל תנו לו ואל אשמע קולו. ועד"ז בארתי הפ' אהבתי כי ישמע ה' קולי תחנוני וק"ל. הכה יאמר אף כאן. תדע שבאמת זכים אנו מעון ע"ש. ולא היתה שמשמע תפלתנו ברוב רחמיו וחסדיו מעולם. אף על אותן שלא רצוין. כי א"כ לא היה שומע קולנו כלל. ה"ה יתה אף מיס. אך מאן יימר דהכי הוא. לכבי מייתי ראיה וישמע אלהים את נאקתם. ולכן עדיין לא נגאלו מיד. לפי שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים: ויזכור וגו'. אע"פ שלא היו כדאים. שא"כ לא היו צריכין לזכרון בריה. ואלמלא היו רשעים גמורים כלב. לא היתה זכות אבות מועלת. דאין אבא מזכה ברא. כדכתיב ואין מידי מציל. אלא מעגה אותם למדה עליכם זכות. משהאל זכות אבותם מסייעתם:

וַיַּרְא אֶת עָנְיֵנוּ. זוֹ פְּרִישׁוּת דֶּרֶךְ אֶרֶץ. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר. וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּדַע אֱלֹהִים:

וְאֶת עֲמָלֵנוּ. אֵלּוּ הַבָּנִים. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר. כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ

ענינו. היא דלא כאד. אם תענה את בנתי: כמ"ש וירא אלהים. דקשה מה ראה ומה ידע. כי לא שוים. והשיפה רואה ויודע הכל. ומאי קמ"ל. אלא היה. וירא את ב"י. השמות שבגוף הראוין להבריאות. עומדים לפני. ואין אצרים רואין אותן. שלא יצאו לאויר העולם. לפי שפרשו ישראל לגמרי מדרך ארץ מעצמן. לפי שאמרו יגעו אנו עמלים. לפיכך. וידע אלהים. מענין וידע אדם את חוה. והוא פועל יוצא לעליוני בכאן. רצה לומר וידע אלהים. עשה אותם בעלי ידיעה וחבור ממקצו לגופותיכן. כמ"ש תחת התפוח עוררתיך. שאלה השי"ת מלאך הממונה על התאוה לעורר תאותם. אחר שהתיאשו ממנה (ולא הוכה. תבחין גם בפנימיות הענין. שהוא סוד גדול שמכרי תורה. רמוז בס' הבהיר. הביאו הרמב"ן ז"ל) והזר ופירש טעם הפרישות מהמה. ולא עמליהו. אלו בנים: מהאליהו ליאור. לכן היה הדין נותן לפרוש מד"א. אבל צריך לידע מאיזה טעם באמת חזרו בהם לבטל זאת. לגם סיים. וכל הבת תחיון. להודיעך הטעם שבגללו בטל הפרישות. לפי שבאתה מרים נגד עמרם אביה בטענה גדולה. אבא גזרתך קשה משל פרעה. שפרעה לא גזר אלא על הזכרים כו'. לפיכך עמד והחזיר את אשתו. וכן עשו כולן כדאיתא [סוטה יב] ומאלא מ"ש וכל הבת תחיון. שזו היתה גרמא בתקין. שע"כ הוצרכו להחזיר נשותיהן ליתן לבעל אור. להוליד בנים ליאור. אינרא לגמ"ש חז"ל [שם] זה בעל ואין אחר נופל. היינו דקאמר. שם תאוה אף שעם אשר אבי בקרבו. בשבילי גלאת סולכם. וכתבו התוס' תימה. אדרבה בשביל הושלך ליאור. לפי שראה מושיען של ישראל במים הוא לוקה. וי"ל. שלא היה הראשון שהושלך. ע"כ. והנה הקשו אל קדמון. איך יתכן זה. כי שלא ע"מ הם גזרה הבן הילוד וגו'. לאחות ג' חדשים. כי ביום שנולד מרע"ה גזר. והשליכוהו ליאור. אמרו תו לא חזין כי האי סימנא. בטלו לגזרתייהו. א"כ כל זמן שלא הושלך' ממדה הגזרה. ואמו הצפינתו ג' חדשים. א"כ איך אפשר שבג' חדשים לא הולידה אשה א' מנו' רבוא. שיכרא לידי קביל דיפקדא ליאור. ע"פ אותה שאמרו [שם] על ותצפנהו שלשה ירחים. אמרי הגמרים וחיזל. משום דלא מנו לה מצראי אלא מעשה דאהדרה. ואשי הוה מיעברא ביה תלתא ירחי מעיקרא. הא בהדיא דנם משך זמן הפרישה לא כליר תלתא ירחי. והמצריק הוא שמי הגא עמרם גדול הדור. כיון ששמע גזרה כל הבן נו'. עמד וגירש אשתו. עמדו כלן וגירשו נשותיהם. ולא החזירום עד שהחזיר הוא התלה כדלעיל. הרי א"כ נגזר הדבר שלא מנו המצריים לכלן. רק מעשה שהחזירום ומנו ליקוהן מניים. לכן בכל אותן ג' חדשים לא בדקו כלל אחר נשי ישראל לידע אם הולידו. כמו שלא בדקו אחר יוכבד. בידעם שגרשו בני ישראל נשותיהן. והשגיחו רק על חזרתן. לאמנות להם ימי עיבורן. ולא חששו כמישום שמא נתעברו מקודם. ואע"פ שראו באצטגנינות כיום נולד מושיען של ישראל. וגזרו. על עמו בנגד סימה הגזרה במשך זמן זה. כמ"ש ז"ל. אף על עמו גזר. משום שלא ידע מאיזה עם הוא. אבל

וְכָל הַבַּת תְּחַיּוּן: וְאֶת לַחֲצֵנוּ. זֶה הַדְּחַק. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר. וְגַם רָאִיתִי אֶת הַלַּחַץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לֹחֲצִים אֹתָם:

מיפרא לא עלה ע"ד שיולד אז. אלא היה אפשר לפי השבועה. וזה נכון בלי ספק. אלא שצריך ליישב לפ"ז. מה להם כי מעתה את עמלנו אלו הבנים. הם גם אפשר אחד מהם. נכון נ"ל. דואת עמלינו. היינו אלא הודעת הסבה למ"ש את ענינו א פרישות ד"א. לומר שמחמת גזרת הבנים נתענו על"פ בפרישות ד"א ג' חדשים. א"כ באו בקובלנא תנה ע הבנים שהיו ראוים לנאת מהם. שאלמלא היו עוסקים בד"א גם בג' חדשים שפירשו וכבשו מעינם. הלא דמי הבנים האלה נועקים המם תגם. שהיה אפשר להתיישב מהם עולם מלא. עי"ל. וכל הבת תחיון. אף היא הלא גזרה קשה בפ"ע. כי אם היה מקום להתקיים גזרת כל הבן. א"כ לאיזה תועלת היה קיום הבנות. כי אז ודאי היו נשארות לקלון להשיאן לעבדים בני חם. הלא א"כ טוב מותן מחייהן. כמו שעשו הילדות שנשבו לקלון בעת החורבן. שהשליכו עצמן בים להמלט מחיים גרועים. כאלה למה לכן. ע"כ בלי ספק רעה גדולה תחשב אף היא: ואת לחצנו. אלא תחשוב שהקילו עול השעבוד מעליהן באותן ג' חדשים שלא עסקו בפריה ורביה. אחר שכל עקם סוהם היתה רק למעט זרעם. א"כ היה מקום לומר. מאחר שפירשו עצמם מד"א לגמרי. לא נחו מן העבודה הקשה. לז"א באמת לא כן הוא. אלא עם ענינו ועמלנו. לא שבת נוגש מ"מ. ונשאר גם לחצנו. אע"פ שפרעה אח"כ לא חשש רק פן ירבה. ובסור הסבה. יסור עול הסבלו מעל נוארם. אבל עם הארץ עזרו לרעה. והכבידו עולם בכל אופן. לראות זה הביא הכתוב. וגם ראיתי את הלחץ אשר מצרים לוחצים. להוכיח אמיתתו. שעם המון מצרים. על"פ לא סר מלחוץ אותם בכל זמן. ונכון הדבר. ומיושב כל מה שים להקשות בענין. ועתה צריך אתה לדעת. כי סוד הפסוק הנ"ל. ונצעק אל ה' א"א. רומז בג' ראשותת. ה' אלהי אבותינו. בכתר עליון. וישמע קולנו. ככתוב בינה שניני. וירא. בחכמה. ולבי ראה חכמה; הרי הדבר מבואר. שעד שם הגיעה צעקתנו. ובקעה שערי רחמים. ועתה פירוש ע"י ז' מתחונות הרמוזות בפסוק הזה. ויוציאנו וגו':

וַיּוֹצִיאֵנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם. בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה. וּבְמוֹרָא גָּדוֹל וּבְאֹתוֹת וּבְמוֹפְתִים:

וַיּוֹצִיאֵנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם. לֹא עַל יְדֵי מַלְאָךְ וְלֹא עַל יְדֵי שָׂרָף וְלֹא עַל יְדֵי שָׁלִיחַ. אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה. וְהִכֵּיתִי כָל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה. וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים. אֲנִי יְהוָה: וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ מִצְרַיִם. אֲנִי וְלֹא מַלְאָךְ. וְהִכֵּיתִי כָל בְּכוֹר. אֲנִי וְלֹא שָׂרָף. וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים. אֲנִי וְלֹא הַשָּׁלִיחַ. אֲנִי יְהוָה. אֲנִי הוּא וְלֹא אַחֵר:

בְּיָד חֲזָקָה. זוֹ הַדֶּבֶר. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר. הִנֵּה יַד יְהוָה הוֹיָה בְּמִקְנְךָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה. בַּסּוּסִים בַּחֲמֹרִים בַּגְּמַלִּים בַּבָּקָר וּבַצֹּאן. דֶּבֶר כָּבֵד מְאֹד:

ביד חזקה. היא בימין גבורה שבחסד: ובזרוע נטויה. חסד שבגבורה (כמ"ש לך זרוע עם גבורה. ולכן הזרוע לכהן): ובמורא גדול. ספארת כנמי' דגדלות: ובאותות. הרין. ב' דרועין נלח הוד. כי נקרא השם לנהות אות בנבא. כנודע: ובמופתים. הרין. יסוד מלכות (דכחד השיבי כידוע) בני' סוס פ'. יסו"ד. מופי"ס. מלכו"ת. ומדויק מאד לשון הכתוב

אלה ג' אחדים; וכי זוגות. המשכיל יבין מדעתו. והפתא מפרש להו: לא ע"י מלאך. לכאורה יקשה הדבר מאד. שהוא סותר מקרא מלא. וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים (ולפ"ד הפסח י"ל. וישלח מלאך. לפנין. כענין שכתוב. הנני שולח מלאכי ופנה דרך לפני. לא שיהא מלאך המוציא. אבל ויוציאנו ה': האמור למעלה נעגין) אלא ה"פ. משום דאין מלאך א' עושה שתי שליחות. והגואלה ממצרים ודאי ע"י מלאך היתה ככתוב מפורש. אבל לא ע"י מלאך לבד נעשה גם ההכאה בבכורי ממצרים. כי זה נעשה ע"י השי"ת כדמפרש ואזיל הגא דידן. לכך מבג כאן. ויוציאנו ה'. בבחינת הסבה בלבד. והייט משום שיצ"מ היתה ע"י גילוי כתר עליון כדלעיל. זה"ש. לא ע"י מלאך. מיכא"ל דבריאה. ולא ע"י שרף. מט"ט (שר פנים. עי' פי' הקטורת. וביותר) דיצירה. ולא ע"י שליח. השטים. אלא ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו. הוא יאהדונהי (הוא ודאי כבודו ועצמו. כמבואר בסולם בית אל) מלאך האלהי"ם ההולך לפני מחנה ישראל. הוא מלאך מן השמי"ם. זכר ונקבה. וזה מבואר. ומ"ש עוד. אני הוא ולא אחר. אלא תימא אע"פ שהיה שם הקב"ה בכבודו ובעצמו. מ"מ לא עשה פועל ההכאה האכזרית כ"א ע"י מלאך אכזרי שפקלמור שלו ספרא אחרא. לכך הודיעך במ"ש אני ה' יחידא. כי דווקא הוא בעצמו עשה זאת (ומ"ש ואתם לא תצאו וגו' עד בוקר. משום דלילה הוא זמן המחבלים כמ"ש רש"י) וזה מפני שהיה דין ממוזג ברחמים גמורים. כי על כן. אפי' כשהיה בכור ישראל בבית המצרי היה נצול. הוא שרמז הכתוב ופסחתי עליכם. ואינו כמו שמבין ביד מלאך המשחית בעם. שוב אינו מבחין בין צדיק לרשע וכן כשהיה מצרי נטמן בבית ישראל. הוכה כמו שרמז הכתוב. ופסח ה' על הפתח ולא יתן המשחית לבוא אל בתיכם לנגף. את המצרי. שא"כ. לא היה מבחין כאמור. לכן ודאי הולך הקב"ה להכותם בעצמו. שלא תלקה מדה"ד (לחסום שור בדישו) וכן היה הצורך ממדת

רחמים

רחמנות של המצריים עליהן, שהמלך המכה, א"א לו להבחין בין טפה של בכור לשאינה בכור (כמ"ש על המכות לפי ה'. שהבחנתי במצרים ה') והוא א"כ שלא שלטו מצרים מהם. לפיכך הוצרך לומר שהקב"ה בעצמו בכבודו הלך שלא יכלו. וכ"ה ע"פ דרך הסוד. כי אם יציאת מצרים והגאולה בטוריהם. ע"י נשבר דקודשה היה. ער"ל מפני רחמים :

ובמורא גדול. גילוי שכינה. ודפי. כי לא הוא אמר. פירושו כמו במראה (וכן תרגם אונקלוס) שמתגלה בו לנביאים. במראה אליו אדברה. ותמר ה"א כנקבה. ומהמת כי גדול אד"ומיו ומר"ה על כל אלהים ג. ותיבת שמר. כוח שמים. ובמוראים גדולים. קרי בים ובמאורים גדולים. והכן זה: מקרב גוי; כי באו אל קרב. והולים בלעו מפיו: במסות. בנסיונות: לכם. כשרדף פרעה אחריהם חלק לכם. ונעשו כאות רבות שומה. אמה אומרת נמצר למצרים. והאם אומרת נעשה מלחמה וכו': במצרים לעיניך. כשהסכימו לדעת אחת לירד בים. ולא מצרים ולא לעיניהם :

וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה. זוֹ הַחֶרֶב. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר. וְחַרְבּוֹ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ. נְטוּיָה עַל יְרוּשָׁלָיִם: וּבְמוֹרָא גָּדוֹל. זוֹ גִלּוּי שְׁכִינָה. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר. אוֹ הֲנִסָּה אֱלֹהִים לָבוֹא לָקַחַת לוֹ גוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי. בְּמַסֹּת בְּאוֹתֹת וּבְמוֹפְתִים וּבְמִלְחָמָה וּבְיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבְמוֹרָאִים גְּדוֹלִים. כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ:

זה המטה. שהאותות היו כתובים עליו בסימניהם כמ"ש רז"ל [ש"ר פ"ח]: הדם. שכולל מופתים ג'. כמו שמבואר והולך: כי ג' אלו ממקור אחד יצאו. וק"ל:

וּבְאֹתוֹת. זֶה הַמַּטֶּה. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר וְאֶת הַמַּטֶּה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדֶךָ. אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בּוֹ אֶת הָאֹתֹת: וּבְמוֹפְתִים. זֶה הַדָּם. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר וְנָתַתִּי מוֹפְתִים בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ:

[ישפוך מהכוס לכלי שבור עד באח"ב י"ג פעמים. ויכוין שהקב"ה יצילנו ממכות אלו. ועל ראשי אויבינו יחולו: וימלא הכוס]:

דָּם. וָאֵשׁ. וְתִמְרוֹת עָשָׁן:

מטיף שלש טיפין מהכוס כאמור. ומוסיף לכוס

דִּבָר אַחֵר. בְּיָד חֲזָקָה. שְׁתַּיִם. וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה. שְׁתַּיִם. וּבְמוֹרָא גָּדֹל. שְׁתַּיִם. וּבְאֹתוֹת. שְׁתַּיִם. וּבְמוֹפְתִים. שְׁתַּיִם: אֵלּוּ עֶשֶׂר מַכּוֹת שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרִים בְּמִצְרַיִם. וְאֵלּוּ הֵן:

גם בכל מכה ומכה וכשיאמר הסימנים. מטיף מן היין שבכוס. וי"א באצבעו:

דָּם. צְפַרְדֵּעַ. כִּנִּים. עָרוֹב. דֶּבֶר. שְׁחִין. בָּרָד. אַרְבֶּה. חֹשֶׁךְ. מַכַּת בְּכוֹרוֹת:

דם. צריך אתה לדעת. שי' מכות הם נאחזים בעשר דרגין דספרא אחרא. שכנגדם י' ספירות במלכות דקדושה כי אם זה לעומת זה עשה האלהים. מוב לפניו ימלט מהם. והתחילו לעשות מהמטה למעלה: דם. בנוקבא. אשה דם. פיה מלא דם: צפרדע. עד יסוד. עמ"ש בריש זוהר האזין. ובספ' יסבבנה. וסיום מכלא ייה. ובברכה עובד. נגוד ברכת בונה ירושלים: כנים שבהם לנו כסי"ל. מכת קוץ לירושי אלקים (שכנגדם נגלי"ם ואלי"לים יכרתון המתפשטים נגוד והפך לחוס לא תאמר לו. וכנס חסר. קי"ם טוהם. קי' מתה יופי: ערוב. חסר. מגד אחורי כוים ואחורי אלהים. ע"ב ר' מגד נגח. נגח בארץ (ולעמיד יהונקן. כמיבאו בגין בתנן) יחד כסי"ל ובע"ר יאבדו: דבר. לעומת הספירה. לגבי לך דבר. עי' ריש זוהר האזין. ובספ' ברכות התורה: שחין. לשון חום אש. כמו שנה שתוגה. וממנו מדת הגבורה: ברד. הקרירות נגד דיני החסד: ארבה. גי' יצחק. שפרשו בבינה: דמנה דינין מתערין: חשך. ממנו ע"ך דינין שבחכמה: בכורות. מגד כתר עליון. הוא בכור ודפי. [ונזכר לעיל. הרי עשר מכות הגלו בואלין סימן היכן אחיזתן. ורז"ל אמרו דרך פשט. שמכנו עמהם בתכסיסי מלכות כשתמם. בתחלה סותם המים וכו' כדאיתא בתנחומא (פ' בא):

[(יד) יכביד לבו ביום עמן מכות בכורות. שבלילה אחרת כביום במקומה. תמוז והאז כל המים דין ס' ובשעת שילוח ישראל ממצרים. ואז המצרים מתים בשק ואין קובר. והמצרים לא ישראל יוצאים נגד זה ואז מתים נגד סב'. וג' מיתות היה. א' שהמיתו בכורי מצרים כל אחד בידו. ב' מיתת הבכורים. ג' שמתים פרעה נגבוה שיוציאו לעבר את ישראל]:

ר"י היה נותן סימנים. עם ערך דרכו ומנהגו. שאמר אלהם הסמים ג"כ [מנחות פ] ולפי שאין הסדרם נכרים

רַבִּי יְהוּדָה הָיָה נוֹתֵן בָּהֶם סִימָנִים. דְּצַ"ךְ. עֲדַ"שׁ. בְּאַחַ"ב:

ל

אלא בסימנים. מ"מ צריך לדעת מה נ"מ בידיעת סדרן של מכות. י"ל מפני הסימנים. דם צפרדע הן ע"י התראה. כנים בלא התראה. ערוב דבר בהתראה. שחין בלי התראה. ברד ארבה בהתראה. חושך בלא התראה. והמכה האחרונה יחידית בהתראה. וגרסה לאלו. מפני שאין לה זוג. ורמב"ן פירש. דצ"ך הן ע"י אהרן במטה. עד"ש ע"י משה שלא במטה. באח"ב ע"י משה במטה. וריב"א פירש. דנקיט להו הכי. משום דאות שלישית של הסימנים. דהיינו כנים שחין חשך. כל א' היה משמש עם הגוף. כמו הכנים. הן עם הגוף והחוץ. אלא שהמים עיקר המכה. וכן שלח. הדע שקורין זה בזה. כשהכתוב וא"ו בגם שחין חשך. והקה אותיות דאשונות מהג'. יהיה השך. ואותיות שחן. ושלישיות כנם. ור"ה פירש. בסדר זה היה קורין מבלי ביטורים (לא ידעתי טעמו) ולא סדר שכתוב בתהלים. י"א. לפי שכל המכה אח"ד. גי' שבי שוא (ר"ל עם האותיות) עם כל הי' מכות. ואני מצאתי. דצ"ך עד"ש באח"ב [עם הג' תיבות] עולה בגי' אלף ד'. כמנין אברהם יצחק וישראל עם הכולל (וכן אמרו ז"ל [ב"ר פס"ו] שי' מכות היו כנגד י' נסים שנעשו לאברהם אבינו) הכ"ף בחשבון גדול. פי לכן נכתב הכ"ף פשוטה. נ"ס. אל"ף פלא. כתר עליון. עוד. אל"ף למ"ד פ"ה. גי' של רם. בכתר: שהו היה השם המכה. וכן הוא גי' ת"ס עם האותיות ועוד עם הכולל. לפי שנעשו בכח כתר רשם האלילות. במ"ש פ"ה דלבוש שהוא ג"כ רמז. שתולה כנגדו אמר בית השפה. והול"ל מרגניתא והשפה. גם לפי דבריו הכי ימצא (כלפי ישראל שמתחים לגיד ועד מעבידיהם) דצ"ך שמתחלך הגבוה בשתיקה. וזה עד"ש (כמו מוביה השמע ואדים. אלפיה בישתא מלה) [סנהדרין ז] גם אלשון עדשה כמשמעו. כעדשה זו שאין לה פה והיא מאכל אבל. וכן נ"ל בלילה הזה עתה בגלות. שמוען גם סימני אבלות. ואסור לנו למלא שחוק פינו בעוה"ז. עד שתגיע עת גאולה שלמה. אז ימלא שחוק פינו. אך אחר באח"ב. באהבה ובנה הסבול עול גלות. ותקיים מצות ה' כאוכבה עליך. וזו באח"ב. והוא ענין אחר בלי ספק. פי' עוד לקמן בס"ד:

רבי יוסי הגלילי אומר. מנין אתה אומר שלקו המצרים במצרים עשר מכות. ועל הים לקו חמשים מכות. במצרים מה הוא אומר. ויאמרו החרטומים אל פרעה אצבע אלהים הוא: ועל הים מה הוא אומר. וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה יהוה במצרים. וייראו העם את יהוה. ויאמינו ביהוה. ובמשה עבדו: כמה לקו באצבע. עשר מכות. אמור מעתה. במצרים לקו עשר מכות. ועל הים לקו חמשים מכות:

אצבע. גי' מילוי יוד"ן שמא דגושפנקא רבא דחתים ביה שמיא וארעא. גם אחורים דע"ב. שהו לקו ותלי. כי היא אצבע מאלהים. דניה ה' אצבען. ה' עלין הקיפין דכ"ח. אולם הם כיוונו להקפין הגם ולסכנים בגדר מעשה המב"ע. גי' אלהי"ם. וכן אצבע בחילוף

א' גו' במספר קטן. והכוונו בריאת הכנים מן העפר. עם שע"כ הוזו בהם כימוסם. אע"ג דלא מוכיף להו שהוא מכעדשה: באצבע עשר מכות. וא"ח פסוק זה בכמה גלבד נאמר. י"ל שבכמים נתגלה שעשה כבא מפלא קי"ל חרטומי אלהים. גי' כנ"ים כדלעיל. וזה לפי שב' פרקים יש באצבע. לכך חלקו ג"כ כללות י' מכות לג' חלקים. עד פרקי האצבע. ובב' מכות הנלם מה שמגיע לפרק א'. לו יצא לפועל ונודע כחו של פרק, שהוא שלישים האצבע אלהים. ועל המכות צריכין להיות שמולשין. כמ"ש גם בל"ם מלקות: ועל הים נ' מכות. אע"ג דכתיב נמי במצרים הנה יד ה' היה במקנך. התם לאו יד שלמה הוא. דמשו"ה לא כתיב בה"א הידיעה. אלא גבורה חלושה. כהי' היה (מעין אלוה גביה. כהיותי ונחלותי) לפיכך פגעה רק במקנה. לפי שאין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחלה. משא"כ כאן שכתוב היד הגדולה. בידיעה ברורה. שהיא השלמה בכל כחות אצבעותיה החמש. זה ברור וא"ל לשום חוזק. וכהשינו הי"ס הגדול וכנסו בהמשים שעריו. אז נפתחה היד עם אצבעותיה לדון המצריים בשלש מכות. וזה מבין:

רבי אליעזר אומר. מנין שכל מכה ומכה שהביא הקדוש ברוך הוא על המצרים במצרים. היתה של ארבע מכות. שנאמר ישלח בם חרון אפו. עברה וזעם וצרה. משלחת מלאכי רעים. עברה אחת. וזעם שתים. וצרה שלש. משלחת מלאכי רעים ארבע. אמור מעתה. במצרים לקו ארבעים מכות. ועל הים לקו מאתים מכות:

ארבעים מכות. מרבעה אלהים

חמשים ומאתים מכות. נמשכים מכל (אלא) אלפי (גר ב"ם גי' סימני הספר מכות עם הכולל לפי שהם כנו גר ה' שמות אדם (שהיא גר כשל. כמ"ש [ב"ר פל"א] גרי כידך וגרך כידי):

רבי עקיבא אומר. מנין שכל מכה ומכה שהביא הקדוש ברוך הוא

עַל הַמִּצְרִים בְּמִצְרַיִם. הָיְתָה שֶׁל חָמֵשׁ מַכּוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר יְשַׁלַּח בָּם חֲרוֹן אַפּוֹ עֶבְרָה וָזַעַם וְצָרָה מִשְׁלַחַת מַלְאֲכֵי רָעִים. חֲרוֹן אַפּוֹ אַחַת. עֶבְרָה שְׁתַּיִם. וָזַעַם שָׁלשׁ. וְצָרָה אַרְבַּע. מִשְׁלַחַת מַלְאֲכֵי רָעִים חָמֵשׁ. אֱמוֹר מֵעַתָּה. בְּמִצְרַיִם לָקוּ חֲמִשִּׁים מַכּוֹת. וְעַל הַיָּם לָקוּ חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם מַכּוֹת:

כַּמָּה מַעֲלוֹת טוֹבוֹת לַמָּקוֹם עָלֵינוּ. אִלּוּ הוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא עָשָׂה בָהֶם שְׁפָטִים. דַּיֵּנוּ: אִלּוּ עָשָׂה בָהֶם שְׁפָטִים. וְלֹא עָשָׂה בֵאלֹהֵיהֶם. דַּיֵּנוּ: אִלּוּ עָשָׂה בֵאלֹהֵיהֶם. וְלֹא הָרַג בְּכוֹרֵיהֶם. דַּיֵּנוּ: אִלּוּ הָרַג בְּכוֹרֵיהֶם. וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת מָמוֹנָם. דַּיֵּנוּ: אִלּוּ נָתַן לָנוּ אֶת מָמוֹנָם. וְלֹא קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם. דַּיֵּנוּ: אִלּוּ קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם. וְלֹא הֶעֱבִירָנוּ בְתוֹכוֹ בֶּחָרָבָה. דַּיֵּנוּ: אִלּוּ הֶעֱבִירָנוּ בְתוֹכוֹ בֶּחָרָבָה. וְלֹא שִׁקַּע צָרֵינוּ בְּתוֹכוֹ. דַּיֵּנוּ: אִלּוּ שִׁקַּע צָרֵינוּ בְּתוֹכוֹ. וְלֹא סִפֵּק צָרְכֵּנוּ בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה. דַּיֵּנוּ: אִלּוּ סִפֵּק צָרְכֵּנוּ בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה. וְלֹא הֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמָּן. דַּיֵּנוּ: אִלּוּ הֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמָּן. וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת הַשַּׁבָּת. דַּיֵּנוּ: אִלּוּ נָתַן לָנוּ אֶת הַשַּׁבָּת. וְלֹא קֵרְבָנוּ לִפְנֵי הַר סִינַי. דַּיֵּנוּ: אִלּוּ קֵרְבָנוּ לִפְנֵי הַר סִינַי. וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה. דַּיֵּנוּ: אִלּוּ נָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה. וְלֹא הִכְנִיסָנוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. דַּיֵּנוּ: אִלּוּ הִכְנִיסָנוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְלֹא בָנָה לָנוּ אֶת בֵּית הַבְּחִירָה. דַּיֵּנוּ:

עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. טוֹבָה כְּפוּלָה וּמְכֻפֶּלֶת לַמָּקוֹם עָלֵינוּ. שֶׁהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם. וְעָשָׂה בָהֶם שְׁפָטִים. וְעָשָׂה בֵאלֹהֵיהֶם. וְהָרַג בְּכוֹרֵיהֶם. וְנָתַן לָנוּ אֶת מָמוֹנָם. וְקָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם: וְהֶעֱבִירָנוּ בְתוֹכוֹ בֶּחָרָבָה.

כמה מעלות. פי' הם במספר כנגד מעלות הדוכן שעליהם לוים עומדים בכלי שיר ואומרין שירה. וכנגדן ט"ו שיר המעלות שבתהלים. לכן קראם מעלות: **עשה בהם שפטים.** יש מה לדיק כי הזה נקם. וגדולה נקמה. לכן ודאי מגיע הדבר אלינו להטיב נפשנו: **עשה באלהיהם.** שרם של מעלה ומזל טלה. כי על כן בא קרבן פסח ממנו. לזבוח תועבת מצרים לעיניהם. ועי' זה זכינו לגאולה. אין סיבה גדולה מזו. ולא עוד שהוא זכר ואות לאכילת לויתן (שהאוכל בקרבן פסח יאכל [ ]. כמ"ש אנטונינוס לרבי) [ירוש' מגילה פ"א ה"א] אחר גאולת הנפשות. וכמות זה הענין. והרוגן בתוך יאור מצרים. כן מות זה. כי אז יתוקן ויבושם כל עור הדג הענין הגדול הכולל. ויהפך כל רע למוטב. כמ"ש בה"ד בזמרת הארץ. ובענין זאת הסעודה. כך זו. שניהם נאכלין על השבע לקנות הסעודה באחרונה. כמ"ש בזוה"י בגשה אן ובנים ישראל. יעו"ש. לפיכך בודאי לנו נוגעת גם טובה זו. וגדולה היא אלינו: **הרג בכוריהם.** שהיהם בתר בכוריו לקדשם: **ונתן לנו את ממונם.** מיהו ושפלומין באין כאחד. כ"ש שגזלו עור ואכלו בשר עמיו. וממונם ממילא שלנו. לפי שאין להם יורשים זר הורה. ואל"ל כי באנו בשכרנו ושעבודנו. אבל עדיין יש לדקדק. שאם לא נתן לנו. מה יאמר שאינו לדיק. אי"כ לא הוי בלא"ה. ואיך אמר בכאן דיינו. וי"ל שהבטחת יצאו ברכוש גדול כבר נתקיימה בבזת מצרים. שהשאילום וינצלום. וכאן מדבר מבזת הים. שהיא היתה גדולה ממנה. ותוספת מרובה על העיקר. כמ"ש ז"ל [שה"ש רבה עה"פ תורי זהב] וזה מפני שכל הכסף שבארץ כנען בא למצרים. וכבר נהגה הארץ וכל אשר בה ליעקב. מלבד שעבד שקנה נכסים. עבד למי ונכסים למי. לכן אפי' בית מצרים בהיתר בא לידם ובזהם נטלו. וזה על הים מעלה יתרה נחשבת: **וקרע לנו את הים.** לא הצריכנו לסבב לשון ים סוף ולילך בארוכה (ומ"ש התוספות [ערכין ט"ו] שהלכו בו רק רצועה כקשת. אינו מוכרח. וכמ"ש בספר גבורות ה'. הוא נגד המליצות ג"כ. אלא תמי בזו ועברו מעבר אל עבר לקצר הדרך לפניהם. ומ"ש שהפסוק ויחנו על ים סוף. אינו מתמיה. כי הים מתפשט בעיקומים וסיבובים. תוך המדבר. עד שפגעו בו שנית בדרך מהלכם. זה פשוט וידוע. או מי לא ידע שאין הדרכים ישרים ושוים במדבר הגדול מקום שרפים וסלעים. וכל המסעות היו ארחות עקלקלות הולכות בסבוב כזנב התלי. כדרך הנהרות המושכים בעקולי וכפורי. ככה הוא בענין מסלות הארץ הרבה פעמים נסוגים אחור) או נגאוהם דרך ארץ פלשתים שלא יראו מלחמה. ועוד שלא הצריכם לשוט ע"פ המים. כמ"ש בספ' הגל הגדול. ושגאם

וְשִׁקַּע צָרֵינוּ בְּתוֹכוֹ. וְסִפֵּק צָרְכֵּנוּ בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה. וְהֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמָּן. וְנָתַן לָנוּ אֶת הַשַּׁבָּת. וְקֵרְבָנוּ לִפְנֵי הַר סִינַי. וְנָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה. וְהִכְנִיסָנוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וּבָנָה לָנוּ אֶת בֵּית הַבְּחִירָה. לְכַפֵּר עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ:

עד כאן אומרים בשבח הגדול:

בלשון קריעה. מפני שנפרדים ממנה שבילים וכן נעשה בבקיעת הים קרעים רבים. כמ"ש לגזרים. לכל שבט שביל. והלך: בחרבה. שנעשה קרקע הים גריד ויבשה קשה. שלא ישקעו בטיט רגליהם. אבל שקעו צרים במים טיט.

מצרים שאמר לה. חומר מים רבים. וראינו באויבינו שנשארים ממכות מצרים. כשרפה ומיעו שהיו מתוקנים לגדולה מהם: ספק צרכינו. רגליהם לא בצקו ושמלותיהם לא בלו. ולבושם גדל עמהם כתואם שזה. שלבישן כרחוץ וסכן ותנים בהספקים. כמ"ש בס' יחזקאל. ונשאם על כנפי נשרים. הוליכן בעמוד אש וענן. ונתן להם הבאר. כל זה גלל נספוק צרכיהם. שלבד מה שתגרי גוים היו מביאין להן למדבר ליה. באמר רבו ה' אתם: האכילנו המן. שמלא בשערים. והיו טועמים בו כל מיני טעמים שבעולם. לילדים ולזקנים. לכ"א כפי הראוי לטבעו: ונתן לנו השבת. שהוא מעין עוה"ב. ואות גדולה וכבוד גירשו לבינו יתב'. לגאולה וכדי שתשובה מחייב מיתה: קרבנו לפני הר סיני. לראות את מלכנו. ונפסקה זוהמתן: ונתן לנו את התורה. שהיא חיינו ואורך ימינו. ואת. לרבות תורה שבע"פ. שהיא חיי עולם הנטועה בתוכנו. כמ"ש בפ' הברכה: לארץ ישראל. ארץ חמדה. צבי לכל הארצות: ובנה לנו את בית הבחירה. אע"פ שכבר עשה לנו משכן. והיה בו כדי לכפר עונות. שלא לן אדם ועון בידו כל זמן שהיה קיים הגדיל לעשות עמנו. בבנין בית עולמים. שאם התפללה שלה מעון שמע ותפלה. ישפוך חמתו על עצים ואבנים. כדי לכפר על כל עונותינו הרבים והעצומים. שאל"כ לא היה לנו תקוה. כי במעשה משכן לא שלטה יד אדם ולזה יפה אמר שהוא לכפר על כל עונותינו. ובזה הם עוד בת ציון:

רַבָּן גַּמְלִיאֵל הָיָה אוֹמֵר. כָּל שֶׁלֹּא אָמַר שְׁלֹשָׁה דְבָרִים אֵלּוּ בַּפֶּסַח. לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ. וְאֵלּוּ הֵן. פֶּסַח. מַצָּה. וּמָרוֹר:

לא יצא. שלח"ש ומהדורה:

פֶּסַח שֶׁהָיוּ אֲבוֹתֵינוּ אוֹכְלִים בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם. עַל שׁוּם מָה. עַל שׁוּם שֶׁפָּסַח הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל בָּתֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם. שֶׁנֶּאֱמַר וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח פֶּסַח הוּא לַיהוה. אֲשֶׁר פָּסַח עַל בָּתֵּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנָגְפּוֹ אֶת מִצְרַיִם. וְאֶת בָּתֵּינוּ הִצִּיל וַיִּקֹּד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ:

פסח. גי' יסו"ד בנ"ס (גם ב"פ אהיה והויה א') ומוטריקון פה (הוא הפה שמלל ה' קבין שיחה) סח. לכן מצוה לספר ביציאת מצרים:

אוחז בידו המצה ומראה אותה למסובין:

מַצָּה זוּ שֶׁאָנוּ אוֹכְלִים. עַל שׁוּם מָה. עַל שׁוּם שֶׁלֹּא הִסְפִּיק בְּצֵקָם שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ לְהַחֲמִיץ. עַד שֶׁנִּגְלָה עֲלֵיהֶם, מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּגְאָלָם. שֶׁנֶּאֱמַר וַיֹּאפוּ אֶת הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֻגֹת מַצּוֹת כִּי לֹא חָמֵץ. כִּי גֹרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם. וְלֹא יָכְלוּ לְהִתְמַהְמֵהַּ. וְגַם צֵדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם:

מצה ז. שדעתם קל"ס. כאמר לעיל: שלא הספיק. ע"ל וגאל"ם ג

אוחז בידו המרור ומראה אותו למסובין:

מָרוֹר זֶה שֶׁאָנוּ אוֹכְלִים. עַל שׁוּם מָה. עַל שׁוּם שֶׁמֵּרְרוּ הַמִּצְרִים אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם. שֶׁנֶּאֱמַר וַיְמָרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים וּבְכָל עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה אֵת כָּל עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָהֶם. בְּפָרֶךְ:

מרור. גי' מות. כי רגליה יורדות מות. לכך צריך לטבול בחרוסת ולהמית הקפ"א שהוא אדם כחמיס (קו"ף בפני אדם) ולגוענו בשניס לנשמתו. ומצות בחס"א (בינה) שדינים מתוקים. לפיכך חרת מצה מן המובחר. אף על פי שהוא מר:

באלו הוא יצא. נתבאר לעיל:
לפיכך. מספר תיבות זה הנוסח כמנין נא"ה. מאות ד' ימים. שבח סוף סיפור יציאת מצרים כדלעיל. ויש כאן ה' לשונות של שבח. והיא משלמת מנין [illegible]. וכלולה גם בסיום הלשון: ונאמר לפניו הללויה. כ"ה הנוסח הנכון. כמ"ש הלח"ש. ואף הגורס ונאמר שירה חדשה. אין מוספין אותו כל כך. אך לא יעשה כן לשנות הנקוד כונאמר. כמו שבדו האחרונים מלבם. שכן זה שלא היה ולא נברא. לא מתורגם ולא נקרא:

בְּכָל דּוֹר וָדוֹר חַיָּב אָדָם לִרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּאִלּוּ הוּא יָצָא מִמִּצְרָיִם. שֶׁנֶּאֱמַר וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יהוה לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם: לֹא אֶת אֲבוֹתֵינוּ בִּלְבָד גָּאַל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. אֶלָּא אַף אוֹתָנוּ גָּאַל עִמָּהֶם. שֶׁנֶּאֱמַר וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם. לְמַעַן הָבִיא אֹתָנוּ לָתֶת לָנוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבוֹתֵינוּ:

יאחז הכוס בידו ויכסה המצות עד הללויה:

לְפִיכָךְ. אֲנַחְנוּ חַיָּבִים. לְהוֹדוֹת לְהַלֵּל לְשַׁבֵּחַ. לְפָאֵר לְרוֹמֵם לְהַדֵּר. לְבָרֵךְ לְעַלֵּה וּלְקַלֵּס. לְמִי שֶׁעָשָׂה לַאֲבוֹתֵינוּ וְלָנוּ אֶת כָּל הַנִּסִּים הָאֵלּוּ. הוֹצִיאָנוּ מֵעַבְדוּת לְחֵרוּת. מִיָּגוֹן לְשִׂמְחָה וּמֵאֵבֶל לְיוֹם טוֹב. וּמֵאֲפֵלָה לְאוֹר גָּדוֹל וּמִשִּׁעְבּוּד לִגְאֻלָּה. וְנֹאמַר לְפָנָיו (שִׁירָה חֲדָשָׁה) הַלְלוּיָהּ:

קורין ב' פרקי הלל הראשונים (כדי לגמור גם הם ב' בשיר)

הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ עַבְדֵי יהוה הַלְלוּ אֶת שֵׁם יהוה: יְהִי שֵׁם יהוה מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם: מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ עַד מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל שֵׁם יהוה: רָם עַל כָּל גּוֹיִם יהוה עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ: מִי כַּיהוה אֱלֹהֵינוּ הַמַּגְבִּיהִי לָשָׁבֶת: הַמַּשְׁפִּילִי לִרְאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ: מְקִימִי מֵעָפָר דָּל מֵאַשְׁפֹּת יָרִים אֶבְיוֹן: לְהוֹשִׁיבִי עִם נְדִיבִים עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ: מוֹשִׁיבִי עֲקֶרֶת הַבַּיִת אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה הַלְלוּיָהּ:

בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לֹעֵז: הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו: הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס הַיַּרְדֵּן יִסֹּב לְאָחוֹר: הֶהָרִים רָקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי צֹאן: מַה לְּךָ הַיָּם כִּי תָנוּס הַיַּרְדֵּן תִּסֹּב לְאָחוֹר: הֶהָרִים תִּרְקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי צֹאן: מִלִּפְנֵי אָדוֹן חוּלִי אָרֶץ מִלִּפְנֵי אֱלוֹהַּ יַעֲקֹב. הַהֹפְכִי הַצּוּר אֲגַם מָיִם חַלָּמִישׁ לְמַעְיְנוֹ מָיִם:

ברוך. נוסח זה יש ש"נ תיבות. גם שם זה פתח ידוע בבינה: מן הזבחים ומן הפסחים. א"צ לשנות בנוסח שעם. כי במ"ש אין שם הגינה כלל. אלא שכך אחר רוב שנים. כך הוא העקר: קיר. סודו מבואר בס' הזוהר. על הפסוק

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר גְּאָלָנוּ וְגָאַל אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם וְהִגִּיעָנוּ הַלַּיְלָה הַזֶּה לֶאֱכָל בּוֹ מַצָּה וּמָרוֹר. כֵּן יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. יַגִּיעֵנוּ לְמוֹעֲדִים וְלִרְגָלִים אֲחֵרִים הַבָּאִים לִקְרָאתֵנוּ לְשָׁלוֹם שְׂמֵחִים בְּבִנְיַן עִירֶךָ. וְשָׂשִׂים בַּעֲבוֹדָתֶךָ.

ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים אשר יגיע דמם על קיר מזבחך לרצון. ונודה לך שיר חדש על גאולתנו ועל פדות נפשנו: ברוך אתה יהוה גאל ישראל:

הפסוק ויסב פניו אל הקיר. היא ה"י פעמים צדיק: שיר חדש. לפי שכולם אהרונים משלה לזכר. שהיא מוליד (וכן כתוב נה. רמז גם אם יולד זכר, המשכיל יבין) ככה לא יהיה שיר אחרים אבלי גלות:

(ז) הוא ומברך בפה"ג. כ"ה מנהגם. עמו"ק:

[הנני רוצה לקיים מצות כוס שני מארבע כוסות. שהוא כנגד אות ה' ראשונה של הויה ב"ה. היא בינה. והן תרין ריעין דלא מתפרשין. ושהוא כנגד רוח זנות לבטל אותו. לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה. על ידי ההוא טמיר ונעלם. בשם כל ישראל]:

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן

(ח) ושותין בהסיבת שמאל. ואינו מברך אחריו:

נתיב. ז רחצה (א) נוטלין ידיהם ומברכין ענט"י: (ב) יקח המצות כסדר שהניחם. הפרוסה בין שתי השלמות. ויאחוז שלשתם בידו: (ג) מוציא ויברך (הפה כוונתו על העליונה ביחוד)

[הנני מוכן ומזומן לקיים מצות אכילת מצה. לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה. על ידי ההוא טמיר ונעלם. בשם כל ישראל: ויהי נועם וכו']

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם. המוציא לחם מן הארץ:

ולא יאכל. עד שיברך (ישין על הפרוסה) גם על אכילת מצה:

נתיב ח מצה

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם. אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת מצה

(א) יכוין לקיים מ"ע שבתורה. נברך שאכלו מצה: (ב) אח"כ יבצע כזית מן השלימה העליונה. וכזית שני מהפרוסה: (ג) יטבלם במלח. ויאכל בהסבה. שתי הזיתים מרוסקין בבת אחת: (ד) ואם א"א לו לאכול ב' זתים ביחד, יאכל של המוציא תחלה. אח"כ של אכילת מצה: (ה) בלע מצה יצא. ולכתחלה צריך לטעמה. עמו"ק: (ו) אכילה בלא הסבה. כגון שאכלוהו שהו"ה לאכול. יצא י"ח. אם ידע שהלילה פסח שהוא חייב באכילת מצה: (ז) אכל שיש ספק חזר כזה או שאין זו מצה לא יצא: (ח) אכל כזית מצה בעת שטותו ונתרפא בשעת חובה. חייב לאכול אחר שנתרפא: (ט) הפסיק באכילת הכזית יותר מכדי אכילת פרס לא יצא:

נתיב ט. מרור

(א) מביאו מן המובחר. בחזרת (למונג"ו: לך שמה בכל הלשונות (עי' תבונת אמ"ה ז"ל) ולא כמו שעושין בבורים. שתי מיני מרים. כמחזרים אחר ירקות המרים) מאי חזרת. חס"א (בינ"ה עם הכולל. דמינה דיין מספרין. מדת גבורה. שמי קראן לם אמרו. והקב"ה חס עלינו המתיק פי מרס. ע"י שהחזירן למקורן שהם הגדול העליון הכו') דחס רחמנא עלן. ומה חזרת זו שתחלתו מתוק וסופו מר (אחר שהוקשה לגרע) כך היו המצריים: (ב) אם אין לו חזרת. נוטל עולשין (אינדיביא בלע"ז) או מצא. יקח שאר מיני מרים. ואמנם המינין האחרים הנזכרים במשנה. אין אנו בקיאין בהם ובשמותיהם: (ג) יוצאין בעלין שלהן. ובקלחן (הוא הגבעול למעלה מן הקרקע) אבל לא בשורש שלהן: (ד) אלא שהעלין אין יוצאין אא"כ הם לחים. ובקלחין בין לחים בין יבשים: (ה) אבל לא כבושין ולא שלוקין ולא מבושלין: (ו) ומשערין שיעורן לכזית: (ז) צריך למעך חלבן. כדי שיהא רק בלי אויר: (ח) מטבל כזית חזרת ומטבל בחרוסת (שהוא צריך אותה לטעם עוד כיסוד ביאור) סוד שני דברים הללו. חזרת גי' ת"ר פו"ד. דעד סוד ההגבשם כנודע. והוא נקוד שוקו עמודי שש. זהו ס"ל. גם מאורם כמה פעמים בעמודי שמים. והיא ממתקת ע"י חרס"ח. גי' פ"ר ס"ח. היא בינ"ה עם הכולל. בהגיע אל הסתר. כדי שהדברים נחרים כמש"ל) ישקעו כולו בתוכו. ולא ישהנו בו. אח"כ ינער החרוסת מעליו. שלא לבטל טעם המרור (וזה לדעתי כטעם שאין מברכין על החרוסת. עם היותו מצוה. משום שאין מצוה באכילה) ומברך (יכוין לקיים מ"ע):

[הנני מוכן ומזומן לקיים מצות אכילת מרור. לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה. על ידי ההוא טמיר ונעלם. בשם כל ישראל. ויהי נועם וכו']

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת מרור:

(ט) מצה נבלעת כזית מרור מרוסק בבת אחת: (י) בלע מרור כנס. לא יצא. אפילו בלע מצה ומרור כאחת. ידי מצה יצא. ידי מרור לא יצא: (יא) כרך בסיב ובלען. אף ידי מצה לא יצא: (יב) לא יסיח בדבר שאינו מענין מצות מצה ומרור. עד שיגמור הכריכה. כדי לפטור גם היא מה שברכה: (יג) יקח כזית מן המצה השלישית. וכזית חזרת. וטובלו בחרוסת (כ"ה העיקר. שלא ינער) כורך עם המצה ואומר:

זכר למקדש כהלל. כן עשה הלל בזמן שבית המקדש קים. היה כורך פסח מצה ומרור ואוכל ביחד לקיים מה שנאמר. על מצות ומרורים יאכלוהו:

כתיב י. שולחן (יפה הניח בעל הסימן כאן שתי תיבות. לרמוז על שתי מערכות: אחד לאכילה. וב' ללמוד):

(א) אחר גמר סדר ההגדה. אוכלין ושותין כל צרכן: (ב) שהנהיגו אבותינו הראשונים. לאכול תחלה ביצים מבושלות. שהם זכר לאבילות על החורבן. ולכן עושין כן בגלות. לעולם ביום שחל ליל פסח חל ליל ט"ב. וגם משום דתרגום ביצים ביעא. דבעא רחמנא למפרקין. כמ"ש בירושלמי: (ג) בא לו שיתי יין בתוך הסעודה. מברך עליו הטוב: (ד) מקום שנהגו לאכול צלי (זכר לפסח. כדרך שהיה עושים עושה) אוכלין. שאוכלים לשם שמים. מקום שנהגו שלא לאכול (משום גזרה. שמא יאמרו פסח הוא) אין אוכלין. וע"ז אמר הכתוב. ועמך כולם צדיקים: (ה) ובכל מקום אסור לאכול שה צלי כולו כאחד בלילה זה. מפני שנראה כאוכל קדשים בחוץ. היה מחותך או מחוסר אבר. הרי זה מותר במקום שנהגו: (ו) בק"ק האשכנזים לא נהגו לאכול צלי ומחמירין אף בצלי קדר. ולצורך חולה ודאי מותר: (ז) אפילו בשר עגל ועוף. כל דבר שטעון שחיטה (לאפוקי דגים וביצים וכדומה. ודאי מותרים) אסור לאכלו צלי במקום שנהגו בו איסור: (ח) לא ימלא כרסו הרבה יותר מדאי. עד שיצטרך לאכול האפיקומן אכילה גסה. או ישתכר ויישן. ולא יוכל לעשות שאר הסדר:

עורך (ט) לימוד על השולחן שהסדור לפני ה' בלילה הזה, ואז לכיון בעסק אכילת פסח. אחר שבעוה"ר א"א לקיימו בפועל. צריך לעשות דוגמא וזכר לדבר בשלום שפתינו. כדרך שאנו עושין בגלות בקריאת פרשיות קרבנות וסדר עבודות. שתעלה קריאתנו לרצון לפני אלהינו. על כן ינהוג כך גם כאן. ויוצא בספר ויאמר כך:

אכילת בשר הפסח בלילי חמשה עשר של חודש האביב. מצות עשה מן התורה. שנאמר. ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות על מרורים יאכלוהו. מצוה מן המובחר לאכול בשר הפסח אכילת שובע. לפיכך אם הקריב שלמי חגיגה בארבע עשר. אוכל מהן תחלה. אח"כ אוכל בשר הפסח כדי לשבוע ממנו. ואם לא אכל אלא כזית יצא י"ח. ושניהן אינן נאכלין אלא צלי אש. וצריכין ברכה לכל אחד בפני עצמו. על הפסח אומר. אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול הפסח. ועל החגיגה. לאכול הזבח. הפסח טעון הלל באכילתו. וא"ר משום ר"ח. כזיתא פסחא והלילא פקע איגרא. אין צולין את הפסח על גבי כלי אבן או כלי מתכות. ולא בשפוד של מתכות. כיצד צולין אותו. מביאין שפוד של רמון. ותוחבו מתוך פיו עד בית נקובתו. ותוחב כרעיו ובני מעיו בשפוד למעלה מפיו של טלה: ותולהו לתוך התנור והאש למטה. אין הפסח נאכל נא ומבושל. ואינו נאכל בשתי חבורות. ואין מוציאין מחבורה לחבורה. ולא האוכל רשאי לאכול משני פסחים. שאין נמנין על שני פסחים כאחת. ואינו נאכל אלא למנויו (בשעת שחיטה) ישראל מהול טהור בן ברית. וכשם שמילת בניו ועבדיו מעכבתו מלשחוט הפסח. כך מעכבתו מלאכול בו. השובר עצם בפסח הטהור לוקה. ואפילו שלא בליל פסח. לפיכך שורפין עצמות הפסח בכלל הנותר מבשרו. כדי שלא יבואו בהן לידי תקלה. אין ראשין לאכול מגדי הרך. אלא מה שנאכל בשור הגדול. הפסח אינו נאכל אלא עד חצות הלילה הזה. בשר חגיגה שעל' עם הפסח על השולחן. וכן כל התבשילין העולין עמו: מתבערין עמו. ואין נאכלין אלא עד חצות כפסח. חלוק פסח דורות מפסח מצרים בג' דברים. שהוא היה מקחו מבעשור. וטעון הגעת דם באגודת אזוב על המשקוף ושתי המזוזות. ושנאכל בחפזון. זהו מצות אכילת הפסח. הרחמן יזכנו לאכלו בעיר מקדשנו במהרה בימינו. ויקוים בנו מקרא שכתוב. כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכו כי הולך לפניכם ה' ומאספכם אלהי ישראל. כימי צאתנו מארץ מצרים יראנו נפלאות. ודבר אלהינו יקום לעולם ימינו רוממת עושה נוראות:

וסוב לקרות מאמר מס' הזוהר [בפ' בא]

תנינן. כתיב היום אתם יוצאים. וכתיב הוציאך ה' אלהיך ממצרים לילה. אלא תאנא. עיקרא דפורקנא דישראל לא הות אלא בליליה. דליליא שרא קטרין ועביד נוקמין. ויומא אפיק לון בריש גלי. הה"ד יצאו בני ישראל ביד רמה לעיני כל מצרים. ועוד לילה שרא קטרין ועביד נוקמין ודינין. ויומא גלי ופרסם ניסא ונוקמא דאתעביד. הה"ד יצאו בני ישראל ביד רמה. וכתיב ומצרים מקברים את אשר הכה ה' בהם כל בכור דא הוא פרסומי ניסא. אתו ר' חייא ור' יוסי אשתטחו קמיה ונשקו ידוי כו'. אמר לון עד השתא לא סיימנא מלה דשאלתא דלכון. דהא תנינן וה' הכה כל בכור. סתם כדקאמרן וכולא הוה. דאינון דמיתו אינון קטורי קטרין דהוו משתמשי בתרשייהו באינון כתרין. מנהון משתמשי בעלאי. ומנהון בתתאי. ואע"ג דכולהו תתאין אינון. וכל ארעא דמצרים מליא חרשין הוה. וכתיב כי אין בית אשר אין שם מת. ואתעביד דינא בכולא בשעתא דאתכנשו כולהו בבתיהון ולא הוו מתפזרי במדברא ובחקלא. אלא כולהו אשתכחו בבתיהון (מ"ש בספר הזוהר וא"ה יפה כו'. הוא גליון. כמ"ש בהגהת ספר הזוהר שלי. יע"ש) ועבד ליליא דינו בכולא בההיא שעתא. ותאנא. הוה נהיר ההיא ליליא כיומא דתקופת תמוז. וחמא כל עמא דינוי דקב"ה. הה"ד ולילה כיום יאיר כחשכה כאורה. ובשעתא דנפקו אשתכחו כולהו מתין בשוקין לעיניהון דכולא. דבעיין לאקברא להו ולא אשתכחו [אתר] (כצ"ל. נ"ל. ר"ל מאין מקום לקבור) ודא אקשי להו מכולא. חמו לישראל נפקין לעיניהון בחד ניסא. וחמו למיתיהון באידך ניסא. ובכולא הוה פרסומא ניסא דלא הוה כהאי סיומא דאיברא עלמא כו' (קצרתי מכאן ואילך. הרוצה יגמור קריאתו בספר הזוהר

הזוהר) ועי"ד מתבאן ישראל . דכתיב זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו . משום דהכי זמין למעבד להו . דכתיב כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות :

צפון (י) לאחר גמר כל הסעודה . אוכלין מחצי המצה המשומרת תחת המפה . כזית [ומו"ק] כל אחד . זכר לפסח הנאכל על השבע . ויאכלנו בהסבה : (יא) אע"פ שאכלו אכילה גסה . בדיעבד יצא (אפי' בפסח הס"ג לא פוטע מיקרי . עמ"ש בס"ד שם במקומו) אבל אם קץ במזונו ואכלו . ודאי לא אכילה שמה : (יב) יזהר שיאכלנו קודם חצות :

[הנני מוכן ומזומן לקיים מצות אכילת אפיקומן . לשם יחוד קב"ה ושכינתיה . על ידי ההוא טמיר ונעלם . בשם כל ישראל . ויהי נועם וכו']

(יג) אם שכח ולא אכל אפיקומן . ולא נזכר עד שנטל ידיו . או שאמר הב לן ונברך אוכל אפיקומן בלא ברכה המוציא (דאהכא דרחמנא ממיק) : (יד) ואם לא נזכר עד אחר שבירך בה"מ . אם נזכר קודם שבירך בפה"ג . יטול ידיו ויברך המוציא . ויאכל האפיקומן . ויחזור ויברך בה"מ ובפה"ג וישתה הכוס : (טו) ואם לא נזכר עד אחר שברך בפה"ג . לא יאכל האפיקומן . ויסמוך על מצה שאכל בתחלה (כהבורי שקספי בהולהה זו . ודעתי שלעולם יחזור ויאכל שנית . ומברך בה"מ על כוס רביעי שאומר עליו ההלל . ואין נכך הלוס . יעו"ש בארוכה) : (טז) אבל במקום שנהגו לעשות שימור למצת מצוה משעת קצירה . אפי' לא זכר עד אחר ההלל . יטול ידיו ויברך המוציא ויאכל האפיקומן ויחזור ויברך אף על כוס החמישי . ואין להם במה שמוסיף על הכוסות : (יז) אחר אפיקומן אין לאכול ולא לשתות . אלא יברך אחריו בה"מ מיד : (יח) לא יאכלנו בשני מקומות אפי' בחדר א' בשתי שולחנות לא : (יט) מי שישן בתוך הסעודה והקיץ . אינו חוזר לאכול : (כ) בני חבורה שישנו מקצתן בתוך הסעודה . חוזרים ואוכלים . נרדמו כולן והקיצו . לא יאכלו . נתנמנמו השמה מועטת . שלא נתקעו בשינה) יאכלו : (כא) י"א שכל זה אינו אלא בשינה שבתוך אכילת האפיקומן . וי"א הגם קודם לזה הוי שינה הפסק . ויש לחוש לכתחלה שלא לישן בתוך הסעודה :

בעזה"י . והיינו דוקא לזמנם אלגו מתחלת סעודה . וכך הוכוחית וכך יפה לנו בודאי . למאן דאפשר לברכות בלילה הזה כעשיר ונדיב (יתר על החיוב של כל השנה לזון עניים בהורת נדקה . אבל לא נקרום חברו באמצע סעודה . שיפסיק סעודתו . ויצטרף לזמון . ואח"כ חוזר לסעודתו . דהס"ג אף כולי עלמא לא שפיר דמי . אי משום הפסקה דלכתחלה לא שריא כלל . כמ"ש שם יד ד חלוקה ד' בה"מ דדימי הפסק . וע"ש בסל' הכרכה הלק ג' . ואי משום ספיקא כדינא דלירוף . כמ"ש שם יד ח פרק ס' בדיני המזמן . כ"ש בליל פסח דאיכא תו איסור מוסיף . בין באכילה במקום אחר אינו כהלכה . בין בשתיה כוס נוסף בברכה (ובלי ברכה נמי לא הריך ובלי טעימה כלל ודאי לא אפשר) הילכך ודאי לא שפיר עבדין הני אינשי דקרי לחברייהו בתוך סעודה לאזמוני עלייהו ובתר הכי הדור לקבעייהו . אע"ג דתלונת מהרלנ"פ (וה"א) לא נתחוורה לי . ומי שבר ידוה בדיני המזמן שארם י"א (סימן ג) מ"מ כך מנהגא הוא עולכנא ודינא בכל גונא . ומאן דמאי ליכפניה . וישר חילים : (כב) מברך בה"מ כמשפטו לכל הלכותיו . ויהא זהיר במזונו אף ביחיד . אע"ל כשמזומנין . עניניו ונוסחו והזכרותיו ובאורו לכל דבריו . ממנא שם נכונא הנ"ל מקום כבודו בשער ידותיו : (כג) אחר כוס בה"מ . חוזר ומברך בפה"ג . ושותה בהסבה (אם לא שתהו בהסבה א"צ לחזור ולשתות) אינו מברך אחריו :

ברך (כג) מצוה לחזר אחר שלשה לזמן (ואף בכל השנה . כמ"ש בכסא שם בס"ד) עכשיו ביותר . משום כוס ד' ג"כ כמש"ל

[הריני רוצה לקיים מצות כוס שלישי מארבע כוסות . שהוא כנגד אות ו' . שהוא תפארת . ושהוא נגד רוח חמדה רעה . לבטל אותו . לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה . ע"י ההוא טמיר ונעלם . בשם כל ישראל :

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן :

(כה) במהרא"ם נסתפק . אם אירע א' מז' ימי משתה דחתן בליל פסח . איך יש לנהוג עם כוס של ז' ברכות . והכריע שיש לברך אם בה"מ על כוס שלו . וז' ברכות על כוס בה"מ של החתן . ואח"כ אומר ברכת בפה"ג על כוס בה"מ שלו . ואיני רואה ממש שהכריע זו . דאי חיים להכיא דאין עושין מצות חבילות . מאי שנא כוס בה"מ דהחתן דלא איכפת ליה ביה . והא כל אדם מישראל חייבי שמחייב ביה באידנא ומשעביד ביה מצוה. ול"נ דהשתא ודאי לא חיישינן להכיא . דבלא"ה דהוי הוא אגב גדולי הפוסקים . וס"ל לעולם לא צריך ב' כוסות לז' ברכות . וכדאי לסמוך עלייהו אף בני אשכנז הכ"ג . איברא אי לא בעו לשנויי ממהגא . נמי שפיר דמי . ואין לחוש משום שנראה כמוסיף על הכוסות בברכת בפה"ג . ולא נברא אלא מברכת הטוב . אע"ג דברכת היין היא ובמקום בפה"ג עומדת . ז' לכוס זה . שהרי אינו גורם ברכה ליין לעצמו . ונספר עם בפה"ג של בה"מ . מש"ה כחד חשיבי . אבל בודאי לא ישתה המברך אלא מכוס שבירך עליו בה"מ . משום שאסור לשתות בין ג' לד' . וישמור כוס הב' לכוס רביעי . ואין בו משום שא"א ב' קדושות על כוס א'.

ודך זו יתרה ומוכה בעיני ועדיפא . ודו"ק : (כו) בין כוס שלישי לרביעי לא ישתה (אם לא מים) : [(כז) אסור לשתות בין כוס ג' לד' המשקין שאסורין אחר אפיקומן . אבל כוס ג' זה יכול לשתות סלו . אפי' מהזיק יותר מרביעית (ואם מחזיק יותר מדאי . לא יפסיק כלו . שלא ישתכר ואפי' מפסיק באמצע השתיה ושוהה מתחלת שתיה א' עד סוף שתיה ב' יותר מכדי אכילת פרס . ואם שתה רוב רביעית והפסיק . והיה דעתו שלא לשתות עוד ונמלך . אסור לשתות עוד] : (כח) אחר שותין שלש כוסות . שהם כנגד ג' כוסות שאמרו במצרים. ורומזים גם נג' מלכיות שעברו . אומרים שפוך . כנגד כוס ביד ה' ויין חמר מלא מסך ויגר מזה . לשפוך קובעת סם המות . על הגוים שיסקנו לעתיד על ה' ועל משיחו במלחמת גוג ומגוג . שמרים ימצו ישתו כל רשעי ארץ . ונהגו לפתוח הדלת . להודיע ולזכור כי ליל שמורים היא בזכות אמנה יבוא גואל צדק במהרה בימינו . ואנו נגיד לעולם נזמר לאלהי יעקב . על התשועה הכווה תמיד . ועל הגאולה העתידה . הרמוזות בשני פרקי הלל האמרומים . ועליה נמקן כוס של בשורה הרביעי הזה :

שְׁפֹךְ חֲמָתְךָ אֶל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יְדָעוּךָ וְעַל מַמְלָכוֹת אֲשֶׁר בְּשִׁמְךָ לֹא קָרָאוּ : כִּי אָכַל אֶת יַעֲקֹב וְאֶת נָוֵהוּ הֵשַׁמּוּ : שְׁפָךְ עֲלֵיהֶם זַעְמֶךָ וַחֲרוֹן אַפְּךָ יַשִּׂיגֵם : תִּרְדֹּף בְּאַף וְתַשְׁמִידֵם מִתַּחַת שְׁמֵי יהוה :

(כט) מוזגין כוס רביעי [ומדת הכידות להדיחו קודם . אומר כאן מלא הלל] וגומרין עליו הלל [בכוונה ובאימה ובמתון . ואפי' אכל שאירע אכילתו ביו"ט . אומר הלל] (ויש להזהר אחר ב' פעמים אחרון דאמי פרקים . הודו ואנא [הגדול אומר הודו . והקטנים עונים . ויכול הגדול ליתן רשות לקטן . ואפי' מי שקרא הלל מצטרף . וא"צ לקרות מבית אחר . ודי באשתו ובניו שהגיעו לחינוך שיענו אחריו) ויכול לצרף אף מי שלא אכל עמו) ואומר אחריו יהללוך בלי חתימה (כמ"א בשער הסידם) [וי"א לדלגו עתה] ויש נאומרו ג"כ קודם חצות . אח"כ הלל הגדול . כ"צ כי לעולם חסדו . נשמת . וישתבח . המג"א הלל (בעמודי שמים) מפורש . ותוהם חי העולמים [וי"א ישתבח עד אתה הל . ואח"כ יהללוך בחתימה . שבח והאמת כישתבח . אומר אח"כ יהללוך בלי חתימה . והגר"א ז"ל לא אמר כלל יהללוך] :

לֹא לָנוּ יהוה לֹא לָנוּ כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל חַסְדְּךָ עַל אֲמִתֶּךָ: לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה נָא
אֱלֹהֵיהֶם: וֵאלֹהֵינוּ בַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר חָפֵץ עָשָׂה: עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם:
פֶּה לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ אַף לָהֶם וְלֹא יְרִיחוּן: יְדֵיהֶם
וְלֹא יְמִישׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יְהַלֵּכוּ לֹא יֶהְגּוּ בִּגְרוֹנָם: כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר בֹּטֵחַ בָּהֶם:
יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּיהוה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: בֵּית אַהֲרֹן בִּטְחוּ בַיהוה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יִרְאֵי
יהוה בִּטְחוּ בַיהוה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: ע״כ

יהוה זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ יְבָרֵךְ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת בֵּית אַהֲרֹן: יְבָרֵךְ יִרְאֵי יהוה הַקְּטַנִּים עִם הַגְּדֹלִים: יֹסֵף יהוה עֲלֵיכֶם וְעַל בְּנֵיכֶם: בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַיהוה וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי אָדָם: לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ יָהּ וְלֹא כָּל יֹרְדֵי דוּמָה: וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם הַלְלוּ יָהּ:

אָהַבְתִּי כִּי יִשְׁמַע יהוה אֶת קוֹלִי תַּחֲנוּנָי: כִּי הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבְיָמַי אֶקְרָא: אֲפָפוּנִי חֶבְלֵי מָוֶת
וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא: וּבְשֵׁם יהוה אֶקְרָא אָנָּה יהוה מַלְּטָה נַפְשִׁי:
חַנּוּן יהוה וְצַדִּיק וֵאלֹהֵינוּ מְרַחֵם: שֹׁמֵר פְּתָאיִם יהוה דַּלּוֹתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ. שׁוּבִי נַפְשִׁי לִמְנוּחָיְכִי
כִּי יהוה גָּמַל עָלָיְכִי: כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת עֵינִי מִן דִּמְעָה אֶת רַגְלִי מִדֶּחִי: אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי
יהוה בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים: הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: אֲנִי אָמַרְתִּי בְחָפְזִי כָּל הָאָדָם
כֹּזֵב: ע״כ

מָה אָשִׁיב לַיהוה כָּל תַּגְמוּלוֹהִי עָלָי: כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבְשֵׁם יהוה אֶקְרָא: נְדָרַי לַיהוה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה נָּא לְכָל עַמּוֹ: יָקָר בְּעֵינֵי יהוה הַמָּוְתָה לַחֲסִידָיו: אָנָּה יהוה כִּי אֲנִי עַבְדֶּךָ אֲנִי עַבְדְּךָ בֶּן אֲמָתֶךָ פִּתַּחְתָּ לְמוֹסֵרָי: לְךָ אֶזְבַּח זֶבַח תּוֹדָה וּבְשֵׁם יהוה אֶקְרָא: נְדָרַי לַיהוה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה נָּא לְכָל עַמּוֹ: בְּחַצְרוֹת בֵּית יהוה בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלָיִם הַלְלוּיָהּ:

קי׳ הַלְלוּ אֶת יהוה כָּל גּוֹיִם שַׁבְּחוּהוּ כָּל הָאֻמִּים: כִּי גָבַר עָלֵינוּ חַסְדּוֹ וֶאֱמֶת יהוה לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

הוֹדוּ לַיהוה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
יֹאמַר נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
יֹאמְרוּ נָא בֵית אַהֲרֹן כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
יֹאמְרוּ נָא יִרְאֵי יהוה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי יָּהּ עָנָנִי בַמֶּרְחַב יָהּ: יהוה לִי לֹא אִירָא מַה יַּעֲשֶׂה לִי אָדָם: יהוה לִי בְּעֹזְרָי וַאֲנִי אֶרְאֶה בְשֹׂנְאָי: טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוה מִבְּטֹחַ בָּאָדָם: טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוה מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים: כָּל גּוֹיִם סְבָבוּנִי

בשם יהוה כי אמילם: סבוני גם סבבוני בשם יהוה כי אמילם:
סבוני כדבורים דעכו כאש קוצים בשם יהוה כי אמילם: דחה דחיתני
לנפול ויהוה עזרני: עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה: קול | רנה וישועה
באהלי צדיקים ימין יהוה עשה חיל: ימין יהוה רוממה ימין יהוה עשה
חיל: לא אמות כי אחיה ואספר מעשי יה: יסר יסרני יה ולמות לא
נתנני: פתחו לי שערי צדק אבא בם אודה יה: זה השער ליהוה
צדיקים יבאו בו: אודך כי עניתני ותהי לי לישועה: אודך אבן מאסו
הבונים היתה לראש פנה: אבן מאת יהוה היתה זאת היא נפלאת
בעינינו: מאת זה היום עשה יהוה נגילה ונשמחה בו: זה

אנא יי הושיעה נא: אנא יי הושיעה נא:

אנא יי הצליחה נא: אנא יי הצליחה נא:

ברוך הבא בשם יהוה ברכנוכם מבית יהוה: ברוך אל יהוה ויאר לנו
אסרו חג בעבתים עד קרנות המזבח: אל אלי אתה ואודך
אלהי ארוממך: אלי הודו ליהוה כי טוב כי לעולם חסדו: הודו

הודו ליהוה כי טוב כי לעולם חסדו: הודו לאלהי האלהים כי לעולם חסדו: הודו לאדני
האדנים כי לעולם חסדו: לעשה נפלאות גדלות לבדו כי לעולם חסדו: לעשה
השמים בתבונה כי לעולם חסדו: לרקע הארץ על המים כי לעולם חסדו: לעשה אורים
גדלים כי לעולם חסדו: את השמש לממשלת ביום כי לעולם חסדו: את הירח וכוכבים
לממשלות בלילה כי לעולם חסדו: למכה מצרים בבכוריהם כי לעולם חסדו: ויוצא
ישראל מתוכם כי לעולם חסדו: ביד חזקה ובזרוע נטויה כי לעולם חסדו: לגזר ים סוף
לגזרים כי לעולם חסדו: והעביר ישראל בתוכו כי לעולם חסדו: ונער פרעה וחילו בים סוף
כי לעולם חסדו: למוליך עמו במדבר כי לעולם חסדו: למכה מלכים גדלים כי לעולם חסדו:
ויהרג מלכים אדירים כי לעולם חסדו: לסיחון מלך האמרי כי לעולם חסדו: ולעוג מלך
הבשן כי לעולם חסדו: ונתן ארצם לנחלה כי לעולם חסדו: נחלה לישראל עבדו כי לעולם
חסדו: שבשפלנו זכר לנו כי לעולם חסדו: ויפרקנו מצרינו כי לעולם חסדו: נתן לחם
לכל בשר כי לעולם חסדו: הודו לאל השמים כי לעולם חסדו:

נשמת כל חי תברך את שמך יהוה אלהינו. ורוח כל בשר תפאר ותרומם זכרך מלכנו
תמיד. מן העולם ועד העולם אתה אל. ומבלעדיך אין לנו מלך גואל ומושיע. פודה
ומציל ומפרנס ומרחם. בכל עת צרה וצוקה אין לנו מלך עוזר וסומך אלא אתה: אלהי
הראשונים והאחרונים. אלוה כל בריות. אדון כל תולדות. המהלל ברוב התשבחות. המנהג
עולמו בחסד ובריותיו ברחמים ויהוה (הנה) לא ינום ולא יישן. המעורר ישנים והמקיץ נרדמים.
והמשיח אלמים והמתיר אסורים. והסומך נופלים והזוקף כפופים. לך לבדך אנחנו מודים
אלו פינו מלא שירה כים ולשוננו רנה כהמון גליו. ושפתותינו שבח כמרחבי רקיע ועינינו
מאירות כשמש וכירח. וידינו פרושות כנשרי שמים ורגלינו קלות כאילות. אין אנו
מספיקים להודות לך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו. לברך את שמך מלכנו. על אחת מאלף

(אֶלֶף) אַלְפֵי אֲלָפִים (ורוב) וְרִבֵּי רְבָבוֹת פְּעָמִים. הַטּוֹבוֹת נִסִּים וְנִפְלָאוֹת שֶׁעָשִׂיתָ עִם אֲבוֹתֵינוּ וְעִמָּנוּ: מִלְּפָנִים מִמִּצְרַיִם גְּאַלְתָּנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ וּמִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ. בְּרָעָב זַנְתָּנוּ וּבְשָׂבָע כִּלְכַּלְתָּנוּ. מֵחֶרֶב הִצַּלְתָּנוּ וּמִדֶּבֶר מִלַּטְתָּנוּ. וּמֵחֳלָיִם רָעִים וְרַבִּים וְנֶאֱמָנִים דִּלִּיתָנוּ: עַד הֵנָּה עֲזָרוּנוּ רַחֲמֶיךָ וְלֹא עֲזָבוּנוּ חֲסָדֶיךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ וְאַל תִּטְּשֵׁנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ לָנֶצַח: עַל כֵּן אֵבָרִים שֶׁפִּלַּגְתָּ בָּנוּ וְרוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁנָּפַחְתָּ בְּאַפֵּינוּ וְלָשׁוֹן אֲשֶׁר שַׂמְתָּ בְּפִינוּ. הֵן הֵם יוֹדוּ וִיבָרְכוּ וִישַׁבְּחוּ וִיפָאֲרוּ וִישׁוֹרְרוּ וִירוֹמְמוּ וְיַעֲרִיצוּ וְיַקְדִּישׁוּ וְיַמְלִיכוּ. אֶת שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ. תָּמִיד כִּי כָל פֶּה לְךָ יוֹדֶה וְכָל לָשׁוֹן לְךָ תִשָּׁבַע וְכָל עַיִן לְךָ תְצַפֶּה וְכָל בֶּרֶךְ לְךָ תִכְרַע וְכָל קוֹמָה לְפָנֶיךָ תִשְׁתַּחֲוֶה. וְכָל לְבָבוֹת יִירָאוּךָ וְכָל קֶרֶב וּכְלָיוֹת יְזַמְּרוּ לִשְׁמֶךָ. כַּדָּבָר שֶׁכָּתוּב. כָּל עַצְמוֹתַי תֹּאמַרְנָה. יהוה מִי כָמוֹךָ. מַצִּיל עָנִי מֵחָזָק מִמֶּנּוּ. וְעָנִי וְאֶבְיוֹן מִגּוֹזְלוֹ. שַׁוְעַת עֲנִיִּים אַתָּה תִשְׁמַע. צַעֲקַת הַדַּל תַּקְשִׁיב וְתוֹשִׁיעַ מִי יִדְמֶה לָּךְ וּמִי יִשְׁוֶה לָּךְ וּמִי יַעֲרָךְ לָךְ. הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן. קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: נְהַלֶּלְךָ וּנְשַׁבֵּחֲךָ. וּנְפָאֶרְךָ וּנְבָרֵךְ אֶת שֵׁם קָדְשֶׁךָ כָּאָמוּר לְדָוִד בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת יהוה וְכָל קְרָבַי אֶת שֵׁם קָדְשׁוֹ:

הָאֵל. בְּתַעֲצוּמוֹת עֻזֶּךָ. הַגָּדוֹל בִּכְבוֹד שְׁמֶךָ. הַגִּבּוֹר לָנֶצַח וְהַנּוֹרָא בְּנוֹרְאוֹתֶיךָ. הַמֶּלֶךְ הַיּוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רָם וְנִשָּׂא:

שׁוֹכֵן עַד מָרוֹם וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ. וְכָתוּב רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּיהוה. לַיְשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה: בְּפִי יְשָׁרִים תִּתְרוֹמָם. וּבְדִבְרֵי צַדִּיקִים תִּתְבָּרַךְ. וּבִלְשׁוֹן חֲסִידִים תִּתְקַדָּשׁ. וּבְקֶרֶב קְדוֹשִׁים תִּתְהַלָּל: וּבְמַקְהֲלוֹת רִבְבוֹת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל. בְּרִנָּה יִתְפָּאַר שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר שֶׁכֵּן חוֹבַת כָּל הַיְצוּרִים לְפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְהוֹדוֹת לְהַלֵּל לְשַׁבֵּחַ. לְפָאֵר לְרוֹמֵם לְהַדֵּר. לְבָרֵךְ לְעַלֵּה וּלְקַלֵּס. עַל כָּל דִּבְרֵי שִׁירוֹת וְתִשְׁבְּחוֹת דָּוִד בֶּן יִשַׁי עַבְדְּךָ מְשִׁיחֶךָ: יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לָעַד מַלְכֵּנוּ. הָאֵל הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ כִּי לְךָ נָאֶה יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שִׁיר וּשְׁבָחָה. הַלֵּל וְזִמְרָה. עֹז וּמֶמְשָׁלָה. נֶצַח גְּדֻלָּה וּגְבוּרָה. תְּהִלָּה וְתִפְאֶרֶת קְדֻשָּׁה וּמַלְכוּת בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ וּמֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אַתָּה אֵל: יְהַלְלוּךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ כָּל מַעֲשֶׂיךָ. וַחֲסִידֶיךָ צַדִּיקִים עוֹשֵׂי רְצוֹנֶךָ. וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרִנָּה יוֹדוּ וִיבָרְכוּ וִישַׁבְּחוּ וִיפָאֲרוּ וִירוֹמְמוּ וְיַעֲרִיצוּ וְיַקְדִּישׁוּ וְיַמְלִיכוּ. אֶת שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ כִּי לְךָ טוֹב לְהוֹדוֹת וּלְשִׁמְךָ נָאֶה לְזַמֵּר. כִּי מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אַתָּה אֵל. בָּרוּךְ אַתָּה יהוה. מֶלֶךְ מְהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת:

(ל) חוזר ומברך בפה"ע. ושותה בהסבה [רביעית שלם]. וי"א שבתחלה קודם התחלת סידור פסח] אם לא שתהו בהסבה. א"צ לחזור ולשתות: כן שתיקר) ולומר אחריו ברכה על הגפן [שמאל נמי]. ויזהר שישמעו כולם ויכוון בברכתו:

הריני רוצה לקיים מצות כוס רביעי של ארבע כוסות. שהוא כנגד אות ה' אחרונה שבשם: שהוא נגד רוח הטומאה. לבטל אותו. לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה. ע"י ההוא טמיר ונעלם. בשם כל ישראל:

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן:

לְשָׁנָה הַבָּאָה בִּירוּשָׁלָיִם:

(לא) אחר ד' כוסות אינו רשאי לשתות אלא מים. וס"ה מי כיבול סם וקשא לית לן [ואסור לאכול. ולשתות מיטון. ולהגבר אפיקר ואקרין מותר. ואפשר גם קולא. והטעמים או שתאב מאוד לשתות. מותר לשתות משקה שאין משכר. ובליל ב' מותר אפי' שלא בצרך גדול. אבל בשאר דברים כנוהגין בליל זה. אין חילוק בין ליל א' לב': (לב) שתה ארבע כוסות ולא אמר הגדה בהיים. לא יצא. וישתה עוד ג' כוסות על סדר הגדה. ויברך על כל כוס]: (לג) לא שתה ד' כוסות. או לא אכל מצה ומרור. וכן מי שלא אמר ההגדה כסדר הזה בלילה זה. א"צ תשלומין. מ"מ שאמר מעוות לא יוכל לתקן: (לד) אבל ידי חובת מצות אכילת פת ולקבוע סעודה אפי' י"ט על כלאם דין יש לו השלמה כוס. כדרך שאמרנו בשבת:

(לה) ומי שא"א יין בליל פסח. מקדש על הפת. חולק המצה לפנים. ומניח פרוסה בין שתי שלמות (מגביה פרוסה) ומניח כמנהג מגולות. ואוחז שלשתן ומברך המוציא. ובוצע מן השלמה ומן הפרוסה כדרכו. ומניח ידו עליהם עד שגומר הקידוש. ומברך על אכילת מצה ואוכל. ואח"כ מטבל ירק ומברך בפה"א. ומגביה ואומר הא לחמא עניא וכל ההגדה עד גאל ישראל. ומברך על המרור ואוכלו. וכורך מצה ומרור ואוכלם ביחד: (לו) ואם אין לו גם מצה. עיין בבית דוד הלכות הבדלה על הכוס (סימן י ס"א): (לז) ומי שא"א אלא כוס א'. עי' משה זכר סל' קדוש (סימן יד) ונבג"א לא שם גם לתלוקת חובת הבדלה: (לח) ואם יש ב' כוסות. יקדים נקדוש ולבה"מ: (לט) במקום שיש לו חמר מדינה לבהדלה. דהל"כ כהבדלה

בריכה מקודם היום וכה"ע . כמ"ש שם : (מ) וכה"ע דוחה לקדום ; מ"ש בס"ד בנים דוד פ"א (סימן יד) מיהו היינו בסכדלה די"ט א מ"ש גרידא : (מא) אבל מ"ש שהוא כניסת י"ט . מגי דמקדש אריסתא . מבדיל נמי עליה . וכה"ג בה"מ עדיף ודאי : (מב) ותם יין שעור ג' כוסות . יקח ע' כוסות ראשונות . והלל אומרו בלא

הם . ותיירי נמי בדאיא ליה לסבדלה דלמחר . דאל"ה מעיר לאבדלתא : (מג) וג"ל דיאמר קדום וכה"מ אחרי כהי . והגדה והלל בלי הם : (מד) ממן ק' ברכות . עי' מטת זהב . והוא א' בסם וי"ע . מכן מ"ש א' דפסח . סיפרים ד' כרכות :

[אומר זה בב' הלילות. ולא יאמר בסוף כל חרוז ויהי בחצי הלילה . ופירוש על זה מגלה ביוצר של שבת הגדול] :

ובכן ויהי בחצי הלילה :

אז רוב נסים הפלאת בלילה. בראש אשמורת זה הלילה. גר צדק נצחתו כנחלק לו לילה : דנת מלך גרר בחלום הלילה . הפחדת ארמי באמש לילה . וישר ישראל למלאך ויוכל לו לילה : זרע בכורי פתרוס מחצת בחצי הלילה. חילם לא מצאו בקומם בלילה . טיסת נגיד חרושת סלית בכוכבי לילה : יעץ מחרף לנופף אוי הובשת פגריו בלילה . כרע בל ומצבו באישון לילה . לאיש חמודות נגלה רז חזות לילה : משתכר בכלי קודש נהרג בו בלילה . נושע מבור אריות פותר בעתותי לילה : שנאה נטר אגגי וכתב ספרים בלילה : עוררת נצחך עליו בנדד שנת לילה . פורה תדרוך לשומר מה מלילה . צרח כשומר ושח אתא בוקר וגם לילה : קרב יום אשר הוא לא יום ולא לילה . רם הודע כי לך היום אף לך הלילה . שומרים הפקד לעירך כל היום וכל הלילה. תאיר כאור יום חשכת לילה :

ויהי בחצי הלילה

[אומר זה בב' הלילות ולא יאמר בסוף כל חרוז ואמרתם זבח פסח] :

ובכן ואמרתם זבח פסח :

אומץ גבורותיך הפלאת בפסח. בראש כל מועדות נשאת פסח . גלית לאזרחי חצות ליל פסח : דלתיו דפקת כחום היום בפסח. הסעיד נוצצים עוגות מצות בפסח . ואל הבקר רץ זכר לשור ערך פסח : זועמו סדומים ולוהטו באש פסח . חלץ לוט מהם ומצות אפה בקץ פסח . טאטאת אדמת מוף ונוף בעברך בפסח : יה ראש כל הון מחצת בליל שמור פסח . כביר על בן בכור פסחת בדם פסח . לבלתי תת משחית לבא בפתחי בפסח : מסוגרת סוגרה בעתותי פסח . נשמדה מדין בצליל שעורי עומר פסח. שורפו משמני פול ולוד ביקד יקוד פסח: עוד היום בנוב לעמוד עד געה עונת פסח . פס יד כתבה לקעקע צול בפסח . צפה הצפית ערוך השולחן בפסח : קהל כנסה הדסה צום לשלש בפסח . ראש מבית רשע מחצת בעץ חמשים בפסח . שתי אלה רגע תביא לעוצית בפסח תעוז ידך ותרום ימינך כליל התקדש חג פסח :

[הפלאת . לאבותינו : בראש . כי הוא ראשון למועדים . אשר שבת הוא נכתב בפרשת אמור והטעם . מרוב נסים שנעשו בו : לאזרחי . אברהם . גלית לו מה לעשות לבניו בחצי ליל פסח. שעתיד לעשות עליהם : דלתיו . וירא אליו ה' באלוני ממרא וגו'. וזה היה בפסח : הסעיד . האכיל המלאכים שהם נוצצים : זכר לשור . התגיגה שבאה עם הפסח : חלץ . הציל . וכר הגרה : מאטאת . הכבדת . מאספת הוא הכלי שמכבדין בו הבית . מוף ונוף . שם ארץ מצרים : און . כח . כמו ראשית אוני : כביר . הקב"ה שהוא כביר כח. שמן עולם ורבוני : מסוגרת . יריחו שהיתה מסוגרת : סוגרה . נמסרה לישראל בעת פסח . כמו לא תסגיר עבד אל אדוניו (דברים כ"ג) : נשמדה מדין . ע"י גדעון : בצליל . בזכות העומר . שקרב ביום ב' דפסח . ופירוש גליל . עוגת לחם שעורים שנאמר על מחנה מדין : משמני פול ולוד . גבורי חיל של סנחריב . שנשרפו בליל פ"ו בניסן ע"י מלאך של גבריאל : עוד היום . אמרו לו תוך הכוכבים שלו . אי אתה כאידנא יכלת להו . ואי לא . לא יכלת להו מה עבד אורחא דבעיא למגויי בעשרה יומין . סגי בחד יומא . כי מטא לירושלים . אמר מה לי לנדוד על מקום קטן כזאת . אמתין עד למחר ואכבוש אותה כמו את אחרים . ולן אותו לילה בנוב . מיד ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה' וגו' . ופירוש נוב . הגיע : פס יד . כף היד : כתבה . לבלשאצר : לקעקע צול . לעקור מצולה של בבל שנקראת צולה : צפה הצפית . בלשאצר כשישב על השלחן שהיה ערוך מכל מיני מעדנים . היה מעמיד הצופה לראות אם אדם בא . לפי שהיה ירא מכורש ודריוש . בעודו אוכל ושותה . אמר הצופה כי באו פרס ודריוש עליו . וזה היה בפסח : הדסה . אסתר : ראש זה המן : שתי אלה רגע . כמו שאמר ישעיה (מ"ז) על אדום . ותבואנה לך שתי אלה רגע ביום אחד שכול ואלמון : לעוצית . אדום : תעוז ידך . לגאלנו : כליל . גאולת מצרים כן תגאלנו :]

כי לו נאה . כי לו יאה :

אדיר במלוכה. בחור כהלכה. גדודיו יאמרו לו. לך ולך. לך כי לך. לך אף לך. לך יהוה הממלכה: כי לו נאה. כי לו יאה: דגול במלוכה. הדור כהלכה. ותיקיו יאמרו לו. לך ולך וכו': זכאי במלוכה. חסין כהלכה. טפסריו יאמרו לו. לך ולך וכו': יחיד במלוכה. כביר כהלכה. למודיו יאמרו לו. לך ולך וכו': מלך במלוכה. נורא כהלכה. סביביו יאמרו לו. לך ולך וכו': עניו במלוכה. פודה כהלכה. צדיקיו יאמרו לו. לך ולך וכו': קדוש במלוכה. רחום כהלכה. שנאניו יאמרו לו. לך ולך וכו': תקיף במלוכה. תומך כהלכה תמימיו יאמרו לו. לך ולך. לך כי לך. לך אף לך. לך יהוה הממלכה: כי לו נאה. כי לו יאה:

אדיר במלוכה. לפי שבגאולת מצרים ראו כולם שהמלוכה שלו ולא לפרעה ושאר מלכים. שהרי גאולת ישראל ממצרים ומצרים נשבעו בים. ונמוגו כל יושבי כנען. ע"כ נאה ויאה לומר עליו שהוא אדיר במלוכה: בחור כהלכה. גם מה שאומרים עליו שהוא נבחר מכל שאר אלוהות. הוא כדין וכהלכה: גדודיו. המלאכים: לך ולך. נאה לשבח. שהודעתם גדלך במצרים. והזכיר ז"פ לך. נגד ז' רקיעים שירד הקב"ה משם לגאול ישראל: ותיקיו. ישראל. והוא ענין תמידים: חסין. ענין חוזק: טפסריו. מלאכיו. והוא ענין קצין ושר: כביר. לשון חזק וכח: למודיו. ישראל: סביביו. מלאכיו: עניו. ישראל: שנאניו. מלאכיו. כמו אלפי שנאן (תהלים ס"ח)] :

[אומר להמסובין. לשנה הבאה נהיה כולנו אחינו בני ישראל בירושלים בעזרת השם יתברך פי' ע"ז נמצא ביוצר של שבת הגדול] :

חסל סידור פסח כהלכתו. ככל משפטו וחוקתו. כאשר זכינו לסדר אותו. כן נזכה לעשותו: זך שוכן מעונה. קומם קהל עדת מי מנה. בקרוב נהל נטעי כנה. פדוים לציון ברנה:

אדיר הוא. יבנה ביתו בקרוב. במהרה במהרה בימינו בקרוב. אל בנה. אל בנה. בנה ביתך בקרוב: בחור הוא. גדול הוא. דגול הוא. יבנה ביתו בקרוב: במהרה במהרה: הדור הוא. ותיק הוא. זכאי הוא. חסיד הוא: יבנה ביתו בקרוב: במהרה במהרה: טהור הוא. יחיד הוא. כביר הוא. למוד הוא. מלך הוא. נורא הוא. סגיב הוא. עזוז הוא. פודה הוא. צדיק הוא: יבנה ביתו בקרוב: במהרה במהרה: קדוש הוא. רחום הוא. שדי הוא. תקיף הוא. יבנה ביתו בקרוב. במהרה במהרה בימינו בקרוב. אל בנה. אל בנה: בנה ביתך בקרוב:

[בגליל ב' סופר כאן השירים כשומר מעומד]

אחד מי יודע. אחד אני יודע. אחד אלהינו שבשמים ובארץ:

שנים מי יודע. שנים אני יודע. שני לוחות הברית. אחד אלהינו שבשמים ובארץ:

[אחד מי יודע. לפי שכתיב אחד במעשה בראשית ולא ראשון: אחד אלהינו. שהיה או יחיד בעולמו שהמלאכים נבראו בשני: שנים מי יודע. לפי שברא יצ"ט ויצה"ר: ויוצר טוב היה בלא יצה"ר. שני לוחות. בשביל התורה שהיא כמו התורה לישראל. ולפי שאפשר להגה לישראל בלא תגרת יצה"ר] :

שלשה מי יודע. שלשה אני יודע. שלשה אבות. שני לוחות הברית. אחד אלהינו שבשמים ובארץ:

ארבע מי יודע. ארבע אני יודע. ארבע אמהות. שלשה אבות. שני לוחות הברית: אחד אלהינו שבשמים ובארץ:

חמשה מי יודע. חמשה אני יודע. חמשה חומשי תורה. ארבע אמהות שלשה אבות. שני לוחות הברית. אחד אלהינו שבשמים ובארץ:

ששה מי יודע. ששה אני יודע. ששה סדרי משנה. חמשה חומשי תורה. ארבע אמהות. שלשה אבות. שני לוחות הברית. אחד אלהינו שבשמים ובארץ:

שבעה מי יודע. שבעה אני יודע. שבעה ימי שבתא. ששה סדרי משנה. חמשה חומשי

תּוֹרָה. אַרְבַּע אִמָּהוֹת. שְׁלשָׁה אָבוֹת. שְׁנֵי לוּחוֹת הַבְּרִית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ:

שְׁמוֹנָה מִי יוֹדֵעַ. שְׁמוֹנָה אֲנִי יוֹדֵעַ. שְׁמוֹנָה יְמֵי מִילָה. שִׁבְעָה יְמֵי שַׁבַּתָּא. שִׁשָּׁה סִדְרֵי מִשְׁנָה. חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה. אַרְבַּע אִמָּהוֹת. שְׁלשָׁה אָבוֹת. שְׁנֵי לוּחוֹת הַבְּרִית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ:

תִּשְׁעָה מִי יוֹדֵעַ. תִּשְׁעָה אֲנִי יוֹדֵעַ. תִּשְׁעָה יַרְחֵי לֵידָה. שְׁמוֹנָה יְמֵי מִילָה. שִׁבְעָה יְמֵי שַׁבַּתָּא. שִׁשָּׁה סִדְרֵי מִשְׁנָה. חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה. אַרְבַּע אִמָּהוֹת. שְׁלשָׁה אָבוֹת. שְׁנֵי לוּחוֹת הַבְּרִית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ:

עֲשָׂרָה מִי יוֹדֵעַ. עֲשָׂרָה אֲנִי יוֹדֵעַ. עֲשָׂרָה דִבְּרַיָּא. תִּשְׁעָה יַרְחֵי לֵידָה. שְׁמוֹנָה יְמֵי מִילָה. שִׁבְעָה יְמֵי שַׁבַּתָּא. שִׁשָּׁה סִדְרֵי מִשְׁנָה. חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה. אַרְבַּע אִמָּהוֹת. שְׁלשָׁה אָבוֹת. שְׁנֵי לוּחוֹת הַבְּרִית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ:

אַחַד עָשָׂר מִי יוֹדֵעַ. אַחַד עָשָׂר אֲנִי יוֹדֵעַ. אַחַד עָשָׂר כּוֹכְבַיָּא. עֲשָׂרָה דִבְּרַיָּא. תִּשְׁעָה יַרְחֵי לֵידָה. שְׁמוֹנָה יְמֵי מִילָה. שִׁבְעָה יְמֵי שַׁבַּתָּא. שִׁשָּׁה סִדְרֵי מִשְׁנָה. חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה. אַרְבַּע אִמָּהוֹת. שְׁלשָׁה אָבוֹת. שְׁנֵי לוּחוֹת הַבְּרִית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ:

שְׁנֵים עָשָׂר מִי יוֹדֵעַ. שְׁנֵים עָשָׂר אֲנִי יוֹדֵעַ. שְׁנֵים עָשָׂר שִׁבְטַיָּא. אַחַד עָשָׂר כּוֹכְבַיָּא. עֲשָׂרָה דִבְּרַיָּא. תִּשְׁעָה יַרְחֵי לֵידָה. שְׁמוֹנָה יְמֵי מִילָה. שִׁבְעָה יְמֵי שַׁבַּתָּא. שִׁשָּׁה סִדְרֵי מִשְׁנָה. חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה. אַרְבַּע אִמָּהוֹת. שְׁלשָׁה אָבוֹת. שְׁנֵי לוּחוֹת הַבְּרִית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ:

שְׁלשָׁה עָשָׂר מִי יוֹדֵעַ. שְׁלשָׁה עָשָׂר אֲנִי יוֹדֵעַ. שְׁלשָׁה עָשָׂר מִדַּיָּא. שְׁנֵים עָשָׂר שִׁבְטַיָּא. אַחַד עָשָׂר כּוֹכְבַיָּא. עֲשָׂרָה דִבְּרַיָּא. תִּשְׁעָה יַרְחֵי לֵידָה. שְׁמוֹנָה יְמֵי מִילָה. שִׁבְעָה יְמֵי שַׁבַּתָּא. שִׁשָּׁה סִדְרֵי מִשְׁנָה. חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה. אַרְבַּע אִמָּהוֹת. שְׁלשָׁה אָבוֹת. שְׁנֵי לוּחוֹת הַבְּרִית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ:

ואין מבדר ההם. הוא שיר קדוש. לא נודע מחברו. ומסדר בלשון ארמי. להועיל גם להמון עם שהורגלו בלשון זה. ואף שבימי עתה זמן חורבן הגמור. וכל איש סורר בביתו כמלך ושר נכבד ובמה ביותר. וכן תאכל ותשתה ורם לבבך גו'. ע"כ ישר מחברו לאמר כליותם אלו. לשבר גאוותם ונאום לגם. ויאמר לא ככה הגדול והנורא:

חַד גַּדְיָא. חַד גַּדְיָא. דְזַבִּין אַבָּא בִּתְרֵי זוּזֵי. חַד גַּדְיָא. חַד גַּדְיָא:

וְאָתָא שׁוּנְרָא. וְאָכְלָה לְגַדְיָא. דְזַבִּין אַבָּא בִּתְרֵי זוּזֵי. חַד גַּדְיָא. חַד גַּדְיָא:

וְאָתָא כַלְבָּא. וְנָשַׁךְ לְשׁוּנְרָא. דְאָכְלָה לְגַדְיָא. דְזַבִּין אַבָּא בִּתְרֵי זוּזֵי. חַד גַּדְיָא. חַד גַּדְיָא:

חד גדיא. הנשמה נמשלה לגדי. עי' אגסיף ז"ל על פסוק אלכי אשלח גדי עזים מן הצאן. ולפי שלא הקח מתגדה שהי' מאומה רק פעם מרוחמות הדבר. כגדי הזה שמאכלו מועט ממיני הבהמות אשי' משלה. והיא יחידה בין איברי הגוף:

פירוש: דזבין אבא. שאבוה שבשמים מכרה ומסרה לאדם לעשות בה כרצונו: בתרי זוזי. למה נקראים זוזי. שזזין ממקומן. וכן הנשמה זזה מעולם המלאכים ואח"כ זזה מעולם הגלגלים עד שנמסרה ובאה ואלו השפל האחרון הזה: חד גדיא כו'. דרך המקונן וצועק לקצי יום. שמשל דברי קינה להמליץ סיגון. וכן מקונן וצועק. בקול נהי ובכי תמרורים על רוב צער הנשמה הרמה. שבשמי זה הורידוה מעילום להההים. ואומר חד גדיא כו'. הנשמה הנשמה. שהיית יחידה לאביך. ועתה אתה יחידה בשפלים השפלים. איך נפלת משמים ארץ: ואתא שונרא. וא"ת למה אבכה הנה על הנשמה. אם אביה מכרה להודיע יקרה כבודה בשפלים. ולא רעה הגיע הנשמה לכרבות עליה מרורים. ע"ז משיב. איך לא אבכה וקף אכה. כי סרכה והעגונה יושבת מגנם. ודמעתה אלין הנהב. כי לא די שנפלה משמים ארץ. אך עתה נפלה עוד גפה לנפשה. כי ואתא שונרא כו'. המשיל התאוה ליד שולד. להתאות האוכלת נכל מאכל. ואם יסיתו בני אדם דעתם ממנה. מסרוף ומפסיד המאכל. כן תער קטן האוסף גל מאכל פרוכה. ואם יסיתו הוריו דעתם ממנו. ירגל בתאוות ותדות רעות ורוע המזג. ובזה יאכל ויפחית הנשמה. ועיין קונן במר. חד גדיא כו'. איך התאוות נלכדה ביד הסתול לסיחול: ואתא כלבא. וא"ת הלא שתוק מעורים. לא נחשב למעשה זרים. והגשר החמאה ודבש יאכל לאוות נפשו. בטרם ידע מאוס ברע ובחור בטוב. והלשר יגל. יגרש בה התאוות מלבו. ע"ז משיב. ואתא כלבא כו'. לא כן הוא. כי הנפש המתאווה יגדל ממנו. עד פידוס

ואתא חוטרא. והכה לכלבא. דנשך לשונרא. דאכל לגדיא. דזבין אבא בתרי זוזי. חד גדיא. חד גדיא:

ואתא נורא. ושרף לחוטרא. דהכה לכלבא. דנשך לשונרא. דאכל לגדיא. דזבין אבא בתרי זוזי. חד גדיא. חד גדיא:

ואתא מיא. וכבה לנורא. דשרף לחוטרא. דהכה לכלבא. דנשך לשונרא. דאכל לגדיא. דזבין אבא בתרי זוזי. חד גדיא. חד גדיא:

ואתא תורא. ושתא למיא. דכבה לנורא. דשרף לחוטרא. דהכה לכלבא. דנשך לשונרא. דאכל לגדיא. דזבין אבא בתרי זוזי. חד גדיא. חד גדיא:

ואתא שוחט. ושחט לתורא. דשתא למיא. דכבה לנורא. דשרף לחוטרא. דהכה לכלבא. דנשך לשונרא. דאכל לגדיא. דזבין אבא בתרי זוזי. חד גדיא. חד גדיא:

לכלב עז נפש. לא ידע שבע לנפשו שמתועבה. ושרו יפני כלב לנשוך ולאכול ולשבר עצם הבהמה: לשונרא. נשך על השונרא (והלמ"ד פועל יוצא וכן טלם) כח המתאוה שאכלה את הבהמה. בא הכלב עז הרע הזה. ונושך ומכה הבהמה במדות רעות. כעזות ושקר וכדומה. המורגלים בנערים אבירים. וע"ז קונן. חד גדיא כו'. הבהמה נשמה העלולה ממרום עליון. איך נתחברה למתלון וליון:

ואתא חוטרא. וא"ת למה הרדה על הנער על עשותו פעולות זרות. אין זה כ"א מעשה נערות. כי הוא עוד רך בשנים ובלי חכמה ושכל. השמן עד שיגדל ויבא בשנים לשית בעל בחירה בחכמה ויראה. ולא בבחירתו יתגבר. והכלב והחתול לשוא יתחבר. ע"ז משיב. אנוש ענוש. השם לא ידעת כי ואתא חוטרא כו'. הוא אות ברית. כי אם הנער המנוער יגדל ויורגל ברע. סופו לעשות הרע בעיני ה' בהתגבר עליו נפש הבהמית. כהשחתת דור המבול. והמקל שוקד הזה לרעה. יכה וישבר את הבהמה בטומאה מששם של הכלב השכרי. בטמאו השמים רמה בחמת קרי ר"ל. וע"ז צעק מרה. חד גדיא כו'. נשמה נשמה. איך נפלה בידי שלשה פשעי ישראל הלוזה נוקשם מגבולה לגמול לפני בני עולה מעי מעלה: ואתא נורא. וא"ת שחילו בריהו לריתחת הנערות. השמן עד עברו ימי השליש ויעמוד שלו בקו השיר. וישוב לה'. ושבו בנים לגבולם. ולמה זה חייל מר על הגדי הנמכר. ע"ז משיב. אהה ילד חוטר למה תאמר שלום. והן שבר והרע גבר. כי כשיגדל האיש הרע. יתגבר לו דיעות כוזבות ודעות משובשות. ונדלין לה פילאה יתלל. לעבר ח"ו אין רואה ואומר. ולו ואתה תרה כו'. יעלה כאש רוח הזדון. ויעבור עליו רוח קנאה ותאוה וגאוה וכבוד מדומה. הבאים מהדם שמשל ליסוד האש. שהוא משכן הנפש. שהיא מעון הנשמה. וכי תגא האש ומגלה קוצים מדות רעות. השלהבת מאליה. והאש מתלקחת עד שתשרוף יחד הנפש והנשמה. ושף על טומאה שנופלת. ומה יאמר עוד שקוה. וע"ז סופק כפיו וקורא בקול מר חד גדיא כו'. איך אשר בגן ה' היתה יושבת. היא בעדנונה ועלסה תושבת. כי עטוה ממטוה וממעדנה זוהה. ובית מגרש לעבוד האדמה: ואתא מיא. וא"ת אך שעלם שהם בימי השליש ושרף בימי השמידם. השמן עד ימי הירידה והזקנה. ולא שעלה הנשמה ממקור מחצבה ומקרם. ולמה זה למספד ולתגר שק על הגדי הנמכר ע"ז משיב. אדם טועה. איך שמתוק רעיוק שנאורי הבל. השם לא ידעת שההרגל טבע שני. ואם יזקין השורש גזעו. יתגברו טבעים רעים ותאוות בנפש שתוסלה. ויגעו מים הזדונים שהגל שוטף לכבות גם ה' נשמת אדם (כמים העולים עד הנפש. בהתגבר עליהם רוח סערה) שוטף על האש השורף. והמים המגדרים ישטפו ויעברו על נפשך. ולא תעמד עוד כח להמלט. ורחל פתח תקוה להשיב שבורך בימי שינך. ע"כ יאות לי עשות המספד ולהיות את ליענים. והגות קינים תמור שגב ומינים. על שנפלה הנשמה מהתהומים בשבלת מים הזדונים. חד גדיא חד גדיא דזבין אבא [illegible] עידן עידנים: ואתא תורא. ואם יאמר הכל בלבו. אף כי עבר על נפשו המים הזדונים. וכל הרעות עשיתי. הלא אין כבוד ה' להשגיח ולהביט במעשי השפלים. ומי יעיד לו על אשר בחדר משכבי פעלתי. ע"ז משיב אהה ילד תאמר. השמרם פדע שהמגביה לשבת משפיל לראות השמים על לוח לבך. וגם סילד זדון. איש ריב ומדון. תחת כי השגחתו בריע נאמן. והשך לך לשמחות מזמן. ועד פתח שיה לך תושב מחשבת יצר. ובזקנתך נשפך לך לשטן המיצר. ונמשל לשור המועד. ומזומן לנגח ולשתות על דמי נפשך. בשה מעלה ומסטין על כל מעשיך. ויעיד עליך לאלם כגמוליך. והוא משף על המים המגדרים שבשבט במעיך לנבוח בפן ולנטיל יכך הנשמה. ואיך תאמר אין שומר ביום רע ומר. וע"ז מקונן. עד אנה השי סוסה שמה. לביזה ושמה. חד גדיא כו'. נשמה נשמה. איך נפלה מהרמה. אל האוכל ממנה. הל"ר שמשם לא רוחמה: ואתא השוחט. וא"ת אף כי ה' רואה מעשי. והשטן ג"כ מעיד ומקטרג עליהם. שיהשוב המלך הקדוש מלאכה נבזה ונמס. מעשי ידי אדם להבל דמה. ע"ז משיב. הוי מושך עון בחבלי הבלי שוא. השם לא ידעת שמהשטן נברא מלאך משחית ומחבל. ואתא השוחט הידוע שזה שברלת אותו במעשיך. ושחט. אין ושחט אלא ומשך. כי ימשוך הנשמה בחבלי עונותיה. והגישה לפני ה' לדבר אתה משפט. ולאלם כגמולה לענשה בעוה"ז ביסורין קשים ומרים. והוא ירעה אם הגדי על סרי תושך. במתחק מעשיך הנכתבים בספר. וע"ז מקונן ואומר. למה הטים כמובה שצפון ועורון. שים זאת לזכרון. חד גדיא חד גדיא דזבין אבן:

וְאָתָא מַלְאַךְ הַמָּוֶת. וְשָׁחַט לְשׁוֹחֵט. דְּשָׁחַט לְתוֹרָא. דְּשָׁתָא לְמַיָּא. דְּכָבָה לְנוּרָא. דְּשָׂרַף לְחוּטְרָא. דְּהִכָּה לְכַלְבָּא. דְּנָשַׁךְ לְשׁוּנְרָא. דְּאָכַל לְגַדְיָא. דְּזַבִּין אַבָּא בִּתְרֵי זוּזֵי. חַד גַּדְיָא. חַד גַּדְיָא:

וְאָתָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. וְשָׁחַט לְמַלְאַךְ הַמָּוֶת. דְּשָׁחַט לְשׁוֹחֵט. דְּשָׁחַט לְתוֹרָא. דְּשָׁתָה לְמַיָּא. דְּכָבָה לְנוּרָא. דְּשָׂרַף לְחוּטְרָא. דְּהִכָּה לְכַלְבָּא. דְּנָשַׁךְ לְשׁוּנְרָא. דְּאָכַל לְגַדְיָא. דְּזַבִּין אַבָּא בִּתְרֵי זוּזֵי. חַד גַּדְיָא. חַד גַּדְיָא:

ואתא מלאך המות. וא"ת שאחר מריקת היסורין האדם נקי מחטאי העון. והנשמה הלא הופשה מכל גילולה. ע"ז משיב. אמת רמה. אך למאון רפויך. והחפוך זממך. הלא יום המיתה עד הנה. ואתא מלאך המות ושחט ומפך הנשמה להפרידה מהגוף. ולפי שבעלה ילדך הלכת מאוחך אחרי העוכך. והערב הנשמה באוהל שמא היסודות שסובבים בהגלית הציבור. הקפה פרידתם כמות אגרה. והמלאך ימשוך הנשמה מהגוף. כמושך נער הנדבק בקוצים. שיאמר חלקו נער בקולים וחלקי קוצים באמר. ולא יוכל לנקותם כ"א בכלים מכלים טובים והמותר יחרס. והפרידה קשה מכל מה שהיה לפנים. וע"ז מקונן וקול נרמה השמע. חד גדיא כו'. נשמה נשמה. המת כי היתה נפש החכמה ונעימה. אל תקרא לה עוד נעימה. ונפשם מרה לה. כי בלא אחיה במרמה. ואיך נפלה מהרמה. לאדם להבל דמה: ואתא הקב"ה וא"ת אחרי שהמות הכלית כל נברא. וכור מצרף להסיר הסיגים ובני התערובות מהמרכבה האנושיים. ויפריד העצם ויפזר הרוח ויריש הנשמה לשמי רומה. והוא עם האסף הרפאי ולכפר אשמתי. עד שאמרו טוב מאוד זה המות. כי בו יתוקן שמעות להסיר האשמה מהנשמה רמה. אם כן למה זה הלכת קדורנית והתאבלה על הנשמה באבל הבל זה ימים רבים. אם ה' ביקש לה מנוחה. למה תרבה עליה אנחה. ועל הברכה למה תרבה עוהה. ע"ז משיב. אי הבל הבל. שהשבת שהאול בית מועד לכל חי מעדנות. התבקש לך מעת בין קץ והוה. אך שוא קראת למות טוב. ובאמת הוא קשה מכל שלפניו ונקל מהבא אחריו. יען שבעוה"ז יוכל עוד לתקן המעוות. ולא כן אחר המות. ולא יבא ה' בלאט. ומסף על מיתה הטבעית. ימשוך הגדי בקרניו ויפהום הנשמה. לשלם לה כמפעלה. וירדפוה עד חובה. לתרק שוה ולהשיבה למקורה. כי לא ידה ממנו נדח. וע"כ מר אקונן. חד גדיא גדיא:

[(סג) גרצה. אומר שיר השירים (גם בליל ב') שלו במתון ושמחה וקול נעים. והעיקר להבין פירושו]: (סד) חייב לעסוק בהל' פסח ובספור עם יצ"מ ונפלאותיו. עד שתחטפנו שינה או שילך הרבה ללכת לישן על מטתו. כדי שיתחזק שלא יוכל להשהים לבה"כ ולא יטרד בתפלתו: (סז) ליל א' דפסח אומר בהמ"ס ע"פ כתבי האר"י. א"צ שבוע ליל שבילה. או ודאי מוסר והוכה: (סח) כשהולך לשכב ולישן. קורא פ' שמע בלבד וברכת המפיל. מידך אפקיד רוחי. ושו לא צריך: [(סט) אם יכול לנעור כל הלילה. יקרא בענין יצ"מ. בזוהר שמות ל"ח ב'. ועבר ס' לגנוף עד סוף הפ'. וסוד ארבע כוסות. בויקרא נ"ה א'. ובהוה הראשון ובבמדבר ר"ל ב'. ר' חייא פתח עד ראשון לציון. וסוד המצה בברכאשית קב"ז א'. והלא לאם. וסוד הפסח ואיסור חמץ ושפרובא. בדברים רפ"ב ב'. אדהכי קם בוצינא קדישא. עד סוף הפ'. ובדברים קפ"ב א'. עד מטו לנקיטי דחכמתא. ובבמדבר קמ"ט א'. וילקוט טעם סי' מכות. ומה טוב חלקו ומה נעים גורלו]:

נִנְעֲלָה הדלת על עשר נתיבות משער השיר. עם פירושו מטיב נגן. לואת נציב לו עשרי בתים בעלי ששה עמודים לשיר

שִׁי לְמוֹרָא נִתְּשִׁיר: יִתְרוֹן חָכְמָה כַּמָּה הַכְּשִׁיר: עֲדָנוֹת כַּמָּה הִקְשִׁיר: קוֹל הַפְּלִיאוֹת הִפְשִׁיר: בָּרוּךְ יהוה נַעֲשִׁיר: יֹאמַר קוֹרֵא יַאֲשִׁיר: עֲלֵי וְשַׁפְקוּת יַנְשִׁיר: בִּרְקֵי חֲלָכוֹת יַחְשִׁיר: צוֹפֵי דְרָכִים יַיְשִׁיר: יִהְיֶה לָכֶם הַשִּׁיר:

נִפְתַּח הַפָּתוּחַ במבוא ד ונפתח הסתום במבוא ת ליום ט"ו בניסן בו ה' שבילים על סדר היום שביל א. לתפלת שחרית.

(א) במוקד המנהג לבה"כ (מאחרין נגא) מסדרין הכרסם וסדר התמיד. פסוקי דזמרה כמו בשבת. גומרין ק"ש וברכותיה: (ג) מתפללין שבע כלהם כמו בערבית. מחזיר ש"ץ התפלה בקול רם: (ג) יש נוהגים כוסים: (ד) דין יחיד ששכח להזכיר יו"ט. כדים בערבית. ומזל לגאת ע"י שיכוין לשמוע התפלה מש"ץ: (ה) והכהנים ש"ץ. דינם כמו בשחרים דר"ח. יע"ש במקומו: (ו) קורין הלל שלם בברכה (תמצא בשער הכהם) לפניו ולאחריו. אפי' יחיד הקורא לבדו. שלא כחצר עיר: (ז) ומאחר שאומרין אותו. אין מפסיקין בו אלא כדרך שאמרו בק"ש: (ח) אם שכח נתמנע ושכח אפי' כדי לגמור את כולו. א"צ לחזור אלא למקום שפסק: (ט) אפי' עברה קורין אותו כאחד: (י) אומר ש"ץ קדיש שלם: (יא) לסמ"ם בשער הכהם. נ"ל כאן שיר היום. אין סמוך: (יב) מוציאין שני ס"ת. נהגו לומר בשעת פתיחת הארון י"ג מדות ובקשה ע"פ האר"י שהוא טוב. אח"כ יאמר ג"פ שמע ישראל. על הכל. ויעזור: (יג) קורין בס"ם לראשון חמשה גברי בפ' בא. משכו (עמו"ק דמו אלה סימן מבך הורה) (כהן) עד עולם (לוי) כן עשו (ישראל) תאריס (רביעי) לדורותם (חמישי) על צבאותם. ואם הוא שבת. קורין שבעה גברי. מסיים הישראל גם אותו. ושפי יעשו אותו: (יד) מגיהין ס"ת שני אצל הראשון ואומר חצי קדיש על שניהן. מגביה וגולל ס"ת שקראו בו: (טו) פותחין ס"ת שני. קורין בו למפטיר בפ' פנחס. ובחודש הראשון עד סוף הפ'. וגולל: (טז) ומפטיר ביהושע. בעת ההיא. עד ויסו ס' את יהושע. בשבת אומר יקום פורקן וברכה למלך ולקהל אחרי. יהללו (מזמור) [ובנוחה] ומחזירין הספרי תורה למקומן. פ"ק:

שביל ב. למוסף

(א) מכריז ש"ץ מוריד הטל. ופוסקין מלהזכיר גשם במוסף. אם טעין. וכוא מנהג והיקין: (ב) דיני הזכרת מתפללו (עיין במקומו): (ג) דיני מוסף יו"ט כמוסף דשבת:

עומדים להתפלל בלחש ג' רגלים. אתה בחרתנו עד ליציאת מצרים אח"כ אומרים [כמר שם והנכון]:

וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ. גָּלִינוּ מֵאַרְצֵנוּ. וְנִתְרַחַקְנוּ מֵעַל אַדְמָתֵנוּ. וְאֵין אֲנוּ יְכוֹלִים לַעֲלוֹת וְלֵרָאוֹת וּלְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנֶיךָ וְלַעֲשׂוֹת חוֹבוֹתֵינוּ בְּבֵית בְּחִירָתֶךָ בַּבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלָיו מִפְּנֵי הַיָּד שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה בְּמִקְדָּשֶׁךָ. יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. מֶלֶךְ רַחֲמָן. שֶׁתָּשׁוּב וּתְרַחֵם עָלֵינוּ. וְעַל מִקְדָּשְׁךָ. בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים. וְתִבְנֵהוּ מְהֵרָה וּתְגַדֵּל כְּבוֹדוֹ: אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ. גַּלֵּה כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ עָלֵינוּ מְהֵרָה. וְהוֹפַע וְהִנָּשֵׂא עָלֵינוּ לְעֵינֵי כָּל חָי: וְקָרֵב פְּזוּרֵינוּ מִבֵּין הַגּוֹיִם. וּנְפוּצוֹתֵינוּ כַּנֵּס מִיַּרְכְּתֵי אָרֶץ. וַהֲבִיאֵנוּ לְצִיּוֹן עִירְךָ בְּרִנָּה. וְלִירוּשָׁלַיִם בֵּית מִקְדָּשְׁךָ בְּשִׂמְחַת עוֹלָם. וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ. תְּמִידִים כְּסִדְרָם. וּמוּסָפִים כְּהִלְכָתָם. אֶת מוּסַף (יום השבת הזה. וְאֶת מוּסַף) יוֹם (בפסח (חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה) בשבועות (חַג הַשָּׁבוּעוֹת הַזֶּה) בסוכות (חַג הַסֻּכּוֹת הַזֶּה) בשמ"ע וש"ת (שְׁמִינִי חַג הָעֲצֶרֶת הַזֶּה) נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ. כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ. עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ מִפִּי כְבוֹדֶךָ כָּאָמוּר:

ברכה רביעית דמוסף. זה בה של"ה סי'. עד של"ם דיין שנתכמה (גם יום טוב נ' חכמה) כי פסח יום הדין לתבואה: ומפני חטאינו. ע"פ הכתוב והתוות את פוזם. וכתיב כי בעונם גלו בני ישראל ואמרו רז"ל [ירו' יומא פ"א ה"א] כל דור שלא נבנה בו בהמ"ק כאילו חרב בימיו. ונתרחקנו. דבר ידוע הוא שאנו הם כתושבים ממש. אלא שמ"מ לא נהפכים רק תפלים. מה שהיו ביד אבותים עונם שכבר הקלטו בידים. וזה מכן: לעלות ולראות. לקיים המצוה שעלינו ג' פעמים בשנה יראה כל זכרך: בבית בחירתך. ככתוב במקום אשר יבחר: אשר נקרא שמך עליו. כמ"ש בנים אשר נקרא שמי עליו: היד שנשתלחה. ככתוב וישלח הכרוב את ידו וגו' אל האש. וכתיב וירא לכרובים תבנית יד אדם. למלאות דבר ה' שכתוב לממלא במכון בוא נו' ומלא המגיד נבלי אם חרוק על השיר: ותגדל כבודו. ככתוב גדול יהיה כבוד הבית הזה: גלה. מכבוד [מכבן סגל. וסל' דגוש. לסי' הכבין] עלו"א ע"פ הכתוב ונגלה כבוד ה': והופע. לשון זכר אורה: לעיני כל חי. ככתוב ○ עין בעין יראו בשוב ה' ציון. ונאמר חשף ה' את זרוע קדשו לעיני הגוים: פזורנו. ע"פ שה פזורה ישראל: ונפוצותינו. ע"פ הכתוב ונפוצות יהודה יקבץ: כנס. ע"פ נדחי ישראל יכנס:

לשבת וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ: עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ:

(זֶה קָרְבַּן שַׁבָּת. וְקָרְבַּן הַיּוֹם. כָּאָמוּר:)

בפסח וּבַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ פֶּסַח לַיהוה: וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה חָג שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת יֵאָכֵל: בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ:

[בחוה"מ פסח ובב' ימים אחרונים. מתחילין כאן]

וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה עֹלָה לַיהוה. פָּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד וְשִׁבְעָה כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם:

[כד' דחוה"מ סוכות ושמיני עצרת . אומר מנחתם . בלי ויו] :

ומנחתם ונסכיהם כמדובר . שלשה עשרונים לפר . ושני עשרונים לאיל . ועשרון לכבש . ויין כנסכו . ושעיר לכפר . ושני תמידים כהלכתם :

לשבת ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי עונג . עם מקדשי שביעי כולם ישבעו ויתענגו מטובך ובשביעי רצית בו וקדשתו . חמדת ימים אותו קראת . זכר למעשה בראשית :

לשבועות וביום הבכורים . בהקריבכם מנחה חדשה ליהוה בשבעותיכם. מקרא קדש יהיה לכם . כל מלאכת עבדה לא תעשו :

והקרבתם עולה לריח ניחוח ליהוה . פרים בני בקר שנים . איל אחד . שבעה כבשים בני שנה : ומנחתם

לסוכות ובחמשה עשר יום לחודש השביעי . מקרא קדש יהיה לכם . כל מלאכת עבודה לא תעשו . וחגותם חג ליהוה שבעת ימים :

והקרבתם עולה אשה ריח ניחוח ליהוה . פרים בני בקר שלשה עשר . אילם שנים . כבשים בני שנה ארבעה עשר . תמימם יהיו : ומנחתם

לחוה"מ יום א וביום השני . פרים בני בקר שנים עשר . אילם שנים . כבשים בני שנה ארבעה עשר תמימם : ומנחתם

וביום השלישי . פרים עשתי עשר . אילם שנים . כבשים בני שנה ארבעה עשר תמימם : ומנחתם

יום ב וביום השלישי פרים עשתי עשר אילם שנים כבשים בני שנה ארבעה עשר תמימם : ומנחתם

וביום הרביעי פרים עשרה אילם שנים כבשים בני שנה ארבעה עשר תמימם : ומנחתם

יום ג וביום הרביעי פרים עשרה אילם שנים כבשים בני שנה ארבעה עשר תמימם : ומנחתם

וביום החמישי פרים תשעה אילם שנים כבשים בני שנה ארבעה עשר תמימם : ומנחתם

יום ד וביום החמישי פרים תשעה אילם שנים כבשים בני שנה ארבעה עשר תמימם : ומנחתם

וביום הששי פרים שמונה אילם שנים כבשים בני שנה ארבעה עשר . תמימם : ומנחתם

אחר וביום הששי פרים שמונה אילם שנים כבשים בני שנה ארבעה עשר תמימם : ומנחתם

וביום השביעי פרים שבעה אילם שנים כבשים בני שנה ארבעה עשר תמימם : ומנחתם

לשמיני עצרת וש"ת ביום השמיני . עצרת תהיה לכם . כל מלאכת עבודת לא תעשו :

והקרבתם עולה אשה ריח ניחוח ליהוה פר אחד . איל אחד . כבשים בני שנה שבעה . תמימם : מנחתם

אלהינו ואלהי אבותינו . מלך רחמן רחם עלינו . טוב ומטיב הדרש לנו . שובה עלינו בהמון רחמיך בגלל אבות שעשו רצונך . בנה ביתך כבתחלה וכונן מקדשך על מכונו . והראנו בבנינו . ושמחנו בתקונו . והשב כהנים לעבודתם ולוים לשירם ולזמרם . והשב ישראל לנויהם . ושם נעלה ונראה ונשתחוה לפניך

בהמון . רבוי . ע"ש שכתוב . המון מעיך ורחמיך אלי התאפקו . מכונו . מכון לשבתך פעלת : בשלם . סי' קמו"ס ולמ"ד הלמ"ס . ע"ש שלם יעמים בממ"ס : כנעני

בְּשָׁלשׁ פַּעֲמֵי רְגָלֵינוּ . כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ . שָׁלשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָל זְכוּרְךָ אֶת פְּנֵי יהוה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר. בְּחַג הַמַּצּוֹת וּבְחַג הַשָּׁבֻעוֹת וּבְחַג הַסֻּכּוֹת. וְלֹא יֵרָאֶה אֶת פְּנֵי יהוה רֵיקָם : אִישׁ כְּמַתְּנַת יָדוֹ כְּבִרְכַּת יהוה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן לָךְ : והשיאנו . רצה ומודים

פעמי רגלים. לשון דרך הוא. כמו זמני רגלינו. וכן תירגם אונקלוס רגלים זמנין ואין פעם לפרשו מן פעמי דלים. אבל הנקוד אחד הוא. אכן רגלים הוא על משקל. דבריהם [אף שכתבו הניקוד נ"ל הג' פתח וכו' בשו"א] שלא יתהלך ברגלי אדם ובהמה: ולא יראה נ' ריקם. אלא הבא עולת ראיה ושלמי חגיגה: כמתנת ידו. כהשגת ידו לתת. מי שי"ל אוכלין הרבה ונכסים מרובים. יביא עולות ושלמים מרובים:

(ה) מחזיר ש"ץ התפלה. ומאריכין בפיוטין להתפלל על הטל. עם שלום הכהן ע"פ הדין. יד המשנה תקפה. קדושה נעריצך. אדיר אדירנו. ולספרדים כתר (המלא בבית יוסף): קודם שיסיים ש"ץ רצה עוקרין הכהנים ממקומן לעלות לדוכן (סי' קכ"ח. עם מתודפים. וכ"כ הפירוש והמאיר ורדיה. השבלת כהים לא כל בעוך) [כמה שהמנו הנ במקומן] המנהג לספרדים (מוסיפין [illegible] לשבכהנים) ולאומרים:

וְתֶעֱרַב לְפָנֶיךָ עֲתִירָתֵנוּ כְּעוֹלָה וּכְקָרְבָּן . אָנָּא רַחוּם . בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים הָשֵׁב שְׁכִינָתְךָ לְצִיּוֹן עִירֶךָ . וְסֵדֶר הָעֲבוֹדָה לִירוּשָׁלָיִם . וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים . וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה . כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת : [וש"ץ מסיים] בָּרוּךְ אַתָּה יהוה שֶׁאוֹתְךָ לְבַדְּךָ בְּיִרְאָה נַעֲבוֹד : מודים

(ז) אחר שגמר ברכת הודאה. קורא הכהנים. אם יחיד. עי' סי' קכ"ח. וכן מגביהין כפיהם ומברכין את העם בלב טוב. ומנגנים בניגון יפה: (ח) אחר שסיימו. אומר ש"ץ שים שלום וגומר כל התפלה. אומר ק"ש. אין כהלכה [illegible] עליה. קדיש יהא. שיר הכבוד וקדיש: מזמור. כ"מ לפי המנהג. ואנו מנהגים לאמר הודו יאמרו גאולי ה' (וכן [illegible] יש בסוכה): (ט) בי"ט ממהרין לצאת. ויש לנעור במאיס המתפללים יותר מתאות הסיום. לכן ג"כ אין דורשין בבקרים:

בית אהרן. הלכות נשיאת כפים מפורשים. בבמה דינים חדשים

המהדורים. לידע כל כהן מברך וישראל המתברך. אך ישמענו [illegible] דינים מחודשים הנצרכים לידיעת המורה הגדול: ונקל דעת לנבון. ואלו יעברו על ידי מוסד בלוסיות מספר אחת לאחת למצוא החשבון:

(א) מצות הכהנים היא מצות עשה של תורה. שיברכו את העם בכל יום בעת שיקראום לדוכן. מיהו בחו"ל. נהגו דליכא מצוה דאורייתא ממש. עמו"ק. נ"מ לענין ספיקא דדינא כמש"ע. אולי חיוב. כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון. ומה טוב ומה נעים מנהג א"י שנושאין כפיהם בכל יום. ובמדינות הללו שבח"ל נמנעו מזה. מחמת טרדתם בימות החול. גם השבת לבם בכל על מחיתם לפיכך אין נושאין כפים אלא בי"ט בעת שמחה. כדי שיברכו בעין יפה ובלב טוב: (ב) אבל כהן גרוש מהנה קלא להכהנים. שאין נשיאת כפים בי"ט אצל בשבת. שיש בו קדושה הגולה ובבן יתירה. ומונעו מזה הברכה. וגזרו גזירה לגזירה. לעקור דין תורה. הוא דבר שאין לו שחר. וכבר ערערו עליו גדולי עולם. ותמהו עליו ובטלוהו. אלמנן מעם ביטול הברכה. עיין בעו"ק שאין בו ממש. ומעתה אמור הכי. שהאבל כל י"ב חודש על אוה"ה. וה"ה כל שלשים על שאר קרובים. אינו נושא כפיו: (ג) וצריך שהאבל לצאת מבה"כ כשהלוים רוחצין ידיהם של כהנים לעלות לדוכן. שלא יהא בבה"כ כשהש"ץ קורא כהנים. שלא יעבור בעשה: (ד) ואם אמרו לו שירחץ ויעלה לדוכן. נ"ל שאינו צריך לרחוץ ולעלות. כי זה אין להנהיג במנהג בקהל שלו: (ה) כתבתי בעו"ק. דאינו לר"ה אפי' בי"ט אינו נושא כפיו: (ו) עיין בלח"מ פ"ב דברכות שזכו לי מן השמים בפירוש חדש מופלא. במשנה דאם אין שם כהן אלא הוא לא ישא את כפיו אא"כ הבטחתו. דדוקא הוא. הא יש שם כהנים בלא הוא. אפשר וקרוב מאד דלא נפיק אפי' הבטחה. וכ"ש דהבהבטחה הני. מהלק ספק זה: (ז) ולענ"ד דבמתפלל מתוך הספר. דהשיבה הבטחה ודאי. וחייב לעלות בלי ספק. והודו לי חכמי דורנו. כי הלכה עד לעצמו. שהקדמונים הניחו לי מקום להתגדר בזה. ועמ"ש עוד בעו"ק סי' קכ"ח: (ח) ועי' מהדורת שאלת יעב"ץ (סי' כ"ד) על מעשה שהיה. בהלוי הזהיר את הש"ץ הכהן לעלות שיטול ידיו. ואמר מיתה בו שלא יעלה וימנע אלא. אם עבר בעשה. והפסקתי

שלא ישה עשה. כי לא התכוונים מיתה אלמן: (ט) ומיהו בעו"ק הקשיתי בכך מלתא דכתב המרדכי שאף בזמנה שאין אלא כהן מחויב בעשה ומה גם בנשיאת כפים דאורייתא. ואף גם זאת נשאר חוקה דינן. י"ל דלית לן בה: (י) ש"ץ כהן שעולה לנשיאת כפים צריך שיעקור מעט בעבודה. והמנהג לאלקינו ואלקי אבותינו עולה ומברך. וישראל יורד לפני התיבה תחתיו ומקרא את הכהנים. והש"ץ מסיים ברכת כהנים יורד ש"ץ וחוזר לתפלתו. וכל כהן שלא עקר ממקומו שוב אינו עולה: (יא) וכתבתי בעו"ק דמש"ה לא מחייב כשקראוהו אחר. לפיכך צריך שילך מבה"כ בשעה יקרא. כדי שלא יעבור: (יב) וכהן שעומד בתפלת לחש בשעה שקראו כהנים כתבתי בעו"ק דמשמע לי שלא יפסיק תפלתו כשעומד בברכה אחרת. וכ"ש שלא יעקור רגליו כשלא הגיע עדיין לברכת שים שלום. ואפי' כבר הגיע לשם. לא הלכתי להתיר לו שהפסקת תפלתו. ואפי' אם קראו כהנים. אלא דוקא במובטח לחזור לתפלתו בודאי. מק"ו הש"ץ. אע"פ שהקלתי בה"ן עם כהנים אחרים. שלא כדברי הפוסקים המחמירים שם ומעדיפים כח התפלה. וכאן נראה לי שמחמיר ומעדיף כח נשיאת כפים על התפלה דיחיד. אפי' בעוד שלא קראו. כ"ש כשקראוהו. לענ"ד הדבר וכהא תלי בבר אריכא במחילת כבודם. ואיברא לדידי. שלא יחיד תמירה קפי. ע"ש מילתא בטעמא: (יג) ע"ש במג"א דאפי' אשולים דרבנן שאמרו לכם בהדיא שיעלו אין עוברין. גמגמתי בו ומ"ש דלא ברירא מלי כלל. אפי' הם סילוקתא מוחיה ולא מטמטי: מיהו מה דדייקה הכי בזה. נכמלה לא שפיר דמי למעבד הכי: (יד) לענין שיעור הפיסוק בין נטילה לברכה. עמ"ש בס"ד בס"י סי' ל"ו: (טו) ודין נטילת דבר המריח במים בי"ט לצורך נטילת ידי כהנים. עמ"ש שם (סי' מ"ט) במקום שאין לוים בכורים נהמה דוקא מטלין לידי הכהנים. פ"מ אינו צריך ליטול ידי כהנים עמי הארץ: (טז) ולדידי אימורא הא עמי: שלא יטלו הכהנים עמהן את ידיהם. נקטיה. נאחד הוא קולא.

אך אם כהן קטן עמו . ויעלה עמהם . לעמים קורא כהנים . אמר הו"א . כ"ה העיקר לדעת גדולי הפוסקים . אין רשאין לומר שום פסוקים בשעה שהכהנים מברכין . כך דין התלמוד . אין ש"ץ רשאי לענות אמן אחר ברכת כהנים שלא תטרף דעתו ולא ידע איזה ברכה יש לו להקרות . וכזו לא מהניא הבטחה . כך עיקר . בשעה שהכהנים מברכים את העם לא יביטו ולא יסיחו דעתם אלא יהיו עיניהם למטה כמו שעומדים בתפלה . והעם יכוונו לברכה . ויהיו פניהם כנגד פני הכהנים ולא יסתכלו בידי הכהנים : (יז) והסכמתי כאשר שאין נכון לגלגל הטלית על הפנים . לא הכהנים המברכים ולא ישראל המתברכים . אלא צריך דווקא פנים כנגד פנים שיהיו מגולים . רק יעמדו באימה ובכוונה על הברכה . וה"ל שאין לספוך האחור אל הכהנים כמעשה הבורים . ליראתם הגדולה שלא יכהו עיניהם . אך שהן עיני השכל גדול מזה . עם שאחורי הכהנים . אינם בכלל ברכה . אבל לפניהם ולצדיהם . אפי' מחיצה של ברזל אינה מפסקת . ומה שנגדות דאיסי . לעולם הם בכלל ברכה . כהן שיש בפניו בידיו ורגליו מומין . לא ישא כפיו אא"כ הוא דש בעירו שהכל מכירים בו ואינו מום שרי : (יח) אבן בסומא באחד מעיניו . שמכתי של בימות הוראת הש"ע להיתר . ועמ"ש בס"ד בחבורי הנ"ל . ועי' בס"י (סי' ע"ה) . קטן שלא הביא שתי שערות אינו נושא כפיו כלל . אבל עם כהנים גדולים נושא ללמוד ולהתחנך . ומשהביא שתי שערות . נושא כפיו אף בפ"ע . מיהו דווקא באקראי בעלמא , אבל לא בקביעות . עד שיתמלא זקנו . או שהגיע לכלל שנים שראוי למילוי זקן . ודי שנה בפ"ע : (יט) ועמ"ש בס"ד בחבורי דמגלה ונתגלה כנ"ל . ג' מדות בקטן . ולדידי קטן במקום גדולים פיגרע גרע יע"ש : (כ) דין מומר לפ"ד כמחמירין . עמ"ש בס"ד בס"י (סי' נ' וסימן נ"א נ"ב) איך ומה נקרא מומר . מי ש"ע שם שהמירה או דתם . אין חייבין לקדשו . כי אבים מחללם . עמו"ק מ"ש בס"ד לייתב תמיהת בעל מג"א : (כא) לענין כהן שפי אם נושא כפיו . עמו"ק מ"ש בס"ד . ומי שאינו יודע לחתוך האותיות לבטא יפה . כגון שקורא לאלפין עיינין או איפכא וכדומה לזה . לא ישא כפיו : (כב) מי שבא ואמר כהן אני נאמן לישא כפיו . עמ"ש בס"ד בחבורי הנ"ל על בעל מג"א : (כג) ומה שנוהגים שהם כדברי תוספות לא ידע ר"י מה איסור יש בזר שעולה לדוכן . מ"ש דבר ברור בס"ד : (כד) כתבתי בחבורי שראיה מלשון הפוסקים שצריך לעשות תמה שאוירים בחלוק אצבעות בהם . דסימן בין גודל לגודל . צריכין לעשות האויר ע"י הפרדת ראשי האגודלין . ומקרב יחד בעיקרן . וצ"ע שלא נהגו כן (בקיום מפי הכהנים בברכת כהנים . עי' לעיל בגוף הברכה) אין המקרא רשאי לקרות כהנים . עד שיכלה אמן שאחר מודים מפי הצבור : (כה) כתבתי בחבורי מו"ק . דבהרבה שנושאים הכהנים ידיהם . יש להם מה שיעשו . וכ"ה לשמא דרמב"ם (יע"ש מילתא בטעמא) ואי הוי כהן שירתא תליסר ג"ל . וכמ"ש בעל התרומות . והגה הוא (סי' כהן ממודעים . כ"ה מגרם) :

(א) צריכים הכהנים ליטול ידיהם עד הפרק חבור יד לזרוע . כשעוקרים הכהנים רגליהם לעלות לדוכן . אומרים :

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ . שֶׁתְּהֵא הַבְּרָכָה הַזֹּאת שֶׁצִּוִּיתָנוּ לְבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל . בְּרָכָה שְׁלֵמָה . וְלֹא יִהְיֶה בָהּ מִכְשׁוֹל וְעָוֹן . מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם :

שצויתנו . יסוד לקיים מ"ע דכה הברכה . מכשול . בדבור ולשון : ועון . מדברים המעכבים נשיאת כפים ,

(ב) ומאריכים בה : עד שיכלה אמן של הודאה מפי הצבור :

כענין שנאמר והאריכה הכיכה לעולם עיני : מעתה ועד עולם . כי מעשה גוררת מעשה :

[ש"ץ: אלהינו ואלהי אבותינו . ברכנו בברכה המשולשת בתורה הכתובה ע"י משה עבדך . האמורה מפי אהרן ובניו (בקו"ר) כהנים . ומחזירין פניהם לעם דרך ימין (ואי ליכא אלא כהן אחד . אומר הכהנים בקו"ר . והכהן מעצמו מחזיר פניו . ואם אמר . אין לגעור בו) והקהל עונין . עם קדושיך כאמור . והש"ץ אומרו בלחש] :

(ג) עומדים בדוכן . פניהם כלפי ההיכל . ואחוריהם כלפי העם . ואצבעותיהם כפופים לתוך כפיהם . עד שמסיים ש"ץ מודים . ואז מחזירין פניהם כלפי העם ומברכין :

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם . אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בִּקְדֻשָּׁתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן . וְצִוָּנוּ לְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל . בְּאַהֲבָה :

באהבה . כתבתי בסו"ק מקום לשון זה משום דנתגרום היקום בזה . כי לכן ברכותיו של אותו רשע שהעם יהיו נקללה . לפיכך אינה נחשבת ברכה , אלא כיוצאת מפי אוהב . ואמרו רז"ל בס' הזהר . מאן דמברך לחבריה . בעי למיהוי בלבא שלים :

(ד) מגביהין ידיהם כנגד כתפותיהם . ויד ימינם קצת למעלה משמאלים ופושטים ידיהם וחולקין אצבעותיהם ומכוונים לעשות ה' אוירים . בין ב' אצבעות לב' אצבעות אויר אחד . וכן בין גודל לגודל . ופורשין כפיהן באופן שיהא תוך כפיהן כנגד הארץ ואחורי ידיהם כנגד השמים : (ה) אין מברכין . אלא בעמידה (כ"ל . שאין עמ כמיכה) ובקול מעולה שבקולות לא גדול ולא נמוך אלא בינוני : (ו) ומקרין אותן מלה במלה . ואפילו היה יברך לא יתחילו מעצמן . שבבג נמדומם כלנו : (ז) אחר כל פסוק ופסוק עונין הצבור אמן : (ח) ואין הכהנים רשאים להתחיל ברכה אחר קדשנו עד שיכלה דיבור קריאת כהנים מפי הקורא . ואחר שברכו אשר קדשנו . אינם רשאים להתחיל יברכך עד שיכלה מפי כל הצבור אמן שעונים אחר ברכה אשר קדשנו . וכן אינם רשאים להתחיל בתיבה עד שתכלה התיבה מפי המקרא . ואין הצבור עונין אמן עד שתכלה ברכה מפי הכהנים . ולא יפה לו שהכהנים רבון העולמים עד שיכלה אמן מפי הצבור ויסבול ש"ץ שים שלום . או הכהנים מחזירין פניהם להיכל ואומרים רבון : (ט) הכהנים לא יחזירו פניהם בתחלה ובסוף אלא דרך ימין והשיב שאוחזין מצד דרך יד ימינם :

כאן אציג כוונת ברכת כהנים

יברכך . ה' (ב"ס וב"ש) | יאר . ה' (ב"ס וב"ש) | ישא . ה' (ב"ס וב"ש) פניו.
וישמרך : (רבש"ע) | פניו . אליך . ויחנך : (רבש"ע) | אליך וישם לך שלום : (רבש"ע)

שמשמש מן השי' שם : יברכך ה' וישמרך . זכור ושמור בדבור אחד נאמרו . המשכיל יבין . והיא ברכת אברהם : יברכך . שיתברכו בניך ובנותיך ובהמתך . וישמרך . שיהיו שמורים . אע"פ שהתרלה עשיר אלא ברכת ה' . לא תירא משוד רשעים . כענין והפול שבא והקחם ולא הנערים הם : יאר ה' פניו . פניו של זהב (כמו)

(כמו פני ילם. וזק בתרגום והמלא נ"כ פמד לדברי) יליתו. מה"ד המהפך לרחמים: ויחנך. יתן לך חן. ותו"ג שליק כדלי. ע"ד והגותי לה אמר אמון. והיא ברכת יצחק: ישא ה' פניו. יגלה פני הרצון. כמו הישא מכם פנים. אלי פניו אלי מעלה. וכתוב אשר לא ישא פנים. הייע פניך אינו נושא. כי מה מידך יקח. אבל ישא פניו אליך. ויתן. כמו ויפא ממלות ממה פניו. קך כ"ל הכון בשמש הכתוב: וישם לך שלום. ממדה"ד. ע"י מדת השלום. שהוא כלי המחזיק ברכה לישראל. והיא ברכתו של יעקב אע"ה. בעל השלום ודלי:

מאן דחזא חלמא ולא ידע מאי חזי. ליקום קמי כהני בשעתא דפרסי ידייהו. וליימא הכי:

רבונו של עולם. אֲנִי שֶׁלָּךְ. וַחֲלוֹמוֹתַי שֶׁלָּךְ: חֲלוֹם חָלַמְתִּי וְאֵינִי יוֹדֵעַ מַה הוּא. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי. שֶׁיִּהְיוּ כָּל חֲלוֹמוֹתַי עָלַי וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל לְטוֹבָה. בֵּין שֶׁחָלַמְתִּי עַל עַצְמִי. וּבֵין שֶׁחָלַמְתִּי עַל אֲחֵרִים. וּבֵין שֶׁחָלְמוּ אֲחֵרִים עָלַי. אִם טוֹבִים הֵם. חַזְּקֵם וְאַמְּצֵם. וְיִתְקַיְּמוּ בִי וּבָהֶם כַּחֲלוֹמוֹתָיו שֶׁל יוֹסֵף הַצַּדִּיק. וְאִם צְרִיכִים רְפוּאָה. רְפָאֵם. כְּחִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה מֵחָלְיוֹ. וּכְמִרְיָם הַנְּבִיאָה מִצָּרַעְתָּהּ. וּכְנַעֲמָן מִצָּרַעְתּוֹ. וּכְמֵי מָרָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּינוּ. וּכְמֵי יְרִיחוֹ עַל יְדֵי אֱלִישָׁע. וּכְשֵׁם שֶׁהָפַכְתָּ אֶת קִלְלַת בִּלְעָם הָרָשָׁע מִקְּלָלָה לִבְרָכָה. כֵּן תַּהֲפוֹךְ כָּל חֲלוֹמוֹתַי עָלַי וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל לְטוֹבָה. וְתִשְׁמְרֵנִי וּתְחָנֵּנִי וְתִרְצֵנִי ג"א ותשמרני ותחנני ותרצני. עד ג' ברכות דכהנים. רצון. הוא שלום. ויש וּתְחַיֵּינִי: אמן

מוסיפין. ותחייני. לפחות מן הסיום אם עברה עליו בחלומו:

(*) ונוהגין בזמנו שמאריכין הכהנים ך' דויאוך. י'. השלום. ולימים בהדי כהני. דעם ניבורה אמן (כמקרא אינו אומר רבש"ע. אסי' מוכבת לגמור נתפלתו) ואי לא סיימו עדיין. לימא הכי. אמ"ר כמנהג הר' ויסין מסיים בשוה עם הכהנים או עם הש"ץ בסיום ברכת שים שלום. שיענו צבור אחריו אמן. וע"פ כתבי האר"י. אלא שים שלום יאמר זה:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי. שֶׁתַּעֲשֶׂה לְמַעַן קְדוּשַּׁת חֲסָדֶיךָ. וְגוֹדֶל רַחֲמֶיךָ הַפְּשׁוּטִים. וּלְמַעַן טָהֳרַת שִׁמְךָ הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא. בֶּן עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם אוֹתִיּוֹת אנקת"ם פסת"ם פספסי"ם דיונסי"ם יכוין בלבו. ולא יוציא מפיו אלו השמות הַיּוֹצְאִים מֵהַפְּסוּקִים שֶׁל בִּרְכַּת כֹּהֲנִים. הָאֲמוּרָה מִפִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו עַם קְדוֹשֶׁיךָ. שֶׁתִּהְיֶה קָרוֹב לִי בְּקָרְאִי לָךְ. וְתִשְׁמַע תְּפִלָּתִי. וְנַאֲקָתִי וְאֶנְקָתִי תָּמִיד. כְּשֵׁם שֶׁשָּׁמַעְתָּ אֶנְקַת יַעֲקֹב תְּמִימְךָ הַנִּקְרָא אִישׁ תָּם. וְתִתֵּן לִי וּלְכָל נַפְשׁוֹת בֵּיתִי. מְזוֹנוֹתֵינוּ וּפַרְנָסָתֵנוּ. בְּהֶתֵּר וְלֹא בְּאִסּוּר: בְּנַחַת וְלֹא בְצַעַר: מִתַּחַת יָדְךָ הָרְחָבָה. כְּשֵׁם שֶׁנָּתַתָּ פִּסַּת לֶחֶם לֶאֱכוֹל וּבֶגֶד לִלְבּוֹשׁ. לְיַעֲקֹב אָבִינוּ. הַנִּקְרָא אִישׁ תָּם. וְתִתְּנֵנוּ לְאַהֲבָה וּלְחֵן וּלְחֶסֶד בְּעֵינֶיךָ: וּבְעֵינֵי כָל רוֹאֵינוּ. וְיִהְיוּ דְבָרַי נִשְׁמָעִין לַעֲבוֹדָתֶךָ. כְּשֵׁם שֶׁנָּתַתָּ אֶת יוֹסֵף צַדִּיקֶךָ בְּשָׁעָה שֶׁהִלְבִּישׁוֹ אָבִיו כְּתֹנֶת פַּסִּים. לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל רוֹאָיו: וְתַעֲשֶׂה עִמִּי נִפְלָאוֹת וְנִסִּים. וּלְטוֹבָה אוֹת. וְתַצְלִיחֵנִי בִּדְרָכַי. וְתֵן בְּלִבִּי בִּינָה: לְהָבִין וּלְהַשְׂכִּיל וּלְקַיֵּם אֶת כָּל דִּבְרֵי תַלְמוּד תּוֹרָתֶךָ וְסוֹדוֹתֶיהָ. וְתַצִּילֵנִי מִשְּׁגִיאוֹת: וּתְטַהֵר רַעְיוֹנַי לַעֲבוֹדָתֶךָ: וְתַאֲרִיךְ יָמַי וִימֵי אִשְׁתִּי וּבָנַי וּבְנוֹתַי. בְּטוֹב וּבִנְעִימוּת. בְּרוֹב עוֹז וְשָׁלוֹם. אָמֵן סֶלָה:

לאמרם ס'. כוח ימא מברכת כהנים. והוא סודו. והכאן ממגלגל ויולא:

- י המורכב א באו"ק בכ"ד. הא לך אות הראשון של השם א — בכתב. וכן מכאן ולהבא:
- ב המורכב מ באח"ס בס"ע. והוא פ"נ באו"ס כ"ס — נ
- ר המורכב ק בא"ב ג"ד — ק
- ב המורכב ת בא"ל כ"ס — ת
- ך המורכב ת בא"ל כ"ס. והוא סין עם באו"ק — ם

השם השני:

- י המורכב פ באח"ס בס"ע — פ
- ו המורכב ו בא"ב ג"ד. והוא וו סמך באו"ק — ס
- ו המורכב ם באח"ס בס"ע. והוא מם סין באו"ק — ת
- ו המורכב ו בא"ב ג"ד. והוא וו עם באח"ס בס"ע — ם

השם השלישי

- ו המורכב פ בא"ע כ"ס — פ
- י המורכב ם בא"ס כ"ס. והוא מם סמך באו"ק — ס
- ש המורכב י בא"ע כ"ס. והוא יוד פא באח"ס בס"ע — פ
- ם המורכב ם באו"ק — ס
- י המורכב ם באח"ס בס"ע. והוא מ"ס יו"ד בא"ס כ"ס — י
- ך המורכב ת בא"ע כ"ס. והוא סין עם באו"ק — ם

השם הרביעי

- י המורכב מ בא"ס כ"ס. והוא מם דלית באו"ק — ד
- א המורכב י באו"ק — י
- ר המורכב ו באח"ס בס"ע — ו
- י המורכב מ בא"ע ג"ד. והוא מים נון בא"ס כ"ס — נ
- ח המורכב ו בא"ב ג"ד. והוא וו סמך באו"ק — ס
- ו המורכב פ בא"ס כ"ס. והוא פא יוד באח"ס בס"ע — י
- ת המורכב ו בא"ב ג"ד. והוא וו מם באח"ס — ם

ופירשו המקובלים השם הזה הרגעה שמות כנזכרים. ויש לכל א' מלה בפני עצמו. הראשון אנקתם. הוא טוב לבקשת תפלה: הוא כמו ב' תיבות. אנק תם. פירוש אנקת תמים. השני פסתם. הוא מתן פסת בר לצריכים מזון. הג' פספסים. מל' והשבה לו פעמים פסים. והוא נותן בגד ללבוש. הד' דיונסים. והוא עושה דינים ונפלאות. וכו' נשתתף יעקב אבינו ע"ה באמת ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש. וכן באומרו אם יהיה אלהים עמדי ושמרני. וזה השם נקרא אצל המקובלים שם בן כ"ב אותיות. ויהיו רבי נחוניה בן הקנה ע"ה על התפלה. וכ"ל הב' השמות הראשונים רומזים ליעקב אבינו ע"ה איש תם. שהוא התפלה כידוע. וב' האחרים ליוסף. כמו שמן הש"י. שנתנה לו כתונת פסים. ודין נסים שנעשו לו:

אדיר במרום. שוכן בגבורה. אתה שלום. ושמך שלום. יהי רצון. שתשים עלינו. ועל עמך בית ישראל. חיים וברכה. למשמרת שלום:

אדיר. כנגד ברכה א׳ שמ"ע אדיר גי׳ אריה (עם התיבה) א׳

שוכן. כמספר שלום. הוא הממתיק הגבורה מדת שמאל: למשמרת שלום. כי הוא שומר הברכות ומחזיקם שלעיל. והוא שומר הבריח המבריח באמצע. הרי זה אמור כנגד שלש הברכות בכוון. ונזכרו בו שלשה שלומים. לכלול בו כולן. כי הברכה אחת היא כאן במדתו:

(יא) אחר שסיימו הכהנים ברכתם. מתחיל הש"ץ שים שלום. ואז הכהנים מחזירים פניהם להיכל ואומרים:

רבון העולם. עשינו מה שגזרת עלינו. ואף אתה עשה עמנו כאשר הבטחתנו. השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל ואת האדמה אשר נתתה לנו כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש:

עשה עמנו. אין זה משום ברכה לעבור בבל תוסיף. אלא דווקא כשמוסיף להוסיף מאליו לברך עם הפסוק

הכהנים. מפני שכבר הפכו פניהם מן העם. ואינה אלא בקשת רחמים מהשי"ת שיסכים בברכתם: וברך את עמך. בבנים ובנות. ואת האדמה. בטל ומטר ובולדות בהמה: כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש. שמנה הפעם בפירות:

ואומרים בתפלה זו עד שיסיים הש"ץ שים שלום. שיענו הצבור אמן על שתי הברכות כאחת. ואם אינם יכולים להאריך כל כך. יאמרו אדיר: (יג) אין הכהנים רשאין לחזור פניהם עד שיתחיל הש"ץ שים שלום. ואין רשאים לכוף אצבעותיהם עד שיחזירו פניהם. ועומדים שם עד שיסיים הש"ץ שים שלום ויענו אמן:

סדר ברכת כהנים ע"פ כתבי אר"י

ידוע שהשכינה שורה בנשיאת כפים. לפי שיש בהם יו"ד אצבעות הרומזות בי׳ ספירות. וכל הברכות הבאות לעולם צריכים לבא קודם אל המדה האחרונה שהיא כנסת ישראל. ומשם ירדו לעולמות. ולכן צוה הקב"ה לזכות את ישראל וצוה לכהנים שהם מצד החסד שיברכו את ישראל. וגלה להם הסוד שצריכים להמשיך הברכה מאין סוף עד אין תכלית. ומשם יתברכו ישראל מברכת האל ית׳. ואמר הכתוב כה תברכו. שהיא המדה שמעידים שנקראת אין הכלית. שע"י נמשכות כל עולמות העש"ז. ובה נעשים כל הנסים והנפלאות. כענין שנא׳ ... כה אמר ה׳. ולזה שימשכו הברכה למדת כה. וממנה אל ... וזהו כה תברכו. למדת כה תברכו אתם הכהנים. מאין סוף המאור עליון. ופי׳ תברכו נכתבו. כלומר מן הכתר צריך להמשיך הברכה. ויש בברכת כהנים י"ג ... כנגד י"ג תיקוני אריך. ס׳ ... כנגד ט׳ תיקוני זעיר. וז׳ ... כנגד מלכות. ... שהכהנים פורשים ידיהם לברך העם. ... על ידיהם ומשמאלים מכסים. ויד ימין עולה על שמאל. ... לכהנים יד ימין על יד שמאל. ואז כל אותן המדרגות ... מקבלין השפע מן הכתר. שכל הפנים מאירות ממנו. וכל ... מדליקין. ואז היא שעת רצון מסוגלת דאריך אנפין.

ותמלא הכל ברכה שאלו ג׳ ברכות היא כסולם לרמוז שקדם ... הנפש למעלה למדת כה. ואח"כ לישראל. וזהו סוד הכתוב. ושמו את שמי על ב"י ואני אברכם (כ"ל בר"ל שיסיימו כימי שמי הברכה ... כמש"ל כמה פעמים שתשרה עליהם. וזה ואני. בסוד אני אני ... אני ה׳ אלהיכם. וכן רמוז באלו ברכתי פסוקים. כמש"ל) ... כגון באלו הג׳ שמות של הג׳ פסוקים. בניקוד:

מֶלֶךְ מָלַךְ יִמְלוֹךְ

שביל ג׳ · סדר עבודה דמוסף דפסח

אמר יעקב. צריך שתדע שסוד קרבן מוסף דפסח נגלה ר"ת (פרש אקצר בביאורי ואסמוך על מה שכתבתי שם) רק בג׳ דברים מהם אלוק: א׳ בפיים. לפי שהרגל כל המשמרות שוות (בין בהקרבה בין באכילה) בתוכות הבאות מחמת הרגל אבל לא נודע איך נהגו בו. ר"ל אם הספיק פיים א׳ לכל עבודות שוות בקרבנותיו התלויין במספר כהנים שצריכין להם. כדרך שבארנו במוסף ר"ח. או הפיסו לכל קרבן ממנו בפ"ע כדי לזכות לכהנים רבים. מאחר שיד כולן שוה בהם וכן נראה מסברא. מ"מ מידי ספק לא יצא עד יבוא מורה צדק. לכן אניחם סתום: ב׳ בנוהג אברים על הכבש. שהוא בו במוסף דשבת: ג׳ בשיר. גם זה נעלם מאתנו. כי לא פורש מה הוא. גם יפול בו ספק. אם דוחה לגבי שבת כדי לפרסמו כמו בר"ח. או אין י"ט צריך פרסום זה. שהוא נודע מאליו. ונמשך אחר קביעות החודש שכבר מפורסם. משא"כ בר"ח. שמסור לב"ד לקבעו כפי מה שיראה להם כנוכח. לפ"ז בדין שיר י"ט נדחה מפני שיר השבת שהוא תדיר ומקודש. וכן נראה יותר. הש"י יראנו נחמות אדע באמת בכל שלמותה. ע"פ הדברים האלה אמר:

כך היתה עבודת קרבן מוסף י"ט של פסח בבית אלהינו. אחר הקרבת התמיד. הביאו המוספין. פרים שנים. איל אחד (א) שבעה כבשים בני שנה תמימים. כולן עולות. ושעיר עזים בן שנתו לחטאת. השקום ובקרום. מי שזכה בשחיטה. שחט את השעיר בצפון. קבל המקבל את דמו בכלי שרת בצפון. נטל הדם. עלה בכבש. פנה לסובב. בא לו לקרן דרומית מזרחית. טבל אצבעו הימנית בדם. וסומכה באמה מכאן ובגודל מכאן. מחטא ויורד על חודה של קרן עד שיכלה דם שבאצבע. ומקנח בשפת מזרק. בא לו לקרן מזרחית צפונית. טובל שנית ונותן עליה כמשפט הראשון. וכן בצפונית מערבית. מערבית דרומית. שיירי הדם היה שופך על יסוד דרומי. שחט השוחט הפרים האיל והכבשים (ב) וקבל המקבל דמן כסדר הזה. ונתן מכולן במזרק. שתי מתנות שהן ארבע. זורק על קרן מזרחית צפונית בזווית כמין גאם. וכן עושה בקרן מערבית דרומית. והשירים שופכן על יסוד דרומי. אחר זריקת הדם. הפשיט השעיר. קרעו. הוציא אימוריו. החלב אשר על הקרב. ושעל הקבה. ושתי הכליות. וחלב שעליהן. ואשר על הכסלים. ויותרת הכבד. ומעט מהכבד. נתנן במגס. מלחם. העלם המעלה למזבח. הקטירן וירד. הפשיטו העולות ונתחום כמשפט. הפרים קרבים כל א׳ מהם בכ"ד. הראש באחד. הרגל של ימין בשנים. העוקץ בשנים. ורגל של שמאל בשנים. החזה באחד. והגרה בשלשה. שתי הידים בשנים. ושתי הדפנות בשנים. הקרבים בשלשה. הסולת בשלשה. והיין בשלשה. עמדו בשורה. העלה כל אחד מה שזכה בו מאותו

(א) כולן בני שתי שנים (ב) ואע"פ שהרבה שוחטים, לא יעבור הסדר

מהפרים ; ונתנום מחצי הכבש ולמטה. למזרחו . מלחום וירדו . וע
(ג) כן לאברי הפר השני . והעלום כמשפט הראשון וירדו . באו הזוכי
באיל ונתחוהו . בשרו קרב בחמשה . הראשון בראש וברגל . הש
בשתי ידים . השלישי בעוקץ וברגל . הרביעי בחזה ובגרה . החמיש
בשתי הדפנות : הקרבים בשנים . הסולת בשנים . היין בשנים
העלום כבתחלה . מלחום וירדו . באו הזוכים בכבשים ועשו לה
כמשפט הזה . הבשר בחמשה כמו באיל הקרבים באחד . הסו
באחד . היין באחד . ככה לשבעת הכבשים. העלום נתחי אחד אח
מלחום וירדו . באו להם ללשכת הגזית : וברכו עם העם ברכת עבוד
רצה ה' אלהינו עבודת עמך ישראל. ברוך אתה ה' . המקבל עבוד
עמו ברצון . וברכת כהנים לעם . שים שלום . בלי נשיא
כפים . עלו אותן שזכו . ונטלו האברים . זרקום ע
המערכה . איברי פרים תחלה . אח"כ של אילים . אחריו ש
כבשים . באו ועמדו על מעלות האולם ברכו את העם שלש
ברכות כהנים . בנשיאת כפים והזכרת השם ככתבו . נתנו מלח על מנחות הנסכים ובללום
שלש עשרונות סולת בחצי ההין שמן לפר האחד . ושני עשרונים בשלישית ההין לאיל . ועשרו
ברביעית ההין לכל כבש וכבש . והקטירום . הביאו יין לנסך . הין . לפרים . שלישית ההין לאיל
הין ושלש רביעיות לכבשים בכלל . כהנים תקעו הריעו ותקעו בחצוצרות (ד) דברו הלוי
בשיר (ה) ועושין ממנו שלשה פרקים . על כל פרק תר"ת . נמצאו תשע תקיעות למוסף . וא
חל פסח בשבת . מוסף של שבת קודם לשל י"ט בכל עבודותיו . וממתינין עם ניסוך היין ע
שיגמרו מוסף המועד . ומנסך שני הנסיכין בבת אחת . ואז מאריכין בתקיעות ומרבין בתוקע
כנגד שני המוספין : אח"כ נותנין לחם הפנים לפני ה' . הקטירו הבזיכין . כל עבודת הלחם
במשמר הקבוע (ו) והחלות מתחלקות לכל המשמרות. כיצד עושה . נתן חצי חלה לכל משמ
והן מחלקין ביניהם . וזה שמחלק לחם הפנים . עומד על הרובד שבאולם . מפרים ומניח . וכ
אחד בא ונוטל חלקו יש שמגיעו כזית(ז)ולבעלי מומין שבכהונה מוציאי ולהם חלקם לחוץ. שאי
יכולין להכנס בין האולם ולמזבח . ואז בשר השעיר נאכל לערב (ח) כל המשמרות שוות ו
וחולקין אותו ביניהם (ט) כ"ג אוכל בלי חלוקה מה שירצה . ונאכל לפנים מן הקלעים . לזכר
כהונה הטהורין וגמולין וראוים לאכילה בשעת עבודה . ליום ולילה עד חצות . ואכילתו הי
פ"ע . זהו סדר עבודת קרבן מוסף י"ט של פסח בבית אלהינו . יהי רצון שיבנה במהר
בימינו אמן :

(ג) סס . לו שהגיס שוס (ד) וסלליל מכס לפני המזבח בי"ט הראשון לבד לא בשאר ימי הפסח (ה) מן הפסח הלל היה כדרך שקורין אותו בשעת שחיטת הפסח . וה"ה דהליל נמי הוא בכל יום שגומרין אותו (ו) עיין בבית גרמו (ז) בשעה שברכה מגיע כו. יש אוכלו ושבע ויש שמותיר (ח) מי שדעתו יפה . אוכלו פי (ט) עלה"ש פ"ש :

והוא הסדר לכל ימי המועד וי"ט האחרון של פסח . הכל אחד .

שביל ד . לשמחת יו"ט

(א) חייב אדם לקדש על היין קודם רבה [במקום הפודס . ואומר אלה מועדי] ולבצוע על שתי ככרות בי"ט כמו בשבת : (ב) גם היה חייבות בזכירה די"ט כמו בשמירה : (ג) מצוה לאכול בשר (מיהו ביום חירותנו זה . וכבר נ"ל בשער האיהון . שי"ט א' דפסח עד' פרקים שמשחיטין את הסבח . גם סוא ר"ס לרגלים . לענין בל שאהר . בו הסעיד אהע"ס למלאכים בבשר ולחם . בו היה מעמד בין הבתרים . הוא היה ג' למילת אברהם אבינו ע"ס לפי דעת סנדרס [ב"ר פמ"ח] בו נולד יצחק לשרה . בו דבר הקב"ה עם משה בסנה . בו זימנה אסתר את המן (למשתה) ולכרנום בכבוד י"ט שמשתו יותר משבת . והמנהג להוסיף בו לפחות תבשיל אחד יותר על של שבת . וכל הוצאותיו של אדם קצובין לו מר"ה . חוץ מהוצאות שבתות וי"ט וגדל כמו לת"ת . שאם מוסיף . מוסיפין לו : (ד) י"א שהוא י"ס לשבת גם לענין טעמים הטעם . ואם מתענה בו צריך למיתב תענית לתעניתיה במוצאי י"ט : (ה) ע"ע מה"ס גביום כאדם שמח ושב לב בי"ט . הוא ואשתו ובניו וכל הנלוים אליו . כיצד משמחן . הקטנים נותן להם קליות ואגוזים . הנשים קונה להם בגדים ותכשיטין כפי ממונו . ואפילו עני בישראל לא יפחות ממנעלים חדשים ממועד למועד . שכן מחויב גם מהגאי התורה : (ו) וחייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה . עם שאר עניים האמללים . שאין שם שמחה של מצוה לפני הקב"ה גדולה מזו . אמר הקב"ה הם אתה משמח ד' שלי . אני משמח ד' שלך . אבל מי שנועל דלתי ביתו ואוכל ושותה הוא ואשתו ובניו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש . אין זו שמחת מצוה . אלא שמחת כרסו . עליהם נאמר . זבחיהם כלחם אונים להם כל אוכליו יטמאו . כי לחמם לנפשם . והמהה כאן קלון . שנאמר וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם [והוא רע עין . והשטן שבא

ומקטרג עליו ומסבב עליו צרות עד שמוציאו מהעולם] : (ז) אוכל ושותה ושמח ברגל . ולא ימשוך ביין אם בשרו לגוה לידי שח וקלות ראש (שאין יצה"ר מתגרה באדם אלא מתוך רבה אכילה ושתיה כמ"ש בכלה שן) לפי שאין השחוק וקלות ראש שמחה . אלא סכלות והוללות רעה . ולא נצטוינו על הוללות וסכלות . אלא על שמחה שי בה עבודת היוצר : (ח) (אז"ל מקבל דעתא ריגלא . כסבי נמו שמכאן יצא לנו גר"מ ז"ל פ"ש . חייבים ב"ד להעמיד שוטרים ברגלים שיהיו משוטטים ומחפשים בגנות ופרדסים ועל הנהרות ובכל הגו שמתקבלים בבתי היין וקפ"ע בכוד מבחקים ולנים . וכגון כשר אל ורחיים חדשה לטחון בבית אבורי"ם שסוכן רע שמתקדשים ושמטב על בגמת אחר אחת בתוך מתקבלים (ולא בי"ט בלבד כדנר אמורים כי הללו בעלי כדים רקים ופוחזים . פושים של יש כתגים . מכרכרים ומפזזים . עופזים כוטנים וקופזים) וקולר נטלר פי שיש בידו למחות ולראות שלא יהיו לאן אוגדות אל כבי ופולים . וכן יזהירו לכל העם שלא יתערבו אנשים ונשים בתוח ובתולות בבתיהם לאכול ולשתות לשמוח במחול מרקדים מתקי למקפלים . ולשמחה מה זו עושה כי אם תאבה ותגרה בין נאו לאביהם שבשמים ומשמיאים אותן בעיניו כקלים . אלא יהיו כולם קדושים . אכומים למקום ומרוצים : (ס) חייב אדם לקבל פני רבו ברגל . ויהא בעיניו כאילו מקבל פני שכינה . אם הרב דומה למלאך ד' צבאות כפי הראוי לו . וכנ"ל בנים נהיבום אין הוא שאלם בסס תלמיד לרב : (י) אמנם בי"ס צריך לבמת ם . לבבדיל מן הח כדרך שאמרנו בשאלת שלום דשבת . ויאמר י"ט שלום ומבאך ס' : (יא כיונא בדבר . ההולך לבקר חולים או לנחם אבלים . י"ס הוא מלזעוק ס' שלמתם ס' וכן שוב י"ס לשבת לענין בה סברם עדי אבהו ונבו . וה"ה לכל שאר דברים ההוי נבנת .

בין של מצוה בין של רשות (עיין בבית המדרש דמוסף השבת) שוין הן. אין בין שבת לי"ט. אלא אוכל נפש בלבד: (יב) אע"פ שאכילה ושתיה במועדים בכלל מ"ע. לא יהא אוכל ושותה כל היום. אלא כך היה הדת. בבוקר משכימין כל העם לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ומתפללין וקורין בתורה בענין היום. וחוזרין לבתיהם ואוכלין ושותין והולכים. והולכין לבתי מדרשות. קורין ושונין הל' פסח בפסח. עצרת בעצרת. הל' חג בחג. ועוסקין בהל' י"ט לידע האסור והמותר בו. ודורשין בטעמי היום ובנסי ה' ונפלאותיו שעשו בהם. ולזכרון לנס שקבעו. שאין שמחתם של ישראל אלא בהקב"ה. כמ"ש שלמה. נגילה ונשמחה בך. והוא שאמר דוד. זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו דייקא. וע"ז נאמר. מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים ר"ל אהבת ה' פורשים מתענוגים: (יג) מ"מ מצוים ביותר על שמחת י"ט. ק"ו משבת (עי' בית היין דמוסף השבת. לכן מ"מ שבאה הוראה אמר הסעודה. לא יורה עד למחר שיפיג יינו. דרב לא אוקי אמורא עליה מי"ט לחבריה משום שכרות: (יד) ראוי להאריך בסעודה עד זמן מנחה קטנה. אבל יש להשלימה קודם שעה י'. כדי שיוכל לקיים גם סעודה ג'. כמש"ל:

שביל ה. למנחה

(א) מכוונין לבה"כ, אומרים סדר תמיד של בין הערבים דחול. ואין שירו חלק ביו"ט. אם לא כשחל בשבת. אשרי. ובל"ג (עי' שם בתפלה דמוסף השבת טעמה) ש"ץ אומר חצי קדיש (והם מגולאר פ"ט א"א ואי תפלתי בי"ט) עומדין להתפלל (שבע. כמו בשחרית בלתי [מוריד הטל] מחזיר ש"ץ התפלה. אומר קדיש תתקבל. עלינו. קדיש ומסרין לשלום: (ב) העיקר כמ"ד שחוק י"ט לשנת גם בסעודה ג'. עמו"ק תשובה לדברי מג"א. ועה"ש שילבי מעשר בפי. סתירה ראייה בתי"ש: (ג) מיהו מעטה עשירים ולמעלה אסור לאכול פת (ביחוד בי"ט א' דפסח. משום מצה הלילה) כמש"ל דלא ג' למבוי ג' (סי' ג') ע"כ צריך להקדימה. או לקיימה בפירות ומיני תרגימא אפי' בשבת. משום כבוד ליל ב': (ד) אסור להכין שום דבר מי"ט ראשון לשני של גליות. דכחול הוא לגבי ראשון. לכן שוהין עם תפלת ערבית דליל ב' עד הלילה. אפי' יין לקדוש אין מביאין קודם הלילה:

נסגר מבוי ה׳ נפתח מבוי ו. לליל ט"ז ובו ד׳ משעולים

משעול א · סדר תפלת ערבית

(א) של ב' כמו בליל א'. משתנה אחד להם: (ב) בבה"כ אין מקדשין על היין. ומספרין בבה"כ בזוב עם [והולך לביתו ועושה מיד הסדר. כדי לגמור קודם חצות]:

משעול ב. דיני ספירת העומר

(א) מ"ע מה"ת לספור כ"א בפ"ע מ"ט יום מיום הבאת העומר. ומתחילין בלילה לפי שצ"ל תמימות: (ב) הנשים פטורות ממצות עשה: (ג) מצוה למנות ימים ושבועות כשיכנס הלילה. המדקדקים אינם סופרים עד שיהא ודאי לילה: (ד) אם שכח ולא ספר בתחלת הלילה. הולך וסופר כל הלילה: (ה) מי ששואלין אותו בין השמשות כמה ימי הספירה בזה הלילה. ישיב אתמול היו כך: (ו) שכח ולא בירך כל הלילה. יספור ביום בלי ברכה: (ז) שכח לספור באחד מהימים. סופר בשאר ימים בלא ברכה: (ח) אבל אם שכח למנות שבועות בלבד. לא הפסיד שאר ימים: (ט) וכן אם ספר אפי' ביום או שהוא מסופק אם דלג יום אחד שלא ספר. יספור בשאר ימים בברכה: (י) המבין בלה"ק פ' אלו נאמרין. דספירת עומר נאמרת בכל לשון. ואפי' אינו מכיר בו. וכ"ש בלה"ק אע"ג דלא ידע מאי קאמר. דלא כמ"א: (יא) הסופר ספירת עומר בר"ת. כגון שאמר היום ל"ג בעומר. לא יצא: (יב) והמונה ע"י קריאת אותיות מספריות במלואו. שאמר היום למ"ד גימ"ל בעומר. אינו מבורך וספיקא הוי. כמ"ש בס"ד בש"י (סי' קל"ט) יע"ש. ובה"ט בכלי דינא בתרא. דימא הוא שיחזור ויספור כהוגן. כל זמן שיש בידו לתקן: (יג) אוברא אם עבר היום. מ"מ הולך וסופר הימים הבאים בברכה: (יד) מ"מ אין מברכין שהחיינו. עי' בפוסקים כמה טעמים. ומפני מה אין עונין ספיקא דיומא גם בספירת עומר. עמו"ק בס"ד: (טו) הכיים קודם נגבד. סופרים אחר הקדוש בבה"כ: (טז) ובשים הבדלה סופרים קודם הבדלה: (יז) ובשים קדוש והבדלה. ספירת עומר קודם: (יח) סוד ספירת עומר עמוק מאד בכתבי אר"י. ואין להאריך בדברים שהם כבושו של עולם שהפסח מוצעה הפסח. לכוין נתקן בגין התיבה הרמוזה בתיבת עמ"ל. ש"י נמורה. ש"י עולמות לצדיק. והיא ק"ל שהסב תוקיה פניו אליו. וגי' י' פעמים אל (היוצא מתהום וי' אותיות המילוי) ומכוין להמשיך אל שם אדני שהוא השכינה) הרמוז בר"ת ספירת העומר. ויהיה אל אדני. כשתאמר היום יום. תכוין בתיבת י"ה להמשיך אל ונעיר אותו שנקרא אל הוי"ה. כמנין יום שם התיבה. וצריך לכוין ולתקן [illegible] אשר פגם בספירות. כמו בשבוע הראשון יכוין לתקן מה שפגם במידת מעשה חסד. בעני מה שקלקל בדין. בשני שפגם בגבורה ודוגמא בזו. וכבר התפשט גרבים לכוין בכל יום בתיבה אחת ממזמור אלהים יחננו (שאומרים אותו כולו בכל לילות של ספירת עומר) ונאות מהפסוק ישמחו. ובתיבה של אנא בכח (שאומרים אותו כולו כל לילה) כמו שנרשם לפניך. וצריך לשמור מעומר. ולבנך סמכה:

סדר ספירת העומר

[בכל לילה קודם שמתחיל הברכה. תאמר בפה מלא כזה:

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ליחד שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל. הנני מוכן ומזומן לקיים מצות עשה של ספירת העומר. כמו שכתוב בתורה. וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עומר התנופה שבע שבתות תמימות תהיינה עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום: ויהי נועם וגו']

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל סְפִירַת הָעוֹמֶר:

הַיּוֹם יוֹם אֶחָד לָעוֹמֶר: אלהים י אנא

הרחמן. יחזיר עבודת בית המקדש למקומה. יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו. שיבנה בית המקדש במהרה בימינו. ותן חלקנו בתורתך. ושם נעבדך ביראה. כימי עולם וכשנים קדמוניות:

לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינוֹת מִזְמוֹר שִׁיר: אֱלֹהִים יְחָנֵּנוּ וִיבָרְכֵנוּ יָאֵר פָּנָיו אִתָּנוּ סֶלָה: לָדַעַת בָּאָרֶץ דַּרְכֶּךָ בְּכָל גּוֹיִם יְשׁוּעָתֶךָ: יוֹדוּךָ עַמִּים אֱלֹהִים. יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם: יִשְׂמְחוּ וִירַנְּנוּ לְאֻמִּים כִּי תִשְׁפֹּט עַמִּים מִישׁוֹר: וּלְאֻמִּים בָּאָרֶץ תַּנְחֵם סֶלָה: יוֹדוּךָ עַמִּים אֱלֹהִים. יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם:

אֶרֶץ נָתְנָה יְבוּלָהּ. יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ: יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים. וְיִירְאוּ אוֹתוֹ כָּל אַפְסֵי אָרֶץ:

אנא בכח. גדלת ימינך. תתיר צרורה: קבל רנת עמך. שגבנו טהרנו נורא: נא גבור. דורשי יחודך. כבבת שמרם: ברכם טהרם. רחמי צדקתך. תמיד גמלם: חסין קדוש. ברוב טובך. נהל עדתך. יחיד גאה. לעמך פנה. זוכרי קדשתך: שועתנו קבל. ושמע צעקתנו. יודע תעלמות: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

רבון העולמים. אתה צויתנו על ידי משה עבדך לספור ספירת העומר: כדי לטהרנו מטומאתינו ומהקליפות. כמו שנאמר. וספרתם לכם ממחרת השבת תספרו חמשים יום: כדי שיטהרו נפשות עמך ישראל מזוהמתם. ובכן יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו. שבזכות הספירה שספרתי. יתוקן מה שפגמתי בספירה (פלונית השייך לאותו לילה) ואטהר ואתקדש בקדושה של מעלה. אמן סלה:

היום שני ימים לעומר: ש
הרחמן י"ל. יתגנו. בכח. רצון. גבורה שבחסד
היום שלשה ימים לעומר: מ
הרחמן י"ל. ויברכנו. גדלת. רצון. ת"ת שבחסד
היום ארבעה ימים לעומר: ח
הרחמן. י"ל. יאר. ימיק. רצון. נצח שבחסד

היום חמשה ימים לעומר: ו
הרחמן. י"ל. פניו. תתיר. רצון. הוד שבחסד
היום ששה ימים לעומר: ו
הרחמן. י"ל. אתנו. צרורה. רצון. יסוד שבחסד
היום שבעה ימים [לעומר] שהם שבוע אחד (לעומר): י
הרחמן. י"ל. סלה. אב"ג ית"ץ. רצון. מלכות שבחסד

פ"ע. להסמיך הימים לעומר. והוא המוסכם מכל הדוקדקים. וכן פ"ס האר"י ז"ל. לא כמו שעושין המון העם שמדביקין השבוע לעומר. שאינו נכון כלל בלשון. וכן מקלקלין במנין. ומחליפין לשון רבים ביחיד. ולהפך. וסמוך המוסרים. וזכר בנקבה. ויש עושה אותו אגדרוגיטס השמגיע לאהדי העבריות. כי לא ידעו הדרך לה"ק. והגה הכל מתוקן לפניך כראוי בעזה"י. והזהר בו [פי'. כי למטה מעשרה ראוי לבא המספר בלשון רבים. ימים. ולמעלה מעשרה. בלשון יחיד. יום. דרך משל. שבעה ימים. אחד עשר יום. והאומר אחד עשר ימים. מחליף יחיד ברבים. וכן להפך. וכן מלה שנים צריך לבא בסמיכות. שנים עשר. והאומר שנים עשר. מחליף סמוך במוכרת. וכן המספר יבוא עם ה' לזכר. ובלי ה' לנקבה. והאומר שלש ימים. מחליף זכר בנקבה. וכן במספר למעלה מעשרה. יבוא לעולם העשר. בלי ה' לזכר. ועם ה' לנקבה. והאחדים. עם ה' לזכר. ובלי ה' לנקבה. דרך משל. ארבעה עשר לזכר. ארבע עשרה לנקבה. והאומר ארבע עשר. עושה המספר אנדרוגינוס. מורכב מלשון זכר ונקבה:

יה"ר ה' או"א. שאם פגמנו באיזה מז' בחי' של מוח חכמת ז"א. או באחד מז' בחי' דחסד הראשון דז"א. או בא' מז' בחי' דגבורה ראשון דנוקבא דז"א. שיתוקנו כל פגמיהם בכח מצות ספירת העומר אשר ספרנו בשבוע זו. אנא מלך רחום וחנון שומר הברית והחסד יהי חסדך ה' עלינו והוכן בחסד כסאך. ויתבוננו חסדי ה' ומשם יושפע עלינו רב חסד. לכפר את אשר חטאנו עוינו ופשענו במדת החסד. בקנאה ואכזריות וכעס. ועל כל פשעים תכסה אהבה. עשה למען אברהם אהובך והטה אלינו חסד. יודע לעיני הכל מובך והסדיך עמנו. למחול אשר אשמנו בעון שנאת חנם והפכנו אהבה לאיבה. ואין אתנו עושה לפנים משורת הדין. ועוררנו תגבורת הדין על מדת החסד והרחמים וברוב אולתנו שגינו בקדושת תורתך הנתונה בימין צדקך. ברמ"ח מ"ע אשר בימין החסד. וגם לא נזהרנו במילי דאבות וברכות ונזיקין. ואשר העלמנו עין מגמילות חסדים. אנא בכח גדולת ימינך. קבלנו בתשובה. כי ימינך פשוטה לקבל שבים. ואם הרבינו פשע ועבירה. עליון רחמיך מעולם. כי עמך הסליחה מטה כלפי חסד. הפלא חסדיך. ותגביר מדת טובך הישרה על מדת פורעניות: אנא ה'. קומה עזרתה לנו ופדנו למען חסדך. ויתוקן כל אשר פגמנו בספירת החסד בכלל ופרט ותמלא כל השמות שפגמנו בהם. וזכנו לאחוז במדת החסד והרחמים: ה' יגמור בעדי. ה' חסדך לעולם מעשי ידיך אל תרף: יהיו לרצון וגו')

היום שמונה ימים [לעומר] שהם שבוע אחד ויום אחד (לעומר): ר
הרחמן. י"ל. לדעת. קבל. רצון. חסד שבגבורה
היום תשעה ימים [לעומר] שהם שבוע אחד ושני ימים (לעומר): נ
הרחמן. י"ל. בארץ. רנת. רצון. גבורה שבגבורה
היום עשרה ימים [לעומר]. שהם שבוע אחד ושלשה ימים (לעומר): נ
הרחמן. י"ל. דרכך. עמך. רצון. ת"ת שבגבורה
היום אחד עשר יום [לעומר]. שהם שבוע לב (סי' ב"י נס"א)

אחד וארבעה ימים (לעומר): ו
הרחמן י"ל. בכל. שגבנו. רצון. נצח שבגבורה
היום שנים עשר יום [לעומר]. שהם שבוע אחד וחמשה ימים (לעומר): ל
הרחמן. י"ל. גוים. טהרנו. רצון. הוד שבגבורה
היום שלשה עשר יום [לעומר]. שהם שבוע אחד וששה ימים (לעומר): א
הרחמן. י"ל. ישועתך. נורא. רצון. יסוד שבגבורה
היום ארבעה עשר יום [לעומר]. שהם שני שבועות (לעומר): מ
הרחמן. י"ל. יודוך. קר"ע שט"ן. רצון. מלכות שבגבורה

[יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו. שאם פגמנו באיזה מז' בחינות דמוח בינת ז"א. או באחד מז' בחינות דחסד שני דז"א. או באחד מז' בחינות דגבורה ב' דנוקבא. שיתוקנו כל פגמיהם בכח מצות ספירת העומר אשר ספרנו בשבוע זו. ותוציא לאור משפטינו. לסלוח אשר חטאנו במדת הגבורה. כי לא באנו לעזרת ה' בגבורים ואשר התרפינו בעת צרה מהיות גבורים לעמוד בפרץ. ואשר נואלנו ולא נתגברנו על יצרנו. והגברנו הצפוני. ולא הושב ידינו מבלע בחוש השמע. וישמע ה' ויחר אפו. ואשמתנו גדלו בשס"ה מצות לא תעשה אשר לפאת צפונה ואשר שגינו בתיקוני השולחן בצפון. וכללות החסד שבגבורה איש מרעהו נפרדו. ואשר פגמנו בל"ב שיניים שלטי הגבורים. ואשר הגברנו ק"ך צרופי אלהים ופ"ד גבורות מנצפ"ך וש"ך גבורות אדנ"י. על זה היה דוה לבנו על אלה חשכו עינינו. כי רבו מהרבה הדינים שהגברנו. והנה עתה שבנו אליך בבושת פנינו. לדרוש סליחה על עצם פגמינו. ולמען זכות יצחק עקידך. נמצא פדיון וכופר ורוח סליחה יערה עלינו ממרום. ועמוד מכסא דין ושב על כסא רחמים. וזכור לנו עקידתו של יצחק אבינו. ותביט באפרו כאלו צבור ומונח על גבי המזבח. ושלח מחשכי פגימותינו. ותגבורת הדינים הקשים הפג והפר. ויכבשו רחמיך את כעסך. ויגולו רחמיך על מדותיך. ותכנס לנו לפנים משורת הדין. ובטובך הגדול. ישוב חרון אפך מעמך ומעירך. ואל ימשול בנו קצף. כי אל מלך חנון ורחום אתה. תוסה ה' על עמך. ועוררה את גבורתך. ולכה לישעתה לנו ולישע גבור משיח בן אפרים. מהרה תצמיח משרש יצחק. ונקום נקמתך מאת בני עשו. והאלילים כרות יכרתון. לקרוא כלם בשם ה' ולעבדו שכם אחד. ונסה עלינו אור פניך ויתוקן כל אשר פגמנו בספירת הגבורה בכלל ובפרט. ותמלא ותאיר כל השמות אשר פגמנו בהם. חכנו להתגבר על יצרנו. ולהגביר היצר הטוב. ולהיות אנחנו חרעינו. גבורי כח עושי רצונך כרצונך. ולא נכעום. ולא נכעיסך הללוהו בגבורותיו הללוהו כרוב גדלו: ויסי נועס וכו']

היום חמשה עשר יום [לעומר] שהם שני שבועות ויום אחד (לעומר): י
הרחמן. י"ר. עמיס. כה. רצון חסד שבתפארת
היום ששה עשר יום [לעומר]. שהם שני שבועות ושני ימים (לעומר): ם
הרחמן. י"ר. אלהים. נטר. רצון. גבורה שבתפארת
היום שבעה עשר יום [לעומר] שהם שני שבועות ושלשה ימים (לעומר): כ
הרחמן. י"ר. יחוך. חולשי. רצון. ת"ת שבת"ת
היום שמונה עשר יום [לעומר]. שהם שני שבועות וארבעה ימים (לעומר): י
הרחמן. י"ר. עמיס. יתוקך. רצון. נצח שבתפארת
היום תשעה עשר יום [לעומר] שהם שני שבועות וחמשה ימים (לעומר): ת
הרחמן. י"ר. טולס. כבנת. רצון. הוד שבתפארת
היום עשרים יום [לעומר]. שהם שני שבועות וששה ימים (לעומר): ש
הרחמן. י"ר. יסמנו, סמרס. רצון. יסוד שבתפארת
היום אחד ועשרים יום [לעומר]. שהם שלשה שבועות (לעומר): פ
הרחמן. י"ר. ויהגו. ע"ד ילים. רצון. מלכות שבת"ת

[יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו. שאם פגמנו בא' מהשבע בחינות דמוח דעת זעיר אנפין. או בא' מז' בחינות דחסד ג' שלו. או בא' מז' בחינות דגבורה. דנוקבא. שיתוקנו פגמיהם בכח מצות ספירת העומר שספרנו בשבוע זו. אנא מלך רחום וחנון אביר יעקב. פרשו עלינו שפע רצון. למחול ולסלוח אשר פגמנו במדת תפארת. והיינו מפרידי אלוף. ולא הושב ידינו מבלע באכילות נבילות וטריפות. והוספנו סרה בגזל וגניבה. ופגמנו בב' שלישי ת"ת התחתונים וגם בשליש העליון. וברוב אולתנו שגינו. ומנענו ש"ע נהורין עילאין דא"א מלהאיר לת"ת. ואשר נואלנו ונהגנו קלות ראש בנדרים. ופגמנו בחיי המלך. ואשר קלקלנו וציערנו אב ואם. וגרמנו סילוק תרין עטרין מרישא דמלכא. ואשר קקלנו וכתבנו קמיעות ואזכרות שלא בכוונה וקדושה. ופגמנו בשם מ"ה ואשר היינו מכת הולכי רכיל ומגלי סוד לבלתי הגונים. ובדינו הקדמות מסברתינו. ופגמנו בגופא דמלכא קדישא. נפלו פנינו והתפרדו כל עצמותינו. על עוצם חטאתינו עונותינו ופשעינו. ובלב נשבר אתאנו לחלות פניך. ונשעננו על רחמי יקר תפארת גדולתיך. אנא ברחמיך האר מחשך פגמינו. אשר החשכנו מאורות העליונים. בזכות יעקב בנך בכורך. ומחל וסלח את כל אשר אשמנו. והורינו דרכי תשובה. והעלנו כטומאה לטהרה. ויצאו מים חיים מלובן העליון דרך רחובות הנהר לקו האמצעי. נהר פלגיו ישמחו עיר אלהינו. לטהר מדות העליונות. ותפארת"ו עבור על פשע. ועל כן נקוה לך לראות מהרה בתפארת עוזך. להעביר גילולים מן הארץ. לתקן עולם במלכות שדי ומלך ביופיו תחזינה עינינו. תשיב לראשו עטרת פז. ובאה הממשלה הראשונה ממלכת לבת ירושלים כאמור ספי כבודך עורי [עורי לבשי עוזך ציון] לבשי בגדי תפארתך ירושלים עיר הקודש. והיית עטרת תפארת ביד ה' וצניף מלוכה בכף אלהיך. עשה למען שמך. עשה למען פארך: יהיו לרצון וכו'

היום שנים ועשרים יום [לעומר]. שהם שלשה
שבועות ויום אחד (לעומר): ן
הרחמן. י"ל. לגומיס. כרכס. רטן. חסד שבנצח
היום שלשה ועשרים יום [לעומר]. שהם
שלשה שבועות ושני ימים (לעומר): מ
הרחמן. י"ל. פי. ססרס. רטן. גבורה שבנצח
היום ארבעה ועשרים יום [לעומר]. שהם
שלשה שבועות ושלשה ימים (לעומר): ע
הרחמן. י"ל. ססטס. כתמי. רטן. ת"ת שבנצח
היום חמשה ועשרים יום [לעומר] שהם שלשה
שבועות וארבעה ימים (לעומר): מ
הרחמן. י"ל. עמיס. לדקתך. רטן. נצח שבנצח
היום ששה ועשרים יום [לעומר]. שהם שלשה
שבועות וחמשה ימים (לעומר): י
הרחמן. י"ל. מישור. תמיד. לטן. הוד שבנצח
היום שבעה ועשרים יום [לעומר]. שהם שלשה
שבועות וששה ימים (לעומר): ם
הרחמן. י"ל. ולגומיס. נמלס. רטן. יסוד שבנצח
היום שמונה ועשרים יום [לעומר]. שהם
ארבעה שבועות (לעומר): ם
הרחמן. י"ל. נמרן. נס"ל עמ"צ. רטן. מלכות שבנצח

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו. שאם פגמנו באיזו מז' בחינות דמות דעת ז"א או באחת מז' בחינות דחסד הד' שלו או באחת מז' בחינות דגבורה ד' דנוקבא. שיתוקנו פגמיהם בכח מצות ספירת העומר אשר ספרנו בשבוע זו. אנא מלך רחום וחנון. התמלא רחמים עלינו. ויתוקן מה שפגמנו בביטול תורתך הקדושה. שנתת לנו ע"י משה רעיא מהימנא. ואשר למדנו שלא לשמה. ואשר הפסקנו למודנו לדברים בטלים. ועי"ז נתגבר יצה"ר ושגינו באולתנו ולא גמלנו חסד עם העניים והאביונים ותופסי התורה ופגמנו במדה דנצח. ובכן עתה שבנו אליך בבושת פנינו. ואתה בטובך תעורר רחמיך. ובזכות משה רעיא מהימנא רחם עלינו וגם נצח ישראל לא ינחם. וקיים לנו את כל אשר הבטחתנו ע"י נביאיך הקדושים. וישמחו כל חוזי בך. ורחמיך הרבים אל יעזבונו נצח סלה ועד. ותחזקנו ותאמצנו לנצח היצה"ר. ויהיה לבבינו שלם להכיר מיעוט ערכנו ושפל מצבינו מחוסר כל. ויתרחק יצה"ר מתוכנו. ותסתום ותחסום פי כל המקטריגים ואויבינו אויבי נפשינו וגופנו. למען זכות משה רעיא מהימנא החתום במדת הנצח. והאר עינינו בתורתך. ותזכנו לעסוק בתורה לשמה. ולהוציא לאור חלקנו בתורתך אשר קבלנו בהר סיני. ודבק לבנו במצותיך. ותייחד לבנו ליראה ולאהבה את שמך נצח סלה ועד. ותגאלנו גאולה שלימה בזכות משה רעיא מהימנא במהרה בימינו אמן]:

היום תשעה ועשרים יום [לעומר]. שהם
ארבעה שבועות ויום אחד (לעומר): י
הרחמן. י"ל. תגתס. חסין. רטן. חסד שבהוד
היום שלשים יום [לעומר]. שהם ארבעה
שבועות ושני ימים (לעומר): ש
הרחמן. י"ל. סלס. קדוש. רטן. גבורה שבהוד
היום אחד ושלשים יום [לעומר]. שהם ארבע'
שבועות ושלשה ימים (לעומר): ו
הרחמן. י"ל. יודך. נחז. רטן. ת"ת שבהוד
היום שנים ושלשים יום [לעומר]. שהם ארבעה
שבועות וארבעה ימים (לעומר): ר
הרחמן. י"ל. עמיס. סונך. רטן. נצח שבהוד
היום שלשה ושלשים יום [לעומר]. שהם
ארבעה שבועות וחמשה ימים (לעומר): ו
הרחמן. י"ל. פלסיס. סגל. רטן. הוד שבהוד
היום ארבעה ושלשים יום [לעומר]. שהם ארבע'
שבועות וששה ימים לעומר: ל
הרחמן. י"ל. יחזך. עדקך. רטן. יסוד שבהוד
היום חמשה ושלשים יום [לעומר]. שהם
חמשה שבועות (לעומר): א
הרחמן. י"ל. עמיס. חק"ב סנ"ע. רטן. מלכות שבהוד

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו. שבכח ספירתנו שספרנו בשבוע זו יבוסמו כל הדינים. ואם פגמנו באיזו משבעה בחינות מות חכמת ז"א או באחד מז' בחינות חסד ה' שלו או באחד מז' בחינות גבורה ה' דנוקבא. שיתוקנו כל פגמיהם בכח ספירתנו. וטהר לבנו לעבדך באמת. אנא מלך רחום וחנון. מהר יקדמונו רחמיך. ויתוקן אשר פגמנו ולא כבדנו לומדי תורה ולא החזקנו ברכי דרבנן דשלהי. ואשר היינו הולכי רכיל ורגלינו רצו לרע ופגמנו במדת הוד. והן בעון חוללנו. ונהפוך הוד. כל היום דו"ה. בושנו מאוד ונכלמנו. ואתה בטובך ובזכות אהרן כהנא רבא חתום במדת הוד. תעורר רחמיך. ותזכנו לכבד לומדי תורה ולרוץ לדבר מצוה. ותזכני להיות מתלמידיו של אהרן ולרדוף שלום ולבקש שלום ולשום שלום ולהרבות שלום בעולם. ולזכנו למעבד עובדא דאהרן. ובא לציון גואל. הוד והדר תשוה עליו. עשה עמנו אות לטובה. ותתקים בנו מקרא שכתוב. אל יתן למוט רגליך אל ינום שומרך. עזרנו אלהי ישענו על דבר כבוד שמך. והצילנו וכפר על חטאתינו למען שמך. אמן כן יהי רצון:

היום ששה ושלשים יום [לעומר] שהם חמשה
שבועות ויום אחד (לעומר): מ
הרחמן. י"ל. סלס. יחיד. רטן. חסד שביסוד
היום שבעה ושלשים יום [לעומר]. שהם
חמשה שבועות ושני ימים לעומר: י
הרחמן. י"ל. פלן. נלס. רטן. גבורה שביסוד
היום

היום שמונה ושלשי' יום [לעומר]. שהם חמש'
שבועות ושלשה ימים (לעומר) : ם
הרחמן . י"ל . מגס . לעפך . רנון . ת"ת שביסוד
היום תשעה ושלשים יום [לעומר] . שהם
חמשה שבועות וארבעה ימים (לעומר) : ב
הרחמן . י"ל . יעלס . פגס . רנון . נצח שביסוד
היום ארבעים יום [לעומר] . שהם חמשה
שבועות וחמשה ימים (לעומר) : א
הרחמן . י"ל . יברכנו . צכרי . רנון . הוד שביסוד
היום אחד וארבעים יום [לעומר] . שהם חמשה
שבועות וששה ימים (לעומר) : ר
הרחמן. י"ל . אלהים . קחספך . רנון . יסוד שביסוד
היום שנים וארבעים יום [לעומר] . שהם
ששה שבועות (לעומר) : ץ
הרחמן . י"ל . אלסים. ינ"ל פז"ק . רנון. מלכות שביסוד

[יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו . שבכח ספירתנו יבוסמו כל הדינים . ואם פגמנו באיזה מז' בחינות חסד דכללות ה' חסדים דז"א או באחד מז' בחינות דגבורה דכללות ה' גבורות דנוקבא או באיזה בחינה משבע בחינות מוח בינה דז"א או באחד משבעה בחינות גבורה שלו . שיתוקן כל פגמיהם בכח מצות ספירת העומר שספרנו בשבוע זה. אנא מלך רחום וחנון. הפלא חסדיך מושיע חוסים . ויתוקן אשר פגמנו במדת היסוד . בין בגלגול זה בין בגלגולים אחרים . הן בביאות אסורות הן בהסתכלות בעריות הן בהרהורים רעים הן בכל מיני קרי . ומלאו מתגינו חלחלה . כי היינו ח"ו מפרידי אלוף . ופגמנו בשמות הקדושים . רעדה אחזה את עצמותנו על פגם אות ברית קודש תותמא דמלכא . אהה עלינו . והנה אנחנו בושים ונכלמים מאוד . ועתה שבנו אליך. כי רחום אתה ואתה חפץ בתשובת השבים. וברוב רחמיך תקבלנו בתשובה לפניך . ותלקט אשר פזרנו . ותייחד אשר הפרדנו . ותוציא לאור כל ניצוצות הקדושה אשר נתפזרו על ידינו בין הקליפות . חיל בלע ויקיאנו . מבטנו יורישנו אל. ולא ידח ממנו נדח . ותזכנו לשמור דרכנו מכל חטא . ובזכות יוסף צדיקך החתום במדת היסוד . תתקן אשר עוינו . ותמלא כל השמות שפגמנו בהם. בזכות יוסף הצדיק . יסד יסוד ציון . תרוממנה קרנות צדיק. אל שדי . בזכות יוסף. יוסיף שנית ידו ויגאלנו גאולת עולם במהרה בימינו : אמן כן יהי רצון] :

היום שלשה וארבעים יום [לעומר]. שהם
ששה שבועות ויום אחד (לעומר) : ת
הרחמן . י"ל . יברכנו . סועגס. רנון. חסד שבמלכות
היום ארבעה וארבעים יום [לעומר] . שהם
ששה שבועות ושני ימים (לעומר) : נ
הרחמן . י"ל . אלהים . קבל. רנון. גבורה שבמלכות
היום חמשה וארבעים יום [לעומר] . שהם ששה
שבועות ושלשה ימים (לעומר) : ח
הרחמן . י"ל . ויילס. ופמע . רנון . ת"ת שבמלכות
היום ששה וארבעים יום [לעומר] . שהם ששה
שבועות וארבעה ימים (לעומר) : ם
הרחמן . י"ל . פוסו . מעקמנו . רנון . נצח שבמלכות
היום שבעה וארבעים יום [לעומר] . שהם ששה
שבועות וחמשה ימים (לעומר) : ם
הרחמן . י"ל . כל . יודע . רנון . הוד שבמלכות
היום שמונה וארבעים יום [לעומר] . שהם
ששה שבועות וששה ימים (לעומר) : ל
הרחמן. י"ל . אפסי . מעלומות. רנון. יסוד שבמלכות
היום תשעה וארבעים יום [לעומר] . שהם
שבעה שבועות (לעומר) : ה
הרחמן. י"ל.אלך. סק"ו ני"ס. רנון. מלכות שבמלכות

[יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו . שאם פגמנו באיזו מז' בחינות מוח דעת ז"א או בת"ת שלו או באיזה בחינות דחסד דכללות מז"א או באחד מז' בחינות דכללות ה' גבורות דנוקבא דזעיר אנפין . שיתוקנו כל פגמיהם בכח מצות ספירת העומר שספרנו בשבוע זה . אנא מלך רחום וחנון . הנשמה לך והגוף פעלך . חוסה על עמלך . וברוב רחמיך יתוקן אשר פגמנו בכבוד שכינת עוזנו . וגרמנו בעוצם חטאתינו לגרום פירוד חס ושלום . וגם היינו מד' כתות שאינם מקבלות פני השכינה . לצנו ושקרנו ודברנו לשון הרע וחנפנו . ודברנו בבית הכנסת ובאמצע תפלה והפסקנו מדברי תורה לדברים בטלים . וכזאת וכזאת הרבינו לפשוע והיינו סיבה להאריך גלות השכינה . ובהעלותנו על לבבנו . על אלה חשכו עינינו ונמס לבבנו בקרבנו . לכן עתה שבנו אליך בחרפה וכלימה בלב נשבר . ואנו מתחננים שתתמלא רחמים עלינו בזכות דוד מלך ישראל עליו השלום החתום במלכות וכל ימיו השתדל לחבר הדודים יחדיו . ואתה בטובך תקבלנו בתשובה . ויתוקן כל אשר פגמנו . ותתן בנו כח ובריאות לעשות נחת רוח לפניך תמיד ותשרה שכינתך עלינו . ותגלה ותראה מלכותך עלינו מהרה . ומלוך על כל העולם כלו בכבודך והיתה לה' המלוכה . והיה ה' למלך על כל הארץ . ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד . במהרה בימינו אמן] :

משעול ג . לקצירת העומר

נסן לומר בליל ב' דפסח ענין קצירת העומר . וזה :

מצות העומר להקצר בליל ששה עשר בניסן . בין בחול בין בשבת (עש"י סי' ל"ד) מצותו לבא

מן הקמה ומן הלח ואינו בא אלא מן הארץ ומן המובחר. עומר זה מן השעורים היה בא. וכיצד היה נעשה. מעי"ט יוצאין שלוחי ב"ד ועושין אותו כרכות במחובר לקרקע. כדי שיהא נוח לקצור. כל העיירות הסמוכות לשם מתכנסות לשם. כדי שיהא נקצר בעסק גדול. וקוצרין שלש סאין שעורין בשלשה אנשים ובשלש קופות ובשלש מגלות. כיון שחשכה. אומר להם הקוצר לכל העומדים שם. בא השמש. אומרין לו הן. בא השמש. אומרין הן. בא השמש. אומרין הן. מגל זה. אומרין לו הן. מגל זה. אומרין הן. מגל זה. אומרין הן. קופה זו. אומרין לו הן. קופה זו. אומרין הן. קופה זו אומרין הן. בשבת אומר. שבת היום. אומרין לו הן. שבת היום. אומרין הן. שבת היום. אומרין הן. אח"כ אומר להם אקציר. והן אומרין לו קצור. אקצור. אומרין קצור. אקצור. אומרין קצור. קצרוהו ונתנוהו בקופות. הביאוהו לעזרה והבטוהו וזורין ובוררין. ולוקחין את השעורין ומהבהבין אותן באור באבוב מנוקב. שנאמר אביב קלוי באש. אח"כ שוטחין אותו בעזרה שתהא הרוח מנשבת בו. ונותנין אותו בריחיים של גרוסות וטוחנין את השלש סאין ומוציאין מן הכל עשרון מנופה בי"ג נפה. וזהי מצות קצירת העומר לבית אלהינו. יהי רצון שיבנה במהרה בימינו. אמן:

משעול ד בני ח"ל עושין בליל ב' דפסח ככל הסדר של ליל א'. ולענין שכחת זמן דליל ב. ע"ל בשער השיר:

מבוי ז. ליום ט"ז בניסן

(א) כשאר מתפללין כסדר של י"ט: (ב) ומוציאין ב' ס"ת. קורין בס' אמור שור או כשב עד סוף הענין (כהן) עד אני ה' (לוי) לא תשבו ישראל, אלהיכם (רביעי) שבתכם (חמישי) ישראל [אפי' שעה וקרא זה ביום א', ועיקר הקריאה הוי הכפירה. ואם דילגה מעכבת) וכב' קורא נא' מפטיר כדאתמול: (ג) אם קרא רק מועד חג הפסח עד ועשיתם ביום הניפכם או וספרתם לכם והיו... לכ' וכבר בירך החמישי לאחריה יצא. ואם דילג פ' העומר ועו... ביום וקרא לה עולים בנמנום ואמר קדיש ג"כ יצא. ונכון שיקרא הקורא בקול רם מה שדילג בלי ברכה: (ד) טעה וקרא קריאה א' משאר ימי פסח. אם הכר באמצע קריאת א' מהעולין. יפסיק (אם קרא הכ"ה ג"פ) ויברך לאחריה ויתחיל לפ' שור ויקרא שאר העולין. ואם הכר באמצע קריאת האחרון קודם שבירך לאחריה. יפסיק ולא יברך לאחריה. ויגלול לפ' שור ויברך לפניה ויקרא בה (והאנשים שעלו כבר מצטרפין למנין) ואם נזכר אחר שבירך לאחריה יצא בפ' זו (רק אם קרא במדברה דליכא רק ד' עולין אף שגמר הפ' יגלול ויקרא לחמישי פ' שור והקורא במקום שהם. ופ' שור אין לה השלומין. וגם יחיל קריאתו אפי' באותם אין לה השלומין: (ה) אם כראה להעולה בס' של הבכור ויברך ע"ד כן. יקרא פ' א. ופ' שור יקרא ביום ח': (ו) נמצא טעות בקריאת החמישי. יוציא אחרת ויגמור שם. וי"א שא"צ. והסומך ע"ז אין מזניחין אותו. ואם לא קרא עדיין ג"פ וכ"ש אם הטעות בראשונה. לכ"ע יוציא אחרת. ולא יקח ס"ת הב' של מפטיר. ואם אין אחרת יקח א: (ז) אומר] קדיש. ומפטיר קורא בס"ת ב' כמו אתמול: (ח) ומפטיר במלכים בפסח יאשיהו. וישלח המלך עד ואחריו לא קם כמוהו: (ט) סדר עבודה זה ליום א' בצהרים ולמוסף כמ"ש שם: (י) אלא שיש בו קרבן מוסף למנחת העומר. ויאמר תחלה: כך היתה עבודת קרבן מוסף הבה נשים אלהינו וכו'. עד גמירא. אח"כ אומר:

[וידבר יהוה אל משה לאמר: דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם כי תבאו אל הארץ אשר אני נותן לכם וקצרתם את קצירה והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן: והניף את העומר לפני יהוה לרצונכם ממחרת השבת יניפנו הכהן: ועשיתם ביום הניפכם את העומר כבש תמים בן שנתו לעלה ליהוה: ומנחתו שני עשרונים סולת בלולה בשמן אשה ליהוה ריח ניחוח ונסכו יין רביעית ההין: ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה עד הביאכם את קרבן אלהיכם חקת עולם לדורותיכם בכל משבותיכם: וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עומר התנופה שבע שבתות תמימות תהיינה: עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום והקרבתם מנחה חדשה ליהוה:]

ביום ששה עשר בניסן אחר שהקריבו המוסף ומנחתו. הביאו העשרון סולת שעורים מתוך שלש סאין שנקצרו בלילה שלפניו. ואחר שהוקלה באש ונפוהו בי"ג נפה. בוללין אותו בלוג שמן ונותנין עליו מלח וקומץ לבונה. ומניפו אפילו במזרח המזבח. מוליך ומביא. מעלה ומוריד. ומגישו כנגד חודה של קרן מערבית דרומית, וקומץ ומקטיר והשאר נאכל לכהנים כשיירי כל המנחות. ומקריבין יתר על מוסף היום. כבש לעולה. כל המשמרות שוות בו. ומנחתו שני עשרונים סולת חטים ברביעית הין שמן. נתנו עליהם מלח והקטירום. ויין לנסך רביעית הין (א) מנסכין עי' שיר (ב' יהו סדר הקרבת העומר בבית אלהינו. יהי רצון שיבנה במהרה בימינו. אמן:

(א) בקונטרס עבודת המקדש. לא הביאו של בית סין. ודלונן עלי אינה אכגה (ב) ולא נתפרש מהו:

(יא) אין תנוק בי"ט ראשון לי"ט שני של גליות אלא לענין מת ולצרכי חולה שאין בו סכנה (כדבר שבות בלבד) וכן ניצה שנולדה בראשון מותרת בשני. וביורי שמן ופתילה שכבו בראשון גם לפרדים שבארו מראשון. מותר להדליקן בשני: (יב) ועד היכן מתפשט חיוב י"ט של דבריהם. עס"י (קס"ח) ושם מבואר בהרחבה כל חלוקי דינים ליחיד ולרבים. אורחים ומגרשים. דמתין לספא והדלקין לעולם. כמה כח מכתב זה יפה לכם: (יג) ושמחה מצות אף בכל ימי המועד. כ"ש ביום זה שיש לעשות בו עוד זכרון לשמחה אחרת שנולד בו סמן. אע"פ שהוא יום מיתת צדיק לוי בן יעקב אע"פ. מ"מ שנולד בו ביום ג"כ. שהקב"ה ממלא שנותיהן של צדיקים מיום ליום: (יד) ביום זה כלו נמכר בית המקדש בימי החשמונאי: (טו) מתפללין כבאתמול:

מבוי ח. לחה״ה. בו ד׳ מסלות. מסילה א׃ לראשון דחה״ה. ג׳ דפסח. י״ז בניסן׃

(א) כמ״י אסור לאכול חדש עד סוף יום ט״ז ועד בכלל. מכאן ואילך מותרים כל התבואה שהשרישה קודם לכן׃ (ב) במוצאי י״ט לחול המועד מתפללין י״ח. ואומרין אתה חוננתנו בתפלה (דין שכחו. כדינו במ״ש): (ג) יעו״י בעבודה׃ אם לא אמרו מחזירין אותו. קדיש שלם: (ד) סופרין ברוך כו׳ ב׳ לעומר: (ה) אח״כ מבדיל ע״ע על הכוס בפה״ג והמבדיל בין קודש לחול. אין מברכין על הבשמים ולא על הנר. אומרים עלינו קדיש יתום ונפטרין לשלום. על אחד מבדיל בבית לבו ולא״ה ב״ב: (ו) כל דיני הבדלה על הכוס ואיסור טעימה קודם. שוין לשל מ״ש: (ז) וקן י״ל שמלומין ערב״ש על יום המחרת. כך הלכה פסוק: (ח) כל ימי ח״ה משמש אחד גסה. רק בקה״ם בן תלוקין: (ט) המסגת ע״פ ה׳ החזר והבלי״ו ע״ל. אין מניחין בו תפילין: ותלה״ם סוף פ״ק דבילה חבונה הכוס לגברי בעל הבוס אסרי: (י) והממיחין אותן אין מברכין עליהן בקול רם. עמו״ק שעשיתי לכם סעד קלה׃ (יא) אבל דעת רבים וגדולים. שלא לברך עליהם על כל פנים: (יב) שמ״ע מתפללין תפלת י״ח. ואומרין יעו״י בעבודה. אם לא אמרו מחזירין אותו: (יג) דשם גדולי האחרונים. שאף המניחין תפילין יחלצו קודם הלל: (יד) קורין הלל בדילוג כל ימי ח״ה. וי״מ האחרון בכלל: (טו) מוציאין ב׳ ס״ת קורין בא׳ בפ׳ בא. קדש לי. כהן עד האביב. לוי ימימה. ישראל עד סוף הפסקה. גלגל ס״ת: (טז) ופותח ס״ת ב׳. קורא ד׳ בפ׳ פנחס והקרבתם עד סוף הפסקה׃

[במדבר כ״ח כ״ם והקרבתם אשה עולה ליהוה פרים בני בקר שנים ואיל אחד ושבעה כבשים בני שנה תמימים יהיו לכם׃ ומנחתם סולת בלולה בשמן שלשה עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל תעשו׃ עשרון עשרון תעשה לכבש האחד לשבעת הכבשים׃ ושעיר חטאת אחד לכפר עליכם. מלבד עולת הבוקר אשר לעולת התמיד תעשו את אלה׃ כאלה תעשו ליום שבעת ימים לחם אשה ריח ניחוח ליהוה על עולת התמיד יעשה ונסכו׃ וביום השביעי מקרא קודש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו]׃

(יז) מניח ס״ת א׳ חצי קדיש ואומר חצי קדיש על שניהם. אח״כ גולל ס״ת ב׳. יהללו (מזמור) אשרי. ובל״צ. חצי קדיש: (יח) מתפללין מנחה כלתם. לדרך שמתפללין במוסף י״ט: (יט) מחזיר ש״ץ התפלה ואומר קדש. וגומר הסדר כדרכו בחול. שיר. ומזמור. כ״א לפי מנהגו. ובכר כ״ל מזה: (כ) חייב לכבד ח״ה במאכל ובמשתה ובכסות. ולהיות שמח וטוב לב. מצרי״ל לבש הקטנה ומאורן של פנים. ומצוה לאכול בו פת. דין שכחת יעו״י בבה״מ. עיין שער יחוז: (כא) ח״ה אסור מ״מ במלאכה שאינה דבר האבוד ולא צורך המועד. והכתוב מסר לחכמים להודיע לעם איזה הן המלאכות שאסורות או המותרות הם. ע״כ צריך לשאול וללמוד שלמותרים הם סופרים ושברים. והמבזה את המועדות אע״פ שלא נמצא לעולם הבא [אבות פ״ג]׃

מסילה ב. י״ח ניסן. ב׳ דחול המועד

(א) כמ״ל אסור לאכול חדש עד הכלל׃ ליל זה: (ב) בערב מתפלל כדרכו. וסופר אחר שבירך ג׳ לעומר: (ג) בשחר. סדר תפלה כדרכה. מוציאין ב׳ ס״ת. קורין בא׳ בפ׳ ואלה המשפטים [שמות כ״ב] אם כסף תלוה (כהן) עד תחן אני (לוי) תשמור מצות (ישראל) בחלב אמו [והמפטיר בב׳. קורין קדש] בס״ת ב׳ והקרבתם׃

[אם כסף תלוה את עמי את העני עמך לא תהיה לו כנשה לא תשימון עליו נשך׃ אם חבול תחבול שלמת רעך עד בא השמש תשיבנו לו׃ כי הוא כסותה לבדה הוא שמלתו לעורו במה ישכב והיה כי יצעק אלי ושמעתי כי חנון אני׃ אלהים לא תקלל ונשיא בעמך לא תאור׃ מלאתך ודמעך לא תאחר בכור בניך תתן לי׃ כן תעשה לשורך לצאנך שבעת ימים יהיה עם אמו ביום השמיני תתנו לי׃ ואנשי קודש תהיון לי ובשר בשדה טרפה לא תאכלו לכלב תשליכון אותו׃ לא תשא שמע שוא אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס׃ לא תהיה אחרי רבים לרעות ולא תענה על ריב לנטות אחרי רבים להטות׃ ודל לא תהדר בריבו׃ כי תפגע שור אויבך או חמורו תועה השב תשיבנו לו׃ כי תראה חמור שנאך רובץ תחת משאו וחדלת מעזוב לו עזוב תעזוב עמו׃ לא תטה משפט אביונך בריבו׃ מדבר שקר תרחק ונקי וצדיק אל תהרוג כי לא אצדיק רשע׃ ושחד לא תקח כי השחד יעור פקחים ויסלף דברי צדיקים׃ וגר לא תלחץ ואתם ידעתם את נפש הגר כי גרים הייתם בארץ מצרים׃ ושש שנים תזרע את ארצך ואספת את תבואתה׃ והשביעית תשמטנה ונטשתה ואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל חית השדה כן תעשה לכרמך לזיתך׃ ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבות למען ינוח שורך וחמורך וינפש בן אמתך והגר׃ ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו ושם אלהים אחרים לא תזכירו לא ישמע על פיך׃ שלש רגלים תחוג לי בשנה. את חג המצות תשמור שבעת ימים תאכל מצות כאשר צויתך למועד חודש האביב כי בו יצאת ממצרים ולא יראו פני ריקם׃ וחג הקציר בכורי מעשיך אשר תזרע בשדה וחג האסיף בצאת השנה באספך את מעשיך מן השדה׃ שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך אל פני האדון יהוה׃ לא תזבח על חמץ דם זבחי ולא ילין חלב חגי עד בוקר׃ ראשית בכורי אדמתך תביא בית יהוה אלהיך לא תבשל גדי בחלב אמו׃ לרביעי והקרבתם ס׳]׃

מסילה ג׳ י״ט ניסן׳ ג׳ דחול המועד

(א) בערב סופרין ד׳: (ב) בשחר מוציאין ב׳ ס״ת. בא׳ קורין [בשמות ל״ד] פסל לך. כהן עד ונחלתנו. לוי מכסה. ישראל מאו׳ בד׳ או ס׳. והמפטיר בב׳. קורין אם כסף] בפ׳ כי תשא [בשמות] בב׳ והקרבתם׃

[ויאמר יי אל משה פסל לך שני לחות אבנים כראשונים וכתבתי על הלוחות את הדברים אשר היו על הלחות הראשונים אשר שברת׃ והיה נכון לבוקר ועלית בבוקר אל הר סיני ונצבת לי שם על ראש ההר׃ ואיש לא יעלה עמך וגם איש אל ירא בכל ההר גם הצאן והבקר אל ירעו אל מול ההר ההוא׃ ויפסול שני לחות אבנים כראשונים וישכם משה בבוקר ויעל אל הר סיני

כאשר צוה יהוה אתו ויקח בידו שני לחות אבנים. וירד יהוה בענן ויתיצב עמו שם ויקרא בשם
יהוה: ויעבור יהוה על פניו ויקרא יהוה יהוה אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת: נוצר
חסד לאלפים נושא עון ופשע וחטאה ונקה לא ינקה פוקד עון אבות על בנים ועל בני בנים על
שלשים ועל רבעים: וימהר משה ויקוד ארצה וישתחו: ויאמר אם נא מצאתי חן בעיניך אדני
ילך נא אדני בקרבנו כי עם קשה עורף הוא וסלחת לעוננו ולחטאתנו ונחלתנו: לוי ויאמר הנה
אנכי כורת ברית נגד כל עמך אעשה נפלאות אשר לא נבראו בכל הארץ ובכל הגוים וראה
כל העם אשר אתה בקרבו את מעשה יהוה כי נורא הוא אשר אני עושה עמך: שמר לך את אשר
אנכי מצוך היום הנני גורש מפניך את האמורי והכנעני והחתי והפריזי והחוי והיבוסי: השמר
לך פן תכרות ברית ליושב הארץ אשר אתה בא עליה פן יהיה למוקש בקרבך: כי את מזבחותם
תתוצון ואת מצבותם תשברון ואת אשריו תכרותון: כי לא תשתחוה לאל אחר כי יהוה קנא
שמו אל קנא הוא: פן תכרות ברית ליושב הארץ וזנו אחרי אלהיהם וזבחו לאלהיהם וקרא
לך ואכלת מזבחו: ולקחת מבנותיו לבניך וזנו בנותיו אחרי אלהיהן והזנו את בניך אחרי
אלהיהן: אלהי מסכה לא תעשה לך: ישראל את חג המצות תשמור שבעת ימים תאכל מצות
אשר צויתך למועד חודש האביב כי בחודש האביב יצאת ממצרים. כל פטר רחם לי וכל מקנך
תזכר פטר שור ושה: ופטר חמור תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו כל בכור בניך תפדה ולא
יראו פני ריקם: ששת ימים תעבוד וביום השביעי תשבות בחריש ובקציר תשבות: וחג שבעות
תעשה לך בכורי קציר חטים וחג האסיף תקופת השנה: שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך
את פני האדון יהוה אלהי ישראל: כי אוריש גוים מפניך והרחבתי את גבלך ולא יחמוד איש
את ארצך בעלותך לראות את פני יהוה אלהיך שלש פעמים בשנה. לא תשחט על חמץ דם
זבחי ולא ילין לבוקר זבח חג הפסח. ראשית בכורי אדמתך תביא בית יהוה אלהיך לא תבשל
גדי בחלב אמו: לרביעי והקרבתם]:

מסילה ד. ך ניסן. ד דחול המועד

(א) כערב סופרין ס׳: (ב) בשחר קורין בס״ת א׳ בפ׳ בהעלותך [במדבר ט] מן במדבר סיני. כהן בני ישראל. לוי ויעש כ׳ לפסח. ישראל ולאזרח הארץ. רב׳ והקרבתם:

[וידבר יהוה אל משה במדבר סיני בשנת השנית לצאתם מארץ מצרים בחדש הראשון לאמר:
ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו בארבעה עשר יום בחודש הזה בין הערבים תעשו
אותו במועדו ככל חקותיו וככל משפטיו תעשו אותו: וידבר משה אל בני ישראל לעשות
הפסח: ויעשו את הפסח בראשון בארבעה עשר יום לחדש בין הערבים במדבר סיני ככל אשר
צוה יהוה את משה כן עשו בני ישראל: לוי ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו
לעשות הפסח ביום ההוא ויקרבו לפני משה ולפני אהרן ביום ההוא. ויאמרו האנשים ההמה
אליו אנחנו טמאים לנפש אדם למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן יהוה במועדו בתוך בני
ישראל: ויאמר משה עמדו ואשמעה מה יצוה יהוה לכם: ישראל וידבר יהוה אל משה לאמר:
דבר אל בני ישראל לאמר איש איש כי יהיה טמא לנפש או בדרך רחוקה לכם או לדורותיכם
ועשה פסח ליהוה: בחודש השני בארבעה עשר יום בין הערבים יעשו אותו על מצות ומרורים
יאכלוהו: לא ישאירו ממנו עד בוקר ועצם לא ישברו בו ככל חקת הפסח יעשו אותו: והאיש
אשר הוא טהור ובדרך לא היה וחדל לעשות הפסח ונכרתה הנפש ההוא מעמיה כי קרבן יהוה
לא הקריב במועדו חטאו ישא האיש ההוא: וכי יגור אתכם גר ועשה פסח ליהוה כחקת הפסח
וכמשפטו כן יעשה חקה אחת יהיה לכם ולגר ולאזרח הארץ: לרביעי והקרבתם וכו׳]

מבוי ■: חול המועד שחל בשבת

(א) בע״ש אומרים מזמור לדוד הבו לה׳, לכה דודי. ומדלגין החרוז כשמעתי: (ב) ערבית שחרית מנחה. מתפלל כדרכו של שבת. ואומר יעלה ויבא בעבודה: (ג) ויכולו. מעין שבע. ואין מזכירין בה של י״ט: (ד) א״א במה מדליקין. בע״ש בבית האבלים דמוסף השבת: (ה) בשחר עומדין כסדרו של שבת. וקורין הלל בדלוג קדיש שלם: (ו) קורין שיר השירים ואין מברכין על קריאתו. קדיש יתום. אין כמוך: (ז) מוציאין ב׳ ס״ת. בא׳ קורין ז׳ גברי בפ׳ כי תשא. פסל לך. כהן עד ונחלתנו. לוי לא תעשה לך. ישראל אתו. ובשלשה יום חמישי דפסח בשבת. לא ישמט זה הסדר אלא שמתחילין ראה אתה אומר אלי העל. וקורא. כהן עד האדמה. לוי אדתם. ישראל יכלו. רביעי ההר הזאת. חמישי עושה עמך. ששי לך. שביעי אתו. אבל כשחל שלישי דפסח בשבת שקורין בו פרשה זו. אז משנה הסדר ויהיה הסיום לקב״ה דח״ס. פסל. קדש. בכספת. במדברה: (ח) [אם התחיל רק מפ׳ פסל לך וקרא לו׳ יצא. ואם דילג פסוק א׳ מפ׳ פסל יצא: (ט) אם סיים בפ׳ עם שבט עונים. המפטיר שלישים. אם טעה וקרא א׳ מבאר פרשיות לו׳ ואמר קדיש יצא. אין מפ׳ של יום ו׳. ואז יגלול לפ׳ ראה ויקראנה שלא לו׳ או יוצא]: (י) ולמפטיר בב׳ והקרבתם [אם התחיל ובחודש הראשון וקרא כל הפ׳ יצא. אבל קרא רק עד פסוק מלבד או כאלה תעשו ולא עד בכלל) יוציא אחרים ויקרא והקרבתם עד סופו: (יא) התחיל והקרבתם ודילג פסוק מלבד וביך יצא. ואם דילג פסוק כאלה תעשו וביך. יחזור הקורא ויקרא והקרבתם מ׳ כאלה תעשו ס׳]: (יב) ומפטיר ביחזקאל ל״ז. היתה עלי יד ה׳. עד סוף הענין. לפי שה״ב עתידה להיות בפסח. ותוספין בברכת ההפטרה בשבת לנד: (יג) יקום פורקן. ברכה למלך ולקהל: (יד) מוסף כשאר ימי ח״ס. ומזכירין בו של שבת. וכן בחתימה: (טו) מנחה מנהגין כשאר שבתות. וקורין בתורה בפ׳ הסדר שבפסוקו ■: (טז) מתפללין של שבת. ומזכירין יעלה ויבוא בעבודה. א״א ל״ך:

מבוי י. ליו״ט האחרון דפסח. בו ב׳ מסלולים: מסלול א׳ כא ניסן ז׳ דפסח

(א) בערב מתפללין של י״ט: (ב) מקדשין על היין וא״א זמן: (ג) סופרין ו׳: (ד) כשחל בשבת (מנהג ע״פ שנתבאר לעיל) אומרים ויכלו

ישב. וכן לעולם. ואין מוספין רק בשל שבת: (ס) א"ח במה מדליקין. קידוש. סעודה ובה"מ. כשהשם ימי ראשון. וכן לקרות שלאמר מספר העומר:

אמר רבי שמעון בההיא שעתא דהוו קיימין ישראל על ימא והוו אמרי שירתא. אתגלי קב"ה עלייהו וכל רתיכוי וחילוי. בגין דינדעון מלכיהון די עבד לון כל אינון נסין וגבורן. וכל חד וחד ידע ואסתכל מה דלא ידעו ולא אסתכלו שאר נביאי עלמא. דאי תימא דלא ידעו ולא אדבקו חכמתא עילאה. מן שירתא דא תחמי דכולהו בחכמתא אסתכלו וידעי מלין ואמרי. דאי לאו הכי. היך אמרו כולהו מלין אחדים. דלא הוו מלין אלין מאלין. ומה דאמר דא אמר דא. ולא אקדים מלה דא למלה דא אלא כולא בשקולא חדא. ורוחא דקודשא בפומא דכל חד וחד. ומלין אמרו כולהו כאילו נפקין מפומא חד. ואפי' עוברין דבמעי אמהן הוו אמרי שירתא כולהו כחדא. והוו חמאן כולהו מה דלא חמא יחזקאל נביאה. וע"כ הוו כולהו מסתכלן כאילו חמאן עינא בעינא. וכד סיימו מלין. כולהו מתבסמן בנפשייהו. ותאבין למחמי ולאסתכלא ולא הוו בעאן לנטלא מתמן מסגיאות תיאובתא. בההיא שעתא אמר משה לקב"ה בנך מסגיאות תיאובתא לא בען לנטלא מן ימא. מה עבד קב"ה. אחזי יקריה לבר למדברא ותמן אתגלי ולא אתגלי. אמר משה לישראל כמה זימנין לנטלא מתמן. ולא בען. עד דאחמי לון זיוא יקרא דקב"ה במדברא. מיד בגיאות תיאובתהא ורעותא לאסתכלא. נטיל לון משה. הה"ד ויסע משה את ישראל מים סוף ויצאו אל מדבר שור. מאי מדבר שור. מדברא דהוי בען לאסתכלא ביה זיוא יקריה דמלכא קדישא. וע"ד איקרי מדבר שור. אסתכלותא. ע"כ:

ונהגו אנשי מעשה בליל זה שירדו אבותינו בים סוף ועברו בו בחרבה. לקרות ולעשות סדר הזה. אומר (בס' בראשית). בראשית ברא עד אשר ברא אלהים לעשות (תמצא בתיקון ליל שבועות) ואומר (בס' בשלח) ויהי בשלח עד כי אני ה' רפאך (שם) ואח"כ אומר זה:

במ' חקת אז ישיר ישראל את השירה הזאת עלי באר ענו לה: באר חפרוה שרים כרוה נדיבי
העם במחקק במשענותם. וממדבר מתנה וממתנה נחליאל ומנחליאל במות:
ומבמות הגיא אשר בשדה מואב ראש הפסגה ונשקפה על פני הישימון:

וילך ויהי ככלות משה לכתב את דברי התורה הזאת על ספר עד תמם: ויצו משה את הלוים נשאי ארון ברית יהוה לאמור: לקח את ספר התורה הזה ושמתם אתו מצד ארון ברית יהוה אלהיכם והיה שם בך לעד. כי אנכי ידעתי את מריך ואת ערפך הקשה הן בעודני חי עמכם היום ממרים הייתם עם יהוה ואף כי אחרי מותי: הקהילו אלי את כל זקני שבטיכם ושטריכם ואדברה באזניהם את הדברים האלה ואעידה בם את השמים ואת הארץ: כי ידעתי אחרי מותי כי השחת תשחתון וסרתם מן הדרך אשר צויתי אתכם וקראת אתכם הרעה באחרית הימים כי תעשו את הרע בעיני יהוה להכעיסו במעשה ידיכם: וידבר משה באזני כל קהל
ישראל את דברי השירה הזאת עד תמם:

האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי: יערף כמטר לקחי תזל כטל אמרתי כשעירם עלי דשא וכרביבים עלי עשב: כי שם יהוה אקרא הבו גדל לאלהינו: הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא: שחת לו לא בניו מומם דור עקש ופתלתל: הליהוה תגמלו זאת עם נבל ולא חכם הלוא הוא אביך קנך הוא עשך ויכננך: זכר ימות עולם בינו שנות דור ודור שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך: בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם יצב גבלת עמים למספר בני ישראל: כי חלק יהוה עמו יעקב חבל נחלתו: ימצאהו בארץ מדבר ובתהו ילל ישמן יסבבנהו יבוננהו יצרנהו כאישון עינו: כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף יפרש כנפיו יקחהו ישאהו על אברתו: יהוה בדד ינחנו ואין עמו אל נכר: ירכבהו על במותי ארץ ויאכל תנובת שדי וינקהו דבש מסלע ושמן מחלמיש צור: חמאת בקר וחלב צאן עם חלב כרים ואילים בני בשן ועתודים עם חלב כליות חטה ודם ענב תשתה חמר: וישמן ישרון ויבעט שמנת עבית כשית ויטש אלוה עשהו וינבל צור ישעתו: יקנאהו בזרים בתועבת יכעיסהו: יזבחו לשדים לא אלה אלהים לא ידעום חדשים מקרב באו לא שערום אבתיכם: צור ילדך תשי ותשכח אל מחללך: וירא יהוה וינאץ מכעס בניו ובנתיו: ויאמר אסתירה פני מהם אראה מה אחריתם כי דור תהפכת המה בנים לא אמן בם: הם קנאוני בלא אל כעסוני בהבליהם ואני אקניאם בלא עם בגוי נבל אכעיסם: כי אש קדחה באפי ותיקד עד שאול תחתית ותאכל ארץ ויבלה ותלהט מוסדי הרים: אספה עלימו רעות חצי אכלה בם: מזי רעב ולחמי רשף וקטב מרירי ושן בהמת אשלח בם עם חמת זחלי עפר: מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה גם בחור גם בתולה יונק עם איש שיבה: אמרתי אפאיהם אשביתה מאנוש זכרם: לולי כעס אויב אגור פן ינכרו צרימו פן יאמרו ידנו רמה ולא יהוה פעל כל זאת: כי גוי אבד עצות המה ואין בהם תבונה: לו חכמו ישכילו זאת יבינו לאחריתם: איכה ירדף אחד אלף ושנים יניסו רבבה אם לא כי צורם מכרם ויהוה הסגירם: כי לא כצורנו צורם ואיבינו פלילים: כי מגפן סדם גפנם ומשדמת עמרה ענבמו ענבי רוש אשכלת מררת למו: חמת תנינם יינם וראש פתנים אכזר: הלא הוא כמס עמדי חתום באוצרתי: לי נקם ושלם לעת תמוט רגלם כי קרוב יום אידם וחש עתדת למו: כי ידין יהוה עמו ועל עבדיו יתנחם כי יראה

כי אזלת יד ואפס עצור ועזוב: ואמר אי אלהימו צור חסיו בו: אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו
יין נסיכם יקומו ויעזרכם יהי עליכם סתרה: ראו עתה כי אני אני הוא ואין אלהים עמדי אני
אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא ואין מידי מציל: כי אשא אל שמים ידי ואמרתי חי אנכי לעולם:
אם שנותי ברק חרבי ותאחז במשפט ידי אשיב נקם לצרי ולמשנאי אשלם: אשכיר חצי
מדם וחרבי תאכל בשר מדם חלל ושביה מראש פרעות אויב: הרנינו גוים עמו כי דם עבדיו
יקום ונקם ישיב לצריו וכפר אדמתו עמו:

ברכה ויעל משה מערבות מואב אל הר נבו ראש הפסגה אשר על פני ירחו ויראהו יהוה את
כל הארץ את הגלעד עד דן: ואת כל נפתלי ואת ארץ אפרים ומנשה ואת כל ארץ
יהודה עד הים האחרון; ואת הנגב ואת הככר בקעת ירחו עיר התמרים עד צוער: ויאמר יהוה
אליו זאת הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב לאמר לזרעך אתננה הראיתיך בעיניך
ושמה לא תעבור: וימת שם משה עבד יהוה בארץ מואב על פי יהוה: ויקבור אתו בגי בארץ
מואב מול בית פעור ולא ידע איש את קבורתו עד היום הזה: ומשה בן מאה ועשרים שנה
במותו לא כהתה עינו ולא נס לחה ויבכו בני ישראל את משה בערבות מואב שלשים יום ויתמו
ימי בכי אבל משה: ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה את ידיו עליו וישמעו אליו
בני ישראל כאשר צוה יהוה את משה: ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו יהוה
פנים אל פנים: לכל האותות והמופתים אשר שלחו יהוה לעשות בארץ מצרים לפרעה ולכל
עבדיו ולכל ארצו ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל:

נביאים יהושע י אז ידבר יהושע ליהוה ביום תת יהוה את האמורי לפני בני ישראל ויאמר
לעיני ישראל שמש בגבעון דום וירח בעמק אילון: וידום השמש וירח עמד עד
יקום גוי איביו הלא היא כתובה על ספר הישר ויעמוד השמש בחצי השמים ולא אץ לבא
כיום תמים: ולא היה כיום ההוא לפניו ואחריו לשמוע יהוה בקול איש כי יהוה נלחם לישראל:

שופטים ה ותשר דבורה וברק בן אבינועם ביום ההוא לאמר: בפרוע פרעות בישראל בהתנדב
עם ברכו יהוה: שמעו מלכים האזינו רוזנים אנכי ליהוה אנכי אשירה אזמר ליהוה אלהי ישראל:
יהוה בצאתך משעיר בצעדך משדה אדום ארץ רעשה גם שמים נטפו גם עבים נטפו מים
הרים נזלו מפני יהוה זה סיני מפני יהוה אלהי ישראל: בימי שמגר בן ענת בימי יעל חדלו
ארחות והולכי נתיבות ילכו ארחות עקלקלות: חדלו פרזון בישראל חדלו עד שקמתי דבורה
שקמתי אם בישראל: יבחר אלהים חדשים אז לחם שערים מגן אם יראה ורומח בארבעים אלף
בישראל: לבי לחוקקי ישראל המתנדבים בעם ברכו יהוה: רוכבי אתונות צחורות יושבי על
מדין והולכי על דרך שיחו: מקול מחצצים בין משאבים שם יתנו צדקות יהוה צדקות פרזונו
בישראל אז ירדו לשערים עם יהוה: עורי עורי דבורה עורי עורי דברי שיר קום ברק ושבה
שביך בן אבינועם: אז ירד שריד לאדירים עם יהוה ירד לי בגבורים: מני אפרים שרשם
בעמלק אחריך בנימין בעממיך מני מכיר ירדו מחוקקים ומזבולן משכים בשבט סופר. ושרי
ביששכר עם דבורה ויששכר כן ברק בעמק שלח ברגליו בפלגות ראובן גדולים חקקי לב: למה
ישבת בין המשפתים לשמוע שריקות עדרים לפלגות ראובן גדולים חקרי לב: גלעד בעבר
הירדן שכן ודן למה יגור אניות אשר ישב לחוף ימים ועל מפרציו ישכון: זבולון עם חרף נפשו
למות ונפתלי על מרומי שדה: באו מלכים נלחמו אז נלחמו מלכי כנען בתענך על מי מגדו
בצע כסף לא לקחו: מן שמים נלחמו הכוכבים ממסלותם נלחמו עם סיסרא: נחל קישון גרפם
נחל קדומים נחל קישון תדרכי נפשי עוז: אז הלמו עקבי סוס מדהרות דהרות אביריו: אורו
מרוז אמר מלאך יהוה ארו ארור יושביה כי לא באו לעזרת ה' לעזרת יהוה בגבורים: תבורך
מנשים יעל אשת חבר הקיני מנשים באוהל תבורך: מים שאל חלב נתנה בספל אדירים הקריבה
חמאה: ידה ליתד תשלחנה וימינה להלמות עמלים והלמה סיסרא מחקה ראשו ומחצה וחלפה
רקתו: בין רגליה כרע נפל שכב בין רגליה כרע נפל באשר כרע שם נפל שדוד: בעד החלון
נשקפה ותיבב אם סיסרא בעד האשנב מדוע בשש רכבו לבא מדוע אחרו פעמי מרכבותיו:
חכמות שרותיה תעננה אף היא תשיב אמריה לה: הלא ימצאו יחלקו שלל רחם רחמתים
לראש גבר שלל צבעים לסיסרא שלל צבעים רקמה צבע רקמתים לצוארי שלל: כן יאבדו כל
אויביך יהוה ואוהביו כצאת השמש בגבורתו ותשקוט הארץ ארבעים שנה:

שמואל א ב ותתפלל חנה ותאמר עלץ לבי ביהוה רמה קרני ביהוה רחב פי על אויבי כי שמחתי
בישועתך: אין קדוש כיהוה כי אין בלתך ואין צור כאלהינו: אל תרבו תדברו גבוהה גבוהה
יצא עתק מפיכם כי אל דעות יהוה ולו נתכנו עללות: קשת גבורים חתים ונכשלים
אזרו חיל: שבעים בלחם נשכרו ורעבים חדלו עד עקרה ילדה שבעה ורבת בנים אומללה: יהוה
ממית ומחיה מוריד שאול ויעל: יהוה מוריש ומעשיר משפיל אף מרומם: מקים מעפר דל
מאשפות ירים אביון להושיב עם נדיבים וכסא כבוד ינחלם כי ליהוה מצוקי ארץ וישת עליהם תבל

תבל: תלי חסידיו ישמור ורשעים בחושך ידמו כי לא בכח יגבר איש: יהוה יחתו מריבו
עליו בשמים ירעם יהוה ידין אפסי ארץ ויתן עוז למלכו וירם קרן משיחו:

שמואל ב כב וידבר דוד ליהוה את דברי השירה הזאת ביום הציל יהוה אותו מכף כל אויביו ומכף
שאול: ויאמר יהוה סלעי ומצודתי ומפלטי לי: אלהי צורי אחסה בו מגני וקרן ישעי
משגבי ומנוסי מושיעי מחמס תושיעני: מהולל אקרא יהוה ומאויבי אושע: כי אפפוני משברי
מות נחלי בליעל יבעתוני: חבלי שאול סבוני קדמוני מוקשי מות: בצר לי אקרא יהוה ואל
אלהי אקרא וישמע מהיכלו קולי ושועתי באזניו: ויגעש ותרעש הארץ מוסדות השמים ירגזו
ויתגעשו כי חרה לו: עלה עשן באפו ואש מפיו תאכל גחלים בערו ממנו: ויט שמים וירד
וערפל תחת רגליו: וירכב על כרוב ויעוף וירא על כנפי רוח: וישת חושך סביבותיו סוכות
חשרת מים עבי שחקים: מנוגה נגדו בערו גחלי אש: ירעם מן שמים יהוה ועליון יתן קולו:
וישלח חצים ויפיצם ברק ויהם: ויראו אפיקי ים יגלו מוסדות תבל בגערת יהוה מנשמת רוח
אפו: ישלח ממרום יקחני ימשני ממים רבים: יצילני מאיבי עז משנאי כי אמצו ממני: יקדמוני
ביום אידי ויהי יהוה משען לי: ויוצא למרחב אותי יחלצני כי חפץ בי: יגמלני יהוה כצדקתי
כבור ידי ישיב לי: כי שמרתי דרכי יהוה ולא רשעתי מאלהי: כי כל משפטיו לנגדי וחקתיו
לא אסור ממנה: ואהיה תמים לו ואשתמרה מעוני: וישב יהוה לי כצדקתי כבורי לנגד
עיניו: עם חסיד תתחסד עם גבור תמים תתמם: עם נבר תתבר ועם עקש תתפל: ואת עם
עני תושיע ועיניך על רמים תשפיל: כי אתה נרי יהוה ויהוה יגיה חשכי: כי בכה ארוץ
גדוד באלהי אדלג שור: האל תמים דרכו אמרת יהוה צרופה מגן הוא לכל החוסים בו: כי
מי אל מבלעדי יהוה ומי צור מבלעדי אלהינו: האל מעוזי חיל ויתר תמים דרכי משוה
רגלי כאילות ועל במותי יעמידני: מלמד ידי למלחמה ונחת קשת נחושה זרועותי: ותתן לי
מגן ישעך וענותך תרבני: תרחיב צעדי תחתני ולא מעדו קרסלי: ארדפה אויבי ואשמידם
ולא אשוב עד כלותם: ואכלם ואמחצם ולא יקומון ויפלו תחת רגלי: ותזרני חיל למלחמה תכריע
קמי תחתני: ואיבי תתה לי עורף משנאי ואצמיתם: ישעו ואין מושיע אל יהוה ולא ענם:
ואשחקם כעפר ארץ כטיט חוצות אדקם ארקעם: ותפלטני מריבי עמי תשמרני לראש גוים עם
לא ידעתי יעבדני: בני נכר יתכחשו לי לשמוע אזן ישמעו לי: בני נכר יבולו ויחגרו ממסגרותם:
חי יהוה וברוך צורי וירם אלהי צור ישעי: האל הנותן נקמות לי ומוריד עמים תחתני: ומוציאי
מאיבי ומקמי תרוממני מאיש חמסים תצילני: על כן אודך יהוה בגוים ולשמך אזמר: מגדיל
מגדול קרי ישועות מלכו ועושה חסד למשיחו לדוד ולזרעו עד עולם:

ישעיה ל והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים ביום חבש
יהוה את שבר עמו ומחץ מכתו ירפא: הנה שם יהוה בא ממרחק בוער אפו וכובד
משאה שפתיו מלאו זעם ולשונו כאש אכלת: ורוחו כנחל שוטף עד צואר יחצה להנפה גוים
בנפת שוא ורסן מתעה על לחיי עמים: השיר יהיה לכם כליל התקדש חג ושמחת לבב כהולך
בחליל לבוא בהר יהוה אל צור ישראל:

אומר מזמור שיר ליום השבת. ה' מלך גאות לבש (תהלים צג) שיר המעלות ואח"כ לומד זה

פסחים פרק י ערבי פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך ואפי' עני שבישראל לא יאכל עד שיסב. ולא יפחתו לו מד' כוסות של יין. ואפי' מן התמחוי: ב מזגו לו כוס ראשון. בש"א מברך על היום ואח"כ מברך על היין. וב"ה אומרים מברך על היין ואח"כ מברך על היום: ג הביאו לפניו ירקות וחזרת מטבל בחזרת. עד שמגיע לפרפרת הפת. הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת ושני תבשילין. אע"פ שאין חרוסת מצוה. ר"א בר צדוק אומר מצוה. ובמקדש היו מביאים לפניו גופו של פסח: ד מזגו לו כוס שני. וכאן הבן שואל

פרק י. למנחה. קודם. והיא בתשע שעות ומחצה. וסמוך. היינו חצי שעה מקודם: לא יאכל. מכח עשירה. דאמר מלה לאסור מבבוקר. ומאר מאכלים מותר כל היום. רק שלא ימלא כרסו מהן: עני. אלא דרכו להסב: מיסב. שלא צריך הסיבה. ולא מרור: התמחוי. היא קערה שמחזים שם כל"ב ממחלקים לעניים: (ב) על היום. הקידוש. דמתלה בא היום ואח"כ היין. והא דיום גורם ליין שיבא: על היין. דתדיר קודם. והא דיין גורם לקידוש שיאמר: (ג) ירקות. כדי שישאל התינוק דאין דרך לאכול קודם בציעה: חזרת. מלגרדעספך: מטבל. ר"ל שאין לו ירקות רק חזרת: אוכלו השתא להכירא לתינוק. ובאכילה ב' כשיאכלו אחר הבציעה. לא יברך אז. ובאכילה א' יברך על אכילת מרור. וי"א בפה"א ועל אכילת מרור: לפרפרת. ר"ל לפרפר את הפת. ר"ל עד שמגיע השעה לשבר הפת (כמו שמשבין לשבר המלה הפלטים). דדרכו של עני בפרוסה) אז הביאו לפניו וכו': מצה. דהיינו גם רה למתק קהה החריפות שבמרור שמזיק לגוף: חרוסת. זכר לטיט. וס"ל דמברך. ולא קיי"ל כן: (ד) שהם בזמן ביהמ"ק. אין אנו מסבילין שהוא ס"ם: בגבם. של ישראל והפלותן. עבדים היינו: בפנה. של ישראל. שמבשם

שואל לאביו. ואם אין דעת בבן. אביו מלמדו. מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות. שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה. הלילה הזה כלו מצה. שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות. הלילה הזה מרור. שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי שלוק ומבושל. הלילה הזה כלו צלי. שבכל הלילות אנו מטבילין פעם אחת. הלילה הזה שתי פעמים. ולפי דעתו של בן. אביו מלמדו מתחיל בגנות ומסיים בשבח. ודורש מארמי אובד אבי עד שיגמור כל הפרשה כולה: **ה** ר"ג היה אומר. כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח. לא יצא ידי חובתו. ואלו הן. פסח מצה מרור. פסח על שום שפסח המקום על בתי אבותינו במצרים. מצה על שום שנגאלו אבותינו ממצרים. מרור על שום שמררו המצריים את חיי אבותינו במצרים. בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים. שנאמר והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים. לפיכך אנחנו חייבים. להודות להלל לשבח לפאר לרומם להדר לברך לעלה ולקלס. למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו. הוציאנו מעבדות לחירות. מיגון לשמחה ומאבל לי"ט. ומאפילה לאור גדול ומשעבוד לגאולה. ונאמר לפניו הללויה: **ו** עד היכן הוא אומר. בש"א עד אם הבנים שמחה. וחכמים אומרים. עד חלמיש למעינו מים. וחותם בגאולה. ר' טרפון אומר אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים. ואינו חותם. ר"ע אומר. כן ה' אלהינו ואלהי אבותינו יגיענו למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום. שמחים בבנין עירך וששים בעבודתך. ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים כו'. עד ברוך אתה ה' גאל ישראל: **ז** מזגו לו כוס שלישי. מברך על מזונו. רביעי. גומר עליו את הלל ואומר עליו ברכת השיר. בין הכוסות הללו אם רצה לשתות ישתה. בין שלישי לרביעי לא ישתה: **ח** אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. ישנו מקצתן. יאכלו. כלן. לא יאכלו. רבי יוסי אומר. נתנמנמו יאכלו. נרדמו לא יאכלו: **ט** הפסח אחר חצות מטמא את הידים. הפגול והנותר מטמאין את הידים. בירך ברכת הפסח פטר את של זבח. בירך את של זבח לא פטר את של פסח. דברי רבי ישמעאל. ר"ע אומר. לא זו פוטרת זו ולא זו פוטרת זו:

מסכת יום טוב

פרק א ביצה שנולדה בי"ט. ב"ש אומרים תאכל. וב"ה אומרים לא תאכל. בית שמאי אומרים שאור בכזית וחמץ בככותבת. ובה"א אומרים זה וזה בכזית: **ב** השוחט חיה ועוף ביום טוב ב"ש יחפור בדקר ויכסה. ובה"א לא ישחוט אלא אם כן היה לו עפר מוכן מבעוד יום. ומודים. שאם שחט. שיחפור בדקר ויכסה שאפר כירה מוכן הוא: **ג** בש"א אין מוליכין הסולם משובך לשובך אבל מטה מחלון לחלון. וב"ה מתירין. בש"א אלא יטול אל אם כן נענע מבעוד

קרבנו המקום וכו': (ה) שלא אמר. שלא פירש: במצרים. שעבדו פ"א כמצריים: המצרים. קודם השלום זמן הרפאי. ח' שנה: במצרים. וע"י קושי שעבוד הזה נגאלו. דהא השלום זמן ח' שנה. וצריך להלל ה' גם עליו: (ו) אומר. ההלל. דאין גומרין הלל קודם המזון. בשביל הפסקות: מים. דבמזמור א' לא הזכיר יציאת מצרים וקריעת ים סוף. רק במזמור ב': בגאולה. ופליגי ר"ט ור"ע במסתמה: ואינו חותם. פותח בברוך ואינו חותם בברוך: (ז) שלישי. לבהמ"ז: הלל. ואומר גם הלל הגדול. פסיק. יש"ב השמה. וי"א יהללוך: ישתה. ולא חיישינן שישתכר. דמהייה שבתוך אכילה אינו משכר: לא ישתה. שלא ישתכר וימנע מלאמירת הגדה: (ח) אפיקומן. ר"ל אין אוכלין אחר אכילת הפסח (הגהה סיום) כמנהג לאכול פירות אחר הסעודה. וכן אסור בזה"ז אחר הכוס אלא שקודם בבהמ"ז. וכן אסור לשתות אחר ד' כוסות. רק מים שרי: יאכלו. כן שאין כסיקין: לא יאכלו. דהוה כאוכלין הפסח בב' מקומות: נתנמנמו. (מתנמנמין) דקרי ליה ותני אלא שבר. נרדמו: שנתעקמו בשינה: (ט) חצות. דהו"ל נותר. גזרו טומאה מדרבנן שלא להתעצלו: הפגול. בזבח שהותחה מ"מ לזרוק דמו לאחר זמן הרלוי. או מ"מ להקטיר או לאכול ממנו חוץ למקומו או חוץ לזמנו הרלוי. וכן בזבח כן בשעת קבלת הדם. או בהולכתו או בזריקתו: הנותר. משום חשדי כהונה. שלא יתעצלו להקריב ממנו אותו: הפסח. אקב"ה על אכילת פסח: של זבח. אקב"ה על אכילת חגיגה: לא זו. כ"ע ס"ל דפסח בשפיכה. שטופך דמו בנחת על קיר מזבח. וחגיגה בזריקה מרחוק. רק ר' ס"ל דאם שפך בזרק יצא. ובזרק השפך לא יצא. לכך ברכת פסח פוטר החגיגה ולא איפכא. ור"ע ס"ל דהכא אפיק פסולין. ולכן אין זה פוטר זה. ולא זה פוטר זה:

פרק א ביו"ט. בכל יו"ט. אפי' אינו אחר שבת. וה"ד הנולד בשבת: לא תאכל. וה"ה שאסור לטלטלה: בכזית. באכילה לכ"ע בכזית. כי פליגי לביעור: (ב) בדקר. חרית. שאם יש לו חרית נעולה מעיו"ט בעפר תחוח בחצר או בבית. דהו"ל בעפיית כגומא מקלקל. יוליאנה ויכסה. אבל בשדה אסור להוציא הדקר. דחייב משום נותן מעיו"ט כנ"ל. ומודים כמי שאמר וכו': (ג) לשובך. אפי' סולם שובך. ואין רואה. שיחפור. בדקר משום עובדין דחול. שיאמר לתקן גגו מוליכו: לא יטול. יונים משובך: מבע"י. שמא מטלטל ומניח להו בי"ט לנפשו.

יום. ובה"א עומד ואומר זה וזה אני נוטל: ד זימן שחורים ומצא לבנים לבנים ומצא שחורים. שנים ומצא ג'. אסורין. ג' ומצא שנים. מותרים. בתוך הקן ומצא לפני הקן. אסורין. ואם אין שם אלא הם. הרי אלו מותרים: ה בש"א אין מסלקין את התריסין ביום טוב. ובית הלל מתירין אף להחזיר. בש"א אין נוטלין את העלי לקצב עליו בשר. ובית הלל מתירין. בש"א אין נותנין את העור לפני הדורסן. ולא יגביהנו אא"כ יש עמו כזית בשר ובית הלל מתירין. בש"א אין מוציאין לא את הקטן ולא את הלולב ולא את ספר תורה לרשות הרבים. וב"ה מתירין: ו בש"א אין מוליכין חלה ומתנות לכהן ביום טוב. בין שהורמו מאמש בין שהורמו מהיום. וב"ה מתירין. אמרו להם ב"ש. גזרה שוה. חלה ומתנות מתנה לכהן ותרומה מתנה לכהן: כשם שאין מוליכין את התרומה כך אין מוליכין את המתנות. אמרו להם ב"ה לא. אם אמרתם בתרומה שאינו זכאי בהרמתה תאמרו במתנות שזכאי בהרמתן: ז ב"ש אומרים תבלין נדוכין במדוך של עץ והמלח בפך ובעץ הפרור. ובה"א תבלין נדוכין כדרכן במדוך של אבן והמלח במדוך של עץ: ח הבורר קטנית בי"ט. בש"א בורר אוכל ואוכל. ובה"א בורר כדרכו בחיקו בקנון ובתמחוי. אבל לא בטבלא ולא בנפה ולא בכברה. רג"א אף מדיח ושולה: ט בש"א אין משלחין ביו"ט אלא מנות. ובה"א משלחין בהמה חיה ועוף בין חיין בין שחוטין. משלחין יינות שמנים וסלתות וקטניות. אבל לא תבואה. ור"ש מתיר בתבואה: י משלחין כלים בין תפורין בין שאינן תפורין ואע"פ שיש בהן כלאים. והן לצורך המועד. אבל לא סנדל המסומר ולא מנעל שאינו תפור. רבי יהודה אומר אף לא מנעל לבן. מפני שצריך אומן.
זה הכלל. כל שנאותין בו ביום טוב משלחין אותו:

פרק ב יו"ט שחל להיות ערב שבת. לא יבשל אדם בתחלה מיו"ט לשבת. אבל מבשל הוא ליו"ט. ואם הותיר. הותיר לשבת. ועושה תבשיל מערב יו"ט וסומך עליו לשבת. בש"א שני תבשילין. ובית הלל אומרים תבשיל א'. ושוין בדג וביצה שעליו שהן שני תבשילין. אכלו או שנאבד. לא יבשל עליו בתחלה. ואם שייר ממנו כל שהוא. סומך עליו לשבת: ב חל להיות אחר שבת. בית שמאי אומרים מטבילין את הכל מלפני שבת. ובית אומרים. כלים מלפני השבת. ואדם בשבת: ג ושוין. שמשיקין את המים בכלי אבן לטהרן אבל לא מטבילין. ומטבילין מגב לגב ומחבורה לחבורה. ד בש"א מביאין שלמים ואין סומכין עליהם אבל לא עולות ובה"א מביאין שלמים ועולות וסומכין עליהן: ה בית שמאי אומרים לא יחם אדם חמין לרגליו אלא אם כן ראוין לשתייה ובית הלל מתירין. עושה אדם מדורה ומתחמם כנגדה: ו שלשה דברים רבן גמליאל מחמיר כדברי בית

שמאי. ויטלנו אלא לצורך: (ד) ומצא שחורים. הרי בכאן אחר. שזימן שחורים ולבנים. ומצאן כ"א שלא במקומן. לא התפסו: ג' אסורין. דבעלי חיים ודבר שיש לו מתירין לא בטל ברוב: אלא הם. שאין טובך הוך ג' אמה: מותרים. דליכא מידי יותר על אמה: (ה) התריסין. (טרלאגן) של מוכרי בשמים. שמסלקן סולם (מהטרלאגן) לביתו עליו בשמים: נאסור להחזיר. ודוקא בלירן באמצע לה. אבל מהלך כמין צלע אסור. ובלירי בית. כל נוהג אסור להחזיר ולהוליך שלי. (שמלמטן) שמלאכה לאיסור: בעור. אסי' בהמה סוס: הדורסן. בני אדם סוגלים לו נכנסים. כדי שלא יסריח: לב"ה. מדלין ערך אוכל נפש הוא:
(ו) ומתנות. זרוע ולחיים וקיבה: גזירה שוה. מד"ס: בהרמתה. שהרי תרומה כשמורה היה אסור ביו"ט: בהרמתן. במתנות ליכא הרמה. רק חלה ומתנה לב"ש מוליכין. ורק בתרומה פליגי. וה"ה מדמו תרומה לחלה:
(ז) במדוך. (שטאסעל): בפך. (קריגעל). ובעץ הפרור. (קאכלעפעל): שמאי. דמשנין ממנן הדוכן כמיו"ט: ...ן. ומוכנין לשנות קצת מחבלין. וקשטשא בגדים אסור שלא בשינוי. רק במדוכה ובשינוי קצת: (ח) ואוכל. מיד. כדרכו. מדאין טורח כך: בקנון. (קארב): במבלא קערה גדולה: במבלא. על השולחן. בנפה. (פייעה זעבע): בכברה. (גראבע זעבע): ושולה. שמוציא מים על הקטניות שיצוף הפסולת: (ט) מנות. מוכן לאכילה: (י) שאינן תפורין. דראויין לישב עליהן. כלאים. שאפשר ליריד. דאין ליתיבה: המסומר. סנדל עם מסמרים. עיין שבת פרק ו': אומן. לתקנו: ט. כהל: אומן לאחויי תפילין:

פרק ב בתחלה. בקדירה בס"ע: הותיר לשבת. ומותר להערים לבשל הרבה בקדירה א', ולאוכלו לצורך יו"ט: ועושה. ראוי שיעשה: לשבת. לעירוב תבשילין ועירוב ס'. ולכתחלה צריך לעשות ככלה ותבשיל שום: ובדיעבד סגי בתבשיל כזית: שנאבד. קודם שבישל לשבת: כל שהוא: מים: (ב) חל. יו"ט. מטבילין. שצריך טבילה. כלים. דמחזי כמתקן: ואדם. דמחזי כטובל לצונן: (ג) המים. ישים. שמשקין: לטהרן. משיק כיסן לגבי מקוה טהורים. ומטהרו בכך: מטבילין. להטביל כלי מגב הכקה בטהרמה: לגב. דנהגו, דנטבל כלי על גב זהר ונעשה להתחמם לטבילו דחזר ומוכל. שרי. דליכא תקון. וס"ס כמוכל מטומאה לקודש כה"נ: לחבורה. גרסא לאכול פסחו בחבורה זו. ונמלך לחבורה אחרת: (ד) ואין סומכין. דסומך בכ' ידיו. וכרי מתחמם בבהמה ביו"ט. אבל סומך מעיו"ט: עולות. אסי' עולת ראייה. דכתיב לכם. ולא לגבוה: וסומכין. ומדרים ודבוח. לב"ש אסור: (ה) לשתיה. ומותר: כנגדה והפאין סקוף גדול. רק ע"י א"י שרי: (ו) לשבת. אם לא סמן המין לפורע תבשילין

שמאי. אין טומנין את החמין מיו"ט לשבת ואין זוקפין את המנורה ביו"ט ואין אופין פתין גריצין אלא רקיקין. אמר רבן גמליאל מימיהן של בית אבא לא היו אופין פתין גריצין אלא רקיקין. אמרו לו. מה נעשה לבית אביך. שהיו מחמירין על עצמן. ומקילין לכל ישראל להיות אופין פתין גריצין וחורי: ז אף הוא אמר שלשה דברים להקל. מכבדים בין המטות. ומניחין את המוגמר ביו"ט. ועושין גדי מקולס בלילי פסחים. וחכמים אוסרין: ח שלשה דברים רבי אליעזר בן עזריה מתיר וחכמים אוסרין. פרתו יוצאת ברצועה שבין קרניה. ומקרדין את הבהמה ביו"ט. ושוחקין את הפלפלין ברחים שלהם. רבי יהודה אומר. אין מקרדין את הבהמה ביו"ט. מפני שעושה חבורה. אבל מקרצפין. וחכמים אומרים. אין מקרדין אף לא מקרצפין: ט הרחים של פלפלין טמאה משום ג' כלים; משום כלי קבול ומשום כלי מתכת ומשום כלי כברה: י עגלה של קטן טמאה מדרס ונטלת בשבת ואינה נגררת אלא על גבי כלים. ר' יהודה אומר. כל הכלים אין נגררין חוץ מן העגלה. מפני שהיא כובשת:

פרק ג אין צדין דגים מן הביברין ביו"ט ואין נותנין לפניהם מזונות. אבל צדין חיה ועוף מן הביברין ונותנין לפניהם מזונות. רבן שמעון בן גמליאל אומר. לא כל הביברין שוין. זה הכלל כל המחוסר צידה אסור. ושאינו מחוסר צידה מותר: ב מצודות חיה ועוף ודגים שעשאן מערב יו"ט. לא יטול מהן ביו"ט אלא אם כן יודע שנצודו מערב יו"ט. מעשה בנכרי אחד שהביא דגים לרבן גמליאל. ואמר מותרין הן אלא שאין רצוני לקבל הימנו: ג בהמה מסוכנת לא ישחוט אא"כ יש שהות ביום לאכול ממנה כזית צלי. ר"ע אומר. אפילו כזית חי מבית טביחתה. שחטה בשדה. לא יביאנה במוט ובמוטה. אבל מביא בידו אברים אברים: ד בכור שנפל לבור. ר"י אומר ירד מומחה ויראה. אם יש בו מום. יעלה וישחוט. ואם לאו לא ישחוט. רבי שמעון אומר. כל שאין מומו ניכר מבעוד יום. אין זה מן המוכן: ה בהמה שמתה. לא יזיזנה ממקומה. ומעשה ושאלו את רבי טרפון עליה ועל החלה שנטמאה. ונכנס לבית המדרש ושאל ואמרו לו. לא יזיזם ממקומם: ו אין נמנין על הבהמה לכתחלה ביו"ט. אבל נמנין עליה מערב יו"ט ושוחטין ומחלקין ביניהן; רבי יהודה אומר. שוקל אדם בשר כנגד הכלי או כנגד הקופיץ. וחכמים אומרים. אין משגיחין בכף מאזנים כל עיקר: ז אין משחיזין את הסכין ביו"ט. אבל משיאה על גבי חברתה. לא יאמר אדם לטבח שקול לי (נ"א מכור) בדינר בשר. אבל שוחט ומחלקין ביניהם: ח אומר אדם לחבירו מלא לי כלי זה. אבל לא במדה. רבי יהודה אומר. אם הוא כלי של מדה. לא ימלאנו. מעשה באבא שאול בן בטנית. שהיה ממלא מדותיו מערב יו"ט ונותנן ללקוחות ביו"ט. אבא שאול אומר אף במועד עושה כן. מפני

הבשילין מעיו"ט. דכל מלאכה ביו"ט שבת צריך קצת ממנו בעירוב תבשילין: המנורה של חוליות שנתפרקו. וקיי"ל דאין בנין וסתירה בכלים. רק לא יתקע בחוזק: גריצין. פת עבה: רקיקין. עוגות דקות. משום טרחה: וחורי. פגרות גדולות. והכי קיי"ל: (ז) המטות. דבמקום שפעם זה. אבי' אינו מרוצף ל"ח גומות. וקיי"ל לאסור באינו מרוצף. רק בכנף אווז וכירצפה: המוגמר. בשמים על גחלים. וקיי"ל דאסור: מקולס. ראי וצלה ובני מעיו מסביל לרחשו ככובע מלחמה. זכר לפסח: אוסרין. דמחזי כקדשים בחוץ. והכי קיי"ל: (ח) יוצאת. גר"ה בשבת ביו"ט: מקרדין. (שטריגלן) המגרדה שעיה דקות ושוטין חבורות. דלא ניחא ליה: ברחיים. וקיי"ל דאסור: מקרצפין. במסרק שעיה גסות שאינו חובל: וחכ"א. מגריך כא אפו הא: (ט) ג' כלים. דכנפל א' לא הו"ל מחיר הכלי: כלי קבול. הוא התחתון: כלי מתכת. הוא העליון: כלי כברה. הוא האמצעי: (י) של קטן. (שטעגדר) פעם מוחזים: מדרס. השקטן יושב ונשען עליו: ונטלת. דהו"ל כלי: ואינה כו'. מדעשה חריץ בקרקע. דהביא הו"ל תולדת חורש. ובמדה טהלה חורש: כובשת. ואין חופרים בקרקע:

פרק ג הביברין. (פישטייכע) גדול. או מים עכורים: הביברין. (שיערגלרטען) שהוכא בו לאחוז: ואינו כו'; דמצו לה בחד שחיה: (ב) מותרין. דס"ל ס' ספק מותר. וקיי"ל דאסור: (ג) גלי. אחר שהגא נפשה. ואפילו אינו אוכל ממנה שרי. משום הפסד שהמות: טביחתה. שא"ל הפשט עס. וקיי"ל כר"ע: שחטה. לשון הבמה: במוט ובמוטה. (שטאנגע) או (טראגע) דמגלי יו"ט בזה: אברים. אף דמשים בהלוכה: (ד) בכור. כל מום שלא ראהו חכם מעיו"ט: ויראה. אם רצוי לשחטו: לא ישחוט. אף שגט סיום נולד בו מום קבוע: המוכן. אף דר"ש לית ליה מוקצה. ס"ל אין רואין מומין ביו"ט. וה"ל מוקצה מחמת איסור: (ה) בהמה. קדשים. יזיזנה. מדסיתה מסוכנת מעיו"ט. דעתיה עליה לכלבים ואין בה מוקצה: (ו) ביו"ט. שכבר ידוע מקח הבהמה. רק שיעשו כאחד בני אדם. ויאמרו אני אטול בסלע ואתה בב'. וכ"ש לומר לטבח תן לי בסלע אסור. מדאין ותי הלכו ידועים. ואפילו דמיו ידועים. אם מגרף. שאומר כבר חויבתי לך פרוטה תן עוד בפרוטה ואתייב ב'. אסור; ומחלקין. בלי גורל. מדנתנו מאתמול זה בכך וזה בכך. אפילו מזכירין הדמים ביו"ט שרי: הקופיץ. (פלייש האקקע): כל עיקר. אפילו לשומרו מעכברים. או לצרכי ביתו: (ז) משחיזין. (שלייפען) במשחזת המיוחדת לכך: חברתה. וה"ה ע"ג חרס. עץ. אבן. כמאן תיוחדין להשחזה. שרי בגנעה: בשר. אפילו פסק דמים מעיו"ט. משקל אסור: ואפילו במשער ביד אסור בשבת: (ח) כלי זה. אפילו מיוחד למדה: במדה. שלא יזכיר שם מדה. וקיי"ל כת"ק:

ברורי המדות. וחכ"א אף בחול עושה כן. מפני מצוי המדות. הולך אדם אצל חנוני הרגיל אצלו. ואומר לו תן לי ביצים ואגוזים במנין. שכן דרך בעל הבית להיות מונה בתוך ביתו:

פרק ד המביא כדי יין ממקום למקום. לא יביאם בסל ובקופה. אבל מביא הוא על כתפו או לפניו. המוליך את התבן. לא יפשיל את הקופה לאחוריו. אבל מביאה הוא בידו ומתחילין בערמת התבן. אבל לא בעצים שבמוקצה: ב אין נוטלין עצים מן הסוכה. אלא מן הסמוך לה. מביאים עצים מן השדה מן המכונס. ומן הקרפף אפילו מן המפוזר. איזהו קרפף. כל שסמוך לעיר. דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר. כל שנכנסין לו בפותחת. ואפילו בתוך תחום שבת: ג אין מבקעין עצים. לא מן הקורות ולא מן הקורה שנשברה ביו"ט. ואין מבקעין לא בקרדום ולא במגרה ולא במגל. אלא בקופיץ. בית שהוא מלא פירות סתום ונפחת. נוטל ממקום הפחת. רבי מאיר אומר. אף פותח לכתחלה ונוטל: ד אין פוחתין את הנר. מפני שהוא עושה כלי. ואין עושין פחמין ביו"ט. ואין חותכין את הפתילה לשנים. רבי יהודה אומר. חותכה באור לשתי נרות: ה אין שוברין את החרס ואין חותכין הנייר לצלות בו מליח. ואין גורפין תנור וכירים. אבל מכבשין. ואין מקיפין שתי חביות לשפות עליהן את הקדרה. ואין סומכין את הקדרה בבקעת וכן בדלת ואין מנהיגין את הבהמה במקל ביו"ט ר"א ברבי שמעון מתיר: ו ר"א. נוטל אדם קיסם משלפניו לחצוץ בו שניו. ומגבב מן החצר ומדליק. שכל מה שבחצר מוכן הוא. וחכ"א מגבב משלפניו ומדליק: ז אין מוציאין את האור. לא מן העצים ולא מן האבנים ולא מן העפר ולא מן הרעפים ולא מן המים. ואין מלבנין את הרעפים לצלות עליהן. ועוד אמר רבי אליעזר. עומד אדם על המוקצה ע"ש בשביעית ואומר מכאן אני אוכל למחר. וחכ"א עד שירשום ויאמר מכאן ועד כאן:

פרק ה משילין פירות דרך ארובה ביו"ט. אבל לא בשבת. ומכסים פירות בכלים מפני הדלף. וכן כדי יין וכדי שמן. ונותנין כלי תחת הדלף בשבת: ב כל שחייבין עליו משום שבות משום רשות משום מצוה בשבת. חייבין עליו ביו"ט. ואלו הן משום שבות. לא עולין באילן ולא רוכבין ע"ג בהמה ולא שטין על פני המים ולא מטפחים ולא מספקים ולא מרקדין. ואלו הן משום רשות. לא דנין ולא מקדשין ולא חולצין ולא מיבמין. ואלו הן משום מצוה. לא מקדישין ולא מעריכין ולא מחרימין ולא מגביהין תרומה ומעשר. כל אלו ביו"ט אמרו. ק"ו בשבת.

במועד. בחוה"מ: בורי (שוי"ס) מדאין לו שהוא להמתין עד שיעבור. מפני שמול התורם. שהרבה באים ללמוד אצלו אז: מנוי. שלא יצטרך להמתין עד שיתמלא הנדבק מהשמן בהמדה: הרגיל. שמאמינו בלי פסוק דמים:

פרק ד למקום: בתוך התחום: קופה. (פאס) שנותן כלים רבים לתוכו: לפניו. דמוכח דלצורך יו"ט עושה: התבן. להתחיל להסיק ממנה אף שלא זמנו: שבמוקצה. רחבה שאחורי הבתים. דהם מוקצה לבנין: (ב) הסוכה. דסתר אהלא: הסמוך. שסמוכין סמוך לדופן לעבותו. מיהו בהעמידן מתחלת הבנין אסור: המכונס. שאספן בתוך: קרפף. מקום חוץ לעיר נגדר סביב. דהם הויב מזומן: לעיר. תוך ע' אמה וד"ם: בפותחת מסגר: (ג) הקורות. שמוקצות לבנין: מבקעין. מהשנשברה מעיו"ט: קרדום. (אקסט): מגרה (זעגע): מגל. (זענזע) דכולן עשוין למלאכה: קופיץ. (פליים האקט). ונוהגין לאסור אפילו בחוה"מ לבקוע עצים. רק בסכין אפילו ביום שני. ונפחת. שנפל הכותל ביו"ט: ונוטל. ודוקא בהיו רק אבנים סדורות זע"ז: (ד) הנר. לעשות חלל [illegible] להדליק בו. פחמין. קאהלען. לשנים. דמתקן מנא: באור. דלא מוכח דמתקן מנא: (ה) מליח. שהרס נמי קאי. ואסור. מדמתקן מנא: תנור. בנפל לאחר טיט. מדאפשר לצלות בלא"ה. מטלטל מוקצה בהנס: מכבשין. לגרר כאשר שלא יגע בה שבדפנות. מדא"א בלא"ה. או מדמטלטל כלאחר יד: מקיפין. סומכין: לשפות. שמדליק אש בין ב' חביות ומושיב קדירה למעלה. ואסור מדדמי לבנין: בבקעת. (שפא"ן). דעצים מוקצין רק לבסקה: בדלת. לא יסמכוה בבקעת: במקל. דמחזי כמוליכה למכרה: (ו) קיסם. (שפאהנכען) דמוכן גם כן להא: ומגבב. מלקטן כאן וכאן: מוכן. ולא מחזי כמעמר לצורך חול: ומדליק. אבל ללקט כאן וכאן. או לחצוץ שיניו. קיסם משלפניו אסור: (ז) העצים. שמחככן זה בזה ויוצא אור: העפר. לטמון זבל הבקר תחת העפר ומתלהב: המים ע"י זכוכית מים שמעמיד בחמה ואסור משום מוליד. ובעפר ועשה פרי: הרעפים. אפי' ישנים. מדמתקן ע"י זה: ועוד. אמתניתין ו' קאי. דמיקל אף בזאת: המוקצה. פירות שהקצן להתייבש ודחאן בידים: בשביעית. המותרים ממעשר. דבשאר שנים אף מהני הזמנה. הרי אכל כן: למחר. וא"צ לברר איזה מהן יקח: שירשום. דאין ברירה. והכי קיי"ל:

פרק ה משילין. משליכין: ארובה. חלון שבתקרה. מותר להשליך דרך שם כשמתירא שיופסדו בגשמים. אבל להגביהן ולהשליכן דרך חלון שבכותל. לא: פירות. אפילו מוקצין: הדלף. שפות גשמים הנוטפים: שמן. מכסים: בשבת. ודוקא בראוי לרהיטה: (ב) שחייבין שאסרוהו חכמים. בין שהוא קצת מצוה. או שהוא מצוה ממש: ביו"ט. ר"ל כמו בשבת חייבים עליו מכות מרדות. ב"כ ביו"ט: באילן. או להניח וליטול משם כלום. שמא יתלוש: רוכבין. שמא יחתוך זמורה להנהיגה: שטין. שמא יעשה חבית של שייטין: מטפחים. קלאטשען: מספקים. להכות כף על ירך: מרקדין. (טאנצען) וכולהו גזירה שמא יעשה כלי שיר: מקדשין. אשה: חולצין. שמא יכתוב: מקדישין. למקדש

אין בין י"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד: ג הבהמה והכלים. כרגלי הבעלים. המוסר בהמתו לבנו או לרועה. הרי אלו כרגלי הבעלים. כלים המיוחדין לאחד מן האחין שבבית. הרי אלו כרגליו. ושאין מיוחדין. הרי אלו כמקום שהולכין: ד השואל כלי מחבירו מעי"ט. כרגלי השואל. בי"ט. כרגלי המשאיל. האשה ששאלה מחברתה תבלין ומים ומלח לעיסתה. הרי אלו כרגלי שתיהן. רבי יהודה פוטר במים. מפני שאין בהם ממש: ה הגחלת. כרגלי הבעלים ושלהבת. בכל מקום. גחלת של הקדש. מועלין בה. ושלהבת. לא נהנין ולא מועלין. המוציא גחלת לרה"ר חייב. ושלהבת פטור. בור של יחיד. כרגלי היחיד. ושל אנשי אותה העיר. כרגלי אנשי אותה העיר. ושל עולי בבל כרגלי הממלא: ו מי שהיו פירותיו בעיר אחרת וערבו בני אותה העיר להביא אצלו מפירותיו. לא יביאו לו. ואם ערב הוא. פירותיו כמוהו: ז מי שזמן אצלו אורחים. לא יוליכו בידם מנות. אא"כ זיכה להם מנותיהם מעי"ט. אין משקין ושוחטין את המדבריות. אבל משקין ושוחטין את הבייתיות. אלו הן בייתיות. הלנים בעיר. מדבריות. הלנות באפר:

מסכת חגיגה

פרק א הכל חייבין בראייה. חוץ מחרש שוטה וקטן. וטומטום ואנדרוגינוס. ונשים ועבדים שאינם משוחררים. החיגר והסומא והחולה והזקן. ומי שאינו יכול לעלות ברגליו. איזהו קטן. כל שאינו יכול לרכוב על כתפו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית. דברי ב"ש. ובה"א כל שאינו יכול לאחוז בידו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית. שנאמר שלש רגלים: ב בש"א הראיה שתי כסף והחגיגה מעה כסף. ובה"א הראיה מעה כסף והחגיגה שתי כסף: ג עולות במועד באות מן החולין. והשלמים מן המעשר. י"ט הראשון של פסח. בש"א מן החולין. ובה"א מן המעשר: ד ישראל יוצאין ידי חובתן בנדרים ובנדבות ובמעשר בהמה. והכהנים בחטאות ובאשמות ובבכור ובחזה ושוק. אבל לא בעופות ולא במנחות: ה מי שיש לו אוכלים מרובים ונכסים מועטים. מביא שלמים מרובים ועולות מועטות. נכסים מרובים ואוכלין מועטין. מביא עולות מרובות ושלמים מועטין. זה וזה מועט. על זה אמרו מעה כסף ושתי כסף. זה וזה מרובה. על זה נאמר איש כמתנת ידו כברכת ה' אלהיך אשר נתן לך: ו מי שלא חג ביו"ט הראשון של חג. חוגג את כל הרגל ויום טוב האחרון של חג. עבר הרגל ולא חג. אינו חייב באחריותו. על זה נאמר מעוות לא יוכל לתקן וחסרון לא יוכל להמנות: ז ר"ש בן מנסיא אומר. איזהו מעוות שאינו יכול לתקן. זה הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר. אם תאמר בגונב וגוזל. יכול הוא להחזיר ויתקן. ר"ש בן יוחאי אומר אין קורין מעוות אלא למי שהיה מתוקן מתחילה ונתעוות. ואיזה. זה תלמיד חכם שפירש מן התורה: ח היתר נדרים. פורחין באויר ואין להם על מה שיסמכו. הלכות שבת חגיגות והמעילות.

לשקות דוקא. ואסור מדרבנן לכו"ע: מערימין: לומר ערכי עלי ערך פלוני עלי: מחרימין. סתם חרמין לבדק הבית: אוכל נפש. זהו לב"ש. אבל לב"ה. כל שצורך יו"ט שרי: (ג) לרועה. ודוקא במסר מעיו"ט לב' רועים. ולא בירר מי ירעהו עד יו"ט. אבל בפסק מעיו"ט לרועה א' ומסרה לו ביו"ט. יוליכנה רועה כרגליו. ואפילו הוא א"י: שהולכין. למקום שהולכין הן לילך: (ד) כשואל. אף שלא קבלה עד יו"ט: כמשאיל. אף שרגיל להשאיל לו: שאלה. ביו"ט: כרגלי שתיהן. למקום שהולכין לילך: (ה) ושלהבת. כשהדליק בשלהבת חבירו: לא נהנין. לכתחלה: מועלין בנהנה. שאסור מקרבן מעילה: ושלהבת. שדחסה בידו אע"פ: שלו בכל. שאשו מי כגוזלה ממנו. לצורך שערי דרכים: כממלא. דהפקר הן: (ו) לא יביאו. אם לא הפקידו בידו. כלמיל ברועה: (ז) מנות. למקום שאין בעל הסעודה רשאי לילך: עכה. פי' אחר. שמכניסין אותו בהן מערבית: שבמדבריות. משקין לאו דוקא. דהרי מזונותן עליו והרי לשחוקן: בעיר. שבכל יום נכנסות. שלנות תוך התחום: באפר. באלו חוץ לתחום. מצא שהן מוקצין. מ"מ בהמת א"י שהובאה מחוץ לתחום שלא נצרך ישראל. מותרת:

פרק א הראיה. בעזרה בג' רגלים: חרש. ואפילו מדבר. ואפי' רק באוזנו אחד: טומטום. שערותו מכוסה: אנדרוגינוס. בזכרות ונקבות: והסומא. אפי' בעינו א': ברגליו. מהלכתו: (ב) הראייה. עולת ראייה שחייב כל אחד. צריך שיהיה שוה ב' מעה: החגיגה. שלמי חגיגה שחייב כל אחד: (ג) החולין. חסורה מחסרא והכי קתני. עולות אפי' אותן שנקרבות רק במועד דהיינו נדרים. וביו"ט לא. אבל עולת ראייה אף ביו"ט אף שנקריבן כל ז'. אפ"ה שאינן מביאין מחולין: והשלמים. שלמי שמחה שחייב כל א' כשצריך לבשר. יוכל ... שלמי מעשר שני: של פסח. שלמי חגיגה שמביא בפסח. וה"ה של שאר יו"ט. רק נקט פסח לרבותא. דסד"א ... שבא כדי לאכול הפסח על השובע. קמ"ל מותר ממעשר: (ד) י"ח. חובת שלמי שמחה: והחזה ושוק. שקבלו מ... ישראל: (ה) אוכלים מרובים. בני בית רבים. שאינו עשיר. מביא שלמי חגיגה מרובים. ועולת ראייה מועטת ... במ"כ: של חג. שלא הקריב לא עולתו ושלמיו של יו"ט: האחרון. אפילו בש"ע: (ח) באויר. דהתורה רק ... קרא

הרי הם כהררים התלוין בשערה. שהן מקרא מועט והלכות מרובות. הדינין והעבודות. הטהרות הטומאות ועריות. יש להן על מה שיסמכו. הן הן גופי תורה:

פרק ב אין דורשין בעריות בשלשה ולא במעשה בראשית בשנים ולא במרכבה אפי' ביחיד. אלא א"כ היה חכם ומבין מדעתו. כל המסתכל בד' דברים. ראוי לו כאילו לא בא לעולם. מה למעלה מה למטה. מה לפנים ומה לאחור. וכל שלא חס על כבוד קונו. ראוי לו שלא בא לעולם: ב יוסי בן יועזר אומר שלא לסמוך. יוסי בן יוחנן אומר לסמוך. יהושע בן פרחיא אומר שלא לסמוך ניתאי הארבלי אומר לסמוך. יהודה בן טבאי אומר שלא לסמוך. שמעון בן שטח אומר לסמוך. שמעיה אומר לסמוך. אבטליון אומר שלא לסמוך. הלל ומנחם לא נחלקו. יצא מנחם. נכנס שמאי. שמאי אומר שלא לסמוך. הלל אומר לסמוך. הראשונים היו נשיאים. ושניים להם. אבות בית דין: ג ב"ש אומרים מביאין שלמים ואין סומכין עליהם. אבל לא עולות. וב"ה אומרים מביאין שלמים ועולות וסומכין עליהם: ד עצרת שחל להיות בערב שבת. ב"ש אומרים יום טבוח אחר השבת. וב"ה אומרים אין לה יום טבוח. ומודים. שאם חל להיות בשבת שיום טבוח אחר השבת. ואין כהן גדול מתלבש בכליו. ומותרין בהספד ובתענית. שלא לקיים דברי האומרים עצרת אחר השבת: ה נוטלין לידים לחולין ולמעשר ולתרומה. ולקודש מטבילין. ולחטאת. אם נטמאו ידיו נטמא גופו: ו הטובל לחולין והוחזק לחולין. אסור למעשר. טבל למעשר והוחזק למעשר. אסור לתרומה. טבל לתרומה והוחזק לתרומה. אסור לקודש. טבל לקודש והוחזק לקודש. אסור לחטאת. טבל לחמור. מותר לקל. טבל ולא הוחזק. כאלו לא טבל: ז בגדי ע"ה. מדרס לפרושין. בגדי פרושין. מדרס לאוכלי תרומה. בגדי אוכלי תרומה. מדרס לקודש. בגדי אוכלי קודש. מדרס לחטאת. יוסף בן יועזר היה חסיד שבכהונה. והיתה מטפחתו מדרס לקודש. יוחנן בן גודגדא היה אוכל על טהרת הקדש כל ימיו. והיתה מטפחתו מדרס לחטאת:

פרק ג חומר בקדש מבתרומה. שמטבילין כלים בתוך כלים לתרומה אבל לא לקדש. אחוריים והתוך ובית הצביטה (נ"א הצביעה) בתרומה. אבל לא בקדש. הנושא את המדרס נושא את התרומה. אבל לא את הקדש. בגדי אוכלי תרומה. מדרס לקדש. לא כמידת הקדש מידת התרומה. שבקדש מתיר ומנגב ומטביל ואחר כך קושר. ובתרומה קושר ואחר כך מטביל: ב כלים הנגמרים בטהרה. צריכין טבילה לקדש אבל לא לתרומה. הכלי מצרף מה שבתוכו לקדש אבל לא לתרומה. הרביעי בקדש פסול והשלישי בתרומה. ובתרומה אם נטמאת אחת מידיו חברתה טהורה. ובקדש מטביל שתיהן. שהיד מטמא את חברתה בקדש אבל לא בתרומה: ג אוכלין אוכלים נגובין

בקרא: הדינין. דיני ממונות: העבודות. של קרבנות: גופי תורה. אע"ג דכולם לא נתפרשו. אלא בגמרא חוץ: פרק ב בעריות. שלא נתפרשו. כגון מלאכתו ואם חמיו ואם חמותו: בשלשה. וכ"ש ליותר מג'. דחיישינן שלא ישמעו יפה: במעשה בראשית. מה בריאת העולם: במרכבה. להתבונן בספירות הקדושות. היה. התלמיד: ומבין: להבין ראשי פרקים: למעלה. מחלל העולם: לאחור. קודם שהתחיל הזמן ואחר סופו: קונו. לחטוא בסתר: (ב) שלא לסמוך. על קרבנות יו"ט. דמשתמש בבע"ח ביו"ט. ולא דחי עשה ל"ת. מדאפשר לקיים שניהם: יצא. לעבודת המלך הורדוס. וי"א לתרבות רעה: הראשונים. שנזכרו תחלה בכל זוג: אבות. הן משמע שהיה אב"ד והלל נשיא: (ג) שלמים. מדבריהם לאכילת היום: ואין סומכין. רק בחוה"מ. ועולות. ראיה: וסומכין. דתיכף לסמיכה שחיטה: (ד) טבוח. שחיטת עולת ראיה: השבת. דיש לעצרת תשלומין כל ז': יום טבוח. דאוסר להקריבו ביו"ט כנ"ל. וקמ"ל שלא רצתה לב"ש. ואף דמפסיק יום אחד אחר יו"ט. אפ"ה לא יקריב ביו"ט: בכליו. ח' בגדים: אחר השבת. ביום א' בשבוע: (ה) לחולין. כשאוכל פת: מטבילין. במקוה של מ' סאה מחוברין: ולחטאת. פי' פרה אדומה: גופו. וצריך לטבול כל גופו: (ו) לחולין. לאכול חולין בטהרה: והוחזק. שהתכוון לכך: למעשר שני: (ז) מדרס. שאין אותן כאילו ישבה עליהן נדה: לפרושין. החברים הפורשים מע"ה לאכול חוליהן בטהרה: אוכלי. תרומה בגד אחד. דבגדי פרושים מדרס לאוכלי מע"ש. וכל בגדי מע"ש מדרס לאוכלי תרומה: מטפחתו. (סודר) שלו: אוכל. חולין שלו:

פרק ג בתוך כלים. כשמניחן זה בזה: לא לקודש. דהתחתון חוצץ: הצביעה. (האנטגריף) שבו בית קבול: בתרומה. דבתרומה בנטמא א' מג' אלו טומאה דרבנן. כשמטבילן שנטמאו. דמדאורייתא אין כלי נטמא רק מאה"ט. לכך בתרומה לא נטמא רק הבית קבול שנגע ולא האחר שבגדו. ובקודש: בנטמא אחד. נטמא כל הכלי. שנגע בכלי רק מגבה: את הקדש. כלי שישב עליו זב: טמא. בלוחה שמה. וכגון שהתרומה בכלי חרס שאינו מיטמא מגבו. והנושא שנגע משום קודש. את הקדש. שנטמא הקודש. שנגע בו המדרס לבדיו: מתיר. קודש שמוכן ואף שמטבילו. מתיר הקשרים שלא יחצצו. והכוונה לא מגבו מה"ש מקודש: ובתרומה קושר. כשירצה: (ב) טבילה. מיבק שהיו עליהן רוק ע"ה ושאר לא כשנגמר ונטמא הכלי: מצרף. דנטמא מיכה אחת שבתוכה נטמא יחד: מידיו. באוכלין ומשקין וספר: שמטמאים לאדם מד"ס: (ג) בתרומה. דהטמאת

בידים מסואבות בתרומה אבל לא בקדש. האונן ומחוסר כפורים צריכין טבילה לקדש אבל לא לתרומה: ד חומר בתרומה. שביהודה נאמנין על טהרת יין ושמן כל ימות השנה. ובשעת הגיתות והבדים אף על התרומה. עברו הגיתות והבדים והביאו לו חבית של יין של תרומה לא יקבלנה ממנו. אבל מניחה לגת הבאה. ואם אמר לו הפרשתי לתוכה רביעית קדש נאמן. כדי יין וכדי שמן המדומעות. נאמנין עליהן בשעת הגיתות והבדים. וקודם לגיתות שבעים יום: ה מן המודיעית ולפנים נאמנים על כלי חרס. מן המודיעית ולחוץ אין נאמנין. כיצד הקדר שהוא מוכר הקדרות נכנס לפנים מן המודיעית. הוא הקדר והן הקדירות והן הלוקחים נאמן. יצא אינו נאמן: ו הגבאין שנכנסו לתוך הבית וכן הגנבים שהחזירו את הכלים. נאמנין לומר לא נגעו. ובירושלים נאמנין על הקדש. ובשעת הרגל אף על התרומה: ז הפותח את חביתו והמתחיל בעיסו על גב הרגל. רבי יהודה אומר יגמור. ותכ״א לא יגמור. משעבר הרגל היו מעבירין על טהרת העזרה. עבר הרגל ביום ששי לא היו מעבירין. מפני כבוד השבת. רבי יהודה אומר. אף לא ביום חמישי. שאין הכהנים פנוין: ח כיצד מעבירין על טהרת העזרה מטבילין את הכלים שהיו במקדש. ואומרין להן הזהרו שלא תגעו בשלחן (ובמנורה) ותטמאוהו. כל הכלים שהיו במקדש יש להם שניים ושלישים. שאם נטמאו הראשונים יביאו שניים תחתיהן. כל הכלים שהיו במקדש טעונין טבילה. חוץ ממזבח הזהב ומזבח הנחשת מפני שהן כקרקע. דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים. מפני שהן מצופין:

ידי. הואיל ואוכלים תרומות במזיג ואוכלין. ומותר גם לאכול עמה חולין בידו ממש כשהחולין נגוב: האונן. יום שמת קרובו: ומחוסר כפורים. זב זבה יולדת ומצורע. שטבלו והעריב שמשן. ולא הביאו קרבנותיהן. אסורים לאכול קודש: לקדש. אחר שהביאו קרבנותיהן: (ד) השנה. דבאמר ע"ה שמשמרן בטהרה והקדישן בפירוש. הברים לנסכים נאמנות: הגיתות. כשדורכים יין: והבדים. כשעוצרים זיתים: אף על. דכל הגיתות אז כליהן: והביאו. ע"ה לכהן חבר: ממנו. שמא נטמאה אח"כ: מניחה. הע"ה שיודע שהתרומה רשאי להניחה עד וכו'. שאז יהיה נאמן עליה: קדש. ר"ל שהברים מתוכה רביעית לנסכים: המדומעות. שמערב ליקח מהן לנסכים. וכדי. מע"ה צריך להפריש תרומה ומעשרות. שאינו נאמן עליה: ע' יום. דאז מתחילין לעשות הכלים. לכך נאמן אז אף על התרומה. דהכל מסרו אז כליהן: (ה) המודיעית. כרך רחוק מירושלים ט"ו מיל. ומשם מביאין קדירות לירושלים: הקדר כו'. דוקא הקדר שהכניסן נאמן. ולא אחר. ואינו נאמן על של חבירו: הלוקחין. אותן הדברים נכנס: (ו) הגבאין. גבאי המס. והן ע"ה: הבית. לחפש לשם: הכלים. כלי חרס: לא נגעו. לתוכו. דכלי חרס אינו מיטמא מגבו: הקדש. שע"ה: הרגל. דאז הכל מטהרין עם: (ז) הרגל. לחכרן לרגל. ומטמאו הע"ה. כמאכלים: יגמור. אחר הרגל. לחכרן בחזקת טהורים: העזרה. מפני כלי המקדש לטבילן. מדנגעו הע"ה ברגל: השבת. שהכהנים טרודים בצרכיהן לשבת: פנוין. שצריכין לדשן הדשן מהתפוח. שנתרבה שם ברגל: (ח) להן. לכהנים הע"ה שנכנסו להיות בעזרה ברגל: בשלחן. דא"א לסלקו. דעליו מונח לחם הפנים תמיד: מצופין. ר"ל חכמים מטמאים מזבחות מפני שהן מצופין במתכת. וי"א דהכמים נ"כ מטהרין. מדמטפה טהור (ריש פ' כ"ב דכלים):

אח"כ אומר מאמר זה מהזוהר (בשלח נד א'):

אז ישיר משה ובני ישראל וגו'. ר' אבא פתח ואמר. אסתכלנא בכל תושבחן דשבחו לקב"ה. וכלהו פתחו באז. אז אמר שלמה. אז ידבר יהושע. אז ישיר ישראל. אלא הכי תאנא. כל נסין וכל גבורן דאתעבידו להו לישראל. כד אתנהיר בנהירו דעתיקא קדישא. בעטרוי גליפין רשימין בא'. וא' אנהיר בנהורי ונהיר לכל עבר. וכד אתחבר נהירו דאל"ף ומטי לזיי"ן מאן זיין. דא חרב ליי' מלאה דם. כדין עביד נסין וגבורן. בגין דאתחבר א' עם ז'. והא הוא שירתא. שירתא היא דכל סטרין. ודא הוא אז ישיר. ישיר שר מבעי ליה. אלא מלה דא תליא ואשלים (לזמנא דאתי) דזמינין ישראל לשבחא שירתא דא. משה ובני ישראל מכאן אוליפנא. דצדיקיא קדמאי. אע"ג דאסתלקו בדרגין עלאין דלעילא ואתקשרו בקשורא דצרורא דחיי. זמינין כלהו לאחייא בגופא ולמחמי אתין וגבורן דקא עביד קב"ה לישראל. הה"ד אז ישיר משה ובני ישראל. ר"ש אמר מהכא. יוסיף יי' שנית ידו לקנות את שאר עמו. לקנאה. כד"א ה' קנני ראשית דרכו. את שאר עמו. אלין אינון צדיקיא דכאן דאקרון שאר. כד"א ויאמרו שני אנשים במחנה. ועכין. לית עלמא מתקיימא אלא על אינון דעבדי גרמייהו שירים. ואי תימא הואיל ואתקשרו בצרורא דחיי ומתענגי בענוגי עלאה. אמאי יחית לון קב"ה לארעא. תוך ואוליף מזמנא קדמאה דכל אינון רוחין ונשמתין דהוי בדרגא עלאה דלעילא דקב"ה. נחית לון לארעא לתתא. כ"ש השתא דבעי קב"ה ליישרא לעקימא כמא דאת אמר כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא. ואי תימא אינון דמיתו בעטיו של נחש. אפי' אינון יקומון ויהון מארי דעיטא למלכא משיחא. ועל דא סגיין. משה זמין למימר שירתא לזמנא דאתי. מ"ש. בגין דכתיב כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות. אראנו. אראך מבעי ליה. אלא אראנו ממש למאן דחמא בקדמיתא. יחמי ליה תניינות ודא הוא אראנו. וכתיב אראנו בישע אלהים. כדין. אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה'. שירתא דמטרוניתא לקב"ה. תנינן. כל בר נש דאמר שירתא דא בכל יומא ומכוין בה זכי למימרה לזמנא דאתי. דהא איהי כה עלמא דין. ואית בה עלמא

עלמא דאתי. ואית בה קשרי מהימנותא. ואית בה יומא דמלכא משיחא. אז. לאתלתא כ' אינון תושבחן אחרנין דקאמרי עלאי ותתאי. השירה. שיר מבעי ליה. אלא שירתא דקא משבחא מטרוניתא למלכא. משה מתתא לעילא קאמר והא אוקמוה. ליי'. בגין דאנהיר לה מלכא אנפהא ונהיר אנפוי מלכא לקבלא. ר' יוסי אמר. דכל אינון תושבחן דהוו עבדין. מסיך מלכא קדישא לקבלא. בגיני כך משבחא ליה מטרוניתא. אמר רבי יהודה. אי הכי אמאי כתיב משה ובני ישראל והא מטרוניתא בעיא לשבחא. אלא זכאה חולקהון דמשה וישראל. דאינון הוו ידעין לשבחא למלכא בגין מטרוניתא כדקא יאות. בגין דכל ההוא חילא וגבורא דילה. ירתא מן מלכא. ר' חייא פתח ואמר. קומי רוני בלילה לראש אשמורות. קומי רוני. דא לדיקייא. בלילה. ר"י אמר. בלילה בזמנא דהיא שלטא ומתערא. לראש אשמורות. בראש מבעי ליה. אלא לראש כמה דכתיב על ראש יוסף. ואוקימנא ראש הממה דא יסוד. אוף הכא לראש דא יסוד דמטרוניתא מתברכא ביה. ראש אשמורות. דא הוא רישא דנצח והוד. ר' יוסי אמר. דא הוא רישא דכתרי מלכא וסיומא. ר' אבא אמר. לראש אשמורות כתיב חסר. ודא הוא רישא. ראש הממה. וכלא במלכא קדישא עלאה אתמר. ודא הוא ליי'. ר' ייסא אמר. ליי'. דא הוא נהרא דנפיק מעדן. דכל משחא ורבו נפיק מניה לאדלקא בוצינין. ומשמע לבתר דכתיב אשירה ליי'. דא הוא מלכא קדישא עלאה ועל דא לא כתיב אשירה לו. ויאמרו לאמר. דא הוא לדרי דרין. בגין דלא יתנשי מנייהו לעלמין. דכל מאן דזכי להאי שירתא בהאי עלמא זכי לה בעלמא דאתי. וזכי לשבחא בה ביומוי דמלכא משיחא בחדוותא דקב"ה דכתיב לאמר. לאמר בההוא זמנא. לאמר בארעא קדישא בזמנא דשרו ישראל בארעא. לאמר בפורקנא דלהון. לאמר לעלמא דאתי. אשירה ליי' שיר מבעי ליה. מהו אשירה. אלא בגין דהוו משבחן תשבחתא דמטרוניתא בעי לשבחא. ליי'. דא מלכא קדישא. כי גאה גאה. כמה דסליק ואתעטר בעטרוי לאפקא ברכאן וחילין וגבורן בכלא. כי גאה גאה. גאה בהאי עלמא. גאה בעלמא דאתי. כי גאה בההוא זמנא. גאה בגין דיתעטר בעטרוי בחדוותא שלימתא. סוס ורוכבו רמה בים. שולטנותא דלתתא ושולטנותא דלעילא דאחידן בהו. אתמסרו בההוא יומא רבא ושולטנותא רבא למעבד בהו נוקמין. ותנינן. לא עביד קב"ה דינא לתתא. עד דיעבד בשולטניהון לעילא. הה"ד יפקוד יי' על צבא המרום במרום וגו'. רמה בים. א"ר יהודה. בים בלילה. הה"ד ביה ויולך ה' את הים ברוח קדים. דאתער בה גבורא תקיפא. הה"ד עזה כל הלילה. בההוא זמנא בעא מטרוניתא מן מלכא. כל אינון אוכלוסין דלתתא וכל אינון שולטנין דלעילא דיתמסרון בידהא. וכלהו אתמסרו בידהא למעבד בהו נוקמין הה"ד סוס ורוכבו רמה בים. בים ממש. לעילא ותתא]:

(ו) אל ד' דפסח מוהר בפס"ח. מפן ק' ברכות. כמו בשבת: (ז) בשחר מתפללין של י"ט כדרכו (ואם הוא שבת. צריך להזכיר בה של שבת) הלל בדילוג. קדיש שלם (ואם הוא שבת. אומרים שה"ש קדיש. אין כמוך: (ח) מוציאין ב' ס"ת. בא' קורין פ' בשלח. כהן עד נפשי העם. לוי עד רעם (בשבת. ויעבו ק). ישראל הראשון. רביעי במצרים. חמישי חופלך. בשבת (ששי) עד בתוך הים. (שביעי) רופלך [והשירה יקרא רק הא'. ויש למחות באותן שקורין השירה בקו"ל עם הש"ץ. אך אין קפידא כ"כ: (ט) טעה וקרא כל הבכור ונזכר באמצע קריאת א' מהעולין. יפסיק (אם קרא עכ"פ ג"פ) ויברך לאחריו ויגלול לפ' בשלח ויקרא שאר העולין. ואם נזכר באמצע קריאת האחרון קודם שבירך לאחריו. יפסיק ולא יברך לאחריו ויגלול לפ' בשלח ויברך לפניו ויקרא זה (והאנשים שעלו כבר מצטרפין למנין העולין) ואם נזכר אחר שבירך לאחריו. יצא בפ' זו. קרא היום ב' השירה. ואם קרא בב' הימים בשלח או כל הבכור יצא: (י) אם דילג אפי' השירה וקרא לב' גברי ובירך לאחריו יצא: (יא) אם ברא לכעולם בפ' קדש. כמו שיקרא ממש עד קלא מפ' בשלח ויברך] קדיש וגולל: (יב) בב' קורא למפטיר והקרבתם [משום ספק בספר אחר. יחזור ויוציא ס"ת ויקרא והקרבתם: (יג) דילג קרא הקורא הפסוק ונוסף בשביעי ובירך לאחריו יצא. ואם עדיין לא סילק הס"ת. סף השירה. הקורא הפסוק בלי ברכה] ומפטיר בשמואל. וידבר דוד עד השירה. בברכת ההפטרה חותם מקדש ישראל והזמנים: (יד) בשבת. מקדש השבת וישראל והזמנים. ולא אומרים יקום פורקן. מי שבירך למנין וקבל: (טו) אשרי. חצי קדיש. מתפללין מוסף י"ט ואם הוא שבת. כולל בו של שבת. והוסף בו ג"כ: (טז) מחזיר הש"ץ התפלה ואומר קדושה דיו"ט ג"כ קדיש שלם. שירים של יום אומרים. כ"א לפי מנהגו: (יז) שמחת י"ט נוהגת בו כיוהר. של יום היינו מלוים בדין הסעודה. וכו קיים התוספות. כמ"ש בשער הכיר. לכן מסרלאי לזכור ביום תנדי ס' עלינו. מוסף על מה שצריך לעשות זכר לנפלאותיו כמו שגדול של קריעת י"ס. וכתרגם עברה. והלום הלכנו. וממוצא המשנה. וי"ל מאמר הזוהר הנ"ל: (יח) תפלת מנחה וסעודה. שוב בו לי"ם פרלאון. וכן לענין אם חל בשבת: (יט) וכוי יודע שבר סוס בגלע. כמו גם י"ט דשביעית הפנים:

מסלול ב. לאחרון דפסח

(א) כ"ב ימן בערב. מתפללין של י"ט. הכל כבאתמול: (ב) מתפרין ז': (ג) קדוש. סעודה ובה"מ. כשבשעת הראשון: (ד) בשחר מסדרין התפלה והכל כבאתמול (אם חל בשבת. אומרים מז שה"ש) ומוציאין ב' ס"ת. בא' קורין בפ' ראה כל הבכור [ובחיל עשר תעשר יען]. כהן עד הנגים. לוי חייך. ישראל מלאכה. רביעי הנוקים הלנה. חמישי מנים כסדר. אבר מן לך: (ה) ואם חל בשבת. מתחילין עשר תעשר. וקורא כהן עד אשר תעשה. לוי כל אשר תעשה [קרא עשר עד שמור את חודש כנגד. קורא עוד א' ויקרא ממו שמור עד סופו בברכה ומברך לאחריו ואומר קדיש שמו]: (ו) בס"ת ב' למפטיר. והקרבתם. ומפטיר בישעיה י"ד. עוד היום בנוב. כי בה ממשלת סנחריב שמשה בפסח (עמ"ש בס"ד בדרוש מכתב ליחזקיהו) ומגלות אחרונה: (ז) בק"ק נוהגין בשמות כל פעם שקורין כל הבכור. שכתוב בה איש כמתנת ידו: לכן פוסקין לדקה ונודרים, ואמנם שאינו כמן ע"פ הדין. ועמ"ש בס"ד וקס"א. מ"מ בזה איזה פורע בן המנהג. מאחר שהוא י"ט ב' של גליות. ומזכין של מטה בעד נשמות המתים. שיזכור אותם הש"י. ולגב זה יזכור גם אותו לטובה בזכותן (בק"ק אלטונא נוהגים לידור להרב המברך בעד החיים. ואחרי אל הנסים אח"כ מגן ב"ן (בקול רם. למזג שמחת החג בגלות) אל מלא רחמים (להזכיר בשם גדולי הצבור שנספו נ"ע) ואומרים הקהל אב הרחמים:

(לאב) יזכור אלהים נשמת אבא מורי (פב"פ) שהלך לעולמו. בעבור שאני נודר צדקה בעדו. ובשכר זה תהא נפשו צרורה בצרור החיים. עם נשמת אברהם יצחק ויעקב שרה רבקה רחל ולאה. ונשמות שאר צדיקים וצדקניות שבגן עדן. ונאמר אמן:

(לאם) יזכור אלהים נשמת אמי מורתי (פב"פ) שהלכה לעולמה. בעבור שאני נודר צדקה בעדה. ובשכר זה תהא נפשה צרורה בצרור החיים. עם נשמות אברהם יצחק

ויעקב שרה רבקה רחל ולאה. ונשמות שאר צדיקים וצדקניות שבגן עדן. ונאמר אמן:

(לקרובים) יזכור אלהים נשמת (אבי ואמי זקני וזקנותי) (בני ובנותי) דודי ודודותי. אחי ואחיותי. קרובי וקרובותי. בין מצד אבי בין מצד אמי. שהלכו לעולמם. בעבור שאני נודר צדקה בעדם. ובשכר זה תהיינה נפשותיהם צרורות בצרור החיים. עם נשמותיהם של אברהם יצחק ויעקב שרה רבקה רחל ולאה. ועם נשמות שאר צדיקים וצדקניות שבגן עדן. ונאמר אמן:

יזכור אלהים נשמת (פב"פ) ונשמת כל קרובי וקרובותי. הן מצד אבי הן מצד אמי: הן שהומתו הן שנהרגו הן שנשחטו ושנשרפו ושנטבעו ושנחנקו על קידוש השם. בעבור שנדבו צדקה בעד הזכרת נשמתם בגן עדן תהא מנוחתם. לכן בעל הרחמים יסתירם בסתר כנפיו לעולמים. ויצרור בצרור החיים את נשמתם. ה' הוא נחלתם. וינוחו על משכבם בשלום. ונאמר אמן:

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן דוד ושלמה. הוא יברך את ר' (פב"פ) בעבור שנודר בעד הנשמות שהזכירו היום. לכבוד המקום ולכבוד התורה (בר"ה ויו"כ ולכבוד יום הדין) (ברגל ולכבוד הרגל) בשכר זה הקדוש ברוך הוא ישמרהו ויצילהו מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה. וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיו (בר"ה ויו"כ ויכתבהו ויחתמהו לחיים טובים בזה יום הדין) (ברגל ויזכהו לעלות לרגל) עם כל ישראל אחיו. ונאמר אמן:

אל מלא רחמים שוכן במרומים. המציא מנוחה נכונה על כנפי השכינה. במעלות קדושים וטהורים כזוהר הרקיע מזהירים, את נשמת (פב"פ) שהלך לעולמו (לנקבה שהלכה לעולמה) בעבור שאתן צדקה בעד הזכרת נשמתו (נשמתה) בגן עדן תהא מנוחתו (מנוחתה) לכן בעל הרחמים יסתירהו (יסתירה) בסתר כנפיו לעולמים ויצרור בצרור החיים את נשמתו (נשמתה) ה' הוא נחלתו (נחלתה) וינוח (ותנוח) על משכבו (משכבה) בשלום. ונאמר אמן:

(ח) סדר שאר היום. שמתחו ותפלת מנחתו ומספידו בין בחול בין בשבת. שוה לגלאון. והוי יודע שביום זה בחול יושבין לבקש את ידיהן. יום זה שאז יום מילת יצחק ע"ה וישראל מזה שום עיקר גדול מ"ש ל' על גליון וכן הרוא עוד בס"ד. סליק מבוי י"ד:

מבוי יא. אסרו חג. כ"ג ניסן

(א) מנהג מתפללין כסדר ימי החול: (ב) סופרין ח': (ג) אח"כ מבדילין. כדרך שמבדיל במוצאי יו"ט א': (ד) כשאר מתפללין כסדר ימי ניסן. ואח"כ בו לנגלה: (ה) עושין בו איסור לא מלאכה ומכה: (ו) לעשן מנהג. דינו כשאר ימי ניסן:

מבוי יב. לשאר ימי ניסן

(א) מנהג כ"ד ניסן. סופרין ט: (ב) כגר כ"ע שא"א תחנון בכל ימי ניסן. וד"י תענית בו. עיין במבוי א': (ג) אמר רבא לרבנן כמשנה. גם היתו קמא ביומי ניסן: (ד) ולא קבעינן בהו אבל: (ה) אל ממעט בבני סבור בשנה שעולם מן הלגם. בשאר ביומי ניסן: (ו) מאי מאן דספק ביומי ניסן ותנא אילני דמלבלבי. אומר:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם. שלא חסר בעולמו כלום. וברא בו בריות טובות. ואילנות טובות. להנות בהם בני אדם:

(ז) מהגין שלא לישא אשה בין פסח לעצרת. שלא לכרכום בשמחה בימים אלו שמתו בהם תלמידי ר"ע. כדאי' בפ' הבא על יבמתו (וכתוב"כ כתב קבלות מרבנו גאונו פרק. נגזרה הסג"ז מלמכה. ובהם פ"ח בתוליה) ועוד שבהם דוגמת ספירה מקיים ממומאה: (ח) ולכן נהגו ג"כ איסור בתספורת. כענין המגדלת שלבה בפרס ימי ספירה שנה (ותשבה קיון רפעים בגינם לדברי ר' יוחנן בן נורי. שמשה עד העצרת. קלעות שבת"כ. מקראין לפני עצרת) ובספרי אר"י במפיק עד שמגן. שבהם ימי דינין. כמלון בשמרות: (ט) ודין שואלין והספורת שוין כולן. ומיכן מותרין במקום מצוה של דבר: (י) גם מנהג הנשים שלא לעשות מלאכה בימי ספירה עומד כל הלילה. ומאמת לף להכבים מקום למנהג זה. כמ"ש כמה גדולים. ועשיתי לו כמיכום גלות. עמו"ק. וסיים במלאכה גמורה ואריכות: (יא) כ"ה ניסן סופרין י': (יב) כ"ו בו סופרין י"א: (יג) בוא יום מיתת יהושע בן נון: (יד) כ"ז בניסן סופרין י"ב: (טו) כ"ח בו סופרין י"ג: (טז) ביום זה נקיפו את יריחו ז' פעמים ונפלו חומותיה ונלכדה מנמולה של א"י לפני יהושע ונ"י. ראוי להזכיר בהם כגדול ולתת שבח והודיה להשי"ת על אלה ביום זה (בשנה זו בוא שבת. קורין בו פ' שמיני. מכריזין החדש ואומרים א"ב ואין מזכירין נשמות ומפטירין עמר פרקי אבות): (יז) כ"ט בו סופרין י"ד. בשבת אין נופלין על פניהם: (יח) ל' דניסן בוא א' דר"ח אייר (בשנה א בוא ביום ב') סופרין בו טו: (יט) ים ולא ירדו גשמים כו'. סו בלשר מעצירת גשמים וירדו. פ"ע בשער סניה. ואם ירדו יותר מדאי. עי' שער יכיס:

סליק י"ב מבואות דשער המספקד. ויפתח שער היסוד. לחודש אייר. הוא יסוד מוסד להתחלת הויתנו לעם סגולה מכמת פנים א שבו נתן לנו את השבת ב בו ירד לנו המן ג ונתנה לנו הבאר ד באחד בו נצטוו ונמנו ישראל בשנה השנית ליצ"מ ה בו נצטוו על פסח שני ו בו התחיל בנין בית הבחירה. שנא' יסד בית ה' בחודש זיו (ונראה שר"ח הזה. כי לא בא הכתוב לסתום ומסתמא בו נשלם ג"כ. ככתוב ויבנהו ז' שנים. ומה ששאל אחד אותי בירח בול כלה. ע"ל ריש שער המים: וכן עשו עולי הגולה. במ' בו החלו כו'. ויסדו הבונים. לפיכך זה שמו הגאה לו:

(א) מולו שר. סימנו סמטון: (ב) בשל בשנים. א"ח לס"ע. שוה לעולם תכר: ((ג) מולדו בשנה זו. ב' ס' סמ"ז:) (ד) בס' ט. ב' דר"ח. אים על אלה בתבה"ז. כשרב שלמות סופרין טו: (ה) סיפי השמני ליסא ולסספר בו. סוף מנהגא: (ו) סדר ר"ח. פ"ע במבוי א' השער המספקד: (ז) ב' אייר סופרין יו: (ח' ג' אייר סופרין יח: (ט) ד' אייר סופרין יט: (י) ה' אייר (בשנה זו בוא שבת. קורין תזריע ומצורע. מפטירין וארבעה אנשים. ומברכין כמשפטן בס"כ) סופרין כ:

ענין התענית בה"ב. הוא לכפר מה שחטא ביו"ט משמחה לנו. והעיקר היא לנו תשבר ע"י הלום. ויהין לתקן חטא על מנה השעבוד. ויבקש מה' סליחה וכפרה. ויפער מה שהיה אוכל ביום זה ויתן לעניים בערב. והמלירה מילה מטה לגזל ומ"ז המרכם :

סלח לנו אבינו. כי ברוב אולתנו שגינו. מחל לנו מלכנו כי רבו עונינו :

אומר אל ארך אפים אתה עד ולהתאתינו ונחלתנו ואח"כ אומר זה :

סלח לנו אבינו כי חטאנו מחל לנו מלכנו כי פשענו : כי אתה אדני טוב וסלח ורב חסד לכל קוראיך :

הושיעה יהוה כי גמר חסיד כי פסו אמונים מבני אדם : לולי יהוה שהיה לנו בקום עלינו אדם : אזי חיים בלעונו בחרות אפם בנו :

אומר רחום אב עד ועל עמך ואח"כ אומר זה. והגוס יצחק הקטן ברבי מאיר חזק

אלהינו ואלהי אבותינו

ישראל עמך תחנה עורכים. שהם מצרים ולהושע צריכים: צריהם עליהם עול מאריכים. כל זאת הגיעתם ושמך מברכים: חולי ומכאוב להכהב לא נמסר. עלובים מנוער ומהם לא הוסר: קדוש בידך לפתח מוסר. כאומנותך הנקיה ולא כאומנות בשר: הלובש צדקה ולו כמעיל עטיה. וממכה עצמה מתקן רטיה: קומם עדתך מנפילתה המטויה. בכחך הגדול ובזרועך הנטויה: באהבתך ובחמלתך מנשא ומנטל: עצת צורריך תסכל ומחשבותם תבטל: הבה מהומה ביניהם הטל. ומלאך אכזרי חותה ומטלטל: בעבור כבוד עצמך ושם קדשך המהולל. נוראות הפלא לבל בעמים יתהלל: יועציהם ואיתניהם תוליך שולל. ובהם תעולל כאשר בי התעולל: מקים מעפר דל ואביון מאשפה. כנסתך בל תתן לכלה ולחרפה: אם בפקודיך מתעצלת ומרפה. על כל פשעיה אהבתך תהא מחפה: יתרה חבתם לפניך אדוני האדונים. בין כך ובין כך קרואים לך בנים: רחמיך יקדמונו אלהי עליונים ותחתונים. טרם ישטפונו המים הזידונים: חפצי

הושיעה (תלים יב) : גמר. כלה חסיד מהעולם ללמד עלי זכות. ואפסו וכלו אנשי אמונה. וידברו עלי כזב : לולי (תהלים קכד) :

ישראל. עורכים. מסדרים כמערכות הקרבנות: מצרים. שהם בצרה. ולכך להושע צריכים. ובכל יום שמתחדשים גזרותיהם. ועל כל זאת שמך מברכים : לא נמסר. לא נמסר : עלובים מנוער. מנעוריהם הם נתרכים עד זקנותם : לפתח מוסר. להתיר מוסרות רצועות של עור הקשורים על הצואר : בשר. מלך ב"ו מוחץ באומה שפילה. ואינו מתדבק בה : הלובש צדקה. מלבוש נלבות של צדקה שמושיע ישראל. כמעיל. מלבוש העוב : עטיה. מעוטף : ומכה. על ידי יסורין ומכות שמולח עליהם. שעה לפי רפואה שהם צריך בהשובה : רטיה. חתיכת בגד שמונחת בסממן. שמתקן על המכה : המטויה. הנטויה : מנשא. מגביה ומרומם : כנסתך. כנסת ישראל : אם. לפי' אם עצלה ורפוים במצותיך : בין כך. בין שעושין רצונך בין לא : תולי. השיטים הם כך שהיה קרוב ליושעתם. ועל מה שיבא עליהם מלדיק סדין. ותפילים לביתם קרובים אליך : סמויה

קרבתך על כל הבאות. החישה למו ישועות הנבאות: קדוש עשה עמם לטובה אות. חזק ואמיץ גואלם יהוה צבאות: אל מלך (תמצא ביוה"כ)

נשא לבבנו אל כפים אל אל בשמים: תבוא לפניך אנקת אסיר
כגדל זרועך הותר בני תמותה: לאדני אלהינו הרחמים והסליחות
כי מרדנו בו: כרחם אב וכו'

החישה: מהר. למו. להם: הנבאות. האמורות על ידי הנביאים. חזק. אתה חזק. ה' צבאות וגואלם:

נשא. (איכה ג) כתוב נושאים כפינו לה'. אלא עתה גם לבבנו נשיבו לפניו. פ"ל כפים הענוים (שמים) ע"ש עב קשה כף איש (מ"א יח) וכמו אל כפים (איוב לו) ר"ל נשא לבבנו באמת לה' כרוחו כפיו שמסיר מהם כל מיאוף. שמחם ועוז ירוחם. ותשוב כמושל וחרן בידו: תבא (תלים עט): אנקת. זעקה (כמו באנוק חלל יחזקאל כו) האסור בגולה: הותר. שאם קצרו מצוה (כמו ויותירו. תלים קה) בני האומה המסורה ליהרג עליך: לה'. (דניאל ט) לפי שמרדנו בה' ובלי רחמים וסליחות לא נוכל עמוד. לכן הם בידו:

א"ב ואות ה משולש

אלהים בישראל גדול נודעת. אתה יהוה אבינו אתה: בכל קראנו
אליך קרבנו. רם ונשא אתה בקרבנו: גמלתנו הטובות
גם בחובנו. לא בצדקותינו וביושר לבבנו: הודנו גם כי זנחנו. ואלנו
כי עבדים אנחנו: הננו בעונינו עד דכא. ותקצר נפש לך מחכה:
ואיה חסדיך הראשונים עמנו. מעולם ועד עולם גאלנו: ואף נשא
נפש כחנו. יהוה אל באפך תוכיחנו: חלחלות רבות בלו בשרנו.
נא אל בחמתך תיסרנו: טורח הצרות אין להספר. איה שוקל ואיה
סופר: ידענו רשענו כי פשענו. כי אמת עשית ואנחנו הרשענו:
כעס וחרון ממנו יחדל. כי קטן יעקב ודל: לחץ יוסר ועול ממנו יחבל.
כי כשל כח הסבל: מנת סדתנו לא תנכה. כי נשארנו מעט מהרבה:
נחם על הרעה לאומתך. מטה כלפי חסד אמונתך: סלחה אם עונינו
ענו בנו. עזרנו כי עליך נשענו: ערפנו כוף לך להשתעבד. באהבה
וביראה אותך לעבוד ולכבד: פוקדיך קדשו צומות לקבוע. דעתם
קצרה צרכם לתבוע: צקון לחשם אליך תבא. חתל לאיש איש נגעו
ומכאובו: קול יעקב נוהם מתהומותיך. תשמע השמים מכון שבתך:
רודה רודף באף תכלה. שנת שלומים לריב ציון תגלה: שרף ורדף
מנוער קטותנו. ואל תשליכנו לעת זקנתנו: תזיינו לשמאל ולימינך
תקרבנו. בכלות כחנו אל תעזבנו. תביט ותציץ ותשעה לרחומיך.
תתאזר בחנינותיך תתלבש בצדקותיך תתכסה ברחמיך ותתעטף
בחסידותך. ותבא לפניך רנת טובך וענותנותך: אל מלך ויעבור וכו'

אלהים. על שם מדת ביהודה אלהים בישראל גדול שמו: הודנו. אף שזנחנו הקב"ה. כי זנחנו. אפי' הכי גאלנו. כי עבדים היינו אנחנו שהיא מכפרת עון: מחכה. מצפה: ואף. ותמיך אנו נושאים. ולכן שם כחנו: חלחלות. לשון והתחלחל: בלו בשרנו. שוקל כשוקל הכסף מן הכתב: סופר: היה שוקל. כל היום הייתי נכחד. והייתי מתחבא היה סופר. שהם יבאו עלינו כוכב כמה שוקל הכסף אידנו: קטן. דל: כי כשל. כחם. שאין אנו יכולים לסבול הגזרות: מנת מדתינו. חלק מדותינו. אנו מתפללין שלא ינכה אותו, ואל ימדוד לנו מדה כנגד מדה: הרעה. שהשבת לשמות לישראל אומה שלך: אמונתך. אמונתך היא להטות לחסד: ערפנו. סיגג"ל תקופה כעורף: פוקדיך. צקון: קדשו. עשים: לקון לחשם. שפיכת התפלה: חתל. לשון רפואה: רודה רודף. כלומר רודם הרודף. כלויב: גרם. לשון אכורע. ענין רעה. מדכתיב ראה ראיתי את עני עמי: ורדף. לשון ממעלה: מנוער. מנעורי. ר"ל מתגרים: לרחומיך. ישראל:

פזמן. חתום שריאל (כל אות ד' פעמים) כהן יחי

מלאכי רחמים משרתי עליון. חלו נא פני אל במיטב הגיון. אולי יחוס עם עני ואביון. אולי ירחם:

מלאכי. משרתי. העומדים תמיד לפני הקב"ה ומלמדים זכות: חלו. כמו ויחל: במיטב הגיון. בדבור טוב ונאה: אולי יחוס. על ישראל שהם עניים. ואולי ירחם על אביונים שתמיד מקווים לחסות בצל כנפיך ולרפאם

אוּלַי יְרַחֵם. שְׁאֵרִית יוֹסֵף. שְׁפָלִים וּנְבְזִים פְּשׁוּחֵי שָׂסֶף. שְׁבוּיֵי חִנָּם מְכוּרֵי בְּלֹא כָסֶף. שׁוֹאֲגִים בִּתְפִלָּה וּמְבַקְשִׁים רִשְׁיוֹן: אולי אוּלַי יְרַחֵם. מְעֻנֵּי כֶבֶל. מְלֻמְּדֵי מַכּוֹת בְּעִנּוּי סֵבֶל. מְנוֹד רֹאשׁ נְתוּנִים בְּיוֹשְׁבֵי תֵבֵל. מָשָׁל בָּעַמִּים בְּקֶצֶף וּבִזָּיוֹן: אולי אוּלַי יְרַחֵם. וְיֵרָא בָּעֳנִי עַמּוֹ. וְיַקְשֵׁב וְיִשְׁמַע הַצָּגִים לְעַמּוֹ. וְעוֹדִים בְּלַחַשׁ מוּסָר לָמוֹ. וְעֵינֵיהֶם תּוֹלִים לִמְצוֹא רָצוֹן: אולי אוּלַי יְרַחֵם. אוֹמְרֵי סְלַח נָא. אוֹמְצֵי שִׁבְחוֹ בְּכָל עֵת וְעוֹנָה. אֲגוּדִים בְּצָרָה לִשְׁפּוֹךְ תְּחִנָּה. אֶת פְּנֵי אֱלֹהֵיהֶם שׁוֹפְכִים לֵב דַוָּיוֹן: אולי אוּלַי יְרַחֵם. לָקְתָה בְּכִפְלַיִם. עוֹטָה אֲרִיּוֹת כְּמוֹ בְּפִי שַׁחֲלַיִם. לוֹקָה וּמְשַׁתַּלֶּמֶת בַּעֲוֹן שׁוֹבַיִם. לֹא שָׁכְחָה בְּכָל זֹאת מִכְתַּב עוֹז חֶבְיוֹן: אולי אוּלַי יְרַחֵם. בְּבוּשֵׁי פָנִים. הַשּׁוֹמְעִים חֶרְפָּתָם וְלֹא מְשִׁיבִים וְעוֹנִים. נִצְחוֹ מְקַוִּים וּבִישׁוּעוֹ נִשְׁעָנִים. כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמָיו בְּכִלָּיוֹן: אולי אוּלַי יְרַחֵם. יְחַלֵּץ עֲנִי בְּעָנְיוֹ. חֲבוּשׁוֹ יַתִּיר מֵאֶרֶץ שִׁבְיוֹ. יִגְהֶה מְזוֹרוֹ וְיַחֲבֹשׁ חֳלָיוֹ צַעֲקָתוֹ יִשְׁמַע וְיָחִישׁ עֵת פִּדְיוֹן: אולי. אל מלך

ולראות רב טוב שצפנת ליראיך: פשותי שסף. נפשות חתוכים ומשוברים: שבויי חנם. שבו על עסק חנם. הוא היכל: שואגים. צועקים: רשיון. שיתן לנו ה' רשות להכנס לפניו: מעני כבל. מעוני בבל. מעוני השלשלאות ברזל: מנוד ראש. תמיד הם מורגלים במכות. והם נעלבים עליהם עממים ולרוח: בקצף ובזיון. הם מבוזים ע"י כעס של הקב"ה: הצגים לעמו. העומדים ומתפללים עמו: ועודים בלחש. מקבצים בבתי כנסיות ומתפללים בלחש: מוסר למו: בעת שיסוריך באים להם: תולים. מצפים למצוא רצון לפניך: אומצי. מחזיקים שבח של הקב"ה בכל זמן: אגודים. כשהצרה באה עליהם. מיד מתקבצים יחד לשפוך תחנה. ואין אחד מהם פורש מן הצבור: לב דוין. לבם כואב ודוה: בכפלים. גלות בבל והם כגלות: עוטה. עוטה לגרי: לוקה. היא לוקה בפורעניות עון אשר בעולי נעדים:

הה: מכתב עוז חביון. התורה. אשר בימי היה עולם הזה שהיה מתגלה בעתו עד סוף הסוף: בושי פנים. מסתירים פניהם בקרקע מרוב חרפה שחרפום: נצחו. מקוים להקב"ה שנקרא נצח. ובוטחים על ישועתו שהבטיחה אותנו ולא אעשה אתכם כלה: בכליון. אף שכלו קצת. לא כלו לגמרי: יחלץ. יציל: בעניו. מעניו. שהחבוש וקשור ביד השבאים: יתיר. ישאנה בית המאסר: יגהה. ירפא מכתו ויעשה מחבושה ארוכה. יגהה לשון רפואה. מזורו כמו מכהו. ע"ש שזורים עליה אבק סממן: ויחיש. ימהר:

זְכֹר רַחֲמֶיךָ יהוה וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה: זָכְרֵנוּ יהוה בִּרְצוֹן עַמֶּךָ פָּקְדֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ: זְכוֹר עֲדָתְךָ קָנִיתָ קֶּדֶם גָּאַלְתָּ שֵׁבֶט נַחֲלָתֶךָ הַר צִיּוֹן זֶה שָׁכַנְתָּ בּוֹ: זְכוֹר יהוה חִבַּת יְרוּשָׁלָיִם אַהֲבַת צִיּוֹן אַל תִּשְׁכַּח לָנֶצַח: אַתָּה תָקוּם תְּרַחֵם צִיּוֹן כִּי עֵת לְחֶנְנָהּ כִּי בָא מוֹעֵד: זְכוֹר יהוה לִבְנֵי אֱדוֹם אֵת יוֹם יְרוּשָׁלָיִם הָאוֹמְרִים עָרוּ עָרוּ עַד הַיְסוֹד בָּהּ: זְכוֹר

זכור. (תלים כה) אתה ה' זכור רחמיך וחסדיך אשר הם מעת בריאת העולם. כי עולם חסד יבנה. ועל אדם גזרת כי ביום אכלך ממנו מות תמות (בראשית ב) ונתת לו יום משלך שהוא אלף שנה: זכרנו ה'. (תלים קו) גם אנו כשתרצה ברצון לעמך. ופקדנו (ענין השגחה וזכרון) לטובה כשתבא ישועתך: זכור עדתך. (שם עד) שקניתם לשם מזמן קדום מעת שגאלתם ממצרים. והבאתם להר ציון שהכנת ע: זה. הוא היקון לשון. כמו זו המלאו (ישעיה מג) והוא כמו אשר: זכור. סוף פסוק: אתה. (שם קב) ה' תקום שתחזיר ותרחם ציון. כי עתה הגיע לחוננה כי בא זמנה. שהבטחת (דברים לב) כי אזלת יד. וכרי אלה: זכור ה' לבני אדום. (תלים קלז) מה שעשו בעת חורבן ירושלים. שהסיתו הבבלים לעקור הכל ואמרו להם החריבוה עד שתגיע יסודה ופלס גמורה ע"ז: ערו. ל' חורבן והשחתה. כמו ערער התערער (ירמיה נא) ערות יסוד (חבקוק ג) ושאל רק על דבר שעוקרין שרשיו מהארץ): זכור. (שמות לב) אם ישראל עברו על י' דברות. אבות אביהם נתנסה בי' נסיונות ולא קבל עוד שכרו. ותהא להם ישא י' בי'. ואם חייבים שריפה. אברהם מסר

לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך אשר נשבעת להם בך ותדבר אלהם ארבה את זרעכם ככוכבי השמים וכל הארץ הזאת אשר אמרתי אתן לזרעכם ונחלו לעולם: זכור לעבדיך לאברהם ליצחק וליעקב אל תפן אל קשי העם הזה ואל רשעו ואל חטאתו:

זכור לנו ברית אבות כאשר אמרת. וזכרתי את בריתי יעקוב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור והארץ אזכור: זכור לנו ברית ראשונים כאשר אמרת. וזכרתי להם ברית ראשונים אשר הוצאתי אתם מארץ מצרים לעיני הגוים להיות להם לאלהים אני יהוה: עשה עמנו כמה שהבטחתנו. ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם להפר בריתי אתם כי אני יהוה אלהיהם: השב שבותנו ורחמנו כמה שכתוב. ושב יהוה אלהיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך יהוה אלהיך שמה: קבץ נדחינו כמה שכתוב. אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך יהוה אלהיך ומשם יקחך: מחה פשעינו כעב וכענן כמה שכתוב. מחיתי כעב פשעיך וכענן חטאתיך שובה אלי כי גאלתיך: מחה פשעינו למענך כאשר אמרת אנכי אנכי הוא מחה פשעיך למעני וחטאתיך לא אזכור: הלבן חטאינו כשלג וכצמר כמה שכתוב. לכו נא ונוכחה יאמר יהוה אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו אם יאדימו כתולע כצמר יהיו: זרוק עלינו מים טהורים וטהרנו כמה שכתוב. וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טמאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם: רחם עלינו ואל תשחיתנו כמה שכתוב. כי אל רחום יהוה אלהיך לא ירפך ולא ישחיתך ולא ישכח את ברית אבותיך אשר נשבע להם: מול את לבבנו לאהבה את שמך כמה שכתוב. ומל יהוה אלהיך את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה את יהוה אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך למען חייך: המצא לנו בבקשתנו כמה שכתוב. ובקשתם משם את יהוה אלהיך ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך: תביאנו אל הר קדשך ושמחנו בבית תפלתך כמה שכתוב. והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי עולותיהם וזבחיהם לרצון על מזבחי כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים:

מסר עצמו ליטרף עליך באור כשדים. ואם הרג. יצחק פשט צוארו לעקידה. ואם גלות. יעקב גלה לחרן. שיכפרו עליהם: בך. (ולא בדבר שכלה) והשבועה קיים תמיד כמוך. לאברהם אמר (בראשית כב) בי נשבעתי. וליצחק (שם כו) והקימותי השבועה אשר נשבעתי לאברהם. וליעקב (שם לה) אני אל שדי: ונחלו. אותה: זכור (דברים ט): חטאתו: זכרתי (ויקרא כו): יעקוב. (בה' מקומות מלא ואליה חסר בה'. שיעקב נטל אות משמו לערבון שיבא ויבשר גאולת בניו) משמו למפרע. לומר שאפי' יעקב הקטן כדאי לכך. ואם לאו יצחק עמו. וא"ל אברהם עמו והוא כדאי. ולא נאמר זכירה ביצחק. שאפרו נראה לפני ה' צבור ומונח על המזבח: ראשונים. השבטים: הוצאתי (שם): ואף. (שם) ואפי' אעשה להם גם כל הפורענות שאמרתי בתוכחה הנ"ל. מ"מ בהיותם בארץ וגו' בריתי אשר אתם: ושב ה'. (דברים ל) עמנו עם שבותך. שהוא עמם בגולה ונגאלין יחד: אם יהיה (שם): מחיתי (ישעיה מד): אנכי. (ישעיה מג) אני הוא שמחיתי פשעיך מאז וגם עתה עד שלא יאמר מהם רחמים ולא יזכרו. והו למעני (לא בזכותך ולדקת אבותיך) שלא יתחלל שמו בגוים כשאכלם אתכם כחמאתכם: (מוחה. ענין מחיקה. כמו ומחתה פיה משלי ל): לכו. (ישעיה א) ה' אומר לכם תמיד. צאו עמיכם עתה ונגיד דברים לידע מי חטא למי. ובשאתם החטאתם לו. עודנו נותן לכם תקוה לשוב. ובשובכם לי ותשובו. אז אם יהיו חטאיכם כאדומים לפני כצובע (צבע חזק ונראה מרחוק ולא יוסר אלא בכבוס) השני כשלג ילבינו. ולבנו כשלג ע"י כפרתם: (לכו. ל' צוה. כמו לכו ונהרגהו (בראשית לז) ולא כלשון הליכה: ונוכחה. ענין בירור דבר. כמו הוכיח ה' (שם כד): וטהר. ל' הווה. כמו יהיו (במדבר ט כ): כשנים. כמו תולעת שני (שמות כה): תולע. שם הצבע שצובעין בו אדום. והם גרעינים ותולע בכ"ם: וזרקתי. (יחזקאל לו) אכפר עונכם ואסביר טומאתכם בהזיית מי אפר פרה כמטביל טומאת מת: (וזרקתי. ענין הזייה. כמו וזרק. ויקרא א): כי (דברים ד): ירפך. מלהחזיק בך בידיו. ל' ספול. לא יתן לך רפיון. לא יפריעך מאליו. כמו ולא ארפנו (שיר ג): ומל (דברים ל): ובקשתם (שם ד): והביאותים (ישעיה נו):

אשיבנו (איכה ה): שמע קולנו יהוה אלהינו חוס ורחם עלינו וקבל ברחמים וברצון את תפלתנו: השיבנו יהוה

אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָה חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם: אֲמָרֵינוּ הַאֲזִינָה יהוה בִּינָה הֲגִיגֵנוּ: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִינוּ וְהֶגְיוֹן לִבֵּנוּ לְפָנֶיךָ יהוה צוּרֵנוּ וְגוֹאֲלֵנוּ: אַל תַּשְׁלִיכֵנוּ מִלְּפָנֶיךָ וְרוּחַ קָדְשְׁךָ אַל תִּקַּח מִמֶּנּוּ: אַל תַּשְׁלִיכֵנוּ לְעֵת זִקְנָה כִּכְלוֹת כֹּחֵנוּ אַל תַּעַזְבֵנוּ: אַל תַּעַזְבֵנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ. אַל תִּרְחַק מִמֶּנּוּ: עֲשֵׂה עִמָּנוּ אוֹת לְטוֹבָה וְיִרְאוּ שׂוֹנְאֵינוּ וְיֵבֹשׁוּ כִּי אַתָּה יהוה עֲזַרְתָּנוּ וְנִחַמְתָּנוּ: כִּי לְךָ יהוה הוֹחָלְנוּ אַתָּה תַעֲנֶה אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ:

אומר וידוי. אלהינו כו' אשמנו כו' עד והגהנו הרשענו ואח"כ אומר זה:

אמרינו. (תלים ה). אלה ה'. הבים בכתב להתפלל לפניך על צרכינו. שם אזניך לשמוע אמרינו. ואם לא והשכלת עתר בלבנו. הבן התלמיד שבכוונת הלב. וכיון שים שם דבר. אלא ל' הבן. כמו בין תבין (משלי כג) ולכן הטעם תחת הב': יהיו. (תלים יט) אתה ה' צורי וגואלי. י"ל שאמרי פי אליך יהיו לפניך לרצון (לפיוס. לרצונך) וגם מחשבת לבי שלא אוכל להוציא בפי: אל תשליכנו מלפניך. (תלים נא) שלום בו ולמזבח למקריב. ורוה"ק שלך אשר בנו אלה לא תקחנו והרחקנו ממנו: אל (שם ע"א): זקנה. ולא יאמרו שחיקנו שקודם היה רק בכח ידינו ולא מה' ולכן הפסק בזקנה כשכלה כחנו: אל (שם לח): עשה עמנו. (שם פו) ה' ומוציא שומר לכל שתתפון טובתינו. ושונאינו יראו האות ויבושו ברואתם שאתה עמנו. כי הלא מעולם עזרתנו ונחמתנו. ולכן אבקשך שתעשה גם גם עתה: כי. (שם לח) כי השתנו עליך ה' שתענה לנו לעשות האות: (הוחלנו. ענין התקוה. כמו והוחלתי לדבריכם. איוב לב):

הִרְשַׁעְנוּ וּפָשַׁעְנוּ לָכֵן לֹא נוֹשָׁעְנוּ וְתֵן בְּלִבֵּנוּ לַעֲזוֹב דֶּרֶךְ רֶשַׁע וְחִישׁ לָנוּ יֶשַׁע כַּכָּתוּב עַל יַד נְבִיאֶךָ יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבֹתָיו וְיָשֹׁב אֶל יהוה וִירַחֲמֵהוּ וְאֶל אֱלֹהֵינוּ כִּי יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ:

וחיש. ומהר: ככתוב (ישעיה נה). ורש. דרך הרשע ויחשוב דרך ה'. ואיש און יעזוב מחשבותיו ויחשוב מחשבות ה' לעשות הטוב בעיניו ועל שעבר יעשה תשובה לה' וירחם עליו. ויתוב לו כי יש תקוה שירבה לסלוח:

מְשִׁיחַ צִדְקֶךָ אָמַר לְפָנֶיךָ שְׁגִיאוֹת מִי יָבִין מִנִּסְתָּרוֹת נַקֵּנִי: נַקֵּנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ מִכָּל פְּשָׁעֵינוּ וְטַהֲרֵנוּ מִכָּל טֻמְאוֹתֵינוּ וּזְרוֹק עָלֵינוּ מַיִם טְהוֹרִים וְטַהֲרֵנוּ כַּכָּתוּב עַל יַד נְבִיאֶךָ וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל גִּלּוּלֵיכֶם אֲטַהֵר אֶתְכֶם: עַמְּךָ וְנַחֲלָתְךָ רְעֵבֵי טוּבְךָ צְמֵאֵי חַסְדֶּךָ תְּאֵבֵי יִשְׁעֶךָ יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כִּי לַיהוה אֱלֹהֵינוּ הָרַחֲמִים וְהַסְּלִיחוֹת:

משיח צדקך. דוד המלך שהיה משוח למלך ושפטם בכל עת: שגיאות. מי מכיר בהם. אבל א' אפשר להזהר שלא לשגות בהם ולכן נקני מנסתרות נעלמי השגגות: וזרקתי. הוא דרך משל. כמו שהטמא טהור במים. כן הטמאה מטומאת העון בכפרה.

אֵל רַחוּם שְׁמֶךָ. אֵל חַנּוּן שְׁמֶךָ. בָּנוּ נִקְרָא שְׁמֶךָ. יהוה עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן אֲמִתֶּךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן בְּרִיתֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן גָּדְלְךָ וְתִפְאַרְתֶּךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן דָּתֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן הוֹדֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן וַעוּדֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן זִכְרֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן חַסְדֶּךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן טוּבֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן יִחוּדֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן כְּבוֹדֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן לִמּוּדֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן מַלְכוּתֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן נִצְחֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן סוֹדֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן עֻזֶּךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן פְּאֵרֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן צִדְקָתֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים. עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁכִינָתֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן תְּהִלָּתֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן

זכרך. בשביל צדיקים הזוכרים שמך הגדול בקדושה: המוך. לא בצדקתי. כי ידעתי שאני חייב: טובך. כדכתיב חמלה טובי ושפטי אל טוב וגו' למען טובך. וזה טובה נחלה: יחודך. בשביל שאנו מיחדים שמך בכל יום פעמים. שאין אומה ולשון שעושה כן: סודך. לא בשביל כתר מעשים. רק בשביל שמך הנכבד: למודך. בשביל אותן שעוסקין בתורה ללמוד וללמד. שמך שהוא קיים לנצח: סודך. בשביל יראי ה'. שנא' סוד ה' ליראיו: עזך. היא התורה דכתיב ה' עוז לעמו יתן: פארך. בשביל צדיקים שנא' עליהם עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר: לקדשו. למען שהוא צדיק ואוהב צדקות. מרחם על הצדיק והוכח אותו. קדושתך. לבנות בית המקדש: רחמיך הרבים. אף שאנו חוטאים. לא מגיע ערכה תגם: שכינתך. שתשרה שמה בנעם. ותקום שתבנה ביהמ"ק ותשרה שכינתך בתוכו כמקדם: תהלתך.

אוֹהֲבֶיךָ שׁוֹכְנֵי עָפָר. עֲשֵׂה לְמַעַן אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב. עֲשֵׂה לְמַעַן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. עֲשֵׂה לְמַעַן דָּוִד וּשְׁלֹמֹה. עֲשֵׂה לְמַעַן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן שִׁמְמוֹת הֵיכָלֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן הֲרִיסוּת מִזְבְּחֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן הֲרוּגִים עַל שֵׁם קָדְשֶׁךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן טְבוּחִים עַל יִחוּדֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן בָּאֵי בָאֵשׁ וּבַמַּיִם עַל קִדּוּשׁ שְׁמֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן יוֹנְקֵי שָׁדַיִם שֶׁלֹּא חָטְאוּ. עֲשֵׂה לְמַעַן גְּמוּלֵי חָלָב שֶׁלֹּא פָשְׁעוּ. עֲשֵׂה לְמַעַן תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן. עֲשֵׂה לְמַעַנְךָ אִם לֹא לְמַעֲנֵנוּ. עֲשֵׂה לְמַעַנְךָ וְהוֹשִׁיעֵנוּ:

עֲנֵנוּ יְהוָה עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ אֱלֹהֵינוּ עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ אָבִינוּ עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ בּוֹרְאֵנוּ עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ גּוֹאֲלֵנוּ עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ דּוֹרְשֵׁנוּ עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ הָאֵל הַנֶּאֱמָן עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ וָתִיק וְחָסִיד עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ זַךְ וְיָשָׁר עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ חַי וְקַיָּם עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ טוֹב וּמֵטִיב עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ יוֹדֵעַ יֵצֶר עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ כּוֹבֵשׁ כְּעָסִים עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ לוֹבֵשׁ צְדָקוֹת עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ נוֹרָא וְנִשְׂגָּב עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ סוֹלֵחַ וּמוֹחֵל עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ עוֹנֶה בְּעֵת צָרָה עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ פּוֹדֶה וּמַצִּיל עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ צַדִּיק וְיָשָׁר עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ קָרוֹב לְקוֹרְאָיו עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ רַחוּם וְחַנּוּן עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ שׁוֹמֵעַ אֶל אֶבְיוֹנִים עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ תּוֹמֵךְ תְּמִימִים עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ קָשֶׁה לִכְעוֹס עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ רַךְ לִרְצוֹת עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ פַּחַד יִצְחָק עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ אֲבִיר יַעֲקֹב עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ עֶזְרַת הַשְּׁבָטִים עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ מִשְׂגַּב אִמָּהוֹת עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ עוֹנֶה בְּעֵת רָצוֹן עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ אֲבִי יְתוֹמִים עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ דַּיַּן אַלְמָנוֹת עֲנֵנוּ:

מִי שֶׁעָנָה לְאַבְרָהָם אָבִינוּ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה הוּא יַעֲנֵנוּ: מִי שֶׁעָנָה לְיִצְחָק בְּנוֹ כְּשֶׁנֶּעֱקַד עַל גַּב הַמִּזְבֵּחַ הוּא יַעֲנֵנוּ: מִי שֶׁעָנָה לְיַעֲקֹב בְּבֵית אֵל הוּא יַעֲנֵנוּ: מִי שֶׁעָנָה לְיוֹסֵף בְּבֵית הָאֲסוּרִים הוּא יַעֲנֵנוּ: מִי שֶׁעָנָה לַאֲבוֹתֵינוּ עַל יַם סוּף הוּא יַעֲנֵנוּ: מִי שֶׁעָנָה לְמֹשֶׁה בְּחוֹרֵב הוּא יַעֲנֵנוּ: מִי שֶׁעָנָה לְאַהֲרֹן בַּמַּחְתָּה הוּא יַעֲנֵנוּ: מִי שֶׁעָנָה לְפִינְחָס בְּקוּמוֹ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הוּא יַעֲנֵנוּ: מִי שֶׁעָנָה לִיהוֹשֻׁעַ בַּגִּלְגָּל הוּא יַעֲנֵנוּ: מִי שֶׁעָנָה לִשְׁמוּאֵל בַּמִּצְפָּה הוּא יַעֲנֵנוּ: מִי שֶׁעָנָה לְדָוִד וּשְׁלֹמֹה בְנוֹ בִּירוּשָׁלַיִם הוּא יַעֲנֵנוּ: מִי שֶׁעָנָה לְאֵלִיָּהוּ בְּהַר הַכַּרְמֶל הוּא יַעֲנֵנוּ: מִי שֶׁעָנָה לֶאֱלִישָׁע בִּירִיחוֹ הוּא יַעֲנֵנוּ: מִי שֶׁעָנָה לְיוֹנָה בִּמְעֵי הַדָּגָה הוּא יַעֲנֵנוּ: מִי שֶׁעָנָה לְחִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה בְּחָלְיוֹ הוּא יַעֲנֵנוּ: מִי שֶׁעָנָה לַחֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה בְּתוֹךְ כִּבְשַׁן הָאֵשׁ הוּא יַעֲנֵנוּ: מִי שֶׁעָנָה לְדָנִיֵּאל בְּגוֹב הָאֲרָיוֹת הוּא יַעֲנֵנוּ: מִי שֶׁעָנָה לְמָרְדְּכַי וְאֶסְתֵּר בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה הוּא יַעֲנֵנוּ: מִי שֶׁעָנָה לְעֶזְרָא בַּגּוֹלָה הוּא יַעֲנֵנוּ: מִי שֶׁעָנָה לְכָל הַצַּדִּיקִים וְהַחֲסִידִים וְהַתְּמִימִים וְהַיְשָׁרִים הוּא יַעֲנֵנוּ:

כי כמו שהוא שלם. כל העולם מהללים לו: שוכני עפר. הצדיקים שהיו קודם אברהם. אדם ומתושלח נח וכה"ג: ציון. הר המוריה. שמעולם היה שכינה עליו. ועתה נהרג: היכלך. שממה וחרב. בשביל מזבח שהרס ושבר: הרוגים וטבוחים. שרצחו אם מוסרים נפשם להריגה בשביל כבוד שמך. בלי שום בכייה וצער. רק כוונה להקהל היין: גמולי חלב. שפסקו מלינק:

עננו. ותיק. לשון חוזק: יודע יצר. ידע יצרנו בישא דמתחלה יצאה שאינו חוטא לכעוס: טובה. ואינו כועס במהרה. אפילו על הרשעים: לובש צדקות. שערך כל צרופה וצרופה בהצדקה. ועושה לבוש מהם. ומתלבש בשעת דין. כדי שיוכר זכות של אדם: סומך. סומך להולכים בתום לבב לפניו: קשה לכעוס. אינו ממהר לכעוס: פחד יצחק. מי שפחד יצחק ממנו: אביר יעקב. שהציל מעשו ולבן: עזרת השבטים. כמו שעזרה לשבטים בגלותם ובריתם ובשעת מעקתם. כך תשמע קולנו. בצרינו. כך ושמע והיה עוזר לנו: משגב. חזק. שהרשיה הוקפך. ושמעת תפלתם לעקוד הפקוד אותנו ועננו: אבי יתומים. שהוא משגב יתום ואלמנה:

מי שענה. לפנחס בקומו. ויקח רמח בידו. ועתרם פיס שמעו לו: ליהושע. שהיה מתפלל שלא ימשך השמש כמו נאמר הימים. ויעמד השמש. לשון המתנה: לשמואל במצפה. שנאמר ויצעק שמואל אל ה' בעד ישראל ויענהו ה'. אלישע עם עניו: בירותו. ויראו פיוס כדבר אלישע: בירושלים. כשהתפלל על הרעב: לאליהו. שאמר ענני הכר על העלים ולצוק מים עליו. ואח"כ התפלל ואמר ענני ה' ענני. ושאל אם ה' והאלהים עונה: לחזקיה. דכתיב ויסב פניו אל הקיר ויתפלל. וכתיב שמעתי תפלתך: בגוב. גומא עמוקה: בגולה. שהתפלל עליהם כשהיו

רחמנא דעני לעניי ענינן. רחמנא דעני לתבירי לבא ענינן. רחמנא דעני למכיכי רוחא ענינן. רחמנא ענינן. רחמנא חוס. רחמנא פרוק. רחמנא שזיב. רחמנא רחם עלן. השתא בעגלא ובזמן קריב:

בבבל. לפני. מלאך תפלה העומד להתפלל לפני: לתבירי לבא. לשבורי לב: למכיכי רוחא. לנמיכי רוח:

זהו מהללים נכוונים שלימה. שנא׳ לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה: שזיב. הצל: פרוק. הושע: בעגלא. במהרה. ותקן ה׳ שמות רחמנא כנגד ה׳ חושים שבאדם. וכנגד ה׳ עולמות שהוא רוכב כל אדם:

סליחות לחמישי

אומרים סלח לנו כמו ביום שני. עד לכל קוראיך. ואח״כ אומרים

האזינה יהוה תפלתנו והקשיבה לקול תחנונינו: הקשיבה לקול שועתנו מלכנו ואלהינו כי אליך נתפלל: שמע יהוה וחננו יהוה היה עוזר לנו:

כרחם אב. ליי הישועה. סלח נא. חטאו:

תשר״ק ואח״כ חתום מאיר הצעיר חזק בתורה ובמעשים טובים ואמן

אלהינו ואלהי אבותינו

תענית צבור קבעו תבוע צרכים. שוב ערכך חפש ולהקור דרכים. רך לרצות בשלש עשרה ערכים. קשה לכעוס תת לאפים ארכים: צדדיך מקושטים עדים בלי תפשיט. פאר הרחמים והסליחות הוד תכשיט. ערך שועתנו לך לבד נושיט. סדר חיים ופרנסה ליצורים תושיט: נסתמה הבירה ונתרוקן טוהר השלחן. מזין ומזיח סתר מעבודת פלחן. לשפיכת הנפש חשוב כבשית זלחן. כמעטר ומשביע טאר ורופא וסלחן: יאות לך יען ממנתך נשנסת. טוב היותה היות נזונת ומתפרנסת. חקה שואלת קובלת ומתנוססת. זכור דאגותיה לפניך משיחה ומכנסת: אליך היא נשואה ובך חסיה. הותיה העבר מי כמוך חסין יה. דרכך אמנותך בחלקך לגיונך אכסניא. גמול חסד לעלובה הזו אכסניא: בקיאים ומישבים לרצותך בדברים ערבים. אפסו פסו בכהם קטור מערבבים. מאהבי אביהם שבשמים זריזים ומעורבים. יראיו גודרי דתו שחרים וערבים: הקדשנו צום עוללים וזקני אשפות. ישרנו רנה ותפלה ושקדנו ספות.

האזינה. (תלים ה) פירוש אזן לשמוע: הקשיבה. ענין שמיעה: הקשיבה (שם ה): שועתינו. שועתינו: נתפלל. ורצוי למלך לשמוע בקול עבדו הסומך עליו ושואל צרכיו ממנו: שמע (שם ל): תענית צבור. הצבור קבעו התענית. כדי לתבוע צרכם מהקב״ה: ערכך. אליך: בי״ג ערכים. בי״ג מדות: קשה לכעוס. אמר הקב״ה שקשה לכעוס. האריך אפו לצדיקים ולרשעים: צדדיך וכו׳. ר״ל שהקב״ה מקושט בפאר ברחמים והסליחות. ובהוד והדר ומתפלל הפיים. עלו הפסים תוכן לבושים עדים. ענין יופי וקשוט: נסתמה. נחרבה ירושלים. וגם טהרת השלחן אינו: מזין ומזיח. המזבח נקרא כך. לפי שזן את העולם ומזיח ומסיר השטות: מעבודת. ענין הגורה: הלף. תמור. שכיחה שואלה על צרכיה ממך: קובלת. צועקים לפניך: מתנוססת. לשון רוממות: משיחה. מדברת. ומכנסת תפלתה לפניך: הותיה. הפאתיה: לגיונך. לחיילותיך: אכסניא. מזונה ופרנסה: לעלובה. לישראל: אכסניא. היא כמו אורח שאין לו מקום קבוע: בקיאים. לדיקים שהיו בקיאים ס׳: אפסו. כלו: יראיו מדברים. כמו אז נדברו יראי ה׳: שחרים וערבים. שחרית וערבית.

והוא״ל שכלו לכן שקדמו עוס: ושקדנו ספות. לשון לשקוד על דלתותי:

חשוך למטה מעון ושלומנו תשפות. זקוף דל מעפר ואביון מאשפות: בתור המעלה ובמדות הגונות תרומות. ערבתנו שים לטוב יושב מרומות. ובמקנה טוהר פרים קלות ורמות. מצא תפלתנו חסד לאותך רוממות: אל מלך

הושיעה יהוה כי גמר חסיד כי פסו אמונים מבני אדם: כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא: הושע יהוה את עמך את שארית ישראל: ישראל נושע ביהוה תשועת עולמים:

כרחם אב וכו'

אלהינו ואלהי אבותינו

אנשי אמנה אבדו. באים בכח מעשיהם. גבורים לעמוד בפרץ. דוחים את הגזרות: היו לנו לחומה. ומחסה ביום זעם. זועכים אף בלחשם. חמה עוצרים בשועם. טרם קראוך עניתם. יודעים לעתר ולרצך. כאב רחמת למענם. לא השיבות פניהם ריקם: מרוב עונינו אבדנום. נאספו ממנו בחטאינו. סעו המה למנוחות. עזבו אותנו לאנחות: פסו גודרי פרץ. צמתו משיבי חמה. קמי בפרץ אין. ראוים לרצותך בעתר: שוטטנו בארבע פינות. תרופה לא מצאנו. שבנו אליך בבשת פנים. לשחרך אל בעת צרותינו: אל מלך

תרומות. מרמם: נחור: לשון אדרי זהב: תרומות. מופרשות: ערבתינו. לשון ערוב עבדך לטוב: קלות גרמות. עבירות הגדולים והקטנים:

הושיעה (תלים יב): כי. (קהלת ז) אין בכל הארץ אדם צדיק בכל דרכיו אשר יעשה טוב תמיד ולא יחטא לעולם במעשה או דבור או מחשבה: הושע(מובא במס' ברכות פרק ד): ישראל. (ישעיה מה) ישראל נושע בה' תשועת עולם:

אנשי. צדיקים שהאמינים בה'. כמ"ש גבי אברהם והאמין בה': בכח מעשיהם: זוכים בזרוע. הוטיל אים לכם מ"ש: גבורים. שכובשים את יצרם ועומדין בפרצותיהן. ודוחין הגזרות: לחומה. שהגינו עלינו בחומה:

זועכים. סוערים. ל' זעף חמתו: בלחשם. בתפלה: לעתר. ל' ויעתר יצחק: למענם. בשבילם: אבדנום. לאבינו בתפלה: סעו. הלכו: למנוחות. לג"ע: גודרי. גודרי: בפרץ. כמו שהעמידו מהפכת סדום. קמי בפרץ הצדיקים שהעמידו כדין לעמוד בפרצים: שוטטנו. כמו שטו ושבו בארצות: תרופה. לשון רפואה: לשחרך. לבקשך ולדרשך:

פזמון וחרוזים שמשית

ישראל נושע ביהוה תשועת עולמים. גם היום יושעו מפיך שוכן מרומים. כי אתה רב סליחות ובעל הרחמים: שעריך הם דופקים כעניים ודלים. צקון לחשם קשוב יה שוכן מעולים כי אתה: פחודים הם מכל צרות ממרדפיהם ומלוחציהם. נא אל תעזבם יהוה אלהי אבותיהם כי אתה: טובותיך יקדמו להם ביום תוכחה. ומתוך צרה המציאם פדות ורוחה כי אתה: יושעו לעין כל ואל ימשלו בם רשעים. כלה שעיר והותנו ויעלו לציון מושיעים כי אתה: הקשיבה אזנך לקול שועתם. ומכון שבתך השמים תעלה תפלתם:

כי אתה.

אל מלך. זכור רחמיך:

ישראל נושע. עיין לעיל. כי הוא ממשל עמך. ור"ל ביום הזה: יושעו. והושע הישועה עולמים: יושעו. לשון ישועה. כמו ומשעו: מפיך. ע"י דבורך: כעניים. כעני הדופק בדלת ומבקש מלחם חנם. כן אנו דופקים בשערי בהכ"נ בלי מע"ט רק מתנת חנם: צקון. ליקוט תפלתם שהיא רצויה בלחש: שוכן מעולים. במקום מעולה: טובותיך יקדמו. שהקדים רפואה למכה. ומתוך צרה ימצאו פדות ורוחה. שהצרה היא סבה להתמכות ולשוב בתשובה והתשובה היא מקרבת הגאולה:

אומרים סלח לנו. עד ורב חסד לכל קוראיך. כמו בשני קמא. ואח"כ אומרים זה

אַל תִּקְצוֹף יהוה עַד מְאֹד וְאַל לָעַד תִּזְכּוֹר עָוֹן. הֵן הַבֶּט נָא עַמְּךָ כֻלָּנוּ: הַעַל אֵלֶּה תִתְאַפַּק יהוה תֶּחֱשֶׁה וּתְעַנֵּנוּ עַד מְאֹד: שׁוּבָה יהוה עַד מָתָי וְהִנָּחֵם עַל עֲבָדֶיךָ: כרחם אב וכו'

אל (ישעיה סד) · מאד. לא הרבה לקצוף ולא תזכור העון לעולם. כי הנה שתבוט עמך הנו ורצה שכלנו עמך ונאמין בך:

האל. (שם) וכי על אלה תתאפק בכמ"ק וכל שתמדנו האמין לבי ה' שלא יתמרו רחמיך. וכי תשתוק להמהריבים. וכי עונה אותנו בידם עוד זמן רב. שלא די כמה שעבר: (התאפק. ענין חוזק ואומץ לב: תחשה. ענין שתיקה. כמו עת להשות (קהלת ג): תענו. ל' ענוי): שובה (תלים צ):

אלהינו ואלהי אבותינו

אֲפָפוּנוּ מַיִם עַד נֶפֶשׁ. בָּאנוּ בְּעִמְקֵי מְצוּלָה. גַּלֵּי יָם עָבְרוּ עָלֵינוּ. דָּכְיוֹת תְּהוֹם כִּסָּתְנוּ: הוֹדֵנוּ נֶהְפַּךְ לְמַשְׁחִית. וְעוֹד לֹא עָצַרְנוּ כֹחַ. זוֹלְעָפוּנוּ עַל חַטֹּאתֵינוּ. חוֹלְחַלְנוּ עַל רוֹב פְּשָׁעֵינוּ: טִכַּסְנוּ עֵצָה מַה לַּעֲשׂוֹת. יוֹעֵץ בְּקִרְבֵּנוּ אָיִן. כּוֹנַנּוּ בְּלֵב מַחֲשָׁבוֹת. לְמֵרָחוֹק שְׂאֵת דֵּעָה: מְסוֹרֶת בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ. נְאָקָה תְּשׁוּבָה וּצְדָקָה. סוֹתְרוֹת רוֹעַ גְּזֵירוֹת. עוֹד מְעָנוֹת עָם: פַּצְנוּ בָהּ כַּמָּה אַחַת. צוֹם שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי. קָדוֹשׁ אוּלַי יַשְׁקִיף. רַחֲמָיו לְקַדֵּם לְרוֹגֶז: שַׁדַּי עָשִׂינוּ אֶת שֶׁלָּנוּ. תַּקִּיף עֲשֵׂה אֶת שֶׁלָּךְ. אַל תֵּשֵׁב עִמָּנוּ בַּדִּין. מִדֶּבֶר וּמֵחֶרֶב וּמֵרָעָב מַלְּטֵנוּ. תֵּיקַר נַפְשֵׁנוּ בְּעֵינֶיךָ. יָהּ סְלַח לָנוּ מְחֹל לָנוּ כַּפֶּר לָנוּ כְּיוֹם רִדְתְּךָ בֶּעָנָן: אל מלך

אפפונו: פי' (המשולים למים) רבים וחזקים סבבונו עד ירלאו נפשנו. וכאילו באנו בעומקי מים רבים וחזקים וגלי הים עברו עלינו גרמו והפילה גלי הגאוה כמו אותנו: (אפפונו (יונה ב ו): באנו (תלים סט ג): מצולה. מים רבים חזקים. שם במצולות (שמות טו ה): גלי (יונה ב ד): דכיות. ל' דכא ושבר. ונאמר לגלים הנקראים משברים. כמו דכים (תלים צג ג): תהום. (יחזקאל לא טו): הודנו. (דניאל י) ולכן זיו פנינו נהפך להיות נשחת ועד עתה לא יכל עוד להשיב כחנו לנו כמאז: זולעפנו. חיל ורעדה אחזונו בהעלותנו על לבנו רוב חטאתינו ופשעינו. ונתקבצנו תקנה לכם ואיה עצה לעשות ואין ולא נמצא בנו יועץ. ולכן עלה בלבנו מחשבות נכונות לגדל דעתנו למרחוק ומזכירים העון. ומקובל בידינו מאבותינו שתפלה בצעקה ותשובה וצדקה סותרין רוע הגזירות. ועוד (לפי שהעם בשני וה"ש) דברנו יחד בהסכמה אחת לצום בה"ב. ואולי האל הקדוש ישקיף על כל הנ"ל ויקדים לרחם עלינו קודם שיתמלא רוגזו עלינו. וכן עשינו: (זולעפנו חולחלנו. ל' בעתה ורעדה. כמו זלעפה (תלים קיט נג) ותחלחל (אסתר ד ד): על רוב (איכה א ה): טכסנו. ל' תקנה: יועץ (ישעיה מא כח): למרחוק (איוב לו ג): ישעם. ל' שמי ונרה: פצנו. ל' דבור: ישקיף (איכה ג נ): רחמיו. (חבקוק ג ב): שדי. אתה האל הגבור. כיון שעשינו המוטל עלינו שהוא כל הנ"ל. עשה גם אתה המוטל עליך. שלא תשב עמנו בדין רק בחסד. ובו תצילנו מדבר וחרב ורעב. ותהיה נפשנו יקרה בעיניך. וסלח עונינו כיום שירדת בענן (שמות לד ה) וסלחת עונות ישראל: (מדבר (יחזקאל יב טז): תיקר. (מ"ב א יד):

הַאֲזִינָה יהוה תְּפִלָּתֵנוּ וְהַקְשִׁיבָה בְּקוֹל תַּחֲנוּנוֹתֵינוּ: שְׁמַע יהוה קוֹלֵנוּ נִקְרָא חָנֵּנוּ וַעֲנֵנוּ: שִׁמְעָה יהוה צֶדֶק הַקְשִׁיבָה רִנָּתֵנוּ הַאֲזִינָה תְּפִלָּתֵנוּ: שְׁמַע יהוה וְחָנֵּנוּ. יהוה הֱיֵה עוֹזֵר לָנוּ: כרחם אב וכו'

האזינה (תלים ה): שמע ה'. (שם כז) קולנו שנקרא לך: שמעה (שם יז): צדק. תפלתינו שנאמרה בצדק ובתום לב: שמע (שם ל):

אלהינו ואלהי אבותינו

אֹזֶן חַנּוּן וְהַסְכָּמַת עֲתִירָה. אֵם הַפֵּר וְשַׁכֵּךְ עֶבְרָה. בָּאֵי לְחַלּוֹתְךָ בְּנֶפֶשׁ מָרָה. בְּשִׁמְךָ הַגָּדוֹל יִמְצְאוּ עֶזְרָה: גַּעְיַת נֶאֱנָחִים עֲנוֹתָם חֲזֵה.

אזון תחן. ל' תחנה. נגזר מלשון חן. ומל' חנם. שהאדם מבקש מתנת חנם. בשביל שהן שבוא נפשו בעיני כעמו

נְחִינַת קוֹמָתָם נָא אַל תִּבְזֶה. דְּרוֹשׁ עֶלְבּוֹנָם מִצַּר וּבוֹזֶה. דְּחוּךְ פּוֹזֶה וְנִצְחָם יַזֶּה: הֲלֹא אַתָּה הָיִיתָ וְתִהְיֶה. חַי תִּהְיֶה בַּהֲדַר גְּאוֹנֶךָ. וְנִמְצָא יִכּוֹן זֶרַע אֱמוּנֶיךָ: וְהִנָּם כָּלִים מִתִּגְרַת חֲרוֹנֶךָ. זוֹעֲמוּ בַּעֲווֹנָם וּמִמְּאוּנָם נִגְרָשׁוּ. זוֹרוּ בָּאֲפָסִים וְלֹא נָחוּ. חֲבָלָה רוּחָם וְלֶעָפָר שָׁחוּ. תְּרָשׁוּ תּוֹרְשִׁים וּמַעֲנִית הֶמְתִּיתוּ: טָבְעוּ בַּבּוֹץ וְאֵין פּוֹצֶה. טוֹרְפֵיהֶם שָׁלוּ מִקָּצֶה אֶל קָצֶה. יוֹם יוֹם לוֹחֲמָם מְנַצֵּחַ. יַד פּוֹרְשִׂים מִלַּחַץ לֵיצֵא: כָּלוּ חַיֵּיהֶם בְּיָגוֹן בַּאֲנָחָה. כָּשַׁל כֹּחָם וְעָרְבָה שִׂמְחָה. לְיֵשַׁע תּוֹכִים וְתֻגָה זָנְחָה. לִבְטוּם קָמִים וְכָרוּ שׁוּחָה: מַעֲרִימִים סוֹד סְפוֹךְ לַהֲדִיחָם. מַכְבִּידִים עוֹל לְהַכְשִׁיל כֹּחָם: נוֹאֲקִים אֵלֶיךָ בְּהִתְעַטֵּף רוּחָם. נְחֵת לִמְצוֹא מְכוֹבֵר טָרְחָם· שִׂיחַ צְקוּם כְּמַעֲמַד צִפּוּף. סְלִיחָה מְבַקְשִׁים בְּקָדְקֹד כְּפוּף: עוֹשְׁקֵיהֶם יְקַנְאוּם וּנְתָנוּם לְשִׁסּוּף. עֲוָעִים יַמְסְכוּ וְיִהְיוּ לְמִסּוּף: פְּרַח דִּבְקֶיךָ מִפָּרֶץ וְכִלּוּי. פַּלְּטֵם מִצּוֹחֵד וּתְנֵם לְעִלּוּי: צַוֵּה יְשׁוּעוֹת מִשְׁחָרֶיךָ בְּחִלּוּי. צוּר עוֹלָמִים הוֹשִׁיעֵנוּ בְּגָלוּי: קַנֵּא וּנְקוֹם קִנְאַת לְשִׁמְךָ. קַבֵּץ עַם מְצֹעָר עַמֶּךָ. רְאֵה עֲמָלֵנוּ וְשׁוּב מִזַּעְמֶךָ. רִיבָה רִיבֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ: שְׁכִינָתְךָ הָשֵׁב לְהֵיכַל אַרְמוֹנִי. שַׁאֲנַן הוֹשֵׁב נְוֵה כֹהֲנִי. הַטֵּה אָזְנְךָ לְקוֹל תַּחֲנוּנַי. תִּרְצֵנִי בְּקָרְאִי יְהוָה יְהוָה: אל מלך יושב וכו׳

בנוחן. אלא מן הדין שהוא מסדר לפניו. ולכן אמר האזן. ר״ל יכנסו דברי באזניך. אע״פ שאני מדבר קול נמוך ואיני מגביר כך כ״כ. אבל אבין שמירה. אוא רצוי תפלה: גפיים. זעקה גדולה כהמיים הסור: עונות. מל׳ עניתי בצום נפשי. למקום שמע והכנעתם רחם: נחינת. כפיפת קומתם בהשתחואה. מל׳ כל הולך על גחון: הלא ה׳ הן לא תקבל שינוי. ואמרת פרע אמוניך יכונו. ומדוע הם מרוב תרוק: ונמה. לשון דבור: אוממו. הפלוו מרוב הלאות שם״ז. לכן מתקו מתאום לבם. אוא אדמת קודם: זרו. התפזרו באפסים. ל׳ אפסי ארץ: בממיתו. משכו מעוית על גבי: מקלה. מכל נדחים. עניית ובגדה: פורסים. ידה לנקום עור לגאת מלחן: לבטום. הכוס. מל׳ והויל שפתים ילבם: קמים. אויבים הקמים: שיח. דבור: צגים. מעמידים: גפוף. לחזק מעמדם: לשסוף. לבקיעה וכריתה: עועים. עקום מדרך סיבתם מחרן. מכריתה: לסטוף. ל׳ סף הבים: משחריך. מבקשיך: בחלוי. בתפלה. מלשון ויחל משה:

פזמון

יְהוָה יְהוָה. אֵל רַחוּם וְחַנּוּן. אֶרֶךְ אַפַּיִם. וְרַב חֶסֶד וֶאֱמֶת. נוֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים. נוֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע. וְחַטָּאָה וְנַקֵּה: וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ:

חתום אמתי

אֶזְכְּרָה אֱלֹהִים וְאֶהֱמָיָה. בִּרְאוֹתִי כָּל עִיר עַל תִּלָּהּ בְּנוּיָה. וְעִיר הָאֱלֹהִים מֻשְׁפֶּלֶת עַד שְׁאוֹל תַּחְתִּיָּה. וּבְכָל זֹאת אָנוּ לְיָהּ וְעֵינֵינוּ לְיָהּ. יי: מִדַּת הָרַחֲמִים עָלֵינוּ הִתְגַּלְגְּלִי. וְלִפְנֵי קוֹנֵךְ תְּחִנָּתֵנוּ הַפִּילִי. וּבְעַד עַמֵּךְ רַחֲמִים שַׁאֲלִי. כִּי כָל לֵבָב דַּוָּי וְכָל רֹאשׁ לָחֳלִי. יי: תָּמַכְתִּי יְתֵדוֹתַי בִּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה תֵּיבוֹת. וּבְשַׁעֲרֵי דְמָעוֹת כִּי לֹא נִשְׁלָבוֹת. לָכֵן שָׁפַכְתִּי שִׂיחַ פְּנֵי בּוֹחֵן לִבּוֹת. בָּטוּחַ אֲנִי בָּאֵלֶּה וּבִזְכוּת שְׁלֹשֶׁת אָבוֹת. יי: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שׁוֹמֵעַ קוֹל בְּכִיּוֹת. שֶׁתָּשִׂים דִּמְעוֹתֵינוּ בְּנֹאדְךָ לִהְיוֹת. וְתַצִּילֵנוּ מִכָּל גְּזֵרוֹת קָשׁוֹת אַכְזָרִיּוֹת. כִּי לְךָ לְבַד עֵינֵינוּ תְלוּיוֹת. יי: אל מלך. זכור רחמיך וכו׳

אזכרה אלהים. המשורר היה רגיל לעשות לי בימי חינתי: ואהמיה. על שאיש עושה לי כן גם עתה: אנו ליה. קודשו עינינו לה׳: תמכתי. ל׳ סמיכה: יתדותי. לשון תוקעין יתד רק בהומה חזקה. אלא שבל אכח שסגלה. כן סמכתי עצמי על הי״ג מדות שאין חוזרות ריקם. ועל שערי דמעה שלא ננעלו: נשלבות. נסגרות. כמו המשלבות אשה אל אחותה: בנאדך. כי״ג מדות:

(יא) ו' בו שמתחילין לדרוש בהלכות שלרם וסופרין כ"ה: (יב) ז' בו י"ט שנעלם פעמים. המכה שור ירושלים שגרשם מלכי יוונים: (יג) ובסנה א. שוה יום סמנים יחידים כבריאים. ומכאן לומר מזמור כש"ם י' שמשמעין. וקורין ויחל. ואדם דוהם פרחה בשבוע [illegible]. שגרם דפטירה לקהלה: (יד) סופרין כב: (טו) ח' בו [illegible]: (טז) ס' בו סופרין כד: (יז) י' בו (בשנה א פעמים של ב"ג) יום מיתת צדיק עלי הכהן. סופרין כה: (יח) י"א בו סופרין [illegible]: (יט) י"ב בו סופרין ס: (כ) י"ג בו סופרין כח: (כא) י"ד בו (בשנה א כוה תענים בה"ב) כוה י"ט של דבריהם. ופסח שני ואיכה. ראוי שלא לומר בו תחנון עכ"ש. וטעם פסח ב' [illegible] באייר. גילו לי מן השמים. לפי שבו כלתה הרגה [illegible] ממצרים (לכן כלים בט"ו שעדיין סעדו בו סעודה א' ממנו בערב. ובבוקר פסק) לפיכך פ"ב שמשך בו י"ט ואכילת מצה ולכן בפסח שני מצה וחמץ עמו בבית כמו שהיה בפסח ראשון. שני דבר ברור לפניך במה שלא אמר אדם דבר מעולם. שלכד שי"ל עוד. לפי שנימן ראוי לכיום אדר בשנת העיבור. אבל לא יקדש [illegible] בעבור עלמה: (כב) סופרין כט: (כג) ט"ו בו סופרין ל: (כד) ט"ז בו סופרין ל"א: (כה י"ח בו שהחיל מבול לדרך לדברי ר"י. סופרין לב. במנהג אין כ"א: (כו) י"ח בו סופרין לג: (כז) עכשיו המנהג שהוא שעושין יום זה י"ט (כ"ע שמי שמתו דין. כמו כ"ד שאלו שלן לחופה. וק"ל) מדבריהם. א"א בו תחנון ומרבין בו שמחה. מספרין (כשאל ביום ראשון. מספספרין [illegible] ו') ועשאין [illegible]:

[שיר ושבחה לכבוד רשב"י ביום ל"ג לעומר. חתום אני אליהו סדבון:

אני נכבד יום זה ונורא. שמחה וששון ליהודים ואורה. בו נכנס לפרדסו כתר התורה. קודש קדשים הוא לה':

נעמו אמרותיו האלהי התנא. מלא רוח אלהים בחכמה ובתבונה. ויבים נפלאות מתורת האמונה. רוח דעת ויראת ה':

ישישו יגילו רעי ואחי. פי רנה אמלא אערוך שבחי. בשמחת הצדיק רבי שמעון בן יוחאי. כי בו בחר ה':

ארון עוזנו מגן בעדנו. מלא חסדים משחת גואלנו. צמח צדיק מושל יראת אלהינו. מי ימלל גבורות ה':

לקח הטוב ניתן לו למקחו. בבואו למערת הצורים למבטחו. שם נגלו אליו האלהים בברחו. ביום הציל אותו ה':

ישמחו מרומים ותגל הארמה. בתפארת אדם ואיש המלחמה. מלא מאור הנוצץ בזוהר החמה. קדוש כמלאך ה':

היום חמדת הימים יקרו. לנצח נצחים אותו תשמרו. אכלו דודים ורעים שתו ושכרו. ושמחתם לפני ה':

ושלחו מנות לאין נכון לו. איש רעהו יעזור אשר כגילו. ביום הזה כי רב הודו ומהללו. תצא תורה ודבר ה':

סוד ה' לחביריו הביע. צדיק יסודי עולם הגיד והודיע. כמעין המתגבר ממעל לרקיע. ומלאה הארץ דעה את ה':

דבר גדול במעשה מרכבה. דבר הנביא גדולות ונבא. ירדה סביבותיו אש מעלה ולבה. והריחו ביראת ה':

ביום שלשה ושלשים לעומר. הפשיט הצדיק את בגד החומר. בו נבחר מפי קדוש וטהור. גמר אומר את כל דברי ה':

ואתה לך לקץ אליו נאמר. להיכל העליון נכנס למשמר. לפני ולפנים כאלעזר ואיתמר. העומדים שם לפני ה':

נא אב רחמן בגללו תרומם. דיל המלכות ותבנה השמם. עמך גוי הגדול מאבלם הנחמם. ונעלה אל הר ה']:

(כח) י"ט בו סופרין לד (בשנה זו סוה שבת. קורין פ' אמור): (כט) כ' בו (נסעו ישראל ממדבר סין בשנה השנית. ויצאו לקבל התורה) סופרין ל"ה: (ל) כ"א בו. בוה פרוס העולם לעצרת [illegible]. וגורן מעשר בהמה לר"ע ור"מ שהדר. סופרין ל"ו: (לא) כ"ב בו הוא ג' לגבעת מכר כ'. בו ברו מההרי כ'. סופרין ל"ז: (לב) כ"ג בו נסעו מאלוש ובאו לרפידים. סופרין לח: (לג) כוה י"ט מגילת תענית. היה משך גבי חקרא מירושלים: (לד) כ"ד בו סופרין לט: (לה) כ"ה בו סופרין [illegible]: (לו) כ"ו בו סופרין מא: (לז) כ"ז בו יחשב שלאן לדברי ר"י (בשנה זו שבת. קורין בהר בחוקותי. מפטירין ה' עוזי. מברכין קביעות החודש. האומרים א"ב אבל אין מזכירין נשמות) סופרין מב: (לח) כוה י"ט מגילת תענית. היה הסגירו כלילאי מיהודה בימי יוונים: (לט) כ"ח בו סופרין מג: (מ) כ"ט בו סופרין מד: (מא) כוה ער"ח. ויום מיתת צדיק שמואל הנביא. במנהג אין נפילת אפים:

נסגר שער היסוד. נפתח שער המזרח. הוא חודש סיון. שבו זרח משעיר הופיע מהר פארן, ובו קבלו ישראל עליהם שמירת התורה שנית מעצמם בשבועה המורה בימי אסא. ביום זה באו מדבר סיני. בשער הזה יש בו שלשה ארחות. אורח א' עד הי"ט. ונחלק לשני דרכים. דרך א' סדר היום:

(א) דין ר"ח והנהגתו. נמבוא ב' דשער המפקד (בו פסק הגבורות מי מבול. בו נגלה יחזקאל על הרעה): (ב) מזלו התאומים. [illegible]: (ג) אינו חל הלח בימי אגד"ו. הוא גורן מעשר בהמה [illegible] הלבנה. לכן עולי ותבוריו (בשנה זו. ביום ד'. מולדו. [illegible] קנה): (ד) סופרין מנערב מ"ס: (ה) מר"ח עד ח' בו א"א [illegible]. ולא מתענין לפי' יום מיתת אביו ואמו. אבל המתענה ס"ס לא צריך למיתב תענית לתעניתו: (ו) ב' דסיון סופרין [illegible]: (ז) ג' בו סופרין מז: (ח) ביום זה מתחילי ימי הגבלה [illegible] שמדיעת הגבו ליעת והגכתער: (ט) ד' בו סופרין מה [illegible] קורין במדבר. וכן לעולם קורין אותו לפני עצרת. [illegible] ועצרו): (י) ס' בו סופרין מט: יא שהריה א"א נגנבת: [illegible] זה מברך הבל אליבא דר"י. אין נקטין בו דם [illegible]

שבת גמורה והלכה כרורה) ויש אוסרין גם בעמידה בלי מגולה. יש להחמיר ואלו כמוזכאן דם: (יג) יום זה הוא ג"כ א' מד' פרקים שמשחיטין בהן בהמה בע"כ. אלו מנהגי עי"ט והכנסת ועירוב תבשילין. עיין דרך החלומות שבשער האחר. ואין לערב עירובי תחומין בי"ט לעצמו:

דרך ב'. דרך המהלך יקרא. בו מבואר דיני עירובי תחומין (כאשר יעדתי בשער המפקד לייחד לו מקום כאן. זכר לדבר. שנא' במתן תורה והגבלת. ותירגם אונקלוס ותתחם) ויפרד לט"ו שבילים ואם רבו הלכותיו. נציג כל הצריך בביאור כל חלקיו. אך הבלתי הכרחי נשמיט כא):

שביל א. ענין תחומין

(א) כתיב אל יצא איש ממקומו ביום השביעי. וא"א לומר שלא יצא עצמו כלל. אלא ישב במקום א' כל יום השבת. מכאן סמכו לתחום שבת (וכן לי"ט) שהוא מקום מסוים במקומות אחרים. כעבור סלוים: ב) וממה שכתוב שבו איש תחתיו. למדו שכל אדם יש לו ארבע אמות על ארבע מרובעות בכל מקום. אפי' יצא חוץ לתחום: (ג) ומודדין לכל אדם באמה שלו. ואם היה ננס. נותנין לו ד"א בינוניות של ו"ט טפח. ד' אצבעות בגודל. שוחקות. והוא כאמנם: (ד, באלו ד"א. י"ל רשות לטלטל כליו ותפליו בשבת. ולא יותר. יש אם למכורם. קרי ביה אל יוצא איש ממקומו. ובכהי לא שק קרא משמטיה לגמרי: (ה) וחוצה לבן הולך אלפים לכל רוח עם אלכסון: (ו) ואם שבת במקום מוקף לדירה. אפי' אין בו עתה דיורין. חשוב כולו כד"א לטלטול. וי"ל אלפים לבנוך חוצה לו לכל רוח על פני כל אורך ורוחב המקום ההוא עם רבוע קרני ריוחיו: (ז) שבת בתל גבוה או בקעה קטנה ובכלים מקיפות אותה. עד שלשים תבירי כד"א: (ח) קדש עליו היום בבקעה ואינו יודע תחום שבת. מהלך אלפים פסיעות בינונית. אורך כל פסיעה ב' אמגלים (או רגלים. כמדת המרפים והבנאים) א' מקום מגב הרגל וא' בין רגל לרגל:

שביל ב. דיני בהמה וכלים לענין התחום

(א) כשם שאין אדם רשאי להלך בשבת וי"ט אלא אלפים לכל רוח. כך כליו ובהמתו אין שום אדם רשאי להוליכם חוץ לאלפים של בעליהם: (ב) ואם עירבו בעליהן לרוח א'. אין שום אדם יכול להוליכם לרוח אחרת אפי' פסיעה אחת. במקום שאין הבעלים יכולים לילך: (ג) מ"מ מותר למכור בהמה לרועה א"י מעי"ש ועי"ט. וא"צ לחוש שמא יוציאם חוץ לתחום. אבל בשבת אסור: (ד) והבהמה המסורה לרועה. אפי' מסרה לו בי"ט. הרי א כרגליו: (ה) בד"א ברועה ישראל. אבל רועה נכרי. אפילו מסרה לו מאתמול. כ"ל שהיא כרגלי בעליה. דלא כמ"א: (ו) ושורו של רועה הרי הוא כשל אנשי אותה העיר: (ז) שור (בין חי בין שחוט של טבח המוכר לאחרים. כרגל הלוקחים: (ח) אבל השוחט לעצמו ונמלך בי"ט ומכר או נתן ממנו לאחרים. הרי הבשר כרגלי בעליו. עלח"ש ס"ד דביצה מ"ג: (ט) כלים המיוחדים לאחד מהאחין שבבית. הרי הם כרגליו. ושאינן מיוחדים. הרי אלו כמקום שכולן יכולין לילך לשם: (י) ואם מנעו את התחום. לא יוזאם ממקומן. עח"ש סס בס"ד: (יא) בד"א בכלים. וה"ה לבהמה בהייה המשותפת. אבל אם שתשוה בי"ט. כ"א מוליך מכסו כרגליו לדעתי. ע"ש והגהות השמך: (יב) השואל כלי מעי"ש. כרגליו. ובי"ט. כרגלי משאיל: (יג) האשה ששאלה מים ומלח לעיסתה ופגלין לקדרתה. הרי העיסה והתבשיל כרגלי שתיהן: (יד) פירות המופקדים בעיר אחרת במקום מיוחד להם. הרי הם כרגלי מפקיד: (טו) מי שזימן אצלו אורחים. לא יוליכו מהתיכס אלא למקום שבעל הסעודה יכול לילך לשם. אא"כ זכה להם מעי"ש: (טז) מי בור של יחיד. כרגליו. ושל עיר. כרגלי אנשי אותה העיר. ואם עירב א' מבני העיר. מוליך עמו (אבל מילאן נכרי. אינו יכול להוליכן אלא למקום שכל בני העיר יכולין לילך) ושל הספק. כרגלי הממלא: (יז) נהרות המושכין ומעינות הנובעין. כרגלי הממלא. וממלאין מהם אפי' בשבת אע"פ שבאין מחוץ לתחום: (יח) גחלת. כרגלי הבעלים. והשלהבת כרגלי המדליק:

שביל ג. היאך מודדין תחום שבת

(א) היתה עיר מרובעת ולא נרבוע עולם. מודדין לה אלפים לכל רוחותיה: (ב) היתה עגולה או משאר המשונות. רואין אותה כאילו היא מרובעת ברבוע עולם. ומוציאין המדה ממנה: (ג) כל בית דירה שעומד בתוך שבעים אמה וכ' של בית הסמוך לעיר: ה"ז מהשב לעיר. ומודדין האלפים ממנו והלאה: (ד) היה בית שהוא קרוב לראשון בתוך שבעים ושירים וכית שלישי קרוב לשני כשיעור הזה וכן אפי' עד מהלך כמה ימים. הרי הכל עיר אחת. כשמודדין. מודדין חוץ לאחרון:

שביל ד. דין תחומין במים

(א) אסור לשלוג במים ושרות בשבת או בי"ט אפי' קנה שריפה בספינה מבע"י. ואפי' בע"ש (ה"ה לפחות מג' ימים לפני השבת. שהדרך רחוקה. שיתעכב בה בשבת בודאי) ובעי"ט אסור לפרוש. כשידוע שאין בעומק המים עשרה טפחים (מקרקע הספינה) ביותר מאורך מיל. לפי שהדבר ידוע שהספינה הוליכה חוץ לתחום בשבת או בי"ט. אם לא שאין דרכו לילך כ"א בתוך התחום. והחזיר שקם בו'. אלא שמטעם אחר אסור ליכנס לספינה בשבת וי"ט מפני שם. ולא שרי אלא לת"ח בשרמה לו במת מצוה: (ב) אבל אם הדבר כספק שמא יהיה עמוק עשרה וא"צ ביה שהמהו עמוק. שרם אפי' בשבת אם קנה שביתה. וצריך שלא יצא ממנה בשבת. כן העיקר: (ג) ומהלך את כולה אפי' גדולה יותר ממיל. ואם יש בה חדרים חלוקין לדיורים צריך לבנות עירובי חצרות. וטעמא דהילכתא. משום דקי"ל תחומין דרבנן. ומספקא לן אי יש תחומין למעלה מי'. וספק דרבנן לקולא (ולא משום דבמים לא שייך איסור תחומין. עלח"ש בחבורים ס"ד דעירובין ובמו"ק. שהשבתי תשובות נכוחות על סברא זו): (לפיכך כשהגיע לנמל בשבת או בי"ט. יורד ואינו מונע. ויש לו אלפים ממקום שהגיע בו למטה מעשרה: (ה) ואם נכנסה מדת תחומי העיר. אסור לילך יותר: (ו) ואם כבר יצא אלפים ממקום שהגיע למטה מי'. קודם שהגיע ליבשה. אין לו אלא ד"א: (ז) מ"מ אם צריך לצאת מהספינה או מד' אמות מפני גנבים או מפני הסכנה או שצריך לנקביו. והוכרח ליכנס לעיר. כיון דאלו על. וכל העיר חשובה לו כד"א. וכן הדין בכל היוצא חוץ לתחום שלא לדעת: (ח) והיוצאין ברשות כגון לפקוח נפש. י"ל אלפים לכל רוח באותו מקום שהגיעו לשם. ואם הגיעו לעיר. הרי הם כאנשי העיר:

שביל ה. ענין העירוב וגבול התפשטות כחו:

(א) מערב אדם עירוב תחומין לשבת ולי"ט ולי"כ. כדי שיוכל לילך למתרחם ממקום עירובו ואילך אלפים אמה: (ב) כיצד עושה. יוצא מבע"י ומניח מזון שתי סעודות רחוק מעירו תוך התחום וקובע שביתתו שם. אע"פ שחוזר ולן בביתו. יחשב לו כאילו שבת במקום שהניח הב' סעודות. וזה הנקרא עירובי תחומין. ויש לו להלך ממקום ערובו (אחר שקדש היום) אלפים אמה לכל רוח: (ג) לפיכך. כשהוא מהלך ממקום עירובו אלפים אמה כנגד העיר. אינו מהלך בעיר אלא עד סוף אלפים ואסור לשוב לביתו אם הוא עומד חוץ לאלפים מערובו: (ד) ואם היתה העיר מובלעת תוך מדתו. החשב כולה כד"א. ומשלים מדתו חוצה לה. כיצד הרי שהניח עירובו ברחוק אלף אמה מביתו שבעבר רוח מזרח. נמצא מהלך ממקום עירובו אלפים אמה למזרח. ואלף אמה למערב עד ביתו. והאלף מביתו בתוך העיר. ולא יותר. ואם היה מביתו עד סוף העיר תחום מאלף אפי' אמה אחת. שהשב העיר כולה כד"א. ומהלך חוצה לה תתקצ"ו אמה: (ה) הילכך. אם הניח עירובו ברחוק אלפים מביתו. הפסיד את כל העיר. ואינו יכול להלך למערב ביתו אפי' אמה אחת. וי"א אפילו כלתה מדתו באמצע עיר. מהלך כולה (כואיל ה... גם בה. לאפוקי עיר אחרת. ואם כלתה מדתו בחופה. גם כד"א, אבל לא חוצה לה: (ו) ואם כלתה מדתו בסוף אע"פ שעדיין יש עבור לפני העיר. כל העיר כד"א: שהניח עירובו בה"י. אפי' היא עיר גדולה כמוה. שבגבה

[illegible]. או בשמרה כרחוב לדירתן. שלא מחשבת לו כר"ה. וי"ל שאין לו אלפים לכל רוח ע"פ כולם: (ח) אבל בשהניח עירובו בתוך. אינו קונה במקום עירובו אלא ד"א על ד"א. ואז אין לו אלא אלפים ברוחב ד"א לכל רוח. וגם אלפים על אלפים [illegible] קרי כיוון: (ט) נסתפק אם הניח עירובו לסוף מקום שאינו ... אין לו אלא אלפים ברוחב ד"א לכל רוח. וסימן ... ד' אלפים וד' אמה על ד' אלפים וד"א: (י) מגלה לגד מערב אע"פ שהעיר מוקפת בחומה ומעורבת שתהא לו כד' אמות ומטלטלים עליה כולו. וזו לענין אלפים אמה. אבל לרחבה. אינו מהלך אלא כנגד ד' אלפים וד"א שלו. [illegible] שבכללם כולו מאמצעם. שא"צ למזרחה ולדרומה אלא כנגד כולו. כ"ש העיקר. דוק והשכח:

שביל ו. מקום נתינת העירוב

(א) מקום עירוב צריך להיות מקום הקבוע (אפילו קרקע עולם. ממש"ק אח"כ. דלא כמ"א. ולענ"ד דס"ס בכל מכו"ס. עש"ע סי' ת"ח) אינו עירוב: (ב) צריך שיהא אפשר לו לאכול עירובו בין השמשות במקום שהניחו. נסתפק אם מסמין לשבות ברה"ר והניח עירובו ברה"י או לספק. אינו עירוב: (ג) אבל מסמין לשבות ברה"י או ברה"ר והניח עירובו בכרמלית או לספק. ה"ז עירוב (עלת"ש ע"ש): (ד) נתנו ברחוב הקנה. אם היה תלוש ונעוץ אפילו ק' אמה. אם כוח רחב ברחבו ד"ט ולמטה אינו רחב ד'. עירובו עירוב. ממש"ק דכב"י לא עמד על כוונה לשון הטור במ"ב. גם עמ"א לא דק כולי האי: (ה) הניח במגדל ונעל בפניו ואבד המפתח מבעי". אם יכול להוציאו בלי עשיית מלאכה דאורייתא. הוי עירוב: (ו) ספק עירוב כשר. כשהיה לו חזקה כשרות מתחלתו. אבל ספק אם הונח שם. לא:

שביל ז. המחזיק בדרך כדי לקנות שביתה:

(א) מי שמכוין לקנות שביתתו במקום ידוע לו: והחזיק בדרך (אפי' לא ירד אלא מן הסוסים ולא ילך ממקום ההוא. מיקרי החזיק) והלך כדי שיגיע לאותו מקום ויקנה בו שביתה. אע"פ שלא הגיע לשם אלא כהיה מכוח נגון. או שחזר מעצמו. או שהעכב. יש לו לסלק ממקום עד אותו מקום שנתכוין לו: וממנו אלפים לכל רוחותיו: (ב) כד"א בעני. או ברחוק (כמה נקרא רחוק. ע"ל שביל י"ג) כגון שהלך בדרך. אבל עשיר או שאינו בדרך. לא: (ג) הקונה שביתה [illegible] מקום. א"צ לומר כלום. אלא כיון שגמר בלבו והחזיק בדרך [illegible] קנה שם שביתה. והד"ז המערב ברגליו. מעומד במקום שמכוין לקנות. וא"צ לומר כלום: (ד) מי שישן בדרך ונשכח לו קונה שביתה במקומו. וי"ל אלפים אמה:

שביל ח. דין שליח שפשע

(א) מי שהיה במזרח ואמר לשלוחו ערב לי במערב. והניח העירוב מהלאה לביתו. בענין שהוא רחוק ממנו יותר מאלפים. והיתה [illegible] תוך אלפים. אינו כלום. ובאמר לו שביתה ביתו. (ב) ואם עירב בענין שהוא לו בתוך אלפים אע"פ שגם ביתו בתוך מדתו. קנה שביתה במקום עירובו:

שביל ט. המערב לרבים משלו

(א) אומר הרי עירוב זה בשביל כל בני העיר. וצריך שיהא בו מזון ב' סעודות לכל א' מהמעורבים. וכל מי שירצה (מבני העיר בסוף) סומך עליו: (ב) וצריך לזכות ע"י אחר כראוי. כמו בעירובי חצרות (עיין בהזהר דשמך הטבה): (ג) וצריך להודיעם. כל מי שהודיעו [illegible]. אפי' לא גמר בלבו לסמוך עליו אלא מתחשכה. ה"ז עירוב: (ד) וכן מי שהניח עירוב לכל שבתות השנה. ואמר להם מהשבתות [illegible] לסמוך עליו. אע"פ שלא גמר בלבו עד למחר. יכול לסמוך עליו: (ה) וכן מי ששמע שבא חכם לעיר ואינו יודע לאיזה רוח. [illegible] ב' עירובין. ואמר לאותו לד שיבוא החכם (או לאותו מד שלא [illegible]) יקנה לי עירוב. ואם לא יבא אהיה כבני עירי. או אם [illegible] לשני צדדים שהרבה הלך. הכל לפי מגמו. וכן אם אמר לשתים [illegible] מערב על איזה מהם שארצה. אע"פ שלא בירר לו אם מי רוצה עד שהחשכה. ה"ז עירוב:

שביל יוד. עירוב שלא מדעת

אין מערבין שלא מדעתו. חוץ מבנו ובתו הקטנים אפי' [illegible]

סמוכין על שולחנו. ועבדו ושפחתו העבריים. ואפי' אינו [illegible] שלא לערב עליהם. ואפילו עירבו לעצמם עירוב אחר. אינו כלום: (ב) אבל בניו הגדולים (אפילו סומכין על שלחנו) ועבדיו העבריים. ואשתו אינו מערב עליהם אלא מדעתם: (ג) ואם שמעו ושתקו יוצאין בעירובו. אבל עירבו לעצמן. אין לך מחאה גדולה מזו: (ד) [illegible] מבן שם ולמטה. יוצא בעירוב אמו:

שביל יא. לאיזה צורך מערבין

(א) לכתחלה אין מערבין אלא לדבר מצוה. כגון לילך לבית האבל. או לבית המשתה של מ"ח. או להקביל פני רבו וחברו. ואפי' כדי לטייל בפרדס לעונג שבת ושמחת י"ט. או לברוח מפני הגוים. ומוצא נכסו: (ב) ומותר לילך על ידו אפי' לדבר הרשות. כגון לאכול פירי וכדומה. ואם עירב לדבר הרשות. הרי זה עירוב:

שביל יב. זמן הנחת עירוב

(א) לכתחלה אין מערבין אלא מבעו"י: (ב) ואם עירב בין השמשות: עירובו עירוב:

שביל יג. כיצד עשיית עירוב

(א) מי שרוצה לילך בסוף התחום. או בתוכו. ולהמשיך עליו. והחזיק לקנות שם שביתה וזהו עיקר מצותו. ואפי' לא אמר שביתתי במקומי אלא מפה. ל"ש יצא מביתו והחזיק. ל"ש לא בדרך והחזיק לו. קונה אלפים בלי אמירה: (ב) ואם אינו רוצה לטרוח להמשיך שם. ילך מבעו"י (או ישלח שלוחו. בן בריח. גדול. פקח. המודה בעירוב) ויניח שם מזון ב' סעודות לאחד. כדי מזונו: (ג) ולהוליך ולרעבתן. שיעורו כשאר בינוניים. או מכל דבר שמשתתפין בו: (ד) נותן כדי לאכול בו ב' סעודות שני: (ה) המניח העירוב מברך:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו. וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת עֵירוּב:

ואומר **בְּזֶה הָעֵירוּב יְהֵא מֻתָּר לִי** [או לפ' או] **לבני מקום פ' לֵילֵךְ מִמָּקוֹם זֶה אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ בְּשַׁבָּת זֶה. אוֹ בְּיוֹם טוֹב. או בְּיוֹם כִּפּוּר:**

(ו) מי שבא בדרך. ומכיר אילן או גדר בסוף אלפים ומסירה שמתחשך קודם שיגיע לשם. ואמר שביתתי תחתיו כעיקרו. קנה שביתה. אע"פ שאינו יכול להגיע לשם מבעו"י כמסלק בימות החול ידון. מותר ללכת שם בכהת: (ז) אבל לא היה יכול להגיע שם כלל מבעו"י. לא יזוז ממקומו. שכבר עקר דעתו מכאן. וגם שם לא קנה: (ח) ודוקא שיחד ד"א. והם בתוך אלפים: (ט) ואם אילן מלו עומד בתוך אלפים ולא ייחד לו מקום. אלא אמר שביתתי תחתיו. יש לו ד' אלפים ממקומו לגד האילן הוץ משיעור מגד תחתיו של אילן. וי"א בזה: (י) היה אחד מכיר ואחד אינו מכיר. שאינו מכיר מוסר שביתתו למכיר. והוא אומר שביתתנו במקום פלוני: (יא) ודוקא בדרך כסירו כה"ג. אבל לא למי שבא בביתו:

שביל טו. י"ט שחל סמוך לשבת. בין מלפנית בין מלאחריה. או שני י"ט של גליות

(א) יש לו לערב אפילו שני עירובין לשני תחומים. ושומך על איזה מהם שירצה ביום הראשון. ועל שברה שני ליום שני (ובלבד שיכול להגיע לכל אחד משני העירובין ביום הראשון) או מערב ליום א'. ובשני יהא כבני עירו. וכן להפך: (ב) אבל בשני י"ט של ר"ה אינו מערב. אלא לרוח א': (ג) וכן מתנה אדם על עירובו ואומר. עירוב לשבת זו ולא לאחרת. לאחרת ולא לזו. לשבתות ולא לי"ט. לי"ט ולא לשבתות. או לכולן: (ד) המערב בי"ט של גליות. או לשבת וי"ט. אע"פ שהוא עירוב א' לרוח א' לשני הימים. צריך שיהא שמור בליל ראשון ובליל ב' כל בה"ש. כיצד עושה. מוליכו בליל ראשון בי"ט [illegible] בה"ש. ומחשיך עליו (ונוטלו ובא לו. אם היה ליל י"ט ולמחר [illegible] י"ט מוליכו לאותו מקום. ומניחו שם עד שתחשך) ואוכלו. אם היה [illegible]. או מביאו. אם היה יום טוב: (ה) ואוכל בראשון. קנה לראשון [illegible]: (ו) עירב ברגליו בראשון. צריך לערב ברגליו בשני. ויעמוד שם ויכוין לקנות שביתה ולא יאמר כלום. שאסור לעשות [illegible]

הכסא משכב לי"ט. או מי"ט לשבת. אפי' בדבור: (ז) עירב בראשון המאכל. אם רצה מערב ברגליו לבדו: (ח) ואם רצה לערב בפת. צריך לערב באוכל שם עצמו שעירב בו בראשון. דכבר קרא עליו שם עירוב. לפיכך כשחוזר ומניחו אינו צריך לומר כלום:

אורח ב. לי"ט של עצרת

(א) היום החמשים לספירת העומר (לפי דרך קביעותנו בגלות הוא לעולם שש בסיון) הוא חג השבועות. ואינו חל אלא בדו"א: (ב) מנהגין לשטוח עשבים זכר למ"ת שהיה בהר ירוק. כמ"ש אל ירעו אל מול ההר. כשחל יום א'. צריך לשטוח בכניסת שבת: (ג) גם מנהגין להעמיד ענפי אילנות. לפי שבו נדונין פירות האילן. כדי שיתפללו עליהן ומרבין בכלי פרחים המריחים. לשמחת הי"ט הזה: (ד) י"א שמאחרין להתפלל עד שתחשכה. וזהו דקדוק קלום מתוים מהמאחרים. ומי שמקדים להתפלל בשיעור שמוסיפין מחול על הקודש (כמ"ש בהלכ ד' דשער האיתון. וכן צריך לפרוש ממלאכה עכ"פ) הרי זה זריז ונשכר בקיום מצוה. ומתקיים זה וזה בידו. כי מ"מ בעוד שמתפללין כבר הוא לילה. ועיקר הקפידא למאן דחש לה. היא שלא יאכל קודם הלילה: (ה) סדר תפלותיו כמו בי"ט של פסח. אלא שאומרין את חג השבועות ומתן תורתנו (אע"פ שמתן תורה היה בנ"א לספירה. מכל מקום לפי קביעותנו שאייר חסר. לעולם הוא ו' בסיון. שבו נתנה תורה אליבא דחכמים): (ו) מקדשין בכוס כו'. ובנים על השולחן. ואומרין זמן. הכל כמו בקדוש י"ט א' דפסח. אלא שאומרין בו חג השבועות: (ז) כבר נתפשט המנהג ע"פ ספר הזוהר והאר"י להיות נעורים בלילה זה לעסוק בתורה: (ח) דין ברכות השחר. עיין בבית אל במקומן. גם בב"ח א"א שלא ישן ולא הסיח דעתו מן הלמוד: (ט) לפ"ז החזן הרגיל שממנין ק' ברכות. וצריך לעיין ולחשב כמה הם כדי לידע למלאותן: (י) אבל טוב ויפה לכ"א שנגע לידי חיוב ברכות השחר כולן על ידי פשוט בגדים. ומשנת שינה. כן קודם התפלה. או אפי' אחרים אין קפידא בזה. כמ"ש בס"ד בשו"ע (סי' ע'): (יא) אמנם הנעורים יזהרו שלא יעסקו בדברי בטלה. ואנ"ל בשחוק וקלות ראש. כי או נאה להם השינה והנאה לפניו. (יב) ומי שאינו בטוח בעצמו שלא יטרד בתפלתו למחר בשלא יישן כל הלילה. מוטב שיישן קצת כדי שלא יבא שבות בתפלתו. ויש שמן קצת. שכן היו ישראל ישנים גם או כמ"ש. כמ"ש במ"ר: (יג) ע"פ מסכת האר"י. אסור נעם"ש לילה זה:

סדר ליל חג השבועות

נהגים להיות נעורים בליל חג זה ולעסוק בתורה שבכתב ושבעל פה כתקנת מהרש"ל אלקבץ ומהר"י קארו (כמ"ש בס' תקון שבועות) וקודם למוד תרי"ג מצות יתפלל תפלה זו (הובאה בס' פועל צדק מהמ"ך ז"ל):

יאמר זה בנפש מלא ובטוחה:

הריני מקבל עלי מצות ואהבת לרעך כמוך. אתה בחרתנו מכל העמים אהבת אותנו ורצית בנו ורוממתנו מכל הלשונות וקרבתנו לעבודתך וקדשתנו מכל העמים במצותיך קדושת הגוף ברמ"ח מ"ע שהם כנגד האברים שבאדם ושס"ה מל"ת כנגד גידים שבאדם כדי שנהפך מדברים החומריים וגשמיים לרוחניים וכדי שנהיה מחוברים ומקושרים בך ונזכה לחיים ארוכים בעוה"ז ולחיים נצחיים לעוה"ב כמו שאמר משה לישראל ועתה ישראל שמע אל החוקים ואל המשפטים אשר אנכי מלמד אתכם לעשות למען תחיון ובאתם וירשתם את הארץ אשר יי אלהי אבותיכם נותן לכם ואתם הדבקים ביי אלהיכם חיים כולכם היום ולפי שבזמן שביהמ"ק היה קיים היינו יכולים לקיים כל המצות במעשה ועכשיו בחורבנו אין אנו יכולים לקיים אפי' רוב מצות במעשה רק באמירה בלבד לכן באתי היום לפני כסא כבודך לומר לפניך מצותיך. ויהי"ר מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי (ויכוין לשם הוי"ה שהוא שם של רחמים) שתהא אמירה זו שאני אומר היום מצותיך נחשב לפניך כאלו עשיתי במעשה וכוונתי בכל הכוונות תרי"ג התלוים בכל מצוה ומצוה אמן סלה:

ראוי לנהוג כאן לומר מאמר המדבר מענין זה ומעלתה (ממסכת שבת פרק ר' עקיבא) וכהן ללמד בחג הזה:

דרש ההוא גלילאה עליה דרב חסדא בריך רחמנא דיהב אורין תליתאי לעם תליתאי על ידי תליתאי ביום תליתאי בירחא תליתאי כמאן כ בנן: (שמות יט) ויתיצבו בתחתית ההר א"ר אבדימי בר חמא בר חסא מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם. א"ר אחא בר יעקב מכאן מודעא רבא לאורייתא. אמר רבא אע"פ כן הדור קבלוה בימי אחשורוש דכתיב (אסתר ט) קימו וקבלו היהודים קיימו מה שקבלו כבר. אמר חזקיה מאי דכתיב (תהלים עו) משמים השמעת דין ארץ יראה ושקטה אם יראה למה שקטה ואם שקטה למה יראה אלא בתחלה יראה ולבסוף שקטה. ולמה יראה כדריש לקיש דאמר ר"ל מאי דכתיב (בראשית א) ויהי ערב ויהי בקר יום הששי ה' יתירה למה לי מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר להם אם ישראל מקבלים את התורה אתם מתקיימין ואם לאו אני מחזיר אתכם לתהו ובהו:

דרש ר' סימאי בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע באו ששים רבוא של מלאכי השרת לכל אחד ואחד מישראל וקשרו לו שני כתרים אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע וכיון שחטאו ישראל ירדו מאה ועשרים רבוא מלאכי חבלה ופירקום שנא' (שמות לג) ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב אמר רב חמא בר חנינא בחורב טענו בחורב פרקו בחורב טענו בדאמרן בחורב פרקו דכתיב ויתנצלו בני ישראל וגו' א"ר יוחנן וכולן זכה משה ונטלן דסמיך ליה ומשה יקח את האהל אמר ר"ל ועתיד הקב"ה להחזירן לנו שנאמר (ישעיה לה) ופדויי ה' ישובו ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם:

[קודם שלימוד יאמר מאמר זה מהזוהר (בראשית ח)]

רבי שמעון הוי יתיב ולעי באורייתא בליליא דכלה אתחברת בבעלה. דתנינן. כל אינון חברייא דבני היכלא דכלה. אצטריכו בההוא ליליא דכלה אזדמנת למהוי ליומא אחרא גו חופה בבעלה. למהוי עמה כל ההוא ליליא ולמחדי עמה בתקונהא דאיהי אתתקנת. למלעי באורייתא. מתורה לנביאים. ומנביאים לכתובים. ובדרשות דקראי וברזין דחכמתא. בגין דאלין אינון תקונין דילה ותכשיטהא. ואיהי ועולימתהא עאלת וקיימא על רישיהון ואתתקנת בהו וחדאת בהו כל ההוא ליליא. וליומא אחרא לא עאלה לחופה אלא בהדייהו. ואלין אקרון בני חופתא. וכיון דעאלת לחופתא. קודשא בריך הוא שאל עלייהו ומברך לון ומעטר לון בעטרהא דכלה. זכאה חולקהון. והוה רבי שמעון וכלהו חבריא. מרנני רנה דאורייתא ומחדשין מלין דאורייתא כל חד וחד מנייהו. והוי חדי רבי שמעון וכל שאר חברייא. אמר לון ר"ש. בני זכאה חולקכון. בגין דלמחר לא תעול כלה לחופה אלא בהדייכו. בגין דכלהו דמתקנין תקונהא בהאי ליליא וחדאן בה. כלהון יהון רשימין וכתיבין בספרא דדכרניא. וקודשא בריך הוא מברך לון בשבעין ברכאן ועטרין דעלמא עלאה. פתח רבי שמעון ואמר. השמים מספרים כבוד אל וגו'. קרא דא הא אוקימנא ליה. אבל בזמנא דא דכלה אתערת למיעל לחופה ביומא דמחר. אתתקנת ואתנהירת בקשוטהא בהדי חברייא דחדאן עמה כל ההוא ליליא ואיהי חדאת עמהון. וביומא דמחר כמה אוכלוסין ומשריין מתכנשין בהדה. ואיהו וכלהו מחכאן לכל חד וחד דתקינו ליה בהאי ליליא. כיון דמתחברן כחדא ואיהי חמאת לבעלה מה כתיב.

השמים מספרים כבוד אל. השמים דא חתן דעאל לחופה. מספרים מנהרין כנהורא דספיר דנהיר ונציץ מסייפי עלמא ועד סייפי עלמא. כבוד אל. דא כבוד כלה דאקרי אל. דכתיב אל זועם בכל יום. בכל יומי שתא אקרי אל. והשתא דעאלת לחופה אקרי כבוד ואקרי אל. יקר על יקר. נהירו על נהירו. ושלטנו על שלטנו. כדין בההיא שעתא דשמים עאל לחופה ואתי ונהיר לה. כל אינון חבריא דאתקינו לה. כלהו אתפרשו בשמהן תמן. הדא הוא דכתיב ומעשה ידיו מגיד הרקיע. מעשה ידיו אלין אינון מארי קימא דבריה בהדי כלה. ואינון מארי קיימא אקרון. וברית אקרון מעשה ידיו. כמה דאת אמר ומעשה ידינו כוננהו. דא ברית ק"מ דחתים בבשרא דבר נש. תיס׳ יקרין תיבו. ונהדר תיקון דכלה בהאי ליליא. דכל מאן דאשתתף בהדה בהאי ליליא. יהא נטיר עילא ותתא כל ההיא שתא ויפיק שתא בשלם. עלייהו כתיב חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם טעמו וראו כי טוב ה': אמר ר"ש לחברייא בני הלולא דא כל חד מנכון יקשט קשוטא חד לכלה. אמר לר"א בריה אלעזר הב נבזבזא חד לכלה דהא למחר אסתכל (בה) כד יעול לחופה באינון שירין ושבחין דיהבי לה בני היכלא לקיימא קמיה: פתח ר"א ואמר מי זאת עולה מן המדבר וגו' מי זאת. כללא דתרין קדישין דתרין עלמין בחבורא חדא וקשורא חדא. עולה. ממש למיהוי קדש קודשין. דהא קדש קודשין מ"י. ואתחברת בזאת בגין למהוי עולה דאיהי קדש קודשין. מן המדבר. דהא מן המדבר ירתא למהוי כלה ולמיעל לחופה:

תפלה קודם תלמוד

אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ. וְרָצִיתָ בָּנוּ וְהִבְדַּלְתָּנוּ מִן הַטּוּמְאָה טוּמְאַת מִצְרַיִם מִנּוּן שַׁעֲרֵי טוּמְאָה וְהִכְנַסְתָּנוּ לַחֲמִשִּׁים שַׁעֲרֵי קְדוּשָּׁה בְּיוֹם הַזֶּה: וַתִּתֶּן לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה וְחוּקִּים הַיְשָׁרִים בְּהַר סִינַי בְּיוֹם הַקָּדוֹשׁ הַזֶּה. וַתְּצַוֵּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לַהֲגוֹת בְּאִמְרֵי תוֹרָתְךָ יוֹמָם וָלַיְלָה כִּי הֵם חַיֵּינוּ וְאוֹרֶךְ יָמֵינוּ לְחַבֵּר הָרֵעִים וְהַדּוֹדִים לְיַחֵד אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת שֶׁל שִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְכָל הָעוֹלָמוֹת עַל יְדֵי עֵסֶק תּוֹרָתֵנוּ וּבְכֵן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיְּהֵא לִמּוּדֵנוּ מַה שֶּׁנִּלְמוֹד הַלַּיְלָה הַזֶּה נַחַת רוּחַ לְפָנֶיךָ שֶׁיְּהֵא בָּנוּ סִפּוּק וְכֹחַ לְהַמְשִׁיךְ כֶּתֶר לְרֵישָׁא דִזְעֵיר וְלַעֲשׂוֹת אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים קִישׁוּטִין לִשְׁכִינָה עַל יְדֵי עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע סְפָרֶיךָ שֶׁהֵם כְּנֶגֶד עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע צֵרוּפֵי שִׁמְךָ הַגָּדוֹל בִּזְכוּת הַתֵּיבוֹת וּבִזְכוּת הָאוֹתִיּוֹת וּבִזְכוּת הַשֵּׁמוֹת הַיּוֹצְאִים מֵרָאשֵׁי תֵיבוֹת וְסוֹפֵי תֵיבוֹת וְחִלּוּפֵי תֵיבוֹת וְאֶמְצָעֵי תֵיבוֹת וּבִכְלָלָן וּבִפְרָטָן שֶׁתִּתֵּן בָּנוּ רוּחַ קָדְשְׁךָ כְּדֵי שֶׁנִּשְׁמוֹר וּנְקַיֵּם אֶת כָּל דִּבְרֵי תוֹרָתֶךָ: וְנִהְיֶה מֵהָעוֹבְדִים בְּאַהֲבָה בְּאֶרֶץ הַחַיִּים. וְנִזְכֶּה לִהְיוֹת מִשּׁוֹשְׁבִינָא דְמַטְרוֹנִיתָא: לתו"ר וְתַחְתְּמֵנוּ לְמָחָר בְּסֵפֶר הַזִּכָּרוֹן לְטוֹבָה וּמִשֶּׁפַע שֶׁתַּשְׁפִּיעַ בִּשְׁכִינָתְךָ מָחָר מִשָּׁם תַּשְׁפִּיעַ לָנוּ לְנֶפֶשׁ רוּחַ וּנְשָׁמָה לְטַהֲרֵנוּ מֵעֲוֹנֵינוּ: וּלְהִכָּנֵס בְּהֵיכָלָא דְמַלְכָּא לֵיעוּל וְלָא לִפּוֹק וִיקֻיַּם בָּנוּ מַה שֶּׁכָּתוּב וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל גִּלּוּלֵיכֶם אֲטַהֵר אֶתְכֶם אָמֵן:

לְיַחֲדָא שְׁמֵיהּ דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּשְׁכִינְתֵּיהּ בִּרְחִימוּ וּדְחִילוּ וּבִדְחִילוּ וּרְחִימוּ לְחַבְּרָא שֵׁם י"ה בו"ה בְּיִחוּדָא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל לְתַקֵּן כֶּתֶר לִזְעֵיר אַנְפִּין וְלִנוּקְבֵיהּ בְּלִמּוּד הַזֶּה:

ספר בראשית

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ׃ וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ וָבֹהוּ וְחֹשֶׁךְ עַל־פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל־פְּנֵי הַמָּיִם׃ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר וַיְהִי־אוֹר׃ וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־הָאוֹר כִּי־טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ׃ וַיִּקְרָא אֱלֹהִים ׀ לָאוֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לָיְלָה וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם אֶחָד׃ פ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמָּיִם וִיהִי מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לָמָיִם׃ וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־הָרָקִיעַ וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לָרָקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לָרָקִיעַ וַיְהִי־כֵן׃ וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָרָקִיעַ שָׁמָיִם וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שֵׁנִי׃ פ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקָּווּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל־מָקוֹם אֶחָד וְתֵרָאֶה הַיַּבָּשָׁה וַיְהִי־כֵן׃ וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַיַּבָּשָׁה אֶרֶץ וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב׃ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תַּדְשֵׁא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ זֶרַע עֵץ פְּרִי עֹשֶׂה פְּרִי לְמִינוֹ אֲשֶׁר זַרְעוֹ־בוֹ עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־כֵן׃ וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ זֶרַע לְמִינֵהוּ וְעֵץ עֹשֶׂה־פְּרִי אֲשֶׁר זַרְעוֹ־בוֹ לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב׃ וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שְׁלִישִׁי׃ פ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מְאֹרֹת בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלָּיְלָה וְהָיוּ לְאֹתֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וְשָׁנִים׃ וְהָיוּ לִמְאוֹרֹת בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־כֵן׃ וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים אֶת־הַמָּאוֹר הַגָּדֹל לְמֶמְשֶׁלֶת הַיּוֹם וְאֶת־הַמָּאוֹר הַקָּטֹן לְמֶמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה וְאֵת הַכּוֹכָבִים׃ וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים בִּרְקִיעַ הַשָּׁמָיִם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ׃ וְלִמְשֹׁל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וּלֲהַבְדִּיל בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב׃ וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם רְבִיעִי׃ פ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם שֶׁרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל־הָאָרֶץ עַל־פְּנֵי רְקִיעַ הַשָּׁמָיִם׃ וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הַתַּנִּינִם הַגְּדֹלִים וְאֵת כָּל־נֶפֶשׁ הַחַיָּה ׀ הָרֹמֶשֶׂת אֲשֶׁר שָׁרְצוּ הַמַּיִם לְמִינֵהֶם וְאֵת כָּל־עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב׃ וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת־הַמַּיִם בַּיַּמִּים וְהָעוֹף יִרֶב בָּאָרֶץ׃ וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם חֲמִישִׁי׃ פ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ בְּהֵמָה וָרֶמֶשׂ וְחַיְתוֹ־אֶרֶץ לְמִינָהּ וַיְהִי־כֵן׃ וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־חַיַּת הָאָרֶץ לְמִינָהּ וְאֶת־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְאֵת כָּל־רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב׃ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ וְיִרְדּוּ בִדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ׃ וַיִּבְרָא אֱלֹהִים ׀ אֶת־הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם׃ וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וְכִבְשֻׁהָ וּרְדוּ בִּדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל־חַיָּה הָרֹמֶשֶׂת עַל־הָאָרֶץ׃ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל־עֵשֶׂב ׀ זֹרֵעַ זֶרַע אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וְאֶת־כָּל־הָעֵץ אֲשֶׁר־בּוֹ פְרִי־עֵץ זֹרֵעַ זָרַע לָכֶם יִהְיֶה לְאָכְלָה׃ וּלְכָל־חַיַּת הָאָרֶץ וּלְכָל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכֹל ׀ רוֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת־כָּל־יֶרֶק עֵשֶׂב לְאָכְלָה וַיְהִי־כֵן׃ וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה־טוֹב מְאֹד וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם הַשִּׁשִּׁי׃ פ וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל־צְבָאָם׃ וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה׃ וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בוֹ שָׁבַת מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר־בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת׃ פ וַיַּרְא יְהוָה כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ וְכָל־יֵצֶר מַחְשְׁבֹת לִבּוֹ רַק רַע כָּל־הַיּוֹם׃ וַיִּנָּחֶם יְהוָה כִּי־עָשָׂה אֶת־הָאָדָם בָּאָרֶץ וַיִּתְעַצֵּב אֶל־לִבּוֹ׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶמְחֶה אֶת־הָאָדָם אֲשֶׁר־בָּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה עַד־רֶמֶשׂ וְעַד־עוֹף הַשָּׁמָיִם כִּי נִחַמְתִּי כִּי עֲשִׂיתִם׃ וְנֹחַ מָצָא חֵן בְּעֵינֵי יְהוָה׃

פ פ פ

אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נֹחַ נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה

נֹחַ אֶת־הָאֱלֹהִים הִתְהַלֶּךְ־נֹחַ: וַיּוֹלֶד נֹחַ שְׁלֹשָׁה בָנִים אֶת־שֵׁם אֶת־חָם וְאֶת־יָפֶת: וַתִּשָּׁחֵת הָאָרֶץ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ חָמָס: וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־הָאָרֶץ וְהִנֵּה נִשְׁחָתָה כִּי־הִשְׁחִית כָּל־בָּשָׂר אֶת־דַּרְכּוֹ עַל־הָאָרֶץ: ס וַיִּקַּח אַבְרָם וְנָחוֹר לָהֶם נָשִׁים שֵׁם אֵשֶׁת־אַבְרָם שָׂרָי וְשֵׁם אֵשֶׁת־נָחוֹר מִלְכָּה בַּת־הָרָן אֲבִי־מִלְכָּה וַאֲבִי יִסְכָּה: וַתְּהִי שָׂרַי עֲקָרָה אֵין לָהּ וָלָד: וַיִּקַּח תֶּרַח אֶת־אַבְרָם בְּנוֹ וְאֶת־לוֹט בֶּן־הָרָן בֶּן־בְּנוֹ וְאֵת שָׂרַי כַּלָּתוֹ אֵשֶׁת אַבְרָם בְּנוֹ וַיֵּצְאוּ אִתָּם מֵאוּר כַּשְׂדִּים לָלֶכֶת אַרְצָה כְּנַעַן וַיָּבֹאוּ עַד־חָרָן וַיֵּשְׁבוּ שָׁם: וַיִּהְיוּ יְמֵי־תֶרַח חָמֵשׁ שָׁנִים וּמָאתַיִם שָׁנָה וַיָּמָת תֶּרַח בְּחָרָן:

פ פ פ

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָם לֶךְ־לְךָ מֵאַרְצְךָ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַרְאֶךָּ: וְאֶעֶשְׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל וַאֲבָרֶכְךָ וַאֲגַדְּלָה שְׁמֶךָ וֶהְיֵה בְּרָכָה: וַאֲבָרְכָה מְבָרְכֶיךָ וּמְקַלֶּלְךָ אָאֹר וְנִבְרְכוּ בְךָ כֹּל מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה: וְאַבְרָהָם בֶּן־תִּשְׁעִים וָתֵשַׁע שָׁנָה בְּהִמֹּלוֹ בְּשַׂר עָרְלָתוֹ: וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ בֶּן־שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּהִמֹּלוֹ אֵת בְּשַׂר עָרְלָתוֹ: בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה נִמּוֹל אַבְרָהָם וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ: וְכָל־אַנְשֵׁי בֵיתוֹ יְלִיד בָּיִת וּמִקְנַת־כֶּסֶף מֵאֵת בֶּן־נֵכָר נִמֹּלוּ אִתּוֹ: פ פ פ

וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח־הָאֹהֶל כְּחֹם הַיּוֹם: וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים נִצָּבִים עָלָיו וַיַּרְא וַיָּרָץ לִקְרָאתָם מִפֶּתַח הָאֹהֶל וַיִּשְׁתַּחוּ אָרְצָה: וַיֹּאמַר אֲדֹנָי אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אַל־נָא תַעֲבֹר מֵעַל עַבְדֶּךָ: יֻקַּח־נָא מְעַט־מַיִם וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשָּׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ: וְאֶקְחָה פַת־לֶחֶם וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם אַחַר תַּעֲבֹרוּ כִּי־עַל־כֵּן עֲבַרְתֶּם עַל־עַבְדְּכֶם וַיֹּאמְרוּ כֵּן תַּעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ: וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֻּגַּד לְאַבְרָהָם לֵאמֹר הִנֵּה יָלְדָה מִלְכָּה גַם־הִוא בָּנִים לְנָחוֹר אָחִיךָ: אֶת־עוּץ בְּכֹרוֹ וְאֶת־בּוּז אָחִיו וְאֶת־קְמוּאֵל אֲבִי אֲרָם: וְאֶת־כֶּשֶׂד וְאֶת־חֲזוֹ וְאֶת־פִּלְדָּשׁ וְאֶת־יִדְלָף וְאֵת בְּתוּאֵל: וּבְתוּאֵל יָלַד אֶת־רִבְקָה שְׁמֹנָה אֵלֶּה יָלְדָה מִלְכָּה לְנָחוֹר אֲחִי אַבְרָהָם: וּפִילַגְשׁוֹ וּשְׁמָהּ רְאוּמָה וַתֵּלֶד גַּם־הִוא אֶת־טֶבַח וְאֶת־גַּחַם וְאֶת־תַּחַשׁ וְאֶת־מַעֲכָה: פ פ פ

וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה: וַתָּמָת שָׂרָה בְּקִרְיַת אַרְבַּע הִוא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹא אַבְרָהָם לִסְפֹּד לְשָׂרָה וְלִבְכֹּתָהּ: וַיָּקָם אַבְרָהָם מֵעַל פְּנֵי מֵתוֹ וַיְדַבֵּר אֶל־בְּנֵי־חֵת לֵאמֹר: אֵלֶּה הֵם בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וְאֵלֶּה שְׁמֹתָם בְּחַצְרֵיהֶם וּבְטִירֹתָם שְׁנֵים־עָשָׂר נְשִׂיאִם לְאֻמֹּתָם: וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל מְאַת שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים וַיִּגְוַע וַיָּמָת וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו: וַיִּשְׁכְּנוּ מֵחֲוִילָה עַד־שׁוּר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מִצְרַיִם בֹּאֲכָה אַשּׁוּרָה עַל־פְּנֵי כָל־אֶחָיו נָפָל: פ פ פ

וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן־אַבְרָהָם אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת־יִצְחָק: וַיְהִי יִצְחָק בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּקַחְתּוֹ אֶת־רִבְקָה בַּת־בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי מִפַּדַּן אֲרָם אֲחוֹת לָבָן הָאֲרַמִּי לוֹ לְאִשָּׁה: וַיֶּעְתַּר יִצְחָק לַיהוָה לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ כִּי עֲקָרָה הִוא וַיֵּעָתֶר לוֹ יְהוָה וַתַּהַר רִבְקָה אִשְׁתּוֹ: וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל־אָבִיו וְאֶל־אִמּוֹ וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם: וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי רָעוֹת בְּנוֹת כְּנָעַן בְּעֵינֵי יִצְחָק אָבִיו: וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל־יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת־מָחֲלַת בַּת־יִשְׁמָעֵאל בֶּן־אַבְרָהָם אֲחוֹת נְבָיוֹת עַל־נָשָׁיו לוֹ לְאִשָּׁה: ס ס ס

וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה: וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיָּלֶן שָׁם כִּי־בָא הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם וַיָּשֶׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא: וַיַּחֲלֹם וְהִנֵּה סֻלָּם מֻצָּב אַרְצָה וְרֹאשׁוֹ מַגִּיעַ הַשָּׁמָיְמָה וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים עֹלִים וְיֹרְדִים בּוֹ: וַיַּשְׁכֵּם לָבָן בַּבֹּקֶר וַיְנַשֵּׁק לְבָנָיו וְלִבְנוֹתָיו וַיְבָרֶךְ אֶתְהֶם וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב לָבָן לִמְקֹמוֹ: וְיַעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ־בוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים: וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כַּאֲשֶׁר רָאָם מַחֲנֵה אֱלֹהִים זֶה וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא מַחֲנָיִם: פ פ פ

וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל־עֵשָׂו אָחִיו

ארצה שעיר שדה אדום: ויצו אתם
לאמר כה תאמרון לאדני לעשו כה אמר
עבדך יעקב עם לבן גרתי ואחר עד עתה:
ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה
ואשלחה להגיד לאדני למצא חן בעיניך:
ואלה שמות אלופי עשו למשפחתם למקמתם
בשמתם אלוף תמנע אלוף עלוה אלוף יתת:
אלוף אהליבמה אלוף אלה אלוף פינן: אלוף
קנז אלוף תימן אלוף מבצר: אלוף מגדיאל
אלוף עירם אלה אלופי אדום למשבתם
בארץ אחזתם הוא עשו אבי אדום: פ פ פ
וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען:
אלה תלדות יעקב יוסף בן שבע עשרה
שנה היה רעה את אחיו בצאן והוא נער את
בני בלהה ואת בני זלפה נשי אביו ויבא יוסף
את דבתם רעה אל אביהם: וישראל אהב
את יוסף מכל בניו כי בן זקנים הוא לו ועשה
לו כתנת פסים: ויהי ביום השלישי יום
הלדת את פרעה ויעש משתה לכל עבדיו
וישא את ראש שר המשקים ואת ראש שר
האפים בתוך עבדיו: וישב את שר המשקים
על משקהו ויתן הכוס על כף פרעה: ואת
שר האפים תלה כאשר פתר להם יוסף:
ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו:

פ פ פ

ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה חלם והנה
עמד על היאר: והנה מן היאר עלת
שבע פרות יפות מראה ובריאת בשר
ותרעינה באחו: והנה שבע פרות אחרות
עלות אחריהן מן היאר רעות מראה ודקות
בשר ותעמדנה אצל הפרות על שפת היאר:
ותאכלנה הפרות רעות המראה ודקת
הבשר את שבע הפרות יפת המראה
והבריאת וייקץ פרעה: ויבא יהודה ואחיו
ביתה יוסף והוא עודנו שם ויפלו לפניו ארצה:
ויאמר להם יוסף מה המעשה הזה אשר
עשיתם הלוא ידעתם כי נחש ינחש איש
אשר כמני: ויאמר יהודה מה נאמר לאדני

מה נדבר ומה נצטדק האלהים מצא את עון
עבדיך הננו עבדים לאדני גם אנחנו גם
אשר נמצא הגביע בידו: ויאמר חלילה לי
מעשות זאת האיש אשר נמצא הגביע בידו
הוא יהיה לי עבד ואתם עלו לשלום אל
אביכם: ס ס ס

ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני ידבר נא
עבדך דבר באזני אדני ואל יחר אפך
בעבדך כי כמוך כפרעה: אדני שאל את
עבדיו לאמר היש לכם אב או אח: ונאמר אל
אדני יש לנו אב זקן וילד זקנים קטן ואחיו מת
ויותר הוא לבדו לאמו ואביו אהבו: ויאמרו
החיתנו נמצא חן בעיני אדני והיינו עבדים
לפרעה: וישם אתה יוסף לחק עד היום הזה
על אדמת מצרים לפרעה לחמש רק אדמת
הכהנים לבדם לא היתה לפרעה: וישב
ישראל בארץ מצרים בארץ גשן ויאחזו בה
ויפרו וירבו מאד:

ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה
ויהי ימי יעקב שני חייו שבע שנים
וארבעים ומאת שנה: ויקרבו ימי ישראל למות
ויקרא לבנו ליוסף ויאמר לו אם נא מצאתי
חן בעיניך שים נא ידך תחת ירכי ועשית
עמדי חסד ואמת אל נא תקברני במצרים:
ושכבתי עם אבתי ונשאתני ממצרים
וקברתני בקברתם ויאמר אנכי אעשה
כדברך: ויאמר השבעה לי וישבע לו
וישתחו ישראל על ראש המטה: וירא יוסף
לאפרים בני שלשים גם בני מכיר בן מנשה
ילדו על ברכי יוסף: ויאמר יוסף אל אחיו אנכי
מת ואלהים פקד יפקד אתכם והעלה אתכם
מן הארץ הזאת אל הארץ אשר נשבע
לאברהם ליצחק וליעקב: וישבע יוסף את
בני ישראל לאמר פקד יפקד אלהים אתכם
והעלתם את עצמתי מזה: וימת יוסף בן
מאה ועשר שנים ויחנטו אתו ויישם בארון
במצרים: חזק פ פ פ חזק. יכוין יוד אדני
(יכוין מתיקונא קדמאה דאריך מי אל כמוך לגלגלתא דעתיקא)

ספר שמות

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיְמָה אֵת
יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ׃ רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן
לֵוִי וִיהוּדָה׃ יִשָּׂשכָר זְבוּלֻן וּבִנְיָמִן׃ דָּן וְנַפְתָּלִי
גָּד וְאָשֵׁר׃ וַיְהִי כָּל־נֶפֶשׁ יֹצְאֵי יֶרֶךְ־יַעֲקֹב
שִׁבְעִים נָפֶשׁ וְיוֹסֵף הָיָה בְמִצְרָיִם׃ וַיָּמָת יוֹסֵף
וְכָל־אֶחָיו וְכֹל הַדּוֹר הַהוּא׃ וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ
וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעַצְמוּ בִּמְאֹד מְאֹד וַתִּמָּלֵא
הָאָרֶץ אֹתָם׃ וַיָּשָׁב מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַיֹּאמַר אֲדֹנָי
לָמָה הֲרֵעֹתָה לָעָם הַזֶּה לָמָּה זֶּה שְׁלַחְתָּנִי׃
וּמֵאָז בָּאתִי אֶל־פַּרְעֹה לְדַבֵּר בִּשְׁמֶךָ הֵרַע
לָעָם הַזֶּה וְהַצֵּל לֹא־הִצַּלְתָּ אֶת־עַמֶּךָ׃
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַתָּה תִרְאֶה אֲשֶׁר
אֶעֱשֶׂה לְפַרְעֹה כִּי בְיָד חֲזָקָה יְשַׁלְּחֵם וּבְיָד
חֲזָקָה יְגָרְשֵׁם מֵאַרְצוֹ׃ ס ס ס
וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָה׃
וָאֵרָא אֶל־אַבְרָהָם אֶל־יִצְחָק וְאֶל־יַעֲקֹב
בְּאֵל שַׁדָּי וּשְׁמִי יְהוָה לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם׃ וְגַם
הֲקִמֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתָּם לָתֵת לָהֶם אֶת־אֶרֶץ
כְּנָעַן אֵת אֶרֶץ מְגֻרֵיהֶם אֲשֶׁר־גָּרוּ בָהּ׃ וְגַם
אֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת־נַאֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
מִצְרַיִם מַעֲבִדִים אֹתָם וָאֶזְכֹּר אֶת־בְּרִיתִי׃ וַיֵּצֵא
מֹשֶׁה מֵעִם פַּרְעֹה אֶת־הָעִיר וַיִּפְרֹשׂ כַּפָּיו אֶל־
יְהוָה וַיַּחְדְּלוּ הַקֹּלוֹת וְהַבָּרָד וּמָטָר לֹא־נִתַּךְ
אָרְצָה׃ וַיַּרְא פַּרְעֹה כִּי־חָדַל הַמָּטָר וְהַבָּרָד
וְהַקֹּלֹת וַיֹּסֶף לַחֲטֹא וַיַּכְבֵּד לִבּוֹ הוּא וַעֲבָדָיו׃
וַיֶּחֱזַק לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שִׁלַּח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה׃ פ פ פ
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פַּרְעֹה כִּי־אֲנִי
הִכְבַּדְתִּי אֶת־לִבּוֹ וְאֶת־לֵב עֲבָדָיו
לְמַעַן שִׁתִי אֹתֹתַי אֵלֶּה בְּקִרְבּוֹ׃ וּלְמַעַן תְּסַפֵּר
בְאָזְנֵי בִנְךָ וּבֶן־בִּנְךָ אֵת אֲשֶׁר הִתְעַלַּלְתִּי
בְּמִצְרַיִם וְאֶת־אֹתֹתַי אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בָם
וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה׃ וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־
פַּרְעֹה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי
הָעִבְרִים עַד־מָתַי מֵאַנְתָּ לֵעָנֹת מִפָּנָי שַׁלַּח
עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי׃ וְהָיָה כִּי־יְבִאֲךָ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ
הַכְּנַעֲנִי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְךָ וְלַאֲבֹתֶיךָ וּנְתָנָהּ
לָךְ׃ וְהַעֲבַרְתָּ כָל־פֶּטֶר־רֶחֶם לַיהוָה וְכָל־
פֶּטֶר ׀ שֶׁגֶר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזְּכָרִים
לַיהוָה׃ וְכָל־פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם־לֹא
תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ וְכֹל בְּכוֹר אָדָם בְּבָנֶיךָ
תִּפְדֶּה׃ וְהָיָה כִּי־יִשְׁאָלְךָ בִנְךָ מָחָר לֵאמֹר מַה־
זֹּאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה
מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים׃ וַיְהִי כִּי־הִקְשָׁה פַרְעֹה
לְשַׁלְּחֵנוּ וַיַּהֲרֹג יְהוָה כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
מִבְּכֹר אָדָם וְעַד־בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל־כֵּן אֲנִי זֹבֵחַ
לַיהוָה כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם הַזְּכָרִים וְכָל־בְּכוֹר בָּנַי
אֶפְדֶּה׃ וְהָיָה לְאוֹת עַל־יָדְכָה וּלְטוֹטָפֹת בֵּין
עֵינֶיךָ כִּי בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרָיִם׃

ס ס ס

וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה אֶת־הָעָם וְלֹא־נָחָם אֱלֹהִים
דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא כִּי ׀
אָמַר אֱלֹהִים פֶּן־יִנָּחֵם הָעָם בִּרְאֹתָם מִלְחָמָה
וְשָׁבוּ מִצְרָיְמָה׃ וַיַּסֵּב אֱלֹהִים אֶת־הָעָם דֶּרֶךְ
הַמִּדְבָּר יַם־סוּף וַחֲמֻשִׁים עָלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־עַצְמוֹת יוֹסֵף
עִמּוֹ כִּי הַשְׁבֵּעַ הִשְׁבִּיעַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהַעֲלִיתֶם אֶת־
עַצְמֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם׃ וַיִּסְעוּ מִסֻּכֹּת וַיַּחֲנוּ בְאֵתָם
בִּקְצֵה הַמִּדְבָּר׃ וַיהוָה הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם
בְּעַמּוּד עָנָן לַנְחֹתָם הַדֶּרֶךְ וְלַיְלָה בְּעַמּוּד אֵשׁ
לְהָאִיר לָהֶם לָלֶכֶת יוֹמָם וָלָיְלָה׃ לֹא־יָמִישׁ
עַמּוּד הֶעָנָן יוֹמָם וְעַמּוּד הָאֵשׁ לָיְלָה לִפְנֵי
הָעָם׃ פ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיָשֻׁבוּ וְיַחֲנוּ לִפְנֵי פִּי הַחִירֹת בֵּין
מִגְדֹּל וּבֵין הַיָּם לִפְנֵי בַּעַל צְפֹן נִכְחוֹ תַחֲנוּ עַל־
הַיָּם׃ וְאָמַר פַּרְעֹה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל נְבֻכִים הֵם
בָּאָרֶץ סָגַר עֲלֵיהֶם הַמִּדְבָּר׃ וְחִזַּקְתִּי אֶת־לֵב־
פַּרְעֹה וְרָדַף אַחֲרֵיהֶם וְאִכָּבְדָה בְּפַרְעֹה
וּבְכָל־חֵילוֹ וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה וַיַּעֲשׂוּ־
כֵן׃ וַיֻּגַּד לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם כִּי בָרַח הָעָם וַיֵּהָפֵךְ
לְבַב פַּרְעֹה וַעֲבָדָיו אֶל־הָעָם וַיֹּאמְרוּ מַה־זֹּאת
עָשִׂינוּ כִּי־שִׁלַּחְנוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל מֵעָבְדֵנוּ׃ וַיֶּאְסֹר
אֶת־רִכְבּוֹ וְאֶת־עַמּוֹ לָקַח עִמּוֹ׃ וַיִּקַּח שֵׁשׁ־
מֵאוֹת רֶכֶב בָּחוּר וְכֹל רֶכֶב מִצְרָיִם וְשָׁלִשִׁם
עַל־כֻּלּוֹ׃ וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה מֶלֶךְ

מִצְרַיִם וַיִּרְדֹּף אַחֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
יֹצְאִים בְּיָד רָמָה׃ וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם אַחֲרֵיהֶם
וַיַּשִּׂיגוּ אוֹתָם חֹנִים עַל־הַיָּם כָּל־סוּס רֶכֶב
פַּרְעֹה וּפָרָשָׁיו וְחֵילוֹ עַל־פִּי הַחִירֹת לִפְנֵי בַּעַל
צְפֹן׃ וּפַרְעֹה הִקְרִיב וַיִּשְׂאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־
עֵינֵיהֶם וְהִנֵּה מִצְרַיִם ׀ נֹסֵעַ אַחֲרֵיהֶם וַיִּירְאוּ
מְאֹד וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה׃ וַיֹּאמְרוּ אֶל־
מֹשֶׁה הֲמִבְּלִי אֵין־קְבָרִים בְּמִצְרַיִם לְקַחְתָּנוּ
לָמוּת בַּמִּדְבָּר מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לָּנוּ לְהוֹצִיאָנוּ
מִמִּצְרָיִם׃ הֲלֹא־זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֵלֶיךָ
בְמִצְרַיִם לֵאמֹר חֲדַל מִמֶּנּוּ וְנַעַבְדָה אֶת־
מִצְרָיִם כִּי טוֹב לָנוּ עֲבֹד אֶת־מִצְרַיִם מִמֻּתֵנוּ
בַּמִּדְבָּר׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אַל־תִּירָאוּ
הִתְיַצְּבוּ וּרְאוּ אֶת־יְשׁוּעַת יְהוָה אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה
לָכֶם הַיּוֹם כִּי אֲשֶׁר רְאִיתֶם אֶת־מִצְרַיִם הַיּוֹם
לֹא תֹסִפוּ לִרְאֹתָם עוֹד עַד־עוֹלָם׃ יְהוָה יִלָּחֵם
לָכֶם וְאַתֶּם תַּחֲרִשׁוּן׃ פ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
מַה־תִּצְעַק אֵלָי דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְיִסָּעוּ׃
וְאַתָּה הָרֵם אֶת־מַטְּךָ וּנְטֵה אֶת־יָדְךָ עַל־הַיָּם
וּבְקָעֵהוּ וְיָבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה׃
וַאֲנִי הִנְנִי מְחַזֵּק אֶת־לֵב מִצְרַיִם וְיָבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם
וְאִכָּבְדָה בְּפַרְעֹה וּבְכָל־חֵילוֹ בְּרִכְבּוֹ
וּבְפָרָשָׁיו׃ וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּהִכָּבְדִי
בְּפַרְעֹה בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו׃ וַיִּסַּע מַלְאַךְ
הָאֱלֹהִים הַהֹלֵךְ לִפְנֵי מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיֵּלֶךְ
מֵאַחֲרֵיהֶם וַיִּסַּע עַמּוּד הֶעָנָן מִפְּנֵיהֶם וַיַּעֲמֹד
מֵאַחֲרֵיהֶם׃ וַיָּבֹא בֵּין ׀ מַחֲנֵה מִצְרַיִם וּבֵין מַחֲנֵה
יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הֶעָנָן וְהַחֹשֶׁךְ וַיָּאֶר אֶת־הַלָּיְלָה
וְלֹא־קָרַב זֶה אֶל־זֶה כָּל־הַלָּיְלָה׃ וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־
יָדוֹ עַל־הַיָּם וַיּוֹלֶךְ יְהוָה ׀ אֶת־הַיָּם בְּרוּחַ קָדִים
עַזָּה כָּל־הַלַּיְלָה וַיָּשֶׂם אֶת־הַיָּם לֶחָרָבָה
וַיִּבָּקְעוּ הַמָּיִם׃ וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם
בַּיַּבָּשָׁה וְהַמַּיִם לָהֶם חוֹמָה מִימִינָם
וּמִשְּׂמֹאלָם׃ וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם כֹּל
סוּס פַּרְעֹה רִכְבּוֹ וּפָרָשָׁיו אֶל־תּוֹךְ הַיָּם׃ וַיְהִי
בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר וַיַּשְׁקֵף יְהוָה אֶל־מַחֲנֵה
מִצְרַיִם בְּעַמּוּד אֵשׁ וְעָנָן וַיָּהָם אֵת מַחֲנֵה
מִצְרָיִם׃ וַיָּסַר אֵת אֹפַן מַרְכְּבֹתָיו וַיְנַהֲגֵהוּ

בִּכְבֵדֻת וַיֹּאמֶר מִצְרַיִם אָנוּסָה מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי
יְהוָה נִלְחָם לָהֶם בְּמִצְרָיִם׃ פ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה נְטֵה אֶת־יָדְךָ עַל־הַיָּם וְיָשֻׁבוּ הַמַּיִם עַל־
מִצְרַיִם עַל־רִכְבּוֹ וְעַל־פָּרָשָׁיו׃ וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־
יָדוֹ עַל־הַיָּם וַיָּשָׁב הַיָּם לִפְנוֹת בֹּקֶר לְאֵיתָנוֹ
וּמִצְרַיִם נָסִים לִקְרָאתוֹ וַיְנַעֵר יְהוָה אֶת־מִצְרַיִם
בְּתוֹךְ הַיָּם׃ וַיָּשֻׁבוּ הַמַּיִם וַיְכַסּוּ אֶת־הָרֶכֶב וְאֶת־
הַפָּרָשִׁים לְכֹל חֵיל פַּרְעֹה הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם
בַּיָּם לֹא־נִשְׁאַר בָּהֶם עַד־אֶחָד׃ וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם וְהַמַּיִם לָהֶם חֹמָה
מִימִינָם וּמִשְּׂמֹאלָם׃ וַיּוֹשַׁע יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא
אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרָיִם וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־
מִצְרַיִם מֵת עַל־שְׂפַת הַיָּם׃ וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־
הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה בְּמִצְרַיִם וַיִּירְאוּ
הָעָם אֶת־יְהוָה וַיַּאֲמִינוּ בַּיהוָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ׃
פ אָז יָשִׁיר־מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה
הַזֹּאת לַיהוָה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר אָשִׁירָה לַיהוָה כִּי־
גָאֹה גָּאָה סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם׃ עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ
וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ אֱלֹהֵי אָבִי
וַאֲרֹמְמֶנְהוּ׃ יְהוָה אִישׁ מִלְחָמָה יְהוָה שְׁמוֹ׃
מַרְכְּבֹת פַּרְעֹה וְחֵילוֹ יָרָה בַיָּם וּמִבְחַר שָׁלִשָׁיו
טֻבְּעוּ בְיַם־סוּף׃ תְּהֹמֹת יְכַסְיֻמוּ יָרְדוּ בִמְצוֹלֹת
כְּמוֹ־אָבֶן׃ יְמִינְךָ יְהוָה נֶאְדָּרִי בַּכֹּחַ יְמִינְךָ יְהוָה
תִּרְעַץ אוֹיֵב׃ וּבְרֹב גְּאוֹנְךָ תַּהֲרֹס קָמֶיךָ תְּשַׁלַּח
חֲרֹנְךָ יֹאכְלֵמוֹ כַּקַּשׁ׃ וּבְרוּחַ אַפֶּיךָ נֶעֶרְמוּ מַיִם
נִצְּבוּ כְמוֹ־נֵד נֹזְלִים קָפְאוּ תְהֹמֹת בְּלֶב־יָם׃
אָמַר אוֹיֵב אֶרְדֹּף אַשִּׂיג אֲחַלֵּק שָׁלָל תִּמְלָאֵמוֹ
נַפְשִׁי אָרִיק חַרְבִּי תּוֹרִישֵׁמוֹ יָדִי׃ נָשַׁפְתָּ בְרוּחֲךָ
כִּסָּמוֹ יָם צָלֲלוּ כַּעוֹפֶרֶת בְּמַיִם אַדִּירִים׃ מִי־
כָמֹכָה בָּאֵלִם יְהוָה מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ
נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה־פֶלֶא׃ נָטִיתָ יְמִינְךָ תִּבְלָעֵמוֹ
אָרֶץ׃ נָחִיתָ בְחַסְדְּךָ עַם־זוּ גָּאָלְתָּ נֵהַלְתָּ בְעָזְּךָ
אֶל־נְוֵה קָדְשֶׁךָ׃ שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן חִיל אָחַז
יֹשְׁבֵי פְּלָשֶׁת׃ אָז נִבְהֲלוּ אַלּוּפֵי אֱדוֹם אֵילֵי
מוֹאָב יֹאחֲזֵמוֹ רָעַד נָמֹגוּ כֹּל יֹשְׁבֵי כְנָעַן׃ תִּפֹּל
עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד בִּגְדֹל זְרוֹעֲךָ יִדְּמוּ כָּאָבֶן
עַד־יַעֲבֹר עַמְּךָ יְהוָה עַד־יַעֲבֹר עַם־זוּ קָנִיתָ׃
תְּבִאֵמוֹ וְתִטָּעֵמוֹ בְּהַר נַחֲלָתְךָ מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ

פָּעַלְתָּ יְהוָה מִקְּדָשׁ אֲדֹנָי כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ׃ יְהוָה ׀
יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד׃ כִּי בָא סוּס פַּרְעֹה בְּרִכְבּוֹ
וּבְפָרָשָׁיו בַּיָּם וַיָּשֶׁב יְהוָה עֲלֵהֶם אֶת־מֵי הַיָּם
וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם׃ פ וַתִּקַּח
מִרְיָם הַנְּבִיאָה אֲחוֹת אַהֲרֹן אֶת־הַתֹּף בְּיָדָהּ
וַתֵּצֶאןָ כָל־הַנָּשִׁים אַחֲרֶיהָ בְּתֻפִּים וּבִמְחֹלֹת׃
וַתַּעַן לָהֶם מִרְיָם שִׁירוּ לַיהוָה כִּי־גָאֹה גָּאָה סוּס
וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם׃ ס וַיַּסַּע מֹשֶׁה אֶת־יִשְׂרָאֵל
מִיַּם־סוּף וַיֵּצְאוּ אֶל־מִדְבַּר־שׁוּר וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשֶׁת־
יָמִים בַּמִּדְבָּר וְלֹא־מָצְאוּ מָיִם׃ וַיָּבֹאוּ מָרָתָה
וְלֹא יָכְלוּ לִשְׁתֹּת מַיִם מִמָּרָה כִּי מָרִים הֵם עַל־
כֵּן קָרָא־שְׁמָהּ מָרָה׃ וַיִּלֹּנוּ הָעָם עַל־מֹשֶׁה
לֵּאמֹר מַה־נִּשְׁתֶּה׃ וַיִּצְעַק אֶל־יְהוָה וַיּוֹרֵהוּ יְהוָה
עֵץ וַיַּשְׁלֵךְ אֶל־הַמַּיִם וַיִּמְתְּקוּ הַמָּיִם שָׁם שָׂם לוֹ
חֹק וּמִשְׁפָּט וְשָׁם נִסָּהוּ׃ וַיֹּאמֶר אִם־שָׁמוֹעַ
תִּשְׁמַע לְקוֹל ׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהַיָּשָׁר בְּעֵינָיו
תַּעֲשֶׂה וְהַאֲזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו וְשָׁמַרְתָּ כָּל־חֻקָּיו
כָּל־הַמַּחֲלָה אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בְמִצְרַיִם לֹא־אָשִׂים
עָלֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה רֹפְאֶךָ׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה כְּתֹב זֹאת זִכָּרוֹן בַּסֵּפֶר וְשִׂים בְּאָזְנֵי
יְהוֹשֻׁעַ כִּי־מָחֹה אֶמְחֶה אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק
מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם׃ וַיִּבֶן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ
יְהוָה ׀ נִסִּי׃ וַיֹּאמֶר כִּי־יָד עַל־כֵּס יָהּ מִלְחָמָה
לַיהוָה בַּעֲמָלֵק מִדֹּר דֹּר׃ פ פ
וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ כֹהֵן מִדְיָן חֹתֵן מֹשֶׁה אֵת כָּל־
אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל
עַמּוֹ כִּי־הוֹצִיא יְהוָה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם׃
וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת־צִפֹּרָה אֵשֶׁת מֹשֶׁה
אַחַר שִׁלּוּחֶיהָ׃ וְאֵת שְׁנֵי בָנֶיהָ אֲשֶׁר שֵׁם
הָאֶחָד גֵּרְשֹׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה׃
בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַּר סִינָי׃ וַיִּסְעוּ
מֵרְפִידִים וַיָּבֹאוּ מִדְבַּר סִינַי וַיַּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר
וַיִּחַן־שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הָהָר׃ וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל־
הָאֱלֹהִים וַיִּקְרָא אֵלָיו יְהוָה מִן־הָהָר לֵאמֹר כֹּה
תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וְתַגֵּיד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ אַתֶּם
רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרָיִם וָאֶשָּׂא אֶתְכֶם
עַל־כַּנְפֵי נְשָׁרִים וָאָבִא אֶתְכֶם אֵלָי׃ וְעַתָּה אִם־
שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ בְּקֹלִי וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־בְּרִיתִי
וִהְיִיתֶם לִי סְגֻלָּה מִכָּל־הָעַמִּים כִּי־לִי כָּל־
הָאָרֶץ׃ וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים וְגוֹי
קָדוֹשׁ אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תְּדַבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיִּקְרָא לְזִקְנֵי הָעָם וַיָּשֶׂם לִפְנֵיהֶם
אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּהוּ יְהוָה׃ וַיַּעֲנוּ
כָל־הָעָם יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ כֹּל אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה
נַעֲשֶׂה וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת־דִּבְרֵי הָעָם אֶל־יְהוָה׃
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנֵּה אָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב
הֶעָנָן בַּעֲבוּר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְּרִי עִמָּךְ וְגַם־
בְּךָ יַאֲמִינוּ לְעוֹלָם וַיַּגֵּד מֹשֶׁה אֶת־דִּבְרֵי הָעָם
אֶל־יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵךְ אֶל־הָעָם
וְקִדַּשְׁתָּם הַיּוֹם וּמָחָר וְכִבְּסוּ שִׂמְלֹתָם׃ וְהָיוּ
נְכֹנִים לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי ׀ בַּיּוֹם הַשְּׁלִשִׁי יֵרֵד
יְהוָה לְעֵינֵי כָל־הָעָם עַל־הַר סִינָי׃ וְהִגְבַּלְתָּ
אֶת־הָעָם סָבִיב לֵאמֹר הִשָּׁמְרוּ לָכֶם עֲלוֹת
בָּהָר וּנְגֹעַ בְּקָצֵהוּ כָּל־הַנֹּגֵעַ בָּהָר מוֹת יוּמָת׃
לֹא־תִגַּע בּוֹ יָד כִּי־סָקוֹל יִסָּקֵל אוֹ־יָרֹה יִיָּרֶה אִם־
בְּהֵמָה אִם־אִישׁ לֹא יִחְיֶה בִּמְשֹׁךְ הַיֹּבֵל הֵמָּה
יַעֲלוּ בָהָר׃ וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן־הָהָר אֶל־הָעָם וַיְקַדֵּשׁ
אֶת־הָעָם וַיְכַבְּסוּ שִׂמְלֹתָם׃ וַיֹּאמֶר אֶל־הָעָם
הֱיוּ נְכֹנִים לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים אַל־תִּגְּשׁוּ אֶל־אִשָּׁה׃
וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיֹת הַבֹּקֶר וַיְהִי קֹלֹת
וּבְרָקִים וְעָנָן כָּבֵד עַל־הָהָר וְקֹל שֹׁפָר חָזָק
מְאֹד וַיֶּחֱרַד כָּל־הָעָם אֲשֶׁר בַּמַּחֲנֶה׃ וַיּוֹצֵא
מֹשֶׁה אֶת־הָעָם לִקְרַאת הָאֱלֹהִים מִן־הַמַּחֲנֶה
וַיִּתְיַצְּבוּ בְּתַחְתִּית הָהָר׃ וְהַר סִינַי עָשַׁן כֻּלּוֹ
מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו יְהוָה בָּאֵשׁ וַיַּעַל עֲשָׁנוֹ
כְּעֶשֶׁן הַכִּבְשָׁן וַיֶּחֱרַד כָּל־הָהָר מְאֹד׃ וַיְהִי
קוֹל הַשֹּׁפָר הוֹלֵךְ וְחָזֵק מְאֹד מֹשֶׁה יְדַבֵּר
וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל׃ וַיֵּרֶד יְהוָה עַל־הַר סִינַי
אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַיִּקְרָא יְהוָה לְמֹשֶׁה אֶל־רֹאשׁ
הָהָר וַיַּעַל מֹשֶׁה׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רֵד
הָעֵד בָּעָם פֶּן־יֶהֶרְסוּ אֶל־יְהוָה לִרְאוֹת וְנָפַל
מִמֶּנּוּ רָב׃ וְגַם הַכֹּהֲנִים הַנִּגָּשִׁים אֶל־יְהוָה
יִתְקַדָּשׁוּ פֶּן־יִפְרֹץ בָּהֶם יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־
יְהוָה לֹא־יוּכַל הָעָם לַעֲלֹת אֶל־הַר סִינָי כִּי־אַתָּה
הַעֵדֹתָה בָּנוּ לֵאמֹר הַגְבֵּל אֶת־הָהָר וְקִדַּשְׁתּוֹ׃

ויאמר אליו יהוה לך רד ועלית אתה ואהרן עמך והכהנים והעם אל יהרסו לעלת אל יהוה פן יפרץ בם: וירד משה אל העם ויאמר אלהם: ס וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר: אנכי יהוה אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים: לא יהיה לך אלהים אחרים על פני: לא תעשה לך פסל וכל תמונה אשר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת ואשר במים מתחת לארץ: לא תשתחוה להם ולא תעבדם כי אנכי יהוה אלהיך אל קנא פקד עון אבת על בנים על שלשים ועל רבעים לשנאי: ועשה חסד לאלפים לאהבי ולשמרי מצותי: ס לא תשא את שם יהוה אלהיך לשוא כי לא ינקה יהוה את אשר ישא את שמו לשוא: ס זכור את יום השבת לקדשו: ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך: ויום השביעי שבת ליהוה אלהיך לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך ובהמתך וגרך אשר בשעריך: כי ששת ימים עשה יהוה את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בם וינח ביום השביעי על כן ברך יהוה את יום השבת ויקדשהו: ס כבד את אביך ואת אמך למען יארכון ימיך על האדמה אשר יהוה אלהיך נתן לך: ס לא תרצח ס לא תנאף ס לא תגנב ס לא תענה ברעך עד שקר: ס לא תחמד בית רעך ס לא תחמד אשת רעך ועבדו ואמתו ושורו וחמרו וכל אשר לרעך: פ וכל העם ראים את הקולת ואת הלפידם ואת קול השפר ואת ההר עשן וירא העם וינעו ויעמדו מרחק: ויאמרו אל משה דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלהים פן נמות: ויאמר משה אל העם אל תיראו כי לבעבור נסות אתכם בא האלהים ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו: ויעמד העם מרחק ומשה נגש אל הערפל אשר שם האלהים: ס ויאמר יהוה אל משה כה תאמר אל בני ישראל אתם

ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם: לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם: מזבח אדמה תעשה לי וזבחת עליו את עלתיך ואת שלמיך את צאנך ואת בקרך בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך: ואם מזבח אבנים תעשה לי לא תבנה אתהן גזית כי חרבך הנפת עליה ותחללה: ולא תעלה במעלת על מזבחי אשר לא תגלה ערותך עליו:

פ פ פ

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם: כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבד ובשבעת יצא לחפשי חנם: אם בגפו יבא בגפו יצא אם בעל אשה הוא ויצאה אשתו עמו: אם אדניו יתן לו אשה וילדה לו בנים או בנות האשה וילדיה תהיה לאדניה והוא יצא בגפו: ואם אמר יאמר העבד אהבתי את אדני את אשתי ואת בני לא אצא חפשי: והגישו אדניו אל האלהים והגישו אל הדלת או אל המזוזה ורצע אדניו את אזנו במרצע ועבדו לעלם: ס ואל משה אמר עלה אל יהוה אתה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל והשתחויתם מרחק: ונגש משה לבדו אל יהוה והם לא יגשו והעם לא יעלו עמו: ויבא משה ויספר לעם את כל דברי יהוה ואת כל המשפטים ויען כל העם קול אחד ויאמרו כל הדברים אשר דבר יהוה נעשה: ויכתב משה את כל דברי יהוה וישכם בבקר ויבן מזבח תחת ההר ושתים עשרה מצבה לשנים עשר שבטי ישראל: וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עלת ויזבחו זבחים שלמים ליהוה פרים: ויקח משה חצי הדם וישם באגנת וחצי הדם זרק על המזבח: ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם ויאמרו כל אשר דבר יהוה נעשה ונשמע: ויקח משה את הדם ויזרק על העם ויאמר הנה דם הברית אשר כרת יהוה עמכם על כל הדברים האלה: ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל:

ויראו

וַיִּרְאוּ אֵת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתַחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה לִבְנַת הַסַּפִּיר וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לָטֹהַר׃ וְאֶל־אֲצִילֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יָדוֹ וַיֶּחֱזוּ אֶת־הָאֱלֹהִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ׃ ס וַיֹּאמֶר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲלֵה אֵלַי הָהָרָה וֶהְיֵה־שָׁם וְאֶתְּנָה לְךָ אֶת־לֻחֹת הָאֶבֶן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי לְהוֹרֹתָם׃ וַיָּקָם מֹשֶׁה וִיהוֹשֻׁעַ מְשָׁרְתוֹ וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל־הַר הָאֱלֹהִים׃ וְאֶל־הַזְּקֵנִים אָמַר שְׁבוּ־לָנוּ בָזֶה עַד אֲשֶׁר־נָשׁוּב אֲלֵיכֶם וְהִנֵּה אַהֲרֹן וְחוּר עִמָּכֶם מִי־בַעַל דְּבָרִים יִגַּשׁ אֲלֵהֶם׃ וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל־הָהָר וַיְכַס הֶעָנָן אֶת־הָהָר׃ וַיִּשְׁכֹּן כְּבוֹד־יְהֹוָה עַל־הַר סִינַי וַיְכַסֵּהוּ הֶעָנָן שֵׁשֶׁת יָמִים וַיִּקְרָא אֶל־מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִתּוֹךְ הֶעָנָן׃ וּמַרְאֵה כְּבוֹד יְהֹוָה כְּאֵשׁ אֹכֶלֶת בְּרֹאשׁ הָהָר לְעֵינֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיָּבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הֶעָנָן וַיַּעַל אֶל־הָהָר וַיְהִי מֹשֶׁה בָּהָר אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה׃ פ פ פ

וַיְדַבֵּר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ־לִי תְּרוּמָה מֵאֵת כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ תִּקְחוּ אֶת־תְּרוּמָתִי׃ וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאִתָּם זָהָב וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת׃ כָּל־עַמּוּדֵי הֶחָצֵר סָבִיב מְחֻשָּׁקִים כֶּסֶף וָוֵיהֶם כָּסֶף וְאַדְנֵיהֶם נְחֹשֶׁת׃ אֹרֶךְ הֶחָצֵר מֵאָה בָאַמָּה וְרֹחַב ׀ חֲמִשִּׁים בַּחֲמִשִּׁים וְקֹמָה חָמֵשׁ אַמּוֹת שֵׁשׁ מָשְׁזָר וְאַדְנֵיהֶם נְחֹשֶׁת׃ לְכֹל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן בְּכֹל עֲבֹדָתוֹ וְכָל־יְתֵדֹתָיו וְכָל־יִתְדֹת הֶחָצֵר נְחֹשֶׁת׃ ס ס ס

וְאַתָּה תְּצַוֶּה ׀ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כָּתִית לַמָּאוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד׃ בְּאֹהֶל מוֹעֵד מִחוּץ לַפָּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדֻת יַעֲרֹךְ אֹתוֹ אַהֲרֹן וּבָנָיו מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר לִפְנֵי יְהֹוָה חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וְאַתָּה הַקְרֵב אֵלֶיךָ אֶת־אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאֶת־בָּנָיו אִתּוֹ מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכַהֲנוֹ־לִי אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר בְּנֵי אַהֲרֹן׃ וּבְהַעֲלֹת אַהֲרֹן אֶת־הַנֵּרֹת בֵּין הָעַרְבַּיִם יַקְטִירֶנָּה קְטֹרֶת תָּמִיד לִפְנֵי יְהֹוָה לְדֹרֹתֵיכֶם׃ לֹא־תַעֲלוּ עָלָיו קְטֹרֶת זָרָה וְעֹלָה וּמִנְחָה וְנֶסֶךְ לֹא תִסְּכוּ עָלָיו׃ וְכִפֶּר אַהֲרֹן עַל־קַרְנֹתָיו אַחַת בַּשָּׁנָה מִדַּם חַטַּאת הַכִּפֻּרִים אַחַת בַּשָּׁנָה יְכַפֵּר עָלָיו לְדֹרֹתֵיכֶם קֹדֶשׁ־קָדָשִׁים הוּא לַיהֹוָה׃ פ פ פ

וַיְדַבֵּר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ כִּי תִשָּׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לִפְקֻדֵיהֶם וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר נַפְשׁוֹ לַיהֹוָה בִּפְקֹד אֹתָם וְלֹא־יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף בִּפְקֹד אֹתָם׃ זֶה ׀ יִתְּנוּ כָּל־הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַיהֹוָה׃ כֹּל הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמָעְלָה יִתֵּן תְּרוּמַת יְהֹוָה׃ הֶעָשִׁיר לֹא־יַרְבֶּה וְהַדַּל לֹא יַמְעִיט מִמַּחֲצִית הַשָּׁקֶל לָתֵת אֶת־תְּרוּמַת יְהֹוָה לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם׃ וְלָקַחְתָּ אֶת־כֶּסֶף הַכִּפֻּרִים מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַתָּ אֹתוֹ עַל־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי יְהֹוָה לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם׃ וַיֹּאמֶר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּתָב־לְךָ אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּי עַל־פִּי ׀ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כָּרַתִּי אִתְּךָ בְּרִית וְאֶת־יִשְׂרָאֵל׃ וַיְהִי־שָׁם עִם־יְהֹוָה אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַל וּמַיִם לֹא שָׁתָה וַיִּכְתֹּב עַל־הַלֻּחֹת אֵת דִּבְרֵי הַבְּרִית עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים׃ וַיְהִי בְּרֶדֶת מֹשֶׁה מֵהַר סִינַי וּשְׁנֵי לֻחֹת הָעֵדֻת בְּיַד־מֹשֶׁה בְּרִדְתּוֹ מִן־הָהָר וּמֹשֶׁה לֹא־יָדַע כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו בְּדַבְּרוֹ אִתּוֹ׃ וַיַּרְא אַהֲרֹן וְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מֹשֶׁה וְהִנֵּה קָרַן עוֹר פָּנָיו וַיִּירְאוּ מִגֶּשֶׁת אֵלָיו׃ וַיִּקְרָא אֲלֵהֶם מֹשֶׁה וַיָּשֻׁבוּ אֵלָיו אַהֲרֹן וְכָל־הַנְּשִׂאִים בָּעֵדָה וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם׃ וְאַחֲרֵי־כֵן נִגְּשׁוּ כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיְצַוֵּם אֵת כָּל־אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהֹוָה אִתּוֹ בְּהַר סִינָי׃ וַיְכַל מֹשֶׁה מִדַּבֵּר אִתָּם וַיִּתֵּן עַל־פָּנָיו מַסְוֶה׃ וּבְבֹא מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהֹוָה לְדַבֵּר אִתּוֹ יָסִיר אֶת־הַמַּסְוֶה עַד־צֵאתוֹ וְיָצָא וְדִבֶּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת אֲשֶׁר יְצֻוֶּה׃ וְרָאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־פְּנֵי מֹשֶׁה כִּי קָרַן עוֹר פְּנֵי מֹשֶׁה וְהֵשִׁיב מֹשֶׁה אֶת־הַמַּסְוֶה עַל־פָּנָיו עַד־בֹּאוֹ לְדַבֵּר אִתּוֹ׃ ס ס ס

וַיַּקְהֵל מֹשֶׁה אֶת־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר

אליהם

אלהם אלה הדברים אשר צוה יהוה
לעשת אתם: ששת ימים תעשה מלאכה
וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון
ליהוה כל העשה בו מלאכה יומת: לא
תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת:
ומסך שער החצר מעשה רקם תכלת
וארגמן ותולעת שני ושש משזר ועשרים
אמה ארך וקומה ברחב חמש אמות לעמת
קלעי החצר: ועמדיהם ארבעה ואדניהם
ארבעה נחשת וויהם כסף וצפוי ראשיהם
וחשקיהם כסף: וכל היתדת למשכן ולחצר
סביב נחשת: ס ס ס
אלה פקודי המשכן משכן העדת אשר פקד
על פי משה עבדת הלוים ביד איתמר
בן אהרן הכהן: ובצלאל בן אורי בן חור

למטה יהודה עשה את כל אשר צוה יהוה
את משה: ואתו אהליאב בן אחיסמך למטה
דן חרש וחשב ורקם בתכלת ובארגמן
ובתולעת השני ובשש: פ ויכס הענן את אהל
מועד וכבוד יהוה מלא את המשכן: ולא
יכל משה לבוא אל אהל מועד כי שכן עליו
הענן וכבוד יהוה מלא את המשכן:
ובהעלות הענן מעל המשכן יסעו בני ישראל
בכל מסעיהם: ואם לא יעלה הענן ולא יסעו
עד יום העלתו: כי ענן יהוה על המשכן
יומם ואש תהיה לילה בו לעיני כל בית
ישראל בכל (בכל) מסעיהם: חזק

יכוין חי ארין (ויכוין מתיקות תגיות דהרין טעם מן · לגלא דכהלתא מוחא דעקבא):

ספר ויקרא

ויקרא אל משה וידבר יהוה אליו מאהל מועד
לאמר: דבר אל בני ישראל ואמרת
אלהם אדם כי יקריב מכם קרבן ליהוה מן
הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את
קרבנכם: אם עלה קרבנו מן הבקר זכר
תמים יקריבנו אל פתח אהל מועד יקריב
אתו לרצנו לפני יהוה: או מכל אשר ישבע
עליו לשקר ושלם אתו בראשו וחמשתיו יסף
עליו לאשר הוא לו יתננו ביום אשמתו: ואת
אשמו יביא ליהוה איל תמים מן הצאן
בערכך לאשם אל הכהן: וכפר עליו הכהן
לפני יהוה ונסלח לו על אחת מכל אשר
יעשה לאשמה בה: פ פ פ
וידבר יהוה אל משה לאמר: צו את אהרן
ואת בניו לאמר זאת תורת העלה
הוא העלה על מוקדה על המזבח כל
הלילה עד הבקר ואש המזבח תוקד בו:
ולבש הכהן מדו בד ומכנסי בד ילבש
על בשרו והרים את הדשן אשר תאכל
האש את העלה על המזבח ושמו אצל
המזבח: ופשט את בגדיו ולבש בגדים
אחרים והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה

אל מקום טהור: והאש על המזבח תוקד בו
לא תכבה ובער עליה הכהן עצים בבקר
בבקר וערך עליה העלה והקטיר עליה
חלבי השלמים: אש תמיד תוקד על המזבח
לא תכבה: כאשר עשה ביום הזה צוה יהוה
לעשת לכפר עליכם: ופתח אהל מועד
תשבו יומם ולילה שבעת ימים ושמרתם
את משמרת יהוה ולא תמותו כי כן צויתי:
ויעש אהרן ובניו את כל הדברים אשר צוה
יהוה ביד משה: ס ס ס
ויהי ביום השמיני קרא משה לאהרן ולבניו
ולזקני ישראל: ויאמר אל אהרן קח לך
עגל בן בקר לחטאת ואיל לעלה תמימם
והקרב לפני יהוה: ואל בני ישראל תדבר
לאמר קחו שעיר עזים לחטאת ועגל וכבש
בני שנה תמימם לעלה: כי אני יהוה המעלה
אתכם מארץ מצרים להית לכם לאלהים
והייתם קדשים כי קדוש אני: זאת תורת
הבהמה והעוף וכל נפש החיה הרמשת
במים ולכל נפש השרצת על הארץ:
להבדיל בין הטמא ובין הטהר ובין החיה
הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל: פ פ פ

וידבר

וידבר יהוה אל־משה לאמר: דבר אל־בני
ישראל לאמר אשה כי תזריע וילדה
זכר וטמאה שבעת ימים כימי נדת דותה
תטמא: וביום השמיני ימול בשר ערלתו:
ואם־תראה עוד בבגד או־בשתי או־בערב
או בכל־כלי־עור פרחת הוא באש תשרפנו
את אשר־בו הנגע: והבגד או־השתי או־
הערב או־כל־כלי העור אשר תכבס וסר
מהם הנגע וכבס שנית וטהר: זאת תורת נגע־
צרעת בגד הצמר או הפשתים או השתי
או הערב או כל־כלי־עור לטהרו או לטמאו:

פ פ פ

וידבר יהוה אל־משה לאמר: זאת תהיה
תורת המצרע ביום טהרתו והובא
אל־הכהן: ויצא הכהן אל־מחוץ למחנה וראה
הכהן והנה נרפא נגע־הצרעת מן־הצרוע:
והזרתם את־בני־ישראל מטמאתם ולא ימתו
בטמאתם בטמאם את־משכני אשר
בתוכם: זאת תורת הזב ואשר תצא ממנו
שכבת־זרע לטמאה־בה: והדוה בנדתה
והזב את־זובו לזכר ולנקבה ולאיש אשר
ישכב עם־טמאה: פ פ פ

וידבר יהוה אל־משה אחרי מות שני בני
אהרן בקרבתם לפני־יהוה וימתו:
ויאמר יהוה אל־משה דבר אל־אהרן אחיך
ואל־יבא בכל־עת אל־הקדש מבית לפרכת
אל־פני הכפרת אשר על־הארן ולא ימות כי
בענן אראה על־הכפרת: בזאת יבא אהרן אל־
הקדש בפר בן־בקר לחטאת ואיל לעלה:
ולא־תקיא הארץ אתכם בטמאכם אתה
כאשר קאה את־הגוי אשר לפניכם: כי
כל־אשר יעשה מכל התועבת האלה ונכרתו
הנפשות העשת מקרב עמם: ושמרתם את־
משמרתי לבלתי עשות מחקות התועבת
אשר נעשו לפניכם ולא תטמאו בהם אני
יהוה אלהיכם: פ פ פ

וידבר יהוה אל־משה לאמר: דבר אל־כל־
עדת בני־ישראל ואמרת אלהם קדשים

תהיו כי קדוש אני יהוה אלהיכם: איש אמו
ואביו תיראו ואת־שבתתי תשמרו אני יהוה
אלהיכם: והבדלתם בין־הבהמה הטהרה
לטמאה ובין־העוף הטמא לטהר ולא־
תשקצו את־נפשתיכם בבהמה ובעוף ובכל
אשר תרמש האדמה אשר־הבדלתי לכם
לטמא: והייתם לי קדשים כי קדוש אני יהוה
ואבדל אתכם מן־העמים להיות לי: ואיש או־
אשה כי־יהיה בהם אוב או ידעני מות יומתו
באבן ירגמו אתם דמיהם בם: פ פ פ

ויאמר יהוה אל־משה אמר אל־הכהנים בני
אהרן ואמרת אלהם לנפש לא־יטמא
בעמיו: כי אם־לשארו הקרב אליו לאמו
ולאביו ולבנו ולבתו ולאחיו: ולאחתו
הבתולה הקרובה אליו אשר לא־היתה לאיש
לה יטמא: ומכה בהמה ישלמנה ומכה
אדם יומת: משפט אחד יהיה לכם כגר
כאזרח יהיה כי אני יהוה אלהיכם: וידבר משה
אל־בני ישראל ויוציאו את־המקלל אל־מחוץ
למחנה וירגמו אתו אבן ובני־ישראל עשו
כאשר צוה יהוה את־משה: פ פ פ

וידבר יהוה אל־משה בהר סיני לאמר: דבר
אל בני ישראל ואמרת אלהם כי תבאו
אל־הארץ אשר אני נתן לכם ושבתה הארץ
שבת ליהוה: שש שנים תזרע שדך ושש
שנים תזמר כרמך ואספת את־תבואתה:
כי־לי בני־ישראל עבדים עבדי הם אשר־
הוצאתי אותם מארץ מצרים אני יהוה
אלהיכם: לא־תעשו לכם אלילם ופסל ומצבה
לא־תקימו לכם ואבן משכית לא תתנו
בארצכם להשתחות עליה כי אני יהוה
אלהיכם: את־שבתתי תשמרו ומקדשי תיראו
אני יהוה: פ פ פ

אם־בחקתי תלכו ואת־מצותי תשמרו
ועשיתם אתם: ונתתי גשמיכם בעתם
ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פריו:
והשיג לכם דיש את־בציר ובציר ישיג את־
זרע ואכלתם לחמכם לשבע וישבתם
לבטח

לבטח בארצכם: וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבר תחת השבט העשירי יהיה קדש ליהוה: לא יבקר בין טוב לרע ולא ימירנו ואם המר ימירנו והיה הוא ותמורתו יהיה קדש לא יגאל: אלה המצות אשר צוה יהוה את משה אל בני ישראל בהר סיני:

חזק פ פ פ

יסיים ויו אדני (יסוין מתיקונא מליתאה דלריך ושער של פסע. לנקודה דטירא דמקבל):

ספר במדבר

וידבר יהוה אל משה במדבר סיני באהל מועד באחד לחדש השני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים לאמר: שאו את ראש כל עדת בני ישראל למשפחתם לבית אבתם במספר שמות כל זכר לגלגלתם: מבן עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא בישראל תפקדו אתם לצבאתם אתה ואהרן: פ וידבר יהוה אל משה ואל אהרן לאמר: אל תכריתו את שבט משפחת הקהתי מתוך הלוים: וזאת עשו להם וחיו ולא ימתו בגשתם את קדש הקדשים אהרן ובניו יבאו ושמו אותם איש איש על עבדתו ואל משאו: ולא יבאו לראות כבלע את הקדש ומתו: פ פ פ

וידבר יהוה אל משה לאמר: נשא את ראש בני גרשון גם הם לבית אבתם למשפחתם: מבן שלשים שנה ומעלה עד בן חמשים שנה תפקד אותם כל הבא לצבא צבא לעבד עבדה באהל מועד: פ וידבר יהוה אל משה לאמר: דבר אל אהרן ואל בניו לאמר כה תברכו את בני ישראל אמור להם: ס יברכך יהוה וישמרך: ס יאר יהוה פניו אליך ויחנך: ס ישא יהוה פניו אליך וישם לך שלום: ס ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם: ס זאת חנכת המזבח ביום המשח אתו מאת נשיאי ישראל קערת כסף שתים עשרה מזרקי כסף שנים עשר כפות זהב שתים עשרה: שלשים ומאה הקערה האחת כסף ושבעים המזרק האחד כל כסף הכלים אלפים וארבע מאות בשקל הקדש: כפות זהב שתים עשרה מלאת קטרת עשרה עשרה הכף בשקל הקדש כל זהב הכפות עשרים ומאה: כל הבקר לעלה שנים עשר פרים אילם שנים עשר כבשים בני שנה שנים עשר ומנחתם ושעירי עזים שנים עשר לחטאת: וכל בקר זבח השלמים עשרים וארבעה פרים אילם ששים עתדים ששים כבשים בני שנה ששים זאת חנכת המזבח אחרי המשח אתו: ובבא משה אל אהל מועד לדבר אתו וישמע את הקול מדבר אליו מעל הכפרת אשר על ארן העדת מבין שני הכרבים וידבר אליו: פ פ פ

וידבר יהוה אל משה לאמר: דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלתך את הנרת אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות: ויעש כן אהרן אל מול פני המנורה העלה נרתיה כאשר צוה יהוה את משה: וזה מעשה המנרה מקשה זהב עד ירכה עד פרחה מקשה הוא כמראה אשר הראה יהוה את משה כן עשה את המנרה: ויאמר יהוה אל משה ואביה ירק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים תסגר שבעת ימים מחוץ למחנה ואחר תאסף: ותסגר מרים מחוץ למחנה שבעת ימים והעם לא נסע עד האסף מרים: ואחר נסעו העם מחצרות ויחנו במדבר פארן: פ פ פ

וידבר יהוה אל משה לאמר: שלח לך אנשים ויתרו את ארץ כנען אשר אני נתן לבני ישראל איש אחד איש אחד למטה אבתיו תשלחו כל נשיא בהם: וישלח אתם משה ממדבר פארן על פי יהוה כלם אנשים ראשי בני ישראל המה: ויאמר יהוה אל משה לאמר: דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם ועשו להם ציצת על כנפי בגדיהם לדרתם

ונתנו

ונתנו על ציצת הכנף פתיל תכלת: והיה לכם לציצת וראיתם אתו וזכרתם את כל מצות יהוה ועשיתם אתם ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זנים אחריהם: למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי והייתם קדשים לאלהיכם: אני יהוה אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים אני יהוה אלהיכם: פ פ פ

ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי ודתן ואבירם בני אליאב ואון בן פלת בני ראובן: ויקמו לפני משה ואנשים מבני ישראל חמשים ומאתים נשיאי עדה קראי מועד אנשי שם: ויקהלו על משה ועל אהרן ויאמרו אלהם רב לכם כי כל העדה כלם קדשים ובתוכם יהוה ומדוע תתנשאו על קהל יהוה: ואמרת אלהם בהרימכם את חלבו ממנו ונחשב ללוים כתבואת גרן וכתבואת יקב: ואכלתם אתו בכל מקום אתם וביתכם כי שכר הוא לכם חלף עבדתכם באהל מועד: ולא תשאו עליו חטא בהרימכם את חלבו ממנו ואת קדשי בני ישראל לא תחללו ולא תמותו: פ פ פ

וידבר יהוה אל משה ואל אהרן לאמר: זאת חקת התורה אשר צוה יהוה לאמר דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדמה תמימה אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה על: ונתתם אתה אל אלעזר הכהן והוציא אתה אל מחוץ למחנה ושחט אתה לפניו: ויאמר יהוה אל משה אל תירא אתו כי בידך נתתי אתו ואת כל עמו ואת ארצו ועשית לו כאשר עשית לסיחן מלך האמרי אשר יושב בחשבון: ויכו אתו ואת בניו ואת כל עמו עד בלתי השאיר לו שריד ויירשו את ארצו: ויסעו בני ישראל ויחנו בערבות מואב מעבר לירדן ירחו: ס ס ס

וירא בלק בן צפור את כל אשר עשה ישראל לאמרי: ויגר מואב מפני העם מאד כי רב הוא ויקץ מואב מפני בני ישראל: ויאמר מואב אל זקני מדין עתה ילחכו הקהל את כל סביבתינו כלחך השור את ירק השדה ובלק בן צפור מלך למואב בעת ההוא: וירא פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן ויקם מתוך העדה ויקח רמח בידו: ויבא אחר איש ישראל אל הקבה וידקר את שניהם את איש ישראל ואת האשה אל קבתה ותעצר המגפה מעל בני ישראל: ויהיו המתים במגפה ארבעה ועשרים אלף: פ פ פ

וידבר יהוה אל משה לאמר: פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי: לכן אמר הנני נתן לו את בריתי שלום: ס וביום הבכורים בהקריבכם מנחה חדשה ליהוה בשבעתיכם מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכת עבדה לא תעשו: והקרבתם עולה לריח ניחח ליהוה פרים בני בקר שנים איל אחד שבעה כבשים בני שנה: ומנחתם סלת בלולה בשמן שלשה עשרנים לפר האחד שני עשרנים לאיל האחד: עשרון עשרון לכבש האחד לשבעת הכבשים: שעיר עזים אחד לכפר עליכם: מלבד עלת התמיד ומנחתו תעשו תמימם יהיו לכם ונסכיהם: ס ביום השמיני עצרת תהיה לכם כל מלאכת עבדה לא תעשו: והקרבתם עלה אשה ריח ניחח ליהוה פר אחד איל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימם: מנחתם ונסכיהם לפר לאיל ולכבשים במספרם כמשפט: ושעיר חטאת אחד מלבד עלת התמיד ומנחתה ונסכה: אלה תעשו ליהוה במועדיכם לבד מנדריכם ונדבתיכם לעלתיכם ולמנחתיכם ולנסכיכם ולשלמיכם: ויאמר משה אל בני ישראל ככל אשר צוה יהוה את משה: פ פ פ

וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר זה הדבר אשר צוה יהוה: איש כי ידר נדר ליהוה או השבע שבעה לאסר

אסר על נפשו לא יחל דברו ככל היצא מפיו יעשה: ואשה כי תדר נדר ליהוה ואסרה אסר בבית אביה בנעריה: ויתן משה את הגלעד למכיר בן מנשה וישב בה: ויאיר בן מנשה הלך וילכד את חותיהם ויקרא אתהן חות יאיר: ונבח הלך וילכד את קנת ואת בנתיה ויקרא לה נבח בשמו: פ פ פ

אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים לצבאתם ביד משה ואהרן: ויכתב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי יהוה ואלה מסעיהם למוצאיהם: ויסעו מרעמסס בחדש הראשון בחמשה עשר יום לחדש הראשון ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה לעיני כל מצרים: ותהיינה מחלה תרצה וחגלה ומלכה ונעה בנות צלפחד לבני דדיהן לנשים: ממשפחת בני מנשה בן יוסף היו לנשים ותהי נחלתן על מטה משפחת אביהן: אלה המצות והמשפטים אשר צוה יהוה ביד משה אל בני ישראל בערבת מואב על ירדן ירחו:

חזק פ פ פ

סימן ה. אניד (סימן מחיקות ד' דא"פ לספרים מלמד לעמר נקי דוקבלא):

ספר דברים

אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן במדבר בערבה מול סוף בין פארן ובין תפל ולבן וחצרת ודי זהב: אחד עשר יום מחרב דרך הר שעיר עד קדש ברנע: ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חדש באחד לחדש דבר משה אל בני ישראל ככל אשר צוה יהוה אתו אלהם: עד אשר יניח יהוה לאחיכם ככם וירשו גם הם את הארץ אשר יהוה אלהיכם נתן להם בעבר הירדן ושבתם איש לירשתו אשר נתתי לכם: ואת יהושוע צויתי בעת ההוא לאמר עיניך הראת את כל אשר עשה יהוה אלהיכם לשני המלכים האלה כן יעשה יהוה לכל הממלכות אשר אתה עבר שמה: לא תיראום כי יהוה אלהיכם הוא הנלחם לכם:

ס ס ס

ואתחנן אל יהוה בעת ההוא לאמר: אדני יהוה אתה החלות להראות את עבדך את גדלך ואת ידך החזקה אשר מי אל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיך וכגבורתך: אעברה נא ואראה את הארץ הטובה אשר בעבר הירדן ההר הטוב הזה והלבנן: פ ויקרא משה אל כל ישראל ויאמר אלהם שמע ישראל את החקים ואת המשפטים אשר אנכי דבר באזניכם היום ולמדתם אתם ושמרתם לעשתם: יהוה אלהינו כרת עמנו ברית בחרב: לא את אבתינו כרת יהוה את הברית הזאת כי אתנו אנחנו אלה פה היום כלנו חיים: פנים בפנים דבר יהוה עמכם בהר מתוך האש: אנכי עמד בין יהוה וביניכם בעת ההוא להגיד לכם את דבר יהוה כי יראתם מפני האש ולא עליתם בהר לאמר: ס אנכי יהוה אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים: לא יהיה לך אלהים אחרים על פני: לא תעשה לך פסל כל תמונה אשר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת ואשר במים מתחת לארץ: לא תשתחוה להם ולא תעבדם כי אנכי יהוה אלהיך אל קנא פקד עון אבות על בנים ועל שלשים ועל רבעים לשנאי: ועשה חסד לאלפים לאהבי ולשמרי מצותי מצותו כ': ס לא תשא את שם יהוה אלהיך לשוא כי לא ינקה יהוה את אשר ישא את שמו לשוא: ס שמור את יום השבת לקדשו כאשר צוך יהוה אלהיך: ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך: ויום השביעי שבת ליהוה אלהיך לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך ושורך וחמרך וכל בהמתך וגרך אשר בשעריך למען ינוח עבדך ואמתך כמוך: וזכרת כי עבד

היית בארץ מצרים ויצאך יהוה אלהיך משם ביד חזקה ובזרע נטויה על־כן צוך יהוה אלהיך לעשות את־יום השבת: ס כבד את־אביך ואת־אמך כאשר צוך יהוה אלהיך למען יאריכן ימיך ולמען ייטב לך על האדמה אשר־יהוה אלהיך נתן לך: ס לא תרצח ס ולא תנאף ס ולא תגנב ס ולא־תענה ברעך עד שוא: ס ולא תחמד אשת רעך ס ולא תתאוה בית רעך שדהו ועבדו ואמתו שורו וחמרו וכל אשר לרעך: ס את־הדברים האלה דבר יהוה אל־כל־קהלכם בהר מתוך האש הענן והערפל קול גדול ולא יסף ויכתבם על־שני לחת אבנים ויתנם אלי: ויהי כשמעכם את־הקול מתוך החשך וההר בער באש ותקרבון אלי כל־ראשי שבטיכם וזקניכם: ותאמרו הן הראנו יהוה אלהינו את־כבדו ואת־גדלו ואת־קלו שמענו מתוך האש היום הזה ראינו כי־ידבר אלהים את־האדם וחי: ועתה למה נמות כי תאכלנו האש הגדלה הזאת אם־יספים ׀ אנחנו לשמע את־קול יהוה אלהינו עוד ומתנו: כי מי כל־בשר אשר שמע קול אלהים חיים מדבר מתוך־האש כמנו ויחי: קרב אתה ושמע את כל־אשר יאמר יהוה אלהינו ואת ׀ תדבר אלינו את כל־אשר ידבר יהוה אלהינו אליך ושמענו ועשינו: וישמע יהוה את־קול דבריכם בדברכם אלי ויאמר יהוה אלי שמעתי את־קול דברי העם הזה אשר דברו אליך היטיבו כל־אשר דברו: מי־יתן והיה לבבם זה להם ליראה אתי ולשמר את־כל־מצותי כל־הימים למען ייטב להם ולבניהם לעלם: לך אמר להם שובו לכם לאהליכם: ואתה פה עמד עמדי ואדברה אליך את כל־המצוה והחקים והמשפטים אשר תלמדם ועשו בארץ אשר אנכי נתן להם לרשתה: ושמרתם לעשות כאשר צוה יהוה אלהיכם אתכם לא תסרו ימין ושמאל: בכל־הדרך אשר צוה יהוה אלהיכם אתכם תלכו למען תחיון וטוב לכם והארכתם ימים בארץ אשר תירשון: וזאת המצוה החקים והמשפטים אשר צוה יהוה אלהיכם ללמד אתכם לעשות בארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה: למען תירא את־יהוה אלהיך לשמר את־כל־חקתיו ומצותיו אשר אנכי מצוך אתה ובנך ובן־בנך כל ימי חייך ולמען יארכן ימיך: ושמעת ישראל ושמרת לעשות אשר ייטב לך ואשר תרבון מאד כאשר דבר יהוה אלהי אבתיך לך ארץ זבת חלב ודבש:

שמע ישראל יהוה אלהינו יהוה ׀ אחד: ואהבת את יהוה אלהיך בכל־לבבך ובכל־נפשך ובכל־מאדך: והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על־לבבך: ושננתם לבניך ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך: וקשרתם לאות על־ידך והיו לטטפת בין עיניך: וכתבתם על־מזזות ביתך ובשעריך: וידעת כי־יהוה אלהיך הוא האלהים האל הנאמן שמר הברית והחסד לאהביו ולשמרי
מצוה כ׳ מצותו לאלף דור: ומשלם לשנאיו אל־פניו להאבידו לא יאחר לשנאו אל־פניו ישלם־לו: ושמרת את־המצוה ואת־החקים ואת־המשפטים אשר אנכי מצוך היום לעשותם:

פ פ פ

והיה ׀ עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אתם ושמר יהוה אלהיך לך את־הברית ואת־החסד אשר נשבע לאבתיך: ואהבך וברכך והרבך וברך פרי־בטנך ופרי־אדמתך דגנך ותירשך ויצהרך שגר־אלפיך ועשתרת צאנך על האדמה אשר־נשבע לאבתיך לתת לך: ברוך תהיה מכל־העמים לא־יהיה בך עקר ועקרה ובבהמתך: והסיר יהוה ממך כל־חלי וכל־מדוי מצרים הרעים אשר ידעת לא ישימם בך ונתנם בכל־שנאיך: ואכלת את־כל־העמים אשר יהוה אלהיך נתן לך לא־תחוס עינך עליהם ולא תעבד את אלהיהם כי־מוקש הוא לך: ועתה ישראל

מָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ כִּי אִם־לְיִרְאָה
אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בְּכָל־דְּרָכָיו וּלְאַהֲבָה
אֹתוֹ וְלַעֲבֹד אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ
וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ׃ לִשְׁמֹר אֶת־מִצְוֺת יְהוָה וְאֶת־
חֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לְטוֹב לָךְ׃
הֵן לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמָיִם הָאָרֶץ
וְכָל־אֲשֶׁר־בָּהּ׃ רַק בַּאֲבֹתֶיךָ חָשַׁק יְהוָה לְאַהֲבָה
אוֹתָם וַיִּבְחַר בְּזַרְעָם אַחֲרֵיהֶם בָּכֶם מִכָּל־
הָעַמִּים כַּיּוֹם הַזֶּה׃ וּמַלְתֶּם אֵת עָרְלַת לְבַבְכֶם
וְעָרְפְּכֶם לֹא תַקְשׁוּ עוֹד׃ כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא
אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבֹּר
וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר לֹא־יִשָּׂא פָנִים וְלֹא יִקַּח שֹׁחַד׃
עֹשֶׂה מִשְׁפַּט יָתוֹם וְאַלְמָנָה וְאֹהֵב גֵּר לָתֶת לוֹ
לֶחֶם וְשִׂמְלָה׃ וַאֲהַבְתֶּם אֶת־הַגֵּר כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם
בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִּירָא אֹתוֹ
תַעֲבֹד וּבוֹ תִדְבָּק וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ׃ הוּא תְהִלָּתְךָ
וְהוּא אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר־עָשָׂה אִתְּךָ אֶת־הַגְּדֹלֹת
וְאֶת־הַנּוֹרָאֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ׃
בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבֹתֶיךָ מִצְרָיְמָה וְעַתָּה
שָׂמְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב׃
וְאָהַבְתָּ אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַרְתָּ מִשְׁמַרְתּוֹ
וְחֻקֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וּמִצְוֺתָיו כָּל־הַיָּמִים׃ וִידַעְתֶּם
הַיּוֹם כִּי ׀ לֹא אֶת־בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ וַאֲשֶׁר
לֹא־רָאוּ אֶת־מוּסַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶת־גָּדְלוֹ אֶת־
יָדוֹ הַחֲזָקָה וּזְרֹעוֹ הַנְּטוּיָה׃ וְאֶת־אֹתֹתָיו וְאֶת־
מַעֲשָׂיו אֲשֶׁר עָשָׂה בְּתוֹךְ מִצְרָיִם לְפַרְעֹה מֶלֶךְ־
מִצְרַיִם וּלְכָל־אַרְצוֹ׃ וַאֲשֶׁר עָשָׂה לְחֵיל מִצְרַיִם
לְסוּסָיו וּלְרִכְבּוֹ אֲשֶׁר הֵצִיף אֶת־מֵי יַם־סוּף עַל־
פְּנֵיהֶם בְּרָדְפָם אַחֲרֵיכֶם וַיְאַבְּדֵם יְהוָה עַד הַיּוֹם
הַזֶּה׃ וַאֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם בַּמִּדְבָּר עַד־בֹּאֲכֶם עַד־
הַמָּקוֹם הַזֶּה׃ וַאֲשֶׁר עָשָׂה לְדָתָן וְלַאֲבִירָם בְּנֵי
אֱלִיאָב בֶּן־רְאוּבֵן אֲשֶׁר פָּצְתָה הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ
וַתִּבְלָעֵם וְאֶת־בָּתֵּיהֶם וְאֶת־אָהֳלֵיהֶם וְאֵת כָּל־
הַיְקוּם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם בְּקֶרֶב כָּל־יִשְׂרָאֵל׃ כִּי
עֵינֵיכֶם הָרֹאֹת אֶת־כָּל־מַעֲשֵׂה יְהוָה הַגָּדֹל אֲשֶׁר
עָשָׂה׃ וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אָנֹכִי
מְצַוְּךָ הַיּוֹם לְמַעַן תֶּחֶזְקוּ וּבָאתֶם וִירִשְׁתֶּם אֶת־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃ וּלְמַעַן
תַּאֲרִיכוּ יָמִים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה
לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם וּלְזַרְעָם אֶרֶץ זָבַת חָלָב
וּדְבָשׁ׃ ס וְהָיָה אִם־שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֺתַי
אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ בְּכָל־לְבַבְכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם׃
וְנָתַתִּי מְטַר־אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ
וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ׃ וְנָתַתִּי עֵשֶׂב
בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ׃ הִשָּׁמְרוּ לָכֶם
פֶּן־יִפְתֶּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים
אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם׃ וְחָרָה אַף־יְהוָה
בָּכֶם וְעָצַר אֶת־הַשָּׁמַיִם וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר
וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה
מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהוָה נֹתֵן לָכֶם׃
וְשַׂמְתֶּם אֶת־דְּבָרַי אֵלֶּה עַל־לְבַבְכֶם וְעַל־
נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל־יֶדְכֶם וְהָיוּ
לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם׃ וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת־
בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ
בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ׃ וּכְתַבְתָּם עַל־מְזוּזוֹת
בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ׃ לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי
בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם
לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ׃ כִּי
אִם־שָׁמֹר תִּשְׁמְרוּן אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת
אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם לַעֲשֹׂתָהּ לְאַהֲבָה
אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לָלֶכֶת בְּכָל־דְּרָכָיו וּלְדָבְקָה־
בוֹ׃ וְהוֹרִישׁ יְהוָה אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה
מִלִּפְנֵיכֶם וִירִשְׁתֶּם גּוֹיִם גְּדֹלִים וַעֲצֻמִים מִכֶּם׃
כָּל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כַּף־רַגְלְכֶם בּוֹ לָכֶם
יִהְיֶה מִן־הַמִּדְבָּר וְהַלְּבָנוֹן מִן־הַנָּהָר נְהַר־פְּרָת
וְעַד הַיָּם הָאַחֲרוֹן יִהְיֶה גְּבֻלְכֶם׃ לֹא־יִתְיַצֵּב
אִישׁ בִּפְנֵיכֶם פַּחְדְּכֶם וּמוֹרַאֲכֶם יִתֵּן ׀ יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּדְרְכוּ־בָהּ
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם׃ ס ס ס

רְאֵה אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה וּקְלָלָה׃
אֶת־הַבְּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֺת
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם׃
וְהַקְּלָלָה אִם־לֹא תִשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֺת יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם וְסַרְתֶּם מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
אֶתְכֶם הַיּוֹם לָלֶכֶת אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים

אשר לא־ידעתם׃ ס שבעה שבעת תספר־
לך מהחל חרמש בקמה תחל לספר שבעה
שבעות׃ ועשית חג שבעות ליהוה אלהיך
מסת נדבת ידך אשר תתן כאשר יברכך יהוה
אלהיך׃ ושמחת לפני יהוה אלהיך אתה ובנך
ובתך ועבדך ואמתך והלוי אשר בשעריך
והגר והיתום והאלמנה אשר בקרבך במקום
אשר יבחר יהוה אלהיך לשכן שמו שם׃
וזכרת כי־עבד היית במצרים ושמרת ועשית
את־החקים האלה׃ פ חג הסכת תעשה לך
שבעת ימים באספך מגרנך ומיקבך׃
ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך ועבדך
ואמתך והלוי והגר והיתום והאלמנה אשר
בשעריך׃ שבעת ימים תחג ליהוה אלהיך
במקום אשר־יבחר יהוה כי יברכך יהוה
אלהיך בכל תבואתך ובכל מעשה ידיך
והיית אך שמח׃ שלוש פעמים ׀ בשנה יראה
כל־זכורך את־פני ׀ יהוה אלהיך במקום אשר
יבחר בחג המצות ובחג השבעות ובחג
הסכות ולא יראה את־פני יהוה ריקם׃ איש
כמתנת ידו כברכת יהוה אלהיך אשר נתן
לך׃ ס ס ס

שפטים ושטרים תתן־לך בכל־שעריך
אשר יהוה אלהיך נתן לך לשבטיך
ושפטו את־העם משפט־צדק׃ לא־תטה
משפט לא תכיר פנים ולא־תקח שחד כי
השחד יעור עיני חכמים ויסלף דברי צדיקם׃
צדק צדק תרדף למען תחיה וירשת את־
הארץ אשר־יהוה אלהיך נתן לך׃ וענו ואמרו
ידינו לא שפכה כ׳ שפכו את־הדם הזה ועינינו לא
ראו׃ כפר לעמך ישראל אשר־פדית יהוה
ואל־תתן דם נקי בקרב עמך ישראל ונכפר
להם הדם׃ ואתה תבער הדם הנקי מקרבך
כי־תעשה הישר בעיני יהוה׃ ס ס ס
כי־תצא למלחמה על־איביך ונתנו יהוה
אלהיך בידך ושבית שביו׃ וראית בשביה
אשת יפת־תאר וחשקת בה ולקחת לך
לאשה׃ והבאתה אל־תוך ביתך וגלחה את־

ראשה ועשתה את־צפרניה׃ והסירה את־
שמלת שביה מעליה וישבה בביתך ובכתה
את־אביה ואת־אמה ירח ימים ואחר כן תבוא
אליה ובעלתה והיתה לך לאשה׃ והיה אם־
לא חפצת בה ושלחתה לנפשה ומכר לא־
תמכרנה בכסף לא־תתעמר בה תחת אשר
עניתה׃ ס זכור את אשר־עשה לך עמלק
בדרך בצאתכם ממצרים׃ אשר קרך בדרך
ויזנב בך כל־הנחשלים אחריך ואתה עיף
ויגע ולא ירא אלהים׃ והיה בהניח יהוה אלהיך
לך מכל־איביך מסביב בארץ אשר יהוה
אלהיך נתן לך נחלה לרשתה תמחה את־
זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח׃ פ פ פ
והיה כי־תבוא אל־הארץ אשר יהוה אלהיך
נתן לך נחלה וירשתה וישבת בה׃
ולקחת מראשית ׀ כל־פרי האדמה אשר
תביא מארצך אשר יהוה אלהיך נתן לך
ושמת בטנא והלכת אל־המקום אשר־
יבחר יהוה אלהיך לשכן שמו שם׃ ובאת
אל־הכהן אשר יהיה בימים ההם ואמרת אליו
הגדתי היום ליהוה אלהיך כי־באתי אל־הארץ
אשר נשבע יהוה לאבתינו לתת לנו׃ ותבאו
אל־המקום הזה ויצא סיחן מלך־חשבון ועוג
מלך־הבשן לקראתנו למלחמה ונכם׃ ונקח
את־ארצם ונתנה לנחלה לראובני ולגדי
ולחצי שבט המנשי׃ ושמרתם את־דברי
הברית הזאת ועשיתם אתם למען תשכילו
את כל־אשר תעשון׃ פ פ פ
אתם נצבים היום כלכם לפני יהוה אלהיכם
ראשיכם שבטיכם זקניכם ושטריכם
כל איש ישראל׃ טפכם נשיכם וגרך אשר
בקרב מחניך מחטב עציך עד שאב מימיך׃
לעברך בברית יהוה אלהיך ובאלתו אשר
יהוה אלהיך כרת עמך היום׃ הגדתי לכם
היום כי אבד תאבדון לא־תאריכן ימים על־
האדמה אשר אתה עבר את־הירדן לבוא
שמה לרשתה׃ העדתי בכם היום את־
השמים ואת־הארץ החיים והמות נתתי

לפניך הברכה והקללה ובחרת בחיים
למען תחיה אתה וזרעך: לאהבה את יהוה
אלהיך לשמע בקלו ולדבקה בו כי הוא
חייך וארך ימיך לשבת על האדמה אשר
נשבע יהוה לאבתיך לאברהם ליצחק
וליעקב לתת להם: פ פ פ

וילך משה וידבר את הדברים האלה אל
כל ישראל: ויאמר אלהם בן מאה ועשרים
שנה אנכי היום לא אוכל עוד לצאת ולבוא
ויהוה אמר אלי לא תעבר את הירדן הזה:
יהוה אלהיך הוא עבר לפניך הוא ישמיד את
הגוים האלה מלפניך וירשתם יהושע הוא עבר
לפניך כאשר דבר יהוה: ועשה יהוה להם
כאשר עשה לסיחון ולעוג מלכי האמרי
ולארצם אשר השמיד אתם: ונתנם יהוה
לפניכם ועשיתם להם ככל המצוה אשר
צויתי אתכם: חזקו ואמצו אל תיראו ואל
תערצו מפניהם כי יהוה אלהיך הוא ההלך
עמך לא ירפך ולא יעזבך: הקהילו אלי את
כל זקני שבטיכם ושטריכם ואדברה
באזניהם את הדברים האלה ואעידה בם
את השמים ואת הארץ: כי ידעתי אחרי מותי
כי השחת תשחתון וסרתם מן הדרך אשר
צויתי אתכם וקראת אתכם הרעה באחרית
הימים כי תעשו את הרע בעיני יהוה להכעיסו
במעשה ידיכם: וידבר משה באזני כל קהל
ישראל את דברי השירה הזאת עד תמם:
האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי
פי: יערף כמטר לקחי תזל כטל אמרתי

כשעירם עלי דשא וכרביבים עלי עשב: כי
שם יהוה אקרא הבו גדל לאלהינו: פ וידבר
יהוה אל משה בעצם היום הזה לאמר: עלה אל
הר העברים הזה הר נבו אשר בארץ מואב
אשר על פני ירחו וראה את ארץ כנען אשר אני
נתן לבני ישראל לאחזה: ומת בהר אשר אתה
עלה שמה והאסף אל עמיך כאשר מת אהרן
אחיך בהר ההר ויאסף אל עמיו: על אשר
מעלתם בי בתוך בני ישראל במי מריבת קדש
מדבר צן על אשר לא קדשתם אותי בתוך בני
ישראל: כי מנגד תראה את הארץ ושמה לא
תבוא אל הארץ אשר אני נתן לבני ישראל:
וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלהים
את בני ישראל לפני מותו: ויאמר
יהוה מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר
פארן ואתה מרבבת קדש מימינו אש דת
למו: אף חבב עמים כל קדשיו בידך והם
תכו לרגלך ישא מדברתיך: תורה צוה לנו
משה מורשה קהלת יעקב: ויהי בישרון
מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל:
יחי ראובן ואל ימת ויהי מתיו מספר: ולא קם
נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו יהוה
פנים אל פנים: לכל האתת והמופתים אשר
שלחו יהוה לעשות בארץ מצרים לפרעה
ולכל עבדיו ולכל ארצו: ולכל היד
החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה
לעיני כל ישראל:

חזק אידג ק"

(קודם שמתחילים אומרים זה) ודברתי על הנביאים ואנכי חזון הרביתי וביד הנביאים אדמה. כי לא יעשה אדני יהוה דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים: אריה שאג מי לא יירא אדני יהוה דבר מי לא ינבא: ואשים דברי בפיך ובצל ידי כסיתיך לנטוע שמים וליסוד ארץ ולאמר לציון עמי אתה:

נביאים

יהושע ויהי אחרי מות משה עבד יהוה ויאמר
יהוה אל יהושע בן נון משרת משה
לאמר: משה עבדי מת ועתה קום עבר את
הירדן הזה אתה וכל העם הזה אל הארץ
אשר אנכי נתן להם לבני ישראל: כל מקום

אשר תדרך כף רגלכם בו לכם נתתיו כאשר
דברתי אל משה: ויעבד ישראל את יהוה
כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים אשר האריכו
ימים אחרי יהושע ואשר ידעו את כל מעשה
יהוה אשר עשה לישראל: ואת עצמות יוסף
אשר

אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו. בשכם בחלקת השדה אשר קנה יעקב מאת בני חמור אבי שכם במאה קשיטה ויהיו לבני יוסף לנחלה: ואלעזר בן (כן) אהרן מת ויקברו אתו בגבעת פינחס בנו אשר נתן לו בהר (כר) אפרים: אינר

שופטים ויהי אחרי מות יהושע וישאלו בני ישראל ביהוה לאמר מי יעלה לנו אל הכנעני בתחלה להלחם בו: ויאמר יהוה יהודה יעלה הנה נתתי את הארץ בידו: ויאמר יהודה לשמעון אחיו עלה אתי בגורלי ונלחמה בכנעני והלכתי גם אני אתך בגורלך וילך אתו שמעון: ויעשו כן בני בנימן וישאו נשים למספרם מן המחללות אשר גזלו וילכו וישובו אל נחלתם ויבנו את הערים וישבו בהם: ויתהלכו משם בני ישראל בעת ההיא איש לשבטו ולמשפחתו ויצאו משם איש לנחלתו: בימים ההם (הם) אין מלך בישראל איש הישר בעיניו (כן) יעשה: ויז דאני

(יסיים מהיקונה ז' דה"א ישוב ירחמנו. לנגינה המזקבה):

שמואל ויהי איש אחד מן הרמתים צופים מהר אפרים ושמו אלקנה בן ירחם בן אליהוא בן תחו בן צוף אפרתי: ולו שתי נשים שם אחת חנה ושם השנית פננה ויהי לפננה ילדים ולחנה אין ילדים: ועלה האיש ההוא מעירו מימים ימימה להשתחות ולזבח ליהוה צבאות בשלה ושם שני בני עלי חפני ופנחס כהנים ליהוה: הכל נתן ארונה המלך למלך ויאמר ארונה אל המלך יהוה אלהיך ירצך: ויאמר המלך אל ארונה לא כי קנו אקנה מאותך במחיר ולא אעלה ליהוה אלהי עלות חנם ויקן דוד את הגרן ואת הבקר בכסף שקלים חמשים: ויבן שם (שם) דוד מזבח ליהוה ויעל עלות ושלמים ויעתר יהוה לארץ ותעצר המגפה מעל (מל) ישראל:

יסיים הי דנאי (יסיים מתקונה ה' דה"א יכנס שומרים. לנגינה ימינה דמוקבה):

מלכים והמלך דוד זקן בא בימים ויכסהו בבגדים ולא יחם לו: ויאמרו לו עבדיו יבקשו לאדני המלך נערה בתולה ועמדה לפני המלך ותהי לו סכנת ושכבה בחיקך וחם לאדני המלך: ויבקשו נערה יפה בכל גבול ישראל וימצאו את אבישג השונמית ויבאו אתה למלך: וידבר אתו טבות ויתן את כסאו מעל כסא המלכים אשר אתו בבבל: ושנא את בגדי כלאו ואכל לחם תמיד לפניו כל ימי חייו וארחתו ארחת תמיד נתנה לו מאת המלך דבר יום ביומו כל ימי חיו:

יסיים יוד דנאי (ויסיים מתקונה ס' דה"א והמלך כמעלות יש כל המלכים. לנינה שמאלא דמקבה):

ישעיה חזון ישעיהו בן אמוץ אשר חזה על יהודה וירושלים בימי עזיהו יותם אחז יחזקיהו מלכי יהודה: שמעו שמים והאזיני ארץ כי יהוה דבר בנים גדלתי ורוממתי והם פשעו בי: ידע שור קנהו וחמור אבוס בעליו ישראל לא ידע עמי לא התבונן: כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עשה עמדים לפני נאם יהוה כן יעמד זרעכם ושמכם: והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחות לפני אמר יהוה: ויצאו וראו בפגרי האנשים הפשעים בי כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה והיו דראון לכל בשר:

והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחות לפני אמר יי:

יסיים הי דניא (יסיים מתקונה יו"ד דה"א סמן ממם לנוקבא ימינא דהוממא דמקבה):

ירמיה דברי ירמיהו בן חלקיהו מן הכהנים אשר בענתות בארץ בנימן: אשר היה דבר יהוה אליו בימי יאשיהו בן אמון מלך יהודה בשלש עשרה שנה למלכו: ויהי בימי יהויקים בן יאשיהו מלך יהודה עד תם עשתי עשרה שנה לצדקיהו בן יאשיהו מלך יהודה עד גלות ירושלים בחדש החמישי: וידבר אתו טבות ויתן את כסאו ממעל לכסא המלכים

מלכים כ' אשר אתו בבבל: ושנה את בגדי

בלאו

כלאו ואכל לחם לפניו תמיד כל ימי חייו
חיו כ׳ וארחתו ארחת תמיד נתנה לו מאת מלך בבל דבר יום ביומו עד יום מותו כל ימי חייו:

יכוין ויו ריאג (יכוין מתקונא חד סר דל"ם חסד לאברהם למקבל שמאלא דתוספא דנוקבא)

יחזקאל ויהי בשלשים שנה ברביעי בחמשה לחדש ואני בתוך הגולה על נהר כבר נפתחו השמים ואראה מראות אלהים: בחמשה לחדש היא השנה החמישית לגלות המלך יויכין: היה היה דבר יהוה אל יחזקאל בן בוזי הכהן בארץ כשדים על נהר כבר ותהי עליו שם יד יהוה: וארא והנה רוח סערה באה מן הצפון ענן גדול ואש מתלקחת ונגה לו סביב ומתוכה כעין החשמל מתוך האש: ומתוכה דמות ארבע חיות וזה מראיהן דמות אדם להנה: וארבעה פנים לאחת וארבע כנפים לאחת להם: ורגליהם רגל ישרה וכף רגליהם ככף רגל עגל ונצצים כעין נחשת קלל: וידי (ידו כ׳) אדם מתחת כנפיהם על ארבעת רבעיהם ופניהם וכנפיהם לארבעתם: חברת אשה אל אחותה כנפיהם לא יסבו בלכתן איש אל עבר פניו ילכו: ודמות פניהם פני אדם ופני אריה אל הימין לארבעתם ופני שור מהשמאול לארבעתן ופני נשר לארבעתן: ופניהם וכנפיהם פרדות מלמעלה לאיש שתים חברות איש ושתים מכסות את גויתיהנה: ואיש אל עבר פניו ילכו אל אשר יהיה שמה הרוח ללכת ילכו לא יסבו בלכתן: ודמות החיות מראיהם כגחלי אש בערות כמראה הלפדים היא מתהלכת בין החיות ונגה לאש ומן האש יוצא ברק: והחיות רצוא ושוב כמראה הבזק: וארא החיות והנה אופן אחד בארץ אצל החיות לארבעת פניו: מראה האופנים ומעשיהם כעין תרשיש ודמות אחד לארבעתן ומראיהם ומעשיהם כאשר יהיה האופן בתוך האופן: על ארבעת רבעיהן בלכתם ילכו לא יסבו בלכתן: וגביהן וגבה להם ויראה להם וגבתם מלאת עינים סביב לארבעתן: ובלכת החיות ילכו האופנים אצלם ובהנשא החיות מעל הארץ ינשאו האופנים: על אשר יהיה שם הרוח ללכת ילכו שמה הרוח ללכת והאופנים ינשאו לעמתם כי רוח החיה באופנים: בלכתם ילכו ובעמדם יעמדו ובהנשאם מעל הארץ ינשאו האופנים לעמתם כי רוח החיה באופנים: ודמות על ראשי החיה רקיע כעין הקרח הנורא נטוי על ראשיהם מלמעלה: ותחת הרקיע כנפיהם ישרות אשה אל אחותה לאיש שתים מכסות להנה ולאיש שתים מכסות להנה את גויתיהם: ואשמע את קול כנפיהם כקול מים רבים כקול שדי בלכתם קול המלה כקול מחנה בעמדם תרפינה כנפיהן: ויהי קול מעל לרקיע אשר על ראשם בעמדם תרפינה כנפיהן: וממעל לרקיע אשר על ראשם כמראה אבן ספיר דמות כסא ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה: וארא כעין חשמל כמראה אש בית לה סביב ממראה מתניו ולמעלה וממראה מתניו ולמטה ראיתי כמראה אש ונגה לו סביב: כמראה הקשת אשר יהיה בענן ביום הגשם כן מראה הנגה סביב הוא מראה דמות כבוד יהוה ואראה ואפל על פני ואשמע קול מדבר: ותשאני רוח ואשמע אחרי קול רעש גדול ברוך כבוד יהוה ממקומו: ופאת נגבה חמש מאות וארבעת אלפים מדה ושערים שלשה שער שמעון אחד שער יששכר אחד שער זבולן אחד: פאת ימה חמש מאות וארבעת אלפים שעריהם שלשה שער גד אחד שער אשר אחד שער נפתלי אחד: סביב שמנה עשר אלף ושם העיר מיום יהוה שמה: דינא

יכוין הו דינא (יכוין מתקונא תריסר לסטר תמניא לפומא דנוקבא):

הושע דבר יהוה אשר היה אל הושע בן בארי בימי עזיה יותם אחז יחזקיהו מלכי

יהודה

יְהוּדָה וּבִימֵי יָרָבְעָם בֶּן יוֹאָשׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל׃
תְּחִלַּת דִּבֶּר יְהוָה בְּהוֹשֵׁעַ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל הוֹשֵׁעַ
לֵךְ קַח לְךָ אֵשֶׁת זְנוּנִים וְיַלְדֵי זְנוּנִים כִּי זָנֹה
תִזְנֶה הָאָרֶץ מֵאַחֲרֵי יְהוָה׃ וַיֵּלֶךְ וַיִּקַּח אֶת גֹּמֶר
בַּת דִּבְלָיִם וַתַּהַר וַתֵּלֶד לוֹ בֵּן׃
הפטרה וַיהוָה בְּהֵיכַל קָדְשׁוֹ הַס מִפָּנָיו כָּל הָאָרֶץ׃
תְּפִלָּה לַחֲבַקּוּק הַנָּבִיא עַל שִׁגְיֹנוֹת׃ יְהוָה
שָׁמַעְתִּי שִׁמְעֲךָ יָרֵאתִי יְהוָה פָּעָלְךָ בְּקֶרֶב שָׁנִים
חַיֵּיהוּ בְּקֶרֶב שָׁנִים תּוֹדִיעַ בְּרֹגֶז רַחֵם תִּזְכּוֹר׃
אֱלוֹהַּ מִתֵּימָן יָבוֹא וְקָדוֹשׁ מֵהַר פָּארָן סֶלָה
כִּסָּה שָׁמַיִם הוֹדוֹ וּתְהִלָּתוֹ מָלְאָה הָאָרֶץ׃ וְנֹגַהּ
כָּאוֹר תִּהְיֶה קַרְנַיִם מִיָּדוֹ לוֹ וְשָׁם חֶבְיוֹן עֻזֹּה
זוה כ׳ ׃ לְפָנָיו יֵלֶךְ דָּבֶר וְיֵצֵא רֶשֶׁף לְרַגְלָיו׃
עָמַד וַיְמֹדֶד אֶרֶץ רָאָה וַיַּתֵּר גּוֹיִם וַיִּתְפֹּצְצוּ
הַרְרֵי עַד שַׁחוּ גִּבְעוֹת עוֹלָם הֲלִיכוֹת עוֹלָם
לוֹ׃ תַּחַת אָוֶן רָאִיתִי אָהֳלֵי כוּשָׁן יִרְגְּזוּן יְרִיעוֹת
אֶרֶץ מִדְיָן׃ הֲבִנְהָרִים חָרָה יְהוָה אִם בַּנְּהָרִים
אַפֶּךָ אִם בַּיָּם עֶבְרָתֶךָ כִּי תִרְכַּב עַל סוּסֶיךָ
מַרְכְּבֹתֶיךָ יְשׁוּעָה׃ עֶרְיָה תֵעוֹר קַשְׁתֶּךָ שְׁבֻעוֹת
מַטּוֹת אֹמֶר סֶלָה נְהָרוֹת תְּבַקַּע אָרֶץ׃ רָאוּךָ
יָחִילוּ הָרִים זֶרֶם מַיִם עָבָר נָתַן תְּהוֹם קוֹלוֹ
רוֹם יָדֵיהוּ נָשָׂא׃ שֶׁמֶשׁ יָרֵחַ עָמַד זְבֻלָה לְאוֹר
חִצֶּיךָ יְהַלֵּכוּ לְנֹגַהּ בְּרַק חֲנִיתֶךָ׃ בְּזַעַם תִּצְעַד
אֶרֶץ בְּאַף תָּדוּשׁ גּוֹיִם׃ יָצָאתָ לְיֵשַׁע עַמֶּךָ
לְיֵשַׁע אֶת מְשִׁיחֶךָ מָחַצְתָּ רֹאשׁ מִבֵּית רָשָׁע
עָרוֹת יְסוֹד עַד צַוָּאר סֶלָה׃ נָקַבְתָּ בְמַטָּיו
רֹאשׁ פְּרָזָו פרזו כ׳ יִסְעֲרוּ לַהֲפִיצֵנִי עֲלִיצֻתָם
כְּמוֹ לֶאֱכֹל עָנִי בַּמִּסְתָּר׃ דָּרַכְתָּ בַיָּם סוּסֶיךָ
חֹמֶר מַיִם רַבִּים׃ שָׁמַעְתִּי וַתִּרְגַּז בִּטְנִי לְקוֹל
צָלְלוּ שְׂפָתַי יָבוֹא רָקָב בַּעֲצָמַי וְתַחְתַּי אֶרְגָּז
אֲשֶׁר אָנוּחַ לְיוֹם צָרָה לַעֲלוֹת לְעַם יְגוּדֶנּוּ׃ כִּי
תְאֵנָה לֹא תִפְרָח וְאֵין יְבוּל בַּגְּפָנִים כִּחֵשׁ
מַעֲשֵׂה זַיִת וּשְׁדֵמוֹת לֹא עָשָׂה אֹכֶל גָּזַר מִמִּכְלָה
צֹאן וְאֵין בָּקָר בָּרְפָתִים׃ וַאֲנִי בַּיהוָה אֶעֱלוֹזָה
אָגִילָה בֵּאלֹהֵי יִשְׁעִי׃ יְהוִה אֲדֹנָי חֵילִי וַיָּשֶׂם
רַגְלַי כָּאַיָּלוֹת וְעַל בָּמוֹתַי יַדְרִכֵנִי לַמְנַצֵּחַ
בִּנְגִינוֹתָי׃ זִכְרוּ תּוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדִּי אֲשֶׁר צִוִּיתִי
אוֹתוֹ בְחֹרֵב עַל כָּל יִשְׂרָאֵל חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים׃
הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֵת אֵלִיָּה הַנָּבִיא לִפְנֵי
בּוֹא יוֹם יְהוָה הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא׃ וְהֵשִׁיב לֵב אָבוֹת
אָבוֹת עַל בָּנִים וְלֵב בָּנִים עַל אֲבוֹתָם פֶּן אָבוֹא
וְהִכֵּיתִי אֶת הָאָרֶץ (הָאָרֶץ) חֵרֶם׃

הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני
בוא יום יהוה הגדול והנורא׃ נאדרי קדיש

יכוין א נאדרי יכוין מתקופה קדמאה ח״ס אל. לבריך
קדמאה דהדופא דנוקבא : קדיש

כתובים

רות וַיְהִי בִּימֵי שְׁפֹט הַשֹּׁפְטִים וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ
וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֶחֶם יְהוּדָה לָגוּר
בִּשְׂדֵי מוֹאָב הוּא וְאִשְׁתּוֹ וּשְׁנֵי בָנָיו׃ וְשֵׁם
הָאִישׁ אֱלִימֶלֶךְ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ נָעֳמִי וְשֵׁם שְׁנֵי בָנָיו
מַחְלוֹן וְכִלְיוֹן אֶפְרָתִים מִבֵּית לֶחֶם יְהוּדָה
וַיָּבֹאוּ שְׂדֵי מוֹאָב וַיִּהְיוּ שָׁם׃ וַיָּמָת אֱלִימֶלֶךְ
אִישׁ נָעֳמִי וַתִּשָּׁאֵר הִיא וּשְׁנֵי בָנֶיהָ׃ וַיִּשְׂאוּ לָהֶם
נָשִׁים מֹאֲבִיּוֹת שֵׁם הָאַחַת עָרְפָּה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית
רוּת וַיֵּשְׁבוּ שָׁם כְּעֶשֶׂר שָׁנִים׃ וַיָּמוּתוּ גַם שְׁנֵיהֶם
מַחְלוֹן וְכִלְיוֹן וַתִּשָּׁאֵר הָאִשָּׁה מִשְּׁנֵי יְלָדֶיהָ
וּמֵאִישָׁהּ׃ וַתָּקָם הִיא וְכַלֹּתֶיהָ וַתָּשָׁב מִשְּׂדֵי
מוֹאָב כִּי שָׁמְעָה בִּשְׂדֵה מוֹאָב כִּי פָקַד יְהוָה
אֶת עַמּוֹ לָתֵת לָהֶם לָחֶם׃ וַתֵּצֵא מִן הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר הָיְתָה שָׁמָּה וּשְׁתֵּי כַלֹּתֶיהָ עִמָּהּ וַתֵּלַכְנָה
בַדֶּרֶךְ לָשׁוּב אֶל אֶרֶץ יְהוּדָה׃ וַתֹּאמֶר
נָעֳמִי לִשְׁתֵּי כַלֹּתֶיהָ לֵכְנָה שֹּׁבְנָה אִשָּׁה לְבֵית
אִמָּהּ יַעַשׂ יעשה כ׳ יְהוָה עִמָּכֶם חֶסֶד כַּאֲשֶׁר
עֲשִׂיתֶם עִם הַמֵּתִים וְעִמָּדִי׃ יִתֵּן יְהוָה לָכֶם
וּמְצֶאןָ מְנוּחָה אִשָּׁה בֵּית אִישָׁהּ וַתִּשַּׁק לָהֶן
וַתִּשֶּׂאנָה קוֹלָן וַתִּבְכֶּינָה׃ וַתֹּאמַרְנָה לָּהּ כִּי
אִתָּךְ נָשׁוּב לְעַמֵּךְ׃ וַתֹּאמֶר נָעֳמִי שֹׁבְנָה בְנֹתַי
לָמָּה תֵלַכְנָה עִמִּי הַעוֹד לִי בָנִים בְּמֵעַי וְהָיוּ
לָכֶם לַאֲנָשִׁים׃ שֹׁבְנָה בְנֹתַי לֵכְןָ כִּי זָקַנְתִּי
מִהְיוֹת לְאִישׁ כִּי אָמַרְתִּי יֶשׁ לִי תִקְוָה גַּם הָיִיתִי
הַלַּיְלָה לְאִישׁ וְגַם יָלַדְתִּי בָנִים׃ הֲלָהֵן
תְּשַׂבֵּרְנָה עַד אֲשֶׁר יִגְדָּלוּ הֲלָהֵן תֵּעָגֵנָה
לבלתי

לבלתי היות לאיש אל בנתי כי מר לי מאד
מכם כי יצאה בי יד יהוה: ותשנה חסר א קולן
ותבכינה עוד ותשק ערפה לחמותה ורות
דבקה בה: ותאמר הנה שבה יבמתך אל
עמה ואל אלהיה שובי אחרי יבמתך: ותאמר
רות אל תפגעי בי לעזבך לשוב מאחריך כי
אל אשר תלכי אלך ובאשר תליני אלין עמך
עמי ואלהיך אלהי: באשר תמותי אמות ושם
אקבר כה יעשה יהוה לי וכה יסיף כי המות
יפריד ביני ובינך: ותרא כי מתאמצת היא
ללכת אתה ותחדל לדבר אליה: ותלכנה
שתיהם עד בואנה בית לחם ויהי כבאנה
בית לחם ותהום כל העיר עליהן ותאמרנה
הזאת נעמי: ותאמר אליהן אל תקראנה לי
נעמי קראן לי מרא כי המר שדי לי מאד: אני
מלאה הלכתי וריקם השיבני יהוה למה
תקראנה לי נעמי ויהוה ענה בי ושדי הרע
לי: ותשב נעמי ורות המואביה כלתה עמה
השבה משדי מואב והמה באו בית לחם
בתחלת קציר שערים: ולנעמי מודע מידע כתיב
לאישה איש גבור חיל ממשפחת אלימלך
ושמו בעז: ותאמר רות המואביה אל נעמי
אלכה נא השדה ואלקטה בשבלים אחר
אשר אמצא חן בעיניו ותאמר לה לכי בתי:
ותלך ותבוא ותלקט בשדה אחרי הקצרים
ויקר מקרה חלקת השדה לבעז אשר
ממשפחת אלימלך: והנה בעז בא מבית לחם
ויאמר לקוצרים יהוה עמכם ויאמרו לו יברכך
יהוה: ויאמר בעז לנערו הנצב על הקוצרים
למי הנערה הזאת: ויען הנער הנצב על
הקוצרים ויאמר נערה מואביה היא השבה
עם נעמי משדי מואב: ותאמר אלקטה
נא ואספתי בעמרים אחרי הקוצרים ותבוא
ותעמוד מאז הבקר ועד עתה זה שבתה
הבית מעט: ויאמר בעז אל רות הלוא שמעת
בתי אל תלכי ללקט בשדה אחר וגם לא
תעבורי מזה וכה תדבקין עם נערתי: עיניך
בשדה אשר יקצרון והלכת אחריהן הלא

צויתי את הנערים לבלתי נגעך וצמת
והלכת אל הכלים ושתית מאשר ישאבון
הנערים: ותפל על פניה ותשתחו ארצה
ותאמר אליו מדוע מצאתי חן בעיניך
להכירני ואנכי נכריה: ויען בעז ויאמר לה
הגד הגד לי כל אשר עשית את חמותך אחרי
מות אישך ותעזבי אביך ואמך וארץ
מולדתך ותלכי אל עם אשר לא ידעת
תמול שלשום: ישלם יהוה פעלך ותהי
משכרתך שלמה מעם יהוה אלהי ישראל אשר
באת לחסות תחת כנפיו: ותאמר אמצא חן
בעיניך אדני כי נחמתני וכי דברת על לב
שפחתך ואנכי לא אהיה כאחת שפחתיך:
ויאמר לה בעז לעת האכל גשי הלם ואכלת
מן הלחם וטבלת פתך בחמץ ותשב מצד
הקצרים ויצבט לה קלי ותאכל ותשבע
ותתר: ותקם ללקט ויצו בעז את נעריו לאמר
גם בין העמרים תלקט ולא תכלימוה: וגם
של תשלו לה מן הצבתים ועזבתם ולקטה
ולא תגערו בה: ותלקט בשדה עד הערב
ותחבט את אשר לקטה ויהי כאיפה שערים:
ותשא ותבוא העיר ותרא חמותה את אשר
לקטה ותוצא ותתן לה את אשר הותרה
משבעה: ותאמר לה חמותה איפה לקטת
היום ואנה עשית יהי מכירך ברוך ותגד
לחמותה את אשר עשתה עמו ותאמר
שם האיש אשר עשיתי עמו היום בעז:
ותאמר נעמי לכלתה ברוך הוא ליהוה
אשר לא עזב חסדו את החיים ואת המתים
ותאמר לה נעמי קרוב לנו האיש מגאלנו
הוא: ותאמר רות המואביה גם כי אמר אלי
עם הנערים אשר לי תדבקין עד אם כלו
את כל הקציר אשר לי: ותאמר נעמי אל
רות כלתה טוב בתי כי תצאי עם נערותיו
ולא יפגעו בך בשדה אחר: ותדבק בנערות
בעז ללקט עד כלות קציר השערים וקציר
החטים ותשב את חמותה: ותאמר לה נעמי
חמותה בתי הלא אבקש לך מנוח אשר
ייטב

יִיטַב לָךְ׃ וְעַתָּה הֲלֹא בֹעַז מֹדַעְתָּנוּ אֲשֶׁר הָיִית אֶת נַעֲרוֹתָיו הִנֵּה הוּא זֹרֶה אֶת גֹּרֶן הַשְּׂעֹרִים הַלָּיְלָה׃ וְרָחַצְתְּ וָסַכְתְּ וְשַׂמְתְּ ושמתי כ׳ שִׂמְלֹתַיִךְ עָלַיִךְ וְיָרַדְתְּ וירדתי כ׳ הַגֹּרֶן אַל תִּוָּדְעִי לָאִישׁ עַד כַּלֹּתוֹ לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת׃ וִיהִי בְשָׁכְבוֹ וְיָדַעַתְּ אֶת הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכַּב שָׁם וּבָאת וְגִלִּית מַרְגְּלֹתָיו וְשָׁכָבְתְּ ושכבתי כ׳ וְהוּא יַגִּיד לָךְ אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשִׂין׃ וַתֹּאמֶר אֵלֶיהָ כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמְרִי אֵלַי אלי קרי ולא כ׳ אֶעֱשֶׂה׃ וַתֵּרֶד הַגֹּרֶן וַתַּעַשׂ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוַּתָּה חֲמוֹתָהּ׃ וַיֹּאכַל בֹּעַז וַיֵּשְׁתְּ וַיִּיטַב לִבּוֹ וַיָּבֹא לִשְׁכַּב בִּקְצֵה הָעֲרֵמָה וַתָּבֹא בַלָּט וַתְּגַל מַרְגְּלֹתָיו וַתִּשְׁכָּב׃ וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַיֶּחֱרַד הָאִישׁ וַיִּלָּפֵת וְהִנֵּה אִשָּׁה שֹׁכֶבֶת מַרְגְּלֹתָיו׃ וַיֹּאמֶר מִי אָתְּ וַתֹּאמֶר אָנֹכִי רוּת אֲמָתֶךָ וּפָרַשְׂתָּ כְנָפֶךָ עַל אֲמָתְךָ כִּי גֹאֵל אָתָּה׃ וַיֹּאמֶר בְּרוּכָה אַתְּ לַיהוָה בִּתִּי הֵיטַבְתְּ חַסְדֵּךְ הָאַחֲרוֹן מִן הָרִאשׁוֹן לְבִלְתִּי לֶכֶת אַחֲרֵי הַבַּחוּרִים אִם דַּל וְאִם עָשִׁיר׃ וְעַתָּה בִּתִּי אַל תִּירְאִי כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמְרִי אֶעֱשֶׂה לָּךְ כִּי יוֹדֵעַ כָּל שַׁעַר עַמִּי כִּי אֵשֶׁת חַיִל אָתְּ׃ וְעַתָּה כִּי אָמְנָם כִּי אם כתיב ולא קרי גֹאֵל אָנֹכִי וְגַם יֵשׁ גֹּאֵל קָרוֹב מִמֶּנִּי׃ לִינִי הַלַּיְלָה וְהָיָה בַבֹּקֶר אִם יִגְאָלֵךְ טוֹב יִגְאָל וְאִם לֹא יַחְפֹּץ לְגָאֳלֵךְ וּגְאַלְתִּיךְ אָנֹכִי חַי יְהוָה שִׁכְבִי עַד הַבֹּקֶר׃ וַתִּשְׁכַּב מַרְגְּלוֹתָיו מרגלתו כ׳ עַד הַבֹּקֶר וַתָּקָם בְּטֶרֶם בטרום כ׳ יַכִּיר אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וַיֹּאמֶר אַל יִוָּדַע כִּי בָאָה הָאִשָּׁה הַגֹּרֶן׃ וַיֹּאמֶר הָבִי הַמִּטְפַּחַת אֲשֶׁר עָלַיִךְ וְאֶחֳזִי בָהּ וַתֹּאחֶז בָּהּ וַיָּמָד שֵׁשׁ שְׂעֹרִים וַיָּשֶׁת עָלֶיהָ וַיָּבֹא הָעִיר׃ וַתָּבוֹא אֶל חֲמוֹתָהּ וַתֹּאמֶר מִי אַתְּ בִּתִּי וַתַּגֶּד לָהּ אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה לָהּ הָאִישׁ׃ וַתֹּאמֶר שֵׁשׁ הַשְּׂעֹרִים הָאֵלֶּה נָתַן לִי כִּי אָמַר אֵלַי אלי ק׳ ולא כ׳ אַל תָּבוֹאִי רֵיקָם אֶל חֲמוֹתֵךְ׃ וַתֹּאמֶר שְׁבִי בִתִּי עַד אֲשֶׁר תֵּדְעִין אֵיךְ יִפֹּל דָּבָר כִּי לֹא יִשְׁקֹט הָאִישׁ כִּי אִם כִּלָּה הַדָּבָר הַיּוֹם׃ וּבֹעַז עָלָה הַשַּׁעַר וַיֵּשֶׁב שָׁם וְהִנֵּה הַגֹּאֵל עֹבֵר אֲשֶׁר דִּבֶּר בֹּעַז וַיֹּאמֶר סוּרָה שְׁבָה פֹּה פְּלֹנִי אַלְמֹנִי וַיָּסַר וַיֵּשֵׁב׃ וַיִּקַּח עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים

מִזִּקְנֵי הָעִיר וַיֹּאמֶר שְׁבוּ פֹה וַיֵּשֵׁבוּ׃ וַיֹּאמֶר לַגֹּאֵל חֶלְקַת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר לְאָחִינוּ לֶאֱלִימֶלֶךְ מָכְרָה נָעֳמִי הַשָּׁבָה מִשְּׂדֵה מוֹאָב׃ וַאֲנִי אָמַרְתִּי אֶגְלֶה אָזְנְךָ לֵאמֹר קְנֵה נֶגֶד הַיֹּשְׁבִים וְנֶגֶד זִקְנֵי עַמִּי אִם תִּגְאַל גְּאָל וְאִם לֹא יִגְאַל הַגִּידָה לִּי וְאֵדְעָה ואדע כ׳ כִּי אֵין זוּלָתְךָ לִגְאוֹל וְאָנֹכִי אַחֲרֶיךָ וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֶגְאָל׃ וַיֹּאמֶר בֹּעַז בְּיוֹם קְנוֹתְךָ הַשָּׂדֶה מִיַּד נָעֳמִי וּמֵאֵת רוּת הַמּוֹאֲבִיָּה אֵשֶׁת הַמֵּת קָנִיתָה קניתי כ׳ לְהָקִים שֵׁם הַמֵּת עַל נַחֲלָתוֹ׃ וַיֹּאמֶר הַגֹּאֵל לֹא אוּכַל לִגְאָל לגאול כ׳ לִי פֶּן אַשְׁחִית אֶת נַחֲלָתִי גְּאַל לְךָ אַתָּה אֶת גְּאֻלָּתִי כִּי לֹא אוּכַל לִגְאֹל׃ וְזֹאת לְפָנִים בְּיִשְׂרָאֵל עַל הַגְּאוּלָּה וְעַל הַתְּמוּרָה לְקַיֵּם כָּל דָּבָר שָׁלַף אִישׁ נַעֲלוֹ וְנָתַן לְרֵעֵהוּ וְזֹאת הַתְּעוּדָה בְּיִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר הַגֹּאֵל לְבֹעַז קְנֵה לָךְ וַיִּשְׁלֹף נַעֲלוֹ׃ וַיֹּאמֶר בֹּעַז לַזְּקֵנִים וְכָל הָעָם עֵדִים אַתֶּם הַיּוֹם כִּי קָנִיתִי אֶת כָּל אֲשֶׁר לֶאֱלִימֶלֶךְ וְאֵת כָּל אֲשֶׁר לְכִלְיוֹן וּמַחְלוֹן מִיַּד נָעֳמִי׃ וְגַם אֶת רוּת הַמֹּאֲבִיָּה אֵשֶׁת מַחְלוֹן קָנִיתִי לִי לְאִשָּׁה לְהָקִים שֵׁם הַמֵּת עַל נַחֲלָתוֹ וְלֹא יִכָּרֵת שֵׁם הַמֵּת מֵעִם אֶחָיו וּמִשַּׁעַר מְקוֹמוֹ עֵדִים אַתֶּם הַיּוֹם׃ וַיֹּאמְרוּ כָּל הָעָם אֲשֶׁר בַּשַּׁעַר וְהַזְּקֵנִים עֵדִים יִתֵּן יְהוָה אֶת הָאִשָּׁה הַבָּאָה אֶל בֵּיתֶךָ כְּרָחֵל וּכְלֵאָה אֲשֶׁר בָּנוּ שְׁתֵּיהֶם אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל וַעֲשֵׂה חַיִל בְּאֶפְרָתָה וּקְרָא שֵׁם בְּבֵית לָחֶם׃ וִיהִי בֵיתְךָ כְּבֵית פֶּרֶץ אֲשֶׁר יָלְדָה תָמָר לִיהוּדָה מִן הַזֶּרַע אֲשֶׁר יִתֵּן יְהוָה לְךָ מִן הַנַּעֲרָה הַזֹּאת׃ וַיִּקַּח בֹּעַז אֶת רוּת וַתְּהִי לוֹ לְאִשָּׁה וַיָּבֹא אֵלֶיהָ וַיִּתֵּן יְהוָה לָהּ הֵרָיוֹן וַתֵּלֶד בֵּן׃ וַתֹּאמַרְנָה הַנָּשִׁים אֶל נָעֳמִי בָּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר לֹא הִשְׁבִּית לָךְ גֹּאֵל הַיּוֹם וְיִקָּרֵא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל׃ וְהָיָה לָךְ לְמֵשִׁיב נֶפֶשׁ וּלְכַלְכֵּל אֶת שֵׂיבָתֵךְ כִּי כַלָּתֵךְ אֲשֶׁר אֲהֵבַתֶךְ יְלָדַתּוּ אֲשֶׁר הִיא טוֹבָה לָךְ מִשִּׁבְעָה בָּנִים׃ וַתִּקַּח נָעֳמִי אֶת הַיֶּלֶד וַתְּשִׁתֵהוּ בְחֵיקָהּ וַתְּהִי לוֹ לְאֹמֶנֶת׃ וַתִּקְרֶאנָה לוֹ הַשְּׁכֵנוֹת שֵׁם לֵאמֹר יֻלַּד בֵּן לְנָעֳמִי וַתִּקְרֶאנָה שְׁמוֹ עוֹבֵד הוּא אֲבִי יִשַׁי אֲבִי דָוִד׃ וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת פֶּרֶץ פֶּרֶץ

הוליד את חצרון: וחצרון הוליד את רם ורם
הוליד את עמינדב: ועמינדב הוליד את
נחשון ונחשון הוליד את שלמה: ושלמון
הוליד את בעז ובעז הוליד את עובד: ועובד
הוליד את ישי וישי הוליד את (את)
דוד: נאיד

סימן ד נאיד (סימן מתקנים סריגם ח"ס רחוס.
לגרקם קדמלס דדרוטג סמללם דטקבל):

תהלים א אשרי האיש אשר לא הלך בעצת
רשעים ובדרך חטאים לא
עמד ובמושב לצים לא ישב: כי אם בתורת
יהוה חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה: והיה
כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן
בעתו ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח:
לא כן הרשעים כי אם כמץ אשר תדפנו
רוח: על כן לא יקומו רשעים במשפט וחטאים
בעדת צדיקים: כי יודע יהוה דרך צדיקים
ודרך רשעים תאבד:

יט למנצח מזמור לדוד: השמים מספרים כבוד
אל ומעשה ידיו מגיד הרקיע: יום
ליום יביע אמר ולילה ללילה יחוה דעת: אין
אומר ואין דברים בלי נשמע קולם: בכל
הארץ יצא קום ובקצה תבל מליהם לשמש
שם אהל בהם: והוא כחתן יוצא מחפתו:
ישיש כגבור לרוץ אורח: מקצה השמים מוצאו
ותקופתו על קצותם ואין נסתר מחמתו:
תורת יהוה תמימה משיבת נפש עדות יהוה
נאמנה מחכימת פתי: פקודי יהוה ישרים
משמחי לב מצות יהוה ברה מאירת עינים:
יראת יהוה טהורה עומדת לעד משפטי יהוה
אמת צדקו יחדו: הנחמדים מזהב ומפז רב
ומתוקים מדבש ונפת צופים: גם עבדך
נזהר בהם בשמרם עקב רב: שגיאות מי
יבין מנסתרות נקני: גם מזדים חשוך עבדך אל
ימשלו בי אז איתם ונקיתי מפשע רב: יהיו
לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יהוה
צורי וגואלי:

סח למנצח לדוד מזמור שיר: יקום אלהים יפוצו
איביו וינוסו משנאיו מפניו: כהנדף עשן
תנדף כהמס דונג מפני אש יאבדו רשעים מפני
אלהים: וצדיקים ישמחו יעלצו לפני אלהים
וישישו בשמחה: שירו לאלהים זמרו שמו סלו
לרכב בערבות ביה שמו ועלזו לפניו: אבי
יתומים ודין אלמנות אלהים במעון קדשו:
אלהים מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים
בכושרות אך סוררים שכנו צחיחה: אלהים
בצאתך לפני עמך בצעדך בישימון סלה: ארץ
רעשה אף שמים נטפו מפני אלהים זה סיני מפני
אלהים אלהי ישראל: גשם נדבות תניף אלהים
נחלתך ונלאה אתה כוננתה: חיתך ישבו בה
תכין בטובתך לעני אלהים: אדני יתן אמר
המבשרות צבא רב: מלכי צבאות ידדון ידדון
ונות בית תחלק שלל: אם תשכבון בין שפתים
כנפי יונה נחפה בכסף ואברותיה בירקרק חרוץ:
בפרש שדי מלכים בה תשלג בצלמון: הר
אלהים הר בשן הר גבננים הר בשן: למה
תרצדון הרים גבננים ההר חמד אלהים לשבתו
אף יהוה ישכן לנצח: רכב אלהים רבתים אלפי
שנאן אדני בם סיני בקדש: עלית למרום שבית
שבי לקחת מתנות באדם ואף סוררים לשכן
יה אלהים: ברוך אדני יום יום יעמס לנו האל
ישועתנו סלה: האל לנו אל למושעות וליהוה
אדני למות תוצאות: אך אלהים ימחץ ראש
איביו קדקד שער מתהלך באשמיו: אמר אדני
מבשן אשיב אשיב ממצלות ים: למען תמחץ
רגלך בדם לשון כלביך מאיבים מנהו: ראו
הליכותיך אלהים הליכות אלי מלכי בקדש:
קדמו שרים אחר נגנים בתוך עלמות תופפות:
במקהלות ברכו אלהים אדני ממקור ישראל:
שם בנימן צעיר רדם שרי יהודה רגמתם שרי
זבלון שרי נפתלי: צוה אלהיך עזך עוזה
אלהים זו פעלת לנו: מהיכלך על ירושלם לך
יובילו מלכים שי: גער חית קנה עדת אבירים
בעגלי עמים מתרפס ברצי כסף בזר עמים
קרבות יחפצו: יאתיו חשמנים מני מצרים כוש
תריץ ידיו לאלהים: ממלכות הארץ שירו

לאלהים

אלהים זמרו אדני סלה: לרכב בשמי שמי קדם
הן יתן בקולו קול עז: תנו עז לאלהים על
ישראל גאותו ועזו בשחקים: נורא אלהים
ממקדשיך אל ישראל הוא נתן עז ותעצמות
לעם ברוך אלהים:
קיט אשרי תמימי דרך ההלכים בתורת יהוה:
אשרי נצרי עדתיו בכל לב
ידרשוהו: אף לא פעלו עולה בדרכיו הלכו:
אתה צויתה פקדיך לשמר מאד: אחלי יכנו
דרכי לשמר חקיך: אז לא אבוש בהביטי
אל כל מצותיך: אודך בישר לבב בלמדי
משפטי צדקך: את חקיך אשמר אל תעזבני
עד מאד: במה יזכה נער את ארחו לשמר
כדברך: בכל לבי דרשתיך אל תשגני
ממצותיך: בלבי צפנתי אמרתך למען לא
אחטא לך: ברוך אתה יהוה למדני חקיך:
בשפתי ספרתי כל משפטי פיך: בדרך
עדותיך ששתי כעל כל הון: בפקודיך אשיחה
ואביטה ארחתיך: בחקתיך אשתעשע לא
אשכח דברך: גמל על עבדך אחיה ואשמרה
דברך: גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך:
גר אנכי בארץ אל תסתר ממני מצותיך:
גרסה נפשי לתאבה אל משפטיך בכל עת:
גערת זדים ארורים השגים ממצותיך: גל מעלי
חרפה ובוז כי עדתיך נצרתי: גם ישבו שרים
בי נדברו עבדך ישיח בחקיך: גם עדתיך
שעשעי אנשי עצתי: דבקה לעפר נפשי חיני
כדברך: דרכי ספרתי ותענני למדני חקיך:
דרך פקודיך הבינני ואשיחה בנפלאותיך:
דלפה נפשי מתוגה קימני כדברך: דרך שקר
הסר ממני ותורתך חנני: דרך אמונה בחרתי
משפטיך שויתי: דבקתי בעדותיך יהוה אל
תבישני: דרך מצותיך ארוץ כי תרחיב לבי:
הורני יהוה דרך חקיך ואצרנה עקב: הבינני
ואצרה תורתך ואשמרנה בכל לב: הדריכני
בנתיב מצותיך כי בו חפצתי: הט לבי אל
עדותיך ואל אל בצע: העבר עיני מראות
שוא בדרכך חיני: הקם לעבדך אמרתך אשר
ליראתך: העבר חרפתי אשר יגרתי כי
משפטיך טובים: הנה תאבתי לפקדיך
בצדקתך חיני: ויבאני חסדך יהוה תשועתך
כאמרתך: ואענה חרפי דבר כי בטחתי
בדברך: ואל תצל מפי דבר אמת עד מאד כי
למשפטך יחלתי: ואשמרה תורתך תמיד
לעולם ועד: ואתהלכה ברחבה כי פקדיך
דרשתי: ואדברה בעדתיך נגד מלכים ולא
אבוש: ואשתעשע במצותיך אשר אהבתי:
ואשא כפי אל מצותיך אשר אהבתי ואשיחה
בחקיך: זכר דבר לעבדך על אשר יחלתני:
זאת נחמתי בעניי כי אמרתך חיתני: זדים
הליצני עד מאד מתורתך לא נטיתי: זכרתי
משפטיך מעולם יהוה ואתנחם: זלעפה אחזתני
מרשעים עזבי תורתך: זמרות היו לי חקיך
בבית מגורי: זכרתי בלילה שמך יהוה ואשמרה
תורתך: זאת היתה לי כי פקדיך נצרתי:
חלקי יהוה אמרתי לשמר דבריך: חליתי פניך
בכל לב חנני כאמרתך: חשבתי דרכי
ואשיבה רגלי אל עדתיך: חשתי ולא
התמהמהתי לשמר מצותיך: חבלי רשעים
עודני תורתך לא שכחתי: חצות לילה אקום
להודות לך על משפטי צדקך: חבר אני לכל
אשר יראוך ולשמרי פקודיך: חסדך יהוה מלאה
הארץ חקיך למדני: טוב עשית עם עבדך יהוה
כדברך: טוב טעם ודעת למדני כי במצותיך
האמנתי: טרם אענה אני שגג ועתה אמרתך
שמרתי: טוב אתה ומטיב למדני חקיך: טפלו
עלי שקר זדים אני בכל לב אצר פקודיך:
טפש כחלב לבם אני תורתך שעשעתי: טוב
לי כי ענית למען אלמד חקיך: טוב לי תורת
פיך מאלפי זהב וכסף: ידיך עשוני ויכוננוני
הבינני ואלמדה מצותיך: יראיך יראוני וישמחו
כי לדברך יחלתי: ידעתי יהוה כי צדק משפטיך
ואמונה עניתני: יהי נא חסדך לנחמני כאמרתך
לעבדך: יבאוני רחמיך ואחיה כי תורתך
שעשעי: יבשו זדים כי שקר עותוני אני אשיח
בפקודיך: ישובו לי יראיך וידעי עדתיך: יהי

לִבִּי תָמִים בְּחֻקֶּיךָ לְמַעַן לֹא אֵבוֹשׁ: כָּלְתָה לִתְשׁוּעָתְךָ נַפְשִׁי לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי: כָּלוּ עֵינַי לְאִמְרָתֶךָ לֵאמֹר מָתַי תְּנַחֲמֵנִי: כִּי הָיִיתִי כְּנֹאד בְּקִיטוֹר חֻקֶּיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי: כַּמָּה יְמֵי עַבְדֶּךָ מָתַי תַּעֲשֶׂה בְרֹדְפַי מִשְׁפָּט: כָּרוּ לִי זֵדִים שִׁיחוֹת אֲשֶׁר לֹא כְתוֹרָתֶךָ: כָּל מִצְוֺתֶיךָ אֱמוּנָה שֶׁקֶר רְדָפוּנִי עָזְרֵנִי: כִּמְעַט כִּלּוּנִי בָאָרֶץ וַאֲנִי לֹא עָזַבְתִּי פִקֻּדֶיךָ: כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי וְאֶשְׁמְרָה עֵדוּת פִּיךָ: לְעוֹלָם יְהֹוָה דְּבָרְךָ נִצָּב בַּשָּׁמָיִם: לְדֹר וָדֹר אֱמוּנָתֶךָ כּוֹנַנְתָּ אֶרֶץ וַתַּעֲמֹד: לְמִשְׁפָּטֶיךָ עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי הַכֹּל עֲבָדֶיךָ: לוּלֵי תוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי אָז אָבַדְתִּי בְעָנְיִי: לְעוֹלָם לֹא אֶשְׁכַּח פִּקּוּדֶיךָ כִּי בָם חִיִּיתָנִי: לְךָ אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי פִקּוּדֶיךָ דָרָשְׁתִּי: לִי קִוּוּ רְשָׁעִים לְאַבְּדֵנִי עֵדֹתֶיךָ אֶתְבּוֹנָן: לְכָל תִּכְלָה רָאִיתִי קֵץ רְחָבָה מִצְוָתְךָ מְאֹד: מָה אָהַבְתִּי תוֹרָתֶךָ כָּל הַיּוֹם הִיא שִׂיחָתִי: מֵאֹיְבַי תְּחַכְּמֵנִי מִצְוֺתֶךָ כִּי לְעוֹלָם הִיא לִי: מִכָּל מְלַמְּדַי הִשְׂכַּלְתִּי כִּי עֵדְוֺתֶיךָ שִׂיחָה לִי: מִזְּקֵנִים אֶתְבּוֹנָן כִּי פִקּוּדֶיךָ נָצָרְתִּי: מִכָּל אֹרַח רָע כָּלִאתִי רַגְלָי לְמַעַן אֶשְׁמֹר דְּבָרֶךָ: מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא סָרְתִּי כִּי אַתָּה הוֹרֵתָנִי: מַה נִּמְלְצוּ לְחִכִּי אִמְרָתֶךָ מִדְּבַשׁ לְפִי: מִפִּקּוּדֶיךָ אֶתְבּוֹנָן עַל כֵּן שָׂנֵאתִי כָּל אֹרַח שָׁקֶר: נֵר לְרַגְלִי דְבָרֶךָ וְאוֹר לִנְתִיבָתִי: נִשְׁבַּעְתִּי וָאֲקַיֵּמָה לִשְׁמֹר מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ: נַעֲנֵיתִי עַד מְאֹד יְהֹוָה חַיֵּנִי כִדְבָרֶךָ: נִדְבוֹת פִּי רְצֵה נָא יְהֹוָה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לַמְּדֵנִי: נַפְשִׁי בְכַפִּי תָמִיד וְתוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי: נָתְנוּ רְשָׁעִים פַּח לִי וּמִפִּקּוּדֶיךָ לֹא תָעִיתִי: נָחַלְתִּי עֵדְוֺתֶיךָ לְעוֹלָם כִּי שְׂשׂוֹן לִבִּי הֵמָּה: נָטִיתִי לִבִּי לַעֲשׂוֹת חֻקֶּיךָ לְעוֹלָם עֵקֶב: סֵעֲפִים שָׂנֵאתִי וְתוֹרָתְךָ אָהָבְתִּי: סִתְרִי וּמָגִנִּי אָתָּה לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי: סוּרוּ מִמֶּנִּי מְרֵעִים וְאֶצְּרָה מִצְוֺת אֱלֹהָי: סָמְכֵנִי כְאִמְרָתְךָ וְאֶחְיֶה וְאַל תְּבִישֵׁנִי מִשִּׂבְרִי: סְעָדֵנִי וְאִוָּשֵׁעָה וְאֶשְׁעָה בְחֻקֶּיךָ תָמִיד: סָלִיתָ כָּל שׁוֹגִים מֵחֻקֶּיךָ כִּי שֶׁקֶר תַּרְמִיתָם: סִגִים הִשְׁבַּתָּ כָל רִשְׁעֵי אָרֶץ לָכֵן אָהַבְתִּי עֵדֹתֶיךָ: סָמַר מִפַּחְדְּךָ בְשָׂרִי וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ יָרֵאתִי: עָשִׂיתִי מִשְׁפָּט וָצֶדֶק בַּל תַּנִּיחֵנִי לְעֹשְׁקָי: עֲרֹב עַבְדְּךָ לְטוֹב אַל יַעַשְׁקֻנִי

זֵדִים: עֵינַי כָּלוּ לִישׁוּעָתֶךָ וּלְאִמְרַת צִדְקֶךָ: עֲשֵׂה עִם עַבְדְּךָ כְחַסְדֶּךָ וְחֻקֶּיךָ לַמְּדֵנִי: עַבְדְּךָ אָנִי הֲבִינֵנִי וְאֵדְעָה עֵדֹתֶיךָ: עֵת לַעֲשׂוֹת לַיהֹוָה הֵפֵרוּ תּוֹרָתֶךָ: עַל כֵּן אָהַבְתִּי מִצְוֺתֶיךָ מִזָּהָב וּמִפָּז: עַל כֵּן כָּל פִּקּוּדֵי כֹל יִשָּׁרְתִּי כָּל אֹרַח שֶׁקֶר שָׂנֵאתִי: פְּלָאוֹת עֵדְוֺתֶיךָ עַל כֵּן נְצָרָתַם נַפְשִׁי: פֵּתַח דְּבָרֶיךָ יָאִיר מֵבִין פְּתָיִים: פִּי פָעַרְתִּי וָאֶשְׁאָפָה כִּי לְמִצְוֺתֶיךָ יָאָבְתִּי: פְּנֵה אֵלַי וְחָנֵּנִי כְּמִשְׁפָּט לְאֹהֲבֵי שְׁמֶךָ: פְּעָמַי הָכֵן בְּאִמְרָתֶךָ וְאַל תַּשְׁלֶט בִּי כָל אָוֶן: פְּדֵנִי מֵעֹשֶׁק אָדָם וְאֶשְׁמְרָה פִּקּוּדֶיךָ: פָּנֶיךָ הָאֵר בְּעַבְדֶּךָ וְלַמְּדֵנִי אֶת חֻקֶּיךָ: פַּלְגֵי מַיִם יָרְדוּ עֵינָי עַל לֹא שָׁמְרוּ תוֹרָתֶךָ: צַדִּיק אַתָּה יְהֹוָה וְיָשָׁר מִשְׁפָּטֶיךָ: צִוִּיתָ צֶדֶק עֵדֹתֶיךָ וֶאֱמוּנָה מְאֹד: צִמְּתַתְנִי קִנְאָתִי כִּי שָׁכְחוּ דְבָרֶיךָ צָרָי: צְרוּפָה אִמְרָתְךָ מְאֹד וְעַבְדְּךָ אֲהֵבָהּ: צָעִיר אָנֹכִי וְנִבְזֶה פִּקֻּדֶיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי: צִדְקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת: צַר וּמָצוֹק מְצָאוּנִי מִצְוֺתֶיךָ שַׁעֲשֻׁעָי: צֶדֶק עֵדְוֺתֶיךָ לְעוֹלָם הֲבִינֵנִי וְאֶחְיֶה: קָרָאתִי בְכָל לֵב עֲנֵנִי יְהֹוָה חֻקֶּיךָ אֶצֹּרָה: קְרָאתִיךָ הוֹשִׁיעֵנִי וְאֶשְׁמְרָה עֵדֹתֶיךָ: קִדַּמְתִּי בַנֶּשֶׁף וָאֲשַׁוֵּעָה לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי: קִדְּמוּ עֵינַי אַשְׁמֻרוֹת לָשִׂיחַ בְּאִמְרָתֶךָ: קוֹלִי שִׁמְעָה כְחַסְדֶּךָ יְהֹוָה כְּמִשְׁפָּטֶךָ חַיֵּנִי: קָרְבוּ רֹדְפֵי זִמָּה מִתּוֹרָתְךָ רָחָקוּ: קָרוֹב אַתָּה יְהֹוָה וְכָל מִצְוֺתֶיךָ אֱמֶת: קֶדֶם יָדַעְתִּי מֵעֵדֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם יְסַדְתָּם: רְאֵה עָנְיִי וְחַלְּצֵנִי כִּי תוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי: רִיבָה רִיבִי וּגְאָלֵנִי לְאִמְרָתְךָ חַיֵּנִי: רָחוֹק מֵרְשָׁעִים יְשׁוּעָה כִּי חֻקֶּיךָ לֹא דָרָשׁוּ: רַחֲמֶיךָ רַבִּים יְהֹוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חַיֵּנִי: רַבִּים רֹדְפַי וְצָרָי מֵעֵדְוֺתֶיךָ לֹא נָטִיתִי: רָאִיתִי בֹגְדִים וָאֶתְקוֹטָטָה אֲשֶׁר אִמְרָתְךָ לֹא שָׁמָרוּ: רְאֵה כִּי פִקּוּדֶיךָ אָהָבְתִּי יְהֹוָה כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי: רֹאשׁ דְּבָרְךָ אֱמֶת וּלְעוֹלָם כָּל מִשְׁפַּט צִדְקֶךָ: שָׂרִים רְדָפוּנִי חִנָּם וּמִדְּבָרְךָ פָּחַד לִבִּי: שָׂשׂ אָנֹכִי עַל אִמְרָתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב: שֶׁקֶר שָׂנֵאתִי וָאֲתַעֵבָה תּוֹרָתְךָ אָהָבְתִּי: שֶׁבַע בַּיּוֹם הִלַּלְתִּיךָ עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ: שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין לָמוֹ מִכְשׁוֹל: שִׂבַּרְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְהֹוָה וּמִצְוֺתֶיךָ

עשיתי

עשיתי : שמרה נפשי עדתיך ואהבם מאד :
שמרתי פקודיך ועדתיך כי כל דרכי נגדך :
תקרב רנתי לפניך יהוה כדברך הבינני : תבוא
תחנתי לפניך כאמרתך הצילני : תבענה שפתי
תהלה כי תלמדני חקיך : תען לשוני אמרתך
כי כל מצותיך צדק : תהי ידך לעזרני כי
פקודיך בחרתי : תאבתי לישועתך יהוה
ותורתך שעשעי : תחי נפשי ותהללך ומשפטך
יעזרני : תעיתי כשה אבד בקש עבדך כי
מצותיך לא שכחתי :

תהלים הללויה הללו אל בקדשו הללוהו ברקיע עזו :
הללוהו בגבורתיו הללוהו כרב גדלו :
הללוהו בתקע שופר הללוהו בנבל וכנור :
הללוהו בתף ומחול הללוהו במנים ועגב :
הללוהו בצלצלי שמע הללוהו בצלצלי תרועה :
כל הנשמה (יה) תהלל יה (יה) הללויה : נדאי

יכוין י נדאי (יכוין מתיקונא תליתאה דה"א ותמן. לספרא דדרועא ימינא דנוקבא) :

איוב איש היה בארץ עוץ איוב שמו והיה
האיש ההוא תם וישר וירא אלהים וסר
מרע : ויולדו לו שבעה בנים ושלש בנות :
ויהי מקנהו שבעת אלפי צאן ושלשת אלפי
גמלים וחמש מאות צמד בקר וחמש מאות
אתונות ועבדה רבה מאד ויהי האיש ההוא
גדול מכל בני קדם : ולא נמצא נשים יפות
כבנות איוב בכל הארץ ויתן להם אביהם
נחלה בתוך אחיהם : ויחי איוב אחרי זאת מאה
וארבעים שנה ויראה וירא כתיב את בניו ואת
בני בניו ארבעה דרות : וימת איוב (אב) זקן
ושבע (יע) ימים : נדיא

יכוין ה נדיא (יכוין מתיקונא רביעאה דה"א לך. לספרא סגיאה דדרועא שמאלא דנוקבא) : וי"א שטוב לומר כל הספר :

משלי משלי שלמה בן דוד מלך ישראל :
לדעת חכמה ומוסר להבין אמרי בינה :
לקחת מוסר השכל צדק ומשפט ומישרים :
אשת חיל מי ימצא ורחק מפנינים מכרה : בטח
בה לב בעלה ושלל לא יחסר : גמלתהו טוב

ולא רע כל ימי חייה : דרשה צמר ופשתים
ותעש בחפץ כפיה : היתה כאניות סוחר ממרחק
תביא לחמה : ותקם בעוד לילה ותתן טרף
לביתה וחק לנערתיה : זממה שדה ותקחהו
מפרי כפיה נטעה כרם : חגרה בעוז מתניה
ותאמץ זרועתיה : טעמה כי טוב סחרה לא
יכבה בלילה נרה : ידיה שלחה בכישור וכפיה
תמכו פלך : כפה פרשה לאביון : לא תירא
לביתה משלג כי כל ביתה לבש שנים : מרבדים
עשתה לה שש וארגמן לבושה : נודע בשערים
בעלה בשבתו עם זקני ארץ : סדין עשתה
ותמכור וחגור נתנה לכנעני : עוז והדר לבושה
ותשחק ליום אחרון : פיה פתחה בחכמה ותורת
חסד על לשונה : צופיה הליכות ביתה ולחם
עצלות לא תאכל : קמו בניה ויאשרוה בעלה
ויהללה : רבות בנות עשו חיל ואת עלית על
כלנה : שקר החן והבל היפי אשה יראת יהוה
היא תתהלל : תנו לה (לה) מפרי ידיה ויהללוה
בשערים (בם) מעשיה : נדיא

יכוין א נאיר (יכוין מתקונא חמשאה דה"א לסיס. לספרא תליתאה דדרועא ימינא דנוקבא) ;

קהלת דברי קהלת בן דוד מלך בירושלים :
הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים
הכל הבל : מה יתרון לאדם בכל עמלו
שיעמל תחת השמש : ויתר מהמה בני הזהר
עשות ספרים הרבה אין קץ ולהג הרבה
יגעת בשר : סוף דבר הכל נשמע את האלהים
ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם : כי
את כל מעשה האלהים יבא במשפט על כל
נעלם אם טוב ואם רע :

סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם :

יכוין ה נידרא (יכוין מתקונא שתיתאה דה"א ורב חסד לספרא תליתאה דדרועא שמאלא דנוקבא) : וי"א שטוב לומר כל הספר :

שיר השירים שיר השירים אשר לשלמה : ישקני
מנשיקות פיהו כי טובים דדיך
מיין : לריח שמניך טובים שמן תורק שמך
על כן עלמות אהבוך : כרמי שלי לפני האלף

לָךְ שְׁלֹמֹה וּמָאתַיִם לְנֹטְרִים אֶת פִּרְיוֹ׃ הַיּוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים חֲבֵרִים מַקְשִׁיבִים לְקוֹלֵךְ הַשְׁמִיעִנִי׃ בְּרַח דּוֹדִי וּדְמֵה לְךָ לִצְבִי אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים עַל הָרֵי בְשָׂמִים׃

יכוין ו ידאג (ויכוין מתיקונא שביעאה ח"א ולמט. לפרקא קדמאה דירכא דימינא דעתיקא):

זה קורקים בלחם

איכה אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד הָעִיר רַבָּתִי עָם הָיְתָה כְּאַלְמָנָה רַבָּתִי בַגּוֹיִם שָׂרָתִי בַּמְּדִינוֹת הָיְתָה לָמַס׃ בָּכוֹ תִבְכֶּה בַּלַּיְלָה וְדִמְעָתָהּ עַל לֶחֱיָהּ אֵין לָהּ מְנַחֵם מִכָּל אֹהֲבֶיהָ כָּל רֵעֶיהָ בָּגְדוּ בָהּ הָיוּ לָהּ לְאֹיְבִים׃ גָּלְתָה יְהוּדָה מֵעֹנִי וּמֵרֹב עֲבֹדָה הִיא יָשְׁבָה בַגּוֹיִם לֹא מָצְאָה מָנוֹחַ כָּל רֹדְפֶיהָ הִשִּׂיגוּהָ בֵּין הַמְּצָרִים׃ לָמָּה לָנֶצַח תִּשְׁכָּחֵנוּ תַּעַזְבֵנוּ לְאֹרֶךְ יָמִים׃ הֲשִׁיבֵנוּ יְהוָה אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָה ונשוב כ׳ חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם׃ כִּי אִם מָאֹס מְאַסְתָּנוּ קָצַפְתָּ עָלֵינוּ עַד מְאֹד׃

השיבנו יהוה אליך ונשובה חדש ימינו כקדם׃

יכוין ה יאנד (יכוין מתיקונא תמינאה דז"א טלי חסד. לפרקא קדמאה דירכא שמאלא דעתיקא):

דניאל בִּשְׁנַת שָׁלוֹשׁ לְמַלְכוּת יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה בָּא נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל יְרוּשָׁלַםִ וַיָּצַר עָלֶיהָ׃ וַיִּתֵּן אֲדֹנָי בְּיָדוֹ אֶת יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה וּמִקְצָת כְּלֵי בֵית הָאֱלֹהִים וַיְבִיאֵם אֶרֶץ שִׁנְעָר בֵּית אֱלֹהָיו וְאֶת הַכֵּלִים הֵבִיא בֵּית אוֹצַר אֱלֹהָיו׃ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאַשְׁפְּנַז רַב סָרִיסָיו לְהָבִיא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִזֶּרַע הַמְּלוּכָה וּמִן הַפַּרְתְּמִים׃ וּמֵעֵת הוּסַר הַתָּמִיד וְלָתֵת שִׁקּוּץ שֹׁמֵם יָמִים אֶלֶף מָאתַיִם וְתִשְׁעִים׃ אַשְׁרֵי הַמְחַכֶּה וְיַגִּיעַ לְיָמִים אֶלֶף שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שְׁלֹשִׁים וַחֲמִשָּׁה׃ וְאַתָּה לֵךְ לַקֵּץ וְתָנוּחַ וְתַעֲמֹד לְגֹרָלְךָ לְקֵץ הַיָּמִין׃

יכוין א יאדנ (יכוין מתיקונא תשיעאה ח"א לאלפים. לפרקא תניינא דירכא דימינא דנוקבא: י"א לומר פסוק קודם דניאל

אסתר וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הוּא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַמֹּלֵךְ מֵהֹדּוּ וְעַד כּוּשׁ שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה׃ בַּיָּמִים הָהֵם כְּשֶׁבֶת הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ עַל כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ אֲשֶׁר בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה׃ בִּשְׁנַת שָׁלוֹשׁ לְמָלְכוֹ עָשָׂה מִשְׁתֶּה לְכָל שָׂרָיו וַעֲבָדָיו חֵיל פָּרַס וּמָדַי הַפַּרְתְּמִים וְשָׂרֵי הַמְּדִינוֹת לְפָנָיו׃ וַיָּשֶׂם הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אחשרש כתיב מַס עַל הָאָרֶץ וְאִיֵּי הַיָּם׃ וְכָל מַעֲשֵׂה תָקְפּוֹ וּגְבוּרָתוֹ וּפָרָשַׁת גְּדֻלַּת מָרְדֳּכַי אֲשֶׁר גִּדְּלוֹ הַמֶּלֶךְ הֲלוֹא הֵם כְּתוּבִים עַל סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי מָדַי וּפָרָס׃ כִּי מָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי מִשְׁנֶה לַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ וְגָדוֹל לַיְּהוּדִים וְרָצוּי לְרֹב אֶחָיו דֹּרֵשׁ טוֹב לְעַמּוֹ וְדֹבֵר שָׁלוֹם לְכָל זַרְעוֹ׃

יכוין ה ידנא (יכוין מתיקונא עשיראה ח"א מסא מן. לפרקא תניינא דירכא שמאלא דנוקבא):

ד"ה אָדָם שֵׁת אֱנוֹשׁ׃ קֵינָן מַהֲלַלְאֵל יָרֶד׃ חֲנוֹךְ מְתוּשֶׁלַח לָמֶךְ׃ לִמְלֹאות דְּבַר יְהוָה בְּפִי יִרְמְיָהוּ עַד רָצְתָה הָאָרֶץ אֶת שַׁבְּתוֹתֶיהָ כָּל יְמֵי הָשַּׁמָּה שָׁבָתָה לְמַלֹּאות שִׁבְעִים שָׁנָה׃ וּבִשְׁנַת אַחַת לְכוֹרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס לִכְלוֹת דְּבַר יְהוָה בְּפִי יִרְמְיָהוּ הֵעִיר יְהוָה אֶת רוּחַ כּוֹרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס וַיַּעֲבֶר קוֹל בְּכָל מַלְכוּתוֹ וְגַם בְּמִכְתָּב לֵאמֹר׃ כֹּה אָמַר כּוֹרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס כָּל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ נָתַן לִי יְהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְהוּא פָקַד עָלַי לִבְנוֹת לוֹ בַיִת בִּירוּשָׁלַםִ אֲשֶׁר בִּיהוּדָה מִי בָכֶם מִכָּל עַמּוֹ יְהוָה אֱלֹהָיו עִמּוֹ וְיָעַל׃

יכוין ה ינדא (יכוין מתקונא תריסר דז"א ותפלה. לפרקא תליתאה דירכא שמאלא דנוקבא):

עזרא וּבִשְׁנַת אַחַת לְכוֹרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס לִכְלוֹת דְּבַר יְהוָה מִפִּי יִרְמְיָה הֵעִיר יְהוָה אֶת רוּחַ כֹּרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס וַיַּעֲבֶר קוֹל בְּכָל מַלְכוּתוֹ וְגַם בְּמִכְתָּב לֵאמֹר׃ כֹּה אָמַר כֹּרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס כֹּל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ נָתַן לִי יְהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמָיִם וְהוּא פָקַד עָלַי לִבְנוֹת לוֹ בַיִת בִּירוּשָׁלַםִ אֲשֶׁר בִּיהוּדָה׃ מִי בָכֶם מִכָּל עַמּוֹ יְהִי אֱלֹהָיו עִמּוֹ וְיַעַל לִירוּשָׁלַםִ אֲשֶׁר בִּיהוּדָה וְיִבֶן אֶת בֵּית יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוּא הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלָםִ׃ זָכְרָה לָהֶם אֱלֹהָי עַל גָּאֳלֵי הַכְּהֻנָּה וּבְרִית הַכְּהֻנָּה וְהַלְוִיִּם׃ וְטִהַרְתִּים מִכָּל נֵכָר וָאַעֲמִידָה מִשְׁמָרוֹת לַכֹּהֲנִים וְלַלְוִיִּם אִישׁ

במלאכתו

נִמְלַאכְתּוֹ: וּלְקָרְבַּן הָעֵצִים בְּעִתִּים מְזֻמָּנוֹת | וְלַבִּכּוּרִים זָכְרָה לִּי אֱלֹהַי לְטוֹבָה: חזק

סדר זרעים

מסכת ברכות מֵאֵימָתַי קוֹרִין אֶת שְׁמַע בְּעַרְבִית. מִשָּׁעָה שֶׁהַכֹּהֲנִים נִכְנָסִים לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָתָן עַד סוֹף הָאַשְׁמוּרָה הָרִאשׁוֹנָה דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים עַד חֲצוֹת. רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר. מַעֲשֶׂה שֶׁבָּאוּ בָנָיו מִבֵּית הַמִּשְׁתֶּה. אָמְרוּ לוֹ לֹא קָרִינוּ אֶת שְׁמַע. אָמַר לָהֶם אִם לֹא עָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר חַיָּבִין אַתֶּם לִקְרוֹת. וְלֹא זוֹ בִלְבַד. אֶלָּא כָּל מַה שֶּׁאָמְרוּ חֲכָמִים עַד חֲצוֹת מִצְוָתָן עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר. הֶקְטֵר חֲלָבִים וְאֵבָרִים מִצְוָתָן עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר. וְכָל הַנֶּאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד מִצְוָתָן עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר. אִם כֵּן לָמָּה אָמְרוּ חֲכָמִים עַד חֲצוֹת. כְּדֵי לְהַרְחִיק אֶת הָאָדָם מִן הָעֲבֵרָה:

חַיָּב אָדָם לְבָרֵךְ עַל הָרָעָה כְּשֵׁם שֶׁהוּא מְבָרֵךְ עַל הַטּוֹבָה. שֶׁנֶּאֱמַר וְאָהַבְתָּ אֵת יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. בְּכָל לְבָבְךָ בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ בְּיֵצֶר טוֹב וּבְיֵצֶר הָרָע. וּבְכָל נַפְשְׁךָ אֲפִילוּ הוּא נוֹטֵל אֶת נַפְשְׁךָ. וּבְכָל מְאֹדֶךָ בְּכָל מָמוֹנֶךָ. דָּבָר אַחֵר בְּכָל מְאֹדֶךָ. בְּכָל מִדָּה וּמִדָּה שֶׁהוּא מוֹדֵד לָךְ הֱוֵי מוֹדֶה לוֹ בִּמְאֹד מְאֹד. לֹא יָקֵל אָדָם אֶת רֹאשׁוֹ כְּנֶגֶד שַׁעַר הַמִּזְרָח. שֶׁהוּא מְכֻוָּן כְּנֶגֶד בֵּית קָדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים. לֹא יִכָּנֵס לְהַר הַבַּיִת בְּמַקְלוֹ וּבְמִנְעָלוֹ וּבְפֻנְדָּתוֹ וּבְאָבָק שֶׁעַל רַגְלָיו. וְלֹא יַעֲשֶׂנּוּ קַפַּנְדַּרְיָא. וּרְקִיקָה מִקַּל וָחֹמֶר. כָּל חוֹתְמֵי בְרָכוֹת שֶׁהָיוּ בַמִּקְדָּשׁ. הָיוּ אוֹמְרִים מִן הָעוֹלָם. מִשֶּׁקִּלְקְלוּ הַמִּינִים וְאָמְרוּ אֵין עוֹלָם אֶלָּא אֶחָד. הִתְקִינוּ שֶׁיְּהוּ אוֹמְרִים מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם. וְהִתְקִינוּ שֶׁיְּהֵא אָדָם שׁוֹאֵל אֶת שְׁלוֹם חֲבֵרוֹ בַּשֵּׁם. שֶׁנֶּאֱמַר וְהִנֵּה בֹעַז בָּא מִבֵּית לֶחֶם וַיֹּאמֶר לַקּוֹצְרִים יְהֹוָה עִמָּכֶם וַיֹּאמְרוּ לוֹ יְבָרֶכְךָ יְהֹוָה. וְאוֹמֵר יְהֹוָה עִמְּךָ גִּבּוֹר הֶחָיִל. וְאוֹמֵר אַל תָּבוּז כִּי זָקְנָה אִמֶּךָ. וְאוֹמֵר עֵת לַעֲשׂוֹת לַיהֹוָה הֵפֵרוּ תּוֹרָתֶךָ. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר הֵפֵרוּ תוֹרָתֶךָ מִשּׁוּם עֵת לַעֲשׂוֹת לַיהֹוָה:

מסכת פאה אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאֵין לָהֶם שִׁיעוּר. הַפֵּאָה וְהַבִּכּוּרִים וְהָרֵאָיוֹן וּגְמִילוּת חֲסָדִים וְתַלְמוּד תּוֹרָה. אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאָדָם אוֹכֵל פֵּירוֹתֵיהֶן בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לוֹ לָעוֹלָם הַבָּא. כִּיבּוּד אָב וָאֵם וּגְמִילוּת חֲסָדִים וַהֲבָאַת שָׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ. וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כּוּלָּם:

מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֲמִשִּׁים זוּז וְהוּא נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בָּהֶם. הֲרֵי זֶה לֹא יִטּוֹל. וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לִיטּוֹל וְנוֹטֵל. אֵינוֹ מֵת מִן הַזִּקְנָה עַד שֶׁיִּצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת. וְכָל מִי שֶׁצָּרִיךְ לִיטּוֹל וְאֵינוֹ נוֹטֵל אֵינוֹ מֵת מִן הַזִּקְנָה עַד שֶׁיְּפַרְנֵס אֲחֵרִים מִשֶּׁלּוֹ וְעָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר בָּרוּךְ הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּיהֹוָה וְהָיָה יְהֹוָה מִבְטַחוֹ. וְכֵן דַּיָּן שֶׁדָּן דִּין אֱמֶת לַאֲמִתּוֹ. וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ לֹא חִגֵּר וְלֹא סוּמָא וְלֹא פִסֵּחַ וְעוֹשֶׂה עַצְמוֹ כְּאֶחָד מֵהֶם אֵינוֹ מֵת מִן הַזִּקְנָה עַד שֶׁיִּהְיֶה כְּאֶחָד מֵהֶם. שֶׁנֶּאֱמַר וְדוֹרֵשׁ רָעָה תְבוֹאֶנּוּ. וְנֶאֱמַר צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדּוֹף. וְכָל דַּיָּן שֶׁלּוֹקֵחַ שׁוֹחַד וּמַטֶּה אֶת הַדִּין. אֵינוֹ מֵת מִן הַזִּקְנָה עַד שֶׁעֵינָיו כֵּהוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר וְשֹׁחַד לֹא תִקָּח כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר פִּקְחִים:

מסכת דמאי הַקַּלִּין שֶׁבִּדְמַאי. הַשִּׁיתִין וְהָרִימִין וְהָעוּזְרָדִין וּבְנוֹת שׁוּחַ וּבְנוֹת שִׁקְמָה. וְנוֹבְלוֹת הַתְּמָרָה וְהַגּוּפְנִין וְהַנִּצְפָּה. וּבִיהוּדָה הָאוֹג וְהַחוֹמֶץ וְהַכֻּסְבָּר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר כָּל הַשִּׁיתִין פְּטוּרִים חוּץ מִשֶּׁל דּוּפְרָא. כָּל הָרִימִין פְּטוּרִים חוּץ מֵרִימֵי שִׁקְמוֹנָה. כָּל בְּנוֹת שִׁקְמָה פְּטוּרוֹת חוּץ מִן הַמְּסֻטָּפוֹת:

מִי שֶׁהָיוּ לוֹ עֶשֶׂר שׁוּרוֹת שֶׁל עֶשֶׂר עֶשֶׂר כַּדֵּי יַיִן וְאָמַר שׁוּרָה הַחִיצוֹנָה אַחַת מַעֲשֵׂר וְאֵין

ידוע איזו היא. נוטל שתי חביות לוכסן. חצי שורה החיצונה אחת מעשר ואין ידוע איזו היא. נוטל ארבעה חביות מארבע זויות. שורה אחת מעשר ואין ידוע איזו היא. נוטל שורה אחת לוכסן. חצי שורה אחת מעשר ואין ידוע איזו היא. נוטל שתי שורות לוכסן: חבית אחת מעשר ואין ידוע איזו היא. נוטל מכל חבית וחבית:

מסכת כלאים החטים והזונין אינן כלאים זה בזה. השעורים ושבולת שועל. הכוסמין והשיפון. הפול והספיר. הפורקדן והטופח. ופול הלבן והשעועים. אינם כלאים זה בזה:

אותות המטרין ואותות הכובסין אסורות משום כלאים. התוכף תכיפה אחת איננה חבור ואין בה משום כלאים והשומטה בשבת פטור. עשה שני ראשיה לצד אחד חבור ויש בה משום כלאים והשומטה בשבת חיב. רבי יהודה אומר עד שישלש. השק והקופה מצטרפין לכלאים:

מסכת שביעית עד אימתי חורשין בשדה האילן ערב שביעית. בית שמאי אומרים כל זמן שהוא יפה לפרי. ובית הלל אומרים עד העצרת. וקרובין דברי אלו להיות כדברי אלו:

המחזיר חוב בשביעית רוח חכמים נוחה הימנו. הלוה מן הגר שנתגיירו בניו עמו לא יחזיר לבניו. ואם החזיר רוח חכמים נוחה הימנו. כל המטלטלים נקנין במשיכה. וכל המקיים את דברו רוח חכמים נוחה הימנו:

תרומות חמשה לא יתרומו ואם תרמו אין תרומתן תרומה. החרש והשוטה והקטן והתורם את שאינו שלו. עובד כוכבים שתרם את של ישראל אפילו ברשות אין תרומתו תרומה. מדליקין שמן שרפה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ובמבואות האפלין ועל גבי החולין ברשות כהן. בת ישראל שנשאת לכהן והיא למודה

לבוא אצל אביה. אביה מדליק ברשותה. מדליקין בבית המשתה אבל לא בבית האבל דברי רבי יהודה. ורבי יוסי אומר בבית האבל אבל לא בבית המשתה. רבי מאיר אוסר כאן וכאן. רבי שמעון מתיר כאן וכאן:

מסכת מעשרות כלל אמרו במעשרות. כל שהוא אוכל ונשמר וגדוליו מן הארץ חיב במעשרות. ועוד כלל אחר אמרו. כל שתחלתו אוכל וסופו אוכל אף על פי שהוא שמרו להוסיף אוכל חיב קטון וגדול. וכל שאין תחלתו אוכל אבל סופו אוכל אינו חיב עד שיעשה אוכל: שום בעל בכי ובצל של רכפא וגריסין הקילקין והעדשים המצריות. רבי מאיר אומר אף הקרקס. רבי יוסי אומר אף הקטניות. פטורין מן המעשר ונלקחין מכל אדם בשביעית. זרע לוף העליון זרע כרישים זרע בצלים זרע לפת וצנונות ושאר זרעוני גנה שאינן נאכלין. פטורין מן המעשרות ונלקחין מכל אדם בשביעית. אף על פי שא[illegible] תרומה הרי אלו יאכלו:

מסכת מעשר שני מעשר שני אין מוכרין אותו. ואין ממשכנין אותו ואין מחליפין אותו ולא שוקלין כנגדו. ולא יאמר אדם לחברו בירושלים הילך יין ותן לי שמן. וכן שאר כל הפירות. אבל נותנין זה לזה מתנת חנם: יוחנן כהן גדול העביר הודית המעשר. אף הוא בטל את המעוררין ואת הנוקפים. ועד ימיו היה פטיש מכה בירושלים. ובימיו אין אדם צריך לשאול על הדמאי:

מסכת חלה חמשה דברים חיבים בחלה. החטים והשעורים והכוסמים ושבולת שועל והשיפון. הרי אלו חיבין בחלה. ומצטרפין זה עם זה. ואסורין בחדש מלפני הפסח ומלקצור מלפני העומר. ואם השרישו קודם לעומר העומר מתירן. ואם לאו אסורין עד שיבא העומר הבא: בן אנטיגנוס העלה בכורות מבבל ולא קבלו ממנו. יוסף הכהן הביא בכורי יין ושמן ולא קבלו ממנו. אף הוא

העלה

העלה בניו ובני ביתו לעשות פסח קטן בירושלים והחזירוהו שלא יקבע הדבר חובה. אריסטון הביא בכוריו מאפמיא וקבלו ממנו מפני שאמרו הקונה בסוריא כקונה בפרור שבירושלים:

מסכת ערלה הנוטע לסייג ולקורות פטור מן הערלה. רבי יוסי אומר אפילו אמר הפנימי למאכל והחיצון לסייג הפנימי חייב והחיצון פטור. ספק ערלה בארץ ישראל אסור ובסוריא מותר ובחוצה לארץ יורד ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט: כרם נטוע ירק וירק נמכר חוצה לו. בארץ ישראל אסור ובסוריא מותר. ובחוצה לארץ יורד ולוקט ובלבד שלא ילקוט ביד. החדש אסור מן התורה בכל מקום. והערלה הלכה. והכלאים מדברי סופרים:

בכורים יש מביאין בכורים וקורין. מביאין ולא קורין. ויש שאינן מביאין. אלו שאינם מביאין. הנוטע לתוך שלו והבריך לתוך של יחיד או לתוך של רבים. וכן המבריך מתוך של יחיד או מתוך של רבים לתוך שלו. הנוטע לתוך שלו והבריך לתוך שלו ודרך היחיד ודרך הרבים באמצע הרי זה אינו מביא. רבי יהודה אומר כזה מביא. למה אמרו הבכורים כנכסי כהן. שהוא קונה מהם עבדים וקרקעות ובהמה טמאה ובעל חוב נוטלן בחובו ואשה בכתובתה כספר תורה. רבי יהודה אומר אין נותנין אותם אלא לחבר בטובה. וחכמים אומרים נותנין אותם לאנשי משמר והם מחלקין ביניהם כקדשי המקדש: קדיש דרבנן

סדר מועד

מסכת שבת יציאות השבת שתים שהן ארבע בפנים ושתים שהן ארבע בחוץ. כיצד העני עומד בחוץ ובעל הבית בפנים. פשט העני את ידו לפנים ונתן לתוך ידו של בעל הבית או שנטל מתוכה והוציא. העני חייב ובעל הבית פטור. פשט בעל הבית את ידו לחוץ ונתן לתוך ידו של עני או שנטל מתוכה והכניס. בעל הבית חייב והעני פטור. פשט העני את ידו לפנים ונטל בעל הבית מתוכה או שנתן לתוכה והוציא. שניהם פטורים. פשט בעל הבית את ידו לחוץ ונטל העני מתוכה. או שנתן לתוכה והכניס. שניהם פטורים: מפירין נדרים בשבת ונשאלין לדברים שהן לצורך השבת. פוקקין את המאור ומודדין את המטלית ואת המקוה. ומעשה בימי אביו של רבי צדוק ובימי אבא שאול בן בטנית שפקקו את המאור בטפיח וקשרו את המקידה בגמי לידע אם יש בגיגית פותח טפח אם לאו. ומדבריהם למדנו שפוקקין ומודדין וקושרין בשבת:

עירובין מבוי שהוא גבוה למעלה מעשרים אמה ימעט. רבי יהודה אומר אינו צריך. והרחב מעשר אמות ימעט. ואם יש לו צורת הפתח. אף על פי שהוא רחב מעשר אמות אין צריך למעט: שרץ שנמצא במקדש כהן מוציאו בהמינו שלא לשהות את הטומאה דברי רבי יוחנן בן ברוקא. רבי יהודה אומר בצבת של עץ שלא לרבות את הטומאה. מהיכן מוציאין אותו. מן ההיכל ומן האולם ומבין האולם ולמזבח. דברי רבי שמעון בן ננס. רבי עקיבא אומר מקום שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת משם מוציאים אותו. ושאר כל המקומות כופין עליו פסכתר. רבי שמעון אומר מקום שהתירו לך חכמים משלך נתנו לך. שלא התירו לך אלא משום שבות:

פסחים אור לארבעה עשר בודקים את החמץ לאור הנר. כל מקום שאין מכניסים בו חמץ אין צריך בדיקה. ולמה אמרו שתי שורות במרתף. מקום שמכניסים בו חמץ. בית שמאי אומרים

אומרים שתי שורות על פני כל המערכה. ובית הלל אומרים שתי שורות החיצונות שהן העליונות: הפסח אחר חצות מטמא את הידים. הפגול והנותר מטמאים את הידים. בירך ברכת הפסח פטר את של זבח. בירך את של זבח לא פטר את של פסח. דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר לא זו פוטרת זו ולא זו פוטרת זו:

חגיגה הכל חייבים בראיה חוץ מחרש שוטה וקטן וטומטום ואנדרוגינוס ונשים ועבדים שאינם משוחררים. החיגר והסומא והחולה והזקן ומי שאינו יכול לעלות ברגליו. איזהו קטן כל שאינו יכול לרכוב על כתפיו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית. דברי בית שמאי ובית הלל אומרים. כל שאינו יכול לאחוז בידו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית. שנאמר שלש רגלים:

כיצד מעבירים על טהרת העזרה. מטבילים את הכלים שהיו במקדש. ואומרים להם הזהרו שלא תגעו בשלחן ובמנורה ותטמאוהו. כל הכלים שהיו במקדש יש להם שניים ושלישים שאם נטמאו הראשונים יביאו שניים תחתיהן. כל הכלים שהיו במקדש טעונין טבילה. חוץ ממזבח הזהב ומזבח הנחשת. מפני שהם כקרקע. דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים מפני שהם מצפים:

ביצה ביצה שנולדה ביום טוב. בית שמאי אומרים תאכל. ובית הלל אומרים לא תאכל. בית שמאי אומרים שאור בכזית וחמץ בכותבת. ובית הלל אומרים זה וזה בכזית: מי שזמן אצלו אורחים. לא יוליכו בידם מנות אלא אם כן זכה להם מנותיהם מערב יום טוב. אין משקים ושוחטים את המדבריות אבל משקים ושוחטים את הבייתות. אלו הם בייתות הלנות בעיר מדבריות הלנות באפר:

מועד קטן משקין בית השלחין במועד ובשביעית בין ממעין שיצא בתחלה בין ממעין שלא יצא בתחלה. אבל אין משקין לא ממי הגשמים ולא ממי הקילון. ואין עושין עוגיות לגפנים:

בראשי חדשים בחנוכה ובפורים מענות ומטפחות בזה ובזה אבל לא מקוננות. נקבר המת לא מענות ולא מטפחות. איזהו ענוי שכלן עונות כאחת. קינה שאחת מדברת וכלן עונות אחריה שנאמר ולמדנה בנותיכם נהי ואשה רעותה קינה. אבל לעתיד לבא הוא אומר בלע המות לנצח ומחה יהוה אלהים דמעה מעל כל פנים:

ראש השנה ארבעה ראשי שנים הם. באחד בניסן ראש השנה למלכים ולרגלים. באחד באלול ראש השנה למעשר בהמה. רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים באחד בתשרי. באחד בתשרי ראש השנה לשנים ולשמיטין וליובלות לנטיעה ולירקות. באחד בשבט ראש השנה לאילן כדברי בית שמאי בית הלל אומרים בחמשה עשר בו:

סדר תקיעות שלש של שלש שלש. שיעור תקיעה כשלש תרועות. שיעור תרועה כשלש יבבות. תקע בראשונה ומשך בשניה כשתים אין בידו אלא אחת. מי שבירך ואחר כך נתמנה לו שופר. תוקע ומריע ותוקע שלש פעמים. כשם ששליח ציבור חייב כך כל יחיד ויחיד חייב. רבן גמליאל אומר שליח צבור מוציא את הרבים ידי חובתן:

יומא שבעת ימים קודם יום הכפורים מפרישין כהן גדול מביתו ללשכת פלהדרין ומתקינין לו כהן אחר תחתיו שמא יארע בו פסול. רבי יהודה אומר אף אשה אחרת מתקינין לו שמא תמות אשתו. שנאמר וכפר בעדו ובעד ביתו. ביתו זו אשתו. אמרו לו אם כן אין לדבר סוף: האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה. אחטא ויום הכפורים מכפר אין יום הכפורים מכפר. עבירות שבין אדם למקום

יום הכפורים מכפר. עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חברו. את זו דרש רבי אלעזר בן עזריה מכל חטאתיכם לפני יהוה תטהרו. עבירות שבין אדם למקום יום הכפורים מכפר עבירות שבין אדם לחברו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חברו. אמר רבי עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם ואומר מקוה ישראל יהוה. מה מקוה מטהר את הטמאים. אף הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל:

סוכה סכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה. רבי יהודה מכשיר. ושאינה גבוהה עשרה טפחים ושאין לה שלשה דפנות ושחמתה מרבה מצלתה פסולה. סכה ישנה בית שמאי פוסלין ובית הלל מכשירין. ואיזה היא סכה ישנה. כל שעשאה קודם לחג שלשים יום. אבל אם עשאה לשם חג אפילו מתחלת השנה כשרה: חל להיות יום אחד להפסיק בנתים משמר שזמנו קבוע היה נוטל עשר חלות והמתעכב נוטל שתים. ובשאר ימות השנה הנכנס נוטל שש והיוצא נוטל שש. רבי יהודה אומר הנכנס נוטל שבע והיוצא נוטל חמש. הנכנסין חולקין בצפון והיוצאין בדרום. בלגה לעולם חולקת בדרום וטבעתה קבועה וחלונה סתומה:

תענית מאימתי מזכירין גבורות גשמים. רבי אליעזר אומר מיום טוב הראשון של חג. רבי יהושע אומר מיום טוב האחרון של חג. אמר לו רבי יהושע הואיל ואין גשמים סימן ברכה בחג למה הוא מזכיר. אמר לו רבי אליעזר אף אני לא אמרתי לשאול אלא להזכיר משיב הרוח ומוריד הגשם בעונתו. אמר לו אם כן לעולם יהא מזכיר: אמר רבן שמעון בן גמליאל לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים שבהן בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן שאולים שלא לבייש את מי שאין לו. כל הכלים טעונין טבילה. ובנות ירושלים יוצאות וחולות בכרמים. ומה היו אומרות בחור שא נא עיניך וראה מה אתה בורר לך אל תתן עיניך בנוי תן עיניך במשפחה. שקר החן והבל היופי אשה יראת יהוה היא תתהלל. ואומר תנו לה מפרי ידיה ויהללוה בשערים מעשיה. וכן הוא אומר צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו. ביום חתונתו זו מתן תורה. וביום שמחת לבו זה בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו אמן:

שקלים באחד באדר משמיעים על השקלים ועל הכלאים. בחמשה עשר בו קורים את המגילה בכרכים ומתקנים את הדרכים ואת הרחובות ואת מקואות המים ועושים כל צרכי הרבים ומציינים את הקברות ויוצאים אף על הכלאים: איברי התמיד נתנים מחצי כבש ולמטה במערב. ושל מוספין נתנים מחצי כבש ולמטה במזרח. ושל ראשי חדשים נתנים על כרכוב המזבח מלמעלה: השקלים והבכורים אין נוהגים אלא בפני הבית. אבל מעשר דגן ומעשר בהמה והבכורות נוהגים בין בפני הבית בין שלא בפני הבית. המקדיש שקלים ובכורים הרי זה קודש. רבי שמעון אומר האומר בכורים קודש אינם קודש:

מגילה מגילה נקראת באחד עשר בשנים עשר בשלשה עשר בארבעה עשר בחמשה עשר לא פחות ולא יותר. כרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון קורים בחמשה עשר. כפרים ועירות גדולות קורין בארבעה עשר. אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה: מעשה ראובן נקרא ולא מתרגם. מעשה

תמר נקרא ומתרגם. מעשה עגל הראשון נקרא ומתרגם והשני נקרא ולא מתרגם. ברכת כהנים מעשה דוד ואמנון לא נקראים ולא מתרגמין. אין מפטירין במרכבה ורבי יהודה מתיר. רבי אליעזר אומר אין מפטירין בהודע את ירושלים: קדיש דרבנן

סדר נשים

יבמות חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן וצרות צרותיהן מן החליצה ומן היבום עד סוף העולם ואלו הן. בתו ובת בתו ובת בנו. בת אשתו ובת בנה ובת בתה. חמותו ואם חמותו ואם חמיו. אחותו מאמו ואחות אמו ואחות אשתו ואשת אחיו מאמו ואשת אחיו שלא היה בעולמו וכלתו. הרי אלו פוטרות צרותיהן וצרות צרותיהן מן החליצה ומן היבום עד סוף העולם. וכלן אם מתו או מיאנו או נתגרשו או שנמצאו איילוניות צרותיהן מותרות. ואי אתה יכול לומר בחמותו ובאם חמותו ובאם חמיו שנמצאו איילוניות או שמיאנו: אמר רבי עקיבא כשירדתי לנהרדעא לעבר השנה מצאני נחמיה איש בית דלי ואמר לי. שמעתי שאין משיאין את האשה בארץ ישראל על פי עד אחד אלא רבי יהודה בן בבא. ונומיתי לו כן הדברים. אמר לי אמור להם משמי. אתם ידעתם שהמדינה הזאת משבשת בגייסות. מקובלני מרבן גמליאל הזקן שמשיאין את האשה על פי עד אחד. וכשבאתי והרציתי הדברים לפני רבן גמליאל שמח לדברי ואמר מצאנו חבר לרבי יהודה בן בבא. מתוך הדברים נזכר רבן גמליאל שנהרגו הרוגים בתל ארזא והשיא רבן גמליאל הזקן נשותיהן על פי עד אחד. והוחזקו להיות משיאין עד מפי עד מפי עבד מפי אשה מפי שפחה. רבי אליעזר ורבי יהושע אומרים אין משיאין את האשה על פי עד אחד. רבי עקיבא אומר לא על פי אשה ולא על פי עבד ולא על פי שפחה ולא על פי קרובים. אמרו לו מעשה בבני לוי שהלכו לצוער עיר התמרים וחלה אחד מהם בדרך והביאוהו בפונדק ובחזרתם אמרו לפונדקית איה חברנו אמרה להם מת וקברתיו והשיאו את אשתו. אמרו לו ולא תהא כהנת כפונדקית. אמר להם לכשתהא פונדקית נאמנת. הפונדקית הוציאה להם מקלו ותרמילו וספר תורה שהיה בידו:

כתובות בתולה נשאת ליום הרביעי ואלמנה ליום החמישי. שפעמים בשבת בתי דינים יושבין בעירות ביום השני וביום החמישי שאם היה לו טענת בתולים היה משכים לבית דין:

הכל מעלין לארץ ישראל ואין הכל מוציאין והכל מעלין לירושלים ואין הכל מוציאין אחד אנשים ואחד נשים ואחד עבדים. נשא אשה בארץ ישראל וגרשה בארץ ישראל נותן לה ממעות ארץ ישראל. נשא אשה בארץ ישראל וגרשה בקפוטקיא נותן לה ממעות ארץ ישראל. נשא אשה בקפוטקיא וגרשה בארץ ישראל נותן לה ממעות ארץ ישראל. רבן שמעון בן גמליאל אומר נותן לה ממעות קפוטקיא. נשא אשה בקפוטקיא וגרשה בקפוטקיא נותן לה ממעות קפוטקיא:

קידושין האשה נקנית בשלש דרכים וקונה את עצמה בשתי דרכים. נקנית בכסף בשטר ובביאה. בכסף בית שמאי אומרים בדינר ובשוה דינר. ובית הלל אומרים בפרוטה ובשוה פרוטה. וכמה היא פרוטה. אחד משמונה באיסר האיטלקי. וקונה את עצמה בגט ובמיתת הבעל. היבמה נקנית בביאה וקונה את עצמה בחליצה ובמיתת היבם. רבי יהודה אומר לא ירעה רוק בהמה ולא ישנו שני רוקים בטלית אחת. וחכמים מתירים. כל שעסקו עם הנשים לא יתייחד עם הנשים. ולא ילמד אדם את בנו אומנות בין הנשים: רבי מאיר אומר לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקיה וקלה

יתפלל למי שהעושר והנכסים שלו. שאין אומנות שאין בה עניות ועשירות. שלא עניות מן האומנות ולא עשירות מן האומנות אלא הכל לפי זכותו. רבי שמעון בן אלעזר אומר ראית מימיך חיה ועוף שיש להם אומנות. והן מתפרנסין שלא בצער. והלא לא נבראו אלא לשמשני ואני נבראתי לשמש את קוני. ומה אלו שנבראו לשמשני הם מתפרנסים שלא בצער אני שנבראתי לשמש את קוני אינו דין שאתפרנס שלא בצער. אלא שהרעותי את מעשי וקפחתי את פרנסתי. אבא גוריין איש צידן אומר משום אבא גוריא. לא ילמד אדם את בנו חמר גמל ספר ספן רועה וחנווני שאומנותן אומנות לסטים. רבי יהודה אומר משמו. החמרים רובן רשעים. הגמלים רובן כשרים הספנין רובן חסידים. והכשר שבטבחים שותפו של עמלק. רבי נהוראי אומר. מניח אני כל אומניות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה. שאדם אוכל משכרה בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא ושאר כל אומניות אינם כן כשאדם בא לידי חולי או לידי זקנה או לידי יסורים ואינו יכול לעסוק במלאכתו הרי הוא מת ברעב. אבל התורה אינה כן. אלא משמרתו מכל רע בנערותו ונותנת לו אחרית ותקוה בזקנותו. בנערותו מהו אומר וקוי יהוה יחליפו כח. בזקנותו מהו אומר עוד ינובון בשיבה. וכן הוא אומר באברהם אבינו ואברהם זקן בא בימים ויהוה ברך את אברהם בכל. מצינו שקים אברהם אבינו את כל התורה כלה עד שלא נתנה שנאמר עקב אשר שמע אברהם בקלי וישמר משמרתי מצותי חקותי ותורתי:

גיטין המביא גט ממדינת הים צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם. רבן גמליאל אומר אף המביא מן הרקם ומן החגר. רבי אליעזר אומר אפילו מכפר לודים ללוד. וחכמים אומרים אינו צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם אלא המביא ממדינת הים. והמוליך והמביא ממדינה למדינה במדינת הים צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם. רבן שמעון בן גמליאל אומר אפילו מהגמוניא להגמוניא. בית שמאי אומרים לא יגרש אדם את אשתו אלא אם כן מצא בה דבר ערוה. שנאמר כי מצא בה ערות דבר. ובית הלל אומרים אפילו הקדיחה תבשילו. שנאמר כי מצא בה ערות דבר. רבי עקיבא אומר אפילו מצא אחרת נאה הימנה. שנאמר והיה אם לא תמצא חן בעיניו:

סוטה המקנא לאשתו. רבי אליעזר אומר מקנא לה על פי שנים ומשקה על פי עד אחד. או על פי עצמו. רבי יהושע אומר מקנא לה על פי שנים ומשקה על פי שנים:

משמת רבי מאיר בטלו מושלי משלים

משמת בן עזאי בטלו השקדנים

משמת בן זומא בטלו הדרשנים. משמת רבי יהושע פסקה טובה מן העולם. משמת רבן שמעון בן גמליאל בא טבאי ורבו צרות. משמת רבי אלעזר בן עזריה פסק העושר מן החכמים. משמת רבי עקיבא בטל כבוד התורה. משמת רבי חנינא בן דוסא בטלו אנשי מעשה. משמת רבי יוסי קטנותא פסקו חסידים. ולמה נקרא שמו קטנותא. שהיה קטנותן של חסידים. משמת רבן יוחנן בן זכאי בטל זיו החכמה. משמת רבן גמליאל הזקן בטל כבוד התורה ומתה טהרה ופרישות. משמת רבי ישמעאל בן פאבי בטל זיו הכהונה. משמת רבי בטלה ענוה ויראת חטא. רבי פנחס בן יאיר אומר משחרב בית המקדש בושו חברים ובני חורין וחפו ראשם. ונדלדלו אנשי מעשה ונברו בעלי זרוע ובעלי לשון ואין דורש ואין מבקש ואין שואל. על מי יש לנו להשען על אבינו שבשמים. רבי אליעזר הגדול אומר מיום שחרב בית המקדש שרו חכימיא למהוי כספריא וספריא כחזנא וחזנא כעמא דארעא. ועמא דארעא אזלה ודלדלה ואין שואל ואין מבקש. על מי יש לנו להשען

על

של אבינו שבשמים. בעקבות משיחא חוצפא יסגא ויוקר יאמיר. הגפן תתן פריה והיין ביוקר ואין תוכחת. בית ועד יהיה לזנות והגליל יחרב והגבלן ישום ואנשי הגבול יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו. חכמת סופרים תסרח ויראי חטא ימאסו והאמת תהא נעדרת. נערים פני זקנים ילבינו. זקנים יעמדו מפני קטנים. בן מנול אב. בת קמה באמה כלה בחמותה. אויבי איש אנשי ביתו. פני הדור כפני הכלב. הבן אינו מתבייש מאביו ועל מי יש לנו להשען על אבינו שבשמים. רבי פנחס בן יאיר אומר. זריזות מביאה לידי נקיות ונקיות מביאה לידי טהרה וטהרה מביאה לידי פרישות ופרישות מביאה לידי קדושה וקדושה מביאה לידי ענוה וענוה מביאה לידי יראת חטא ויראת חטא מביאה לידי חסידות וחסידות מביאה לידי רוח הקודש. ורוח הקודש מביאה לידי תחית המתים ותחית המתים בא על ידי אליהו זכור לטוב אמן:

נדרים כל כנויי נדרים כנדרים וחרמים כחרמים ושבועות כשבועות ונזירות כנזירות האומר לחבירו מודרני ממך מופרשני ממך מרוחקני ממך שאיני אוכל לך שאיני טועם לך אסור. מנודה אני לך. רבי עקיבא היה חוכך בזה להחמיר. כנדרי רשעים. נדר בנזיר ובקרבן ובשבועה. כנדרי כשרים. לא אמר כלום. כנדבותם. נדר בנזיר ובקרבן:

בראשונה היו אומרים שלש נשים יוצאות ונוטלות כתובה. האומרת טמאה אני לך שמים ביני לבינך נטולה אני מן היהודים. חזרו לומר שלא תהא אשה נותנת עיניה באחר ומקלקלת על בעלה אלא האומרת טמאה אני לך תביא ראיה לדבריה. שמים ביני לבינך יעשו דרך בקשה. נטולה אני מן היהודים יפר חלקו ותהא משמשתו ותהא נטולה מן היהודים:

נזיר כל כנויי נזירות כנזירות. האומר אהא הרי זה נזיר. או אהא נאה נזיר נזיק נזיח פזיח הרי זה נזיר. הריני כזה הריני מסלסל הריני מכלכל הרי עלי לשלח פרע הרי זה נזיר. הרי עלי צפרים. רבי מאיר אומר נזיר וחכמים אומרים אינו נזיר:

נזיר היה שמואל כדברי רבי נהוראי. שנאמר ומורה לא יעלה על ראשו. נאמר בשמשון מורה ונאמר בשמואל מורה. מה מורה האמורה בשמשון נזיר. אף מורה האמורה בשמואל נזיר. אמר רבי יוסי והלא אין מורה אלא של בשר ודם. אמר לו רבי נהוראי והלא כבר נאמר ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני. שכבר היה עליו מורה של בשר ודם: קדיש דרבנן

סדר נזיקין

בבא קמא ארבעה אבות נזיקין. השור והבור והמבעה וההבער. לא הרי השור כהרי המבעה ולא הרי המבעה כהרי השור. ולא זה וזה שיש בהם רוח חיים כהרי האש שאין בו רוח חיים. ולא זה וזה שדרכן לילך ולהזיק כהרי הבור שאין דרכו לילך ולהזיק. הצד השוה שבהן שדרכן להזיק ושמירתן עליך. וכשהזיק חב המזיק לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ:

מוכין שהכובס מוציא הרי אלו שלו. והסורק מוציא הרי אלו של בעל הבית. הכובס נוטל שלשה חוטין והן שלו. יתר מכן הרי אלו של בעל הבית. אם היה השחור על גבי הלבן. נוטל את הכל והן שלו. החייט ששייר מן החוט כדי לתפור בו. ומטלית שהיא שלש על שלש הרי אלו של בעל הבית. מה שהחרש מוציא במעצד הרי אלו שלו. ובכשיל של בעל הבית. ואם היה עושה אצל בעל הבית אף הנסורת של בעל הבית:

בבא מציעא שְׁנַיִם אוֹחֲזִין בְּטַלִּית. זֶה אוֹמֵר אֲנִי מְצָאתִיהָ וְזֶה אוֹמֵר אֲנִי מְצָאתִיהָ. זֶה אוֹמֵר כֻּלָּהּ שֶׁלִּי וְזֶה אוֹמֵר כֻּלָּהּ שֶׁלִּי. זֶה יִשָּׁבַע שֶׁאֵין לוֹ בָהּ פָּחוֹת מֵחֶצְיָהּ וְזֶה יִשָּׁבַע שֶׁאֵין לוֹ בָהּ פָּחוֹת מֵחֶצְיָהּ וְיַחֲלוֹקוּ. זֶה אוֹמֵר כֻּלָּהּ שֶׁלִּי וְזֶה אוֹמֵר חֶצְיָהּ שֶׁלִּי. הָאוֹמֵר כֻּלָּהּ שֶׁלִּי יִשָּׁבַע שֶׁאֵין לוֹ בָהּ פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה חֲלָקִים וְהָאוֹמֵר חֶצְיָהּ שֶׁלִּי יִשָּׁבַע שֶׁאֵין לוֹ בָהּ פָּחוֹת מֵרְבִיעַ. זֶה נוֹטֵל שְׁלֹשָׁה חֲלָקִים וְזֶה נוֹטֵל רְבִיעַ:

שְׁתֵּי גַנּוֹת זוֹ עַל גַּב זוֹ וְהַיָּרָק בֵּינְתַיִם. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר שֶׁל עֶלְיוֹן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר שֶׁל תַּחְתּוֹן. אָמַר רַבִּי מֵאִיר אִם יִרְצֶה הָעֶלְיוֹן לִקַּח אֶת עֲפָרוֹ אֵין כָּאן יָרָק. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה אִם יִרְצֶה הַתַּחְתּוֹן לְמַלְּאוֹת אֶת גַּנָּתוֹ עָפָר אֵין כָּאן יָרָק. אָמַר רַבִּי מֵאִיר מֵאַחַר שֶׁשְּׁנֵיהֶם יְכוֹלִין לִמְחוֹת זֶה עַל זֶה רוֹאִים מֵהֵיכָן יָרָק זֶה חַי. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן כָּל שֶׁהָעֶלְיוֹן יָכוֹל לִפְשׁוֹט אֶת יָדוֹ וְלִטּוֹל הֲרֵי הוּא שֶׁלּוֹ. וְהַשְּׁאָר שֶׁל תַּחְתּוֹן:

בבא בתרא הַשֻּׁתָּפִין שֶׁרָצוּ לַעֲשׂוֹת מְחִיצָה בֶּחָצֵר. בּוֹנִין אֶת הַכּוֹתֶל בָּאֶמְצַע. מְקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לִבְנוֹת גְּוִיל גָּזִית כְּפִיסִין לְבֵנִים. בּוֹנִים הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה. בִּגְוִיל זֶה נוֹתֵן שְׁלֹשָׁה טְפָחִים וְזֶה נוֹתֵן שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. בְּגָזִית זֶה נוֹתֵן טְפָחַיִם וּמֶחֱצָה וְזֶה נוֹתֵן טְפָחַיִם וּמֶחֱצָה. בִּכְפִיסִין זֶה נוֹתֵן טְפָחַיִם וְזֶה נוֹתֵן טְפָחַיִם. בִּלְבֵנִים זֶה נוֹתֵן טֶפַח וּמֶחֱצָה וְזֶה נוֹתֵן טֶפַח וּמֶחֱצָה. לְפִיכָךְ אִם נָפַל הַכּוֹתֶל הַמָּקוֹם וְהָאֲבָנִים שֶׁל שְׁנֵיהֶם:

הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵירוֹ בִּשְׁטָר גּוֹבֶה מִנְּכָסִים מְשׁוּעְבָּדִים. עַל יְדֵי עֵדִים גּוֹבֶה מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין. הוֹצִיא עָלָיו כְּתַב יָדוֹ שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ גּוֹבֶה מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין. עָרֵב הַיּוֹצֵא לְאַחַר חִתּוּם שְׁטָרוֹת גּוֹבֶה מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין. מַעֲשֶׂה בָא לִפְנֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְאָמַר גּוֹבֶה מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין. אָמַר לוֹ בֶּן נַנָּס אֵינוֹ גּוֹבֶה לֹא מִנְּכָסִים מְשׁוּעְבָּדִים וְלֹא מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין. אָמַר לוֹ לָמָּה. אָמַר לוֹ הֲרֵי הַחוֹנֵק אֶת אֶחָד בַּשּׁוּק וּמְצָאוֹ חֲבֵרוֹ וְאָמַר לוֹ הַנַּח לוֹ וַאֲנִי נוֹתֵן לָךְ פָּטוּר. שֶׁלֹּא עַל אֱמוּנָתוֹ הִלְוָהוּ. וְאֵיזֶהוּ עָרֵב שֶׁהוּא חַיָּב. הַלְוֵהוּ וַאֲנִי נוֹתֵן לָךְ חַיָּב. שֶׁכֵּן עַל אֱמוּנָתוֹ הִלְוָהוּ. אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל הָרוֹצֶה שֶׁיִּתְחַכֵּם יַעֲסוֹק בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת שֶׁאֵין לְךָ מִקְצוֹעַ בַּתּוֹרָה גָּדוֹל מֵהֶן. שֶׁהֵן כְּמַעְיָן הַנּוֹבֵעַ. וְהָרוֹצֶה שֶׁיַּעֲסוֹק בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת יְשַׁמֵּשׁ אֶת שִׁמְעוֹן בֶּן נַנָּס:

סנהדרין דִּינֵי מָמוֹנוֹת בִּשְׁלֹשָׁה. גְּזֵלוֹת וַחֲבָלוֹת בִּשְׁלֹשָׁה. נֶזֶק וַחֲצִי נֶזֶק תַּשְׁלוּמֵי כֶפֶל וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה בִּשְׁלֹשָׁה. הָאוֹנֵס וְהַמְפַתֶּה וְהַמּוֹצִיא שֵׁם רָע בִּשְׁלֹשָׁה דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים מוֹצִיא שֵׁם רָע בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה. מִשּׁוּם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דִּינֵי נְפָשׁוֹת: הַמִּתְנַבֵּא בְּשֵׁם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְאוֹמֵר כָּךְ אָמְרָה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. אֲפִילוּ כִּוֵּן אֶת הַהֲלָכָה לְטַמֵּא אֶת הַטָּמֵא וּלְטַהֵר אֶת הַטָּהוֹר. הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ כֵּיוָן שֶׁנִּכְנְסָה לִרְשׁוּת הַבַּעַל לְנִשּׂוּאִין אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִבְעֲלָה הַבָּא עָלֶיהָ הֲרֵי זֶה בְּחֶנֶק. וְזוֹמְמֵי בַת כֹּהֵן וּבוֹעֲלָהּ. שֶׁכָּל הַזּוֹמְמִין מַקְדִּימִין לְאוֹתָהּ מִיתָה חוּץ מִזּוֹמְמֵי בַת כֹּהֵן וּבוֹעֲלָהּ:

מכות כֵּיצַד הָעֵדִים נַעֲשִׂים זוֹמְמִין. מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁהוּא בֶּן גְּרוּשָׁה אוֹ בֶן חֲלוּצָה. אֵין אוֹמְרִים יֵעָשֶׂה זֶה בֶּן גְּרוּשָׁה אוֹ בֶן חֲלוּצָה תַּחְתָּיו אֶלָּא לוֹקֶה אַרְבָּעִים. מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁהוּא חַיָּב לִגְלוֹת. אֵין אוֹמְרִים יִגְלֶה זֶה תַּחְתָּיו אֶלָּא לוֹקֶה אַרְבָּעִים. מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁגֵּרַשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְלֹא נָתַן לָהּ כְּתוּבָּתָהּ. וַהֲלֹא בֵּין הַיּוֹם וּבֵין לְמָחָר סוֹפוֹ לִתֵּן לָהּ כְּתוּבָּתָהּ. אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִתֵּן בִּכְתוּבָּתָהּ שֶׁל זוֹ שֶׁאִם נִתְאַלְמְנָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה וְאִם מֵתָה יִרָשֶׁנָּה בַּעְלָהּ. מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁהוּא חַיָּב לַחֲבֵרוֹ אֶלֶף זוּז עַל מְנָת לִתֵּן לוֹ מִכָּאן וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם וְהוּא אוֹמֵר מִכָּאן וְעַד עֶשֶׂר שָׁנִים. אוֹמְדִין כַּמָּה

אדם רוצה לתן ויהיו בידו אלף זוז בין נותנן מכאן ועד שלשים יום בין נותנן מכאן ועד עשר שנים:

רבי חנניא בן עקשיא אומר. רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות. שנאמר יהוה חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר:

שבועות שבועות שתים שהן ארבע. ידיעות הטומאה שתים שהן ארבע. יציאות השבת שתים שהן ארבע. מראות נגעים שנים שהן ארבעה: היכן שורי. אמר לו איני יודע מה אתה סח. והוא שמת או נשבר או נשבה או נגנב או נאבד. משביעך אני ואמר אמן חיב. אמר לנושא שכר ולשוכר היכן שורי. אמר לו מת. והוא שנשבר או נשבה. נשבר. והוא שמת או נשבה. נשבה והוא שמת או נשבר. נגנב. והוא שנאבד. נאבד. והוא שנגנב. משביעך אני ואמר אמן פטור. מת או נשבר או נשבה. והוא שנגנב או שנאבד. משביעך אני ואמר אמן חיב. נאבד או נגנב. והוא שמת או נשבר או נשבה משביעך אני ואמר אמן פטור. זה הכלל. כל המשנה מחובה לחובה ומפטור לפטור ומפטור לחובה פטור. מחובה לפטור חיב. זה הכלל כל הנשבע להקל על עצמו חיב. להחמיר על עצמו פטור:

עדיות שמאי אומר כל הנשים דין שעתן. והלל אומר מפקידה לפקידה ואפילו לימים הרבה. וחכמים אומרים לא כדברי זה ולא כדברי זה. אלא מעת לעת ממעטת על יד מפקידה לפקידה ומפקידה לפקידה ממעטת על יד מעת לעת. כל אשה שיש לה וסת דיה שעתה. המשמשת בעדים הרי זו כפקידה וממעטת על יד מעת לעת ועל יד מפקידה לפקידה:

אמר רבי יהושע מקובל אני מרבן יוחנן בן זכאי ששמע מרבו ורבו מרבו הלכה למשה מסיני. שאין אליהו בא לטמא ולטהר לרחק ולקרב. אלא לרחק המקרבים בזרוע ולקרב המרוחקים בזרוע. משפחת בית צריפה היתה בעבר הירדן ורחקה בן ציון בזרוע. ועוד אחרת היתה שם וקרבה בן ציון בזרוע. כגו[ן] אלו אליהו בא לטמא ולטהר לרחק ולקרב. רבי יהודה אומר לקרב אבל לא לרחק. רבי שמעון אומר להשוות המחלוקת. וחכמים אומרים. לא לרחק ולא לקרב אלא לעשות שלום בעולם. שנאמר הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא וגו'. והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם:

ע"ז לפני אידיהן של עובדי כוכבים שלשה ימים אסור לשאת ולתת עמהם. להשאיל ולשאול מהן. להלוותן וללות מהן. לפורע ולהפרע מהן. רבי יהודה אומר נפרעין מה מפני שהוא מיצר לו. אמרו לו אף על פ שמיצר הוא עכשיו שמח הוא לאחר זמן הלוקח כלי תשמיש מן העובדי כוכבים. א שדרכו להטביל יטביל. להגעיל יגעיל. לל באור ילבן באור. השפוד והאסכלה מלבנ באור והסכין שפה והיא טהורה:

אבות משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהוש ויהושע לזקנים וזקנים לנביאים ונביא מסרוה לאנשי כנסת הגדולה. הם אמרו של דברים. הוו מתונים בדין והעמידו תלמידי הרבה ועשו סיג לתורה: בן הא הא או לפום צערא אגרא: כל מה שברא הקדו ברוך הוא בעולמו לא בראו אלא לכבו שנאמר כל הנקרא בשמי ולכבודי בראת יצרתיו אף עשיתיו: ואומר יהוה ימל לעולם ועד: רבי חנניא בן עקשיא אומר ר הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל לפי הרבה להם תורה ומצות. שנאמר יהוה ח למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר:

הוריות הורו בית דין לעבור על אחת מ מצות האמורות בתורה וה היחיד ועשה שוגג על פיהם. בין שעשו וע עמהם בין שעשו ועשה אחריהן בין ש

עשו

עשו ועשה פטור. מפני שתלה בבית דין. הורו בית דין וידע אחד מהם שטעו או תלמיד והוא ראוי להוראה והלך ועשה על פיהן. בין שעשו ועשה עמהן בין שעשו ועשה אחריהן בין שלא עשו ועשה הרי זה חייב מפני שלא תלה בבית דין. זה הכלל התולה בעצמו חייב והתולה בבית דין פטור:

כהן קודם ללוי לוי לישראל ישראל לממזר וממזר לנתין ונתין לגר וגר לעבד משוחרר. אימתי בזמן שכלם שוים. אבל אם היה ממזר תלמיד חכם וכהן גדול עם הארץ. ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ: קדיש דרבנן

סדר קדשים

זבחים כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה חוץ מן הפסח ומן החטאת. הפסח בזמנו והחטאת בכל זמן. רבי אליעזר אומר אף האשם. הפסח בזמנו והחטאת והאשם בכל זמן. אמר רבי אליעזר החטאת באה על חטא והאשם בא על חטא. מה חטאת פסולה שלא לשמה אף האשם פסול שלא לשמו:

אלו קדשים קרבים במשכן. קדשים שהוקדשו למשכן. קרבנות הצבור קרבין במשכן וקרבנות היחיד בבמה. קרבנות היחיד שהוקדשו למשכן יקרבו במשכן ואם הקריבן בבמה פטור. מה בין במת יחיד לבמת צבור סמיכה ושחיטת צפון ומתן סביב ותנופה והגשה. רבי יהודה אומר אין מנחה בבמה וכהון ובגדי שרת וכלי שרת וריח ניחוח ומחיצה לדמים ורחוץ ידים ורגלים. אבל הזמן והנותר והטמא שוין בזה ובזה:

מנחות כל המנחות שנקמצו שלא לשמן כשרות אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה חוץ ממנחת חוטא ומנחת קנאות. מנחת חוטא ומנחת קנאות שקמצן שלא לשמן נתן בכלי והלך והקטיר שלא לשמן או לשמן ושלא לשמן או שלא לשמן ולשמן פסולות: כיצד לשמן ושלא לשמן. לשם מנחת חוטא ולשם מנחת נדבה. או שלא לשמן ולשמן. לשם מנחת נדבה ולשם מנחת חוטא:

נאמר בעולת הבהמה אשה ריח ניחוח ובעולת העוף אשה ריח ניחוח ובמנחה אשה ריח ניחוח. ללמד שאחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכון אדם את דעתו לשמים:

חולין הכל שוחטין ושחיטתן כשרה חוץ מחרש שוטה וקטן. שמא יקלקלו בשחיטתן. וכולן ששחטו ואחרים רואין אותם שחיטתן כשרה. שחיטת נכרי נבלה ומטמאה במשא. השוחט בלילה וכן הסומא ששחט שחיטתו כשרה. השוחט בשבת וביום הכפורים אף על פי שמתחיב בנפשו שחיטתו כשרה:

לא יטול אדם אם על בנים אפילו לטהר את המצורע. ומה אם מצוה קלה שהיא כאיסר אמרה תורה למען ייטב לך והארכת ימים. קל וחומר על מצות חמורות שבתורה:

בכורות הלוקח עובר חמורו של נכרי והמוכר לו אף על פי שאינו רשאי והמשתתף לו והמקבל ממנו והנותן לו בקבלת פטור מן הבכורה. שנאמר בישראל. אבל לא באחרים. כהנים ולוים פטורים מקל וחומר. אם פטרו של ישראל במדבר. דין הוא שיפטרו של עצמן:

יצאו שנים כאחד מונה אותם שנים שנים. מנאן אחד תשיעי ועשירי מקולקלים. יצאו תשיעי ועשירי כאחד תשיעי ועשירי מקולקלים. קרא לתשיעי עשירי ולעשירי תשיעי ולאחד עשר עשירי שלשתם מקודשים. התשיעי נאכל במומו והעשירי מעשר ואחד עשר קרב שלמים ועושה תמורה דברי רבי מאיר. אמר רבי יהודה וכי יש תמורה עושה תמורה. אמרו משום רבי

מאיר אלו היה תמורה לא היה קרב. קרא לתשיעי עשירי ולעשירי עשירי ולאחד עשר עשירי אין אחד עשר מקודש. זה הכלל. כל שלא נעקר שם עשירי ממנו אין אחד עשר מקודש:

ערכין הכל מעריכין ונערכין נודרים ונדרים כהנים ולוים וישראלים נשים ועבדים. טומטום ואנדרוגינוס נודרים ונדרים ומעריכין אבל לא נערכין. שאינו נערך אלא זכר ודאי ונקבה ודאית. חרש שוטה וקטן נדרים ונערכים אבל לא נודרים ולא מעריכים. מפני שאין בהם דעת. פחות מבן חדש נדר אבל לא נערך. ישראל שירש את אבי אמו לוי אינו גואל כסדר הזה ובן לוי שירש את אבי אמו ישראל אינו גואל כסדר הזה. שנאמר כי בתי ערי הלוים. עד שיהא לוי ובערי הלוים דברי רבי. וחכמים אומרים אין הדברים אמורים אלא בערי הלוים. אין עושים שדה מגרש ולא מגרש שדה ולא מגרש עיר ולא עיר מגרש. אמר רבי אלעזר במה דברים אמורים בערי הלוים. אבל בערי ישראל עושים שדה מגרש ולא מגרש שדה מגרש עיר ולא עיר מגרש. כדי שלא יחריבו את ערי ישראל. הכהנים והלוים מוכרים לעולם וגואלים לעולם שנאמר גאולת עולם תהיה ללוים:

תמורה הכל ממירים אחד אנשים ואחד נשים לא שאדם רשאי להמיר. אלא שאם המיר מומר וסופג את הארבעים. הכהנים ממירים את שלהם וישראל ממירים את שלהם. אין הכהנים ממירים לא בחטאת ולא באשם ולא בבכור. אמר רבי יוחנן בן נורי וכי מפני מה אין ממירים בבכור. אמר לו רבי עקיבא חטאת ואשם מתנה לכהן והבכור מתנה לכהן. מה חטאת ואשם אין ממירים בו. אף הבכור לא ימירנו בו. אמר לו רבי יוחנן בן נורי מה לי אינו ממיר בחטאת ואשם שאין זכים בהם בחייהם. תאמר בבכור שזוכים בו בחייו. אמר לו רבי עקיבא והלא כבר נאמר והיה הוא ותמורתו יהיה קדש היכן קדשה חלה עליו בבית הבעלים. אף תמורה בבית הבעלים:

כל הקדשים שנשחטו חוץ לזמנן וחוץ למקומן הרי אלו ישרפו. אשם תלוי ישרף. רבי יהודה אומר יקבר. חטאת העוף הבאה על ספק תשרף. רבי יהודה אומר יטילנה לאמה. כל הנשרפים לא יקברו וכל הנקברים לא ישרפו. רבי יהודה אומר אם רצה להחמיר על עצמו לשרוף את הנקברים רשאי. אמרו אינו מתר לשנות:

כריתות שלשים ושש כריתות בתורה. הבא על האם ועל אשת האב ועל הכלה הבא על הזכר ועל הבהמה והאשה המביאה את הבהמה עליה. הבא על אשה ובתה ועל אשת איש. הבא על אחותו ועל אחות אביו ועל אחות אמו ועל אחות אשתו ועל אשת אחיו ועל אשת אחי אביו ועל הנדה. המגדף והעובד עבודת כוכבים והנותן מזרעו למולך ובעל אוב. המחלל את השבת. הטמא שאכל את הקדש והבא למקדש טמא. האוכל חלב ודם נותר ופגול. השוחט והמעלה בחוץ. האוכל חמץ בפסח. האוכל והעושה מלאכה ביום הכפורים. המפטם את השמן והמפטם את הקטרת והסך בשמן המשחה. הפסח והמילה במצות עשה:

רבי שמעון אומר כבשים קודמים לעזים בכל מקום. יכול מפני שהן מובחרים מהן. תלמוד לומר אם כבש יביא קרבנו לחטאת. מלמד ששניהם שקולים. תורין קודמין לבני יונה בכל מקום. יכול מפני שהן מובחרין מהן. תלמוד לומר ובן יונה או תור לחטאת. מלמד ששניהם שקולים. האב קודם לאם בכל מקום. יכול שכבוד האב עודף על כבוד האם. תלמוד לומר איש אמו ואביו תיראו. מלמד ששניהם שקולים. אבל אמרו חכמים האב קודם לאם בכל מקום. מפני שהוא ואמו חיבים בכבוד אביו. וכן

בתלמוד

ובתלמוד תורה אם זכה הבן לפני הרב הרב קודם את האב בכל מקום. מפני שהוא ואביו חייבים בכבוד רבו:

מעילה קדשי קדשים ששחטן בדרום מועלים בהם. שחטן בדרום וקבל דמן בצפון בצפון וקבל דמן בדרום שחטן ביום וזרק בלילה בלילה וזרק ביום או ששחטן חוץ לזמנם וחוץ למקומם מועלים בהם. כלל אמר רבי יהושע. כל שהיה לה שעת היתר לכהנים אין מועלים בה. ושלא היה לה שעת היתר לכהנים מועלים בה. איזו היא שהיה לה שעת היתר לכהנים שלנה ושנטמאת ושיצאה. איזו היא שלא היה לה שעת היתר לכהנים. שנשחטה חוץ לזמנה וחוץ למקומה ושקבלו פסולים וזרקו את דמה:

פרוטה של הקדש שנפלה לתוך הכיס או שאמר פרוטה בכיס זה הקדש. כיון שהוציא את הראשונה מעל דברי רבי עקיבא. וחכמים אומרים עד שיוציא את כל הכיס. מודה רבי עקיבא באומר פרוטה מן הכיס זה הקדש שהוא מוציא והולך עד שיוציא את כל הכיס:

תמיד בשלשה מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש. בבית אבטינס ובבית הניצוץ ובבית המוקד. בית אבטינס ובית הניצוץ היו עליות והרובים שומרים שם. בית המוקד כפה ובית גדול היה מוקף רובדים של אבן וזקני בית אב ישנים שם ומפתחות העזרה בידם ופרחי כהונה איש כסתו בארץ. לא היו ישנים בבגדי קודש אלא פושטים ומקפלין ומניחים אותם תחת ראשיהם ומתכסים בכסות עצמם אירע קרי לאחד מהם יוצא והולך לו במסבה ההולכת תחת הבירה והנרות דולקות מכאן ומכאן עד שהוא מגיע לבית הטבילה ומדורה היתה שם ובית כסא של כבוד וזה היה כבודו. מצאו נעול בידוע שיש שם אדם. פתוח בידוע שאין שם אדם. ירד וטבל עלה ונסתפג ונתחמם כנגד המדורה. בא וישב לו אצל אחיו הכהנים עד שהשערים נפתחים ויוצא והולך לו:

השיר שהיו הלוים אומרים במקדש. ביום הראשון היו אומרים ליהוה הארץ ומלואה וגו׳. בשני היו אומרים גדול יהוה ומהלל מאד וגו׳. בשלישי היו אומרים אלהים נצב בעדת אל וגו׳. ברביעי היו אומרים אל נקמות יהוה וגו׳. בחמישי היו אומרים הרנינו לאלהים עוזנו הריעו לאלהי יעקב. בששי היו אומרים יהוה מלך גאות לבש וגו׳. בשבת היו אומרים מזמור שיר ליום השבת. מזמור שיר לעתיד לבא ליום שכלו שבת ומנוחה לחיי העולמים:

מדות בשלשה מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש. בבית אבטינס ובבית הניצוץ ובבית המוקד. והלוים בעשרים ואחד מקום. חמשה על חמשה שערי הר הבית. ארבעה על ארבע פנותיו מתוכו. חמשה על חמשה שערי העזרה ארבעה על ארבע פנותיו מבחוץ. ואחד בלשכת הקרבן ואחד בלשכת הפרוכת ואחד לאחורי בית הכפורת:

שבדרום לשכת העץ לשכת הגולה לשכת הגזית. לשכת העץ. אמר רבי אליעזר בן יעקב שכחתי מה היתה משמשת. אבא שאול אומר לשכת כהן גדול היתה והיא היתה אחורי שתיהם וגג שלשתן שוה. לשכת הגולה. שם היה בור הגולה קבוע והגלגל נתון עליו ומשם מספיקין מים לכל העזרה. לשכת הגזית. שם היתה סנהדרי גדולה של ישראל יושבת ודנה את הכהונה. וכהן שנמצא בו פסול לובש שחורים ומתעטף שחורים ויוצא והולך לו. ושלא נמצא בו פסול לובש לבנים ומתעטף לבנים נכנס ומשמש עם אחיו הכהנים. ויום טוב היו עושים שלא נמצא פסול בזרעו של אהרן הכהן. וכך היו אומרים. ברוך המקום ברוך הוא שלא נמצא פסול בזרעו של אהרן. וברוך הוא

שבחר

שֶׁעָבַד בְּאַהֲרֹן וּבָנָיו לַעֲמוֹד לְשָׁרֵת לִפְנֵי יְהֹוָה בְּבֵית קָדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים:

קנים חַטָּאת הָעוֹף נַעֲשֵׂית לְמַטָּה וְחַטַּאת בְּהֵמָה לְמַעְלָה. עוֹלַת הָעוֹף נַעֲשֵׂית לְמַעְלָה וְעוֹלַת בְּהֵמָה לְמַטָּה. אִם שִׁנָּה בָּזֶה וּבָזֶה פָּסוּל. סֵדֶר קִנִּים כָּךְ הוּא. הַחוֹבָה אֶחָד חַטָּאת וְאֶחָד עוֹלָה. בִּנְדָרִים וּנְדָבוֹת כֻּלָּם עוֹלוֹת. אֵיזֶהוּ נֶדֶר הָאוֹמֵר הֲרֵי עָלַי עוֹלָה. וְאֵיזוֹהִי נְדָבָה הָאוֹמֵר הֲרֵי זוֹ עוֹלָה. מַה בֵּין נְדָרִים לִנְדָבוֹת. אֶלָּא שֶׁהַנְּדָרִים מֵתוּ אוֹ נִגְנְבוּ חַיָּבִים בְּאַחֲרָיוּתָם וּנְדָבוֹת מֵתוּ אוֹ נִגְנְבוּ אֵין חַיָּבִים בְּאַחֲרָיוּתָם:

הָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה הֲרֵי עָלַי קֵן כְּשֶׁאֵלֵד זָכָר יָלְדָה זָכָר מְבִיאָה שְׁתֵּי קִנִּים. אַחַת לְנִדְרָהּ וְאַחַת לְחוֹבָתָהּ. נְתָנָתָן לַכֹּהֵן וְהַכֹּהֵן צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת שָׁלֹשׁ פְּרִידוֹת מִלְמַעְלָן וְאַחַת מִלְּמַטָּן לֹא עָשָׂה כֵן אֶלָּא עָשָׂה שְׁתַּיִם לְמַעְלָה וּשְׁתַּיִם לְמַטָּה וְלֹא נִמְלַךְ. צְרִיכָה לְהָבִיא עוֹד פְּרִידָה אַחַת וְיַקְרִיבֶנָּה לְמַעְלָה. מִמִּין אֶחָד. מִשְּׁנֵי מִינִין תָּבִיא שְׁתַּיִם. פֵּרְשָׁה נִדְרָהּ צְרִיכָה לְהָבִיא עוֹד שָׁלֹשׁ פְּרִידוֹת. מִמִּין אֶחָד. מִשְּׁנֵי מִינִים תָּבִיא אַרְבַּע. קָבְעָה נִדְרָהּ צְרִיכָה לְהָבִיא עוֹד חָמֵשׁ פְּרִידוֹת מִמִּין אֶחָד. מִשְּׁנֵי מִינִים תָּבִיא שֵׁשׁ. נְתָנָתָן לַכֹּהֵן וְאֵין יָדוּעַ מַה נָּתְנָה הָלַךְ הַכֹּהֵן וְעָשָׂה וְאֵין יָדוּעַ מַה עָשָׂה. צְרִיכָה לְהָבִיא עוֹד אַרְבַּע פְּרִידוֹת לְנִדְרָהּ וּשְׁתַּיִם לְחוֹבָתָהּ וְחַטָּאת אַחַת. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר שְׁתֵּי חַטָּאוֹת. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ זֶהוּ שֶׁאָמְרוּ כְּשֶׁהוּא חַי קוֹלוֹ אֶחָד וּכְשֶׁהוּא מֵת קוֹלוֹ שִׁבְעָה. כֵּיצַד קוֹלוֹ שִׁבְעָה. שְׁתֵּי קַרְנָיו שְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת. שְׁתֵּי שׁוֹקָיו שְׁנֵי חֲלִילִים. עוֹרוֹ לְתוֹף. מֵעָיו לִנְבָלִים. בְּנֵי מֵעָיו לְכִנּוֹרוֹת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים אַף צַמְרוֹ לִתְכֵלֶת. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן עֲקַשְׁיָא אוֹמֵר זִקְנֵי עַם הָאָרֶץ כָּל זְמַן שֶׁמַּזְקִינִין דַּעְתָּן מִטָּרֶפֶת עֲלֵיהֶם. שֶׁנֶּאֱמַר מֵסִיר שָׂפָה לְנֶאֱמָנִים וְטַעַם זְקֵנִים יִקָּח. אֲבָל זִקְנֵי תוֹרָה אֵינָם כֵּן. אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁמַּזְקִינִים דַּעְתָּם מִתְיַשֶּׁבֶת עֲלֵיהֶם. שֶׁנֶּאֱמַר בִּישִׁישִׁים חָכְמָה וְאֹרֶךְ יָמִים תְּבוּנָה: קדיש דרבנן

סדר טהרות

כלים שֵׁשׁ מַעֲלוֹת בְּמִקְוָאוֹת זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ וְזוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ. מֵי גְבָאִים. שָׁתָה טָמֵא וְשָׁתָה טָהוֹר. טָמֵא. שָׁתַת טָמֵא וּמִלֵּא בִּכְלֵי טָהוֹר. טָמֵא. שָׁתַת טָמֵא וְנָפַל כִּכָּר שֶׁל תְּרוּמָה. אִם הֵדִיחַ טָמֵא וְאִם לֹא הֵדִיחַ טָהוֹר:

אֲבָל אוֹכְלִים טְמֵאִים וְשָׁתָה מַשְׁקִים טְמֵאִים טָבַל וְהֵקִיאָן טְמֵאִים. מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן טְהוֹרִים בַּגּוּף. שָׁתָה מַיִם טְמֵאִים טָבַל וְהֵקִיאָם טְהוֹרִים. מִפְּנֵי שֶׁהֵם טְהוֹרִים בַּגּוּף. בָּלַע טַבַּעַת טְהוֹרָה נִכְנַס לְאֹהֶל הַמֵּת הִזָּה וְשָׁנָה וְטָבַל וְהֵקִיאָהּ הֲרֵי הִיא כְּמוֹת שֶׁהָיְתָה. בָּלַע טַבַּעַת טְמֵאָה טוֹבֵל וְאוֹכֵל בִּתְרוּמָה הֵקִיאָהּ טְמֵאָה וְטִמְּאַתּוּ. חֵץ שֶׁהוּא תָחוּב בָּאָדָם. בִּזְמַן שֶׁהוּא נִרְאֶה חוֹצֵץ. וְאִם אֵינוֹ נִרְאֶה טוֹבֵל וְאוֹכֵל בִּתְרוּמָתוֹ:

פרה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר עֶגְלָה בַּת שְׁנָתָהּ וּפָרָה בַּת שְׁתַּיִם. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים עֶגְלָה בַּת שְׁתַּיִם וּפָרָה בַּת שָׁלֹשׁ אוֹ בַּת אַרְבַּע. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר אַף בַּת חָמֵשׁ כְּשֵׁרָה הַזְּקֵנָה. אֶלָּא שֶׁאֵין מַמְתִּינִין לָהּ. שֶׁמָּא תַשְׁחִיר. שֶׁלֹּא תִפָּסֵל: אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לֹא שָׁמַעְתִּי אֶלָּא שִׁלָּשִׁית. אָמְרוּ לוֹ מַה הַלָּשׁוֹן שִׁלָּשִׁית. אָמַר לָהֶם כָּךְ שָׁמַעְתִּי סְתָם. אָמַר בֶּן עַזַּאי אֲנִי אֲפָרֵשׁ. אִם אוֹמֵר אַתָּה שִׁלִּישִׁית. לַאֲחֵרוֹת בְּמִנְיָן. וּכְשֶׁאַתָּה אוֹמֵר שְׁלָשִׁית. בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים. כַּיּוֹצֵא בוֹ אָמְרוּ כֶּרֶם רְבָעִי. אָמְרוּ לוֹ מַה הַלָּשׁוֹן רְבָעִי. אָמַר לָהֶם כָּךְ שָׁמַעְתִּי סְתָם. אָמַר בֶּן עַזַּאי אֲנִי אֲפָרֵשׁ. אִם אוֹמֵר אַתָּה רְבִיעִי. לַאֲחֵרִים בְּמִנְיָן. וּכְשֶׁאַתָּה אוֹמֵר רְבָעִי בֶּן אַרְבַּע שָׁנִים. כַּיּוֹצֵא בוֹ אָמְרוּ הָאוֹכֵל בְּבֵית הַמְנֻגָּע פְּרָס מִשְּׁלֹשָׁה לַקַּב. אָמְרוּ לוֹ אֱמוֹר

משמונה עשרה לסאה. אמר להם כך שמעתי סתם. אמר בן עזאי אני אפרש. אם אומר אתה משלשה לקב אין בו תלה. וכשאתה אומר משמונה עשרה לסאה מיעוטו תלתו: טבל את האזוב ביום והזה ביום כשר. ביום והזה בלילה בלילה והזה ביום. ביום והזה ביום שלאחריו פסול. אבל הוא עצמו טובל בלילה ומזה ביום. שאין מזין עד שתנץ החמה. וכלן שעשו משעלת עמוד השחר כשר:

ידים מי רביעית נוטלין לידים לאחד אף לשנים. מחצית לוג לשלשה או לארבעה. מלוג לחמשה ולעשרה ולמאה רבי יוסי אומר ובלבד שלא יפחות לאחרון שבהם מרביעית. מוסיפין על השניים ואין מוסיפין על הראשונים:

אמר צדוקי גלילי קובל אני עליכם פרושים שאתם כותבין את המושל עם משה בגט. אמרו פרושים קובלים אנו עליך צדוקי גלילי. שאתם כותבין את המושל עם השם בדף. ולא עוד אלא שאתם כותבין את המושל מלמעלן ואת השם מלמטן. שנאמר ויאמר פרעה מי יהוה אשר אשמע בקולו לשלח את ישראל. וכשלקה מהו אומר יהוה הצדיק:

אהלות שנים טמאים במת. אחד טמא טומאת שבעה ואחד טמא טומאת ערב.

שלשה טמאין במת. שנים טמאין טומאת שבעה ואחד טמא טומאת ערב. ארבעה טמאין במת. שלשה טמאין טומאת שבעה ואחד טמא טומאת ערב. כיצד שנים. אדם הנוגע במת טמא טומאת שבעה ואדם הנוגע בו טמא טומאת ערב:

עשרה מקומות אין בהם משום מדור עבודת כוכבים. אהלי הערביים והסכות והצריפים והבורגנים והאלקטיות ובית שער ואוירה של חצר והמרחץ ומקום החצים ומקום הלגיונות:

נגעים מראות נגעים שנים שהם ארבעה בהרת עזה כשלג. שניה לה כסיד ההיכל והשאת כקרום ביצה. שניה לה כצמר לבן. דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים. השאת כצמר לבן. שניה לה כקרום ביצה. שני מצורעים שנתערבו קרבנותיהם. קרב קרבנו של אחד מהם ומת אחד מהם. זו היא ששאלו אנשי אלכסנדריא את רבי יהושע. אמר להם יכתוב נכסיו לאחר ויביא קרבן עני:

זבים הרואה ראיה אחת של זוב. בית שמאי אומרים כשומרת יום כנגד יום

ובית הלל אומרים כבעל קרי. ראה אחת ובשני הפסיק ובשלישי ראה שתים או אחת מרבה כשתים. בית שמאי אומרים זב גמור. ובית הלל אומרים מטמא משכב ומושב וצריך ביאת מים חיים ופטור מן הקרבן. אמר רבי אלעזר בן יהודה מודים בית שמאי בזה שאינו זב גמור. ועל מה נחלקו. על הרואה שתים או אחת מרבה כשתים ובשני הפסיק ובשלישי ראה אחת. בית שמאי אומרים זב גמור. ובית הלל אומרים מטמא משכב ומושב וצריך ביאת מים חיים ופטור מן הקרבן:

אלו פוסלים את התרומה. האוכל אוכל ראשון והאוכל אוכל שני והשותה משקין טמאים. והבא ראשו ורבו במים שאובים וטהור שנפלו על ראשו ועל רבו שלשת לוגין מים שאובין. והספר והכלים והטבול יום. והאוכלים והכלים שנטמאו במשקים:

נדה שמאי אומר כל הנשים דיין שעתן. והלל אומר מפקידה לפקידה ואפילו לימים הרבה. וחכמים אומרים לא כדברי זה ולא כדברי זה. אלא מעת לעת ממעטת על יד מפקידה לפקידה ומפקידה לפקידה ממעטת על יד מעת לעת. כל אשה שיש לה וסת דיה שעתה. והמשמשת בעדים הרי זו כפקידה וממעטת על יד מעת לעת ועל יד מפקידה לפקידה:

הרואה יום אחד עשר וטבלה לערב ושמשה.

בית שמאי אומרים מטמאים משכב ומושב וחיבין בקרבן. ובית הלל אומרים פטורים מן הקרבן. טבלה ביום של אחריו ושמשה את ביתה ואחר כך ראתה. בית שמאי אומרים מטמאים משכב ומושב ופטורים מן הקרבן. ובית הלל אומרים הרי זה גרגרן. ומודים ברואה בתוך אחד עשר יום וטבלה לערב ושמשה. שמטמאין משכב ומושב וחיבים בקרבן. טבלה ביום שלאחריו ושמשה. הרי זו תרבית רעה. ומגען ובעילתן תלוים:

טהרות שלשה עשר דברים בנבלת העוף הטהור צריכה מחשבה ואינה צריכה הכשר. ומטמאה טומאת אוכלין בכביצה. וכזית בבית הבליעה. והאוכלה טעון הערב שמש וחיבין עליה על ביאת המקדש ושורפין עליה את התרומה. והאוכל אבר מן החי ממנה סופג את הארבעים. שחיטתה ומליקתה מטהרות את טריפתה דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר אינן מטהרות. רבי יוסי אומר שחיטתה מטהרת אבל לא מליקתה:

בין העגולים לגנין רשות הרבים. כרם שלפני הבוצרים רשות היחיד. ושלאחר הבוצרים רשות הרבים. אימתי בזמן שהרבים נכנסים בו ויוצאים בו. כלי של בית הבד ושל גת והעקל. בזמן שהם של עץ מנגבן והם טהורים. בזמן שהם של גמי משהן כל שנים עשר חודש או חולטן בחמין. רבי יוסי אומר אם נתנם בשבולת הנהר דיו:

כלים אבות הטומאות. השרץ ושכבת זרע וטמא מת ומצורע בימי ספרו ומי חטאת שאין בהם כדי הזיה. הרי אלו מטמאין אדם וכלים במגע וכלי חרס באויר ואינם מטמאים במשא: צלוחית קטנה שנטל פיה טמאה. וגדולה שנטל פיה טהורה. של פייטון שנטל פיה טהורה. מפני שהיא סורחת את היד. לגינין גדולים שנטל פיהם טמאים. מפני שהוא מתקנם לכבשין. והאפרכס של זכוכית טהורה. אמר רבי יוסי אשריך כלים שנכנסת בטומאה ויצאת בטהרה:

טב"ל יום המכנס חלות על מנת להפריש ונשכו בית שמאי אומרים חבור בטבול יום. ובית הלל אומרים אינם חבור. מקרצות נושכות זו בזו וככרים נושכים זה בזה. האופה חמיטה על גבי חמיטה עד שלא קרמו בתנור. וקולית של מים המחולחלת ורתיחת גריסין של פול ראשונה ורתיחת יין חדש. רבי יהודה אומר אף של אורז. בית שמאי אומרים חבור בטבול יום. בית הלל אומרים אינו חבור. ומודים בשאר כל הטומאות בין קלות בין חמורות:

התורם את הבור ואמר הרי זה תרומה על מנת שתעלה שלום. שלום מן השבר ומן השפיכה. אבל לא מן הטומאה. רבי שמעון אומר אף מן הטומאה. נשברה אינה מדמעת. עד היכן תשבר ולא תדמע כדי שתתגלגל ותגיע לבור. רבי יוסי אומר אף מי שהיה בו דעת להתנות ולא התנה. נשברה אינה מדמעת. מפני שהוא תנאי בית דין:

מכשירין כל משקה שתחלתו לרצון. אף על פי שאין סופו לרצון או שסופו לרצון אף על פי שאין תחלתו לרצון. הרי זה בכי יותן: משקין טמאים מטמאים לרצון ושלא לרצון: חלב האשה מטמא לרצון ושלא לרצון וחלב הבהמה אינו מטמא אלא לרצון. אמר רבי עקיבא קל וחומר הדברים. ומה אם חלב האשה שאינו מיוחד אלא לקטנים מטמא לרצון ושלא לרצון. חלב הבהמה שהוא מיוחד לקטנים ולגדולים אינו דין שיטמא לרצון ושלא לרצון. אמרו לו לא. אם טמא חלב האשה שלא לרצון שדם מגפתה טמא. יטמא חלב הבהמה שלא

לרצון שרם מנפתה טהור. אמר להם מחמיר אני בחלב מבדם. שהחולב לרפואה טמא והמקיז לרפואה טהור. אמרו לו סלי זיתים וענבים יוכיחו. שהמשקים היוצאים מהם לרצון טמאים ושלא לרצון טהורים. אמר להם לא. אם אמרתם בסלי זיתים וענבים שתחילתן אוכל וסופן משקה. תאמרו בחלב שתחלתו וסופו משקה. עד כאן היתה תשובה. אמר רבי שמעון מכאן ואילך היינו משיבין לפניו מי גשמים יוכיחו. שתחלתם וסופם משקה ואינם מטמאים אלא לרצון. אמר לנו לא. אם אמרתם במי גשמים שאין רבן לאדם אלא לארצות ולאילנות. ורוב החלב לאדם:

עוקצין כל שהוא יד ולא שומר. מטמא ומטמא ולא מצטרף. שומר אף על פי שאינו יד. מטמא ומטמא ומצטרף. לא שומר ולא יד. לא מטמא ולא מטמא: אמר רבי יהושע בן לוי. עתיד הקדוש ברוך הוא להנחיל לכל צדיק וצדיק שלש מאות ועשרה עולמות שנאמר להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא: אמר רבי שמעון בן חלפתא לא מצא הקדוש ברוך הוא כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום. שנאמר יהוה עז לעמו יתן יהוה יברך את עמו בשלום: קדיש דרבנן

ספר יצירה

בשלשים ושתים נתיבות פליאות חכמה. חקק יה י"ה יהוה צבאות אלהי ישראל אלהים חיים ומלך עולם. אל (שדי) רחום וחנון רם ונשא שוכן עד מרום וקדוש שמו. ברא עולמו בשלשה ספרים. בספר וסופר וספור: גללו של דבר. מקצת אלו מצטרפים עם אלו ואלו תמורות אלו. אלו כנגד אלו ואלו כנגד אלו. ואם אין אלו אין אלו. וכלם אדוקים בתלי וגלגל ולב. גם את כל חפץ זה לעומת זה ברא אלהים. טוב לעמת רע ורע לעמת טוב. טוב מטוב רע מרע. טוב מבחין רע. ורע מבחין טוב. טוב גנוזה לטובים ורע גנוז לרעים. וכיון שבא אברהם אבינו והביט וראה וחקר והבין וחקק וחצב וצרף וצר והשב ועלתה בידו ונגלה עליו אדון הכל. הושיבו בחיקו ונשקו על ראשו וקראו אוהבו וכרת לו ברית ולזרעו אחריו לעולם. והאמין ביהוה ויחשבה לו צדקה וקרא עליו כבוד יהוה. דכתיב בטרם אצרך בבטן ידעתיך. וכרת לו ברית בין עשר אצבעות רגליו והיא המילה. ובין עשר אצבעות ידיו והוא הלשון. קשר עשרים ושתים אותיות בלשונו. והקדוש ברוך הוא גלה לו הסוד. משכן במים דלקן באש רעשן ברוח בערן בשבעה כוכבים נהגם בשנים עשר מזלות. אור רניה גויה ארץ קר וחום וגשן ושמים וראש זהו אמ"ש שבתאי שבת ופה. צדק אחד בשבת ועין ימין. מאדים שני בשבת ועין שמאל. חמה שלישי בשבת ואף ימין. נוגה רביעי בשבת ואף שמאל. כוכב חמישי בשבת ואזן ימין. לבנה ששי בשבת ואזן שמאל. זהו בג"ד כפר"ת. ואלה שנים עשר מזלות. טלה ניסן כבד. שור אייר מרה. תאומים סיון טחול. סרטן תמוז ב[illegible]. אריה אב כוליא ימין. בתולה אלול כוליא שמאל. מאזנים תשרי קורקבן. עקרב מרחשון קבה. קשת כסליו יד ימין. גדי טבת יד שמאל. דלי שבט רגל ימין. דגים אדר רגל שמאל. זהו הו"ז ח"ט י"ל ן ס"ע צ"ק: שלשה אויבים הם. לשון כבד מרה. שלשה אוהבים הם. עינים אזנים לב. שלשה מחיים הם. שנים חוטם טחול. שלשה ממיתים הם. שני נקבים תחתונים ופה. שלשה אינם ברשותו. עיניו אזניו חוטמו. שלשה שמועות טובות לאזן. ברכה שמועה טובה וקלוס. שלשה ראיות רעות. עין נואפת עין רע עין מגרת. שלשת

ראיות

ראיות טובות. כושת עין טובה ועין נאמנת. בפנים רעות רע והמלשין והמדבר אחד בפה

ואחד בלב: רבי חנניא וכו׳: קדיש [illegible]

זוהר פרשת אמור

רב אבא ורב חייא הוו אזלי בארחא. אמר רב חייא כתיב וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עומר התנופה. מאי קא מיירי אמר ליה הא אוקמוה חבריא אבל תא חזי ישראל כד הוו במצרים הוו ברשותא אחרא נהוו אחידן במסאבותא כאתתא דא כד היא יתבת ביומי דמסאבותא. בתר דאתגזרו אעלו בחולקא קדישא דאקרי ברית כיון דאתאחדו ביה פסק מסאבותא מנייהו כדא אתתא כד פסקו מינה דמי מסאבותה בתר דאתפסקו מינה מה כתיב וספרה לה שבעת ימים כך הכא כיון דעאלו בחולקא קדישא פסקא מסאבו מנייהו ואמר קדשא בריך הוא מכאן ולהלאה תושבנא לדכיותא וספרתם לכם דייקא כמה דאת אמרת וספרה לה שבעת ימים לה לעצמה אוף הכא לכם לעצמכם ולמה בגין לאתדכאה במיין עלאין קדישין ולבתר למיתי לאתחברא ביה במלכא ולקבלא אוריתיה כתיב וספרה לה שבעת ימים אוף הכא שבע שבתות אמאי שבע שבתות בגין למזכי לאתדכאה במיין דההוא נהר דנגיד ונפיק ואקרי מים חיים וההוא נהר שבע שבתות נפקו מיניה. ועל דא שבע שבתות ודאי בגין לאתדכאה ביה כמא דאתתא דכיו דילה ב[illegible]א לאשתמשא בבעלה כך כתיב וברדת הטל על המחנה לילה על המחנה כתיב. ולא כתיב וברדת הטל לילה*) ואיסתי נחת מאי טלא כד קריבו ישראל לטורא דסיני כדין נחת ההוא טלא בשלימו ואדכו ואתפסקא זוהמתן מנייהו ואתחברו ביה במלכא נקבילו אוריתא וכנסת ישראל הא אוקימנא וכתחוא למנא ודאי כל הנחלים הולכים אל הים לאתדכאה לאתסחאה ובלא אתקשרו ואתחברו ביה במלכא קדישא ותא חזי כל בר נש דלא מני חושבנא דא אינון שבע

שבתות תמימות למזכי לדכיותא דא לא אקרי טהור ולאו בכללא דטהור הוא ולאו הוא כדאי למהוי ליה חולקא באורייתא ומאן דמטי טהור להאי יומא וחושבנא דא אתאביד מניה כד מטי להאי ליליא ליבעי ליה למלעי באורייתא ולאתחברא בה ולנטרא דכיו עלאה דמטי עליה בההוא ליליא ואתדכי ואוליפנא דאורייתא דבעי ליה למלעי בהאי ליליא אוריתא דבעל פה בגין דיתדכון כחדא ממבועא דנחלא עמיקא לבתר בהאי יומא ליתי תורה שבכתב ויתחבר בה וישתכחון כחדא בזיווגא חד לעילא גרין מכריזי עליה ואמרי ואני זאת בריתי אותם אמר יהוה רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפיך וגו׳ ועל דא חסידי קדמאי לא הוו ניימי בהאי ליליא והוו לעאן באורייתא ואמרו ניתי לאחסנא ירותא קדישא לן ולבנן בתרין עלמין וההוא ליליא כנסת ישראל אתעטרת עלייהו ואתיא לאזדווגא ביה במלכא ותרווייהו מתעטרי על רישייהו דאינון דזכאין להכי. רבי שמעון הכי אמר בשעתא דמתכנשי חבריא בהאי ליליא לגביה ניתי לתקנא תכשיטי כלה בגין דתשתכח למחר בתכשיטהא ותקונהא לגבי מלכא כדקא יאות זכאה חולקיהון דחבריא כד יתבע מלכא למטרוניתא מאן תקין תכשיטהא ואנהיר עטרהא ושוי תי[illegible]א ולית לך בעלמא מאן דידע לתקנא תכשיטי כלה אלא חבריא זכאה חולקיהון בעלמא דין ובעלמא דאתי. תא חזי חבריא מתקני בהאי ליליא תכשיטהא לכלה ומעטרי לה בעטרהא לגבי מלכא ומאן מתקין ליה למלכא בהאי ליליא לאשתכחא בה בכלה לאזדווגא בה במטרוניתא נהרא קדישא עמיקא דכל נהרין אימא עלאה הדא הוא דכתיב צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה וגו׳ לבתר דאתקינת ליה למלכא ואתעטרת

ליה

*) אלא על המחנה בגין דיורד מההוא נקודה על אינון יומין דאתקריאו מהמה

לה אתיות לדבקאה לה למטרוניתא ואינון ומשתבחי נגבה. למלכא דהוה ליה בר יחידאי אגא לזווגא ליה במטרוניתא עלאה מאי עבדת אימיה כל ההוא ליליא עאלת לבי גניזהא אפיקת עטרת עלאה בשבעים אבני יקר סחרהא ואתעטרא ליה אפיקת לבושי דמלכו ואלבישת ליה ואתקינת ליה בתיקוני דמלכין לבתר עאלת לבי כלה חמת עולימתהא דקא מתקני עטרהא לבושהא תכשיטהא לתקנא לה אמרה לון הא אתקנית בי טבילה אתר ומיין נבעין וכל ריחין ובוסמין סוחרני אינון מיין לדבקאה לכלתי ליתי כלתי מטרוניתא דברי ועולימתהא ויתרכון בההוא אתר דאתקנית בההוא בי טבילה דמיין נבעין דעמי. לבתר תקינו לה לתכשיטהא אלבישו לה לבושהא אעטרו לה בעטרהא למחר כד ייתי ברי לאעדוותא במטרוניתא ומתקן היכלא לכלהו ישתכח מדוריה בכו כחדא. כך מלכא קדישא ומטרוניתא ותבריא כהאי גוונא ואימא עלאה דמתקנת כלא אשתכח דמלכא עלאה ומטרוניתא וחבריא מדוריהון כחדא ולא מתפרשין לעלמין הדא הוא דכתיב יהוה מי יגור באהלך וגו'. הולך תמים ופועל צדק מאן הוא אלא אלין אינון דמתקני למטרוניתא בתכשיטהא בלבושהא בעטרהא וכל חד פועל צדק אקרי. אמר רבי חייא אלמלא לא זכינא בעלמא אלא למשמע מילין אלין די. זכאה חולקהון דאינון דמשתדלי באורייתא וידעין אורחוי דמלכא קדישא דרעותא דילהון באורייתא. עלייהו כתיב כי בי חשק ואפלטהו אשגבהו וכתיב אחלצהו ואכבדהו:

רבי שמעון הוה יתיב ולעי באורייתא בליליא דכלה אתחברת בבעלה דתנינן כל אינון חבריא דבני היכלא דכלה אצטריכו בההיא ליליא דכלה אזדמנת למהוי ליומא אחרא גו חופה בבעלה למהוי. עמה כל ההוא ליליא ולמחדי עמה בתקונהא דאיהי אתתקנת למלעי באורייתא מתורה לנביאים ומנביאים לכתובים וכדרשות דקראי וברזין דחכמתא בגין דאלין אינון תקונין דילה ותכשיטהא ואיהי ועולימתהא עאלת וקיימת על רישיהון ואתתקנא בהו וחדאת בהו כל ההיא ליליא וליומא אחרא לא עאלת לחופה אלא בהדייהו ואלין אקרון בני חופתא וכיון דעאלת לחופתא קודשא בריך הוא שאיל עלייהו ומברך לון ומעטר לון בעטרהא דכלה. זכאה חולקהון. והוה רבי שמעון וכלהו חבריא מרננין ברנה דאורייתא כל חד וחד מנייהו נהוו חדי רבי שמעון וכל שאר חבריא אמר לון רבי שמעון בני זכאה חולקכון בגין דלמחר לא תיעול כלה לחופה אלא בהדייכו בגין דכלהו דמתקנין תקונהא בהאי ליליא וחדאן בה כלהון יהון רשימין וכתיבין בספרא דדכרניא וקודשא בריך הוא מברך לון בשבעין ברכאן ועטרין דעלמא עלאה:

פתח רבי שמעון ואמר השמים מספרים כבוד אל וגו' קרא דא הא אוקימנא ליה אבל בזמנא דא דכלה אתערת למיעל לחופה ביומא דמחר אתתקנת ואתנהירת בקשוטהא בהדי חבריא דחדאן עמה כל ההוא ליליא ואיהי חדאת עמהון וביומא דמחר כמה אוכלוסין ומשריין מתכנשין בהדה ואיהי וכלהו מחכאן לכל חד וחד דתקינו לה בהאי ליליא. כיון דמתחברן כחדא ואיהי חמאת לבעלה מה כתיב השמים מספרים כבוד אל השמים דא חתן דעאל לחופה מספרים ומנהרין כזוהרא דספיר דנהיר וזהיר מסייפי עלמא ועד סייפי עלמא כבוד אל דא כבוד כלה דאקרי אל דכתיב ואל זועם בכל יום בכל יומי שתא אקרי אל והשתא דעאלת לחפה אקרי כבוד ואקרי אל יקר על יקר נהירו על נהירו ושולטנא על שולטנא. כדין בההוא שעתא דשמים עאל לחפה ואתי ונהיר לה כל אינון חבריא דאתקינו לה כלהו אתפרשו בשמהן תמן הדא הוא דכתיב ומעשה ידיו מגיד הרקיע מעשה ידיו אלין אינון מארי קיימא וברית אקרון מעשה ידיו כמה דאת

ומעשה ידינו כוננהו | דא ברית קימא | בדתים בבשרא דבר נש : קדיש הנה

תפלה לפני אמירת תרי"ג מצות בפה מלא ובכוונה

הריני מקבל עלי מצות ואהבת לרעך כמוך ; אתה בחרתנו מכל העמים . אהבת אותנו ורצית בנו ורוממתנו מכל הלשונות . וקרבתנו לעבודתך וקדשתנו מכל העמים במצותיך קדושת הגוף . ברמ"ח מ"ע שהם כנגד האיברים שבאדם ושס"ה מל"ת כנגד גידים שבאדם . כדי שנהפוך מדברים החומריים ונשמיים לרוחנים . וכדי שנהיה מחוברים ומקושרים בך ; תזכה לחיים ארוכים בעוה"ז ולחיים נצחיים לעוה"ב . כמו שאמר משה לישראל . ועתה ישראל שמע אל החוקים ואל המשפטים אשר אנכי מלמד אתכם לעשות למען תחיו ובאתם וירשתם את הארץ אשר ה' אלהי אבותיכם נותן לכם . ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום . ולפי שבזמן שבהמ"ק היה קיים היינו יכולים לקיים כל המצות במעשה . ועכשיו בחורבנה אין אנו יכולים לקיים אפי' רוב מצות במעשה רק באמירה בלבד . לכן באתי היום לפני כסא כבודך לומר לפניך מצותיך . ויה"ר מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי (יכוין לשם הוי"ה שהוא רחמים) שיהא אמירה זו שאני אומר היום מצותיך . נחשב לפניך כאלו עשיתי במעשה . וכוונתי בכל הכוונות תרי"ג התלוים בכל מצוה ומצוה . אמן סלה :

רבון העולמים ואדוני האדונים אב הרחמים והסליחות . מודים אנחנו לפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו בקידה ובהשתחויה . שקרבתנו לעבודתך עבודת הקודש ונתת לנו באהבה משפטים ישרים ותורת אמת חקים ומצות טובים . והבדלתנו מן העמים . ותודיענו משפטי צדקך ותלמדנו לעשות בהם חוקי רצונך . וחלק טוב בסודות תורתך הקדושה . מה אנו ומה חיינו אשר עשית עמנו חסד גדול כזה . ע"כ אנחנו מפילים תחנתנו לפניך . שכשם שזיכתנו לקבל את התורה . תזכנו לעבדה ולשמרה במ"ע ול"ת . ותפתח לבנו להבין עמקי סודותיה . ותשים בלבנו אהבתך ויראתך לעשות רצונך כרצונך ולעבדך בלבב שלם . ונזכה תחיה ונירש טובה וברכה . ויהיה עולה לפניך לימוד אלה המצות שאני לומד היום לשם כל ישראל . כאלו קיימתי התרי"ג מצות בכל כללי ופרטי כל מצוה ומצוה הכלולה מתרי"ג מצות . כדי שתמחול ותסלח לפשעינו וחטאתינו ; ונשלמה פרים שפתינו . וזכות משה רבינו אשר על ידו נתת אלה המצות . יעמוד לנו ולכל ישראל אחינו שבגולה ; כדי שתמהר גאולתנו ; ואז נעבדך באמת וביראה כימי עולם וכשנים קדמוניות :

לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה . ע"י ההוא טמיר ונעלם . בשם כל ישראל . הריני רוצה ללמוד תרי"ג מצות שצוני בוראי יתברך . כדי לידע ליזהר בהם ולשמור ולעשות : ויכוין מצות ונו' הכוונים מלות הנכבדן בזמן הזה . יכוין במחשבה . יוצרי ובוראי . אני מקבל על עצמי בקבלת אמיתית לקיימם :

סדר תרי"ג מצות

כפי מנין הרמב"ם ז"ל . והמלות שכתובין בחורס . וצריך לאומרם בכונה לשמור ולעשות ולקיים . ואז הקב"ה מצרף מחשבה טובה למעשה :

א מצות פריה ורביה : ב מצות מילה : ג שלא לאכול גיד הנשה : ד מצות קדוש החודש : ה מצות שחיטת הפסח בארבעה עשר בניסן : ו מצות אכילת בשר הפסח בליל חמשה עשר בו : ז מצות השבתת חמץ : ח מצות אכילת מצה : ט מצות קדש בכורות בארץ ישראל : י מצות ספור יציאת מצרים : יא מצות פדיון פטר חמור : יב מצות עריפת פטר חמור : יג שלא לאכול הפסח נא ומבשל : יד שלא להותיר בשר הפסח עד בוקר : טו שלא ימצא חמץ ברשותינו בפסח : טז שלא לאכול כל דבר שיש בו חמץ : יז שלא להאכיל מן הפסח לישראל מומר : יח שלא להאכיל מן הפסח לגר תושב : יט שלא להוציא מבשר הפסח חוצה : כ שלא לשבור עצם מן הפסח : כא שלא יאכל ערל מן הפסח : כב שלא לאכול חמץ בפסח : כג שלא יראה לנו חמץ בפסח : כד שלא לצאת בשבת חוץ לתחום : כה מצות האמנה במציאות השם : כו מצות

קדוש שבת בדברים: כו מצות כבוד אב ואם: כז שלא לעלות במחשבה שיש אלוה זולתי השם: כט שלא לעשות פסל: ל שלא להשתחוות לעבודת כוכבים: לא שלא בעבוד כוכבים במה שדרכו להעבד: לב שלא לשבע לשוא: לג שלא לעשות מלאכה בשבת: לד שלא להרוג נקי: לה שלא לגלות ערות אשת איש: לו שלא לגנוב נפש אדם: לז שלא להעיד שקר: לח שלא לחמוד: לט שלא לעשות צורת אדם אפילו לנוי: מ שלא לבנות אבני מזבח גזית: מא שלא לפסוע על המזבח: מב מצות דין עבד עברי: מג מצות יעוד של אמה העבריה: מד מצות פדיון אמה עבריה: מה מצות בית דין הרות בחנק המחויב: מו מצות דיני קנסות המכה חבירו: מז מצות בית דין להרוג בסייף המחויב: מח מצות בית דין לדון דין בהמה שהזיקה שלא כדרכה: מט מצות בית דין לדון בנזקי הבור: נ מצות בית דין לדון גנב בתשלומים או במיתה: נא מצות בית דין לדון בנזקי מבעה: נב מצות בית דין לדון בנזקי האש: נג מצות בית דין לדון בדין שומר חנם: נד מצות בית דין לדון בדין טוען ונטען: נה מצות בית דין לדון בדין נושא שכר ושוכר: נו מצות בית דין לדון בדין השואל: נז מצות בית דין לדון בדין המפתה: נח שלא למכור אמה העבריה הקונה אותה עד האב: נט שלא לגרוע שאר כסות ועונה: ס שלא להכות אב ואם: סא שלא לאכול שור הנסקל: סב שלא לחיות מכשף: סג שלא להונות הגר בדברים: סד שלא להונות הגר בממון: סה שלא לענות יתומים ואלמנות: סו מצות הלואה לעני: סז מצות הטיה אחרי רבים: סח מצות פרוק משא: סט מצות שמיטת קרקעות: ע מצות שביתה בשבת: עא מצות חגיגה ברגלים: עב מצות הבאת בכורים: עג שלא יתבע חוב מעני שאין לו מה לפרוע: עד שלא ישית יד בין לוה למלוה ברבית: עה שלא יקלל הדין: עו לאו דברכת השם: עז שלא לקלל הנשיא: עח שלא להקדים תקי התבואות: עט שלא לאכול טרפה: פ שלא לשמוע טענת בעל דין שלא בפני בעל דינו: פא שלא יעיד בעל עבירה: פב שלא לנטות אחרי רבים בדיני נפשות בשביל אחד: פג שלא ילמד חובה מי שלמד זכות תחלה בדיני נפשות: פד שלא לרחם על עני בדין: פה שלא להטות משפט חוטא מפני רשעו: פו שלא לחתוך הדין באומד הדעת: פז שלא לקח שוחד: פח שלא לשבע בעבודת כוכבים: פט שלא להדיח בני ישראל אחר העבודת כוכבים: צ שלא ישחט את הפסח בארבעה עשר בניסן בעוד שהחמץ ברשותנו: צא שלא ינית אימורי הפסח לפסל בלינה: צב שלא לבשל בשר בחלב: צג שלא לכרות ברית לשבעת עממיא: צד שלא להושיב עובדי כוכבים בארצנו: צה מצות בנין בית הבחירה: צו מצות סדור לחם הפנים ולבונה זכה לפני יהוה בכל שבת: צז שלא להוציא בדי הארון ממנו: צח מצות עריכת נרות במקדש: צט מצות לבישת בגדי כהנים: ק מצות אכילת בשר חטאת ואשם: קא מצות הקטרת קטורת: קב שלא יזח החשן מעל האפוד: קג שלא לקרוע המעיל של כהנים: קד שלא יאכל זר בשר קדשי הקדשים: קה שלא להקטיר ולהקריב על מזבח הזהב חוץ קטורת: קו מצות נתינת מחצית השקל בשנה: קז מצות קדוש ידים ורגלים לפני עבודה: קח מצות משיחת כהנים גדולים ומלכים בשמן המשחה: קט מצות שביתת הארץ בשנת השמטה: קי שלא יסוך זר בשמן המשחה: קיא שלא לעשות במתכונת שמן המשחה: קיב שלא לעשות במתכונת הקטורת: קיג שלא לאכול ולשתות תקרובת עבודת כוכבים: קיד שלא לאכול בשר בחלב: קטו שלא יעשו בית דין משפט מות בשבת: קטז מצות מעשה העולה: קיז מצות קרבן

מנחה: קיח מצות מליחת הקרבן: קיט מצות קרבן בית דין שטעו בהוראה: קכ מצות קרבן חטאת ליחיד ששגג במצות לא תעשה שחייבין עליה כרת: קכא מצות עדות: קכב מצות קרבן עולה ויורד: קכג מצות תוספת חומש לאוכל מן התרומה או מועל בה: קכד מצות קרבן אשם תלוי: קכה מצות קרבן אשם ודאי: קכו מצות השבת הגזל: קכז שלא להקריב שאור או דבש: קכח שלא להקריב קרבן בלא מלח: קכט שלא להבדיל בחטאת העוף: קל שלא לתן שמן זית במנחת חוטא: קלא שלא לתת לבונה במנחת חוטא: קלב מצות הרמת הדשן: קלג מצות הדלקת אש על המזבח בכל יום: קלד מצות אכילת שירי מנחות: קלה מצות קרבן מנחה של כהן גדול בכל יום: קלו מצות מעשה החטאת: קלז מצות מעשה האשם: קלח מצות מעשה זבח השלמים: קלט מצות שרפת נותר הקדשים: קמ מצות שרפת בשר קודש שנטמא: קמא שלא לכבות אש מעל המזבח: קמב שלא לעשות שירי מנחות חמץ: קמג שלא תאכל מנחת כהן: קמד שלא לאכול מבשר חטאת הנעשית בפנים: קמה שלא להותיר מבשר קרבן התודה והוא הדין לשאר קדשים: קמו שלא לאכול פגול: קמז שלא לאכול בשר קדשים שנטמא: קמח שלא לאכול חלב: קמט שלא נאכל דם בהמה חיה ועוף: קנ מצות בדיקת סמני בהמה וחיה: קנא מצות בדיקת סמני דגים: קנב מצות בדיקת סמני חגבים: קנג מצות טומאת שמונה שרצים: קנד מצות ענין טומאת אכלים: קנה מצות ענין טומאת נבלה: קנו שלא יכנסו הכהנים למקדש מגדלי שער: קנז שלא יכנסו הכהנים למקדש קרועי בגדים: קנח שלא יצאו הכהנים מן המקדש בשעת עבודה: קנט שלא להכנס שתויי יין במקדש וכן שלא יורה שתוי: קס שלא לאכול בהמה וחיה טמאה: קסא שלא לאכול דג טמא: קסב שלא לאכול עוף טמא: קסג שלא לאכול שרץ הארץ: קסד שלא לאכול מיני שרצים

בקים הנולדים בזרעים ובפרות: קסה שלא לאכול משרץ המים: קסו שלא לאכול מן השרצים המתהוים מן העפוש: קסז מצות ענין טמאת יולדת: קסח מצות קרבן יולדת: קסט מצות ענין טמאת מצורע: קע הנהגת מצורע בפריעה ופרימה וכל מטמאי אדם צריכין להודיע שהן טמאין: קעא מצות ענין נגעי בגדים: קעב שלא יאכל טמא מן הקדשים: קעג שלא לגלח שער הנתק: קעד מצות הטהרה מן הצרעת שתהיה במינים ידועים: קעה מצות תגלחת מצורע ביום השביעי: קעו מצות טבילה לטמאים: קעז מצות קרבן מצורע כשיתרפא מצרעתו: קעח מצות ענין טמאת בית שיהיה בו נגע: קעט מצות ענין טמאת זב להיות טמא ומטמא: קפ מצות קרבן זב כשיטהר מזובו: קפא מצות ענין טמאת שכבת זרע שהוא טמא ומטמא: קפב מצות ענין טמאת נדה שטמאה ומטמאה: קפג מצות ענין טמאת זבה שטמאה ומטמאה: קפד מצות קרבן זבה כשתטהר מזובה: קפה מצות עבודת יום הכפורים: קפו מצות כסוי הדם: קפז שלא יכנסו הכהנים בכל עת במקדש: קפח שלא לשחוט קדשים חוץ לעזרה: קפט שלא להתקרב לאחת מכל העריות אפילו בלא ביאה: קצ שלא לגלות ערות אב: קצא שלא לגלות ערות אם: קצב שלא לגלות ערות אשת אב נאף על פי שאינה אמו: קצג שלא לגלות ערות אחותו בכל צד שהיא אחותו: קצד שלא לגלות ערות בת הבן: קצה שלא לגלות ערות בת הבת: קצו שלא לגלות ערות הבת: קצז שלא לגלות ערות אחותו מן האב והיא בת אשת אביו: קצח שלא לגלות ערות אחות אב: קצט שלא לגלות ערות אחות אם: ר שלא לבוא על ערות אחי האב: רא שלא לבא על אשת אחי האב: רב שלא לבא על אשת הבן: רג שלא לבא על אשת אח: רד שלא לבא על אשה ובתה: רה שלא לגלות ערות אשה ובת בנה: רו שלא לגלות ערות אשה ובת בתה: רז שלא לבא על אחות אשתו בחיי אשתו: רח שלא לבא על אשה

יח: רט שלא לתן מזרעו למולך: רי שלא
א על הזכר: ריא שלא לשכב עם בהמה:
ריב שלא תשכבנה הנשים עם הבהמות: ריג ..ת
ירא אב ואם: ריד מצות פאה: רטו מצות
לקט: רטז מצות הנחת עוללות הכרם: ריז מצות
הנחת פרט הכרם: ריח מצות שופט שישפוט
בצדק: ריט מצות תוכחה לישראל שאינו
נוהג כשורה: רכ מצות אהבת ישראל:
רכא מצות נטע רבעי להיות קודש: רכב מצות
יראה מן המקדש: רכג מצות כבוד חכמים:
רכד מצות צדק המאזנים והמשקלים והמדות:
רכה מצות שישרפו מי שנתחייב שרפה:
רכו שלא לפנות אחר עבודת כוכבים במחשבה
ולא בדבור ולא אפילו בהבטה: רכז שלא
לעשות אליל של כוכבים לא לעצמו ולא
לזולתו: רכח שלא לאכול נותר: רכט שלא
לכלות הפאה בשדה: רל שלא לקחת שבלים
הנופלים בשעת הקציר: רלא שלא לכלות
עוללות הכרם: רלב שלא ללקוט פרט הכרם:
רלג שלא לגנוב שום חפץ או ממון: רלד שלא
לכחש על ממון שיש מאתו בידו: רלה שלא
לשבע לשקר על פקדת ממון: רלו שלא
לשבע לשקר בשבועת בטוי: רלז שלא
לעשוק: רלח שלא לגזול: רלט שלא לאחר
שכר שכיר: רמ שלא לקלל אחד מישראל
בין איש בין אשה: רמא שלא להכשיל תם
בדרך: רמב שלא לעוות המשפט: רמג שלא
להדר גדול בדין: רמד שלא ..ל: רמה שלא
לעמוד על דם רעים: רמו שלא לשנוא אח:
רמז שלא להלבין פני אדם מישראל: רמח שלא
לנקום: רמט שלא לנטור: רנ שלא להרביע
בהמת מין עם שאינו מינו: רנא שלא לזרוע
כלאי זרעים בארץ ולא להרכיב אילן בשום
מקום: רנב שלא לאכול ערלה: רנג שלא לאכול
ולשתות כדרך זולל וסובא: רנד שלא לנחש:
רנה שלא לעונן: רנו שלא להקיף פאת הראש:
רנז שלא להשחית פאת זקן: רנח שלא לכתוב
בבשרו כתובת קעקע: רנט שלא לעשות מעשה

אוב: רס שלא לעשות מעשה ידעוני: רסא שלא
להנות במדות וכל המדות בכלל: רסב שלא
לקלל אב ואם: רסג שלא ללכת בחוקות העובדי
כוכבים: רסד מצות ענין טמאת הכהנים
לקרוביהם ובכללה שיתאבלו כל אחד מישראל
על ששה מקרוביהם הידועים: רסה מצות
קדוש זרע אהרן: רסו מצות כהן גדול לישא
נערה בתולה: רסז מצות הקרבן להיות תמים:
רסח מצות הקרבן שיהיה משמונה ימים
ולמעלה: רסט מצות קדוש השם: רע מצות
שביתה ביום ראשון של פסח: רעא מצות קרבן
מוסף כל שבעת ימי הפסח: רעב מצות שביתת
בשביעי של פסח: רעג מצות קרבן העומר
של שעורים ביום שני של פסח: רעד מצות
ספירת העומר: רעה מצות קרבן מנחה חדשה
מן החטים ביום עצרת: רעו מצות שביתה
ממלאכה ביום עצרת: רעז מצות שביתה ביום
ראש השנה: רעח מצות קרבן מוסף ביום
ראש השנה: רעט מצות תענית ביום עשירי
בתשרי הוא יום הכפורים: רפ מצות שביתת
ממלאכה ביום הכפורים: רפא מצות קרבן מוסף
ביום הכפורים: רפב מצות שביתה ממלאכה
ביום ראשון של חג הסכות: רפג מצות קרבן
מוסף בכל יום משבעה ימי הסכות: רפד מצות
שביתה ממלאכה ביום שמיני של סכות שהוא
נקרא שמיני עצרת: רפה מצות קרבן מוסף
ביום שמיני עצרת: רפו מצות נטילת לולב:
רפז מצות ישיבת סכה: רפח שלא יטמא
כהן הדיוט במת זולת בקרובים המבוארים
בכתוב: רפט שלא ישמש כהן טבול יום עד
שיעריב שמשו: רצ שלא ישא כהן אשה זונה:
רצא שלא ישא כהן אשה חללה: רצב שלא
ישא כהן גרושה: רצג שלא יכנס כהן גדול
באהל המת אפילו לקרוביו: רצד שלא יטמא
כהן גדול בשום טמאת במת: רצה שלא ישא
כהן גדול אלמנה: רצו שלא יבעול כהן גדול
אלמנה ואפילו בלא קדושין: רצז שלא יעבוד
כהן בעל מום קבוע בעבודת המקדש:

שלא

רצח שלא יעבוד כהן בעל מום עובר : רצט שלא יכנס בעל מום בהיכל כלו : ש שלא יעבוד כהן טמא : שא שלא יאכל כהן טמא תרומה : שב שלא יאכל שום זר תרומה : שג שלא יאכל תושב כהן ושכיר תרומה : שד שלא יאכל ערל תרומה : שה שלא תאכל חללת מן הקדש : שו שלא לאכול טבל אפילו כהן : שז שלא נקדיש בעלי מומין להקריבן למזבח : שח שלא יתן מום בקדשים : שט שלא ישחט בעלי מומין לשם קרבן : שי שלא יקטיר אימורי בעלי מומין : שיא שלא יזרוק דם בעל מום על המזבח : שיב שלא לסרס זכר אחד מכל המינים : שיג שלא להקריב קרבן בעל מום מיד העובדי כוכבים ומזלות : שיד שלא נשחוט בהמה ובנה ביום אחד : שטו שלא לעשות דבר שיתחלל בו שם שמים בין בני אדם : שטז שלא לעשות מלאכה ביום ראשון של פסח : שיז שלא לעשות מלאכה ביום שביעי של פסח : שיח שלא לאכול מתבואה חדשה קודם כלות ששה עשר בניסן : שיט שלא לאכול קלי מתבואה חדשה עד היום ההוא : שכ שלא לאכול כרמל מתבואה חדשה עד היום ההוא : שכא שלא לעשות מלאכה ביום חג שבועות : שכב שלא לעשות מלאכת ביום ראשון של תשרי : שכג שלא לעשות מלאכה בעשרה בתשרי : שכד שלא לאכול ולשתות ביום הכפורים : שכה שלא לעשות מלאכה ביום ראשון של חג הסכות : שכו שלא לעשות מלאכה ביום שמיני עצרת : שכז מצות ספירת שבע שבתות שנים : שכח מצות תקיעת שופר ביובל ביום הכפורים : שכט מצות קדוש שנת היובל : של מצות עשית דין לנקח ומוכר : שלא מצות השבת קרקע לבעליהן ביובל : שלב מצות פדיון נחלות שהן תוך עיר חומה עד תשלמת שנה : שלג מצות עבודה בעבד כנעני לעולם : שלד שלא נעבוד האדמה בשנה השביעית : שלה שלא נעשה עבודה גם באילנות : שלו שלא נקצור ספיחים בשנה השביעית : שלז שלא נאסוף פרות האילן

בשביעית כדרך שאוספין אותן בכל שנה : שלח שלא נעבוד בארץ בשנת היובל : שלט שלא לקצור ספיחי תבואות של שנת היובל : שמ שלא לאסוף פרות האילנות ביובל כדרך שאוספין אותן בשאר שנים : שמא שלא להונות במקח וממכר : שמב שלא להונות בדברים : שמג שלא תמכר שדה בארץ ישראל לצמיתות : שמד שלא לשנות מגרשי ערי הלוים ושדותיהן : שמה שלא להלוות ברבית : שמו שלא נעבוד בעבד עברי עבודה בזויה כמו עבודת כנעני : שמז שלא ימכר עבד עברי על אבן המקח : שמח שלא יעבוד בעבד עברי עבודת פרך : שמט שלא להניח לעובד כוכבים ומזלות לעבוד בעבד עברי הנמכר לו בפרך : שנ שלא ישתחוה על אבן משכית אפילו לשם : שנא מצות מעריך אדם שיתן דמים הקצובים בתורה : שנב מצות הממיר בהמת קרבן בבהמה שתהיינה שתיהן קודש : שנג מצות מעריך בהמה שיתן כפי שיעריכנה הכהן : שנד מצות מעריך בתים שיתן הערך שיעריכנה הכהן ותוספת חומש : שנה מצות מעריך שדה שיתן כערך הקצוב בפרשה : שנו מצות דין מחרים מנכסיו שהוא לכהנים : שנז מצות מעשר בהמה טהורה בכל שנה : שנח שלא נמיר הקדשים : שנט שלא לשנות הקדשים מקרבן לקרבן : שס שלא תמכר קרקע שהחרימו אותה בעליה אלא תנתן לכהנים : שסא שלא תגאל שדה החרם : שסב שלא לגאול מעשר בהמה אלא יאכל בירושלים : שסג מצות שלוח טמאים חוץ למחנה שכינה : שסד מצות ודוי על החטא : שסה מצות סוטה שיביאה הבעל אל הכהן ויעשה לה כמשפט הכתוב : שסו מצות נדול שער נזיר : שסז מצות גלוח הנזיר והבאת קרבנותיו : שסח מצות ברכת כהנים בכל יום : שסט מצות משא הארון בכתף : שע שלא יכנס טמא בבית המקדש : שעא שלא לתן שמן בקרבן סוטה : שעב שלא להשים לבונה בקרבן סוטה : שעג שלא ישתה הנזיר יין או כל מיני שכר : שעד שלא יאכל הנזיר ענבים לחים :

שלא

שה שלא יאכל הנזיר צמוקים : שעו שלא יאכל הנזיר זרע הענבים: שעז שלא יאכל הנזיר קליפת הענבים : שעח שלא יגלח הנזיר שערו כל ימי נזרו: שעט שלא יכנס הנזיר לאוהל המת: שפ שלא יטמא הנזיר במת: שפא מצות שחיטת פסח שני בארבעה עשר באייר למי שהיה טמא או בדרך רחוקה : שפב מצות פסח שני שיאכל על מצות ומרורים בליל חמשה עשר באייר: שפג מצות תקיעת חצוצרות במקדש ובמלחמה: שפד שלא להותיר מבשר פסח שני למחרתו : שפה שלא לשבור עצם מעצמות פסח שני : שפו מצות חלה: שפז מצות ציצית: שפח שלא לתור אחר מחשבת הלב וראית העינים: שפט מצות שמירת המקדש: שצ מצות פדיון בכור אדם: שצא מצות עבודת הלוים במקדש: שצב מצות מעשר ראשון: שצג מצות הלוים לתת מעשר מן המעשר : שצד שלא לבטל שמירת המקדש : שצה שלא יתעסקו הכהנים בעבודת לוים ולוים בעבודת כהנים : שצו שלא יעבוד זר במקדש : שצז שלא לפדות בכור בהמה טהורה : שצח מצות פרה אדומה: שצט מצות כל טומאת מת : ת מצות מי נדה שמטמאין אדם טהור ומטהרין אדם טמא מטומאת מת בלבד: תא מצות דיני נחלות: תב מצות הקרבת תמידין בכל יום : תג מצות קרבן מוסף שבת: תד מצות קרבן מוסף בכל ראש חודש : תה מצות קרבן מוסף ביום חג השבועות : תו מצות לשמוע קול שופר בראש השנה : תז מצות הפרת נדרים : תח שלא יחל דבריו בנדרים : תט מצות לתת ערים ללוים לשבת בהן והן קולטות : תי מצות בית דין להגלות מכה נפש בשגגה מעירו לערי מקלט ועל הרוצח בעצמו ללכת שם) : תיא שלא להרוג הרוצח קודם שיעמוד בדין : תיב שלא יורה העד בדין שהעיד בדיני נפשות : תיג שלא לקח כופר להציל ממות הרוצח: תיד שלא לקח כופר ממחויב גלות לפוטרו מן הגלות : תטו שלא למנות בדיין אדם שאינו חכם בדיני תורה אף על פי שהוא חכם בחכמות אחרות : תטז שלא יירא

הדיין בדין מאדם רע : תיז מצות אחדות השם : תיח מצות אהבת השם: תיט מצות תלמוד תורה: תכ מצות קריאת שמע ערבית ושחרית : תכא מצות תפילין של יד : תכב מצות תפילין של ראש : תכג מצות מזוזה : תכד מצות הריגת שבעה עממים : תכה שלא להתאוות מה שביד אחרים: תכו שלא לנסות נביא אמת יותר מדאי: תכז שלא לחון לעובדי כוכבים: תכח שלא להתחתן בעובדי כוכבים : תכט מצות ברכת המזון: תל מצות אהבת הגרים: תלא מצות יראת השם : תלב מצות תפלה : תלג מצות התחברות והדבקה עם חכמי התורה: תלד מצות על הצריך לשבע שישבע באמת בשם יהוה: תלה שלא להנות מצפוי עבודת כוכבים: תלו שלא להדביק שום דבר מעבודת כוכבים ומשמשיה בממונינו וברשותינו להנות בה : תלז מצות לאבד אשרה ומשמשיה : תלח מצות להקריב כל הקרבנות שיש על האדם בחובה או בנדבה ברגל הראשון שפוגע בו : תלט מצות להקריב כל הקרבנות בבית הבחירה ולא בחוץ : תמ מצות פדית קדשים שנפל בהם מום ואחר כך מתירין באכילה: תמא מצות שחיטה: תמב מצות להטפל בהבאת הקרבן מחוץ לארץ לבית הבחירה : תמג מצות חקירת עדים היטב: תמד מצות שריפת עיר הנדחת וכל אשר בה : תמה מצות בדיקת סימני העוף : תמו מצות מעשר שני : תמז מצות מעשר עני תחת מעשר שני בשנת השלישית וששית : תמח מצות השמטת כספים בשנה השביעית : תמט מצות לנגוש את העובדי כוכבים : תנ מצות צדקה : תנא מצות הענקת עבד עברי : תנב מצות לשמוח ברגלים: תנג מצות להראות ברגלים במקדש : תנד שלא לאבד בתי עבודת הקודש וספרי הקודש ושלא למחוק שמות הקדושים הכתובים שם : תנה שלא להעלות קדשים בחוץ : תנו שלא לאכול מעשר שני של דגן חוץ לירושלים : תנז שלא לאכול מעשר שני של תירוש חוץ לירושלים : תנח שלא לאכול מעשר שני של

יזהר חוץ לירושלים: תנט שלא לאכול בכור
תמים חוץ לירושלים: תס שלא יאכלו הכהנים
בשר חטאת ואשם חוץ לקלעים: תסא שלא
לאכול בשר העולה: תסב שלא לאכול בשר
קדשים קלים קודם זריקת דמים: תסג שלא
יאכלו כהנים בכורים קודם הנחתם בעזרה:
תסד שלא לעזוב הלוים מלתת להם מתנותיהם
ושמחתם ברגלים: תסה שלא לאכול אבר
מן החי: תסו שלא להוסיף על מצות התורה:
תסז שלא לגרוע ממצות התורה: תסח שלא
לשמוע מהמתנבא בשם כוכבים: תסט שלא
להסית אחד מישראל אחר עבודת כוכבים:
תע שלא לאהוב את המסית: תעא שלא
לעזוב השנאה מן המסית: תעב שלא להציל
את המסית: תעג שלא ילמוד הנסת זכות
על המסית: תעד שלא ישתוק הנסת מללמד
חובה על המסית: תעה שלא לבנות עיר
הנדחת לכמות שהיתה: תעו שלא ליהנות
בממון עיר הנדחת: תעז שלא להתגודד כמו
עובדי כוכבים: תעח שלא לעשות קרחה על
מת: תעט שלא לאכול פסולי המוקדשין:
תפ שלא לאכול (חגב טמא וכל שכן) שרץ
העוף: תפא שלא לאכול מבשר בהמת חיה
ועוף שמתו מאליהן: תפב שלא לתבוע
ההלואה שעבר עליה זמן שביעית: תפג שלא
למנוע מלהחיות העני מלתת לו מה שהוא
צריך: תפד שלא ימנע מלהלוות לעני מפני
השמטה: תפה שלא לשלוח עבד עברי ריקם
כשיצא חפשי: תפו שלא לעבוד בקדשים:
תפז שלא לגזוז את הקדשים: תפח שלא
לאכול חמץ בארבעה עשר בניסן אחר
חצות: תפט שלא להותיר מבשר קרבן
החגיגה שנקרב ביום ארבעה עשר בניסן עד
יום השלישי: (שלא להקריב קרבן פסח בבמת
יחיד): תצ שלא לעלות לרגל בלא קרבן שיהיה
עמנו כשנקריב שם: תצא מצות מנוי שופטים
ושוטרים בכל קהל מישראל: תצב מצות
לשמוע מכל בית דין הגדול שיעמדו להם

לישראל בכל זמן: תצג מצות מנוי מלך ישרא
בארץ ישראל עלינו: תצד מצות לכתוב המל
ספר תורה אחת יתרה על שאר בני ישראל
תצה מצות מתנות זרוע לחיים והקיבה לכה
תצו מצות הפרשת תרומה גדולה ולתן לכה
תצז מצות ראשית הגז ליתן לכהן: תצח מצו
להיות הכהנים עובדים במקדש משמרו
משמרות ובמועדים עולים כאחד: תצט מצו
לשמוע מכל נביא שיהיה בכל דור ודור א
לא יוסיף ולא יגרע במצות התורה: תק מצו
להכין שש ערי מקלט: תקא מצות לעשו
לעדים זוממין כמו שזממו לעשות: תקב מצו
למשוח כהן למלחמה: תקג מצות לעשו
במלחמות הרשות כמשפט הכתוב בתורה
תקד מצות עריפת העגלה בנחל: תקה של
לטעת אילן במקדש: תקו שלא להקים מצבה
תקז שלא להקריב קרבן בעל מום עובר
תקח שלא להמרות על פי בית דין הגדו
שיעמדו לישראל: תקט שלא למנות מלך בארץ
ישראל כי אם מבני ישראל: תקי שלא ירבה ל
המלך סוסים: תקיא שלא ירבה לו המלך נשים
תקיב שלא ירבה לו המלך כסף וזהב לבד מ
שצריך לו: תקיג שלא לשכון בארץ מצרי
לעולם: תקיד שלא יהיה לשבט לוי נחלה בארץ
תקטו שלא יטול לוי חלק בבזה בשעת כבו
הארץ: תקטז שלא לקסום: תקיז שלא לכשף
תקיח שלא לחבר חבר: תקיט שלא לשאול באוב
תקכ שלא לשאול בידעוני: תקכא שלא לדרו
אל המתים: תקכב שלא להתנבאות שקר בשם
יהוה: תקכג שלא להתנבאות בשם עבודת
כוכבים: תקכד שלא ישמע לנביא השקר
ולא יגור ממנו: תקכה שלא לרחם על המזי
בדיני קנסות: תקכו שלא להסיג גבול: תקכז שלא
לחתוך הדין על פי עד אחד: תקכח שלא לערו
מפני האויב במלחמה: תקכט שלא להחיות כ
נשמה משבעה עממין שבתורה: תקל שלא
להשחית אילני מאכל במצור והן כל השחתה
בכלל הלאו: תקלא שלא לעבוד ולזרוע בנחל

איתן: תקלב מצות דין יפת תואר: תקלג מצות דין תליה למי שיתחייב לתלות: תקלד מצות קבורה לנהרג על פי בית דין וכן לכל מת: תקלה מצות השבת אבדה: תקלו מצות הקמת משא לישראל: תקלז מצות שלוח הקן: תקלח מצות מעקה: תקלט מצות קדושין באשה: תקם מצות שתשב אשת המוציא שם רע תחתיו לעולם: תקמא מצוה על בית דין לסקול באבנים מי שנתחייב סקילה: תקמב מצות על המאנס שישא אנוסתו לאשה: תקמג מצות להתקין יד במחנה מחוץ למחנה: תקמד מצות להתקין יתד במחנה: תקמה רשות הלואה לעובדי כוכבים ברבית אם מצטרך ללות: תקמו מצות קיום מוצא שפתים: תקמז מצות להניח השכיר לאכול בזמן שכירתו מדברים ידועים: תקמח מצות הרוצה לגרש אשתו שיגרשנה בשטר: תקמט מצות שישמח חתן עם אשתו בשנה ראשונה: תקנ מצות השבת המשכון לבעליו בעת שהוא צריך לו: תקנא מצות נתינת שכר שכיר ביומו: תקנב מצות הנחת עומר השכחה: תקנג מצות מלקות לרשעים: תקנד מצות יבום: תקנה מצות חליצה: תקנו מצות להציל הנרדף: תקנז מצות לזכור מה שעשה עמלק לישראל בצאתם ממצרים: תקנח מצות להכרית זרעו של עמלק: תקנט שלא למכור אשת יפת תואר: תקס שלא להתעמר באשת יפת תואר אחר שבא עליה: תקסא שלא ילין הצלוב על העץ וכן המת בביתו אלא לכבודו: תקסב שלא להתעלם מן האבדה: תקסג שלא להניח בהמת חבירו רובצת תחת משאה: תקסד שלא תעדה אשה עדי איש: תקסה שלא יעדה האיש עדי אשה: תקסו שלא לקח האם על הבנים: תקסז שלא להניח המכשול: תקסח שלא לזרוע כלאים בכרם בארץ ישראל דאוריתא: תקסט שלא לאכול מתנות מכלאי הכרם: תקע שלא לעשות מלאכה בשני מיני בהמה: תקעא שלא ללבוש שעטנז: תקעב שלא יגרש מוציא שם רע את אשתו: תקעג שלא לענוש האנוסה: תקעד שלא יגרש האונס את אנוסתו: תקעה שלא יקח סריס בת ישראל: תקעו שלא יקח ממזר בת ישראל: תקעז שלא ישא עמוני ומואבי בת ישראל: תקעח שלא לדרוש שלום לעמון ומואב: תקעט שלא להרחיק זרע אדום מהתחתן עם קהל ישראל אחר שנתגיירו אלא עד דור שלישי ולא שלישי בכלל: תקפ שלא להרחיק מצרי כמו כן אלא עד דור שלישי ולא שלישי בכלל: תקפא שלא יכנס טמא למחנה לוים: תקפב שלא להחזיר עבד שברח מאדוניו מחוצה לארץ לארץ ישראל: תקפג שלא להונות עבד זה שברח מאדוניו מחוצה לארץ לארץ ישראל: תקפד שלא תהיה קדשה מבנות ישראל: תקפה שלא להקריב אתנן זונה ומחיר כלב: תקפו שלא ללות ברבית מישראל: תקפז שלא לאחר הנדרים והנדבות: תקפח שלא יקח השכיר יותר על אכילתו: תקפט שלא יאכל השכיר בשעת מלאכה: תקצ שלא יחזיר המגרש גרושתו אחר שנישאת: תקצא שלא יצא חתן מביתו כל שנה ראשונה לצבא ולא לשום דבר מצרכי צבור: תקצב שלא לחבול כלים שעושין בהן אוכל נפש: תקצג שלא לתלוש סימני צרעת: תקצד שלא למשכן בעל חוב בזרוע: תקצה שלא למנוע עבוט מבעליו בעת שצריך לו: תקצו שלא יעיד קרוב: תקצז שלא להטות משפט גר או יתום: תקצח שלא למשכן אלמנה: תקצט שלא לקח עומר השכחה מתבואת או מאילנות: תר שלא להוסיף במלקות המחויב מלקות ובכללה שלא נכה ישראל: תרא שלא לחסום בהמה בשעת מלאכה: תרב שלא תנשא היבמה לאחר חוץ מן היבם: תרג שלא לחום על הרודף: תרד שלא נשהה מדות ומשקלות חסרים עמנו ואף על פי שלא נשא ונתן בהם: תרה שלא נשכח מעשה עמלק שעשה עם אבותינו בצאתם ממצרים: תרו מצות קריאה על הבכורים: תרז מצות ודוי מעשר: תרח מצות להדמות בדרכי השם הטובים והישרים שנצטוינו לעשות כל מעשינו בדרך

ביושר והטוב: תרי שלא לאכול מעשר שני באנינות: תרי שלא לאכול מעשר שני בטומאה: תריא שלא להוציא דמי מעשר שני בשאר דברים שאינן מאכילה ושתיה: תריב מצות הקהל במוצאי שביעית: תריג מצות לכתוב כל אחד מישראל ספר תורה לעצמו שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל: רבי חנניא בן עקשיא אומר רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות שנאמר יהוה חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר:

אידרא רבא לשבועות

תניא אמר רבי שמעון לחברייא עד אימת ניתיב בקיימא דחד סמכא. כתיב עת לעשות ליהוה הפרו תורתך יומין זעירין ומארי דחובא דחיק כרוזא קארי כל יומא ומחצדי חקלא זעירין אינון ואינהו בשולי כרמא לא אשגחן ולא ידעין לאן אתר אזלין כמה דיאות. אתכנשו חברייא לבי אידרא מלובשין שריין סייפי ורומחי בידיכון אזדרזו בתיקוניכון בעיטא בחכמתא בסוכלתנו בדעתא בחיזו בידין ברגלין אמליכו עליכון למאן דברשותיה חיי ומותא למגזר דינין דקשוט מלין דקדישי עליונין צייתי להון וחדאן למשמע להו ולמנדע להו. יתיב רבי שמעון ובכה ואמר ווי אי גלינא ווי אי לא גלינא חברייא דהוו תמן אשתיקו. קם רבי אבא ואמר ליה אי ניחא קמיה דמר לגלאה הא כתיב סוד יהוה ליראיו והא חברייא אלין דחלין דקודשא בריך הוא אינון וכבר עאלו באדרא דבי משכנא מנהון עאלו ומנהון נפקו. תאנא אתמנו חברייא קמיה דרבי שמעון ואשתכחו רבי אלעזר בריה ורבי אבא ורבי יהודה ורבי יוסי בר יעקב ורבי יצחק ורבי חזקיה בר רב ורבי חייא ורבי יוסי ורבי ייסא. ידיהון יהבו לרבי שמעון ואצבען זקפו לעילא ועאלו בחקלא ביני אילני ויתבו. קם רבי שמעון וצלי צלותיה יתיב בגווייהו ואמר כל חד ישוי ידוי בתוקפוי שוו ידייהו ונסב לון פתח ואמר ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה מעשה ידי חרש ושם בסתר וענו כל העם ואמרו אמן. פתח רבי שמעון ואמר עת לעשות ליהוה מאי עת לעשות ליהוה משום דהפרו תורתך מאי הפרו תורתך תורה דלעילא דאיהי מתבטלא אי לא יתעביד בתיקונוי שמא דא ולעתיק יומין אתמר. כתיב אשריך ישראל מי כמוך וכתיב מי כמוכה באלים יהוה. קרא לרבי אלעזר בריה אותביה קמיה ולרבי אבא מסטרא אחרא ואמר אנן כללא דכלא עד השתא אתתקנו קיימין אשתיקו שמעו קלא וארכובותן דא לדא נקשן מאי קלא קלא דכנופיא עילאה דמתכנפי תדיר רבי שמעון ואמר יהוה שמעתי שמעך יראתי אמר התם יאות הוה למהוי דחיל אנן בחביבותא תליא מלתא דכתיב ואהבת את יהוה אלהיך וכתיב מאהבת יהוה אתכם וכתיב אהבתי אתכם אמר יהוה:

אח"כ אומרים רבי חנניא בן עקשיא כו' ואומרים קדיש

את חג המצות תשמור. כלו. לפיו אמר דלקרי שמור. ובג"כ כתיב את חג המצות תשמור שבעת ימים תאכל מצות כאשר צויתך. שבעה יומין אלין. לאו תימא כשבעה יומים דסוכות. דאינון עלאין. ואלין תתאין. וע"ד באינון כלל גמור וכמה לאו כלל גמור. ועל דאינון נוקבא. שבעת ימים תאכל מצות. ולא כתיב תחג בלא ו'. דעד לא שראן אינון יומין עלאין ראה דו'. ולא סיימא כיון דסלי ראה דחג כמצות אתקדש. אמאי נוקבא. דהא מינן תתאין בקדש ולא מורידין. אמאי נוקבא נחתא באינון יומין תתאין. ס"ח. כתיב ושמר עצרו ובתר כיון וגו'. מאן דיכפר אצטריך (נ"א לכפרה) עליה בקדמיתא ולבתר על ביתיה. כגוונא דא כהן דרגא עלאה אתקדש אנוקבא בקדושא לכפרה עליה. וכיון דאיהו אתקדש. כדי לכפרה על ביתיה ולקדשא לון. וע"ד נוקבא נחתא לקדשא ביתיה. ובמה מקדש לון. בישראל דלהתא (ס"א כמוסבגא דעומר) וכיון דאלין מתקדשין. כמיק לסלקא לה לעילא. דהא כד ביתא דמטרוניתא אתקדשא. כדין סלקא לעילא לאתחברא באינון יומין עלאין לעילא. וע"ד הא עבדין חושבנא בקומא. על קומא קיימין. בגין דאינון יומין עלאין אינון. וכן בכל זמנא דעאל ב"נ לאינון יומין עלאין. בין בצלותא בין בשבחא. אצטריך לקיימא על רגלוי. ירכין וגופא כחדא. מאן ירכין וגופא לקיימא. כדכורא דקיימא מחילים. ולא כנוקבא דאצטריכא למיתב. ועוד בגין שבחא דעלמא עלאה. ובגין דאיהו רזא דדכורא. בגיס דכורים מתו שבגא דא. ולא מתחייבין למימר. בר דכורין. לאתקדשא כל חד בדרגא יאות. כגוונא דא יראה כל זכורך. דכורין ולא בגין. בגין דרזא ד ברית. בדכורא איהו ולא בנוקבא. ובגין דקיימא רזא לעילא בין לא מתהיים. ורזא אוליפנא הכא. דבכל שבעה יומין מאלין יומין עלאין. נטלא קדישא יומא חד (ומתחבר) דאלין סבאי. וכלי סבאי אקרי שבוע. דאתקדש בשבעה יומין עלאין. וכן בכל שבעה

הבאה מאימת תמנין יומין עד ולא עד בכלל. וכד אשתכחו ארבעין ותשע יומין עלאין. אשתכחו להאי שבעה יומין דאתקדשי מה. ימא דא אקרי שבוע דעאל באינון שבע. וע"ד כתיב שבע שבתות תמימות תהיינה. בגין דאינון נוקבין. נקט קרא לישנא דנוקבין. וכד אתקדשא כלא ואיהו מתתקנא לאתחברא איתתא בבעלה. כדין אקרי חג שבועות מאינון נוקבי דבאתרי עלייהו אינון יומין עלאין דאתקדשי כלא. ובג"כ כתיב בשבועותיכם. אינון דילכון. ולא כתיב בשבועות. בגין דהכי נמי מתקדשין ישראל לאתאה עמהון. וע"ד כד מטין לתשע וארבעין יומין. סוף יומא עלאה דעלייהו. דאיהו יומא דתמנין דשליט על תשעה וארבעין יומין. רזא דכללא דאורייתא בתשעה וארבעין אנפין. וסוף סוף יומא עלאה יומא דתמנין. באתערותא דלתתא. אפיק אורייתא כלילא בתשע וארבעין אנפין:

אחר כך יאמר קדישים כמנהג אחד. וסמוך לאור היום. יאמר שיר השירים כולה. וכגמר כל הפסוקים יאמר מזמור א. וכן בליל הושענא רבה יאמר יעוט הנה. כאשר נוהג כל הלילה:

תפלה לליל שבועות והושענא רבא

יהי רצון מלפניך יהוה אלהי ואלהי אבותי שאם נתחייבתי לפניך כרת בבית דינך הצדק על חטאתי ועונותי ופשעי המרבים יהי רצון מלפניך שיהא חשוב צערי שנצטערתי בלילה הזה ונדדתי שינה מעיני ששתים עלי בעון חמלתך החיא עינא פקיחא דלא נאים ותיר תדיר שנאמר הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל ותקרע גזר דיני הרע מעלי. ותחנני ותברכני מאוצר הכסף העומד לימין העליון שהוא קל להוציא משם ותתן לעבדך (פלוני) בן אמתך (פלונית) חיים ארוכים לעסוק בתורתך יומם ולילה ויהיה הצער שיש לי בעיני תקון לפגם הראות שפגמתי בעניין עיראין כאשר הרע בעיניך עשיתי. ויתנקן הפגם ההוא בכל המקומות שפגמתי מארבע עולמות אצילות בריאה יצירה עשיה ותצילני מעונש חבוט הקבר מהמלאך המשבר את עיני האדם אחר פטירתו בקבר ועל ידי צער זה אפטר מאותו צער ותשפיע עלי משפע הטוב מכתר עליון להצילני מכרת אשר נתחייבתי ולמען שמך הגדול הגבור והנורא (אלד כשהוא במקורו אאהלידה) שתבטל מעלי כל גזרות קשות ורעות ותהיה למוד זה נחת רוח לפני כסא כבודך ותתן בנו כח לעמוד על המשמר וללמוד תמיד לפניך ולהגות באמרי תורתך ולהיות מן העומדים לפניך בלב שלם ובנפש חפצה לומדים תורתך לשמה ולברור כל נצוצות הקדושות שנתפזרו בין הקלפות על ידינו ולהחזירם אל הקדושה ליחדא שכינתא בבעלה לאוקמא יתה מעפרא ולתת נחת רוח ליוצרנו ודבק נפשנו ורוחנו ונשמתנו לעבדו וליראה אותו בלבב שלם: ויהי נעם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו: ברוך יהוה לעולם אמן ואמן:

סמוך לעמוד השחר. יתפלל תפלה ז:

רבונו של עולם. מודים אנחנו לך. על חסדיך הרבים אשר עשית עמנו ועם אבותינו. והיום הזה קרבתנו לפני הר סיני. ובחרת בנו מכל העמים. ורצית בנו. ונתת לנו תורתך הקדושה על יד נאמן ביתך משה רעיא מהימנא. מה אנו ומה חיינו. כי עשית עמנו חסדים גדולים ורבים כאלה. ואלו פינו מלא שירה כים. אין אנו מספיקים להודות לך על אחד מאלפי רבבות חסדיך הרבים והעצומים בכלל ופרט. ועל אשר זכיתנו בתורתך הקדושה ועל כולם יתברך ויתרומם ויתנשא תמיד שמך לעד. וכל החיים יודוך סלה. והנה הלילה הזה קרינו בתורתך הקדושה בתורה נביאים וכתובים ובזוהר הקדוש. לתקן את שרשם במקום עליון. ולעשות נחת רוח לפניך. ולחבר הדודים יחדיו. ואתה בטובך תרחם עלינו. ותקבל לימודנו לרצון. ובכח תורתך הקדושה. תשפיע לנו שפע ישועה ורחמים ותצילנו מיצר הרע. וקיים לנו מה שהבטחתנו על ידי עבדיך חכמי ישראל. הבא לטהר מסייעין אותו. פתחו לי פתח כחודה של מחט. ואפתח לכם פתח כפתחו של אולם. אנא ה' חוס וחמול עלינו. ודשפי התעוררת לבנו באהבתך ותורתך יתמידו ויתרבו. עזרנו אלהי ישענו על דבר כבוד שמך וחזקנו ואמצנו בתלמוד תורתך הקדושה. ותזכנו לעסוק בתורה לשמה אנחנו וזרענו וזרע זרעינו. בקדושה ובטהרה. ותזכנו לשמונה וארבעים דברים שהתורה נקנית בהם. ותתן לנו כח לעשות חיל. ותזכנו להתרחק מהגאוה וכעס והקפדה. ונכיר מיעוט ערכנו. ונפשנו כעפר לכל תהיה. ותזכנו

להתרחק מלשון הרע וחנופה וליצנות ושקר וכזב ומרמה ודבור חול בשבת ויו"ט וכל דבור אסור. ותזכנו להתרחק מתאות התענוגים ונאכל לשובע נפשנו וכן בכל צרכינו ותזכנו להתרחק מכל דאגה ועצבות ושחורה. ונהיה שמחים לעבודתך וליראתך. ותזכנו להשלים תיקון נר"ן בגלגול זה (ויהי רצון מלפניך יהו"ה אלהינו ואלהי אבותינו. אב הרחמים אדון הסליחות. שאם נגזר עלינו ח"ו להכרת בהכרת רשעים. יכבשו רחמיך את כעסך ויגולו רחמיך עלינו. שיהא חשוב צערנו שנצטערנו הלילה הזו וקמטנו שינה מעלינו. לקרוע רוע גזר דיננו (יכוין בשם קר"ע שט"ן) ונהר יוצק יסודנו. אני בצדק אחזה פניך אשבעה בהקיץ תמונתך. ותחוס ותרחם עלינו. ואל תכריתנו. לא כרת דיומי. ולא כרת דשני. ולא תכרת נפשנו מלהעלות מ"נ למעלה. ולא תכרת נפשנו מלהזדווג בבת זוגה בעולם הנשמות בהכרת רשעים ח"ו. ותשפיע עלינו הוד ישועה ורחמים מכתר עליון להציל נפשנו ממות. ולהחיותינו חיים ארוכים דשנים ורעננים לעבודתך. ותזכנו למקום שהרוחות והנשמות נחצבות משם. ונזכה להיות מהעולים והזוכים לחיי העוה"ב ובכח שמך הקדוש (אאהילד"ה) תבטל מעלינו ומעל כל בני ביתינו. כל גזירות קשות ורעות. ותשגיח עלינו בעין חמלתך. שנאמר בו. הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל. ויהיה הצער שנדדנו שינה מעינינו בלילה הזו. לתיקון מה שפגמנו בעיינין עילאין. והרע בעיניך עשינו. ונפטר מלהתגלגל נפשנו בעוף הנקרא ראה בעון פגם הראות. ופצנו והצילנו. מעונש חיבוט הקבר. ומהמלאך אכזרי המשבר עיני הרשעים בקבר. ובצער שנדדנו שינה מעינינו. נפטר מאותו הצער. ותנוח נפשנו במשכנות מבטחים. והנה התורה הקדושה שבה נתעסקנו הלילה הקדושה הזו. היא נפלאת. והשמות הקדושים היוצאים מכל מה שקרינו. המה ימליצו טוב בעדנו. לקבלנו בתשובה. ולקרוע רוע גזר דיננו. ונפטר מכל צער. וכל המקטריגים אשר נבראו בעונותינו. ימותו בכח קדושת תורתך הקדושה. אנא הבט בעמלינו. ואל תביט במעללינו. ותבא לפניך שועתנו. לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה. ויצאו מים חיים מלובן העליון דרך רחובות הנהר לקו האמצעי. נהר פלגיו ישמחו עיר אלהינו. לטהרנו מכל פשעינו. ואתה בטובך תעורר רחמיך. ויפן מצחא דא"א רעוא דכל רעוין במצח ז"א. ועינא דא"א בעינא דז"א. ובכן יתבטלו כל הדינין והיו כלא היו. כי אתה חפץ בתשובת הרשעים. חננו ועננו ושמע תפלתנו. יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי:

(יז) במקום גומרים הכל. : (יח) מוציאין ב' ס"ת בא' קורין בפ' יתרו. נחותה השלישי (והאומרים פיוט אקדמות. יאמרוהו קודם שמברך הכהן. כך הנהיגו גדולי הדורות. וא"ז להפסיק בו בתוך קריאת התורה (ע' ל' ס' הזוהר פ' ...) אין זה צריך לפניו. ולא יפסיק ממגילתא. אע"ג דמר אבא רבה הגאון החסיד בעל שער אפרים [הא"ח סי' י'] כתב דחיק טובא ומיתא ליה לאשכוחי נפשיה אהך מנהגא. מאן יהיב לן מעפריה ונלוק עיינין. איברא לא חזינא לאמ"ש חסידא קדישא דעביד הכי. ויש לפקפק הרבה על דבריו. אלא שאין כאן מקום להאריך. ותמהני על השואל בלא מדעת במחילת כבודו. שם באותו ענין. דהא איתא דפייטה הכא שני הסיה דכתבוד על הדבר. הא ודאי לא שייך אלא באחינו האשכנזים. דחשידי אהכי. להפסיק כל הברכות וקריאות. כל הלכה שהנה הכאיבו בלבני פיוטיהם. במחילת כבודם כי רב הוא. ואף כי ... והמכי משה קעבדי. ולא יקופה שבר ... אלהים. ואולי גם מעשה דלוי סים. וכתבו בעל חוות יאיר סי' כ'. וכחוסר לדעתו ז"ל בכללות ענין הפיוטים לפי ענין הדורות הכם. במ"ש במכתב אלהים בס"ד. מפאת"כ בזמננו זה. ודאי לא לרצון יהיו לפני ה' ההפסקות. ומה מכריתם לכל התורה כלו. ולקבל עליהם אחריות גדול כהנה. אם אמנם גם בעיני יקר הפיוט כתוב כלו. גם אם אומרין אותו. לפי שאדם גדול חברו. ונאה למי שאמרו. אבל ח"ו להעלים על הדעת. שמחברו תקן להפסיק בו בתוך קה"ת. אשר לא מה ולא עלתה על לבו. אלא שהדורות הבאים. חשבו להגדיל כבודו בכך. אמנם כבוד שמים הוא בודאי בלא להפסיק. ויספיקו הכבוד אלהים הסתר. והיותר טוב. לאמרו קודם שפתחו ס"ת) : (יט) (כהן) עד אל בני ישראל (לוי) יעלו בהר (שלישי) יעננו בקול (רביעי) לרעך (חמישי) עד סוף סדרה [ונהגו שפותחין הס"ת ורואין שהוא מקום הקריאה מוק. ומכסין אותה במעיל שלה וקורין לכהן שיעלה. והשעולה אומרים אקדמות. ואח"כ מברך לפניה וקורא. ונהגו בכ"מ שאומר מגן אקדמות. לא הקורא. ונכון : (כ) יקרא עשרת הדברות בטעם העליון (ויכוין בשמיעתם. כאלו עומד שמה אצל הר סיני. והטועם מפי ה' ומשה עבדו) ואסור לקרות אותם בעליון ותחתון כאחד. וי"א לקרות רק פסוק אנכי עד לא יהיה בתחתון : (כא) יש מקומות שנהגו. לקרות הציבור הי' דברות עם שמקרא. ויש לנהוג כהם. אך אין קפידא כ"כ. ויש שנהגו כשמגיע הקורא לעי' הדברות שותק. והקהל אומרים אותם ואח"כ הקורא : (יט) נהגו לעמוד בעת קריאת הי' דברות. ואסור ליחיד לישאר יושב ואסור להפסיק בהם. וה' קורא כולם. (כ) במקום שנהגו לקרות להרב לעי' דברות. אין לשנות. וקורא אפי' אם הוא כהן. ואם הוא אבל תוך ז'. לא יעלה. וקורין לעי' דברות לגדול העדה. וקודם שיקראם. יאמר הפסוק רכב אלהים רבותים : (כא) אם דילג הי' דברות. אפי' קרא ה' גברי והגיע הס"ת. יוציא ס"ת ויקראם לעולה א' בברכה תחלה וסוף. וי"א שאם אמר קדיש. א"צ לקרות עוד לא'. רק הקורא יקראם בקול רם בלי ברכה. ואם רוצה לקרות עוד לא' ולומר קדיש שנית. אין מוחין אותו : (כב) אם קרא הי' דברות לה' גברי ולא קרא כל הפ'. אם הס"ת עדיין על השלחן. מוסיף עולה א' וקורא עמו מה שדילג בברכה תחלה וסוף. ואם קרא בלי ברכה תחלה. יברך עכ"פ בסוף. ואם לא בירך. אפי' הס"ת עדיין על השולחן. או לא קרא כלל וסילק הס"ת אחר שסיים הי' דברות. יצא : (כג) טעה וקרא כל הבכור. וזוכר קודם שבירך האחרונה לאחריה. יגלגל ויקרא בחודש השלישי לעולים כהאחרים. ואם כבר קראו בס' כל הבכור. מגלגלין לענין ה'. ואם כבר בירך ואפי' אמר קדיש. קורא עוד עולה א' וקורא עמו בחודש השלישי. כל הפ' : (כד) טעה וקרא שור או כשב. אם ס"ת מתוכסה. יחזור ויקרא בחודש השלישי : (כה) אומר] קדיש. וגולל ס"ת. והוי יודע שביום מ"ת זה. קורין הדברות בטעם העליון. כמו שהוא מנהג מוחזק ביד גדולי ישראל (בודאי לא מחוש לדברי המפקפקים [הרז"ה] אשר לא בדעת מלין יכביר. להסיר אביר ולא ביד חזקה כ"א בפטומי מילי גמיר וסביר. והנה הכאבי על תלמודיו ועל דבריו בשע"א בס"ד) אבן לא רבים יחכמו להבין ולהבדיל בין טעם התחתון והעליון. לכן נאמנו פה בחור לעיניך [תמונה למיל] : (כו) בס"ת ב'. קורין למפטיר בפ' פנחס. וביום הבכורים. עד והקריבם וגולל ס"ת ומפטיר ביחזקאל א'. ויהי בשלשים שנה. עד ברוך כבוד ה' ממקומו ונהגו בו סלסול. שאין הקטן מפטיר בה : (כז) אשרי. יהללו. ומחזירין ס"ת למקומן. וחצי קדיש. מוסף של י"ט מחזיר ש"ץ התפלה. ועולין לדוכן. קדיש שלם. אין כאלהינו. עלינו. קדיש יתום. שיר הכבוד. קדיש. מזמור כ"ט לפי מנהג

ומזמור ואנו מנהגין לומר ס"ח. קדיש: (כח) סדר עבודה. שם לנוסף די"ט של פסח. ואומר. כך היתה עבודת קרבן מוסף י"ט עלה בבית אלהינו כו' אח"כ אומר:

סדר עבודת מוסף של עצרת

אחר מוסף היום ומנחתו. הביאו בשביל שתי הלחם. פר אחד. ושני אילים. ושבעה כבשים כולן עולות. ושעיר אחד חטאת. ועש"ם כמשפט. והקריבו את מנחתם. הביאו שתי חלות. כל אחת מהן עשרון סולת חטים. מנופה בשתים עשרה נפה מתוך סאה ומחצה. לכל חלה. ובאין מן החדש שבא. לישתן ועריכתן מבחוץ. ואפייתן מבפנים. כיצד עושה אותן. מביא שאור כמקום אחר. ומוסיף עליו עד כדי עשרון. ומחמצו מאתמול (א). אורך החלות שבעה טפחים. ורחבן ארבעה טפחים: וקרנותיהן ארבע אצבעות. ומביא שני כבשים לזבח שלמים. ומניפן אפילו במזרח המזבח עודם חיים. אח"כ שוחטן. ומקבל דמן בצפון. נתן במזרק מדם כל אחד מהן שתי מתנות שהן ארבע. השיריים נשפכין על יסוד דרומי. הפשיטן קרען הוציא אימוריהן. נתנן במגס להקטירן. ולוקח חזה ושוק מכל אחד מהן ומניחן בצד שתי הלחם. ומניח שתי ידיו מלמטה. חוזר ומניף הכל כאחד. מוליך ומביא. מעלה ומוריד. הקטיר האימורין. והקריב את מנחתם. על ידי שיר (ב). שאר בשר הכבשים נאכל לכהנים. וכן שתי החלות. נוטל כ"ג אחת מהן. והשנייה מתחלקת לכל המשמרות (ג) ושתיהן נאכלות אותו היום וחצי הלילה. כבשר קדשי קדשים. וזהי עבודת קרבן מוסף דיו"ט של עצרת ושתי הלחם בבית אלהינו. שיבנה במהרה בימינו אמן יהי רצון שיחשב לנו כאילו הקרבנום בבית הבחירה. ובזכות זה יתברכו פירות האילן בשנת זו. וינצלו מסארה ותעלט לארצנו ונעשה לפניך קרבנות חובותינו כמצוה וכתורה. כן יהי רצון. אמן:

(א) שאינו דוחה לא שבת ולא יו"ט: (ב) הלל מכס לפני המזבח: (ג) כהלל בשבת. אומר לו הילך מנה סלך ממן:

(כט) מלות שמחת י"ט הקדוש הזה. גדולה מאד. והנה היא על כל שמחת שמים הקדושים. מר בריה דרבינא. כולה שתא יתיב בתעניתא. בר מעצרתא כו'. ומפרשים גדולי הפוסקים. שאפי' פ"ח לא היה מתענה בו. ור"י עבדי ליה עיגלא תילתא. אמר אי לאו ההוא יומא. כמה יוסף איכא בשוקא: (ל) מנהג ישראל לאכול בו מאכלי חלב. ע"ש דבש וחלב תחת לשונך. שנאמר על התורה. ובעלי הרמזים מצאו לו מקרא מן התורה. מנחה חדשה לה' בשבועותיכם ר"ת מחלב. ואמנם אין שמחה אלא בבשר. והבר נ"ל גם כן שהוא א' מד' פרקים שמשחיטין הטבח. והכי מוכח נמי מר"י הנ"ל דמגוס הו בבשר. ע"כ ודאי צריך לאכול בשר עכ"פ: (לא) ודע שיום מ"ם. יום הרגין יוכבד במרע"ה. שעל ידו נתנה תורה ביום זה. וגו נתגלגל הכל. שנכרת בפרק זה כמש"ע. פקח נא עיני הכלך והלא כמה מכוונים דברי רז"ל הקדושים. תורת אמת היתה בפיהם. כל רז לא אניס לך: (לב) וז"ל גילה ברעדה ביום זה. כמו שנתנה תורה באימה וברתת. שנאמר וירא העם וינעו. ועוד שהוא גם יום דין לפירות האילן. והוא כנגד יצחק אבינו ע"ה (ואולי בו נתעברה שרה אמנו. למ"ד בפסח באו המלאכים) אע"פ שגלגלת החודש ביעקב אבינו ע"ה שמזלו תאומים וכמ"ש בס' הזוהר (ועמדי במלכותו בטי'. גם הוא גבורה) כי"ע עצמו סוד בחי' גבורה הממותקת. ונתנה מימינו אש דת. וכן מרע"ה מנחי' דין שיקב את ההר: (לג) ראוי לקרות של הפולת מאמר מס' הזוהר:

בחודש השלישי לצאת ב"י וגו'. דשליט ביה אוריאל רב ממנא. ותלת מאה ושתין וחמש רבוא משריין עמיה. כחושבן יומי שתא. וכלהו אית לון תלת מאה ושתין וחמש מפתחן. נהורין מההוא נהורא דנפקא מגו חשמל עילאה פנימאה גנוז וסתים. די רזין לדאתון קדישין עילאין דשמא קדישא תליין ביה. ואיהו רזא דאיש תם מריה דביתא. איש האלהים. תם דתמן סיומא וקשרא דתפילין. ויעקב איש תם הוה. ובדיוקניה קדישא. רזא דחשמל פנימאה עילאה טמיר וגניז. וכל נהורין סתימין עלאין. נקיט איהו ונפקי מניה. זכולהו משריין נקטי אינון כמתחן דההוא נהורא דנפיק מגו חשמל. וההוא נהורא כליל בתרין נהורין ואינון חד. נהורא קדמאה. איהו נהורא חוורא דלא שלטא ביה עינא. ודא איהו נהורא דגניז לצדיקייא. כד"א אור זרוע לצדיק וגו'. נהורא תנינא. איהו נהורא מנצצא מלהטא כגון סומק. ואתכלילו תרין נהורין כחדא והוו חד. והא אוריאל רב ממנא וכל אינון משריין מנטלי ההוא נהורא. ובגין דכליל בתרין אקרי תאומים. ועל דא שלטא בית ההוא מזלא דאקרי ברזא דיליה תאומים. וביה אתייהיבת אורייתא. ומכאן אתמשכן דרגין לתתא עד דסלקין בשמהן לאנהגא עלמא. כל שאר מזלי לית לון פה ולשון. והאי אית ליה פה ולשון סליקן כחדא. ובכלהו סליק תאומים תומים כתיב ועל רזא דא כתיב והנה תומים בבטנה. אי תימא דתרין תרוייהו קאמר. לאו הכי. דהא עשו לא סליק ברזא דא. אלא בגין יעקב קאמר. ושבחא דא דהוה במעהא דההיא צדקת קמשבח קרא. ובגין דהוה תמן ההוא רשע. אסתלק מתמן אל"ף. וכולא רזא חדא. יעקב נטיל ברזא דיליה תרין ירחין ניסן ואייר. ואתכליל ברזא דסיון דאיהו תאומים כו'. ובגין דיעקב איהו תאומים. אתייהיב אורייתא לבנוי בחודש תאומים. ואורייתא ברזא דתאומים. תורה שבכתב ותורה שבע"פ. בירחי תליתאי. ולעם תריתאי. בדרגין תליתאין. תורה. נביאים. כתובים. וכולא חד:

(לד) ומאחר שכל עיקר שמחתו בתורה האלהית. שהם נעלית מכל שמים. לכן משלימין בו קריאת כל המ"ע ול"ת שבתורה. והוא מנהג כשר וישר. וצריכה להיות קריאה בכוונה המביאה לידי עשייה כשיודמנו לידיו. שאסור לעשות ככל אשר תמצא ידיו. לפסוק רצון הש' יתאוה ללבב שרמזנו לקיימן כולן בפועל ממש אם היה אפשר. ומה שאפשר מהם במעשה מחמת כחותם. שעלה הקריאה במקומו. והאוהב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה. מעלין עליו כאילו עשאה. אבל הקורא בלב רחוק. רק מצות אנשים מלומדה. אינו כלום: (לה) שאר דיני ומנהגי י"ט ונעמה שלו. נתבאר לעיל בי"ט דפסח: (לו) ז' סיון י"ט ב' של גליות. כבר נ"ל שדינו ומנהגו כראשון (הון מקצת דברים: (לז) קורין ט של הבכור (בשבת עשר תעשר) כמו באחרון דפסח: והכל שבפטו. כן מבשם י"ט זה האחרון דעצרת: (לח) אם דינו ס' שבעה שבועות. יחזור ויקרא חד גברא בברכה. ולומר קדיש שנית. ואם סילק ס"ת כא' מהשלחן והניח הב'. אם עדיין לא בירך לקריאת מפטיר. גוללה לשבעה שבועות וקורא. ואח"כ גוללה למפטיר. ואם בירך. גומר בה קריאת המפטיר. ואח"כ גוללה לשבעת שבועות וקורא ומברך לאחריה. ואם קרא ג"כ ועדיין לא בירך לאחריה. גוללה שבעה שבועות ומברך לפניה (ואם אינו רוצה לברך לפניה. אין מזכירין אותו) וקורא מברך אחריה. ואם הגיע הב' ס"ת. יחזור ויוציא ס"ת. ויקרא באחד גברא שבעת שבועות בברכה תחלה וסוף: (לט) אם דילג כל הבכור (ועשר בשבת) והתחיל רק שמור את החדש: יצא. ואם הכיר קודם שאמר קדיש. קורא עוד א' ומסיים עמו כל הקריאה: (מ) טעה וקרא בחודש השלישי או שור או כבש או אמר מפטירות חוה"מ. יחזור ויקרא כל הבכור: (מא) הב' היה לבעולה קודם האחרון. ב' פסוקים קודם הסוף. יתחיל עם האחרון פסוק א' למפרע. ולא יקרא עמו ב' פסוקים אלו וג' מה' שלפני. [וה"ה בח' דפסח]: (מב) קורין למפטיר כמו באתמול. ומפטיר בחבקוק. וה' בהיכל קדשו עד גמירא וקורין מגלת רות (בלי ברכה) שמדברת מחסד. השבועות יום מתן תורת חסד. ולא ניתנה אלא ע"י יסורין. וכ"ה סימן מגלה זאת. גם אירע בכלות קציר חטים. שהוא בפרק זה: (מג) וצריך לדעת. שיום זה. אעפ"י שהוא י"ט של גליות בלבד. י"ל עיקר גדול מן התורה שאיתפס בו ביחוד. כי ביום נ"א לספירה היה מ"ת: (מד) ודע. שבו מתם נתעברה יוכבד ממרע"ה: (מה) ובו עלה להר לקבל שאר התורה. על כן גדול יום זה מאד. אעפ"י שאינו יו"ט אלא מדבריהם. וממולא דבר השכל מה כתב של חכמים יפה. והמורים דבריהם מיינה של תורה. ודי בזה למבין דבר מתוך דבר. לבקש מזה ומכוונא בו לשאר דבריהם הנעלמים. אין דבר רק כי אם ממנו: (מו) ראוי לקרות בו על הבאותו. מאמר מס' הזהר:

הני עשר אמירן דאורייתא. אינון כללא דכל פקודי אורייתא. כללא דעילא ותתא. כללא דכל עשר אמירן דבראשית. אלין אתחקקו על לוחי אבנין. וכל גניזין דהוו בהון. אתחזון לעיניהון דכולא. למנדע. ולאסתכל א ברזא דתרי"ג פקודין דאורייתא דכלילן בהו. כולא אתחזי לעיינין. כולא איהו בסוכלתנו לאסתכלא בלבא דישראל כולהו. וכולא הוה נהיר לעינייהו בההיא שעתא. כל רזין דאורייתא וכל רזין עלאין ותתאין לא אעדו מנייהו. בגין דהוו חמאן עינא בעינא זיו יקרא דמריהון. מה דלא הוה כההוא יומא מיומא דאתברי עלמא. דקב"ה אתגלי ביקריה על טורא דסיני. ואי תימא הא תנינן דחמאת שפחה על הים. מה דלא חמא יחזקאל נביאה, יכול בההוא יומא דקיימו ישראל על טורא דסיני. לאו הכי. בגין דההוא יומא דקיימו ישראל על טורא דסיני, אעבר זוהמא מינייהו. וכל גופיהו הוי מצחצח בצחצחא דמלאכין עלאין. כד מתלבשי בלבושין מצחצחן למעבד שליחותא דמריהון. ובההוא מלבושא מצחצחא עאלין לאשא ולא דחלין. כגוונא דההוא מלאכא דמנוח כד אתחזי ליה ועאל בשלהובא וסליק לשמיא. דכתיב ויעל מלאך ה' בלהב המזבח. וכד אעבר מינייהו ההוא זוהמא. אשתארו ישראל מצוחצחין בלא טנופא כלל. ונשמתין לגו כזהורא דרקיעא לקבלא נהורא. הכי הוו ישראל דהוו חמאן ומסתכלן גו יקרא דמריהון. מה דלא הוה הכי על ימא. דלא אתעבר זוהמא מנייהו בההוא זימנא. והכא בסיני דפסקה זוהמא מגופייהו. אפילו עוברין דבמעי אמהון הוו חמאן ומסתכלין ביקרא דמריהון. וכולהו קבילו כל חד וחד כדקחזי ליה. וההוא יומא הוה חדוה קמי קב"ה יתיר מיומא דאתברי עלמא. בגין דיומא דאתברי עלמא לא הוה בקיומא עד דקבילו ישראל אורייתא. דכתיב אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי. כיון דקבילו ישראל אורייתא על טורא דסיני. בדין אתבסם עלמא ואתקיימו שמיא וארעא. ואשתמודע קב"ה עילא ותתא. ואסתלק ביקריה על כולא. ועל ההוא יומא כתיב. ה' מלך גאות לבש לבש ה' עוז התאזר. ואין עז אלא תורה. שנאמר ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום. ביל"ו:

בשם הח"י. מה שמקשה הפמ"א בשם בעל העטרה מאמרות דכיון דביום ה' יצאו ב"י ממצרים כדאי' בשבת וביום ו' שהתחילו לספור הספירה נמצא דיום הנ' הוא ביום ו' ולכ"ע בשבת ניתנה התורה נמצא דביום ל"ט נתנה התורה ולמה עושין חג השבועות ביום נ', ותירץ דבא לרמז לנו ב' י"ט של גליות עכ"ל. תירוץ זה תמוה דא"כ יהיה יום הב' עיקר י"ט בזמיה ובני א"י שעושין רק יום א' מא"ל ועמ"ש על קושיא זו לעיל בסי' ת"ל סק"ב, וג"ל דמעיקרא לא ק"מ וכמ"ש הריב"ש סי' נ"ו שלא תלה הכתוב חג השבועות ביום מתן תורה אלא ביום הנ' לעומר אלא שבזמן הזה דידעינן בקביעא דירחא ולעולם ניסן מלא ואייר חסר נמצא דהשלמת נ' יום הם ו' בסיון ע"כ אנו אומרים יום מתן תורתנו וכן מבואר להדיא בפ"ק דר"ה ד"ו דתנא רב שמעיה עצרת פעמים ה' בסיון פעמים ו' פעמים ז' הא כיצד שניהם מלאים ניסן ואייר ה' א' מלא א' חסר ו' הרי להדיא כשהיו מקדשין ע"פ הראיה היה לפעמים חל חג השבועות בה' בסיון אף שעדיין לא ניתנה התורה אליבא דכ"ע אלא בו' כרבנן או בז' כרבי יוסי אלא ודאי דאין השקיעות בזה כלל ועמ"ש סי' ת"ל בשם סדר עולם ודו"ק:

אורח ג. לשאר ימי סיון

(א) ש״ס . סוא לסרו תג . וכבר מכר מספסו במתני י״ל דספר ספפקד: (ב) אבל זה תמור יומר . ואסור נהתענות בו . מפני שהיה יום סבות כשאל עצרת בשבת: (ג) עצרת י״ל בשלומין כל ו׳. שהיו מנהג ספרדים שלא נומר בהן תחנון . וכסן סוא: (ד) (י״ס

מ. כשנס ח׳ קורין פ׳ הגא וס״א): (ס) ס״ע ס . סלר יסודס ותת . בן ק״ס שנס: (ו) יום זה וסבא אחריו . סס י״ס של מגילם מגנים . נבסס גלו אבתי בים שלן (ליסי פלאים) ובקפלא . שסין יוד רעם לישראל בימי יואים: (ז) י״ז רי . מתס כתיבס על ספרי אלרס: (ח) וסוא י״ע מגלת סמנים . אסידם מגדל אר קבריס סס אלוס (י״ס . כשנס ש קורין בכטלומן):

סליחות לעשרים בסיון

(ט) כ׳ ס. קבעו תענית אחים כי פולין [על שהיו גזירות גדולות בשנת ת״ח ות״ט לאלף ששי . ונסרך דם ישראל כמים . ע״כ הגדולים שהיו אז גזרו ע״ז תענית ובכיה ביום זה בכל שנה . לקונן ולבכות ולהצטער על הריגת הצדיקים והחסידים וכלל ישראל במקומות אבריות מגונות . ועל גזר הבורא ית׳ כביכול שהגיע לו אז . ועל גזר יסורי הגופים שנעשו בהם שמסים קשים ומרים . ויסין זה בכל סיום שנים זה . ויתשב לו לעבודה גדולה לבורא יתברך ושכרו הרבה מאד . לכד הסכר ממה שכתב י׳ כאלו הקריב חלבו ודמו על המזבח: אומר סלח לנו אבינו עד לכל קוראיך (בסליחות כב״ב) ואח״כ לומר זה:

למה יי תעמוד ברחוק תעלים לעתות בצרה. למה פניך תסתיר תשכח ענינו ולחצנו: אל תסתר פניך מעבדך כי צר לי מהר ענני: ענני יי כי טוב חסדך כרוב רחמיך פנה אלינו. אל ישוב דך נכלם עני ואביון יהללו שמך: כרחם אב (כיו״ק)

א״ב. ואחר כך ת כפול. ואח״כ חתום שלמה הקטן יגדל בתורה: אלהינו ואלהי אבותינו

אֲנִי יוֹם אִירָא אֵלֶיךָ אֶקְרָא. בַּל יַעַשְׁקוּנִי זֵדִים עוֹזְבֵי יְקָרָה. גְּמוּל לְהָשִׁיב שֵׁב לְבִקְרָה. דִּין רֶשַׁע וְעָוֶל מִלּוֹאָם יִקְרָא: הַחוֹשְׁבִים לְהַשְׁכִּיחַ שֵׁם קֹדֶשׁ הַנִּכְבָּד. זֶה דַּרְכָּם טוּבֵי עָם אִבֵּד. חָשׁוּךְ הַשְּׁאָר כְּתֹשֶׁם בְּבֵית הַבַּד: טָרוֹף טֹרֶף אָדָם לְמִדּוֹ בְּמִדְבָּר. יַדּוּ גּוֹרָל כְּעַל הֶפְקֵר בַּמִּדְבָּר. כִּמְעַט כָּלוּ וְלֹא יַעְדְּרוּ דָבָר. לוּלֵי כְּרַחֲמֶיךָ אָדוֹן בְּחֶסֶד דִּבֵּר: מִי יְדַהֵר אַחַר מְחוֹתֶיךָ לְדִינָה. נוֹכְחָיו לְהָשִׁיב מֵחֲלָצָיו לְזִינָה. סַרְנוּ וְסוֹעַרְנוּ וְנִשְׁמְטָה חֶרֶב הַיּוֹנָה. עִמְּךָ הַדִּין וְיָדְךָ עַל הָעֶלְיוֹנָה: פֶּן יֹאמַר יְכָלְתִּי בַּעַל הַמּוֹט. צָרֵי יְהוּדָה יָגִילוּ כִּי אָמוּט. קְרָא לְמַכּוֹרֵי חִנָּם שְׁנַת שָׁמוֹט. רָשָׁע הַפּוֹשֵׁט יָסוּג אָחוֹר וְיִקְמוֹט: שִׁטָּתְךָ קוֹדֶם וְלוֹ נוֹשִׁים מְבַקְּשִׁים. שֶׁעֲבוּדְךָ לְהַרְחִיק רַבּוּ אֲדוֹנִים קָשִׁים. תְּחוּמֵי סִימָנֵי מְצָרֶיךָ לַעֲקוֹר מְבַקְּשִׁים. תְּבוּאָה קֹדֶשׁ לְבַלַּע מְלִילוֹת וְקַשִּׁים: שְׁפֹט רָעָה תָּבִיא עֲלֵיהֶם וְהַאֲשִׁימֵם. לָמוֹ עוֹלֵל וְהִתְעוֹלֵל בְּכוֹבֶד יְשִׁימֵם. מְנָת כּוֹסָם פַּחֵי מַפַּח הַגְּשָׁמִים. הֲשִׁיבֵם שִׁבְעָתַיִם נָקָם בְּרִית וְהַשִׁימֵם: הָעִיר קִרְיַת שִׁירַת נֶגְדְּךָ נְהַלְלֵנוּ יָם גְּאוּלִים הֲדָרְךָ לַעֲבוֹר קְהָלֵנוּ. בְּךָ תּוֹחַלְתֵּנוּ וְאַתָּה רַב הָאֵל מְהֻלָּלֵנוּ. נַחֲמֵנוּ נָא יְהִי חַסְדְּךָ עָלֵינוּ: אל מלך

הבט משמים וראה מזבול קדשך ותפארתך: איה קנאתך וגבורותיך המון מעיך ורחמיך אלי התאפקו: אתה פוררת בעזך ים שברת ראשי תנינים על המים: אם עונינו ענו בנו יי עשה למען שמך: כרחם אב

אלהינו ואלהי אבותינו

א״ב כפול. ואח״כ חתום גרשום בר יהודה. והוא רבינו גרשום מאור הגולה

אֵיךְ כָּל נִפְלְאוֹתֶיךָ הַגְּדוֹלוֹת וְהַנּוֹרָאוֹת. אֲשֶׁר סִפְּרוּ לָנוּ אֲבוֹתֵינוּ יהוה צְבָאוֹת: בְּרֶדֶת יִשְׂרָאֵל מִצְרַיְמָה בְּשִׁעְבּוּד וּתְלָאוֹת. בְּחַבְלֵי אָדָם

איה. אבותינו . שעשית לאבותינו במצרים ואחר נחתם מסם . ועתה למה תשכחנו: ברדת . כשירד יעקב אבינו ובניו למצרים לשעבוד ויגיעה . משכתם לשם בעבותות אהבת יוסף . בגלותו . ולא בכבלי ברזל ובאזקים: גם

משכתם ולא בשלשלאות: גם מעבידיהם בקשה עבודה. גזרת ביאור ובוריהם לאבדה: בנתם סאה בסאה מדת במדה. תלים תוצאת ברכוש כל חמדה: הים וגליו בעזך פוררו. הירדן הובשת וגל עברו: ובמדבר כלכלתם ודבר לא חסרו: ומלכות ועממים בידם נמסרו: וגזו הטוב ורדפום מבניתים. ועקוד ושמעת והעמדת להם מושיעים: תנו בארצם כל טוב שבעים. חטאו וגלו ופקדתם לשבעים: טפלו שקר ונתנו למרמס. טרדום למדחפות אנשי חמס: יצאו מארצם וקץ חרותם נכמס. ישבו בגלות והיו למס: כח אמץ פלטת הנשארת. כשלו מכובד רעה ממארת: לעת ראשונה פקודה משמרת. לבא שנה אצה וממהרת: מעת לעת צרתי מרובה. מיום שעבר קשה תבא: נלאיתי נשוא על מדהבה. נואמת מדוד תבא הבאה כבה: סגולתך קוראים בצר. סבבם לאל בורא ויוצר: עד אנה יהוה אקרא מתצר. עני כמרחב ידך לא תקצר: פשעים אם עצמו בינם וביניך להבדילה. פרגוד אם נגעל בפני התפלה: צור בכסא כבודך תתור מחילה. צעקתנו לפניך תבא פני כבודך להתקבלה: קרא שנת רצון מעוצב להנפישי. קבץ נפוצותי בעבור בראשי: ריבה יהוה ריבי נפשי. רצה להחליצנו אלהי קדושי: שיני רשעים בחצץ תגרוס. שכול ואלמן אותם תהרוס: תשפוך דמם ארצה לרוס. תמורתה הותר באמונה לארום: נהור פרצת סוכה נופלת. רומם קריה עד עפר מושפלת. שבותה נחם נחמה מכופלת. מאורה תאר ותאיר מאופלת: בנה עירך כימי עולם. רפא מזבחך היכל ואולם. יהודה וישראל שם יעבדוך כולם. יגדל שמך מעולם ועד עולם: אל מלך

[illegible]

[illegible]

אלהים אל דמי לך אל תחרש ואל תשקוט אל. כי הנה אויביך יהמיון ומשנאיך נשאו ראש: הנשא שופט הארץ השב גמול על גאים: כרהם לג

א"ב כפול ואח"כ חתום שלמה קטן חזק וי"א כי חתום דוד ברבי משלם הקטן חזק

אלהים אל דמי לדמי. אל תחרש ואל תשקוט למתקוממי: בקשתו דרשתו מיד מחרימי. כל תכמתו ארץ בכל מקומי: גל יגלה לפניך ישפך ויזלף. גם כפורפרך מלא גויות יגלף: דון ידין שואף תלף בתלף. דמי עניך הנשפכים כשגרי אלף: התיעצו יחד סוף ספך בעל. הלוט הלוט פני כל הארץ להעל: ולא יזכר שם ישראל המנעל: זרע קודש בנים לא ישקרו. זה אלי ואנוהו ענו ושוררו: חבל נחלתנו תוא גבו נתאמרו. חית יחידתם בצרור החיים צררו: טף ונשים תשלימו יחד לעקד. טלאים תמ. נקרים בלשבת בית המוקד:

[illegible]

[illegible]

יחיד ונשא עליו נחרג ונשקר. יחודו ניתר לו לכבר ראש ליקוד: כבשים בני שנה תמימים: כבשי זבחי אמורי שלמים: לאמותם אומרים לא תכמרו כתמים. לקרבן אשה ליחוח נתבקשנו מטרומים: מפרפרים הילדים זה על זה מפרכסים. ממהרים שחוט אחרים. ודמיהם מתבוססים: נתון על רובד היכלך ואף למטרסים. נגד עיניך לעד יהיו תוססים: סדרו לפניך סדר מערכת גדולה. סובב גם היסוד קטון מהכילה: עוללים יונקים הנזבחים כליל לעולת. עולתך ידשנה. יזכור כל מנחותיך סלה: פנות נערות מלאו קרבני זבחים. פדרים ואיברים הראש והרגל והנתחים: צרידי מנחות כמה עשרוני מוחים. צדקניות קיניהם המה עוללי טפוחים. קרין למזבח תם בני כי בב. קרבן העם לכפר תלמיד עם צובב: בחש מורבך ח מאז לא נתקרב. ריח ניחוח מנחת יחודה תערב: שרתי כהנת כושת נשים כאנשים. שחיטת זריקת וקבלת מקריבים ומגישים: תקרובת מנחה טהורה נפשות הקדושים. תנופת חזה ושוק ולחיי וראשים: דמעות ספה וספה נובעים ומקלחים. שוחטים ונשחטים אלו על אלו נונחים: דמי אבות ובנים נוגעים וסופחים. שמע ישראל צורחים: יראה יראת פעלת בנות בוטחות. כחום היום ערומות בשמש נשטחות: יפה בנשים מבקעי כרם נמתחות. מבין רגליה שליא וילד מפריחות. שמוע אם נשמע או נראה. להאמין. מי יאמין גדולה פליאה: מוליכין בניהם לטבח כלתופה נאה. העל אלה תתאפק כם נאה נאת: קדם נשענגו ותעמוד עקדת הר מור. טמון לישע בכל דור ודור לשמור: נתוספו אנה וכאלה עד בלתי לאמר. תו נקוח קום

תשמור לנו וצרותינו תגמור: אל מלך

מחר סנריסם לא יעמו סמבוקן בעיני ה'. וזהו כי כשת ונדבך בשביל פי' יחיד והוא (ספר ל' דקירס. כי מלמד שחוקרין בבקר נקרא מסקרא בארמי) ליקוד. ל' קידה: כבשים. ילדי ישראל לכח שחיטה כקרבנות שלמים בבהמ"ק (תמורי. קרבנות בל' חז"ל) והילדים אמרו לאמם. לא מנם ולא תגבר רחמנותכם עלינו. כי נזבח לה' כקרבנות: מפרפרים. מפרכסים. מין ממנה שעושה סחרוג בגלות נכמו: מתבוססים. מתגלגלים. כמו מתבוססת בדמיך (יחזקאל טז): מזון. תוקף. סדם זה יוכן על מורות כמין נכילך. תם יערכוהו בידים של א יקרות. ויפלה רצותה תמיד מגד עיניך כדי לנקום עליו: סדרו: ישראל: גדולה. ע"י שנהרגו רבים על קידוש שמך. עד שכסוב הם היסוד לידי מזבח של מעלה. גם מנבחזיק ובשותם: עולתך. עולה א תהי שמיטב בעינך ותקבלה לריח ניחוח. וחסר כל סמנחות שקרבו ישראל לפניך בקידוש ה': פנות. זויות וחדרי בתי כנסיות ומדרשות. מלאו בהרוגים רבים. וחתכום החלב לבד והאברים לבד: צרידי. הנה שהקריבו קודם מנחות יפיפות. עתה נהרגו ושפך מהם כמים מדום עסרון של מוח. והמה שהבנים מקיות שקריבו קינים. הקרים נחכם היקרים שנהרגו והנה משקלם לנדקה: קין. הנה שהקריבו קרבנות על המזבח ועכשיו ישראל בעת שהיה שמי מלהקריב.

עקרים חימקות של בית רבן. והמה קרבן טעם שכיפר עונם. נקרב ונהרג על קידוש ה' תלמיד עם רבו (גורב. ל' ערבה מרבכ): רחם. מנחה טאפה ברותחין לא נקרב מיום שחרב בהמ"ק (רתם. ל' מרחשת ויקרא ב: מורבך. ל' מרבכת תביאנה. שם ו): ריח. נבקרן. ביותתם ל' מנחה א שהקריבו ישראל א"ע על קידוש ה': שרתי. כהנים נכשרו לעבודת כהונה כלאנשים והמתו בניהם וקבלו והוליכו וזרקו הדם: ממנים. זכים כנחל נובע: נובעים. נועקים ומילולים: וסופחים. ומתחברים: צורחים. צועקים בקול מר פסוק שמע ישראל: יראה. ה' וגם יראה לפניו תמיד לזכרון. מעשי הנשים שבטחו בו. לאבר כאמצע היום כשהחמה בתקפה. ספסיפות ערומות. ופרשו מגד המתו. ואפילו נשים יפות לא רוחמו. ובקעו בטנם והמתות על סלכן. ועי"ז יצא מהמעוברות שבבטן הולד עם כרים שמונח בו: קדם. מקודם שמכתו שתעמוד לנו בעת צרה זכות עקידת יצחק בהר המוריה. טמון וצמור לכל דור לישועה. ועתה נוסף הרבה עקידות. אברהם אבות ואמהות שמסרו נפשם על קידוש ה'. עד שאין לספרם. ע"כ אל חי תשמור לנו זכות מדוקרים האלה. והאומר לצרותינו קץ (אמן. ל' נסירות: קום. ל' מרם. כמו יצא קום. תהלים יט):

אלהים באו גוים בנחלתך טמאו את היכל קדשך שמו את ירושלים לעיים: על פרי בטן לא ירחמו על בנים לא תחוס עינם: כרחם אב

אלהינו ואלהי אבותינו

ז"ב ואח"כ פזמון חילל בן יעקב חזק ואמץ וחתם כל חרוז בפסוק מקרא

אמוני שלומי ישראל נזרתם כשוהם. נטשתם ננתחם והיית כגבור גדתם. נדיבי עמים נאספו עם אלהי אברהם: בעשרים בסיון עמד פירות ומפריח. בתתקל"א לפרט נתנו בידו להבריח. כאחד נתרצו להעלות לאשים לתריח. הדודאים נתנו ריח: נגזר לבלות בפשם קלי פדיום. להרחיק חתיום. נתנם במגדל למבריחם איום. אף בי ישוב יהפוך ידו כל היום: דבר זה כשמעם נתרצו יחד. כבסין נעשת

אמוני. ישראל הנאמנים והשלמים כמתום. והפיכם מאיר כאבן שוהם. עזבתם. והיים כגבור נבל ואין יודע מה יעשה. ולזה כתנו: גומר. שגומר ספירות ומפריח האילנות: להבריח. לעבור על דת. ורצו יחד להשרף על קידוש ה' נחת רוח לפניו. והפילו הדודאים הרקים בכהם. רמז ליפרף ולתן ריח טוב: נגזר. בדעתו לבלות ישראל ולא נקבל

מתן ... ; ... להפריד הדיבוק הבינה למקום (כמיום. ל' דבק. על' האומים): אום. בגופם. דבר זה. לעבוד ע"ז: כבסין - כבסר

תשמע להשיב באהד . כלם בני איש אחד . מסח המשלמת מלהבהד .
שמע ישראל יהוה אלהינו יהוה אחד : תם כענו עליו נשליך יהב .
לערוך מערכת צוה קדושים להבהב . ויהי בעלות הלהב : ויאמת
להוציא אותם לבית תשרפה . יחדו שמחו כהכנסת כלה לחפה . עלינו
לשבח שבחו בנפש כסופה . הנך יפה רעיתי הנך יפה : זונו יחד
פרחי כהונה בעניבתם . יחיאל ויקותיאל בכהונה ובשרותם . באהב
נמתחו על העמוד לכפותם . מנעימים בחייהם ובמותם : חתמו
בחותם קודש בתורים וישישים . ועלו למנין ותם אחד ושלשים . יהודה
ויצחק משה חסידים מאששים . ויהודה עוד רד עם אל ועם קדושים :
טבועים בחותמם ארבעה בלי כחד . ברוך ושמואל אחיו נגעו
כאחד . מנחם ויהודה אחים באימה ופחד . הנה מה טוב ומה נעים
שבת אחים גם יחד : יחד הנשים לבית המוקד בתילך . אשת
רעותה מוכנת למהר ולילך . שבע עשרה מהם נמנו בפלך .
בשמחות וגיל תבאינה בהיכל מלך : כהגיע האש לאסירי ידי
הכהנים . נתקו המוסרות מעל ידי הבנים . צרחו צרפתנו האש
ויצאנו בגים . יתיצבו מלכי ארץ ורוזנים : לא שך חרון הצורר
מעליהם . צוה עבדיו להחזירם לבית מוקדיהם . הכה ופצע הכום
באלות ובמקלותיהם . תשיב להם גמול יהוה כמעשה ידיהם :
מלאכי מעלה יבכיון על דאבוני . כי בכו מכאובי וגדלו יגוני . שלשת
הגבורים אשר נפלו לפני . ויציקום לפני יהוה . נורא ואדיר
צופה בעלבון יראיו . לכבד לקרבנותיו משבחיו בנאיו . באלה
החסידים אשר נקראו מקוראיו . הכין יהוה טבח הקדיש קרואיו :
סמך ותוקף אות ופלא לגדלה . שרפת נשמה ונוף לא כלה . עין
ראתה ואוזן שמעה ומללה . גם להתנוסס מפני קושט סלה : עמדו
בנסיונם וקבלו דין בעליזות . ולא נסוג אחור לב ועינים נלוזות .
ראוים לקבוע תפלות עזיזות . ונצוטה ונבקשה על זאת : פדות
וכפרה יחוקקו לישרון בספר . יעמוד זכותם לעמם בעם להפר . על
הכהנים ועל כל עם הקהל יכפר : צדיק יצרח אפסו חסידי מזבח .
חנניה וחבריו מסרו נפשם לאבח . רבי עקיבא וחבריו בעלי הטבח .
כורתי בריתי עלי זבח : קדוש זכור יזכור זאת העקדה . עם עקדת
יצחק אותה להעדה . רצויה נעשיה כדת ובתעודה . זאת תורת
העולה . היא העולה על מוקדה : ראה תראה בעני ישראל . וקנא
לשמך הגדול ולחרבות אריאל . ולדם חסידיך השפוך הואל . נקום
נקמת בני ישראל : שפיכת דם חסידיך לעינינו תודיע . ועד מתי
תהיה כגבור לא יוכל להושיע . אויבי ריב תריב ודמיהם תשפיע .
אל נקמות יהוה אל נקמות הופיע : תבא תפלתי לפניך למעלה
למעלה . אנקת אסיר ודמי חסידיך להתקבלה . בהביאך על האויב
נחרצה וכלה . תבענה שפתי תהלה : תקול קול יעקב בצוחה
ובנהימה . מדם ששפכו ידי עשו להנקמה . שרפת בית הבחירה

תשמע סיני : כלם . אמרו כלם כמו יעקב שהיתה מטתו שלימה בלי פסול בזרעו . ולא נמצא פסולותו ע"י ע"ז : תם . כשמע של ה' הוליך נפשותם . עם הלויב שערך מדורה לשרוף הקדושים : מבהב . אמח עלים בהשק גדול . לקיים כך יפה : זונו . נתחברו פרחי כהונה ומקבצו יחד : ובשירותם . ל' שירות ועבודה : באהב . קשו אותם לעמוד על העמוד לשרפם : מאוששים . מחוזקים . כמו והתאוששו (ישעיה מו) : רד . מוסל בירלת ה' ונמנה בין קדושים : טבועים . ד' מחקקים בחותם קדוש ולא הוסרו מקדושתם : אחים . שרננו באימה ופחד . לקיים כמה ס' : יחד . כל הנשים יחד הלכו למקום המוקד בתרבה שבעיר הולך : פלנ . עם השבים שנהרגו נמנו הם . ועתה לו"ה : בשמחות . הלכו בשמחה ליהרג . כדי לבוא בהיכל ה' : נתקו . נקרעו המוסרות ונתבלו והם לא נכוו . ונעקו בקול . הלא ויקך אותם והרגה שבנים אותם ולוס לא שלטה בהם . ויתיצבו כו' וירחו שמבירים לגו חנם . ועכ"ז לא שקט חמת הצורר מהם : באלות . כמצמי באלה . מלי תבא האלה (זכריה ה) : דאבוני . מכאובי : יבכיון . שפכו דמם : נורא . אל אדיר והוא כמכים חרפה עומדת ישראל הצריכים ליראה ממנו . והוא מצדיקים כמשבחים אותו ונואים ממלכו . לקרבנות לכפר על הדור . הכין חסידים אלו לקרבנות וקדושים . ל' הזמנה) : סמך ותוקף . עשה ה' לגדיל הפלא . כמה שלא נשרף גופן רק יצאה נשמתן . וכל עין ואוזן שראתה ושמעה פליאה זו . אמרה כי [illegible] ישראל כדי להקטיר מדותיו [illegible] . וכשישיב לנס . ויאמרו האומות שהוא הדין . לפי שעמדו בנסיון : בעליזות . בשמחה ולנס לא [illegible] מאחרי ה' . ועיניהם לא [illegible] ממנו (נלוזות . כמו אל יליזו מעיניך . משלי ג) : ראוים . קדושים אלו לקבוע זכותם לזכרון בספרות חוקות : לישרון . לישראל : לעמם . עד ישראל : צדיק ה' צועק שכלו החסידים ושהיו על קידוש שמו : וחבריו . מישאל ועזריה : לאבח . לנהם הלם : כורתי . ברית עמי . ע"י שבחתו על קידוש שמי : לעמדה . לקשור ולחבר . כמו ענדם על גרגרותיך (משלי כה : תעודה . תואר לתורה : מוקדה . עלו לישרף על קידוש ה' : בעני . ל' עינוי : ולחרבות . לחורבן בהמ"ק : הואל . (כמו ויואל משה . שמות ב) תרצה לנקום עליו : תשפיע . תרבה שממה : כלה . פרישה וכליון . ולא ידברו שפתי לך תהלה : הקול . כמי יעקב נועקים מאד שתנקום על הדם ששפכו ידי עשו . ועל [illegible] בהמ"ק

תורתך המרוממת. תורת יהוה תמימה: יתאשרו על מחיצתן הרגי
גלויש. לא נסתפק לומר יהוה בקרבנו היש. נתחזקו במעוזם
כמו אריה וליש. להנחיל אוהבי יש: לנצח יריב ריבם למען
שמו. ידע בגוים לעינינו תשועת נואמו. בראש פרעות אויב מהרה
תהנקמו. הרנינו גוים עמו: לעמק תורידם בלא קבר להשפט.
ראה ותביטה אלהי המשפט. קיים נא באויבי החזון והמשפט.
והורדתים אל עמק יהושפט: בינה הגיגי אלהי תהלתי ותוחלתי.
שימה בנאדך ופניך דמעת לחיתי. קיים נא מהרה חזיון נבואתי.
ונקיתי דמם לא נקיתי: יען עברו חוק וחלפו תעודה. מקדשי
ציון תרשו ריקם להעמידה. נקמת הדם ונקמת החמס תצמידה.
חמס בני יהודה: קבל נא צקוני אל עליון. חיש מפלט והצל
שוד האביון. תשיב עירך ונוך כמקדם בצביון. ויהוה שוכן בציון:
חזק ואמיץ אמן יאמן באמונה. דברו הטוב ימהר ויחיש להקימנה.
המון עיר למאות וארמון לכוננה. ופדויי יהוה ישובון ובאו ציון
ברנה: אל מלך

בהמ"ק והתורה הרמה והתמימה: יתאשרו. ל' שבח. כמו אשרי שלים. הרוגי עיר גלוים רמוים להשתבח במקום שבם. על שקבלו יסורין באהבה. ובצדיקו הדין שבוא עבור טוב. ולא נסתפק אנו אין ה' בקרבם ח"ו. ותוך א"ע בה' מעוזם כאריה. כדי לנחול השכר המוכן לצדיקים (לית שם אריה). ריבם. של הנהרגים הצועקים חמס על הורגיהם. ובזה יגדל כבוד שמו: נואמו. שדיבר והבטיח לנו: מראש. בשנקום מהר מהאויב על שפרץ בנו מתחלה ועד עתה: ישבחו האומות לישראל על שדבקו בה' בכל תלאותיהם וידעו טובו ושבחו: לעמק. השייר שמתים לבור שלא יבואו לקבורה: החזון. נבואת יואל: והורדתים. אורד אותם לעומק הדין: בינה. אתה ה' שתמיד אהלל ואקוה לך. הבן הגיון לבי. והדמעות שמפלים על לחיי. השים לפניך במקום מיוחד לזכרון. וקיים לי עתה במהרה נבואת יואל עלי:

[...]קיתי. אף שאנקם אותם מסרע שעשו לי. מדם בני יהודה לא אנקם: יען. לפי שעברו חוק ה' והחליפו התורה. חרבו בהמ"ק. והרבו על [...]ון והעמידוה ריק מבתים ואדם. ע"כ תחבר יחד דם הרוגי ישראל והחמס שגזלו. לנקום עליהם: תחמס. על שגזלו לישראל: צקוני. שפיכת [...]שי. ושבר לגאלנו מצרה: בצביון. ביופי. וה' ישכון בציון: אמן. יקיים מה שהבטיח לנו באמונתו: להקימנה. לקיימה: המון. לגאול ירושלים בהמון עם ישראל. ולהשיב בהמ"ק על מכונו: ישובון. לירושלים:

אומרים אזון תחן. וסימן ה' ה' אזכרה אלהים (בסליחות לשני חמישי) ואח"כ אומרים זה

עקידה. א"ב. ואח"כ חתום מאיר ברבי יצחק אלעזר חזק ואמץ

אז הר המור גבעת הוריה. בית עקד הרועים ותשר העליה. גדול
בענקים כהשכים לזבח והשתחויה. דבקתו וחבקתו ותוציאו
[...]יה: הן בעשירית בנסיתו בפיוסים. וחזותו כגבור מלמד במלחמת
אונשים. זרח ממזרח והודיע בכל אפסים. חית בנו ליקוד בקדחת
אש המסים: טוב כהקרין והאיר השחר. יחד הוא ושני נעריו
בעצלתים לא אחר. כהולך בחליל וסופו לחזור מחר. לקח בנו
הדברים ועצי המערכת בחר: מאכלת שנונה מעוטה לטבח. נדנה
ומן שלהבעיתו באבח. סב ובחור לשניהם השבח. ערכו עצים לשם
המזבח: פרי צדיק כהאזין במלה. צור יראה לו השה ואם לאו בני
לעולה. קרץ עצמו הזמין ותלה עין למעלה. רחש לעקדו היטב
שלא יפסל במעילה: שאג זקן ובשנונה אחז. תקפו אראלים וצעקו
ממחז. מרום כהסכית צמצם שכינתו בחז. איל הראהו אחר בסבך
נאחז: יחיד הנאהב כשלף התער. רחק מגינו ועמד בשער. בנך
ידידך אהב מנוער: רב לך אל תשלח ידך אל הנער: כי נשבעתי
בקיום רזה. יען אשר עשית את הדבר הזה: צקון לחש בניך בצר

אל הר. המוריה שמשם הורה יוצא לעולם. שהוא מקום עקיד' אלהים (זה עוקד וזה נעקד) ושם בנה קרבנות (תשר. מתנה. כמו ותשורה אין להביא. שמואל א ט): גדול. כשהשכים אברהם ליקח שם לזבוח ולהשתחות: לרוחים. בשובע מתחם. הן. בנסיונו בנסיון ה'. ובקבלו בדברי פיוס ורצון לעמוד בו בגדר יצה"ר. כגבור הרגיל לצאת בזויים פרולים ליקח מה [...] בהונם. אז זרח אור צדקו מארץ שבמזרח העולם. והודיע בכל קצווי ארץ שם ה'. במה שרצה לשחוט בנו כמו כתב השורף דבר כניתך. טוב. אברהם שהיה טוב בעיני ה' ואדם. מיד כשזרח והאיר השחר. לא איחר מלילך עם עגלות. והלך עם ב' נעריו בשמחה כהולך בתופים ומחולות (בקרין ל' זריחה. כמו קרן עור פניו. שמות לד). מאכלת. החרב שחוטתו וחולמת לשחיטה. נתן בחיק שלה. שלא יבעית ליצחק

עצם החרב (מעוטה. לטושה: מדנה. חיק. כמו חרבו אל מדנה. ד"ה א' כ"א): סב. זקן: פרי צדיק. כששמע יצחק דברי אברהם:
זה. (ל' חיתוך וכריתה. כמו קרץ מצפון. ירמיה מ"ו) הזמין עצמו לישחט. ואמר לאברהם לעקדו היטב. שלא יזוז ויתפסל במום (רמב ל'
ומר): שאג. אברהם ואחז בחרב השנונה. והמלאכים נתחזקו וצעקו ממחילתם. וכששמע ה' קולם. למלא בכינתו ונדמה כמשיל עינו
לגזרת העקידה. ואח"כ הראה לאברהם איל שנסתבך בקרניו בענפי האילנות (ממחז. ל' מחוז. מרום. תואר להקב"ה. כהסכית. ל' הלזה.
כמו הסכת ושמע. דברים כז): כשלף. כששלף אברהם החרב מהתיק. מיהר ה' מגן אברהם לעזרו. כעומד בשער ומעכב ליוצא ונכנס.
[...]. מנעוריו: בקיום רזה. בשבועה חזקה. תרגום שבועה. קיימא. ורזה ל' חוזק. כמו דפיתי מרזא (עמוס ו א): צקון. שפיכת נגד
נתעלה

למו אתוה . תקותם לחיים כי אסלח לעון העם הזה : אנא השם הנכבד והנורא . לעת צרה פקדנוך שחרנוך במורא . ונחתנו רחקתם קרבנו והבן עתירה . לא נסוג ממך תחיינו ובשמך נקרא : תקננו ואמצנו למען כסא כבודך . קוממנו והחיינו . בטל אורות הודך . וכלה דבר וחרב ורעב מנחלת שרידך . ותאמר למלאך הרף ידיך : קדמנו פניך אדיר ונאור . בתפלה ובבקשה ובהכנעת שאור . הקימנו באור פניך אמרתך לבאור . כי עמך מקור חיים באורך נראה אור : אל מלך

כתפלה בלרופס : הרחם . ולהתכס לחיים . כי הכפר עונם : פקדנוך . וכמון דהמוך כירלה : ונחתנו . סוכתנו והרחקתנו ממך . ועתה נקבין שתקרבנו . ותכין כסינו פיך (נקום) ממך לפייסך עתירה . י' בקשה ולח נסור מלפניך והאריך ימינו . ונתפלל לך תמיד : בטל אורות . ובטל גרפי סמוכה : שרידיך . ישראל : למלאך . שבלחם לפרע מהם . עזוב ידך מעשות רע : נאור . עוטה אור . שאור . כלומר יצה"ר : לבאור . לנאור :

אומרים זכור רחמיך . אל רחום עד ובזמן קריב (כשליחות לנגי)

אל מלא רחמים של ך סיון

לזכרת כמאור הגדול . מוהר"ר יחיאל מיכל זק"ל מעמרה הגזל . שמסר על קדוש השם בשנת ת"ח לפ"ק

6 אל מלא רחמים שוכן במרומים . אין כמוך באלמים שומע לשועת עגומים . המציא מנוחה נכונה על כנפי השכינה : ב במעלות קדושים וטהורים . כזוהר הרקיע מזהירים . את נשמת הגבורים . דורשי קלים וחמורים : מנחילי עדת ישרים . נשחטים כאלים וכפרים . באו זדים ארורים . כדוב אורב במסתרים . נחלתנו נהפכה לזרים השביענו לענה ומרורים : ג גאוני עולם חסידי ארץ . גודרי גדר ועומדים בפרץ . געו על כליון וחרץ : נמוגו כל יושבי ארץ : ד דוה לבנו על עטרת ראשנו . לשמוע אוזן דאבה נפשנו . כי הפלא ה' את מכותינו . והכה שבע על חטאתינו : ה הוגי תורת ה' לילות וימים . דורשי רשומות בתורים וחכמים . הושלכו לארץ למטעי כרמים . נהפכו לדם בהרות ואגמים : ו ווי העמודים . ומעשה חדודים הרביצו והעמידו תלמידים . ביד בוגדים ושודדים . חמה היה לשריפת אש יקודים : ז זהיר וזריז במצות אל . האלוף הגאון הרב מוהר"ר יחיאל . נשא ידו ולבו לאל . הוי אריאל אריאל : ח חמיד ורגיג לעילא ולתתא . בדרי מעלה ובדרי מטה . גזרו ראשו בחרב להוטה . ראה ה' חרפתנו והביטה : ט טפסרי טוהר קדושי עליון . צעקו חוצה מר יבכיון . איכה היו לחרפה ולבזיון . שוד ושבר וכליון : י יון זקדר הסכימו יחד . לעקור ביצחן באימה ופחד . ה' אחד ושמו אחד . תפול עליהם אימתה ופחד : כ כל מחמדי עין . קדמו בכל כלי זיין . שמו לנגדם כאין . ובלעום כהרף עין : ל לא האמינו יושבי העיר . כי יבא עליהם אויב וצר . דלו עיניהם וצעקו מר . ותיטב לה' משור פר : מ מסרו נפשם וגויתם . מפרפרים הילדים בחיק אמותם . כלו חייהם ורבו אנחותם . נקום ה' נקמתך ונקמתם : נ נקום ה' נקמת . ה' איש מלחמה . הפל ביניהם מהומה . ותהי לביזה ולשמה : ס ס"ת קרעו בחמתם . שרפוהו ודרסוהו בהליכתם . למה יאמרו איה יראתם . אין אלהים כל מזימותם : ע עורה למה תישן . אומה בלא כתב ולשון . פשטו יד בבת אישון . תבהלם ותרדפם כגחל קישון : פ פתאום נקנסת מיתת חמורה . על ארזי הלבנון אדירי התורה . גם לא היה להם קבורה . אריאל צעקו מרה : צ צהלי וזכי הרוגי הקהילות . כי נפשם צרורה בעילוי העילות לריח ניחוח זבחים ועולות : ק קומה ה' ויפוצו אויביך . כי הורגנו כל היום עליך . מלטה נפשי מרשע חרבך . נקום נקמת דם עבדיך : ר ראה ה' והביטה . כי ירדנו מטה מטה . ע"י אומה שפלה ותתא . והיו למשיסה ולמחתה : ש שמים הושלכו לארץ שאיה . הרכה והענוגה נבאה וצמאה . איכה ירדפון אחד מאה . כפר לעמך פשע וחטאה : ת תורת תורה חגרי שק והתפלשי בעפרים . אשר נשפך דמם כמים הנגרים . קנא לתורתך אשר שרפות זרים . תעל אלה תתאפק יוצר חיים . לכן בעל הרחמים יסתירם בסתר כנפיו לעולמים . ויצרור בצרור החיים את נשמתם . ה' הוא נחלתם . וינוחו בשלום על משכבותם . ונאמר אמן :

(י) ל"ת ס . כתב מרדכי להכיב ספרי כמן : (יא) וזהו תענית ביטול הבכורים בימי ירבעם : (יב) בו בפרק סיסה עם גרס לישראל בבאת ת"ח מקדים בו מגבלון הומס ליום חייב . כי נס ביום זה כהנים הודו ימים של כשמלאים לבמר עד שלא מהפס . רלא וכבש בן אדם . אבום אכלו בס"ל . קבו שני נגים . כמשנה רלשומים משנה להרונים . אין זכר במקרה והזדמן . נעם מהלטיו לא אלמן . ונראה שהקדים בקב"ה הפולה למכס ביום זה . ע"י שכתב מרדכי להכיב ספרי כלף והחתם לממן סכים לישראל בגלות סקומם : (יג) כ"ס בו . י"ט מגילם סענים . אתמקים דמוכאלי מיוחדים ויחתבלים : (יד) באה יום מיתם לדיקים רשב"ג . ור' ישמעאל בר אלישע . ור' חנינא סגן הכהנים (בסנה א . ענה . קורין אלה . ומכריזין קביעות סמוהם . א"א א"ס) : (טו) כ"ז בו . כלו מ' יום של ירידתו מי מבול גר"י : (טז) בו סענים מיתה לדיקים . כברך ר' חנינא בן תרדיון וס"ס עמו : (ח) סיון נחנם מגלה . כ"ע בו (כנלם הכבר מרים . בו שלח משה מרגלים) פר"ס . לין נפילם אפים במנחה : (יח) ל' דסיון סלה א' דר"ח תמוז (כסום ש של יום ס' . מוגלו . ס' יו"ד . מסקב"א) :

סליק שער המזרח . נפתח שער החרסית (ונחלק לשני ספים . א' . פונה דרומה . עד רום ימי החמה . הב' מפנה צפונה . מי"ז ואילך . מצפון נפתחה הרעה מימים ימימה) ע"ש תקופת תמוז שבו הפוך הקייצי . שהשמש (הנקרא חרס) בתקפו . ומשם ואילך יורד ותשש כחו . לכן אין תמוז שאין בו ענבים . כמ"ש והימים ימי ביכורי ענבים . ממגד תבואות שמש :

שער דיני שבעה עשר בתמוז החרסית

א. ספ שער הדרום

(א) פתח מרכן . מנהגי יהודה . [illegible] בו ימים ענבים . [illegible] , ומתקרים זה כן זה , [illegible] (סידור ב"י נס"א)

ירמיהו פרק זה ככה קרה בו לבני יהודה. בני ציון היקרים המסולאים בפז ומגנין כחמה ביפים. מי"ז ואילך נחשבו כנבלי חרש. ועתידין לחזור ולזרוח כצאת השמש בגבורתו : (ב) כ' דר"ח אינו אלא אלא נמג"בו : (ג) בו נראו ראשי ההרים. לפ"ד הרמב"ן אליבא דר"א : (ד) בו נולד יוסף הצדיק (כ' בו. שנה זו שבת: קורין פ' ק"ח) : (ה) בתמיהי. היה היה דבר אל יחזקאל על נהר כבר. ובא אל הגולה תל אביב. וישב שם ז' ימים משמים בתוכם : (ו) ט' בו (בשנה זו שבת. קורין חוקת) בו הבקעה העיר בראשונה : (ז) י"ג בו. נאמר ליחזקאל שכב על צדך השמאלי ושמת את עון בית ישראל עליו למספר ימים שלש מאות ותשעים. (ח) וכלו באחרון פרק לשנה האחרת. שהיתה מעוברת : (ט) י"ד בו. י"ט מגילת תענית. עבר ספר גזרתא של צדוקין (ט"ז בו. שנה זו שבת. קורין בלק) :

. סף השער הפונה צפונה. שם הנשים מבכות את התמוז. בו ד' תרכים

תרך א. ענין התענית

(א) מ"ז אירעו ה' דברים. נשתברו הלוחות. ובוטל התמיד. שרף אפוסטמוס את התורה. והועמד צלם בהיכל : (ב) בו הבקעה העיר פעמים. אחת בימי צדקיהו. ושנית בימי הורקנוס על ידי פומפיוס. כמ"ש בס' יוסיפון :

תרך ב. מי החייבים להתענות בו

(א) עכשיו. כל הגדולים לענין תענית יוה"כ (יע"ש במקומו) חייבין להתענות בד' תעניות. א' זכרים וא' נקבות : (ב) עוברות ומניקות פטורות אפי' אינן מצטערות. ואם רוצות להחמיר על עצמן. תבוא : (ג) אבל אם מצטערות הרבה. אין רשאין להתענות : (ד) נהגו בהסורי שאינה נקרא מעוברת. אלא משהוכר עוברה : (ה) מ"מ אם מצטערת הרבה פטורה. מיהו דווקא אחר מ' יום של יצירת הולד : (ו) אבל קודם זה. הרי היא ככל הנשים : (ז) תענית זה אם חל בשבת. נדחה ליום א'. ואם חל בו ברית. אין לקצר בשביל הדלק. דלא כ' תגון ד' :

תרך ג. מנהג לילו ויומו

(א) לילו מותר באכילה ושתיה עד עמוד השחר אפילו גמר סעודתו. והוא שלא ישן שינת קבע : (ב) אבל אח"כ אינו אוכל ולא שותה אא"כ התנה : (ג) בלילה א"א עננו. כן המנהג : (ד) מותר לרחוץ פיו בבקר כדרכו בכל יום. רק יזהר שלא יבלע : (ה) בתפלת שחרית בחזרת התפלה. אומר ש"ץ עננו ברכה בפ"ע בין גואל לרופא (דין שכתבנו. עי' בית אל במקומו) :

סליחות לשבעה עשר בתמוז

אומרים סלח לנו אבינו עד ורב חסד לכל קוראיך (בתענית שני קמא) ואח"כ אומרים זה

אל תתנו דמי לו עד יכונן ועד ישים את ירושלים תהלה בארץ. כי עמך מקור חיים באורך נראה אור: אלהינו בושנו במעשינו ונכלמנו בעונינו: כרחם אב

סימן ע"פ א"ב

אֲתָאנוּ לְךָ יוֹצֵר רוּחוֹת. בְּרוֹב עֲוֹנֵינוּ כָּבְדוּ אֲנָחוֹת. גְּזֵרוֹת עָצְמוּ וְרַבּוּ צְרִיחוֹת. כִּי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז נִשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחוֹת: גָּלִינוּ מִבֵּית הַבְּחִירָה. דִּינֵנוּ נֶחְתָּם וְנִגְזְרָה גְּזֵרָה. וְחָשַׁךְ בַּעֲדֵנוּ אוֹרָה. כִּי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז נִשְׂרְפָה הַתּוֹרָה: הָרְסוּ אוֹיְבֵינוּ הַהֵיכָל. וּבָרְחָה שְׁכִינָה מִזָּוִית הֵיכָל. וְנִמְסַרְנוּ בְּיַד זֵדִים לְהִתְאַכֵּל. כִּי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז הָעֳמַד צֶלֶם בְּהֵיכָל: זֹרוּנוּ מֵעִיר אֶל עִיר. וְנִלְכַּד מֶנּוּ רַב וְצָעִיר. חֶרְבָּה מְשׁוֹשֵׂנוּ וְאֵשׁ בָּהּ הִבְעִיר. כִּי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז הוּבְקְעָה הָעִיר: טָפַשׂ מִקְדָּשֵׁנוּ צַר הַמַּשְׁמִיד. וְנוּטַל מֵחָתָן וְכַלָּה אֶצְעָדָה וְצָמִיד. יַעַן כְּעַסְנוּךָ נִתַּנּוּ לְהַשְׁמִיד. כִּי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז בָּטֵל הַתָּמִיד: כָּלָה מֶנּוּ כָּל הוֹד וָשֶׁבַח. הִרְבּוּ שָׁלַף אוֹיֵב עָלֵינוּ לְאֶבַח. לִהְיוֹת עוֹלָלִים וְיוֹנְקִים מוּכָנִים לָטֶבַח. כִּי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז בָּטְלוּ עוֹלָה וָזֶבַח: מָרַדְנוּ לְשׁוֹכֵן מְעוֹנוֹת. לָכֵן נִתְפַּזַּרְנוּ בְּכָל פִּנּוֹת. נֶהְפַּךְ מְחוֹלֵנוּ לְקִינוֹת. כִּי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז בָּטְלוּ קָרְבָּנוֹת: סָרַרְנוּ לְפָנֶיךָ מֵרִיב לְשׁוֹנוֹת.

אתאנו. נרחוס. נעקום: נשתברו הלוחות. על ידי משה רבינו ע"ה: התורה. שהורה. ע"י אפוסטומוס: מזוית היכל. מכותל המערבי: להתאכל. מל' והסנה איננו אכל: צלם בהיכל. על ידי אפוסטומוס: טפש. תרגום השמן לב העם. טפש לבא עמנו. שאויב לא שמר עמו מלשבר' היכל ה: אצמה. נשמה. בחלוף א' בטי"ס בא"ב דאטב"ח: מריב לשונות. פי' בית שני תרגם משום לב"ע

לכן למדה לשוננו לומר קינות. עוזבנו בלי להמנות. כי בשבעה עשר בתמוז גרמו לנו עונות: פוזרנו בלי מצוא רוחה. לכן רבתה בנו אנחה. צור ראה נפשנו כי שחה. ושבעה עשר בתמוז הפוך לנו לששון ולשמחה. קשינו עורף ורבתה בנו אסון. לכן נתננו למשסה ורפשון. ראה יהוה וחלצנו מאסון. ושבעה עשר בתמוז הפוך לנו לשמחה ולששון: שענו שוכן רומה. וקבץ נפוצותינו מקצוות אדמה. תאמר לציון קומה. ושבעה עשר בתמוז הפוך לנו ליום ישועה ונחמה: אל מלך

לע"ל והמלה הגם: משס. כפסס: אסון. כי כים סמקדש ראשון חרב על גלוי ערוות וש"ד: ורפשון. ל' רפש וטיט: שמה. סיה לנו למשענם:

אלהים אל דמי לך. אל תחרש ואל תשקוט אל: כי הנה אויביך יהמיון ומשנאיך נשאו ראש: אל נקמות יהוה אל נקמות הופיע: כרחם אב

אלהינו ואלהי אבותינו

פ"ע. (אלפ"א ב"ית כפול) ובאות כסדר' מכא"ב תשר"ק. מנחם ברבי מכיר יגדל ויחי לנצח. ובא"ב תשר"ק. חזי עד סלה אמן: ובאלו ק אומר וככפל (סקצ"ם)

אמרר בבכי מפני יד שלוחה בעי. בנאצי בתוך ביתו בבגדי וקבעי: נח וברח ונסע עשר ועלה לשביעי: דמני הציקני הסיקני בחודש הרביעי: הביא מועד במלאותו לשבור בחורי נמוז. ורבת בו פעמים במוסמום ומזומז. זבולו כשר שאננות סבבות את התמוז. חיבני איבני אזי בירח תמוז: טמנו פחים חמשה במקרא תלאות משלחות. יכלו לי בשבעה עשר בו באליתות. כי נוקשתי בבלה עלובה בחפת שלוה והצלחות. לרועי לא המתנתי שש ונשתברו הלוחות: מידו עדיתי חלי וכתם ואצעדה וצמיד: נגרות ביום אפו כשתתי ורבי להשמיד. סדר עבודתו וקיץ מזבחו קצתי להעמיד. על כן מלשכת הטלאים בטל התמיד: פור התפוררה ונתפוררה סוערה עניה. ציה נמשלת מבלי חובל ונטרפת כאניה. קתתה בחטאתה בראשה ובכפל תאניה נאניה. ריבותה צריה כהיום והבקעה העיר בעניה: שלוחה כצבי מדח מאין דורש להסתירה. שננו לשונם ונתנוה כשה צמרה וחלבה להתירה. תצעק על כל חמדת שבו נבתרה. תחמוד עיניה נצל כשרפת אפוסטמוס התורה:

אמרר. אני לב כשומעים נקול בכי. על סמכה השלוחה עלי בכעס (בעי. בכעס תרגום אף בעי (איוב ל') לא בכעסה): בבגדי. כשהכעסתי את ה' בבגדים והגולה. יצא משם ובכה וכסע י' מסעות ועלה לרקיע הז'. נח. ל' ישיבה. כמו מניח ממקומו. שופטים כ): דמני. הכרית אותי: והביא עלי צרה ועקה. וצרף אותי. בחודש הד' חודש תמוז (דמני. ל' כריתה. כמו נדמו עמי: הוסע ד: הסיקני. ל' היסק והבערה): מלא. השם שילוח המרגלים עשה חודש תמוז מלא. כדי שיתוח כפ"ל שמקרא מועד. ולקבוע יום זה לחורבן בהמ"ק. נכתב בו בחורי ישראל כ"ש כחורבן הלחבן שני (נמוז. ספרחים שסביב הלוז: במוסמום ומזומז. ל' התכס והמסס. חולין מה ב): זבולו. ספרלה שהים יושבות בבהמ"ק ומסיקות הללם בנתנו שם. שעינו מעוברת ומיתכים מהחוס ונראה בבוכה בדמעות. ולמרו שבואל

קרבנות. אז יצאתי חייב בדיני ונהפך לי לאויב בחודש תמוז (כאשר ל' ראיה. כמו אחורע. במדבר כג): טמנו. אי ה' דברים שאלכדתי נגם כמו נפח. והכריע שמלאות אלו יבואלו עלי. וכס גברו עלי בי"ז תמוז לבבלות ריוי (במקרא ל' קריאה והכרזה: באליתות. ל' הבלאה. שם יתעדין גלגלו. תהלים קמב) כי נוקשתי מפרש הב' תלאות. הא'. כי נכשלתי בעגל מיד אחר קבלת התורה. בכלה המוגה מהח הופסה. ולא כמהגתי למשה שעה ו' על טוס. ועי"ז שברו הלוחות בי"ז תמוז: מידו. הב'. כי מיד ה' נתקשטי בכל מיני הכשיטין וכס בבגדים שניתן לי בכל סיני. וירדו מעלי ביום שכעס ה' עלי על שהשחתי מעשי. כדי שיוכל שמשה להשמידי (עדיפי. ל' קישוט. כמו איש עדיו במות לג: תלי כו'. מיני תכשיט: מרוס. ל' הולה): סדר. על שמחטתי בעבודת קרבנות. על כן כו'. סוף גג'מ בשהיו ירושלים בעקה בלבה סוער מרוב צרות. ודמתה לספינה בלי מנהיג המטורפת בלב ים. וקבלה גמול עונה קרן וכפל כבד וקיסם. והדריב רבו עמה ביום זה י"ז תמוז. והובקעה העיר בחורבן שני: שלוחה. הד'. שלחוה אויבים כצבי שנדח ממקומו. דורש להסתירה ולהצילה מהם. וחדדו לשונם עליה כזהב על שם. להתיר ולהפקיר הצלג וצמר שלה. ולקחו כל כודם. ולועקה מהם בל שאורה בלי תמדהה שבה נתעברה. שנשרפה. ונתרוקנה ממחמד עיניה בשרף כו' (נצל. ל' ספרה. כמו ויתנצלו. שמות לג):

חרף

תקף עשוקים ורצוצים בעבור הרעימה סבל. יורדים בוהיה לאבול ובהסתר פנים מלהסתכל. יד השלים מכנף שקוצים גאבל. עת צרה כהתכנס והועמד צלם בהיכל: דווים סגופים בנים היו מקדם ראשונים. סמוכות צרותיהם זו לזו בכמה שנים. לוקים כאשר תעשינה הדבורים והעקרבים שונים. הונים אבד סברם ובטל סכוים כאישונים: אל קנא כהתאפק במקניאיך דשנים רטובים. מחכים תקים עומדים לעולמים. כנטיעים מחטבים באהבים. תאמת והשלום בצומות חטובים. נצח היותם לשמחה ולששון ולמועדים טובים: אל מלך

תקף הס'. כי נבוכדנצר השיג היזק ישראל כדי להכעיסם. ומנשה בס לקיים והיה לאכול גו'. הסתר אסתיר גו' מלהסתכל בס לגומם. וטיטוס שהאכל מוחו ע"י שהפ עוף משוקן. השלים וגמר מה בישראל. ובעת שהיא גמם גרם והועמד צלם בהיכל (ירודים. ל' ממשלה. כמו וירדו בדגת הים. ראשית א') : דווים סגופים. ישראל נלקו בכאב ועינוי : לוקים. לוקו כמי שמכו זבורה ועקרבה שאין לו רפואה. והאומות אומרים שאבדה תקותם ומכוס של ישראל באישון ליל הגלות (סוגים. ל' זמר) : כהתאפק. כשתחזק לנקום במכעיסך האלהים כל טוב. אז תקים ותרומם ישראל שמחכים לך באהבה. ויעמדו כן לעולם. כאילנים כחלוכים מבורכם א' שעומדים יחד לעולם (כהתאפק. ל' חוזק. כמו אפיקי יהודה. יואל ד. דשנים לטובים. שמנים ולחים : מחוטבים. ל' תמונה) כאמת. ביום העניה. ישראל שבים לך. ומהוללים על שנמצא בם אמת ושלום. ומבקשים אותך שהצומות יהפכו לשמחה שלם ולימים טובים אמן :

פזמון חתום שלמה

שעה נאסר אשר נמסר ביד בבל וגם שעיר. לך יהמה זה כמה ויתחנן כבן צעיר. יום גבר האויב ותבקע העיר: לזאת אכף ואספוק כף ביום חמש פזרוני. ועל רגל העגל הלוחות יצאוני. גם השמיד התמיד ובסוגר הביאני. והושם אליל בהיכל כליל ומעצתו כלאני. והמנחה הונחה ודתך צר באש הבעיר: יום מאוד אתחל ואתחלחל ביום שדי החפני. מאור חשך וגם ששך כמו כדור צנפני. והשפיפון מצפון כשבולת שטפני. והציד שלח יד והצפיר והשעיר: יום הוד לבי ומשגבי הרעד. אפך יעשן. הלא תראה עם נלאה אשר הושחר כמו כבשן. גדור פרצי בבן פרצי ומחדק לקוט שושן. בנה בית זבול להשיב גמול הכרמל והבשן. ועין פקח ונקם קח מאצר ומדישן. שפוט אלם ואז ישלם המבעה והמבעיר. יום גבר האויב ותבקע העיר:

אל מלך זכור רחמיך אל רתום שמך עד ובזמן קריב (בסליחות לשני)

שעה נאסר. ישראל שהם המועבדים כאלו הם בנים לאבותם. שעה אליהם. מל' ואל מנחתו לא שעה : זה כמה. זמן : כבן צעיר. שמתחנן כמעט יותר מהגדול. לפי שהם לאביו גיעגועין עליו : אכף. פי' כפיפה : ואספוק כף. כדרך מי שמת לו מת שמכה כף לכף : חמש פזרוני שלא סתר אלא חמשית שאחרים נכרנו. ל' ותמוכים : העגל. בי"ז בו נשתברו הלוחות בשביל חטא העגל. ובית הראשון חרב בשביל חטא ע"ז. וגם כמחריבים שעמידו אליל בהיכל. והם גבלוה ואכתנו בגלות : כלאני. ל' אדני משה כלאם : כליל. מל' מכלל יופי. שכולו יפה : ודתך : ר"ל ששרף את התורה : אתחל ואתחלחל. ל' חולה ורפיון : והשפיפון. נבוכדנצר שדומה כשפיפון. שעלה מבבל שהיא לצפון דא"י : שטפני. כמים השוטפים בכח : כדור צנפני. כמנגפת שמקשת הרגלם כדור בנ"א בתלוי שזורקין אותו מיד ליד : והציד. זה אדום יודע ציד : הצפיר והשעיר. זה מלכות יון : הוד לבי. זה הקדוש ברוך הוא : יעשן. כי זה שכועס. נראה כעשן יוצא מנחיריו. כבן פרצי. במשיח בן דוד הבא מפרץ : ומחדק. לשון קוץ : בית זבול. זה בית המקדש. ונקרא

נ"ל כמו : מאצר ומדישן. הם בני שעיר החורי : שפוט. משפט ישראל שהם כאלמים. ונקראים כאלם שמת בעלה אלמנה. מפני שאין יכולים לדבר ולריב : המבעה והמבעיר. גם גורמים נזקין. פי' אגל מבעה נאמר ובלה בעירו. ואגל המבעיר כי אלה אש ומעלה קוצים :

(ו) אמר מאי קדים. ומומאון ס"ת. קורין ויחל בדלת [ביוכ"ק] ובלקוטי פרדס כתב. שביום קורין כל מעשה העגל. ואין מדלגין כלום. לפי שבו נשתברו הלוחות (וכ"ל דר"ל מעשה עגל הראשון בלבד. והיינו מתחיל מן ויתן אל משה. עד ויפק את ב"י. אבל מן ויאמר משה אל אהרן שהוא מעשה עגל השני. דקיי"ל לא מיתרגם. משום יקרא דאהרן. ואודא דכולהו בקיאין וכבר קראנו מעשה העגל הראשון. ומה גם די כפרה וביום לישראל יפה יותר לדלג מזה והלאה עד פסל לך) ושוב היה לנהוג כך. אלא שכבר מנהג בדורות הללו. ומדלגין לעולם בשיה : (ז) כתוב בס"ת סי' ר"ל. כשקורין ויחל בתעניות שותק החזן והקהל אומרים שוב. וגם י"ג מדות. ואע"ג דכל פסוקא דלא פסקיה משה לא פסקינן ליה. כיון ששומעין הקריאה מפי הש"ץ. נחשב כאילו קוראין הקהל עמו. מיהו הש"ץ גופיה לא ימחה כולי האי. ע"כ נ"ל שיגמור הכתוב שוב בלחש. בעוד שהקהל אומרין אותו. ואע"פ שחוזר ואומרו בקול לכוונת הקהל מתוך הכתב. אין כאן ביה

מיתות. וכן יעשה כשאומרים וסלחת: (ח) ופה נס"ח מוה וה הכתוב עם הי"ג מדות. וכמדומה שמוכר שיאמרו הקהל הג' פסוקים צבת אתה. ואין המנהג כן. מ"מ למדת. שהאומרים אורן פסוקים עם הקהל. צריכים שיכוונו לקריאת ש"ן מתחלה. ואם לאו. עבירה כפולה בידיהם: (ט) אין מעטירין. אומרים קדיש על הס"ת בבימה. יהללו. מכניסין ס"ת. אשרי. למנצח. ובא לציון. הכל כסדר כל יום תול: (י) במנחה. אחר אשרי חצי קדיש. מוציאין ס"ת. קורין ויחל. אפי' בע"ש. וא"א התנון וא"א קדיש: (יא) מפטירין דרשו [מיוכ"ק] ומכניסין ס"ת. ואומרין חצי קדיש לפני העמוד: (יב) עומדין להתפלל כלתם. אומרין הקהל עננו בש"ת (עי' בית אל) אחר סיום התפלה אומרין רבון (אחר שמ"ע של חול): (יג) מחזיר ש"ץ התפלה. ואומר או"א ברכנו: (יד) צריך להשלים התענית עד שיצא ודאי לילה. כמ"ש לענין יציאת שבת בבית דוד:

תרך ד. דיני בין המצרים

(א) מי"ז בתמוז עד אחר ת"ב: אין מספרין: (ב) אחד שער הראש. וא' כל שער שבו. והשפה המעכבת. מותרת: (ג) וכן לפרנים לצרך שבת מותר ליטול: (ד) ואין נושאין. אבל שדוכין מותר. בלי סעודה. ולא רקודין: (ה) ומי שלא קיים פ"ו. מותר לישא. אלא מהממעט מ"מ. משום דלא משמנה מילתא: (ו) ואין מברכין שהחיינו

אפי' בשבת. כ"ה דעת האר"י ז"ל. והא"ל כשמתה י"ח. דלא מיא (ז) והיינו דוקא במידי דרשות כגון לאכול פרי חדש. או ללבוש בגד חדש. אבל במידי דמצוה. כגון מילה. ופדיון הבן. ודכוותייהו. פשיטא דמברך. ואין מעבירין על המצות: (ח) ובדבר הרשות שומע עתה. כגון שמצא מציאה. או ראה חבירו החביב. וכדומה. קרוב אני לומר שמברך כמו כן. דחביב כמצוה. מאחר שא"א לדחות וזרי הגיעה לו הנאה. והוא מצוה לברך עליה. משא"כ בזמן דפרי וכדומה. דלא לתהני ולא ליכול ולא ליברך. וכן נראה: (ט) אבל ברכת הטוב והמטיב. ירא"ה לי פשוט שמברך כשבא לידו. בכל גוונא. וע"ל בשער סור: (י) בימים אלו יזהר אדם מלכת יחידי. מד' שעות ביום עד ט' שעות. ולא יכו התלמידים באותן שעות אפילו ברצועה: (יא) האר"י ז"ל צוה להתאבל בימים הללו אחר חצי היום. ולבכות כמו חצי שעה: (יב) מי"ז והילך מפטירין ג' דפורענותא: (יג) י"ח בו. עלה משה לכפר על מעשה העגל: (יד) כ' בו. זמן עלי כהנים. דוד בן יהודה: (טו) כ"ג בו. שנה זו שנה. קורין פנחס. ומפטירין דברי ירמיהו. ואין מזכירין השמות. ולא אב הרחמים ומכריזין קביעות החודש. במנחה פ"א (טז) כ"ח בו. שנה זו. הקופה אחר חצות היום): (יז) כ"ט ער"ח. אין אומרים אפים במנחה. תמוז לעולם חסר:

נסגר שער החרסית. נפתח שער שלכת. לחודש אב. בו השליך משמים ארץ תפארת ישראל. ומתחלק לשלשה. א' שער סור (ע"ש סורו טמא קראו למו) נמשך עד ט"ב. ונשקף על פני ג' אשנבים:

אשנב א. לענין איסור מלאכה

(א) אב. שבמו יתפכר. מזלו אריה: (ב) דיני ומנהגי ר"ח שחל בשבת. עיין בשנב ג' דשער התדש): (ג) בא' בו. נראו ראשי ההרים לרש"י מגונה דר"ה: (ד) בו מת אהרן הכהן: (ה) בו ניבא יחזקאל על ... (ו) בו בא עזרא לירושלים: (ז) משנכנס אב ממעטין (לגמרי) בשמחה. במו"מ. בבנין. ובנטיעה של שמחה. כל אלו עד ט"ב: (ח) ובר ישראל דאית ליה דינא בהדי עכו"ם. לשתמיט מניה. דריע מזליה. י"א עד סוף החודש: (ט) מילה שהיא מר"ח עד ת"ב. הכנין שהמוהל והסנדק ואבי הבן לובשים בגדי שבת: (י) לפ"ז ק"ו לשבת. שאין להחמיר באבלות ישנה. אטו מי גרע מי"ט זה של בעל ברית הכל (ואפי' מי שי"ל שואין בשבת נחמו. לובש בגדי שבת בשבת של חזון) לכן יש לפקפק הרבה על מנהג האשכנזים. שאין מחליפין בגדי חול בשבת חזון. אבל מנהגו של המה"ג החסיד זצ"ל. שלא נשמת בו מאומה אפילו כשחל בו ט"ב. וכן אנו נוהגין אחריו. ספרי אמרו שמעלה בו על שולחנו אפילו כסעודת שלמה. ואם בשולחנו כך. לכבוד קום במקום כבודו (ר"ל בבהכ"נ. שהבינתו שרויה בו) עאכ"ו. ולמדם לשינוי בגדים מן התורה: (יא) שבוע שחל בו ט"ב. אסור לספר. ולכבס אפילו אינו רוצה ללבשו עתה. אלא לאחר ט"ב. ואפי' א"ל אלא חלוק א': (יב) וכן המכובסין מקודם אסורין. בין ללבוש בין להציע. אפי' מטפחות השולחן והידים אסור: (יג) והאידנא נהוג להחמיר בכל זה מר"ח. אם לא לצורך מצוה. כגון אשה הלובשת לבנים. מותרת לכבס וללבוש לבנים ולהציע תחתיה: (יד) אבל בע"ב עצמו לא תלבש לבנים. רק לובשת חלוק בדוק יפה. וכן לכבוד שבת לובשין כלי פשתן ומציעין לבנים כמו בשאר שבתות: (טו) ואם אין לו חלוק לבן לשבת. מותר לכבסו ביום ה': (טז) אבל אם הוא ט"ב אסור. אלא יכבסנו בע"ש. ואם א"א ... נ"ל להתיר ע"י שכבסת עכו"ם: (יז) אסור לעברית לכבס בגדי עכו"ם בשבוע זו: (יח) וכן אין נותנין כלים לכובסת עכו"ם לכבסן. אף מר"ח לדידן. אפי' א"א לכבס אחר ט"ב. אם לא לכבוד שבת כנ"ל: (יט) כלים חדשים (שלא נשתמש בהם אדם עדיין) מאיזה מין שהוא. בכל אופן אסורים ללבוש. ומתמירין שלא לעשותן ע"י אומן ישראל. אפילו רק שיהיו מוכנים לאחר התענית. אבל ע"י אומן עכו"ם. מקילין הה"ג: (כ) ואין חלוק בין כלי לבנים. אפי' מנעלים חדשים. וה"ה לשאר כלי בית ותשמיש החביב: (כא) ואף לקנות כלים במורים בלבד. אסור. והוא בקנין. שאפילו יכניס החדשים אצלו. אסורים אם הם חביבים עליו. וגם מטעם ברכת שההיינו לא שפיר דמי: (כב) אבל אם נתנו לו במתנה. כיון שברכתו הטוב והמטיב. נ"ל שמברך מיד: (כג) בד"א שלא במקום מצוה. אבל לצרכי נשואין של מי שלא קיים פ"ו. מותר לעשות כל צרכי נשפה אפי' ע"י ישראל.

אם א"א ע"י עכו"ם כדי שיהא הכל מוכן ומתוקן לסעודה אחר ט"ב: (כד) הני דנשיגי דלא למשתי (מלשון שתי וערב) עמרא מדעייל אב. מנהגא. בכלל זה. מלאכת טויה ואריגה. וא"ל להחמיר ... במלאכת סתיכת נקבי בגדים מעשה מחט: (כה) אסור לגדולים לסר לקטנים לכבס כסותן: (כו) אבל בגדים שמלפפין בהם העוללים ויונקין. שמוציאין רעי ומשתינין בהם. הני ודאי מכרי שרו. רק שלא יכבסו הרבה בפ"א: (כז) מי שתכפוהו אבלות של מת ושל שבת זו. מיקל בתער. אבל לא במספרים. עמו"ק. ועש"י סי' ע"ו: (כח) נהגו שלא לרחוץ מר"ח עד אחר התענית. ומחמירין אפילו בצונן. כל גופו: (כט) ומי שטובל בכל ע"ש לא יבטלנה. ואנ"ל טבילה מצוה דהכרים לאשה המיטהרת. כשבעלה בעיר: (ל) ואפי' אם טובלת ליל י' באב. מותר לה לרחוץ ולחוף כדרכה בעט"ב. אם א"א לה לטבול בליל טבילתה: (לא) וה"ה אשה הלובשת לבנים. יכולה לרחוץ מפני לנקיון: (לב) וכן מותר כל אדם לחוף ראשו ולרחוץ פניו ידיו ורגליו אפי' בחמין. אף בע"ש חזון אם רגיל בכך כל ע"ש. אבל לא ישיף בבורית או מי אפר (שקורין לו"ג בל"א):

אשנב ב. לאיסור אכילת בשר

(א) ק"ק אשכנזים קבלו עליהם. שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין מר"ח והילך: (ב) ומנהיגין הכין של שחיטה עד אחר התענית. שאין שוחטין כי אם לצורך מצוה. כגון לשבת. או סעודת ברית. או להולה: (ג) ואם חל ט"ב ביום ה'. מותר לשחוט אחר חצות לכבוד השבת. ובמקום שיש לחוש שלא ימצאו ... א"כ יקדימו. מותרין אף ביום ד'. וממנו ולמעלה. ... הסכנה מכרחת. כדי להכין בשר לשבת: (ד) ומי שי"ל בהמות ארוכה לנחרן משום שאלת עוף. מותר אם רוצה להבליך בהרן לכלניים. אבל כדי למכור הבשר. אסור בכל הבבה. אם לא היכא דעור יתירה ביוקר. אז יש להתיר. עי' ע"ש. ולמעשה צ"ע) שאין עושין יאורים בגבלות: (ה) מוהגין עצמו להחמיר אף בתבשיל של בשר. וה"ה שנתבשל עם הבשר. או אפי' ... שומן בשר: (ו) אבל באבשל בקדרה של בשר רחוצה ... יומא. נ"ל פשוט שמותר לאכלו כך. דלנליעה ודאי לא חייסיק: (ז) ואסור בבשר מלוח. ובעוף. וביין תוסס. ומותר בחומץ יין. כל שב"א נמנעין לשתותו מפני חמיצותו: (ח) ומותר לשתות יין דכוס של הבדלה. כיון דלא סגי ליה בלא כוס: (ט) וכן לזמן על הכוס היה מותר מן הדין. ולא היה כח במנהג להפקיעו ולאסור יין דמצוה (הע"צ דבכדר נאסר. מנהג שאני. עמו"ק ... מ"מ כיון דאיכא מ"ד דבה"מ אינה טעונה כוס. הע"צ שכבר הכרענו דבג' צריך כוס. מ"מ לא הרשיתו עצמנו לזוז מן מנהג כוס. וכמדומני שגם אמה"צ ז"ל כך היה מנהג. וכנראה שנשאה פנים למנהג זה. שלא ליתן פתחון פה לעמי הארץ שיאמרו שאנו מקילין לעצמנו ח"ו. ת"מ מי שמנהג

שני. אין לחוש על כך. אבל לא כל הרוצה ליטול השם יטול. הא"כ אם מוחזק לחסיד בכל מעשיו: (י) ובסעודת מצוה כגון מילה. פדיון הבן. סיום מסכת. וסעודת אירוסין בבית ארוסתו למי שלא קיים מצות פ"ו. אוכלין בשר ושותין יין כל השייכין לסעודה. ודבר זה צריך גדור: (יא) אמנם כ"ז העיקר. בב' סעודות הראשונות הנ"ל. אין להוסיף על מנין מצומצם: (יב) וי"ל דבסעודת מילה גם הנשים (הקרובות בלבד) מותרות: (יג) אבל בפדיון הבן. לא יאכלו רק י' אנשים לבדם: (יד) ובסיום ספר. אין השאין לאכול כ"א אותן שלמדו עמהם. וגם המחזיקים בידי התלמידים בממונם. וכן הגבאים המשגיחים עליהם ומשרתיהם. כל אלו מותרין אפי' יהיו רבים. אך לזמן, אחרים מלבד אלה מפני האהבה והכבוד. או לאיזה תועלת שיהיה. ודאי אסור גמור. ואף הממהר לסיים לגמור ספר יותר בלמודו בשאר ימות השנה. ליתן לן בה. כי מ"מ הוא זריז והשכר שהקדים עצמו למצוה. בתנאי שלא יגרע מעסק הלימוד היטב כראוי להבין ולהשכיל. משא"כ בדלא ידע מאי קאמר. רטין ולא ידע מאי רטין: (טו) ובסעודת אירוסין. לא יוסיפו על מנין עשרה. ויקחו הקרוב קרוב קודם וגם השותפין מותרות לכבוד הארוסה: (טז) ודוקא סעודה ראשונה של אירוסין בבית חמיו. דלא כמ"א דאזיל בתר איפכא במחילת כבודו. הא ודאי שלא בשעת אירוסין לא הויא סעודת מצוה. ול"ד כלל לנשואין דאין מערבין שמחה בשמחה דמסמכין לה אקרא. והקפידא היא על שמחה בשמחה. אבל הכא טעמא דשריותא משום מצוה היא. ואפילו היום [illegible] שמחה ליה לן בה: אלא מיתוורתא כדאמרן. משא"כ סעודה שניה של אירוסין. או שלא בבית חמיו. לא סעודת מצוה היא ודאי. ואסורה הכא. אע"ג דליה בה שמחה. מ"מ שמחת אכילת בשר מי ספר. וזה ברור: (יז) עוד י"ל. דסעודת אירוסין אפילו ראשונה לא מותרת. אלא בבת ת"ח לת"ח. אבל לע"ה. או בת ע"ה לת"ח. וכ"ש [illegible] כהן ת"ח לע"ה. אפי' במי שלא קיים פ"ו. אין מותרין בבשר ויין. ובזה מתיישבין דברי הש"ע. דהא דשרי סעודת אירוסין. היינו דוקא בת"ח שלא קיים פ"ו. אלא דא"כ יש להקשות מאי אריא אירוסין. אפי' נשואין הס"ג שרי. כיון דסעודת מצוה היא. מיהו י"ל דנשואין לא שכיחא דעבדי. מטעם הנ"ל בסוף ב' דשער התרסית. ונקטי אירוסין מילתא פסיקתא. דאפי' בע"ב עצמו ליכא דחש משום סימנא. דלאו מילתא היא באירוסין לחוד: (יח) וי"ל שהמקבל אורח ת"ח בתוך ביתו. יומי שבא לגו. ואין לך סעודת מצוה גדולה מזו. שהשכינה בסעודה שת"ח מיסב בה. כהנהנה מזיו השכינה. וגדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני השכינה. על [illegible] אם האכסא האורח הבא צריך לאכול בשר משום תולשא דאורחא. או שהוא מזרחי שאינו נוהג שומרת מנהג זה. נ"ל להתיר לבעה"ב לאכול עמו בשר ולשתות יין. וקרוב בעיני להתיר לזמן אפי' כל התלמידים והחכמים שבעיר להסב עמו לכבודו. ולא ימנע מהשמעות חדושי תורה (בלבד) שלא יהו פטטים מילי דמולייתא ממסדורי הלמ"י מסמרטוטים. כי הללו אסורין לאכול בשר כל ימיהם, אע"פ שמאכלם בריאה ושתיתם לשבאה. כ"ש שלא יאכילו לאחרים בימים האסורים) והרי זו סעודת מצוה כפולה. אע"ג דבלא"ה לא שרי משום ד"ת לחוד. מ"מ הס"ג כדאי להקרא סעודת מצוה. והוא שיהיה חכם גדול מובהק ומומחה לכל. ולא אזלינן בתר שמא. אלא בתר טעמא טעם זקנים. אפי' בחור בשנים. ולא מבעלי שמות בארץ תלאובות. נוטעי אשרות ומקימי מצבות רמות. בשעת איסור הבמות: (יט) דין המסובין בסעודת מצוה. וקצתם אוכלים בשר. והשאר מאכלם חלב. אם מצטרפין לזימון. עיין בכסא [illegible] יד א' בדיני המזמן: (כ) כל האוכל בשר ושותה יין במקום שנהגו איסור. פורץ גדר הוא: (כא) ה' באב זמן עצי כהנים (פרעוש): (כב) אף אותן שאינן נוהגין לאסור בשר ויין מר"ח. ראוי להם לפרוש מן ט' ואילך. שבו נכנסו גוים להיכל (בראשונה ובשניה) וקלקלו בו:

(כג) ז' בו. זמן עצי הכהנים. בני יונדב בן רכב: (כד) לעולם קורין פ' דברים קודם ט"ב. מפטירין חזון והגדול שבצבור עולה למפטיר. אע"פ שכבר עלה וקרא פ"א בשלישי או בששי אין בכך כלום: (כה) דין קדוש לבנה קודם ט"ב. עיין בסעיף ג' דשער התרס:

אשנב ג'. לערב ט' באב

(א) מנהג ישראל. לאכול בתלות היום או קודם מנחה סעודה קבועה. ולהרבות בה קצת מאכלים. שלא יזיק להם התענית. דוגמת עיוה"כ. גם הוא זכר לי"ט שהיה בזמן בית שני. כי על כן [illegible] אין אוכלין ושותין ומשתכרין בט"ב עצמו (לפי שבזמן שלום. כל הד' תעניות הם י"ט) ויש רמז ג"כ בטחון ואמונה בנחמה. ולפוי ליבועה. שאנו מקווים שיהפוך אותו הקב"ה לששון ולשמחה במהרה בימינו. ע"כ אין לבטלו. מ"מ יזהרו שלא יאכלו וישבעו יותר מדאי. ולא ישתכרו. שלא יבואו לידי קלות ראש. ביום שיש לנו להתאונן. ולא לשמוח כל עיקר. לכן צדיק אוכל בו לשובע נפשו בלבד. בדאגה ובתוגה. וברוח נמוגה. ואף בסעודת מילה לא ירבו בו. ויש לעשותה קודם חצות: (ב) אבל בסעודה המפסקת שאוכלה אחר חצות. ואין דעתו לאכול אחרים. אסור לאכול בשר ולשתות יין בכל מקום. מגזרת חז"ל. ולא יאכל שני תבשילין אפילו ממין א' בב' קדרות. ולא שני מינין בקדרה אחת: (ג) אבל תבלין ובצלים וכדומה מה שנותנין במאכל לתקנו מותר. וכן פירות חיין מותר לאכול אפי' כמה מינין: (ד) מנהג לאכול עדשים. או ביצים מבושלים קשים קרים. שהם מאכלי אבלים: (ה) והפרושים יושבין בין תנור לכירים. ואינן אוכלין אלא פת חרבה במלח וקיתון של מים. ומטבילין פת באפר ואוכלין אותו בסיום סעודה המפסקת. ע"ש ויגרס בחצץ שני וגו'. ואומרין זוהי סעודת תשעה באב: (ו) נהגו לישב ע"ג קרקע. כאחד שאינו מיסב ואוכל. וא"צ לחלוץ מנעלים עד הלילה. גם מותר לחזור ולישב על הספסל אחר סעודה מפסקת אם עדיין יום: (ז) צריך ליזהר שלא ישבו שלשה (עמו"ק) לאכול על שולחן אחד. כדי שלא יתחייבו בכוס לזמון. אבל ישב כל אחד לבדו אפי' בחדר א' (דלא חשיב קביעות הס"ג) ויברך כ"א לעצמו: (ח) מי שקיבל עליו תענית ב' וה' כל השנה. ואירע עט"ב בשני (וקבל עליו לישב בתענית ב' ימים רצופים) ישאל על נדרו. או ילוה תעניתו: (ט) ומאן דאפשר ליה בהכי. יתענה עד המנחה. ואוכל סעודה המפסקת כדינה. קודם שקיעת החמה (וכ"ל מ"מ טוב לישאל על תעניתו. אף ישלם) וה"ה למי שמתענה בו ת"ח: (י) ומאן דמצי לצעורי נפשיה טפי. מתענה ב' ימים ולילה: (יא) אין נפילת אפים במנחה. ובשבת א"א צו"ץ: (יב) ונהגו במדינות הללו שא"א גם פרקי אבות. בין שחל ט"ב בשבת. בין שחל בא' בשבת. והוא דבר תמוה ודאי. הס"ם הט"ז: (יג) גם לעסוק בדברים הרעים בשבת עט"ב. לא שרי לדעתי כלל. דלא כמ"א: (יד) וכט"ב שחל בשבת. הוא דשרי לסיים מגלת קנות. אם התחילו בה מאתמול דווקא. עיין דבר נפלא שכתבתי בפי' הרבות בס"ד. באותו מעשה שהביאו המ"א להסתייע ממנו. והוא נגדו: (טו) אבל בחול עט"ב מחצות ואילך. ודאי אין ללמוד כי אם בדברים המותרים בט"ב: (טז) אם חל ט"ב בשבת או באחד בשבת. אוכל בשר ושותה יין בסעודה המפסקת. ומעלה על שולחנו אפי' כסעודת שלמה בעת מלכותו. אלא שצריך להפסיק מבע"י. ולא ירבה בה שמחה: (יז) אע"פ שאכל סעודה המפסקת. מותר לחזור ולאכול. אא"כ קבל עליו בפירוש שלא לאכול עוד היום: (יח) ובין השמשות אסור באכילה ובכל דבר האסור בו. לכן בחול צריך לחלוץ מנעלים קודם שהולכין לבהכ"נ: (יט) אבל בשבת אין חולצין אלא לאחר שהתחיל ש"ץ ברכו. מפני כבוד השבת. וצריך ליזהר שלא ליגע בידים במנעלים סוף השבת:

סליק שער סור. שני לו. שער הדלק. לט"ב. בו נפתחים ב' דלתות. אחת לדברים האסורים בט"ב. בה שבעה ארובות:

ארובה א. איסור אכילה ושתיה

(א) ט"ב אסור באכילה ובשתיה: (ב) עוברות ומניקות מתענות ומשלימות בו. כמו ביוה"כ. יע"ש: (ג) חיה כל שלשים יום. וכן חולה שצריך לאכול. א"צ אומד. אלא מאכילין אותו מיד: (ד) מיהו אחר ז' ליולדת. אם אינה מרגשת צער גדול. יכולה להחמיר על עצמה. וזולת זה אינה רשאה: (ה) התינוקות מחנכין אותן כדרך שאמרו ביוה"כ. יע"ש במקומו: (ו) אף טעימה אסורה בט"ב ואין לרחוץ פיו בבוקר. גם ללעוס קמון ולפלוט [illegible] להחמיר. אא"צ דמדינא שרי. עמו"ק: (ז) כל האוכל ושותה בט"ב שאינו מתאבל על ירושלים. אינו רואה בשמחתה. לפיכך אפי' המותר לאכול בו. לא ישתגע. ואל יראה עידונין בעצמו. אלא לקיום נפשו בלבד. ויזכה לשוש אתה. ולראות בנחמתה:

ארובה ב. איסור רחיצה וסיכה

(א) רחיצה שאמרו. בין בחמין בין בצונן. אפי' להושיט אצבעו במים אסור

אסור : (ב) אבל נוטל ידיו שחרית עד סוף קשרי אצבעותיו : (ג) ואחר שנגב ידיו ועדיין לחות קצת . מעבירן על גבי עיניו : (ד) ואם היה לכלוך בעיניו . רוחץ ומעביר ואינו חושש : (ה) וגם כל פעם שעושה צרכיו . מותר ליטול עד סוף קשרי אצבעותיו : (ו) והוא הדין למי שידיו מלוכלכות מותר לרחוץ להעביר הלכלוך בלבד . ולא יכוין להנאה . וה"ה נשים המבשלות . מותרות להדיח הבשר : (ז) לדבר מצוה . עובר במים אפי' עד צוארו . וכן בחזרה : (ח) ולדבר הרשות . משום הפ"מ . עובר . אבל אינו חוזר : (ט) שורה אדם מפה בעט"ב במים . ומוציאה מהמים והיא מתנגבת . ומותר לקנח בה פניו ידיו ורגליו בט"ב . אפי' להנאה בעלמא : (י) טבילה של מצוה . אע"פ שמותרת בו כבר בטלוה בדורות האחרונים . שהלכך פרותן ותחוף עט"ב . ולמוצאי ט"ב חופפת מעט וטובלת : (יא) סיכה אינה אסורה אלא של תענוג . אבל מי שיש חטטין בראשו . סך כדרכו . והבור לסוך שערות ראשו :

ארובה ג . איסור נעילת הסנדל וטיול

(א) סנדל שאמרו . של עור . אבל של בגד . או של עצים וגמי , מותר : (ב) אבל של עץ מחופה עור . אסור : (ג) כדרך מותר לנעול סנדל . וכן כשעובר ברחוב העכו"ם . וכשיגיע לעיר ולרחוב היהודים . יחלוץ : (ד) אסור לטייל כל היום . ונ"ל שאסור לשחוק . או לעשות דבר שמביא לידי גיחוך והוכחה . אלא ישב דום כמי שמתו מוטל לפניו :

ארובה ד . איסור מלאכה (כדי שלא להסיח דעתו מן האבילות) :

(א) עכשיו קבלו עליהם בכל מקום . עד חוות על כל פרט לאסור מלאכה שיש בה שיהוי קצת . אפילו אינו מעשה אומן : (ב) אבל דבר שאין בו עכוב כלל . כגון קשירה והתרה והדלקת נר וכדומה . אין קפידא : (ג) ושתיית טיטון . אסר בעל כנסת הגדולה . ונדס פ"ו . והדין עמו . דלא גרע מתענוג וטיול . ומסיח דעת מהאבילות . וכן נהג אמס"ג ז"ל למחות . ולענוש כעובר במזיד : (ד) מ"מ לצורך קצת כשאינו מתכוין להענג . רק לעזור בעשיית צרכיו . כידוע מטבעו ופעולתו הטובה בזה . הה"נ שפיטא לי דשרי . מיהא במקום שאין רואין (כדי שלא ילמדו לשקל) וכ"ש בלילה דקילא קצת בלא"ה לענין מלאכה לדעתי : עמו"ק . וע"ז סמכתי ועבידנא עובדא בידי פ"א בלילה כשהוצרכתי לכך לצורך הבריאות למהר לוצא לכפתח . עם היותי מחמיר בו מהתענג בשתיית הטאבק . ולמנעו בכל כח . כאשר ראיתי לא"מ ז"ל שהיה מקפיד מאד . ולכן ביום ירא אנכי אותו לעשות מעשה לבקל אפי' לצורך כלו . אף על פי שיש להקל לאחרים הה"ג . ולא יהא חמור מסיכה ורחיצה דשרו כשאינו מתכוין בהם להתענג : (ה) מלאכת דבר האבד . מותרת בכל מקום : (ו) ופרקמטיא להרויח אסור . אנ"ל במקום שנהגו איסור במלאכה . אלא אפי' במקום שנהגו היתר . כי הלא מ"מ צריכין למעט במו"מ [illegible] משנכנס אב . עאכ"ו בט"ב עצמו שראוי למנוע ממנו לגמרי בכ"מ : (ז) ואף הפוסק מעשה ימעשה בנגעה . אבל בפרסהסית כלל וכלל לא : (ח) וכן כשהוא יום השוק ויריד . דהוי כדבר האבוד . מ"מ לא יעשה אלא ע"י עכו"ם . אע"ג דשאר מלאכת דבר האבד בבית . שריא ע"י עצמו נמי . הא שאני . כיון דמלאכת פומבי היא . אסירא על ידי ישראל : (ט) ת"ח בטלים ממלאכה בכ"מ . וכל הרוצה עושה עצמו ת"ח לענין זה : (י) כל העושה מלאכה בט"ב להשתכר בלבד . אינו רואה סימן ברכה מאותה מלאכה . והזוכר יתברך מאלופי המערכה :

ארובה ה . איסור תלמוד תורה ושאילת שלום

(א) אסור לקרות בתנ"ך . ולשנות במשנה . במדרש הלכות ואגדות (ותינוקות של בית רבן ; בטלים לגמרי) : (ב) ונראה דתמיד נמי מהאבל . דהאפי' רבים צריכין לו . אסור : (ג) ודין . היינו פסק . וצ"ל דאסור לישב בדין . ואפי' נהולים הבעלי דינין . מי יגהן הדין על ק. וימתינו . או ילכו לדרכם . דלא כמ"א : (ד) הוראה הצריכה לשעתה . ודאי מותרת : (ה) אבל קורא באיוב . ובדברים הרעים שבירמיה ; ומדרש איכה . ופרק אלו מגלחין : (ו) ונראה שדברים הללו מותר ללמדם גם לתלמידים (אע"ג דהאבל הה"ג נמי אסור לדעתי . עמו"ק) ומגלה נמי איכה : (ז) תוך כוהלו מגלחין . חוכך אני להחמיר . משום שבאין לידי עיון והקירה בדינין . אע"פ שהם מהל' אבילות . מ"מ מו"מ ופלפול בהלכה . לא הותר . ומש"ה אסור ללמוד בקבע עם תלמידים . אף בהל' ת"ב . על דעתי : (ח) אפי' ע"י הרהור אסור ללמוד בדברים המשמחים : (ט) ומותר לקרות כל סדר היום . פ' קרבנות . ועבודה . איזהו מקומן . ופ' ר' ישמעאל : (י) אין שאלת שלום בין אדם לחבירו בט"ב : (יא) והדיוטות שאין יודעין ונותנין שלום . משיבין להם בשפה רפה ובכובד ראש . כדי שיבינו מעצמן שיש איסור בדבר . ומ"מ לא אסרו להשיב כלל ולהודיעם הטעם . משום דרכי שלום . מאחר שכבר שאל זה לפי תומו . אימ מהראוי לביישו . וגדולה מזו התירו אפי' בק"ש להשיב במקום שאסור לשאול . שש מס"ע . כי כל דרכיה דרכי נועם ונתיבותיה שלום :

ארובה ו . איסור בתשמיש המטה

(א) אפי' ליגע באשתו אסור . וכ"ש עמה במטה : (ב) ונהגו להחמיר בשכיבה ע"ג קרקע : (ג) גם אין יושבין על כסא וספסל עד אחר חצות . כמש"ל : (ד) אבל שאר דברים הנ"ל אסורין כל היום : (ה) ואם חל בשבת מותר בכולן . ויש אוסרין בתה"מ . וכן נהגו במדינות אלו . ומכריז השמש בבהכ"נ אחר תפלת ערבית דברים שבצנעה נוהג : (י) ואם הדמנה ליל טבילה בליל שבת ע . טובלת ומשמשת :

ארובה ז . ציצית ותפילין

(א) מהגין שלא להניחן שחרית . רק טלית קטן בלבד לובשין כמותר . וכ"ל שצריך לברך עליו אם פשטו בלילה : (ב) ובמנחה מתעטפין בציצית . ומניחין תפילין בברכה :

דלת ב . למנהגי ט באב סדר תפלותיו והנמשך . גם יש בה שבעה חלונות

חלון א . סדר לילו ותפלת ערבית

(א) הולכין לבהכ"נ בבגד נחות ובלוי . והוכנין בשיכון . ליל ט"ב ויומו . יושבין בבה"כ לארץ : (ב) מסירין הפרוכת . אין מדליקין רק נר א' לפני התיבה . ועוד נר א' . שאם יכבה ; ידליקוהו ממנו . ועכשיו נפסדו ונתקלקלו כל המנהגים הראוים . מרבין בנרות לפני כל א' . כאילו הוא י"ט : (ג) מתפללין בקול דממה ודרך בכי כאבלים . וא"א נחם . ולא עננו . בתפלת ערבית . כפי המנהג ולא מן הדין . אם חל במ"ש . אומר הבדלה בחונן הדעת . כמ"ש דעלמא : (ד) אחר תפלת לחש . אומר ש"ץ קדיש שלם : (ה) וקורא מגילת קינות בלי ברכה . ובכל איכה מגביה קולו יותר בבכיה ויללה . ובית בכיה קבועה לדורות . מאז שבכו בכיה של חנם בזה הלילה (וכן לעת ערב באתו האויבים ההם בהיכל ה') וזו א' מחמשה דברים שאירעו בט"ב. בב' . נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ . [illegible] הרב הבית בראשונה ובשניה . ונלכדה ביתר . עיר גדולה לאלהים . בה נגדע כל קרן ישראל בבית שני . ובו נחרשה העיר ירושלם (ע"י טורנוסרופוס הרשע לכן ראוי לנו למרר בבכי ביחוד בלילה זה . והקהל יושבים דוממים ושומעים. או קורין עמו בלחש . וקולם לא ישמע : (ו) וכשמגיע לפסוק השיבנו. אומרים אותו הקהל בקול רם . אחר כך מסיים החזן . וחוזרין הם לאמרו בקול פעם ב' . וכן הש"ץ אחריהם : (ז) אח"ז אומרים איזה פיוטי קינות . ראוי לומר ג"כ הקינה שסדרם במלון בית אל : מי יתן ראשי מים (אחר ק"ש של המטה) : (ח) אחר כך אומרים ואתה קדוש . קדיש שלם בלי תתקבל . עלינו . קדיש יתום . והולכין כמנודין לשמים . ואין נותנין שלום זה לזה : (ט) כשחל במ"ש . א"א למנצח . ולא ויהי נועם . ולא ויתן לך . ואין מברכין הבנים . גם אחר שסיים התפלה ואמר קדיש . פושט ידו לאור הנר ומברך בורא מאורי האש . ואינו מברך על הבשמים : (י) ובמוצאי ט"ב מבדיל על הכוס . ואינו מברך על הנר ולא על הבשמים : (יא) כבר נ"ל . שדין ליל ע"ב כיומו לכל דבר (חוץ ממלאכה . לדעת רש"י . ולא קי"ל הכי) ואפי' בין השמשות שלו אסור :

חלון ב . סדר יומו

(א) כבר נ"ל מנהג הנטילה בבוקר . ולכן מברך גם שמע"י הדים בכל יום . וכן ברכה על טלית קטן נתבאר לעיל : (ב) אמנם ברכת שעשה לי כל צרכי . אינו אומר . אם לא שיש מנעל של עצים) כמ"ש בס"ד במבוא בית אל . ובהורת ב' דשער המזרח : (ג) גם ברכת עוטר ישראל . לא יאמר בשחרית . אבל אומרו במנחה : (ד) מעתה תדע לכוין חשבון ק' ברכות . כי חסרת היום ט' או י' ברכות מן המנין (אם לא הוצרכת לנקביך) כשתתנהג בדרך תמים כאשר הוריתיך בבית אל . כדרכתיך במעגלי יושר בביותים שם במלונ[ות]

בודע נמנאים בחורין לבחות ע"י שמיעת ברכות . ומיה אבן אחריםכ: (ס) מסכימין קלת לבה"כ . וגואלין מעלמן בלי קריאה ספמש : (ו) ומסדרין ברכות השחר . ופ' קרבנות . וסדר עבודה . כסדרן בכל יום . ואומרים פסוקי דזמרה בנעימה כאבלים . יושבין לארץ וקורין ק"ש בגרמתים . וקולם בל ישמע . אלא כאוב מארץ . קול ממוך . ועומדים להתפלל . י"ח בלחש . וא"א ענגו . ולא נהם (מתמת המסכג . אבל מן הדין לומר שיכס) : (ז) מחזיר ש"ץ התפלה . אומר ענגו בין גואל לרופא כרכה בפ"ע . אם לא אמרו שם . אומרו בש"ת : (ח) ואומר נחם מן הדין ובהלבש . אלא שבק"ק אמכנדים נהגו להמתין עד תפלת המנחה : (ט) א"א תחנון . ולא נופלין ע"פ . ואומר חצי קדיש . כמאמ בס' . א"א א"א : (י) מוליאין ס"ת (קודם שמברך בעולה לתורה אומר מרוך דיין האמת בלחש בלי שם ומלכות) קורין עד והתחנן (כי תוליד) (כהן) עד ובכל מטבר (לוי) מלבני (ישראל) עד סימים (א"א מי שבירך לעולים) חצי קדיש : (יא) והמפטיר קדים זה . שאומר אותו אחר מקרא בה' המפטיר . מפני שהוא ממנין הקרואים . וא"א לבהפסיק ביניהם . ולא ראוי לקרות בו רביעי למפטיר . שאיו בדין שיעלה למעלה ר"ח וח"מ כיון דלא מפי כיה מילתא מתבריה (מעליותא) ומחזירין ס"ת . מיד יושבין ומקוננין . ואין שם קדיש אחר הסיגה כמו שנהגה דמעמים . ע"כ צריך לומר קדיש אחר קה"ת מיד על הבימה : (יב) גולל ס"ת . ומפטירין אסף אסיפם . בנוסף נביא . ומברך לאחרים ג' ברכות עד מגן דוד (ממאל בקרים בכל השבתות בשבת) אומר ש"ץ יהללו . ומכניסין ס"ת למקומו : (יג) ישבו לארץ . מתפללים באבל . ידומו כל ספרם . וש"ץ פותח לומר קמת בקאת שבר . אבל יחידו של עולם ישנם . מספד שמרורים . לעורר בכי כפי שמתו תוסל לפנין . ועיניהם זולגות מאין הפוגות . וכוא והשוממים צריכים לסרוס בכניה . ולאמוץ ווי בכל לשון של קינה ונעקה והנחה . שוכבים כל גופו של אדם עצמותיו סלה . על המדר מוז בגלותה . אין דורש אין לה מיום עזובה סיום שבותה . יצעם ולא מאלהו מנוחה . ערנים כל שמחה : (יד) אסור לספר שיחה קלה בשעת אמירת הקינות . ולא לצאת בחוץ (אם לא נצרך מקבים) שלא לבסית דעתו מכם . ולא לסרות מתביעי ציון וירושלים . ולא אמרים קולמוסי לדבר מקלי עולם כמגדים לאיד . שברועים מבני נכר . שאפילו אויביה כשומעים אותה מתאבלים ובוכים לבם כשבר ומשבר . וכלגו לבחוץ עושים לנהם שערים . גוזרין בקסמים משברים . בגגים מלקטים עלים ואלגום מבערים . ונחרים בשמים וכעורים מוכסים ידיכם לא לוצאים . מלעיגים ומלעיבים ומתעתעים בתוכחות . בלא טוב מותם מחייבם . אוי ברביעי בה"צ ובגברי קטילי מסקין . ולא מרבה כיכר הלא על שלא כמאבלו על ירושלים כראוי . אע"פ שהיו בה חכידים גדולים ושאים כראשונים . ושקולו שלי בנואל פי שים בידו למחות . והמוחה יתבה לנחמות ולשמחות : (טו) אם יש אבל במיר . הולך בלילה לבית הכנסת . אפי' הוא בתוך ג' ימים לאבלו . עמו"ק : (טז) מסיימין הקינות בפסוקי נחמה . שלא יפרדו מן הגאולה (ועוד שבו נולד המשיח . כדאיתא במדרש איכה . לכן עמיד היה ראוי לבוא . ולאחר ולהבנות בכ"מ . אם היו ראוים) מנהגו בן האמ"צ ז"ל . לקרות פ' קרבו גוים לשמוע אחר חנות . והכהני אר"י . ש"ל נחמו בנגמות : (יז) אחר הקינות אומרים אשרי . ובא לציון . ומדלגין ואני זאת בריתי . אומרין ואתה קדוש . קדיש שלם בלי תתקבל . אומרים עלינו . וא"א שירים ומזמורים . והולכין כבי"א כאחת למקום . ואין שואלין שלום זה לזה : (יח) יש שהולכין לבה"ק אחר יציאה מבה"כ . והאר"י ז"ל מנע מזה : בפרט אם לא תקן עון קרי :

חלק ג . כשיש תינוק למול

(א) מלין אותו אחר שגמרו הקינות . שבכבר אמרו פסוקי נחמה ; והיינו שם אגבי על אסרבך : (ב) ואם שנולדו במקום שמילה בקרוב . כדי שיוכל לבוין שמיעת הברכה . משמה שיא מכבום . והוא שלא ספסק מסור בין שמיעת הברכה לשתייה . ואם לאו . יטעים לתינוקות : (ג) אבי הבן ומוהל וסנדק . מותרין ללבוש בגדי שבת (אבל לא חדשים אלא בגדי שבת מכובסים . ולא רשאין להסתפר . אפי' על בריח שבר"ח ואילך) כשמוציאין כיוד למולו ואחר המילה פושטין אותן . ומלבשין בשטנים : (ד) אבל מ"ב שנדחה ליום א' . בעל ברית (לענ"ד שם יש לכלל בלאבי הבן בנגד) מתפלל מנחה קטנה ורוחץ מבעוד יומו . ש"ם שלו הוא . ועכשיו לא נהגו כן אפי' בר' אומות שבהתא . ואולם שלמחין . פוק חזי מה עמא דבר : (ה) ולעולם עושין הסעודה אחר התענית : (ו) מכגין שלא לנחום ולהכין אפי' לרכי סעודה . עד אחר חצות . אם אפשר . ואם לאו . מקדימין כמה דבעו .

ממה"ל : (ז) הולים . וקטנים שהגיעו לחנוך . שאכלו בט"ב . אומרים נחם בבונה ירושלים : (ח) אחר חצות . יושבין על הספסל :

חלון ד ; למנחה

(א) מתעטפין בציצית ומניחין תפילין ומברכין עליהם . ואז י"ל ג"פ ברכת עוטר ישראל . ונוהגין לבהלים אז מה שחסרו לומר בשחר . כגון תהלים . שירים ומזמורים : (ב) אומרים פ' סקרבנות . וסדר עבודה . אשרי . חצי קדיש . מוליאין ס"ת . קורין ויחל [ביוכ"ק] לאותן ג' שעלו לתורה בשחר . כדי לעשות להם מי שברך : (ג) וגולל ספר תורה . ומפטיר השלישי דרשו [יוכ"ק] ומברך כבשחר . מכניסין ס"ת . ואומר ש"ץ ח"ק : (ד) ועומדין להתפלל י"ח בלחש . ואומרים נחם בבונה ירושלים . ועננו בש"ת . אם לא אמר זה ולא [illegible] . אינו חוזר : (ה) ואם אמר בש"ת . נראין דברי ע"ז : שכוללין אותו בש"ת : (ו) ועננו אומר שתלה . וש מסיים ועננו כי אתה שומע כו' . וחותם בש"ת : (ז) ואם לא אמר עד שהגיע לעבודה . אומרו קודם ותחזינה (כ"ס העיקר) אחר סיום התפלה . אומרים רבון של תענית (אחר שמ"ע של הול) : (ח) מחזיר ש"ץ התפלה . ואומר עננו ברכה בפני עצמו כבשחר . ונחם בבונה ודין שכתבו . כדין היחיד : (ט) אחר התפלה אומר קדיש תתקבל . ואין שם נ"א . עלינו . קדיש יתום ונפטרין והולכין : (י) ועדיין כל דיני ט"ב נוהגין עד הלילה כמש"ל . ואפילו בספק חשכה . כדרך שבה"ש שלו אסור בכמיכתו : (יא) אמנם ספק יולאה המור לעולם . לפי שאינו יולא מידי חזקתו . אלא בדבר ברור . שהוא ודאי לילה :

חלק ה . למוצאי ט"ב

(א) כבר נ"ל . שאם חל ט"ב בא' בשבת . מבדיל על הכוס במוצאי ט"ב . ואם מתענה גם בעשירי . ישמע בליל עשירי הבדלה מאחר : (ב) ואם [illegible] אפשר . נ"ל דספי עדיף להמתין עד ליל ג' . דהכתי זמניה הוא . מלברך על הכוס ולהטעים לתינוקות . קודם הלבנה . עיין לעיל במקומו : (ג) נהגו שלא לאכול בשר ולא לשתות יין ולא לספר ולא לכבס ולא לרחוץ . בליל עשירי . ולא ביומו עד חצות . לפי שבט' לעת ערב הציתו בהם בהיכל . ובעשירי בערב רובו : (ד) ואם ט"ב נדחה . מ"מ אסור בבשר ויין בליל התענית . אבל ביום של אחריו מותר מיד : (ה) ואז אין צריך להתענות ב' ימים . אף על פי שמתענה בבאר שבה התשיעי ועשירי : (ו) וכשחל עשירי בע"ש . מותר לכבס ולספר ולרחוץ מיד . ועמ"י סי' ק"ז : (ז) י' [illegible] נולד יששכר (בו באו מזקני ישראל לדרוש את ה'. [illegible] בו היה גרוש בני ישראל מגרפת בשנת ס"ו לאלף הששי . בחודש ה' נבא חנניה בן עזור השקר להשיב גלות בבל . וכן אחר חורבן בית שני [illegible] נביאי שקר שיבנה מיד . גם בביתר) בחדשו (שהוא לתלון כמש"ל . והוא בעל תורה . שהמעט שקע אורה ביום זה) ומת בן קכ"ב : (ח) מבל מקום יש בו תקוה טובה . ועוד שהוא י"ם של זמן [illegible] הכהנים סגלה בן בנימן :

חלון ו . לעשות זכר לחורבן

(א) משהרב בית המקדש . תקנו שלא לבנות בנין מסויד ומכויר . כוא מגהכת ציור ופיתוח בגבסית (שקורין שטיקטאר) : (ב) ואפי' בסיד בלבד אסרו . אלא צריך לשייר לבהות אמה על אמה כנגד הפתח בלא סיד : (ג) ואף הבונה חדר אחד בלבד בכלל זה . עמ"י סימן קס"ט) והלוקח בית ויודע שנעשה באיסור . צריך לקלוף בכותל כשיעור זה : (ד) וכן התקינו שהעורך שולחן לאורחים (אע"פ שמצוה גדולה היא כדלעיל בשער טוב . וה"ה לשאר סעודת מצוה . כגון מילה והחונה) מחסר ממנו מעט . ומניח מקום פנוי בלי קערה מן הקערות הראויות לתת שם . אבל מימי לא שמעתי ולא ראיתי מי ששם לב לזה . ממיעוט ההשגחה על דברי חז"ל . עם היות כל דבריהם כגחלי אש : (ה) אמנם בסעודת שבת וי"ט . כתבתי בחיבורי דברי לדעתי . ואיסורא נמי איכא . אם מקומו ניכר שפנוי משום כך . עמו"ק : (ו) והאשה עושה תכשיטיה בתמונה ודומה (וה"ל להחמיר בזו גם בשבת וי"ט) משיירת מין תכשיט א' מהתכשיטין שנוהגת בהם . כדי שלא תתקשט בכל התכשיטין כפ"א במלואותם : (ז) והחתן הולך לחופתו . נותן אפר מקלה בראשו במקום הנחת התפלין . גם בזו איש גוזרין . מי יודע שמא כמה לא הגליות זוגם בעון זה שאינם שמים על לב אבילות ירושלים בעת שמחתם : (ח) וכן גזרו שלא לנגן בכלי שיר וכל מיני זמר . וכל משמיעי קול של שיר לשמחה נמשתה (אם לא לשמח חתן וכלה . מ"מ לא יפליגו בשחוק) ואסור לשמעו . אודנא דשמעת קל זמרא תעקר . זמרא בביתא חורבא בסיפה . בעו"ה נתקיים

לפנים בימים. כבעלי בתים רבים וגדולים כפלטין של מלכים. שהיו על ימיהם כחגים. והיה תוף וחליל משתיהם. ונסבו לנכרים בתיהם. אע"פ שהיו בידם מע"ט. כי גדלה קנאת ה' על הדבר הזה. אל תשמח ישראל אל גיל כעמים. ישיבו כי ימלאו קבר פתוח גרונם. ומרמה תכין בטנם. רומו מעט ואינם: (ט) אפי' שיר בפה על היין אסור. משום בשיר לא ישתו. ולא דבר הכתוב אלא בהוה. כי היין ישמח חיים. וא"א שירה אלא על היין: (י) אבל אף בלא יין אסור כל שיר שהוא לשמחה בעלמא אם לא הרמת קול עב בלי ערך ויתם. כגון להזדרז במלאכה. כדרך שעושין מושכי הספינות. או מנהיגי הבקר. מותר: (יא) אך הנשים המשוררות. אפילו בעת מלאכתן. כמו שרגילות לעשות בעת טויה ואריגה. איסור כפול הוא. אם משום שהוא זמר נערך מסודר לשמחה בלבד. ועוד קול באשה ערוה. במקום שיש אנשים שומעים. ולפיכך גם לשתק התינוק. הזהר שלא תשמיע קולה במקום אנשים. אם תוכל להשתיקו בד"א: (יב) גם בשיר ושבח להשי"ת על היין. אע"פ שי"א שמותר. אינו דבר ברור. ויש לאסור. עמ"ש. והגאון מוה' ליוואי מפראג בס' נצח ישראל. הפריז על המדה. לומר שאפי' בזמן בנין הבית היה אסור לעשות כן: (יג) מכאן אתה דן ק"ו. לאותן קלי דעת שמפזרין ממון לחזן לנגן על סעודת ברית כשעושין מי שבירך. כי הוא עון פלילי. ול"א ידעתי מהיכן בא המנהג הרע הזה במדינה זו המשובשת בעוה"ר. להקל ראש באיסור חמור כזה. לא לכבוד שמים. כי אם לכבוד עצמן. ואף שאמרו ז"ל. כל מצוה שקבלו עליהן ישראל בשמחה. עדיין עושין אותה בשמחה. לא אמרו לעשות בה איסור חס ושלום. אלא נתכוונו אלא ללב שמח מעצמו בקיום המצוה. פקודי ה' משמחי לב. לא שנגון המזמר יעורר השמחה כ"ש אחר. שכבר נתקיימה המצוה בשמחה וכטוב לבו. לשמחה מה זו עושה עתה ככה. הלא די בשמחת הסעודה ברכה. ואפי' ברכת שהשמחה במעונו. אין לה מקום בכאן. משום צערא דינוקא. עאכ"ו שלא לומר להנאת גופנית בלבד. לאחר שחלף עבר מעשה המצוה: (יד) אמנם בחתונה אין די בה לאסור. משום שמחת חתן וכלה (שהיא מצוה רבה. בפרט שהיא מצוה שקבלו בקטטה. וצריך לשיר בשירים על לב רע להסיר מתוכו מוטה) דניחא להו בהכי ודאי. ולא גרע זימרא דפומא מדמנא. ואפ"ה לא שפיר דמי לבדוחי טובא בכל גוונא. משום בכל עצב יהיה מותר: (טו) אסור למלאת פיו שחוק בעה"ז. אפי' לדבר מצוה (וא"צ לומר בסעודת פורים. מתוך מאכל ומשתה) משום ב' טעמים. א' לפי ששחוק וקלות ראש מרגילין את האדם לערוה. והב' משום חורבן בית קדשנו ותפארתנו: (טז) וכאן מקום שראוי להרחיב הדבור. אלמלא לא היה אלא עון זה בידינו. שאין מתאבלין על ירושלים כראוי די להאריך גלותנו. והיא בעיני סבה קרובה היותר גלויה עצומה וחזקה לכל השמדות המופלגות הגדולות המראות המבהילות הרעיונים אשר מצאונו בגלות בכל מקומות פזורנו על אשר נרדפנו. לא הונח לנו להרגיע בגוים עם שפלותינו ענינו ומרודנו. לפי שלא האבל הלז מלבנו. בהיותנו שוקטים בארץ לא לנו. שכחנו את ירושלם ולא עלתה על לבבנו. ע"כ כמת מלב נשכחנו. מדור לדור נוסף יגון על יגוננו ומכאובנו. וכל אוהב אמת יודה לדברינו. וכאשר יוכיח הנסיון ביחוד ביום ט"ב המר מי ומי המתאבל ודואג על חורבן הבית ושממות ארצנו. כראוי ממעמקי הלב. כמה דמעות נשפכות על זאת. ואנ"ל בשאר ימי השנה. אין זוכר ואין פוקד ואין דורש דבר ממנה. אפילו במחשבה לא בא זכרונה. כאלו מקרה הוא היה לנו. על כן שבנו לחטאת אבותינו. ללמוד דרכי העכו"ם שממנה נמשכו כל הרעות בכלל. כאשר נאמר להלן בס"ד.

ומיחד חלון התיבה. להשקיף ממנו לארכה ולרחבה:

חלון ז חלון השביעי הזה. חלון המגרי נקרא. מן המגר קראתי יה. צר ומצוק מצפו"ן מצאוני. ממול מכמ"ש יפקיד כולי עליו רעים וחטאים לה'. אל מקום פלוני אלמוני. שכול ואלמון כתומם באו לבלע ולהשחית נחלת אם בישראל ולאכול דגני. ואחיזנה על מצו"ר להשגיח מן החלונות לנוות דיו"ק להרחיק את הצפוני. מסבב ירושלים ובן גרני. אם אשכחך ירושלם תשכח ימיני. אם לא אזכרך תדבק לחכי לשוני. שמעוני אחי ועמי בני אל תי היושבים בתוך הגלות הנגרפיה בזור עוני. גם בני אדם גם בני איש יחד עשיר ואביוני. חכם וסכל פתי ואיש המוני. הקשיבו והאזינו מענה לשוני. אין לא נשמרתם מכלי המשחית אשר ביד האורב האויב הכולל שלג קלוני. שתים הנה קוראותיו השוד והשבר הקשות העכו"ם והשלמות האגוני. הן הנה היו לבני ישראל למסר מעל בה' מנעוריהם לשטות לדרכי האמורי המואבי העמוני. כמעשה אשה זונה שלטת משרכת דרכיה לאחור ולא לפני. אוהבת זרים ואמרה אחריהם אלך לאכול לחמם טמא בגוי. להשביע הכת התאווני. לרעות עיני ולזנות עיני. להגדיל ולחדש תמיד חשק שאוני. על כן גלתה מעוני. ביד אשר עגבה עליהם הלכה שבי הפשיטוה בגדי השני. ותהיה לרזה אלמנות חיות מאז עד עתה זה שבתה השולמית משולמ"ת בת חרו"ן משפטה לינ"ר ושל"ם וגונ"י. תמסתי מראות על אלה תבכה עיני ורב יגוני. בהגיגי תבער אש דברתי אני. עם לבי המר ואנחה הלא תצדיק דין קוני. כי סותר הקודם הוא סתירת בנין הזקנים לעשות תמיד לאבילי ציון זכרון בין עיניהם. הוליד סותר הנמשך בחיוב. ר"ל סתירת מעמד ומצב התורה בכלל. כי מזה נמשכו כל שאר הרעות. שהמון העם רובו ככולו בדרכיהם נפשם חפצה ולזה כל מגמתם. יגיעם וטרחתם. ורדיפתם אחר הממון למלאות תאותם. אף אם נשאר מנהג אבותיהם בידיהם מצות אנשים מלומדה. (קרוב ה' בפיהם ורחוק מכליותיהם) לשחוק בכלי חמדה. כחמודה ומכובדת גם בעיני כל העמים היודעים ומכירים כבודה (וחוקרים ודורשים בה. הלואי שיהיו בני עמנו בקיאין במקרא כמוהם) לולי זאת אולי היו רבים מעמי הארץ משליכים עולם מעליהם. ומתקנאים בהם להתנהג בקשוטי מלבושיהם. הם ונשיהם בניהם ובנותיהם. בדיוק גדול (בכל מוד"ע חדשה) מחמירין על עצמן ומדקדקין בהם. יותר מהטעמים ההם המחדשים אות. ולעולם תראה אפי' משרתת יהודית לובשת מיד מלבוש מוד"ע חדש בהתחלתו. בטרם נתפשט בין המון עם הארץ. וכל בגדי לבושים חדשים עם ישנים. אין מספיקין להשביע תאותן וחמדתן. לראות בם להסב אליהן עיני כל רואיהן. אבל יותר מזו עושין הזכרים (הנקראים בשם יהודים) המגלחים פאותיהם להתדמות לנקבות. ועוקרין השערה לאין מפולת משה בכל יום בגלוי פנים. וכן מסדרין אחר מלבושי עכו"ם על אופן היותר שלם האפשרי. מה שאינו מדקדק אפי' הנכרי. הכזה היו ישראל תמיד מצויינים. הבזה יהיו מכרים לעם ה' כולו זרע אמת קרויין בנים: ולמען ידעו השוגגים ויתחרטו על העבר ויכלמו מעונים. לא נעלים מהם חומר הענינים. ונבאר מ"ש ממספר קרוב לעשרה במנינים. ושבה וכיתה ובאר. הלשון שנשתמשנו בה באמרנו כעשרה בכ"ף הדמיון. לפי שהן תשעה נראין כעשרה (מלבד המ"ע ואבדיל אתכם מן העמים) ואולם חי אני אינן אלא שקולים נגד עשרים (עשרה עשרה הכף מכריע להזכה) גי' תרי"ג מצות של תורה וז' של דבריהם. ר"ל שכולן תלויות בשמירת העשרה הנ"ל. ובביטול אלה כולן נמשכין אחריהם. כי העובר אפי' מצות ל"ת א' בשאט בנפש. הרי הוא מין וכופר בכל התורה כולה. וחמור מהנכשל בערוה של כרת מהמם שיצרו תקפו. ויש לו תקנה בתשובה. משא"כ המרים יד אפילו בלאו א' מהתורה ומחלל שם שמים בפרהסיא. שאין תרופה למכתו. והוא אפיקורס. כמ"ש הר"מ ז"ל. והוא דבר מבואר בעצמו. וכ"ש הגלח מושכי העון כעבות העגלה. וממילא עבירה עבירה גוררת. על אודות הרעה הזאת מאחרת. שעי"ז מוצא יצה"ר פתח פתוח להקל ראש בשג"ז הקל בעיניהם מאד. דבר שנצטער עליו אותו צדיק עזרא וסיעתו. והרעישו עליו העולם עולי הגולה בהתעוררות גדול. שלא נשמע כמוהו לנביאים הראשונים. על ג' עונות שבהם ביהמ"ק ואל יעבור. לא מצינו מי שמרט שער ראשו וזקנו והכה ראשו בקרקע כמוהו ומתנפל בתעניתו ושקו וקרוע בגדו ומעילו. כאשר עשה עזרא על הדבר הזה (הבלתי נחשב כלום בעיני האנשים ההולכים בשרירות לבם הזונה. יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ער ועונה) ביודעו כי הוא הגורם לסור מאחרי ה' ולעזוב בריתו. ולכפור בתורתו. והיא שהחשיכה עיניהם של ישראל בבית ראשון. והוא מקור הרעות העצומות שהביאו את אבותינו גם בבית שני. והיא שהכריתה זרע ישראל מארץ ספרד שהיו בה במעלה עליונה. צדיק הוא ה' וישר משפטו. כאשר הגדיש עליהם הדין חסידי דור הגירוש והכמיז. שהעידו שהבנים בני נם אל נכר הרגו אבותם. ואיך נרים ראשינו. ונשא פנינו. אם עדיין מן זה וכיוצא בו אחזנו ולא הטהרנו ממנו. זאת היתה חטאת אבותינו בבית ראשון. שנתאוו ללכת במנהגי ונימוסי האומות אשר סביבותיהם. ואהבו חמדת קשוטיהם ומלבושיהם. וחשקו ללכת בדרכיהם. ושוב דבקו גם בבנותיהם. אח"כ השליכו כל התורה אחרי גוום ולבם הלך אחר שקוציהם ותועבותיהם. כי מהקלות באו אל החמורות. כדרכו של יצה"ר להפיל במהמורות. וצפניה הנביא פירש הדבר באומרו: באמרו ופקדתי על השרים ועל הדולג על המפתן גו'. שקל קלות בחמורות. היא שהיתה יתד תקועה לדעת בני עמנו בבית שני בראשית למיתתם. אחר שנאספו עזרא וסיעתו אל אבותם. קם דור אחר וחזרו להדבק בהם. ונתאוו לטיוליהם ולאתקיהם. טרטיאות וקרקסאות ואצטדיאות

אלמדיאות (אולימפיאדוס וכדומה) כל אחת את שמותם על שפתי. ולא ועוד אחרת כיוצא בה. שמוחה למקום ודמית אהובה לבריות (כבהמות נדמו) והיא מתנכרת. במנחה נרעת ממהרת. בימינה חרב מגל הגדול החודרת. ובשמאלה מות ואבדון אוצרת. הלא היא הפלוסופיא חכמת יוונית הארורה הפוקסת ראשה וקורעת נפ"ח יקום מעייני"ה לגוות יחייפו בה עוגביה בעליה היא מקברת. מנפש עד בשר הורסת ועוקרת. לא תעזוב להם שורש למעלה ושם ואחרית למטה בארץ אינה משארת. ממנה יצאו כל משפחות המינין בארצותם לגוייהם. והיא שהולידה בנים זרים לאומתנו. כל אותן הכתות הרבות והרעות. עקרבים וצרעות. מאז נכנס ארס חכמתם בארצנו. המיאו את לב העם מן התורה והעבודה. והתחילו להרכיב דברי התורה האלהית על חכמתם הבדויה. הרכבה שאינה קולטת לעולם. אכן התחכמו לעקור שרשיה ולקצץ ענפיה. כי רבו המתפרצים הרוצים לפרוק עולה מעליהם ולהתנהג בחיי ההפקרות. ולא נחו ולא שקטו עד שהביאו עליהם מלכי עמים בסבת הדעות החלוקות ופירוד הלבבות. עד שהחריבו הבית שנית. וגלו מארצם הגלות המר הזה. ועדיין המסית ההוא מרקד בינינו. הלא הוא שהמעיד גם רגלי בני עמו בספרד להשמידם משם. על ידי שהעמיקו שתו באותה חכמה. שהיה נעכרם ללמדם להקל ראש באיסורים כנ"ל. והפכו פנים בתורה שלא כהלכה. עברו ברית חק הפרו. אבל חכמת מה להם. הנה דברים מרבים הבל של חטא. ואין להם יסוד ושורש כל עיקר. אך עבור הפלוסופיא נעקרו. בכל הארצות שגדלו והעשירו בה. וכפי מעלתם כן היתה מפלתן ועיקרתן מכל הארצות ההם. עם שהיו בהם ג"כ חסידי עולם. מ"מ נראה שפשתה המספחת של פלוסופיא גם באותו הדור. כמובן מתוך תשו' מהרש"ל למהרמ"א (בתשובותיו סימן ז') ולא עביד קב"ה דינא בלא דינא. אחת היא על כן אמרתי הנגע הלז תם ונשא הוא מכלה. כי כל החסידים שהיו בדורות ההם בגליות וגירושים. לא יכלו להצילם ביום עברת ה'. כי גדלה קנאת ה' לתורתו. ביחוד כשאין מוחה ואין מכלים. אש סיסר בעיניו יפשה ויגדל עיניו מעלים. ע"כ חרה אף ה' בעמו ויכהו עד לאין מרפא ולא פנה פני שרים וגדולים. ועכ"ז עד היום לא סר הנגע הזה. גם בדור הגרוע ופחות הלזה. נמצא שועלים קטנים מחבלים כרם ה' צבאות ע"י לימוד פלוסופיא בם חוקרים ושואלים. ואמרת קדוש ישראל מאסו ותורתו געלים. אמנם אלו המקולקלים. לא ידעו בין ימינם לשמאלם. אין להם חלק ונחלה בחכמה אף אם גאו. באורו קרח מכאן ומכאן. מעסק התורה יצאו. ועד הפלוסופיא לא באו. ודרכה לא ראו. לריק יגעו. בה' פשעו ותורתו לא ידעו. בניס הסכלים המם מבאתוס נסעו. את עצמן וגופן הנבזה רעו. ואין כדאי להאריך הדבור בפתאים הללו דלו מאנוש נעו. כעורים בחוצות תעו. להם ולחבריהם הרעו. ולהיטיב לא ידעו. ואנכי היודע ועד. כי שקדתי על ספרי הפלוסופיא בבחרותי. ודבשם ומתקם מציתי. וקליפתן זרקתי. נגע הרבה יגיעת בשר בדבריהם מצאתי. וקורת רוח לא ראיתי. לא כן ולא שכן חפלתי עמי היתה ושלחתיה מעל פני. וגרשתיה מנגד עיני כי נקי אין בהם. ובמעשיהם המכוערים געלה נפשי. כן היה לבני ישראל למכשלת מזכיר עון להתפש בסרחון הכנותם. וכל התלאה אשר מצאתנו בחברתם. וכל הרעה באה בסבתם. לפיכך צריך לעקור ולגרש אחר שורש פורה ראש ולענה זו המרה באחריתה. ואם מתוקה היא בראשיתה. שלא יתפשט יותר. ושלא להוסיף חרון אף ה' על ישראל. ויסף עוד להגיתו בכור השבי. ומתי נעלה לארץ הצבי. והבורס אין להביא. הבה נתחכמה במה נסגור פי הקטיגור מלעכב עד גאולתנו. נחפשה דרכינו ונחקורה זכיותנו. אני ואתם נשאל לאבות עולם. את פי אבותינו הראשונים וחז"ל הקדמונים. הנה הלא יודעים מ"ש חז"ל בשביל איזה דברים נגאלו אבותינו ממצרים. שלא שינו את לשונם. שלא גילו מסטורין שלהם. שלא היה א' פרוץ בערוה. ועתה המתאוים את יום ה' לכו נא ונוכחה. נשימה לבנו מדעה דרכינו ואל יהא לפנינו שכחה. ונרדפה לדעת במה נמצא חן בעיני ה' שתהא רוח המקום ממנו נוחה. הבאחת מאלה או בכולן יתן שכרם. ותהא מדת הדין נוחה. אם בראשונה. לא די שאין אחד מאלף מכיר לה"ק לשונו הטבעי על בוריו. כדי לירד לעומק כוונת הדברים שלומד. שידע לישא וליתן בהם באמת. ושיהיו שמורים על התורה נשמה. על מנת לקיימה. ובני יהודה דדייקי לישנא. מקיימא תורתן בידם. או בשעה שמברך ומתפלל. להשגיח על מלה שמתיו שיהיה בדיוק האפשרי כראוי לעמוד לפני מלכו של עולם למצוא חן בעיניו. אם לא יחשב אלא מעשה הרגל בעלמא) ולידע ולהבין מה שמוציא בפיו. ולא איכפת להם אם אפי' מחרפים ומגדפים במגמגים ר"ע. להם הגואל מגישים. אף רבים מהלומדים לא אלים ולא מרגישים. רצוך לידע. בדוק רק במליצת שלוחי צבור. המוציאים את הרבים ואת שאינו בקי י"ח. ותעמוד על בקיאותם בה"ק. ומה אאריך בגלוי לכל. וס"א שמעתי מש"ן למדן (ש-לה להראות דייקנותו כהתפללו לפני התיבה בשבון הלשון) כשהגיע לברכת השכיבנו. אמר ושמור צֵאתֵנוּ. או אמרתי לו אתה תשמור מוצא שפתיך. ושבת וכסית את צאתך. כאלה שמעתי רבות. ותרגז בטני כאוזנם. נלאיתי הוא על שפתי. מכאן אתה דן ליתר העם. כן רבים עתה ע"פ הנכנסים בכת הלומדים שמחליפין האותיות והטעות. ולאיכות נוהגין מגרעות. וחלופי שופרא כיני. עוסקים בדברי שתוק תיתם בטלה שקלי כיני. בחדושי פתקות ילדי יוס נילדי נכרים. לא יספיק במועט. לא ימעיט הדל לקנות אפילו כל חלופי גרסאות ושפיק דגברי גרסי. ואפילו מאן דלית ליה ריפתא למיכרך צריך (כהפי בעלי ראת"ן) ועסיק בהו ומפסיד מכסי. ע"ז תאבל ארץ מאין מהם. על מי י"ל נשען כ"א על אבינו שבשמים. יתום של דלי מאן ועניי ירחם כו'. ודי בזה לנבון ומודה על האמת על אודות הראשונה. והנה חשבתי להפסיק הדבור מזה אך הפעם. אלי שהספיקו עוברי דרכים מלאו אותי עברה וזעם. כי ראיתי שמם ועורורה בעם. לא זו שאינם רודפים להכיר לשונם האמיתי לה"ק (אשר בלעדו לא ירים איש את ידו. אף בחכמי האומות. לא יקרא חכם בשלימות. אם לא יהיה השלם בידיעתו. ומפזרים ע"ז ממון. וזמן רב. עם שאינו מההכרח ללמודם העיקרי. משא"כ אנו שהוא הכרחי לנו) אכן כאשה המנאפת תחת אישה תקח את זרים. ככה עושים בני עמינו העשירים. מפזרים ממונם ללמד בניהם ובנותיהם לשון צרפת. להרגילם לשחוק וקלות ראש ובכל פה לגם יפת. כידוע לכל שזה כל פרי ותולדות אותו הלשון. וכ"ש כשיצרף לזה למוד המוזיקא. תרי הרפרי עבירה. כלאה נגעורת. ובפרעות שלומדים דברים אלו אבל אותן שאמרו חז"ל למסור להם תינוקות ללמדם אפי' אומנות. ואם עושין נבתיהן. כ"ש שמוכרים על לא יתייחד אדם (אפילו גדול) עמהן. ומה אוסיף לדבר לדרוש מוכתם להציל נפשם מני שחת. מי יתן שומע לי ותמצא נחת. שלא תהא קולמסי לריק טורחת. הרי כאן אחת. ואחת כיוצא בה. שההראוי להיות ישראל מצוינים במנהגיהם וכל עניניהם. כדי שיהא לגיון של מלך מדע בגוים זרעו הודו והדרו. ולבשיבות רועה נאמן שיכיר עדרו. ומי מכלכל את יום בואו. האדון אשר אנו מבקשים. וכמה יוודעו איפוא אלה האנשים. אשר הסירו הדרת פניהם להיות כנשים. ובנותיהם יותר מהם. הלא חרדה גדולה תפול עליהם. אם יאמר להם להסיר תפארת השביסים (בראבנט"ש קנטין) והעכסים (שטיפ"ש רעק) וכדומה. כמדומה יבחרו להסתיר פה. מלעזב א' מקשוטי תכשיטין הנאה. אבל מי שהוא מזרע האמת. ודאי לא יכפור בארנו. ולא יכזב שרשו. ולא יעשה שקר בנפשו. ואין הכוונה לבטל מנהג מלבושי המדינה שדרים בהם לגמרי. שהוא דבר שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בו. ואסור לומר דבר שאינו נשמע. אבל תכלית המבוקש הוא. לעמוד נגד תומרת דקדוקי המוד"ע. וכ"ש להסיר המגלפת פאה נכרית מראשי האנשים ההם. קדקד שער מתהלך באשמיו. ואנ"ל לעקור ולהשבית דרכי הנשים השתגיות מכל וכל. וביחוד צריך לעשות גדר עכ"פ בלבישת הקגטי"ן היקרים מאד (שיש בם ד' אבות מזיקין. וכן בגדי נצעונים ומשי יקרי הערך בכלל. צריכין גדר וגבול שלא יפרצו בהם לכל הפניםן. אמנם שרשי רע"ק יעקרו לגמרי. וההולכת בצואר מגולה יתגלה קלונה לכל. וגם שלא תלכנה לטייל בתבורה בשווקים וברחובות (ואכ"ז עם מלבושי צבעים ורקמה) אם לא בדדיד על גביהן. באופן יש לכל מנהיגי צבורם לשם שמים. לפקח על מנהגי בעלי בתים שיהיו מחוקקים כראוי. למען יוכלו עמוד בהם. לחוס על ממונם. גופם ונפשם וכבוד קונם. למצוא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם. ותמצא כאן ההצלחה ידם. הרי אלו שתים שכן הרבה באיכות. וכמה גופי תורה תלוין בהם. מה נאמר לה' ומה נצטדק מהשניה האחרים. בשתם ופגמם. שאין כאן מקומם. אנו בעצמנו יודעים אם נקינו ממומם. א"כ אין להפלא מאיחור פעמי עקבות משיחנו יכול על חגם. אפשר ימצאון מי ומי ההולכים בשרירות לבם שרוצים לעכבו בכל כחם ואונם. כדי שלא להפסיד על ידו הבגדים החמודים וקשוטים המגוטים. ובלי נכ"ל הפורטים. אוי פתאים ושוטים. הוי עטרת גאות שכורי כוס החמדה אשר על ראש הלומי יין עגומים עקלקלות מטים. ועושים משגיחות כמים מסטרסוטים. הקיצו שכורים. האזינה בנות בוטחות. למרגיזי אל שוחות. מנודדות נפשות לפורחות. אל תאמינו. כרע זמן אוהב נחמד מתהפך בתחבולותיו לרשת משכנות מבטחות. ושוחן תחתיו על בני תענגיו חוגגי חגיו פתח שמחות מניח אנחות. והחת מעצב

פקבה קרחות. קול תחת יופי במרות הנחות. כי אם רחץ ה' צואת בנות ציון בקפרות מודהות. כאשר יפרש הבוחה נבחות. ולכן כל עוד בשמת אלוה כאפי לא אתכך פי מלפסעד כעם בידים מוכיחוה. מן אראה גרע אבר ימצא את גופי ת"ו נסהכבל פרי מעלליהם אז יצעקו ושומע אין נקול נאחות. על כן נקדים ישוחה לסביר מסב כל כגע ופגע וכל מק נדחות. ומוכסהני בייבוי דברים אלב פרי למעלה אגל מעלם ישראל קדושים בעמדו רגלי אבותם על כל כיד וידעו וישכילו צאם יבים להתריסס. ויקבלו כלאמת ממי שאמרו לטובתם ולהנאתם להביאם לחיי הנצחות. ואין צריכין כי אם למחזיר ומעיד ומורה יושר הרחות. לפיכך נקבר מקום בבית לנו להאריך עוד ולמלא פינו תוכחות. תרוכיה ורהביה על תשובות כאבי און נחות. כי בדברים לא יוסר עבד סולר הוה ערלה אזני אם הכהוב כאומר במתפתה לא תסור אולתו ולא תוכל להמחות. ולאדם יודע מבין יספיק במועט את המחובה יחוס לט נכוחות. הוא מרומים יסכן של שי מנוחות:

נסתם חלון המצרי. ונסגר שער הדלק. שלא ישלם המבעיר את הבעירה שוכן שחקים. אשר הצית אש בציון (אשו משום חציו כלין. ובני ציון אינן כלין) עתיד להיות לה חומת אש ושעריה אבני ברקים. ונצורי ישראל להקים. אז ימלא שחוק פינו כי נבנית בתולת ישראל עוד תעדי תופיך ויצאת במחול משחקים. ונפתח שער הנצוץ. לשארית החודש. שבו בפרק היתה מחלוקתו של קרח ושרפת עדתו בזקות בערו להם. גם ע"ש שבזה ההלק כבה נר מערבי. תחת הנעצוץ. והיה החסון לנעורת ופועלו לנצוץ. גם שבו הפוך הנצוץ לטובה. וליהודים אורה ושמחה. ויו"ט בט"ו של זמני עצי כהנים ומגילת תענית שאירעו בזה החלק. מחמת כל זה שם זה יפה לו:

דיני חמשה עשר באב

(א) ט"ו באב. לא היו י"ט לישראל כמוהו (וק"כ) בו כלו מתי מדבר (כי יום שהותרו שבטים זה בזה: (ג') יום שהותר שבט בנימן לבוא בקהל. וכמה ירושלים יוצאות וחולות בכרמים: (ד) יום שביטל הושע פרדסאות שהושיב ירבעם שלא יעלו ישראל לרגל: (ה) יום שבר מגל. שעד אותו יום כורתין עצים למערכה. ומכאן ואילך פוסקין. שתשש כוחה של חמה: (ו) ובו ניתנו הרוגי ביתר לקבורה: (ז) והוא זמן עצי כהנים זתוא): (ח) לפיכך א"א בו הספ' למנצח. ולא אא"א. ק"ו להתענות וכ"ש וכ"ץ: (ט) ויפה מנהג ק"ק פולין. שאין נופלין ע"פ גם במנחה שלפניו. שצריך לעשות לפחות זכר לי"ט גדול כזה להשלימו כלולי שבת ודומו: (י) מהיום הזה והלאה. צריך להוסיף על הימים. ולעסוק בתורה גם בלילות והמוסיף מוסיפין לו על שנותיו: (יא) אחר ט"ב קורין לעולם פ' ואתחנן. ומפטירין נחמו (שנה ז. ט"ז בו) הסימן קומו וגלו. ומכאן ואילך מפטירין עד השלום ז' דנחמתא: (יב) בי"ח בו! תענית. שכבה נר מערבי בימי אחז: (יג) ך' בו. זמן עצי ההנים. בני פחת מואב: (יד) כ"ב בו. כלו מ' יום של שמיכה הגביא על שמאלו לעון בית יהודה: (טו) (שנה ז). היא שבת. קורין עקב. ומפטירין ותאמר ציון): (טז) כ"ד. י"ט מגילת תענית שבא לדיננא שלא תילם שבת עם הבן: (יז) ך"ח. ירד משה לפסול לוחות שניות: (יח' כ"ט. עלה ונבנית לו התורה: (יט' בו תורמין הלשכה. והוא גורן למעשר בהמה אליבא דבן עזאי: (כ) הוא ער"ח. אין נפילת אפים במנחה: [ונהגו רבים בכ"מ להתענות ולומר יו"כ קטן להכין הלב להשובה. וכשחל בע"ש. יש מקדימין ביום ה'] (כא' ושנה א. שבת. קורין ראה. ומפטירין עניה סוערה. מברכין החדש. אין אומרים אב"ר ולא צ"ץ: (כב אב לעולם מלא יום שלשים שלו. הוא א' דר"ח אלול:

נפתיים שער הניצוץ. ונסגר שער שלכת. עת להשליך אבני קודש בראש כל חוצות. ועת כנום אבנים לבנות חומת ירושלים ולגדור פרצות (שהיה בחורש הסמוך) ונפתח שער הצאן. להודש אלול על שם שבו נבנתה חומת ירושלים והועמד שער הצאן בתחלה. גם שבו נכנסין הצאן להתעשר (ר"ל גורן מעשר בהמה שבשפו) כצאן אדם שעומדים בו למנין. אחר שנפלו הזאבים עליהם בהודש העבר והסרו מהם. צריכין לעמוד על נפשם ולמנותם שתהא הצאן שלמה תמימה מכל מום. וגדיים נעשים תיישים קשים. ועזי דמייתן דובי בקרנייהו. לכן הוכן החדש הלז לעדר מרעיתו ית'. צאן קדשים אדם אתם. להתקדש בו קודם היום הנורא. אחת בשנה לכפרה. כי על כן תוקעים (בשופר של איל מן הצאן) כל החודש לקבץ הצאן התועה. להשיבם אל המרעה. לאסוף נפזריהם ונדחיהם. לחבוש נשבריהם לרפא נחליהם. ומשכימין בו לסליחות. ומקדימין להתענות. לשוב לב לקנות:

(א) אלול ג' ימים. ע"י היה נאה תשובה. כמאמר ולכנו יבין ושב ורפא [ומר"ח אלול ואילך. הם ימי הרחמים והסליחות וימי רצון. ומסוגל לתשובה ולכפר חטאי השנה. ויש לכ"א נעורר לבו בתשובה אל ה' והפ:ה ולדקה. למען יזכה במשפט בר"ה]: (ב מנהג כהולה. שבעו צומן: (ג) כ' דר"ח אינו חל הלא בא"ד"ו (בשנה ז. ביום ב' מולדו. א' י"ב שמ"ז [וא' דר"ה ביום שאחריו. והסימן בגה"ז] ומתחילין לתקוע [בשר"ת] כל יום [כחול. חוץ מער"ה. אפי' בביתו בהתלמד] אחר שלמת התפלה [בשחר. קודם אמירת תהלים] ומקום שנהגו להתחיל לתקוע מיום א' דר"ח. הוי מנהגא. עמו"ק. ויש מקומות תוקעין בבוקר ובערב: ד) כשחל א' דר"ח בשבת. מוציא ב' ס"ת. בא' קורא לו' פ' ראה. ובב' קורא לא' מפטיר וביום השבת. וגרלתי מדשיכם עד סוף הפ' ומפטיר השמים כסאי (ובשבת תלא. מפטיר רני עקרה וגם עניה סוערה וכשפטם ואמר עניה סוערה וזוכר קודם שבירך לאחריו. אומר ג"כ השמים כסאי ומברך לאחריו. וכשזוכר אחר שבירך. אומר השמים כסאי בלי ברכה. ואם חל א' דר"ח בא'. מפטיר בשבת שלפניו עניה סוערה: (ה) מיום שאחר ר"ח ואילך. אומרים מזמור בכל יום מימי החול אחר התפלה. י' מזמורי תהלים (וגומרין אותו ב"פ קודם ר"ה. ועולה כמנין כפר) ואחר היה"ר הומר ק"י (וכשאין עשרה בשעת האמירה וממתינין עד שיבואו לומר קדיש. יאמרו מזמור א' נומר כמנין ועשר קדים) ואח"כ אומר תהלה א:

רבונו של עולם. אתה ידעת מיעוט דעתנו. ואין בנו כח להשיג ולכוין מעלתך וגדולתך. יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו. בזכות מזמורי תהלים אלו שהשלמנו בשבוע זה שני פעמים העולים במנין כפר בזכות פסוקיהם ותיבותיהם ואותיותיהם ונקודותיהם. והשמות היוצאים מהן מראשי תיבות ומסופי תיבות. כפר לנו. על כל חטאתינו ופשעינו ועונותינו שחטאנו ושעוינו ושפשענו לפניך. מיום היותנו על האדמה עד היום הזה. חסד ואמת יקדמו פניך בעמדנו לפניך ביום הדין הגדול והנורא הבא עלינו. ויגולו רחמיך על מדותיך ותכתבנו בספרי חיים ארוכים ונצחיים. ותאיר עינינו לתבין ולהשכיל עמקי תורתך הקדושה והטהורה. יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי. ברוך ה' לעולם אמן ואמן:

ומן

אין ר"ה ליו"כ. אומרים בכל יום יותר מי' מזמורים. כדי לגמרו פ"ג קודם יו"כ פעם: (ו) כשכותב לחבירו אגרת שלום מר"ח עד יו"כ. ירמוז לו שתהא אז בסוף. שמעתיר עליו שיזכה בימי הדין הבאים לטובה. לסיום מכתב וחתם בספר חיים טובים: (ז) בחודש אלול יפשפש במעשיו. ויפשפש קודם שעושה וקודם שיגמור. ויתשוב עם נפשו למצוה עוז. ויתגבר ויעודד עליו ויעזוב לב'. ויוסיף אומן בקיום המצות. ויבדוק תפילין ומזוזות שלו וכדומה: (ח) א' בו. נבא חגי. ה' בו. רבה יחזקאל שלוף שריפה מכבים. (ו' בו. שנה זו. שבת. קורין שופטים ומפטירין אנכי אנכי). ז' בו. בא יום מורת יוכבד לעמרם. (ומעמים שבו מהו מוליאי דבת הארץ. עמו"ק): (ט) וי"ט של מגילת תענית חנוכת העמדה עפרי חומת ירושלים בימי נחמיה: (י) ט' בו נולד דן זמה בן קב"ה: (יא) י"א בו. פתח מה אלן החיבה ותלה נשורה: (יב) (י"ג שנה זו שבת. קורין כי תצא ומפטירין רני עקרה. פרקי אבות פ"ג): (יג) י"ד בו מתחילין לשאול ולדרוש בהלכות החג: (יד) בו י"ט מגילת תענית. האשכילו רומאי מיהודה ומירושלים: (טו) י"ח שלה בו סיומה ולא מלאכה עשה: (טז) ך' בו. זמן עצי הכהנים (עדין) (שנה זו שבת. קורין כי תבא ומפטירין קומי אורי): (יז) ך"א בו. יחידים מתענין ומשלימין. ומשכימין לסליחות: (יח) דין ברכות השחר. עיין בתהלות בית אל. ולענין ברכות התורה הט"ז. בספרים אחה"צ ז"ל עם הט"ז לדעת א'. שיוכל לסדרם גם בבה"כ קודם שבכל אמרם לפני הסליחות. עיין בס' תשובותיו (סי' כ"ב) שכתב פלס חוכה. שיכוין שלא לפטור ברכותיו רק מה שאומר וקורא עם הסליחות. ואח"כ יפנה ויעשה צרכיו. מנהג שיש כאן ספק הדעת. חקוק לאחר ולבנך. וזה עולה יפה לברכת התורה בלבד. אבל בשאר ברכות השחר. מהם שאין דעתו ז"ל שום נבון עם הט"ז. שמשמעו דברי התפלה י"ח. שלע"פ שילה מוליה. אבל אחה"ג ז"ל. עם שמשמע סמך לטענת ספק הדעת. ע"י צירוף ב' הסברות סמך להעמיד המנהג במקומו. מ"מ דעתו מוכחת דבאמת לא ס"ל הכי. וכן עיקר. שלא יאמרם בבה"כ מי שבכר אמרם פ"א בביתו. וזה שייך בכל יום: (יט) ולענין עטיפת הט"ק בטלית בעוד לילה. אם אפשר בטלית שאולה ודאי עדיף. כדברי ס"ז. מיהו היכא דליתא. נ"ל דמתעטף בטלית שלו בלי ברכה. ואין כאן בית מיחוש. עמו"ק: (כ) כ"ב. י"ט מגילת תענית. שבה לקטלא רשיעיא בימי יומם: (כא) כ"ד בו. ויאמר חגי מלאך ה' וגו'. ויער ה' את רוח זרובבל וגו'. ויבאו ויעשו מלאכה בבית ה'. לפנות עפרים ולפתח אבנים ושאר צרכי הבנין לבנין בית שני: (כב) כ"ה בו. נברא העולם על דעת כל המדרשים רבות ופסיקתא ופר"א (אליבא דר"א) [לכן ילמוד ס' בראשית עד יום אחד וכן בכל יום. עד שבר"ה ילמוד הס' מיום הששי. שבו נברא האדם]: (כג) וכתב הר"ן פ"א דר"ה. שמטעם זה נהגו בבראשונה להשכים באשמורת הבוקר לסליחות מיום זה: (כד) בו שלא בה סיומה פעם ב'. ותבא אליו לעת ערב והנה עלה זית טרף בפיה: (כה) בו בשלמה חומת ירושלים בימי נחמיה: (כו) לעולם קורין נצבים קודם ר"ה. בסימן קומו ותקעו. ומפטירין שוש אשיש (שנה זו. נכ"ח בו): (כז) אבל תוך יב"ח. לא יהיה ש"ץ בר"ה ויו"כ (ותוך ל' בשאר קרובים מותר. אם החזיק מכבר) כשיש אחר הגון כמותו בקול ערב ובתורה ובמע"ט: (כח) אבל תוך יב"ח. ואחזק כמה שנים להתפלל בשכר מפני דחקו. ומרוצה לקהל. והספק שיוכה אחר ש"צ אחר. שמה לא תחרב תפלתו לגמור. יתפלל האבל: (כט) יחזור אחר ש"ץ שיהא הגון וגדול בתורה ובמע"ט שאפשר למצוא. שיתפלל סליחות ובימים נוראים. ויהא בן ל' שנה (ובשאין בן ל'. עכ"פ יהא בן כ"ה) ויהא נשוי. (אפי' היה במקום רחוק ממנו. אבל נתרחק ממנו מפני קטטה. יש לדחותו. ומי שלא נשוי כלל. אפי' החזיק לא יתפלל. רק בדליכא אחר כמותו). ובשאין מי שבו מעלות ומדות אלו. כל ישראל כשרים. רק שיהא מרוצה לקהל (והמתפלל בחזקה אין עונין אחריו אמן) ויכוין להוציא כולם. ובשיש שונא ומכוין שלא להוציאו. כולם אין יוצאין. ואין למחות בש"צ שונא אפי' יודע בש"פ. רק באין אחר הראוי לש"ץ: (ל) אלמן. אין ממנו לש"צ להתחלה. אפי' הירש אשה ולא לקחה עוד. ואם מינוהו והחזיק כמה שנים. אין לדחותו. וכ"ש בהחזיק בהיותו נשוי ונתאלמן. ואלו להתפלל אפי' מוסף יו"כ: (לא) כ"מ שמותר בחוזק. דוקא שהחזיק במקום זה שרוצה להתפלל עתה. אבל החזיק בתפלות אלו במקום א' ורוצה להתפלל במקום אחר. לא מהני: (לב) מי שהחזיק להתפלל או לתקוע ברצון הקהל. אין רשאים ליתן המנוי לאחר. רק כשאירע דבר שיש להעבירו ע"ז. ואם החזיק הראובן להתפלל בר"ה ושמעון ביו"כ. וקודם ר"ה נסע הראובן וכבדו לשמעון.

(סידור ב"י נס"א)

ורוצה להתפלל גם ביו"כ. ואומר שזה שכבדוהו בר"ה. הוא לפי שהיה פנוי מהמחזיק בה. והוא נוסף על חזקתו. או אם שמעון מעולם לא ספק הסדר להתפלל בר"ה ואחר ביו"כ. או אפי' הפך. רק שערער ואת שרוצה יותר בתפלת יו"כ. אלא לא היה ישאל לדון עם המחזיק ממש. יתפלל גם ביו"כ. אבל אם פ"א אחר שהחזיק ביו"כ. הסכים הקהל הסדר מרצום והתפללו בר"ה ואחר ביו"כ. רשאים לכבד בתפלת יו"כ למי שירצו: (לג) עיר שאין בה אלא עשרה. וא' חולה נצרך לדרך קודם ימים נוראים. יכולין לכופו לישב במקומו או לשכור אחר תחתיו. להצטרף לעשרה: (לד) רבים נוהגים להתענות עי"ה. ולפי שחסר מהם ד' ימים (ב' ימי ר"ה ושבת שובה ועי"כ) נהגו להשלימם בימי הסליחות שקודם ר"ה. וכשחל ר"ה בה'. יתענה אז סד' ימים רצוף. וכשחל ביום אחר. יתענה א' וב' דסליחות וב' ימים לפני ר"ה. והרוצה להתענות א' דסליחות. וער"ה וב' ימים אחרים דסליחות רשאי. אך יקבל התענית במנחה. והשאר חוזר לגבאים. יקבל ע"ד כן: (לה) תענית עש"ה (ויש לו קביעות על הימים שלפני ר"ה כאלו מתענה) א"צ לקבל התענית במנחה שלפניו. וא"צ להשלים עד לס"ו (ואחר תפלת מנחה יכול לאכול שעה ורביע קודם לס"ו. ויש תלמידים שמתענין רק אחר המנחה גדולה) ויש נוהגין לקבל ולהשלים. והיודע שלא יזיק לו לתענית יו"כ ומחמיר. תע"ב. אבל החלוש ומסופק לא יחמיר: ובתפלת מנחה בלחש אומר עננו כבו"ה ומדלג עם תעניתו. והש"ץ בחזרה א"א עננו וכ"כ. ואין קורין ויחל אפי' יש י' המשלימין עד לס"ו: (לו) בא' דסליחות יחידים מתענין ומשלימין. והנהגו רוב הקהל להתענות. אפי' מי שאין מתענה עש"ה. ודין שמנהג כן בכל שנה. א"צ קבלה ובשלמה וכן הנהג בכל שנה להתענות יום אחר. אבל כשרק פ"א רוצה להתענות. צריך קבלה וישלים ג"כ. אם לא פירש בפירוש בעת הקבלה שלא ישלים (אך נהגו להשלים. ואין להתיר רק לצורך: (לז) אם בשבת שלפני א' דסליחות הוא חלום שמתענין עליו והתענה. אם אין מתענה בכל שנה א' דסליחות ועתה מתענה. עולה גם לתענית לתעניתו. ואם מתענה תמיד. אינו עולה. ויתענה תענית לתעניתו ביום אחר: (לח) כשיש סעודת מילה אפי' שלא בזמנה. או פדיון בזמנו. ביום תענית עש"ה. כל הקרואים מבעל הסעודה וכ"ש הקרובים המחויבים בסעודה. רשאים לאכול (אפי' מהנהגים להשלים. ואפי' קיבל התענית במנחה ואח"כ נודע לו מהסעודה. אבל מי שאין מתענה עש"ה וקיבל תענית במנחה יום א' מעש"ה והוזמן לסעודה. אסור לאכול בלי התרה) במקום הסעודה (ולא בביתו. אפי' שלחו לו מבעל הסעודה) ובעל הברית רשאי לאכול אפי' קודם זמן הסעודה הקבועה: ובער"ה יעשה הסעודה קודם שעה י' זמנית. שהוא ג' רביעי היום: (לט) פדיון הבן שחל יום ל"א בשבת ומחר הוא עש"ה. אם מהגים להשלים. ישלימו ויעשו הסעודה בלילה. (ואם לא ישאו עד הזמן שרגילים תמיד ואח"כ יעשו הפדיון והסעודה). ובער"ה יעשום קודם שעה י': (מ) כשחל ל"א בר"ה. לא יעשו הפדיון בער"ה (אפי' מלאו לו או כ"ט י"ב תשל"ג ואפי' אומר שיחול הפדיון רק אחר ל'. ואפי' דיעבד תוך ועודהו בל"ג בלי ברכה. אפי' לא נתאכם עוד המעות) רק במוצאי ר"ה. והסעודה ג"כ. או יעשו הפדיון בל"ג. והסעודה בלילה אחר התענית. וכשחל ל"א בא' דר"ה. ור"ה חל ביום ה' ו'. יעשו הפדיון והסעודה במו"ש. ולא בל"ג: (מא) שמתענה עי"ה: וידע לפי ר"ה שיחל בין ר"ה ליו"כ על סעודת מצוה. יתענה עוד יום א' בימי סליחות שלפני ר"ה. וכ"ש כשאירע סעודת מצוה בימי סליחות שלפני ר"ה ואכל שם. אבל כשחל ר"ה בה'. שאין רק ד' ימי סליחות. א"צ להתענות יום אחר קודם סליחות: (מב) כשמתענה יא"צ בא' דסליחות או בער"ה או בין ר"ה ליו"כ. עולה ג"כ לעש"ה. אבל כשהיא"צ בשאר ימי סליחות שלפני ר"ה. אם הם יותר מד' ימים יתענה בהם עוד יום א'. ואם לאו. א"צ להתענות יום אחר קודם סליחות: (מג) בשבת שלפני ר"ה קורין נצבים (וסי' קומו ותקעו) וילך (ולעולם מפטיר שוש אשיש) והאזינו בין ר"ה ליו"כ. וכשחל א' דר"ה בב' או ג'. שיש ב' שבתות בין ר"ה לסוכות. קורין נצבים לבד לפני ר"ה. וילך בין ר"ה ליוה"כ. האזינו בין יו"כ לסוכות: (מד) בשבת שלפני ר"ה. אין מברכין החודש. ואומרים א"ה. ובמנחה צ"ץ. אפי' מחר ער"ה. ומסיים ב' פרקים אחרונים מאבות. ובמו"ש א"א ויהי נועם ואתה קדוש. רק כשחל ר"ה בשבת: (מה) כתב בשל"ה. הש"ץ והתוקע צריכין לספרים מזמן ג' ימים קודם ר"ה. מכל דבר המביא לידי טומאת קרי. וילמדו הכוונות [התפלות והתקיעות. ואם לא בקיאו כסוד ה'. ילמדו פי' התפלות והפיוטים. ודיני התפלות והתקיעות. ושמרי

מוסר המעוררים לב אדם ליראה מפחד ה' ומהדר גאונו בקומו לשפוט הארץ. וכל אדם יסדר לעצמו התפלות והפיוטים וילמוד הפי'. שיהא שגור בפיו בר"ה. גם ילמוד לבניו הקטנים סדר התפלות. שלא יפסיק בר"ה לבראותם הסדר]: (מו) כ"ש. פ' תרומת הדשן (וגזן מעשר בהמה) לר"ה ור"ש. ופרוש כתב: (מז) מימות עזרא ואילך לא מצינו אלול מעובר: (מח) ער"ה הגדולים מתענין ולא מתענימין (מה הגיה בן עזור ניכה עקר) והאוכלים קודם ע"ס. יזכרו שלא ישתכח. ושלא ימשכו עד אור היום: (מט) בהשמורים קודם ע"ה מפלין ע"ס. אבל לא בתפלה: (נ) וא"א למנחה. כמו בסדר פי"ס. אע"פ שהמנהגים משמע שאומרין אותו. כאידהו נהוג עלמא הכי. ונמוקים עמם. אבל אא"ח ודאי י"ל קהל נב' [ועושין סדר התרת נדרים. ורבים מדלגים סדר קבלת נזיפה ולניחם שם. ומ"מ אומר נוסח אם עברתי. רק מדלג היכום ואשר יתף של הארץ כמנודים. ואתפלם בעפר. כיון שאין עושים כן. והנוהג לקבל נזיפה. יתלון הספילין בעת שהוא בנזיפה. אפי' היה מנהג תמיד לילך בתפלין. וכשאומר אם עברתי. אומר יה"ל. והקהל עונים כולם מחולים. זהו סדרו]:

סדר התרת נדרים

כשם אלהים ע"פ התורה אלהנו מפירים נדרים ושבועות שהאדם אוסר בהם איזה אסר על נפשו, וככלל מפירים אלהנו נדרים ושבועות שאדם סדר ונשבע מפי עצמו רק על דברים שבינו לבין עצמו. אבל חס וחלילה לכל אדם לחשוב שאלהנו מתירים אלות ושבועות שנשבעים להממשלה ובמקומות המשפט, או אלות ושבועות שנודרים ונשבעים בענינים שבין אדם לחברו, כמה שנוגע לטובה ולתועלת זולתו, ולכל אדם שאיזה דת וגזע שיהיה, והנדרים והאלות והשבועות שנאמר עליהן בתורה כי לא ינקה ה' את עובריהן, מחוייבות להיות שרירין וקיימין בתקפן, ובלי בטול, וכל העובר עליהן ישיגהו חרון אף אלהים, ויהיה לחרפות ולדראון עולם:

שמעו נא רבותי דיינים מומחים. כל נדר. או שבועה. או אסר. או קונם. או חרם. שנדרתי או נשבעתי. בהקיץ או בחלום. או נשבעתי בשמות הקדושים שאינם נמחקים. ובשם הוי"ה ב"ה. וכל מיני נזירות שקבלתי עלי. ואפילו נזירות שמשון. וכל שום אסור. ואפילו אסור הנאה. שאסרתי עלי. או על אחרים. בכל לשון של אסור בין בלשון אסור. או חרם. או קונם. וכל שום קבלה. אפילו של מצוה. שקבלתי עלי. בין בלשון נדר. בין בלשון נדבה. בין בלשון שבועה. בין בלשון נזירות. בין בכל לשון. וגם הנעשה בתקיעת כף. בין כל נדר. ובין כל נדבה. ובין שום מנהג של מצוה שנהגתי את עצמי. וכל מוצא שפתי שיצא מפי. או שנדרתי וגמרתי בלבי לעשות שום מצוה מהמצות. או איזה הנהגה טובה. או איזה דבר שנהגתי שלש פעמים. ולא התניתי שיהא בלי נדר. הן דבר שעשיתי. הן על עצמי. הן על אחרים. הן אותם הידועים לי. הן אותם שכבר נשכחו ממני. בכלהון אתחרטנא בהון מעקרא. ושואל ומבקש אני ממעלתכם התרה עליהם. כי יראתי פן אכשל. ונלכדתי חס ושלום בעון נדרים. ושבועות. ונזירות. וחרמות. ואיסורין. וקונמות. והסכמות. ואין אני תוהא חס ושלום על קיום המעשים טובים ההם שעשיתי. רק אני מתחרט על קבלת הענינים בלשון נדר. או שבועה. או נזירות. או אסור. או חרם. או קונם. או הסכמה. או קבלה בלב. ומתחרט אני על זה. שלא אמרתי הנני עושה דבר זה בלי נדר. ושבועה. ונזירות. וחרם. ואסור. וקונם. וקבלה בלב. לכן אני שואל התרה בכלם אני מתחרט על כל הנזכר. בין אם היו המעשים מדברים הנוגעים בממון. בין מדברים הנוגעים בגוף. בין מהדברים הנוגעים אל הנשמה. בכלם אני מתחרט על לשון נדר. ושבועה. ונזירות. ואסור. וחרם. וקונם. וקבלה בלב. והנה מצד הדין המתחרט והמבקש התרה צריך לפרוט הנדר. אך דעו נא רבותי. כי אי אפשר לפרטם. כי רבים הם. ואין אני מבקש התרה על אותן נדרים שאין להתיר אותם. על כן יהיו נא בעיניכם. כאלו הייתי פורטם:

והמתירין תומרין לו ג"פ בלשון הזה

הכל יהיו מותרים לך. הכל מחולים לך. הכל שרוים לך. אין כאן. לא נדר. ולא שבועה ולא נזירות. ולא חרם. ולא אסור. ולא קונם. ואדרבא! יש כאן מחילה וסליחה וכפרה. וכשם שמתירים בבית דין של מטה. כך יהיו מותרים מבית דין של מעלה:

ואח״כ ימסור מודעא בפניהם. ויאמר בלשון הזה:

הֲרֵי אֲנִי מוֹסֵר מוֹדָעָא לִפְנֵיכֶם: וַאֲנִי מְבַטֵּל מִכָּאן וּלְהַבָּא מַה שֶּׁאֲקַבֵּל עָלַי. כָּל הַנְּדָרִים. וְכָל שְׁבוּעוֹת. וּנְזִירוֹת. וְאִסּוּרִין. וְקוֹנָמוֹת. וַחֲרָמוֹת. וְהַסְכָּמוֹת. וְקַבָּלָה בְלֵב. הֵן בְּהָקִיץ. הֵן בַּחֲלוֹם. חוּץ מִנִּדְרֵי תַעֲנִית בִּשְׁעַת מִנְחָה. וּבְאִם שֶׁאֶשְׁכַּח לִתְנַאי מוֹדָעָא הַזֹּאת. וְאֶדּוֹר מֵהַיּוֹם עוֹד. מֵעַתָּה אֲנִי מִתְחָרֵט עֲלֵיהֶם. וּמַתְנֶה עֲלֵיהֶם. שֶׁיִּהְיוּ כֻלָּן בְּטֵלִין וּמְבֻטָּלִין. לָא שְׁרִירִין וְלָא קַיָּמִין. וְלָא יְהוּ חָלִין כְּלָל וּכְלָל. בְּכֻלָּן אִתְחֲרַטְנָא בְהוֹן. מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם:

ויוסיף זה. כדי שיזכור לתנאי בשעת הנדר. כמבואר בי״ד. ואחר המודעא. יאמר לפניהם:

אִם עָבַרְתִּי עַל שׁוּם דָּבָר שֶׁנִּתְחַיַּבְתִּי נְזִיפָה. אוֹ אָרוּר. אוֹ נִדּוּי. אוֹ חֵרֶם. אוֹ שַׁמְתָּא. אוֹ קְלָלָה. בֵּין מִפִּי הַשְּׁכִינָה. בֵּין מִפִּי בֵּית דִּין שֶׁל צְבָא מַעְלָה. בֵּין מִפִּי עַצְמִי. בֵּין מִפִּי אֲחֵרִים. בֵּין בָּעוֹלָם הַזֶּה. בֵּין בָּעוֹלָם הַבָּא. הֲרֵינִי שָׁב בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה. וְאֵשֵׁב יָחֵף עַל הָאָרֶץ כִּמְנֻדֶּה. וְאֶתְפַּלֵּשׁ בֶּעָפָר. בּוֹכֶה וּמְבַכֶּה. וּמִתְחָרֵט וּמִתְוַדֶּה. עַל כָּל מַה שֶּׁחָטָאתִי. וְעָוִיתִי. וּפָשַׁעְתִּי. וּמָרִיתִי. וּמָרַדְתִּי. מִיּוֹם הֱיוֹתִי עַל הָאֲדָמָה. עַד הַיּוֹם הַזֶּה. וְאֶשְׁפּוֹךְ אֶת נַפְשִׁי לִשְׁאוֹל סְלִיחָה וּמְחִילָה וְכַפָּרָה. מִן הַשָּׁמַיִם וּמִן הַבְּרִיּוֹת. וְאֶשְׁאַל מִמַּעֲלַתְכֶם. שֶׁתַּתִּירוּנִי מִן כָּל הַנְּזִיפוֹת. וְהָאֲרוּרִים. וְהַנִּדּוּיִם. וְהַחֲרָמִים. וְהַשַּׁמְתּוֹת. וְהַקְּלָלוֹת. שֶׁנִּתְחַיַּבְתִּי. וְשֶׁנִּכְשַׁלְתִּי בָהֶם. עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

ואז מתרחק מן העדה הקדושה ד״א בחולות מגולים. ויתפלש בעפר כאבל ומקבל הכיסה. ואומר בלשון זה:

הריני יושב לקבל הנזיפה והנדוי. אשר נתחיבתי מפי בית דין של מעל׳ה. על כמה חטאים. ועונות. ופשעים שחטאתי. ועויתי. ופשעתי. אנכי עצב נפוץ. נבזה. הרביתי אשמה בתהוך. בגדתי ביחודך. פגמתי בספירותיך. השלכתי פגם בקדשיך. וחמים היוצאים מבית ה׳. הולכ״ים מבית המלכות לבית הכסא. הרסתי מזבחותיך. חללתי בריתך. וכסיתי הערלה על ברית הקדש. ופגמתי בכל כ״ז אותיות הקדושים. והגברתי החיצונים. הנה נתחיבתי נדוי מפי בית דין הצדק. או מפי הקדוש ברוך הוא. או מפי השכינה. לכן מתורת אני. ומתרגן ומתחרט. ובוכה. ומתאונן. על עונותי. ואומר חטאתי. עויתי. פשעתי. לא אוסיף עוד לשוב בדרך הזה. התר. התר. התר. יוצר בראשית סלח. סלח. סלח. אביר יעקב. כי אל מלך טוב וסלח אתה. וסיעני להיות מהשבים אליך בלב שלם. אשר לחטאתם לא תזכור עוד. אמן סלה:

ואחר ישב מעט על הארץ כמנודה ואבל. ואז קוראין אותו העדה הקדושה. ואומרים לו בל׳ הזה: אחינו אתה. אחינו אתה. מאחר שקבלת עליך את הדין: ואז יעמוד מן הארץ ויפלל בדמעות שליש. ויאמר:

יהי רצון מלפניך יהוה אלהי ואלהי אבותי. שכל הקללות. והארורים. והחרמות. והשמתות. שקללתי. או שארורתי. או שנשבעתי. או שנדיתי. או ששמתתי. או שהחרמתי. או את עצמי. או את אחרים מזרע ישראל המה. או אחרים שקללו. או ארור. או שהחרימו. או ששמתו. אותי. או אשתי. או את זרעי. או את בני ביתי. יהי רצון מלפניך יהוה אלהי ואלהי אבותי. אלהינו שבשמים ובארץ. שאל ישלטו בנו. ואל יעשו רושם. וכל הקללות יתהפכו עלינו לטובה ולברכה. ככתוב. ויהפוך יהוה אלהיך לך את הקללה לברכה. כי אהבך יהוה אלהיך:

ואח״כ גם העדה הקדושה יענו ויאמרו לו ג״פ בלשון הזה:

כלם מותרים לך. כלם שרוים לך. כלם מחולים לך. כשם שאנחנו מתירין לך בבית דין של מטה כך יהיו מותרים מבית דין של מעלה. וכל הקללות יתהפכו לברכה. ככתוב. ויהפוך יהוה אלהיך לך את הקללה לברכה. כי אהבך יהוה אלהיך:

מסירת מודעא כזו נמצא בכל ס׳. לא כתבו האר״י ז״ל לאמרו. וטעמו ונימוקו עמו. שלא לגרום יכה״ר כעמנו:

הריני מבקש ממעלתכם. להתיר לי קללות ונזיפות ודברים אסורים. ולבטל עין הרע. הן וכיוצא בהן: ואז יאמרו העדה קדושה נכח פני המבקש ההתרה. בלשון זה:

מותרים יהיו כל קללות אלות ושמתות וחרמים. נדויים וארורים ונזיפות וביטויים וכשפים. וכל דברים רעים. וכל חלומות רעים ופתרונות רעות. ומסירת דין. ופתחון פה לרעה. וכל מיני דברים אסורים. וכל מיני גזירות קשות ורעות. וכל מיני עין הרע. שהושמו עליך. או על שום אחד מבני ביתך. וכן קללות שקללו אתכם אחרים. או שקללתם עצמיכם בכל אופן שיהיה. או שנתחייבתם שום קללה או ארור או חרם או נדוי או נזיפה או שום גזירה רעה. באיזה צד ואופן שיהיה. על הכל מעכשיו אנו מתירין ומבטלים הכל. וכך אנו אומרים: ברצון וברצות קב״ה ושכינתיה. ברשות בית דין של מעלה וברשות בית דין של מטה. וברשות תורתנו הקדושה: וברשות סנהדרין גדולה. וברשות סנהדרי קטנה. מותרים לכם מותרים לכם. שרוים לכם שרוים לכם שרוים לכם. מחולים לכם מחולים לכם. אין כאן קללות אין כאן אלות אין כאן שמתות. אין כאן חרמים אין כאן נדוים. אין כאן נזיפות אין כאן ביטויים אין כאן כשפים. אין כאן חלומות רעים

ותרונגת רעים. אין כאן מסירת הדין. אין כאן פתחון פה לרעה. אין כאן מחשבות זרות והרהורים רעים. אין כאן גזירות קשות ורעות. אין כאן עין הרע דאנשים. אין כאן עין הרע דנשים. אין כאן עין הרע דשונאים ואוהבים. כולם יהיו בטלים ומבוטלים וחשובים ככלי חרס הנשבר וכדבר שאין בו ממש. וכל מיני עין הרע יוסר מעליכם ומבתיכם וישלכו למצולות ים. ככתוב. ולא ידבק בידך מאומה מן החרם. למען ישוב ה' מחרון אפו ונתן לך רחמים ורחמך והרבך כאשר נשבע לאבותיך: אנא ה'. תתמלא רחמים. ויכבשו רחמיך את כעסך. ויגולו רחמיך על מדותיך. ויתמתקו הדינים. וזכור לנו עקידתו של יצחק אבינו ע"ה כאילו אפרו צבור על המזבח. והבט באפרו להצילנו. לנו ולכל ישראל מכל רע. ותבטל מעלינו ומעל כל ישראל. גזירות קשות ורעות. בשם (קרע שטן) וכשם שמסכימים ומתירים לכם בית דין של מטה. כך יסכימו ויתירו לכם בית דין של מעלה. וכל הקללות וחלומות רעות ופתרונות רעות. ופתחון פה לרעה. וכל גזירות רעות. כולם יתהפכו לכם לטובה ולברכה ככתוב. ולא אבה ה' אלהיך לשמוע אל בלעם ויהפוך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלהיך. וכתיב ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום. עשה למען שמך עשה למען ימינך. עשה למען תורתך. עשה למען קדושתך. ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום:

נוסח מסירת מודעה עד הי"ל. טוב לומר זה כמעט אפילו בכל יום. ואפילו בימי לב"ע:

הריני מוסר מודעה לפניכם. שכל מחשבה רעה והרהור רע ורעותא דלבא. אם יעלה בלבי ומוחי. ובפרט בעת התפלה ותלמוד תורה. באיזה צד ואופן שאינו לכבוד ורצון הבורא יתברך שמו. מעכשיו אני מבטל אותן מחשבות והרהורים רעים ורעותא דלבא אשר הם נגד רצון קודשא בריך הוא. ביטול גמור כחרס הנשבר. ומכל שכן אם אדבר איזה דיבור רע ואיסור. מעכשיו יהיו הכל בטלים ומבוטלים. ועתה אני מגלה דעתי ורצוני בכל לבי. כי רצוני ומאוויי וכוונתי. לעבוד את בוראנו. אלהי אברהם אלהי יצחק וישראל: עבודה שלימה עבודה תמה. במחשבה ודבור ומעשה. ויראה ואהבה ושמחה. כדת מה לעשות. וכל מחשבה ודבור ומעשה. שהם נגד רצונו יתברך. מעכשיו בטלים ומבוטלים. כי הם מצד יצה"ר והכל הבל. באופן שכל עבודתנו להבורא ית"ש במחשבה ודבור ומעשה. הכל הוא לעשות נחת רוח לפניו דוקא: בלי שום פניה כלל ועיקר. והכל הוא לשם יחוד קודשא בריך הוא בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו. ליחד שם י"ה בו"ה ביחודא שלים. בשם כל ישראל. לדעת רבי שמעון בן יוחאי ורבי אלעזר בנו: ולדעת רבינו יצחק לוריא אשכנזי. ברחמיו יעזרנו על דבר כבוד שמו. מעתה ועד עולם. יהיו לרצון אמרי פי וכו':

אין קורין ויהל. וא"א עמו [וקורא גם כן וילך]: (נא) אין מפטירין בער"ה. על אודות הליכה לבה"ק. עמש"ל בשער הדלק. והסולך מקיף בה"ק. ומבקש רחמים מהמתים. שיבקשו הצדיקים השוכבים שם יתן ויעזור לכתב לשנה טובה. ומשתטח על קבריהם. שימליצו טוב בעדו [ומקום קבורתם קדוש וטהור. והתפלה מקובלת שם ביותר] ולא ילך על קבר א' ב"פ ביום אחד. ויתן שם צדקה: (נב) אם יש ברית. אוכלין כל השייכים לברית מחמת קורבה והכנה. והיינו כל שהיו מזומנין אותו בפעם אחר ואין לזמן יותר. מיהו אם עברו ואכלו יותר. כ"ע להקל. משום דה"ל כמנודה לשמים אם אינו הולך לסעודת מצוה שקראוהו לה. מש"ה כה"ג ודאי לא קיבלו עלייהו מעיקרא. ומ"מ אף המזומנין לה. אין מותרין לאכל בביתם: (נג) ויש ליזהר לעשות הסעודה קודם שעה עשירית. כמ"ש בסימן ד' דלת ד' מצוה ג' משער המפקד: (נד) א"א נ"כ אחר חצות (וי"א אפילו קודם חצות) אך בליל שלפניו אומרים. במקום שאומרים בלילה: (נה) ילמד שיעור חלה לעשות לחמים לבציעה. ויאפה לב' הימים. וכשחל ר"ה ה' ו'. יאפה גם לשבת. והכותנים רשאי לאפות ביו"ט: (נו) מכבסין ומסתפרין כמו בשאר עי"ט. ויש שטובלין ג"כ לטהרות. וא"צ ברכה. ולובשין לבנים ובגדי י"ט: (נז) והוי יודע שביום הזה הוא א' מד' פרקים שמשפטין בו את העולם. ש"מ שמצוה לאכול בשר בר"ה. והשמחה בו יותר מ"ש דהשון של סוכות. וכן מצינו בנחמיה אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי היום קדוש ואל תעצבו. על כן יכין מאכלים שמנים ומתוקים. ופירות מתוקים וטובים: (נח) הכנת הכשר. עיין בשער האימון גם שם מבוארים דיני עירוב תבשילין: (נט) המנהג בזה תלוי ר"ה מבשאר י"ט. שאם שכח לעשות עירוב תבשילין ומכר ברכתו אינו יכול לכותו לאהגוים. לפי שבי"ט של ר"ה קדושה אחת הן. ואין משום ספק כשאר י"ט: [(ס) מי שצריך כשר הדר יותר שתחום שבת מסתיר. ואם צריך ביו"ט להתפלל ולשוב. יניח עירובי תחומין בסוף אלפיים. ומועיל לב' הימים. אפילו לאכל ביום א'. ואינו יכול להניח ב' ערובין. א' ליום א' לצד א'. וביום ב' לצד ב'. או עירוב א' ליום א' ובשני יהיה כבני עירו. כבשאר יו"ט. וכשמניח העירוב מברך על מצות עירוב. ואומר. בזה העירוב יהיה מותר לי. לילך מכאן עד ממקום פלוני אלפיים אמה לכל רוח. וכשחל ר"ה ה' ו'. יוכל להניח גם העירוב תבשילין במקום העירוב תחומין. ולכללם בברכה א'. על עירובי התחומין ועירובי תבשילין. וכשאומר על מצות עירובין יוצא. ואם יוצא בשח א' לשניהם: (סא) הנשים מדליקות נרות בברכה. וכשחל בשבת. מברך (אחר הדלקה) על הדלקת נר של שבת ושל יו"ט. ונהגו לברך גם שהחיינו בב' לילות. ובליל ב' תלבש בגד חדש ותכוין בשהחיינו גם להובת הבגד. או תניח הבגד שיהיה אח"כ בעת קידוש: (סב) בער"ה ילך לביהכ"נ להתפלל מנחה מבע"י. ומתפלל בכוונה ביותר. ומאריך בה קצת. שהיא מנחה אחרונה משנה. והקדמת תפלה טרם בוא יום הגדול. והנוהג לומר בכל ע"ש. הודו. ידיד נפש. אומרם גם עתה. ומי שמתענה. אומר עננו ומדלג ביום צום תעניתנו. והש"ץ בחזרה א"א עננו וכ"ל. ואומרים לדוד עלינו. והמתענה הולך לביתו ואוכל מעט. שלא יכנוס ליו"ט מעונה. וחוזר מיד לביהכ"נ (ויש מהגין לאכול קודם הליכתם לתפלת מנחה. ואז א"צ עננו במנחה. והכרוזה אומרו) וקודם מעריב. יבקש מה' שתכלה שנה וקללותיה. ותחל שנה וברכותיה. ואומר אחות קטנה. אפי' כשחל ר"ה בשבת. והוא מנהג ספרד. וכ"ע בירושלים. וחותם אברהם חזן חזק. ונחסר הרוז הוא ה'. מפני השלום. ומתקנו ד' הטעות (ומנוקד בהפסק נקודה א' לפי המשקל. ובהפסק ב' נקודות לפי הפשט) ונוסח זה עיקר. וכ"ה בסי' ספרד דפוס ליוורנו:

סדר ערב ראש השנה

א אָחוֹת קְטַנָּה. תְּפִלּוֹתֶיהָ. עוֹרְכָה: וְעוֹנָה. תְּהִלּוֹתֶיהָ: אֵל נָא רְפָא נָא. לְמַחֲלוֹתֶיהָ: תִּכְלֶה שָׁנָה. וְקִלְלוֹתֶיהָ:

בנועם

נעם מלים. לך תקראה: ושיר והלולים. כי לך נאה: על מה תעלים. עינך: ותראה. זדים אוכלים. נחלותיה: תכלה שנה. וקללותיה:

ראה את צאנך. אריות זרו. ושפוך חרונך. באומרים ערו: ובנת ימינך. פרצו וארו: לא השאירו. עוללותיה: תכלה שנה. וקללותיה:

מי תעלה. בתוך מבור. מבית כלא. עשה לשבור: והפלא פלא. בצאתך כגבור: להתם ובנה. מסלותיה: תכלה שנה. וקללותיה:

סלה קבעו. מנוי כלו: וטובה שבעו. בזו איש לו: ולבת קדש. ויקבל זאת: לא מכף נש. מעגלותיה: תכלה שנה וקללותיה:

זרות סבת. והשקת תגביר: לחפוץ קרבת. חודה: ותעביר. סלב דאבת. נפשה: תסיר. לבקש אהבת. כלולותיה: תכלה שנה. וקללותיה:

חנה נבעת. לנוה רבצה: בב נובחת. מדוד תפצה: והיא כפורחת. עלתה נצה: לא תשילו. אשכלותיה: תכלה שנה. וקללותיה:

חזק ועלו. כי שוד נגמר: לצור תוחילו. בריתו שמר. לכם: ותעלו. לציון: ואמר. סלו סלו. מסלותיה. תחל שנה. וברכותיה:

נשלם שער הצאן. ויצאה שנה וברכותיה. תחל שנה וברכותיה (תשרי) עלן שתא חדתא. לפרט זאת (חקת) התורה. תיתי בשורתא טבתא ליהודאי דלא יעידון מאורייתא. נפתח שער העין ויגל כמים משפט. וצדקה כנחל איתן. לירח האיתנים. דתקיף במצות. וכל באי עולם עוברין כבני מרון. הנה עין ה' אל יראיו בוחן כליות ולב להזכירם לשובה ביום הזכרון. ובו עקר כל מעשה כשרון. והשער הגדול הזה הכולל לימי החודש. מתחלק לששה שערים פרטיים. ואולם השער. שבו נכנסין תחלה. מעלותיו י"ג:

(א) ספר. מלא מלוחים: (ב) שבעו חן. לגלג"ד מימן: (ג) אים אל הגה נגנב"ה: (ד) מיום הרהבון מסחיל תמנן ימי כחוזם המשפחים: (ה) (קביעות שנה א. גכ"ו מעוכרם): (ו) ימים שע"ם. שנן כנכנ (עי' נרכם שובד): (ז) שבתותיה כמנין כלם: (ח) וכו' סכם קטן. גי' לאוריס דמילוי אביה דאלפין: (ט) כמולד. ג' מ' סוף: (י) מו"כ למאור קטן. כ' למאור גדול: (יא) שניה בכמיסה. לפי סס מסתם סר"ע וע"ל סיקר. וכי ח"י והכתי סרוחם אחריו (כלות שהדשים סם שסם נ"ד. סעו) מסגא כספר א גוסג מעבר עני נא"י): (יב) א' בסבת. ר"ס למסברים. למסיפין. לימנים. לבמיסר: (יג) אדם נגאל כר"ם וחון בו ויגא כדינום. וסיס סימן לבית עין עד לקמן סוכ מעלות מוסם לי"ט [illegible]:

עתה נבואה שעריו בתודה. הראשון שער הפנה נקרא. יהיה לראש פנה. ליו"ט של ראש השנה. על שתי אבנים מוסד ונבנה. אבן א. ליום א'. על אבן א' שבעה עינים. הנני מפתח פתוחה:

עין א. עין טב לתפלת ערבית

(א) אין כ"ד של מתלם כמכון לדין. עד שקדשו כ"ד של מטה אם סהדים: (ב) שמגון לגה"כ. קורין ק"ש בברכותיה. ואומרין תקעו: (ג) [כמנה"ג בשבת. ונהג לומר בכל יו"ט שחל בשבת. מזמור לדוד. שם כלום. ואומרים גם עתה. ואומר גם ברכה וכבלה. מזמור שיר ליום השבת. כ' מלך. ק"י. והנוהג לומר בשבת כוותה אומרו גם עתה: (ד) בס"ן אומר ברכו. ומאריך בו קצת בנעימה קדושה. והקהל עונים בקו"ל ובמוכה מעומה מיכל"ו. וקורא ק"ש בברכותיה. ואמרים והרום [בשבת והמנח) תקעו. ח"ק. ואומר לעילא לעילא מכל. וכן בכל הקדישים שבעשי"ם. (עי' בק"י): (ה) בתפלה אומר המלך הקדוש. אם טעה. או שכוח ספוסק אם אמרו. חוזר לראש ג' ראשונות: (ו) אם אמר האל הקדוש. ותוך כ"ד סכר ואמר המלך הקדוש. א"צ לחזור: (ז) אם לא אמר זכרנו ומי כמוך. אין מחזירין אותו. וכן הדין שמסתפק ישבר. כיון שחתם הברכה. אסור לו לחזור: (ח) שמסגין נוהגים [ובנוהגם כל ברכה. כשאומר בא"י. והם סרח. כשמגיע למלך עוזר ומלך. ושוחה בכריעה ויו"כ בכריעה וכפיפה ראשו. צריכין לזקוף בסוף עולם והגה. וכורע בברוך אתה. וזוקף ואומר ה' מגן אברהם ועושה גבור לעולם אדני. וכורע עד סוף הברכה. וזוקף ואומר בא"י מגן. מתים אתה קדוש. וכן בכל ברכה. והמנהגים במודים להאל ימוכו. וזוקף. וכורע עב"א. חוזק ואומר ה' הטוב שמך ה' שים על כ. (אם שלום רב) וכורע עד סוף הברכה. וזוקף ואומר בא"י כמנ"ך. ואף כשזוקף לא יסלח בקומה זקופה. רק ראשו כאגף (סי' ק"ג תקמ"ג): (ט) נהגו להתפלל בר"ה ויו"כ בקו"ל. אבל אסור לעשות כן. אך שיש יסמיע קולו אצ' לאחרו. רק בלחש בשפתיו. ומי שא"א לו לכוין בלחש כ"כ. עכ"פ לא יסמיע לחבירו. ויכול לעשות כשמתפללין בקו"ל מותר. ואם סדורו לא יסמעו לו. מותר שיכין אחבון: (י) נכון לגשת בתפלת ר"ה ויו"כ אפי' בשבת. ומי שמוטל עליו בני בר. מורה שידון אח בתורם. ואם לאו. מורה שאין במתנו הגוף והנשמה: (יא) לא יתפלל בתוך ביחוד. רק בשעה א' על סוף ואם עבר. יתפלל בג'): (יב) עומדין להתפלל שבע:

תפלת ראש השנה לערבית לשחרית למוסף ולמנחה

למוסף ולמנחה כי שם יהוה אקרא הבו גדל לאלהינו:

וש"ץ אומרו גם בחזרת התפלה) אדני שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך:

[שיכוונים מ"ב. (יג) בברוך. יכרע בברכות מעט. וכאשר ישתחוה במסירות נפ"ש עד שיתפקקו כל חוליות השדרה וגם ראשו יכוף: ואח"כ עד שיגיע נגד הטבור. ובשם יזקוף בנחת ראשו תחלה ואח"כ גופו. ותקן לו חולה שא"י לשחות כנ"ל. יכוין ראשו ודיו] :

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה :

(יד) [ואם לא אמר זכרנו והכל קודם שאמר השם שבחתימה. חוזר ואומר זכרנו. מלך עוזר. ואם כבר אמר השם. אינו חוזר ואומר לגמרי]:

זכרנו יש בתיבת זה י"א תיבות. סוד י' אחורים. וכתי' ואתה מחיה כולם. כמ"ש בי"א סממני הקטורת. כתבי אר"י. ויש בו ל' אותיות. נגד ל' שערי בינה נ' חיים. והוא ספר החיים כנודע : זכרנו. מלשון זכירה כאברהם שבברכה זו היא במדתו) כי זכר את דבר קדשו את אברהם עבדו : לחיים. מודע כודאי. כן בחיים. שכל סוכת בקשתו היום. על החיים הידועים. המותאמים בשם חיים. הם חיי עוה"ב כענין הכתוב לחיים בירושלים :

זָכְרֵנוּ לְחַיִּים מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים :

[יכרע בברוך כנ"ל]

מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן : בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מָגֵן אַבְרָהָם :

למנחה אומר ורב להושיע :

אַתָּה גִבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ : .

(טו) [אמר מוריד הגשם. אפי' הזכיר גם טל. חוזר לראש גבור (ואם מוסף. אינו חוזר. ואם אמר משיב הרוח והכל קודש שאמר מוריד הגשם. אינו חוזר. רק פוסק וגומר הסדרה) ואם סיים הברכה. אפי' לא התחיל עוד אתה קדוש : חוזר לראש התפלה. וש"ץ שטעה בקו"ל. דינו כיחיד] :

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר . מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה :

(טז) [לא אמרו. והכל קודם שאמר השם שבחתימה. חוזר ואומר מי כמוך. ונאמן אתה. ואם כבר אמר השם. אינו חוזר ואומר לגמרי]:

מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמָן (ובמוסף ובמנחת דשבת. ונעילה. יאמר אַב הָרַחֲמִים) זוֹכֵר יְצוּרָיו לְחַיִּים בְּרַחֲמִים : וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים : בָּרוּךְ אַתָּה יהוה . מְחַיֵּה הַמֵּתִים :

אַתָּה קָדוֹשׁ . וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ . וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה :

(טעם אר"י וּבְכֵן יִתְקַדַּשׁ שִׁמְךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ . עַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ . וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ . וְעַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ וְעַל מַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ וְעַל מְכוֹנְךָ . וְעַל הֵיכָלֶךָ) :

מי כמוך. יש בו ח' תיבות. נגד ח' הויות. ני' יצחק. שהברכה היא במדתו. ויש בו ל"ה אותיות. כמנין שם הגבורה. שרמוז בר"ת תחלת הברכה : יצוריו. מפרש בכתבי אר"י. על הנשמות המגולגלות. שלא ימותו עתה השייכא. כך נ"ל. מ"מ לחיים דבתריה בגו"א שלמ"ד פלע"ם :

אתה קדוש . ברכה ג' דעמידה ידוע תהוא ביעקב. ת"ת (כמ"ש בבית אל) והיום קוש"טו טו. ג'. ובכן. כללא דאבכן. ועל פי האר"י נ"ל ד"פ ובכן. כנגד ד' בחי' הוי"ה בלאה ורחל נוקבי דז"א . בכ"ן האחד. נגד ע"ב דיודי"ן. השני כנגד ס"ג ד' אותיות. ני' ע"ב עם הכולל. השלישי מ"ה דאלפין והפשוט עם הכולל. הרביעי במנין דאחורים. שהם ד' רגלי המרכבה. וד' פעמים ע"ב הם רפ"ח נצוצין דמלכין קדמאין שמתבררין היום. והנה ובכן הא' תיבותיו כמנין חום. אלפי מ"ה. הב' אחוריים דאהיה. הג' כ"ח דס"ג עם הכולל. הד' בינ"ה עם ב' כוללים. וגרופס קס"א. מספר אהי"ה דיודי"ן. ועם פ' תיבות של אתה קדוש כמ' דכורא וי"ב גרופי עגפיו והלבושות. הרי כאן יעקב שלם: ובכן יתקדש. כנגד אברהם. שקדש שמו יתברך. והוא החסד. כמנין ע"ב אותיות דויסע : ובכן תן פחדך זה פחד יצחק. כנגד ע"ב דויבא שהן למפרע נגורה : ובכן תן כבוד. כנגד יעקב שאמר בשכמל"ו כנגד ע"ב דוים. שהם בכלל רי"ו אותיות מנין גבורה המתקת. זהו. וגבורה בימיך : ובכן צדיקים. כנגד דוד רגל רביעי. כולל יסוד ומלכות צדיק וצדק. היינו צדיקים : ובכן. פי' ובזה (ר"ל בעת הזאת וביום הזה) כמו ובכן באה אל המלך. ובזה הזמן אבא. וגם ע"פ כי עתה בזה אנו באים אל המלך ממ"ה הקב"ה. ביום הדין : צון. המבלר והארמון. וסודו מפורש בבית אל כמה פעמים : מכוך. בג"מ מכון לשבתך : היכלך. ידוע. כבית הסגימי :

וּבְכֵן תֵּן פַּחְדְּךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל מַעֲשֶׂיךָ. וְאֵימָתְךָ עַל כָּל מַה שֶּׁבָּרָאתָ. וְיִירָאוּךָ כָּל הַמַּעֲשִׂים. וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ כָּל הַבְּרוּאִים. וְיֵעָשׂוּ כֻלָּם אֲגֻדָּה אֶחָת. לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם. כְּמוֹ שֶׁיָּדַעְנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשָּׁלְטָן לְפָנֶיךָ. עֹז בְּיָדְךָ. וּגְבוּרָה בִּימִינֶךָ. וְשִׁמְךָ נוֹרָא עַל כָּל מַה שֶּׁבָּרָאתָ:

וּבְכֵן תֵּן כָּבוֹד יהוה לְעַמֶּךָ. תְּהִלָּה לִירֵאֶיךָ. וְתִקְוָה טוֹבָה לְדוֹרְשֶׁיךָ. וּפִתְחוֹן פֶּה לַמְיַחֲלִים לָךְ. שִׂמְחָה לְאַרְצֶךָ. וְשָׂשׂוֹן לְעִירֶךָ. וּצְמִיחַת קֶרֶן לְדָוִד עַבְדֶּךָ. וַעֲרִיכַת נֵר לְבֶן יִשַׁי מְשִׁיחֶךָ. בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ:

וּבְכֵן צַדִּיקִים יִרְאוּ וְיִשְׂמָחוּ. וִישָׁרִים יַעֲלֹזוּ. וַחֲסִידִים בְּרִנָּה יָגִילוּ. וְעוֹלָתָה תִּקְפָּץ פִּיהָ. וְכָל הָרִשְׁעָה כֻּלָּהּ. כְּעָשָׁן תִּכְלֶה. כִּי תַעֲבִיר מֶמְשֶׁלֶת זָדוֹן מִן הָאָרֶץ:

וְתִמְלוֹךְ אַתָּה יהוה לְבַדֶּךָ. עַל כָּל מַעֲשֶׂיךָ. בְּהַר צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ. וּבִירוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ. כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ. יִמְלוֹךְ יהוה לְעוֹלָם. אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

[(ז) אם היה השמ"ץ שאל הקדוש (אפי' לא זכר כלל שאלה עשי"ת) והזכיר הכ"ד ואמר המלך הקדוש ולא התחיל עוד ברכה שלאחריה. והתחיל. חוזר (לראש) יעלה. ולאחר כדי דבור חוזר חוזר לראש התפלה: (ח) ספק אמר האל או המלך. חוזר לראש. אפי' אמר קודש ג' פעמים ברוך אתה המלך. אבל אם ג' פעמים כ"א הכא המלך. מסתמא שנים הכס. וה"ן שאמר בקו"ל האל. חוזר לראש. ולומר שניהם הקדוש]:

קָדוֹשׁ אַתָּה וְנוֹרָא שְׁמֶךָ וְאֵין אֱלוֹהַּ מִבַּלְעָדֶיךָ כַּכָּתוּב וַיִּגְבַּהּ יהוה צְבָאוֹת בַּמִּשְׁפָּט וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ בִּצְדָקָה: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ:

ואימתך. גדולת פחדך על מה שבראת. הרואים. הנבראים שמשמים על כל. בקמ"ץ. פעו"ל המעשים. המעשים ע"י מעשיך. כמו הארץ שהוציאה תולדותיה: הברואים. שנבראו ע"י ברואיך שבראת. כמו הרמים השמימים. שמוצאם בריאתם מכח שכלים הבדלים שבראתם. וכן על המלאכים היצורים והגשמים. שם לכל הנות קרובות ורחוקות. אגדה אחת. מחובר בעצמה שהעולם מכל מסבות הרמוזה בעל ההבנות יש' ברא הכל: אגודה אחת. שכתוב ולעבדו שכם אחד: שהשלטון. מלו"פ: פה. ע"ש הפה יחד. היא דינה רפיא: וגבורה. דינא קשיא אריכא מיתוק בימין. ע"ש גבורת ימינך: ושמך נורא. ע"ש גופא דמלכא כליל לכל ספרין. לפיכך הוא נורא על כל מה שברא. מספרא דיצירה והשמאלא. יבינו הכל כי הוא ברא והמציא. ויתן כבוד לשמו. וכן כתיב יודו שמך גדול ונורא: כבוד לעמך ולא לאחר: ותהלה ליראיך ולא לפסילים: ותקוה טובה. כ"ל ע"ש הנביא אז"ל: ופתחון פה. פתח פיך לאלם.

שהוא לפי נחוץ תלאמר: שמחה לארצך. ע"ש וגילי ארץ. וששון. ע"ש שישו אתה משוש: וצמיחת קרן. ע"ש אצמיח קרן לדוד: ועריכת. ע"ש הכתוב. ערכתי נר למשיחי: יראו וישמחו. ע"ש יראו ישרים: וחסידים ברנה. ע"ש וחסידיה רנן ירננו: ועולתה. ע"ש וכל עולה קפצה (סתמה) פיה: וכל הרשעה כלה. כ"ל. שנ"א: כעשן תכלה. ע"ש כעשן כלו: ממשלת זדון. יזום בדברי הנביא. סרה הזדון. וע"ש וכשל זדון ונפל: ואין אלוה מבלעדיך. ככתוב ומבלעדי אין אלהים: המלך הקדוש. עיין בנים אל:

אַתָּה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים. אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ. וְרָצִיתָ בָּנוּ. וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל הַלְּשׁוֹנוֹת. וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ. וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ. וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ:

אתה בחרתנו. ברכה רביעית היינותיה קמ"ז. עד קי' אלוי השמים. ולבג"כ (נ"א אלהים עם הסגולה) הידועה המתחדשת היום בכה"ה (נ"א אמה) ליום הגם שהיתה מהכסה בו. וצריך לספר רמזו כחם אי'. ולהקים הנשכן על אדיו. כמו שאראהו הקב"ה למשה בהר. וכן הראהו החודש הזה. וכן יאמר רמזה בכל ברכה רביעית התפלה ושבת ח"ס. ע"ש במקומו: בחרתנו. ע' בשפתם ד' דשער השהר:

[אם חל ר"ה במוצאי שבת אומרים זה]

וַתּוֹדִיעֵנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ אֶת מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ וַתְּלַמְּדֵנוּ לַעֲשׂוֹת חֻקֵּי רְצוֹנֶךָ וַתִּתֶּן לָנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ מִשְׁפָּטִים יְשָׁרִים וְתוֹרַת אֱמֶת חֻקִּים

ותודיענו. הינוחו שמכין חכמה. שכן אמרו רז"ל [מגילה יז] שמסך

ומצות טובים ותנחילנו זמני ששון ומועדי קודש וחגי נדבה. ותורישנו קדשת שבת וכבוד מועד וחגיגת הרגל. ותבדל יהוה אלהינו בין קודש לחול בין אור לחשך בין ישראל לעמים בין יום השביעי לששת ימי המעשה בין קדשת שבת לקדשת יום טוב הבדלת ואת יום השביעי מששת ימי המעשה קדשת. הבדלת וקדשת את עמך ישראל בקדשתך:

והבדלה חכמה. קבעתה בברכת חכמה: משמחים. בי הרגלים הם ערכים שלשה מזון בשר: ומועדי קודש. בשלת ראש: חגים. עד ה"ס שמביאין בו נדרים ונדבות: ותורישנו. לשון ירושה וכבוד מועד. בשביתת מלאכה: וחגיגת הרגל. שלמי חגיגה: ותבדילנו. פשוט:

ותתן לנו יהוה אלהינו באהבה (לשבת את יום השבת הזה ו) את יום הזכרון הזה יום (זכרון) תרועה (באהבה) מקרא קודש זכר ליציאת מצרים:

[אמר בחול זכרון תרועה. או בשבת יום תרועה ילא. למוסף מתחיל כאן ומפני חטאינו]

למוסף

ומפני חטאינו. גלינו מארצנו. ונתרחקנו מעל אדמתנו. ואין אנו יכולים לעשות חובותינו בבית בחירתך. בבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו. מפני היד שנשתלחה במקדשך. יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו. מלך רחמן שתשוב ותרחם עלינו. ועל מקדשך. ברחמיך הרבים. ותבנהו מהרה ותגדל כבודו: אבינו מלכנו. גלה כבוד מלכותך. עלינו מהרה. והופע. והנשא עלינו לעיני כל חי: וקרב פזורינו מבין הגוים. ונפוצותינו כנס מירכתי ארץ. והביאנו לציון עירך ברנה. ולירושלים בית מקדשך בשמחת עולם. ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו. תמידים כסדרם. ומוספים כהלכתם. את (מוסף) (ומוספי אם אמר מוסף יום כיון שאמר מלבד עולת החודש. ושני שעירים לכפר (לשבת יום השבת הזה ו) יום הזכרון הזה. נעשה ונקריב לפניך באהבה. כמצות רצונך. כמו שכתבת עלינו בתורתך. על ידי משה. עבדך מפי כבודך כאמור:

ומפני. ברכה רביעית זו דמוסף ר"ה. יש בה פרי"ג תיבות. להמתיק הה"ו רביעית של השם. ע"י שם"ה (מנין שמי עם יה) של"ה. ורמ"ח (מנין זכרי עם וה) מ"ע. והוא מנין פרי"ג עם ב' כוללים. ומספר תרי"ג ישראל. ועמ"ש בס"ד שני' ברכה שתורה: ושמיתם. במוסף י"ס כתוב והקרבתם. לפי שהיום מתוסרת אלא קריבה. משא"כ אהה שהיא ביום תחלת הבריאה. שמתקנת שחלה. כמה דאת אמר שמוי"ס נגד סיני. לשון פיקן. כמו ובן הבקר אמר שמה. אבן ב"כ לא נאמר שמן אחד. דמלכה כפי לשעבר פעם בעולה. מי זאת עולה: פר אחד. כנגד אברהם. שנאמר בו ויקח בן בקר. איל. זה אילו דיצחק: שבעת כבשים. נגד יעקב. שנאמר ביה והכשבים הפריד יעקב (כ"מ במ"ר ובר"מ) שלאן נגד שבע כבשות האלן: שבן לעומת דבאר המרוס פרים:

לשבת וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימם ושני עשרונים סלת מנחה בלולה בשמן ונסכו: עלת שבת בשבתו על עלת התמיד ונסכה:

פי' פירושו בבית אל

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ . יַעֲלֶה וְיָבֹא . וְיַגִּיעַ וְיֵרָאֶה . וְיֵרָצֶה וְיִשָּׁמַע . וְיִפָּקֵד וְיִזָּכֵר . זִכְרוֹנֵנוּ וּפִקְדוֹנֵנוּ . וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ . וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד עַבְדֶּךָ . וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ . וְזִכְרוֹן כָּל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל ׀ לְפָנֶיךָ . לִפְלֵיטָה לְטוֹבָה . לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים . לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה : זָכְרֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה . וּפָקְדֵנוּ בוֹ לִבְרָכָה . וְהוֹשִׁיעֵנוּ בוֹ לְחַיִּים .

למוסף

(וְזֶה קָרְבַּן שַׁבָּת . וְקָרְבַּן הַיּוֹם . כָּאָמוּר ׃

וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל מְלֶאכֶת ׀ עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם ׃

וַעֲשִׂיתֶם ׀ עֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פַּר בֶּן בָּקָר אֶחָד אַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם ׃ מִלְּבַד עֹלַת הַחֹדֶשׁ)

שלשה עשרונים . עד שלש סאים קמח סלת . שהסולת היא עשרון מובחר משלש סאין קמח ׃ כדרך הטוחנים שמוציאין עשרון מג' סאין ׃ וב' שעירים . א' של ר"ח . וא' של מוסף היום ׃

וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם כִּמְדֻבָּר . שְׁלשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר . וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאָיִל . וְעִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ . וְיַיִן כְּנִסְכּוֹ . וּשְׁנֵי שְׂעִירִים לְכַפֵּר . וּשְׁנֵי תְמִידִים כְּהִלְכָתָם ׃

מִלְּבַד עֹלַת הַחֹדֶשׁ וּמִנְחָתָהּ . וְעֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ . וְנִסְכֵּיהֶם כְּמִשְׁפָּטָם . לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה) ׃

לשבת יִשְׂמְחוּ בְמַלְכוּתְךָ שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת וְקוֹרְאֵי עֹנֶג . עַם ׀ מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי . כֻּלָּם יִשְׂבְּעוּ וְיִתְעַנְּגוּ מִטּוּבֶךָ . וּבַשְּׁבִיעִי רָצִיתָ בּוֹ וְקִדַּשְׁתּוֹ . חֶמְדַּת יָמִים אוֹתוֹ קָרָאתָ . זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית ׃

עלינו . זה שבח גדול . ואומרו באימה ובשמחה (כי הקב"ה וכל צבא השמים עומדים ועונים אחרי כשם שהכהן וכו') ויהושע תקנו כשכבש יריחו . ואמרו ז"ס ישר וכפוף . ה הפיל ז' חומות יריחו . ויחזר שלא ירוק כאמרו ולגהנו כורעים דבוי כמתרך ח"ו] ׃

עָלֵינוּ לְשַׁבֵּחַ לַאֲדוֹן הַכֹּל . לָתֵת גְּדֻלָּה לְיוֹצֵר בְּרֵאשִׁית ׃ שֶׁלֹּא ׀ עָשָׂנוּ כְּגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת . וְלֹא שָׂמָנוּ כְּמִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה . שֶׁלֹּא שָׂם חֶלְקֵנוּ כָּהֶם . וְגוֹרָלֵנוּ כְּכָל הֲמוֹנָם . כאן צריך להפסיק מעט . שאנחנו כורעים . שמחוים השתחויה

שוחה וַאֲנַחְנוּ כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים וּמוֹדִים . לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא . שֶׁהוּא נוֹטֶה שָׁמַיִם וְיוֹסֵד אָרֶץ . וּמוֹשַׁב יְקָרוֹ בַּשָּׁמַיִם ׀ מִמַּעַל . וּשְׁכִינַת עֻזּוֹ בְּגָבְהֵי מְרוֹמִים ׃ הוּא אֱלֹהֵינוּ אֵין עוֹד . אֱמֶת מַלְכֵּנוּ . אֶפֶס זוּלָתוֹ . כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתוֹ . וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל לְבָבֶךָ . כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם ׀ מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתָּחַת . אֵין עוֹד ׃

עלינו . פ"ם בבית אל ׃ שלא עשנו כגויי הארצות . להשיגם ע"י אמצעים . לפי השמים שחלק להם ׃ כמשפחות האדמה . שגובה מהם נגבה א' . ואינו נפרע מאומה עד שתתמלא סאתה . ואז עוקרם לגמרי . כדרך שעשה לאמורי ולמצרים והבריהם . שאבדו מן העולם . וזה מפני שאינם נהפכים אלא פרט מכללות אומות העולם . ובהסדר ענף לא יעדר האילן . משא"כ ישראל . שהעולם עד פי אומות . שנאמר יצב גבולות עמים למספר ב"י . אם היה מתחין להם לגבות כל חובו מהם בפעם א' . לא היה להם תקומה . ואז היה כלא האילן נעקר משרשיו . והיה העולם חוזר לתוהו ובוהו . אבל פורע מהם מעט מעט . שלא יכלו שלן . כמ"ש הכתוב רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה . ר"ל אותם אני שאוהבם כעד טוב . על כן אפקוד עליכם את כל עונותיכם . יפקדם לנגרים . לפיכך הם מדולאים ביסורין לטובתם ׃ ומתפללים . ישעיה מ"ה ׃

וּכְדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחָנֵּנוּ . וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ . כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ . כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה :

(יש) תהם כנ"י מקדם ישראל והזמנים . והוו ולומר כנ"י מלך על כל הארץ מקדש ישראל ויום הזכרון . ולם דילג מלך על כל הארץ . ולפי' דילג כל החתמה או"א מלוך . והכסיום ישו"ע . תהם כנ"י מקדש ישראל ויום הזכרון יצא : (כ) הכהל השנה ודילג מ' כחתמה . לפי' הזכיר שבת בהמלע הברכה . הותם שנים כהוגן . ולם הכר הוך כ"ד ולומר מקדש השבת ט' . יצא : (כה) הכהל ר"ה לא ע"פ בשבת ולא הזכיר של שבת בתפלת ערבית . לפי' כיון לנהם כשמיעתו מהש"ץ ברכה מג"א . מתפלל פרים . ולם השכים כתפלל של שבת לא הזכיר של ר"ה לא י"ט : מתפלל פעמים של ר"ה לא י"ט . והזכיר של שבת : (כב) דילג לגמר והזר עד קודם סיום . יצא . דילג קודם סיום ; מגא]:

כל סעולם סלו . מנ"ח : בכבודיך . מכן מקרא מלך סכבוד : והגבה . פ"ח סכלל סוכם הארץ . סיום יפעום תבל : ביקרך . מוכד . מה יקר חסדך :

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ . מְלוֹךְ עַל כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בִּכְבוֹדֶךָ . וְהִנָּשֵׂא עַל כָּל הָאָרֶץ בִּיקָרֶךָ .

למוסף

[סח סקו . ונוט סמו נר"ס של כן סקוס]

עַל כֵּן . נְקַוֶּה לְךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ לִרְאוֹת מְהֵרָה בְּתִפְאֶרֶת . עֻזֶּךָ . לְהַעֲבִיר גִּלּוּלִים מִן הָאָרֶץ . וְהָאֱלִילִים כָּרוֹת יִכָּרֵתוּן . לְתַקֵּן . עוֹלָם . בְּמַלְכוּת שַׁדַּי . וְכָל בְּנֵי בָשָׂר יִקְרְאוּ בִשְׁמֶךָ . לְהַפְנוֹת אֵלֶיךָ כָּל רִשְׁעֵי אָרֶץ . יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כָּל יוֹשְׁבֵי תֵבֵל . כִּי לְךָ תִּכְרַע . כָּל בֶּרֶךְ . תִּשָּׁבַע . כָּל לָשׁוֹן . לְפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ יִכְרְעוּ וְיִפֹּלוּ . וְלִכְבוֹד שִׁמְךָ יְקָר יִתֵּנוּ . וִיקַבְּלוּ כֻלָּם אֶת עֹל מַלְכוּתֶךָ . וְתִמְלוֹךְ . עֲלֵיהֶם . מְהֵרָה לְעוֹלָם וָעֶד . כִּי הַמַּלְכוּת שֶׁלְּךָ הִיא . וּלְעוֹלְמֵי עַד תִּמְלוֹךְ בְּכָבוֹד . כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ . יהוה יִמְלוֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד :

וְנֶאֱמַר . לֹא הִבִּיט אָוֶן בְּיַעֲקֹב וְלֹא רָאָה . עָמָל בְּיִשְׂרָאֵל . יהוה אֱלֹהָיו . עִמּוֹ וּתְרוּעַת מֶלֶךְ בּוֹ : וְנֶאֱמַר . וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ . בְּהִתְאַסֵּף רָאשֵׁי . עָם יַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל . וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר . כִּי לַיהוה הַמְּלוּכָה וּמֹשֵׁל בַּגּוֹיִם : וְנֶאֱמַר יהוה מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ . לָבֵשׁ יהוה עֹז הִתְאַזָּר . אַף תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל תִּמּוֹט : וְנֶאֱמַר . שְׂאוּ שְׁעָרִים . רָאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם . וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד : מִי זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד . יהוה עִזּוּז וְגִבּוֹר . יהוה גִּבּוֹר מִלְחָמָה : שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם . וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד : מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד . יהוה צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד סֶלָה : וְעַל יְדֵי עֲבָדֶיךָ הַנְּבִיאִים כָּתוּב לֵאמֹר כֹּה אָמַר יהוה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וְגוֹאֲלוֹ יהוה צְבָאוֹת . אֲנִי רִאשׁוֹן וַאֲנִי אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדַי אֵין אֱלֹהִים : וְנֶאֱמַר . וְעָלוּ מוֹשִׁעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת הַר עֵשָׂו וְהָיְתָה לַיהוה הַמְּלוּכָה : וְנֶאֱמַר . וְהָיָה יהוה לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ . בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יהוה אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד : וּבְתוֹרָתְךָ כָּתוּב לֵאמֹר . שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יהוה אֱלֹהֵינוּ יהוה אֶחָד :

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ . מְלוֹךְ עַל כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בִּכְבוֹדֶךָ . וְהִנָּשֵׂא עַל כָּל הָאָרֶץ בִּיקָרֶךָ . וְהוֹפַע בַּהֲדַר גְּאוֹן עֻזֶּךָ . עַל כָּל יוֹשְׁבֵי תֵבֵל אַרְצֶךָ . וְיֵדַע כָּל פָּעוּל כִּי אַתָּה פְעַלְתּוֹ . וְיָבִין כָּל יְצוּר . כִּי אַתָּה יְצַרְתּוֹ . וְיֹאמַר כֹּל אֲשֶׁר נְשָׁמָה בְאַפּוֹ . יהוה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מֶלֶךְ וּמַלְכוּתוֹ בַּכֹּל מָשָׁלָה : אלהינו ואלהי אבותינו (כשחל רצה במנוחתנו) קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ . וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ . שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ . וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ .

והופע בהדר גאון עזך. על כל יושבי תבל ארצך. וידע כל פעול. כי אתה פעלתו. ויבין כל יצור. כי אתה יצרתו. ויאמר כל אשר נשמה באפו. יהוה אלהי ישראל מלך. ומלכותו בכל משלה: אלהינו ואלהי

והופע. על מקומות הופיע: בהדר גאון עוזך. השב גמול על גאים. ופי' מפני פחד ה' ומהדר גאונו: תבל. המיושבת ומתוקנת. מלך הוא בכללם. ורחם עלים כשתופיע לישב עליה בדין. כמ"ש הכתוב. ה' מלך וגו'. לימדך בהמשלה עוז עוזך: פעול. פעו"ל: אשר עשה בלבו. מורף ופעו בלבו ובחימה. במה שהשב גמול הגאים. ורזהו גבוהים ורמה. ועושה עצמו גדול. יכיר עצמו שהוא קולעם ורמה. ויודה ויכלל לאלהי ישראל כי הוא מלך ומלך כל העולם:- בכל משלה. המסכין

למוסף

והנחילנו יהוה אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך וינוחו בו ישראל מקדשי שמך וטהר לבנו לעבדך באמת: כי אתה אלהים אמת. ודברך אמת וקים לעד: ברוך אתה יהוה. מלך על כל הארץ מקדש (השבת ו) ישראל. ויום הזכרון:

[תוקעין תשר"ת תש"ת תר"ת. ובכל פעם יאמר ש"ץ ת"ע והבהמה אתה: ואח"כ אומרים זה גם בשבת אע"פ שאין תוקעין: תם הבקשה זה]

היום הרת עולם. היום יעמיד במשפט כל יצורי עולמים. אם כבנים. אם כעבדים. אם כבנים. רחמנו כרחם אב על בנים. ואם כעבדים. עינינו לך תלויות. עד שתחננו ותוציא כאור משפטנו (נ"א היום) איום קדוש]:

אתה. זוכר מעשה עולם. ופוקד כל יצורי קדם. לפניך נגלו כל תעלומות. והמון נסתרות שמבראשית. כי אין שכחה לפני כסא כבודך. ואין נסתר מנגד עיניך. אתה זוכר את כל המפעל. וגם כל היצור לא נכחד ממך. הכל גלוי וידוע לפניך יהוה אלהינו. צופה ומביט עד סוף כל הדורות. כי תביא חוק זכרון. להפקד כל רוח ונפש. להזכר מעשים רבים. והמון בריות לאין תכלית. מראשית כזאת הודעת. ומלפנים אותה גלית. זה היום תחלת מעשיך. זכרון ליום ראשון. כי חק לישראל הוא. משפט לאלהי יעקב: ועל המדינות בו יאמר. איזו לחרב. ואיזו לשלום. איזו לרעב. ואיזו לשבע. ובריות בו יפקדו. להזכירם לחיים ולמות. מי לא נפקד כהיום הזה. כי זכר כל היצור לפניך בא. מעשה איש ופקדתו. ועלילות מצעדי גבר. מחשבות אדם ותחבולותיו ויצרי מעללי איש: אשרי איש שלא ישכחך. ובן אדם יתאמץ בך: כי דורשיך לעולם לא יכשלו. ולא יכלמו לנצח כל החוסים בך: כי זכר כל המעשים לפניך בא. ואתה דורש מעשה כלם: וגם את נח באהבה זכרת. ותפקדהו בדבר ישועה ורחמים. בהביאך את מי המבול. לשחת כל בשר. מפני רע מעלליהם. על כן זכרונו בא לפניך יהוה אלהינו. להרבות זרעו כעפרות תבל. וצאצאיו כחול הים. ככתוב בתורתך. ויזכר אלהים את נח ואת כל החיה ואת כל הבהמה אשר אתו בתבה ויעבר אלהים רוח על הארץ וישכו המים:

אתה זוכר. בגימטריא ש'. סיבותיה לפ"ם. מה ידוע. והוא בא לפון. גם היא היום עם אדם: שמבראשית. כן הוא כל הנוסחות. עלו"ם: כי אין כנ"ל. פ"ם: רוח. החיוני: ונפש. המשכלת: זה היום. כמאן מלין סוף מתלה מעשיך. כר"א. ואף לר"י כל"ה באלול נברא העולם. פ"מ עיקר המעשה היא בריאת אדם: ופקודתו. השגחת מחשבתו. כמ"ש ופקודת כל האדם: לפרעות רשע. בכאן תלה מעלה חסידות רז"ל: לנקם מונה לכל העולם. כמ"ש עלו"ם נבראת תמידים. והמלמה עמדי עקר הזוכרות אל צדיקים עמך: נחם ה'. ע"ב הם שכ"ם מיתות. סגד דרי חכמה: מכאן עד סוף הברכה. ק"ז תיבות. נ"י אלף. נחי' יסוד. בסוד והאלף חכמה. להמתיקם. וכן ק"ז תיבות בס' השקדה:

הסכין כסאו : ודבק ספח. פ"ם ראש דבקדאמח ולעולם כל מספס לדקך. ואומר לעולם ה' דבקך נצב בשמים. לדור ודור אמונתך סוגה ארץ ותעמוד. וכתיב בתריה. למשפטיך עמדו היום. אמר דוד לפני הקב"ה. דבקך מסובב לאדה"ר לתן ולזכות בו בניו. לדור ודור תכין

אבותינו (בשבת) רצה במנוחתנו [ויש מדלגין זה] קדשנו במצותיך. ותן חלקנו בתורתך. שבענו מטובך. ושמחנו בישועתך: והנחילנו יהוה אלהינו. באהבה וברצון. שבת קדשך. וינוחו בו ישראל מקדשי שמך וטהר לבנו לעבדך באמת. כי אתה אלהים אמת. ודברך אמת וקים לעד: ברוך אתה

למוסף

ונאמר. וישמע אלהים את נאקתם ויזכור אלהים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב: ונאמר. וזכרתי את בריתי יעקוב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור והארץ אזכור: ובדברי קדשך כתוב לאמר. זכר עשה לנפלאותיו חנון ורחום יהוה: ונאמר. טרף נתן ליראיו יזכור לעולם בריתו: ונאמר. ויזכור להם בריתו וינחם כרוב חסדיו: ועל ידי עבדיך הנביאים כתוב לאמר. הלוך וקראת באזני ירושלים לאמר. כה אמר יהוה זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה: ונאמר. וזכרתי אני את בריתי אותך בימי נעוריך. והקימותי לך ברית עולם: ונאמר. הבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשועים. כי מדי דברי בו זכור אזכרנו עוד. על כן המו מעי לו. רחם ארחמנו נאם יהוה:

אלהינו ואלהי אבותינו. זכרנו בזכרון טוב לפניך. ופקדנו בפקודת ישועה ורחמים. משמי שמי קדם. וזכר לנו יהוה אלהינו אהבת הקדמונים את הברית. ואת החסד. ואת השבועה. אשר נשבעת לאברהם אבינו בהר המוריה. ותראה לפניך עקדה. שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו על גבי המזבח. וכבש רחמיו. לעשות רצונך בלבב שלם. כן יכבשו רחמיך את כעסך מעלינו. ויגולו רחמיך על מדותיך. ובטובך הגדול. ישוב חרון אפך מעמך. ומעירך. ומארצך ומנחלתך. וקיים לנו יהוה אלהינו. את הדבר שהבטחתנו בתורתך. על ידי משה עבדך. מפי כבודך כאמור. וזכרתי להם ברית ראשונים אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לעיני הגוים. להיות להם לאלהים אני יהוה: כי זוכר כל הנשכחות. אתה הוא מעולם. ואין שכחה לפני כסא כבודך. ועקדת יצחק לזרעו כצ"ל. היום ברחמים תזכור. ברוך אתה יהוה. זוכר הברית:

[סוקעין תשר"ת תש"ת תר"ת. לבטל כח יהה"ר וכו'. והממונה וכו'. ואח"כ אומרים זה גם בשבת לפ"ס סוקעין ואף בתפלה לחש: | סלון

היום הרת עולם. היום יעמיד במשפט כל יצורי עולמים. אם כבנים. אם כעבדים. אם כבנים. רחמנו כרחם אב על בנים. ואם כעבדים. עינינו לך תלויות. עד שתחננו ותוציא כאור (נס"א) משפטינו (נ"א היום) איום קדוש: אתה

יהוה. מלך ׀ על כל הארץ. מקדש (השבת ו) ישראל. ויום הזכרון:

שמולך בכח. ובזה טועה אדם ותעמוד. כי אם עונות תשמור ה' מי יעמוד: וזה וקים לעד. שמקיים דברו.

ו"א שלטון מושב של מלכות. שאמר מלך על כל העולם. לכך אנו מבקשים שיאמת דברו. כי אז אהפוך אל עמים וגו' לקרוא כלם בשם ה'. ודבר אלהינו יקום לעולם והוא שהאמין מלך על כל הארץ כי מלך על כל הארץ אלהים. מושב על כסא קדשו:

אתה נגלית בענן כבודך על ׀ עם קדשך לדבר עמם. מן השמים השמעתם קולך. ונגלית ׀ עליהם בערפלי טהר. גם העולם כלו חל מפניך. ובריות בראשית חרדו ממך. בהגלותך מלכנו על הר סיני. ללמד לעמך תורה ומצות. ותשמיעם את הוד קולך ודברות קדשך מלהבות אש. בקולות וברקים ׀ עליהם נגלית. ובקול שופר ׀ עליהם הופעת. ככתוב בתורתך. ויהי ביום השלישי בהיות הבקר. ויהי קולות וברקים וענן כבד ׀ על ההר וקול שופר חזק מאד. ויחרד כל העם אשר במחנה: ונאמר. ויהי קול השופר הולך וחזק מאד. משה ידבר והאלהים יעננו בקול: ונאמר. וכל העם ראים את הקולות ואת הלפידים ואת קול השופר. ואת ההר עשן. וירא העם וינעו. ויעמדו מרחוק: ובדברי קדשך כתוב לאמר. עלה אלהים בתרועה. יהוה בקול שופר: ונאמר. בחצוצרות וקול שופר. הריעו לפני ׀ המלך יהוה: ונאמר תקעו בחדש שופר. בכסה ליום חגנו. כי חק לישראל הוא. משפט לאלהי יעקב: ונאמר. הללו יה ׀ הללו אל בקדשו. הללוהו ברקיע עזו: הללוהו בגבורתיו. הללוהו כרב גדלו. הללוהו בתקע ׀ שופר. הללוהו בנבל וכנור: הללוהו בתף ומחול. הללוהו במנים ועגב: הללוהו בצלצלי שמע. הללוהו בצלצלי תרועה: כל הנשמה תהלל יה ׀ הללו יה: ועל ידי ׀ עבדיך הנביאים כתוב לאמר. כל ישבי תבל ושכני ארץ. כנשא נס הרים תראו. וכתקע ׀ שופר תשמעו: ונאמר. והיה ׀ ביום ההוא יתקע ׀ בשופר גדול. ובאו האבדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים. והשתחוו ליהוה בהר הקדש בירושלים: ונאמר. ויהוה ׀ עליהם יראה ויצא כברק חצו. ואדני אלהים בשופר יתקע ׀ והלך בסערות ׀ תימן: יהוה צבאות יגן עליהם. כן תגן ׀ על עמך ישראל בשלומך:

אתה נגלית. פי' היינו. על דבוקה בצדיק ומה"כ פי' אם השוכם. לא היה לארץ. יחדו: ובריות. פי' א"ל: ודברות. פ"פ: השלהבת. לשון זכר. פי' עם קול שופר הראית להם אשר גילוי שכינה. פ"ל הקול עומד היה מזהיר. כענין שכתוב. וכל העם רואים את הקולות:

אלהינו ואלהי אבותינו. תקע ׀ בשופר גדול לחרותנו. ושא נס לקבץ גליותינו. וקרב פזורינו מבין הגוים. ונפוצותינו כנס מירכתי ארץ: והביאנו לציון ׀ עירך ברנה. ולירושלים בית מקדשך בשמחת ׀ עולם. ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו. כמצוה ׀ עלינו בתורתך. על ידי משה ׀ עבדך. מפי כבודך כאמור: וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם. ותקעתם בחצצרות ׀ על ׀ עלתיכם ועל זבחי שלמיכם. והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם. אני יהוה אלהיכם: כי אתה שומע ׀ קול שופר. ומאזין תרועה. ואין דומה לך: ברוך אתה יהוה. שומע ׀ קול תרועת ׀ עמו ישראל ברחמים:

תרועת עמו ישראל. גם בשבת א"ל לשנות הלשון. [תוקעין תשר"ת תש"ת תר"ת. לבטל כח יצה"ר דג"ע והשחתת זרע ולח"ל אומרים היום הרת עולם אפילו בשבת אע"פ שאין תוקעין. וגם בתפלה לנגן: ס"ע ה"ע שגרעה גם בשבת: רצה

(פג) פיוסיס ל"ד . ויכוין לנקט מה' בסכנתן לנ . שיקבל תפלתו במקום קרבן . וסיחזור עטרת ליושנה . ואם לא שמע אמן אמר בכוס ש. מעטב כולה סמביה ח"י . ויפסיק בין אמן . מודים] :

פי' ג' ברכות אחרונות בכוונת אל :

רצה יהוה אלהינו בעמך ישראל ובתפלתם . והשב את העבודה לדביר ביתך . ואשי ישראל ותפלתם באהבה תקבל ברצון . ותהי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך :

ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים : ברוך אתה יהוה המחזיר שכינתו לציון :

(פד) [תיבותיה פ"ו (עד בא"י) ויכוין ליתן תודה לה' . על כל הטובה והנסים שעשה עמנו . ועושה בכל עת . ומחייו לעבדו ולהודות לו :
(פה) כורע במודים (ואם רוק בפיו . יזרק ואח"כ יכרע) ראשו וגופו בב"א . עד שיתפקקו כל חוליות השדרה כעבד הכורע לאדונו) ומקל עליו נמצבה אדמתו ומלכותו ית' (ודלא כרע במודים . לא יקום בתח"ה) וזקן או חולה . יכוף ראשו ודיו . וזוקף בנחת כראש תחלה ואח"כ הגוף . בעוד שאומר פי' שאמר כוח . כדי שיאמר השם כזוקפו :

כשמגיע הש"ץ בתפלתו בקו"ל למודים . כורע עמו . ואומר מודים דרבנן (בתפלה של חול) בנוסח אחת] :

מודים אנחנו לך שאתה הוא יהוה אלהינו ואלהי אבותינו לעולם ועד (צורנו) צור חיינו מגן ישענו אתה הוא לדור ודור נודה לך ונספר תהלתך על חיינו המסורים בידך ועל נשמותינו הפקודות לך ועל נסיך שבכל יום עמנו ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת ערב ובקר וצהרים . הטוב כי לא כלו רחמיך והמרחם כי לא תמו חסדיך מעולם . קוינו לך :

ועל כלם יתברך ויתרומם שמך מלכנו . תמיד לעולם ועד :

(פו) מיי"ש אומר כאן וכתוב . ואם שכח ונזכר קודם שאמר השם . אפי' כבר אמר ב"א . חוזר ואומר וכתוב . וכל החיים (וי"א חוזר אחר שאמר כאל ישועתם . אומר כאן וכתוב . בא"י . ואינו חוזר וכל החיים) ואם כבר אמר השם . אינו חוזר ואומר (בתוך] :

וכתוב . (אם לא אמרו אין מחזירין אותו) בנוסח וכתוב לחיים טובים כל בני בריתך :

זה ו' תיבות . ועם מספר תיבות כלל הברכה . עולה למנין היה אדני עם הכולל . וכ"ה אותיות . ס' כם הפנים . טובים . כ"ה העיקר לפ"ד הפוסקים . וכהגר"י נתן ג"כ טעם ע"ד הסוד . משום דנגא הוד יסוד ומשום פנין שנקראין טובים :

(פז) בברוך יכרע בברכיו מעט . ובאתה ישתחוה במסיכות בפ"ה עד שיתפקקו כל חוליות השדרה . וגם ראשו יכוף ולא כ"כ עד שיגיע הו כנגד . ובשם . יזקוף בנחת ראשו תחלה ואח"כ גופו . וזקן או חולה שא"י לשחות כ"כ . יכוף ראשו ודיו] :

וכל החיים יודוך סלה ויהללו את שמך באמת . האל ישועתנו ועזרתנו סלה : ברוך אתה יהוה הטוב שמך ולך נאה להודות :

הש"ץ בחזרת התפלה אומר כאן זה

אלהינו ואלהי אבותינו . ברכנו בברכה המשולשת בתורה הכתובה על ידי משה עבדך האמורה מפי אהרן ובניו . כהנים עם קדושך . כאמור :

[יכוין לומר זה ברעותא דליבא לשם ברכה לעם הקדש . ויזהר בדקדוק התיבות היטב . ויטה ראשו כל פעם כהטוס ש ואם לאו עונשו גדול מאוד . וכשטועה לשמאל התלה . מעורר דין על הצבור ח"ו] :

יברכך יהוה (פניו לסיכל) וישמרך (נגד ימינו) [קהל כן יהי רצון] : יאר יהוה (נגד ההיכל) פניו אליך ויחנך (נגד שמאלו) [קהל כן יהי רצון] : ישא יהוה פניו [נגד ההיכל] אליך [נגד ימינו] וישם לך [נגד שמאלו] שלום [נגד ימינו] קהל כן יהי רצון :

שים שלום טובה וברכה חן וחסד ורחמים עלינו ועל כל ישראל עמך ברכנו אבינו כלנו כאחד באור פניך כי באור פניך נתת לנו יהוה אלהינו תורת חיים ואהבת חסד וצדקה וברכה ורחמים וחיים ושלום . וטוב בעיניך לברך את עמך ישראל בכל עת ובכל שעה בשלומך :

שלום רב על ישראל עמך תשים לעולם . כי אתה הוא מלך אדון לכל השלום . וטוב (יהיה) בעיניך לברך את עמך ישראל בכל עת ובכל שעה בשלומך :

[(פח) כשמגי"ע אומר כאן כסאר . ואם שכח ונזכר קודם שאמר השם . אפי' כבר אמר ב"א . חוזר ואומר כבסר . בא"י . ואם כבר אמר השם . אינו חוזר ואומר לבתוך] :

בספר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ עֹשֶׂה הַשָּׁלוֹם:

במפר. (אם לא אמר: אין מחזירין אותו): סו"ב מיבות. כי יאה בספר זכרון. יסוד (וכ"ה ערין כוונת הברכה. עי' בית אל) אמרו אחיק כי סוב. ופ"ד אותיות למתק שם אכדם"ס כי פ"ד סוא. ולמרחוק יסא ד"ע. סוב ע"ד. יסוד דבינס המתמין עושה השלום. סומכין אותו. בני' ספריה"ל המלאך. ופי' בית אל:

(ן) [אומר בשוגג ובכגם. ומוסיל לקבלת התפלה. וכם"ך בחזרה אומרו ג"כ. ואסור לענות קדיש. קדושה. ברכו קודם יהיו לרצון]:

יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יהוה צורי וגואלי:

(נא) אומר אמן ואמן. כדרך שאמר מנים ומירות אחר כל סיום ספר:

אלהי נצור לשוני מרע. ושפתי מדבר מרמה. ולמקללי נפשי תדום. ונפשי כעפר לכל תהיה. פתח לבי בתורתך. ובמצותיך תרדוף נפשי. ותצילני מפגע רע. ומיצר הרע ומאשה רעה. ומכל רעות המתרגשות לבא בעולם. וכל החושבים עלי רעה. מהרה הפר עצתם. וקלקל מחשבתם: [יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי. שלא תעלה קנאת אדם עלי. ולא קנאתי על אחרים. ושלא אכעוס היום. ושלא אכעיסך. ותצילני מיצר הרע. ותן בלבי הכנעה וענוה. מלכנו ואלהינו. אלוה כל בשר. יחד שמך בעולמך. בנה עירך. יסד ביתך. ושכלל היכלך. קרב קץ ביאת משיחך. פדה עמך. שמח עדתך]: עשה למען שמך. עשה למען ימינך. עשה למען קדושתך. עשה למען תורתך [עשה למענך. אם לא למעננו] למען יחלצון ידידיך. הושיעה ימינך ועננו (יהיו כמוץ לפני רוח ומלאך ה' דוחה) יהיו לרצון אמרי פי. והגיון לבי לפניך יהוה צורי וגואלי:

(נב) פוסע לאחוריו ג' פסיעות בימינו בכריעה אחת. עוקר רגלו השמאלית תחלה לאחוריה. וקודם שיזקף. פונה לשמאל ואומר:

עושה שלום במרומיו. פונה לימינו ואומר הוא יעשה שלום עלינו. ואחר משתחוה לפניו ואומר ועל כל ישראל (ש"ץ אומר ואמרו) אמן:

(נג) וזוקף ראשו. ועומד במקום שכלו פסיעותיו עד כדי שילך ד"א. ובצבור עד שיגיע ש"ץ לקדושה. ואסור לסתור פניו לצבור. עד שיסיים ש"ץ:

יהי רצון לפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שיבנה בית המקדש במהרה בימינו. ותן חלקנו בתורתך [ושם נעבדך ביראה. כימי עולם וכשנים קדמוניות] וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים. כימי עולם. וכשנים קדמוניות:

(נד) אם הוא שבת. מתחיל ש"ץ ויכלו [מעומד] ואומר מעין שבע. במלך הקדוש. והופס בשל שבת בלבד. וא"א במה מדליקין. עיין בבית המלכות. דמוסף השבת [ומנהג לומר בכל שבת מזמור לדוד ה' רועי במקום במה מדליקין. אומרו גם עתה: (נה) אומר לדוד מזמור בכוונה עצומה ובנעימה (וכן בליל ב' ובליל יו"כ. ומסוגל שלא יחסרו מזונותיו כל השנה. לא אמרו. אומר קודם קריאת הגבר. ואומר לגואל נפשי. שם הקרי. ואומר] קדיש שלם (ק"ק האבותיו כופלים לעילא בכל הקדישים בעשי"ת [עושה השלום]: (נו) קידוש על הכוס [במקום שמקדש בביהכ"נ בכל שבת] ואומר שבחים. עלינו. קדיש יתום. ובפטורין לבתיהם לשלום מברכין זה לזה ואומרים טוב:

לשנה טובה יכתב אדוני מ"ו. תכתב. תכתבי. תכתבו. תכתבנה:

עין ב. עין כל. סדר הלילה

(א) מצוה לאכול ולשתות ולשמוח ביום הקדוש הזה. כמו בשאר י"ט ומועדי ה' המקודשים. אף כי הוא זה. הראש וראשון בשנה: (ב) מקדש על הכוס. אם שבת הוא. מתחיל כמו בשבת [שלום עליכם עד כי מלאכיו. בנעימה ושמחה. ולא בשירה וזמרה בכל שבת] זמר. ויום הששי. עין בית השמחה דמוסף השבת [וי"א שאין לומר אומר בשבתין] אחר כך אומר קידוש היום. ובשאל כתול. שמחיל בורא פרי הגפן נוטל ידיו מברך על נטילת ידים. המוציא ואוכל פרוסה בנעימה: (ג) נוטל תפוח מתוק וטובלו בדבש. ומברך בורא פרי העץ ואוכל ואח"כ אומר:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו: שתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה:

בס' מהרי"ל הביא שמן אלה מהג"ך: (ד) אמרו חז"ל סימנא מילתא. שלכך יהא רגיל למיכל ברים שאח רוביא. ואומר יהי רצון שירבו זכיותינו. כרתי. שיכרתו שונאינו. סלקא. יסתלקו שונאינו. תמרי. יתמו שונאינו. קרא. יקרע גזר דיננו. ויקראו לפניך זכיותינו. וסמה אני אם יאמרוהו אנשי בית שאן. וכן בני מדינה זאת. שקורין לעיינין אלסין: (ה) ולמנין הקושיא. מאכל כל דבר. אם רע. יהא כנגד שונאינו. ואם טוב. לסי' טוב לנו. י"ל שבודאי צריך לאכול ע"פ מאכלים טובים ומתוקים. אח"כ יתוק הסימן לטוב ע"י דבור פה שעושה רושם בלי ספק (בזמן הכבר. וביחוד בכוון בקשה) כמ"ש אגל כהלכות שהולכין אחר הפה וא"כ הם דברים טובים. והוא טוב. ומ"מ צריך סיוע פה ולשון. ואם ימצא בשמה נשון דמשתמע לתרי אפי. יהפך הלשון למשמעות הטוב גגו. או רע לשונאינו. ככל כאשר. וכענין שאמרו בהלומים. הרואה נהר בחלום. ישכים ויאמר הנני נוטה אליה כנהר שלום. קודם שיקדמנו פסוק אחר. כי יבוא כנהר צר. לפרים. יאמר כלפרים שפות. וכן הרגנה. כן הדבר הזה. צריך למעשה עקימת שפתים. להוציא המשמעות לשועל טוב. ולא יתקיים בעוה"י. עם מעשה הזכות המסייע ודי בזה למבין. אך יזהר מלהביא דבר כחוש רע וגרוע בטעמו. אע"פ שטוב ונאה בשמו. אין בו תועלת אם הוא כעור בטעמו. שאין זה כבודו של י"ט: (ו) מנהגין לאכול ראש כבש. זכר לאילו של יצחק. ואומר יהי רצון שנהיה לראש ולא לזנב. יאכל מאכלים ישמים ממתקים. כדבר הכתוב שהגנו בהם הנער. ולא יתראה כשמש עני ואיקי שאוכל בדאגה ובצער. אך יאכיל שמן שלמה דקה בנפשו כמו שער. אלא יאכל בשמחה ויבטח בה' ית' שיזמין פרנסתו בכבוד. ושיוסיף להוציא לכבוד היום הקדוש הלז כי רב הוא מלגד מס כל הלוה השער. עוד יש בו סימן טוב שרבוי בכל האומה הקדוש. כיתוד: א' בר"ה סלדו אבות: ב בו נפקדו האמהות ... יוסף

שהיו שאסורים : ד' בו נפלה שמועה מלכותם במלרים : ה' בו כלו שהשלמים נגמר לא שרם . לדברי הגמרא . וטעות הוא א"א פ"ס : ז' הוא פרוס כמו . פרק פרושם שלשבה ותוך נר"ש ולר"ם : ד' בו מתו עולי הגולה לטעות טועם לב' . וכו שלמתו כל הטמאים כלום להוד לירותנם : ו) סרי סימנים רבים וקונים לישראל ביום זה נרלאים שלילותם . ומורם שלמתם . פ"ל ודאי ערך לטמות בו כל איש כפי מכבת ידו . ננגד שרוין לגם לשמים שהכל לכבודו : (ח) לממים איש תמור שהבם שאמרו עמה שבעך אול ס' . ק"ו שלא יעמיא עלמו לשמוך לגרים בשביל כבוד י"ש זה ביותר (הלא כמו שבתמים בשבם יע"ש) כי יש נתום לסימנה מילתא נרים שאה . סינרום רעה לשמנו ח"י . לנסמכה נמדם א כל השנה . הלא יסתפק במועט שסומין לו השי"ת . סוב לחמם ילק ולהבם שם (ואל"ע שלריך נביום גינם

כרעדם . ולף מי פים לו שמילוי וכריות . לא ימשם בו מפתח מל"ע מלילה . כתוהו סוסה רבה בפרק זה ר"ל) וכל פנה שרבה בתוגסה . שמשמרם בטוסה : (ס) יש מתמירים לגאור פרישות ד"א בי"ס סגחל סוס שנסקדו בו ס־קרוס סלדקיות . ולא ידעתי מנ"ל . גם כדפרי כלאר"י ז"ל לא מלינו כן . פכ"פ בליל פרילה בודאי לאסור נמנות . שמו"ק : (י וכדי שלא יזיקו המזלכלים בסממים ביותר . לכן נוהג בן מיני מתיקה פמלכלים בלתרוכה . נמצא סטרנות והטעם עם ספם מוף דבם לאמרי נועם . ולא יגרע לתה נפשו חלקם . למה תוקה לנאמר פל הכוונה מאמר מס' בוסר . מיוסח דר"ה נסיק יתחק בלחודיו ושר וכפלגתא דלהי שמנא כרשיא שמימנא שלפני התקיעות) ולא"ל שאר שמכם ר"ה . פרק א' בכל סעודה . ופגלמו לטעם מרין :

מסכת ראש השנה

פרק א אַרבעה ראשי שנים הם. באחד בניסן. ראש השנה למלכים ולרגלים. באחד באלול ראש השנה למעשר בהמה. ר' אלעזר ור' שמעון אומרים. באחד בתשרי. באחד בתשרי ראש השנה לשנים ולשמיטין. וליובלות. לנטיעה. ולירקות. באחד בשבט. ראש השנה לאילן כדברי בית שמאי. ובית הלל אומרים. בחמשה עשר בו: ב בארבעה פ־קים העולם נדון. בפסח על התבואה. בעצרת על פירות האילן. בראש השנה כל באי העולם עוברין לפניו כבני מרון. שנאמר היוצר יחד לבם. המבין אל כל מעשיהם. ובחג נידונים על המים: ג על ששה חדשים השלוחין יוצאין. על ניסן מפני הפסח. על אב מפני התענית. על אלול מפני ראש השנה. על תשרי מפני תקנת המועדות. על כסלו מפני חנוכה. ועל אדר מפני הפורים. וכשהיה בית המקדש קים. יוצאין אף על אייר מפני פסח קטן: ד על שני חדשים מחללין את השבת. על ניסן ועל תשרי. שבהן השלוחין יוצאין לסוריא. ובהן מתקנין את המועדות. וכשהיה ב"ה קיים. מחללין אף על כלן מפני תקנת הקרבן: ה בין שנראה בעליל. בין שלא נראה בעליל. מחללין עליו את השבת. ר' יוסי אומר. אם נראה בעליל. אין מחללין עליו את השבת: ו מעשה שעברו יותר מארבעים זוג. ועכבן ר"ע בלוד. שלח לו רבן גמליאל. אם מעכב אתה את הרבים. נמצאת מכשילן לעתיד לבא: ז אב ובנו שראו את החדש. ילכו. לא שמצטרפין זה עם זה אלא שאם יפסול אחד מהן. יצטרף השני עם אחר. ר"ש אומר אב ובנו וכל הקרובין. כשרין לעדות החדש. אמר רבי יוסי. מעשה בט־ביה הרופא. שראה את החדש בירושלים. הוא ובנו ועבדו משוחרר. וקיבלו הכהנים אותו ואת בנו. ופסלו את עבדו. וכשבאו לפני ב"ד. קבלו אותו ואת עבדו. ופסלו את בנו: ח אלו הן הפסולין. המשחק בקוביא. ומלוי ברבית. ומפריחי יונים ומוחרי שביעית. ועבדים. זה הכלל. כל עדות שאין האשה כשירה לה. אף הן אינן כשרין לה: ט מי שראה את החדש ואינו יכול להלך מוליכין אותו על החמור אפי' במטה. ואם צודה להם. לוקחין בידם מקלות. ואם היתה דרך רחוקה. לוקחין בידם מזונות שעל מהלך לילה ויום מחללין את השבת ויוצאין לעדות החודש. שנאמר. אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אותם במועדם:

פרק א למלכים. דכל מלך ישראל אפי' עומד באדר . כשהגיע ניסן . הוי מונין לו שנה ב' במלכות : ולרגלים. דהיא עובר בבל תאחר . עד שיעברו ג' רגלים כסדרן. פסח שבועות סוכות. ודוקא נקרבן . אבל נדקה . חייב ליתנה מיד שאמר : למעשר . שאין מעשרין מהנולדים שקודם על הנולדים שאח"כ : לשנים . למלכי אה"ע. דלאפיל במלכי ישראל נמי . בשמטין מ"ד יום קודם ר"ה תוך היום שנטעה (דהיינו י"ד לקליטה ול' יום להחשב שנה) כשגיע ר"ה השני נחשב שנה ב'. פירש כשגיע ר"ה השנה ב'. עדיין הפירות אסורים בערלה. דלא אילן שוה. ור"ה שלו מ"ו בשבט : ולירקי'. שאין לעשר מהנלקט מקודם על של אח"כ : לאילן. שאין לעשר מהנחנטים מקודם על של אח"כ : (ב) מרון. כבני אמרנא . סולד . מעלית . אין לגם הוא לעבודתו . ומעלית גם על מעשיה' ומקרותיה' הגליות: המים . גשמים : (ג) יוצאין. להודיע לגולה אם עשו הב"ד החודש מעובר ומר או מלא :

במועדות . יו"כ וסוכות ושמ"ע : (ד) השבת שהולכין תוך לנתום להעיד שראו הלבנה חדשה : שבהן . אשר בהן : ושוים נמולה סעם נסורית ודך שם אולכין לבבל ששם רוב ישראל מיהו השלוחין אין מחללין שבת : ובהן ע"י השלוחין המועדות . ידע שמהן נבירור : הקרבן . להקריב קרבן ר"ח בזמנו:(ה) בעליל . בשמים זכים . גלוי לכל : (ו) את : השבת . לילך לירושלים : בלוד . שלא יחללו רק כת אחת : לעתיד . שלעתיד יחשבו הכל . שמסתמא כבר אלך כת אחת לשם : (ז) בקוביא . (ווירפעל) : יונים . המתקים מי מקדים יונתו. יתן לו מאה מעות: אף הן כו'. אבל לפוחם עדות . אשה וכן כשרים . ולכ"ב לגוסה : (ט) צודה . שלוחקים שלרע להם כדי לספעם חכמים : מזונות . שמא לפוליא נפשם :

פרק ב אם אינן מכירין אותו, משלחין עמו אחר להעידו. בראשונה היו מקבלין עדות החדש מכל אדם. משקלקלו המינים התקינו שלא יהו מקבלים אלא מן המכירים: ב בראשונה היו משיאין משואות. משקלקלו הכותים. התקינו שיהו שלוחין יוצאין: ג כיצד היו משיאין משואות. מביאין כלונסאות של ארז ארוכין. וקנים ועצי שמן. ונעורת של פשתן. וכורך במשיחה ועולה לראש ההר ומצית בהן את האור. ומוליך ומביא ומעלה ומוריד. עד שהוא רואה את חבירו שהוא עושה כן בראש ההר השני. וכן בראש ההר השלישי: ד ומאין היו משיאין משואות. מהר המשחה לסרטבא. ומסרטבא לגרופינא. ומגרופינא לחוורן. ומחוורן לבית בלתין. ומבית בלתין לא זזו משם. אלא מוליך ומביא ומעלה ומוריד. עד שהיה רואה כל הגולה לפניו כמדורת האש: ה חצר גדולה היתה בירושלים. ובית יעזק היתה נקראת, ולשם כל העדים מתכנסים. וב"ד בודקין אותם שם. וסעודות גדולות עושין להם. בשביל שיהו רגילין לבא. בראשונה לא היו זזין משם כל היום. התקין ר"ג הזקן. שיהו מהלכין אלפים אמה לכל רוח. ולא אלו בלבד. אלא אף החכמה הבאה לילד. והבא להציל מן הדליקה ומן הגיים ומן הנהר ומן המפולת. הרי אלו כאנשי העיר. ויש להם אלפים אמה לכל רוח: ו כיצד בודקין את העדים. זוג שבא ראשון. בודקין אותו ראשון. ומכניסין את הגדול שבהן. ואומרים לו אמור כיצד ראית את הלבנה. לפני החמה או לאחר החמה. לצפונה או לדרומה. כמה היה גבוה. ולאין היה נוטה. וכמה היה רחב. אם אמר לפני החמה. לא אמר כלום. ואח"כ היו מכניסין את השני ובודקין אותו. אם נמצאו דבריהם מכוונים. עדותן קיימת. ושאר כל הזוגות שואלין אותן ראשי דברים. לא שהיו צריכין להם. אלא כדי שלא יצאו בפחי נפש. בשביל שיהיו רגילין לבא: ז ראש ב"ד אומר מקודש וכל העם עונים אחריו מקודש מקודש. בין שנראה בזמנו בין שלא נראה בזמנו. מקדשין אותו. רבי אלעזר בר צדוק אומר. אם לא נראה בזמנו. אין מקדשין אותו. שכבר קדשוהו שמים: ח דמות צורות לבנות היו לו לר"ג בטבלא ובכותל בעלייתו. שבהן מראה את ההדיוטות ואומר הכזה ראית או כזה. מעשה שבאו שנים ואמרו ראינוהו שחרית במזרח וערבית במערב. א"ר יוחנן בן נורי. עדי שקר הם. וכשבאו ליבנה. קיבלן ר"ג. ועוד באו שנים ואמרו ראינוהו בזמנו ובליל עבורו לא נראה. וקבלן ר"ג. אמר רבי דוסא בן הרכינס. עדי שקר הן. היאך מעידים על האשה שילדה. ולמחר כריסה בין שיניה. אמר לו ר' יהושע. רואה אני את דבריך: ט שלח לו רבן גמליאל. גוזרני עליך שתבא אצלי במקלך ובמעותיך ביום הכפורים שחל להיות בחשבונך. הלך. ומצאו ר"ע מיצר. אמר לו. יש לי ללמד שכל מה שעשה רבן גמליאל עשוי. שנאמר. אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אותם. בין בזמנן בין שלא בזמנן. אין לי מועדות אלא אלו. בא לו אצל רבי דוסא בן הרכינס אמר לו. אם באין אנו לדון אחר בית דינו של רבן גמליאל. צריכין אנו לדון אחר כל בית דין ובית דין שעמד מימות משה ועד עכשיו. שנאמר, ויעל משה אהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל. ולמה לא נתפרשו שמותן של זקנים. אלא ללמד. שכל שלשה ושלשה שעמדו ב"ד על ישראל. הרי הוא כבית דינו של משה. נטל מקלו ומעותיו בידו והלך ליבנה אצל ר"ג ביום שחל יוה"כ להיות בחשבונו. עמד ר"ג ונשקו על ראשו. אמר לו בוא בשלום רבי ותלמידי. רבי בחכמה. ותלמידי שקבלת דברי:

פרק ג ראוהו בית דין וכל ישראל. נחקרו העדים. ולא הספיקו לומר מקודש עד שחשכה הרי זה מעובר. ראוהו ב"ד בלבד. יעמדו שנים ויעידו בפניהם. ויאמרו מקודש מקודש. ראוהו ג' והן ב"ד יעמדו שנים. ויושיבו מחביריהם אצל היחיד. ויעידו בפניהם. ויאמרו מקודש

מקודש

פרק ב מכירין. סב"ד לא כעד: מבלחן: ב"ד שבעירו: אחר. זוג אחר: המינים. לחקים שבאו עדי שקר: (ב) משיאין. מדליקין (אלקקעלאסאנגען) מעיל לעיר להודיע לגולה זמן הקביעות: הכותים. שהדליקו גם הן לבלבל עניני הב"ד שלא בזמן הקביעות: (ג) כלונסאות. (שטאנגען): במשיחה. (שטריק): (ד) המשחה. הר הזיתים הסמוך לירושלים: כלא, שכל אחד מעלה אבוקה נראה נו: (ה) החכמה. מילדת (העבאממע): הגיים. חיל שונאים: הנהר. שהלא והציף: (ו) לפני החמה ה'. הכי פגימות הלבנה הפוך נגד פני החמה. וזה אסשר. אז שהפגימות הפוך נגד שכנגדם: גבוה. מהשולי רקיע: נוטה. לאין היו פניו מועדים ללכת: (ז) שנראה בזמנו. בליל שקודם יום ל': שלא בזמנו. שלא ר"ח ביום ל"א: (ח) ר"ג. דידע בחשבון שהראה ערבית. לכך קבלה ראיתן בשחרית: בזמן זה. שחשבו שהוא ירח: עבורו. ליל שקודם ל"א: לא נראה. לב"ד ולעם: ר"ג. שמא כסהו ענן דק שאינו ניכר בשמים זכים: (ט) ר"ע. אל ר' יהושע: אמר לו. ר"ע לר"י: אותם. מדכתיב אתם חסר. בקריאתם ב"ד תלוי: אמר לו. ר"ד לר"י: של משה. ולהכי לא נתפרש שמות האחרים. שלא יאמר דור אחרון. זה כפלוני וזה כפלוני:

פרק ג ראוהו ב'. הלבנה בליל שקודם יום ל'. או שנחקרו עדים ביום ל': מעובר. ויהיה ר"ח ל"א: בלבד. ואין שם עדים: בפניהם. כפני דיינים השלש שראוהו מקודש. והזקן שראוהו בלילה. שא"א לקדשו. אלא. שבל ביום. יקדשו

פ"פ

מקודש שאין היחיד נאמן ע"י עצמו: ב כל השופרות כשרין חוץ משל פרה. מפני שהוא קרן. א"ר יוסי. והלא כל השופרות נקראו קרן. שנאמר במשוך בקרן היובל: ג שופר של ר"ה. של יעל פשוט ופיו מצופה זהב. ושתי חצוצרות מן הצדדין. שופר מאריך וחצוצרות מקצרות. שמצות היום בשופר: ד בתעניות. בשל זכרים כפופין ופיהן מצופה כסף. ושתי חצוצרות באמצע. שופר מקצר וחצוצרות מאריכות שמצות היום בחצוצרות: ה שוה היובל לראש השנה. לתקיעה ולברכות. רבי יהודה אומר. בר"ה תוקעין בשל זכרים. וביובל בשל יעלים: ו שופר שנסדק ודבקו פסול. דבק שברי שופרות פסול. ניקב וסתמו. אם מעכב את התקיעה פסול. ואם לאו כשר: ז התוקע לתוך הבור או לתוך הדות או לתוך הפיטם. אם קול שופר שמע יצא. ואם קול הברה שמע לא יצא. וכן מי שהיה עובר אחורי בהכ"נ. או שהיה ביתו סמוך לבהכ"נ. ושמע קול שופר או קול מגילה. אם כיון לבו יצא ואם לאו לא יצא. אע"פ שזה שמע וזה שמע. זה כיון לבו וזה לא כיון לבו: ח והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וגו'. וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה. אלא לומר לך. כל זמן שהיו ישראל מסתכלים כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים. היו מתגברים. ואם לאו היו נופלין. כיוצא בדבר אתה אומר. עשה לך שרף ושים אותו על נס והיה כל הנשוך וראה אותו וחי. וכי נחש ממית או נחש מחיה. אלא בזמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהן שבשמים. היו מתרפאים. ואם לאו היו נימוקים. חרש שוטה וקטן. אין מוציאין את הרבים ידי חובתן. זה הכלל. כל שאינו מחוייב בדבר. אינו מוציא את הרבים ידי חובתן:

פרק ד

א יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת. במקדש היו תוקעים. אבל לא במדינה. משחרב בהמ"ק. התקין רבן יוחנן בן זכאי. שיהו תוקעין בכל מקום שיש בו ב"ד. אמר רבי אליעזר. לא התקין רבן יוחנן בן זכאי. אלא ביבנה בלבד. אמרו לו. אחד יבנה ואחד כל מקום שיש בו ב"ד: ב ועוד זאת היתה ירושלים יתירה על יבנה. שכל עיר שהיא רואה ושומעת וקרובה ויכולה לבא. תוקעין. וביבנה לא היו תוקעין אלא בב"ד בלבד: ג בראשונה היה הלולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה יום אחד. משחרב בהמ"ק. התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל במדינה שבעה. זכר למקדש. ושיהא יום הנף כולו אסור: ד בראשונה היו מקבלין עדות החדש כל היום. פעם אחת נשתהו העדים מלבוא. ונתקלקלו הלוים בשיר. התקינו שלא יהו מקבלין אלא עד המנחה. ואם באו עדים מן המנחה ולמעלה נוהגין אותו היום קודש ולמחר קודש. משחרב בהמ"ק. התקין רבן יוחנן בן זכאי. שיהו מקבלין עדות החדש כל היום. אמר רבי יהושע בן קרחה. ועוד זאת התקין רבן יוחנן בן זכאי. שאפילו ראש בית דין בכל מקום. שלא יהו העדים הולכין אלא למקום הוועד: ה סדר ברכות. אומר

ד׳ : דמשמען מיד: (ב) חוץ. מגן . אע"פ קרוי נמי שופר . מ"מ נקרא פרה : (ג) יעל . (סטיינבאק) שקרניו פשוטים : זהב שלא במקום הפה . ובביהמ"ק מיירי : בשופר . לכך הוא באמצע דיום מאריך : (ד) כפופין . של איל . שקרנו כפוף : כסף . דכל אסיפה עם בכסף . ורק בר"ה לכבוד יו"ט . של זהב : (ה) היובל . יוה"כ של יובל : ולברכות . שיאמרו בתפלה מלכיות זכרונות שופרות: (ו) שנסדק . לג' חתיכות . ולהוס' . שנסדק לארכו כלו . ולר' יונתן . אפי' סדק קטן לארכו פסול : ודבקו . מיהו בנסדק מעט . וסדק בתוס' ברוחב שלא יוסיף . כשר . ובנסדק לרחבו רק ברוב תקיעתו פסול : (ז) הבור . שחפור בבור : הדות . בור נמי ע"ג קרקע : הפיטם . חבית חרס גדול : כיון . לצאת : (ח) ישראל . קמ"ל פירוש הקרא . דמשום שונה הוא : מתגברים . ולהכי הרימם : חש"ו . אפי' מדבר ואינו שומע כלל . אבל אלם השומע כשר . ויברך אחר : חובתן . אינו הוא בתוקע לכם אחר . יברכו הם . עיין מלאת דמהגי' לאתו' ברכה מכן . דבלא אינו מוציא . אינו ברכה אסור . או ברכה ... נשואת . כהמ"ז של קידוש והמוציא של מצה . אף שיצא מוציא . וברכה הבין על פה ויין שקובעים עליהם : ואפילו ברכה את הנהנה . דוקא כשלא יצא מוציא . אבל ברכת פירות וכדומה . דלא קבע עלייהו . אף כשלא יצא אינו מוציא (סי' תק"ס) :

פרק ד תוקעים . ר"ל בירושלים: במדינה. בשאר עיירות ישראל . אפילו הדעה לפם שכבר קדשו ב"ד החודש . משום יעבירם ד"א בר"ה . ורק בירושלים היה איסור מקדם ולאחר ב"ד . לא גזרו שיעבירנו להעביר בר"ה: ב"ד של ג' שהורים שהמכו באי' : (ב) ירושלים . העיר בבנינה : על יבנה . לאחר הקדם . דלעיל קאמר דבירושלים תקעו בזמן ב"ד בכל העיר . וביבנה לאחר תקנה רק בפני ב"ד . קאמר השתא ועוד : רואה . ירושלים: ושומעת . התקיעות העיר : וקרובה . שהיא בם תוך התחום: לבוא. בהם שמפסיק נהר : בלבד . ובזמן שב"ד יושבין : (ג) יום אחד . תקן הפסוק : שמח . ה"ר בלשון שמשיפין שנאמר : אסור . לאכול חדשה חדשה : (ד) כל היום . בר"ה . דבפלה באו בלותו יום . עשו גם אחר יו"ט . והיה אלול מעובר : בשיר . שלא אמרו שיר בנספי תמיד בין הערבים . מדלא ידעו אם יאמרו שיר יו"ט . ואחר שנסתנו באו העדים : השואה' . כשיקריבו תמיד בה"ע : אותו היום . אף דלמאי ר"ה שלאחריו אח"כ גמרו אותו יום בקדושה . שלא יזלזלו בו לשנה : בהמ"ק : אלישע קלקלו בעיר: הוועד. שעשה הב"ד לקדש החודש : (ה) ברכות . של ר"ה: אבות . מגן אברהם: וגבורות. אתה

אבות וגבורות וקדושת השם ; וכולל מלכיות עמהן . ואינו תוקע . קדושת היום ותוקע . זכרונות ותוקע . שופרות ותוקע . ואומר עבודה והודאה וברכת כהנים . דברי רבי יוחנן בן נורי . א״ל ר״ע אם אינו תוקע למלכיות למה הוא מזכיר . אלא אומר אבות וגבורות וקדושת השם . וכולל מלכיות עם קדושת היום ותוקע . זכרונות ותוקע . שופרות ותוקע . ואומר עבודה והודאה וברכת כהנים : ו אין פוחתין מעשרה מלכיות מעשרה זכרונות מעשרה שופרות . ר׳ יוחנן בן נורי אומר . אם אמר שלש שלש מכולן יצא . אין מזכירין זכרון מלכות ושופר של פורענות . מתחיל בתורה ומשלים בנביא . רבי יוסי אומר . אם השלים בתורה יצא : ז העובר לפני התיבה ביו״ט של ראש השנה . השני מתקיע . ובשעת ההלל . הראשון מקרא את ההלל : ח שופר של ר״ה . אין מעבירין עליו את התחום . ואין מפקחין עליו את הגל . לא עולין באילן ולא רוכבין על גבי בהמה . ולא שטין על פני המים ; ואין חותכין אותו בין בדבר שהוא משום שבות ובין בדבר שהוא משום לא תעשה . אבל אם רצה ליתן לתוכו מים או יין יתן . אין מעכבין את התינוקות מלתקוע . אבל מתעסקין עמהן עד שילמדו . והמתעסק לא יצא . והשומע מן המתעסק לא יצא : ט סדר תקיעות . שלש של שלש שלש . שיעור תקיעה כשלש תרועות . שיעור תרועה כשלש יבבות . תקע בראשונה ומשך בשניה כשתים אין בידו אלא אחת . מי שבירך ואח״כ נתמנה לו שופר . תוקע ומריע ותוקע שלש פעמים . כשם ששליח ציבור חייב כך כל יחיד ויחיד חייב . רבן גמליאל אומר . שליח ציבור מוציא את הרבים ידי חובתן :

גבור : השם . קדוש אתה קדוש : היום . אתה בחרתנו . עבודה . רצה . והודאה . מודים . וכ״ג . שים שלום : מזכיר . עשרה פסוקים . תשני בכ׳ מלאכתי . והלכה כר״ע : (ו) מעשרה . שלשה פסוקים מתורה וג׳ מנביאים ושלשה מכתובים . ואחד מתורה : שלם . א׳ מתורה ואחד מנביאים וא׳ מכתובים : בתורה יצא . בגמ׳ קאמר דה״ק אם השלים בנביא יצא : (ז) מתקיע . תוקעין בתפלת מוסף : ההלל . בשאר יו״ט : ההלל . בשחרית : (ח) התחום . להביאו . או להשמיע התקיעות : הגל . אף דהגל רק מדרבנן : חותכין . מהמחובר . או להסקה : שבות . דהכא אין דרך לתקנו . וה״ל שבות :

לא תעשה . כלי מלאכה : יין . ולא הו״ל כמתקן מנא : מלתקוע . אפי׳ הגיע לחנוך : שילמדו . ודוקא שלא הגיע לחנוך . וכ״ז בר״ה ואפי׳ בשבת : והמתעסק . שלא מתכוין לצאת : והשומע הי׳ . אף המשמיע [illegible] . שהכין צריכין להתכוון לצאת : (ט) שלש הי׳ . ג׳ בבות . א׳ למלכות וא׳ לזכרונות וא׳ לשופרות . וכל בבא היא תקיעה תרועה תקיע׳ : שיעור תקיעה הי׳ . ר״ל שעור המשך ג׳ תקיעות רצופות , כהמשך שלשה התרועות שבאמצע . וכ״ז המשך ג׳ תקיעות שבתרועה : יבבות . מספיקא . אם היבבא היא כשברים שלנו . או כתרועה שלנו . לא שייך יחד . לפי תקנינו ג״פ תשר״ת תש״ת תר״ת : כשתים . דע״י שתקע תקיעה שניה כשיעור שתים יכול להוציא תקיעה שניה שלאחר התרועה הב׳ . ונתכוון לצאת בזה ידי חובת תקיעה א׳ של בבא ב׳ : אחת . בבא א׳ : שבירך . בתפלת מוסף : חייב . להתפלל י״ח כל השנה : חייב . דתפלה הו״ן בקול . הוא רק להוציא שאינו בקי : חובתן . וקי״ל כח״ק :

(יא) כשיוצא בה״ש אומר . הרחמן . הוא יחדש עלינו את השנה הזאת לטובה ולברכה : (יב) מלאכת שאין צריכין לאדם אלא [illegible] . ויום לנו שהורכר בשופר . יש לעמוד שאם יראו בתשובתו . ע״כ אבינו עם שבושית הו״ל . שיתכים ויאמר והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול וגו׳ :

עין ג : עין יעקב . בתפלת השחר

[(א)] מי שהולכת לו . [illegible] בבוקר קודם בני נוקר . או פייל . וכולל קודם התפלה . אפי׳ פגל בשבת״ם ולא כמאת נקרי . [illegible] והסוקמין . ויכלה אין שוכל לומר סדר״ו [illegible] . ולכם סקיפל (והמ״ן וכפוקס לעבוו אפי׳ הוא הגל) וכודק [illegible] (אפי׳ אים עודקם בכל עבם . ובפרט כשים לו כ׳ טליתים [illegible]) דיפין בברכה [illegible] (ולאומר כסיות אלים [illegible]) [illegible] לכספית . [illegible] לו קמים . לעבו שרים בברכה לד״ס [illegible] פסלים . [illegible] כוסר ב׳ אמור ובלחדה [illegible] . [illegible] : (ב) הנ״ן [illegible] [illegible] (ולא יהיה [illegible]) [illegible] . [illegible] קודם . [illegible] . [illegible] : (ג) [illegible] (כבהלר י״ם [illegible]) [illegible] . שלא יעבור זמן ק״ש והתפלה . ולא יהא ס״ס [illegible] . [illegible] . [illegible] . ולאומר [illegible] . קדים [illegible] . ק״ש בברכותיה עם הפסוקים] : (ד) [illegible] . [illegible] (וה״ה וברכות התורה) וסדר עבודה .

(סידור ב״י גם״א)

וסדר״ו של שבת וי״ט עם פרשיותם . וקורין ק״ש בברכותיה . [illegible] עם כך [illegible] . ושלא לאחר זמן התפלה : (ה) [illegible] נקבוע למאמרים וכ״ש השבעות . צריך לגעור [illegible] . אמרו חז״ל . אל תהא [illegible] . [illegible] . [illegible] . [illegible] . [illegible] . [illegible] . [illegible] . [illegible] . [illegible] . [illegible] . [illegible] . [illegible] . [illegible] . [illegible] : (ו) [illegible] . [illegible] : (ז) ק״ק [illegible] . [illegible] . [illegible] . ובן מדקדקין [illegible] . [illegible] . כדי להבדיל [illegible] . [illegible] : (ח) [illegible] . [illegible] : (ט) [illegible] . [illegible] . [illegible] . [illegible] . [illegible] . [illegible] . עד יערה עלינו רוח ממרום וכו׳ : (י) [illegible]

שאל בר"ה ויו"כ . והאומר הפלים ואירע לו סדר אלל . א"צ לדלגו] :
(יא) אחר סיום התפלה . אומרין א"מ שמזכר [?] הממציאות די"ח פרקים דחול . רוק ותוכחה . לפיכך בשבת א"א אותו : (יב) דעת האר"י ע"ה שה' שופר שלא לומר א"מ חצאו בר"ה : (יג) קדיש המקבל . [כמנהג יפה . וכתרו המקבל לא יענן . שיר של יום . לדוד ; אין כמוך : (יד מוציאין ב' ס"ת . בשעת פתיחת הארון מקודם . אומרין ע"פ האר"י ז"ל . לומר י"ג מדות ובקשה [?] : (טו) שמע ישראל וגו' . [?] גדלו וגו' . אב הרחמים וגו' . ויעזור וגו' :
(טז) בס"ת א' קורין (בפ' וירא) וה' פקד את שרה . כהן . עד (ואת אלהים לוי (עד ורע) ישראל (סוף שם) רביעי (מלאך מצרים) חמישי (ימים רבים) ואם הוא שבת . כהן עד (אלהים) לוי (יצחק) ישראל , ג' ד' (עד ה' (מצרים) ו' (ברית) ז' (רבים) מפיו ס"ת ב' של השולח . והמפטיר קורא על שמונה . מנביא וגולל :
(יז) וקורא בנביא למפטיר בפ' חנה . ונהוגים השכונתי . ומפטירין השמואל א' ויהי איש אחד מן הרמתים . עד קרן משיחו . ומברך לאחריה . וההרוכה לעבוד מי שביך לחולה . אומרו אחר ברכה ההפטרה (והשאל שבת . אומר יקום פורקן ומי שבירך לקהל ואח"כ לחולה ואח"כ יו"ט או שבת סוף מלוכתן] : (יח) אם שבת הוא : אומרים יקום פורקן מי שבירך ס' [ואין מזכירין השמות . ואו"מ אב הרחמים] : (יט) מילה בר"ה . מלין קודם תקיעת שופר . ובשבת אחר אשרי . כ"כ בהמנהגים . וטעם מקובל לא שמעתי . אמנם לא הוא מדאם לומר לגואלה קודם אשרי . ורק הולה יבר בעיני . והמלין בהם הקיעות . מלין אחר ימילה בהיכ"ל : ואם בהים קרוב מלין קודם התקיעות . והמלין שופר ויזכה אחר מוסף . מ"מ מלין קודם אשרי . וכ"ש במקום שמלין קודם אשרי גם נשאל בשבת :
(כ) כשהמוהל תוקע . לא יתקן פיו מהגבנים מדם המילה . רק מקנהו מבחוץ (גם יתקן ידיו) ותוקע . נוהג מלות מילה בשופר . וכהרצ'שופר יוכל אחר מוסף . [?] יאחר המילה בשביל זה . וימול אחר קה"ש : (כא) ר"ה שחל בשבת . אין תוקעין (אפי' קטן שהתלמד . בין הגיע לחינוך או לא . ומוחין בו אפי' במקום מותגא . אבל חרש ושוטה אין מוחין בם . אבל אין לומר להם שיתקעו . וכ"ש להם שופר בידם . אפי' ר"ה של נחול) ואסור לטלטל השופר . רק המלין להם בו אחוז בסגים . או שהריך למקומו . ובר"ה שבחול . אסור לשמם בו כהמיש אחר . ואם ר"ה ש' ו' . אסור גם השים המחרין] :

עין ד . עין זכר . מתחלק לשבעה נצוצות :
נצוץ א . גדר השופר הכשר . והפסול מבלי חסרון בקולו :

(א) שופר של ר"ה . קרן של איל . גי' קול שופר (לזכור עקדת יצחק וכסוף (לסוף כלב למקום) ובדיעבד כל השופרות כשרים . ואפי' פסולים : (ב) חוץ משל פרה (עיין מהדורה ת"מ) דפסול בכל גווני : (ג) וכן קרני החיות . ושל בהמה טמאה . פסולין . שמו"ק : (ד) קרני שור הבר (שלומזין טפ"ני) וקרני ראם . פסולין . שם"י ס' ל' ומו"ק : (ה) אפי' קרני בן פירסה שבא עליה צבי . פסול אע"ל של צבי שבא מן התיש : (ו) אבל של כלאים ממינין הכשרים . כגון הבא מן הישלים והרחלים . כשר . עמו"ק ומהדורת ת"ם : (ז) גזל שופר ותקע בו . יצא : (ח) בשל ע"ה דישראל (אפי' לא עבדה . אלא שקנה אותם) לא יצא : (ט) אבל בשל גוי ולא המכין לזנות בה . אם תקע בו . יצא דיעבד . עמו"ק :
(י) המודר הנאה משופר סתם אחר תוקע לו . וחם יוצא י"ח . והגאין אחר כך . יוכל לתקוע בעצמו : (יא) אמר קונם שופר לתקיעתו עלי . או קונם תקיעת שופר עלי . אסור לשמוע אפי' תקיעה של מצוה . וצריך התרה : (יב) והאומר קונם עלי תקיעת פלוני . יתקע לו אחר . ואם א"א באחר . תוקע לו תקיעה של מצוה . ובלבד שלא יאמר לו תקע לי והוציאני י"ח : (יג) וכן האומר קונם שופר זה עלי . ישמע משופר אחר . ואם אין אחר . אדם אחר תוקע . ואם א"א . תוקע לעצמו . ונראה שמ"מ יתירו לו הנדר : (יד) אבל הנשבע שלא לתקוע . או שלא לשמוע קול שופר . אין השבועה חלה כלל . וא"צ התרה : (טו) כד"א שהיה עומד בר"ה . ואמר שבועה שלא אשמע קול שופר היום . או שלא אתקע בו . או אפי' עומד בחול השנה . ונשבע שלא לתקוע . או לשמוע תקיעה של מצוה . בין שהוציאו בלשון שבועה . או בלשון נדר . מגן תקיעת שופר האוסרה עלי בשבועה . אבל האוסר על עצמו תקיעת שופר בכולל . כל השנה . אסור בו גם בר"ה . עד שיתיר

לו : (טז) והאומר עצמו בשבועה שתקיעת פלוני . או תשופר זה . כ"ל חור דינה כוה . שאם פתאום בר"ה . ואין שם תוקע אחר ולא שופר בשופר אחר . לא חלה השבועה . ואם אוסר כלאחר . או שאסר עצמו בכולל . כל תקיעות של פ' כהם . ולא אמר של מצוה . וכן בכל תקיעות של שופר זה . או שאסר שמן גם בר"ה וצריך התרה :

נצוץ ב . דברים המעכבים בו . ותלוים בקול השופר :

(א) כל הקולות כשרים בו . בין עב בין דק : (ב) נקב ולא סתמו . אע"פ שנשתנה קולו . כשר . מ"מ טוב להשופר אחר שלם . אין לתקוע בשופר נקוב לגמרי : (ג) ואם סתמו שלא במינו . אע"פ שחזר קולו לכמות שהיה . פסול אפי' כשמיר בו רובו : (ד) סתמו במינו . אם נשתייר רובו שלם . ולא עכבה הסתימה את התקיעה . כשר . ואם חסר אחת משלש אלה . פסול : (ה) אם לא בשעת הדחק . אין לו להכשיר אפי' בתרתי למיטבא . דהיינו במינו . ובתשייר רובו (ולא שני בשיעור תקיעה) אע"פ שלא חזר קולו . או שלא נקיב . והשמיר רובו . גם חזר קולו : (ו) נסדק לארכו . אפי' בכל שהוא פסול . אא"כ סדקו מעד כחוט . והשמיר שיעור תקיעה . ממקום הסדקים לצד הפה : (ז) נסדק סביב . אפי' מצד אחד שכל . אע"פ שחבר סדקו ע"י כאור . פסולו ואע"ג ע"י ד"א : (ח) נסדק לרחבו . במשום סקבו : כשר : (ט) בכולו . פסול . אא"כ בשאר מסמך לצד פיו שעור תקיעה . שהוא ארבעה גודלים . ולא כשר . אפי' לא מעכב התקיעה : (י) וכן הדין בארוך וקצרו . ונראה שגם דאין התקיעה כהיום עד שקצרו . כשר כדי שעור . מני . אם יכול לתקוע בו קול כל שהוא . אפי' בהעמם מכמות שהיה : (יא) קדחו בזכרון ולא הוציאו ממנו . כשר : (יב) גרדו והעמידו על גלדו . כשר : (יג) צפהו זהב לפני . וה"ה בכל דבר) במקום הנחת הפה . אפי' שמה לו רק ציפוי זהב . שהם לפיו . בין מבפנים בין מבחוץ . פסול . ואע"ל אם צפהו כולו מבפנים שפסול : (יד) ואפי' הוסיף עליו רק כל שהוא בארכו ע"פ שמיו . והוא במקום הרחב שהקול יוצא ממנו . ואפי' הוא הנוספת ממינו . ואע"פ שיש בו שיעור שופר בלא הוא . פסול . וי"ל שיש לפסול אפי' שגמר מן הצד . כאותן שיש מכסה עליו . ודו"ק : (טו) צפהו מבחוץ . אם השתנה קולו פסול ואם לאו . כשר : (טז) רשאי ליתן בתוכו מים או יין מ"מ . כדי לצחצחו . אבל מי רגלים . אף בחול אסור : (יז) התוקע לתוך הבור או הדות . אותן העומדים בבור יצאו : (יח) והעומדים בחוץ . אם קול שופר שמעו יצאו . ואם קול הברה שמעו . לא יצאו : (יט) השומע מקצת תקיעה בחוץ . ומקצתה שלא בחוץ לא יצא :

נצוץ ג . זמן התקיעה

(א) ביום ולא בלילה . וזמנה משעת הנץ החמה : (ב) ואם תקע משעלה ע"ה . יצא : (ג) וכל היום כשר . עד לילה : (ד) יו"ט של ר"ה שחל בשבת . אין תוקעין . עמו"ק : (ה) ואסור לטלטל השופר בשבת . א"צ לצורך גופו ומקומו : (ו) וביו"ט אין לטלטלו אלא לצורך מצות תקיעה (עי' עוד לקמן סוף פרק הבשם) או לצורך מקומו בלבד . אבל לא להשתמש בגופו לדבר . לפי שהוקצה למצותו : (ז) שופר [?] ר"ה . אין מעלין עליו י"ט . אפי' בדבר שיש בו משום שבות . כיצד . היה מונח בראש האילן . או מעבר לנהר . אינו עולה באילן . ולא שט ע"פ המים . כדי להביאו . אע"פ שהוא"צ שופר אחר : (ח) אבל ע"י עכו"ם מותר . דהוי שבות דשבות . ובמקום שאין שם גזרה שלי סלי : (ט) ואפי' הביאו מחוץ לב' פרסאות . מותר לתקוע בו . אבל אסור לטלטלו חוץ לד"א . בעיר שלא הוקפה לדירה : (י) מ"מ נראה דלכתחלה לא ע"ד לנכרי להביאו ע"י נכרי . אפי' דרך ר"ה : (יא) והבדלתו ישראל מאתמול . ואמנם בכבני והכואה בי"ט . כ"ל יש מקום מרווח לטקל : (יב) ואם כשמאה בסבאהו עד סוף יום ב' (שחל בשבת) אחר שכבר קבלו עליהם שבת . גדול . כמעשה של הרב ס"ו (עי' סי' ת"ל) נראה נתנה בין הפרקים . דהמקבלו בשבת קודם שיעור תוספת (ממפורם בפרוזדור דשבת) לית דין צריך בשם לתקוע לא . כדי לקיים המצוה . שעדיין זמנה . ולא מגיעהין בקבלתן . אפי' שהוא בתוך שעה סמוך ללילה . אע"פ שי"ל דין תוספת . אבל בתוך שיעור של תוספת כמוהלכם . לא צריך כס"צ . אפי' עדיין אינו ספק חשכה . ועיין בזו' אמ"ס (סי' י"א) :

נצוץ ד . מי הראוי לתקיעה

(א) כל שחייב בה . כהנים לוים וישראלים . עבדים משוחררים . [?] שלים

אינו מעכב כיון שאינו מוציא אחרים י"ח : (ב) אבל אסור ; אבל צריך לומר הברכה : (ג) אנדרוגינוס מוציא את מינו בלבד . פי' ש"ך : (ד) טומטום אפי' מינו אינו מוציא . וכן מי שחציו עבד . צריך שיתקע לעצמו בלי ברכה : (ה) המתעסק בתקיעה להתלמד לא יצא . וכן השומע ממנו : (ו) בעינן שומע ומשמיע . לכוין לצאת י"ח בשומעו . ונכוין המשמיע . אע"ג דלא מכוין ביחוד לאותו שבשמע תקיעתו . וסגי לא ידעו : (ז) לפיכך מי שהלך בדרך או יושב בביתו . ושמע קול תקיעה מש"ץ . אם כיון לבו יצא . שהרי ש"ץ מתכוין להוציא את הרבים י"ח . ודעתו על כל השומעים קולו : (ח) צריך לבחור בתוקע הגון . כשר ובקי בחכמת הקבלה ; גם שידע לכוין כראוי . ואע"ג שלא נהגו לתקוע ברגע מוסרים . וק"ו לתלמידי זקן . כנגד שמתחילים יצא שהתוקע בן יומו ולקולם : (ט) והכהן כ"ל מס' השופר שהתוקע צריך להיות ג' שנים קודם ר"ה . להיות נקי מכל חטא ולנזהר בכ' בהקפ עוז והמצות :.

ניצוץ ה'. סדר תקיעות

(א) מנין מה שנהגו לתקוע בר"ה תשע קולות : שלשה סדרים . של שלש שלש . שהן שלש תרועות . וכל אחת פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה : (ב) תרועה זו האמורה בתורה . נסתפק לנו . אם היא יללה . גניחות דקות . או גנוחי שבר בורים . או אם הם שניהם יחד . לספק נעשה ידי כל ספק . תקנו חז"ל (מקבלי פלאים . דור מדור אלפיו עד משה רבינו . כן הסדר לפי שבעה ספרים לבמתרם . לחזק עובדות סדר כפי מה שירלה כפיסהם מבה ודור בשלום ולמעלה . ע"ו מנו"ק) לתקוע תשר"ת ג"פ . תש"ת ג"פ . תר"ת ג"פ . ושנן לדבר . יום תרועה יש"ס . גי' סלקין פוי : (ג) שיעור תקיעה כתרועה . שיעור תרועה . י"א כשלש יבבות . פירוש ג' כחות בעלמא של שבן . ויקראן טרומיטין (מלשון טרומים הפוסקים ז"ל . יש שיעור שצריך לעשות כמו קול האנגרות . עפו"ק) : (ד) לפ"ז צריך לומר . שלא נהאריך שמר כשלשה טרומיטין . שאע"כ יצא מכלל שבר ונעשה תקיעה : (ה) וצריך להאריך בתקיעה של תשר"ת יותר מבשל תש"ת . ובשל תש"ת יותר מבשל תר"ת : (ו) ומיהו אם האריך הרבה בכל תקיעה אין לחוש . שאין לה שיעור למעלה . וכן בתרועה יש להאריך בה כמו שירצה . וכן אם מוסיף על ג' שברים אין בכך כלום . ובלבד שלא יוסיף יותר מכדי שיעור התקיעה : (ז) וי"א שיעור יבבה ג' טרומיטין . והשיעור תרועה כשלש יבבות . שהן ט' טרומיטין . ושיעור תקיעה כתרועה : (ח) לפ"ז אין לחוש אם האריך אם בשברים . מ"מ לא יאריך בשבר אחד כשיעור ט' טרומיטין : (ט) וצריך להאריך בתקיעה של תשר"ת . כשיעור י"ח טרומיטין : (י) ומי שלא האריך בתקיעה כשיעור הזה . והאריך בשברים לא קיים מצוה לא כמר ולא כמר : (יא) ג' שברים צריך לעשותן בנשימה אחת : (יב) מנהג בתשר"ת . אחר שתקע ג' שברים מתחיל תרועה . לא מפסיק . יתקע ג' שברים אחרים : (יג) ואם לא הפסיק עד שגמר התרועה (דהיינו ג' כחות) שהתחיל בה בטעות . מ"מ לא הפסיד התקיעה שלפניה אלא חוזר ותוקע ג' שברים ומריע ותוקע : (יד) אבל אם תקע תש"ת או תר"ת . אפילו כשבר א'. הפסיד גם תקיעה ראשונה : (טו) ואע"ג אם הפסיק בתרועה בין ש"ת קודם שהשלים השבר . או השבר בין ש"ר . וכן אם תקע ב' תרועות או שבר א' . או שתקע אחר התרועה תקיעה כמתעסק . והפסיק בה בין תרועה לתקיעה . או לאחר שתקע ג' שברים . שתק והפסיק ואח"כ חזר . אפילו רק שבר אחד . בכל אלו הוי הפסק . והפסיד גם תקיעה ראשונה : (טז) אם תקע שני סדרי תשר"ת . או שני תש"ת . או שני תר"ת . כנוגן . וטעה בסדר שלישי . א"צ לחזור . אלא לאחרון שטעה בו : (יז) כל הפסק בתקיעה . בין אם תקע . או אם שמע מאלכתו . להחמיר . מפני שהיא של תורה . ואם שמען מיושב כראוי . ומלכ הפסק במעומד . יצא . מ"מ אם אפשר יחזור : (יח) שמע ט' תקיעות בט' שעות ביום . אפי' מט' ב"ת יצא . והוא שלא הפסיק ביניהם בקול שאינו מתוקן בכה : (יט) תקנו חז"ל לתקוע גם מיושב סדר הזה . כדי לערבב השטן . כי בפ"א בהיל ולא בהיל . ופ"י שתוקעין כ"פ . חרדה גדולה נופלת עליו . ויתבלבל בסמוך נב"ד מה כמעט בחרדה הזאת :

ניצוץ ו'. כוונת התקיעה הכללית

(א) צריך לכוין לקיים מ"ע שכתוב בתורה . יום תרועה יהיה . וכבר נ"ל שצריכה כוונה שומע ומשמיע : (ב) ויוציא בנשימתו . ויתכוין

וס' : הריני מוכן לקיים מצוה שצונו בוראנו לתקוע בשופר (השומע אומר לשמוע קול שופר) היום הזה . כמו שכתוב בתורה יום תרועה יהיה לכם : (ג) הטעמים הכללית . הנה רס"ג ; יש בזה שמונה טעמים : א מפני שהיום תחלת הבריאה שהקב"ה ברא העולם ומלך עליו . וכן עושין המלכים בתחלת מלכותם . שתוקעין לפניהם בחצוצרות ובקרנות . להודיע ולהשמיע בכל המקומות תחלת מלכותם . וכן אנו ממליכין את הבורא ביום זה . וכן אמר דוד . בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה' : ב כי ר"ה הוא ראשון לעשי"ת . ותוקעין בו להכריז על ראשנו . כמי שמזהיר ואומר כל הרוצה לשוב ישוב ואם לאו יקרא תגר כי אם על עצמו . וכן עושין המלכים . מזהירין את העם תחלה בקול כרוז ואח"כ לגרשם גזרתם . והמזהיר אחר שהריע קול הכרוז . אין שומעין לו טענות ומגרשין ידיהם והתפללו : ג להזכירנו מעמד הר סיני . שנאמר וקול השופר חזק מאד . ונקבל על עצמנו מה שקבלו אבותינו על עצמם . שאמרו נעשה ונשמע : ד להזכירנו דברי הנביאים . שנמשלה תשובתם כתקיעת שופר . שנאמר ושומע השומע את קול השופר ולא נזהר . ותבוא חרב ותקחהו . דמו בראשו יהיה . והוא אשר נזהר נפשו מלט : ה להזכירנו חורבן בהמ"ק . וקול תרועת מלחמות האויבים . כמ"ש כי קול שופר שמעת נפשי תרועת מלחמה . וכשאנו שומעים קול השופר . נבקש מאת ה' על בנין בהמ"ק : ו להזכירנו עקדת יצחק שמסר עצמו לשמים . כן אנחנו נמסור עצמנו על קדושת שמו . ויעלה זכרוננו לפניו לטובה : ז כששומע תקיעת שופר . ירא ויחרד וישבר לבו לפני הבורא . כי כן הוא טבע קול השופר מרעיד ומחריד . כמ"ש . אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו : ח להזכיר יום הדין הגדול ולירא ממנו . שנאמר קרוב יום ה' הגדול קרוב ומהר מאד וגו' יום שופר ותרועה : ט להזכירנו קבוץ נדחי ישראל ולהתאוות אליו . שנאמר בו . והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים וגו' : י להזכירנו תחיית המתים ולהאמין בה . שנאמר בה . כל יושבי תבל ושוכני ארץ (הם המתים שוכני בתחתית) כנשוא נס הרים תראו וכתקוע שופר תשמעו . עד כאן דברי הגאון :

(ד) ועליהם יש להוסיף שנים : א כוח הנגדו . התקיעה . היא הפשוטה . לסלק הדמים . הפשוטים והשברים . והתרועות . לגמר הלב . ולייללו על הסכר מיתים . ולהכות עולמים : ב כנגד המקטרג שהוא השטן . לבהלו ולבטלו . כענין שכתוב . וכי תבואו מלחמה על הצר הצורר אתכם (במדבר י) . מחמת כי רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה . על כן אפקוד עליכם את כל עונותיכם . ומי רשות לבעל דין לטעון . אולם נכו ביאתו יתב' עלה מונה הכתוב אחריו . אם יתקע שופר בעיר) והרעותם . ע"י הוא מתבלבל ומתבהל (כענין שעושין במלחמה אחר הצלה . לכרוז ולהחריד בעל מד הכנגד . עם קולות אחרות מרעישות מרעידות ומפחידות) כיון הם מחסם ג' דברים : א' כי ע"י הטב לכבד . שמזכיר עקדת יצחק . ועקן אינו בסוד הגבורות . ולכן יתע לנקם השטן (גם יש בגמרא . שביום ר"ה היתה העקדה . וכן ביום הוא גוף לכרם . שמעם ומייבב וכיליל . לכן עושין ג"כ יבבה וילולה) : הב' מזכיר יום א"ת שתקעו בשופר . וגל ידי השמע שבר ונפל מלוך השטן מן העולם . כי לא לפניו יולך דבר . והשטן חורין מתגלגל השטן . ודוחל לבוא . כן יקבלום כולם . בהתאסף ראשי עם ולקיים את דברי התורה ע"י שופר כתקיעתם : הג' שירא נשתיק . שיודע ששופר לשבשו ביום שיתקע בשופר גדול . לפיכך . אע"פ שלא נפלם ממנו . שאין זה קול שופר הגדול המיוחד . מ"מ מורה יעלה על רחבו ולבו שוקע בדאגה חרוד וחרד . והשטן מתבהל בהיותו ירוד . ולא יוכל להסטין : (ה) הכונה ע"ד הסוד . סוד שופר הוא בינה . תקיעה . קול פשוט . בחסד . יורה הכוונה לקבל סבים . שברים . בגבורה . תרועה . בתפארת עם מלכות . ותרועת מלך בו . כמלא קול דנפק מגו שופר כלול מכולם אבא רוחא ; סיום הפסוקים ומלכות כלול מהכל גבורה סופה . ועיקר הכוונה לנתק כחות הדין כיום . לכן אנו מעוררין תחלה כחסד ממקורו . והוא שבועת ראשונה . בסוד ח"ס . שהוא קול היוצא מהשופר הפשוט . דהיינו חסד שבת"ס דבינה . וכחות הדין שהם שברים (דינא קשיא . גבורה שבת"ס) ותרועה (דינא רפיא . מלכות דבוקה בת"ס) שבתוכם . ותקיעה לאחריהם . לשבירת החסד לכד הדינה ולהמתיקם . וזהו סוד תשר"ת . ואח"כ ממשיכין מהם כלולו נגלה סוד יסוד שבת"ס דבינה . מגלה שבונים ראשונה . בגלה שבת"ס . שברים . בסוד שבת"ס . פשוטה אחרונה . ביסוד . דכלול מלכות . עטרה נגלתה צדיק כטדע . שכבר נמתקם קלם . זה סוד תש"ת . ואח"כ בפעם ג' מגלין אותן למקומן . שמתקנה פנים הדין לגמרי . ותרה המלכות כלולה בת"ס נגד . והגדה בגמרם

סדין סקשה. ומשלמה נכתי' מרושה מלגד. בסוד עלה אלהים בתרועה. זה סוד הר"ס. וזהו מתקיים הכתוב אשרי העם יודעי תרועה. מלשון ידיעה סידוע למשכילים. אשי העם הזוכה מבוסס בתרס ותרום. עם כי עוד נלאוה מלין למעמיקים בכתבי האר"י. שאלה אחרון לבדנה אחר הברכה: (ו) ומשה נגלה רזי רזי שופר וקולותיו. הנה שניגו שם אלהים בג' כתי'. שמיתם ג' דברים נהגו ע"י יסודן. בינה עוה"ב נקראת אלהים. ביסו"ק סוד סגול. דנשם דינין מתעורין. גבורה שבה נמנה בתורה. ממי הגבורה שמענו. נקראת אלהים. וידבר אלהים. מלכות נקראת ג"כ אלהים. וסיא אד"י סידועה. והנה בשופר מרכבים מה"ד. דהיינו לבמלות חסד גבורה תפארת מלה סוד יסוד הנרשם כסר הכתבה ביום. שהם ג"פ אהיה התמורים בכתוב. אהיה אשר אהיה. ובאמר אהיה שלחני. וזה סוד שופר. השמכתוב במלוי כזה. שין ואו פה ריש. הר"ס עולה ג' פעמים אלהים. כיצד. ש גי' אלהים במילוי כזה. אלף. למד. הי. יוד. מם (וכן כוי"ס והמס"ם נתי' דין) פו מבושר. עולה אלהים פשוט. ר עולה אלהים בסוד אחורים. א. אל. אלה. אלהי. אלהים: אח"כ ס"ס דמלוי שופר שהם גואש. עולין ג' פעמים אהיה כזה. אהיה פשוט. ומילויו ביודין. ועוד במלוי דההין. הכל ביחד עולה שלג (ממל יחד. אם יהיו מעלויהם כשנים כשלג ילבינו) מצרף לאומן זה כ"ד אותיות של ג' שמות הללו. עולה בכל שא"ר. הרגה. שג' אלהים מכונים בג' אהיה שהם ג' התמונות. במלח אמצעיות במלוי יאהי. מנגן אהיה בסוד כליטוס. וזהו ר"ס ה' אלהים ה'. סרי סוד שופר: (ז) אנקת"ם גי' בשופר. וכן שר סגס"ל. או סכס עם סכולל והוא מתפיע כל סוק"ף (דמר סגלה קרס סא"ח בשימון. שהדמו דיני שופר בסי' בזוה עם גי' שלו. ולמ"ש שלא מכוין כמתבר לנך. מ"מ נכל כלומה בלומה. נכראים כי גן בשמים כסבימו ע"י. לפי שעשה תגורו לש"ש. וכל העוסקים במלאכת שמים לשמה. מראין להם סימן טוב. מה שלא עלה על דעתם): (ח) תקיעה (עם הכולל) שופר חדא מילתא היא. הכריף גי' תקיעה. שמת"ם גי' שבר (חסר) וכן תקיעה. או התוקע עם הכולל. וכן מדלגו"ן סדרגיה"ל. גי' סני כח: (ט) עוד תקיעה גי' תקמ"ש (ב' אלפים: ת"ק ש"ס. סיא סוד מלכות. שירה שבעל סה קריק לה. וכן שמלאכים סנ"ל ממונים לסעלותם. שמשין תיק וכ"ל ס"ק לה): (י) שברים, גי' שר ישוה"ל המלאך המעלה אותן. הוא ס"ק כ"ב (עם ב"ן): (יא) תרועה. גי' אחון כשר. בסוד פונן סוס בזאלמן. אחרים דבר מרלמימו. אנ"י מה"ן מבוה. גם הוא מילוי שם אדני עם צרוף י' ספירות נקודה אלמה. וכן גי' שמלאה"ל הוא המלאך הממונה תרכה ומעלה: (יב) שופר. ר"ס שמן ואין פגע רע. כי כשמע קול שופר. שם מנלא ומתעורר. כנ"ל שהוא מתבטל על ידו. לא פגע רע. כהמתוקנין בגהות. אינו יכול לבזיק. אדרבה נמתק. אין שטן ואין פגע רע. גי' כ' מי' אלו. מברי. שם מתבטל כחו. וכן כל תקיעות של החדש השביעי זה כזה. שמגע לכל חדש זה. גם כ"כ הם תוקעין ביובל. ובו ביחוד ליה ליה רשותא לאסתנאי. כי כל הכוחות א"ע מבוחן סה. לכן שרואה ישראל שתוקעין בתקום מזונו כמלו:

נצוץ ז. בתכונת פעולת התקיעה. וכוונת סדריה. על דעת האר"י. וענין הברכה

(א) צריך לתקוע מעומד. ואין לסמוך על דבר. שאם יכול אוחז דבר ישען: (ב) אחד התוקע ואחד השומע בעמידה. וסיים התקיעות בסדר ברכות. שכן עיקר מדין תורה. אע"פ שמכבר אחר שתקעו בשמוע מיושב. כבר יצאו י"ח התקיעות של תורה. מפמ"ק: (ג) אם בתקיעות דמיושב. ודאי התוקע לבדו מעמידים. משום הכנה גבור בלבד: (ד) וכ"מ דאם התוקע כבר יצא י"ח. והוקע לאחר ביחיד. יכול לתקוע אפי' מיושב. אך השומע לבדו צריך לעמוד. זה פשוט לדעתי. עיין בחיבורי. והוא ספק שמיסה ל"ס מסבילה בה"א: (ה) מיהו בתיפה דקפידה דעמידה לכתחלה היא. ובדיעבד אם בשמע כדתק. יצא בכל אופן: (ו) י"א שטוב לתקוע כל יוקן ר"ה כמנהג. מ"מ אם רחוק כ"כ מ"ס בלבם לכראות עליו התפלל עדיפה. שמיה וביה אבל ניזיל ביה בתר מנגא. שלבך אין לנקפד על כך. אלא על סיבה דמתרמי ליה ואיתא ליה לתוקע כסי לעמוד. ספי ממלי: (ז) יסמוך פי השופר למעלה: (ח) ירחיק השופר מפיו ותקע. לא יצא: (ט) קודם שתוקע מברך לשמוע קול שופר. ושהחיינו. ואפי' כבר יצא ובא להוציא אחרים: (י) מ"מ כ"ל שאר דבר יפה דהיינו דחוקה ברכים. דלא ליפוי ממונקה. וגם לפי הוא אין בקיאין. ודאי שהכלום ברכה כס"א ולא סבק ספק. אבל יחיד שבא לצאת ע"י תוקע שילא. טוב ונכון שיברך לעצמו ענ"ש ברכת שבמים: (יא) סמחיל לתקוע ולא יכול להשלים. ישלים אחר ממקום שפסק הראשון. ואפי' ג' או ד' זה אחר זה. די לכם בברכה שבירך הראשון. ותקיעות שתקע עלו לכם. ואפילו לא יכול לתקוע כלל. השומע מתחיו תוקע על סמך ברכת הראשון: (יב) ונלבד שהיו שם התוקעים כלאחרונים בשעת ברכה ותקיעה הנמנו. אבל אם לא שמע הברכה. צריך לברך לעצמו. וא"צ לברך בקול רם. שבלומר כבר יצא ידי חובת הברכה: (יג) ואם בא אלתצע התקיעות. והולך להשלים התקיעות שפסק בהן הראשון. צריך לחזור לראש התקיעות. או לאותן שהפסיד. אם שמע מקצתן וסלך לתוך באמצען: (יד) כד"א. כשלא יצא עדיין ידי חובתו. אבל מי שכבר יצא. ובא להוציא לאחר. לעולם אינו מתחיל אלא ממקום שפסק הראשון. שהברכה אתה היא לכמה תוקעין כסמ"ל. וכן התקיעות שעמעו עלו לכן: (טו) מנהגין לסעמיד אחר לסקרות לסם התוקע סדר התקיעות מלה במלה. והוא יכוין ג"כ בשמות הראויים. לפיכך מקרא לפי תקיעה ראשונה. ואם התמעל שתרים אדם נקי. הוא קודם לאדם אחר. אם לא שהתעסם מקרא. שיש לו מתלה דין קדימה: (טז) התוקע כהיוהבן. ראוי שיתפס גם בתקיעות של סדר ברכות. אם הוא כהן. כי כשמתחיל בתפלם אומרים לו גמור. אם לא שהגיו לאלק ולוסיף גם לאחר במשה: (יז) התקיעות שעל סדר ברכות לא יתקע הש"ץ היכא דאפשר באחר. אם לא שזוכתה לחזור לתפלתו. וליכא דעדיף מניה. מיהו בהכנתה ודאי הכי הכל גוונה. וא"צ לרתקן על סמנ"א. עמ"ש בס"ד ממרים פ' אין עומדין. ודוק: (יח) ומי שמתחיק ע"ס סגבור בתקיעת שופר. אפי' ס"ה. אין מעבירין אותו ממנו. אפי' יש גם אחר טוב יותר ממנו. כל זמן שלא עורע סה בקיאתו והגרותו: (יט) וכולא. אלא כהם עפו על זמן: (כ) השומע שבר תקיעתו או תפלתו. אינו חוזר. סיכן ברכה: (כא) מכנין לתקוע נס"ל על הבימה במקום שקורין: (כב) א"צ שאבור לכסים (אף השומע) בין הברכות והתקיעות. ובמעת התקיעה אפי' ברוק אסור: (כג) אלא אפילו בין הסדרים. ואפילו בין תקיעות דמיושב לתקיעות דמעומד: (כד) מיהו אם סח מענין התקיעות והתפלות. אינו הפסק. ואם סח דברים בטלים. מ"מ א"צ לחזור ולברך: (כה) בד"א בין סדר לסדר. אבל בין ברכה לתקיעה. שלא מענין התקיעות (אפי' בדברי קדושה ותפלה) צריך לחזור ולברך: (כו) סלהר"י ז"ל סיה סהג לסחוזיר בלגת בין תקיעות דמיושב. כי לא הכמן ממורכב. ודברי סחדי עולים ע"י קול השופר. ולא יש קטיגור לו:

סדר התקיעות

[לפני שיתקיעה מעולה התמים. ומגליל אם ישראל לפניו ית' ויתן לנו סכם רבה. ואחר מקרילה. ... התוקע והמקהל ... סוכף למבול (והגבור. זה מעיין נפי' ודיני וכוונות התקיעה. וזה שופר. וזה האומר תהלים. והכל לכוונה א' לעורר לנם לאהבה ויראה ותשובה גמורה) ומגביה קולו ונואלים לפניו. וכנים עם מחה בעל פרוח תוכות. לומר לגבר גבורים דברים הכוונים שלבנם ומכרים באב. ולא"כ אומרים זה:

רעיא מהימנא

בחדש השביעי באחד לחדש וגו'. פקודא (מ"ב) דא להקוע שופר בר"ה. דהוא יומא דדינא לעלמא. כמה דאוקימנא. והא אוקמוה דכתיב תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו. והא אתמר דהאי איהו יומא דסיהרא (נס"א) אתכסי

זוהר פ' פנחס

בחדש השביעי באחד לחדש. ר' יצחק פתח תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו. זכאין אינון ישראל. דקב"ה קריב לון לגביה מן כל אומין דעלמין ואתרעי בהו. ובגין רחיקא

רחיקא קריב לון לגביה: הה"ד ויאמר יהושע אל כל העם כה אמר ה' אלהי ישראל בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם . לאחזאה דהא מאתר רחיקא אתרעי בהו וקריב לון לגביה . וכתיב ואקח את אביכם את אברהם מעבר הנהר וגו'. הני קראי אית לאסתכלא בהו . וכי כל ישראל לא הוו ידעי דא וכ"ש יהושע אלא אורייתא כלא סתים וגליא כמה דשמא קדישא סתים וגליא. בגין דאורייתא כולא שמא קדישא היא . וע"ד איהי סתים וגליא . אי ישראל ויהושע הוו ידעי . אמאי כתיב כה אמר ה'. אלא ודאי סתימא דכלא . טיבו סגי עביד קב"ה בישראל. דאתרעי בהו באבהתא . ועביד לון רתיכא קדישא עלאה ליקריה . ואפיק לון מגו נהרא עלאה יקירא קדישא בוצינא דכל בוצינין . בגין דיתעטר בהו הה"ד כה אמר ה' בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם . הנהר. ההוא נהר דאשתמודע ואתידע. מעולם. מאי קא בעי הכא . אלא לאחזאה חכמתא . מעבר הנהר מעולם אלא ההוא נהר עולם איקרי. ועל דא בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם. לאחזאה טיבו וקשוט דעביד קב"ה לישראל. ואקח את אביכם את אברהם מעבר הנהר מאי קא מיירי . אלא אברהם לא אתדבק ביה בההוא נהר כמו יצחק דאתדבק ביה בסטריה לאתתקפא . ת"ח ההוא נהר . אע"ג דלאו איהו דינא . דינין נפקין מסטריה ואתקפו ביה . וכד יצחק אתתקף בבנוי . כדין עילאין ותתאין מתכנשין לדינא . וכורסייא דדינא אתתקן. ומלכא קדישא יתיב על כורסיא דדינא ודאין עלמא . כדין תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו . זכאין אינון ישראל דידעין לסלקא כורסייא דדינא ולתקנא כורסיא דרחמי ובמה . בשופר :

ר' אבא הוה יתיב קמיה דר"ש . אמר ליה . הא זימנין סגיאין שאילנא על האי שופר מאי קא מיירי . ועד כען לא אתישבנא ביה . א"ל ודאי האי ברירא דמלה . דישראל בעיין ביומא דדינא שופר ולא קרן . בגין דקרן הא אתיידע מאן אתר איהו . ולאתדבקא דינא לא בעינא . אבל הא תנינן . במלין ובעובדא בעינן לאחזאה ולאתערא מלין סתימין . ת"ח כד האי שופר עלאה דנהירו דכלא ביה . אסתלק ולא נהיר לבנין . כדין דינין אתערו . וכורסוון אתקנו לבי דינא . ודא שופר אילו דיצחק אקרי . תוקפיה דיצחק . תושבחתא דאבהן : כד אסתלק ההוא שופר גדול דלא ינקא לבנין ; כדין יצחק אתתקף ואתתקן לדינא בעלמא . וכד אתער ההוא שופר ובני נשא תייבין מחטאיהון בעין לנגדא קול שופר מתתא. וההוא קלא סליק לעילא . כדין אתער שופרא אחרא עלאה . ואתער רחמי ואסתלק דינא . ובעינן לאחזאה עובדא בשופר . ולאתערא שופרא

אתכסי ביה : וקאים עלמא בדינא . בגין דסטנא מקטרגא חפי וכסי ואגעל פתחא על מלכא . אתר דדינא שריא . למתבע דינא על עלמא . ואי תימא איך אתייהיב ליה רשו להוות מקטרגא לחפאה ולמתבע דינא אלא ודאי בידא דהאי מקטרגא שוי קב"ה למתבע דינא על כל עלמא . ושוי ליה יומא ידיעא למתבע קמיה כל דינין דעלמא . דהא קב"ה עבד ליה ושוי ליה קמיה . למהוי דחילו דקב"ה סלקא ושריא על כלא . ורזא דא והאלהים עשה שייראו מלפניו . מאי עשה . עשה להאי מקטרגא ואתקין ליה קמיה למהוי סייפא שנגא על כל עלמא . וכל דא בגין דידחלון מקמי קב"ה כלא . ודא איהו סטרא דתבע חובי בני נשא . ותבע דינא . ותפיס בני נשא וקטיל לון ואלקי לון . כלא כמה דנפיק מן דינא . כגוונא דהכא ממונה ב"ד דלתתא . דאתיהיב ליה רשו לאדכרא קמי בי דינא פלוני עבד כך ופלוני עבר על כך ולמתבע עליה דינא . ותמן . רשו אתייהיב להוא ממונה ב"ד לאגעלא על בי דינא פתחא עד דיגזרון דינא על כל מה דהוא תבע . ולית רשו לב"ד לדחיי ליה . בגין כי אני ה' אוהב משפט . ואיהו בעי דעלמא יתקיים בדינא . ולאנדעא דאית דין ואית דיין . כהאי גוונא שוי קב"ה קמיה להאי דאיהו תבע דינא קמי מלכא על כל בני עלמא . ובהאי יומא אתייהיב ליה רשו לכסאה פתחא דמלכא . וסיהרא אתחפיא לגו . עד דיתגזר דינא על כל בני עלמא . ואע"ג דכלא אתגלי קמי קב"ה . לא בעי אלא בדינא . כלא כגוונא הדא עילא ותתא . אתקין כרסייא דדינא בהאי יומא . ובגזירא אתא ותבע דינא על כל עובדי בני עלמא כל חד וחד כפום אורחוי וכפום מה דעבד . ובהדין אתיין ובהדי על כל עובדי בני עלמא . ואלין אינון עיני ה' דאינון משוטטי בכל עלמא . וכמה אינון עיני ה' דלית לון חושבנא . דקא אזלי ומשטטי בכל עלמא ותמן כל עובדי בני עלמא . ווי לאינון דלא משגיחין ולא מסתכלין בעובדיהון . דהא לגבייהו קיימין אלין סהדי מלכא . ומשגיחין וחמאן כל מה דאינון עבדין . וקאמרי דהא אינון סלקי וסהדי קמי מלכא . והא סנטירא קאים קמי מלכא ותבע דינא . פלוני עבר דינא . פלוני עבד כך . והא הכא סהדי . ועד דקב"ה לא שאיל לון . ליה לון רשו לסהדא . כדין אינון סהדי סהדותא וכלא אכתיב קמי מלכא בפתקא . גבי מלכא אית חד היכלא . היכלא דא מליא אשא חוורא . והאי אשא מתגלגל (פי' בגלגל עגול) בעלקא ולהיט סביבין . והאי לא פסיק לעלמין . לגו האי היכלא אחרא מליא אשא אוכמא דלא פסיק לעלמין . תרין סופרין קיימין תדיר קמי מלכא במעתא דדינא . סהדין כל סהדי קמי מלכא . אינון סהדין וסופרין נטלין מההוא עלקא דאשא חוורא . וכתבי עליה בההוא אשא אוכמא . וכדין מלכא אתמין דינא עד זמנא ידיעא . דילמא בין כך ובין כך יהדרון בתשובה . אי יהדרון פסקין מקרעין . ואי לאו . מלכא יתיב וכל אינון דבי זכותא קיימי קמיה . כרוזא קם וכריז פלוני עבד כך מאן יליף עליה זכות . ואי אית מאן דיוליף עליה זכות יאות . ואי לאו הא אתמסר לסנטרא . וכלא ידע קב"ה . אמאי אצטריך לכל דא . אלא בגין דלא יהא פתחא דטעמא לבני עלמא : אלא לאחזאה דכלא עביד בארח קשוט . וניחא קמיה מאן דאתחייב מן דיניה . אי תימא מנין .

אי אתמסר לחכימין . ואפילו למאן דלא ידע . מאן
דבעי לאסתכלא . יסתכל במה דאיהו באתגלייא וידע במה
דאיהו בסתרא . דהא כלא כוונא חדא . כל מה דפקיד
קב"ה באורייתא . כלא איהו כגוונא דלעילא . יומא דר"ה
איהו יומא דדינא . ומלכא יתיב בכורסיא דדינא . וסטנירא
קם אסטי ותבעי חטאה דמלכא ותבע דינא . ואע"ג דקב"ה
רחים ליה לדינא . כד"א כי אני ה' אוהב משפט . גנח
קדמוי דבעי לרחמא דדינא . בשעתא דסטנירא קם לממטן
מלין עלייהו . פקיד למתקע בשופר . בגין לאתערא רחמי
מתתא לעילא בההוא שופר . סלקא ההוא קלא כלילא באשא
ורוחא ומיא . ואתעביד מנייהו קלא חדא . ואתער קלא
אחרא לעילא . כד ההוא קלא אתער מעילא ומתתא . כדין
כל סטנוי דקא טפין ההוא מקטרגא . מתערבבי :
ביומא דר"ה נפיק יצחק בלחודוי וקרי לעשו לאטעמא ליה
מטעמין דכל עלמא כל חד כפום ארחוי . דהא
בההיא שעתא ותכהין עיניו מראות . דנפיק מניה . ואתהפך
אנפי כדין . ואתערת ויתיב על כרסיה דדינא . וקרי לעשו
אמר וצודה לי ציד . ועשה לי מטעמים והביאה לי ואוכלה .
ורבקה אמרה אל יעקב בנה רחימאה דאשה . בנה רחימאה
דאתאמר לה מיומא דאתברי עלמא . ופקידת ליה לאתערא
איהו באינון מטעמים דיליה . ויעקב אתער מתתא מתלבש
בצלותין ובעותין . והקול קול יעקב . בההוא שופר דקא
נפק . ואתער יעקב עזים . ואתקריב בהדיה . ויגש לו
ויאכל . ואתכליל דא בדא . כיון דאתכליל בהדיה . ויבא
לו יין דא יין דמשמרא . יין דאיהו חדו דלבא . רזא
דעלמא דאתי . כדין וירח את ריח בגדיו . צלותין דסלקין
בעותין . ויברכהו מן רוגזא וחדי לבא . וכלא איהו רחמי .
כיון דאיהו אתכליל ביעקב . כל אינון חילין ותוקפין ורוגזין
דהוו זמינין . אתבדרו ולא אשתכחו תמן . וישראל נפקין
מן דינא בחדוה ובברכאן . ויהי אך יצא יצא יעקב מאת פני
יצחק אביו . יצחק יומא דא בחדוה ובברכאן עלאין . ועשו
בא מציד . טעין מעובדי דעלמא . ויעש גם הוא מטעמים .
חדיד לגמים למטען עשות אתאן סהדי . ויבא לאביו
ויאמר יקום אבי . יסתר בדינא ויאכל כמה עובדין
בישין דכל עלמא דקא אסתכסא . ויחרד יצחק חרדה גדולה
עד מאד . דהא לא יכיל לאפרשא מכללא דיעקב דאיהו
בחדוה . ויאמר מי איפוא הוא הצד ציד . בכמה צלותין
ובעותין . ואוכל מכל בטרם תבוא ואברכהו גם ברוך יהיה
כשמוע עשו את דברי אביו ויצעק צעקה וגו' . דחמי דהא
לידיה לא סוה כלום . עד לבתר דאמר ליה הנה משמני
הארץ יהיה מושבך . אלין תקיפין ואכלוסין דאתר עמין .
ודא קיים ליה מלא . וישטום עשו את יעקב . לאטיל
אבתריה ולקטרגא ליה תדיר . ויעקב אזיל באינון יומין
דבין ראש השנה ליוה"כ . ערק לאשתזבא מניה . תב
בתיובתא . שוי גרמיה בתעניתא עד דאתי יוה"כ . כדין
חמי ישראל דעשו בא ועמו ארבע מאות איש לקטרגא לון :
מיד ויירא יעקב מאוד ויצר לו . ואסגי בצלותין ובעותין
ויאמר יעקב אלהי אבי אברהם ואלהי אבי יצחק וגו' . עד דנטיל
עצתא . ואמר כי אמר אכפרה פניו במנחה ההולכת לפני .
ויקח מן הבא בידו מנחה וגו' . עזים מאתים ותישים עשרים
וגו' גמלים וגו' . כל הני כפרה דיליה . גמלים הוא נחש .
בשעתא דפתי סמא"ל לאדם . רכיב על נחש כמין גמל

אחרא . ולאפקא בהאי שופר לתתא אינון קלי .
לאחזאה דכל אינון קלין דלעילא כלילו כולהו
בהאי שופר עלאה יתערון לנפקא . ובהני קלין
דלתתא יהבין ישראל חילא לרחמי מתתא .
ואתער שופר גדול לעילא . וע"ד בעינן לזמנא
שופר ביומא דא ולסדרא קלין . לכוונא ביה בגין
לאתערא שופר אחרא דביה כלילן קלין לעילא .
ולסדרא קלין בשופר . סדרא קדמאה . קלא
נפיק . מתעטר לעילא . סליק רקיעין . ואתבקע
בין טורי רמאין . וממו לגבי דאברהם ושריא
ברישיה ואתעטר . ואתער הוא ואתקן לכורסיא :
ובספרא דאגדתא תנינן . בשעתא דההוא
קלא קדמאה סליק . אתער ואתעטר
אברהם ואתקן לכורסיא . פקדין עליה אבא
ואמא . ארהכי סלקא תניינא תקיפא . לתברא
תוקפי רגיזין ודאי : סדרא תניינא . ההוא קלא
תבירא בתוקפוי . וכדין סלקין . כל דינין דיתערון
(ס"א דאתערן) קמיה . אתברו . עד דסליק
לאתריה דיצחק . כיון דיצחק אתער וחמי
לאברהם מתקן לכורסיא לקיימא קמיה . כדין
אתכפייא ותבר תוקפא קשיא . ובהאי בעי
מאן דתקע לכוונא לבא ורעותא . בגין לתברא
חילא ותוקפא דדינא קשיא . הה"ד אשרי העם
יודעי תרועה . יודעי תרועה ודאי : סדרא
תליתאה . קלא נפיק וסליק ובקע כל אינון
רקיעין . ורחמי מתערין . וממטי ההוא קלא
לרישיה דיעקב ויעקב אתער וחמי לאברהם
מתתקן בגיסא אחרא . כדין אחידו תרוייהו
ביה ביצחק . דא מהאי סטרא ודא מהאי
סטרא . ולא יכלין תוקפוי לנפקא לבר . והני
תלתא סדרא כלהו סדרא חד : סדרא אחרא .
קלא נפיק וסליק . ונטל לאברהם מאתריה ונגיד
ליה לתתא לאתר דתוקפיהון דיצחק שריין .
וקיימין ליה לאברהם בגווייהו : סדרא תניינא .
לא נפיק קלא תבירא . לא תקיפא בקדמאה . לא
דחלש ההוא קלא דתקע . אלא דהאי קלא לאו
איהו לגבי יצחק בקדמיתא . דתמן תוקפא
תקיפא שריא . אלא לגבי אינון בי דינא דלתתא
מותבן דינא . דאינון רפויין יתיר . וכלהו תמן
לאברהם לגבייהו ואתכפיין קמיה . ארהכי .
סדרא תליתאה קלא נפיק וסליק ואתעטר
ברישיה דיעקב . ונגיד ליה לתתא לההוא אתר
דאינון גבוראן שריין . וקאים לקבלייהו אברהם
מהאי סטרא ויעקב מהאי סטרא . ואינון
באמצעיתא כדין אתכפיין כלהו ומשתכחין
(ס"א ומשתכבי) באתרייהו והני כלהו סדרא
אחרא תנינא : סדרא בתראה . דבעי לסלקא
לון לאתרייהו ולישבא (ס"א לישרא) בינייהו
ליצחק במלקדמין . בגין דהאי בעי לישרא ליה
באתריה ולא יפוק בתוקפוי לבר . כדין דינין
כלהו אתכפיין . ורחמין אתערו . על דא בעי
לכוונא לבא ורעותא בהני קלין למהדר
בתיובתא

(סידור ב"י נס"א)

בתיובתא קמי מאריהון. כדין כד ישראל מתקני ומסדרי קלין ברעותא דלבא כדקא יאות. בשופרא דא אהדר ההוא שופר עלאה. וכד אהדר. מעטרא ליה ליעקב ואתקנת על כלא. וכורסיא אחרא רמיו. וכדין חידו אשתכח בכול'. וקב"ה מרחם על עלמא. זכאה חולקיהון דישראל. דידעין לנגדא ולאמשכא למאריהון מדינא לרחמי. ולתקנא כלהו עלמין על ידייהו. ת"ח לקבל דא תלתא ספרין פתיחין ביומא דא. וכמה דרחמי מתערין ודינין קשין אתכפיין ועאלין לדוכתייהו. כך הוא לתתא כגוונא דלעילא. דינין קשין אתכפיין ואתעברו מעלמא. ומאן אינון. אלין אינון רשעים גמורים. דאינון דינין קשיין דאתכפיין ואתעברו מעלמא. ועל דא נכתבים ונחתמים וכו': אמר רבי אבא. ודאי דא הוא ברירא דמלה. בריך רחמנא דשאילנא ודווחנא בהני מילי. אמר רבי יהודה. כתיב זכרון תרועה. זכרון עבדינן לכוונא לבא ברעותא דישראל עבדיך זכרון לתתא. במה בעובדא. בגין דיתער מלה כההוא גוונא לעילא. אמר רבי אלעזר. כתיב בכסה ליום חגנו. דאתכסיא ביה סיהרא. והיך אתכסיא. אלא כד קיימא עיבא ושמשא לא נהיר: כדין סיהרא אתכסיא ולא נהיר. ועל דא כקמי עיבא שמשא לא נהיר. כ"ש סיהרא דאתכסיא ולא נהירא. וע"ד בכסה ליום חגנו בה"א דאתכסיא סיהרא. ובמה נהיר כלא. בתיובתא ובקל שופרא. דכתיב אשרי העם יודעי תרועה. כדין ה' באור פניך יהלכון. ת"ח בהאי יומא אתכסיא סיהרא. ולא נהיר עד בעשור לחודש. דישראל תייבין כלהו בתיובתא שלימתא ואימא עלאה האיבת ונהרת לה. והאי יומא נהירו דאימא נטלה. ואשתכח חידו בכלא. ועל דא כתיב יום הכפורים הוא. יום כפור מבעי ליה. מאן יום הכפורים. אלא בגין דתרי נהורין נהרן בחד. בוצינא עלאה נהיר לבוצינא תתאה. ובהאי יומא סנהורא עלאה נהיר. ולא סנהורא דשמשא. ובג"כ בכסה ליום חגנו כתיב:

תמן תמן מאן דהוי גמל בתלמיה. מיהו וקסם עליו מלמעלה (וכלילוהו ממנה. כנ"ל) ולהחזיב מימה. וכלא הד. וכדין אתהדר עשו לאסתרוקא דיעקב ויעקב לא בעא חכמים ושקליה. יעבר נא אדוני לפני עבדו כדין ויסב ביום ההוא עשו לדרכו. אימתי בשעת נעילה דהא אסתלק מעמא קדישא. וקב"ה שביק לחובין ומכפר עלייהו. כיון דההוא מקטרגא אזל בההוא דורונא ואתפרש מיניה. בגין קב"ה למחדי בבנוי. מה כתיב ויעקב נסע סכותה ויבן ביה וגו' על כן קרא שם המקום סכות. כיון דיהבי בסכות. כלא אשתזיבו מן מקטרגא. וקב"ה חדי בבנוי זכאה חולקיהון בהאי עלמא ובעלמא דאתי בילג"ו:

תפלה לאמר התוקע קודם התקיעות

רבונו של עולם. בניך בני רחומך. שמו פניהם לנגדך. ובטחו על רוב חסדיך. ושמוני שליח לתקוע שופר לפניך. כדי שתזכור להם זכות אברהם אבינו עליו השלום. ותפלתו בהר המוריה. וזכות יעקב אבינו ע"ה. ותמימותו אשר התהלך לפניך באמת ובלבב שלם. וזכות יצחק אבינו עליו השלום ועקדתו שנעקד על גבי המזבח. ותעמוד מכסא הדין ותשב על כסא רחמים עליהם. כדבר שנאמר. עלה אלהים בתרועה יי בקול שופר. ואני יודע בעצמי שאיני כדאי לבקש על עצמי וכל שכן על אחרים. וכל שכן כי אין בנו לא דעת ולא חכמה לכוין כונת התקיעות. וצירופי שמותיך הקדושים וכל היחודים וזיווגי המדות העליונות. ומיתוק הדינים קשים ורפין. הראוים לבא על ידיהן. אבל בטחתי ברחמיך הרבים. וידעתי כי לא תביישני. כי לתקן שלחוני ולא לקלקל. ואתה בטובך תעורר רחמיך. ויהי נועם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו. ותצרף מחשבותינו הטובה דרך כלל למעשה. כאלו אני מכוין בכל צירופי שמותיך הקדושים הנזכרים בתוכם ובכל היחודים וזיווגי מדותיך העליונות. ומתוק הדינים הראוים לבא על ידיהן. ויעלו תקיעות אלו לעורר רחמיך עם תקיעות בני עלייה בניך. היודעים ומכוונים כל כוונת שמותיך הקדושים וזיווגי מדות העליונות. תמעורר את הרחמים. ובכן יכבשו רחמיך את כעסך. ויגולו רחמיך על מדותיך. ותרחם על בניך. ותהפוך להם על ידי תקיעות אלו. מדת הדין החזק. למדת החסד ולמדת הרחמים. וזכור לנו זכות אבותינו. ויהיו חיים הקוקים אברהם בראש ויצחק בנתיים ויעקב כנגד. ותכנס לנו לפנים משורת הדין. וסתום ותחתום פי שטן ואל ישטין עלינו. ובגלל תוכחה שמנו מספרך אל תמח. וכתוב לחיים טובים כל בני ביתינו. אמן וכן יהי רצון. יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי:

אח"כ אומרים מזמור ▪ (תהלים מז) ז' פעמים. ויש בו ז' פעמים אלהים. למנצח:

לַמְנַצֵּחַ לִבְנֵי קֹרַח מִזְמוֹר: כָּל הָעַמִּים תִּקְעוּ כָף הָרִיעוּ לֵאלֹהִים בְּקוֹל רִנָּה: כִּי יהוה עֶלְיוֹן נוֹרָא מֶלֶךְ גָּדוֹל עַל כָּל הָאָרֶץ: יַדְבֵּר עַמִּים תַּחְתֵּינוּ וּלְאֻמִּים תַּחַת רַגְלֵינוּ: יִבְחַר לָנוּ אֶת נַחֲלָתֵנוּ אֶת גְּאוֹן יַעֲקֹב אֲשֶׁר אָהֵב סֶלָה: עָלָה אֱלֹהִים בִּתְרוּעָה יהוה בְּקוֹל שׁוֹפָר: זַמְּרוּ אֱלֹהִים זַמֵּרוּ זַמְּרוּ לְמַלְכֵּנוּ זַמֵּרוּ: כִּי מֶלֶךְ כָּל הָאָרֶץ אֱלֹהִים זַמְּרוּ מַשְׂכִּיל: מָלַךְ אֱלֹהִים עַל גּוֹיִם אֱלֹהִים יָשַׁב עַל כִּסֵּא קָדְשׁוֹ: נְדִיבֵי עַמִּים נֶאֱסָפוּ עַם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם כִּי לֵאלֹהִים מָגִנֵּי אֶרֶץ מְאֹד נַעֲלָה:

ואח"כ מתפלל התוקע בלחש תפלה קצרה. וזו היא

יהי רצון מלפניך יהוה אלהי השמים ואלהי הארץ. אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב. האל הגדול הגבור והנורא

והנדרא. שתשלח לי כל המלאכים הממונים. משרתים הנאמנים בשליחותם. והחפצים לזכות את עמך ישראל. המלאך הגדול 'פצפציה 'פציפיה. הממונה להוציא זכיותיהן של ישראל. בעת שתוקעין עמך ישראל בשופר. ואת המלאך הגדול 'תשבש'. המלאך הממונה להשמיע זכיותיהן של ישראל. להבעית את השטן בתקיעותם. ואת המלאכים הגדולים 'הדרניאל'. הממונים על התקיעה. המעלים את תקיעתנו לפני כסא כבודך. ואת המלאך 'שמשיאל'. הממונה על התרועה. ואת המלאך 'תרסטאל' 'תוסניאל'. הממונה על תשר"ת. להיות מזומנים בשליחותם. להעלות תקיעתנו לפני הפרוכת ולפני כסא כבודך. ותמלא על עמך רחמים. ותסתכל באפרו של יצחק אבינו הצבור על גבי המזבח. ותתנהג עם בניך במדת רחמים. ותכנס להם לפנים משורת הדין. וזכור היום עקדת יצחק לזרעו. כי אתה אל מלך נאמן בברית. ברוך אתה זוכר הברית:

(כז) הנה נלע"ד סדר התקיעות והכוונות ע"פ האר"י ז"ל. שהעתקתי מס' של"ה. והוא קצת מוטעה שם. וכאן הכל מתוקן לפניך כראוי. וזה לך לשונו: (כח) הנה אמרו רז"ל כי בתקיעת שופר יתערבב השטן. כי השופר הוא למתק את הדין. ולהוציא הקולות לילך רוחא אחרא ולבא. כלומר שופר גדול. כי כשמתעוררים הדינין יגבר כח השמאל. וכשמתמתקים אין לו כח ויתיקר כלל. לכן כשהם נאחזים יש המתקת הדינין. אבל לא כ"כ. ולכן כסיל [illegible] כסיל. ואחר שהוקעין שנאמר. יש המתקת הדינין נעלם. ולכן הוא מתערבב: (כט) ועתה צריך להודיעך סוד תקיעת שופר וכוונתו. כדי שתוכל לעשות הכל בכוונתו. כי הוא דבר גדול. שהוא אתה לכוונתו ביום הדין הזה. ולא יהיה לו כח לקטרג על ישראל. ויהיה זכות הרבים תלוי בך: (ל) דע. כי התוקע קודם שיתקע. צריך בעוד שהצבור אומרים המזמור. שהוא יאמר אלו הפסוקים (ר"ת קר"ע שטן) כיס לבש. ויכוין בהלו השם שמות ובנקודם יַקְהַרְוְעָהְ יְשַׁהְהָטְוּנָהְ (והם ב' פעמים יהו"ה. והמורה ביניהם אותיות קר"ע שטן. והם שם. השם של מ"ב. וגם יהיה נקרע השטן):

וּמִן הַמֵּצַר קָרָאתִי יָּהּ עָנָנִי בַמֶּרְחָב יָהּ:

קוֹלִי שָׁמָעְתָּ אַל תַּעְלֵם אָזְנְךָ לְרַוְחָתִי לְשַׁוְעָתִי:

ראשׁ דְּבָרְךָ אֱמֶת וּלְעוֹלָם כָּל מִשְׁפַּט צִדְקֶךָ:

עֲרוֹב עַבְדְּךָ לְטוֹב אַל יַעַשְׁקֻנִי זֵדִים:

שָׂשׂ אָנֹכִי עַל אִמְרָתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב:

טוּב טַעַם וָדַעַת לַמְּדֵנִי כִּי בְמִצְוֹתֶיךָ הֶאֱמָנְתִּי

נִדְבוֹת פִּי רְצֵה נָא יהוה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לַמְּדֵנִי:

(לא) אחר אלו הפסוקים. יאמר זאת התפלה. ויכוין בתוך התפלה. שהקב"ה יעביר להעביר המסכים המבדילים. ויאמר:

יהי רצון מלפניך ה' אלהי אלהי המשפט. שעתה יהיה עת רצון לפניך. ותקרע ברחמיך הרבים וחסדיך הגדולים. כל המסכים אשר הם מבדילים בינך ובין עמך ישראל היום הזה. והעבר מלפניך כל המשטינים והמקטריגים על עמך ישראל. התום פי שטן. ואל ישטין עלינו. כי אליך תלויות עינינו. ארוממך אלהי המלך. אלהי המשפט. שומע קול תפלת ותרועת עמו ישראל היום ברחמים:

ועיקר הכוונה היא בשני שמות הנזכרים. שכל ה' מוכה בתוך ארבע אותיות של הויה. כדי למתקו. אחר כך יאמר:

עלה אלהים בתרועה ה' בקול שופר: [אח"כ אומרים זה]:

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו. ליחד שם י"ה בו"ה על ידי ההוא טמיר ונעלם. בשם כל ישראל. הנני מוכן ומזומן לקיים מצות עשה של תקיעת שופר. ולהוציא את הרבים ידי חובתם (והשומע יאמר. לשמוע קול שופר) כדכתיב יום תרועה יהיה לכם. ככתוב בדברי קדשך. תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו כי חוק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב:

אח"כ יאמר התוקע תפלה זו:

יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו. אלהי המשפט. שבזכות אלו השמות היוצאין מר"ת 'אל 'נא 'ק"ב 'תשועת 'מצפיך (אנקתם) 'פחודיך 'סר 'תוציאם 'ממאסר (פסתם) 'פדה 'סועים 'פתח 'סומים 'יומינך 'מצפים (פספסים) 'דלת 'יוקשים 'וקבץ 'נפוצים 'סמוך 'יה 'מופלגים (דיונסים). שיהיה עתה עת רצון מלפניך. ותקרע ברחמיך הרבים וחסדיך הגדולים. כל המסכים המבדילים בינך ובין עמך ישראל עד היום הזה. והעבר מלפניך כל המשטינים והמקטריגים על עמך ישראל. סתום פי שטן ואל יסטין עלינו. כי אליך תלויות עינינו. ארוממך אלהי המלך. אלהי המשפט. שומע קול תפלת ותרועת עמך ישראל היום ברחמים. אמן:

(לב) אחר התוקע נלתם נ"ש: הריני מכוין בתקיעות אלו שאתקע להוציא את הצבור י"ח שמיעת קול שופר. ולקיים מ"ע (וגם הצבור יכוונו לצאת ולקיים מ"ע) והשופר יהא מכוסה במפה של שלמן. עד גמר הברכה (וגם בין כל סדר מהתקיעות ומברך שומע כגון המיוחד לשמוע קול שופר (וכתובה קול יגביה קולו ויאריך קצת. ואם אמר בקול או לתקוע בשופר יצא) וכשגומר סיכה שופר. עונים אמן ולא הטובה. ומברך שהחיינו (גם ביום ב') ועונים אמן. ויכוין להוציא הצבור י"ח ברכות אלו. וגם הם יכוונו לצאת: (לג) בעת תקיעה. אסור לשוח ואפי' לרוק (והצריך יבליע ככוחו) וכ"ש להשמיע קול בפיהוק או בנחירת הגרון. ומי שהרגש לנחור. יעצור עצמו: (לד) אלו דברים שאסור לדבר בהם. אלא מ"ש נ"ע סתלין שופר. מגילה שופר. והסינן. הפסק והמע]: (לה) יקח השופר ביד ימין. ויכוין שהוא טפח כנגד סוד הבתרים. והשופר כנגד המלך המשפט. שהיא טבינה. והא דאחיז בגבורה. כדי שירצה לכאן ולכאן. הפלין שהרצה הוא כנגד הכתר. ואין סוף לרוממותו. והרצחון הכרצה כנגד הדעת. המשפיע על ה' הגבולות. והסיקה. יכוין בהם הי"ה שמשפה בקול השופר. הם שלום. י' הוא פיו הקבר. ה'. הוא הבל הממנים. ו'. הוא קול המתנך הוא"ו מאברהם יצחק ויעקב בסוד אמ"ש. שהוא אויר מים אש. יעקב אויר. אברהם מים. יצחק אש. ה'. הוא הבל השואה. ואחר כך יברך:

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה [אסור לענות ב"ה וב"ש] אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לִשְׁמֹעַ קוֹל שׁוֹפָר:

(מ) כשיאמר קול שופר. יכוין בכל קולות. קול התחתון המעורר קול העליון. וגם להמשיך הכל ככח המספר עד שלש התחתון. נגוד הרים. ובמלת שופר יכוין בג' אלהים כו'. אלה ג' אלהים צריך לכוין להמשיך במלת קול. שהוא יב"ק. דהיינו אה"ה הוי"ה אדני. הם י"ה. תגר לכוין קו"ע השמה. צריך לכוין להמשיך שמשם אותיות של אלהים. והג' השמות אלהים המהרים. ס'. כ"ג. ד' והלאה הכלל. הרי השמה. והוא סובה לשמוע קול שופר. שהוא ג' אלהים. והמספיקין. נמצא קו"ע. שהוא הוי"ה אהי"ה אדני י"ה. ועי' לשמות. הוא כמו וישמע שאול. שהוא לכוין אלהים. ויכוין להוסיף הארת קול. שהוא הוי"ה אהי"ה אדני י"ה. להמשך השם אותיות אלהים והג' השמות. שמולים שופר והכלל כאמור. ויכוין

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

(מא) וצריך אתה לדעת כי לפי דעת קבלה זו. שברים הוא דינא רפיא. והכוונה לעולם ביצחק דין קשה. כדי שלא נתגבר כח הדין. ותרועה דינא קשיא. צריך לכוין דוד. דין קל ממוזג ברחמי יעקב. כדי לערב לעולם ד' נקודה להשכיחו. וגם הוא ספק הסברה קודמת שהיא שטם הקודמין. ואפשר לשוות הדעות. דהברים קשה בתחלתו ורך בסופו. ותרועה רכה בתחלתה וקשה בסופה. וזה ובזן. א"כ אלו ואלו דברי אלהים חיים. ולא פליגי: (מב) תשר"ת ראשון. לעורר האבות ממקומם. אברהם יצחק יעקב. דינא רפיא. דינא קשיא. שני להמשיך האבות לנגד הוד יסוד. דינא רפיא. דינא קשיא. שלישית. להחזיר למקומם. דינא רפיא דינא קשיא: (מג) תש"ת ראשון. לעורר את האבות במקומם. דינא רפיא. שני. להמשיך האבות לנגד הוד יסוד. דינא רפיא. שלישית. להחזיר אותם למקומם. דינא רפיא: (מד) תר"ת ראשון. לעורר את האבות ממקומם. דינא קשיא. שני. להמשיך אותם לנגד הוד יסוד. דינא קשיא. שלישית. להחזיר אותם למקומם. דינא קשיא: (מה) גם צריך לכוין. כי התקיעות של מיושב רומזים לעולם הסופים בג' בחינותיו. מקבל. והוא עצמו. והמשפיע. ורומזים גם לאברהם של שם בן ד'. וכנגד הכי"ס. בגי' הקודם.

וכגון לזכות ובמלכות: וצריך לכוין. שמעורר את האבות ממקומם ויכיר זה השם כאמור. והא לך הסדר כפרט השם יהבן

יְ־קַרַעֲ־שָׂטָן. יהוה ה אדני:

(מו) יקח השופר בימין ליתן פיו (והוא בסופר הסימן) ואם אי אפשר לתקוע כך. יעמידנו לשמאל פיו ופני השופר לימין. ואם א"א אינו מעכב גם בפני השופר לשמאל. ונוהגים גם כרתב מהשופר למעלה ומסוף (ואין מעכב) והלד מהסוף יצא למעלה: (מז) לא יתקע אחרי תקיעה הראשונה. עד שיקריא לפניו. והוקע מעומד. ולא יסמוך על דבר שאם ינטל יפול (ואם תקע מיושב. יצא) והצבור הראשים ליטב (אבל יחיד השומע תקיעות לצאת י"ח ולא שמע עוד תקיעות דמעומד. צריך לעמוד. ואם שמע מיושב יצא) ונהגו לעמוד: (מח) בין הברכה לתקיעה לא יפסיק (אפי' לצורך תקיעה והפלה. רק לצורך לבדוק שופר אחר. והיולא המוכרח לתקיעה פעמים. מותר) ואם סח. מברך שנית. ואפי' אם רק השומע בבכתו לצאת סח. שח בין ברכה לתקיעה. חוזר ומברך לעצמו: (מט) שח בין שברים לתרועה. אפי' בשמען התקיעות והפלה. חוזר שנית סדר זה:

(מלכיות)

	אברהם	יצחק	דוד יעקב	יעקב
	תקיעה	שברים	תרועה	תקיעה

א אלו התקיעות הם כנגד מלכות אשר בעולם השמי'. והם במלכות. כשיתקע זה הסימן. יכוין לעורר אברהם ולהמשיך בלבו הקול במדה גדולה:

אברהם	יצחק	דוד יעקב	יעקב
תקיעה	שברים	תרועה	תקיעה

ב וכן בזה הסימן ליצחק במדת אברהם. שהיא גבורה במדת הגדולה:

אברהם	יצחק	דוד יעקב	יעקב	
תקיעה	שברים	תרועה	תקיעה	שב

ג וכן בזה הסימן ליעקב שהוא מדת תפארת במדת אברהם שהוא גדולה. כי כל ג' אלו רומזים בגדולה גבורה תפארת שבגדולה:

(נ) השברים התוקע ג"פ תשר"ת. וכן תש"ת וכן תר"ת. יקרא התוקע שב. ויחזר התוקע מעט. ויחזירו כ"א בלחש בין השפתיים ובעמד. בין תשר"ת לתש"ת ובין תש"ת לתר"ת. ולא יזכיר השם ושם ושמע. רק פורש תפלתו אומר כך וכך עשיתי. ואח"כ יאמר יה"ר. ולא יאריך יותר ממוכח זה. ולא יוציא בפיו שמות המלאכים רק ירמוז בלבו:

יהי רצון מלפניך שתקיעת תשר"ת שאנחנו תוקעים. תהא מרוקמת ביריעה ע"י הממונה (פרטיאל) כשם שקבלת ע"י אליהו ז"ל (וישוע) שר הפנים ושר (מט"ט) ותמלא עלינו ברחמים. ברוך אתה בעל הרחמים]:

(זכרונות)

אברהם	יצחק	יעקב
תקיעה	שברים	תקיעה

ד אלו התקיעות הם כנגד זכרונות אשר בעולם השמי'. וכן בתפארת יסוד. כשיתקע זה הסימן. יכוין לעורר את יצחק כלול באברהם. כי אין נלקח לבדו. כי יום דין הוא. והוא במדת גבורה:

אברהם	יצחק	יעקב
תקיעה	שברים	תקיעה

ה וכן בזה הסימן לאברהם גדולה במדת יצחק בגבור' כי הם יושבים במדתו:

אברהם	יצחק	יעקב	
תקיעה	שברים	תקיעה	שב

ו וכן בזה הסימן ליעקב תפארת במדת יצחק בגבורה. כי כל ג' אלו רומזים בגבורה גדולה תפארת. אשר בגבורה שהוא יצחק:

[יהי רצון מלפניך. שתקיעת תש"ת שאנחנו תוקעים. שתעשה עטרה מטנה על ידי הממונה (שרשיה) לחוות עולה ויושב בראש אלהי הצבאות. ויעשה עמנו אות לטובה]:

ז אלו התקיעות הם כנגד שופרות אשר בעולם העשי'. וכן כיונה. כשיתקע זה, הסימן. יכוין לעורר יעקב: ולעוררו באותו קול במדת התפארת:

(שופרות)
אברהם יצחק יעקב
תקיעה תרועה תקיעה

ח וכן זה הסימן ליצחק. גבור' במדת יעקב בתפארת. כי במדתו אנו יושבים:

אברהם יצחק יעקב יעקב
תקיעה תרועה תקיעה

ט וכן זה הסימן לאברהם גדולה במדת יעקב בתפארת. כי כל ג' הללו רומזים בגדולה גבורה תפארת אשר בתפארת:

אברהם יצחק יעקב יעקב
תקיעה תרועה תקיעה גדולה

[(כו) ומכוין ומאריכין בתקיעה אחרונה שהיא סימן סילוק הדינים שנאמר במשוך היובל וגו': (כח) וכן כל המתאוננין רע. נאל כו פרע דיאכ"ע דשמ"ס והשתהם אע:

רבן יהי רצון מלפניך יהוה אלהי ואלהי אבותי. שיעלו אלו המלאכים היוצאים מן השופר. ומן התקיעה ומן השברים ומן התרועה. ומן קשר"ק ומן קש"ק ומן קר"ק. לפני כסא כבודך. וימליצו טוב בעדנו. לכפר על כל חטאתינו]:

(כט) ונהגו לומר בקול רם [הנהגה הטוב. הפסוקים אלו. והמה טובים לעולם]:

אַשְׁרֵי הָעָם יֹדְעֵי תְרוּעָה יְהוָה בְּאוֹר פָּנֶיךָ יְהַלֵּכוּן:
בְּשִׁמְךָ יְגִילוּן כָּל הַיּוֹם וּבְצִדְקָתְךָ יָרוּמוּ:
כִּי תִפְאֶרֶת עֻזָּמוֹ אָתָּה וּבִרְצוֹנְךָ תָּרוּם קַרְנֵנוּ:
אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ עוֹד יְהַלְלוּךָ סֶּלָה וגו':

[(ג) אומרים מזמור שיר לה' שיר חדש (תהלים מ)] יכלנו. לדוד מזמור. מחזירין ס"ת למקומן. ונוהגים [ואומר הש"ץ חצי קדיש נלחם. וכוונה עשה מעומק הלב. והנביא רבה. והשתחוים כאן. וכזריזות. ומרים קולו במקום שיש כמסורת. כדי לעורר העם הממתינים עד שיגמור. ולא יאריך הרבה. ואומר גלחם אחר הפסוקים. והמנהג הקדים כמנהג המיוחד]:

עין ה. עין משפט. למוסף. ממנו נמשכין ד' נהרות. שם הא' פישון (פי שונה תפלה שניה. פי מלך שמור. עוז פניו ישונא) דיני תפלת מוסף דיחיד:

(א) המתפלל מוסף. בין יחיד בין צבור [ואם לא התפלל גלחם. לא יכלו. הש"ץ כשתפלתו בקו"ל והצבור בשמיעתם ממנו. ואם הש"ץ עשה התפלה לחש. חוזר כדין יחיד]: (ב) אם השמש דתוקע מתחלה ביום טוב. שאינו יכול להאריך לומר פסוקי מלכיות כו'. כשמגיע להמלך הכבוד אומר. ובתורתך כתוב לאמר. וכן הסוב בדברי קדשך. וכן יאמר פ"י עבדיך הנביאים. ולא יתחיל בשום פסוק. לא יגמר בכן. ואם אמר לו לומר גם התפלה זכרונות עד הפסוקים. אומר ג"פ ובתורתך כו'. וכן בשופרות. אף מה שיכול על זה. כן נ"ל: (ג) לא יתפלל ביחיד תפלת מוסף ר"ה. עד אחר ג' שעות על היום. וכן לא יתקע ביחיד קודם. פמ"ש בהמשמה. וה"ס כ"ל נגון יעקב (ס' ס'): (ד) כאר"י אמר מי שאינו בוכה בר"ה. אין נשמתו טובה ושלמה: (ה) יתר דיני תפלת מוספין. עיין בבית יוסף דסוכה כמנה: (ו) עומדין להתפלל בלחש ג' ראשונות כמו בשחרית עד לאמר מגיד. אח"כ אומרים [ומפני חטאינו]:

נהר שני. גיחון (יבמות כי יגיח מלחמה. קול העם ותרועה. נגד הולך על גחון) לתורת מוסף ותקיעות:

(א) תהיה אלין התפלה (קודם. התפלה בבית יוסף דפוסק הסכמה) נוהגין פסי מנהגי המקומות: (ב) תוקעין על סדר ברכות. והמתלקו הכל הסברות והמנהגים במדינה ומדינה. ולגו נעמיד מנהג הארי"ז הכי אך ישראל. וכן היה מנהגו של אמ"ה ז"ל. לתקוע שלשים קולות גם בעמידה. וכוח השמוער. וזה סדרן. והכוונה לעולם סילוק כח' נמיתותיו. כדכתיבים. ובתגים באות ו' על שם ק ד' והשם בנקודות לְעוֹלָם. הם. יְהֹוָה. והשם שנקודתו אלו הם וְהוָֹה ובהשלמה. וצריך לכוין בתקיעותיו. כדי להמשיך את השלמות בנגה סוד יסוד אל נגדם. וסימן השם הוא יְקַהְדְּעָה יְשָׁהְמוֹנָה יְהוָֹה יְהוָה

י אלו התקיעות הם במלכיות אשר ביצירה. וכן במלכות אשר בעולם היצירה. כשיתקע זה הסימן. יכוין להמשיך אל הבריאה בנגה. לבשר המלכות אשר מסביב. ולעוררו באותו קול:

(מלכיות)
אברהם יצחק דוד יעקב יעקב
תקיעה שברים תרועה תקיעה

אברהם יצחק יעקב
תקיעה שברים תקיעה

אברהם דוד יעקב יעקב
תקיעה תרועה תקיעה — סוס סרס וכו'

(זכרונות)

אברהם יצחק דוד יעקב יעקב
תקיעה שברים תרועה תקיעה

לסמוך יצחק כלול באברהם. במדת חסד. לגמר הקליפות. ואין לגמרו לגמרי. כי יום דין הוא:

אברהם יצחק יעקב
תקיעה שברים תקיעה

אברהם דוד יעקב יעקב
תקיעה תרועה תקיעה — סוס סרס וכו'

(שופרות)

אברהם יצחק דוד יעקב יעקב
תקיעה שברים תרועה תקיעה

לסמוך את יעקב במדת יסוד. לגמר הקליפות. כי סביביו הערב מאד:

אברהם יצחק יעקב
תקיעה שברים תקיעה

אברהם דוד יעקב יעקב
תקיעה תרועה תקיעה — סוס סרס וכו'

יא וכן בזה סימן ליצחק. גבורה במדת לאברהם נצח: יב וכן בזה סימן ליעקב. תפארת עם אברהם נצח. כי כל הג' שלש ממשיכים נצח הוד יסוד אמר בנצח:
יג אלו התקיעות הם בזכרונות נגד בינה. והם בתפארת יסוד. אמר בעולם הבינה. בסיומא זה סימן. יסוד. כי יום דין הוא:
יד וכן בזה הסימן לאברהם עם יצחק במדת חסד. כי עם אלו ממש כן:
טו וכן בזה הסימן ליעקב עם יצחק במדת ההוד כי ג' אלו רומזים בנצח הוד יסוד אמר בהוד:
טז אלו התקיעות הם בשופרות אמר בינה. והם בבינה אמר בעולם הבינה. בסיומא זה הסימן. יסוד כי סביביו הערב מאד:
יז וכן בזה הסימן ליצחק במדת יסוד. כי עם אלו ממשיכים:
יח וכן בזה הסימן לאברהם במדת יסוד. כי עם אלו ממשיכים. שכל ג' שלשה הם נצח הוד יסוד אמר ביסוד:

סדר שלישי. חדקל. לשאר הדינים קלים והדים. התלוים בקול תקיעה וברכה:

(א) התקיעות של ר"ה מעכבות זא"ז. בד"א שאינו יודע אלא מקצת הסדר שלא יברך ברכה לבטלה. גם שומר על שבות שלא במקום מצוה: (ב) אבל סודרי תשר"ת תש"ת תר"ת. אין מעכבין זא"ז. אם יודע שלא יוכל לגמור כולן לא יתחיל. יוכל לברך ולתקוע כל מה שיוכל. רק שיהא מוכנה לגמור סדר שלם: אבל גם אם הקדים המאוחר והאחיר סדר שלם. יצא בדיעבד: (ג) ובבר שנשאל שסדרן מעכב מדין סדרם. שאם תקע תשר"ת. לא תשר"ת. תר"ת. לא יצא: (ד) ברכות של ר"ה מעכבות זא"ז. אם אינו יודע כולם. לא יאמר כלום: (ה) ההבנה בגמ"ש שילשי ר"ה לפי ענין הסדורה דמלכיות שופרות אינו מעכב. ובמסחורה ההבקי הדבר. שלא כדעת הר"ן. ולא יצא אלא ספק ברכות תקיעה. סולך והוא אינו מוד. אבל לכתחלה הביאה יש קפידה כסדרן: (ו) ברכות ותקיעות אינן מעכבות זא"ז. אלא אינו מכון מיודע יעשה. וכן אם התפלל קודם שתקע. יצא: (ז) יחיד שלא תקע. תברו תוקע לו להוציאו י"ח: (ח) אבל יחיד שלא התפלל ט' ברכות. אין חברו יכול להוציאו בכך: (ט) אבל בעברה. ש"ץ מוציא אפי' את הבקי בברכות דר"ה וי"כ דהואיל ותפיסי. וי"א שלעולם אינו מוציא אלא שאינו בקי: (י) מי שאינו בקי בתקיעות ולא בברכות דמוסף. ולפניו שני עירות. באחת בקיאין בתקיעות ולבד. ובשניה בתפלה לבדה. וא"א לו להיות בשתיהן ביום א'. הולך למקום שתוקעין. אפי' אינו אלא ספק אם מתקיים בידו. ואם"ש שלא יוכל לשמוע אלא סדר א': (יא) יחיד אינו תוקע על סדר ברכות משום שאינו רשאי להפסיק בתפלתו:

סדר הרביעי. פרת (שפרה ורבה. ומתיר פה אלמים. אחר שנסתם הפתוח. ונאלם המקטרג) ליתר התקיעות. ושאר סדר בהב"נ:

(א) אמר שגור ע"ן שאלם פ' ברכות בקול רם. לומר קדיש שלם. אין אלהינו. פטום הקטורת. עלינו. קדיש יתום: (ב) אח"כ תוקעין שלשים קולות. והם סדרן וכוונתן. ורומזים לעולם הם ג' טוטפות כדפרישית. ורומזים גאולה ס"ה חלוקה של הם בן ד'. והם סוס בנקודת אלהים. הם. יְהֹוִה. והם סוס בנקודת אלף הם יְהֹוָה. וצריך לכוין בתקיעותיו. לסחור הלבוש למקומם בנצח גבורה. שהלבוש
יְקְתְרוּעָה יִשְׁתַּמוֹנָה. יְהֹוָה. ה. יְהֹוָה

(מלכיות)

אברהם יצחק דוד יעקב יעקב
תקיעה שברים תרועה תקיעה

יט הם במלכיות שבבריאה. והם במדת מלכות אמר בעולם הבריאה. בסיומא זה הסימן יסין לסמלם אברהם למקומו. אחוז בגדולה בניהם:

כ וכן בזה הסימן ליצחק במדת אברהם. בגדולה אדוק בבינה:

אברהם יצחק יעקב
תקיעה שברים תקיעה

כא וכן בזה הסימן ליעקב. יחוד במדת אברהם. כי כל ג' אלו רומזים במדת אברהם. בגדולה אדוק בבינה:

אברהם דוד יעקב יעקב
תקיעה תרועה תקיעה

(זכרונות)

אברהם יצחק דוד יעקב יעקב
תקיעה שברים תרועה תקיעה

כב אלו התקיעות הם בזכרונות אשר בבריאה. והם בתפארת יסוד אשר בעולם הבריאה. כשיתקע זה הסימן. יכוין להעלות יצחק כלל באברהם. בגבורה אדוק בבינה:

אברהם יצחק יעקב
תקיעה שברים תקיעה

כג וכן בזה הסימן יכוין לאברהם. כלול ביצחק בגבורה כי גם הוא אדוק בבינה:

אברהם דוד יעקב יעקב
תקיעה תרועה תקיעה

כד וכן בזה הסימן ליעקב במדת יצחק. כי כל ג' אלו רומזים בגבורה אדוק בבינה:

(שופרות)

אברהם יצחק דוד יעקב יעקב
תקיעה שברים תרועה תקיעה

כה אלו התקיעות הם בשופרות שבבריאה. והם בבינה אשר בעולם הבריאה. כשיתקע זה הסימן. יכוין להעלות יעקב במקומו. בתפארת אדוק בבינה:

אברהם יצחק יעקב
תקיעה שברים תקיעה

כו וכן בזה הסימן ליצחק במדת יעקב בתפארת. כי גם הוא אדוק בבינה:

אברהם דוד יעקב יעקב
תקיעה תרועה תקיעה

כז וכן בזה הסימן לאברהם במדת יעקב בתפארת כי כל שלשה אלו רומזים בגדולה גבורה תפארת אשר בתפארת אדוק בבינה:

(ג) אח"כ אומרים שיר היחוד ושיר הכבוד וקדיש. ואחר כך תוקעין ל' קולות. ואלו הן. וכוונות בעולם האצילות. ורמוזות בשם יו"ד של שם בן ד'. ובשם הוי"ה בנקודת סגול כזה יְהֶוֶה. ובשם י"ה. ובשם ס"ג כזה יו"ד ה"י וא"ו ה"י. מ"ה כזה. יו"ד ה"א וא"ו ה"א. וצריך לכוין בתקיעתו. כדי לייחד מדות האצילות ברוממותו. וכמו שידעת שצריך לכוין בשם הזה. יְקָנְרוֹעָה יְשַׁהֲטוֹנָה יְהֹוָה. י. יָה. יוד הֵי וָאו הֵי. יוד הָא וָאו הָא

(ד) [עולים המקרא והתוקע על הבימה. והתוקע (והם משה. ואהרן) להשלים עד מאה קולות. לבטל כח יסה"ר דלגמון כרע. ונבקש להריזם אומר המקרא תקיעה גדולה. והתוקע מאריך בה יותר מכל התקיעות. ויכוין שעתה השלים ש"ס פרומיטין דהס"מ. לבטל את השטן. ר"ע פרומיטין דהס"מ לבטל יצר הרע דמנום של ששם. ר"ע פרומיטין דהס"מ. לבטל יצה"ר דמנום עשו. כן של סמ"ק פרומיטין. כמנין מילוי שדי ואלהים ספוק. לבטל הדינים בשם שדי. והמקרא והתוקע יורדים מהבימה]:

(מלכיות)

אברהם יצחק דוד יעקב יעקב
תקיעה שברים תרועה תקיעה

כח כשיתקע זה הסימן. יכוין לייחד מדת אברהם. גדולה בהרסה בחכמה. אדוק בא"ס ברוממותו. כנגד מלכיות:

(זכרונות)

אברהם דוד יעקב
תקיעה שברים תקיעה

כט וכן בזה הסימן יכוין לייחד מדת יצחק גבורה בהרסו: בבינה אדוק בא"ס ברוממותו כנגד זכרונות:

(שופרות)

אברהם יצחק יעקב יעקב
תקיעה תרועה תקיעה

ל וכן בזה הסימן ליעקב. יכוין לייחד מדת יעקב תפארת. בכתר עליון. אדוק בא"ס ברוממותו. כנגד שופרות:

(ה) ובשר שמשמש בשרש מקומות לנהוג כבני א"י. לבשלים מאה קולות: (ו) ואף אח"כ אין איסור לתקוע כל היום. עמו"ק שבחוקתי דברי ע"ז בזה. אבל בתאי שיתקע לא יתום מסדר שלם שתקנו [אחר התקיעות. מגלגל השופר. ולא יתקע עוד לבראותם כחו. ואפי' להתלמד נשים תוקע ביום ב'. והתוקע ראוי לגערה (אבל מותר לומר לקטן לתקוע. אפי' הגיע לחינוך) וכן אין לתקן השופר ע"י נתינת מים או יין או בחירה בסה לגורר מתר. ואין להוציאו לכרמלית. ואפילו מותר לטגר כשאין עירוב. מ"מ מותר לטלטלו]:

(ז) אומרים שיר של יום. הרנינו. קדיש [והגבור פוקדים כה"ן ומקרא והתוקע לשלום. ואומרים לכם אשר או יאמר כה וכן לפנים כשחוזרים מהדוכן גם פוקדים זל"ו לשלום. וא"א לשנה טובה מסגר ס' כבערבית] ומפטרין לבתיהם לשלום: (ח) ואין ממהרין אלא כמו בשאר י"ט. אלא ממשיכין עד קרוב לחצות היום:

(ט) [לא יסעוד מנחה מיד אחר מוסף. אפי' איחרו במוסף עד שעה י"ד של היום. ובכים שבלי ללמוד אפי' רק קצת. ילמוד. וכ"ש מי שיש לו שיעור קבוע אחר התפלה. ויוצא מבה"כ בנחת. ואפי' ביום [illegible] מאוד. והולך לביתו שמח. מובטח בחסד ה' שיצא זכאי בדין. ולא ילך לבית חבירו להקביל פניו כבשאר י"ט. ואפי' לחכם העיר. ואם יש צורך לקבל פני אביו ואמו. יעשה כן. וכ"ש כשיודע שנהנים [illegible] ורוגים בכך: (י) כשיש מילה יש שבות היום. מקום שילכו שמה הסנדק והמוהלים ובעלי הכיבודים. לטעום קודם ולאכול ביום

הכנין (ואין עושין סעודה) ולומר הרחמן הוא. ואם השיגון פלא ביה"ש. וביו"ט ב' דר"ה יש ספק אם הוא בן ח' ימים או ט'. אסור למולו: (יא) מותר להאריך בתפלה עד אחר חצות. ואין להתענות בר"ה. אפי' הוא יום מיתת אביו או אמו]:

עין ו. עין גדי. תיש נעשה גדי עזים לכפר

(א) סדר עבודה דר"ה. שוה לשל ר"ח מכל וכל. ר"ל אפי' בכהנים אוכרים: (ב) (ולענין פיוס. וחלוק להם כהנים בשבתות הסמוכין לו. עמ"ש גם"ד שילכי סוכה בלח"ש): (ג) אלא שאין כאן רק הר א'. ובשירו הוא מגדל: (ד) לפיק. אחר שקרא סדר עבודת מוסף ר"ה. אומר אח"כ סביאו למוסף ר"ח. פר ואיל ושבעה כבשים. שכל עולות. ותמיד תמלא כגלגלת. ועפ"ש כששפע מוסף הראשון. והקריבו מנחתם ונסכיהם. שעיר ששון סלוים אומרים בשעה בסוך. הרנינו לאלהים עוזנו: (ה) ואם חל בחמישי. אומר במקום הבירותי מסכל שכמו נלכד. ולא הרנינו. (שמתחילין עד המוסף) ועושין ממנו ג' פרקים. על כל פרק תר"ש. על כל תקיעה בהתאים. זוהי עבודת קרבן מוסף יום הזכרון בבית אלהים שבכם בנ"א: (ו) ואם חל בשבת. היו שם ג' מוספין מוסף שבת. והוא הקודם תחלה אחריו מוסף החודש. ואחריו מוסף היום. ואז שיר של שבת מהם: (ז) (וצ"ל שגם של ר"ח מהם או) וכבר הגבאי בר"ה. הילך היו עושין שם הסמוכין:

עין ז'. עין רוגל (להשגיח על המרגל העוין ועומד על ימינו לשטנו. שלא ימצא עילה לערבב השמחה ח"ו אחר שקמו עליו לערבבו. על כן צריך להיות עין פקוחה ולשום הרגל על עינו) לסדר שארית היום:

(א) אוכלים ושותים ושמחים בה' מגז שוחים: כי חדות ה' היא מעוזם ומבטחם. בטוחים בה' מגילם מיד שונאם. אבל לא יאכלו יותר מדאי למלאות כרסם. כדי שישאר פי המקטרג נחסם:
(ב) בקדושא רבא פותחין כמו בשאר י"ט. וידבר משה [ומקדש על היין (וא"א פסוקים קודם. רק וידבר משה וברכת בפה"ג. ובשבת. אומר פסוקים קודם כבכל שבת) ומברך ברכה אחרונה (ומזכיר ר"ה. ובשבת מזכיר גם שבת) אם שתה רביעית. ויטול ידיו לסעודה מיד (ובכרוך לשהות מעט אחר הקידוש. לא ישהה עד רביעית יין. רק כל מה' מילים. ונגם ידי קודם במקום סעודה. ומברך אחריו המוציא [illegible] וטובל גם ברכת היין ומוכל פרוסה מטובלת בדבש ואומר יה"ר וכו' כבערבית. ואוכל הטוב בשמחה. אך לא כל שבעו. אפי' שהתפלל מנחה קודם. ואוכל תבשיל מסף כבכל יו"ט (וימעט בשתיה ובשיחה כל האפשר. ויסיו דבריו רק בד"ת ויראה וקדושה. אך לא ימשוך הרבה. וכשחל בשבת. חולק סעודתו לב'. וישה מעט בין ב' הסעודות ואומר מזמור ה' רועי. וכשאין הזמן מספיק לחלוק הסעודה או שבת. אוכל מה' מינים. ולא יסמוך אלא ידי סעודה ג' בעסק התורה) ובב' סימים] ילמוד [בסעודה] מאמר ה' שופר:
ומאודם בשבימי. כמה דאתמר. יומא דר"ה. יומא דדינא דכל עלמא. דינא תקיפא ודינא רפיא. ובשיתא עולה. ושקרבנא מיכתי ליה. בשאר כל יומין. מאי ובשיתא. אלא ביומא דא ושתא לי מטעמים כתיב. כמה מטעמים ותבשילים עבדי ישראל בהאי יומא. בגין דמקטרגא אזיל לשטטא בתוכן דעלמא. ועל דא לא כתיב והקרבתם. אלא ועשיתם. עולה. ולא אשה עולה. וכן בשאר יומין (ר"ל בי"ט של פסח ובסוכות. לא כתיב אשה. דלית לן חולקא בהדי בהי יומין. כ"ש בהאי יומא. דהא עבדין מטעמים ותבשילין בלא דסטרא דסטרא אחרא. דהא יצחק מסדר ליה. לגוד לידה דחובין דכל עלמא ולאיתהה לגביה. ובגין דאינון אזיל. ישראל נמלי פיומא מבקשי. ועבדין כל אימון שובחין. כל אינון גנוזין. מזמנין שופר ומקפין ביה בגין לאתערא רחמי. והא אוקימנא. ויבא לו יין וישת. דאפי מרחוק מגו אתר דחמרא עתיקא. ושפי ואשתיים ליה וחדי. ואח"כ מברך ליה בכמה ברכאן ואעבר על חובוי. מה כתיב. ויהי [illegible] יצא יצא יעקב ועשו אחיו בא מצידו שעיין תכמה ממני. כמה דאתמר. והא אוקמוה מלה. ובג"כ איכו יומא דיבבא. וקרבנא איהו עולה על אחד. כמה דאתמר. בגין אילו דיצחק. ושעיר עזים אי לחטאת. שעיר לסטרא אחרא לכפרא אנפוי בכסיה בכיש דאיהו בכי בהאי יומא. כיון דהאי דלא אתעביד רעותיה. והא למגנא לד לידה כמה דאמר ביה"ו: (ג) [מטל מים אחרונים. ולא יפסיק בינם לבימ"ז. ומברך בנס"ו בשמחה. ולא יישן אפי' מעט. אפי' יש שבות ליישן עד

זמן מנחה. וכ"ש שלא ישב בטל. ומברך ואוכל מעט פירות להשלים המאה ברכות. ואח"כ ינקה גופו ומתקבשוטיו. וילך בזריזות לביהכ"נ ואם אין עומדין עוד להתפלל. ילמוד במקום שרגיל בלא עיון עמוק. או אומר תהלים. ויש נוהגים בב' ימי ר"ה. לגמור תהלים ב"פ כמנין שנה. וסוב מעט בשונה]: (ד) שמתענה ת"ח בר"ה. י"א שצריך להתענות כל ימיו. ומי שאינו מקפיד א"צ להתענות:
(ה) וכן לענין פעמים לתענית. בדידיה תליא. ודאין דקפיד מתענה ב' ימים. והוא הגדולה כמן אף למאן דלא קפיד. כיון שהשני אינו אלא מדרבנן ועוד שהוא יום מיתת צדיקים. ע"ל ביום ב') לא יהא תמיד מראשון. ועוד שהמקיף שצריך למיתב תענית לתעניתו של ראשון. שהוא של תורה. וצריך לשמוע לו כל מה דאפשר. כמ"ש בבית היין: (ו) מיהו מאן דלא חיש. נמי לא מתחבב. דחכמים עשו חזוק לדבריהם כשל תורה: (ז) והנודר להתענות בר"ה י"א דצריך התרה. שמתענה בו. אינו אומר ענו: (ח) לענין ק' ברכות. יחשב וידע כמה יש בידו. כי ברוויח לשתות ברכת הפרי של הגפן. הפסד ברכות יתרות בתפלה. הרי ג' פסוקים על הברכות דשאר י"ט. ואם היה תוקע. הרי בידו עוד שתים. וצ"ל שב' ברכות התקיעה. עולות בחשבון גם להשומע. שהרי הוא חייב בהן. ויוצא ע"י השומע כעונה ודאי. כמו שהוא יוצא י"ח המצוה בשמיעה. ואם ירצה יברך בעצמו ב' ברכות אלו. וכך יפה לו: (ט) מאן דדמיך בריש שתא. דמיך מזליה. היינו בשעת תפלה ותקיעה. אבל אחר חצות מותר שאי"ז צ"ל לישן: (י) [נוהגים זמן תפלת מנחה. יכין לבו בכוונה גדולה. שאף אלינו לא נענה אלא בה. וגם כי ינתח תקנה. וביום זה אנו מעוררין זכות עקידתו לסמך הדין לרחמים. וי"א קודם שמתחלת התפלה ידיד נפש לעורר לבו לאהבה]: (יא) כשנכנסים לבה"כ. מסדרין הפרשיות. וסדר עבודת התמיד כסדרו בכל יום. אלא שאינו הוא קול ה' על המים ועושין וכו' ג"פ כו':
(יב) אשרי. ובל"צ. חצי קדיש [ובשבת. ואני תפלתי. ומוציא ס"ת. בריך שמיה (וא"א י"ג מדות. רבש"ע וקורא ג' בפ' האזינו (כהן) עד נאצהים (לוי) עד ויבוקך (ישראל) עד אל נכר. ומגביה וגולל ומחזיר הס"ת לארון ואומר ח"ק]: (יג) מתפללין שבע ברכות כמו בשחר. א"מ (בשבת. קורין בתורה כמו בכל שנה. א"א א"מ ולא צ"ץ) קדיש שלם. עלינו קדיש יתום: (יד) אחר מנחה קודם שקיעת החמה [ומנהגים לילך עד הנהר. וכשאפשר שלא יהא לו פנאי או או רוצה לילך לנהר שחוץ לעיר. ודנתוסים נתעלות בלילה. ילך קודם מנחה] הולכין אל שפת נהר שיש בו דגים [חיים ובדליכא הולך לנהר סתם] או לבאר מים חיים. וטוב אם הם מחוץ לעיר (ומנערים הבגדים שנאחזים בהם קליפות. כמ"ש. סי מאלי [illegible] דגלו. מסיבו) ואומרים שם י"צ ביקוני דיקא דצריך לכוון. וצריך

לפניו כהם סנגד י"ג מכילן דרחמי [ולא יאמרם נפס] כ"כ בכתבי האר"י. וכהלרין בעמין: [סו לא ילך רק ביום א'. (ואפי' חל בשבת. אך לא ישא אלנו שום דבר אף לעירוב. ואפי' כחול כשהולך חוץ לעיר. לא ישא עמו דבר שאין בו צורך כלל. אבל נשיר אף לעירוב מותר) ויש מהגים כשחל בשבת. ילך ביום ב' ואם לא היה אפשר ילך ביום א'. הולך ביום ב']:

יהוה יהוה אל רחום וחנון ארך אפים

וג"פ) מִי אֵל כָּמוֹךָ נֹשֵׂא עָוֹן וְעֹבֵר עַל פֶּשַׁע לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ לֹא הֶחֱזִיק לָעַד אַפּוֹ כִּי

ורב חסד ואמת נוצר חסד

חָפֵץ חֶסֶד הוּא: יָשׁוּב יְרַחֲמֵנוּ יִכְבּוֹשׁ עֲוֹנוֹתֵינוּ וְתַשְׁלִיךְ וינער שולי בגד ציציתו

לאלפים

בִּמְצוּלוֹת יָם כָּל חַטֹּאתָם. וְכָל חַטֹּאת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל תַּשְׁלִיךְ בִּמְקוֹם אֲשֶׁר לֹא יִזָּכְרוּ

נושא עון ופשע וחטאה

וְלֹא יִפָּקְדוּ. וְלֹא יַעֲלוּ עַל לֵב לְעוֹלָם: תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ

ונקה

לַאֲבוֹתֵינוּ מִימֵי קֶדֶם:

יהוה ארך אפים ורב חסד נושא עון ופשע

וּמִן הַמֵּצַר קָרָאתִי יָּהּ עָנָנִי בַמֶּרְחָב יָהּ: יְהוָה לִי לֹא אִירָא מַה יַּעֲשֶׂה לִי אָדָם: יְהוָה לִי בְּעֹזְרָי

ונקה לא ינקה פוקד עון אבות על בנים על שלשים ועל רבעים

וַאֲנִי אֶרְאֶה בְשֹׂנְאָי: טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה. מִבְּטֹחַ בָּאָדָם: טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים:

ואח"כ יאמר ה' מלך גאות וגו'. רננו צדיקים (תהלים לג) ואח"כ יאמר זה:

רבש"ע. בהעלותנו על לבבנו. רוב קצורנו בעבודתך ובעסק תורתך הקדושה וקיום מצותיך. כל עצמותינו יאחזמו רעד. וימס לבנו והיה למים. מה נענה ומה נאמר. כי היצה"ר הצורר. בחברת החומר העכור היו בעוכרנו. גם אשור נלוה עמם. אסורים ולטושים בגליות קשים. גלות הנפש והגוף. האמנם גלוי וידוע לפניך. שרצוננו לעשות רצונך ולשקוד על דלתותיך. כי טוב יום בחצריך מאלף בחרנו. ויראים וחרדים אנחנו מאימת דינך הקדוש. על כן באנו אליך בכפיפת ראש ונמיכת קומה וחלישת חיל. להזכיר ולעורר רחמיך:

יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי. אל עליון. מוכתר בתליסר מכילן דרחמי. שתהא שעה זו עת רצון לפניך. ויהיה עולה לפניך קריאת י"ג מדות של רחמים שבפסוקים מי אל כמוך. המכוונים אל י"ג מדות אל רחום וחנון אשר קרינו לפניך. כאלו השגנו כל הסודות וצירופי שמות הקדושים היוצאים מהם. וזיווגי מדותיהם. אשר אחד באחד יוגשו להמתיק הדינים תקיפים. ובכן ותשליך במצולות ים כל חטאתינו. ואתה בטובך תעורר רחמיך. תהיה נקיים מכל טומאה וחלאה וזוהמא. ויעלו כל נצוצי הקדושה אשר נתפזרו. ויתברר ויתלבנו במדת טובך. אתה אל ישועתנו. נוצ"ר חס"ד לאלפים. וברוב רחמיך. תתן לנו חיים ארוכים. חיים של שלום. חיים של טובה. חיים של ברכה. חיים של פרנסה טובה חיים של חילוץ עצמות. חיים שיש בהם יראת חטא. חיים שאין בהם בושה וכלימה. חיים של עושר וכבוד לעבודתך. חיים שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמים. חיים שתמלא כל משאלות לבנו לטובה. זכרנו לחיים. מלך חפץ בחיים. כתבנו בספר החיים. למענך אלהים חיים. וקרע רוע גזר דיננו. ויקראו לפניך זכיותינו. ותאריך אפך עלינו לטובה אמן:

יהי רצון מלפניך. על ידי הארת תיקונים עתיקא קדישא דעתיקין שבאריך דזעיר. יכבשו רחמיך את כעסך. ויגולו רחמיך על מדותיך והתנהג עמנו במדת הרחמים. ותתן לנו חיים ארוכים וטובים בעסקי תורתך וקיום מצותיך ולעשות רצונך. אמן וכן יהי רצון:

אל מלא רחמים. יהמו נא רחמיך. לקבל ברצון הכנעתנו והרהורי תשובה המתנוצצים בנו. בשגם לבנו אטום סתום וחתום. ולא אתנו יודע זו היא ביאה זו היא שיבה. מה אנו ומה באנו לתקן. רב להושיע. האר עינינו. כאשר בגודל רחמיך הבטחתנו. פתחו לי פתח כחודו של מחט. ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם. וראה כי אזלת יד ואפס עוזר ועזוב. ואין חונן ואין מרחם זולתך. כי חנוניך הם חנונים ומרוחמיך הם מרוחמים. כדכתיב וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם. ובכן לב טהור ברא לנו אלהינו. ורוח נכון חדש בקרבנו. ורשפי התעוררות לבנו באהבתך ובתורתך. יתמידו ויתגברו בלי הפסק. עזרנו א־להי ישענו על דבר כבוד שמך. תחל שנה וברכותיה. ותזכנו שיהא לבנו נכון ומסור בידינו. ולא נכעוס. ולא נכעיסך. ותספיק בידינו להתרחק מכל חמדות הרעות והאסורות. ובפרט זכנו. להתרחק מהגאוה והכעס וההקפדה וכל גבה לבי ונהיה מיושבים בדעתנו. ונכיר מיעוט ערכנו. ונפשנו כעפר לכל תהיה. ולא נתכעס ולא נקפיד. ונהיה אוהבי שלום ומרבים שלום. ובצל כנפיך נחסה. ותזכנו להתרחק מלצנות ושקר וחנופה ולשון הרע ודבור חול בשבת וכל

דבור איסור. ויהיה רוב דבורינו בתורה. ובסדר ואופן עבודתך עבודת הקודש. ותאזרנו חיל לשמור לפינו מחסום מחטוא בלשוננו:

אב הרחמן. תן בנו כח ובריאות. וזכנו להתרחק מתאוות תענוגי והבלי העוה"ז. ונאכל לשובע נפשנו. וכן בכל צרכינו יהיו כל מעשינו לשם שמים ותזכנו להיות שמחים בעסק תורתך ומצותיך. ולהיות בטחוננו בך תדיר. ולהיות לנו לב שמח לעבודתך:

אנא מלך רחום וחנון. הנשמה לך והגוף פעלך. חוסה על עמלך. ובכן יהמו רחמיך עלינו. ותזכנו להשלים תקון נר"ן בגלגול זה. ולא נאבד ח"ו. ותשפיע שפע קדוש על נר"ן. להתמיד בעבודתך ולעשות רצוננו כרצונך כל ימי חיינו. אנחנו וזרענו וזרע זרענו. ותזכנו לעסוק בתורתך הקדושה לשמה ולכוין לאמתה של תורה. ותצילנו מכל טעות בהלכה ובהוראה: ואל תצל מפינו דבר אמת לעולם. ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו. כלנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה ומקיימי מצותיך. ולא ימצא בנו ולא בזרענו ולא בזרע זרענו. שום פגם ושום פסול. ולא יתחלל שמך על ידינו ח"ו:

ראה כי עמך הגוי הגדול הזה. זרע אהוביך. אברהם יצחק וישראל עבדיך. בניך בני בחוניך. ובגלותם ודלותם ושפלותם. לחצם ודוחקם זה כמה מאות שנים. קוראים בשמך. ומאמינים בך ובתורתך. וכמה אלפים ורבבות. מסרו עצמן להריגה ולשריפה על קדושת שמך. נא גבור. דורשי יחודך. כבבת שמרם. ותתמלא רחמים על כל אחינו בית ישראל הנפוצים בארבע כנפות הארץ. ובפרט על יושבי ארץ ישראל ועל יושבי העיר הזו. ועל כל הקהל הקודש הזה. ותרחם עלינו ועליהם. ותצילנו ותצילם. מרעה ומרעב ומשבי ובזה. ומכל חטא. ותשלח רפואה שלימה לכל חולי עמך ישראל. אל נא רפא נא להם. ותקיים בכל אחד מהם מקרא שכתוב. ה' יסעדנו על ער"ש דוי כל משכבו הפכת בחליו. והבריאים מעמך. תתמיד בריאותם שלא יחלו ח"ו. ותצילנו ולכל ישראל. מכל נזק ומכל צר ומסטין ומקטרג. ומרוב רעה. ומדקדוקי עניות. ומכל מיני פורעניות המתרגשות בעולם. ותפקוד בזרע של קיימא זרע קדש. לכל חשוכי בנים. והיושבות על המשבר תוציא אותן מאפילה לאורה. ויצא הולד בשעה טובה. ולא יארע שום צער ושום נזק. לא ליולדת ולא לילדיהן. ואל ימשול אסכרה ושדין ורוחין ולילין. לכל ילדי עמך בית ישראל. ותגדלם לתורתך ולמצותיך. בחיי אביהם ואמם: ובני ישראל עמך יורדי הים. פצם והצילם ממים רבים, מיד בני נכר. הצילם מטיט ואל יטבעו. ינצלו משונאים וממעמקי מים. ובני ישראל ההולכים ביבשה. הדריכם בדרך ישרה ללכת אל עיר מושב: ותצילם מכף כל אויב ואורב בדרך. וכל האסורים בכלא מעמך ישראל. התר מאסריהם ותוציאם לרוחה. ותשוב ליראתך. כל האנוסים ביד גאים. ותחון זכות אבות. להוציא לאור משפטינו. כתבנו בספר חיים למענך אלהים חיים. והאר פניך על מקדשך השמם למען אדני. אלהינו ואלהי אבותינו. מלך רחמן. רחם עלינו. טוב ומטיב. הדרש לנו. שובה אלינו בהמון רחמיך. בגלל אבות שעשו רצונך. בנה ביתך כבתחלה. וכונן בית מקדשך על מכונו. והראנו בבנינו. ושמחנו בתקונו. והשב שכינתך לתוכו. והשב כהנים לעבודתם. ולוים לדוכנם לשירם ולזמרם. והשב ישראל לנויהם. ומלאה הארץ דעה את ה' ליראה ולאהבה את שמך הגדול הגבור והנורא. אכי"ר. כל כלי יוצר עליך לא יצליח. וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי. זאת נחלת עבדי ה' וצדקתם מאתי (ר"ת מצות אהבת תורה יראת) נאם ה'. לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי. כי מלאה הארץ דעה את ה'. כמים לים מכסים:

יהי רצון מלפניך. שע"י הארת תיקונים עתיקא קדישא דעתיקין בזעיר שבאריך. יכבשו רחמיך את כעסך. ויגלו רחמיך על מדותיך. ותתנהג עמנו במדת הרחמים. ותתן לנו חיים ארוכים וטובים בעסקי תורתך ולקיים מצותיך ולעשות רצונך. אמן כן יהי רצון:

(טו) כשחוזר מהשליך לביהכ"נ ולא הגיע עוד זמן תפלת ערבית. לא ישב בטל. לא בחברת ריעים לשוח יחד. וכ"ש שלא יקח מקטרתו בידו (בב' סימנים. אם לא שיש צורך גדול לרפואה) אלא לומד או אומר תהלים: (יז) לא יבעיר אש ולא ידליק נר ולא יערוך השלחן בעוד כלילה. רק להביא נרות מביתו לביהכ"נ. ולהדליק נר בביהכ"נ ולהני' בביתו סמוך לתחילת שבסב מיד. מותר. ואין להקן הפתילות והשמן ולהעמיד גרות לצורך הלילה. ואין להעמיד הס"ת על קריאתו: (יח) לא ידליק נרות ופתילות שכתבו כיום א'. רק כשהדליקם בעיו"ט עד שהדליק ראש הפתילה והכה אותם. והבלה עמם כן. מדליק מהד הב' שעדיין לא הודלק: (יט) למודים שבאלו מיום א' מכבו. לא יכבל נכס ביו"ט ב'. אם לא שירכנס עליהם עלים אחרים לבטלם ברוב. ובלבד שלא יגע בכס. אבל יכול לכסות נכס אחר הביטול. ובכאן לו נמס לבטל ליו"ט. מותר]: (כ) כבר הכל ממנחי ה' השמר שמספק שים לאכול סעודה ג' גם כי"ט. לכן גם י"ט מקדים מסעודה. לא יגרע כלם. וכ"ש אין יעשם:

נפקחו ז' העינים על האבן השנית כתולדותם ותורותם. רק בקצת פרטים נבדלו זה מזה בהלכתם. וכן הם על האבן האחת היתה לראש פנה. והנני יסד בציון הלז אבן בוחן פנת יקרת. מה בין הקודמת וזאת האחרת:

(כא) מאחרין תפלת ערבית עד שידע שבוה ודאי לילה. וכ"ש כשחל בשבת (ואם מקדישה : מ"מ לא יש ניכר עד שיראו ג' כוכבים קטנים רצופים

לנופים. וביום השמוע, ימתין עד שילך הספק מלבו) ומתפללין כדלהלן. וכשחל כמו"ש. אומר בתפלה והודיעם (והשמט יתפלל בבית תפלה ביחיד (במקום מיוחד. ולא בין הצבור) ואומר והודיעם מגדליק בנ"ום) לדוד מזמור. ומקדש (ונוסח לכבין יין נקידוש תיכף אחר ברכו. אפי' כשחל יום אחד בשבת ולא כשבלל וגם לא אמר שמבדיל ופוקדים זה לזה לשלום. וא"א לשנה טובה כו')]: (ב) ב' י"ט של ר"ה. כיומא אריכתא הם לכתחיר. לפיכך ביצה שנולדה בראשון. וכן מה שנצוד או נתלש בו. אסור בשני: (ג) אבל לא נהגו. בשום אל ר"ה ביום ה' ו'. אסור לבשל מיום ראשון לשבת. כמ"ש בשער שלישון: (ד) ולכן מברכין גם שהחיינו בקדוש ליל ב' כמו בשאר י"ט. אלא שמהדרין אחר פרי או בגד חדש לסמוך עליו ברכה זמן. ואם אינו מולא. מ"מ מברך: [(ה) כשבא לביתו. לא ישהה קידוש עד שידע שהכל מתוקן לסעודה (וכן לא ילמוד או יעיין בספרים שמדבריו מקדושת היום. וכשלריך לקדש מיד. ישתה אחר קידוש עוד רביעית יין או יאכל מה' מינים) ולא יפסיק בין קידוש לסעודה בשיחה או בטלות עמו: (ו) כשחל כמו"ש. א"ת פזומים והליבו. ומקדש יקנה"ז מיושב (גם על הכוס. והש"ץ יכוין שלא לצאת בקידוש בבה"כ רק שברכה מאורי האש. ומדלגה נביו. ובני ביתו מברכים לעצמם ברכה זו: (ז) יניח פרי חדש בעת הקידוש. ויכוין לצאת בשהחיינו על אכילת הפרי ג"כ (ואם אין לו פרי, מ"מ אומר שהחיינו) ומיד אחר שהחיים הקידוש. יברך על הפרי ברכתו ואוכלו מיד. וכ"ה מנהג ביתו משל ג"כ שהפרי ומברך ברכתו ושהחיינו ויקח פרי שנגמר בישולו וטוב למאכל. ולא יקח ענבים במקום שאין מצוים ומביאים אותם ממ"א ועל הרוב הם בוסר והמוצים) ואם אוכל הוא. מברך לאחריו קודם בה"ז. ולא יאכל פרי שלם פתוח מבפים. וכשאוכל ענבים שלימים עם הגרעינין ואין לו מים בויס. ימתכם או יקח הגרעין מבהם קודם ברכה: (ח) אם יש לו יין ישן וחדש. מקדש על הישן. וכשהם יעמוד על השלחן ויותן עיניו בו בעת ברכת שהחיינו. ואחר שגומר מקידוש. ישפוך מהחדש ג"כ בלי ברכה כלל. ואם כבר אכל ענבים. לא יברך שהחיינו על יין חדש. וכן להיפך. ויקח פרי אחר. (ט) נוטל ידיו ובוצע. ומטבל פרוסת המוציא בדבש ואומר יה"ר כבליל א'. וכל ענייני הסעודה כדלהלן]: (י) ליל ב' (בוא דיבא רביא) ואחי מוסף בה"ס: (יא) בשחר מתפללין כמו בראשון [וכשחל בש"ק. ימהר קום. וכשחל ביום ראשון. יאמר הפיוטים שאינם אתמול. ואפי' טעה

ואמרם אתמול. ואומר א"מ אפי' בש"ק (וכשמקם א"א בש"ק)] וקורין בס' וירא מן והאלהים נסה כהן עד (כשלישים) ואני יהודי) ישראל (ירלה) רביעי (שבע) חמישי (מעכב) ומפטיר קורא כמו אתמול. ומפטירין בירמיה. כה אמר ה' מצא חן. עד רחם ארחמנו. וכן תוקעין ביום כאתמול: (יב) ואם חל יום ראשון בשבת: אומר שהחיינו על השופר ביום שני: (יג) ובק"ק אשכנזים. אומרים אותו לעולם. ושוב ללבוש בגד חדש [ואין מזכירין נשמות. תפלת מוסף כדאתמול. והש"ץ בקו"ר א"א מסוד חכמים כו']: (יד) ג'ור היום בתפלה. אם אומרים מזמור מ"ז (כ"ה במסכת סופרים) וקדיש אחריו: (טו) [כשחל בש"ק. ונתאחר במוסף עד שעה י"ד. בולע גמים ומקדש וכשרונה. מתפלל מנחה קודם) ואוכל מה' מינים. ולא סעודה קבוע. ואלה הלב יכול לאכול. אך ימעט: (טז) כשמתפלל מנחה כדאתמול. ובמוצאי ר"ה כשחל בחול. מתפלל ערבית כבמוצאי י"ט ומבדיל. וא"א הנה אל ישועתי. רק הש"ץ והמבדיל. ואין מברך על בשמים ואש. וכשחל בשבת. א"א לו גרמה. רק אומר לדוד הבו. לכה דודי בראשון. בואי בשלום (ואומר גם שמח ובצהלה) מזמור שיר ליום השבת. מג"א. המלך הקדוש. ואח"כ ב"מ. והנוהג לומר מזמור ה' רועי. אומרו גם עתה]: (יז) כשמתענה ביום ב'. א"צ לחישב תענית לתעניתו. כי אם גדלה עונה לו. י"א שגדלים ספרא בו. ומיהו תענית מפני כי"ט: (יח) גם בא"י עושין ב' י"ט של ר"ה. כי גם בירושלים בזמן הבית עשו ב' ימים: (יט) ואף בימי עזרא עשו אותו ב' ימים. כמש בספרו (נחמי' ח') לא לבוכות מפני שבימיו עליו הגול מעובר. עמ"ש בס"ד בהדוש שם): (כ) ביום זה שלא מה טוה פעם ב'. ולא יוסף שוב אליו עוד. והרי זה כעין בריאת עולם שהיה בר"ה. שכן אמר שמשל כאלו עולם חדש. וש"מ עיקר בריאת עולם היה ביום ב'. ושכן בחכמה. מאי תיבה. ומאי יונה. ותשמח כדברי אלהים חיים שגיל ברנה: [(כא) קבל שאלתו לעיר אחרת לבית שופר. וכוצא בסוף יום שני דר"ה בע"ש אחר תפלת ערבית ועוד היום גדול (אבל בין השמשות אין לתקוע כלל) אם אין שם שלא קיבל שבת עוד ובקי לתקוע. יתקע מי שקיבל (רק תמר"ש הר"ש הר"ם) בלי ברכה. ואם יש מי שלא קיבל שבת עוד. יתקע בברכה. אפי' השומעים כבר קבלו שבת]:

נגמר שער הפנה. ונפתח שער המטרה. לעשי"ת על משמרת הטהרה. ומטרה לחץ שנון לפלח כליות השוגג ולנקוב לו המורה. לשער הזה ששה מעגלים:

מעגל א. לעשי"ת בכלל

(א) בכל עשרה הימים אומר המלך הקדוש. ובכל ימי השנה שבין ר"ה ליה"כ. המלך המשפט: (ב) אם טעה או מסופק בהמלך הקדוש. שכבר משמשו בענין זה (...) ואם הוא בהמלך המשפט. אם עבר קודם שעקר רגליו. חוזר לברכה השיבה. ואם לא עבר עד שעקר. והשליח שמתחיל (עי' משפט א' דשער השרט) חוזר לראש: (ד) ואפי' אמר מלך אוהב צדקה ומשפט: (ה) וכל עשי"ת אומרים זכרנו. ומי כמוך. וכתוב. ובספר. בכל ג' התפלות: (ו) וא"מ שחרית ומנחה. מלבד ע"ש ועיו"כ. שא"א אותו: (ז) במוצאי י"ט ר"ה בלילה. מבדילין בתפלה ועל הכוס. כמו במוצאי י"ט: (ח) סוף עשה גדולים. ס"ל. ודין בין י"ט שמות לכל דבר. ועיין בסוף ב' דשער הטהרים: (ט) בוא

י"ש מגילת תענית. בגילת אדרכא מן מסרית. וכמן שלש ב"כ. יבקר לו לנחון ולמועד טוב: (י) כביום הזה מתחילין ז' ימים שמפרישין כ"ג מביתו ללשכת פלהדרין: (יא) ומסקין לו כהן אחר תחתיו): (יב) ומזין עליו כשלשי לספירה. וכו' מסוא עי"כ. כשאר אינה דוחה שבת: (יג) כל שבעת הימים מרגילין אותו בעבודה. זורק הדם ומטיב הנרות. ומקטיר שאיברים על המזבח. כדי שיהא מהיר ורגיל בעבודת יוה"כ: (יד) ומוסרין לו זקנים מזקני ב"ד. וקורין לפניו ומלמדין אותו עבודת היום והדורש. ואומרים לו. אישי כ"ג. קרא אתה בפיך: (טו) כל ז' הימים לא היו מונעין ממנו מאכל ומשתה (חוץ מעיו"כ. כמ"ש שם) כדי שיתחזק כחו. לעבודת יום הזה שמתאמץ בו: (טז) פדות בן גבר רומי. שכתב ממה שראה ביום הרוצה. מסתפק כ"ג וכבוד כעשה לו. וז"ל:

העבודה סגי, סיס בילה כהן גדול למקדש. ולא אמרו לי עבודתו, אבל אמרו לי עלייתו. ולאתו מן הקדש. וקלס ממנו רלימי בעיני. ומסכתי במלד מאד. שאמרתי במה סהים. ברוך שחלק מכבודו ליראיו. שבשבעה ימים קודם היום ההוא יום מיוחד שקורין כפור. והוא הלדיר להם מכל הימים. היו מכינים בבית הכהן הגדול מושב והמלוה. לאב ב"ד ולנשיא ולכהן גדול. ולמן הסגנים ולמלך. ולעבד אלה. שבעים כסאות של כסף לסנהדרין סנהדרין. והזקן מן הסגנים היה קם על רגליו ואומר לפניו דברי כבושין ותוכחה. אומר לו. ראה לפני מי אתה נכנס. ודע שאם תאבד הכונה. מיד תפול ותמות. ותאבד כפרת ישראל. והנה עיני כל ישראל תלויות בך, ועתה הדרך שמא יש בך עון אפי' קל. כי יש עון שקול כנגד כמה מצות. ושקול זה הלא הוא ביד אל דעות. גם תחקור באחיך הכהנים ותטהר אותם. שים נגד עיניך. כי לפני מלך מלכי המלכים היושב על כסא דין ומפזר בעיניו כל רע. אתה בא. ואיך תבא והצבור עמך. ואומר להם שכבר תפשו. ועשה תשובה תמה שגורמת שיש ביום זה גם גם כל אחיו הכהנים קרבנם בטהרת המקדש. והשביעם במי שבחר שמו שם. שכל אחד יאמר מה שיודע בחבירו. או מה שיודע בעצמו. ונותן לכם לכל דבר ודבר התשובה הראויה. גם המלך אומר לו דברים טובים. ומכניסים

לגבהו

ובזה נגמרה בשלום מן הקודש. אחר זה היו מכריזין ואומרין. איך הכהן הגדול יצא והלך לבית שלו אחר המקדש׳ ואז יוצאים כל העם ללוותו. והולכין לפניו הכהנים. וכן רואים בעיני ראשונה הולכין לפניו כל מיני מזרע מלכי ישראל כי הקרבה הקרבה אל הכהן. הוא יותר מטוב. ואחריהם כל אותם שהם ממלכי בית דוד. והעם הכבוד וכן זה אמר: וכרוז לפניהם אומר. תנו כבוד למלכות בית דוד. ואחריהם היה בא בית לוי. והכרוז אומר. תנו כבוד לבית לוי. שלשים אלף והמה אלפים היו. וכל הגוים היו לובשים תכלת שמה נגדי מני מכלם. והכהנים מני לבן. ואחריהם ועברים אלף היו. ואחריהם המשוררים. ואחריהם המנגנים. ואחריהם תוקעי חצוצרות. ואחריהם השוערים. ואחריהם עושי הקטורת. ואחריהם עושי פרוכת ואחריהם השומרים. ואחריהם הממונים. ואחריהם כל אותם מעלת קתרקופילום. ואחריהם כל אנשי המלאכה ממלאכת הקודש. ואחריהם השבעים הסנהדרין. ואחריהם מאה. גזברי כסף בידם לפנות הדרך. ואחריהם הכהן גדול. ואחריו כל זקני הכהונה. שנים שנים. והרבה על פתח הי ראשי ישיבות עומדים. ואומרים איש כהן גדול הלך לשלום. השתדל ליזהר מיחוש לעסוק בתורה. והגיעם לפתח בר הבית. היו מתפללים שם על קיום מלכי בית דוד. ואחר זה על הכהנים ועל המקדש. והיה הקול כל כך חזק מרבוי העם באמנם אמן. עד שהעופות הפורחים היו נופלים לארץ. ואין הכהן הגדול משתחוה אל העם. והורה בבכיה ויראה. וב׳ סגני כהונה מוליכין אותו לביתו שלו. ושם עורך סעודה לאחיו הכהנים. את הכהונה. אבל בגלותו היה הסבה כלים: כי כל העם אשר בירושלים היו עוברים לפניו. ורובם בלבושים של שש לבנה זולתם. וכלם לובשים בגדי לבן. וכל החלונות מעוטרות ברקמה. ואלמות פרוס. והסדין לי הכהנים. מכוסים. לא היה הכהן גדול יכול להגיע לביתו קודם חצות הלילה. מפני רוחק העם המעבר ורבוי הגדול. שאע״פ שהיו כולם מתענים. לא היו הולכים לבתיהם. עד ראו אם יוכלו להגיע לנשק ידי הכהן הגדול. והיום שלאחריו היה עושה סעודה גדולה. ומזמן לאוהביו וקרוביו. ויום טוב היה עושה. לפי שיצא בשלום מן הקודש: אחר זה היה פונה לעורך. יעשה לוח מזהב ויכתוב בזה הלשון. אני פלוני הכהן גדול בן פלוני הכהן גדול. שמשתי בכהונה גדולה בבית הגדול והקדוש. לעבודת מי שהשכין שמו שם. והיה שנה כך וכך ליצירה. מי שזיכני בעבודה ז׳

הוא יזכה בני אחרי לעמוד לשרת לפני ה׳:

עד כאן הסדר הזה. והגעתנו פה. לידע מה שהעבודה בחסדים. להתאבק ולהתחנן לשוב לאלהים. ישוב ירחמנו קץ הפדות. ויחיב העבודות למקומה יגמר לנו גאולתנו. ותערב לה׳ כימי עולם מנחתנו: ונראה קרבנותינו. ונקדש יחודם יחודים. אמן סלה:

(יז) פי׳ זה מלך שפהלי והוא בן קל״ד: (יח) בו מעמים מיוחס: שמהם ר״ע והם בנים במסורים ומצרים לבנים עמו: (יט) פי׳ זה מלך עמלון והוא בן קי״ד: (כ) והוא מעמים סמוך מה סמוך. ועבר על אלופים שימושו בתרגם ובדבור וכדבר. מה ממנים סמוך: (כא) יש מכנין לומר סהמנן הוא יחדה פי׳ שמגמ״ך על עמ״י. כמו ער״ם (סרג): (כב) יש שאומר ר״ת הוא ספרית לומר. לזכר פי״ג שנה ויום ה׳ ואילך. ולגבקנס פי״ג שנה ויום אחד ואילך. וז״ל נקבלו במנחה. ויש לבקל יולדם כמנהג שנהג: (כג) כשיש מילה כמעמים זה. ועל אני כהן קב סמעמים פרסם. מהלל מנחה אחר זה שעות ומנחה ואוכל. אן סדר. וסמוך אין לבקל רק לעורך גדול. ולקוחאטיר ושאלי מעודים שאל ר״ם ה׳ ך שהמעמים. גם סלב והכהן ישלימו. ואמר׳ מעדים ביום. שמימות. וכן לגמל כרים אחר תפלת מנחה. ומפריון בם. סלב הכהן לא ישלימו. ויבאו ספדיון ביום והמעודה לקרואים בלילה (שם): (כד) הנגים אלה לעשות כשולחן בימים אלו. ואם לעולה אותם והכם פי׳ יש סמעמים (שם): (כה) פי׳ שקפה לו במעמים. ואם לעומס... פרנס אחר כסא לו קלוחם. יעשה קודם מיסכב לישן. ויעשה לא יתחן פו כסאר אחר ע״ס. וגם נוכל מותר ע״י שאלי על יש לפתאיר: ... אחר. ומוב שירתן בפתוח מרכיניים. וימוף עולרו שלא יוגם ... לגרון. וכן כדבר שאין טוב לגתיה כגון סומן. ותוור ופולם. ... ולמעום במעמים שאכל לידע אם מצוה או מתוכל ולתוור ולגלום. ... אחר מרכיפים (שם): (כו) כל סימים שבין ר״ס לי״כ. ... עומד כליתוב. וכ״צ מכרימין קלם יותר לסרטום פתמונים ... מספלין. וסמ״ך לומר שגם (והלגבור א״א רק במנהם) ... וחוסם סמוכם לשמם ישראל כפם לרס. וכהלומר ... ופכר פוך כדי דבור. סוגר ולומר כפוסם לעמו ... אלם בגור (שם): (כז) פ״ל שבכם לומר ... אחר שגמר גואל ישראל. ולפי׳ אחר שהרגמיל רפאנו ... לחתום בא״י רופא ה׳. סוגר ולומר עמנו. רפאנו. ... וגמר קודם בכך פנים. לומר ככדר עד שמע קולנו ... שמע ה׳. לרס ולתקה כי אתה שומע ה׳. ... ואם גמם גם שם והכר קודם שעקר רגליו. אומר

אמר סיום שים שלום (וקודם. לא יפסיק) עשם ה׳ כלי פתיחה. אמר עשה קודם רלה נא. לומר רלה נא. ולומר עשה שים בשקום (סב): (כח) פס״צ כתורה א״א עשם. רק כמים י׳ ממשמשים (וכן סכתם. יש י׳) וכמפש פעס. ושם אין מסמכין מפני חולי. לא לא ישלימו מפני כרים מילה. א״א עשה. ואם לא היו י׳ עשה לאמרים רפאנו ובלו אח״ל. אומרים בשומע תפלה. וכשבא אחר שים אומרה אחר שים שלום כלי הפיוט. כמ״ש לעיל בשבת (שם): (כט) כשגמר ש״צ תפלתו (אומרים וידוי. א״ע (ולומר חוס עליו ה׳) כתמון וכו׳. ועול רחום) א״ק (וכו׳. אא״ח) ולפי׳ נכים אלה אא״ל וכול רחום וחנון, לא כשים מילה כבסכ״צ שא״ל ויוד פתחון וכוא רחום. מ״ם לומרים א״ע מקול רם ולחריו א״ק (שם׳: (ל) מגילה ס״ם (ויש מנהגין לומר י״ג מדות ויס״ד כמו כר״ס. וכן כג׳ וס׳ שבתבי״ם. ובהכם שוכם א״א רק כרין שמים ככל שבת) וקורא לג׳ ויעל כבואר פ״ג. ובתנאל בכ׳ וכ׳. דוחם פ׳ ומהגים. שכמבעיע לבוב ממרק ה׳. ולי״צ מדום. ולוסלחת. כבסן סקורא משולם. ובקול לומרים בקו״ל עד לשכן. ושר וקם. ושר ומחלמם. ולומר שמעיו. קורא כדרם. ומשולם מלתם (שם): (לא) אין קורין פ״ם (ולמבגם ובליגה אין לסקופ) רק מי שדרש לכשמחם ולהפליט. ובכתאל כב׳ וכ׳. אין לסקופ. כבוחה כמנהג. ואם הכהן אין ממשמש. לא מפסכ״ע ויקרא ישראל. ובים שוא כן. לא יבא, ובבשותה שיקראהו. יאמר לשון שלא יקראהו (שם): (לב) אם סמת שימשמש וקראוהו וידוע שלא ישמעם. כבתאל כב׳ וכ׳ ישלם. ואם לאו. יאמר שלא ישמעם ויקראו אחר. ובהודיע משמם שאינו יכול לשמשמם ויעלה מעוכב. ושם לומר ברכים שלא ישמעם. ישלם. ולא משמשם (שם): (לג) סידוע שלא ישמעם. לא יסיה ש״צ סיום כרים אחר. ובכפולת פ״צ. אומר שם כמ״ש כיחיד. ולומר ביום עם סמעמים שם (שם): (לד) כבתאל כב׳ וכ׳. אומר כש״צ בתלוש סס״ם. יש״ך שלפני אבינו ה׳ ומכוונים שמות בכל שבת. ובכתאל כב׳ לא ד׳ א״א זה. רק בשים שלוס מכיר בשמנו. ומבחיר סס״ם. ולומר אמרי. ושלו גלין: לומר (שם): (לה) ממחולין לומר סכלים לפני העמוד. שכ״צ עד פיו״צ (תוך שכנם. שהם ה׳ ימים) מכל יום סדר א׳ או ג׳ קאפיטיל (ואם שלא לומר יום א׳. ישלים סס״צ ביום שלאחריו) כדי לגמרו. קודם פיו״כ (שם): (לו) לפי׳ בגל מ״ע. הכן שבימים לא ישמעם. רק דרך לרעי והורתו קבע. וכ״ס במעמים זה. שלא יעשה ממבכ״צ

שמע"ל רק לבכרה ולרך גדול. ויתן לדקה. ויש מהמרין גם שבים
לאכל ביום זה ונותן לעניים (שם): (לו) מי שצריך לאכול ע"פ רופא
מומחה. יברך תחלה וסוף. ולא יתענן. רק לקיום נפשו. ונלמעה.
תכון לפדות בממון. שעשיר לפי עשרו. אבל הבריא שמתענים שלא
לו. לא יפדה אפי' בממון הרבה. וכן בעל ברית לא יתענן וישתדל
(שם): (לח) שכח ואכל אפי' כזית ויותר. יפסיק מיד כשנזכר.
אפי' לעמו יפלוט. וישלים היום בתענית. וא"צ לשלם יום אחר
בע"ג. רק כשרוצה להתענות לכפרה. וגדול א' אם לגמי שבכת ואכל
פע"ג. שיתענה בע"ב. ובקשה לו יפדה בממון. השעיר לפי עשרו
(שם): (לט) שכח ואכל כזית הם יברך בהמ"ז. וכשיש עוד עניים
יאכלו בביתו. אין מזמנין. ואם אכל במזיד באיסור כזית ולא כדי
שביעה. לא יברך. וכדי שביעה. מברך (שם): (מ) יקדימו תפלת
מנחה קצת יותר משאר ימים. ואומרים פ' הכיור והתמיד וקטורת.
אשרי. ח"ק. והנוהגים לומר בעשי"ת י"ג מדות ורבש"ע. אומרים
עתה. ומוציא ס"ת וקורא לשלשה ויחל כבתענית. ובגמר הג'.
מכניסין הס"ת. והג' מברך ברכת ההפטרה לנביא ומפטיר דרשו.
ומברך לאחריה עד מגן דוד. יהללו. סוה. לדוד מזמור. ומחזיר
הס"ת לארון. ובנוחה. ח"ק. ומתפללים תפלת מנחה בלחש. וכל
אחד אומר עננו בשו"ת קודם כי אתה שומע. וחותם כי אתה ה'
ולא בעונה ואחר אלהי נצור קודם עקירת רגליו. אומר רבון (שבת.
אומרו בערבית) והמתענה עשי"ת. א"צ לקבל התענית דמחר.
וכשרוצה להתענות רק מחר. יקבל. והמנהיג לשמע קולם. יברכהו
שרוצה להתענות מחר. וקודם אלהי נצר אומר. הריני בתענית מחר.
יום"כ שחלה תפלתי ביום שהתענית מקובלת (שם): (מא) שכח עננו.
אפי' נזכר מיד כשסיים ברכת שו"ת קודם רצה. לא יאמרנו עד אחר
תפלתו קודם עקירת רגליו וגלי התיבות. ואח"כ אומר רבון ה'.
יהיו לרצון ה'. ואם כבר עקר. יצא. וטוב שיחזור לחזרת הש"ץ מלה
תפלה. ולא יאמרנו בערבית (שם): (מב) הש"ץ חוזר התפלה. ואומר
עננו בין גואל לרופא כבשחר (ואם שכח. עי' לעיל סעי' כו) וא"א
ברכת כ'. שים שלום. ואומרים (והאומר וידוי. אומרה ואח"כ)
א"מ. תחנון. ואם מאחרין בתפלה ואחר א"מ יהיה לילה. יאמרו
תחנון קודם. והבא שעשה כן. או שנמשיום התפלה מעבר לילה.
יאמרו תחנון בלי נפילת אפים. והשכוח רק בין השמשות. יאמרו
בנפילת אפים. והאפשר לאומרו קודם נבש"ע כשיאמרו א"מ אח"כ.
יעשו כן (שם): (מג) בתפלת מנחה. ידקדקו יותר שיהיה הש"ץ
שמתענה. וכשקראו לתורה מי שלא התענה. לא יעלה אפי' כשאל בג'
וס' (שם): (מד) אחר תחנון. אומר הש"ץ ק"ש. עלינו. ק"י.
לדוד. ומתפללין מעריב. ואפי' במקום שנוהגין להפסיק מעריב
קודם צה"כ. מ"מ כשעמד סיום גדול שאפי' אחר מעריב לא יהיה
צה"כ והשלמת התענית. יתפסו קצת. כדי שמעריב ביציאה מהכוכבי'
יהיה לה"כ. ולא יאחרו יותר. וא"צ עננו בערבית ולא רבון (שם):
(מה) כשמתענה ב' דר"ה ואין נ"צ וזמנו: לא יאכל עד שיבדיל על
הכוס: ואומר נפה"ג והמבדיל. ואם יכול לשמוע מאחר ר"ה
הבדלה מאחר שמכוין לבוציאו. ויטעם לאחם. ימשה כן (שם):(מו) גם
בשאר ימים שבין ר"ה ליו"כ. משכימין ואומרים סליחות (ואומרים
וידוי ג"פ. ובעיו"כ רק פ"א. והבהכנים קודם אור היום. יטול
ידיו ג"פ כשיאיר היום בלי ברכה) ואומרים א"מ בוקר וערב במנחה
אפי' בהיום מילה שא"א תחנון. ובמנחה ע"פ וכ"פ בגבם. א"מ
(שם): (מז) אין להשביע בב"ד. אחר יו"כ. ומ"מ מצוה לעשות בין
אדם לרעהו וכ"ש להציל עשוק בכל מיני טוב. ומי שאינו בעיר ומתנגד
לדין. אין קובעין לו זמן לבוא לדין. מתחלת עשרי עד אחר סוכות.
ואין לקבל בבהכ"נ בימים נוראים. אפי' על ידי כתבים שבאים לממון.
רק קובעין להם זמן לבוא אחר הרגל. והשבאה לב"ד שאם לא
יבוא. או יהיה רמאות בדבר ולא יבוא מסחבא אחר הרגל. או דנין
מיד. ויש מקומות שנהגו. שאם התחילו בדין קודם תשרי. קובעין
זמן אפי' קודם הרגל (שם): (מח) כשמתאנה בעיר. מחויב לדונו
מיד. וכן כשהבע"ד רוצים לבוא מעיר לעיר. אך בע"ש ועיו"ש לא
ישם בקבע לדון. רק בדיך אלעי בדיני ממונות (שם): (מט) הרבה
נוהגים להתענות עשי"ת. ד' ימים בימי סליחות שקודם ר"ה. והשם
ימים שאחר ר"ה עד אחר יו"כ. חוץ משבת ועיו"כ. ומי שקשה לו
להתענות גם לפני ר"ה. בדיעבד עולה לו גם ב' ימי ר"ה. שתפלי
שריכה התשלה נתנו לתענית עשי"ת שאין משלימין. ואכילת עיו"כ
שותב כמתענה ס' ו'. וסרגיל להתענות עשי"ת ועתה אינו רוצה.
צריך התרה. אבל בסעודת מילה יכול לאכול בלי התרה. אפי' קיבל
בתענית (שם): (נ) אפי' במקום שאין מהמירין בפת נכרי.

ויש גם מי שאין חסר בו. מ"מ בעשי"ת יזהר לאכול בביתו לא ליקח
מאופה ישראל. וכשאין אופה ישראל וא"א לו לאפות בביתו. מותר
ספול שהנכרי יאפה בו ספה שיקנה ממנו ע"י שישליך בו קיסם בשעת
הבערה או יעשר כלום ממנו. והשולך בדרך ואין לו פת ישראל ויותר
שלא ימצאם רק ד' מילין לפניו או לאחריו. אוכל פת נכרי (תרג):
(נא) בתקונה מנכרי עיסה מגולגלת. לא יפרים חלה. רק כשקנה
ממנו קמח (שם): (נב) יש שמחמיר עליו לאכול חולין בטהרה בימים
אלו. ויזהר לאכל דגן שלא נפל עליו מים. וילוש בקמח במי פירות.
ויפות ויפתה מעבר או מפין ולא יגע בבהמים. ולא ישנה כן רק מי
שכל מעשיו בקדושה ובטהרה ופרישות יתירה. ואם לאו. מי יוסף
(שם): (נג) בימים אלו. יחפש במעשיו הרעים. וישוב לה' בתשובה.
ועל ספק עבירה יותר מעבירה ודאית וילמוד ספרי תשובה ערבים יום זה
שיהא כמשנה לב"ם. וספרי מוסר כאהרונים. ויזכר כ"א למעשו גם
שלא חסן. ומבעים שיתפעל ממנו להתעורר בתשובה. אך לא יקרא
בזה כל לימודו. כי בשותל לא יתפעל. רק מעט בכל יום. כי
שירגיש שכא אל קרבו לקרבו לעבודת ה' ולשבים אליו. ויזק לצאת
ידי עבודת יו"כ ודימו (ומי שיכה לשכיר פנים בכלם. וכ"ש
כשלומד מתלמידים הגונים שיעורים קבועים. לא יפסק) ולשבת בי
בתפלות ופיוטים וסליחות. וכ"ש כשהוא ש"צ בימים אלו. ואם
בכוד ה'. ילמוד בספר בספר. והמכודדים משתגל מאוד לבוא.
וכלומד קבלה בפרהסיא. ברוק שלא יוכה לאורה (שם): (נד) במקום
שמצוי מוכרי אתרוגים. מצוה אבי מצוה לקנות אתרוגים ישים
ולולבין והדסים. כ"א כפי עשרו. והנה מתחבבת מצוה יקרה
כמלמרף למצוה. מבריח אותו לבוא להתחמם מדוה גו"ל. ה
כשידע בזור שלאחר יו"כ ישיג מינים אלו יותר יפים. לא יקנה אם
(שם): (נה) מורים ומלמדים. לא יכפלו מימים אלו סדר לימודם.
כלאחר בשו"ם רבים חסם ערפים מלפסוק או על ערכי התלמידים.
וקורקין לו בין השמים. ומשליחות עד אחר חג. אינו מביא וקונה
בדרכו. ותפנה לבו לתפלה. לראות להרחיב גבולו בתלמידים לעשות.
וקונה אוהבים בשוחד ליעך לבעלי בתים לשכחו כי שיתם יראים לו.
ויודע דרך ליסודם שירוא בו ס' ברכם. ובא בברכה כדים. וגאל
עוס מצוה. שאם נחיי כגוף עושה כן. לגלאתם שמים מלמו"ל.
שלא יחליף הזמנים לעמל גרוה. ואיך בהלו פנים ישמון שם לגבי
ה'. כלא יפקוד עליו עון בנים שהוליא זמנם לבטלה. ויום לפגי יבוא
לו. ומי שבנה יראת ה' בלבו. יוסיף אומן בימים אלו. ללמוד עם
התלמידים גדולים וקטנים בפקידה רבה. והמורים שבם כמו כן
עשי"ת ולזה אינו יכול ללמוד כראוי. אפי' סורגל להתענות עשי"ת.
יתיר בכדר ע"י ג' ואוכל ושותה כדי צרכו שלא לגמע בלמוד. ואם
סתגרים בני דעה להבין מוסר השכל. ילמוד עמם בכל יום מעט
בספר מוסר לעורר לבם ביראת ה'. ויסביר לבם כי ה' בוחן מחשבות
ולמיר. וכי קרוב היום שבו יפקדו לחיים טובים ולהפך ח"ו. וים
עם לתשובה שיזכו בדין עם אביהם ואמם לחיים טובים ושלום. ואם
דבריו יעשו רושם בלבם ויתפללו בכוונה. יגדל כח תפלתם בכלל אשר
בו חטא. ליתן טח לתפלת ספור שהתפלה נקבלת יפרה. ותתגב לו
לצדקה (שם)]:

סעגל ב. לשבת שובה (שנה ה. ה' תשרי)

(א) נקרא כך. ע"ש ההפטרה. מרבים לומר שמלך שקודם גם
בתענית שבת: (ב) שחרית (שם וז קורין וילך) מפטירין שובה:
שובה ישראל. ומדלגין ליואל. ואומרים תקעו שופר. עד סוף
ההפטרה. כדי להשלים כ"א פסוקים. כהשוב שבקבל אומר הוהג.
ואין מניחין לנער להפטיר בה. אם לא במנין שכולן נערים: (ג) אי
מנהג ק"ק אשכנזים. אין מזכירין נשמות בשחר. וא"א צ"ץ במנחה.
ואין מנהגים כך. אבל א"מ א"א אמרו במנחה דע"ש. ט"ע:
(ד) וא"א פרקים. ולא ברכי נפשי. מנחה דשבת א. נה שבת
חייב מו להזכיר המון עם בתשובה ולהכשיר מעשיהם. ולהודיעם
במדרה רבה. בטעם שהחטם יושב והוכם והצבור שומעים לקולו.
הקב"ה מכפר לכם כל עונותיכם. ותכשיו בשו"ה. כלומר שלא יוסיף
חרס לעכב הכפרה. ע"י שמוסן תוכה ומולה. וקול המולה: כמה
פיו במערת פריצים. ונפירי"ם ירקדו שם. נעיר אל רעהו יקרא.
רה"ק צוחת. כי תבואו לראות פני וגו' ומבח קרום מקרא לא אוכל
און ועצרה. אהב עד מתי תבשה בעורים קול וכאין עירים מבגם
כמטרים באסילה כאורה. אוי לנו מיום הדין ומיום התוכחה על
מכבה כלימה פנים כמולי קדרה. והרבה יש לנעוק ולצעוק מרב.
עמק

ובין אומר סליחות (עמ"י סי' פ"א) והדרשנים והמספידים. אוי לי אם אומר עוניהם ומגבאיהם. אוי לי אם לא אומר. כי היא במעמוסי כלה מספרם. אך מה לי להאריך בידוע ומגלה לכל מי שיש לו מוח בקדקדו ע"כ אספיק זאת בהערה. וה' ממרום יביט ויחוס עלינו אמן: (ה) [בשבת שבין ר"ה ליו"כ. אסור להתענות ואפי' כשחל בו את מחר. וסדר תפלתו כשאר שבת. רק מוסיף זכרנו. מי כמוך. ובספר. לדוד. ואומר המלך הקדוש באתה קדוש ובמג"א ועושה השלום. במקום שנהגו כן בימים אלו) וקורין וילך או האזינו: כשחל ר"ה בב' או בג'. קורין נצבים קודם ר"ה. ובשבת זו וילך. האזינו בשבת שבין יו"כ לסוכות. וכשחל בה' או בשבת. קורין נצבים וילך קודם ר"ה. ובשבת זו האזינו. ובשקורין וילך. יכול לגרוס במקום שנהגו. כדי להוסיף על ז' קרואים. במקום שנהגו להוסיף. במקרין האזינו. מחלקים הפיוטים כבמקדם. ושי' סי"ו לך. אמת. זכור. ירכיבהו. וירא. לולי כעס. כי ידין (למנהג מדינות אלו. ויש מנהגין. לו חכמו. כי אשא) והוא קורא מסוף השירה עד סוף הפרשה. ובמקום שנהגו להוסיף. יוסיף מויבא משה ואלאה ולא קודם. אפי' יש חיובים (זכב' וה' וממחה שבת. אין חשש לחלק כן ונכון מסיים גדול לאלהינו. עד ויכונך: ישראל אל נכר. למנהג מדינות אלו ויש נוהגין לחלק גם לא כז"י) ומפטירין תמיד שובה ישראל (ולא מקרא שבת שובה) ומדלגין ליואל. וקורין אקנו שו"ג עד תמי לעולם. ויש שמוסיפין במיכה. מי אל כמוך. ויקרא לספטורה זו פסוק שבקבל (ולא נער רק במנין שבלה סגרים) ולה"כ אומרים יקום פורקן. מי שברך. מ"ע (ובהלכה אין מ"ע) אב הרחמים. וגומרין סמוכה כשאר שבת (סרב): (ו) המנהג שרב ספיר דורש בשבת זו לעם. וידרוש בדברי מוסר. המעורר לתשובה. ובעניני יו"כ: ובעניני דינם שונות. ויסכור פנים בדברים ערבים ובלשון נקי וקל. וידרוש במאמר קפ"ם. ובקהלה גדולה שיש בתי כנסיות ומדרשות הרבה. ובעורת גדול לאכפי הכנסת הגדולה שדורש שם לבמקומן עד שיאספו כולם לשמוע. וגם יש במתאחרים בתפלתם. ידרוש במנחה אחר ואחרי תפלה: ויקדימו להתפלל מנחה משאר שבת. כדי שאחר הדרשה יהיה פנאי לקרות ולגמור התפלה ולילך לביתו לקיים סעודה ג'. כי אין לסמוך לקיימה בד"ם. ולזה לא יאריך הדורש [illegible] סמוך לבין השמשות. ומי שביתו רחוק ויודע שלא יגיע קודם בה"ש. יחלוק הסעודה שחרית לב' (שם): (ז) אחר הדרשה אומרים קדיש דרבנן. והשמש אבל. יאמר מי שאין לו אב ואם. ומוליא ס"ת וקורא לג' כלוים או ברכה. אבל עולה לתורה אפי' בתורת במנחה. ומי שביתו רחוק ורוצה להתפלל ביחיד כדי להגיע לקיים סעודה ג'. לא יתפלל בסוף הדרשה. וכ"ש בעת הקריאה. רק ילך לביתו ויתפלל. או יתפלל מנחה. ויסעוד אצל שכן קרוב. והשמש לו. יוצא בד"ם (שם): (ח) אומרים צ"ץ (ובהלכה א"א) אפי' כשחל ער"כ. וא"א פרק אבות נפשי. ובמעריב א"ש ויהי נועם ואתה קדוש. רק כשיו"כ אחר. ולא יקדים להבדלה עד מוצאי יו"כ (וי"א קודם יו"כ.) אפי' שחל ערב ז' ממוצ"ש. והתחתם לאמר אותם שלא יוכל לקדש או. יקדש קודם יו"כ. ועורך שלחנו לנוח המלכה. ואוכל פה"ם כזית. אף שבשאר מוצ"ש מקיים הסעודה במיני תרגימא או פירות. ובמצאלר סעודה ג' עד הלילה. אוכל קצת בלילה ויכוין לשם סעודה ד': מ"מ אוכל אחר הבדלה מיני תרגימא או פירות. ובאוכל סעודה ג' סמוך ומפסיק לא נכנסתם המסקא. יזהירה לבכן זו לאחרים. וילמוד פריכם והמלאכים המדברים מסעודה זו (שם):

מעגל ג ; בענין התשובה

(א) מהותה ואיכותה ודרך הגעה. עיין בס' חובת הלבבות: ובס' תשובה לבר"מ ז"ל. אבותן דמלכו. פסקי והוריות. ואחרין ר"ח וס' הרוקח. ודברי חז"ל המפוזרים בתלמוד ובמדרשים ובדברי המקובלים. המלא בספר התשובה לס' ר"ח המאסף לכל המחנות. ספרים. קיצור ר"ח. יסוד התשובה. ומורה החטאים: חולתן רבו אשר אמר. מאן דאית ליה כאריבא. אזיל לבי אסיא. ודלא ידע סייעו ליה להבדורי (ק"ו שהבבת ממונו) ולאסוקים לאורחא ולא הופקר עד דמשביה אשיל רייא. שכל ישראל ערבים זה בזה לבלי שנום לא מותבה מנום נכל מקום לא חיה. ואין מבגורך להאריך מעלת התשובה ותקומה. כי כל הספרים מלאים ממנה. בכל זויות וגם. רק מכיר בקצור נמרץ שהיא מ"ע שבתורה. היא או אתה כי עשה מכל חטאת האדם והתודו. וכתוב ושבת עד ה'. ושני בנביאים. אלך. וכל הנביאים הזכירו עליה. ובכתובים. ומודה ועוזב

ירוחם. וזה עיקר יסוד התשובה הכלול בשני סימנים אלו: (ב) וגדר ליישב הענין בדעת ב"א שלא יקשה ממנה. עם היות בהבקשה ההבטחה היה השכל מחייב שאין תקנה למי שמרד נמה"ם הקב"ה ותאר רחמו וחסדו. מ"מ כבר הודיע רה"ק על הנביאים והחכמים שהתשובה קדמה לעולם. וזה מחמת שהאדם הזה עלול לחטוא. מפני היצר שמתגבר עליו לכשילו. והיה זה עצת הבורא. כדי להכשיל שבר האדם המתגבר עליו ונוצחו. ויעיין בהקדמתנו לחלק הראשון מזה הספר באורך: כי זה היה כל כוונת בריאת עולם השפחון כלו. לערוך בו מלחמות ומגרות היצ"ר נגד האדם ההולם והנגבר עליו. אמרתי חלבם. בבחינת חומר גופו והרכבתו הרפויה מאד. ואמרתי גבור. בבחינת שני וכרסו הגבלום הטעותה מאד מאד. כל הרוחות שבשלם לא יזיזוהו ממקומם. ואין כפרה ומבריח אותה לשום גדר במחקה. שכל מידי ורפואה כדם אין אותם. כי כן יסד המלך. אך מאמרים לאחר מבגדדים. ודאי יש חילוק בין מגע אדם אחד לחבירו. זה דבר ברור ידוע לחכמי לב. שתכונת טבע האדם במדותיו, משתנה לאחר מכן. ובמזג ירושת האבות. גם עלול המאקלים והסובב מעט אל יצירתו ומולדו. גם יתפעל מהמזונות מיזון גופו. כל אלו פועלין בהיכום מזגי ב"א. ומולידין בהם הרגשה הביית טומת לפי מיזוג הגוף הנ"ל. ויקרה ג"כ שיפסק טבע מזג האדם אל טבע אחר: לפי שינוי הסבות בתזונות. ובעמל. ובהעתקת מקום. ועליית וירידת שני החיים. כי בכל אלה יקבל חלוף בטבעו המסה לגודל ענין. ואלה זמן. ולהיות כל הסבות הקרובות והרחוקות מסודרות מאת יש'. ומפי המחברים והמגבלים של האדם. כפה חסיד עמיהו מתנה לאדם מן המזלות. עמ"ש בס"ד בדרוש מכתב ליהוקיבו (וע"ש הדברים האלה יונם שיסב דברי הר"מ ז"ל בפ"ח משל' תשובה. והרב לגמרי התסיס ס"ע ומלך מתגברים. על מ"ש שם שכל אדם יכול להיות הגל. רחמן. אכזרי. כלי. או שוע. וכן שאר כל הדעות כו'. אלא הוא מדעת מסה לאיוה דרך שירצה. ע"כ דבריו שאמנם בתחלת הענין יראו דברים זרים נגד הגמרא והסברה. וחלוף החוש והנסיון. אשר לא יסבלום ולא יקבלום. אבל אם תעיין לשונו פ"ב משל' דעות. ותשמיש המרקש לאבות הנ"ל. ותשיב דבריו זה על זה. והחזיקם זה לעומת זה. או יתברר לך האמת בלי דופי. ויהיה לך גרעין מאמרי מ) ע"כ הקדים הקב"ה רפואת התשובה למכה התאוה. לפי שראה הש"י כי היה האדם קרוב ושוק למות. מרוב מוקשים יורו ברע מנעוריו אלא שמוקמו והשקו. ואינו מניח לו לבלוע רוקו. וגם שהב"ה כיהו חמשי לבחירתו. מ"מ נתן מכשול לפניו. כאשר יורו המאוחרים. ואמר הרעותי. והסרותי לב האבן. והמוקים אלם אלה. לשיק גם דתמי בשי"ת על האדם כלוה לנורות לו דרכי התשובה. שלא יאבד בחטאו (עמ"ש בס"ד על האגדה. שאלו לחכמה חוטא מה ענשו) לשיק אפי' עבר אדם על כל עבירות שבעולם. אין הפרגוד ננעל בפניו (עמ"ש בס"ד ע"י סי' פ"ע פ') אמנם לדרכה תניב היא ביותר (ועיין בדרוש הנ"ל. מ"ש בביאור מ"ש ח"ל. שהקב"ה אוהב את הרשעים) ע"ש הדברים האלה. אין הכרח לגר"ש הר"מ ז"ל בס"ה מפרקו הנ"ל: שבחסיד גדול ממי שכבש יצרו בעלות השלימות (אם לא בשמיים) ואולם בלאמת מראה מדברי הח"ל וכן מהסברה. שהדבר תלוי מאת הסבות ז"ל שם. עמ"ש בס"ד במקומו בלא"ם פ"א. והמחוזקי שחור מן בחטאו פ"ז מתלבות התשובה. שמה כי כן. אלם המעלה הידועה המאוהב מאמן. אב רחמן. שוב בנים שובבים ארפא משובותיכם. ובמאונים רבים וזולתו. גלוים הנה יסודים מדעת שמאן יתב' לבעלי התשובה לבורותם דרך הסגרה. ומסייעין אותן לבכרים אף ורך התירם. וגרולם לימנם יכנס שיעור שני פתחים [illegible] נב"א שגם עגלה בעולם. שי"ל שני פתחים והלאה שבסמך הגדול מרמז על שאר כל ימות השנה הסגורים במנעולם. אלל רוב כמין הנם. ומ"מ גם בהם אין דלת התשובה ננעלת. אם שבה לו פרק הפתח. כמש"ל בס"ד. ופתח קטן כחוד מחט מספיר. רומז בכהנ"ם שחלק שם רחמן לנבראים. והפרקן בחלק שוב אין לו תקומה מכבר פגרם גורם: (ג) ובנגד אלה הפתחים. כל רחמנים שני שערי הולדה. ופתח שער הבית מן ההדום ומתקפין פירכם ויולאה. שיש לדעת לגם היה ל' שערים בדרום (יותר משאר הרוחות) ומודע שמהם נקראים בשם מ'. המיוחדין לכניסה ויציאה בלבד. אמנם לא לנחם מטון כחם שער בית ה'. מקום כינוס כל בני עולם. ככתוב ואמרו נעלה אל בית ה'. אלוהינו כל יושבי תבל. המשלים לתולדה הדרכה בעיקרי נפשים. ותינוק יודעת למי מסתם. לריך חיכה בלי פחד אלהים לנגד עיניו. ונכנסת ויוצאת דרך שני שערים המבותחים לפניו. כמה שערי גלוי ועריות. בהלהד פתחו רחב לנוב שעולם הנכבשים בו. והב' נר לנפשו [illegible]

שמתיו . שכן אמרו ז"ל . רוב בגזל ומיעוטן בעריות . לכן צריך ליזהר בשמי אלה שלא יעלו האודם במעות של יושר . ובגלגלי מעים כמעופפין שלו זרע אמם עשוים במשר . ואמנם כן נאין מדרך דרי רוב כלב . שורש אחד להם . ושניהם מתמשין כמשה ויאלה כאמור . שבבא לטמא לטמאה פותחים לו . ובבא ליכנס ליטהר מסייעין אותו (בענין זה שמעתי דבר הגון . עיין בהשמטה) : (ד) וביארתי עוד בענין מלאכת הבנין בשערי בהמ"ק הגדולים זה מום במדת גבהם ורחבם לפי גלוף מעלת קדושתם היתרה זה על זה . כי הנה פתחו של אולם משונה היה מאשר השערים כולם . כי הוא לבדו גבהו ארבעים ורחבו עשרים . ויראה לפי דעתי על כללות העולם (אותיות שהם מתלבשים) שדומה להשתדרות מוקף מג' רוחות . וברביעית פרוץ במלואו . וכן היה האולם שמם (עי' קונטרס בנין בית המקדש שלם) דומה ט . ודומה לאות ה' שרומזת לתפלה (כי עי' כן לא היה על אבני כאמור) שפרוצה במילואה . ולכן לא שתה לכניסה . וכן יוצאין רוב אנשי העולם שלכם נבראו אולם (ע"ב הנה ה' ג"ע שמו בהלא"ף . ע"ש אמרו יוצאי בספר הבות) אכן מוקף כח היוצאים שלו כוח . שהיותם בני עשרים לרדוף אחר התאוה . לזה רומז מדת רחבו (ואולי מתחיל דין עונש של מעלה) ומדת גבהו ירמוז לכך שפי כח היצר . שעומד בגבורתו עד ארבעים לבינה . כי אז לבבו יבין ושב ורפא לו . וזוהי מדת ההמון . אכן הפרושים הנגשים אל ה' להתקדש יותר . הם נרמזים בהיכל הקודש שרחבו עשרים . רומז מזמן שהבחם לעשות . מה שהגבר עליו היצר . כיון שהגיעם לאדם חכמה שיבינם בו ערמה . ואינו פונה בו אלא עד עשרים . שאז תכלית גובה שלאחר ובהיותו לבבלי עולם כלו . ועד שמת היה אך בו דעת שלמה (כי לכן אין במעשיו כלום . למכור בחולת אבותיו) ולפיכך אינו בר עונש בדין שלמעלה . ומשם ואילך נוגר עליו הכח השכלי להכנס אל הקודש פנימה : (ה) גם מדת השערה של פתח . כבר אמרתי שרומזת בעשרת ימי תשובה . ויש בזה ג"כ רמז נאה במ"ש כל פרצה שהיא בעשר . דהיינו שהוא מפרולותו בסוף י' ימים אלו . היא הפתח פתוח לדופקי בתשובה . כמ"ש על הפסוק דרשו ה' בהמצאו . שאפילו היחיד נשגב בהם . יתר מכאן . אם שבה יותר . אין ממתינין אותו ליכנס דרך פתח הרחב שלמטה . הפרוץ במלואו . שהבא ליטמא פותחים לו . היא פרצה הרחבה מעשר (ונרמז בה"ב במלואה) ליזיהם אלא לכניסה . כמ"ש , מ"מ תליא ברעי . דאי הדר בתשובה מעייל ליה . ולסייעוה בכך . לא מסייעא מילתא . שהכניסה נ"ל דרך שר הקבר כמו שהוא פתח עליון דס"א . ולא ישוב בדרך אשר בא בה שמתלה הפתוחה לרווחה . אלא צריך לדחוק עצמו . ולכן התשובה שלמה מעולה . אף שאלו ימי הסבה ואפילו אחר גז"ד . וזה רמזו במ"ש , אלו עשה לה פרס בפתח . דהיינו שעשה תשובה מעולה . שגדר הפרצה שהיא רחבה מעשר . ועשה לה פרס פתח דחוקה . שדוחק עצמו בה . לזה ודאי מסייעין בכל זמן . משום דפיתחא נקבן זוית לא די אותו . לו לאו מסייעא סייעי מסייעי בסדייהו . מ"מ פיתחא דמיא היא בודאי . ולכן מעוררין ג"כ בתשובה השבת זו . כי פרצה דחוקה מאד . שם נכנס השבס . ואע"פ שמגביר לזרום קטנו ומאהרים שמגמתו אינו בל ילין . כי אדרבה יום השביעי בקדום הוא מוכן לכך שיתנה לעוה"ב הוא הטרקלין : (ו) ועד"ז פירשתי בשבח . ומנתח מהקלוטיו פ"א בשבת (ביאור כל האמה . עיין בהשמטה . השמתי זכר שהשביעים כפי) : (ז) ואומר שעיקר מכשול ב"א הוא הגזל . והוא השקערת הגדול . ובאמת נראה שלם . על כן צריך מאוד שמירה מעולה . כי אע"פ שמועד הוא לנזיק (דשמירה פחותה הני ליה) אינו מחסרין להזיק . אלא לבהלת עצמו הוא דורש דמי"ם . ומוסר עצמו ת"ם ודבר . ואינו רואה תובה לעצמו . וא"א שלא יפגע אדם במנוול זה זקן וכסיל . כאומר לזהב כסלו . ולכתם כמון יאמר מבטחו . מה זכה ואלי כתם פז יחשב ברשתו נכסר . כי יחים רב מהבטו ובמקר נבסר . ומפי כאמת שעדרם וכר מרע משמולל מאבירי לב יספרו עליו בהיכם רלאותם תוחה שאינו יודע מה ריום יש בדבר לולי זה לא היה מסכנו והשבה עליו שבחכר . אך מוטב לנשות שוטה כל ימיו ולא להיות שעה אחת רשע לפני המקום לעשוק כאמת ולעשות תורה פלבשר . ומפני מומים שקלקלו . לא היה יד לנה מלהזכיר הרבים לעמוד על נפשם . אלומו על קרינה והכותם נשפריהם מאיסור . ומזכיר שאיה שלשה גרגרים מאבק גזל שלא יקראם אתם . ויתאל קדושים שעמדו רגלי אבותיהם על הר סיני בודאי יחזיק לנו טובה ולא ישלחו רעה למבקשי טובתם דורשי שלומם למען יעשו פרי למעלה ולא יוכה שרשם . וכדי שלא להפסיק כאן יותר מדאי . נאתנו בהשמטה בס"ד :

מעגל ד . לתענית יחיד . בו ה' פרקים :

פרק א . בענין התענית :

(א) אחד מדרכי התשובה . לענות אדם בצום נפשו . לבקש רצון מלפני ה' . כמבואר בדברי ישעיהו . הלא זה צום אבחרהו . ובדברי ירמיהו . קראו צום בחודש התשיעי . ואמנם דרך תענית צבור כמעשה בהבכמה מבתירה לרמז לצורך שעה . יבואר במקומו אצל זמני הגשם . אבל כאן נבאר ענין תענית שמקבל עליו היחיד לצורך שלמות התשובה . שזוכה בעשי"ת בעולם והתשובה . כמ"ש על הפסוק . דרשו ה' בהמצאו . ביחיד אימתי בעשי"ת : (ב) התענית והאכילה שני מקבילים וכמ"ש זה כן זה . ר"ל שהימים טובים בעת ובעונה הראויה בצום ולא אז . וכן להפך . כי כמו שהאכילה הסגונה בכמות ואיכות . היא טובה לגוף הבריא . ומועלת לנפש הבריאה . כמבואר בהכה"ז . כן הסבה שאם הטעמים . טוב לגוף החולה . שמזיק לו האכילה . וצריך למנעה ממנו . כדי להחזיר בריאותו ליושנו . וכן הוא לצורך הרפואת מגפת החולה : (ג) לפיכך . לא כל היושב בתענית עושה טוב . אלא פעמים נקרא חוטא . וזהו המסגף עצמו בחנם ומזיק לטבעו . שאינו ראוי להבול בעצמו : (ד) ולפעמים נקרא קדוש . הוא היודע שצריך לכך למרק נפשו או להכניע יצרו . ומכיר טבעו שאינו נזוק בכך . זה ודאי יפה לו התענית . והכל לפי מה שהוא אדם . ולפי גודל הצורך להפיק רצון מאת ה' . ודבר זה אינו מסור ביד כל אדם . אלא ילך אצל חכם רופא הנפש וילמדנו . עד כמה מגיע צרכו לתעניות : (ה) או אם יש פרושים אחרים המועילים להשיב נפש לבריאותו . מבלי שיתקלקל הגוף אם הוא חלש . ישאל ויודיעם . לכן לא נצרך בזה . בכגון ספרים רבים המדברים מזה די והותר . ועיין פ"ד מח' פרקים להרמב"ם ז"ל : (ו) וסוד התענית . יעויין בר"ח ותקוני שבת [מתלמיד רמ"ק קורדאווירו] וגדול כחו אם הוא כראוי . כי חלבו ודמו המתמעט . שמהם בנין אדם כלו שגופו ונפשו שמוליס נכס . לא פעמים מכפרו תפק"ל . כשני חיי אדם"ר . שממעט נכם ומגלו של אדם כלם :

פרק ב . הנודר בעת צרה

(א) כמו שצבור מתפללין על צרתם . כך כל יחיד מתענה ומתפלל על צרתו . כיצד . היה לו חולה . או תועה במדבר או חבוש בבית האסורין . יש לו להתענות . ולבקש רחמים בתפלתו : (ב) ולא יתענה בשבת ומועד . חנוכה פורים . ור"ח וער"כ : (ג) יחיד המתענה על צרה ועברה . או על חולה ונתרפא . או מת . צריך להשלים כל התענית שקבל עליו : (ד) ואם נודע לו שקודם קבלת התענית כבר עברה א"צ להשלים :

פרק ג . דין נדרי תענית

(א) נדר להתענות יום זה ושכח ואכל . משלים תעניתו . ופ"ש אם היה תענית חלום או ק"ל . או שהיה יום ידוע לו להתענות . כיום שמת בו אביו או רבו : (ב) אבל אם נדר להתענות יום או יומים . והתחיל להתענות . ושכח . נאנס או חלה . ואכל אפי' כזית . איבד תעניתו . וחייב לצום יום אחר : (ג) מ"מ לא יאכל יותר . אפי' כבר אכל הרבה : (ד) קבל עליו רצופים . ושכח ואכל בלילה . צריך להתענות כל כך רצופים האחרים שקבל עליו : (ה) וי"א אפי' בנדר יום [illegible] . חייב להשלים כל אותו היום ולצום יום אחר : (ו) אבל התענית הקבוע לצבור . כא' מד' התעניות . או שגזרו הצבור תענית ביום זה . אסור לאכול בו יותר . וא"צ לפרוע אחר . אם אכל בשוגג או באונס . אם לא ממדת חסידות : (ז) הנודר לצום י' ימים . באיזה זמן שירצה (אפי' קבלם עליו בשעת מנחה) והיה מתענה ביום א' מהם . והוצרך לדבר מצוה . או לכבוד אדם גדול או שרלוטא . הרי זה לוה ופורע יום אחר : (ח) אבל המקבל עליו בשעת המנחה להתענות למחר . או הנודר לצום ביום פלוני . או בה' של בה"כ . וכדומה לזה . וכן אם היה תענית חלום . אינו יכול ללוותו . אא"כ ס"ל שאינו בהלואה : (ט) אבל המנהגים תענים בה"ב אחר פסח וסוכות . או אפי' בעשי"ת . ואירע ברית מילה . מצוה לאכול . אם הוא מהמוזמנין לה (וה"ה לפדיון הבן . ואפי' כבר עבר זמנו . נ"ל לסקל בתעניות אלו . ושאר סעודות מצוה זולתו . עיין שער סוד) דמעיקרא

המפסיקה לא קיבל עליהם כה"ג: (י) והיום חוקה שמקבל לצום כל שקבל עליו התענית בפירוש. אבל אם קבל עליו התענית בשעת מנחה. צריך להתענות: (יא) וי"א שאם נהג להשלים ג"פ. כבר נעשה נדר עליו. ובכל אופן צריך להתענות לעולם. אם לא התיר בהתרה. ולדבר מצוה צריך התרה: (יב) מי שנדר לצום כך תעניות. יכול לדחותם עד ימות החורף הראשון. וכן שלוה תעניתו. יכול לפרוע יום קצר תחת ארוך. מיהו אף על גב דבדיעבד מועיל לו. מ"מ לכתחלה שבוי מצוה לא מפסיק: (יג) מי שנדר להתענות בה"ב. יוצא י"ח בשמתענה בה"ב. אבל לא בימים אחרים. ואם אומר שמתכוין משמעה דוקא נוהג. פשיטא אין לו אלא כפירושו:

פרק ד. דיני קבלת התענית

(א) כל תענית שלא קיבלו עליו תחלה. דהיינו עד ל"ס: אינו תענית. ואם דעתו לאכול קודם לכן. לא יקבלנו עליו בלשון תענית סתם. אלא מתפלל עננו. כ"כ השל"ה. ובתשובות שמכתי דעת הלבוש. דאפילו אינו משלים. אומר עננו. מיהו דוקא אם מתענה עד מנחה קטנה: (ב) יחיד שקבל עליו תענית סתם בע"ש צריך להתענות עד צאת הכוכבים. אם לא פירש בקבלתו עד שישלימו שגמור התפלה: (ג) כל תענית יחיד שלא קבלו מבע"י. אינו תענית להתפלל עננו. ולא יצא ידי נדרו: (ד) ואימת מקבלו עליו. בתפלת המנחה אחר שמו"ע קודם שיעקור רגליו. אומר רבון. ואם במקומו נביא אל. ואם הרהר בלבו די. כמי שהיא קבלה: (ה) אע"פ שקבלו. אוכל כל הלילה (ועי' לעיל בפרק ג' סעי' ד' דמשמע כתרסים) ואפי' קבל עליו כמה ימים בבת אחת. לצום זה אחר זה בימים ולאכול בלילות. אוכל והולך כל הלילות: (ו) אבל שמקבל עליו כמה ימים רצופים. הוי ספק אי בעי בקבלה אחת: (ז) קבל עליו להתענות למחר והתענה. ובלילה של אחר התענית נמלך להתענות עוד. אע"פ שלן בתעניתו והתענה כל היום. אינו תענית. מפני שלא קבלו מבע"י: (ח) מתענה אדם תענית שעות. והוא שלא יאכל כל היום. כיצד. היה טרוד בעסקיו. ולא אכל עד חצות. או עד ט' שעות. יכול לפרוע לשם תענית שעות כשהוא מסיים. ס"ן מתענה אותן שעות. ומתפלל בהם עננו: (ט) ויש חולקין. דס"ל דלא הוי תענית שעות. אלא דוקא היכא דקבל עליו מאתמול עד חצי היום. והוב נמלך. או שקבל עליו למחר מחצי היום ואילך. והוב נמלך ולא אכל גם בחצי הראשון. ומ"מ שהלכה כדברי כולם לענין עננו. אבל לא לענין פלוגתי תענית שחייב: (י) אם קבל עליו עד חצי היום. ואכל אח"כ. לא יאכל עד חצי היום. וקבל עליו לצום אח"כ. אינו תענית כלום. אלא שצריך להשלים נדרו: (יא) הנודר על תנאי. לא הוי דבר כדבור. סוף אסמכתא. ולא נתחייב. מ"מ זמן לכתחלה: (יב) אבל שלם תנאו בדבר מצוה. או אם יצילני ה' מצרה. או יצליח דרכי. מקיים התנאי. נתחייב לקיים נדרו: (יג) שמהרהר בלבו להתענות שלא בשעת תפלת המנחה: לא נתחייב:

פרק ה. דיני תפלת עננו ושעימה

(א) יחיד אומר עננו בש"ת. בין בתפלתו. בין בת"צ. ועי' ביה אל. במקומו: (ב) עמו"ק שהחזקתי דעת הגאונים. שהמוכרים דיחיד אינו אומרו אלא בתפלת המנחה: (ג) הבריי בתענית. טועם כדי רביעית. ובלבד שיפלוט. ואין מתפללין בת"צ: (ד) ומי שדרכו לטעום סגת בבוקר. מותר לטעום בתענית יחיד. אפילו ביותר מרביעית. כיון שפולט: (ה) ומותר ללעוס עלי קנמון או עץ מתוק. ולפלוט. עמו"ק:

מעגל ה. תשלום מנהגי עשי"ת

(א) אין משביעין אדם בעשי"ת. ואין הכוהנים לכל יחיה מדיין (שכוה אחד ממעמדי העולם) בעשי"ת. אלא דין מכל מקום. אבל יש עסק שהוא. ממתינין עד אחר יוה"כ: (ב) ויש להלל שמוס גזלה החלים מיד עושק. בכל מיני כפיה ורדיפה: (ג) דין קבלת סלנוס. הנזכר לעיל בשאם ד' דמשם כחודש: (ד) אף מי שאינו חבר מספת של א"י. צריך ליזהר בעשי"ת. ודי בשבלכת קימם: (ה) ואם סוה בדרך. א"צ ליזך אלא בעמור כמפורש בגמרא שן יד ה' עמ"י: (ו) על פי שכתבו חסידים הראשונים לאכול תוניסס בעשרה. עמו"ק: (ז) יש לכל אדם לחפש דרכיו ולפשפש במעשיו. אם אין בידו ירחיקנו. אם אבר עוה יתשוב אלי יעקבנו. שהוא כמוך עומדים ורופא נאמן נמצא יבקשנו. יגלה דברו וירפאנו. ישוב אל ה' וירחמהו: (ח) וצריך לדעת. שמסק עבירות צריך יותר משאר מודאי. שהסורי עבירה קשין מעברה. וכן עבירות שאדם דש בעקביו. צריכין יותר בדיקה לאור נר ה' כשמש אדם אוהב כאשו. ביחוד לשון עבירות שאיך מתענים לפוס בין כמון עס. כאבק גזל. ריבית ואונאות ואבק לה"ר. ליצנות. דברי סיחה (עמ"ש בליקוטים על ענין ניאוף ובדיחותא) ושחוק ודברים בטלים. הא"ע נבול פה. וחוסה ודבר שקר. רמאות וגניבת דעת. ופיתוי בגם"ל. והא"ע בשעת התפלה. כל אלה ודומה לכן. כאותן שמכת לגיל בתלין סמלרי. וכראה כי הוא סכן שקבה לבני אדם לנגרות מהם. וכיון שעבר ושנה נעשה לו כהיתר. ואינם מרגישים שחטא. ע"י בגבירה לוה. שני הפשט אותו על אותך לא מהלום. לפיכך צריך שבגהם פרטים ויוצו גדול לנסיר אלה כמכשלות. שהן באמת חמורות וגדולות. ובעבירות שבהתמידו זמן רב ונעשו כעבות העגלה משולשת מנוסלות. וצריך לחפש אחריהם שאר יותר כבוגר על מסילות. ובזמנו למעלה חכם. יתבודד ויפשפש מעשיו בשעה ירושם ויחקור מעשיו. וכל עון אשר נכשל בו זמן רב. ירשמנו בפנקס שכל ישוב לאולתו. ויקבע לו עונש ממון או תענית כשיבוא אל קיצו. ויסדר הגמון לפני נורא עלילות. ויסתכל בג' דברים ולא יבוא לידי עבירה. ויפה מרדות אחת בלבו של אדם משאה מלקיות. ועיין הוכחת מוסר הלא בסוף קונטרס יל"כ שאסף: (ט) כדי לבטל ממכשול שבועות ונדרים. הנהיגו חכמי הדורות לבטל נדרים בעשי"ת. ולהתנות על העתיד (ועי' מה שכ' שאין היתר לנקר סמך מחמת יראת עונש. יעוין מ"ש בס"ד בחי' ליו"ד סי' רכ"ג. שהשגתי על כל דבריו) וכבר מנהג ההמון כ"מ לעשותו בעשרה בער"ה. וכשאין מוצאין עשרה. אנו חוזרין לעשות פעם ב' קודם יוה"כ: (י) [ביום שלפני עיו"כ. משכימין קצת יותר משאר הימים. ואומרים סליחות של י"ג מדות בבכי ובטובה גדולה. ונהגו העם לעשות ביום זה נרות של שעוה להדליקם בבהכ"נ ביו"כ. והנהג ביו"כ ביום א'. לא יעשום בע"ש רק ביום ה'. ויחזרו אחר שעוה (ובאשכנז לעשות משעוה לבנה מה טוב. שהיא נאה ודולק יפה) ופתילות יפים. ולא יקנו חוטים לפתילות מהכושים שאומרים שקיפו בסם כגים שלא. שהם חוטים גרועים ואין דולקים יפה. והמקפידים ע"ז. ישמו חוטים יפים ויתנו להם לנקוף. ונהגו לתת כמופן סגרם. ואין לבטלו או להלעיג עליו. כי מורה הוא ויסודו בסררי קודש (סת): (יא) עושין נר בשביל כל איש חי (ולא בשביל אשה. ועי' אלמנה וכשרוצה ראשי) ונקרא נר הבריאה. ועושין עוד נר א' בשביל אביו ואמו שמתו או רק א' מהם (וגם אלמנה תעשה נר זה) ונקרא נר נשמה. ונר הבריאה יעשו גדול מהנ'. שבכ"ם ידלק עד מוצאי יו"כ. ויקחו מיכף לבהכ"נ. והנשמה מהם במוצאי יו"כ. נהגו ליקח כ"א לביתו. ובן כפר שאין לו מנין שם ובא לעיר והביא נרו לבהכ"נ. ימית המותר שם. והבריאה ב' יניח שם א' והב' יקח עמו וידליק במקום שמתפלל ביחיד: (יב) ביום שלפני עיו"כ יכין הכפרה והמנחה לאמרים המזון. והנהג שלא לאכול בשר ופירות ובשמות רק ביום שא"א תחנון. מותר בליל עיו"כ (וקודם שלוב אסור. שמפלל מעריב) ובמקום שמרבין בסליחות באשמורת עיו"כ. אסור. ואם כבר כן בפירות. אסור בכל מקום (סט)]:

מעגל ו' ח' תשרי

(א) מתחיל חסף ביום מולאים. שהוא לכפר על כל מאכלים: (ב) וביום מכינין הכפרות שעושין בעת שמר קודם שיאיר היום: (ג) כבר פשט המנהג בישראל בערב יום כפור. לקחת לכפרה תרנגול: (ד) לוקחין זכר לזכר. ותרנגולת נקבה לנקבה: (ה) ולמעוברת. ליקח שלשה ויש נ'. וכן נהג אא"ז ז"ל: (ו) בוחרין לבנים. ובלבד שלא יחזר אחריהם: (ז) אם א"א תרנגול. לוקח שאר בעל חי. מידי דלא חזי לבקרבה. ובמדינות שם' בינות סגאונים [הובא בטור או"ח סי' תר"ה] שלא נהגו הכמים כשו: (ח) לא מצא בעל חי. יקח עלין עם זרע. או כשף. ומתחילין סגיה רלתו. כי האדם עץ השדה. מ...קף עמו בנגם כלומרם: (ט) לוקח הכפרה בידו הימנית. ואומר השו תחת נפש. וקורא בני אדם וכו'} ומקודם אומר:

לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה וכו' ; הנה אנכי בא לעשות כפרה זו ; לתקן את שרשה במקום עליון

עליון. ויהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי: שתהא שעה זו אשר הוא חסדו גבר בעולם. עת רצון ורחמים. ובכח סגולת שחיטת גבר זה. יומתקו ה' גבורות יסוד גבר בעלמ"א נוקבא קדישא דזעיר אנפין. בחינותינו אשר בו דרך מעבר נשמותינו. ואתה תקום תרחם ציון. כי עת לחננה כי בא מועד. ותבנה בית המקדש במהרה בימינו. ושם נעשה לפניך משפט שעיר המשתלח. ושעירי עזים נעשה ברצון (להמתיק תוקפא וגבורתא של המלכה) יראו עינינו וישמח לבנו. יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי נו': אח"כ יאמר נ"פ

בְּנֵי אָדָם יוֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת. אֲסִירֵי עֳנִי וּבַרְזֶל: יוֹצִיאֵם מֵחֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת. וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יְנַתֵּק: אֱוִילִים מִדֶּרֶךְ פִּשְׁעָם. וּמֵעֲוֹנֹתֵיהֶם יִתְעַנּוּ: כָּל אֹכֶל תְּתַעֵב נַפְשָׁם. וַיַּגִּיעוּ עַד שַׁעֲרֵי מָוֶת: וַיִּזְעֲקוּ אֶל יהוה בַּצַּר לָהֶם מִמְּצֻקוֹתֵיהֶם יוֹשִׁיעֵם: יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וְיִרְפָּאֵם. וִימַלֵּט מִשְּׁחִיתוֹתָם: יוֹדוּ לַיהוה חַסְדּוֹ. וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: אִם יֵשׁ עָלָיו מַלְאָךְ מֵלִיץ אֶחָד מִנִּי אָלֶף. לְהַגִּיד לְאָדָם יָשְׁרוֹ: וַיְחֻנֶּנּוּ וַיֹּאמֶר פְּדָעֵהוּ מֵרֶדֶת שַׁחַת. מָצָאתִי כֹפֶר:

סומך ידיו על התרנגול ומסבב סביב ראשו. ואומר:

זֶה חֲלִיפָתִי. זֶה תְּמוּרָתִי. זֶה כַּפָּרָתִי מחזיק הכפרה בידו השמאלית. ומניח ידו הימנית על ראש התרנגול ואומר זֶה הַתַּרְנְגוֹל יֵלֵךְ לְמִיתָה. וַאֲנִי אֵלֵךְ לְחַיִּים טוֹבִים וַאֲרוּכִים וּלְשָׁלוֹם:

ואומר וקורא בני אדם ס'. ומסבב ואומר זה חליפתי. וכן שרשם ב"ש: (י) אח"כ שוחטו מיד סמוך לסמיכה (אע"פ שאין זו כענין סמיכת קדשים. ואית דהם לא"ו בזה. דפשיטא אין סמיכה בעופות. אל"ש בתרנגול דלא שייכא כלל. דלאו בר הקרבה הוא. ומ"מ יש לסמוך עליו. והטעם מהרב בעל מאור עינים שנתחדש בזה (סי' נ"ג) עיי"ש. אלא היא דוגמת סמיכת זקנים. וכעין שמניחין ידים על ראשם לברכה (וכן צריך לסמוך גם כן כשעושה לאחרים. מניח ידו על ראשו. ואומר אתה תלך לחיים) וכן לגאלה. כמ"ש במגדף. שעי"ז נקבע כהסמך לחיים. או למיתה. זה שמום. והלמלא היאה כעין סמיכה דקרבן ממש. ודאי היתה אסורה. וכן מה שמקפה עד את על לשון תמורה. דהא כתיב לא ימיר. הוא הון לכבודו ז"ל. כי מי שמע כזאת. וכי יש תמורה באדם. ואין שום קרבן נכאן לגמרי. הרגול בזה למותר. מ"מ גם כאן מוכחין השחיטה כל מה דאפשר. כדי שיחול הכופר מיד ולא נסובל) בהתמורה כבוקר אחר סליחות: (יא) אחר שעשה כך לעצמו. הולך ועושה לבני ביתו כענין הנ"ל. אם הם יכולים לעשות בעצמן. ואם יודעים לקרות. יאמרו הם הפסוקים:

המסבב ליחיד אומר זֶה חֲלִיפָתְךָ. זֶה תְּמוּרָתְךָ. זֶה כַּפָּרָתְךָ מניח ידו הימנית על ראש התרנגול ואומר זֶה הַתַּרְנְגוֹל יֵלֵךְ לְמִיתָה. ואח"כ מניח ידו הימנית על ראש המסובב ואומר וְאַתָּה תִּכָּנֵס וְתֵלֵךְ לְחַיִּים טוֹבִים אֲרוּכִים וּלְשָׁלוֹם:

לרבים אומר זֶה חֲלִיפַתְכֶם. זֶה תְּמוּרַתְכֶם. זֶה כַּפָּרַתְכֶם אומר כנ"ל זֶה הַתַּרְנְגוֹל יֵלֵךְ לְמִיתָה כנ"ל וְאַתֶּם תִּכָּנְסוּ וְתֵלְכוּ לְחַיִּים טוֹבִים וַאֲרוּכִים וּלְשָׁלוֹם:

כשמסבב לעצמו ולאחר עמו. יאמר זֶה חֲלִיפָתֵנוּ. זֶה תְּמוּרָתֵנוּ. זֶה כַּפָּרָתֵנוּ כנ"ל זֶה הַתַּרְנְגוֹל יֵלֵךְ לְמִיתָה כנ"ל וַאֲנַחְנוּ נִכָּנֵס וְנֵלֵךְ לְחַיִּים טוֹבִים אֲרוּכִים וּלְשָׁלוֹם:

לנקבה זֹאת חֲלִיפָתֵךְ. זֹאת תְּמוּרָתֵךְ. זֹאת כַּפָּרָתֵךְ כנ"ל זֹאת הַתַּרְנְגוֹלֶת תֵּלֵךְ לְמִיתָה כנ"ל וְאַתְּ תִּכָּנְסִי וְתֵלְכִי לְחַיִּים טוֹבִים אֲרוּכִים וּלְשָׁלוֹם:

כשמסבבת לעצמה תאמר זֹאת חֲלִיפָתִי. זֹאת תְּמוּרָתִי. זֹאת כַּפָּרָתִי כנ"ל זֹאת הַתַּרְנְגוֹלֶת תֵּלֵךְ לְמִיתָה כנ"ל וַאֲנִי אֵלֵךְ וְאֶכָּנֵס לְחַיִּים טוֹבִים אֲרוּכִים וּלְשָׁלוֹם:

לרבות נשים זֹאת חֲלִיפַתְכֶן. זֹאת תְּמוּרַתְכֶן. זֹאת כַּפָּרַתְכֶן כנ"ל זֹאת הַתַּרְנְגוֹלֶת תֵּלֵךְ לְמִיתָה כנ"ל וְאַתֶּן תִּכָּנַסְנָה וְתֵלַכְנָה לְחַיִּים טוֹבִים אֲרוּכִים וּלְשָׁלוֹם:

אם רבות מסבבות לעצמן בכפרה אחת יאמרו זֹאת חֲלִיפָתֵנוּ. זֹאת תְּמוּרָתֵנוּ. זֹאת כַּפָּרָתֵנוּ כנ"ל זֹאת הַתַּרְנְגוֹלֶת תֵּלֵךְ לְמִיתָה כנ"ל וַאֲנַחְנוּ נִכָּנֵס וְנֵלֵךְ לְחַיִּים טוֹבִים אֲרוּכִים וּלְשָׁלוֹם:

לרבים. ברבים; וכן למעוברת אֵלּוּ חֲלִיפוֹתֵיכֶם. אֵלּוּ תְּמוּרוֹתֵיכֶם. אֵלּוּ כַּפָּרוֹתֵיכֶם כנ"ל אֵלּוּ הַתַּרְנְגוֹלִים יֵלְכוּ לְמִיתָה כנ"ל וְאַתֶּם תִּכָּנְסוּ וְתֵלְכוּ לְחַיִּים טוֹבִים אֲרוּכִים וּלְשָׁלוֹם:

השופרות המסבבת לעצמה תאמר

אלו חליפותינו. אלו תמורותינו. אלו כפרתינו. כג"ל אלו התרנגולים ילכו למיתה בג"ל ואנחנו נכנס ונלך לחיים טובים ארוכים ולשלום:

(יב) נהגו לפדות הכפרות בממון ונותנין אותן לעניים. ויש טוב יותר שלא לפס הכפרות:

סליק שער המטרה. ונפתח שער החצר לעי"כ שבו מכינין עצמן להכנס בית המלך אל הקודש פנימה. בו ששה מסלות:

מסלה א. תפלת שחרית

(א) עי"כ שחרית. היו מעמידין הכ"ג בשער המזרח. ומעבירין לפניו פרים אילים וכבשים. שיהא מכיר ורגיל בעבודה. ומזין עליו בו ביום. י"א שא"א מזמור לתודה בעי"כ ודבר המוה הוא בעיני ש"ק. וכמדומני שנהגו אמ"ה ז"ל בתק ע"ז: (ב) וא"א א"מ. ולא למנצח. ולא מזמור לתכף: (ג) מנהג ק"ק אבכגזיס. ליתן שם על נכ"ק (וע"ל בשער הדלק) ויש לעיין איך קבעוהו מ"ש שם:

מסלה ב. סעודה

(א) מצוה מן המובחר לאכול בעי"כ ולהרבות בסעודה. וסעמם שחשוב כעינוי ב' ימים. עי' דרוש מכתב אלהים. שם המנהג שנתיים לנסכך. והם מבואר איך הוא חשוב כיום מתן תורה): (ב) הוא א' מהפרקים שמשחיטין הטבח בע"כ. לדברי ר' יוסי הגלילי עגלה: (ג) ובפ"ק דכתובות משמע שהיו תולין בבן עוף (עי' קונטרס שער צדקה) וזה נ"ל קצת סיוע למנהג הכפרות שעושין כמבואר בעופות. ועשים בהם מצוה כהלכה. ומאגרם א"י גרהא. שהיו תולין בדגים גדולים. כידוע ממעשה דחייט: (ד) יש לעמעט בלמודו. כדי לאכול ולשתות ביום: (ה) ואסור להתענות בו. אפילו תענית חלום. ורבתי להתענות עד סעודה המפסקת. אבל אם בפלים. צריך למיתב תענית לתעניתו. (ו) נדר להתענות בו. בלשון סרי עלי. או שאמר קונם עלי אכילה היום. צריך התרה. אבל שבעה להתענות בו. אינה הלה. כן טעיקר. מ"מ טוב לבטל לו:

מסלה ג. פיוס למי שחטא לו

(א) עבירות שבין אדם לחבירו. אין י"כ מכפר. עד שירצה את חברו. אפי' לא הקניטו אלא בדברים. צריך לפייסו: (ב) ומפרש חטאו. אם אינו מפייס לחברו: (ג) לא מפייסים בפעם א'. צריך לפייסו עד ג"פ: (ד) ויקח עמו ג' אנשים בכל פעם: (ה) יותר מזה. אינו זקוק לו. רק יאמר בפני עשרה שביקש ממנו מחילה: (ו) אבל אם היה רבו. צריך לילך אליו עד שמתפייס: (ז) המוחל לא יהא אכזרי. אם לא שמכוין לטובת המבקש המחילה: (ח) הוציא עליו שם רע בבקר. א"צ למחול: (ט) אם מת אסור הלך לו. מביא י' ב"א ומעמידם על קברו. ואומר חטאתי לאלהי ישראל ולפ' שחבלתי בו:

(י) קרא לאחר ממזר בבקר. נ"ל שמום שנגע גם בכבוד אבותיו. דלא סגי"א. עמו"ק: (יא) וכיכלא דאמר כממזר. ודאי לא נגע אלא בכבודו בנגד: (יב) עי' חושן משפט סי' ת"ך. סומא מני שנמחן דבוריה. כבמה גוזי:

מסלה ד. טבילה

(א) הבריאים טובלים קודם שמתפללין. ואין מברכין על טבילה זו: (ב) והחלה. עושה ט' קבין בשפיכה בפעם א': (ג) ולא ששך מב' כלים. צריך להתחיל השני עד שלא יפסוק הראשון: (ד) מי שאשתו מם בין ר"ה ליו"כ. מותר לרחוץ ולטבול בעי"כ סמוך לערב:

מסלה ה. לתפלת המנחה

(א) צריך להתוודות מעומד. אחר התפלה קודם אלקי נצור: (ב) ואין אומרים שתזכירו בתפלה בקול. וא"א א"מ: (ג) אחר שסיימו שמונה עשרה. לוקין כל הקהל ברצועה כל דהוא: (ד) הנלקה מוטה ראשו לצפון ומתודה. והמלקה אומר והוא רחום וגו' ג"פ ל"ט תיבות כנגד ל"ט מלקות:

מסלה ו. לסעודה המפסקת

(א) אוכלים ומפסיקין מבע"י (וע"ל בשער סור יהר דיני סעודה המפסקת) שצריך להוסיף מחול על הקודש. כשיעור שאמר בפרוזדור דמוסף השבת: (ב) שיש שאוכלות ושותות כל הלילה. אין מוחין בהן. כשיודעין שלא יקבלו: (ג) אין לאכול אכילה גסה. ואין דברים המחממין לענין שום. עיין מגן אבר. יש ללמוד שלמה ה' הזוכר המועד בענין כל. אבל עיקר הסעודה. בגילוי הטעם: (ד) לכ"ע לא היו מניחין לאכול ערבה עם המסה: (ה) מקום שנהגו להטמין למוצאי י"כ. מטמינין: (ו) מקום שנהגו להדליק נר ליו"כ. מדליקין. וכן אנו נוהגין. ומברכין אקב"ו על הדלקת נר של י"כ: (ז) ומרבין בנרות בה"כ. ונוהגין לעשות נר לכל אחד. ונר נשמה לאביו ולאמו שמתו: (ח) אם כבו הנרות. לא יאמר לא"י נדליקן: (ט) יש להציע השולחנות והמטות ולכבד הבית ליו"כ. כמו לשבת: (י) מנהג ללבוש בגדים לבנים נקיים. וכנגד מתים העליון: (יא) מי שלובש אף כל השנה. אפי' מתמם השובה אסור ללבשו בי"כ. כי אין נכנס אל שער המלך בלבוש שק:

יצאנו משער החצר. ובכן נבוא אל שער העליון (אל המלך. כדת היום. י"כ הוא. מעלותיו שבעה. י"כ אינו חל בימי גא"ו: ב (שנה ז. חל בה'): ג בו נמול אאע"ה. לדברי פרקי ר"א: ד. בו ירד מרע"ה עם לוחות שניות. עי' דרוש מכתב אלהים הנ"ל: ה. לא היו ימים טובים לישראל. כיו"כ וט"ב: ו. הוא יום שמחת לבו של הקב"ה בחנוכת בית ראשון. שאכלו ושתו בו ישראל: ז. בו ראה יחזקאל בנין בית העתיד) ופונה לב' דרכים. דרך א. לדברים האסורים בו. לו שמונה פרשות:

פרשה א. למלאכה

(א) כל שאסור בשבת מד"ס. אסור בי"כ ד"ס (אלא שעונשן חלוק): (ב) וכל מלטול שאסור מד"ס בשבת. אסור בו. ועירובי תחומין ועירובי חצרות. ל"י"כ כשבת: (ג) שהוכל אפי' צריך לאכלו במוצאי י"כ. חייב לשום ה' דברים: (ד) שאידנא. אסור לקנב ירק ולפצוע אגוזים: (ה) אם נפלה דליקה בי"כ. מותר להציל מזון סעודה א' שאוכל סלילה. וכה"ג נדליקה לענין שבת. ה"ה לי"כ:

פרשה ב. איסור אכילה ושתיה

(א) שאוכל כשיעור כותבת הגסה. חייב כ"ע כשאוכלין חולה (ולתשובה) ואלא שמות מכבילה מעט. ושיעור זה שוה לכל אדם: (ב) כל האוכלין מצטרפין לכשיעור. ואסורי אוכלא כאוכלא דמי: (ג) אבל אכילה ושתיה אין מצטרפין: (ד) אכל יחזור ואכל. אם יש משהא אכילה ראשונה. עד סוף שאחרונה. כדי אכילת פרס. מצטרפין. יותר מזה אין מצטרפין: (ה) השותה מלא לוגמיו. חייב. ומשערין בכל אדם לפי מה שהוא: (ו) כל המשקין מצטרפין לכשיעור: (ז) שיעור שהייה בין תחלת שתייה לסופה. כדי שתיית רביעית. מצטרפת. יותר מזה. אינה מצטרפת. וי"א שהוא כשיעור אכילת פרס: (ח) מותר ליגע באוכלין ומשקין. וליתן לקטנים:

פרשה ג. רחיצה וסיכה

(א) אסורים כו' כדרך שאסרו בט"ב. רחץ טוב מותר בי"כ. רחץ נכרים נמלא ק' ברכות. גם נשאוף אבה סוכה שחוטם אין ...

רק לא בבה"כ בפני רבים. שנראה כקלות ראש. ועכ"פ שלא להושיט ידו לזה ח"ו. כן יזהר אף כשהוא סקרוב במתכוון ביום זה ביותר. ושמותר שם (עי' שער הדלק) מותר כאן. וכן לנט"י לנשיאת כפים: (ב) הגון ממפה שרויה מבע"י ומשיה כמין כלים מגובין. שאסור לשטוף בה ביוה"כ. אבל מקנח בה אפי ידיו ורגליו. ומעבירה על גבי עיניו: (ג) כלה כל ל' יום אחר חתונתה. מותרת לרחוץ פניה. עמו"ק: (ד) הרואה קרי בלילה ביוה"כ. ידיח כל הבשר. ואם עלבה לו. ובכאן שהוא בן עש"ב) בזמן הזה. אם לא כאה. מקנח במפה ידיו. ואם יבש. או נתלכלך בו. רוחץ מקומות המלוכלכים שבגופו בלבד. כדי להתפלל. ואסור לרחוץ או לטבול. אע"פ שרגיל כל השנה: (ה) טבילת אסה. ע"ל בשער הדלק. וסיכה חספין. עמו"ק:

פרשה ד. נעילת הסנדל

(א) כדינו בט"ב: (ב) ירדו גשמים. ורוצה לילך מביתו לבה"כ. או להפך. ושוה לחמימים. מותר לנעול מנעליו עד שמגיע למקומו. ויש מחמירין:

פרשה ה. תשמיש המטה

(א) אסור. אפילו ליגע באשתו ביום: (ב) ולא ירבה עמה דברים: (ג) ויש לנהוג בה דין נדה:

פרשה ו. דין הקטנים

(א) שמסוכנים מותרין בכל אלו. חוץ מנעילת הסנדל: (ב) ומותר לומר לנכרי לרחוץ בחמין. אבל בצונן. ולסוך. וכן להאכילן. אפי' על ידי ישראל שרי: (ג) קטן הבריא. בן ט' שנים בשנות. או בן י'. מחנכין אותו לשעות. שאם היה רגיל בב' שעות ביום. מאכילין אותו בג' וכו'. ולפי כח הבן מוסיפין לענותו בשעות. וה"ה לקטנה: (ד) בן י"א או בת י"א. מתענין ומשלימין מד"ס. וי"א דאין השלמה מדרבנן. ויש להקל בכחושים: (ה) בת י"ב ויום א'. ובן י"ג ויום א'. שהביאו שתי שערות. הרי הם כגדולים. ומשלימים מדין תורה: (ו) אבל כ"ז שלא הביאו שתי שערות. משלימין מד"ס. אפי' הם בריאים ובחלושים. תיכף כ"מ. להקל בחלושים. וק נ"ל: (ז) פחות מבן ט'. אין מענין אותו. ומוחין בידו שלא להחמיר על עצמו:

פרשה ז. דין עוברה ומניקה

(א) כדין בט"ב: (ב) עוברה שהריחה ונשתנו פניה. ואע"פ שלא אמרה צריכה אני (וגם לא אמרה איני צריך) לוחשין לה באזנה. שי"כ היום. אם נתקררה דעתה. מוטב. ואם לאו. מאכילין אותה ממנו עד שתתיישב דעתה: (ג) וכן כשאמרה צריכה. אפי' לא השתנו פניה: (ד) ודוקא עוברה. אבל בשאר אדם לא מהניא אמירה בריחה. אלא אם בריא ופניו משתנות. מאכילין אותו: (ה) יולדת תוך ג'. היא מסוכנת כלל. אפי' אמרה איני צריך. ומאכילין אותה פחות מכשיעור: (ו) מג' עד ז'. אמרה צריכה. מאכילין אותה: (ז) מכאן ואילך. הרי היא ככל אדם: (ח) ימים אלו אין מונין אותן מעת לעת. שאם ילדה בז' בתשרי לעת ערב. אפי' אינו אלא שעה. נחשב ליום שלם. ואין מאכילין אותה בי"כ. אם לא אמרה צריכה אני. שכיון שנכנס יום רביעי ללידתה. מקרי לאחר ג':

פרשה ח. דין החולה שצריך לאכול

(א) אם יש שם רופא בקי אפי' הוא א"י (או אשה בקיאה) שאומר אם לא יאכילוהו אפשר שיסתכן. מאכילין אותו על פיו. ואע"פ שמא ימות: (ב) אפי' החולה אומר א"צ. שומעין לרופא: (ג) ואם החולה אומר צריך. אפי' מאה רופאים אומרים א"צ. שומעין לחולה: (ד) רופא אומר צריך. ורופא אומר א"צ. מאכילין. וה"ה לשנים נגד שנים: (ה) ואם שנים אומרים צריך. אפי' מאה אומרים א"צ. ואפי' החולה נ"כ אומר א"צ. מאכילין: (ו) וה"ה לחולה ורופא. שאפי' מאה רופאים אומרים א"צ. שומעין לחולה. ולא היימינן דמאמין לרופא: (ז) אם חולה ורופא אומרים א"צ. ורופא אומר צריך. או שהחולה א"א כלום. ואחד אומר צריך. ושנים אומרים א"צ. אין מאכילין אותו: (ח) אם החולה אומר א"צ. ורופא מסופק. מאכילין: (ט) אבל אם הרופא אומר א"צ. והחולה אומר איני יודע. אין מאכילין: (י) רופא שאינו מכיר החולה. הרי הוא כאדם דעלמא. שאין דבריו לא מעלין ולא מורידין. וביולדת. מסיימין לנשים הבקיאות בה: (יא) מיהו אם נתלה עד שנראה לרוב בני אדם שהגלו. שהוא מסוכן אם לא יאכל. מאכילין: (יב) כשמאכילין אותו. מאכילין מעט מעט. שלא יצטרף לשיעור. כיצד מאכילין כשני שלישי ביצה בינונית. וישהו כדי אכילת פרס ביניהם: (יג) ובשתיה. יבדקו בחולה עצמו. כמה הוא מלא לוגמיו שלו. אם מסלקו לצד א'. וישקוהו פחות משיעור כזה. וישהו בין שתיה לשתיה. כדי אכילת ד' ביצים. ולפחות כדי שתיית רביעית: (יד) ואם אמדוהו שאין שיעורים כאלו מספיק לו. או שהחולה אומר כן. או אפי' נסתפק בדבר. מאכילין ומשקין לו כל צרכו מיד: (טו) מי שאחזו בולמוס. מאכילין אותו עד שיאורו עיניו. אם יש מאכל של היתר. מאכילין אותו דבר איסור. הקל הקל תחלה. עב"י ס' קל"ב: (טז) היה צריך לבשר. ובשר נבלה מוכן. שוחטין לו. ואין מאכילין אותו נבלה: (יז) אבל היה צריך להאכילו לאלתר. והשחיטה מתאחרת. מאכילים אותו הנבלה: (יח) היו צריכין להשקות לו יין. ימלא ישראל הכלי. ויתנו הא"י. היכא דאפשר: (יט) וחזקה שאין החולה קץ בו. דאל"כ. א"צ לחזור אחר א"י כלל: (כ) חולה שאוכל ביוה"כ. א"צ לקידוש. וא"צ לחזור אחר לחם משנה. ואם יש ב' ככרים. יפה לו לבצוע עליהם. עמו"ק. ואם יכול לברך בה"מ. מזכיר יוה"כ ביעלה ויבא. ואם שכח. אינו מחזירו בכמה שן:

דרך ב. לסדר היום. ויפרד לשבעה ראשים.

ראש א. למנהגי לילו. לו שני פנים. פן א. לתפלה

(א) יו"כ אינו כיום לכל דבר. וכבר מבואר לעיל שצריך להוסיף מחול על הקודש [ולובש הקיטיל (אפי' הוא אבל תוך שלשים או י"ב חודש) וכולך לביהכ"נ מבע"י. והא חולץ מנעליו [ולא ינעל נעלים כ"א ע"י מפה) וישלחם לביתו או יצניעם שם שלא יראו. ומי שאינו מדליק נרות בבה"כ מבע"י ומותר להדליקם במקום זה ולהניחם במקום אחר. ואם דעתו לטלטלם או לתקנם רוב הפתילה. יזהר (אפי' רק בלב) שאין מקבל יו"כ בהדלקה. ומרבין נרות בבהכ"נ ויקח בכדי ליתן שם לשמרם. ולא ימהר לו ביו"כ להדליק נר שכבה או ליקח שעוה כתוסף או לכבות איזה נר. ואם עושה מעצמו. אין מוחין בו. וידליקה במוצאי יו"כ עד גמירה. ויקבל עליו שכל ימיו לא יכבה נרו במוצאי יו"כ. ותולין לפני הארון פרוכת לבן של משי מרוקם ולא מצויר. ומלבישים בגדים נאים]: (ב) נכנסין לבה"כ בעוד היום גדול. ומתחת שהרם נדרים שב"ל ביום טוב: (ג) גם מפני שמתעטפין בטלית. והגו לברך עליו. ובשוא אפי' ספק הכרה. אין לברך עליו. אבנת סב"צ אפי' ביום. אין לברך עליו. כמ"ש בעמו"ק. מ"מ אוני מנהג שמברך עליו. דלא ליפני מהמנהג במקום רבים [וא"צ לפסוק כ' שיעור בלילה. והכרוזה לפסוק אחר כל נדרי ולומר שיר היחוד ותהלים בלי טלית ראשו. והמחזור ולובשו לא יברך עד שיאיר היום:

תפלה זכה לומר קודם כל נדרי וקודם מנחה

רבון כל העולמים. אב הרחמים והסליחות אשר ימינך פשוטה לקבל שבים ואתה בראת את האדם להיטיב לו באחריתו. ובראת לו שני יצרים. יצר טוב ויצר רע. כדי שתהיה הבחירה בידו לבחור בטוב או ברע. כדי לתת לו שכר טוב על טוב בחירתו. כי כן גזרה חכמתך. כמו שכתוב. ראה נתתי לפניך את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע ובחרת בחיים. ועתה אלהי. לא שמעתי לקולך. והלכתי בעצת היצר הרע ובדרכי לבי. ומאסתי בטוב ובחרתי ברע. ולא די לי שלא קדשתי את אברי. אלא טמאתי אותם. בראת בי מוח ולב ובהם חוש המחשבה. לחשוב מחשבות טובות והרהורים טובים. ולב להבין דברי קדשך

ולהתפלל ולברך כל הברכות במחשבה טהורה. ואני טמאתי אותם בהרהורים ומחשבות זרות. ולא די בזה. אלא שעל ידי הרהורים הרעים באתי לידי הוצאת זרע לבטלה. פעם ברצון ופעם באונס. בטומאת קרי המטמא את כל הגוף. ומהם בראתי משחיתים ומחבלים הנקראים נגעי בני אדם. אוי לי. כי תחת המחשבות הטובות שיכולתי לברוא על ידי זה מלאכים קדושים שיהיו סנגורים ופרקליטים טובים עלי. בראתי משחיתים לחבל את עצמי. כמו שכתוב. והוכחתיו בשבט אנשים ובנגעי בני אדם. בראת בי עינים ובהם חוש הראות. לראות בהם מה שכתוב בתורה. ולקדש אותם בראית כל דברים שבקדושה. והזהרת בתורתך. ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם. אוי לי. כי הלכתי אחרי עיני. וטמאתי אותם להסתכל בכל דבר טומאה. בראת בי אזנים לשמוע דברי קדושה ודברי תורה. אוי לי. כי טמאתי אותם לשמוע דברי נבלה ולשון הרע וכל דברים האסורים. אוי לאזנים שכך שומעות. בראת בי פה ולשון ושנים וחיך וגרון. ונתת בהם כח לדבר בהם חמשה מוצאות האותיות הקדושים של א"ב. אשר בהם בראת שמים וארץ ומלואם. ובהם ארגת תורתך הקדושה. ובכח הדבור הבדלת את האדם מן הבהמה. ואפילו כבהמה לא הייתי. כי טמאתי פי בדברי נבלה. בלשון הרע. בשקרים. ליצנות. רכילות. מחלוקת. מלבין פני חברו. מקלל את חברו. מתכבד בקלון חברו. דברי משא ומתן בשבת ויום טוב. בשבועות. ונדרים. בראת בי ידים וחוש המשוש לעסוק בהם במצות. ואני טמאתי עצמי במשמושים של איסור. להכות באגרוף רשע. ולהרים יד להכות בן אדם. ולטלטל דברים המוקצים בשבת ויום טוב. בראת בי רגלים להלוך לכל דבר מצוה. ואני טמאתי אותם ברגלים ממהרות לרוץ לרעה. בראת בי ראש הגויה. וחתמת אותו באות ברית קודש. להיות עבד נאמן לעבודתך. ואני טמאתי אותו בהוצאת זרע לבטלה ובקרי. ששתי את כל אברי. ומצאתי אותם בעלי מומין. מכף רגלי ועד ראשי אין בי מתום:

ועתה ה' אלהי. גלוי וידוע לפניך. שלא נתבוננתי בכל החטאים והעונות. להכעיסך ולמרוד כנגדך. אך הלכתי בעצת יצרי הרע. אשר תמיד בכל יום פורש רשת לרגלי ללכדני ואני עני ואביון תולעת ולא איש. כשל כחי לעמוד כנגדו. ועמל הפרנסה לפרנס את בני ביתי. וטרדת הזמן ומקריו. הם היו בעוכרי. ולפי שכל זה גלוי וידוע לפניך. כי אין אדם צדיק בארץ אשר לא יחטא לכן ברחמיך הרבים. נתת לנו יום אחד בשנה. יום אדיר וקדוש. יום הכפורים הזה הבא עלינו לטובה. לשוב לפניך. ולכפר את כל עונותינו. ולטהר אותנו מטמאותינו. כמו שכתוב. כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם. מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו. ועתה ראה עמך ישראל אשר לקחת אותם לך לעם. מי כעמך ישראל טהורים וקדושים. המיחלים ומצפים למחילתך. באנו לפניך בלב נשבר ונדכה. כעניים ודלים ורשים. לבקש ממך מחילה סליחה וכפרה. על כל מה שחטאנו ועוינו ופשענו לפניך. ידענו ה' רשענו עון אבותינו. בושנו ונכלמנו להרים פנינו אליך. כבשת גנב כי ימצא. ואיך נפתח פה ונרים ראש. כי ברוב עונינו העברנו מעלינו הצלם הקדוש אשר הוא מלביש אותנו. אשר כל המזיקים והמקטריגים אינם יכולים להביט בפניו. כמו שכתוב. וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך. והחלפנו אותו בטמא. ולבשנו בגדים צואים. ואיך נבוא בשער המלך בלבוש שק מלוכלך בצואה. מתמיהים אנחנו על נפשנו. איך נעשתה התועבה הזאת. כי הוצאנו נפשנו ורוחנו מהעולם הקדוש. וברחנו למקום מדבר ציה וצלמות. למקום הטומאה הקליפות. ואתה ה' אלהינו הרוצה בתשובת רשעים כמו שכתוב. שובו שובו מדרכיכם הרעים ולמה תמותו בית ישראל. (ונאמר) כי לא אחפוץ במות המת (נאם אדני יהוה והשיבו וחיו. ונאמר. החפץ אחפוץ מות רשע נאם אדני יהוה) הלא בשובו מדרכיו וחיה. עתה שמנו אל לבנו לשוב ולבא לפניך בבשת פנים. אבינו מלכנו רחם עלינו כרחם אב על בנו שמרד באביו ויצא מביתו. ובשוב: אל אביו בבשת פנים בבכי וצעקה ומתנפל לפניו. מדרך האב לרחם על בנו. ואם עבדים אנחנו. המכה את עבדו ביסורים כשמרד בו הנה כבר לקינו בשעבוד גליות. ויסורים שבגוף. או עניות. וצער גדול בנים. ושאר מכאובים: יסרנו יי אך במשפט. אל באפך. פן תמעיטנו. רחם עלינו וצוה למלאכיך הקדושים הממונים על הטהרה. להפשיט את הבגדים הצואים מעלינו. ולטהרנו מכל חטאתינו. כמו שכתוב. הסירו הבגדים הצואים מעליו ויאמר אליו ראה העברתי מעליך עונך והלבש אותך מחלצות וכתפלת דוד המלך עליו השלום. השיבה לי ששון ישעך ורוח נדיבה תסמכני. לב טהור ברא לנו אלהים. ורוח חדשה תתן בקרבנו. ואם פשענו ומרדנו כמדת בשר ודם. אתה עשה כמדתך למחול ולסלוח. ואל יעכבו עונותינו מלשוב לפניך. כמדתך לקבל שבים. וחזק לבנו בתורתך וביראתך. שתהיה יראתך תמיד קבוע בלבנו. וטהר רעיונינו ומחשבותינו לעבודתך. וראה בשברון לבי. כי מתנחם אני על מעשי הרעים שעשיתי עד היום הזה. ובוכה ומתאונן ומתודה עליהם. ואומר חטאתי עויתי ופשעתי

ופשעתי לפניך . וקבל תשובתי בתוך תשובת עמך ישראל השבים לפניך בכל לבם . כי גם אני מבני אברהם יצחק ויעקב. ואל יעכבו עונותי הרבים. מלשוב לפניך בכל לב . חכני שאשוב לפניך בלב שלם . ולהתחרט על עונותי חרטה גמורה ، ולעזוב מעשי הרעים עזיבה עולמית . ורחם עלי והצילני עד עולם מכל חטא ועון . כי לולא רחמיך וחסדיך הרבים . אי אפשר לעמוד נגד היצר הרע אשר הוא כאש בוער בעצמותי . ולכן רחם עלי . ותן בי כח לעמוד כנגדו . כמו שאמרו החכמים הצדיקים בדברי קדשם . הבא לטהר מסייעין אותו. והנה אני מקבל עלי קדושת יום הכפורים . ולהתענות בו בחמשה ענויים שצוית לנו על ידי משה עבדך בתורתך הקדושה . אכילה ושתיה. רחיצה. סיכה . נעילת הסנדל. תשמיש המטה. ולשבות ביום הקדוש הזה מכל מלאכה . וע"י ענוי מאכילה ושתיה. תכפר לנו מה שחטאנו באכילות ושתיות אסורות. ועל ידי ענוי מרחיצה וסיכה . תכפר לנו מה שחטאנו בתענוגי העולם הזה אשר התענגנו בימי החול. ובפרט בתענוגים האסורים: ועל ידי ענוי מנעילת הסנדל . תכפר לנו מה שחטאנו ברגלים ממהרות לרוץ לרעה. ואת אשר עברנו על עשרים וארבעה דברים שבית דין מנדין עליהם. ונתחיבנו להיות יחפי רגלים כמנודים. ועל ידי ענוי מתשמיש המטה . תכפר לנו מה שחטאנו ופגמנו בברית קודש ، בטומאת קרי. ובהוצאת זרע לבטלה ועל ידי חמש תפלות ותחנות ובקשות . יתוקן מה שפגמנו בחמש מוצאות הפה. החיך . והגרון . והלשון . והשנים ، והשפתים . אשר מהם יוצא הדבור . וטמאנו אותם בכל הדברים האסורים . ונדרים ושבועות . ועל ידי חבוק ונשוק ספר התורה . חכות התפלות שנתפלל ביום הקדוש הזה . יעלו ויבאו ויגיעו ויצטרפו עמהם . כל התפלות שהתפללנו בכל השנה בלא כונה . ויהיו כלן נכללות בתפלות היום הזה . ויגיע לראשך להיות עטרה לראשך . בכלל תפלות ישראל . ועל ידי דמעות עינינו. יתוקן מה שפגמנו בראית עינים בכל דבר טמא . והסתכלות בנשים . ועל ידי רתיחת גופנו על ידי התענית והתפלות . יתוקן מה שהרתחנו מאתים וארבעים ושמנה אברינו ושלש מאות וששים וחמשה גידינו באש של היצר הרע . ובמיעוט חלבנו ודמנו על ידי התענית . יכופר כל מה שחטאנו ושעוינו ושפשענו לפניך ותהיה נחשבת לפניך התענית . כאלו הקרבנו את גופנו על גב המזבח . ויקובל לפניך לריח ניחוח ، כקרבן וכעולה ؛

והנה ידענו . כי אנחנו מחויבים להתענות על פי תקוני התשובה על כל חטא וחטא . ולסגף את גופנו בתשובת המשקל . נגד מה שהתענגנו בעברות . אך גלוי וידוע לפניך . שאין בנו כח להתענות אפילו על חטא אחד ، ומכל שכן על כל עון ועון . כי רבו עונותינו מלספר וכשל כחנו . לכן יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שיהיה צום התענית ביום הקדוש הזה יום הכפורים הבא עלינו לטובה . כפרה על כל עונותינו ؛

ויהי רצון מלפניך . אל מלך יושב על כסא רחמים . הרוצה בתשובת רשעים . שתתן בלבנו ובלב כל עמך בית ישראל . אהבתך ויראתך . ליראה אותך כל הימים ؛ ובתוכם תרחם על פושעי עמך בית ישראל . ותן בלבם פחד הדר גאונך . והכנע לבם האבן . וישובו לפניך בלב שלם ؛ כמו שהבטחת על ידי נביאיך . לבל ידח ממנו נדח . גם כי הרבו אשמה לפניך עד שננעלו בפניהם דרכי תשובה . אתה ברחמיך הרבים . תחתור להם חתירה מתחת כסא כבודך ותקבלם בתשובה . ורחם עלינו . ותן בנו כח לעבוד אותך כל הימים . והסר ממנו כל המניעות והסבות . המונעות אותנו מלעבוד אותך . כי אתה יצרתנו . ותדע כל מחסורי בני אדם וטבעם . המבלבלים אותם מעבודתך . ובידך להסירם ולמנעם . ולא תטרוף עלינו את השעה . עד שנשוב לפניך . בלב שלם . ונהיה כל ימינו בתשובה ומעשים טובים . עד סוף רגע אחרונה אשר יהיה לרצון לפניך לאסוף את נשמתנו אליך . אז יהיו כל מחשבותינו דבוקים בך . ואז תצא . נשמתנו בקדושה ובטהרה . ואז נזכה להיות מיין נוקבין לעלות ממטה למעלה . ולהשפיע שפע בכל העולמות מלמעלה למטה . ותן בנו כח להתענות ביום הקדוש הזה . ולהשלים התענית בכל חמשת הענויים . ושלא יגרמו מעשינו להיות נכשלין חס ושלום בשום אחד מן החמשה הענויים . כי כלנו בני אברהם יצחק ויעקב ידידיך . וזכנו לגדל בנינו לתורה ולמעשים טובים . ולא יתפסו חס ושלום בעונותינו . ותחתמנו בספר חיים טובים . חיים של יראת שמך . חיים שנעבוד אותך בלב שלם . חיים שלא נכשל חס ושלום בשום חטא ועון ואשמה . חיים של פרנסה בנחת ובכבוד ובהתר . ולא תטרידנו הפרנסה בטרדת הזמן . ותן לנו פרנסה בהשקט ושלוה . פרנסה שלא נצטרך זה לזה ולא לעם אחר . כדי שיהיה לבנו פנוי תמיד לעבודתך . וטהר רעיונינו ומחשבותינו . כדי שנהיה אנחנו דבוקים בך תמיד :

ולהיות שידעתי שכמעט אין צדיק בארץ אשר לא יחטא בין אדם לחברו בממון או בגופו או במעשה או בדבור פה . ועל זה דוה לבי בקרבי . כי על חטא שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חברו . ועל זה נשבר לבי בקרבי ורחפו עצמותי . כי אפילו יום

יום המיתה אין מכפר. ולכן אני מפיל תחנתי לפניך. שתרחם עלי ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל בני אדם. והנני מוחל במחילה גמורה לכל מי שחטא נגדי בין בגופו ובין בממונו. או שדבר עלי לשון הרע. ואפי' הוצאת שם רע. וכן לכל מי שהזיק לי בגופי או בממוני. ולכל חטאת האדם אשר בין אדם לחברו. חוץ מממון אשר אוכל להוציא על פי דין. וחוץ מי שחוטא כנגדי ואומר אחטא לו והוא ימחול לי. חוץ מאלו אני מוחל במחילה גמורה ולא יענש שום אדם בסבתי. וכשם שאני מוחל לכל אדם. כן תתן את חני בעיני כל אדם שימחלו לי במחילה גמורה. ובכן יעלו ויבואו ויגיעו ויראו וירצו וישמעו תפלותינו. קבל רנת עמך שגבנו טהרנו נורא. ותוציא כל הניצוצות הקדושות שנפלו לקליפה על ידי חטאתינו. ועל ידי קדושת יום הכפורים. יתעוררו מדותיך הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ. לך יי הממלכה. אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה. ותתפשט עליהם קדושת יום הכפורים לכפר עלינו כמו שכתוב בתורת משה עבדך כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם. מכל חטאתיכם לפני יי תטהרו. ויהי נעם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו. ותעביר זדון מן הארץ. ומלוך על כל העולם כלו בכבודך. והנשא על כל הארץ ביקרך. ותן שמחה לארצך וששון לעירך וצמיחת קרן לדוד עבדך. יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יי צורי וגואלי: אמן וכן יהי רצון

אחר כלותם מיחוד סיחיו מקצרים להשמע (פס תהילים מנט) וסרת לו כהן והשוב שבלבור לומר דברי מוסר כבכי לעורר לב העם. והשליח צבור ס״ס. ולכבי מעמה לעקתן אותם בתיכוק ומתוק. ומבקשים מחילה על שבתנו בכבוד התורה. ולומרים פסוק זה ג״פ:

אור זרע לצדיק ס״ת קרע ולישרי לב שמחה ס״ת בגי' טוב

ואח״כ יאמר זה המאמר בבכי ותחנונים. והוא בתיקוני זוהר

קם רבי שמעון. סליק ידוי לגבי עילא. ושבח למארי עלמא ואמר רבון עלמין. עביד בגין שכינתא דאיהי בגלותא. ואם איהי באומאה. הא אבא ואמא דאינון חכמה ובינה. קלין למעבד התרה. תח״ד יהוה צבאות יעץ ומי יפר. אם התלמיד אומר הרב יכיל למעבד התרה. ואם נדר או נשבע בן דאיהו ו' דלא יפרוק לה. אלא דתהי בגלותא עד זמנא ידיעה. נגד או שבועה איהו בי״ה דאינון חכמה ובינה. ואיהו אתחרט. הא תלת בני נשא יכלין למפטר ליה. ואנון תלת אבהן לעילא לקבליהו. ואם לא תתחרט. אנא בעינא מינך ומכל אינון דמתיבתא דלעילא ותתא. דתעביד בגין בעיא מהימנא דלא זז משכינתא בכל אתר. ואיהו עאל שלם בינך ובינה ומנין סגיאין. ומסר גרמיה למיתה בגינה ובגין בנהא: תח״ד ואם אין מתני גא מספרך אשר כתבת. ואם הוא נדר מסטרא דאבא ואמא ולא בעי. אנא סליק לגבי תנאה דאתמר ביה כי יפלא ממך דבר. דאתמר ביה במופלא ממך אל תדרוש. דיפטר נדר. ואף על גב דשכינתא איהי בגלותא לגבי בעלה כנדה. דאיהו יפריש בין דם לדם. ואתפתח מקורא דילה. לדכאה לה במים דאוריתא מים חיים דלא פסקין. ואפריש מינה דם נדה. דאיהי לילית. דלא אתקריבת בהדה. דאיהי תובא דנשמתא דמסאבת לה ולית לה רשו לסלקא נשמתא לגבי בעלה. להוא אתר דאתיהיבת מתמן. ואתרגת בין דין לדין. בין דיני נפשות לדיני ממונות. דאית מאן דפרע בממוניה. ואית מאן דפרע בנפשיה. ובין נגע לנגע. במה דאוקמוה. איכה ישבה בדד. דאיהי חשיבא שכינתא בגלותא במצורע. דאתמר ביה. בדד ישב מחוץ למחנה. מחוץ ודאי. דא גלותא. דאיהי לבר מארעא דישראל. דאיהי מתבא דאת נה. ואי מקורא לא יכיל למפתח. עד דיפתח ליה ההוא דסגיר ליה. אנא מפייסנא ליה בגין ירד ה״א ואיז ה״א. דאיהו יחודא דיתודיה תמן ובגין. לבושין דאתלבש. מיד אתפתחת מקורא ואתבכיאת שכינתא. והוא דמלה. מקוה ישראל יהוה מושיעו בעת צרה. מושיעו בעת צרה. מושיעו ודאי. ההוא דמקורא דמקוה בידוי: אמן:

(ד) מעמידין ב׳ תשובי סקל. א׳ מימין הש״ץ וא׳ משמאלו. עד שיסיים וכלה [וי״א. שלאחר שעומדים כרגע הולכים למקומן. וכשבא שהגיע לתיבת מזמור שיר ליום השבת]: (ה) ומתחילין לומר כשיכנס

אל מעלה כו׳. מכריזין אותם שיוכלו לספק ממשם. מה זה שליח ז״ל. כל הענות פלוני בו מפושעי ישראל. אינו מתענים: (ו) אח״כ אומרים כל נדרי ג״פ. ובסוף כולם סרבני סקפוטים. בסוף של סעבד

שעבר. עמ"ש בס"ד יו"ד סכ"ג: (ז) אבן נוהג ידי הכל. נ"ל שהמרגא מי"כ שעבר עד י"כ זה. והנכר מי"כ זה עד י"כ הבא. וכן והשתבענא ודמשתבע. ומלו כך. ובו דבר ברור בלשון. כמ"ש בס"ד סי' קמ"ה ומו"ק. אבל כל הלשונות שבדו האחרונים ז"ל מלבם נוסח זה. הכל טעות גמור בתחילת כבודם. כי לא הכירו ולא ידעו לדבר ארמית: (ח) ושם מבואר. באע"פ שכבר נהגו להתיר נדרים בערב בעשי"ת. צריך ליזהר גם בכל נדרי. ואין להקל בו. מתחת נדרי לצור. שהודרו ברבים. ויש להתיר ברבים כמו כן: (ט) [הש"ץ מנגן מבע"י בניגון המיוחד כל נדרי עד ג' פעמים. בקול נמוך קצת (אך שיהא שמע לאוזן הצבור) ובפ"ב מגביה קולו יותר. ובפ"ג עוד יותר. וב' הקהלים אומרים עמו בקול נמוך מקולו. והצבור אומרים ג"כ עמו בלחש מלה במלה. ולא ישנה מנוסח הנהוג במקום זה]. ובהל י"כ בשבת [א"א מזמורי קבלת שבת] מתחיל מזמור שיר ליום השבת [ק"ש] וא"א במה מדליקין): (י) [ממשיך בכל נדרי עד הלילה. ובנמשך הוך הלילה. אין קפידא כ"כ] אח"כ אומר שהחיינו. בלא כוס [ויכוין להוציא הרוצה לצאת] ויפה הדבר לברך כ"א לעצמו [בלחש עם הש"ץ. ולא יסח דעתו לצאת בברכת הש"ץ. וימהר לסיים קודם הש"ץ ולענות אמן]: (יא) אומר ברכו [בנעימה קדושה. ועונים ברוך ה'. בכוונה עצומה ומחשבה קדושה מקבל קדושה יתירה מעצם יום הקדוש] וקורין ק"ש בברכותיה [בכוונה עצומה. והשכיבנו. שכולה בקשות עצומות. אומר בבכי. ומזבחת שאין תפלתו חוזרת ריקם] ק"ק הצבור. אומרין בשכמל"ו בקול רם. וכ"ד האר"י ז"ל. ופרוס. כי ביום הזה. תלי קדיש [ויתן אל לבו לפני מי עומד להתפלל. ותוקף קדושת היום המטהר מכל חטא ועון ופשע. ויסיר מלבו כל המחשבות והרהורים. ויתפלל במחשבה ליודע מחשבות. שיכין לבו להתפלל בכוונה]: (יב) מתפללין שבע. שלש ראשונות כמו בר"ה [וכשחל בשבת ולא הזכיר של שבת. אין מועיל לכוון לברכת מע"א. רק מתפלל שנית]:

תפלת יום כפור לערבית לשחרית למוסף למנחה לנעילה

למוסף ולמנחה ולנעילה כִּי שֵׁם יהוה אֶקְרָא הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ:

והש"ץ אומרו גם בחזרת התפלה) אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא. אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה:

זָכְרֵנוּ לְחַיִּים מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים וְכָתְבֵנוּ (לנעילה וְחָתְמֵנוּ) בְּסֵפֶר הַחַיִּים לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים:

מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מָגֵן אַבְרָהָם:

למנחה אומר ורב להושיע:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֶּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ:

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר. מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה:

מִי כָמוֹךָ (אָב הָרַחֲמָן במוסף ובמנחה דשבת ונעילה יאמר) אַב הָרַחֲמִים זוֹכֵר יְצוּרָיו לְחַיִּים בְּרַחֲמִים: וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ. וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה:

(פסח סל"י וּבְכֵן יִתְקַדַּשׁ שִׁמְךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ. עַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ. וְעַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ. וְעַל מַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ וְעַל מְכוֹנֶךָ. וְעַל הֵיכָלֶךָ):

וּבְכֵן תֵּן פַּחְדְּךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל מַעֲשֶׂיךָ. וְאֵימָתְךָ עַל כָּל מַה שֶּׁבָּרָאתָ. וְיִירָאוּךָ כָּל הַמַּעֲשִׂים. וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ כָּל הַבְּרוּאִים. וְיֵעָשׂוּ כֻלָּם אֲגֻדָּה אֶחָת. לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם. כְּמוֹ שֶׁיָּדַעְנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשָּׁלְטָן לְפָנֶיךָ. עֹז בְּיָדֶךָ. וּגְבוּרָה בִּימִינֶךָ. וְשִׁמְךָ נוֹרָא עַל כָּל מַה שֶּׁבָּרָאתָ:

וּבְכֵן תֵּן כָּבוֹד יהוה לְעַמֶּךָ. תְּהִלָּה לִירֵאֶיךָ. וְתִקְוָה טוֹבָה לְדוֹרְשֶׁיךָ. וּפִתְחוֹן פֶּה לַמְיַחֲלִים לָךְ. שִׂמְחָה לְאַרְצֶךָ. וְשָׂשׂוֹן לְעִירֶךָ. וּצְמִיחַת קֶרֶן לְדָוִד עַבְדֶּךָ. וַעֲרִיכַת נֵר לְבֶן יִשַׁי מְשִׁיחֶךָ. בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ:

וּבְכֵן צַדִּיקִים יִרְאוּ וְיִשְׂמָחוּ. וִישָׁרִים יַעֲלֹזוּ. וַחֲסִידִים בְּרִנָּה יָגִילוּ. וְעוֹלָתָה תִּקְפָּץ פִּיהָ. וְכָל הָרִשְׁעָה כֻּלָּהּ. כְּעָשָׁן תִּכְלֶה. כִּי תַעֲבִיר מֶמְשֶׁלֶת זָדוֹן מִן הָאָרֶץ:

וְתִמְלוֹךְ אַתָּה יהוה לְבַדֶּךָ . עַל כָּל מַעֲשֶׂיךָ . בְּהַר צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ . וּבִירוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ . כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ . יִמְלוֹךְ יהוה לְעוֹלָם . אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדוֹר וָדוֹר הַלְלוּ יָהּ :

קָדוֹשׁ אַתָּה וְנוֹרָא שְׁמֶךָ וְאֵין אֱלוֹהַּ מִבַּלְעָדֶיךָ כַּכָּתוּב וַיִּגְבַּהּ יהוה צְבָאוֹת בַּמִּשְׁפָּט וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ בִּצְדָקָה : בָּרוּךְ אַתָּה יהוה הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ :

אַתָּה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים . אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ . וְרָצִיתָ בָּנוּ . וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל הַלְּשׁוֹנוֹת . וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ . וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ . וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ :

וַתִּתֶּן לָנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה אֶת יוֹם (לשבת השבת הזה לקדושה ולמנוחה . ואת יום) הַכִּפּוּרִים הַזֶּה . לִמְחִילָה . וְלִסְלִיחָה . וּלְכַפָּרָה . וְלִמְחָל בּוֹ אֶת כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ (באהבה) מִקְרָא קוֹדֶשׁ . זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם : (למוסף ומפני חטאינו)

אתה . עד לאילא מגרים . מספר הכינות כמס ס״ב עם הכולל . או עם הכולל כרבוע אהיה: למחילה. (ני׳ יאהדונהי עם ב׳ כוללים כי הנה המלאכים עמדו עברו . בסוד עובר על פשע) על פשעים . כתוב . אנכי מוחה פשעיך : וכבר הבאר לעיל שלשון מ״ל הוא : ולסליחה . (ני׳ י״ק עם הכולל . סוד יודע בג׳ שמות אהיה שדי . ועובר) על העונות . כתוב . סלח נא לעון :

ולכפרה . (ני׳ פה . סוד ידוע) להמתים הקלים . זה ברור בס״ד . שיש לו שורש בלשון הכתוב . ובדרך הסוד . ושלא מדברי המהרמים ז״ל . שלא העמיקו בזה . ולמחל בו כל עונותינו . י״ל על שגגות שנתחשבו לפעמים כזדונות . כמ״ש על הפסוק הגד לעמי פשעם : אלו ה״ח . ואע״פ שקורא אותו פשע להגדיל העון . מ״מ לענין העונש אינו מתהב אלא לעון מתהייה לתכוקים חד דרגא . לבהי אתי רבו ה׳ דא״ח כל שוגגים . כל מידי דמהקרי עון . אמ״נ דאינו אן שהגם בעונש . ומ״מ נקרא גם פשע כאמור . לפיכך יאות לו כמו כן הה מחילה כראוי לפשע כאמור . וכרי זה כבהור וכרה :

ני׳ חיבות . מניין חיים . ובינם עם הכולל:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ . יַעֲלֶה וְיָבֹא . וְיַגִּיעַ וְיֵרָאֶה . וְיֵרָצֶה וְיִשָּׁמַע . וְיִפָּקֵד וְיִזָּכֵר . זִכְרוֹנֵנוּ וּפִקְדוֹנֵנוּ . וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ . זִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד עַבְדֶּךָ . זִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ . זכרון

למוסף

מסלל כבברים עד לאילא מגרים . ומתחיל כלן

וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ . גָּלִינוּ מֵאַרְצֵנוּ . וְנִתְרַחַקְנוּ מֵעַל אַדְמָתֵנוּ . וְאֵין אֲנוּ יְכוֹלִים לַעֲשׂוֹת חוֹבוֹתֵינוּ בְּבֵית בְּחִירָתֶךָ . בַּבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלָיו . מִפְּנֵי הַיָּד שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה בְּמִקְדָּשֶׁךָ . יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ . מֶלֶךְ רַחֲמָן . שֶׁתָּשׁוּב וּתְרַחֵם עָלֵינוּ . וְעַל מִקְדָּשְׁךָ . בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים . וְתִבְנֵהוּ מְהֵרָה וּתְגַדֵּל כְּבוֹדוֹ : אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ . גַּלֵּה כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ עָלֵינוּ מְהֵרָה . וְהוֹפַע וְהִנָּשֵׂא עָלֵינוּ לְעֵינֵי כָּל

ומפני . ברכה רביעית דמוסף . מחלקת לג׳ חלקים . אתה בחרתנו עד לאילא מגרים מספר כתיבות כמס אלוה עם הכולל . ומפני עד פ׳ הקרבנות כמנין שו״ל מלכוש שמים . שהוא ק״ו כמדס . ומשם ואילך . כמס נ״ב . שהיא כמדה ומלכות שמים . פרופס . כמס הוי״ה דאלהי״ם עם ג׳ טולים :

זִכְרוֹן כָּל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל ׀ לְפָנֶיךָ. לִפְלֵיטָה לְטוֹבָה. לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים. לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים הַזֶּה: זָכְרֵנוּ יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה. וּפָקְדֵנוּ בוֹ לִבְרָכָה. וְהוֹשִׁיעֵנוּ בוֹ לְחַיִּים. וּבִדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחָנֵּנוּ. וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ. כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ. כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. מְחוֹל ׀ לַעֲוֹנוֹתֵינוּ בְּיוֹם (השבת הזה וביום) הַכִּפּוּרִים הַזֶּה. מְחֵה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעֵינוּ. וְחַטֹּאתֵינוּ. מִנֶּגֶד ׀ עֵינֶיךָ. כָּאָמוּר. אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מוֹחֶה פְשָׁעֶיךָ לְמַעֲנִי. וְחַטֹּאתֶיךָ לֹא אֶזְכּוֹר. וְנֶאֱמַר מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ וְכֶעָנָן חַטֹּאתֶיךָ. שׁוּבָה אֵלַי

אלהינו ואלהי אבותינו מחול. גי' היתה מגן אלהים. סוד מפורש כמה פעמים בבית אל. וכך בכל גי' רוח. ס"ס בתי' דגרש. ו' שבכויה כנודע. ללבול ט כל בתי' מקבל לעיל. כשווים בברכה

כי

למוסף

כִּי: וְקָרֵב פְּזוּרֵינוּ מִבֵּין הַגּוֹיִם. וּנְפוּצוֹתֵינוּ כַּנֵּס מִיַּרְכְּתֵי אָרֶץ. וַהֲבִיאֵנוּ לְצִיּוֹן עִירְךָ בְּרִנָּה. וְלִירוּשָׁלַיִם בֵּית מִקְדָּשְׁךָ בְּשִׂמְחַת ׀ עוֹלָם. וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ. תְּמִידִים כְּסִדְרָם. וּמוּסָפִים כְּהִלְכָתָם. אֶת מוּסַף (מוּסְפֵי יום השבת הזה וְ) יוֹם הַכִּפּוּרִים הַזֶּה. נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה. כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ. כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ. עַל יְדֵי מֹשֶׁה ׀ עַבְדֶּךָ מִפִּי כְבוֹדֶךָ כָּאָמוּר:

לשבת וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ: עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ:
(זֶה קָרְבַּן שַׁבָּת. וְקָרְבַּן הַיּוֹם. כָּאָמוּר:

וּבֶעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה. מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם. וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם. כָּל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ:

ובעשור. לא הכר בו יום. כי לא יחד בימי שנה. דכולא שתא איה רשותא לאסטני. בר מהאי יומא. והו שאמר הכתוב: ימים יוצרו ולא אחד בהם. הוא י"כ שאינו מחשב עם שאר ימים. ולפיכך ולו קרי. כי כולו של הקב"ה מיוחד לו בלבד. ואין לשטן רשות בו לקטרג. ועי' עוד בזוהר:

וְהִקְרַבְתֶּם ׀ עֹלָה לַיהֹוָה רֵיחַ נִיחֹחַ. פַּר בֶּן בָּקָר אֶחָד. אַיִל אֶחָד. כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה שִׁבְעָה. תְּמִימִים יִהְיוּ לָכֶם:

פר א'. כל אלו עולת המוסף ולא מנה כאן אלא של צבור והיה שם עוד לקרבן היום פר של כ"ג לחטאת. כנודע. ואילו של כ"ג לעולה. ושני שעירים. א' נעשה בפנים ונאכל לערב. והב' נעשה בפנים ונשרף וחבירו משתלח:

וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם כִּמְדֻבָּר. שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר. וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאָיִל. וְעִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ. וְיַיִן כְּנִסְכּוֹ. וּשְׁנֵי שְׂעִירִים לְכַפֵּר. וּשְׁנֵי תְמִידִים כְּהִלְכָתָם:

שלשה עשרונים. עד סלת סאים קמח סולת. מתרגם: סים עשרון מעשה מסלת סאין קמח. מכאן שעומר הוא עשרון מג' סאין:

לשבת
יִשְׂמְחוּ בְמַלְכוּתְךָ שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת וְקוֹרְאֵי עֹנֶג. עַם מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי כֻּלָּם יִשְׂבְּעוּ וְיִתְעַנְּגוּ מִטּוּבֶךָ. וּבַשְּׁבִיעִי רָצִיתָ בּוֹ וְקִדַּשְׁתּוֹ. חֶמְדַּת יָמִים אוֹתוֹ קָרָאתָ. זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית:

כִּי גְאַלְתִּיךָ: וְנֶאֱמַר. כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יהוה תִּטְהָרוּ: אלהינו ואלהי אבותינו קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ. וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ. שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ. וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ. והנחילנו יהוה אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך. וינוחו בו ישראל מקדשי שמך וְטַהֵר לִבֵּנוּ. לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת. כִּי אַתָּה סָלְחָן לְיִשְׂרָאֵל. וּמָחֳלָן לְשִׁבְטֵי יְשֻׁרוּן בְּכָל דּוֹר וָדוֹר: וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ. אֶלָּא אָתָּה: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ לַעֲוֹנוֹתֵינוּ. וְלַעֲוֹנוֹת עַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל וּמַעֲבִיר אַשְׁמוֹתֵינוּ בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה. מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ (השבת וְ) יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכִּפּוּרִים: רצה

רביעית שבכ"מ חתומה בה' הרביעית שבשם כידוע. וע"ל בהפלה יו"ם: סולחן ומוחלן. עלו"א: אלא אתה. כן הנוסח בכל ספרי אשכנזים. אם אמנם היה נראה בעיני שפת יתר. ולא הייתי עוצר לאמרו. כי גם בנוסח הר"מ ז"ל אינו. אעפ"כ לא הרשיתי עצמי למחקו. ולהטעות כל סידורי זקנינו. לכן הנחתיו בחזקתו: כאשר באמת אינו מפסיד מאומה. שאינו אלא ביאור נוסף. וכן נמצא בתפלה. כמ"ש בס' הזוהר על הפסוק. הצילני נא מיד אחי מיד עשו. בשנים גי' תיבות מסייע שיש בו ממש. לכן הרהבי בי. להוציאו ולא הרעתו:

למוסף

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. מְחוֹל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ בְּיוֹם (השבת הזה וביום) הַכִּפּוּרִים הַזֶּה. מְחֵה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעֵינוּ וְחַטֹּאתֵינוּ מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ. כָּאָמוּר. אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מוֹחֶה פְשָׁעֶיךָ לְמַעֲנִי. וְחַטֹּאתֶיךָ לֹא אֶזְכֹּר. וְנֶאֱמַר. מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ וְכֶעָנָן חַטֹּאתֶיךָ. שׁוּבָה אֵלַי כִּי גְאַלְתִּיךָ: וְנֶאֱמַר. כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יהוה תִּטְהָרוּ: אלהינו ואלהי אבותינו קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ. וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ. שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ. וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ. והנחילנו יהוה אלהינו באהבה וברצון. שבת קדשך. וינוחו בו ישראל מקדשי שמך וְטַהֵר לִבֵּנוּ. לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת. כִּי אַתָּה סָלְחָן לְיִשְׂרָאֵל. וּמָחֳלָן לְשִׁבְטֵי יְשֻׁרוּן בְּכָל דּוֹר וָדוֹר. וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ אֶלָּא אָתָּה: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ לַעֲוֹנוֹתֵינוּ. וְלַעֲוֹנוֹת עַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל וּמַעֲבִיר אַשְׁמוֹתֵינוּ בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה. מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ (השבת וְ) יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכִּפּוּרִים:

רְצֵה יהוה אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִתְפִלָּתָם. וְהָשֵׁב אֶת הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ. וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן. וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ:

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

[המנהג הש"ץ בתפלתו בקו"ל למודים. כורע עמו. והאומר מודים דרבנן בשמיה אתה: (תמצא בתפלת שחרית של חול)]

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד (צוּרֵנוּ) צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ. עַל חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ. וְעַל נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל יוֹם עִמָּנוּ. וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם. הַטּוֹב כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא תַמּוּ חֲסָדֶיךָ (כִּי) מֵעוֹלָם. קִוִּינוּ לָךְ:

וְעַל כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ. תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

וּכְתוֹב (לנעילה וַחֲתוֹם) לְחַיִּים טוֹבִים כָּל בְּנֵי בְרִיתֶךָ:

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ אֶת שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת. הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה. הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

הש"ץ בחזרת התפלה אומר כאן זה

אלהינו ואלהי אבותינו. ברכנו בברכה המשולשת בתורה הכתובה על ידי משה עבדך האמורה מפי אהרן ובניו. כהנים עם קדושך. כאמור:

[יכוין לומר זה ברעותא דלבא לשם ברכה לשם הקדוש. ויזהר בדקדוק התיבות היטב. ויטה ראשו כל פעם כרשום פה ואם לאו עונשו גדול מאוד. והטייה לשמאל ההלכה. מעורר דין על הגבור ה"ו]:

יברכך יהוה (פניו להיכל) וישמרך (עד ימינו) [קהל כן יהי רצון]: יאר יהוה (עד ההיכל) פניו אליך ויחנך (עד שמאלו) [קהל כן יהי רצון]: ישא יהוה פניו [עד ההיכל] אליך [עד ימינו] וישם לך [נגד שמאלו] שלום [עד ימינו] קהל כן יהי רצון:

שִׂים שָׁלוֹם טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ. כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים. וְאַהֲבַת חֶסֶד. וּצְדָקָה וּבְרָכָה. וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם. וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ:

בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב (לנעילה וְנֵחָתֵם) לְפָנֶיךָ. אֲנַחְנוּ וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה עֹשֵׂה הַשָּׁלוֹם:

יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יהוה צורי וגואלי:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. תָּבֹא לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתֵנוּ. וְאַל תִּתְעַלַּם מִתְּחִנָּתֵנוּ. שֶׁאֵין אָנוּ עַזֵּי פָנִים וּקְשֵׁי עֹרֶף. לוֹמַר לְפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. צַדִּיקִים אֲנַחְנוּ וְלֹא חָטָאנוּ. אֲבָל אֲנַחְנוּ וַאֲבוֹתֵינוּ חָטָאנוּ:

אבל. באמת: אנחנו ואבותינו. כ"ה הנוסח הקדמון. וכ"ה בספרי הספרדים ו ג"א מלה בתורה. והתודו את עונם ואת עון אבותם. ואמר בירמיה. ידענו רשענו עון אבותינו כי חטאנו. ואמר בכתובים. חטאנו עם אבותינו. וכן דניאל עזרא ונחמיה בוודוייהם. כולם התודו גם על חטא האבות גם שהיה לומר כן. משום דובר שקרים לא יכון. הגע עצמך. שאנו אומרים כולנו יחד מרדנו. ואנו יודעין בעצמנו שלא מרדנו מעולם וכן באמר לשונות שנזכרו בנוסח הודוי. אע"כ שאנו מתודים גם חטאת אבותינו ואבות אבותינו: ולכן אנחנו נקשר אל אנחנו ואבותינו (ונמשך כל הנוסח אחריו) כלומר עמהם אשמנו בגדנו כו'. וכענין חטאנו עם אבותינו העוינו הרשענו. הכל ביחד. מתיחס להם ולנו כאחד. ועל דרך הסוד. הכוונה גם בגלגולים הקודמים. והנה גם הם קרויים אבות. כמ"ש גם"ד בדרוש תפלת ישרים:

[(יב) מ"ע להתודות. ויכה באגרוף ימין על החזה בכל תיבה ותיבה. שוהה עד שיספקו כל הלויות הדרס. ואומר פסוק ואתה (והעיקר. חרטה על העבר וקבלה על להבא) והאומר הודוי מעומד צריך בכוונה גדולה]: ובבכי (וע"פ בלב שבר ונדכה והכנעה) ומן אבל אנחנו עד סקילה

אָשַׁמְנוּ. בָּגַדְנוּ. גָּזַלְנוּ. דִּבַּרְנוּ דוֹפִי. הֶעֱוִינוּ. וְהִרְשַׁעְנוּ. זַדְנוּ. חָמַסְנוּ. טָפַלְנוּ שֶׁקֶר: יָעַצְנוּ רָע. כִּזַּבְנוּ. לַצְנוּ. מָרַדְנוּ. נִאַצְנוּ. סָרַרְנוּ. עָוִינוּ. פָּשַׁעְנוּ. צָרַרְנוּ.

דופי. מלה מורכבת. מן דו (לשון שנים בארמית. דו פרצופין. מן דו) ופי. ר"ל ב' פיות. א' בפניו וא' שלא בפניו. אחד בפה ואחד בלב: טפלנו. חברנו

קְשִׁינוּ עוֹרֶף: רָשַׁעְנוּ. שִׁחַתְנוּ. תִּעַבְנוּ. תָּעִינוּ. תִּעְתָּעְנוּ: סַרְנוּ מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ הַטּוֹבִים. וְלֹא שָׁוָה לָנוּ. וְאַתָּה צַדִּיק עַל כָּל הַבָּא עָלֵינוּ. כִּי אֱמֶת עָשִׂיתָ. וַאֲנַחְנוּ הִרְשָׁעְנוּ: מַה נֹּאמַר לְפָנֶיךָ יוֹשֵׁב מָרוֹם. וּמַה נְּסַפֵּר לְפָנֶיךָ שׁוֹכֵן שְׁחָקִים. הֲלֹא כָּל הַנִּסְתָּרוֹת וְהַנִּגְלוֹת אַתָּה יוֹדֵעַ:

[בנעילה מתחיל כאן אתה נותן יד]

ודבקנו שקר אל שקר שתמיד רבות. לחזק ולהדק בחבלי השוא וכעבות. וכן כילכם שופלי שקר. שפלו עלי שקר: תעתענו. מן כמתעתע: ולא שוה לנו. (איוב לג) לא היה שוה לי מאומה. מה שחטאתי וסרתי מדרך הטוב. לא היה בו תועלת והנאה להוהו והבל כהי כליתי: ואתה. נחמיה ט׳: מרום. ג׳ אלהים בשום רבוע. זהו שוכן מלך יושב על כסא דין: שחקים. ג׳ מילואי אהיה עם ג׳ כוללים. כי גם אל השמים מספם. ושא עד שחקים:

אַתָּה יוֹדֵעַ רָזֵי עוֹלָם וְתַעֲלוּמוֹת סִתְרֵי כָּל חָי. אַתָּה חוֹפֵשׂ כָּל חַדְרֵי בָטֶן. וּבוֹחֵן כְּלָיוֹת וָלֵב אֵין דָּבָר נֶעְלָם מִמֶּךָּ. וְאֵין נִסְתָּר מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ. וּבְכֵן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שֶׁתְּכַפֵּר לָנוּ עַל כָּל חַטֹּאתֵינוּ. וְתִסְלַח לָנוּ עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ. וְתִמְחָל לָנוּ עַל כָּל פְּשָׁעֵינוּ:

עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּאֹנֶס וּבְרָצוֹן:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בְּאִמּוּץ הַלֵּב:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בִּבְלִי דָעַת:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בְּבִטּוּי שְׂפָתָיִם:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בְּגִלּוּי עֲרָיוֹת:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בְּגָלוּי וּבַסָּתֶר:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בְּדַעַת וּבְמִרְמָה:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בְּדִבּוּר פֶּה:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בְּהוֹנָאַת רֵעַ:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בְּהַרְהוֹר הַלֵּב:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בִּוְעִידַת זְנוּת:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בְּוִדּוּי פֶּה:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בְּזִלְזוּל הוֹרִים וּמוֹרִים:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בְּזָדוֹן וּבִשְׁגָגָה:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בְּחֹזֶק יָד:

באונם. (סגו״ל) שאנסוהו לעבור על א׳ מג׳ ראשי עבירות שהן ביהרג ואל יעבור (ואם לא נכשל בהן יפורש על הדך האמור) אבל שאר עברות שנאנס בהן. נ״ל שאין צריך להתודות עליהן. דמשום קעבד. ואם לא עשה. הרי עבר על רצון קונו. ושמא אף על פי כן צריך כפרה שהי״ל להתפלל שלא יבוא לידי כך. דהא מצלין שלא לבוא לידי נסיון. ש״ב דתפלה מועלת גם לזה. ולאמלא הי״ל זכות. היה תול מלבוא לידי אונס ואפי׳ מי שיוכל להתפלל בעד חברו ובעד דורו. ולא עשה. נענש. כמ״ש בריב״ל. שלא דבר אליהו עמו ג׳ ימים שמסרו אדם מאחרי בימיו: וברצון. עיד זו ואנ״ל זו: בבלי דעה. היה שוגג. ואף ודאי צריך כפרה: הרהור. לשון תרגום דמאל. והרהורין על משכבי: בועידת. לשון זמון. מן ועעדהי לך. אועד אליך. שם שהם מסורת יעד לאיסור סוח מהתלבות. שעם נסתרות כשם נגלות: בודוי פה. במודה ולא עוזב. ואליף מאן דמסרש המאיס:

רנעילה

אַתָּה נוֹתֵן יָד לַפּוֹשְׁעִים. וִימִינְךָ פְשׁוּטָה לְקַבֵּל שָׁבִים. וַתְּלַמְּדֵנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ. לְהִתְוַדּוֹת לְפָנֶיךָ | עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ. לְמַעַן נֶחְדַּל מֵעֹשֶׁק יָדֵינוּ. וּתְקַבְּלֵנוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ. כְּאִשִּׁים וּכְנִיחוֹחִים. לְמַעַן

אתה. עד הכל נ״ז הי׳. מאן אל אדי. לכפר על ע״ז. הואיל הלך אחר ע יד. שאין מקום. כמו ויד סהיה לך. נותן להם מקום לחזור בתשובה. אע״פ שאין מדה״ד סחגת כן. שפי׳

וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ · בְּחִלּוּל הַשֵּׁם
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ · בְּטֻמְאַת שְׂפָתָיִם
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ · בְּטִפְּשׁוּת פֶּה
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּיֵצֶר הָרָע
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ · בְּיוֹדְעִים וּבְלֹא יוֹדְעִים

וְעַל כֻּלָּם · אֱלוֹהַּ סְלִיחוֹת · סְלַח לָנוּ · מְחַל לָנוּ · כַּפֶּר לָנוּ:

עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ · בְּכַחַשׁ וּבְכָזָב
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ · בְּכַפַּת שׁוֹחַד
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ · בְּלָצוֹן
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ · בְּלָשׁוֹן הָרָע
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ · בְּמַשָּׂא וּבְמַתָּן
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ · בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ · בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ · בִּנְטִיַּת גָּרוֹן
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּשִׂיחַ שִׂפְתוֹתֵינוּ
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ · בְּשִׂקּוּר עָיִן
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ · בְּעֵינַיִם רָמוֹת
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ · בְּעַזּוּת מֵצַח

וְעַל כֻּלָּם · אֱלוֹהַּ סְלִיחוֹת · סְלַח לָנוּ · מְחַל לָנוּ · כַּפֶּר לָנוּ:

שהזכרת שמים . חלול שם . טומאת כלי הדבור : טפשות פה . דבור של הבל מחמת סכלות כגון שדברים מרים שמהם . והעונש עליו אהרן שלהם . ותרגם אונקלוס דאפשטותא . ר"ל מחסרון ידיעה ושכל : ביצה"ר . שגירה אותו בעצמו . כגון שמקפה עצמו לדעת . וכיוצא בו המסתכל והמהסב בעברה . כלי שקדמתו התאוה אלא ממציא עצמו לעשות יצה"ר בעצמו . שנמצא בשביל כך לפתוח המתקרבים אליו . וכן האומר גירא בפניים . שמגרה אותו לעשות פעולתו והוא מוסף על היצה"ר . שי"ל שמנס עליו . שכפה אותו לאחשיו . עם שלא היה דעתו עליו מתחלה . מלבד שמגלותו הכללי . שלשם שמים שמשין ועושה רצון בוראו (כמ"ש בהקדמה בית אל): ביודעים . ר"ל בעבירות שבין אדם לחבירו . ביודעים ומכירים . בכחש לשר בוטח והנה מעמיד להם : ובלא יודעים . כגון המביים את השון . או שונס בחברו והולך למז עליו שלא בפניו ולא מדע לו . וכן אם הזיקו . בממונו או בכבודו . אע"פ שלא הכיר בו מעולם . ואפי' ריקן והגיע בו רוקו . והוא לא ראה ולא ידע . ורבותינו אמרים: בכפת . היינו ז קפה . כי רבים חושבים שהוא מן קף רמיה . א"כ הוא במשקל נקבי כפה . שיתהוה בהמיוה לתיו . ואינו במציאות במקום אחר . והיה בכף שוחד . וגם שהוא אינו כונן בלשון . כי לא יסמך הכף לשוחד בשום מקום . ויותר נ"ל שהוא לעזרת גזי למד ס"ם . מלשון יכפה אף . דכתיב במריה ושוחד בחיק חימה . והכוונה כאן . בכפיית שוחד . כי השוחד גורם שאינו רואה חובה לרשע . כמ"ש ז"ל . שהוא חד . ממלא שכפה אותו לעוור עיניו . והדבר שנגע לנותן השוחד . והמלא אם הטופל . או מקור לה"ר . להוציא דבה רעה . אפי' באמת : במשא ובמתן . באונאה . ומש"ל בהונאת ריע . מדבר שאונאת דברים: בנטית גרון . כמ"ש בבנות ירושלים: בשיח שפתותינו . דברי בטלה: בשקור עין . ע"ש ומשקרות עינים . שגן

לנעילה

דְּבָרֶיךָ אֲשֶׁר אָמַרְתָּ · אֵין קֵץ לְאִשֵּׁי חוֹבוֹתֵינוּ · וְאֵין מִסְפָּר לְנִיחוֹחֵי אַשְׁמָתֵנוּ · וְאַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁאַחֲרִיתֵנוּ רִמָּה וְתוֹלֵעָה · לְפִיכָךְ הִרְבֵּיתָ סְלִיחָתֵנוּ · מָה אָנוּ · מֶה חַיֵּינוּ

בית אל : אין קץ לאשי . אם היינו מוכרחים להקריב אשים דוקא . לא היה קץ ומספר להם . כדבר הנביא . במה אקדם ה' . האקדמנו בעולות הירצה ה' באלפי אילים ברבבות נחלי שמן . ואמר המשורר . לא אקח מביתך פר ממכלאותיך עתודים כי לי כל חיתו יער . ואמר הנביא . ולבנון אין די בער וחיתו אין די עולה . עוד כתוב . אין חפץ לה' בעולות . מתת הכסילים זבח . ואומר . כי לא תחפוץ זבח ואתנה עולה לא תרצה . זבחי אלהים רוח נשברה . ואמר לא על זבחיך אוכיחך וגו'. וישעיה אמר . למה לי רוב זבחיכם . ירמיה אמר . למה לי לבונה משבא תבוא . ואמר . כי לא דברתי וגו' על דברי עולה וזבח וגו'. הושע אמר כי חסד חפצתי ולא זבח ודעת אלהים מעולות : ואומר . קחו עמכם דברים ושובו אל ה' וגו' ונשלמה פרים שפתינו . זהו . הרבית סליחתנו . שאתה מתרצה בפיוס דברים : רמה . דגוש מהכתובים . אומרים מהיום

וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ . בִּפְרִיקַת עוֹל
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ . בִּפְלִילוּת
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ . בִּצְדִיַּת רֵעַ
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ . בְּצָרוּת עָיִן
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ . בְּקַלּוּת רֹאשׁ
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ . בְּקַשְׁיוּת עֹרֶף
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ . בְּרִיצַת רַגְלַיִם לְהָרַע
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ . בִּרְכִילוּת
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ . בִּשְׁבוּעַת שָׁוְא
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ . בְּשִׂנְאַת חִנָּם
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ . בִּתְשׂוּמֶת יָד
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ . בְּתִמְהוֹן לֵבָב

וְעַל כֻּלָּם . אֱלוֹהַ סְלִיחוֹת . סְלַח לָנוּ . מְחַל לָנוּ . כַּפֶּר לָנוּ :

וְעַל חֲטָאִים . שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם . עוֹלָה
וְעַל חֲטָאִים . שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם . חַטָּאת
וְעַל חֲטָאִים . שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם . קָרְבַּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד
וְעַל חֲטָאִים . שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם . אָשָׁם וַדַּאי וְתָלוּי
וְעַל חֲטָאִים . שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם . מַכַּת מַרְדּוּת
וְעַל חֲטָאִים . שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם . מַלְקוּת אַרְבָּעִים
וְעַל חֲטָאִים . שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם . מִיתָה בִּידֵי שָׁמָיִם
וְעַל חֲטָאִים . שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם . כָּרֵת וַעֲרִירִי
וְעַל חֲטָאִים . שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם . אַרְבַּע מִיתוֹת בֵּית דִּין

ההנהגה רעה : בפלילות . במחשבה ע"ש עון פלילי . בפריקת . כענין ופרקו עול מעל צוארה ושהוא של חבריהם : בצדיה . מן לצדה את נפשי . אורב לי : בצרות עין . לשון חז"ל ידוע . ר"ל עין רעה : בקלות ראש נ"כ ידוע בלשון חז"ל : לפרש לירי . מחמת הכעס . פעו"ה : רכילות . הנרגל מקרא גם רכל (אותיות אחיך מתחלפות) ע"ש ההולך וטוען דברים מאדם לחבירו. אף באמת : בשנאת חנם . היא קנאה איש מרעהו . על דבר זה חרב הבית . ועדיין יצר זה מרקד בינינו: בתשומת פסק שותפות . או מלוה : בתמהון לבב . דבר זה היא מן התוכחה והקללה . יאמר : אולי חטא בפיו מחמת תמהון לב . אע"פ שאין אדם תופס על צערו כמזיד מ"מ צריך כפרה כשוגג : עולה . באה על הרהור הלב ועל עשה . ול"ת שנתק לעשה : חטאת . עולה ויורד . אשם . עיין באיזהו מקומן . ומעמדות יום ראשון : מרדות . שעבר על עשה במזיד . או על דברי סופרים: מלקות. על לאוין שבתורה. מיתה בידי שמים. כגון זר שאכל קודש: כרת. על עבירה שנאמר כרת. או ערירים:

לנעילה

חַיֵּינוּ . מֶה חַסְדֵּנוּ . מַה צִּדְקוֹתֵינוּ . וּמַה כֹּחֵנוּ . מַה גְּבוּרָתֵנוּ . מַה נֹּאמַר לְפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ . הֲלֹא כָּל הַגִּבּוֹרִים כְּאַיִן לְפָנֶיךָ וְאַנְשֵׁי הַשֵּׁם . כְּלֹא הָיוּ . וַחֲכָמִים כִּבְלִי מַדָּע . וּנְבוֹנִים כִּבְלִי הַשְׂכֵּל . כִּי רוֹב מַעֲשֵׂיהֶם . תֹּהוּ . וִימֵי חַיֵּיהֶם . הֶבֶל לְפָנֶיךָ . וּמוֹתַר הָאָדָם מִן הַבְּהֵמָה אָיִן . כִּי הַכֹּל הָבֶל : אַתָּה הִבְדַּלְתָּ אֱנוֹשׁ מֵרֹאשׁ . וַתַּכִּירֵהוּ לַעֲמוֹד לְפָנֶיךָ . כִּי מִי יֹאמַר לְךָ מַה תִּפְעָל . וְאִם יִצְדַּק . מַה יִּתֶּן

אשה האוכלת השאר : הרבית . ביו"ד מבפנים . הה"ם . פעו"א . והולעה אדומה כתולעת שני . אוכלת הגידים : חיים אמר ד ד . מי אני ומי חיי . ואיוב זכור כי רוח חיי : חסדנו. אין הסדר: צדקותינו. כנגד עדים . מה ישועתינו. לא גרסינן . אע"פ שישנה הנוסח בברכת השחר . שהם שנאה . ולא כאן: פעו"א : כל הגבורים כאין . רוצה מפלים במלחמה : השם .

גבורים . מגדל והרבות לנו . קראו בשמות עלי אדמות : כי הכל . בס"א ובמהרי"ל גרס כל . וצריך לומר מעשיהם . מה שעושים לעצמם . להנאתם . ולצרכם בלבד : ומותר . פי' בית אל בברכת השחר : אתה . ק"ס תי' כאהורייס דס"ג עם ב' כוללי' : אנוש . גי' ספירת עם ב' כוללים . והוא בבינה . כי אדם האנוש

סקילה. שרפה. הרג. וחנק. על עשה. ועל לא תעשה. בין שיש בה קום עשה. ובין שאין בה קום עשה. את הגלוים לנו. ואת שאינם גלוים לנו. את הגלוים לנו. כבר אמרנום לפניך. והודינו לך עליהם. ואת שאינם גלוים לנו. לפניך הם גלוים וידועים. כדבר שנאמר. הנסתרות ליהוה אלהינו. והנגלות לנו ולבנינו עד עולם. לעשות את כל דברי התורה הזאת. כי אתה סלחן לישראל ומוחלן לשבטי ישרון. ומבלעדיך אין לנו מלך מוחל וסולח. אלא אתה: אלהי. עד שלא נוצרתי. איני כדאי. ועכשיו שנוצרתי. כאלו לא נוצרתי. עפר אני בחיי. קל וחומר במיתתי. הרי אני לפניך. ככלי מלא בושה וכלימה. יהי רצון מלפניך יהוה אלהי ואלהי אבותי שלא אחטא עוד. ומה שחטאתי לפניך. מרק ברחמיך הרבים. אבל לא על ידי יסורים וחלאים רעים:

אלהי

שיש בה קום עשה. כגון התפילין: ואת שאין בה קום עשה. כגון ציצית. שאם א"ל בגד בה ד' כנפות. אינו חייב בה מד"ת. מיהו בעינן ריחוק מעשי עשה. וכן מזוזה ומעקה והדומים. זה ברור. ורבי חוד הטורים במחילה כתוב טעם בפירושו כזה: איני כדאי. (לדעתי הכ"ף בפתח. פע"א) הטוב לסיום טעם: שלא אחטא. הבא ליטהר מסייעין אותו: מרק. ענין שטיפה והדחה. לאמר הכרע ממני. כך ברחמים כענין הכתוב. יסרני ה' אך במשפט אל באפך וגו':

לנעילה

לך: נתתן לנו יהוה אלהינו באהבה את יום (ס"ן השבת הזה. ואת יום) הכפרים הזה קץ ומחילה וסליחה על כל עונותינו. למען נחדל מעושק ידינו. ונשוב אליך. לעשות חקי רצונך. בלבב שלם: ואתה ברחמיך הרבים. רחם עלינו. כי לא תחפוץ בהשחתת עולם. שנאמר. דרשו יהוה בהמצאו. קראהו בהיותו קרוב: ונאמר. יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו. וישוב אל יהוה וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח: ואתה אלוה סליחות. חנון ורחום ארך אפים. ורב חסד ואמת. ומרבה להטיב: ורוצה אתה בתשובת רשעים. ואין אתה חפץ במיתתם. שנאמר אמור אליהם חי אני נאום אדני אלהים אם אחפוץ במות הרשע כי אם בשוב רשע מדרכו וחיה: שובו שובו מדרכיכם הרעים ולמה תמותו בית ישראל: ונאמר החפוץ אחפוץ מות רשע נאם אדני אלהים. הלא בשובו מדרכיו וחיה: ונאמר. כי לא אחפוץ במות המת נאם אדני אלהים. והשיבו וחיו: כי אתה סולחן לישראל. ומוחלן לשבטי ישרון. ומבלעדיך אין לנו מלך מוחל וסולח אלא אתה: אלהי עד שלא נוצרתי וכו'

לגוש. ליתן כבוד חכמים בינה. זה שאומרים ומלמד לאנוש בינה (אין תבין פי' הפסוק. אי אתה לקרוא בשם ה' המשכיל יבין) היא הבדלת הדעת. ראשית חכמה. על כן הכרתו ראוי והגון לעמוד לפניך: לקרוא בשמך לעבדך. אם יהיו אנוש במכתבים יהיו פלי בריה מעלה. כי מי יאמר מה תפעל. בראתו שמכתו פי מגנתו. ואם שאם יצדק מה יתן לך. אין זה כי אם שאלה מן בהירך. ואין שעם ברצון. צירוף היתה ב' נכללות אלו רס"ג. מנין י' היות עם ב' כוללים. כנגד י' חסדים וה' גבורות. ותיבות אלהי עד שלא נוצרתי. כמנין סלוה. או מילוי ע"ב. כהם עם הכולל. ואלהי נצור יוד הי ואו הא עם הכולל. כך הכל שע"ה. מנין שלום (שע"ז נכורין עם ב' כוללים. כי הוא סוד זעיר ונוקבא. והם כשורים ב'. בסוד הביאו עלי כפרה. שבהם נעילת שער היכל) שבו חותמין כל הברכות עי' [illegible] אל בחתימת הפילה [illegible]:

אלהי נצור לשוני מרע. ושפתי מדבר מרמה, ולמקללי נפשי תדום: ונפשי כעפר לכל תהיה. פתח לבי בתורתך. ובמצותיך תרדוף נפשי. ותצילני מפגע רע. ומיצר הרע. ומאשה רעה. ומכל רעות המתרגשות לבא בעולם. וכל החושבים עלי רעה. מהרה הפר עצתם. וקלקל מחשבתם: [יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי. שלא תעלה קנאת אדם עלי. ולא קנאתי על אחרים. ושלא אכעוס היום. ושלא אכעיסך. ותצילני מיצר הרע. ותן בלבי הכנעה וענוה. מלכנו ואלהינו. אלוה כל בשר. יחד שמך בעולמך. בנה עירך. יסד ביתך. ושכלל היכלך. קרב קץ ביאת משיחך. פדה עמך. שמח עדתך]: עשה למען שמך. עשה למען ימינך. עשה למען קדושתך. עשה למען תורתך [עשה למענך. אם לא למעננו] למען יחלצון ידידיך. הושיעה ימינך ועננו (יהיו כמוץ לפני רוח ומלאך ה' דוחה) יהיו לרצון אמרי פי. והגיון לבי לפניך. יהוה צורי וגואלי:

עושה שלום במרומיו. פונה לימינו ואומר הוא יעשה שלום עלינו. ואח"כ פונה לפניו ואומר ועל כל ישראל (ס"ן אומר ואמרו) אמן:

יהי רצון לפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו. שיבנה בית המקדש במהרה בימינו. ותן חלקנו בתורתך [ושם נעבדך ביראה. כימי עולם וכשנים קדמוניות] וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים. כימי עולם. וכשנים קדמוניות:

(יד) כשחל בשבת. אומר ש"ץ ויכלו. מגין אבות. המלך הקדוש. והוא מקדש השבת: (טו) מאריך בסליחות ווידוי כ"א לפי מנהגו [אפי' בשבת. והחזן מנגן בקול בכי לעורר הלבבות. והקהל אומרים אחריו בסוכה נעימה. ובקבלת הלב שלא ישובו עוד לכסלה] ומסיים בא"מ. קדיש תתקבל. עלינו. קדיש יתום: (טז) שיר היחוד ושיר הכבוד כמנהג. ק"ק אשכנזים. ויש גומרים ס' תהלים. [ואח"כ ילמוד באדרא זוטא

תאנא. בההוא יומא דאתכנשו חברייא לבי רבי שמעון. והוה מסדר מילוי לאסתלקא מן עלמא. והוו קמיה רבי אלעזר בריה ורבי אבא ושאר חברייא. והוה מליא ביתא. זקיף עינוי רבי שמעון וחזי דאתמלא ביתא. בכה רבי שמעון ואמר. בזמנא אחרא כד הוינא בבי מרעי והוה רבי פנחס בן יאיר קמאי. ועד דברירנא דוכתאי אוריכו לי עד השתא. וכד תבנא. אסחר אשא מקמאי ומעלמין לא אתפסק. ולא הוה עאל בר נש אלא ברשותא. והשתא חמינא דאתפסק והא אתמלא ביתא. עד דהוו יתבי. פקח עינוי רבי שמעון וחמא מה דחמא ואסחר אשא בביתא. נפקו כלהו ואשתארו. רבי אלעזר בריה ורבי אבא. ושאר חברייא יתבו אבראי. אמר רבי שמעון לרבי אלעזר בריה. פוק חזי אי הכא רבי יצחק דהא מערבנא ביה. אימא ליה דיסדר מלוי ויתיב לגבי. זכאה חולקיה. קם רבי שמעון ויתיב וחייך וחדי. אמר אן אינון חברייא. קם רבי אלעזר ואעיל לון. יתבו קמיה. זקיף ידוי רבי שמעון ומלי צלותיה והוה חדי ואמר. אינון חברייא דאשתכחו בבי אדרא יזדמנון הכא. נפקו כלהו ואשתארו רבי אלעזר בריה ור' אבא ורבי יהודה ורבי יוסי ורבי חייא. אדהכי עאל רבי יצחק. אמר ליה ר"ש. כמה יאות חולקך. כמה חדו בעי לאתוספא לך בהאי יומא. יתיב רבי אבא אכתפוי (ס"א בתר כתפוי) ורבי אלעזר קמיה. אמר ר"ש. הא השתא שעתא דרעותא הוא. ואנא בעינא למיעל בלא כיסופא לעלמא דאתי. והא מילין קדישין דלא גליאן עד השתא. בעינא לגלאה קמי שכינתא. דלא יימרון דהא בגריעותא אסתלקנא מעלמא. ועד כען טמירין הוו בלבאי למיעל בהו לעלמא דאתי. וכך אסדרנא לכו. רבי אבא יכתוב ורבי אלעזר ברי ילעי. ושאר חברייא ירחשון בלבייהו. קם רבי אבא מבתר כתפוי ויתיב רבי אלעזר בריה. אמר ליה קום ברי דהא אחרא יתיב בההוא אתר. קם רבי אלעזר. אתעטף רבי שמעון ויתיב פתח ואמר. לא המתים יהללויה ולא כל יורדי דומה. הכי הוא ודאי. אינון דאיקרון מתים. דהא קודשא בריך הוא חי איקרי. והוא שארי בין אינון דאקרון חיים ולא עם אינון דאקרון מתים. וסופיה דקרא כתיב ולא כל יורדי דומה. וכל אינון דנחתין לדומה בגיהנם ישתארון. שארי אינון דאיקרון חיים. דהא קודשא בריך הוא בעי ביקריהון. אמר רבי שמעון. כמה שניא שעתא דא מאדרא. דבאדרא אזדמן קודשא בריך הוא ורתיכוי. והשתא הא קודשא בריך הוא הכא. ואתי עם אינון צדיקיא דבגנתא דעדן. מה דלא אערעו באדרא. וקודשא בריך הוא בעי ביקריהון דצדיקיא יתיר מיקרא דיליה. כמא דכתיב בירבעם. דהוה מקטר ופלח לע"ז וקודשא בריך הוא אוריך ליה. וכיון דאושיט ידיה לקבלי דעדו נביאה. אתיבש ידיה. דכתיב ותיבש ידו וגו'. ועל דפלח לע"ז לא כתיב. אלא על דאושיט ידיה לעדו נביאה. והשתא קודשא בריך הוא בעי ביקרא דילן. וכלהו אתאן עמיה]:

(יז) יש מורין כל הלילה. זכר למקדש. וטוב הדבר למי שמחו יפה. ומונחת בעצמו. שלא יטרד למחר בתפלתו. ולא יזיק לו בתעניתו. שאל"כ יצא שכרו בהפסדו [ויש נוהגין לעמוד כל הלילה והיום. וטוב הדבר אם בטוח שלא יזיקהו לעת התפלה. ואם לאו אפי' ביום אין לעמוד. ויש נוהגין להשפיל יד ה' נגד הארץ ולא להגביה אותה כל עת תפלת כל נדרי וכל יום מחר: (יח) אם רוצה לישן. ישנה תהלה. לא יכסה א"ע בדבר המחמם. ויסיר הפוזמקאות מרגליו. ולא יכסה אבר המחמם. ויקרא ק"ש בכוונה עצומה. והישן בבה"כ. ישן מעורב. ויכין אצלו כלי מים וכלי ריקן. ליטול ידיו עד סוף אצבעותיו שיש אחר השינה. ומברך ענט"י: (יט) ראה קרי ח"ו בליל יו"כ. סימן לו שגל לכ"ד יום רצוף אחר יו"כ. יאמר הפסוק מד' מיושב יו"כ. שחרית מוסף מנחה נעילה. בהכנעה ודמעה. ויגלל אבל בשמים. וכן לך תעלה כו' מי יתנה תוקף תהלתך כו'. עד קדושה משולשת. אל ברוב עמו כו'. עד יבא נס סרחה. תמיד תהלתו כו'. עד את הנפש. אליך ועדיך מ'. עד יכס כל בשר. אליך אלוים כו'. עד לדור ודור הללויה. ויחיל בתוקף. שבה לשמך שמך וקדש כו'. עד קדושה בקודש. אז מלפני כו'. עד ביד יאן. אז מלפני כו' עד הללויה. ויחיל בנחת. כי רשנו בערבות כו'. עד והמקדש בקודש. ויחיל בנעילה. שמרי אמון ה' אל הקדושה. עד הללויה. תמול על מעשיך כו'. עד המלך המשפט. ויהיה במזמור קמ"ג. פ' שמע תפלתי כו']: (כ) מק' ברכות הריס (כמו נ"ב. אם אינו מברך שעשה לי כל צרכי. ולענין ברכות הסורה אם ניעור בלילה. עי' אורח ב' דשער המזרח) הרבה בי"כ יותר על שבת וי"ט. מפני שאין בו המודה (עיין מלון בית אל ומטה זהב ושער הדלק) ויוכל למלאות במיני ריח טוב. שיברך עליהם כ"פ שבכים דעתו מהן. וכ"פ שצריך לברכו ומברך א"י. מצטרף להשמן. ושם שתמר

שאמר לו מוד. יכוין להבליס ע״י שמיעת ברכות מאחרים. ובפרט ברכות הפולין לגורה. ומה שלא אפשר למלאות בשלמות רהמגלא שריס: (כה) [כדי להבליס מאה ברכות. יכוין לשמוע ברכות חזרת הפלה. וברכות קה״ש והפטרה כ״פ ולא יחסר לו רק ג׳ ברכות. והשלים ע״י שירה בשמים ג״פ בברכה (ולא ידיה בדבר הבלתי

לתפילה) לך יפסיק בימים זמן גדול שיהיה שיחה הדעת. ויחוד שירה כל פעם בשמים אחרים. אפי׳ מלאפו כמין וכ״ש אם יש לו ג׳ מינים (ומברך תחלה על מיני בשמים. ומפסיק ומברך על עצי בשמים. ומפסיק ומברך על מיני בשמים) ובכל בשבת שקורין ז׳ גברא. לברית רק פ״א] :

פן ב. לסדר מנהגי הכה״ג בזמן הבית בלילה זה. וסדר עבודה דלילה. שהיא חלוקה עכשיו משל יום לגמרי. שהיא בכ״ג וזאת בכהן הדיוט. ועוד שבי״כ היא בעלם הלילה. משא״כ בכל השנה. לכן נפרידנה מסדר עבודת דתמיד השחר. ומיחד לה מקום הטוב בפ״ע בכאן. ונתחיל ממה שהיו עושין סמוך ללילי י״כ:

מסרו זקני ב״ד את הכ״ג לזקני כהונה. והעלוהו לעליית בית אבטינס (א) והשביעוהו. ואומרים לו. אישי כ״ג. אנו שלוחי ב״ד. ואתה שלוחנו ושליח ב״ד משביעין אנו עליך במי ששכן שמו בבית הזה. שלא תשנה דבר מכל מה שאמרנו לך (ב) הוא פורש ובוכה. והן פורשין ובוכין. נפטרו והלכו להם. אם היה חכם. דורש (ג) ואם לאו. ת״ח דורשין לפניו. אם רגיל לקרות. קורא. ואם לאו. קורין לפניו. ובמה קוראין לפניו. באיוב ובעזרא ובדברי הימים. זכריה בן קבוטל אומר. פעמים הרבה קריתי לפניו בדניאל. בקש להתנמנם. פרחי כהונה מכין לפניו באצבע צרדה. ואומרים לו. אישי כ״ג. עמוד והפג אחת (ד) על הרצפה. ומעסיקין אותו עד שמגיע זמן השחיטה. בחצות הלילה תורמין את המזבח ומפיסין לתרומת הדשן (ה) כמו בכל יום. הממונה בא ודופק על שער בית המוקד. פותחין לו ונכנס. נטל את המפתח. פתח את הפשפש. נכנס לעזרה (ו) ואחיו הכהנים אחריו. נחלקו לשתי כתות. הלכו אלה מכאן ואלה מכאן. הגיעו אלה ואלה למקום עושי חביתין. אלו ואלו אומרים שלום. הכל שלום. העמידו עושי חביתין. שיעשו חביתין. והיא מנחת כ״ג שמקריב בכל יום מחציתה בבוקר ומחציתה בערב. וזה מעשיהן. לוקחין עשרון סולת ותוצין אותו במדת חצי עשרון שבמקדש. ולוקחין שלשת לוגין שמן. ובוללין הסולת עם השמן. ומשאירין ממנו מעט. אח״כ חולטין הסולת ברותחין. ולשין מכל חצי עשרון ו׳ חלות. וא׳ א׳ היו נעשות ואופין החלות מעט. אח״כ קולין אותן במחבת בשאר השמן. ואין מבשלין אותן הרבה. וי״א שחולק כל חלה לשנים. ושנים לארבעה. כל הכהנים שבעזרה טבלו ולבשו בגדי כהונה. באו ועמדו בעגול. בלשכת הגזית. פיים במזרחה (ז) הממונה על הפייסות בא. ונוטל מצנפת מראש א׳ מהן (ח) להראות שממנו מתחיל המנין שיסבים עליו. ואומר להם הצביעו. והן מוציאין אצבעותיהם למנין. כל כהן אצבע א׳. ואותו שנשלם המנין בו. זוכה בתרומת הדשן. מי שזוכה בה (ט) הלך (י) בין האולם ולמזבח כמקצוע מערבית דרומית. קדש ידיו ורגליו מן הכיור. נטל מחתת הכסף (יא) עלה לראש המזבח. פינה גחלים (יב) אילך ואילך. חתה מהמאוכלות הפנימיות לא פחות מכדי קומצו. ולא יותר ממלא המחתה. וירד למטה. הגיע לרצפה. הפך פניו לצפון. הלך למזרחו של כבש כעשר אמות. צבר הגחלים על הרצפה רחוק מן הכבש ג׳ טפחים. ראוהו אחיו שירד. רצו מהרו קדשו ידיהם ורגליהם נטלו המגרפות והצנורות ועלו לראש המזבח. כל האיברים והפדרים שלא נתעכלו בלילה. מחזירין אותן לצדדי המזבח. אם אין הצדדים מחזיקין. סודרין אותן בכבש כנגד הסובב. התחלו מעלין באפר מערכה על גבי תפוח. פעמים עליו כשלש מאות כור. תורפין ממנו בפסכתר. ומורידין בו האפר למטה. וכל הרוצה להוציא אל מחוץ לעיר. מוציאו. התורם. הוא מסדר המערכות. ארבעה היו שם באותו יום. סדר תחלה הגדולה בדרום המזבח (יג) ואחיו הכהנים מסייעין אותו בהולכת עצים. מענפי תאנה. או של אגוז. ועץ שמן. ומעלין הגזירים למזבח. סדר גזירים ע״נ גזירים. וריוח ביניהם. ותלון שמציתין בו האש למזרח וראשי גזירין נוגעין בתפוח. אח״כ בררו עצי תאנה יפין. למערכה שניה לקטורת (יד) דהיכל. משוכה מקרן מערבית דרומית כלפי צפון ד׳ אמות. ונותן בה עצים באומד חמשה סאין גחלים. ובשבת כמו שמונה סאין. האיברים והפדרים שלא נתעכלו מבערב. מחזירין אותן למערכה. ונשרפים בצדי מערכה גדולה (טו) הציתו שני המערכות באש. אחר כך מסדר שני גזירי עצים. ומערכה אחרת לקיום האש (טז) ועוד מערכה רביעית. לקטורת דלפני ולפנים. ואלו השתים עושה אותן בכל מקום מהמזבח (יז) א״ל הממונה. בואו והפיסו. מי מדשן מזבח הפנימי והמנורה

(א) לעמוד הפיוס (ב) שלא יפיס הקטורת על המחתה בחוץ ויכניס (ג) כל הלילה בדבר הלכה. שלא יישן ויבוא לידי קרי (ד) אתי קידה (ה) וכן היו עם ד׳ פייסות כמו בכל יום. עלה״מ ריש פ״ב ובמהדורא. ולא שלמ״מ שיקירי ירושלים לא היו ישנים כל הלילה. ס״ל ירלה שכ״מ שהיו כהנים נעורים בעזרה לעשות קול הברה. מ״מ לא ראיתי לעשות כלום מסדר כל השנה. לפי שהם משנה דתמיד ומדות. שהיו מעלין העזרה בכל לילה. חקי כית לא ישנים בבית המוקד. וזקנים לא יוכלו לנעור כל הלילה (ו) ברוח חלקות עם (ז) בתלים של קודש (ח) ומחזירה לו מיד (ט) זכה בסדור מערכות ובשני גזירין (י) לבדו בלי נר (יא) הכתובה במערב הכבש (יב) ממערכה גדולה (יג) כנגד חלי כבש של לד מזרח (יד) של כל יום (טו) מין מסחרם לחש (טז) לדברי ר״י. והפסק הרמב״ם (יז) ול״ע שמודקמזרח אלפון; ע״כ׳ המזבח מעשר מ״ל:

ראש ב. גם לו פנים שנים. פן א' לסדר עבודה דיום

אמר יעקב. זוסי ודאי עבודה קשה שבמקדש. לגרף ולהבר לזרות ולהבר בנפה וברחת. ולהגיע סדר עבודה שבתמיד עם ערב י"כ כאהת. לכתבן על ספר מפורש כהלכה רווחת. ולפמה בביאור היטב הדק רוקח מרקחת. אין לנו בעיון זה מופת חוקך ולא תשובה נכחת. גם לא ראיתי עדיין מי שרצה להעמים על עצמו עול מלאכה כזו המייגעת ומטרחת. עכ"ז אחור לא נסוגותי כנס ונמלטה ובורחת. וה' אשר היה עמדי בכל הדרכים שהלכתי סנגדים וקשים ונבוכים. והצילני מפח ופחת. הוא יעזר לי גם בזאת בו נפשי בוטחת. ועריבה לי יגיעה זו ותהא לי לנחת. אקוה נחסדו ית' יאיר עיני בה כשמש זרחת. לב ונפש משמחת:

אמר להם הממונה. צאו וראו אם הגיע זמן השחיטה. הרואה. אומר האיר פני כל המזרח עד שבחברון (א) והוא אומר הן (ב) הורידו כ"ג לבית הטבילה. שהיתה בחול (ג) ע"ג שער המים שבדרום העזרה, פרסו סדין של בוץ בינו לבין העם. פשט בגדי חול. טבל. עלה ונסתפג. הביאו לו בגדי זהב. לבש. קדש ידיו ורגליו (ד) הביאו לו טלה התמיד (ה) בשעת שחיטה מדשנין מזבח פנימי ומנורה. כיצד עושין. מי שזכה ברשון מזבח. מקדים ליכנס להיכל ובידו הטני. כלי זהב מחזיק קביים וחצי. בא לו לפשפש הצפוני. נטל המפתחות ופתחו. נכנס להא ולהיכל כלפי דרום עד שער הגדול. העביר הנגר והבריחים מבפנים ומבחוץ ופתחו. חזר ונכנס ופניו למערב. הגיע למזבח. נטל הטני והניחו לפניו. היה חופן מדשן המזבח ונותן לתוכו. באחרונה כיבד השאר לתוכו. מי שזכה בדישון המנורה. נכנס וכוז בידו. והכוז דומה לקתון גדול של זהב. מצא מנורה בדרום משליש היכל ולפנים בא ועמד על האבן שלפני המנורה. בה שלש מעלות. למ"ד נרות צפון ודרום מונחים. הקך בין מזבח למנורה ופוגע תחלה בצפוניות מדשנן ומניח אמצעי דולק. ומדשן עוד שני דרומיות היותר צפוניות. כל נר שכבה. מסיר הפתילה ושמן הישנים. ומקנחו. ונותן לתוך הכוז. והטבה זו. י"א שעושה אותה כ"ג המדשן כדרכו בכל יום. וי"א שכ"ג עושה ההטבה. ולמ"ד מזרח ומערב מונחין. נמצא פוגע תחלה במזרחיות. מצא שנים דולקין. מניחן. ומדשן השאר. מצאן שכבו גם המה. מדשנן (ו) אח"כ מדשן השאר. הניח הכוז על מעלה השניה ויצא. אח"כ (ז) עקדו הטלה יד עם רגל לאחוריו (ח) ראשו עקום לצד מערב (ט) קרצו כ"ג בצפון. בטבעת שניה של בית המטבחיים. על קרן צפונית מערבית. ומירק אחר שחיטה על ידו. קבל הדם בכלי שרת בצפון. וזרקו שתי זריקות באלכסון מחצי המזבח ולמטה. ומתכוין כשיזרוק על הקרן. שיהא הדם מקיף על הזויות כמין גאם. כיצד. בא לו לקרן מזרחית צפונית (י) נותן מזרחה צפונה. מערבית דרומית. נותן מערבה דרומה. הרי אלו שתי מתנות שהן ארבע. שירי הדם היה שופך על יסוד דרומי. הכהנים שבבית המטבחים. הפשיטו התמיד ונתחוהו. כיצד סדר הנתוח (יא) נוקב רגל של ימין ותולה הבהמה בו. ומפשיט גם הרגל עד שמגיע להזה. חתך הכרעים ונתנן למי שזכה בהן. גמר ההפשט. קרע הלב והוציא דמו. חתך הידים ונתנן למי שזכה. עלה לרגל הימנית. חתכה ונתנה למי שזכה בראש. ושתי ביצים עמה. קרעו. נמצא כולו גלוי לפניו. נטל הפדר ונתנו על בית שחיטתו. נטל הקרבים. נתנן למי שזכה בהן. להדיחן במים ג"פ. והכרס. מדיחין אותה כל צרכה. נטל הסכין והפריש הריאה מן הכבד. ואצבע הכבד מהכבד. ואינו מזיז הכבד ממקומו. קדר החזה (יב) ונתנה למי שזכה בה. עלה לדופן הימנית. מניח בה שתי צלעות רכות מלמעלה. היה חותך ויורד סמוך לשדרה (יג) עד שמגיע לשתי צלעות רכות מלמטה. ומניחן. חתכה לדופן ימנית. והכבד תלויה בה. נתנה למי שזכה בה. בא לו לגרה. מניח בה שתי צלעות מכאן ומכאן. חתכה ונתנה למי שזכה בה. והקנה והלב והריאה תלוים בה. בא לו לדופן השמאלית. והניח בה שתי צלעות רכות מלמעלה ושתים מלמטה. חתכה ונתנה למי שזכה בדופן ימנית. השדרה עמה. והטחול תלוי בה. בא לו לעוקץ. חתכו ונתנו למי שזכה בו. והאליה ואצבע הכבד ושתי הכליות עמו. נטל רגל השמאלי ונתנו למי שזכה בעוקץ. נמצאו כולן עומדים בשורה והאיברים בידם. הראשון בראש וברגל. הראש בימינו. חוטמו כלפי זרועו. וקרניו בין אצבעותיו. ובית שחיטתו מלמעלה והפדר נתון עליה. הרגל של ימין בשמאלו. ובית עורו לחוץ. השני בשתי

(א) לפי עדות הממונה שאמר עי' מהדורת לח"ם (ב) לכ"ש כך דקאי אאינרא. אי בעיים לימא. כך דקאי אארעא. כדמפרש בגמרא (ג) עלח"ם (ד) עלח"ם (ה) עלח"ם. אחר שבקרוהו: (ו) ומיטיבן ומדליקן. שאם לא כל"כ לאלה הטפים בלבד: (ז) ותבר נשמע פתיחת שער הגדול של היכל: (ח) כפקידת יצחק בן אברהם: (ט) עלח"ם: (י) של מזבח החיצון: (יא) כאן אשמור לרך נתוח של כל יום. בהנחה המוסכמת מהמחברים. שכ"ג עושה גם ההפשטה. מה שאינו מוכרח בעיני. דלא תקן אלא בקרבת איברים גרידא. מיהו כיון דהכא ליכא קפידא. אם מוברין הנתחים תחלה לתשמישי כהנים שעוסקין בתמיד בכל יום. והם מושיטין לכ"ג כ"א מה שביחו. ואסי ודאי כבודו: (יב) אסב כמין ארובה: (יג) ולא נגע בה:

ידים. של ימין בימינו. של שמאל בשמאלו. ובית עורן לחוץ. השלישי בעוקץ וברגל. העוקץ בימינו. והאליה מדולדלת בין אצבעותיו. ואצבע הכבד ושתי הכליות עמו. הרגל של שמאל בשמאלו ובית עורו לחוץ. הרביעי בחזה ובגרה. החזה בימינו. והגרה בשמאלו. וצלעותיה בין אצבעותיו. החמישי בשתי דפנות. של ימין בימינו. של שמאל בשמאלו. ובית עורן לחוץ. הששי בקרבים הנתונים בבזך וכרעים ע"ג מלמעלה. השביעי בסולת למנחת נסכין. השמיני בחבתין מנחת מחבת של כ"ג. מחציתה בבוקר עם חצי קומץ לבונה. התשיעי ביין של נסכים. הושיטו לכהן גדול כ"א מה שבידו א' לא'. והוליך אחד אחד. ינתן הכל מחצי כבש למטה לצד מערב (יד) ומלחם והניחם שם. אח"כ בא לו כהן גדול עם כהנים המסייעים. ללשכת הגזית. לקרות שמע וברכות. אמר להם הממונה. ברכו ברכה אחת (טו) והן ברכו. גם קראו עשרת הדברים. שמע. והיה אם שמוע. ויאמר. ברכו עם העם שלש ברכות. אמת ויציב. עבודה (טז) וברכת כהנים בלי נשיאת כפים (יז) ובשבת. מוסיפין ברכה (יח) למשמר היוצא. שאומר למשמר הנכנס. מי ששכן שמו בבית הזה. הוא ישכן ביניכם אהבה אחוה שלום וריעות. אחר זה נכנס כ"ג להיטיב ב' הנרות ולהקטיר. אמר להם הממונה. חדשים הפיסו למחתה של קטורת. הפיסו. זכה מי שזכה. פיים רביעי. מי מעלה איברים מכבש למזבח (יט) ושאר כהנים שלא זכו. נמסרו לחזנים. ומפשיטים אותם בגדי כהונה. ולובשין בגדי חול והולכין להם. הביאו לכ"ג הכף של זהב. מחזיק שלשה קבין. ובזך בתוכו. מלא וגדוש קטורת. וכיסוי היה לכף. וכמין סודר קטן עליו. מי שזכה במחתה. נטל מחתת כסף (כ) ועלה לראש מזבח החצון. פנה אילך ואילך. וחתה מגחלו מערכה שניה. ירד ועירן לתוך של זהב. ואם מחמת הערוי. נתפזרו ונשפכו כשיעור קב מהגחלים על הקרקע. כופה עליהן פסכתר. נתפזרו יותר מקב. חוזר וחותה כשעורו. הלכו. הכ"ג עם הכף. וזה שעמו. במחתה. והגיעו בין האולם ולמזבח. נטל אחד מהכהנים שבעזרה את המגרפה. זרקה בין האולם למזבח (כא) החלו להיות עולים במעלות האולם. מהרו אותן שזכו בדשון מזבח והמנורה. הקדימו לפניהם. מי שזכה בדשון מזבח. נכנס להיכל. נטל הטני ממקום שהניחו בתחלה. השתחוה ויצא. מי שזכה בדישון המנורה. נכנס. וראה אם כבו שתי הנרות או אחת מהן. מדשנן. נטל הכוז ממעלה שניה שהניחו שם ויצא. אלה השנים שעשו הדשון. הולכין יחד ושופכין הדשן במקום אחד אצל המזבח קדמה. יצאו אלה. נכנסו. כ"ג עם הכף. וזה שעמו. במחתה. מי שזכה במחתה. צבר הגחלים ע"ג מזבח הזהב שבהיכל. ורדדן בשולי המחתה. השתחוה יצא. והכ"ג נוטל הבזך מתוך הכף. ונותן הכף לאוהבו או לקרובו שבא עמו לצורך זה. וכ"ג הולך ועושה הטבת ב' הנרות. מטיב תחלה היותר צפוני. מצאן שכבו. מדליק אמצעי ממזבח העולה. ולמ"ד מזרח ומערב מונחים. מצא שני מזרחיים דולקין. מיטיב היותר מזרחי תחלה. אחריו המערבי. מצאן שכבו. מדליק המערבי ממזבח העולה. ורואה אם נתפזר מהקטורת שבבזך לתוך הכף. נותן אוהבו את הקטורת שנתפזר לתוך הכף. בחפניו של כהן גדול. עם קטורת שבבזך. השתחוה ויצא. והכהן גדול היה שופך הקטורת על הגחלים לצד מערב ברחוק ממנו. וכשהיה מתפזר לפניו. צוברו. כדי שתהא עשנה שוהא לבא. ועל גופו של מזבח היה מקטיר. התחיל מרדד הקטורת. שוטח ומפזר על גחלי האש בנחת כמי שמנפה. ולא היה מקטיר. עד שהממונה אומר לו. אישי כהן גדול הקטר. פרשו הכל מן ההיכל ומבין האולם ולמזבח. הקטיר. השתחוה ויצא. באו ועמדו על מעלות האולם. עמדו הראשונים (כב) עם חמשה כלים (כג) שבידיהם. וממתינין עד שיגיעו אחיהם. וכבר עלה כהן גדול בכבש להקטיר האיברים. הושיטום לו. סמך עליהן וזרקן על האש. גמר מלהעלות ולהקריב. באו כל הכהנים שבעזרה. וברכו את העם ברכת כהנים בכתבה (כד) ואומרים השם הוי"ה ב"ה ככתבו. וידיהם נשואות ע"ג ראשיהן. חוץ מכ"ג שאינו מגביה ידיו למעלה מן הציץ. ואחר גמר השלשה פסוקים. עונין כל העם. ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם עד העולם. הקטיר האיברים. והמנחה. עשרון סולת בלול בשמן שלשת לוגין

(יד) אלו הלכו עמו לכבודו והניחו שם. הסברא לידי היו. שהעלאה זו הלה ע"י היום: (טו) אהבה רבה או אהבת עולם. ואחר שהאיר היום. מברכין יוצר אור: (טז) רצה ה' עבודת עמך ישראל. והאלהן מקובל ברצון. כמ"ש שמקבל עבודת עמו ברצון. וי"א טוב ניון: (יז) שים או"א ברכנו כו'. שים שלום: (יח) בלי שם שלום. רק בקשת רחמים על כהנים הנכנסין: (יט) להרמב"ן ז"ל. באיברי של עולה שנותרו. וא"ש בהעמידו. אע"פ שקלסתי דברי בלח"ם. אבל לדידי בריא טובא. דמיתה לאיברי תמיד שערב הוה היום. כמ"ש שם נס"ד. עיין במהדורא: (כ) עמל"ש: (כא) שמעו הכהנים קולה. רצו בא להשתחוות. וכ"ג מרוצה להשתחוות. שלשה אוחזין בו. אחד מימינו. וא' משמאלו. ואחד באבני אפוד מאחוריו. וכיון ששמע הממונה קול רגליו של כ"ג. הגביה לו את הפרוכת. נכנס השתחוה ויצא. נכנסו אחיו הכהנים. השתחוו ויצאו: (כב) שמשמשו בעבודה: (כג) הנ"ל: (כד) ולא היו עונין אחריהן אמן: (כה) כעוד שמקיף. שהסך במזלג את האיברים שלא נתפשטו על גבי המזבח:

לונין. והחבתין. ומקריב עמם חצי קומץ לבונה כליל לאשים. פנה לשמאלו לנסך את היין בספל מזרחי. בא לו להקיף את המזבח. פנה לימינו. ומתחיל מקרן דרומית מזרחית. מזרחית צפונית. צפונית מערבית מערבית דרומית (כה) שם מוצא הנקבים בעצמו של מזבח. נתנו לו יין לנסך. הסגן עומד על הקרן שבמקצוע ההוא. ושני כהנים על שולחן החלבים. בידיהם חצוצרות של כסף. בהם תקעו הריעו תקעו. באו אלה השנים ועמדו אצל בן ארזא (טו) אחד מימינו ואחד משמאלו. שחה כ״ג לנסך. הניף הסגן בסודרין. הקיש בן ארזא בצלצל. תקעו אלה הכהנים בחצוצרות. נגנו לוים בנבלים וכנורות. על ט״ו מעלות שבין עזרת נשים לעזרת ישראל. ודברו אחרים (כז) בשיר היום. הגיעו לפרק. תקעו הריעו תקעו. והשתחוו העם שבעזרה. ביום הראשון היו אומרים. לה׳ הארץ ומלואה וגו׳. ועושין ממנו ג׳ פרקים. על כל פרק תר״ת. על כל תקיעה השתחויה. בשני היו אומרים. גדול ה׳ ומהלל מאד. ועושין ממנו ג׳ פרקים כו׳. בשלישי. אלהים נצב בעדת אל כו׳. ברביעי. אל נקמות הופיע כו׳. בחמישי. הרנינו כו׳. בששי. ה׳ מלך גאות לבש כו׳. בשבת. מזמור שיר ליום השבת כו׳. זהו עבודת תמיד השחר בי״כ לבית אלהינו. שיבנה במהרה בימינו. אמן:

(כו) המקיף בגלל לבדו: (כז) לא פתותים מי״ג לוים. עומדין על הדוכן שבין עזרת ישראל לעזרת כהנים:

פן ב. לסדר תפלה

(א) דין נס״י בשחר. כמו בט״ב. עיין שער הדלק. גם דין ברכת שעשה לי כל צרכי. יע״ש: (ב) משכימין לבה״כ. מסדרין עד ברוך שאמר כדרכן בכל יום. וסדר עבודה כשחר. ופסוקי דזמרה כשבת. פיוטין לפי מנהגי המקומות. וא״א והחיות. כמש״ל בעין יעקב דשער השמה. קורין ק״ש וברכותיה. בשכמל״ו בקול רם: (ג) מתפללין ז׳ כאתמול בלילה: (ד) ש״ץ (נכון היה שיהא דומיא דכ״ג. מלבד שאר מעלות טובות) מחזיר התפלה. ואומר קדושה דמוסף בכל תפלות היום: (ה) ומאריך בקרוב״ץ וסליחות כפי מנהגי המקומות. וטוב שלא להאריך בתפלת השחר. כדי להתפלל מוסף בזמנו. קודם ז׳ שעות. ואם האריך הש״ץ יותר מדאי. ידלגו הסליחות: (ו) קובעין הוידוי בתוך התפלה. והצבור ז״ל עמו הוידוי בעמידה: (ז) יש מה שיאת כהיום. וי״א שאין נושאין כפים: (ח) אחר סיום התפלה. אומר א״מ. בשבת א״א. ואף בחול אם כבר קרוב לחצות היום. לא יאמרו א״מ. כדי שלא לאחר זמן מוסף: (ט) קדיש שלם אין כמוך: (י) מוציאין ב׳ ס״ת. שמגס. ע״צ בשער השמה. בריך שמיה. שמע. על הכל. בא׳ קורין אחרי מות (המצטער ומוריד דמעות בי״כ על מיתת בני אהרן. מוחלין לו עונותיו. וכמו איך מתיב בחייו. ספר הזוהר וכתבי אר״י) כהן (בשבת. עד לעולם) עד (ובעד ביתו) לוי (אמר לו) ישראל (קהל ישראל) רביעי (וכנגד כעסה) חמישי (תטהרו) ששי (את שבה): (יא) מניח ס״ת ב׳ אצל הראשונה. ואומר חצי קדיש על שניהן. מגביה וגולל. וקורא בשניה בפ׳ פנחס. ובעשור לחודש. מפטיר משפטים. ואמר סולו. עד כי פי ה׳ דבר. ומברך לאחריה ואומר:

על התורה. ועל העבודה. ועל הנביאים (ועל יום השבת הזה) ועל יום הכפורים הזה. שנתת לנו יי אלהינו. לקדשה. ולמנוחה. למחילה. ולסליחה. ולכפרה. לכבוד. ולתפארת: על הכל. יי אלהינו. אנו מודים לך. ומברכים אתך. יתברך שמך בפי כל חי תמיד לעולם ועד. ודברך אמת. וקיים לעד: ברוך אתה יהוה. מלך (נ״א מוחל וסולח כו׳) על כל הארץ. מקדש (השבת ו) ישראל. ויום הכפורים:

נוסח זה יש בו. ר״ל חיבות. אמנם הנוסחא אחרינא עיקרית היא בעיני. שכ״ה ברוקה בפשיטות. והיא שלא היה גורס ודברך ולא על כל הארץ. אלא שבמרה״ם כתוב מה ענין סליחה לס״ת. מחמת זה בטלוהו האחרונים. וזה תימה גדול. שעקרו מנהג הפשוט להקדמונים. מחמת שלא ידעו לו טעם. אלא עוד שנעלם מהם מענה שלמה. שכן היה כ״ג מברך אחר הס״ת על מחילת העון. הרי שהמנהג הקדוש כתו יפה ויש לו יסוד להשען עליו. גם הוא מעין פתיחה:

(יב) אם חל בשבת. אומרים יקום פורקן. מי שברך מזכירין נשמות המתים: (יג) ואם יש מילה. מלין קודם אשרי. והנכון שלא יברך על הכוס. והיכא דנהוג. מנהג עוקר הלכה. ואם היולדת צריך לאכלה. מלין אחלה ותשתה היא מהכוס. ועמ״ש בשער הדלק: (יד) אשרי. יהללו. מחזירין הס״ת למקומו. ובנוחה:

ראש ג. לתפלת מוסף

(א) מתפללין (בד׳ בכ״ו) מחזיר ש״ץ התפלה. וקובע סדר עבודה בתפלה. סליחות ווידוים. כ״כ. קדיש שלם: (ב) נכון לומר אין כאלהינו. פיטום הקטורת. ואחריו עלינו [ואף במקום שא״א בצבור. יאמר ביחיד בלחש] ומזמור לדוד ברכי נפשי:

ראש ד לסדר עבודה דמוסף

אמר יעקב. עם היות רבו הדעות בכאן בגמרא. אלו ואלו דברי אלהים חיים. ודאי דעבד כמר עבד. וכי הא דהכא אמר ר״י. שני כ״ג נשתיירו במקדש ראשון. זה אומר בידי הקפתי. וזה אומר ברגלי הקפתי. ופשיטא שלא היו אלא אחד מהם. דהיינו דקמ״ל תלמודא. וה״נ בכל איך מילי דפליגי בהו תנאי ואמוראי. מ״מ דרך הר״מ ז״ל אמור. דהוא גברא דאסבים מרים על ידים. וה״ד ליסוי בהן לגבורי שמעתא גמרא לגמור. וכי הא זמורתא ממור:

אחר התמיד. קודם סוף שעה ששית. הביאו לו לצפון. המוספין. פר בן שתים. וז׳ כבשים בני שנה. השקום ובקרום. קרץ (ב) כ״ג הפר תחלה וקבל דמו. אח״כ קרץ את הכבשים וקבל דמן. נתן מכולן במזרק שתי מתנות שהן ארבע. כיצד עושה. נותן תחלה על קרן מזרחית צפונית בזוית כמין גאם. אחר כך עושה כן בקרן מערבית דרומית שכנגדה. והשירים שופכן על יסוד דרומי. אחר זריקת הדם. הפשיטו כהנים את העולות ונתחום כמשפט. זכו כ״ד כהנים באיברי הפר (ג)

(א) כך נ״ל. דלא עדיף מתמיד. עלה״ם (ב) אם

באחד . הרגל של ימין בשנים ; הרגל של שמאל בשנים . החזה באחד . והגרה בשלשה . שתי הידים בשנים . ושתי הדפנות בשנים . הקרבים בשלשה . הסולת בשלשה . והיין בשלשה. עמדו בשורה. העלה כל אחד מה שבידו. או הושיט לכ"ג להעלותו. ונתנו (או נתן) הכל מחצי הכבש ולמטה במזרחו. מלחום וירדו. באו ועשו לאיברי הכבשים כמשפט התמיד. הבשר בחמשה. הקרבים באחד. הסולת באחד. היין באחד ; ככה לשבעת הכבשים. העלום נתתו אחד אחד. מלחום וירדו. באו להם ללשכת הגזית. ברכו עם העם ברכת עבודה. רצה ה' אלהינו עבודת עמך ישראל. בא"י המקבל עבודת עמו ברצון. וברכת כהנים לעם. שים שלום. בלי נשיאת כפים. עלה כ"ג באמצע כבש ונטל האיברים. וזרקם על המערכה. של פרים תחילה. אח"כ של כבשים. באו ועמדו על מעלות האולם. ברכו את העם שלש ברכות. בנשיאת כפים והזכרת השם ככתבו. נתנו מלח על מנחות הנסכים. ובללום. שלש עשרונות סולת בחצי הין שמן לפר. ועשרון ברביעית הין לכל כבש וכבש. הקטיר הכ"ג את הכל המובחה. הביאו לו יין לנסך. הין לפר. הין ושלש רביעיות לכבשים בכלל. כהנים תקעו הריעו תקעו בחצוצרות. ודברו הלוים בשיר (ג) ועושין ממנו ג' פרקים. על כל פרק תר"ת. על כל תקיעה השתחויה. ואם חל י"כ בשבת. מוסף של שבת קודם לשל י"כ בכל עבודותיו. וממתינין עם נסוך היין עד שתגמר גם עבודת מוסף י"כ. ומנסך שני הנסוכין בבת אחת : ואז מאריכין בתקיעות או מרבין בתוקעין כנגד שני המוספין. אח"כ נותנין לחם הפנים לפני ה'. הקטיר כ"ג בזיכי הלבונה (ד) אחר כך מקדש ידיו ורגליו. ופושט בגדי זהב. וטובל (ה) ולובש בגדי לבן (ו) ומקדש ידיו ורגליו. בא לו אצל פרו. ופרו היה עומד בצפון כבין האולם למזבח. ראשו לדרום ופניו למערב. הכהן עומד במזרח ופניו למערב. סמך שתי ידיו עליו ומתודה. וכך היה אומר. אנא השם (ז) חטאתי עויתי פשעתי לפניך אני וביתי. אנא השם (ח) כפר נא לחטאים ולעונות ולפשעים. שחטאתי שעויתי ושפשעתי לפניך אני וביתי. ככתוב בתורת משה עבדך. כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה'. והכהנים והעם העומדים בעזרה. כשהיו שומעים השם מפורש יוצא (ט) מפי כ"ג בקדושה ובטהרה. היו כורעים ומשתחוים ונופלים על פניהם. ואומרים בשכמל"ו. והוא היה מתכוון לגמור את השם כנגד המברכין. ואומר להם תטהרו. אחר כך מגריל על שני השעירים. (י) שני הגורלות (יא) צריכין להיות שוין. ומניחין אותן בקלפי עץ מחזקת שתי ידים. היכן מגריל. במזרח העזרה בצפון המזבח. מניחין שם הקלפי. ומעמידין שני השעירים פניהם למערב ואחוריהם למזרח. וכ"ג בא לשם. הסגן מימינו וראש בית אב משמאלו. ושני השעירים לפניו. א' לימינו וא' לשמאלו. טרף בקלפי והעלה שני הגורלות בשתי ידיו. לשם שני השעירים. ופותח ידיו. ורואה אם של שם עלה בימינו. הסגן אומר לו. אישי כ"ג הגבה ימינך. ואם בשמאל עלה. ראש בית אב אומר לו. אישי כ"ג הגבה שמאלך. ונותן שני הגורלות על שני השעירים. של ימין על ימין. ושל שמאל על שמאל. קשר לשון זהורית משקל שתי סלעים בראש שעיר המשתלח. והעמידו כנגד בית שלוחו. ולנשחט. כנגד בית שחיטתו. בא לו אצל פרו שניה. וסומך שתי ידיו על ראשו ומתודה וידוי שני. וכך היה אומר. אנא השם. חטאתי עויתי פשעתי לפניך אני וביתי. ובני אהרן עם קדושיך. אנא השם (יב) כפר נא לחטאים ולעונות ולפשעים. שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך אני וביתי. ובני אהרן עם קדושיך. ככתוב בתורת משה עבדך. כי ביום הזה וגו' והכהנים והעם כו'. והוא היה מתכוון כו'. שחטו (יג) וקבל במזרק את דמו. נתנו למי שממרס בו על הרובד הרביעי של היכל (יד) מבחוץ. כדי שלא יקרוש. נטל מחתה של זהב ידוק מחזקת שלשה קבין. קלה היתה וידה ארוכה. עלה לראש המזבח באמצע הכבש. פנה גחלים אילך ואילך. ותתה מן המאוכלות הפנימיות מעל המזבח מן הסמוך למערב. ירד והניחה על הרובד הרביעי שבעזרה (טו) הוציאו לו כף של זהב ריקן (טז) ומחתה של זהב גדושה של קטרת (יז) דקה מן הדקה. חפן מלא חפניו (יח) טפופות הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו (יט) ונותן לתוך הכף. נטל מחתה עם הגחלים בימינו. והכף בשמאלו. היה מהלך בהיכל בין שלחן למזבח (כ) עד שמגיע בין שתי

להוספה. או לפי תימא להעולה. וכנ"ל בתמיד : (ג) לפי מס' סופרים. הוא לדוד ברכי נפשי (ד) והחלות מתחלקות לערב. נטל כ"ג מחציין והשאר למשמר הקבוע (ה) בקודש. בגד בית הפרוה (ו) פלוסין. של שמונה עשר מנה. משל צבור. אם רצה להוסיף. מוסיף משלו (ז) פעם הי"ה ב"פ היה מזכיר. וכן כל פעם שמזכיר השם. ועשרה פעמים היה מזכירו היום. ככתבו וכפירושו במסורת בנקוד (ח) נ"א בשם. עלח"ש (ט) עלח"ש (י) מעותן. שיהיו שוין במראה ובקומה ובדמים. ובלקיחה כאחת (יא) של אשכרוע היו. ועשאן בן גמלא של זהב (יב) נ"א בשם (יג) עלח"ש (יד) עלח"ש (טו) עלח"ש (טז) מלשכת הכלים. וכבר הוציאו משם בשחר. לא כלי כסף וכלי זהב ויותר. לפי ערך היום (יז) מלשכת בית אבטינס (יח) עלח"ש (יט) וכך היתה מדתה גם בפנים (כ) כר"ש . עלח"ש

הפרוכת (כא) המבדילות בין הקודש ובין קודש הקדשים. וביניהן אמה. מצא הפרוכת החיצונה פרופה מן הדרום. מהלך בין הפרוכת עד שמגיע אל הצפון. מצא שם פנימית פרופה. נכנס לקודש הקדשים. הפך פניו לדרום. הלך לשמאלו עם הפרוכת עד שמגיע לארון. הגיע לארון. נותן המחתה בין שני הבדים. ובבית שני שלא היה שם ארון. היה מניחה על אבן השתיה. באמצע בית קדשי הקדשים (כב) היתה. גבוהה מן הארץ שלש אצבעות. ואוחז שפת הכף בראשי אצבעותיו. או בשניו. ומערה הקטורת בגודלו לתוך חפניו. עד שמחזירה למלא חפניו כשהיתה. והיא היתה עבודה קשה שבמקדש. צבר הקטורת על הגחלים בידו לפנים במחתה. כדי שתהא הקטורת קרובה לארון. ורחוקה מפניו. שלא יכוה (כג) וממתין שם עד שיתמלא הבית עשן. יצא. הולך אחורנית מעט מעט. פניו לקודש ואחוריו להיכל. עד שיצא מחוץ לפרוכת. ומתפלל שם בהיכל תפלה קצרה. שלא להבעית את ישראל. אומר. יהי רצון. שתהא שנה זו גשומה. אם שחונה, ולא יעדי עביד שולטן מדבית יהודה. ולא יהו עמך ישראל צריכין זה לזה ולא לעם אחר. ואל תכנס לפניך תפלת עוברי דרכים. ואח"כ נוטל דם הפר מן הממרס בו.ונכנס למקום שנכנס מתחלה עם הקטורת ועמד במקום שעמד שם (כד) והזה ממנו בין בדי הארון קרוב לכפורת בטפח. אחת למעלה ושבע למטה. ולא היה מתכוין להזות למעלה ולא למטה. אלא כמצליף. וכך היה מונה. אחת. אחת. אחת ואחת. אחת ושתים. אחת ושלש. אחת וארבע. אחת וחמש. אחת ושש. אחת ושבע. יצא והניח המזרק על כן הזהב שהיה בהיכל. אח"כ יוצא מן ההיכל. עמד בין האולם ולמזבח. הביאו לו את השעיר אשר עלה עליו הגורל לה'. לקרן צפונית מערבית. שחטו וקבל במזרק את דמו. נכנס למקום שנכנס. ועמד במקום שעמד. ועשה לדמו כאשר עשה לדם הפר. אחת למעלה ושבע למטה בין הבדים, ולא היה מתכוין כו'. וכך היה מונה כו'. יצא והניח על כן השני שהיה בהיכל. נטל דם הפר מעל הכן. ומזה ממנו על הפרוכת (כה) שכנגד הארון מבחוץ. אחת למעלה ושבע למטה כו'. אלא כמצליף. וכך היה מונה כו'. הניח דם הפר ונטל דם השעיר. והזה ממנו על הפרוכת שכנגד הארון מבחוץ. א' למעלה ושבע למטה כו'. עירה דם הפר לתוך דם השעיר. ומחזיר המלא לריקן שהיה בו דם הפר. כדי שיתערבו הדמים יפה. ויצא אל המזבח אשר לפני ה'. זה מזבח הזהב. בא ועמד לפנים ממזבח הזהב. בין מזבח והמנורה. ומתחיל להזות מדם התערובת על קרנות מזבח הזהב. והיה עומד במקומו. מסבב בידו והולך ומזה על הקרנות מבחוץ. ומתחיל מקרן מזרחית צפונית. צפונית מערבית. מערבית דרומית. דרומית מזרחית. ועל כולן היה נותן מלמטה למעלה. חוץ מן האחרונה שהיתה לפניו. שנותן מלמעלה למטה, חתה גחלים ואפר שבמזרח הזהב אילך ואילך. עד שמגלה זהבו באמצעו. ומזה מדם התערובת על טהרו של מזבח שבע פעמים (כו) בצד הדרום. במקום ששלמו מתנות קרנותיו. ויוצא ושופך שירי הדם על יסוד מערבי של מזבח החיצון. בא לו אצל שעיר המשתלח. וסומך שתי ידיו עליו ומתודה. וכך היה אומר. אנא השם. חטאו עוו פשעו לפניך עמך בית ישראל. אנא השם (כז) כפר נא לחטאים לעונות ולפשעים. שחטאו שעוו ושפשעו לפניך עמך בית ישראל. ככתוב בתורת משה עבדך, כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם לפני ה'. והכהנים והעם כו'. אף הוא היה מתכוין לגמור השם כנגד המברכים. ואומר להם תטהרו. מסרו למי שהיה מוליכו. והיה מזומן מאתמול. אפילו נטמא, נכנס לעזרה ומשלחו. חלה השעיר. מרכיבו על כתפו. אפילו בשבת. הכל כשרים להוליכו. אלא שעשו כהנים גדולים (כח) קבע. ולא היו מניחים ישראל להוליכו. וכבש עשו לו, מפני המון עם שהיו מתלשים בשערו. ואומרים לו טול וצא (כט) מיקירי ירושלים. היו מלוין אותו עד סוכה הראשונה. ועשרה סוכות היו עושין מירושלים עד המדבר. ושובתים שם בני אדם בכל סוכה. כדי שיהו מלוין אותו מסוכה לסוכה (ל) חוץ מאחרונה שבהן (לא) שאין השובת שם מגיע עמו לצוק. אלא עומד מרחוק ורואה את מעשיו. מה היה עושה. חולק לשון של זהורית. חציה קשר בסלע. וחציו קשר בין קרניו. ודחפו לאחוריו. והוא מתגלגל ויורד. ולא מגיע לחצי ההר עד שנעשה אברים אברים. בא וישב לו תחת סוכה אחרונה עד שתחשך. ודרכיות (לב) היו עושין ומניפין בסודרין כדי שידעו בעזרה שהגיע שעיר למדבר. ולשון של זהורית היה קשור על פתחו של היכל וכשהיו וכאין היה הלשון מלבין כשהגיע שעיר למדבר. אחר ששלח השעיר למדבר. חוזר אצל הפר והשעיר שהזה דמן לפנים. קרען והוציא אימוריהן. נתנם במגס

(כא) עלמ"ש: (כב) עלמ"ש: (כג) בשעת הקטרה בקה"ק כל העם פורשים מן ההיכל: (כד) בבין הבדים. עלמ"ש: (כה) ולא היו נוגעים הדמים בפרוכת ואם נגעו נגעו: (כו) והוא עומד: (כז) נ"א בפס: (כח) עלמ"ש: (כט) מה שהי' אפירא דין ותוכי דלא סגיאין. (ל) על כל סוכה וסוכה אומרים לו. הרי מזון והרי מים. ומעולם לא הוצרך לכך. אלא שהיה דומה מי שיש לו פת בסלו. ס': (לא) (לב) עלמ"ש:

כדי להקטירן כשיגיע זמנן. ומתחך שאר בשרן חתיכות גדולות מעורות זו בזו כמין קליעה. ואינו מפרקן. ומשלחן ביד אחרים להוציאם לבית השרפה (לג) ומנתחין אותן שם בעורן. אמר לו לכ"ג. הגיע שעיר למדבר. יצא כ"ג לעזרת נשים לקרות בתורה. ובזמן שהוא קורא. שורפין הפר והשעיר בבית הדשן. לפיכך. הרואה כ"ג כשהוא קורא. אינו רואה פר ושעיר הנשרפין. אם רצה לקרות בבגדי בוץ. קורא. שבגדי כהונה נתנו ליהנות כהן במקדש אף שלא בשעת עבודה (לד) ואם לאו. קורא באצטלית לבן משלו. כיצד היה קורא. הוא יושב בעזרת נשים. וכל העם עומדים לפניו. חזן הכנסת נוטל ס"ת ונותנו לראש הכנסת. וראש הכנסת נותנו לסגן והסגן לכ"ג. וכ"ג עומד ומקבל ומברך ברכת התורה שלפניה. וקורא עומד. וקורא אחרי מות. ואך בעשור (לה) וגולל התורה ומניחה בחיקו. ואומר. יותר ממה שקראתי לפניכם כתוב כאן. ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה (לו) ומברך לאחריה. ומוסיף לאחריה שבע ברכות. אלה הן א) רצה. ב) מודים. ג) סלח לנו אבינו. וחותם בה. מלך מוחל וסולח לעונותינו. ד) על המקדש. שיעמוד ותשרה בו שכינה. וחותם. שוכן בציון. ה) על ישראל. שיושיע ה' עמו. ולא יסור מהם מלך. וחותם הבוחר בישראל. ו) על הכהנים. שירצה ה' עבודתם ומעשיהם. וחותם. מקדש הכהנים. ז) תפלה תחנה רנה ובקשה מלפניך. שעמך ישראל צריכין להושע. בא"י שומע תפלה. אח"כ מקדש. ופושט בגדי לבן (לז) וטובל ולובש בגדי זהב ומקדש ידיו ורגליו. ועושה השעיר (לח) קרצו (לט) בצפון. קבל דמו בכלי שרת בצפון. נטל הדם. עלה באמצע כבש ופנה לימינו לסובב. בא לו לקרן דרומית מזרחית. טבל אצבעו הימנית בדם. וסומכו באמה מכאן ובגודל מכאן. ומחטא ויורד על תודה של קרן עד שיכלה דם שבאצבעו. ומקנח אצבעו בשפת מזרק. ובא לו לקרן מזרחית צפונית. טובל שנית ונותן עליה כמשפט הראשון. וכן בקרן צפונית מערבית. מערבית דרומית. שירי הדם היה שופך על יסוד דרומי. הפשיטו כהנים השעיר. קרעו כ"ג. הוציא אימוריו. החלב שעל הקרב. ושתי הכליות וחלביהן. וחלב הכסלים ויותרת הכבד ומעט מהכבד. נתנן במגס ומלחן והקטירם על המערכה (מ) הקריב אילו ואיל העם (מא) קרצם (מב) בצפון. קבל דמן בכלי שרת בצפון. ונתן מהם במזרק שתי מתנות שהן ארבע (מג) השיריים שופכן על יסוד דרומי. הפשיטו כהנים (מד) האילים ונתחום. בשר האיל האחד לחמשה. ונתנום ביד חמשה כהנים. הראשון בראש וברגל. השני בשתי ידים. השלישי בעוקץ וברגל. הרביעי בחזה ובגרה. החמישי בשתי דפנות. הקרבים בשנים. הסולת בשנים. והיין בשנים. וכן עשו לאיל השני עולת העם. מלחום ומסרום אחד אחד האיברים לכ"ג (מה) וזרקם על המערכה הגדולה. באו ועמדו על מעלות האולם. וברכו את העם שלש ברכות של כהנים. בנשיאת כפים והזכרת השם ככתבו. נתנו מלח על מנחות הנסכים ובללום. שני עשרונים סולת בשלישית ההין שמן לאיל אחד. וכן לשני. והקטירם. הביאו לו יין לנסך. שלישית ההין לאיל האחד. וכן לשני. תקעו הריעו תקעו בחצוצרות (מו) דברו הלוים בשיר. שותה כ"ג ונסך. אח"כ הקטיר אימורי פר הנשרפין על מזבח העולה. וזהי עבודת קרבן מוסף י"כ לעבודת בית אלהינו. יהי רצון שיבנה במהרה בימינו. אמן:

(לג) פריסתן פרס כל: (לד) לנוכך פטודס. עלת"ש (לה) סבס' למור: (לו) עמו"ק ח"ת. וס"י סי' ע"ה: (לז) וטעוניס גניזס. ולין משתמשים בהם עוד: (לח) סאמסה בחוץ: (לט) קך נ"ל: (מ) כשר השעיר נאכל לכהני משמר לערב. אל להיות ע"ש. הבבליים מדעתן יפס. היו אוכלין אותו כשהוא חי: (מא) כני שתי שניס. השקוס ונקרוס: (מב) כך נ"ל ועשס עולתו תחלה: (מג) תחלס על קרן מזרחית לפונית. מאליו על מזבח ולמטס. בזוית כמין גאם אח"כ הולך ועושה כן בקרן מערבית דרומית שכנגדם: (מד) לא לייס: (מה) למטס לא למעלה כבכס. כמש"ל: (מו) עלת"ש פ"ס דסוכס:

איתא בירושלמי פ' שני שעירים. ר' אחא כד מפני מוספא כוה אמר. אמין. מאן דאית ליה מיניק. ייזל בינייה. סכירס ונתן לסס רשות לילך לביתס ולהאכיל התינוקות. שלא יתעלו יותר מדאי:

ראש ה. למנחה [(א) יאמר פ' העקידה ואח"כ יאמר זה:

ושחט אותו על ירך המזבח צפונה לפני ה'. וזרקו בני אהרן הכהנים את דמו על המזבח סביב: יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו. שתתמלא רחמים עלינו. ותזכור לנו עקידתו של יצחק אבינו ע"ה בן אברהם אבינו ע"ה. אשר בימים האלה בזמן הזה בעשור לחודש תשרי. היתה עקידתו בעלות המנחה. ובכן ברוב רחמיך תזכור לנו כאילו עפרו צבור ומונח ע"ג המזבח. ותביט באפרו לרחם עלינו. ובזכותו ובזכות אברהם אבינו ע"ה שנתנסה בעשרה נסיונות. ובתפלתו. וגם בזכות יעקב אבינו ע"ה. נתת לנו עשרת ימי תשובה לכפר על חטאתינו. ותתמלא רחמים עלינו. ותבטל מעלינו כל גזירות קשות ורעות. וכמו שכבש אברהם אבינו את רחמיו לעשות רצונך בלבב שלם. כן יכבשו רחמיך את כעסך ויגולו

רחמיך על מדותיך. ותתנהג עמנו ה' אלהינו. במדת החסד ובמדת הרחמים. ותכנס לגו לפני ולפנים משורת הדין. ותביט בדם הברית שמל אברהם אבינו ע"ה ביוה"כ. ותכפר כל עונותינו בכל צדקותיך. ובטובך הגדול. ישוב חרון אפך. מעמך ומעירך ומארצך ומנחלתך. אל מלא רחמים. גלוי וידוע לפניך. כי בושנו במעשינו ונכלמנו בעונינו. בהעלותנו על לבבנו רוב קיצורנו בעבודתך ובעסק תורתך וקיום מצותיך. ונמס לבנו בקרבנו והיה למים. מה נענה ומה נאמר. כי הצר הצורר בחברת החומר העכור. היו בעוכרנו גם אסו"ר נלוה עמם. אסורים ולמושים בגליות קשים. גלות הנפש והגוף. אמנם גלוי וידוע לפניך. שרצוננו לעשות רצונך ולשקוד על דלתותיך. כי טוב יום בחצריך מאלף בחרנו. ויראים וחרדים אנחנו מאימת דינך הקדוש; על כן באנו אליך בכפיפת ראש ונמיכת קומה וחלישות חיל. להזכיר ולעורר רחמיך. ולהזכיר זכות אבותינו הקדושים. ובזכותם תתמלא רחמים עלינו. ותשליך במצולות ים כל חטאתינו. ואתה בטובך תעורר רחמיך. ונהיה נקיים מכל טומאה וחלאה וזוהמא. ויעלו כל ניצוצות הקדושה אשר נתפזרו. ויתבררו במדת טובך. וברוב רחמיך. תתן לנו חיים ארוכים. חיים של שלום. חיים של טובה. חיים של ברכה. חיים של פרנסה טובה. חיים של חילוץ עצמות. חיים שיש בהם יראת חטא. חיים שאין בהם בושה וכלימה. חיים של עושר וכבוד. חיים שתהא בנו אהבת תורה ויראת חטא. חיים שתמלא כל משאלות לבנו לטובה. זכרנו לחיים. מלך חפץ בחיים. וכתבנו בספר החיים. למענך אלהים חיים. קרע רוע גזר (קרע שטן) דיננו. ויקראו לפניך זכיותינו:

אל מלא רחמים. יהמו נא רחמיך עלינו. לקבל ברצון. הכנעתנו והרהורי תשובתנו. ותקיים לנו מה שהבטחתנו על ידי עבדיך חכמי ישראל. הבא לטהר מסייעין אותו. ובשגם לבנו אטום סתום וחתום. ולא אתנו יודע זו היא ביאה זו היא שיבה רב להושיע. האר עינינו. אשר כגודל רחמיך הבטחתנו. פתחו לי פתח כחודו של מחט. ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם. וראה כי אזלת יד. ואפס עצור ועזוב. ואין מרחם זולתך. כי חנוניך הם חנונים ומרוחמיך הם מרוחמים. כדכתיב וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם. ובכן לב טהור ברא לנו אלהינו. ורוח נכון חדש בקרבנו. ורשפי התעוררות לבנו באהבתך ובתורתך. יתמידו ויתרבו. עזרנו אלהי ישענו על דבר כבוד שמך. תחל שנה וברכותיה. ותצילנו משמד ומביזה. ומכה כל אויב ואורב ושולל ובוזז. והפר עצתם. ותקלקל מחשבתם. תפול עליהם אימתה ופחד. בגדול זרועך ידמו כאבן. ותתן בלב השרים. להטיב אלינו ולרחם עלינו. ואויבינו ילבשו בושת. ועלינו תרחם ברוב רחמיך. ותאמר די לצרותינו. וכל הרפתקאי דעדו עלינו יהיו לכפר חטאתינו ועונותינו ופשעינו. ותאמר די לצרותינו. וכשם שסככת על אבותינו במדבר והצלתם מעינא בישא דבלעם הרשע. כן בצל כנפיך תסתירנו. ונהיה מכוסים במכס"ת והנהג"ה משמותיך הקדושים. ותשמרנו מכל הפסד וכל עלילה. הן מהשרים הן מזולתם. אנא ה'. הושיענו בזכות אברהם איש החסד. יצחק אז"ר בגבורה. יעקב כליל תפארת. משה אחוז בנצח. אהרן אחוז בהוד. יוסף אחוז ביסוד. דוד אחוז במלכות. ובזכותם תצילנו מיד אויבינו. ותהפך לבם מרעה לטובה. ויהיה לנו ישוב והשקט ובטח. לעבדך באמת בלי שום טרדה. ותזכנו להתרחק מהגאוה והכעס וההקפדה וכל גבה לב. ונהיה מיושבים בדעתנו. ונכיר מיעוט ערכנו. ונפשנו כעפר לכל תהיה. ולא נתכעס ולא נקפיד. ונהיה אוהבי שלום ומרבים שלום. ותזכנו להתרחק מליצנות ושקר וחנופה ולשון הרע ודיבור של חול בשבת. וכל דבור אסור. ויהיה רוב דיבורנו בתורה ובעניני עבודה. ותאזרנו חיל. לשמור לפינו מחסום מחטא בלשוננו. ותזכנו להתרחק מתאות תענוגי והבלי העולם הזה. ונאכל לשבוע נפשנו. וכן בכל צרכנו. יהיו כל מעשינו לשם שמים. ותזכנו להיות שמחים בעסק תורתך ובמצותך. ולהיות בטחוננו בך תדיר. ויהיה לנו לב שמח לעבודתך. וברוב רחמיך. תזכנו להשיב תיקון נפש רוח נשמה בגלגול זה. ולא נאבד חס ושלום. ותזכנו לעסוק בתורתך הקדושה. ולכוין לאמיתה של תורה. ותצילנו מכל טעות בהלכה ובהוראה. ואל תצל מפינו דבר אמת לעולם. ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו. כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך הקדושה לשמה ומקיימי מצותיך. ולא ימצא בנו ולא בזרענו ולא בזרע זרענו. שום פגם ושום פסול. ולא יתחלל שמך על ידינו ח"ו. וראה כי עמך הגוי הגדול הזה. זרע אהובך. אברהם יצחק וישראל עבדיך. בניך. בני בחוניך. ובגלותם ודלותם ושפלותם ולחצם ודוחקם קוראים בשמך; ומלאים מצות וצדקות ותורה וגמילות חסדים:

אנא מלך רחום וחנון. תתמלא רחמים על כל אחינו בית ישראל הנפוצים בארבע כנפות הארץ; וכפרט על יושבי ארץ ישראל; ועל יושבי העיר הזו. ועל כל הקהל הקדוש הזה. ותרחם עלינו ועליהם. ותצילנו ותצילם. מרעה ומרעב ומשבי ומביזה ומכל חטא. ותשלח רפואה שלימה לכל חולי עמך ישראל. והבריאים. תתמיד בריאותם שלא יחלו חס ושלום. ותציל

ותציל לכל ישראל. מכל נזק. ומכל צר ומסטין ומקטרג. ומרות רעה. ומדקדוקי עניות. ומכל מיני פורעניות המתרגשות בעולם. ותפקוד בזרע של קיימא זרע קודש. לכל חשוכי בנים. והיושבות על המשבר מעמך ישראל. תוציאם מאפלה לאורה. ויצא הולד בשעה טובה. ולא יארע שום צער ושום נזק. לא ליולדות ולא לילדיהן. ואל ימשול אסכרה ושידין לכל ילדי עמך בית ישראל. ותגדלם לתורתך ומצותיך בחיי אביהם ואמם. ובני ישראל עמך יורדי הים באניות. פצם והצילם ממים רבים. מיד בני נכר. הצילם מטיט ואל יטבעו. ינצלו משונאים וממעמקי מים. ובני ישראל ההולכים ביבשה. הדריכם בדרך ישרה ללכת אל עיר מושב. והצילם מכף כל אויב ואורב בדרך. וכל האסורים בכלא מעמך ישראל. התר מאסריהם ותוציאם לרוחה. ותשיב ליראתך כל האנוסים ביד גאים. ותתן זכות אבות להחזירנו בתשובה שלימה לפניך. והאר פניך על מקדשך דשמם. למען אדני. אנא ה' שומע תפלה (אוכ"ף כוז"ו אובנ"ה רח"ש תמי"ף) רחום חנו"ן שומ"ר תומ"ך מצי"ל ישי"ר פוד"ה. חוס ורחם עלינו. ושמע תפלתנו. כי רחום אתה. (אראריתא):

אלהינו ואלהי אבותינו. מלך רחמן. רחם עלינו. טוב ומטיב. הדרש לנו. שובה עלינו בהמון רחמיך. בגלל אבות שעשו רצונך. בנה ביתך כבתחלה. וכונן בית מקדשך על מכונו. והראנו בבנינו. ושמחנו בתיקונו. והשב שכינתך לתוכו. והשב כהנים לעבודתם. ולוים לשירם ולדוכנם. והשב ישראל לנויהם. ומלאה הארץ דעה. ליראה את שמך הגדול הגבור והנורא. אבי"ר. כל כלי יוצר עליך לא יצלח. וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי. זאת נחלת עבדי ה' וצדקתם מאתי נאם ה'. לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי. כי מלאה הארץ דעה את ה'. כמים לים מכסים:

(ג) אומר מזמור ק"ל. ואח"כ יאמר י"ב פעמים פסוק זה. „שפוך ה' חרונך על העמים". ויכוין שהגזירות רעות יפלו בעמים ולא יחולו עלינו. וזה חרונך. חרו ק"ה. יהיה על העמים ולא יבוא על ישראל ואח"כ מתפללין ס' קרבנות. אח"כ אומרים סדר עבודה:

אמר יעקב: בסדר עבודת מקדש השלמתי. ראיתי שהשיגו סדר עבודה דערב. ולא נודע לי טעם בחירתם בזה. ובקצת דברים שינוי מסייעי לדידי. אלא שסתמו דבריהם. וקצתן צריך ביאור. כגון עריכת גזירין בתמיד השחר. להטבת המנורה. דהא היא עבודה שאר חייב עליה. ועבודת היום. שאר כהנים אסורים בהן לגמרי. אפ"ה משתנה שותיהו. לקיומי קרא דכתיב וערכו. הרי. וכגון דמסייע נמי לא אתפרש. אע"ג דקצת סברא ה"א. היכא מדאשכח לגבי הגרלת שעירים וכ"ש בלחוד. ע"ש דבשאר מילי לא הוה צריך לסיועי בהדיה. הכו דלא נוסיף מה שהשמיט מנהג רבי (עלה"ם) ולא אצטריך עוד בהערות. והכל מובן למבין מדעתו. ע"פ האמור הכר. וע"ז נסמוך ונאמר:

(א) את אשר יבחר בו כ"ג (ב) עלה"ם (ג) כי לאלו היה שיים ודאי לדעתי. וכ"ל. עמלה"ם (ד) דולג עליו (ה) הוא או הכהן גדול (ו) ועקידת יצחק בן אברהם (ז) עלה"ם לא

כך היה סדר עבודת תמיד בי"כ בבית אלהינו. אחר חצות. הביאו שני גזרי עצים והעלום למזבח. עלו. כהן גדול וכהן אחר עמו (א) וערכו אותם על האש של מערכה גדולה. הביאו כבש תמים בן שנתו. השקוהו ובקרוהו. משכוהו לבית המטבחיים (ב) ואותן שזכו באברים (ג) הולכין אחריו. בשעת שחיטה היה הדשון. כיצד עושין מי שזכה בדשון מזבח הפנימי. מקדים ליכנס להיכל. ובידו הטני. נכנס. הגיע למזבח. נטל הטני והניחו לפניו. היה חופן מדשן ופתם שעל המזבח ונותן לתוכו. באחרונה כיבר השאר לתוכו. הניחו שם ויצא. מי שזכה בדשון המנורה. נכנס וכוז בידו. בא ועמד על האבן שלפני המנורה. למ"ד נרות צפון ודרום היו מונחים. מדשן תחלה שלש נרות צפונים. ומניח האמצעי (ד) והולך ומדשן עוד שני דרומיים היותר צפוניים. כל נר שכבה. מסיר פתילה ושמן הישנים ומקנח ונותן לתוך הכוז. גם זו ההטבה י"א בכ"ג היתה. ולמ"ד מזרח ומערב מונחים. אם מצא שני מזרחיים דולקים. מניחן ומדשן השאר. מצאן שכבו גם המה. מדשנן ומיטיבן. ומדליק (ה) מן האמצעי או ממזבח העולה. אח"כ מדשן השאר. עקדו הטלה (ו) ראשו לדרום ופניו למערב. קרצו הכ"ג על קרן מזרחית צפונית על טבעת שניה (ז) קבל את דמו בכלי שרת בצפון. חרקו שתי זריקות באלכסון כחצי הכבש ולמטה. ומכוין כשיזרוק הדם על הקרן. שיהא הדם מקיף על הזוית כמין גאם. בא לו לקרן מזרחית צפונית. נותן מזרחה צפונה. מערבית דרומית. נותן מערבה דרומה. הרי אלו שתי מתנות שהן ארבע. שיורי הדם היה שופך על יסוד דרומי. אלה שבבית המטבחיים הפשיטו התמיד ונתחוהו. כיצד סדר הנתוח. נקב רגל של ימין ותלה בו הבהמה. ומפשיט גם הרגל ויורד עד שמגיע לחזה. חתך הראש נתנו למי שזכה בו. חתך הכרעים ונתנן למי שזכה בהן. מירק הפשט. קרע הלב והוציא את דמו חתך הידים ונתנן למי שזכה בהם. עלה לרגל החכה ונתנה למי שזכה בראש ושתי ביצים עמה קרעו ונמצא כולו גלוי לפניו. נטל הפדר ונתנו על בית שחיטתו. נטל הקרבים נתנן למי שזכה בהן להדיחן במים ג"פ. והכרם מדיחין אותה כל צרכה. נטל הסכין. הפריש הריאה ואצבע הכבד מהכבד. ואת

פיז הכבד ממקומו . קדר החזה . ונתנה למי שזכה בה. עלה לדופן הימנית. מניח בה שתי צלעות רכות מלמעלה היה חותך ויורד סמוך לשדרה (ח) עד שמגיע לשתי צלעות רכות מלמטה . ומניחן . חתכה לדופן ימנית והכבד תלויה בה.נתנה למי שזכה בה. והקנה והלב והריאה תלוים בה . בא לו לדופן השמאלית . והניח בה שתי צלעות רכות מלמעלה ושתים מלמטה . חתכה ונתנה למי שזכה בדופן ימנית . והשדרה עמה והטחול תלוי בה . בא לו לעוקץ . חתכו ונתנו למי שזכה ט . והאליה ואצבע הכבד ושתי הכליות עמו . נטל רגל השמאלי ונתנו למי שזכה בעוקץ . נמצאו כולן עומדים בשורה והאברים בידם . הראשון בראש וברגל . הראש בימינו . חוטמו כלפי זרועו וקרניו בין אצבעותיו . ובית שחיטתו מלמעלן. והפדר נתון עליה. הרגל של ימין בשמאלו. ובית עורו לחוץ . השני בשתי הידים . של ימין בימינו . של שמאל בשמאלו ובית עורן לחוץ . השלישי בעוקץ וברגל . העוקץ בימינו . והאליה מדולדלת בין אצבעותיו . ואצבע הכבד ושתי הכליות עמו. הרגל של שמאל בשמאלו . ובית עורו לחוץ. הרביעי בחזה ובגרה . החזה בימינו והגרה בשמאלו וצלעותיה בין אצבעותיו . החמישי בשתי דפנות . של ימין בימינו . של שמאל בשמאלו ובית עורן לחוץ . הששי בקרבים הנתונים בבזך וכרעים על גביהם מלמעלה. השביעי בסולת למנחת נסכים. השמיני בחביתין שש חלות עשויות מחצי עשרון סולת בלולות בשמן שמינית ההין : ומקריב עמם חצי קומץ לבונה (ס) התשיעי ביין של נסכים. הלכו כל אלה ונתנו מה שבידם מחצי כבש ולמטה לצד מערבי מלחום והניחום שמה . באו להם ללשכת הגזית לקרות שמע וברכות. אמר להם הממונה . ברכו ברכה אחת (י) והן ברכו . גם קראו עשרת הדברים . שמע . והיה אם שמוע . ויאמר . ברכו את העם שלש ברכות . אמת ואמונה . עבודה . וברכת כהנים בלי נשיאת כפים . העלה המעלה את האיברים מכבש ולמזבח . וזרקן (יא) על המערכה . גדולה דלוקה . וירד . קדש כ"ג ידיו ורגליו . פשט . ירד וטבל . עלה ונסתפג . הביאו לו בגדי לבן (יב) לבש . קדש ידיו ורגליו . נכנס להוציא את הכף ואת המחתה . יצא ובא לו בדרך בית כניסתו. קדש ידיו ורגליו. ופשט (יג) ירד וטבל עלה ונסתפג . הביאו לו בגדי זהב . לבש . קדש ידיו ורגליו . הביאו לו (יד) בתוך כף של זהב מחזיק ג' קבין. בזך מלא קטורת (טו) וכסוי היה לו . וכמין סודר עליו . נטלו בימינו . וכהן שזכה במחתה (טז) נטל מחתת הכף . עלה לראש המזבח החצון פנה גחלים אילך ואילך . וחותה מגחלי מערכה שניה. ירד ועירן לתוך של זהב הלך הכ"ג עם הכף וזה שעמו במחתה. הגיעו בין האולם למזבח . נטל אחד את המגרפה . זרקה בין האולם למזבח . שמעו כהנים קולה . רצו באו להשתחוות (יז) התחלו להיות עולים במעלות האולם. מהרו אותן שזכו בדישון מזבח הפנימי והמנורה . והקדימו לפניהם. מי שזכה בדישון מזבח. נכנס להיכל . נטל הטני ממקום שהניחו בתחלה . השתחוה ויצא. מי שזכה בדישון המנורה . נכנס ודשן שני נרות הנשארים . אע"פ שמצאן דולקין. למ"ד צפון ודרום מונחין. מדשן המערבי תחלה (יח) ופנה לימינו . ודשן גם השני . ולמ"ד מזרח ומערב מונחין . מצא שני מזרחיים דולקין. מדשן היותר מזרחי תחלה . ואחריו המערבי לו . נטל הכוז . השתחוה ויצא . הלכו אלה השנים עם הכלים שבידיהם ובהם האפר וגחלי הדשון . שפכו הדשן אצל המזבח קדמה. יצאו אלה . נכנסו . הכ"ג בכף וזה שעמו במחתה. מי שזכה במחתה. צבר הגחלים על גבי מזבח הקטורת . ורדדן בשולי המחתה . השתחוה ויצא והכ"ג נטל הבזך מתוך הכף ונותן הכף לאוהבו. אם נתפזר מהקטורת לתוך הכף. נותנו אוהבו לתוך הכף של כ"ג עם הקטורת שבבזך היה שופך הקטורת על הגחלים לצד מערב. וצוברה פנימה שהיא חוצה לו . כדי שתהא עשנה שוהה לבוא וזהו כבודו . ועל גופו של מזבח מקטיר . התחיל מרדד הקטורת. מפזר ומשליך על גחלי האש כמו שמנפה. ולא היה מקטיר. עד שהממונה אומר לו . אישי כ"ג הקטר . פרשו העם . הקטיר . העלה הנרות למ"ד צפון ודרום מונחים . היטיב והדליק האמצעי תחלה . וממנו מדליק השאר . למ"ד מזרח ומערב מונחים . מיטיב המזרחי החלה. אחריו המערבי שאצלו . ומדליק וכן כולן . מצאן שכבו כולן . מדליק המערבי ממזבח העולה . וממנו מדליק השאר . השתחוה ויצא . באו אלה שברכו וקראו ועשו עבודות האמורות . עמדו על מעלות האולם . עמדו הראשונים לדרום אחיהם הכהנים . וחמשה כלים בידיהם . וממתינין עד שיגיעו אחיהם . וברכו את העם שלש ברכות של כהנים . ואומרים השם ככתבו . וידיהם נשואות ע"ג ראשיהם . חוץ מכ"ג . ואחר גמר ג' פסוקים הללו עונים העם . ברוך ה' אלהי ישראל וגו' . עלה כ"ג באמצע הכבש . הושיטו לו את המנחה . עשרון

(ח) לא נמצא כה: (ט) כאן ט'. כמ"ש בגמרא קמות (י) אהבת עולם בגלות הכוכבים אומרים מעריב ערבים (יא) הוא כך ע"ל. משום דעבודה שכשרה בלילה היא. כמ"ש במלח"ם לא כ"ג אם רצה. עלה באמצע הכבש. הוסיפו לו האיברים. סמך עליהם וזרקן (יב) האדוין. של פנים עמד מה (יג) ונתנו בגדי הלבן (יד) מלשכת בית אבטינס. (טו) משקל חצי מנה (טז) הוא מזה נס במאמר (יז) בזמן שכהן גדול רוצה להשתחוות ג' אותין ט פ' (יח) שהוא

שלפני (יט) בדרך הליכתו מהכהן בלשכה. שיגביה שלא יהפכנה (כ) לא שתוקין מ"כ לוים. עומדים על הדוכן שבין עזרת ישראל לעזרת כהנים (כא) לפי מה שהיה סיום השבת של א' מהשירים הללו עי' בית יוסף:

סולת בלול בשמן רבע הין. והקטירה. הושיטו לו מנחת החביתין. הקטירה על האש עם חצי קומץ לבונה. הקיף המזבח. פנה לימינו (יח) הגיע לקרן מערבית דרומית. נתנו לו יין רביעית ההין לנסך. הסגן עומד על הקרן ההוא. ושני כהנים על שולחן החלבים. בידיהם חצוצרות של כסף. תקעו הריעו תקעו. באו ועמדו אצל בן ארזא. אחד מימינו ואחד משמאלו. שחה כ"ג לנסך. הניף הכהן בסודרין. הקיש בן ארזא בצלצל. תקעו אלה בחצוצרות. נגנו לוים בנבלים וכנורות. על ט"ו מעלות שבין עזרת ישראל לעזרת נשים ודברו אחרים (כ) בשיר היום. ביום א' היו אומרים. לה' הארץ ומלואה. ועושין ג' פרקים.

על כל פרק תר"ת. על כל תקיעה השתחויה. בשני היו אומרים. גדול ה' ומהולל מאד. בג' פרקים כו'. בשלישי. אלהים נצב בעדת אל כו'; ברביעי. אל נקמות כו'. בחמישי. הרנינו כו'. בששי. ה' מלך כו'. בשבת. אז ישיר עד מי כמוכה. ועושין ממנו ג' פרקים כו'. או מן מי כמוכה כו'. עד סוף הפרשה. או אז ישיר דעלי באר כו'. (כא) קדש כ"ג ידיו ורגליו. פשט. ולבש בגדי עצמו. ונפטר והולך לו לשלום. ומלוין אותו עד ביתו. וי"ט היה עושה לאוהביו בשעה שיצא בשלום מן הקודש. זוהי סדר עבודת כ"ג בי"כ לבית אלהינו. שיבנה במהרה בימינו. אמן:

ברוך אלהי ישראל אשר עזרנו עד הנה לבאר סדר העבודות לפי עניות דעתנו. עד יערה עלינו רוח ממרום ויורה צדק לנו. בכל הספקותינו. כהפך נפשנו ותאותנו. שישוב העבודה למקומה ואחז עליון פינינו. ישמח לבנו ותגל רוחנו. כן יהי רצון מלפני ה' צדקנו. יהי שמו מבורך לעולמים הוא ינדנו ויתהללו כל זרע יעקב. יאר פניו אלינו ויחננו:

(ג) [מביא בשיטי מנהג מוליסלה. שהיו מתחילין ואני תפלתי לעולם] שואלין ש"ס. ויהי בנסוע. גדלו. בריך שמיה. על הכל. אב הרחמים. ויאמר. קורין ס' עריות באחרי מות. כהן. עד ומי כבה ה' כ'. לוי. שם אלהיך אמי ה'. ישראל (הוא המפטיר) עד סוף הסדרה: (ד) [אם דילג בקריאה הא' או הב' או הג'. אם נזכר קודם שבירך הג' לאחריה. יחזור ויקרא לבג' ממקום הדילוג עד סוף הסדרה. ואם כבר בירך לאחריה. יקרא הקורא בקול רם מן מקום הדילוג בלי ברכה. ואם הדילוג הוא ענין שלם. יקרא עוד א' לבדו מפטיר. ויקרא עמו ממקום הדילוג עד סוף הס'. ויברך לפניה ולאחריה. ויפטיר: (ה) מי שלא השמיע מתמול תולי ר"ע. יכולין לקרותו לתורה במהרים ובמנחה. אבל אסור להיות מקריא. אפי' אם כמשמעה אינו קורא קטע. ואינו קורא כ"כ בדקדוק ובטעמים פעמים. רק בטעה אחר. אבל אם כלפו יתבטל הקריאה. יקרא]: (ו) גולל ס"ת. ומפטיר ביונה. מתחלת הס' עד סופו. ומסיים בפסוקי מיכה. מי אל כמוך [ואם לא קראם. מוזר וקוראם בברכה] ומברך לפניה ולאחריה כמו בשחרית. ואם חל בשבת. מזכיר בה גם של שבת וחותם בו ג"כ. וזהו דעת גדולי הפוסקים. אבל אין כן מנהג אשכנזים [ומסיימין מגן דוד] וגם יש יש לתפלות אך ישן מפני חדש כוללו. מחמת טעם נפל. שבכבר שפסק העבודה. וכבר ראית בבירור שטעות הוא. כי לא הפסיק [illegible] הערב. עם קריאת כ"ג. בשעת מנחה היתה בלי ספק. והיה מברך כל הח' ברכות לאחריה. שבכללן על העבודה. ומו לא מידי: (ז) מכניסין ס"ת. יהללו. ובמנחה: אין קדיש. מתפללין כמו בשחרית. ומזיר ש"ץ התפלה. ואומר אליהם ודודים. ואין בה שיאת כפים. אלא אומר או"א ברכנו. וא"א א"מ אפי' כשחל בחול. אם לא שהיום גדול. וא"א צדקתך אפי' כשחל בשבת. קדיש שלם [לדוד. ק"י: (ח) אם עוד היום גדול. אין לאלה מביהכ"נ ליטב לשמה. רק יאמרו תהלים בצבור. עד שיגיע זמן נעילה]:

ראש ו. לתפלת נעילה

(א) זמנה. סמוך לשקיעת החמה. כשהיא נראית שלמעלה. [illegible] ליזהר שלא לאחרה להתפלל בלילה. אלא יראו לסיימה עם צאת הכוכבים (עי' עוד לקמן) וזה הדרה: (ב) [הזקן והכם. אומר לפה דברי כבושין. לעורר לבם שיחזרו למקום ולשוב בתשובה שלימה. ולא ירבו ע"י תולשת הבעמית. כי תכלית עשי"ת יו"כ. ותכלית יו"כ. נעילה. [illegible] החותם הגז"ד לגמר ועוזם. ואין יותם מתימה. אם אין בידו מאומה. ואם יתרים בעת פטירה וכמעט יתחזק אל לנבלים חוקו ולגיבור מבוזתם. אך צריך יגע זה כמה. ואם לא עבדיו. אימתי יגיע עת רצון לטמאם. והחלם יאמר גבור אני. ויוסיף אומץ בתפלה זו. לשפוך לב כמים. ושעל שופט השמים. שע"י בכי גבורים. יוכל הגז"ד להתהפך לטובה. כמבואר בזוה"ק. ותרחהו וכנס נער טכה. מיד ותחמול עליו: (ג) כרב או היה מטוב אחר זקן והכם: יתיה ש"ל בנעילה. ואם נמצא ב' מתשובי העדה. סרוצים לעמוד אצל הש"ץ בכל התפלה א' מימינו וא' משמאלו. מה טוב]: (ד) מתחיל אשרי. ובא לציון [ואח"כ אומרים זה. כי לא כולא עת רצון. והכוונה מבוררה]:

ע"פ א"ב מרובע ובסוף חתום שם המחבר. יהודה הלוי בן שמואל ג"ע (והוא ר"ת נוחו עדן)

בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת יהוה: בָּרְכִי אֲצוּלָה מֵרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ. אֶת שֵׁם אַדִּיר נֶאְדָּר בַּקּוֹדֶשׁ. אֵל נַעֲרָץ בְּסוֹד שַׂרְפֵי קוֹדֶשׁ. אֵין קָדוֹשׁ כַּיהוה: בָּרְכִי בָּרָה מִנַּחֲלֵי בוֹר גְּמִשֶּׁכֶת. אֶת שֵׁם בּוֹחֵן לְפָנָיו לָלֶכֶת. בּוֹרֶכֶת לְפָנָיו וּבִשְׁמוֹ מִתְבָּרֶכֶת. בְּרוּכָה אַתְּ לַיהוה: בָּרְכִי גְלוּיָה לַלֵּב. וְנֶעֱלֶמֶת מִמַּרְאָה. אֶת שֵׁם גָּבוֹהַּ וְשָׁפָל יִרְאֶה. גָּדֵל מַעֲשָׂיו לְכַפֵּר כָּל פֶּה יִלְאֶה. גְּדוֹלִים מַעֲשֵׂי יהוה: בָּרְכִי דָלָה נוֹשֵׂאת הַגּוּף בְּלִי מִשְׁעָן. אֶת שֵׁם תּוֹלֶה בְּלִימָה אֹהֶל בַּל יִצְעָן. דֵּעָה תוֹנֵן בְּנֵי אָדָם. לְמַעַן בַּעַת צִדְקוֹת יהוה: בָּרְכִי הַמִּתְאַמֶּצֶת לְהַחֲזִיק בְּשׁוּלָיו. אֶת שֵׁם הַמְּרַבֵּךְ בְּהִשְׁתַּחֲוָיָתֵךְ לַהֲדוֹם רַגְלָיו. הֱיוֹתֵךְ לְפָנָיו בְּכָל הָעוֹמְדִים עָלָיו. הַנִּגָּשִׁים אֶל יהוה: בָּרְכִי וְעַד שְׁלוּחָה לְחַכֵּם לְבוֹת בְּנֵי אָדָם. אֶת שֵׁם נָתִיק הַשּׁוֹכְנֵךְ לְמִחְיַת בְּשַׂר וָדָם. וְהַמַּקְדִּימָם

בהלכתך ושבו ליסודם. ותליך תרוח יהוה: ברכי זכה בעד מחשבי נוף מאדה: את שם זוהר
העולם איום ונורא. זקף שערי צדק בקרא. זה השער ליהוה: ברכי חיה בקרב מתים עצורה.
את שם חי העולמים נאזר בגבורה. תוגן ומכבד מכבדי התורה. חן וכבוד יתן יהוה: ברכי
טהורה בעצם השמים וצבאם. את שם טוב לקוויו אשר לכבודו בראם. טרם יבינו הכינם
וקראם. טעמו וראו כי טוב יהוה: ברכי יודעת חפץ תמים דעים. את שם יודע חפצם
ומשלימו לרגעים. יורה חטאים ואולי השומעים. יחברו וישובו אל יהוה: ברכי כבודה בת
מלך חשוקה. את שם כבוד מלך מצוה לא נפלאת היא ולא רחוקה. כה תעשו חסד משפט
וצדקה. כי באלה חפצתי נאם יהוה: ברכי לובשת חיים ומתקדשת מפגרי מתים. את שם
לובש צדקה וקדושים לפניו משרתים. למודי שבח תמידים ולא נצמתים. לעמוד לשרת
בשם יהוה: ברכי מתקרבת בקרבה אלהיה תהלל. את שם מרומם על כל ברכה ותהלתו
מי ימלל. מהולל שמו וכל הנשמה לו תהלל. מדי עלותה בבית יהוה: ברכי נצבת על
מצבה לעשות מלאכתו. את שם נשקף על ארץ ממכון שבתו. נכונים מראיו לעשות
דבר בעתו. נושאי כלי יהוה: ברכי סובלת אברים על אברת רום חיה. את שם סועד עולם
בעמודי עצה ותושיה. סוד צדיקים יסוד עולם היה. סומך צדיקים יהוה: ברכי עוטה תפארת
והדר תתאזר. את שם עושה אשר חפץ ומונים אשר נגזר. עריצים יראוהו ויאמר כל נעזר.
עזרי מעם יהוה: ברכי פניתה פניתה לאל חי מסילות. את שם פועלך לשמו נאוו תהלות.
פני אל תפלתך ברוצך. לחלות פני האדון יהוה: ברכי צובת שכל בחרט אנוש נתונה.
את שם צור מבין עולם ואין קצה לתבונה. צדק יקראוהו ואמונה. צדיק אתה יהוה: ברכי
קרבת שדי אשר מחזהו תחזה. את שם קדוש ומקודש בפי כל חוזה. קדושים יקדשוהו
וקרא זה אל זה ואמר. קדוש קדוש קדוש יהוה: ברכי רודפת צדק על עקבות אלהים. את
שם רוכב שמים לעזרת במהים. רמים יהודיהו ויעידו גבוהים. רם על כל גוים יהוה: ברכי
שוכנת בכפי תומר ויסודה בשחקים. את שם שדי המקדש בשבע כתות צדיקים. שמורים
מכל טנוף ומכל עון מנוקים. שם יתנו צדקות יהוה: ברכי תלויה בימין עליון ונצורה באישון.
את שם תמים דעים ברוך בלב ומבורך בלשון. תתן נשמות עם האור הראשון. תתחנת דבר
יהוה: ברכי יחיד השיבנו ומבור דלות תעלנו. את שם האומר לחרס ולא יזרח באורך
תהלנו: שמך וכבודך אל נשא עלינו. אור פניך יהוה: ברכי נפשי את יהוה:

רחמנא. אדכר לן קימיה די אברהם רחימא. בדיל ניעבור: רחמנא. אדכר לן קימיה די
יצחק עקידא בדיל ניעבור: רחמנא. אדכר לן קימיה די יעקב שלימא. בדיל
ניעבור: רחמנא. אדכר לן זכותיה די יוסף צדיקא. בדיל ניעבור: רחמנא. אדכר לן
קימיה די משה נביאה. בדיל ניעבור: רחמנא. אדכר לן קימיה די אהרן כהנא. בדיל
ניעבור: רחמנא. אדכר לן קנאותיה די פנחס קנאה. בדיל ניעבור: רחמנא. אדכר לן
קימיה די דוד משיחא. בדיל ניעבור: רחמנא. אדכר לן צלותיה די שלמה מלכא. בדיל
ניעבור: רחמנא. ארים ימינך ואצמח פרקנך. בדיל ניעבור: רחמנא. בכסופי אפין אתינא
למקרא קדמך. רחם עלן. בדיל ניעבור: רחמנא. גלי גבורתך עלן. בדיל ניעבור: רחמנא
דינא אפק לנהורא. בדיל ניעבור: רחמנא. דינא די חיי גזר עלן. בדיל ניעבור: רחמנא.
לא תתפרע בעובדנא בישין מנן. בדיל ניעבור: רחמנא. הדרך שוי עלן. בדיל ניעבור:
רחמנא. זיוך אשרי עלן. בדיל ניעבור: רחמנא. זכון חפש לן. בדיל ניעבור: רחמנא.
חשב עלן טבין. בדיל ניעבור: רחמנא. טבון סגיאן איתי עלן. בדיל ניעבור: רחמנא.
יתגלגלין רחמך עלן. בדיל ניעבור: רחמנא. כבש חמתא ורגזא מנן. בדיל ניעבור:
רחמנא. חתמנא בספרא די חיי. בדיל ניעבור: רחמנא. חתמנא בספרא די רחמי. בדיל

ויעבור

ויעבור : רחמנא. חתמנא בספרא די צדיקי. בדיל ויעבור : רחמנא. חתמנא בספרא די ישרי ותמימי. בדיל ויעבור : רחמנא. חתמנא בספרא די פרנסא ומזוני. בדיל ויעבור : רחמנא. לא תעבד גמירא לן. בדיל ויעבור : רחמנא. מחל ושבק לחובין ועונין. בדיל ויעבור : רחמנא. גהור טובך אגהר עלן. בדיל ויעבור : רחמנא. סעד וסמך הוי לן. בדיל ויעבור : רחמנא. עבד עמנא את לטב. בדיל ויעבור : רחמנא. פתח שמיא לצלותנא בדיל ויעבור : רחמנא. צלותנא קבל ברעוא. בדיל ויעבור : רחמנא. קבל צלותנא ובעותנא בעידן עקתא. בדיל ויעבור : רחמנא. רחם על נשמתא. בדיל ויעבור : רחמנא שתא טבתא איתי עלן. בדיל ויעבור : רחמנא. תוב מן רוגזך. בדיל ויעבור : רחמנא. לא נהדר ריקם מן קדמך. בדיל ויעבור :

(ס) אומר הש"ץ כנגד העמי ממעט (ולא יאריך בה) א"ק [כניגון המיוחד] [מתפללין] בלחש [וכוונה עצומה] שבע כמו במנחה (אם חל בשבת. ש"ץ מזכיר בה של שבת גם בודוי אבל היחיד אינו מזכיר בתוך הודוי) אלא שבמקום וכתבנו אומרים וחתמנו. ובמקום וכתוב. וחתום. במקום ונכתב. ונחתם : (ו) מחזיר ש"ץ התפלה [בניגון ידוע] אומר קדושת מוסף. סליחות. קובע הודוי בתוך התפלה. אם הוא שבת. מזכיר בה של שבת. אם לא אמר. אין מחזירין אותו. והוא שהזכיר בתפלה. יש בה שיאלה כסיס. עי' ש"י סי' נ"ח. אומרים א"מ אפי' כשחל בשבת. אבל צריך ליזהר לגמור א"מ ביום. כדי לומר הקדיש שאחר התפלה קודם נ"ה (עי' מ"א סי' קל"ד) : [(ז) אם סיים הש"ץ התפלה מבעו"י קצת. ימהרו באמירת א"מ. שמע ישראל. כדי לומר הקדיש קודם נה"כ. היה בלילה. או קרוב ללילה. כעין שא"א לגמור א"מ קודם הלילה. רשאי לומר הקדיש בלילה : (ח) אומרים] שמע ישראל פעם א'. בהכמל"ו ג"פ. ה' הוא האלהים ז"פ [ואח"כ אומרים זה :

יהוה מלך יהוה מלך יהוה ימלוך לעולם ועד : אלהינו שבשמים. זכרנו בזכרון טוב לפניך : אלהינו שבשמים : חתמנו בספר חיים טובים : אלהינו שבשמים. חתמנו בספר צדיקים : אלהינו שבשמים. חתמנו בספר ישרים ותמימים : אלהינו שבשמים. חתמנו בספר מזונות ופרנסה טובה : אלהינו שבשמים. חמול עלינו ועל טפינו ועל עוללינו : אלהינו שבשמים. טהר טומאותינו (נ"א טהרנו מעונינו) : אלהינו שבשמים יהמו נא רחמיך עלינו : אלהינו שבשמים. כבוש את כובשינו : אלהינו שבשמים. כלה אל תעש עמנו : אלהינו שבשמים. למענך עשה אם לא למעננו : אלהינו שבשמים. לחץ את לוחצנו : אלהינו שבשמים. מלא משאלות לבנו לטובה : אלהינו שבשמים. נקום את נקמתנו : אלהינו שבשמים. סמוך את נפילתנו : אלהינו שבשמים. ענה את עתירתנו. אלהינו שבשמים. פדנו מידי אויבינו (נ"א פתח לנו שער לתפלתנו) : אלהינו שבשמים. צוה אתנו ברכותיך. אלהינו שבשמים. צות אתנו ישועתך : אלהינו שבשמים. צדקנו במשפטיך : אלהינו שבשמים. קרב לנו קץ הגאולה : אלהינו שבשמים. קרב לנו יום הישועה : אלהינו שבשמים. קרבנו לעבודתך : אלהינו שבשמים. ריבה ריבנו וגאלנו : אלהינו שבשמים. ראה בעוני עמך ישראל : אלהינו שבשמים. רפא חולי עמך בית ישראל : אלהינו שבשמים. ראה בדוחק השעה : אלהינו שבשמים. שעה את שיעתנו : אלהינו שבשמים. שים שלום בינינו : אלהינו שבשמים. שים שלום באמנותינו : אלהינו שבשמים. תן חיים ושלום ואריכת ימים טובים. לתקיסר ולהקיסרת ולכל אנשי השררה יר"ה. אשר אנחנו יושבים בצלם : אלהינו שבשמים. תן בלבם ובלב כל יועציהם ומנהיגיהם. רחמנות להטיב עמנו : אלהינו שבשמים. תן שלום במלכותו : אלהינו שבשמים. תן שובע וברכה בארץ הזאת ובעולם : אלהינו שבשמים. תן טל ומטר בעתו לברכה. וזרע לזורע ולחם לאוכל : אלהינו שבשמים. תן לחם לפי הטף. לעניי עמך ישראל. שלא יצטרכו זה לזה : אלהינו שבשמים. תכון תפלתנו קטורת לפניך :

עננו אלהי המרכבה עננו. עננו רחום וחנון עננו יהוה חננו והקימנו. ובספר חיים זכרנו וחתמנו : יהוה ריבה ריבנו. ולחם לוחמנו מן השטן. ובספר חיים זכרנו וחתמנו : יהוה כחותם על לבך היום שימנו. ובספר חיים זכרנו וחתמנו : יהוה ברך לחמנו ומימינו. ובספר חיים זכרנו וחתמנו : יהוה עשה למען שמך. חוסה על ישראל עמך : יהוה עשה למען אבותינו במרכבה. וחוסה על ישראל עמך : יהוה עשה למען הרוגים ושרופים על יחוד קדושת שמך. וחוסה על ישראל עמך : דעני לאברהם אבינו בהר המוריה. עניגן : דעני ליצחק על גבי מדבחא. עניגן : דעני ליעקב בבית אל. עניגן : דעני ליוסף בבית האסורים. עניגן : דעני למשה ואבותינו על ים סוף. עניגן : דעני לאהרן במחתה. עניגן : דעני לפנחס בשיטים. עניגן : דעני לדוד ושלמה בנו בירושלים. עניגן : דעני לצדיקי וחסידי ותמימי וישרי די בכל דור ודור. עניגן :

(ט) אומר] ק"ש [כניגון של שמחה. והתוקע לוקח השופר. והש"ץ מקרא לפניו תקיעה] ותוקע תקיעה א' [לבד] ואפי' חל בשבת [ואפי' ביהכ"נ קודם נה"כ אך לא בעוד יום. ואומרים לשנה הבאה בירושלים] ויש נוהגין לתקוע תר"ת. סימן סילוק שכינה. וזכר לתקיעת י"כ ביובל שעבדים יוצאין בה לחירות. ואות נאמן שנגאלנו שסמן שלא היה רשאי להסטין. ומפרסמין ע"ז שהוא י"ט. כדי להרבות ולשמוח בסעודת הלילה :

ראש ז. למוצאי יום כפור

(א) צריך להוסיף מחול על הקודש [ואם סיימו נעילה קודם נה"כ ימתינו בתפלת ערבית עד נה"כ] אין להאריך ולהמשיך יותר מהשיעור. מפני ההולכים. ונשים מעוברות ומניקות : (ב) מתפללין ערבית כסדר מוצ"ש י"ט [במתון. ולא יאריך בה] מתחילין והוא רחום. ואומר הבדלה בחונן הדעת [ק"ש. וכמו"ש ויתן לך. ולא"ל ויהי נעם. ואתה קדוש] : (ג) מבדילין על הכוס. ואין מברכין על הבשמים. אם לא שחל בשבת : (ד) מברכין על האור ששבת מבע"י. או שהודלק בהיתר. כגון לחולה. ועל הנר שהודלק מהם. או מנרות של בהכ"נ. אבל אין מברכין על האור שהוציאו עתה. אם לא כשחל בשבת : (ה) [אומרים עלינו. ק"י. ויש לגעור באותן המתפללין בהטיפה. וגומרים בעוד שרוב הצבור עומדים. כדי לחטוף הנרות שלהם. ולתקן שלא יקח שום אדם הנר. עד אחר ק"י. ויזהר שלא יקח נר של אחר. והלוקח נר שלו לביתו לברך עליו על האור. לא יחזיקו להשמיש חול (ומחזירו להגבאי להדליקו לפני העמוד בעת תפלה. והגבאי לא יעשה מהנרות הבדלות לשמחת תורה. ובמקום שנהגו אין למחות. אך לא ישתמש בהם תשמיש חול. רק מהשעוה הנוטף) ואפי' לעשות ממנו נר ליא"צ. אם לא שהתנה תחלה : (ו) נהגו לקדש הלבנה מיד כשיוצאין מביהכ"נ. מעוטפים בטלית וקיטל בלב שמח. והמרגיש בעצמו שמתחמם חולשת הלב לא ישן כראוי

אחר. יכול ילך לביתו להבדיל ולטעום קצת ולקדש. ואם מתכסים בעב דק וקלוש יכול לקדש מדינא. מ"מ אם אין הימים מעוננים [?] אלא יסא [?] לקדש אח"כ ואין דעתו נוחה לקדש עתה. [?] לסמוך עד מחר] : (ז) נפטרין לבתיהם לשלום. ושוקדים אם אח רעהו לשלום. כדרך שאומרים בכניסת יום טוב [ובברכה שם טובה. בשמחה וטוב לב. ברו"ס. והולך לביתו ומבדיל על הכוס. בקיטל. ובמ"ש. אומר גם הנה אל ישועתי ומברך גם על הבשמים. ובשאין לו הוא הרית [?]. לא יברך אפי' רוצה לכוין להוציא נ"ע הקטנים שהגיעו לחינוך. או מי שאינו יודע : (ח) במקום שעבר [?] אמר עדיות [?]. כשאי [?] להבדיל עליו כשהבדל עליו. ולא על מעד.

אפי' הרבה עליו נראה למחזו. צריך לחזור אחר אור לברך עליו. ואין מברך (אפי' אל בשבת) אלא על אור ששבת מעיו"כ ממש. או על האור שילא ממנו. או מהנחלים שנבשו מעיו"כ. נהגו להדליק מעששית ביהכ"נ ולברך עליו. ונר שהודלק בעו"כ בשביל יולדת או לחולה מסוכן. מברך עליו. ובשאין מסוכן. אפי' הודלק ע"י נכרי לא יברך עליו : (י) אין לברך על נר ביהכ"נ. ובשמביאו לביתו. ידליק ממנו עוד נר אחר ומברך על שניהם. ואם א"א. טוטב לברך על הנר לבד. מלברך על נר ביהכ"נ לבד. ונהוג ביהכ"ד [?] לנגוד אלא והקטעים שם מהממוך נכה. מברך עליהם :

זמר למוצאי יום כפור. והתום יצחק

סימן

המבדיל בין קדש לחול. חטאתינו הוא ימחול. זרעינו וכספנו ירבה כחול : יצו יהוה
חסדו. למען יעקב עבדו. יחידו חלקו ינחיל. לזרענו ירבה כחול : המבדיל
צדק ושלום נשקו. עם זה אשר עשקו. ועושקיהם ינחיל. לזרענו ירבה כחול : המבדיל
חסד ואמת נפגשו. ועמדי ינגשו. על ראשינו יחול. בזרענו ובכספנו ירבה כחול : המבדיל
קדוש ונורא למושיעכם. נשא ישא לפשעכם. לא נירא ולא נבהל. בזרענו ובכספנו ירבה
כחול : המבדיל שובו לכם לאהליכם. ובראשיכם אלהיכם. יהללו שמו במחול. בזרענו
ובכספנו ירבה כחול : המבדיל

(יא) אוכלין ושותין ושמחים (יש לעמוד מספר הזוהר שכתב לעיל [?] כל השנה כהם) והמדקדקין מתחילים מיד בעשיית הסוכה. לקיים ילכו מחיל אל חיל [(ומי שקנה אתרוג קודם יו"כ. יעיין בו אם לא אירע קלקול) ולמחר עוסק בבנינה לתקנה כולה. אפי' בע"ש. ואם מפני מהירותו לא תהא כראוי בהידור ותיקון. טוטב שיעשה במתון. ויזכה לישב בסוכה לויתן. אמן] : (יב) אין צריך להתענות ד' ימים י"כ (עמו"ק) והרוצים להחמיר על עצמן. אין רשאין לצמות תפלה כלום. אפי' הם עברה (רק סליחות יאמרו כרצונם) ומריבין [?]. ולא יקראו בתורה אפי' ויחל : (יג) במנהג כך. צריך להתענות כל ימיו. ויש לו התרה. כשחל י"כ בה'. אסור להכין [?] בבמילו בי' שחל י"כ שלו. אלא יאכל עם אחרים שלא הרגו פניו (עי' ש"י סימן קס"ז) : (יד) מהרת י"כ [?] השמלה. מנלא [?] בטוק. אומר לו. אישי כ"צ. עשיתי שליחותך. מנלא בנים.

אומר לו. מחייה מיס [?]. עשיתי שליחותו) : (טו) ביום שמחרת [?] ששכימין לבה"כ : (טז) א"א תחנון (י"כ בקשרי. שם א. קורין [?] פרשיות סי"ו לך. באוינו. זכור. ירכיבהו. וירא. לא תכמו (י"א נוני) כי אשא (כי ידין) עד סוף השירה. וכן מפסיק במדינות הללו : (יז) ומפטירין וידבר דוד. א"א אב הרחמים : (יח) בע"ש. א"א ויהי נעם. ואתה קדוש. רק ויתן לך : (יט) אין מתענין בין י"כ לסוכות. אפי' יום שמת בו אביו ואמו. וא"א תחנון ולא צ"ך. מטעם שכתב לעיל בהתחלת שער זה. בימים כללו. עוסקין במצות סוכה לסכוכה כן המובחר ומ"ז מרווחים ג"כ שאין באין לידי עברה. דמצוה בעידנא דעסיק בה מגינה ומצלא. לכן זריזין מקדימין למצות. למרות בקיומן על נר [?] הוא סור [?] : (כ) מ"ד א"א לנגנת. ואין מקיזין דם. שאל דוד ער [?] י"ט. [?] כהיפוך :

יצאנו משער העליון. באנו אל שער התחתון. שבו מבניסין מים לניסוך חג האסיף בצאת השנה. והוא התחתית [?] מועדים ותכליתן. ועוד שבו נאחדים הנגזרים לארץ תחתית. ממנו נכנסין לשלש רחובות : א' רחוב שער השערים. שבו עשו אבותינו סוכות. ארכו עשרה

א · משך הסוכה

(א) אין פחות מז' על ז'. ולמעלה בגדולה אין לה שעור : (ב) אם היא עגולה. צריכה להיות כדי לרבעה ז' על ז' : (ג) מתן בה [?] לגובהה ומעט מז' על ז'. פסולה : (ד) היה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו חוץ לסוכה ואכל. כאילו אכל חוץ לסוכה, (עלח"ש) :

ב . דפנות הסוכה

(א) צ"ל שתים כהלכתן ג' אמל [?] זו. ושלישית אפי' טפח. מעמידה [?] מג' כמוך לא' מהדפנות. ועושה לה צורת הפתח. והיו : (ב) והוא למאן דדחיק ליה עלמא. אבל מאן דאפשר ליה. עושה ג' שלמות כתקן. כמו שהחמירו כל ישראל על עצמם. לכן [?] צריך כו : (ג) כל דבר כשר לדפנות. רק שלא יהא ריחו רע. ולא דבר המתייבש בתוך ז' :

ג. גובהה

(א) צ"ל י' טפחים. פחות מזה. או למעלה מכ' אמה פסולה : (ב) מי סוכה. אין ממעטין בה. להכשירה ולא לפוסלה :

ד · סכבה

(א) צריך שיהא גדולו מן הארץ. ותלוש. ושאינו מקבל טומאה : (ב) אין מסככין בכתיי הלוחות [?]. אפי' מעמידיהן של עץ. [?] כשבן מתכות. עמו"ק : (ג) ולא במין אדמה נוטות [?] שנקרא [?]. שנגעורין בה אם במדינות הללו. עלח"ש : (ד) פרס

עליה סדין מפני החמה. או תחתיה מפני הנשר. פסולה. לנוי נאותה. כשרה. והוא שתהא תוך ד' טפחים לסכך : (ה) סכך פסול. פוסל באמצע בד' טפחים. פחות מזה מותר לישן תחתיו. מן הצד בד' אמות פחות. כשרה. ואין ישנים תחתיו. בד"א בגדולה אבל בקטנה (ז' על ז') לעולם בג' טפחים פסולה. פחות כשר ומצטרף להשלים השיעור : (ו) אויר. בין בגדולה בין בקטנה שיעורו. בג' פסולה. בפחות כשרה ומצטרף להשלים ואין ישנים תח[תיו]. וה"מ בהולך ע"פ כולה או כדי לעמוד תחתיו ראשו ורובו : (ז) והא דסכך פסול באמצע פוסל בד' ואויר בג' היינו שהפסיק הסוכה לשנים ולא נשאר שיעור סוכה עם דפנות במקום א'. אבל אם נשאר כשיעור במקום א' המקום ההוא כשר והמחובר לו כמוהו : (ח) היו מחמת ולחמה [?] מרובה עד שתהא צלתה מחמתה סכך כשר מרובה : (ט) היתה מעובה כמין בית [?] פוסלין כשאין הכוכבים [?] יכול לירד בתוכה : (י) סככה בשפודין. עלח"ש. ומפני שאינו דבר [?]. לא הצריך בו ובכיוצא : (יא) [?] שאין לה גג פסה פסולה :

ה · צריך לישב באויר הסוכה

(א) לסוכך הישן תחת מטה (בסוכה י"ס) בסוכה לא יצא ידי (עלח"ש) פרס סדין. כבר נתבאר לעיל : (ב) מותר לעשות סוכה תחת כנגות השעווים לפתוח ולסגור (ומותר לסגור ולפתוח בי"ט. אם יש [?]) רק כשהן סגורים הסוכה פסולה :

ו · מקום הסוכה

(א) העושה סוכתו בראש עגלה או על גבי ספינה. אם יכולה לעמוד

נרות מאירה דיבמס כשרה . פלה"פ : (ב) שפלס מרלם בגמל או על גבי סאילן כשרה . ואין עולין לה בי"ט : (ג) מהיגמה על האילן אם הוא בענין שאם ינטל והאלר עומדת . עולין לה בי"ט : (ד) תקף על חבירו והוציאו מסוכתו וישב בה יצא . שאין קרקע נגזלת . אבל לכתחלה לא ישב בה שלא מדעתו . וכן לא יעשה סוכה בקרקע של חברו שלא מדעתו . וכן בקרקע של רבים . ובדיעבד יצא : (ה) גזל עצים ועשה מהם סוכה אע"פ שלא חברן ולא שינה בהם כלום יצא . ואין לנגזל אלא דמי עצים בלבד : (ו) אבל גזל סוכה העשויה מראש כשינה או ע"ג גמל לא יצא : (ז) וה"ה אם ראובן בנה סוכתו בקרקע של שמעון ותקף זה את חברו והוציאו וישב בסוכתו הבנויה בקרקע שלו לא יצא : (ח) יוצאין בסוכה שאולה ובל שותפות אף לכתחלה : (ט) המודר הנאה מסוכה או מיושביה . ע"ל בענין אסר וה"ה כאן :

אפי' מים חוץ לסוכה . הרי זה מצוה . ואין זו משום יוהרא : (ט) קורא ולומד בסוכה . והרוצה לדקדק ולהעמיק בעיון . רשאי ללמוד חוץ לסוכה . אם צריך לכך : (י) להתפלל בסוכה . אם תוכה . וב"ה המיוחד לתפלה . דהוי עדיף לעולם : (יא) ירדו גשמים . מאימתי מותר לצאת . משתסרח המקפה של גריסין (עלת"ש) אע"פ שממהר להתקלקל . וה"ה לכל מאכל . לפי מה שמפסד בגשם . וזו שיעורו : (יב) ירדו גשמים והיה אוכל בבית . ופסקו . אין מחייבין אותו לחזור עד שיגמור סעודתו : (יג) היה ישן בבית מפני הגשמים (ואפילו מועטים שיש צער לצאת שינה) ופסקו . אין מטריחין אותו לחזור לסוכה כל אותה לילה . ואם לא נעור בעמוד השחר . א"צ להקיצו כל זמן שדרכו לישן : (יד) היוצא מן הסוכה מחמת גשמים . אל יבעט ויצא . אלא יצא לבו נכנע . כעבד שבא למזוג כוס לרבו . ושפכו על פניו :

ז. זמן עשיית סוכה

(א) הישנה צריך לחדש בה דבר . אפי' טפח על טפח לשם חג . אבל : (ב) אע"פ שלא נעשית לשם מצוה כשרה . בלבד שתהא עשויה לצל : (ג) עושין סוכה בחולו של מועד . ויוצאין מסוכה לסוכה :

ח. איסור הנאה שלא כדרך תשמישה

(א) עצי סוכה (בין דסכך בין דפנות כל ח' ובה"ע כל ט'). ואפי' נפלה . מוקצים . אפי' קיסם להצן בו שיניו אסור . ולא מבע' בה תנאי : (ב) וכן מיני אוכלין ומשקין שתולין בה לנאותה . אסור להסתפק . ובשבת וי"ט אסור לטלטלם : (ג) ואם התנה עליהם . אבל לפי שאלו (עי' ב"ע) : (ד) ונויין שההורים כדפנות . א"צ תנאי :

ט : מצות ישיבתה כיצד

(א) אוכל ושותה ישן ומטייל [הולך אילך ואילך] ודר בסוכה : כל ז' ביום ובלילה . כדרך שדר בביתו בשאר ימות השנה [ועל כל רגע שיושב בביתו בלי הכרח . עובר בעשה . ובכל רגע שיושב בסוכה . מקיים מ"ע] : (ב) כל ז' . עושה ביתו עראי וסוכתו קבע . אין לו כלים נאים ומצעות נאות . מעלן לסוכה . כלי שתיה . בסוכה : (ג) כלי אכילה לאחר אכילה . וכל כלי בזוי והשמים בזוי . חוץ לסוכה : (ד) אין ישנים אפי' עראי חוץ לסוכה : (ה) אבל אכילה עראי מותרת . דהיינו כביצה פת . ופירות אפי' קבע עליהן . וכן שתיית מים : (ו) אבל ביין . ה"ה לשאר משקין . יש לאסור בקבע עליהן . מ"מ לא יברך לישב בסוכה : (ז) אך המחמיר מה' מיני יקבע עליהם . תבוא עליו ברכה : (ח) והמחמיר על עצמו ואינו שותה

י. מי הם הפטורים מסוכה

(א) נשים עבדים וקטנים : (ב) טומטום ואנדרוגינוס חייבין מספק . וכן מי שחציו עבד : (ג) קטן שא"צ לאמו . כבן ה' או ו' (כל חד לפום חורפיה) חייב בסוכה מדברי סופרים . לחנכו : (ד) חולים (אפי' אין בהם סכנה) ומשמשיהם פטורים . ובמקום דם או מעלגל נרואה . פשיטא דפטורים אם הזמן קר : (ה) מצטער פטור . הוא ולא משמשיו . ובלילה א'. אפי' הוא חייב לאכול בה כזית : (ו) מצטער שאמרו . היינו מחמת ישיבת הסוכה בלבד . כגון מפני ריח או הרוח . אבל אין לעשות הסוכה במקום שיודע שהוא יצטער בה . אם אפשר לעשותה במ"א . ואם יוצא בה כשעשאה במקום המצטער . עמו"ק . שכתבתי שצ"ע דיוצא בה בדיעבד . והוא דלא אפשר ליה : (ז) מי שאר לו המקום שלא יוכל לפשוט ידיו ורגליו לא מיקרי מצטער : (ח) אין המצטער פטור . אלא אם יכול לסלק צערו בבית . לפיכך . מי שכבו לו הנרות בסוכה בשבת . וי"ל נר בביתו . מותר לצאת מן הסוכה כדי לאכול במקום נר . ואצ"ל לסוכת חברו (ואם לא הרות לכבות הנר בסוכה . מותר לפרוש סדין מן הצד . אבל לא תחת הסכך) : (ט) משא"כ אבל . או מי שטבעה ספינתו בים . אין לצערו פוטרו מסוכה : (י) חתן ושושביניו וכל בני החופה . פטורים כל ז' ימי המשתה : (יא) בני מעודה בג' מילה . ויולדת . חייבין : (יב) שלוחי מצוה . פטורין . ביום ובלילה (עלת"ש) : (יג) הולכים לדרכים ביום . פטורים ממנה ביום (וחייבים בלילה : ההולכים שם לסחורה בקלות) בלילה . פטורין בלילה : (יד) השומרים בעיר . פטורין בעת שמירתם . בשדה . פטורין לעולם . והכל לפי ענין הדבר שצריך לשמור :

רחוב ב . דשער המים . המגדלים עשר נטיעות כד' כתן

א. לולב

(א) לולב שנפרדו עליו ולא מלדלו . כשר . וממהר מן המובחר . באין פרודות לגמרי : (ב) נפרצו עליו . שתלויין למטה . פסול . אפי' אגדן . כ"ש אם נעקרו מן השדרה . אע"פ שעדיין מחוברין בה . שפסולין בכל ענין : (ג) אם השדרה עצמה נשברה . פשיטא לי דפסול . דלא כמ"א . עי' ש"י סי' ע"א : (ד) נחלקה התיומת (ברובה) כרוב עלין . פסול : (ה) נחלק עלה העליון שאמצעי עד השדרה . פסול : (ו) יבשו (שאפרכין בצפור) רוב עליו . או שדרתו . פסול . ושיעור דהוסר . יש נפסול אפי' בהלבינו פניו : (ז) נקטם ראשו . פסול . ואפי' במעט כדחק אין מברכין עליו : (ח) נסדק גופו ושדרתו של לולב בראשו . אע"פ שלא נחלקה התיומת . פסול : (ט) אבל בשאמצע אין הסדק פוסל : (י) יש לו כמין קוצים בשדרתו . או שעלה עקום נגיו . שדרה כגב בעל חטוטרת . או שנעקם לאחד מצדדיו . פסול : (יא) אבל עקום לאחריו . כשר : (יב) ולולב שעליו נפרצים בראשו . אע"פ שלאורך היה נראה"ם . אינו הגיע ממיני מאר פוסקים : (יג) ודווקא במיעוט כשופה . אבל ברוב עלין אפילו בכל השוה . או ברוב עלה ועלה אפי' במיעוטן . פסול לד"ם . ואפי' בעלה א' שבראשו הכפוף ברוב . תוספתי דכו"ל כנקטם :

ב׳ הדס

(א) הדס שנקטם עלו בראשו . כשר בדיעבד : (ב) נשר רוב עליו ונשתיירו ג' עלין בקן א'. כשר : (ג) לא היו עליו חופין את עצו . כגון שהיו שני עלין בשורה . והג' למעלה מהם . אין זה אלא הדס שוטה . ופסול אף בשעת הדחק : (ד) הדסין יבשין ופוטין כלים מאיליהן . פסולין . ויש דהכשר באחרונים . עי' תשו' ת"ב צ"ל : (ה) הדס שעליו אין מגיעין . . . זה לעיקרו של זה . לדעתי אין זה עבות . ופסול כמו בענ"ב . עמו"ק : (ו) לכתחלה . בעינן כל אורך ההדס עבות . ולעכובא . ברובו . ואפילו אינו כראשו . דיו ברובו : (ז) יבשו עליו . שהלבינו פניהם ונפרכין . פסול . והוא שלא נשארו ג' עלין לחין :

ג. ערבי נחל

(א) ערבי נחל שלה . שעלה שלו משוך לארכו . ופיו חלק . וקנה שלו אדום . ואף כשהוא ירוק כשר . ורוב מין זה גדל על הנחל . כיה גדל במדבר ובהרים . כשר : (ב) ויש מין הדומה לו . אלא שפיו עגול ודומה למגרה . וקנה שלו בלתי אדום . שהוא צפצפה . ופסול : (ג) ויש מין ערבה שאין פי עלה שלה חלק מאד . אלא פגום כדקות . זה כשר : (ד) יבשו או נשרו רוב (שיעור ההדס . וצריך ליזהר בזה) עליה . או נקטם ראשה . פסולה :

ד . אתרוג

(א) אתרוג היבש שאינו מוציא ליחה . פסול (עמו"ק) . וצ"ע בדיקה קלה הרבה מאותם שבמ"ע . אלא מוטב מהם מעט . ורואה אם בנקב חוזר ומתמלא . או נודע שעדיין לח הוא . יע"ש : (ב) נקב מפולש בקליפתו העבה . פוסלו : (ג) ושאינו מפולש . אם פחות כאיסר . פסול : (ד) חסר כל שהו . פסול . ובשעת הדחק מכשירין חסרון פחות מכאיסר . כשאינו נקב מפולש עד חדרי הזרע : (ה) נימוח כל בשרו . ועוד קליפתו החיצונה הדקה קיים . ומתוך הזרע הפנימיים קיימים . ונרגש ע"י מעות את מהיצומיו שבפנים עומדים . יש מכשירים . ויש פוסלים . ופסקו לסתמיר : (ו) ניטל כולו

פני נחב קליפתו. אפי' מלד א'. אע"פ שאינו חסר כלום. פסול. ויש מחמירין גם ברובו. ובחוטמו אפילו בכ"ש: (ז) נקלף עורו דק שאינו מחסרו. ונשאר ירוק כבריתו. כשר. (ח) ניטל הדד שבראשו. שהפיטמא קבועה עליו. פסול: (ט) ויש מחמירין אף בניטל הפיטמא לבדה. לפיכך טוב להחמיר היכא דאפשר: (י) לא היה לו דד בתולדה. כשר: (יא) ניטל עוקצו שבו הוא תלוי באילן. ונשאר מקומו גומא. פסול. אבל נשאר כ"ש. דיו: (יב) עלתה חזזית (פירוש כמין אבעבועות) עליו. בשתים ושלשה מקומות (עפ"ש) פסול: (יג) ובמקום א'. ברובו פסולה: (יד) ובחוטמו (דהיינו משפוע כלפי ראשו) אפילו בכ"ש. וה"ה לשאר מראה או יבש כ"ש: (טו) הזזית או ניקור שנקלף. ומקומו חוזר למראה אתרוג. ואינו חסר כלום. כשר: (טז) התפוח או סרוח. כבוש או מבושל. והמנומר. פסולין: (יז) מראה שחור או לבן. במקום א' פוסל ברובו. בב' או ד' מקומות. אפילו במעוטו: (יח) השחור כבושי. פסול בכ"מ: (יט) העגול ככדור. וכן אם גדלו בדפוס ועשאו כמין בריה אחרת. פסול: (כ) התיום. כשר: (כא) הירוק כעשבי השדה. פסול. אא"כ ידוע שחוזר למראה אתרוג. דהיינו שנגמר פריו. או כשר אפילו בעודו ירוק. ולפ"ד התיקונים משובח הוא. שמו"ק. ויש מחמירין עד שיתחיל להוריק קצת: (כב) אתרוג המורכב. סימניו. שהוא חלק. ועוקצו בולט. והנה כך רתוב. וקליפתו קלרה. (וגרעיניו מתהפכים לרחבו) פסול אפילו בכה"ד. ואפילו בהמה שיש לו מקצת סימנים. פסול לדעתי. ולשמן קשיותיו של שמ"א. שמו"ק: (כג) שיעור אתרוג הקטן. כביצה. אפילו לא נגמר. כלבד שלא יהא ירוק ככרתי. פחות מכן. פסול:

ה. שיעור אורך ג' המינין

(א) הדס וערבה. ג' טפחים. ושדרו של לולב. ד' טפחים כדי שיהא יוצא מן ההדס טפח. קח אמה בת ה' טפחים בינונים. עשה אותה ו' קטנים (נמצא טפח מהנו הו' הוא ג' גודלין ושליש. וסימן גגג לא מבן ג' להדס. נמצא שעור הדס וערבה. טפחים ומחצה בינונים. שהם יו"ד גודלין. ולולב י"ג גודלין ושליש. ויש מי שאומר. שיעור שדרו של לולב י"ד גודלין. וי"א שיעור הדס וערבה י"ב גודלין ושדרו של לולב ט"ז גודלין. וכן נראה כל היכא דאפשר: (ב) למעלה א"ל שיעור. וי"א שאפילו הוסיף באורך ההדס והערבה כמה. צריך שיהא שדרו של לולב למעלה מהם טפח:

ו. דברים הפוסלים בכל הד' מינים

(א) גזול וגנוב: בין לפני יאוש בין לאחר יאוש: (ב) אבל גזל וקנאו בשינוי מעשה כשר: (ג) י"א שלא נפסל גזול וגנוב. אלא לגנב ולגזלן עצמו. אבל לאחרים כשר בשאר ימים. חוץ מיום הראשון. ויש לסמוך ע"ז בשעת הדחק: (ד) לפיכך יש ליזהר שלא יקצץ ישראל א' מד' מינים. לצורך עצמו. אלא א"י (ואם שבא ע"י באחריות. הו"ל ספק אינו כתוס. אלא יקננו הוא: ויקנה ממנו: (ה) ואם קצץ והגן לחברו. נמי שרי: (ו) ובדיעבד כשר בכל גוונא. אף לברך עליו: (ז) וכן השאול פסול ביום ראשון. בע"א רמז לנ"ם שרא"ש לענין גזית. שיהא בשאול השמשי לכך. ואם כרהב. שמו"ק: (ח) המודר הנאה מלולב. אינו יוצא בו ביום ראשון: (ט) של עיר הנדחת. ושל אשרה דישראל. פסול. ושל עין זוכר כמה אלוקים: (י) אבל של עכו"ם. לכתחלה לא יטול. ואם נטל יצא. מיום א' ואילך. והוא שלא נתכוין לזכות בו קודם בנתבטל ביד עכו"ם (עלת"ש): (יא) אין מלקטין מגסם בלעירים וכיוצא מבתי שמשיהם. י"מ: (יב) כל אלו שאמרו פסולין משום גזל או משום גזל. בראשון בלבד הוא. אבל בשאר הימים כשרים. ויש פוסלין בגזול כל ז' ימים: (יג) ומותר ליטול לולב של חבירו בלא דעתו ולברך עליו בשאר ימים. ובלבד שלא יוציאם ממקום שהוא שם: (יד) וכן חסר כשר. וה"ה נפסל עוקצו או שנתו. ויש מחמירין בזו: (טו) מיהו אם נקבוהו עכברים. לא יטלנו בשאר הימים עד שיסיר הנקור. דמאיס: (טז) ורבותי לכתחילה על אתרוג שיהא כולו ליום ראשון. ואפילו נודל ממנו כל שהוא מן השמשות של ניל שני ואילך. ומותר לאכול ממנו מיום ב' ואילך. ונטלם ידי מצוה עם השאר. ויש מחמירין. ואין לחלוק אתרוג לב' או ג' חלקים ליטלם בו. אפי' בשעת הדחק: (יז) והפיסול שבוא משום ע"ז. או איסור אכילה באתרוג. או שאינו מים. או מחמת חסרון השיעור. או שאינו הדר. פוסל כל שבעה. ואפילו תחת היבשות או השמור או החזזית. לא מהני: (יח) וכה"ג. פסולין דראשון נוטלין בשני. אבל אין מברכין עליהם: (יט) בשעת הדחק. כל הפסולין מחמת מום. נוטלין. ואין מברכין:

ז. אגד הלולב

(א) מצוה לאגוד שלולב עם הדס וערבה בקשר גמור. דהיינו ב' קשרים זה ע"ז. ויוכל לאגדם במין אחר: (ב) ואינו חוצץ ג"כ אם עשהו נאותו (לענין חוט הכרוך על ההדס. שמו"ק): (ג) לא אגדו מבע"י. או שאסור לאגדו. מוכם. שמו"ק היינו גדול על הס"ע כאן: (ד) קושרין ההדס גבוה מהערבה. בד א' בימין הלולב וא' בשמאלו וא' באמצע. וכן ב' בדי ערבה משני צדדי הלולב בשדרו נגד פני האדם. וקושר הכל כאחד. כדי שיטול כל הג' מינים בידו בשעת ברכה. ונהגין לעשות עוד ב' קשרים למעלה בלולב לבדו לנוי. ויעשה בענין שלא יעכב ההכוס הטלין בנטשה. אע"פ ז"ל לא היה נוהג לומר יהי רצון בשעת קשירה. והומה לי שהיא טעות על האומרים אותו:

[תפלה לומר בשעה שאוגדין את הלולב עם ההדס וערבה:

יהי רצון מלפניך יהוה אלהי ואלהי אבותי. שיתקשרו ע"י אגודת לולב זה. הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ לך ה' הממלכה. וע"י ג' הדסים שהם כנגד ג' אבות אברהם יצחק ויעקב. ועל ידי שני בדי ערבות שהם כנגד משה ואהרן. וע"י לולב ואתרוג שהם כנגד יוסף ודוד. יתקשר ארבע אותיות של שמך הגדול והקדוש. ע"י ג' הדסים. אות יו"ד של שמך הגדול. וע"י שני בדי ערבות. מילוי ה"ה של שמך הגדול. וע"י הלולב מילוי ו"ו של שמך הגדול. וע"י האתרוג. מילוי ה"ה. אחרונה של שמך הגדול. ומשם תשפיע לעבדך (פב"פ) אמתך חיים טובים. שעולה כמנין הדס. וכמנין לולב עם שני תמלות. ותתן לי ז"ע כשר חכ"ם וצדיק. שעולה כמנין ערבה עם הכולל. ותתן לי לב טוב ונפש לתבין תור"ה. שעולה כמנין אתרוג עם הכולל. ותתן לי זכות. שאאגוד אותם בבית מקדשך במהרה בימינו אמן]:

ח. שצריך לחזר אחר הדור מצוה

(א) קנה אתרוג שראוי לצאת בו בלמצוס. אא"כ מצא נאה הימנו. מצוה להוסיף עד שליש מעט בדמי הראשון ולהחליפו בנאה. כדי לקיים המצוה מן המובחר (וה"ה לכל מצוה): (ב) אבל אם אינו רוצה להחליף אלא למכור בדמים. והוא אינו מוצא למכור את הראשונה. אינו מחוייב לקנות ב' פעמים: (ג) וכן אם יש לפניו ב' אתרוגים לקנות והא' הדור מחברו. יקח ההדור אם אינו יוקר יותר משליש: (ד) א"צ לבזבז הון רב (אפילו מי שאין בשעת דחוקה לו) כדי לקיים מצוה עוברת. אלא עד חומש מנכסיו. כן פסק בהגהת ש"ע. ובשמו"ק שפקפקתי בדבר:

ט. מי חייב בלולב

(א) כל שחייב בסוכה: (ב) קטן שיודע לנענע חייב בלולב: (ג) ואם אביו חייב לקנות לו. שמו"ק א"ח ס' תרנ"ז:

י. זמנו

(א) ביום ולא בלילה: (ב) כל היום כשר לנטילת לולב. וזריזין מקדימין למצוה מבתקן החמה. ועקר מצותו בשעת ההלל: (ג) ואם צריך להשכים לצאת לדרך. נטלו משעלה ע"ה: (ד) וכן בדיעבד יצא אף שלא בדוחק. מ"מ אם אפשר להזור וליטלו משתנץ החמה. יחזור ויטלנו בלי ברכה:

סדר תפלת מנחה

(א) [בהיו"ט קודם מנחה. תולין פרוכת המיוחד ליו"ט. מלה יותר משל שבת. ומדליקין הנרות לפני העמוד (ושאר הנרות מדליקין בחצי שעה קודם השבת לילה) וא"א שיר השירים. הודו. כשאר ע"ש ג"כ. ואומר ידיד נפש. קטורת. אשרי. ס"ק. ומתפלל של משל

שמתפללים ס"ת. (אומר שנה) ומבקש מה' שיהא העומד בבא נכנס שלא בשלום ובשמחה שלימה. ואומר לדוד. עליון. ק"י: (ב) כשחל עי"ט ביום ד'. שבשם יכריז או מזכיר לכ"א. שאם מי שבה לבנים ע"ש. ילך לבית (ובשמתפללין מנחה סמוך לערב. ויש אחרים שנוהגים לחוק מבכ"ל שאפשר שלא יגיעו לביתם עד שתחשך. אלא מכיר קודם מנחה) ואם הגיע לביתו בעש"ק. מניח ע"ם כשלא אמר פנים עוד. ואח"כ אסור. וסומך על גדול העיר. או מקנה קמחו ומבשלו לאחר. ובשאין שם גדול העיר לסמוך עליו ויקנה עליו לבקום. מניח ע"ת כ"י שלא שהתפללו הקהל ערבית: (ג) כשמבא סמוך לערב; ואם ילך לבית ע"ם יעבור זמן מנחה. מתפלל מנחה. ויקנה קמחו. או סומך על גדול העיר. ואם אפשר שיקנה מעט קודם שיקנה לו פת ותבשיל ויניח ע"ם. יעשה כן. והנה בדרך ורואה שלא יגיע לביתו מבע"י. ואפשר לו קודם חשיכה לקנות (או שיקח לו) פת ותבשיל בכפר או בית הסמוך לעיר ולהניח ע"ם. יעשה כן:

רחוב נ. בית אלהים. להנהגת החג הקדוש הלז במעדו. בבה"כ (ובבהמ"ז) ובד' מינים ובסוכה. בו עשר סוכות (עד הו"ד; שדומה לי"ב. שהוא נמר סליחת העונות ההורכין לצוק) א. לליל א':

(א) ליל י"ט א'. נכנסין לבה"כ ומתפללין ערבית [כשחל בשבת א"א לכו נרננה. ומתחילין מזמור לדוד. אנא בכח. לכה דודי. (סרלאו;) בואי בשלום. בשמחה ובצהלה. מזמור שיר ליום השבת. ק"י. וא"א במגנה. וכ"ש שבת חוה"מ. ומתפללין מעריב בניגון שמיוחד לי"ט ובשמחה. ואומר ח"ק] כמ"ש בשער המפקד. רק שאומרים יום שמחתינו. וזה מפני שהוא חג האסיף. שאדם שמח בתבואות ופירות שבשם. לפיכך עד החג מביא בכורים וקורא ושמח מכאן ואילך אינו קורא. שמיש בו שמחה מחמת כליתם כעומת. ומשמרם מי"ל עד סוף החג כנ"ל. הרי כאן שמחה כפולה. ורמז בתורה. שכתוב בו ב' פעמים לשון שמחה ושמחת בחגך. והיית אך שמח. ועוד כי שליטיה מחמת לר בעת המינין שכתוב בהם ושמחתם. שלא רבינים מפני ניסוך המים שיש בו יותר שלא על שאר המועדים דכתיב בה ושאבתם מים בששון ולכן היתה שמחת בית השואבה גדולה מאד: (ב) [בשבת אומר ויכלו] דין ברכת מעין ז' עי' י"ט אחרון דפסח. ק"ש בניגון. וא"א ב"ע. ובמקום שנהגו לומר בשבת מזמור לדוד ה' רועי אומרו גם עתה. ואחריו ק"י]: (ג) מקדשין בבה"כ (ע"ז תמהתי מאד. מ"מ ישכרהו קדם עמו"ק; ובכים ממתינין מלקדש עד שיהא לילה) [במקום שנהגו. ומהן למיסק לשתות ובמקום שאין מנהג. קנות לקדש בליל סוכות יזהרו שלא לקדש ובן בליל שבת חוה"מ ובליל ש"ע. ואומרים עלינו ק"י ח"ע ופוקד איש רעהו ויאמר י"ט ובבית אומר שבת וי"ט והולך לביתו לשלום ונכנס מיד בסוכה (אם לא לאיזה צורך) ועומד בפתח הסוכה מבגאו ואומר י"ט]: (ד) בכניסתו בסוכתו מקבל אושפיזין קדישין דמזמנך שמן. בס כלשון [בקול נעים ומוב לב:

עולו אושפיזין עלאין קדישין. עולו אבהן עלאין קדישין. למיתב בצלא דמהימנותא עלאה: לעול אברהם רחימא. ועמיה. יצחק עקידתא. ועמיה. יעקב שלמתא. ועמיה. משה רעיא מהימנא. ועמיה. אהרן כהנא קדישא. ועמיה. יוסף צדיקא. ועמיה דוד מלכא משיחא: בסוכות תשבו. תיבו אושפיזין עלאין תיבו. תיבו אושפיזי מהימנותא תיבו:

[ותיכף יפנה] ועכשיו נכון לומר

[הריני מוכן ומזומן לקיים מצות סוכה. כאשר צוני הבורא יתברך שמו: בסוכות תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל ישבו בסוכות: למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים: תיבו תיבו אושפיזין עילאין. תיבו תיבו אושפיזין קדישין. תיבו תיבו אושפיזין דמהימנותא. תיבו בצלא דקוב"ה. זכאה חולקנא וזכאה חולקיהון דישראל. דכתיב כי חלק יי' עמו יעקב חבל נחלתו. לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה ליחד שם י"ה בו"ה ביחודא שלים על ידי ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל]:

יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי; שתשרה שכינתך בינינו. ותפרוס עלינו סוכת שלומך. בזכות מצות סוכה שאנו מקיימין ליחדא שמא דקודשא בריך הוא ושכינתיה. בדחילו ורחימו. ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים. בשם כל ישראל. ולהקיף אותנו מזיו כבודך הקדוש והטהור. נטוי על ראשינו מלמעלה כנשר יעיר קינו. ומשם יושפע שפע החיים לעבדך (פב"פ אמתך) ובזכות צאתי מביתי החוצה. ודרך מצותך ארוצה. יחשב לי בזאת כאלו הרחקתי נדוד. הרב כבסני מעוני ומחטאי טהרני. ומאושפיזין עילאין אושפיזין דמהימנותא. תהיינה אזני קשובות רב ברכות. ותתן לי זכות לשבת ולחסות בסתר צל כנפיך. בעת פטירתי מן העולם. ולחסות מזרם וממטר, כי תמטיר על רשעים פחים. ותהא חשובה מצות סוכה זו שאני מקיים. כאלו קיימתיה בכל פרטיה ודקדוקיה ותנאיה. ובכל מצות התלוים בה. ותיטיב לנו החתימה. ותזכנו לישב ימים רבים על האדמה. אדמת הקודש: בעבודתך וביראתך. ברוך ה' לעולם אמן ואמן:

[ורלוי לומר בכל פעם שנכנס לסוכה לקבוע סעודתו. תפלה קצרה זו]

רבון כל העולמים. יהי רצון מלפניך. שיהא חשוב לפניך מצות ישיבת סוכה זו. כאלו קיימתיה בכל פרטיה ודקדוקיה ותרי"ג מצות התלוים בה. וכאלו כוונתי בכל הכוונות שכוונו בה אנשי כנסת הגדולה:

(ה) יבחר יין ישן ומוב לקידוש. ובשאין לו רק יין מגיתו או יין מתוקים (שיש נכם להלוחית ולא יתן עליהם מים רק כ"כ שיהיו אחר שנתגדלו אחד מששה במים) מקדש עליו. ובשאין לו יין מקדש על הפת (ומניח ידיו עליו בשעת קידוש) ואם יודע שיוכל לו יין ימתין מעט. ואם מסופק שמא לא יוכל עד חצות. לא ימתין. וברכת יין שקידוש פוטרת ברכת היין שבתוך הסעודה וברכה אחרונה על יין שקידש ועל היין שבתוך המזון נפטר בבהמ"ז. ובשמקדש על יין או פת ישמר בשה בעת קידוש ויהיו ב' מפות זע"ז תחת הפת: (ו) כשהשלחן ערוך ומתוקן לסעודה יעשה שהות אפי' בלימוד ועושה קידוש מיד בע"ש בשמעון ויש נהוג לעשם]: (ז) מקדש מיושב הכל כמו בשאר י"ט רק שאומר יום שמחתנו. אחר הקידוש אומר (נ"ל נמצא מנח) [ומעומד] לישב בסוכה [ויזגים הוי"ד לך לא הרבה ואומר הב' בפתח] ואומר הברכה בקול ובניגון מתוק ויכוין לפטור כל מה שיעשה בסוכה עד זמן אכילה הב'] שהחיינו: (ח) [כשיושבים כמה בעלי בתים בסוכה א' יקדשו אחר זה. אבל בעה"ב א' שיש לו בנים ואורחים שכ"א עושה קידוש וממהר לאכול מחמת גשם או קור או שהוא סמוך לחצות וכיוצא. יקדש בעה"ב תחלה לבדו להוציא הבני בית שאין מקדשין. ואח"כ יקדשו יחד כל האורחים ולא ימתינו זל"ש בברכת הפ"ג שיברך הא' ויענו אמן; ואח"כ יברך השני ויענו אמן אבל כשומע עונה אמן אחר ברכת כ"א השמיים קודם חבירו: (ט) אחר הקידוש]

על ידיו [מיד ומברך עמ"ש] ובוצע [על ב' ככרות שלימות. ויהיה המוציא בכדי במקום שרוצה לבצוע ומברך המוציא והמזכיר השם מגביה בב' ידיו ומחבר האגודל של א' לזה. שיהא לו פנים לבצוע ושלחן. ואח"כ מניח ובוצע מהשלימה העליונה המספיק לכל הסעודה והמנהג לעשות י"ב חלות לשבת יעשה גם ליו"ט כשחל בשבת: (ו) לכתחלה יאכל מפרוסת המוציא יותר מכביצה ואפי' יותר הרבה. ובדיעבד כשלא אכל רק כזית ואינו יותר א"צ לחזור לסוכה לאכול פת) ויכוין לצאת י"ח מצות סוכה. ולא ישהה מתחלת האכילה עד סופה. יותר מכדי אכילת פרס (ג' ביצים שוחקות) ובשהה יותר וכ"ש המפסיק בינתים. אפי' אכל בנתיים דגים או בשר וכיוצא לא יצא. ואוכל שנית פת כשיעור בלי שהיה והפסק: (יא) ילעוס המוציא כשיעור ובולעו יחד. ואם בלעו שלם. אוכל שנית כשיעור ע"י לעיסה בלי ברכה: אם לא כיוון לצאת. ואפי' אנסוהו ואכל יצא. ומ"מ אוכל שנית בכוונה: (יב) שכח לברך לישב בסוכה בעת קידוש והמוציא מברך אפי' בגמר הסעודה קודם בהמ"ז. ואם לא הסיח דעתו עוד מהסעודה מברך ואוכל יותר מכביצה ומברך בהמ"ז. ואם מסופק אם בירך לישב בסוכה וצריך לאכול עוד אם אפשר לו לאכול מיני תרגימא או פת כיסנין מה טוב. ואם רוצה לאכול פת אוכל בלי ברכה. ואם חלה לברך בהמ"ז ולצאת מהסוכה לגרם ולחזור ליטול ידיו לאכילה ולברך לישב בסוכה הכין טוב]: (יד) אוכל סעודתו שמח וטוב לב יותר שלא על שאר י"ט [ואוכל דגים ובשר ומטעמים ושותה יין משובח אך לא ירבה שחוק וקלות ראש ולא ישיח שיחה בטילה בסוכה וכ"ש בעת הסעודה ויודיע לבני ביתו טעם המצוה] כי כן הוא חג השמחה כאמור (י"ם זה אינו מחג אלא בבנה"ז בשאר א בנ') וכן אלו אבות לדברי ר"א ביחוד יעקב אע"ם לכן הוא מקרא י"ם שלו והיה הראשון שעשה סוכות (וכוד הוכה ידוע. שהוא גי' הויה אדני ויש אם למסורת) היא תורה שבעל פ"ה. וגי' אלהים עם הכולל.

וזה סוד שאמרו. לעתיד לבא מקדיר חמה. עי' פר"ח בשם [illegible]) וכן מנהג המנהג בית ראשון ובית שני: (טו) אף על פי כן נ"ל נ"ב גילה ברעדה. לפי שהוא מזומן על המים. שחיי האדם תלויין בהם: (טז) אכילה בסוכה ליל א' חובה. ובכזית פת יוצא י"ח [בדיעבד. ולכתחלה צריך יותר מכביצה] וצריך לברך עליו ברכת הסוכה. שאר הימים אפילו שבת. אם רצה אוכל פחות מכביצה פת חוץ לסוכה: (יז) ליל א' צריך לאכול בסוכה אפילו ירדו גשמים. וי"ל שלא יברך לישב בסוכה. דספק ברכות להקל. וטוב להמתין אולי יעבור הגשם. אפילו יתאחר עד אחר חצות לילה אין בכך כלום. בלבד שלא יצטער ברעב [ויכול לקדש ולאכול כשיעור. ולגמור הסעודה בבית ולברך שם בהמ"ז. ויכוין בעת האכילה. שאוכל ע"ד לברך בבית. ואם עשה קידוש ואכל בבית. ושוב לסוכה לאכול כזית לצאת. מברך שם לישב בסוכה שהחיינו. והאוכל כל הסעודה בסוכה ביורד הגשם אין מוחין אותו: (יח) מצוה למי שאפשר לו לעשות סוכה עם גג (הנסגר בעת הגשם. והשמוסך נפתח והסכך נגוב. ויכול לקיים המצוה כראוי בזמנו ואם אין לו וירד גשם בעו"ם קודם הלילה והסכך מלא מים. ואם ימתין עד שבני ביתו (סמוך לחצות) ימנעו משמחת יו"ט. לא ימתין. ובליל שלאחריה עושה כהכעיף הקודם. והמהדר לדבר ה' אם מרגיש בגשם שלא יאכל בביתו יצטער ביותר. רשאי לאכול בסוכה. או ימתין (עד קודם חצות) ויאכל לפי טעמו: (יט) שיושב בסוכה. וירד גשם לו ולבניו לעולם. ומתברך מלמעלה. והסימן כאישון]: (כ) אם הזמן קר. שמקרשין המאכלים. פטור מן הסוכה. כמו בירידת גשמים. והפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט: (כ) וכן לענין על השלחן מאמר ס' הזהר שמבר בשער השפ מן וביותר דר"ם [illegible] ובעלמא דאתי] אמר כך יאמר:

ת"ח בשעתא דבר נש יתיב במדורא דא צלא דמהימנותא. שכינתא פריסת גדפהא עליה מלעילא. ואברהם וחמשה צדיקייא אחרנין. שויין מדוריהון עמיה. אמר רבי אבא. אברהם וחמשה צדיקייא ודוד מלכא. שויין מדוריהון עמיה. הה"ד בסוכות תשבו שבעת ימים. שבעת ימים כתיב. ולא בשבעה ימים. כגוונא דא כתיב. כי ששת ימים עשה ה' את השמים וגו'. ובעי בר נש למחדי בכל יומא ויומא באנפין נהירין. באושפיזין אלין דדריין עמיה. ואמר ר' אבא. כתיב בסוכות תשבו שבעת ימים. ולבתר ישבו. בקדמיתא תשבו. ולבתר ישבו. אלא קדמאה לאושפיזי. תניינא לבני עלמא. קדמאה לאושפיזי. כי הא דרב המנונא סבא. כד הוה עייל לסוכה. הוי חדי. וקאים על פתחא דסוכה מלגאו ואמר. נזמן לאושפיזין. מסדר פתורא וקאים על רגלוהי ומברך ואומר בסוכות תשבו. תיבו אושפיזין עלאין תיבו. תיבו אושפיזי מהימנותא תיבו. ארים ידוי וחדי ואמר. זכאה חולקנא. זכאה חולקהון דישראל. דכתיב כי חלק ה' עמו וגו' והוה יתיב. תניינא לבני עלמא. דמאן דאית ליה חולקא בעמא קדישא. יתיב בצלא דמהימנותא. לקבלא אושפיזין. למחדי בהאי עלמא ובעלמא דאתי:

(כא) לא בירך זמן לפני סעודה. מברך תוך סעודתו. לא בירך ליל א'. מברך ליל ב'. וכן הדין בכל ז': (כב) שכח לברך לישב בסוכה קודם שאכל. מברך תוך אכילתו. לא בירך על שולחנו מברך אח"כ. אפי' קודם שהולך לשכב ולישן. כי גם על השינה הוא הברכה. וצריך לשין לפטרם בברכה ליפטר בסוכה) אע"פ שאינו סומכין אותה לאכילה לכתחלה כדעת ר"ת. איברא שיהא חמורים. דאפילו של ערלאי חכה סוכה: (כד) וסוי ידוע. שהלכה רווחת כדברי הלבוש. בכל זמן שלא יצא מן הסוכה. והכל בירך פעם א'. ולא הסיח דעתו מישיבת סוכתו. כשחוזר לאכול אין לברך לישב בסוכה פעם ב'. ושיא ברכה לבטלה בודאי (ודברי ט"ז תמוהין בתחילת כבודו. כמעט סותר דברי עצמו) ואפילו לילה היה מפסקת בלי ספק. וכמ"ש במ"א. והם דברים פשוטים וברורים: (כה) מיהו דוקא בשלא יצא. אבל אם יצא ממנה. א"צ לומר אם הסיח דעתו בנתיים. אלא אפי' יצא ודעתו לחזור לה לאלתר. נ"ל כדאי לסמוך ע"ד האומר. שצריך לחזור ולברך כשחוזר לאכול. דלא כמ"א. עמו"ק: (כו) ולענין שינה במקום ביטול מצות עוסה. דבר פשוט הוא בעיני דפטור מסוכה. שינה דלא מצי לקיימה בסוכה. שינה לא שרי אלא בליל שבת וי"ט. או ליל שבילה (או נמי שיחה דצריכם לאותו דבר. עיין במלוך [illegible] אל ובמטות הסף) בא לאו סכי. אין שעה זו פוטרת ממנה [illegible] בזמן שנוכרת הלכה:

ב. לקיים מצות לקיחת לולב ומיניו. והוא קודם לתפלה. משום שהוא מן התורה ביום א'

(א) לכן מי שיש לו ב' מקומות. בא' מתפללין בו'. ובב' יש לולב. הה"א לקיים שניהם. הולך למקום שיוכל לקיים מצות הלולב: (ב) וי"ל כתבי האר"י. טוב ליטול לולב ולברך קודם התפלה. בסיום שינה בסוכה עצמה. ואח"כ שאר הנענועים והקפה בבה"כ. וכן הס מנהגו של אמ"ה ז"ל. משכים בבוקר והולך לסוכה ואוכל שם לולב בברכה. וכל ימי החג כהכה: (ג) משל האגודה בידו הימנית ואתרוג. בימין דידיה) והאתרוג בשמאלו. ובדיעבד בכל אופן יצא: (ד) אדם שאין לו אלא יד א'. מטלו באיזה יד שיש לו. והאתרוג אפי' בזרועו. אם אינו יכול להחזיק שניהם ביד א': (ה) ואם אין לו יד. נוטל שניהם בזרוע. או אפילו זה אחר זה: (ו) צריך לאחוז לולב וכן כל מיניו. ראשיהם למעלה. וגם כשמנענע לצד מטה צריך לאוחזן כדרך גדילתן. ולא יהפוך ראשו. עמו"ק: (ז) יכוין לקיים מ"ע שכתוב בתורה. ולקחתם לכם ביום הראשון (אמ"ס וי"ל לא אמר יהי רצון בשעת נטילתו): (ח) וסוד ד' מינים רמוזים בד' אותיות שם הוי"ה. ג' בדי הדס. כנגד ג' קוצי היו"ד. ונגד ה' אותיות מילויו. וג' בדי ערבה. כנגד ה' ראשונה שיש בה ב' אותיות ד"ו ונגד ב' אותיות המילוי. הלולב כנגד הו"ו שהוא כפול בעצמו. וכנגד דעת ויסוד. ולכן צ"ל גבוה טפח יותר מג' מינים והאתרוג כנגד ה"א אחרונה מלכות הנוקבא שלו. כסוד לבנת הספיר. לזה רמוזין ב' אותיות מלויים. (ט) דרך אחר. ג' בדי הדס. חסד גבורה תפארת. והוא גי' בינה. וחיים. לולב. בהפתרם. גופא דאילנא. לכן דומה לשדרה. וגם הוא גי' כ"ל. ערבה. גלוי סוד. בעלי בריה. וגי' זרע. שזה אור זרוע לצדיק. אתרוג. במלכות. והוא מלשון תרגום. לא פירוג. דמרגג למיכל. כי פרי הד"ר [illegible]

והוא נמוך מן הדפנה (שהוא ג' שלו תחתו). כי תחת שלש רגוס שמפרידין אותם) שבו חטא אדם הראשון שקצץ בנטיעות. לפיכך צריך לדקדק לחברה ללולב עם הדס כנ"ל. ואין להפריד האתרוג מהלולב בעת נטילתו. אלא צריך להביא ב' הידים סמוכות זו לזו. בלי הפסק: (י) יקח הלולב בידו. שדרו כלפי פני המעל. אחר כך יברך מעומד על נטילת לולב. אח"כ נוטל האתרוג ומחברו לו. ואומר שהחיינו. וי"א תחלה נוטל אתרוג ומברך. אח"כ נוטל הלולב. ואני דעת א. צריך לדקדק גם כשמניחו מידו. הלולב תחלה אח"כ האתרוג. כמ"ש בתפילין של ראש. אמנם המנהג כמ"ש בתחלה. וע"ע ג"כ שיש להביא הלולב באתרוג. ויש לו על מי לסמוך כמ"ש בעלים. שמתחיל בלבן וכו תסיים. המנהג כך או כך. א"צ לכוין שהאתרוג תחלה: (יא) ומנענע (הכל בעמידה). שמוליך ידו מכנגדו וחוצה. ומובא הנענוע שם ג' פעמים בהולכה וג"פ בהבאה. עורף ומכשכש העלין בכל נענוע. [illegible] לכל רוח. וסודו ע"ד האר"י ז"ל. להמשיך אור החסדים שבדעת זעיר אנפין. וע"י הנענוע בהולכה. מעלים אותם לשרשם ומקבלים הארה גדולה משרשם. אח"כ מורידים אותם בהבאה להאיר אל הנוקבא. והכוין להמשיך ולהביא סוף הלולב וההדס והערבה במקום החזה שלך. וג' נענועין. נגד ג' מוחין חב"ד. כנגד ג' אותיות יה"ו. וכל אחד כלול משלשתן: (יב) וזה סדר הרוחות וכוונתן ע"פ האר"י. מתחיל בדרום. יהו דע"ב. חסד. ומכוין להעלות בכל רוח השם הזה ע"י ההבאה עד החזה ששם נחי' הנוקבא הנקרא ה"א אחרונה שבשם. אח"כ פונה לצפון ומנענע. הכוונה הוי דס"ג. גבורה. אח"כ למזרח. ויה דמ"ה. תפארת. אח"כ מעלה. יוה דע"ב. נצח. מטה. היו דס"ג. הוד. מערב. והי דמ"ה. יסוד. כך יש לנהוג בכוונה השמות לבדו. אבל בבה"כ כמנהג הכלל. לא ישנה אדם מפני המחלוקת. ויכול שם סדרו לפי המנהג: (יג) בדיעבד. אין הנענוע מעכב: (יד) אגד ד' מינים. מעכבין זה את זה: (טו) ולא יוסיף עליהם מין אחר. ולא יותר מלולב א' ואתרוג. ואם עבר לוקה. והדס וערבה. רשאי להוסיף עד שירצה. אבל המדקדקים אין מוסיפין על ג' הדסים וב' ערבות: (טז) אסור לאכול קודם שיטול לולב. שכח ואכל ומכר על שולחנו. ביום הראשון. יפסיק אפי' יש שהות ביום ליטול. אחר שיאכל. מיום ב' ואילך. אם יש שהות ביום. אין צריך להפסיק. ואם לאו. מפסיק: (יז) אסור להריח בהדס של מצוה כל ז': (יח) אבל אתרוג של מצוה מותר להריח בו מן הדין. אלא מפני ספק ברכה הריח. יש ליזהר מלהריח בו. עמו"ק: (יט) מקבלת האשה הלולב מיד בנה או מיד בעלה. ומחזירתו למים. ואם צריך להוסיף מים. מותרת. אבל לא תחליף בי"ט: (כ) עכו"ם שהביא לולב לישראל מחוץ לתחום. מותר ליטלו אפי' מי שהובא בשבילו: (כא) אין מעלין עליו י"ט אפי' בדבר שהוא משום שבות. כמו שופר של ר"ה. ומום לו בעמן [illegible] לכל דבר. יע"ש בענין זה דין הבא מחוץ לתחום. ואם מותר לשלחו ע"י גוי: (כב) בשבת אין מטלטלין הלולב אפי' הוא יום א'. ואסור בטלטול. אם לא לצורך גופו ומקומו. אבל האתרוג מותר לטלטלו. דראוי להריח בו. עי' לעיל: (כג) אין אדם יוצא ידי חובתו בי"ט א' בלולבו של חברו. עד שיתנו לו במתנה. ובמתנה ע"מ להחזיר דיו. וכשמחזירו ביום א' קודם שיצא בו בעליו. צריך ליזהר להחזיר במתנה גמורה: (כד) מטעם זה. לא יתנו ביום א' לקטן. קודם שיצא בו הוא: (כה) שותפים שקנוהו בשותפות. אין א' מהם יוצא בו בי"ט. עד שיתן לו חברו חלקו במתנה: (כו) האחין שקנו מתפוסת הבית. אם אין מקפידין זע"ז (שכל א' יכול לאכול האתרוג כשירצה) יצאו. ואם לאו. צריכין ליתן חלקם במתנה זה לזה: (כז) אע"פ שכבר פשט המנהג שהקהל קונים אתרוג בשותפות ויוצאין בו בדוחק. מ"מ כל בעל נפש יזהר לקנותו לעצמו (אם משגת ידו) כדי לקיים המצוה כתקנה. שהם גם כן המצות הבאה פ"א בשנה:

ג. לתפלה

(א) מאחרין לבוא לבהכ"נ. רק צריך לזהר ולקרות ק"ש בזמנה:

(ב) מסדרין ברכות של שחר וסדר עבודת התמיד של שחר. כסדרו בכל יום. אלא שהיו מוסיפין ניסוך המים בכל ז' ימי החג. לפיכך בפיים שני היו שם י"ד כהנים הזוכין בו. הי"ד זכה בצלוחית של מים. ועם ניסוך היין של שחר. היה מנסך גם המים בפ"ע בספל מערבי. ונקב שלו היה דק יותר משל היין. כדי שיכלו המים עם היין כאחד. זה שמנסך. היו אומרים לו הגבה ידיך. כדי שיראו שלא ישפך ע"ג רגליו. גם בשבת היו מנסכין המים. ואחר כך היה מכה לפני המזבח כל ח' ימי החג (ואיך היו מביאין המים וסודו. יתבאר לקמן בסי' ה' ונפלא הלוים בס"ד) ופסוקי דזמרה כמו בשאר י"ט. ותפלה כמו בערב: (ג) גומרין הלל (כל ח') עי' מצוה ה' דשער המפקד. אם לא בירך על הלולב בשחר מברך עליו קודם הלל ומנענע. כבר נתבאר לעיל מה ואיך. אמנם לענין סדר הרוחות. מנהגין הנזכר לפנות ממזרח לדרום מערב צפון מעלה מטה. עלה"ש: (ד) מנענעין בכל הודו (עלח"ש וכן בסוף כשכופלין אותו. מנענעין בכל פעם: (ה) מחלקין הנענועין בהודו. לכל תיבה (חוץ מהשם שאין מנענעין בו נענוע (ג"פ הולכה. ג' הובאות) לכל רוח פ"א. וכלנן שכם: (ו) ובאנא ה' הושיעא נא שכופלין אותו. מנענעין ב"פ. לכל תיבה (חוץ מהשם) ג' נענועין שלמים לכל רוח כנ"ל. שכן שנה הפרכן: (ז) גם הש"ץ מנענע כמו הצבור. אלא שבב' יאמרו האחרונים אינו מנענע: (ח) גומר הלל. ואומרים [הושענות. למען אמתך (ובשבת. אום נצורה) כהושענא. הושיעה את עמך] ק"ש [שיר של יום. לדוד] אין כמוך. מוציאין ב' ס"ת (תחנה. עי' שער המפקד) בריך שמיה. שמע. על הכל. גדלו. קורין [וידבר אמר לי שלום אוכל חדש אם תאמר. ודיעבד איש מעכב] ה' גברי [ובשבת ז'. ומותר להוסיף] בס' אמור כמו ביום ב' דפסח. בשבת. מוסיפין ב' פרשיות מסיימין שתיקן בגוה. מושבותיכם. ומפטיר ס"ת ב' ואומר חצי קדיש: בב' קורין בפנחס. ובחמשה עשר [וכן קורין ביום ב'. ואסור לקרות למפטיר ביום ב' בקרבנות חוה"מ. ואם קרא גוערין בו ופוסק אפי' באמצע פסוק. ואם לא שמע לגערה. מסלקין אותו. ואפי' עבר וקרא וביום השני ס' וגלילתו הס"ת. חוזרין ומוציאין אותה וקורין ובחמשה עשר כו' בברכה תחלה וסוף. ואם דילג במפטיר פסוק א' (חוץ מפסוק ובחמשה עשר) צריך לחזור. וכן בקרא [illegible] א'. יחזור ויקרא ובחמשה עשר בברכה תחלה וסוף: (ט) אם קרא בס"ת הא' רק פ' אחרונה של חג הסכות שהם י"ב פסוקים. לד' עולים ג"פ לכ"א והמפטיר הפלים החמישי. יצא. אבל אם הטועה חמישי לא קרא פ' חג הסכות כלל. רק עד תשבתו שבתכם. ובירך לאחריה. אפי' גלל הס"ת ואמר קדיש. יחזור ויפתחם לקרות פ' סכות. ומברך לפניה ולאחריה ואומר קדיש פ"ב. ואם כשנזכר היה ס"ת הב' על השלחן. אם לא בירך המפטיר לפניה עדיין. יברך ויקרא פ' סכות ואח"כ מפטיר. ואם כבר בירך לפניה יצא. ומ"מ אחר שיברך לאחריה יגללנה ויקרא מה שדילג בקול רם בלי ברכה: (י) אם קרא המפטיר רק ג"פ ובירך לאחריה. אם לא אמר קדיש. נכון שיעלה אחר ויקרא כשאר: (יא) טעה וגמר הפ' עם הרביעי. לא יאמר קדיש. והמפטיר מעלים כמנין וכ"ש אם שכח ואמר קדיש. ואם גמר בשבת הפ' עם החמישי. יעלו שניהם בס"ת הב': (יב) טעה וקרא פ' מפרשיות הפסח (חוץ מן במדברא) או כל הכבוד דשבועות. אם כבר בירך האחרון לאחריה. יצאו. ואם לא. יגלול ויקרא עמו פ' שור או כשב כלם בברכה קודם. והאנשים שעלו מצטרפין למנין העולין. אבל קרא במדברא. יחזור ויקרא שור או כשב]: (יג) מפטירין בזכריה. הנה יום בא [ומברך לאחריה. והש"ץ מנגן יה אלי] אם חל בשבת. אומרים יקום פורקן. מי שבירך [אשרי. יהללו. לדוד מזמור. ובשבת. מזמור לדוד] מכניסין ס"ת. ובמנוחה] חצי קדיש:

ד. למוסף

(א) מתפללין בלחש. אתה בחרתנו. ומפני חטאינו. יום חג הסכות ובחמשה עשר. מחזיר ש"ץ התפלה. עולין לדוכן. גומרין התפלה: (ב) מוציאין ס"ת ומעלין אותו על הבימה שקוראין שם. כל שעובר לפניו צריך לנשקו. ונוטל כ"א לולבו ואתרוגו בידו. הש"ץ מתחיל ואומר הושענא. כ"מ לפי מנהגי אני והו. אמר יעקב. קם הימי. ודקדקתי אחר האר"י ז"ל. ושמעתי שהיה קורא וָהוֹ בחולם קם עמלה"ש): (ג) ומקיפין הבימה עם לולביהן (מנענעין בהסכוס עלין. אבל לא בהולכה והבאה) מימין דרך ימין. הופכין פניהן למערב והולכין דרך צפון ומסבבין. וכשמגיעין לפני התיבה. מסיימין פיוט ההושענא. ומכניסין ס"ת להיכל: (ד) יש מקומות מנהגן. שהש"ץ הולך לפניהם כשמגיעין לבימה. עמו"ק: (ה) והדין הזה עושין כל ימי החג. חוץ משבת שאין מקיפין: (ו) מי שיש לו לולב ומינו ואינו מקיף. לא טוב עושה. אבל בלא לולב אין מקיפין: (ז) אבל. בי"ט ובהושענא רבה. נ"ל משום שאומרין לו כקף. ולא ירחם שום סימן אבלות בפרהסיא. אף כי בביטול מצוה. וגם באבל המועד י"ל שהמספיד אם מנגד. מ"מ הכל לפי המנהג (סי'

השקפות. אחר שממלא סלולב. להוריד ז' בחי' החסדים פנימיים לג' בחי' שלה. מקיפין המזבח או התיבה. להמשיך בחי' אורות המקיפין אל הנוקבא. שנקראת מזבח או תיבה כנודע. ונמצא כי בז' ימים ממשו כל הז' מקיפין. ולמנם בנטילת לולב שהוא אור פנימי. אנו צריכין לנענע כל אותן הנענועין. כדי להמשיך החסדים משרשם. אח"כ בהמקיפין אין צריך לנענע. כי האורות היו מקיפין ומגולין):
(ה) בשבת. אין מוציאין ס"ת. אלא פותחין ארון הקודש ואומרים הושענא: (ס) קדיש שלם. אין כאלהינו. עלינו. קדיש יתום. שיר הכבוד. ומזמור לפי מנהג המקומות. ואנו נוהגין לומר מ"ע ומ"ג. כל ימי החג [ושוקד איש לרעהו לשלום. והולך לביתו בשמחה. ולא ילך איש לבית רעהו וקרובו ועשירי עם להקביל פניו. רק לרבו אביו ואמו. וכבודו לבוכה. אומר עולו וכו' כדלהלן. ואח"כ אומר זה]:

אַתְקִינוּ סְעוּדָתָא דִמְהֵימְנוּתָא שְׁלִימְתָא חֶדְוָתָא דְמַלְכָּא קַדִּישָׁא. אַתְקִינוּ סְעוּדָתָא דְמַלְכָּא. דָא הִיא סְעוּדָתָא דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּשְׁכִינְתֵּיהּ: אֵלֶּה מוֹעֲדֵי יהוה מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם בְּמוֹעֲדָם: וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מֹעֲדֵי יהוה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

(י) שמן הבית היו מקיפין בערבה. וסל"א הוא שמביאין במקדש ערבה אחרת חוץ מערבה שבלולב. ואין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב. כיצד היתה מצוה. בכל יום משבעת ימי החג. היו מביאין מורביות של ערבה ומקיפין בהן. וזוקפין אותם בצדי המזבח על היסוד. וראשיהן כפופין על גבי המזבח. ובשעה שהיו מביאין אותם וסודרין אותה. תוקעין ומריעין ותוקעין. אל יום שבת להיות בתוך החג. אין זוקפין ערבה. אלא אם כן חל שביעי להיות בשבת. זוקפין אותה בשבת. כדי לפרסמה שהיא מצוה. כיצד היו עושין. מביאין אותם מע"ש למקדש. ומניחין אותה בגיגיות של זהב. כדי שלא יכמשו עליה. ולמחר זוקפין אותה ע"ג המזבח. ובאין העם ומטלין אותה. להקיף בה ולחבטה. כדרך שעושין כל יום. י"א שגם במקדש היו מקיפין בלולב. וכן אנו עושין זכר למקדש. כי הבימה שגם קוראין פ' הקרבנות. במקום מזבח עומדת: (יא) כך היה המנהג בירושלים. יוצא אדם מביתו שחרית. לולבו בידו. נכנס לבה"כ והוא בידו. מתפלל והוא בידו. יוצא לבקר חולים ולנחם אבלים הוא בידו. וכשנכנס לבהמ"ד. משלחו לביתו ביד בנו או עבדו:

סדר עבודה

אמר יעקב. מתמה ג' דברים מסויימים שנשתנה בהם מוסף החג משאר מוספי המועדות. אלו הזר ושונה פרק זה בפ"ע. אע"פ שסדר עבודות שוות בכולן: א. במספר פרים ואלים וכבשים: ב. משני הפיים. אע"פ שבכל הרגלים כל המשמרות שוות. מ"מ חלוק הוא רגל זה. לפי שכל משמר ששל חלקו לבדו כמש"ל. והוא מפיס בין כהני בית אב שלו. משא"כ בשאר הרגלים שאינו מגיע קרבן לכל משמר. לפיכך יד כולן שוה בכולן. לפיכך נאמר:

כך היתה עבודת קרבן מוסף חג הסוכות בבית אלהינו: ביום הראשון. הביאו פרים שלשה עשר. מסרום לשלש עשרה משמרות (א) ואילים שנים. לשתי משמרות שאחריהם. וכבשים ארבעה עשר. שנים עשר מהם. לשש משמרות הנמשכים. שנים לכשמר (ג) נשתיירו שני כבשים ושעיר. לשלש משמרות האחרונות. לכ"א קרבן אחד. השקום ובקרום. הפיסו המשמרות ביניהם. משמר שזכה בשעיר. שחטו מי שזכה בשחיטתו בצפון. קבל מי שזכה בקבלה בכלי שרת בצפון. נטל הדם. עלה בכבש. פנה לסובב בא לו לקרן דרומית מזרחית. טבל אצבעו הימנית בדם. וטומכה באמה מכאן ובגודל מכאן. מחטא ויורד על חודה של קרן עד שיכלה דם שבאצבע. ומקנח בשפת מזרק. בא לו לקרן מזרחית צפונית. טובל שנית ונותן עליה כמשפט הראשון. וכן בצפונית מערבית. מערבית דרומית. שירי הדם. היה שופך על יסוד דרומי. הפשיטו השעיר. קרעו. הוציא אימוריו. החלב אשר על הקרב. ושעל הקיבה. ושתי הכליות. וחלב שעליהן. ואשר על הכסלים. ויותרת הכבד ומעט מהכבד. נתנן בסגם ומלחם. העלם המעלה למזבח. הקטירן וירד: שחטו השוחטים את העולות בצפון. וקבלו המקבלים דמן בכלי שרת בצפון. נתנו מכולן במזרק. על קרן מזרחית צפונית בזווית כמין גאם. וכן בקרן מערבית דרומית: הרי אלו שתי מתנות שהן ארבע. והשירים. שופכן על יסוד דרומי. הפשיטו העולות ונתחום כמשפט. הפרים קרבים. כל א' מהם בכ"ד כהנים. הראש באחד. הרגל של ימין בשנים. ורגל של שמאל בשנים. החזה באחד. והגרה בשלשה. שתי הידים בשנים. שתי הדפנות בשנים. הקרבים בשלשה. הסולת בשלשה והיין בשלשה. עמדו בשורה. העלה כל אחד מה שזכה בו כאחד מהפרים. ונתנום מחצי הכבש ולמטה למזרחו. מלחום וירדו. באו אחרים שזכו. ועשו כן לשלש עשר הפרים. והעלום כמשפט הראשון וירדו. באו הזוכים באלים ונתחום. בשר האיל האחד קרב בחמשה. הראשון בראש וברגל. השני בשתי ידים. השלישי בעוקץ וברגל. הרביעי בחזה ובגרה. החמישי בשתי דפנות. הקרבים בשנים. הסולת בשנים. היין בשנים. העלו כבתחלה. מלחו וירדו. וכן עשו לאיל השני. באו הזוכים בכבשים. ועשו להם כמשפט הזה. הבשר בחמשה כמו באיל. הקרבים באחד. הסולת באחד. היין באחד. כפה לארבעת עשר כבשים. העלו נתחי אחד אחד. מלחום וירדו. באו להם

(א) הראשונה בסדר המתרגם. ובו' שמקריב פרים היום. לא הקריבו למחר. אלא חוזרים חלילה (ב) ובכאן משאר השמבק בפיס. שנשתתפו בו בשאר הרגלים. אם היה מספיק היום א' לב' כבשים שנוטל למשמר א'. לו אחר שזכו בו זכו בא'. נסתלקו. ומבר חדשים של אותו משמר לפסים על ההכנה הבי'. כדרך שמט הספק מקום בקרבנות הרגלי' האחרים בכולן. עי' סדר

עבודה דפסח (ג) לפי מנהגם שהפרים. הוא עדע ביסודם (ע"ז) (ד) אז סימן שם מנחת נסכין של תמידין ומוספין. ס"א עשרון. ולא היו מערבין אותן. שהיו נבללים (ה) הפסולים ונימולין ורלויים נאכלה בשעת עבודה:

ללשכת הגזית. ברכו עם העם ברכת עבודה. רצה ה' אלהינו עבודת עמך ישראל. בא"י. המקבל עבודת עמו ישראל ברצון. וברכת כהנים בלי נשיאת כפים. עלו אותן שזכו. נטלו האיברים. וזרקום על המערכה. איברי פרים תחלה, אח"כ של אילים אחריהם של כבשים. באו ועמדו על מעלות האולם ; ברכו את העם שלש ברכות של כהנים. בנשיאת כפים והזכרת השם ככתבו. נתנו מלח על מנחות הנסכים. ובללום. ג' עשרונות סולת בחצי ההין שמן לפר האחד. וכן כולן. ושני עשרונים בשלישית הין לאיל הא'. כן לשני. ועשרון ברביעית הין לכל כבש וכבש. והקטירום. הביאו יין לנסך. חצי הין לפר. שלישית הין לאיל. ורביעית הין לכבש. כהנים תקעו הריעו תקעו בחצוצרות ; וממיוחסין שבישראל המשיאין לכהונה. מכין בחליל. דברו לוים בשיר (ג) עושין ממנו שלשה פרקים. על כל פרק תר"ת. אם חל בשבת (ד) מוסף שבת קודם לשל חג בכל עבודותיו. וממתינין עם נסוך היין. עד שינמרו גם מוסף הרגל. ומנסך שני הנסוכין בבת אחת. ומאריכין בתקיעות ומרבין בתוקעין כנגד שני המוספין. אחר כך נותנין לחם הפנים לפני ה'. הקטירו הבזיכין. כל עבודת הלחם במשמר הקבוע. והחלות מתחלקות לכל המשמרות. נותן חלה לכל משמר ומשמר. והן מחלקין ביניהם. וזה שמחלק. עומד על הרובד שבאולם מפרים ומניח. וכל אחד בא ונוטל חלקו. יש מגיעו כזית. יש אוכלו ושבע. ויש שמותיר. ולבעלי מומין שבכהונה, מוציאין להם חלקם להוץ. שאין יכולין להכנס בין האולם ולמזבח. ואז בשר השעיר נאכל לערב. ומי שדעתו יפה. אוכלו חי. כל המשמרות שוים בו ; ותולקין אותו ביניהם. כהן גדול אוכל מה שירצה בלי חלוקה. תאכל לפנים מן הקלעים. לזכרי כהונה (ה) ליום ולילה עד חצות. אכילתו היא מ"ע וזהו עבודת

קרבן מוסף של חג הסוכות בבית אלהינו. יהי רצון שיבנה במהרה בימינו אמן:

והוא הסדר לכל ימי החג. אלא שהפרים מתמעטין והולכין. כמש"ע בה"ד: (יב) ראוי לקרות היום בס' יחזקאל סוף סי' מ"ה. מהפסוק בשביעי בחמשה עשר וגו'. והסימן שאחריו. כל ההייך לנושרש עד והפתן היה לאיפה. כהני:

בשביעי בחמשה עשר יום לחודש בחג יעשה כאלה שבעת הימים כחטאת כעלה וכמנחה וכשמן: ובבוא עם הארץ לפני יהוה במועדים הבא דרך שער צפון להשתחות יצא דרך שער נגב והבא דרך שער נגב יצא דרך שער צפונה לא ישוב דרך השער אשר בא בו כי נכחו יצאו: והנשיא בתוכם בבואם יבוא ובצאתם יצאו: ובחגים ובמועדים תהיה המנחה איפה לפר ואיפה לאיל ולכבשים מתת ידו ושמן הין לאיפה:

ה. לשאר היום

(א) שמחת י"ט ושלום. ע"ע בהגיל ד' מצוה ס' דשער המספד: (ב) מנהגי מנחה. שם [אומר קטורה. אשרי. ובא לציון גואל. א"ק (ובשבת. ואני תפלתי. וקורא ג' גברי בס' ברכה. יהללו. א"ק. וא"א נו"ן) ומתפלל כבשחרית. ובי"ן מוסר התפלה. ק"ש. לדוד. עלינו. ק"י. ואין עושין מלאכה לצורך הלילה. עד אחר מנחה:

ו. לי"ט שני

(א) תפלת ערבית. ע"ש מצוה ו' [תפלה כהמועל. ובמו"ש אומר ותודיענו. ונכונו לסוכה אומר עולו וכו'. ואח"כ אומר את :

לִיעוּל יִצְחָק עֲקִידָתָא. וְעִמֵּיהּ. אַבְרָהָם רְחִימָא. וְעִמֵּיהּ. יַעֲקֹב שְׁלִימָתָא. וְעִמֵּיהּ. מֹשֶׁה רַעְיָא מְהֵימְנָא. וְעִמֵּיהּ. אַהֲרֹן כַּהֲנָא קַדִּישָׁא. וְעִמֵּיהּ. יוֹסֵף צַדִּיקָא. וְעִמֵּיהּ. דָּוִד מַלְכָּא מְשִׁיחָא:

הפסוק יתב ויאמר הריני מוכן וכו'. של הסדר בליל א'. ויקדש יקה"ז. ובמו"ש יקנה"ז. והייב לקדש ולאכול בית בסוכה אפי' יורד גשם. רק לא יברך ליתב בסוכה]: (ג) מקדש בליל ב'. ואומר זמן. כמו בליל א': (ג) ירדו גשמים. א"צ לאכול בסוכה: (ד) ששאבים מים מסכים ממעיני הישועה. כמו"ש י"ט א'. בתחילה שמחת בית השואבה. ז"ל הר"מ ז"ל. אע"פ שכל המועדים מצוה לשמוח בהן. בחג הסוכות היתה במקדש שמחה יתירה. שנא' ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים. וכיצד היו עושין. ערב י"ט א' (ממלח"ם) היו מתקנין במקדש מקום לנשים מלמעלה ולאנשים מלמטה. כדי שלא יתערבו אלו עם אלו. ומתחילין לשמוח ממוצאי י"ט א'. וכן בכל יום מחול המועד. מאחר שיקריבו תמיד של בין הערבים. לשמוח שאר היום עם כל הלילה. והיאך היתה שמחה זו. החליל מכה. ומנגנין בכנורות ובנבלים ובמצלתים. וכל אחד ואחד בכלי שיר שהוא יודע לנגן. בכלי. בכלי. ומי שיודע בפה. בפה. ורוקדין ומספקין ומטפחין ומפזזין ומכרכרין. כל אחד ואחד כמו שיודע. ואומרים שירות ותשבחות להשי"ת. ושיר זה אינו דוחה שבת ולא י"ט. מצוה להרבות בשמחה זו. ולא היו עושין אותה עמי הארץ וכל מי שירצה. אלא גדולי חכמי ישראל ראשי הישיבות והסנהדרין והחסידים והזקנים ואנשי מעשה. הם היו מרקדים ומספקים ומנגנים ומשמחים במקדש בימי חג הסוכות. אבל כל העם האנשים והנשים. כולן באין לראות ולשמוע. השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת האל שצוה בהן. עבודה גדולה היא. וכל המונע עצמו משמחה זו. ראוי להפרע ממנו. שנא' תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב. וכל המגיס דעתו וחולק כבוד לעצמו ומתכבד בעיניו במקומות אלו. חוטא ושוטה. ועל זה הזהיר שלמה ואמר. אל תתהדר לפני מלך. וכל המשפיל עצמו ומקל גופו במקומות אלו. הוא הגדול והמכובד העובד מאהבה. וכן דוד מלך ישראל אמר. ונקלותי עוד מזאת והייתי שפל בעיני. ואין הגדולה והכבוד אלא לשמוח לפני ה'. שנאמר והמלך דוד מפזז ומכרכר לפני ה' בכל עוז. לפיכך זכה לכתר מלכות לו ולבניו ברית מלח עולם. וזאת נחלת עבדי ה' ולדקדק. שאמרו מי שלא ראה שמחת בית השואבה. לא ראה שמחה מימיו. וכך היו עושין. מנורות של זהב היו שם. וד' ספלים של זהב בראשיהן. וארבעה נערים מפרחי כהונה. בידיהם כדי שמן של ק"ך לוג. שמטילין לכל ספל וספל. מבלאי מכנסי כהנים ומהמייניהם. היו עושין פתילות. ובהם היו מדליקין. לא היתה חצר בירושלים שאינה מאירה מאור בית השואבה. חסידים ואנשי מעשה היו מרקדים באבוקות של אור בידיהם. ואומרים שירות ושבחות. והלוים בכלי

הלל שיר בלא מספר: על ט"ו מעלות היורדות מעזרת ישראל לעזרת נשים. ואומרים שירה. ועמדו שני כהנים בשער העליון היורד מעזרת ישראל לעזרת נשים. ושני חצוצרות בידיהם. קרא הגבר. תקעו הריעו תקעו. הגיעו למעלה עשירית. תר"ת. הגיעו לעזרה. תר"ת. היו תוקעין והולכין עד שמגיעין לשער היוצא למזרח. הפכו פניהן למערב ואומרים כו' אנו ליה (עמלח"ש) וליה עינינו (נסוך קן. סדר הבתר) הגיעו לשילוח. היה ממלא ממנו צלוחית של זהב מחזקת ג' לוגין. הגיעו לשער המים. תר"ת. עלה בכבש ופניו לשמאלו. ב' ספלים של כסף היו שם. מערבי של מים. לנסך בו את המים. כמעשהו דחול. קר השבת. אלא שהיו ממלא מע"ש חבית של זהב (שאינה מקודשת) מן השלוח. ומניחה בלשכה. נשפכה או נתגלתה. היה ממלא מן הכיור (עלח"ש) זהו סדר ניסוך המים. לבית אלהינו. מהרה יבנה בימינו. יראו עינינו. וישמח לבנו. כן יהי רצון. אמן סלה: (ה) סוד ניסוך המים. אם רעב שונאך האכילהו. לכן היו מקריבין ע' פרים. כנגד ע' שרים דה"ס. ואם צמא השקהו מים. אלא של נסוך החג. וכזה. וה' ישלימנו לך. כרלום ה' גו' גם אויביו ישלים אתו. רמוז בפסוק מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה. שבין ישראל לאביהם שבשמים. מ"ש. הם היומים שמרנו בהם נסוך המים בתורה. עי"ז הם נסמכים.

זהו יבואו לו. ס"ת. שהם המים עולה. והסך מה על מימי (שני) הפנים ולא סולין ד' מינים הגדולים על כל מים. הנוגדים כל ימים שלא הכר בהם הסוך. שהם מגד"ש. שמושן ההם אלהות דהתפעלה. וזהו שאמר הכתוב ולהגדו על ארץ ישראל (נהם יור ארץ ודאי. המשכיל יבין) הקורא למי היו וישפכה. הם מים רבים הכמות יש יכמיון ריק לכבות האהבה. כי הכונה במים מעלותיו: ה' נגלות שמו המקרה במים עליותיו. בהך הנותר נפשו ישראל באהבה ומגלה לירא סוד מלותיו: (ו) ביום שני [בבקר. ומתפללין כאתמול. והש"ץ חוזר התפלה. ואומרים היום. קדושה. והש"ץ גומר ההלל] כל ז' ימים. מברך על נטילת לולב. ואינו מברך זמן. אא"כ חל יום א' בשבת. לא שהיה אנוס ולא נטל. או שכח ולא בירך זמן כראשון: (ז) [אומרים הלל שלם. הושענא (לנוסח ספרד) אבן שתיה. וכשחל ביום א'. למען אמיתך. ק"ש. שיר של יום: לדוד. אנא הושיעה (לנוסח ספרד) י"ג מדות. רבש"ע. בריך שמיה. על הכל. ויעזור ויגן] מוציאין ב' ס"ת. קורין מה שקראו אתמול. ומפטירין במלכים [א'. סי' ח'] ויקהלו עד מארץ מצרים: (ח) בא"י. קורין וביום השני כו': (ט) מוסף כאתמול. ומקיפין ואומרים הושענא: (י) סדר התמיד. היה השיר של יום מימי החג הלל בו: (יא) סדר עבודה דמוסף. אומר:

כך היתה עבודת מוסף כו'. ביום השני. הביאו י"ב פרים. מסרו י"א מהם לי"א משמרות שלא הקריבו פרים אתמול. וא' למשמר שכבר הקריב. ואילים שנים. שעיר אחד. לשלש משמרות אחרות. וארבעה עשר כבשים. עשרה מהן לחמש משמרות הנמשכות. שנים שנים למשמר. וארבעה כבשים. מקריבין ד' משמרות הנשארות. א' א'. השקום ובקרום כו'. עד גמירא. השיר שהיו הלוים אומרים. הבו לה' בני אלים. ועושין ממנו ג' פרקים. כו' וזה סדר עבודת קרבן מוסף כו' שיבנה במהרה בימינו. אמן:

(יב) [בסוכה. אומר עולו כערבית. מנחה כאתמול. ונהגו אנשי מעשה להיות ניעור כל לילות חוה"מ. ולעסוק בזמירות ובנחות. ומרבים ... בסוכה ובביהמ"ד בתפלת ערבית. וכל לשמחת בית השואבה שבמקדש. ויזמר פיוטי ר"ה. אתה הוא. מלך עליון. וכדומה. גם מזמורי קבלת שבת ושבת ברכות וכדומה. גם אין כאלהינו כה' כהוא. ואח"כ אומר פסוק מי ימלל גבורות ה'. והמודע המשמחה ... שלא מוסף והושע. וכלאי לעולם: (יג) ערבית יום ג' בחול מתפלל ושה רשאי וכו'. ברכה. ק"ש בברכותיה. שמו"ע דחול: אתה חוננתנו בתוך סדרם. יעלה ויבא בעבודה. קדיש תתקבל. עלינו. ק"י. ומבדיל על הכוס בפה"ג והמבדיל. ואין מברך על הנר והבשמים. ובשבת. ברכה. ק"ש כברכותיה. שמו"ע השבת. יעלה ויבא בעבודה. ויכלו. מגן אבות. או"א רצה במנוחתנו. והוסם רק בכל שבת. עלינו. ק"י. ובמצאו לסוכתו. יאמר עולו וכו'. ואח"כ יאמר זה:

לֵיעוּל יַעֲקֹב שְׁלִימְתָּא. וְעִמֵּיהּ. אַבְרָהָם רְחִימָא. וְעִמֵּיהּ. יִצְחָק עֲקִידְתָּא. וְעִמֵּיהּ. משֶׁה רַעְיָא מְהֵימְנָא. וְעִמֵּיהּ. אַהֲרֹן כַּהֲנָא קַדִּישָׁא. וְעִמֵּיהּ. יוֹסֵף צַדִּיקָא. וְעִמֵּיהּ דָּוִד מַלְכָּא מְשִׁיחָא:

ויושב ואומר הריני וכו'

(יד) בחול המועד. מברך לישב בסוכה אחר המוציא. והמתענה תענית חלום. כשנכנס בה: (טו) לא אכל יום א' בסוכה מחמת גשמים או שאר אונס. אפי' בכך שהחיינו בבית. חוזר ומברך שהחיינו כשאוכל בסוכה. וכן בכל ז' ימי החג: (טז) מנהג מוצאי יו"ט. ע"ע במוצאי יו"ט דפסח:

[הושענות. ק"ש] מוציאין ס"ת. קורין בו ארבעה בקרבנות החג שבפ' פנחס. כהן. וביום השני. לוי. וביום השלישי. ישראל. וביום הרביעי. רביעי. חוזר וקורא וביום השני וביום השלישי. קדיש. גולל. יהללו. ומחזיר ס"ת למקומו. אשרי. ובא לציון. חצי קדיש: (ב) מתפללין מוסף של יו"ט. ואומר פ' קרבנות הפיקה דיומא. וביום ב' וביום ג' [ק"ש א"כ. עלינו. ק"י] אומרים הושענא ומקיפין. כל ז' ימי החג: (ג) סדר עבודה:

ז. א' דחול המועד. י"ז בתשרי

(א) [בבקר. מתפללין תפלת שחרית. יעו"י] גומרים הלל (כל ז')

כך היתה כו'. ביום השלישי. הביאו אחד עשר פרים. מסרום לאחת עשרה משמרות הנמשכות בסדר. וארבעה עשר כבשים. שמונה מהם. לארבע משמרות. שנים שנים למשמר משמר. וששה הנותרים. לשש משמרות האחרות. אחד אחד למשמר. השקום ובקרום כו'. השיר של לוים. ולרשע אמר אלהים וגו'. עושין ממנו ג' פרקים כו':

(ד) [בסוכה. אומר עולו כערבית] שאר דיני חול המועד. עי' שער המספד:

ח. יום ב' דחול המועד. י"ח בתשרי

(א) מעריב כאתמול. בסוכה אומר עולו כו' ואח"כ זה:

לֵיעוּל משֶׁה רַעְיָא מְהֵימְנָא. וְעִמֵּיהּ. אַבְרָהָם רְחִימָא. וְעִמֵּיהּ. יִצְחָק עֲקִידְתָּא. וְעִמֵּיהּ. יַעֲקֹב שְׁלִימְתָּא. וְעִמֵּיהּ. אַהֲרֹן כַּהֲנָא קַדִּישָׁא. וְעִמֵּיהּ. יוֹסֵף צַדִּיקָא. וְעִמֵּיהּ. דָּוִד מַלְכָּא מְשִׁיחָא:

ויושב ואומר בסוכות כו'. ובבקר] קורא כהן. וביום השלישי. לוי. וביום הרביעי. ישראל. וביום החמישי. רביעי. וביום השלישי. וביום הרביעי. וכן בתפלת מוסף [מוסף כאתמול. בסוכה אומר עולו כערבית]: (ב) סדר עמודים:

כך היתה כו'. ביום הרביעי. הביאו עשרה פרים ושני אלים ושעיר. ומסרום לי"ג משמרות

על

על הסדר. וארבעה עשר כבשים. ששה לשלש משמרות. ב׳ כבשים למשמר שמונה הנשארים. לשמונה משמרות. כבש למשמר. השקום ובקרום כו׳. השיר כו׳. מי יקום לי עם מרעים כו׳:

ט. יום ג׳ דחול המועד. י״ט תשרי

(א) [מעריב כלהמנהג בסוכה אומר עולו ואח״כ זה:

ליעול אהרן כהנא קדישא. ועמיה. אברהם רחימא. ועמיה. יצחק עקידתא. ועמיה. יעקב שלימתא. ועמיה. משה רעיא מהימנא. ועמיה. יוסף צדיקא. ועמיה. דוד מלכא משיחא:

ויקב ויאמר בסוכות כו׳. ובשחר] קורא כהן וביום הרביעי. לוי השלישי. וכן בתפלת מוסף [מוסף כלהמנהג. בסוכה אומר עולו וביום השלישי. ישראל וביום הששי. רביעי וביום הרביעי וביום כמרכים]: (ב) סדר עבודה:

כך כו׳. ביום החמישי. הביאו תשעה פרים. שני אלים. שעיר אחד. מסרום לשתים עשרה משמרות. וארבעה עשר כבשים. ארבעה לשתי משמרות. ועשרה לעשר משמרות. השקום כו׳. השיר כו׳. בינו בוערים כו׳:

י. יום ד׳ דחול המועד. כ׳ לחודש

(א) מעריב כלהמנהג. בסוכה אומר עולו כו׳ ואח״כ זה:

ליעול יוסף צדיקא. ועמיה אברהם רחימא. ועמיה יצחק עקידתא. ועמיה. יעקב שלימתא: ועמיה. משה רעיא מהימנא. ועמיה. אהרן כהנא קדישא. ועמיה. דוד מלכא משיחא:

ויקב ויאמר בסוכות כו׳ ובשחר] קורא כהן וביום החמישי. לוי הששי. וכן במוסף [מוסף כלהמנהג. בסוכה עולו כמרכים]: וביום הששי. ישראל וביום השביעי. רביעי וביום החמישי וביום (ב) סדר עבודה.

כך כו׳. ביום הששי. הביאו שמונה פרים. שני אלים ושעיר מסרום לאחד עשרה משמרות: וארבע עשר כבשים. י״ב לי״ב משמרות. והמשמר הנשאר מקריב שני כבשים. השקום כו׳: השיר. הסירותי כו׳:

(ג) דיני ומנהגי שבת בחולו של מועד. ע״ע בשער המפקד: (ד) אחר תפלה בחרים [הלל שלם. הושענא לשבת] וקדיש אומרים קהלת בלי ברכה. קדיש יתום: (ה) מוציאין ב׳ ס״ת. בא׳ קורין ז׳ גברי. כמו בשבת ח״ס דפסח. וגו׳. מפטיר דיומא. לוי מה שבוע היום. כדרך שאומרים במוסף היום: (ו) ומפטיר. ביום בוא גוג [ובברכת ההפטרה אומר לששון כו׳] וחותם בברכותיה. מקדש השבת וישראל והזמנים: (ז) אומרים יקום פורקן. מי שברך. אשרי. יהללו. ומחזירין ס״ת למקומו. ומתפללין מוסף כדרכו כ״כם שבתא:

נשלמו עשר סוכות. תבנסין לתא הרצים (היוצאין דחופים להוליך אגרות מס״ה הקב״ה. הנחתמים על אותן שהגיעו לקץ הימים) בהושענא רבה:

(א) בשביעי בכ״א לחודש. סיש דבר ס׳ כיד תגי אל ורובבל לגוק ידיו בבנין בבית: (ב) סוד הושענא רבה כבר ידעת שבו׳ ימי החג מתחיים ע׳ אומות (גוג ומגוג ג״י ע׳ כי כולו ימלוך עליהם. ולא כולם יבואו על ישראל. ופניס גאולה מתגלגלת) ובתשב שבעה. כ״א כנגד מי׳ פנפים. סיש לבל אחד ואחיה ביום א׳ מימי החג (וים בכל יום תמותם מכם. זכו הושענא) והולכין ומתמעטין עד פכמה. מחזרין לבהם הנמתקים. ולכן בשביעי שבו התשועה גדולה ופללו מיד כולם. נקרא הושענא רבה. ולפי שבהם מתגלו לנמים בעמ״ע [redacted] על [redacted] סים סוף סמים נגג. כמים עכבן מוסר לפיק אין אנו שולין סמים עד שעבור כל הז׳ ימים. ולא ימאו המים בעוד שים עליהם לנמים המזומים. ובבר אמרו חז״ל ג״כ שאין בגשמים סימן ברכה בחג. ודומים לעבד שבא למזוג כו׳. ועבדים לאתנו נגמם. וכן ישיבתם בסוכה מחשבת לנו גלות כו׳: (ג) גיל כו״ר. סיא גיל חותם מלכות כידוע. שבו נמסרין הפתקים ליד סרלים בשליחות. אמנם לא כולם לגמרי עד שמיני עצרת. ונגל עצרם מלמגרות נפתק גם. פי׳ ב״י סי׳ ל״ג: (ד) ערבית כלהמנהג בסוכה. יאמר עולו וכו׳ ואח״כ זה:

ליעול דוד מלכא משיחא. ועמיה. אברהם רחימא. ועמיה יצחק עקידתא. ועמיה יעקב שלימתא. ועמיה. משה רעיא מהימנא ועמיה. אהרן כהנא קדישא. ועמיה יוסף צדיקא.

(ה) ויקב ויאמר בסוכות וכו׳. ומנהג לעשות תיקון בליל זה (ע״כ אבר שלהיבלה נגסה) ואומר אחר כאשר עד כלימוד זה ואח״כ אומר זה:

רבון העולמים. אב הרחמים והסליחות. לך אנחנו מודים בקידה והשתחויה. לחלות פניך על חטאות וודונות עמך. [redacted] ם יצא דבר המלך על כל דת ודין. עד השער לא סגרו אחרי אשר יצאו הרודפים העומדים על הפקודים לעשות משפט ודין. ועד הצלם לא סר. נתפלל אל ה׳ אלהינו. אולי יעתר לנו ולא נאבד בחטאתינו. לכן רבונו של עולם. באנו לפניך בבקשתנו ובתפלתנו בלילה הזה. כעני הדופק על פתחי נדיבים. ובשביל קריאת משנה תורה שאנו מתועדים לקרות לפניך. תחתמנו לחיים טובים. ולא ימוש ספר תורתך מפינו ומפי זרענו ובו נהגה יומם ולילה. ואל תטרוף עלינו את השעה. ותאריך קצנו. כי אליך נשובה. זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים. ותחתמנו בספר החיים למענך אלהים חיים. בזכות ספר משנה תורה ופרשיותיו ופסוקיו ותיבותיו ואותיותיו ונקודותיו וטעמיו ושמותיו היוצאים מראשי תבות ומסופי תבות ומדלופי תבות בכלל ובפרט ובזכות שם הגדול אהיה. במלואיו ביודין (יסוד כה. אלף סי

יו״ד ה״י. בגימטריא קס״א) בה״הין (יכוין כזה. אל״ף ה״ה יו״ד ה״ה. בגמטריא קנ״א) באלפ״ין (יכוין כזה אל״ף ה״א יו״ד ה״א. בגמטריא קמ״ג) תטיב לנו החתימה. ובשם (קר״ע שט״ן) תקרע גזר דיננו. ובשם (אל״ד. כנגד במקורו אהיה. סוד אאהלידה) ותבטל מעלינו ומעל כל עמך בית ישראל. כל מיני גזרות קשות ורעות. ואל תסיר ממנו צלנו. ופרוס עלינו סוכת שלומך. בזכות השם הקדוש (אהיה) בטלו איו. ותאריך קנו. ותכפר לנו על כל חטאתינו ועונותינו ופשעינו. ותקבל ברחמים וברצון את תפלתנו. ויהי נועם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו.

ברוך ה' לעולם אמן ואמן:

(ו) סדר הלילה הזאת. יקרא ספר משנה תורה. מן אלה הדברים עד סוף פרשת וזאת הברכה (בכוונה ובמתון ובדקדוק התיבות) ויכוין לשמות הכתובים על המלכים. שהם ג' מילוי אהיה. קס״א. קנ״א. קמ״ג. גימטריא משנה עם הג' מלואים כשתסיר מהם השבוטים. אל״ף ה״י יו״ד ה״י. קס״א. אל״ף ה״ה יו״ד ה״ה. קנ״א. אל״ף ה״א יו״ד ה״א. קמ״ג. ואח״כ יאמר זה:

זוהר פרשת אמור

תא חזי. ביומא דדינא אתער בעלמא וקודשא בריך הוא יתיב על כורסיא דדינא למידן עלמא. בעי בר נש לאתערא בתשובה ויתוב מחובוי. דהא ההוא יומא פתקין כתיבו ומשתכחי כלהו בהאי דינא כל כתיבין. ואי זכי בר נש דיתוב קמיה מאריה. קרעין פתקין דעליה. לבתר קודשא בריך הוא זמין לקמיה דבר נש יומא דכפורי. יומא דתשובה. אי תב מחטאוי טב. ואי לאו פקד מלכא למחתם פתקין. ווי. דהא תשובה בעי לאסתלקא מניה. זכי בתשובה שלימתא מקמא יומא. הא לית ליה עד ההוא יומא בתראה דעצרת. דהוא יומא תמינאה דחג. ואי עבד שלימו בתשובה לקמיה מאריה. אתקרעו או מתעכבו. ואי לא זכי. פתקין נפקין מבי מלכא. ואתמסרן בידיה דסנטירא. כיון דאתמסרן בידוי ודאי דינא אתעבר ופתקין לא מסדרן לבי מלכא. כדין צלמין אתעברו מניה ולא משתכחין עמיה. וכיון דאתעברו מניה. הא ודאי פורסקא דמלכא יעבר עליה ויטעם כסא דמותא. ובההוא ליליא דחגא בתראה סנטירין זמינין ופתקין נטלין. בתר דנטלין לון. צלמין מתעברין ולא משתכחין. ואי משתכחין בהו דינא גריעא. או יעבור עליה דינא. או מרעין בישין בגריעותא דילהון. והא אוקימנא לדא (ואתמר). ובספרי קדמאי אמרי יתיר. כד רישא אגרע ואשתכח גופא. בריה או אינתתיה אתמכאו והוא יסתלק. והני מילי כד לא אהדר כל ההוא זמנא בתיובתא. אבל אי אהדר טעמא דמותא יטעם ואתסי. ואי גופא גרע ומתחזי רישא. אינון סלקין והוא אתקיים. והני מילי כד בריה זעירא ברשותיה ואתחיה ברשותיה. ואי ידוי פגימו. עבידתא דידוי פגום. רגלוי פגימו. מרעין רדפין עליה. ערקת צלמא ואהדר ערק ואהדר. עליה כתיב בבקר תאמר מי יתן ערב וגו'. ודא כד נהרא סיהרא ולילא אתתקן בנהורא. אבל זכאי חסידי. בכל יומא ויומא מסתכלי בלביהו. כאלו יומא דא יסתלקו מעלמא. ועבדין תיובתא שלימתא קמיה מאריהון. ולא ימתינון למלה אחרא. זכאה חולקיהון בהאי עלמא ובעלמא דאתי:

זוהר פרשת צו

תנינן בספרא דרב המנונא סבא. דהא האי חילא דאתפקדא על אילנין אלין. כל חד וחד מאלין לא נטל ברכן ההדותא לעילא אלא בזמנא דא. וחדותא דלבון לעילא. וחדותא דאילנין אלין לתתא. בזמנא דא הוא אתערותא דלבון. באינון קדישי מלאכין עלאין עלאין. וכד ישראל נטלי לון. כולא אתער בזמנא דא. ועלמא מתברכא. וכנסת ישראל מתברכא. לארקא ברכן לעלמא. קול ה' על המים אל הכבוד. אמר רבי יוסי. דא אברהם. קול ה' בכח. דא יצחק. קול ה' בהדר. דא יעקב. קול ה' שובר ארזים. דא נצח. קול ה' חוצב להבות אש. דא הוד. קול ה' יחיל מדבר. דא צדיק. קול ה' יחולל אילות. דא צדק. וכולהו מתגדלי על מיא ואשתקיין במיא לגדלא. הדא הוא דכתיב ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן. וכולהו הני מתערי ברכאן לעלמא מההוא שקיו דאשתקיין כולהו. תא חזי. הני שבע קלין תליין במלה דמיא בשאר יומי שתא והשתא לא תליין אלא בעובדא. ואנן עובדא קא בעינן ולא מלה. בגין דבזמנא דא מברך לכל שתא. וביומא שביעאה דחג הוא סיומא דדינא דעלמא. ופתקין נפקין מבי מלכא. וגבורן מתערין ומסתיימי בהאי יומא. וערבי נחל תליין בהו. בעינן גבורן לאתערא למיא ולאתרא שבעה זמנין לרוותא להאי מזבח ממיא דיצחק. בגין דאתמליא מיא האי בירא דיצחק. וכד הוא איתמליא. כל עלמא אתברכא במיא. ובהאי יומא גבורות בעינן למיא ולסיימא לון לבתר. דהא בהאי יומא מסתיימי דינא. ובגין כך בעינן לבטשא לון בארעא ולסיימא לון דלא משתכחין. דהאי יומא אתערותא וסיומא הוא. ועל דא אתערותא וסיומא הוא דעבדינן בערבי נחל. אמר רבי חייא. ודאי הכי הוא והכי. וערבי נחל. מספרא דנחל נפקי גבורן ובהאי יומא מתערי ומסתיימי. בהאי יומא כתיב וישב יצחק ויחפור את בארות המים. בקדמיתא כתיב ויחפר. השתא. מהו וישב. אלא יומא קדמאה דיצחק. שירותא דדינא הוה בכל עלמא. ויצחק קיימא על כורסייא למידן עלמא. בהאי יומא וישב יצחק לאתערא דינין ולסיימא דינין ויחפור את בארות המים. לארקא גבורן לכנסת ישראל לאתערא למיא. דהא מיא בגבורן נחתין לעלמא. ובגין דאינון גבורן. לא נחתין אלא בעיבא. וביומא דעיבא לא מייתא רוחיהון דקיימי עלמא. אלא בגין דעלמא איצטריך להו. מאי טעמא. בגין דעלמא בדינא אתברי. וכולא בעיא הכי. בגין כך כולא בעובדא תליא מלתא. ועל דא. כהנא בעובדא ותקונא דליהו עביד לתתא. אתערו עלאין ואתאין לתקנא לון ומתתקני על ידוי. אמר רבי יוסי הא תנינן. ערבה דדמיא לשפוון. בהאי יומא מאי היא. אמר רבי חייא. אף הכי נמי דלדרשא הוא ודאי. הכי הוא וודאי. דהא בהאי יומא בשפוון תליא. בהאי יומא פקיד מלכא למיהב פתקין ונסכמין ומסתיימא

ימין ואסתים לישנא בישא מעלמא. ביומא קדמאה דירחא. שרותא דדינא הוא. וסיומא הוא בהאי יומא. והא אתמר. תא חזי. ביומא דא עלמין ומסיימי עובדי כו"ם ברכאן דלהון ושראן בדינא. ואתעביד ביומא דא מסיימי דינין דלהון. ושראן בברכאתא. דהא ליומא אחרא זמינין לאשתעשעא במלכא לנטלא מניה ברכאן לכל שתא. ובההוא חדוא לא משתכחי במלכא אלא ישראל בלחודייהו. ומאן דיתיב עם מלכא ונטל ליה בלחודיה. כל מה דבעי שאיל ויהיב ליה. ועל דא ישראל שראן. עובדי כו"ם מסיימי. ועל דא כתיב אהבתי אתכם אמר ה' וגו':

(ז) אח"כ אומר כל האדרא זוטא (בס' כה"ח מדף רפ"ז ע"ב עד דף רצ"ו ע"ב) ואם אין לו פנאי. אומר עכ"פ האדרא בהסוף יומא כו' (בדף רצ"ד סוף ע"ב) עד וכולהו אהאן עמיה. ואח"כ אומר זה. ואפי' כבר התחילו לגמור התלים וכשאומר אמר ר' אבא לא סיים בוצינא. יבכה על פטירת צדיק זה. ומסוגל לכפרת עון:

האי מטרוניתא כד אתחברת עם מלכא כל עלמין מתברכן ואשתכחו בחדוותא דכלא. כמה דדכורא כליל בתלתא ושרא בתלתא. אף כלא הכי וסיומא דכל גופא הכי. ומטרוניתא לא מתברכא אלא בכללא דתלתא אלין דאינון אלא כד יסוד ומתבסמא ומתברכא באתר דאקרי קדש הקדשים דלתתא. דכתיב (תהלים קלג) כי שם צוה יי' את הברכה. דהא תרין דרגין אינון לעילא ותתא ובג"כ לית רשותא למיעל תמן בר כהנא רבא דאתי מן סטרא דחסד. בגין דלא עייל להאי אתר דלעילא אלא ההוא דאקרי חסד. ועייל בקדש הקדשים ומתבסמא נוקבא ומתברכא. האי קדש הקדשים. בגו לגו אתר דאקרי ציון. ציון וירושלים תרין דרגין אינון. חד רחמי וחד דינא. ציון. דכתיב (ישעיה א) ציון במשפט תפדה. ירושלים. דכתיב (שם) צדק ילין בה. כמה דאוקימנא. וכל קיסוטא דדכורא גבי נוקבא הכא הוא. וקרינן לגו ברכה דמתמן נפקו ברכן לכלהו עלמין וכלהו מתברכן. האי אתר אקרי קדש. וכל קדשים דדכורא עיילי תמן בההוא דרגא דאמינא. וכלהו אתיין מרישא עלאה דגולגלתא דדכורא. מסטרא דמוחי עלאה דשריין ביה. וגליד ההיא ברכה בכל שייפי גופא עד אינון דאקרון צבאות. וכל ההוא עידו דאתגליד מכל גופא. מתכנשי תמן. וע"ד אקרון צבאות. דכל צבאות דעלאין ותתאין תמן נפקין. והאי עידו בתר דאתכניש תמן. שריין ליה בההוא יסוד קדישא כלא חוורא. בג"כ אקרי חסד. וההוא חסד עייל לקדש הקדשים דכתיב כי שם צוה יי' את הברכה חיים עד העולם. א"ר אבא לא סיים בוצינא קדישא למימר חיים. עד דאשתככו מלוי ואנא כתבנא סברנא למכתב טפי. ולא שמענא ולא זקיפנא רישא. דנהורא הוה סגי ולא הוה יכילנא לאסתכלא. אדהכי אודעזעגא. שמענא קלא דקארי ואמר (משלי ג) אורך ימים ושנות חיים וגו'. שמענא קלא אחרא (תהלים כא) חיים שאל ממך וגו'. כל ההוא יומא לא אפסיק אשא מן ביתא. ולא הוה מאן דמטי לגביה. דלא יכילו. דנהורא ואשא הוה בסחרניה. כל ההוא יומא נפילנא על ארעא וגעינא. בתר דאזיל אשא. חמינא לבוצינא קדישא קדש הקדשים דאסתלק מן עלמא. אתעטף שכיב על ימיניה ואנפוי חייכן. קם ר' אלעזר בריה ונטיל ידוי ונשיק לון. ואנא לחיכנא עפרא דתחות רגלוי. בעו חברייא למבכי ולא יכילו למללא. שארו חברייא בבכיה. ורבי אלעזר בריה נפיל תלת זמנין ולא יכיל למפתח פומיה. לבתר פתח ואמר. אבא אבא. תלת הוו. חד אתהדרו. השתא תנוד חיותא. נפרחין עופין. משתקען בנוקבא דימא רבא. וחברייא כלהו שתיין דמא. קם רבי חייא על רגלוי ואמר. עד השתא בוצינא קדישא מסתכל (ס"א משתדל) עלן. השתא לאו הוא עדן אלא לאשתדלא ביקריה. קם רבי אלעזר ור' אבא. נטלו ליה בטיקרא דסיקלא. מאן חמא (ס"א ערפורא וערבוביא) דחברייא וכל ביתא הוה סליק ריחין. סליקו ביה בפורייא. ולא אשתמש ביה אלא ר' אלעזר ור' אבא. אתו טריקין ומארי תריסין דכפר ומרדא בהו (ס"א דצפרי ומרדין ואו) בני מרונייא צווחין בקטירין. דחשיבו דלא יתקבר תמן. בתר דנפק פורייא. הוה סליק באוירא. ואשא הוה להיט קמיה. שמעו קלא עולו ואתו ואתכנשו להילולא דרבי שמעון (ישעיה נז) יבא שלום ינוחו על משכבותם. כד עאל למערתא. שמעו קלא במערתא. זה האיש מרעיש הארץ מרגיז ממלכות. כמה שטנין ברקיעא משתככין (ס"א משתכחין) ביומא דין בגינך. דא רשב"י דמאריה משתבח ביה בכל יומא. זכאה חולקיה לעילא ותתא. כמה גניזין עלאין מסתמרן ליה. עליה אתמר (דניאל יב) ואתה לך לקץ ותנוח ותעמוד לגורלך לקץ הימין:

(ח) אח"כ אומר כל ס' תהלים בגבור. בכוונה ובמתון ובדקדוק התיבות. ואחר כל ס' אומר יהי רצון המיוחד לליל זה מסדר"ו ז"ל. וילך לטבול ויזהר לחבר יום ולילה בלימוד או בבקשה או בברכות כנזכר. ולא יישן באשמורת אחר גמר התיקון: (ט) בשחר. לובש בגדי שבת. והש"ץ לובש הקיטל ומתפלל בכוונה. ובכל כחו ובקו"ר. ואומר מזמור לתודה ונשמת ברכות]: (י) ביום השביעי הזה. לוקחין בו ערבה יתירה להושענה. מלבד ערבה שבלולב. ושמש הכנסת מביאה. זכר למקדש: (יא) כל הפוסל בערבה שבלולב. פוסל גם (חוץ מנשרו רוב עליה) ושעור ארכה. כשעורה של ערבה דלולב. ומהדרים לעשות הושענא יפה. משום הנאה לפניו במצות. אע"פ שבערבה אפי' עלה א' בבד א'. וע"פ האר"י לוקחין ה' בדין [לא פחות ויותר] ואין קושרין אותה (משום קשר שפיה אינו מהמנין) אלא מחברין אותה אל הלולב: [(יב) לא יקון ערבה למצוה מעכו"ם נכרי אפי' ברשותו. רק הנכרי קוץ וקוצה הישראל ממנו: (יג) כשחל הו"ר ביום א'. וקצצו ערבה בשבת ובבאו. כשרים. ואם [illegible] בשירוש לקוצבו. ואפי' רק אחר שהכה מוכנת לפו"מ. והוא פרכסה. פסולה. אם יש לו אחרת]: (יד) כבר פשט המנהג לבוא מוקדם בלילה זה. והתיקון מאי ביד הכל. לענין ברכות השחר. פ"י בתורה ג' דשער השמירה. ויש שמוכלין: (טו) מהגים להרבות מזמורים כמו בי"ט [וכשמאמר שלא יוכל להתפלל בגבור. ידלגם] ואומרים מזמור לתודה. וא"א נשמת. ואנשים אין כמוך. גם מרבים בנרות. ומדליקין בו שירי נרות של יום כפור: [(טז) אחר התפלה. הלל שלם (ולמנהג ספרד) מוליך כל הס"ם. ומתיר אגודת העלין של הלולב. ואומר הושענא. ומקיף הס"ת ז"פ. ואוחז גם הערבה בידו. ולהאריז"ל. לא יקחנה עד שעת הכאתם:

סדר הושענות

(יז) אם חל יום ראשון של סוכות ביום ב' אומר זה הסדר למען אמתך. אבן שתיה. אערוך שועי. אום אני חומה. אל למושעות. אום נצורה. ואם חל ביום ג' אומר זה הסדר. למען אמתך. אבן שתיה.

ארוך שועי. אל למושעות. אום נצורה. אדון המושיע. ואם חל ביום ה' אומר זה הסדר. למען אמתך. אבן שתיה. אום נצורה. אערוך שועי. אל למושעות. אדון המושיע. ואם חל בשבת אומר זה הסדר. אום נצורה. למען אמתך. אערוך שועי. אבן שתיה. אל למושעות. אדון המושיע. ובכל יום אחר ההושענות אומרים כהושענא אלים. הושיעה את עמך. ובשבת אחרי הושענות אום נצורה אומרים כהושענא אדם. הושיעה את עמך. ובהו"ר אומרים הסדר עד אערוך שועי:

הוֹשַׁעְנָא לְמַעַנְךָ אֱלֹהֵינוּ הוֹשַׁעְנָא:
הוֹשַׁעְנָא לְמַעַנְךָ בּוֹרְאֵנוּ הוֹשַׁעְנָא:
הוֹשַׁעְנָא לְמַעַנְךָ גּוֹאֲלֵנוּ הוֹשַׁעְנָא:
הוֹשַׁעְנָא לְמַעַנְךָ דּוֹרְשֵׁנוּ הוֹשַׁעְנָא:

הושענא. הוא ב' מלות. הושע נא. ובקשך שהושיענו מצרותינו: למענך. אם לא למעננו. ונסדר ע"פ א"ב עד סוף. ואנו מקצרים ואומרים רק עד ד':

חשיב שבחי ה': על פי מדותיו. בסדר א"ב

לְמַעַן אֲמִתָּךְ. לְמַעַן בְּרִיתָךְ. לְמַעַן גָּדְלָךְ וְתִפְאַרְתָּךְ. לְמַעַן דָּתָךְ. לְמַעַן הוֹדָךְ. לְמַעַן וִיעוּדָךְ. לְמַעַן זִכְרָךְ. לְמַעַן חַסְדָּךְ. לְמַעַן טוּבָךְ. לְמַעַן יִחוּדָךְ. לְמַעַן כְּבוֹדָךְ. לְמַעַן לִמּוּדָךְ. לְמַעַן מַלְכוּתָךְ. לְמַעַן נִצְחָךְ. לְמַעַן סוֹדָךְ. לְמַעַן עֻזָּךְ. לְמַעַן פְּאֵרָךְ. לְמַעַן צִדְקָתָךְ. לְמַעַן קְדֻשָּׁתָךְ. לְמַעַן רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים. לְמַעַן שְׁכִינָתָךְ. לְמַעַן תְּהִלָּתָךְ. הוֹשַׁעְנָא:

למען אמתך. הושיענו כדי לאמן הבטחתך לנו. כי אתה ה' אמת: בריתך. בזכות המילה. ולמען הברית שכרת עמנו בקבלת התורה. ועם דוד המע"ה: גדלך ותפארתך. אל תשמח עמך ספדים נגדלך. ויגלה לעם תפארתך: דתך. כי בישועתך יקום הדת של אלה: הודך. שישועתינו היא הודך והדרך:

ויעודך. שהכה לסמוך הדבור עמנו בקדש (ויעודך. מל' ונועדתי לך שם. שמות כה): זכרך. כי לא תתן הטוב מזמה תמיד: יחודך. שאז יהיה ה' אחד וגו': כבודך. שאז יהיה על כל הארץ כבודך: למודך. בזכות היה לימודי ה': מלכותך. שאז יהיה מלך על כל הארץ: נצחך. שאתה חי לעולם ותוכל לקיים הבטחתך: סודך. שמסרת לנביאיך הקדש: פארך. שישועתינו היא לך לתפארת: צדקתך. שיתגלה לעיני הגוים: קדושתך. שיתקדש שמך בכל העולם: שכינתך. שתשוב אותה לציון: תהלתך. שיספר תמיד:

לה"ד כי אמרתי עולם חסד יבנה שמים תכין אמונתך בהם: עננא בזכותא דאברהם רחימא עננא:

מונה שבחי בהמ"ק וציון וירושלים. בסדר א"ב

אֶבֶן שְׁתִיָּה. בֵּית הַבְּחִירָה. גֹּרֶן אָרְנָן. דְּבִיר הַמֻּצְנָע. הַר הַמּוֹרִיָּה. וְהַר יֵרָאֶה. זְבוּל תִּפְאַרְתֶּךָ. חָנָה דָוִד. טוֹב הַלְּבָנוֹן. יְפֵה נוֹף מְשׂוֹשׂ כָּל הָאָרֶץ. כְּלִילַת יֹפִי. לִינַת הַצֶּדֶק. מָכוֹן לְשִׁבְתֶּךָ. נָוֶה שַׁאֲנָן. סֻכַּת שָׁלֵם. עֲלִיַּת שְׁבָטִים. פִּנַּת יִקְרַת. צִיּוֹן הַמְצֻיֶּנֶת. קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים. רָצוּף אַהֲבָה. שְׁכִינַת כְּבוֹדֶךָ. תֵּל תַּלְפִּיּוֹת. הוֹשַׁעְנָא:

אבן שתיה. בבהמ"ק היתה שם אבן שנקראת שתיה. שמשם הושתת הארץ. וממנה נפתח כל הבנין: הבחירה. שבחר ה'. גורן ארנן היבוסי: דביר. בית קה"ק.

שממנו יצא הדבור לישראל. והוא מוצנע אחורי הפרוכת. ובבית שני. אחורי אמה טרקסין: והר יראה. אברהם קרא לו כשבא לבהמ"ק. כמ"ש ה' יראה: חנה דוד. קרית חנה דוד: טוב הלבנון. ירושלים נקרא טוב. ובית קה"ק לבנון: לינת הצדק. שלא לן אדם בירושלים ועון בידו. כי תמיד של ערב כיפר על עבירות היום. ושל שחר. על של לילה: מכון. מכוון נגד בהמ"ק של מעלה: שלם. ירושלים: עלית שבטים. ששם עלו שבטים לרגל: ציון. נקראת כן. לפי שמצוינת במעשים רבים: תל. שכל פיות מתפללים נגדו:

להו"ד לך זרוע עם גבורה תעוז ידך תרום ימינך. עננא בזכותא דיצחק עקידתא עננא:

מונה שבחי ישראל שעליהם ראוים לישועה. בסדר א"ב

אוֹם אֲנִי חוֹמָה. בָּרָה כַּחַמָּה. גּוֹלָה וְסוּרָה. דָּמְתָה

אום. אומת ישראל החזקה באמונה כחומה.

לתמר . ההרוגה עליך . ונחשבת כצאן טבחה . זרויה בין מכעיסיה . חבוקה ודבוקה בך . טוענת עולך . יחידה ליחדך . כבושה בגולה . לומדת יראתך . מרוטת לחי : נתונה למכים . סובלת סבלך . עניה סוערה . פדוית טוביה . צאן קדשים . קהלות יעקב . רשומים בשמך . שואגים הושענא . תמוכים עליך . הושענא :

ומגלה והלמה במטה כחמה : גולה . לפי שהיא בגלות ויסורין . פ"א נדמית לאילן תמר שקומתו זקוף . כך אינה משתחוה לע"ז : ההרוגה . לפי שנהרגת על קידוש שמך : והטובה לטבח יובל . ומפוזרת בין אכזרים המכעיסים אותה . פ"א חבוקה אותך ודבוקה בך . ואינה מהרהרת אחר מדותיך : טוענת . טעונה . מסלה : יחידה . אומה אחת . והיא גוי אחד : סחויה . נסחית ממורטים ע"י מרעיה המכים . סובלת ע"פ כי טוב סבלה : במתך . הכלוכי . תהוה עם יה . כראם וסוף התיבה :

להד"ר תתן אמת ליעקב חסד לאברהם אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם : עננא בזכותא דיעקב שלימתא עננא :

מיוסד בסדר א"ב . על ישועת אדם ובהמה ופירות . ע"י גשמי ברכה ועננים טובים :

אדון המושיע . בלתך אין להושיע . גבור ורב להושיע . דלותי ולי יהושיע . האל המושיע . ומציל ומושיע . זועקיך תושיע . חוכיך תושיע . טלאיך תשביע . יבול להשפיע . כל שיח תדשא ותושיע . לגיא בל תרשיע . מגדים תמתיק ותושיע . נשיאים להסיע . שעירים להניע . עננים מלהמניע . פותח יד ומשביע . צמאיך תשביע . קוראיך תושיע . רחומיך תושיע . שוחריך תושיע . תמימיך תושיע . הושענא :

דלותי : נגלה . פ"א להקה מותים לי : זועקיך . הזועקים לך בתפלה : חוכיך . ישראל המקוים לישועתך : טלאיך . ישראל צאן מרעיתך : תשביע . תתן לחם נשמי ברכה ויהיה התבואה לשובע : יבול . התבואה : כל שיח (ויקרא כ) תשפיע לחם רוב התבואה : כל שיח . כל גידולי הארץ יהיו טוב : לגיא . עמק . וקרא כן לארץ לפי שהיא נמוכה ממנה) לא תחייב הארץ ברשעיה . שלא תתן יבולה : מגדים . התבואה והפירות יהיו מתוקים : נשיאים . (עננים . ע"פ שהאדים עולים מן הארץ . ומעלה נשיאים מקצה הארץ) הוליך העננים ממקום למקום ע"י הרוח . ושעירים הגשמים מהם על הארץ : מלהמניע . שלא ימנע עננים ולא יעצר הגשם . ועיי"ז . פותח יד ומשביע לעולם : צמאיך . ישראל הצמאים לישועתך . תשביע ישועה . כמאמר התקוה בתוכך : קוראיך . בתפלה : רחומיך . מוכר לישראל . ע"פ ולאחותיכם רוחמה (הושע ב) : שוחריך . המבקשים אותך : תמימיך . ישראל . ע"פ יונתי תמתי :

להד"ר תודיענו אורח חיים שובע שמחות את פניך נעימות בימינך נצח : עננא בזכותא דמשה רעיא מהימנא עננא :

מיוסד בסדר א"ב ברוך הג"ל

אדם ובהמה . בשר ורוח ונשמה . גיד ועצם וקומה . דמות וצלם ורקמה . הוד להבל דמה . ונמשל בבהמות נדמה . זיו ותואר וקומה . חדוש פני אדמה . טיעת עצי נשמה . יקבים וקמה . כרמים ושקמה . לתבל המסוימה . מטרות עוז לסמה . נשיה לקימה . שיחים לקוממה . עדנים לעצמה . פרחים להעצימה . צמחים לנשמה . קרים לזרמה . רביבים לשלמה .

אדם ובהמה . הושיע שהם כרים דאדם ובהמה . והמשכל מוסיפים ה' ורקמה . דמה הולכה למעלה רוקם : הוד . האדם : אדמה . בתבואה : טיעת . נטיעת על פני הארץ . הטיעת עצים שומרים . והמ"ל על פני פירות : יקבים . לי יקב : וקמה . של תרומה בקמה : שקמה . מין תאנה : לתבל . לארץ המסוימת במטה התלויות בה : לסמה . לתקנה כמו בסם חיים . בגשמים היורדין בעתם (לסממה . מל' סם) : נשיה . ארץ הנשיה תוציא והקים שיחים . הקים עשבי השדה : עדנים . מעדנים . פירות הטובים תחזק שיהיו גדולים ולא נמוכות : לעצמה . לי גשם : קרים . שולל למים טובים : לזרמה . שירדו בקילוח . כמו זרם מים (חבקוק ג) : רביבים . גשם דק : לשלמה . לי

שְׁתִיָּה לְרוֹמְמָה. תְּלוּיָה עַל בְּלִימָה. הוֹשַׁעְנָא :

כמו לגלגלים השמים בגשם דק : שתיה . בהמ"ק : תלויה . הארץ שתלויה באויר :

להו"ד . ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים : עננא בזכותא דאהרן כהנא עננא :

תפלה בסדר א"ב להושיענו מקללת האדמה בחטא אדה"ר . ומזה באים מיני חגבים וצרעין . המזיקים לתבואה ופירות :

אֲדָמָה מֵאֹרֶר. בְּהֵמָה מִמְּשַׁכֶּלֶת. גֹּרֶן מִגָּזָם. דָּגָן מִדַּלֶּקֶת. הוֹן מִמְּאֵרָה. וְאֹכֶל מִמְּהוּמָה. זַיִת מִנֶּשֶׁל. חִטָּה מֵחָגָב. טֶרֶף מִגּוֹבַי. יֶקֶב מִיֶּלֶק. כֶּרֶם מִתּוֹלַעַת. לֶקֶשׁ מֵאַרְבֶּה. מֶגֶד מִצְּלָצַל. נֶפֶשׁ מִבֶּהָלָה. שֹׂבַע מִסָּלְעָם. עֲדָרִים מִדַּלּוּת. פֵּירוֹת מִשִּׁדָּפוֹן. צֹאן מִצַּמִּיתוּת. קָצִיר מִקְּלָלָה. רֹב מֵרָזוֹן. שִׁבֹּלֶת מִצִּנָּמוֹן. תְּבוּאָה מֵחָסִיל. הוֹשַׁעְנָא :

אדמה מארר . שתהיה לאדמה מקוללה מפני חטא אדה"ר . שהוציא דברים ארורים . כגון זבובים ומיני ארבה . המזיקים לתבואה ופירות . ממשכלת . שלא תשכל יגיעות : מגזם . מין ארבה : מדלקת . שלא ישרף מחום השמש : גזם . של אדם . לא יתמעט ע"י קללה : מנשל . שלא יפול מהאילן קודם זמנו : מחגב . מחגבים : טרף . מזון : מגובאי : מין ארבה : מילק . מין ארבה : לקש . התבואה הגדילה באחרונה : מגד . התבואה טובה : מצלצל . מין ארבה : שובע . תבואה יפה . ע"ש שמטעם טעמה משביע : מסלעם . מין ארבה : מדלות . מכחישות בשר . כמו דלות ורעות (בראשית מא) : מצמיתות . מכריתה . כמו לבקרים אצמית (תהלים קא) : רוב . שיהא הרבה גרעינים ולא יהיו כתושים : מצנמון . שלא יהיו צנומות דקות : מחסיל . מין ארבה :

להו"ד . צדיק ה' בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו : עננא בזכותא דיוסף צדיקא עננא :

סדר זכות ואהבת הקדמונים . בסדר א"ב

לְמַעַן אֵיתָן הַנִּזְרָק בְּלַהַב אֵשׁ. לְמַעַן בֵּן הַנֶּעֱקַד עַל עֵצִים וָאֵשׁ. לְמַעַן גִּבּוֹר הַנֶּאֱבָק עִם שַׂר אֵשׁ. לְמַעַן דְּגָלִים נָחִיתָ בְּאוֹר וַעֲנַן אֵשׁ. לְמַעַן הוּעֲלָה לַמָּרוֹם וְנִתְעַלָּה כְּמַלְאֲכֵי אֵשׁ. לְמַעַן וְהוּא לָךְ כְּסֶגֶן בְּאֶרְאֶלֵּי אֵשׁ. לְמַעַן זֶבֶד הַדִּבְּרוֹת הַנְּתוּנוֹת מֵאֵשׁ. לְמַעַן חִפּוּי יְרִיעוֹת עֲנַן אֵשׁ. לְמַעַן טֶכֶס הַר יָרַדְתָּ עָלָיו בָּאֵשׁ. לְמַעַן יְדִידוּת בַּיִת אֲשֶׁר אָהַבְתָּ מִשְּׁמֵי אֵשׁ. לְמַעַן כָּמַהּ עַד שָׁקְעָה הָאֵשׁ. לְמַעַן לָקַח מַחְתַּת אֵשׁ וְהֵסִיר חֲרוֹן אֵשׁ. לְמַעַן מְקַנֵּא קִנְאָה גְדוֹלָה בָּאֵשׁ. לְמַעַן נָף יָדוֹ וְיָרְדוּ אַבְנֵי אֵשׁ. לְמַעַן שָׂם טְלֵה חָלָב כְּלִיל אֵשׁ. לְמַעַן עָמַד בַּגֹּרֶן וְנִתְרַצָּה בָּאֵשׁ. לְמַעַן פִּלֵּל בָּעֲזָרָה וְיָרְדָה הָאֵשׁ. לְמַעַן צִיר עָלָה וְנִתְעַלָּה בְּרֶכֶב וְסוּסֵי אֵשׁ. לְמַעַן קְדוֹשִׁים מֻשְׁלָכִים בָּאֵשׁ. לְמַעַן רִבּוֹא רִבְבָן חָז

למען איתן . הושיעה בזכות אברהם אע"ה . שנזרק בכבשן אש ע"י נמרוד וקידש ה' . הנעקד . יצחק : גבור . יעקב שנלחם עם מלאך : דגלים . ישראל שהלכו דגלים במדבר בענן אש לילה : הועלה . משרע"ה שעלה למרום ולא אכל ושתה כמלאך . ונעלה שם כמלאכים . וקבל מתוך האש עשרת הדברות שהם חלק טוב . וסקים הכהן וכהאי בירושת ומלואים שהן עם אש . ועי' משה שרתה השכינה על הר סיני (נתן . אל אחות וכ:ניס (ירמיה נא) זבד . חלק . כמו זבד טוב . (בראשית ל) . חפה : מנין חיקן . כמו מכאים מלבוח) : ידידות . לפי שהזכיר המשכן הקל

הרעי . שספיק במעשי משה והזכיר בהמ"ק . משכן שקבוע וחביב . שה' אהבו יותר מהשמים . וחזר למעשיו משה : כמה . כשהיה אהרן אף ה' במתלוננים . שהלך במסירת נפשו עד שנשקע האש (כמה . תפלה בכלות האפם . כמו לך בשרי . תלים סג) : לקח . אהרן מחתה אש עם קטורת כשהי' הנגף אחר מעשה קרח . והמגפה נעצרה : מקנא . פנחס : נף . יהושע בהלחמו עם מלכי צדק : שם . שמואל שהעלה טלה יונק לעולה : עמד . דוד שעמד בגורן ארונה היבוסי והקריב קרבנות על האש : ונתרצה . לו ה' . ותעצר המגפה : פלל . שלמה שהתפלל בעזרה שהעלים בהמ"ק . וירדה האש משמים ואכלה הקרבנות : ציר . אליהו שליח ה' . שעלה לשמים בסערה . ברכב וסוסי אש : קדושים . חנניה מישאל ועזריה : רבוא . דניאל . שראה רבבות מלאכים וכו'

ונהרי אש. למען שוממות עירך השרופה באש. הושענא: למען תולדות אלופי יהודה תשים כביור אש. הושענא:

ונהרי אש. לפי ל: תולדות. בנות כל התולדות והלוטי יהודה הנ"ל. כנקדה שהגין על ירושלים. והשים לה חומת אש סביב. אמן:

לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד. כי כל בשמים ובארץ לך ה' הממלכה והמתנשא לכל לראש: והיה ה' למלך על כל הארץ. יום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד: ובתורתך כתוב לאמר שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד: ב"ש שם כבוד מלכותו לעולם ועד. עננא בזכותא דדוד מלכא מ חא עננא:

א"ב

בס"ל מלע זה ומתחיל כהושעת אלים

אנא יה שועי. בבית שועי. גליתי בצום פשעי. דרשתיך בו להושיעי. הקשיבה לקול שועי. וקומה והושיעי. זכור ורחם מושיעי. חי בן תשעשעי. טוב באנק שעי. יחיש מושיעי. כלה מרשיעי. לבל עוד תרשיעי. מהר אלהי ישעי. נצח להושיעי. שא נא עון רשעי. עבור על פשעי. פנה [illegible] להושיעי. צור צדיק מושיעי. קבל נא שועי. רומם קרן ישעי. שדי מושיעי. הושענא. תופיע ותושיעי. הושענא:

אערוך. לסדר תפלתי לפניך בבהכ"נ המיוחד לתפלה ולמקום: גליתי. ששמי בגוש כפור שעבר. והתודיתי עליהם. והתפללתי אז לך להושיעני. לכן הקשיבה ט'. קבל תפלתי: זכור. זכות אבות: חי. אל חי השמחתי כמו שהאבות שימחו אותך: טוב. ה' הנה למקומי (שמי. כמו וישע ה'): יחש. ימהר ביאת המשיח: כלה. השונאים המרשיעים אותי. כדי שלא תחייבני עוד על המאתי. כי אינם: רומם. אותי ה' קרן ישעי: תופיע. תזרח עלי:

א"ב אל למושעות. בארבע שבועות. נשים בשועות. דופקי ערך שועות. הוגי שעשעות. וחדותם משתעשעות. זועקים להשעות. חובי ישועות. טפולים בך שעות. ידעי בין שעות. כורעיך בשועות. להבין שמועות. מפיך נשמעות. נותן תשועות. ספורות נשמעות. עדות משמיעות. פועל ישועות. צדיק נושעות. קרב תשועות. רגש תשואות. שלש שעות. הושענא. תחיש לתשועות. הושענא:

אל. הקב"ה. כיס אתה לנו למושעות מהגלות. כי בד' שבועות הנכנעתנו בגלות נעשה בעצמינו דבר לחזק הקן. רק נשמים לישועה: נשים. לפניך בתפלה: דופקי. על דלתי רחמים בסדור תפלתם: הוגי. יום ולילה בתורה מהקריאת שעשועים. ושמחים בדברי חכמים והדורתם: זועקים. מתפללים לך להושיע. ומקוים לישועתך: טפולים. דבוקים ובטוחים בך. ושמים לך: ידעי. להבין ולחשוב עיבור שנים ע"פ חכמת העתים: כורעיך. כורעים לך בתפלה. כדי להבין שמועות התורה ששמעו מפיך בסיני: ספורות. כמו שהאותיות שמעו והבטחתם ספרו לנו. והגיד שהקבן נדחים (משמיעות. ל' וישמע הקול): רגש. שמהם לילך בבית ה' ברגש וקיבוץ המון רב וששיים גדולים. ולהתפלל שם ג' שעות בכל יום. שעה א' לכל תפלה:

אני והו. הושיעה נא:

אני והו. הם ב' שמות של ע"ב. היוצאים מג' פסוקים ויסע ויבא ויט. והקדים אני. ע"ש אני ראשון ואני אחרון. ונבחר ב' אלו. לפי שהיותם. מורה לי. והכינוי גם לעצמו עמי. ונתקן זה הולך היום כהושעת שאמר כך:

א"ב כהושעת אלים בלוד עמך. בצאתך לישע עמך. כן הושענא: כהושעת גוי ואלהים. דרושים לישע אלהים. כן: כהושעת המון צבאות. ועמם מלאכי צבאות. כן: כהושעת זכים מבית עבדים. חנון בידם

בהושעת. לישראל במצרים וגם אתה נושעת עמם. כן תושיעם גם עתה (אלים. ישראל. בני אלים: שלטות המזקים: בלוד. במצרים: שמצרים יולד אל לודים): גוי: ישראל גוי קדוש: והכינוי גם אתה נושע ונפדה ממצרים. ועד היום ישראל דורשים ישועתך. ולכן כן תושיעם כמאז: המון. ריבוי חיילות ישראל. ועמם יצאו ג' אלף רבוא מלאכי חבלה שירדו למצרים: זכים: ישראל הנקיים שהאבות אבות בנ' ימי אלהים: מבית עבדים. ממצרים. אמר במה שעבדו בנו. כי כאילו העבידו בידם וכחם גם נגאל חנון כמותו. כי בגרתים לו עד מבועים

מַעֲבִידִים. כה: כְּהוֹ טְבוּעִים בְּצוּל נְזָרִים יְקָרְךָ עִמָּם מַעֲבִירִים. כה: כְּהוֹ בָּנָה מְשׁוֹרֶרֶת וַיּוֹשַׁע. לְגוּחָה מְצוּיֶּנֶת נִוָּשַׁע. כה: כְּהוֹ מַאֲמַר וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם. נָקוּב וְהוֹצֵאתִי אִתְּכֶם כה: כְּהוֹ סוֹבְבֵי מִזְבֵּחַ. עוֹמְסֵי עֲרָבָה לְהַקִּיף מִזְבֵּחַ. כה: כְּהוֹ פִּלְאֵי אָרוֹן כְּהֻפְשַׁע. צִעֵר פְּלֶשֶׁת בַּחֲרוֹן אַף וְנוֹשַׁע. כה: כְּהוֹ קְהִלּוֹת בָּבֶלָה שִׁלַּחְתָּ. כֵּן לְמַעֲנֵנוּ שֻׁלַּחְתָּ. כהו: כְּהוֹשַׁעְתָּ שְׁבוּת שִׁבְטֵי יַעֲקֹב. תָּשׁוּב וְתָשִׁיב שְׁבוּת אָהֳלֵי יַעֲקֹב וְהוֹשִׁיעָה נָּא: (כְּהוֹשַׁעְתָּ חותם שבאול שׁוֹמְרֵי מִצְוֹת. וְחוֹכֵי יְשׁוּעוֹת. אֵל לְמוֹשָׁעוֹת. וְהוֹשִׁיעָה נָּא): אֲנִי וָהוֹ. הוֹשִׁיעָה נָּא:

הטועים. ישראל. שהמצרים שברו שישבו במצולות ים. אמר באמת נקרא לגרים ועברו עמך. ומורים בהלכה זה אלי: כגה. ישראל (אלי וכמו אמר נעמה ימיך) שמררו ויושע ה'. וכלאי ה' שהוציאם ממצרים. ממוקדם החיבה ויושע. שהבעלת נושא משם (לגוחה. לי

סגלה. שם גוחי מבטן): מאמר. מה שאמרת: נקוב: מפורש (כמו אשר נקבו בשמות) שלא היה נקוד והוצאתי: עומסי. טעני. כמו ויעמסו (בראשית מ) כן הושיע אתה לישראל שמקיפים הבימה בערבה שהיא זכר למזבח: פלאי. כהושעת לארון כשהשבו ישראל ולקחוהו הפלשתים. ועשית לשם צער ופלאים. ואחה הארון נשא משם והחזירוהו: קהלות. ישראל קהלות יעקב. שגלותם מירושלים לבבל בגולה. ובהמלכך. גם אתה שלחת עמם. וכזה שבו את"ל. כן הושיעם גם עתה: שבות. שבוי השבטים מגלות יון. כן תשוב לרחם. והשיב מגלות זה. שבוים בהמ"ק ובמי מדרשות הקריבים. והנהם שנים: אני והו. הושיע לי. וגם לו עמו:

בהו"ל מלע זה ומתחיל מהגט

הושיעה את עמך וברך את נחלתך ורעם ונשאם עד העולם: ויהיו דברי אלה אשר התחננתי לפני יי קרובים אל יי אלהינו יומם ולילה לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו: למען דעת כל עמי הארץ כי יי הוא האלהים אין עוד:

הושיעה. הוא תפלת דוד (תלים כח) של ישראל: וברך. במעשה ידם: ורעם. ברועה עדרו. ונשאם. עד סוף העולם: ויהיו.

של שלום שלמה אחר בנין בהמ"ק (מלכים ח): יומם ולילה. להיות שמורים תמיד: לעשות. כמו כמשפט הבית יעשה לה. ליתן להם כל יום הטובה שצריכים:

סוגת שבת ישראל שומרי שבת וקוראי עונג. בסדר א"ב

אוֹם נְצוּרָה כְּבָבַת. בּוֹנֶנֶת בְּדַת נֶפֶשׁ מְשִׁיבַת. גוֹמֶרֶת הִלְכוֹת שַׁבָּת. דוֹרֶשֶׁת מַשְׂאַת שַׁבָּת. הַקּוֹבַעַת אֲלָפִים תְּחוּם שַׁבָּת. וּמְשִׁיבַת רֶגֶל מִשַּׁבָּת. זָכוֹר וְשָׁמוֹר מְקַיֶּמֶת בְּשַׁבָּת. חָשָׁה לְמַהֵר בִּיאַת שַׁבָּת. טוֹרַחַת כֹּל מִשִּׁשָּׁה לַשַּׁבָּת. יוֹשֶׁבֶת וּמַמְתֶּנֶת עַד כְּלוֹת שַׁבָּת. כָּבוֹד וָעוֹנֶג קוֹרְאָה לַשַּׁבָּת. לְבוּשׁ וּכְסוּת מַחֲלֶפֶת בְּשַׁבָּת. מַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה מְכִינָה לַשַּׁבָּת. נוֹעַם מְגָדִים מַנְעֶמֶת לַשַּׁבָּת. סְעוּדוֹת שָׁלֹשׁ מְקַיֶּמֶת בַּשַּׁבָּת. עַל שְׁתֵּי כִכָּרוֹת בּוֹצַעַת בַּשַּׁבָּת: פּוֹרֶשֶׁת אַרְבַּע רְשׁוּיוֹת בַּשַּׁבָּת. צִוּוּי הַדְלָקַת נֵר מַדְלֶקֶת בַּשַּׁבָּת. קִדּוּשׁ הַיּוֹם מְקַדֶּשֶׁת בַּשַּׁבָּת. רֶנֶן שֶׁבַע מִתְפַּלֶּלֶת בַּשַּׁבָּת. שִׁבְעָה בְּדַת קוֹרְאָה בַּשַּׁבָּת. תַּנְחִילֶנָּה לְיוֹם שֶׁכֻּלּוֹ שַׁבָּת. הוֹשַׁעְנָא: אֲנִי וָהוֹ. הוֹשִׁיעָה נָּא:

אום. הושיעה לישראל. האומה השמורה כבבת עין. ומבינה בדברי התורה המשיבת נפש. ולומדת דיני שבת: דורשת. מן המקרא. שאסור לישא ד"א בר"ה. ומרחוק לרשות. ושיעור השאה. כגון אוכלין כגרוגרות: אלפים. אלא לילך יותר. ממקום שביתתו: ומשיבת רגל. הולך מתוך וכגיע שבת משיב רגלו אסור מלילך עוד.

כבוד שבת: זכור. מקיימת בשבת מה שדרשו חז"ל מזכור ושמור. כגון למצות קידוש. ולהוסיף מחול על הקודש. שמקדים לקבל שבת מבע"י: טורחת. מטריחים עצמם להכין הכל מע"ש לשבת: יושבת. ממתנת אני מתה בלילה וחזר. עד שלה שבת לגמרי: קוראה. מכינה: טעם. פירות המגדים ומתוקים: פורשת. מחלקת רשויות השבת ע'. רה"י ר"ה כרמלית מקום פטור: צווי. מדלקה ב' נרות לשבת עד זכור ושמור. כדברי חז"ל: רנן. תפלה ז' ברכות. מתפללת בשבת: שבעה. קורין ז' בתורה. לבד המפטיר: תנחילנה. יהי רצון. שנזכה כל הנ"ל. תנחיל לאומה זו העוה"ב:

א"ב. ואח"כ חתום. שמהם ברבי מכיר חזק

כְּהוֹשַׁעְתָּ אָדָם יְצִיר כַּפֶּיךָ לְגוֹנְנָה. בְּשַׁבַּת קֹדֶשׁ הִמְצֵאתָ כֹּפֶר וַחֲנִינָה. כה: כְּהוֹ גּוֹי מְצֻיָּן מֵקִים תּוֹפֵשׁ. דֵּעָה כּוֹנֵן לָבוּר שְׁבִיעִי

כהושעת. לאדה"ר שהיה יציר כפיך. להגין עליו אחר החטא בדרש חזה תמות. וליתן לו יום א' תמיד. וע"י שהשבת ועשה לו סניגור. שדיחתו מדין גיהנם. ורחמת עליו: גוי מצוין. ישראל שהיו ניכרים בין המצרים. והיו מצפים לאלה השבי. והולם כוונו לדעת א'. לבחור להם יום השביעי למנוחה

לנופש כה: כהו תעם נהגת כצאן להנחות. וחוק שמת במרת על פי
מנחות: כה: כהו זבדיך במדבר סין בסתנה. חכמו ולקטו בששי לחם
משנה כה: כהו טפוליך הורו הכנה במדעם. ישר כוחם והודה למו
רועם כה: כהו כולכלו בעונג מן המשומר. לא הפך עינו וריחו לא
נמר כה: כהו משפטי משאות שבת נמרו. נחו ושבתו רשויות ותחומים
שמרו כה: כהו סיני השמעו בדבור רביעי. ענין זכור ושמור לקדש
שביעי כה: כהו פנקח יריחו שבע להקיף. צרת עד רדתה בשבת לתקף
כה: כהו קהלת ועמו בבית עולמים. רצוק בחנגם שבעה ושבעה ימים
כה: כהו שבים עולי גולה לפדיום. תורתך בקראם בחג יום יום כה:
כהו משמחיך בבנין שני המחודש. נוטלין לולב כל שבעה במקדש כה:
כהו חבוט ערבה שבת מדחים. מרביות מוצא ליסוד מזבח מניחים כה:
כהו ברכות ארוכות גבוהות מעלסים. בפטירתן יופי לך מזבח מקלסים
כה: כהו מודים ומיחלים ולא משנים. כלנו אנו ליה ועינינו ליה שונים
כה: כהו יקב מחצביך סובבים ברעננה. רוננים אני והו הושיעה נא
כה: כהו חיל זריזים משרתים במנוחה. קרבן שבת כפול עולה ומנחה
כה: כהו לויך על דוכנם להרבת. אומרים מזמור שיר ליום השבת
כה: כהו נחומיך במצותיך תמיד ישתעשעון. ורצם ותחליצם בשובה
ונחת יושעון. כן הושענא: כהושעת שבות שבטי יעקב. תשוב
ותשיב שבות אהלי יעקב. והושיעה נא: כהושעת (חתום שמואל) שומרי
מצות. וחוכי ישועות. אל למושעות. והושיעה נא:

אני והו. הושיעה נא: הושיעה וכו'

למנוחה. כשאמר להם פרעה למה יום א' בשבוע: נהגת. נחיתם במדבר בנחת. כדומה לאנו. וכשבאו למרה. נמתק להם המים. ונתן להם קצת מצות: זבדיך. ישראל שהם חלקך (כמו זבד טוב. ראשית ל') שבאו במדבר סין. נתן להם מן. וביום הששי לחם משנה: טפוליך. ישראל הדבוקים בך. למה להכין לשבת מתכלם (אף שמשה שכח לומר להם) כשראו שלקטו בששי לחם משנה. ולא"כ חזק משה כחם כה: כלכלו. אותו במן המשומר ושמור מן ששת ימי בראשית. ולא נהפך טעמו. ולא נחלף ריחו לרע (נמר. ל' תמורה) משפטי. כל דיני שבת. מטלטול והביאם רשויות והתחומים. לנחו וקיימו במדבר: סיני. שמען סורה. שמעו בדבור ב' ענין זכור ושמור. לקדש השבת: פנקח. בימי יהושע. נצטוו להקיף יריחו בשבת ז"פ. ונתחזקו וכבשוה לגמרי. קהלת. שלמה וישראל כשגמרו בהמ"ק. סייעוך. בששית ער תג י"ד יום לחנוכת הבית: שבים. כשעלו מבבל בימי עזרא ונחמיה ועלו מהגולה. בנו בהמ"ק ועשו חג ז' ימים בשמחה. וקראו בתורה יום יום. ומשמחך בבית שני החדש. ונטלו לולב כל ז': חבוט. וחביטת ערבה היה דוחה שבת: מרביות. לקחו ענפי ערבה ממקום שנקרא מוצא. וזקפום לצדי המזבח: ברכות. בערבות ראשיהם ארוכים וגבוהים היו מקלסים ומשבחים לה'. וכשהלכו משם שבתו המזבח. ואמרו יופי לך מזבח: מודים. הוא לה' על שעבר ומצפים על העתיד. ולא היו משנים. שבבית שני לא היו עובדי ע"ז. וכולם אמרו ב"פ אנו ליה עינינו: יקב מחצביך. המזבח שהו השיתין ומשוך המים והיין (מל' וגם יקב חצב בו. ישעיה ה) והנסכו היין. סבבו המזבח בערבות רעננים ושוררו אני והו: חיל זריזים. הכהנים זריזים: כפול. ב' כבשים וב' עשרונים: נחומיך. ישראל. ע"ש נחמו עמי (ישעיה מ): ותחליצם. הוציאם מהגלות: בשובה. בישוב ומרגוע:

בחולין אומרים כסדר: למען אמתך עד אערוך שועי כהושעת אלים. ואח"כ אומרים זה. ובקראקא אין אומרים תתננו:

אני והו. הושיעה נא:
תשר"ק ואח"כ חתום אלעזר חזק
תתננו לשם ולתהלה. תשיתנו אל החבל ואל הנחלה.
תרוממנו למעלה למעלה. תקבצנו לבית
התפלה. תציבנו כעץ על פלגי מים שתולה. תפדנו

ששמו (צפניה ג כ): ולתהלה. ששמים: תשיתנו. כצ"ל (ולא תשיבנו) ירמיה ג ים חלים פה גם ילקוט ירמיה סי' ע"ד בשוט משל נמשך ה') השימנו דומה למלאכים נמה שהפילנו לנחלתנו (ודרך למדוד נחלה בחבל) לפי מקום השראית שכינה: למעלה (דברים כה יג): תקבצנו (שם ל ד): לבית. (ישעיה נו ז) לבהמ"ק סמוך לבהמ"ל שם לפניך: תציבנו. תעמדנו. כמו מצבת בה (ישעיה ו יג): כעץ. (תלים א ג) כנטוע בהחק סמוך לאמת המים שמגדל פירותיו בזמנו ועליו לא יכמשו מרוב ליחה. כן נהיה ברוב טובה ובלי מחסור: (על. סמוך. כמו וסמוכים עליו (במדבר ב): פלגי מים. אמת המים (ע"ש שנחלקה לילך אילך ואילך) כמו נהר פלגיו (תלים מו): שתולה. (נטועה בחוזק. כמו שתולים (תלים נב) שפירש' כל רוחות בעולם נושבות בו לא יזיזהו ממקומו (גוה"ל

 על

מכל נגע ומחלה. תעטרנו באהבה כלולה. תשמחנו בבית התפלה. תנהלנו על מי מנוחות סלה. תמלאנו חכמה ושכלה. תלבישנו עוז וגדלה. תכתירנו בכתר כלולה. תישרנו באורח סלולה. תטענו ביושר מסלה. תחננו ברחמים ובחמלה. תזכירנו במי זאת עולה. תושיענו לקץ הגאלה. תהדרנו בזיו המולה. תדביקנו כאזור החתולה. תגדלנו ביד הגדולה. תביאנו לביתך ברנה וצהלה. תאדרנו בישע וגילה. תאמצנו ברוח והצלה. תלבבנו בבנין עירך כבתחלה. תעוררנו לציון בשכלולה. תזכנו בנבנתה העיר על תלה. תרביצנו בששון וגילה. תחזקנו אלהי יעקב סלה:

הושענא:

על פסוק ז): מכל. פ"ע ח לז): כאהבה. (ירמיה סג) שאהבתנו במ"ת שהיינו כלנו בעת חופתה שנקראת כך על שכלולה בכל מיני יופי וקישוט כמו כלילת יופי (איכה ב): תשמחנו (ישעיה נו ז): תנהלנו. (תלים כג ב) תמלאנו (כמו נהלת בעזך. שמות טו יג) שמיד על מים הנחים שקטים. ולא כהורדסים: סלה. לעולם: תמלאנו (שמות לה לה תלים קיא י): תלבישנו (ישעיה כב א): כלולה. ל' כלה: תישרנו (משלי ט יח): סלולה. שמשמש מה שעה להסיר אבני מכשול. כמו סללה (משלי ד): תשענו (שמות טו יז) במי (שיר ח ה): בזיו. בהור כמו מוזהר זיו (מ"א ו א) שמוא אייר. ע"ש אור הפרחים והלבים (אז) כשא הכבוד מקל כסוי החיות שוהים: המולה. ענין המייה ושאון. כמו קול המולה (יחזקאל א כד): תדביקנו. (ירמיה יג יא) לך כאזור הדבוק ומסובך במתנים. ומגל מגיהגם (ילקוט ירמיה סי' רנא): החולה. ענין כריכה. כמו והחתל (יחזקאל טז ד): תאדרנו. התזקנו. כמו לנקן אדרת (יחזקאל מ ב): כאבן תלולה. (ענין גבהות. מל' תל) בירושלים ומשיח (זכריה יב): תלבבנו. (מל' לב. כמו לבבתני. שיר ד ט) המשוך לבנו לך בבנין בה': תעוררנו. (זכריה ט יג) בציון כשתהא מיוסדת (תרגום ויכלו) ושכללו) לכלתם בנוי. ותגלגנו מציון. שמשם סוד העולם: בנבנתה (ירמיה ל: תרביצנו(ישעי' כב) אלה. (תלים מו):

אנא. הושיעה נא:

א"ב אנא אזון חין תאבי ישעך. בערבי נחל לשעשעך והושיעה נא: אנא גאל כנת נטעך. דוחה בטאטאך. והושיעה נא: אנא הבט לברית טבעך. ומחשכי ארץ בהטביעך. והושיעה נא: אנא זכר לנו אב ידעך. חסדך למו בהודיעך. והושיעה נא: אנא טהורי לב בהפליאך. יודע כי הוא פלאך. והושיעה נא: אנא כביר כח תן לנו ישעך. לאבותינו בהשבעך. והושיעה נא: אנא מלא משאלות עם משועך. נעקד בהר מור כמו שועך. והושיעה נא: אנא סגב אשלי נטעך. עריצים בהניעך. והושיעה נא: אנא פתח לנו אוצרות רבעך. ציה מהם בהרביעך. והושיעה נא: אנא קוראיך ארץ בתרעך. רעם בטוב מרעך. והושיעה נא: אנא שעריך תעל משואך. תל תלפיות בהשיאך. והושיעה נא:

אנא אזון. שמע תחנוני ישראל המתאוים לישועתך והמתחננים אליך בערבי נחל: נטעך. אלה ישראל. ודוחה במטאטא השמד אלה ישמעאל: טבעך. שהתימה נכרתה. (מל' מטבע שים עליו חותם) ולברית שכרת עם נח בהטביעך הארץ (הנקראת חשך. על שהרשעים שם ויושבים בעמקון יאכלוס) במבול: אב ידעך. אברהם שהודיע חסדך בעולם בהפליאך כהתחסם. שרים לישראל טהורי לב. יודע לכל שהם נפלאותיך: כביר. אלא ה' רב כח: השבעת שנשבעת לאבותינו: משועך. המתפללים לך. כמו שהתפלל לך יצחק אביו: סגב. חזק לישראל (אשלי נטעך. מל' ויטע אשל. ראשית כא) כמה שמשמה שרשים נע ונד: רבעך. גשמי ברכה שלך (ע"ש שמרבע הארץ כבעל ומולידה) לבנע מהם ולהצמיח ארץ ציה ועיף בלי מים: נרועך. כשהשבר הארץ. תרעה ישראל הקוראים לך. בטוב מרעך. הגביה שערי בהמ"ק שטבעו בארץ בעת חורבן. חם יהיה כשתאיר כאור שחר על בהמ"ק (שמשוש כל הארץ) ל' חורבן. כמו שואה ומשואה. איוב ל) כב"א:

אנא. אל נא: הושענא. והושיעה נא:

תשר"ק אל נא. תעינו כשה אובד. שמנו מספרך אל תאבד. הושענא והושיעה נא: אל נא. רעה את צאן ההרגה. קצופה ועליך

תעינו. (תלים קיט קעו) בדעתינו ולא נדע תוכן הדרך. כשה האובד מהעדר שאינו יודע לחזור: רעה.

הרועה הו הו : אל נא . צאנך וצאן מרעיתך . פעולתך ורעיתך הו הו :
אל נא . עניי הצאן . שיחם ענה בעת רצון הו הו : אל נא . נושאי
לך עין מתקוממיהם יהיו כאין : הו הו : אל נא . למנסכי לך מים .
כממעיני הישועה ישאבון מים : הו הו : אל נא . יעלו לציון מושיעים .
טפולים בך ובשמך נושעים : הו הו : אל נא . חמוץ בגדים . ועוט
לנער כל בוגדים הו הו : אל נא . וזכור תזכור . הנכורי בלתך נכור
הו הו : אל נא . דורשיך בענפי ערבות . נעים שעה מערבות הו הו :
אל נא . ברך בעיטור שנה . אמרי רצה בפילולי ביום הושענא הו הו :
אנא . אל נא . הושענא והושיעה נא . אבינו אתה :

(דברים יא ב) : הרגנה . שעומד למחסם : קושטא . (שם א ב תלים מד כג) לך שאנו קוץ עלים . השגחת תמיד עליך . שה' ילדים וילחם פנו לקלון וקלו ליס . אמומה אשה ח' במה . וע"י מילה . ות"א מרלין הלבות פחיסה בעגלן וממיחין א"ע על ד"ת (גיטין סו) : ונאן (תלים עט יג) : ורעיתך (שיר ס ב) : עניי . (זכריה יא ז) ענין תפלה והכנעה : שיחם . תפלתם . כמו ישפוך שיחו (תהלים קב) : ענה (ישעיה מט ח) : רצון . כשעושים רצונו : הנושאי (תלים קכג א) : מתקוממיהם . (תלים יז ז ישעיה מא יא) הקמים נגדם : כממעיני . (ישעיה יב ג) ושאבתם מים בששון בלי הפסק כממעין . כמו הכתוב בששון ישועת ה' ממעיני ישועתו מבלי הפסק : יעלו (עובדיה א כא) : טפולים . דבוקים . כמו טפלו עלי (תלים קיט סט) : ובשמך (שם כד ג) : חמוץ . (ישעיה סג א) בגדיך יהיו מכרם אדומים מדם הריגת ישמעאל . וכמו לנער כל הבוגדים מהארץ : לנער , (איוב לח יג) ענין נפילה מדבר שמנערו בכח רב . כמו חצני נערתי (ירמיה כ) : הנכורי . (הושע ג ב) שמכוריה לך : נעים . לעקם בתפלה . כמו שלך ובתו (ע"א ו יב) : מערבות . משמים . כמו בערבות . (תלים סח ס) : בפלולי . בתפלתי . כמו ויפלל (שם קו ל) :
מונה בסדר האר"ק . לדבות הראשונים ולכבת הקדמונים . ואגל כל אחד מזכיר איזה זכות מענין מים . ובסוף כל חרוז מונה שבח ישראל בסדר א"ב : תון מאות וו ומם :

למען תמים בדורותיו . הנמלט ברוב צדקותיו . מוצל משטף בבא
מבול מים . לאום אני חומה הושענא . והושיעה נא . אבינו
אתה : למען שלם בכל מעשים . המנוסה בעשרה נסים . בשר מלאכים
גם יקח נא מעט מים . לברה כחמה . הו והו א א : למען בך ויחיד נחנט
פרי למאה . ושק ואיה השה לעולה . בשרוהו עבדיו מצאנו מים .
לגולה וסורה . הו והו א א : למען קדם שאת ברכה . הנשטם ולשטמך
תכת . מיחם במקלות בשקתות המים . לדמתה לתמר . הו והו א א :
למען צדק היות לך לכהן . כחתן פאר יכהן . מנוסה במסה במי
מריבת מים . להתר הטוב הו והו א א : למען פואר היות גביר לאחיו .
יהודה אשר גבר באחיו . מספר רובע מדליו יזל מים . לא לנו כי
אם למענך . הו והו א א : למען עניו מכל ונאמן . אשר בצדקו כלכל המן .
משוך לגואל ומשוי ממים . למי זאת הנשקפה . הו והו א א : למען
שמתו במלאכי מרומים . הלובש אורים ותומים . מצוה לבא במקדש
בקדוש ידים ורגלים . ורחיצת מים . לתולת אהבה . הו והו א א : למען
נביאה מחולת מחנים . לכמהי לב הושמה עינים . לרגלה רצה עלות

למען תמים . נח הנפרד מאנשי דורו ברוב צדקותיו . ולכן בבוא המבול ניצל משטף מים . בזכותו תושיע ישראל שנקראו אום ה' : שלם . אברהם : מים . נסיונות . ועמד בכולם . והראה המלאכים . אמר ליקח מעט מים . לקיים הכנסת אורחים . בזכותו תושיע ישראל שנקראו ברה כחמה : בך . יצחק שהיה רך ויחיד לאמו . ונחנט להיות פרי לאברהם כשהיה בן ק' שנה . ובעת העקידה שאל לאביו איה השה לעולה . והשיבו לעולה בני . ומ"מ וילכו שניהם יחדיו . ונעשה לו נס בבאר בשרוהו עבדיו מצאנו מים בזכותו תושיעה לישראל :

קדם . יעקב . שהקדים עצמו לקבל הברכות מאביו . ולזה השטם עשו וברח ללבן שביקש לעקור הכל . ונעשה לו נס על שקוה נתנו לשמך . ושם הציג המקלות שפיצל . בשקתות המים . ליחם הצאן כנגדם להוליד עקודים שהיו שכרו : צדיק . לוי שהצדיק בעיניך להוציא ממנו הכהונה . ובמסה ומי מריבה לא התלונן שבטו כאחיו . בזכותו הושיע לבהמ"ק : פואר . יהודה שנתפאר להיות מלך על אחיו . וגבר מכולם . ועליו נאמר (במדבר כג) ומספר את רובע ישראל (שהיו רביעי לשבטים) שהיו זרעו רבים כחול . ועליו נאמר (שם) יזל מים מדליו גו' ותנשא מלכותו . בזכותו הושיע לנו . למענך שיגדל שמך . ולא בזכותינו . ונקט לוי ויהודה . לפי שמלא הלל ענין מים . ולפי שיצא מהם כהונה ומלכות : עניו . משה שהיה עניו מכל . ונאמן בכל ביתך . ובזכותו זן המן לישראל . ונמשך מבטן אמו להיות גואל צדק . וגם פרעה הגיאלתו מהמים כשהושלך ליאור : כמלאכי . זה אהרן . ע"ש כי שפתי כהן גו' כי מלאך ה' צבאות הוא : מחולה . מרים . שלקחה התוף והנשים אחריה במחולות . והיתה לעינים לישראל הגמלים במדבר . ובזכותה רן הבאר עליה וירדה . מגולגל בגות ומבמות הגיא (כמהי . כמאי . כמו כמה לך בשרי . תלים סג : לרגלה . בזכותה עם

ודרת באר מים. לטובו אוהליו. הו והו א: למען משרת לא מש מאהל. ורוח הקודש עליו אהל. בעברו בירדן נכרתו המים. ליפה זרחה. הו והו א א: למען למד ראות לטובה אות. זעק איה נפלאות. מצן טל מגזה מלא הספל מים. לכלת לבנון. הו והו א א: למען כלולי עשות מלחמתך. אשר בידם תתה ישועתך. צרופי מגוי בלקקם בידם מים. ללא בגדו בך. הו והו א א: למען יחיד צוררים דש. אשר מרחם לנזיר הוקדש. ממכתש לחי הבקעת לו מים. למען שם קדשך. הו והו א א: למען טוב הולך וגדל. אשר מעושק עדה חדל. בשוב עם מחטא צוה שאוב מים. לנאוה כירושלים. הו והו א א: למען חיך מכרכר בשיר. המלמד תורה בכל כלי שיר. מנסך לפניו כתאב שתות מים. לשמו בך קברם. הו והו א א: למען זך עלה בסערה. המקנא ומשכך עברה. בפילולו ירדה אש ולחכה עפר ומים. לעיניך ברכות. הו והו א: למען ושרת באמת לרבו. פי שנים ברוחו נאצל בו. בקחתו מנגן נתמלאו גבים מים. לפוצחי מי כמוכה. הו והו א א: למען הדר עשות רצונך. המבריז תשובה לצאנך. אין בבא מחרף סתם עינות מים. לציון מכלל יופי הו והו א: למען דרשוך בתוך העולה. וסוכך למו גולה. בלי להתגאל דרשו זרעונים ומים. לקוראיך בצר. הו והו א א: למען נמר חכמה ובינה. סופר מהיר מפלש אמנה. מחכמנו אמרים המשולים ברחבי מים. לרבתי עם. הו והו א א: למען באי לך היום בכל לב. שופכים לך שיח בלא לב ולב. שואלים ממך עוז מטרות מים. לשורתך בים. הו והו א א: למען אומרי יגדל שמך. והם נחלתך ועמך. צמאים לישעך כארץ עיפה למים. לברתה למו מנוחה. הושענא והושיעה נא אבינו אתה:

הושענא: אל נא. אנא. הושיעה נא: הושענא. סלח נא. והצליחה נא. והושיענו אל מעוזנו:

מים. לא רצה לשתותם ונסכם לפניכם: שברם. תקותם כמו שברו על ה' (תהלים קמו): זך. אליהו. שעלה בסערה לשמים. וקנא לה'. ובזה השקיט חמתו וירד מטר. ובתפלתו ירדה אש מהשמים ושרפה עפר ומים: ושרת. אלישע. ששימש באמת אליהו רבו. וב' חלקים מרוה"ק של אליהו שורה עליו. ובמלחמת מואב שלא היה מים לישראל. אמר קחו לי מנגן. וכשניגן נתמלאו הגבים מים. בזכותו הושיע ישראל שפתחו פיהם על הים ושרו מי כמוך. הדר. חזקיה. שהשב רק לעשות רצונך. והכריז לישראל שישובו בתשובה. וכשבא רבשקה עליו לחרף ה'. סתם מכר מעיני מי גיחון: דרשוך. דניאל וחביריו: וסוכך. ובגולתך. וכדי שלא יתגאלו במאכל ומשקה הנכרים. ביקשו מהממונה עליהם. ליקח לעצמו סעודתם וליתן להם זרעים ומים: נמר. עזרא שלמד חכמה ובינה. והיה סופר מהיר. ועשה דרך מפולש לאמונת ה'. והחכים לישראל בד"ת שנמשלו לרוחב הים. רבתי עם: שופכים. מתפללים לך בשפיכות הנפש ובלב אחד. ושואלים ממך גבורות גשמים: לשורתך. לישראל שהשירו לך על הים:

צדק יקראו לבנו. יחפים מ"ח): חסרה. יהושע: היכל. שרתה עליו כאוהל: למד. גדעון ששאל מה' שראה אות לטובה. חפץ היה כשאלות שהשה לאבותינו. והיה בידם כד ובתם אל ה': כלולי. מי' מלאת היה שנתפרו לשמות מלחמה. ועל ידם נתה ישועה לישראל. והנחוז מישראל במה שלקקו המים בידם לפיהם: יחיד. שמשון שהיה בן יחיד והכה הפלשתים צוררי ישראל והם בשרם. והיה חיר וקדוש מבטן. ועשה לו הם בצמאו למים. שנבקע מקום שהוא בלחי ויצא מים ושתה. בשמך שמים. למען לא יחלל שם קדשך. טוב. שמואל דכתיב ביה הולך וגדל וטוב. והלך עצמו מלשפוך ישראל: שאב מים. וישפכו לפני ה'. לשון הכנעה. שהשפיכו כמים השפכים. חיך. דוד שהיה מפזז ומכרכר לפני הארון בשיר. ואמר בחיך פתוק וקלותי עוד מזאת וגו' ולימד הלוים תורה בשיר על כל כלי שיר. וכי התאוה לשתות מים מבור בית לחם. וג' גבוריו הרגו במחנה פלשתים והביאו לו מים

(ח) מיוסד כסדר א"ב. וכל חרוז מחזיק ג' אותיות מא"ב. באות ב' מ'. למען זכות א' מהקדמונים בענין מים: (יח) תענה בגלות מגבון תבקש שיענה ה' לישראל בבוכם. ומזכיר ענין מים. ובגלות ולהרוג. ואחז הפרנס לגד עד התנסם:

תענה אמונים שופכים לך לב כמים. והושיעה נא. למען באי באש ובמים. גזר ונם יקח נא מעט מים. והצליחה נא והושיענו אל מעוזנו: תענה דגלים גזז גזרי מים. הו למען הנעקד בשער השמים. ושב וחפר בארות מים. והצליחה נא והושיענו אל מעוזנו: תענה

תענה. מים לישראל בעלי אמונה. השופכים לבם כמים בתפלתם לך: בא. בזכות אברהם שבא באש אור כשדים. ובמים עד

אומר ההולך לעקידה. והשבאו לו המלאכים. גזר ואמר ליקח מעט מים. לקיים הכנסת אורחים: דגלים. ישראל
יא שהלכו דגלים במדבר. ועברו ביבשה בין גזרי ים סוף: הנעקד. יצחק שנעקד בהר המוריה המכוון

זַכִּים מִתְחַנְּנִים עֲלֵי מָיִם . והו לְמַעַן חָלָק מְפַצֵּל מַקְלוֹת בְּשִׁקְתוֹת הַמָּיִם . לְמַעַן וְגָל אֶבֶן מִבְּאֵר מָיִם . והצליחה נא והושיענו אל מעוזנו : תַּעֲנֶה יְדִידִים נוֹחֲלֵי דָת מְשׁוּלַת מַיִם . והו לְמַעַן כָּרוּ בְּמִשְׁעֲנוֹתָם מַיִם . לְהָכִין לָמוֹ וּלְצֶאֱצָאֵימוֹ מַיִם . והצליחה נא והושיענו אל מעוזנו : תַּעֲנֶה מִתְחַנְּנִים כְּבִישִׁימוֹן עֲלֵי מַיִם . והו לְמַעַן נֶאֱמַן בַּיִת מַסְפִּיק לָעָם מַיִם . סֶלַע הָךְ וַיָּזוּבוּ מָיִם . והצליחה נא והושיענו אל מעוזנו : תַּעֲנֶה עוֹנִים עֲלֵי בְאֵר מַיִם . והו לְמַעַן פֻּנְקַד בְּמֵי מְרִיבַת מַיִם . צְמֵאִים לְהַשְׁקוֹתָם מָיִם . והצליחה נא והושיענו אל מעוזנו : תַּעֲנֶה קְדוֹשִׁים מְנַסְּכִים לְךָ מַיִם . והו לְמַעַן רֹאשׁ מְשׁוֹרְרִים כְּתָאַב שְׁתוֹת מַיִם . חָלִילָה פָּץ וְנָסַךְ לְךָ מַיִם . והצליחה נא והושיענו אל מעוזנו : תַּעֲנֶה שׁוֹאֲלִים כְּרִבְּנֻע אֶשְׁלֵי מַיִם . והו לְמַעַן תֵּל תַּלְפִּיּוֹת מוֹצָא מַיִם . תִּפְתַּח אֶרֶץ וְתַרְעִיף שָׁמָיִם . והצליחה נא והושיענו אל מעוזנו :

רַחֶם נָא . קְהַל עֲדַת יְשֻׁרוּן . סְלַח וּמְחַל עֲוֹנָם . וְהוֹשִׁיעֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ :

המכון עד שער השמים : זכים . ישראל שחנו באלימה של המים : חלק . בזכות יעקב איש חלק . שהג׳ המקלות שפיצל בשקתות המים . ונעשה לו נס שהולידו הצאן עקודים כו׳ . שהיו שכרו . וכנס נשא וגלל בעצמו האבן מפי הבאר : ידידים . ישראל שנהגו בתורה שמשולה למים : כרו . הנשיאים שעמדו על הבאר ומשכו במשענותיהם מים לשבטיהם ולזרעם : מתחננים . לישראל המתחננים עתה כמו שהתחננו במדבר על מים . כשמתה מרים ונסתלק הבאר . נאמן : משה : סך . הכה : עונים . ישראל ששרו עלי באר : פוקד . אהרן שבא פקודתו למות בעת מריבת המים כשצמאו למים : קדושים . ישראל שנסכו לך מים בחג בבהמ״ק : ראש . דוד . כשהתאוה לשתות מבור בית לחם , וג׳ גבוריו הרגו הפלשתים והביאו לו מים . פתח פיו ואמר חלילה לי לשתותם . ונסכם לה׳ : שואלים ישראל שלוקחים ד׳ מיני אילן . אתרוג לולב הדס ערבה . ומבקשים מים : תל . בזכות א״י ובהמ״ק שהם מקור מוצא המים . ועל העולם שותה מתמצית א״י : ותרעיף . והטיף גשמים משמים . אמן :

שסדר פ״ה א״ב (באליף חרוז שערי שמים פתח) ולפי שכבר לקחוהו לאומרו לבדו בנעילה בתחלת סתימתה הש״ץ ואח״כ הקהל . לכן גם עתה נגמר חתימה לטובה אומרים אותו בפ״ע הש״ץ ואח״כ הקהל . וכל חרוז מחזיק ב׳ אותיות מא״ב . אות הראשון כמו דלת עם סוגר ואות השני לבדו . ומסיים עליו והושיענו אלהי ישענו . והוא סוגה . וכ״ז חוץ מאותיות א׳ וב׳ :

אָז כְּעֵינֵי עֲבָדִים אֶל יַד אֲדוֹנִים . בָּאנוּ לְפָנֶיךָ נְדוֹנִים . גָּאֶה אֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים . נִתְגָּרוּ בָנוּ מְדָנִים . דְּשׁוּנוּ וּבְעָלוּנוּ זוּלָתְךָ אֲדוֹנִים והושיענו אלהי ישענו : הֵן גַּשְׁנוּ הַיּוֹם בְּתַחֲנוּן . עָדֶיךָ רַחוּם וְחַנּוּן . וְסִפַּרְנוּ נִפְלְאוֹתֶיךָ בְּשִׁנּוּן והושיענו אלהי ישענו : זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ . נָא אַל תִּיבַשׁ . חֶשְׁרַת מַיִם בְּאִבֶּיהָ תְּחַבֵּשׁ והושיענו אלהי ישענו : טָעַנּוּ בִשְׁמֵנָה . בְּיַד שִׁבְעָה וּשְׁמוֹנָה . יֹשֶׁר צַדִּיק אֵל אֱמוּנָה והושיענו אלהי ישענו : כָּרַתָּ בְרִית לָאָרֶץ . עוֹד כָּל יְמֵי הָאָרֶץ . לְבִלְתִּי פְּרָץ בָּהּ פָּרֶץ והושיענו אלהי ישענו : מִתְחַנְּנִים עֲלֵי מַיִם . כַּעֲרָבִים עַל יִבְלֵי מַיִם . נָא זְכוֹר לָנוּ נִסּוּךְ הַמַּיִם והושיענו אלהי ישענו : שִׂיחִים בְּדַרְכְּךָ מַטָּעָתָם . עוֹמְסִים בְּשַׁוְעָתָם . עֲנֵם בְּקוֹל פְּגִיעָתָם והושיענו אלהי ישענו : פּוֹעֵל יְשׁוּעוֹת . פְּנֵה לְפִלּוּלָם שְׁעוֹת . צַדְּקֵם אֵל לְמוֹשָׁעוֹת והושיענו אלהי ישענו : קוֹל רִגְשָׁם תִּישַׁע . תִּפְתַּח אֶרֶץ וְיִפְרוּ יֶשַׁע . רַב לְהוֹשִׁיעַ וְלֹא

אז . בזמן בהמ״ק היו רק לך נשואות עינינו . כעבדים לאדונים וכן עתה באנו לפניך שאולים מאפסינו לאור : מדנים . בעלי ריב : דשונו . אם גברים : עדיך . אליך : בשנון . בשפה ברורה . כמו ושננתם (דברים ו) : זבת . הקודש . שא״י לא תהיה יבשה בלי מטר . וברוב מים תרבה פירותיה : טענו . שטעינו בא״י השמינה . ע״י ז׳ רועים וח׳ נסיכים שהוכח במיכה ה׳ : לארץ . בימי נח : מתחננים אנחנו עמך המתפללים לך על מים ועומדים לפניך כערבות על מים . בדרכך יזכור לנו זכות ניסוך המים : שיחים . עמך הלוקחים ד׳ מיני אילן כדרך גדילתם . מטעתם לפניך יומם . ענה שוועתם (שיחים . כמו אחד השיחים ראשית כא) : עומסים . נושאים . כמו ויעמוס איש על חמורו . (שם מד) . פגיעתם . תפלתם . כמו ויפגע במקום (שם) : לפלולם . לתפלתם . כמו ויפלל (תהלים קו) : שעות . כמו וישע אל הבל : רגשם . המיה לקול המונם :

חָפֵץ רֶשַׁע והושיענו אלהי ישענו :

שַׁעֲרֵי שָׁמַיִם פְּתַח . וְאוֹצָרְךָ הַטּוֹב לָנוּ תִפְתַּח . תּוֹשִׁיעֵנוּ וְרִיב אַל תִּמְתַּח. וְהוֹשִׁיעֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ:

קוֹל מְבַשֵּׂר . מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר :

מוהו הדברים שישמיע המבשר לעיל . בסדר א"ב :

אוֹמֶץ יֶשְׁעֲךָ בָא . קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה זֶה בָּא . מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר : קוֹל בָּא בְּרִבְבוֹת כִּתִּים . לַעֲמוֹד עַל הַר הַזֵּיתִים מו: קוֹל גִּשְׁתּוֹ בַּשּׁוֹפָר לִתְקֹעַ. תַּחְתָּיו הַר יִבָּקֵעַ מו : קוֹל דָּפַק וְהֵצִיץ וְזָרַח . וּמָשׁ חֲצִי הָהָר מִמִּזְרָח מו : קוֹל הֵקִים מִלּוּל נְאֻמוֹ . וּבָא הוּא וְכָל קְדוֹשָׁיו עִמּוֹ מו : קוֹל וּלְכָל בָּאֵי עוֹלָם . בַּת קוֹל יִשָּׁמַע בָּעוֹלָם מו : קוֹל זֶרַע עֲמוּסֵי רַחְמוֹ . נוֹלְדוּ כְּיֶלֶד מִמְּעֵי אִמּוֹ מו : קוֹל חָלָה וְיָלְדָה מִי זֹאת . מִי שָׁמַע כָּזֹאת מו : קוֹל טָהוֹר פָּעַל כָּל אֵלֶּה. וּמִי רָאָה כָּאֵלֶּה מו : קוֹל יֶשַׁע וּזְמַן הוּחַד. הֲיוּחַל אֶרֶץ בְּיוֹם אֶחָד מו : קוֹל כַּבִּיר רוּם וְתַחַת. אִם יִוָּלֵד גּוֹי פַּעַם אֶחָת מו : קוֹל לְעֵת יִגְאַל עַמּוֹ נָאוֹר . וְהָיָה לְעֵת עֶרֶב יִהְיֶה אוֹר מו : קוֹל מוֹשִׁיעִים יַעֲלוּ לְהַר צִיּוֹן . כִּי חָלָה גַּם יָלְדָה צִיּוֹן מו: קוֹל נִשְׁמַע בְּכָל גְּבוּלֵךְ. הַרְחִיבִי מְקוֹם אָהֳלֵךְ מו : קוֹל שִׂימִי עַד דַּמֶּשֶׂק מִשְׁכְּנוֹתַיִךְ . קַבְּלִי בָּנַיִךְ וּבְנוֹתַיִךְ מו : קוֹל עִלְזִי חֲבַצֶּלֶת הַשָּׁרוֹן . כִּי קָמוּ יְשֵׁנֵי חֶבְרוֹן מו : קוֹל פְּנוּ אֵלַי וְהִוָּשְׁעוּ. הַיּוֹם אִם בְּקוֹלִי תִשְׁמָעוּ מו : קוֹל צֶמַח אִישׁ צֶמַח שְׁמוֹ . הוּא דָוִד בְּעַצְמוֹ מו : קוֹל קוּמוּ כְּפוּשֵׁי עָפָר . הָקִיצוּ וְרַנְּנוּ שֹׁכְנֵי עָפָר מו : קוֹל רַבָּתִי עָם בְּהַמְלִיכוֹ . מִגְדּוֹל יְשׁוּעוֹת מַלְכּוֹ מו : קוֹל שֵׁם רְשָׁעִים לְהַאֲבִיד . עֹשֶׂה חֶסֶד לִמְשִׁיחוֹ לְדָוִד מו : קוֹל תְּנָה יְשׁוּעוֹת לְעַם עוֹלָם . לְדָוִד וּלְזַרְעוֹ עַד עוֹלָם. מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר :

ג"פ קוֹל מְבַשֵּׂר . מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר :

וריב. שלא תהיה מדת הדין מתוחה עלינו ע"י בעלי הריב המקטרגים ותובעים הדין. לך והושיענו ה':

קול. של אליהו המבשר לפני ביאת המשיח. יבשר ויאמר כי בא ישועתך החזק. וקול ה' השמע. שבא לישועת ישראל. ובא ברבבות כתות מלאכים לעמוד על הר הזיתים הסמוך לירושלים במזרחה. ויגש לתקוע בשופר גדול לקבץ נדחי ישראל. ומקול השופר יבקע הר הזיתים שתחתיו: קול. ה' יהיה דופק בשערים. ויציץ מן החרכים. ויזרח לנו כאור שמש. ומבקיעה הנ"ל. ימוש חצי ההר ממזרח: הקים. קיים דברי הבטחתו. ובא ה': קול ולכל. שאמור (יואל ד) ה' מירושלים יתן קולו. ישמע הקול בכל העולם (הויו ולכל. הוא רק לסדר הא"ב): בת קול. קול משמים: זרע. ישראל העמוסים לה' מני רחם: הם עתה בגאולה כאילו נולדו: חלה. היו לציון חבלי לידה וילדה את ישראל בנים שנאמר עליהם מי זאת הנשקפה (שיר ו): ישע. הגאלה לישועה הכורעת לילך יש זמן מיוחד שלא להקדים ולאחר רגע. ומי שמע שיוכל להיות חבלי לידה להוליד ארץ ותלונה ביום אחד. אך ה' החזק בשמים וארץ. אם לא פעל זה. שיולד גוי קדוש בפעם א'. ונראה א' יבואו כל ישראל לא"י: נאור. אל נורא: צמח. פי' עבדי צמח (זכריה ג) איש צמח שמו (שם ו) הוא דוד עצמו. ע"י גלגול: קומו. שיהיו המתים המונחים בעפר כשוכנו. אל' שכתיבתי בספר:

(יא) יחבוט הערבה ה' חבטות על הקרקע ולא יותר. ובכל חבטה אומר לעשות כ"ד לנוארי ובורלאי:

אחר חבטת הערבה יאמר תחנה זו

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו הבוחר בנביאים טובים ובמנהגיהם הטובים,

שתקבל ברחמים וברצון את תפלתנו והקפתינו וזכור לנו זכות שבעת תמימיך: ותסיר מחיצת הברזל המפסקת בינינו ובינך: ותאזין שועתינו ותטיב לנו החתימה. תולה ארץ על בלימה. ותחתמנו בספר חיים טובים. והיום הזה תתן בשכינת עוזך חמשה גבורות ממותקות ע״י חבטת ערבה מנהג נביאיך הקדושים. ותעורר האהבה ביניהם. ותנשקנו מנשיקות פיך ממתקת כל הגבורות וכל הדינין. ותאיר לשכינת עוזך בשם (יו״ד ה״א וא״ו) שהוא טל אורות טלך. ומשם תשפיע לעבדך המתפלל לפניך מחילה. שתאריך ימי. ותמחול לי חטאי ועונותי ופשעי. ותפשוט ימינך וידך לקבלני בתשובה שלמה לפניך. ואוצרך הטוב תפתח להשביע נפש שוקקה כמו שכתוב. יפתח ה׳ לך את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארצך בעתו ולברך את כל מעשה ידך: אמן:

(כ) ערבה שבלולב. אף שהרקה. אסור לפסוע עליה. ואסור ליהנות מהכושענא כל היום אפי׳ אחר מילתה. אא״כ התנה. ועוד להניחה לשורפה בעת אפיית המצות: (כא) אומר שיר של יום. לדוד. אחר הרלה מוציאין ס״ת [ואומר שמע. על הכל. ויעזור] קורא כהן וביום הראשון. לוי וביום השני. ישראל וביום השלישי. רביעי וביום החמשי וביום הששי. וכן אומרים במוסף פסוקא דיומא [ויעמוד ש״ץ התיבה ומסיר לנוסף. כמו בר״ה ויו״כ]: (כב) מתפללין מוסף. ש״ץ אומר קדושה די״ש [ק״ש. ולמנצח הגבה] מוציאין כל ס״ת שבהיכל. ומקיפין התיבה ז׳ פעמים (כהמשך לה אור מגורה התהדיה דאמיר אהבין שבדעת דאמא. סלה מקיפין) בלולב (מהדרין אגודה הבלוין) מי שאין לו לולב. מקף בערבה. אח״כ מחזירין הס״ת למקומם. מרבין תחנונים על הגשם. אומר ק״ש: (כג) לא תניח הלולב מידך. וקח ה׳ בדי ערבה (אלה ימי רצון) ותחבוט על הקרקע ה׳ פעמים. בכך ה׳ גבורות ממתקות. יחזן לבם יחד אלו ואלו. חבים חבים ואל ברך. ס״ם ש׳ פ״ע [אח״כ. עלינו. קדיש יתום]: (כד) סדר עבודה:

כך כו׳. ביום השביעי הביאו שבעה פרים. שני אלים ושעיר וארבעה עשר כבשים. מסרום לארבעה ועשרים המשמרות. לכל אחד בהמה א׳: השקם בקרום כו׳ השיר. ימוטו כל מוסדי ארץ וגו׳. עושין ממנו ג׳ פרקים כו׳. אם חל שבת בא׳ מימי חוה״מ. ימוטו ידחה. וזהו סדר עבודת קרבן מוסף כו׳:

(כה) אין עושין מלאכה בהושענא רבה. עד אחר יציאת הבה״כ: (כו) הסרוג בשביעי אם לא התנה אסור. שהוקצה למצותו כל ז׳. ומותר בשמיני. ובח״ל אסור גם בשמיני [ואם נפל מותר בח׳] ומותר בשביעי. ויש אוסרין מהל [illegible] בחנה: [(כז) בסוכה אומר שלו כערבים. ולומד אחר הסעודה ומברך בה״מ. וכשרוצה ליתן שום לסקילו מבע״י. ויוכול לכבוד הרגל]: (כח) כו׳ בא״י. אע״פ שגמר מלאכול לא יסיר סוכתו אבל מוליה בית את הכלים ממנה מן המנחה ולמעלה ומתקן את הבית לכבוד יו״ט האחרון. ואם אין לו מקום לנחת כלים והוא לאכול בה השמיני. צריך לפחות בה מקום ד׳ על ד׳ לבטלה סיכר. שלא יראה כמוסיף על המצוה. אבל לאכול ביום טוב. מפנה כליו. ואם אין לו מקום. יעשה בה קדרות וקערות. לסיכר שנגמרה מצוה: (כט) ערב יו״ט האחרון סוא א׳ מד׳ פרקים שמשחיטין את הטבח: (ל) בכניסת יום שמיני עצרת אין לאשל. לא בבית. ולא בסוכה אחר שילך מסבה. [illegible] שמן גרסה. עמו״ק:

נשלם תא הרצים. ונפתח שער התרתון. ונפתח שער אחר הרצים. שהוא סמוך ונראה להרצים. שגם בו עושין שליתותן כאמור:

(א) שמיני עצרת (ר״ל מבודה) הוא יום מילה יעקב אבינו ע״ה: (ב) בו שלח המלך שלמה ע״ה את העם: (ג) שמיני רגל בפני עצמו לענין פז״ר קש״ב. רגל (בר מששה. קשב הפלה עמו) פיים: (ד) זמן: (ה) תגל (לענין לילה. ומבטל שבעה מאבילות דהלכים): (ו) קרבן: (ז) שמחה (צריך שלמי שמחה בפ״ע. גם שמחת סעודתו גדולה משל חג. השמר שהוא מד׳ פרקים): (ח) ברכה. למלך. ובתפלה ובה״מ. שאומרין שמיני חג העצרת. מ״מ משל הוא לחג. וסיים שמיני חג. הנ״ם בס״ד במקומו. וכן קרא בכל מקום יום טוב האחרון. ולכן אין לזה ממחה זה הקדמון. והאחרונים שלא ידעו דרכי הקדמונים. דחקו עצמן למצוא נוסחאות סתנים מקרב בלו. לא יהסם ולא נרלו. עמו״ק: (ט) בח״י הוא יום ש״ע: (י) ובח״ל אוכלין בסוכה לילו ויומו ואין מברכין על ישיבתה. והמהגים האוקים בכלן. אך סופקין יתבין בה בלילה וביום. רק שאין ישנים בה בלילה. אבל כל סעודה שיש לבם לאכול. אוכלין בה. עמו״ק: (יא) מנהגי בחכ״ג לילה ויום. ע״ל בשמר יו״ט [מתפללין מעריב בסוכה. ובשבת דילנו. וח״א כ״ש. ומנהג ותיקין לעשות הקפות כמו בש״ת. והמ״ל מקדש יק״ן. והולך לסוכה שמה ומקדש בשמחה יק״ן וח״א ליסב בסוכה. ואוכל בסוכה ליל ויום ח׳ (בלי ברכה) אפי׳ מועד ביכח״ש. אבל ח״ל ליכן לו לאכל פירות או פתות מבינים פס בסוכה. זה הכלל. דבר שא״צ ברכה בסוכה ה׳ ימי הסוכה. א״צ לאכול בסוכה בח׳. והמתים כיו״ט זה יותר מבשאר יו״ט]: (יב) בשחרית [מתפללין של יו״ט עד אחר שמו״ע והש״ץ חוזר התפלה] גומרין הלל. קדיש שלם: (יג) אם הלל בשבת. אומרים קהלת. קדיש יתום [שיר של יום. לדוד אחה הרלת]: (יד) מוציאין ב׳ ס״ת מה קורין עשר תעשר אפי׳ כשחל בחול. ובשבת ז׳ גברי. כתרן מפטירין כלאחרון דפסח שחל בשבת. ע״ש: (טו) גבי בס׳ ממנה. ביום השמיני. ומפטיר במלכים. ויהי ככלות שלמה. בשבת. יקום פורקן. מי שברך: (טז) מזכירין נשמות [אב הרחמים. אשרי. יהללו. בחול לדוד מזמור. ובשבת מזמור לדוד] מחזירין ס״ת למקומן (ובמנחה. והש״ץ אומר התפלה אל מלך נאמן כו׳] קדיש: (יז) מכריז ש״ץ משיב הרוח ומוריד הגשם (פי׳ בית אל [כדי שגם הצבור יזכרו במוסף משיב הרוח. ואם טעה והזכיר. חוזר לראש גשם. אבל אם הזכיר הזכרה רק מיום המחרת ועדיין פתח אתה קדוש. לומר משיב הרוח בלא חתימה] ועומדין לתפלת מוסף. בחזרת התפלה אומרים פיוטים לפי מנהג המקומות. נושאים כפים על כפים. מוליך לדוכן. קדיש שלם. אין כאלהינו. עלינו. שיר הכבוד. מזמור על השמינית: (יח) סדר עבודה. שוב לר״ב (נכסת עבודה שמקדים סנודע. כללותו עם ר״ח ושאר יו״ט. והכי פירוש הוא) יאמר:

כך כו׳. ביום השמיני: הביאו פר ואיל ושבעה כבשים כו׳ (כל המשמרות שוות בהן. ומפיסות עליהן) השיר. על השמינית. עושין ממנו ג׳ פרקים. החליל מכה לפני המזבח. זהו קרבן שמיני חג העצרת בבית אלהינו שיבנה במהרה בימינו. אמן:

(יט) אוכלין ושותין בסוכה. ושמחים בי״ט זה ביותר. כי הוא מתמתן של ישראל (ובפ״ע) עם הקב״ה. כמ״ש רז״ל אמר הקב״ה לישראל. בבקשה מכם. עכבו עמי יום א׳. שקשה עלי פרידתכם. משל פשליל. ע׳ פרים כנגד ע׳ אומות. פר א׳ כנגד אומה יחידה. משל למלך שעשו לו עבדיו סעודה. ליום אחרון אמר לאוהבו עשה לי סעודה קטנה כדי שאהנה ממך. ולכן מצוה לאכול בו בשר יער. מנהג שהשר נמיל. וילמוד מאמר ה׳ סוכאי:

ביום השמיני עצרת תהיה לכם. דהא יומא דא מלכא הוא בלחודוי. חדוותא דיליה בהו בישראל. משל למלכא דזמין אושפיזין. אשתדלו בהו כל בני היכליה. לבתר אמר מלכא. עד כאן אנא ואתון אשתדלנא בהדי באושפיזין. וקרבנתון קרבנין על שאר עמין בכל יומא. מכאן והלאה אנא ואתון נחדי יומא חד. הה"ד ביום השמיני עצרת תהיה לכם. לכם. לקרבא קרבנין עלייהו. אבל אושפיזי משמחותא. כמלכא משתכחי תדירא. וביומא דחדותא דמלכא. כלהון מתכנשי עמיה ומשתכחן. ועל דא כתיב עצרת. תרגומו כנישו. והאי יומא יעקב הוא רישא לחדותא. כל סימן אושפיזי חדאן עמיה. ועל דא כתיב אשריך ישראל מי כמוך. וכתיב ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר:

(כ) כשנפטרין מהסוכה. יש נוהגין לומר.

יהי רצון שנזכה לישב בסוכת עורו של לויתן. לשנה הבאה בירושלים:

(כא) [יאמר מאמר ביום זה לפטרת הסוכה] מנהגי אליס סיום ומנחה. כתאר י"ש [ואח"כ קורא ס'] בכתב שמו"ש והספרדים. ולא ישתה סרכה משקה המסכר. והשילא מהסוכה אומר זה:

רבונא דעלמא. יהא רעוא מן קדמך. שאותן מלאכים הקדושים השייכים למצות סוכה. ולמצות ד' מינים לולב ואתרוג הדס וערבה. הנוהגים בחג הסוכות הם יתלוו עמנו בצאתנו מן הסוכה. ויכנסו עמנו לבתינו לחיים ולשלום. ולהיות תמיד עלינו שמירה עליונה ממעון קדשך. ולהצילנו מכל חטא ועון. ומכל פגעים רעים. ומכל שעות רעות המתרגשות לבא לעולם. ותערה עלינו רוח ממרום. ותחדש כליותנו לעבדך באמת באהבה וביראה. ונתמיד מאד בלימוד תורתך הקדושה ללמוד וללמד. וזכות ארבעה מינים ומצות סוכה יעמוד. שתאריך אפך עד שובינו אליך בתשובה שלימה לפניך. ונתקן כל אשר פגמנו. ונזכה לשתי שולחנות בלי צער ויגון. אני ובני ביתי ויוצאי חלצי. ונהיה כלנו שקטים ושלוים דשנים ורעננים. ועובדי השם באמת לאמיתו ברצונך הטוב. בכלל כל בני ישראל: יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יי צורי וגואלי:

יש נוהגין לומר בקצרה

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי: כְּשֵׁם שֶׁקִּיַּמְתִּי וְיָשַׁבְתִּי בְּסֻכָּה זוּ. כֵּן אֶזְכֶּה לֵישֵׁב בְּסֻכַּת עוֹרוֹ שֶׁל לִוְיָתָן. לְשָׁנָה הַבָּאָה בִּירוּשָׁלָיִם:

(כב) נוהגין עד הלילה. ואין מכינים דבר מיו"ט לתכנת [אבל מותר להכנים הכלים מסוכה לבית. ולא יסדרם לנורך הלילה. ולצורך היום או שלא יבא הבית כתורכם מותר]: (כג) בח"ל עושין ל' ימים שמיני עצרת. הפיוטי נהג (כ"ג הפרי) כוא ש"ת. שמתים לניום הסורס. בלילה מתפללין כמו אתמול. כשאל בנ"ס אומרים ומודיענו. מקדשין בכוס"כ ובכים ואומרים מסחים [ואח"כ אומרים זה]:

אַתָּה הָרְאֵתָ לָדַעַת כִּי יהוה הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ: לְעוֹשֵׂה נִפְלָאוֹת גְּדוֹלוֹת לְבַדּוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: אֵין כָּמוֹךָ בָאֱלֹהִים אֲדֹנָי וְאֵין כְּמַעֲשֶׂיךָ: יְהִי כְבוֹד יהוה לְעוֹלָם. יִשְׂמַח יהוה בְּמַעֲשָׂיו: יְהִי שֵׁם יהוה מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם: יְהִי יהוה אֱלֹהֵינוּ עִמָּנוּ כַּאֲשֶׁר הָיָה עִם אֲבוֹתֵינוּ אַל יַעַזְבֵנוּ וְאַל יִטְּשֵׁנוּ: וְאִמְרוּ הוֹשִׁיעֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ וְקַבְּצֵנוּ וְהַצִּילֵנוּ מִן הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ לְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ: יהוה מֶלֶךְ. יהוה מָלָךְ. יהוה יִמְלוֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד: יהוה עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יהוה יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם: וְיִהְיוּ נָא אֲמָרֵינוּ לְרָצוֹן לִפְנֵי אֲדוֹן כֹּל: פותחין הארון וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן

אתה. (דברים ד) בא"ס פתח לך ס' השמים ומהם ראית לדעת שה' הוא אלהים והוא יחידי ואין עוד זולתו: לעושה. (תלים קלו) הודו לה' שעושה לבדו (ולא ע"י המלאכים): נפלאות גדולות. כי חסדו קיים לעולם ולא כחסד ב"ו: אין. (תהלים פו) ה' אין כמוך בברי מעלה ואין בשלם מעשה הגלם כמעשיך: יהי. (שם קד) כבוד ה' יעמיד כל ימי עולם (שמראה פלאי ברואיו והשגחתו על הכל) והמיד ישמח במעשיו. ולא כב"ו שלפעמים מעשיו לרעתו ומעצב בם: יהי. (שם קיג) הללו לה' באמור יהו ט':

יהי. (מ"א ח): אבותינו. דור המדבר שהשכינה שרה עמם תמיד: יטשנו. ענין עזיבה: ואמרו (דה"א טז) דוד אמר לישראל. התפללו לה' עבור בני הגולה ואמרו הושיענו ה'. כי אתה תמיד אלהי ישענו. וקבצנו מהגוים והצילנו מהם להודות לשם קדשך על סיבות הכל ולשבח עצמנו בתהלתך. שהוא שבח להדבק בה' המהולל מאד: ה' (תלים י) ה' (שם צ"ג א) ה' (שמות טו יח) מלך בהוה ומלך בעבר וימלוך בעתיד לעולם: ה'. (תלים כט) בימי משיח יתן ה' עוז לעמו ויברכם בשלום. שלא תהא עוד מלחמה: ויהי. (במדבר י) כשנסע הארון ממסע למסע אמר משה.

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה יהוה וְיָפוּצוּ אֹיְבֶיךָ וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ: קוּמָה יהוה לִמְנוּחָתֶךָ אַתָּה וַאֲרוֹן עֻזֶּךָ: כֹּהֲנֶיךָ יִלְבְּשׁוּ צֶדֶק וַחֲסִידֶיךָ יְרַנֵּנוּ: בַּעֲבוּר דָּוִד עַבְדֶּךָ אַל תָּשֵׁב פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ: וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא. הִנֵּה אֱלֹהֵינוּ זֶה קִוִּינוּ לוֹ וְיוֹשִׁיעֵנוּ. זֶה יהוה קִוִּינוּ לוֹ. נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בִּישׁוּעָתוֹ: מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים. וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל דּוֹר וָדֹר: כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה. וּדְבַר יהוה מִירוּשָׁלָיִם:

אַב הָרַחֲמִים. הֵיטִיבָה בִרְצוֹנְךָ אֶת צִיּוֹן תִּבְנֶה חוֹמוֹת יְרוּשָׁלָיִם. כִּי בְךָ לְבַד בָּטָחְנוּ. מֶלֶךְ אֵל רָם וְנִשָּׂא אֲדוֹן עוֹלָמִים:

קומה ה' שהקדים לפניהם מהלך ג' ימים. עומד שם וממתין להם ולא תרחק יותר. ויפוצו אויביך המכונסין וינוסו משנאיך הרודפים. וכינוס בה'. שהבטיח ישראל שונא ה': קומה ה'. (תהלים קלב) הגמרא שבינתך לבהמ"ק מקום מנוחה קבוע לך (שעד עתה הלך מאהל לאהל) ויהא יחד אתה והארון שהראה כל גבורתך כשלקחוהו פלשתים בשבי. ואז כהניך ילבשו בגדי כהונה (שנקראים בגדי צדק. של המכפרים ומצדיקים החוטאים) לעבודתך. וחסידיך בני לוי (שנקרא איש חסידך. דברים לג) ירננו שיר בעבודתך: ועשה זאת בעבורו ולא תשב פני משיחך מלשמוע תפלתו: ואמר. (ישעיה כה) אז יאמר ישראל. הנה זהו ה' שקוינו לו שיושיענו. וכעת נשמחה בישועה שבאה ממנו: מלכותך. (תהלים קמה) היא מלכות על כל העולמות. וממשלתך היא בכל ימי הדורות: כי. (ישעיה ב' מיכה ד. חצי פסוק) תורה אמת היא רק שיוצאת מציון. ודבר ה' הוא רק בירושלים: הטיבה (תהלים נא):

לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה וכו'. הנה אנחנו באים לקיים מצות מנהג ישראל קדושים. להקיף ז' הקפות לתיבה שבה הס"ת. ולהרבות בשמחת התורה. לתקן את שרשה במקום עליון: ויהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שבכח הקפות אלו. תפיל חומת ברזל המפסקת בינינו לבינך. ונהיה מוקפים מתורה ומצות מבית ומחוץ. ונדבק בך ובתורתך תמיד. אנו וזרענו. וזרע זרענו. ויהי נעם וכו']:

(מג"א) מוליכין כל ס"ת שבהיכל [ומעטרים בכתרים וטסי כסף וזהב. ומוכן נר דלוק בהיכל] ומקיפין עמהם הבימה [ז' פעמים] בשירים וזמרים ברנה וגילה. בבקור חוזר ... (בכתבי האר"י קורא אותה בשמחה גדולה. וצ"ע. ראיתי למורי שהיה הולך לפני הס"ת מרקד ומסבב עמהם בשמחה גדולה בכל יכלתו. ואח"כ בבית הכנסת לבסוף אחר והיו עושין ג"כ הקפות עם הס"ת. היה סובב עמהם מרקד ומשבח ומרקד בשמחה גדולה. וכן בבה"כ אחר ... ואומרים ...]

הקפה ראשונה

אָנָּא יָהּ הוֹשִׁיעָה נָא אָנָּא יהוה הַצְלִיחָה נָא: אָנָּא יהוה עֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ: ע"ס א ב אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת הוֹשִׁיעָה נָא. בּוֹחֵן לְבָבוֹת הַצְלִיחָה נָא. גּוֹאֵל חָזָק עֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ:

אנא. מבקשך ה' הושיעה עתה לתשובה והצליחה בה שתהא בלמות מבלי רשול וענגו ביום שנקראך: אלהי הרוחות. שגלוי לפניו רוח ודעת כ"א שאין דומין זל"ז: בוחן. מבין מה שבלב:

רַחֲמָנָא. אִדְכַּר לָן זְכוּתֵיהּ דְּאַבְרָהָם רְחִימָא:

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי. אב הרחמן. שבזכות הקפה ראשונה שהקפנו לתיבת בשמחת תורתך. הרומזות לחס"ד. יהי חסדך יי עלינו. ותזכנו לעבדך ביראה ואהבה. ותהיה אהבתך תקועה בלבנו תמיד כל ימי חיינו. ותהיה יראתך תמיד על פנינו לבלתי נחטא. ובכל מדה ומדה שתמדוד לנו. נודה לך במאוד מאוד. ותזכנו להשכיל להיטיב. ולגמול חסד בכל כוחנו בגופנו וממוננו בלב שלם. ויהיה כל מעשינו לשמך. ולזכרך תאוות נפש. ותזכנו להתרחק מהקנאה ואכזריות וכעס. ולקנות מדת החסד בקנין גמור. ולמען תורתך הקדושה הנתנית בימין ולמען אברהם אהובך איש החסד. תמלא משאלות לבנו לטובה. יודע לעיני הכל טובך וחסדך עמנו. (ר"ת חסד) "חסדי יי לעולם אשירה לדור ודור אודיע אמונתך בפי. "סתרי ומגני אתה לדברך יחלתי: "דרכיך ה' הודיעני אורחותיך למדני: יהיו לרצון וכו':

אַבְרָהָם אָבִינוּ יִשְׂמַח עִמָּנוּ: ג"פ

הקפה שניה

חבר צדקות הושיעה נא. הדור בלבושו הצליחה נא. ותיק וחסיד עננו ביום קראנו:

לך זרוע עם גבורה. תעז ידך תרום ימינך: קול יי בכח: עדות יי נאמנה מחכימת פתי:
רחמנא. אדכר לן זכותיה דיצחק עקידתא:

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי. שבזכות הקפה הזאת השנית הרומזת לגבורה. תזכנו להתגבר על יצרנו. ותן בנו כח לכבוש תאוותנו הגופניות. ולמען יצחק עקידך נאזר בגבורה. עוררה את גבורתך ולכה לישועתה לנו. וכמו שכבש אברהם אבינו את רחמיו לעשות רצונך בלב שלם. כן יכבשו רחמיך את כעסך מעלינו. ויגולו רחמיך על מדותיך. ותתנהג עמנו ה׳ אלהינו. במדת החסד ובמדת הרחמים. ותכנס לנו לפנים משורת הדין. ובטובך הגדול. ישוב חרון אפך מעמך ומעירך ומארצך ומנחלתך. ותבטל מעלינו כל גזירות קשות ורעות. ותגזור עלינו גזירות טובות כרוב רחמיך (ר״ת גבורה) גם מזדים חשוך עבדך אל ימשלו בי אז איתם: באברתו יסך לך ותחת כנפיו תחסה צנה וסוחרה אמתו: ואנחנו עמך וצאן מרעיתך נודה לך לעולם לדור ודור נספר תהלתך: רועה ישראל האזינה נוהג כצאן יוסף יושב הכרובים הופיעה: הורני יי דרכך אהלך באמתך יחד לבבי ליראה את שמך: יהיו לרצון וכו׳:

אברהם אבינו ישמח עמנו יצחק אבינו ישמח עמנו כ״פ: אברהם אבינו ישמח עמנו:

הקפה שלישית

יה ישר הושיעה נא. תומך דלים הצליחה נא. טוב ומטיב עננו ביום קראנו:

תתן אמת ליעקב חסד לאברהם: קול יהוה בהדר: פקודי ה׳ ישרים משמחי לב:
רחמנא. אדכר לן זכותיה דיעקב שלימתא:

א״ב על ישראל אמונתו. על ישראל ברכתו. על ישראל גאותו. על ישראל דברתו. על ישראל הדרתו. על ישראל ועידתו. על ישראל זכירתו. על ישראל חמלתו. על ישראל טהרתו. על ישראל ישרתו. על ישראל כנתו. על ישראל לאומתו. על ישראל מלכותו. על ישראל נעימתו. על ישראל סגולתו. על ישראל עצתו. על ישראל פעולתו. על ישראל צדקתו. על ישראל. קדושתו. על ישראל רוממותו. על ישראל שכינתו. על ישראל תהלתו ותפארתו:

יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי. שבזכות הקפה שלישית הרומזת לתפארת. תזכנו להיות מעבדיך הנאמר עליהם ישראל אשר בך אתפאר. ותזכנו לעסוק בתורתך הקדושה תורת אמת. ותהיה כל מגמתינו לבקש האמת. ותחננו למען דעת אמיתיות דיני התורה. ותזכנו להתרחק מן השקר והכזב. וכל פניות שנפנה. יהיה על דבר אמת. ובזכות תורת אמת. ובזכות יעקב אבינו ע״ה החתום בתפארת מדת האמת וכתיב תתן אמת ליעקב. תענגו ותעשה בקשתנו. ונקראה ירושלים עיר האמת. על כן. נקוה לך אלהינו. לראות מהרה בתפארת עוזך (ר״ת תפארת) תקרב רנתנו לפניך ה׳ כדברך הבינני: פעמי הכן באמרתך ואל תשלט בי כל און: אשרי אדם עוז לו בך מסילות בלבבם: רחמיך רבים ה׳ כמשפטך חייני: תהלת ה׳ ידבר פי ויברך כל בשר שם קדשו לעולם ועד: יהיו לרצון וכו׳:

אברהם אבינו ישמח עמנו. יצחק אבינו ישמח עמנו יעקב אבינו ישמח עמנו כ״פ: יצחק אבינו ישמח עמנו. אברהם אבינו ישמח עמנו:

הקפה רביעית

יודע מחשבות הושיעה נא. כביר ונאור הצליחה נא. לובש צדקות עננו ביום קראנו:

נעימות בימינך נצח: קול ה׳ שובר ארזים וישבר ה׳ את ארזי הלבנון וירקידם כמו עגל לבנון ושריון כמו בן ראמים: מצות ה׳ ברה מאירת עינים:
רחמנא. אדכר לן זכותיה דמשה רעיא מהימנא:

א״ב אין אדיר כיהוה. אין ברוך כבן עמרם. אין גדולה כתורה. אין דורשיה כישראל:
מפי אל. מפי אל. יבורך ישראל:

אֵין הָדוּר כַּיהוה. אֵין וָתִיק כְּבֶן עַמְרָם. אֵין זְכִיָּה כַּתּוֹרָה. אֵין חֲכָמֶיהָ כְּיִשְׂרָאֵל: מפי אל

אֵין טָהוֹר כַּיהוה. אֵין יָשָׁר כְּבֶן עַמְרָם. אֵין כָּבוֹד כַּתּוֹרָה. אֵין לוֹמְדֶיהָ כְּיִשְׂרָאֵל: מפי אל

אֵין מֶלֶךְ כַּיהוה. אֵין נָבִיא כְּבֶן עַמְרָם. אֵין סְגֻלָּה כַּתּוֹרָה. אֵין עוֹסְקֶיהָ כְּיִשְׂרָאֵל: מפי אל

אֵין פּוֹדֶה כַּיהוה. אֵין צַדִּיק כְּבֶן עַמְרָם. אֵין קְדֻשָּׁה כַּתּוֹרָה. אֵין רוֹמְמֶיהָ כְּיִשְׂרָאֵל: מפי אל

אֵין קָדוֹשׁ כַּיהוה. אֵין רַחוּם כְּבֶן עַמְרָם. אֵין שְׁמִירָה כַּתּוֹרָה. אֵין תּוֹמְכֶיהָ כְּיִשְׂרָאֵל: מפי אל

יהי רצון מלפניך ה׳ אלהינו ואלהי אבותינו. אל מלא רחמים. שתעשה למען זכות הקפה ד׳ הרומזת למדת נצ״ח. ברחמים הרבים. אל תעזבנו נצח סלה ועד. ונשמחה ונראה נעימות בימינך נצח. ותזכנו לכל ההבטחות והנחמות שהבטחתנו ע״י נביאך הקדושים. וגם נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם. ותחזקנו ותאמצנו לנצח. ותנצח אויבינו. ותסתום פי כל המקטרגים עלינו. ולמען זכות משה רעיא מהימנא החתום במדת הנצ״ח תאיר עינינו בתורתך. ואחרי מצותיך תרדוף נפשנו. ותגאלנו גאולת עולם מגלות החל הזה. בזכות משה רעיא מהימנא. ותבנה בית המקדש במהרה בימינו. וקול בן לוי תיסוב על שיר״ה ונבל ה׳ עמו. כנור נעים עם נבל לנצח על מלאכת בית ה׳. (ר״ת נל״ח) ״נודע ביהודה אלהים בישראל גדול שמו: צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו: ״חנני ה׳ כי אליך אקרא כל היום: יהיו לרצון וכו׳:

אַבְרָהָם אָבִינוּ יִשְׂמַח עִמָּנוּ. יִצְחָק אָבִינוּ יִשְׂמַח עִמָּנוּ. יַעֲקֹב אָבִינוּ יִשְׂמַח עִמָּנוּ. מֹשֶׁה רַעְיָא מְהֵימְנָא יִשְׂמַח עִמָּנוּ. ב״פ) יַעֲקֹב אָבִינוּ יִשְׂמַח עִמָּנוּ יִצְחָק אָבִינוּ יִשְׂמַח עִמָּנוּ. אַבְרָהָם אָבִינוּ יִשְׂמַח עִמָּנוּ:

הקפה חמישית

מֶלֶךְ עוֹלָמִים הוֹשִׁיעָה נָא. נָאוֹר וְאַדִּיר הַצְלִיחָה נָא. סוֹמֵךְ נוֹפְלִים עֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ:

יהוה אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ. אשר תנה הודך על השמים: קול יהוה חוצב להבות **אש**: יראת יהוה טהורה עומדת לעד:

רַחֲמָנָא. אִדְכַּר לָן זְכוּתֵיהּ דְּאַהֲרֹן כַּהֲנָא קַדִּישָׁא:

יהי רצון מלפניך ה׳ אלהינו ואלהי אבותינו שתעשה למען רחמיך. **ולמען הקפה חמישית** הרומזת למדת ההוד ותזכנו שלא נלך בעצת רשעים. ולא נהיה מהולכי רכיל. ולמען זכות אהרן קדוש ה׳ החתום במדת ההוד לטובה. ותזכנו לרדוף שלום ולבקש שלום ולשים שלום ולהרבות שלום בעולם. ולמעבד עובדא דאהרן. ותשים שלום בימינו. ותברכנו לחיים טובים ולשלום. ובא לציון גואל גדול כבודו בישועתך. הוד והדר תשוה עליו במהרה בימינו: (ר״ת סל) ״השם נפשנו בחיים ולא נתן למוט רגלנו: ״ויהי ה׳ לי למשגב ואלהי לצור מחסי: דרך מצותיך ארוץ כי תרחיב לבי. יהיו לרצון וכו׳:

אַבְרָהָם אָבִינוּ יִשְׂמַח עִמָּנוּ. יִצְחָק אָבִינוּ יִשְׂמַח עִמָּנוּ. יַעֲקֹב אָבִינוּ יִשְׂמַח עִמָּנוּ. מֹשֶׁה רַעְיָא מְהֵימְנָא יִשְׂמַח עִמָּנוּ (אַהֲרֹן כַּהֲנָא קַדִּישָׁא יִשְׂמַח עִמָּנוּ ב״פ) מֹשֶׁה רַעְיָא מְהֵימְנָא יִשְׂמַח עִמָּנוּ. יַעֲקֹב אָבִינוּ יִשְׂמַח עִמָּנוּ. יִצְחָק אָבִינוּ יִשְׂמַח עִמָּנוּ. אַבְרָהָם אָבִינוּ יִשְׂמַח עִמָּנוּ:

הקפה ששית

עוֹזֵר דַּלִּים הוֹשִׁיעָה נָא. פּוֹדֶה וּמַצִּיל הַצְלִיחָה נָא. צוּר עוֹלָמִים עֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ:

צדיק ה׳ בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו: קול ה׳ יחיל מדבר יחיל ה׳ מדבר קדש: משפטי ה׳ אמת צדקו יחדו:

רַחֲמָנָא. אִדְכַּר לָן זְכוּתֵיהּ דְּיוֹסֵף צַדִּיקָא: האדרת והאמונה וכו׳

יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי. שתעשה למען רחמיך ולמען זכות הקפה ששית שהקפנו הרומזת למדת היסוד. ותצילנו מכל חטא ועון והרהור רע. ואתה בטובך הגדול תלקט את אשר פזרנו ותייחד את אשר הפרדנו ותתקן את אשר העוינו ותוציא לאור כל הנצוצות של קדושה אשר נטמעו בין הקליפות חיל בל״ע ויקיאנ״ו מבטנו יורישנו אל. ותזכנו לשמור עצמנו ודרכנו מכל חטא. ולא ימצא בנו ובזרענו שום פגם ויהיו כל זרעינו זרע קודש. ובזכות יוסף צדיק החתום במדת היסו״ד. תרחם עלינו. אל שדי יסוד יסד ציון תרוממנה קרנ״ת צדיק. ובזכות יוסף הצדיק. יוסף ה׳ שנית ידו ויגאלנו גאולת עולם במהרה בימינו (ר״ת יסוד) ״ישא ברכה מאת ה׳ וצדקה מאלהי ישעו: סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו:

והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו ועליהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח: דרכי ספרתי ותענני למדני חקיך: יהיו לרצון וכו':

אברהם אבינו ישמח עמנו. יצחק אבינו ישמח עמנו. יעקב אבינו ישמח עמנו. משה רעיא מהימנא ישמח עמנו. אהרן כהנא ישמח עמנו. יוסף צדיקא ישמח עמנו. כ"פ: אהרן כהנא ישמח עמנו. משה רעיא מהימנא ישמח עמנו. יעקב אבינו ישמח עמנו. יצחק אבינו ישמח עמנו. אברהם אבינו ישמח עמנו:

הקפה שביעית

קדוש ונורא הושיעה נא. רחום וחנון הצליחה נא. שומר הברית עננו ביום קראנו:
תומך תמימים הושיעה נא. תקיף לעד הצליחה נא. תמים במעשיו עננו ביום קראנו:

לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ. לך ה' הממלכה והמתנשא לכל לראש: והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד: קול ה' יחולל אילות ויחשוף יערות ובהיכלו כלו אומר כבוד: ה' למבול ישב וישב ה' מלך לעולם: ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום. הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונופת צופים:

חמנא. אדבר לך זכותיה דדוד מלכא משיחא: אין כמו חינו עד אתה הוא מושיעם ויאתיו כל לעבדך. ויברכו שם כבודך. ויגידו באיים צדקך. וידרשוך עם לא ידעוך. ויהללוך כל אפסי ארץ. ויאמרו תמיד יגדל יהוה: ויזבחו לך את זבחיהם. ויזנחו את עצביהם. ויחפרו את פסיליהם. ויטו שכם אחד לעבדך: וייראוך עם שמש. ויכירו כח מלכותך. וילמדו תועים בינה. וימללו את גבורתך. וינשאוך מתנשא לכל לראש. ויסלדו בחילה פניך. ויעטרוך נזר תפארה ויפצחו הרים רנה: ויצהלו איים במלכך. ויקבלו כלם את עול מלכותך עליהם. וירוממוך בקהל עם: וישמעו רחוקים ויבואו. ויתנו לך כתר מלוכה: בשחרית אומרים זה:

ג"פ יבוא אדיר במהרה. יבא בחור בימינו: יבוא אליהו לבשרנו. יבוא. משיח צדקנו בן דוד גואלנו. יום גילה. יום רינה. יום דיצה. יום חדוה. יבא אלינו: יבוא גדול במהרה. יבוא דגול בימינו: יבוא אליהו יבוא הדור במהרה. יבוא ותיק בימינו: יבוא אליהו יבוא זכאי במהרה. יבוא חסיד בימינו: יבוא אליהו יבוא טהור במהרה. יבוא ישר בימינו: יבוא אליהו יבוא כביר במהרה. יבוא למוד בימינו: יבוא אליהו יבוא מלך במהרה. יבוא נורא בימינו: יבוא אליהו יבוא סגיב במהרה. יבוא עזוז בימינו: יבוא אליהו יבוא פודה במהרה. יבוא צדיק בימינו: יבוא אליהו יבוא קדוש במהרה. יבוא רחום בימינו: יבוא אליהו יבוא שדי במהרה. יבוא תקיף בימינו: יבוא אליהו

יצוה צור חסדו עד שר של"ס. ברוך הוא אלהינו שבראנו לכבודו עד כל המיחלים לה':

אברהם אבינו ישמח עמנו. יצחק אבינו ישמח עמנו. יעקב אבינו ישמח עמנו. משה רעיא מהימנא ישמח עמנו. אהרן כהנא ישמח עמנו. יוסף צדיקא ישמח עמנו. דוד מלכא משיחא ישמח עמנו ב"פ יוסף צדיקא ישמח עמנו. אהרן כהנא ישמח עמנו. משה רעיא מהימנא ישמח עמנו. יעקב אבינו ישמח עמנו. יצחק אבינו ישמח עמנו. אברהם אבינו ישמח עמנו:

לשנה הבאה בירושלים: ג"פ

יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי אל מלא רחמים שתעשה למען רחמיך בזכות הקפה שביעית הרומזת למלכו"ת. ותגלה מלכותך עלינו מהרה. מלוך על כל העולם כולו בכבודך. והיתה לה' המלוכה והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא. ותשרה שכינתך עלינו ויהי ה' אלהינו עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו (ר"ת מלכו"ת) "מהולל אקרא ה' ומן אויבי אושע: "לעולם ה' דברך נצב בשמים: "כי חסדך גדול עלי והצלת נפשי משאול תחתיה: "ואני כזית רענן בבית אלהים בטחתי בחסד אלהים עולם ועד: "תאות ענוים שמעת ה' תכין לבם תקשיב אזניך:

רבונו של עולם. הנה אנחנו באים ביראה ואהבה ובשמחה רבה להודות לך על אשר קדשתנו במצותיך ובחרת בנו מכל העמים. אהבת אותנו ורצית בנו ותתן לנו את תורתך הקדושה תורה שבכתב ותורה שבע״פ. וקרבתנו לעבודתך. מה אנו ומה חיינו כי עשית עמנו חסדים גדולים רבים ועצומים כאלה ועתה אלהינו מודים אנחנו לך. ומהללים לשם תפארתך; אמנם גודל צע״נו. בהעלותנו על לבבנו כל אשר נתרשלנו מלעסוק בתורתך הקדושה. וכל אשר פגמנו בלימודנו. הן מצד לימוד להתגדל והן מצד שלא למדנו בקדושה ויראה כדת מה לעשות. והן שלא טרחנו להבין הענין על בוריו מוצא הדין ועומק ההלכה. והן אשר קטפנו מלוח עלי שיח והן אשר לא תמכנו וחזקנו ברכי רבנן דשלהי ולא אמצנו ברכים כושלות; כזאת וכזאת פגמנו בכ״ב אותיות תורתך ותעינו בלימוד והוראה ולא נהגנו בטכסיס תלמיד חכם. ועוד אחרת אשר נפלו ניצוצי תורתנו ומצותינו לבורות נשברים וישב ממנו שבי:

על הכל בושנו ונכלמנו ובמסתרים תבכה נפשנו. יראה ורעד יבוא בנו ותכסנו פלצות. והן עתה בבושת פנים אנו שבים ומתחרטים ואנו רוצים לעשות רצונך כרצוננו. ויהי רצון מלפניך ה׳ אלהינו ואלהי אבותינו אל רחום וחנון הטוב והמטיב. שתקבל כוונתינו; כי אתה בוחן לבות וידעת שרצוננו לעשות רצונך ולעסוק בתורתך הקדושה כדת מה לעשות. ואתה הבטחתנו ע״י עבדיך חכמי ישראל. הבא לטהר מסייעין אותו; ובכן יהמו נא רחמיך. וראה כי אזלת יד ואפס עצור ועזוב. ואויר ארץ העמים וביטול הטהרה ותוקף גלות גוף ונפש הן הנה היו בעוכרנו. כי גבר אויב יצרנו הרע ועשה אשר זמם להדיחנו מתורתך;

ובכן אין לנו מלך גואל ומושיע בלתך. הנשמה לך והגוף פעלך. חוסה על עמלך. ובזכות שבע הקפות שהקפנו להתיבה שבה הס״ת ושמחנו לכבוד תורתך. תתמלא רחמים עלינו. השיבנו אבינו לתורתך וקרבנו מלכנו לעבודתך. ויתמתקו הדינים ויכבשו רחמיך את כעסך ויגולו רחמיך על מדותיך. ותוציא לאור כל ניצוצי תורתנו ומצותינו וישוב הכל לאיתנו הראשון ולא ידח ממנו נדח. תזכנו לעסוק בתורה לשמה ללמוד וללמד לשמור ולעשות. ולהוציא לאור כל חלקי פרד״ס תורתנו השייכים לנפשנו רוחנו ונשמתנו. ותחיינו מאתך חכמה ובינה ודעת לחדש חידושים רבים אמיתיים בפרד״ס תורתך הקדושה. וקושיות והויות וישובים אמיתים וחדושי דינים לאמיתה של תורה. וברוב רחמיך תזכנו לזרע קודש בנים חכמים וחסידים ורע אנשים ובריא מזלייהו ולא ימצא בנו ולא בזרענו שום פגם ושום פסול. ואתה ברוב רחמיך תתן בנו כח ובריאות ויכולת מספיק ותוזק ואומץ באיברינו וגידנו וגופנו לעמוד על המשמר. ולא יארע לנו שום מיחוש ושום כאב. ונהיה שמחים וטובים ובריאים לעבודתך. ותצילנו מכל רע; אלהינו ואלהי אבותינו. מלוך על כל העולם כולו בכבודך והנשא על כל הארץ ביקרך. והופע בהדר גאון עוזך על כל יושבי תבל ארצך. וידע כל פעול (עשי״ה) כי אתה פעלתו ויבין כל יצור (יציר״ה) כי אתה יצרתו ויאמר כל אשר נשמה (בריא״ה) באפו ה׳ אלהי (אצילו״ת) ישראל מלך ומלכותו בכל משלה. קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך. שבענו מטובך ושמח נפשנו בישועתך וטהר לבנו לעבדך באמת. ואל תדיחנו מפני שום נברא שבעולם. ותאריך ימינו בטוב ושנותינו בנעימים. ומלא שנותינו שמונים שנה. אורך ימים ושנות חיים תוסיף לנו לעבודתך. ובצל כנפיך תסתירנו. ותצילנו לנו ולכל בני ביתנו מכל גזירות קשות ורעות; ותחדש עלינו שנה טובה. ונחיה שקטים ושאננים דשנים ורעננים לעבודתך וליראתך כי עמך מקור חיים באורך נראה אור; יהי חסדך ה׳ עלינו כאשר יחלנו לך. הראנו ה׳ חסדך וישעך תתן לנו. ואני בחסדך בטחתי יגל לבי בישועתך אשירה לה׳ כי גמל עלי; הנה אל ישועתי אבטח ולא אפחד כי עזי וזמרת יה ה׳ ויהי לי לישועה];

(סה) גוללין ג׳ ס״ת. מעמידין הראשונה על פ׳ וזאת הברכה. שניה לה. על בראשית. שלישית. על פ׳ קרבנות שבפנחס [שמחת ישראל. גדלו. וממנן על הכל. ומחזיר כל הס״ת. ומגביה א׳. וקורא לג׳ בפ׳ ברכה. ח״ק. ומכניס הס״ת. עלינו. ק״י]. פוטרן לבתיהם לשלום. אוכלין בבית. ומי שאין לו מקום לסעוד שם. כמבואר לעיל כמה הכלים מה דינם: (סו) לבתי אר״י: בליל ש״ת אסור בהס״ה. והיינו שמיני בא״י. וס׳ בח״ל: (סז) נשאר. סדר תפלה ועבודה. כאתמול [עד אחר שמו״ע הש״ץ חוזר התפלה] גומרין הלל. קדיש שלם [שיר של יום ק״י]: (סח) מוציאין כל הס״ת. ומסבבין ברקוד ובשיר ובשמחה לנגד ההיכל כמו לעיל. לכבוד סלה סופה וסדרה כי בליל (אמור לגבעיר אנך השרפה שקורין המפטיר בי״ט) [ואומרים סדר הקפות כבערבית. שמע גדלו. ומחזירין הס״ת לארון. ומוציאין ג׳ ס״ת לקריאת היום] אח״כ קורין בס״ת א׳ וזאת הברכה. ומברכין בקרואים. אע״פ שקראו הפ׳ עצמה כ״פ. כדי שיזכו כל הקהל בקס״ת ביום שמחת: (סט) כל פ׳ אתרוגים. פתאום מעונה. יחיד קורא אותם. וכוא מקרא חתן תורה. שזכה לגמרה. ולקנותה בכסף או בנוסף הנזכר. נכתחת נברכות מוסר ומתן. ומתכבדים בה ב״א גדולים והאובים שנקבל (זהו סי׳ יחיד בתשוב) וגולה: (ע) פותח ס״ת ב׳. וקורא בו בראשית. וזה נקרא חתן בראשית. שמתחתן בה עם דומה שמגרים עליה כדי שיזכה לנתחיל התורה (והם נודרים לנדקה כפי מדתם). אמנם בי״ט אינו נכון כ״כ. עי׳ בית המדרש) אח״כ מגביה ספר ג׳ על התיבה. ואומר קדיש על שלפתן. מגביה וגולל: (עא) פותח וקורא בספר ג׳ למפטיר. בפ׳ קרבנות כאתמול ומפטירין אחרי מות משה: (עב) [אומר ברכה הפטרה. ומעמידים הג׳ ס״ת על הבימה ואומרים זה. ומיוסד ע״פ א״ב בראשי החרוזות. ואות מ׳ ות׳ כפול:

אשר בגלל אבות בנים גדל. ובעבורם תורה נתן יהוה: בגלגלי רוח יהוה נגלה. דבלאבי

צְבָאוֹת אַלְפֵי שִׁנְאָן : נִבּוֹר עַל נָאִים אֱלוֹהַּ אַדִּיר . קָרָא לְמֹשֶׁה לְקַבֵּל לוּחוֹת : דִּבְרֵי אֵל חַי שָׁמְעָה הָאָרֶץ . וְעַמּוּדֶיהָ יִתְפַּלָּצוּן : הִטָּה שָׁמַיִם וַיֵּרֵד . וַיִּרְכַּב עַל כְּרוּב וַיָּבֹא עַל כַּנְפֵי רוּחַ : וְיָצְאוּ דְּבָרִים מִתּוֹךְ הָאֵשׁ . וְנִתְחַקְּקוּ עַל לוּחוֹת הָאֶבֶן : זְמִירוֹת אָמְרוּ כָּל בְּנֵי אֱלֹהִים . שׁוֹפָר תָּקְעוּ בִּשְׁמֵי מָרוֹם : חֲרָדָה לָבְשׁוּ כָּל בְּנֵי עֵשָׂו . כִּי מִשֵּׂעִיר יהוה זָרַח : טָפְחוּ כֻּלָּם בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל . כִּי מִפָּארָן יהוה הוֹפִיעַ : יְמִין יהוה טְפָחַיִם בַּלּוּחוֹת . וִימִין מֹשֶׁה טְפָחַיִם בַּלּוּחוֹת : כִּי אֹרֶךְ הַלּוּחוֹת שִׁשָּׁה טְפָחַיִם . וּטְפָחַיִם מְפוֹרָשׁ בֵּין יָד לְיָד : לְךָ מֹשֶׁה וּשְׂמַח בִּגְדֻלָּתֶךָ . כִּי אֵין כָּמוֹךָ בְּכָל הַנְּבִיאִים : מִי עָלָה שָׁמַיִם לְתוֹךְ הֶעָנָן . וּמִי רָאָה תְּמוּנַת אֱלֹהֵינוּ : מֹשֶׁה עָלָה לְתוֹךְ הֶעָנָן . גַּם הוּא רָאָה תְּמוּנַת אֱלֹהֵינוּ : נְשִׂיא נְשִׂיאִים הָיָה מֹשֶׁה רַבֵּינוּ . אָב לַחֲכָמִים וְרֹאשׁ לַנְּבִיאִים : סָדַר חַיִּים בִּתְפִלָּתוֹ . וְעַל יַד שְׁלוּחוֹ חָרוֹן אַף הֵשִׁיב : עָנָה יהוה וְאָמַר לְעַמּוֹ . אָנֹכִי יהוה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים : פָּתְחוּ כֻלָּם פִּיהֶם וְאָמְרוּ . יהוה יִמְלוֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד : צָעַק מֹשֶׁה צְעָקָה גְדוֹלָה וּמָרָה . בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֲלֵה וּמֻת בָּהָר : קָרַע בְּגָדָיו וְהֵרִים קוֹלוֹ . יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן שְׁמָר נָא צֹאנִי : רָאָה מֹשֶׁה מֵרֹאשׁ הַפִּסְגָּה . נַחֲלַת שְׁבָטִים עוֹמְדִים לְפָנָיו : שָׁם מֵת מֹשֶׁה עֶבֶד יהוה . מוּל בֵּית פְּעוֹר אֲסָפוֹ אֱלֹהֵינוּ : תְּפִלַּת מֹשֶׁה קָבַע בָּקִיעַ . וְעָנָה צוּר לְעַמּוֹ בְּעֵת צָרוֹתָם : תְּפִלָּתוֹ לְעוֹלָם לֹא שָׁבַת בְּיָקָם . כִּי רוֹעֶה נֶאֱמָן הָיָה מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל :

מֹשֶׁה מֵת . מִי לֹא יָמוּת . עַל פִּי יהוה ; מֵת מֹשֶׁה רַבֵּינוּ :

שִׂישׂוּ וְשִׂמְחוּ בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה . וּתְנוּ כָבוֹד לַתּוֹרָה . כִּי טוֹב סַחְרָהּ מִכָּל סְחוֹרָה . מִפָּז וּמִפְּנִינִים יְקָרָה : נָגִיל וְנָשִׂישׂ בְּזֹאת הַתּוֹרָה . כִּי הִיא לָנוּ עֹז וְאוֹרָה : אֲהַלְלָה אֱלֹהַי וְאֶשְׂמְחָה בוֹ . וְאָשִׂימָה תִקְוָתִי בוֹ . אֲהוֹדֶנּוּ בְּסוֹד עַם קְרוֹבוֹ . אֱלֹהֵי צוּרִי אֶחֱסֶה בּוֹ : נגיל

בְּכָל לֵב אֲרַנֵּן גְּבוּרוֹתֶיךָ . וַאֲסַפְּרָה תְּהִלָּתֶךָ . בְּשָׂשׂוֹן הֲשִׁיבֵנוּ לְבֵיתֶךָ . עַל חַסְדְּךָ וְעַל אֲמִתֶּךָ : נגיל

גּוֹאֵל תָּחִישׁ מְבַשֵּׂר טוֹב . כִּי אַתָּה מִגְדַּל עֹז וְטוֹב : גְּאוּלִים יוֹדוּךָ בְּלֵב טוֹב . הוֹדוּ לַיהוה כִּי טוֹב : נגיל

דָּגוּל גָּאוֹל נָא הֲמוֹנַי . כִּי אֵין קָדוֹשׁ כַּיהוה : דְּגוּלִים יוֹדוּךָ יהוה . מִי יְמַלֵּל גְּבוּרוֹת יהוה : נגיל

הֲלֹא בְּאַהֲבָתוֹ בָּחַר בָּנוּ . בְּנִי בְכוֹרִי קְרָאָנוּ : הוֹד וְהָדָר הִנְחִילָנוּ . כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ עִמָּנוּ : נגיל

כי (משלי ג יד טו): סחרה. מרגליות: בסוד. באסיפת ישראל העם הקרוב לו. ואשי בסוד אלהי חזק כסלע לכן אחסה בו: שם (תלים קמה יד): אלהי. (שם יח ג): על. (שם קטו א) למען כראות חסדך ואמתך קיים שבטחתך לנו ולא למען צדקתינו: גואל. ה' גואלנו ננקמך שתמהר לשלוח לנו אליהו המבשר טוב (ולך טוב לנקם. שאתה מגדל העוז וטוב) ואז ישראל שיגאלו יודוך בלב טוב השמח ויאמרו זל"ז הודו ה' (תלים קיח א): דגול. אתה ה' שיש לך דגלים מרכבות מלאכים: תנקמך שתגאל עמי נרב (ולך ראוי לנקם. כי אין קדוש כמוך) ואז ישראל שהיו במדבר בדגלים יודוך ה' (ואף שאין מי שיוכל לספר כל גבורות ה') ויאמרו. הלא עבור אהבתו לנו (ולא בצדקתינו) בחר בנו ה' וקרא אותנו בני בכורי (דגול. שיר ה' י) ל' דגל. שם כמוה לפני כל תמגס: אין (ש"א ב ב) מי (תלים קו ב): בני (שמות ד כב): כי (תלים קיח):

אַשְׁרֵיכֶם יִשְׂרָאֵל . אַשְׁרֵיכֶם יִשְׂרָאֵל . אַשְׁרֵיכֶם יִשְׂרָאֵל . אֲשֶׁר בָּחַר בָּכֶם אֵל . וְהִנְחִילְכֶם הַתּוֹרָה מִמִּדְבַּר (נ"א מִסִּינַי) מַתָּנָה : (אשריכם אדירי אל אשריכם ברוכי אל אשריכם ישראל כו'. אשריכם גבורי אל . אשריכם דורשי אל . אשריכם כו'. אשריכם הדורי אל . אשריכם ות קי אל . אשריכם כו'. כתב יד) :

הִתְקַבְּצוּ מַלְאָכִים זֶה אֶל זֶה . זֶה לְקַבֵּל זֶה . וְאָמַר זֶה לָזֶה . מִי הוּא זֶה וְאֵי זֶה הוּא . מְאַחֵז פְּנֵי כִסֵּא פַּרְשֵׁז עָלָיו עֲנָנוֹ : מִי עָלָה לַמָּרוֹם . מִי עָלָה לַמָּרוֹם . מִי עָלָה לַמָּרוֹם וְהוֹרִיד עֹז מִבְטֶחָה : התקבצו

התקבצו. כשעלה משה למרום לקבל התורה. נקבצו המלאכים זא"ז זה נגד זה ואומרים עליו א"ז. מי הוא זה כמו שאמר כפני כסא הכבוד ושם פרש ענן עליו שם: (א"ז ואמר (ישעיה ו ג): מי (אסתר ז ה): מאחז (איוב כו ט): כסה. כמו כסא: פרשז. ל' פרישה. וכו' מכסה: ענן ספורס:

פתורים פסוק חוק לכנסת נס : מגלה. מפה נקרא בי׳ שמות אלו : צמח. משיח יבא בזכות השמחה בתורה. והיא עץ חיים מגלי ג׳ ים) לכלם. שמורים ישיגו החיים. כי בימים עמך ה׳ מעין המכס חיים : (ס׳. תלים לו י) :

משה עלה למרום. נתנאל. שמעיה. אבי סוכו. אבי זנוח. חבר. יקותיאל. טוביה. ירד. אביגדור. עלה למרום והוריד עז מבטחה : התקבצו אגיל ואשמח בשמחת תורה. בא יבא צמח בשמחת תורה : תורה היא עץ חיים. לכולם חיים. כי עמך מקור חיים : אברהם שמח בשמחת תורה. בא יבא צמח בשמחת תורה : תורה היא. יצחק. יעקב. משה. אהרן. יהושע. שמואל. דוד. שלמה. אליהו. שמח בשמחת תורה. בא יבא צמח בשמחת תורה : תורה היא עץ חיים. לכלם חיים. כי עמך מקור חיים :

(א) אמרי. ישנה. ח״ק] מתפללין מוסף [והחזר הש״ץ התפלה] כ״כ (ויש שמתפללין כחיסס בסהרים) הכל כאתמול [א״כ. עלינו. ק״ש : אמנים זמירות] מזמור. סוגין לומר תפלה נסבה [מנחה כדאתמול] :

נסגר שער אחר הרצים. תשלום מנהגי יתר ימי החדש ומה שאירע בהם

(א) מנהגי מוצאי יו״ט. כמבואר לעיל כמה פעמים [בערבית אומר אתה חוננתנו. ומבדיל בלי ברכת נר ובשמים] : (ב) כ״ד פסוקי. זאת הברכה וגו׳. מנהגו. כבר נתבאר לעיל כמה פעמים : (ג) יש שנוהגים עולי הגולה לגוש. ותקנו תקנות ונדרים : (ד) כהנים אחר הגג (שם ש. ך״ז ט) קורין בהלכות. ומברכין החדש. במנחה. מתחילין לומר ברכי נפשי. פי׳ נים תפלה : (ה) כ״ס. פר״ס. אין תפלה אחרים במנחה. במברי. לעולם מלא הגולה. יש שלשים שלו. א׳ דר״ח הכא :

נסגר שער העין. ונפתח שער המים. לחודש מרחשון (שבטו נפתלי. לר׳ אליעזר דן. מזלו עקרב) ע״ש ימי הגשמים שמתחילין בו. ואירעה בו ירידת המבול. ושואלין בו הגשם בא״י :

(א) ב׳ דר״ח. אים אל אלא בגדס״ז (שם ז׳ כס׳. מולדו ד׳ י״ג תמ״ג) : (ב) בחשון. כלם סבית אמר בנה שלמה לכל דבריו. מגמר סקבוש ותתקון : (ג) בו מיתה זכריה על נמין בים שני : (ד) ג׳ בו. רביעה ראשונה בכירה : (ה) (שם ז׳ שבם. קורין בו : (ו) ד׳ בו סקופה. ליל א׳ ב׳ שבוע) : (ז) ו׳ בו. מיתם לדיקים. עוזה מיני לדקים. ותתמו בניו לעיניו : (ח) ו׳ בו. שואלין גשמים. לדברי ר״ג. והיא רביעה א׳ בינונים : (ט) יז׳ בו. מלך גד ומת בן קכ״ס (שם ׳ שבם. קורין לך לך) : (י) י״א בו. מלך בנימין ומת בן ק״ע : (יא) ס״ז בו. בדם ירבעם חג : (יב) י״ז בו. ירד המבול בעולם. סוא זמן רביעה א׳ אפילה :

(יג) כאן נבלול פרק סדר תעניות (אע״פ שיעבור החודש. כי כולו נמשך אחר התחלה) על עצירת גשמים. ונקרא לו שם בפ״ע. חשרת מים :

(א) הגיע י״ז ולא ירדו גשמים. התחילו יחידים מתענין ג׳ תעניות בה״ב. ואף התלמידים (עלה״מ) ראוים לכך. ודין תעניות אלו. כדין תענית יחיד : (ב) הגיע ר״ח כסלו. ולא ירדו גשמים. ב״ד גוזרין ג׳ תעניות על הצבור בה״ב. ואף הנשים נכנסין לבה״כ ומתפללין ומשקים ומתענים וקורין ויחל : (ג) עברו אלו ולא נענו. ב״ד גוזרין עוד ג׳ תעניות בה״ב. שאלו מפסיקין מבעוד יום ולוסרים במלאכה ביום. ואסורים ברחיצה של כל הגוף בחמין. ובנעילת הסנדל. ואסורים בתשמיש (כתה״ם בה״כ) ופותחין ונועלים החנויות. ומתפללין ומתענים בבהכ״נ : (ד) עברו אלו ולא נענו. גוזרין עוד שבע על הצבור. בה״ב הבה״ב : ויתרום אלו על הראשונות. שמתריעין בהם בשופר. על הברכות שמוסיפין בהם. ומתפללין ברחוב העיר. ומורידין זקן לפניהם : (ה) זקן שיש בכלל ע״פ זקן בעושים. בכנסת לבהכ״נ. מסדרין בברכתם ובסד״ז כמו בשבת. ובתעניות עד ולאחינו בינוניות אומר י״ג מזמורים מבעמין. ואלו הן. תפלה לדוד שמעה. לדוד אליך ה׳. לדוד משכיל אשרי. תפלה לדוד הטה. לדוד ברכי. הללויה הלא את שם ה׳. מזמור שירו לה׳. שיר המעלות אל ה׳. שיר למעלות אשא. שיר המעלות אליך. שיר המעלות לדוד לולי. שיר המעלות ממעמקים. הודו לה׳ כי טוב. וברוך שאמר. ישתבח. יוצר. ק״ש עד גאל ישראל. תפלה י״ח. עננו בש״ת : (ו) חוזר הש״ץ התפלה. ג׳ ראשונות. ב׳ אמצעיות. סלח לנו כו׳. סלח לנו אבינו. כי נרבו אשמנו שגיאים. אל מלך כו׳ ויעבור. ואומר סוכתם ופליחות חידוים ווידוי הגדול. וכמו שאומרים בהשמורת ר״ה. ובתחנון ישראל נודבו ה׳. דמילא אם תמודות כו׳. עגלת הספר ה׳. ומוסף המון הברכה לפנים. ואומר :

ראה בענינו וריבה ריבנו. וגאלנו מהרה למען שמך. ופדנו מכל צרה וצוקה : עננו אבינו עננו. עננו כו׳ כי אתה פודה ומציל כו׳. וקיים לנו ה׳ אלהינו. את הברית ואת החסד ואת השבועה שנשבעת לאברהם אבינו בהר המוריה : ותראה לפניך העקדה שעקד את יצחק בנו על גבי המזבח וכבש רחמיו לעשות רצונך בלבב שלם. כן יכבשו רחמיך את כעסך ויגולו רחמיך על מדותיך. ברוך אתה יי׳. העונה בעת צרה. ואומר. מי שענה את אברהם בהר המוריה. הוא יענה אתכם. וישמע בקול צעקתכם. היום הזה. בא״י. גואל ישראל : תוקע תשר״ת ואומר ויעבור. אם ילדה יאמר. היום יבואונו רחמיך. היום תשמחנו בגשם מרומיך. היום תרום קרן עמך. אם כבנים. רחמנו כרחם אב על בנים. אם כעבדים. עינינו לך תלויות עד שתחננו ובגשמי רצון תעננו : קדוש : אתה זוכר מעשה עולם ופוקד כל יצורי קדם. כי זכר כל היצור לפניך בא. מעשה איש ופקודתו ועלילות מצעדי גבר. מחשבות אדם ותחבולותיו ויצרי מעללי איש. אשרי איש שלא ישכחך ובן אדם יתאמץ בך. כי דורשיך לעולם לא יכשלו ולא יכלמו לנצח כל החוסים בך. וקיים לנו ה׳ אלהינו. את הדבר שהבטחתנו בתורתך ע״י משה עבדך כאמור. וזכרתי וגו׳. כמו שאומרים בזכרונות דר״ה. עד להיות להם לאלהים אני ה׳ : מי שענה את משה ואבותינו על ים סוף. הוא יענה אתכם כו׳. ברוך אתה יי׳. זוכר הנשכחות. תשר״ת ואומר ויעבור. היום תניף גשם נדבות. היום יזורמו מים עבות : היום תשיב לב בנים על אבות.

אם

אם כבנים כו'. אתה נגלית כו'. כמו שאומרים בשופרות דר"ה. עד כל יושבי תבל וגומר. ואומר
וירע העם ויתקעו בשופרות. ויהי כשמוע העם את קול השופר ויריעו העם תרועה גדולה ותפול
החומה תחתיה. ויעל העם העירה איש נגדו וילכדו את העיר. ובתורתך יי אלהינו כתוב
לאמר וכי תבואו מלחמה בארצכם על הצר הצורר אתכם. והרעותם בחצוצרות ונזכרתם לפני
יי אלהיכם ונושעתם מאויביכם. קהל וזכור לנו יי אלהינו. זכות יהושע עבדך נביאך. ורחם
עלינו למען שמך. ש"ץ מי שענה את יהושע בגלגל. הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם
היום הזה. ברוך אתה יי. שומע תרועה. תר"ת. ויעבור. היום תזכור לנו ברית אבות שלשה.
היום בגשמי רצון לנו חישה. היום תחמול על עדתך האנושה. אם כבנים כו'. שיר המעלות צ'
ה' נגלה לי וגו' כל המזמור. קהל אנא יי אלהינו. זכור לנו זכות שמואל חוזך. ורחם עלינו למען
שמך. ש"ץ מי שענה לשמואל במצפה הוא יענה כו'. ברוך אתה יי. שומע צעקה. תשר"ת.
ויעבור. היום תרחם לבאי באש ובמים. היום תחון בתותי בגלות פעמים. היום תפתח לנו
אוצרות מים. אם כבנים כו'. שיר למעלות כל המזמור. קהל אנא יי אלהינו. זכור לנו זכות אליהו
נביאך. ורחם עלינו למען שמך. ש"ץ מי שענה לאליהו בהר הכרמל. הוא יענה כו'. ברוך
אתה יי. שומע תפלה. שלמ"ש. תש"ת. ויעבור. היום תענו ביד רמה. היום תשמח אדם
ובהמה. היום תשקה פני האדמה. אם כבנים כו'. שיר המעלה ממעמקים כל המזמור. קהל. אנא
יי אלהינו. זכור לנו זכות יונה עבדך נביאך. ורחם עלינו למען שמך ש"ץ מי שענה את יונה
ממעי הדגה. הוא יענה כו'. ברוך אתה יי. העונה בעת צרה. תר"ת. ויעבור. היום העתר
לשופכי לב כמים. היום רוה ארץ לא שבעה מים. היום הבה לנו נולות מים. אם כבנים כו'.
תפלה לדוד כל המזמור. קהל. אנא יי אלהינו. זכור לנו זכות דוד עבדך משיחך. ושלמה בנו
מלכך. ורחם עלינו למען שמך. ש"ץ מי שענה את דוד ואת שלמה בנו בירושלים הוא כו'.
ברוך אתה יי. המרחם על הארץ. תש"רת. ויעבור. היום שים לנו שארית בארץ. היום
הורד גשם לרוה הארץ. היום מטובך תשבע הארץ. אם כבנים כו':

תפלה. וגומר התפלה: רצה. ומודים. ברכת כהנים. שים שלום. חצי קדיש. סליחות. נפילת אפים. תחנה. מיושב. והוא רחום אם עונים עמו. חצי קדיש. מוציאין ס"ת. וקורא מראש פ' אם בחקותי. כהן עד לגמר עליה. לוי עד ברית אתכם. שלישי (והוא המפטיר) פ' הקללות. עד ביד משה. חצי קדיש. ומפטיר ירמיה. על דברי הבצרות. עד אל תניחנו. וקורין בניגון הכי. ומברך אחריה עד מגן דוד. ואומר מגלאין. ומוציאין התיבה לרחובה של עיר. וכל העם מתכסין בשקים. ונותנין אפר מקלה על גבי התיבה. ובראש הנשיא ובראש אב ב"ד במקום הנחת תפלין (עמלח"ם) וכל אחד ואחד נוטל ונותן בראשו. ודורש מי שראוי. ואומר עניכם דברי כבושין. ואומר קדיש דרבנן. זקן עומד לתפלה שלמה. מחזיר ס"ת למקומו. אשרי. למנצח. ובא לציון גואל. קדיש שלם. למנצח מזמור לדוד שיר לך דומיה תהלה וגו'. קדיש יתום. הוכחות וסליחות. ויוצאין כל העם לבה"ק. בוכים ומתחננים שם. כלומר הרי אתם מתים כאלו אם לא תשובו מדרכיכם. ומהם אומרים לבה"כ. אם יש שראוי. קוראים תהלים. עד שהגיע שעת תפלת המנחה: (ז) בשני. נועלים החנויות כל היום (עד נפת ערב. פותחין מעט בחנויות המוכרות אוכלה ושתיה. כדי שימצאו מה לקנות לסעודת הלילה. בחמישי. פותחין אותן כל היום. מפני כבוד השבת): (ח) למנחה. אומר אשרי. חצי קדיש. אל ארך אפים ורב חסד. אל ארך אפים ומלא רחמים. מוציא ס"ת. קורא ויחל. ומפטיר שובה ישראל. עד יכשלו בם. ומסיים מי אל כמוך. מחזיר ס"ת למקומו. חצי קדיש. תוכחות וסליחות. עד שיגיע זמן תפלת נעילה: (ט) לתפלת נעילה אומר חצי קדיש. מברית ש"ץ זכור מה אנו מה חיים. מתפללין י"ח. עננו בשומע תפלה. אחר סיום התפלה. ווידוי. [illegible] נאמר לפניך יושב מרום ס'. מה אנו מה חיינו כו'. אתה הבדלת כו'. עד ואם יצדק מה יתן לך. ותתן ולתם ברחמיך רחם עלינו כו'. וחוזר ש"ץ התפלה. ג' ראשונות. ג' האמצעיות. כנה והווידויים. אשמנו. נעימנו. מה אנו מה חיים. ויעבור. וכשהטתו ס'. דמלא ס'. עזרה כו'. רבה שמע כו'. והם ברכות השבבות כמו ביוצר. רפאנו. ומסיים האמצעיות. רצה. מודים. ברכת כהנים. שים שלום. קדיש שלם. הבדלה. מתפללין ערבית: (י) כסדר הזה (בזמן הבית. היו כהנים תוקעין בחצוצרות. ועיין במשנה) עושין בכל יום מז' אחרונות. ומורידין לפני התיבה זקן ורגיל בתפלה ובתנ"ך. ומטופל ואין לו. ויש לו יגיעה בשדה. ולא יהיה בבניו ובני ביתו וכל קרוביו ובגלויים עבירה. בעל עבירה (עלח"ם) ולא יצא עליו שם רע בילדותו. שפל ברך. ומרוצה לעם ויש לו נעימה. וקולו ערב: (יא) שגזרו

ומזיקים. מתענת ג' ימים כלנד: (יב) אחר שגזרו י"ג תעניות אלו. אם לא נענו. אין גוזרין עוד. בד"א על עצירת הגשמים. אבל על שאר פורעניות. מתענין והולכין עד שיענו: (יג) כשמתענין על הגשמים. ועברו ג' תעניות אלו ולא נענו. ממעטין (עלח"ם) במו"מ ס'. בבנין ובנטיעה של ש"ב. וממעטין בשאילת שלום כמו בט"ב: (יד) ס"ת חוזרים ומתענים ב' ה' עד שיצא ניסן של תקופה. ומותרין לאכול בלילה. ובשאר דברים. ומפסיקין בר"ח חנוכה ופורים. יצא ניסן של תקופה. אין מתענין עוד (עמו"ס) שאין הגשמים אז אלא סי' קללה סומך שלא ירדו כל עיקר בהרבה השנה: (טו) כל [illegible] הסדר. כשלא ירדו כלל. אבל ירדו גרנים וצמחו העשבים והתחילו להתייבש. הרי אלו מתענין וזועקין עד שירדו גשמים. או עד שיבשו הצמחים: (טז) פסקו גשמים בין גשם לגשם מ' יום מימות הגשמים. ה"ז מכת בצורת. מתענין וזועקים עד שירדו. או שיעבור זמנם: (יז) בד"א בא"י והדומה לה. אבל מקומות שזמן גשמיהם קודם י"ז או אח"כ. כשיגיע זמנם ולא ירדו. יחידים מתענין בה"ב. ומפסיקין בר"ח חנוכה פורים. וצוכין אח"כ כמו ו' ימים. אם לא ירדו. ב"ד גוזרין י"ג תעניות על הסדר שאמרנו: (יח) כל התעניות שגוזרין הצבור בה"ע אוכלין בלילה. ודינם כדין כד' תעניות: (יט) היו מתענין ונענו. כמה ירדו ויהיו פוסקין מתענים. משיכנסו בארץ בעומק הארץ המרגלה טפח. ובבינונים ב' טפחים. ובעבודה ג' טפחים: (כ) התחילו לירד אחר חצות היום. ישלימו. קודם חצות. לא ישלימו. אלא יאכלו וישתו ויעשו י"ט. ולמחר יתקבצו לבה"כ ויאמרו הלל הגדול. ודוקא בתענית ביום תפלתם: (כא) ירדו גשמים בליל התענית קודם שעלה עמוד השחר. או ביום שלפני התענית. א"א הלל הגדול: (כב) אימתי מברכין על הגשמים. ע"ל בשער הגיה: (כג) ואם נתרבו מאד. ע"ל בשער ישמיה: (כד) דיני מגפות והסרעפות על שאר צרות שאין לבם מצום בזמן ובכבה. אין כאן מקומם:

נחזור לימי החודש

(יד) (י"א. בכה א. קורין וירא): (טו) כ"ג. י"ט מגילת תענית. אסתתר סורינה מן עזרתא: (טז) (כ"ד. חיי שרה): (יז) כ"ט. י"ט מגילת תענית. התידה שומרון: (יח) בק"ו יבבה הארץ: (יט) סוף י"ט מגילת תענית. חבת סולתא למיסק על מדבחא: (כ) כ"ט. אין נפילת אפים במנחה. תשן חמש מנא חמש חסר (שנה א. סוף חסר):

מגר שער המים. ונפתח שער נקנור מב' פניו. מקרא אחד הוא לשער. ע"ש נקנור הצדיק. שנעשה נסים לדלתותיו. ונעשה כמו כן נס לדלתות המקדש ולהיכל בחודש זה. ולשמא. ע"ש נלחמו החשמונאים. שעשו נקמה בגויים ה'. נקנור סיומי הרשע. בחודש הזה לחודש כסליו:

(א) מזלו קשת. שבטו גד. נר' אליעזר. נפתלי: (ב) חל בימי חגה"ש (בשנה ז. ב'. מולדו. ו' ב' תקס"ז): (ג) בכסליו בא חגי מירושלים אל נתינים: (ד) הוא זמן רביעה ב'. עד זמן זה. מסלקין בשבילי הרשות. וכ"ע נמי גודר: (ה) אם לא ירדו גשמים. ב"ד גוזרין תעניות כנ"ע: (ו) (ב' בו. שנה א. קורין האלדות): (ז) ג' בו. י"ט מגילת תענית. אתנטילו סימוותא מן דרתא: (ח) בו נבא זכריה: (ט) ז' בו. תענית מגילת תענית. צרף יהויקים את המגלה: (י) בו י"ט מגילת תענית. שמת הורדוס:

(יא) (ט' בו. שנה ז. קורין ויצא): (יב) י"ד בו. מלך ראובן ומת בן קכ"ה: (יג) (ט"ז. שנה ז. קורין וישלח. העיקר לספור בספרי עשר): (יד) ד' בו. נקבצו אל עזרא. אודות נושאי הנכריות. והבדילו עלת הקירה לדרום הדבר: (טו) כ"א בו. נולד שמעון ומת בן קי"ך: (טז) (כ"ג. שנה א. קורין וישב. מברכין החודש): (יז) הוא י"ט מגילת תענית. דסר גריזים: (יח) כ"ד בו. נבא חגי. יום הוסד היכל ה' (בפרק זה נשרג בכל לדברי ר"א) עמו"ק סי' תר"ע:

פרק זה. קורא לו שם. מנורת זהב. ליומא דחנוכה (שנה ז. חר ב'). גולה אשר על ראשה

(א) מאי חנוכה. ס"ד. בכ"ה בכסליו יומי חנוכה. תמניא אינון. דלא למספד בהון ודלא להתענאה: (ב) שכשנכנסו יוונים בהיכל. טמאו כל השמנים. וכשגברה יד בית חשמונאי ונצחום. בדקו ולא מצאו אלא פך א' של שמן שהיה חתום בחותמו של כ"ג. ולא היה בו אלא כדי להדליק יום א'. ונעשה בו נס והדליקו ח' ימים. לשנה האחרת קבעום י"ט בהלל ובהודאה: (ג) אם מותר להתענות לפניהם ולאחריהם. עלא"ם: (ד) וע"ש דבר ארם בענין חנוכה: (ה) ושם מבואר דברים נגד בענין נס שפך. ופלפול ארוך בכמה דברים המודפים בכל' עשרות. והשגות רבות על האחרונים:

ב' צנתרות. דברים האסורים והנוהגים בהם. א אסורים בהספד

(א) (ואין אומרים צ"ס. אם לא לחכם בפניו): (ב) ובתענית יחיד. עי' בשער המטרה. ואין מתענין יום מיתת אביו ואמו: (ג) מ"מ אין גוזרין בהם. ואם התחילו אין מפסיקין: (ד) המתענה בהם ת"ח. צריך למיתב תענית לתעניתיה: (ה) נוהגות הנשים שלא לעשות מלאכה בעוד שהנרות דולקות. ויש אף עד חצות הלילה: (ו) והיכא דנהוג נמי גברי לאמנועי ממלאכה. שפיר דמי. עלא"ם: (ז) וכי נהגו איסור מלאכה אפי' כל היום. הוי מנהגא. ובהי מילי בא"ם הרבה ליטול שם:

ב. נוהגים בהם י"ט

(א) בהלל גמור כל ח': (ב) והודאה בתפלה ובבה"מ: (ג) ומן מצוה לעשות י"ט בשמחת סעודה. עלא"ם: (ד) וקורין בתורה (בשמונת לג טוב) כל ח'. והדלקת הנרות (ליהודים היתה אורה ושמחה) כל ח':

נרותיה שבעה (ושבעה מוצקות) נר א. מי חייב בה

(א) כל בני ביתו בעלי דעת: (ב) וקטן שהגיע לחינוך: (ג) אשה שאין לה בעל או שאינו בביתו. חייבת להדליק: (ד) ומוציאה גם את בעלה י"ח. עמו"ק. ובשוט דה"ס לעבד: (ה) סומא מדליק. אלא יברך לדעתי. עמו"ק. וכ"ש שאינו מוציא אחרים: (ו) אכסנאי. משתתף בשכר פי. ואם יש לו מקום מיוחד. צריך להדליק בפ"ע. הוא הדין לבן אצל אביו: (ז) אפי' עני. שואל על הפתחים או מוכר כסותו ולוקח שמן להדליק. ואם נר של שבת או כוס שבת קודם נר חנוכה. ע"ש:

נר ב' במה מדליקין והיכן:

(א) בלילה א' מדליקין א'. מכאן ואילך מוסיף והולך בכל לילה א' עד שבלילה האחרונה יהיו ח' נרות. ונהגו ... אשכנזים שכל אחד מבני הבית נדליק והולך ומוסיף. וצריך להדליק כל אחד במקום מיוחד. שלא יסבר של אחד כמה נרות מדליק. ואין להניחם בעיגול. אלא בשורה שוה. ולא אחד נכנס ואחד יוצא: (ב) מצוה להניח נר חנוכה על פתח הבית הסמוך לרשות הרבים מבחוץ. ואם יש חצר לפני הבית. על פתח החצר. עמו"ק. היה דר בעליה. מניחו בחלון הסמוך לרשות הרבים. ובשעת הסכנה מניחו על שולחנו ודיו. וצריך נר אחר להשתמש לאורו. ואם יש מדורה אין צריך. ואדם חשוב צריך: (ג) מניחו למעלה מג' טפחים ולמטה מי' טפחים. הניחו למעלה מכ' אמה לא יצא. הדליקו למעלה והורידו למטה לא יצא: (ד) מצוה להניחו בטפח הסמוך לפתח משמאל הנכנס. אם אין מזוזה בפתח. מניחו בימין. ואף המדליק בפנים. יזהר שלא ידליק במקום שמדליקין בו כל השנה: (ה) בבית הכנסת מניחו בכותל דרום. יש אומרים ממזרח למערב. והעיקר כדברי האומרים מצפון לדרום. עי' קונטרס בנין בית הבחירה ועו"ק: (ו) חצר שיש לו ב' פתחים מב' רוחות. צריך להדליק בשתיהן. ומברך רק באחד מהן. ובזמן שהכל מדליקין בפנים. א"צ להדליק בכל הפתחים. עמו"ק: (ז) צריך שידליקה במקום הנחתו. הדליקה בפנים והוציאה לחוץ לא יצא. היתה מונחת במקומה שלא לשם מצות חנוכה. מדליקה שם ודיו. לפיכך עששית שהתקינה לנ"ח מע"ש. והיתה הולכת ודולקת כל היום השבת. למ"ש מכבה ומדליקה:

נר ג' זמנו

(א) משתשקע החמה ויאותו לאור הנר, עמו"ק: (ב) שכח או נאנס ולא הדליק עם שקיעת החמה. מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק. שהוא כמו חצי שעה. וצריך ליתן בה שמן כשיעור זה. עמו"ק: (ג) עבר זמן זה ולא הדליק. מדליק והולך כל הלילה. וספק ברכה להקל. עם ביתו להכיר. עמו"ק: (ד) עבר לילה ולא הדליק. אין לו תשלומין: (ה) בערב שבת. נדליק נר חנוכה תחלה. אח"כ נר של שבת. ותפלתי בחבורי. שגם בערב שבת אין לו להקדים אלא בשיעור הראוי לתוספת שבת (עי' בפרוזדור השבת) ואם הקדים וכבתה. לא מבעיא קודם זמן הראוי. דלאו מידי עבד. אדרבה מחויב לכבותה ולהדליקה כדלעיל. אלא אפי' כבר הגיע הזמן שלא קבל שבת הוי קבלה. מ"מ כיון דאי לא קבליה לא אסור. הי בכתה זקוק לה ע"י אחר שלא קיבל שבת עדיין. אבל כשכבתה בזמן שהוא ראוי להדליקה אפי' אינו אלא מספק. שוב אינו זקוק לה ודאי. (ע"י ע"י א"י לא). בליל שבת צריך להפסיק דבר בין הנרות להפתח: (ו) מי שאין ידו משגת לקנות נר חנוכה ונר של שבת. נר של שבת קודם (אבל יין לקדוש ולהבדלה נדחה מפני נר חנוכה): (ז) וכן במוצאי שבת מדליקין אח"כ מבדילין. עש"י סי' כ"ב ועו"ק ד' נ'. ואין מבדילין על נר חנוכה:

נר ד. שמנים ופתילות

(א) אלן הצריך לנר חנוכה: (ג) אפי' בשבת של חנוכה מותר להדליק בכ"א שמנים ופתילות שאסור להדליק בהן נר של שבת: (ג) מ"מ שמן זית מן המובחר. עמו"ק: (ד) הדלקה עושה מצוה. כבתה אין זקוק לה: (ה) אם העמידה במקום רוח. זקוק לה. עמו"ק: (ו) יש להדליק בשעה. ונכון הדבר למי שאפשר לו. עש"י סי' קמ"ט: (ז) א"צ לתת לכ"... להחליפם בחדשים כל לילה. אבל הנר של חרס שהדליק בו פ... . שהכל מלהדליק בו שנים. ... מותר השמן. עש"י סי' ד תשובה ארוכה;

נר ה. איסור הנאתו

(א) אסור להשתמש לאורה: (ב) אפילו לבדיקת מעות ומצוה: (ג) וגם השמש מצוה וקדושה אסור. עמו"ק עיין ארוך: (ד) לפיכך נוהגים לעשות נר נוסף השמש להדלקה ומניחו אצל הנרות מכוון ולמעלה. שאם בא להשתמש ישתמש כנגדו: (ה) אם נתערב נר חנוכה שאסור בשאר נרות. אפילו באלף לא בטיל. אלא ידליק מן התערובת. אם ודאי נר של היתר דולק עם האסור או מותר להשתמש

ה״דו. עמו״ק הנהג על פ״ז: (ו) מדליקין הנר לנר בלי אמצעי. אלא בנהגו להחמיר: (ז) י״א נר של בהכ״נ ושל שבת ושל תלמוד תורה ושל חולה ושל חנוכה. כולן מדליקין מזה לזה [הוסיף בנר חנוכה זוכה לבנים ת״ח. ויזהר שיהא הכלי שמדליק בו נאה וכו׳. וידליק בשמן זית זך. ויתחזק לקיים המצוה מן המובחר לעשות נחת רוח ליוצרו. ומקודם יאמר:

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה. הריני מוכן ומזומן לקיים מצות הדלקת נר חנוכה כמו שתקנו לנו רז״ל. ויהי רצון מלפניך ה׳ אלהינו ואלהי אבותינו. שתעלה עלינו כאילו נתכוין בכל הכונות הראוי׳ לכוין. ויעלה לפניך מצות הדלקת נר חנוכה שלנו עם מצות הדלקת נר חנוכה של בניך היודעים והמכוונים בכל הכונות הראויות לכוין. ובכח סגולת מצות הדלקת נר חנוכה. תזכנו לנו ולזרענו לנר מצוה ותורה אור. ויאירו וישלמו רמ״ח אברי נפש רוח ונשמה. ותבנה בית המקדש במהרה בימינו. ושם נדליק המנורה ע״י כהניך הקדושים. וכשם שעשית נסים לאבותינו. כן עתה הושיענו וקבצנו והצילנו מן הגוים. להודות לשמך. להשתבח בתהלתך. אם לא בזכות ברחמים. וברחמיך הרבים תחפוץ בנו ותרצנו: ויהי נועם וגו׳

[לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו. בשם כל ישראל. הריני בא לקיים מצות הדלקת נר חנוכה לתקן את שורשה במקום עליון. ויהי רצון מלפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי. שיהיה עתה עת רצון לפניך. להיות עולה מצות הדלקת נר חנוכה. כאלו השגתי כל הסודות הנוראים אשר הם התומים בה. ותעלה לפניך עם כונת מעשה מצוה זאת. הנעשית על ידי בני ידידיך המכוונים כל שמותיך הקדושים הראוים לבא בהדלקת זו. המעלים יחוד וזיווג מדות הקדושות העליונות; ולהאיר בשכינת עוזך המאורות הגדולים. ומשם יושפע שפע לי אני עבדך (פב״פ) לאור באור החיים. כי אתה תאיר נרי ה׳ אלהי יגיה חשכי. שלח אורך ואמתך. המה ינחוני ליראה ולאהבה את שמך, ללמוד וללמד את תורתך הקדושה. תורה שבכתב ותורה שבע״פ. בהתמדה גדולה ולכבוד שמך יתברך ויתעלה. ובכח סגולת נר חנוכה. תחכמנו באור תורתך. אנו וזרעינו וזרע זרעינו ויקוים בי מקרא שכתוב. לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה׳ מעתה ועד עולם. ויהיו זרעי וזרע זרעי. תלמידי חכמים וחסידים. אהובים למעלה ונחמדים למטה. ותחזיק את לבבם לתורה ועבודה. הכל ברצונך הטוב. ואזכה לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ומצות באמת. גל עינינו ונביטה נפלאות מתורתך הקדושה לכוון לאמיתה של תורה וסודותיה. ובזכות מתתיהו כהן גדול ובניו. הראנו נפלאות. ובאורך נראה אור. וטהר את לבבנו לעבודתך. והרחיקנו ממדות רעות ומחשבות זרות ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים. בהעלותך את הנרות. ושם נעבדך ביראה כימי עולם וכשנים קדמוניות: יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה׳ צורי וגואלי. ואני תפלתי לך ה׳ עת רצון אלהים ברב חסדך ענני באמת ישעך: ויהי נועם וכו׳]:

נר ו׳ סדר הברכות והדלקה

(א) קודם שיתחיל להדליק בליל א׳. מברך. כוונת השם בברכה א׳. היה אהיה במלוי יודין להדליק. עולה ע״ב ס״ג מ״ה. על ידי שמשכת ג׳ אורות שמות הללו. היה דולקת ומאירה. ונעשית נר. שכולל ג׳ יחודים. הויה אדני. הויה אלהים. הויה אהיה (וכן גי׳ מאיר עם הכולל) ועוד האריך בכתבי אר״י. והמבין יבין. חנוכה. לפי המסורה. הוא סוד כ״ו ס״ג. ולפי המקרא הוא ביסוד. עיין שער ג׳ השלם:

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר חֲנֻכָּה: כצ״ל עמו״ק ולט״פ:

(ב) בברכה ב׳. תכוין י״ב הויה (מילוי ס״ג) ואלהים:

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ. בַּיָּמִים הָהֵם. בִּזְּמַן הַזֶּה: (ג) בברכה ג׳: לנס הויה דאלפין ואדני

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

(ד) יתחיל להדליק בליל א׳ בנר היותר ימיני. מכאן ואילך מברך ימים. להדליק ושעה. ומתחיל בנר הנוסף ופונה לימין. כשמתחיל כשהם אומרים לו גמור. עמו״ק. דלא כמ״א: (ה) אחר שהדליק אומר:

הַנֵּרוֹת הַלָּלוּ אָנוּ מַדְלִיקִין עַל הַנִּסִּים וְעַל הַתְּשׁוּעוֹת וְעַל הַמִּלְחָמוֹת. שֶׁעָשִׂיתָ לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בִּזְּמַן הַזֶּה עַל יְדֵי כֹּהֲנֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים. וְכָל מִצְוַת שְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנֻכָּה. הַנֵּרוֹת הַלָּלוּ קֹדֶשׁ הֵם וְאֵין לָנוּ רְשׁוּת לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן. אֶלָּא לִרְאוֹתָן בִּלְבָד. כְּדֵי לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל. עַל נִסֶּיךָ וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְעַל יְשׁוּעוֹתֶיךָ:

[חתום מרדכי חזק]

מָעוֹז צוּר יְשׁוּעָתִי לְךָ נָאֶה לְשַׁבֵּחַ. תִּכּוֹן בֵּית תְּפִלָּתִי וְשָׁם תּוֹדָה נְזַבֵּחַ. לְעֵת תָּכִין מַטְבֵּחַ מִצָּר הַמְנַבֵּחַ. אָז אֶגְמוֹר בְּשִׁיר מִזְמוֹר חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ:

רָעוֹת שָׂבְעָה נַפְשִׁי בְּיָגוֹן כֹּחִי כִּלָּה. חַיַּי מֵרְרוּ בְּקֹשִׁי בְּשִׁעְבּוּד מַלְכוּת עֶגְלָה. וּבְיָדוֹ הַגְּדוֹלָה הוֹצִיא אֶת הַסְּגֻלָּה. חֵיל פַּרְעֹה וְכָל זַרְעוֹ יָרְדוּ כְּאֶבֶן בִּמְצוּלָה:

ד ביר קדשו הביאני. וגם שם לא שקטתי. ובא נוגש והגלני. כי זרים עבדתי. ויין רעל מסכתי כמעט שעברתי. קץ בבל זרובבל לקץ שבעים נושעתי:

כ רות קומת ברוש בקש. אגגי בן המדתא. ונהיתה לו לפח ולמוקש. וגאותו נשבתה. ראש ימיני נשאת. ואויב שמו מחית. רב בניו וקניניו על העץ תלית:

י ונים נקבצו עלי. אזי בימי חשמנים. ופרצו חומות מגדלי. וטמאו כל השמנים. ומנותר קנקנים. נעשה נס לשושנים. בני בינה. ימי שמונה. קבעו שיר ורננים:

ח שוף זרוע קדשך. וקרב קץ הישועה. עשה נא למען שמך. להיות לנו תשועה. כי ארכה לנו הישועה. ואין קץ לימי הרעה. מחה פשע וגם רשע. הקם לנו רועה שבעה:

ואומרים ז' פעמים ויהי נועם. למנצח בנגינות. אנא בכח. מזמור שיר חנוכת הבית ההנה מה טוב (תהלים קלג) רננו צדיקים:

(ח) מי שלא הדליק והוא עתיד להדליק באותו הלילה. כשרואה נר חנוכה מברך שעשה. ובליל א' מברך גם שהחיינו. אם אחר כך בא להדליק. אינו חוזר ומברך זמן: (ז) גם בבית הכנסת מדליקין ומברכין כמו בבית. ועמו"ק שאין לברך אם לא כשיש עשרה בבה"כ:

נר ז׳ סדר הימים והנהגת בית הכנסת

(א) כל ח' ימים אומר על"נ בתפלה ובבה"מ בברכת הודאה. אם לא אמר אין מחזירין אותו. מיהו אם נזכר באותה ברכה. כל זמן שלא הזכיר את השם (אפילו נזכר בין אתה להשם) חוזר. וי"א אם שכח בבה"מ. כשמגיע להרחמן יאמר. הרחמן יעשה עמנו נסים ונפלאות. כמו שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה. בימי מתתיהו כו'. ואם נמשך בסעודה בלילה חנוכה. נזכר דינו לעיל כמה פעמים: (ב) כל ח' ימי חנוכה גומרין הלל ואומר חצי קדיש. וא"א התחנון ולמנצח ולא מזמור לאסף. ואומרים מזמור שיר חנוכת הבית לדוד ערב ובוקר. שיר של יום. אם נהגו לאומרו בסיום התפלה. הוא קודם. ובר"ח. גם של ר"ח קודם: (ג) כל ח' ימי חנוכה קורין בתורה בקרבנות הנשיאים. שלשה בכל יום. ומתחיל ביום ראשון מברכת כהנים (ויש מתחילין בברכת כהנים) וקורא הכהן כל אותה פרשה עד זאת קרבן נחשון. לוי ביום הראשון עד קטורת. ישראל פר אחד. ויש נוהגין לקרות. כהן עד המשכן. לוי עד המזבח. ישראל ביום הראשון עד סוף הפרשה. וכן נוהגים. ביום ב'. כהן ביום השני עד קטורת. לוי מסיים הפרשה. ישראל ביום השלישי. וכן בכל יום. ביום ו' אחר הלל. קדיש שלם. מוציאין ב' ס"ת. בא' קורא פ' התמיד. כהן עד רביעית ההין. לוי עד ונסכה. שלישי פ' ר"ח כולה. רביעי בס"ת ב'. ביום הששי. וקדיש אחריו. מתפללין מוסף ואומרים על"נ בהודאה. ביום ז'. אם הוא ר"ח (וכ"ה שאם זו) מתפללין וקורין בתורה כאתמול. בספר ב'. קורא רביעי ביום השביעי. ואם אינו ר"ח. מנהגו כשאר ימי חנוכה. ביום ח'. קורא כהן ביום השמיני. לוי פ' שלאחריו. שלישי מסיים כן עשה את המנורה: (ד) בשבת שבחנוכה. מוציאין ב' ס"ת. בא' קורין ז' גברי בפ' השבוע. אומר חצי קדיש. וקורא בב' בשל חנוכה. ומפטיר רני ושמחי. ואם חלו בו ב' שבתות. מפטיר בב' בנרות דשלמה. וכשחלה חנוכה בשבת א. מפטירין בשל חנוכה ואומרים מקלא בוא אבים. וי"א כשחנוכה בשבת ב' מפטירין שוב אבים:

(זמר נאה לשבת חנוכה וחתום אברהם. הוא אבן עזרא)

אכלו משמנים. וסולת רבוכה. תורים ובני יונים. שבת וחנוכה: האי האי בית כור. תמכור תחכור השבור. בית כור לצורך חנוכה: ברבורים אבוסים. בשפודים צלוים. וכליל לאישים. אחד מן המנוים: הא' וכו' רך וטוב יתדלון מנסוך המים. בבית היין גלין. בכל יום פעמים: הא' וכו' מקולות מים רבים. תצילנה אזניכם: וכל משרת דם ענבים. לא ימוש מפיכם: הא' וכו'

(ה) כשחל ר"ח טבת בשבת. מוציאין ג' ס"ת. קורין ו' בפ' השבוע. בב' קורא הז' בשל ר"ח ומתחיל וביום השבת ואומר קדיש. בג' קורא המפטיר בשל חנוכה. קרא והפטיר בשל שבת. מ"מ צריך לקרות בשל ר"ח בשל אופן. ולעולם בברכה (עי' בית הספר) הפטיר בשל ר"ח. אם לא הוציאו ס"ת ג' אין מפסיקין בחנוכה ואם הוציאו קורין ש. טעה והתחיל של חנוכה. רצה מפסיק מיד (כמ"ש בסמוך בחול) רצה גומר ג' פסוקים ומברך. וקורא של ר"ח לשמיני. ומ"מ וקורא השביעי בשל חנוכה. והוא יפטיר: (ו) בחול אם טעה וקרא רביעי בשל ר"ח. אם לא הוציאו ס"ת ב' א"צ לקרות יותר. אבל אם הוציאו. צריך לקרות חמישי בשל חנוכה ויאמר קדיש אחריו. ואם אמרו על רביעי א"צ שנים. טעה והתחיל לקרות בשל חנוכה תחלה. צריך להפסיק לקרות בשל ר"ח. ועמו"ק שבאלו כס"ך. שאם הוציאו ב' ס"ת. אין כאן ספק שצריך להפסיק ולברך. ואם אין כאן אלא א'. אם רוצה מפסיק מיד קודם שיקרא ג"פ וא"צ ברכה לאחריה והכי שפיר דמי נמי. ואין נוהגים לפסוק של בעל ס"ז. ע"ש) וכשחוזר לקרות בשל ר"ח א"צ לחזור לברך לפניה. ואם ירצה יקרא ג"פ בשל חנוכה ויברך לאחריה. וקורא בב' בשל ר"ח. אח"כ חוזר לשל חנוכה וקורא רביעי כל הפ' של יום. ומאן דעביד הכי או הכי לא משתבש: (ז) כ"ט. ערב ר"ח: (ח) כסלו. פעמים מלא פעמים חסר (שנה א. מלא): (ט) ל'. הוא יום א' דר"ח טבת (שנה א. שנה. קורין מקץ) עי' פרק ד' דבעל כהדם:

נסגר שער נקנור. נפתח שער יכניה. לחודש טבת ש"ו יצא יכניה בגלותו. ובחודש זה סמך מלך בבל על ירושלים:

(א) מזלו גדי. שבטו אשר. נש' אליאשר גד. הל באגנד"ס (חנה א. א' הוא ב' דר"ח: (ב) מולד. ז' ע"ז רפ"א): (ג) בא' לחודש ישבו עזרא והראשים עלם לחקירה על דבר נושאי הנכריות. ונתמידו עד ר"ח ניסן: (ד) ביום הזה הוא זמן עלי הכהנים (פרעם) שנים: (ה) בחודש הזה נלקחה אסתר אל בית המלך: (ו) (שנה א. ב' ט מתחילין לשאול הגשם בגולה זה): (ז) ה' בו בא הפליט אל יחזקאל: (ח) ז' בו (שנה א. קורין ויגש): (ט) ח' בו תענית מגילת תענית. נכתבה התורה יוונית ובא חושך לעולם: (י) ט' בו תענית מיתת צדיקים. עזרא הכהן ונחמיה בן חכליה (והריגת ק"ק גרנאדה עם ר"י הנגיד): (יא) י' בו סמך מלך בבל [על ירושלים. וחייב בכל יום זה לקום ולהתפלל ע"ז] והוקבע לתענית. דיני כ"ה בהמון. עי' שער התעניות. הבן בן אדם כי גם זה סימן טוב לישראל שאירע תענית זה של ירידת ישראל. בעת הכלים ירידת השמש נופל חורף עלייהו. כי מכאן ואילך מתהפך לעלות. כמו שאירע בי"ז תמוז אחרי חצי החודש בפרק ירידתו. שלא יהא לנס סימן רע בעת עליית השמש והתגברות אור סיהרה שאמרנו סימן למזלם של ישראל. לכן אירע ב' תעניות הללו בב' ספוקי השמש בעת שפלותו וירידתו. זה קידם חציו של חודש. ואותו לאחריו. לא בזמן מלויו. כ"א קרוב אליו מלפניו ומלאחריו. הכל בהשגחה. נפלאה הסבה יום עלם (גם בטעם סדין) והקפה לטובה. ודי בזה למבין:

אומרם

[אומר סלח לנו אבינו עד לכל קוראיך אח"כ אומר זה]

כי עם יי החסד והרבה עמו פדות. פדה אלהים את ישראל מכל צרותיו. והוא יפדה את ישראל מכל עונותיו: פודה יי נפש עבדיו ולא יאשמו כל החוסים בו: כרחם אב וכו' (תמצא א'ב ואח"כ חתום יוסף טוב עלם בסליחות דפני קמא)

אֶזְכְּרָה מָצוֹק אֲשֶׁר קְרָאַנִי. בְּשָׁלשָׁה מַכּוֹת בַּחוֹדֶשׁ הַזֶּה הִכַּנִי. גְּדָעַנִי הֱנִיאַנִי הִכְאַנִי. אַךְ עַתָּה הֶלְאַנִי: דְּעָכַנִי בִּשְׁמוֹנָה בּוֹ שְׂמָאלִית וִימָנִית. הֲלֹא שְׁלָשְׁתָּן קָבַעְתִּי תַּעֲנִית. וּמֶלֶךְ יָוָן אֲנָסַנִי לִכְתּוֹב דָּת יְוָנִית. עַל גַּבִּי חָרְשׁוּ חוֹרְשִׁים הֶאֱרִיכוּ מַעֲנִית: זֹעַמְתִּי בְּתִשְׁעָה בּוֹ בִּכְלִימָּה וְחֵפֶר. חָשַׂךְ מֵעָלַי מְעִיל הוֹד וָצֶפֶר. טָרוֹף טוֹרַף בּוֹ הַנּוֹתֵן אִמְרֵי שֶׁפֶר. הוּא עֶזְרָא הַסּוֹפֵר: יוֹם עֲשִׂירִי בֶּן בּוּזִי הַחוֹזֶה. כְּתָב לְךָ בְּסֵפֶר הַמַּחֲזֶה. לְזִכָּרוֹן לְעַם נָמֵס וְנִבְזֶה. אֶת עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה: מִנְיַן סֵדֶר חֳדָשִׁים בַּעֲשָׂרָה בּוֹ הָעִיר. נֶהִי וִילֵיל בְּמוֹפִי אַפְעִיר. סֵדֶר פּוּרְעָנִיּוֹת בְּתוֹךְ לְבָבִי יַבְעִיר. בְּבוֹא אֵלַי הַפָּלִיט לֵאמֹר הֻכְּתָה הָעִיר: עַל אֵלֶּה עַל פָּנַי אָבָק זֵרִיתִי. פָּצְתִּי עַל אַרְבַּעְתָּן לוּ חֵץ בְּלִבִּי יָרִיתִי. צָרוֹת עַל אֵלֶּה קֶבֶר לִי כָּרִיתִי. צַדִּיק הוּא יְיָ כִּי פִיהוּ מָרִיתִי: קָרָאתִי שִׁמְךָ מִתְנַחֵם עַל רָעָתִי. רְאֵה עָנְיִי וּשְׁמַע קוֹל פְּגִיעָתִי. שְׁמַע תְּחִנָּתִי חִישׁ נָא יְשׁוּעָתִי. אַל תַּעְלֵם אָזְנְךָ לְרַוְחָתִי לְשַׁוְעָתִי: יֶרַח טֵבֵת מְאֹד לָקִיתִי בּוֹ. וְגִשְׁתַּנּוּ עָלַי סִדְרֵי נְתִיבוֹ. פָּרַרְתִּי פְּשַׁעְתִּי יְגַלֶּה לִי טוּבוֹ. הָאוֹמֵר לַיָּם עַד פֹּה תָבֹא: אל מלך

אזכרה. הצרות שאירעו בו: גדעני. כרת והשבית אותי. ושבה לי הכאובים עד שנשמתי (קראני. ל' מקרה. כמו יקראנו אסון. בראשית מד): גדעני. ל' כריתה. כמו תגדעון. דברים ז': הניאני. ל' ביטול והשבתה. כמו הניא אביה. במדבר ל': הכאני. ל' כאב. כמו ונכאה לבב. תלים קט) דעכני. (ל' כבוי. כמו דועכו כאש. תלים קיח) מפרש הג' מכות. הא'. שבח' בו כבה אורי מסביב. כי תלמי מלך יון כפה אותי לכתוב התורה בל' יון. ואז היה חושך בעולם ג' ימים: שלשתן. ג' ימים אלו ח' ט' י'. נקבעו לתעניות: חרשו. החורשים האדמה. חרשו על גבי והאריכו מענית המחרישה. והוא משל לעול כבד במשך זמן רב ששמו עלי: זעמתי. הב'. כי בט' בו יצא עלי זעם ה' בבושה וחרפה ונטל מעלי הלבוש הגאה ועטרת הראש שהיו לי. ומת בו עזרא הסופר שתיקן לנו הרבה תקנות:

יום. הג'. כי בי' בו סמך מלך בבל על ירושלים. ונודע ליחזקאל הנביא בבבל. ונאמר לו לכתוב אותו ביום זה בספר לזכרון: מנין. בחודש הזה העשירי להחדשים שמתחילין מניסן. בו נתעורר ה' לייסרנו. עד שנהפך פי לקול נהי ויללה. וסדר הפורעניות שבחודש זה מעת שבא הפליט מירושלים ואמר שנבקעה העיר. בוער בלבי (במופי. ב' מלות במו פי. כמו פי: הפליט. ל' פליטה. כמו פי פערתי. תלים קיט): על אלה. הצרות. עפר ואבק על פני מגודל צערי. ואמרתי על ד' צרות אלו (עם בשורת הפליט) הלואי הייתי זורק חץ בלבי. היה טוב לי משאהיה בצרות אלו. ועל צרות אלו. היה טוב לי לחפור לי קבר ולהקבר בו. משיבותו עלי (זריתי ל' פזור. כמו ויזר ע"פ המים. שמות לב: פצתי ל' דבור. כמו פצו שפתי. תלים סו: יריתי ל' השלכה. כמו ירה בים. שמות טו) קראתי. אני קורא בשמך ה' המתנחם מלעשות לי רעה. ואבקש שתראה מה שאני מתענה היום. ושמע לקול תפלתי (פגיעתי. תפלתי. כמו אל תפגעי בי. רות א): לרוחתי. לעשות לי רווחה מהצרה שאעמד עליה: פררתי. חטאתי. ואבקש שיגלה לי מדת טובו. ה' שהוא ליס שלא יעבור החול אשר סביבו:

אלהים באו גוים בנחלתך טמאו את היכל קדשך שמו את ירושלים לעיים: אלהים זדים קמו עלינו ועדת עריצים בקשו נפשנו ולא שמוך לנגדם: כרחם אב

חתום אברהם בר מנחם חזק: אלהינו ואלהי אבותינו

אֶבֶן הָרֹאשָׁה. לְעִיִּים וְלַחֲרִישָׁה. וְנוֹחֲלֵי מוֹרָשָׁה. מְנוֹד רֹאשׁ בַּלְאוּמִּים:

אבן הראשה. בהמ"ק היה לגלים ונחרש כשדה: ישראל שנחלו התורה. מנוענעים כאומות עליהם ראשם כמו דבר שלום (לעיים לשממה וחל) בקרוי:

בקרבי רב נכאב . גדוה ונדאב . נשארנו כאין אב . והיינו כיתומים :
רכה וענוגה . בשושנים סוגה . ועתה היא נוגה . מסורה ביד קמים :
היתה כאלמנה . קריה נאמנה . וזרע מי מנה . נמכרה בלא דמים :
מעונה ורבה . צלחה למלוכה . ומעגיתה ארכה . זה כמה שנים וימים :
בית יעקב לבזה . ללעג ולעיה . והעיר העליזה . למטעי כרמים : רוויה
תרעלה . ביד בני עולה . הרצויה כעולה . וכקטורת הסמים : מאסה
לזנוח . תורת אבי זנוח . ולא מצאה מנוח . לילות וגם ימים : נורא אל
עליון . ממך יהי צביון . להשיב לריב ציון . שנת שלומים : חדש
ימינו כקדם . מעונה אלהי קדם . ולבן כצמר אודם . ובשנת
כתמים : חזקנו ביראתך . ובקיום תורתך . וקרבנו בישועתך . אל
מלא רחמים : אל מלך

בקרבי . יכאב לבי בקרבי במדוה ומכאוב על שנשארנו כבן בלי אב וכיתום בלי אם : רכה . עדת ישראל המפונקה ומעונגה . וגדורה במצות כמו בשושנים . היא עתה ביגון ונאנחה . ומסורה בידי אויביה : קריה . ירושלים : מי מנה . זרע יעקב . ע"ש מי מנה עפר יעקב (במדבר כג) : מעונה . מלכות בבל בשלת ... . בגל הם למלוך . וזה שמחריבה שלא נהפך . והוא משל לאורך ימי הגלות : ולעיה . (ל' דבור) שמדברים עליהם דברי לעוג : העליזה . ירושלים . שישראל שמחו בה . תרגו בתיה . ומטעים כרמים במקומם : רוויה . שביעה בכוס המממס הלב . בידי עושי עול . עדת ישראל שהיתה רצויה לה' כעולה כו' : מאסה . ונזנה תורת משה . ולזה לא מצאה מנוחה מצרותיה לילה ויום : נורא . אחר שהגיעו כ"ז נבקשך . יהי רצון מלפניך . שתשיב נקמה שמגיע לאויבי ציון על שרבו עמה : מעונה . אתה ה' הקדוש לכל יציר ושוכן בשמים : ולבן . והלבן כצמר לבן . כטעות האדומים כתולע . וכשלג . כתמי העון האדומים כשנים . והמחה אותם לגמרי . אמן :

חתום אברהם יצחק אפרים . וסיים כל בית בפסוק מהל"ך

פזמון אבותי כי בטחו בשם אלהי צורי . גדלו והצליחו תם עשו פרי .
מעת הזדחו והלכו עמו קרי . היו הלוך וחסור עד החודש
העשירי : בעשירי לחודש סמך מלך בבל . וצר על עיר הקודש
ונקבב רב החובל . נתתי הדש ועוניתי בכבל . והיה פרי תודש
לאכל כנורי : אבותי ראשית בכורה לראשית החרם . שם אתרים .
הזכירה והעון נורם : אל לא תכירה ושטפה בזרם . צרה כמבכירה
כעת במרום תמריא : אבותי האלהים הביא יום רעה ומצור . צרה
צרי סביבי עוללי לבצור . יום הרך לבבי ואין כח לעצור . והדבר
אל נביא משול אל בית המרי : אבותי מיושבי שער העביר אדרת .
חמתו כאש הבעיר והרים עטרת . ומלבנון יער השליך תפארת .
ורום סוער נסער תסמר שערת בשרי : אבותי יפיפית נמשלת ועתה
קרוכנית . בעון כי כשלת ולבך אחורנית . ונבוך ונחשלת ראשונה
ושנית . והתחלל לא תתלת מעט צרי : אבותי צדיק הצור תם נשוא

אבותי . כי כאשר עשו פרי היה להם שנה מרובה . אך מעת שזדונו מאחרי ה' והלכו עמו בקרי טרף . היו הלוך וחסור מטוב עד חודש טבת : לחודש . טבת : סמך . קרב : רב החובל . שנבוכדנאצר . ע"ש שהרגנה לשמהית : נתתי . נמסרתי לידים כעשב . ועשה אותי כמלאכה על רגלי . ולא בכל פנה כשמגיע חדש זה . אני מתאבל ובוכה . שהם שהורגלתי לשמוע בשמיעת קול כנור (ספת . ל' תרמס . כמו כאשר לחום . מלכים ג יג) :

ראשים . ישראל שנקראו ראשית תבואתו . הם עתה ראשונים לחרם וחרב . לפי שעבדו ע"ז . ועון זה גרם להם . אבל ה' אשר עזבו כאילו לא הכירם שהם עמו . ולזה נשטפו מאלהם מרוב הצרות שהיו כגשם שוטף . כחבלי יולדת בעתה ראשון . ובאו עליהם בעת שהאויב תרה ברום המעלה (בזרם . גשם שוטף . כמו מזרם וממטר . ישעיה ד') : שמבכירה . מל' בכור : במרום המריא . לשון גבה . תרגם יונתן . במרומא טיסה . לצרי אשר סביבי . להכרים השמש סמאל ממני כשעוללות בכרם . ביום שהביא פחד בלבי ולא יכולתי לעצור בי כח . ואמר ליחזקאל הנביא לומר משל אל בית ישראל הממרים אותו (הרך לשון פחד . כמי מורך בלבבם . ויקרא כו) : מיושבי . מסנהדרין וחכמים המורים בשער : אדרת . לבוש המיוחד לגדולי מעלה : והרים . והסיר . ומבהמ"ק השליך תפארתו . ומהצרות שעברו עלי כרוח סערה . נעשו שערות בשרי כמסמרים . כדרך המצער שמזקפו שערותיו : יפיפית . מקודם היית יפה . ועתה שחורה ואבך . מי מאחרי ה' . ע"כ עשו בך קץ וכלה . ונחלשת מרוב הצרות שבתורבן ראשון ושני . ועוד עתה לא קצרו של הכוך מעט צרי לרעותם (נחולה . ל' חולשה . כמו כל הנחשלים . דברים כה) : צדיק . ה' גואלה כביכול מליצה עד שתם . ולזה פרד מלשכון בתוכם . מכרוב למפתן הבית . ואח"כ לגג וכו' : הכהם . סרפש ככהם שלא יוכל לסבול שגנב . ומפני נעקתם החמס שיש של רעתו שבאה לפני ה' . ועל שנתרבה רעתם כל עת . כתן צרי שיגדל כל יום

יומר

אז גלאה. מרחוב למפתן לפנת גג ראה: מעון הגבתם וצעקתם באה. בכה בעתם כעץ עושה פרי: אבותי תוך כל קמי תוכן העלילות. כי מלאו ימי ברנע ספעלות. ומבושת עלומי שבחתי גמולות. נותן לחמי ומימי פשתי וצמרי: אבותי קמי פיהם פערו ונחלתי בלעו. מאד עלי גברו ודמי שתו ולעו. עכו"ם עלי צרו ואת אחי הרעו. האומרים ערו ערו בני שעיר החורי: אבותי אמרו לכו נבלם ונשביתה זכרם. אל קנא ונוקם נמהם ישאו את שברם. כמעשיהם שלם ויבושו מסברם. כאיש חלום חולם שלשה סלי תורי: אבותי פצעי לא רככה וחבורותי רצח. ועיני תוכחתה צופה לדודי צח. העוד לא שככה חמתו לנצח. על מה עשה ככה ומה חרי: אבותי רחום זה אלי אל לעד תזנח. ארכו ימי אבלי ועוד לבי נאנח. שובה אל לאהלי מקומך אל תנח. שלם ימי אבלי כי תבא על שברי: אבותי יהוה מנת חלקי חושה לי לעזרה. ופתחת שקי שמחה לי לאזרה. ותגיה את חשכי כאורך להאירה. את גשף חשקי כי אתה גרי: אבותי מיגון ואנחה פדה אל את נפשי. עשה לעמך הנחה מלכי וקדושי. תהפוך לרוחה את צום החמישי. לששון ולשמחה צום הרביעי וצום העשירי: אבותי

אל מלך. זכור רחמיך. אל רחום עד ובזמן קריב (הסלה כבמי קמא)

יותר (הלה: ערה. סם ידלה כסגר. דברים כח): חזק. ה' שמונה כל מעשי אדם. חיזק כל אויבי עלי: ספעלות. במעשים רעים: מבושת. וע"י חטאת נעורי. שכחתי לגמול טוב לה' שהפרנס אותי: קמי. אויבי פתחו פיהם לבלוע אותי. והשחיתו בהמ"ק: ולעו. והשחיתו: הרעו. עשו להם רעה: ערו. השחיתו והחריבו. והם בני ש'. גמלם. שלם להם כגמולם: שברם. ל' שבירה: מסברם. מתקותם להרע לנו: חלום. כער החופים שנתלה: פצעי. מכותי לא רוככה ולא נרפאה עוד. וחבורותי כואבים עוד כמהיו. ועיני צופה כסם. על שמלפת לה' זה זמן רב: סטוד. הלא לא ישקוט עוד חמתו עלינו לנצח. הלא לא' תוס הוא. וא"כ למה עשה כן ולא ריפא אותנו. ומה חרי האף הגדול הזה שחרה עלינו. להיות מעורים כ"כ: הזמה. לא תעזב אותנו: לאהלי. לבהמ"ק ולא תעזב בהמ"ק מכון לשבתך: שלם. הייס (ישעיה ס): כי תבוא. רק תבוא לשלם שכרי שהבטחתנו ע"י נביאיך להטיבנו באחריתנו: ממה. כמו ושלמו ימי אבלך חלקי. וכך אני מאמין: ופתחת. ותתיר מאסרי שקי. ותאזרני שמחה. ותאיר חשכי. ותאיר באורך את ליל הגלות שאני חושק בה: גרי. אוויר לי כגר (ותגיה. ל' זריחה. כמו יגיה חשכי. תלים יח): הממיתי. פ"ב: הרביעי. י"ז תמוז: העשירי י' בטבת:

(יב) יז"ב ס. היה דבר ה' אל יחזקאל על פרשה: (יג) י"ד גו (כמנס ?. קורין ויחי): (יד) ט"ז גו. היה זמן עמרו של יעקב אבינו ע"ה. נפטר"ם שנולד ביום א' דתג: (טו) כ"א ס (שנה זו. קורין שמות. ומתחילין להתענות שובבי"ם ת"ת) [וימים אלו מסוגלים מאד יותר מכל השנה לתיקון עון המר ז"ל ר"ל. אשר עבורו לא אחד נגרגרו אם חמי סבר אפי עפיק יומין ואפי שביקה. דהא קחיל נפי מנהג אשר דמין בהיתין ומוליד מזיקין יותר מכל עבירות שבתורה. חול השתמשה ומסגף עצמו ביסורים הקרובים למיתה בימים אלו. מועיל לו. כי בשנה מעוברת בין בשבועות. ויתענה לפחות בכל יום (חוץ משבת ור"ח) ולאכל בערב. וטוב שיתענה בימים אלו עד פ"ד תעניות ע"י הפסקות. וכשמתענה משבת לשבת מתקן כל העולמות ומעלה עמו כל כחות הדין הופכם למדת הדין ורחמי להשראת הכינה. ואם כה ואינו יכול להתענות הפסקות אלו. יפסיק ביום א' שעה קודם שקיעת החמה ויתענה עד ליל ג' שעה אחר חצ"ל ויפסיק ביום ד' שעה קודם שקיעת החמה ויתענה עד שעה א' בליל ו'. ועולה לו כתענית שבת הימים. או יקום שעה קודם אור היום ועוסק בתורה עד תפלת השחר של יום ב' ולא יפסיק רק להתפלל ולאכול לשובע נפש ולא מותרות. ועולה לו לי"ג תעניות: והעיקר לשבות בתשובה. ומי שיוכל להתענות ולסגף עצמו בשרים מקוה יעשה. ויתמיד בלימוד ביום ובליל כתענית. ויזהר מאוד שבתיתה חולין. ורבים מגמי עליים מתענים ס' שמות ומתפללים משבת לשבת והמהרים בימי שובבים ולהשתדל דבר עפתי. ורבים אין אוכלים מבשל הם בערב אחר התענית ועושים טבילות רבות במקוה בכל יום. ויזהר מאוד מהקפידה ויתרחק מכעס אפי' לדבר מצוה. ויתרחק מאוד מליצנות וגאוה ומאוד יהיה שפל רוח. ויזהר מאוד בכוונת ברכת המזון. ואז יהיה לו תועלת. יפרש כל יום הפסוקים המ"י ג"פ ואומר:

יבש"ע. בושתי מאוד בחרפה וכלימה על כל חטאתי עונותי ופשעי. ובפרט על אשר פגמתי באות ברית קודש בהרהורים רעים. עד אשר הן בעוון חוללתי ובחטא יחמתני הסט"א. נקר"א נקרת" כמה פעמים. אוי כי אהה עלי. וברוב רחמיך הודעתנו ע"י עבדיך לתקן נפשינו על צו"ם מ"ה. במספר במפקד שמות הקדושים אשר פגמנו בהם. להתענות ס' יום בוא"ו כמספר ארבעה יודי"ן דשם ע"ב. תגלוי וידוע לפניך כי חפץ הייתי לעשות תיקון בכל לב. אך אין בי כח וכשל כחי להתענות תעניות ס' יום רצופים. ולכן אני מפריש היום כסף לצדקה. כן יסדו עבדיך לפדות בכסף כל תענית. ובכן יהר"ם ה' או"א. שתעלה עלי כאלו התעניתי היום. ותהיה חשובה הצדקה שאני נותן בעבור התענית כאלו התעניתי. ומיעוט סמוני יהיה במקום מיעוט חלבי. ואתה בטובך תמלא כל השמות שפגמתי בהם בז"ל או בקרי. ותוציא לאור כל נצוצות קדושות אשר נפזרו על ידי בין הקליפות, חיל "בלע "ויקיאנו (חב"ו) מבטנו יורישנו אל. ותחזיר כל ניצוצות הקדושה למקום קדוש למען רחמיך. עשה למען שמך, עשה למען ימינך. עשה למען תורתך, עשה למען קדושתך: יהיו לרצון וגו'

 ובכל יום ילמוד לפחות כסדר ס' תהלים. ומשניות בסדר טהרות:

(טו) כ"ה בו . י"ט מגלת תענית . ותיבה כישתא עלקיועא : (יח) (שנה ט . שנה . קורין ואתה ומברכין החודש) : (יט) הרז"ל [התענית] שנה שבתא דטבת ארמלתא . לכן נוהג כאן . דין אם ירדו גשמים יותר מדאי (כמבואר לעיל בשער הדלק) כשרוב גשמים מטשטשים הקרקע ומאמים בהמתיהם . מתריעין ומבקשין רחמים . ואם בענין זה מפני שאר צרות שמתענין עליהן . ואין צריך להתריע כסדר התענית בה"ב . ואין גוזרין תענית על הגבור בכל יום . אלא מתריעין בכל יום ובכל תפלה . וההתרעה בזה די (אם היחידים רוצים להתענות השאים) דקיים . כענין אבינו עננו . אומר ·

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו . שיכבשו רחמיך את כעסך ויגולו רחמיך על מדותיך . ותתנהג עם בניך במדת רחמים ותכנם להם לפנים משורת הדין . ובטובך הגדול רחם עליהם . שאין פורענות בא לעולם אלא בשביל ישראל . והם עמך ונחלתך אשר הוצאת מארץ מצרים . ואינם יכולים לקבל לא רוב רעה ולא רוב טובה . השפעת עליהם רוב טובה אינם יכולים לקבל . כעסת עליהם אינם יכולים לקבל . יהי רצון שיהא ריוח בעולם . וזכור רחמיך :

ואומר עננו בה' ע"ש א"כ כגון שאומרים בשנ"ש . ויש מקומות שקובעין ראוי זה בש"פ כשיש גשמים הרבה : (יט) כ"ש שר"ש . אם נ"א נמנהג . שנה לעולם חסר :

נסגר שער יבניה . נפתח שער הגיא . לחודש שבט . שבו ראש השנה לחנטת האילנות וכל גיא ינשא . ויתחיל לצמוח הדשא :

(א) שבטו יוסף . גי' אלעזר אשר . מזלו דלי · (ב) (מולדו שנה א . ב' ג' תשרעו) : (ג) באחד בו דבר משה את השנה בעבר הירדן באר . ונמשך עד ז' אדר : (ד) ב' בו י"ט מגילת תענית . שמת ינאי המלך (אלכסנדר ינאי) : (ה) (ו' בו . שנה א . קורין בא) : (ו) ה' בו . תענית מיתת צדיקים . הזקנים אחרי יהושע : (ז) (י"ג . שנה ב . קורין בשלח . מה שנהגו לשים חטין לפני העופות . שטות הוא ואיסור) [ח' בו . לא יאכל בשר אווז ושמנו משום סכנה] : (ח) ט"ו . י"ט . ראש השנה לאילנות . שכבר יצאו רוב גשמי שנה ועלה השרף באילנות : לפיכך אין מעשרין מפירות אילן שחנטו קודם לכן . על פירות אילן שחנטו אח"כ · (ט) מנהגו בכהנ"ע . שוה נמ"ו כלב [וא"א תחנון במנחה שלפניו . ונהגו להרבות בפירות ולומר עליהם שירות ותשבחות . והוא תיקון גדול בעולמות עליונים . ויזהר מברכה שא"צ . ואין מתענין בו רק ח"ת . וא"א נ"פ רק לחתם נבניו . והתהל כשבת א"א א"פ] : (י) לא ירדו גשמים הראוים לאילנות . גוזרין תענית כמש"ל : (יא) היו בצער מחמת עצירת גשמים (וזה נוגע לכל פרקי שנה ומקום לפי מה שהוא . אלא שמצא מקום להפלה גם בחודש זה) וירדו . מברכין עליהן . אע"פ שלא ירדו עדיין כדי רביעה . משירדו כ"כ שיפלו עליהם אבעבועות מן המטר . ויאמר ה' לקראת זה : (יב) מה מברך (ברואה) אם א"ל שדה אומר . מודים אנחנו לך ה' אלהינו : על כל טפה וטפה שהורדת לנו . אלו פינו מלא שירה וגו' כמ"ש בנשמת . עד השתחוה (כנ"ל . שמו"ק) וחותם ברוך אתה ה' . אל רוב ההודאות . שמו"ק מה שי"ע כזה : (יג) ואם יש לו שדה בשותפות (אחד הרואה ואחד השומע) מברך הטוב . ואם אין לו שותף . מברך שהחיינו . שמו"ק דשדה כ"ש במשמע : (יד) ך' . מלך אשר ומת בן קכ"ו : (טו) (שנה א . שבת קורין בו יתרו) : (טז) ך"ב . י"ט מגלת תענית . בטילת עבידתא דאמר סנאה לאיתאה להיכלא . איקטיל גסקלגס ובטלו גזירותיו : (יז) כ"ג . תעניות . שנתקבצו ישראל על שבט בנימין . לשלם בגבעה . ופסל מיכה : (יח) כ"ד . נבא זכריה : (יט) (כ"ה . שנה א . קורין משפטים) : (כ) כ"ח . אנטיוכוס מירושלים : (כא) כ"ט . אין כ"מ במנחה : (כב) שבט לעולם מלא . יום שלשים שלו כמו ר"ח אדר :

נסגר שער הגיא . ונפתח שער הדגים . לחודש אדר . כשם מולו . גם זרע יוסף ובנימין נמשלו כדגים :

(א) שבטו בנימין . גי' אליעזר יוסף : (ב) לעולם קורין פרשת שקלים בשבת הסמוך לראש חדש . ואם חל בשבת קורין בראש חודש :

יוצר לפרשת שקלים

[סמן מתחיל ברוך אתה עד ומושיע ומגן

מִסּוֹד חֲכָמִים וּנְבוֹנִים . וּמִלֶּמֶד דַּעַת מְבִינִים . אֶפְתְּחָה פִּי בְּשִׁיר וּרְנָנִים . לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל פְּנֵי שׁוֹכֵן מְעוֹנִים :

פיוט מיוסד ע"פ א"ב עד תם ואח"כ חרוז אל נסים שמין פרסם . וכל סימן חבר הקליר

אָז מֵאָז זַמּוֹתָ בְּכָל פּוֹעַל . בְּמִסְפָּר בְּמִשְׁקָל כֹּל לְךָ לְהַעַל . גַּדְתָּ בְּבֵן לְמָשׁוּי מְמֵי שַׁעַל . דַּעַת מִפְקַד יוֹפִי פַּעֲמֵי נַעַל : הַעַל הֵמִירוּ כְּבוֹד רֵעַ בְּבַעַל . וְזֶה לְלֹא זֶה פָּצְחוּ בְמַעַל . זוּנְחוּ בַּחֲרוֹן אַף וְנֶגֶף וְגַעַל . חָל בְּעָדָם חָבֵר וְהַצָּרִי תַעַל : טוֹרַח מַשָּׂאָם הִגַּד לוֹ שְׂאֵת

אז . אתה ה' ממעון מהמבטיחך קודם שבריאה בכל פועל שפעלת . ורצית להעלות לך כל סרגוים במספר ומשקל . לכן צוית למשה לידע מספר ישראל . מרוב חבתם : (זמות . חשבת : גדת . הגדת : למשוי . זה משה . נ"ש מן המים משיתהו . וע"ש מי מדד בשעלו מים : יופי . אלו ישראל . ע"ש מה יפו פעמיך בנעלים) : הטל . אך מפני שמעלו בך ועשו העגל ואמרו זה אלהיך לדבר אלין בו ממש . לכן נעזבו ממך וחרה אפך בם ומאשתים והיה בם נגף . ומשה התפלל בעדם והעלה רפואה למכתם וינחם ה' וחזר לאהבתם : (רע . הואר להקב"ה ע"ש רעך ורע אביך : פנחו . פתחו פה : זנחו . נעזבו : ונעל . ל' מיאוס : חל . התפלל : חבר . משה : והצרי רפואה : תעל . ל' עליה) : טורח . והגיד למשה לישא טרחם ומשאם . ולהיות עליהם מליץ יושר . ולהעלותם עליון בכל מיני עילוי . ע"פ

יִשְׁרָם לְהָלִיץ תְּלוּי רֹאשׁ לָשֵׂאת: חזן כָּפְרָם פָּץ תֵּת לְאוּמִים מַשְׂאֵת. לְנַטְּלָם לְנַשְּׂאָם בְּבִי תִשָּׂא אֶת: רָאשֵׁי עַל כָּל רֹאשׁ נִשֵּׂאתָ. גֵּוִי עַל מְרוֹמֵי קֶרֶת הִתְנַשֵּׂאתָ: חזן אַהֲבָה עַל כָּל פֶּשַׁע כִּסִּיתָ. בְּגִין צֵל יְמִינְךָ לְגוֹנְנֵי הִתְנַשֵּׂאתָ:

ברוך אתה יי. מגן אברהם; אתה גבור. עד להחיות מתים:

מי מרובע ע"ס א"ב כפול מן ■ עד קוף. ואח"כ תרוז מעין הברכה

בְּמַעְתִּיק פְּלוּסִים צָר וּבוֹרֵא רוּחַ. מְמַדֵּד וּמְשַׁקֵּל גֵּזֶל עִם רוּחַ. נֶגֶף לְבַל יַזִּיק לְנִדְכְּאֵי רוּחַ. נוֹבַבְתָּם תֵּת פִּדְיוֹן לְכָל רוּחַ. שָׂרִיג זֵד שָׁעִיר טֶרֶם עָמַד. שִׁקַּרְתָּ כִּי לְמוֹקֵשׁ וּלְצִנִּין יַעֲמֹד. עֲצָתָהּ זֶה לָזֶה שֶׁמַּע בְּמַעֲמָד. עָתוּד שְׁקָלִים מֵרֹאשׁ חוֹדֶשׁ לִלְמֹד: פָּרָשָׁה זֹאת לַהֲגוֹת בְּקֵץ זֶה. פַּלְּסִיהָ לְהַקְדִּים לְפֶלֶס צָר וּבוֹזֶה: חזן צוּרַת מַטְבֵּעַ כְּחָז אֲבִי הוֹזֶה. צִוָּה צוּר לְצִיר בֵּן תֵּת מַתַּן זֶה:

שְׁמוֹ מְשַׁתֵּף בְּעַם לוֹ עֲמִיתִים. וְעָלָיו כָּל הַיּוֹם הֵם מוּמָתִים: חזן יָעִיר וְיֶחֱשׂוֹף זְרוֹעַ לְיַד מְמִתִים. בְּזִיל נִטְפֵי לֶקֶשׁ לְהַחֲיוֹת מֵתִים:

ברוך אתה יי מחיה המתים

מלות השקלים: (תלוי ראש. הרמת ראש): ראשי. אתה הרמתנו ונשאת ראשינו במקום חורב. ואף גופינו העלית. שהכנסתנו לא"י הגבוה מכל הארצות. ואהבתך לאבות וביחוד לאברהם. הרמה לכסות פשעינו ולהגן עלינו בצל ימינך: (בגין. ל' הגנה):

מעתיק. ה' העתיק הרים ממקומם לפעמים. יצר הרים וברא רוח. והעמיד ההרים נגד הרוח. שלא יהפך כחם להזיק לבריות. והמים הכין במדה ולרוח עשה משקל שלא יזיק. וכן מאהבתו לישראל שלא יזיקם נגף. דבר אחר. ליתן פדיון לכל נפש מאלים

השקל (פלוסים: הרים. פי' ושקל בפלס הרים: אל. מים. פי' שנוזלים. לנדכאי רוח ישראל המדוכים: נובבתם. ל' דיבור. פי' ניב שפתים): שריג. ועוד פעם למטה ה'. כי ראשית שיעמוד ענף מזרע עשו (זה המן) למשקול וקוץ מכאיב לישראל. ויתן שקלים בעדם לאבדם. לא יעלה למשה לעבור במעמד כל ישראל על השקלים. וכן יעשו בכל שנה הכנה מר"ח אדר ללמוד מצוה ה': (שריג. ענף. אל' שלשה שריגים: זד. רשע המעשה בזדון: שקרת. ראית. אל' ומשקרות עינים: עתוד. הכנה. אל' ועתדה בשדה): פרשה. ולהגות פרשה זו בזמן הזה. כדי להקדים שקלי ישראל לשקלי המן הצר והבזוי: (בקץ. בזמן: פלסיה. שקלים. אל' ושקל בפלס): צורת. כאשר ראה משה צורת מטבע השקל שהראהו ה'. צוה ה' למשה זה יתנו: (אבי הוזה. משה אדון הנביאים: צור. הקב"ה. אל' צור ישראל. ציר. שליח. זה משה): שמו. שבקש מה' שמו משותף עם ישראל שהם רעים אהובים לו וכל היום נהרגים על קידוש שמו. שיעיר כנשר קנו ויגלה זרוע עוזו לישראל המוסרים ע"ע למות מיד ה'. ויזכו בגאלת טיפי טללים העתידים להחיות המתים: (עמיתים. רעים אל' מיד עמיתך: ליד ממתים. אל' ממתים ידך ה'. תהלים יז):

א"ב מרובע מן ק עד ■ ואות ה יב פעמים

קְצוּבָה הִיא זֹאת לְשׁוֹעִים וְקַלִּים. קְצִינִים וְרָשִׁים יַחַד בָּהּ שְׁקוּלִים. קָצִין לְבַל יָעוֹז מוּל מַקְהֵלִים. קְרָא לוֹמַר הוֹנִי פְּדָאַנִי מֵעֲקוּלִים: חָב עַם אֲשֶׁר לֹא יִסָּפֵר. רָב עַם צָעִיר מֵעֶשְׂרִים לְהִסָּפֵר. רְאוּיִם לֵעָנֵשׁ וְנִבְחַר בְּסֵדֶר לְהִתְפַּר. רָשָׁע וְכָל פֶּשַׁע לְכַפֵּר וּלְהָפֵר: שְׁעוּרִים בָּזֶה שׁוֹעֵר בְּמִתְבַּקֵּר לְהִגָּבֵר. שְׁתִילָמוֹ לִנְשִׂיאַת רֹאשׁ אוֹתָם לְחַבֵּר: חזן שִׁקְלֵי כֶסֶף כְּפוּרִים כְּפָרָם לְהַדְבֵּר. שְׁמוּרִים יִזָּכְרוֹן תֵּת לְכָל הָעוֹבֵר: תָּמְדוּ מֵאָז כָּל עֲדַת קְדוֹשִׁים. תְּרוֹם בִּשְׁלֹשָׁה פְּרָקִים תְּרוּמַת קָדָשִׁים: חזן תְּכוּנָה לְבֶדֶק הַבַּיִת וְכָל אִשִּׁים. תֵּת בְּיַד הַכֹּהֲנִים

קצובה. מלות מחצית השקל קצובה לעני ולעשיר. כדי שהעשיר לא יענה עזות נגד הקהל. לומר ממוני פדה אותי מהמגפה: (לשועים. לעשירים. אל' ולא ניכר שוע לפני דל: קלים. אביונים: מעוקלים. מעוותים. אל' משפט מעוקל): רוב

עם וכל ישראל. זקן. ואמיר אבן כ' ומעלה. ראוים להספר. ולאזכר להתחבר יחד בספר מנה ה'. ליתן מחה"ש כדי לכפר עליהם מכל חטא ולהפר מהם כעס וחימה. וראוים לענוש כשיעברו על מצות ה' (וחשב. ולאזכר: להספר. להתחבר): שעורים. ואפילו שמתגבר ומהדר במצות. לא יוסיף ממחה"ש. והדלה לא יוסיף לשקול גם בעד בניו הקטנים הסמוכים על שלחנו. רשאי. והשקלים הגינו על ישראל להדבר עמים תחתם. וישראל שמורים על ידם מכל נזק: (שתילמו בניו קטנים. אל' בניך כשתילי זתים): תמדו. בזמן הבית התמידו ישראל לתרום השקלים בג' זמנים בשנה. ונתנם ביד הכהנים להיות מוכן לבדק הבית ולקרבנות (תמדו. ל' תמיד: קדשים.

כֶּסֶף הַקָּדָשִׁים :

תֵּפֶן בְּאוֹן פִּיד טִיט רִפְשֵׁנוּ . תַּבִּיט בְּדָכְיֵנוּ וְעוֹד בַּל תַּבְפִּישֵׁנוּ : חוּן תִּקְרָא דְרוֹר כְּמֵאָז בּוֹ לְהִתְחַפְּשֵׁנוּ . תֵּת הֱמוֹן לְאוּמִים תַּחַת נַפְשֵׁנוּ :

תִּזְכּוֹר לְהַעֲלוֹת נְשׂוּאֵי בֶטֶם מְדָכָּיִם . תְּמוּכִים נְזוּרִים בְּהוֹד טוּב עֲדָיִים : חוּן תֹּקֶף עֹז אַדְרוּךְ עַל יָם . תִּזְכּוֹר לָעָם מִסְפָּרָם כְּחוֹל הַיָּם :

קרבנות. מל' אשי ה'): תפן. אבקש מה'. שתשגח ברחמיך להביט בחוזק צרתנו ושביעתנו בשיט רפשנו ועומק שפלותנו. ולא נהיה עוד מעוטף באפר. ותקרא לנו חירות כמאז בי"מ: (באון. ל' חוזק: פיד. שבר: בדכיא. ל' עומק. מל' ישאו נהרות דכים): תזכור להעלות. ישראל מעומק שפלותם. ויהיו סמוכים עליך ומוכתרים בהוד הכתרים שניתנו להם במתן תורה. חבוא עירת היה תזכור להם להעלות משברים כחול הים: (נשואי רחם. ישראל העמוסים מני רחם: מורים. ל' נזר ועטרה: אדרוך. מל' נאדרי בכח):

יִמְלוֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדוֹר וָדוֹר הַלְלוּיָהּ :
וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל אֵל נָא :

יושב: כשישראל מקלסין אל'. ממתין להם. ולפי שסיימו מחיה המתים וה"א עד הקדושה מפני קילוסי הפיוטים: אומרים פסוק זה. ומסיימים אל נא. נכסף לשמחין מעט ואמר הקדושה:

מִי יוּכַל לְשַׁעֵר כָּל הַפְּקוּדִים . אֲשֶׁר בְּחֶבֶל וּבְחֶלֶשׁ לֹא נִפְקָדִים . בְּרִית כְּרוּתָה לָמוֹ מֵאָז בִּפְקוּדִים . לְבַל יֶחְסַר הַמֶּזֶג מִתּוֹמֶשׁ הַפְּקוּדִים . אִם בְּחָרוֹן וּבְנֶגֶף יוּשְׂרְדוּ מוּפְקָדִים . לֹא יִמְעֲטוּ מִשִּׁשִּׁים רִבּוֹא מְנוּקָדִים . וְאִם לְנֶגֶף וְאֶנֶף בְּאַף מוּפְקָדִים . כֶּסֶף תֵּת כּוֹפֶר הֵם מוּפְקָדִים : וּבְכָל עֶרֶב נִשְׁמָתָם בְּיָדְךָ מַפְקִידִים . אֵלֶּה הַפְּקוּדִים וְהַמִּתְפַּקְּדִים . שְׁמוֹר פְּקוּדִים וְנִפְקָדִים וְשׁוֹקְדִים . לִהְיוֹת מְשׁוּקָּדִים וּלְךָ קוֹדִים :

חַי וְקַיָּם נוֹרָא וּמָרוֹם וְקָדוֹשׁ :

מי. יתאמר שיוכל לשער מספר ישראל אשר בשוט גלל לא נספרים. וה' כרת ברית להם שלא יחסרו לעולם מששים רבוא' במדבר: (כחבל וכחלש. מיני גלל: תומש הפקודים. אקרא תומש במדבר. לפי שמתחיל במנין ישראל): אם בחרון. ואפילו שפעמים גורם החטא שנאמרים מתי מעט ע"י מגפה או מלחמה מ"מ לא יחסרו ממנין ס' רבוא. ואפי' ים עליהם פקודת נגף בחרון אף כמו בעגל. ואחר מעשה העגל נצטוו למנותם ע"י מחה"ש לכופר שלא יזיקם המנין. וכ"ז מפני שהם סגולת ה': (יושרדו. מל' שריד ופליט: מוסקדים. מגוים. מל' היה נוקד): ובכל לילה פוקדים השמות בפקדון בידך. ואתה פוקדם ונותנם בכל רגעי בוקר: ולי מה יקרו. כיהר מאד. לדיקיהם השמורים לגנהיע הדור. והספרים תמיד מרוב חכמה. ומצווים מה' לשמור פקודיו תמיד. ושמים נחבר מהם ע"י חיסב של קים. ועי' שמנוגרים לשקוד על דלתי תורה ותפלה יום יום. ומי"ז זוכים להתקשר לה' ולהיות מעיר בגלם אלקים ולהשתחוה לפניך חי וקים כו': (פקודים. המצות: ונפקדים. ונחסרים: ושוקדים. וממהרים. מל' לשקוד על דלתותי: מפוקדים. מקומדים. מל' נפקד שול. או מעירין. מל' גביעים משוקדים: קודים. משתחוים):

המשך להנ"ל. ותחוס אלמור קליר מירתי. וכשיר כהל

אוֹמָן בְּשָׁמְעוֹ כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ . חָל וַיֵּחַת אֵיךְ אוֹתָם דְּרוֹשׁ : לָעָם אֲשֶׁר לֹא יִמַּד וְלֹא יִסָּפֵר . אֵיכָכָה אֲסַפְּרֵם וְלֹא נִתְּנוּ לְהִסָּפֵר : עִקָּרָם כְּנֶאֱמַר לוֹ הַבֶּט וּסְפוֹר . שָׁב וַיּוֹשַׁב אִם תּוּכַל לִסְפּוֹר : זַרְעָם כְּחוֹל יַמִּים וְכוֹכָבִים סְפוּרִים . וַאֲנִי אֵיךְ אֲסַפְּרֵם וָעַד פְּרִים : רָם חִוָּה לוֹ אוֹת מִסְפָּרָם . אֵיךְ לִמְנוֹתָם וְלַעֲמוֹד עַל סִפְרָם : בִּפְקוֹד רָאשֵׁי שְׁמוֹתָם לְחֶשְׁבּוֹן תַּעֲלֶה . וּמִדַּת

אומן. כששמע משה מה' למנות ישראל. פחד. כי איך ידרוש מספר עם אשר לא ימד. ולא נתנו להספר: (ריימן. משה ע"ס כאשר ישא האומן: חל ויחת. נרתע ונפחד): עקרם. כשאמר ה' לאברהם הבט וספור הכוכבים. איפה היה כנוזר מדבריו ושים אם תוכל לספור. ואני איך אספרם. אשר כחול הים וכוכבים ורבים ורבים לעולם: (עקרם אברהם. העיקר והשורש שלהם): רם. אך ה' הגיד לו אות וסימן איך לידע מנינם. לגרף המנין ראשי שמותם

מִנְיָנָם בְּיָדְךָ אָז תַּעֲדֶה: יָקָר שְׁלִישִׁי בְּתוֹכָם לֹא הוּפְקַד. כִּי לִגְיוֹן מֶלֶךְ לְבַדּוֹ נִפְקַד: רָשׁוּם מִבֶּטֶן לְהִפָּקֵד בְּמִשְׁמֶרֶת הַקּוֹדֶשׁ. וּצְבָאוֹ וּפְקוּדָיו נִמְנִים מִבֶּן חוֹדֶשׁ: בְּשָׁמְעוֹ אוֹמֵר וְנָתְנוּ אִישׁ כּוֹפֶר. פָּץ בַּמֶּה יִתְרַצֶּה אֶשְׁכּוֹל הַכּוֹפֶר: יְצִיר מַה יִתֵּן פִּדְיוֹן נַפְשׁוֹ. וְיִמְצָא חֲנִינָה פְּנֵי שָׁם נַפְשׁוֹ: קָדוֹשׁ כְּחָפֵץ לְהַצְדִּיק עַם זֶה. כְּמִין מַטְבֵּעַ אֵשׁ הֶרְאָהוּ בְּמַחֲזֶה: לִמְּדוֹ זֶה יִתְּנוּ וְלֹא יִתְמַתְּנוּ. וְלַכֹּל יִתְּנוּ אֵת אֲשֶׁר נָתְנוּ: יָהּ לֹא מְצָאנוּךָ שַׂגִּיא כֹחַ. כַּאֲשֶׁר נִקִּית חֵטְא גִּבּוֹרֵי כֹחַ: חזן רַחוּם כְּרַחֲמַת נְשׂוּאֶיךָ בְּכֶסֶף כִּפּוּרִים. כֵּן שְׁעֵה שְׂפָתֵינוּ בְּשִׁלּוּם פָּרִים:

אל נא. לעולם תוערץ. ולעולם תוקדש. ולעולמי עולמים תמלוך ותתנשא. האל מלך נורא מרום וקדוש. כי אתה הוא מלך מלכי המלכים. מלכותו נצח. נוראותיו שיחו. ספרו עזו. פארוהו צבאיו. קדשוהו רוממוהו. רון שיר ושבח תוקף תהלות תפארתו:

שמותם והם מנינם (ר' מראובן ר' אלף. מ' משמעון ל' אלף. יהודה יוסף יששכר זבולון דן נפתלי גד אשר בנימין ל"ז אלף. וג' אלף נפלו בעגל. הרי ת"ד אלף) יקר. ושבט שלישי שהוא לוי הוקר בעיני ה' ונבחר לעבודתו. לא נמנה בתוכם. כי חיל המלך נמנה בפ"ע (לגיון. חיל): רשום. ולמוד שבט זה להמנות מבטן. כיוכבד שנולדה בין החומות ונמנית בע' נפש. ונמנה לצבא מבן חודש: בשמעו. כששמע משה מאמר ה' ונתנו איש כופר נפשו. אמר כמה צריך ליתן יציר כפיו פדיון נפשו. שיתרצה ע ה' וימצא חן לפני השם נפשו בחיים: (פץ. פתח פיו ודבר. מל' ואגלי טליפי: אשכול הכופר. תואר להקב"ה): קדוש. אף ה' שרוצה לזכות ישראל. הראה למשה מטבע אש כמו מחה"ש. ולמדו שככה יתנו ולא יאחרו לבוא. ויספרו לכל שנה בזמנם שנהגלה בדבר קטן ויודו לה' ויאמרו יה ט' : (יתמהמה. ל' מתון ועיכוב): יה. לא מצאנוך שמכביד עולנו לפי כחך הגדול. אלי' בזמן שבלה לאמר חסלים. ועתה שבטלו הקרבנות. הנקם מאך רחום. כמו שריחמת ישראל ע"י השקלים שהוא לקרבנות. כן תקבל עתה ברצון שיח שפתינו כקרבן: (שעה. פנה: שלום. מל' ונשלמה פרים שפתינו): אל נא. נכקבך להתחין עוד עד שנסיים האופנים ונאמר הקדושה. והוא לעולם הוערץ ט':

חזן וקהל עַד אֶשָּׂא רֹאשׁ. כְּמוֹ מֵרֹאשׁ. לְהַקְדִּישׁ לְקָדוֹשׁ:
חזן וקהל עַד בְּמֹאזְנֵי צֶדֶק. יַכְרִיעֵנִי לְצֶדֶק. נוֹרָא וְקָדוֹשׁ:

המשך להנ"ל. ע"ס א"ב ואות ת מרומז בסלת תרים. והשיר משולש

אֵלֶּה אֶזְכְּרָה אֵת אֲשֶׁר נַעֲשָׂה. בִּהְיוֹתִי בֶּטַח וְשֶׁקֶט בְּנָכוֹן וְנִשָּׂא. נוֹעַלְתִּי בְּעֵבֶר וְשָׁקְלִי אֵיךְ אֶשָּׂא: עד אשא דֵּי שִׁקְלִי עַד לֹא שָׁקַלְתִּי. הֲגַם לָמָּה עוֹבֵד הַיּוֹם שָׁקַלְתִּי. וּבְחֵטְא עַוֵּל שֶׁקֶל לָרֶשַׁע נִשְׁקַלְתִּי: עד במאזני זַי לְלֹא הַתֵּתִי לְשָׁבְנֵי בְּגִילָה. חַבְתִּי לְתַשְׁלוּם בְּרִכְמוֹן לְעוֹגֵי עוֹלָה. טֻבְּעוּ גַם הֵם וְהֻעֲרַמְתִּי מְגוּלָה: עד אשא יוֹשֶׁר שָׁלֹשׁ קֻפּוֹת מְשֻׁלָּשׁוֹת סְאִים. כְּנוֹנוֹת לִמְקַח שֵׁי מְרִיאִים וְשֵׂיִים. תֻּקְּנוּ וְאֵין עוֹד בִּצְבִי עֲשׂוּאִים: עד במאזני מִדַּת שׁוֹפָרוֹת תַּקְלִין חַדְתִּין וְעַתִּיקִין. נְדָבוֹת אֲשֶׁר

עד אשא. אתר לאמר שסיים ששה שפתינו ה'. ואומר עד שאזכה לגאולה ואקריב קרבן כמקודם: אלה. שמה בגלות אזכור העבודה ששמש בבהמ"ק כשישבתי בטח בא"י. ועתה הרקתי לח"ל במעבר הנהר ואיך אקיים מצות השקלים: (נכון ונשא. תואר לבהמ"ק: נועלתי. הרקתי. מל' הנעלה כלי. שזרק הגליא לחוץ: די שקלי.

לא שלא נתתי תתה"ם בזמן הבית. אי נותנם היום למה. ובחטא זה הוכרעתי לחובה: (נשקלתי. הוכרעתי): אז. לשי שלא נתתי מחה"ם (שהוא ב' זוזים) בשבתי בירושלים בשמחה. נחרב בית ראשון. ושמו מגולה בבית שני. חויבתי ליתן מטבע גדולה להשלים מה שחסרתי קודם. ועתה נחרב גם בית שני וגולה גם זה והחסרתי ערום ומגולה יתהלכו: (דרכמון. שם מטבע: טובעו. נחבטלו. מל' טובעו בים סוף: והערמתי. הולכתי ערום): יושר ג' קופות שכ"ח מג' סאה. היו במקדש. שבהם התקבצו השקלים לקנות קרבנות שורים תמימים וכבשים. ועתה נלקחו ואין במה לכפר עונותי: (שי. דורון וקרבן: מריאים. שורים המוגזים בלשי. שם כולל לכל עבירות): מדת. ב' שופרות היו במקדש. על א' כתוב תקלין חדתין ועל הב' תקלין עתיקי: ובהם שם הנדבה עד שנתקבץ הון עתק. והא כמה שנים שבטלו מאי ונעשה דבר ישן: (מעתקין. נקבצו לזמן. עתק:

בָּם הָיוּ מְעֻתָּקִין . פְּרִי כַּמָּה מָנִי וְהַדְּבָרִים עַתִּיקִין : עד אשא עוֹצֶם הֲמוֹן חוֹגֵג שׁוֹטֵף כַּנָּהָר . פּוֹחַר וְנוֹתַרְתִּי כְּתוֹרֶן בְּרֹאשׁ הָהָר . צֶדֶק מִלּוּנֵי שׁוֹעֵר כְּתֵל הָר : עד כמאזני קֵן צִפּוֹר קָרָא לִמְרוֹם הָרִים . ראשׁ נְשׂוּאֶיהָ כְּמָאז בּוֹ לְהָרִים . שִׁבְעָה וּשְׁמוֹנָה עֲלֵיהֶם בְּרֹאשׁ תָּרִים : עד אשא

סלוק וּבְכֵן לְךָ תַּעֲלֶה קְדֻשָּׁה . כִּי אַתָּה קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וּמוֹשִׁיעַ :

אָז רָאִיתָ וְסִפַּרְתָּ . וְהֵבַנְתָּ וְחָקַרְתָּ וּמָדַדְתָּ וְכִלִּיתָ וְשָׁקַלְתָּ . וְאָמַדְתָּ וְצָבַרְתָּ . וּפָקַדְתָּ וְחָשַׁבְתָּ וְסָבַמְתָּ . וּמָנִיתָ וְסָפַרְתָּ . וְקָצַבְתָּ וְתָכַנְתָּ וְגָזַרְתָּ . וְטִפַּחְתָּ וְשִׁעַרְתָּ וְתִכַּנְתָּ וְהֵבַנְתָּ . וְהִשְׁכַּלְתָּ וְשַׂרְתָּ וְסָקַרְתָּ . וְכָתַבְתָּ וְחָרַטְתָּ וְחָקַקְתָּ וְצִיַּנְתָּ וְתַרְתָּ . וְלִמַּדְתָּ וְהוֹדַעְתָּ וְחִוִּיתָ וְהוֹרֵיתָ . וְגָעַרְתָּ וְצִוִּיתָ וְקָרָאתָ וְעָנִיתָ וְדִבַּרְתָּ וְאָמַרְתָּ : כָּל מִנְיָן וּמִפְקָד וְחֶשְׁבּוֹן וּמִסְפָּרָיו . כָּל מִשְׁקָל וָפֶלֶס וְכִים וּגְזוּרָיו . כָּל כְּלִי לַח וְיָבֵשׁ וּמְשׂוּרָיו . כָּל קַו וְקֶצֶב מֶדֶד וְשִׁעוּרָיו : הֵיאַךְ לְדַקְדֵּק חֶשְׁבּוֹן לְכָל דָּבָר . לְבַל יוּגְלַם חֶשְׁבּוֹן וְיוּשְׁטַף וְיֵעָבֵר : מַתְחִיל בִּמְדִידָה מֵחֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה . עַד שֶׁהוּא מְכַלֶּה בְּאֶצְבַּע הַקְּטַנָּה : דֶּרֶךְ יוֹם הוּא כְּעֶשֶׂר פַּרְסָה . וְאַרְבַּעַת מִיל הִיא כָּל פַּרְסָה : וּמִדַּת הַמִּיל שִׁבְעָה וּמֶחֱצָה רִיס . וּבִשְׁלֹשִׁים קָנִים הוּא קֶצֶב הָרִיס : וְשִׁיעוּר הַקָּנֶה שֵׁשׁ אַמּוֹת וָזֶרֶת . וְכָל אַמָּה מוּדֶדֶת שְׁלִישׁ כְּזֶרֶת : וְהַזֶּרֶת מוּתַחַת עַד שְׁנַיִם בְּסִיט . וְאַרְבַּע אֶצְבָּעוֹת הוּא הַטֶּפַח וְהַסִּיט : וּכְמוֹ נָהֲגָה מִדָּה לִמְדִידַת הָאָרֶץ . כֵּן נִתַּן כְּיַד לְתוֹלְדוֹת הָאָרֶץ : מַתְחִיל מִמֵּאָה וְשִׁשִּׁים וָשֵׁשׁ שָׁנָה . עַד שֶׁהוּא מְכַלֶּה בְּשׁוּרַת אֶצְבַּע הַקְּטַנָּה : זֶה הַיָּם הַגָּדוֹל בִּשְׁלִישׁ יוֹשֵׁב . בְּמֵאָה וְשִׁשִּׁים וָשֵׁשׁ וְעוֹד מִתְחַשֵּׁב : וְעָבְקוֹ בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה לְמַתַּח סוּף . וְסוּף בְּשִׁבְעִים וּשְׁנַיִם לְעוֹגֶל נִיתּוֹן . וְנִיתּוֹן מִכְּפִיל שִׁשִּׁים כְּמִדַּת פְּרָת . וּבְפְרָת תָּקְפֵּי כְּנֶגֶד שְׁנֵי הַנְּהָרוֹת . וּשְׁנֵי הַנְּהָרוֹת מַעֲדִיפִים בְּאוֹרֶךְ הַיַּרְדֵּן . וְהַיַּרְדֵּן מַרְחִיב חֲמִשָּׁה כְּיָם הַזְּבוּל . וְיָם הַזְּבוּל מֵאָה וַחֲמִשִּׁים סְקָוָאוֹת . וּמִדַּת הַמִּקְוֶה כִּשְׁנֵי חֲמָרִים בְּיָבֵשׁ . וְשִׁיעוּר כָּל חוֹמֶר כִּשְׁנֵי לְתָכִים . וְכָל לֶתֶךְ יָבִיל חָמֵשׁ אֵיפוֹת . וְכָל אֵיפָה עוֹשָׂה עֲשָׂרָה עֳמָרִים . וְכָל עוֹמֶר שִׁבְעַת רֹבַע

עתיקין . ישירם) : עולם . בזמן הבית הלכו ב"י המון רב ועתה שוטף כנהר לחוג בירגלים . ועתה נתפזרו ונשארתי כתורן בדד כחוטם יחידי כראש הר . וירושלים נחרב כתיל בגלות : (סוערד . נחרב) : קן צפור . (חולה לבהמ"ק) יס"ר שתכין ביהמ"ק ותכנס נמחם הרים . ותרים בו רלוש ב"י במקודש . והמנה עליהם ראשים שבעה רועים ושמונה נסיכי אדם :

לפי שיש במטה ע מספר (ישראל) ומשקל (מחלית השקל) סי"ר פיוט זה . לשבח לה' שנתן לנו התורה . שמדע בה כל הכ"ח רספר ומשקל ומדידת כלי ושטח . ולרוכה מארך מדה ס' . והכל עשה נמען ישבחוהו כ"א לפי כחו . ואכן ונקדם בעליונים ותחתונים :

ובכן . עוד פעם נאמר הקדושה :

אז . וכלה . מל' וכל כשלים : ואמדת . לשון שיוד : וסכמת . ל' מנין : וקצבת . ל' קצבה : וגזרת . ענין התיכה וקיצוב : ושרת וסקרת . ל' הבטה : ותרטה . מל' ויכתוב ניתרם לגם : ותרת . מל' תרות על הלוחות : וחוית . והגדת . פי' ב"י כהורס סודעהו בכל מיני סודעות (הג"ל עד ואמרת) : כל מנין . כל מיני מספר ומשקל . ומדידת כלים . ומדידת פסח : (וגזוריו . כמתגזת המשקל . מל' לגזור ים סוף לגזרים : כל . מדה : ומשוריו . מל' במשקל ובמשורה) : האיך . שנדע בדיוק חשבון כל דבר . ולא יהיה הדבר כחוס בנלם . ויעבור מכשלם בלי חשבון : מתחיל . כחשבון למדת מהלך כל העולם שהוא ת"ק שנה . עד שמודד כמה הגבעות ים במהלך זה . וזה : דרך . מהלך אדם ביום ס' הוא עשרה פרסה . והפרסה ד' מיל . הוא ארבעים מיל ליום . והמיל ז' וחצי ריס . הוא שלש מאות ריס ליום . והריס ל' קנים הוא ט' אלף קנים ליום . והקנה ויו אמה וזרת . והאמה ג' זרתות . שלש הקנה י"ט זרתות . נמלא ע"ח אלף זרתות ליום . והזרת הוא ב' סיטין . הוא שמ"ב אלף סיטין ליום . והסיט . וכן טפח משפה באמה . הוא ד' אצבעות . הוא מיליון שס"ח אלף אצבעות למהלך יום א'. וכן יכולים לחשוב עד מהלך ת"ק שנה : (סיט . כמדה שבין אגבע לאמה כשמרחיבם) : וכמו שניתן מדה לארץ . כן נוהגת לימים : (תולדות הארץ . ימים ונהרות) : מתחיל . כחשבון למדוד מכים שהוא מהלך מאה ס"ו שנה עד סיום החשבון שלא שהוא שתות אצבע : זה הים הגדול . רחבו תחזיק שלש כמו הישוב . ועולה למהלך מאה ס"ו שנה ועוד ח' חדשים . שנים ממהלך כל העולם שהוא ת"ק שנה : (יושב כמו ישוב) : ועמקו . מחזיק כ"ד פעם כמרדך ים סוף : (למתח . להתפשטות . מל' וימתחם כאהל) : וסוף . מחזיק ע"ב פעם כמדת נהר גיחון ההולך בעיגול וגיחון הוא ס' פעם כמדת נהר פרת . ופרת הוא כמדה ב' נהרות פישון וחדקל . והם כאורך הירדן ועוד יותר : והירדן . רחבו ה' פעם כרוחב ים של שלמה שבבהמ"ק . ושם מחזיק ק"ל מקוואות : (הזבול . הולך לבהמ"ק . מל' בניתי בית זבול לך) : ומדת המקוה . מ"ם סאה נמדד סאה

גְּלָה. וְהַבְּלָה אֶחָד מִמֵּאָה וְעוֹד בִּסְאָה. וּסְאַת יָבֵשׁ חֲמִרָה שְׁלִישׁ בַּלַּח. וּסְאַת הַלַּח אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה בַּבַּת. וְכָל בַּת מֶחֱזֶקֶת שִׁשָּׁה בַּהִין. וְהַהִין כֻּלּוֹ שְׁנֵים עָשָׂר לוֹג. וְעוֹד הַלּוֹג מִתְחַלֵּק לְאַרְבַּע רְבִעִים. וְרֹבַע מוּבָן קִרְבּוּעַ כּוֹס יְשׁוּעוֹת: וְהַכּוֹס סוֹבֵב אֶצְבָּעַיִם עַל אֶצְבָּעַיִם. וְעַל גֹּבַהּ חָסֵר שְׁתוּת מֵאֶצְבָּעַיִם: וּכְמוֹ נָתַן כַּיִל לְתוֹלְדוֹת הָאָרֶץ. כֵּן נָתַן קֵץ לִימֵי הָאָרֶץ. מַתְחִיל לִמְנוֹת מִשֵּׁשֶׁת אַלְפֵי עֶרֶץ. עַד שֶׁהוּא מְכַלֶּה בְּרִגְעֵי אֶרֶץ. כִּי הָעוֹלָם כֻּלּוֹ שֵׁשֶׁת אֲלָפִים. עוֹשִׂים חֲמִשָּׁה וּשְׁתֵּי יָדַיִם מַחֲזוֹרוֹת. וּמִנְיַן הַמַּחֲזוֹר בְּעֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם יוֹבְלוֹת. וּשְׁנַת הַיּוֹבֵל שֶׁבַע שַׁבְּתוֹת הַשָּׁנִים. וְשַׁבְּתוֹת הַשָּׁנִים בְּעֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנָה תְּקוּפוֹת. וִימוֹת הַתְּקוּפָה תִּשְׁעִים וְאֶחָד יוֹם וּשְׁלִישׁ. וְעוֹנוֹת הַיּוֹם חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְשִׁבְעִים וָשֵׁשׁ. וְרִגְעֵי הָעוֹנָה בְּעוֹנוֹת כָּל הַיּוֹם. וְהַמְדַקְדֵּק מְחַלֵּק רֶגַע לְכַמָּה רְגָעִים: וּכְמוֹ נָתַן חֶשְׁבּוֹן עַל כֹּל. כֵּן נָתַן מִשְׁקָל וְפֶלֶס לַכֹּל: מַתְחִיל מִכִּכָּר עַד פְּרוּטָה הַקְּטַנָּה. כִּכַּר הַגָּדוֹל כְּנֶגֶד שְׁנֵי מָנֶה: וְהַמָּנֶה עוֹלָה עַד שִׁשִּׁים שֶׁקֶל: וְהַשֶּׁקֶל מִתְחַשֵּׁב בְּעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ סֶלַע. וְהַסֶּלַע חֶצְיוֹ בֶּקַע וּרְבִיעוֹ זוּז. וְהַזּוּז מִתְחַלֵּק לְפ"נ וְחוּמְשׁוֹ מָעָה. נִמְצָא הַזּוּז חָמֵשׁ מָעוֹת כֶּסֶף. וְהַמָּעָה שְׁנֵי פוּנְדְיוֹנוֹת וְאִיסָר בַּדֶּרֶת. וְהָאִיסָר עוֹלֶה עַד שְׁמוֹנָה פְרוּטוֹת. נִמְצָא הַבֶּקַע בְּאַרְבַּע מֵאוֹת פְּרוּטוֹת. וְתַם כִּכְתָב חֲרוּטוֹת וּבִפֶּה מְפוֹרָטוֹת: וְעַד מָקוֹם שֶׁאֱנוֹשׁ יָכוֹל לִמְנוֹת. נִמְסַר לוֹ לִמְדּוֹד וְגַם לִמְנוֹת: לְפִי כֹחוֹ וּלְפִי מִיעוּט חֵילוֹ. הוּקְצַב לוֹ מִיעוּט הוֹן שִׁקְלוֹ. וּלְפִי שִׂכְלוֹ כֵּן יְהֵא הִלּוּלוֹ. גָּדוֹל אֲדוֹנֵינוּ וְרַב כֹּחַ חֵילוֹ. לָכֵן אֵל כֵּן אוֹחִיל לוֹ: כִּי מִדָּתוֹ וְשִׁקְלוֹ לְפִי גָּדְלוֹ. כָּל אוֹצְרוֹת שֶׁלֶג וְרוּחַ כֻּלָּם בְּמִשְׁקָלוֹ. וִימֵי בְרֵאשִׁית מָדַד מְלֹא שָׁעֳלוֹ. וּשְׁמֵי רוּם תִּכֵּן זַרְתּוֹ מְלֹא. וְכָל הַרְרֵי קֶדֶם בְּאֶצְבָּעוֹ שְׁקָלוֹ. וְגִבְעוֹת עוֹלָם תָּמַךְ בְּהוֹד אֲגֻדָּלוֹ: גַּיְא וְכָל עֲפָרָהּ בְּצִרְדָּה הֱכִילוֹ. לְחוֹלֵל תַּנִּין מְיוּמֶּנֶת הֵכִין לוֹ: נִמְצֵאת כָּל מִדַּת יְצִירַת עוֹלָמוֹ. כִּמְלֹא פִּסַּת יָד הִיא רְשׁוּמוֹ. וּכְקַמֵּיעַ כְּיַד גִּבּוֹר בִּזְרוֹעַ תּוּמוֹ. וְאֵין לִקְצוֹב רוֹב מֶחְקְרֵי תַעֲצוּמוֹ. אֲשֶׁר מָדַד וְקָצַב וְשִׁעֵר בִּמְרוֹמוֹ. עַל כָּל מִדַּת כִּסְאוֹ נַהֲדוֹמוֹ: מִדַּת בַּת מֶלֶךְ בְּכָל מְעוּלָּה. וְאוֹרֶךְ וְרוֹחַב בְּעוֹמֶק בְּגוֹבַהּ נַעֲלָה. יֵשׁ קֵץ לְכָל תִּכְלָה. וְאִמְרָה תְהוֹרָה לָעַד לֹא כָלָה: מִדַּת עוֹלָם כִּמְלֹא פִּסַּת יָד. וּמִדָּתָהּ נְתוּנָה בִּימִין זְרוֹעַ יָד: מִדַּת עוֹלָם כְּמוֹרֶת וְעַד אַנְגּוּדָל. וּמִדָּתָהּ רַבָּה אֲשֶׁר מְאֹד גָּדָל: מִדַּת עוֹלָם נִמְדֶּדֶת בִּשְׁלִישׁ אַמָּה. וּמִדָּתָהּ עוֹלָה וְנוֹסֶפֶת מֵאַלְפַּיִם

סאה . ונמדה היבש שיש גודש המחזיק סאים . שאל ס' סאה . שהם ב' חומרים היא כורים שהכור ל' סאה ושיעור חומר ב' לתכים . והלתך ה' איפות . והאיפה י' עומרים . והעומר ז' לגג והומש . והומש הלוג ל' מק"ב כססה: (כלה . מדת הומש כלוג : רבע . רובע הקב . והוא לוג) : וסאת . כם פי' סאה כלה חסירה שליש מסאת היבש . כי בלח אין גודש . י"ג סאה הם בבת . ובבת י"ב הין . ובהין י"ב לוג . וגם הלוג מחלק לד' רבע . והרבע היא מדת כוס מהד' כסות של פסח : והכוס . ושיעור הכוס הוא בי אצבעות על ב"א על רום ב"א פחות משתות אצבע : וכמו . שנתן מדה והשבון לימים . קץ ניתן החשבון לימי העולם . מתחיל . המנין מו' אלף שנה (ערץ . ל' הזק . ופירושו שנה . לפי שנאמר על חוב שנים ל' גבורה . בגבורות שמונים שנה . תלים נ) שהם ימי העולם . ונגמר ברגעים . כי ו' אלף שני העולם . עולם ה' מחזורים . ובי שליתי מחזור (פחות ק"ם שנה ד חדשים) והמחזור כ"ב יובלות כן מ"ם שנה . והיובל ז' שמטות . והשמטה כ"ח תקופות . והתקופה נ"א יום ושליש (פתוח חצי שעה) וביום תקע"ז שעות מל"ד

שעה . והעונה תקפ"ז רגעים : והמדקדק . בחכמה התכונה : ככר הגדול שבתורה : מנה . האמורה ביחזקאל . שהם ס' שקל : והשקל . דיחזקאל : והזוז . ב' מטבעות שנקראים פלגא דזוזא : מעה גדולה . שהקטנה וי"ו בדינר : ואיסר . והפונדיון ב' איסרין . הרי ס' איסרין במעה . כ"ה מזה : שמונה עולה ר' בזוז : הבקע . שהוא ב' זוזים : והם . וכל זה : בכתב . בתורה שבכתב : חרוטות כתובות : ובפה . ובתורה שבע"פ : מפורטות . מפורשות : וגם למנות . ויותר מכח השכל . במופלא ממך בל תדרוש : לפי . מיעוט כחו ויכלתו . הקצב לו ליתן מכחו ממש רק מחה"ש . וכן הלולו לבורא לא יהא רק לפי שכלו : גדול . אבל ה' שגדול . ורב כחו ויכלתו בלי תכלית : לכן . נאמר (איכה ג') ע"כ אוחיל לו . ליתן שבח עפ"י מדתו ושקלו שלפי גדלו : כלם . בקל : ושמי רום . והשמים : זרתו . באצבע זרת שלו : באצבעו . בסמוך לאגודל : אגודלו . אגודל שלו . גיא . הארץ : בגרדה . באצבע האמצעי : לחולל תנין . להכות ברעה וחילו : מיומנת . האצבע שהיא מימין לאמצעי ביד ימין כשגבה למעלה . והיא קמיצה : נמצאת . כל המדות שיצר בעולמו בארץ וימים ורוח . נרשם במלוא פיסת ידו . וכ"ז רק כקמיע הנעשה נחושת ונישא ביד גבור ובזרועו . וכ"ש שאין קצב לרוב חקרו ועוז שמדד בגבהי מרומים . למעלה מכל המדות שבשמים ובארץ : כסאו השמים : הדומו . הארץ : גם מלך . הכבודה : תכלה . מדה : ואמרה . ומאמרה : בשלים אמה . שנאמר וכל בשלים . בשליש : מאלפים .

אמה. כמראה המדה אשר ציר ראה. מגלה עשרים על עשר אמה.
עפה ארבעים על עשרים ושמונה מאות אמה. וכל העולם כולו
בשליש אמה: נמצאת דת במדותיה רחבה וארוכה. ז"ן ים וארבע
מאות בעולם מאריכה. והיא נתנה לעולם מרפא וארוכה. ובימינה
קוצבת כל ימי ארכא. ובשמאלה שוקלת עושר וכבוד וברכה: והיא
הודיעה את כל חביון סתורות. והיא קצבה כל מדות ספורות. והיא
פתחה את כל סגורות. והיא שקלה ואצרה את כל אוצרות. והיא
חקרה המון מפקד תחתונים. והיא נתנה מספר גדודי עליונים. והיא
שערה קומת אלפי שנאנים. אשר זה מזה בקומתם משונים: יש כמבת
הים הגדול קומתם. ויש כחללו של עולם הקמתם. יש כמלא כל
העולם תקומתם: יש לשתי טיסות טסים עולם. ויש לטיסה אחת
עפים עולם. וכל אחד ואחד כמחנהו נעלם. ובמחיצתו צג וחש ודומם
ונאלם. עד יתן רשות מלך העולם. וחשים עד ימליכוהו עם עולם.
ואז יפצחו לפאר אלהי עולם: ומשהם מפארים עוד לא שונים. כי
בנהר דינור שחים ונתנים. ועוד ממנו נחצבים ומתחדשים כראשונים.
שבח והלל ורון לאל משננים. וכפי קשת עם ענף רננים. זמר ושיר
ועוז ורנן מרננים. ושרפים המעולים על כל שנאנים. שש כנפים
בגויהם חננים. ממעל ליושב ערבות להם נתונים. וליושב על כסא
בחילה מגננים. מצוא חן בנגונם חם מתחננים. וקודם לכל צבא מעל
עונים. ושלוש קדושה לרם ונשא נותנים. כורעים ומשתחוים המונים
המונים. נערץ בסוד אלפי רבבות עליונים. ונקדש באלפי
רבבות תחתונים:

למעלה מאלפים: ציר. זכריה הנביא: עפה. והיה כעולה. וכשתחשבנה תהיה מ' על כ'. וכשתתכנס לרבועות אמה על אמה. הרי ת"ת אמה. והעולם שליש אמה. וכשתחלק אמה המגילה ג"כ על שלישים. הרי ב' אלף ת' שלישים: וארוכה. רפואה: ימי ארכא. אורך ימים: חביון סתורות. דברים הנסתרים ונחבאים: ספורות. ומספרים: סגורות. סתומות: אוצרות. חיים וברכה: המון. סדר של חזורות ומספרם: גדודי עליונים. חילות מלאכים: שנאנים. מלאכים: של עולם. עם הרקיע: טיסות עפים. לי' פריחה: נעלם. שלא יסתכל בשכינה: צג וחש. עומד ושותק מלומר קדושה: עם עולם. ישראל: לא שונים. א"א קדושה שנית עד שטובלים בנהר דינור. ומשם מתחדשים כראשונים: כפי קשת. כקף רננים. שמות מלאכים: בגויים. בגופם: ממעל. ועומדים למעלה. ומתונים לשמש לה' היושב על כסא: בחילה. באימה: מצוא חן. מבקשים למצוא חן לפניו ית':

(ג) קדישך וגומר בתפלה. ק"ש ומוציא ב' ס"ת. בא' קורין בו' פ' סוס ובב' קורא למפטיר פ' כי תשא עד נפשותיכם. וקודם קריאתה יאמר כל אדם במנחה. לפיקנ"ו. הרי מוכן לגאוע פ' שקלים שנכתב בתוס"ק. כמו שפסק הו"ע. ומפטירין בן שבע שנים: (ד) כשחל ר"ה אדר הסמוך לניסן בשבת. מוציא ג' ס"ת. בא' קורין לו' פ' השבוע. בב' קורא לא' בפ' פנחס. וביום השבת עד ובחדשיכם. בג' קורא למפטיר כי תשא עד נפשותיכם. ומפטירין ויכרות יהוידע: (ה) בשבת שני ס' בו. פרשת זכור. בשבת ג' פ"ו בו.

הפטרה. בשבת ד' ל"ב בו: פ' פרה. בשבת ס' כ"ט ס. פ' החדש: (ו) ר"ח אדר הסמוך לניסן חל ביומי וכד"ז. וכמו פ'. הפטרה כפ"ז. ס' ו' פ"ו. וכשחל כב'. הפטרה בו'. וס' ב"ז. וכשחל בד'. הפטרה בג'. וס' ד"ד. וכשחל בו'. הפטרה בב' וס"ו. וס' וס"ו: (ז) חל ר"ח בתוך ימי השבוע לפני כו'. קורין שקלים בשבת שלפניו והפטרה כנ"ל. וכשחל פורים בג"ש. קורין זכור בשבת שלפניו:

מוסף לפרשת שקלים

שמתן מתחיל ברוך אתה עד ומושיע ומגן

על פותחים אלא ע"פ א"ב. ובכל סוף ג' אותיות. ובסוף נדי ד"א. ובל סוף מתחיל בתיבת א' מפסוק לפסל ססור

אשכול אוזי תאות כל נפש. בצלו חמדתי שבת מצא
נופש: בקשתיו ולא מצאתיו ופצתי בחופש.
חמק ועבר מלהדריר לי חופש: גולתי שכרי מתת

אשכול. ה' כאתמול שאליו עם כל חי יכסוף: חמדתי. שבת מתן תורה ליסב בצלו למצוא ממנה. אך כשוף פ' יום כשבועה משה בקשתיו ולא מצאתיו. ואמרתי במצבות עמה לנו אלהים. ולכן חמק נסתר ועבר ה'. וסילק סיכתו ממני מליתן לי חירות ממעבוד פלא"כ במתן סבית היה לי חירות. אך. נגלתי. ולא נחתי ממה"מ לנוטר נקם. ולכן נגליתי ומבטעתי

כּוֹפֶר נֶפֶשׁ. וְטִבַּעְתִּי בְּמֵי צוּל טִיט וָרֶפֶשׁ: חוז אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אָדוֹן נִשָּׂא. וְשֶׁקֶל אֶשָּׂא בְּבֵית נָכוֹן וְנִשָּׂא. וּבְצֶדֶק הֶגֶה עֶרְךָ כִּי תִשָּׂא. גּוֹנְנֵנוּ בְּמָגֵן אֵל רָם וְנִשָּׂא:

ברוך אתה יי מגן אברהם: אתה גבור עד להחיות מתים:

במגיק: (משכול. תוחר לסקב"ס: ופלתי. ודכרתי: מלהדריך. פנין חירות: כמו ונפש.

הַכּוֹפֶר דְּעוּ דִּרְשׁוּ מֵעַל סֵפֶר. כְּמוֹ הוּא חָרוּת בְּאִמְרֵי שֶׁפֶר: הַתְשִׁירוּ בוֹ פְּנֵי נִדְמָה לְעוֹפֶר. וְיִזְכּוֹר לָכֶם זְכוּת נָם אָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר: וְלֹא יִהְיֶה בָכֶם נֶגֶף וָחֵפֶר. בְּתִתְּכֶם מַתַּן זֶה לְשֵׁם כּוֹפֶר: חוז אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אָדוֹן נִשָּׂא. וְשֶׁקֶל אֶשָּׂא בְּבֵית נָכוֹן וְנִשָּׂא. וּבְצֶדֶק הֶגֶה עֶרְךָ כִּי תִשָּׂא. הַחֲיֵינוּ בְּגֶשֶׁם אֵל רָם וְנִשָּׂא: ברוך אתה יי מחיה המתים: כתר לדור וכו' עד וקדוש אתה

ופכמתי. במים עמוקים עם טיט ורפש. לכן יכרף אור פניך. הרס עליע אדון. והחזר לקיים מצות השיאת השקלים לבהמ"ק: ובלדק. ועתה בזכות שקורין פ' שקלים. תגן עלינו בהמ"ק: הגה. (לשון דבור): הכופר. מצות מתה"ם לכופר נפשו: דעו. ודרשוה מעל ספר התורה. וכמו שמפורש בדברי חז"ל איך לקיימה ומה טעמה: התשירו. תנו השקלים לאדון לה' הדומה לעופר האילים. ובזכות זה יזכור לכם זכות אברהם שאמר אנכי עפר ואפר: וחפר. ולא תכלמו לעולם כשתתנו השקלים לשם כפרה: (התשירו. לי דורון: נס. דיבר):

דּוֹדִי זְכוֹר לִי שִׁקְלֵי עֶפְרוֹן. אֲשֶׁר שָׁקַל אָב בְּמַכְפֵּל חֶבְרוֹן: תְּמוּר שִׁקְלֵי יְבוּסִי מַשְׂבִּיתֵי חָרוֹן. זָכְרָה לִי עַד לְדוֹר אַחֲרוֹן: טַעַם חִין אֲשֶׁר אֶקְרָא בְגָרוֹן. שְׁעֵה מֶנִּי אֵל שׁוּבִי לְבִצָּרוֹן: חוז אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אָדוֹן נִשָּׂא. וְשֶׁקֶל אֶשָּׂא בְּבֵית נָכוֹן וְנִשָּׂא. וּבְצֶדֶק הֶגֶה עֶרְךָ כִּי תִשָּׂא. וְנַקְדִּישְׁךָ קָדוֹשׁ אֵל רָם וְנִשָּׂא: ברוך אתה יי האל הקדוש: תכנת שבת עד מקדשי שמך: ובשבת ר"ח אתה יצרת עד קבעת:

דודי. אתה ה' זכור לי זכות אברהם אבינו. ששקל ד' מאות שקל כסף לעפרון בעד מערת המכפלה שבחברון. ולא הריצר אחריך. ותמורת זה דוד מקנה מארונה היבוסי בכסף שקלים. מקום בהמ"ק להשבית חרון אפך. ועתה שחרב בהמ"ק אבקש. כי טעם דבור התפלה שאקרא בגרון: טעה. תקבל ממני: והשיבני לבהמ"ק: (חין. תחנה. טעה. קבל גרון: לגרון. לביהמ"ק):

לֹא יִשָּׂא עַל אֶבְרַת נֶשֶׁר. כִּי יַגִּיד מֵלִיץ עָלַי שִׂיחַ יוֹשֶׁר: כּוֹפֶר מִשֶּׁלּוֹ אֶתֵּן לוֹ תֹשֶׁר. כִּי מִלְּפָנָיו הוֹן וְכָבוֹד וְעוֹשֶׁר: לְהַצְדִּיק אֱנוֹשׁ לְהַמְצִיא לוֹ כּוֹשֶׁר. שָׁת לוֹ פִּדְיוֹן לִמְצֹא אוֹשֶׁר: חוז אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אָדוֹן נִשָּׂא. וְשֶׁקֶל אֶשָּׂא בְּבֵית נָכוֹן וְנִשָּׂא. וּבְצֶדֶק הֶגֶה עֶרְךָ כִּי תִשָּׂא. עַנְּגֵנוּ בְּנוֹפֶשׁ אֵל רָם וְנִשָּׂא: ברוך אתה יי מקדש השבת: בשבת ר"ח אומרים וישראל וראשי חדשים: רצה עד לציון ברחמים:

לי. אותי: אברת. כנף: שיח. דיבור: תשר. דורון: כופר. כפרה המעשה: אושר. חוזק: ענגנו בנופש. תן לנו שובע ומנוחה:

כַּרְמִי מְלוֹן בֵּין שְׁנֵי שָׁדַי. אַרְבַּע מֵאוֹת וְעֶשֶׂר הֱלִינוֹתִי שַׁדַּי: נָח בְּשִׁכְנָם וְנָם יֵשׁ דַּי. וּבְבָם וְהָדוֹם לֹא נָם שַׁדַּי: סָע וְעָף בְּבֶצַע שִׁקְלֵי חֲשַׁדַּי. וְנָשְׂאוּ אֶת יְדִידֵי מֵעֲלֵי שׁוֹדְדַי: חוז אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אָדוֹן נִשָּׂא. וְשֶׁקֶל אֶשָּׂא בְּבֵית נָכוֹן וְנִשָּׂא. וּבְצֶדֶק הֶגֶה עֶרְךָ כִּי תִשָּׂא. רְצֵנוּ כְּשַׁי אֵל רָם וְנִשָּׂא: ברוך אתה יי המחזיר שכינתו לציון: מודים עד ועזרתנו סלה:

בכרמי. בבהמ"ק היה לינת ה' בין בדי הארון מסך ת"י שנה ולא היתי מתלונן בכל סדי: גם. והיה לו ל"ד כשכנו בתוך ב"י וגם. ואמר די לי במקום קטן כזה. אבל. ובכם והדום. בשמים וארץ לא אמר די לי. אבל אח"כ. סע ועף. נסע ופרח וסילק שכינתו ממני. בעון שהמלשינים לגזול השקלים. ונגלוסי והשודדים גמלו מעלי השכבשיהן. רלו כמי: רלה אותנו כמו של קרבן:

עין עוצם המון מספר עפרים. מי מנה ונקד בחרש ופורים : פקדם פוקד בחמש ספרים. גם עוד חמש בספרים : צחות ניב שפתינו ישלם פרים. כי אפס כסף שקלי כפורים : חון אור פניך עלינו אדון נשא. ושקל אשא בבית נכון ונשא. ובצדק הגה ערך כי תשא : ותיטיב לנו בטובך אל רם ונשא : ברוך אתה יי הטוב שמך ולך נאה להודות : אלהינו ואלהי אבותינו עד בכל עת ובכל שעה בשלומך ·

עין . מראית המון בנ"י ומספרם הטעוס שנמשלו לעפר : מי . שיש יכול למנותם ע"י גורל . אך ה' מנאם ה' פעמים בה' חומשי תורה . וגם עוד ה"פ מנה מספרם בנביאים כתובים . ב"פ בימי שאול . וא' בימי דוד . וא' ימי עזרא . וא' לע"ל . כי . אין בידינו

נחות . יה"ר לקבל שיח שפתינו הנה כתב הקרבא קריאת הנקחים נגד השקלים : קיים המצוה בכסף כפורים : (נהלם ופורים . מיני נולנות : כנ . דיבור) :

גדי קשור ידים ברכות לישא. באהב עור גדיו שכינה נתעלסה: רעה גדיותיו על אבן מעמסה. צאנו על שכם וחוצן נעמסה : שחוח בני מעניה באף מעשה. תלבושת הוד עדי עדים מכוסה : חון אור פניך עלינו אדון נשא. ושקל אשא בבית נכון ונשא. ובצדק הגה ערך כי תשא. ברכנו בשלום אל רם ונשא : ברוך אתה יי המברך את עמו ישראל בשלום : קדיש שלם . אין כאלהינו ; עלינו . קדיש יתום] :

גדי . בזכות יעקב שקשר ב' עורות גדיי עזים על חלקת ידיו כדי לקבל הברכות : באהב . ובאהבתך אותו . השראת השכינה בשמחה בעור גדיו : רעה . בזכותו תרעה בניו בירושלים. ויהיו נשואים על כתפי וכנפי בגדי האומות לדורון למשיח . והכה למלבושים נאים : (ליפא . לקבל : אבן מעמסה . תואר לירושלים) :

(ג) אדר הסמוך לניסן בין בפשוטה בין במעוברת . אם בימי זבדו . ש' פסוקות . זט"ו ב"ו ד"ד וכי"ז : (ד) אדר ראשון . בדס"ז : (ה) (שנה זו . מולדו . ג' ע"ז בשפ"ז) : (ו) בראש חודש מכה יחזקאל על פרשה : (ז) כו שאל עליו קינה : (ח) משנכנס אדר מרבין בשמחה. וכד ישראל דאית ליה דינא בהדי עכו"ם. לימצי ליה. ומשמיטין פי' : (ט) ג' בו י"ט מגילת תענית . חנוכת הבית בימי עזרא : (י) (ד' בו . שנה זו . קורין פרומה) : (יא) ז' . תענית מיתת משה צדיק מרע"ה . [ ] פסק המן מלירד . מ"מ מתחיל בכליכם ונסתפקו ממנו עד ט"ו ניסן . בשנת העבור . העיקר להתענות בשני . עפ"י סימן ק"ז שעד לבעל הספר :

(יב) זהו סדר תיקון היום . לפי מנהג החסידים ואנשי מעשה [עם תוספת מנהג א"י ותוגרמה ואיטאליה . והוכתב הרב מוה' שמואל אבוהב ז"ל] :

קורין בפ' [בראשית . מתחלתה עד ברא אלהים לעשות] אח"כ בפ' שמות . מן וילך איש מבית לוי (ב א) עד לדור דור (ג' ט"ו) [ומוסיף עד הפסה בו את סלעותת (ד' י"ח)] ; וארא [מוסיף מתחלת הפ'] ויאמר ה' אל משה ראה (ז א) עד בדברם אל פרעה (שם ח) : בא . ויאמר ה' אל משה עוד נגע אחד (יא א) עד ובעיני העם (שם ד) [ויהי בחצי הלילה (יב כט) עד לכל בני ישראל לדורותם (שם מג)] : בשלח . ויאמר ה' אל משה נטה את ידך (יד כ"ו) [ומוסיף מן ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי (שם טו)] עד כי אני ה' רופאך (טו כו) . ופרשה ויבא עמלק . עד סוף הסדרה : יתרו . בחדש השלישי (יט א) עד סוף הסדרה : משפטים . ואל משה אמר (כד א) עד סוף הסדרה : תשא . ויראמר משה אל ה' ראה אתה אומר אלי (לג יב) עד ולא יראו (שם כג) ויאמר ה' אל משה פסל לך (לד א) עד אני פוסל עמך (שם יא) [ומוסיף עד נהלך אמו (שם כז)] ויאמר ה' אל משה כתב לך (שם כז) עד סוף הסדרה : משנה תורה אלה הדברים (דברים א) עד באר את התורה הזאת לאמור (שם ה') [ומוסיף כסדר עד פ' ראה] ; ואתחנן . עד מתן לפניכם היום (ד' ט) ופרשה ויקרא משה (ה א) עד זבת חלב ודבש (ו ד) : עקב . זכור אל הבטחה (ט' ז') עד לתת לכם (י' י"ב) : [הבוא . ויקרא משה אל כל ישראל (כט א) עד פרשה וילך] : וילך עד סוף התורה : יהושע . ויהי אחרי מות משה (א' א') עד בכל אשר תלך (שם ח) [ומוסיף עד ויצלח יהושע (ב א)] : מלכים א . ויקרבו ימי דוד (ב א) עד הפנים שם (שם י) ופרשה ויהי ככלות שלמה (ח נד) עד את אבותינו (שם נט) : ישעיה . סי' נ"ג כולו . ונבי' ס"ג . חסדי ה' : (ז) עד עולם ונושע (ס"ד ה') : מלאכי . זכרו תורת משה (ג' כ"ב) עד סוף הספר : תהלים . י"א מזמורים . תפלה למשה (צ) עד סוף מזמור לתודה (ק) : משנה ראשונה דאבות [ומוסיף כל המסכתא] סוף פרק קמא דסוטה . משנה וכן לענין הטובה עד סוף המשנה : בגמרא . מי דמי (יא א) עד ויקרא לו ה' שלום (שם) : עוד שם . וילך איש . לפיכך הלך (יב א) עד בסוף נבואתה (יג א) ; עוד שם . סיפא מי לנו גדול מיוסף (שם) עד מדעושם ארונו של יוסף כשלו משה (שם) : אה"ז סיפא מי לנו גדול ממשה . עד סוף הפרק בענין יעקב . אח"כ מדרש והזכר נולדת משה ומיתתו . [ומדרש ילקוט ס' ואתחנן וילך ממיתת משה . ובזוהר שמות . וילך איש (יא ע"ב) עד ויהי בימים הרבים (י"ט ע"א) ובפ' בשלח . אז ישיר (פ ב) עד לעינא ותתא (שם ב . בד' רס ע"ב) ובפ' וילך . מתחלה עד ויא יהושע] אית כפי מדת לבו ופנאי שלו . והמוסיף מוסיפין לו חיים . זכותו של מרע"ה יגן עלינו ועל כל ישראל . א"ס :

יוצר לפרשת זכור

החזן מתחיל ברוך אתה וכו' . עד ומופיע ומגן

מסוד חכמים ונבונים . ומלמד דעת מבינים . אפתחה פי בשיר ורננים . להודות ולהלל פני שוכן מעונים :

אזכיר

פיר מרובע . פ"ס א"ב . ואות ע"ח כפול . ואח"כ תרוז לסיים הברכה . וכל היוצר חיבר הקליר :

אזכיר סלה זכרון מעשים . בימים האלה נזכרים ונעשים . גחון גח מבין עכסים . דראונו להזכיר לרקב כעסים : החוח הנץ מגלגל ודרדר . ומדור לדור גלגל ודורדר . זכר עון אבותיו הוקדר . חטאת אמו בלי להעדר : טרף אף וישחת רחם . יחומתו מקלוט בהריון יחם . כהופקד לשלישו הטא נוחם . לבט להלחם בלוחמי לחם . מהלך ארבע מאות פרסה . נע ונד מכמורת לפרסה . סע משעיר והכמין פרוסה . עיף ויגע מבושיו לפרסה : פועל שטימת בכורה לעכור . צמיתות צאן קדשים למכור . קלונו הותרט געט לזכור . ראשית גוים לגרע בזכור : שדי זכר לילה חולק . שורש וענף בחלקלק להחלק : חזן תמור כי חשליו המלק . תבע להזכר מעש עמלק : לאחרונה יסעו שבם שלט . כי הענן מטם פלט : חזן לעת ימהה לא יומלט . יגונן עם גנון ומופלט : ברוך אתה יי מגן אברהם :

אתה גבור עד להחיות מתים :

אזכיר סלה . לעולם : מעשים . מעשי כשים : כהלה . בחודש אדר : גחון . לפי שקם עליו עמלק לגרע : ומשל לנחש רע . ומשך מסורש נחשים בעלי ארס . לכן תוך עליו להזכיר הראוי . שירקב שמו על כל שכיעס לה' : (גחון . נחש . ע"ש ועל גחונך תלך . גח . נמשך . מל' גוחי מבטן) : החוח . הוא הקוץ שאמת מקולים . והתגלגל מדור לדור . בדור משה יהושע שאול מרדכי וכן בכל דור . וגם עון עשו זקנו מכר לו . וגם לא נמחה חטאת אמו מלהזכר תמיד : (תגלגל ודרדר . מיני קוצים : הוקדר הושחר) : טרף . עשו כעס בלידתו והשחית רחם אמו . ולא יכלה עוד להתחמם ולקלוט זרע להתעבר : (יחומתו . אמו . מל' יחמתני אמי) : כהפקד . כשנזכר עמלק שהוא בליעי עשו . הפוא יעקב לעשו בלקחו ממנו הברכות : (נוחם . עשו . ע"ש מתנחם לך להרגך) : לבט . נתיגע וטרח ללחום בישראל אוכלי לחם התורה מהלך עם שהיה רחוק ת' פרסה ממנו . מ"מ מטלטלו נדד ממקומו . לפרוס מצודה לישראל : סע . נסע מהר שעיר והכמין מצודה פרוסה : כדי . לטרפם מבושי ישראל שהיו עיף ויגע מטורח הדרך : פועל . וכ"ז היה בפועל שנאת מעשו ליעקב עבור הבכורה . ורצה למכור זרעו ולמכור ישראל לעולם . ולכן הוחקק בעט הרפאו בתורה לזכר עולם . לגלוה ולזכור שהיה ראשית גוים ללחום בישראל : (לגרע . ענין התגלות) : שדי זכר . זכות אברהם . להחליק ולהכרית שורש וענף ; מזרע עמלק . עבור ששמי הלקות שלהם . שאמרו אחינו אתם בואו לאכול . ופלטו מתוך הענן והרגום : המור . ההא שהרג הגהשלים : (חשליו . הנחשלים : המלק . מל' ומלק את ראשו) : תבע . ה' וצוה לזכור תמיד מעשה עמלק : לאחרונה . שבט דן שהיה אחרון . היה גם עיקר שליטת עמלק . שפלטם הענן לחוץ מפני פסל מיכה שבידם : (מטם . שבטם) : לעת . וכשיבוא זמן למחות זרע עמלק . לא ימלט גם אחד . ואז יגן ה' על ישראל הגנוים בגלו ופלטים מכל רעה בחסדו ית' :

סיר מרובע . פ"ס תשר"ק ואות א"ב . כפול . ואח"כ תרוז לסיום הברכה

תמימים בעודם בסין רפודים . שבוץ עדי עדיים אפודים . רצו שלול מתן לפידים . קפצו ידים רפות ברפידים : צורר אסף כל אספסוף . פושע כביבות בחנם אסוף . עלות פעמיו ממצולות סוף . עד לכלם בקנה וסוף : נגד נגעף שלש פעמים . מחזר בניגי חמשה אשמים . לין הכה זנבי העמים . כלל להתיחם גדיבי עמים : יהר בין

תמימים . כשהיו ישראל מסודרים במחניהם במדבר סין . מהוגרים בתכשיטין יפים ממלרים : (תמימים . ישראל : בסין . במדבר סין : רפודים . מסודרים : מ' רפידתו זהב) : רצו . לקבל התורה שניתנה בלפידים . אך כשבאו לרפידים . סגרו ידיהם והרפו באמונה ואמרו היש ה' בקרבנו . ולכן נורר עמלק אסף אסיפה עמים ובא עליהם . ופושע זה מוכן מעטה רהפוגה להתאסף עיני מהגיהם ולו וע אחריהם (מ"ל . ע"פ עליו למרוס בבית : קפצו . סגרו . מל' לא תקפוץ ידך) : עלות . ומיד עבר עמו ממצולות י"ס . אף שנפל פחדם על הכל . מ"מ לא היה ירא . וקוה להכריתם כקנים ואגמי מים : (סבר קוה . הרגום קויתי . סברית) : נדד . ממקומו ויעף אחרי ישראל ג"פ . והלך משעיר דרך א"י שהם ה' עממין אחר אחריהם עליהם ג"כ עמו . אך יהרו כשראה שפרעה הוכה . נכנו אשו וכעסו : כלל . ולכן זכה ליכלל וליחשב ביחם

והעמיד מסלה. טכום בחורי בזמה סלה. חמוקי ירבי בם לפסלה. זרע להרביע ולהתעיב סגולה: וישטום שטימת ישישו המחובא. החל יבא מראש במחבא. דגר שנית בחרב להובה. נש בשלישי בעליל בחובה: בקשלו ששבי באום מושלים. כפרק עמד מסור נשולים: חזן אמת לכו ונכחיד נכשלים. אז מאז זנב כל הנחשלים:

שונאיך הם ילבשו בושת. כמו בצלעי שמחו ביבשת: חזן בעטותך עשרת עדיי תלבושת. להנשים תהי לצולעת מתבוששת:

ברוך אתה יי בחיה הכתים

ביתום ישראל. יכר. הגל עמלק נתגלה בלילותיו. והעמיד חילו על המסילה מן לעק. והתקין בחוריו במה לפסול ולהתעב את ישראל שנקראו סגולה: וישטום וכ"ו מפני שטימת שנאת עשו זקנו: (ישישו. זקנו. כמו גם ישים. איוב טו): החל. חזר לגרים כג"ש שאמר למעלה. א'. כמגלה בא עליהם בסתר. והגיד לפרעה כי ברח העם: ב'. כשעלו מהים. קיבץ חילו ויצא לקראתם מגת: ג'. בא עליהם בפרסום. עבור המאמר שאמרו היש ה' בקרבנו: (בעליל. ל' גילוי. כמו בעליל לארץ. תלים יב): במשלו. וגם בזמן שמשל בגל על ישראל וסגלם מא"י. עמד עמלק על הדרך להכרית פליטתם. והיה אז בימי בבל כמשה בימי פרעה: (שבי. הולך לבבל. כי שנך בלשבי"ם הוא בבל: נשולים. נשלכים. כמו ונשל הברזל. דברים יט): שונאיך. עתה אבקש. שזרע עמלק ילבשו בושה. כמו ששמחו על עברי בעת נמצאו ישראל למים ברפידים. נשם שתלבש ב"י בגדי נקם יפים. ושגחנו לא נמצא עוד למים. ומכה לנשמי תחיה ורפואה לאומה הצולעת:

שיר מרובע עם א"ת ב"ש. והסריס אותיות כל. ולאם אין לו קישור לפי ימלוך. ולזה הוסיף אחי הקליר סגה יקש ל"ץ. וחתום יהודה

אצילי מרעי נגד שעיר. תולדות אלה בני שעיר. בקשם אצו אשר להבעיר. שאונם תרשו כשדה עיר: גוי גדול שלא הזכרת. ראשונותיו למה אז זכרת. תלים בלא הון מכרת. קדושים בזונת ובין המכרת. הזכר לאדומים נוה נאת. צרים אשר תומות ערעת. ועד היסוד ערו ערו. פיתו דברו בגאות ופערו: זה אין לפניך שכחה. עברתם שמרה נצח סלשכחה. חלף לא ידעו עשות נכוחה. ספרם חתום ליום תוכחה: טעם תוק גדת מוכח. גובר כי לא תשכח: חזן יום בוא עמם להתוכח. סבאן צוית יעמך לא תשכח: יקש לץ לתרף צבאות. התתומי ברית בצבא נאות. וחופקד מדה במדה לתוצאות: חזן בעת כי לעת המציאות. הוא יפקד בשם יהוה צבאות:

ימלוך יי לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה:
ואתה קדוש יושב תהלות ישראל אל נא:

אצילי. אלופי עשו הרעים מינם ונכדם. פיהרו להבעיר נקם שלהם את עלינו. והמון הטעיהם תרשו עיר ציון כשדה: גוי גדול. אם לא זכרם בעת הורכן את השיבטים שקראתו גוי גדול. למה זכרם מאוד והוסיפו עד שפי"ו מכרתנו הגם. ובן תם כהן גדול הקדושים. שנו לב' שבאים. הא' מן הכר לזונה והב' מן הנקבה ביין: (ראשונותיו. תומתיו. תרגום כנסה. כרעיה): הזכר. זכור ה' לבני אדום את שהחריבו בהמ"ק והחריבו חומות ירושלים. ואמרו זה לא ערו ערו ה'. ופתחו פיהם ודברו בגיאות ומאום: (מלרו. הגדילו. כמו מאר מקדש. (מיכה ב): זה. אתה ה' שנקרא זה אלהים. שלא אין שכחה לפניך. ע"כ זכור להם מה שכעסם שמור תמיד עליו ברית ולפי שלא ידעו לעשות הנכון והראוי עליהם. לכן החתום ספרם לרעה בעת שתבא להוכחה עמם: מעם חוק. שמ"ם בתורה תמחה זכר עמלק. מוכח שעוד הכר לגובה וטכל לקיים מלוה ש. וכמו שהבטחתם כי לא השכח מפי זרעו: יבא יום בשביל לתהוכח עמם. וזה בלמד ממה שגויית לנו שלא נשכח ממשה עמלק: יקש לץ. עמלק גבא ובקש לבו לחרף ישראל צבאות ה'. ההתומים באות ברית קדש המימן לזמן קטוב לח' ימים. והחק מילותיהם חרש לשמים ואמר כה בחרה הא לך. לכן שולם אגג מרעו מדה עד מדה. ששמואל פירש ועי"ז שם: לדעתם כי בשם עמלק יהו יה' לבגקם מאיבו. יזכור לעמלק חמא לסיות עדי אובד: (לתוצאות. כימי למיתה. פ"ם מיני מיתה שכמנין תוצאות):

חמשך להנ"ל

אל נא בלשון אשר הזכרת לזוכרך זכור. בו בלשון הזכירנו נא אתת זכור. ואם המה כאדם עברו ברית סלזכור. ואתה אל ולא איש למה לא תזכור. בזאת ידעתי כי יש לך לזכור. אבל תשוח נפשי עד זכור תזכור. ומה כחי כי אנחל לקץ זכור. ומה קצי כי אאריך נפשי

בלשון. שציוית זכור אשר עשה עמלק. ... מזכירים אותך זכור ברותים. ואם בניך עברו ברית כדרך ב"ו בעל ינס"ף אגוריו. הלא אתה אל ולא א"ם ולמה לא הזכור לברותים: בזאת: התורה ידעתי שבודאי תזכור.

עד שתזכור. אם לא למעני תזכור. למענך ולמען ירושלים זכור. חוק כי לא תשכח עדות זכור. ואומר אם אשכחך עתה יה זכור. ותפקוד ותזכור. כאב צר לעכור. פיהו לסכור. לנגע בשכור. ועוד בל תמכור. נקובי בן בכור: חון גבורי בלכתך זכור. ופארך אזכור. נאצך לזכור. בפרשת זכור:

חי וקים נורא ומרום וקדוש:

כמ"ש וזכרתי את בריתי. אבל נפשי השוח עלי והנמס עד שתזכור: חוק. הפוק שאמרת כי לא תשכח מפי זרעו. זכור לנו. ותאמר אם אשכחך ירושלים. זכור לה' עתה. ותזכור הכתב שכתוב לגר כלה. ותעברו מהעולם. והחוס פיו ויטה לסבור. ולא תמכור עוד ישראל קרואי בני בכורי המטורים לך בלכתך וכו'. כמ"ש (הושע ג) ואמרה לי בלכך והומר. וכוס טוב בל' חז"ל: ופארך. אזכיר הדרך. ואפייסך בזכרם פ' זכור:

המשך להנ"ל. וחתום אלעזר קליר סימנו. וחרוז כפול

אץ קוצץ בן קוצץ. קצוצי לקצץ. בדבור מפוצץ. רצוצי לרצץ: לץ בבא לרוצץ. פלץ ונתלוצץ. כעץ מחצצים לחצץ. כגץ על צפור לנצץ: עב בקע מראש. יחידים ממנו גרוש. חל ויקך ויפרוש. וישב על גבי חרוש: זמן והונקב לראש. ראשית גוים לרע דרוש. היות לכל בוגדים ראש. וצפעו תלות במבחר גרוש: רץ והקרה בדרך. עיפי טרחות דרך. ופץ לא זו הדרך. תעו במדבר בישימון דרך: בנחש עלי דרך. שלח יד בחמוקי ירך. ועל כל ראש דרך. זנב כל עוברי דרך: יעף ויעף וחש. ומתור פתן רחש. ונודע כי הוחש. משורש נחש: רגש ולחש. ויעת לידתו בחש. ובכשפיו הובחש. ובחרש נחלש ולא חש: בכשפיו הלו. ובקסמיו הלו. יום העמיד זללו. שמש הדמים וזלזלו: יגע ולא הונח לו. ולהרפות נחלו. עד בא השמש הוחילו. להמתות

אץ קוץ: הוא השטן הטורח. מזרע עמלק שמורת והורג. חיבר להכרית ישראל שהיו עתידים כרותי ברית. ולפוגגם בדבורו שהלשין עליהם. ולשבר השברים בגלות מדי: לץ. השטן עמלק ללעוג מישראל ולפרסם: כעץ במה שיעץ לשטור שלבן שיהי חכמי ישראל. נדמה לץ שדורש כאפרים: (כעץ. מל' עלה: מחצצים. הוא לישראל. מל' מקול מחצצים (שופטים ה): לנצץ. מל' וינצץ כנצן. (מיכה ג): עב בקע. בהלה להם מעט עם יחידים שנשקע השטן ונתגרשו ממנו לתת. וכבש כבש דן זנים ומטרעים. ואח"כ התחיל לשלוח המגולה: והלך ופירש משם וישב במדבר. ואח"כ שב ללחום בגלוי ולתרום על גבי: זמן. לכן הוקם להקרא ראש (ראשית גוים עמלק) לדרוש רעה ורשה לכל בוגדי בה'.

שילא משרפו. אכן לשלות כעין אש המובערת: (ברוש. מין אש): רץ. אחר ישראל. והקרה לפניהם בדרך כשהיו עיף מכורח הדרך. והשטן ואמר לא זה דרך הישר אלכם. רק שעו ט': בנחש. כשבט דן. שנאמר בו נחש עלי דרך. שלח ידו וגבה הסילה המוגה בין הירכים. ועל פרשת דרכים זינב. כל שהיו עוברי דרך ה'. שהיו בידם שכל מכה: יעף. רדף אחריהם ג"פ כנ"ל. ומאחרים שרפו ומשם הפריץ. וכצאתם. השריף. תרגום ישרט. ירחשו) ונודע לפרעה כי גבורתו וניצוחו לא משורש נחשים: רגש. הרגיש בם עמלק. ועשה לחשים בכישוף. ומיהם להלחם ביום לידתו כדי להגלות. אבל הכהם בכל כשפיו. והלא ע"י יהושע שנחלש. נחלשות) אך לא חש לזה ובא עוד להלחם: בכשפיו. ערבבו והלאו עם כל כשפיו וקסמיו (הלאו. כמו המרתי אלי. קהלת ב) והעמיד השמש דוממת שלומר שירה כל היום. עד שהבזהו וכרת ענפיו: (וזלזו. כמו יקר מזולל: אצלו. כמו וכרת הזלזלים. ירמיה יח): יגע. עמלק ולא הועיל כלום. והגהיל לו הרפאת עולם. ועד ביאת השמש נמשך מלחמתו ונמחה עם כל חילו: (הוחיל. ענין המשכה. כמין אחלי עכר).

הוא וכל חילו: קט ושן חרק. ונאצות שרק. זמורת באפו הרק. והרבו הברק: למילה פרק. ובכפי מעלה זרק. ולשם שמן תורק. בעזות ירוק ירק: יה אשכול הכופר. צו אל משול עופר. זכרון משלי אפר. כתוב זאת זכרון בספר: חזן רושם בזה ספר. בתורה ובנביאים ובכתובים להספר. להמחות מספר. ולא יכתב עם כל הכתוב לחיים בספר:

קט. עשה קטטה. וחרק שיניו. וחרק בשיו בדברי גידוף. והשמיע לחוטמו גרגרון וריח רע. וחרגו עם על ישראל: (זמורה. גרגרון. כמו שולחים הזמורה. יחזקאל ח): למילה פרק. הסיר מישראל המילה וזרקם לשמים עד ה' בשמו שמן תורק. וירק בזו במצות: יה. ה' משכול אשכול הכופר. צו למרע"ה שנמשל לעופר באילים. שע"י זכרון זכות אבות שנמשלו לעפר ואפר (אברהם. ואנכי עפר ואפר. יצחק. אפרו צבור על המזבח. יעקב. מי מנה עפר יעקב) יכתוב מחיית עמלק בתורה לזכרון: רושם. בספר שמות כזה. נרשם ונרמז מאורעות עמלק המלאים בתנ"ך (כמאמר חז"ל כתוב זאת. מ"ש בתורה. זכרון. מ"ש בנביאים. בשמואל. בספר. מ"ש במגילת אסתר) כדי שיהא מגונה בכל הספרים. וימחה מספר חיים. ולא יכתב עם הכתובים בספר לחיים הנצחיים:

אל נא. לעולם תוערץ. ולעולם תוקדש. ולעולמי עולמים תמלוך ותתנשא. האל מלך נורא מרום וקדוש. כי אתה הוא מלך מלכי המלכים. מלכותו נצח. נוראותיו שיחו. ספרו עזו. פארוהו צבאיו. קדשוהו רוממוהו. רון שיר ושבח תוקף תהלות תפארתו:

ובכן זכור את אשר עשה לך עמלק:

חזן וקהל ומח שמו וזכרו. ונמח זכורו מלהזכירו. בזכרון קדוש:

חזן וקהל יען אשר לא זכר. ונחשב כנכר. מלהזכר בזכרון קדוש:

המשך ע"פ א"ב בגד גדה. עד סוף הא"ב ואות ע"ת התוס ג"פ

זכור איש אשר הגיע אב ללא עתו. ברצוח וגנוב ונאוף בעתו. גבה חמש שנים ממחיתו: זכור בוזה על גמילות חסד. נוער אח עשו לזקנו חסד. דומה רשע מרעהו חסד: זכור גלה ערות מציאת שדה. דם שפך בבואו מן השדה. הפך לב אב שח בשדה: זכור דחוי באונו הערלה. הבוזה בכורה בכוס התרעלה. ופרק ממנו עול ומשך לו ערלה: זכור הפכפך דרך איש וזר. והכהה מאור אב בעשן עבודת זר. וזמם בלב היות לאח לאכזר: זכור ונתעולל לרבע באשה. וזדון לבו השיאו באשה. חתו גבוריו היות כלב אשה: זכור זרע מרעים נתעב ונאלח. חרק להשחית ולומר האח. טמנו גאים פח לחבל אח: זכור תנט מע עמלקי. קם כילק לאבד חלקי. ירוע בבירים לעין כל ילוקקי. זכור טפש מהערימה. ירד וכתת עמי עד חרמה. כמו בן חיב להחרימה: זכור יושב נגב בלי עול בעבד. בסות ולשון שנה היות מלך ערד.

זכור. תמלי עשו שנגרש גם שמה אברהם וקינ קודם זמנו. שלא יראה בן בנו יוצא לתרבות רעה. והכשילו במה שעשה ג' עבירות ביום א'. רציחה וגניבה וגילוף. ובזה היסר ה' שנים מחיין שהיה ראוי לחיות ק"פ שנה כיצחק. ומת בן קע"ה: בוזה. ומלאם ביעקב אחיו על שעשה חסד לזקינו אברהם כמת. וניחם יצחק אביו מאבלו. ודמה לרשע בשומע מחבירו חסד. (גועל. מואס. כמו תגעל נפשי (ויקרא כו): לעם. לעומת: לי כתוב. (איוב ו): גלה. בא על נערה מאורסה. שנאמר בה בשדה מצאה: הכך. ברמאות מעשיו הך אב יצחק (שנאמר בו. ויצא לשוח בשדה) אביו עליו לטובה: דחוי. מעוה"ב. בעבור שאמם אזנו משמוע תורה. ביזה הבכורה עבור מאכל ומשתה. והסיר ממנו עול מלכות שמים. ומשך בערלתו: הפכפך. שכל דרכיו היפך הדרך איש אמת. ומעשיו זדים. וסימא עיני יצחק אביו. בעשן הקטורת שהקטירו נשיו לע"ז. והשב בלבו להיות אכזר על יעקב אחיו ולהרגו: והתעולל. (כמו ויתעללו בה. שופטים יט) חקק למשכב זכר משכבי אשה. ולבו הרע הסיתו להביאם מעשיו. ועתה שנשברו גבוריו ותשש כחם כאשה: זרע מרעים. עמו בן רשע. מתועב ומקולקל. שהשב להמית אחיו יעקב שנקרא איש תם ושמה בזה. והסמיכו ב' גוים (ישמעאל ועשו) כח לחבלו: הגם. עמלק שמצא מעשו. ותרה כארבה לאבדנו: ותבר גבוריו בגלוי ושתה דמם: טפש. היה בער והבר מחכמה וערמה ובהסת תהלים נתן לו רשות וירד והכה ישראל עד חרמה. וכשנתמלאה סאתו. נאמר לשאול המלך לך והחרמת את עמלק: יושב

לשבות שבי מרד וחרד: זכור כסיל שונה באולתו. התערבת מדין בעלותו: מיהר ויבשת ונגלה נבלותו: זכור לקעקע ביצתו משורש. מלעזוב לו ענף ותם שורש. נענש קיש כי השאיר לו שורש: זכור מעשה אגג מעדנות. נשים כשכלה הרבו לענות. סורם שארו לשסוף יענות: זכור נגיד רחמיו הסכים. סר ממלוכה מבין נסיכים. עולל התותר עמד לשכים: זכור סבב צקלג ונגב. עמלק יושב בארץ הנגב. פגרו טוב רואי מנשב בעוגב: זכור עריץ במעונים נחבא. פרץ כרמי עין גדי כהובא. צורבו איש באחיו כחרב להובה: זכור פליטים אשר באף הסעיר. צבאי בלכתם אל הר שעיר. קנא לנקום עירות שעיר: זכור צג כברק להסגיר שרידי. קם בראש דרכים לסעוד את רודי. רדף ומסר בידם כרודי רפודי. זכור קפץ לשער השמים. רעש ושאג מי לי בשמים. שלט ויגדל עד לשמים: זכור רד אל חנף להחניף ממלכת. שמשי אשר שמשו מאמשת והולכת. תמה הלשין לרפותה ממלאכת: זכור שקל אלפים עשרה. שתילים מאה התניט לסברה. שיער מהם עשרה לשרדה: זכור תבע להגר חומשים. תמימה קצב לבלות חמשים. תכלית שבעים נתלה על חמשים: יען וכו'

טב. יושב בנגב בלי שום עול. דומה לערוד שמדבר. ובמות אהרן בא לנלחם בישראל ושיה כמותו ולמען שידמו שהוא מכנען מלך ערד ולא יתפללו לה' על מפלתו. ומרד בישראל ומיכר וישב ממש שבי: כסיל. אחר זמן שנה באולתו. ובמלחמת מדין בישראל. התערב עמהם ועלה. ונדעו פינר ונילם תרגמו והכהו נפש. וישראל משמו: לקעקע. לעקור זרעו ולחותו משרשו ולא ישאר לו שורש וענף. כי שאול בן קיש ששש על שחמל על אגג מורע עמלק לילה א'. ולו בא על שפחה ונתעברה עם המלחה שיצא ממנו המן הרשע: (לקעקע. שפן הסירה אחר השורש. שם וכהוגבת קעקע (ויקרא יט) שהיא חקיקה בעומק: ביצה. לתולדות. כמו בלא בילס. איוב ח): מעדנות. מענוג מנעוריו. ושמואל לא חמל עליו. ופי"ל. כמו שנתרבך הרבה ישראל והיו הנשים אלמנות שכולות ועגונות. כן תהא אמך שכולה ממך. וסירסו ופי"א מת: והתך מגופו ובשרו חתיכות כזיתים והגם מאכל לבנות יענה: (לשסוף. ל' חיתוך ובקיעה): נגיד. שאול המלך הסכים בלבו לחמול על אגג. ולזה הסיר ה' מהיות מלך בין המלכים. והטף הנשאר מהטא זה הוא העיבור הנ"ל. עמד לישראל לקרן מכאיב. שילא ממנו המן הרשע: סבב. דוד המע"ה סבב לצקלג ונגב ונלחם בעמלק כו': פגרו. הכה את עמלק. כמו נער מצרי שלשתים (שמואל ל): טוב רואי. דוד שהיה יפה מראה. וקם בהלות לילה לקול הכנור שנשב בו רוח צפון ומנגן מאליו: עריץ. עמלק הרשע. שנחבא והתערב בבני עמון כשבאו ללחום ולמשום הרלה בישראל בכרמי עין גדי בימי יהושפט. ושם הרגו בלהב חרב איש ברעהו: (צורבו. נשרפו. כמו כלם לרבה. משלי כו): פליטים. בימי נבוכדנאצר שאו באף וסערת חימה לנצח ישראל שנמלטו מל"ג להר שעיר. וקנא ונקם בם שנאה עשו מכבר. ומסרם בידי לצ: (עירות. ל' שנאה. כמו ויהי ערך. שמואל כח): צג. עמד על הפרק למסור לנ"נ השרידים. ועמד בפרשת דרכים לעזר להמולטים בו. ורדף אחרי. ומסר ביד שונא המתאחרים והמורדים שבי (רודי. ל' ממשלה. כמו רודה בכל עבר הנהר. מ"א ה): קפץ. טיטוס הרשע שקפץ לבית ק"ק שער השמים. ולעג ברעש ושאג מי לי בשמים. וגאותו גדלה עד לשמים: רד. המן שירד להתחבר לאחשורוש מלך חנף. להחניפו כדי לאבד ישראל ממלכתו כשמים: שמשי בנו אמר אור שמשו יהא מחשיך והולך. הלשין על ישראל יונה תמה לבטלם ממלאכת בנין בהמ"ק: שקל. שקל י' אלף ככרי כסף כדי לאבד את ישראל. ולמתו ממעו מאה בנים ונידלם. ו' מהם עשה לשרי המדינה: (לסברה. עגל. כאשר ישא האומן. תרגומו כמה דמסובר): תבע. ביקש ותבע מאחשורוש לבטל ה' חומשי תורה: וקצב שנה תמימה להפיל פור מיום ליום לכלות ישראל שעלו ממצרים חמושים. ובסוף ע' יום (שאגרות הראשונות נכתבו בי"ג ניסן והשניות בכ"ג סיון) נתלה על עץ גבוה חמשים אמה:

סליק זבבן ולך תעלה קדושה. כי אתה קדוש ישראל ומושיע:

אלהים אל דמי לך. בקול מים רבים נשמע קולך. משמיע ומצוה לעמך בקנין פעלך. זכור את אשר עשה לך. אשר קרך מחשיך. והיה בהניח יהוה אלהיך לך. תמחה זכרו מכל גבולך. הם ישיבו ויאמרו לך. וממשלך עוד יתנו לך. אנא הקם את דבר מלולך. עד שאתה מצונו הזכר לך. אתה זכור את אשר עשו לך. זכור יהוה את יום זבולך. המתנאים ונאצים פה מה לך. השולחים

אל דמי. אל תחשה עוד למורדים בך ומנאצים אותו: משמיע. קולך שהשמעת וציוית לעמך בתורה (קנין פעלך. כינוי לתורה. ע"ש ה' קנני ראשית דרכו קדם מפעליו מאז. משלי ח): והם. ועתה ישיבו לך יהא לך המלוכה לא ... לך. אתה הקם נא דבריך. ועד שאתה מצוה לנו לזכור. שזכרה מעיל בנו. אתה שאין שכחה לפניך. זכור אתה לך: יום זבולך. יום חורבן בהמ"ק. שהתגאו למולך ואמרו מה לך פה. ושלחו חרחון דברי חירופים נאצר להלך

זמורות באף לחללך. זכור כסא כבוד גדלך. אשר מרו ונאצו לטולך.
ושלחו באש היכלך. וישימו כל גבולך. ושדדו ונתקו יריעות אהלך.
אשר צוית לא יבאו בקהל לך. אמרו לכו ונכחידם מגוי בגללך. ולא
יזכר שם הלולך. עליך יעזוב הילך. יותר מאשר עשו לנו עשו
לך: אותנו במדבר נלחמו. ואותך בישוב נתלחמו. אותנו חוץ
למחנה המו. ואותך בקרב המחנה נהמו. אותנו פריטי ענן זממו.
ואותך כפורת ענן נממו. אותנו לחשוכי עב דמו. ואותך עלות על
במות עב דממו. אותנו חוץ ממחיצת קמו. ואותך לפני ולפנים
קדמו. אותנו ברחוק מקום אשמו. ואותך בקרב מקומך שממו.
אותנו חוץ מישיבתנו רמו. ואותך במכון שבתך החרימו. אותנו
אות ברית משאר הרימו. ואותך עשרת אדירי ברית החרימו. אותנו
בהנפת ידי עניו הרימו. ואותך תלות יד למולך הרימו. אותנו
נתיעצו וסוד הערימו. ואותך ברובי סודך לחרפות הגרימו: ואתה
יהוה לעולם תשב. והוא נגדך במטה יושב. תפוש מדבר וכל הישוב.
אני ואפסי עוד בלב מתחשב. אם לא עתה תקום ותקשיב. בשלש
עשרה קימות נקמות לחשב. בפחד ופחת ופח לפקוד על היושב. ואם
אין כגר תחשב. וכל המונה וסופר ותושב. קץ הפלאות להבין ולחשב.
נשתה גבורתו ממחשב. ולא ימצא מענה להשב. ויחשה דומיה
מהקשב. ובאמונה כסליו יישב. וזאת על לבו ישב. ויאמר עד
ישקיף וירא ויקשב: ונחשבתי כעד זומם. כל היום מדמם. ונפשי
נבהלה מאד ומשתומם. ואתה יהוה עד מתי רואה ודומם. זכור בית
מקדשך השמם. וכל עובר עליו משתומם. מתי תתנשא ותתרומם.
חבר אומר פה קומם. בשלש עתות עמלק להמם. בשלש מיתות
זכרם להדמם. בשלשת ימי אפילה נגהם להעמם. בשבעה ימי
עברה להרשימם. בעשרת מיני שמד להאשימם: וכמו מעשרת
דברים עכבו עם מענות. ומשבע מצות המישנות. כן בעשר ושבע
ישכרו לענות. ובת קול תצא ממעונות. ותפוצץ בכל המחנות. זכרון
דברים להגיד ולענות. אל תזכרו ראשונות. בינו נא ישועות
אחרונות. והזכירו זכר רננות. עמלק אשר בא ועות מחנות. והיכן
אתכם בפני בנות. ויצא לו שם בכל המדינות. ראו עתה זאת לתנות.
איך נמחה בחתף בכל פינות. וצבא המרום אשר במעונות. אשר
הוספך עליהם במשענות. יפקוד עליהם את העונות. לרוב ימים

להללך: מגרו. השפילו לארץ. כמו לארץ מגרה (תלים פט) ונאצו לנגדך: וישימו. בני עמון שצוית שלא יבואו בקהל. שממו בשמ"ק וכל גבולו: בגללך. למענך. שלא יזכר שמך המהולל: הילך. ממך. חיל שלך. שהוכים רק עליך שהתגרו: אותנו. על שבט דן שנפלט חוץ לענן השטו רע. ואליך שמם מימים הרשע לפנים ואחר הפרוכת שהראות בם במן על הכפורת: (נממו. ענין חיתוך. כמו גוממו עם השופי. חולין נג): לחשוכי. להשפלים תוך לענן הכריתו: עלות. אמרו לעלות על במתי עב ולדמות לך: אשמו. כמו אשמים אנחנו (ברכות מג): רמו. השליכו. כמו רמה בים (שמות טו): דמו. ל' דם. ע"י שלא דם מהפרוכת: הרימו. מהם והפרישו המילה שהסבה: עשרת אבירי. עשרה הרוגי מלכות: שהמה. כשהגיע משה דנים עליו השלום שפיו ידו. גבר עמלק והרים ידם: ברובי. כשרצו שלומות הכרובים. שהכריעו ישראל לחרפה. לאמר שזה ע"ז ח"ו: (הגרימו. הגרישו. כמו ענין גירומיו ב"ב פ"ה): יושב. שמים בכל העולם. ואומרת בלבה. אני ואין בלעדי: קימות. בי"ג פסוקים של קומה ה': פחה. נסכה כמו תלאה להשוב: עליו. מהשטותיו:

בשלש עתות. שלשה פעמים עתה כתוב בפסוק אחד (ישעיה לג) עתה אקום עתה ארומם עתה אנשא. ודרים עתה ל' עת: בשלש מיתות. בחרב ודבר ורעב. או בדם ואש ותמרות עשן: אפלה. כמו במצרים: נגהם. אורם: להעמם. להחשיך. כמו יועם זהב (איכה ד): ימי עברה. האמורים בצפניה א': בעשרת. האמורים בישעיה ל"ד: וכמו. שהם עכבו לישראל מלעסוק בי' הדברות וז' מצות בני נח הישנים שניתנו קודם התורה. כן יקבלו שכרם לענוש בי' וז' פורעניות הנ"ל: ראשונות. לא יהיה עוד זכר יציאת מצרים עיקר רק זכר מחיית עמלק עיקר וי"מ טפל לה: והיכן. וקירר אתכם בפני האומות. שבתחלה שמעו עמים ירגזון. וכיון שהתחיל ללחום בהם נתחזקו. משל לאמבטי חמה שקפץ א' לתוכה. אף שנכוה. קיררה לאחרים: לתנות. לספר: נמחה. פתאום. כמו כחתף תארוב (משלי כג): להשמת. לפשוט מכן ותשבון על מה שעשו בימים

להמנות. לחשוב עליהם חשבונות. להפילם לתופת הראונות. נהמון לאמים וכל הלשונות. על עוזר ועזור ישאו קינות. וכשל עוזר ונפל עזור מקוננות: וידע כל פעול כי לא שכחת. ויבין כל יציר כי שמם שכחת. ושעיר ושריו אז וכחת. ועמלק וספריו הוכחת. ואתם במשפט נתוכחת: ויזכרו עם אשר זכרת. כי לטובה אותם זכרת. ובזכרון טוב אתם נזכרת: חזן והמזכירים את יהוה. יאמרו תמיד יגדל יהוה. ויאמרו גאולי יהוה. כן יאבדו כל אויביך יהוה. והעומדים בבית יהוה. והבוטחים ביהוה. והשתולים בבית יהוה. יחזו בנועם יהוה. ויידו כי אין קדוש ביהוה. כי אל רחום יהוה. אשרי כל ירא יהוה. טוב להודות ליהוה. טוב לחסות ביהוה. רננו צדיקים ביהוה. קול אומרים הודו את יהוה. כי הם זרע ברך יהוה. זה היום עשה יהוה. כי אל גדול יהוה. ברוך הבא בשם יהוה. שוש אשיש ביהוה: ע"כ ואם כל המועדים יהיו בטלים. ימי הפורים לא נבטלים. וזכרם לא יסוף מנטלים. ויזכרו לעד גאולים. לששון ולשמחת גילים. מפעלות אלהים מגלים. ועזוז נוראותיו מגדילים. ושרים כחוללים. בעשרת מיני עשור מסלסלים. בכנורות ובנבלים. בעשרת מיני הלל מהללים. בעשרת מיני שמחה צוהלים. ושרפי הקודש המעלים. כתלמיד לרב יהיו למו שואלים. מה פעל אל אלים: כי אלה יהיו מכפנים. ואלה מלפניהם מפנים. ואלה תוצה למו פונים. ואלה לפני ולפנים. בצל שדי מתלוננים. ובחמשת קולות הצפונים. קול רנה וישועה מצפינים. באהלי צדיקים צפונים. ההותים ביקרת מפניתים. וקדמו שרים אחר נוגנים. לדעת איך הם מנגנים. בנאות אפיקי מגינים. בצלם היות גנונים. ובאברתם מתגוננים. ועל תומתם מתמנים. לשוערים ולשומרים ממונים. כל היום וכל הלילה מזומנים. להזכיר קדושת נוצר אמונים. להעריץ זכירת גוי שומר אמונים. ובשם ישראל מתכנים. ובשלוש קדושה לקדוש מתכוונים. שנים בראש פנים משכינים. ואחת בראש מלכם מתקינים. ובשלשתם היות נכונים. כסא שלם ושם שלם מכינים. ובשלוש קדושת ענות באז מבינים. קרוא זה אל זה מכוונים. ובכנוי שם קדוש קוראים ומכנים: נקדישך וכו'

הרגים. פרגים ספד פחד: להופת. לגיהנם. מל' התופת וגיא בן הנם (ירמיה ז): דראונות. להיות דראון לכל בשר: וספסריו. ושריו: אתם מכרת. כשהזכור עמך לטובה לקבלם מהעמים. תוכר לטוב עמם. כי עמו אגבי בגרה: המועדים וכו'. י"א שרק פורים לא יבטל. וי"א גם יו"כ. לכן אמר ואם כו': שאף לי"א שגם יו"כ יובטל. בפורים מודה: מגוטלים. מישראל: שנאמר גם וינטלם וינשאם (ישעיה סג): בי' מיני הלל. ב' סילוים שבמזמור הללו אל בקדשו: מפנים. כמלאכים יסו מפנים הדרך לישראל: ובה' קולות. קול ששון כו': בגאות. בגדולת הגאות ישראל המגינים על העולם. והמלאכים יתגונו בגללם ובגניהם: שרים כו'. דכתיב והתקדשתם והייתם קדושים. הרי ב' קדושות לישראל. כי קדוש אני ה' הרי קדושה א' לה':

(יג) ש"ץ גומר התפלה. ק"ש. ומוציא ב' ס"ת. בא' קורא לז' בפ' השבוע. ובב' קורא למפטיר (בפ' פלא זכור עד סוף הסדר. וקודם קריאה יאמר כל אדם. הריני מוכן ומזומן לקיים מ"ע מה"ת לשמוע פ' מחיית עמלק. כמ"ש בתוה"ק. ובעת קריאתה יאמר נגמר הכוונה. ומפטירין פקדתי: (יד) חיוב מה"ת לקרותה בעשרה. וכני ישובים שא"א מנין. יקראוה בנגון וטעם]: (טו) ת' וא' כו. י"ט מגילת תענית יום תרועה מיטרא. ט' תענית מחלוקת ב"ש וב"ה: (טז) י"א היה מתחיל זמן קריאת מגילה לבני כפרים (שהם מקדימין הגום): (יז) י"ב. י"ט מגילת תענית. תגומה בית שני בימי הרדוס: (יח) והוא יום טריינוס: (יט) וכו הפנית מיתת לדיקים. שמעיה ואחיה אחיו: (כ) י"ג. יום נקנור: (כא) והוא תענית אסתר (מפרש"ל לא היה מגיד הכלכה בו. עמו"ק) שנתפשט בכל תפוצות הגולה. ואין חלוק בו בין עירות למוקפין. וכ"ש ליושבי ירושלים סוכ"ב. דלא כפר"ח. עמו"ק: (כב) העניות זה [illegible] לסתיר [illegible] אפי' להלביש קצת: (כג) ים מתענין לילה ויום. יפ"ש: (כד) כשחל פורים באחד בשבת. מקדימין התענית ליום ה': (כה) אם חל ברית מילה בה'. יאכלו השייכים לה ויתענו ביום ו'. ועמו"ק תשובה לדברי ס"ז: (כו) מעוברת ומניקה וחולה שאין בו סכנה והכואב בעיניו ויולדת כל ל'. אם מצטערים הרבה לא יתענו. ויפרעו אח"כ. והבריא מתענה אפי' הולך בדרך. ודיה כש"ל לכל עניניו. ובכל יום זה יתן הודאה במחשבתו לה'. על שהציל [illegible] כל ישראל ממות לחיים:

סליחות לתענית אסתר

אומר סלח לנו אבינו. עד לכל קוראיך (בסליחות ראשון) ואח"כ אומר זה:

קוה קוינו אל ה' ויט אלינו וישמע שועתנו: אף אורח משפטיך יי קוינוך לשמך ולזכרך תאות נפש: כרחם אב וכו' אלהינו ואלהי אבותינו

א"ב. ואח"כ חתום: מנחם ברבי מכיר יחיה אמן ואמן. וסיים כל בית בפסוק מתחלך

אדם בקום עלינו חיל אחותנו לרעוד. בהתפתחו למלכות חנף כמעט אדם. כשקם המן עלינו. אהוו מוהט תלתלם

בשלנו למעוד . גמרו למגרנו כתל וחריץ בלי מעמוד . אמרו לכו ונכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד : דלו עיני במרום קראתיך אויבי לקוב . הכרת שם ושאר ומחה שם לרקוב . וצר צוררי בגבליהם אשר נפלו בעקוב . ויאמרו לא יראה יה . ולא יבין אלהי יעקב : זרוים ענה ויגה ולא מלב לכלותם . חכו לפנים ורדם בהסבת מטבעת להחלותם . טוב דברו הקים לעיני הגוים להעלותם . בחן אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם : ידע רמז הקורות לעם מעופר ומרודם . כתב הזהר אסתיר ומור דרור מפורדם . לשבות המן מתהרה . המן העץ קודם . תחת הנעצוץ יעלה ברוש . ותחת הסרפד יעלה הדם : משיב דבר שקר כתב שטנה ועצב . נתעטף בבגדי שרד כטעה במנין קצב . סבר להשתמש בשונים בלי המחצב . ויבא גם השטן בתוכם להתיצב : עם הנמצאים בשושן באכלם מזבח עברם . פער פיו להשטינם ולהסגירם ביד נותן מחירם . צור הסכית לכתוב אגרת לאבד שברם . אמרתי אפאיהם אשביתה מאנוש זכרם : קדושים מלאכי השרת מר יבכיון בצעקה . כתום הבט בברית ואל תפר להרחיקה . שמעה מורשה ותלבש בגדי אלמנות ומועקה . ותשם ידה על ראשה ותלך הלוך וזעקת : תשבי שם אזור שק במתניו תתבושש . מהר והודיע ישני מכפל אבות שלשת . נחץ לרועה מה לך נרדם להתעשת . קום קרא אל אלהיך אולי יתעשת : תותם טיט אשר נעשה לבלשן ספר . מגינה למדו לאחר גזרה בעם לתפר . בן קיש הקיש דלתות בית הכפר . ניבם שק וישב על האפר .

ורפדם . והשתחבר לאחשורוש כמעט נטיו רגלינו . כי עמד בינם למכור אותנו הם ולא ישא לנו שריד ותקומה . ואמרו ז"ל מה וגבריהם מהיות עוד גוי . שב' אנשים שא' יש לו תל בשדהו וצריך לגמותו . ולב' חריץ וצריך למלאותו . ושנזדווגו ובעל החריץ אומר לבעל התל מכור לי תילך . אומר לו טול אותו בחנם . כן כשרצה המן לקנות היהודים לאבדם . א"ל אחשורוש הכסף נתון לך והעם וגו' : (בהשתפכו . ל' דיבוק . כמו מהסתפח בנחלת ה' שמואל א ב : תקף . ל' רשעות . כמו לא התגיסו כארן . במדבר לח : למעוד . כמו מעדו קרסלי . ש"ב כ"ב : תל וחריץ . תאר ונגר) : דלו . הגבהתי עיני לשמים וקראתיך לקוב אויבי . והכרת שם וכלה שאריתם . ותמה שמחה יעקב . והצר לצוררי כשהסכים הרעה שחשבו לעשות לי רמיה . ואמרו שאין רואה ומבין גרועים : (דלו . ל' רמה : לקוב . ארור . כמו ויעקבהו . בראשית כז) : זרוים . ה' ענה ישראל כשפוזרים . והביא עליהם יגון גדול אחשורוש לכלותם . אך לא היה הגזירה מלב שלם . לפי שלא חפץ בהשחיתם אלא כנבוכדנצר בלב שלם . רק לפנים מיראה . וע"כ הביא עליהם אבל ויגון ע"י שהסיר אחשורוש טבעתו ונתנה להמן רק להטיב לנו . ולא כילם . והאל הטוב שעשה מגדולה לעיני העמים . וקיים הבטחתו שלא ימאסם בגלות לכלותם . (חכו . לשון המה ותוב : ורדם . ל' אבל . כמו ארד בשוחי . תלים נה) : ידע . ה' הודיע ברמז מקרה לישראל שיודרשו כעפר , במה שכתב בתורה הסתר אסתיר שרומז לאסתר . ומור דרור הגדל בפרדס שרומז למרדכי . והודיע שהמן ישבת ויתלה בעץ ממחרת הפסח . כמ"ש ביהושע . וישבות המן ממחרת . שהוא למחרת הפסח : ורומז להמן . וכמ"ש בתורה המן העץ . שרומז להמן . ורמז בפסוק תחת הנעצוץ וגו' . שבמקום המן יעלה מרדכי לגדולה . ובמקום ושתי מעלה אסתר : (מעופר . ל' עפר : מרודם . ל' מרמס . כמו כעפר לדוש . מ"ב יג . ויסה בם' . להשום התרה : מפורדם . ל' פרדס : קודם . יחד . והושיעו . להשות התרו) : משיב . אחשורוש שהאמין דברי שקר מהמן . כתב דברי ריב שעלנו לב ישראל . והטעה במנין שע' שנה שהגלנו לישראל לגלות בבל . ולהשטם בו ולא נגאלו . חשב שלא יגאלו עוד . ולבש בגדי כהונה . וסר מדרך הישר לשמש בכלי בהמ"ק החלובים ומשותפים כליס מכלים שונים . ובא גם השטן בתוך המלאכים לעמוד לקטרג על ישראל שנהנו מסעודת אחשורוש : מזבח עברם . המאכלים שמעותב לעכור . פתח השטן פיו לקטרגם ולמסרם ביד המן שנתן כסף מחירם . וה' הסכים לכתוב אגרת לאבדם גזר דינם לאבד תקות ישועתם . לקיים כתוב אמרתי אפאיהם . אפילו מלאכים מועטים בצעקה בשדה . ואבל מלאכים : להרחיקה . להרחיק הברית : מורשה . תואר לתורה . ומועקה . לשון צרה . כמו מועקה במתנינו (תלים סו) : תשבי . אליהו קשר שק במתניו . והודיע זה מצרה לאבות שבמכפלה . והלך מהר למשה וא"ל למה תישן מלהתוב פלה : (אזור . מחגורת . מל' ואזור עור . מ"ב א : מתבושש . ל' קשורה כמו והבשה להם מגבעות . שמות כט : נחץ . מיהר . כמו דבר המלך נחוץ . ש"א כא : להתעשת . ל' מחשבה . כמו אבדו עשתונותיו . תלים קמו : יתעשת . יחשוב שלא להאביד ישראל) : תותם . אליהו סיפר למרדכי שהגזרה נחתם בטיט שקל לשבר . מגינה . למדו מגזרת שנה . שיתלו בתשובה לבטל רוגז ה' והגזרה אפי' אחר התחימה . ומרדכי הלך לבהמ"ד וכיסה עצמו בשק ש' . והבין לפניו תינוקות של בית רבן ג' ימים נמלים מתחיו ורעבים מאכילה . להתלים בתפלה כה כמן ולבטל הגזרה . ובריס ידיו לה' והתפלל באמת . אנא ה' . הצילנו מחרפת המן . פן יהרוג עולו : (בלשן . בן קיש . זה מרדכי : הקיש ל' הכאה

תבן תינוקות לפניו ימים שלשה צמים ומוכפנים. בקול יעקב לחלוש ידי עז פנים. יהיו אמונה לאל הצילני מעלבונים. פן יבא והכני אם על בנים: מזה אלה ומזה אלה בני איתני ורבני. כלם צעקו ובעל שועתם אל יהוה. יה לקול רנן כבא שאל לפני. ומה קול הצאן הזה באזני: רועה השיבו הם קטני קודש זרע. יה הצל לקוחי למות מאויב זרע. חנון נכמרו רחמיו ויבקש לבכות המאורע. ויהי כקרא מגיד ישראל את הספר ויקרע: יהודי הוקיע ילדיו למטה ואביהם מלמעלה איש איש בשלש אמות והרביעית אויר מגלה. מענה נקם חיה ושמח ושח תהלה. אותי השיב על בני ואורו תלה: ונתכתוב אסתר תוקף יקרות בבחלל מהודים. מלמעלה קימו מה שקבלו למטה דורים. נס ינוסס לפרסם כאז פלאו מסהידים. בעת הזאת רוח והצלה יעמוד ליהודים: אל מלך

הבלה בארמי: בית הספר. שם מקום לימוד התינוקות: צמים. ל' צום. ומוכפנים: מורעבים. ל' רעבון. כמו בכפן פדך (איוב ה): איתני. ל' חזק. כמו איתן מושבך (במדבר כד): רנן. כשבא הצעקה לפניו. שאל המלאכים שלפניו. מה קול זה שאני שומע כקול הצאן: רועה. משה רבינו ע"ה השיב לו. זה קול ילדי ישראל שנקראו זרע קודש. אנא ה'. שהגיעו

עידי המן שמסרים למות. ונכמרו רחמי אל חנון. וכביכול בקש לבכות על מקרה זו. וכשקרא הגזר דין. עיד קרעו: יהודי. מרדכי תלה בני המן למטה ואותו למעלה. כ"א החזיק ג' אמות. והד' הניח פנוי. אשר בהמן נקמה כפולה. כי נתלה ורכושו ניתן למרדכי. ובשמחה אמר שבח לה'. אותי ה'. (הוקיע. תלה. כמו והוקע אותם. במדבר כה: ושח. ל' דבור: בני. מקומי): ונכתוב. אסתר כתבה תוקף הנס במגילה. שיקראוה במקום הלל. וה' הסכים על מה שקיבלו ישראל לעשותו יו"ט: נס. נבקש מה'. שירים אותו עתה. ויעשה לנו נסים מפורסמים. כמו שמעידים על פלאותיו שעשה מאז (מסהידים. לשון עדות. כמו ושהדי במרומים. איוב טז) ובעת הזאת ה':

כי עמך מקור חיים באורך נראה אור: בקראנו עננו אלהי צדקנו בצר הרחבת לנו חננו ושמע תפלתינו: ועתה יגדל נא כח אדני כאשר דברת לאמר: כרחם אב

אלהינו ואלהי אבותינו

א"ב. ואח"כ חתום. שמעון בר יצחק חזק ואמץ

אתה האל עושה פלאות. בעמים הודעת עוז נוראות. גאלת בזרוע עמך מתלאות. דכית צריהם במותי תחלואות: האויב בקומו לעורר מדנים. ודמה לתכרית פרחי עדנים. זמם לשקול לגנזי אדונים. חליפי מאת ככרי אדנים: מלאיך הזהרת שקליהם להקדים. ידעת העתידות ודבשת נשקדים. בבוי דהמציא ללבב יוקדים. לקוחים למות לתחי נפקדים: מסבה צרה בעבדם לפנים. נמסרו להתיז קוקנות ונפנים. כבבום מוקשים בכל דפנים. עיניהם לך תולים ובסתרך צפונים: פור נהפך באויבים לשלוט. צליבה הובן אגגי לקלוט. קלע ובלע פני הלוט הלוט. ריבי עם באשמנים לעלוט: שלום אמת נכתב מכל צד. תוקף ישע סלע ומצד. שודד הושדד וברשתו

עוז. מראות נוראות: ונאלת ישראל עמך ממצרים ולילות בחזק יד: וצריהם הכית בחליי מותם: (דכית. ל' הכאה. כמו עצמות דכית. תלים נא): האויב. כשקם המן לעורר מחלוקת על ישראל וחשב לסכרים ישראל שנמשלו לפירות גן עדן. וחשב ליתן לאוצרות אחשורוש מעות תמורת השקלים שנתנו ישראל לאדני המשכן שהיו מאה ככר: (מדנים לשון ריב. כמו תעורר מדנים משלי י): מלאיך. אבל היה לישראל להקדים ליתן השקלים למשכן. שראוים לזכור זכותם תמיד. ועל

ידם נגזר מרחוק שעברה על ישראל. והנמכרו למיתה מכרו להיים: (נפקדים. ל' עמידות. כמו לשקוד על דלתותי יום יום. משלי ח: יוקדים. ל' שריפה. כמו כיקוד אש. ישעיה י): מסבה. על שהשתחוו ישראל לצלם נבוכדנצר לפנים מיראה ולא בלב שלם. לזה נמכרו להכריתם רשעים וצדיקים יחד. וסבבו אותם שונאים מכל צדדים. ושבו לה' ותלו בו עיניהם שיושיעם. ושמו עצמם בזילו: (מסבה צרה. תואר לצ"ל: להתיז. לשון כריתה. כמו הסיר התז. ישעיה יח: קוקנות. הרקים שבראש הגפנים. והוא תואר לרשעים. וגפנים תואר לצדיקים): פור. ולזה נהפך גורל שישלטו היהודים בשונאיהם. והוכן התלייה לתלות את המן שהיה מסבה ומחסה לשמים. ולקלעותו בכף הקלע ולהשמידו. ולהפוך אור שמים שרבו בישראל. ולקברם בקברים שוממים: (צליבה. תרגום תלייה: לקלוט. כמו ערי מקלט: קלע. מין זריקה בכח: ובלע. ל' השחתה: הלוט. לשון כיסוי: באשמנים. לשון שממון: לעלוט. ל' עטף. כמו ועלטה היה. בראשית טו): תוקף. חוזק ישועת ה' שהיה מגן לישראל כבנין סלעים ומצודה: שודד.

נוצד. מלבני גבהי נצמת ונרצד: עשו שמחות ודורות קבעום. ומקראות שלשום ולא רבעום. נסכמו ממעל ולמטה קבעום. בספר נחקק על מה תבעום: רמה ידך לסלוח לפושעים. יהודי נהדסה המת מושיעים. צדקתם עומדת לעד לשעשועים. תחך כבודם להזכר לנושעים: קנא לשמך נורא ונקדש. חיה כרמך נהרס ונדש. ורנון קבץ ושיר לך יחדש. קימם והחיים בבנין בית המקדש: ובעשותך נוראות באותן הימים. אתנו הפלא תשועת עולמים. מצוא לפניך כופר ותנחומים. אל מלך יושב על כסא רחמים: אל מלך

שמן צרה לבני ישראל. שבו בעצמו. ונרשמו שהכין למרדכי. נצמת בעצמו: מלמטי. המן שתלוהו עליו. הסף וכרה. ונרצד מאשר שמנה פחים ללכדו: (ונרצד. לשון מארב. כמו למה תרצדון. תהלים סח): ומקראות. אף אלפי המקראות של כתוב זאת זכרון. לא נאמר להזכיר מלחמת עמלק רק בג' מקומות. וכבר נכתבו בשמות ובמשנה תורה ובשמואל. ואין להזכיר עוד פעם ד' במגילה. אך הסכימו למעלה וקבעום למטה במגילה. ע"י שכתוב בתורה שיבת בספר. שנדרש ע"ז שיסדו לקרות המגילה ולעשות יו"ט. והנזכר בתורה ב"פ נחשב רק לפעם א': (תבעום. יסדום. כמו מטבע שטבעו חכמים): רמה. הרימות ידך לסלוח לישראל על שחטאו בע"ז: והקמת מרדכי ואסתר לנושעים. וצדקתם עומד תמיד לשמחה לישראל. לזכור זכותם ולהושיעם מצרתם: לשמך. לכבוד שמך: חיה. ראה בית מקדשך נהרס ונדרך כעפר. וקבץ פזוריכו ונשיר לך שיר חדש: קיימם. חזקם והחיה רוחם בבנין בהמ"ק וכמו שעשית פלאות בימי מרדכי ואסתר. כן תפליא עמנו לעשות לנו ישועת עולם. שלא עלה עוד. ונמצא מלפניך כופר על העונותינו ונחמה על צרותינו. אתה אל מ':

פזמון ע"ס תשר"ק ואח"כ חתום משלם

בפתי מספר חלינו פניך. לשועת נכאים אל תעלם אזנך. הקשב תחנתם משמי מעונך. כבימי מור והדס תושיעה בניך: תהלות ישראל אתה יושב. שועתם מאזין ורנתם קושב. רפאות למחץ מקדים ומחשב. קנינך להיטיב ונויהם ליישב בפתי: צר ואויב הלטיש עיניו. פיהו פער לשאוף עניו. עשת בשלו להשמיד קהל המוניו. סגל לאבד חרת בנשתוניו בפתי: נוקם לצרים ונוטר לאויבים. סבבת מרתם כזדו לאהובים. לותם ובניו הותלו מוצלבים. בבהרזות דגים חורזו תחובים בפתי: יום אשר שברו צוררים. טבחת לשית בעם נצורים. חולפה הדת ונפלו פגרים. זולעפו זועמו מובסים מוגרים בפתי: ובכן יתעלה שמך ויתנשא. הודך שמי שמים כסה. רבים ברוממך נתונים למשיסה. גיא ואפסיה תהלתך מכסה בפתי: בינה תחיתנו עתה וראה בצר: השיבנו למנוחתך כי ידך לא תקצר. אדון קראנוך מן המצר.

בפתי מספר. במעט אנשים התפלל לפניך. שתשמע לצעקת ישראל הכתובים מצרותם. והקשיב תחנתם משמים מכון שבתך. ותושיעם כמו שהושעתם בימי מרדכי ואסתר: תהלות. אתה ה' שמוכה לשמוע מה שישראל מהללים אותך. ותאזין צעקתם מצרה. ותקשיב רנתם משבחים אותך. ותחשב אף להקדים לפני רפואה למכה. ובקשך שתשיב ישראל שקניתם לעם. ותישב בהמ"ק שלהם שחרב. על כנו:

(תהלים.) כתב כמו ותכתב לבב. תהלים כ"ה: מור והדס. מרדכי ואסתר: מחץ. ל' מכה. כמו מחצתי ואני ארפא. דברים לב: הלטיש. ל' חדוד. כמו טש קדשך): צר. המן חדד עיניו ופתח פיו לבלוע את מרדכי העניו. וחשב להשמיד בשביל מרדכי כל קהל ישראל עמו. וכתב בכתביו לאבד ישראל עם סגולה (עשת ל' מחשבה. כמו אבדו עשתנותיו. תהלים קמו: בשלו. מחמתו. כמו בשלי הספר (יונה א'): חרת. ל' חקיקה. כמו חרות על הלוחות (שמות לב): בנשתוניו. ענינו כתב. כמו כתב נשתוון. עזרא ד'): נוקם. אתה ה' שעושה נקמה בצרי ישראל. שומר להם שנאה להשיב גמולם. שילמת להם מדה כנגד מדה. בקדרה שבשלו לישראל אתנין נתבשלו. והפכת הגזירה לשונאים תחת ישראל. והמן שלחם בישראל ובניו תלו ותלאו על העץ כמו שחורזים וקושרים דגים יחד בחכה (חזו. ל' בישול. כמו ויזד יעקב נזיד: ובניו. בניו. כמו ולניר ולנכדי. בראשית כא: מוצלבים. תרגום תלויים: תחובים. כמו תוחבו מתוך פיו. פסחים מד): יום. ביום קוו הצוררים לעשות הרג בישראל השמורים מה' כבבת עין. נהפכה הגזירה. והצוררים נפלו פגרים לפי חרב ונשמדו ונשפך עליהם זעם ה' ונדרכו כעפר וירדו עד עפר (שברו. ל' תקוה. כמו שברו אויבי היהודים. אסתר ט: טבחת. ל' בטחה. כמו ולעפה אחזתני. שמה. ל' שהיה: נצורים. שמורים. כמו יצרנהו כאישון עינו. דברים לב: זולעפו. ל' בעתה. כמו זלעפה אחזתני. תהלים קיט: מובסים. ל' רמיסה. כמו בוסו קמינו. (שם מד). מוגרים. ל' הפלה. כמו וכסאו לארץ מגרת. שם פט): ובכן. ובזה יתעלה ויתנשא שמך. והודך מכסה השמים: כשהרומם ישראל שמדוכים ונתונים למרמס. ואז יתהלל מאוד כאילו חכסה תהלה הארץ וכל קצותיה (למשיסה. ל' רמיסה. כמו למשיסה יעקב. ישעיה מב: גיא. פיפי הארץ. שדומה לבקעה עד שיש שגבוה ממנה: ואפסיה. ל' קצות. כמו אפסי ארץ. דברים לג): בינה.

אָנָּא הוֹצִיאֵנוּ לַמֶּרְחָב וְהַלְּצֵנוּ מִצָּר במתי: מְאֹד תַּרְבֶּה לָּנוּ מְחִילָה. שְׁמַע תְּפִלָּה וְהַעֲבֵר תִּפְרָה. לוֹחֲצֵינוּ יְשַׁלֵּימוּ אִתָּנוּ וַעֲוֹנוֹתֵינוּ תַשְׁלִיךְ בִּמְצוּלָה. מִמֶּנּוּ רַחֲמֶיךָ לֹא תִכְלָא: במתי

אומרים זכור. אל רחום. עד ובזמן קריב תמצא בסליחות לשני

סבן סגיון לבם פתם בהבלה. ורלה לרותינו הסיבנו לא"י. כי יש לגל יקך לטעותו: והלנמו. ל' הולכה. כמו והולך (סליב סא): תפלה. דבור גרוע בלי טעם. כמו ולא נתן תפלה (איוב א) ר"ל סלח להטאתינו: ישלימו. ל' שלום: במצולה. במצולת ים: תכלא. ל' מניעה:

י"ד וט"ו ימי פוריא. וזמן עבורו של יהודה בן יעקב אבינו ע"ה. ויום מילתו של מרע"ה. וכן פורים דומה קצת ליום מתן תורה כמש"ל בס"ד. לכן יתכן לקרוא בשם פרק זה מגלה עפה. אשר פי ה' יקבנו ע"פ זכריה הנביא שרמז ב' הי"ט שהוסיפו חז"ל על ד"ת. הם ימי חנוכה ופורים. בב' פרשיות כמוכות. כשראה כנורת זהב זכר לנר חנוכה. ואחריה מגילה עפה זכר לפורים. שכן דרשוהו חז"ל על התורה פ"ב דע"ז. וכן היתה קבלת התורה שנית בימי מרדכי. כנודע ממאמר רז"ל על הפסוק קימו וקבלו. והיינו נמי עפה. לשון כפול בארמי (ולפי שהיה לשונם ארמית בעת ההיא) וגם ימי הפורים כפולים לעיירות ולמוקפין. עוד במעוברת קטן וגדול שם הוא. ולפיכך שם זה נאה לו. ארכה עשרים באמה רומז מיום י"א שבו התחילו כפרים לקרותה. ונמשכו ימי השמחה עד סוף ימי החודש. ועשר באמה רחבה. מספר פרקי רחבי הלכותיה:

א. חיוב קריאתה

(א) חייב אדם לקרותה בליל י"ד (וזמנו כל הלילה): (ב) ולחזור ולשנותה ביום. וזמנה מהנץ החמה עד סוף היום. ואם קראה משעלה עמוד השחר יצא: (ג) נהגו המון גדולי עולם. שנהגו לקרותה מבע"י ליל י"ד. ודבריהם א"ל תמוה. עמו"ק. טעמם ונמוקם עמם. דלא כפר"ח שרי ליה מריה שפרין על מדותיו להלוק עליהם בכח סברא בעלמא: (ד) מבטלין ת"ת לשמוע מקרא מגילה כנ"ל. ויש לי דברים בגו בחידושי: (ה) לענין מת מצוה בהיקר כ"ה. דבאין לו קוברין דווקא. הוא דדחי למקרא מגילה. לא מבעי לקדם. אלא אפי' לדחות לגמרי. אבל כשאין לו כל צרכו. לא מבעי דאינו דוחה. אלא אפי' להקדים נמי לא עדיף ממקרא מגילה. וזה הרב המחבר פלפול רמ"א שהקשה [illegible] סט"ז. עם שהאמת כדבריו בזה איברא הרמ"א נמי הכי ס"ל אלא שלפי שטעו בפי' מת מצוה. הוצרך לבאר בסוף דבדאפשר מיירי. זה פשוט: (ו) אמנם בדחיית מקרא מגילה מפני מצוה. העיקר כמ"ד דלא מיירי בדחיה ממש אלא לענין קדימה בעלמא מידחו מפני מקרא מגילה. מיהא בדלא אפשר לקיים שתיהן. תהי מצוה דאורייתא (אינו שהיא) קודמת. ואין דברי ט"ז מוכרחים. עמו"ק. וכ"ה שטת הש"ע. ואין לפסק כך: (ז) אלא אי קשיא בש"ע (אנעל הגהה) לא קשיא. דנכי' הרפ"ז הזיל בשטת הר"מ. דכל המצות נדחין מפני מקרא מגילה בקדימה. ואילו נכי' הרנ"ג פשיטא ליה דמילה קודמת. אע"ג דאפשר לעשות שתיהן. א כהלכה גמורה. לערא לגלגה. בין הכי או הכי. כי נהוג נהוג. ויש להם על מה שיסמכו:

ב. דין כרכין

(א) המוקפין חומה מימות יהושע בן נון. אפילו אין להם חומה עתה. קורין בט"ו. וגם מוקפין שבח"ל. עמו"ק. ואע"פ שאין בהם י' בטלנים: (ב) והוא שהוקפו ואח"כ ישבו או שישבו ע"ד להקיפו. ומאתה הכי הוא. עמו"ק מבואר שהיה כל הענין בלוס שאין בו דין קריאה. ומפני שאינו דבר מצוי לא האריך בו כאן: (ג) כפרים הסמוכים עם הכרך כלשו עומדים בתוך מיל. אע"פ שאינם סמוכים במדה מיל. או קרובים במדה ולא סמוכים בראיה (זה דבר ברור. עמו"ק בבאור) דינן ככרך: (ד) בזמן קורין בט"ו: (ה) כרך שהוא ספק מוקף דיהושע בן נון. קורין בי"ד ובט"ו. ואין מברכין אלא בי"ד. עמו"ק: (ו) בן כרך שהלך לעיר או איפכא. אם היה דעתו לחזור למקומו בי"ד ונתעכב. קורא במקומו. ואם לאו קורא כבני העיר: (ז) במדבר או בספינה. קורא בי"ד בלבד: (ח) מקום שנהגו לקרותה בצבור. מכל מקום קורין. עלה"ב: (ט) המפרש בים והולך בשיירא. ואין לו מגלה להוליך עמו. קוראה קודם פורים. אפי' מתחלת החודש. ואי לא הכי בלא"ה. ומי"א ואילך. בל שיברך ג"כ: (י) ואם נזדמנה לו אח"כ. עם שקרא. חוזר וקורא באותה בי"ד בברכה אם הוא בן עיר או בן כרך. ובט"ו בברכה אפי' הוא בן כרך. כנ"ל. מאחר שלא היה אפשר לו להיות במקומו. נדון אחר רוב העולם:

ג. מי חייבין בקריאת המגילה

(א) אנשים ונשים. גרים ועבדים. ומחנכין את הקטנים: (ב) אף הכהנים בשעת עבודתן מניחין אותה ובאין לשמוע מקרא מגילה ברבים. וכבר נ"ל אין שום כדחיה: (ג) אנדרוגינוס מוציא את מינו ולא שאינו מינו. עמו"ק: (ד) טומטום ומי שחציו עבד. אף מינו אינו מוציא. וי"א גם לעצמו אינו מוציא. אלא צריך לשמוע מאחרים: (ה) אחד הקורא ואחד השומע יצא י"ח. והוא שישמענה מבר חיובא; לאפוקי חש"ו (עמו"ק) וגם הקטנה אע"פ שחייבת אינה מוציאתם: (ו) השומע ממי שהוא מודר ממנו הנאה יצא: (ז) מקום שאין [illegible] ואחד יודע לקרותה והאחרים אין בקיאין. האחד פוטר את כולם. ואם כולם בקיאין. כל אחד קורא לעצמו: (ח) ואעפ"כ טוב לקרותה בחבורה. משום ברוב עם. אע"פ שאינם עשרה: (ט) ומצוה לחזר (עלה"ש) אחר עשרה. ואם א"א קורין אותה ביחיד: (י) מנהג יפה להביא קטנים (שיודעים לעמוד ראשי פרקים) לשמוע מקרא מגילה:

ד. דיני כתיבתה ותפירתה

(א) אין כותבין המגילה אלא בדיו על הגויל או על הקלף כס"ת: (ב) כתבה במי עפצים וקנקנתום כשרה: (ג) בשאר מיני צבעים פסולה: (ד) צריכה שרטוט: (ה) ועבוד לשמה. וי"א שא"צ עבוד לשמה. ויש לסמוך ע"ז בשעת הדחק: (ו) כתבה כהוגן על הנייר או על עור שאינו מעובד או שכתבה א"י או אפיקורוס פסולה: (ז) דינה כס"ת לענין גויל וצורת האותיות ותקון: (ח) וצריך לדקדק בחסרות ויתרות: (ט) ובדיעבד אין לפסול משום חסר ויתיר: (י) וצריך לכתבה מתוך הכתב. ולהוציא כל תיבה מפיו קודם שיכתבנה: (יא) ועושין כל פרשיותיה סתומות. שאם פתוחות פסולה: (יב) צריכה עמוד כמוסף. ותלך כראשה. כדי לסקיפה בו: (יג) י"א שצריכה תגין. וכן נראה: (יד) עשרה בני המן צריך לכתוב כשירה. אריח ע"ג אריח. אם לא עשה כן פסולה: (טו) צריך להאריך וי"ו דויזתא: (טז) נ"ל אינו בראש דף. ואף בסופה: (יז) תפרה בחוטי פשתן פסולה: (יח) הטיל בה ג' חוטי גידין כשרה. עמו"ק: (יט) צריך להניח שיור מעט בראש היריעה ובסופה במקום שתופרים יחד: (כ) אין קורין בצבור במגילה הכתובה בין הכתובים. אא"כ היא יתרה באורכה: (כא) אבל היחיד קורא בכל אופן. והוא שעשויה כגליון: (כב) אם אין מגילה כשרה. קורין בפסולה בלא ברכה: (כג) קרא במגילה גזולה יצא:

ה. דיני קריאתה

(א) קורא אדם את המגילה בין עומד בין יושב: (ב) אבל לא יקרא בצבור יושב לכתחלה: (ג) ולא יקרא עד שיאמרו לו קרא: (ד) אפי' עשרה קורין כא'. ויוצאין בה והשומעים: (ה) צריך לקרותה כולה מתוך הכתב. קראה על פה לא יצא: (ו) צריך שתהא כולה כתובה לפניו לכתחלה. אבל בדיעבד. אם השמיט הסופר באמצעה תיבות אפי' עד חציה (בלבד שלא יהא ענין שלם) וקראם על פה יצא:

(ז) השמיע התלאה או סוסה אפי' מיעוטה. לא יצא: (ח) אבל יותר מחציה. אפילו כתובה. אלא שהיא מפוספסת ואין רשומו ניכר. פסולה: (ט) מי שהופסה בידו מגילה שאינה כשרה. לא יקרא עם הש"ץ: (י) ולא יסייעו שום אדם על זה. לכן אותם פסוקים שקורין הקהל צריך הש"ץ לחזור ולקרותן מתוך מגילה הכשרה: (יא) קראה סירוגין. שפסק בה ושהה אפי' כדי לגמור כולה יצא. ואפי' שח בינתיים. מיהו גוערין במי ששח: (יב) ושהה שלא שמע לא יצא: (יג) קרא למפרע לא יצא. ואם דלג. חוזר למקום שדלג וקורא כסדר: (יד) בלועז ששמע אשורית נכתב אשורי יצא. אע"פ שאינו יודע מה ששמע: (טו) היתה כתובה תרגום או בכל לשון לע"ז ושמע אשורית. לא יצא בקריאתה אא"כ מכיר הלשון. ואפילו המכיר. השיגיע להשתדלים בני הרחמים נ"ל לשון המקרא: (טז) מ"מ לא הפיר דמי לקראה בלע"ז. היכא דאפשר באשורים: (יז) ומי שיודע לה"ק. אינו יוצא בלע"ז אע"פ שמכירו: (יח) קראה מתנמנם ולא נרדם יצא. שמעה מתנמנם לא יצא: (יט) היה כותבה דורשה ומגיהה (כמגן. אם קורא פסוק פסוק אם כיון לבו לצאת יצא. והוא שמגלה כולה כתובה לפניו ולא יפסיק בה בשמים אחרים כדלעיל: (כ) הקורא לאחרים. צריך לכוין להוציא השומע, והשומע צריך לכוין לצאת. הש"ץ מספקא דעתו על כל השומעים קולו. אפי' הם אחורי הכה"כ: (כא) אין מדקדקין בטעותיה. כגון שקרא יהודיים שאין משנין משמעה: (כב) צ"ל עשרת בני המן ועשרתם. הכל בנשימה א'. ובדיעבד אם הפסיק בינתים יצא:

ו. ברכותיה

(א) הקורא (בזמנה. אפי' ביחיד) מברך לפניה ג' ברכות: (ב) לעולם כוונה שמות ג' ברכות אלו. נ"ל שיש לכוין בג' יהודים שמכל לפיל במזרם זהב. שברכה אחת היא נג' מקימות כלנו: (ג) מגלה גי' ג' סיום דמגלה. הנקראין אליה (נסוד מקראי קודש). אבל זה הוס טוב גדול מאד. שלא יתבטל. כי הוא מגלה אותן כאורות לחוץ מיחוד שלה. וזהו נ"כ מגלה לשון גילוי הכמוס) וד"ל: (ד) יכוין בברכה זמן גם על מצות משלוח מנות וסעודת פורים: (ה) ומי שאין לו מגילה נ"ל דיהי פשיטא לי דמברך זמן על כוס בסעודה או אפילו בלי כוס ואף בשוק. דלא כמ"א עמו"ק: (ו) רבאי אחד לברך ולאחר קורא ז) אע"פ שיצא כבר. מברך להוציא אחרים ידי חובתן: (ח) לאחריה אין מברך אלא בצבור. נשיק נוגג אותה לבדה על סדר המנהג נה"כ כדי לידע ולהודיע שאין היחיד אומרה:

ז. סדר היום והלילה. נתחיל ממנחה שלפניו

(א) במנחה [טובל ולובש בגדי שבת] ונכנסין לבית הכנסת. קורין ויחל. ומפטירין דרשו: (ב) ענגו. ביחיד בס"ת. והש"ץ בין גואל לגואלה: ג) אין שם נ"א: (ד) גל בשבת א"א נו"ן. נותנין ג' מחצית מטבע שלה של אותו מקום: (ה) וממלקין אותן לעניים. ואין הפלין לשנותן לד"א. אבל הענה עובה נכון מה שילום. מ"מ צריך לכוונה מהם בשמחת פורים: (ו) ישראל קדושים שהמירו של עצמן נתן גם בעד כל אחד מבניו זכרים קטנים [ומעוברת תתן בעד הולד] עלה"ם אמתי' דפ"ק שהתחיל אבין לשקול על ידו שוב אם פוסק: (ז) עומדין להתפלל ערבית אפי' עוד היום גדול כדלעיל. אבל נ"ל מפלג המנחה ולמעלה. דלא גרע מצאר יומות השנה: (ח) אומרים על הנסים בהודאה בתפלה לילה ויום: (ט) אם שכח. אין מחזירין אותו: (י) קדיש שלם: (יא) פושט המגילה כאגרת. ואומרים לו הוב הקהל נש"ן שיקרא. והוא מברך ג"כ נ"ל (דיש קריאה. ע"ע) [ומקודם יאמר:

ליקבה"ו. ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים ע"י ההוא טמיר ונעלם. בשם כל ישראל. הריני מוכן ומזומן לקיים מ"ע של קריאת המגילה. יהר"מ רבון כל העולמים. שיהא חשוב לפניך קריאת המגילה שאקרא (שאשמע) כאלו כוונתי בכל צירופי שמות הקדושים היוצאים מר"ת וסס"ת. וכאלו כוונתי בכל הכוונות שכוונו בהם אכנה"ג אכי"ר:

ברכות של מגילה

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו. וְצִוָּנוּ עַל מִקְרָא מְגִילָּה:

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ. בַּיָּמִים הָהֵם בִּזְּמַן הַזֶּה:

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ. לִזְמַן הַזֶּה:

[כ"א מברך בלחש כבי ברכות. וגומר קודם הש"צ ועונה אמן. וביום. יכוין בשהחיינו לצאת גם על מצות משלוח מנות וסעודת פורים. וכן הש"ץ יכוין להוציאם בשביל זה]:

(יב) כשיאמר בלילה ההוא יגביה קולו. כשאומר האגרת הזאת מנענע המגלה: (יג) ד' פסוקים של גאולה אומרים בקול רם הקהל. אח"כ חוזר הש"ץ וקוראם: (יד) ומכין לכתוב שם המן על עץ ולנקש עליו. כדי שימחה שמו. ואומרים שמך. וכיה אם בן. כ"מ המן. והסיב מסריה הכום הרשע. והשגחתי על אמ"ה צ"ל שהיה מכה ורוקע ברגלו ומוסה במדל: כהבגיע לזכור המן: (טו) לכתחלה נראה לקרות בנשימה א' מן חמש מאות איש עד עשרת: (טז) כשהק הקורא באמצע הקריאה. העומד תחתיו חוזר למקום שפסק הא' (דלא כמ"א. עמו"ק נס"ד) ואינו מברך לנכים:

מגילת אסתר

[כשם הקריאה. יכוין בשמות הרמוזים בראשי וסופי תיבות.) עפ"י כתבי האר"י ז"ל כדפוס פה. (וטודאי ירגז ויפחדו ויקרא בכוונה עצומה.) והם י"ב הויות. ד' שמות אהו"ה. ד' אה"ה. ז' וה"ו. שם הב"ה. כ' שמות הב"ה. י' שמות מע"ב. שם שדי: (כל אחד ואחד יקרא במגילה בעצמו עשרת בני המן ככתבן. עד את ידם:)

א ויהי בימי אחשורוש הוא אחשורוש המלך מהודו ועד כוש שבע ועשרים ומאה מדינה: בימים ההם כשבת המלך אחשורוש על כסא מלכותו אשר בשושן הבירה: בשנת

שלש למלכו עשה משתה לכל שריו ועבדיו
חיל פרס ומדי הפרתמים ושרי המדינות לפניו:
בהראתו את עשר כבוד מלכותו ואת יקר
תפארת גדולתו ימים רבים שמונים ומאת ׳יום
׳ובמלואת ״הימים ׳האלה ר״ת יוס״ה עשה המלך
לכל העם הנמצאים בשושן הבירה למגדול ועד
קטן משתה שבעת ימים בחצר גינת ביתן
המלך: חור (ח׳ רבתי) כרפס ותכלת אחוז
בחבלי בוץ וארגמן על גלילי כסף ועמודי שש
מטות זהב וכסף על רצפת בהט ושש ודר
וסחרת: והשקות בכלי זהב וכלים מכלים
שונים ויין מלכות רב כיד המלך: והשתיה
כדת אין אנס כי כן יסד המלך על כל רב
ביתו לעשות כרצון איש ואיש: ס גם ושתי
המלכה עשתה משתה נשים בית המלכות
אשר למלך אחשורוש: ביום השביעי כטוב
לב המלך ביין אמר למהומן בזתא חרבונא
בגתא ואבגתא זתר וכרכס שבעת הסריסים
המשרתים את ס״ת יכ״ש. סס מע״ב פני״ המלך״
אחשורוש״. להביא את ושתי המלכה לפני
המלך בכתר מלכות להראות העמים והשרים
את יפיה כי טובת מראה היא: ר״ת וה״ו ׳ותמאן
׳המלכה ׳ושתי לבוא בדבר המלך אשר ביד
הסריסים ויקצף המלך מאד וחמתו בערה בו:
ויאמר המלך לחכמים ידעי העתים כי כן דבר
המלך לפני כל ידעי דת ודין: והקרב אליו
כרשנא שתר אדמתא תרשיש מרס מרסנא
ממוכן שבעת שרי פרס ומדי ראי פני המלך
הישבים ראשנה במלכות. כדת מה לעשות
במלכה ושתי על אשר לא עשתה את מאמר
המלך אחשורוש ביד הסריסים: ס ויאמר
מומכן (ממוכן ק׳) לפני המלך והשרים לא על
המלך (ס״ת וס״ה) לבדו עותה׳ ושתי״ המלכה״
כי על כל השרים ועל כל העמים אשר בכל
מדינות המלך אחשורוש: כי יצא דבר המלכה
על כל הנשים להבזות בעליהן בעיניהן באמרם
המלך אחשורוש אמר להביא את (ס״ת יהו״ה)
ושתי״ המלכה״ לפניו׳ ולא באה׳. והיום הזה
תאמרנה שרות פרס ומדי אשר שמעו את דבר
המלכה לכל שרי המלך וכדי בזיון וקצף: אם
על המלך טוב יצא דבר מלכות מלפניו ויכתב
בדתי פרס ומדי ולא יעבור אשר לא תבוא
ושתי לפני המלך אחשורוש ׳ומלכותה ׳יתן
׳המלך לרעותה ׳הטובה (ר״ת ויה״ה) ממנה:
ונשמע פתגם המלך אשר ״יעשה ״בכל
״מלכותו (ר״ת יב״מ. סס מע״ב וני׳ ב״ן) כי רבה
׳היא ׳וכל ׳הנשים ׳יתנו (סס כוי״כ נר״ת למפרע)
׳יקר ״לבעליהן (ר״ת יל״ל. סס מע״ב) למגדול ועד
קטן: וייטב הדבר בעיני המלך ׳והשרים ׳ויעש
׳המלך (ר״ת וה״ו) כדבר ממוכן. וישלח ספרים
אל כל מדינות המלך אל (ס״ת הס״ה) מדינה״
ומדינה״ ככתבה׳ ואל עם ועם כלשונו להיות

כל איש שרר בביתו ומדבר כלשון עמו: ס
ב אחר הדברים האלה כשך חמת המלך
אחשורוש זכר את ושתי ואת אשר עשתה ואת
אשר נגזר עליה: ויאמרו נערי המלך משרתיו
יבקשו למלך נערות בתולות טובות מראה:
ויפקד המלך פקידים בכל מדינות מלכותו
ויקבצו את כל נערה בתולה טובת מראה אל
שושן הבירה אל בית ׳הנשים ׳אל ׳יד ׳הגא
(ר״ת אסי״ה) סרים המלך שמר הנשים ונתון
תמרקיהן: והנערה אשר תיטב בעיני המלך
תמלוך תחת ושתי וייטב הדבר בעיני המלך
ויעש כן: ס איש (ס״ת יהו״ה) יהודי״ היה״
בשושן הבירה״ ושמו״ מרדכי בן יאיר בן שמעי
בן קיש איש ימיני: אשר הגלה מירושלים עם
הגלה אשר הגלתה עם יכניה מלך יהודה אשר
הגלה נבוכדנצר מלך בבל: ויהי אומן את
הדסה היא אסתר בת דדו כי אין לה אב ואם
והנערה יפת תאר וטובת מראה ובמות (ס״ת
הס״ה) אביה״ ואמה״ לקחה״ מרדכי לו לבת:
ויהי בהשמע דבר ״המלך ״ודתו ״ובהקבץ (ר״ת
וה״ו) נערות רבות אל שושן ״הבירה ״אל ״יד
״הגי (ר״ת אסי״ה) ותלקח אסתר אל בית המלך
אל יד הגי שמר הנשים: ותיטב הנערה בעיניו
ותשא חסד לפניו ויבהל את תמרוקיה ואת
מנותה לתת לה ואת שבע הנערות הראיות
לתת לה מבית ר״ת וה״ו. וס״ת הס״ה ׳המלך
״וישנה ״ואת נערותיה לטוב בית הנשים: לא
הגידה אסתר את עמה ואת מולדתה כי מרדכי
צוה עליה אשר לא תגיד: ובכל יום ויום מרדכי
מתהלך לפני חצר בית הנשים לדעת את שלום
אסתר (ס״ת הס״ה) ומה״ יעשה״ בה״: ובהגיע
תר נערה ונערה לבוא אל המלך אחשורוש מקץ
היות לה כדת הנשים שנים עשר חדש כי כן
ימלאו ימי מרוקיהן ששה חדשים בשמן המור
וששה חדשים בבשמים ובתמרוקי הנשים:
(ס״ת הס״ה) ובזה״ הנערה״ באה״ אל המלך את
כל אשר תאמר ינתן לה לבוא עמה מבית
הנשים עד בית המלך: בערב היא באה ובבקר
היא שבה אל בית הנשים שני אל יד שעשגז
סרים המלך שמר הפילגשים לא תבוא עוד אל
המלך כי אם חפץ בה המלך ונקראה בשם:
ובהגיע תר אסתר בת אביחיל דד מרדכי אשר
לקח לו לבת לבוא אל המלך לא בקשה דבר
כי אם את אשר יאמר הגי סרים המלך שמר
הנשים ותהי אסתר נשאת חן בעיני כל ראיה:
ותלקח אסתר אל המלך אחשורוש אל בית
מלכותו בחדש העשירי הוא חדש טבת בשנת
שבע למלכותו: ויאהב המלך את אסתר מכל
הנשים ותשא חן וחסד לפניו מכל הבתולות
וישם כתר מלכות בראשה וימליכה תחת ושתי:
ויעש המלך משתה גדול לכל שריו ועבדיו את
משתה אסתר והנחה למדינות עשה ויתן משאת
כיד

כיד המלך : ובהקבץ בתולות שנית ומרדכי
ישב בשער המלך : אין אסתר מגדת מולדתה
ואת עמה כאשר צוה עליה מרדכי ואת מאמר
מרדכי אסתר עשה כאשר היתה באמנה אתו : ס
בימים ההם ומרדכי יושב בשער המלך קצף
בגתן ותרש שני סריסי המלך משמרי הסף
ויבקשו לשלח יד במלך אחשורוש : ויודע הדבר
למרדכי ויגד לאסתר המלכה ותאמר אסתר
למלך בשם מרדכי : (ר"ת וס"ו) ויבקש הדבר
וימצא ויתלו שניהם על עץ ויכתב בספר דברי
הימים לפני המלך : ס ג אחר הדברים האלה
גדל המלך אחשורוש את המן בן המדתא האגגי
וינשאהו וישם את כסאו מעל כל השרים אשר
אתו : וכל עבדי המלך אשר בשער המלך
כרעים ומשתחוים להמן כי כן צוה לו המלך
ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה : ויאמרו עבדי
המלך אשר בשער המלך למרדכי מדוע אתה
עובר את מצות המלך : ויהי באמרם (כאמרם ק')
אליו יום ויום ולא שמע אליהם ויגידו להמן
לראות היעמדו דברי מרדכי כי הגיד להם
אשר הוא יהודי : וירא המן כי אין מרדכי כרע
ומשתחוה לו וימלא המן חמה : ויבז בעיניו
לשלח יד במרדכי לבדו כי הגידו לו את עם
מרדכי : ויבקש המן להשמיד את כל היהודים
אשר בכל מלכות אחשורוש עם מרדכי : בחדש
הראשון הוא חדש ניסן בשנת שתים עשרה
למלך אחשורוש הפיל פור הוא הגורל לפני
המן מיום ליום ומחדש לחדש שנים עשר הוא
חדש אדר : ס ויאמר המן למלך אחשורוש ישנו
עם אחד מפזר ומפרד בין העמים בכל מדינות
מלכותך ודתיהם שנות מכל עם ואת דתי המלך
אינם עשים ולמלך אין שוה להניחם : אם על
המלך טוב יכתב לאבדם ועשרת אלפים ככר
כסף אשקול על ידי עשי המלאכה להביא אל
גנזי המלך : ויסר המלך את טבעתו מעל ידו
ויתנה להמן בן המדתא האגגי צרר היהודים :
ויאמר המלך להמן הכסף נתון לך והעם לעשות
בו כטוב בעיניך : ויקראו ספרי המלך בחדש
הראשון בשלשה עשר יום בו ויכתב ככל אשר
צוה המן אל אחשדרפני המלך ואל הפחות
(ר"ת מכו"ה) אשר על מדינה ומדינה ואל שרי
עם ועם מדינה ומדינה ככתבה עם ועם כלשונו
בשם המלך : אחשורוש נכתב ונחתם בטבעת
המלך ונשלוח ספרים ביד הרצים אל כל מדינות
המלך להשמיד להרג ולאבד את כל היהודים
מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד בשלושה
עשר לחדש שנים עשר הוא חדש אדר ושללם
לבוז : פתשגן הכתב להנתן דת בכל מדינה
ומדינה גלוי לכל העמים להיות עתדים ליום
הזה : הרצים יצאו דחופים בדבר המלך והדת
נתנה בשושן הבירה והמלך והמן ישבו לשתות
והעיר שושן נבוכה : ס ד ומרדכי ידע את כל
אשר נעשה ויקרע מרדכי את בגדיו וילבש שק
ואפר ויצא בתוך העיר ויזעק זעקה גדולה ומרה :
ויבוא עד לפני שער המלך כי אין לבוא אל
שער המלך בלבוש שק : ובכל מדינה ומדינה
מקום אשר דבר המלך ודתו מגיע אבל גדול
ליהודים וצום ובכי ומספד שק ואפר יצע לרבים :
ותבואינה (ותבואנה ק') נערות אסתר וסריסיה
ויגידו לה ותתחלחל המלכה מאד ותשלח בגדים
להלביש את (ס"ת יל"ז . סס מע"ב) מרדכי
ולהסיר שקו מעליו ולא קבל : ותקרא אסתר
להתך מסריסי המלך אשר העמיד לפניה ותצוהו
על מרדכי לדעת מה זה ועל מה זה : ויצא התך
אל מרדכי אל רחוב העיר אשר לפני שער
המלך : ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו ואת
פרשת הכסף אשר אמר המן לשקול על גנזי
המלך ביהודיים (יהוד"י) לאבדם : ואת פתשגן
כתב הדת אשר נתן בשושן להשמידם נתן לו
להראות את אסתר ולהגיד לה ולצוות עליה
לבוא אל המלך להתחנן לו ולבקש מלפניו על
עמה : ויבוא התך ויגד (ר"ת וס"ו) לאסתר את
דברי מרדכי : ותאמר אסתר להתך ותצוהו אל
מרדכי : כל עבדי המלך ועם מדינות המלך
ידעים אשר כל איש ואשה אשר יבוא אל המלך
אל החצר הפנימית אשר לא יקרא אחת דתו
להמית לבד מאשר יושיט לו המלך את שרביט
הזהב וחיה ואני לא נקראתי לבוא אל המלך זה
שלושים יום : ויגידו למרדכי את דברי אסתר :
ויאמר מרדכי להשיב אל אסתר אל תדמי בנפשך
להמלט בית המלך מכל היהודים : כי אם החרש
תחרישי בעת הזאת רוח והצלה יעמוד ליהודים
ממקום אחר ואת ובית אביך תאבדו ומי יודע אם
לעת כזאת הגעת למלכות : ותאמר אסתר
להשיב אל מרדכי : לך כנוס את כל היהודים
הנמצאים בשושן וצומו עלי ואל תאכלו ואל
תשתו שלשת ימים לילה ויום גם אני ונערתי
אצום כן ובכן אבוא אל המלך אשר לא כדת
וכאשר אבדתי אבדתי : ויעבר מרדכי ויעש ככל
אשר צותה עליו אסתר : ה ויהי ביום השלישי
ותלבש אסתר מלכות ותעמד בחצר בית המלך
הפנימית נכח בית המלך והמלך יושב על כסא
מלכותו בבית המלכות נכח פתח הבית : ויהי
כראות המלך את אסתר המלכה עמדת בחצר
נשאה חן בעיניו ויושט המלך לאסתר את
שרביט הזהב אשר בידו ותקרב אסתר ותגע
בראש השרביט : ויאמר לה המלך מה לך
אסתר המלכה ומה בקשתך עד חצי המלכות
וינתן לך : ותאמר אסתר אם על המלך טוב
יבוא המלך והמן היום (סס סי"ס גר"ס סטל)
אל המשתה אשר עשיתי לו : ויאמר המלך
מהרו את המן לעשות את דבר אסתר ויבא
המלך והמן (ר"ת וה"ו) אל המשתה אשר עשתה
אסתר : ויאמר המלך לאסתר במשתה היין מה
שאלתך

שאלתך וינתן לך ומה בקשתך עד חצי המלכות ותעש: (חצי הספר בפסוקים) ותען אסתר ותאמר שאלתי ובקשתי: אם מצאתי חן בעיני המלך ואם על המלך טוב לתת את שאלתי ולעשות את בקשתי יבוא "המלך "והמן "אל "המשתה ר"ת הוי"ה אשר אעשה להם ומחר אעשה כדבר המלך: ויצא המן ביום ההוא שמח וטוב לב וכראות המן את מרדכי בשער המלך ולא קם ולא זע ממנו וימלא המן על מרדכי חמה: ויתאפק המן ויבוא אל ביתו וישלח ויבא את אהביו ואת זרש אשתו: ויספר להם המן את כבוד עשרו ורב בניו ואת כל אשר גדלו המלך ואת אשר נשאו על השרים ועבדי המלך: ויאמר המן אף לא הביאה אסתר המלכה עם המלך אל המשתה אשר עשתה כי אם אותי וגם למחר אני קרוא לה עם המלך: וכל זה' איננו' שוה' לי' (סס סו"ה בס"ת למפרע) בכל עת אשר אני ראה את מרדכי היהודי יושב בשער המלך: ותאמר לו זרש אשתו וכל אהביו יעשו עץ גבה חמשים אמה ובבקר אמר למלך ויתלו את מרדכי עליו ובא עם המלך אל המשתה שמח וייטב הדבר לפני המן ויעש העץ: ס ו (יגנים קלו) בלילה ההוא נדדה שנת המלך ויאמר להביא את ספר הזכרונות דברי הימים ויהיו נקראים לפני המלך: וימצא כתוב אשר הגיד מרדכי על בגתנא ותרש שני סריסי המלך משמרי הסף אשר בקשו לשלח יד במלך אחשורוש: ויאמר המלך מה נעשה יקר (ס"ת סיס"ו) וגדולה" למרדכי" על זה" ויאמרו" נערי המלך משרתיו לא נעשה עמו דבר: ויאמר המלך מי בחצר והמן בא לחצר בית המלך החיצונה לאמר למלך לתלות את מרדכי על העץ אשר הכין לו: ויאמרו נערי המלך אליו הנה המן עמד בחצר ויאמר המלך יבוא: ויבא המן ויאמר לו המלך מה לעשות באיש אשר המלך חפץ ביקרו ויאמר המן בלבו למי יחפץ המלך לעשות יקר יותר ממני: ויאמר המן אל המלך איש אשר המלך חפץ ביקרו יביאו לבוש מלכות אשר לבש בו המלך וסוס אשר רכב עליו המלך ואשר נתן כתר מלכות בראשו: ונתון הלבוש והסוס על (ס"ת סד"י) יד" איש" משרי" המלך הפרתמים והלבישו את האיש אשר המלך חפץ ביקרו והרכיבהו על הסוס ברחוב העיר וקראו לפניו ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו: ויאמר המלך להמן מהר קח (ר"ת להו"ה) 'את "הלבוש ואת הסוס כאשר דברת ועשה כן למרדכי היהודי היושב בשער המלך אל תפל דבר מכל אשר דברת: ויקח המן את הלבוש ואת הסוס וילבש את מרדכי וירכיבהו ברחוב העיר ויקרא לפניו ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו: וישב מרדכי אל שער המלך והמן נדחף אל ביתו אבל וחפוי ראש: ויספר המן לזרש אשתו ולכל

אהביו את כל אשר קרהו ויאמרו לו חכמיו וזרש אשתו אם מזרע היהודים מרדכי אשר החלות לנפל לפניו לא תוכל לו כי נפול תפול לפניו: עודם מדברים עמו וסריסי המלך הגיעו ויבהלו להביא את המן אל המשתה אשר עשתה אסתר: ז ויבא המלך והמן לשתות עם אסתר המלכה: ויאמר המלך לאסתר גם ביום השני במשתה היין מה שאלתך אסתר המלכה ותנתן לך ומה בקשתך עד חצי המלכות ותעש: ותען אסתר המלכה ותאמר אם מצאתי חן בעיניך המלך ואם על המלך טוב תנתן לי נפשי בשאלתי ועמי בבקשתי: כי נמכרנו אני ועמי להשמיד להרוג ולאבד ואלו לעבדים ולשפחות נמכרנו החרשתי כי אין הצר שוה בנזק המלך: ס ויאמר המלך אחשורוש ויאמר לאסתר המלכה מי הוא זה ואי זה הוא אשר מלאו לבו לעשות כן: ותאמר אסתר איש צר ואויב המן הרע הזה והמן נבעת מלפני המלך והמלכה: והמלך קם בחמתו ממשתה היין אל גנת הביתן והמן עמד לבקש על נפשו מאסתר המלכה כי (ס"ת סיס"ו) ראה' כי' כלתה" אליו" הרעה' (סס סו"ה בס"ת כסדר) מאת המלך. והמלך שב מגנת הביתן אל בית משתה היין והמן ס"ס נג"ס. (סס מע"ג) נפל" על" המטה" אשר אסתר עליה ויאמר המלך הגם לכבוש את המלכה עמי בבית הדבר 'יצא מפי 'המלך 'ופני "המן חפו: 'ויאמר חרבונה אחד מן הסריסים לפני המלך גם הנה העץ אשר עשה המן למרדכי אשר דבר טוב על המלך עמד בבית המן גבה חמשים אמה ויאמר המלך תלהו עליו: ויתלו את המן על העץ אשר הכין למרדכי וחמת המלך שככה: פ ח ביום ההוא נתן המלך אחשורוש לאסתר המלכה את בית המן צרר היהודיים (יהודי׳ ק׳) ומרדכי בא לפני המלך כי הגידה אסתר מה הוא לה: ויסר המלך את טבעתו אשר העביר מהמן ויתנה למרדכי ותשם אסתר את מרדכי על בית המן: ס ותוסף אסתר ותדבר לפני המלך ותפל לפני רגליו ותבך ותתחנן לו להעביר את רעת המן האגגי ואת מחשבתו אשר חשב על היהודים: ויושט המלך לאסתר את שרבט הזהב ותקם אסתר ותעמד לפני המלך: ותאמר אם על המלך טוב ואם מצאתי חן לפניו וכשר הדבר לפני המלך וטובה אני בעיניו יכתב להשיב את הספרים מחשבת המן בן המדתא האגגי אשר כתב לאבד את היהודים אשר בכל מדינות המלך: כי איככה אוכל וראיתי ברעה אשר ימצא את עמי ואיככה אוכל וראיתי באבדן מולדתי: ס ויאמר המלך אחשורוש לאסתר המלכה ולמרדכי היהודי הנה בית המן נתתי לאסתר ואתו תלו על העץ אשר שלח ידו ביהודיים (יהודי׳ ק׳): ואתם כתבו על היהודים כטוב בעיניכם בשם המלך וחתמו

בטבעת המלך כי כתב אשר נכתב בשם המלך ונחתום בטבעת המלך אין להשיב : ויקראו ספרי המלך בעת ההיא בחדש השלישי הוא חדש סיון בשלושה ועשרים בו ויכתב ככל אשר צוה מרדכי (ר"ת אהו"ה) "אל "היהודים "ואל "האחשדרפנים והפחות ושרי המדינות אשר מהדו ועד כוש שבע ועשרים ומאה מדינה מדינה ומדינה ככתבה ועם ועם כלשונו ואל היהודים ככתבם וכלשונם : ויכתב בשם המלך אחשורוש ויחתם בטבעת המלך וישלח ספרים ביד הרצים בסוסים רכבי הרכש האחשתרנים בני הרמכים : אשר נתן המלך ליהודים אשר בכל עיר ועיר להקהל ולעמד על נפשם להשמיד להרג (גם"ם כ"י ולהרג נוס"ו . ותפקא מיניה נפמין דינא) ולאבד את כל חיל עם ומדינה הצרים אתם טף ונשים ושללם לבוז : ביום אחד בכל מדינות המלך אחשורוש בשלשה עשר לחדש שנים עשר הוא חדש אדר : פתשגן הכתב להנתן דת בכל מדינה ומדינה גלוי לכל העמים ולהיות היהודיים (יתיר י') עתודים (עתידים ק') ליום הזה להנקם מאיביהם : הרצים רכבי הרכש האחשתרנים יצאו מבהלים ודחופים בדבר המלך והדת נתנה בשושן הבירה : ס ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות תכלת וחור ועטרת זהב גדולה ותכריך בוץ וארגמן והעיר שושן צהלה ושמחה : ליהודים היתה אורה ושמחה וששן ויקר : ובכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר מקום אשר דבר המלך ודתו מגיע שמחה וששון ליהודים משתה ויום טוב ורבים מעמי הארץ מתיהדים כי נפל פחד היהודים עליהם : ט ובשנים עשר חדש הוא חדש אדר בשלושה עשר יום בו אשר הגיע דבר המלך ודתו להעשות ביום אשר שברו איבי היהודים לשלוט בהם ונהפוך הוא "אשר "ישלטו "היהודים "המה ר"ת אסי"ה בשנאיהם : נקהלו היהודים בעריהם בכל מדינות המלך אחשורוש לשלח יד במבקשי רעתם ואיש לא עמד בפניהם (נ"א לפניהם ע' מ"ש) כי נפל פחדם על כל העמים : וכל שרי המדינות והאחשדרפנים והפחות ועשי המלאכה אשר למלך מנשאים את היהודים כי נפל פחד מרדכי עליהם : ס"ת ילי . סס מפ"נ כי" גדול" מרדכי" בבית המלך ושמעו הולך בכל המדינות כי האיש מרדכי הולך וגדול : ויכו היהודים בכל איביהם מכת חרב והרג ואבדן ויעשו בשנאיהם כרצונם ובשושן הבירה הרגו היהודים ואבד חמש מאות

פה נראה סדף . וצריך לטהבן כעין שירה כאזינו . בדף אחד לבדו . ותיבת עשרת בסוף הדף :

איש ואת

פרשנדתא (ס"ז זעירא) ואת

דלפון ואת

אספתא : ואת

פורתא ואת

אדליא ואת

ארידתא : ואת

פרמשתא (שין זעירא) ואת

אריסי ואת

ארידי ואת

ויזתא (וי רבתא ז' זעירא) עשרת

בני המן בן המדתא צרר היהודים הרגו ובבזה לא שלחו את ידם : ביום ההוא בא מספר ההרוגים בשושן הבירה לפני המלך : ויאמר המלך לאסתר המלכה בשושן הבירה הרגו היהודים ואבד חמש מאות איש ואת עשרת בני המן בשאר מדינות המלך מה עשו ומה שאלתך וינתן לך ומה בקשתך עוד ותעש : ותאמר אסתר אם על המלך טוב ינתן גם מחר ליהודים אשר בשושן לעשות כדת היום ואת עשרת בני המן יתלו על העץ : ויאמר המלך להעשות כן ותנתן דת בשושן ואת עשרת בני המן תלו : ויקהלו היהודיים (יתיר י') אשר בשושן גם ביום ארבעה עשר לחדש אדר ויהרגו בשושן שלש מאות איש ובבזה לא שלחו את ידם : ושאר היהודים אשר במדינות המלך נקהלו ועמד על נפשם ונוח מאיביהם והרוג בשנאיהם חמשה ושבעים אלף ובבזה לא שלחו את ידם : ביום שלושה עשר לחדש אדר ונוח בארבעה עשר בו ועשה אותו יום משתה ושמחה : והיהודיים (יתיר י') אשר בשושן נקהלו בשלושה עשר בו ובארבעה עשר בו ונוח בחמשה עשר בו ועשה אתו יום משתה ושמחה : על כן היהודים הפרוזים (הפרזים ק') הישבים בערי הפרזות עשים את יום ארבעה עשר לחדש אדר שמחה ומשתה ויום טוב ומשלוח מנות איש לרעהו : ויכתב מרדכי את הדברים האלה וישלח ספרים אל כל היהודים אשר בכל מדינות המלך אחשורוש הקרובים והרחוקים : (בב' פסוקים אלו יתהוב) אמי מקבל של עלמי מ"ע ד של קבלה לקימה מחר (ומהר יתהוב) לקימה סוס לקים עליהם להיות עשים את יום ארבעה עשר לחדש אדר ואת יום חמשה עשר בו בכל שנה ושנה : כימים אשר נחו בהם היהודים מאיביהם והחדש אשר נהפך להם מיגון לשמחה ומאבל ליום טוב לעשות אותם ימי משתה ושמחה ומשלח מנות איש לרעהו ומתנות לאבינים : וקבל היהודים את אשר החלו לעשות ואת אשר כתב מרדכי אליהם : כי המן בן המדתא האגגי צרר כל

כל היהודים חשב על היהודים לאבדם והפל פור הוא הגורל להמם ולאבדם : ובבאה לפני המלך אמר עם הספר ישוב מחשבתו הרעה אשר חשב על היהודים על ראשו ותלו אותו ואת בניו על העץ : על כן קראו לימים האלה פורים על שם הפור על כן על כל דברי האגרת הזאת ומה ראו על ככה ומה הגיע אליהם : (יתגוב) אלי מקבל עלי ועל זרעי כל מצות יוס זה קימו וקבל (וקבלו ק) היהודים עליהם ועל זרעם ועל כל הנלוים עליהם ולא יעבור להיות עשים את שני הימים האלה ככתבם וכזמנם בכל שנה ושנה : והימים האלה נזכרים ונעשים בכל דור ודור משפחה ומשפחה מדינה ומדינה עיר ועיר וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם : ס ותכתב תי רבתי אסתר המלכה בת אביחיל ומרדכי היהודי את כל תקף לקים את אגרת ר"ת הכס "הפרים "הזאת "השנית : וישלח ספרים אל כל היהודים אל שבע ועשרים ומאה מדינה מלכות אחשורוש דברי שלום ואמת : לקים "את "ימי "הפרים "האלה ר"ת אסיס בזמניהם כאשר קים עליהם מרדכי היהודי ואסתר המלכה וכאשר קימו על נפשם ועל זרעם דברי הצומות וזעקתם : ומאמר אסתר קים דברי הפרים האלה ונכתב בספר : ס י וישם המלך אחשורש (אחשורוש ק') מס על הארץ ואיי הים : וכל מעשה תקפו וגבורתו ופרשת גדלת מרדכי אשר גדלו המלך הלוא הם כתובים על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס : כי מרדכי היהודי משנה למלך אחשורוש וגדול ליהודים ורצוי לרב אחיו דרש טוב לעמו ודבר שלום לכל זרעו :

סכום פסוקי מגלת אסתר . מאה ושמים ושבעה . וסימן ג כבדני נא נגד זקני עמי . וסדריו עשרה . וסימן . בא גד . וחציו . ותען אסתר ותאמר :

שגומר הכל (וי"א שאם רוצה מברך ואח"כ גולל . ואינו עיקר) גולה ומניחה אצלו על הבימה ואח"כ מברך (ואם אמר קודם שברכה ברוך אתה ולא הזכיר השם . פוסק וגוללה ומניחה אצלו ומברך שנית . ואם אמר השם א"צ אם שהיה שניהם ברוך ט') ברכה ס' (בגבור . וי"א גם ביחיד) וכשלא בירך יצא . ונהגו לומר בלילה אשר הניא . ולא ביום (רק שושנת יעקב) שכבר אמרו פיוטים :

(ת) אחר שיסיים . מרך שגוללה כולה ומברך

ברוך אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם . הָאֵל הָרָב אֶת רִיבֵנוּ . וְהַדָּן אֶת דִּינֵנוּ . וְהַנּוֹקֵם אֶת נִקְמָתֵנוּ . וְהַנִּפְרָע לָנוּ מִצָּרֵינוּ . וְהַמְשַׁלֵּם גְּמוּל ׀ לְכָל אוֹיְבֵי נַפְשֵׁנוּ: ברוך אַתָּה יהוה . הַנִּפְרָע ׀ לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל . מִכָּל צָרֵיהֶם . הָאֵל הַמּוֹשִׁיעַ:

אם שברכה זו פותחת בברוך . שמו"ק : האל . ב' טעמים בפתיחה ובחתימה . כן היא נוסחת הגמ' וכל הפוסקים הקדמונים . ואין לזוז ממנה . שמו"ק וברכה עובד ברכה ד' . והכ"מ כתב סמך אלה לדבר בחתימה א"ל אלא פ"ה הצל בסיומה . עלו"א : והמשלם . הוא סמוך לחתימה בכל הקדמונים . והנה מספר תיבות עשה זה . כשם טכ"ז והגבורה עם הכולל . ועם ל"ז תיבות ברכות שלפניה עם [ר"ת ע' אומות] לסכמיע ע' שרי א"ה . וה' לטוטה של דין . כנגד ה' גבורות . ושם תשועות . כנגד שהם מוסיפים שעמדו לישראל ועמו דין באדום ועמלק : אכל צריהם . כנגד המן . שהקול כנגד כולם : המושיע . להווה בכל דור . ולע"ל :

אחר הניא . וכ"ל אחר המן וזרם . ברוך מרדכי ואסתר . גם חרבונה זכור לטוב :

[כשחרים מדלגין אשר הניא : ומתחילין שושנת יעקב :

אֲשֶׁר הֵנִיא עֲצַת גּוֹיִם . וַיָּפֶר מַחְשְׁבוֹת עֲרוּמִים : בְּקוּם עָלֵינוּ אָדָם רָשָׁע . נֵצֶר זָדוֹן מִזֶּרַע עֲמָלֵק : גָּאָה בְעָשְׁרוֹ . וְכָרָה לוֹ בּוֹר . וּגְדֻלָּתוֹ יָקְשָׁה לוֹ לָכַד : דִּמָּה בְנַפְשׁוֹ לִלְכּוֹד וְנִלְכַּד . בִּקֵּשׁ לְהַשְׁמִיד . וְנִשְׁמַד מְהֵרָה : הָמָן הוֹדִיעַ אֵיבַת אֲבוֹתָיו . וְעוֹרֵר שִׂנְאַת אַחִים לַבָּנִים : וְלֹא זָכַר רַחֲמֵי שָׁאוּל . כִּי בְחֶמְלָתוֹ עַל אֲגָג נוֹלַד אוֹיֵב : זָמַם רָשָׁע לְהַכְרִית צַדִּיק . וְנִלְכַּד טָמֵא בִּידֵי טָהוֹר : חֶסֶד גָּבַר עַל שִׁגְגַת אָב . רָשָׁע הוֹסִיף חֵטְא עַל חֲטָאָיו : טָמַן בְּלִבּוֹ מַחְשְׁבוֹת עֲרוּמָיו . וַיִּתְמַכֵּר לַעֲשׂוֹת רָעָה : יָדוֹ שָׁלַח בִּקְדוֹשֵׁי אֵל . כַּסְפּוֹ נָתַן לְהַכְרִית זִכְרָם : כִּרְאוֹת מָרְדְּכַי כִּי יָצָא קֶצֶף . וְדָתֵי הָמָן נִתְּנוּ בְשׁוּשָׁן : לָבַשׁ שַׂק וְקָשַׁר מִסְפֵּד . וְגָזַר צוֹם וַיֵּשֶׁב עַל הָאֵפֶר : מִי זֶה יַעֲמוֹד לְכַפֵּר שְׁגָגָה . וְלִמְחוֹל חַטַּאת עֲוֹן אֲבוֹתֵינוּ : נֵץ פָּרַח מִלּוּלָב . הֵן הֲדַסָּה עָמְדָה לְעוֹרֵר יְשֵׁנִים : סָרִיסֶיהָ הִבְהִילוּ לְהָמָן . לְהַשְׁקוֹתוֹ יֵין חֲמַת תַּנִּינִים : עָמַד

בְּעָשְׁרוֹ וְנָפַל בְּרִשְׁעוֹ. עָשָׂה לוֹ עֵץ וְתָלָה עָלָיו: פִּיהֶם פָּתְחוּ כָּל יוֹשְׁבֵי תֵבֵל. כִּי פּוּר הָמָן נֶהְפַּךְ לְפוּרֵנוּ: צַדִּיק נֶחֱלַץ מִיַּד רָשָׁע. אוֹיֵב נִתַּן תַּחַת נַפְשׁוֹ: קִיְּמוּ עֲלֵיהֶם לַעֲשׂוֹת פּוּרִים. וְלִשְׂמוֹחַ בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה: רָאִיתָ אֶת תְּפִלַּת מָרְדְּכַי וְאֶסְתֵּר. הָמָן וּבָנָיו עַל הָעֵץ תָּלִיתָ:

שׁוֹשַׁנַּת יַעֲקֹב צָהֲלָה וְשָׂמֵחָה. בִּרְאוֹתָם יַחַד תְּכֵלֶת מָרְדְּכָי: תְּשׁוּעָתָם הָיִיתָ לָנֶצַח. וְתִקְוָתָם בְּכָל דּוֹר וָדוֹר: לְהוֹדִיעַ שֶׁכָּל קוֶֹיךָ לֹא יֵבֹשׁוּ. וְלֹא יִכָּלְמוּ לָנֶצַח כָּל הַחוֹסִים בָּךְ: אָרוּר הָמָן אֲשֶׁר בִּקֵּשׁ לְאַבְּדִי. בָּרוּךְ מָרְדְּכַי הַיְּהוּדִי: אֲרוּרָה זֶרֶשׁ אֵשֶׁת מַפְחִידִי. בְּרוּכָה אֶסְתֵּר בַּעֲדִי: אֲרוּרִים כָּל הָרְשָׁעִים. בְּרוּכִים כָּל הַצַּדִּיקִים: וְגַם חַרְבוֹנָה זָכוּר לַטּוֹב:

[יח] ואחר קדיש. קדיש שלם בלא תתקבל: (יט) אם הוא מו"ש. אומר ויהי נועם. ואתה קדוש. קדיש. ויתן לך. הבדלה. עלינו. קדיש:

זמר לליל א דפורים

[פורים פורים פורים לנו. ברוך אשר בחר בנו: (חתום יוסף שלום) יתרומם שם אלהינו. הנוקם את נקמתינו. מעמלק ראש צרינו. כי בהפידים נלחם בנו: פורים וכו' ואף גם זאת בהיותנו. גולים בארץ אויבינו. לא עזבנו אלהינו. להפר ברתו אתנו: פורים סתר היתה לראש. אל מלך גדול וקדוש. בימי המלך אחשורוש. ה' הוא משגב לנו: פורים פתשגן הנשתון להברית את עם לא אלמן. בעצת המורד המן. אזי חיים בלעונו. פורים שלח רצים דחופים. אל שבע מאה ועשרים. להשמיד כל היהודים. לולא ה' שהיה לנו. פורים לכם נקם ולא חסה. על יד ימיני והדסה. זמר חדש אליו אשא. עד הנה ה' עזרנו: פורים ויוציאנו לרוחה. ומיגון ואנחה. ליהודים היתה שמחה. ואור יקר זרח לנו: פורים מלאו גביעכם יין. ושלחו מנות לאין. ונראה עין בעין. בשוב ה' אתנו: פורים

לליל שני

יקריבנו ה' לעבודת בית המקדש. למען זכות אבותינו. אב רחמן: קרב זמן. קרב זמן. אל נאמן. אב רחמן. אין כמוך ה'. מהר יבנה בית המקדש ונעשה את עולותינו. אב רחמן: והצילנו ה'. מורש רשעה. על יד דוד משיחנו. אב רחמן: שמחנו ה'. עם משיח דוד בן ישי. וקבץ גליותינו. אב רחמן. עת לעשות לה'. בעמלק נקמה. כאשר עשה לאבותינו. אב רחמן]:

(כ) שחרית. נכנסין לבית הכנסת (ולוי ללבוש בגדים נאים. כי יום גדול הוא ליהודים) [וקודם התפלה. יקיים מתנות לאביונים. וקודם יאמר הפסוק. לשם כו'. הריני מו"מ לקיים מ"ע מה"ת. נתון תתן. פתוח תפתח. ומ"ע מדברי קבלת. ומשלוח מנות איש לרעהו. ולא יתן לעניי עמי הארץ. אלא וכגון יקיימו מתנות לאביונים. ומתקן כ"כ גם בקטנים. אל פסוקים יד. פסוקים לו) ומתפלל כשאר ימים [ואומר מזמור לתודה עה"צ. והש"ץ חוזר התפלה:

קרובץ לפורים

כוללים כל פיוט. אלה א' מפסוק ויאהב. ולאחריו אות מא"ב מהופך (נגד צקרשות. מקובץ יחד עם א') ולא"ב תרוו כמתחיל באלה א' מפסוק ומרדכי יצא. ולאחריו חתום אלעזר בירבי קליר חזק. אות א' בכל פיוט. וכלל ולירושלים את צמח יחד. לפי שבבבלי וירושלמי איתא כמה טעמים על י"ח ברכות. ואיתא בתוספתא פרק ח"ה. שאף לאחר שתקנו ברכת המינים ומלאו סמך לי"ט ברכות. מיהו הוא לאי פירוש. נכללו על דוד בבונה ירושלים. לכן לפי שלא נכנו כן בתפלה. כתר כהונה נכללו את צמח דוד בבונה ירושלים מחיה. ולכן לנוק עיר דוד עם בונה ירושלים. כדי ליישב הפיוטים של פסוק. ויאהב המלך. ומרדכי יצא. כמדברים בגדולת מרדכי ואסתר. מסם נפי ח"י פיוטים. ונקרא ר' שמהם מקלרין זללה"ה ז"ע אשר שלפי שפורים יומא דהלול. לא יסד שום פיוט על אם נגו. והיה וכנ"ל יומא דזה. לא הזכיר מהלול. כפיוט למען שמים. שהגדל כל הקדמונים:

החזן מתחיל ברוך אתה עד ומושיע ומגן

ויאהב. מרדכי אסתר לאסתר שהיא יתומה כדכתיב כי אין לה אב ואם. חנוה אמונה אברהם בה' כשהיה בן ע"ב שנה כשיצא מבית אביו ומארץ מולדתו. הגין על אסתר לגוננו: אז. כשראה דוד ברוח קדשו שעתיד מרדכי לצאת משמעי בן גרא אריה (לפי שאמו מיהודה נקרא אריה) בן זאב (לפי שאביו מבנימין זאב יטרוף) ויהיה מגן לישראל. מיהר להזכירו כשראה אבישי להרוג את שמעי ומנעו מזה. ומרדכי ג"כ נתחזק כאסתר בזכות אברהם שהכניס ה' שהיה לגרש כאלף מגינים: (אץ. מיהר. כמו ולא אץ לבא. יהושע י):

וַיֶּאֱהַב אוֹמֵן יְתוֹמַת הַגֵּן. אָמְנָה שִׁבְעִים וְחָמֵשׁ בַּעֲדָהּ לְהָגֵן. אָז מֵאָז כֹּחוֹ יוֹדֵעַ גַּנָּן. אַרְיֵה בֶּן זְאֵב לְיֶשַׁע הוּגַן. אֵץ לְהַזְכִּיר אוֹתוֹ מְגַנֵּן. וּמָרְדְּכַי אוֹמֵן בְּאֶלֶף הַמָּגֵן:

ברוך אתה יי. מגן אברהם: אתה גבור עד להחיות מתים:

חמלך בְּכֵם יָהּ תַּק לְזֶרַע כֹּה יִהְיֶה. בִּקְמִים כָּל נֶשֶׁם לֹא תְחַיֶּה. בֵּן
בְּכוֹרַת חַי דְּבַר אֶהְיֶה. בְּקוֹץ אֲשֶׁר נִכְמַר וַיְחַיֶּה: בְּבֶן צִפְעוֹ
צָץ לְצַדִּים שֶׁיִּהְיֶה. יָצָא לְמָרְרוֹ מוֹר בִּנְשָׁמִים מְחַיֶּה:

ברוך אתה יי. מחיה המתים: נקדישך עד וקדוש אתה:

המלך. ה' הנזכר במו וכמו. שלא יהיו עלמים עד מומתם אך המלך. וכן כתב בתורה לזרע אברהם (שנאמר

ה. כה יהיה זרעך) שלא לחיות כל נשמה מזרע עמלק שונאיו. אך אמול המלך (שנקרא בן בכורה. לפי שמשה בכורי ישראל שאחר השם הגדול שלא מתו במצרים וגם נתקרבו לעבודת ה'. המשלו בעגל ומרחקו) חילל דבר ה'. שמהו לשבריס עמלק. ולאחר נכמרו רחמיו על אגג (שהיה קוץ מכאיב לישראל) והשאירו בחיים לילה א'. שנתעברה ממנו שפחה א'. ונגלמה כמן נחש רע להיות מריע לישראל כקוצים. עד שילא כנגדו מרדכי (שנקרא מר דרור) לנגד חייו כנגדם ה' שנקרא נרור המור. ועתיד להחיות מתים בנשמי רצון וטל תחיה: (בקמים. שונאים. כמו קמיו ומשנאיו. דברים לג):

אֶת אֶסְתֵּר גָּל מְמַסְתִּיר לְגוֹאֵל. גוֹי כְּנוֹאָשׁ מִלְהִגָּאֵל.
נוֹזֵר אִם אֵין לָאִישׁ גּוֹאֵל. גֶּלֶף מִיֻּשְׁפֶּה תַּבְנִית
הַגּוֹאֵל. גָּשׁ כְּאָח לְצָרָה לְצַחְצֵחַ הַגּוֹאֵל. מִלִּפְנֵי עִיר
וְקַדִּישׁ לְהַקְדִּישׁ אָאֵל:

ברוך אתה יי. האל הקדוש: אתה חונן. עד בינה והשכל

את אסתר. ה' גילה לאסתר מה שמרדכי מסתירם. והכינם לגאול ישראל. והמתיאשו ישראל (שנקראו גוי קדוש) מהגאולה. גזר ה' ואמר. הנה שמטורים שאין להם גואל. א"מ יגאלנו. והקק והוליא מבנימין

(שאבנו כאותן היה ישפה) את מרדכי גואלם. והקריב לישראל כאיש לאחיו. להצילם מצרתם ולמסרם בתשובה מאוהבם הילה סעודת אחשורוש והשתחויתם לצלם נבוכדנצר. ועי"ז נגאלו. ולכן אמחזק לקדש שם ה' ברבים קודם כמלאכים שנקראים עירין קדישין: (גלף. ל' חקיקה וציור בתרגום: הגואל. מגן מיאוס. כמו מורדים יגואלם (מלאכי ב'): אאל. ל' חוזק. כמו אילותי. (תלים כב):

סַל הוֹרוֹ בָּן לְהִתְבּוֹנֵן. בְּעֵת מֵאֵיזֶה חֵטְא צָג צַר שׁוֹנֵן. דִּבְּרַת אָב
נִזְכַּר אוֹנֵן. בַּלְתִּי צוֹר בְּנֶסֶה דָּפַק וְהִנֵּן. הִקְהִיל לְשָׁלֹשׁ תַּעַן
וְלִתֵּן. הַמֶּלֶךְ וַעֲקֹב בָּן דֵּעָה חוֹנֵן:

ברוך אתה יי. חונן הדעת: השיבנו. עד שלמה לפניך

מכל חוזו מרדכי הבין בהנהגת כל בני דורו. כדי לידע ולהבין מאיזה עון שבהם עמד עליהם המן הצורר

המן כתרב לשונו להכניסם לאחשורוש. והמחכר הנהגה אמול אבי זקנו. שעבר את ה' והמאל על אגג והשאירו חי לילה א' ולא נתעברה ממנו שפחה א' כי המן. דפק על דלתי בתי כנסיות (שבהם סוך לנ' ישראל) בתפלה ותחנונים. וגזר על ישראל (שהם נמדבר כד' דגלים) לצום ג' ימים לילה ויום ולבקש רחמים. וה' חונן הדעת. הבין ועמהם שמנו לו בכל לבם. ושמע בקולם: (צג. עמד. כמו ויצג (בראשית ל): אונן. מרדכי. שבא מבנימין שנקראו אבי בן אוני: דפק. הקיש. כמו קול דודי דופק (שה"ש ה): תען. לשון תענית):

הַנָּשִׁים הַהֲגוּנוֹת לָהֶם יְשִׁיבָה. הוּכְאֲרוּ וְהֶעֱרוּ; בָּם
נִשְׁבָּה. הֲדַסָּה זֹאת בְּנֶגַע לָהּ תּוֹר וּמַחֲשָׁבָה.
הַיְלָלָה לְכָל רוֹאֶיהָ וְעֵזֶר לוֹ שָׁוָה. הוֹדֵר יְמִינִי לְשׁוֹבֵב
שׁוֹבֵבָה. בִּלְבוּשׁ רְצוּת רוֹצָה בִּתְשׁוּבָה:

ברוך אתה יי. הרוצה בתשובה: סלח לנו. עד וסולח אתה:

הנשים. כל הנשים שהיו ראויות לישב בכסא מלוכה שהיו שם כשהוליכום לפני עורם ושמו הוא מכוערות עוד. ונירשם אחשורוש מביא כנשיבת רוח כערס. אך בהגיע תור אסתר והגיע המלך להביאה לכמו. נשאה חן

מכל רואיה. ולזה עשאה לו לאשה עזר כנגדו. ובזה זה מהדר מרדכי איש ימיני בעיני ישראל בנים שובבים. להחזירם בתשובה בהראותם כי עקר החן גו' יראת ה' גו'. ויצא בלבוש שק כדי לרצות ה' הרוצה בתשובה: (הוכארו. כמו הוכערו (בחילוף אותיות אהחע"ר) לשון מיאוס. וכן: נבעו כאור. ב"ק פס):

וַתִּשָּׂא וַתָּבֹא בְּאֵלוֹהַּ. וְלֹא יָדְעָה כִּי זֹאת עָשְׂתָה יַד אֱלוֹהַּ. וַיִּבְעַר
חֲנֵף בְּכָל גְּבוּל לִשְׁלוֹחַ. וּבְהַגִּיעַ תּוֹר בְּנֵין לְצַלּוֹחַ. וּבַת אֲבִיחַיִל

ותשא. אסתר חיית לה'. והבוא למלך בבטחונה בה'. אף לא ידעה כי זה בכוונה מה' לטובת ישראל. ולזה נתן בלב אחשורוש איש נער. להמציף למסרחיו שישלחו בכל גבולו

לְבֻשָׁה צְלוּחַ. מַלְכוּת בָּהּ בְּנָה מַרְבָּה לִסְלוֹחַ׃

ברוך אתה יי. חנון המרבה לסלוח: ראה נא בענינו. עד וחזק אתה

גבולו לקבץ מערות. והפהגים זמן בזמן בית שני לגאלת ישראל. לבשה פסגר מלכות. וה' ריבה גם מלכה. שלא ממנה דריוש לבנות ביהמ"ק לכפר עונותים. על כי ה' מרבה לסלוח:

תַּן זְבָדָה מַהֲרְרֵי אֵל. זְכוּתָהּ עִמְעֵם בְּיַד בֶּן אֲבִיאֵל. זֹאת בְּבוֹאָהּ הַיּוֹם נָשְׂאָה עַיִן לָאֵל. זָכְרָה נָא יְיָ צִדְקַת הַרְרֵי אֵל. זֶה הֲבִינָהּ לְאוֹת לְתִיקּוּן אֲרִיאֵל. תְּכֶלֶת יָדָהּ עֲשׂוֹת לְגוֹאֲלֵי אֵל׃

ברוך אתה יי. גואל ישראל: רפאנו. עד ורחמן אתה

תן. נהלך לאסתר. תן טוב בזכות האבות ושאול זקינה. ולזה דנה מתמים לאבות. ובבואה למלוכה. שאלה יהיה לה' ולאמרה. אנא זכור לי זכות אבות לבלי אשמת בגוים: וה' (שנקרא ה' זה אלי) הכינה לסימן לתיקון בנין בהמ"ק. ותקבן תכלת בידיה לפרוכת בבהמ"ק שיבנה לגאולי ה': (זבדה. לשון חלק טוב. כמו זבד טוב (בראשית ל): עמעם. ל' סתום ובירושלמי גבי אם נכרי: רבותינו עמעמו עליה והתירוה: אריאל. שם בהמ"ק):

נֶחֱסַד חֶסְדָּהּ חָסִיד הַמְּחוֹלְלִי. הוּר וּבְרַפֵּם וְבָהֶם וְחָלִי. תְּלָה רוּחַ רֹאשׁ פֶּתֶן מְנַחֲלִי. חָרוֹן בּוֹ לְשַׁבֵּת עוֹד מְלַאֲבְלִי. חִלַּת פְּנֵי אֱלֹהִים יְהוָה חֵילִי. וְחוֹר בּוֹ חָתְלִי רוֹפֵא חוֹלִי׃

ברוך אתה יי. רופא חולי עמו ישראל: ברך עלינו. עד כשנים הטובות

נחסד. ה' יוצר הכל החסיד בכל מעשיו. המסיך על אסתר חוט חסד וקישטה בכל מיני מעילן והכשיטין. והשאל לה' והאמר. אנא רצון רצונם כמן הנחש הרע הרשע הזה לשרפני לגחלים. ואלה בו חרון אפך ולא ישרפני עוד. ויקובל תפלתי לפני ה' מעוז המיד מעוז. והולאני לחפשי. ושמרני מכל רע. כמו שטרכין העובר בנאתו מרחם בהגותם רבים ליאמר מכל חק. ורופא חולי: (חילה. חילה לשון תפלה. כמו ויחל משה (שמות לב): מנחלי. ל' גחלי אש: מלאבלי. ל' שריפה. כמו והסנה איננו אוכל (שמות ג): וחור. ל' חירות):

לְפָנָיו טָבַע הוֹד אַבְרֵךְ. טָבוּעַ הָיָה וּמוּכָן לְהַאֲרִיךְ. טְמוּנָה וּסְתוּרָה מִפְּרוּעַ יָרֵךְ. טָמֵא כְּהוּגְרַל נִפְנָה לְהַבְרֵךְ. טוֹב פֶּץ לָהּ קוּמִי אוֹרִי כִּי בָא אוֹרֵךְ. וַעֲטֶרֶת בִּשְׁנַת טוֹבָתֵךְ בְּגֶשֶׁם אֲבָרֵךְ׃

ברוך אתה יי מברך השנים: תקע בשופר עד כנפות הארץ לארצנו:

לפניו. בפני מרדכי היה מטיר חן והוד יוסף. והיה מזומן לרפאות ישראל מצרתם. ואסתר הספירה טמונה מלגלות ירכה אל המלך גורלה להרכיב גפנה עם אחשורוש הטמא. אמר לה הא'ל הטוב שלא יתעוב לה זה לגון. הכן רעות עבור גאולת ישראל. ולזה קומי ט'. ושנת המוסד בית ה' היה טובה ומעוטרת בגשמי ברכה: (טבע. ל' משכע. אברך. יוסף. ע"ש ויקראו לפניו אברך: להאריך. ל' רפואה. כמו אעלה ארוכה (ישעיה נח): להבנך. ל' הרכבה. כמו המבריך את הגפן: פץ. דיבר. כמו פציתי פי. שופטים יא):

מִכָּל יוֹדְעֵי דָת שְׁפָתַי מַרְבֵּץ. יֶקֶר יְמִינִי בְּבַת יָמִין רוֹבֵץ. יוֹפִי עֲדִי עֲדָיִים מְשַׁבֵּץ. יָצָא מְלוּבָּשׁ עַל יַד קוֹבֵץ. יָרַשׁ מַתַּן שְׁאֵלוֹת יַעְבֵּץ. זָהָב יָמֵן לֶאֱסוֹף נִדָּחִים מְקַבֵּץ׃

ברוך אתה יי. מקבץ נדחי עמו ישראל: השיבה שופטנו. עד במשפט:

מכל. מי יאמר (שנאמר) בהם יודעי דתים. רובץ בין המשפתים נתכבד יוסף מרדכי איש ימיני. ורבץ בתורה שמיהם בימין ה'. וחכה לקישוטין יפין מסובלים זהב ויצא בלבוש מלכות. לפי שקיבץ על יד דברי תורה. וזכה לירש ה' ליעבץ (עתניאל בן קנז. שנרכו ה' בתורה. והרחיב גבולו בתלמידים ובלע מילה"ר) ע"י שאלתו זאת. והמן הכין ואסף זהב בשבילו. וכן יהיה לעתיד כשיקבץ ה' נדחי ישראל: (ימן. זימן. כמו וימן אלהים. יונה ג):

הַבְּתוּלוֹת בְּהִקָּבֵץ שֵׁנִית בְּמֵאֲהַב. כְּבוּדָה בַּת מֶלֶךְ הִשְׁלִיכָה יַהַב. כִּי צַדִּיק יְהוָה צְדָקוֹת אָהֵב.

הבתולות. לפי שלא הגידה לאסתר את עמה. יעצו לאחשורוש לקבץ בתולות שנית. ואסתר התקגאת בירך הברכה ולזה תגיד. אך עמדה באמונתה למרדכי. והשליכה יהבה על ה'. כי צדיק כו': כמה. אחשורוש (שנמשל לדוב אורב) המזין. בלבו השנאה. אף שנאה לישראל יותר מהמן. והמן הלשינם והלהיב הלהב וגילה שנאתו והוציאה לפועל להשמיד כו'. ולכן חפר לו בור לעד. ונמחה מהעולם. ובערו השרף בגיהנם תמיד: (כמה. המזין כמו

כָּמַס דוֹב רִשְׁפֵּי לַהַב מַלְהִיב לְלַהֵב. כָּרָה שׁוּחָה לָעַד
קְהוּמוֹ לְהַבְהֵב. גְּדוּלָה קָפַץ בְּדִין מִשְׁפָּט אָהֵב:

ברוך אתה יי. מלך אוהב צדקה ומשפט: ולמלשינים עד במהרה בימינו:

כמו כמוס עמדי (דברים לב): להטו. בערו. כמו ולהטם העגלים (תהלים ה): להבהב. לשרוף כמו זכתי. הכהני . סטע): גדולה. ה' שבר על ישראל מלכות מדי (הנרמזת בתיבת גדולה מפסוק אימה חשיכה גדולה ט') במדת הדין. אל כי ה' אוהב משפט: (קפץ. סגר. כמו לא תקפוץ. דברים טו):

בְּשָׁם לַיְלָה וּתְנוּמָה הֵמְנִיעַ. לַיְלָה אֲשֶׁר תִּנְיָן וַיָּרֶב הֵגִיעַ. לַדּוֹרוֹת אוֹתוֹ
הִצְנִיעַ. לִהְיוֹת לְפִלְאוֹ צָנוּעַ. יְכַד יָד יָהִיר וּבְאַשְׁמוּרוֹ הִכְנִיעַ.
וְתִבְרִיךְ יְתוֹמָיו שֵׁת זֵדִים מַכְנִיעַ:

ברוך אתה יי. שובר אויבים ומכניע זדים: על הצדיקים. עד בטחנו:

וישם. ה' ששה בלילה ז מניעה לשינה להסורים ולילה ז שבא שינה והפיל כרשה וסנחריב והלם שמורה לישראל לחרות לעשות בה נסים לפורים. ולזה לכד ה' בלילה ז נס להמן הגלא וגבה לב. ובאשמורה הג' ככותו וכסיע. ונם לנוצת בניו ההפיל לעפר. ה' המכניע זדים: (תנין. פרעה. כמו התנים הגדול (יחזקאל כט): יהיר. סנחריב. כמו מנחה למלך ירב (הושע י): יתומיו. בניו. מל' יתמהמי אמי. תהלים נא):

כֶּתֶר מְלוּכָה מֵאָז הָיָה מוּבְטָח. מֵאֵלָיו הָיָה לְהִנָּתֵן לְבַת
הוּבְטָח. מְלָכוֹת כְּשֻׁרוּה מֵרָאשׁ הוּטַּח. מְטוֹבַת
זִיו הוֹד מִבְטָח. מֵרֹאשׁ עַד עָקֵב לִבָּהּ בָּטַח. בּוּץ
לְהַאֲמִירָהּ בְּמָעוֹז וּמִבְטָח:

ברוך אתה יי. משען ומבטח לצדיקים: ולירושלים. עד לתוכה תכין:

כתר. הזמין הוכחת אשר אילו ממנו ב' מלכים (שנאמר ליעקב. ומלכים מחלציך יצאו) הא' שאול. והב' אסתר. ולזה היה ראוי לשנתן לה כתר מלכות אפילו בלי אהשורוש: מלכות. כשראו המלכיות לאסתר נכא בעיני עמן כאלו מראית פניהם הופח בעפר. מפני טיב הזיו והוד שהובטחה מאבותיה: (כשרוה. כשראוה. כמו אשורנו במדבר כד): מראש. מתחלה עד סוף בטח לבה בה'. וסיכנה עצמה לבוא למלך לא כדת. ובימי העניתה בלי כח. ותלבש בגדי מלכות בוץ וארגמן. להחשיב עצמה לפניו. ונתחזקה בעוז מבטחה בה': (להאמירה. ענין החשיבות. כמו וה' האמירך. דברים כו):

מַלְכוּת נֶחְפְּזָה כְּחָזוּ רָבִיד. נָבָל נָתוּן עַל יָדִיד סַד מַעֲבִיד. נְשָׂאוֹ
מֵעַל כֹּל וְשָׂרָתוֹ הִכְבִּיד. נִינָיו כְּתָרוֹ לְהַאֲבִיד. נְשׂוּאֵי רַחַם
וְאֵד טוּב הִזְבִּיד. וְאַרְגָּמָן יִמְנֵם לְכוֹנֵן עִיר דָּוִד:

ברוך אתה יי. בונה ירושלים: את צמח דוד. עד ישראל ברחמים ס'. מה ה' המסעבד אל נרצנו. והוא השא להמן על כל השרים והכביד משאו עליהם. ופתאום הושפל ונם בניו מהרו כשבא האסי; לאבידם. ולישראל הנשואים מני רחם חילק חלק טוב. והמן הכין להם ארגמן ועושר רב. ואח"כ בנו ממנו עיר מלכות: מלכות. המלכיות נבהלו כשראו רביד הזהב אסי' על המן הנבל נתון על מרדכי ידיד אלהים: (רביד. בגיו. כמו לניני ולנכדי (בראשית כא): כהרגו. בל' חז"ל הוא ענין הולאת רעי שהאדם אלא ברצון. והוא ל' לעג מאוס בזוי: ימנם. ל' הכנה. כמו וימן להם. דניאל א):

בְּרֹאשָׁהּ סֵיַם נֵר אֲשֶׁר הוּפְלָא. סִיגַּת שׁוֹשַׁן עֲלוֹת
מִשְׁפֵּלָה. שִׂיחַת רְדוּמִים עֲלוֹת מִמַּכְפֵּלָה.
שְׂעִיר וְאֵת שְׂרִידָיו לְשִׁתַּת הִפִּילָה. סְגוּרֵי כְּלָא הֶפֶן
מֵאֲפֵלָה. וְהָעִיר רוֹן כְּפָלָה לְשׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

ב"רוך אתה יי. שומע תפלה: רצה. עד לציון ברחמים.

בראשה. בראש אסתר היה סימן הנלא בראיה למלכות. שהכתר היה מכון לראשה. ומשכבת גרם שישראל שנקראו שושנה בשושנים יעלו משפלותם (היה. ל' סימן בל' חז"ל): שיחה. תפלת האבות ישיני עפר שעלה ממערת המכפלה. הפילה לשחת המן ובניו זרע עשו. ושהן מאפילה לאורה את ישראל שהיו סגורים בגלות כבמאסר. והעיר שושן כפלה רנה בתהלה ושמחה לה' שומע הפלה: (שיחת. לשון תפלה. כמו לשוח בשדה (בראשית כד): שרידיו. בניו. כמו והאביד שריד. במדבר כד):

ונמליכה עזור לאום מוראה. עצורה היתה רכן מעת נבראה. עמיתה הפגיע בעדה קריאה. עד עת בא דברו אשר ראה. ענותם לחוזים שדי הראה. שושן תחיה לעבדו ביראה:

ברוך אתה יי. המחזיר שכינתו לציון: מודים אנחנו לך. על הנסים: ועל כולם עד ועזרתנו סלה:

ומליכה. ה' המליך לאסתר. לעזר לאומה ישראל (שנקראו מורשה. ל' מיראה. על שמאוסים בעיני האומות) ומעת שנבראה היתה מעוכבת למלוכה. ומרדכי דודה ועמיתה השפלה עצרה וקרא לה' עד שנתקיים מה שראה בחלום: (השגית, ה' שאלה כמו ואל תפגע בי. ירמיה ז) ענותם. (פי' בפת"ח) ה' הראה לנביאים כל ענויים ולרותם קודם שבאו: שושן. השושנה בין החוחים שמנקבין אותה ועומדת ביפיה. כן ישראל בין הרשעים. בכל צרותם מתעוררין לעבוד ה' ביראה (ויראה מזה. שבמקום הקליר. היה סיום ברכה זו בכל יום. שאומר לבדך ביראה נעבוד. והכהנים נושאין כפיהם):

תחת פלפול יגיע לקח טוב. פעולת צדיק פעלם לטוב. פאר אומר אשר הוא טוב. פור הפך למשתה ויום טוב. פדות כן תחיש להדר הטוב. צהלה וזמרה להודות לאל טוב:

ברוך אתה יי. הטוב שמך ולך נאה להודות. ארא ברכנו. עד ובכל שעה בשלומך:

תחת. לפי שמרדכי פלפל ויגע עצמו בתורה (שנקראת לקח טוב) ופעולתו היה ככל הצדיקים שפעלם לטוב. וע"י תפלתו כדבריו פורים ונסים. הפך הגורל שהפיל למשתה ויו"ט. גם עתה נבקשך אתה ה'. שתמהר גאולתינו כמאז. ותביאנו לבהמ"ק, והם מודים לאל הטוב בשמחה וזמרה:

נשתי צואנה למערכות. קצינות כהוכתרה ממלכות. תלוי אחת במות דורכות. שבעים ימי צר עלות לה ארוכות. תקפת עם דוד לעיניה ברכות. ושמחה קול נשמע מתברכות. ודובר שלום ממעון הברכות:

ברוך אתה יי. המברך את עמו ישראל בשלום:

ושתי. מוללת ליכרע כפי מערכות כמשפט אף שהיתה המוכה בין השרות ומוכתרה בכתר מלכות. והגיע זמן שנתלתה אסתר (שנקראת אילת השחר) שהדרוך ברגליה על במותי ושתי. ונזכרה עלה רצופה לפ' ימי צר שבין אגרות ראשונות לשניות (מי"ג ניסן עד כ"ג סיון) ונכתוב אסתר ומרדכי דודה את כל תוקף לישראל (שנקראו עיניך ברכות גו') לקיים אגרת הפורים. ואז גם משמים נשמע קול השמחה. וה' דיבר שלום לעמו ממעון קדשו. [שהם נגד הברכות]:

אחר התלה. אומרים קדיש [וא"א התחנן את"ה ולמנצח בב' הימים] ומוציאין ספר תורה. קורין ג' (סוף פרשת בשלח) ויבא עמלק. ויש כופלין פסוק אחרון:

קריאה לפורים

ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים: ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק מחר אנכי נצב על ראש הגבעה ומטה האלהים בידי. ויעש יהושע כאשר אמר לו משה להלחם בעמלק ומשה אהרן וחור עלו ראש הגבעה: לוי והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק: וידי משה כבדים ויקחו אבן וישימו תחתיו וישב עליה ואהרן וחור תמכו בידיו מזה אחד ומזה אחד ויהי ידיו אמונה עד בא השמש: ויחלש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב: ישראל ויאמר יהוה אל משה כתב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע כי מחה אמחה את זכר עמלק מתחת השמים: ויבן משה מזבח ויקרא שמו יהוה נסי: ויאמר כי יד על כס יה מלחמה ליהוה בעמלק מדר דר:

ח"צ קדיש. ישלא: מחזיר ס"ת למקומה: (כא) קורין המגילה בהרכסים. יש אומרין גם זמן ביום. ויש מקומות שאין נוהגין כן. וא"א אבי סניל. רק שוממה יעקב אחר המן. מגון מרדכי: (כב) בכל מילה. מלין קודם קריאת המגילה. וכנ"ל: (כג) [אחרי] שיר קודם קדיש שלם. עלינו. קדיש יתום. מזמור שיר לחנוכה. השיר מזמור לאסף. ועל אלהם הסתר [ולומד מעט. והולך לביתו]: (כד) קורא המגילה לבני ביתו. ויכוין בסעודה שחרית נגאלה בה ים. ולומר לשיקב"ו מ'. ת"ר כו"ם לקיים מ"ע מדברי קבלה של אכילת סעודת פורים. ובסעודתו קורא ויבא עמלק. הכירת עמלק. ולומד מעט. ומקיים משלוח מנות. ולומר נפ"י

ג״ל. ומייב לבסומי. בגמות יותר מלימודו מעט, ולא כסמר, ומכרך נכמ״ו) :

ז׳. סעודת פורים ומשלוח מנות

(א) מצוה להרבות בסעודת פורים. ובסעודה א׳ ביום יוצא י״ח : (ב) נמה שאכל בלילה. לא יצא י״ח : (ג) מ״מ ישמח וירבה בסעודה קצת. גם בלילה שלפניו. ואף היא חובה. אע״פ שאינם עקרים כשל יום. פמו״ק דזה פי׳ מה שאמרו. דאי עבדה בעין ימשמא עת. ביימ בשל לילה. וכן העיקר : (ד) של יום צריך לעשות רובה ביום (לא כמו שנוהגין לעשות בלילה שלאחריו) וכשחל בע״ש. צריך לעשות הסעודה לפני חצות היום. מפני כבוד שבת : (ה) בסעודה יעסוק בתורה קודם שישתכר. לקיים לשון הגמ׳. אורה זו תורה וגו׳. אם ירצה ילמוד בס׳ זה מעניני של יום : (ו) חייב אינש לבסומי בפוריא. עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי (מפרשים אותו על החשבון שעולה לשניהם בשוה) שמעתי מאמ״ר ז״ל. שהוא היה נוהג בבחרותו לקיים מצוה זו כמאמרם. שאין הדבר יוצא מידי פשוטו. בעמן המעשה. וצפון בו סוד גמה ליודעי חן. ועמ״ש בס״ד שמי׳ : (ז) אך כהלום שמזיק לו השכרות. שפיטה שאינו מחויב בכך (גם לא שמשתכר ביינו. ואין בו מדעת קום. ורבה דשמטיה גר״ז שלי. דרב גובריה שהיה ישל לבחיותו) רלאיה לדבר. ריב״א. דוק. וע״ז שאמר אחד המרבה ואחד הממעיט. ובלבד שיכוין לבו לשמים : (ח) אולם סוד פורי״ם בקמר. רומז ג׳ אלהים ממותקים בג׳ הויות (סך הכל גי׳ של״ז [גי׳ יעקב בן נבי] הוא בעל הספר. עי׳ ברכת הזמון) [בסוף כמא שן. ד״ה והשלם כל מלאכת הכסא שן] דמגל״ה. הוא הלח״ם אשר הוא אוכל. אם פנין יראה ס׳ בפ׳ אכול את המגילה אתה. והכלה והבי בפי כדבש. וכבר ידעת ג״כ סוד אדינה בכסא שן. ומאן דאית ליה איכה נרבא דתמרה כפי. לקיים אכלו רעים שכרו דודים. המשכיל יבין. לכן ודאי צריך להשתכר ביום זה. שאורות ישוב הדעת מגולים. והמתיישב ביומ. יש [illegible] מדעת שבעים זקים. ודי בזה למבין. וכמה מעלות ליום זה. שהוא דוגמת מתן תורה כמש״ל (ולכן ג״כ מקראת המגילה ספר. כאמצה של תורה) אע״פ מר בריה דרבינא לא יתיב בתעניתא. אפי׳ מפני חלום רע : עי׳ כיד לקמן : (ט) המתענה ת״ת צריך למיתב תענית לתעניתים : (י) וי״א שאינו רשאי להתענות. אלא עד המנחה : (יא) המדיר או השבע לצום בפורים. נדרו ושבועתו בטלין. כן עיקר. אע״פ שיש חולקין וס״ל שיאכל בלילה. ולשופרא דמילתא. יתירו לו : (יב) אבל בכולל עם ימים המותרים. כ״ע דחל. וצריך התרה. אע״פ שהש״ע בי״ד בי׳ רי״ז לא פסק כן : (יג) אומר על הנסים בברכת שלחן. ואם התחיל בסעודה ביום. ונמשכה עד הלילה. אומר על הנסים. ובכאן כ״ע לבנוון על דינים זו. אע״ג דבעלמא כ״ל דעת החולקין. כמש״ל כמה פעמים. ולא עוד אלא אפי׳ כבר התפלל ערבית תוך הסעודה. מפי הדביר. והכי עבידנא עובדא : (יד) שכח ולא הזכיר על הנסים בברכת המזון מחזירין אותו. כן כתבו האחרונים. וכ״ע עיקר. דלא כמ״א. עמו״ק : (טו) היה סועד בע״ש וקדש עליו היום. עי׳ מגה זהב :

ח. משלוח מנות ומתנות

(א) חייב לשלוח לחבירו שתי מנות של מיני אוכלים ומשקין. וכל המרבה לשלוח לריעים הרי זה משובח : (ב) ואם אין לו מה לומר. מחליף עם חברו מה שיש לו : (ג) גם אשה חייבת בשילוח מנות. עמ״י סי׳ קצ״ד : (ד) ואיש ישלח לאיש ואשה לאשה. ולא להפך. וה״ע במנות. אבל במתנות אין לחוש : (ה) חייב כל אדם מישראל ליתן לפחות שתי מתנות לשני עניים. וכבר כ׳ בהלכ׳ לעיל מזה. וצריך ליתן מן החולין. רק מה שמוסיף רשאי ליתן מן המעשר : (ו) אין מדקדקין במעות פורים. אלא כל הפושט יד נותנין לו. ובמקום שנהגו. נותנין אף לא״י. מפני דרכי שלום : (ז) במקום שאין עניים. מעכב מעות פורים בידו. עד שיבואו לידו ויתנם להם :

ט. איסור הספד ותענית ומלאכה

(א) במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה בפורים אין עושין. וכן הכא באידנא בכ״מ. וג״ל דוקא מלאכה כבדה ושיש בה טרוח :

(ב) כל מלאכה של שמחה מותרת. ומה״ט נמי מקילין בפרקמטיא. שמתה היא לו. מכל מקום יש ליזהר שלא ימשיך בה ויתבטל משמחת פורים : (ג) מותר לכתוב אגרת שלומים ומזכרת חובותיו. כל מלאכה מצוה מותרת. וג״ל ג״כ דוקא כדלית בה שיהוי טובא : (ד) וכן דבר שעושה לצורך פורים מותר : (ה) במקום שנהגו היתר. מותר בכל. ומכל מקום העושה אינו רואה סימן ברכה מאותה מלאכה : (ו) לא במקום שנהגו. אין אסורין אלא ביום קריאת המגילה : (ז) יום י״ד וט״ו. אסורין בהספד ותענית לכל אדם בכ״מ : (ח) כל דברי אבלות נוהגין בחנוכה ופורים. מכל מקום מותר האבל לילך לבית הכנסת לשמוע המגילה : (ט) ויש מקילין באבילות (אפילו דיום א׳) פרהסיא בי״ד וט״ו. ויש לילך בזה אחר המנהג ודוקא לענין ישיבה על גבי קרקע ונעילת הסנדל בנגד : (י) אבל בשאר דברים האסורים באבל. כ״ע מודו דנוהגים [illegible] בפורים. ופשוט שאסור לראות בעניני שמחה. ואצ״ל בדברים שבצנעא שאסור : (יא) ולד״ה מולים לו למנין י׳ : (יב) האבל חייב בשילוח מנות. אלא שאין שולחין לו כל י״ב חדש [illegible] של אביו ואמו : (יג) ואם אין אחר בעיר. צריך לשלוח לו. ולא ישלחו לו מסוקים ולא כל דבר שמחה. אבל מתנות לאביונים לכולם מותר : (יד) האונן בלילה. יש לסמוך ע״ד שאומר שחייב במקרא מגילה. אבל לא יאכל בשר ולא ישתה יין. וביום אסור בכל עד שיקבור מתו : (טו) מותר לישא אשה בפורים (ויש מחמירין) וכ״ש שעושין [illegible] פדיון הבן : (טז) חייב בשמחה ושמחה גם ביום ט״ו. ויש לו כמה מעלות טובות שמכר לעיל. וכן התחילו השולחנות ליתב במדינה. י״א שאם הזיק אחד את חבירו (מחמת שמחת פורים. שלא כהוגה) פטור מלשלם. אבל על גופו חייב : (יז) מה שנוהגין ללבוש בלבישת פרצופין וכלי גבר על אשה ושמלת אשה על איש וכל הדומה לזה. אינו שמחה. אלא הוללות רבה והוללות רעה יגון ואנחה. שומר נפשו ירחק ממנו. וכבר התרעמו כל הגדולים על זה. אבל רקודין ושאר עניני שמחה ושחוק שאין בהם חשש עבירה. [illegible] להם סמך בגמ׳ פ׳ ד״מ. מ״מ לא ימלא שחוק פיו. כמש״ל בשער הדלק :

י. פורים קטן

(א) י״ד וט״ו שבאדר ראשון. אסורים בהספד ותענית. וא״א בהם תחנון ולמנצח : (ב) מרבין בהם משתה. א״א בהם על הנסים. וטוב לב משתה ושמחה תמיד :

נקפלה מגלה עפה היפה. כל אמרתה צרופה. נשוב ליתר סדר ימי החודש

(א) פי. י״ש מגילה פעמים. קמו עממיה על פליפת ספריא : (ב) (י״ם. שנה זו קורין כי מצא)

יוצר לפרשת פרה

סחן מתחיל ברוך אתה וכו׳. עד ומושיע ומגן

מסוד חֲכָמִים וּנְבוֹנִים. וּמִלֶּמֶד דַּעַת מְבִינִים. אֶפְתְּחָה פִּי בְּשִׁיר וּרְנָנִים. לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל פְּנֵי שׁוֹכֵן מְעוֹנִים :

י״ס א״ב עד ת : ומרוז לפיוס סנרכס : וכל סיוצר חובר סקליר

אֲצוּלַת אוֹמֶן בְּצֵרוּף זְקוּקָה. בְּגַבְגַּבֶּיהָ זֹאת בְּלֶט פְּקוּקָה. גְּלוּמַת עֲרוּמָה וּנְקוּקָה. דְּבוּרָה עַל אוֹפֶן חֲקוּקָה :

אצולת. התורה שנקראת מה׳ והיא כלי אומנותו. שהביט באותיותיה וברא העולם. היא צרופה ומזוקקת

הַמְסֻקָּלָה וְהַמְעֻזָּקָה. וְדִשּׁוּנָהּ דִּשּׁוּן לְמִשְׁמֶרֶת חֻקָּה. גַּן שִׁבְעָתַיִם מְזֻקָּקָה. חוּק טָהוֹר מְטַמֵּא מְחֻזָּקָה: טְבוּעַת בְּלֹא רְחוֹקָה וְהִיא רְחוֹקָה. יְחוּסָה אֲטוּרָה וּרְחוּקָה: חזן כְּתֻמַּת תְּמוּקָה בָּהּ מְחוּקָה. לְטָהֳרַת חֲשׁוּקָה נֶחְקְקָה זֹאת חֻקָּה: מְקוֹמָהּ יְגַלֶּה. מַעֲמַקֶּיהָ יִדְלֶה: חזן לְעֵת יְגַלֶּה. גְּנוּנָיו יַעֲלֶה:

ומזוקקה בלי שום סיג: ומדברים עמוקים שבה. היא זאת חוקת התורה המכוסה והתמוהה והיא עולם. ונעלמה כמו הממון בנקיקי הסלעים ובאמת כתוב דיבור הדבר דבור על אופניו: (אגולה ענין הפרשה. כמו ויאצל מן הרוח (במדבר יא): הנכרים מל' נכרי יש (איוב לח): בלט. ענין כיסוי. כמו ויאם אליו (מ"א יט): פקוקה. סתומה. וכל' משנה. פקק החלון: גלומה. ל' גולם): המסוקלה. היא מופנה מאבן נגף ונהורה נגד הגוף טוב. ואמרה שמור לטהרת ישראל לתקן עולם. ומוכתרת בשם טוב שהיא מזוקקת שבעתים (שיש בה פ"ה טהרות. ז' פרות. ז' הזות. ז' כהנים מטמאים. ז' טבורים. ז' כבוסים. מזין עליו כל ז' סימנים. ז' הזות בכל יום) ותוק הטהור שבה. היא מטהרת הטמאים. שהעוסק בה נטמא. והאפרה מטהר טמא: טבועת. היא רשומה כמטבע מצייר. בין פרשיות התורה שנאמר בה ולא רחוקה היא. במה שרחוקה מהבנה: יחוסה. היא מיוחסת. במה שסתומה והחוקה מלהבין: (אטורה. סגורה. מל' אטר יד. שופטים ג): כתמת. חסה עון ישראל (כמו נכתם עונך. ירמיה ב) שנאמר נכתם עונך ירכיך. נחקק על ידה. ועיקר חקיקתה בתורה. לטהר ישראל מחטא ה' בה: מקומה. יגלה לנו ה' התועלות והטוב לנו דברים העמוקים שבה. לעמיד בעת שיגלה מלכותו עלינו. ואז יעלה ויגביה גם ישראל התוספות:

ברוך אתה ה' מגן אברהם אתה גבור עד להחיות מתים

א"ב כפול. מן מ עד ק. וחוזר לסוף הגרוש

מְמָרָה חֻקָּה גָּזַר. מִגַּבְנוּן אִמְרָה גִּזֵּר. נֶאְמָן לְאָזְנָהּ נִתְאַזֵּר. נְגִיחַ עֲדִי בֵן בִּגְזֵרָה נָזַר: סִלּוּל צְפוּנֶיהָ חֲלֹץ אָזַר. סֵקֶר בְּאֲבִיהָ וְנֶחְשַׁב לְמוֹ זָר. עָרַךְ בָּהּ חוֹק לְעַם מְפֻזָּר. עָבוּר מִלִּפְתַּל. עִקֵּשׁ כְּמִין חֵךְ: פֵּאֵר בִּקְהִלָּה בְּאֵגֶד מְשֻׁזָּר. פְּעֻלָּתָהּ בְּכֹהֵן בְּעֵדִי מְשֻׁזָּר: חזן צְפוּנָה לְטָהֳרַת עַם אֵל עָזַר. צִוָּה צִיר לְצִיר: צוּר צְרוּרָה לְאֶלְעָזָר: עוֹלָם וּמְלֹאוֹ שֶׁלָּךְ. חָפַצְתָּ לְהַצְדִּיק קְהָלָךְ: חזן עַל כֵּן אוֹחִיל לָךְ. לְהַגִּישׁ תְּחִי אֲטוּמֵי פָעֳלָךְ: ברוך אתה יי מחיה המתים

ממרה. קודם פ"ה נמרה. גזר ה' חוק הפרה. ואח"כ בכל שאר גזרה שהיא בכלל המצות. ומרע"ה שאמר עת להאזינה. ולכן נכתב בפרשה לעד ולגלת. שאמר פרשו קיים תמיד: (גבנון. מואר להר סיני. מל' הרים גבנונים. תהלים סח): סלול. אשר הלאו להבין טעמיה בדרך סלולה. וכבה בפירושיה סולחותיה וטעמיה ותמהו לזר בעיניו. וערכה לישראל המפוזרים בין האומות בל' חק. שאינם רשאים להרהר בה כדי להשיב לדברי עקש והאומות על המין המורב להם תמיד ולהרשעים האומרים מה טעם יש בה: (סקר. הביט. כמו ומסקרות עינים (ישעיה ג): באביה: כמו באבי הנחל (שיר ו): כמין. ענין חרב. כמו הכמין לו עדים. בל' חז"ל): פאר. יופי הביקור שלא היה. במה שהיה סימן לחכמים בב' שערות ידועים שבאפרה. כמהוה שזורים באגודה א'. ודאי עלה עליה עול: (ביקורה. ענין חיפוש ובדיקה. כמו לא יבקר. ויקרא יג): פעולתה. כל מעשיה היו בכהן. מלובש בגד בד שש משזר: צפונה. שמונה לטהר ישראל שלא יעקב בעצרה. וה' נוה למשה הליתו הנאמן: לקשור כל מעשיה בצרור ולמסור באלעזר: עולם. ועל מה שבו. הוא שלך. והפלא לזכות ישראל. ע"כ אקוה לך להריק עלינו גשם נדבות ועל הפרים להחיות המתים הטמונים בארץ שהם טופל יקך:

מיר מרובע. ע"ס א"ב. מן ק עד ת

קִפָּאוֹן חוּק אֲלֻפַּת הַיְקָר. לוּטָה בְּאוֹר יְקָר. חָשׂוּף לְעַם מְיֻקָּר. לַעֲמוֹד עַל עִיקָּר: רְעֵבִים לְפַעְנֵחַ דָּתֶיהָ. פַּעְנַח מִדּוֹתֶיהָ. צְמֵאִים נְמוֹת חִידוֹתֶיהָ. גַּדָּה לָהֶם עֵדוֹתֶיהָ: שֶׁמֶן דְּגָלִים טָהֵר. מְצָרֵף וּמְטַהֵר.

קפאון. חק ולימוד סיתר של התורה. שהוא פנים קטני ומכוסה ומלובש באור יקר ונעלם. נקקקן שמגלה לישראל היקרים שיוכלו לעמוד על עיקרו: (חשוף. ענין גילוי. כמו חשף זרוע קדשו. ישעיה נב): רעבים. ישראל לגילוי דיניה ומדותיה וסיפוריה. וצמאים לשמוע מחידותיה הסתומים. ע"כ הקקקן שמגלה להם העדות שבה: (פענח. ענין גילוי. כמו לפנה פענח (בראשית מא): נמות. ענין נמילה). שמן. אתה ה' המצרף ומטהר תמיד לישראל

מחצ

הרב לכבסם תטהר. מעווים אותם לטהר: תקרא כהן. בחטאך באזוב מתכהן: חין טהורים זרוק כמכהן. תמור דם מקח אלעזר הכהן:

ימלוך יי לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה:

ואתה קדוש יושב תהלות ישראל אל נא:

שהם במדבר בדגלים. גם עתה טהרם מכל טומאה ומטומאת חטא העגל. והמסר לכבסם הרבה מכתמי טומאה (טמן. כמו לטמאים בקמיהם. שמות לג): תקרא כהן. יהי רצון שיטהר הימים שתקרא כהן. והסכר באזוב לישראל ממלכת כהנים. וזורק עליהם מים טהורים ככהן. תמורת לקיחת הדם לזריקה ע"י אלעזר הכהן:

אמרתי אחכמה והיא רחוקה. שת איתיאל עדי זאת חוקה. הלא נפלאת היא ולא רחוקה. זאת פליאה היא ומרוחקה. מלפניה משפט וחוקה. ומאחריה תורה וחוקה. בחרות חקוקה. ובלוח לב חקוקה. מדוק תלולה ומשאול עמוקה. מדרי ארקא. מסילתה תמוקה: כבן אין לעמוד בסודה. ואין להגיע יסודה. ואין לחקור חקה. ואין להחליש חלקה. ואין לידע ערכה. ואין להבין דרכה. אלהים הבין דרכה:

חי וקים נורא ומרום וקדוש:

אמרתי: פסוק זה אמר שלמה כמע"ה עד חוקת הפרה. אמרתי שאבין על התורה שנאמר עליה לא נפלאת הי'. ולבסוף פ' זאת פליאה ומרוחקה ממני מלהבינה: (איתיאל. שם משמות שלמה. משלי ל): מלפניה. במרה קודם מתן תורה נאמר על הפרה חוק ומשפט. ואחר מתן תורה כשבאו ממלחמת מדין. נאמר זאת חקת התורה: בחרות. כתובה בתורה שנאמר בה חרות על הלוחות. גם חקוקה על לוח לבנו: ומדוק. היא גבוה משמים ועמוק משאול. ומכל דיירי ארעא נסתר דרכה: (דוק. שמים. מל' כדוק שמים (ישעיה מ): תלולה. גבוה. כמו הר גבוה ותלול (יחזקאל יז): תמוקה. סמוכה. כמו חמוקי ירכיך. שיר ז): להחליש. ענין הטלת גורל. כמו חולש על גוים (ישעיה יד):

כסבן ושמוש אלעזר בירבי קליר. והכיר מרוגע

עצורה ומפורשה. עצורה ולא מפורשת. זאת חקת הפרשה. בכל שנה מתפרשה: לבעלי אסופות. חידותיה חסופות. וכל צרורות כסופות. דקדוקיה ספות: ערוכה ושמורה. קצובה וגמורה. דרושה נאמורה. בקלה וחמורה: זינה לעצ. בפניני מעוניו. והגיה עיניו. בפוך מעיניו: רעד כהסכית. טעם תחלת משנתה. פרה בת שתים. עגלה בת שנתה: בצר ציר תחן. בקשב שמועתה. נא מני יפרה. מורה דרכה לשעתה: ידעו בה הליכות. ושנון הלכות. אלה הן ערכות. ואלה המתהלכות: ראיתה איך לחזות. רמה איך להזות. באורה מלהבזות. לחוות למי זאת: בדבור אמור אל הכהנים. שנה עוז פניו. שב נ"י ערוך זאת לפניו. והאיר

אצורה. פי' חוקה כתובה כאוצר סגור. ומובדלת ומנועה מלהפרש לשום אדם. אף שנקראת כל שנה בציבור: (עצורה. מנועה. כמו עצורה היא לנו. שמואל כא): לבעלי. לא"ש הגדולים כר"ע וחביריו. גלות חידותיה. וכל הנשמות הצרורות בצרור החיים והמודות לה'. יכולים לשמוע מדקדוקים: (חסופות. גלויות. כמו מחשוף הלבן (בראשית ל): כסופות. ענין חמדה. כמו נכספה לבית אביך (שם לא): ספות. מל' ספי ליה כהורא. כתובות סג): ערוכה. סדורה: וגמורה. שלימה בלי חסרון. דרושה. כל מה שיש לדרוש ולומר בה. וכו' קולותיה וחומרותיה. מסר למרע"ה בשמים מעון יקרו. ותגרו עליו ככלי זין על גבור. והאיר עיניו לכון מעיינותיו הוגה: (זינה. מל' כלי זין: והגיה. והאיר. כמו יגיה חשכי. תהלים יח): רעד. כששמע מרע"ה דבר ה'. אליעזר בני אומר פרה הי' רעד. והסכית בתפלה ואמר. יה"ר שיצא מהלכי. המורה אל הלכה א: (הסכית מל' הסכת ושמע (דברים כז): ציר. השליח. כמו ציר. בחילוף ב' בפ' ממוגא הפסה: יפרה. מל' וגבר מפרשיו יפרה. ישעיה ח): ידעו. פ' הודיע למרע"ה בפ' א' הלכותיה וחידוד הלכותיה. הסדורות ללימוד ולפלפול והמוגפים להלכה: ראיתה. אך לראות אם עלה עליה עול ע"י סימן ב' שערות כנ"ל. ואם תמימה באדמימות. ואיך לשון לראות שתה הכיהן בעת הזיה. ועל כל הזיה טבילה וכדומה. ועוד שלא יבזה אפי' ביאור קל שבה מלהגידו לישראל שנקראו מי זאת עולה מן המדבר. כשאמר ה' למרע"ה פ' אמור כו' לנפש לא יטמא. נשתנו פניו ואמר. רבש"ע אם יטמא במה יטהר. ולא

עיניו: יען כנאמר לו. ולקחו לטמא. פלצות בעתתו. ושח מי יתן טהור מטמא: קושט אמרי פרה. כל טהור מטמאה. ואיך היא תעביר. רוח הטומאה: לו הגיד אל. חקת חקתי. ומה תיגע ליגע. עמוקה משאול מה תדע: יבא אפר פרה. להלבין טנוף בן פרה. היות כפרת. לסוררה כפרה: חזן רמז בויקחו אליך פרה. היות פרתו מותמדת. שכל הפרות כלות. ושלך לעד עומדת:

אל נא תמלא בפרשת זכור

השיבו לו. וכאשר שב וסידר לפניו ה' זאת חוקת. א"ל פתרון. והאיר פניו: יען. לפי שנפת שאמר לו ה' ולקחו לטמא מעפר השרפה. אחזו פלצות ובעתה ואמר. איך יכול להיות טהרה מתוך טומאה. הלא אמית דיני פרה הוא. שמטמאה עוסקיה הטהורים לטמא בגדים. ואיך אפרה יעביר טומאה: לו הגיד. לזה השיבו ה': חקתי. סוף. תואר לתמה: בן פרה. העגל. ולזה היא נקבה שלא כקרבנות. היות. להיות כפרה לישראל שסרו מהר מדרך הישר כפרה סוררה: רמז. נרמז בתיבת אליך. שכל הפרות יוקראו על שמך. פרת משה משה. וכל אפר הפרות יכלו. ושלך יקום לעד: (מותמדת. ל' תמיד):

חזן וקהל לטהר טמאים. לטמא טהורים. באומר קדוש:

הסמך. פ"ה א"ב. והחרוז משולש

אמרה צנועה וצרופה. גדולה בדתה מערופה. נגלה כרענן לתרופה: דרושה בנקוק שבעה משבעה. הזיות טבילות וכיבוסים שבעה. ופרות וכהנים טהורים וטמאים שבעה: זקני גזית תמימים ממום. הבואיה יבקרו לבל היות בה מום. טהורה תחיה לאדמות ממום: יעשה מהון כהן כבש פרה. כפה מול אותם בהוד תפארה. להוציא בה תמימה חטא תמה מפירה: מעדיו אתו יצאו להר המשחה. נחן טבול שנית עבור כורה שוחה. סדר מערכת ולא שהה: עמד מקדם ופניו למערב. פרה שחט ודם לא ערב. צת בה חריות ומוקדה הירכב: קם מול שער איתון ודם שבע יזה. בענן ארז ואזוב ושני יחזה. שמע לכל עץ ארז זה ואזוב זה: תרגלה וחלקה לשלשה חלקים. כל משמרות שלשה מחלקים. תבונה למשמרת עד נקוקים יקים:

לטהר וכו'

לטהר. אפר הפרה. פירש הטעם שהזה עליו טמא. והטהור הנוגע טמא. והוא ע"י מאמר וגזרת הקב"ה: אמרה. מאמר מצות הפרה. צנועה כדבר המסוק. וצרופה ככסף צרוף. ומובדלת בדינה מעגלה ערופה (שהיא בת שתים. ועגלה בת שנה) וגדול מעלתה לרפאות ישראל מעונם. כען רענן שיפרש שפת הנחל שיהיה מכסים עליהו מאחת מאחן הכים לפחיד. שיהיו עליו לתרופה: דרושה. נדרשת בתורה (שנקראת מחוקק) שבעתים (תלים יב) על שנדרשת במ"ש פנים טמא ומ"ש פנים טהור) מ' פעם הכהן שבפ' (עם משה ואהרן שנראה הפ' שהיה גם ז' פעם ז'. ז' הזות. ועל כל הזיה טובל אצבעותיו. ח' פעם כיבוס בגדים. ח' פרות נעשו. וז' כהנים היו עם הכהן השורפה. שמטמאו ומפרו. ומזין עליו כל ז': זקני גזית. הסנהדרין שיושבים בלשכת הגזית ושלימים מכל מום. יבדקו מקומות הנסתרים שבפרה שלא יהיה מום. והיה נזהרים ישראל שנתאדם פיהם ממום העגל: (תבואיה. ל' ויתחבא האדם (בראשית ג). לאדמות. האמא מחוקר באודם). יעשה. ממון הכהן עשו גשר מירושלים להר המשחה שם שורפין הפרה. לראיה דרך עליו הפרה תמימה שמכפרת חטא ישראל יונה תמה. והגשר היה מונח על כיפין (גיוועלבין) שעל גבי כיפין. ורגלי כיפה עליונה שנקראים אומס. עמדו על תלוי התחתונות. מפני קבר התהום. שלא תהא שם טומאה רצוצה שבוקעת ועולה. והכיפין היו נאים מאוד כזה: מעדיו. עם הכהן השורפה. יצאו להר המשחה השוורים לו בעבודה. ומיהר הכהן לטבול שנית (כי שמאוג קודש) מפני הצדוקים שאמרו במעורבי שמש נעשית. (נחן. מיהר. וסידר מערכת עצים בזריזות: כמו דבר המלך נחוץ (שמואל כא): כורה שוחה. תואר לצדוקים. שמפרשים התורה שלא כהלכה. ע"ש כרו לי זדים שיחות אשר לא כתורתך. תלים קיט): מקדם. במזרח: לא עירב. קיבל בכלי רק דם הנפש ולא דם התמצית: צת. (כמו הצית. פל' ויצת אש. איכה ב) הדליק בה אש בחריות של דקל. והרבה המוקד בשלהבת גדול שתישרף מהר: קם עומד עד שער האיתון שבמזרח. והזה מהדם באצבעו ז' פעמים. ומכוין לראות פתח ההיכל שבמערב. ונתן עיניו בג' דברים אלו. ארז רענן. אזוב. שני תולעת. והשמיע לכל העומדים שם. עץ ארז זה ג"פ. ואזוב זה ג"פ: תרגלה. הכהן היה רגיל לחלק אפר כל פרה לג'. אחד נתן לחיל. ואחד לכל המשמרות. וממנו הזו לטמאים. ואחד ניתן בהר המשחה מוכן למשמרת. והכהנים קידשו ממנו פרות אחרות. ואחד ניתן בחיל למשמרת לדורות. עד שיבא ה' ויקים המתים הטמונים בנקיקי הסלעים:

סלוק ובכן ולך תעלה קדושה. כי אתה קדוש ישראל ומושיע:

אין לשוחח עוצם נפלאותיך . אין להגיד חקר דתותיך . אין להבין תוקף מפעלותיך . אין לפענח עומק פלאותיך : אין לעמוד על צפון מדותיך . אין לחקור סוד חידותיך . ואין להשמיע כל תהלותיך . אין לגלות סוד עדותיך : המפורשות סתומות . הגלויות עלומות . המבוארות חתומות . המשוננות עצומות . החקוקות רשומות : החסרות מיותרות . האסורות מותרות . השחורות צחורות . החשופות אטורות . הפרוצות אצורות . הכלולות עצורות . הקלות חמורות : מוציא סגלות יקרות . מתיר מאסורות מותרות . נותן מטמאות טהורות : מן החלב . שומן הלב : מן הדם . טחול הדם . ומבשר נחלב . כחל החלב : מכלאי בגדים . תכלת בסדין : מאשת אח . יבום האח . מאשת איש . יפת תאר לאיש : מטמאת נדה . טהרת בתולי אשה : מהתר אסור . ומאסור היתר . מטמא טהור . ומטהור טמא : בהרת מטנעת תטמא . פרחה בכלו עוד בל תטמא . המת בבית אינו טמא . יצא ממנו אותו מטמא . שעיר יום כפור מכפר על כל טמא . וכל מעסיקיו בגדים מטמא . פרה אדומה עושיה מטמאה : והיא עשויה לטהר כל טמאה . ואפרה נעשה אב הטמאה . והיא מטהרת אבי אבות הטומאה : בכן אין להבין סוד תורתך . ולא זקוק אמרתך . ולא צרוף גזרותיך : בכן אין להמיר . ולא להתמיר . אין להרהר . ולא לתרהר . אין לידע . ולא ליבע . עמוקה משאול מה תדע . נעו מעגלותיה לא תדע : זו באמירה . וזו בגזרה : זו באסיפה . וזו בחסיפה : זו בנשיקה . וזו בתשוקה : זו בכבישה . וזו בהפרשה . זו בדרישה . וזו בתרישה : וכל אמרה החקוק בה חזקה . אין להרהר ולומר על מה נחקקה . שכך נתנה בנשיקה : וכולם נכוחים למבין . וכל המשכיל יבין . חוץ מטעמי פרה שאין להבין . וכל חכם לב יהל מבין . חפציה אין להבין : ובשמות תעודה היא נקובה . לכל קרבן שי לא שוה . שהם זכרים והיא נקבה . לטהר שמצת עגל תועבה : הם המירו כבוד בבן פרה . וסרו בו כפרה . תבא אמו אשר היא פרה . ותהיה לעם כפרה : הם האדימו בו פנים : ואדמו עצם מפנינים . תבא אמו אשר היא אדמת פנים . ובה צח ואדום ישא פנים : הם חרמוהו היות את כתמים . ובה חיבו מהיות תמימים . תבא אמו תמימת תמימים . ובה יטהר תמה הצור תמים : הם שתתו לפסל כל מום . ונענשו בו היות בעלי מום . תבא אמו אשר אין בה מום . להדיח דמי יפה ואין בה מום : הם זממו בעגל למעור . ויזבחו לו ויפרקו עול . תבא אמו אשר

לשותח . לדבר . מל' שיחה : לפענח : לגלות : צפן . סתרי . כמו מחוקק ספון (דברים לג) : המפורשות . הדברים שנראים מפורש הם סתומים . וכל הענין במלות שוות : המשוננות . מל' ושננתם לבניך (שם ו) : עצומות . סגורות . כמו ועוצם עיניו (ישעיה לג) : רשומות . דקות מחקיקות : החסרות . כשהחסר כמו מלמעלה . ישאר מהיום שהוא ב' מלות . וכשהחסר הע' מעשתי עשר שהוא י"א . ישאר שתי עשר שהוא י"ב : צחורות . לבנות . כמו אתונות צחורות (שופטים ה) : החשופות . הנגלויות . כמו מחשוף הלבן (בראשית ל) : אטורות . סתומות . כמו אטר יד (שופטים ג) : הפרוצות . דברים המפורסים . כמו הפורצים ע"פ הגבל (שמות ו) : אצורות . נעלמות כאוצר באוצר : הכלולות . דברים הכוללים ענינים הרבה כגון טעמי הפרה : הקלות . הנראים קלים הם חמורות במכלים מלהשיג : מוציא . ר' מוציא מדבר אל דבר יקר מאוד : מתיר . מאיסורי התורה הוציא דברים מותרים : ומטמא טהור . כדמפרש : תכלת . שהוא אסור בכלאים : לסדין כשהן בן ד' כנפות : מהתר איסור . כגון בשר וחלב . שכל אחד מותר . וביחד אסור :

בהרת . כשיש באדם נגע קטנה לבינה הוא טמא : וכשהתפשטה וכסתה כל בשרו טהור . הרי מטמא טהור . וכן המת . המת בבית . שמת עובר במעי אמו שהיא בתוך . אינה טמאה . דמוטלת בלועה אינה מטמאה . וכשיצא נטמאת ע"י שנגע בשפת רחמה . הרי מטהור טמא . וכן בשעיר יו"כ : זקוק . מל' מזוקק שבעתים (תלים יב) : צרוף . מל' כסף צרוף (שם) : להמיר . להתמיר . ל' תמורה : לתרהר . לריב . כמו לתרחר ריב (משלי כו) : בחסיפה . בגילוי : בכבישה . יש דברים שצריך להסתירם ויש שמותר לגרסם : בתרישה . בשתיקה : יהל מבין הוא זה לא ישיג יחד להבינם : ובשמות . נקראת בה' שמות פרה עגלה בקר אלף שור עד ה' חומשי תורה . שמצה . בושת . כמו לשמצה בקמיהם (שמות לב) : תרגומו . גדולה בהרם להיות עומד במקום תרע"ג אום תמים : תמה . ישראל נקראו תמה : שתתו . השתחוו . כמו אשתחוה (תלים קמג) : זממו . חשבו . כמו כאשר זמם (דברים יט) : וחוזק . ע"ש הכתוב

לא עלה עליה עול. ותנתן על שכמם כעול: הם נקהו עבורו אל כהן. ואונף בהשמיד איש מכהן. תבא אתו ותנתן לכהן. ויכופר בה עון כהן: וכמו באש נשרף. כן באש תשרף: וכמו טוחן והודק עד עפר. כן תודק ותעשה עפר: וכמו הושלך עפרו אל המים. כן תושלך אפרה אל המים: וכמו נפלו בו שלשת אלפי יושר. כן יפלו בה שלשת מיני כושר: וכמו טנף עם טהור. כן תטמא בנגע כל טהור: וכמו טהר עם בו נטמא. כן תטהר איש אשר נטמא. וכמו פזר פשעו לכל דור שמור לחטאת. כן תהא למשמרת למי חטאת: להדיח דמים לבבם כתמים. לנקות טנופים. להרחיץ צואים. להלבין חטאים. לטהר טמאים. לקדש קדושים. להצדיק עמוסים: בעץ ארז. לענפים כארז: באזוב. לנדכאים באזוב: בשני לשפתותיה בשני: בתולעת. לכל תיראי תולעת: לבל יתגאה מתגאה כארז. שאב לא יסף כאזוב ויחשב כתולעת. לא יטהר באזוב ובשני תולעת: ואם לא ישפוך לב כמים. לא יטהר בזריקת מים: ומה יתגאה חציר יבש. נוכח אש אוכלה אש: ומה יעוז ציץ נאת. נוכח אל גאה גאה. והוא רוכב שחקים בגאותו: גאה על גאים. מתנשא על נשאים. ומתגאה בארז על מתגאים. ועניו באזוב על נדכאים. וצר בעולמו חמשה מיני גאים: שור בבהמה. אריה בחיה. נשר במעופפים. ארז בעצים. ואדם בכלם. ומלך מתגאה על כלם לבש גאות מכלם: חקקם בכס שביבי אש. ארבעה בכס מעלה. ואחד בכס מטה. כי כס מעלה. מכוון כנגד כס מטה. וכל אשר יש במעלה. יש במטה: כסא מול כסא. היכל מול היכל. מקדש מול מקדש. וזבול מול זבול. מזבח מול מזבח. בנים מול בנים. עבדים מול עבדים. מלאכים מול מלאכים משרתים מול משרתים. צבאות מול צבאות. כרובים מול כרובים. אלפים מול אלפים. רבבות מול רבבות. קדושים מול קדושים. מחנות מול מחנות. מעריצים מול מעריצים. מקדישים מול מקדישים.

וקדושה לקדוש משלשים: נקדישך וכו'

מוציאין ב' ס"ת. בא' קורין בסדר היום. ובב' קורין למפטיר בפ' חוקת. עד טמאה עד הערב. וקודם קריאתה אומר. הריני מ"ע לשמוע פ' פרה הכתובה בתוה"ק. כמו שתקנו חז"ל. וישמע כל תיבה מפי הקורא. ובהפטורה יתן הודאה לה' על הנחמות הגדולות האמורים בה:

הכתוב ובאהרן התאנף ה' מאוד להשמידו (דברים ט): מיני טהר. ארז ואזוב ושני תולעת. להכשיר הטמאים: עמוסים. ישראל. ע"ש העמוסים מני בטן (ישעיה מו): לענפים. אל' ענף: גאל הירא. ע"ש אל הירא תולעת יעקב (שם מא): יוסף. יוסיף עוד. אל' יסוף אחיך: ארבעה. ד' מיני גאים לייר בכסא שלמעלה. אריה שור נשר אדם. ואח. ג"א הכ'. בכסא שלמטה נבהמ"ק שהוא מפני ארבעה כסא. השמים כסאי (ישעיה סו) ולמטה. ירושלים כסא ה' (ירמיה ג): היכל. וה' בהיכל קדשו (חבקוק ב) ולמטה. היכל קדשך (תלים ה): מקדש. ע"ז והפארה במקדשו (תלים עו) ולמטה. מקדש ה' (שמות טו): זבול. מזבל קדשך (ישעיה סג) ולמטה. בית זבול (מלכים א ח): מזבח. מיכאל מקריב עליו: בנים. בני אלים (תלים כט) בני האלהים (איוב ב) ולמטה. בנים אתם (דברים יד): עבדים. בעבדיו לא יאמין (איוב ד) ולמטה. כי לי בני ישראל עבדים (ויקרא כה): מלאכים. מלאכי אלהים (בראשית כח) ולמטה. וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים (במדבר כ) זה מרע"ה: משרתים. משרתיו עושי רצונו (תלים קג) ולמטה. לשרת בקדש (שמות כח): צבאות. כל צבאיו (תלים קמח) ולמטה. והוצאתי את צבאותי (שמות ז): כרובים. פני הכרוב (יחזקאל י) ולמטה. שני הכרובים (שמות כה): אלפים. רבבות. אלפין ש' רבבן קדמוהי יקומון (דניאל ז) ולמטה. רבבות אלפי ישראל (במדבר י): קדושים. בסוד קדושים (תלים פט) ולמטה. קדושים תהיו (ויקרא יט ב): מחנות. מחנה אלהים זה (בראשית לב) ולמטה. בתוך המחנות (במדבר ב): מעריצים. מקדישים. אל נערץ בסוד קדושים (תלים פט) ולמטה. והקדישו את קדוש יעקב (ישעיה כט):

יוצר לפרשת החדש

חזן מתחיל ברוך אתה וכו'. עד ומופיע ומגן

מסוד חכמים ונבונים. ומלמד דעת מבינים. אפתחה פי בשיר ורננים. להודות ולהלל פני שוכן מעונים:

שיר מרובע ע"פ א"ב עד מם . וחתום א' לבסוף הפרכס . וכל פיוטי חבר הקליר

אֲתִיַּת עֵת דּוֹדִים כְּנָגְעָה . בְּאַחַת וְעֶשֶׂר פּוּט נִגְּעָה . גִּישַׁת צָקוּן מִכְּפֵל כְּפָגְעָה . דְּלֵג פַּעַם וְזֹאת רִגְעָה : הִשְׂגִּיחַ עוֹפֶר מֵחֲרַךְ אֲרֻבּוֹת . וְתֵל אֶרֶךְ בְּתֵבֶם תַּעֲרוּבוֹת . זְמַן קֵץ עֲשׂוֹת רַבּוֹת . חֲדָשִׁים וְגַם יְשָׁנִים לְהַרְבּוֹת : טָס וַיֵּדֶא וְעִדֵּן שָׁנָה . יָקַץ כְּיָשֵׁן וְעַר כְּמִשְּׁנָה : חזן כָּסַף וְדָפַק בְּפִתְחֵי יְשֵׁנָה . לְהַפְשָׁה בָּרִאשׁוֹן לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה :

לִי עוֹד תִּגְנוֹן . בְּפָסוֹחַ וְגָנוֹן : חזן בְּגוֹנֶנְךָ לְבָנוֹן . בְּמָגִנֵּי יִנּוֹן :

ברוך אתה יי מגן אברהם : אתה גבור : עד להחיות מתים :

אתית . כשהגיע לבוא זמן יחוד כנסת ישראל עם דודה הוכתה ארץ מצרים בי"א מכות עם טביעת ים סוף : וע"י הגעת הפלת שלשום ממערת המכפלה לפנות בה' . דילג על זמן הגלות מד' מאות שנה . וגאלם לר"י שנה . ובא מעתה לישראל שנקראו מי זאת עולה : (שם . תואר למצרים : זקן . חפלה . כמו זקן לתת (ישעיה ס) : כפגעה . ל' פגיעה : פעם . זמן . כמו הפעם אודה (בראשית כט) :

רגעה . ל' מנוחה . כמו וזאת המרגעה . ישעיה כח) : השגיח . ה' שנמשל לעופר האילים שרץ מהר . השגיח עליה בהצלות מן המצרים ולרבות השמים . ועשה לנו התלה עם רסיס ורפוסים . בזמות שהיו מתעסקים במערבות דמי פסח ומילה : ומיהר זמן הגאולה . לעשות לנו נפלאות רבות . ולהרבות לנו מצות חדשים על ישנים . ז' מצות בני נח : טס . ה' פרח ומיהר ושינה זמן הגלות . ומיהר הגאולה . כגיבור כיין מתעורר ומקץ משנתו . וחמד לנו . ודפק על פתחיה שהיינו בגלות כישנים בלי שום מעשה . וצונו לעשות פסחה והמילה . כדי להוציאנו חפשי בחודש ראשון הראשון כי : (שם וידא . ל' פריסה ומסירות . כמו ישוט עלי אולי (איוב) וידא על כנפי רוח (תהלים יח) : עידן . זמן . כמו עד עידן (דניאל) : כסף . חמד . כמו נכסוף נכספת (בראשית לא) : לחפשה . להוציא חפשי :

לי עוד תגנון . הבקשה שתגן עוד עלינו בתחלה והגנה כמאז . ובהגנתך הגנה בהמ"ק ומלך המשיח יהא עזרי ותגיני : (לבנון . תואר לבהמ"ק . ע"ש שמלבין עון ישראל : ינון . שם המשיח . כדכתיב ינון שמו . תלים ע"ב) :

א"ב כפול . מן ם עד ק . ותחזור לשם הפרכס . והשיר מרובע

מְרִיאֵי עוֹל עֶגְלָה לְהַלְאוֹת . מִבֹּאָב הֵנַתָּ לְהַרְאוֹת אוֹת . נְאָקָה הֶחִישָׁה קֵץ הַפְּלָאוֹת . נֶחֱצוּ לְמָאתַיִם וְעֶשֶׂר אַרְבַּע מֵאוֹת : שֶׂה הַמְסֻבָּךְ לַעֲקַד צוּר . סִנַּיִם זָכְרוּ בְּהֻפְקַד נָצוּר . עֲמוּסִים כְּאֶתְיוּ לְעֵת בְּצוּר . עָדֵימוֹ לְשַׁי יְהֵא עָצוּר : פֶּלֶא עֲשׂוֹת נֶגֶד אָבוֹת . פָּץ מִבֶּעָשׂוֹר לֶאֱסֹר עֲבֹתוֹת : חזן צְלִיַּת יִתֵּן בּוֹ לְהִתְווֹת . צְפִיַּת שֶׂה לְבֵית אָבוֹת : לְךָ עוֹד נַקְשִׁיבָה . מִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה נִשְׁאָבָה : חזן שָׂשׂוֹן יִשְׁעֲךָ לָנוּ הָשִׁיבָה . וּבִתְחִיַּת גֶּשֶׁם נֶחְשָׁבָה : ברוך אתה יי מחיה המתים

מריאי . אלהים ה' היה לישראל כאכרים מנים . שמרחם על העגל שמתן עליו העול ליגעו בחרישה . ותריעו מעליו לנשל עבודתו . כן ריחם על ישראל שנקראים עגלה מלומדה (הושע י) והוציאם ממכאובם לגאולתם

לחגיך . ונלקחם מעבודתם הבאה לפניך . מיהרת קץ הגלות . הלאתם ע"י פלאותיך . והד' מאות שנה מיהרו ושמוה על ר"י : להלאות . ליגעה . כמו הלאות אנשים (ישעיה ז) : הנת . הוצאת . כמו הונה מן המסילה (שם ס) : נאקה . לעקה . כמו נאקת בנ"י (שמות י) : החישה . מיהרה . כמו נחלץ חושים (במדבר לב) : נחצו . מיהרו . כמו דבר המלך נחוץ . ש"א יא) : שה . אילו של יצחק שנאחז בסבך והזכרתם שאלו תחת עקידת יצחק . סנים זכרתם להשמר בפקדון . שכשיבואו ישראל המתוסים מני בטן לעתות בצרה . יהא ממון להם הזכות לדורון לבקן עליהם : צור . אברהם . כמו צור חוצבתם (ישעיה נא) : סנים . הרים בל' חז"ל : בהפקד נצור . שמור בפקדון : לעת בצור . מל' לעתות בצרה (תהלים ט) : עדימו . כמו אלימו . וכן עדיך כל בשר יבואו (תהלים סה) כמו אליך : לשי . לדורון . כמו יובילו מלכים שי [שם סח]: עצור . ממון) : פלא . כשהגיע הזמן לעשות פלאים עבד האבות . צוה ה' לישראל ליקח פסחה מבעשור ולקשרו בחבלים בכרעי מטתן . ולמעשה כזה רומם חבורן להעמיד בימי יהושע לבקוע להם הירדן ביום זה . כי זכות הפסחה עמד להם אז . וככל לפני לפניו . ודרשו כ"ז נאמרו שם פ' : (פץ . דיבר . כמו פציתי פה (שופטים יא) : ליהת . ל' בקיעה . כמו ונלאו הירדן [ש"ב יט] : להתוות . להרשים . כמו והתוית תו [יחזקאל ט] : צפית . ל' ראיה . כמו צופה נתתיך . שם ג] : לך עוד . יהי רצון שנשמע עוד בקולך כמאז . ובישועתך הכה למעוג מימיך הגדה ממעיני חכמה עליונה . והשיב לנו שמחה מישועתך . ותחשב לפניך להחיות מתינו בגשמי ברכה :

שיר מרובע. ע"ס א"ב. מן ק עד ת

קירת עלית עקד. היא נצבה בפקד: תורבת בתרי שקד. רשף לאד ליקד: רחש ישנים כערב. בם תבוסת כערב. קץ חש נקרב. לעורר כתנין קרב: שמע מכסת פסחים. אשר כסו פסוחים. היא צמתה בכסלוחים. להציתם בקוצים כסוחים: תרפים כדי למעט, מגויי מתי מעט: חזן תוקף הדרת מלך מלהמעט. הורשם להמנות בואם ימעט:

קירת. לקחה אברהם ליצחק והעלהו לעקידה. עומדת בפקדון לדורות לישראל. וזכות ברית בין הבתרים בלפיד אש שחילק אברהם ויבתרם בתוך. שרף המצרים באש תוך הברד: (תורבת בתרי. מל' ויבתר אותם בתוך [בראשית טו]: שקד. מיהר: רשפה. מל' רשפי אש [שיר ח]: לאד. תואר למצרים. ע"ש ומצרים ילד את לודים [בראשית י]: רחש. כשערבה לפי תפלת האבות ישיני עפר. ובצירוף מה שהיו ישראל מתבוססים בתערובת דמי פסח ומילה. מיהר ה' הקץ לקרבו. ולעורר מלחמה בפרעה שנקרא תנין [יחזקאל כט] התנין הגדול: (רחש. ל' תפלה. כמו רחש לבי [תהלים מה]: כערב. ל' מתיקות. כמו וערבה לה' [מלאכי ג]: דם תבוסה. מל' מתבוססת בדמיך [יחזקאל טז]: כערב. ל' תערובות: קרב. מלחמה. כמו הלחמו ביום קרב): שמע. קיבוץ מנין ישראל שפסח ה' על פתחיהם. שנמנו על הפסחים במצרים ושחטום. הכריתה המצרים לשורפם בקוצים וקורים שעומדים לשריפה: (כסו. שחטו. תרגום ושחט. ויכוס: צמתה. הכריתה. כמו יצמיתם ה' [תהלים צד]: כסלוחים. תואר למצרים. ע"ש ומצרים ילד כו' ואת כסלוחים [בראשית י]: להציתם. לשורפם. מל' ויצת אש. איכה ד): תרפים. ישראל שנקראו מתי מעט [דברים כו] נמנו לשחוט השה שהוא תועבת מצרים. כדי למעט ולבטל ע"ז מהעולם ונכתב בתורה הציווי אם ימעט הבית. שימנו הוא ושכנו. כדי שלא למעט ח"ו עוז הדרת המלך ה'. שברוב עם הדרת מלך:

החודש הזה לכם לשמור. בסבם אסנפי הר מור. ואתם אל יגמור שלשת אותות בו לשמור: דורש זה חודש בחדשו. לאות ולמופת קדשו: חזן ידידי עם קדושו. הושיעה לו ימינו וזרוע קדשו: הדום מגר גזיר עדש. כהיום הזה יחדש בגודש: חזן ונוביל שי בקודש. בראשון באחד לחודש:

ימלוך יי לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה.

ואתה קדוש יושב תהלות ישראל אל נא:

החודש. עליהם הוטל לשמור חודש זה עפ"י הסכמת הסנהדרין. שנאספו לקבעו בלשכת הגזית שבבהמ"ק שנקרא הר המור [שיר ד] וה' גומר עמהם ומסכים לדעתם כשירצו לעבר השנה (והראיה. שהיה אור יוצא ובא לפניהם. ועוד. כי בת ג' שנים ויום א' אין בתולים חוזרין. וכשנמלכו לעבר השנה בתולים חוזרין). כדי לשמור ג' סימני העיבור. התקופה והפירות והאביב: (בסבם. ל' הסכמה): דורש. ה' דורש תמיד חודש זה בחידושו. לשום בו אות ומופת קדשו. לישראל שנקראו ידידי עם קדשו. והושיעה כו': הדום. בהמ"ק שהשפילו עשו שמכר בכורתו ליעקב בנזיד עדשים. נבקש לחדשו עתה בגובה וגודל כבודו מהקודם. ונוליך קרבנותינו למקום קדשו. כנאמר [יחזקאל מה] בראשון בא' תקח כו': (הדום. תואר לבהמ"ק. כמו להדום רגליו [תהלים צט]: מגר. השפיל. כמו וכסאו לארץ מגרת [שם פט]: בגודש. ל' גודל ורבוי בל' חז"ל: שי. דורון וקרבן. כמו יובילו מלכים שי. שם סח):

רבות עשית וחשבת וספרת. מפעולתיך פעול בסהר ספרת. לאותות ולמועדים חבלו שפרת. לתקופות ומחזורות קצו צפרת. לאלפים וארבע מאות וארבעים ושמונה זמנו בארת. ובתשע מאות עבורים עדיו עברת. והיום הורית לעם אשר בחרת. לכן על כל חודש חדשו הגברת. ספרו בקרת. קצבו חקרת. נזלו הקרת. פלאו בקרת: מועדו יקרת. ובו יקרת ונתיקרת:

רבות. אתה ה' רבות עשית. ועד יציאת מצרים חשבת וספרת בעומק החשבון ומספר קידוש החודש ועבור השנה. ומנין הנסים שעשית לנו. היו רובם בלילה במהלך הלבנה. ועשית לחודש זה גורל נאה. שיהיו בו מוספים. וגל הראש למועדים. והארת זמנו שיהיה ראש לתקופות ומחזורים: (חבלו. גורלו. מל' חבלים נפלו לי בנעימים עלי [תהלים טז]: תקופה. סיבוב החמה. כמו ותקופתו על קצותם [שם יט]: מחזור. ע"ש שבמשך שנותיו חוזר כסדר לקדמותו: צפרת. הארת. תרגום בוקר. צפרא. וכמו ויצפור מהר גלעד. שופטים ז): לאלפים. לסוף ב' אלף תמ"ח שנה מהבריאה. ביארת זמנו של ניסן של יציאת מצרים. ועד אז היו תת"ק עיבורים (כי בב' אלף תמ"ח יש קכ"ח מחזורי לבנה בני י"ט שנה. ועוד ט"ז שנה. ז' עיבורים בני י"ג חודש במחזור. גו"ח אד"ז ט"ס. עולה תתצ"ו. ובט"ז שנה ה' עיבורים. ס"ה תתק"א. ועל א' שהוא יותרת. לא דק): והיום. ומיום ואילך לימדת ומסרת החשבון לישראל שבחרת מהאומות: לכן. מאחר שכ"ז היה בניסן. הוא גבור על כל החדשים: ספרו. ספרת וחקרת מספרו וקצבו: נזלו. (מל' מים קרים נוזלים. ירמיה יח) בו המעיינות קרים ביום ומטיבים נפש עיפה: פלאו. ראית מקודם כפלאות שבו. ועשית מועדו יקר וראש למועדים. ונתת בו כבוד ויקר לעמך. ונתכבדת בו אבי ליקרא מלך הכבוד: (בקרת. ראית. כמו בסקירה אחת. ר"ה פ"א):

חַי וְקַיָּם נוֹרָא וּמָרוֹם וְקָדוֹשׁ :

סימן והסוף אלפא ביתא כפולה קליר. והסיל מרובע. ומב' אותיות י"ר מקליר. עשה שיר זה:

אֲבִי כָּל חוֹזֶה. חַל בּוֹ בְּמַחֲזֶה. כְּנֶאֱמַר לוֹ חֲזֵה. תַּבְנִית הַחֹדֶשׁ הַזֶּה: לְהָבִין קֶצֶב מוֹלַדְתּוֹ. מִתְּחִלָּתוֹ. וְאֹרֶךְ מְלֵאָתוֹ. עַד תַּכְלִיתוֹ: עֲמִתּוֹ לְהַרְאֵהוּ. וְלֹא הִכִּיר מַרְאֵהוּ. עַד בְּאֶצְבַּע הֶרְאָהוּ. אָז בָּן וְרָאָהוּ: זוֹהַר לְשָׁעוֹת שֵׁשׁ. תָּאֳרוֹ לְהִתְאוֹשֵׁשׁ. פָּחוֹת מִשֵּׁשׁ. כָּל עַיִן יֶעְשֵׁשׁ: רוֹאָיו לְבַקֵּר. עֵדָיו לַחֲקֹר. מַאֲמָרָיו יֵיקַר. מַמְרָיו לְעַקֵּר. בְּמֶדֶד לוֹ שִׁיעֵר. עָבְיוֹ אֵיךְ לְשַׁעֵר. עַד שְׁטִיפַת שֵׂעָר. יְקַבְּלוּ יוֹשְׁבֵי שַׁעַר: יָדְעוּ תְּבוּנָה. לְהַתְווֹת לְאֹם נְבוֹנָה. לְהוֹרוֹת לְיוֹדְעֵי בִינָה. עֶרֶךְ לְבָנָה: רְגָלִים לְיַשֵּׁב. זְמַנִּים לְחַשֵּׁב. בַּעֲבוּר אֵיךְ לְיַשֵּׁב. וְסוֹד מַה לְהַקְשֵׁב: בְּפָנָיו צָגוּ אֵלֵי קֹדֶשׁ. לְהָעִיד עֵדוּת חֹדֶשׁ. וְאֵל נִתְעַטֵּף בְּקֹדֶשׁ. בְּמַקְדִּישֵׁי חֹדֶשׁ: יָהּ בְּדָקָם לְעֵינוֹ. וְעֵדוּתָם דִּקְדֵּק בְּמַתְּנוֹ. וְהַכֹּל צִוּוּהוּ בִּמְעוֹנוֹ. מְקֻדָּשׁ הַחֹדֶשׁ בִּזְמַנּוֹ: קֵץ מוֹלַדְתּוֹ חָל לְהַקְצוֹת. בְּיוֹם רְבִיעִי בֶּחָצוֹת. וְעַד שְׁלֹשִׁים מְרוּצוֹת. לֹא נִכַּר בַּחוּצוֹת: לָאָה צִיר וּפָחַד. וְיָתַר מֵעֵת לְעֵת סִפּוּר אֶחָד. וְצוּר פָּץ לוֹ יַחַד. מֵעֶרֶב וְעַד

אבי. אב כל הנביאים מרע"ה. חוזה שנאמר לו ה' נבואה זו. ראה וקבע ענין קידוש החודש: (חזה. תרגום ראה): להבין. קצב המולד. מתחלת תולדתו. וכמה ימי מילואו וחסרונו. עד שנתכסה ממנו בגמר החודש. כי מרע"ה נתקשה מאוד בכ"ז: עמתו. ה' קרב וחבר למרע"ה אליו כאיש לרעהו. להראהו. ענין החודש. ולא הכיר וידע עוד מראהו. עד שהראהו באצבע כזה ראה וקדש. אז ראהו והבינו היטב: (עמתו. חברו. מל' איש את עמיתו. בן. הבין): זהר. מל' נחל מצר לו. אם עפ"י חשבון מולד זו הלבנה קודם ו' שעות על היום. שמחוק תואר ומראה לבני אדם בו' שעות אחר שנולד. ובשיעור הזה מראה אז. לאחר כזה. והמולדה אחר חצות היום פחות מו' שעות עד הלילה. לא תראה ביום זה

אופן. ובשיעור הזה מראה אז. שקר הוא ומתר. יקודש החודש: (להתאשש. ל' חיזוק. כמו והתאוששו [ישעיה מו]: יעשש. הם כחו מלראותה; כמו עששה מכעס עיני. תהלים ו): רואיו. בכלל זה עמדו על חקירה ודרישה המעידים שראוהו. וכשהשיבו החודש והעידו עניו הם. כיבדו בעדות נחלתו. וכשהיו ממרים בו והעידו שקר. עקרו אותם והלקום מלקות: (מאמריו. ל' תשובה. כמו האמרך היום [דברים כו]: ממיריו. מל' אל תמר בו. שמות כג): במדד. ה' לימד למרע"ה במדידה ושיעור עובי ואורך הלבנה. ושאם תראה אפי' רק כחוט השער כו'. יקבלו הסנהדרין יושבי שער העדות ויקדשו החודש (שטיפת. ל' שערה. כמו מי פלג לשטף [איוב לח] וכפל הלשון במלות שונות]: ידעו. הודיעו תבונת החודש. והגידו לעם כנון. וללמד לבני יששכר יודעי בינה סדר הלבנה וכפל הענין במלות שונות לתועלת השיר: רגלים. שעדים שראו החודש. הלכו בשבת תוך לתחום. מפני תקנת המועדות. וחישוב כל הזמנים תלוי בזה. ובי"ד ידעו איך לישב לעבר השנה כדי שיהא הפסח בזמנו. ותקנו בזה. ועמדו בסוד ה'. ודאם ב"ד הכיר השם. ושמעו בת קול. ויהא סוד לשמים. וידעו מה' הסכים עמהם: בפניו. בר"ח ניסן של יצ"מ. לימד ה' למרע"ה סדר קידוש החודש. ומיכאל וגבריאל עמדו לפני ה' להעיד על החודש. וה' כביכול נתעטף בטלית מצוייצת. כראש ב"ד ובית דינו המקדשים החודש: (צגו. עמדו. כמו ובקרבם יוצב [שמות יג]: אלי. מלאכים. כמו בבני אלים): יה. ה' בדק העדים לעיני משה. ודקדק בעדותם בדרישה וחקירה. וענה ואמר להם כיצד ראיתם הלבנה. לפני החמה או לאחריה; ואח"כ אמר ה' מקודש החודש. והכל אמרו אחריו במעון קדשו. מקודש כו': קץ. זמן המולד של ניסן במצרים בסוף חדר. שהתחיל ביום ד' חצי היום. ועד ל' שעות לא נראית לרחוקים בחו"ל. עד יום ה' במערב. והיה ר"ח בס' ד' בה' ע"ז לחודש ימנו מהמולד: (קץ. זמן. כמו קצי ומדת ימי: חל. התחיל: להקצות. ל' קצה וסוף: מרוצות שעות. ע"ש שהשמש רץ בהם. מל' לרוץ אורח. תהלים יט): לאה. מרע"ה עליה הנאמן. והיגע ונפחד ונסתפק בדבר. אולי צריך למנות ימי החודש מעת לעת. לשעות ר"ח בחצי היום כשהל אז המולד. ועד מחר בחצות יהא יום אחד. וה' אמר לו למנות מערב עד ערב יום אחד. וכשהמולד בחצי היום. יהא ר"ח בליל ויום שאחריו. ונמצא פעמ"ס ע"ז: (לאה. ל' יגיעה. תרגום ויגע. ולאי: יותר. מל' ויתורו [במדבר יג]: פר. מוסר להם"י: פן:

עֶרֶב מְנוֹת אֶחָד . יַלְדוּת חֶרֶס וְסַהַר בּוֹ בְּיוֹם חֶשְׁבּוֹן מְצוּ : וּבִתְחִלַּת בְּרִיָּתָם בְּחַלּוֹן אֶחָד נִמְצָאוּ : חוֹן רֵעִים כְּנִתַּן לָמוֹ מְסוֹרֶת אָמְצוּ . לְחַשֵּׁב לְעַבֵּר וּלְקַדֵּשׁ סְפוּרוֹת כִּמְצָאוּ :

דיבר : ויחד . מל' חבור) : ילדות . בר"ח ניסן משנה נפולת מאדים . היה מולד חמה ולבנה בעת אחד בחשבון מדוקדק (אך לא בחלון א') חנמה תחלה בריאתן . שהיה התחלת הילוכן בחלון א' במזל שבתאי ביום ד' : (חרס : שמש . כמו יצא החרסה [שופטים יד] : סהר . לבנה . תרגום ירח . סיהרא : מצו . ל' דקדוק) : רעים . כשמסר לישראל רעים אהובים סוד העיבור . חוקיהו בסימנים . לחשב אך נקדש ולעבר שנה. כאשר ימצאוהו בני השמשר והחשבון :

אל נא. לעולם תוערץ . ולעולם תוקדש . ולעולמי עולמים תמלוך ותתנשא. האל מלך נורא מרום וקדוש . כי אתה הוא מלך מלכי המלכים. מלכותו נצח . נוראותיו שיחו. ספרו עזו. פארוהו צבאיו . קדשוהו רוממוהו . רון שיר ושבח תוקף תהלות תפארתו :

חזן וקהל רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם . לִפְסוֹחַ עֲלֵיכֶם . לְהִתְקַדֵּשׁ בְּתוֹכְכֶם . קָדוֹשׁ :

חזן וקהל לָכֶם הוּא רִאשׁוֹן . נְצוּרֵי כְּאִישׁוֹן . לְהַעֲרִיץ לָאֵל אַחֲרוֹן וְרִאשׁוֹן : קָדוֹשׁ :

סימן לנ"ל. א"ס א"ב . וסוף חשלם

אָדוֹן מִקֶּדֶם תִּכַּנְתּוֹ רֹאשׁ . בֵּינוֹ לֹא גָּל בְּסֵפֶר תּוֹלְדוֹת רֹאשׁ . גִּלִּיתָהּ תְּחִלָּה לָכֶם לִדְרוֹשׁ : דּוֹרֵשׁ לְהַשְׁווֹת בּוֹ נִיהַ וְאִישׁוֹן . הוּפְלָא מִכָּל עַם וְלָשׁוֹן . וְלֹא הוּמְסַר לָאָדָם הָרִאשׁוֹן : זְמַן עֶדְנָה בּוֹ בִּשְׂרָה . חָנוּט לְקֵץ עָקוּד לְמוּסָרָה : טָפָּיָה בְּבֵן בּוֹ בִּשְׂרוּ בְשׂוֹרָה : יָרֵחַ אֲשֶׁר רֹאשׁ פִּעֲנֵחַ לָרִאשׁוֹנִים . כָּמוּס לִצְפּוֹן חֲדָשִׁים וְגַם יְשָׁנִים . לְרֹאשׁ הוּשַׂם לְאַרְבָּעָה רָאשֵׁי שָׁנִים : מוֹעֲדִים מוּמָן לְנִדְנָלִים . נוֹעֲדִים בּוֹ עֵינֵימוֹ צִירֵי רוֹגְלִים . סְפוּר הוּא לִמְלָכִים וְלִרְגָלִים : עִבּוּר מְעַבְּרִים לְשָׁמְרוֹ בְּמוֹעֲדוֹ . פֶּרַח וְאָבִיב תְּקוּפָה בָם לְוַעֲדוֹ . צִיּוּן שְׁלָשְׁתָּם יִצְרְפוּ לְסַעֲדוֹ : קֹדֶשׁ בְּרֹאשׁוֹ וּשְׁלִישׁוֹ חֶצְיוֹ וְרֻבּוֹ לִשְׁמוֹר . לְקָרֵב לָקַחַת לָחֹג לִקְצוֹר וְלִגְמוֹר . רָשַׁם בְּכָל דּוֹר שָׁמוּר הוּא לְרוֹכֵב עַל חֲמוֹר : שְׁמִידַת שְׁלִישׁוֹ בִּירְכַן עֲמָדָה . שַׁלְהֶבֶת חֶצְיוֹ שְׁאוֹן . פַּל הַשְׁמִידָה . תְּשׁוּעַת קְצִיר יְמִינֵי הֶעֱמִידָה : לכם וכו'

אדון. ה' שמן החודש ניסן מקודם . נראה חדשים . והנגה הילוך הלבנה לא נגלה בספר בראשית שנו תולדות אדם ראש היצרים . אך גילהו לישראל בחדש לדרוש אך לעבר שנה : חורם . ידרשו לעבר השנה כדי להשוות שנת חמה ולבנה שיהא הפסח בחודש האביב. וסוד העיבור נעלם מכל האומות . ואפי' לאדה"ר שמסרו רק משם מאלפים לא נמסר: (גיה ואישון. אור וחושך. כמו יגיה חשכי (תלים יח) באישון לילה (משלי ז) והכוונה לחמה שיש לה אור. וללבנה החשוכה ומקבלת אור מהחמה) : זמן. בחודש זה בישרו המלאכים לשרה שתלד בן לשנה הבאה בזמן הזה . ולזמן שקצבו נולד יצחק שנעקד על המזבח למסור נפשו לה'. ולזה התבשרו בניה בשורה הגאולה בחודש זה : (עדנה. תולד לשרה. על שאמרה היתה לי עדנה (בראשית יח) : טפיה. בניה. מל טף) : ירח. חודש זה לא נגלה לראשונים . והוא גנוז וצפון לנסים שהיו ועתידין להיות . ולזה הושם לראש לד' ראשי שנים שבכל שנה : (פענח. ל' גילוי. כמו צפנת פענח. שם מא) : מועדים. ממנו מוכן וקובעין המועדים לישראל שהיו ד' דגלים. ובו מתקבלים לפני הסנהדרין עידי העדה. ועל פיהם השלוחים יוצאים ברגליהם להודיע באיזה יום ר"ח. וממנו סופרים השנה למלכים ורגלים : (נועדים. מל' ונועדתי לך (שמות כה) : צירי. שלוחים. כמו השולח בים צירים (ישעיה יח) : רוגלים. מל' רגל) : עבור. תכלית העבור הוא לשמור הפסח בזמנו . ועל ג' דברים מעברין. על האביב והתקופה ביחד . או על ב' סימנים מהם. או על א' בצירוף ושעד טעמים אחרים : (פרח. פירות. ציון. סימן . כמו הציבי לך ציונים (ירמיה לא) : יצרפו לסעדו. ל' חז"ל) : קדש. בחודש זה יום קדושה בתחלתו . ובי' בו שהוא שלישו . ובט"ו שהוא חציו . ובט"ז שהוא רובו . וצריך לשמור גם שאר ימי החודש בקדושה . ומפרש והולך: לקרב. בחודש בתחלתו . וליקח הפסח בי' בו . ולחוג חג המצות לה' בט"ו. ולקצור ולהביא העומר בט"ז בו. ואח"כ לגמור כל החודש בקדושה. ורשום הוא בכל הדורות . לפי שנשמר לגאולה המשיח . שנאמר בו עני ורוכב על חמור (זכריה ט) : שמידת. זכות שמירתם ליקח הפסח בי' בו שהוא שלישו . עמד להם בימי יהושע. ושבו מהירדן ביום זה . ושלהבת הפסח אלי אש בליל ט"ו שהוא חציו. עמד להם בימי חזקיה . ונשרף חיל סנחריב. ותשועת קצירת העומר בט"ז. הושיע להם בימי המן. והעמידה להם לגואל את מרדכי משבט בנימין וע"י נתלה המן ביום זה: (ימיני . מרדכי . ע"ש איש ימיני . אסתר ב) :

וּבְכֵן וּלְךָ תַעֲלֶה קְדֻשָּׁה . כִּי אַתָּה קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וּמוֹשִׁיעַ :

הוא נקרא ראש וראשון. ותואמו נקרא ראש וראשון. ומועדו נקרא ראש וראשון. ואוויו נקרא ראש וראשון. ונחלתו נקרא ראש וראשון. ואויבם נקרא ראש וראשון. ואוהבם נקרא ראש וראשון. וגואלם נקרא ראש וראשון: הנה העת יבא בראש וראשון. בקץ אשר הוא ראש וראשון. לעבור בראש וראשון. לכונן נכון בראש וראשון. ואתו נוצר ברוחו ראש וראשון. לקעקע שרשי עמלק ראש וראשון. לעורר צורים החצובים בראש וראשון. לפעול חדשות בראש וראשון. לרצות חדוש תשורת ראש וראשון. להוביל בו שי לראש וראשון: ועוד כל יזכרו ראשונים. כי יתחדשו חדשים ונם ישנים. פלאים מפלאים משונים. ויקיצו כל ישנים. מהללים ומשוררים שירים משירים משננים: ולא יאמרו עוד אשר העלה בנביא. כי אם חי יי אשר העלה ואשר הביא. ואז אל ישאג כלביא. לערוך קרבי. חדשות להביא. ביד איש נביא. משבט לוי. להשיב לבבי. לחדש קרבי: ויצמיח צמח נקוב שבעה. ואתו יהיו רועים שבעה. ויתחדשו לאום דברים שבעה. ויתכסה מהם שבועים שבעה: וישוב ויגלה לעם קדושים. אשר עמו יהיו מקודשים. ולא לעדרי צאן קדשים. עד קץ ששה חדשים. עד בא ראשון לראשי חדשים. ואז יראה לעדת קדושים. הנשארים מעול קדשים. ויראה למו אותות חדשים. לחדש שמים החדשים. למשוח קודש קדשים. לפתוח דלת לקדושים. בשבתות ובחדשים: ואז יצוה חדוש עבודת חודש. מה להעלות בראש כל חודש. ועבודת ראשון כל חודש. היא תקדים תחלה לכל חודש. וכמו היה ראש לכל חודש. כן יהיה ראש לכל חודש: ותעשה בו חדשה. לברא ארץ חדשה. להנתן דעה חדשה. לכרות ברית חדשה. להבראות בריה חדשה. להתחדש רוח חדשה. להוביל בו שי מנחה חדשה: וחמה ולבנה תתחדש. ואורם שבעתים יחדש. שתים בשנת

הוא. ה' נקרא ראש וראשון. וה' בראשם (מיכה ב) אני ה' ראשון (ישעיה מא): ותואמו. התורה. דברי פיו. נקרא ראש. ראש דברך אמת (תלים קיט): ומועדו. הפסח הוא לה'. נקרא ראשון. בראשון בי"ד לחודש (שמות יב): ואוויו. בהמ"ק שאוה למושב לו. נקרא ראשון. מרום מראשון (ירמיה יז): ונחלתו. ישראל שבחר לנחלה לו. נקראו ראשית תבואתו: ואוהבם. אברהם נקרא ראש האבות: ואויבם. עשו. נקרא ראשון. ויצא הראשון אדמוני (בראשית כה): וגואלם. משיח. נקרא ראשון. ראשון לציון (ישעיה מא): הנה. תוקף עת ביאת הגאולה לעם ה' שנקרא ראש וראשון. בזמן חודש ניסן שנקרא ראש וראשון לחדשים. וה' יעבור לפניהם בראשם. ויבנה בהמ"ק בראש ההרים: (נכון. תואר לבהמ"ק. ע"ש נכון יהיה הר בית ה' ישעיה ב): ואתו. ועם ה' יבוא משיח. שנאמר ורוח אלהים מרחפת ע"פ המים בתחלת הבריאה ונקרא ראשון. לעקור השרשים מזרע עמלק מהשרש. שהיה ראשון ללחום בישראל לעורר זכות אבות. הראשונים: (לקעקע. לעקור משורש. בל' חז"ל: צורים. האבות. אל צור חוצבתם. ישעיה נא): לפעול. לעשות נסים חדשים בניסן. ולקבל בו קרבנות באופן חדש המבואר ביחזקאל מ"ה. ולהוביל בו מנחות למשיח: (תשורת. תשורה. קרבנות חדשים: שי. דורון. כמו לו יובילו שי. תלים סח): ועוד ולא יזכרו עוד נסים הראשונים. כי יתחדשו נסים חדשים לגדל הישנים ובכ"ל עת יהיו פלאים שונים. ויחיו כל המתים שוכני עפר. ויספרו שירים חדשים ושונים משירי החיים: (משננים. מספרים. כמו ושננתם. דברים ו'): ולא יאמרו עוד. לעיקר. שירות יצ"מ ושאר גאולות. שהעלה ה' מהגלות ע"י נביא. רק עיקר השירה יהא מגאולה אחרונה. אשר ה' חי וקים בעצמו. העלה והביאה מד' רוחות העולם. ואז אל ישאג. מהרוס כארי ולביא. לערוך מלחמה שעורר עם האומות ויעמידנו חדשות. לבשרנו ע"י אליהו הנביא שהוא יצא משבט לוי: להשיב. להחזיר במשיח את לבבי. ולחדש כי מעי שהתמרמרו בגלות. או לחדש קורבתי אליו כמאז: ויצמיח. לנו המשיח הנקרא בז' שמות. צמח צדיק דוד ינון משיח שילה. ועמו יהיו ז' רועים. ויחדש לנו ז' דברים החסרים. ארון לוחות כפורת כרובים אש אהרן צנצנת המן. (צמח. משיח. כמו עבדי צמח. זכריה ג): ויתכסה. אחר שיתגלה המשיח יתכסה מהם קרוב לז' שבועות. ויחזור ויתגלה לנגועים שנהרגו על קידוש השם. ולא יתגלה לכל ישראל עד סוף ו' חדשים בחודש ניסן: ואז יראה. לכל ישראל שיספרו חיים מעול המתועבים. ויראה להם ז' אותות חדשים. ויברא להם שמים חדשים. ויתקן בהמ"ק בשמן המשחה. והשער הפונה קדים שסגור בחול. יפתח מעצמו בשבת ור"ח. וידעו כל רגע כניסת שבת. ורגע המולד. ויקדשו החודש (קדשים. מתועבים. כמו לא יהיה קדש. דברים כג): ואז. כשיבנה המקדש. יצוה ה' עבודה חדשה בקרבנות ר"ח. ומה להקריב בכל ר"ח. ועבודת ניסן תוקדם לכל חודש. והיה ראש לחדשים כהיה: דת חדשה. שיתגלו טעמי תורה וחידושים שנעלמו עתה: בריה חדשה. שיחיו המתים. ויתחדשו כאומין: שבעתים. יאירו כאור ז' ימי בראשית: שתים בשנה. כי בניסן ותשרי שוה יום ולילה שוין ומניסן ואילך

יתחדש. ויצמצם שכינתו בתוך שער החדש. ותקרא לו שם חדש. כשם העיר מיום המקודש. וינתן לעם לב חדש. ישורר בפיהם שיר חדש. שיר מפואר ומחודש. על כל שיר מהלל ומקודש: כי שירי אראלים. אשר שיר ותשבחות מהללים: לפני שיר זה לא חלים. ונצות אלים אשר קול המולת צוהלים. לפני שיר זה לא ממללים. ורנן גלגלים. אשר אם הורשו כל עוללים. לפני שיר זה לא כוללים: ואימת כרובים. אשר הם צנים כמו רובים. לפני שיר זה לא מרבים: והדרת אופנים. אשר הם מרבעי פנים. לפני שיר זה לא סופנים: נהמון גדודים. אשר הם הוד אל מגידים. לפני שיר זה לא נאגדים. וסוד עירין אשר כעין קלל בוערים. לפני שיר זה לא מפארים: ותגש קדישין. אשר לבקרים מתחדשים. לפני שיר זה לא מקדישים: ונחם שנאנים. אשר טעמם לא משגים. לפני שיר זה לא משננים: ופחד שרפים. אשר ברגע כל שורפים. לפני שיר זה לא רופפים. כי כל מחנות קדושים משרתים. משרתיו יהו מקדישים: וגם המון צבא מלאכים. מנעימים יהו ממליכים: וגרוצות חיל זיקים. כחם יהו מחזקים. וזיו משלהבת ברקים. פניהם יהו מבריקים: והוצה למו הונים. מתעלפים באהבים. ועד מחיצתם לא באים. כאשם גלהבים ובנהלתם נכוים. ובפארם הם נאלמים: ועת כי יתחילו יחישו. ועת כי יתבילו יחילו. ועת כי יגמורו יעריצו. ועת כי יחישו יקדישו. ועת כי ישתוק ישלשו. קדושה משולשת: נקדישך וכו׳

מתקלס בלילה ומתהלך ביום. ומתפרי נהיטוך: שער החדש. בהמ״ק: שם חדש כשם העיר. כשם שקרא אברהם לבהמ״ק. ה׳ יראה. פ״ש הפסוק. ושם העיר מיום ה׳ שמה (יחזקאל מח) ופי׳ בתרגום. שנא להדרתא דשמה כשם מלכה: אראלים. מלאכים: לא חלים. לא יתחילו לשורר לפני ישראל. ועד לא רופפים. הוא כפל ענין במלות שונות: כורתו. כשנותן להם רשות לשורר: כל המלאכים גוללים שפתיהם ושותקים מלשורר. פ״ש לא יעפרו שירתם לפני שיר ישראל: צנים. עומדים כילדים: מרובעי. ד׳ פנים לא׳: סופנים. ל׳ השיבוש בל׳ חז״ל: נאגדים. לשון התקשרות: כעין קלל. כמראה נחושת קלל. שדומה ללהב אש: משננים. מספרים. כמו ושננתם (דברים ו): רופפים. רדים ונעים: כי כל מחנות. מלאכים גדולים משרתי ה׳. יקדישו לישראל שמרתיו שהי רצון: מנעימים. יעלים לישראל המנעימים זמירות לקונם: ומרוצות. ומלאכים הרצים בשליחותם כניצוצי אש בחיל ורעד. יחזקו כח ישראל: (זיקים. ניצוצי אש. כמו ובזיקות ביערתם. ישעיה נ): מבריקים. יאירו הנוצר פני ישראל: ותוצה. המלאכים יהיו בתוך וישראל בפנים. וישמחו באהבת ישראל. ולא יוכלו לבוא במחיצתם. כי ישרפו באש וישו בגהלת ישראל: ובפארם. בעת שישראל יפארו לה׳ ויתחילו להתפלל. ישתקו המלאכים כאלמים. וכשישראל יסיימו. יתחילו לפאר: יחיבו. ענין סיום. כמו ותכל כל עבודת (שמות לט): יגמורו וכו׳. כפל ענין במלות שונות:

בה״ג גומר הפסלה. ומוציא ב׳ ס״ת. בא׳ קורא ו׳ בפ׳ השבוע. ובב׳ קורא מפטיר (בא׳ כא) החדש הזה עד סופו ומפ׳

מוסף לפרשת החודש

החזן מתחיל ברוך אתה וכו׳. עד ומושיע ומגן כל הסיום מהקליר. וכל סיום מתחיל במלה מפ׳ ראשון לציון. ואח״כ ג׳ אותיות. סא״ב כפול. ולמען לא תחסר אות ת כתב סימנו תרננה בסיום אחן קול:

ראשון אמצת לפרח שושנים. אמוץ לעורר מרדם ישנים. בזכרך ברית ראשונים. בצפון חדשים וגם ישנים. גלותו בדת שנונים. גזר ראש לארבעה ראשי שנים: תן ארבעה ראשי שנים במחזה. בארת זה מזה לחוזה. כאשר שמענו בן עוד נחזה. לגוננו במגן בחודש הזה: ברוך אתה יי. מגן אברהם. אתה גבור. עד להחיות מתים:

ראשון. ניסן שהוא ראש לחדשים. חזקת לעשות בו נסים לישראל שיפרחו כשושנים. ולעתיד יתחזק להחיות בו המתים ישיני עפר ולעורר מתרדמתם. בעת שתזכור ברית האבות. ותנת הצפון לפניך מה שהם מקיימים דברי תורה ודברי סופרים: גלותו. בעת שגילה ה׳ חודש זה בתורה שנאמר בה ושננתם לבניך גזר שיהא ראש לד׳ ראשי שנים שבכל שנה: לארבעה. אלה ה׳ שנקרא זה אלי. שביארת הד׳ ראשי שנים בנבואה למשה הגביא ככל התורה. שנאמר בה מזה ומזה הם כתובים. לגוננו. שכאשר שמענו נסיך שבדורות ראשונים. כן נחכה עוד לראות. ותגין עלינו כבמגן. בחודש הזה:

לציון דרור תחשת בו קפות. דבר אור יקרות לקפות. החודש אשר ישועות בו מקיפות. התוסים בו מתקופות. ומנו מתחילות ותוקפות. ונעד ראש לארבע תקופות: חזן ארבע תקופות בשנה. תחדש אורם כבראשונה. כאשר שמענו בן עוד חיש נא. החיינו בגשם כבראשון לחדשי השנה: ברוך אתה יי. מחיה המתים: כתר לדוד והדר.

עד וקדוש אתה:

לציון. בניסן עתידה לשבות שבים גלוים. ולהוציא ישראל ממצרים ועתידי לגאלם לציון. וכל דבר שהוא אור גדול המכוסה כעת. עתיד להתגלות בניסן. והוא חודש המסובב בישועות. שבו נגאלו. ועתידים ליגאל בו ולהתגבר החוסים בה'. והחודש זה מתחילים תשועות להתגבר. והוכן לראש לד' תקופות: (קפות. גילוי בלשון תרגום: מקיפות. סיבובים. כמו סקף העיר (יהושע ו): מתקיפות. ענין תוקף. תרגום חזק. תקיף): לארבע תקופות. (סיבוב החמה. כמו ותקופתו על קצותם (תלים יט) כשתגיע לראש טלה סרטן מאזנים גדי) הם בכל שנה. והכוונה שהחודש אורם כאור ז' ימ"ב. וכמו ששמענו נחמות מהנביאים. כן תמהר עתה להביאם לנו. והחיה אותנו בגשמי רצון בחודש ניסן:

הנה זה בא לפרקים. זמון לגאול רצוצים מארקים. חודש אשר רביבים בו מריקים. חשרת מים למלאות רקים. טיעות רוות וירקים. טלאים בו להקים בארבעה פרקים: חזן ארבעה פרקים כבמחזה. בארת זה מזה לחוזה. כאשר שמענו בן עוד נחזה. ונעריצך קדוש בחודש הזה: ברוך אתה יי. האל הקדוש:

תכנת שבת. עד מקדשי שמך. ובר"ח. אתה יצרת. עד להם קבעת:

הנה. קול חודי יבא נא בעתים יחודים לו. ומוכן לגאול ישראל שמעוקים בגלות. מארצות שצריהם. או חודש ניסן זה יבא לפרוק עול המשעבדים בנו. ומוכן תמיד לגאול בו רצוצים ט': (מארקים. מארצות. כמו שמים וארקא. ירמיה כ): חשרת. בחודש הזה מריקים העבים גשם דק לרוות הארץ. ויורד בשפע למלאות בורות הריקים מים. ולהצמיח תבואות וירקות: טלאים. כלומר. והכוונה שתקים בו את ישראל נאמן קדשים. ותושיעם בד' פרקים שהשלם כמו שהראתם מהם הוא בחודש הזה על התבואה:

תם ימים המבורכים. יורה ומלקוש באבם פורכים. כח תת באביבים רכים. כרמל להקליא אביב פירובים. לשנן מפעלות מציץ מחרכים. לפניו קוראים ענין ארבעה ערכים: חזן ארבעה ערכים אשננה. ספור מסות פרחי שושנה. כאשר שמענו בן עוד חיש נא. לעננו בנופש כבראשון לחדשי השנה: ברוך אתה יי. מקדש השבת:

בר"ח. וישראל וראשי חדשים: רצה: עד לציון ברחמים:

הנם. ימי ניסן מבורכים. שבהם יורדים גשמי ברכה. ונוקשים הפירות והבואה ונכנסים לתוכם שיתבשלו יפה. ושתהיה כח בתבואות ברכים להתבשל ולהיות כר מלא. לשנות מהם קלי ומלילות שנערכין בידים: (פורכים. שוברים. כמו ועבידו כו' בפרך (שמות א) בעבודה השוברת הגוף): לשנן. (לדבר. כמו ושננתם. לפי שאנו חייבין לספר פעולות ה' המשגיח עלינו תמיד. אנו אומרים לפניו ענין וכה"ג סד' פרשיות. שכלול בם נפלאותיו עם אבותינו ועמנו: נערכים. סדרים. תרגום מערכות. סידרי): אשננה. דברתי וסדרתי לפניך הד' פרשיות כדי לספר הנסים הגדולות שעשית לישראל. ולבקשך. שכאשר ט': מסות. בנסות:

ולירושלים מופת הוחק בו כסות. מעין כל חי להתכסות. נקמות אשר בלב מכוסות. נתכנו במועד זה היות טכוסות. שה לבית אבות מנות במכסות. סבות עליו עסים ארבע כוסות: חזן ארבע כוסות כבמחזה. בארת זה מזה לחוזה. כאשר שמענו בן עוד נחזה. רצנו כשי בחודש הזה:

ברוך אתה יי. המחזיר שכינתו לציון: מודים. עד ועזרתנו סלה

ולירושלים. הזמן שישיב ה' שכינתו לירושלים. כוס. סוס. הסימנים וקילין שנאמר לדמיאל. נגזר עליו לכסותם שיהיו נעלמים מעין כל חי. והנקמות שינקום ה' לעמו והיכלו. המכוסות בלבו ולפומא לא גלי. כל אלו ממנו לסיות מתוקנים בחודש ומועד הזה. אך לא נודע באיזה שנה. ולכן נצטוו ישראל לעשות הפסח בחודש זה. ולמנות עליו במכסת נפשות. ולשתות על אכילתו בהסיבה ד' כוסות יין טוב. כנגד ד' לשוני גאולה (נתכנו. נמנו. כמו נתכנו עלילות (ש"א ב): מכוסות. מתוקנים בל' חז"ל: עסים. יין טוב. יואל א): רצנו. רצה בנו כדורון וקרבן:

מִבַּשֵּׂר עִם זְכִיּוֹת . עֲצוּרִים לְהַעֲלוֹת מִצּוּל דָּכְיוֹת . פְּרוּדִים תְּחַבְּר בְּמִשְׂכִּיּוֹת . פְּצוֹחַ שִׁירִים תְּמוּר בְּכִיּוֹת . צִבְאוֹת כָּל חֶמְדַּת שְׂכִיּוֹת . צֶאֱצָא יַצִּיעַ לְרוֹשֵׁשׁ שׂוֹנְאֶיךָ : חזן שׂוֹנְאֶיךָ נְרוֹשׁ נָא . בִּמְדוֹתֶיךָ פְּעוּלָּתָם כְּבָרִאשׁוֹנָה . כַּאֲשֶׁר שְׁמַעְנוּ בֵּן עוֹד חִישׁ נָא . וְתֵיטִיב לָנוּ בְּטוּבְךָ כְּרִאשׁוֹן לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה :

ברוך אתה יי . הטוב שמך ולך נאה להודות : אלהינו : שים שלום . עד ובכל שעה בשלומך

כמו יתפכם לאך . מיכה א) ילוע ס׳ דברי ויסתנו עם האומות . ויעשם דלים ורשים : גם מסכיות . ל׳ כבסס . כמו משכיות לבב (תלים עג) : פצוח . ל׳ פתיחת הפה . כמו פלחו כרים רנה (ישעיה מד) לרוסם . ל׳ דל ורש : מדוע . ל׳ דיסה) : במדותך . במה שהמדוד להם מדה כנגד מדה כמו במצרים :

אֶתֵּן קוֹל כְּשׁוֹרְרוּ רָאשִׁים . קְרוֹא בְגָרוֹן בְּגֵיא הַחֲרָשִׁים . רָאשֵׁי תַנִּינִים אֲשֶׁר עַל גַּבֵּי הָיוּ חוֹרְשִׁים . רְאוּתָם בְּזֶה חוֹדֶשׁ מְגוֹרָשִׁים . שִׁיר חָדָשׁ וְהֶגֶא מְדָרְשִׁים . תְּרַנֵּנָּה שְׂפָתַי בְּשׁוּרִי אַרְבָּעָה חֲרָשִׁים : חזן אַרְבַּעַת חֲרָשִׁים כְּבַמַּחֲזֶה . בְּאַרְתָּ זֶה מִזֶּה לַחוֹזֶה . כַּאֲשֶׁר שְׁמַעְנוּ כֵּן עוֹד נֶחֱזֶה . בָּרְכֵנוּ בְשָׁלוֹם בְּחוֹדֶשׁ הַזֶּה :

ברוך אתה יי . המברך את עמו ישראל בשלום : ק״ש א״כ עלינו . אבינו ומורנו :

מבשר . ימלא ישראל המבשר. מס׳ רולה לנוחם. להעלות המעוכבים בגלות מעומק לרותם . ולפדותם כמו שהגיד במראה הנבואה לנביאים . ויפתחו פיהם בשירים תמורת בכייתם . ויבואו כל נבאות ישראל לפלמרין חמודים ובאלק (מקום סמוך לירושלים) במסכיות . מראה נבואה . ל׳ ישעיה מד) לרושם . ל׳ דל ורש . אתן . לפתיד אריס קולי לשורר לה׳ . כמו שמחו ראשי ישראל מפני והסרן על הים . ויגר שירי הראשונים על גאולתן . ואקרא בגרון בקול . בליון שנקרא כהדס . ובלשכת הגזית שיסבו החרש והמסגר . כשאכה לראות מחדש זה מגורש מכל טוב. המלכיים שנקראו ראשי מנינים שהרגו על גבי המעבודה . וכן יאר הסמעבדים : שיר חדש . ודברי שבח המיוסדים על דברי חז״ל כפיוסים אלו . ירננו שפתי בההלב . כשאראה ד׳ לדיקים . משיח בן דוד ובן יוסף מלכי לדק ואליהו . שנקראו חרשים (סוכה) בנבואת זכריה :

(א) ל׳ . י״ס מגילה ספנים . אחו פנאה לנזירה . ומתה לנו אחר ג׳ פני מגלה : (ד) כ״ג . התחילו פלוסים כיוסי מרע״ה : (ה) כ״ס . ישבו שלחנות במקדם : (ז) (שמות א . קורין ויקהל ופרשת שקלים) תל בר״ח . מגילאן ג׳ ספרי תורה . בב׳ מספיר בשקלים . לעולם קורין ד׳ פרשיות כלדר הסמוך לניסן . אין מזכירין המוס בד׳ פרשיות : (ז) כ״ז . כשא אויל מרודך ראש יהויכין מלך ישראל מבית כלא . בו בפרק מה לדקיהו המלך : (ח) בו אירע גם מגרים בימי סולימאן הסוגר : (ט) גם בלבן הסייליאס שמשה גם לישראל באדר . שגילו מגזרם הסורר מרסין גומל גם רשעים ירקב . שמי לכמן . כן יאבדו כל אויביך ה׳ . וככה אירע גם גדול בק״ק פד״מ . בגזירת ווינס סלק . כאדר : (י) כ״ח : י״ט מגילת תענית . אתם בשורתא טבתא ליהודאי דלא יעידון מאורייתא : (יא) כ״ס . גוזן מעבר בכמה לבן עואי ועב״ח : (יב) אדר א׳ כמעוברת לעולם מלא . (ל׳ בו הוא א׳ דר״ח אדר ב׳ בשנה א) :

נסגר שער הדגים . ונפתח שער הששים (ורצים כסוסים ושמחים לעשות רצון קונם) באדר שני (ימי קביעותו נתבאר לעיל) הוא כנגד בני יוסף אפרים ומנשה שנכללים בו כאחד . ונמשלו כדגים . וכן המזל הוא דגים . שאין פרות משנים :

(א) (מלות שנה א . ה . ס . ס״ק . ו׳ הוא ב׳ דר״ח : (ב) סי׳ הפסקה . וב״ז : (ג) בא׳ באדר משמיעין ס׳ : (ד) (כ״ט . קורין פקודי . הפסקה : (ה) ס׳ . ויקרא וס׳ זכור) : (ו) י״א שהיא דאורייתא . וצריך ליזהר ביותר לקרותה בי׳ : (ז) פורים (שנה א . בה׳) עיין שער הקודם כל הלכותיו : (ח) וצריך לדעת . כי יום זה . הוא זמן עבורו של ראש בן יעקב אע״ה : (ט) פ״ז ישבו שולחנות במדינה . כאמר לעיל בשער הדגים . גם הוא יום מילת מרע״ה . ולפי דאמרו בגמ׳ עלד מסה רבינו ע״ה בשנה מעוברת כמו שהיא שנה א . א״כ מעלה יתירה למעוברת אלד זה : (י) (פ״ה . שנה ו קורין ע והפסקה : (יא) כ״ג . שמיני ופרשה פרה) בו התחילו מלואים . יהי רצון שתהא למלואים העתידים במקדש בעה״ל . אדר הסמוך לניסן לעולם חסר . בקרוב תהא לגאולה הגואל והמבשר :

תם י״ד השערים . שכנגדן י״ד השתחויות בבהמ״ק . כפי מה שהיה ר׳ חנינא סגן הכהנים סבור [ריש פ״ו דשקלים] ובזה נשלם החלק השני מזה החבור . הנקרא עיר האלהים בירושלים תבנויה על טבור . הארץ יפה נוף משוש לב גבור . כעיר שהוברה לתועלת יחיד וצבור . והודאה והשבח והתהלה לאל גבור . אשר לכבודו תרון לשון אלם מה׳ יצא הדבר . ברוך ה׳ לעולם . אמן ואמן :

בריחי השערים

נשלמו י״ד השערים לחדשי השנה . ודקי זמניהם . ושמות המלאכים בהם . וגל פלמותיהם . והנהגותיהם . תפלותיהם ברכותיהם . בגו פירושיהם וטעמיהם . ומספר תיבותיהם (באופן שנעשה היא לאורה שבע״ס בזאת ג״כ . מדרך שעשו גדולי המסורה למקרא . אף אמנם שאמרו כמו כן עוללות מסופקות ומהחלקות לפי מנהגי המקומות . מראשית כזאת הודעתו . שכ״מ יפאר במנהגו . אך לא יקרב איש אל עוד להוסיף או לגרוע . אף לשנות מאומה ולהדש דבר מעצמו) ובדר עבודת קרבנותיהם . ומה שנהגו הגאונים בהם (בכל מאה על סדר יומי

[illegible] החדשים . וכאשר על הלוח . למען ירוץ קורא בו . הקורא פסוק דבר בזמנו . מביא טובה לעולם) עם כל קורותיהם . הן מ"ש בסה"ק . והן מ[illegible] בהסורים . מגילת תענית . וסדר עולם . ומדרשים . מימים טובים . או תעניות . מולדות האבות והשבטים . וימי ניסים הפורים או הפסחים . שכתבו חכמי הדורות . שהיו מתאבלין הגלות . ולמה לא באמת לכתוב אין מספיקין כמה עורות . משל רוב המדבר שבלבותינו . אשה מקריב מנחה (טהורה) מנים . דרך אבן אין שוטה מגע ולא בשר בשת מרגים . בחשמנים כמתים נחשבת . כבהמה נדמינו בעינים . אין שוקל איה סופר את המגדלים . שגם אנשי שם (כנסת הגדולה) חזקים כראי מוצק הבריחים מנעולים . ואני דל ומך . על חסד ה' השען נסמך . קנא קנאתי לה' אלהי ישראל ולתורתו ועמו . כי ראיתי שערוריה . אין נושא ספר אף מסכים עם חברו . כי רבו פורצי גדרו . בימים הרבים ההם לישראל ללא תורה . ולא כהן מורה . איש הישר בעיניו יעשה . ולזה כמה פעמים נתבקשתי מיראי ה' החרדים על דברו . לקבל עלי עול מלאכה זו שהתחלתי בה בימי חרפי . להשיב על דברי בעלי הרוח גס ודקדוקי עמוס דתורה . המשנים המכתות סכנות ונאמנות . כפי העולה על רוחם . ולהיות רוב אנשי דורנו בידיעת דקדוק ל' הקודש יבש כחרש כהם . לכל הבא בטענה [illegible] שאומרים . מעידים על מה שהיא מבינים . ואמנם שמצאתי שעת הכושר . ואיכה בשם יחבי' למלאכת עבודת הקודש בביתי לבוא עד על הפועלים שתהא עבודה באמת ויושר . כפי חוק האפשר . ומצאתי לאשר בקבוצי ותראה . גזרתי כבתן מרדותי אמרי הקפוד . והבטחתי שכמי לסבול ואכיה לשם עושי ביום גם בלילה לבי לא שכב . ולא אתן שנת לעיני להתעכב . עד אמצא מקום לה' משכנות לאביר יעקב . לדעת מה יעשה ישראל בדבור ובמעשה . כי רבו חלוקי דעות והסברות הקהל אל הקורא . ולא זו בלבד . אלא שדברים רבים התומים מאד . ובמפורשים היק מסודרים כראוי . לפי משפט ההלכה . לפסק אפי' אותן שיגעו בתורה והזהו על תלמודם הרבה . פעמים רבות נבוכים הם בדרכים הגר עליהם שמדב"ר מחוץ סדר . ופעם מתמה אורך כלשון ילאה הזכרון ופעם מפני קצרות הרוך במקצת הסעדר . בכל אלה אין סיג וגדר . ע"כ היתה חומת הכת הזכרי פרוצה במלואה למקום העבור . מיחוד בדור יתום הלז חביב הביאור הימב והבוב הקצר . והאה מא אף בדבר הרגיל והוה כהמה נפשם השמע קול עמים בגס"ל אבן מקיר תזעק וכפים . על אודות מנהג הקל זה אומר בכה וזה אומר בכה ומאן מפים . אנ"ל במקום עיון עמוק בהלכות חמורות אלו אין עוסק בשום פוסק . רק סומכין על הפטור הלוקח נכקסה . שאין כותו יפה . שלא מלו כהו קול"ר ומלקט באמרי"ה . אשר לפעמים לא ידעו [illegible] יבינו אפי' להעתיק הדברים . ומאחר שזיכני השי"ת בחסדו לחבור גלה על הב"י מור א"ח קראתיו מו"ק . לא אמנע הטוב . ואודיע שבר דבר במזה"י במקום אשר הראוני מן השמים . גם כל ההנהגות נתתי ערפי כגרוף כסף וזהב מזוקק שבעתים . עתה אתם אנשי החיל אשר נגע ה' בלבם . הרי שלי שלכם לפניכם . קחו ברכה מאת ה' והפעדן הפן מאתכם . ודעתם היום כי ה' הוא הנותן כח לעשות חיל . לאשר בגולה מלכים אשר לא ראו עיניכם מימיכם . ודעו את אשר הפלא ה' עמכם לתת שאלתכם . בכלי חפץ לזכותכם . יקר מפז ומפנינים בו תשיגו אורחות חיים בזה ובבא ומוב אושר הגלותכם . ויקר השמע מהשהרע להודיע כל הפועלים שאלאח מתבור הלז הרס תמד . אבוב לחרי אמר ידעין חברין כמה טיבותא עבדיק בהדייהו . קמא קמא דמטי אייתי קמייהו . וכל הרוצה לסמוך יבוא ויסמוך כל מן דין סמוכו . איברא שמיכה בכל כהו בעיק . ולאיבהי תאבי (כהני) אמרינן להו אקפו ידייכו . די היכי דלא תיהוי עבודה בקדשים שהודה"ן בנפו"ן להם משכל . כי ימים לשחיטם קדשים שא אקפי לי ולכי הורא דמילתא היכל . אתם שלאי מאת ה' ישמעני אלהי אל אלהים ה' יודע . וישראל גם הוא ידע . כי באמת בתום וביושר לבבי . עסקתי באמונה במלאכתו הקדושה לכבודו למעטהו לקלוסו . ולזכות את הרבים כל מגמתי . אולי אהנה גם אנכי על ידיכם להשיג שלמות נפשי כל חפצי והאותי . ועד בשחק נאמן כי [illegible] כל דאגתי . מיום היותי עד אדמתי . אחרי הבעלים לא הלכתי . אחרי הכבוד המדומה לא רדפתי . להשיג עושר לא במשפט לא חשקתי . לעשות תורה קרדום ח"ו לא הואלתי . וכל מה שאני עושה לכבוד יתברך עשיתי . והוא הפותה הכל בגם ופלא אשר לא יתואר (מיד ה' עלי השכיל את כל מלאכת התבנית) וחסדו הגדול פעמים רבות עין בעין ראיתי . לולי זאת היה מתכמתע לבא אל קצה חלק מן החלק הראשון . אף כי השני הלזה . מאתם כמה הבות רחוקות וקרובות אשר עמדו לנגדי . נרפה מן המלאכה ידי וה' רוה להראותי כח הגדול ידו החזקה עד הפגע והביאני עד הלום . ונאה גם ידי

תוכת חלק ב' כן יוסיף גם אל השאר הם לחיים ולשלום . האם תלקח מלת ורע אמת ורע השלום . [illegible] יהיו הויי מוכה . ולא ידימי לאוכה . בהוכירי לפעמים מוסרים יקרים דרכי ה' מרוב אהבם (אל לג:ות שום אדם חלילה) ומגודל עולם תכה . ביחוד לבני אומתנו (ולהבי העולם בכלל) והואיל והתרחיב לי היסה אתקן מילתא דהוי לגמי עלמא . לכל מקום ונ:דיהם . ככתבה וכלשונה : עוד זאת אדרש לבית ישראל . [illegible] היום הזה לאל נדודי גרומות מהרומות הפוסקים הראשונים . וכבור המקובלים האמתיים יוצקים ביחוד ע"פ אמ"ה ז"ל ולא הדשתי מדעתי שום דבור קל בנוסח הברכה והתפלה . ע"מ חלילה לאדם לשנות מנהג מקומו נגבור . שכבר הסירותו ז"ע . הל יכשל אדם מפני המחלוקת . כי הפתאים רבים מהמאמינים דבר לאמות ובשמעם מה שלא שמעו עדיין . כגון המקדש שמו בלי הזכרת שם (וזולת [illegible] ב' ג' גרגרים כדאת הוי"ל מפסח הספרדים והאר"י) תוגביה אותו להירוף וגידוף ח"ו . מה שבאמת להפך הוא קרוב לביות הרשה נבטלה (אך אין מזהירין אלא לנזהר בכל מעשיו . והשם אורחותיו . המקיים והנגע לכם) ע"מ הרי אמרה תורה . שם שמים שנכתב בקדושה ימחה על המים . כדי להטיל שלום בין איש לאשתו . ואכ"ו שלא לגרום מריבה . הסך מוגחי . כאשר כמה פעמים נגוף הס' שוכרתי . ולא ישיבו רעה תחת אהבתי . לא הבא כזאת בישראל . עד שיתן ה' בלב חכמי הדור לביות כאיש אחד חברים . להסכים שנה על דעה אחת . או ודאי יתיק העולם בכללו . ונהיה שפה אחת ודברים אחדים . כן יזכנו ה' במהרה לקיים בנו מקרא שכתוב . או אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כלם בשם ה' . ולעבדו שכם א' . אמן כן יהי רצון במהרה בימינו :

א) דין הפרשת חלה ומה חייב בה וצירוף עיסות . ודין הפרשה מעיסה שבה כשיעור חלה על עיסה אחרת כשיעור או מעיסת תבואה ישנה על חדשה ולהיפוך . ואם להפריש בלי רשות בעל העיסה . ואיזה פת חייב בחלה . ודין חלה בעיסת נכרי :

(א) מברכין להפריש חלה . ומפרישין חלה כזית . ושורפין אותה בתנור קודם שאופין הפת (יו"ד שכב) : (ב) אין חייב בחלה אלא חמשה מיני תבואה אלו . חיטין . שעורין . כוסמין . שבולת שועל . שיפון (הייכו דגן) ואין ידוע מה כוסמין . ומצטרפין לשיעור . אם נתן עיסה ביחד או שעירב העיסות עד שנעשו גוף אחד (שכד) : (ג) עיסה מתמשת רביעית קמח חייב . אבל פחות פטור . והוא מדה שמחזקת מ"ג ביצים וחומש . ולוקחים מדה גדולה מלאה מים ונותנין לתוכה מ"ג ביצים וחומש . והמדה המחזקת המים היוצאים לחוץ מחזקת הביצים . הוא השיעור חלה (שם) : (ד) השאור והסובין והמורסן מצטרפין לשיעור . אם נתן בלא הרקדה . אבל אם ריקדן מהקמח וחזר ועירבן . אין מצטרפין (שם) : (ה) המבשל קמח שחייב בחלה והאין חייב ולא מתן עיסה ביחד . אם אין בעיסה כשיעור חלה ממין שחייב . פטורה מחלה אפי' אם הוא הרוב . ואם יש בעיסה כשיעור חלה ממין החייב . אם הוא הרוב . חייב בחלה וצריך לברך עליה . אבל אם המין שאינו חייב הוא הרוב אם יש בהמין שחייב כדי ליתן טעם בעיסה . מפרישין חלה בלא ברכה . ואם לאו פטורה (שם) : (ו) שתי עיסות שאין בשום אחת מהן שיעור חלה ויש בשתיהן . או שבאחת כשיעור ובאחת לא . אם נוגעות זו בזו [illegible] שנדבק מזו לזו (וזה נקרא נשיכה) שאם יפרד עיסה אחת יתלש מחברתה עמה . מצטרפין וחייבין בחלה . וכן אפי' אין נדבקין זו בזו והם בכלי אחד הכלי מצרפן . ואפי' אחר שנאפה ונעשה פת (שם) : (ז) ודוקא כלי שיש לה דפנות ומכסה בתוך הכלי . וצריך שלא יצא שום ככר אחד או עיסה אחת כולה חוץ לדופני הכלי . דאז אין הכלי מצרף להיוצאת חוץ . ולא מפני מה שמכסה בתוכה עליה . ואם מקצת מן הככר או העיסה תוך הכלי ומקצתה חוץ לכלי . הכלי מצרפן (שם) : (ח) מן העיסות או הככרות בטבלא שאין לה לבזבזין . אין מצטרף . אפי' מכסה הפת למעלה בסדין או במפה . ובפסח אם אין כלי שיחזיק את כולם . יתנן בסדין ויכסם בשולי הסדין . ואף שבאמצע מגולים . רק יזהר שלא יצא מהם שלימה חוץ לכסוי (שם) : (ט) כל"ז שמצטרפין ע"י נשיכה ומירוף כלי . דוקא בהיות העיסות של אדם אחד ואינו מקפיד על הערובתן . אבל אם מקפיד . כגון שהאחת פת קיבר והאחרת פת נקיה . או שבעיסה אחת יש כרכום ובשניה לא שמקפידה אפי' אדם אחד מקפיד . אין מצטרפין . וכן אפי' עיסה שאין שתם בני אדם מקפידין . אם הוא מקפיד בעירוב שלא

שנתערבו. אין מצטרפין (שכו): (י) שתי עיסות של שני אנשים שאין בכל אחת שיעור חלה ויש בשתיהן שיעור חלה. ונתערבו יחד שלא מדעתן עד שנעשו זו בזו. או שנתן כ"א קמחו לנחתום ועירבן הנחתום שלא מדעתן. אפי' ע"ד לחלקן אחר אפייה. אפילו אם הם שני עיסות ממין אחד. כיון שסתם בני אדם מסתמא מקפידין שלא לערב עיסתן. אין מצטרפין ופטורין מחלה. אא"כ ידוע בבירור שאין מקפידין על עירוב העיסות. והיה דעתן ג"כ שלא לחלק עד אחר אפייה. ותלמידים הלומדים ביחד לפני רב. אם נתן כל אחד קמחו לנחתום לאפותו ועירבן הנחתום שלא מדעתן כדי לחלקן אחר אפייה. מצטרף דיין שמסתמא אין מקפידין. וכן שני שותפין. מסתמא אין מקפידין (שכז): (יא) שני אנשים שלשו עיסה שאין בה רק כשיעור אחד. והיה דעתן לחלק בבצק פטורה. אפי' אם אחר שחילקו הוסיף כ"א בחלקו עד כשיעור. אבל אם הוסיף כ"א שיעור שלם. חייב. אבל אם היה בדעתן בשעת לישה לחלק לאחר אפייה. אפילו חילקו בבצק חייבין. וכן אדם אחד שעשה עיסה כשיעור כדי לחלק בבצק בפחות מכשיעור לאנשים אחרים או לב"ב שאינן סמוכין על שלחנו. וחלק הבצק. פטורה אפי' הוסיפו אח"כ על כל חלק עיסה עד כשיעור. אבל אם הוסיף כשיעור חייב. אבל אם לא היה בדעתו בשעת לישה לחלק הבצק. אף שחלק אח"כ חייבת (שם): (יב) שני מינים מן חמשת המינים שחייבין בחלה. אין מצטרפין ע"י נשיכה וצירוף כלי. אף כשאין מקפידין על שערובן. רק עיסת דגן מצטרף עם עיסת שעורים. וכן עיסת שעורים מצטרף עם עיסה של שבולת שועל. אבל שאר המינין אין מצטרפין. אם לא שלשן ביחד. ולכתחלה אין לצרף עיסת דגן עם עיסה של ש"ש ע"י נשיכה או צירוף כלי. ואם צירף מפרים חלה בלא ברכה (שכד): (יג) אם דיבק עיסה פחות משיעור חלה עם עיסה של חמשה מינים שאין מינו מצטרף פחות משיעור. ובין שהיה כשיעור ואח"כ חלקן. והוסיף על כ"א ממינו עד כשיעור. חייב כ"א בחלה. אבל אם דיבק שני עיסות ממין אחד ע"ד להלקם לשני אנשים. ולא היה בכל אחד שיעור רק בין שניהם. וחלקן אח"כ. והוסיף על כ"א עד כשיעור. פטורים (שם): (יד) שתי עיסות שיש בכל עיסה כשיעור. ורוצה להפריש מזו על זו. או שאפה אותם פת. ורוצה להפריש מאחד על כולם. אע"ג לא צירוף כלי ולא נגיעה. אלא כיון שהאיכן לפניו (וזה עיקרי מן המובחר) מפרים מזה על זה אפי' מקפיד שלא יתערבו. כגון שאחד פת קיבר והב' פת נקיה. או באחד יש כרכום ובשני לא. כיון שהם של אדם אחד. ואם לש שתי עיסות משני מינים. ויש בכל עיסה כשיעור ומונחים כולם לפניו. אין מפרישים מאחד על כולם. רק בעיסת שעורין וש"ש (שכד): (טו) עיסה מתבואה חדשה כשיעור ועיסה מתבואה ישנה כשיעור. אין מפרישין מן החדשה על הישנה או להיפך. ואם אין בכל אחת שיעור חלה רק בשניהם. אין להשיך [illegible] או לצרפן בכלי. אפי' אם רוצה להפריש חלה מאמצע שניהם דלא מפרים מן החדש על החדש ומן הישן על הישן. ואם עבר וצירפן. יפרים על כמו"ש מעיסה אחרת שלא הורמה חלתה. מן החדש על החדש ומן הישן על הישן. אבל אם לש עיסה [illegible] מתבואה חדשה וישנה. או שעירב העיסות עד שנעשו גוף אחד. מצטרפין (שכד): (טז) אם לש ביחד עיסה שלא הורמה חלתה ועיסה שהורמה חלתה. אם יש לו עיסה אחרת כשיעור חלה שלא הורמה חלתה. מניחה אצל שתי אלה שנתערבה. ומפרים ממנה על הכל. ואין צריך לא נשיכה ולא צירוף כלי. ואם אין בעיסה הב' כשיעור רק עם צירוף העיסה שנתערבה. צריך להשיך אותם או לצרפן. ואם אין לו אחרת שלא הורמה חלתה. מפרים מעיסה המעורבת מינה ובה (שם): (יז) מנהג נשים ליקח מעט בצק מעיסה הגדולה קודם הפרשת חלה. ומשהין אותו לשאור להחמיץ בה עיסה אחרת. וצריך לזהר בזירות שמעולם אח"כ בחלה. שלא לפטור גם השאור. אבל שאור להחמיץ בו מעיסה אחרת. נקח אחר הפרשה. ואחר שנה שלוקחת שאור מנכרי להחמיץ עיסה. יזהר להפריש חלה יותר גדולה ממה שהיה השאור. וכן שאור שהורמה חלתו. לתוך עיסה גדולה שלא הורמה חלתה. אם יש לו עיסה אחרת שלא הורמה חלתה כשיעור. תורם ממנה עם הגדולה ע"י הקפה. ואם אין בה כשיעור מצרפה בכלי או ע"י נשיכה לגדולה. ואם אין לו עיסה אחרת. מפרים מהגדולה מנה ובה. ומשאר נקחה לכתחלה מעיסה זו שאור קודם שמפרישין ממנה חלה. [illegible] ב' עיסות לאחרות (שם): (יח) כלאוכה שמפריד"א מעיסה שלא הורמה חלתה. וכאוכלו בשר. מותר להפריש אח"כ מנה ובה. ויכול להפריש ממנ"א אפי' שם רק כזית. ויפרים כל כזית: (יט) עיסה שאין בה כשיעור. ונעשה אפייתה או קודש. השהה עד שגדלה ונראה שיש בה כשיעור. פטורה: (כ) אסור לעשות עיסתו פחות מכשיעור

כדי להפקיע מחיוב חלה. אבל בפסח מותר מחמת חשש חימוץ. ואח"כ יצרפן (שם): (כא) אין מפרישין חלה בלא רשות בעל העיסה. ואם אינו בביתו. ואם ימתינו מלאפות עד שיבא ויפריש חלה. יש חשש קילקול העיסה. יכולה המשרתת להפריש בלא רשות. ואשה אחרת אינה יכולה להפריש. אא"כ כשימתינו מדאי יתקלקל העיסה (שכח): (כב) שני שותפים. א"צ ליטול רשות זה מזה. אבל אחר א"י להפריש. עד שיטול רשות מהבעלים: (כג) אם נתן רשות לאחר בעודו קמח. מפרים לאחר שיעשה עיסה. מועיל (שם): (כד) שכח להפריש חלה בע"ש בחול. אוכל בשבת. ומניח חתיכה א'. ומפרים ממנה במו"ש. ובחו"ל ע"פ בשבת. יזהר מאוד בע"ש להפריש חלה מכלחם שאופה לשבת (שכח): (כה) עיסה שבלילתה רכה. היינו שאין מגבלין אותה. רק מערבין מים עם קמח ושופכין לתוך מחבת ואופין שלא ע"י משקה חייבת בחלה. אבל אם מטגנה במשקה. פטורה (שם): (כו) עיסה שבלילתה עבה. ונילושה על דעת לבשלה או לטגנה ובשם כן. אם יש בה שיעור חלה. יפרים בלא ברכה. ואם היה בדעתו בשעת לישה לאפות ממנה מעט. מפרים חלה בעודו בצק בברכה. ואם רק אח"כ נמלך לאפות מעט. צריך מקודם לאפות אותו מעט. ואח"כ יפרים חלה בברכה (שם): (כז) סעודה עיסה במי ביצים או מי פירות כדי לאפות קיכלי"ך וכדומה. אם אין בו מערובות כלל מז' משקים (יין. דבש דבורים. שמן. חלב. טל. דם. מים) יפרים חלה בלא ברכה. או אם יש לו עיסה שלא הורמה חלתה. יקיפם ויפרים מזו על העיסה שלושה במי פירות. אבל אם יש בו מערובת משאר משקין אפילו מעט מעט לישה. חייב בחלה בברכה (שם): (כח) העושה עיסה במי ביצים לבשל. כמו לאקשי"ן או קרעפלי"ך וכדומה. אם אין בה מערובות כלל ממשקים. פטורה. ואם רוצה לאפות מעט. יפרים מכל העיסה חלה בלא ברכה. ואם יש בו מעט ממשקים. דינו כמו בסעיף ד'. ויזהר מללוש עיסה במי ביצים או מי פירות לבד (שם): (כט) כרוגשמן. שבלילתן עבה. כגון לעקי"ך. חייב בחלה. ומי שבלתו לו הוכביו כ"א לעקי"ך. וכ"א אין מפרים חלה ממנו בביתו מפני שהוא פחות מכשיעור. כשנצטרפו אצלו יחד בכלי. צריך לנגוע מכ"א מעט בלא ברכה: (ל) הקונה בצק מנחתום נכרי כשיעור חלה. או פחות מכשיעור והוסיף עליו עד כשיעור. פטור (ויכול להפריש עליו ממקום אחר) אם לא שהוסיף כשיעור. וכ"ש הקונה ממנו פת שפטור (שכט):

הלכות מזוזה

ב) דין מקום החייב במזוזה ואיזה פתח חייב ומקום קביעתה:

(א) מצות עשה לכתוב פ' שמע והיה אם שמוע ולקבעם על מזוזת הפתח. ויזהר בה מאוד ויאריכו ימיו ובנותיו (י"ד רפו): (ב) מצוה מיוחדת. בטפח החיצון של רוחב מזוזת הפתח (שם): (ג) שערי בתים ושערים ומבואות ועיירות ומדינות (ורפת בקר ולולין והאוצרות יין ושמן ושאר משקין. ויש פוטרין כאלו) ובית השותפין חייב. ובית שיתוף ישראל ונכרי פטור בדור עם הנכרי בבית אחד. אבל אם דר כ"א בבית אחר תחת גג אחד. בית ישראל חייב ופתח הבית המשותף לישראל ולנכרי פטור. וכן החצר פטור. וכן אם שכר בית בשותפות עם נכרי. במקום שמספיק בינו לנכרי לא יעשה מזוזה. אבל בשאר חדרים יעשה מזוזה. רק כשימתין באופן שלא יטלה הנכרי. וכן השוכר בית מנכרי חייב בדליכה לגמרם לבכבה. ואותן שמוכרין הספק מן המובל שמוכרין שם יין שרף או שאר משקין. והאיכרים שם כל היום ורגילים לעסק המזוזה ולנהוג בה מנהג בזיון. יש לעשות באופן שיהא שמור מידם אך שיוכר מקומה (שם): (ד) בית התבן ובית הבקר (ויש פוטרין) ובית הבקר הריבין. ואם הבתים רוחצים שם ערומים פטור. וכן אם טיסטים של בני אדם מצוי שם (שם): (ה) אם יש פתח קטן אצל שער גדול ודרך הקטן יוצאין ונכנסין והגדול נפתח רק לפרקים ונועלים עמוד רחב טפח. עושה ב' מזוזות. אכסדרה פרוצה ד' רוחות לגמרי פטורה. וכן חניות שעושין לימי חג הסוכות ואח"כ מפרקין אותם או שהארים בלי תקנים. וכמרפסת (דרך לעלות לעליה) ובית שער (בית קטן שאצל שער החצר שהשומר יושב שם) יקבע בלי ברכה אפי' אין בהן פתח לבית. והגינה פטורה (שם): (ו) חדר שאחד ולחם יוצאים שם חייב במזוזה בחלל הפתח. ויהיה כדלת מפסיק בין המזוזה והחדר. ואם לאו צריך לכסותה בכלי תוך כלי (שם): (ז) במקום שיש טינופות כגון שתינוקות מצוין שם טוב לכסות המזוזה. וכן אם לפעמים רוחצים שם או משמשים. ואסור לקבוע שם המזוזה בזיון כגון להעמיד כלי לשופכים ולא מפני כיפוי. ובמקום ספק טוב שתהא

מכוסה

אלוה (שם): (ח) בית הכסא ובית המרחץ ובית הבורסקי ובית הטבילה פטורין (שם): (ט) בהכ"נ פטורה. ואם יש בית דירה בעזרה שלפני בהכ"נ. העזרה חייבת (שם: (י) בית המדרש חייב. אבל לא יברך עליה. וטוב שיקבע מקודם מזוזה בביתו ויברך עליה ויהא דעתו גם על מזוזה שבבהמ"ד (שם): (יא) סוכת החג שאין עשויה רק לחג פטורה. אבל אם משתמשין בה כל השנה חייבת במזוזה והבית שבספינה פטור. והחנות שבשוק שאין יושבים בה רק ביום פטור. (וי"א דחייב) אבל חנות שהיא בביתו ופתוח לר"ה חייב (שם): (יב) בית שאין [illegible] ד"א על ד"א פטור. ואם יש בו כדי לרבע ד' על ד' חייב ולא יברך. אבל יקבע מזוזה אחרת ויברך ויהיה דעתו גם על זו. וכן יעשה בכ"מ שיש ספק ברכה (שם): (יג) בית שדרך תשמישו להיות מקורה ואין לו תקרה פטור. מקצתו מקורה ומקצתו לא. אם הקירוי נגד הפתח חייב כשיהיה במקורה דע"ד. אבל כל שתשמישו אפילו בלא תקרה. חייב אפילו אינו מקורה (שם): (יד) בית שאין בו דלתות כשרוצה לקבוע מזוזה יעמיד הדלת תחלה. ואם א"א לתלות הדלת מיד יקבענה בלא ברכה ואח"כ כשיתלה הדלת יטול המזוזה ויקבענה פעם ב' גם כן בלא ברכה. ואם קבעה קודם שהיה דלת ואח"כ נטלה וחזר ותלאה. אין בזה חשש (שם: (טו) הרבה חדרים זה לפנים מזה. כולם חייבין (שם): (טז) אם יש בבית הרבה פתחים לחצר או לר"ה ועשו כולם לכניסה ויציאה לבני הבית. כולם חייבין אפילו נתמעטו הדיורין ואין רגילין לצאת ולבא אלא באחת מהם (שם): (יז) מרתף שיש לה פתח גדול ברחוב שמכניסין שם יינות בחביות גדולות ואח"כ עומדת סגורה ויש לה פתח קטן לבית שנכנסין ויוצאין בה תמיד. אם הפתח קטן ראוי למזוזה. הוא חייב והגדול פטור. אבל אם אין ראוי. שאין גבוה עשרה ורחב ד'. הגדול חייב והקטן פטור (שם): (יח) בית שיש [illegible] לה שני פתחים בקרן זוית אחד בצפון ואחד במערב ובקרן זוית יש פצים אחד המבדיל. אם יש בכותלו פצים טפח צריך שתי מזוזות. אחת בימין הנכנס במערב ואחת בפצים בצפון. ואם אין בפצים טפח א"צ רק מזוזה אחת בפתח המערבי לימין הנכנס (שם: (יט) השוכר בית בחו"ל לארץ. עד שלשים יום פטור. וה"ה הדר בפונדק בא"י. אבל השוכר בית בא"י חייב תיכף. והשואל בית דינו כשוכר (שם): (כ) מרתף שהמזוזות והפתח שוכבים בארץ פטור (שם): (כא) ענין מצות מזוזה הוא. שבכל זמן שיוצא ונכנס יפגע ביחוד ה' ויזכור אהבתו. ויעור משנתו משגגי זמנו לידע שהעיקר לידע את ה' ולילך בדרכיו. ובעון מזוזה בניו ובנותיו מתים קטנים. וכשיוצא יפקס. ולא יניח ידו על השם רק שפסק זכוכים. וכשיוצא ומניח ידו עליה אומר. ה' שומרי ה' צלי על יד ימיני. ה' ישמור צאתי ובואי מעתה ועד עולם: (כב) אין הפתח חייב במזוזה אא"כ יש לו שתי מזוזות (גבוהים לפחות י"ט ומשקוף. אפי' הם גוף הכתלים. ואם יש פתח בסוף הכותל ויש לה מזוזה אחת ומשקוף והצד השני הוא קצה הכותל הזה [illegible] חייב במזוזה. אבל אם הכותל עובר לצ"א מן הפתח. אם המזוזה בצד ימין והכותל בצד שמאל כזה [illegible] יקבענה בלא ברכה. אבל אם המזוזה בצד שמאל והכותל בצד ימין כזה [illegible] פטור (רפו): (כג) בית שיש לה מזוזות מכאן ומכאן וכיפה כמין קשת על המזוזות. אם גבהם י' טפחים קודם שמתחיל להתעגל ברוחב ארבעה טפחים. וכן אפי' מתחיל היקף להתעגל מהארץ ויש [illegible] רוחב ד' בגובה עשרה יקבענה בלא ברכה. ואם מתחיל להתעגל בגובה י' מן הארץ ובעיגול שהוא למעלה מעשרה יש רוחב ארבעה. יקבענה בתחלת שליש העליון של כל הפתח עם העיגול. רק שלא יהיה למעלה מכתפיו (שם): (כד) קודם שקובע המזוזה יברך אקב"ו לקבוע מזוזה. ולא שהייתו (והקובע הרבה מזוזות בפעם אחד ברכה אחת לכולם. ואם נפלה וקובע אותה מברך. אבל הסירה לבודקה. ספק ולהקל (רפט): (כה) מקום קביעתה בתוך הלל הפתח בטפח הסמוך לחוץ. ואם שינה אינו מעכב. ובלבד שיניחנה בתוך הלל הפתח. והדר ברחוב של נכרים וחלל השער לרחוב והדלת נפתחת לתוך חלל הבית וירא שיגנבו אותה. יכול להניחה במזוזה נגד חלל הבית בטפח הסמוך לפתח. וצריך להניחה בתחלת שליש עליו של גובה השער. ואם הניחה למעלה מזה כשרה אם רחוקה מן המשקוף טפח. אבל אם הניחה למטה משליש העליון פסולה. ואם הפתח גבוה הרבה וכשיניחנה בתחלת שליש עליון תהא למעלה מכתפיו. צריך להניחה למטה נגד כתפיו שם): (כו) צריך לקובעה מימין הנכנס אפילו אם הבית איטרים. ואם קבעה בשמאל פסולה. ויסירה ויקבענה בימין בברכה (שם): (כז) בית שיש בו חדרים הרבה פתוחים זה לזה. ואין פתוח רק פתח אחד לר"ה. הולכין דרך ימין מימין הנכנס של אותו חדר הפתוח לר"ה (שם): (כח) חילק ביתו לשנים. ובכל חלק פתח פתוח לר"ה או לחצר ובמחיצה המחולקת יש פתח מזה לזה. ובזה יש ספק איזה מהן ימין. ויניחנה [illegible] לביאה. הולכין בתר היכר ציר. היינו במקום שקובע הציר שהדלת סובב בו הוא הבית וימין הנכנס מבית קובעים אותה. אבל בשני הפתחים הפתוחים לרשות הרבים יעשה אותה מימין הנכנס מרשות הרבים. וכן בבית שיש [illegible] כמה חדרים. ובשני הבתים ההולכים פתח פתוח לרשות הרבים או לחצר. עושין בפתחים של ר"ה. מימין הנכנס מר"ה או מחצר. ובשאר הולכין בתר היכר ציר. ואם אין היכר ציר הולכין בתר עיקר תשמיש השני חדרים האמצעים שמשתמשין לכל בית ועושין המזוזה מימין הנכנס מאותו בית שהחדר משמש לו. ואם יש חדר א' שמשתמש לשניהם. עושין המזוזה בפתח א' מימין הנכנס מבית א'. ובפתח השני מימין הנכנס מן הבית השני. והפתח שמן הבית לבית החורף. אף שיש מבית החורף [illegible] פתח לר"ה לא הולכין בתר היכר ציר. וקובעין המזוזה בפתח שמבית לבית החורף מימין הנכנס מן הבית. דעיקר התשמיש בבית החורף ולא בבית (שם): (כט) המעמיק לחפור טפח במזוזת הבית בעומק והושיב שם המזוזה פסולה (שם): (ל) קבעה במזוזת הפתח בעודה תלושה ואח"כ חברה לפתח פסולה. מניחה בשפופרת או בשאר דבר ויקבענה על מזוזת הפתח באלכסון (ואם מזוזת הפתח אינה רחבה. יקבענה זקופה. ועדיף שלקובעה אחורי הדלת) ראשה (היינו שמע) לצד פנים וסופה לצד חוץ. והכורכה מסופה לראשה. מאחד כלפי שמע. וקובעה במסמרות למעלה ולמטה. ואם תלאה פסולה (שם: (לא) אם מזוזה אחת מן הקרקע עד המשקוף ומזוזה אחת אינה מגיע עד המשקוף לערך אמה או יותר כזה אם המגיע הוא מימין הכניסה עושין בה מזוזה. ואם הקטנה מימין. אם היא גבוה עשרה טפחים עושין בה המזוזה. ואם לאו עושה למעלה ממנה בכתל במקום הרחב (שם):

הלכות ביקור חולים ורפואה ונוטה למות וגוסס

ג) דין חולה ורופא ובמה מתרפאין וביקור חולים. ודין גוסס וטלטול מת בשבת:

(א) לעולם יבקש אדם רחמים שלא יחלה. שאם חלה. אומרים לו הבא זכות והפטר. וכתב הרא"ש. יהי דומה בעיניו כמי שמוליך בקולר. עלה למטה ונפל למשכב. כמי שהעלוהו לידון דיני נפשות. שאם יש לו מליצים גדולים ניצול. ואם לאו לאו. ומליצי אדם הם תשובה ומע"ט. ואפי' תתקצ"ט מלמדים עליו חובה וא' זכות ניצול (חכ"א): (ב) מי שיש לו חולה בביתו. ילך לחכם ויבקש עליו רחמים. והמנהג ליתן צדקה עבורו ולברכו בבהכ"נ. והמסוכן מברכין אותו בשבת ויו"ט ופעמים משנים שם החולה (יו"ד שלה): (ג) התורה נתנה רשות לרופא שירפא. ומצוה היא עליו (כשבקי ואין שם גדול ממנו. ואם לאו אסור להיות רופא וה"ז שופך דמים) אפי' יש לחולה רופא אחר. והממונע עצמו ה"ז שופך דמים. ואסור ליקח שכר החכמה. רק שכר הטורח והבטלה. ואם התנה בשכרו הרבה חייב ליתן לו (שלו): (ד) חולה שאינו מסוכן שיכול לירפא בדבר היתר. אפי' צריך שיהוי קצת להשיגו אסור לירפא בשום דבר איסור. ואם צריך דוקא לדבר אסור. אם צריך לאוכלו כדרך אכילת דבר זה. אסור אפילו באיסור דרבנן (וי"א מתירין באיסור הנאה דרבנן. אך שלא יאכל וימחה האיסור. אבל שלא כדרך הנאתו כגון שמערב בו דבר מר או לעשות רטיה וכדומה. מותר אפי' באיסור הנאה דאורייתא. חוץ מכלאי הכרם ובשר בחלב. והמסוכן מתרפא בכל איסור. חוץ מע"ז גילוי עריות ושפיכת דמים (חכ"א): (ה) מותר לרופא להקיז דם ולמשמש הדפק ושאר מקומות באשה. אפי' באשת איש ובמקום תורפה. ובאשתו נדה יחמיר כשאין סכנה ויש אחר בקי כמוהו. ובחולי מעים האשה משמשת לאיש ולא בהיפוך: (ו) לחולה שאין מי לשמשו רק אשתו נדה. מותרת בשימוש שבלי נגיעה רק ע"י דבר אחר. אפי' להקימו ולהשכיבו ולסומכו. אך תזהר מאוד מהרחצת פניו ידיו ורגליו והצעת המטה בפניו. וכשהיא חולה אסור לשמשה אפי' בלי נגיעה. רק בדחק גדול שא"א למצוא אחר: (ז) אסור לרופא להקיז דם או לחתוך אבר לאביו ואמו כשיש אחר. ואם לאו מקיז וחותך כפי צורך הרפואה (שם): (ח) מי שיש לו סממנים וחבירו חולה וצריך להם. אסור להעלות בדמיהם יותר מהראוי. ואפי' לא מצאו אחרים ופסקו לו הרבה. אין לו אלא דמיהן (שם): (ט) לא יתן נכסיו במתנה לאחר ואפי' לצדקה ולהניח היורשים כך. ואפי' אין נוהגין כשורה. והמניח גם להם דבר המספיק מותר לפזר לצדקה עד שליש רכושו. ומדת

חסידות שלא לחוש עצמו לעד ולא לגיות רעה כאלה שמתגרת פירושה מסורה אפי' מכן שאינו נוהג כשורה לאחיו הכהן ומסג כשורה. ואפי' למעט לזה ולהרבות לזה יש אוסר וראוי לחוש. וכשיש לו בנים קטנים או גדולים או אשתו מעוברת. ימנה אפוטרופוס בח"ס: (י) חולה שמבקש לעשות קבלת קנין לחזק הצוואה. קונין ממנו בשבת. וכשמבקש לשלוח אחר קרוביו מותר לומר נכרי בשבת ולשלחו. וכשמת לו מת אין מודיעין לו. וכשנודע לו אין אומרים לו לקרוע. ואין בוכין ומספידין בפניו על מתו. ואפי' על מת אחר אפי' אינו קרובו. ומשתיקין המנחמין בפניו אפי' אם קרובו (שלו): (יא) מצוה לבקר החולה. ואפי' גדול ילך לבקר הקטן אפי' כ"פ ביום. והמוסיף משובח כל מ לטורח על החולה. והשונא לא יבקר שונאו ולא ינחמו באבלו. אבל מותר ללותו. ומיהו הכל לפי השונאים והשנאה (שם): (יב) הקרובים והחברים שרגילים תמיד לבוא בביתו. הולכים לבקרו מיד כששמעו חליו. והרחוקים אחר ג' ימים. ואם קפץ עליו החולי הולכים מיד. וכשהחולה שוכב בארץ לא ישב המבקר על כסא שגבוה ממנו. וכששוכב במטה מותר (שם): (יג) לא יבקר בפניו. חולי מעים ועין וראש ולחולה שקשה לו הדבור. רק יכנוס בבית החיצון ושואל אם צריך לאיזה דבר. ושומע צערו ומבקש עליו רחמים (שם): (יד) מבקר גם לחולה נכרי. וביקור חולה וניחום אבל. אם יכול לקיים שניהם ביקור קודם. ואם לאו ניחום קודם. ולא יבקר בג' שעות ראשונות מהיום ובג' אחרונות (שם): (טו) עיקר מצות ביקור שיש לעיין מה צריך החולה ולעשות לו וכדי שימצא נחת רוח עם חביריו וכדי שיתן דעתו לבקש רחמים עליו. ואם ביקר ולא ביקש לא קיים המצוה. וכשמבקש בפניו יבקש בלשון שרוצה. ושלא בפניו יבקש רק בלה"ק. ויכלול אותו בתוך כל חולי ישראל (שם): (טז) כשהולך לבקר חולה כחולי מהלכת. קודם בואו בפתחו אומר. ויאמר ה' אל משה קח לך סמים עד הנו רבנן. וכשנכנס אל החולה. יכוין לקיים מ"ע והלכת בדרכיו. מה הוא מבקר חולים כו'. ואומר: (של"ה)

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו. ליחד שם י"ה בו"ה. בשם כל ישראל. הריני מקיים מצות עשה והלכת בדרכיו. וכשם שאני גומל חסד בעולם הזה. כן בחסדך תעשה עמי בעולם הבא. ותציל נפשי ורוחי ונשמתי מן החיצונים. ובשבעת ענני חסד תסובבני. ובצל כנפיך תסתירני. ותצילני מדינה של גיהנם. ותשמרני ותחייני ותאשרני בארץ. ואל תתנני בנפש אויבי. כמו שהבטחת ע"י דוד משיחך. אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו יי: יי ישמרהו ויחייהו יאשר בארץ ואל תתנהו בנפש אויביו: ותהא חשובה לפניך מצות זו. כאלו קיימתיה בכל פרטיה ודקדוקיה וכוונותיה וכל התרי"ג מצות התלוים בה. אמן סלה: לא תאונה אליך רעה ונגע לא יקרב באהלך: כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך: רפאנו ה' ונרפא הושיענו ונושעה כי תהלתנו אתה: יי יסעדנו על ערש דוי כל משכבו הפכת בחליו: המקום ירחם עליך בתוך כל חולי ישראל: ובשבת אומר רק זה. שבת היא מלזעוק. ורפואה קרובה לבא. ורחמיו מרובין. ושבתו בשלום: והשולח ממנו אומר. קודשא בריך הוא יחוס לקיבלך. ועליך יתמלי רחמן. ואומר שלא לנכנס תפרס כעס נרה. שסוגל בנאמונא כל' זה: רבש"ע. עשה למען רחמיך וחסדיך. ולמען שמך הגדול. ואל תבוש החולה הזה מסברו. וכל עמך ישראל יהיו בכלל הברכה והתגינה. אמן:

סדר מסירת מודעה לשכיב מרע

האדם בעת יציאת נשמתו. הסטן אומר לו כפור בה' אלהי ישראל. והנשמה מתאנה. ואמר שה"ו מתחת ספיקין חבא לידי הודאה ע"כ בעודו בשכלו ימסור מודעה:

שמעו רבותי. הריני אני מוסר מודעה בפניכם. באם שיבא השטן או בת דיליה. להסית אותי לעבור על אחת ממצות יהוה. הן מצות עשה הן מצות לא תעשה. הן מצות שחייבין עליהן כריתות או מיתות בית דין. או נדרים או מנינים. או על הכלל כלו חוז. ובפרט באם שיבא עת פקודתי להשיב הפקדון אשר הפקד אתי. יסית וידיח אותי. ובחמת אימה ובעת וטירוף ובלבול בעת. אני מודה לו חלילה וחלילה. הן במחשבה הן בדבור. או בכל מה שהפה יוכל לדבר ולב לחשוב. אף על פי שאמרו חכמינו זכרונם לברכה. אין אדם נתפס על צערו. אם אין עושה כלה. עושה מחיצה בינו לבין אבינו שבשמים. בכן אני מוסר מודעה בפניכם. שיהיה אותו דבור או מחשבה. בטל ומבוטל כחרס הנשבר. ולא יהיה ממש בדבורי או במחשבתי או ברמיזתי. כי אני מאמין בשמך הגדול. שאתה אמת ומשה עבדך אמת ותורתו אמת. ואתה יחיד ומיוחד ואין יחידות כמוך בשום פנים. היה הוה ויהיה. יהוה מלך יהוה מלך יהוה ימלוך לעולם ועד: ביום ההוא יהיה יהוה אחד ושמו אחד: כי אין כמוך באלהים. בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד. ברוך הוא וברוך שמו לעד.

ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד: והיושבים יענו ויאמרו

בצירוף קודשא בריך הוא ושכינתיה. קבלנו המסירות אשר מסר (פב"פ) גופו ונפשו רוחו ונשמתו לעילת כל העילות וסיבת כל הסבות. וכל מה שיעשה מהיום נגד מסירת המודעה הזאת. הן במעשה הן בדבור הן במחשבה. אנחנו מבטלים אותו המעשה בצירוף קודשא בריך הוא ושכינתיה. ולא יעשה (פב"פ) שום רושם כלל:

תפלה על החולה

(ח) אומר מזמור כ"ס. ל"ד. ק"א. ק"ב. ק"ט. עד קל"ס. קמ"ס עד סוף תהלים. ואח"כ אומר זה:

יי יי אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת נצר חסד לאלפים נושא עון ופשע וחטאה ונקה: לך יי הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד. כי כל בשמים ובארץ לך יי הממלכה והמתנשא לכל לראש: ואתה בידך נפש כל חי ורוח כל בשר איש. ובידך כח

ונבורה לגדל ולחזק ולרפאות אנוש עד דכא עד דכדוכה של נפש : ולא יפלא ממך כל דבר
ובידך נפש כל חי . לכן יהי רצון מלפניך . האל הנאמן . אב הרחמים . הרופא לכל תחלואי
עמך ישראל הקרובים עד שערי מות . והמחבש מזור ותעלה לידידיו . והגואל משחת
חסידיו . והמציל ממות נפש מודדיו . אתה רופא נאמן . שלח מרפא וארוכה ותעלה . ברוב
חסד וחנינה וחמלה . לנפש (פב"פ) (פלונית בת פלונית) לרוחו ונפשו האומלל (לרוחה ונפשה
האומללה) ולא תרד נפשו (נפשה) לשאולה ותמלא עליו (עליה) להחלימו לרפאותו ולהחזיק
ולהחיותו (להחלימה לרפאה ולהחזיקה ולהחיותה) כרצון כל קרוביו ואוהביו (קרוביה ואוהביה)
ויראו לפניך זכיותיו וצדקותיו . ותשליך במצולות ים כל חטאתיו (ויראו לפניך זכיותיה וצדקותיה .
ותשליך במצולות ים כל חטאתיה) ויכבשו רחמיך את כעסך מעליו (מעליה) ותשלח לו (לה)
רפואה שלמה . רפואת הנפש ורפואת הגוף . ותחדש כנשר נעוריו (נעוריה) ותשלח לו (לה)
ולכל חולי ישראל . מרפא חנינה וחמלה . מרפא ידועים ונגלוים . מרפא רחמים ושלום וחיים .
מרפא אורך ימים ושנים טובים . ויקיים בו (בה) ובכל חולי ישראל . מקרא שכתוב על ידי
משה עבדך נאמן ביתך . ויאמר אם שמוע תשמע לקול יי אלהיך והישר בעיניו תעשה . והאזנת
למצותיו ושמרת כל חוקיו כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני יי
רפאך : ועבדתם את יי אלהיכם וברך את לחמך ואת מימיך והסירותי מחלה מקרבך . לא
תהיה משכלה ועקרה בארצך את מספר ימיך אמלא : והסיר יי ממך כל חולי וכל מדוי מצרים
הרעים אשר ידעת לא ישימם בך ונתנם בכל שנאיך: וע"י עבדיך הנביאים כתוב לאמר. ואכלתם
אכול ושבוע והללתם את שם יי אלהיכם אשר עשה עמכם להפליא ולא יבשו עמי לעולם : דרכיו
ראיתי וארפאהו ואנחהו ואשלם נחמים לו ולאבליו : בורא ניב שפתים שלום שלום לרחוק
ולקרוב אמר יי ורפאתיו : וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה : אז יבקע כשחר
אורך וארוכתך מהרה תצמח : רפאנו יי ונרפא. הושיענו ונושעה. כי תהלתנו אתה . והעלה
רפואה שלמה לרמ"ח איבריו (איבריה) ושס"ה גידיו (גידיה) לרפאות אותו (אותה) כחזקיהו מלך
יהודה מחליו . וכמרים הנביאה מצרעתה . בשם השמות הקדושים שלש עשרה מדותיך . אל
נא רפא נא (לפב"פ) להקים אותו מחליו (אותה מחליה) זה . ולהאריך עוד ימי חייו (חייה)
כדי שיעבוד לך באהבה וביראה . חיים של רחמים . חיים של בריאות . חיים של שלום .
חיים של ברכה . כדכתיב . כי אורך ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו לך . אמן סלה :

(והממסין ססס . ילמת זג) ואף אם נגזר עליו (עליה) בבית דינך הצדק שימות (שתמות)
מחולי זה . הנה רבותינו הקדושים אמרו . שלשה דברים קורעים
גזר דינו של אדם . ואחד מהם הוא שנוי השם . שישנו השם של החולה . וקימנו דבריהם ונשתנה
שמו (שמה) כי אחר הוא (אחרת היא) ואם על (פלוני) נגזר הגזר דין . על (פלוני) לא נגזר .
לכן אחר הוא . ואינו הוא (אחרת היא . ואינה היא) הנקרא (הנקראה) בשם הראשון . וכשם
שנשתנה שמו (שמה) כן ישתנה הגזר דין מעליו (מעליה) מדין לרחמים . וממיתה לחיים .
וממחלה לרפואה שלמה (לפב"פ) בשם כל השמות . ובשם כל המלאכים הממונים על כל
הרפואות והצלות . תשלח מהרה רפואה שלמה (לפב"פ) ותאריך ימיו ושנותיו (ימיה ושנותיה)
בנעימים . ויבלה בטוב ימיו (ימיה) ברוב עוז ושלום מעתה ועד עולם . אמן סלה : מי שברך וכו'

תפלה על החולה בבהכ"נ או על בית עלמין בי'

יי אלהי האלהים ואדוני האדונים . מושל בעליונים ושליט בתחתונים . הנותן ליעף כח ולאין
אונים . זכור לנו היום ובכל יום ברית אבות הקדמונים . וברית שלש עשרה מדות
רחמים ותחנונים . הכתובות בתורתך על ידי ציר אמונים : יי יי אל רחום וחנון ארך אפים
ורב חסד ואמת נוצר חסד לאלפים נושא עון ופשע וחטאה ונקה : האל הנאמן אב הרחמן
הרופא לתחלואי עבדיו . ומחבש למכאובי ידידיו . הגואל משחת חית חסידיו . המציל ממות
נפש מודדיו . הוא ברוב חנינה וחמלה יעלה רפואת תעלה אל תחלואי (ר' פלוני בר פלוני)
ולכל מכאוביו . כרצונו וכרצון כל אהביו . מלך ברחמיו . ירחמהו וישלח דברו וירפאהו : מלך
ברחמיו . יחייהו ויחלימהו : מלך ברחמיו . יסעדנו על ערש דוי . לבלתי היות ראשו לחלי
ולבו לדוי : מלך בחסדיו : ישלח לו ממרומיו מרפא וארוכה מרפא ברכה . מרפא רצון
ונדבה . מרפא חסד ואהבה . מרפא תרופה ותעלה . מרפא חנינה וחמלה . מרפא רחמים ידועים
ונלוים . מרפא שלום וחיים : מלך ברחמיו . יקיים בו מקראות הכתובים . רפאני יי וארפא
הושיעני ואושעה כי תהלתי אתה : ועוד כתיב . בורא ניב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב
אמר יי ורפאתיו : ועוד כתיב . וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה : ועוד כתיב .
אז יבקע כשחר אורך וארוכתך מהרה תצמח : ועוד כתיב . כי אעלה ארוכה לך וממכותיך
ארפאך נאם יי : ועוד כתיב . והסיר יי ממך כל חולי וכל מדוי מצרים הרעים אשר ידעת לא

ישימם בך ונתנם בכל שונאיך : ועוד כתיב . ויאמר אם שמוע תשמע לקול יי אלהיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל חקיו כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני יי רופאך : וכל המאמינים ביי . יהיו בכלל הברכה והחיים והשלום . וכן יהי רצון ונאמר אמן :

והמתפללים תפלה א על בית עלמין . יש להוסיף ולומר

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתעתיר לנו מה שבקשנו לפניך . כי רחמן אתה ותעשה לפנים משורת דינך . ותקבל ברחמים וברצון את תפלתינו . ואל תשיבנו ריקם מלפניך . בזכות הצדיקים והחסידים השוכבים פה . ולמען שמך הגדול . כי אתה שומע תפלות עמך ישראל ברחמים . ברוך שומע תפלה : יהיו לרצון וכו'

ואח"כ מקיפים והמתפללים כנ"ל ורגים לכרכות בתפלה . יותר טוב לברכות במזמורי תהלים :

(ס) המנהג בזמה קבלוה (וכן ראוי לתקן ככ"מ) שביום ג' לחליו הולכין אלין גבאי בק"ח או אחרים . ואומרים לו הלא ידעת שכן המנהג אצל כל חולה ולכן לא תדאג מזה כלל . ותעשה נוואה (ויאוס לפני עדים . ואסי' לאביו לא יאמין . וכ"ש לאשו ובניו) מה שאתה חייב או אחרים לך . ותתודה ואל תדאג מזה . כי הרבה התודו ולא מתו . והרבה לא התודו ומתו . והשכר שוידוי שתיה . והמתודה מוחלין לו ויש לו חלק לעוה"ב . גם תהקה מחילה לכי שחטאת נגד בממון או בדברים . ובמקום שאין מנהג זה . א"א כ"ז לחולה רק כשרואין שנוטה למות . וכשאינו יכול להתודות . בפיו . יתודה בלבו . וכשאינו יודע להתודות או שמדבר רק מעט . אומרים לו שיאמר . יהי רצון . שתהא מיתתי כפרה על כל עונותי . וא"א לו כ"ז בפני עם הארץ ונשים וקטנים (שלח) :

סדר הוידוי לחולה בקצרה

מודה אני לפניך יי אלהי ואלהי אבותי . שרפואתי בידך ומיתתי בידך . יהי רצון מלפניך . שתרפאני רפואה שלימה . ואם אמות . תהא מיתתי כפרה על כל חטאים ועונות ופשעים . שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך . ותן חלקי בגן עדן . וזכני לעולם הבא הצפון לצדיקים :

סדר הוידוי לחולה . מהרמב"ן ז"ל

(י) יבקש מרבים שיעסקו בתפלה . ויגמור בלבו שלא יעשה עוד עבירה מכל מה שעשה . ויטול ידיו ויברך ענט"י ויתעטף בציצית ואומר . יי אלהים אמת . ותורתו אמת . ומשה נביאו אמת . בשכמל"ו : ואומר אשרי . ומזמור ס"ו . ד' . קכ"א . ואח"כ אומר זה :

מודה אני לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו . אלהי אברהם יצחק ויעקב . אלהי האלהים ואדוני האדונים . בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד . עושה שמים וארץ . עושה חסד ומשפט בארץ . היה הוה ויהיה . שרפואתי בידך ומיתתי בידך . יהי רצון מלפניך . שתרפאני רפואה שלימה . כי אתה אל רופא רחמן . ואם אמות . תהא מיתתי כפרה על כל חטאי ועוני ופשעי . שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך . ותן חלקי בתורתך ובגן עדן . וזכני לעולם הבא הצפון לצדיקים . ואני מודה ומאמין . שהאל הבורא יתברך שמו . הוא ברא כל העולמות והאציל וברא ויצר ועשה . והוא המשגיח לבדו בכל העולמות . ואין שום מציאות לכל העולמות בלתי השגחתו . ומאהבתו את אבותינו . בחר בעמו ישראל . ונתן לנו תורתו אשר היא נצחית וקיימת . על ידי נאמן ביתו משה רבינו . ועל ידו נתן תורה שבכתב . שהיא תורתנו הקדושה אשר בידינו . וגם מסר לו בעל פה פי' התורה . והיא הגמרא הקדושה . ואני מאמין שזה מסר הקדוש ברוך הוא למשה . ומאמין שדיבר עם נביאים קדושים . והם ספרי נביאים וכתובים . ואני מאמין שיביא לעמו ישראל משיח צדקנו . כאשר נהיה ראוים לפניו לגאלנו . ושיחיה המתים (והמחמיר דהנקה . יוקף אלבעותיו למעלה ואומר) רבונו של עולם . הריני מקבל עלי המיתה בפועל ממש בשמחה ובלב שלם . לקיים מ"ע כוללת כל המצות ותיקון כל הלאוין שכולן נתקין לעשה . להעביר מחשבת יצר הרע אשר חפץ להדיח נשמתי מעבודת הקודש . והנני מוסר גופי ונפשי ורוחי ונשמתי על יחוד שמו הגדול . וזכני . ליחד שם קדשך באהבה רבה וחיבה יתירה . לסלקא יקרא מתתא לעילא לאתר דשקיא עמיקא דבירא נגיד ונפיק . ותהיה מסורה נפשי בסוד מי נוקבא . ליחדא קב"ה ושכינתיה ברחימו ודחילו ביחודא שלים . ולבתר לאמשכא מעילא לתתא . מההוא שקיא דנחלא לכל דרגא ודרגא עד דרגא בתראה . ולקשרא קשרא דכולא . כמו שנאמר . כי שם יי אקרא הבו גודל לאלהינו : יהי רצון מלפניך . שיהא שלום מנוחתי :

(יא) יכוין בשם ישמעאל . והמעומד סר סיפ . ואומר שמע ישראל . בשכמל"ו . ולפי מוחו . יצריך וידוי והמפסיק . והמוסיף מבונה . ואומר עלינו עד על כן נקוה . אמת ויציב עד עזרת ובמעב"ח כתב לומר זה :

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי . אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב . שֶׁרְפוּאָתִי בְּיָדְךָ וּמִיתָתִי בְּיָדְךָ יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שֶׁתְּרַפְּאֵנִי רְפוּאָה שְׁלֵימָה . וְאִם הִגִּיעַ עֵת פְּקֻדָּתִי לָמוּת . אַתָּה צַדִּיק עַל כָּל הַבָּא עָלַי . כִּי אֱמֶת עָשִׂיתָ . וַאֲנִי הִרְשַׁעְתִּי : הַצּוּר תָּמִים [illegible]

כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא · אליך יהוה נפשי אשא : ויהי רצון
מלפניך · שתהא מיתתי כפרה על כל חטאים ועונות ופשעים · שחטאתי ושעויתי ושפשעתי
לפניך במחשבה ובדבור ובמעשה · בשוגג ובמזיד · באונס וברצון · מיום היותי · הן בגלגול
זה והן בגלגול אחר · עד העת ורגע זאת · על כלם · אלוה סליחות · סלח לי מחל לי כפר
לי · ותן חלקי בגן עדן · ותזכני לעולם הבא הצפון לצדיקים · ותודיעני ארח חיים שובע
שמחות את פניך נעימות בימינך נצח : שמע ישראל יהוה אלהינו יהוה אחד : ברוך שם כבוד
מלכותו לעולם ועד : ואהבת את יהוה אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך : יהוה
מלך יהוה מלך · יהוה ימלוך לעולם ועד : יהוה הוא האלהים · יהוה הוא האלהים : הוא אלהינו
אין עוד · אמת מלכנו אפס זולתו · ככתוב בתורתו · וידעת היום והשבות אל לבבך כי
יהוה הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד :

אלהי ואלהי אבותי · תבא לפניך תפלתי · ואל תתעלם מתחנתי · שאין אני עז פנים וקשה
ערף · אשה תאמר שאין אנכי עזת פנים וקשת ערף · לומר לפניך · יהוה אלהי ואלהי
אבותי · צדיק אני ולא חטאתי · אבל חטאתי עויתי מרדתי · אני ואבותי :

אשמתי · אכלתי דברים אסורים ומתועבים : בגדתי · בטיתי בשפתי : גזלתי · גבה לבי · רם
עיני : דברתי דופי · ודברים בטלים : העויתי · הוצאתי דבה · ושכבת זרע לבטלה :
והרשעתי · בועוד עבירה · ובהרהור רעה : זדתי · זניתי · זלזלתי מורים והורים : חמסתי ·
חללתי שם יהוה בסתר ובגלוי · חללתי שבתות וימים טובים : טפלתי שקר · טמאתי בעיני
במחשבות ובהרהורים אסורים · טמאתי ברית קודש : יעצתי רע · יהרתי בתורתך : כזבתי ·
כעסתי כעסיות שלא לשם שמים : לצתי · לשוני המרתי : מרדתי · מריתי במשא ובמתן : נאצתי ·
נאפתי · נשכתי כנשך · ותרבית : סררתי · סקרתי עין : עויתי · העזתי מצח : פשעתי ·
פרקתי עול תורה ויראת שמים : צררתי · צמנתי מעשי : קשיתי ערף · קלקלתי מעגלותי ·
קפצתי ידי מאחי האביון : רשעתי · רכלתי על ריע ועמית · רגלי הרצתי לרעה : שחתתי ·
שנאתי שנאת חנם : תעיתי · וכפרתי תשומת יד : תעתעתי · תועה ותועבה עשיתי · וסרתי
ממצותיך וממשפטיך הטובים ולא שוה לי · ואתה צדיק על כל הבא עלי · כי אמת עשית ·
ואני הרשעתי : מה אומר לפניך יושב מרום · ומה אספר לפניך שוכן שחקים · הלא כל
הנסתרות והנגלות אתה יודע : אתה יודע רזי עולם · ותעלומות סתרי כל חי · אתה חופש
כל חדרי בטן · ובוחן כליות ולב · אין דבר נעלם ממך · ואין נסתר מנגד עיניך · יהי רצון
מלפניך יהוה אלהי ואלהי אבותי : שתסלח ותמחול לי ברחמיך הרבים על כל עונותי ופשעי ·
ותכפר לי על כל חטאתי · מרוק חטאתי ברחמיך הרבים · אבל לא על ידי יסורים וחלאים
רעים · ותשליכם במצולות ים · במקום אשר לא יזכרו ולא יפקדו ולא יעלו על לב מעתה ועד
עולם · כל חטאתי וכל חטאת עמך בית ישראל :

והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו ג"פ : יהיו לרצון אמרי
פי והגיון לבי לפניך יהוה צורי וגואלי · עושה שלום במרומיו · הוא ברחמיו הרבים יעשה
שלום עלינו ועל כל ישראל · אמן :

(יז) אח"כ אומר מזמור קל"ט ג"פ · והעומדים עליו · יבקשו עליו רחמים עם החולה כמזמור : ואח"כ אומר זה :

מי אל כמוך נושא עון ועובר על פשע לשארית נחלתו לא החזיק לעד אפו כי חפץ חסד הוא :
ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו ותשליך במצולות ים כל חטאתם : תתן אמת ליעקב חסד
לאברהם אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם : בידך אפקיד רוחי פדית אותי יהוה אל אמת ·
יסרני יהוה אך במשפט אל באפך פן תמעיטני : בטוב אלין ואקיץ ברחמים : אל נא רפא נא
לי : רפאני יהוה וארפא הושיעני ואושעה כי תהלתי אתה : אל תעזבני יהוה · אלהי אל תרחק ממני

תּוּשָׁה לְעֶזְרָתִי יהוה תְּשׁוּעָתִי : לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי יהוה : יהוה לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי : קִוִּיתִי לִישׁוּעָתְךָ : לְפוּרְקָנָךְ סַבָּרִית יהוה : יהוה לְפוּרְקָנָךְ סַבָּרִית : סַבָּרִית יהוה לְפוּרְקָנָךְ : יְבָרֶכְךָ יהוה וְיִשְׁמְרֶךָ : יָאֵר יהוה פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ : יִשָּׂא יהוה פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם : יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יהוה צוּרִי וְגוֹאֲלִי :

(יג) לפ"ל לומר מזמור ק"ב . ק"ג . פ"ו . ל"ד . ק"ה . פ"ו . ק"ח . וכנגם . ולא יאמר מזמורים סל"ע . רק מזמור ל"ג . ומזמורים אומרים זה . ווידוע למתכם כחולה כלו מקום ספק . כדי סכנלום לתריכם . יאמרו גם ולוך :

האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי : יערף כמטר לקחי תזל כטל אמרתי כשעירים עלי דשא וכרביבים עלי עשב : יי צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה : יי צבאות אשרי אדם בוטח בך : יי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו : אתה סתר לי מצר תצרני רני פלט תסובבני סלה : בטחו ביי עדי עד כי ביה יי צור עולמים : יי עוז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום : מימינו מיכאל . משמאלו גבריאל . מלפניו רפאל . מאחוריו אוריאל . ועל ראשו שכינת אל :

(יד) לפ"ל לומרים מזמור פ"ו . ל . כ"ג . כ"ג . ל"ד . כ"ס . ל . ל"ג : פ"ד . ק"ג . ק"ג . ק"ג . ק"ג . ק"ג : קל"ב . קל"ב . קל"ב . קל"ב . קנ"ג . קנ"ג . קנ"ם . קנ"ט . ולפ"ל לומרים זה :

יורס לישועתך קויתי יי (יסר ססך יסר) : לפורקנך סברית יי (יסר ססך יסר) : ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלהים : ויאמר יעקב כאשר ראם מחנה אלהים זה ויקרא שם המקום ההוא מחנים : ואתה תבוא אל אבותיך בשלום תקבר בשיבה טובה : ויסע מלאך האלהים ההולך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם ויסע עמוד הענן מפניהם ויעמוד מאחריהם : ויבא בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל ויהי הענן והחשך ויאר את הלילה ולא קרב זה אל זה כל הלילה : ויט משה את ידו על הים ויולך ה' את הים ברוח קדים עזה כל הלילה וישם את הים לחרבה ויבקעו המים :

בילוס כי ה' שופטנו ה' מחוקקנו ה' מלכנו הוא יושיענו : פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים : וישב עמי בנוה שלום ובמשכנות מבטחים ובמנוחות שאננות : וקוי ה' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים ירוצו ולא ייגעו ילכו ולא ייעפו : כי תעבור במים אתך אני ובנהרות לא ישטפוך כי תלך במו אש לא תכוה ולהבה לא תבער בך : אנכי אנכי הוא מוחה פשעיך למעני וחטאתיך לא אזכור : מחיתי כעב פשעיך וכענן חטאתיך שובה אלי כי גאלתיך : כתובים ענה דודי ואמר לי קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך : אתי מלבנון כלה אתי מלבנון תבואי תשורי מראש אמנה מראש שניר וחרמון ממעונות אריות מהררי נמרים : שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני : עורי צפון ובואי תימן הפיחי גני יזלו בשמיו יבוא דודי לגנו ויאכל פרי מגדיו : ואני ברוב חסדך אבוא ביתך אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך : יצילני מאויבי עז ומשנאי כי אמצו ממני : אני שכבתי ואישנה הקיצותי כי ה' יסמכני :

(טו) לפ"ל לומרים מזמור פ"ג . פ"ג . ל"ג . ולפ"ל זה :

יורס ויהוה הולך לפניהם יומם בעמוד ענן לנחתם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם ללכת יומם ולילה : הנה אנכי שלח מלאך לפניך לשמרך בדרך ולהביאך אל המקום אשר הכנתי : ושחט אותו על ירך המזבח צפונה לפני ה' וזרקו בני אהרן הכהנים את דמו על המזבח סביב : וכפר עליו הכהן לפני ה' ונסלח לו על אחת מכל אשר יעשה לאשמה בה : ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה אל מקום טהור : אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה : זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם ולמלואים ולזבח השלמים : כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו :

נביאים לך וה' יהיה עמך : כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכון כי הולך לפניכם ה' ומאספכם אלהי ישראל : כל כלי יוצר עליך לא יצלח וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי זאת נחלת עבדי ה' וצדקתם מאתי נאם יי : כלנו כצאן תעינו איש לדרכו פנינו וה' הפגיע בו את עון כולנו : נגש והוא נענה ולא יפתח פיו כשה לטבח יובל וכרחל לפני גוזזיה נאלמה ולא יפתח פיו : הרחיבי מקום אהלך ויריעות משכנותיך יטו אל תחשכי האריכי מיתריך ויתדותיך חזקי : כי בשמחה תצאו ובשלום תובלון ההרים והגבעות יפצחו לפניכם רנה וכל עצי השדה ימחאו כף : יבא שלום ינוחו על משכבותם הולך נכחו : ונחך יהוה תמיד והשביע בצחצחות נפשך ועצמותיך יחליץ והיית כגן רוה וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו :

כתובים כי אתה תאיר נרי ה' אלהי יגיה חשכי : אפפוני חבלי מות ונחלי בליעל יבעתוני : חבלי שאול סבבוני קדמוני מוקשי מות : ישלח ממרום יקחני ימשני ממים רבים : אל תאסוף עם חטאים נפשי ועם אנשי דמים חיי : ואני בתומי אלך פדני וחנני : אל תסתר פניך ממני אל תט באף עבדך עזרתי היית אל תטשני ואל תעזבני אלהי ישעי : אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שבתי בבית ה' כל ימי חיי לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו : פודה ה' נפש

עבדיו ולא יאשמו כל החוסים בו :

(ס) ואח"כ אומרים מזמור ס"ז . נ"א . ק"ו . ק"ח (ואם קודם פסוקי תנ"ך הראשונים אמרו רק ג' מזמורים . יאמרו כאן ג"כ רק ב'.
ס"ו . נ"א) ואח"כ אומרים זה :

פוה יברכך יי וישמרך: יאר יי פניו אליך ויחנך : ישא יי פניו אליך וישם לך שלום : ושמרו
את משמרתו ואת משמרת כל העדה לפני אהל מועד לעבוד את עבודת המשכן :
ועתה יגדל נא כח אדני כאשר דברת לאמר : ויאמר משה אל אהרן קח את המחתה ות עליה
אש מעל המזבח ושים קטורת והולך מהרה אל העדה וכפר עליהם : ויתן את הקטורת ויכפר על
העם : הוא יתחטא בו ביום השלישי וביום השביעי יטהר : אז ישיר ישראל את השירה ה את
עלי באר ענו לה : באר חפרוה שרים כרוה נדיבי העם במחוקק במשענתם וממדבר מתנה :
וממתנה נחליאל ומנחליאל במות : לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ה' אלהיו עמו
ותרועת מלך בו: איתן מושבך ושים בסלע קנך : מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל : כרע
שכב כארי וכלביא מי יקימנו : מברכיך ברוך ואורריך ארור : לא תערוץ מפניהם כי ה' אלהיך
בקרבך אל גדול ונורא : כי ה' אלהיכם ההולך עמכם להלחם לכם עם אויביכם להושיע אתכם :
עלה ראש הפסגה ושא עיניך ימה וצפונה ותימנה ומזרחה וראה בעיניך : כי אל רחום ה'
אלהיך לא ירפך ולא ישחיתך ולא ישכח את ברית אבותיך אשר נשבע להם : שמע ישראל
ה' אלהינו ה' אחד ; ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד : ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך
ובכל נפשך ובכל מאדך : ה' אלהיכם ההולך לפניכם הוא ילחם לכם ככל אשר עשה אתכם
במצרים לעיניכם: לא תערוץ מפניהם כי ה' אלהיך בקרבך אל גדול ונורא : ברוך אתה בבואך
וברוך אתה בצאתך : כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף יפרש כנפיו יקחהו ישאהו על אברתו : ה'
בדד ינחנו ואין עמו אל נכר :

ג"פס אז תתענג על ה' והרכבתיך על במתי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך כי פי ה'
דבר: כי הנה יוצר הרים ובורא רוח ומגיד לאדם מה שחו עושה שחר עיפה ודורך על במתי
ארץ ה' אלהי צבאות שמו : בהתעטף עלי נפשי את ה' זכרתי ותבא אליך תפלתי אל היכל
קדשך: לא יבא עוד שמשך וירחך לא יאסף כי ה' יהיה לך לאור עולם ושלמו ימי אבלך: עברו
עברו בשערים פנו דרך העם סולו סולו המסלה סקלו מאבן הרימו נס על העמים : שירו לה'
הללו את ה' כי הציל את נפש אביון מיד מרעים : והיה מדי חודש בחדשו ומדי שבת בשבתו
יבא כל בשר להשתחוות לפני אמר ה' : וארחתו ארחת תמיד נתנה לו מאת המלך דבר יום
ביומו : ותשאני רוח ואשמע אחרי קול רעש גדול ברוך כבוד ה' ממקומו : וארשתיך לי לעולם
וארשתיך לי בצדק ובמשפט ובחסד וברחמים : וארשתיך לי באמונה וידעת את ה' : מי אל
כמוך נושא עון ועובר על פשע לשארית נחלתו לא החזיק לעד אפו כי חפץ חסד הוא : ישוב
ירחמנו יכבוש עונותינו ותשליך במצולות ים כל חטאתם : תתן אמת ליעקב חסד לאברהם
אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם : וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה ויצאתם
ופשתם כעגלי מרבק : וה' עליהם יראה ויצא כברק חצו וה' אלהים בשופר יתקע והלך בסערות
תימן : וגברתים בה' ובשמו יתהלכו נאם ה' : ירכיבהו על במתי ארץ ויאכל תנובות שדי ויניקהו
דבש מסלע ושמן מחלמיש צור : ראו עתה כי אני אני הוא ואין אלהים עמדי אני אמית ואחיה
מחצתי ואני ארפא ואין מידי מציל: אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בה' מגן עזרך ואשר
חרב גאותך ויכחשו איביך לך ואתה על במותימו תדרוך :

ג"פס והתענג על ה' ויתן לך משאלות לבך : והוציא כאור צדקך ומשפטיך כצהרים : שמע
אלהים קולי בשיחי מפחד אויב תצור חיי : אך אלהים יפדה נפשי מיד שאול כי
יקחני סלה : תסתירני מסוד מרעים מרגשת פועלי און: אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך נשבעה
בטוב ביתך קדוש היכלך : ואני עני ואביון אלהים חושה לי עזרי ומפלטי אתה ה' אל
תאחר : יחוס על דל ואביון ונפשות אביונים יושיע : ג"פ והוא רחום יכפר עון ולא ישחית
והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו: עזרנו אלהי ישענו על דבר כבוד שמך והצילנו וכפר על
חטאתינו למען שמך : אם תשכב לא תפחד ושכבת וערבה שנתיך : אז תלך לבטח דרכך
ורגלך לא תגוף : בהתהלכך תנחה אותך בשכבך תשמור עליך והקיצות היא תשיחך : בשש
צרות יצילך ובשבע לא יגע בך רע : פדה נפשו מעבור בשחת וחיתו כאור תראה : להשיב
נפשו מני שחת לאור באור החיים : אם ישים אליו לבו רוחו ונשמתו אליו יאסוף : ואתה צדיק
על כל הבא עלינו כי אמת עשית ואנחנו הרשענו : נפלה נא ביד ה' כי רבים רחמיו וביד אדם
אל אפולה : (ואם עומד על אדם גדול . יוסף ג"כ פסוקים אלו : בראשית ברא אלהים את השמים
ואת הארץ : ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל : ואח"כ כמה פ'
ואח"כ אומרים זה בשנת מות המלך עזיהו ואראה את אדני יושב על כסא רם ונשא ושוליו
מלאים את ההיכל : שרפים עומדים ממעל לו שש כנפים שש
כנפים לאחד בשתים יכסה פניו ובשתים יכסה רגליו ובשתים יעופף : וקרא זה אל זה ואמר

קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו : ותשאני רוח ואשמע אחרי קול רעש גדול ברוך כבוד ה' ממקומו :

(ית) לה"ר אומרים ויהי מעט. יוסב כסתר (הכליס לא) וכיוס. אומרים גם י"ג מדות. ופסוקי מי אל כמוך עד מימי קדם כנ"ל (וסמוסף מדעתו. יוסיפו לו מסמנים) ולה"ר אומרים זה. ואם אין פנאי כ"כ. ידלגו ויתחילו מפלה לעני:

ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלהים : הנה אנכי שלח מלאך לפניך לשמרך בדרך ולהביאך אל המקום אשר הכינתי : ושחט את בן הבקר לפני ה' והקריבו בני אהרן הכהנים את הדם וזרקו את הדם על המזבח סביב אשר פתח אהל מועד : וקרבו וכרעיו ירחץ במים והקטיר הכהן את הכל המזבחה עולה אשה ריח ניחח לה' : ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה' סלת יהיה קרבנו ויצק עליה שמן ונתן עליה לבונה : ושחט אותו על ירך המזבח צפונה לפני ה' וזרקו בני אהרן הכהנים את דמו על המזבח סביב : זאת משחת אהרן ומשחת בניו מאשי ה' ביום הקריב אתם לכהן לה' : ויקרב משה את אהרן ואת בניו וירחץ אתם במים : ויתן עליו את הכתנת ויחגר אתו באבנט וילבש אתו את המעיל ויתן עליו את האפד ויחגר אתו בחשב האפד ויאפד לו בו : וישם עליו את החשן ויתן אל החשן את האורים ואת התמים : וישם את המצנפת על ראשו וישם על המצנפת אל מול פניו את ציץ הזהב נזר הקדש כאשר צוה ה' את משה : ויצק משמן המשחה על ראש אהרן וימשח אתו לקדשו : ובנסע המשכן יורידו אתו הלוים ובחנת המשכן יקימו אתו הלוים והזר הקרב יומת : ולא יבאו לראות כבלע את הקדש ומתו : ויהי בנסע הארן ויאמר משה קומה ה' ויפצו איביך וינסו משנאיך מפניך : ובנחה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל : ראה נתן ה' אלהיך לפניך את הארץ עלה רש כאשר דבר ה' אלהי אבותיך לך אל תירא ואל תחת : אעברה נא ואראה את הארץ הטובה אשר בעבר הירדן ההר הטוב הזה והלבנן : הלא הוא כמוס עמדי חתום באוצרותי : ידיד ה' ישכן לבטח עליו חופף עליו כל היום ובין כתפיו שכן : ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות תכלת וחור ועטרת זהב גדולה ותכריך בוץ וארגמן והעיר שושן צהלה ושמחה : שרפים עומדים ממעל לו שש כנפים שש כנפים לאחד בשתים יכסה פניו ובשתים יכסה רגליו ובשתים יעופף : (נ"ס) וקרא זה אל זה ואמר קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו : לכן אחלק לו ברבים ואת עצומים יחלק שלל תחת אשר הערה למות נפשו ואת פושעים נמנה והוא חטא רבים נשא ולפשעים יפגיע : והיית עטרת תפארת ביד ה' וצניף מלוכה בכף אלהיך : בהר מרום ישראל אשתלנו ונשא ענף ועשה פרי והיה לארז אדיר ושכנו תחתיו כל צפור כל כנף בצל דליותיו תשכונה :

כראות העומדים שם כי החולה עוד יש בעולם עליו. וקרבו הקדוש הסגרו יפלו המכסה לגרוס. ויאמרו מפלה ואם שלו:

תפלה לעני כי יעטף ולפני ה' ישפוך שיחו : אל אלהי הרוחות לכל בשר. אהיה אשר אהיה שומר רוח האדם בקרבו. ונותן נשמה טהורה לעם סגלתו. מחיה חיים. סומך נופלים. סועד חולים. וממית ברחמים. תבא נא תפלתנו למעון קדשך לשמים. ותמלא נא ברחמיך הרבים. ותתעטף בחסידותיך. ותשפיע במדת טובך חיים וחסד על האיש הלזה (פלוני בן פלונית) המוטל על ערש דוי. השואג מנהמת לבו. ואין מתום בבשרו. ולבו סחרחר. ועזבהו כחו. תיקר נא נפשו בעיניך. והוציאה ממסגר נפשו להודות את שמך. ותחישה נא לעזרתו. ותשלח ארוכה ומרפא למכאובו. מפתח הרביעי שבהיכל הנוגה. שבו השכנת המלאך המליץ אחד מני אלף. וכאור המאיר לצד מזרח מהיכל הרביעי רפאל שמו. אשר הפקדת אותם בכח שמך אהיה אך טוב לישראל. ומאיר עליהם להחיות חולים מחלים ולהצילם מרעתם :

עד כאן טוב לומר על רוב חולים הקרובים לחיים:

ואם נגזר עליו מבית דינך הצדק. לאסוף אליך עתה רוחו ונשמתו. ואפפוהו חבלי מות. אנא תלכה נפשו ויתוסף עליו רוח טהרה וקדושה וטוהר לב. ויסבול ויקבל יסורי ה' מאהבה. ויזכה לראות פני שוכן מעונה. ויתדבק נפשו רוחו ונשמתו באור השכינה. וארבעה מלאכיך המכונים בהיכל הששי משמשה היכלות הנכללים בהיכל הרצון. יעמדו עליו. ותצא נשמתו בנשיקה. ודבקותא דרוחא ברוחא. ולא יצטער בשליטת סטרא אחרא. ורעיונוהי אל יבהלוהו. ותשמור נא צאתו בכל דרכיו. ולא תאונה אליו רעה ונגע לא יקרב באהלו. ותוציאו מעולם זה בשלום. ותוליכהו לשלום. ותצעידהו לשלום. ותסמכהו לשלום. ותצילהו מכף כל אויב וארב רע בדרך. ותעוטה נשמתו אור כשלמה. ויושם עבים רכובו. ומן נערתך ינוסון כל רוח מזיק ומשטין. כמו שנאמר. ויאמר ה' אל השטן יגער ה' בך השטן ויגער ה' בך הבוחר בירושלים הלא זה אוד מוצל מאש. מן קול רעמך יחפזון. כדכתיב. ה' איש מלחמה ה' שמו : ויגדל נא כח אדני בקרבן נשמתו רוחו ונפשו. וישבעו עצי ה' ארזי לבנון אשר נטע. ויעלו הרים ירדו בקעות. וצפרים יקננו. להצהיל פנים משמן. מהחסידה אשר בברושים ביתה. יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו. ויפתחו לו שערי צדק. שערי אורה. שערי חן וחסד. שערי רחמים

רחמים. שערי רצון. שערי חמלה וחנינה. ויאיר אור לובן העליון לארבע מאה עלמין דכסופא ורצון. ומצחא עילאה יתמצי ויופיע אליו. לעדן נשמתו ורוחו ונפשו. ומתלת עשר תקוני דיקנא יקירא עילאה. יתקנון ליה תלת עשר נהרי דאפרסמונא דכיא ויופקח עינא פקיחא עליו. ואל עליון תהלתו יחתם לו. ויזכה לראות בתקון מעשיו לעולם הבא בחסד אל אלים. ואם יצטרך לאוצר גדול של מתנת חנם. חסד אל יחונן אותו ממנו. כדכתיב. וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם: וירחם עליו ועל כל חולי מאמיניך הצריכים לרחמים: אל אלהים ה'. האר נא פניך לעני ואביון הלזה. ותקדמך תחנתו ותחנתנו עליו. ותעמד לימין אביון להושיע משפטי נפשו. וקרנו תרום בכבוד. ויזמרך כבודו בגן עדן ולא ידום. עם נפשות חסידיך היושבים לפניך ועטרת אורה על ראשם ליהנות כאור פניך. וארך ימים ושנות חיים ושלום. יוסיפו לנו ברוב עוז ותעצומות. עם כל ישראל חברים. אמן כן יהי רצון:

(יח) אם מתאחר פטירתו ומצטער. יאמרו ז"פ מזמור נ"א. אנא בכח. בשעת מות עד ממקומו כנ"ל. ולא יתפללו עליו שתשוב נפשו אליו: ומנהג הצדיקים לקדש ידידים סמוך למיתתן. וגם סמוך לפטירתו אומר. ברוך שם וכו' וקים לעולם ועד. וסמך ליציאת נשמתו. יקראו עמו פסוקים אלו אם אפשר:

המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים ויקרא בהם שמי ושם אבותי אברהם ויצחק וידגו לרוב בקרב הארץ: מי כמוכה באלים יי מי כמוכה נאדר בקודש נורא תהלות עושה פלא: אתה גבור לעולם אדני מחיה מתים אתה. רב להושיע. מכלכל חיים בחסד. מחיה מתים ברחמים רבים:

הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי: תפול עליהם אימתה ופחד בגדול זרועך ידמו כאבן: עד יעבור עמך ה' עד יעבור עם זו קנית: אפל נא ביד ה' כי רבים רחמיו וביד אדם אל אפולה: לישועתך קויתי ה': לפורקנך סברית ה': בידך אפקיד רוחי פדיתה אותי ה' אל אמת: בטוב אלין ואקיץ ברחמים טובים. אמן: ישלח ממרום יקחני ימשני ממים רבים: יצילני מאיבי עז ומשנאי כי אמצו ממני: אתהלך לפני ה' בארצות החיים: ואני ברוב חסדך אבא ביתך אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך: אני בצדק אחזה פניך אשבעה בהקיץ תמונתך:

נוסח המבקרים. והגילה הראשון. הוא נוסח החולה:

הצילת מחרב נפשו מיד כלב יחידתו: תפול עליהם אימתה ופחד בגדול זרועך ידמו כאבן: עד יעבור עמך ה' עד יעבור עם זו קנית: יפול נא ביד ה' כי רבים רחמיו וביד אדם אל יפול: לישועתך קויתי ה': לפורקנך סברית ה': בידך יפקיד רוחו פדית אותו ה' אל אמת: בטוב תלין ותקיץ ברחמים טובים. אמן: ישלח ממרום יקחך ימשכך ממים רבים: יצילך מאויבך עז ומשנאיך כי אמצו ממך: תתהלך לפני ה' בארצות החיים: והוא ברב חסדך יבא ביתך ישתחוה אל היכל קדשך ביראתך: והוא בצדק יחזה פניך ישבע בהקיץ תמונתך: כל הנשמה תהלל יה הללויה: עזרנו אלהי ישענו על דבר כבוד שמך והצילנו וכפר על חטאתינו למען שמך:

כינוי גדול. כשעומדים עליו יאמרו בקול רם:

לך כי שלחך יהוה. לך ויהוה יהיה עמך. יהוה אלהיו עמו ויעל: ג' פעמים יברכך יהוה וישמרך: יאר יהוה פניו אליך ויחנך: ישא יהוה פניו אליך וישם לך שלום: מימינך מיכאל. משמאלך גבריאל. מלפניך רפאל. ומאחריך אוריאל. ועל ראשך שכינת אל: חזק ואמץ. אל תערוץ ואל תחת. כי עמך יהוה אלהיך בכל אשר תלך: ויאמר פני ילכו והנחותי לך: הוציאה ממסגר נפשו להודות את שמך. בו יכתירו צדיקים כי תגמול עליו: מה תשתוחחי נפשי ומה תהמי עלי הוחילי לאלהים כי עוד אודנו ישועות פני ואלהי: ושחט אתו על ירך המזבח צפונה לפני יהוה וזרקו בני אהרן הכהנים את דמו על המזבח סביב: כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני יהוה תטהרו: וקרבו וכרעיו ירחץ במים והקטיר הכהן את הכל המזבחה עולה הוא אשה ריח ניחוח ליהוה: חנון ורחום יהוה ארך אפים ורב חסד: ויהי יהוה משגב לדך משגב לעתות בצרה: ימין יהוה רוממה ימין יהוה עושה חיל: זכור רחמיך יהוה וחסדיך כי מעולם המה: ויעבור יהוה על פניו ויקרא יהוה יהוה אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת: כי יפול לא יוטל כי יהוה סומך ידו: חונה מלאך יהוה סביב ליראיו ויחלצם: יתן יהוה את אויביך הקמים עליך נגפים לפניך בדרך אחד יצאו אליך ובשבעה דרכים ינוסו לפניך: תזרם ורוח תשאם וסערה תפיץ אותם ואתה תגיל ביהוה בקדוש ישראל תתהלל: והתענג על יהוה ויתן לך משאלות לבך: ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך: כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף יפרש כנפיו יקחהו ישאהו על אברתו: ירכיבהו על במתי ארץ ויאכל תנובות שדי ויניקהו דבש מסלע ושמן מחלמיש צור: מגדל עז שם יהוה בו ירוץ צדיק ונשגב: עורי צפון ובואי תימן הפיחי גני יזלו בשמיו יבא דודי לגנו ויאכל פרי מגדיו: שרפים עומדים ממעל לו שש כנפים שש כנפים לאחד בשתים יכסה פניו ובשתים

יכמה רגליו ובשתים יעופף: פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים: וקוי יהוה יחליפו כח יעלו אבר כנשרים ירוצו ולא ייגעו ילכו ולא ייעפו: אז יבקע כשחר אורך וארוכתך מהרה תצמח והלך לפניך צדקך כבוד יהוה יאספך: ונחך יהוה תמיד והשביע בצחצחות נפשך ועצמותיך יחליץ והיית כגן רוה וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו: מי אל כמוך נושא עון ועובר על פשע לשארית נחלתו לא החזיק לעד אפו כי חפץ חסד הוא: יהוה צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה: יהוה צבאות אשרי אדם בוטח בך: יהוה הושיעה המלך יעננו ביום קראנו: אתה סתר לי מצר תצרני רני פלט תסובבני סלה ישר וסמך: פדה נפשו מעבור בשחת וחיתו באור תראה: יהוה ישמרך מכל רע ישמור את נפשך: יהוה ישמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם: אדני בם סיני בקודש את כל גבוה יראה:

(ט) בשבת א"א פסוקים ומזמורים ותפלות הנ"ל. רק מזמור נ"ב וסתלה להוסיף. אומר גם מזמור כ"ב. כ"ג. כ"ד. כ"ה. מ"א. מ"ג. מ"ג. מ"ד. ס"ו. ק"ח. ק"ח מן המזמור. קכ"א. קכ"ג. קל"ד. קמ"ב. קמ"ג. קמ"ח. ק"ג. וא"א ויהי נועם. רק שאומר תהלים כסדר א"ב דלגנו: (י) בשעת יציאת הנשמה. אומרים כל העומדים עליו בקול רם. יגדל. אדון עולם ויסוד לומר פסוק יחוד אלו עם יציאת הנשמה. ואפי' לא נשמע עוד לגמרי. לא יאמרו פסוק יחוד שנים. רק מזמור נ"א. אלא בכח. בשבת שום עד שמקומם הנ"ל. ובשבת מזמור נ"ב:

פסוקי יחוד שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יהוה אֱלֹהֵינוּ יהוה אֶחָד פעם א': בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד ג"פ:

יהוה הוּא הָאֱלֹהִים ז' פעמים: יהוה מֶלֶךְ. יהוה מָלָךְ. יהוה יִמְלוֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד: פעם א'

ולאחר העומדים שם להתשובה. אומרים בקול רם:

שוכני בתי חומר למה תשאו עין. ומותר אדם מן הבהמה אין: לנו יש לדעת. כי אנחנו תולעת: לגב חומר גבנו. ואיך יגבה לבנו: מה יתרון לגבר. ואחריתו לקבר: וזה יהיה לו הלף. לו חי שנים אלף: הלא אם ילך מרי. יבלע בחמת קרי. וישרף בלהב. ולא יועיל הזהב: האדם הנכאה. פקח עיניך וראה: מאין בואך. ואנה מוצאך: קצך עני ואביון. כמשל לקיקיון: שבן לילה היה. ועד בוקר לא היה: טוב אשר לא נוצרת. ועמל לא קצרת: ואיך גדולה תבקש. ואתה בתוך המוקש: נופל אתה מרתם. ותפשע על פת לחם: ואם יתמהמה רגע. אז תמצא כל נגע: בשרך כאור זרוח. בעוד יש בו הרוח: ועת תצא הנפש. נשאר טיט ורפש: ראה כי אין בידיך. מאומה מכבודך: לזרים חילך יקום. ואתה תלך ריקם: בכל זאת לא חשבת. לתאוה הקשבת: ואם תטיב ראשיתה. מה תעשה באחריתה: יעזוב רשע דרכו. וישוב לפני מלכו; אולי צור יעתר. ומחרונו יסתר: יהירים התקוששו. זכרו והתאוששו: שאו לבב וכפים. אל אל בשמים: הוי על נפשותינו. ואוי על חטאתינו: כי רוח רעינו. וגם כצאן תעינו: ומה נבקש ומה נדרוש. כי עונותינו עברו ראש: מאד רבו עונינו. ואיך נשא פנינו: ואם החולה חסים לבקש רחמים לבד עליו. יתחילו ויאמרו: דלה עמך משחת. מושל רום ותחת: ואם הקשינו עורף. חסדך אל תרף: הפק חמלתך. לעם דופקי דלתך: כי אתה אדוננו. ואליך תלויות עינינו: שלח נא מלאכי החן ויצאו נא לעומתו. ושלום בואך יאמרו קול אחר בביאתו: יביאוהו לגן עדניך ושם תהיה ישיבתו. ויתעדן באורך ושים כבוד מנוחתו: ואור הגנוז לפניך יהא סתרו וסכתו. ותחת צל כנפיך תנה לו את מחיצתו: בעזרתך אל מוחל וסולח לעונות עמו ועדתו:

והשמה יאמרו כל העדה הברכה בקול רם:

יהוה נָתַן וַיהוה לָקָח יְהִי שֵׁם יהוה מְבֹרָךְ: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. דַּיַּן הָאֱמֶת: הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ כִּי כָל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא: וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ וּכְבוֹד יהוה יַאַסְפֶךָ: תִּשְׁכַּב בְּשָׁלוֹם וְתִישַׁן בְּשָׁלוֹם. עַד יָבֹא מְנַחֵם מַשְׁמִיעַ שָׁלוֹם:

(א) מצוה לעמוד על אדם בשעת יציאת הנפש. ואין מעמצין עיניו עד שתצא נפשו. והמעמץ קודם לכן אפי' רק נגע בו הרי זה שופך דמים. וכן אסור לעשות שום מעשה הגורם שימות מהרה אפי' גוסס זמן ארוך ויש צער גדול לו ולקרוביו. כגון להשמיט הכר והכסת מתחתיו או להניח מפתחות בית הכנסת תחת ראשו כדי שיפרד מהרה אסור. אבל להסיר המונע מרחוק כגון קול חוטב עצים מותר. ואם נפלה דליקה. מוציאין אותו. וקודם להצלת ספרי קודש (יו"ד שלט): (ב) בשעת מיתה יזהרו העומדים שם שיתקנו המטה באופן שלא יצא שום אבר חוץ למטה. ואם הוציא אסורין לחזור. כי אסור ליגע בו והגוססה לגמרי אסור לשום אדם ליפרד ממנו. והאוי לקבץ עשרה איסור בעת יציאת נשמה. ולא יעסקו אז ח"ו בדברים בטלים. רק יאמרו כסדר הנ"ל. והגוסס כחי. לענין גט ולמתנה (אך הכהן אסור להיות בביתו (והכהן יצא שם. א"צ להקיץ לומר לו שיש גוסס. ואם ידע שהוא ערום. מותר להלבים עצמו לצאת) וכן מי שאמרו לו ראוהו קרובו גוסס זה ג' ימים. מתאבל עליו) ואסור לקצור לפניו או ליתנו ע"ג חול עד שימות. ואין קורעין ואולין ומספידין עליו. ולא מבכין עמו ארון לבית. וא"א עליו צדוק הדין. ואין חוצבין לו קבר. ובע"ה החוששין שלא יספיקו לקברו. מותר שהחולה לא מרגיש בזה ומצערין שאם לא יספיקו לקברו יהיה שהות לשמש הקבר בריוח קודם שבת. כי סכנה להלין קבר פתוח. ואחר יציאת הנשמה מניח אצל חוטמו נוצה קלה. ובשאינה מתנדנדת ודאי מת. ומכסים פני המת ופותח החלונות והאבלים אומרים מיד צדוק הדין. והמגיעים לברוך דיין אמת אומרים (אפי' בשבת ויו"ט) בשם ומלכות בצורתו השם. מבכך גם שמחים) וקורעין כדינם (שם): (ג) כל העומדים בשעת יציאת נשמה אפי' על קטן שלמד מקרא ואם היינו לקרוע קריעה מועטת. ואפי' מן הבגד הצי של בגדי הבגד. אפי' היה האדם עושה לפעמים עבירה לתיאבון או עזב מצוה משום טורח קורעין עליו. והשכיח רגיל בזה אין קורעין וכ"ש על אפיקורס וכו'

בעבת נידי לספוס (שם : (ד) מעלימין עיני המת. וכשיש לו בנים יעלים בנו. וכשיש בכור יעלים הוא. והמנהג לשפוך כל המים שאובים בשכונת המת (היינו ג' בתים עם בית המת) אפי' מת ילד תוך ל' יום. ובשבת א"צ לשפוך (שם) : (ה) השומר המת אפי' אינו מתו. פטור מק"ש ומתפלה ומכל המצות שבתורה. היו ב'. זה שומר וזה קורא ומתפלל. ואסור לאכול בחדר המת אפי' אכילת ארעי או שתיה. או לעשות שום דבר רק כשעושה בפני המת מחיצה גבוה י"ט ורוחב נעמוד בפני הרוח ולא יהא פתוח תחתיה ג"ט. וכשאין לו ממש לעשות מחיצה. מחזיר פניו ואוכל (שמח) : (ו) בחדר המת לא ילך בתפילין ובציצית (וכשמכוסים מותר) ולא יברך אפי' ברכה ולא יתפלל ולא יאמר מזמור. רק מה שהוא לכבוד המת (חכ"א) : (ז) אסור לטלטל המת בשבת אפילו לצורך כהנים בריאים, או לצורך מצוה או לצורך התורה. ואפי' ע"י ככר ותינוק ובשמלובש. רק ע"י נכרי או ישראל יהפכו ממטה למטה. וכשהוא במקום שיסריח או שמתלכלך בשום ונתה מותר ע"י ככר או תינוק או בגד. וכשמת נפל. כופין הקרובים להוציאו מלשון כנ"ל (וכ"ש בחול) בשביל הכהן שיכנס לבית אפי' אין הכהן חולה. ומותר לטלטל הכר מתחתיו בלא יסריח. אך לא יזיז אבר. ואם פיו נפתח והולך. קושר הלחי בלא יוסיף לפתח. ולא מי שיסגר כשנפתח. ואסור לעמות עיניו. ואם נפלה דליקה וירא שישרף המת. מניח עליו או אצלו דבר מאכל ומטלטלם יחד למקום שמותר לטלטל שם דבר (ולמקום שאסור. לא יוציאו רק ע"י נכרי) וכשאין דבר מאכל. מניח עליו כלי או מלבוש שמותר בטלטול. וכשאין לו. מטלטלו לבדו (שם) : (ח) כשנוטה המת ממטתו לשכיבתו על הארץ ישגיח שיהא מכוסה. כי כל המנהג בזה משום לצניעות ומנהג גם במת (שם) : (ט) נותן מעט תבן על הקרקע וכר מראשותיו. ועל התבן וכר פורס סדין בארכו ומניח המת עליו. וקושר הלחי. ועושה שם שיהא ידוע שכ"א מידיו. וב' בהונות רגליו קושר יחד בתבן. וי"ש נמנעים. ומכסה ידיו ורגליו בד' קצות הסדין ומגן מכסה אחר עליו ומעמיד נר דליק על ראשו. ומבקש ממנו מחילה מפני שעושה הכל לכבודו. ויאמרו עליו מזמור צ"ג נ"א ואח"כ א"ג"ס: בית יעקב לכו ונלכה באור ה': אל אלהים ה' דבר ויקרא ארץ ממזרח שמש עד מבואו: יבא שלום ינוחו על משכבותם הולך נכוחו. כי עפר אתה ואל עפר תשוב : ואח"כ יאמרו מזמור כ"א. נ"א (מעב"י):

דיני קריעה

(א) על אביו ואמו ובנו ובתו ואחיו ואחותו (מאביו או מאמו. אפי' פסולים. אך לא משפחה ונכרים) חייב (וה"ה אשה על בעלה) לקרוע (ועמוד מיפה נידי שמים כשאינו קורע) מעומד. ואם קרע מיושב קורע שנית. ואם לא קרע בשעת יציאת נשמה קורע עד סוף השבעה. ומקום הקריעה בבית הצואר לפניו לאורך הבגד. וצריך להבדיל שפת הבגד לב'. ואם קרע לאחוריו או בשולי הבגד או מצדו או לרוחב הבגד לא יצא. ושיעורה טפח (ואסור לקרוע יותר) בתחלת הקריעה. אבל קרע ובא להוסיף בה על מת אחר. אם הוא אחר ז' לקריעה הראשונה מוסיף כ"ש. ובתוך ז' צריך טפח. ועל אביו ואמו. אפי' אחר ז' קורע עד שיתגלה לבו. ועל חכם שגדול ממנו הגון צריך לקרוע (שם) : (ב) על כל המתים קורע הבגד העליון לבד (וגימין. ואיש מעכב ויכול להכניס ידו בפניו וקורע בצנעא שלא בפני הדם. והברולה קורע בכלי. ועל או"א קורע מבחוץ בפני כל אדם (והמנהג שאו' מהמחמירה קודשה חותך קצת בסכין והאבל תופס בהכין וקורע) כל בגדיו (אפי' לבתים י') עד שמגלה לבו (חוץ מבגד שהוא גבוהה בעל הזרוע במהא' תוך מבגד העליון (שקורין דעליא או מאנטיל. שהוא רק לכבוד) והכתונת. וקורע בשמאל (ואינו מעכב) ואם לא קרע בגד א' לא יצא וגוערין בו. וכ"ז שהבגד עליו קורעו אפי' אחר ל'. והמלבוש בגד שהם עליו לקרוע מותר לפסירו ולגבוס אחר שיהיו קורעת על אביה ואמה. תקרע תחלה בגד התחתון תחת וקרע לגדין והקרע העליון (שם) : (ג) ההרוצה להסיר הבגד בקרוע תוך ז' וללבוש אחר. מהליף ואינו קורע. ועל או"א שמהליף תוך ז' בחול. קורע ואינו מאחה לעולם כנפסס ראשון. ובבגדים שהיו בידועים שלובשים קודם שמיתה א"צ (שם) : (ד) יכול להחזיר הקרע לאחוריו תוך ז'. ולא על או"א (שם) : (ה) יכול לתפור הקרע שפירה שלימה שזה אחר ז' (וזה נקרא שולל. והגו לאסור תוך ל'. ואפי' לחבר ראשי הקרע ע"י מחט. ואחה שוללה מיד אפי' על או"א) ולהפור כדרכו אחר ל' (וזה נקרא מאחה. ובשאל רגל תוך ל' מותר לאחות (ועל או"א. שולל) בעיו"ט סמוך לערב אחר שהתפלל מנחה)

ועל או"א שולל אחר ל' ואינו מאחה לעולם. אפי' ספק לך העליון מהבגד עם הקרע למטה (והברונה למכרו. צריך להודיע לבמקח שהוא קרע שאסור לאחותו. ואם מכרו סתם ולא הודיעו. אסור לאחותו עד שידע שהוא קרע שמאתחה. ואסור למכרו לנכרי) והברולם להתוך הכיב הקרע ולהפליץ ולהוציב בם תמיכה בגד אחר. הרי אחר יב"ח (וי"א שאסור, וכ"ז שאסור לשלול. אסור אפי' לחבר ראשי הקרע ע"י מחט (שם) : (ו) אם אחר ל' מכמיהם שמע שמת אינו קורע. ועל או"א קורע לעולם כל בגדיו שעליו בעת שמועה חוץ מאותן שמחליף אחר ז' (שם) : (ז) אם לא היה לו מלבוש שחייב לקרוע בו ואח"כ נזדמן לו או בלא קרע בשוגג או במזיד. תוך ז' קורע ולא אחר ז'. ועל או"א קורע אפי' אחר יב"ח. ודי בבגד א' (שם) : (ח) חולה ולא היה דעתו מיושב בעת קריעה. כשחוזר לדעתו (ועל שאר קרובים דוקא תוך ל') קורע. וכשהיה מיושב רק שהיה מסוכן ולא קרע ואח"כ הבריא. י"א דפטור אחר ז' לקרובים. וי"א שחייב תוך ל' (שם) : (ט) צריך לקרוע במקום שלא היה קרע. ואם קרע מתוך הפירה שהיא שוה למעלה ונוטה למטה שקורין איבר נאט. או מתוך הפירה שהפסו הבגד היוצא מהמפירה לב' צידיה והברוכו בב' צידיה ומתחוסו עד שאין ניכר התפירה יצא (שם) : (י) קרע ואח"כ מת לו מת ב'. תוך ז'. קורע קרע אחר ממנו ברחוק ג' אצבעות מכא' או מוסיף על הא' קצת. אחר ז'. מוסיף על הא' כ"ש. וכן כשמת לו מת ג' תוך ז' של ב' או אחר ז'. ומוסיף והולך עד טיבורו. הגיע לטיבור. מרחיק ג' אצבעות וקורע. נתמלא לפניו. מחזירו לאחוריו וקורע לפניו. ואם מתו לו ב' יחד או שבאה לו שמועה מב' יחד (אפי' או"א) קורע קריעה א' על שניהם. ואם קרע על א' ואח"כ שמע על ב'. דינו כנ"ל בין תוך ז' בין אחר ז' (שם) : (יא) מת אביו או אמו וא' משאר קרובים יחד (וה"ה בשמועה) קורע על אביו או אמו עד לבו ומ רחיק ג' אצבעות וקורע טפח על הקרוב. קרע על או"א ואחר ז' מת הקרוב. מוסיף על הא' כ"ש (והבוסף מאחה ולא העליון) קרע על הקרוב ואח"כ מת או"א תוך ז' או אחר ז'. מרחיק ג' אצבעות וקורע. וה"ה בקרע על אביו ואח"כ מתה אמו או בהיפוך. ואם הוסיף על הא' טפח יצא (שם) : (יב) אמרו לו מת לך מת סתם ואינו יודע מי הוא וקרע סתם ואח"כ נודע לו מי הוא. יצא אפי' הגר שהוא או"א ונמצא שהוא קרוב ואפי' נודע לו לזמן ארוך. ואם אמרו לו מת אביך וקרע ונודע תוך כדי דבור שהוא קרוב יצא. ואם אחר כ"ד. לא יצא. וכן בנתעלף החולה וקרע ומת אחר כ"ד של קריעה. קורע שנית תוך ג"א (שם) : (יג) אמרו לו שמת אביו וקרע ונהג קצת ימי אבלות ואח"כ אמרו לו שלא מת והספיק ואח"כ אמרו לו שמת בפעם ראשון. יצא ידי קריעה. אבל מת אחר כ"ד לקריעה לא יצא (שם) : (יד) קטן אפי' שלא הגיע לחינוך שמת לו מת. קורעין לו כ"ש. וכשהגיע לחינוך ואביו חי. קורע לו כדין לתוכו. אבל באבלות א"צ לתוכו (שם) : (טו) קרע בבגד גזול לא יצא. ובשאול אסור לקרוע. קרע לא יצא. אבל קרע בשכם או י"ט יצא (שם) : (טז) קטן שמת תוך ל' ואפי' ביום ל'. אין קורעין עליו רק כשידוע שנולד לט' חדשים. כגון שבעל ופירש (שם) : (יז) אסור לקרוע אפי' בי"ט ב'. ולרוב הפוסקים קורעין בחוה"מ אפי' על מי שאינו קרובו אלא עומד ביציאת נשמה. ומנהג האשכנזים לקרוע על או"א ביום קבורה או בשמועה אפי' רחוקה ועל קרוב אחר במועד (ואם שמע שמועה קרובה ואחר הרגל תהיה רחוקה ולא יוכל לקרוע : קורע בחוה"מ) ועל אדם כשר כלל לא. וכשולך שאין מנהג ידוע יש לקרוע על כולם. וי"א שמנהגם כבני אשכנז. ואם מת או"א ביו"ט או שמע בחוה"מ אחר ל' במועד. קורע אחר יו"ט (שם) : (יח) השומע מישראל נרצח בשם או כשומע אפי' בג' לע"ז קורע. ואפי' שמע מא' שאמר שמעתי פלוני גידף השם. אבל שמע ממי ששמע ממי שבמע מהמגדף פטור. והרואה ס"ת או תפלין ואפי' מגילה א' מנ"ך שנשרף או נקרע או נחתך או נמחק בחוזק ע"י ישראל או נכרי. קורע ב'. ובכל אלו דמותר לתפור בתפירה רחבה. ואינם מאחין לעולם (שם) : (יט) אסור לשרוט ולגדוד בבשרו על המת. בפני המת או שלא בפניו. ואפי' להכות בידו על בשרו עד שיוצא דם אסור. ואפי' על צער אחר. ואסור לתלוש אפי' א' משער ראשו על מת. וגם הנשים אסורות כ"ז (חכ"א) :

דיני טומאת כהן

(א) אסור ליטמא למת. ואפי' לנפל שלא נתקשרו עוד איבריו בגידין (והפסולה תוך ט' יום מותר) וכן לאבר שמתחך מהחי (אפי' לגבי

בל עצמו) כשיש עליו בשר כ"כ שאם היה מחובר היה ראוי לירפא אפי' אין בו כזית בשר): (ב) אסור לשום תחת אוכל שמת תחתיו אפי' כאוכל גדול מאוד. ואפי' לחדר הדבוק לו כשיש במחיצה המפסקת נקב טפח על טפח (וכן לעליה) או שעשוי לאורה אפי' כל שהוא רק כפונדיון. וכן לחדר ג' הדבוק לב' וכן לעולם (שם): (ג) בתים סמוכין ומת בא' מהם והגגות בולטין לחוץ ומאהילים ברוחב טפח ואין הפסק ביניהם אפי' כ"ש ומאהילין על הפתחים. אסור לכהן לבוא (כשיש בכ"א פתח פתוח או חור טפח על טפח) ואפי' הגגין אינם שוים שגג שהטומאה תחתיו גבוה או נמוך מהשאר אפי' יותר מג' טפחים. כיון שאם היה השאר נכוף שוים היו נוגעים זה בזה. ואם יש [illegible] בתים נגגות בולטין טפח גם נגד שכנגדם ומכוין בינתים וקורה (או בנין) רחבה טפח (אפי' רק מצד הטומאה) מונחת לרוחב שתי הכותל זה לכותל שכנגדו (כמו שעושין לעירוב) והגגין מאהילין עליה טפח מכאן וטפח מכאן אסור לכהן גם באלו עד הבית שהיא מופרשת מהם כל שהוא. וכן בב' בתים ועליה (גזוזטרא) בינתים כזה [illegible] אפי' אין עליה גג בולט. כשמת בא' אסור לכהן גם לב'. ואם יש לעליה כמו רגלים מקורות ולמעלה רחבי' [illegible] יותר [illegible] ותליה שבנין עליהם כזה [illegible] ואין עליהם גג בולט אפי' יש גג באמצע על המשקוף. [illegible] מותר לכהן לב' וכן כשיש חומה באמצע ב' בתים מתחלה [illegible] עד הסוף) ואין עליה רעפים וגבוה מהגגין (שקורין מוס) באופן שאין אבל טפח על הגגין בשום צד. ואם יש בין בית לבית כותל שמחברם ועליה גג מלא וגגות הבתים מב' צדדים מאהילים עליה. יש מקום לעת הצורך להקל ברעפים במקום א' שיהיה הפסק כ"ש ויבגיה אם אין שם מכסות עצמו (גמיזמם) כבולט טפח (שם): (ד) אסור לעמוד תחת משקוף הפתח שעתיד להוציא דרך שם המת מהאהל ויהיה שאהל. אפי' הדלת נעול והבית עד טפח או גג בולט טפח. שבית הטומאה למקום שאפשר לבוא אינו היה פתוח. אך אם נסתם שלא לאחר פתח או חלון ד' על ד' טפחים. מותר לעמוד תחת המשקוף הפתח או גג הבולט כשאין הטומאה יכולה להגיע אליו דרך הפתח או חלון הנפתח (שם): (ה) כהן ששוה בבית שהדלתות והחלונות סגורין ואין בפתח פתוח טפח ואין בחלון נקב כפונדיון ונמצא שיש מת בשכונתו באופן שאם יפתח פתח או חלון תבא עליו הטומאה. ישאר סגור עד שיוציאו המת (שם): (ו) אסור לילך בבה"ק. ואסור לקרוב תוך ד' אמות של קבר (אפי' של סריס). ובשעשויים במחיצה גבוהה או נתרין עמוק י' טפחים. ירחיק רק ד' טפחים. אבל הקבר [illegible] מקרי מחיצה. אפי' בנוי באבנים) או של עץ העשויות במקום קביעתו. ובשבח"ה במטה שמוליכין אותו ובעת אמירת צ"ה אף שמעמידין אותה. ירחיק רק ארבעה טפחים (יו"ד): (ז) כהן שישן באהל שאמת שם או שהטומאה נכנס בו וא"א לו לצאת בגוף שבטומאה (ע' לעיל סעי' ס) צריך להקיצו ולהודיעו [illegible] שילך משם. ואם שוכב ערום לא יגיד לו. רק יקרא לו שיצא (כדי שילבש בגדיו) ואם נודע מהטומאה אסור להכהן עד שילבש ויצא מיד. ואפ"ה יזהר לבלתי נגע בטומאה בשתי הדר סיון או כמת. ישגר ויצא מהלה (שמב): (ח) לא ילך על קברי נכרים. וכ"ש כשיש לחוש שגם מומר קבור שם או ולד ממזרת מנכרי (שם): (ט) אסור לכהן לטמא בידים לכהן קטן (כגון להכניסו באהל המת) ואם נטמא מעצמו א"צ להפרישו רק כשהגיע לחינוך. וכשישן שמור מלהקיצו ולהוציאו. אך טוב חינוך טוב הוא. אשה כהן מעוברת מותרת לכנוס באהל המת ואפי' ידעה שהולד בלא ט' חדשים (שמג): (י) אסור ליטמא לכל טומאות שבתורה. כגון כזית ממנו. וכזית נצל היוצא ממנו אחר שנתעכב. ומלא תרווד רקב. והשדרה. והגולגולת. ואבר ממנו. ורובע קב עצמות. ורביעית דם (במגע ובמשא ובאהל) ואם כשעורה במגע ובמשא) ואהל. השיכך על כלכך וטומאה תחת שום א' ואין ידוע איזו. אבנים הגולים מגדר וטומאה תחת א' מהם ואין ידוע איזו. ודרכו שנחרש בו קבר. ומה שנותנים על הקבר לכסותו (אפי' בגל של או אבן ומה שסומכין בו הכיסוי. ומצבה ומה שסומכין אותה בו. ואסור ליגע באהל המת או להאהיל על רובע קב עצמות (וכאלו שמאהילין המיטה עד כאן. כשצריך לילך שם ללמוד (אפי' מוצא ללמוד במ"א) או לישא אשה או לדון עם אחר ולהציל מידו וכדומה (וכ"ש למצוה חשובה), ואין לו דרך אחר או שאהל עוכר שם וצריך לילך לנחמו מותר. וכשיש שם א"צ להקיצו) ומותר ליגע בכלים (אפי' של מתכות) שנגעו במת ובמצבה שלקחוה מהקבר (שמט): (יא) מי שנשבר מפרקתו עם רוב בשר (ונזקן. אפי' בלי בשר) או נחתך גרגרתו בכל שהוא או בשדרה עד הגלגל או נתלך לשנים או נקרע כדג מגבו, אבל נקרע

מלפניו לא) אפי' עדיין חי אסור כמת ומטמא באהל. אבל שוחט והכחש ב' סימנין והטיל פגעים הרבה. אינו מטמא עד שתצא נפשו (ש"ע): (יב) כללי טומאת אהל: א. מת או דבר ממנו כמטמא באהל כמונח בגל אבנים או בקרקע ואין בינו לבינם חלל טפח. שטומאה בוקעת ועולה ויורדת ואינה בטומאה מגידה כלל בלי פיעה. ומותר לכהן ליגע מלידה אך לא בה. וכן מת שמיתן בארון וקבר בקבר ואין בינו לארון טפח מותר לעמוד נגד הקבר ולא יגע בקבר: ב. אם יש חלל טפח על טפח ברום טפח בין לארון. מטמא אפי' למגע מכחן בכל סביביו. ואפי' יש חור טפח על טפח פתוח למעלה לאויר: ג. בית שהטומאה בו ואין בו טפח או שכיה בו והרן פלימיו וסתמו. דינו ככלל ב'. ואם מלאוהו בעפר [illegible] שלא נשאר חלל טפח על טפח ואפי' [illegible] פרץ פלימיו. דינו ככלל א'. ובית סתום ולא פרץ פלימיו או שהיה בו פתח או אפי' לא נפתח עוד רק תחב להוציאו בפתח א'. סתם מאחוריו (אפי' כשאין חור לאויר) ומגנו מטהר: ד. שיעור פתח להוציא המת ד' על ד' טפחים. ובזית ממנו פתחו בטפח. ונתל מבזיו דינו כמת שלם ופתחו בד': ה. שיעור לביאת הטומאה טפח על טפח (שמה): (יג) נקב טפח על טפח שמחדר המת לחדר אחר או לעליה שסתמו מלא בדבר שאינו מקבל טומאה (כגון אבנים. או פשוטי כלי עץ בקסמים וכדומה. או גולמי מתכת כגון העשוים מאל שקורין שמלצעם) אפי' לא ביטלו להיות שם תמיד. ובוחתו ליטלו משם אחר הוצאת המת. חוצץ ומותר לכהן לבא. ואם רק מיעט הנקב של פתח מטפח בדבר זה. אם ביטלו חוצץ. ואם דעתו ליטלו לא. אבל סתמו בדבר מקבל טומאה (כגון כלי או דף רחב קצת שיכול לבנות עליו דבר או פשוטי כלי מתכות) אינו חוצץ (שם): (יד) לא מיקרי בטול רק כשיכול לעמוד בלי סמיכה. ואם סתמו באבנים וכדומה ושמם בכלים שלא יפלו. אינו חוצץ (אבל כשהכלי שלא מחזיקים אותם חוצץ) ואם סתמו בדלת. אפי' שלוי בצירי מתכת ומנעל ובלא כה כיס פתח חוצץ (שם): (טו) ב' בתים וטומאה בא' מהם וביניהם חלון שאינו עשוי לאורה וכן סריגים (שקורין גראטע) אפי' ממתכת ואין בשום נקב מהם אויר טפח. חוצץ ואין הנקבים מצטרפין לטפח (שם): (טז) פתח מטפח שבין בית לעליה והיה עליה נגד הפתח. מותר לכהן לבית ולא לעליה. והשיב נמר טפח אסור (שם): (יז) ג' חדרים זה נגד זה ודרך שאמצעי נכנסים להחצונים ובכל אחד מחיצות מוטה כמלי זית מסמם. כל זמן שהדלתות החיצונים נעולות מותר להיות בהם ולא באמצעי ובשנפתח אסור (שם): (יח) בתים סביב אמצע חצר. ובכל בית פתח לחצר ופתח לר"ה. והיין והכסדראות מקיפין הבתים נגד של חצר ומאהילים על הפתחים ונגד ר"ה אין היין. ומת בבית א' מהם וכל פתחיו ופתחיו של חצר ושל ר"ה נעולים. הטומאה יוצאה תחת היין. והבית שם בית כחוד טפח על טפח או פתח טמא. ואם נעו סגורים. אך אסור לעמוד תחת היין. ואם שמור פתח נגד רשות הרבים חלון או פתח או חור שם ד' על ד' טפחים ולנד החצר בכל נעול. אין הטומאה נכנסת תחת היין. ואם נפתח [illegible] לחצר. נכנסת (שם): (יט) ב' חדרים זה לפנים מזה [illegible] החיצון והפנימי נעול. מותר לכנוס לפנימי. והטומאה בפנימי אף שהפתח נעול אסור לכנוס לחיצון. רק כשיש גם לפנימי פתח לר"ה והדעת להוציאו דרך שם. אך לא יפתחו. והמסתפרים שמתו למפרע (שם): (כ) בית שהמת בסמוך למרפסת שפתחיו כפתוח גם לר"ה ד' על ד' טפחים לפתוח. ואין גג או אהל רחב טפח על הפתח שלר"ה שאם הטומאה לבוא דרך שם לבית. מותר לבית שהמת במרפסת ולהיות בבית (שם): (כא) מת בעליה ובה פתח להוציאו ויוציאו דרך שם. ואם אהל על הפתח שהוכל הטומאה לבוא דרך שם לבית שתחתיה. מותר להיות בבית (שם): (כב) יתגריד שלא ילך דרך שער העיר שגוף המת עבר בו. ודימון עד שיוציאו המת. ובמקום שאין מנהג להתחיל לעבור לא סברו (שם): (כג) מותר לעמוד אצל בית (פתוח או סגור ולא פרץ פלימיו) שמת שם וליגע בכותליו כשאין דבר מאהיל עליו (שם): (כד) מת בכפרים קטנה שמעבדים מדורכן בה. אסור לבוא בה אפי' חוץ לד' אמותיו. ובגדולה שאין מעבדים מותר חוץ לד' אמותיו (שם): (כה) אפי' בעל מום אסור ליטמא. אבל חלל (דאורייתא. ומדבריהם. כגון שנולד מנשואים אסור. ומספק חלל) הוי כהן גמור לכל דבר) וכהנת מותרים (שמג: (כו) מותר ומצוה (לא רצה. ימסרוהו בע"כ) לכהן או כהנת ליטמא לקרובים אלו. האשה (כשהיא שאינה פסולה לו). אביו. אמו. בנו ובתו ואחיו ואחותו מאביו דקים ליה שכלו חדשיו או שבא אחר ל' יום (אבל ספק נפל ואחותו שנתקדשה אפי' לכהן אסור. וכן לאנוסה ומפותה) אפי' פסולים. מת כהנה מעשרה או נכרים. ודוקא נכרי קבורה או גבנה לו או ומבריכין

ומלבישין ותכריכין. ואפי' יש ת"ק כמתעסקים ואינו מתעסק כלל מחויב ללויה בבית כמה שמת יגמרנו לאיזה דבר. אבל למי שפירש עצמו מדרכי צבור או המאביד עצמו לדעת לא יטמא (שם): (כז) גלגלתו הגרושה ממנו (אפי' יש לו בנים ממנה) לא אוק ולא מיטמא. וכן היא עליו. ומיטמא לאמו אפי' מחוללת. כגון שאחר שנולד ממנה באם נתן הכהן גרושה. ומיטמא לאחותו שנתגרשה מאירוסין ולנשואים ולמוכת עץ ולשומרת יבם. אפי' כתב בכתובתה שאם תמות בלא בנים תחזיר כתובתה לבית אביה (שם): (כח) לא יטמא לקרוב רק עד שיסתום הגולל ולא אח"כ. ולרמ"א אחר שכיסוהו עם הארון בקבר וסתמו הארון. אבל כשמת עוד בבית אפי' סתמו הארון במסמרים מותר. ולר"ת אחר שנתנו הלבן על הקבר לסתמו או כשליכו עליו העפר. ואם דעתו לפנותו משם מיטמא לו לצורך קבורה עד שיסתום גולל ב' (שם): (כט) כשמת הקרוב בשבת. אסור ליטמא לו כדי שלא יהא מוטל בבזיון (וכן למת מצוה) ואפי' בעת שמיטמא לקרוב אסור ליטמא למת אחר. ולזה יזהר לקבור הקרוב בתחלת ביה"ק. ואם בא מטמא וצריך לילך על קבר. יתן לאחר לישא שם (שם): (ל) נתערב ולד אשתו בולד חברתה או ספק בן ט' לראשון או בן ז' לאחרון. לא יטמא לו. וכן לאבר מחיי אביו או לעצם מעצמיו. ואינו מיטמא אלא למת שלם. אבל כשחסר ממנו אפי' כ"ש ומונה אלנו אסור. ודוקא כשחסר בעת מיתה או אח"כ. אבל חסר מחיים ומת. מותר. ואינו מיטמא להרוג (שם): (לא) כהן אפי' שהוא … והולך למול בנו ורואה. אם מצא מת מצוה (או ראשו ורובו ולא פחות. רק אם אחר שקבר ראשו ורובו מצא עוד אבר ממנו. קברו ג"כ) מצוה ליטמא לו ולקוברו. ואסור לזוז ממנו אפי' לילך להביא קוברים. ודוקא כשמצאו בדרך ואין לו קובר וממקום שמצאו אינו יכול לקרוא לישראל שיבאו לקוברו. אבל כשיכול לקרות והקוראים עונים ובאים לקוברו. קוראם. ובמת בכה כל צרכי … ממנו וקבריה מושך ידו. אך מותר לשום … שלו בחול. שמת … לו לאיזה דבר (שעד): (לב) י"א שאם אינו מוצא שיקברוהו רק בשכר. מיטמא אם רוצה או ישלם (שם): (לג) נמצא מת ואין ידוע מי הוא. הולכין אחר רוב העוברים ושבים שם או אחר רוב … ולא אחר העיר הקרובה אפי' בקורבה דמוכח. ואם ידוע שהוא כאן ונבית א' מהם במקומו. צריך לקברו. ואין הכהן מיטמא לו (שם):

ד) דין הכהן צרכי חופה ומת לו מת ודין מאבד עצמו לדעת ודין תכריכין וטהרה:

(א) אם מת קרוב החתן או הכלה אפי' אב ואם. אפי' הכין כל צרכי חופה ואפה פתו וטבח טבחו ומזג יינו ואינו מצוי למכור והזמן שם ויתקלקלו המאכלים והמרקחות הכלה ויפסיד. מ"מ דוחה החופה וקובר המת מיד ונוהג ז' ימי אבלות ובז' עושה החופה ובועל ונוהג ז' ימי משתה. וכן כשמת אחר החופה קודם שבעל אבל אם א' נשא … לנער וקיבץ … על המוחין. והכין הכל כנ"ל ומת ואין מי שיפרש … כזה ואינו מצוי למכור ויתקלקל כנ"ל. יכניסו המת לחדר והחתן והכלה לחופה ובועל בעילת מצוה, ואסור לבעול שנית אפי' … בעולה) וקוברין המת (ואינו קורע ולא חולץ לבה"ק. ולא ינהוג שום אבלות עד אחר ז' ימי משתה) ונוהג ז' ימי משתה. ועוסק אפי' בדברי שמחה אפי' ביום ראשון. ומותר בגיהון והספרת. ואסור בתשמיש וחיבוק ונשוק. ואסורה במזיגת הכוס והצעת המטה והרחצת פניו ידיו ורגליו. ואסורין ביחוד גם בז' ימי אבלות וצריכים שומרים. … ליקח קטן אצל החתן וקטנה (שיודעת טעם ביאה ואינה מוסרת …) אצל הכלה. ואח"כ נוהג ז' ימי אבלות ואח"כ מתחיל … שלשים. ואם לא בעל קודם הקבורה ינהוג אבלות קודם. … שרואין שהקרוב גוסס יעשו החופה ויבעול מיד. אך לא יסמך … נפש שאחיו גוסס (שמג): (ב) המאבד עצמו לדעת אין עוסקין … לכל דבר. אין קורעין ומתאבלין עליו ואין מספידין אותו. אבל משמרין ולובשין התכריכין וקוברין אותו ועומדין עליו בשורה ואומרים ברכת אבלים ועושין לו כל דבר שהוא מפני כבוד החיים. ואם ראוהו חנוק או תלוי באילן או הרוג ומושלך ע"ג סייף. אמרינן אחר עשה לו. אבל אמר ראו שעלה באילן ונפל ומת … כעס או שיה מילר. אפי' לא ראוהו שהפיל עצמו חשוב מאבד. … לא ראוהו שעלה לא. וקטן המאבד. חשוב כשלא לדעת. וכן גדול כשאול שעשאוהו … מפני רוח רעה או שגעון וכדומה (שמה): (ג) המנודה משום עבירות (ומשום ממון לא) ומת דינו כמנודה ומניחין אבן על ארונו. ומי שנפל לים או טבע בנהר או אכלתו חיה. אין מונעין ממנו שום דבר אבילות. ומי שקרובו המתאבל עליו … עמו בעיר (… אפי' לא נקבר) לא יאחר שם. והמקבל מוסר. ומי שפורק עול מצות מעליו. ואינו נכלל בכלל ישראל בעשייתם והוא כמו חורין לעצמו ואפיקורס. לא אונן ומתאבל עליו. אלא הקרובים לובשים לבנים ואוכלים ושותים ושמחים ובאבוד רשעים רנה. ואם נהרג מתאבלין עליו. ומי שהיה רגיל לעשות עבירה אפי' רק לתיאבון ומת בלי וידוי אין מתאבלין עליו. ובוידוי. מתאבלין עליו אפי' היה גנב או גזלן. וקטן בן שנה או ב' שהמיר עם אביו או אמו ומת אין מתאבלין עליו (שם שמו): (ד) אין קוברין בתכריכין יקרים אפי' לנשיא. רק בבגדי פשתן לבנים ונאים ולא חשובים יותר מדאי. ומלבישין בטלית מצוייץ. ונהגו לפסול ציצית א'. ויזהר הכהן … בקבר … ציצית א' בסוף הכנף. וכ"ש למי שהיה … (שמג): (ה) מת ישראל והכריכין אסורים בהנאה. ודוקא … לגרמו ומונחים עליו אבל הזומנים נגד. אפי' שעשאם לגרמו אחר שמת … עליו ולא הזומנים לכך מתחלה לא נאסרו. ובכסות … מותרים אפי' הונחו עליו. ונוי המת המחוברים בגופו (כגון … וכיוצא) אם קשורים או קלועים בו אסורים (בהנאה. אבל … שיתנו אותם ליורשיו או לדבר אחר מותרים) ואם אין מחוברין בו אלא תלויים … מותרין. ושערו ממש. אפי' … אסור. ואשה … דינה … ליטול … בשערה עד … (שמט): (ו) אם … זרק כלי (שלו. ושל אחר מותר) על המת או על המטה שנושאין אותו בה לקוברו על מנת לקברם עמו. אסורים (ובמשכנות בכלים עובר בבל תשחית. ומותר לאחר ליטלו. וחייב במשפט. … וזרקו והאסרה חייב לשלם) ואם נגעו במטה שנשא עליה המת או בבגד … או בסדין … שפרשו על הארון או המטה. מותרים. והדף שמטהרו עליו והכלים שמוליכין עליהם המים לטהרה מותרין (שם): (ז) נפל מאליו ומת מיד (והמכה ביד נכרי. אפי' לא יצא דם (כגון שנחנק) יקברוהו כמו שנמצא) אם יש פצעים בגופו ויצא דם … יטהרוהו ויקברוהו בבגדיו ומנעליו שמלובש בהם ועליהם יכרכו הסדין שקורין סובב. ונהגו לחפור בקרקע שנמצא שם ונבלע בה דם וכל דם שבמקום קרוב לו ולקוברו עמו. ואם היו מדמו על שאר בגדים או … על כרים וכסתות ונתגלגלו מדמו. יקבם שמקום … חשש דם. … לקברו. אבל אם לא יצא ממנו דם או אפי' יצא אלא שפסק ושנו בגדיו והי' איזה ימים ומת. אפי' … יפשטו בגדיו וישטפוהו וילבישוהו תכריכין כשאר מתים. וכן נטבע במים או מת מפני קור ושלג. … בבגדיו שנמצא בהם … (שסד): (ח) יולדת שמתה מחמת לידה (תוך ד' שבועות אחר הלידה. ולא יותר) אם ידוע שיצא ממנה דמים הרבה בעת מיתה דינה כהרוג שבסעיף הקודם. ואם כבר כלו הדמים … ומתה דינה כשאר מתים. ונהגו קהלות … למסור כל יולדת ולהלבישה תכריכין ובגדים למטה ולמעלה הסדין. ויש שמלבישין בגדים ומטהרים לכל יולדת שמתה תוך ל' ללידה. ויש שמלבישין בגדים … ויש שנהגו לעשות בגדים ולמטה ולא יעבירו ממנה … דם) ולהלבישה בגד אחר ותכריכין עליו ויקברו עמה כל הדם שיצא ממנה בעת מיתה מחמת חבלי לידה וכל מה שהדם עליו (שם): (ט) … טוב שהגדול שבהם יאמר עליו … ויכון לעולם הרחמים (שמב"י):

תש"ע חמול על (פלוני בן פלונית) המת הלז. שהוא בן אברהם יצחק ויעקב עבדיך. ותנוח נפשו ונשמתו עם הצדיקים. כי אתה מחיה המתים וממית חיים. ברוך אתה מוחל וסולח לחטאים ולעונות ממתי עמך ישראל בתחנונים. ובכן יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתסבב מלאכי רחמים לפני המת שהוא עבדך בן אמתך. ואתה ה' אלהינו ואלהי אבותינו משכיל אל דל. מלטהו מכל צרה ומיום רעה ומדינה של גיהנם. ברוך אתה גדול החסד ובעל הרחמים. ברוך אתה העושה שלום במרומיו לעבדיו וליראי שמו. ברוך פגרת

עמו ישראל ממיני פורעניות ברחמים. ובכן יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו. שתזכור זכות ברית קודש שבבשרו. ויהיה פדיון לו משרפת גיהנם. ותחליצהו. ברוך אתה כורת הברית. ברחמים הסתר והעלם פשעי המת הזה עבדך. משרפת אש תחליצהו. שהוא צריך לרחמיך הרבים. ואתה ה' אלהינו טוב וסלח לכל קוראיך. ברוך אתה גדול העצה ורב העליליה ברחמים. עם רגלי צדיקים בגן עדן ידרוך. כי מקום ישרים הוא. רגלי חסידיו ישמור. ברוך אתה הנותן רחמים גדולים ורוב תחנונים למתי עמו ישראל. אמן כן יהי רצון:

(י) יחממו מים וירחיצו כל גופו כמשכן (ולא ישכיבוהו על פניו. אלא ישכיבוהו על גבו ואח"כ על צד השני) וינקו בין אצבעות ידיו ורגליו ובין אזניו ובכל מקום. ויחופו ראשו ויסרקוהו. ויטלו צפרני (ידיו. קודם שיוליכוהו לבה"ק) ידיו ורגליו (ובמקום שאין המנהג. לא ישמו) ויקחו מים ערך כ"ד קווארט שילים ויעמידו המת על הקרקע או קש וישפכו על ראשו שירדו על כל גופו. ולא יפסוק הקילוח (ואפי' מג' כלים מצטרפין. רק שהב' יתחיל ליצוק קודם שפסק הא' והג' קודם שפסק הב'. אבל מד' כלים אפי' שופכין בפעם א' אין מצטרפין) ויקחו ביצה בקליפתה ויין (והאידנא מטי. יקחו מים) ויטרפו ויערבו יחד וירחיצו ראשו (ומה שנהגו במקומות שכל א' לוקח מעט ומזה על המת יש לבטלו) והמדקדקין בו ירחצו ידיהם במלח ומים. והעושין התכריכין המוטים בלי קשר בחוטם. ואין עושין לבם שפה. וילבישו אותו מכנסים. ויחגרו עליהם חגור פשתן בעניבה בלי קשירה (וכן לא יקשרו שערו ולא יעשו בבגדיו שום קשר) וחלוק וצניף. וקיטל חגור בחגורת פשתן בעניבה (ואשה סרבל ומקטרת לאיש ולא בהיפוך) ומצנפת. ויעטפוהו בבגד ציצית שקורין טלית. וילבישוהו טליתו (ואם היה לו טלית נאה שהתפלל בו בחייו. אין נכון להחליפו אחר מיתה על הגרוע. רק אם הניח יתומים קטנים עניים. ולפי אומדן דעת הלב. הוא רוצה בתקנת בניו) ויכוונו. שכשם שמלבישים הגוף. כן מתלבש נשמתו בלבושים רוחניים בג"ע. ואחר שטיהרוהו. לא יניחוהו במקום שטיהרוהו. אלא ישכיבוהו בבית נגד הפתח. ולא יהפכו הדף שטיהרוהו עליו. וכשיגיעו עמו ל' אמות מהקבר. יעמדו עמו כל ד' אמות (ס"ה ז' פעמים) ויבכו עליו. וביום שא"א תחנון א"צ להעמיד (הלא): (יא) לא יפסק ילד שלו המת. וכ"ש שלא יאחוז ביד המת ויאמר שיוליכהו עמו: (יב) וישגיחו שלא יקמוץ המת אצבעות ידיו (ומה שנהגו במקומות לקמוץ ולרמוז שמות קדושים. יש לבטלו) ולא יפשו בידו הרימים שקורין גאפליך. ואם רוצים. יעשום אצלו: (יג) כשמוציאין המת מהבית. לא יצא אדם תחלה. רק אלו שצריכין לצאת תחלה כדי לנושאו (שם):

דין הלוית המת והספדו והוצאתו וצדוק הדין:

(א) מת בעיר. הכל אסורין במלאכה ויעסקו בו עד שיקבר. ואם יש שם חבורות שכל א' מתעסק ביומו מותר ביום שאינו יומו. ואם מת בכפר קטן אין שואלין בשלום זה לזה ואין שואלין בשלום בבה"ק כשיש שם מת. וכשאינו. שואלין ברחוק ד' אמות מהקבר והרואה מת ואינו מלוהו עובר משום לועג לרש. וילוהו לפחות ד' אמות. וצריך לעמוד מפני העוסקים בו. וכן מפני העוסק בכל דבר מצוה (שם): (ב) חייב לבטל ת"ת ללוותו (אבל כ"ז שמוטל לקברו. אם יש שם חבורות שכ"א מתעסק יומו מותר ביום שאינו יומו) אם שנה לתלמידים (והתינוקות של בית רבן לא יתבטלו אפי' לבנין בית המקדש) ואם רק קרא או שנה (ומן הסתם קרא ושנה. אך הרב שלומד לתלמידים לא יבטל מן ההלכה) אם יש שם רבוי א"צ לבטל. ואם לא קרא ושנה. כיון שיש מנין שיוכלו להתעסק עמו א"צ לבטל אפי' נראים אם מתעסקים. דמסתמא מתעסקים. ואשה ותינוק. דינם כמי שלא קרא ושנה. וארון שעובר ממקום למקום. אם בדרך הבלגות קיימין צריך ללוותו ולעמוד בשורה כמו למת שלם (שבא): (ג) מצוה גדולה להספיד המת כראוי. וירים קולו ואומר עליו דברים המשברים הלב כדי להרבות בכי (והמוריד דמעות על אדם כשר. ה' סופרן ומניחן בבית גנזיו. והמתעצל בהספד חכם אינו מאריך ימים. וראוי לקברו בחייו) ויזכיר מדות טובות שבו ומוסיף בהם קצת (אך לא יפליג. והפלגה היא [illegible] כלל לא יזכיר. והמזכיר או מפליג גורם רעה לו ולמת. וכן הכותב שבחים ותוארים על המצבה) ולחכם וחסיד יזכיר מחכמתו וחסידותו. והמת שומע ויודע קילוסו וכל מה שאומרים עליו כמשוך הלוה עד שיסתום הגולל (שדמ): (ד) כשאשה נספדת הספד כראוי לה בין אנשים וחכמים. ובמקום שרגילין לשכור מקוננות והמספיד הבעל חייב לשכור. לא רצה. שוכר אביה ומוציא ממנו בע"כ. ומספידין הכלה בין במעשה אביה בין במעשה בעלה. ומספידין בני עניים או זקנים בני ס' שנה ובני עשירים בני ו'. ותינוק שידע לישא וליתן מספידין במעשה עצמו (ולבני עשירים או חכמים מוסיפין קצת על שבח מעשיהם משום כבוד אבותם) אין לו. במעשה אבותיו. אין להם. במעשה קרוביו. ולמי שהוציאוהו החוק מכסן או יצא ספוך ונפל ובן ס' ועבד. אין מתעסקין להספיד וללוות. רק לצרכי מטה וקבורה. ויורשי ממון המת שאין רוצים לפרוע שכר הספד. מוכיחים אותם לפרוע (שם): (ה) מי שצוה שלא יספדוהו שומעין לו. אבל שלא לנהוג עליו ז' ול' אין שומעין לו. וכן לנהוג בזיון בגופו. אם לא בשביל כפרה. ואם צוה הב או אם שלא לנהוג י"ב חודש מנוח לקיש. והאומר אל תקברוני מנכסי (או אין לו ממון והמר אל תקברוני) אין שומעין לו. ומוציאין מיורשיו בע"כ (אפילו נתן ממון הרבה לאחרים במתנה. וזוה שנשאר להם עכ"פ מעט ירושה. ואם לא. מוטל על הכל לקברו ואין כופין הקרובים לקברו ולשכור ספדן) כל צרכי קבורה וכל מה שרגילין לעשות לבני משפחתו אפי' הלב שעל הקבר (שם): (ו) העוסקין בהספד. כ"ז שהמת מוטל לפניהם שמטין א' א' וקורין ומתפללין. וכשאינו מוטל לפניהם. קורין והאחר דומם. ומתפללין והוא מצדיק עליו הדין ואומר. ירצה ה' אלהינו שתגדור פרצותי ופרצות עמך בית ישראל. ואחר הקבורה יפסיקו ההספד לק"ש ותפלה ואין עושין ב' הספדים בעיר א' על מת א' רק כשיש עם רב שיהיה בכ"א כדי צרכו. ואין עושין ב' הספדים בעיר א' על ב' מתים רק כשיש כדי לספר בבתי כ"א (שם): (ז) א"א בפני מת רק צרכי קבורה והספד. אבל דברי תורה אסור אפי' חוץ לד' אמותיו. ולכבוד המת מותר אפי' תוך ד"א לדרוש באגדות ופסוקים ונאה מענין לענין (ולא יכוין להראות מעלתו בדרוש רק שאינו לכבודו) עד שיגיע לספר מעשה טורתו ומדות טובות שבו. ולומר תהלים. ולא קדיש וברכו. ומילי דעלמא אסור תוך ד"א. וכל החדר שהמת מונח בו חשוב כד"א (שם): (יא) חכם שמת בית מדרשו בטל (אבל שאר מדרשות עוסקין בתורה אפי' בעת הספד) ויספידוהו כל ז'. ואח"כ לא יתקבצו תלמידיו בבית מדרשו. רק מתחברין ב' ג' ולומדין בבתיהם. ומספידין ת"ח ובמותיהן (ולא בשאר העם בבתי כנסיות ומדרשות. ולא יניחו ס"ת על מטת חכם. וכשמת אדם גדול וחסיד ויחיד במקומו. יעמיד הס"ת בתיבה ויונח. ועתה אין נוהגין כן. ואין מנהג ולא דין אלא להזכיר המת אחר י"ב חודש. וכשהגיע לו' שמועה אחר י"ב חודש. אפי' השנה מעוברת פטור מהספד (שם): (יב) חכם ואלוף וגאון מכניסין לבהמ"ד (אך [illegible] למת אחר לכבודו. כי גורם לו רעה) ומניחין המטה במקום שדרש וסופדין אותו שם. וכשמוציאין המטה. סופדין אותו עד בה"ק. וביום הז' כשאינו ר"ח הולכין לבה"ק ומבקרין אותו. וביום ל' שבוא אף י"ב חודש מבקרין ומבכין אותו (למנהג הספרדים) שאומרים הוכרה ותפלה עבורו וקרא בסכבה. וי"א הספד (שם): (יג) מת קרובו (אבל לאחר מותר. אך כשאבלים לא יכנסו להספד) לפני ל' יום הסמוך לרגל לא יספדנו בתוך כל' יום. ואפי' יש לו גם הספד על המת תוך ל' שמותר לספדו אפי' בעיו"ט. לא יספיד עמו גם שמת קודם ל' (שמז): (יד) כשיש ב' מתים. מוציאין המת ראשון תחלה ויקברוהו ויוציאו הב' ויקברוהו. ועומדים בשורה ואומרים ברכת אבלים על שניהם יחד (וכשרוצים לבלות לכבודו. מוציאין הב' תחלה) אבל חכם ות"ח או ת"ח וע"ה או את ואשה. החכם והת"ח והאשה קודמין. וב' אבלים שבדורם וקילוסם שוה מנחמין יחד. ואם לאו מנחמין זה ואח"כ זה או נחלקים בה לזה וכה לזה שבד): (טו) ב' מתים שבכורן וקילוסן שוה מוציאין במטה א'. ואם לאו אסור אפי' הם בני אב א'. ותינוק בן ל' יוצא בגבר שהור כתב קצה המיטל בזרועות (ויש נוהגין לנושאו בכל או עריבה תחת המלבוש) ועומדין עליו בשורה ט'. בן י"ב חודש יוצא במטה. ויש נוהגין לצאת לפתוח הב' שנים עד בית הקברות כנ"ל. ומשם עד הקבר במטה. והיוצא במטה. כשעוברים מביה"ק רבים עוברים לפני האבל בשורה וכ"א אומר לו התנחם. ואם לאו לאו. ואין מוציאין במטה רק שרואהו ורוצו קיים. ואין ממהין מבית אב ברחוב. ואל שהכר לגנים רבים מתעסקין בו. ואם לאו אין הרבים חייבין. ותינוק

שמת

שמת קודם שימול. ימהלהו על קברו בלי ברכה. ויקרא לו שם. אך לא ביו"ט אפי' ביו"ט ב'. כי אסור לקברו ואפי' לטלטלו (שם): (טז) יש מקומות שהאבלים הולכין לפני המטה. ויש לאחר המטה. ויש שנוהגין ראשון מב"ת והקרובים והמטה אחריהם והרחוקים מהנ"ס המת על המטה והקרובים והאבלים משאים על כתפיהם ואח"כ שאר העם ויש שהולכים בין שאר העם. והמנהג שהנשים המלוות הולכין רחוק אחר המטה והאנשים. ולא יצאו לבה"ק (שנח): (יז) מת וכלה שפגעו זה בזה. יעבירו המת ויכניסו לחופה. וכן כשאין שם די לזה ולזה החופה קודם. ואחר החופה כשיש לפנים אבל ולשמח חתן האבל קודם. והברכתו קודם למשתה חתן כשיוכל לקיים שניהם. ואם לאו המת ה קודם. והחתן והאבל כביכ"ל. יצאו החתן והשושבינין קודם האבל ומנחמיו. והקרואים אוכלים עם החתן כשירצו ולא עם האבל. ומילה קודם למת. ומת מצוה קודם לכל דבר תורה (שם): (יח) עורכין על מלכים ונשיאים תפקן וכלי תשמישן (ולא דברים אחרים) ועל הדיוט אסור (שמח): (יט) אם רצו. מחירין צפרות הכלה ומגלים פני החתן ותותבים דיו וקולמס בידו ותולין מפתח המת ופנקסו באזנו. ועתה לא נהגו כזה ואין לשנות. ועושין חופות לחתנים וכלות. ויש שמוליכין לקבר תחת החופה עם כ"ז ותולין בכה דברים שאין נאסרין בהנאה (שא): (כ) אסור להלין המת רק לכבודו. להביא ארון ותכריכין וקרובים ומקוננות. והמספר להוציאו מבונה. וכשאביו ואמו מבוגה. רק בע"ש ועיו"ט או גשם יורד על מטתו (שם): (כא) נגו מבה בקירוס שרבי עם מיוחד והוזיר. יתנו ליורשיו.

והנהגו שהם לנוכך מתים. שאר בידם צריך מתיר אחריו. וכן לגבוש שמה (מז): (כב) נושאי המטה והלוויין וחילופיהן חופפים שלפני המטה ושאחריה. אם יש למטה צורך בהם (דהיינו שיש תגורה מזומנים לכך) פטורים מק"ש ומכל המצות (ושאר המלוין חייבים) וכן החופר קבר פטור (וכשהם ב' ויותר. כל השמרים להשיגה ביחד פטורים והשאר בהמתים וקורין ואח"כ יחזרו הם והראשונים שמתין וקורין) וכן השומר מת אפי' אינו מתו פטור. וכשהם ב'. זה שומר וזה קורא ואח"כ להיפך (שמח): (כג) כשיש בהבי' מיוחדים לנשאת המטה ואין שם אדם זולתם (ובדאיכא מותר. ורצו ליחזר) אסורים בנעילת הסנדל. שמא יפול מרגליו ויתעכב מהמצוה. ובמנעל מותר. ומת בע"ש. מוטב לאכול קודם. כשהוא לבושה. לא יפסיקו לאכילה אפי' לא יוכלו אח"כ לאכול חמץ (שם): (כד) כשמגיעים עם המת סמוך לקברות מעמידין אותו ג"פ ובכל פעם ילך עמו ד' אמות. ובימים שא"א צדוק הדין א"צ לעמידה. והמנהג ג' ימים שאין אומרים עליו צדוק הדין. ויש מקומות שא"א צ"ה וקדיש עד שעה בין י"ב הודש. ואם קברו את המת בלילה. א"א צ"ה ולא קדיש. וא"א צ"ה וקדיש בכל הימים שא"א תחנון (וכן בט"ב א"א צ"ה) וכן בע"ש ועיו"ט אחר חצות (אבל בער"ח וערב חנוכה ותענית אסתר אומרים אפילו אחר חצות) ואפי' לאחר בפנים. רק בל"ג בעומר וימים שבין ר"ח סיון לשבועות ועי"כ קודם חצות מותר לומר צ"ה על פטירת חכם. וכן בתענית צבור:

צדוק הדין

כשמוליכין את המת לבית הקברות. יאמר זה:

הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ כִּי כָל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא: הַצּוּר תָּמִים בְּכָל פֹּעַל. מִי יֹאמַר לוֹ מַה תִּפְעָל. הַשַּׁלִּיט בְּמַטָּה וּבְמַעַל. מֵמִית וּמְחַיֶּה מוֹרִיד שְׁאוֹל וַיָּעַל: הַצּוּר תָּמִים בְּכָל מַעֲשֶׂה. מִי יֹאמַר לוֹ מַה תַּעֲשֶׂה. הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה. חֶסֶד חִנָּם לָנוּ תַעֲשֶׂה, וּבִזְכוּת הַנֶּעֱקַד כְּשֶׂה. הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה. צַדִּיק בְּכָל דְּרָכָיו: הַצּוּר תָּמִים. אֶרֶךְ אַפַּיִם וּמָלֵא רַחֲמִים. חֲמָל נָא וְחוּס עַל אָבוֹת וּבָנִים. כִּי לְךָ אָדוֹן הַסְּלִיחוֹת וְהָרַחֲמִים: צַדִּיק אַתָּה יהוה לְהָמִית וּלְהַחֲיוֹת. אֲשֶׁר בְּיָדְךָ פִּקְדוֹן כָּל רוּחוֹת. חָלִילָה לְּךָ זִכְרוֹנֵנוּ לִמְחוֹת. וְיִהְיוּ נָא עֵינֶיךָ בְּרַחֲמִים עָלֵינוּ פְקוּחוֹת. כִּי לְךָ אָדוֹן הָרַחֲמִים וְהַסְּלִיחוֹת: אָדָם אִם בֶּן שָׁנָה יִהְיֶה. אוֹ אֶלֶף שָׁנִים יִחְיֶה, מַה יִּתְרוֹן לוֹ כְּלֹא הָיָה יִהְיֶה. בָּרוּךְ דַּיַּן הָאֱמֶת מֵמִית וּמְחַיֶּה: בָּרוּךְ הוּא כִּי אֱמֶת דִּינוֹ. וּמְשׁוֹטֵט הַכֹּל בְּעֵינוֹ. וּמְשַׁלֵּם לְאָדָם חֶשְׁבּוֹנוֹ וְדִינוֹ. וְהַכֹּל לִשְׁמוֹ הוֹדָיָה יִתֵּנוּ: יָדַעְנוּ יהוה כִּי צֶדֶק מִשְׁפָּטֶיךָ: תִּצְדַּק בְּדָבְרֶךָ. וְתִזְכֶּה בְּשָׁפְטֶךָ. וְאֵין לְהַרְהֵר אַחַר מִדַּת שָׁפְטֶךָ. צַדִּיק אַתָּה יהוה וְיָשָׁר מִשְׁפָּטֶיךָ: דַּיַּן אֱמֶת. שׁוֹפֵט צֶדֶק וֶאֱמֶת. בָּרוּךְ דַּיַּן הָאֱמֶת. שֶׁכָּל מִשְׁפָּטָיו צֶדֶק וֶאֱמֶת: נֶפֶשׁ כָּל חַי בְּיָדֶךָ. צֶדֶק מָלְאָה יְמִינְךָ וְיָדֶךָ: רַחֵם עַל פְּלֵיטַת צֹאן יָדֶךָ. וְתֹאמַר לַמַּלְאָךְ הֶרֶף יָדֶךָ: גְּדֹל הָעֵצָה וְרַב הָעֲלִילִיָּה: אֲשֶׁר עֵינֶיךָ פְּקֻחוֹת עַל כָּל דַּרְכֵי בְּנֵי אָדָם: לָתֵת לְאִישׁ כִּדְרָכָיו וְכִפְרִי מַעֲלָלָיו: לְהַגִּיד כִּי יָשָׁר יהוה צוּרִי וְלֹא עַוְלָתָה בּוֹ: יהוה נָתַן וַיהוה לָקָח: יְהִי שֵׁם יהוה מְבֹרָךְ: וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל חֲמָתוֹ:

היתומים אומרים קדיש זה

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵיהּ רַבָּא. בְּעָלְמָא דְהוּא עָתִיד לְאִתְחַדָּתָא וּלְאַחְיָא מֵתַיָּא וּלְאַסָּקָא לְחַיֵּי עָלְמָא. וּלְמִבְנֵי קַרְתָּא דִירוּשְׁלֵם וּלְשַׁכְלֵל הֵיכְלֵיהּ בְּגַוָּהּ וְלֶאֱתָבָא פוּלְחָנָא דִשְׁמַיָּא לְאַתְרֵיהּ. וְיַמְלִיךְ קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּמַלְכוּתֵיהּ וִיקָרֵיהּ: בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וכו׳: יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא וכו׳. עוֹשֶׂה שָׁלוֹם וכו׳:

דיני קבורה ומת ביו"ט וסעודת הבראה:

(א) אין קוברין ב' מתים זא"ז או זה אצל זה ואלו ב' ארונות זא"ז אא"כ יש ו' טפחים הפסק עפר. ואין דוחקין הארון מלמעלה. אבל יכול לקבור איש או אשה עם בניהם או בנותיהם או עם בן בניהם או עם נכדים. ואם ואשה שבה קטנים בני ג' שנים (שסב): (ב) אם מצא נכרים או הרסים בשעת חפירת קרקע או עצם אדם. מחזירין העפר למקומו וחופרין במקום אחר. ואסור לקבור עצמות בצד המת. וכן אסור לפנות המת ממקום למקום אחר. ואסור לנאות הקבר פיכו אחר שבשהם סגולה אפי' אם שבת לעשות בו א זה מנהג (שסג): (ג) שמר שבה שוכבים זא"ז אין לקוברם זה אצל זה אפי' כשיש ביניהם דופן ו' טפחים. וקוברין כלילים רק שכורכין אחד מן כליות או טוסכין והשיעורן

לכסותן ארון שלם לגבורים ולכהנים. ועתה נהגו לעשותן בענין שלא יהא רחבו את רוחב הארון. שיהיה נראה עפר מבין נסרים (שסב): (ד) יש נוהגין להניח עיני אביו ולשום חרסים עליהם. ומקפידין שלא יקח מרה וחצינה מיד חבירו כשקוברין המת. אלא זורקין ואח"כ נוטלין אותה. וכן בשעת הנטילה אין ליטול הכלי מיד מי שרוחץ. ואחר שכיסוהו בקבר מהפכין את המטה ג' פעמים (תכ"ח): (ה) מת ביו"ט ראשון לא יתעסקו בו ישראל אפי' יסריח ואפי' א"א ע"י נכרי. אבל את הקבר יתעסקו בו נכרים (אבל ע"י קראים אסור לקברו ביו"ט א') אפי' מת בו ביום. ואפי' יכולין להשהותו עד למחר ולא יסריח אסור להלינו עד יו"ט ב' שיתעסקו בו ישראל. וכל זה בעשיית קבר ארון, ותכריכין. אבל להלבישו ולחמם לו מים לטהרו ולהוציאו ולשומו בקבר מותר ע"י ישראל. אבל הכיסוי בעפר צריך לעשות ע"י נכרי. וטוב ליזהר לטהרו ע"י קש ע"ג עור או נסר. ולא ע"י בגד. שלא יבוא לידי סחיטה. ובשבת ויו"כ לא יתעסקו בו כלל אפי' ע"י נכרי. אפי' רק להוציאו לבית אחר אסור. ולצורך מצוה או ההוא מותר לטלטלו לבית אחר ע"י נכרי (או"ח תקכו ס"ה): (ו) מת ביו"ט ב'. אם אפשר ע"י נכרי יעשו הכרת הקבר והארון והתכריכין ומכסה הקבר בעפר ואם א"א יתעסקו בו ישראל לכל מה שצריך כדרכו בחול. ומותר לטהרו בחמין. רק יזהרו שלא יעשו סחיטה בידים. ואם אין רוצה לקברו בו ביום אין עושין בו שום דבר איסור מלאכה ואפי' טלטול אפי' ע"י נכרי. אם לא מחמה נגל ע"י ככר או תינוק (שם): (ז) אם יש בעיר א' שכבר לו תכריכין. יקחו אלו המזומנים. והקברנים אסורים ליקח שכר קבורתם ביו"ט. ואסורים לקצץ הדמים עם בעל התכריכין בעד דמי התכריכין כבחול רק אם לוקח אצל נכרי. מותר להוליך המת מעירו לעיר אחרת (אם אין בעירו קברות ישראל. כדי לקברו בקברות ישראל ביו"ט א' ע"י נכרי וביו"ט ב' ע"י ישראל אפי' יכול לקברו במקום שמת. אבל אסור להוליכו ביו"ט כדי שיקברוהו למחר. ואם יש קברות בעיר ורוצה להוליך אותו לקברות אבותיו אסור לחלל יו"ט מחמת זה. ואם יש לחוש שמא יסריח קוברין אותו במקומו. ואם לאו מלינין אותו ומוליכין אותו לקברות אבותיו (שם): (ח) מותר ללוות המת ביו"ט א' בתוך התחום. וביו"ט ב' אפילו חוץ לתחום מותר וחוזרין בו ביום. אבל אסור לרכוב על בהמה ביו"ט כדי ללוות המת אפי' האבלים. אבל הקברנים אם א"א להם לילך מותרים ביו"ט ב' לרכוב. אך לא בעיר. ואם נודע לבני עיר אחת שישראל מת רחוק מהם מהלך ד' או ה' ימים ולא ניתן לקבורה ומוטל בבזיון כגון בשדה. מותר לצאת לדרך ביו"ט ב' כדי לעסוק קבורתו. אבל אם אינו מוטל בבזיון כגון בבית אין לחלל יו"ט בשביל אם לא יגיעו לקברו ביו"ט (שם): (ט) כשמת ביו"ט שני אדם חשוב. ילווהו וממתינים עד אחר התפלה וקוברין אותו קודם האכילה. ואם לאו מתאספין י' בני אדם וקוברין אותו בשעה שהש"ץ אומר פיוטים. ואם מת סמוך ליציאה מביהכ"נ והשיהוי רב לסכן התכריכין ועשיית הארון והקבר ועי"ז ימנעו משמחת יו"ט. יש לקברו אחר האכילה. ואין מוליכין המת סמוך לק"ש אפי' אדם חשוב שאין שהות לקברו קודם שיגיע זמן ק"ש שחרית. לא יפסיקו לקרות וקודם ק"ש של ערבית מוליכין וכשבות מט' שעות ומחצה ואילך ולמעלה. קורים ק"ש ואח"כ מוליכין (שם עב): (י) אחר הקבורה מרחיקין ד"א מהקברות ויושבים ואומרים קדיש דעתיד לחדתא כו'. ותולשין עשבים בצרור עפרן וזורקין לאחורי ראשן ואומרים זכור כי עפר אנחנו ויציצו מעיר כעשב הארץ. ורוחצין ידיהם במים ואומרים. בלע המות לנצח ומחה ה' אלקים דמעה מעל כל פנים וחרפת עמו יסיר מעל כל הארץ כי ה' דבר. ונוהגין בקצת מדינות לישב ז"פ אחר הרחיצה ואומרים בכל פעם ויהי נועם פ' ישב בסתר. בפעם א' עד מלאכיו. ובפעם ב' מוסיף כי מלאכיו. ובפעם ג' יצוה. ובפעם ד' לך. ובפ"ה לשמרך. ובפ"ו בכל. ובפ"ז מסיים המזמור. ונהגו שלא ליכנס לבית אם לא רחץ ולא ישב ג"פ. ובשעת רחיצה חסידים יש לומר כפר לעמך ישראל כו'. ויש נוהגין גם לספח ולומר ומחה ה' דמעה מעל כל פנים. ובשקבר ביו"ט יכולין לישב ג"פ כבחול. ואם הקבר סמוך לשבת ובשאחרו כבר קודם שיום צריך לישב ג"פ ג"פ. מצוה לנחם אבלים ולדבר על לבם דברי תנחומים. ובשיפטר מן האבל יאמר המקום ינחם אותך (בריבוי אבלים) בתוך שאר אבלי ציון וירושלים: (יא) אבל אסור לאכול סעודה הראשונה משלו. אבל סעודה שנייה אפילו ביום א' מותר. ומצוה על שכניו שיאכילוהו משלהם. ואם לאו. אם יכול להתענות עד הלילה יתענה. ואם אינו יכול. אין חייב לצער עצמו ומותר לאכול משלו. אפי' אבלה. אין לאנשים להברותה אלא נשים. ואם נשואה אבלה אינה יכולה לאכול סעודה הראשונה משל בעלה. וכן מי שיש לו סופר או שכיר ואוכל בשכרו והורישו אבל לא יאכל סעודה ראשונה משל בעה"ב. אבל מי שזן יתום או עני בתורת צדקה או לבנו וכמו הגדולים בלי חיוב מוטלת עליו והורישם אבל. יכולין לאכול סעודה ראשונה משל בעה"ב. ואם האבל אינו אוכל ביום א' או לא הברוהו עד הלילה. מותר לאכול סעודה ראשונה משלו. ואם נקבר המת בלילה. כשאוכל סעודה ראשונה למחר מברין אותו. וכן אינו מניח תפילין למחר. ואין מברים על קטן שלא חי ל' יום שלמים או קים ליה ביה שכלו חדשיו. ואם נקבר בעי"ש מט' שעות ולמעלה אין מברין אותו (שעח): (יב) אם שמע שמועה קרובה בשבת אין מברין אותו. וכן הילכה שצריך לנוח ז' ול' אחר הרגל אין מברין אותו ביום שיתחיל לנהוג האבילות. ומברין על שמועה קרובה. (בשמע תוך ל' למיתתו) ואין מברין על שמועה רחוקה שמע (לאחר ל') וכיון שנקבר המת מותר לאכול בשר ולשתות יין מעט בתוך הסעודה כדי לשרות האכילה במעיו. וצריכין להברות תחלה ביצים או תבשיל של עדשים. ואח"כ מותר לאכול כל צרכו. ואבל ממדם. אין מברין ואין מזמנין אותו. ומעודם שמע מברין ומזמנין אבלין (שם שעט):

ה) על איזה מת מתאבלין ומתי מתחיל האבילות ודברים שאבל אסור ומותר בהם: ודין שמועה קרובה ורחוקה ואבלות ביו"ט ור"ה ויו"כ. ודין קטן שהגדיל תוך ז' או ל' וחולה ויולדת. ואם מת קרובו ולא ידע. ודין תענית יא"צ:

(א) על אלו מתים מתאבלין. אביו ואמו. בנו ובתו. ואחיו ואחותו בין מאביו בין מאמו בין בתולה בין נשואה. ואשתו כשירה ונשואה. אבל פסולה או ארוסה לא. אבל בנו ובתו ואחיו ואחותו. אפילו הם פסולים מתאבלין עליהם. אבל אם נולדו משפחה לא (שעד): (ב) קרובים הפסולין לעדות מדרבנן מקצת אבלות עד אחר שבת הראשון. כיצד שאין משנין בגדיהם בשבת ואין רוחצין בחמין. וגם אין לחוף הראש רק בפושרין. וגם אין לאכול חוץ לביתו אפילו סעודה מצוה. אבל כתונה לבנה אין למנוע לכבוד שבת. גם אין לשנות מקומו בבהכ"נ. ועל תינוק כל ל' יום ויום ל' בכלל אין מתאבלין (שם): (ג) משיסתם הגולל ונסתם הקבר בעפר מתחיל האבילות. ויש לחלוץ מנעליו בבה"ק. ואם צריך לילך לביתו בין קברות נכרים. יתן עפר במנעליו וכשיגיע לביתו יחלוץ (שעה שעב): (ד) אם הקברות סמוך לעיר והאבלים חזרו משער העיר ולא הלכו עם המת לבה"ק. אין מונין ז' ול' עד שיאמרו להם שנסתם הגולל. וא"צ לנהוג אבילות עד שמודע. אבל אם הלכו הגדול ונהגו אבילות סמוך לחשיכה אפי' מספק ואח"כ נאמר שקוברים מבית הקברות בלילה ואמרו שנסתם הגולל כשהיה יום קצת. עולה להם למנין שבעה ושלשים. וכן המקבר מתו בערב הרגל סמוך לחשכה. יכולין האבלים שאין הולכין לבה"ק לחלוץ מנעלם תיכף. ואח"כ כשיבואו הקוברים ויאמרו שנסתם הגולל כשהיה קצת יום. מבטל גזירת אבלות שבעה (שעה): (ה) אם מוליכין את המת לעיר אחרת. משיחזרו פניהם מללוות האבלות למנות שבעה ושלשים. ואם גדול הבית הולך עם המת. כל הנשארין אחריו למנות משיקבר (אבל אם גדול הבית בא אצל במלון וקטן הולך עם המת. אין נגרר אחר הגדול לענין למנות תיכף) ולכשהולך אין צריך לנהוג אבלות עד שמודע להם שנקבר. ואם נהגו מקודם אבילות מספק ואח"כ נודע להם שביום שנקבר ה' עולה להם שימים שנהגו אחר הקבורה. אבל אם לא נהגו אבלות. צריכין למנות מיום שהתחילו לנהוג. ודוקא השהולכין לא על ספק רק ג' ימים. אבל ברחוק מזה. אותן שבבית מונין תיכף. והיכא דמונין משיקבר. בימים שבינתים אינו נוהג אבילות ולא אנינות. ומותר בבשר ויין. וחייב בכל המצות. אבל אסור לישב במסבה. ואסור בשמחות ובהרתים ושיחה ושחוק וטיול בעלמא. וכן הדין בכל מקום בימים שאין נוהג אבילות בין מיתה לבתחלה מנין ימי אבילות. מעבר בנם בהפסק או בדרך ולא נתייאשו מלקברו. מותר אפי' בתשמיש. ואם שלחו המת לעיר אחרת ואותן שבבית התחילו תיכף למנות אבלות ואח"כ אהפך המת ולא ניתן לקבורה זמן ארוך. א"צ להפסיק האבילות. וא"צ להתחיל פעם אחרת אחר הקבורה (שם): (ו) בא ראותן בולם עם המת לעיר אחרת מונים מיום שנקבר. דוקא שלא חזרו אבל אותן שנשארו בבית. אבל אם חזרו אצלם. אפי' באו לביתם ביום השביעי למנין אבלות קודם שעמדו המנחמים מהם. מונין עמהם. ואין חילוק בין אם הגדולים בין אם הקטנים הלכו וחזרו. וכן אם בבה"ק רחוק או קרוב. אבל באו ביום הז' אחר שעמדו המנחמין מאצלם. הבאין מונין לעצמן משעה שנסתם הגולל (שם): (ז) מי שמת לו קרוב ומדע

לו במקומו. אפילו רק אח"כ למקום המת אבל גדול הבית שמתחיל הכל להתאבל או אבל הקרובים ואינו במקום המת ולא במקום קבורה. מונה לעצמו משעה שנודע לו. אבל אם לא ידע המת עד שבא אל הקרובים שבמקום המת או במקום הקבורה. אם הוא במקום קרוב שהוא מהלך עשרה פרסאות. אפי' בא ביום הז'. אם מצא שמונין אבל הגדול אפי' כשנעדרו לעמוד מונה עמהם. אבל אם לא מצא אבל גדול הבית מונה לעצמו. וכן גדול הבית שבא ממקום קרוב מונה לעצמו. ואם הבא ממקום קרוב לא מצא גדול הבית מהאם שהלך עם המת לבה"ק. אם חזר אפילו ביום ז' בהיות מנחמים אפילו שהגדול מונה עמהם. גם הבא מונה עמהם. ואם לא חזר ביום ז' דמונה לעצמו. גם הבא מונה לעצמו (שם): (ח) גדול הבית הוא אם ע"פ אומר אם היו עוסקין במזונן המת היו כולם סומכין אחר עצמו. אפילו הוא קטן בשנים ואפילו אינו יורש כגון שאמו בכהן ומשנאת הבית. והבעל נקרא גדול הבית אם מתה אשתו. ואם בא אביו ואחיו מונין עמו (שם): (ט) מי שהתפלל ערבית ועדיין הוא יום ושמע שמת לו מת. מונה מיום המחרת ואותו היום אין עולה לו. אבל אם הוא לא התפלל עדיין רק הצבור ועדיין הוא יום אותו יום עולה לו. ואם שמע ביום ל' אחר שהתפלל ערבית. צריך לנהוג ז' ול'. ויום ששמע בו עולה למנין: (י) אבל כל ז' אסור במלאכה וכל ג' ימים אסור אפי' לעני שמתפרנס מהצדקה. ואם אין לו מה יאכל עושה בצינעא בתוך ביתו. והאשה מותרת לטוות שהצריכוהו לכך. וכן אסור לעשות פרקמטיא אפי' ע"י אחרים. אפי' ע"י נכרי או עבדים ושפחות שמעשה ידיהן שלו. אם לא בדבר האבד. וצריך שאלת חכם. וכן הכיבוס אסור. אם לא מה שמותר לכבוס בחוה"מ. ומותר לקבל מלאכה בימי אבלו לעשותה אח"כ. ובלבד שלא ישקול וימדוד. וכיבוד הבית והדחת הכוס וקערות והצעת המטות אין בהם משום מלאכה לאבל. וכן מותר לאשה אבילה לאפות ולבשל כל הצריך לה ולב"ב. וכן המשרתת מותרת לאפות ולבשל ולעשות צרכי הבית. בין משרתת שכר בין בחנם. אבל אסורה לעשות מלאכה לפרנסה. וכ"ש שלא יצא מן הבית כדין אבל. וכן שמש בהכ"נ שאירעו אבל אסור לו לילך לבהכ"נ ולשמש בצרכי הקהל (שם): (יא) אבל תוך ז'. אסור לרחוץ כל גופו אפילו בצונן. אבל פניו ידיו ורגליו מותר בצונן. ולאחר ז' עד ל' מותר אפי' כל גופו בצונן. אבל בחמין אסור אפילו לחוף ראשו. ויולדת אבילה שצריכה לרחוץ. מותרת אפילו ביום א' של ז'. ואם אין לה צורך כ"כ יש להחמיר ביום א'. ומי שאירעו ב' אבלים זה אחר זה מותר לרחוץ כל גופו בצונן. ואשה שנזדמנה טבילתה תוך ז'. אינה טובלת. אבל מותרת ללבוש לבנים כדרכה. ותרחץ רק באותו מקום ובין ירכותיה בין בחמין בין בצונן. ולאחר ז' עד ל' מותרת לטבול כדרכה וליטול הצפרנים בעצמה בסכין כדרכה (שם): (יב) אבל אסור בנעילת סנדל של עור כל ז'. אבל המנעלות של בגד או גמי או שער או עץ מותר. ושל עץ מחופה עור אסור. ויולדת מותרת לנעול כל ל'. וה"ה חולה ומי שיש לו מכה ברגליו. ואבל ההולך בדרך מותר בנעילת הסנדל. וכשמגיע לעיר חולץ. ואם רובה נכרים אין חולץ עד שמגיע לרחוב היהודים (שם): (יג) אבל אסור בתשמיש המטה או בחיבוק ונישוק. אבל בשאר דבר קורבה מותר. כגון במזיגת הכוס והרחצת פניו ידיו ורגליו. ומותרת לאכול עמו בקערה אחת בין באבילות דידיה בין באבילות דידה (שם): (יד) אבל כל ז' אסור לקרות בתורה נביאים וכתובים. משנה גמרא הלכות ואגדות. ומותר לקרות באיוב וקינות ובדברים הרעים שבירמיה ובהלכות אבילות ובפ' אלו מגלחין. בינו לבין עצמו. אבל אינו לומד עם אחרים. אלא הם שואלים ומשיבים בהל' אבלות והוא מבינן בספר רפה (שם): (טו) ואם רבים צריכין לו להתפלל כגון מלמד תינוקות. מותר ללמוד עמהם ביום ג'. ואפי' עם גדולים שצריכין לו. וכן מותר להורות איסור והיתר ליחיד השואל אותו אפי' ביום א' אם אין אחר. ויכול להתפלל בימי אבלו לפני התיבה רבים ידי חובתן. ומכש להתפלל שחרית וערבית במקום מת שם ואפי' אין אבל שם. ואבל שיש לו בנים קטנים לא יבטלם מלמודם (שם): (טז) אבל אסור בשאילת שלום כל ימי אבלו: ג' ימים הראשונים אינו שואל בשלום כל אדם. ואם אחרים לא ידעו שהוא אבל ושאלו בשלומו לא ישיב להם ויודיעם שהוא אבל. מג' ועד ז' אינו שואל בשלום אחרים. ואם לא ידעו שהוא אבל ושאלו בשלומו משיב להם. מז' ועד ל' אחרים אין שואלין בשלומו. והוא שואל בשלום אחרים וכ"ש שמשיב. אחר ל' גם אחרים שואלין בשלומו אפי' כיון אבל על אביו ואמו. ובמקום שנהגו לשאול בשלום אבלים בשבת מותר לשאול. אבל האבל נותן שלום לכל אדם בשבת (שם): (יז) אסור לאבל לישב ע"ג כר או כסת וליבן ע"ג מטה. רק על הקרקע. ובשעה שהמנחמים אצלו צריך לישב ע"ג קרקע. ובשעה שאין מנחמים מותר לעמוד ולילך בביתו (שם): (יח) אבל אסור לכבס כשהוא תוך ז'. ואפי' ליתן לכובסת נכרית לכבס ולגהץ לאחר שלמות השבוע. אבל בגדי קטנים שמת הבית מותר לכבס. וכן אם היה כסותו בקבולת ביד אחר מכבסו כדרכה. ואסור ללבוש בגד מכובס בימי אבלו ואפי' אחר שבעה. ומנהגין שבתוך ל' אין לובשין אפי' לכבוד שבת. ולאחר ז' לובש אחר שהלבשה אחר שעה מועטת ואח"כ לובש הוא. ואפי' בחול ואפי' במגוהצין כגון חלוקה. ואם הוא מסובב נשי' לבד א"צ להלבישו לאחר תחלה. ואסור ללבוש תוך ל' בגדי שבת. ועל אביו ואמו נהגו איסור כל י"ב חודש (שם): (יט) אבל (או אבילה) אסור בגלוח שערו כל ל' ואם ישב גולה ואמרו לגלח או להסתפר שמת לו מת. מותר להסתפר הגלוח כשאין אחר. ואחר ל' מותר בגלוח שער. אבל על אביו ואמו אסור עד שיגערו בו חבריו. ומנהגין שמגנין שערו אחר כל ג' חדשים ולסרוק ראשו במסרק מותר אפי' תוך ז'. ואסור ליטול צפרניו כל ל' בכלי. אבל בידו או בשיניו מותר (שם): (כ) אבל אסור בשמחה לכן לא יקח תינוק בחיקו כל ז' ואסור לאכול בסעודת נשואים מילה ופדיון הבן וסיום מסכת וכ"ש בסעודת אירוסין ונשואין. כל ל' על שאר קרובים וכל י"ב חודש על אביו ואמו. ונכון היותו בסעודת מצוה מותר לאכול. אבל בסעודת נשואין יש להחמיר. אבל אם משיא יתום או יתומה לש"ש מותר. וכן מותר ללבוש בגדי שבת. ואסור ליכנס לבית חתונה כל ל' אפי' לשמוע הברכות. אבל בחופה שעושין בבהכ"נ מותר לעמוד לשמוע הברכות אחר ל' אפי' על אביו ואמו. וכן יכול לברך בעצמו הברכות ולהכניס שהחתן תחת החופה ויכול ללבוש בגדי שבת. ואין לאכול בסעודת מצוה אפי' בלילה שביום שלאחריו יהיה לו יא"צ. ואבל שהוא סנדק או מוהל לאחר ל' על אביו ואמו. ילבש בגדי שבת עד לאחר המילה ויכול לאכול שם על הסעודה (שם): (כא) אבל אסור לישא אשה כל ל' אפי' בלא סעודה. ואפי' לארס אסור. אבל לשדך מותר אפי' ביום ראשון שהוא יום המיתה. ולאחר ל' אפי' על אביו ואמו מותר לישא אשה. ואם לא קיים מצות פריה ורביה. מותר לישא מיכף אחר ז' אפי' באבילות דאב ואם (שם): (כב) אבל אסור לצאת מביתו כל ז' לטייל או לצורך מו"מ. אבל אם שלא מוצא אחריו או שצריך לילך לדרך או לצורך דבר האבד מותר. וכן אם צריך למול את בנו הולך לבית הכנסת אפי' תוך ג'. וסנדק אבל לא יצא תוך ג'. ולאחר ג' יפשיל בגיתו. וכשמביאין התינוק למול הולך לבהכ"נ. ואם האבל הוא מוהל. דינו כמו סנדק. ואי ליכא מוהל אחר בעיר מותר אפי' ביום ראשון. ומותר לתקן הצפרנים. וכן כל דבר מצוה שא"א לעשות בלא האבל מותר לצאת לקיים המצוה. ומנהגין שאבל משנה מקומו בבהכ"נ אפי' בשבת כל יב"ח על אביו ואמו וכל ל' על שאר קרובים (שם): (כג) מי ששמע שמת לו קרוב שחייב להתאבל עליו. אם בתוך ל' יום (מיום הקבורה. אף שהוא אחר ל' למיתה) אפי' ביום ל' עצמו. הרי זו שמועה קרובה וקורע. ומונה ז' ימי אבילות ול' מיום השמועה. ודינו כיום הקבורה לכל דבר. ואם יצא הפילון. ואם שמע לאחר ל' יום. הרי זו שמועה רחוקה. ואין צריך לנהוג אבילות רק שעה אחת. ל"ש שמע ביום ל"ש שמע בלילה ונהג שעה אחת די ואפילו על אביו ואמו. אבל מה שנהג על אביו ואמו כל יב"ח נהג אפי' שמע אחר ל'. ומונה יב"ח מיום המיתה. ואם שמע מאביו ואמו אחר יב"ח אינו נוהג אלא שעה אחת אפי' באבילות שנהג על אביו ואמו כל יב"ח (שם): (כד) בשמועה רחוקה דיו בחליצת מנעל. ומותר במלאכה ורחיצה וסיכה ותשמיש המטה ותלמוד תורה. ואם אין לו מנעלים ברגליו בשעת שמועה צריך לעשות מעשה אחר שיכיר שעושה משום אבילות כגון לישב על הקרקע. ואם שמע בשעה שעוסק בתורה או במלאכה או שהיה רוחץ. מפסיק שעה אחת משום אבלות וחוזר למה שבידו ואם הוא לבוש תפילין אינו חולץ. וצריך לעשות מעשה אחרת שיכיר בה שעושה אותה משום אבילות. כגון חליצת מנעל או ישיבה על הקרקע שעה אחת (שם): (כה) השומע שמועה קרובה בשבת או ברגל ולמ"ם או רגל ועשים רחוקה. אסור בשבת או רגל בדברים של צינעא. ולמ"ם ורגל נוהג שעה אחת אבלות בחליצת מנעל וישיבת קרקע ודיו. והשומע שמועה קרובה בשבת. עולה לו ליום אחד ולמ"ם קורע ומונה עוד ששה ימים. והשומע שמועה רחוקה בשבת או ברגל. אינו נוהג אבלות אפי' בדברים שבצינעא. ולמ"ם ורגל נוהג שעה א' ודיו. ואם שמע שמועה קרובה בשבת ערב הרגל. מבטל הרגל את האבילות. ואם מת קודם הרגל ושמע אחר הרגל אפי' ביום שלשים למיתה. צריך לנהוג שבעה ושלשים (שם): (כו) הקובר מתו קודם הרגל בענין שחל עליו אבלות ונהג אבלות אפי' כ"ש קודם הרגל אפי' רק בדבר צינעא (כגון ששמש

המטה

שמועה קרובה בשבת ערב הרגל) הרגל מבטל ממנו גזרת שבעה . ומותר לרחוץ סמוך לחשכה אפי' בחמי . ואפי' חל בע"ש ושבת הוא ערב הרגל מותר בע"ש סמוך לחשכה לרחוץ בחמין . אבל לא לגלח . ואחר הרגל אסור ברחיצה בחמין . אבל אם נהג או הזיד ולא נהג אבלות או שהיה קרוב לחשכה ולא היה יכול לנהוג וכ"ש אם לא ידע במיתה קודם הרגל . אין הרגל מבטל אבלו מהג כרגל דורים שבליעתא ומונה שבעה אחר הרגל ויו"ט שני של גליות שבסוף הרגל עולה למנין שבעה . ושלשים מונים מיום המיתה (שלט) : (כז) קבר מתו ז' ימים לפני הרגל ונהג ז' . הרגל מבטל ממנו גזירת ל' ואפי' חל יום ז' ערב הרגל . ומותר לרחוץ אפי' בחמין ולספר ערב הרגל סמוך לחשכה . ובע"פ מדיף לגלח קודם חצות . ואם חל שביעי שלו בע"ש ושבת יהיה ערב הרגל . מותר לכבס ולרחוץ ולספר בע"ש . ואם לא גילח בע"ש או בערב הרגל מותר לגלח שיהא אחר הרגל . אבל לא בחוה"מ . אבל אם חל שביעי שלו בשבת ערב הרגל מותר לגלח בחוה"מ או לאחר הרגל . אבל על אביו ואמו אסור לספר אפי' פגע בו הרגל לאחר שלשים עד שיגערו חבריו . ור"ה ויוה"כ חשובים כרגלים לבטל האבלות (שם) : (כח) נהג שעה א' לפני הפסח המונה כשבעה . וח' ימי הפסח הרי ט"ו . ומשלים עוד ט"ו יום למנין שלשים . ואם נהג שעה א' לפני עצרת . המונה כשבעה . ויום עצרת חשוב כשבעה הרי י"ד . ומשלים עוד ט"ז ובח"ל מוסיפין שני ימים עולה יום הב' למנין הט"ז . ואם נהג שעה א' לפני ר"ה . בטלה שבעה מחמת ר"ה ושלשים מחמת יוה"כ . ואם נהג שעה אחת לפני יוה"כ . בטלה שבעה מחמת יוה"כ ול' מבטל סוכות . ואם נהג שעה א' לפני סוכות . בטלה שבעה . וחג ז' ימים הרי י"ד . ושמיני עצרת נחשב ג' הרי

כ"א ומשלים עוד השלמת ימים . ובח"ל עולה ש"ת למנין שם' . אבל קבר מתו בחג הסוכות אין שמ"ע מבטל שבעה . וגם אינו מונה בעד ז' ימים במנין שלשים . רק צריך לנהוג שבעה אחר הרגל . ויו"ט שני של גליות עולה למנין השבעה . ושלשים מונה מיום המיתה ואין שום אבלות בפרהסיא מהג ביו"ט ב' (אפי' הוא יום המיתה והקבורה) כמו ביו"ט א' (שם) : (כח) קטן א"צ להתאבל אפי' הגדיל תוך ז' או ל' והוא שמת לו קרוב שחייב להתאבל עליו ידוע לו . אם הגדיל תוך ז' או ל' גומר השאר ימים . וא"צ להשלים ימי אבל שעברו בהיותו אם נהג נכנס קצת אבלות . ובן בזולת אבילה . ואם שבנה שהולכת לנהכ"נ הוא תוך ז' . השיב יוצאים לנהכ"נ אפי' בגתי שבת ויושבת גם על מקומה (שו"ע ואו"ח קנ) : (כט) מת קרובו ולא ידע . א"צ לומר לו . ומוציא דבה הוא כסיל . ומותר להזמינו לסעודת שמחה . וכן כיודע שמת קרוב אסור לנהם כשאינו יודעם (ולכן זכר מנהגין להודיע כשמת אביו ואמו . כדי שיאמר קדיש) ואם שואל עליו . לא ישקר לומר שהוא חי . רק יאמר לשון דמשמע לתרי אפי' . והוא ישער במה הב ואו"ח קנג' . מאור להתענה תמיד ביום מיתת אביו או אמו . ואם היה יום המיתה רחוק מיום הקבורה ג' או ד' ימים . יתענה בשנה א' ביום הקבורה ואח"כ ביום המיתה . ואם מת אביו או אמו בשנה מעוברת באדר . יתענה בעיבור באדר א' וב' : וכשמת בשנה מעוברת אם באדר א' . יתענה תמיד בעיבור בא' , ואם בב' בב' . וכשחל תענית יתא"צ בש"ת . אם שהם כשמתענה בשנה ראשון שלא ישלים או שחל או בע"ש ולא השלים א"צ להשלים : ואם בשנה ראשון השלים (אפילו חל או שמול) ולא שהם צריך להשלים (שם) :

לתועלת היתום ביום היא"צ . שלא יצטרך לחפש בכל שיתא סדרי משנה ללמוד הפרקים המתחילים באותיות שם הנפטר ובאותיות נשמה . ופעמים שאין לו השיתא סדרי ויתבטל מכל וכל ובפרט הולכי דרכים . אמרתי להדפיס פה י"א פרקים בסדר א"ב עם פי' קצר ומספיק . ובצירוף הי"א פרקים מסדר הא"ב המפוזרים בהסידור יהיה כל הא"ב . ובזה אגמול חסד לחיים ומתים . וזה סדרן :

אות א זבחים פ"ה איזהו מקומן . בילה פ"ג אין צדין . ר"ה פ"א ארבעה ראשי שנים שם פ"ב אם אינן מכירין (שם) . חגיגה פ"ב אין דורשין : אות ב שבת פ"ב . במה מדליקין . ביצה פ"א ביצה שנולדה ביו"ט . אבות פ"ד בן זומא אומר . שם פ"ה בעשרה מאמרות . תמיד פ"א בשלשה מקומות : אות ג פאה פ"ה גדיש שלא לוקט תחתיו :

א גדיש שלא לוקט תחתיו. כל הנוגע בארץ. הרי הוא של עניים. הרוח שפזרה את העמרים. אומדין אותה כמה לקט היא ראויה לעשות. ונותן לעניים. רבן שמעון בן גמליאל אומר. נותן לעניים בכדי נפילה: ב שבלת שבקציר וראשה מגיע לקמה. אם נקצרת עם הקמה הרי היא של בעל הבית. ואם לאו. הרי היא של עניים. שבלת של לקט שנתערבה בגדיש. מעשר שבלת אחת ונותן לו. אמר רבי אליעזר וכי האיך העני הזה מחליף דבר שלא ברשותו. אלא מזכה את העני בכל הגדיש. ומעשר שבלת אחת ונותן לו: ג אין מגלגלין בטופח. דברי רבי מאיר. וחכמים מתירין. מפני שאפשר: ד בעל הבית שהיה עובר ממקום למקום. וצריך ליטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני. יטול. וכשיחזור לביתו ישלם. דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים עני היה באותה שעה: ה המחליף עם העניים. בשלו פטור. ובשל עניים חייב. שנים שקבלו את השדה באריסות זה נותן לזה חלקו מעשר עני. וזה נותן לזה חלקו מעשר עני. המקבל שדה לקצור. אסור בלקט שכחה ופאה ומעשר עני. אמר ר' יהודה. אימתי. בזמן שקבל ממנו למחצה לשליש ולרביע. אבל אם אמר לו שליש ממה שאתה קוצר שלך. מותר בלקט ובשכחה ובפאה. ואסור במעשר עני: ו המוכר את שדהו. המוכר

גדיש . ערימה שמגדים השבלים על הלקט : של עניים . אפי' הגדיש המין על שעורין . קנסוהו : שפזרה . על הלקט : בכדי נפילה . מלא פ"ה משקלו : (ב) שבקציר . שנשכחה מלקצרה : עם הקמה . שיוכל לקצרן יחד : מעשר . כדי שיהא לעני דבר מתוקן . ולפי שכל הגדיש בספק . לוקח ג' שבלים ומותר . אם א' לקט מעשר . ואם לאו . הרי הב' מעשר עליה . ואם הב' לקט . הרי הג' מעשר עליה . ונותן ב' וג' לעני . והא' לעני : מחליף . ואיך יחליפה השבעה"ב לעצמו : (ג) בטופח . להעלות מים בגלגל מבור ע"י שפיה (והוא כלי חרס) להרבין בהם השדה אלא תעלה אבק . שהעניים לא יוכלו ללקט ויפסידם : שאפשר . לשום כמה יפסידם ולשלם להם : (ה) המחליף . בלקט שכחה ופאה שלהם : חייב . בעה"ב לעשר בעבור מה שנתן לעניים : באריסות . למחצה לשליש ולרביע . וכן עניים : מעשר עני . וה"ה לקט שכחה ופאה : לקצור . וליתן לבעל הבית מחצה שליש ורביע : שלך . דאז לא הוה
עני

מיתר. והלוקח אסור. לא ישכור אדם את הפועלים על מנת שילקט בנו אחריו. מי שאינו מניח את העניים ללקוט. או שהוא מניח את אחד ואחד לא. או שהוא מסייע את אחד מהן. הרי זה גוזל את העניים. על זה נאמר. אל תסג גבול עולים: ז העומר ששכחוהו פועלים ולא שכחו בעל הבית. שכחו בעל הבית ולא שכחוהו פועלים. עמדו עניים בפניו. או שחיפוהו בקש. הרי זה אינו שכחה: ח המעמר לכובעות ולכומסאות. להררה ולעמרים. אין לו שכחה. ממנו ולגורן. יש לו שכחה. המעמר לגדיש. יש לו שכחה. ממנו ולגורן. אין לו שכחה. זה הכלל: כל המעמר למקום שהוא גמר מלאכה. יש לו שכחה. ממנו ולגורן. אין לו שכחה: למקום שאינו גמר מלאכה: אין לו שכחה: ממנו ולגורן: יש לו שכחה:

שאני במתנה. ואינו כבעל הבית במעשר עני. דחיישינן בתלות. ואז הוא כשאר ב"ב: (ו) מותר. לקבל מתנות עניים מהבית: בנו. של פועל: עולים. עולי מצרים. או עניים. הם יורדין. וקרובים עולים. בדרך שפי נאמר: (ז) בעה"ב. ושופר פלא: (ח) המעמר. מקום עמרים: לכובעות. לאגדן כובע: ולכומסאות. סובב שוכה להרה. לעשותם כהררה: ולעמרים. לאגדן במקום אחר לעמרים אחרים: ממנו ולגורן. אם היה דעתו ממנו להכניס לגורן: לגדיש. מקום כניסת העמרים. וגורן מקום הדישה וכניסת התבואה:

אות ד סנהדרין פ"א. דיני ממונות בשלשה

דיני ממונות בשלשה. גזילות וחבלות בשלשה: נזק וחצי נזק תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה בשלשה. האונס והמפתה והמוציא שם רע בשלשה. דברי רבי מאיר. והכמים אומרים מוציא שם רע בעשרים ושלשה: מפני שיש בו דיני נפשות: ב מכות בשלשה. משום רבי ישמעאל אמרו בכ"ג. עיבור החדש בשלשה. עיבור השנה בשלשה. דברי רבי מאיר. רבן שמעון בן גמליאל אומר. בשלשה מתחילין. ובחמשה נושאין ונותנין. וגומרין בשבעה. ואם גמרו בשלשה. מעובר: ג סמיכת זקנים ועריפת עגלה בשלשה. דברי רבי שמעון. ורבי יהודה אומר בחמשה. החליצה והמיאונין בשלשה. נטע רבעי ומעשר שני שאין דמיו ידועין בשלשה. ההקדשות בשלשה. הערכין המטלטלין בשלשה. רבי יהודה אומר. אחד מהן כהן. ובקרקעות תשעה וכהן. ואדם כיוצא בהן: ד דיני נפשות בעשרים ושלשה הרובע והנרבע בעשרים ושלשה. שנא' (ויקרא כ) והרגת את האשה ואת הבהמה. ואומר ואת הבהמה תהרוגו. שור הנסקל בעשרים ושלשה. שנאמר (שם) השור יסקל וגם בעליו יומת. כמיתת בעלים כך מיתת השור. הזאב והארי והדוב והנמר והברדלס והנחש. מיתתן בעשרים ושלשה. רבי אליעזר אומר כל הקודם להורגן זכה. רבי עקיבא אומר מיתתן בעשרים ושלשה: ה אין דנין לא את השבט ולא את נביא השקר ולא את כהן גדול אלא בבית דין של שבעים ואחד. ואין מוציאין למלחמת הרשות אלא על פי בית דין של שבעים ואחד. אין מוסיפין על העיר ועל העזרות. אלא על פי בית דין של שבעים ואחד. ואין עושין סנהדריות לשבטים אלא על פי בית דין של שבעים ואחד. אין עושין עיר הנדחת אלא בבית דין של שבעים ואחד. ואין עושין עיר הנדחת בספר. ולא שלש. אבל עושין אחת או שתים: ו סנהדרי גדולה היתה של שבעים ואחד. וקטנה של עשרים ושלשה. ומנין לגדולה שהיא של שבעים ואחד. שנא' (שם לא) אספה לי שבעים איש מזקני ישראל. ומשה על גביהן. הרי שבעים ואחד. ר' יהודה אומר שבעים. ומנין לקטנה שהיא של עשרים ושלשה. שנא' (שם יד) ושפטו העדה והצילו העדה. עדה שופטת ועדה מצלת. הרי כאן עשרים. ומנין לעדה שהיא עשרה.

דיני ממונות. הודאות והלואות: כתובה ירושה מתנה. מכאן כהן הבית ע"י ג'. אלהי' הדיינים. השא' מכן יודע סברות הדינין: גזילות. ש"מ שקרן מגניבה: וחבלות. שמשלם נזק לצער רפוי שבת בושת: בשלשה. סמוכין. להכי פלגינהו בתרי בבי: נזק. של מועד. וחצי נזק של תם: שם רע. לא מצאתי לבתך בתולים: דיני נפשות. כשנמצא שזינתה ארוסה: נסקלת: (ב) מכות. מלקות: עיבור החדש. לומר ביום ל' מחודש הבגר. מקודש החדש ויהיה ר"ח: עיבור השנה. שיהא אדר א' וב': (ג) סמיכת זקנים. הם שהסנהדרין סומכין ידיהם על פר העלם דבר של צבור כשטעו בהוראת דין: ועריפת עגלה. המדידה אבל העריפה אינה בג' מוקף העיר: והמיאונין. יתומה קטנה שהשיאוה אמה או אחיה והגדילה ואח"כ ממאנת יוצאה בלי גט: רבעי. כשפודה פירותיו הצריך ד' מהגפנים: ומעשר שני שהפודהו לאכלו דמיו לירושלים: ההקדשות. הפדיון: המטלטלין. כשאמר ערך פלוני עלי ושמן מטלטלין נגד הדמים הקצוב בתורה. כשומין בג': ובקרקעות. כשגובה קרקע שהקדיש. או משלם ערך ממקרקעי: ואדם. כשאמר דמי פלוני עלי דנותן שויו. משום דכתי' וכהן: (ד) הרובע. בהמה שרבעה אדם או שרבעה אשה: שנא'. ואומר תהרוגו לבדו: הנסקל. על שהמית אדם: הזאב כו'. שהמית אדם: זכה. הקודם למיתה: בכ"ג. ובנחש מודה לר"א: (ה) השבט. שעבדו ע"ז: הרשות. שלוחם עם עמלק או ז' עממין: העיר. ירושלים: העזרות. בביהמ"ק: עיר הנדחת. שעבדה ע"ז. להרגן עם העיר ושפם ולשרוף העיר: בספר. בגבול א"י. רק סורגין סעודין: שלש. ג' עיירות סמוכות שעבדו ע"ז ובכ"ד א': (ו) שופטת. לחייבה: מצלת.

 לזכות

שנאמר עד מתי לעדה הרעה הזאת. יצאו יהושע וכלב. ומנין להביא עוד שלשה. ממשמע שנאמר לא תהיה אחרי רבים לרעות. שומע אני שאהיה עמהם לטובה. אם כן למה נאמר אחרי רבים להטות. לא כהטייתך לטובה הטייתך לרעה. הטייתך לטובה ע"פ אחד. הטייתך לרעה על פי שנים. ואין בית דין שקול. מוסיפין עליהם עוד אחד. הרי כאן עשרים ושלשה. וכמה יהא בעיר ותהא ראויה לסנהדרין. מאה ועשרים. רבי נחמיה אומר מאתים ושלשים. כנגד שרי עשרות:

לקמה : ע"פ שנים : ולרך י"ב לחייב : שרי עשרות. ויהא כ"א מסנהדרין שר על י'. ול"ג מאה י' כמו ר"ל :

סוף ה. ביצה פ"ד המביא (בתקון לסמ"פ). חגיגה. הכל חייבין (שם): סוף ך. פאה פ"ב ואלו מפסיקין:

ואלו מפסיקין לפאה. הנחל והשלולית ודרך היחיד. ודרך הרבים. ושביל הרבים. ושביל היחיד הקבוע בימות החמה ובימות הגשמים. והבור והניר וזרע אחר. והקוצר לשחת מפסיק. דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים אינו מפסיק אלא אם כן חרש: ב אמת המים שאינה יכולה להקצר כאחת רבי יהודה אומר מפסקת. וכל ההרים אשר במעדר יעדרון. אף על פי שאין הבקר יכול לעבור בכליו. הוא נותן פאה לכל: ג הכל מפסיק לזורעים. ואינו מפסיק לאילן אלא גדר. ואם היה שער כותש אינו מפסיק. אלא נותן פאה לכל: ד ולחרובין. כל הרואין זה את זה. אמר רבן גמליאל נוהגין היו בית אבא. שהיו נותנין פאה אחת לזיתים שהיו להם בכל רוח. ולחרובין כל הרואין זה את זה. רבי אליעזר ברבי צדוק אומר משמו. אף לחרובין שהיו להם בכל העיר: ה הזורע את שדהו מין אחד. אף על פי שהוא עושהו שתי גרנות נותן פאה אחת. זרעה שני מינין. אף על פי שעשאן גורן אחת נותן שתי פאות: הזורע את שדהו שני מיני חטין. עשאן גורן אחת נותן פאה אחת. שתי גרנות נותן ב' פאות: ו מעשה שזרע רבי שמעון איש המצפה לפני רבן גמליאל ועלו ללשכת הגזית ושאלו. אמר נחום הלבלר. מקובל אני מרבי מיאשא שקבל מאבא שקבל מזוגות שקבלו מן הנביאים הלכה למשה מסיני. בזורע את שדהו שני מיני חטין. אם עשאן גורן אחת נותן פאה אחת. שתי גרנות נותן שתי פאות: ז שדה שקצרוה כותים. קצרוה לסטים. קרסמוה נמלים. שברתה הרוח או בהמה. פטורה. קצר חציה וקצרו לסטים חציה פטורה. שחובת הפאה בקמה: ח קצרוה לסטים חציה וקצר הוא חציה. נותן פאה ממה שקצר. קצר חציה ומכר חציה. הלוקח נותן פאה לכל. קצר חציה והקדיש חציה. הפודה מיד הגזבר הוא נותן פאה לכל:

ואלו מפסיקין. ליתן פאה מכ"א לבד : והשלולית. אמת המים שאמות אחרות שוסין ממנה : ודרך היחיד. ד' אמות : ודרך הרבים. ט"ז אמה. ושביל אסור מהלך : הקבוע. שהולכין שם תמיד : והבור. שדה שממה : והניר. חרושה לזרוע. קודם שנתגדלה : אינו מפסיק. קוצר לשחת רק כשחרש המקום שקצר : (ב) אמת המים. שלולית גדולה. שהעומד באמצע אינו יכול לקצור כאן וכאן : יעדרון. אע"י שאינו יכול לחורשו ותופרו : לכל. דאינו מפסיק : (ג) שער פרוע. שענפי האילן מסתרכין למעלה מהגדר : (ד) ולחרובים. שנוטים ערכה : הרואין. כשעומד אצל א' רואה שני: בכל רוח. של העיר : (ה) שתי גרנות. שלקטו בב' זמנים: (ו) הלבלר. הסופר : זוגות. שמכרו בפ"א דאבות שקבלו זה מזה: (ז) לסטים. נמלה: קרסמוה. כסוס בשיניהם: קצר כו' פטורה. אפי' כשחזרו הלסטים : בקמה. במה שמשאר בסוף :

סוף ך סהרות פ"ט זיתים מאימתי מקבלין טומאת

זיתים מאימתי מקבלין טומאה. משיזיעו זיעת המעטן: אבל לא זיעת הקופה. כדברי ב"ש. ר"ש אומר. שיעור זיעה שלשה ימים. בית הלל אומרים. משיתחברו שלשה זה לזה. רבן גמליאל אומר. משתגמר מלאכתן. וחכ"א כדבריו: ב גמר מלמסוק אבל עתיד ליקח. גמר מליקח אבל עתיד ללוות (נ"א למסוק) ארעו אבל או משתה או אונס. אפי' זבים חבות מהלכים עליהן טהורין. נפלו עליהן משקין טמאין. אין טמא אלא מקום מגען. והמוהל היוצא מהן טהור: ג נגמרה מלאכתן. הרי אלו מוכשרין. נפלו עליהן משקין. טמאין: המוחל היוצא מהן. ר"א מטהר וחכמים מטמאין. אר"ש לא נחלקו על המוחל היוצא מן הזיתים שהוא טהור. על מה נחלקו על היוצא מן

זיתים. טומאה. שיוכשרו ממשקין היוצאין : המעטן. כלי שמחמין בו לזיעה : הקופה. שכיון שלינה מחזקת השמן יוצא. לא מהני לו בו : ג' ימים. דסבירי הכי אינו שמן : משיתחברו. משיתדבקו זה בזה בזיעה. משתגמר. כשאין דעתו להוסיף זתים במעטן. מבשיר מיד : (ב) מלמסוק. שלוקט זתיו : ליקח. לקנות ולהוסיף במעטן · אונס. ויוסיף אח"כ : טהורין. דלא מהני לו בזיעה כיון שצריך להמתין עד שיתגלגלו האחרונים ועד לא יתקלקלו הראשונים : מקום מגען. דהם הוכשר ונטמא כאחת : היוצא מהן. קודם שהוסיף : מפקד. אינו מכשיר ואינו מקבל טומאה דאינו רוצה בקיומו : (ג) משקין. טמאים : מפסד. אינו מכשיר ואינו

הבד. שר"א מטהר וחכמים מטמאין: ד הגומר את זיתיו ושייר קופה אחת. יתננה לעיני (נ"א לעני) הכהן. דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר. יוליך לו את המפתח מיד. ר"ש אומר מעת לעת: ה המניח את זיתיו בכותש (נ"א בכופש) שימתונו שיהו נוחין לכתוש. הרי אלו מוכשרין. שימתונו שימלחם. בית שמאי אומרים מוכשרין. בית הלל אומרים. אינן מוכשרין. הפוצע זיתים בידים טמאות. טימאן: ו המניח זיתיו בגג לגרגרם. אפילו הם רום אמה אינן (נ"א הרי אלו) מוכשרין. נתנן בבית שילקו ועתיד להעלותם לגג. נתנן בגג שיפתחם או שימלחם (נ"א יזילקו או שיפתחם) הרי אלו מוכשרין. נתנם בבית עד שישמור את גגו או עד שיוליכם למקום אחר. אינן מוכשרים: ז רצה ליטול מהן בד אחד או שני בדים. בית שמאי אומרים. קוצה בטומאה ומחפה בטהרה. בית הלל אומרים אף מחפה בטומאה. ר' יוסי אומר חופר בקרדומות של מתכת ומוליך לבית הבד בטומאה: ח השרץ שנמצא ברחים. אין טמא אלא מקום מגעו. אם היה משקה מהלך. הכל טמא. נמצא ע"ג העלים. ישאלו הבדדים לומר לא נגענו. אם היה נוגע באום אפילו בשערה טמא: ט נמצא ע"ג פרודים והוא נוגע בכביצה טמא. פרודים ע"ג פרודים. אע"פ שהוא נוגע בכביצה אין טמא אלא מקום מגעם. נמצא בין הכותל לזיתים טהור. נמצא בגג. המעטן טהור. נמצא במעטן. הגג טמא. נמצא שרוף על הזיתים וכן מטלית מהוהא. טהורה. שכל הטומאות כשעת מציאתן:

ואינו מקבל טומאה: מן הכור. אחר שפנה משם השמן: מטמאין. לפי שיש בו מוהל שמן: (ד) הגומר. שגמרן לדרכן ושייר קופה אחת לדרכה אחר זמן שנגמרו הבדין ואז אין ע"ה נאמן: לעני. שכיון שהוא עני יזהר כדי לתרום תרומה בטהרה: מעת לעת. לאו דוקא: (ה) בכותש. כלי: שימתונו. שיתחממו בזיעה: שימלחם. לאוכלן כך: אינן מוכשרין. דלא ניחא לו בהזיעה: זיתים של תרומה: בידים טמאות. כיון שפוצען תרומה. עומדין למשקין תחלה: טימאן. דניחא לו ביזעה. ומכשיר ומטמא: (ו) לגרגרם. שיתייבש כל גרגיר וגרגיר לבדו. ופי"ז יוצא ההתחוות: אינן מוכשרין. דלא ניחא לו ביזעה: שילקו. שירקבו ויתמתקו קצת: לגג. שיתייבשו לאכילה: שיפתחם. שיתבקעו: שישמור. שיעשה שם סוכה לשומרן: אינן מוכשרים. דלא ניחא לו ביזעה: (ז) מהן. מזיתים שלא גמר מלאכתן: בדים. כדי לכנוס אחר: קוצה. חותך מקום בידים טמאים וסתום. לפי שלא גמר מלאכתו: ומחפה. דמחפהו גמר מלאכתו. ע"כ מכסהו בטהרה: מחפה בטומאה. דהרוב הנשאר לא נגמר: חופר. אפי' עוקר כל המעטן. ובמתכות טומאתו חמורה. מ"מ לא נגמר מלאכתו: (ח) ברחים. שטוחנין הזיתים אחר שהזיעו: מהלך. על הארץ חופים: הכל טמא. דנטמא ממשקה שנטמא: העלים. שעל הזיתים. שאין מקבלין טומאה: הבדדים. דע"ה נאמן ע"ז: היה נוגע: באום. גוש הזיתים המדובקין יחד: (ט) פרודים. גושות קטנים של"א שהוא מכביצה: והוא. השרץ: בכביצה. של הפרודים הנוגעים בו כן יחד כביצה: טמא. הגוש. לפי שנגעה באוכלין טמאים. דלקבל טומאה א"צ כביצה. ומשום הגושין הקטנים. ולפי שכן יחד כביצה. טימאו לגוש: ע"ג פרודים. ואותן שנטמאו מהשרץ לא נגעו בגוש אלא מקום מגעם. עליונות שנגעו בשרץ. ואף שהתחתונות נגעו בעליונות אין הנגיעות מצטרפים. כיון שאינן גוף א': שחור. ולא חיישינן שנפל מהזיתים לשם: בגג. הזיתים שסביב למעטן שבגג: הזיתים שבמעטן טהור. דאין מחזיקין טומאה ממקום למקום: הגג טמא דמחזיקין טומאה מזמן לזמן: שרוף. דאינו מקבל טומאה: מטלית. של צמר: מהוהא. בלוי דפי"ז נפסל: טהורה. ולא אמרינן מקודם היה שם:

לוח ח. חגיגה פ"ג. חומר בקודש. לוח ט יומא פ"ד. טרף בקלפי

טרף בקלפי והעלה שני גורלות. אחד כתוב עליו לשם ואחד כתוב עליו לעזאזל. הסגן בימינו וראש בית אב משמאלו. אם של שם עלה בימינו. הסגן אומר לו אישי כהן גדול הגבה ימינך. ואם של שם עלה בשמאלו. ראש בית אב אומר לו אישי כ"ג הגבה שמאלך. נתנו על שני השעירים ואומר לה' חטאת. רבי ישמעאל אומר לא היה צריך לומר חטאת. אלא לה'. ועונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד: ב קשר לשון של זהורית בראש שעיר המשתלח והעמידו כנגד בית שלוחו. ולנשחט כנגד בית שחיטתו. בא לו אצל פרו שניה וסומך שתי ידיו עליו ומתודה. וכך היה אומר. אנא השם. עויתי פשעתי חטאתי לפניך. אני וביתי ובני אהרן עם קדושיך. אנא השם. כפר נא לעונות ולפשעים ולחטאים. שעויתי ושפשעתי ושחטאתי לפניך. אני וביתי ובני אהרן עם קדושיך. ככתוב בתורת משה עבדך. כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו. והן עונין אחריו ברוך שם

טרף. לקח שתיהם בחטיפה. כדי שלא יתכוין לברר כשמשמשו איזה של שם ויעלנו בימין. לפי שסימן יפה הוא כשעולה בימין: שני גורלות. א' בימין וא' בשמאל והשעירים עומדים א' לימין וא' לשמאל. ונתן גורל ימין על שעיר ימין וגורל שמאל על שמאל: לה'. שם המפורש הזכיר ככתבו ואין הלכה כר' יהודה: ועונין. כשהזכיר השם: (ב) זהורית. צמר צבוע אדום: שלוחו. כנגד שער שלא יתחלפו. שאין זהורית

השילוחו ב: ולנשחט. קשר זהורית בצוארו. שלא יתחלף במשתלח. ובשאר שעירים לא יתחלפו. קע"ר נכס: עויתי. דברי ר' מאיר. אבל חכמים אמרו. שאומר חטאתי עויתי פשעתי:

כבוד מלכותו לעולם ועד: ג שחטו וקבל במזרק את דמו. נתנו למי שהוא כמרס ב על הרובד הרביעי שבהיכל. כדי שלא יקרש. נטל את המחתה ועלה לראש המזבח. ופנה גחלים אילך ואילך וחתה מן המעוכלות הפנימיות וירד והניחה על הרובד הרביעי שבעזרה: ד בכל יום. היה חותה בשל כסף ומערה בתוך של זהב. והיום חותה בשל זהב ובה היה מכנים. בכל יום חותה בשל ארבעה קבין ומערה בתוך של ג' קבין. והיום חותה בשל ג' קבין ובה היה מכנים. ר' יוסי אומר. בכל יום חותה בשל סאה ומערה בתוך של ג' קבין והיום חותה בשל שלשה קבין ובה היה מכנים. בכל יום היתה כבדה. והיום קלה. בכל יום היתה ידה קצרה. והיום ארוכה. בכל יום היה זהבה ירוק. והיום אדום. דברי ר' מנחם. בכל יום מקריב פרס בשחרית ופרס בין הערבים. והיום מוסיף מלא חפניו בכל יום היתה דקה. והיום דקה מן הדקה: ה בכל יום כהנים עולין במזרחו של כבש ויורדים במערבו. והיום כהן גדול עולה באמצע ויורד באמצע (נ"א והיום. עולים באמצע ויורדים באמצע) ר' יהודה אומר לעולם כהן גדול עולה באמצע ויורד באמצע. בכל יום כהן גדול מקדש ידיו ורגליו מן הכיור. והיום מן הקיתון של זהב. רבי יהודה אומר לעולם כ"ג מקדש ידיו ורגליו מן הקיתון של זהב: ו בכל יום היו שם ארבע מערכות. והיום חמש. דברי ר מ. ר' יוסי אומר. בכל יום שלש. והיום ארבע. רבי יהודה אומר. בכל יום שתים. והיום שלש:

(ג) מגרס ממער פלא יקפה כשיהפה עד שיעשה פיוזת הקורות: הרובד. שורה של אבני הרלפה: שבהיכל חני שמהיכל. כנומר רובד הרביעי שבעזרה כשיולא מן הה כל לעזרה: והחה. ומיית המחתה עד שיחפו הקטרת זים, לתוך הכף. ואח"כ יכנים כף ומחתה לפנים: (ד) בכל יום. כשהוהה גחלים ממערכה שניה של קטורת להכנים על מזבח הפנימי לקטרת שחרים וערבית: בשל כסף. ולא בשל זהב שמתיית הגחלים שוחק הכלי. והתורה חסה על ממון ישראל: בשל זהב. שלא להטריח כהן גדול לערות: כבדה. שהיה דוכנה עב: קלה. שהיה דופנה דק: ארוכה. כדי שתהא זרוע כה גחל מסייעתו: אדום. מוהב הקרוי זהב פרוים. ע"ש שדומה לדם פרים: פי ׳ ג׳ חלי מנה: (ה) במזרחו. שסמוך לפנות לימין: כ"ג כו'. משום כבודו להראות השיבותו. שהוא כהן בית אלך במקום שהכן: (ו) היו שם. במזבח החיצון: מערכות של עצים ואש. אחת מערכה גדולה לתמיד. ואחת ממנה שמלים אש למזבח הקטרת. ואחת שלא תסור משם אש לעולם. ואחת לאברים ופדרים של התמיד של בין הערבים שלא פרשו כל הלילה. שורפין אותם במערכה זו. ומוסיפין ביוה"כ מערכה אחת ליטול ממנה גחלים לקטרת לפני ולפנים: שלש. דס"ל. שאברים ופדרים. בגדי מערכה גדולה נשרפים: שתים. דלית ליה מערכה לקיום האש והלכה כר"י: אות י. ר"ה פ"ד. יו"ט של ר"ה: ביצה פ"ב. יו"ט: אות כ. שבת פ' פ"ג. כל כתבי: אות ל סוכה פ"ד.

לולב וערבה:

לולב וערבה. ששה ושבעה. ההלל והשמחה. שמונה. סוכה וניסוך המים. שבעה. והחליל. חמשה וששה: ב לולב שבעה כיצד. יו"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת, לולב ז'. ושאר כל הימים ששה: ג ערבה שבעה כיצד. יום שביעי של ערבה שחל להיות בשבת. ערבה שבעה. ושאר כל הימים ששה: ד מצות לולב כיצד. יו"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת. מוליכין את לולביהם להר הבית. והחזנים מקבלין מהן וסודרין אותן על גב האיצטבא. והזקנים מניחין את שלהן בלשכה. ומלמדים אותם לומר. כל מי שמגיע לולבי בידו. הרי הוא לו במתנה. למחר משכימים ובאין. והחזנים זורקין אותם לפניהם. והן מחטפין ומכין איש את חבירו וכשראו ב"ד שהן באין לידי סכנה. התקינו שיהא כל אחד ואחד נוטל בביתו: ח מצות ערבה כיצד. מקום היה למטה מירושלים ונקרא מוצא. יורדין לשם ומלקטין משם מורביות של ערבה. ובאין וזוקפין אותן בצדי המזבח וראשיהן כפופין ע"ג המזבח. תקעו והריעו ותקעו. בכל יום מקיפין את המזבח פעם אחת ואומרים (תלים קיח) אנא ה' הושיעה נא אנא ה' הצליחה נא. רבי יהודה אומר. אני והו הושיעה נא. ואותו היום מקיפין את המזבח שבעה פעמים. בשעת פטירתן מה הן אומרין. יופי לך מזבח. יופי לך מזבח. רבי אליעזר אומר. ליה ולך מזבח:

לולב. נטילה: וערבה. להקיף המזבח: ששה. ר"ל. פעמים הוא ו' ימים ופעמים ז' ימים: ההלל. לגמור ההלל: והשמחה. לאכול שלמים בשוכות: סוכה. לשב בסוכה: וניסוך. לנסך מים על המזבח: והחליל. לנגן (בפלמסא) ושאר כלי שיר בעזרה אחר תמיד בה"ע כל ליל שמחת. ולזמר ולשורר כל הלילה עד הבוקר: (ב) ששה. דיום א' שהוא מדאורייתא גם בגבולין. לא גזרו. אבל שאר ו' דאינן מדאורייתא בגבולין גם במקדש גזרו שמא יעבירנו ד"א בר"ה והאזהרה היינו שמא ישהה השבון בקיימות. ולהכי גם יום א' לא דחי: (ג) ששה. דמדלא כתיב ערבה בפירוש בתורה. להכי לא תקנוה ביום א'. דלא מגררא מלתא. ב'. שיאמרו משום לולב הוא. להכי לפיים כדכר. הקלוהו אז: (ד) האיצטבא. הכסאות המוזבות בהר הבית חוץ לעזרה: למחר. בשבת: והחזנים. כמשמשין שם ... עגפים. בוהים י"א אמה: וזוקפין. אחר שהקיפו בהן המזבח: כפופין. אמה א': ותקעו. תוס

ז כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת אלא שהיו מלקטין אותן מערב שבת ומניחים אותן בגיגיות של זהב כדי שלא יכמושו רבי יוחנן בן ברוקא אומר. חריות של דקל היו מביאין וחובטין אותן בקרקע בצדי המזבח (נ"א ע"ג המזבח) ואותו היום נקרא יום חבוט חריות: ז מיד התינוקות שומטין את לולביהן ואוכלים אתרוגיהן: ח ההלל והשמחה שמונה כיצד. מלמד שחייב אדם בהלל ובשמחה ובכבוד יו"ט האחרון של חג כשאר כל ימות החג. סוכה שבעה כיצד. גמר מלאכול, לא יתיר סוכתו. אבל מוריד את הכלים מן המנחה ולמעלה מפני כבוד יו"ט האחרון של חג: ט ניסוך המים כיצד צלוחית של זהב מחזקת שלשה לוגים היה ממלא מן השילוח. הגיעו לשער המים תקעו והריעו ותקעו. עלה בכבש ופנה לשמאלו. שני ספלים של כסף היו שם. רבי יהודה אומר של סיד היו אלא שהיו מושחרין פניהם מפני היין. ומנוקבין כמין שתי חוטמין דקין. אחד מעובה ואחד דק. כדי שיהיו שניהם כלין בבת אחת. מערבי של מים. מזרחי של יין. עירה של מים לתוך של יין ושל יין לתוך של מים יצא. רבי יהודה אומר בלוג היה מנסך כל שמונה. ולמנסך אומרים לו הגבה ידך. שפעם אחת ניסך א' על גבי רגליו ורגמוהו כל העם באתרוגיהן: י כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת אלא שהיה ממלא מע"ש חבית של זהב שאינה מקודשת מן השילוח ומניחה בלשכה. נשפכה או נתגלתה. היה ממלא מן הכיור. שהיין והמים המגולין פסולין לגבי המזבח:

אות נשמה: וזה. פ"ד מ"ט אבל בערבה. כך בביטול גם לעצמו יחיד: ואותו היום. יום ז': יוצא. ביוצא זה: כבדעך מדלתה מכפר עליו: ליה אנחנו מודים ולך אנו משבחים: (ו) תריות. ענפי דקל. דאין צריכין ליתן במ"ע במים. שאין נכמשין מהר: (ז) מיד. כשיוצאין מבהמ"ק ביום ז': ואוכלין. י"א דאקטנים קאי. וי"א דר"ל הגדולים חוטפין מהקטנים לשמחה. אבל אתרוג של הגדולים אוכלין ליום ז' ואסורים באכילה ביום ז'. ולדידן משום ס' דיומא גם ביום ח' אסור: (ח) מלאכול. ביום ז': לא יתיר. לסתרם מיד: של חג, ולדידן שצריך לאכול גם ביום ח' רק שאינו מברך. מוריד ביום ח' אחר שאכל: (ט) צלוחית. קרינגלאן: השילוח. מעין שהוא לירושלים: כלים. (מנקבין) מחוברין בסיד המזבח: דק. העבה ליין והדק למים: מערבי. הספל המערבי: בלוג. במערבי כלי: דס"ל בלוג א' ולא בג' לגין. וכל ח' היה מנסך ולא רק ז' כת"ק: ניסך א'. צדוקי היה שאינן מודין בניסוך המים: שאינה מקודשת. שלא יפסל בלינה: בלשכה. דבשבת אסור לטלטלן מר"ה לרה"י: מן הכיור. רק דבשלוה יהא יותר פסולין. מדאסור לשתותן מחשש שתיית נחש. והקריבהו נא לפחתך

אות מ. ביצה פ"ה. משילין: אבות פ"א. משה קבל: אות נ. שבת פ' כ"א. נוטל: אות ס. סוכה פ"א. סוכה שהיא גבוהה

סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה. רבי יהודה מכשיר. ושאינה גבוהה עשרה טפחים ושאין לה שלש דפנות ושחמתה מרובה מצילתה פסולה. סוכה ישנה ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין. ואיזו היא סוכה ישנה. כל שעשאה קודם לחג שלשים יום. אבל אם עשאה לשם חג. אפילו מתחלת השנה כשרה: ב העושה סוכתו תחת האילן. כאלו עשאה בתוך הבית. סוכה ע"ג סוכה. העליונה כשרה והתחתונה פסולה. רבי יהודה אומר אם אין דיורין בעליונה התחתונה כשרה: ג פירס עליה סדין מפני החמה או תחתיה מפני הנשר או שפירס על גבי הקינוף פסולה אבל פורס הוא ע"ג נקליטי המטה: ד הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסום וסיכך על גבה פסולה. ואם היה סיכוך הרבה מהן או שקצצן כשרה. זה הכלל. כל דבר שהוא מקבל טומאה ואין גידולו מן הארץ אין מסככין בו. וכל דבר שאינו מקבל טומאה וגידולו מן הארץ מסככין בו: ה חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדין אין מסככין בהן. וכולן שהתירן כשרות. וכולן כשרות לדפנות: ו מסככין בנסרים. דברי ר' יהודה. ור"מ אוסר. נתן עליה נסר שהוא רחב ד' טפחים כשרה.

גבוהה. בהלכה: אמה. בת י' טפחים: מכשיר. דס"ל דצריך קבע בסוכה: י"ם. שהיא דירת ערוה: ג' דפנות. והני בג' הלכות ברוחב טפח שעומד תוך ג"ט לא' מהדפנות. דס"ל לבוד. וה"ל כרוחב ד"ט. בהוא הרוב מהסכך סוכה. שהיתה ז"ט: מרובה. לממה. אפי' בשוין למעלה: שעשאה. שסככה. שלשים יום קודם סוכות: (ב) בתוך הבית. ופסולה. אם גם שהסוכה צלתה מרובה מחמתה בלי האילן. ועירב הכשר עם הפסול. אז כשר: ע"ג סוכה. ודיורין י"ם: ר"י אומר. פלוגתייהו. ביכול סכך של התחתונה לקבל כלי בית שבעליונה ע"י דחק. ג"י לפעמיה. דס"ל סוכה קבע בעינן, וכיון דאין קבע לעליונה בכה"ג. אין שם סוכה עליה: (ג) סדין. שמקבל טומאה ופסול לסכך: הנשר. שלא ינסרו עלין למאכליו: הקינוף. מטה עם ד' מוטות בד' רגליה. אפי' אינן גבוהין י"ט: נקליטי. מטה עם ב' מוטות א' בראשה וא' באמצע מרגלותיה. ואין הגג רחב טפח ולא הוי אוהל: (ד) הדלה. הגביה: וסיכך. אפי' הסכך כשר למטה. הרבה מהן. ועירבן יחד: שקצצן. ונענע אח"כ כל אחד ואח"כ. כו"ל תעשה ולא מהעשוי: טומאה. כלים ובגדים. או וכו'. מן הארץ. כשורות: (ה) חבילי. אגודות: זרדין. קנים: בהן. גזרה שיניחם שם להתייבש וימלך עליהן לסכך ויהיה תעשה וגו': וכולן כשרות. מחובר ומקבל טומאה והבילה: (ו) בנסרים. ברחבין ד"ט לכ"ע פסולים. אפי' הניחו על צדן. ובפחותין מג"ט

ובלבד שלא יישן תחתיו: ז תקרה שאין עליה מעזיבה. ר' יהודה אומר ב"ש אומרים. מפקפק ונוטל אחת מבינתים. וב"ה אומרים מפקפק או נוטל אחת מבינתים. רמ"א. נוטל אחת מבינתים ואינו מפקפק: ח המקרה סוכתו בשפודין או בארוכות המטה. אם יש ריוח ביניהן כמותן כשרה. החוטט בגדיש לעשות בו סוכה. אינה סוכה: ט המשלשל דפנות מלמעלה למטה. אם גבוה מן הארץ ג' טפחים פסולה. מלמטה למעלה אם גבוה מן הארץ י' טפחים כשרה. רבי יוסי אומר. כשם שמלמטה למעלה י' טפחים. כך מלמעלה למטה י' טפחים. הרחיק את הסיכוך מן הדפנות שלשה טפחים פסולה: י בית שנפחת וסיכך על גביו. אם יש מן הכותל לסיכוך ד' אמות פסולה: וכן חצר שהיא מוקפת אכסדרה. סוכה גדולה שהקיפוה בדבר שאין מסככים בו. אם יש תחתיו ד' אמות פסולה: יא העושה סוכתו כמין צריף או שסמכה לכותל. רבי אליעזר פוסל מפני שאין לה גג. וחכמים מכשירין. מחצלת קנים גדולה. עשאה לשכיבה. מקבלת טומאה ואין מסככין בה. לסיכוך. מסככין בה ואינה מקבלת טומאה. רבי אליעזר אומר. אחת קטנה ואחת גדולה. עשאת לשכיבה. מקבלת טומאה ואין מסככין בה. לסיכוך. מסככין בה ואינה מקבלת טומאה:

מג"ס. לכ"ע כשרים. כי פליגי ברחבים מג"ס ועד ד"ס. וקי"ל כר"י: י סן. נקט סינה. דלפי' ערלי אסור: (ז) מעזיבה שלא טח בטיט עלי התקרה: מפקפק. סותר ומטל א'. ונותן סכך במקומו. ור"מ לטעמיה במ"ו דאין מסככים בנסרים: (ח) בשפודין. דמקבל טומאה: נארוכות. קרשים שבדופני מטה. שהן שברי כלים: כשרה. כשאין בהסכול ד"ט במקום א': החוטט. שעושה אגודות סבן סתחתונים. ונשארו העליונים כסכך על הסוכה: אינה סוכה. מדנעשה ממילא. הו"ל תעשה ולו' (ט) המשלשל. ל' שלשלת (פלעכטען): כשרה. אפי' נגוה הסכך הרבה מאד. רק שיהיה אכזן כעגן: ג"ם. ברוחב הסוכה: (י) פסולה. דסכך פסול מקיף להכשר: אכסדרה. שיש מקרה יוצא מאמצע גובה הכותל: (יא) צריף. (סיפטע) שהסכך משופע עד לארץ. ואין דפנות כלל: גג. דס"ל שפוע אהלים לאו אהל הוא: לשכיבה. שעשאה בפירוש לשכיבה. אבל סתמא. לסיכוך קאי: לסיכוך. מיירי בקטנה. דסתמא לשכיבה. ולכך צריך פירוש שעשאה בפירוש לסיכוך: לשכיבה. סתמה עשאה לשכיבה: לסיכוך. בפירוש שעשאה לסיכוך: טומאה. אפי' ישב עליה הזב. הרי אומרים לו. עמוד ונעשה מלאכתנו:

סוס ע. פסחים פ"י. ערבי פסחים: סבוס פ"ג. עקביא: סוס פ. חלה פ"ב. פירות הוצה לארץ

פירות חוצה לארץ שנכנסו לארץ חייבים בחלה. יצאו מכאן לשם: רבי אליעזר מחייב ורבי עקיבא פוטר: ב עפר חוצה לארץ שבא בספינה לארץ חייבת במעשרות ובשביעית. אמר ר' יהודה אימתי. בזמן שהספינה גוששת. עיסה שנלושה במי פירות. חייבת בחלה ונאכלת בידים מסואבות: ג האשה יושבת וקוצה חלתה ערומה. מפני שהיא יכולה לכסות עצמה. אבל לא האיש. מי שאינו יכול לעשות עיסתו בטהרה. יעשנה קבין ואל יעשנה בטומאה. ר"ע אומר יעשנה בטומאה ואל יעשנה קבים. שכשם שהוא קורא לטהורה כך הוא קורא לטמאה. [illegible] קורא חלה בשם ולזו קורא חלה בשם: אבל קבים אין להם חלק בשם: ד העושה עיסתו קבים ונגעו זה בזה פטורים מן החלה עד שישוכו. ר' אליעזר אומר. אף הרודה ונותן לסל. הסל מצרפן לחלה: ה המפריש חלתו קמח. אינה חלה וגזל ביד כהן. העיסה עצמה חייבת בחלה. והקמח אם יש בו כשיעור חייבת בחלה ואסורה לזרים. דברי רבי יהושע. אמרו לו מעשה וקפשה זקן זר. אמר להם אף הוא קלקל לעצמו ותיקן לאחרים: ו ה' רבעים קמח חייבים בחלה. הם ושאורן וסובן ומורסנן ה' רבעים חייבין. ניטל מורסנן מתוכן וחזר לתוכן הרי אלו פטורין: ז שיעור חלה א' מעשרים וארבעה. העושה עיסה לעצמו והעושה למשתה בנו. אחד מעשרים וארבעה. נחתום שהוא עושה למכור בשוק וכן האשה שהיא עושה למכור בשוק. אחד מארבעים ושמנה. נטמאת עיסתה שוגגה או אנוסה. אחד מארבעים ושמנה. נטמאת מזידה. א' מעשרים וארבעה. כדי שלא יהא חוטא נשכר. ח רבי אליעזר אומר נטלת מן הטהור על

פירות. מכאן. מא"י: (ב) לארץ. שגדל בספינה כין מנוקבת. או של חרס אפי' אינה מנוקבת: גוששת. נוגעת בארץ: בחלה. וקי"ל דספק הוי. ונטל בלי ברכה. ובמעורבת בקצת מים מגרך: מסואבות. שלא כתאן. דמי פירות אין מכשירין כשאינן מז' משקים. ואינה מקבלת טומאה: (ג) וקוצה. מפרשת: ערומה. ומברכת: לכסות. פניותה. ערותה מכוסה: לא האיש. דערותו אינה מתכסה: קבין. ילתה פחות מכשיעור: (ד) קבים. פחות מכשיעור: שישוכו. שינשכו שיגעו זה לזה. שכשיפרידם ימשך קצת מן זה: הרודה. המוציא פת מתנור: לחלה. וכי קי"ל. מיהו צריך סוך כלי. או כיסוי במפה: (ה) הניסה עלמה. שהפרים חלתה קמח: והקמח. שקבל הכהן בתורת חלה: ואסורה. כל הקמח שקבל הכהן. לפי שנראה כחלה: וקפשה. המפה ח"ח זר ואכלה. כדי לגבה פסירה: לעצמו. שהמא: לאחרים. שנומכין עליו: (ו) רבעים. דבעי קב: ושאור. ל' סאור: וסובן. קליפ"ן דקים: ומורסנן. קליפ"ן גסים. אם הכל יחד ה' רבעים. חייבין: (ז) למשתה. אף שהעיסה מרובה: בשוק. שרגיל לעשות עיסה גדולה: א' מכ"ח. לפי שבלא זה אזיל לאבדה:

הטמא. כיצד עיסה טהורה ועיסה טמאה. נוטל כדי חלה מעיסה שלא הורמה חלתה. ונותן פחות מכביצה באמצע. כדי שיטול מן המוקף. וחכמים אוסרין:

(ח) באמצע. ר' עיסה טל"ט דבגיעתה פחות מביצה לא תיטמא הטהורה : המוקף. סמוך. וה"ל נגיעה ממש : אוסרין. שמא יגעו זה בזה :

אות צ פרה פ"ט צלוחית

צלוחית שנפל לתוכה מים כל שהן. ר"א אומר יזה שתי הזיות. וחכמים פוסלין. ירד לתוכה טל. ר"א אומר יניחנה בחמה והטל עולה. וחכמים פוסלין. נפל לתוכה משקין ומי פירות. יערה וצריך לנגב. דיו קומס וקנקנתום וכל דבר שהוא רושם. יערה ואינו צריך לנגב: ב נפל לתוכה שקצים ורמשים ונתבקעו או שנשתנו מראיהם פסולין. תפושית. בין כך ובין כך פוסלת. מפני שהיא כשפופרת. ר"ש ור"א בן יעקב אומרים. הדירה והכנה שבתבואה כשרים. מפני שאין בהם לחה: ג שתת מהן בהמה או חיה פסולין. כל עופות פוסלין חוץ מן היונה. מפני שהיא מוצצת. כל השרצים אינם פוסלין חוץ מן החולדה מפני שהיא מלקת. ר"ג אומר אף הנחש מפני שהיא מקיאה (ס"א שהוא מקיא). ר"א אומר אף העכבר: ד החושב על מי חטאת לשתות. ר"א אומר פסול. ר"י אומר. כשיטה. א"ר יוסי. במה ד"א במים שאינם מקודשים. אבל במים המקודשין. ר"א כשיטה. ר' יהושע אומר כשישתה. ואם נגרר כשר: ה מי חטאת שנפסלו לא יגבלם בטיט שלא יעשה תקלה לאחרים. ר' יהודה אומר בטלו. פרה ששתת מי חטאת. בשרה טמא מעת לעת. ר' יהודה אומר בטלו במעיה: ו מי חטאת ואפר חטאת. לא יעבירם בנהר ובספינה ולא ישיטם על פני המים. ולא יעמוד בצד זה ויזרקם לצד זה. אבל עובר הוא במים עד צוארו. עובר הוא הטהור לחטאת ובידיו כלי ריקם הטהור לחטאת. ובמים שאינם מקודשין: ז אפר כשר שנתערב באפר מקלה. הולכין אחר הרוב לטמא. ואין מקדשין בו. ר"א אומר מקדשין בכולן: ח מי חטאת שנפסלו. מטמאין את הטהור לתרומה בידיו ובגופו. ואת הטהור לחטאת לא בידיו ולא בגופו. נטמאו. מטמאים את הטהור לתרומה בידיו ובגופו. ואת הטהור לחטאה. בידיו אבל לא בגופו: ט אפר כשר שנתנו ע"ג המים שאינן ראוין לקדש. מטמאין את הטהור לתרומה בידיו ובגופו ואת הטהור (נ"א לא ידי הטהור לתרומה ולא ידי הטהור) לחטאת לא בידיו ולא בגופו:

צלוחית : פסולה מקודשים : כל שהן. לפי' לאוים לקידוש · שתי הזיות. שיהא יותר מהפסולין שנתערבו : פוסלין. דהוה גריעה שיעור בכל אחת : פוסלים. דהל כהה אינו עולה : יערה. יפסק : לנגב. הכלי. קודם שיתן אחרים : וה"ל לנגב. שהוא נשאר בכלי. ניכר הוא : (ב) מראיהם. כל המים: הפופית. פולעת מתוך: ובין כך. לפי' לא נתבקעה : כשפופרת. והמים שבגבה בו נתערבו בליחה : הדירה והכנה. מיני תולעים : כשרים. לפי' נתבקעו : (ג) פסולין. לפי שנתערבו ברוקן : מוללת. ולפיכך מריקה : מלקת : מלקקת : (ד) החושב. שפוסל : כשיטה : הכלי לשתות : שלפיכך מקודשים. רק ממשמש לקידוש : כשיטה : דאל"כ ממליך. שלא ישמאוהו : כשישתה. דנתערבו ברוק : נגרר.

אלא דרך שיו לכלי : (ה) מי חטאת . מקודשים : לאחרים. שיטמאו : בטלו. ואינו מקבל טומאה : מעת לעת. שמטמאה תוך מעת לעת : בטלו. ואינו מקבל טומאה : (ו) בנהר ובספינה. שהוא מטמא הסיכה : ע"ג המים. דדמי לספינה : לצד זה. דדמי לספינה. עובר הוא הטהור. לפי' בכתיים : (ז) אפר כשר. על פרה : מקלה. שנבירה : לטמא הנוגע (אבל במגע לעולם מטמא) ולפ"ה אין ס': ר"א. למעמידה בממשה א'. דלכל הפתות סיכה שרואה מתרה : (ח) שנפסלו. לפי' נפסלו : מטמאין. אדם שהטהר לתרומה שנגע בידיו או בגופו מדרבנן. ולהולין לא גזרו. וכן בטהור לחטאת : בידיו אבל לא ס'. דלאו עלה בידו. לא גרע מנגע בטהור שמקבל טומאה. דבנטמאת ידיו טמאה נגעו בהפלה : (ט) לקדש. פי"ל שנפסלו :

אות ק. נדרים פ"ח. קונם יין

קונם יין שאיני טועם היום. אינו אסור אלא עד שתחשך. שבת זו. אסור בכל השבת ושבת שעברה (נ"א לשעבר). חדש זה. אסור בכל החדש ור"ח להבא. שנה זו. אסור בכל השנה ור"ה לעתיד לבא. שבוע זה. אסור בכל השבוע ושביעית שעברה (נ"א לשעבר). ואם אמר יום אחד. שבת אחת. חדש אחד. שנה אחת. שבוע אחד. אסור מיום ליום: ב עד הפסח. אסור עד שיגיע. עד שיהא. אסור עד שיצא. עד לפני הפסח. ר"מ אומר אסור עד שיגיע. רבי יוסי אומר

קונם. שתחשך : ולגיך שתרם הכט. נראה שמא יאמר יום א'. שאסור מאליו: שבת זו. שעמד תוך השבוע מדר כן : שעברה. ויום שבת שבא בכלל שבוע שעברה. ומ"מ מוסר בלי סתרה: חדש זה. ועמד תוך החדש :

לשנה. לפי' כאלו ב' ימים : שנה זו. ועמד תוך השנה : שבוע זה. ועמד תוך שנת השמיטה : מיום ליום. ושעה לשעה. מסכתך : (ב) שיגיע. דבלשון ב"ש עד ולא עד בכלל. מיהו צריך הכרס. נראה שמא יאמר עד שיהא : שיגיע.

שפסק אם הגיע מלפניו או מלאחריו. וכדי לא נהיה סיום אמירה לפסיקה . ותפוס לשון שהוא תפוס . דסיים לשונו: (ג) הקציר . להתחלת הקציר . לענבים : המפסק . לזיתים: (ד) הקיץ זמן ביטול הקציעות. לו שאמר עד שיהא קיץ : בכלכלות . מתחבאים ויבשו בקציר , שיקפלו ה'. שיטרים כל ... לאחר לפנה הכלה: שעורים. דלא נתכוין אלא לפרס בה"ל. ובמקום שהרגו קציר בשדים. הולכין אחריו: אם ... ההר . יושבין עד זמן הקציר שבהר : (ה) עד הגשמים. לו עד ש': שניה בה"ל . מי"ז חשון . ובה"ל. ע' יום אחר תקופת תשרי: זמנה. אפי' לא ירד גשם : ע"ס אדר הא'. וי"ג ע"ס אדר ב'. דכתיב כן . וכן הלכה : (ו) לילי הצום . בפשוטה שמפסקת: לאכול שום. דאז הוא עונה. והוא מועיל : (ז) זהו כבודו . ואע"פ שע"ז מפסיד הכן. לית לן בה. ואפי' לא אמר הנודר שמתכוין לכבודו . ושאמר שמתכוין לד"ת . הכוונה : שנתקבלתי . קמ"ל. דאפי' אחר שנדר מצי לומר כן:

אסור עד שיצא: ג עד הקציר. עד הבציר עד המסיק. אינו אסור אלא עד שיגיע. זה הכלל. כל שזמנו קבוע ואמר עד שיגיע. אסור עד שיגיע. אמר עד שיהא. אסור עד שיצא. וכל שאינו זמנו קבוע. בין אמר עד שיהא בין אמר עד שיגיע. אינו אסור אלא עד שיגיע: ד עד הקיץ. עד שיהא הקיץ. עד שיתחילו העם להכנים בכלכלות. עד שיעבור הקיץ. עד שיקפלו המקצועות. עד הקציר. עד שיתחיל העם לקצור קציר חיטין. אבל לא קציר שעורים. הכל לפי מקום נדרו. אם היה בהר בהר. ואם היה בבקעה בבקעה: ה עד הגשמים. עד שיהיו הגשמים. עד שתרד רביעה שניה. רבן שמעון בן גמליאל אומר עד שיגיע זמנה של רביעה: עד שיפסקו גשמים. עד שיצא ניסן כולו. דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר עד שיעבור הפסח. קונם יין שאיני טועם השנה. נתעברה השנה. אסור בה ובעיבורה. עד ראש אדר. עד ראש אדר הא'. עד סוף אדר. עד סוף אדר הא'. רבי יהודה אומר קונם יין שאיני טועם עד שיהא הפסח. אינו אסור אלא עד לילי הפסח. שלא נתכוון זה אלא עד שעה שדרך בני אדם לשתות יין: ו אמר קונם בשר שאיני טועם עד שיהא הצום. אינו אסור אלא עד לילי הצום. שלא נתכוון זה אלא עד שעה שדרך בני אדם לאכול בשר. רבי יוסי בנו אומר אמר קונם שום שאיני טועם עד שתהא שבת. אינו אסור אלא עד לילי שבת. שלא נתכוון זה אלא עד שעה שדרך בני אדם לאכול שום: ז האומר לחבירו קונם שאיני נהנה לך אם אין אתה בא ונוטל לבניך כור אחד של חיטין ושתי חביות של יין. הרי זה יכול להפר את נדרו שלא על פי חכם. ויאמר לו. כלום אמרת אלא מפני כבודי. זהו כבודי. וכן האומר לחבירו קונם שאתה נהנה לי אם אין אתה בא ונותן לבני כור אחד של חיטין ושתי חביות של יין. רבי מאיר אומר אסור עד שיתן. וחכמים אומרים אף זה יכול להפר את נדרו שלא על פי חכם. ויאמר לו. הרי אני כאלו התקבלתי. היו מסרבין בו לישא בת אחותו ואמר קונם שהיא נהנית לי לעולם. וכן המגרש את אשתו ואמר קונם אשתי נהנית לי לעולם. הרי אלו מותרות ליהנות לו. שלא נתכוון זה אלא לשם אישות. היה מסרב בחבירו שיאכל אצלו. אמר קונם לביתך שאיני נכנס. טיפת צונן שאיני טועם לך. מותר ליכנס לביתו ולשתות ממנו צונן. שלא נתכוון זה אלא לשם אכילה ושתיה:

אחר שנדר מצי לומר כן: אינם. קמ"ל. אף דמצוה שיש כאן. לא אמרינן דמתכוין לד"ת : ושתיה . ורק בפשוטה זה:

שם ך . ר"ס פ"ג . ראוהו ב"ד: אבות פ"ב. רבי אומר: שם [illegible] . אבות פ"ו: שנו חכמים: שם ת . ברכות פ"ד. תפלת השחר

תפלת. ד' שעות. שליש היום עד אח"כ. וקי"ל כהל' כר"י. ובדיעבד כח"ק: פלג המנחה. מנחה קטנה. והוא ב' שעות ורביע קודם לה"כ. וכלו שעה ורביע ולכלה שמותר להתפלל כמו שירצה. כן לא ... כתב ... שאינה חובה . ... רשות . וזמנה כל הלילה : ז' שעות . ... שמא לה"כ יצא .

תפלת השחר עד חצות. רבי יהודה אומר עד ארבע שעות. תפלת המנחה עד הערב. רבי יהודה אומר עד פלג המנחה. תפלת הערב אין לה קבע. ושל מוספין כל היום. רבי יהודה אומר עד שבע שעות: ב רבי נחוניא בן הקנה היה מתפלל בכניסתו לבית המדרש וביציאתו תפלה קצרה. אמרו לו מה מקום לתפלה זו. אמר להם. בכניסתי אני מתפלל שלא תארע תקלה על ידי. וביציאתי אני נותן הודיה על חלקי: ג רבן גמליאל אומר בכל יום מתפלל אדם שמונה עשרה. רבי יהושע אומר מעין שמונה עשרה. רבי עקיבא אומר. אם שגורה תפלתו בפיו יתפלל שמונה עשרה. ואם לאו מעין י"ח: ד רבי אליעזר אומר העושה תפלתו קבע אין תפלתו תחנונים. רבי יהושע אומר המהלך במקום סכנה מתפלל תפלה קצרה ואומר. הושע השם את עמך את שארית ישראל. בכל פרשת העבור יהיו צרכיהם לפניך.

ובק"ש מפסק : (ב) מה מקום. מה בין: (ג) מעין י"ח. י"א מקצר מכל ברכה: וי"א הביננו. רק ג' ראשונות ואחרונות לאמר כדין: ר"ע אומר. וכו' הלכה כמת דהק ובקין. ולא כהורף. פי"ל מטר בברכת השנים: (ד) קבע. כמשא במשורות: התגימס. אינה מתקבלת ב"כ: פרשת. פי' כשפורשים לעבירה. התקן להם צרכם. ואינה צלכם:

באי שומע תפלה: ה היה רוכב על החמור ירד. ואם אינו יכול לירד. יחזיר את פניו. ואם אינו יכול להחזיר את פניו. יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים: ו היה יושב בספינה או בקרון או באסדא. יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים: ז רבי אלעזר בן עזריה אומר אין תפלת המוספין אלא בחבר עיר. וחכמים אומרים בחבר עיר ושלא בחבר עיר. רבי יהודה אומר משמו כל מקום שיש חבר עיר. היחיד פטור מתפלת המוספין:

(ה) ירד. והלכה. ספת לירד. ומתגלגל אפי' מהלך. ואם אפשר. יחזיר פניו: (ו) באסדא. (פלט"ס) עצים קשורים יחד שמעבירין אותם במים: (ז) בחבר עיר. בצבור. והלכה כחכמים:

אחר הלימוד. אומר תפלה זו: וסיום קדמונים. ומקובלת מאד בכל גלילות אלו:

אנא ה' אל מלא רחמים אשר בידך נפש כל חי ורוח כל בשר איש והנשמות אשר אתה עשית. יהיו לרצון לפני כסא כבודך למוד תורה שזכיתי (ללמ"ס) ותפלתי בעבור להעלה נשמתו מעלה מעלה על כנפי השכינה. ויקוים בו (תלים פד) ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון: יזכה להזות בנועסך ולבקר בהיכלך ולשבוע מטובך אשר עין (ישעיה סד) לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו. כדכתיב (תלים ט) תודיעני אורח חיים שובע שמחות את פניך נעימות בימינך נצח: העלה רוחו בגן עדן ויהנה ויתענג מטוב הצפון. כדכתיב (שם לא) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך. ותפרוש עליו סוכת שלומך. ותאיר עליו אור השלמה. אור המאור אור המצוחצח. וישר שירת דודים בחברת הצדיקים והצדקניות חסידים וחסידות. בין הצפרין קדישין שרים ונוגנים. כדכתיב (שם סח) ראו הליכותיך אלהים הליכות אלי מלכי בקדש. קדמו שרים אחר נוגנים בתוך עלמות תופפות. ותנוח נפשו בגן הרוה. כדכתיב (שם פד) גם צפור מצאה בית ודרור קן לה אשר שתה אפרוחיה את מזבחותיך ה' צבאות מלכי ואלהי: ויזכה לראות זיו וזוהר כבודך. כדכתיב. מלך ביפיו תחזינה עיניך תראינה ארץ מרחקים: ואת עצמותיו בקבר תחלץ ותדשן. ועפרו הננער תרוה והעדן. וישאר במנוחה נכונה בחדוה בשמחה ובשלום עד אשר יקיצו הישיני עפר ויעמדו לגורלם. ויקוים בו מקרא שכתוב (ישעיה נח) ונחך ה' תמיד והשביע בצחצחות נפשך ועצמותיך יחליץ והיית כגן רוה וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו: ולקץ הימין תכוננהו. ותעמידהו בנפש רוח ונשמה יחידה חיה. כמו שכתוב (שם) ובנו ממך חרבות עולם מוסדי דור ודור תקומם וקורא לך גודר פרץ משובב נתיבות לשבת: עם כל הצדיקים והצדקניות חסידים וחסידות ממתי עמך ישראל. אמן: אח"כ אומר קדיש דרבנן. ואח"כ אומר בתהלים מתחילים אפי' אותיות שם הנפטר ואותיות נשמה. ויכול לומר קודם אהגיון. כי אמירת תהלים מקובל לפני הש"י כלימוד בנגעים ואהלות:

בלע המות לנצח ומחה דמעה מעל כל פנים. במהרה בימינו. אמן:

יהי רצון קודם אמירת תהלים

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ הַבּוֹחֵר בְּדָוִד עַבְדּוֹ וּבְזַרְעוֹ אַחֲרָיו. וְהַבּוֹחֵר בְּשִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת. שֶׁתֵּפֶן בְּרַחֲמִים. אֶל קְרִיאַת מִזְמוֹרֵי תְהִלִּים שֶׁאֶקְרָא. כְּאִלּוּ אֲמָרָם דָּוִד הַמֶּלֶךְ ע״ה בְּעַצְמוֹ. זְכוּתוֹ יָגֵן עָלֵינוּ. וְיַעֲמוֹד לָנוּ זְכוּת פְּסוּקֵי תְהִלִּים. וּזְכוּת תֵּיבוֹתֵיהֶם וְאוֹתִיּוֹתֵיהֶם וּנְקֻדּוֹתֵיהֶם וְטַעֲמֵיהֶם. וְהַשֵּׁמוֹת הַיּוֹצְאִים מֵהֶם מֵרָאשֵׁי תֵיבוֹת וּמִסּוֹפֵי תֵיבוֹת. לְכַפֵּר פְּשָׁעֵינוּ וַעֲוֹנוֹתֵינוּ וְחַטֹּאתֵינוּ. וּלְזַמֵּר עָרִיצִים. וּלְהַכְרִית כָּל הַחוֹחִים וְהַקּוֹצִים הַסּוֹבְבִים אֶת הַשּׁוֹשַׁנָּה הָעֶלְיוֹנָה. וּלְחַבֵּר אֵשֶׁת נְעוּרִים עִם דּוֹדָהּ. בְּאַהֲבָה וְאַחֲוָה וְרֵעוּת. וּמִשָּׁם יִמָּשֵׁךְ לָנוּ שֶׁפַע לְנֶפֶשׁ רוּחַ וּנְשָׁמָה. לְטַהֲרֵנוּ מֵעֲוֹנוֹתֵינוּ. וְלִסְלוֹחַ חַטֹּאתֵינוּ. וּלְכַפֵּר פְּשָׁעֵינוּ. כְּמוֹ שֶׁסָּלַחְתָּ לְדָוִד שֶׁאָמַר מִזְמוֹרִים אֵלּוּ לְפָנֶיךָ. כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר. גַּם יְהוָה הֶעֱבִיר חַטָּאתְךָ לֹא תָמוּת: וְאַל תִּקָּחֵנוּ מֵהָעוֹלָם הַזֶּה קוֹדֶם זְמַנֵּנוּ. עַד מְלֹאת שְׁנוֹתֵינוּ כ״ע בְּאוֹפֶן שֶׁנּוּכַל לְתַקֵּן אֶת אֲשֶׁר שִׁחַתְנוּ. וּזְכוּת דָּוִד הַמֶּלֶךְ ע״ה יָגֵן עָלֵינוּ וּבַעֲדֵנוּ. שֶׁתַּאֲרִיךְ אַפְּךָ. עַד שׁוּבֵנוּ אֵלֶיךָ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ. וּמֵאוֹצַר מַתְּנַת חִנָּם חָנֵּנוּ. כִּדְכְתִיב. וְחַנּוֹתִי אֶת אֲשֶׁר אָחֹן וְרִחַמְתִּי אֶת אֲשֶׁר אֲרַחֵם: וּכְשֵׁם שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים לְפָנֶיךָ שִׁירִים בָּעוֹלָם הַזֶּה. כָּךְ נִזְכֶּה לוֹמַר לְפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ. שִׁיר וּשְׁבָחָה לָעוֹלָם הַבָּא. וְעַל יְדֵי אֲמִירַת תְּהִלִּים. תִּתְעוֹרֵר חֲבַצֶּלֶת הַשָּׁרוֹן. לָשִׁיר בְּקוֹל נָעִים גִּילַת וְרַנֵּן. כְּבוֹד הַלְּבָנוֹן נִתַּן לָהּ. הוֹד וְהָדָר בְּבֵית אֱלֹהֵינוּ. בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. אָמֵן סֶלָה:

לְכוּ נְרַנְּנָה לַיהוָה נָרִיעָה לְצוּר יִשְׁעֵנוּ. נְקַדְּמָה פָנָיו בְּתוֹדָה בִּזְמִרוֹת נָרִיעַ לוֹ: כִּי אֵל גָּדוֹל יְהוָה וּמֶלֶךְ גָּדוֹל עַל כָּל אֱלֹהִים: הֲרֵינִי מְזֻמָּן אֶת פִּי לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל וּלְשַׁבֵּחַ אֶת בּוֹרְאִי. לְשֵׁם יִחוּד קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּשְׁכִינְתֵּיהּ בִּדְחִילוּ וּרְחִימוּ. עַל יְדֵי הַהוּא טָמִיר וְנֶעְלָם. בְּיִחוּדָא שְׁלִים. בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל:

אחר שסיים תהלים יאמר זה:

מִי יִתֵּן מִצִּיּוֹן יְשׁוּעַת יִשְׂרָאֵל בְּשׁוּב יְהוָה שְׁבוּת עַמּוֹ יָגֵל יַעֲקֹב יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל: וּתְשׁוּעַת צַדִּיקִים מֵיְהוָה מָעוּזָּם בְּעֵת צָרָה: וַיַּעְזְרֵם יְהוָה וַיְפַלְּטֵם יְפַלְּטֵם מֵרְשָׁעִים וְיוֹשִׁיעֵם כִּי חָסוּ בוֹ:

מעלת אמירת תהלים ולימודו ומעשה רב

(א) דוד המלך ע"ה התפלל לה'. שיהא חשוב לפניו אמירת תהלים ליתן שכר עליו כעוסק בנגעים ואהלות. ולימוד מועיל לתיקון נפש הבריה: (ב) האומר תהלים בכל יום: כאילו קיים כל התורה. וזוכה להיות תחת כסא הכבוד: תהלים מן המובחר ללמוד אותו בהשכמה מעוטף בציצית: (ג) העוסק לידבק בה' ית' ובתורתו. ידבק בלימוד תהלים. המסוגל להרחיק חס"ו סיבובה. מהסכנה: (ד) יזהר לומר כל ס' תהלים בכל שבת. ואם יוכל ללמוד אותו ב"פ בכל שבוע. פ"א בחול ופ"א בשבת. מה טוב. כי ב"פ הם ע' מזמורים. כמספרים כס"ד: ותגמל יע"ד: (ה) הרגיל בתהלים. חותם כל מיני פורעניות וכמה פגעים רעים. מעליו וכ"כ ומשפחתו וכל בני דורו. ומגלגל עליו ועליהם כל מיני טובה. ברכות טובות והצלחות ורחמים וחסדים. ואין דבר להגין מהמזיקין. כאמירת קדיש על תהלים: (ו) ההולך בדרך ים. ילמוד בכל יום בספינה מזמורי תהלים בכוונה והכנעה: (ז) יש ותיקין שקורין כל תהלים באשמורה. ובא"י יש חבורה בכל בהכ"נ. שקורין כל תהלים בכל יום באשמורה: (ח) בשנת קי"ב. היה בכפר א' אחד איש תמים ישר וחסיד. ולא ידע ספר רק פשוטי המקרא. והיה לומד ס' תהלים בכל יום. ונפטר בשיבה טובה. ותוך ל' בא בחלום לחכם א' מופלג בחכמה וא' קטן בדורו. א"ל האיך האיש שקברתם ביום פ'. ויאמר לו. א"ל ומה השכר הוא בידך. א"ל ס' תהלים; ובאתי להזהירך שתזהיר בני הישוב שדרתי בו. שיברחו משם רגלו. כי כ"ז שהייתי שם: בזכות שגמרתי תהלים בכל יום זה כמה שנים. הארכתי בשלוה ושקט. ועתה אין מי שיגן עליהם ובאתה עליהם הרעה. ונבוקר נתפעם רוח החכם. ושלח שליח מיוחד לשם במכתב והזהירם. והיראים מהם קיימו. ומקצתם עוררו מפורעניות ונשארו שם ופגע בם יד ה'. ע"כ יזהר לומר בכל יום כמה מזמורים לפחות (וקודם התפלה. מסוגל לומר שבילים ולהסכים המספיקים) במתון ובכוונה כפי יכלתו. ולכבוד התורה ב"ה לבד. ולא לשום פניות ח"ו:

מפתחות

מפתח לקרות מזמורים המסודרים על דבר יום ביומו חג חדשו ושבתו דבר דבור על אופניו ועניינו:

ביום א	כד	פרשת פרה	נא	יום א דראש השנה	מז
ביום ב	מח	פרשת החודש	עז	יום ב דראש השנה	פא
ביום ג	פב	שבת הגדול	צח	בעשרת ימי תשובה	קל
ביום ד	צד	ליום א דפסח	קה	שבת תשובה	לב
ביום ה	פא	ליום ב דפסח	קו	ערב יום כפור	קי
ביום ו	צג	חול המועד דפסח	עה	כל נדרי	[illegible]
ביום השבת	צב	יום ז דפסח	יח	יום כפור	לב
לראש חודש	קד	יום ח דפסח קלו או	קיד	יום א דסוכות	[illegible]
לשבת בראשית	ח	אסרו חג של פסח	קיח	יום ב דסוכות	פו
לחנוכה	ל	שני וחמישי שני	לג	חול המועד דסוכות	עז
בעשרה בטבת	עד	יום א דשבועות	כט	הושענא רבה פח או	סא
לפרשת שקלים	מט	יום ב דשבועות	סח	שמיני עצרת	סה
לפרשת זכור	קט	שבעה עשר בתמוז	עט	שמחת תורה	קטו
לתענית אסתר	כב	תשעה באב	קלז	לחתונה	יט
לפורים	ז	שבת נחמו	קכב	בבית האבל	מט
שושן פורים	ס	ערב ראש השנה	צח	לברית מילה	יב

ספר ראשון

א א אַשְׁרֵי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הָלַךְ בַּעֲצַת
רְשָׁעִים וּבְדֶרֶךְ חַטָּאִים לֹא עָמָד וּבְמוֹשַׁב
לֵצִים לֹא יָשָׁב׃ ב כִּי אִם בְּתוֹרַת יְהֹוָה חֶפְצוֹ
וּבְתוֹרָתוֹ יֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה׃ ג וְהָיָה כְּעֵץ
שָׁתוּל עַל פַּלְגֵי מָיִם אֲשֶׁר פִּרְיוֹ יִתֵּן בְּעִתּוֹ
וְעָלֵהוּ לֹא יִבּוֹל וְכֹל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יַצְלִיחַ׃
ד לֹא כֵן הָרְשָׁעִים כִּי אִם כַּמֹּץ אֲשֶׁר תִּדְּפֶנּוּ
רוּחַ׃ ה עַל כֵּן לֹא יָקֻמוּ רְשָׁעִים בַּמִּשְׁפָּט
וְחַטָּאִים בַּעֲדַת צַדִּיקִים׃ ו כִּי יוֹדֵעַ יְהֹוָה
דֶּרֶךְ צַדִּיקִים וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים תֹּאבֵד׃

ב א לָמָּה רָגְשׁוּ גוֹיִם וּלְאֻמִּים יֶהְגּוּ רִיק׃
ב יִתְיַצְּבוּ מַלְכֵי אֶרֶץ וְרוֹזְנִים נוֹסְדוּ יָחַד עַל
יְהֹוָה וְעַל מְשִׁיחוֹ׃ ג נְנַתְּקָה אֶת מוֹסְרוֹתֵימוֹ
וְנַשְׁלִיכָה מִמֶּנּוּ עֲבֹתֵימוֹ׃ ד יוֹשֵׁב בַּשָּׁמַיִם
יִשְׂחָק אֲדֹנָי יִלְעַג לָמוֹ׃ ה אָז יְדַבֵּר אֵלֵימוֹ
בְאַפּוֹ וּבַחֲרוֹנוֹ יְבַהֲלֵמוֹ׃ ו וַאֲנִי נָסַכְתִּי מַלְכִּי
עַל צִיּוֹן הַר קָדְשִׁי׃ ז אֲסַפְּרָה אֶל חֹק יְהֹוָה
אָמַר אֵלַי בְּנִי אַתָּה אֲנִי הַיּוֹם יְלִדְתִּיךָ׃ ח שְׁאַל
מִמֶּנִּי וְאֶתְּנָה גוֹיִם נַחֲלָתֶךָ וַאֲחֻזָּתְךָ אַפְסֵי
אָרֶץ׃ ט תְּרֹעֵם בְּשֵׁבֶט בַּרְזֶל כִּכְלִי יוֹצֵר
תְּנַפְּצֵם׃ י וְעַתָּה מְלָכִים הַשְׂכִּילוּ הִוָּסְרוּ שֹׁפְטֵי
אָרֶץ׃ יא עִבְדוּ אֶת יְהֹוָה בְּיִרְאָה וְגִילוּ בִּרְעָדָה׃
יב נַשְּׁקוּ בַר פֶּן יֶאֱנַף וְתֹאבְדוּ דֶרֶךְ כִּי יִבְעַר
כִּמְעַט אַפּוֹ אַשְׁרֵי כָּל חוֹסֵי בוֹ׃

ג א מִזְמוֹר לְדָוִד בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי אַבְשָׁלוֹם
בְּנוֹ׃ ב יְהֹוָה מָה רַבּוּ צָרָי רַבִּים קָמִים עָלָי׃
ג רַבִּים אֹמְרִים לְנַפְשִׁי אֵין יְשׁוּעָתָה לּוֹ בֵאלֹהִים
סֶלָה׃ ד וְאַתָּה יְהֹוָה מָגֵן בַּעֲדִי כְּבוֹדִי וּמֵרִים
רֹאשִׁי׃ ה קוֹלִי אֶל יְהֹוָה אֶקְרָא וַיַּעֲנֵנִי מֵהַר קָדְשׁוֹ
סֶלָה׃ ו אֲנִי שָׁכַבְתִּי וָאִישָׁנָה הֱקִיצוֹתִי כִּי יְהֹוָה
יִסְמְכֵנִי׃ ז לֹא אִירָא מֵרִבְבוֹת עָם אֲשֶׁר סָבִיב
שָׁתוּ עָלָי׃ ח קוּמָה יְהֹוָה הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹהַי כִּי הִכִּיתָ
אֶת כָּל אֹיְבַי לֶחִי שִׁנֵּי רְשָׁעִים שִׁבַּרְתָּ׃ ט לַיהֹוָה
הַיְשׁוּעָה עַל עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ סֶּלָה׃

ד א לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינוֹת מִזְמוֹר לְדָוִד׃ ב בְּקָרְאִי
עֲנֵנִי אֱלֹהֵי צִדְקִי בַּצָּר הִרְחַבְתָּ לִּי חָנֵּנִי וּשְׁמַע
תְּפִלָּתִי׃ ג בְּנֵי אִישׁ עַד מֶה כְבוֹדִי לִכְלִמָּה
תֶּאֱהָבוּן רִיק תְּבַקְשׁוּ כָזָב סֶלָה׃ ד וּדְעוּ כִּי
הִפְלָה יְהֹוָה חָסִיד לוֹ יְהֹוָה יִשְׁמַע בְּקָרְאִי
אֵלָיו׃ ה רִגְזוּ וְאַל תֶּחֱטָאוּ אִמְרוּ בִלְבַבְכֶם
עַל מִשְׁכַּבְכֶם וְדֹמּוּ סֶלָה׃ ו זִבְחוּ זִבְחֵי צֶדֶק
וּבִטְחוּ אֶל יְהֹוָה׃ ז רַבִּים אֹמְרִים מִי יַרְאֵנוּ
טוֹב נְסָה עָלֵינוּ אוֹר פָּנֶיךָ יְהֹוָה׃ ח נָתַתָּה
שִׂמְחָה בְלִבִּי מֵעֵת דְּגָנָם וְתִירוֹשָׁם רָבּוּ׃
ט בְּשָׁלוֹם יַחְדָּו אֶשְׁכְּבָה וְאִישָׁן כִּי אַתָּה יְהֹוָה
לְבָדָד לָבֶטַח תּוֹשִׁיבֵנִי׃

ה א לַמְנַצֵּחַ אֶל הַנְּחִילוֹת מִזְמוֹר לְדָוִד׃
ב אֲמָרַי הַאֲזִינָה יְהֹוָה בִּינָה הֲגִיגִי׃ ג הַקְשִׁיבָה
לְקוֹל שַׁוְעִי מַלְכִּי וֵאלֹהָי כִּי אֵלֶיךָ אֶתְפַּלָּל׃
ד יְהֹוָה בֹּקֶר תִּשְׁמַע קוֹלִי בֹּקֶר אֶעֱרָךְ לְךָ
וַאֲצַפֶּה׃ ה כִּי לֹא אֵל חָפֵץ רֶשַׁע אָתָּה לֹא
יְגֻרְךָ רָע׃ ו לֹא יִתְיַצְּבוּ הוֹלְלִים לְנֶגֶד עֵינֶיךָ
שָׂנֵאתָ כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן׃ ז תְּאַבֵּד דֹּבְרֵי כָזָב
אִישׁ דָּמִים וּמִרְמָה יְתָעֵב יְהֹוָה׃ ח וַאֲנִי בְּרֹב
חַסְדְּךָ אָבוֹא בֵיתֶךָ אֶשְׁתַּחֲוֶה אֶל הֵיכַל
קָדְשְׁךָ בְּיִרְאָתֶךָ׃ ט יְהֹוָה נְחֵנִי בְצִדְקָתֶךָ
לְמַעַן שׁוֹרְרָי הַיְשַׁר לְפָנַי דַּרְכֶּךָ׃ י כִּי אֵין
בְּפִיהוּ נְכוֹנָה קִרְבָּם הַוּוֹת קֶבֶר פָּתוּחַ גְּרוֹנָם
לְשׁוֹנָם יַחֲלִיקוּן׃ יא הַאֲשִׁימֵם אֱלֹהִים יִפְּלוּ
מִמֹּעֲצוֹתֵיהֶם בְּרֹב פִּשְׁעֵיהֶם הַדִּיחֵמוֹ כִּי מָרוּ
בָךְ׃ יב וְיִשְׂמְחוּ כָל חוֹסֵי בָךְ לְעוֹלָם יְרַנֵּנוּ
וְתָסֵךְ עָלֵימוֹ וְיַעְלְצוּ בְךָ אֹהֲבֵי שְׁמֶךָ׃ יג כִּי
אַתָּה תְּבָרֵךְ צַדִּיק יְהֹוָה כַּצִּנָּה רָצוֹן תַּעְטְרֶנּוּ׃

ו א לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינוֹת עַל הַשְּׁמִינִית מִזְמוֹר
לְדָוִד׃ ב יְהֹוָה אַל בְּאַפְּךָ תוֹכִיחֵנִי וְאַל בַּחֲמָתְךָ
תְיַסְּרֵנִי׃ ג חָנֵּנִי יְהֹוָה כִּי אֻמְלַל אָנִי רְפָאֵנִי
יְהֹוָה כִּי נִבְהֲלוּ עֲצָמָי׃ ד וְנַפְשִׁי נִבְהֲלָה מְאֹד
וְאַתָּה יְהֹוָה עַד מָתָי׃ ה שׁוּבָה יְהֹוָה חַלְּצָה
נַפְשִׁי הוֹשִׁיעֵנִי לְמַעַן חַסְדֶּךָ׃ ו כִּי אֵין בַּמָּוֶת
זִכְרֶךָ בִּשְׁאוֹל מִי יוֹדֶה לָּךְ׃ ז יָגַעְתִּי
בְאַנְחָתִי אַשְׂחֶה בְכָל לַיְלָה מִטָּתִי בְּדִמְעָתִי
עַרְשִׂי אַמְסֶה׃ ח עָשְׁשָׁה מִכַּעַס עֵינִי עָתְקָה
בְּכָל צוֹרְרָי׃ ט סוּרוּ מִמֶּנִּי כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן כִּי
שָׁמַע יְהֹוָה קוֹל בִּכְיִי׃ י שָׁמַע יְהֹוָה תְּחִנָּתִי יְהֹוָה
תְּפִלָּתִי יִקָּח׃ יא יֵבֹשׁוּ וְיִבָּהֲלוּ מְאֹד כָּל אֹיְבָי
יָשֻׁבוּ יֵבֹשׁוּ רָגַע׃

ז א שִׁגָּיוֹן לְדָוִד אֲשֶׁר שָׁר לַיהֹוָה עַל דִּבְרֵי

כוּשׁ בֶּן יְמִינִי: ב יְהֹוָה אֱלֹהַי בְּךָ חָסִיתִי
הוֹשִׁיעֵנִי מִכָּל רֹדְפַי וְהַצִּילֵנִי: ג פֶּן יִטְרֹף
כְּאַרְיֵה נַפְשִׁי פֹּרֵק וְאֵין מַצִּיל: ד יְהֹוָה אֱלֹהַי
אִם עָשִׂיתִי זֹאת אִם יֶשׁ עָוֶל בְּכַפָּי: ה אִם
גָּמַלְתִּי שׁוֹלְמִי רָע וָאֲחַלְּצָה צוֹרְרִי רֵיקָם:
ו יִרַדֹּף אוֹיֵב נַפְשִׁי וְיַשֵּׂג וְיִרְמֹס לָאָרֶץ חַיָּי
וּכְבוֹדִי לֶעָפָר יַשְׁכֵּן סֶלָה: ז קוּמָה יְהֹוָה בְּאַפֶּךָ
הִנָּשֵׂא בְּעַבְרוֹת צוֹרְרָי וְעוּרָה אֵלַי מִשְׁפָּט
צִוִּיתָ: ח וַעֲדַת לְאֻמִּים תְּסוֹבְבֶךָּ וְעָלֶיהָ לַמָּרוֹם
שׁוּבָה: ט יְהֹוָה יָדִין עַמִּים שָׁפְטֵנִי יְהֹוָה כְּצִדְקִי
וּכְתֻמִּי עָלָי: י יִגְמָר נָא רַע רְשָׁעִים וּתְכוֹנֵן
צַדִּיק וּבֹחֵן לִבּוֹת וּכְלָיוֹת אֱלֹהִים צַדִּיק:
יא מָגִנִּי עַל אֱלֹהִים מוֹשִׁיעַ יִשְׁרֵי לֵב: יב אֱלֹהִים
שׁוֹפֵט צַדִּיק וְאֵל זֹעֵם בְּכָל יוֹם: יג אִם לֹא
יָשׁוּב חַרְבּוֹ יִלְטוֹשׁ קַשְׁתּוֹ דָרַךְ וַיְכוֹנְנֶהָ:
יד וְלוֹ הֵכִין כְּלֵי מָוֶת חִצָּיו לְדֹלְקִים יִפְעָל:
טו הִנֵּה יְחַבֶּל אָוֶן וְהָרָה עָמָל וְיָלַד שָׁקֶר:
טז בּוֹר כָּרָה וַיַּחְפְּרֵהוּ וַיִּפֹּל בְּשַׁחַת יִפְעָל:
יז יָשׁוּב עֲמָלוֹ בְרֹאשׁוֹ וְעַל קָדְקֳדוֹ חֲמָסוֹ יֵרֵד:
יח אוֹדֶה יְהֹוָה כְּצִדְקוֹ וַאֲזַמְּרָה שֵׁם יְהֹוָה עֶלְיוֹן:
ח א לַמְנַצֵּחַ עַל הַגִּתִּית מִזְמוֹר לְדָוִד: ב יְהֹוָה
אֲדֹנֵינוּ מָה אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל הָאָרֶץ אֲשֶׁר
תְּנָה הוֹדְךָ עַל הַשָּׁמָיִם: ג מִפִּי עוֹלְלִים וְיֹנְקִים
יִסַּדְתָּ עֹז לְמַעַן צוֹרְרֶיךָ לְהַשְׁבִּית אוֹיֵב
וּמִתְנַקֵּם: ד כִּי אֶרְאֶה שָׁמֶיךָ מַעֲשֵׂה אֶצְבְּעֹתֶיךָ
יָרֵחַ וְכוֹכָבִים אֲשֶׁר כּוֹנָנְתָּה: ה מָה אֱנוֹשׁ כִּי
תִזְכְּרֶנּוּ וּבֶן אָדָם כִּי תִפְקְדֶנּוּ: ו וַתְּחַסְּרֵהוּ
מְּעַט מֵאֱלֹהִים וְכָבוֹד וְהָדָר תְּעַטְּרֵהוּ:
ז תַּמְשִׁילֵהוּ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ כֹּל שַׁתָּה תַחַת
רַגְלָיו: ח צֹנֶה וַאֲלָפִים כֻּלָּם וְגַם בַּהֲמוֹת שָׂדָי:
ט צִפּוֹר שָׁמַיִם וּדְגֵי הַיָּם עֹבֵר אָרְחוֹת יַמִּים:
י יְהֹוָה אֲדֹנֵינוּ מָה אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל הָאָרֶץ:
ט א לַמְנַצֵּחַ עַל מוּת לַבֵּן מִזְמוֹר לְדָוִד:
ב אוֹדֶה יְהֹוָה בְּכָל לִבִּי אֲסַפְּרָה כָּל נִפְלְאוֹתֶיךָ:
ג אֶשְׂמְחָה וְאֶעֶלְצָה בָךְ אֲזַמְּרָה שִׁמְךָ עֶלְיוֹן:
ד בְּשׁוּב אוֹיְבַי אָחוֹר יִכָּשְׁלוּ וְיֹאבְדוּ מִפָּנֶיךָ:
ה כִּי עָשִׂיתָ מִשְׁפָּטִי וְדִינִי יָשַׁבְתָּ לְכִסֵּא
שׁוֹפֵט צֶדֶק: ו גָּעַרְתָּ גוֹיִם אִבַּדְתָּ רָשָׁע שְׁמָם
מָחִיתָ לְעוֹלָם וָעֶד: ז הָאוֹיֵב תַּמּוּ חֳרָבוֹת לָנֶצַח
וְעָרִים נָתַשְׁתָּ אָבַד זִכְרָם הֵמָּה: ח וַיהֹוָה לְעוֹלָם
יֵשֵׁב כּוֹנֵן לַמִּשְׁפָּט כִּסְאוֹ: ט וְהוּא יִשְׁפֹּט
תֵּבֵל בְּצֶדֶק יָדִין לְאֻמִּים בְּמֵישָׁרִים: י וִיהִי
יְהֹוָה מִשְׂגָּב לַדָּךְ מִשְׂגָּב לְעִתּוֹת בַּצָּרָה:
יא וְיִבְטְחוּ בְךָ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ כִּי לֹא עָזַבְתָּ דֹרְשֶׁיךָ
יְהֹוָה: יב זַמְּרוּ לַיהֹוָה יֹשֵׁב צִיּוֹן הַגִּידוּ בָעַמִּים
עֲלִילוֹתָיו: יג כִּי דֹרֵשׁ דָּמִים אוֹתָם זָכָר לֹא שָׁכַח
צַעֲקַת עֲנָוִים: יד חָנְנֵנִי יְהֹוָה רְאֵה עָנְיִי מִשֹּׂנְאָי
מְרוֹמְמִי מִשַּׁעֲרֵי מָוֶת: טו לְמַעַן אֲסַפְּרָה כָּל
תְּהִלָּתֶיךָ בְּשַׁעֲרֵי בַת צִיּוֹן אָגִילָה בִּישׁוּעָתֶךָ:
טז טָבְעוּ גוֹיִם בְּשַׁחַת עָשׂוּ בְּרֶשֶׁת זוּ טָמָנוּ
נִלְכְּדָה רַגְלָם: יז נוֹדַע יְהֹוָה מִשְׁפָּט עָשָׂה בְּפֹעַל
כַּפָּיו נוֹקֵשׁ רָשָׁע הִגָּיוֹן סֶלָה: יח יָשׁוּבוּ רְשָׁעִים
לִשְׁאוֹלָה כָּל גּוֹיִם שְׁכֵחֵי אֱלֹהִים: יט כִּי לֹא
לָנֶצַח יִשָּׁכַח אֶבְיוֹן תִּקְוַת עֲנִיִּים תֹּאבַד לָעַד:
כ קוּמָה יְהֹוָה אַל יָעֹז אֱנוֹשׁ יִשָּׁפְטוּ גוֹיִם עַל
פָּנֶיךָ: כא שִׁיתָה יְהֹוָה מוֹרָה לָהֶם יֵדְעוּ גוֹיִם
אֱנוֹשׁ הֵמָּה סֶּלָה:
י א לָמָה יְהֹוָה תַּעֲמֹד בְּרָחוֹק תַּעְלִים
לְעִתּוֹת בַּצָּרָה: ב בְּגַאֲוַת רָשָׁע יִדְלַק עָנִי
יִתָּפְשׂוּ בִּמְזִמּוֹת זוּ חָשָׁבוּ: ג כִּי הִלֵּל רָשָׁע עַל
תַּאֲוַת נַפְשׁוֹ וּבֹצֵעַ בֵּרֵךְ נִאֵץ יְהֹוָה: ד רָשָׁע
כְּגֹבַהּ אַפּוֹ בַּל יִדְרֹשׁ אֵין אֱלֹהִים כָּל מְזִמּוֹתָיו:
ה יָחִילוּ דְרָכָיו בְּכָל עֵת מָרוֹם מִשְׁפָּטֶיךָ
מִנֶּגְדּוֹ כָּל צוֹרְרָיו יָפִיחַ בָּהֶם: ו אָמַר בְּלִבּוֹ
בַּל אֶמּוֹט לְדֹר וָדֹר אֲשֶׁר לֹא בְרָע: ז אָלָה
פִּיהוּ מָלֵא וּמִרְמוֹת וָתֹךְ תַּחַת לְשׁוֹנוֹ עָמָל
וָאָוֶן: ח יֵשֵׁב בְּמַאְרַב חֲצֵרִים בַּמִּסְתָּרִים יַהֲרֹג
נָקִי עֵינָיו לְחֵלְכָה יִצְפֹּנוּ: ט יֶאֱרֹב בַּמִּסְתָּר
כְּאַרְיֵה בְסֻכֹּה יֶאֱרֹב לַחֲטוֹף עָנִי יַחְטֹף עָנִי
בְּמָשְׁכוֹ בְרִשְׁתּוֹ: י יִדְכֶּה יָשֹׁחַ וְנָפַל בַּעֲצוּמָיו
חֵלְכָּאִים: יא אָמַר בְּלִבּוֹ שָׁכַח אֵל הִסְתִּיר
פָּנָיו בַּל רָאָה לָנֶצַח: יב קוּמָה יְהֹוָה אֵל נְשָׂא
יָדֶךָ אַל תִּשְׁכַּח עֲנָוִים: יג עַל מֶה נִאֵץ רָשָׁע
אֱלֹהִים אָמַר בְּלִבּוֹ לֹא תִדְרֹשׁ: יד רָאִתָה כִּי
אַתָּה עָמָל וָכַעַס תַּבִּיט לָתֵת בְּיָדֶךָ עָלֶיךָ
יַעֲזֹב חֵלֵכָה יָתוֹם אַתָּה הָיִיתָ עוֹזֵר: טו שְׁבֹר
זְרוֹעַ רָשָׁע וָרָע תִּדְרוֹשׁ רִשְׁעוֹ בַל תִּמְצָא:
טז יְהֹוָה מֶלֶךְ עוֹלָם וָעֶד אָבְדוּ גוֹיִם מֵאַרְצוֹ:

יז תַּאֲוַת עֲנָוִים שָׁמַעְתָּ יְהוָה תָּכִין לִבָּם
תַּקְשִׁיב אָזְנֶךָ: יח לִשְׁפֹּט יָתוֹם וָדָךְ בַּל יוֹסִיף
עוֹד לַעֲרֹץ אֱנוֹשׁ מִן הָאָרֶץ:
יא א לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד בַּיהוָה חָסִיתִי אֵיךְ
תֹּאמְרוּ לְנַפְשִׁי נוּדִי הַרְכֶם צִפּוֹר: ב כִּי הִנֵּה
הָרְשָׁעִים יִדְרְכוּן קֶשֶׁת כּוֹנְנוּ חִצָּם עַל יֶתֶר
לִירוֹת בְּמוֹ אֹפֶל לְיִשְׁרֵי לֵב: ג כִּי הַשָּׁתוֹת
יֵהָרֵסוּן צַדִּיק מַה פָּעָל: ד יְהוָה בְּהֵיכַל קָדְשׁוֹ
יְהוָה בַּשָּׁמַיִם כִּסְאוֹ עֵינָיו יֶחֱזוּ עַפְעַפָּיו יִבְחֲנוּ
בְּנֵי אָדָם: ה יְהוָה צַדִּיק יִבְחָן וְרָשָׁע וְאֹהֵב
חָמָס שָׂנְאָה נַפְשׁוֹ: ו יַמְטֵר עַל רְשָׁעִים פַּחִים
אֵשׁ וְגָפְרִית וְרוּחַ זִלְעָפוֹת מְנָת כּוֹסָם: ז כִּי
צַדִּיק יְהוָה צְדָקוֹת אָהֵב יָשָׁר יֶחֱזוּ פָנֵימוֹ:
יב א לַמְנַצֵּחַ עַל הַשְּׁמִינִית מִזְמוֹר לְדָוִד:
ב הוֹשִׁיעָה יְהוָה כִּי גָמַר חָסִיד כִּי פַסּוּ אֱמוּנִים
מִבְּנֵי אָדָם: ג שָׁוְא יְדַבְּרוּ אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ
שְׂפַת חֲלָקוֹת בְּלֵב וָלֵב יְדַבֵּרוּ: ד יַכְרֵת יְהוָה
כָּל שִׂפְתֵי חֲלָקוֹת לָשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גְּדֹלוֹת: ה אֲשֶׁר
אָמְרוּ לִלְשֹׁנֵנוּ נַגְבִּיר שְׂפָתֵינוּ אִתָּנוּ מִי אָדוֹן
לָנוּ: ו מִשֹּׁד עֲנִיִּים מֵאַנְקַת אֶבְיוֹנִים עַתָּה
אָקוּם יֹאמַר יְהוָה אָשִׁית בְּיֵשַׁע יָפִיחַ לוֹ:
ז אִמְרוֹת יְהוָה אֲמָרוֹת טְהֹרוֹת כֶּסֶף צָרוּף
בַּעֲלִיל לָאָרֶץ מְזֻקָּק שִׁבְעָתָיִם: ח אַתָּה יְהוָה
תִּשְׁמְרֵם תִּצְּרֶנּוּ מִן הַדּוֹר זוּ לְעוֹלָם: ט סָבִיב
רְשָׁעִים יִתְהַלָּכוּן כְּרֻם זֻלּוּת לִבְנֵי אָדָם:
יג א לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד: ב עַד אָנָה יְהוָה
תִּשְׁכָּחֵנִי נֶצַח עַד אָנָה תַּסְתִּיר אֶת פָּנֶיךָ
מִמֶּנִּי: ג עַד אָנָה אָשִׁית עֵצוֹת בְּנַפְשִׁי יָגוֹן
בִּלְבָבִי יוֹמָם עַד אָנָה יָרוּם אֹיְבִי עָלָי:
ד הַבִּיטָה עֲנֵנִי יְהוָה אֱלֹהָי הָאִירָה עֵינַי פֶּן אִישַׁן
הַמָּוֶת: ה פֶּן יֹאמַר אֹיְבִי יְכָלְתִּיו צָרַי יָגִילוּ
כִּי אֶמּוֹט: ו וַאֲנִי בְּחַסְדְּךָ בָטַחְתִּי יָגֵל לִבִּי
בִּישׁוּעָתֶךָ אָשִׁירָה לַיהוָה כִּי גָמַל עָלָי:
יד א לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד אָמַר נָבָל בְּלִבּוֹ אֵין
אֱלֹהִים הִשְׁחִיתוּ הִתְעִיבוּ עֲלִילָה אֵין עֹשֵׂה
טוֹב: ב יְהוָה מִשָּׁמַיִם הִשְׁקִיף עַל בְּנֵי אָדָם
לִרְאוֹת הֲיֵשׁ מַשְׂכִּיל דֹּרֵשׁ אֶת אֱלֹהִים: ג הַכֹּל
סָר יַחְדָּו נֶאֱלָחוּ אֵין עֹשֵׂה טוֹב אֵין גַּם אֶחָד:
ד הֲלֹא יָדְעוּ כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן אֹכְלֵי עַמִּי אָכְלוּ לֶחֶם
יְהוָה לֹא קָרָאוּ: ה שָׁם פָּחֲדוּ פָחַד כִּי אֱלֹהִים
בְּדוֹר צַדִּיק: ו עֲצַת עָנִי תָבִישׁוּ כִּי יְהוָה
מַחְסֵהוּ: ז מִי יִתֵּן מִצִּיּוֹן יְשׁוּעַת יִשְׂרָאֵל בְּשׁוּב
יְהוָה שְׁבוּת עַמּוֹ יָגֵל יַעֲקֹב יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל:
טו א מִזְמוֹר לְדָוִד יְהוָה מִי יָגוּר בְּאָהֳלֶךָ מִי
יִשְׁכֹּן בְּהַר קָדְשֶׁךָ: ב הוֹלֵךְ תָּמִים וּפֹעֵל צֶדֶק
וְדֹבֵר אֱמֶת בִּלְבָבוֹ: ג לֹא רָגַל עַל לְשֹׁנוֹ לֹא
עָשָׂה לְרֵעֵהוּ רָעָה וְחֶרְפָּה לֹא נָשָׂא עַל קְרֹבוֹ:
ד נִבְזֶה בְּעֵינָיו נִמְאָס וְאֶת יִרְאֵי יְהוָה יְכַבֵּד
נִשְׁבַּע לְהָרַע וְלֹא יָמִר: ה כַּסְפּוֹ לֹא נָתַן בְּנֶשֶׁךְ
וְשֹׁחַד עַל נָקִי לֹא לָקָח עֹשֵׂה אֵלֶּה לֹא יִמּוֹט
לְעוֹלָם:
טז א מִכְתָּם לְדָוִד שָׁמְרֵנִי אֵל כִּי חָסִיתִי בָךְ:
ב אָמַרְתְּ לַיהוָה אֲדֹנָי אָתָּה טוֹבָתִי בַּל עָלֶיךָ:
ג לִקְדוֹשִׁים אֲשֶׁר בָּאָרֶץ הֵמָּה וְאַדִּירֵי כָּל חֶפְצִי
בָם: ד יִרְבּוּ עַצְּבוֹתָם אַחֵר מָהָרוּ בַּל אַסִּיךְ
נִסְכֵּיהֶם מִדָּם וּבַל אֶשָּׂא אֶת שְׁמוֹתָם עַל שְׂפָתָי:
ה יְהוָה מְנָת חֶלְקִי וְכוֹסִי אַתָּה תּוֹמִיךְ גּוֹרָלִי:
ו חֲבָלִים נָפְלוּ לִי בַּנְּעִמִים אַף נַחֲלָת שָׁפְרָה
עָלָי: ז אֲבָרֵךְ אֶת יְהוָה אֲשֶׁר יְעָצָנִי אַף לֵילוֹת
יִסְּרוּנִי כִלְיוֹתָי: ח שִׁוִּיתִי יְהוָה לְנֶגְדִּי תָמִיד כִּי
מִימִינִי בַּל אֶמּוֹט: ט לָכֵן שָׂמַח לִבִּי וַיָּגֶל כְּבוֹדִי
אַף בְּשָׂרִי יִשְׁכֹּן לָבֶטַח: י כִּי לֹא תַעֲזֹב נַפְשִׁי
לִשְׁאוֹל לֹא תִתֵּן חֲסִידְךָ לִרְאוֹת שָׁחַת:
יא תּוֹדִיעֵנִי אֹרַח חַיִּים שֹׂבַע שְׂמָחוֹת אֶת פָּנֶיךָ
נְעִמוֹת בִּימִינְךָ נֶצַח:
יז א תְּפִלָּה לְדָוִד שִׁמְעָה יְהוָה צֶדֶק הַקְשִׁיבָה
רִנָּתִי הַאֲזִינָה תְפִלָּתִי בְּלֹא שִׂפְתֵי מִרְמָה:
ב מִלְּפָנֶיךָ מִשְׁפָּטִי יֵצֵא עֵינֶיךָ תֶּחֱזֶינָה מֵישָׁרִים:
ג בָּחַנְתָּ לִבִּי פָּקַדְתָּ לַּיְלָה צְרַפְתַּנִי בַל תִּמְצָא
זַמֹּתִי בַּל יַעֲבָר פִּי: ד לִפְעֻלּוֹת אָדָם בִּדְבַר
שְׂפָתֶיךָ אֲנִי שָׁמַרְתִּי אָרְחוֹת פָּרִיץ: ה תָּמֹךְ
אֲשֻׁרַי בְּמַעְגְּלוֹתֶיךָ בַּל נָמוֹטּוּ פְעָמָי: ו אֲנִי
קְרָאתִיךָ כִי תַעֲנֵנִי אֵל הַט אָזְנְךָ לִי שְׁמַע
אִמְרָתִי: ז הַפְלֵה חֲסָדֶיךָ מוֹשִׁיעַ חוֹסִים
מִמִּתְקוֹמְמִים בִּימִינֶךָ: ח שָׁמְרֵנִי כְּאִישׁוֹן בַּת
עָיִן בְּצֵל כְּנָפֶיךָ תַּסְתִּירֵנִי: ט מִפְּנֵי רְשָׁעִים זוּ
שַׁדּוּנִי אֹיְבַי בְּנֶפֶשׁ יַקִּיפוּ עָלָי: י חֶלְבָּמוֹ סָגְרוּ
פִּימוֹ דִּבְּרוּ בְגֵאוּת: יא אַשֻּׁרֵנוּ עַתָּה סְבָבוּנוּ

עֵינֵיהֶם יָשִׁיתוּ לִנְטוֹת בָּאָרֶץ׃ יב דִּמְיֹנוֹ כְּאַרְיֵה
יִכְסוֹף לִטְרוֹף וְכִכְפִיר יֹשֵׁב בְּמִסְתָּרִים׃ יג קוּמָה
יְהֹוָה קַדְּמָה פָנָיו הַכְרִיעֵהוּ פַּלְּטָה נַפְשִׁי מֵרָשָׁע
חַרְבֶּךָ׃ יד מִמְתִים יָדְךָ יְהֹוָה מִמְתִים מֵחֶלֶד
חֶלְקָם בַּחַיִּים וּצְפוּנְךָ תְּמַלֵּא בִטְנָם יִשְׂבְּעוּ בָנִים
וְהִנִּיחוּ יִתְרָם לְעוֹלְלֵיהֶם׃ טו אֲנִי בְּצֶדֶק אֶחֱזֶה
פָנֶיךָ אֶשְׂבְּעָה בְהָקִיץ תְּמוּנָתֶךָ׃
יח א לַמְנַצֵּחַ לְעֶבֶד יְהֹוָה לְדָוִד אֲשֶׁר דִּבֶּר
לַיהֹוָה אֶת דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת בְּיוֹם הִצִּיל
יְהֹוָה אוֹתוֹ מִכַּף כָּל אֹיְבָיו וּמִיַּד שָׁאוּל׃ ב וַיֹּאמַר
אֶרְחָמְךָ יְהֹוָה חִזְקִי׃ ג יְהֹוָה סַלְעִי וּמְצוּדָתִי
וּמְפַלְטִי אֵלִי צוּרִי אֶחֱסֶה בּוֹ מָגִנִּי וְקֶרֶן יִשְׁעִי
מִשְׂגַּבִּי׃ ד מְהֻלָּל אֶקְרָא יְהֹוָה וּמִן אֹיְבַי אִוָּשֵׁעַ׃
ה אֲפָפוּנִי חֶבְלֵי מָוֶת וְנַחֲלֵי בְלִיַּעַל יְבַעֲתוּנִי׃
ו חֶבְלֵי שְׁאוֹל סְבָבוּנִי קִדְּמוּנִי מוֹקְשֵׁי מָוֶת׃
ז בַּצַּר לִי אֶקְרָא יְהֹוָה וְאֶל אֱלֹהַי אֲשַׁוֵּעַ יִשְׁמַע
מֵהֵיכָלוֹ קוֹלִי וְשַׁוְעָתִי לְפָנָיו תָּבוֹא בְאָזְנָיו׃
ח וַתִּגְעַשׁ וַתִּרְעַשׁ הָאָרֶץ וּמוֹסְדֵי הָרִים יִרְגָּזוּ
וַיִּתְגָּעֲשׁוּ כִּי חָרָה לוֹ׃ ט עָלָה עָשָׁן בְּאַפּוֹ וְאֵשׁ
מִפִּיו תֹּאכֵל גֶּחָלִים בָּעֲרוּ מִמֶּנּוּ׃ י וַיֵּט שָׁמַיִם
וַיֵּרַד וַעֲרָפֶל תַּחַת רַגְלָיו׃ יא וַיִּרְכַּב עַל כְּרוּב
וַיָּעֹף וַיֵּדֶא עַל כַּנְפֵי רוּחַ׃ יב יָשֶׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ
סְבִיבוֹתָיו סֻכָּתוֹ חֶשְׁכַת מַיִם עָבֵי שְׁחָקִים׃
יג מִנֹּגַהּ נֶגְדּוֹ עָבָיו עָבְרוּ בָּרָד וְגַחֲלֵי אֵשׁ׃
יד וַיַּרְעֵם בַּשָּׁמַיִם יְהֹוָה וְעֶלְיוֹן יִתֵּן קֹלוֹ בָּרָד
וְגַחֲלֵי אֵשׁ׃ טו וַיִּשְׁלַח חִצָּיו וַיְפִיצֵם וּבְרָקִים
רָב וַיְהֻמֵּם׃ טז וַיֵּרָאוּ אֲפִיקֵי מַיִם וַיִּגָּלוּ מוֹסְדוֹת
תֵּבֵל מִגַּעֲרָתְךָ יְהֹוָה מִנִּשְׁמַת רוּחַ אַפֶּךָ׃
יז יִשְׁלַח מִמָּרוֹם יִקָּחֵנִי יַמְשֵׁנִי מִמַּיִם רַבִּים׃
יח יַצִּילֵנִי מֵאֹיְבִי עָז וּמִשֹּׂנְאַי כִּי אָמְצוּ מִמֶּנִּי׃
יט יְקַדְּמוּנִי בְיוֹם אֵידִי וַיְהִי יְהֹוָה לְמִשְׁעָן לִי׃
כ וַיּוֹצִיאֵנִי לַמֶּרְחָב יְחַלְּצֵנִי כִּי חָפֵץ בִּי׃
כא יִגְמְלֵנִי יְהֹוָה כְּצִדְקִי כְּבֹר יָדַי יָשִׁיב לִי׃
כב כִּי שָׁמַרְתִּי דַּרְכֵי יְהֹוָה וְלֹא רָשַׁעְתִּי מֵאֱלֹהָי׃
כג כִּי כָל מִשְׁפָּטָיו לְנֶגְדִּי וְחֻקֹּתָיו לֹא אָסִיר
מֶנִּי׃ כד וָאֱהִי תָמִים עִמּוֹ וָאֶשְׁתַּמֵּר מֵעֲוֹנִי׃
כה וַיָּשֶׁב יְהֹוָה לִי כְצִדְקִי כְּבֹר יָדַי לְנֶגֶד עֵינָיו׃
כו עִם חָסִיד תִּתְחַסָּד עִם גְּבַר תָּמִים תִּתַּמָּם׃
כז עִם נָבָר תִּתְבָּרָר וְעִם עִקֵּשׁ תִּתְפַּתָּל׃ כח כִּי
אַתָּה עַם עָנִי תוֹשִׁיעַ וְעֵינַיִם רָמוֹת תַּשְׁפִּיל׃
כט כִּי אַתָּה תָּאִיר נֵרִי יְהֹוָה אֱלֹהַי יַגִּיהַּ חָשְׁכִּי׃
ל כִּי בְךָ אָרֻץ גְּדוּד וּבֵאלֹהַי אֲדַלֶּג שׁוּר׃ לא הָאֵל
תָּמִים דַּרְכּוֹ אִמְרַת יְהֹוָה צְרוּפָה מָגֵן הוּא
לְכֹל הַחוֹסִים בּוֹ׃ לב כִּי מִי אֱלוֹהַּ מִבַּלְעֲדֵי
יְהֹוָה וּמִי צוּר זוּלָתִי אֱלֹהֵינוּ׃ לג הָאֵל הַמְאַזְּרֵנִי
חָיִל וַיִּתֵּן תָּמִים דַּרְכִּי׃ לד מְשַׁוֶּה רַגְלַי כָּאַיָּלוֹת
וְעַל בָּמֹתַי יַעֲמִידֵנִי׃ לה מְלַמֵּד יָדַי לַמִּלְחָמָה
וְנִחֲתָה קֶשֶׁת נְחוּשָׁה זְרוֹעֹתָי׃ לו וַתִּתֶּן לִי מָגֵן
יִשְׁעֶךָ וִימִינְךָ תִסְעָדֵנִי וְעַנְוַתְךָ תַרְבֵּנִי׃
לז תַּרְחִיב צַעֲדִי תַחְתָּי וְלֹא מָעֲדוּ קַרְסֻלָּי׃
לח אֶרְדּוֹף אוֹיְבַי וְאַשִּׂיגֵם וְלֹא אָשׁוּב עַד
כַּלּוֹתָם׃ לט אֶמְחָצֵם וְלֹא יֻכְלוּ קוּם יִפְּלוּ תַּחַת
רַגְלָי׃ מ וַתְּאַזְּרֵנִי חַיִל לַמִּלְחָמָה תַּכְרִיעַ קָמַי
תַּחְתָּי׃ מא וְאֹיְבַי נָתַתָּה לִּי עֹרֶף וּמְשַׂנְאַי
אַצְמִיתֵם׃ מב יְשַׁוְּעוּ וְאֵין מוֹשִׁיעַ עַל יְהֹוָה וְלֹא
עָנָם׃ מג וְאֶשְׁחָקֵם כְּעָפָר עַל פְּנֵי רוּחַ כְּטִיט
חוּצוֹת אֲרִיקֵם׃ מד תְּפַלְּטֵנִי מֵרִיבֵי עָם
תְּשִׂימֵנִי לְרֹאשׁ גּוֹיִם עַם לֹא יָדַעְתִּי יַעַבְדוּנִי׃
מה לְשֵׁמַע אֹזֶן יִשָּׁמְעוּ לִי בְּנֵי נֵכָר יְכַחֲשׁוּ לִי׃
מו בְּנֵי נֵכָר יִבֹּלוּ וְיַחְרְגוּ מִמִּסְגְּרוֹתֵיהֶם׃ מז חַי
יְהֹוָה וּבָרוּךְ צוּרִי וְיָרוּם אֱלוֹהֵי יִשְׁעִי׃ מח הָאֵל
הַנּוֹתֵן נְקָמוֹת לִי וַיַּדְבֵּר עַמִּים תַּחְתָּי׃
מט מְפַלְּטִי מֵאֹיְבָי אַף מִן קָמַי תְּרוֹמְמֵנִי מֵאִישׁ
חָמָס תַּצִּילֵנִי׃ נ עַל כֵּן אוֹדְךָ בַגּוֹיִם יְהֹוָה וּלְשִׁמְךָ
אֲזַמֵּרָה׃ נא מַגְדִּל יְשׁוּעוֹת מַלְכּוֹ וְעֹשֶׂה חֶסֶד
לִמְשִׁיחוֹ לְדָוִד וּלְזַרְעוֹ עַד עוֹלָם׃
יט א לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ ב הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים
כְּבוֹד אֵל וּמַעֲשֵׂה יָדָיו מַגִּיד הָרָקִיעַ׃ ג יוֹם
לְיוֹם יַבִּיעַ אֹמֶר וְלַיְלָה לְּלַיְלָה יְחַוֶּה דָּעַת׃
ד אֵין אֹמֶר וְאֵין דְּבָרִים בְּלִי נִשְׁמָע קוֹלָם׃
ה בְּכָל הָאָרֶץ יָצָא קַוָּם וּבִקְצֵה תֵבֵל מִלֵּיהֶם
לַשֶּׁמֶשׁ שָׂם אֹהֶל בָּהֶם׃ ו וְהוּא כְּחָתָן יֹצֵא
מֵחֻפָּתוֹ יָשִׂישׂ כְּגִבּוֹר לָרוּץ אֹרַח׃ ז מִקְצֵה
הַשָּׁמַיִם מוֹצָאוֹ וּתְקוּפָתוֹ עַל קְצוֹתָם וְאֵין
נִסְתָּר מֵחַמָּתוֹ׃ ח תּוֹרַת יְהֹוָה תְּמִימָה מְשִׁיבַת
נָפֶשׁ עֵדוּת יְהֹוָה נֶאֱמָנָה מַחְכִּימַת פֶּתִי׃
ט פִּקּוּדֵי יְהֹוָה יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב מִצְוַת יְהֹוָה
בָּרָה מְאִירַת עֵינָיִם׃ י יִרְאַת יְהֹוָה טְהוֹרָה

עומדת

עוֹמֶדֶת לָעַד מִשְׁפְּטֵי יְהֹוָה אֱמֶת צָדְקוּ יַחְדָּו׃
יא הַנֶּחֱמָדִים מִזָּהָב וּמִפַּז רָב וּמְתוּקִים מִדְּבַשׁ
וְנֹפֶת צוּפִים׃ יב גַּם עַבְדְּךָ נִזְהָר בָּהֶם בְּשָׁמְרָם
עֵקֶב רָב׃ יג שְׁגִיאוֹת מִי יָבִין מִנִּסְתָּרוֹת נַקֵּנִי׃
יד גַּם מִזֵּדִים חֲשׂךְ עַבְדֶּךָ אַל יִמְשְׁלוּ בִי אָז
אֵיתָם וְנִקֵּיתִי מִפֶּשַׁע רָב׃ טו יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי
פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְהֹוָה צוּרִי וְגֹאֲלִי׃
כ א לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ ב יַעַנְךָ יְהֹוָה בְּיוֹם
צָרָה יְשַׂגֶּבְךָ שֵׁם אֱלֹהֵי יַעֲקֹב׃ ג יִשְׁלַח עֶזְרְךָ
מִקֹּדֶשׁ וּמִצִּיּוֹן יִסְעָדֶךָּ׃ ד יִזְכֹּר כָּל מִנְחֹתֶיךָ
וְעוֹלָתְךָ יְדַשְּׁנֶה סֶלָה׃ ה יִתֶּן לְךָ כִלְבָבֶךָ וְכָל
עֲצָתְךָ יְמַלֵּא׃ ו נְרַנְּנָה בִּישׁוּעָתֶךָ וּבְשֵׁם אֱלֹהֵינוּ
נִדְגֹּל יְמַלֵּא יְהֹוָה כָּל מִשְׁאֲלוֹתֶיךָ׃ ז עַתָּה יָדַעְתִּי
כִּי הוֹשִׁיעַ יְהֹוָה מְשִׁיחוֹ יַעֲנֵהוּ מִשְּׁמֵי קָדְשׁוֹ
בִּגְבֻרוֹת יֵשַׁע יְמִינוֹ׃ ח אֵלֶּה בָרֶכֶב וְאֵלֶּה
בַסּוּסִים וַאֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ נַזְכִּיר׃
ט הֵמָּה כָּרְעוּ וְנָפָלוּ וַאֲנַחְנוּ קַמְנוּ וַנִּתְעוֹדָד׃
י יְהֹוָה הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ׃
כא א לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ ב יְהֹוָה בְּעָזְּךָ
יִשְׂמַח מֶלֶךְ וּבִישׁוּעָתְךָ מַה יָּגֶל מְאֹד׃ ג תַּאֲוַת
לִבּוֹ נָתַתָּה לּוֹ וַאֲרֶשֶׁת שְׂפָתָיו בַּל מָנַעְתָּ סֶּלָה׃
ד כִּי תְקַדְּמֶנּוּ בִּרְכוֹת טוֹב תָּשִׁית לְרֹאשׁוֹ עֲטֶרֶת
פָּז׃ ה חַיִּים שָׁאַל מִמְּךָ נָתַתָּה לּוֹ אֹרֶךְ יָמִים
עוֹלָם וָעֶד׃ ו גָּדוֹל כְּבוֹדוֹ בִּישׁוּעָתֶךָ הוֹד וְהָדָר
תְּשַׁוֶּה עָלָיו׃ ז כִּי תְשִׁיתֵהוּ בְרָכוֹת לָעַד
תְּחַדֵּהוּ בְשִׂמְחָה אֶת פָּנֶיךָ׃ ח כִּי הַמֶּלֶךְ בֹּטֵחַ
בַּיהֹוָה וּבְחֶסֶד עֶלְיוֹן בַּל יִמּוֹט׃ ט תִּמְצָא יָדְךָ
לְכָל אֹיְבֶיךָ יְמִינְךָ תִּמְצָא שֹׂנְאֶיךָ׃ י תְּשִׁיתֵמוֹ
כְּתַנּוּר אֵשׁ לְעֵת פָּנֶיךָ יְהֹוָה בְּאַפּוֹ יְבַלְּעֵם
וְתֹאכְלֵם אֵשׁ׃ יא פִּרְיָמוֹ מֵאֶרֶץ תְּאַבֵּד וְזַרְעָם
מִבְּנֵי אָדָם׃ יב כִּי נָטוּ עָלֶיךָ רָעָה חָשְׁבוּ
מְזִמָּה בַּל יוּכָלוּ׃ יג כִּי תְּשִׁיתֵמוֹ שֶׁכֶם בְּמֵיתָרֶיךָ
תְּכוֹנֵן עַל פְּנֵיהֶם׃ יד רוּמָה יְהֹוָה בְעֻזֶּךָ
נָשִׁירָה וּנְזַמְּרָה גְּבוּרָתֶךָ׃
כב א לַמְנַצֵּחַ עַל אַיֶּלֶת הַשַּׁחַר מִזְמוֹר לְדָוִד׃
ב אֵלִי אֵלִי לָמָה עֲזַבְתָּנִי רָחוֹק מִישׁוּעָתִי
דִּבְרֵי שַׁאֲגָתִי׃ ג אֱלֹהַי אֶקְרָא יוֹמָם וְלֹא תַעֲנֶה
וְלַיְלָה וְלֹא דֻמִיָּה לִי׃ ד וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב
תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל׃ ה בְּךָ בָּטְחוּ אֲבוֹתֵינוּ בָּטְחוּ

וַתְּפַלְּטֵמוֹ׃ ו אֵלֶיךָ זָעֲקוּ וְנִמְלָטוּ בְּךָ בָטְחוּ
וְלֹא בוֹשׁוּ׃ ז וְאָנֹכִי תוֹלַעַת וְלֹא אִישׁ חֶרְפַּת
אָדָם וּבְזוּי עָם׃ ח כָּל רֹאַי יַלְעִגוּ לִי יַפְטִירוּ
בְשָׂפָה יָנִיעוּ רֹאשׁ׃ ט גֹּל אֶל יְהֹוָה יְפַלְּטֵהוּ
יַצִּילֵהוּ כִּי חָפֵץ בּוֹ׃ י כִּי אַתָּה גֹחִי מִבָּטֶן
מַבְטִיחִי עַל שְׁדֵי אִמִּי׃ יא עָלֶיךָ הָשְׁלַכְתִּי
מֵרָחֶם מִבֶּטֶן אִמִּי אֵלִי אָתָּה׃ יב אַל תִּרְחַק
מִמֶּנִּי כִּי צָרָה קְרוֹבָה כִּי אֵין עוֹזֵר׃ יג סְבָבוּנִי
פָּרִים רַבִּים אַבִּירֵי בָשָׁן כִּתְּרוּנִי׃ יד פָּצוּ עָלַי
פִּיהֶם אַרְיֵה טֹרֵף וְשֹׁאֵג׃ טו כַּמַּיִם נִשְׁפַּכְתִּי
וְהִתְפָּרְדוּ כָּל עַצְמוֹתָי הָיָה לִבִּי כַּדּוֹנָג נָמֵס
בְּתוֹךְ מֵעָי׃ טז יָבֵשׁ כַּחֶרֶשׂ כֹּחִי וּלְשׁוֹנִי מֻדְבָּק
מַלְקוֹחָי וְלַעֲפַר מָוֶת תִּשְׁפְּתֵנִי׃ יז כִּי סְבָבוּנִי
כְּלָבִים עֲדַת מְרֵעִים הִקִּיפוּנִי כָּאֲרִי יָדַי
וְרַגְלָי׃ יח אֲסַפֵּר כָּל עַצְמוֹתָי הֵמָּה יַבִּיטוּ
יִרְאוּ בִי׃ יט יְחַלְּקוּ בְגָדַי לָהֶם וְעַל לְבוּשִׁי
יַפִּילוּ גוֹרָל׃ כ וְאַתָּה יְהֹוָה אַל תִּרְחָק אֱיָלוּתִי
לְעֶזְרָתִי חוּשָׁה׃ כא הַצִּילָה מֵחֶרֶב נַפְשִׁי מִיַּד
כֶּלֶב יְחִידָתִי׃ כב הוֹשִׁיעֵנִי מִפִּי אַרְיֵה וּמִקַּרְנֵי
רֵמִים עֲנִיתָנִי׃ כג אֲסַפְּרָה שִׁמְךָ לְאֶחָי בְּתוֹךְ
קָהָל אֲהַלְלֶךָּ׃ כד יִרְאֵי יְהֹוָה הַלְלוּהוּ כָּל זֶרַע
יַעֲקֹב כַּבְּדוּהוּ וְגוּרוּ מִמֶּנּוּ כָּל זֶרַע יִשְׂרָאֵל׃
כה כִּי לֹא בָזָה וְלֹא שִׁקַּץ עֱנוּת עָנִי וְלֹא
הִסְתִּיר פָּנָיו מִמֶּנּוּ וּבְשַׁוְּעוֹ אֵלָיו שָׁמֵעַ׃
כו מֵאִתְּךָ תְהִלָּתִי בְּקָהָל רָב נְדָרַי אֲשַׁלֵּם נֶגֶד
יְרֵאָיו׃ כז יֹאכְלוּ עֲנָוִים וְיִשְׂבָּעוּ יְהַלְלוּ יְהֹוָה
דֹּרְשָׁיו יְחִי לְבַבְכֶם לָעַד׃ כח יִזְכְּרוּ וְיָשֻׁבוּ אֶל
יְהֹוָה כָּל אַפְסֵי אָרֶץ וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ כָּל
מִשְׁפְּחוֹת גּוֹיִם׃ כט כִּי לַיהֹוָה הַמְּלוּכָה וּמֹשֵׁל
בַּגּוֹיִם׃ ל אָכְלוּ וַיִּשְׁתַּחֲווּ כָּל דִּשְׁנֵי אֶרֶץ
לְפָנָיו יִכְרְעוּ כָּל יוֹרְדֵי עָפָר וְנַפְשׁוֹ לֹא חִיָּה׃
לא זֶרַע יַעַבְדֶנּוּ יְסֻפַּר לַאדֹנָי לַדּוֹר׃ לב יָבֹאוּ
וְיַגִּידוּ צִדְקָתוֹ לְעַם נוֹלָד כִּי עָשָׂה׃
כג א מִזְמוֹר לְדָוִד יְהֹוָה רֹעִי לֹא אֶחְסָר׃
ב בִּנְאוֹת דֶּשֶׁא יַרְבִּיצֵנִי עַל מֵי מְנֻחוֹת יְנַהֲלֵנִי׃
ג נַפְשִׁי יְשׁוֹבֵב יַנְחֵנִי בְמַעְגְּלֵי צֶדֶק לְמַעַן
שְׁמוֹ׃ ד גַּם כִּי אֵלֵךְ בְּגֵיא צַלְמָוֶת לֹא אִירָא
רָע כִּי אַתָּה עִמָּדִי שִׁבְטְךָ וּמִשְׁעַנְתֶּךָ הֵמָּה
יְנַחֲמֻנִי׃ ה תַּעֲרֹךְ לְפָנַי שֻׁלְחָן נֶגֶד צֹרְרָי

דשנת בשמן ראשי כוסי רויה: ו אך טוב
וחסד ירדפוני כל ימי חיי ושבתי בבית יהוה
לארך ימים:
כד א לדוד מזמור ליהוה הארץ ומלואה תבל
וישבי בה: ב כי הוא על ימים יסדה ועל
נהרות יכוננה: ג מי יעלה בהר יהוה ומי
יקום במקום קדשו: ד נקי כפים ובר לבב
אשר לא נשא לשוא נפשי ולא נשבע
למרמה: ה ישא ברכה מאת יהוה וצדקה
מאלהי ישעו: ו זה דור דרשיו מבקשי פניך
יעקב סלה: ז שאו שערים ראשיכם והנשאו
פתחי עולם ויבוא מלך הכבוד: ח מי זה מלך
הכבוד יהוה עזוז וגבור יהוה גבור מלחמה:
ט שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם
ויבא מלך הכבוד: י מי הוא זה מלך הכבוד
יהוה צבאות הוא מלך הכבוד סלה:
כה א לדוד אליך יהוה נפשי אשא: ב אלהי
בך בטחתי אל אבושה אל יעלצו איבי לי:
ג גם כל קויך לא יבשו יבשו הבוגדים
ריקם: ד דרכיך יהוה הודיעני ארחותיך למדני:
ה הדריכני באמתך ולמדני כי אתה אלהי
ישעי אותך קויתי כל היום: ו זכר רחמיך יהוה
וחסדיך כי מעולם המה: ז חטאות נעורי
ופשעי אל תזכר כחסדך זכר לי אתה למען
טובך יהוה: ח טוב וישר יהוה על כן יורה חטאים
בדרך: ט ידרך ענוים במשפט וילמד ענוים
דרכו: י כל ארחות יהוה חסד ואמת לנצרי
בריתו ועדתיו: יא למען שמך יהוה וסלחת
לעוני כי רב הוא: יב מי זה האיש ירא יהוה
יורנו בדרך יבחר: יג נפשו בטוב תלין וזרעו
יירש ארץ: יד סוד יהוה ליראיו ובריתו
להודיעם: טו עיני תמיד אל יהוה כי הוא
יוציא מרשת רגלי: טז פנה אלי וחנני כי יחיד
ועני אני: יז צרות לבבי הרחיבו ממצוקותי
הוציאני: יח ראה עניי ועמלי ושא לכל
חטאותי: יט ראה איבי כי רבו ושנאת חמס
שנאוני: כ שמרה נפשי והצילני אל אבוש
כי חסיתי בך: כא תם וישר יצרוני כי קויתיך:
כב פדה אלהים את ישראל מכל צרותיו:

כו א לדוד שפטני יהוה כי אני בתמי הלכתי
וביהוה בטחתי לא אמעד: ב בחנני יהוה ונסני
צרפה כליותי ולבי: ג כי חסדך לנגד עיני
והתהלכתי באמתך: ד לא ישבתי עם מתי
שוא ועם נעלמים לא אבוא: ה שנאתי קהל
מרעים ועם רשעים לא אשב: ו ארחץ בנקיון
כפי ואסבבה את מזבחך יהוה: ז לשמע
בקול תודה ולספר כל נפלאותיך: ח יהוה
אהבתי מעון ביתך ומקום משכן כבודך: ט אל
תאסף עם חטאים נפשי ועם אנשי דמים
חיי: י אשר בידיהם זמה וימינם מלאה שחד:
יא ואני בתמי אלך פדני וחנני: יב רגלי עמדה
במישור במקהלים אברך יהוה:
כז א לדוד יהוה אורי וישעי ממי אירא
יהוה מעוז חיי ממי אפחד: ב בקרב עלי
מרעים לאכל את בשרי צרי ואיבי לי המה
כשלו ונפלו: ג אם תחנה עלי מחנה לא יירא
לבי אם תקום עלי מלחמה בזאת אני בוטח:
ד אחת שאלתי מאת יהוה אותה אבקש שבתי
בבית יהוה כל ימי חיי לחזות בנעם יהוה
ולבקר בהיכלו: ה כי יצפנני בסכה ביום רעה
יסתרני בסתר אהלו בצור ירוממני: ו ועתה
ירום ראשי על איבי סביבותי ואזבחה באהלו
זבחי תרועה אשירה ואזמרה ליהוה: ז שמע
יהוה קולי אקרא וחנני וענני: ח לך אמר
לבי בקשו פני את פניך יהוה אבקש: ט אל
תסתר פניך ממני אל תט באף עבדך עזרתי
היית אל תטשני ואל תעזבני אלהי ישעי:
י כי אבי ואמי עזבוני ויהוה יאספני: יא הורני
יהוה דרכך ונחני בארח מישור למען שוררי:
יב אל תתנני בנפש צרי כי קמו בי עדי שקר
ויפח חמס: יג לולא האמנתי לראות בטוב
יהוה בארץ חיים: יד קוה אל יהוה חזק ויאמץ
לבך וקוה אל יהוה:
כח א לדוד אליך יהוה אקרא צורי אל תחרש
ממני פן תחשה ממני ונמשלתי עם יורדי
בור: ב שמע קול תחנוני בשועי אליך
בנשאי ידי אל דביר קדשך: ג אל תמשכני
עם רשעים ועם פעלי און דברי שלום עם

עֵיהֶם וְרָעָה בִּלְבָבָם: ד תֶּן לָהֶם כְּפָעֳלָם
וּכְרֹעַ מַעַלְלֵיהֶם כְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם תֵּן לָהֶם
הָשֵׁב גְּמוּלָם לָהֶם: ה כִּי לֹא יָבִינוּ אֶל פְּעֻלֹּת
יְהֹוָה וְאֶל מַעֲשֵׂה יָדָיו יֶהֶרְסֵם וְלֹא יִבְנֵם:
ו בָּרוּךְ יְהֹוָה כִּי שָׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנָי: ז יְהֹוָה
עֻזִּי וּמָגִנִּי בּוֹ בָטַח לִבִּי וְנֶעֱזָרְתִּי וַיַּעֲלֹז לִבִּי
וּמִשִּׁירִי אֲהוֹדֶנּוּ: ח יְהֹוָה עֹז לָמוֹ וּמָעוֹז
יְשׁוּעוֹת מְשִׁיחוֹ הוּא: ט הוֹשִׁיעָה אֶת עַמֶּךָ
וּבָרֵךְ אֶת נַחֲלָתֶךָ וּרְעֵם וְנַשְּׂאֵם עַד הָעוֹלָם:
כט א מִזְמוֹר לְדָוִד הָבוּ לַיהֹוָה בְּנֵי אֵלִים
הָבוּ לַיהֹוָה כָּבוֹד וָעֹז: ב הָבוּ לַיהֹוָה כְּבוֹד שְׁמוֹ
הִשְׁתַּחֲווּ לַיהֹוָה בְּהַדְרַת קֹדֶשׁ: ג קוֹל יְהֹוָה עַל
הַמָּיִם אֵל הַכָּבוֹד הִרְעִים יְהֹוָה עַל מַיִם רַבִּים:
ד קוֹל יְהֹוָה בַּכֹּחַ קוֹל יְהֹוָה בֶּהָדָר: ה קוֹל יְהֹוָה
שֹׁבֵר אֲרָזִים וַיְשַׁבֵּר יְהֹוָה אֶת אַרְזֵי הַלְּבָנוֹן:
ו וַיַּרְקִידֵם כְּמוֹ עֵגֶל לְבָנוֹן וְשִׂרְיֹן כְּמוֹ בֶן רְאֵמִים:
ז קוֹל יְהֹוָה חֹצֵב לַהֲבוֹת אֵשׁ: ח קוֹל יְהֹוָה יָחִיל
מִדְבָּר יָחִיל יְהֹוָה מִדְבַּר קָדֵשׁ: ט קוֹל יְהֹוָה
יְחוֹלֵל אַיָּלוֹת וַיֶּחֱשֹׂף יְעָרוֹת וּבְהֵיכָלוֹ כֻּלּוֹ אֹמֵר
כָּבוֹד: י יְהֹוָה לַמַּבּוּל יָשָׁב וַיֵּשֶׁב יְהֹוָה מֶלֶךְ
לְעוֹלָם: יא יְהֹוָה עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְהֹוָה יְבָרֵךְ
אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

ליום שני

ל א מִזְמוֹר שִׁיר חֲנֻכַּת הַבַּיִת לְדָוִד:
ב אֲרוֹמִמְךָ יְהֹוָה כִּי דִלִּיתָנִי וְלֹא שִׂמַּחְתָּ אֹיְבַי
לִי: ג יְהֹוָה אֱלֹהָי שִׁוַּעְתִּי אֵלֶיךָ וַתִּרְפָּאֵנִי: ד יְהֹוָה
הֶעֱלִיתָ מִן שְׁאוֹל נַפְשִׁי חִיִּיתַנִי מִיָּרְדִי בוֹר:
ה זַמְּרוּ לַיהֹוָה חֲסִידָיו וְהוֹדוּ לְזֵכֶר קָדְשׁוֹ: ו כִּי
רֶגַע בְּאַפּוֹ חַיִּים בִּרְצוֹנוֹ בָּעֶרֶב יָלִין בֶּכִי וְלַבֹּקֶר
רִנָּה: ז וַאֲנִי אָמַרְתִּי בְשַׁלְוִי בַּל אֶמּוֹט לְעוֹלָם:
ח יְהֹוָה בִּרְצוֹנְךָ הֶעֱמַדְתָּה לְהַרְרִי עֹז הִסְתַּרְתָּ
פָנֶיךָ הָיִיתִי נִבְהָל: ט אֵלֶיךָ יְהֹוָה אֶקְרָא וְאֶל אֲדֹנָי
אֶתְחַנָּן: י מַה בֶּצַע בְּדָמִי בְּרִדְתִּי אֶל שָׁחַת
הֲיוֹדְךָ עָפָר הֲיַגִּיד אֲמִתֶּךָ: יא שְׁמַע יְהֹוָה וְחָנֵּנִי
יְהֹוָה הֱיֵה עֹזֵר לִי: יב הָפַכְתָּ מִסְפְּדִי לְמָחוֹל לִי
פִּתַּחְתָּ שַׂקִּי וַתְּאַזְּרֵנִי שִׂמְחָה: יג לְמַעַן יְזַמֶּרְךָ
כָבוֹד וְלֹא יִדֹּם יְהֹוָה אֱלֹהַי לְעוֹלָם אוֹדֶךָּ:
לא א לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד: ב בְּךָ יְהֹוָה חָסִיתִי
אַל אֵבוֹשָׁה לְעוֹלָם בְּצִדְקָתְךָ פַלְּטֵנִי: ג הַטֵּה
אֵלַי אָזְנְךָ מְהֵרָה הַצִּילֵנִי הֱיֵה לִי לְצוּר מָעוֹז
לְבֵית מְצוּדוֹת לְהוֹשִׁיעֵנִי: ד כִּי סַלְעִי וּמְצוּדָתִי
אָתָּה וּלְמַעַן שִׁמְךָ תַּנְחֵנִי וּתְנַהֲלֵנִי: ה תּוֹצִיאֵנִי
מֵרֶשֶׁת זוּ טָמְנוּ לִי כִּי אַתָּה מָעוּזִּי: ו בְּיָדְךָ
אַפְקִיד רוּחִי פָּדִיתָה אוֹתִי יְהֹוָה אֵל אֱמֶת:
ז שָׂנֵאתִי הַשֹּׁמְרִים הַבְלֵי שָׁוְא וַאֲנִי אֶל יְהֹוָה
בָּטָחְתִּי: ח אָגִילָה וְאֶשְׂמְחָה בְּחַסְדֶּךָ אֲשֶׁר
רָאִיתָ אֶת עָנְיִי יָדַעְתָּ בְּצָרוֹת נַפְשִׁי: ט וְלֹא
הִסְגַּרְתַּנִי בְּיַד אוֹיֵב הֶעֱמַדְתָּ בַמֶּרְחָב רַגְלָי:
י חָנֵּנִי יְהֹוָה כִּי צַר לִי עָשְׁשָׁה בְכַעַס עֵינִי נַפְשִׁי
וּבִטְנִי: יא כִּי כָלוּ בְיָגוֹן חַיַּי וּשְׁנוֹתַי בַּאֲנָחָה
כָּשַׁל בַּעֲוֹנִי כֹחִי וַעֲצָמַי עָשֵׁשׁוּ: יב מִכָּל צֹרְרַי
הָיִיתִי חֶרְפָּה וְלִשְׁכֵנַי מְאֹד וּפַחַד לִמְיֻדָּעָי רֹאַי
בַּחוּץ נָדְדוּ מִמֶּנִּי: יג נִשְׁכַּחְתִּי כְּמֵת מִלֵּב
הָיִיתִי כִּכְלִי אֹבֵד: יד כִּי שָׁמַעְתִּי דִּבַּת רַבִּים
מָגוֹר מִסָּבִיב בְּהִוָּסְדָם יַחַד עָלַי לָקַחַת נַפְשִׁי
זָמָמוּ: טו וַאֲנִי עָלֶיךָ בָטַחְתִּי יְהֹוָה אָמַרְתִּי
אֱלֹהַי אָתָּה: טז בְּיָדְךָ עִתֹּתָי הַצִּילֵנִי מִיַּד
אוֹיְבַי וּמֵרֹדְפָי: יז הָאִירָה פָנֶיךָ עַל עַבְדֶּךָ
הוֹשִׁיעֵנִי בְחַסְדֶּךָ: יח יְהֹוָה אַל אֵבוֹשָׁה כִּי
קְרָאתִיךָ יֵבֹשׁוּ רְשָׁעִים יִדְּמוּ לִשְׁאוֹל:
יט תֵּאָלַמְנָה שִׂפְתֵי שָׁקֶר הַדֹּבְרוֹת עַל צַדִּיק
עָתָק בְּגַאֲוָה וָבוּז: כ מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר
צָפַנְתָּ לִּירֵאֶיךָ פָּעַלְתָּ לַחוֹסִים בָּךְ נֶגֶד בְּנֵי
אָדָם: כא תַּסְתִּירֵם בְּסֵתֶר פָּנֶיךָ מֵרֻכְסֵי
אִישׁ תִּצְפְּנֵם בְּסֻכָּה מֵרִיב לְשֹׁנוֹת: כב בָּרוּךְ
יְהֹוָה כִּי הִפְלִיא חַסְדּוֹ לִי בְּעִיר מָצוֹר: כג וַאֲנִי
אָמַרְתִּי בְחָפְזִי נִגְרַזְתִּי מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ אָכֵן שָׁמַעְתָּ
קוֹל תַּחֲנוּנַי בְּשַׁוְּעִי אֵלֶיךָ: כד אֶהֱבוּ אֶת יְהֹוָה
כָּל חֲסִידָיו אֱמוּנִים נֹצֵר יְהֹוָה וּמְשַׁלֵּם עַל יֶתֶר
עֹשֵׂה גַאֲוָה: כה חִזְקוּ וְיַאֲמֵץ לְבַבְכֶם כָּל
הַמְיַחֲלִים לַיהֹוָה:
לב א לְדָוִד מַשְׂכִּיל אַשְׁרֵי נְשׂוּי פֶּשַׁע כְּסוּי
חֲטָאָה: ב אַשְׁרֵי אָדָם לֹא יַחְשֹׁב יְהֹוָה לוֹ
עָוֹן וְאֵין בְּרוּחוֹ רְמִיָּה: ג כִּי הֶחֱרַשְׁתִּי בָּלוּ
עֲצָמָי בְּשַׁאֲגָתִי כָּל הַיּוֹם: ד כִּי יוֹמָם וָלַיְלָה
תִּכְבַּד עָלַי יָדֶךָ נֶהְפַּךְ לְשַׁדִּי בְּחַרְבֹנֵי קַיִץ
סֶלָה: ה חַטָּאתִי אוֹדִיעֲךָ וַעֲוֹנִי לֹא כִסִּיתִי

אָמַרְתִּי אוֹדֶה עֲלֵי פְשָׁעַי לַיהֹוָה וְאַתָּה נָשָׂאתָ
עֲוֺן חַטָּאתִי סֶלָה: ו עַל זֹאת יִתְפַּלֵּל כָּל חָסִיד
אֵלֶיךָ לְעֵת מְצֹא רַק לְשֵׁטֶף מַיִם רַבִּים
אֵלָיו לֹא יַגִּיעוּ: ז אַתָּה סֵתֶר לִי מִצַּר תִּצְּרֵנִי
רָנֵּי פַלֵּט תְּסוֹבְבֵנִי סֶלָה: ח אַשְׂכִּילְךָ וְאוֹרְךָ
בְּדֶרֶךְ זוּ תֵלֵךְ אִיעֲצָה עָלֶיךָ עֵינִי: ט אַל תִּהְיוּ
כְּסוּס כְּפֶרֶד אֵין הָבִין בְּמֶתֶג וָרֶסֶן עֶדְיוֹ לִבְלוֹם
בַּל קְרֹב אֵלֶיךָ: י רַבִּים מַכְאוֹבִים לָרָשָׁע
וְהַבּוֹטֵחַ בַּיהֹוָה חֶסֶד יְסוֹבְבֶנּוּ: יא שִׂמְחוּ בַיהֹוָה
וְגִילוּ צַדִּיקִים וְהַרְנִינוּ כָּל יִשְׁרֵי לֵב:

לג א רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּיהֹוָה לַיְשָׁרִים נָאוָה
תְהִלָּה: ב הוֹדוּ לַיהֹוָה בְּכִנּוֹר בְּנֵבֶל עָשׂוֹר זַמְּרוּ
לוֹ: ג שִׁירוּ לוֹ שִׁיר חָדָשׁ הֵיטִיבוּ נַגֵּן בִּתְרוּעָה:
ד כִּי יָשָׁר דְּבַר יְהֹוָה וְכָל מַעֲשֵׂהוּ בֶּאֱמוּנָה:
ה אֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט חֶסֶד יְהֹוָה מָלְאָה הָאָרֶץ:
ו בִּדְבַר יְהֹוָה שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ וּבְרוּחַ פִּיו כָּל
צְבָאָם: ז כֹּנֵס כַּנֵּד מֵי הַיָּם נֹתֵן בְּאוֹצָרוֹת
תְּהוֹמוֹת: ח יִירְאוּ מֵיְהֹוָה כָּל הָאָרֶץ מִמֶּנּוּ
יָגוּרוּ כָּל יֹשְׁבֵי תֵבֵל: ט כִּי הוּא אָמַר וַיֶּהִי הוּא
צִוָּה וַיַּעֲמֹד: י יְהֹוָה הֵפִיר עֲצַת גּוֹיִם הֵנִיא
מַחְשְׁבוֹת עַמִּים: יא עֲצַת יְהֹוָה לְעוֹלָם תַּעֲמֹד
מַחְשְׁבוֹת לִבּוֹ לְדֹר וָדֹר: יב אַשְׁרֵי הַגּוֹי אֲשֶׁר
יְהֹוָה אֱלֹהָיו הָעָם בָּחַר לְנַחֲלָה לוֹ: יג מִשָּׁמַיִם
הִבִּיט יְהֹוָה רָאָה אֶת כָּל בְּנֵי הָאָדָם: יד מִמְּכוֹן
שִׁבְתּוֹ הִשְׁגִּיחַ אֶל כָּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ: טו הַיֹּצֵר
יַחַד לִבָּם הַמֵּבִין אֶל כָּל מַעֲשֵׂיהֶם: טז אֵין
הַמֶּלֶךְ נוֹשָׁע בְּרָב חָיִל גִּבּוֹר לֹא יִנָּצֵל בְּרָב כֹּחַ:
יז שֶׁקֶר הַסּוּס לִתְשׁוּעָה וּבְרֹב חֵילוֹ לֹא יְמַלֵּט:
יח הִנֵּה עֵין יְהֹוָה אֶל יְרֵאָיו לַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ:
יט לְהַצִּיל מִמָּוֶת נַפְשָׁם וּלְחַיּוֹתָם בָּרָעָב:
כ נַפְשֵׁנוּ חִכְּתָה לַיהֹוָה עֶזְרֵנוּ וּמָגִנֵּנוּ הוּא:
כא כִּי בוֹ יִשְׂמַח לִבֵּנוּ כִּי בְשֵׁם קָדְשׁוֹ בָטָחְנוּ:
כב יְהִי חַסְדְּךָ יְהֹוָה עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ:

לד א לְדָוִד בְּשַׁנּוֹתוֹ אֶת טַעְמוֹ לִפְנֵי אֲבִימֶלֶךְ
וַיְגָרְשֵׁהוּ וַיֵּלַךְ: ב אֲבָרְכָה אֶת יְהֹוָה בְּכָל עֵת
תָּמִיד תְּהִלָּתוֹ בְּפִי: ג בַּיהֹוָה תִּתְהַלֵּל נַפְשִׁי
יִשְׁמְעוּ עֲנָוִים וְיִשְׂמָחוּ: ד גַּדְּלוּ לַיהֹוָה אִתִּי
וּנְרוֹמְמָה שְׁמוֹ יַחְדָּו: ה דָּרַשְׁתִּי אֶת יְהֹוָה
וְעָנָנִי וּמִכָּל מְגוּרוֹתַי הִצִּילָנִי: ו הִבִּיטוּ אֵלָיו
וְנָהָרוּ וּפְנֵיהֶם אַל יֶחְפָּרוּ: ז זֶה עָנִי קָרָא וַיהֹוָה
שָׁמֵעַ וּמִכָּל צָרוֹתָיו הוֹשִׁיעוֹ: ח חֹנֶה מַלְאַךְ
יְהֹוָה סָבִיב לִירֵאָיו וַיְחַלְּצֵם: ט טַעֲמוּ וּרְאוּ כִּי
טוֹב יְהֹוָה אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר יֶחֱסֶה בּוֹ: י יְראוּ אֶת יְהֹוָה
קְדֹשָׁיו כִּי אֵין מַחְסוֹר לִירֵאָיו: יא כְּפִירִים רָשׁוּ
וְרָעֵבוּ וְדֹרְשֵׁי יְהֹוָה לֹא יַחְסְרוּ כָל טוֹב: יב לְכוּ
בָנִים שִׁמְעוּ לִי יִרְאַת יְהֹוָה אֲלַמֶּדְכֶם: יג מִי
הָאִישׁ הֶחָפֵץ חַיִּים אֹהֵב יָמִים לִרְאוֹת טוֹב:
יד נְצֹר לְשׁוֹנְךָ מֵרָע וּשְׂפָתֶיךָ מִדַּבֵּר מִרְמָה:
טו סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה טוֹב בַּקֵּשׁ שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ:
טז עֵינֵי יְהֹוָה אֶל צַדִּיקִים וְאָזְנָיו אֶל שַׁוְעָתָם:
יז פְּנֵי יְהֹוָה בְּעֹשֵׂי רָע לְהַכְרִית מֵאֶרֶץ זִכְרָם:
יח צָעֲקוּ וַיהֹוָה שָׁמֵעַ וּמִכָּל צָרוֹתָם הִצִּילָם:
יט קָרוֹב יְהֹוָה לְנִשְׁבְּרֵי לֵב וְאֶת דַּכְּאֵי רוּחַ יוֹשִׁיעַ:
כ רַבּוֹת רָעוֹת צַדִּיק וּמִכֻּלָּם יַצִּילֶנּוּ יְהֹוָה:
כא שֹׁמֵר כָּל עַצְמוֹתָיו אַחַת מֵהֵנָּה לֹא נִשְׁבָּרָה:
כב תְּמוֹתֵת רָשָׁע רָעָה וְשֹׂנְאֵי צַדִּיק יֶאְשָׁמוּ:
כג פּוֹדֶה יְהֹוָה נֶפֶשׁ עֲבָדָיו וְלֹא יֶאְשְׁמוּ כָּל
הַחֹסִים בּוֹ:

לה א לְדָוִד רִיבָה יְהֹוָה אֶת יְרִיבַי לְחַם אֶת
לֹחֲמָי: ב הַחֲזֵק מָגֵן וְצִנָּה וְקוּמָה בְּעֶזְרָתִי:
ג וְהָרֵק חֲנִית וּסְגֹר לִקְרַאת רֹדְפָי אֱמֹר לְנַפְשִׁי
יְשֻׁעָתֵךְ אָנִי: ד יֵבֹשׁוּ וְיִכָּלְמוּ מְבַקְשֵׁי נַפְשִׁי
יִסֹּגוּ אָחוֹר וְיַחְפְּרוּ חֹשְׁבֵי רָעָתִי: ה יִהְיוּ כְּמֹץ
לִפְנֵי רוּחַ וּמַלְאַךְ יְהֹוָה דּוֹחֶה: ו יְהִי דַרְכָּם
חֹשֶׁךְ וַחֲלַקְלַקּוֹת וּמַלְאַךְ יְהֹוָה רֹדְפָם: ז כִּי
חִנָּם טָמְנוּ לִי שַׁחַת רִשְׁתָּם חִנָּם חָפְרוּ לְנַפְשִׁי:
ח תְּבוֹאֵהוּ שׁוֹאָה לֹא יֵדָע וְרִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר טָמַן
תִּלְכְּדוֹ בְּשׁוֹאָה יִפָּל בָּהּ: ט וְנַפְשִׁי תָּגִיל בַּיהֹוָה
תָּשִׂישׂ בִּישׁוּעָתוֹ: י כָּל עַצְמוֹתַי תֹּאמַרְנָה יְהֹוָה
מִי כָמוֹךָ מַצִּיל עָנִי מֵחָזָק מִמֶּנּוּ וְעָנִי וְאֶבְיוֹן
מִגֹּזְלוֹ: יא יְקוּמוּן עֵדֵי חָמָס אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתִּי
יִשְׁאָלוּנִי: יב יְשַׁלְּמוּנִי רָעָה תַּחַת טוֹבָה שְׁכוֹל
לְנַפְשִׁי: יג וַאֲנִי בַּחֲלוֹתָם לְבוּשִׁי שָׂק עִנֵּיתִי
בַצּוֹם נַפְשִׁי וּתְפִלָּתִי עַל חֵיקִי תָשׁוּב: יד כְּרֵעַ
כְּאָח לִי הִתְהַלָּכְתִּי כַּאֲבֶל אֵם קֹדֵר שַׁחוֹתִי:
טו וּבְצַלְעִי שָׂמְחוּ וְנֶאֱסָפוּ נֶאֶסְפוּ עָלַי נֵכִים וְלֹא
יָדַעְתִּי קָרְעוּ וְלֹא דָמּוּ: טז בְּחַנְפֵי לַעֲגֵי מָעוֹג
חָרֹק עָלַי שִׁנֵּימוֹ: יז אֲדֹנָי כַּמָּה תִּרְאֶה הָשִׁיבָה

נַפְשִׁי מִשֹּׁאֵיהֶם מִכְּפִירִים יְחִידָתִי׃ יח אוֹדְךָ
בְּקָהָל רָב בְּעַם עָצוּם אֲהַלְלֶךָּ׃ יט אַל יִשְׂמְחוּ
לִי אֹיְבַי שֶׁקֶר שֹׂנְאַי חִנָּם יִקְרְצוּ עָיִן׃ כ כִּי לֹא
שָׁלוֹם יְדַבֵּרוּ וְעַל רִגְעֵי אֶרֶץ דִּבְרֵי מִרְמוֹת
יַחֲשֹׁבוּן׃ כא וַיַּרְחִיבוּ עָלַי פִּיהֶם אָמְרוּ הֶאָח
הֶאָח רָאֲתָה עֵינֵינוּ׃ כב רָאִיתָה יְהוָה אַל תֶּחֱרַשׁ
אֲדֹנָי אַל תִּרְחַק מִמֶּנִּי׃ כג הָעִירָה וְהָקִיצָה
לְמִשְׁפָּטִי אֱלֹהַי וַאדֹנָי לְרִיבִי׃ כד שָׁפְטֵנִי
כְצִדְקְךָ יְהוָה אֱלֹהָי וְאַל יִשְׂמְחוּ לִי׃ כה אַל
יֹאמְרוּ בְלִבָּם הֶאָח נַפְשֵׁנוּ אַל יֹאמְרוּ בִּלַּעֲנוּהוּ׃
כו יֵבֹשׁוּ וְיַחְפְּרוּ יַחְדָּו שְׂמֵחֵי רָעָתִי יִלְבְּשׁוּ
בֹשֶׁת וּכְלִמָּה הַמַּגְדִּילִים עָלָי׃ כז יָרֹנּוּ וְיִשְׂמְחוּ
חֲפֵצֵי צִדְקִי וְיֹאמְרוּ תָמִיד יִגְדַּל יְהוָה הֶחָפֵץ
שְׁלוֹם עַבְדּוֹ׃ כח וּלְשׁוֹנִי תֶּהְגֶּה צִדְקֶךָ כָּל הַיּוֹם
תְּהִלָּתֶךָ׃

לו א לַמְנַצֵּחַ לְעֶבֶד יְהוָה לְדָוִד׃ ב נְאֻם פֶּשַׁע
לָרָשָׁע בְּקֶרֶב לִבִּי אֵין פַּחַד אֱלֹהִים לְנֶגֶד עֵינָיו׃
ג כִּי הֶחֱלִיק אֵלָיו בְּעֵינָיו לִמְצֹא עֲוֹנוֹ לִשְׂנֹא׃
ד דִּבְרֵי פִיו אָוֶן וּמִרְמָה חָדַל לְהַשְׂכִּיל לְהֵיטִיב׃
ה אָוֶן יַחְשֹׁב עַל מִשְׁכָּבוֹ יִתְיַצֵּב עַל דֶּרֶךְ לֹא טוֹב
רָע לֹא יִמְאָס׃ ו יְהוָה בְּהַשָּׁמַיִם חַסְדֶּךָ אֱמוּנָתְךָ עַד
שְׁחָקִים׃ ז צִדְקָתְךָ כְּהַרְרֵי אֵל מִשְׁפָּטֶךָ תְּהוֹם
רַבָּה אָדָם וּבְהֵמָה תוֹשִׁיעַ יְהוָה׃ ח מַה יָּקָר
חַסְדְּךָ אֱלֹהִים וּבְנֵי אָדָם בְּצֵל כְּנָפֶיךָ יֶחֱסָיוּן׃
ט יִרְוְיֻן מִדֶּשֶׁן בֵּיתֶךָ וְנַחַל עֲדָנֶיךָ תַשְׁקֵם׃
י כִּי עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים בְּאוֹרְךָ נִרְאֶה אוֹר׃
יא מְשֹׁךְ חַסְדְּךָ לְיֹדְעֶיךָ וְצִדְקָתְךָ לְיִשְׁרֵי לֵב׃
יב אַל תְּבוֹאֵנִי רֶגֶל גַּאֲוָה וְיַד רְשָׁעִים אַל תְּנִדֵנִי׃
יג שָׁם נָפְלוּ פֹּעֲלֵי אָוֶן דֹּחוּ וְלֹא יָכְלוּ קוּם׃

לז א לְדָוִד אַל תִּתְחַר בַּמְּרֵעִים אַל תְּקַנֵּא
בְּעֹשֵׂי עַוְלָה׃ ב כִּי כֶחָצִיר מְהֵרָה יִמָּלוּ וּכְיֶרֶק
דֶּשֶׁא יִבּוֹלוּן׃ ג בְּטַח בַּיהוָה וַעֲשֵׂה טוֹב שְׁכָן
אֶרֶץ וּרְעֵה אֱמוּנָה׃ ד וְהִתְעַנַּג עַל יְהוָה וְיִתֶּן
לְךָ מִשְׁאֲלֹת לִבֶּךָ׃ ה גּוֹל עַל יְהוָה דַּרְכֶּךָ
וּבְטַח עָלָיו וְהוּא יַעֲשֶׂה׃ ו וְהוֹצִיא כָאוֹר
צִדְקֶךָ וּמִשְׁפָּטֶךָ כַּצָּהֳרָיִם׃ ז דּוֹם לַיהוָה
וְהִתְחוֹלֵל לוֹ אַל תִּתְחַר בְּמַצְלִיחַ דַּרְכּוֹ בְּאִישׁ
עֹשֶׂה מְזִמּוֹת׃ ח הֶרֶף מֵאַף וַעֲזֹב חֵמָה אַל
תִּתְחַר אַךְ לְהָרֵעַ׃ ט כִּי מְרֵעִים יִכָּרֵתוּן וְקֹוֵי
יְהוָה הֵמָּה יִירְשׁוּ אָרֶץ׃ י וְעוֹד מְעַט וְאֵין
רָשָׁע וְהִתְבּוֹנַנְתָּ עַל מְקוֹמוֹ וְאֵינֶנּוּ׃ יא וַעֲנָוִים
יִירְשׁוּ אָרֶץ וְהִתְעַנְּגוּ עַל רֹב שָׁלוֹם׃ יב זֹמֵם
רָשָׁע לַצַּדִּיק וְחֹרֵק עָלָיו שִׁנָּיו׃ יג אֲדֹנָי יִשְׂחַק
לוֹ כִּי רָאָה כִּי יָבֹא יוֹמוֹ׃ יד חֶרֶב פָּתְחוּ רְשָׁעִים
וְדָרְכוּ קַשְׁתָּם לְהַפִּיל עָנִי וְאֶבְיוֹן לִטְבוֹחַ יִשְׁרֵי
דָרֶךְ׃ טו חַרְבָּם תָּבוֹא בְלִבָּם וְקַשְּׁתוֹתָם
תִּשָּׁבַרְנָה׃ טז טוֹב מְעַט לַצַּדִּיק מֵהֲמוֹן
רְשָׁעִים רַבִּים׃ יז כִּי זְרוֹעוֹת רְשָׁעִים תִּשָּׁבַרְנָה
וְסוֹמֵךְ צַדִּיקִים יְהוָה׃ יח יוֹדֵעַ יְהוָה יְמֵי תְמִימִם
וְנַחֲלָתָם לְעוֹלָם תִּהְיֶה׃ יט לֹא יֵבֹשׁוּ בְּעֵת
רָעָה וּבִימֵי רְעָבוֹן יִשְׂבָּעוּ׃ כ כִּי רְשָׁעִים יֹאבֵדוּ
וְאֹיְבֵי יְהוָה כִּיקַר כָּרִים כָּלוּ בֶעָשָׁן כָּלוּ׃ כא לֹוֶה
רָשָׁע וְלֹא יְשַׁלֵּם וְצַדִּיק חוֹנֵן וְנוֹתֵן׃ כב כִּי
מְבֹרָכָיו יִירְשׁוּ אָרֶץ וּמְקֻלָּלָיו יִכָּרֵתוּ׃ כג מֵיְהוָה
מִצְעֲדֵי גֶבֶר כּוֹנָנוּ וְדַרְכּוֹ יֶחְפָּץ׃ כד כִּי יִפֹּל
לֹא יוּטָל כִּי יְהוָה סוֹמֵךְ יָדוֹ׃ כה נַעַר הָיִיתִי גַּם
זָקַנְתִּי וְלֹא רָאִיתִי צַדִּיק נֶעֱזָב וְזַרְעוֹ מְבַקֶּשׁ
לָחֶם׃ כו כָּל הַיּוֹם חוֹנֵן וּמַלְוֶה וְזַרְעוֹ לִבְרָכָה׃
כז סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה טוֹב וּשְׁכֹן לְעוֹלָם׃ כח כִּי
יְהוָה אֹהֵב מִשְׁפָּט וְלֹא יַעֲזֹב אֶת חֲסִידָיו לְעוֹלָם
נִשְׁמָרוּ וְזֶרַע רְשָׁעִים נִכְרָת׃ כט צַדִּיקִים יִירְשׁוּ
אָרֶץ וְיִשְׁכְּנוּ לָעַד עָלֶיהָ׃ ל פִּי צַדִּיק יֶהְגֶּה
חָכְמָה וּלְשׁוֹנוֹ תְּדַבֵּר מִשְׁפָּט׃ לא תּוֹרַת אֱלֹהָיו
בְּלִבּוֹ לֹא תִמְעַד אֲשֻׁרָיו׃ לב צוֹפֶה רָשָׁע
לַצַּדִּיק וּמְבַקֵּשׁ לַהֲמִיתוֹ׃ לג יְהוָה לֹא יַעַזְבֶנּוּ
בְיָדוֹ וְלֹא יַרְשִׁיעֶנּוּ בְּהִשָּׁפְטוֹ׃ לד קַוֵּה אֶל יְהוָה
וּשְׁמֹר דַּרְכּוֹ וִירוֹמִמְךָ לָרֶשֶׁת אָרֶץ בְּהִכָּרֵת
רְשָׁעִים תִּרְאֶה׃ לה רָאִיתִי רָשָׁע עָרִיץ וּמִתְעָרֶה
כְּאֶזְרָח רַעֲנָן׃ לו וַיַּעֲבֹר וְהִנֵּה אֵינֶנּוּ וָאֲבַקְשֵׁהוּ
וְלֹא נִמְצָא׃ לז שְׁמָר תָּם וּרְאֵה יָשָׁר כִּי אַחֲרִית
לְאִישׁ שָׁלוֹם׃ לח וּפֹשְׁעִים נִשְׁמְדוּ יַחְדָּו אַחֲרִית
רְשָׁעִים נִכְרָתָה׃ לט וּתְשׁוּעַת צַדִּיקִים מֵיְהוָה
מָעוּזָּם בְּעֵת צָרָה׃ מ וַיַּעְזְרֵם יְהוָה וַיְפַלְּטֵם
יְפַלְּטֵם מֵרְשָׁעִים וְיוֹשִׁיעֵם כִּי חָסוּ בוֹ׃

לח א מִזְמוֹר לְדָוִד לְהַזְכִּיר׃ ב יְהוָה אַל בְּקֶצְפְּךָ
תוֹכִיחֵנִי וּבַחֲמָתְךָ תְיַסְּרֵנִי׃ ג כִּי חִצֶּיךָ נִחֲתוּ
בִי וַתִּנְחַת עָלַי יָדֶךָ׃ ד אֵין מְתֹם בִּבְשָׂרִי מִפְּנֵי
זַעְמֶךָ אֵין שָׁלוֹם בַּעֲצָמַי מִפְּנֵי חַטָּאתִי׃ ה כִּי

עֲוֺנֹתַי עָבְרוּ רֹאשִׁי כְּמַשָּׂא כָבֵד יִכְבְּדוּ מִמֶּנִּי׃
ו הִבְאִישׁוּ נָמַקּוּ חַבּוּרֹתָי מִפְּנֵי אִוַּלְתִּי׃
ז נַעֲוֵיתִי שַׁחֹתִי עַד מְאֹד כָּל הַיּוֹם קֹדֵר
הִלָּכְתִּי׃ ח כִּי כְסָלַי מָלְאוּ נִקְלֶה וְאֵין מְתֹם
בִּבְשָׂרִי׃ ט נְפוּגוֹתִי וְנִדְכֵּיתִי עַד מְאֹד שָׁאַגְתִּי
מִנַּהֲמַת לִבִּי׃ י אֲדֹנָי נֶגְדְּךָ כָל תַּאֲוָתִי וְאַנְחָתִי
מִמְּךָ לֹא נִסְתָּרָה׃ יא לִבִּי סְחַרְחַר עֲזָבַנִי כֹחִי
וְאוֹר עֵינַי גַּם הֵם אֵין אִתִּי׃ יב אֹהֲבַי וְרֵעַי
מִנֶּגֶד נִגְעִי יַעֲמֹדוּ וּקְרוֹבַי מֵרָחֹק עָמָדוּ׃
יג וַיְנַקְשׁוּ מְבַקְשֵׁי נַפְשִׁי וְדֹרְשֵׁי רָעָתִי דִּבְּרוּ
הַוּוֹת וּמִרְמוֹת כָּל הַיּוֹם יֶהְגּוּ׃ יד וַאֲנִי כְחֵרֵשׁ
לֹא אֶשְׁמָע וּכְאִלֵּם לֹא יִפְתַּח פִּיו׃ טו וָאֱהִי
כְּאִישׁ אֲשֶׁר לֹא שֹׁמֵעַ וְאֵין בְּפִיו תּוֹכָחוֹת׃
טז כִּי לְךָ יְהוָה הוֹחָלְתִּי אַתָּה תַעֲנֶה אֲדֹנָי אֱלֹהָי׃
יז כִּי אָמַרְתִּי פֶּן יִשְׂמְחוּ לִי בְּמוֹט רַגְלִי עָלַי
הִגְדִּילוּ׃ יח כִּי אֲנִי לְצֶלַע נָכוֹן וּמַכְאוֹבִי נֶגְדִּי
תָמִיד׃ יט כִּי עֲוֺנִי אַגִּיד אֶדְאַג מֵחַטָּאתִי׃ כ וְאֹיְבַי
חַיִּים עָצֵמוּ וְרַבּוּ שֹׂנְאַי שָׁקֶר׃ כא וּמְשַׁלְּמֵי רָעָה
תַּחַת טוֹבָה יִשְׂטְנוּנִי תַּחַת רָדְפִי טוֹב׃ כב אַל
תַּעַזְבֵנִי יְהוָה אֱלֹהַי אַל תִּרְחַק מִמֶּנִּי׃ כג חוּשָׁה
לְעֶזְרָתִי אֲדֹנָי תְּשׁוּעָתִי׃

לט א לַמְנַצֵּחַ לִידוּתוּן מִזְמוֹר לְדָוִד׃
ב אָמַרְתִּי אֶשְׁמְרָה דְרָכַי מֵחֲטוֹא בִלְשׁוֹנִי
אֶשְׁמְרָה לְפִי מַחְסוֹם בְּעֹד רָשָׁע לְנֶגְדִּי׃
ג נֶאֱלַמְתִּי דוּמִיָּה הֶחֱשֵׁיתִי מִטּוֹב וּכְאֵבִי
נֶעְכָּר׃ ד חַם לִבִּי בְּקִרְבִּי בַּהֲגִיגִי תִבְעַר אֵשׁ
דִּבַּרְתִּי בִּלְשׁוֹנִי׃ ה הוֹדִיעֵנִי יְהוָה קִצִּי וּמִדַּת
יָמַי מַה הִיא אֵדְעָה מֶה חָדֵל אָנִי׃ ו הִנֵּה
טְפָחוֹת נָתַתָּה יָמַי וְחֶלְדִּי כְאַיִן נֶגְדֶּךָ אַךְ כָּל
הֶבֶל כָּל אָדָם נִצָּב סֶלָה׃ ז אַךְ בְּצֶלֶם יִתְהַלֶּךְ
אִישׁ אַךְ הֶבֶל יֶהֱמָיוּן יִצְבֹּר וְלֹא יֵדַע מִי
אֹסְפָם׃ ח וְעַתָּה מַה קִּוִּיתִי אֲדֹנָי תּוֹחַלְתִּי לְךָ
הִיא׃ ט מִכָּל פְּשָׁעַי הַצִּילֵנִי חֶרְפַּת נָבָל אַל
תְּשִׂימֵנִי׃ י נֶאֱלַמְתִּי לֹא אֶפְתַּח פִּי כִּי אַתָּה
עָשִׂיתָ׃ יא הָסֵר מֵעָלַי נִגְעֶךָ מִתִּגְרַת יָדְךָ אֲנִי
כָלִיתִי׃ יב בְּתוֹכָחוֹת עַל עָוֺן יִסַּרְתָּ אִישׁ וַתֶּמֶס
כָּעָשׁ חֲמוּדוֹ אַךְ הֶבֶל כָּל אָדָם סֶלָה׃ יג שִׁמְעָה
תְפִלָּתִי יְהוָה וְשַׁוְעָתִי הַאֲזִינָה אֶל דִּמְעָתִי אַל
תֶּחֱרַשׁ כִּי גֵר אָנֹכִי עִמָּךְ תּוֹשָׁב כְּכָל אֲבוֹתָי׃
יד הָשַׁע מִמֶּנִּי וְאַבְלִיגָה בְּטֶרֶם אֵלֵךְ וְאֵינֶנִּי׃

מ א לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד מִזְמוֹר׃ ב קַוֹּה קִוִּיתִי יְהוָה
וַיֵּט אֵלַי וַיִּשְׁמַע שַׁוְעָתִי׃ ג וַיַּעֲלֵנִי מִבּוֹר
שָׁאוֹן מִטִּיט הַיָּוֵן וַיָּקֶם עַל סֶלַע רַגְלַי כּוֹנֵן
אֲשֻׁרָי׃ ד וַיִּתֵּן בְּפִי שִׁיר חָדָשׁ תְּהִלָּה לֵאלֹהֵינוּ
יִרְאוּ רַבִּים וְיִירָאוּ וְיִבְטְחוּ בַּיהוָה׃ ה אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר
אֲשֶׁר שָׂם יְהוָה מִבְטַחוֹ וְלֹא פָנָה אֶל רְהָבִים
וְשָׂטֵי כָזָב׃ ו רַבּוֹת עָשִׂיתָ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהַי
נִפְלְאֹתֶיךָ וּמַחְשְׁבֹתֶיךָ אֵלֵינוּ אֵין עֲרֹךְ אֵלֶיךָ
אַגִּידָה וַאֲדַבֵּרָה עָצְמוּ מִסַּפֵּר׃ ז זֶבַח וּמִנְחָה
לֹא חָפַצְתָּ אָזְנַיִם כָּרִיתָ לִּי עוֹלָה וַחֲטָאָה לֹא
שָׁאָלְתָּ׃ ח אָז אָמַרְתִּי הִנֵּה בָאתִי בִּמְגִלַּת סֵפֶר
כָּתוּב עָלָי׃ ט לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ אֱלֹהַי חָפָצְתִּי
וְתוֹרָתְךָ בְּתוֹךְ מֵעָי׃ י בִּשַּׂרְתִּי צֶדֶק בְּקָהָל רָב
הִנֵּה שְׂפָתַי לֹא אֶכְלָא יְהוָה אַתָּה יָדָעְתָּ׃
יא צִדְקָתְךָ לֹא כִסִּיתִי בְּתוֹךְ לִבִּי אֱמוּנָתְךָ
וּתְשׁוּעָתְךָ אָמָרְתִּי לֹא כִחַדְתִּי חַסְדְּךָ וַאֲמִתְּךָ
לְקָהָל רָב׃ יב אַתָּה יְהוָה לֹא תִכְלָא רַחֲמֶיךָ
מִמֶּנִּי חַסְדְּךָ וַאֲמִתְּךָ תָּמִיד יִצְּרוּנִי׃ יג כִּי
אָפְפוּ עָלַי רָעוֹת עַד אֵין מִסְפָּר הִשִּׂיגוּנִי
עֲוֺנֹתַי וְלֹא יָכֹלְתִּי לִרְאוֹת עָצְמוּ מִשַּׂעֲרוֹת
רֹאשִׁי וְלִבִּי עֲזָבָנִי׃ יד רְצֵה יְהוָה לְהַצִּילֵנִי יְהוָה
לְעֶזְרָתִי חוּשָׁה׃ טו יֵבֹשׁוּ וְיַחְפְּרוּ יַחַד מְבַקְשֵׁי
נַפְשִׁי לִסְפּוֹתָהּ יִסֹּגוּ אָחוֹר וְיִכָּלְמוּ חֲפֵצֵי
רָעָתִי׃ טז יָשֹׁמּוּ עַל עֵקֶב בָּשְׁתָּם הָאֹמְרִים לִי
הֶאָח הֶאָח׃ יז יָשִׂישׂוּ וְיִשְׂמְחוּ בְּךָ כָּל מְבַקְשֶׁיךָ
יֹאמְרוּ תָמִיד יִגְדַּל יְהוָה אֹהֲבֵי תְּשׁוּעָתֶךָ׃ יח וַאֲנִי
עָנִי וְאֶבְיוֹן אֲדֹנָי יַחֲשָׁב לִי עֶזְרָתִי וּמְפַלְטִי
אַתָּה אֱלֹהַי אַל תְּאַחַר׃

מא א לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ ב אַשְׁרֵי מַשְׂכִּיל
אֶל דָּל בְּיוֹם רָעָה יְמַלְּטֵהוּ יְהוָה׃ ג יְהוָה יִשְׁמְרֵהוּ
וִיחַיֵּהוּ וְאֻשַּׁר בָּאָרֶץ וְאַל תִּתְּנֵהוּ בְּנֶפֶשׁ אֹיְבָיו׃
ד יְהוָה יִסְעָדֶנּוּ עַל עֶרֶשׂ דְּוָי כָּל מִשְׁכָּבוֹ
הָפַכְתָּ בְחָלְיוֹ׃ ה אֲנִי אָמַרְתִּי יְהוָה חָנֵּנִי רְפָאָה
נַפְשִׁי כִּי חָטָאתִי לָךְ׃ ו אוֹיְבַי יֹאמְרוּ רַע לִי
מָתַי יָמוּת וְאָבַד שְׁמוֹ׃ ז וְאִם בָּא לִרְאוֹת שָׁוְא
יְדַבֵּר לִבּוֹ יִקְבָּץ אָוֶן לוֹ יֵצֵא לַחוּץ יְדַבֵּר׃
ח יַחַד עָלַי יִתְלַחֲשׁוּ כָּל שֹׂנְאָי עָלַי יַחְשְׁבוּ
רָעָה לִי׃ ט דְּבַר בְּלִיַּעַל יָצוּק בּוֹ וַאֲשֶׁר שָׁכַב
לֹא

לֹא יוֹסִיף לָקוּם׃ י גַּם אִישׁ שְׁלוֹמִי אֲשֶׁר
בָּטַחְתִּי בוֹ אוֹכֵל לַחְמִי הִגְדִּיל עָלַי עָקֵב׃
יא וְאַתָּה יְהוָה חָנֵּנִי וַהֲקִימֵנִי וַאֲשַׁלְּמָה לָהֶם׃
יב בְּזֹאת יָדַעְתִּי כִּי חָפַצְתָּ בִּי כִּי לֹא יָרִיעַ
אֹיְבִי עָלָי׃ יג וַאֲנִי בְּתֻמִּי תָּמַכְתָּ בִּי וַתַּצִּיבֵנִי
לְפָנֶיךָ לְעוֹלָם׃ יד בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
מֵהָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן׃

ספר שני

מב א לַמְנַצֵּחַ מַשְׂכִּיל לִבְנֵי קֹרַח׃ ב כְּאַיָּל
תַּעֲרֹג עַל אֲפִיקֵי מָיִם כֵּן נַפְשִׁי תַעֲרֹג אֵלֶיךָ
אֱלֹהִים׃ ג צָמְאָה נַפְשִׁי לֵאלֹהִים לְאֵל חָי מָתַי
אָבוֹא וְאֵרָאֶה פְּנֵי אֱלֹהִים׃ ד הָיְתָה לִּי דִמְעָתִי
לֶחֶם יוֹמָם וָלָיְלָה בֶּאֱמֹר אֵלַי כָּל הַיּוֹם אַיֵּה
אֱלֹהֶיךָ׃ ה אֵלֶּה אֶזְכְּרָה וְאֶשְׁפְּכָה עָלַי נַפְשִׁי
כִּי אֶעֱבֹר בַּסָּךְ אֶדַּדֵּם עַד בֵּית אֱלֹהִים בְּקוֹל
רִנָּה וְתוֹדָה הָמוֹן חוֹגֵג׃ ו מַה תִּשְׁתּוֹחֲחִי נַפְשִׁי
וַתֶּהֱמִי עָלָי הוֹחִילִי לֵאלֹהִים כִּי עוֹד אוֹדֶנּוּ
יְשׁוּעוֹת פָּנָיו׃ ז אֱלֹהַי עָלַי נַפְשִׁי תִשְׁתּוֹחָח עַל
כֵּן אֶזְכָּרְךָ מֵאֶרֶץ יַרְדֵּן וְחֶרְמוֹנִים מֵהַר מִצְעָר׃
ח תְּהוֹם אֶל תְּהוֹם קוֹרֵא לְקוֹל צִנּוֹרֶיךָ כָּל
מִשְׁבָּרֶיךָ וְגַלֶּיךָ עָלַי עָבָרוּ׃ ט יוֹמָם יְצַוֶּה
יְהוָה חַסְדּוֹ וּבַלַּיְלָה שִׁירֹה עִמִּי תְּפִלָּה לְאֵל
חַיָּי׃ י אוֹמְרָה לְאֵל סַלְעִי לָמָה שְׁכַחְתָּנִי לָמָּה
קֹדֵר אֵלֵךְ בְּלַחַץ אוֹיֵב׃ יא בְּרֶצַח בְּעַצְמוֹתַי
חֵרְפוּנִי צוֹרְרָי בְּאָמְרָם אֵלַי כָּל הַיּוֹם אַיֵּה אֱלֹהֶיךָ׃
יב מַה תִּשְׁתּוֹחֲחִי נַפְשִׁי וּמַה תֶּהֱמִי עָלָי הוֹחִילִי
לֵאלֹהִים כִּי עוֹד אוֹדֶנּוּ יְשׁוּעֹת פָּנַי וֵאלֹהָי׃

מג א שָׁפְטֵנִי אֱלֹהִים וְרִיבָה רִיבִי מִגּוֹי לֹא
חָסִיד מֵאִישׁ מִרְמָה וְעַוְלָה תְפַלְּטֵנִי׃ ב כִּי
אַתָּה אֱלֹהֵי מָעוּזִּי לָמָה זְנַחְתָּנִי לָמָּה קֹדֵר
אֶתְהַלֵּךְ בְּלַחַץ אוֹיֵב׃ ג שְׁלַח אוֹרְךָ וַאֲמִתְּךָ
הֵמָּה יַנְחוּנִי יְבִיאוּנִי אֶל הַר קָדְשְׁךָ וְאֶל
מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ׃ ד וְאָבוֹאָה אֶל מִזְבַּח אֱלֹהִים אֶל אֵל
שִׂמְחַת גִּילִי וְאוֹדְךָ בְכִנּוֹר אֱלֹהִים אֱלֹהָי׃ ה מַה
תִּשְׁתּוֹחֲחִי נַפְשִׁי וּמַה תֶּהֱמִי עָלָי הוֹחִילִי לֵאלֹהִים
כִּי עוֹד אוֹדֶנּוּ יְשׁוּעֹת פָּנַי וֵאלֹהָי׃

מד א לַמְנַצֵּחַ לִבְנֵי קֹרַח מַשְׂכִּיל׃ ב אֱלֹהִים
בְּאָזְנֵינוּ שָׁמַעְנוּ אֲבוֹתֵינוּ סִפְּרוּ לָנוּ פֹּעַל
פָּעַלְתָּ בִימֵיהֶם בִּימֵי קֶדֶם׃ ג אַתָּה יָדְךָ גּוֹיִם
הוֹרַשְׁתָּ וַתִּטָּעֵם תָּרַע לְאֻמִּים וַתְּשַׁלְּחֵם׃ ד כִּי
לֹא בְחַרְבָּם יָרְשׁוּ אֶרֶץ וּזְרוֹעָם לֹא הוֹשִׁיעָה
לָּמוֹ כִּי יְמִינְךָ וּזְרוֹעֲךָ וְאוֹר פָּנֶיךָ כִּי רְצִיתָם׃
ה אַתָּה הוּא מַלְכִּי אֱלֹהִים צַוֵּה יְשׁוּעוֹת יַעֲקֹב׃
ו בְּךָ צָרֵינוּ נְנַגֵּחַ בְּשִׁמְךָ נָבוּס קָמֵינוּ׃ ז כִּי לֹא
בְקַשְׁתִּי אֶבְטָח וְחַרְבִּי לֹא תוֹשִׁיעֵנִי׃ ח כִּי
הוֹשַׁעְתָּנוּ מִצָּרֵינוּ וּמְשַׂנְאֵינוּ הֱבִישׁוֹתָ׃
ט בֵּאלֹהִים הִלַּלְנוּ כָל הַיּוֹם וְשִׁמְךָ לְעוֹלָם
נוֹדֶה סֶלָה׃ י אַף זָנַחְתָּ וַתַּכְלִימֵנוּ וְלֹא תֵצֵא
בְּצִבְאוֹתֵינוּ׃ יא תְּשִׁיבֵנוּ אָחוֹר מִנִּי צָר
וּמְשַׂנְאֵינוּ שָׁסוּ לָמוֹ׃ יב תִּתְּנֵנוּ כְּצֹאן מַאֲכָל
וּבַגּוֹיִם זֵרִיתָנוּ׃ יג תִּמְכֹּר עַמְּךָ בְלֹא הוֹן וְלֹא
רִבִּיתָ בִּמְחִירֵיהֶם׃ יד תְּשִׂימֵנוּ חֶרְפָּה לִשְׁכֵנֵינוּ
לַעַג וָקֶלֶס לִסְבִיבוֹתֵינוּ׃ טו תְּשִׂימֵנוּ מָשָׁל בַּגּוֹיִם
מְנוֹד רֹאשׁ בַּלְאֻמִּים׃ טז כָּל הַיּוֹם כְּלִמָּתִי
נֶגְדִּי וּבֹשֶׁת פָּנַי כִּסָּתְנִי׃ יז מִקּוֹל מְחָרֵף וּמְגַדֵּף
מִפְּנֵי אוֹיֵב וּמִתְנַקֵּם׃ יח כָּל זֹאת בָּאַתְנוּ וְלֹא
שְׁכַחֲנוּךָ וְלֹא שִׁקַּרְנוּ בִּבְרִיתֶךָ׃ יט לֹא נָסוֹג
אָחוֹר לִבֵּנוּ וַתֵּט אֲשֻׁרֵינוּ מִנִּי אָרְחֶךָ׃ כ כִּי
דִכִּיתָנוּ בִּמְקוֹם תַּנִּים וַתְּכַס עָלֵינוּ בְצַלְמָוֶת׃
כא אִם שָׁכַחְנוּ שֵׁם אֱלֹהֵינוּ וַנִּפְרֹשׂ כַּפֵּינוּ לְאֵל
זָר׃ כב הֲלֹא אֱלֹהִים יַחֲקָר זֹאת כִּי הוּא יֹדֵעַ
תַּעֲלֻמוֹת לֵב׃ כג כִּי עָלֶיךָ הֹרַגְנוּ כָל הַיּוֹם
נֶחְשַׁבְנוּ כְּצֹאן טִבְחָה׃ כד עוּרָה לָמָּה תִישַׁן
אֲדֹנָי הָקִיצָה אַל תִּזְנַח לָנֶצַח׃ כה לָמָּה פָנֶיךָ
תַסְתִּיר תִּשְׁכַּח עָנְיֵנוּ וְלַחֲצֵנוּ׃ כו כִּי שָׁחָה
לֶעָפָר נַפְשֵׁנוּ דָּבְקָה לָאָרֶץ בִּטְנֵנוּ׃ כז קוּמָה
עֶזְרָתָה לָּנוּ וּפְדֵנוּ לְמַעַן חַסְדֶּךָ׃

מה א לַמְנַצֵּחַ עַל שֹׁשַׁנִּים לִבְנֵי קֹרַח מַשְׂכִּיל
שִׁיר יְדִידֹת׃ ב רָחַשׁ לִבִּי דָּבָר טוֹב אֹמֵר אָנִי
מַעֲשַׂי לְמֶלֶךְ לְשׁוֹנִי עֵט סוֹפֵר מָהִיר׃ ג יָפְיָפִיתָ
מִבְּנֵי אָדָם הוּצַק חֵן בְּשְׂפְתוֹתֶיךָ עַל כֵּן בֵּרַכְךָ
אֱלֹהִים לְעוֹלָם׃ ד חֲגוֹר חַרְבְּךָ עַל יָרֵךְ גִּבּוֹר
הוֹדְךָ וַהֲדָרֶךָ׃ ה וַהֲדָרְךָ צְלַח רְכַב עַל דְּבַר
אֱמֶת וְעַנְוָה צֶדֶק וְתוֹרְךָ נוֹרָאוֹת יְמִינֶךָ׃
ו חִצֶּיךָ שְׁנוּנִים עַמִּים תַּחְתֶּיךָ יִפְּלוּ בְּלֵב אוֹיְבֵי
הַמֶּלֶךְ׃ ז כִּסְאֲךָ אֱלֹהִים עוֹלָם וָעֶד שֵׁבֶט מִישֹׁר
שֵׁבֶט מַלְכוּתֶךָ׃ ח אָהַבְתָּ צֶּדֶק וַתִּשְׂנָא רֶשַׁע

עַל כֵּן מְשָׁחֲךָ אֱלֹהִים אֱלֹהֶיךָ שֶׁמֶן שָׂשׂוֹן
מֵחֲבֵרֶיךָ׃ ט מֹר וַאֲהָלוֹת קְצִיעוֹת כָּל בִּגְדֹתֶיךָ
מִן הֵיכְלֵי שֵׁן מִנִּי שִׂמְּחוּךָ׃ י בְּנוֹת מְלָכִים
בְּיִקְּרוֹתֶיךָ נִצְּבָה שֵׁגַל לִימִינְךָ בְּכֶתֶם אוֹפִיר׃
יא שִׁמְעִי בַת וּרְאִי וְהַטִּי אָזְנֵךְ וְשִׁכְחִי עַמֵּךְ
וּבֵית אָבִיךְ׃ יב וְיִתְאָו הַמֶּלֶךְ יָפְיֵךְ כִּי הוּא
אֲדֹנַיִךְ וְהִשְׁתַּחֲוִי לוֹ׃ יג וּבַת צֹר בְּמִנְחָה פָּנַיִךְ
יְחַלּוּ עֲשִׁירֵי עָם׃ יד כָּל כְּבוּדָּה בַת מֶלֶךְ פְּנִימָה
מִמִּשְׁבְּצוֹת זָהָב לְבוּשָׁהּ׃ טו לִרְקָמוֹת תּוּבַל
לַמֶּלֶךְ בְּתוּלוֹת אַחֲרֶיהָ רֵעוֹתֶיהָ מוּבָאוֹת לָךְ׃
טז תּוּבַלְנָה בִּשְׂמָחֹת וָגִיל תְּבֹאֶינָה בְּהֵיכַל מֶלֶךְ׃
יז תַּחַת אֲבֹתֶיךָ יִהְיוּ בָנֶיךָ תְּשִׁיתֵמוֹ לְשָׂרִים בְּכָל
הָאָרֶץ׃ יח אַזְכִּירָה שִׁמְךָ בְּכָל דֹּר וָדֹר עַל כֵּן
עַמִּים יְהוֹדֻךָ לְעֹלָם וָעֶד׃

מו א לַמְנַצֵּחַ לִבְנֵי קֹרַח עַל עֲלָמוֹת שִׁיר׃
ב אֱלֹהִים לָנוּ מַחֲסֶה וָעֹז עֶזְרָה בְצָרוֹת נִמְצָא
מְאֹד׃ ג עַל כֵּן לֹא נִירָא בְּהָמִיר אָרֶץ וּבְמוֹט
הָרִים בְּלֵב יַמִּים׃ ד יֶהֱמוּ יֶחְמְרוּ מֵימָיו יִרְעֲשׁוּ
הָרִים בְּגַאֲוָתוֹ סֶלָה׃ ה נָהָר פְּלָגָיו יְשַׂמְּחוּ עִיר
אֱלֹהִים קְדֹשׁ מִשְׁכְּנֵי עֶלְיוֹן׃ ו אֱלֹהִים בְּקִרְבָּהּ
בַּל תִּמּוֹט יַעְזְרֶהָ אֱלֹהִים לִפְנוֹת בֹּקֶר׃ ז הָמוּ
גוֹיִם מָטוּ מַמְלָכוֹת נָתַן בְּקוֹלוֹ תָּמוּג אָרֶץ׃
ח יְהוָה צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב
סֶלָה׃ ט לְכוּ חֲזוּ מִפְעֲלוֹת יְהוָה אֲשֶׁר שָׂם
שַׁמּוֹת בָּאָרֶץ׃ י מַשְׁבִּית מִלְחָמוֹת עַד קְצֵה
הָאָרֶץ קֶשֶׁת יְשַׁבֵּר וְקִצֵּץ חֲנִית עֲגָלוֹת יִשְׂרֹף
בָּאֵשׁ׃ יא הַרְפּוּ וּדְעוּ כִּי אָנֹכִי אֱלֹהִים אָרוּם
בַּגּוֹיִם אָרוּם בָּאָרֶץ׃ יב יְהוָה צְבָאוֹת עִמָּנוּ
מִשְׂגָּב לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה׃

מז א לַמְנַצֵּחַ לִבְנֵי קֹרַח מִזְמוֹר׃ ב כָּל הָעַמִּים
תִּקְעוּ כָף הָרִיעוּ לֵאלֹהִים בְּקוֹל רִנָּה׃ ג כִּי
יְהוָה עֶלְיוֹן נוֹרָא מֶלֶךְ גָּדוֹל עַל כָּל הָאָרֶץ׃
ד יַדְבֵּר עַמִּים תַּחְתֵּינוּ וּלְאֻמִּים תַּחַת רַגְלֵינוּ׃
ה יִבְחַר לָנוּ אֶת נַחֲלָתֵנוּ אֶת גְּאוֹן יַעֲקֹב אֲשֶׁר
אָהֵב סֶלָה׃ ו עָלָה אֱלֹהִים בִּתְרוּעָה יְהוָה בְּקוֹל
שׁוֹפָר׃ ז זַמְּרוּ אֱלֹהִים זַמֵּרוּ זַמְּרוּ לְמַלְכֵּנוּ זַמֵּרוּ׃
ח כִּי מֶלֶךְ כָּל הָאָרֶץ אֱלֹהִים זַמְּרוּ מַשְׂכִּיל׃
ט מָלַךְ אֱלֹהִים עַל גּוֹיִם אֱלֹהִים יָשַׁב עַל כִּסֵּא
קָדְשׁוֹ׃ י נְדִיבֵי עַמִּים נֶאֱסָפוּ עַם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם
כִּי לֵאלֹהִים מָגִנֵּי אֶרֶץ מְאֹד נַעֲלָה׃

מח א שִׁיר מִזְמוֹר לִבְנֵי קֹרַח׃ ב גָּדוֹל יְהוָה
וּמְהֻלָּל מְאֹד בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ הַר קָדְשׁוֹ׃ ג יְפֵה
נוֹף מְשׂוֹשׂ כָּל הָאָרֶץ הַר צִיּוֹן יַרְכְּתֵי צָפוֹן
קִרְיַת מֶלֶךְ רָב׃ ד אֱלֹהִים בְּאַרְמְנוֹתֶיהָ נוֹדַע
לְמִשְׂגָּב׃ ה כִּי הִנֵּה הַמְּלָכִים נוֹעֲדוּ עָבְרוּ יַחְדָּו׃
ו הֵמָּה רָאוּ כֵּן תָּמָהוּ נִבְהֲלוּ נֶחְפָּזוּ׃ ז רְעָדָה
אֲחָזָתַם שָׁם חִיל כַּיּוֹלֵדָה׃ ח בְּרוּחַ קָדִים
תְּשַׁבֵּר אֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ׃ ט כַּאֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ כֵּן
רָאִינוּ בְּעִיר יְהוָה צְבָאוֹת בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהִים
יְכוֹנְנֶהָ עַד עוֹלָם סֶלָה׃ י דִּמִּינוּ אֱלֹהִים
חַסְדֶּךָ בְּקֶרֶב הֵיכָלֶךָ׃ יא כְּשִׁמְךָ אֱלֹהִים כֵּן
תְּהִלָּתְךָ עַל קַצְוֵי אֶרֶץ צֶדֶק מָלְאָה יְמִינֶךָ׃
יב יִשְׂמַח הַר צִיּוֹן תָּגֵלְנָה בְּנוֹת יְהוּדָה לְמַעַן
מִשְׁפָּטֶיךָ׃ יג סֹבּוּ צִיּוֹן וְהַקִּיפוּהָ סִפְרוּ מִגְדָּלֶיהָ׃
יד שִׁיתוּ לִבְּכֶם לְחֵילָה פַּסְּגוּ אַרְמְנוֹתֶיהָ לְמַעַן
תְּסַפְּרוּ לְדוֹר אַחֲרוֹן׃ טו כִּי זֶה אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ
עוֹלָם וָעֶד הוּא יְנַהֲגֵנוּ עַל מוּת׃

מט א לַמְנַצֵּחַ לִבְנֵי קֹרַח מִזְמוֹר׃ ב שִׁמְעוּ
זֹאת כָּל הָעַמִּים הַאֲזִינוּ כָּל יֹשְׁבֵי חָלֶד׃ ג גַּם
בְּנֵי אָדָם גַּם בְּנֵי אִישׁ יַחַד עָשִׁיר וְאֶבְיוֹן׃ ד פִּי
יְדַבֵּר חָכְמוֹת וְהָגוּת לִבִּי תְבוּנוֹת׃ ה אַטֶּה
לְמָשָׁל אָזְנִי אֶפְתַּח בְּכִנּוֹר חִידָתִי׃ ו לָמָּה
אִירָא בִּימֵי רָע עֲוֺן עֲקֵבַי יְסוּבֵּנִי׃ ז הַבֹּטְחִים עַל
חֵילָם וּבְרֹב עָשְׁרָם יִתְהַלָּלוּ׃ ח אָח לֹא פָדֹה
יִפְדֶּה אִישׁ לֹא יִתֵּן לֵאלֹהִים כָּפְרוֹ׃ ט וְיֵקַר פִּדְיוֹן
נַפְשָׁם וְחָדַל לְעוֹלָם׃ י וִיחִי עוֹד לָנֶצַח לֹא יִרְאֶה
הַשָּׁחַת׃ יא כִּי יִרְאֶה חֲכָמִים יָמוּתוּ יַחַד כְּסִיל
וָבַעַר יֹאבֵדוּ וְעָזְבוּ לַאֲחֵרִים חֵילָם׃ יב קִרְבָּם
בָּתֵּימוֹ לְעוֹלָם מִשְׁכְּנֹתָם לְדֹר וָדֹר קָרְאוּ
בִשְׁמוֹתָם עֲלֵי אֲדָמוֹת׃ יג וְאָדָם בִּיקָר בַּל יָלִין
נִמְשַׁל כַּבְּהֵמוֹת נִדְמוּ׃ יד זֶה דַרְכָּם כֵּסֶל לָמוֹ
וְאַחֲרֵיהֶם בְּפִיהֶם יִרְצוּ סֶלָה׃ טו כַּצֹּאן לִשְׁאוֹל
שַׁתּוּ מָוֶת יִרְעֵם וַיִּרְדּוּ בָם יְשָׁרִים לַבֹּקֶר וְצוּרָם
לְבַלּוֹת שְׁאוֹל מִזְּבֻל לוֹ׃ טז אַךְ אֱלֹהִים יִפְדֶּה
נַפְשִׁי מִיַּד שְׁאוֹל כִּי יִקָּחֵנִי סֶלָה׃ יז אַל תִּירָא
כִּי יַעֲשִׁר אִישׁ כִּי יִרְבֶּה כְּבוֹד בֵּיתוֹ׃ יח כִּי לֹא
בְמוֹתוֹ יִקַּח הַכֹּל לֹא יֵרֵד אַחֲרָיו כְּבוֹדוֹ׃ יט כִּי
נַפְשׁוֹ בְּחַיָּיו יְבָרֵךְ וְיוֹדֻךָ כִּי תֵיטִיב לָךְ׃

כ תָּבוֹא עַד דּוֹר אֲבוֹתָיו עַד נֵצַח לֹא יִרְאוּ
אוֹר׃ כא אָדָם בִּיקָר וְלֹא יָבִין נִמְשַׁל כַּבְּהֵמוֹת
נִדְמוּ׃

נ א מִזְמוֹר לְאָסָף אֵל אֱלֹהִים יְהוָֹה דִּבֶּר וַיִּקְרָא
אָרֶץ מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ עַד מְבֹאוֹ׃ ב מִצִּיּוֹן מִכְלַל
יֹפִי אֱלֹהִים הוֹפִיעַ׃ ג יָבֹא אֱלֹהֵינוּ וְאַל יֶחֱרַשׁ
אֵשׁ לְפָנָיו תֹּאכֵל וּסְבִיבָיו נִשְׂעֲרָה מְאֹד׃
ד יִקְרָא אֶל הַשָּׁמַיִם מֵעָל וְאֶל הָאָרֶץ לָדִין עַמּוֹ׃
ה אִסְפוּ לִי חֲסִידָי כֹּרְתֵי בְרִיתִי עֲלֵי זָבַח׃
ו וַיַּגִּידוּ שָׁמַיִם צִדְקוֹ כִּי אֱלֹהִים שֹׁפֵט הוּא סֶלָה׃
ז שִׁמְעָה עַמִּי וַאֲדַבֵּרָה יִשְׂרָאֵל וְאָעִידָה בָּךְ
אֱלֹהִים אֱלֹהֶיךָ אָנֹכִי׃ ח לֹא עַל זְבָחֶיךָ אוֹכִיחֶךָ
וְעוֹלֹתֶיךָ לְנֶגְדִּי תָמִיד׃ ט לֹא אֶקַּח מִבֵּיתְךָ פָר
מִמִּכְלְאֹתֶיךָ עַתּוּדִים׃ י כִּי לִי כָל חַיְתוֹ יָעַר
בְּהֵמוֹת בְּהַרְרֵי אָלֶף׃ יא יָדַעְתִּי כָּל עוֹף הָרִים
וְזִיז שָׂדַי עִמָּדִי׃ יב אִם אֶרְעַב לֹא אֹמַר לָךְ כִּי
לִי תֵבֵל וּמְלֹאָהּ׃ יג הַאוֹכַל בְּשַׂר אַבִּירִים וְדַם
עַתּוּדִים אֶשְׁתֶּה׃ יד זְבַח לֵאלֹהִים תּוֹדָה וְשַׁלֵּם
לְעֶלְיוֹן נְדָרֶיךָ׃ טו וּקְרָאֵנִי בְּיוֹם צָרָה אֲחַלֶּצְךָ
וּתְכַבְּדֵנִי׃ טז וְלָרָשָׁע אָמַר אֱלֹהִים מַה לְּךָ
לְסַפֵּר חֻקָּי וַתִּשָּׂא בְרִיתִי עֲלֵי פִיךָ׃ יז וְאַתָּה
שָׂנֵאתָ מוּסָר וַתַּשְׁלֵךְ דְּבָרַי אַחֲרֶיךָ׃ יח אִם
רָאִיתָ גַנָּב וַתִּרֶץ עִמּוֹ וְעִם מְנָאֲפִים חֶלְקֶךָ׃
יט פִּיךָ שָׁלַחְתָּ בְרָעָה וּלְשׁוֹנְךָ תַּצְמִיד מִרְמָה׃
כ תֵּשֵׁב בְּאָחִיךָ תְדַבֵּר בְּבֶן אִמְּךָ תִּתֶּן דֹּפִי׃
כא אֵלֶּה עָשִׂיתָ וְהֶחֱרַשְׁתִּי דִּמִּיתָ הֱיוֹת אֶהְיֶה
כָמוֹךָ אוֹכִיחֲךָ וְאֶעֶרְכָה לְעֵינֶיךָ׃ כב בִּינוּ נָא
זֹאת שֹׁכְחֵי אֱלוֹהַּ פֶּן אֶטְרֹף וְאֵין מַצִּיל׃ כג זֹבֵחַ
תּוֹדָה יְכַבְּדָנְנִי וְשָׂם דֶּרֶךְ אַרְאֶנּוּ בְּיֵשַׁע אֱלֹהִים׃

ליום שלישי

נא א לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ ב בְּבוֹא אֵלָיו נָתָן
הַנָּבִיא כַּאֲשֶׁר בָּא אֶל בַּת שָׁבַע׃ ג חָנֵּנִי אֱלֹהִים
כְּחַסְדֶּךָ כְּרֹב רַחֲמֶיךָ מְחֵה פְשָׁעָי׃ ד הֶרֶב
כַּבְּסֵנִי מֵעֲוֹנִי וּמֵחַטָּאתִי טַהֲרֵנִי׃ ה כִּי פְשָׁעַי
אֲנִי אֵדָע וְחַטָּאתִי נֶגְדִּי תָמִיד׃ ו לְךָ לְבַדְּךָ
חָטָאתִי וְהָרַע בְּעֵינֶיךָ עָשִׂיתִי לְמַעַן תִּצְדַּק
בְּדָבְרֶךָ תִּזְכֶּה בְשָׁפְטֶךָ׃ ז הֵן בְּעָווֹן חוֹלָלְתִּי
וּבְחֵטְא יֶחֱמַתְנִי אִמִּי׃ ח הֵן אֱמֶת חָפַצְתָּ
בַטֻּחוֹת וּבְסָתֻם חָכְמָה תוֹדִיעֵנִי׃ ט תְּחַטְּאֵנִי
בְאֵזוֹב וְאֶטְהָר תְּכַבְּסֵנִי וּמִשֶּׁלֶג אַלְבִּין׃
י תַּשְׁמִיעֵנִי שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה תָּגֵלְנָה עֲצָמוֹת
דִּכִּיתָ׃ יא הַסְתֵּר פָּנֶיךָ מֵחֲטָאָי וְכָל עֲוֹנֹתַי
מְחֵה׃ יב לֵב טָהוֹר בְּרָא לִי אֱלֹהִים וְרוּחַ נָכוֹן
חַדֵּשׁ בְּקִרְבִּי׃ יג אַל תַּשְׁלִיכֵנִי מִלְּפָנֶיךָ וְרוּחַ
קָדְשְׁךָ אַל תִּקַּח מִמֶּנִּי׃ יד הָשִׁיבָה לִּי שְׂשׂוֹן
יִשְׁעֶךָ וְרוּחַ נְדִיבָה תִסְמְכֵנִי׃ טו אֲלַמְּדָה פֹשְׁעִים
דְּרָכֶיךָ וְחַטָּאִים אֵלֶיךָ יָשׁוּבוּ׃ טז הַצִּילֵנִי מִדָּמִים
אֱלֹהִים אֱלֹהֵי תְּשׁוּעָתִי תְּרַנֵּן לְשׁוֹנִי צִדְקָתֶךָ׃
יז אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ׃
יח כִּי לֹא תַחְפֹּץ זֶבַח וְאֶתֵּנָה עוֹלָה לֹא תִרְצֶה׃
יט זִבְחֵי אֱלֹהִים רוּחַ נִשְׁבָּרָה לֵב נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה
אֱלֹהִים לֹא תִבְזֶה׃ כ הֵיטִיבָה בִרְצוֹנְךָ אֶת
צִיּוֹן תִּבְנֶה חוֹמוֹת יְרוּשָׁלָיִם׃ כא אָז תַּחְפֹּץ
זִבְחֵי צֶדֶק עוֹלָה וְכָלִיל אָז יַעֲלוּ עַל מִזְבַּחֲךָ
פָרִים׃

נב א לַמְנַצֵּחַ מַשְׂכִּיל לְדָוִד׃ ב בְּבוֹא דּוֹאֵג
הָאֲדֹמִי וַיַּגֵּד לְשָׁאוּל וַיֹּאמֶר לוֹ בָּא דָוִד אֶל
בֵּית אֲחִימֶלֶךְ׃ ג מַה תִּתְהַלֵּל בְּרָעָה הַגִּבּוֹר
חֶסֶד אֵל כָּל הַיּוֹם׃ ד הַוּוֹת תַּחְשֹׁב לְשׁוֹנֶךָ
כְּתַעַר מְלֻטָּשׁ עֹשֵׂה רְמִיָּה׃ ה אָהַבְתָּ רָּע
מִטּוֹב שֶׁקֶר מִדַּבֵּר צֶדֶק סֶלָה׃ ו אָהַבְתָּ כָל
דִּבְרֵי בָלַע לְשׁוֹן מִרְמָה׃ ז גַּם אֵל יִתָּצְךָ לָנֶצַח
יַחְתְּךָ וְיִסָּחֲךָ מֵאֹהֶל וְשֵׁרֶשְׁךָ מֵאֶרֶץ חַיִּים סֶלָה׃
ח וְיִרְאוּ צַדִּיקִים וְיִירָאוּ וְעָלָיו יִשְׂחָקוּ׃ ט הִנֵּה
הַגֶּבֶר לֹא יָשִׂים אֱלֹהִים מָעוּזּוֹ וַיִּבְטַח בְּרֹב
עָשְׁרוֹ יָעֹז בְּהַוָּתוֹ׃ י וַאֲנִי כְּזַיִת רַעֲנָן בְּבֵית
אֱלֹהִים בָּטַחְתִּי בְחֶסֶד אֱלֹהִים עוֹלָם וָעֶד׃
יא אוֹדְךָ לְעוֹלָם כִּי עָשִׂיתָ וַאֲקַוֶּה שִׁמְךָ כִּי טוֹב
נֶגֶד חֲסִידֶיךָ׃

נג א לַמְנַצֵּחַ עַל מָחֲלַת מַשְׂכִּיל לְדָוִד׃ ב אָמַר
נָבָל בְּלִבּוֹ אֵין אֱלֹהִים הִשְׁחִיתוּ וְהִתְעִיבוּ עָוֶל
אֵין עֹשֵׂה טוֹב׃ ג אֱלֹהִים מִשָּׁמַיִם הִשְׁקִיף עַל
בְּנֵי אָדָם לִרְאוֹת הֲיֵשׁ מַשְׂכִּיל דֹּרֵשׁ אֶת אֱלֹהִים׃
ד כֻּלּוֹ סָג יַחְדָּו נֶאֱלָחוּ אֵין עֹשֵׂה טוֹב אֵין גַּם
אֶחָד׃ ה הֲלֹא יָדְעוּ פֹּעֲלֵי אָוֶן אֹכְלֵי עַמִּי אָכְלוּ
לֶחֶם אֱלֹהִים לֹא קָרָאוּ׃ ו שָׁם פָּחֲדוּ פַחַד לֹא
הָיָה פָחַד כִּי אֱלֹהִים פִּזַּר עַצְמוֹת חֹנָךְ הֱבִשֹׁתָה

כִּי אֱלֹהִים מְאָסָם׃ ז מִי יִתֵּן מִצִּיּוֹן יְשֻׁעוֹת
יִשְׂרָאֵל בְּשׁוּב אֱלֹהִים שְׁבוּת עַמּוֹ יָגֵל יַעֲקֹב
יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל׃
נד א לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת מַשְׂכִּיל לְדָוִד׃ ב בְּבוֹא
הַזִּיפִים וַיֹּאמְרוּ לְשָׁאוּל הֲלֹא דָוִד מִסְתַּתֵּר
עִמָּנוּ׃ ג אֱלֹהִים בְּשִׁמְךָ הוֹשִׁיעֵנִי וּבִגְבוּרָתְךָ
תְדִינֵנִי׃ ד אֱלֹהִים שְׁמַע תְּפִלָּתִי הַאֲזִינָה
לְאִמְרֵי פִי׃ ה כִּי זָרִים קָמוּ עָלַי וְעָרִיצִים בִּקְשׁוּ
נַפְשִׁי לֹא שָׂמוּ אֱלֹהִים לְנֶגְדָּם סֶלָה׃ ו הִנֵּה
אֱלֹהִים עֹזֵר לִי אֲדֹנָי בְּסֹמְכֵי נַפְשִׁי׃ ז יָשִׁיב
הָרַע לְשֹׁרְרָי בַּאֲמִתְּךָ הַצְמִיתֵם׃ ח בִּנְדָבָה
אֶזְבְּחָה לָּךְ אוֹדֶה שִּׁמְךָ יְהוָה כִּי טוֹב׃ ט כִּי
מִכָּל צָרָה הִצִּילָנִי וּבְאֹיְבַי רָאֲתָה עֵינִי׃
נה א לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת מַשְׂכִּיל לְדָוִד׃
ב הַאֲזִינָה אֱלֹהִים תְּפִלָּתִי וְאַל תִּתְעַלַּם מִתְּחִנָּתִי׃
ג הַקְשִׁיבָה לִּי וַעֲנֵנִי אָרִיד בְּשִׂיחִי וְאָהִימָה׃
ד מִקּוֹל אוֹיֵב מִפְּנֵי עָקַת רָשָׁע כִּי יָמִיטוּ עָלַי
אָוֶן וּבְאַף יִשְׂטְמוּנִי׃ ה לִבִּי יָחִיל בְּקִרְבִּי וְאֵימוֹת
מָוֶת נָפְלוּ עָלָי׃ ו יִרְאָה וָרַעַד יָבֹא בִי וַתְּכַסֵּנִי
פַּלָּצוּת׃ ז וָאֹמַר מִי יִתֶּן לִּי אֵבֶר כַּיּוֹנָה אָעוּפָה
וְאֶשְׁכֹּנָה׃ ח הִנֵּה אַרְחִיק נְדֹד אָלִין בַּמִּדְבָּר
סֶלָה׃ ט אָחִישָׁה מִפְלָט לִי מֵרוּחַ סֹעָה מִסָּעַר׃
י בַּלַּע אֲדֹנָי פַּלַּג לְשׁוֹנָם כִּי רָאִיתִי חָמָס וְרִיב
בָּעִיר׃ יא יוֹמָם וָלַיְלָה יְסוֹבְבֻהָ עַל חוֹמֹתֶיהָ
וְאָוֶן וְעָמָל בְּקִרְבָּהּ׃ יב הַוּוֹת בְּקִרְבָּהּ וְלֹא
יָמִישׁ מֵרְחֹבָהּ תֹּךְ וּמִרְמָה׃ יג כִּי לֹא אוֹיֵב
יְחָרְפֵנִי וְאֶשָּׂא לֹא מְשַׂנְאִי עָלַי הִגְדִּיל וְאֶסָּתֵר
מִמֶּנּוּ׃ יד וְאַתָּה אֱנוֹשׁ כְּעֶרְכִּי אַלּוּפִי וּמְיֻדָּעִי׃
טו אֲשֶׁר יַחְדָּו נַמְתִּיק סוֹד בְּבֵית אֱלֹהִים נְהַלֵּךְ
בְּרָגֶשׁ׃ טז יַשִּׁיא מָוֶת עָלֵימוֹ יֵרְדוּ שְׁאוֹל חַיִּים
כִּי רָעוֹת בִּמְגוּרָם בְּקִרְבָּם׃ יז אֲנִי אֶל אֱלֹהִים
אֶקְרָא וַיהוָה יוֹשִׁיעֵנִי׃ יח עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרַיִם
אָשִׂיחָה וְאֶהֱמֶה וַיִּשְׁמַע קוֹלִי׃ יט פָּדָה בְשָׁלוֹם
נַפְשִׁי מִקְּרָב לִי כִּי בְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי׃ כ יִשְׁמַע
אֵל וְיַעֲנֵם וְיֹשֵׁב קֶדֶם סֶלָה אֲשֶׁר אֵין חֲלִיפוֹת
לָמוֹ וְלֹא יָרְאוּ אֱלֹהִים׃ כא שָׁלַח יָדָיו בִּשְׁלֹמָיו
חִלֵּל בְּרִיתוֹ׃ כב חָלְקוּ מַחְמָאֹת פִּיו וּקְרָב לִבּוֹ
רַכּוּ דְבָרָיו מִשֶּׁמֶן וְהֵמָּה פְתִחוֹת׃ כג הַשְׁלֵךְ
עַל יְהוָה יְהָבְךָ וְהוּא יְכַלְכְּלֶךָ לֹא יִתֵּן לְעוֹלָם
מוֹט לַצַּדִּיק׃ כד וְאַתָּה אֱלֹהִים תּוֹרִדֵם לִבְאֵר
שַׁחַת אַנְשֵׁי דָמִים וּמִרְמָה לֹא יֶחֱצוּ יְמֵיהֶם וַאֲנִי
אֶבְטַח בָּךְ׃
נו א לַמְנַצֵּחַ עַל יוֹנַת אֵלֶם רְחֹקִים לְדָוִד
מִכְתָּם בֶּאֱחֹז אֹתוֹ פְלִשְׁתִּים בְּגַת׃ ב חָנֵּנִי
אֱלֹהִים כִּי שְׁאָפַנִי אֱנוֹשׁ כָּל הַיּוֹם לֹחֵם יִלְחָצֵנִי׃
ג שָׁאֲפוּ שׁוֹרְרַי כָּל הַיּוֹם כִּי רַבִּים לֹחֲמִים לִי
מָרוֹם׃ ד יוֹם אִירָא אֲנִי אֵלֶיךָ אֶבְטָח׃ ה בֵּאלֹהִים
אֲהַלֵּל דְּבָרוֹ בֵּאלֹהִים בָּטַחְתִּי לֹא אִירָא מַה
יַּעֲשֶׂה בָשָׂר לִי׃ ו כָּל הַיּוֹם דְּבָרַי יְעַצֵּבוּ עָלַי
כָּל מַחְשְׁבֹתָם לָרָע׃ ז יָגוּרוּ יִצְפּוֹנוּ הֵמָּה
עֲקֵבַי יִשְׁמֹרוּ כַּאֲשֶׁר קִוּוּ נַפְשִׁי׃ ח עַל אָוֶן
פַּלֶּט לָמוֹ בְּאַף עַמִּים הוֹרֵד אֱלֹהִים׃ ט נֹדִי
סָפַרְתָּה אָתָּה שִׂימָה דִמְעָתִי בְנֹאדֶךָ הֲלֹא
בְּסִפְרָתֶךָ׃ י אָז יָשׁוּבוּ אוֹיְבַי אָחוֹר בְּיוֹם
אֶקְרָא זֶה יָדַעְתִּי כִּי אֱלֹהִים לִי׃ יא בֵּאלֹהִים
אֲהַלֵּל דָּבָר בַּיהוָה אֲהַלֵּל דָּבָר׃ יב בֵּאלֹהִים
בָּטַחְתִּי לֹא אִירָא מַה יַּעֲשֶׂה אָדָם לִי׃ יג עָלַי
אֱלֹהִים נְדָרֶיךָ אֲשַׁלֵּם תּוֹדֹת לָךְ׃ יד כִּי הִצַּלְתָּ
נַפְשִׁי מִמָּוֶת הֲלֹא רַגְלַי מִדֶּחִי לְהִתְהַלֵּךְ לִפְנֵי
אֱלֹהִים בְּאוֹר הַחַיִּים׃
נז א לַמְנַצֵּחַ אַל תַּשְׁחֵת לְדָוִד מִכְתָּם בְּבָרְחוֹ
מִפְּנֵי שָׁאוּל בַּמְּעָרָה׃ ב חָנֵּנִי אֱלֹהִים חָנֵּנִי כִּי
בְךָ חָסָיָה נַפְשִׁי וּבְצֵל כְּנָפֶיךָ אֶחְסֶה עַד יַעֲבֹר
הַוּוֹת׃ ג אֶקְרָא לֵאלֹהִים עֶלְיוֹן לָאֵל גֹּמֵר עָלָי׃
ד יִשְׁלַח מִשָּׁמַיִם וְיוֹשִׁיעֵנִי חֵרֵף שֹׁאֲפִי סֶלָה
יִשְׁלַח אֱלֹהִים חַסְדּוֹ וַאֲמִתּוֹ׃ ה נַפְשִׁי בְּתוֹךְ
לְבָאִם אֶשְׁכְּבָה לֹהֲטִים בְּנֵי אָדָם שִׁנֵּיהֶם
חֲנִית וְחִצִּים וּלְשׁוֹנָם חֶרֶב חַדָּה׃ ו רוּמָה עַל
הַשָּׁמַיִם אֱלֹהִים עַל כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדֶךָ׃ ז רֶשֶׁת
הֵכִינוּ לִפְעָמַי כָּפַף נַפְשִׁי כָּרוּ לְפָנַי שִׁיחָה
נָפְלוּ בְתוֹכָהּ סֶלָה׃ ח נָכוֹן לִבִּי אֱלֹהִים נָכוֹן
לִבִּי אָשִׁירָה וַאֲזַמֵּרָה׃ ט עוּרָה כְבוֹדִי עוּרָה
הַנֵּבֶל וְכִנּוֹר אָעִירָה שָּׁחַר׃ י אוֹדְךָ בָעַמִּים
אֲדֹנָי אֲזַמֶּרְךָ בַּלְאֻמִּים׃ יא כִּי גָדֹל עַד שָׁמַיִם
חַסְדֶּךָ וְעַד שְׁחָקִים אֲמִתֶּךָ׃ יב רוּמָה עַל שָׁמַיִם
אֱלֹהִים עַל כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדֶךָ׃
נח א לַמְנַצֵּחַ אַל תַּשְׁחֵת לְדָוִד מִכְתָּם׃
ב הַאֻמְנָם אֵלֶם צֶדֶק תְּדַבֵּרוּן מֵישָׁרִים תִּשְׁפְּטוּ

בני

בְּנֵי אָדָם׃ ג אַף בְּלֵב עוֹלֹת תִּפְעָלוּן בָּאָרֶץ
חֲמַס יְדֵיכֶם תְּפַלֵּסוּן׃ ד זֹרוּ רְשָׁעִים מֵרָחֶם
תָּעוּ מִבֶּטֶן דֹּבְרֵי כָזָב׃ ה חֲמַת לָמוֹ כִּדְמוּת
חֲמַת נָחָשׁ כְּמוֹ פֶתֶן חֵרֵשׁ יַאְטֵם אָזְנוֹ׃ ו אֲשֶׁר
לֹא יִשְׁמַע לְקוֹל מְלַחֲשִׁים חוֹבֵר חֲבָרִים מְחֻכָּם׃
ז אֱלֹהִים הֲרָס שִׁנֵּימוֹ בְּפִימוֹ מַלְתְּעוֹת כְּפִירִים
נְתֹץ יְהוָה׃ ח יִמָּאֲסוּ כְמוֹ מַיִם יִתְהַלְּכוּ לָמוֹ
יִדְרֹךְ חִצָּיו כְּמוֹ יִתְמֹלָלוּ׃ ט כְּמוֹ שַׁבְּלוּל
תֶּמֶס יַהֲלֹךְ נֵפֶל אֵשֶׁת בַּל חָזוּ שָׁמֶשׁ׃ י בְּטֶרֶם
יָבִינוּ סִּירֹתֵיכֶם אָטָד כְּמוֹ חַי כְּמוֹ חָרוֹן יִשְׂעָרֶנּוּ׃
יא יִשְׂמַח צַדִּיק כִּי חָזָה נָקָם פְּעָמָיו יִרְחַץ בְּדַם
הָרָשָׁע׃ יב וְיֹאמַר אָדָם אַךְ פְּרִי לַצַּדִּיק אַךְ יֵשׁ
אֱלֹהִים שֹׁפְטִים בָּאָרֶץ׃

נט א לַמְנַצֵּחַ אַל תַּשְׁחֵת לְדָוִד מִכְתָּם בִּשְׁלֹחַ
שָׁאוּל וַיִּשְׁמְרוּ אֶת הַבַּיִת לַהֲמִיתוֹ׃ ב הַצִּילֵנִי
מֵאֹיְבַי אֱלֹהָי מִמִּתְקוֹמְמַי תְּשַׂגְּבֵנִי׃ ג הַצִּילֵנִי
מִפֹּעֲלֵי אָוֶן וּמֵאַנְשֵׁי דָמִים הוֹשִׁיעֵנִי׃ ד כִּי הִנֵּה
אָרְבוּ לְנַפְשִׁי יָגוּרוּ עָלַי עַזִּים לֹא פִשְׁעִי וְלֹא
חַטָּאתִי יְהוָה׃ ה בְּלִי עָוֹן יְרֻצוּן וְיִכּוֹנָנוּ עוּרָה
לִקְרָאתִי וּרְאֵה׃ ו וְאַתָּה יְהוָה אֱלֹהִים צְבָאוֹת
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הָקִיצָה לִפְקֹד כָּל הַגּוֹיִם אַל
תָּחֹן כָּל בֹּגְדֵי אָוֶן סֶלָה׃ ז יָשׁוּבוּ לָעֶרֶב יֶהֱמוּ
כַכָּלֶב וִיסוֹבְבוּ עִיר׃ ח הִנֵּה יַבִּיעוּן בְּפִיהֶם
חֲרָבוֹת בְּשִׂפְתוֹתֵיהֶם כִּי מִי שֹׁמֵעַ׃ ט וְאַתָּה
יְהוָה תִּשְׂחַק לָמוֹ תִּלְעַג לְכָל גּוֹיִם׃ י עֻזּוֹ אֵלֶיךָ
אֶשְׁמֹרָה כִּי אֱלֹהִים מִשְׂגַּבִּי׃ יא אֱלֹהֵי חַסְדִּי
יְקַדְּמֵנִי אֱלֹהִים יַרְאֵנִי בְשֹׁרְרָי׃ יב אַל תַּהַרְגֵם
פֶּן יִשְׁכְּחוּ עַמִּי הֲנִיעֵמוֹ בְחֵילְךָ וְהוֹרִידֵמוֹ מָגִנֵּנוּ
אֲדֹנָי׃ יג חַטַּאת פִּימוֹ דְּבַר שְׂפָתֵימוֹ וְיִלָּכְדוּ
בִגְאוֹנָם וּמֵאָלָה וּמִכַּחַשׁ יְסַפֵּרוּ׃ יד כַּלֵּה בְחֵמָה
כַּלֵּה וְאֵינֵמוֹ וְיֵדְעוּ כִּי אֱלֹהִים מֹשֵׁל בְּיַעֲקֹב
לְאַפְסֵי הָאָרֶץ סֶלָה׃ טו וְיָשֻׁבוּ לָעֶרֶב יֶהֱמוּ
כַכָּלֶב וִיסוֹבְבוּ עִיר׃ טז הֵמָּה יְנִיעוּן לֶאֱכֹל אִם
לֹא יִשְׂבְּעוּ וַיָּלִינוּ׃ יז וַאֲנִי אָשִׁיר עֻזֶּךָ וַאֲרַנֵּן
לַבֹּקֶר חַסְדֶּךָ כִּי הָיִיתָ מִשְׂגָּב לִי וּמָנוֹס בְּיוֹם צַר
לִי׃ יח עֻזִּי אֵלֶיךָ אֲזַמֵּרָה כִּי אֱלֹהִים מִשְׂגַּבִּי
אֱלֹהֵי חַסְדִּי׃

ס א לַמְנַצֵּחַ עַל שׁוּשַׁן עֵדוּת מִכְתָּם לְדָוִד
לְלַמֵּד׃ ב בְּהַצּוֹתוֹ אֶת אֲרַם נַהֲרַיִם וְאֶת אֲרַם
צוֹבָה וַיָּשָׁב יוֹאָב וַיַּךְ אֶת אֱדוֹם בְּגֵיא מֶלַח
שְׁנֵים עָשָׂר אָלֶף׃ ג אֱלֹהִים זְנַחְתָּנוּ פְרַצְתָּנוּ
אָנַפְתָּ תְּשׁוֹבֵב לָנוּ׃ ד הִרְעַשְׁתָּה אֶרֶץ פְּצַמְתָּהּ
רְפָה שְׁבָרֶיהָ כִי מָטָה׃ ה הִרְאִיתָ עַמְּךָ קָשָׁה
הִשְׁקִיתָנוּ יַיִן תַּרְעֵלָה׃ ו נָתַתָּה לִּירֵאֶיךָ נֵּס
לְהִתְנוֹסֵס מִפְּנֵי קֹשֶׁט סֶלָה׃ ז לְמַעַן יֵחָלְצוּן
יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי׃ ח אֱלֹהִים דִּבֶּר
בְּקָדְשׁוֹ אֶעֱלֹזָה אֲחַלְּקָה שְׁכֶם וְעֵמֶק סֻכּוֹת
אֲמַדֵּד׃ ט לִי גִלְעָד וְלִי מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם מָעוֹז
רֹאשִׁי יְהוּדָה מְחֹקְקִי׃ י מוֹאָב סִיר רַחְצִי עַל
אֱדוֹם אַשְׁלִיךְ נַעֲלִי עָלַי פְּלֶשֶׁת הִתְרוֹעָעִי׃
יא מִי יֹבִלֵנִי עִיר מָצוֹר מִי נָחַנִי עַד אֱדוֹם׃
יב הֲלֹא אַתָּה אֱלֹהִים זְנַחְתָּנוּ וְלֹא תֵצֵא אֱלֹהִים
בְּצִבְאוֹתֵינוּ׃ יג הָבָה לָּנוּ עֶזְרָת מִצָּר וְשָׁוְא
תְּשׁוּעַת אָדָם׃ יד בֵּאלֹהִים נַעֲשֶׂה חָיִל וְהוּא
יָבוּס צָרֵינוּ׃

סא א לַמְנַצֵּחַ עַל נְגִינַת לְדָוִד׃ ב שִׁמְעָה אֱלֹהִים
רִנָּתִי הַקְשִׁיבָה תְּפִלָּתִי׃ ג מִקְצֵה הָאָרֶץ אֵלֶיךָ
אֶקְרָא בַּעֲטֹף לִבִּי בְּצוּר יָרוּם מִמֶּנִּי תַנְחֵנִי׃
ד כִּי הָיִיתָ מַחְסֶה לִי מִגְדַּל עֹז מִפְּנֵי אוֹיֵב׃
ה אָגוּרָה בְאָהָלְךָ עוֹלָמִים אֶחֱסֶה בְסֵתֶר
כְּנָפֶיךָ סֶּלָה׃ ו כִּי אַתָּה אֱלֹהִים שָׁמַעְתָּ לִנְדָרָי
נָתַתָּ יְרֻשַּׁת יִרְאֵי שְׁמֶךָ׃ ז יָמִים עַל יְמֵי מֶלֶךְ
תּוֹסִיף שְׁנוֹתָיו כְּמוֹ דֹר וָדֹר׃ ח יֵשֵׁב עוֹלָם
לִפְנֵי אֱלֹהִים חֶסֶד וֶאֱמֶת מַן יִנְצְרֻהוּ׃ ט כֵּן
אֲזַמְּרָה שִׁמְךָ לָעַד לְשַׁלְּמִי נְדָרַי יוֹם יוֹם׃

סב א לַמְנַצֵּחַ עַל יְדוּתוּן מִזְמוֹר לְדָוִד׃ ב אַךְ
אֶל אֱלֹהִים דּוּמִיָּה נַפְשִׁי מִמֶּנּוּ יְשׁוּעָתִי׃ ג אַךְ
הוּא צוּרִי וִישׁוּעָתִי מִשְׂגַּבִּי לֹא אֶמּוֹט רַבָּה׃
ד עַד אָנָה תְּהוֹתְתוּ עַל אִישׁ תְּרָצְּחוּ כֻלְּכֶם
כְּקִיר נָטוּי גָּדֵר הַדְּחוּיָה׃ ה אַךְ מִשְּׂאֵתוֹ יָעֲצוּ
לְהַדִּיחַ יִרְצוּ כָזָב בְּפִיו יְבָרֵכוּ וּבְקִרְבָּם יְקַלְלוּ
סֶלָה׃ ו אַךְ לֵאלֹהִים דּוֹמִּי נַפְשִׁי כִּי מִמֶּנּוּ
תִּקְוָתִי׃ ז אַךְ הוּא צוּרִי וִישׁוּעָתִי מִשְׂגַּבִּי לֹא
אֶמּוֹט׃ ח עַל אֱלֹהִים יִשְׁעִי וּכְבוֹדִי צוּר עֻזִּי
מַחְסִי בֵּאלֹהִים׃ ט בִּטְחוּ בוֹ בְכָל עֵת עָם שִׁפְכוּ
לְפָנָיו לְבַבְכֶם אֱלֹהִים מַחֲסֶה לָּנוּ סֶלָה׃ י אַךְ
הֶבֶל בְּנֵי אָדָם כָּזָב בְּנֵי אִישׁ בְּמֹאזְנַיִם לַעֲלוֹת
הֵמָּה מֵהֶבֶל יָחַד׃ יא אַל תִּבְטְחוּ בְעֹשֶׁק

וּבְגָזֵל אַל תֶּהְבָּלוּ חַיִל כִּי יָנוּב אַל תָּשִׁיתוּ לֵב׃
יב אַחַת דִּבֶּר אֱלֹהִים שְׁתַּיִם זוּ שָׁמָעְתִּי כִּי עֹז
לֵאלֹהִים׃ יג וּלְךָ אֲדֹנָי חָסֶד כִּי אַתָּה תְשַׁלֵּם
לְאִישׁ כְּמַעֲשֵׂהוּ׃

סג א מִזְמוֹר לְדָוִד בִּהְיוֹתוֹ בְּמִדְבַּר יְהוּדָה׃
ב אֱלֹהִים אֵלִי אַתָּה אֲשַׁחֲרֶךָּ צָמְאָה לְךָ נַפְשִׁי
כָּמַהּ לְךָ בְשָׂרִי בְּאֶרֶץ צִיָּה וְעָיֵף בְּלִי מָיִם׃
ג כֵּן בַּקֹּדֶשׁ חֲזִיתִךָ לִרְאוֹת עֻזְּךָ וּכְבוֹדֶךָ׃ ד כִּי
טוֹב חַסְדְּךָ מֵחַיִּים שְׂפָתַי יְשַׁבְּחוּנְךָ׃ ה כֵּן
אֲבָרֶכְךָ בְחַיָּי בְּשִׁמְךָ אֶשָּׂא כַפָּי׃ ו כְּמוֹ חֵלֶב
וָדֶשֶׁן תִּשְׂבַּע נַפְשִׁי וְשִׂפְתֵי רְנָנוֹת יְהַלֶּל פִּי׃
ז אִם זְכַרְתִּיךָ עַל יְצוּעָי בְּאַשְׁמֻרוֹת אֶהְגֶּה בָּךְ׃
ח כִּי הָיִיתָ עֶזְרָתָה לִּי וּבְצֵל כְּנָפֶיךָ אֲרַנֵּן׃
ט דָּבְקָה נַפְשִׁי אַחֲרֶיךָ בִּי תָּמְכָה יְמִינֶךָ׃ י וְהֵמָּה
לְשׁוֹאָה יְבַקְשׁוּ נַפְשִׁי יָבֹאוּ בְּתַחְתִּיּוֹת הָאָרֶץ׃
יא יַגִּירֻהוּ עַל יְדֵי חָרֶב מְנָת שֻׁעָלִים יִהְיוּ׃
יב וְהַמֶּלֶךְ יִשְׂמַח בֵּאלֹהִים יִתְהַלֵּל כָּל הַנִּשְׁבָּע
בּוֹ כִּי יִסָּכֵר פִּי דוֹבְרֵי שָׁקֶר׃

סד א לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ ב שְׁמַע אֱלֹהִים
קוֹלִי בְשִׂיחִי מִפַּחַד אוֹיֵב תִּצֹּר חַיָּי׃ ג תַּסְתִּירֵנִי
מִסּוֹד מְרֵעִים מֵרִגְשַׁת פֹּעֲלֵי אָוֶן׃ ד אֲשֶׁר
שָׁנְנוּ כַחֶרֶב לְשׁוֹנָם דָּרְכוּ חִצָּם דָּבָר מָר׃
ה לִירוֹת בַּמִּסְתָּרִים תָּם פִּתְאֹם יֹרֻהוּ וְלֹא
יִירָאוּ׃ ו יְחַזְּקוּ לָמוֹ דָּבָר רָע יְסַפְּרוּ לִטְמוֹן
מוֹקְשִׁים אָמְרוּ מִי יִרְאֶה לָּמוֹ׃ ז יַחְפְּשׂוּ עוֹלֹת
תַּמְנוּ חֵפֶשׂ מְחֻפָּשׂ וְקֶרֶב אִישׁ וְלֵב עָמֹק׃
ח וַיֹּרֵם אֱלֹהִים חֵץ פִּתְאוֹם הָיוּ מַכּוֹתָם׃
ט וַיַּכְשִׁילֻהוּ עָלֵימוֹ לְשׁוֹנָם יִתְנֹדְדוּ כָּל רֹאֵה
בָם׃ י וַיִּירְאוּ כָּל אָדָם וַיַּגִּידוּ פֹּעַל אֱלֹהִים
וּמַעֲשֵׂהוּ הִשְׂכִּילוּ׃ יא יִשְׂמַח צַדִּיק בַּיהוָה וְחָסָה
בוֹ וְיִתְהַלְלוּ כָּל יִשְׁרֵי לֵב׃

סה א לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד שִׁיר׃ ב לְךָ דֻמִיָּה
תְהִלָּה אֱלֹהִים בְּצִיּוֹן וּלְךָ יְשֻׁלַּם נֶדֶר׃ ג שֹׁמֵעַ
תְּפִלָּה עָדֶיךָ כָּל בָּשָׂר יָבֹאוּ׃ ד דִּבְרֵי עֲוֹנֹת
גָּבְרוּ מֶנִּי פְּשָׁעֵינוּ אַתָּה תְכַפְּרֵם׃ ה אַשְׁרֵי
תִּבְחַר וּתְקָרֵב יִשְׁכֹּן חֲצֵרֶיךָ נִשְׂבְּעָה בְּטוּב
בֵּיתֶךָ קְדֹשׁ הֵיכָלֶךָ׃ ו נוֹרָאוֹת בְּצֶדֶק תַּעֲנֵנוּ
אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ מִבְטָח כָּל קַצְוֵי אֶרֶץ וְיָם רְחֹקִים׃
ז מֵכִין הָרִים בְּכֹחוֹ נֶאְזָר בִּגְבוּרָה׃ ח מַשְׁבִּיחַ
שְׁאוֹן יַמִּים שְׁאוֹן גַּלֵּיהֶם וַהֲמוֹן לְאֻמִּים׃ ט וַיִּירְאוּ
יֹשְׁבֵי קְצָוֹת מֵאוֹתֹתֶיךָ מוֹצָאֵי בֹקֶר וָעֶרֶב
תַּרְנִין׃ י פָּקַדְתָּ הָאָרֶץ וַתְּשֹׁקְקֶהָ רַבַּת תַּעְשְׁרֶנָּה
פֶּלֶג אֱלֹהִים מָלֵא מָיִם תָּכִין דְּגָנָם כִּי כֵן
תְּכִינֶהָ׃ יא תְּלָמֶיהָ רַוֵּה נַחֵת גְּדוּדֶהָ בִּרְבִיבִים
תְּמֹגְגֶנָּה צִמְחָהּ תְּבָרֵךְ׃ יב עִטַּרְתָּ שְׁנַת טוֹבָתֶךָ
וּמַעְגָּלֶיךָ יִרְעֲפוּן דָּשֶׁן׃ יג יִרְעֲפוּ נְאוֹת מִדְבָּר
וְגִיל גְּבָעוֹת תַּחְגֹּרְנָה׃ יד לָבְשׁוּ כָרִים הַצֹּאן
וַעֲמָקִים יַעַטְפוּ בָר יִתְרוֹעֲעוּ אַף יָשִׁירוּ׃

סו א לַמְנַצֵּחַ שִׁיר מִזְמוֹר הָרִיעוּ לֵאלֹהִים
כָּל הָאָרֶץ׃ ב זַמְּרוּ כְבוֹד שְׁמוֹ שִׂימוּ כָבוֹד
תְּהִלָּתוֹ׃ ג אִמְרוּ לֵאלֹהִים מַה נּוֹרָא מַעֲשֶׂיךָ
בְּרֹב עֻזְּךָ יְכַחֲשׁוּ לְךָ אֹיְבֶיךָ׃ ד כָּל הָאָרֶץ
יִשְׁתַּחֲווּ לְךָ וִיזַמְּרוּ לָךְ יְזַמְּרוּ שִׁמְךָ סֶלָה׃
ה לְכוּ וּרְאוּ מִפְעֲלוֹת אֱלֹהִים נוֹרָא עֲלִילָה עַל
בְּנֵי אָדָם׃ ו הָפַךְ יָם לְיַבָּשָׁה בַּנָּהָר יַעַבְרוּ
בְרָגֶל שָׁם נִשְׂמְחָה בּוֹ׃ ז מֹשֵׁל בִּגְבוּרָתוֹ עוֹלָם
עֵינָיו בַּגּוֹיִם תִּצְפֶּינָה הַסּוֹרְרִים אַל יָרוּמוּ לָמוֹ
סֶלָה׃ ח בָּרְכוּ עַמִּים אֱלֹהֵינוּ וְהַשְׁמִיעוּ קוֹל
תְּהִלָּתוֹ׃ ט הַשָּׂם נַפְשֵׁנוּ בַּחַיִּים וְלֹא נָתַן לַמּוֹט
רַגְלֵנוּ׃ י כִּי בְחַנְתָּנוּ אֱלֹהִים צְרַפְתָּנוּ כִּצְרָף
כָּסֶף׃ יא הֲבֵאתָנוּ בַמְּצוּדָה שַׂמְתָּ מוּעָקָה
בְמָתְנֵינוּ׃ יב הִרְכַּבְתָּ אֱנוֹשׁ לְרֹאשֵׁנוּ בָּאנוּ
בָאֵשׁ וּבַמַּיִם וַתּוֹצִיאֵנוּ לָרְוָיָה׃ יג אָבוֹא בֵיתְךָ
בְעוֹלוֹת אֲשַׁלֵּם לְךָ נְדָרָי׃ יד אֲשֶׁר פָּצוּ שְׂפָתָי
וְדִבֶּר פִּי בַּצַּר לִי׃ טו עֹלוֹת מֵחִים אַעֲלֶה לָּךְ
עִם קְטֹרֶת אֵילִים אֶעֱשֶׂה בָקָר עִם עַתּוּדִים
סֶלָה׃ טז לְכוּ שִׁמְעוּ וַאֲסַפְּרָה כָּל יִרְאֵי אֱלֹהִים
אֲשֶׁר עָשָׂה לְנַפְשִׁי׃ יז אֵלָיו פִּי קָרָאתִי וְרוֹמַם
תַּחַת לְשׁוֹנִי׃ יח אָוֶן אִם רָאִיתִי בְלִבִּי לֹא
יִשְׁמַע אֲדֹנָי׃ יט אָכֵן שָׁמַע אֱלֹהִים הִקְשִׁיב בְּקוֹל
תְּפִלָּתִי׃ כ בָּרוּךְ אֱלֹהִים אֲשֶׁר לֹא הֵסִיר תְּפִלָּתִי
וְחַסְדּוֹ מֵאִתִּי׃

סז א לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת מִזְמוֹר שִׁיר׃ ב אֱלֹהִים
יְחָנֵּנוּ וִיבָרְכֵנוּ יָאֵר פָּנָיו אִתָּנוּ סֶלָה׃ ג לָדַעַת
בָּאָרֶץ דַּרְכֶּךָ בְּכָל גּוֹיִם יְשׁוּעָתֶךָ׃ ד יוֹדוּךָ
עַמִּים אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם׃ ה יִשְׂמְחוּ
וִירַנְּנוּ לְאֻמִּים כִּי תִשְׁפֹּט עַמִּים מִישֹׁר וּלְאֻמִּים
בָּאָרֶץ תַּנְחֵם סֶלָה׃ ו יוֹדוּךָ עַמִּים אֱלֹהִים

יהוה עמים כלם: ז ארץ נתנה יבולה יברכנו
אלהים אלהינו: ח יברכנו אלהים וייראו אותו
כל אפסי ארץ:
סח א למנצח לדוד מזמור שיר: ב יקום
אלהים יפוצו אויביו וינוסו משנאיו מפניו:
ג כהנדף עשן תנדף כהמס דונג מפני אש
יאבדו רשעים מפני אלהים: ד וצדיקים
ישמחו יעלצו לפני אלהים וישישו בשמחה:
ה שירו לאלהים זמרו שמו סלו לרכב בערבות
ביה שמו ועלזו לפניו: ו אבי יתומים ודין
אלמנות אלהים במעון קדשו: ז אלהים מושיב
יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות אך
סוררים שכנו צחיחה: ח אלהים בצאתך לפני
עמך בצעדך בישימון סלה: ט ארץ רעשה אף
שמים נטפו מפני אלהים זה סיני מפני אלהים
אלהי ישראל: י גשם נדבות תניף אלהים
נחלתך ונלאה אתה כוננתה: יא חיתך ישבו
בה תכין בטובתך לעני אלהים: יב אדני יתן
אמר המבשרות צבא רב: יג מלכי צבאות
ידדון ידדון ונות בית תחלק שלל: יד אם
תשכבון בין שפתים כנפי יונה נחפה בכסף
ואברותיה בירקרק חרוץ: טו בפרש שדי
מלכים בה תשלג בצלמון: טז הר אלהים הר
בשן הר גבננים הר בשן: יז למה תרצדון
הרים גבננים ההר חמד אלהים לשבתו אף
יהוה ישכן לנצח: יח רכב אלהים רבתים
אלפי שנאן אדני בם סיני בקדש: יט עלית
למרום שבית שבי לקחת מתנות באדם ואף
סוררים לשכן יה אלהים: כ ברוך אדני יום
יום יעמס לנו האל ישועתנו סלה: כא האל
לנו אל למושעות וליהוה אדני למות תוצאות:
כב אך אלהים ימחץ ראש איביו קדקד שער
מתהלך באשמיו: כג אמר אדני מבשן אשיב
אשיב ממצלות ים: כד למען תמחץ רגלך בדם
לשון כלביך מאיבים מנהו: כה ראו הליכותיך
אלהים הליכות אלי מלכי בקדש: כו קדמו
שרים אחר נגנים בתוך עלמות תופפות:
כז במקהלות ברכו אלהים אדני ממקור ישראל:
כח שם בנימן צעיר רדם שרי יהודה רגמתם
שרי זבלון שרי נפתלי: כט צוה אלהיך עזך עוזה
אלהים זו פעלת לנו: ל מהיכלך על ירושלם
לך יובילו מלכים שי: לא גער חית קנה עדת
אבירים בעגלי עמים מתרפס ברצי כסף בזר
עמים קרבות יחפצו: לב יאתיו חשמנים מני
מצרים כוש תריץ ידיו לאלהים: לג ממלכות
הארץ שירו לאלהים זמרו אדני סלה: לד לרכב
בשמי שמי קדם הן יתן בקולו קול עז:
לה תנו עז לאלהים על ישראל גאותו ועזו
בשחקים: לו נורא אלהים ממקדשיך אל ישראל
הוא נותן עז ותעצמות לעם ברוך אלהים:
סט א למנצח על שושנים לדוד: ב הושיעני
אלהים כי באו מים עד נפש: ג טבעתי ביון
מצולה ואין מעמד באתי במעמקי מים ושבולת
שטפתני: ד יגעתי בקראי נחר גרוני כלו עיני
מיחל לאלהי: ה רבו משערות ראשי שנאי
חנם עצמו מצמיתי איבי שקר אשר לא גזלתי
אז אשיב: ו אלהים אתה ידעת לאולתי
ואשמותי ממך לא נכחדו: ז אל יבשו בי קויך
אדני אלהים צבאות אל יכלמו בי מבקשיך
אלהי ישראל: ח כי עליך נשאתי חרפה כסתה
כלמה פני: ט מוזר הייתי לאחי ונכרי לבני
אמי: י כי קנאת ביתך אכלתני וחרפות
חורפיך נפלו עלי: יא ואבכה בצום נפשי ותהי
לחרפות לי: יב ואתנה לבושי שק ואהי להם
למשל: יג ישיחו בי ישבי שער ונגינות שותי
שכר: יד ואני תפלתי לך יהוה עת רצון
אלהים ברב חסדך ענני באמת ישעך:
טו הצילני מטיט ואל אטבעה אנצלה משנאי
וממעמקי מים: טז אל תשטפני שבלת מים
ואל תבלעני מצולה ואל תאטר עלי באר
פיה: יז ענני יהוה כי טוב חסדך כרב רחמיך
פנה אלי: יח ואל תסתר פניך מעבדך כי צר
לי מהר ענני: יט קרבה אל נפשי גאלה למען
איבי פדני: כ אתה ידעת חרפתי ובשתי
וכלמתי נגדך כל צוררי: כא חרפה שברה לבי
ואנושה ואקוה לנוד ואין ולמנחמים ולא מצאתי:
כב ויתנו בברותי ראש ולצמאי ישקוני חומץ:
כג יהי שלחנם לפניהם לפח ולשלומים

לְמוֹקֵשׁ׃ כג תֶּחְשַׁכְנָה עֵינֵיהֶם מֵרְאוֹת
וּמָתְנֵיהֶם תָּמִיד הַמְעַד׃ כד שְׁפָךְ עֲלֵיהֶם
זַעְמֶךָ וַחֲרוֹן אַפְּךָ יַשִּׂיגֵם׃ כה תְּהִי טִירָתָם נְשַׁמָּה
בְּאָהֳלֵיהֶם אַל יְהִי יֹשֵׁב׃ כו כִּי אַתָּה אֲשֶׁר הִכִּיתָ
רָדָפוּ וְאֶל מַכְאוֹב חֲלָלֶיךָ יְסַפֵּרוּ׃ כז תְּנָה
עָוֺן עַל עֲוֺנָם וְאַל יָבֹאוּ בְּצִדְקָתֶךָ׃ כח יִמָּחוּ
מִסֵּפֶר חַיִּים וְעִם צַדִּיקִים אַל יִכָּתֵבוּ׃ כט וַאֲנִי
עָנִי וְכוֹאֵב יְשׁוּעָתְךָ אֱלֹהִים תְּשַׂגְּבֵנִי׃
ל אֲהַלְלָה שֵׁם אֱלֹהִים בְּשִׁיר וַאֲגַדְּלֶנּוּ בְתוֹדָה׃
לא וְתִיטַב לַיהוָה מִשּׁוֹר פָּר מַקְרִן מַפְרִיס׃
לב רָאוּ עֲנָוִים יִשְׂמָחוּ דֹּרְשֵׁי אֱלֹהִים וִיחִי
לְבַבְכֶם׃ לג כִּי שֹׁמֵעַ אֶל אֶבְיוֹנִים יְהוָה וְאֶת
אֲסִירָיו לֹא בָזָה׃ לד יְהַלְלוּהוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ יַמִּים
וְכָל רֹמֵשׂ בָּם׃ לה כִּי אֱלֹהִים יוֹשִׁיעַ צִיּוֹן וְיִבְנֶה
עָרֵי יְהוּדָה וְיָשְׁבוּ שָׁם וִירֵשׁוּהָ׃ לו וְזֶרַע עֲבָדָיו
יִנְחָלוּהָ וְאֹהֲבֵי שְׁמוֹ יִשְׁכְּנוּ בָהּ׃

ע א לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד לְהַזְכִּיר׃ ב אֱלֹהִים לְהַצִּילֵנִי
יְהוָה לְעֶזְרָתִי חוּשָׁה׃ ג יֵבֹשׁוּ וְיַחְפְּרוּ מְבַקְשֵׁי
נַפְשִׁי יִסֹּגוּ אָחוֹר וְיִכָּלְמוּ חֲפֵצֵי רָעָתִי׃ ד יָשׁוּבוּ
עַל עֵקֶב בָּשְׁתָּם הָאֹמְרִים הֶאָח הֶאָח׃ ה יָשִׂישׂוּ
וְיִשְׂמְחוּ בְּךָ כָּל מְבַקְשֶׁיךָ וְיֹאמְרוּ תָמִיד יִגְדַּל
אֱלֹהִים אֹהֲבֵי יְשׁוּעָתֶךָ׃ ו וַאֲנִי עָנִי וְאֶבְיוֹן
אֱלֹהִים חוּשָׁה לִּי עֶזְרִי וּמְפַלְטִי אַתָּה יְהוָה אַל
תְּאַחַר׃

עא א בְּךָ יְהוָה חָסִיתִי אַל אֵבוֹשָׁה לְעוֹלָם׃
ב בְּצִדְקָתְךָ תַּצִּילֵנִי וּתְפַלְּטֵנִי הַטֵּה אֵלַי אָזְנְךָ
וְהוֹשִׁיעֵנִי׃ ג הֱיֵה לִי לְצוּר מָעוֹן לָבוֹא תָּמִיד
צִוִּיתָ לְהוֹשִׁיעֵנִי כִּי סַלְעִי וּמְצוּדָתִי אָתָּה׃
ד אֱלֹהַי פַּלְּטֵנִי מִיַּד רָשָׁע מִכַּף מְעַוֵּל וְחוֹמֵץ׃
ה כִּי אַתָּה תִקְוָתִי אֲדֹנָי יְהוִה מִבְטַחִי מִנְּעוּרָי׃
ו עָלֶיךָ נִסְמַכְתִּי מִבֶּטֶן מִמְּעֵי אִמִּי אַתָּה גוֹזִי
בְּךָ תְהִלָּתִי תָמִיד׃ ז כְּמוֹפֵת הָיִיתִי לְרַבִּים
וְאַתָּה מַחֲסִי עֹז׃ ח יִמָּלֵא פִי תְּהִלָּתֶךָ כָּל הַיּוֹם
תִּפְאַרְתֶּךָ׃ ט אַל תַּשְׁלִיכֵנִי לְעֵת זִקְנָה כִּכְלוֹת
כֹּחִי אַל תַּעַזְבֵנִי׃ י כִּי אָמְרוּ אוֹיְבַי לִי וְשֹׁמְרֵי
נַפְשִׁי נוֹעֲצוּ יַחְדָּו׃ יא לֵאמֹר אֱלֹהִים עֲזָבוֹ
רִדְפוּ וְתִפְשׂוּהוּ כִּי אֵין מַצִּיל׃ יב אֱלֹהִים אַל
תִּרְחַק מִמֶּנִּי אֱלֹהַי לְעֶזְרָתִי חוּשָׁה׃ יג יֵבֹשׁוּ
יִכְלוּ שֹׂטְנֵי נַפְשִׁי יַעֲטוּ חֶרְפָּה וּכְלִמָּה מְבַקְשֵׁי
רָעָתִי׃ יד וַאֲנִי תָּמִיד אֲיַחֵל וְהוֹסַפְתִּי עַל כָּל
תְּהִלָּתֶךָ׃ טו פִּי יְסַפֵּר צִדְקָתֶךָ כָּל הַיּוֹם
תְּשׁוּעָתֶךָ כִּי לֹא יָדַעְתִּי סְפֹרוֹת׃ טז אָבוֹא
בִּגְבֻרוֹת אֲדֹנָי יְהוִה אַזְכִּיר צִדְקָתְךָ לְבַדֶּךָ׃
יז אֱלֹהִים לִמַּדְתַּנִי מִנְּעוּרָי וְעַד הֵנָּה אַגִּיד
נִפְלְאוֹתֶיךָ׃ יח וְגַם עַד זִקְנָה וְשֵׂיבָה אֱלֹהִים
אַל תַּעַזְבֵנִי עַד אַגִּיד זְרוֹעֲךָ לְדוֹר לְכָל יָבוֹא
גְּבוּרָתֶךָ׃ יט וְצִדְקָתְךָ אֱלֹהִים עַד מָרוֹם אֲשֶׁר
עָשִׂיתָ גְדֹלוֹת אֱלֹהִים מִי כָמוֹךָ׃ כ אֲשֶׁר
הִרְאִיתַנִי צָרוֹת רַבּוֹת וְרָעוֹת תָּשׁוּב תְּחַיֵּינִי
וּמִתְּהֹמוֹת הָאָרֶץ תָּשׁוּב תַּעֲלֵנִי׃ כא תֶּרֶב
גְּדֻלָּתִי וְתִסֹּב תְּנַחֲמֵנִי׃ כב גַּם אֲנִי אוֹדְךָ בִכְלִי
נֶבֶל אֲמִתְּךָ אֱלֹהָי אֲזַמְּרָה לְךָ בְכִנּוֹר קְדוֹשׁ
יִשְׂרָאֵל׃ כג תְּרַנֵּנָּה שְׂפָתַי כִּי אֲזַמְּרָה לָּךְ וְנַפְשִׁי
אֲשֶׁר פָּדִיתָ׃ כד גַּם לְשׁוֹנִי כָּל הַיּוֹם תֶּהְגֶּה
צִדְקָתֶךָ כִּי בֹשׁוּ כִּי חָפְרוּ מְבַקְשֵׁי רָעָתִי׃

עב א לִשְׁלֹמֹה אֱלֹהִים מִשְׁפָּטֶיךָ לְמֶלֶךְ תֵּן
וְצִדְקָתְךָ לְבֶן מֶלֶךְ׃ ב יָדִין עַמְּךָ בְצֶדֶק
וַעֲנִיֶּיךָ בְמִשְׁפָּט׃ ג יִשְׂאוּ הָרִים שָׁלוֹם לָעָם
וּגְבָעוֹת בִּצְדָקָה׃ ד יִשְׁפֹּט עֲנִיֵּי עָם יוֹשִׁיעַ לִבְנֵי
אֶבְיוֹן וִידַכֵּא עוֹשֵׁק׃ ה יִירָאוּךָ עִם שָׁמֶשׁ וְלִפְנֵי
יָרֵחַ דּוֹר דּוֹרִים׃ ו יֵרֵד כְּמָטָר עַל גֵּז כִּרְבִיבִים
זַרְזִיף אָרֶץ׃ ז יִפְרַח בְּיָמָיו צַדִּיק וְרֹב שָׁלוֹם עַד
בְּלִי יָרֵחַ׃ ח וְיֵרְדְּ מִיָּם עַד יָם וּמִנָּהָר עַד אַפְסֵי
אָרֶץ׃ ט לְפָנָיו יִכְרְעוּ צִיִּים וְאֹיְבָיו עָפָר
יְלַחֵכוּ׃ י מַלְכֵי תַרְשִׁישׁ וְאִיִּים מִנְחָה יָשִׁיבוּ
מַלְכֵי שְׁבָא וּסְבָא אֶשְׁכָּר יַקְרִיבוּ׃ יא וְיִשְׁתַּחֲווּ
לוֹ כָל מְלָכִים כָּל גּוֹיִם יַעַבְדוּהוּ׃ יב כִּי יַצִּיל
אֶבְיוֹן מְשַׁוֵּעַ וְעָנִי וְאֵין עֹזֵר לוֹ׃ יג יָחֹס עַל דַּל
וְאֶבְיוֹן וְנַפְשׁוֹת אֶבְיוֹנִים יוֹשִׁיעַ׃ יד מִתּוֹךְ
וּמֵחָמָס יִגְאַל נַפְשָׁם וְיֵיקַר דָּמָם בְּעֵינָיו׃ טו וִיחִי
וְיִתֶּן לוֹ מִזְּהַב שְׁבָא וְיִתְפַּלֵּל בַּעֲדוֹ תָמִיד כָּל
הַיּוֹם יְבָרְכֶנְהוּ׃ טז יְהִי פִסַּת בַּר בָּאָרֶץ בְּרֹאשׁ
הָרִים יִרְעַשׁ כַּלְּבָנוֹן פִּרְיוֹ וְיָצִיצוּ מֵעִיר כְּעֵשֶׂב
הָאָרֶץ׃ יז יְהִי שְׁמוֹ לְעוֹלָם לִפְנֵי שֶׁמֶשׁ יִנּוֹן
שְׁמוֹ וְיִתְבָּרְכוּ בוֹ כָּל גּוֹיִם יְאַשְּׁרוּהוּ׃ יח בָּרוּךְ
יְהוָה אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֹשֵׂה נִפְלָאוֹת לְבַדּוֹ׃
יט וּבָרוּךְ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם וְיִמָּלֵא כְבוֹדוֹ אֶת כָּל
הָאָרֶץ אָמֵן וְאָמֵן׃ כ כָּלּוּ תְפִלּוֹת דָּוִד בֶּן יִשָׁי׃

מזמור

ספר שלישי

ליום רביעי

עג א מִזְמוֹר לְאָסָף אַךְ טוֹב לְיִשְׂרָאֵל אֱלֹהִים
לְבָרֵי לֵבָב: ב וַאֲנִי כִּמְעַט נָטָיוּ רַגְלָי כְּאַיִן שֻׁפְּכוּ
אֲשֻׁרָי: ג כִּי קִנֵּאתִי בַּהוֹלְלִים שְׁלוֹם רְשָׁעִים
אֶרְאֶה: ד כִּי אֵין חַרְצֻבּוֹת לְמוֹתָם וּבָרִיא אוּלָם:
ה בַּעֲמַל אֱנוֹשׁ אֵינֵמוֹ וְעִם אָדָם לֹא יְנֻגָּעוּ: ו
לָכֵן עֲנָקַתְמוֹ גַאֲוָה יַעֲטָף שִׁית חָמָס לָמוֹ: ז יָצָא
מֵחֵלֶב עֵינֵמוֹ עָבְרוּ מַשְׂכִּיּוֹת לֵבָב: ח יָמִיקוּ
וִידַבְּרוּ בְרָע עֹשֶׁק מִמָּרוֹם יְדַבֵּרוּ: ט שַׁתּוּ
בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם וּלְשׁוֹנָם תִּהֲלַךְ בָּאָרֶץ: י לָכֵן
יָשׁוּב עַמּוֹ הֲלֹם וּמֵי מָלֵא יִמָּצוּ לָמוֹ: יא וְאָמְרוּ
אֵיכָה יָדַע אֵל וְיֵשׁ דֵּעָה בְעֶלְיוֹן: יב הִנֵּה אֵלֶּה
רְשָׁעִים וְשַׁלְוֵי עוֹלָם הִשְׂגּוּ חָיִל: יג אַךְ רִיק
זִכִּיתִי לְבָבִי וָאֶרְחַץ בְּנִקָּיוֹן כַּפָּי: יד וָאֱהִי נָגוּעַ
כָּל הַיּוֹם וְתוֹכַחְתִּי לַבְּקָרִים: טו אִם אָמַרְתִּי
אֲסַפְּרָה כְמוֹ הִנֵּה דוֹר בָּנֶיךָ בָגָדְתִּי: טז וָאֲחַשְּׁבָה
לָדַעַת זֹאת עָמָל הוּא בְעֵינָי: יז עַד אָבוֹא
אֶל מִקְדְּשֵׁי אֵל אָבִינָה לְאַחֲרִיתָם: יח אַךְ
בַּחֲלָקוֹת תָּשִׁית לָמוֹ הִפַּלְתָּם לְמַשּׁוּאוֹת: יט אֵיךְ
הָיוּ לְשַׁמָּה כְרָגַע סָפוּ תַמּוּ מִן בַּלָּהוֹת: כ כַּחֲלוֹם
מֵהָקִיץ אֲדֹנָי בָּעִיר צַלְמָם תִּבְזֶה: כא כִּי יִתְחַמֵּץ
לְבָבִי וְכִלְיוֹתַי אֶשְׁתּוֹנָן: כב וַאֲנִי בַעַר וְלֹא אֵדָע
בְּהֵמוֹת הָיִיתִי עִמָּךְ: כג וַאֲנִי תָמִיד עִמָּךְ אָחַזְתָּ
בְּיַד יְמִינִי: כד בַּעֲצָתְךָ תַנְחֵנִי וְאַחַר כָּבוֹד
תִּקָּחֵנִי: כה מִי לִי בַשָּׁמָיִם וְעִמְּךָ לֹא חָפַצְתִּי
בָאָרֶץ: כו כָּלָה שְׁאֵרִי וּלְבָבִי צוּר לְבָבִי וְחֶלְקִי
אֱלֹהִים לְעוֹלָם: כז כִּי הִנֵּה רְחֵקֶיךָ יֹאבֵדוּ
הִצְמַתָּה כָּל זוֹנֶה מִמֶּךָּ: כח וַאֲנִי קִרֲבַת אֱלֹהִים
לִי טוֹב שַׁתִּי בַּאדֹנָי יֱהֹוִה מַחְסִי לְסַפֵּר כָּל
מַלְאֲכוֹתֶיךָ:

עד א מַשְׂכִּיל לְאָסָף לָמָה אֱלֹהִים זָנַחְתָּ
לָנֶצַח יֶעְשַׁן אַפְּךָ בְּצֹאן מַרְעִיתֶךָ: ב זְכֹר
עֲדָתְךָ קָנִיתָ קֶּדֶם גָּאַלְתָּ שֵׁבֶט נַחֲלָתֶךָ הַר
צִיּוֹן זֶה שָׁכַנְתָּ בּוֹ: ג הָרִימָה פְעָמֶיךָ לְמַשֻּׁאוֹת
נֶצַח כָּל הֵרַע אוֹיֵב בַּקֹּדֶשׁ: ד שָׁאֲגוּ צֹרְרֶיךָ
בְּקֶרֶב מוֹעֲדֶךָ שָׂמוּ אוֹתֹתָם אֹתוֹת: ה יִוָּדַע
כְּמֵבִיא לְמָעְלָה בִּסְבָךְ עֵץ קַרְדֻּמּוֹת: ו וְעַתָּה
פִּתּוּחֶיהָ יָּחַד בְּכַשִּׁיל וְכֵילַפֹּת יַהֲלֹמוּן:
ז שִׁלְחוּ בָאֵשׁ מִקְדָּשֶׁךָ לָאָרֶץ חִלְּלוּ מִשְׁכַּן
שְׁמֶךָ: ח אָמְרוּ בְלִבָּם נִינָם יָחַד שָׂרְפוּ כָל
מוֹעֲדֵי אֵל בָּאָרֶץ: ט אוֹתֹתֵינוּ לֹא רָאִינוּ אֵין עוֹד
נָבִיא וְלֹא אִתָּנוּ יוֹדֵעַ עַד מָה: י עַד מָתַי
אֱלֹהִים יְחָרֶף צָר יְנָאֵץ אוֹיֵב שִׁמְךָ לָנֶצַח:
יא לָמָּה תָשִׁיב יָדְךָ וִימִינֶךָ מִקֶּרֶב חֵיקְךָ כַלֵּה:
יב וֵאלֹהִים מַלְכִּי מִקֶּדֶם פֹּעֵל יְשׁוּעוֹת בְּקֶרֶב
הָאָרֶץ: יג אַתָּה פוֹרַרְתָּ בְעָזְּךָ יָם שִׁבַּרְתָּ
רָאשֵׁי תַנִּינִים עַל הַמָּיִם: יד אַתָּה רִצַּצְתָּ רָאשֵׁי
לִוְיָתָן תִּתְּנֶנּוּ מַאֲכָל לְעָם לְצִיִּים: טו אַתָּה
בָקַעְתָּ מַעְיָן וָנָחַל אַתָּה הוֹבַשְׁתָּ נַהֲרוֹת אֵיתָן:
טז לְךָ יוֹם אַף לְךָ לָיְלָה אַתָּה הֲכִינוֹתָ מָאוֹר
וָשָׁמֶשׁ: יז אַתָּה הִצַּבְתָּ כָּל גְּבוּלוֹת אָרֶץ קַיִץ
וָחֹרֶף אַתָּה יְצַרְתָּם: יח זְכָר זֹאת אוֹיֵב חֵרֵף
יְהֹוָה וְעַם נָבָל נִאֲצוּ שְׁמֶךָ: יט אַל תִּתֵּן לְחַיַּת
נֶפֶשׁ תּוֹרֶךָ חַיַּת עֲנִיֶּיךָ אַל תִּשְׁכַּח לָנֶצַח:
כ הַבֵּט לַבְּרִית כִּי מָלְאוּ מַחֲשַׁכֵּי אֶרֶץ נְאוֹת חָמָס:
כא אַל יָשֹׁב דַּךְ נִכְלָם עָנִי וְאֶבְיוֹן יְהַלְלוּ שְׁמֶךָ:
כב קוּמָה אֱלֹהִים רִיבָה רִיבֶךָ זְכֹר חֶרְפָּתְךָ מִנִּי
נָבָל כָּל הַיּוֹם: כג אַל תִּשְׁכַּח קוֹל צֹרְרֶיךָ
שְׁאוֹן קָמֶיךָ עֹלֶה תָמִיד:

עה א לַמְנַצֵּחַ אַל תַּשְׁחֵת מִזְמוֹר לְאָסָף שִׁיר:
ב הוֹדִינוּ לְּךָ אֱלֹהִים הוֹדִינוּ וְקָרוֹב שְׁמֶךָ סִפְּרוּ
נִפְלְאוֹתֶיךָ: ג כִּי אֶקַּח מוֹעֵד אֲנִי מֵישָׁרִים
אֶשְׁפֹּט: ד נְמֹגִים אֶרֶץ וְכָל יֹשְׁבֶיהָ אָנֹכִי
תִכַּנְתִּי עַמּוּדֶיהָ סֶּלָה: ה אָמַרְתִּי לַהוֹלְלִים אַל
תָּהֹלּוּ וְלָרְשָׁעִים אַל תָּרִימוּ קָרֶן: ו אַל תָּרִימוּ
לַמָּרוֹם קַרְנְכֶם תְּדַבְּרוּ בְצַוָּאר עָתָק: ז כִּי לֹא
מִמּוֹצָא וּמִמַּעֲרָב וְלֹא מִמִּדְבַּר הָרִים: ח כִּי
אֱלֹהִים שֹׁפֵט זֶה יַשְׁפִּיל וְזֶה יָרִים: ט כִּי כוֹס
בְּיַד יְהֹוָה וְיַיִן חָמַר מָלֵא מֶסֶךְ וַיַּגֵּר מִזֶּה אַךְ
שְׁמָרֶיהָ יִמְצוּ יִשְׁתּוּ כֹּל רִשְׁעֵי אָרֶץ: י וַאֲנִי
אַגִּיד לְעֹלָם אֲזַמְּרָה לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: יא וְכָל קַרְנֵי
רְשָׁעִים אֲגַדֵּעַ תְּרוֹמַמְנָה קַרְנוֹת צַדִּיק:

עו א לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת מִזְמוֹר לְאָסָף שִׁיר:
ב נוֹדָע בִּיהוּדָה אֱלֹהִים בְּיִשְׂרָאֵל גָּדוֹל שְׁמוֹ:
ג וַיְהִי בְשָׁלֵם סֻכּוֹ וּמְעוֹנָתוֹ בְצִיּוֹן: ד שָׁמָּה
שִׁבַּר רִשְׁפֵי קָשֶׁת מָגֵן וְחֶרֶב וּמִלְחָמָה סֶלָה:

ה נָאוֹר אַתָּה אַדִּיר מֵהַרְרֵי טָרֶף׃ ו אֶשְׁתּוֹלְלוּ
אַבִּירֵי לֵב נָמוּ שְׁנָתָם וְלֹא מָצְאוּ כָל אַנְשֵׁי
חַיִל יְדֵיהֶם׃ ז מִגַּעֲרָתְךָ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב נִרְדָּם וְרֶכֶב
וָסוּס׃ ח אַתָּה נוֹרָא אַתָּה וּמִי יַעֲמֹד לְפָנֶיךָ מֵאָז
אַפֶּךָ׃ ט מִשָּׁמַיִם הִשְׁמַעְתָּ דִּין אֶרֶץ יָרְאָה
וְשָׁקָטָה׃ י בְּקוּם לַמִּשְׁפָּט אֱלֹהִים לְהוֹשִׁיעַ
כָּל עַנְוֵי אֶרֶץ סֶלָה׃ יא כִּי חֲמַת אָדָם תּוֹדֶךָּ
שְׁאֵרִית חֵמֹת תַּחְגֹּר׃ יב נִדְרוּ וְשַׁלְּמוּ לַיהוָה
אֱלֹהֵיכֶם כָּל סְבִיבָיו יֹבִילוּ שַׁי לַמּוֹרָא׃ יג יִבְצֹר
רוּחַ נְגִידִים נוֹרָא לְמַלְכֵי אָרֶץ׃

עז א לַמְנַצֵּחַ עַל יְדוּתוּן לְאָסָף מִזְמוֹר׃
ב קוֹלִי אֶל אֱלֹהִים וְאֶצְעָקָה קוֹלִי אֶל אֱלֹהִים
וְהַאֲזִין אֵלָי׃ ג בְּיוֹם צָרָתִי אֲדֹנָי דָּרָשְׁתִּי יָדִי
לַיְלָה נִגְּרָה וְלֹא תָפוּג מֵאֲנָה הִנָּחֵם נַפְשִׁי׃
ד אֶזְכְּרָה אֱלֹהִים וְאֶהֱמָיָה אָשִׂיחָה וְתִתְעַטֵּף
רוּחִי סֶלָה׃ ה אָחַזְתָּ שְׁמֻרוֹת עֵינָי נִפְעַמְתִּי וְלֹא
אֲדַבֵּר׃ ו חִשַּׁבְתִּי יָמִים מִקֶּדֶם שְׁנוֹת עוֹלָמִים׃
ז אֶזְכְּרָה נְגִינָתִי בַּלָּיְלָה עִם לְבָבִי אָשִׂיחָה
וַיְחַפֵּשׂ רוּחִי׃ ח הַלְעוֹלָמִים יִזְנַח אֲדֹנָי וְלֹא
יֹסִיף לִרְצוֹת עוֹד׃ ט הֶאָפֵס לָנֶצַח חַסְדּוֹ גָּמַר
אֹמֶר לְדֹר וָדֹר׃ י הֲשָׁכַח חַנּוֹת אֵל אִם קָפַץ
בְּאַף רַחֲמָיו סֶלָה׃ יא וָאֹמַר חַלּוֹתִי הִיא שְׁנוֹת
יְמִין עֶלְיוֹן׃ יב אֶזְכּוֹר מַעַלְלֵי יָהּ כִּי אֶזְכְּרָה
מִקֶּדֶם פִּלְאֶךָ׃ יג וְהָגִיתִי בְכָל פָּעֳלֶךָ וּבַעֲלִילוֹתֶיךָ
אָשִׂיחָה׃ יד אֱלֹהִים בַּקֹּדֶשׁ דַּרְכֶּךָ מִי אֵל גָּדוֹל
כֵּאלֹהִים׃ טו אַתָּה הָאֵל עֹשֵׂה פֶלֶא הוֹדַעְתָּ
בָעַמִּים עֻזֶּךָ׃ טז גָּאַלְתָּ בִּזְרוֹעַ עַמֶּךָ בְּנֵי יַעֲקֹב
וְיוֹסֵף סֶלָה׃ יז רָאוּךָ מַּיִם אֱלֹהִים רָאוּךָ מַּיִם
יָחִילוּ אַף יִרְגְּזוּ תְהֹמוֹת׃ יח זֹרְמוּ מַיִם עָבוֹת
קוֹל נָתְנוּ שְׁחָקִים אַף חֲצָצֶיךָ יִתְהַלָּכוּ׃ יט קוֹל
רַעַמְךָ בַּגַּלְגַּל הֵאִירוּ בְרָקִים תֵּבֵל רָגְזָה וַתִּרְעַשׁ
הָאָרֶץ׃ כ בַּיָּם דַּרְכֶּךָ וּשְׁבִילְךָ בְּמַיִם רַבִּים
וְעִקְּבוֹתֶיךָ לֹא נֹדָעוּ׃ כא נָחִיתָ כַצֹּאן עַמֶּךָ בְּיַד
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן׃

עח א מַשְׂכִּיל לְאָסָף הַאֲזִינָה עַמִּי תּוֹרָתִי
הַטּוּ אָזְנְכֶם לְאִמְרֵי פִי׃ ב אֶפְתְּחָה בְמָשָׁל פִּי
אַבִּיעָה חִידוֹת מִנִּי קֶדֶם׃ ג אֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ
וַנֵּדָעֵם וַאֲבוֹתֵינוּ סִפְּרוּ לָנוּ׃ ד לֹא נְכַחֵד
מִבְּנֵיהֶם לְדוֹר אַחֲרוֹן מְסַפְּרִים תְּהִלּוֹת יְהוָה
וֶעֱזוּזוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה׃ ה וַיָּקֶם עֵדוּת
בְּיַעֲקֹב וְתוֹרָה שָׂם בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר צִוָּה אֶת
אֲבוֹתֵינוּ לְהוֹדִיעָם לִבְנֵיהֶם׃ ו לְמַעַן יֵדְעוּ דּוֹר
אַחֲרוֹן בָּנִים יִוָּלֵדוּ יָקֻמוּ וִיסַפְּרוּ לִבְנֵיהֶם׃
ז וְיָשִׂימוּ בֵאלֹהִים כִּסְלָם וְלֹא יִשְׁכְּחוּ מַעַלְלֵי אֵל
וּמִצְוֹתָיו יִנְצֹרוּ׃ ח וְלֹא יִהְיוּ כַּאֲבוֹתָם דּוֹר
סוֹרֵר וּמֹרֶה דּוֹר לֹא הֵכִין לִבּוֹ וְלֹא נֶאֶמְנָה
אֶת אֵל רוּחוֹ׃ ט בְּנֵי אֶפְרַיִם נוֹשְׁקֵי רוֹמֵי קָשֶׁת
הָפְכוּ בְּיוֹם קְרָב׃ י לֹא שָׁמְרוּ בְּרִית אֱלֹהִים
וּבְתוֹרָתוֹ מֵאֲנוּ לָלֶכֶת׃ יא וַיִּשְׁכְּחוּ עֲלִילוֹתָיו
וְנִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר הֶרְאָם׃ יב נֶגֶד אֲבוֹתָם עָשָׂה
פֶלֶא בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׂדֵה צֹעַן׃ יג בָּקַע יָם
וַיַּעֲבִירֵם וַיַּצֶּב מַיִם כְּמוֹ נֵד׃ יד וַיַּנְחֵם בֶּעָנָן
יוֹמָם וְכָל הַלַּיְלָה בְּאוֹר אֵשׁ׃ טו יְבַקַּע צֻרִים
בַּמִּדְבָּר וַיַּשְׁקְ כִּתְהֹמוֹת רַבָּה׃ טז וַיּוֹצִא נוֹזְלִים
מִסָּלַע וַיּוֹרֶד כַּנְּהָרוֹת מָיִם׃ יז וַיּוֹסִיפוּ עוֹד
לַחֲטֹא לוֹ לַמְרוֹת עֶלְיוֹן בַּצִּיָּה׃ יח וַיְנַסּוּ אֵל
בִּלְבָבָם לִשְׁאָל אֹכֶל לְנַפְשָׁם׃ יט וַיְדַבְּרוּ
בֵּאלֹהִים אָמְרוּ הֲיוּכַל אֵל לַעֲרֹךְ שֻׁלְחָן בַּמִּדְבָּר׃
כ הֵן הִכָּה צוּר וַיָּזוּבוּ מַיִם וּנְחָלִים יִשְׁטֹפוּ הֲגַם
לֶחֶם יוּכַל תֵּת אִם יָכִין שְׁאֵר לְעַמּוֹ׃ כא לָכֵן
שָׁמַע יְהוָה וַיִּתְעַבָּר וְאֵשׁ נִשְּׂקָה בְיַעֲקֹב וְגַם
אַף עָלָה בְיִשְׂרָאֵל׃ כב כִּי לֹא הֶאֱמִינוּ בֵּאלֹהִים
וְלֹא בָטְחוּ בִּישׁוּעָתוֹ׃ כג וַיְצַו שְׁחָקִים מִמָּעַל
וְדַלְתֵי שָׁמַיִם פָּתָח׃ כד וַיַּמְטֵר עֲלֵיהֶם מָן
לֶאֱכֹל וּדְגַן שָׁמַיִם נָתַן לָמוֹ׃ כה לֶחֶם אַבִּירִים
אָכַל אִישׁ צֵידָה שָׁלַח לָהֶם לָשֹׂבַע׃ כו יַסַּע
קָדִים בַּשָּׁמָיִם וַיְנַהֵג בְּעֻזּוֹ תֵימָן׃ כז וַיַּמְטֵר
עֲלֵיהֶם כֶּעָפָר שְׁאֵר וּכְחוֹל יַמִּים עוֹף כָּנָף׃
כח וַיַּפֵּל בְּקֶרֶב מַחֲנֵהוּ סָבִיב לְמִשְׁכְּנֹתָיו׃
כט וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׂבְּעוּ מְאֹד וְתַאֲוָתָם יָבִא לָהֶם׃
ל לֹא זָרוּ מִתַּאֲוָתָם עוֹד אָכְלָם בְּפִיהֶם׃ לא וְאַף
אֱלֹהִים עָלָה בָהֶם וַיַּהֲרֹג בְּמִשְׁמַנֵּיהֶם וּבַחוּרֵי
יִשְׂרָאֵל הִכְרִיעַ׃ לב בְּכָל זֹאת חָטְאוּ עוֹד וְלֹא
הֶאֱמִינוּ בְּנִפְלְאוֹתָיו׃ לג וַיְכַל בַּהֶבֶל יְמֵיהֶם
וּשְׁנוֹתָם בַּבֶּהָלָה׃ לד אִם הֲרָגָם וּדְרָשׁוּהוּ
וְשָׁבוּ וְשִׁחֲרוּ אֵל׃ לה וַיִּזְכְּרוּ כִּי אֱלֹהִים צוּרָם
וְאֵל עֶלְיוֹן גֹּאֲלָם׃ לו וַיְפַתּוּהוּ בְּפִיהֶם וּבִלְשׁוֹנָם
יְכַזְּבוּ לוֹ׃ לז וְלִבָּם לֹא נָכוֹן עִמּוֹ וְלֹא נֶאֶמְנוּ

בְּרִיתוֹ׃ לח וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֺן וְלֹא יַשְׁחִית
וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל חֲמָתוֹ׃
לט וַיִּזְכֹּר כִּי בָשָׂר הֵמָּה רוּחַ הוֹלֵךְ וְלֹא יָשׁוּב׃
מ כַּמָּה יַמְרוּהוּ בַמִּדְבָּר יַעֲצִיבוּהוּ בִּישִׁימוֹן׃
מא וַיָּשׁוּבוּ וַיְנַסּוּ אֵל וּקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל הִתְווּ׃
מב לֹא זָכְרוּ אֶת יָדוֹ יוֹם אֲשֶׁר פָּדָם מִנִּי צָר׃
מג אֲשֶׁר שָׂם בְּמִצְרַיִם אֹתוֹתָיו וּמוֹפְתָיו
בִּשְׂדֵה צֹעַן׃ מד וַיַּהֲפֹךְ לְדָם יְאֹרֵיהֶם וְנֹזְלֵיהֶם
בַּל יִשְׁתָּיוּן׃ מה יְשַׁלַּח בָּהֶם עָרֹב וַיֹּאכְלֵם
וּצְפַרְדֵּעַ וַתַּשְׁחִיתֵם׃ מו וַיִּתֵּן לֶחָסִיל יְבוּלָם
וִיגִיעָם לָאַרְבֶּה׃ מז יַהֲרֹג בַּבָּרָד גַּפְנָם
וְשִׁקְמוֹתָם בַּחֲנָמַל׃ מח וַיַּסְגֵּר לַבָּרָד בְּעִירָם
וּמִקְנֵיהֶם לָרְשָׁפִים׃ מט יְשַׁלַּח בָּם חֲרוֹן אַפּוֹ
עֶבְרָה וָזַעַם וְצָרָה מִשְׁלַחַת מַלְאֲכֵי רָעִים׃
נ יְפַלֵּס נָתִיב לְאַפּוֹ לֹא חָשַׂךְ מִמָּוֶת נַפְשָׁם
וְחַיָּתָם לַדֶּבֶר הִסְגִּיר׃ נא וַיַּךְ כָּל בְּכוֹר בְּמִצְרָיִם
רֵאשִׁית אוֹנִים בְּאָהֳלֵי חָם׃ נב וַיַּסַּע כַּצֹּאן
עַמּוֹ וַיְנַהֲגֵם כַּעֵדֶר בַּמִּדְבָּר׃ נג וַיַּנְחֵם לָבֶטַח
וְלֹא פָחָדוּ וְאֶת אוֹיְבֵיהֶם כִּסָּה הַיָּם׃ נד וַיְבִיאֵם
אֶל גְּבוּל קָדְשׁוֹ הַר זֶה קָנְתָה יְמִינוֹ׃ נה וַיְגָרֶשׁ
מִפְּנֵיהֶם גּוֹיִם וַיַּפִּילֵם בְּחֶבֶל נַחֲלָה וַיַּשְׁכֵּן
בְּאָהֳלֵיהֶם שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל׃ נו וַיְנַסּוּ וַיַּמְרוּ אֶת
אֱלֹהִים עֶלְיוֹן וְעֵדוֹתָיו לֹא שָׁמָרוּ׃ נז וַיִּסֹּגוּ
וַיִּבְגְּדוּ כַּאֲבוֹתָם נֶהְפְּכוּ כְּקֶשֶׁת רְמִיָּה׃
נח וַיַּכְעִיסוּהוּ בְּבָמוֹתָם וּבִפְסִילֵיהֶם יַקְנִיאוּהוּ׃
נט שָׁמַע אֱלֹהִים וַיִּתְעַבָּר וַיִּמְאַס מְאֹד בְּיִשְׂרָאֵל׃
ס וַיִּטֹּשׁ מִשְׁכַּן שִׁלוֹ אֹהֶל שִׁכֵּן בָּאָדָם׃ סא וַיִּתֵּן
לַשְּׁבִי עֻזּוֹ וְתִפְאַרְתּוֹ בְיַד צָר׃ סב וַיַּסְגֵּר לַחֶרֶב
עַמּוֹ וּבְנַחֲלָתוֹ הִתְעַבָּר׃ סג בַּחוּרָיו אָכְלָה אֵשׁ
וּבְתוּלֹתָיו לֹא הוּלָּלוּ׃ סד כֹּהֲנָיו בַּחֶרֶב נָפָלוּ
וְאַלְמְנֹתָיו לֹא תִבְכֶּינָה׃ סה וַיִּקַץ כְּיָשֵׁן אֲדֹנָי
כְּגִבּוֹר מִתְרוֹנֵן מִיָּיִן׃ סו וַיַּךְ צָרָיו אָחוֹר חֶרְפַּת
עוֹלָם נָתַן לָמוֹ׃ סז וַיִּמְאַס בְּאֹהֶל יוֹסֵף וּבְשֵׁבֶט
אֶפְרַיִם לֹא בָחָר׃ סח וַיִּבְחַר אֶת שֵׁבֶט יְהוּדָה
אֶת הַר צִיּוֹן אֲשֶׁר אָהֵב׃ סט וַיִּבֶן כְּמוֹ רָמִים
מִקְדָּשׁוֹ כְּאֶרֶץ יְסָדָהּ לְעוֹלָם׃ ע וַיִּבְחַר בְּדָוִד
עַבְדּוֹ וַיִּקָּחֵהוּ מִמִּכְלְאֹת צֹאן׃ עא מֵאַחַר
עָלוֹת הֱבִיאוֹ לִרְעוֹת בְּיַעֲקֹב עַמּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל
נַחֲלָתוֹ׃ עב וַיִּרְעֵם כְּתֹם לְבָבוֹ וּבִתְבוּנוֹת כַּפָּיו
יַנְחֵם׃

עט א מִזְמוֹר לְאָסָף אֱלֹהִים בָּאוּ גוֹיִם בְּנַחֲלָתֶךָ
טִמְּאוּ אֶת הֵיכַל קָדְשֶׁךָ שָׂמוּ אֶת יְרוּשָׁלַיִם
לְעִיִּים׃ ב נָתְנוּ אֶת נִבְלַת עֲבָדֶיךָ מַאֲכָל לְעוֹף
הַשָּׁמָיִם בְּשַׂר חֲסִידֶיךָ לְחַיְתוֹ אָרֶץ׃ ג שָׁפְכוּ
דָמָם כַּמַּיִם סְבִיבוֹת יְרוּשָׁלָיִם וְאֵין קוֹבֵר׃ ד הָיִינוּ
חֶרְפָּה לִשְׁכֵנֵינוּ לַעַג וָקֶלֶס לִסְבִיבוֹתֵינוּ׃ ה עַד
מָה יְהוָה תֶּאֱנַף לָנֶצַח תִּבְעַר כְּמוֹ אֵשׁ קִנְאָתֶךָ׃
ו שְׁפֹךְ חֲמָתְךָ אֶל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יְדָעוּךָ וְעַל
מַמְלָכוֹת אֲשֶׁר בְּשִׁמְךָ לֹא קָרָאוּ׃ ז כִּי אָכַל אֶת
יַעֲקֹב וְאֶת נָוֵהוּ הֵשַׁמּוּ׃ ח אַל תִּזְכָּר לָנוּ
עֲוֺנֹת רִאשֹׁנִים מַהֵר יְקַדְּמוּנוּ רַחֲמֶיךָ כִּי דַלּוֹנוּ
מְאֹד׃ ט עָזְרֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ עַל דְּבַר כְּבוֹד
שְׁמֶךָ וְהַצִּילֵנוּ וְכַפֵּר עַל חַטֹּאתֵינוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ׃
י לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה אֱלֹהֵיהֶם יִוָּדַע בַּגּוֹיִם
לְעֵינֵינוּ נִקְמַת דַּם עֲבָדֶיךָ הַשָּׁפוּךְ׃ יא תָּבוֹא
לְפָנֶיךָ אֶנְקַת אָסִיר כְּגֹדֶל זְרוֹעֲךָ הוֹתֵר בְּנֵי
תְמוּתָה׃ יב וְהָשֵׁב לִשְׁכֵנֵינוּ שִׁבְעָתַיִם אֶל
חֵיקָם חֶרְפָּתָם אֲשֶׁר חֵרְפוּךָ אֲדֹנָי׃ יג וַאֲנַחְנוּ
עַמְּךָ וְצֹאן מַרְעִיתֶךָ נוֹדֶה לְּךָ לְעוֹלָם לְדֹר וָדֹר
נְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ׃

פ א לַמְנַצֵּחַ אֶל שֹׁשַׁנִּים עֵדוּת לְאָסָף מִזְמוֹר׃
ב רֹעֵה יִשְׂרָאֵל הַאֲזִינָה נֹהֵג כַּצֹּאן יוֹסֵף יֹשֵׁב
הַכְּרוּבִים הוֹפִיעָה׃ ג לִפְנֵי אֶפְרַיִם וּבִנְיָמִן
וּמְנַשֶּׁה עוֹרְרָה אֶת גְּבוּרָתֶךָ וּלְכָה לִישֻׁעָתָה
לָּנוּ׃ ד אֱלֹהִים הֲשִׁיבֵנוּ וְהָאֵר פָּנֶיךָ וְנִוָּשֵׁעָה׃
ה יְהוָה אֱלֹהִים צְבָאוֹת עַד מָתַי עָשַׁנְתָּ בִּתְפִלַּת
עַמֶּךָ׃ ו הֶאֱכַלְתָּם לֶחֶם דִּמְעָה וַתַּשְׁקֵמוֹ
בִּדְמָעוֹת שָׁלִישׁ׃ ז תְּשִׂימֵנוּ מָדוֹן לִשְׁכֵנֵינוּ
וְאֹיְבֵינוּ יִלְעֲגוּ לָמוֹ׃ ח אֱלֹהִים צְבָאוֹת הֲשִׁיבֵנוּ
וְהָאֵר פָּנֶיךָ וְנִוָּשֵׁעָה׃ ט גֶּפֶן מִמִּצְרַיִם תַּסִּיעַ
תְּגָרֵשׁ גּוֹיִם וַתִּטָּעֶהָ׃ י פִּנִּיתָ לְפָנֶיהָ וַתַּשְׁרֵשׁ
שָׁרָשֶׁיהָ וַתְּמַלֵּא אָרֶץ׃ יא כָּסּוּ הָרִים צִלָּהּ
וַעֲנָפֶיהָ אַרְזֵי אֵל׃ יב תְּשַׁלַּח קְצִירֶהָ עַד יָם וְאֶל
נָהָר יוֹנְקוֹתֶיהָ׃ יג לָמָּה פָּרַצְתָּ גְדֵרֶיהָ וְאָרוּהָ
כָּל עֹבְרֵי דָרֶךְ׃ יד יְכַרְסְמֶנָּה חֲזִיר מִיָּעַר וְזִיז
שָׂדַי יִרְעֶנָּה׃ טו אֱלֹהִים צְבָאוֹת שׁוּב נָא הַבֵּט
מִשָּׁמַיִם וּרְאֵה וּפְקֹד גֶּפֶן זֹאת׃ טז וְכַנָּה אֲשֶׁר
נָטְעָה יְמִינֶךָ וְעַל בֵּן אִמַּצְתָּה לָּךְ׃ יז שְׂרֻפָה

באש כסוחה מגערת פניך יאבדו: יח תהי ידך
על איש ימינך על בן אדם אמצת לך: יט ולא
נסוג ממך תחיינו ובשמך נקרא: כ יהוה אלהים
צבאות השיבנו האר פניך ונושעה:
פא א למנצח על הגתית לאסף: ב הרנינו
לאלהים עוזנו הריעו לאלהי יעקב: ג שאו זמרה
ותנו תוף כנור נעים עם נבל: ד תקעו בחדש
שופר בכסה ליום חגנו: ה כי חק לישראל הוא
משפט לאלהי יעקב: ו עדות ביהוסף שמו
בצאתו על ארץ מצרים שפת לא ידעתי
אשמע: ז הסירותי מסבל שכמו כפיו מדוד
תעברנה: ח בצרה קראת ואחלצך אענך
בסתר רעם אבחנך על מי מריבה סלה:
ט שמע עמי ואעידה בך ישראל אם תשמע לי:
י לא יהיה בך אל זר ולא תשתחוה לאל נכר:
יא אנכי יהוה אלהיך המעלך מארץ מצרים
הרחב פיך ואמלאהו: יב ולא שמע עמי לקולי
וישראל לא אבה לי: יג ואשלחהו בשרירות
לבם ילכו במועצותיהם: יד לו עמי שמע לי
ישראל בדרכי יהלכו: טו כמעט אויביהם
אכניע ועל צריהם אשיב ידי: טז משנאי יהוה
יכחשו לו ויהי עתם לעולם: יז ויאכילהו
מחלב חטה ומצור דבש אשביעך:
פב א מזמור לאסף אלהים נצב בעדת אל
בקרב אלהים ישפט: ב עד מתי תשפטו עול
ופני רשעים תשאו סלה: ג שפטו דל ויתום
עני ורש הצדיקו: ד פלטו דל ואביון מיד
רשעים הצילו: ה לא ידעו ולא יבינו בחשכה
יתהלכו ימוטו כל מוסדי ארץ: ו אני אמרתי
אלהים אתם ובני עליון כלכם: ז אכן כאדם
תמותון וכאחד השרים תפלו: ח קומה אלהים
שפטה הארץ כי אתה תנחל בכל הגוים:
פג א שיר מזמור לאסף: ב אלהים אל דמי
לך אל תחרש ואל תשקט אל: ג כי הנה
אויביך יהמיון ומשנאיך נשאו ראש: ד על
עמך יערימו סוד ויתיעצו על צפוניך: ה אמרו
לכו ונכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד:
ו כי נועצו לב יחדו עליך ברית יכרתו: ז אהלי
אדום וישמעאלים מואב והגרים: ח גבל
ועמון ועמלק פלשת עם ישבי צור: ט גם
אשור נלוה עמם היו זרוע לבני לוט סלה:
י עשה להם כמדין כסיסרא כיבין בנחל קישון:
יא נשמדו בעין דאר היו דמן לאדמה:
יב שיתמו נדיבמו כערב וכזאב וכזבח וכצלמנע
כל נסיכמו: יג אשר אמרו נירשה לנו את נאות
אלהים: יד אלהי שיתמו כגלגל כקש לפני רוח:
טו כאש תבער יער וכלהבה תלהט הרים:
טז כן תרדפם בסערך ובסופתך תבהלם: יז מלא
פניהם קלון ויבקשו שמך יהוה: יח יבשו
ויבהלו עדי עד ויחפרו ויאבדו: יט וידעו כי
אתה שמך יהוה לבדך עליון על כל הארץ:
פד א למנצח על הגתית לבני קרח מזמור:
ב מה ידידות משכנותיך יהוה צבאות: ג נכספה
וגם כלתה נפשי לחצרות יהוה לבי ובשרי ירננו
אל אל חי: ד גם צפור מצאה בית ודרור קן
לה אשר שתה אפרחיה את מזבחותיך יהוה
צבאות מלכי ואלהי: ה אשרי יושבי ביתך
עוד יהללוך סלה: ו אשרי אדם עוז לו בך
מסלות בלבבם: ז עברי בעמק הבכא מעין
ישיתוהו גם ברכות יעטה מורה: ח ילכו מחיל
אל חיל יראה אל אלהים בציון: ט יהוה אלהים
צבאות שמעה תפלתי האזינה אלהי יעקב
סלה: י מגננו ראה אלהים והבט פני משיחך:
יא כי טוב יום בחצריך מאלף בחרתי הסתופף
בבית אלהי מדור באהלי רשע: יב כי שמש
ומגן יהוה אלהים חן וכבוד יתן יהוה לא ימנע
טוב להלכים בתמים: יג יהוה צבאות אשרי
אדם בטח בך:
פה א למנצח לבני קרח מזמור: ב רצית
יהוה ארצך שבת שבית יעקב: ג נשאת עון
עמך כסית כל חטאתם סלה: ד אספת כל
עברתך השיבות מחרון אפך: ה שובנו אלהי
ישענו והפר כעסך עמנו: ו הלעולם תאנף
בנו תמשך אפך לדר ודר: ז הלא אתה תשוב
תחיינו ועמך ישמחו בך: ח הראנו יהוה חסדך
וישעך תתן לנו: ט אשמעה מה ידבר האל יהוה
כי ידבר שלום אל עמו ואל חסידיו ואל ישובו
לכסלה: י אך קרוב ליראיו ישעו לשכן כבוד

בְּאַרְצֵנוּ: יא חֶסֶד וֶאֱמֶת נִפְגָּשׁוּ צֶדֶק וְשָׁלוֹם
נָשָׁקוּ: יב אֱמֶת מֵאֶרֶץ תִּצְמָח וְצֶדֶק מִשָּׁמַיִם
נִשְׁקָף: יג גַּם יְהֹוָה יִתֵּן הַטּוֹב וְאַרְצֵנוּ תִּתֵּן
יְבוּלָהּ: יד צֶדֶק לְפָנָיו יְהַלֵּךְ וְיָשֵׂם לְדֶרֶךְ פְּעָמָיו:
פו א תְּפִלָּה לְדָוִד הַטֵּה יְהֹוָה אָזְנְךָ עֲנֵנִי כִּי עָנִי
וְאֶבְיוֹן אָנִי: ב שָׁמְרָה נַפְשִׁי כִּי חָסִיד אָנִי הוֹשַׁע
עַבְדְּךָ אַתָּה אֱלֹהַי הַבּוֹטֵחַ אֵלֶיךָ: ג חָנֵּנִי אֲדֹנָי
כִּי אֵלֶיךָ אֶקְרָא כָּל הַיּוֹם: ד שַׂמֵּחַ נֶפֶשׁ עַבְדֶּךָ
כִּי אֵלֶיךָ אֲדֹנָי נַפְשִׁי אֶשָּׂא: ה כִּי אַתָּה אֲדֹנָי
טוֹב וְסַלָּח וְרַב חֶסֶד לְכָל קֹרְאֶיךָ: ו הַאֲזִינָה יְהֹוָה
תְּפִלָּתִי וְהַקְשִׁיבָה בְּקוֹל תַּחֲנוּנוֹתָי: ז בְּיוֹם
צָרָתִי אֶקְרָאֶךָּ כִּי תַעֲנֵנִי: ח אֵין כָּמוֹךָ בָאֱלֹהִים
אֲדֹנָי וְאֵין כְּמַעֲשֶׂיךָ: ט כָּל גּוֹיִם אֲשֶׁר עָשִׂיתָ
יָבוֹאוּ וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ אֲדֹנָי וִיכַבְּדוּ לִשְׁמֶךָ:
י כִּי גָדוֹל אַתָּה וְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת אַתָּה אֱלֹהִים
לְבַדֶּךָ: יא הוֹרֵנִי יְהֹוָה דַּרְכֶּךָ אֲהַלֵּךְ בַּאֲמִתֶּךָ
יַחֵד לְבָבִי לְיִרְאָה שְׁמֶךָ: יב אוֹדְךָ אֲדֹנָי אֱלֹהַי
בְּכָל לְבָבִי וַאֲכַבְּדָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם: יג כִּי חַסְדְּךָ
גָּדוֹל עָלָי וְהִצַּלְתָּ נַפְשִׁי מִשְּׁאוֹל תַּחְתִּיָּה:
יד אֱלֹהִים זֵדִים קָמוּ עָלַי וַעֲדַת עָרִיצִים בִּקְשׁוּ
נַפְשִׁי וְלֹא שָׂמוּךָ לְנֶגְדָּם: טו וְאַתָּה אֲדֹנָי אֵל
רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד וֶאֱמֶת: טז פְּנֵה
אֵלַי וְחָנֵּנִי תְּנָה עֻזְּךָ לְעַבְדֶּךָ וְהוֹשִׁיעָה לְבֶן
אֲמָתֶךָ: יז עֲשֵׂה עִמִּי אוֹת לְטוֹבָה וְיִרְאוּ שֹׂנְאַי
וְיֵבֹשׁוּ כִּי אַתָּה יְהֹוָה עֲזַרְתַּנִי וְנִחַמְתָּנִי:
פז א לִבְנֵי קֹרַח מִזְמוֹר שִׁיר יְסוּדָתוֹ בְּהַרְרֵי
קֹדֶשׁ: ב אֹהֵב יְהֹוָה שַׁעֲרֵי צִיּוֹן מִכֹּל מִשְׁכְּנוֹת
יַעֲקֹב: ג נִכְבָּדוֹת מְדֻבָּר בָּךְ עִיר הָאֱלֹהִים
סֶלָה: ד אַזְכִּיר רַהַב וּבָבֶל לְיֹדְעָי הִנֵּה פְלֶשֶׁת
וְצוֹר עִם כּוּשׁ זֶה יֻלַּד שָׁם: ה וּלְצִיּוֹן יֵאָמַר אִישׁ
וְאִישׁ יֻלַּד בָּהּ וְהוּא יְכוֹנְנֶהָ עֶלְיוֹן: ו יְהֹוָה
יִסְפֹּר בִּכְתוֹב עַמִּים זֶה יֻלַּד שָׁם סֶלָה: ז וְשָׁרִים
כְּחֹלְלִים כָּל מַעְיָנַי בָּךְ:
פח א שִׁיר מִזְמוֹר לִבְנֵי קֹרַח לַמְנַצֵּחַ עַל מָחֲלַת
לְעַנּוֹת מַשְׂכִּיל לְהֵימָן הָאֶזְרָחִי: ב יְהֹוָה אֱלֹהֵי
יְשׁוּעָתִי יוֹם צָעַקְתִּי בַלַּיְלָה נֶגְדֶּךָ: ג תָּבוֹא
לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתִי הַטֵּה אָזְנְךָ לְרִנָּתִי: ד כִּי שָׂבְעָה
בְרָעוֹת נַפְשִׁי וְחַיַּי לִשְׁאוֹל הִגִּיעוּ: ה נֶחְשַׁבְתִּי
עִם יוֹרְדֵי בוֹר הָיִיתִי כְּגֶבֶר אֵין אֱיָל: ו בַּמֵּתִים
חָפְשִׁי כְּמוֹ חֲלָלִים שֹׁכְבֵי קֶבֶר אֲשֶׁר לֹא זְכַרְתָּם
עוֹד וְהֵמָּה מִיָּדְךָ נִגְזָרוּ: ז שַׁתַּנִי בְּבוֹר תַּחְתִּיּוֹת
בְּמַחֲשַׁכִּים בִּמְצֹלוֹת: ח עָלַי סָמְכָה חֲמָתֶךָ
וְכָל מִשְׁבָּרֶיךָ עִנִּיתָ סֶלָה: ט הִרְחַקְתָּ מְיֻדָּעַי
מִמֶּנִּי שַׁתַּנִי תוֹעֵבוֹת לָמוֹ כָּלֻא וְלֹא אֵצֵא:
י עֵינִי דָאֲבָה מִנִּי עֹנִי קְרָאתִיךָ יְהֹוָה בְּכָל
יוֹם שִׁטַּחְתִּי אֵלֶיךָ כַפָּי: יא הֲלַמֵּתִים תַּעֲשֶׂה
פֶּלֶא אִם רְפָאִים יָקוּמוּ יוֹדוּךָ סֶּלָה: יב הַיְסֻפַּר
בַּקֶּבֶר חַסְדֶּךָ אֱמוּנָתְךָ בָּאֲבַדּוֹן: יג הֲיִוָּדַע
בַּחֹשֶׁךְ פִּלְאֶךָ וְצִדְקָתְךָ בְּאֶרֶץ נְשִׁיָּה: יד וַאֲנִי
אֵלֶיךָ יְהֹוָה שִׁוַּעְתִּי וּבַבֹּקֶר תְּפִלָּתִי תְקַדְּמֶךָּ:
טו לָמָה יְהֹוָה תִּזְנַח נַפְשִׁי תַּסְתִּיר פָּנֶיךָ מִמֶּנִּי:
טז עָנִי אֲנִי וְגֹוֵעַ מִנֹּעַר נָשָׂאתִי אֵמֶיךָ אָפוּנָה:
יז עָלַי עָבְרוּ חֲרוֹנֶיךָ בִּעוּתֶיךָ צִמְּתוּתֻנִי:
יח סַבּוּנִי כַמַּיִם כָּל הַיּוֹם הִקִּיפוּ עָלַי יָחַד:
יט הִרְחַקְתָּ מִמֶּנִּי אֹהֵב וָרֵעַ מְיֻדָּעַי מַחְשָׁךְ:
פט א מַשְׂכִּיל לְאֵיתָן הָאֶזְרָחִי: ב חַסְדֵי יְהֹוָה
עוֹלָם אָשִׁירָה לְדֹר וָדֹר אוֹדִיעַ אֱמוּנָתְךָ בְּפִי:
ג כִּי אָמַרְתִּי עוֹלָם חֶסֶד יִבָּנֶה שָׁמַיִם תָּכִן
אֱמוּנָתְךָ בָהֶם: ד כָּרַתִּי בְרִית לִבְחִירִי נִשְׁבַּעְתִּי
לְדָוִד עַבְדִּי: ה עַד עוֹלָם אָכִין זַרְעֶךָ וּבָנִיתִי
לְדֹר וָדוֹר כִּסְאֲךָ סֶלָה: ו וְיוֹדוּ שָׁמַיִם פִּלְאֲךָ
יְהֹוָה אַף אֱמוּנָתְךָ בִּקְהַל קְדֹשִׁים: ז כִּי מִי
בַשַּׁחַק יַעֲרֹךְ לַיהֹוָה יִדְמֶה לַיהֹוָה בִּבְנֵי אֵלִים:
ח אֵל נַעֲרָץ בְּסוֹד קְדֹשִׁים רַבָּה וְנוֹרָא עַל כָּל
סְבִיבָיו: ט יְהֹוָה אֱלֹהֵי צְבָאוֹת מִי כָמוֹךָ חֲסִין יָהּ
וֶאֱמוּנָתְךָ סְבִיבוֹתֶיךָ: י אַתָּה מוֹשֵׁל בְּגֵאוּת
הַיָּם בְּשׂוֹא גַלָּיו אַתָּה תְשַׁבְּחֵם: יא אַתָּה
דִכִּאתָ כֶחָלָל רָהַב בִּזְרוֹעַ עֻזְּךָ פִּזַּרְתָּ אוֹיְבֶיךָ:
יב לְךָ שָׁמַיִם אַף לְךָ אָרֶץ תֵּבֵל וּמְלֹאָהּ אַתָּה
יְסַדְתָּם: יג צָפוֹן וְיָמִין אַתָּה בְרָאתָם תָּבוֹר
וְחֶרְמוֹן בְּשִׁמְךָ יְרַנֵּנוּ: יד לְךָ זְרוֹעַ עִם גְּבוּרָה
תָּעֹז יָדְךָ תָּרוּם יְמִינֶךָ: טו צֶדֶק וּמִשְׁפָּט מְכוֹן
כִּסְאֶךָ חֶסֶד וֶאֱמֶת יְקַדְּמוּ פָנֶיךָ: טז אַשְׁרֵי הָעָם
יוֹדְעֵי תְרוּעָה יְהֹוָה בְּאוֹר פָּנֶיךָ יְהַלֵּכוּן: יז בְּשִׁמְךָ
יְגִילוּן כָּל הַיּוֹם וּבְצִדְקָתְךָ יָרוּמוּ: יח כִּי תִפְאֶרֶת
עֻזָּמוֹ אָתָּה וּבִרְצוֹנְךָ תָּרוּם קַרְנֵנוּ: יט כִּי לַיהֹוָה
מָגִנֵּנוּ וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל מַלְכֵּנוּ: כ אָז דִּבַּרְתָּ
בְחָזוֹן לַחֲסִידֶיךָ וַתֹּאמֶר שִׁוִּיתִי עֵזֶר עַל גִּבּוֹר

הֲרִימוֹתִי בָחוּר מֵעָם׃ כא מָצָאתִי דָּוִד עַבְדִּי
בְּשֶׁמֶן קָדְשִׁי מְשַׁחְתִּיו׃ כב אֲשֶׁר יָדִי תִּכּוֹן
עִמּוֹ אַף זְרוֹעִי תְאַמְּצֶנּוּ׃ כג לֹא יַשִּׁיא אוֹיֵב בּוֹ
וּבֶן עַוְלָה לֹא יְעַנֶּנּוּ׃ כד וְכַתּוֹתִי מִפָּנָיו צָרָיו
וּמְשַׂנְאָיו אֶגּוֹף׃ כה וֶאֱמוּנָתִי וְחַסְדִּי עִמּוֹ וּבִשְׁמִי
תָּרוּם קַרְנוֹ׃ כו וְשַׂמְתִּי בַיָּם יָדוֹ וּבַנְּהָרוֹת
יְמִינוֹ׃ כז הוּא יִקְרָאֵנִי אָבִי אָתָּה אֵלִי וְצוּר
יְשׁוּעָתִי׃ כח אַף אָנִי בְּכוֹר אֶתְּנֵהוּ עֶלְיוֹן
לְמַלְכֵי אָרֶץ׃ כט לְעוֹלָם אֶשְׁמָר לוֹ חַסְדִּי וּבְרִיתִי
נֶאֱמֶנֶת לוֹ׃ ל וְשַׂמְתִּי לָעַד זַרְעוֹ וְכִסְאוֹ כִּימֵי
שָׁמָיִם׃ לא אִם יַעַזְבוּ בָנָיו תּוֹרָתִי וּבְמִשְׁפָּטַי לֹא
יֵלֵכוּן׃ לב אִם חֻקֹּתַי יְחַלֵּלוּ וּמִצְוֺתַי לֹא יִשְׁמֹרוּ׃
לג וּפָקַדְתִּי בְשֵׁבֶט פִּשְׁעָם וּבִנְגָעִים עֲוֺנָם׃
לד וְחַסְדִּי לֹא אָפִיר מֵעִמּוֹ וְלֹא אֲשַׁקֵּר בֶּאֱמוּנָתִי׃
לה לֹא אֲחַלֵּל בְּרִיתִי וּמוֹצָא שְׂפָתַי לֹא אֲשַׁנֶּה׃
לו אַחַת נִשְׁבַּעְתִּי בְקָדְשִׁי אִם לְדָוִד אֲכַזֵּב׃
לז זַרְעוֹ לְעוֹלָם יִהְיֶה וְכִסְאוֹ כַשֶּׁמֶשׁ נֶגְדִּי׃
לח כְּיָרֵחַ יִכּוֹן עוֹלָם וְעֵד בַּשַּׁחַק נֶאֱמָן סֶלָה׃
לט וְאַתָּה זָנַחְתָּ וַתִּמְאָס הִתְעַבַּרְתָּ עִם מְשִׁיחֶךָ׃
מ נֵאַרְתָּה בְּרִית עַבְדֶּךָ חִלַּלְתָּ לָאָרֶץ נִזְרוֹ׃
מא פָּרַצְתָּ כָל גְּדֵרֹתָיו שַׂמְתָּ מִבְצָרָיו מְחִתָּה׃
מב שַׁסֻּהוּ כָּל עֹבְרֵי דָרֶךְ הָיָה חֶרְפָּה לִשְׁכֵנָיו׃
מג הֲרִימוֹתָ יְמִין צָרָיו הִשְׂמַחְתָּ כָּל אוֹיְבָיו׃
מד אַף תָּשִׁיב צוּר חַרְבּוֹ וְלֹא הֲקֵמֹתוֹ בַּמִּלְחָמָה׃
מה הִשְׁבַּתָּ מִטְּהָרוֹ וְכִסְאוֹ לָאָרֶץ מִגַּרְתָּה׃
מו הִקְצַרְתָּ יְמֵי עֲלוּמָיו הֶעֱטִיתָ עָלָיו בּוּשָׁה
סֶלָה׃ מז עַד מָה יְהוָה תִּסָּתֵר לָנֶצַח תִּבְעַר
כְּמוֹ אֵשׁ חֲמָתֶךָ׃ מח זְכָר אֲנִי מֶה חָלֶד עַל
מַה שָּׁוְא בָּרָאתָ כָל בְּנֵי אָדָם׃ מט מִי גֶבֶר
יִחְיֶה וְלֹא יִרְאֶה מָּוֶת יְמַלֵּט נַפְשׁוֹ מִיַּד שְׁאוֹל
סֶלָה׃ נ אַיֵּה חֲסָדֶיךָ הָרִאשֹׁנִים אֲדֹנָי נִשְׁבַּעְתָּ
לְדָוִד בֶּאֱמוּנָתֶךָ׃ נא זְכֹר אֲדֹנָי חֶרְפַּת עֲבָדֶיךָ
שְׂאֵתִי בְחֵיקִי כָּל רַבִּים עַמִּים׃ נב אֲשֶׁר חֵרְפוּ
אוֹיְבֶיךָ יְהוָה אֲשֶׁר חֵרְפוּ עִקְּבוֹת מְשִׁיחֶךָ׃
נג בָּרוּךְ יְהוָה לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן׃

ספר רביעי

ליום חמישי

צ א תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲדֹנָי מָעוֹן
אַתָּה הָיִיתָ לָּנוּ בְּדֹר וָדֹר׃ ב בְּטֶרֶם הָרִים יֻלָּדוּ
וַתְּחוֹלֵל אֶרֶץ וְתֵבֵל וּמֵעוֹלָם עַד עוֹלָם אַתָּה אֵל׃
ג תָּשֵׁב אֱנוֹשׁ עַד דַּכָּא וַתֹּאמֶר שׁוּבוּ בְנֵי אָדָם׃
ד כִּי אֶלֶף שָׁנִים בְּעֵינֶיךָ כְּיוֹם אֶתְמוֹל כִּי יַעֲבֹר
וְאַשְׁמוּרָה בַלָּיְלָה׃ ה זְרַמְתָּם שֵׁנָה יִהְיוּ בַּבֹּקֶר
כֶּחָצִיר יַחֲלֹף׃ ו בַּבֹּקֶר יָצִיץ וְחָלָף לָעֶרֶב יְמוֹלֵל
וְיָבֵשׁ׃ ז כִּי כָלִינוּ בְאַפֶּךָ וּבַחֲמָתְךָ נִבְהָלְנוּ׃
ח שַׁתָּ עֲוֺנֹתֵינוּ לְנֶגְדֶּךָ עֲלֻמֵנוּ לִמְאוֹר פָּנֶיךָ׃
ט כִּי כָל יָמֵינוּ פָּנוּ בְעֶבְרָתֶךָ כִּלִּינוּ שָׁנֵינוּ כְמוֹ
הֶגֶה׃ י יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה וְאִם
בִּגְבוּרֹת שְׁמוֹנִים שָׁנָה וְרָהְבָּם עָמָל וָאָוֶן כִּי גָז
חִישׁ וַנָּעֻפָה׃ יא מִי יוֹדֵעַ עֹז אַפֶּךָ וּכְיִרְאָתְךָ
עֶבְרָתֶךָ׃ יב לִמְנוֹת יָמֵינוּ כֵּן הוֹדַע וְנָבִא לְבַב
חָכְמָה׃ יג שׁוּבָה יְהוָה עַד מָתָי וְהִנָּחֵם עַל
עֲבָדֶיךָ׃ יד שַׂבְּעֵנוּ בַבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וּנְרַנְּנָה וְנִשְׂמְחָה
בְּכָל יָמֵינוּ׃ טו שַׂמְּחֵנוּ כִּימוֹת עִנִּיתָנוּ שְׁנוֹת
רָאִינוּ רָעָה׃ טז יֵרָאֶה אֶל עֲבָדֶיךָ פָעֳלֶךָ וַהֲדָרְךָ
עַל בְּנֵיהֶם׃ יז וִיהִי נֹעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ
וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנֵהוּ׃
צא א יֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן בְּצֵל שַׁדַּי יִתְלוֹנָן׃
ב אֹמַר לַיהוָה מַחְסִי וּמְצוּדָתִי אֱלֹהַי אֶבְטַח בּוֹ׃
ג כִּי הוּא יַצִּילְךָ מִפַּח יָקוּשׁ מִדֶּבֶר הַוּוֹת׃
ד בְּאֶבְרָתוֹ יָסֶךְ לָךְ וְתַחַת כְּנָפָיו תֶּחְסֶה צִנָּה
וְסֹחֵרָה אֲמִתּוֹ׃ ה לֹא תִירָא מִפַּחַד לָיְלָה מֵחֵץ
יָעוּף יוֹמָם׃ ו מִדֶּבֶר בָּאֹפֶל יַהֲלֹךְ מִקֶּטֶב יָשׁוּד
צָהֳרָיִם׃ ז יִפֹּל מִצִּדְּךָ אֶלֶף וּרְבָבָה מִימִינֶךָ אֵלֶיךָ
לֹא יִגָּשׁ׃ ח רַק בְּעֵינֶיךָ תַבִּיט וְשִׁלֻּמַת רְשָׁעִים
תִּרְאֶה׃ ט כִּי אַתָּה יְהוָה מַחְסִי עֶלְיוֹן שַׂמְתָּ
מְעוֹנֶךָ׃ י לֹא תְאֻנֶּה אֵלֶיךָ רָעָה וְנֶגַע לֹא יִקְרַב
בְּאָהֳלֶךָ׃ יא כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה לָּךְ לִשְׁמָרְךָ בְּכָל
דְּרָכֶיךָ׃ יב עַל כַּפַּיִם יִשָּׂאוּנְךָ פֶּן תִּגֹּף בָּאֶבֶן
רַגְלֶךָ׃ יג עַל שַׁחַל וָפֶתֶן תִּדְרֹךְ תִּרְמֹס כְּפִיר
וְתַנִּין׃ יד כִּי בִי חָשַׁק וַאֲפַלְּטֵהוּ אֲשַׂגְּבֵהוּ כִּי
יָדַע שְׁמִי׃ טו יִקְרָאֵנִי וְאֶעֱנֵהוּ עִמּוֹ אָנֹכִי בְצָרָה
אֲחַלְּצֵהוּ וַאֲכַבְּדֵהוּ׃ טז אֹרֶךְ יָמִים אַשְׂבִּיעֵהוּ
וְאַרְאֵהוּ בִּישׁוּעָתִי׃
צב א מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת׃ ב טוֹב לְהֹדוֹת
לַיהוָה וּלְזַמֵּר לְשִׁמְךָ עֶלְיוֹן׃ ג לְהַגִּיד בַּבֹּקֶר
חַסְדֶּךָ וֶאֱמוּנָתְךָ בַּלֵּילוֹת׃ ד עֲלֵי עָשׂוֹר וַעֲלֵי

נָבֶל עֲלֵי הִגָּיוֹן בְּכִנּוֹר: ה כִּי שִׂמַּחְתַּנִי יְהוָה בְּפָעֳלֶךָ
בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ אֲרַנֵּן: ו מַה גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ יְהוָה
מְאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁבֹתֶיךָ: ז אִישׁ בַּעַר לֹא יֵדָע
וּכְסִיל לֹא יָבִין אֶת זֹאת: ח בִּפְרֹחַ רְשָׁעִים
כְּמוֹ עֵשֶׂב וַיָּצִיצוּ כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן לְהִשָּׁמְדָם עֲדֵי
עַד: ט וְאַתָּה מָרוֹם לְעֹלָם יְהוָה: י כִּי הִנֵּה
אֹיְבֶיךָ יְהוָה כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יֹאבֵדוּ יִתְפָּרְדוּ כָּל
פֹּעֲלֵי אָוֶן: יא וַתָּרֶם כִּרְאֵים קַרְנִי בַּלֹּתִי בְּשֶׁמֶן
רַעֲנָן: יב וַתַּבֵּט עֵינִי בְּשׁוּרָי בַּקָּמִים עָלַי מְרֵעִים
תִּשְׁמַעְנָה אָזְנָי: יג צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח כְּאֶרֶז
בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה: יד שְׁתוּלִים בְּבֵית יְהוָה בְּחַצְרוֹת
אֱלֹהֵינוּ יַפְרִיחוּ: טו עוֹד יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה דְּשֵׁנִים
וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ: טז לְהַגִּיד כִּי יָשָׁר יְהוָה צוּרִי
וְלֹא עַוְלָתָה בּוֹ:

צג א יְהוָה מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ לָבֵשׁ יְהוָה עֹז
הִתְאַזָּר אַף תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל תִּמּוֹט: ב נָכוֹן כִּסְאֲךָ
מֵאָז מֵעוֹלָם אָתָּה: ג נָשְׂאוּ נְהָרוֹת יְהוָה נָשְׂאוּ
נְהָרוֹת קוֹלָם יִשְׂאוּ נְהָרוֹת דָּכְיָם: ד מִקֹּלוֹת
מַיִם רַבִּים אַדִּירִים מִשְׁבְּרֵי יָם אַדִּיר בַּמָּרוֹם יְהוָה:
ה עֵדֹתֶיךָ נֶאֶמְנוּ מְאֹד לְבֵיתְךָ נַאֲוָה קֹּדֶשׁ יְהוָה
לְאֹרֶךְ יָמִים:

צד א אֵל נְקָמוֹת יְהוָה אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ:
ב הִנָּשֵׂא שֹׁפֵט הָאָרֶץ הָשֵׁב גְּמוּל עַל גֵּאִים:
ג עַד מָתַי רְשָׁעִים יְהוָה עַד מָתַי רְשָׁעִים יַעֲלֹזוּ:
ד יַבִּיעוּ יְדַבְּרוּ עָתָק יִתְאַמְּרוּ כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן:
ה עַמְּךָ יְהוָה יְדַכְּאוּ וְנַחֲלָתְךָ יְעַנּוּ: ו אַלְמָנָה וְגֵר
יַהֲרֹגוּ וִיתוֹמִים יְרַצֵּחוּ: ז וַיֹּאמְרוּ לֹא יִרְאֶה יָּהּ
וְלֹא יָבִין אֱלֹהֵי יַעֲקֹב: ח בִּינוּ בֹּעֲרִים בָּעָם
וּכְסִילִים מָתַי תַּשְׂכִּילוּ: ט הֲנֹטַע אֹזֶן הֲלֹא יִשְׁמָע
אִם יֹצֵר עַיִן הֲלֹא יַבִּיט: י הֲיֹסֵר גּוֹיִם הֲלֹא
יוֹכִיחַ הַמְלַמֵּד אָדָם דָּעַת: יא יְהוָה יֹדֵעַ מַחְשְׁבוֹת
אָדָם כִּי הֵמָּה הָבֶל: יב אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר
תְּיַסְּרֶנּוּ יָּהּ וּמִתּוֹרָתְךָ תְלַמְּדֶנּוּ: יג לְהַשְׁקִיט לוֹ
מִימֵי רָע עַד יִכָּרֶה לָרָשָׁע שָׁחַת: יד כִּי לֹא
יִטֹּשׁ יְהוָה עַמּוֹ וְנַחֲלָתוֹ לֹא יַעֲזֹב: טו כִּי עַד צֶדֶק
יָשׁוּב מִשְׁפָּט וְאַחֲרָיו כָּל יִשְׁרֵי לֵב: טז מִי יָקוּם
לִי עִם מְרֵעִים מִי יִתְיַצֵּב לִי עִם פֹּעֲלֵי אָוֶן:
יז לוּלֵי יְהוָה עֶזְרָתָה לִּי כִּמְעַט שָׁכְנָה דוּמָה
נַפְשִׁי: יח אִם אָמַרְתִּי מָטָה רַגְלִי חַסְדְּךָ יְהוָה
יִסְעָדֵנִי: יט בְּרֹב שַׂרְעַפַּי בְּקִרְבִּי תַּנְחוּמֶיךָ
יְשַׁעַשְׁעוּ נַפְשִׁי: כ הַיְחָבְרְךָ כִּסֵּא הַוּוֹת יֹצֵר
עָמָל עֲלֵי חֹק: כא יָגוֹדּוּ עַל נֶפֶשׁ צַדִּיק וְדָם נָקִי
יַרְשִׁיעוּ: כב וַיְהִי יְהוָה לִי לְמִשְׂגָּב וֵאלֹהַי לְצוּר
מַחְסִי: כג וַיָּשֶׁב עֲלֵיהֶם אֶת אוֹנָם וּבְרָעָתָם
יַצְמִיתֵם יַצְמִיתֵם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ:

צה א לְכוּ נְרַנְּנָה לַיהוָה נָרִיעָה לְצוּר יִשְׁעֵנוּ:
ב נְקַדְּמָה פָנָיו בְּתוֹדָה בִּזְמִרוֹת נָרִיעַ לוֹ: ג כִּי
אֵל גָּדוֹל יְהוָה וּמֶלֶךְ גָּדוֹל עַל כָּל אֱלֹהִים: ד אֲשֶׁר
בְּיָדוֹ מֶחְקְרֵי אָרֶץ וְתוֹעֲפוֹת הָרִים לוֹ: ה אֲשֶׁר
לוֹ הַיָּם וְהוּא עָשָׂהוּ וְיַבֶּשֶׁת יָדָיו יָצָרוּ: ו בֹּאוּ
נִשְׁתַּחֲוֶה וְנִכְרָעָה נִבְרְכָה לִפְנֵי יְהוָה עֹשֵׂנוּ:
ז כִּי הוּא אֱלֹהֵינוּ וַאֲנַחְנוּ עַם מַרְעִיתוֹ וְצֹאן יָדוֹ
הַיּוֹם אִם בְּקֹלוֹ תִשְׁמָעוּ: ח אַל תַּקְשׁוּ לְבַבְכֶם
כִּמְרִיבָה כְּיוֹם מַסָּה בַּמִּדְבָּר: ט אֲשֶׁר נִסּוּנִי
אֲבוֹתֵיכֶם בְּחָנוּנִי גַּם רָאוּ פָעֳלִי: י אַרְבָּעִים
שָׁנָה אָקוּט בְּדוֹר וָאֹמַר עַם תֹּעֵי לֵבָב הֵם
וְהֵם לֹא יָדְעוּ דְרָכָי: יא אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי בְאַפִּי
אִם יְבֹאוּן אֶל מְנוּחָתִי:

צו א שִׁירוּ לַיהוָה שִׁיר חָדָשׁ שִׁירוּ לַיהוָה כָּל
הָאָרֶץ: ב שִׁירוּ לַיהוָה בָּרְכוּ שְׁמוֹ בַּשְּׂרוּ מִיּוֹם
לְיוֹם יְשׁוּעָתוֹ: ג סַפְּרוּ בַגּוֹיִם כְּבוֹדוֹ בְּכָל
הָעַמִּים נִפְלְאוֹתָיו: ד כִּי גָדוֹל יְהוָה וּמְהֻלָּל מְאֹד
נוֹרָא הוּא עַל כָּל אֱלֹהִים: ה כִּי כָּל אֱלֹהֵי הָעַמִּים
אֱלִילִים וַיהוָה שָׁמַיִם עָשָׂה: ו הוֹד וְהָדָר לְפָנָיו
עֹז וְתִפְאֶרֶת בְּמִקְדָּשׁוֹ: ז הָבוּ לַיהוָה מִשְׁפְּחוֹת
עַמִּים הָבוּ לַיהוָה כָּבוֹד וָעֹז: ח הָבוּ לַיהוָה
כְּבוֹד שְׁמוֹ שְׂאוּ מִנְחָה וּבֹאוּ לְחַצְרוֹתָיו:
ט הִשְׁתַּחֲווּ לַיהוָה בְּהַדְרַת קֹדֶשׁ חִילוּ מִפָּנָיו
כָּל הָאָרֶץ: י אִמְרוּ בַגּוֹיִם יְהוָה מָלָךְ אַף תִּכּוֹן
תֵּבֵל בַּל תִּמּוֹט יָדִין עַמִּים בְּמֵישָׁרִים: יא יִשְׂמְחוּ
הַשָּׁמַיִם וְתָגֵל הָאָרֶץ יִרְעַם הַיָּם וּמְלֹאוֹ: יב יַעֲלֹז
שָׂדַי וְכָל אֲשֶׁר בּוֹ אָז יְרַנְּנוּ כָּל עֲצֵי יָעַר:
יג לִפְנֵי יְהוָה כִּי בָא כִּי בָא לִשְׁפֹּט הָאָרֶץ
יִשְׁפֹּט תֵּבֵל בְּצֶדֶק וְעַמִּים בֶּאֱמוּנָתוֹ:

צז א יְהוָה מָלָךְ תָּגֵל הָאָרֶץ יִשְׂמְחוּ אִיִּים
רַבִּים: ב עָנָן וַעֲרָפֶל סְבִיבָיו צֶדֶק וּמִשְׁפָּט מְכוֹן
כִּסְאוֹ: ג אֵשׁ לְפָנָיו תֵּלֵךְ וּתְלַהֵט סָבִיב צָרָיו:
ד הֵאִירוּ בְרָקָיו תֵּבֵל רָאֲתָה וַתָּחֵל הָאָרֶץ:

ה הָרִים כַּדּוֹנַג נָמַסּוּ מִלִּפְנֵי יְהֹוָה מִלִּפְנֵי אֲדוֹן כָּל
הָאָרֶץ: ו הִגִּידוּ הַשָּׁמַיִם צִדְקוֹ וְרָאוּ כָל הָעַמִּים
כְּבוֹדוֹ: ז יֵבֹשׁוּ כָּל עֹבְדֵי פֶסֶל הַמִּתְהַלְלִים
בָּאֱלִילִים הִשְׁתַּחֲווּ לוֹ כָּל אֱלֹהִים: ח שָׁמְעָה
וַתִּשְׂמַח צִיּוֹן וַתָּגֵלְנָה בְּנוֹת יְהוּדָה לְמַעַן
מִשְׁפָּטֶיךָ יְהֹוָה: ט כִּי אַתָּה יְהֹוָה עֶלְיוֹן עַל
כָּל הָאָרֶץ מְאֹד נַעֲלֵיתָ עַל כָּל אֱלֹהִים: י אֹהֲבֵי
יְהֹוָה שִׂנְאוּ רָע שֹׁמֵר נַפְשׁוֹת חֲסִידָיו מִיַּד רְשָׁעִים
יַצִּילֵם: יא אוֹר זָרֻעַ לַצַּדִּיק וּלְיִשְׁרֵי לֵב שִׂמְחָה:
יב שִׂמְחוּ צַדִּיקִים בַּיהֹוָה וְהוֹדוּ לְזֵכֶר קָדְשׁוֹ:
צח א מִזְמוֹר שִׁירוּ לַיהֹוָה שִׁיר חָדָשׁ כִּי נִפְלָאוֹת
עָשָׂה הוֹשִׁיעָה לּוֹ יְמִינוֹ וּזְרוֹעַ קָדְשׁוֹ: ב הוֹדִיעַ
יְהֹוָה יְשׁוּעָתוֹ לְעֵינֵי הַגּוֹיִם גִּלָּה צִדְקָתוֹ: ג זָכַר
חַסְדּוֹ וֶאֱמוּנָתוֹ לְבֵית יִשְׂרָאֵל רָאוּ כָל אַפְסֵי
אָרֶץ אֵת יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ: ד הָרִיעוּ לַיהֹוָה כָּל
הָאָרֶץ פִּצְחוּ וְרַנְּנוּ וְזַמֵּרוּ: ה זַמְּרוּ לַיהֹוָה בְּכִנּוֹר
בְּכִנּוֹר וְקוֹל זִמְרָה: ו בַּחֲצֹצְרוֹת וְקוֹל שׁוֹפָר
הָרִיעוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ יְהֹוָה: ז יִרְעַם הַיָּם וּמְלֹאוֹ
תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ: ח נְהָרוֹת יִמְחֲאוּ כָף יַחַד הָרִים
יְרַנֵּנוּ: ט לִפְנֵי יְהֹוָה כִּי בָא לִשְׁפֹּט הָאָרֶץ יִשְׁפֹּט
תֵּבֵל בְּצֶדֶק וְעַמִּים בְּמֵישָׁרִים:
צט א יְהֹוָה מָלָךְ יִרְגְּזוּ עַמִּים יֹשֵׁב כְּרוּבִים תָּנוּט
הָאָרֶץ: ב יְהֹוָה בְּצִיּוֹן גָּדוֹל וְרָם הוּא עַל כָּל
הָעַמִּים: ג יוֹדוּ שִׁמְךָ גָּדוֹל וְנוֹרָא קָדוֹשׁ הוּא:
ד וְעֹז מֶלֶךְ מִשְׁפָּט אָהֵב אַתָּה כּוֹנַנְתָּ מֵישָׁרִים
מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בְּיַעֲקֹב אַתָּה עָשִׂיתָ: ה רוֹמְמוּ
יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדֹם רַגְלָיו קָדוֹשׁ
הוּא: ו מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּכֹהֲנָיו וּשְׁמוּאֵל בְּקֹרְאֵי
שְׁמוֹ קֹרְאִים אֶל יְהֹוָה וְהוּא יַעֲנֵם: ז בְּעַמּוּד
עָנָן יְדַבֵּר אֲלֵיהֶם שָׁמְרוּ עֵדֹתָיו וְחֹק נָתַן לָמוֹ:
ח יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ אַתָּה עֲנִיתָם אֵל נֹשֵׂא הָיִיתָ
לָהֶם וְנֹקֵם עַל עֲלִילוֹתָם: ט רוֹמְמוּ יְהֹוָה
אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לְהַר קָדְשׁוֹ כִּי קָדוֹשׁ יְהֹוָה
אֱלֹהֵינוּ:
ק א מִזְמוֹר לְתוֹדָה הָרִיעוּ לַיהֹוָה כָּל הָאָרֶץ:
ב עִבְדוּ אֶת יְהֹוָה בְּשִׂמְחָה בֹּאוּ לְפָנָיו בִּרְנָנָה:
ג דְּעוּ כִּי יְהֹוָה הוּא אֱלֹהִים הוּא עָשָׂנוּ וְלוֹ
אֲנַחְנוּ עַמּוֹ וְצֹאן מַרְעִיתוֹ: ד בֹּאוּ שְׁעָרָיו בְּתוֹדָה
חֲצֵרֹתָיו בִּתְהִלָּה הוֹדוּ לוֹ בָּרְכוּ שְׁמוֹ: ה כִּי
טוֹב יְהֹוָה לְעוֹלָם חַסְדּוֹ וְעַד דֹּר וָדֹר אֱמוּנָתוֹ:
קא א לְדָוִד מִזְמוֹר חֶסֶד וּמִשְׁפָּט אָשִׁירָה לְךָ
יְהֹוָה אֲזַמֵּרָה: ב אַשְׂכִּילָה בְּדֶרֶךְ תָּמִים מָתַי
תָּבוֹא אֵלָי אֶתְהַלֵּךְ בְּתָם לְבָבִי בְּקֶרֶב בֵּיתִי:
ג לֹא אָשִׁית לְנֶגֶד עֵינַי דְּבַר בְּלִיָּעַל עֲשֹׂה
סֵטִים שָׂנֵאתִי לֹא יִדְבַּק בִּי: ד לֵבָב עִקֵּשׁ יָסוּר
מִמֶּנִּי רָע לֹא אֵדָע: ה מְלָשְׁנִי בַסֵּתֶר רֵעֵהוּ
אוֹתוֹ אַצְמִית גְּבַהּ עֵינַיִם וּרְחַב לֵבָב אֹתוֹ לֹא
אוּכָל: ו עֵינַי בְּנֶאֶמְנֵי אֶרֶץ לָשֶׁבֶת עִמָּדִי הֹלֵךְ
בְּדֶרֶךְ תָּמִים הוּא יְשָׁרְתֵנִי: ז לֹא יֵשֵׁב בְּקֶרֶב
בֵּיתִי עֹשֵׂה רְמִיָּה דֹּבֵר שְׁקָרִים לֹא יִכּוֹן לְנֶגֶד
עֵינָי: ח לַבְּקָרִים אַצְמִית כָּל רִשְׁעֵי אָרֶץ לְהַכְרִית
מֵעִיר יְהֹוָה כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן:
קב א תְּפִלָּה לְעָנִי כִי יַעֲטֹף וְלִפְנֵי יְהֹוָה יִשְׁפֹּךְ
שִׂיחוֹ: ב יְהֹוָה שִׁמְעָה תְפִלָּתִי וְשַׁוְעָתִי אֵלֶיךָ
תָבוֹא: ג אַל תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ מִמֶּנִּי בְּיוֹם צַר לִי
הַטֵּה אֵלַי אָזְנֶךָ בְּיוֹם אֶקְרָא מַהֵר עֲנֵנִי: ד כִּי
כָלוּ בְעָשָׁן יָמָי וְעַצְמוֹתַי כְּמוֹקֵד נִחָרוּ: ה הוּכָּה
כָעֵשֶׂב וַיִּבַשׁ לִבִּי כִּי שָׁכַחְתִּי מֵאֲכֹל לַחְמִי:
ו מִקּוֹל אַנְחָתִי דָּבְקָה עַצְמִי לִבְשָׂרִי: ז דָּמִיתִי
לִקְאַת מִדְבָּר הָיִיתִי כְּכוֹס חֳרָבוֹת: ח שָׁקַדְתִּי
וָאֶהְיֶה כְּצִפּוֹר בּוֹדֵד עַל גָּג: ט כָּל הַיּוֹם חֵרְפוּנִי
אוֹיְבָי מְהוֹלָלַי בִּי נִשְׁבָּעוּ: י כִּי אֵפֶר כַּלֶּחֶם
אָכָלְתִּי וְשִׁקֻּוַי בִּבְכִי מָסָכְתִּי: יא מִפְּנֵי זַעַמְךָ
וְקִצְפֶּךָ כִּי נְשָׂאתַנִי וַתַּשְׁלִיכֵנִי: יב יָמַי כְּצֵל
נָטוּי וַאֲנִי כָּעֵשֶׂב אִיבָשׁ: יג וְאַתָּה יְהֹוָה לְעוֹלָם
תֵּשֵׁב וְזִכְרְךָ לְדֹר וָדֹר: יד אַתָּה תָקוּם תְּרַחֵם
צִיּוֹן כִּי עֵת לְחֶנְנָהּ כִּי בָא מוֹעֵד: טו כִּי רָצוּ
עֲבָדֶיךָ אֶת אֲבָנֶיהָ וְאֶת עֲפָרָהּ יְחֹנֵנוּ: טז וְיִירְאוּ
גוֹיִם אֶת שֵׁם יְהֹוָה וְכָל מַלְכֵי הָאָרֶץ אֶת כְּבוֹדֶךָ:
יז כִּי בָנָה יְהֹוָה צִיּוֹן נִרְאָה בִּכְבוֹדוֹ: יח פָּנָה אֶל
תְּפִלַּת הָעַרְעָר וְלֹא בָזָה אֶת תְּפִלָּתָם:
יט תִּכָּתֶב זֹאת לְדוֹר אַחֲרוֹן וְעַם נִבְרָא יְהַלֶּל יָהּ:
כ כִּי הִשְׁקִיף מִמְּרוֹם קָדְשׁוֹ יְהֹוָה מִשָּׁמַיִם אֶל
אֶרֶץ הִבִּיט: כא לִשְׁמֹעַ אֶנְקַת אָסִיר לְפַתֵּחַ בְּנֵי
תְמוּתָה: כב לְסַפֵּר בְּצִיּוֹן שֵׁם יְהֹוָה וּתְהִלָּתוֹ
בִּירוּשָׁלָיִם: כג בְּהִקָּבֵץ עַמִּים יַחְדָּו וּמַמְלָכוֹת
לַעֲבֹד אֶת יְהֹוָה: כד עִנָּה בַדֶּרֶךְ כֹּחִי קִצַּר יָמָי:
כה אֹמַר אֵלִי אַל תַּעֲלֵנִי בַּחֲצִי יָמָי בְּדוֹר דּוֹרִים

שְׁנוֹתֶיךָ׃ כו לְפָנִים הָאָרֶץ יָסַדְתָּ וּמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ
שָׁמָיִם׃ כז הֵמָּה יֹאבֵדוּ וְאַתָּה תַעֲמֹד וְכֻלָּם
כַּבֶּגֶד יִבְלוּ כַּלְּבוּשׁ תַּחֲלִיפֵם וְיַחֲלֹפוּ׃ כח וְאַתָּה
הוּא וּשְׁנוֹתֶיךָ לֹא יִתָּמּוּ׃ כט בְּנֵי עֲבָדֶיךָ יִשְׁכּוֹנוּ
וְזַרְעָם לְפָנֶיךָ יִכּוֹן׃

קג א לְדָוִד בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת יְהֹוָה וְכָל קְרָבַי
אֶת שֵׁם קָדְשׁוֹ׃ ב בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת יְהֹוָה וְאַל
תִּשְׁכְּחִי כָּל גְּמוּלָיו׃ ג הַסֹּלֵחַ לְכָל עֲוֹנֵכִי הָרֹפֵא
לְכָל תַּחֲלוּאָיְכִי׃ ד הַגּוֹאֵל מִשַּׁחַת חַיָּיְכִי הַמְעַטְּרֵכִי
חֶסֶד וְרַחֲמִים׃ ה הַמַּשְׂבִּיעַ בַּטּוֹב עֶדְיֵךְ
תִּתְחַדֵּשׁ כַּנֶּשֶׁר נְעוּרָיְכִי׃ ו עֹשֵׂה צְדָקוֹת יְהֹוָה
וּמִשְׁפָּטִים לְכָל עֲשׁוּקִים׃ ז יוֹדִיעַ דְּרָכָיו לְמֹשֶׁה
לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲלִילוֹתָיו׃ ח רַחוּם וְחַנּוּן יְהֹוָה
אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חָסֶד׃ ט לֹא לָנֶצַח יָרִיב וְלֹא
לְעוֹלָם יִטּוֹר׃ י לֹא כַחֲטָאֵינוּ עָשָׂה לָנוּ וְלֹא
כַעֲוֹנֹתֵינוּ גָּמַל עָלֵינוּ׃ יא כִּי כִגְבֹהַּ שָׁמַיִם עַל
הָאָרֶץ גָּבַר חַסְדּוֹ עַל יְרֵאָיו׃ יב כִּרְחֹק מִזְרָח
מִמַּעֲרָב הִרְחִיק מִמֶּנּוּ אֶת פְּשָׁעֵינוּ׃ יג כְּרַחֵם
אָב עַל בָּנִים רִחַם יְהֹוָה עַל יְרֵאָיו׃ יד כִּי הוּא יָדַע
יִצְרֵנוּ זָכוּר כִּי עָפָר אֲנָחְנוּ׃ טו אֱנוֹשׁ כֶּחָצִיר
יָמָיו כְּצִיץ הַשָּׂדֶה כֵּן יָצִיץ׃ טז כִּי רוּחַ עָבְרָה בּוֹ
וְאֵינֶנּוּ וְלֹא יַכִּירֶנּוּ עוֹד מְקוֹמוֹ׃ יז וְחֶסֶד יְהֹוָה
מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם עַל יְרֵאָיו וְצִדְקָתוֹ לִבְנֵי בָנִים׃
יח לְשֹׁמְרֵי בְרִיתוֹ וּלְזֹכְרֵי פִקֻּדָיו לַעֲשׂוֹתָם׃
יט יְהֹוָה בַּשָּׁמַיִם הֵכִין כִּסְאוֹ וּמַלְכוּתוֹ בַּכֹּל מָשָׁלָה׃
כ בָּרְכוּ יְהֹוָה מַלְאָכָיו גִּבֹּרֵי כֹחַ עֹשֵׂי דְבָרוֹ
לִשְׁמֹעַ בְּקוֹל דְּבָרוֹ׃ כא בָּרְכוּ יְהֹוָה כָּל צְבָאָיו
מְשָׁרְתָיו עֹשֵׂי רְצוֹנוֹ׃ כב בָּרְכוּ יְהֹוָה כָּל מַעֲשָׂיו
בְּכָל מְקֹמוֹת מֶמְשַׁלְתּוֹ בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת יְהֹוָה׃

קד א בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת יְהֹוָה יְהֹוָה אֱלֹהַי גָּדַלְתָּ
מְּאֹד הוֹד וְהָדָר לָבָשְׁתָּ׃ ב עֹטֶה אוֹר כַּשַּׂלְמָה
נוֹטֶה שָׁמַיִם כַּיְרִיעָה׃ ג הַמְקָרֶה בַמַּיִם עֲלִיּוֹתָיו
הַשָּׂם עָבִים רְכוּבוֹ הַמְהַלֵּךְ עַל כַּנְפֵי רוּחַ׃
ד עֹשֶׂה מַלְאָכָיו רוּחוֹת מְשָׁרְתָיו אֵשׁ לֹהֵט׃
ה יָסַד אֶרֶץ עַל מְכוֹנֶיהָ בַּל תִּמּוֹט עוֹלָם וָעֶד׃
ו תְּהוֹם כַּלְּבוּשׁ כִּסִּיתוֹ עַל הָרִים יַעַמְדוּ מָיִם׃
ז מִן גַּעֲרָתְךָ יְנוּסוּן מִן קוֹל רַעַמְךָ יֵחָפֵזוּן׃ ח יַעֲלוּ
הָרִים יֵרְדוּ בְקָעוֹת אֶל מְקוֹם זֶה יָסַדְתָּ לָהֶם׃
ט גְּבוּל שַׂמְתָּ בַּל יַעֲבֹרוּן בַּל יְשׁוּבוּן לְכַסּוֹת
הָאָרֶץ׃ י הַמְשַׁלֵּחַ מַעְיָנִים בַּנְּחָלִים בֵּין הָרִים
יְהַלֵּכוּן׃ יא יַשְׁקוּ כָּל חַיְתוֹ שָׂדָי יִשְׁבְּרוּ פְרָאִים
צְמָאָם׃ יב עֲלֵיהֶם עוֹף הַשָּׁמַיִם יִשְׁכּוֹן מִבֵּין
עֳפָאיִם יִתְּנוּ קוֹל׃ יג מַשְׁקֶה הָרִים מֵעֲלִיּוֹתָיו
מִפְּרִי מַעֲשֶׂיךָ תִּשְׂבַּע הָאָרֶץ׃ יד מַצְמִיחַ חָצִיר
לַבְּהֵמָה וְעֵשֶׂב לַעֲבֹדַת הָאָדָם לְהוֹצִיא לֶחֶם מִן
הָאָרֶץ׃ טו וְיַיִן יְשַׂמַּח לְבַב אֱנוֹשׁ לְהַצְהִיל פָּנִים
מִשָּׁמֶן וְלֶחֶם לְבַב אֱנוֹשׁ יִסְעָד׃ טז יִשְׂבְּעוּ עֲצֵי
יְהֹוָה אַרְזֵי לְבָנוֹן אֲשֶׁר נָטָע׃ יז אֲשֶׁר שָׁם
צִפֳּרִים יְקַנֵּנוּ חֲסִידָה בְּרוֹשִׁים בֵּיתָהּ׃ יח הָרִים
הַגְּבֹהִים לַיְּעֵלִים סְלָעִים מַחְסֶה לַשְׁפַנִּים׃
יט עָשָׂה יָרֵחַ לְמוֹעֲדִים שֶׁמֶשׁ יָדַע מְבוֹאוֹ׃
כ תָּשֶׁת חֹשֶׁךְ וִיהִי לָיְלָה בּוֹ תִרְמֹשׂ כָּל חַיְתוֹ
יָעַר׃ כא הַכְּפִירִים שֹׁאֲגִים לַטָּרֶף וּלְבַקֵּשׁ מֵאֵל
אָכְלָם׃ כב תִּזְרַח הַשֶּׁמֶשׁ יֵאָסֵפוּן וְאֶל מְעוֹנֹתָם
יִרְבָּצוּן׃ כג יֵצֵא אָדָם לְפָעֳלוֹ וְלַעֲבֹדָתוֹ עֲדֵי
עָרֶב׃ כד מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ יְהֹוָה כֻּלָּם בְּחָכְמָה
עָשִׂיתָ מָלְאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֶךָ׃ כה זֶה הַיָּם גָּדוֹל
וּרְחַב יָדָיִם שָׁם רֶמֶשׂ וְאֵין מִסְפָּר חַיּוֹת קְטַנּוֹת
עִם גְּדֹלוֹת׃ כו שָׁם אֳנִיּוֹת יְהַלֵּכוּן לִוְיָתָן זֶה
יָצַרְתָּ לְשַׂחֶק בּוֹ׃ כז כֻּלָּם אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּן לָתֵת
אָכְלָם בְּעִתּוֹ׃ כח תִּתֵּן לָהֶם יִלְקֹטוּן תִּפְתַּח
יָדְךָ יִשְׂבְּעוּן טוֹב׃ כט תַּסְתִּיר פָּנֶיךָ יִבָּהֵלוּן
תֹּסֵף רוּחָם יִגְוָעוּן וְאֶל עֲפָרָם יְשׁוּבוּן׃ ל תְּשַׁלַּח
רוּחֲךָ יִבָּרֵאוּן וּתְחַדֵּשׁ פְּנֵי אֲדָמָה׃ לא יְהִי כְבוֹד
יְהֹוָה לְעוֹלָם יִשְׂמַח יְהֹוָה בְּמַעֲשָׂיו׃ לב הַמַּבִּיט
לָאָרֶץ וַתִּרְעָד יִגַּע בֶּהָרִים וְיֶעֱשָׁנוּ׃ לג אָשִׁירָה
לַיהֹוָה בְּחַיָּי אֲזַמְּרָה לֵאלֹהַי בְּעוֹדִי׃ לד יֶעֱרַב
עָלָיו שִׂיחִי אָנֹכִי אֶשְׂמַח בַּיהֹוָה׃ לה יִתַּמּוּ
חַטָּאִים מִן הָאָרֶץ וּרְשָׁעִים עוֹד אֵינָם בָּרְכִי
נַפְשִׁי אֶת יְהֹוָה הַלְלוּיָהּ׃

קה א הוֹדוּ לַיהֹוָה קִרְאוּ בִשְׁמוֹ הוֹדִיעוּ בָעַמִּים
עֲלִילוֹתָיו׃ ב שִׁירוּ לוֹ זַמְּרוּ לוֹ שִׂיחוּ בְּכָל
נִפְלְאוֹתָיו׃ ג הִתְהַלְלוּ בְּשֵׁם קָדְשׁוֹ יִשְׂמַח לֵב
מְבַקְשֵׁי יְהֹוָה׃ ד דִּרְשׁוּ יְהֹוָה וְעֻזּוֹ בַּקְּשׁוּ פָנָיו
תָּמִיד׃ ה זִכְרוּ נִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה מֹפְתָיו
וּמִשְׁפְּטֵי פִיו׃ ו זֶרַע אַבְרָהָם עַבְדּוֹ בְּנֵי יַעֲקֹב
בְּחִירָיו׃ ז הוּא יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל הָאָרֶץ
מִשְׁפָּטָיו׃ ח זָכַר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דָּבָר צִוָּה לְאֶלֶף

דוד: ט אֲשֶׁר כָּרַת אֶת אַבְרָהָם וּשְׁבוּעָתוֹ
לְיִשְׂחָק: י וַיַּעֲמִידֶהָ לְיַעֲקֹב לְחֹק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית
עוֹלָם: יא לֵאמֹר לְךָ אֶתֵּן אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן חֶבֶל
נַחֲלַתְכֶם: יב בִּהְיוֹתָם מְתֵי מִסְפָּר כִּמְעַט
וְגָרִים בָּהּ: יג וַיִּתְהַלְּכוּ מִגּוֹי אֶל גּוֹי מִמַּמְלָכָה אֶל
עַם אַחֵר: יד לֹא הִנִּיחַ אָדָם לְעָשְׁקָם וַיּוֹכַח
עֲלֵיהֶם מְלָכִים: טו אַל תִּגְּעוּ בִמְשִׁיחָי וְלִנְבִיאַי
אַל תָּרֵעוּ: טז וַיִּקְרָא רָעָב עַל הָאָרֶץ כָּל מַטֵּה
לֶחֶם שָׁבָר: יז שָׁלַח לִפְנֵיהֶם אִישׁ לְעֶבֶד
נִמְכַּר יוֹסֵף: יח עִנּוּ בַכֶּבֶל רַגְלוֹ בַּרְזֶל בָּאָה
נַפְשׁוֹ: יט עַד עֵת בֹּא דְבָרוֹ אִמְרַת יְהֹוָה צְרָפָתְהוּ:
כ שָׁלַח מֶלֶךְ וַיַּתִּירֵהוּ מֹשֵׁל עַמִּים וַיְפַתְּחֵהוּ:
כא שָׂמוֹ אָדוֹן לְבֵיתוֹ וּמֹשֵׁל בְּכָל קִנְיָנוֹ:
כב לֶאְסֹר שָׂרָיו בְּנַפְשׁוֹ וּזְקֵנָיו יְחַכֵּם: כג וַיָּבֹא
יִשְׂרָאֵל מִצְרָיִם וְיַעֲקֹב גָּר בְּאֶרֶץ חָם: כד וַיֶּפֶר
אֶת עַמּוֹ מְאֹד וַיַּעֲצִמֵהוּ מִצָּרָיו: כה הָפַךְ לִבָּם
לִשְׂנֹא עַמּוֹ לְהִתְנַכֵּל בַּעֲבָדָיו: כו שָׁלַח מֹשֶׁה
עַבְדּוֹ אַהֲרֹן אֲשֶׁר בָּחַר בּוֹ: כז שָׂמוּ בָם דִּבְרֵי
אֹתוֹתָיו וּמֹפְתִים בְּאֶרֶץ חָם: כח שָׁלַח חֹשֶׁךְ
וַיַּחְשִׁךְ וְלֹא מָרוּ אֶת דְּבָרוֹ: כט הָפַךְ אֶת
מֵימֵיהֶם לְדָם וַיָּמֶת אֶת דְּגָתָם: ל שָׁרַץ אַרְצָם
צְפַרְדְּעִים בְּחַדְרֵי מַלְכֵיהֶם: לא אָמַר וַיָּבֹא עָרֹב
כִּנִּים בְּכָל גְּבוּלָם: לב נָתַן גִּשְׁמֵיהֶם בָּרָד אֵשׁ
לֶהָבוֹת בְּאַרְצָם: לג וַיַּךְ גַּפְנָם וּתְאֵנָתָם וַיְשַׁבֵּר
עֵץ גְּבוּלָם: לד אָמַר וַיָּבֹא אַרְבֶּה וְיֶלֶק וְאֵין
מִסְפָּר: לה וַיֹּאכַל כָּל עֵשֶׂב בְּאַרְצָם וַיֹּאכַל
פְּרִי אַדְמָתָם: לו וַיַּךְ כָּל בְּכוֹר בְּאַרְצָם רֵאשִׁית
לְכָל אוֹנָם: לז וַיּוֹצִיאֵם בְּכֶסֶף וְזָהָב וְאֵין
בִּשְׁבָטָיו כּוֹשֵׁל: לח שָׂמַח מִצְרַיִם בְּצֵאתָם כִּי
נָפַל פַּחְדָּם עֲלֵיהֶם: לט פָּרַשׂ עָנָן לְמָסָךְ וְאֵשׁ
לְהָאִיר לָיְלָה: מ שָׁאַל וַיָּבֵא שְׂלָו וְלֶחֶם שָׁמַיִם
יַשְׂבִּיעֵם: מא פָּתַח צוּר וַיָּזוּבוּ מָיִם הָלְכוּ בַּצִּיּוֹת
נָהָר: מב כִּי זָכַר אֶת דְּבַר קָדְשׁוֹ אֶת אַבְרָהָם
עַבְדּוֹ: מג וַיּוֹצִא עַמּוֹ בְשָׂשׂוֹן בְּרִנָּה אֶת
בְּחִירָיו: מד וַיִּתֵּן לָהֶם אַרְצוֹת גּוֹיִם וַעֲמַל
לְאֻמִּים יִירָשׁוּ: מה בַּעֲבוּר יִשְׁמְרוּ חֻקָּיו וְתוֹרֹתָיו
יִנְצֹרוּ הַלְלוּיָהּ:

קו א הַלְלוּיָהּ הוֹדוּ לַיהֹוָה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם
חַסְדּוֹ: ב מִי יְמַלֵּל גְּבוּרוֹת יְהֹוָה יַשְׁמִיעַ כָּל
תְּהִלָּתוֹ: ג אַשְׁרֵי שֹׁמְרֵי מִשְׁפָּט עֹשֵׂה צְדָקָה
בְכָל עֵת: ד זָכְרֵנִי יְהֹוָה בִּרְצוֹן עַמֶּךָ פָּקְדֵנִי
בִּישׁוּעָתֶךָ: ה לִרְאוֹת בְּטוֹבַת בְּחִירֶיךָ לִשְׂמֹחַ
בְּשִׂמְחַת גּוֹיֶךָ לְהִתְהַלֵּל עִם נַחֲלָתֶךָ: ו חָטָאנוּ
עִם אֲבוֹתֵינוּ הֶעֱוִינוּ הִרְשָׁעְנוּ: ז אֲבוֹתֵינוּ
בְמִצְרַיִם לֹא הִשְׂכִּילוּ נִפְלְאוֹתֶיךָ לֹא זָכְרוּ אֶת רֹב
חֲסָדֶיךָ וַיַּמְרוּ עַל יָם בְּיַם סוּף: ח וַיּוֹשִׁיעֵם
לְמַעַן שְׁמוֹ לְהוֹדִיעַ אֶת גְּבוּרָתוֹ: ט וַיִּגְעַר בְּיַם
סוּף וַיֶּחֱרָב וַיּוֹלִיכֵם בַּתְּהֹמוֹת כַּמִּדְבָּר:
י וַיּוֹשִׁיעֵם מִיַּד שׂוֹנֵא וַיִּגְאָלֵם מִיַּד אוֹיֵב:
יא וַיְכַסּוּ מַיִם צָרֵיהֶם אֶחָד מֵהֶם לֹא נוֹתָר:
יב וַיַּאֲמִינוּ בִדְבָרָיו יָשִׁירוּ תְּהִלָּתוֹ: יג מִהֲרוּ
שָׁכְחוּ מַעֲשָׂיו לֹא חִכּוּ לַעֲצָתוֹ: יד וַיִּתְאַוּוּ תַאֲוָה
בַּמִּדְבָּר וַיְנַסּוּ אֵל בִּישִׁימוֹן: טו וַיִּתֵּן לָהֶם
שֶׁאֱלָתָם וַיְשַׁלַּח רָזוֹן בְּנַפְשָׁם: טז וַיְקַנְאוּ לְמֹשֶׁה
בַּמַּחֲנֶה לְאַהֲרֹן קְדוֹשׁ יְהֹוָה: יז תִּפְתַּח אֶרֶץ
וַתִּבְלַע דָּתָן וַתְּכַס עַל עֲדַת אֲבִירָם: יח וַתִּבְעַר
אֵשׁ בַּעֲדָתָם לֶהָבָה תְּלַהֵט רְשָׁעִים: יט יַעֲשׂוּ
עֵגֶל בְּחֹרֵב וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְמַסֵּכָה: כ וַיָּמִירוּ אֶת
כְּבוֹדָם בְּתַבְנִית שׁוֹר אֹכֵל עֵשֶׂב: כא שָׁכְחוּ אֵל
מוֹשִׁיעָם עֹשֶׂה גְדֹלוֹת בְּמִצְרָיִם: כב נִפְלָאוֹת
בְּאֶרֶץ חָם נוֹרָאוֹת עַל יַם סוּף: כג וַיֹּאמֶר
לְהַשְׁמִידָם לוּלֵי מֹשֶׁה בְחִירוֹ עָמַד בַּפֶּרֶץ לְפָנָיו
לְהָשִׁיב חֲמָתוֹ מֵהַשְׁחִית: כד וַיִּמְאֲסוּ בְּאֶרֶץ
חֶמְדָּה לֹא הֶאֱמִינוּ לִדְבָרוֹ: כה וַיֵּרָגְנוּ בְאָהֳלֵיהֶם
לֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהֹוָה: כו וַיִּשָּׂא יָדוֹ לָהֶם
לְהַפִּיל אוֹתָם בַּמִּדְבָּר: כז וּלְהַפִּיל זַרְעָם בַּגּוֹיִם
וּלְזָרוֹתָם בָּאֲרָצוֹת: כח וַיִּצָּמְדוּ לְבַעַל פְּעוֹר
וַיֹּאכְלוּ זִבְחֵי מֵתִים: כט וַיַּכְעִיסוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם
וַתִּפְרָץ בָּם מַגֵּפָה: ל וַיַּעֲמֹד פִּינְחָס וַיְפַלֵּל
וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה: לא וַתֵּחָשֶׁב לוֹ לִצְדָקָה לְדֹר
וָדֹר עַד עוֹלָם: לב וַיַּקְצִיפוּ עַל מֵי מְרִיבָה
וַיֵּרַע לְמֹשֶׁה בַּעֲבוּרָם: לג כִּי הִמְרוּ אֶת רוּחוֹ
וַיְבַטֵּא בִּשְׂפָתָיו: לד לֹא הִשְׁמִידוּ אֶת הָעַמִּים
אֲשֶׁר אָמַר יְהֹוָה לָהֶם: לה וַיִּתְעָרְבוּ בַגּוֹיִם
וַיִּלְמְדוּ מַעֲשֵׂיהֶם: לו וַיַּעַבְדוּ אֶת עֲצַבֵּיהֶם וַיִּהְיוּ
לָהֶם לְמוֹקֵשׁ: לז וַיִּזְבְּחוּ אֶת בְּנֵיהֶם וְאֶת בְּנוֹתֵיהֶם
לַשֵּׁדִים: לח וַיִּשְׁפְּכוּ דָם נָקִי דַּם בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם
אֲשֶׁר זִבְּחוּ לַעֲצַבֵּי כְנָעַן וַתֶּחֱנַף הָאָרֶץ בַּדָּמִים:

לט וַיִּטְמְאוּ בְמַעֲשֵׂיהֶם וַיִּזְנוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם׃ מ וַיִּחַר
אַף יְהוָה בְּעַמּוֹ וַיְתָעֵב אֶת נַחֲלָתוֹ׃ מא וַיִּתְּנֵם
בְּיַד גּוֹיִם וַיִּמְשְׁלוּ בָהֶם שֹׂנְאֵיהֶם׃ מב וַיִּלְחָצוּם
אוֹיְבֵיהֶם וַיִּכָּנְעוּ תַּחַת יָדָם׃ מג פְּעָמִים רַבּוֹת
יַצִּילֵם וְהֵמָּה יַמְרוּ בַעֲצָתָם וַיָּמֹכּוּ בַּעֲוֹנָם׃
מד וַיַּרְא בַּצַּר לָהֶם בְּשָׁמְעוֹ אֶת רִנָּתָם׃
מה וַיִּזְכֹּר לָהֶם בְּרִיתוֹ וַיִּנָּחֵם כְּרֹב חֲסָדָיו׃
מו וַיִּתֵּן אוֹתָם לְרַחֲמִים לִפְנֵי כָּל שׁוֹבֵיהֶם׃
מז הוֹשִׁיעֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ מִן הַגּוֹיִם
לְהֹדוֹת לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ לְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ׃
מח בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וְעַד
הָעוֹלָם וְאָמַר כָּל הָעָם אָמֵן הַלְלוּיָהּ׃

ספר חמישי

ליום ששי

קז א הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
ב יֹאמְרוּ גְּאוּלֵי יְהוָה אֲשֶׁר גְּאָלָם מִיַּד צָר׃
ג וּמֵאֲרָצוֹת קִבְּצָם מִמִּזְרָח וּמִמַּעֲרָב מִצָּפוֹן וּמִיָּם׃
ד תָּעוּ בַמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן דָּרֶךְ עִיר מוֹשָׁב לֹא
מָצָאוּ׃ ה רְעֵבִים גַּם צְמֵאִים נַפְשָׁם בָּהֶם
תִּתְעַטָּף׃ ו וַיִּצְעֲקוּ אֶל יְהוָה בַּצַּר לָהֶם
מִמְּצוּקוֹתֵיהֶם יַצִּילֵם׃ ז וַיַּדְרִיכֵם בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה
לָלֶכֶת אֶל עִיר מוֹשָׁב׃ ח יוֹדוּ לַיהוָה חַסְדּוֹ
וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם׃ ט כִּי הִשְׂבִּיעַ נֶפֶשׁ
שֹׁקֵקָה וְנֶפֶשׁ רְעֵבָה מִלֵּא טוֹב׃ י יֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ
וְצַלְמָוֶת אֲסִירֵי עֳנִי וּבַרְזֶל׃ יא כִּי הִמְרוּ אִמְרֵי
אֵל וַעֲצַת עֶלְיוֹן נָאָצוּ׃ יב וַיַּכְנַע בֶּעָמָל לִבָּם
כָּשְׁלוּ וְאֵין עֹזֵר׃ יג וַיִּזְעֲקוּ אֶל יְהוָה בַּצַּר לָהֶם
מִמְּצֻקוֹתֵיהֶם יוֹשִׁיעֵם׃ יד יוֹצִיאֵם מֵחֹשֶׁךְ
וְצַלְמָוֶת וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יְנַתֵּק׃ טו יוֹדוּ לַיהוָה חַסְדּוֹ
וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם׃ טז כִּי שִׁבַּר דַּלְתוֹת
נְחֹשֶׁת וּבְרִיחֵי בַרְזֶל גִּדֵּעַ׃ יז אֱוִלִים מִדֶּרֶךְ
פִּשְׁעָם וּמֵעֲוֹנֹתֵיהֶם יִתְעַנּוּ׃ יח כָּל אֹכֶל תְּתַעֵב
נַפְשָׁם וַיַּגִּיעוּ עַד שַׁעֲרֵי מָוֶת׃ יט וַיִּזְעֲקוּ אֶל
יְהוָה בַּצַּר לָהֶם מִמְּצֻקוֹתֵיהֶם יוֹשִׁיעֵם׃ כ יִשְׁלַח
דְּבָרוֹ וְיִרְפָּאֵם וִימַלֵּט מִשְּׁחִיתוֹתָם׃ כא יוֹדוּ
לַיהוָה חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם׃ כב וְיִזְבְּחוּ
זִבְחֵי תוֹדָה וִיסַפְּרוּ מַעֲשָׂיו בְּרִנָּה׃ כג יוֹרְדֵי הַיָּם
בָּאֳנִיּוֹת עֹשֵׂי מְלָאכָה בְּמַיִם רַבִּים׃ כד הֵמָּה
רָאוּ מַעֲשֵׂי יְהוָה וְנִפְלְאוֹתָיו בִּמְצוּלָה׃ כה וַיֹּאמֶר
וַיַּעֲמֵד רוּחַ סְעָרָה וַתְּרוֹמֵם גַּלָּיו׃ כו יַעֲלוּ
שָׁמַיִם יֵרְדוּ תְהוֹמוֹת נַפְשָׁם בְּרָעָה תִתְמוֹגָג׃
כז יָחוֹגּוּ וְיָנוּעוּ כַּשִּׁכּוֹר וְכָל חָכְמָתָם תִּתְבַּלָּע׃
כח וַיִּצְעֲקוּ אֶל יְהוָה בַּצַּר לָהֶם וּמִמְּצוּקֹתֵיהֶם
יוֹצִיאֵם׃ כט יָקֵם סְעָרָה לִדְמָמָה וַיֶּחֱשׁוּ גַּלֵּיהֶם׃
ל וַיִּשְׂמְחוּ כִי יִשְׁתֹּקוּ וַיַּנְחֵם אֶל מְחוֹז חֶפְצָם׃
לא יוֹדוּ לַיהוָה חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם׃
לב וִירוֹמְמוּהוּ בִּקְהַל עָם וּבְמוֹשַׁב זְקֵנִים יְהַלְלוּהוּ׃
לג יָשֵׂם נְהָרוֹת לְמִדְבָּר וּמֹצָאֵי מַיִם לְצִמָּאוֹן׃
לד אֶרֶץ פְּרִי לִמְלֵחָה מֵרָעַת יוֹשְׁבֵי בָהּ׃ לה יָשֵׂם
מִדְבָּר לַאֲגַם מַיִם וְאֶרֶץ צִיָּה לְמֹצָאֵי מָיִם׃
לו וַיּוֹשֶׁב שָׁם רְעֵבִים וַיְכוֹנְנוּ עִיר מוֹשָׁב׃
לז וַיִּזְרְעוּ שָׂדוֹת וַיִּטְּעוּ כְרָמִים וַיַּעֲשׂוּ פְּרִי
תְבוּאָה׃ לח וַיְבָרְכֵם וַיִּרְבּוּ מְאֹד וּבְהֶמְתָּם לֹא
יַמְעִיט׃ לט וַיִּמְעֲטוּ וַיָּשֹׁחוּ מֵעֹצֶר רָעָה וְיָגוֹן׃
מ שֹׁפֵךְ בּוּז עַל נְדִיבִים וַיַּתְעֵם בְּתֹהוּ לֹא דָרֶךְ׃
מא וַיְשַׂגֵּב אֶבְיוֹן מֵעוֹנִי וַיָּשֶׂם כַּצֹּאן מִשְׁפָּחוֹת׃
מב יִרְאוּ יְשָׁרִים וְיִשְׂמָחוּ וְכָל עַוְלָה קָפְצָה פִּיהָ׃
מג מִי חָכָם וְיִשְׁמָר אֵלֶּה וְיִתְבּוֹנְנוּ חַסְדֵי יְהוָה׃
קח א שִׁיר מִזְמוֹר לְדָוִד׃ ב נָכוֹן לִבִּי אֱלֹהִים
אָשִׁירָה וַאֲזַמְּרָה אַף כְּבוֹדִי׃ ג עוּרָה הַנֵּבֶל
וְכִנּוֹר אָעִירָה שָּׁחַר׃ ד אוֹדְךָ בָעַמִּים יְהוָה
וַאֲזַמֶּרְךָ בַּלְאֻמִּים׃ ה כִּי גָדוֹל מֵעַל שָׁמַיִם
חַסְדֶּךָ וְעַד שְׁחָקִים אֲמִתֶּךָ׃ ו רוּמָה עַל שָׁמַיִם
אֱלֹהִים וְעַל כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדֶךָ׃ ז לְמַעַן יֵחָלְצוּן
יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי׃ ח אֱלֹהִים דִּבֶּר
בְּקָדְשׁוֹ אֶעְלֹזָה אֲחַלְּקָה שְׁכֶם וְעֵמֶק סֻכּוֹת
אֲמַדֵּד׃ ט לִי גִלְעָד לִי מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם מָעוֹז
רֹאשִׁי יְהוּדָה מְחֹקְקִי׃ י מוֹאָב סִיר רַחְצִי עַל
אֱדוֹם אַשְׁלִיךְ נַעֲלִי עֲלֵי פְלֶשֶׁת אֶתְרוֹעָע׃ יא מִי
יֹבִלֵנִי עִיר מִבְצָר מִי נָחַנִי עַד אֱדוֹם׃ יב הֲלֹא
אֱלֹהִים זְנַחְתָּנוּ וְלֹא תֵצֵא אֱלֹהִים בְּצִבְאֹתֵינוּ׃
יג הָבָה לָּנוּ עֶזְרָת מִצָּר וְשָׁוְא תְּשׁוּעַת אָדָם׃
יד בֵּאלֹהִים נַעֲשֶׂה חָיִל וְהוּא יָבוּס צָרֵינוּ׃
קט א לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד מִזְמוֹר אֱלֹהֵי תְהִלָּתִי אַל
תֶּחֱרַשׁ׃ ב כִּי פִי רָשָׁע וּפִי מִרְמָה עָלַי פָּתָחוּ
דִּבְּרוּ אִתִּי לְשׁוֹן שָׁקֶר׃ ג וְדִבְרֵי שִׂנְאָה סְבָבוּנִי
וַיִּלָּחֲמוּנִי חִנָּם׃ ד תַּחַת אַהֲבָתִי יִשְׂטְנוּנִי וַאֲנִי

תְּפִלָּה׃ ה וַיָּשִׂימוּ עָלַי רָעָה תַּחַת טוֹבָה וְשִׂנְאָה
תַּחַת אַהֲבָתִי׃ ו הַפְקֵד עָלָיו רָשָׁע וְשָׂטָן יַעֲמֹד
עַל יְמִינוֹ׃ ז בְּהִשָּׁפְטוֹ יֵצֵא רָשָׁע וּתְפִלָּתוֹ
תִּהְיֶה לַחֲטָאָה׃ ח יִהְיוּ יָמָיו מְעַטִּים פְּקֻדָּתוֹ
יִקַּח אַחֵר׃ ט יִהְיוּ בָנָיו יְתוֹמִים וְאִשְׁתּוֹ אַלְמָנָה׃
י וְנוֹעַ יָנוּעוּ בָנָיו וְשִׁאֵלוּ וְדָרְשׁוּ מֵחָרְבוֹתֵיהֶם׃
יא יְנַקֵּשׁ נוֹשֶׁה לְכָל אֲשֶׁר לוֹ וְיָבֹזּוּ זָרִים יְגִיעוֹ׃
יב אַל יְהִי לוֹ מֹשֵׁךְ חָסֶד וְאַל יְהִי חוֹנֵן לִיתוֹמָיו׃
יג יְהִי אַחֲרִיתוֹ לְהַכְרִית בְּדוֹר אַחֵר יִמַּח שְׁמָם׃
יד יִזָּכֵר עֲוֹן אֲבֹתָיו אֶל יְהֹוָה וְחַטַּאת אִמּוֹ אַל
תִּמָּח׃ טו יִהְיוּ נֶגֶד יְהֹוָה תָּמִיד וְיַכְרֵת מֵאֶרֶץ
זִכְרָם׃ טז יַעַן אֲשֶׁר לֹא זָכַר עֲשׂוֹת חָסֶד וַיִּרְדֹּף
אִישׁ עָנִי וְאֶבְיוֹן וְנִכְאֵה לֵבָב לְמוֹתֵת׃ יז וַיֶּאֱהַב
קְלָלָה וַתְּבוֹאֵהוּ וְלֹא חָפֵץ בִּבְרָכָה וַתִּרְחַק מִמֶּנּוּ׃
יח וַיִּלְבַּשׁ קְלָלָה כְּמַדּוֹ וַתָּבֹא כַמַּיִם בְּקִרְבּוֹ וְכַשֶּׁמֶן
בְּעַצְמוֹתָיו׃ יט תְּהִי לוֹ כְּבֶגֶד יַעְטֶה וּלְמֵזַח תָּמִיד
יַחְגְּרֶהָ׃ כ זֹאת פְּעֻלַּת שֹׂטְנַי מֵאֵת יְהֹוָה וְהַדֹּבְרִים
רָע עַל נַפְשִׁי׃ כא וְאַתָּה יֱהֹוִה אֲדֹנָי עֲשֵׂה אִתִּי
לְמַעַן שְׁמֶךָ כִּי טוֹב חַסְדְּךָ הַצִּילֵנִי׃ כב כִּי עָנִי
וְאֶבְיוֹן אָנֹכִי וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי׃ כג כְּצֵל כִּנְטוֹתוֹ
נֶהֱלָכְתִּי נִנְעַרְתִּי כָּאַרְבֶּה׃ כד בִּרְכַּי כָּשְׁלוּ מִצּוֹם
וּבְשָׂרִי כָּחַשׁ מִשָּׁמֶן׃ כה וַאֲנִי הָיִיתִי חֶרְפָּה לָהֶם
יִרְאוּנִי יְנִיעוּן רֹאשָׁם׃ כו עָזְרֵנִי יְהֹוָה אֱלֹהָי
הוֹשִׁיעֵנִי כְחַסְדֶּךָ׃ כז וְיֵדְעוּ כִּי יָדְךָ זֹּאת אַתָּה
יְהֹוָה עֲשִׂיתָהּ׃ כח יְקַלְלוּ הֵמָּה וְאַתָּה תְבָרֵךְ
קָמוּ וַיֵּבֹשׁוּ וְעַבְדְּךָ יִשְׂמָח׃ כט יִלְבְּשׁוּ שׂוֹטְנַי
כְּלִמָּה וְיַעֲטוּ כַמְעִיל בָּשְׁתָּם׃ ל אוֹדֶה יְהֹוָה
מְאֹד בְּפִי וּבְתוֹךְ רַבִּים אֲהַלְלֶנּוּ׃ לא כִּי יַעֲמֹד
לִימִין אֶבְיוֹן לְהוֹשִׁיעַ מִשֹּׁפְטֵי נַפְשׁוֹ׃

קי א לְדָוִד מִזְמוֹר נְאֻם יְהֹוָה לַאדֹנִי שֵׁב לִימִינִי
עַד אָשִׁית אֹיְבֶיךָ הֲדֹם לְרַגְלֶיךָ׃ ב מַטֵּה עֻזְּךָ
יִשְׁלַח יְהֹוָה מִצִּיּוֹן רְדֵה בְּקֶרֶב אֹיְבֶיךָ׃ ג עַמְּךָ
נְדָבֹת בְּיוֹם חֵילֶךָ בְּהַדְרֵי קֹדֶשׁ מֵרֶחֶם מִשְׁחָר
לְךָ טַל יַלְדֻתֶיךָ׃ ד נִשְׁבַּע יְהֹוָה וְלֹא יִנָּחֵם אַתָּה
כֹהֵן לְעוֹלָם עַל דִּבְרָתִי מַלְכִּי צֶדֶק׃ ה אֲדֹנָי
עַל יְמִינְךָ מָחַץ בְּיוֹם אַפּוֹ מְלָכִים׃ ו יָדִין בַּגּוֹיִם
מָלֵא גְוִיּוֹת מָחַץ רֹאשׁ עַל אֶרֶץ רַבָּה׃ ז מִנַּחַל
בַּדֶּרֶךְ יִשְׁתֶּה עַל כֵּן יָרִים רֹאשׁ׃

קיא א הַלְלוּיָהּ אוֹדֶה יְהֹוָה בְּכָל לֵבָב בְּסוֹד
יְשָׁרִים וְעֵדָה׃ ב גְּדֹלִים מַעֲשֵׂי יְהֹוָה דְּרוּשִׁים
לְכָל חֶפְצֵיהֶם׃ ג הוֹד וְהָדָר פָּעֳלוֹ וְצִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת
לָעַד׃ ד זֵכֶר עָשָׂה לְנִפְלְאֹתָיו חַנּוּן וְרַחוּם יְהֹוָה׃
ה טֶרֶף נָתַן לִירֵאָיו יִזְכֹּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ׃ ו כֹּחַ
מַעֲשָׂיו הִגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת גּוֹיִם׃
ז מַעֲשֵׂי יָדָיו אֱמֶת וּמִשְׁפָּט נֶאֱמָנִים כָּל פִּקּוּדָיו׃
ח סְמוּכִים לָעַד לְעוֹלָם עֲשׂוּיִם בֶּאֱמֶת וְיָשָׁר׃
ט פְּדוּת שָׁלַח לְעַמּוֹ צִוָּה לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ קָדוֹשׁ
וְנוֹרָא שְׁמוֹ׃ י רֵאשִׁית חָכְמָה יִרְאַת יְהֹוָה שֵׂכֶל
טוֹב לְכָל עֹשֵׂיהֶם תְּהִלָּתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד׃

קיב א הַלְלוּיָהּ אַשְׁרֵי אִישׁ יָרֵא אֶת יְהֹוָה
בְּמִצְוֹתָיו חָפֵץ מְאֹד׃ ב גִּבּוֹר בָּאָרֶץ יִהְיֶה זַרְעוֹ
דּוֹר יְשָׁרִים יְבֹרָךְ׃ ג הוֹן וָעֹשֶׁר בְּבֵיתוֹ וְצִדְקָתוֹ
עֹמֶדֶת לָעַד׃ ד זָרַח בַּחֹשֶׁךְ אוֹר לַיְשָׁרִים חַנּוּן
וְרַחוּם וְצַדִּיק׃ ה טוֹב אִישׁ חוֹנֵן וּמַלְוֶה יְכַלְכֵּל
דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּט׃ ו כִּי לְעוֹלָם לֹא יִמּוֹט לְזֵכֶר
עוֹלָם יִהְיֶה צַדִּיק׃ ז מִשְּׁמוּעָה רָעָה לֹא יִירָא
נָכוֹן לִבּוֹ בָּטֻחַ בַּיהֹוָה׃ ח סָמוּךְ לִבּוֹ לֹא יִירָא
עַד אֲשֶׁר יִרְאֶה בְצָרָיו׃ ט פִּזַּר נָתַן לָאֶבְיוֹנִים
צִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד קַרְנוֹ תָּרוּם בְּכָבוֹד׃ י רָשָׁע
יִרְאֶה וְכָעָס שִׁנָּיו יַחֲרֹק וְנָמָס תַּאֲוַת רְשָׁעִים
תֹּאבֵד׃

קיג א הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ עַבְדֵי יְהֹוָה הַלְלוּ אֶת שֵׁם
יְהֹוָה׃ ב יְהִי שֵׁם יְהֹוָה מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם׃
ג מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ עַד מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל שֵׁם יְהֹוָה׃ ד רָם
עַל כָּל גּוֹיִם יְהֹוָה עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ׃ ה מִי
כַּיהֹוָה אֱלֹהֵינוּ הַמַּגְבִּיהִי לָשָׁבֶת׃ ו הַמַּשְׁפִּילִי
לִרְאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ׃ ז מְקִימִי מֵעָפָר דָּל
מֵאַשְׁפֹּת יָרִים אֶבְיוֹן׃ ח לְהוֹשִׁיבִי עִם נְדִיבִים
עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ׃ ט מוֹשִׁיבִי עֲקֶרֶת הַבַּיִת אֵם
הַבָּנִים שְׂמֵחָה הַלְלוּיָהּ׃

קיד א בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם בֵּית יַעֲקֹב
מֵעַם לֹעֵז׃ ב הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל
מַמְשְׁלוֹתָיו׃ ג הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס הַיַּרְדֵּן יִסֹּב
לְאָחוֹר׃ ד הֶהָרִים רָקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי
צֹאן׃ ה מַה לְּךָ הַיָּם כִּי תָנוּס הַיַּרְדֵּן תִּסֹּב
לְאָחוֹר׃ ו הֶהָרִים תִּרְקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי
צֹאן׃ ז מִלִּפְנֵי אָדוֹן חוּלִי אָרֶץ מִלִּפְנֵי אֱלוֹהַּ יַעֲקֹב׃
ח הַהֹפְכִי הַצּוּר אֲגַם מָיִם חַלָּמִישׁ לְמַעְיְנוֹ מָיִם׃

לא

קטו א לֹא לָנוּ יְהֹוָה לֹא לָנוּ כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד
עַל חַסְדְּךָ עַל אֲמִתֶּךָ: ב לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם
אַיֵּה נָא אֱלֹהֵיהֶם: ג וֵאלֹהֵינוּ בַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר
חָפֵץ עָשָׂה: ד עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה
יְדֵי אָדָם: ה פֶּה לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם
וְלֹא יִרְאוּ: ו אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ אַף לָהֶם
וְלֹא יְרִיחוּן: ז יְדֵיהֶם וְלֹא יְמִישׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא
יְהַלֵּכוּ לֹא יֶהְגּוּ בִּגְרוֹנָם: ח כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם
כֹּל אֲשֶׁר בֹּטֵחַ בָּהֶם: ט יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּיהֹוָה
עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: י בֵּית אַהֲרֹן בִּטְחוּ בַיהֹוָה
עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יא יִרְאֵי יְהֹוָה בִּטְחוּ בַיהֹוָה
עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יב יְהֹוָה זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ יְבָרֵךְ
אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת בֵּית אַהֲרֹן:
יג יְבָרֵךְ יִרְאֵי יְהֹוָה הַקְּטַנִּים עִם הַגְּדֹלִים:
יד יֹסֵף יְהֹוָה עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל בְּנֵיכֶם:
טו בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהֹוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:
טז הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַיהֹוָה וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי אָדָם:
יז לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ יָהּ וְלֹא כָּל יֹרְדֵי דוּמָה:
יח וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

קטז א אָהַבְתִּי כִּי יִשְׁמַע יְהֹוָה אֶת קוֹלִי תַּחֲנוּנָי:
ב כִּי הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבְיָמַי אֶקְרָא: ג אֲפָפוּנִי
חֶבְלֵי מָוֶת וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי צָרָה וְיָגוֹן
אֶמְצָא: ד וּבְשֵׁם יְהֹוָה אֶקְרָא אָנָּה יְהֹוָה מַלְּטָה
נַפְשִׁי: ה חַנּוּן יְהֹוָה וְצַדִּיק וֵאלֹהֵינוּ מְרַחֵם:
ו שֹׁמֵר פְּתָאיִם יְהֹוָה דַּלּוֹתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוּבִי
נַפְשִׁי לִמְנוּחָיְכִי כִּי יְהֹוָה גָּמַל עָלָיְכִי: ח כִּי
חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת עֵינִי מִן דִּמְעָה אֶת רַגְלִי
מִדֶּחִי: ט אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהֹוָה בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים:
י הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי
אָמַרְתִּי בְחָפְזִי כָּל הָאָדָם כֹּזֵב: יב מָה אָשִׁיב
לַיהֹוָה כָּל תַּגְמוּלוֹהִי עָלָי: יג כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא
וּבְשֵׁם יְהֹוָה אֶקְרָא: יד נְדָרַי לַיהֹוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה
נָּא לְכָל עַמּוֹ: טו יָקָר בְּעֵינֵי יְהֹוָה הַמָּוְתָה
לַחֲסִידָיו: טז אָנָּה יְהֹוָה כִּי אֲנִי עַבְדֶּךָ אֲנִי עַבְדְּךָ
בֶּן אֲמָתֶךָ פִּתַּחְתָּ לְמוֹסֵרָי: יז לְךָ אֶזְבַּח זֶבַח
תּוֹדָה וּבְשֵׁם יְהֹוָה אֶקְרָא: יח נְדָרַי לַיהֹוָה
אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה נָּא לְכָל עַמּוֹ: יט בְּחַצְרוֹת בֵּית
יְהֹוָה בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלָםִ הַלְלוּיָהּ:

קיז א הַלְלוּ אֶת יְהֹוָה כָּל גּוֹיִם שַׁבְּחוּהוּ כָּל
הָאֻמִּים: ב כִּי גָבַר עָלֵינוּ חַסְדּוֹ וֶאֱמֶת יְהֹוָה
לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

קיח א הוֹדוּ לַיהֹוָה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
ב יֹאמַר נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ג יֹאמְרוּ
נָא בֵית אַהֲרֹן כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ד יֹאמְרוּ נָא
יִרְאֵי יְהֹוָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ה מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי
יָּהּ עָנָנִי בַמֶּרְחָב יָהּ: ו יְהֹוָה לִי לֹא אִירָא מַה
יַּעֲשֶׂה לִי אָדָם: ז יְהֹוָה לִי בְּעֹזְרָי וַאֲנִי אֶרְאֶה
בְשֹׂנְאָי: ח טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהֹוָה מִבְּטֹחַ בָּאָדָם:
ט טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהֹוָה מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים: י כָּל
גּוֹיִם סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְהֹוָה כִּי אֲמִילַם: יא סַבּוּנִי
גַם סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְהֹוָה כִּי אֲמִילַם: יב סַבּוּנִי
כִדְבֹרִים דֹּעֲכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יְהֹוָה כִּי
אֲמִילַם: יג דַּחֹה דְחִיתַנִי לִנְפֹּל וַיהֹוָה עֲזָרָנִי:
יד עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה: טו קוֹל רִנָּה
וִישׁוּעָה בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים יְמִין יְהֹוָה עֹשָׂה חָיִל:
טז יְמִין יְהֹוָה רוֹמֵמָה יְמִין יְהֹוָה עֹשָׂה חָיִל: יז לֹא
אָמוּת כִּי אֶחְיֶה וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי יָהּ: יח יַסֹּר
יִסְּרַנִּי יָּהּ וְלַמָּוֶת לֹא נְתָנָנִי: יט פִּתְחוּ לִי שַׁעֲרֵי
צֶדֶק אָבֹא בָם אוֹדֶה יָהּ: כ זֶה הַשַּׁעַר לַיהֹוָה
צַדִּיקִים יָבֹאוּ בוֹ: כא אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי לִי
לִישׁוּעָה: כב אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ
פִּנָּה: כג מֵאֵת יְהֹוָה הָיְתָה זֹּאת הִיא נִפְלָאת
בְּעֵינֵינוּ: כד זֶה הַיּוֹם עָשָׂה יְהֹוָה נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה
בוֹ: כה אָנָּא יְהֹוָה הוֹשִׁיעָה נָּא אָנָּא יְהֹוָה הַצְלִיחָה
נָּא: כו בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְהֹוָה בֵּרַכְנוּכֶם מִבֵּית
יְהֹוָה: כז אֵל יְהֹוָה וַיָּאֶר לָנוּ אִסְרוּ חַג בַּעֲבֹתִים
עַד קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: כח אֵלִי אַתָּה וְאוֹדֶךָּ אֱלֹהַי
אֲרוֹמְמֶךָּ: כט הוֹדוּ לַיהֹוָה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם
חַסְדּוֹ:

קיט א אַשְׁרֵי תְמִימֵי דָרֶךְ הַהֹלְכִים בְּתוֹרַת
יְהֹוָה: ב אַשְׁרֵי נֹצְרֵי עֵדֹתָיו בְּכָל לֵב
יִדְרְשׁוּהוּ: ג אַף לֹא פָעֲלוּ עַוְלָה בִּדְרָכָיו הָלָכוּ:
ד אַתָּה צִוִּיתָה פִקֻּדֶיךָ לִשְׁמֹר מְאֹד: ה אַחֲלַי
יִכֹּנוּ דְרָכָי לִשְׁמֹר חֻקֶּיךָ: ו אָז לֹא אֵבוֹשׁ
בְּהַבִּיטִי אֶל כָּל מִצְוֹתֶיךָ: ז אוֹדְךָ בְּיֹשֶׁר לֵבָב
בְּלָמְדִי מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ: ח אֶת חֻקֶּיךָ אֶשְׁמֹר
אַל תַּעַזְבֵנִי עַד מְאֹד: ט בַּמֶּה יְזַכֶּה נַּעַר אֶת
אָרְחוֹ לִשְׁמֹר כִּדְבָרֶךָ: י בְּכָל לִבִּי דְרַשְׁתִּיךָ אַל

תַשְׁגֵּנִי מִמִּצְוֹתֶיךָ׃ יא בְּלִבִּי צָפַנְתִּי אִמְרָתֶךָ
לְמַעַן לֹא אֶחֱטָא לָךְ׃ יב בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה לַמְּדֵנִי
חֻקֶּיךָ׃ יג בִּשְׂפָתַי סִפַּרְתִּי כֹּל מִשְׁפְּטֵי פִיךָ׃
יד בְּדֶרֶךְ עֵדְוֹתֶיךָ שַׂשְׂתִּי כְּעַל כָּל הוֹן׃
טו בְּפִקּוּדֶיךָ אָשִׂיחָה וְאַבִּיטָה אֹרְחֹתֶיךָ׃
טז בְּחֻקֹּתֶיךָ אֶשְׁתַּעֲשָׁע לֹא אֶשְׁכַּח דְּבָרֶךָ׃
יז גְּמֹל עַל עַבְדְּךָ אֶחְיֶה וְאֶשְׁמְרָה דְבָרֶךָ׃ יח גַּל
עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ׃ יט גֵּר אָנֹכִי
בָאָרֶץ אַל תַּסְתֵּר מִמֶּנִּי מִצְוֹתֶיךָ׃ כ גָּרְסָה נַפְשִׁי
לְתַאֲבָה אֶל מִשְׁפָּטֶיךָ בְכָל עֵת׃ כא גָּעַרְתָּ זֵדִים
אֲרוּרִים הַשֹּׁגִים מִמִּצְוֹתֶיךָ׃ כב גַּל מֵעָלַי חֶרְפָּה
וָבוּז כִּי עֵדֹתֶיךָ נָצָרְתִּי׃ כג גַּם יָשְׁבוּ שָׂרִים בִּי
נִדְבָּרוּ עַבְדְּךָ יָשִׂיחַ בְּחֻקֶּיךָ׃ כד גַּם עֵדֹתֶיךָ
שַׁעֲשֻׁעָי אַנְשֵׁי עֲצָתִי׃ כה דָּבְקָה לֶעָפָר נַפְשִׁי
חַיֵּנִי כִּדְבָרֶךָ׃ כו דְּרָכַי סִפַּרְתִּי וַתַּעֲנֵנִי לַמְּדֵנִי
חֻקֶּיךָ׃ כז דֶּרֶךְ פִּקּוּדֶיךָ הֲבִינֵנִי וְאָשִׂיחָה
בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ׃ כח דָּלְפָה נַפְשִׁי מִתּוּגָה קַיְּמֵנִי
כִּדְבָרֶךָ׃ כט דֶּרֶךְ שֶׁקֶר הָסֵר מִמֶּנִּי וְתוֹרָתְךָ
חָנֵּנִי׃ ל דֶּרֶךְ אֱמוּנָה בָחָרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ שִׁוִּיתִי׃
לא דָּבַקְתִּי בְעֵדְוֹתֶיךָ יְהֹוָה אַל תְּבִישֵׁנִי׃ לב דֶּרֶךְ
מִצְוֹתֶיךָ אָרוּץ כִּי תַרְחִיב לִבִּי׃ לג הוֹרֵנִי יְהֹוָה
דֶּרֶךְ חֻקֶּיךָ וְאֶצְּרֶנָּה עֵקֶב׃ לד הֲבִינֵנִי וְאֶצְּרָה
תוֹרָתֶךָ וְאֶשְׁמְרֶנָּה בְכָל לֵב׃ לה הַדְרִיכֵנִי
בִּנְתִיב מִצְוֹתֶיךָ כִּי בוֹ חָפָצְתִּי׃ לו הַט לִבִּי אֶל
עֵדְוֹתֶיךָ וְאַל אֶל בָּצַע׃ לז הַעֲבֵר עֵינַי מֵרְאוֹת
שָׁוְא בִּדְרָכֶךָ חַיֵּנִי׃ לח הָקֵם לְעַבְדְּךָ אִמְרָתֶךָ
אֲשֶׁר לְיִרְאָתֶךָ׃ לט הַעֲבֵר חֶרְפָּתִי אֲשֶׁר יָגֹרְתִּי
כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ טוֹבִים׃ מ הִנֵּה תָּאַבְתִּי לְפִקֻּדֶיךָ
בְּצִדְקָתְךָ חַיֵּנִי׃ מא וִיבֹאֻנִי חֲסָדֶךָ יְהֹוָה תְּשׁוּעָתְךָ
כְּאִמְרָתֶךָ׃ מב וְאֶעֱנֶה חֹרְפִי דָבָר כִּי בָטַחְתִּי
בִּדְבָרֶךָ׃ מג וְאַל תַּצֵּל מִפִּי דְבַר אֱמֶת עַד מְאֹד
כִּי לְמִשְׁפָּטֶךָ יִחָלְתִּי׃ מד וְאֶשְׁמְרָה תוֹרָתְךָ
תָמִיד לְעוֹלָם וָעֶד׃ מה וְאֶתְהַלְּכָה בָרְחָבָה כִּי
פִקֻּדֶיךָ דָרָשְׁתִּי׃ מו וַאֲדַבְּרָה בְעֵדֹתֶיךָ נֶגֶד
מְלָכִים וְלֹא אֵבוֹשׁ׃ מז וְאֶשְׁתַּעֲשַׁע בְּמִצְוֹתֶיךָ
אֲשֶׁר אָהָבְתִּי׃ מח וְאֶשָּׂא כַפַּי אֶל מִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר
אָהָבְתִּי וְאָשִׂיחָה בְחֻקֶּיךָ׃ מט זְכֹר דָּבָר לְעַבְדֶּךָ
עַל אֲשֶׁר יִחַלְתָּנִי׃ נ זֹאת נֶחָמָתִי בְעָנְיִי כִּי
אִמְרָתְךָ חִיָּתְנִי׃ נא זֵדִים הֱלִיצֻנִי עַד מְאֹד

מִתּוֹרָתְךָ לֹא נָטִיתִי׃ נב זָכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
מֵעוֹלָם יְהֹוָה וָאֶתְנֶחָם׃ נג זַלְעָפָה אֲחָזַתְנִי
מֵרְשָׁעִים עֹזְבֵי תּוֹרָתֶךָ׃ נד זְמִרוֹת הָיוּ לִי
חֻקֶּיךָ בְּבֵית מְגוּרָי׃ נה זָכַרְתִּי בַלַּיְלָה שִׁמְךָ
יְהֹוָה וָאֶשְׁמְרָה תּוֹרָתֶךָ׃ נו זֹאת הָיְתָה לִּי כִּי
פִקֻּדֶיךָ נָצָרְתִּי׃ נז חֶלְקִי יְהֹוָה אָמַרְתִּי לִשְׁמֹר
דְּבָרֶיךָ׃ נח חִלִּיתִי פָנֶיךָ בְכָל לֵב חָנֵּנִי כְּאִמְרָתֶךָ׃
נט חִשַּׁבְתִּי דְרָכָי וָאָשִׁיבָה רַגְלַי אֶל עֵדֹתֶיךָ׃
ס חַשְׁתִּי וְלֹא הִתְמַהְמָהְתִּי לִשְׁמֹר מִצְוֹתֶיךָ׃
סא חֶבְלֵי רְשָׁעִים עִוְּדֻנִי תּוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃
סב חֲצוֹת לַיְלָה אָקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפְּטֵי
צִדְקֶךָ׃ סג חָבֵר אָנִי לְכָל אֲשֶׁר יְרֵאוּךָ וּלְשֹׁמְרֵי
פִּקּוּדֶיךָ׃ סד חַסְדְּךָ יְהֹוָה מָלְאָה הָאָרֶץ חֻקֶּיךָ
לַמְּדֵנִי׃ סה טוֹב עָשִׂיתָ עִם עַבְדְּךָ יְהֹוָה כִּדְבָרֶךָ׃
סו טוּב טַעַם וָדַעַת לַמְּדֵנִי כִּי בְמִצְוֹתֶיךָ
הֶאֱמָנְתִּי׃ סז טֶרֶם אֶעֱנֶה אֲנִי שֹׁגֵג וְעַתָּה
אִמְרָתְךָ שָׁמָרְתִּי׃ סח טוֹב אַתָּה וּמֵטִיב לַמְּדֵנִי
חֻקֶּיךָ׃ סט טָפְלוּ עָלַי שֶׁקֶר זֵדִים אֲנִי בְּכָל לֵב
אֶצֹּר פִּקּוּדֶיךָ׃ ע טָפַשׁ כַּחֵלֶב לִבָּם אֲנִי תּוֹרָתְךָ
שִׁעֲשָׁעְתִּי׃ עא טוֹב לִי כִי עֻנֵּיתִי לְמַעַן אֶלְמַד
חֻקֶּיךָ׃ עב טוֹב לִי תוֹרַת פִּיךָ מֵאַלְפֵי זָהָב
וָכָסֶף׃ עג יָדֶיךָ עָשׂוּנִי וַיְכוֹנְנוּנִי הֲבִינֵנִי וְאֶלְמְדָה
מִצְוֹתֶיךָ׃ עד יְרֵאֶיךָ יִרְאוּנִי וְיִשְׂמָחוּ כִּי לִדְבָרְךָ
יִחָלְתִּי׃ עה יָדַעְתִּי יְהֹוָה כִּי צֶדֶק מִשְׁפָּטֶיךָ
וֶאֱמוּנָה עִנִּיתָנִי׃ עו יְהִי נָא חַסְדְּךָ לְנַחֲמֵנִי
כְּאִמְרָתְךָ לְעַבְדֶּךָ׃ עז יְבֹאוּנִי רַחֲמֶיךָ וְאֶחְיֶה
כִּי תוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי׃ עח יֵבֹשׁוּ זֵדִים כִּי שֶׁקֶר
עִוְּתוּנִי אֲנִי אָשִׂיחַ בְּפִקּוּדֶיךָ׃ עט יָשׁוּבוּ לִי יְרֵאֶיךָ
וְיֹדְעֵי עֵדֹתֶיךָ׃ פ יְהִי לִבִּי תָמִים בְּחֻקֶּיךָ לְמַעַן
לֹא אֵבוֹשׁ׃ פא כָּלְתָה לִתְשׁוּעָתְךָ נַפְשִׁי לִדְבָרְךָ
יִחָלְתִּי׃ פב כָּלוּ עֵינַי לְאִמְרָתֶךָ לֵאמֹר מָתַי
תְּנַחֲמֵנִי׃ פג כִּי הָיִיתִי כְּנֹאד בְּקִיטוֹר חֻקֶּיךָ
לֹא שָׁכָחְתִּי׃ פד כַּמָּה יְמֵי עַבְדֶּךָ מָתַי תַּעֲשֶׂה
בְרֹדְפַי מִשְׁפָּט׃ פה כָּרוּ לִי זֵדִים שִׁיחוֹת אֲשֶׁר
לֹא כְתוֹרָתֶךָ׃ פו כָּל מִצְוֹתֶיךָ אֱמוּנָה שֶׁקֶר
רְדָפוּנִי עָזְרֵנִי׃ פז כִּמְעַט כִּלּוּנִי בָאָרֶץ וַאֲנִי לֹא
עָזַבְתִּי פִקֻּדֶיךָ׃ פח כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי וְאֶשְׁמְרָה עֵדוּת
פִּיךָ׃ פט לְעוֹלָם יְהֹוָה דְּבָרְךָ נִצָּב בַּשָּׁמָיִם׃
צ לְדֹר וָדֹר אֱמוּנָתֶךָ כּוֹנַנְתָּ אֶרֶץ וַתַּעֲמֹד׃

צא לְמִשְׁפָּטֶיךָ עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי הַכֹּל עֲבָדֶיךָ׃
צב לוּלֵי תוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי אָז אָבַדְתִּי בְעָנְיִי׃
צג לְעוֹלָם לֹא אֶשְׁכַּח פִּקּוּדֶיךָ כִּי בָם חִיִּיתָנִי׃
צד לְךָ אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי פִקּוּדֶיךָ דָרָשְׁתִּי׃ צה לִי
קִוּוּ רְשָׁעִים לְאַבְּדֵנִי עֵדֹתֶיךָ אֶתְבּוֹנָן׃ צו לְכָל
תִּכְלָה רָאִיתִי קֵץ רְחָבָה מִצְוָתְךָ מְאֹד׃
מ מָה אָהַבְתִּי תוֹרָתֶךָ כָּל הַיּוֹם הִיא שִׂיחָתִי׃
צח מֵאֹיְבַי תְּחַכְּמֵנִי מִצְוֹתֶךָ כִּי לְעוֹלָם הִיא
לִי׃ צט מִכָּל מְלַמְּדַי הִשְׂכַּלְתִּי כִּי עֵדְוֹתֶיךָ
שִׂיחָה לִי׃ ק מִזְּקֵנִים אֶתְבּוֹנָן כִּי פִקּוּדֶיךָ נָצָרְתִּי׃
קא מִכָּל אֹרַח רָע כָּלִאתִי רַגְלָי לְמַעַן אֶשְׁמֹר
דְּבָרֶךָ׃ קב מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא סָרְתִּי כִּי אַתָּה
הוֹרֵתָנִי׃ קג מַה נִּמְלְצוּ לְחִכִּי אִמְרָתֶךָ מִדְּבַשׁ
לְפִי׃ קד מִפִּקּוּדֶיךָ אֶתְבּוֹנָן עַל כֵּן שָׂנֵאתִי כָּל
אֹרַח שָׁקֶר׃ קה נֵר לְרַגְלִי דְבָרֶךָ וְאוֹר לִנְתִיבָתִי׃
קו נִשְׁבַּעְתִּי וָאֲקַיֵּמָה לִשְׁמֹר מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ׃
קז נַעֲנֵיתִי עַד מְאֹד יְהוָה חַיֵּנִי כִדְבָרֶךָ׃
קח נִדְבוֹת פִּי רְצֵה נָא יְהוָה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לַמְּדֵנִי׃
קט נַפְשִׁי בְכַפִּי תָמִיד וְתוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃
קי נָתְנוּ רְשָׁעִים פַּח לִי וּמִפִּקּוּדֶיךָ לֹא תָעִיתִי׃
קיא נָחַלְתִּי עֵדְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם כִּי שְׂשׂוֹן לִבִּי הֵמָּה׃
קיב נָטִיתִי לִבִּי לַעֲשׂוֹת חֻקֶּיךָ לְעוֹלָם עֵקֶב׃
קיג סֵעֲפִים שָׂנֵאתִי וְתוֹרָתְךָ אָהָבְתִּי׃ קיד סִתְרִי
וּמָגִנִּי אָתָּה לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי׃ קטו סוּרוּ מִמֶּנִּי
מְרֵעִים וְאֶצְּרָה מִצְוֹת אֱלֹהָי׃ קטז סָמְכֵנִי
כְאִמְרָתְךָ וְאֶחְיֶה וְאַל תְּבִישֵׁנִי מִשִּׂבְרִי׃
קיז סְעָדֵנִי וְאִוָּשֵׁעָה וְאֶשְׁעָה בְחֻקֶּיךָ תָמִיד׃
קיח סָלִיתָ כָּל שׁוֹגִים מֵחֻקֶּיךָ כִּי שֶׁקֶר תַּרְמִיתָם׃
קיט סִגִים הִשְׁבַּתָּ כָל רִשְׁעֵי אָרֶץ לָכֵן אָהַבְתִּי
עֵדֹתֶיךָ׃ קכ סָמַר מִפַּחְדְּךָ בְשָׂרִי וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ
יָרֵאתִי׃ קכא עָשִׂיתִי מִשְׁפָּט וָצֶדֶק בַּל תַּנִּיחֵנִי
לְעֹשְׁקָי׃ קכב עֲרֹב עַבְדְּךָ לְטוֹב אַל יַעַשְׁקֻנִי
זֵדִים׃ קכג עֵינַי כָּלוּ לִישׁוּעָתֶךָ וּלְאִמְרַת צִדְקֶךָ׃
קכד עֲשֵׂה עִם עַבְדְּךָ כְחַסְדֶּךָ וְחֻקֶּיךָ לַמְּדֵנִי׃
קכה עַבְדְּךָ אָנִי הֲבִינֵנִי וְאֵדְעָה עֵדֹתֶיךָ׃ קכו עֵת
לַעֲשׂוֹת לַיהוָה הֵפֵרוּ תּוֹרָתֶךָ׃ קכז עַל כֵּן אָהַבְתִּי
מִצְוֹתֶיךָ מִזָּהָב וּמִפָּז׃ קכח עַל כֵּן כָּל פִּקּוּדֵי כֹל
יִשָּׁרְתִּי כָּל אֹרַח שֶׁקֶר שָׂנֵאתִי׃ קכט פְּלָאוֹת
עֵדְוֹתֶיךָ עַל כֵּן נְצָרָתַם נַפְשִׁי׃ קל פֵּתַח דְּבָרֶיךָ
יָאִיר מֵבִין פְּתָיִים׃ קלא פִּי פָעַרְתִּי וָאֶשְׁאָפָה כִּי
לְמִצְוֹתֶיךָ יָאָבְתִּי׃ קלב פְּנֵה אֵלַי וְחָנֵּנִי כְּמִשְׁפָּט
לְאֹהֲבֵי שְׁמֶךָ׃ קלג פְּעָמַי הָכֵן בְּאִמְרָתֶךָ וְאַל
תַּשְׁלֶט בִּי כָל אָוֶן׃ קלד פְּדֵנִי מֵעֹשֶׁק אָדָם
וְאֶשְׁמְרָה פִּקּוּדֶיךָ׃ קלה פָּנֶיךָ הָאֵר בְּעַבְדֶּךָ
וְלַמְּדֵנִי אֶת חֻקֶּיךָ׃ קלו פַּלְגֵי מַיִם יָרְדוּ עֵינָי
עַל לֹא שָׁמְרוּ תוֹרָתֶךָ׃ קלז צַדִּיק אַתָּה יְהוָה
וְיָשָׁר מִשְׁפָּטֶיךָ׃ קלח צִוִּיתָ צֶדֶק עֵדֹתֶיךָ
וֶאֱמוּנָה מְאֹד׃ קלט צִמְּתַתְנִי קִנְאָתִי כִּי שָׁכְחוּ
דְבָרֶיךָ צָרָי׃ קמ צְרוּפָה אִמְרָתְךָ מְאֹד וְעַבְדְּךָ
אֲהֵבָהּ׃ קמא צָעִיר אָנֹכִי וְנִבְזֶה פִּקֻּדֶיךָ לֹא
שָׁכָחְתִּי׃ קמב צִדְקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם וְתוֹרָתְךָ
אֱמֶת׃ קמג צַר וּמָצוֹק מְצָאוּנִי מִצְוֹתֶיךָ
שַׁעֲשֻׁעָי׃ קמד צֶדֶק עֵדְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם הֲבִינֵנִי
וְאֶחְיֶה׃ קמה קָרָאתִי בְכָל לֵב עֲנֵנִי יְהוָה חֻקֶּיךָ
אֶצֹּרָה׃ קמו קְרָאתִיךָ הוֹשִׁיעֵנִי וְאֶשְׁמְרָה
עֵדֹתֶיךָ׃ קמז קִדַּמְתִּי בַנֶּשֶׁף וָאֲשַׁוֵּעָה לִדְבָרְךָ
יִחָלְתִּי׃ קמח קִדְּמוּ עֵינַי אַשְׁמֻרוֹת לָשִׂיחַ
בְּאִמְרָתֶךָ׃ קמט קוֹלִי שִׁמְעָה כְחַסְדֶּךָ יְהוָה
כְּמִשְׁפָּטֶךָ חַיֵּנִי׃ קנ קָרְבוּ רֹדְפֵי זִמָּה מִתּוֹרָתְךָ
רָחָקוּ׃ קנא קָרוֹב אַתָּה יְהוָה וְכָל מִצְוֹתֶיךָ אֱמֶת׃
קנב קֶדֶם יָדַעְתִּי מֵעֵדֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם יְסַדְתָּם׃
קנג רְאֵה עָנְיִי וְחַלְּצֵנִי כִּי תוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃
קנד רִיבָה רִיבִי וּגְאָלֵנִי לְאִמְרָתְךָ חַיֵּנִי׃ קנה רָחוֹק
מֵרְשָׁעִים יְשׁוּעָה כִּי חֻקֶּיךָ לֹא דָרָשׁוּ׃
קנו רַחֲמֶיךָ רַבִּים יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חַיֵּנִי׃ קנז רַבִּים
רֹדְפַי וְצָרָי מֵעֵדְוֹתֶיךָ לֹא נָטִיתִי׃ קנח רָאִיתִי
בֹגְדִים וָאֶתְקוֹטָטָה אֲשֶׁר אִמְרָתְךָ לֹא שָׁמָרוּ׃
קנט רְאֵה כִּי פִקּוּדֶיךָ אָהָבְתִּי יְהוָה כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי׃
קס רֹאשׁ דְּבָרְךָ אֱמֶת וּלְעוֹלָם כָּל מִשְׁפַּט צִדְקֶךָ׃
קסא שָׂרִים רְדָפוּנִי חִנָּם וּמִדְּבָרְךָ פָּחַד לִבִּי׃
קסב שָׂשׂ אָנֹכִי עַל אִמְרָתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב׃
קסג שֶׁקֶר שָׂנֵאתִי וָאֲתַעֵבָה תּוֹרָתְךָ אָהָבְתִּי׃
קסד שֶׁבַע בַּיּוֹם הִלַּלְתִּיךָ עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ׃
קסה שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין לָמוֹ מִכְשׁוֹל׃
קסו שִׂבַּרְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וּמִצְוֹתֶיךָ עָשִׂיתִי׃
קסז שָׁמְרָה נַפְשִׁי עֵדֹתֶיךָ וָאֹהֲבֵם מְאֹד׃
קסח שָׁמַרְתִּי פִקּוּדֶיךָ וְעֵדֹתֶיךָ כִּי כָל דְּרָכַי נֶגְדֶּךָ׃
קסט תִּקְרַב רִנָּתִי לְפָנֶיךָ יְהוָה כִּדְבָרְךָ הֲבִינֵנִי׃

קע תָּבוֹא תְּחִנָּתִי לְפָנֶיךָ כְּאִמְרָתְךָ הַצִּילֵנִי׃
קעא תַּבַּעְנָה שְׂפָתַי תְּהִלָּה כִּי תְלַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ׃
קעב תַּעַן לְשׁוֹנִי אִמְרָתֶךָ כִּי כָל מִצְוֹתֶיךָ צֶּדֶק׃
קעג תְּהִי יָדְךָ לְעָזְרֵנִי כִּי פִקּוּדֶיךָ בָחָרְתִּי׃
קעד תָּאַבְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וְתוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי׃
קעה תְּחִי נַפְשִׁי וּתְהַלְלֶךָּ וּמִשְׁפָּטֶךָ יַעְזְרֻנִי׃
קעו תָּעִיתִי כְּשֶׂה אֹבֵד בַּקֵּשׁ עַבְדֶּךָ כִּי מִצְוֹתֶיךָ
לֹא שָׁכָחְתִּי׃

ליום השבת

קכ א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶל יְהוָה בַּצָּרָתָה לִּי
קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי׃ ב יְהוָה הַצִּילָה נַפְשִׁי מִשְּׂפַת
שֶׁקֶר מִלָּשׁוֹן רְמִיָּה׃ ג מַה יִּתֵּן לְךָ וּמַה יֹּסִיף לָךְ
לָשׁוֹן רְמִיָּה׃ ד חִצֵּי גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גַּחֲלֵי רְתָמִים׃
ה אוֹיָה לִי כִּי גַרְתִּי מֶשֶׁךְ שָׁכַנְתִּי עִם אָהֳלֵי
קֵדָר׃ ו רַבַּת שָׁכְנָה לָּהּ נַפְשִׁי עִם שׂוֹנֵא שָׁלוֹם׃
ז אֲנִי שָׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר הֵמָּה לַמִּלְחָמָה׃
קכא א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא עֵינַי אֶל הֶהָרִים
מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי׃ ב עֶזְרִי מֵעִם יְהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם
וָאָרֶץ׃ ג אַל יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ אַל יָנוּם שֹׁמְרֶךָ׃
ד הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל׃
ה יְהוָה שֹׁמְרֶךָ יְהוָה צִלְּךָ עַל יַד יְמִינֶךָ׃ ו יוֹמָם
הַשֶּׁמֶשׁ לֹא יַכֶּכָּה וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה׃ ז יְהוָה יִשְׁמָרְךָ
מִכָּל רָע יִשְׁמֹר אֶת נַפְשֶׁךָ׃ ח יְהוָה יִשְׁמָר
צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם׃
קכב א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שָׂמַחְתִּי בְּאֹמְרִים
לִי בֵּית יְהוָה נֵלֵךְ׃ ב עֹמְדוֹת הָיוּ רַגְלֵינוּ
בִּשְׁעָרַיִךְ יְרוּשָׁלִָם׃ ג יְרוּשָׁלִַם הַבְּנוּיָה כְּעִיר
שֶׁחֻבְּרָה לָּהּ יַחְדָּו׃ ד שֶׁשָּׁם עָלוּ שְׁבָטִים שִׁבְטֵי
יָהּ עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל לְהֹדוֹת לְשֵׁם יְהוָה׃ ה כִּי
שָׁמָּה יָשְׁבוּ כִסְאוֹת לְמִשְׁפָּט כִּסְאוֹת לְבֵית
דָּוִד׃ ו שַׁאֲלוּ שְׁלוֹם יְרוּשָׁלִָם יִשְׁלָיוּ אֹהֲבָיִךְ׃
ז יְהִי שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ שַׁלְוָה בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ׃ ח לְמַעַן
אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה נָּא שָׁלוֹם בָּךְ׃ ט לְמַעַן בֵּית
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ׃
קכג א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֵלֶיךָ נָשָׂאתִי אֶת עֵינַי
הַיֹּשְׁבִי בַּשָּׁמָיִם׃ ב הִנֵּה כְעֵינֵי עֲבָדִים אֶל יַד
אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי שִׁפְחָה אֶל יַד גְּבִרְתָּהּ כֵּן עֵינֵינוּ
אֶל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַד שֶׁיְּחָנֵּנוּ׃ ג חָנֵּנוּ יְהוָה חָנֵּנוּ
כִּי רַב שָׂבַעְנוּ בוּז׃ ד רַבַּת שָׂבְעָה לָּהּ נַפְשֵׁנוּ
הַלַּעַג הַשַּׁאֲנַנִּים הַבּוּז לִגְאֵי יוֹנִים׃
קכד א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד לוּלֵי יְהוָה שֶׁהָיָה
לָנוּ יֹאמַר נָא יִשְׂרָאֵל׃ ב לוּלֵי יְהוָה שֶׁהָיָה לָנוּ
בְּקוּם עָלֵינוּ אָדָם׃ ג אֲזַי חַיִּים בְּלָעוּנוּ בַּחֲרוֹת
אַפָּם בָּנוּ׃ ד אֲזַי הַמַּיִם שְׁטָפוּנוּ נַחְלָה עָבַר עַל
נַפְשֵׁנוּ׃ ה אֲזַי עָבַר עַל נַפְשֵׁנוּ הַמַּיִם הַזֵּידוֹנִים׃
ו בָּרוּךְ יְהוָה שֶׁלֹּא נְתָנָנוּ טֶרֶף לְשִׁנֵּיהֶם׃
ז נַפְשֵׁנוּ כְּצִפּוֹר נִמְלְטָה מִפַּח יוֹקְשִׁים הַפַּח נִשְׁבָּר
וַאֲנַחְנוּ נִמְלָטְנוּ׃ ח עֶזְרֵנוּ בְּשֵׁם יְהוָה עֹשֵׂה
שָׁמַיִם וָאָרֶץ׃
קכה א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת הַבֹּטְחִים בַּיהוָה כְּהַר
צִיּוֹן לֹא יִמּוֹט לְעוֹלָם יֵשֵׁב׃ ב יְרוּשָׁלִַם הָרִים סָבִיב
לָהּ וַיהוָה סָבִיב לְעַמּוֹ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם׃ ג כִּי
לֹא יָנוּחַ שֵׁבֶט הָרֶשַׁע עַל גּוֹרַל הַצַּדִּיקִים לְמַעַן
לֹא יִשְׁלְחוּ הַצַּדִּיקִים בְּעַוְלָתָה יְדֵיהֶם׃ ד הֵיטִיבָה
יְהוָה לַטּוֹבִים וְלִישָׁרִים בְּלִבּוֹתָם׃ ה וְהַמַּטִּים
עַקַלְקַלּוֹתָם יוֹלִיכֵם יְהוָה אֶת פֹּעֲלֵי הָאָוֶן שָׁלוֹם
עַל יִשְׂרָאֵל׃
קכו א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוּב יְהוָה אֶת שִׁיבַת
צִיּוֹן הָיִינוּ כְּחֹלְמִים׃ ב אָז יִמָּלֵא שְׂחוֹק פִּינוּ
וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה אָז יֹאמְרוּ בַגּוֹיִם הִגְדִּיל יְהוָה
לַעֲשׂוֹת עִם אֵלֶּה׃ ג הִגְדִּיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ
הָיִינוּ שְׂמֵחִים׃ ד שׁוּבָה יְהוָה אֶת שְׁבִיתֵנוּ
כַּאֲפִיקִים בַּנֶּגֶב׃ ה הַזֹּרְעִים בְּדִמְעָה בְּרִנָּה
יִקְצֹרוּ׃ ו הָלוֹךְ יֵלֵךְ וּבָכֹה נֹשֵׂא מֶשֶׁךְ הַזָּרַע
בֹּא יָבֹא בְרִנָּה נֹשֵׂא אֲלֻמֹּתָיו׃
קכז א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לִשְׁלֹמֹה אִם יְהוָה לֹא
יִבְנֶה בַיִת שָׁוְא עָמְלוּ בוֹנָיו בּוֹ אִם יְהוָה לֹא
יִשְׁמָר עִיר שָׁוְא שָׁקַד שׁוֹמֵר׃ ב שָׁוְא לָכֶם
מַשְׁכִּימֵי קוּם מְאַחֲרֵי שֶׁבֶת אֹכְלֵי לֶחֶם הָעֲצָבִים
כֵּן יִתֵּן לִידִידוֹ שֵׁנָא׃ ג הִנֵּה נַחֲלַת יְהוָה בָּנִים
שָׂכָר פְּרִי הַבָּטֶן׃ ד כְּחִצִּים בְּיַד גִּבּוֹר כֵּן בְּנֵי
הַנְּעוּרִים׃ ה אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר מִלֵּא אֶת
אַשְׁפָּתוֹ מֵהֶם לֹא יֵבֹשׁוּ כִּי יְדַבְּרוּ אֶת אוֹיְבִים
בַּשָּׁעַר׃
קכח א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אַשְׁרֵי כָּל יְרֵא יְהוָה
הַהֹלֵךְ בִּדְרָכָיו׃ ב יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל אַשְׁרֶיךָ
וְטוֹב לָךְ׃ ג אֶשְׁתְּךָ כְּגֶפֶן פֹּרִיָּה בְּיַרְכְּתֵי בֵיתֶךָ

בָּנֶיךָ כִּשְׁתִלֵי זֵיתִים סָבִיב לְשֻׁלְחָנֶךָ: ד הִנֵּה כִי
כֵן יְבֹרַךְ גָּבֶר יְרֵא יְהוָה: ה יְבָרֶכְךָ יְהוָה מִצִּיּוֹן
וּרְאֵה בְּטוּב יְרוּשָׁלָםִ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ: ו וּרְאֵה
בָנִים לְבָנֶיךָ שָׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל:

קכט א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת רַבַּת צְרָרוּנִי מִנְּעוּרָי
יֹאמַר נָא יִשְׂרָאֵל: ב רַבַּת צְרָרוּנִי מִנְּעוּרָי גַּם
לֹא יָכְלוּ לִי: ג עַל גַּבִּי חָרְשׁוּ חֹרְשִׁים הֶאֱרִיכוּ
לְמַעֲנִיתָם: ד יְהוָה צַדִּיק קִצֵּץ עֲבוֹת רְשָׁעִים:
ה יֵבֹשׁוּ וְיִסֹּגוּ אָחוֹר כֹּל שֹׂנְאֵי צִיּוֹן: ו יִהְיוּ כַּחֲצִיר
גַּגּוֹת שֶׁקַּדְמַת שָׁלַף יָבֵשׁ: ז שֶׁלֹּא מִלֵּא כַפּוֹ
קוֹצֵר וְחִצְנוֹ מְעַמֵּר: ח וְלֹא אָמְרוּ הָעֹבְרִים
בִּרְכַּת יְהוָה אֲלֵיכֶם בֵּרַכְנוּ אֶתְכֶם בְּשֵׁם יְהוָה:

קל א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ יְהוָה:
ב אֲדֹנָי שִׁמְעָה בְקוֹלִי תִּהְיֶינָה אָזְנֶיךָ קַשֻּׁבוֹת
לְקוֹל תַּחֲנוּנָי: ג אִם עֲוֺנוֹת תִּשְׁמָר יָהּ אֲדֹנָי מִי
יַעֲמֹד: ד כִּי עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא:
ה קִוִּיתִי יְהוָה קִוְּתָה נַפְשִׁי וְלִדְבָרוֹ הוֹחָלְתִּי:
ו נַפְשִׁי לַאדֹנָי מִשֹּׁמְרִים לַבֹּקֶר שֹׁמְרִים לַבֹּקֶר:
ז יַחֵל יִשְׂרָאֵל אֶל יְהוָה כִּי עִם יְהוָה הַחֶסֶד
וְהַרְבֵּה עִמּוֹ פְדוּת: ח וְהוּא יִפְדֶּה אֶת יִשְׂרָאֵל
מִכֹּל עֲוֺנוֹתָיו:

קלא א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד יְהוָה לֹא גָבַהּ
לִבִּי וְלֹא רָמוּ עֵינַי וְלֹא הִלַּכְתִּי בִּגְדֹלוֹת
וּבְנִפְלָאוֹת מִמֶּנִּי: ב אִם לֹא שִׁוִּיתִי וְדוֹמַמְתִּי
נַפְשִׁי כְּגָמֻל עֲלֵי אִמּוֹ כַּגָּמֻל עָלַי נַפְשִׁי: ג יַחֵל
יִשְׂרָאֵל אֶל יְהוָה מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם:

קלב א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת זְכוֹר יְהוָה לְדָוִד אֵת כָּל
עֻנּוֹתוֹ: ב אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַיהוָה נָדַר לַאֲבִיר יַעֲקֹב:
ג אִם אָבֹא בְּאֹהֶל בֵּיתִי אִם אֶעֱלֶה עַל עֶרֶשׂ
יְצוּעָי: ד אִם אֶתֵּן שְׁנַת לְעֵינָי לְעַפְעַפַּי תְּנוּמָה:
ה עַד אֶמְצָא מָקוֹם לַיהוָה מִשְׁכָּנוֹת לַאֲבִיר
יַעֲקֹב: ו הִנֵּה שְׁמַעֲנוּהָ בְאֶפְרָתָה מְצָאנוּהָ
בִּשְׂדֵי יָעַר: ז נָבוֹאָה לְמִשְׁכְּנוֹתָיו נִשְׁתַּחֲוֶה
לַהֲדֹם רַגְלָיו: ח קוּמָה יְהוָה לִמְנוּחָתֶךָ אַתָּה
וַאֲרוֹן עֻזֶּךָ: ט כֹּהֲנֶיךָ יִלְבְּשׁוּ צֶדֶק וַחֲסִידֶיךָ
יְרַנֵּנוּ: י בַּעֲבוּר דָּוִד עַבְדֶּךָ אַל תָּשֵׁב פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ:
יא נִשְׁבַּע יְהוָה לְדָוִד אֱמֶת לֹא יָשׁוּב מִמֶּנָּה מִפְּרִי
בִטְנְךָ אָשִׁית לְכִסֵּא לָךְ: יב אִם יִשְׁמְרוּ בָנֶיךָ
בְּרִיתִי וְעֵדֹתִי זוֹ אֲלַמְּדֵם גַּם בְּנֵיהֶם עֲדֵי עַד
יֵשְׁבוּ לְכִסֵּא לָךְ: יג כִּי בָחַר יְהוָה בְּצִיּוֹן אִוָּהּ
לְמוֹשָׁב לוֹ: יד זֹאת מְנוּחָתִי עֲדֵי עַד פֹּה אֵשֵׁב
כִּי אִוִּתִיהָ: טו צֵידָהּ בָּרֵךְ אֲבָרֵךְ אֶבְיוֹנֶיהָ
אַשְׂבִּיעַ לָחֶם: טז וְכֹהֲנֶיהָ אַלְבִּישׁ יֶשַׁע וַחֲסִידֶיהָ
רַנֵּן יְרַנֵּנוּ: יז שָׁם אַצְמִיחַ קֶרֶן לְדָוִד עָרַכְתִּי נֵר
לִמְשִׁיחִי: יח אוֹיְבָיו אַלְבִּישׁ בֹּשֶׁת וְעָלָיו יָצִיץ
נִזְרוֹ:

קלג א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד הִנֵּה מַה טּוֹב וּמַה
נָּעִים שֶׁבֶת אַחִים גַּם יָחַד: ב כַּשֶּׁמֶן הַטּוֹב עַל
הָרֹאשׁ יֹרֵד עַל הַזָּקָן זְקַן אַהֲרֹן שֶׁיֹּרֵד עַל פִּי
מִדּוֹתָיו: ג כְּטַל חֶרְמוֹן שֶׁיֹּרֵד עַל הַרְרֵי צִיּוֹן כִּי
שָׁם צִוָּה יְהוָה אֶת הַבְּרָכָה חַיִּים עַד הָעוֹלָם:

קלד א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת הִנֵּה בָּרְכוּ אֶת יְהוָה
כָּל עַבְדֵי יְהוָה הָעֹמְדִים בְּבֵית יְהוָה בַּלֵּילוֹת:
ב שְׂאוּ יְדֵכֶם קֹדֶשׁ וּבָרְכוּ אֶת יְהוָה: ג יְבָרֶכְךָ
יְהוָה מִצִּיּוֹן עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

קלה א הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֶת שֵׁם יְהוָה הַלְלוּ עַבְדֵי
יְהוָה: ב שֶׁעֹמְדִים בְּבֵית יְהוָה בְּחַצְרוֹת בֵּית
אֱלֹהֵינוּ: ג הַלְלוּיָהּ כִּי טוֹב יְהוָה זַמְּרוּ לִשְׁמוֹ כִּי
נָעִים: ד כִּי יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ יִשְׂרָאֵל לִסְגֻלָּתוֹ:
ה כִּי אֲנִי יָדַעְתִּי כִּי גָדוֹל יְהוָה וַאֲדֹנֵינוּ מִכָּל
אֱלֹהִים: ו כֹּל אֲשֶׁר חָפֵץ יְהוָה עָשָׂה בַּשָּׁמַיִם
וּבָאָרֶץ בַּיַּמִּים וְכָל תְּהֹמוֹת: ז מַעֲלֶה נְשִׂאִים
מִקְצֵה הָאָרֶץ בְּרָקִים לַמָּטָר עָשָׂה מוֹצֵא רוּחַ
מֵאוֹצְרוֹתָיו: ח שֶׁהִכָּה בְּכוֹרֵי מִצְרָיִם מֵאָדָם
עַד בְּהֵמָה: ט שָׁלַח אֹתוֹת וּמֹפְתִים בְּתוֹכֵכִי
מִצְרָיִם בְּפַרְעֹה וּבְכָל עֲבָדָיו: י שֶׁהִכָּה גּוֹיִם
רַבִּים וְהָרַג מְלָכִים עֲצוּמִים: יא לְסִיחוֹן מֶלֶךְ
הָאֱמֹרִי וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן וּלְכֹל מַמְלְכוֹת כְּנָעַן:
יב וְנָתַן אַרְצָם נַחֲלָה נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ:
יג יְהוָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם יְהוָה זִכְרְךָ לְדֹר וָדֹר:
יד כִּי יָדִין יְהוָה עַמּוֹ וְעַל עֲבָדָיו יִתְנֶחָם: טו עֲצַבֵּי
הַגּוֹיִם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם: טז פֶּה לָהֶם
וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: יז אָזְנַיִם לָהֶם
וְלֹא יַאֲזִינוּ אַף אֵין יֶשׁ רוּחַ בְּפִיהֶם: יח כְּמוֹהֶם
יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר בֹּטֵחַ בָּהֶם: יט בֵּית
יִשְׂרָאֵל בָּרְכוּ אֶת יְהוָה בֵּית אַהֲרֹן בָּרְכוּ אֶת
יְהוָה: כ בֵּית הַלֵּוִי בָּרְכוּ אֶת יְהוָה יִרְאֵי יְהוָה
בָּרְכוּ אֶת יְהוָה: כא בָּרוּךְ יְהוָה מִצִּיּוֹן שֹׁכֵן

יְרוּשָׁלָ͏ִם הַלְלוּיָהּ׃
קלו א הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
ב הוֹדוּ לֵאלֹהֵי הָאֱלֹהִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ ג הוֹדוּ
לַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ ד לְעֹשֵׂה
נִפְלָאוֹת גְּדֹלוֹת לְבַדּוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
ה לְעֹשֵׂה הַשָּׁמַיִם בִּתְבוּנָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
ו לְרֹקַע הָאָרֶץ עַל הַמָּיִם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
ז לְעֹשֵׂה אוֹרִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ ח אֶת
הַשֶּׁמֶשׁ לְמֶמְשֶׁלֶת בַּיּוֹם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ ט אֶת
הַיָּרֵחַ וְכוֹכָבִים לְמֶמְשְׁלוֹת בַּלָּיְלָה כִּי לְעוֹלָם
חַסְדּוֹ׃ י לְמַכֵּה מִצְרַיִם בִּבְכוֹרֵיהֶם כִּי לְעוֹלָם
חַסְדּוֹ׃ יא וַיּוֹצֵא יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם כִּי לְעוֹלָם
חַסְדּוֹ׃ יב בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה כִּי לְעוֹלָם
חַסְדּוֹ׃ יג לְגֹזֵר יַם סוּף לִגְזָרִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
יד וְהֶעֱבִיר יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
טו וְנִעֵר פַּרְעֹה וְחֵילוֹ בְיַם סוּף כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
טז לְמוֹלִיךְ עַמּוֹ בַּמִּדְבָּר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
יז לְמַכֵּה מְלָכִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
יח וַיַּהֲרֹג מְלָכִים אַדִּירִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
יט לְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
כ וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ כא וְנָתַן
אַרְצָם לְנַחֲלָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ כב נַחֲלָה
לְיִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ כג שֶׁבְּשִׁפְלֵנוּ
זָכַר לָנוּ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ כד וַיִּפְרְקֵנוּ מִצָּרֵינוּ
כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ כה נֹתֵן לֶחֶם לְכָל בָּשָׂר כִּי
לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ כו הוֹדוּ לְאֵל הַשָּׁמָיִם כִּי לְעוֹלָם
חַסְדּוֹ׃

קלז א עַל נַהֲרוֹת בָּבֶל שָׁם יָשַׁבְנוּ גַּם בָּכִינוּ
בְּזָכְרֵנוּ אֶת צִיּוֹן׃ ב עַל עֲרָבִים בְּתוֹכָהּ תָּלִינוּ
כִּנֹּרוֹתֵינוּ׃ ג כִּי שָׁם שְׁאֵלוּנוּ שׁוֹבֵינוּ דִּבְרֵי
שִׁיר וְתוֹלָלֵינוּ שִׂמְחָה שִׁירוּ לָנוּ מִשִּׁיר צִיּוֹן׃
ד אֵיךְ נָשִׁיר אֶת שִׁיר יְהוָה עַל אַדְמַת נֵכָר׃
ה אִם אֶשְׁכָּחֵךְ יְרוּשָׁלָ͏ִם תִּשְׁכַּח יְמִינִי׃ ו תִּדְבַּק
לְשׁוֹנִי לְחִכִּי אִם לֹא אֶזְכְּרֵכִי אִם לֹא אַעֲלֶה אֶת
יְרוּשָׁלַ͏ִם עַל רֹאשׁ שִׂמְחָתִי׃ ז זְכֹר יְהוָה לִבְנֵי
אֱדוֹם אֵת יוֹם יְרוּשָׁלָ͏ִם הָאֹמְרִים עָרוּ עָרוּ עַד
הַיְסוֹד בָּהּ׃ ח בַּת בָּבֶל הַשְּׁדוּדָה אַשְׁרֵי שֶׁיְשַׁלֶּם
לָךְ אֶת גְּמוּלֵךְ שֶׁגָּמַלְתְּ לָנוּ׃ ט אַשְׁרֵי שֶׁיֹּאחֵז
וְנִפֵּץ אֶת עֹלָלַיִךְ אֶל הַסָּלַע׃

קלח א לְדָוִד אוֹדְךָ בְכָל לִבִּי נֶגֶד אֱלֹהִים
אֲזַמְּרֶךָּ׃ ב אֶשְׁתַּחֲוֶה אֶל הֵיכַל קָדְשְׁךָ וְאוֹדֶה
אֶת שְׁמֶךָ עַל חַסְדְּךָ וְעַל אֲמִתֶּךָ כִּי הִגְדַּלְתָּ עַל
כָּל שִׁמְךָ אִמְרָתֶךָ׃ ג בְּיוֹם קָרָאתִי וַתַּעֲנֵנִי
תַּרְהִבֵנִי בְנַפְשִׁי עֹז׃ ד יוֹדוּךָ יְהוָה כָּל מַלְכֵי
אָרֶץ כִּי שָׁמְעוּ אִמְרֵי פִיךָ׃ ה וְיָשִׁירוּ בְּדַרְכֵי
יְהוָה כִּי גָדוֹל כְּבוֹד יְהוָה׃ ו כִּי רָם יְהוָה וְשָׁפָל
יִרְאֶה וְגָבֹהַּ מִמֶּרְחָק יְיֵדָע׃ ז אִם אֵלֵךְ בְּקֶרֶב
צָרָה תְּחַיֵּנִי עַל אַף אֹיְבַי תִּשְׁלַח יָדֶךָ וְתוֹשִׁיעֵנִי
יְמִינֶךָ׃ ח יְהוָה יִגְמֹר בַּעֲדִי יְהוָה חַסְדְּךָ לְעוֹלָם
מַעֲשֵׂי יָדֶיךָ אַל תֶּרֶף׃

קלט א לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד מִזְמוֹר יְהוָה חֲקַרְתַּנִי
וַתֵּדָע׃ ב אַתָּה יָדַעְתָּ שִׁבְתִּי וְקוּמִי בַּנְתָּה
לְרֵעִי מֵרָחוֹק׃ ג אָרְחִי וְרִבְעִי זֵרִיתָ וְכָל דְּרָכַי
הִסְכַּנְתָּה׃ ד כִּי אֵין מִלָּה בִּלְשׁוֹנִי הֵן יְהוָה
יָדַעְתָּ כֻלָּהּ׃ ה אָחוֹר וָקֶדֶם צַרְתָּנִי וַתָּשֶׁת
עָלַי כַּפֶּכָה׃ ו פְּלִאיָה דַעַת מִמֶּנִּי נִשְׂגְּבָה לֹא
אוּכַל לָהּ׃ ז אָנָה אֵלֵךְ מֵרוּחֶךָ וְאָנָה מִפָּנֶיךָ
אֶבְרָח׃ ח אִם אֶסַּק שָׁמַיִם שָׁם אָתָּה וְאַצִּיעָה
שְּׁאוֹל הִנֶּךָּ׃ ט אֶשָּׂא כַנְפֵי שָׁחַר אֶשְׁכְּנָה
בְּאַחֲרִית יָם׃ י גַּם שָׁם יָדְךָ תַנְחֵנִי וְתֹאחֲזֵנִי
יְמִינֶךָ׃ יא וָאֹמַר אַךְ חֹשֶׁךְ יְשׁוּפֵנִי וְלַיְלָה אוֹר
בַּעֲדֵנִי׃ יב גַּם חֹשֶׁךְ לֹא יַחְשִׁיךְ מִמֶּךָ וְלַיְלָה
כַּיּוֹם יָאִיר כַּחֲשֵׁיכָה כָּאוֹרָה׃ יג כִּי אַתָּה קָנִיתָ
כִלְיֹתָי תְּסֻכֵּנִי בְּבֶטֶן אִמִּי׃ יד אוֹדְךָ עַל כִּי
נוֹרָאוֹת נִפְלֵיתִי נִפְלָאִים מַעֲשֶׂיךָ וְנַפְשִׁי יֹדַעַת
מְאֹד׃ טו לֹא נִכְחַד עָצְמִי מִמֶּךָּ אֲשֶׁר עֻשֵּׂיתִי
בַסֵּתֶר רֻקַּמְתִּי בְּתַחְתִּיּוֹת אָרֶץ׃ טז גָּלְמִי רָאוּ
עֵינֶיךָ וְעַל סִפְרְךָ כֻּלָּם יִכָּתֵבוּ יָמִים יֻצָּרוּ וְלוֹ
אֶחָד בָּהֶם׃ יז וְלִי מַה יָּקְרוּ רֵעֶיךָ אֵל מֶה עָצְמוּ
רָאשֵׁיהֶם׃ יח אֶסְפְּרֵם מֵחוֹל יִרְבּוּן הֱקִיצֹתִי
וְעוֹדִי עִמָּךְ׃ יט אִם תִּקְטֹל אֱלוֹהַּ רָשָׁע וְאַנְשֵׁי
דָמִים סוּרוּ מֶנִּי׃ כ אֲשֶׁר יֹמְרוּךָ לִמְזִמָּה נָשֻׂא
לַשָּׁוְא עָרֶיךָ׃ כא הֲלוֹא מְשַׂנְאֶיךָ יְהוָה אֶשְׂנָא
וּבִתְקוֹמְמֶיךָ אֶתְקוֹטָט׃ כב תַּכְלִית שִׂנְאָה
שְׂנֵאתִים לְאוֹיְבִים הָיוּ לִי׃ כג חָקְרֵנִי אֵל וְדַע
לְבָבִי בְּחָנֵנִי וְדַע שַׂרְעַפָּי׃ כד וּרְאֵה אִם דֶּרֶךְ
עֹצֶב בִּי וּנְחֵנִי בְּדֶרֶךְ עוֹלָם׃

קמ א לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ ב חַלְּצֵנִי יְהוָה

מֵאָדָם רָע מֵאִישׁ חֲמָסִים תִּנְצְרֵנִי׃ ג אֲשֶׁר
חָשְׁבוּ רָעוֹת בְּלֵב כָּל יוֹם יָגוּרוּ מִלְחָמוֹת׃
ד שָׁנְנוּ לְשׁוֹנָם כְּמוֹ נָחָשׁ חֲמַת עַכְשׁוּב תַּחַת
שְׂפָתֵימוֹ סֶלָה׃ ה שָׁמְרֵנִי יְהֹוָה מִידֵי רָשָׁע מֵאִישׁ
חֲמָסִים תִּנְצְרֵנִי אֲשֶׁר חָשְׁבוּ לִדְחוֹת פְּעָמָי׃
ו טָמְנוּ גֵאִים פַּח לִי וַחֲבָלִים פָּרְשׂוּ רֶשֶׁת לְיַד
מַעְגָּל מֹקְשִׁים שָׁתוּ לִי סֶלָה׃ ז אָמַרְתִּי לַיהֹוָה
אֵלִי אָתָּה הַאֲזִינָה יְהֹוָה קוֹל תַּחֲנוּנָי׃ ח יֱהֹוִה
אֲדֹנָי עֹז יְשׁוּעָתִי סַכֹּתָה לְרֹאשִׁי בְּיוֹם נָשֶׁק׃
ט אַל תִּתֵּן יְהֹוָה מַאֲוַיֵּי רָשָׁע זְמָמוֹ אַל תָּפֵק
יָרוּמוּ סֶלָה׃ י רֹאשׁ מְסִבָּי עֲמַל שְׂפָתֵימוֹ יְכַסֵּמוֹ׃
יא יִמּוֹטוּ עֲלֵיהֶם גֶּחָלִים בָּאֵשׁ יַפִּלֵם בְּמַהֲמֹרוֹת
בַּל יָקוּמוּ׃ יב אִישׁ לָשׁוֹן בַּל יִכּוֹן בָּאָרֶץ אִישׁ
חָמָס רָע יְצוּדֶנּוּ לְמַדְחֵפֹת׃ יג יָדַעְתִּי כִּי יַעֲשֶׂה
יְהֹוָה דִּין עָנִי מִשְׁפַּט אֶבְיֹנִים׃ יד אַךְ צַדִּיקִים
יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ׃

קמא א מִזְמוֹר לְדָוִד יְהֹוָה קְרָאתִיךָ חוּשָׁה
לִּי הַאֲזִינָה קוֹלִי בְּקָרְאִי לָךְ׃ ב תִּכּוֹן תְּפִלָּתִי
קְטֹרֶת לְפָנֶיךָ מַשְׂאַת כַּפַּי מִנְחַת עָרֶב׃
ג שִׁיתָה יְהֹוָה שָׁמְרָה לְפִי נִצְּרָה עַל דַּל שְׂפָתָי׃
ד אַל תַּט לִבִּי לְדָבָר רָע לְהִתְעוֹלֵל עֲלִלוֹת
בְּרֶשַׁע אֶת אִישִׁים פֹּעֲלֵי אָוֶן וּבַל אֶלְחַם
בְּמַנְעַמֵּיהֶם׃ ה יֶהֶלְמֵנִי צַדִּיק חֶסֶד וְיוֹכִיחֵנִי שֶׁמֶן
רֹאשׁ אַל יָנִי רֹאשִׁי כִּי עוֹד וּתְפִלָּתִי בְּרָעוֹתֵיהֶם׃
ו נִשְׁמְטוּ בִידֵי סֶלַע שֹׁפְטֵיהֶם וְשָׁמְעוּ אֲמָרַי כִּי
נָעֵמוּ׃ ז כְּמוֹ פֹלֵחַ וּבֹקֵעַ בָּאָרֶץ נִפְזְרוּ עֲצָמֵינוּ
לְפִי שְׁאוֹל׃ ח כִּי אֵלֶיךָ יֱהֹוִה אֲדֹנָי עֵינָי בְּכָה
חָסִיתִי אַל תְּעַר נַפְשִׁי׃ ט שָׁמְרֵנִי מִידֵי פַח יָקְשׁוּ
לִי וּמֹקְשׁוֹת פֹּעֲלֵי אָוֶן׃ י יִפְּלוּ בְמַכְמֹרָיו
רְשָׁעִים יַחַד אָנֹכִי עַד אֶעֱבוֹר׃

קמב א מַשְׂכִּיל לְדָוִד בִּהְיוֹתוֹ בַמְּעָרָה תְפִלָּה׃
ב קוֹלִי אֶל יְהֹוָה אֶזְעָק קוֹלִי אֶל יְהֹוָה אֶתְחַנָּן׃
ג אֶשְׁפֹּךְ לְפָנָיו שִׂיחִי צָרָתִי לְפָנָיו אַגִּיד׃
ד בְּהִתְעַטֵּף עָלַי רוּחִי וְאַתָּה יָדַעְתָּ נְתִיבָתִי
בְּאֹרַח זוּ אֲהַלֵּךְ טָמְנוּ פַח לִי׃ ה הַבֵּיט יָמִין
וּרְאֵה וְאֵין לִי מַכִּיר אָבַד מָנוֹס מִמֶּנִּי אֵין דּוֹרֵשׁ
לְנַפְשִׁי׃ ו זָעַקְתִּי אֵלֶיךָ יְהֹוָה אָמַרְתִּי אַתָּה
מַחְסִי חֶלְקִי בְּאֶרֶץ הַחַיִּים׃ ז הַקְשִׁיבָה אֶל
רִנָּתִי כִּי דַלּוֹתִי מְאֹד הַצִּילֵנִי מֵרֹדְפַי כִּי אָמְצוּ
מִמֶּנִּי׃ ח הוֹצִיאָה מִמַּסְגֵּר נַפְשִׁי לְהוֹדוֹת אֶת
שְׁמֶךָ בִּי יַכְתִּרוּ צַדִּיקִים כִּי תִגְמֹל עָלָי׃

קמג א מִזְמוֹר לְדָוִד יְהֹוָה שְׁמַע תְּפִלָּתִי
הַאֲזִינָה אֶל תַּחֲנוּנַי בֶּאֱמֻנָתְךָ עֲנֵנִי בְּצִדְקָתֶךָ׃
ב וְאַל תָּבוֹא בְמִשְׁפָּט אֶת עַבְדֶּךָ כִּי לֹא יִצְדַּק
לְפָנֶיךָ כָל חָי׃ ג כִּי רָדַף אוֹיֵב נַפְשִׁי דִּכָּא
לָאָרֶץ חַיָּתִי הוֹשִׁיבַנִי בְמַחֲשַׁכִּים כְּמֵתֵי עוֹלָם׃
ד וַתִּתְעַטֵּף עָלַי רוּחִי בְּתוֹכִי יִשְׁתּוֹמֵם לִבִּי׃
ה זָכַרְתִּי יָמִים מִקֶּדֶם הָגִיתִי בְכָל פָּעֳלֶךָ בְּמַעֲשֵׂה
יָדֶיךָ אֲשׂוֹחֵחַ׃ ו פֵּרַשְׂתִּי יָדַי אֵלֶיךָ נַפְשִׁי כְּאֶרֶץ
עֲיֵפָה לְךָ סֶלָה׃ ז מַהֵר עֲנֵנִי יְהֹוָה כָּלְתָה רוּחִי
אַל תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ מִמֶּנִּי וְנִמְשַׁלְתִּי עִם יֹרְדֵי בוֹר׃
ח הַשְׁמִיעֵנִי בַבֹּקֶר חַסְדֶּךָ כִּי בְךָ בָטָחְתִּי
הוֹדִיעֵנִי דֶּרֶךְ זוּ אֵלֵךְ כִּי אֵלֶיךָ נָשָׂאתִי נַפְשִׁי׃
ט הַצִּילֵנִי מֵאֹיְבַי יְהֹוָה אֵלֶיךָ כִסִּתִי׃ י לַמְּדֵנִי
לַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ כִּי אַתָּה אֱלוֹהָי רוּחֲךָ טוֹבָה
תַּנְחֵנִי בְּאֶרֶץ מִישׁוֹר׃ יא לְמַעַן שִׁמְךָ יְהֹוָה
תְּחַיֵּנִי בְּצִדְקָתְךָ תוֹצִיא מִצָּרָה נַפְשִׁי׃ יב וּבְחַסְדְּךָ
תַּצְמִית אֹיְבָי וְהַאֲבַדְתָּ כָּל צֹרְרֵי נַפְשִׁי כִּי
אֲנִי עַבְדֶּךָ׃

קמד א לְדָוִד בָּרוּךְ יְהֹוָה צוּרִי הַמְלַמֵּד יָדַי
לַקְרָב אֶצְבְּעוֹתַי לַמִּלְחָמָה׃ ב חַסְדִּי וּמְצוּדָתִי
מִשְׂגַּבִּי וּמְפַלְטִי לִי מָגִנִּי וּבוֹ חָסִיתִי הָרוֹדֵד
עַמִּי תַחְתָּי׃ ג יְהֹוָה מָה אָדָם וַתֵּדָעֵהוּ בֶּן אֱנוֹשׁ
וַתְּחַשְּׁבֵהוּ׃ ד אָדָם לַהֶבֶל דָּמָה יָמָיו כְּצֵל עוֹבֵר׃
ה יְהֹוָה הַט שָׁמֶיךָ וְתֵרֵד גַּע בֶּהָרִים וְיֶעֱשָׁנוּ׃
ו בְּרוֹק בָּרָק וּתְפִיצֵם שְׁלַח חִצֶּיךָ וּתְהֻמֵּם׃
ז שְׁלַח יָדֶיךָ מִמָּרוֹם פְּצֵנִי וְהַצִּילֵנִי מִמַּיִם רַבִּים
מִיַּד בְּנֵי נֵכָר׃ ח אֲשֶׁר פִּיהֶם דִּבֶּר שָׁוְא וִימִינָם
יְמִין שָׁקֶר׃ ט אֱלֹהִים שִׁיר חָדָשׁ אָשִׁירָה לָּךְ
בְּנֵבֶל עָשׂוֹר אֲזַמְּרָה לָּךְ׃ י הַנּוֹתֵן תְּשׁוּעָה
לַמְּלָכִים הַפּוֹצֶה אֶת דָּוִד עַבְדּוֹ מֵחֶרֶב רָעָה׃
יא פְּצֵנִי וְהַצִּילֵנִי מִיַּד בְּנֵי נֵכָר אֲשֶׁר פִּיהֶם דִּבֶּר
שָׁוְא וִימִינָם יְמִין שָׁקֶר׃ יב אֲשֶׁר בָּנֵינוּ כִּנְטִעִים
מְגֻדָּלִים בִּנְעוּרֵיהֶם בְּנוֹתֵינוּ כְזָוִיֹּת מְחֻטָּבוֹת
תַּבְנִית הֵיכָל׃ יג מְזָוֵינוּ מְלֵאִים מְפִיקִים מִזַּן אֶל
זַן צֹאנֵנוּ מַאֲלִיפוֹת מְרֻבָּבוֹת בְּחוּצוֹתֵינוּ׃
יד אַלּוּפֵינוּ מְסֻבָּלִים אֵין פֶּרֶץ וְאֵין יוֹצֵאת וְאֵין
צְוָחָה בִּרְחֹבֹתֵינוּ׃ טו אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ

אשרי העם שיהוה אלהיו:
קמה א תהלה לדוד ארוממך אלוהי המלך
ואברכה שמך לעולם ועד: ב בכל יום אברכך
ואהללה שמך לעולם ועד: ג גדול יהוה ומהלל
מאד ולגדלתו אין חקר: ד דור לדור ישבח
מעשיך וגבורתיך יגידו: ה הדר כבוד הודך
ודברי נפלאותיך אשיחה: ו ועזוז נוראותיך
יאמרו וגדלתך אספרנה: ז זכר רב טובך יביעו
וצדקתך ירננו: ח חנון ורחום יהוה ארך אפים
וגדל חסד: ט טוב יהוה לכל ורחמיו על כל
מעשיו: י יודוך יהוה כל מעשיך וחסידיך
יברכוכה: יא כבוד מלכותך יאמרו וגבורתך
ידברו: יב להודיע לבני האדם גבורותיו וכבוד
הדר מלכותו: יג מלכותך מלכות כל עולמים
וממשלתך בכל דור ודור: יד סומך יהוה לכל
הנופלים וזוקף לכל הכפופים: טו עיני כל
אליך ישברו ואתה נותן להם את אכלם בעתו:
טז פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון:
יז צדיק יהוה בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו:
יח קרוב יהוה לכל קוראיו לכל אשר יקראהו
באמת: יט רצון יראיו יעשה ואת שועתם ישמע
ויושיעם: כ שומר יהוה את כל אהביו ואת
כל הרשעים ישמיד: כא תהלת יהוה ידבר פי
ויברך כל בשר שם קדשו לעולם ועד:
קמו א הללויה הללי נפשי את יהוה:
ב אהללה יהוה בחיי אזמרה לאלהי בעודי:
ג אל תבטחו בנדיבים בבן אדם שאין לו תשועה:
ד תצא רוחו ישב לאדמתו ביום ההוא אבדו
עשתנתיו: ה אשרי שאל יעקב בעזרו שברו
על יהוה אלהיו: ו עשה שמים וארץ את הים
ואת כל אשר בם השמר אמת לעולם: ז עשה
משפט לעשוקים נותן לחם לרעבים יהוה מתיר
אסורים: ח יהוה פקח עורים יהוה זוקף
כפופים יהוה אהב צדיקים: ט יהוה שומר את
גרים יתום ואלמנה יעודד ודרך רשעים יעות:
י ימלך יהוה לעולם אלהיך ציון לדר ודר הללויה:
קמז א הללויה כי טוב זמרה אלהינו כי נעים
נאוה תהלה: ב בונה ירושלם יהוה נדחי ישראל
יכנס: ג הרופא לשבורי לב ומחבש לעצבותם:
ד מונה מספר לכוכבים לכלם שמות יקרא:
ה גדול אדונינו ורב כח לתבונתו אין מספר:
ו מעודד ענוים יהוה משפיל רשעים עדי ארץ:
ז ענו ליהוה בתודה זמרו לאלהינו בכנור:
ח המכסה שמים בעבים המכין לארץ מטר
המצמיח הרים חציר: ט נותן לבהמה לחמה
לבני ערב אשר יקראו: י לא בגבורת הסוס
יחפץ לא בשוקי האיש ירצה: יא רוצה יהוה את
יראיו את המיחלים לחסדו: יב שבחי ירושלם
את יהוה הללי אלהיך ציון: יג כי חזק בריחי
שעריך ברך בניך בקרבך: יד השם גבולך שלום
חלב חטים ישביעך: טו השלח אמרתו ארץ
עד מהרה ירוץ דברו: טז הנתן שלג כצמר כפור
כאפר יפזר: יז משליך קרחו כפתים לפני קרתו
מי יעמד: יח ישלח דברו וימסם ישב רוחו יזלו
מים: יט מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו
לישראל: כ לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל
ידעום הללויה:
קמח א הללויה הללו את יהוה מן השמים
הללוהו במרומים: ב הללוהו כל מלאכיו הללוהו
כל צבאו: ג הללוהו שמש וירח הללוהו כל
כוכבי אור: ד הללוהו שמי השמים והמים אשר
מעל השמים: ה יהללו את שם יהוה כי הוא
צוה ונבראו: ו ויעמידם לעד לעולם חק נתן
ולא יעבור: ז הללו את יהוה מן הארץ תנינים
וכל תהומות: ח אש וברד שלג וקיטור רוח
סערה עשה דברו: ט ההרים וכל גבעות עץ
פרי וכל ארזים: י החיה וכל בהמה רמש וצפור
כנף: יא מלכי ארץ וכל לאמים שרים וכל שפטי
ארץ: יב בחורים וגם בתולות זקנים עם נערים:
יג יהללו את שם יהוה כי נשגב שמו לבדו הודו
על ארץ ושמים: יד וירם קרן לעמו תהלה לכל
חסידיו לבני ישראל עם קרבו הללויה:
קמט א הללויה שירו ליהוה שיר חדש תהלתו
בקהל חסידים: ב ישמח ישראל בעשיו בני
ציון יגילו במלכם: ג יהללו שמו במחול בתף
וכנור יזמרו לו: ד כי רוצה יהוה בעמו יפאר
ענוים בישועה: ה יעלזו חסידים בכבוד ירננו
על משכבותם: ו רוממות אל בגרונם וחרב

פיפיות בידם: ז לעשות נקמה בגוים תוכחות
בלאמים: ח לאסור מלכיהם בזקים ונכבדיהם
בכבלי ברזל: ט לעשות בהם משפט כתוב
הדר הוא לכל חסידיו הללויה:
קנ א הללויה הללו אל בקדשו הללוהו ברקיע
עזו: ב הללוהו בגבורתיו הללוהו כרב גדלו:
ג הללוהו בתקע שופר הללוהו בנבל וכנור:
ד הללוהו בתף ומחול הללוהו במנים ועגב:
ה הללוהו בצלצלי שמע הללוהו בצלצלי תרועה:
ו כל הנשמה תהלל יה הללויה: חזק

יהי רצון אחר אמירת תהלים

יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו. בזכות (וכשלא אמר כל שלם . יאמר . מזמורי תהלים שקראנו לפניך בזכות פסוקיהם ותיבותיהם ונקודותיהם וטעמיהם . ובזכות שמותיך כו׳) ספר

ראשון | שני | שלישי | רביעי | חמישי

שבתהלים שקראנו לפניך . שהוא כנגד ספר

בראשית | שמות | ויקרא | במדבר | דברים

בזכות מזמוריו . ובזכות פסוקיו . ובזכות תיבותיו ובזכות שמותיך הקדושים והטהורים היוצאים ממנו . שתכפר לנו על כל חטאתינו . ותמחל לנו על כל עונותינו . ותסלח לנו על כל פשעינו . שחטאנו ושעוינו ושפשענו לפניך . והחזירנו בתשובה שלמה לפניך . ותדריכנו לעבודתך . ותפתח לבנו בתלמוד תורתך . ותשלח רפואה שלמה לחולי עמך : ולחולי (פב״פ) ותקרא לשבוים דרור . ולאסירים פקח קוח . ולכל הולכי דרכים ועוברי ימים ונהרות מעמך ישראל . תצילם מכל צער ונזק . ותגיעם למחוז חפצם לחיים ולשלום . ותפקוד לכל חשוכי בנים . בזרע של קימא לעבודתך וליראתך . ומעוברות של עמך ישראל . תצילם שלא תפלנה ולדותיהן . והיושבות על המשבר . ברחמיך הרבים תצילם מכל רע . ואל המניקות תשפיע שלא יחסר חלב מדדיהן . ואל ימשול אסכרה ושדין וכל פגעים רעים ומרעין בישין . לכל ילדי עמך בית ישראל . ותגדלם לתורה ללמוד תורה לשמה . ותצילם מעין הרע ומדבר וממגפה ומשטן ומיצר הרע . ותבטל מעלינו ומכל עמך בית ישראל בכל מקום שהם . כל גזירות קשות ורעות . ותטה לב המלכות עלינו לטובה . ותגזור עלינו גזרות טובות . ותשלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידינו . ותכין פרנסתנו מידך הרחבה והמלאה . ולא יצטרכו עמך ישראל זה לזה . ולא לעם אחר . ותתן לכל איש ואיש די פרנסתו . ולכל גויה וגויה די מחסורה . ותמהר ותחיש לגאלנו . ותבנה בית מקדשנו ותפארתנו . ובזכות שלש עשרה מדותיך של רחמים הכתובים בתורתך . כמו שנאמר . יהוה יהוה אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת . נוצר חסד לאלפים נושא עון ופשע . וחטאה ונקה : שאינן חוזרות ריקם מלפניך . עזרנו אלהי ישענו . על דבר כבוד שמך . והצילנו . וכפר על חטאתינו . למען שמך . ברוך יי לעולם . אמן ואמן :

בשבת וביום טוב אחר תהלים . אומרים זה

יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו . בזכות ספר () שבתהלים שקראנו לפניך . שהוא כנגד ספר () בזכות מזמוריו . ובזכות פסוקיו . ובזכות תיבותיו . ובזכות שמותיך הקדושים והטהורים היוצאים ממנו . שתהא נחשב לנו אמירת מזמורי תהלים אלו . כאלו אמרם דוד מלך ישראל עליו השלום בעצמו . זכותו יגן עלינו . ויעמוד לנו . לחבר אשת נעורים עם דודה . באהבה ואחוה ורעות . ומשם ימשוך לנו שפע לנפש רוח ונשמה . וכשם שאנו אומרים שירים בעולם הזה . כך נזכה לומר לפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו . שיר ושבחה לעולם הבא . ועל ידי אמירת תהלים . תתעורר חבצלת השרון . לשיר בקול נעים גילת [illegible] הלבנון יתן לה . הוד והדר בבית אלהינו . במהרה בימינו . אמן סלה :

יהי רצון אחר אמירת תהלים לליל הושענא רבא

אחר שהתפלל ספר ראשון שבתהלים יאמר זה:

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שבזכות ספר ראשון שבתהלים שקראנו לפניך שהוא מכוון כנגד ספר בראשית בזכות מזמוריו ובזכות פסוקיו ובזכות תיבותיו ובזכות אותיותיו ובזכות נקודותיו ובזכות טעמיו ובזכות שמותיך הקדושים הכתובים הרמוזים והמצורפים בהם שתחון עלינו כגודל חסדך ותחתמנו בספר חיים טובים. ותפתח לנו שערי "אורה. שערי "לווית חן וחסד. שערי "פרות. שערי "לבון עונות. שערי "מזל העליון. שערי "דרור. יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי תפלה לאל חיי:

זה יאמר אחר כל ספר אחר גמר הלבגם

יהי רצון מלפניך השם הגדול והקדוש והטהור (אדני) שתצילני היום ובכל יום לי ולכל אנשי ביתי ולכל אשר עמי ולכל אשר לי בבית ובשדה ולכל הנלוים אלינו לכל אחד ואחד מהם ומני מכל צרה וצוקה ומכל צער ונזק וסכנה ומכל מיני שיבוש ומכל מיני הפסד ומכל דבר תקלה ומכל נסיון ומכל דבר בזיון ומכל גזלן וחמסן ואלם ומכל מיני פורעניות המתרגשות ובאות לעולם ומכל גזרות קשות ורעות ומתוקף הגלות ומרעב ומשבי ומכל מאסר ומבית הכלא ומדלות ועניות בכח השם הגדול והקדוש היוצא מפסוק אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה שסידורו כך (אמ"י נצ"א כר"ע יי"ל אמ"ך רה"ג ד"ם עא"ע כנ"ל ככ"ה) ובשם אל"ד שתשיב לנו התחיסה ותעזרנו בכל עניננו והפצנו אמן:

אחר שהתפלל ספר שני שבתהלים יאמר זה

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שבזכות ספר שני שבתהלים שקראנו לפניך שהוא מכוון כנגד ספר שמות שבחמשה חומשי תורה בזכות מזמוריו ובזכות פסוקיו ובזכות תיבותיו ובזכות אותיותיו ובזכות נקודותיו ובזכות טעמיו ובזכות שמותיך הקדושים הרמוזים והמצורפים בהם שתצוה פחדך על אויבינו ותצילני בכח גבורתך ותחתמנו בספר גאולה וישועה ותפתח לנו שערי "אומץ. שערי "לבוב. שערי "הצלחה. שערי "ישועה. שערי "מזונות עד זקנה ושיבה אלהים אל תעזבני עד אגיד זרועך לדור לכל יבא גבורתך:

אחר שהתפלל ספר שלישי יאמר זה

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שבזכות ספר שלישי שבתהלים שקראנו לפניך שהוא מכוון כנגד ספר ויקרא שבחמשה חומשי תורה בזכות מזמוריו ובזכות פסוקיו ובזכות תיבותיו ובזכות אותיותיו ובזכות נקודותיו ובזכות טעמיו ובזכות שמותיך הקדושים הכתובים בהם ובזכות שמותיך הקדושים הרמוזים והמצורפים בהם שתרחם עלינו ברחמיך ואמתך ותחתמנו בספר מזונות ופרנסה טובה ותפתח לנו שערי "יושר שערי "ותיקות. שערי "דעה שערי "הצלחה שערי "אהבה שערי "ועד טוב. שערי "אמת. שערי "ותרנות שערי "הרווחה. שערי "ארוכה וקיים בנו מקרא שכתוב ולתתך עליון על כל הגוים אשר עשה לתהלה ולשם ולתפארת ולהיותך עם קדוש לה' אלהיך כאשר דבר:

אחר שהתפלל ספר רביעי יאמר זה

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שבזכות ספר רביעי שבתהלים שקראנו לפניך שהוא מכוון כנגד ספר במדבר שבחמשה חומשי תורה בזכות מזמוריו ובזכות פסוקיו ובזכות תיבותיו ובזכות אותיותיו ובזכות נקודותיו ובזכות טעמיו ובזכות שמותיך הקדושים הרמוזים והמצורפים בהם שתגין עלינו ותאמצנו לנצח שונאינו ותחתמנו בספר ישרים ותמימים ותפתח לנו שערי "ידידות שערי "הוד והדר שערי "הצלחה שערי "צדקה. שערי "ברכה שערי "אחוה וריעות. שערי "תקומה. ה' צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה. תודיעני אורח חיים שובע שמחות את פניך נעימות בימינך נצח:

אחר שהתפלל ספר חמישי יאמר זה

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שבזכות ספר חמישי שבתהלים שקראנו לפניך שהוא מכוון כנגד ספר אלה הדברים שבחמשה חומשי תורה בזכות מזמוריו ובזכות פסוקיו ובזכות תיבותיו ובזכות אותיותיו ובזכות נקודותיו ובזכות שמותיך הקדושים הרמוזים והמצורפים בהם שתתן הודך על משיחך ליחד כלכותך ותחתמנו בספר צדיקים ותפתח לנו שערי "אוצר טוב. שערי "לקח. שערי "השקט. שערי "יקר שערי "מנוחה. שערי "צהלה. שערי "בינה שערי "אומץ ואילות שערי תשועה: ה' אלהים צבאות השיבנו האר פניך ונושעה: ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים: נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה' לבי ובשרי ירננו אל אל חי: כי אתה אדני טוב וסלח ורב חסד לכל קוראיך:

(א) אמר יעקב. לא יכולתי ליגד לכוף דעת אותו המסדר [המעמדות] (ולא ידענא מנו. חפשתי ובקשתי פנקסים וספרים. לא מצאתי מי הוא ומה שמו) ועל מה קרא לכל הסדר הזה מעמדות. כי אנשי מעמד שהיו עומדין על הקרבן לא סי"ל סדר זה. רק שהיו קורין בס"ת מעשה בראשית לכל יום ויומו. והיו מתפללין על קרבנם שיתקבל ברצון. וד' ימים בשבוע היו מתענין. אבל כל שאר הקריאות והגדות ותחנות שבסדר זה סתמא. לא ידעתי לנסח שורש (כי אם מרמזו ודעתו. שלקט משניות ואגדות מן הבא בידו מהש"ס) ואין זה מעין המעמדות בעצם כי אם בשתוף השם. אך דברים רבים שבאג. אינם מושכלים לענ"ד. פי' אתנם בראשונה מה שהעמיד פ' האזינו. הוא כמנהג. כי היא שירת מוספי שבת. ואי"ל ענין לימות החול. וכל הטעות מלשון הטור. כמ"ש במקומו. יעוין מו"ק בס"ד. ואחת שנית. חלוקי פרקי מס' תמיד לימים. הוא דבר שאין הדעת סובלתו. כמש"ל אצל סדר עבודה. גם פ' כגן וי' דברות וע"כ פסוקים. כאר"י ז"ל מנע מלאמרם. גם דרכיו מגלות ושמועות מסתלמוד שבכלל כאן. לא שמעו. ועקבותיו לא נודעו. מה טעם ברצון ומה זה אלו יותר מאלו. וכפל פ' התמיד. ופ' קטרת הסמים ברכה שלאחר מאלה. גם יהי רצון הפייך לנם לא שעמיד. באופן שיש כאן ערבוביא גדולה: (ב) והנה ראיתי המרגליות שבעה במספר (כנס המרגלא. שבעה אלה עיני ה') ומכוונות מאוד לדבר יום ביומו. כמו שתבין מדעתך. ויוצאין מכן מוסרים. ונגבת בדרכי מוסרים. ע"כ הלקתים לימי השבוע. ולא על חנם אמרו בשם מרגלא. לידע שראוי לאדם להיות רגיל בהם. ולשמרן כמרגליות ומתן שבכפלו: (ג) על פי הדברים האלה. הודעתך מה ראיתי על ככה. מה הגיע אלינו. לנסות מסדר זה במקצת. לגרוע ממנו. ולהוסיף עליו משניות הלכות ואגדות המתייחסות ליום יום. באופן שיהא מסודר כל מאמרי מעין היום. ממקרא משנה גמרא הלכה ואגדה. דבר יום ביומו איש על מקומו. וסדר קרבנות שבאין לכפרה שאין קבוע להם זמן. וד' זכירות שצ"ל בכל יום. ובקשות. והנחנו לו שם מעמדות כבראשונה. כי מ"מ חסר בו מעין המעמדות של תמיד. ונוסף עליהן בביאור פרטי. שהנהגת אנשי מעמד ביחוד לכל יום כמשפטם והלכתן. גם ד"ת הם מעמידין העולם. שנא' אם לא בריתי יומם ולילה וגו'. ע"כ לא נשתנה השם: [ראוי לתקן תיקון גדול זה בכל עיר. לנות קבועים עשרה אנשים יראי ה'. לומר בכל יום הסדר מעמדות. והאומרו בכל יום, מובטח לעוה"ב]:

סדר מעמדות ליום ראשון

בית המקדש. מעמד יום א'. לבוא בית ה' בעולות ושלמים נסכים מנחות תודות ולחמים. כל פרפראותיהן הלכה מסודרות ומנוטרות. ופסוקי זכירות. ומספו מאמרים רבים מרז"ל הצריכים לדבר יום ביומו. בביאורים יקרים ומוסרים מועטרים. יפלאו כליות ולב חודרים. ותחלקן לקצוות. כבחינת שומה. א בית העצ"ל (הוא שבתאי המושל ביום א'. לפ"ד ס' יצירה) דרוש בגבעת מדת העלות. ב בית עולמים. בו מבואר בחור דעה הצדקה בענין עוה"ב. ג בתי הנפש. בו מבואר מעלת הנפש החיה וקיימה:

תורה בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ: וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ וָבֹהוּ וְחֹשֶׁךְ עַל פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמָּיִם: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר וַיְהִי אוֹר: וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ: וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָאוֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לָיְלָה וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד:

נביאים בישעיה מב כֹּה אָמַר הָאֵל יְיָ בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם וְנוֹטֵיהֶם רֹקַע הָאָרֶץ וְצֶאֱצָאֶיהָ נֹתֵן נְשָׁמָה לָעָם עָלֶיהָ וְרוּחַ לַהֹלְכִים בָּהּ: אֲנִי יְיָ קְרָאתִיךָ בְצֶדֶק וְאַחְזֵק בְּיָדֶךָ וְאֶצָּרְךָ וְאֶתֶּנְךָ לִבְרִית עָם לְאוֹר גּוֹיִם: לִפְקֹחַ עֵינַיִם עִוְרוֹת לְהוֹצִיא מִמַּסְגֵּר אַסִּיר מִבֵּית כֶּלֶא

בראשית. לדעת רש"י ז"ל הוא לשון קצר. כלומר בראשית הבריאה. כי לפ"ד ז"ל כל ראשית במקרא דבוק. אבל לדעת שאר המפרשים. איננה מלה סמוכה. והרי הוא כאומר בראשונה (עמ"ש בס"ד עלעד) ומה שלא אמר כך. ואמר בראשית. הוא לטעם כמוס. רמזו תרגום יונתן; וחז"ל [סוכה מט ותקונים] דרשוהו בכמה אופנים. ברא שית. הם השיתין שנבראו מו' ימי בראשית. עוד ברא תיש. הוא איל יצחק. עוד ברית אש. היא התורה אש דת. עוד ברא א' בתשרי. שבו נברא העולם לדברי ר"א [ר"ה יא] וזולת זה הרבה. וענין הפרשה. כי השמים והארץ נבראו ביום הראשון מאין. אחר האפיסה המוחלטת. שהו לשון ברא. שאלת יש מאין: אלהים. ע"ד הפשט לשון אלהות. ושם שכל הכחות כלם לפיכך לא אמר אל ולא אלוה. כי אם אלהים לשון רבים. וכן אלהים קדושים. להיותו כולל הקדושות כלם. וכן דרך הלשון לתפארת בממשלות השפלים. אדונים קשה. בלשון רבים (וה"ה כמנהג בכל הלשונות) לגודל מעלת האדון ורבוי מיני הממשלה שיש לו. ועאכ"ו בהשי"ת שכל הממשלה שלו. וכל המושלים מקבלים ממשלתם ממנו: והוא אחד וכחותיו רבים. ודקדק הדרש. השם הזה שמו דיין. כי אלהים שופט. והעוה"ז נברא במדת הדין. ודקק העולם נקם זו מתבאר לעיל בהקדמה בסי' התפלה כמה פעמים: את השמים. לרבות צבא השמים. חמה ולבנה כוכבים ומזלות: ואת הארץ. לרבות תולדותיה. שהכל נברא ביום ראשון בכח. ובששת הימים יצא לפועל. כל אחד ביומו: שמים וארץ. מפורש לעיל בסי' התפלה כמה פעמים: תהו. ע"ד בעלי הפשט. הוא כאומר הראשון (הגיאה חולי בלשון יוני) שעדיין לא נכם טרם. ואין בו ממש. והוכן לקבל כל הצורות; לכן נקרא תוהו. לשון דבר המתמיה ומשתומם האדם על שיום. ואינו מתפס בשם מוחלט. כי לא יודע מהו: ובהו. היא צורה המלובשת להומר. והיא מלה מורכבת. ר"ל בו הוא. שעל ידיה יתבאר ויתגלה המהות. ויגזר בשם בהוות לעצם. המדע בצורתו המסוגת: וחושך. הוא האש היסודי. עמ"ש בס"ד בסי' עמוד קמ"ח בפסוק דומה: ורוח אלהים. ורוחא מן קדם ה': מרחפת. מנשבת. ויש כוד עמוק ונורא בתיבת מרחפת: ע"פ המים. הרי כאן ד' יסודות התתאונים כסדרן. אחר שהתחיל לבאר פרטי הבריאה בארץ. לכן ישר זה הסדר מלמטה למעלה. וכ"ש שיבואר לפ"ד האומר שהארץ נבראת תחלה: ויהי אור. עמש"ל בברכת יוצר ובשיר היחוד. ועדיין על כרחם צריכין אנו לדברי אגדה כאן. כי מדוע שינה והיפך הסדר. מאחר שהאור היה ראש המציאות בלי ספק (עם שמתיישב מעט עם מש"ל בהתחלה ממטה למעלה) כך דרשו החכמים הנאמנים ז"ל [פסחים נד] בהמ"ק נברא קודם לעולם. מפני שב הקדים מלת בראשית הרומזת על בנין בית ראשון שעמד ת"י שנה (זהו בראשית. קרי ביה. בית ראש תי) כמנין בזאת יבא אהרן אל הקודש. ולפי שעתיד ליחרב. אמר אחריו והארץ היתה תהו. ולפי שהבטיחנו שלא יעזב אותנו בגלות ולא יסלק שכינתו ממנו. ע"י התורה שנמשלה למים שלא תשכח מפי זרענו. לפיכך אמר אחר זה ורוח אלהים (הוא רוה"ק) מרחפת (עלינו) ע"פ המים. כי עמה יש דבוק רוחו עמנו. ויאמר אלהים יהי אור. רמזו על ימות המשיח שכתוב בו קומי אורי. והיה לך ה' לאור עולם. ויבדל. כי בו יבדיל בין ישראל שקוו ישועה ובין הרשעים שהולכים בחושך. ואמרו האלהיים [ב"ר פ"ב] והארץ היתה תהו וגו'. אלו הרשעים. ורוח אלהים. זה רוחו של משיח. זש"ה מגיד מראשית אחרית. תכלית הבריאה. תחלת המחשבה סוף המעשה:

האל ה'. בעל החסד והרחמים: ונוטיהם. נמשך ג"כ לבורא. פירושו. בורא שמים ובורא נוטיהם. הם המלאכים מניעי הגלגלים. הנקראים מיתריהם: רוקע. מרדד ומותח: וצאצאיה. ברואים היוצאים ממנה: עליה. בעליה: ורוח. קדושה: להולכים. ד"א בא"י: קראתיך. למשה הנביא אומר: בצדק. במדת צדק. שאני חפץ להצדיק בריותי, לפיכך קראתיך ומנהיך שהוכיחם: ואצרך. ואשמרך: גוים. כל שבט קרוי גוי: לפקח. לפתוח: אסיר. אסירי בהגלות

יֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ: אֲנִי יְיָ הוּא שְׁמִי וּכְבוֹדִי לְאַחֵר לֹא אֶתֵּן וּתְהִלָּתִי לַפְּסִילִים: הָרִאשֹׁנוֹת הִנֵּה בָאוּ וַחֲדָשׁוֹת אֲנִי מַגִּיד בְּטֶרֶם תִּצְמַחְנָה אַשְׁמִיעַ אֶתְכֶם:

ספי' הוא בשיר של יום. ואם אמרו בסדר התפלה מדלגו כאן:

כתובים תהלים כד לְדָוִד מִזְמוֹר לַייָ הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ: כִּי הוּא עַל יַמִּים יְסָדָהּ וְעַל נְהָרוֹת יְכוֹנְנֶהָ: מִי יַעֲלֶה בְהַר יְיָ וּמִי יָקוּם בִּמְקוֹם קָדְשׁוֹ: נְקִי כַפַּיִם וּבַר לֵבָב אֲשֶׁר לֹא נָשָׂא לַשָּׁוְא נַפְשִׁי וְלֹא נִשְׁבַּע לְמִרְמָה: יִשָּׂא בְרָכָה מֵאֵת יְיָ וּצְדָקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעוֹ: זֶה דּוֹר דֹּרְשָׁיו מְבַקְשֵׁי פָנֶיךָ יַעֲקֹב סֶלָה: שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְיָ עִזּוּז וְגִבּוֹר יְיָ גִּבּוֹר מִלְחָמָה: שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְיָ צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד סֶלָה:

ענף עסף בהקדמה טעם המעמד פ' אלוהים [ואולי סידרם לו' ימי השבוע. לפי שהם תוכחה. כדי לעורר לחזור בתשובה. ולא סידרם לשבת. כי בעונות לא נדע שבת של מי הוא] ופרקי מס' תמיד. ומי שלא אמר סדר עבודה לפני התפלה ישלימנו כאן. אך כלשון שהעמיד במעמדות כאן תחלתו עזרא וכ"ד תקנו. אינו מלשון חז"ל (רק סופו) ונראה שבדאו מלבו. וא"צ שורש ועיקר. לכן השמטתיו כמו כן:

ברייתא ברכות פ"ד רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה הָיָה מִתְפַּלֵּל בִּכְנִיסָתוֹ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ וּבִיצִיאָתוֹ תְּפִלָּה קְצָרָה: אָמְרוּ לוֹ מַה מָּקוֹם לִתְפִלָּה זוֹ: אָמַר לָהֶם בִּכְנִיסָתִי אֲנִי מִתְפַּלֵּל שֶׁלֹּא יֶאֱרַע דְּבַר תַּקָּלָה עַל יָדִי. וּבִיצִיאָתִי אֲנִי נוֹתֵן הוֹדָאָה עַל חֶלְקִי:

גמרא שם פ"ב מַרְגְּלָא בְּפוּמֵיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר גְּמוֹר בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ לָדַעַת אֶת דְּרָכַי וְלִשְׁקוֹד עַל דַּלְתֵי תוֹרָתִי. נְצוֹר תּוֹרָתִי בְּלִבְּךָ וְנֶגֶד עֵינֶיךָ תִּהְיֶה יִרְאָתִי שְׁמוֹר פִּיךָ מִכָּל חֵטְא וְטַהֵר וְקַדֵּשׁ עַצְמְךָ מִכָּל עָוֹן וְאַשְׁמָה וַאֲנִי אֶהְיֶה עִמְּךָ בְּכָל מָקוֹם:

משנה תענית פ"ד אלו הן מעמדות. לפי שנאמר צו את בני ישראל. ואמרת אליהם את קרבני לחמי. וכי היאך קרבנו של אדם קרב. והוא אינו עומד על גביו. התקינו נביאים הראשונים כ"ד משמרות. על כל משמר ומשמר היה מעמד בירושלים. של כהנים של לוים ושל ישראלים. הגיע זמן המשמר לעלות. כהנים ולוים עולים לירושלים. וישראל שבאותו משמר מתכנסין לעריהן. וקוראין במעשה בראשית (ס"א ואנשי המעמד היו מתענין ארבעה ימים בשבוע מיום שני ועד יום חמישי. ולא היו מתענין ערב שבת. מפני כבוד השבת. ולא באחד בשבת. כדי שלא יצאו ממנוחה ועונג ליגיעה ותענית וימותו) ביום הראשון בראשית ויהי רקיע. בשני יהי רקיע ויקוו המים. בשלישי יקוו המים ויהי מאורות. ברביעי יהי מאורות וישרצו המים. בחמישי ישרצו המים ותוצא הארץ. בששי ותוצא הארץ. ויכלו השמים. פרשה גדולה קורין אותה בשנים. הקטנה ביחיד. בשחרית. במוסף. ובמנחה

הראשונות: הנבואות כבר. ממה שכבר: נתקיימו. שיעורים הסומכים הבטחותי לאותם: הנה באו. הנה נתקיימו. לא [illegible] מכל כמות אשר דבר ה' לבית ישראל. הכל בא. [illegible] שהבטחתי על אמתת דברי הבטחותי: וחדשות. העתידות לימי המשיח. אשמיעכם כמו כן. והאמינו לי והבטחתי שיתקיימו:

מה מקום לתפלה זו. מה טיבה: תפלה. כמו ברכה. מקראים ... ובבקשה תפלה. שצריכה דין ומשפט. לפי שהמתפלל יבקש ממנו יתברך שיפשפש ברחמיו. ולא יפתח לרוב ברעות שבשם. כי משפטם הוא. שיעזוב לו מעותתיו ולא יזכר לו כלום. כמ"ש הנביא יבקרי ה' לך נמשבו: כמודה. פלא"ש: תקלה. שלא יבא מכשול ע"י. ומ"ש: מודה על חלקי. מודה אני על הטובה שחלק לי הש"י. שבם חלקי מיושבי בה"מ:

מרגלא בפומיה. דבר זה היה רגיל בפיו: גמור. למוד:

אלו הן מעמדות. מה טעם קאמר. מה טעם תקנו מעמדות. לפי שנא' צו וגו'. וסופו תשמרו. לכל ישראל נוה. וא"א שכל ישראל יהיו עומדים בעזרה בעת הקרבן: נביאים הראשונים. שמואל ודוד: על כל משמר היה מעמד. הכשרים מכל שבטי ישראל. חלוקים למשמרים וארבעה חלקים (עלא"ש) שלוחים מכל ישראל לעמוד על הקרבן עם הכהנים והלוים שבאותו משמר: של כהנים. שגם הם היו מחולקים לכ"ד משמרות. וכן הלוים. כמבואר בדברי הימים. וכל משמר משלם שבוע אחד. ומתחלפין שבוע א'. ובשבת מתחדשין. יוצא משמר שבשם בשנות הזה. ונכנס אחר תחתיו. וישראל שבאותו משמר. היו כמשמר עולה לירושלים. והלוי שאחר מספיקין מים ומזון לאחיהם שבירושלים. ובן מתכנסין בבתי כנסיות בעריהן. אלו ואלו מתענין ומתפללין וקורין בתורה בכל יום במעשה בראשית. להודיע שהעולם עומד על העבודה שעושין במקדש. ולא היו מתענין בע"ש. מפני כבוד השבת. ולא"ע בשבת עצמו. ולא ביום ראשון. מפני שהוא שלישי ליצירה. דחלש ביה טפי. א"נ משום דבשבת יתהבה נשמה יתירה. ולמ"ש יטלה ממנו. ולא היו מתענין ביום ראשון היו מתכנסים. ובכל יום היו אנשי מעמד מתפללין תפלת נעילה: ביום ראשון. של שבוע. קוראין בראשית פרשה ראשונה. ופרשת יהי רקיע. לפי שאין בפ' בראשית לבדה ט' פסוקים כדי קריאת תלתא גברי. וכן כולם: בששי תוצא הארץ ויכלו השמים. לפי שבפ' תוצא אין בה אלא ח' פסוקים. נסיך לומר ויכלו. פ' גדולה קורין אותה בב'. כמו בראשית. לאחר שקרא הראשון ג"פ. חוזר השני וקורא פסוק שלישי שקרא הראשון ומשלים פרשת בראשית. והשלישי קורא יהי רקיע. בשני. ראשון קורא יהי רקיע. ושנים קורין יקוו המים. וכן כולם: בשחרית במוסף. בשלא מיירי בכל שאר מעמדות שהיו חוץ לירושלים: שהן היו קורין במעשה בראשית כשמפטן אפי' ביום שיש בו קרבן מוסף. דהא אינהו לא טרידי. אבל במעמדות שבירושלים. ביום שיש בו קרבן מוסף. לא היו קורין במוסף במעשה בראשית: קרבן מוסף אין בו במנחה. ובשאה קרבן מוסף מבטל דמנחה דלא דילים דהו. מעמד

דידים

נכנסין וקורין על פיהן כקורין את שמע. ערב שבת במנחה לא היו נכנסין מפני כבוד השבת: גר"ה לשבת וי"ט מוסיפין. כל יום שיש בו הלל אין בו מעמד בשחרית. קרבן מוסף אין בו בנעילה. וקרבן עצים אין בו במנחה. דברי רבי עקיבא. אמר לו בן עזאי כך היה רבי יהושע שונה קרבן מוסף אין בו במנחה. קרבן עצים אין בו בנעילה. חזר רבי עקיבא להיות שונה כבן עזאי: בימים שהם זמני קרבן עצים מוסיפין זה. זמן עצי כהנים והעם תשעה. באחד בניסן בני ארח בן יהודה. בעשרים בתמוז בני דוד בן יהודה. בחמשה באב בני פרעוש בן יהודה. בשבעה בו בני יונדב בן רכב. בעשרה בו בני סנאה בן בנימין. בחמשה עשר בו בני זתוא בן יהודה ועמהן כהנים ולוים. וכל מי שטעה בשבטו. ובני גונבי עלי ובני קוצעי קציעות. בעשרים בו בני פחת מואב בן יהודה. בעשרים באלול בני עדין בן יהודה. באחד בטבת שבו בני פרעוש שניה. באחד בטבת לא היה בו מעמד. שהיה בו הלל וקרבן מוסף וקרבן עצים: שם גמרא אמר רב אסי אלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ. שנאמר ויאמר יי אלהים במה אדע כי אירשנה. אמר אברהם רבונו של עולם שמא ישראל חוטאין לפניך ואתה עושה להם כדור המבול וכדור הפלגה. אמר לו לאו. אמר לפניו רבונו של עולם הודיעני במה אירשנה. אמר לו קחה לי עגלה משולשת ועז משולשת וגו'. אמר לפניו רבש"ע תינח בזמן שבית המקדש קים. בזמן שאין בית המקדש קים מה תהא עליהם. אמר לו כבר תקנתי להם סדר קרבנות בזמן שקוראין בהן לפני מעלה אני עליהם כאלו הקריבום לפני. ואני מוחל להם על כל עונותיהם:

ברייתא זו [illegible] בה מעין כל יום של ששת ימי בראשית. וראוי לאמרה בכל יום:

שמים פ"י סדר הבדלות היאך אומר. המבדיל בין קודש לחול. בין מים העליונים למים התחתונים. בין הים לחרבה. בין אור לחושך. בין טמא לטהור. בין ישראל לעמים. בין כהנים ללוים וישראלים. ובין יום השביעי לששת ימי המעשה. וחותם בסדר בראשית. ויש אומרים ביוצר בראשית. רבי יוסי ברבי יהודה אומר חותם מקדש ישראל:

דחיה [illegible] כ"ש: ובמנחה. אין מביאין ס"ת מפני טורח השבת. אלא קורין על פה. שהיה בנעילה ליכא: ע"ש לא היו נכנסין. לבה"כ. ולא היו קוראים. לפי שהיו טרודין לתקן צרכי שבת: יום שיש בו הלל. כגון ימי חנוכה. שיש בהן הלל ואין בהם מוסף (לפי שהם מד"ס עשו בה חיזוק). אותן שבירושלים לא היו קורין שום פרשה בשחרית. לפי שא"א בהלל לעשות מעמדן. שהלל דוחה אותו. שאומר בשחרית: מעמד. קבוע לכל תפלה מן הד' תפלות. ועמידתן שם לתפלה לתחנה ובקשה ולקריאה בתורה. וקרא מעמד: קרבן מוסף. ר"ח שיש בו קרבן מוסף. לא היו קורין שום פרשה בנעילה. וכ"ש שלא היו קורין פרשה במוסף שלהן. ו[illegible] במנחה שהיא קודם נעילה. שקרבן מוסף היה דוחה מעמד. לפי שהן טרודים במוסף שיש בו להקריב בהמות יותר מתמיד. משא"כ בחנוכה. ואין לך [illegible] אלא שתי בהמות. ולא ס"ל פנאי כלל. [illegible] של מעמד טרודים במוסף. וישראל שבהם היו טרודים לחזור לבתיהם ולאכול [illegible] דנעילה: קרבן עצים אין בו במנחה. לומר יום שיש בו [illegible] עליו כדלקמן ואין בו קרבן מוסף. דוחה מעמד דמנחה. אבל לא של נעילה: כך היה ר"י שונה קרבן עצים [illegible] נעילה. וכ"ש שדוחה מעמד דמנחה. דקרבן יחיד כהנים [illegible] ם תמיד של בין הערבים. ולא דוחה מעמדו של נעילה. [illegible] שדוחה של מנחה כדמוכח לה: חזר ר"ע לשנות כדברי ב"ע. דקסבר קרבן מוסף [illegible]. דין הוא שלא ידחה אלא מעמד דמנחה. [illegible] לצורכם דילמא מידחי קרבן. וד"א לא בעי חיזוק. אבל קרבן עצים כ"ש דמי. ודין הוא דלדחי מעמד דמנחה ונעילה. דבעי חיזוק. [illegible] דלא לדחוייה לקרבן עצים: זמן עצי כהנים והעם. כשעלו בני הגולה. לא מצאו עצים בלשכה. עמדו אלו והתנדבו משלהם. והתנו [illegible] שביניהם. שאפי' לשכה מלאה עצים. יהיו אלו מתנדבים [illegible]. וביום שמביאים העצים. מביאים עמהם קרבן נדבה. ועושים אותו יום י"ט. וכן כתיב בס' עזרא. והגורלות הפלנו על קרבן העצים להביא לבית אלהינו בעתים מזומנים בשנה: וכל מי שטעה בשבטו. ולא היה יודע עם מי ילך (עלה"ש) ילך עם בני זתוא: ובני גונבי עלי. מפרש בגמרא. שפעם גזרו המלכים גזירה על ישראל שלא יעלו ביכורים למקדש. והושיבו שומרים בדרכים על כך. עמדו אנשים [illegible] שבאותו דור והביאו סלי ביכורים וחפו אותן בקציעות. דהיינו [illegible] יבשים. ונשאו על כתפם עלי. הוא [illegible] גדול עשוי כעין כותשת [illegible] הדייסא. והיו הולכין לכתוש בו קציעות לעשות מהם [illegible] דבלה. וכשהיו מגיעין בשומרים. אומרים להם אנו הולכין לעשות עגולי דבלה במכתשת שלפנינו בעלי שעל כתפנו. וכך היו מביאין

בכורים לירושלים. וע"ש כך נקראו גונבי עלי. כלומר גונבו לב השומרים בעלי שעל כתפם: ובני קוצעי קציעות. ע"ש שחותכין עיגולי הדבלה במקצעות. ואלו האנשים הכשרים עשו. עמדו פעם אחרת. שגזרו גזירה שלא להביא עצים למערכה. ותקנו סולמות. והיו אומרים לשומרים ליטול שני גוזלות משובך זה שלפנינו בסולם זה שעל כתפנו אנו הולכים. וע"ש כך נקראו בני סלמאי הנתופתי. שהיו מוליכים הסולמות אחר שעברו מן השומרים. ומביאין מהם עצים למערכה. וכל אלו מביאין עם בני זתוא: שבו בני פרעוש שניה. שלאחר שסיימו מסילק פיסות אחת באחרונה. כדכתיב והגורלות הפלנו: שהיה בו הלל. לפי שאחד בטבת חל בחנוכה לעולם. ובחנוכה גומרים את ההלל. אבל הלל דר"ח שאינו אלא מנהג בעלמא. לא דחי מעמד. ומ"מ לא תני ראש חדש ניסן דאית ביה נמי הלל וקרבן מוסף וקרבן עצים: אלמלא מעמדות. עסקי קרבנות שישראל עושין. היו כלין בזמנן אנשי דור המבול. ומשכן כליה. שמים וארץ שעומדים בזכותן אין מתקיימין. והואיל שעל עסקי קרבן העולם עומד. לכן קורין אנשי מעמד במעשה בראשית:

סדר ההבדלות, והיינו שבע הבדלות, ואע"ג דליכא אלא שמני, בין יום השביעי לששת ימי המעשה לא קחשיב, דמעין חתימה הוא: בין קודש לחול, לשון הכתוב, והוא כנגד יום ראשון, שהובדל מיום ש"ק: בין מים העליונים, גם הבדלה זו היא בכתוב, ואמורה בשני: בין הים לחרבה, זו נעשה בשלישי, שנאמר הקב"ה יקוו המים: בין אור לחושך, עד יום רביעי, שבו היתה הבדלה גמורה בין אור לחושך, ע"י תליית המאורות: בין טמא לטהור, גם זוהי בכתוב, והבדילם בבהמות יום חמישי: בין ישראל לעמים, מעשה ביום ששי, שבו נברא אדם בצלם אלהים, ונצטוה להדמות לבוראו לילך בדרכיו ולשמור מצותיו: בין יום השביעי, כנגד השבת: בין כהנים ללוים וישראלים, גם זו הבדלה שבכתוב, והיא מעין חתימה דמקדש ישראל: וחותם בסדר בראשית, ברוך סודר בראשית, שבמ"ש היה התחלת סדר ימי בראשית, ולדברי [illegible] נ"ל דמ"ש הוא מעין חתימה, כיון שכל סדרי בראשית לא נעשו אלא בשביל ישראל ולוים וכהנים, מ"מ צ"ע שאין שפיר סמוך לחתימה, וה"ע אתי שפיר טפי בדברי אחרים: מקדש ישראל. שכל ההבדלות אינו אלא בחינת ישראל (עמ"ש בס"ד בלו"א בברכת אתה חוננתנו) ולדברי ר"י אתא טפי דסיים הכי סמוך לחתימה כדאמרן, ול"צ לדחוק כמ"ש כתו' יע"ש, אינהו בין יום ה', סמוך לחתימה דהגם הבדלות הוא, ומ"מ צריך תלמודא דלא סליק ממניה, וק"ל, ואע"ג דתלמודא שמי נהא דבין ים לחרבה, היינו אליבא דריב"ל,

מיהו

אבות פ"ה בעשרה מאמרות נברא העולם. ומה תלמוד לומר והלא במאמר אחד יכול להבראות. אלא להפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם שנברא בעשרה מאמרות ולתן שכר טוב לצדיקים שמקיימין את העולם שנברא בעשרה מאמרות:

חולין פרק בתרא לא יטול אדם אם על הבנים אפילו לטהר בה את המצורע ומה אם מצוה קלה שהיא כאיסר אמרה תורה למען ייטב לך והארכת ימים קל וחומר על מצות חמורות שבתורה:

שם תניא רבי יעקב אומר אין לך כל מצוה ומצוה שבתורה שמתן שכרה בצדה שאין תחית המתים תלויה בה. בכבוד אב ואם כתיב למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך. ובשלוח הקן נמי כתיב למען ייטב לך והארכת ימים הרי שאמר לו אביו עלה לבירה והבא לי גוזלות ועלה ושלח את האם ולקח את הבנים ובירידתו נפל ומת היכן אריכות ימיו של זה והיכן טובתו של זה אלא למען יאריכון ימיך לעולם שכלו ארוך ולמען ייטב לך לעולם שכלו טוב:

כלים פרק י"ז כל שבים טהור חוץ מכלב המים. מפני שהוא בורח ליבשה דברי רבי עקיבא. העושה כלים מן הגדל בים וחבר להם מן הגדל בארץ אפילו חוט אפילו משיחה דבר שהוא מקבל טומאה טמא. ויש במה שנברא ביום הראשון טומאה. בשני אין בו טומאה. בשלישי יש בו טומאה. ברביעי בחמישי אין בהם טומאה. חוץ מכנף העוז וביצת נעמית המצופה. אמר רבי יוחנן בן נורי מה נשתנה כנף העוז מכל הכנפים וכל שנברא ביום הששי טמא:

נדה פרק ג דרש רבי שמלאי למה הולד דומה במעי אמו מקופל ומונח כפנקס שתי ידיו על שתי צדעיו שתי אציליו על שתי ארכבותיו ושתי עקביו על שתי עגבותיו וראשו בין ברכיו ופיו סתום וטבורו פתוח ואוכל ממה שאמו אוכלת ושותה ממה שאמו שותה ואינו מוציא רעי

היום השמש על הארץ אבל יום כולל לתשמיש גם הלילה]:

בעשרה מאמרות. השמים ויאמר. ובראשית נמי מאמר הוא. דכתיב בדבר ה' שמים נעשו: נברא. לא אמר ברא. לפי שהיה צריך להאריך לומר ברא הקב"ה כו'. ות"ע כתב מה שכתב. ומה ת"ל. איזה לימוד נמשך מזה: והלא במאמר א' יכול להבראות. היא התשובה לשאלה הקודמת. כלומר יש לנו ללמוד מהבריאה שהיתה בעשרה מאמרות. לימוד ומוסר גדול. לפי שהרי קשה והלא במאמר א' כו'. דלא לנו ממה שנברא בעשרה מאמרות: להפרע. להבראות. מקור הנפעל. פעו"א: שמאבדים את העולם. שכל המאבד נפש אחד מישראל כאילו איבד עולם מלא. והרשעים שבעולם מאבדים את נפשם. כאילו מאבדים את העולם. כן מצאתי. ול"נ שמאבדים ממש. שמכריעין את כל העולם לכף חובה. ונמצא העולם אבד בעונם. כמו רע"ב שנברא בעשרה מאמרות. והיא דומה כמאבד מלאכה שנעשית ביום אחד. למלאכה הנעשית בימים הרבה. ואע"פ שאין עושה לפניו יתב'. מ"מ עשה זה הקב"ה. כדי להחמיר בעונש הרשעים ולהכפיל שכר הצדיקים. שאינו דומה המקיים דבר שנעשה במהרה לדבר שצריך זמן מרובה: ולתן. עמ"ש בס"ד בריש פ"ב דאבות:

אפי' לטהר המצורע. דכתיב שלח תשלח מכל מקום. ואצטריך קרא. אע"ג דעשה דוחה לא תעשה. ס"ד הואיל ואמר מר [חולין קמא] גדול השלום שבין איש לאשתו. שהרי אמרה תורה שמו של הקב"ה שנכתב בקדושה ימחה על המים. ומצורע כיון דכמה דלא מיטהר אסור בתשמיש. מהו דתימא ליתי עשה דידיה ולדחי עשה דשלוח הקן. קמ"ל. ופלת"ש [כאיסר. שאין חסרון כיס אלא מטבע קטן].

לבירה. למגדל: גוזלות. בני יונה: לעולם שכולו ארוך. עמ"ש בס"ד לקמן בהגדה דר"ש בהמפלת:

כל שבים. כל בריות הים. אם עשה מעורן כלים אין מקבלים טומאה. דכתיב או בגד או עור. מה בגד מן הגדל בארץ. אף עור מן הגדל בארץ. חוץ מכלב המים. לפי שכל שאר בריות שבים אין אחד מהם בורח ליבשה כשהאדם רודף. אלא כלב הים בלבד. הולך הוי בכלל עורות היבשה. ואם עשה כלי מעורו מקבל טומאה. והלכה כר"ע: אפי' חוט אפי' משיחה. והבגד שחיברו בו. בדרך שאם היו שניהם מן הגדל בארץ מחוברים בחבור כזה. היה טמא כאחד המטמא

חברו: ויש במה שנברא ביום הראשון טומאה. הכי קאמר. יש דברים שנבראו ביום הראשון. שהעושה כלים מהם יש בהן טומאה. כגון הארץ שנבראת ביום ראשון. כלי חרס הנעשים ממנה טמאים: בשני אין בו טומאה. שבו נברא רקיע ואין בו טומאה. מכאן קשה לי על מ"ש בפ' ד' מיתות ברש"א. דמתיתו ליה לטומאה ואתא שאיל בי מדרשא. מאי קמיבעיא לה הא מתני' היא. וי"ל דמספקא ליה דילמא היינו שדינהו הקיל מעלמא משום נכרים. א"נ מאי דעתיהו דרבנן דפשוט. משום דאין דבר טמא יורד מן השמים. אכתי מהו דילמא לאו משמיה אתי. הלא ודאי בהא לא אסתפקא מלתא. מיהו י"ל דספיקא הוא אי מדמינן איסורא לטומאה. והיינו דרבנן אין הכי נמי מהך מתני'. דמדלא משכחינן טומאה בב'. ש"מ דלא נחית דבר טמא משמים. ודאל"כ טומאה נמי משכחת בדבר טמא היורד. אע"ג אין שם דבר טמא. ולא דבר האסור באכילה. וליכא מילתא דלא רמיזא בהדי במתני': בשלישי. נבראו אילנות. וכלי עץ העשוין מהן מקבלין טומאה: ברביעי. נתלו המאורות ואין בהם טומאה. בחמישי. עופות. דגים. ואם עשה מהן כלים אין מקבלין טומאה: חוץ מכנף העוז. כנף העזניה (עוף מדברי שאינו שכיח בישוב. ולהב עוזה וגבירתה נקראת עוז) דרבנן גזרו טומאה בכלים הנעשים ממנה. דאתי לאחלופי בשאר כלים: וביצת נעמית המצופה. בת היענה. ורבנן גזרו טומאה בביצתה כשהיא מצופה. כיון דבלאו הכי היא עומדת. אבל בשאר ביצים אפי' במצופין לא גזרו. כיון דבלאו הכי מצופה לא קיימא: כל שנברא ביום הששי. חיות ובהמות השרצים ואדם. אם עשה כלים מעצמותיהן או מעורותיהן מקבלין טומאה (עי' מ"ש בס"ד שם ובס"י ס' מ"א) כמו ששמעתי היהודים בארצות תוגרמה תולין ביצת הנעמייר בבה"כ. כדי לעורר אדם על הכוונה. ולא יפנה הנה והנה. כי מן היענה מהתמדת בינתה בראייתם. ומוליכה בדרך זה אפרוחיה. מכאן נראה מה הוא סגולות שועל עם עולם ההבטה והסתכלות. וזה ענין יאות לתפלה: פנקס. ספר קטן של לוחות. שכותבין או רושמין עליהם: צדעיו. תרגום רקתו צדעיה. אציליו. שקו"דו. שאדם נשען עליהם: ארכבותיו. ברכיו. עקביו. אחוריו. כף הרגל: עגבותיו. הכסתות שבאחורי הירכים שגוגם: בין ברכיו. אמרו [תשובת הגאונים] שלכן צריך לכרוע במודים כמו כן עד כנגד ברכיו: [רעי. תרגום של פרש]: שמא יהרוג. שבים סתום אינו נותן לצואת הרעי הנאסף בו. אבל

מסמין

רעי שמא יהרוג את אמו. וכיון שיצא לאויר העולם נפתח הסתום ונסתם הפתוח שאלמלא כן אינו יכול לחיות אפילו שעה אחת. ונר דלוק על ראשו וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו שנאמר בהלו נרו עלי ראשי לאורו אלך חשך. ואל תתמה שהרי אדם ישן כאן ורואה חלום באספמיא. ואין לך ימים שאדם שרוי בטובה יותר מאותם הימים שנאמר מי יתנני כירחי קדם כימי אלוה ישמרני. ואיזה הימים שיש בהם ירחים ואין בהם שנים הוי אומר אלו ירחי לידה ומלמדין אותו כל התורה כלה שנאמר ויורני ויאמר לי יתמך דברי לבך שמור מצותי וחיה: ואומר בסוד אלוה עלי אהלי. מאי ואומר וכי תימא נביא הוא דקאמר תא שמע בסוד אלוה עלי אהלי. וכיון שיצא לאויר העולם בא מלאך וסטרו על פיו ומשכחו מכל התורה כלה שנאמר לפתח חטאת רבץ. ואינו יוצא משם עד שמשביעין אותו שנאמר כי לי תכרע כל ברך תשבע כל לשון. כי לי תכרע כל ברך זה יום המיתה שנאמר לפניו יכרעו כל יורדי עפר. תשבע כל לשון זה יום הלידה שנאמר נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשי ולא נשבע למרמה. ומה היא השבועה שמשביעין אותו אומרים לו הוי צדיק ואל תהא רשע ואפילו כל העולם כלו אומרים לך צדיק אתה היה בעיניך כרשע והוי יודע שהקדוש ברוך הוא טהור ומשרתיו טהורים ונשמה שנתן בך טהורה אם אתה משמרה בטהרה מוטב ואם לאו הרי הוא נוטלה ממך:

נדה פרק בתרא תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא שנאמר הליכות עולם לו אל תקרי הליכות אלא הלכות: אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם. שנאמר וכל בניך למודי יי ורב שלום בניך. אל תקרי בניך אלא בוניך: שלום רב לאהבי תורתך ואין למו מכשול: יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך: למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך: למען בית יי אלהינו אבקשה טוב לך: יי עוז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום:

מעתין הוא כשילמוך: נפתח הסתום. פיו. שיוכל לינק: נסתם הפתוח. טבורו. שלא יכנס האויר ויתקרר הקרב. והא קאי שאלמלא כן אינו יכול לחיות אפילו שעה אחת. כן נראה לי: בהלו. בהאירו: כירחי. תרגום חודש ירחי לפי שהלבנה מתחדשת בכל חודש: כל התורה. יצר טוב נמצא במעי אמו שיודע כל התורה. מאי ואומר. למה הוצרך להביא עוד ראיה מפסוק אחר: נביא הוא דקאמר. שבמע"ה אמר זה כלפי ההמון. לא על הולד: תא שמע. בוא ולמד מפסוק דאיוב דמיירי בירחי לידה: סטרו. מכהו בגדי ידו ומגרשו מאחורי כפו: כי לי תכרע כל ברך זה יום המיתה. עמש"ל בעליון: ולא נשבע למרמה. שקיים שבועתו לשמור התורה. דאי בשבועה דעלמא. אמאי משום דלא נשבע למרמה חשיב ליה בעולין בהר ה': היה בעיניך כרשע. עמ"ש בס"ד במשנה י"ג פ"ב דאבות: טהור. והנשמה שנפחה בך מרוחו. אצולה ממקור טהרתו. כי נפח אלהים עשה את האדם. ויש חלק אלוה ממעל. על כן בודאי בראשיתה היא דומה לשרשה. ולא תוכל לומר שיהיה תגובה ממקום טומאה הוא שגרם לך לטומאתם. שהיא גזורה ממקור ישראל: ומשרתיו טהורים. הוא הראיה לקודם. כי מלאכיו יצוה לך לשמרך. ומלאכיו בלי ספק קדושים וטהורים כאדוניהם. ומאחר שמסרו לשמירתך. בהכרח שהדמה לבם בטהרה. הרי הוא נוטלה. מה צריכין אנו על כרחנו לדברי חכמי האמת. כי להתורה לא ידענא לגמרי מאי קאמר מר. והא הזיק דלאו הכי הוא. אבל יש רשע מאריך ברעתו. מרבה ימים כחול. אדרבה מצינו כמה וכמה רשעים מזקינין בעוה"ז. שכן אחז"ל [ב"ר פ' כב] קין חי אלף תת"ו שנים. והוא הראשון ההורג שפרץ גדרו של עולם. קיצא דמסאבות'. והאריך ימים יותר מכל האדם אשר ע"פ האדמה. מימות עולם עד סופו לא היה ולא יהיה אדם מאריך ימים כמותו. עד שיחדש הקב"ה עולמו. שנא' כנס כימי העץ ימי עמי. אבל בעולם הזה כלו מספק הוא בודאי. וכן ראינו מלכים הכשרים שלא הגיעו לאורך ימים כרשעים. כי הנה יותם שלא מצא בו שום חטא. ואמרו [סוכה מה] שיכול לפטור העולם כלו מהדין. לא חיה אלא ארבעים ואחד שנה. וימי מלכותו י"ו שנה בלבד. ומנשה שאמרו עליו [סנהדרין נ] שאין לו חלק לעוה"ב. מלך נ"ה שנה וחי ס"ז שנים. ואין צורך להוכיח עוד אמתת מציאות זה א"כ מהו זה שאמר הכתוב. וטוב לא יהיה לרשע. ולא יאריך ימים. וכן כתיב ושנות רשעים תקצרנה. ויראת ה' תוסיף ימים. וכן מה שאמרו כאן שאם אינו

משמרה בטהרה נוטלה. אין לו הבנה. כי אם על סוף אדם למות מאמון. מקרה אחד הוא לצדיק ולרשע. לטוב לטמא ולכ' ר. אבל האמת שאין בו ספק. מה שאמרו האלהיים (ברכות סא) שאין הבעתם לצדיקים בעוה"ז. שלא נבראו אלא לאחאב בן עמרי. ופירשו למען יאריכון ימיך. בעולם שכולו ארוך וכולו טוב. כי ימי העוה"ז אינן נחשבין לחיים גמורים וטובים. אפי' ישיג אדם בהם כל ההעמניים ויאריך ימים כפלי כפלים משנות האדם הטבעיים יותר הרבה מאוד. מה הם אחר שסופן יגון ואנחה רמה ותולעה, לכן כל העולם הבלה הבל הבל הבל ורעות רוח, כמש"ה לו חיה אלף שנים פעמים, הלא אל מקום אחד הכל הולך, שאין בו תועלת, והטיב כלא היה כעבר אין. ואין העוה"ז לטובים ולחכמים כ"א חיי נער. מאחר שהוא חסר הטוב האמתי והאושר הנכסף והתכלית האמתית הקיימת שאינו נמצא כלל במקור הסעודים. בחיים האלה המקריים. אלא בעולם האחר הקיים שנאמר הטוב האמיתי שאין לו תכלית: ושם החיים העצמיים. והרי הנשמה הטובה המחובה בבית החוזרין הם לראות עמל. למען נשם סוגה בגה. והשתוקק לגלות חפצי מכבלי הגשם החומר שעמד הוא ליהנות מזיו שכינה. לאור באור פני מלך חיים במקום טהרתה ומחצבה. שהיא בת מלך קדוש וטהור. ואינה שוכנת אלא בגוף טהור. ע"כ תדע אם אינך משמרה בטהרה. לא נטגלת הנשמה כלל. כי היא אינה מקבלת טומאה. אבל מיד שבא האדם ליטמא פורחין לו. כדי שתאמר ממנו הנשמה הקדושה והטהורה שלא יטמאנה. ולא הוא חי עם הנשמה הבהמית בלבד. כי נש"ל רשות לטמאה ולטנפה לכל אדם מהו. כי בהמה כמה לבם. אבל הנשמה כבר נטלה ממנו כאמור. ורע לו זה יותר מהכל. אחר שחסר הטוב הגמור הגלום האלהי שניתן בו להשיגו. למען ירויח על ידו הקיום הנצחי. והפקדה תעדר ממנו השלמה האמיתית. ולא ישיג אורחות חיים אמתיים אם לא הטוב אליו שיהיה חנו שאמר. הרי הוא נוטלה ממך. כדי שלא תטמאנה. ולא על המיתה הטבעית נתכוין. ולכן לא הזכיר כאן מיתה. כי המיתה היא ע"י מלאך המות. ואין לו שליטה רק על הנפש החיונית. אכן הנשמה הקדושה הטהורה אינה נמסרת בידו. אלא שבה אל בית אביה כנעוריה. שהוא נוטל בחינת הנשמה בלבד שהוא חלקו. לפיכך יכול אדם לחיות שנים רבות. והנשמה נטולה ממנו. ולזה אמרו הרשעים בחייהן קרויים מתים. זה נראה בעיני בס"ד:

(א) פ׳ עמן אם׳ פעמים בכלנה ; לא בקנת סס. נקיים מדים ובסמתה נומר דרך האר״י ז״ל. שכ״כ תלמידו סרח״ו ז״ל. סיפי פסה. עומר פ׳ שמע ו׳ דברות. ומעמי מורי כסבי תרעומת המינין כאשר אמרו חז״ל [ברכות יב] והוא כן בלמת לפי סהומה במא׳. אע״פ שקלא ספוסקים מחלקים בין צבור ליחיד. מ״מ לבעמידם בסדר תפלות הקבוע לרבים. לא שפיר דמי סולחי. דוא״ל בקובעם לציבור. והרי זה שנה לדברי התלמוד. וביחוד אחר שילא הדבר בפירוש מפי האר״י ז״ל לאסור אף ביחיד. לא נכון לעשות קבע כספר. ועם שנ״ל שגם האר״י לא מנע אלא ליחיד בצבור. מכל״כ כשירלה לאמרם בביתו והוא לבדו. דעתי נוטה דלכ״ע שרי סולחי. והנוהג לעשות כן לא יחסר לו חומש בביח שיוכל לקרותן מתוכו. אבל לא לטול חובה קבועה. במקום שזכרו ממעט. והנוהג לומר פ׳ עמן. (יאמלא אחר תפלת שחרית) : (ב) טוב לומר בכל יום עשרת הדברות. שע״י יזכור מעמד הר סיני ויחזק אמונתו. ואסור לאומרם בציבור דרך קביעות בכל יום. וכל יחיד מותר לקרותם לעצמו אחר התפלה בלא קביעות לימוד. ולאומר בביקר מפ׳ יתרו (המגלה בת״ם) אחר פ׳ מזבח מקטר קטורת קודם פ׳ עשיית הקטורה (ובמקום שהמנהג לומר מעמדות בצבור. ידלגו הדברות. ולאומרם אח״כ כ״א ביחיד) ובערב אחר ק״ש שעל מטתו. מפ׳ ואתחנן (המגלה בת״ם) : (ג) הזהיר האר״י ז״ל לומר ד׳ זכירות בכל יום. ממש״ל בברכות אהבה רבה שבה רמוזות. ואעפ״כ יפרשם ויקראם כמו שכתובים בתורה. ואומם פ׳ זכירת מצרים. כבר יצאו י״ח בק״ש ובפ׳ קדם. ולזכור מעמד הר סיני, סיה קורא אמה״ג כל יום פ׳ כי שאל נא. עד כל הימים. כפ׳ ואתחנן. והיא בקריאת ע״ב. ופ׳ זכירת מרים להשמר מלשון הרע. וזכרון מחיית עמלק שהיא מצוה לדורות אבל זכרון מעשה העגל אינה מצוה אלא לדור המדבר בלבד. עוד היה מנהגו של אמ״ה ז״ל כשחלץ התפילין בשעת ברכתן. היה קורא כפ״ס כפ׳ עקב. מפ׳ וזכרת את כל הדרך. עד כיום הזה. עוד שם. ועתה ישראל מה. עד כל סימיו (אחר תפלת שחרית) :

זכור את אשר עשה יי אלהיך למרים. בדרך בצאתכם ממצרים :

זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים : אשר קרך בדרך ויזנב בך כל הנחשלים אחריך ואתה עיף ויגע ולא ירא אלהים : והיה בהניח יי אלהיך לך מכל איביך מסביב בארץ אשר יי אלהיך נותן לך נחלה לרשתה תמחה את זכר עמלק מתחת השמים. לא תשכח :

סדר קרבנות הצבור

ואם אמרו בסדר התפלה מדלגו.

אֵין קָדוֹשׁ כַּיְיָ כִּי אֵין בִּלְתֶּךָ וְאֵין צוּר כֵּאלֹהֵינוּ : כִּי מִי אֱלוֹהַּ מִבַּלְעֲדֵי יְיָ וּמִי צוּר זוּלָתִי אֱלֹהֵינוּ : אֵין כֵּאלֹהֵינוּ אֵין כַּאדוֹנֵינוּ אֵין כְּמַלְכֵּנוּ אֵין כְּמוֹשִׁיעֵנוּ : מִי כֵאלֹהֵינוּ מִי כַאדוֹנֵנוּ מִי כְמַלְכֵּנוּ מִי כְמוֹשִׁיעֵנוּ : נוֹדֶה לֵאלֹהֵינוּ נוֹדֶה לַאדוֹנֵנוּ נוֹדֶה לְמַלְכֵּנוּ נוֹדֶה לְמוֹשִׁיעֵנוּ : בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ בָּרוּךְ אֲדוֹנֵנוּ בָּרוּךְ מַלְכֵּנוּ בָּרוּךְ מוֹשִׁיעֵנוּ : אַתָּה הוּא אֱלֹהֵינוּ אַתָּה הוּא אֲדוֹנֵנוּ אַתָּה הוּא מַלְכֵּנוּ אַתָּה הוּא מוֹשִׁיעֵנוּ : אַתָּה תוֹשִׁיעֵנוּ אַתָּה תָקוּם תְּרַחֵם צִיּוֹן כִּי עֵת לְחֶנְנָהּ כִּי בָא מוֹעֵד :

טוב לומר אח״כ בכל יום פרשיות הקרבנות (כמו שסדורים כאן. כפי הסגולה מחוק כל דברי המסדרים) והתודה מקודם כבהבאת קרבן ויכין הוידוי. וטוב לספרים מה שנדקה כיכלתו (של״ה) : סדר קרבנות צבור חיוב אפי׳ על מי שאינו אומר מעמדות ולאומרם באמר קודם איזהו ובמנחה קודם אשרי (הון מע״ש במנחה). וכשיש לו פנאי טוב לומר מקודם פסוקי ברכ״ת כמסודר למעלה לכל יום. מעשה כל יום ביומו וגם מעשה יום שלאחריו. וביום ו׳ אומר מעשה היום וגם ויכלו עד אלהים לעשות. ובשבת ויכלו עד (שם) : כשאומר פ׳ קרבנות. צריך להקריב עצמו לה׳ במעשה ודיבור ומחשבה. במעשה. שיתאבל על החורבן וביטולם. ובדיבור. שאומר הפ׳. ובמחשבה. לטהרה וליתן לבו להבין הענין ולחשוב כעומד ומקריב (שם) : אומר תחלה פ׳ הכיור (בתפלת שחרית סדר הקרבנות) כי קידוש ידים ורגלים היה קודם לכל. שאסור לכנוס למקדש וכ״ש לעבודה בלי קידוש. ואח״כ פ׳ תרומת הדשן והיא לעולת התמיד. ושייכה לסדר התמיד ובמנחה יכוין בה (הון מפסוק ואלם) רק כקורא בתורה. ואם יעבור זמן תפלה אז כדי להתפלל בצבור. אומר במנחה רק פסוק ואלם. ויוכל לומר כ״ז אפי׳ קודם אור היום. ואח״כ אומר יהי רצון שקודם פ׳ התמיד (שם) ואם אמרם בסדר התפלה. מדלגם :

ויקרא וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר : צַו אֶת אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו לֵאמֹר זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה הִוא הָעֹלָה עַל מוֹקְדָה עַל הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלַּיְלָה עַד הַבֹּקֶר וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ : וְלָבַשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ בַד וּמִכְנְסֵי בַד יִלְבַּשׁ עַל בְּשָׂרוֹ וְהֵרִים אֶת הַדֶּשֶׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת הָעֹלָה עַל הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ : וּפָשַׁט אֶת בְּגָדָיו וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים וְהוֹצִיא אֶת הַדֶּשֶׁן אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה אֶל מָקוֹם טָהוֹר : וְהָאֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ לֹא תִכְבֶּה וּבִעֵר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן עֵצִים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה וְהִקְטִיר עָלֶיהָ חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים : אֵשׁ תָּמִיד תּוּקַד עַל הַמִּזְבֵּחַ לֹא תִכְבֶּה :

שמות כט וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַל הַמִּזְבֵּחַ כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה שְׁנַיִם לַיּוֹם תָּמִיד : אֶת הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם : וְעִשָּׂרֹן סֹלֶת בָּלוּל בְּשֶׁמֶן כָּתִית רֶבַע הַהִין וְנֵסֶךְ רְבִיעִית הַהִין יָיִן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד : וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר וּכְנִסְכָּהּ תַּעֲשֶׂה לָּהּ לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַייָ : עֹלַת תָּמִיד לְדֹרֹתֵיכֶם פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי יְיָ אֲשֶׁר אִוָּעֵד לָכֶם שָׁמָּה לְדַבֵּר אֵלֶיךָ שָׁם : וְנֹעַדְתִּי שָׁמָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִקְדַּשׁ בִּכְבֹדִי : וְקִדַּשְׁתִּי

את אהל מועד ואת המזבח ואת אהרן ואת בניו אקדש לכהן לי: ושכנתי בתוך בני ישראל והייתי להם לאלהים: וידעו כי אני יי אלהיהם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לשכני בתוכם אני יי אלהיהם:

אומר (ואם אמרו בסדר התפלה. מדלגו) פ' התמיד (המגא בסדר התפלה קודם איזהו מקומן) מעומד (ובעתר בכליא ותפלין) ובצבור (ומכאן ואילך לא יאמר קודם אור היום. ולא יפסיק מכאן עד אחר שמ"ע אפילו בד"ת) ואח"כ אומר זה. ואם יעבור זמן תפלה או כדי להתפלל בצבור. אומר רק והקטיר ובהעלות:

ועשית מזבח מקטר קטורת עצי שטים תעשה אותו: אמה ארכו ואמה רחבו רבוע יהיה ואמתים קמתו ממנו קרנותיו: וצפית אותו זהב טהור את גגו ואת קירותיו סביב ואת קרנותיו ועשית לו זר זהב סביב: ושתי טבעות זהב תעשה לו מתחת לזרו על שתי צלעותיו תעשה על שני צדיו והיה לבתים לבדים לשאת אתו בהמה: ועשית את הבדים עצי שטים וצפית אותם זהב: ונתתה אותו לפני הפרכת אשר על ארן העדת לפני הכפרת אשר על העדות אשר אועד לך שמה: והקטיר עליו אהרן קטורת סמים בבקר בבקר בהיטיבו את הנרות יקטירנה: ובהעלות אהרן את הנרות בין הערבים יקטירנה קטורת תמיד לפני יי לדרותיכם: לא תעלו עליו קטורת זרה ועלה ומנחה ונסך לא תסכו עליו: וכפר אהרן על קרנתיו אחת בשנה מדם חטאת הכפרים אחת בשנה יכפר עליו לדרותיכם קדש קדשים הוא ליי:

ואם אמרו בסדר התפלה או אם יעבור זמן תפלה או כדי להתפלל בצבור מדלגו.

אתה הוא יי אלהינו שהקטירו אבותינו לפניך את קטרת הסמים בזמן שבית המקדש קים כאשר צוית אותם על יד משה נביאך ככתוב בתורתך: ויאמר יי אל משה קח לך סמים נטף ושחלת וחלבנה סמים ולבנה זכה בד בבד יהיה: ועשית אתה קטרת רקח מעשה רוקח ממלח טהור קדש: ושחקת ממנה הדק ונתתה ממנה לפני העדת באהל מועד אשר אועד לך שמה קדש קדשים תהיה לכם:

והקטרת אשר תעשה במתכנתה לא תעשו לכם קדש תהיה לך ליי: איש אשר יעשה כמוה להריח בה ונכרת מעמיו:

כריתות פרק א פטום הקטרת כיצד שלש מאות וששים ושמנה מנים היו בה: שלש מאות וששים וחמשה כמנין ימות החמה ושלשה שהיה מוסיף כהן גדול בערב יום הכפורים ומחזירן למכתשת ונוטל ממנה מלא חפניו כדי לקיים מצות דקה מן הדקה: ואחד עשר סממנים היו בה ואלו הן. הצרי והצפרן החלבנה והלבונה משקל שבעים שבעים מנה. מור וקציעה שבלת נרד וכרכום משקל ששה עשר ששה עשר מנה. הקשט שנים עשר וקלופה שלשה וקנמון תשעה בורית כרשינה תשעה קבין יין קפריסין סאין תלתא וקבין תלתא ואם לא מצא יין קפריסין מביא חמר חורין עתיק מלח סדומית רובע הקב מעלה עשן כל שהוא רבי נתן אומר אף כפת הירדן כל שהוא ואם נתן בה דבש פסלה. ואם חסר אחת מכל סממניה חיב מיתה: רבן שמעון בן גמליאל אומר הצרי אינו אלא שרף הנוטף מעצי הקטף. בורית כרשינה למה היא באה כדי ליפות בה את הצפרן כדי שתהא נאה: יין קפריסין למה הוא בא כדי לשרות בה את הצפרן כדי שתהא עזה והלא מי רגלים יפין לה אלא שאין מכניסין מי רגלים במקדש מפני הכבוד:

תניא רבי נתן אומר כשהוא שוחק אומר הדק היטב היטב הדק מפני שהקול יפה לבשמים פטמה לחצאין כשרה לשליש ולרביע לא שמענו. אמר רבי יהודה זה הכלל אם כמדתה כשרה לחצאין ואם חסר אחת מכל סממניה חיב מיתה:

תניא בר קפרא אומר אחת לששים או לשבעים שנה היתה באה של שירים לחצאין ועוד תני בר קפרא אלו היה נותן בה קרטוב של דבש אין אדם יכול לעמוד מפני ריחה ולמה אין מערבין בה דבש מפני שהתורה אמרה כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה ליי:

יומא פרק ג אַבַּיֵי הֲוָה מְסַדֵּר סֵדֶר הַמַּעֲרָכָה מִשְּׁמָא דִגְמָרָא וְאַלִּיבָּא דְאַבָּא שָׁאוּל מַעֲרָכָה גְדוֹלָה
קוֹדֶמֶת לְמַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל קְטֹרֶת. וּמַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל קְטֹרֶת קוֹדֶמֶת לְסִדּוּר שְׁנֵי
גִּזְרֵי עֵצִים. וְסִדּוּר שְׁנֵי גִזְרֵי עֵצִים קוֹדֵם לְדִשּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי. וְדִשּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי קוֹדֵם לַהֲטָבַת
חָמֵשׁ נֵרוֹת. וַהֲטָבַת חָמֵשׁ נֵרוֹת קוֹדֶמֶת לְדַם הַתָּמִיד. וְדַם הַתָּמִיד קוֹדֵם לַהֲטָבַת שְׁתֵּי נֵרוֹת.
וַהֲטָבַת שְׁתֵּי נֵרוֹת קוֹדֶמֶת לִקְטֹרֶת. וּקְטֹרֶת קוֹדֶמֶת לְאֵבָרִים. וְאֵבָרִים לְמִנְחָה. וּמִנְחָה לַחֲבִתִּין.
וַחֲבִתִּין לִנְסָכִין. וּנְסָכִין לְמוּסָפִין. וּמוּסָפִין לְבָזִיכִין. וּבָזִיכִין קוֹדְמִין לְתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבָּיִם. שֶׁנֶּאֱמַר וְעָרַךְ
עָלֶיהָ הָעֹלָה וְהִקְטִיר עָלֶיהָ חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים. עָלֶיהָ הַשְׁלֵם כָּל הַקָּרְבָּנוֹת כֻּלָּם:

אומר ב"כ עד ואני אברכם (שם) ואם יעבור זמן תפלה או כדי להתפלל בצבור. יסמוך על ב"כ שישמע מהש"ץ. (ולמנחה ס"א ב"כ) ואח"כ אומר אנא בכח רבון העולמים (שם). ואם אמר כ"ז בסדר התפלה מדלגם. ואח"כ אומר זה. [והוא פ' תביאי כ"ג. ושייכה לפ' התמיד] ואם יעבור זמן תפלה או כדי להתפלל בצבור. אומרו אחר התפלה:

ויקרא ו וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: זֶה קָרְבַּן אַהֲרֹן וּבָנָיו אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ לַייָ בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ
עֲשִׂירִת הָאֵיפָה סֹלֶת מִנְחָה תָּמִיד מַחֲצִיתָהּ בַּבֹּקֶר וּמַחֲצִיתָהּ בָּעָרֶב: עַל מַחֲבַת בַּשֶּׁמֶן
תֵּעָשֶׂה מֻרְבֶּכֶת תְּבִיאֶנָּה תֻּפִינֵי מִנְחַת פִּתִּים תַּקְרִיב רֵיחַ נִיחֹחַ לַייָ: וְהַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ תַּחְתָּיו
מִבָּנָיו יַעֲשֶׂה אֹתָהּ חָק עוֹלָם לַייָ כָּלִיל תָּקְטָר: וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל:

מרבכת. חלוטה כרותחין: תופיני. אפוית הרבה האפיה. שאחר שמטוגנת פתיתה: תתפין מבניו. המשיח מבניו תחתיו: כליל. מליקתה אופה נתמר. וחוזר ומטגנה במחבת: פתים. כולה לגבוה:

סדר קרבנות היחיד

(א) סדר הקרבנות שלמעלה עד אחר מעשה הקטורת אומר קודם פסד"ז ותפלה. ומכאן ואילך אומר אפי' אחר התפלה. וכשחושש שיעבור זמן ק"ש ותפלה או כדי להתפלל בצבור אומר הכל אחר התפלה והאומר מעמדות ותפלות קודם התפלה ולוה מתפלל במרוצה לפניו הש"ע עבירה היא בידו (סי' א): (ב) אם כבד עליו לומר כל סדר הקרבנות בכל יום. יוכל לומר מכאן ואילך לפרקים או פ' א' ביום זה וא' ביום זה (ולא אומר פ' נסכים אחר עולה או שלמים או תודה. אך ביום שמתענה יקרא כולם בסוכה) ובפרט בעל תורה וכ"ש כשלומד לאחרים. וכל ירא שמים מחויב לומר הפרשות כסדרן בתורה ולעסוק בקיצור דיניהם שבס' מגות כשם ביום א' מעשי"ת הנקרא י"ג מדות (שם): (ג) אם יודע שנתחייב איזה קרבן (כגון עולה על ביטול מ"ע או ל"ת שניתק לעשה או על הרהור הלב כל"ת (וקורא גם משנה ד' דפרק איזהו מקומן) או תודה לד' שצריכין להודות) אומר פ' קרבן ... ביד ולומד עכ"פ קיצור דיניו בס' מגות השם ואם עבר ב"פ או יותר אומר ולומד כמספר שעבר ואם יודע שנתחייב חטאת אומר פ' חטאת קודם עולה וקודם אמירת הס' (ובפרט כשחטא בבירור חטאת קרבן זה) ישוב בתשובה שלימה ויתוודה החטא בפ' כפי' כשה ובמר לב בחרטה גמורה ובעזיבת החטא ואומר מעומד:

אנא ה' חטאתי עויתי פשעתי ועברתי ובטלתי מצוה (פ') והנני שב בתשובה שלימה לפניך
ועזבתי דרך רשע וחיש לנו ישע וכפר נא לחטאים ולעונות ולפשעים שחטאתי ושעויתי
ושפשעתי לפניך ככתוב. יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וישוב אל ה' וירחמהו ואל
אלהינו כי ירבה לסלוח.

ואח"כ אומר הפ' ויכוין בה וביהי רצון לכפרת החטא ויכופר ומלה. ואם קורא פ' מנחה א"צ וידוי. ויכוין בה וביה"ר לנחת רוח לה' (שם): (ד) אפי' הפחות מבן כ' שנה שאינו בר עונשין בשמים חייב לומר פ' קרבנות (שם): (ה) אפי' חטא בשוגג ואמר ספ' ושטן בדימים ותכפר חייב לכתוב בפנקסו זאת עשיתי וכשיבנה בהמ"ק בימי אביא הקרבן ויזהר כשיעור שאכל. ואם הטא ב"פ יכתוב אך כין הידיעות והעעלמות (שם): (ו) עבר במזיד או בשוגג קרוב למזיד אומר כל הפרשיות וא"א יה"ר רק יבקש מה' שיקבלנו בתשובה שלימה ויכפר כל פשעיו כדרך הגולה (שם): (ז) גם הנשים חייבות לומר הקרבנות (בפרט מעולה ואילך) עם הי"ר. יולדת כשימלא לה מ' לזכר ופ' לנקבה. נמצר (כשהיא אחר טבילה) תקרא (או כבעל קורא לה) מתחלת פ' תזריע עד ועשרים ואח"כ תאמר:

רבון העולמים יר"ם ה' או"א שתהיה אמירה זו השוב ומקובל לפניך כאילו הקרבתי קרבן יולדת:
וכן בכל פעם שמובלת מדתה. נמצר תקרא (או בעלה יקרא לה) בס' מצורע. מן ואשה כי תזוב עד סוף הסדרה. ואח"כ תאמר.

רבון העולמים. יר"מ ה' או"א. שאם אני מתוייבת בקרבן זיבה. יחשב זה לפניך כאילו
הקרבתי קרבן זיבה. ואם לאו. יהא נחשב לי כקורא בתורה (שם):

(ח) כשיודע שיוצא ביום ולא יוכל לומר הקרבנות. אומרם קודם אור היום. ויכוין כקורא בתורה. ולא יה"ר. או יסיים בו. כאילו הקרבתי קרבן (פ') בזמנו כהלכתו (שם): (ט) אבל כל ז' לא יאמר קרבנות יחיד. אפילו רגיל לאומרם בכל יום (שם): (י) יכול לומר הקרבנות מיושב. ויותר טוב לאומרם במקום קדוש. והבקי אומרם בנעם ודקדוק (שם): (יא) בשבת וי"ט לא יאמר י"ר. ובס' מקרבנות יחיד אומר כקורא בתורה. וכשאינו עם הארץ מוטב שיעסוק בפ' היום (שם): (יב) טוב לומר פסוק והשוחט בסוכה אחר התמיד קודם הקרבנות (וכשאומרים לסוכה לפני כ' זוכר העקידה) והקרבנות קודם איזהו מקומן (שם): (יג) בעש"ם והוהמ"ם ועיו"כ לא יאמר פ' תודה וי"א שאין לומר בעיו"כ גם שאר קרבנות יחיד חוץ מעולה. וי"א שהנוהג לומר הקרבנות בכל יום אומרם גם בעיו"כ ולא יאמר י"ר רק בעולה ונסכים וכהן אומרה גם במנחה. וי"א שבעש"פ וחוהמ"פ אומר פ' תודה ולא שרבון (שם): (יד) פ' העקידה וקטורת וסדר אביי. כבר כלא איש איש על מקומו (כשלמות הביאור כפי מה שאמר בחקנו) ועל דגל אלי פסכה נשמור סדר התמיד בכל סימנה. לא כשאר לסעמיד כאן. לפי הדרך הישר והכשר. אלא סדר הקרבנות היחיד. ולמנם פ'

ר' הלשונות של ויקרא. לא ידעתי מדוע השמיטה מסדר מעמדות. ולמה מנע להקריב בפה מנחת קרבן עולה מן הבקר. שאין בה יזמין כים עכשיו. ולכשיבנה בה"מ בודאי נבוא בעולות מחים. שאין עניות במקום עשירות. ועוד מכרלאי להם רוחים בעד ההשתנה האלמנה. ע"כ נדין לאסוף בשפת הקרבן עתה נפה. ולא כפופל. זכר לדבר ריב"א [שבת יב] שכתב על פנקסו לכביא חטאת שמנה. וצריך לדעת עולה על מה היא באה על עשה ולא תעשה שנתק לעשה. וצריך להתוודות עליה. אם עשה במ"ע ול"ת שנתק. גם היא באה בנדר ונדבה. וצריכה נסכים. וכמשנה ד' דפ' איזהו מקומן ניאלמא מעטיקן. ויש לקרות המשנה עמה:

(פרשת עולה. ויקרא א) ויקרא אל משה וידבר יי אליו מאהל מועד לאמר: דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם אדם כי יקריב מכם קרבן ליי מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם: אם עולה קרבנו מן הבקר זכר תמים יקריבנו אל פתח אהל מועד יקריב אתו לרצונו לפני יי: וסמך ידו על ראש העולה ונרצה לו לכפר עליו: ושחט את בן הבקר לפני יי והקריבו בני אהרן הכהנים את הדם וזרקו את הדם על המזבח סביב אשר פתח אהל מועד: והפשיט את העולה ונתח אותה לנתחיה: ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח וערכו עצים על האש: וערכו בני אהרן הכהנים את הנתחים את הראש ואת הפדר על העצים אשר על האש אשר על המזבח: וקרבו וכרעיו ירחץ במים והקטיר הכהן את הכל המזבחה עולה אשה ריח ניחוח ליי:

ויקרא א וְאִם מִן הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ מִן הַכְּשָׂבִים (א) אוֹ מִן הָעִזִּים לְעֹלָה זָכָר תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ: וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפֹנָה לִפְנֵי יְיָ וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת דָּמוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: וְנִתַּח אֹתוֹ לִנְתָחָיו וְאֶת רֹאשׁוֹ וְאֶת פִּדְרוֹ (ב) וְעָרַךְ הַכֹּהֵן אֹתָם עַל הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל הַמִּזְבֵּחַ: וְהַקֶּרֶב וְהַכְּרָעַיִם יִרְחַץ בַּמָּיִם וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה הוּא אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיְיָ: וְאִם מִן הָעוֹף עֹלָה קָרְבָּנוֹ לַיְיָ וְהִקְרִיב מִן הַתֹּרִים אוֹ מִן בְּנֵי הַיּוֹנָה אֶת קָרְבָּנוֹ: וְהִקְרִיבוֹ הַכֹּהֵן אֶל הַמִּזְבֵּחַ וּמָלַק אֶת רֹאשׁוֹ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה וְנִמְצָה דָמוֹ עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ: וְהֵסִיר אֶת מֻרְאָתוֹ בְּנֹצָתָהּ וְהִשְׁלִיךְ אֹתָהּ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ קֵדְמָה אֶל מְקוֹם הַדָּשֶׁן: וְשִׁסַּע אֹתוֹ בִכְנָפָיו לֹא יַבְדִּיל וְהִקְטִיר אֹתוֹ הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה עַל הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל הָאֵשׁ עֹלָה הוּא אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיְיָ:

בפרשה ב' פרשיות רעולה על חטאת שמבילים עליו עולה. יקרא אחת לשם הובת כפרת החטאת. וכב' יחין קקולה בחורם. או לשם עולה נדבה. ילא נמחי כמקריב ב' עולות על חטאת אחד. וכן בפרשיות של חטאת ואשם וכו'. ואם לא יאמר פ' נסכים את"כ. לא יאמר קרבן. כי אין זבח בלא נסכים. וכן הדין בשלמים ותודה (של"ה):

כך היתה עבודת קרבן עולה בבית אלהינו. אחר הקרבת תמיד השחר. הביא לעזרה פר זכר תמים (א) או כב"ש או עז (ב) עם מנחתו ונסכיו. ומוסרו לכהני בית אב ששמשו יום זה. השקוהו ובקרוהו. העמידו בצפון ופניו למערב. והסומך עומד במזרח ופניו למערב. וסומך ב' ידיו בכל כחו בין קרניו. ומתודה עליו עון ביטול מ"ע ולאו הניתק לעשה והרהורי עבירה. וכך היה אומר. חטאתי עויתי פשעתי. ובטלתי מ"ע והלאוין הניתקין לעשה. והרהרתי בעבירה. וחזרתי בתשובה לפניך וזה כפרתו. ותיכף לסמיכה שחטו השוחט בצפון (אוחז הסימנים בידו ומוציאן עם הווירידין לתוך המזרק) שנים או רובן. והגביה הסכין למעלה שלא ירד הדם מעליה רק מהצואר. ודם שבסכין קינח בשפת המזרק מאחוריו. והשוחט חשב בעת השחיטה לשם עולה ובעלים ולשם ה' ושיקטרנו לאשים ושהקטרתו לריח ושריח זה נחת רוח לפני ה'. קבל המקבל כל הדם בכלי שרת בצפון לשם הזבח ובעליו. ומוליכו וזורקו לשמן במזרק. ב' זריקות באלכסון כחצי מזבח ולמטה. בא לקרן מזרחית צפונית. נתן מזרחה צפונה ימין גאם על הזויות. מערבית דרומית. נותן מערבה דרומה. שירי הדם היה שופך על יסוד דרומי. הפשיטוהו (השור בלי תלייה) ונתחוהו (ואם היה כבש או עז. תלאוהו לנתחו. ולא שובר בו הרגל. אלא נוקב תחת ארכוביתיו ותולהו) כיצד סדר הנתוח. מפשיטו עד שמגיע לחזה. חתך הראש ונתנו לכהן שזכה בו ע"י פיים. וחתך הכרעיים עד מקום הכריעה והדיחום ונתנן למי שזכה בהם והשלים ההפשט. קרע הלב והוציא דמו וחתך הידים ונתנן למי שזכה (ג). עלה לרגל הימני וחתכו (ד) ונתנו לזוכה בראש (ה) קרעה עד שנגלו המעיים. נטל הפדר ונתנו על הראש למעלה על בית השחיטה. והכהן המוליך מחזיק הראש בימינו וחוטמו כלפי זרועו וקרניו בין אצבעותיו (ו). נטל הקרביים (ז) ונתנן לכהן שבידו הכרעיים (ח). נטל

(א) כשב וכבש אחד הוא. ובן שנה נקרא כך אח"כ נקרא איל. (ב) הלגט.
(א) גדול מל' יום עד ג' שנה. (ב) מבן ל' עד ב' שנה. (ג) ובשור. סתן ב' ידים לב' כהנים. (ד) וב' בני מעו. (ה) ובשור. הראש בא' והרגל בב'. (ו) ובאיל וכבש ועז. רגל הימני בשמאלו ובית עורו לחוץ. (ז) והדיחו לשולחן נ"ס. על שלחנות של שיש שבין העמודים. והכרס הדיחו בס"ע בבית המדיחין עד שמנקהו. (ח) ובה...

עם הטחול והכרס והריאה מהכבד ואצבע הכבד מהכבד ולא הזיז הכבד ממקומו. ונקב החזה [...]ין ארובה ונתנן לזוכה בהם. עלה לדופן הימני הניח ב' צלעות רכות למעלה. והותך העור סמוך לשדרה (ט) עד שהגיע לב' צלעות רכות למטה. חתכו והכבד תלוי בו ונתנו לזוכה בו. בא לו לגרה והניח בה ב' צלעות מכאן וב' מכאן. וחתכה ונתנה לזוכה בחזה. הקנה והלב והריאה תלוים בה (י). בא לדופן שמאלי והניח ב' צלעות רכות למעלה וב' למטה. חתכה (יא) ונתנה לזוכה בדופן ימני (יב). בא לעוקץ וחתכו ונתנו לזוכה. ואליה ואצבע הכבד וב' כליות עמו (יג). נטל רגל שמאלי ונתנו לזוכה בעוקץ (יד). אחר כך הוליכו האברים למזבח. השור בכ"ד (טו). א' בראש. ב' ג' ברגל ימני. ד' ה' בעוקץ. ו' ז' ברגל שמאלי. ח' בחזה. ט' י' י"א בגרה. י"ב י"ג בב' ידים. י"ד ט"ו בב' דפנות. ט"ז י"ז י"ח בקרביים. י"ט כ' כ"א בסולת. כ"ב כ"ג כ"ד ביין: האיל בי"א. א' בראש ורגל. ב' בב' ידים. ג' בעוקץ ורגל. ד' בחזה וגרה. ה' בב' דפנות. ו' ז' בקרביים. ח' ט' בסולת. י' י"א ביין: כבש או עז בח'. הבשר בה' כבאיל. ו' בקרביים. ז' בסולת. ח' ביין. עמדו בשורה הוליכו כל הנתחים בכבש ומלחום. הסיר גיד הנשה וזרקו לתפוח שבאמצע מזבח. עמד כל אחד בראש הכבש וזרק אברים שבידו על האש. ואח"כ חזרו וערכום על האש. נתנו מלח על המנחה (טז) והקטירה על האש. נסך המנסך את היין בספל מזרחי של כבש. ו' לוג לפר. ד' לאיל או לפלגס. ג' לכבש או לעז. והכהני משמר זכו בעור העולה. זה סדר קרבן עולה בבית אלהינו. י"ר שיבנה בב"א:

כך היתה עבודת עולת העוף בבית אלהינו. הביא לעזרה תור או בן יונה ומסרו לכהן. עלה לכבש ופנה לסובב ובא לקרן דרומית מזרחית. אחז ב' רגלי העוף וב' אגפיו בין ב' אצבעותיו ומתח צוארו אל רוחב ב' אצבעותיו. קוצץ ויורד בצפרנו מול העורף וחותך מפרקת בלי רוב בשר וב' סימנים ומבדיל הראש מהגוף. וממצה דם הראש והגוף על קיר המזבח למעלה מהחוט שבאמצעו. נטל הראש וספגו במלח שבראש המזבח וזרקו על האש. בא לגוף והסיר המוראה עם העור והנוצה שעליה ובני מעים היוצאין עמה. והשליכן למקום שנותנים דישון המזבחות והמנורה ונבלעים שם. שסעה וקרעה מגבה ולא פירקה לגמרי לב' חתיכות. ומניח נוצתה וכנפיה. ספגו במלח וזרקו על האש. זה סדר עולת העוף בבית אלהינו. יהי רצון שיבנה במהרה בימינו אמן:

רבון העולמים. יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו. שיהא זה חשוב ומקובל ומרוצה לפניך. כאלו הקרבתי עולה (א):

פרשת מנחות

כאן נמנה. מ"כ יכוין בקריאת פס' ובי"ה"ר. לנחת רוח לפ':

מנחה סולת. ויקרא ב' ונפש כי תקריב קרבן מנחה ליי סלת יהיה קרבנו ויצק עליה שמן ונתן עליה לבונה: והביאה אל בני אהרן הכהנים וקמץ משם מלא קמצו מסלתה ומשמנה על כל לבנתה והקטיר הכהן את אזכרתה המזבחה אשה ריח ניחוח ליי: והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו קודש קדשים מאשי יי: (מנחת מאפה) וכי תקריב קרבן מנחה מאפה תנור סולת חלות מצות בלולות בשמן ורקיקי מצות משחים בשמן: (מנחת מחבת) ואם מנחה על המחבת קרבנך סולת בלולה בשמן מצה תהיה: פתות אותה פתים ויצקת עליה שמן מנחה הוא: (מנחת מרחשת) ואם מנחת מרחשת קרבנך סולת בשמן תעשה: והבאת את המנחה אשר יעשה מאלה ליי והקריבה אל הכהן והגישה אל המזבח: והרים הכהן מן המנחה את אזכרתה והקטיר המזבחה אשה ריח ניחוח ליי: והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו קודש קדשים מאשי יי: כל המנחה אשר תקריבו ליי לא תעשה חמץ כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה ליי: קרבן ראשית תקריבו אתם ליי ואל המזבח לא יעלו לריח ניחוח: וכל קרבן מנחתך במלח תמלח ולא תשבית מלח ברית אלהיך מעל מנחתך על כל קרבנך תקריב מלח:

וזאת

הקרביים בכ'. והשאר בג'. (ט) ולא עם בה. (י) והשאר. הגרה בג' אחרים. (יא) והנדרים עמה והפתוח תלוי בה. (יב) והשאר. הב' דפנות בב' כהנים. (יג) והשאר. העוקץ בב'. (יד) והשאר. הרגל בב'. (טו) אם רצה. (טז) ג' עשרון סולת לפר. בלול בו' לוג שמן. ב' עשרון לאיל או לפלגס. בלול בד' לוג. עשרון לכבש או לעז. בלול בג' לוג:
(א) פי' מלבד מסרתי הקרבן לכהן. והקריבו ועמדתי אצלו:

מעמדות ליום ראשון

גם זה פ' המנחה . ובאם נדר ונדבה :

וזאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה הַקְרֵב אֹתָהּ בְּנֵי אַהֲרֹן לִפְנֵי יְיָ אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ : וְהֵרִים מִמֶּנּוּ בְּקֻמְצוֹ מִסֹּלֶת הַמִּנְחָה וּמִשַּׁמְנָהּ וְאֵת כָּל הַלְּבֹנָה אֲשֶׁר עַל הַמִּנְחָה וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ רֵיחַ נִיחֹחַ אַזְכָּרָתָהּ לַייָ : וְהַנּוֹתֶרֶת מִמֶּנָּה יֹאכְלוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מַצּוֹת תֵּאָכֵל בְּמָקוֹם קָדֹשׁ בַּחֲצַר אֹהֶל מוֹעֵד יֹאכְלוּהָ : לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ חֶלְקָם נָתַתִּי אֹתָהּ מֵאִשָּׁי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא כַּחַטָּאת וְכָאָשָׁם : כָּל זָכָר בִּבְנֵי אַהֲרֹן יֹאכְלֶנָּה חָק עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם מֵאִשֵּׁי יְיָ כֹּל אֲשֶׁר יִגַּע בָּהֶם יִקְדָּשׁ :

הקרב אותה . זה הגשה בקרן דרומית מערבית של מזבח : בקמצו . מלא הקומץ . כיצד הוא עושה . פושט ג' אצבעותיו על פס ידו . ושאר הנותר ממנה (עיין רש"י ריש פ"ב דיומא) ובאצבעו קמצה מסלתה : ומשמנה . ממקום שנתרבה שמנה : אזכרתה . ריח הקטרת : חלקם . אף השיריים אסורין בחמץ : יגע . חולין . או קדשים קלין : יקדש . להיות כמוה . אם פסול יפסל . ואם כשר יאכל כחומר המנחה :

וכאן יאמר עוד פרשת חביתין (המובא לעיל) כי כאן מבאר דין קמיצה . ומנחת כהן כולה כליל :

כך היתה עבודת המנחה בבית אלהינו . הנודב מנחה . לקח חטים מהמובחר ממכמש ומזוניחה ומוליך ומביא (א) עליהם בפס ידו ושפשפם ש' שיפה . ובוטש עליהם באגרופו ת"ק בעיטה (ב) . אח"כ טחנם ורוקדם יפה . ולקח עשרון סולת (ג) . ונתנו בקערות כסף או זהב והביאו לעזרה . הגזבר הכניס ידו תוך הסולת ובדקו שלא יהא בו אבק ומדדו בעשרון של הקדש : הביא לוג שמן לכל עשרון . שמן זית מתקועה . מהזיתים שנגרגר בראש הזית ובררם א' א' וכתשם ונתנם לסל . הביא קומץ לבונה לכל מנחה מעשרון או מב' . ואם היא מנחת סולת . לקח מהשמן ונתן בכלי ונתן עליו הסולת ועליה עוד שמן . ובללה ונתנה לכלי שרת ויצק לתוכה מותר השמן ונתן עליה קומץ לבונה : ואם היא מנחת מאפה תנור . אם נדב חלות . בלל הסולת בלוג שמן לעשרון . ולשו בפושרין ושמרו שלא יחמיץ . ועשה י' חלות מעשרון ואפאם בתנור מתכות שבעזרה . וכפל כל חלה לב' והב' לד' ופתתן כזיתים . ונתנם בכלי שרת ועליהם קומץ לבונה : ואם נדב מנחת רקיקין . לש הסולת בפושרין ושמרו שלא יחמיץ . ועשה י' רקיקין מעשרון ואפאם בתנור מתכת . ולקח לוג שמן לעשרון . ומשח הרקיקין בשמן כ"ף עד שכלה . וכפל כל רקיק לב' והב' לד' ופתתן כזיתים . ונתנן בכלי שרת ועליהם קומץ לבונה : ואם נדב מנחת מחבת . לקח מהשמן ונתן בכלי ועליו הסולת ועליה עוד שמן ובלל . ולשה בפושרין בצק קשה ושמרה מחימוץ . ועשה י' חלות מעשרון ואפאם על מחבת בלי שפה . וכפל כל חלה לב' והב' לד' ופתתן כזיתים . ונתנן בכלי שרת ויצק עליהם מותר השמן . ועליו קומץ לבונה : ואם נדב מנחת מרחשת . לקח מהשמן ונתן בכלי ועליו הסולת ועליה עוד שמן ובלל . ולשה בפושרין בצק רך ושמרה מחימוץ . ועשה י' חלות מעשרון ואפאם במרחשת עם שפה . וכפל כל חלה לב' והב' לד' ופתתן כזיתים . ונתנן בכלי שרת ויצק עליהן מותר השמן ועליו קומץ לבונה . אח"כ מסר המנחה לכהן . והוליכה למזבח והגישה בקרן דרומית מערבית נגד חודו . וסילק כל הלבונה לצד א' . וקמץ ממקום שנתרבה שמנה . לפחות כב' זיתים . ונתן הקומץ בכלי שרת . וליקט כל הלבונה ונתנה עליו . והעלהו למזבח ונתן עליו מלח והקטירו על האש כבלי שרת . ומשהוצת האור ברובו . אכלו הכהנים שירי המנחה בעזרה מצות דוקא . ואכילתה מ"ע . ואם היתה המנחה של זכרי כהונה . לא רבדיל ופיתת ולא קמץ . אלא נתן מלח על כולה והקטירה על האש . זה סדר המנחות בבית אלהינו .

יהי רצון שיבנה במהרה בימינו אמן :

רבון העולמים . יהי רצון מלפניך ה' או"א . שיהא אמירה זו חשוב ומקובל ומרוצה לפניך כאלו הקרבתי קרבן מנחה :

ע"כ אומרים ביום א' (כפס סדר הקדוש מלפפה) ותיכף יאמר פ' נסכים עד פ' הפלת . ויתחיל וערבה :

פרשת שלמים ותודה

אפי' בנדבה . ויכוין לנחת רוח לה' . ותודה באה ג"כ על נס לה' שצריכין להודות (ובכל יום עושה הקב"ה נסים ונפלאות לבדו בלי ידיעה האדם . ולזה תקנו לומר בכל יום מזמור לתודה) ואז יכוין בקריאת הפ' וכהרבנן . כאלו הקריב תודה (ואפילו אם רוצה לומר רק פ' שלמים צריך לומר גם פ' תודה וכן להיפך) וביום שני יאמר שלמים ותודה ופ' נסכים . ויתחיל וערבה כמו ביום א' :

ואם

(א) והוא טיפה א' . (ב) קף א' ובוטש ב' . ותף ב' ובוטש ג' . והאר הגילה עד גמרו פ' פיסה וס"ק בעיסה (ג) או כמה שירצה .

פ' שלמים. ויקרא ג' ואם זבח שלמים (א) קרבנו אם מן הבקר הוא מקריב אם זכר אם נקבה תמים יקריבנו לפני יי: וסמך ידו על ראש קרבנו ושחטו פתח אהל מועד וזרקו בני אהרן הכהנים את הדם על המזבח סביב: והקריב מזבח השלמים אשה ליי את החלב המכסה את הקרב ואת כל החלב אשר על הקרב: ואת שתי הכליות ואת החלב אשר עליהן אשר על הכסלים ואת היותרת על הכבד על הכליות יסירנה: והקטירו אותו בני אהרן המזבחה על העולה (ב) אשר על העצים אשר על האש אשה ריח נחוח ליי: ואם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים ליי זכר או נקבה תמים יקריבנו: אם כשב הוא מקריב את קרבנו והקריב אותו לפני יי: וסמך את ידו על ראש קרבנו ושחט אותו לפני אהל מועד וזרקו בני אהרן את דמו על המזבח סביב: והקריב מזבח השלמים אשה ליי חלבו האליה תמימה לעמת העצה יסירנה ואת החלב המכסה את הקרב ואת כל החלב אשר על הקרב: ואת שתי הכליות ואת החלב אשר עליהן אשר על הכסלים ואת היותרת על הכבד על הכליות יסירנה: והקטירו הכהן המזבחה לחם אשה ליי: ואם עז קרבנו והקריבו לפני יי: וסמך את ידו על ראשו ושחט אותו לפני אוהל מועד וזרקו בני אהרן את דמו על המזבח סביב: והקריב ממנו קרבנו אשה ליי את החלב המכסה את הקרב ואת כל החלב אשר על הקרב: ואת שתי הכליות ואת החלב אשר עליהן אשר על הכסלים ואת היותרת על הכבד על הכליות יסירנה: והקטירם הכהן המזבחה לחם אשה לריח ניחוח כל חלב ליי: חקת עולם לדורותיכם בכל מושבותיכם כל חלב וכל דם לא תאכלו:

פ' הנמשכת היא במקום קרבן תודה. שמביא מי שנעשה לו נס מארבעה שצריכין להודות [וכשאומרה בע"ש ובערב פסח לא יאמר פ' שלמים. יכוין עד ואם נדר רק כקורא בתורה]:

וזאת תורת זבח השלמים אשר יקריב ליי: אם על תודה יקריבנו והקריב על זבח התודה חלות מצות בלולות בשמן ורקיקי מצות משוחים בשמן וסולת מרבכת חלות בלולות בשמן: על חלת לחם חמץ יקריב קרבנו על זבח תודת שלמיו: והקריב ממנו אחד מכל קרבן תרומה ליי לכהן הזורק את דם השלמים לו יהיה: ובשר זבח תודת שלמיו ביום קרבנו יאכל לא יניח ממנו עד בוקר: ואם נדר או נדבה זבח קרבנו ביום הקריבו את זבחו יאכל וממחרת והנותר ממנו יאכל:

והנותר מבשר הזבח ביום השלישי באש ישרף: ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו ביום השלישי לא ירצה המקריב אתו לא יחשב לו פגול יהיה והנפש האכלת ממנו עונה תשא: והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל באש ישרף והבשר כל טהור יאכל בשר: והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר ליי וטמאתו עליו ונכרתה הנפש ההוא מעמיה: ונפש כי תגע בכל טמא בטמאת אדם או בבהמה טמאה או בכל שקץ טמא ואכל מבשר זבח השלמים אשר ליי ונכרתה הנפש ההוא מעמיה: וידבר יי אל משה לאמר: דבר אל בני ישראל לאמר כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו: וחלב נבלה וחלב טרפה יעשה לכל מלאכה ואכל לא תאכלהו: כי כל אכל חלב מן הבהמה אשר יקריב ממנה אשה ליי ונכרתה הנפש האכלת מעמיה: וכל דם לא תאכלו בכל מושבותיכם לעוף ולבהמה: כל נפש אשר תאכל כל דם ונכרתה הנפש ההוא מעמיה: וידבר יי אל משה לאמר: דבר אל בני ישראל לאמר המקריב את זבח שלמיו ליי יביא את קרבנו ליי מזבח שלמיו: ידיו תביאנה את אשי יי את החלב על החזה יביאנו את החזה להניף אתו תנופה לפני יי: והקטיר הכהן את החלב המזבחה והיה החזה לאהרן ולבניו: ואת שוק הימין תתנו תרומה לכהן מזבחי שלמיכם: המקריב את דם השלמים ואת החלב מבני אהרן לו תהיה שוק הימין למנה: כי את חזה התנופה ואת שוק התרומה לקחתי מאת בני ישראל מזבחי שלמיהם ואתן אותם לאהרן הכהן ולבניו

אם על תודה. אם על דבר הודאה על נס שנעשה לו. כהותן שאמר בהן יודו לה' חסדו. ויזבחו זבחי תודה. אם על אחת מאלה נדר. שלמים הללו. שלמי תודה הן. וטעונות לחם האמור בפ'. ד' מיני לחם. חלות ורקיקין ורבוכה. שלשה מיני מצה. וחלות חמץ. כל מין ומין עשר חלות: מורבכת. מלוטה ברותחין כל צרכה: קרבנו על זבח. מגיד שאין הלחם קדוש בקדושת הגוף עד שישחט הזבח: אחד מכל קרבן. לחם אחד מכל מין יטול תרומה לכהן העובד עבודתה. והשאר נאכל לבעלים. והבשר לבעלים. חוץ מחזה ושוק שבה: בשר זבח תודת שלמיו. לרבות הגולה ולחם ואיל נזיר וחגיגת י"ד: ביום קרבנו. בזמן בשרה. זמן לחמה: עד בוקר. אוכל הוא כל הלילה. א"כ למה אמרו [חכמים אלא] עד חצות. כדי להרחיק אדם מן העבירה: ואם נדר או נדבה. שלא הביאה על הודאה של נס. אינה טעונה לחם. ונאכלת לשני ימים: וממחרת והנותר ממנו. כמותר בראשון: ועניתם

(א) שהם מטילים שלום בעולם. ד"א שיש בהם שלום למזבח לכהנים ולבעלים. (ב) מלבד העולה. למדנו שמקדים עולת התמיד לכל קרבן על המערכה.

ולבניו לחק עולם מאת בני ישראל: זאת משחת אהרן וכשחת בניו מאשי יי ביום הקריב אותם לכהן ליי: אשר צוה יי לתת להם ביום משחו אותם מאת בני ישראל חקת עולם לדורותם: זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם ולמלואים ולזבח השלמים: אשר צוה יי את משה בהר סיני ביום צותו את בני ישראל להקריב את קרבניהם ליי במדבר סיני:

כך היתה עבודת זבח השלמים בבית אלהינו. אחר הקרבת תמיד השחר הביא הנודב לעזרה. פר (א) או כשב או עז (ב) זכר או נקבה. והביא מנחתו ונסכיו עמו. מסרו לכהני בית אב ששימשו יום זה. השקוהו ובקרוהו. וסומך ב' ידיו בכל כחו על ראשו בין קרניו. ואומר דברי שבח לה'. ותיכף לסמיכה שחטו השוחט בכ"מ בעזרה. אוחז הסימנים בידו ומוציאן עם הורידין לתוך המזרק. ושוחט שנים או רובן. ומגביה הסכין למעלה שלא ירד הדם מעליה אלא מן הצואר ודם שבסכין קינח בשפת המזרק מאחוריו. וחישב בעת שחיטה לשם זבח שלמים ובעליו. ושהזבח לה'. ושיקטיר אמוריו על האש. ושהקטרתן לריח. ושריח זה נחת רוח לה'. קיבל המקבל כל הדם בכלי שרת לשם הזבח ובעליו. והוליכו וזרקו לשמן במזרק ב' זריקות באלכסון כחצי מזבח ולמטה. בא לקרן מזרחית צפונית ונתן מזרחה צפונה על הזויות כמין גאם. בא לקרן מערבית דרומית ונתן מערבה דרומה. שירי הדם שפך על יסוד דרומי. אח"כ הפשיטוהו והוציאו החלב שעל הקרב ושעל הקיבה. וב' הכליות והחלב שעליהן ושעל הכסלים. ויותרת הכבד ומעט מהכבד עמה (ג) אח"כ נתח הבשר והפריש החזה (ד) ושוק הימין (ה). הכהן הביא מבית המטבחיים החזה למטה והחלבים למעלה. ונתן החלבים על פיסות ידי הבעלים ועליהם החזה ושוק ועליהם ב' הכליות ויותרת הכבד. וכהן אחר הניח ידו תחת ידי הבעלים והניף. ונתנם לכהן אחר החזה למטה והחלבים למעלה ומלחן והקטירן על המזבח. נתנו מלח על המנחה (ו) והקטירה על האש. נסך היין בספל מזרחי של כסף (ז). אח"כ אכלו הכהנים החזה ושוק (ח) לב' ימים ולילה א'. ואכילתם מ"ע ואז הוליכו הבעלים העור ובשר לביתם. ואכלו בירושלים לפנים מהחומה לב' ימים ולילה. ואכילתם מ"ע. וברכו עליה אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול הזבח. זה סדר זבח השלמים בבית אלהינו. יהי רצון שיבנה במהרה בימינו אמן:

כך היתה עבודת שלמי תודה בבית אלהינו. מי שירד לים ועלה. או הלך בדרך ביבשה והגיע לישוב. או היה חבוש ויצא. או חולה ונתרפא. או נעשה לו נס. הביא לעזרת אחר הקרבת תמיד השחר. פר (א) או כבש או עז (ב) או איל (ג). זכר או נקבה. ומקדישו שם והביא מנחתו ונסכיו עמו. וקודם שחיטה הביא כ' עשרון סלת (ד) ועשו מהם בעזרה מ' חלות. ל' מצות וי' חמץ. הי' חמץ. כל חלה מעשרון. הביא שאור כדי חמוצן ונתן לתוך המדה ועליו הסלת. וממלא המדה (ה) ולשן ואפאן. ומי' עשרון הנשאר עשו ל' חלות מצה. כל חלה משליש עשרון. י' חלות מאפה תנור. לתת ובלל הסלת בשמינית לוג שמן. ולש בפושרין ושמרן מחימוץ. ואפאן בתנור מתכת. וי' רקיקין. לשן בפושרין ושמרן מחימוץ. ואפאן ומשחן בשמינית לוג שמן. וי' מרבכת. חלטן ברותחין ושמרן מחימוץ ואפאן מעט. ואח"כ קלן על האלפס וכיוצא ברבע לוג שמן (ו). השקו הקרבן ובקרוהו. אחר שקדמו פני כלם בתנור. סמך (ז) ב' ידיו בכל כחו על ראשו בין קרניו. ואומר שבח והודיה לה' על הנס (ח) ותיכף לסמיכה שחטו (ט) השוחט (י) בכ"מ בעזרה. אחז הסימנים בידו והוציאן עם הורידין לתוך המזרק ושחט ב' או רובן. והגביה הסכין למעלה שלא ירד הדם מעליה אלא מהצואר. והדם שעל הסכין קינח בשפת המזרק מאחוריו. וחישב בעת שחיטה לשם זבח שלמי תודה ובעליו. ושהזבח לה'. ושיקטיר אימוריו על האש. והקטרתם לריח. ושהריח נחת רוח לפני ה'. קבל המקבל (יא) כל הדם (יב) בכלי שרת לשם הזבח ובעליו. והוליכו וזרקו לשמן

(א) מבן שלשים יום עד ג' שנה: (ב) מבן ל' עד ב' שנה: (ג) ובכבש מוסיף האליה תמימה עם החוליות מהשדרה עד מקום הכליות. (ד) הוא השומן שמתחת כמו שהוא בהסחוס שבראשי הצלעות כל הרואה את הקרקע. למעלה עד הצואר ולמטה עד הכרס. והולך עמו ב' צלעות אילך ואילך. והם הקצנות העליונות שסביב הקנה: (ה) מפרק הארכובה עד שוק דלמטה: (ו) עשרון סולת בלול ברבע הין שמן. לכבש או כבשה או רחל גדולה. או עז קטן או גדול. ב' עשרונים בלול בשלישית הין. לאיל או פלגס. ג' עשרונים בלול בחצי הין לפר: (ז) ג' לוג לכבש. ד' לאיל. ו' לפר: (ח) בכל העיר. הם ונשיהם ובניהם ועבדיהם:

(א) מבן שלשים יום עד ג' שנה: (ב) מבן שלשים עד שנה ובשנתעבר השנה מתעבר לו: (ג) מבן ל' עד ב' שנים: (ד) והוא לוג שמן. (ה) ומודד כל עשרון בפ"ע בעשרון שבמקדש: (ו) כמו שקולין הספגים: (ז) בכל מקום בעזרה אם שותפים הביאו קרבן א' סומכין זא"ז ולא יחד: (ח) י"א מזמור לתודה: (ט) ולכתחילה בסכין שהוא כלי שרת: (י) ישראל או כהן: (יא) כהן וכן כסדר: (יב) והמקבל רק כדי הזיה כשר.

לשמן במזרק ב' זריקות באלכסון מחצי מזבח ולמטה. בא לקרן מזרחית צפונית ונתן מזרחה צפונה על הזויות כמין גאם. מערבית דרומית ונתן מערבה דרומה. ושירי הדם שפך על יסוד דרומי. אח"כ הפשיטוהו (יג) נוקבו מתוך ערקובו ותולה ומפשיט (יד). ואח"כ הוציא החלב שעל הקרב ושעל הקיבה. וב' הכליות והחלב שעליהן ושעל הכסלים. ויותרת הכבד ומעט מהכבד עמה. ובכבש. הוסיף האליה תמימה עם החוליות מהשדרה עד מקום הכליות. ונותנן במגים. אח"כ ניתח הבשר והפריש החזה (טו) ושוק הימין (טז). הכהן הביא מבית המטבחיים החזה למטה והחלבים למעלה. ונתן החלבים על פיסות ידי הבעלים ועליהן החזה ושוק ועליהן ב' הכליות ויותרת הכבד ועליהן ד' לחמים (יז) והניח ידו תחת ידי בעלים והניף הכל. מוליך ומביא מעלה ומוריד לפני ה' במזרח המזבח (יח) ונתנם לכהן אחר ומלחן (יט) והקטירן על המזבח. אח"כ זכו הכהנים בחזה ושוק וד' לחמים. לאכלן בכל העיר ליום ולילה עד חצות. הם ונשיהם ובניהם ועבדיהם. נתנו מלח על המנחה (כ) והקטירה על האש. נסך היין בספל מזרחי של כסף (כא). אז הוליכו הבעלים העור ובשר ושאר הלחם לביתם. ואכלום בירושלים לפנים מהחומה ליום ולילה עד חצות. זה סדר שלמי תודה בבית אלהינו. יהי רצון שיבנה בב"א:

רבון העולמים. יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו. שיהא אמירה זו חשוב ומקובל ומרוצה לפניך כאלו הקרבתי שלמים ותודה: (בע"פ והוהמ"פ לא יאמר ותודה)

פרשת נסכים מנחת נסכים ונסכי יין ושמן. צריכין להביא אחר עולה או שלמים או תודה. וא"צ לומר פ' נסכים לכל קרבן בפ"ע. והטא למירתמו מפסוק כמספר כו'. חשוב כאלו הקרבנו מנחה ונסכים לכל קרבן בפ"ע. גם יכולין להביא מנחת נסכים או נסכי יין או נסכי שמן. כ"א בפ"ע בנדבה:

(במדבר טו) וידבר יי אל משה לאמר: דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם כי תבואו אל ארץ מושבותיכם אשר אני נותן לכם: ועשיתם אשה ליי עולה או זבח לפלא נדר או בנדבה או במועדיכם לעשות ריח ניחח ליי מן הבקר או מן הצאן: והקריב המקריב קרבנו ליי מנחה סלת עשרון בלול ברביעית ההין שמן: ויין לנסך רביעית ההין תעשה על העולה או לזבח לכבש האחד: או לאיל תעשה מנחה סלת שני עשרונים בלולה בשמן שלשית ההין: ויין לנסך שלשית ההין תקריב ריח ניחח ליי: וכי תעשה בן בקר עולה או זבח לפלא נדר או שלמים ליי: והקריב על בן הבקר מנחה סלת שלשה עשרונים בלול בשמן חצי ההין: ויין תקריב לנסך חצי ההין אשה ריח ניחח ליי:

כשאומר רק פ' עולה א' או א' מאמר פ' הנ"ל. יכוין מכאן עד סוף הפ' רק כקורא בתורה. (של"ה):

ככה יעשה לשור האחד או לאיל האחד או לשה בכשבים או בעזים: כמספר אשר תעשו ככה תעשו לאחד כמספרם:

מכאן עד סוף הפ' יכוין רק כקורא בתורה אפילו אמר כל הפ' הנ"ל. (של"ה):

כל האזרח יעשה ככה את אלה להקריב אשה ריח ניחח ליי: וכי יגור אתכם גר או אשר בתוככם לדרתיכם ועשה אשה ריח ניחח ליי כאשר תעשו כן יעשה: הקהל חוקה אחת לכם ולגר הגר חוקת עולם לדרתיכם ככם כגר יהיה לפני יי: תורה אחת ומשפט אחד יהיה לכם ולגר הגר אתכם:

רבון העולמים. יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו. שיהא אמירה זו חשוב ומקובל ומרוצה לפניך. כאלו הקרבתי לכל קרבן מנחתו ונסכו:

ביום שאינו יאמר פ' תפלת עד קרבן עולה ויורד: ויתחיל ומרבה עד גמירה (כמש כרב מאפטא):

ועשיתם. אין זה צווי. אלא כשתעלו על לבבכם לעשות אשה לה' לריח ניחוח. נחת רוח לפני: לפלא נדר או בנדבה. או במועדיכם שאבה בכלל חובת מועדיכם שהייבתי אתכם לעשות במועד: והקריב המקריב. תקריבו נסכים ומנחה לכל בהמה. המנחה כליל. והשמן נבלל בתוכה. והיין לספלים: לכבש האחד. על כל האמור למעלה הוא מוסב. על המנחה ועל השמן ועל היין: או לאיל. ואם איל הוא. ומדרש [מנחות צא] לרבות את הפלגס (פלג גם) לנסכי איל: אשה ריח. אינו מוסב אלא על המנחה והשמן. אבל היין אינו אשה. שאינו ניתן על האש: או לשה. בין שהוא בכבשים בין שהוא בעזים. כבש ושה קרויים בתוך שנתן. איל בן י"ג חודש ויום אחד: כמספר אשר תעשו. כמספר הבהמות אשר תקריבו לקרבן. ככה תעשו נסכים לכל אחד מהם. כמספרם של בהמות. מכמן של נסכים: ככם. כמוכם כן גר. יך הרך לשון סעברית. כגן פ' כארץ מגים. כמאז שמן:

(יג) והעור לבעלים: (יד) ושור מפשים בלי תלויה: (טו) כל הרוחב הקדקס נמעלה עד הגולר ולמטה עד הכרס ופוסק עמה ב' צלעות מכאן ומכאן: (טז) עצם האמצעי והעליון המחובר לגוף מעורים זה בזה: (יז) א' מי' (יח) וכסיה. קרבן שותפים א' הניף ברשות כולן: (יט) האימורים: (כ) עשרון סלת בלול ברבע הין שמן לכבש או עז ב' עשרונים בלול בשלישית הין לאיל. ג' עשרונים בלול בחצי הין לפר: (כא) ג' לוג לכבש. ד' לאיל. ו' לפר:

פרשת חטאת. קרבן חטאת ... אי שנכשל בשוגג בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת הלב או חילול שבת או תמך בשפתה :

ואם נפש אחת תחטא בשגגה מעם הארץ בעשותה אחת ממצות יי אשר לא תעשינה ואשם: או הודע אליו חטאתו אשר חטא והביא קרבנו שעירת עזים תמימה נקבה על חטאתו אשר חטא: וסמך את ידו על ראש החטאת ושחט את החטאת במקום העולה ולקח הכהן מדמה באצבעו ונתן על קרנות מזבח העולה ואת כל דמה ישפוך אל יסוד המזבח: ואת כל חלבה יסיר כאשר הוסר חלב מעל זבח השלמים והקטיר הכהן המזבחה לריח ניחוח ליי וכפר עליו הכהן ונסלח לו: ואם כבש יביא קרבנו לחטאת נקבה תמימה יביאנה: וסמך את ידו על ראש החטאת ושחט אותה לחטאת במקום אשר ישחט את העולה: ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו ונתן על קרנות מזבח העולה ואת כל דמה ישפוך אל יסוד המזבח: ואת כל חלבה יסיר כאשר יוסר חלב הכבש מזבח השלמים והקטיר הכהן אותם המזבחה על אשי יי וכפר עליו הכהן על חטאתו אשר חטא ונסלח לו:

פי' השנה: האומרה במקום קרבן חטאת אם יודע שנתחייב בקרבן חטאת קבוע. ואם מסופק אם חטא ומתחייב בקרבן אם לאו. יש מהאוסרים מן שוסקים. אם יוכל להתנות ולומר יהי רצון על ספק אם לאו. עמ"ש בס"ד בחבורי. שהראיתי שהם נ"ב דעות. והעיקר שלא יתנה בחטאת. ואם יחטא. נראה שדינו כחטאת. אמ"ש שבחבורי הראיתי פנים לשנות. לומר שדינו גם כתלוי. אבל באשם תלוי. שמום בעיני לסמוך ע"ד שלאמר מתנדב. וא"צ לתנאי כלל. כי שהוא בא על ספק. על החטאת צריך להתודות לפרש החטא:

ויקרא ו וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו לֵאמֹר זֹאת תּוֹרַת הַחַטָּאת בִּמְקוֹם אֲשֶׁר תִּשָּׁחֵט הָעֹלָה תִּשָּׁחֵט הַחַטָּאת לִפְנֵי יְיָ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא: הַכֹּהֵן הַמְחַטֵּא אֹתָהּ יֹאכְלֶנָּה בְּמָקוֹם קָדֹשׁ תֵּאָכֵל בַּחֲצַר אֹהֶל מוֹעֵד: כֹּל אֲשֶׁר יִגַּע בִּבְשָׂרָהּ יִקְדָּשׁ וַאֲשֶׁר יִזֶּה מִדָּמָהּ עַל הַבֶּגֶד אֲשֶׁר יִזֶּה עָלֶיהָ תְּכַבֵּס בְּמָקוֹם קָדֹשׁ: וּכְלִי חֶרֶשׂ אֲשֶׁר תְּבֻשַּׁל בּוֹ יִשָּׁבֵר וְאִם בִּכְלִי נְחֹשֶׁת בֻּשָּׁלָה וּמֹרַק וְשֻׁטַּף בַּמָּיִם: כָּל זָכָר בַּכֹּהֲנִים יֹאכַל אֹתָהּ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא: וְכָל חַטָּאת אֲשֶׁר יוּבָא מִדָּמָהּ אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ לֹא תֵאָכֵל בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף:

כך היתה עבודת החטאת בבית אלהינו. מי שעבר בשוגג על מצות ל"ת או שחייב על זדונה כרת. והודע אליו חטאתו. הביא עז או כבש נקבה לחטאת. ומסרה לכהני בית אב ששימשו יום זה. השקוה ובקרוה. והעמידה בצפון ופניה למערב. והסומך עמד במזרח ופניו למערב. וסמך ב' ידיו בכל כחו על ראשה והתודה עון חטאת. וכך היה אומר. חטאתי עויתי פשעתי ועשיתי כך וכך וחזרתי בתשובה וזה כפרתי. ותיכף לסמיכה שחטה השוחט בצפון. אחז הסימנים בידו והוציאן עם הורידין לתוך המזרק ושחט ב' או רובן. והגביה הסכין למעלה שלא ירד הדם מעליה אלא מן הצואר. ודם שבסכין קינח בשפת המזרק מאחוריו. וחשב בעת שחיטה לשם החטא שבא עליו הקרבן. קבל המקבל כל הדם בכלי שרת בצפון לשם הזבח ובעליו. והוליכו וזרקו לשמו. עלה בכבש ופנה לימינו לסובב. בא לקרן דרומית מזרחית וטבל אצבעו הימיני בדם. וסמכו באמה מכאן ובגודל מכאן. ומחטא ויורד על חוד הקרן מחצי מזבח ולמעלה עד שכלה דם שבאצבע. וקינחו בשפת המזרק. וכן במזרחית צפונית. צפונית מערבית. מערבית דרומית. שירי הדם שבמזרק שפך על יסוד דרומי. אח"כ הפשיטוה וקרעוה. והוציאו החלב שעל הקרב ושעל הקיבה. וב' הכליות והחלב שעליהן ושעל הכסלים ויותרת הכבד ומעט מהכבד עמה. ובכבשה. הוסיף האליה תמימה עם החוליות שבשדרה עד מקום הכליות. נתנם במגס ומלחם. והעלם הכהן על המזבח והקטירם על האש שבמערכה. אח"כ זכו כהני בית אב בבשרה. ונאכל בעזרה ליום ולילה עד חצות. לזכרי כהונה הטהורים וראוים לאכילה בעת עבודה. ואכילתה מ"ע. והבעלים מתכפרים. זה סדר קרבן חטאת בבית אלהינו. יהי רצון שיבנה בב"א:

אם לומר הרבון רק אם לבו נוקפו שמא נכשל בעבירות המביאות כנ"ל. והמסופק שמא אחר מעשה נודע לו שחטא ונתחייב חטאת ותאמר ... ויורד ובאשם. אבל שעל אשם גזילות לא יאמר הרבון רק אם החזיר הגזילה. וי"ל דבדיק שאר רשאי לומר ... וי"ל לומר כלי ... בחטאת ואשם תלוי וכ"ע פלוי:

רבון העולמים. יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו. אם נתחייבתי חטאת (א) תהא אמירה

מקום אמר השחט העולה. שבו לפרשם שחטאים: כמחטא. שכלאי לחיטויה. ילא הטמא בטעם זריקת דמה: ואשר יזה. מה זאת מדמה: אשר יזה עליה. מקום הדם בלבד. לא כל הבגד מעון כבס: ומורק. בתמין. וזו הגעלה: ושוטף. בצונן: אשר יובא מדמה ... שלא כדבים נגד מעולם כתיעונה לפניה. פסולה:

(א) פי' שהכח ומודע לו ואחר השכח כנ"ל

אמירה זו חשוב ומקובל ומרוצה לפניך. כאלו הקרבתי חטאת. ואם לא נתחייבתי חטאת. יהא נחשב לי אמירה זו כקורא בתורה:

ביום רביעי יאמר פרשת קרבן עולה ויורד עד פרשת אשם תלוי. ויאמר וערבה עד גמירה. בכאן סדר מלאכה:

פרשת קרבן עולה ויורד נא על מי שהשביעוהו שאם יודע עדות להגידו שיעיד לו. והוא כחש עדותו בין בשוגג בין במזיד. או נשבע על שום דבר שיעשה. כגון שיאכל. או לזרוק צרור ממקום למקום וכיוצא. ונעלם ממנו ועבר ולא עשאו. או נשבע שלא לעשותו ונעלם ממנו ועבר ועשאו. וכן אם נשבע להעביר שבעה אחד מאלו הענינים ולא עשאו. או להיפך. אזי יעשה תשובה ויתודה כנ"ע. ויקרא סי' ה בכוונה ויתכפר לו (של"ה):

ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה והוא עד או ראה או ידע אם לוא יגיד ונשא עונו: או נפש אשר תגע בכל דבר טמא או בנבלת חיה טמאה או בנבלת בהמה טמאה או בנבלת שרץ טמא ונעלם ממנו והוא טמא ואשם: או כי יגע בטמאת אדם לכל טמאתו אשר יטמא בה ונעלם ממנו והוא ידע ואשם: או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב לכל אשר יבטא האדם בשבועה ונעלם ממנו והוא ידע ואשם לאחת מאלה: והיה כי יאשם לאחת מאלה והתודה אשר חטא עליה: והביאה את אשמו ליי על חטאתו אשר חטא נקבה מן הצאן כשבה או שעירת עזים לחטאת וכפר עליו הכהן מחטאתו: ואם לא תגיע ידו די שה והביא את אשמו אשר חטא שתי תורים או שני בני יונה ליי אחד לחטאת ואחד לעולה: והביא אותם אל הכהן והקריב את אשר לחטאת ראשונה ומלק את ראשו ממול ערפו ולא יבדיל: והזה מדם החטאת על קיר המזבח והנשאר בדם ימצה אל יסוד המזבח חטאת הוא: ואת השני יעשה עולה כמשפט וכפר עליו הכהן מחטאתו אשר חטא ונסלח לו: ואם לא תשיג ידו לשתי תורים או לשני בני יונה והביא את קרבנו אשר חטא עשירית האיפה סולת לחטאת לא ישים עליה שמן ולא יתן עליה לבונה כי חטאת הוא: והביאה אל הכהן וקמץ הכהן ממנה מלוא קמצו את אזכרתה והקטיר המזבחה על אשי יי חטאת הוא: וכפר עליו הכהן על חטאתו אשר חטא מאחת מאלה ונסלח לו והיתה לכהן כמנחה:

דין הכהן עי' אחר פרשת חטאת:

כך היתה עבודת קרבן עולה ויורד בבית אלהינו. מי שנשבע שבועת העדות לשקר שוגג או מזיד. או שבועת ביטוי שוגג. או טמא שנכנס למקדש שוגג. אם החוטא עשיר. הביא לעזרה כבש או עז נקבה לחטאת. ומסרה כו' (אומר כבהטאת. עד ליום ולילה עד חצות): ואם אין ידו משיג לזה. הביא ב' תורים או בני יונה. ומסרם לכהני בית אב ששימשו יום זה. והכהן הקריב החטאת ראשונה. עלה בכבש ופנה לשמאלו לסובב ובא לקרן דרומית מערבית. אחז ב' רגלי העוף וב' אגפיו בין ב' אצבעותיו. ומניח צוארו אל רוחב ב' אצבעותיו. וקצץ וירד בצפרנו ממול העורף עד שחתך הסימנים או רוב א'. ולא הבדיל הראש מהגוף ואחז בראש וגוף והזה מדמה על קיר המזבח למטה מאמצעו. ושירי הדם מתמצים על היסוד. והתור הב' עשה עולה. עלה בכבש ופנה לימינו לסובב ובא לקרן דרומית מזרחית. ושם קצץ וירד בצפורן ממול עורף. וחתך המפרקת בלי רוב בשר וב' הסימנים. והבדיל הראש מהגוף. והמצה דם הראש והגוף על קיר המזבח למעלה מהחוט שבאמצעו. ונטל הראש וספגו במלח שבראש המזבח וזרקו על האש. בא לגוף. והסיר המוראה (א) והעור שעליה עם הנוצה ובני מעים היוצאים עמה. והשליכן למקום שנותנין דישון המזבחות והמנורה ונבלעים שם. ושסעו וקרעו מגבו ולא פירקו לגמרי לב' חתיכות. והניח נוצתו בכנפיו. וספגו במלח וזרקו על האש. ובשר החטאת אכלו זכרי כהונה בעזרה ליום ולילה עד חצות: ואם אין ידו משיג לזה. לקח מחיטים המובחרים ממכמש ומזוניחה. ושפן ש' שיפה מוליך ומביא (ב) בפיסת ידו עליהן ושפשפן ובועט באגרופו עליהן ת"ק בעיטה (ג). אח"כ טחנן ורקדן יפה. ולקח עשרון סלת בכלי והביא לעזרה. הגזבר הכנים ידו תוך הסלת ובדקו שלא יהא בו אבק (ד) ומדדו בעשרון המקדש. ולא נתן עליה שמן ולבונה. ומסרה לכהן והוליכה למזבח והגישה בקרן דרומית מערבית נגד החוד. וקמץ ממנה כב' זתים לפחות. ונתנו בכלי שרת והעלהו למזבח. ונתן עליו מלח והקטירו על האש מכלי שרת. ומשהוצת האור ברובו. אכלו הכהנים שירי המנחה בעזרה. ואפאוה מצות. ומנחת זכרי כהונה. לא קמץ. אלא נתן מלח על כולה והקטירה על האש. זה סדר קרבן עולה ויורד בבית אלהינו. י"ר שיבנה בב"א:

דין הכהן עי' אחר ס' הסלת

רבון

(א) הזפק. (ב) והוא שיפה א'. (ג) שף א' וטעם ב' שף ב' וטעם ג'. עד גמרו ס' שיפה וה"ק בעיסה. (ד) ואם נמלא. הוא ונפן:

רבון העולמים . יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו . שאם נתחייבתי לפניך קרבן עולה ויורד . תהא אמירה זו חשוב ומקובל ומרוצה לפניך . כאלו הקרבתי קרבן עולה ויורד . ואם לאו . תהא אמירה זו נחשב לי כקורא בתורה :

פרשת אשם תלוי נא על מי שבא לידו ספק כרת . כגון שהיה לפניו שתי חתיכות אחת של חלב ואחת של שומן . ואכל אחת מהן ואינו יודע איזהו וכיוצא בזה . אזי ישוב בתשובה ויתודה כנ"ל . ואח"כ יקרא הפ' והכפר לו (של"ה) :

ביום חמישי יאמר פרשת אשם תלוי עד אשם ודאי ואשם גזלות ויאמר וערכה עד גמירא . בהם סדר מהפסא :

ויקרא ה ואם נפש כי תחטא ועשתה אחת מכל מצות יי אשר לא תעשינה ולא ידע ואשם ונשא עונו : והביא איל תמים מן הצאן בערכך לאשם אל הכהן וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג והוא לא ידע ונסלח לו : אשם הוא אשם אשם ליי :

ויקרא ז וְזֹאת תּוֹרַת הָאָשָׁם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא : בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחֲטוּ אֶת הָעֹלָה יִשְׁחֲטוּ אֶת הָאָשָׁם וְאֶת דָּמוֹ יִזְרֹק עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב : וְאֵת כָּל חֶלְבּוֹ יַקְרִיב מִמֶּנּוּ אֵת הָאַלְיָה וְאֶת הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת הַקֶּרֶב : וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן אֲשֶׁר עַל הַכְּסָלִים וְאֶת הַיֹּתֶרֶת עַל הַכָּבֵד עַל הַכְּלָיֹת יְסִירֶנָּה : וְהִקְטִיר אֹתָם הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה אִשֶּׁה לַיי אָשָׁם הוּא : כָּל זָכָר בַּכֹּהֲנִים יֹאכְלֶנּוּ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ יֵאָכֵל קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא : כַּחַטָּאת כָּאָשָׁם תּוֹרָה אַחַת לָהֶם הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יְכַפֶּר בּוֹ לוֹ יִהְיֶה : וְהַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב אֶת עֹלַת אִישׁ עוֹר הָעֹלָה אֲשֶׁר הִקְרִיב לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה : וְכָל מִנְחָה אֲשֶׁר תֵּאָפֶה בַּתַּנּוּר וְכָל נַעֲשָׂה בַמַּרְחֶשֶׁת וְעַל מַחֲבַת לַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב אֹתָהּ לוֹ תִהְיֶה : וְכָל מִנְחָה בְלוּלָה בַשֶּׁמֶן וַחֲרֵבָה לְכָל בְּנֵי אַהֲרֹן תִּהְיֶה אִישׁ כְּאָחִיו :

כך היתה עבודת אשם תלוי בבית אלהינו . מי שנסתפק אם עשה חטא שחייב על שגגתו חטאת קבוע . הביא לעזרה איל כל"א יום עד ב' שנה שוה ב' סלעים כסף . ומסרו לכהני בית אב ששימשו יום זה . השקוהו ובקרוהו . העמידו בצפון ופניו למערב . והסומך עומד במזרח ופניו למערב . וסמך ב' ידיו בכל כחו על ראשו בין קרניו . והתודה (לאשם תלוי ספיקו) (עודאי על עון הגזל והשבועה לשקר . ואומר חטאתי עויתי פשעתי ועשיתי כך וכך . וחזרתי בתשובה וזו כפרתי) ותיכף לסמיכה שחטו השוחט בצפון (כבעולה) וחושב בעת שחיטה לשם החטא . קבל המקבל כל הדם בכלי שרת בצפון לשם הזבח ובעליו . והוליכו וזרקו לשמן במזרק ב' זריקות באלכסון מחצי מזבח ולמטה . בא לקרן מזרחית צפונית ונתן מזרחה צפונה על הזויות כמין גאם . מערבית דרומית ונתן מערבה דרומה . ושירי הדם שפך על יסוד דרומי . אח"כ הפשיטוהו וקרעוהו . והוציאו החלב שעל הקרב ושעל הקיבה . וב' הכליות והחלב שעליהן ושעל הכסלים . ויותרת הכבד ומעט מהכבד עמה . והאליה תמימה עם החוליות מהשדרה עד מקום הכליות . נתנם במגס ומלחם והעלם למזבח והקטירם על האש שבמערכה . אח"כ זכו כהני בית אב בבשרו . ונאכל בעזרה לזכרים הטהורים וראוים לאכילה בעת עבודה . ליום ולילה עד חצות . ואכילתו [illegible]"ע זה סדר אשם תלוי בבית אלהינו . יהי רצון שיבנה בב"א :

דין הכהן עי' אחר פ' חטאת . וביום שאחר יו"כ אין אומרו .

רבון העולמים . יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו . שאם נתחייבתי לפניך קרבן אשם תלוי . אזי תהא אמירה זו חשוב ומקובל ומרוצה לפניך כאלו הקרבתי אשם תלוי . ואם לאו . תהא אמירה זו השוב כקורא בתורה :

ולא ידע ואשם והביא . הענין הזה מדבר במי שבא לידו ספק כרת . ולא ידע אם עבר עליו . אם לא . הרי זה מביא אשם תלוי . ומגין עליו כל זמן שלא נודע לו בודאי חטא . ואם לאח"כ נודע לו . יביא חטאת : ונשא עונו . שאע"פ שעכשיו לא ידע . ומכאן אתה למד ק"ו למתן שכרה של מצוה . כי מדה טובה מרובה ממדת פורענות . לא כל שכן שיש שכר לנטפל לעושה מצוה . עי' רש"י על הפסוק . וכן מצוה שנתקיימה על ידו ולא הכיר בה . כגון שאבד סלע . ומצאה עני ונתפרנס ממנה . שנחשב לו כעושה מצוה . ואנ"ל שאם נתן מעות לעני וכוון רק שיזכה בעולמו להחיות נפשו . והלך והוציאם במצוה ות"ת ועונג שבת . הרי כל הזכיות שנתגלגלו ע"י . יש לו חלק בשכר וכיוצא הגורם למצוה אף' שלא בכוונה רק מתוך תשובתו וכדומה . הנה שכרו אתו : בערכך . שאמור למעלה : כסף שקלים . ב' סלעים . והחמיר הכתוב בספק חטא . יותר מודאי . כי חטאת אין לה דמים קבועים . לפי שיותר מתחרט ושב מודאי עבירה . מכאן נראה כמה הקפידה תורה לעשות סייג

לנזירים . להתרחק ולפרוש מכל ספק איסור כמאיסור עצמו : אשם נתחייב . שלא יזהר מלהכשל בספק :
האליה . לפי שאשם אינו בא אלא איל או כבש . ומתרם אליה :
הכליות . נקראים כן . לפי שיש להם כח בהאוה . ומלבין כלחם נפשי : הכסלים . הם סמוך לכליות תחת המתנים . והם עיקרי הירכים :
היותרת . אצר הכבד . כרין מסך מבדיל . ונקרא ג"כ טרפש בלשון חז"ל [חולין מו] : על הכבד . שיטול מן הכבד מעט עמה : על הכליות . לבד מן הכליות : אשם הוא . עד שינתק שמו (עי' רש"י על הפסוק) אשר יכפר . הראוי לכפר בו : לו יהיה . חלק בבשר : אשר הקריב . הראוי להקרבה : לו יהיה . חלק בעורות : המקריב אותה . יכול לו לבדו . ת"ל לכל בני אהרן תהיה . יכול לכולם . ת"ל לכהן המקריב . הא כיצד . לבית אב של יום שמקריבין אותה : בלולה . בשמן : וחרבה . זו מנחת חוטא וקנאות :

וידבר

אשם

ביום שני יאמר אשם ודאי אשם גזילות עד גמירא . בשם סדר מאספה :

אשם ודאי בא על מי שהיה בידו ממון חבירו מצד פרוטה ומעלה וכחש בו . כגון מפקדון או מעושק או שגזל וגנב ממש אפילו פרוטה אחת . או שמצא אבידה וכחש בה ונשבע לשקר . נראה צריך להחזיר הגזילה . ואח"כ יבוא בתשובה שלימה ויתודה כנ"ל . ואח"כ יאמר הפרשה בכוונה (של"ה) :

וידבר יי אל משה לאמר : נפש כי תחטא ומעלה מעל ביי וכחש בעמיתו בפקדון או בתשומת יד או בגזל או עשק את עמיתו : או מצא אבדה וכחש בה ונשבע על שקר על אחת מכל אשר יעשה האדם לחטא בהנה : והיה כי יחטא ואשם והשיב את הגזלה אשר גזל או את העשק אשר עשק או את הפקדון אשר הפקד אתו או את האבדה אשר מצא : או מכל אשר ישבע עליו לשקר ושלם אותו בראשו וחמשתיו יוסף עליו לאשר הוא לו יתננו ביום אשמתו : ואת אשמו יביא ליי איל תמים מן הצאן בערכך לאשם אל הכהן : וכפר עליו הכהן לפני יי ונסלח לו על אחת מכל אשר יעשה לאשמה בה :

ואח"כ יאמר ואלה תורת האשם כנ"ל . השייך ג"כ לאשם ודאי . ודין הכהן עי' אחר פ' תמידא . ועיין שם בענין אשם גזילות . וביום שאחר י"כ אין לאמרו של"ה :

כך היתה עבודת אשם ודאי בבית אלהינו . מי שהיה בידו ממון חבירו וכחש ונשבע לשקר ושב והחזיר הממון והוסיף חומש . הביא כו' (יאמר כבאשם תלוי עד זה סדר) . זה סדר קרבן אשם ודאי בבית אלהינו . יהי רצון שיבנה בב"א :

רבון העולמים . יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו . שאם נתחייבתי קרבן אשם . אזי תהא אמירה זו חשוב ומקובל ומרוצה לפניך כאלו הקרבתי אשם . ואם לא נתחייבתי אשם . תהא אמירה זו נחשב לי כקורא בתורה :

אף שבתחנה אלא כל קרבן שמכפר רק על חטא ידוע . מ"מ ישתדל לקרות כל הפרשיות בכל יום . ואף אם אינו יודע בודאי שחטא . ויכוין בקריאה שאם חטא אותו החטא תהא הקריאה כהקרבת הקרבן . ואם לאו . לא תהא רק כקורא בתורה . ויהיה לו גם כן שכר (של"ה) :

וְעָרְבָה לַייָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת :

כָּל אֵלֶּה בִּהְיוֹת הַהֵיכָל עַל יְסוֹדוֹ וּמִזְבֵּחַ עַל מְכוֹנוֹ הָיִינוּ מְלֵאִים כָּל טוּב וְעַכְשָׁיו חָרֵב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וּבָטְלָה עֲבוֹדָה . וְאֵין לָנוּ בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ לֹא אָשָׁם וְלֹא אִשִּׁים . לֹא בַדִּים וְלֹא בְלוּלָה . לֹא גְבוּל וְלֹא גוֹרָלוֹת . לֹא דְבִיר וְלֹא דַקָּה . לֹא הֵיכָל וְלֹא הַר הַמּוֹר . לֹא וָעַד וְלֹא וִידּוּי . לֹא זָבַח וְלֹא זְרִיקָה . לֹא חַטָּאת וְלֹא חֲלָבִים . לֹא טָהֳרָה וְלֹא טְבִילָה . לֹא יְרוּשָׁלַיִם וְלֹא יַעַר לְבָנוֹן . לֹא כַפּוֹרֶת וְלֹא כְרוּבִים . לֹא לְבוֹנָה וְלֹא לֶחֶם הַפָּנִים . לֹא מִזְבֵּחַ וְלֹא מְנוֹרָה . לֹא נְתָחִים וְלֹא נְסָכִים . לֹא סְמִיכָה וְלֹא סַמִּים . לֹא עוֹלָה וְלֹא עֲזָאזֵל . לֹא פָרוֹכֶת וְלֹא פַר חַטָּאת . לֹא צִיּוֹן וְלֹא צִיץ נֵזֶר הַקּוֹדֶשׁ . לֹא קִדָּה וְלֹא קִנָּמוֹן . לֹא רֵיחַ בְּשָׂמִים וְלֹא רֵיחַ נִיחוֹחַ . לֹא שַׁי וְלֹא שְׁלָמִים . לֹא תוֹדָה וְלֹא תְמוּרָה . לֹא אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלֹא מַעַשְׂרוֹת . לֹא כֹהֵן וְלֹא נָבִיא : עֲוֹנוֹתֵינוּ וַעֲוֹנוֹת אֲבוֹתֵינוּ הֶחֱרִיבוּ נָוֵינוּ וְשָׁמֵם מִקְדָּשֵׁנוּ . וְנִטַּל כָּבוֹד מִבֵּית חַיֵּינוּ . מָקוֹם שֶׁהִלְּלוּךָ בּוֹ אֲבוֹתֵינוּ : וְאֵין אֲנַחְנוּ יְכוֹלִים לְהַקְרִיב קָרְבָּן כִּי אֵין לָנוּ זֶבַח וְלֹא זוֹבֵחַ וְלֹא שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ וְלֹא כֹהֵן שֶׁיְּכַפֵּר בַּעֲדֵנוּ אֶלָּא שִׂיחַ שִׂפְתוֹתֵינוּ תַּחַת קָרְבְּנוֹתֵינוּ וּתְפִלָּתֵינוּ תַּחַת כַּפָּרָתֵינוּ :

ביום שאין אומרים בו תחנון אין אומרים זה .

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּכַפֵּר לָנוּ עַל כָּל חַטֹּאתֵינוּ וְתִסְלַח לָנוּ עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ וְתִמְחָל לָנוּ עַל כָּל פְּשָׁעֵינוּ וְתִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ . וּתְכַפֵּר לָנוּ עַל כָּל זְדוֹנוֹתֵינוּ שֶׁהֵזַדְנוּ לְפָנֶיךָ בֵּין בְּאוֹנֶס בֵּין בְּרָצוֹן בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד בֵּין בִּשְׁמִיעָה בֵּין בִּרְאִיָּה בֵּין בְּדִבּוּר בֵּין בְּמַחֲשָׁבָה הַכֹּל תַּעֲבִיר וְתִסְלַח אֲשֶׁר טוֹעַלְנוּ וַאֲשֶׁר חָטָאנוּ :

אומר כ"ל . שיר למעלות אשא עיני . תנא דבי אליהו . תחנה אין | אמר ר' אלעזר . ואח"כ לאומרה : | אומר בקשה א . והפלין אומרים יהי

אשים . אש המזבח . כמו לחמי לאשי . וכן בשר הקרבנות הנאכלות . קרבן אשים . אשי ה' ונחלתו יאכלון : בדים . בדי הארון : בלולה . מנחה בלולה בשמן : גורל . דיוה"כ . וכן חלוקת הארץ היתה בגורל לפי ה' : גחלי אש . של מערכה . לעונה למקטיר : דביר . בית קה"ק : דקה . קטורת סמים דקה : הר המור . כמוריה : הוי"ה .

בתלבש : זריקה . בכלי מזרק : וידוי . על הקרבן : ועד . סנהדרין : חלבים . אימורין הנקטרין : טהרה . מי חטאת : יער הלבנון . פרדס של אילני זהב : נתחים . נתחי עולה : סמיכה . על הקרבן : סלת . למנחה : סמים . לקטורת : ענן . שאמרו חכמים . אין מעריכין כמה שהם לנתינה : רוקח . לשמן המשחה : שי . תשורה :

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב לחוס עלי ברחמיך הרבים: ולהשיבני בתשובה שלמה לפניך ולהתענותי תקשיב אזניך. ותפתח לבי בתורתך. ותטע ברעיוני יראתך ותגזור עלי גזירות טובות ועל כל בני ביתי. ואל תביאני לידי נסיון ומכל פגעים רעים הצילני: ועד יעבור הוות בצלך תסתירני. והיה עם פי והגיוני: ושמור דרכי מחטא בלשוני. וזכרני ברצון עמך ובבנין אולמך. לראות בטובת בחיריך. ותבנני לשחר בית דבירך השמם והחרב ולחונן עפרותיו ולרצות אבניו ותבני חרבותיו. ולהיות שם קבורתי עם כל עבדיך הצדיקים אבותי: אדני שמעה אדני סלחה אדני הקשיבה ועשה אל תאחר למענך אלהי כי שמך נקרא על עירך ועל עמך: אדני שמעה בקולי תהיינה אזניך קשובות לקול תחנוני: ואני תפלתי לך יי עת רצון אלהים ברב חסדך ענני באמת ישעך: ענני יי ענני בעת ובעונה הזאת ורחם עלי ועל כל נפשות ביתי ותיחד לבבי לאהבה וליראה את שמך. ותבשרני בשורות טובות ממעונך. ותרפאני רפואה שלמה רפואת הנפש ורפואת הגוף ותחנני דעה בינה והשכל לדעת את שמך: יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יי צורי וגואלי: כי אתה שומע תפלת כל פה. ברוך אתה שומע תפלה:

בקשה אחרת מעין יצירת היום על דרך הקבלה:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו יוצרנו יוצר בראשית כשם שהמצאת עולמך ברצונך ביום זה ונתיחדת בעולמך ותלית בו עליונים ותחתונים במאמרך ואין שני עמך ואין מלבדך וגלית חי עליונים ותחתונים לברואיך כן ברחמיך הרבים תיחד לבבנו ולבב עמך ישראל לאהבה וליראה את שמך והאר עינינו במאור תורתך כי עמך מקור חיים באורך נראה אור חננו לאור באורך הצפון לצדיקים לעתיד לבוא ומחכמתך חכמנו ומבינתך הבינגו וסוד שמותיך הודיענו והוד תורתך הראנו ובקדושתך קדשנו ובצל כנפיך תסתירנו ומטובך תשביענו ומזיו כבודך תתן עלינו והראנו פני משיחך ובטוב לבב שמחנו שנוכל לסבול אנחנו וכל עמך בית ישראל. כי אתה שומע תפלת כל פה. ברוך אתה שומע תפלה:

מעמדות ליום שני. יום ב' חלוק לג' קטורות א' מו מבואר גריעות גוף הגוף. ופרע לו בית השחיטה. הבו פוסע כצדק מאמצו. והם קר"ע. הטן. ב' בית מדות. דרוש במדת הסבלנות הטובה. וקבלת יסורין מאהבה. וכתוב בו"ח פ' פרשה של"ע בכל יום ס' האשוב דברכים. ואם י"ל גם פ' של יום ג' כבר עמש"ל ביום ראשון:

מעמדות ליום שני

תורה ויאמר אלהים יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים: ויעש אלהים את הרקיע ויבדל בין המים אשר מתחת לרקיע ובין המים אשר מעל לרקיע ויהי כן: ויקרא אלהים לרקיע שמים: ויהי ערב ויהי בקר יום שני:

רקיע. הענין הם מרודד ומשוח. מלשון רוקעי פחים. לרוקע הארץ. לדעת הרמב"ן ז"ל כולל כל הגלגלים. אבל שמים שאמרו בתחלה הם שמים העליונים שהם כסאו של הקב"ה. והוא מכלל הגלגלים. והם ידוע ליודעי חן. ורמזו כמה טעמים בפירושם על התפלה: ויהי כן. כתב הבחיי. היה ראוי שיאמר כי טוב על גמר המלאכה והבריאה רקיע והמלאכים. ולא מצאנו זה בכל אלא מעשה בראשית באו' כאן כי טוב. ויש לנו מכאן ראיה כי העולם השפל הזה מיגראל אבין לשם של מקום הוא עיקר הכוונות. אלע"פ שהמדרה בשני נבראו רקיע והמלאכים שהם העולם העליון. לא היה נאה שלמות עד שנגמרה מלאכת המים בשלישי. ומעשה העולם השפל. שעל ידו נתכונן העולם העליון. ועם זה היה הכוונות שלם. וראוי להזכיר בו כי טוב. ובודאי בעולם הזה ההוא כלו שהוא משכן לאדם בעל הבחירה. הוא הכלים העיקרים הראשים שמהבחר אחרית המעשה. ויעון בהקדמתו בכתובה.

וח"ל [ב"ר פ"ד] למה מכאן כמה שמי המחלוקת. אמרו ומה מחלוקת שהוא לתקון העולם וישובו אין כתוב בו כי טוב. מחלוקת שהוא לערבובו של עולם לא כל שכן. ולכן קרוי שני. שהוא שנה לכל חלוקה ופירוד (לכך אמרו [זוהר עקב רעג] אין מתחילין בב'. וכן בד'. מטעם שיתבאר שם ב"ב) ואמרו עוד שנבראת בו גיהנם. שנאמר כי ערוך מאתמול תפתה. אתמול שאין לו שלשום. כל המתפתה נידון משל הם. והוא המחזיק במחלוקת. בין החולק על קום בדברים שבין אדם למקום. או שבין אדם לחברו. כשאינה לשם שמים. אבל מחלוקת לשם שמים סופה להתקיים. ראיה כמו כן מרקיע המבדיל. וקיים לעד לעולם. ומבואר אצלי יפה ע"פ דרך הסוד והמשכיל יבין. ועוד אראה בו ביום ד' בע"ה: נרקיע שמים. רקיע הוא שמים רק מחוה עברה. ונתכתב אלהים מתבאר מדם נם"ד:

סיח

הוקבעה נבואה זו ליום שני. לפי שכתוב בו יורדי הים.

נביאים ישעיה מב שִׁירוּ לַיְיָ שִׁיר חָדָשׁ תְּהִלָּתוֹ מִקְצֵה הָאָרֶץ יוֹרְדֵי הַיָּם וּמְלֹאוֹ אִיִּים וְיֹשְׁבֵיהֶם: יִשְׂאוּ מִדְבָּר וְעָרָיו חֲצֵרִים תֵּשֵׁב קֵדָר יָרֹנּוּ יֹשְׁבֵי סֶלַע מֵרֹאשׁ הָרִים יִצְוָחוּ: יָשִׂימוּ לַיְיָ כָּבוֹד וּתְהִלָּתוֹ בָּאִיִּים יַגִּידוּ: יְיָ כַּגִּבּוֹר יֵצֵא כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יָעִיר קִנְאָה יָרִיעַ אַף יַצְרִיחַ עַל אֹיְבָיו יִתְגַּבָּר: הֶחֱשֵׁיתִי מֵעוֹלָם אַחֲרִישׁ אֶתְאַפָּק כַּיּוֹלֵדָה אֶפְעֶה אֶשֹּׁם וְאֶשְׁאַף יָחַד: אַחֲרִיב הָרִים וּגְבָעוֹת וְכָל עֶשְׂבָּם אוֹבִישׁ וְשַׂמְתִּי נְהָרוֹת לָאִיִּים וַאֲגַמִּים אוֹבִישׁ: וְהוֹלַכְתִּי עִוְרִים בְּדֶרֶךְ לֹא יָדָעוּ בִּנְתִיבוֹת לֹא יָדְעוּ אַדְרִיכֵם אָשִׂים מַחְשָׁךְ לִפְנֵיהֶם לָאוֹר וּמַעֲקַשִּׁים לְמִישׁוֹר אֵלֶּה הַדְּבָרִים עֲשִׂיתִם וְלֹא עֲזַבְתִּים:

כתובים תהלים מח שִׁיר מִזְמוֹר לִבְנֵי קֹרַח: גָּדוֹל יְיָ וּמְהֻלָּל מְאֹד בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ הַר קָדְשׁוֹ: יְפֵה נוֹף מְשׂוֹשׂ כָּל הָאָרֶץ הַר צִיּוֹן יַרְכְּתֵי צָפוֹן קִרְיַת מֶלֶךְ רָב: אֱלֹהִים בְּאַרְמְנוֹתֶיהָ נוֹדַע לְמִשְׂגָּב: כִּי הִנֵּה הַמְּלָכִים נוֹעֲדוּ עָבְרוּ יַחְדָּו: הֵמָּה רָאוּ כֵּן תָּמָהוּ נִבְהֲלוּ נֶחְפָּזוּ: רְעָדָה אֲחָזָתַם שָׁם חִיל כַּיּוֹלֵדָה: בְּרוּחַ קָדִים תְּשַׁבֵּר אֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ: כַּאֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ כֵּן רָאִינוּ בְּעִיר יְיָ צְבָאוֹת בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהִים יְכוֹנְנֶהָ עַד עוֹלָם סֶלָה: דִּמִּינוּ אֱלֹהִים חַסְדֶּךָ בְּקֶרֶב הֵיכָלֶךָ: כְּשִׁמְךָ אֱלֹהִים כֵּן תְּהִלָּתְךָ עַל קַצְוֵי אֶרֶץ צֶדֶק מָלְאָה יְמִינֶךָ: יִשְׂמַח הַר צִיּוֹן תָּגֵלְנָה בְּנוֹת יְהוּדָה לְמַעַן מִשְׁפָּטֶיךָ: סֹבּוּ צִיּוֹן וְהַקִּיפוּהָ סִפְרוּ מִגְדָּלֶיהָ: שִׁיתוּ לִבְּכֶם לְחֵילָה פַּסְּגוּ אַרְמְנוֹתֶיהָ לְמַעַן תְּסַפְּרוּ לְדוֹר אַחֲרוֹן: כִּי זֶה אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ עוֹלָם וָעֶד הוּא יְנַהֲגֵנוּ עַל מוּת:

גמרא פרק היה קורא רבי יוחנן כי הוה מסיים סיפרא דאיוב אמר הכי. סוף אדם למות וסוף בהמה לשחיטה והכל למיתה הם עומדים. אשרי מי שגדל בתורה ועמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו וגדל בשם טוב ונפטר בשם טוב מן העולם. ועליו אמר שלמה טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הולדו:

תלמוד זרעים ברכות פרק הרואה חַיָּב אָדָם לְבָרֵךְ עַל הָרָעָה כְּשֵׁם שֶׁמְּבָרֵךְ עַל הַטּוֹבָה שֶׁנֶּאֱמַר וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ: בְּכָל

שירו. זה נאמר לעתיד בקבוץ גליות: מקצה הארץ. כי ישראל נפוצים בקצוי ארץ ויש רחוקים. ועוד כי בישועת ישראל. יהודו העולם כולו. וכמש"ה הללו את ה' כל גוים וגו'. כמ"ש שם בעז"ה: יורדי הים. ישירו: ומלואו. הם הדגים וכל גדולי הים ובריות שבו. ישירו כמו כן: ישאו. קול רנה וזמרה. וכתוב זה מפורש יפה בפ' שירת הדוב. יע"ש: יצוחו. ירים קול בצעקה: החשיתי. שתקתי לעוברי רצוני: מעולם. מימות עולם כ"ה דרכו לשמוע עלבונו ושותק. כמ"ש על הפסוק. מי כמוכה באלים. סובל וממתין לרשעים עד שתתמלא סאתם: אתאפק. אתחזק בהמתנה. כמ"ש בהגהות הגר"א ס"ד: אפעה. אזעק. כלשון ארמי. מיפעא פעי: אשום. אהיה שומם: ואשאף. אבלע: יחד. אותם ורעו. עוזר לרעה ועזור. יחדו יכלוין: אחריב. איבש. כמו והחריב כף פעמי. או השפלת ההרים והשוואתם לבקעה. עקרת חורבנם והסכת מליאותם והריסת בניהם: אובים. שלא יגדל בהם דבר שמונע הליכות העוברים ליישר הדרך לפניהם לבלים מכשול: לאיים. לנחוז וארץ: ואגמים. מקומות הרפש וטיט מימי: עורים. בענין הדרך (הכנוסה) שלא ידעוה: בנתיבות. השבילים לעמדי הרגל: מחשך. הגלות: עשיתם. כאילו כבר עשוים. כי דבר אלהים יקום. גם כבר עשיתי דוגמתם בגאולת מצרים: ולא עזבתים. בגאולה האחרונה:

ר' יוחנן. מאמר זה אומר דורשי מאי שנא ר"י דווקא. ומ"ש כי מסיים ולא כי מתחיל. שנזכר שם ג"כ מיתת בני איוב. סוף אדם למות. שזה שלא מלאו כמה ב"א שנכנסו חיים לג"ע. וסוף בהמה כמו כן טובה לשחיטה תמיד. ומה הוסיף עוד והכל למיתה. ויבואר יפה ע"ד הסוד כי ידוע שבחטא אדם הראשון נתערב טוב ברע. לכן נגזרה עליהם המיתה כדי להתעכל הזוהמא בעפר וזה נאמר הוא סוף כל האדם. ר"ל תכליתו לטובתו. ואמנם תיקון הבהמה הוא ע"י שחיטה בבירור שיהא הבשר נאכל לאדם כשר. שעל ידו מתפרש הטוב. ויעלו קודש שבו מתפללין. וישוב למדרגת מדבר. וזהו סופה המכוון והתמוק אליה לתועלתה ולתקנתה כאמור. והנה ר"י היה קובר בניו ר"ל. כמ"ש דין גרמא. ורגיל לקרות באיוב. ומתחלה כשקרא לא היה מקבל תנחומין ממיתת בניו של איוב. כי אמר אולי חטאו לה' וישלחם ביד פשעם. ור"י לא היה יודע חטא ממית בניו. אך כשסיים ס' איוב וראה שאע"פ שכבר היה חביב כמת וראה עולם אחר. וחי שנית. מ"מ חזר למות מיתה טבעית הכרחית. מכאן נתגלה ונודע שיש מיתה בלא עון כי הוא בהכרח לצורך עילוי האדם כנ"ל. אז שב ונחם. וזהו שהוסיף לברר הענין וסוף בהמה לשחיטה. ירצה המיתה הי' ודאי תקנת האדם. כמו שסוף שמקווה לבהמה היא שתוכה לשחיטה. וטוב לה בלי ספק. והראיה שהרי הכל למיתה עומדין. ר"ל אפי' צדיקים שהיין בג"ע. גם הם עומדים למיתה. וכמו שאחז"ל [שבת קנ"ב] בצדיקים. גם שלא בא רקב בעצמם. שישובו לעפר עכ"פ שעה אחת קודם תחיית המתים. ולמ"ד אפי' שקמים בתחיה ג"כ כמש"נ סוף חלק. מזה נראה בבירור שהוא סוף הכסף לזיכוך הגפם והצלחת האדם שאחרונה. לכן אשרי מי שגדל בת"ע כו'. הוא שאומר האמיתי ודאי ינהגנו על מות. ולא קיימי בעוה"ז והצלחותיו המדומות:

לברך. כשמברך דיין האמת על הרעה, חייב לברך בשמחה ובלב טוב, כמו שמברך בשמחה הטוב והמטיב על הטובה, עלא"ש מ"צ פי"ג דשבת, ועמש"ל בהקדמה בארוכות, שרעות הזמן אינן רעות מוחלטות, וע"פ הרוב יוצא מהן טוב. ובכלל היסורין והמיתה עצמם, לטובת האדם ותקום נמצאו. לכן עם היות בהם צער מורגש לגוף, הצדיקים שמחים בהם בבחינת טובה היוצאת מהם לנפש, וגם אפי' לגוף שמזדכך על ידיהם בלי ספק כמש"ע ושם בהרחבה קצת, והם מבוארים למשכילים, עוד כתבתי בענין זה במהדורת לא"ש פ' הרואה מ"ג, אחר שהשגתי על דברי פי"ט בשונה בלשון הר"מ ז"ל, באמרו שאין מי שיודע אחרית הדברים, אמרתי כלשון הזה, כי לפעמים הרע הוא
סבת

לבבך בשני יצריך ביצר טוב וביצר הרע. ובכל נפשך אפילו נוטל את נפשך: ובכל מאדך בכל ממונך. דבר אחר בכל מאודך בכל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מודה לו:

תנו רבנן פעם אחת גזרה מלכות שלא יעסקו ישראל בתורה. בא פפוס בן יהודה ומצאו לרבי עקיבא שהיה מקהיל קהלות ברבים ועוסק בתורה. אמר לו עקיבא אי אתה מתירא מפני אומה זו. אמר לו אמשול לך משל למה הדבר דומה לשועל שהיה מהלך על שפת הנהר. וראה דגים שהיו רצים לכאן ולכאן. אמר להם מפני מה אתם רצים. אמרו לו מפני הרשתות שמביאים עלינו בני אדם. אמר להם רצונכם שתעלו ליבשה ונדור אני ואתם כשם שדרו אבותי עם אבותיכם: אמרו לו אתה הוא שאומרים עליך פקח שבחיות לא פקח אתה אלא טפש אתה. ומה במקום חיותינו אנו מתיראים במקום מיתתנו על אחת כמה וכמה. אף אנו בזמן שאנו עוסקין בתורה דכתיב בה כי היא חייך ואורך ימיך כך אנו מתיראין. כשאנו פוסקין מדברי תורה על אחת כמה וכמה: לא היו ימים מועטים עד שתפשו לרבי עקיבא וחבשוהו בבית האסורים ותפשו לפפוס בן יהודה וחבשוהו אצלו. אמר לו פפוס מי הביאך לכאן. אמר לו אשריך רבי עקיבא שנתפשת על דברי תורה. ואוי לו לפפוס שנתפס על דברים בטלים. אמרו בשעה שהוציאו לר"ע להריגה זמן קריאת שמע היה והיו סורקין את בשרו במסרקות של ברזל והיה מקבל עליו עול מלכות שמים באהבה. אמרו לו תלמידיו רבינו עד כאן. אמר להם כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה בכל נפשך אפילו הוא נוטל את נפשך. אמרתי מתי

שנת הטוב, כענין מי שאמר [ויקרא רבה פ"ל] למוכתי שהכה תגל פרתי, ולא בהצלה בלבד, אלא אף הגדולה והצלחה ע"פ הרוב צומחת אחר היאוש מתחת הנפילה ברע עלוס תחלה, כענין יוסף הצדיק הוצאו רבים מתאבי השם, ונהוג כך הוא, כמו שהוא הענין בהויה והמציאות בעולם, שאחד מארבעה יסודותיו הוא ההעדר הקודם, וכמ"ש חז"ל [תמורה לא] לכי גביל מסרח, והוא הענין שקדמה קליפה לפרי בבריאתו של עולם, המשכיל יבין, והוא מה שזכרו חכמי האמת [ב"ר פט] שהיה בונה עולמות ומחריבן, ומזה בא ענין ירידתנו (אנחנו האומה הנבחרת) פעמים בגלות, בטרם נבא אל השמחה והגדולה, והאחרון הכביד מאד, לפי ערך הטוב המוחלט המתמיד הגדול אחריו, ואז"א כשהן יורדין יורדין עד לעפר וכשהם עולין, שנא' ישפילה עד עפר, וכתיב כי שחה לעפר נפשנו קומה עזרתה לנו, וכן הדבר לספק, ברוב פעמים הטוב העובר מסבב את הרע, גם בעניני הצלחת עוה"ז, מענין וישמן ישורון ויבעט, שהטובה וההצלחה הזמנית היא סיבה בעוכרנו, והקשיתה את פני אבותינו ופינו, עד ירצה ה' אותנו כאב את בן ישוב ירחמנו, ועיקר שורש ענין טוב ורע איננו אלא בערך ומצב פרטי בעולם הזה, שהטוב בו איננו אלא טוב מקרי, וכן הרע שבו לא יבחן אלא במקרה, לא בעצם בשום פנים, הנגע בעצמך, תכלית הרע המדומה, שהיא הריגת אדם והפסד בנין גולמו בטרם בוא יומו, וכן בודאי הוא רע גמור, שהוא אחד מג' ראשי עברות החמורות, והמגיע להמית שעובר בד"מ, אין לך טוב יותר ממנו, כמש"ה ובערת וגו' וטוב לך, גם לו לנדון, טובה מיתתו מחייו בלי ספק, כנאה לו והנאה לעולם, וכ"ש בענין המיתה הטבעית עם היותה מסוג הרע הגדול, כבר אחז"ל [ב"ר פ"ט] ויודעי האמת, והנה טוב מאד, זה מלאך המות, והיינו דתקינו הטוב והמטיב בבית האבל והבן, הרי רע שהוא טוב, [illegible] להפך הטובה לרשעים אין רעה למעלה הימנה, ראמי רשעים אכזרי יתגבר הפועל אותם, ושמו שקט לרשעים רע להם ורע לעולם, והוא הדבר בכל המדות, כי לא לחנם נבראו כמדה והכבוד בעלי הכעס והתאוה באדם, כי את הכל עשה יפה בעתו, ואין לך דבר שאין לו מקום לפי הענין והשעה והאדם, אין רע נמצא אתם, אלא במקרה, שעברם הגבול באיך ומה ומי, ולמה וכמה, וטוב כעס משחוק, והתאוה והכבוד ביושר אלים אם לא עברו חוק. וכזה הוא בענין השמחה והשחוק המעלבות שעללות התרועת הנדיבות והסתפקות. שהמשכיל ידע בהם עת ומשפט. ולב חכם ידע להשתמש בהם כל א' במקומו ושעתו. ויעמוד בנסיון. ולא ילכד במצודת מתלקותם, ולא יפול במכמרת התעודתם. כי אינה אמיתית. ואינם אלא לבטעותו. לשום בהו ושכלו, כדי ביטול שכרו. שעל מנת כן באו לעולם להכירו

ולבחנו. אם יעמוד במלחמה זו. ואם ידע לגור דרך השרה לשבריה בידיהם ולהטיל שלום ולמצוא דבר השבר. כאשר באמת דבר אחד הם צריכים זה לזה. ואי אפשר לזה בלתי זה. רק צריכין הם לתכם במשקלם באמת ובישר. כאשר הם אחים תאומים מבטן א' יצאו. כמש"ה עושה שלום ובורא רע אני ה' עושה כל אלה. והרה הפליאה [illegible] כלו שמתמיה ההדיוטות. כי מפי עליון לא תצא הרעות בעצם. כי אם במקרה בסבת הבריאה. מאתו יתברך נסיה הדבר הזה. [illegible] בלא"ה. שאם יאמר שאין מציאות לרע. גם הטוב נעדר ההכרה. כי באיזה בחינה יקרא הדבר טוב. אם לא יהא לו מקביל. באלא זה דבר מבואר בעצמו. וכן שנו בס"י הרע מבחין הטוב כו'. שאם אין טוב מדע בשם. אין רע נמצא בגזור שכלי. ואם אין מציאות לרע הרגש בדמיון אין טוב נקרא בשם. כי הדבר ידוע בשכלו. ואולם ההפכים אינן עצמיות בשרש רק בבחינת התכלית. והוא ענין משכנו ביחוד. אלא שנמשכו בביאור מענין המשתעף. במה שראינוהו מועיל וערב למי שתגמו השי"ת לב משכיל. מבין דבר לאשורו. ישמח וישיש בדברים יקרים הללו כפל כל הון. שההשגה לחוק הדעת. ע"כ לשונו שם לעניננו. והכלל היוצא מזה. שהרע או הטוב לאדם בחיים האלה בין הקניני והזמני. ובין המדותיי איך באין במסירת ההמון ולא הולכין בהן אחר לבין ב"א. כי אם לפי משפט החכמים האמתיים. כי כמון הם לפעמים אומרים לרע טוב ולטוב רע. והשוטה קורא לגרועה רעה והיא לו טובה גדולה. ושבע לגו חסר לב. וחסר דעה. וחכם מהו אומר כל מה דעביד קב"ה לטב. וכה"א וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד: בשני יצריך. זה לשונו שם. צריך ביאור איך אפשר לעבוד השי"ת ביצר הרע. אכן מדע הדבר. הוא אשר דברתי במ"ג דלעיל כי הרע העולמי הנז' לבני אדם כאן אינו רע עצמי. וכן הוא הענין ביצר הרע שממנו נמשכות כל הרעות עכ"ז בשרשו איננו רע כל עיקר. אדרבה על ידו יבוא הטוב לבם באמת ולכן מוצא להכניעו ולהמתיק ולהחזירו לשרשו. וזה תכלית עבודת האדם. בארץ. ולקבל שכר מעשה בהלחמו עמו. עמ"ש בס"ד במו"ק סי' ב' ובהקדמת סי' התהלה. ועוד לפעמים ישוב הרע טוב. גם במעשה שנמנע ע"פ הרוב. והוא שאמרו [נזיר כג] גדולה עברה לשמה ממצוה שלא לשמה. וביארו [ברכות סג] בכל דרכיך דעהו אפי' לדבר עברה. והנה זכרתי הכנת כוונה דבר זה על בוריו בס"ד בפ' ראשונה דק"ש יע"ש: שהוא מודד לך. בין מדה טובה בין מדת פורענות. הוי מודה לו ישב' בשמחת הלב: מקום חיותינו. במים: במקום מיתתנו. ביבשה: אמר לו. ר"ע לפפוס: מסריקות. שעוין שהם מגול חדים. כמסרק של נמר: עול מלכות שמים. א' ק"ש, וכראתי תיבות אלו. עד כאן. עדיין אין אתה חייב

כוונתך

יָבֹא לְיָדִי וַאֲקַיְּמֶנּוּ. וְעַכְשָׁיו שֶׁבָּא לְיָדִי לֹא אֲקַיְּמֶנּוּ. הָיָה מַאֲרִיךְ בְּאֶחָד עַד שֶׁיָּצְתָה נִשְׁמָתוֹ בְּאֶחָד. יָצְתָה בַּת קוֹל מִן הַשָּׁמַיִם וְאָמְרָה אַשְׁרֶיךָ רַבִּי עֲקִיבָא שֶׁיָּצְתָה נִשְׁמָתְךָ בְּאֶחָד. אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם זוֹ תּוֹרָה וְזוֹ שְׂכָרָהּ. מִמְתִים יָדְךָ יְיָ מִמְתִים מֵחֶלֶד. אָמַר לָהֶם חֶלְקָם בַּחַיִּים. יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה. אַשְׁרֶיךָ רַבִּי עֲקִיבָא שֶׁאַתָּה מְזֻמָּן לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא:

אומר אלו הן מעמדות. סדר הבדלות תמצא במעמד יום ראשון.

סוכה פרק לולב וערבה תָּנוּ רַבָּנָן בִּשְׁלֹשָׁה דְבָרִים גְּדוֹלָה גְמִילוּת חֲסָדִים יוֹתֵר מִן הַצְּדָקָה. צְדָקָה בְּמָמוֹנוֹ וּגְמִילוּת חֲסָדִים בֵּין בְּגוּפוֹ בֵּין בְּמָמוֹנוֹ. צְדָקָה לָעֲנִיִּים גְּמִילוּת חֲסָדִים בֵּין לָעֲנִיִּים בֵּין לָעֲשִׁירִים. צְדָקָה לַחַיִּים גְּמִילוּת חֲסָדִים בֵּין לַחַיִּים בֵּין לַמֵּתִים:

קידושין פרק א כָּל הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת מְטִיבִין לוֹ וּמַאֲרִיכִין לוֹ יָמָיו וְנוֹחֵל אֶת הָאָרֶץ. וְכָל שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת אֵין מְטִיבִין לוֹ וְאֵין מַאֲרִיכִין לוֹ יָמָיו וְאֵינוֹ נוֹחֵל אֶת הָאָרֶץ: כָּל שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּמִקְרָא וּבְמִשְׁנָה וּבְדֶרֶךְ אֶרֶץ לֹא בִמְהֵרָה הוּא חוֹטֵא שֶׁנֶּאֱמַר וְהַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ לֹא בִמְהֵרָה יִנָּתֵק. וְכָל שֶׁאֵינוֹ לֹא בְמִקְרָא וְלֹא בְמִשְׁנָה וְלֹא בְדֶרֶךְ אֶרֶץ אֵינוֹ מִן הַיִּשּׁוּב:

כתובות פרק ה תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל מִפְּנֵי מָה אֹזֶן כֻּלָּהּ קָשָׁה וְאַלְיָה שֶׁלָּהּ רַכָּה מִפְּנֵי שֶׁאִם יִשְׁמַע אָדָם דָּבָר שֶׁאֵינוֹ הָגוּן יָכוֹף אַלְיָה לְתוֹכָהּ: תָּנוּ רַבָּנָן אַל יַשְׁמִיעַ אָדָם לְאָזְנָיו דְּבָרִים בְּטֵלִים מִפְּנֵי שֶׁהָאֹזֶן נִכְוֵית תְּחִלָּה לָאֵבָרִים:

מכות פרק אלו הן הלוקין רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר רַבִּי אוֹמֵר הֲרֵי הוּא אוֹמֵר רַק חֲזַק לְבִלְתִּי אֲכֹל הַדָּם כִּי הַדָּם הוּא הַנָּפֶשׁ. וְאוֹמֵר לֹא תֹּאכְלֶנּוּ לְמַעַן יִיטַב לְךָ וּלְבָנֶיךָ אַחֲרֶיךָ כִּי תַעֲשֶׂה הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְיָ: וּמָה אִם הַדָּם שֶׁנַּפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם קָצָה מִמֶּנּוּ הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ מְקַבֵּל שָׂכָר. גָּזֵל וַעֲרָיוֹת שֶׁנַּפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם מִתְאַוָּה לָהֶם וּמְחַמַּדְתָּן. הַפּוֹרֵשׁ מֵהֶם עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁיִּזְכֶּה לוֹ וּלְדוֹרוֹתָיו וּלְדוֹרוֹת דּוֹרוֹתָיו עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת:

בבא בתרא פרק א תַּנְיָא רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר גְּדוֹלָה צְדָקָה שֶׁמְּקָרֶבֶת אֶת הַגְּאֻלָּה. שֶׁנֶּאֱמַר כֹּה אָמַר יְיָ שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צְדָקָה כִּי קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי לָבוֹא וְצִדְקָתִי לְהִגָּלוֹת. הוּא הָיָה אוֹמֵר עֲשָׂרָה דְבָרִים קָשִׁים נִבְרְאוּ בָּעוֹלָם. הַר קָשֶׁה בַּרְזֶל מְחַתְּכוֹ. בַּרְזֶל קָשֶׁה אֵשׁ מְפַעְפְּעוֹ.

מחלד: ממתים ידך ה'. אותן שמוסרים נפשם בשביל מיתת ידך. שבשיו הם מומתים. כן פי' מפרש המעמדות. ורש"י פירש מידך פי' לשון ולא מיד ב"ו. ואיני יודע מה הסברה להוציאו מפשוטו. מלכון של מתים. ממי שות. וכם ידו של הקב"ה שגם אתו. והרבו שזכר פסוק הקדוש. שנתפלל דוד המע"ה פלטה נפשי מרשע וממתים שעושים שליחות ידך: מאמן לעוה"ב. מיד בלי דין ובלי יסורין:

ג"ח בגופו כיצד. מספיד למת. מטלו. קוברו. משמח חתן וכלה. מלוה מבית כדרך. בממונו כיצד. מלוה לו מעות שאינו בריש ובכמה:

כל העושה מצוה אחת יתרה על זכיותיו. כדי שיהיו זכיותיו מכריעות לכף זכות: מטיבים לו ומאריכין ימיו. בעוה"ז ונוחל ארץ החיים לעוה"ב כמתוב וכחומש כי יגדל אלך ויהיו יר קדשי. הכי דייקא מתני' קפי וכ"כ פירש"י ואודה למסקנא דגמ' אליבא דרבא. ומתני' דלא כר"י [קדושין לט] דס"ל שכר מצוה בהאי עלמא ליכא. אלא ודאי יש פירות למצות בעוה"ז. וגם הקרן קיימת לעוה"ב ברוב זכיות מיהא (משא"כ במחצה על מחצה כדבעינן למימר. ובמיעוט זכיות. אליבא דר"ע יש שכר מצוה בעוה"ז. אבל לא בשאר כלום לעוה"ב משלם לו לאבידו) והא דתנן התם אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם. כני ותו לא. מתוקמא שלא היתה שקולה (הכף. ואיים במחצה זכיות חד מהאי מכרעת. והשיב כרוגא. ואינו צריך למצוה יתרה דמתני'. וכי ליתן בכו חד מהני בעיק יתרה. והא דאמרינן [ר"ה יז] בינונים רב חסד מטה כלפי חסד. היינו לענות הכף לזכות. לגמלם מדינה של גיהנם. ולמתול פרי עוה"ב. אבל אין להם פירות בעוה"ז. אדרבה צריכים מירוק

בעוה"ז. כן נ"ל פשוט וברור בס"ד בלי שום גמגום. ולא ידעתי מה ראו סתו' ותי"ט לדחוק בו. וסיפא דקתני כל שאינו עושה מצוה א' כו' על כרחך לא היא דומיא דרישא אלא מיירי שאינו עושה מצוה א' אפי' רק להשלים למחצה זכיות (כפי' הר"מ ז"ל שהוא מוכרח ודאי כמ"ש תי"ט) ולא הדבר בהפך. כי כללו אוכלין קרן ופירות בעוה"ז ומכלין הכל בפ"א. אבל בינונים השקולים אין מטלין כאן כלום ובשאר להם הזכות שמור לע"ל והמוכרעים בזיופיהן הוו לדיקים גמורים. אוכלים בעוה"ז ונוחלין לעוה"ב. כמו שבינינו בפ"ק דאבות. הרי אלו ג' כתות ליום הדין. ושטה זו נוחה ומיושבת מאד: ובד"א. שמאלו ושנה בנחת עם הבריות. והוא בעל מדות נאות ומוסר: אינו מן הישוב. אינו מועיל ליסובו של עולם. מושבו מושב לצים. ופסול לעדות:

דבי ר"י. בני הישיבה. ובית המדרש קרוי בי רב. בי רבנן: אליה. בשר שבסוף האוזן. יכוף. יכניסנה לתוכה לסתום אותה:

רק חזק. כתב הרמב"ן ז"ל בפ' ראה. שהזכיר בה חוזק. מפני שמתמת דבקו בדם במצרים. כי היו זובחים את זבחיהם לשעירים תמיד והיתה עבודתם הכל באכילה מן הדם. כי היו מקבלים הדם לשדים והם אוכלים עליו וממנו. כאילו הם קרואים לאכול על שולחן השדים ההם ומתחברים עמהם. ולא היתה זה עיקר טעם איסור הדם. כי הכתוב מפרש טעמו. כי הדם הוא הנפש. אבל מזה היו שטופים בו ורודפים אחריו מאד והיו כמתנבאים בו ומגידים עתידות. ולכן בא הכתוב והזהיר שאם ישמע מאוכלי הדם דבר עתיד. אל יפתה לבם אחריו. אבל יחזיק בתומתו ובאמונתו ולא יאכל מן הדם בשום ענין. מדבריהם לא יירא כי הכל הבל מעשה תעתועים: מפעפעו. מרכס

מיסול

אש קשה מים מכבים אותו. מים קשים עבים סובלין אותן. עבים קשים רוח מפזרתן. רוח קשה גוף סובלו. גוף קשה פחד שוברו. פחד קשה יין מפיגו. יין קשה שינה מפכחתו. ומיתה קשה מכלם. וצדקה מצלת מן המיתה שנאמר וצדקה תציל ממות:

סוף מנחות אמר רבי יצחק מאי דכתיב זאת תורת החטאת וזאת תורת האשם. כל העוסק בתורת חטאת כאלו הקריב חטאת וכל העוסק בתורת אשם כאלו הקריב אשם:

סוף מנחות נאמר בעולת בהמה אשה ריח ניחוח ובעולת העוף אשה ריח ניחוח ובמנחה אשה ריח ניחוח. לומר לך אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכון לבו לשמים:

אומר כל שבים תמלא במעמד יום ראשון.

נדה פרק המפלת תנו רבנן שלשה שותפין יש באדם. הקדוש ברוך הוא ואביו ואמו. אביו מזריע הלובן. שממנו עצמות וגידין וצפרנים ומוח שבראש ולובן שבעינים. אמו מזרעת אודם שממנו עור ובשר ודם ושערות ושחור שבעינים. והקדוש ברוך הוא נותן בו רוח ונשמה וקלסתר פנים וראית העין ושמיעת האזן ודבור פה והלוך רגלים ודעה ובינה והשכל. וכיון שהגיע זמנו להפטר מן העולם הקדוש ברוך הוא נוטל חלקו. וחלק אביו ואמו מונח לפניהם:

אם בא לומר אחר כך פרשת קרבנות חג וכדומה. אז על כפרה. יתפלל במעמד יום ראשון. ואומר זכירות הכתובים שם:

בקשה ליום שני

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי שתכפר לי על כל פשעי ותמחול לי על כל עונותי כי רבו משובותי לך חטאתי עויתי ופשעתי צררתי קשיתי עורף. וסרתי ממצותיך וממשפטיך הטובים ולא שוה לי: אנא יי אלהי ואלהי אבותי קבלני בתשובה שלמה לפניך. עשה למענך אם לא למעני ורצה תשובתי ונקני משגיאות ומנסתרות ואהיה מן השבים אליך בכל לב אשר לחטאתם לא תזכור עוד. יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי שתצילני מיצר הרע. ומכל צרה וצוקה. ותכונן מעשה ידי ותרפא את מכותי ואת מכאובי. ולא ישמע בבי זעקת ולא שוד ושבר בגבולי ואהיה מן יראיך ומעושי רצונך ותשכילני שכל טוב מלפניך למען אשכיל בכל אשר אעשה ובכל אשר אפנה שם עד היום אשר תאספני אליך ותוציאני משלום אל שלום ואמצא חן וחסד בעיניך ובעיני כל רואי. אדני שמעה אדני סלחה אדני הקשיבה ועשה אל תאחר למענך אלהי כי שמך נקרא על עירך ועל עמך. אדני שמעה בקולי תהיינה אזניך קשובות לקול תחנוני. ושמע תפלתי כי אתה שומע תפלת כל פה: ברוך אתה שומע תפלה:

בקשה אחרת מעין יצירת היום על דרך הקבלה:

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי אדון הכל ושליט בעולמך והבדלת לבמאך העליונים ביום זה כן ברחמיך הרבים תבדילנו ולכל עמך בית ישראל מכל חטא ועון ואשמה ולכל חברתנו ותבדילנו מן התועים ותתן לנו מהלכים בין העומדים לפניך ותצילנו מדינה של גיהנם. וברחמיך הרבים תצילנו ולכל עמך ישראל משטיפת מים והולכי ימים ועוברי נהרות

שמל נעשות מן כלום: מפיגו. מסירו: מפכחתו. מוליכתו: כלוט הקריב. לפון הר"מ ז"ל. ומ"ל רלוי לאדם להתעסק בדברי הקרבנות. לבתח ולתת פסס. ולא יאמר הרי הן דברים שאין לריך להם כמו שהם כמו שאומרים רוב בני אדם. ורז"ל אמרו [ממוות קו] ת"ח העוסקים בהל' עבודה. מעלה עליהם הכתוב כאלו נבנה בית המקדש בימיהם:

אחר המרבה. שמשיך בזורו: והממעיטים. שמי נשיו ובנאי יוסף ובעשירית האיפה. שוין לפני המקום והכל הולך אחר כוונת הלב: ג' שותפין. מזה פרש"י קימי אים את כ'. שם כ': שותפין. הרגוש של הברים. קלסתר תואר פנים. וג"ל שבוא ב' מלין קלוס תור. ר"ל שבח התואר:

יקו

תַּצִּילֵם מִנַּחְשׁוֹל שֶׁל יָם וּמִשִּׁבֹּלֶת מָיִם כְּדִכְתִיב כִּי תַעֲבֹר בַּמַּיִם אִתְּךָ אָנִי וּבַנְּהָרוֹת לֹא יִשְׁטְפוּךָ
כִּי תֵלֵךְ בְּמוֹ אֵשׁ לֹא תִכָּוֶה וְלֶהָבָה לֹא תִבְעַר בָּךְ. וְתַצִּילֵנוּ וּלְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל מִסַּעַר
הַיָּם וּמֵהַזֵּק הַיַּבָּשָׁה וַאֲנִי וְכָל עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בִּכְלַל הָרַחֲמִים. כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל פֶּה.
בָּרוּךְ אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

בית מעמדות ליום שלישי הצוהר

תורה וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקָּווּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל מָקוֹם אֶחָד וְתֵרָאֶה הַיַּבָּשָׁה וַיְהִי כֵן: וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַיַּבָּשָׁה אֶרֶץ וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תַּדְשֵׁא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ זֶרַע עֵץ פְּרִי עֹשֶׂה פְּרִי לְמִינוֹ אֲשֶׁר זַרְעוֹ בוֹ עַל הָאָרֶץ וַיְהִי כֵן: וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ זֶרַע לְמִינֵהוּ וְעֵץ עֹשֶׂה פְּרִי אֲשֶׁר זַרְעוֹ בוֹ לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב:
וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם שְׁלִישִׁי:

נביאים ביואל ב וַיְקַנֵּא יְיָ לְאַרְצוֹ וַיַּחְמֹל עַל עַמּוֹ: וַיַּעַן יְיָ וַיֹּאמֶר לְעַמּוֹ הִנְנִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֶת הַדָּגָן וְהַתִּירוֹשׁ וְהַיִּצְהָר וּשְׂבַעְתֶּם אֹתוֹ וְלֹא אֶתֵּן אֶתְכֶם עוֹד חֶרְפָּה בַּגּוֹיִם: וְאֶת הַצְּפוֹנִי אַרְחִיק מֵעֲלֵיכֶם וְהִדַּחְתִּיו אֶל אֶרֶץ צִיָּה וּשְׁמָמָה אֶת פָּנָיו אֶל הַיָּם הַקַּדְמֹנִי וְסֹפוֹ אֶל הַיָּם הָאַחֲרוֹן וְעָלָה בָאְשׁוֹ וְתַעַל צַחֲנָתוֹ כִּי הִגְדִּיל לַעֲשׂוֹת: אַל תִּירְאִי אֲדָמָה גִּילִי וּשְׂמָחִי כִּי הִגְדִּיל יְיָ לַעֲשׂוֹת: אַל תִּירְאוּ בַּהֲמוֹת שָׂדַי כִּי דָשְׁאוּ נְאוֹת מִדְבָּר כִּי עֵץ נָשָׂא פִרְיוֹ תְּאֵנָה וָגֶפֶן נָתְנוּ חֵילָם: וּבְנֵי צִיּוֹן גִּילוּ וְשִׂמְחוּ בַּייָ אֱלֹהֵיכֶם כִּי נָתַן לָכֶם אֶת הַמּוֹרֶה לִצְדָקָה וַיּוֹרֶד לָכֶם גֶּשֶׁם מוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ

יקוו המים. שמונחין על פני כל הארץ. שהן מכסין אותה בכל הפאות מסביב. והקווים בתהום. וגזר על העפר שיעלה עד שיראה על פני המים. ויתיבש ותהיה קרקע יבשה שמוכנה ראויה לישוב. ככתוב לרוקע הארץ על המים. והנה נעשה בזה שני ענינים נחשן אלהים עד הגאות לטבע הדברים. כי הראוי לכבדות העפר ולקלות המים כנגד. להיות הארץ באמצע והמים מכסין עליה מקיפין אותה מכל צד. והכא המים למטה תחת הארץ. שע"ה לדקדק ההרי אל. שהם גבוהים והרים ניכרים. כן גלה לדקתו יתב' עם בריותיו. משמשיך שם ההוס רבה שיהא תחתון בשפלות. לפי שאדם ובהמה תושיע ה'. כדי שיהא מקום מושב לב"א ולגאתי הארץ. לשכון עליה ולהיות בה תשועתם מתחת השמים. להוציא מים שעל השמים. שהם שאלו מתפשטים בעגול סביב הרקיע ממעל כבראשונה. אל מקום אחד. אע"פ שהרבה ימים מחולקים יש בעולם. מ"מ כולם מקבצים באוקינוס ע"י נהרות ונמרות וגידי מים תחת לארץ. באופן שכולם ממקור אחד יוצאים ואליו הם שבים כמהלכם והמשכם: ארץ. י"מ מלשון רץ וכן פירשו רז"ל [ב"ר פ"ה] שרצתה לעשות רצון קונה. ויהיה מזה ג"כ סעד לדעת בעלי תכונה החדשה שהארץ סובבת. ואין סתירה מהכתוב והארץ לעולם עומדת. כמ"ש בס"ד במכתב אלהים: ולמקוה המים. הוא התהום האוקינוס הכולל: ימים. כאילו אומר ים מים. כי ים הוא האסיפה שבה מקוה המים. כמו שכתוב כמים יכסו על ים. ונקראים ג"כ ימים לשון רבים. לפי שאמרו חכמי טעם דג העולה מן הים בעכו לדג העולה בים אספמי': כי טוב. שנגמרה מלאכת המים: תדשא. תתמלא ותתכסה בגוש עשבים עולין בערבוביא נקראין דשא. ולא יתכן לומר דשא שלו ע"ד רש"י ז"ל ולפ"ז לא יתרבה. ואין טענה עליו מל' רז"ל. כמ"ש בס"ד במהדורות לא"ם ריש פ"ז דברכות. אכן לדעת הרמב"ן ז"ל. דשא הוא הקטן הצומח. ועשב הוא הגדול המזריע. ולפ"ז ימשוך תדשא הארץ עץ פרי. כי לא אמר שתוציא פרי. והנה הוא אות כטעם צמיח ה. וכן כי דשאו נאות מדבר. כי עץ נשא פריו. ולא זכר בריאת אילני סרק. אמרו רז"ל אף הם נעשו פירות. ואח"כ נתקללה הארץ היו סרק: עץ פרי. שיהא טעם העץ כטעם הפרי. והיא לא עשתה כן אלא ותוצא הארץ עץ עושה פרי. לפיכך כשנתקלל אדם נפקדה גם היא על עונה ונתקללה. וע"ד הפשט י"ל. עץ פרי. פירושו. שהעץ יהא פרי. ע"י נטיעה. ועושה פרי וגו'. ע"י זרעו שבו. וכן עשתה. העץ עושה פרי. ואשר זרעו בו. הוא הזרע וקיום המין ע"י הפרי. הרי אלו שניהם. אלא שהוא לשון קצר: אשר זרעו בו. הם גרעיני כל פרי שמהן האילן צומח כשנוטעין אותן. זרע למינהו. אע"פ שלא נאמר למינהו

כדשאים בלווייהן. שמעו שנצטוו האילנות על כך ונשאו ק"ו בעצמן. כמפורש באגדה בשחיטת חולין: כי טוב. קיום המינין:
ויקנא. פירשו רז"ל [סוטה ג] לשון התראה: התרה בגובאי על עסקי ארצו: לארצו. על ארצו. כמו וישאלו אנשי המקום לאשתו:
תירוש ויצהר. מפורש לעיל בס' ב' דק"ש: הצפוני. האויבה שבאה מן הצפון. ורז"ל [סוכה נב] קראו ליצה"ר כן. שצפון ועומד בלבו של אדם. אל ארץ ציה. שם ימות שלא ימצא מה לאכול. לפיכך ושמה באשו: הקדמוני. המזרחי בערך א"י הוא ים המלח הסדומי. האחרון. המערבי לא"י. הוא ים הגדול שבתורה. ונקרא פאת מזרח קדם. כמו שנקרא כנגדו מערב אחור ואחרון: צחנתו. כמו באשו. סרחון ומיאוס: הגדיל. האויבה לעשות רע בארץ ישראל. ורז"ל [שם] אל ציה. למקום שאין בני אדם מצויין להתגרות בהם: פניו אל הים הקדמוני. שנתן עיניו במקדש ראשון והחריבו והרג ת"ח שבו. וסופו אל הים האחרון. שנתן עיניו במקדש שני והחריבו והרג ת"ח שבו. ועלה באשו ותעל צחנתו. שמניח הרשעים ומתגרה בישראל. נראה דדייק יתורא דקרא. עליה תרי זימני נ"ל. אלא ועלה הוא כמו ועלה מן הארץ. כלומר נסתלק באשו מע"א. שלא מטפל בהם להבאישם עוד שיהא ריחם עדף יותר. מן תבאש הארץ מהם. אבל ותעל. היא ודאי סעולת הצאה הסרחון תחת ריח טוב. נה מתעסק דווקא. הגדיל לעשות. בה"א יותר מכולן. הגדיל. דייקא. שכל הגדול מחבירו יצרו גדול: כי הגדיל. כנגד כי הגדיל: שדי. כמו שדה: דשאו. עשו דשא. המקומות שלו: נאות. אהלי הרועים במדבר: כי עץ. נמשך אל אל תיראו. כי גם הרועים ימצאו מחיתם שם לנהיג הצאן אחר המדבר אל מקום הדשא ולשכון באהליהם אצלם. ולפי הרמב"ן ז"ל יכלול דשאו גידולי הפרי. שנקרא כמו כן דשא: חילם. כחם: המורה. הוא יורה כאמור בתורה. המטר היורד במרחשון. ונקרא מורה. שמרוה הארץ והזרעים: לצדקה. מראה לפרש. לפי שזמן היורה שהוא רביעה ראשונה כבר עבר וזמנה אז. כמש"ל רז"ל. לכן לצדקה תחשב יתר על מנהגו של עולם. וזהו שמבאר והולך מעשה הצדקה במורה דווקא. כי הוריד לכם גשם וגו'. שיהיה בראשון. אמנם המלקוש בתורת חובה לקיים הבטחתו לעולם. לתת גשם בעתו שבועות חוקות קציר ישמור. אבל ליתן יורה פעם שני בניסן (אחר שכבר ירד במרחשון בזמנו ובא הארבה ואכל התבואה וחזרו וזרעו באביב והוצרכו ליורה שנית) שלא בעתו. זאת נקראת מדה גדולה. וזה מדוקדק יפה מאוד לשון הכתוב. ותמיהני על רש"י הכל: גשם. מה בא לומר. אלא גשם ר"ל גשם שלא מטר. שכולל מיני מים שבאים מלמעלה להשקות הארץ. אבל
הגשם

רִאשׁוֹן: וּמָלְאוּ הַגֳּרָנוֹת בָּר וְהֵשִׁיקוּ הַיְקָבִים תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר: וְשִׁלַּמְתִּי לָכֶם אֶת הַשָּׁנִים אֲשֶׁר אָכַל הָאַרְבֶּה הַיֶּלֶק וְהֶחָסִיל וְהַגָּזָם חֵילִי הַגָּדוֹל אֲשֶׁר שִׁלַּחְתִּי בָּכֶם: וַאֲכַלְתֶּם אָכוֹל וְשָׂבוֹעַ וְהִלַּלְתֶּם אֶת שֵׁם יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר עָשָׂה עִמָּכֶם לְהַפְלִיא וְלֹא יֵבֹשׁוּ עַמִּי לְעוֹלָם: וִידַעְתֶּם כִּי בְקֶרֶב יִשְׂרָאֵל אָנִי וַאֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וְאֵין עוֹד וְלֹא יֵבֹשׁוּ עַמִּי לְעוֹלָם:

כתובים תהלים פב מִזְמוֹר לְאָסָף אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט: עַד מָתַי תִּשְׁפְּטוּ עָוֶל וּפְנֵי רְשָׁעִים תִּשְׂאוּ סֶלָה: שִׁפְטוּ דַל וְיָתוֹם עָנִי וָרָשׁ הַצְדִּיקוּ: פַּלְּטוּ דַל וְאֶבְיוֹן מִיַּד רְשָׁעִים הַצִּילוּ: לֹא יָדְעוּ וְלֹא יָבִינוּ בַּחֲשֵׁכָה יִתְהַלָּכוּ יִמּוֹטוּ כָּל מוֹסְדֵי אָרֶץ: אֲנִי אָמַרְתִּי אֱלֹהִים אַתֶּם וּבְנֵי עֶלְיוֹן כֻּלְּכֶם: אָכֵן כְּאָדָם תְּמוּתוּן וּכְאַחַד הַשָּׂרִים תִּפֹּלוּ: קוּמָה אֱלֹהִים שָׁפְטָה הָאָרֶץ כִּי אַתָּה תִנְחַל בְּכָל הַגּוֹיִם: ואומר רבי נחוניא וכו׳

(זרעים ברכות פ״ב) מרגלא בפומייהו דרבנן דיבנה. אני בריה וחברי בריה אני מלאכתי בעיר והוא מלאכתו בשדה. אני משכים למלאכתי. והוא משכים למלאכתו. כשם שהוא אינו מתגדר במלאכתי. כך אני איני מתגדר במלאכתו. ושמא תאמר אני מרבה והוא ממעיט. שנינו אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים:

ברכות פרק ט כָּל חוֹתְמֵי בְרָכוֹת שֶׁהָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ הָיוּ אוֹמְרִים עַד הָעוֹלָם. מִשֶּׁקִּלְקְלוּ הַמִּינִין וְאָמְרוּ אֵין עוֹלָם אֶלָּא אֶחָד. הִתְקִינוּ שֶׁיְּהוּ אוֹמְרִים מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם. וְהִתְקִינוּ שֶׁיְּהֵא אָדָם שׁוֹאֵל אֶת שְׁלוֹם חֲבֵרוֹ בַּשֵּׁם שֶׁנֶּאֱמַר וְהִנֵּה בֹעַז בָּא מִבֵּית לֶחֶם וַיֹּאמֶר לַקּוֹצְרִים יְיָ עִמָּכֶם וַיֹּאמְרוּ לוֹ יְבָרֶכְךָ יְיָ: וְאוֹמֵר יְיָ עִמְּךָ גִּבּוֹר הֶחָיִל: וְאוֹמֵר וְאַל תָּבוּז כִּי זָקְנָה אִמֶּךָ: וְאוֹמֵר עֵת לַעֲשׂוֹת לַיְיָ הֵפֵרוּ תּוֹרָתֶךָ. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר הֵפֵרוּ תוֹרָתֶךָ מִשּׁוּם עֵת לַעֲשׂוֹת לַיְיָ: תַּנְיָא הִלֵּל

הגשם הוא מצד הדין. כמ״ש גבורות גשמים. ומטר הוא מבחינת החסד כמש״ל נפ׳ ב׳ דק״ש. והשלג הוא יפה להרים. כמ״ש ז״ל [תענית ג׳] טבא תלגא לטורא כחמשה מטרי לארעא. ומה טוב ומה נעים יצא מפ״ז אומרו והכי ליין גילו. מ״ש כי ליין משאר כאלך. אלא לפי שהיא הר. כמ״ש הר לין זה שכתב בו. ונראה כי שם לוה ה׳ הברכה ע״י הגשם הכולל שלג. ועל ידו נעשה שם מורה ומלקוש. שהוא להם שמחה יתירה כאמור. וזה מבואר: בר. תבואה: והשיקו. כמו והציפו. כלומר שיהיו היקבים מלאים עד שימלאו היין והשמן על פיהם. או יהיה פירוש והשיקו. וישמיעו קול כמשק גבים: היקבים. הבורות שלפני הגת לקבל היין והשמן: ילק החסיל גזם. מיני ארבה הם. ילק. שלוקק ולוחך העשב. גזם שגוזז התבואה. חסיל. שאוכל ומכלה עד גמירא. כמו בארמי חסל. ומזה יתפללו: ארבה. שהוא מרובה שבמינין: ולא יבשו. לא יהיו עוד חרפת רעב בגוים. ולא יבשו תמיד. קרי ביה לא יבישו. שהאומות לא יקבלו ביום הרעבון על ידיהם. שאין הרעבות באה אלא בשביל ישראל. כשהן שבעין כל העולם אוכלין על ידיהם ומתפרנסין בזכותן. וזהו הבטחה שיהיו שלא יהיו עוד לבזה אחרים מחמתן. גם השנות הדבר. רומז שהיא נבואה לעתיד. כי לא יתקיים זה בגלות:

אני. העוסק בתורה. בריה אני. לעמל יולדתי. וכן חברי עם הארץ בריה היא. לעמל נברא: מלאכתי בעיר. כלומר שהוא מלאכתי ממלאכתו. אני משכים והוא משכים. כולהו דרופתקי נינהו. דאי לא לעי לא אכיל. ואי לא לעי לא גמר: מתגדר. מתגדל להפוס אומנותי ובמה התאמר שדין עמו. שאינו מתגדר במלאכתי. שאלו היה תופס אומנתי לא היה לו לב פתוח להרבות תורה כמותי והיה ממעיט ואין לו שכר: שמא שיש שכר לממעיט כמו למרבה. כך היא פירש״י. ולע״ד נראה לפרש. שכוונת החכמים היתה. להקטין עצמם ולא עבידי לאחזוק טיבותא לנפשייהו. שאם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך שלכך נוצרת. שמתחלת יצירתו בבטן אמו נגזר עליו אם חכם אם טפש. ומאחר שלב חכם נתן לך ה׳. אין לך להתגאות. ומה לך להתפאר על הבך שלא זכה לחכמה. והוא דבר החכמים דיבנה. אני עמל במוני כמוהו. אין אנהגו בטלים מיגיעה ומה יתרון לי עליו. אדרבה אני מוני יפה. שמלאכתי נעשית בישוב ובבית. ואין בה טורח כמו במלאכתו הכבדה שעבודה רבה. ומדוע לא אומר בה בהיותה מלאכה קיים וקלם. ואני מסוגל לעסק. והוא אינו מסוגל לעסק בתורה גם אין עליו השמש. וגדול הנהנה מיגיע כפו אם הוא ירא שמים. סוף מסכ׳ ביראת ה׳. מה שלומד כפי השגתו דיו. לפי שנינו אחד המרבה כו׳. א״כ מועט שלו מחזיק את המרובה שלי. ולמוד של מוסר ועשה היא. וכון הדבר:

כל חותמי ברכות שבמקדש. המנהג אומר בסוף כל ברכה. ברוך אתה ה׳ אלהי ישראל מן העולם חונן הדעת. וכן בכל ברכה. והן עונין אחריו בשכמל״ו. שאין עונין אמן אחר ברכה במקדש. כדילפינן מקרא דעזרא. וטעמא נ״ל. משום דבמקדש היו אומרים השם בכתבו. דילפינן מקרא. כי שם ה׳ אקרא. אתם הבו גודל. היינו בשכמל״ו. משא״כ בגבולין שאין מזכירין ה׳ אלא בכינויו. וזה ברור בס״ד: משקלקלו המינים. שאין מאמינין בתחיית המתים. ואמרו אין עולם אלא זה: התקינו. עזרא ובית דינו: שיהיו אומרים מן העולם ועד העולם. לומר ששני עולמות יש העוה״ז והעוה״ב. להוציא מלב הכופרים בתה״מ: בשם. בשמו של הקב״ה. ולא אמרינן מזלזל הוא בכבוד המקום בשביל כבוד הבריות. להזכיר שם שמים עליו. ולמדו מבועז שאמר לקוצרים ה׳ עמכם. וכי תימא בועז מדעתיה דנפשיה קעבד. ולא גמרינן מיניה. ת״ש מן המלאך שאמר לגדעון ה׳ עמך. וכ״ת לא שאל המלאך בשלום גדעון. אלא בשליחותו של מקום הודיעו שהשכינה עמו. ת״ש אל תבוז. אל תבוז את בועז לומר מדעתו עשה. אלא למד מזקני אומתך. כי יש לו על מי לסמוך. שנא׳ עת לעשות לה׳: רנ״א הפרו תורתך. פעמים שמבטלין דברי תורה כדי לעשות לה׳. אף זה שמכוין לשאול בשלום חברו. זהו רצונו של מקום. שנאמר בקש שלום ורדפהו. מותר לבטל תורה ולעשות דבר הנראה אסור וזהו פי׳ רש״י. ועתי״ט. א״ל במהדורא לת״ם. אף אנו נאמר מה שהראונו מן השמים בביאור דבר זה. ר״ל טעמ׳ דנפשיה קאמר. ירצה אם הפרו תורתך. שראית הדור פרוץ. צריך לגדרו ולעשות סייג לתורה. כענין שאמרו רב נקטה מלא יגדר בה. וכן מצינו לחכמי דור דור ודורשיו שהוסיפו והוסיפו תקנות וגזרות גדרים וסייגות אשר לא שערום הראשונים. ונא תאמר מה זה שהימים הראשונים היו טובים מאלה. והחכמים האחרונים הכבידו את עולם. כי הזמן גורם והשעה צריכה לכך. וכמ״ש במקומות הרבה. והוא שבלמה משיבו לדובר סרה. ומבקש תואנה כזו על מנהיגי ישראל. אל תאמר כן. כי לא מחכמה שאלת ע״ז. ר״ל עלבון הדור הוא שהמעט והולך. ותאבד חכמת חכמיו. לפיכך הוצרכו לשמירה יתרה: שלא תהיה החכמה מצויה ומוספת כמלפנים

[illegible] בשעת המפזרין כנס. אם ראית דור שהתורה חביבה עליו פזר [illegible] ונוסף עוד. ואם ראית דור שאין התורה חביבה עליו כנס. שנאמר עת לעשות ליי הפרו תורתך:

אומר אלו הן מעמדות. סדר הבדלות ממאל במעמד יום ראשון.

יבמות פרק הבא על יבמתו תנו רבנן ובנחה יאמר שובה יי רבבות אלפי ישראל. מלמד שאין השכינה שורה על פחות משני אלפים ושני רבבות מישראל. הרי שהיו ישראל שני אלפים ושני רבבות חסר אחד. וזה לא עסק בפריה ורביה. לא נמצא שזה גורם לשכינה שתסתלק מישראל: אבא חנן אומר משום רבי אליעזר. חייב מיתה. שנאמר ובנים לא היו להם. הא אם היו להם בנים לא מתו: אחרים אומרים. גורם לשכינה שתסתלק מישראל. שנאמר להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך. בזמן שזרעך אחריך שכינה שורה עליהם. אין זרעך אחריך שכינה על מי שורה על העצים ועל האבנים:

יבמות פרק הבא על יבמתו האיש מצוה על פריה ורביה אבל לא האשה. רבי יוחנן בן ברוקא אומר. על שניהם הוא אומר. ויברך אתם אלהים ויאמר להם אלהים פרו ורבו:

בבא בתרא פרק ראשון תניא אמרו עליו על בנימין הצדיק שהיה ממונה על קופה של צדקה. פעם אחת באה אשה אחת לפניו בשני בצורת. אמרה לו רבי פרנסני. אמר לה העבודה שאין בקופה של צדקה כלום. אמרה לו רבי אם אין אתה מפרנסני הרי האשה ושבעה בניה מתים. עמד ופרנסה משלו. לימים חלה בנימין הצדיק ונטה למות. אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא. רבונו של עולם אתה אמרת כל המקיים נפש אחת מישראל כאלו קיים עולם מלא. ובנימין הצדיק שהחיה אשה ושבעה בניה ימות בשנים מועטות הללו. מיד קרעו לו גזר דינו. תנא הוסיפו לו עשרים ושתים שנה על שנותיו:

מכות פרק אלו הן הלוקין רבי חנניא בן עקשיא אומר רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות. שנאמר יי חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר:

(קדשים חולין פרק א"ס) דרש רבי חיננא בר פפא. יהי כבוד יי לעולם ישמח יי במעשיו. פסוק זה שר העולם אמרו. בשעה שאמר הקב"ה למינהו באילנות. נשאו דשאים קל וחומר בעצמן. אם רצונו של הקב"ה בערבוביא. למה אמר למינהו באילנות. ועוד קל וחומר. ומה אילנות שאין דרכן לצאת בערבוביא. אמר הקב"ה למינהו. אנו על אחת כמה וכמה. מיד כל אחד ואחד יצא למינו. פתח שר העולם ואמר. יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו:

(פס) רב אמי רמי. כתיב ותוצא הארץ דשא בתלת בשבתא. וכתיב וכל שיח השדה

המלמדים. לא היו צריכים לכל זה אלא מהעדר החכמה ושנגבר השכלים בימיך. באת לכלל שאלה זו. והוי שהיית בו ר"ל. אם הראה דור שהוא תורתך (כדרך שאירע בימיו וכיוצא) כדי לשכך עת מחומת לעשות לה'. גדרים ותקנות טובות לאתה רוח לפניו יתב': בשעת המכניסין. שאין חכמי הדור מרבילים תורה לתלמידים: פזר. אתה לשנות להם: בשעת המפזרים. שהגדולים שבדור מרבילים תורה לתלמידים: כנס. אתה ולא תטיל שררה עליהם. שאף זו כבוד שמים שלא נראה במדינו שהם: כנס. לא תטיל ד"ת לבזיון: עת לעשות לה' הפרו תורתך. בשעה שהכמים שלא לש"ש:

רבבות אלפי. שגד רבב אלפים רבותים אלפי. וכן היה מספר שהם לפי נתונם שנפקדים. כמתבר אלפים ועוד מעט. כן עניין של מלך ונבלה למטה: כלום מלוה. דכתיב פרו ורבו וגו'. וכבבה מתיב. שאינם עדים לכבד את האשה. הוא מצוה על פריה ורביה. רב יוסף אמר [יבמות סה] מהכא דכתיב פרו ורבו וגו'. והא דכתיב פרו ורבו באדם הראשון. הכא לברכה. ואין הלכה כריב"ב:

בשני בצורת. בימים של רעב: מצומצם. לשון שבועה: אמרה. מהודק למדים כו. שאמר קל דשי יענו השם בעיקוף. אף המקיים ומפרנס אחיו. מעלה עליו כאלו קיים חיי ודדי בעיקוף. שמדה טובה מרובה: גו"ד. שלא ימות מלוהו חולי:

שר העולם. מלאך הממונה על העולם. כתו' עולם סלירס (סוכ"ס בס"ד במכתב אלהים) והוא מט"ט. גימ' שדי. שאמר לעולמו די. שלא יוסיף יותר מת"ק. כמו שהעולם מגדי. לכן נקרא שר העולם. גם הוא שר על המלאכים מנהיגי עולם העשיה וניקרא נער. כגי' שלו עם האותיות: באילנות. נאמר למינהו. בדשאים לא נאמר בגוהה למינהו. אבל בילילה נאמר מזריע זרע למינהו: שאו דשאים שם מלאכי [illegible] דנה. שאין כל עשב למטה שאין לו מלאך למעלה שמכה בו ואומר לו גדל: שאין דרכן לצאת בערבוביא. שגדולים הם ועומדים מאוכן. ואין האין ליגדל רחוקין והכותן כי אם מסורין: אמר הקדוש ב"ה למינהו. שילאו כל אחד לעצמו ברחוק מחברו. שיהא לו היכר: אנו. שרכים הם. ודרכם לצאת תכופים ומעורבבין. ואם אין אנו שוברין נלאים כל עשב לבדו. הרי אין אנו ממינין זה מזה. על אחת כ"ו: ישמח ה' במעשיו. שכולן זריזין במעשיו:

טרם יהיה בארץ במעלי שבתא. מלמד שיצאו דשאים ועמדו על פתח הקרקע. עד שבא אדם הראשון וביקש עליהם וירדו גשמים וצמחו. ללמדך שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים. רב נחמן בר פפא הויא ליה ההיא גנתא. שדי בה בזרי. לא צמח. בעא רחמי. אתא מטרא וצמח. אמר היינו דרב אסי:

קנים פרק ג רבי שמעון בן עקשיא אומר. זקני עם הארץ כל זמן שהם מזקינים דעתן מטורפת עליהן. שנאמר מסיר שפה לנאמנים וטעם זקנים יקח. אבל זקני תורה אינם כן אלא כל זמן שהם מזקינים דעתן מתישבת עליהן. שנאמר בישישים חכמה ואורך ימים תבונה:

אומר כל שבים תמלא במעמד יום ראשון.

(פרה פרק ח) כל הימים כמקוה. שנאמר ולמקוה המים קרא ימים. דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר. הים הגדול כמקוה. לא נאמר ימים. אלא שיש בו מיני ימים הרבה. רבי יוסי אומר. כל הימים מטהרין בזוחלין ופסולין לזבים ולמצורעים ולקדש מהן מי חטאת:

נדה פרק המפלת תנו רבנן שלשה חדשים הראשונים הולד דר במדור התחתון. אמצעים הולד דר במדור האמצעי. אחרונים הולד דר במדור העליון. וכיון שהגיע זמנו לצאת מתהפך ויורד. וזהו חבלי לידה:

בקשה ליום שלישי

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי. לטהר בעיוני ולכונן מענה לשוני. ולטהר מחשבות לבבי. ויהיה עם פי בעת הטיפי(א) ועם לבי בעת מחשבי. ועם ידי בעת מעבדי. ועם רגלי בעת שבילי. ואל אומר לפניך דבר שאינו הגון ושלא כרצונך. תגעור בשטן לבל ישלוט בי. ועזרני על דבר כבוד שמך. ואל יבהלוני חלומות רעים. ואל ישלוט בי יצר הרע:

רבון העולמים גלוי וידוע לפניך שרצוני לעשות רצונך. אלא שאור שבעיסה(ב) מעכב. יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי. שתשמיד ותכניע יצר הרע ממני. ותרחיקהו ממאתים וארבעים ושמונה אברי. ואל יבטלני מדרכיך הטובים. ותן בלבי יצר טוב לשמור חקיך

טרם יהיה בארץ. עדיין לא היה בארץ: ועמדו על פתח הקרקע. מתאוים לגשמים. כדכתיב כי לא המטיר. עד שבא אדם הראשון: בזרי. זרעים: היינו דר"א [חולין ס] שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים:

מטורפת. לשון בלבול הדעת: שפה. דבור: לנאמנים. הם הבוטחים בלשונם. וממהרים לדבר אמת. והמלה. מגזרת אמן:

וטעם. הוא השכל. והרעיון בענין הלב: בישישים. נקרא הזקן ישיש. מלשון יש. לפי שעמד הישיש בו ימים רבים: חכמה. שנקראת כמו כן תושיה. על שם הישות. לפי שהיא נמצאת לעולם. כי כל היש יחזור לאין. והתורה והחכמה תעמוד בישותה כל ימי עד. כמו שקדמה לעולם. כך היא מנהגת. והיא נמדדת כנגד העולם:

כמקוה. לכל הני מילי דקתני בסיפא. וגם אין מטהרין בזוחלין. דאין מקוה מטהר בזוחלין. אלא באשבורן. דכתיב אך מעין. מעין מטהר בזוחלין ואין מקוה מטהר בזוחלין: ופסולין לזבין. דזב בעי מים חיים. דכתיב ורחץ את בשרו במים חיים (ואין הזבה אם צריכה מים חיים. עמ"ש בס"ד בש"ע סי' פ"ח): ולמצורעים. דכתיב מים חיים אל כלי: הים הגדול כמקוה. לא קרא הכתוב מקוה אלא לים הגדול. דביה משתעי קרא במעשה בראשית. שבו נקוו כל מימי בראשית. ולא נאמר בלשון רבים. אלא מפני שמעורבים בו מימי ימים הרבה. שכל הנחלים הולכין אליו. וי"ל דלא אתי למעוטי אלא ימים קטנים. שאין להם קשר עם ים אוקינוס. כמו הים הכספי. ודומים לו בא"י כים המלח וים כנרת וזולתם הסגורים בארץ. ואין ים כבם מימי ימים אחרים. אבל הים האמצעי. ודאי אינו מובדל מהכלל. כי סוף סוף ים הגדול של תורה. גם מחוברים עם האוקינוס המקיף.

ונ"ל שכל הימים הגדולים לד' רוחות העולם. שהם כולם מקורם אוקינוס לכל עד. ועמ"ש בלח"ש שילהי ברכות ובמו"ק בס"ד:

במדור. התחתון. בגמרא יליף לה מקרא. דכתיב רוקמתי בתחתיות ארץ. דמדמי ליה לזרע הנזרע בארץ. שצומח שרשיו למטה. וגדל כלפי מעלה. ונ"ל דהכי הוא פירושא דג' מדורות הללו. דהולד אין שם חילוק מחיצות. ואינו מעתיק דירתו בחלוף זמנים הללו. אלא בהיותו גדול. ר"ל שבתחלת הויתו הוא מלמטה בקומה וקופה. והולך ומתגדל (כדרך שעומד האדם על הארץ. וראשו למעלה) נגד עליונה של אשה. ובלא התשוב שהיה בבטן אמו הפך. ר"ל רגליו למעלה וראשו נגד הארץ למטה. כדרך שיוצא לאויר העולם. שבראשו בא תחלה. ודע שאין כך דרך יצירתו. כי בתחלת עמידתו בקופה כמו שאמרנו. והנה המתמיד שמים עליו גם על אמו. שיעמוד כך שלא יזיקנה בבעיטות רגליו באיברים הפנימיים. אבל על כרחו צריך הוא להתהפך בעת לידתו. כדי שיצא ראשו בראשונה. שאם יצא ברגליו מסתכן הוא ואמו. והמדורות הסתרות מחודשות אליו בסבת גידולו. שבכל פעם שמגיע לשלב גדול הדם. ראה מדור חדש. מה שלא ראה קודם. בהיותו עדיין קטן. שלא הוצרך לו מקום גדול. ולא הגיע לגבול הזה'. ומ"ש שג"ח לג"ח. לפי שמשך זמן כזה הוא הכרח השיעור. ש"ש מהכתוב דתמר על כן כל ג"ח צריך הוא להחזיק מקום גבוה יותר. שנקרא מדור בפ"ע. בהיות שינוי מקומו מכר בגדל: וזהו חבלי לידה. מלבד הצירים. שהם לצער הגידים והדלתות שנפתחים. שמפתחין ביותר. והחבלים הם מכאוב אחר. מחמת ההפוך ההכרחי. שצריך להרחיב לו המקום בבטן שיוכל להתהפך מלמעלה למטה בארכו לרוחב הרחם. שנפתח ומתפשט ונמשך כחבל ע"י תנועה זו ההפוכים. שגורם לה כאב גדול:

(א) דעתי. (ב) יצה"ר המחמץ העיסה, שהוא חומר מגוף האדם, שמגבל עפרו כעיסה:

נַלַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ וּלְעָבְדְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם. וְקַבֵּל תְּפִלָּתִי כַּכָּתוּב. שִׁמְעָה תְפִלָּתִי יְיָ וְשַׁוְעָתִי הַאֲזִינָה אֶל דִּמְעָתִי אַל תֶּחֱרַשׁ כִּי גֵר אָנֹכִי עִמָּךְ תּוֹשָׁב כְּכָל אֲבוֹתָי: וַאֲנִי תְפִלָּתִי לְךָ יְיָ עֵת רָצוֹן אֱלֹהִים בְּרָב חַסְדֶּךָ עֲנֵנִי בֶּאֱמֶת יִשְׁעֶךָ: וּשְׁמַע תְּפִלָּתִי כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

נקוה אמרה ממין ילרה סוס על דרך הקבלה:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מֶלֶךְ רַחֲמָן עוֹרֵךְ שֻׁלְחָן לִבְרִיּוֹתָיו: גָּלִיתָ אֶרֶץ בְּיוֹם זֶה. וּמִלֵּאתָ פְּנֵי תֵבֵל תְּנוּבָה לָתֵת חַיִּים לָעָם עָלֶיהָ וּמָזוֹן לַהוֹלְכִים בָּהּ. שֶׁתַּמְצִיא בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים מְזוֹנוֹתֵינוּ לָנוּ וּלְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל. וְתַזְמִין פַּרְנָסָתֵנוּ שְׁלֵמָה וְעַל דֶּרֶךְ כָּבוֹד כְּדֵי שֶׁנּוּכַל לְעָבְדְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם וְעַל יַעֲקֹב עָלֵינוּ שׁוּם חֵטְא וְעָוֹן וְאַשְׁמָה לְפַרְנָסָתֵנוּ. וְהַצֵּל כָּל הוֹלְכֵי דְרָכִים וּמִדְבָּרוֹת מֵעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל מֵחַיּוֹת רָעוֹת וּמִכָּל פְּגָעִים רָעִים וּמִכָּל שָׂטָן וּמִכַּף כָּל אוֹיֵב וְאוֹרֵב עַל הַדֶּרֶךְ כַּדְּכְתִיב כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה לָּךְ לִשְׁמָרְךָ בְּכָל דְּרָכֶיךָ: עַל כַּפַּיִם יִשָּׂאוּנְךָ פֶּן תִּגֹּף בָּאֶבֶן רַגְלֶךָ: וַאֲנַחְנוּ וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בִּכְלַל הָרַחֲמִים. כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

מעמדות ליום רביעי

יום ד' בית שמוש. בו מתאלר ביחוד מאמר מישם סיחה בכל דרכים.

תורה וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מְאֹרֹת בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלָּיְלָה וְהָיוּ לְאֹתֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וְשָׁנִים: וְהָיוּ לִמְאוֹרֹת בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל הָאָרֶץ וַיְהִי כֵן: וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים אֶת הַמָּאוֹר הַגָּדֹל לְמֶמְשֶׁלֶת הַיּוֹם וְאֶת הַמָּאוֹר הַקָּטֹן לְמֶמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה וְאֵת הַכּוֹכָבִים: וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים בִּרְקִיעַ הַשָּׁמָיִם לְהָאִיר עַל הָאָרֶץ: וְלִמְשֹׁל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וּלְהַבְדִּיל בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב: וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם רְבִיעִי:

יהי מאורות. ע"ד הפשט. מלא יו"ד בלשון יחיד. מפני שאין אור שמים אלא אחד. ולפיכך ג"כ מארת חסר כתיב. שאין מאור השמשי אלא אחד. כי הלבנה. אין לה אור מעצמה (כי היא גוף עב הגוף ולטוש. מוכן לקבל האור שמתחזק אל עבר פניה) רק מה שמקבלת מהשמש. עוד אמרו טעם בחסרון היבא מארות. מפני שהחסרון דבוק ברביעי. שבו נמלאת אסכרה. שלכן אין אנשי מעמד מתענין ומתפללין בו שלא תפול בתינוקות. שהיא קללה לעולם. וזהו מארת. מארת ה' בבית רשע. ונראה שנולד בו החולי (כנא על נה"ל) מחמת קטרוג הלבנה שהיה בו ביום. שנתלו המאורות ברקיע שנברא בשני. שממנו תולדת מחלוקת בראשונה. והיה סיבה לעורר מחלוקת כזאת בשמים. לכן אין מתחילין גם בד'. כמו בב'. אע"פ שהיתה מחלוקת א לש"ש. כמ"ש בס"ד בביאור שמאמר. ודעת הרמב"ן ז"ל. שהיה האור משמש בטוח. ולא היה נתהוות כל ג' ימים הראשונים. ולדעתי היה בוהא ג"כ מבלי הסיקה. ועמ"ש בס"ד בהגהת ס' התורה לרמב"ן: ברקיע השמים. ירצה לפרשו של גלגל היומי. שהוא הרקיע המיוחד לכל גלגלי המאורות והכוכבים. שכולם יתנועעו בתנועתו. שמתנגדת להקפתן התנועה הפנימית. וזהו שהקדים על דעתי ברביעי. כי מאז התחילה התנועה הנגיית. והוצרכו לשתי תנועות הפכיות. שעד עכשיו היו עומדין בקפאון יומיים בעלמן. בלי שום מכריח. ועתה שהם מהלכן היומי. בגלגל מיוחד. שהוא רקיע כולל של השמים במהלכן. והם הולכין לדרכן אחוריים במתון. ומה שקראן כאן מאורות. עם שקראן ג"כ אח"כ גדולים. הוא בבחינת שבלידן.

ויאלה שפולתן לזולתו. לכן הם מאירים לעולם התחתון. זה דעתי ע"ד הפשט. ועוד נ"ל כדרך הסוד. שבעל המזמור מכוין על אותם שראשון שבהם שהיה גדול מאד. והיו קורין אור כעלם. ומרביעי שנתמעטו נקראו מאורות. פירושו מקבלים מאור ראשון ומזבלות של האור הגנוז: לאותות. אותות עליונות הנולדים ממהלכם. ומשפטי הכוכבים שנלקחים ממצבם ומערכתם. כמ"ש מאותות השמים אל תחתו. כי יחתו גוים מהמה. ולמועדים. עתי השנה. וקבוע על ידיהם מועדי ה' בזמנם. תבי אביב וקציר ואסיף: ולימים. לצרך מנות החשבים ביום (כק"ש ותפלת מילה וטבילה וספי' והדומים) ובמספר ימים. כגון מילה. והרצאה דקרבן. והמועדות: ולשנים. למנות שמטין ויובלות. ושני עבד ושכיר. ולמקדיש ולמוכר בית. ולמעד תוצה. ולמעשרות. ולאותי יקרא גדול למעט ולמוסף. ולדיני מו"מ. ולערכין וזולתן: והיו למאורות. כתוב מסרב לכן קרא אותן מאורות שהוא כמו מאירות. כי כן ממשו ע"י הליתן ברקיע השמים כנ"ל. שבזה תלה פעולת שהאור להן: להאיר על הארץ. כי למעלה אין צריך לאורה כנסם: הגדולים. עיין בפי' ההגדה דף' אלו טריפות: ואת הכוכבים. הרבה נראה לנפים דעתו: ויתן. מתנה. מונים הם מאת ה' לתועלת התחתונים. גמרם זכו ליהנות בשכר מעשיהם: ולמשל. אין לכם ממשלה בשפלים בהויה והפסד. השמש בממשלת היום ימניה ויוליד ויבשל הדברים החמים והיבשים. והלבנה תוסיף עם זה בממשלתה הלילה מים והקרים והלחים. וכמ"ש רפ"ף בפרשה אלא הברכה:

(א) גידול פרי תבואה.

ירמיה לא כֹּה אָמַר יְיָ נֹתֵן שֶׁמֶשׁ לְאוֹר יוֹמָם חֻקֹּת יָרֵחַ וְכוֹכָבִים לְאוֹר לָיְלָה רֹגַע הַיָּם וַיֶּהֱמוּ גַלָּיו יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ: אִם יָמֻשׁוּ הַחֻקִּים הָאֵלֶּה מִלְּפָנַי נְאֻם יְיָ גַּם זֶרַע יִשְׂרָאֵל יִשְׁבְּתוּ מִהְיוֹת גּוֹי לְפָנַי כָּל הַיָּמִים: כֹּה אָמַר יְיָ אִם יִמַּדּוּ שָׁמַיִם מִלְמַעְלָה וְיֵחָקְרוּ מוֹסְדֵי אֶרֶץ לְמָטָּה גַּם אֲנִי אֶמְאַס בְּכָל זֶרַע יִשְׂרָאֵל עַל כָּל אֲשֶׁר עָשׂוּ נְאֻם יְיָ: הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם יְיָ וְנִבְנְתָה הָעִיר לַיְיָ מִמִּגְדַּל חֲנַנְאֵל עַד שַׁעַר הַפִּנָּה: וְיָצָא עוֹד קָו הַמִּדָּה נֶגְדּוֹ עַל גִּבְעַת גָּרֵב וְנָסַב גֹּעָתָה: וְכָל הָעֵמֶק הַפְּגָרִים וְהַדֶּשֶׁן וְכָל הַשְּׁדֵמוֹת עַד נַחַל קִדְרוֹן עַד פִּנַּת שַׁעַר הַסּוּסִים מִזְרָחָה קֹדֶשׁ לַיְיָ לֹא יִנָּתֵשׁ וְלֹא יֵהָרֵס עוֹד לְעוֹלָם:

תהלים צד אֵל נְקָמוֹת יְיָ אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ: הִנָּשֵׂא שֹׁפֵט הָאָרֶץ הָשֵׁב גְּמוּל עַל גֵּאִים: עַד מָתַי רְשָׁעִים יְיָ עַד מָתַי רְשָׁעִים יַעֲלֹזוּ: יַבִּיעוּ יְדַבְּרוּ עָתָק יִתְאַמְּרוּ כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן: עַמְּךָ יְיָ יְדַכְּאוּ וְנַחֲלָתְךָ יְעַנּוּ: אַלְמָנָה וְגֵר יַהֲרֹגוּ וִיתוֹמִים יְרַצֵּחוּ: וַיֹּאמְרוּ לֹא יִרְאֶה יָּהּ וְלֹא יָבִין אֱלֹהֵי יַעֲקֹב: בִּינוּ בֹּעֲרִים בָּעָם וּכְסִילִים מָתַי תַּשְׂכִּילוּ: הֲנֹטַע אֹזֶן הֲלֹא יִשְׁמָע אִם יֹצֵר עַיִן הֲלֹא יַבִּיט: הֲיֹסֵר גּוֹיִם הֲלֹא יוֹכִיחַ הַמְלַמֵּד אָדָם דָּעַת: יְיָ יֹדֵעַ מַחְשְׁבוֹת אָדָם כִּי הֵמָּה הָבֶל: אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר תְּיַסְּרֶנּוּ יָּהּ וּמִתּוֹרָתְךָ תְלַמְּדֶנּוּ: לְהַשְׁקִיט לוֹ מִימֵי רָע עַד יִכָּרֶה לָרָשָׁע שָׁחַת: כִּי לֹא יִטֹּשׁ יְיָ עַמּוֹ וְנַחֲלָתוֹ לֹא יַעֲזֹב: כִּי עַד צֶדֶק יָשׁוּב מִשְׁפָּט וְאַחֲרָיו כָּל יִשְׁרֵי לֵב: מִי יָקוּם לִי עִם מְרֵעִים מִי יִתְיַצֵּב לִי עִם פֹּעֲלֵי אָוֶן: לוּלֵי יְיָ עֶזְרָתָה לִּי כִּמְעַט שָׁכְנָה דוּמָה נַפְשִׁי: אִם אָמַרְתִּי מָטָה רַגְלִי חַסְדְּךָ יְיָ יִסְעָדֵנִי: בְּרֹב שַׂרְעַפַּי בְּקִרְבִּי תַּנְחוּמֶיךָ יְשַׁעַשְׁעוּ נַפְשִׁי: הַיְחָבְרְךָ כִּסֵּא הַוּוֹת יֹצֵר עָמָל עֲלֵי חֹק: יָגוֹדּוּ עַל נֶפֶשׁ צַדִּיק וְדָם נָקִי יַרְשִׁיעוּ: וַיְהִי יְיָ לִי לְמִשְׂגָּב וֵאלֹהַי לְצוּר מַחְסִי: וַיָּשֶׁב עֲלֵיהֶם אֶת אוֹנָם וּבְרָעָתָם יַצְמִיתֵם יַצְמִיתֵם יְיָ אֱלֹהֵינוּ:

אומר רבי נחוניא תמלא במעמד יום ראשון.

(ברכות פ"ב) מרגלא בפומיה דאביי לעולם יהא אדם ערום ביראה. מענה רך משיב חמה, ומרבה שלום עם אחיו ועם קרוביו ועם כל אדם ואפילו עם נכרי בשוק

רוגע (כמלם גרוקע. אולי הוא גם מענים. כמו שכתוב בס"ד בהגהת פי' הנביאים כתובים) עוכר ומוחן: ויהמו. ואם המו גליו. אע"פ כן השקיטם. ובקע הים לפני ישראל. ואומר אני. שגם אלה הפסוק יסורא עד"ז. נותן שמש לאור יומם וגו'. ר"ל עם היות גבול שם הש"י לשמש למשול ביום ולירח בלילה. הנה בכל פעם הד"ח והעמיד השמש למרע"ה וליהושע. באופן שאיר השמש את הלילה: גליו. נקראים גלים. לפי שמתגלגלין בתנועתם. או לפי שנגבהין כגיגול גל אבנים: אם ימושו. החוקים האלה. כל הימים. גם זרע ישראל ישבתו מהיות גוי לפני כל הימים. אבל כמו שלא משו החוקים האלה. כי אם לזמן מועט (וגם זה לא מעשה אלא בשביל ישראל ולטובתן ותועלתן) ככה לא ישבתו ישראל וגו'. כי אם לזמן. אך לא כל הימים. כי אי אפשר השבתתם לעולם. כמו שאות מסגמגע שימושי החוקים האלה כל ימי עולם: אם ימדו שמים. שהם גבוהים מידיעתם: ויחקרו מוסדי ארץ. לא הזכיר כאן מדידה. כי היא מחודש. שיהא אלפי פרסי. ולפ"ז אלכסונה תרי אלפי. אבל חקירת מוסדיה. על מה אדניה הטבעו. אינה מתת יד השגה אנושית: על כל. פושעים ופגעים אשר עשו. והנה שהקודם אינו מגדר האפשר. כך הנמשך נלאתי הכפר. שיהיו נמאסי' עם כל מה שעוו ופשעו. הנ שמחה גדולה והמה פגומה והקים טובה לישראל. אין כמוה בכל נחמות הנביאים ויעודיהם הטובים. והשובה נאה למונין אותם על רוב הטוא אבותינו. והאומרים לנפשם אין ישועתה לנו באלהים סלה. ובבר הקדים הש"י לנחמנו. להיות מגן בעדנו. ישוב ידהמו. יכבוש עונותינו. וירים ראשינו. וישא פנינו ויחננו: באים. קרי ולא כתיב: הפנה. סווית: גרב וגעתה. מקומות ידועים קרוב לירושלים: הפגרים. העמק שנפלו שם פגרי סנחריב בבואו על ירושלים: והדשן. מקום שפך הדשן מחוץ לעיר: השדמות. שדות:

ערום ביראה. להערים בכל מיני ערמה ליראה בוראו. כענין שעשה יעקב בעקבה (ומה זה ישקול דבריו לבל יהבל כלמוס כמוהו. ויזהר בדבריו ובתשובתם. שלא יארע לו כמו שאירע לאהרן הכהן. ולאנטיגנוס. שלא ישתו תלמידים מים הרעים. ויתחלל יפה בכל גדי ענין הנעשה לש"ש. שלא יקרה לו כמו לאחיה השלוני [סנהדרין קב]. וכאבון רואה [דברים פ' מד] וכן לא יהא חסיד שוטה. גם לא יענה כסיל כאולתו פן ישוה לו. ואל יאמר דבר שאינו נשמע אפילו בדבר יראה. כמש"ה אל תוכח לץ. ובאזני כסיל אל תדבר. פן יבוז לשכל מליך. ותתשב סכל. והשמר שלא תגא תקלה מתחת ידך. ולא תהא ירא"ך כסלהך. בבטלת אותם יעבה אפילו לש"ש כידוע ממה שאירע לאדם גדול. ובבעת טרדה כמו בע"ש ועי"ש. לא תסמוך על נגי ביתך באיסורין. ובדיני ממונות תערים מאד. לבוא"ה דין מרומה לאור אמת לאמתו. כמעשה שבמעשה עם האלד [מכות כג] ור' ננאם [ב"ב נח]. וכגון מר זוטרא בכבא דכספא [ב"מ כד]. ואביי גופיה. בזי"ד דוחת אם עלמא [ב"ע קט] שדמו על אומדנא איסורין והכתה. ובתחוכיה בני אדם. הכר שלא תכלימם ברבים. והתחכם בדיפם בטוב כדרך שעשה אהרן הכהן. שהיה אוהב הבריות. ומקרבן לתורה ומתכבן לאביהן שבשמים. כללו של דבר כל ערום יעשה בדעת כל מעשיו בלופן שיגליתו ויעשו פרי טוב ביראת ה' כל היום. כדי שיהא אהוב למקום ולבריות. שיקבלו דבריו בנעימי יראה שמים: ודברי חכמים בנחת נשמעים. ולפעמים בראה שצריך כעוס בעניין ומקום הצריך אשר הדע שיועיל. ופעמים במיסה חרוק מרש בתלמידים למי שראוי. ברמיזה. שבט לגו חסר לב ויראה במרמי' ותטף לנער ע"ס דרכו. להפחידו או לבהלו. הכמות מקרי דרדק. והכל לפי האדם והענין. ישמע חכם ויוסף לקח. ונבון תחבולות יקנה להפיק רצון מה'. על כל דרכיו עיניו יפקח: מענה רך. ולא יתחזק בקטטה. וילמוד תבואתו בוויכוחו עם הלבנה על קטרוגה: ועם כל אדם. אפילו עם בלתי ראוי ויקח מוסר מן השמש הנכרת להאיר לטובים ולרעים בשוה:

אורחות

כדי שיהא אהוב למעלה ונחמד למטה ויהא מקובל על הבריות. אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הקדימו אדם שלום מעולם ואפילו נכרי בשוק:

ברכות פרק תפלת השחר תנו רבנן כשחלה רבי אליעזר נכנסו תלמידיו לבקרו. אמרו לו תלמידיו. רבינו. למדנו אורחות חיים ונזכה לחיי העולם הבא. אמר להם הזהרו בכבוד חבריכם. ומנעו בניכם מן ההגיון. והושיבום בין ברכי תלמידי חכמים. וכשאתם מתפללים. דעו לפני מי אתם עומדים. ובשביל כך תזכו לחיי העולם הבא: וכשחלה רבן יוחנן בן זכאי נכנסו תלמידיו לבקרו. כיון שראה אותם התחיל לבכות. אמרו לו תלמידיו רבינו נר ישראל פטיש החזק עמוד הימני מפני מה אתה בוכה. אמר להם אלו היו מוליכין אותי לפני מלך בשר ודם. שהיום כאן ומחר בקבר. ואם יכעוס עלי. אין כעסו כעס עולם. ואם יאסרני אין איסורו איסור עולם. ואם ממיתני אין מיתתו מיתת עולם. ואני יכול לשוחדו בממון ולפייסו בדברים. ואף על פי כן הייתי בוכה. קל וחומר עכשיו שמוליכין אותי לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שהוא חי וקים לעולם ולעולמי עולמים. ואם יכעוס עלי. כעסו כעס עולם. ואם יאסרני איסורו איסור עולם. ואם ממיתני. מיתתו מיתת עולם. ואיני יכול לשוחדו בממון ולפייסו בדברים. ולא עוד אלא שיש לפני שני דרכים אחד לגיהנם. ואחד לגן עדן. ואיני יודע באיזה דרך מוליכין אותי. ולא אבכה. אמרו לו. רבינו ברכנו. אמר להם יהי רצון שיהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם. אמרו לו תלמידיו עד כאן ותו לא. אמר להם ולואי. תדעו כשאדם עובר עבירה אומר שלא יראני שום אדם:

פיאה פרק ח מי שיש לו חמשים זוז והוא נושא ונותן בהם הרי זה לא יטול. וכל מי שאינו צריך לטול ונוטל אינו מת מהזקנה עד שיצטרך לבריות. וכל מי שהוא צריך לטול

אורחות חיים. הנהגת חיי העוה"ז שתהיה על ידיהם לחיי עוה"ב: ההגיון. פירושים רבים נאמרו בו. וכולם אין מכוונין לאוזן השומע לה"ק ורגיל בו. אם על לימוד המקרא יותר מדאי. מהיכן השמע זה בלשון הגיה. שלא ממנו יתבאר ההפך. כי מקרא אלא דיבר שכתוב. והגית בו יומם ולילה. ואם נהגרה כן אות שהעוסקים במקרא בלבד מדה ואינה מדה כמאמר חז"ל [ב"מ לג] מכלל שההגיה אומה למידת המקרא. כי לא באו ח"ל לעקור הכתוב ח"ו. ומכין להעמידו בלשון הגייה. שהוא דבר אחר. ואם שלא לפתור פסוק כתורתו. גם זה בכלל פי' הקודם ויקשה עלי ג"כ מש"ל. ועוד שנוה לא די שאוסרה קלה ומיעטה גרידא. שהרי אמרו [קדושין עט] כדאי ואין יתנב. ומי שאמר שההגיה היא תהלת הלמוד בלי דעה והשכל. יקבל תשובתו ממנו כן שהלומד. מאחר שהוא מצוה עליה כל היום. גם מ"ש ח"ל בפי' [פ"ז יט] לעולם ילמד אדם ואח"כ יהגה. מעיד בבירור על השם. כי באמת אין ההגיה שלאמתית אלא דבור הלב בהבנה שכלית. וכמו שמוכיחים כתובים רבים. כאמרו והגיון לבי. והגות לבי. בינה הגיגי. ר"ל אע"פ שאינו מבטא יפה בשפתיו. אבל הוא דיבור פנימי מתוסב בלב עמוק. ומ"ש המגלגלים והמהגים. נ"ל פי' שהם חוקרים נלומפם הג ק שלה. וכן כיונה הגה ההגה. באורו הגיונם אינו אמיתי כמו שנ"ל. אלא כדבור היוצא בלי מחשבות הלב. ולברוח על שיחת הילדים. אינו במשמע הלשון. לא באר א"ע פירוש מקובל וכגון במלה זו רק מה שדוחה הכתוב בע"י. והיא חכמת ההגיון הידועה לפילוסופים. החוקרת שהוא בין אמת ושקר. ויודעה בשם הגיון ההם. זהו לדעתי אמת ברור (כמ"ש בס"י ס"ס ע"ה) וקראוה בשם זה נ"ל מענין הס' (בהתכמה מהם לגדלה) הספ' עוד לפלגות גדולים חקרי לב. אבל ח"ל הרחיקוה. לגודל סכנתה. כי רבים חללים הפילה. כמודע (עי' ס' חוות קנס. הוצאת מהפילוסופים המאמינים) לבקי בדבריהם וכנום ויוצא נספריהם. והיא הביאה כל מרת הלעג"ז על ס' התורה. כי אם עוזם רדיפתן אחרי ההגיון (עם היות מוחם ז"ל רעים לשמים) שאמרים קראום מנלכה ואינה חכמה אמיתית. כי נהרגה דברים לא תוכל עמוד עד הכוח והנסיון והקבלה שגלתגה. שאי אפשר להכחישם. וכוון ה' שנתן חלקם בתורה התמימה. לא יחסר לה דבר חכמה אמיתית להבדיל בין האמת והשקר. ע"י כלים אלהי'. כגון מסורת האמת ומדות שהתורה נדרשת בהן וכללי המשנה והגמרא. וחכמים בעלי התלמוד המבערים האמת בעלם בלי מכשול. ואולם לא נאסר ללמוד אותה החכמה יונית לגדולי ישראל. להבין ולסורות מה להשיב לאפיקורוס. אבל נמנע אם מהקטנים קודם שימלאו כרסם מלחם ובשר התורה ובטרם יתבשל שכלם ותתיישב דעתם. לפיכך אמר ומנעו בניכם. ר"ל הקטנים. אבל להם הגדולים תלמידיו עצמם לא מנע מטעם הנ': דעו. כי הכל לפי הכוונה. כמ"ש באורך בהקדמה. ובפתיחה לספי י"ח. אע"פ שבדיעבד בשעת הדחק אין הכוונה מעכבת כמ"ש שם (עי' ת' הרשב"א סי' שכח): פטיש החזק. יפוצץ סלע ד"א לכמה טעמים: עמוד הימני. שני עמודים העמיד שלמה"ה באולם. שם הימיני יכין והוא החשוב. אלא דמה ריב"ז. בהיותו עמוד נכון לבית ישראל הנשען עליו. ואינו יכול לשחדו. אע"פ שכתוב ושוחד (יכפה) בחיק חמה עזה. וכן ישלים לפייסו בדברים. ככתוב קחו עמכם דברים. והא דכתיב ולא יקח שוחד. ההוא ודאי בעומד בדינו מיירי. וא"ז לומר כן ריב"ז אשלו הוא על עצמו. אף כי קרוב למיתתו. עמ"ש בס"ד בענין זה בלח"ם סוף פ"ח דהלכות ויסעם לך: ולא עוד. אפי' לא ימיתני מיתת עולם. מ"מ אינו מהפלא שיבכה מאימת מות שנפלו עליו. כי מ"מ לבו דואג מעונש גיהנם. אף אם אינו תמידי. וי"ל גבול י"ב חדש: עד כאן. ולא יותר שהא יראתו של הקב"ה: ולואי. מי יתן והיה לבבכם זה ליראה ה' יראה מן האדם. לפי שראיית האדם מוחשת ויכול להסתר מפניו. משא"כ במורא שמים. שאין מקום להסתר שם פועלי און. ואם האדם ישים ה' נגדו תמיד בוחנו כל מעשיו. בודאי לא היה בא לידי חטא:

מי שיש לו נ' זוז. עמ"ש בס"ד במהדורות לה"ם: ונושא ונותן בהן. דהוצאין דעבדין סכין ממאתן (הגר א') דלא עבדין: לא יטול

וְאֵינוֹ נוֹטֵל . אֵינוֹ נִפְטָר מִהָעוֹלָם עַד שֶׁיְּפַרְנֵס לַאֲחֵרִים מִשֶּׁלּוֹ . וְעָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר . בָּרוּךְ הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּיְיָ וְהָיָה יְיָ מִבְטַחוֹ :

אומר אלו הן מעמדות . סגולה במעמד יום ראשון . הנודר מן האור . אסור באורן של כוכבים : אומר סדר הבדלות סגולה במעמד יום ראשון :

מגילה פרק בני העיר תַּנְיָא שָׁאַל רַבִּי עֲקִיבָא אֶת רַבִּי נְחוּנְיָא הַגָּדוֹל . בַּמֶּה הֶאֱרַכְתָּ יָמִים . אָתוּ גַּוְזָאֵי וְקָא מָחוּ לֵיהּ . סָלֵיק יָתִיב אַרֵישָׁא דְדִיקְלָא . אָמַר לוֹ רַבִּי . אִם נֶאֱמַר כֶּבֶשׂ . לָמָּה נֶאֱמַר אֶחָד . אָמַר לָהֶם צוּרְבָא מֵרַבָּנָן הוּא שַׁבְקוּהוּ . אָמַר לוֹ אֶחָד מְיוּחָד שֶׁבְּעֶדְרוֹ . אָמַר לוֹ מִיָּמַי לֹא קִבַּלְתִּי מַתָּנוֹת . וְלֹא עָמַדְתִּי עַל מִדּוֹתַי . וּוַתְּרָן בְּמָמוֹנִי הָיִיתִי . לֹא קִבַּלְתִּי מַתָּנוֹת . כִּי הָא דְרַבִּי אֶלְעָזָר כִּי הֲווּ מְשַׁדְּרֵי לֵיהּ מַתָּנוֹת מִבֵּי נְשִׂיאָה לָא הֲוָה שָׁקֵיל . כִּי הֲווּ מְזַמְּנֵי לֵיהּ לָא הֲוָה אָזֵיל . אָמַר לְהוּ לָא נִיחָא לְכוּ דְאֶחְיֶה . דִּכְתִיב וְשׂוֹנֵא מַתָּנֹת יִחְיֶה . רַבִּי זֵירָא כִּי הֲווּ מְשַׁדְּרֵי לֵיהּ מַתָּנוֹת מִבֵּי נְשִׂיאָה לָא הֲוָה שָׁקֵיל . כִּי הֲווּ מְזַמְּנֵי לֵיהּ אָזֵיל . אָמַר אִתְיַקּוּרֵי דְּמִתְיַקְּרוּ בִּי . וְלֹא עָמַדְתִּי עַל מִדּוֹתַי . דְּאָמַר רָבָא כָּל הַמַּעֲבִיר עַל מִדּוֹתָיו מַעֲבִירִין מִמֶּנּוּ כָּל פְּשָׁעָיו . שֶׁנֶּאֱמַר נוֹשֵׂא עָוֹן וְעוֹבֵר עַל פֶּשַׁע . לְמִי נוֹשֵׂא עָוֹן . לְמִי שֶׁעוֹבֵר עַל פֶּשַׁע : וַתְּרָן בְּמָמוֹנִי הָיִיתִי . דְּאָמַר מָר אִיּוֹב וַתְּרָן בְּמָמוֹנֵיהּ הָיָה . שֶׁהָיְתָה מַנִּיחַ פְּרוּטָה לַחֶנְוָנִי מִמָּמוֹנֵיהּ :

כתובות פרק שני דייני גזירות הַכֹּל מַעֲלִין לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְאֵין הַכֹּל מוֹצִיאִין . תָּנוּ רַבָּנָן לְעוֹלָם יָדוּר אָדָם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל . וַאֲפִילוּ בְּעִיר שֶׁרֻבָּהּ גּוֹיִם . וְאַל יָדוּר בְּחוּצָה לָאָרֶץ . וַאֲפִילוּ בְּעִיר שֶׁרֻבָּהּ יִשְׂרָאֵל . שֶׁכָּל הַדָּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל . דּוֹמֶה כְּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֱלוֹהַּ . וְכָל הַדָּר בְּחוּצָה לָאָרֶץ . דּוֹמֶה כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ אֱלוֹהַּ . שֶׁנֶּאֱמַר לָתֵת לָכֶם אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים . וְכִי כָּל שֶׁאֵינוֹ דָר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵין לוֹ אֱלוֹהַּ . אֶלָּא לוֹמַר לָךְ . כָּל הַדָּר בְּחוּצָה לָאָרֶץ . כְּאִלּוּ עוֹבֵד גִּלּוּלִים . וְכֵן בְּדָוִד הוּא אוֹמֵר . וְעַתָּה יִשְׁמַע נָא אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ אֵת דִּבְרֵי עַבְדּוֹ אִם יְיָ הֱסִיתְךָ בִי יָרַח מִנְחָה וְאִם בְּנֵי הָאָדָם אֲרוּרִים הֵם לִפְנֵי יְיָ כִּי גֵרְשׁוּנִי

ישל . לקח שכחה ופאה ומעשר עני : ואינו נוטל . כגון שדוחק עצמו במלאכה ומסתפק במעשה ידיו . אבל אם אין מספיקין לו ומכוף עצמו . עמ"ש בס"ד בהלכות פ"ב וס"ג . וני"ד סי' רמ"ז : אינו מת מן הזקנה . לא אמר כאן נפטר מן העולם כדלעיל . שאם מוכסת שיזקין ג"כ . דכתיב שונא מתנות יחיה : הגדול . בחכמה . או שמא ע"ש שהיה גדול בזקנה . או לפי שהיה עשיר כדאמר מגדולהו בעריסים . ובתנ"ך מצינו שהן גדול בענין השיבות . ביחוד במעלת העושר . וסימן מאבן [ר"ת משה הכרכם איוב ברזילי נבל] : גוזאי . סריסים מצרתי ר' נחוניא הגדול : מהו ליה . הכהו לר' עקיבא . הכבורים שהיה קן נחיין של ר' נחוניא הגדול : סליק . ר"ע וישב לו בראש האילן : א"ל . ר' עקיבא לר' נחוניא הגדול : אם נאמר כו' . דכתיב את הכבש אחד תעשה בבוקר . ואחר שכתוב לי יחידי . מה הוצרך כבש אחד (עמ"ש בס"ד בחלק הדרושים) : צורבא מרבנן . ת"ח שלא שידע לשאול כהלכה שבקוהו . הניחוהו . ואל תגעו בו : מיוחד . שיבחר השמן וטוב הנמצא בעדר : לא עמדתי על מדותי . שלא גמול רע למי שצערני : כי הוו משדרי ליה . כשהיו שולחים לו מתנות מבית הנשיא . לא היה לוקח : כי מזמני ליה . כשקראו אותו לסעודה . לא היה הולך : לא ניחא לכו . אינכם חפצים שאחיה : אתייקורי דמתייקרו בי . מתכבדין בי במה שאני הולך אצלם . והנאתם היא ואין זו מתנה : המעביר על מדותיו . שאינו מדקדק למדוד מדה כנגד מדה למצערים אותו . ומניח מדתו ועובר עליה והולך לו : מעבירין ממנו . אין מדת הדין מדקדקת אחריו . אלא מניחתו והולכת : למי נושא עון . כ"ל דרישא דקרא שיב . ופירושא הכי הוא . דידוע עון קל ממשע שהוא המרד . והוא הכבד . ככתוב וכבד עליה פשעה לא תוכל שאתו . אבל כעון אינו מגלה כל כך . ויפנו בשיאות . לכן כתוב בו נשא עון (הוא שאמר קין וכי גדול עוני מנשוא . אחר שלא נתכוין למרוד ולא עון נלכד יש בידו . ולא יכבד לשאתו כמדתו ...) אכן הפשע לגבודתו אינו מגלה . אבל מה עושה הקב"ה כי חפץ חסד הוא . עובר עליו ומניחו . ואינו מסתכל בו . אע"פ שמונח כאבן כבד לפניו . לכך אמר בו ועובר . והשתא איכא למידק בקרא . אם על פשע עובר . מה שאינו בר משא . על עון לא כ"ש . א"כ מה צריך לכתבו . מ"מ [illegible] הייל לגו בחדא . אלא לדרשא הוא מי שנושא לו עון בלבד לקלותו . אך לא פשע שאינו בשיאות . אבל יש מי שעובר לו על פשע ג"כ . שאע"פ שאינו מגלה . אינו משגיח [illegible] ועובר עליו . וזו מדה אחרת יתרה על הראשונה . וא"ש כמאי מוקמת לה . הא ע"כ אין מדה זו אמורה אלא במי שיעביר מדותיו ועובר על פשע חברו . ומי הראוי למדוד לו כמדתו לעבור כמו כן על פשעיו . וה"ט למי נושא עון וגם עובר על פשע . למי ה' . לפי שמדה במדה לא בטלה . והרי זה מכן . ובהכי לא מפקינן לקרא מפשטיה לגמרי : ותרן הייתי . עמש"ל מעמד יום א' מגילה פ"ד : מניח פרוטה . לא היה צריך לבוית יותר . מאחר שהברכה מתחלתם בה . גם החנוני לא היה צריך למתנתו רק לברכתו . וצריך דבר שתחול עליו הברכה בענין יפה . ראוי לדבר אסוך שמן :

הכל מעלין . אדם כופה אשתו ועבדו . לעלות עמו . ואם האשה אינה רוצה . תצא בלא כתובה . וכן כופין אותו שיעלה עמה . ואם אינו רוצה . יוציא ויתן כתובה . ועבד שברח ימכרנו שם : אין הכל מוציאין . אפילו ממקום רע לנוה היפה : כמי שאין לו אלוה . לפי שישראל וארצם הם חלק ה' . וח"ל היא תחת יד שרי האומות . הולך הישראל העומד בח"ל שאר קרת מכאן ומכאן . עמ"ש בס"ד בהקדמה באורך : וכי כו' אלוה . הלא בכ"מ שגלו שכינה עמהם : אלא מ' כאילו עובד ע"ז . לפי שצריך להתפלל לבמגיע השפע שם . מע"ז אמרו ישראל שבח"ל עובדי ע"ז בטהרה הם כמ"ש שם בס"ד : ירח מנחה . אקריב לפניו מנחה לכפר על עוני להסיר שאתך ממני . ואם לא ירית ברית ניחח . בזאת תדע כי בני האדם הם . נגעי בי אדם קדמונה . הרודפים להסתים אם האדם . על כן אחרים יבין .

הַיּוֹם מֵהִסְתַּפֵּחַ בְּנַחֲלַת יְיָ לֵאמֹר לֵךְ עֲבוֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים . וְכִי מִי אָמַר לוֹ לְדָוִד לֵךְ עֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים . אֶלָּא לוֹמַר לָךְ . כָּל הַדָּר בְּחוּצָה לָאָרֶץ . כְּאִלּוּ עוֹבֵד גִּלּוּלִים . אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר כָּל הַדָּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שָׁרוּי בְּלֹא עָוֹן . שֶׁנֶּאֱמַר וּבַל יֹאמַר שָׁכֵן חָלִיתִי הָעָם הַיּוֹשֵׁב בָּהּ נְשֻׂא עָוֹן :

(מקץ פ"ז ס"ה) אמר רב פפא . האי שמשא סומקתי היא . תדע דקא סמקא צפרא ופניא . והאי דלא חזינן לה כולא יומא . נהורין הוא דלא ברי :

עדיות פרק ח אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מְקֻבָּל אֲנִי מֵרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי שֶׁשָּׁמַע מֵרַבּוֹ וְרַבּוֹ מֵרַבּוֹ הֲלָכָה לְמשֶׁה מִסִּינַי שֶׁאֵין אֵלִיָּהוּ בָּא לְטַמֵּא וּלְטַהֵר לְרַחֵק וּלְקָרֵב אֶלָּא לְרַחֵק אֶת הַמְקוֹרָבִים בִּזְרוֹעַ . וּלְקָרֵב אֶת הַמְרוּחָקִים בִּזְרוֹעַ . מִשְׁפַּחַת בֵּית צְרִיפָה הָיְתָה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן . וְרִחֲקָהּ בֶּן צִיּוֹן בִּזְרוֹעַ . וְעוֹד אַחֶרֶת הָיְתָה שָׁם . וְקֵרְבָהּ בֶּן צִיּוֹן בִּזְרוֹעַ . כְּגוֹן אֵלּוּ אֵלִיָּהוּ בָּא לְטַמֵּא וּלְטַהֵר לְרַחֵק וּלְקָרֵב . רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר לְקָרֵב אֲבָל לֹא לְרַחֵק . רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר לְהַשְׁווֹת אֶת הַמַּחֲלוֹקֶת . וַחֲכָמִים אוֹמְרִים לֹא לְרַחֵק וְלֹא לְקָרֵב אֶלָּא לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם בָּעוֹלָם . שֶׁנֶּאֱמַר הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֵת אֵלִיָּה הַנָּבִיא לִפְנֵי בּוֹא יוֹם יְיָ הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא : וְהֵשִׁיב לֵב אָבוֹת עַל בָּנִים וְלֵב בָּנִים עַל אֲבוֹתָם :

מנחות פרק התכלת תָּנוּ רַבָּנָן חֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל שֶׁסִּבְּבָן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמִצְוֹת . תְּפִלִּין בְּרָאשֵׁיהֶן תְּפִלִּין בִּזְרוֹעוֹתֵיהֶן . וְצִיצִית בְּבִגְדֵיהֶן . וּמְזוּזָה בְּפִתְחֵיהֶן . וַעֲלֵיהֶן אָמַר דָּוִד שֶׁבַע בַּיּוֹם הִלַּלְתִּיךָ עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ . וּבְשָׁעָה שֶׁנִּכְנַס דָּוִד לְבֵית הַמֶּרְחָץ וְרָאָה אֶת עַצְמוֹ עָרוֹם . הָיָה אוֹמֵר אוֹי לִי שֶׁאֲנִי עוֹמֵד בְּלֹא מִצְוֹת . וְכֵיוָן שֶׁנִּזְכַּר בְּמִילָה שֶׁבִּבְשָׂרוֹ . נִתְיַשְּׁבָה דַּעְתּוֹ . לְאַחַר שֶׁיָּצָא . אָמַר עָלֶיהָ שִׁירָה . שֶׁנֶּאֱמַר לַמְנַצֵּחַ עַל הַשְּׁמִינִית מִזְמוֹר לְדָוִד . עַל מִילָה שֶׁנִּתְּנָה בַּשְּׁמִינִי : רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ תְּפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ וּתְפִלִּין בִּזְרוֹעוֹ וְצִיצִית בְּבִגְדוֹ וּמְזוּזָה בְּפִתְחוֹ הַכֹּל בְּחִזּוּק שֶׁלֹּא יֶחֱטָא . שֶׁנֶּאֱמַר וְהַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ לֹא בִמְהֵרָה יִנָּתֵק . וְאוֹמֵר חֹנֶה מַלְאַךְ יְיָ סָבִיב לִירֵאָיו וַיְחַלְּצֵם :

(חולין סט פריטות) רבי שמעון בן פזי רמי . כתיב ויעש אלהים את שני המאורות הגדולים . וכתיב ואת המאור הקטן . אמרה ירח לפני הקב"ה . רבש"ע אפשר לשני מלכים

כי בתים וכו' גורמים : מהסתפח . מלהדבק לגור בנחלת ה' : לאמר לך וכו' א"א . ע"י שהוכרח מחת מא"י . ולברוח אל אכים מלך מואב : בכן . ר"ל באדן אל ימרעם ויאמר גר לי במקום : חליתי . מכובד יגול מטב התאוות בה . כי יושביה נשואי עון : סומקתי . פי' כר"מ . דג נ' לגודר מן האדום או' : נהורין דלא ברי . מאור עיניו אינו ברור כל כך . מתוך אור היום שמכהה עיניו . אבל צפרא ופניא שביום תמיד ניכר אדמומית כחמה . עמש"ע :
לטמא . פסול דממזרות : לרחק . פסול דכהונה . וכן כשגוס : כל"מ . שהלכה לו הקב"ה למשה בסיני חור ודורשיו : ושראו שאין אליהו בא לטמא או לטהר כו' . לגבי משפחות המטומעות . לפי שהם כשרים לע"ל . שהלכה היא משפחה שנטמעה נטמעה : המקורבים בזרוע . שהכל מחזיקין אותן בפסולין אלא שנתקרבו בזרוע . אבל משפחה שנטמעה מהמת שלא נודע פסולה . יניחנה בכשרותה : בית צריפה . כך שם המשפחה : ורחקה . הכריז עליהן שהן פסולין : בן ציון . גברא אלמא : ועוד . משפחה אחרת : וקרבה בזרוע . הכריז עליהן שהן כשרין להתחתן בהם . והם התגאו של כבוד הבריות . ולא הזכיר שם המשפחה הפסולה שקרבה בן ציון בזרוע . כמ"ש שם המשפחה הכשרה . וללמדך כמה צריך אדם ליזהר שלא לספר בגנות בני אדם . ולסות כוסה קלון . ואם כן בפסולין . ק"ו בכשרים : אבל לא לרחק . משפחה כשרה שנתרחקה בזרוע הוא מקרב . אבל אינו מרחק אותה שנתקרבה בזרוע : המחלוקת . של חכמים בד"ת : והשיב לב אבות על בנים . שעתיד לומר להקב"ה זה מבני בניו של זה . ע"י שיעשה שלום

לישראל מהאומות . ולדברי ר"ש . אנוח אלו החכמים והביא אלו התלמידים . שיהא לב כלן שוה . להסכים לדעת אחת . והמקרא דרש לפניו . ולדברי חכמים דרש לפניו ולאחריו :
שבע ביום . תפילין שבראש ושבזרוע . ד' ציציות ומזוזה . הרי כאן ז' . ואע"ג דבשבת וי"ט ליכא . למ"ד [מנחות לו] לאו זמן תפילין וכן לילה . א"כ דייק קרא הכי . דביום סתום הוא . דאיכא ימים דבלאו הנו מז' . מיהו ערום ממצות לא הוי אלא בבית המרחץ . אף ע"ג דבמטתו הוי נמי ערום מכולהו . מכאן מוכיח בבתוי אר"י שצריך לשכב בט"ק . וממ"ש בס"ד במו"ק סי' ל' לאזק הראיה דלא כמ"א . איברא איכא לדחויי דליכא ראיה מהכא . דבלילה א"צ דליכא שבע כדאמרן . ואפשר דהוי נמי ערום לגמרי . גם ביום דביה מיירי קרא כמ' . לא היה רואה עצמו ערום כ"א בבית המרחץ : על המילה שנתנה בשמיני . י"ל שהוא כדיוק . דלאו לומר בשביל שהמילה היא ביום השמיני . א"כ על השמיני מיבעי ליה . אלא מאי שמינית . לומר שבע הם' . וכן הוא שמינית בסדר . שנצטווה עליה א"א ע"ה אחר ז' מצות בני נח : הכל בחזוק . מצד וכל עומד בהזקת שלא יחטא : המשולש . ציצית תפילין מזוזה : סביב ליראיו . המסובבין במצות הנזכרות . שמקיפין אותם מכל צד : ויחלצם . מחטא :
ר"ש בן פזי . האגדה הגדולה הזאת . יוצא ממנה מוסר גדול : ללמדנו דעת ומוסר להקטין עצמו בעוה"ז . כי כנסת ישראל נמשלה ללבנה וא"ל הקב"ה לכי ומעטי עצמך . כמ"ש ח"ל [חולין ס] על הפסוק כי אתם המעט מכל העמים . בשביל שאתם ממעטים עצמכם הרבתי אתכם . ועי"ז שאתם מקטינים עצמכם בעוה"ז שלים בלכם

שישתמשו בכתר אחד. אמר לה. לכי ומעטי עצמך. אמרה לפניו רבש"ע הואיל ואמרתי לפניך דבר הגון אמעט עצמי. אמר לה לכי ומשולי ביום ובלילה. אמרה לפניו מאי רבותיה, דשרגא בטהרא מאי מהני. אמר לה זילי למנו בך ישראל ימים ושנים. אמרה לפניו יומא נמי אי אפשר דלא מנו ביה תקופתא. דכתיב והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים. זילי לקרו צדיקי בשמך. יעקב הקטן שמואל הקטן דוד הקטן. חזיה דלא מיתבא דעתה. אמר הקב"ה

לכם ודומה גלילה לכם. שמשלו לעולם הבא שדומה ליום. וזהו דרך המפרשים הפשט של דברים. והם טובים ונכוחים. אבל לא אלו י"ח בביאורה אף בדרך הפשט. והרשב"א ז"ל מדקדק בה מאד עיקר ענין התרעומת של הלבנה. מהמת שהוצרכה לקבל אורה מהשמש למה לא יהא אורה מעצמה. והדבר קשה לשמעו. כי כל מעשי בראשית בצביונן נבראו. מה תלונתה על ה'. אחר שמראשית צא. גם מה הכפה לה כל כך שהקפידה אח"כ. ועוד כל עיקר טענת מורה שקטרגה על החמה ורעה עינה בו. והרי לכאורה אין אלא כבוגן שאלה. לבטל או להקטין ממשלת המאור הגדול. באמר שא"א לב' מלכים בכתר א'. א"כ מאי חזית דמאי דידך סומק טפי. ואיך נפתוקה לומר שאמרה דבר הגון. ובפרט כמאמר לא כטרית עומו כלל נבראו. ועדיין שאלו בו תמיהות רבות. נמנע לייגבס להכנס אל השכל כאשר יוכל שאת. גם בסוד עמוק עמוק מסתרי תורה הסתומים והחתומים. ודבר בו מעט מוך קורה קרוב לפשט הנגלה ונרמז בנעלם בס"ד והמשכיל יבין. והתאל' בים לב אל הטענות כסדרן. הנה מ"ש א"א לב' מלכי' שישתמשו בכתר א'. אם בודאי כך הוא שאפשר לב' מלכים בב' כתרים. אבל לא בכתר א' לשניהם (ע"כ שאלה השואל להשב"א אמי יודע לה עין) אך איזהו הכתר. כי אין לו מקום בנושל לפי משמעו. ומעטי בבו המיעוט. שלפי הטעם אין ללבנה מיעוט עצמי כמ"ש בס"ד. ביום ובלילה. איך שמשול בשניהם: לא סגי דלא מנו ביה תקופתא. ידוע לרב עיקה מאד בזולתה. לצדיקים יקראו בשמך. מה ענין זה לזה. ומ"ש לא מסתיבא דעתה. הביאו כפרה עלי. לשון זה מרעיש העולם. ומה טיבו של שעיר ולמה בר"ח דווקא. ועתה יודעים שמעו דבר ה' יקר מפז מאיר כשחר. הנרמז במשלי חכמים וחדותם תפוחי זהב במשכיות כסף נבחר. ידוע מ"ש רז"ל [ב"ר פ' סג] הגדול מונה לגדול והקטן לקטן. שישראל מונין ללבנה ולא להחמה. כי היא לממשלת היום של העוה"ז שמושלין בו הרשעים ולא בעוה"ב שהוא הלילה (עמ"ש. כי החושך יכסם. והוא למה לכם יום ה' את החשך ולא אור. רק לקטן האמיתי שעקב הכוכב כאן כחושך. אליו יאיר) והנה דקדקתי בכתוב שאמר יהי לשון יחיד כמש"ל (ומ"ש בפ' פשוטו של מקרא) ועוד י"ל והיו למאורות מיותר. ויהיו הול"ל. ת"ק להאיר על הארץ למאי אצטריך. פשיטא אם הם לאותות ולימים וגו'. שהם יאירו לארץ. כי לגבי השמים ממעל בודאי אין צריכין לכל אלה. אך האמת יורה דרכו כי בעל סדרם הנה יבאר שהמאורות הנז' תחלה. הם אורות אלהיות עליונות שעלו תחלה במחשבה שיתמיד היחוד בהם. לכ"א יהי לשון יחיד (מהם בחינת אור הגנוז) הוא שאמר אח"ז והיו למאורות שבכר היו אחד. ונמלך אחר שראה במעשיהן של רשעים שאינן ראוין לכך. והוא שהולך לאותות השמש בגלגל מיוחד כחור ומתרחק מהלבנה באופן שלא ישפיע עליה תדיר. כמו שלא נמשך היחוד למעלה בשבת ששו שגדול שערכו הקדיל (דוק בנשוא שמסכים למ"ש המחוקרים. שראו כהגוים גם כחמה כו') שקב"ה כחמה התאומה שעשה לצורך העוה"ז (אחר אלימו כדאי לגבותמם באור הגנוז שמתייחד. ובהכרח לחדש חמה הצריכה לו. ותזה נולד כמו כן מיעוט התחתון. שא"א לקבל תועלת ההשפעה בענין אחר. שאם יתמיד הדבוק יכלה העולם. ע"כ גם זו לטובה כמו שיבואר עוד בס"ד. אלא שמזאת הטובים נמחה ג"כ רעה לעת הדבוק שלא התערבב השמחה כמש"ל) היא כמושלה עליו. והלבנים שמים קדרות. הלא שחור אדום הוא (הוא תמה עוב נוקבא) סומקתי הדומה מדינין. חלקו של (אדום) הגדול בעולם והלכונה. אמנם מאירה גם לקטן במקרה והזומם (ונית מהכברה נסקדים קליפה לפרי לפי הנהגת עוה"ז. ועל כן אלפי מלכים באדום לפני מלוך מלך לבני ישראל. וזהו להאיר על הארץ. בעת שיתן שני המאורות גדולים א' מושל בעוה"ז ולאחד בעוה"ב. לא יעדרו שניהם מהאיר על הארץ היא כנסת ישראל בלי ספק (כמודע ליודעי חן. והיא המדה הנקראת אחרית נגי' כתר

(כסוד מוך סופן בתחלתן) ועטרה בראש לצדיק) שלא תכלה תחת ממשלת הגדול היוצא ראשונה תעלה בעידנא דלגבי' קרי לאחיך קטן מיהו באמת גדול הוא בזמנו. ולא נהפכה השעה קרוי ראשון קטן מתחיך וכזה מבואר אגלי במדרש רבה בתמוה [ב"ר פ' ס"ג] בשאל הגמון מי תופס המלכות אחרים והביא לו נייר חלק כו'. השמן ידוע בסתרי תורה דיוקא לתרין ספרין איש שדה ואיש תם דע והבן וכבר רמזתיו. והוא סוד שנים אוחזים בטלית (סוד מקיף כנודע) זה אומר אני מצאתיה איש שדה אומר כי בשדה מצאה. וזה"ש שבא על נערה המאורסה. וזה אומר אני מצאתיה בבדוס וכולה שלי. יחלוקו. כי יש בה דין חלוקה. שהיא עץ הדעת טוב ורע. ויטול כל א' חלק כמגיעו. שהיא מעת הבדלה ומחלוקת לש"ש שלא יתחלל (ובמכתב אלהים בארתי ענין מחלוקת לש"ש בדרך אחר. מ"מ למדנו האד סוס שבהן שאיכם גדולים נקראין. לפי שעתו של כ"א. הוין להאיר לארץ. שהיא ודאי הלבנה (שמקבלת אורה ע"י שניהם כאחד. וזמנו של [illegible] לא זמנו של זה) הרומזת בכנסת ישראל בנמשלם לאשה. וכתוב גם בעלות אדומים וזולתן. התרעם הנביא דאיתמא לבי תרי לא חזיא. אוי בעצמה תלונת סיהרא (כשהמעה שני מאורות הם להאיר על הארץ) וקטרוגה הגב החמה ביאה בלי ספק (למען סהים כחה דווקא ולבטל ממשלתה אם היה נאפשר) תחת שלש רגזה ארץ בידעה שתפרד מבעלה כאמיתי שמש ומגן ה'. לא כמו שעלה בדעתה מתחלה בשמעה יהי מאורות דבר אחד. הוא שאמר הכתוב שמש ירח עמד. לא אמר וירח. ולא עמדו. כי יתאחדו ע"י השושבין (כי על כן עלו לזבול בבילון) וכך היו התאומים מתחלה (על מנת שיהיה העולם כדאי) ורצתה הארץ לעשות רצון קונה ולקיים חפצו בראשון. והיא לא נתרצתה מעולם להפרד ממנו כלל. אף כי לחבות בצל כנפי אור חמה עבדא ביטא עבד כי ימלוך וגו'. וטובתו רעה היא אצלם. ע"פ הדברים האלה באה סירח הידוע למעלה בטענה חזקה. וכנגדה כנסת ישראל למטה. מהמת שהתעבדה תחת ממשלת החמה. ערבונא שקלי מינה לא השבעה ולא תטעמם. ויכולה לאמר לומר לבעלה אני מוחה ע"י אחר. ואיני עושה עמו כתובה. והשיבה לכי ומעטי עצמך חכמה עמוקה יש בלשון זה. לומר שתמעט כן מעצמה בלי מכרית והראה שהיא נכפות בעלה. ולרצונה עמה זאת לטובתה ולתקנתה ותועלתם כמש"ל בע"כ מאחר שכך עלה במחשבה להיות דו פרצופין נפרדים (וזהו עצמו שנרמז ביהי מאורות ל' יחיד דייקא ספק מכוונת הירח וק"ל) ומתאחדים לעתים מזומנים ולא להתמיד ביחוד בלי הפסק בנחת וזה לסבות שתים. א' סי להכניע הכרים ע"י ירידתם. ועוד לצורך השפע על התחתונים כמ"ש להלן בס"ד. אחר שלא זכו לקבלו בלי אמצעי והשתלשלות והתפשטות. ואין לך בדברים אלא לפי שעתן וזמן. הנה כי כן יסד המלך שזונה הקטנה והכחנה לגדול בשעתו. ושוב אחרית דבר כנען כואת תרויהו שני דברים שלא יתקנא כל המופל בך ימשול והביא לו למכשול. לקיים ומלכותו בכל משלה. והשמש שמתוך הכמעטה והקטנה המהדיית (שנעשית נקודה נלבד והיא שעמדה לה. עיין בס' הזהר) אז יקנא ה' לארצו ויבקש אהבתה ויחזור ויבנה כברתחלה (עיין בס' הזהר תרומה אמור פנחס בלק) באופן שלא ימשך הפירוד בין הדבקים. וסוכתו הנופלת יקים. וגם לפי שא"א בענין האחר לצורך שעה שיקבלו התחתונים על ידה השפע. וכל זמן שמקבלת איזה משפעת. לפי ענין עוה"ז. לכן כביא ההכרת שהעבור מכנגד פניו זמן מה. והרי זה עבירה לשמה. וכמקרה ש"ח [illegible] מקרה הלבנה העומדת כאן אחת הם. ואולם להבין ענין מעוט הלבנה הנגלה להבליטו עם דרך הנעלם אינ לפניך מ"ש בס"ד לבאר מ"ש בס' הזוהר על פי' בכסה ליום חגנו. דהכא יומא דסיהרא אתכסיאת קאים עלמא בדינא. ואמרו המקובלים בסוד מיעוט הירח דלפי שהאור הנכנס בה לה מאור החמה וכל זמן שמתרחקת מתמעט האור שלה. עד כי בסוף החדש אין לה אור כלל כי

מתעלמת

הביאו כפרה עלי שמעטתי את הירח. והיינו דאמר ריש לקיש. מה נשתנה שעיר של ראש חודש שנאמר בו ליי'. אמר הקב"ה שעיר זה יהא כפרה על שמעטתי את הירח:

אומר כל שבים תפלה במעמד יום ראשון.

בית פרק תפלה דָרַשׁ רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי מַאי דִּכְתִיב אוֹדְךָ עַל כִּי נוֹרָאוֹת נִפְלֵיתִי נִפְלָאִים מַעֲשֶׂיךָ וְנַפְשִׁי יֹדַעַת מְאֹד. בֹּא וּרְאֵה שֶׁלֹּא כְּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִדַּת בָּשָׂר וָדָם. מִדַּת בָּשָׂר וָדָם. אָדָם נוֹתֵן זֵרְעוֹנִים בַּעֲרוּגָה. כָּל אַחַת וְאַחַת עוֹלָה בְּמִינָהּ. וְאִלּוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ

מתעלמה מן השמש ונסתרה. לכן נאותו פרק שלמה סטרא אחרא נולד כמ"ש בס' הזוהר במקומות הרבה לאורה לא דברו בזה כפי שנגלות כי כמותם לא יוכחש. ואדרבה בהתרחקה ממנו היא מאירה. ובהיא בתכלית הריחוק שהוא באמצע החודש בעת הנגוד אז היא בתכלית האורה שאמרית אליה. ובשחוזרת להתקרב מעט והולכה מתמעט האור שלה זה ידוע לכל. ואמנם גם בזמן קרבתה לא נעדר ממנה האור כי אם בערך אלינו. אבל פניה המביטים למעלה באמת הם בתכלית המאור אז. וצ"ל כי הקטרוג נולד דווקא בעת שמתקרבת להתחבר עם השמש. כי אז היא באה לקבל שפע מאור פנים בפנים מאירות בקירוב בשר. ואינה משפעת כי אין בהם מאור שלה בעת ההיא וכל האור שלה על זאת עין הרעה אם שהמנהגם כבודה בת מלך פנימה. ומתקנאה השונא ורבה השטנה (וכ"ה בס' הזוהר אמור ופנחס. דבחדתותי סטרא אחרא ואתדבקות איתהא למעלה. ובעי למיהב שוחדא לסטרא אחרא לאתפרשא מנה) והכפירים שואגים לטרף. משא"כ בעת הנגוד שאין האור שפע עליה. כי אם ברחוק מקום שאין שם דבוק עצמי ויחוד. לכן הכל ימלים ורצים להסתכל ליהנות באור שלה. ומפני שהכל נהגין לאורה ומשפעת מן השפע שמקבלת אל נורך העולם בשלימות. ע"כ גם שנאתם גם קנאתם כבר אבדה הדרגה בכל הפנים ושמחים בכך. כי הוא לגאותם ולטובתם. באופן זה יוכחו דברי המקובלים באמרם כי בסוף החודש מתעלמה מן השמש. עם היותה קרובה אל תכלית הקירוב והדבוק עם השמש. המאיר אל עבר פניה בשפע גדול יתר מאז שרחקה ממנו. (אלא שאין חוט רצותנו שולט בה. מפני עובי גוף הירח ועכירות חמרה. אין האור יכול לפלש אותה) אבל באמת אין שם מיעוט הירח בעצם. אולם ההפך הוא. כי אז באה לתכלית הגדלתה בבחינת עצמותה. ולפיכך מילוי הירח הנראה אלינו. הוא מיעוט עצמי בערכה. כי טוב לה אז בעת הדבוק. מעתה בעת הנגוד. שא"ל רק שפע מעט. אבל הוא הצריך לתחתונים המושפעים ממנה. ואלמלי היה אפשר. נוח לה שלא להפריד מן החבור שבו מקבלת שפע אור גדול לעצמה. אם לא שכך גזר עליה המעוט והריחוק. כדי שיקבלו התחתונים התועלת שהבאתי להם. הכלל העולה מזה. שיש שני אופני מיעוט הירח. והם נגדיים. כי המיעוט שבסוף החודש ותחלתו. הוא אינו מיעוט הנוגע לירח בעצם (רק במקרה מצד התעוררות נגון מפריד אלוף) אך למושפעים ממנה. שהם נעדרים מאורה בעת ההיא. להם מגיע הפגם בעצם. אבל היא אמנם בתכלית ההגדלה אז. ומיעוט שני הוא באמצע חדש. שאז היא במילוי עצמי בבחינת המשפעים מאור שהוא שקבלה. ונחשב למיעוט עצמי אליה. כי אינו דומה אור השמש השופע עליה מרחוק כמו בקרוב. זה פשוט. אבל כל דעבד קב"ה לטב עבד. כי נאמת יותר מזה טובה שאיהם. ר"ל לירח ולמקבלי השפעתו. כי נבחרת שתפרד כפעם בפעם למען תוכל להשפיע למטה. מה שא"א לה כל זמן דיבוקה שפניה פונות למעלה כאמור (וע"ז מתעורר הקטרוג כנז"ל. אע"פ שגם זו לטובתם. כי ע"י מקבלת השפעה עצומה והעם חיל לגאול השפעתה לתת טרף לביתה. והיא שאומרת להם להשקיעם. אל תראוני שאני שחרחורת. אל תחשבו שאני שהורה בעצם. לא הוסף את כח האורה אליכם. כי באמת אינה אלא מחמת ששזפתני השמש שמכים בי בלי שום הפסק. והוא לגאותם ולטובתכם לבעבור אשפיע עליכם אח"כ במדה גסה) וחזת שנית. שלא יתעלל המקטרג לעורר מדנים. והנה לפ"ז. בכל ר"ח שהוא עת דבוק הירח בשמש ולבנה בחמה ביחוד. אז הוא מקום סכנה מחמת הקנאה. לפיכך בדין אמרה בשביל שאמרתי דבר הגון רצוי וטוב גם לשמש עצמו גבי לירח. אמעט עצמי בשבי מי שקטן ממני באמת. ולא עוד שאפילו הדבוק והיחוד הבא עתה לפרקים עומד בסכנה והוכל אחריות להפסיקו גם כן אח ח"ו. א"ל לכי ומשולי כו'. בבטיחה שלא תירא. כי גם תחת ממשלת היום הזה

של חמה. עת שלט האדם באדם לרע לו. הוראת שעה היא לקיום ומלכותו בכל משלה. וכ"ש שתמשלי בלילה שלו. ועליך יזרח ה' ולא יסף לפסוק אורו. א"ל שרגא בטיהרא. איכה תרעה בנהרים כלנו. סוף כל סוף עכשיו אין נכר אורה נר ואור תשך היום. למנו בך ישראל יומי ושני. דקיי"ל אין מונין ימים אלא לחדשים. שנא' עד חדש ימים. וכן שנים שמונין ישראל (אפילו שמונין למלכי או"ה) אינן אלא שנת הלבנה. וגם העיבורים שעושין להשוות שנת החמה. מכלל חודש הן נעשין. לכורות שהיא מושלת נחמה. לפיכך פ"א כשיאמה חמה עוס בעולם. ובקשו לקבוע נגיב בארץ להלינה ולהקימה על עמדה. אל כינתו אדומי הנו. והתחכמו בעלי הסופות וקבעוהו בירח שמש נו אהבן. עם היות בו תוקף ממשלתו (שבו עלה אריה מבונכנו. ומגב כבית) נבחים כהו. א"ל איהו נמי לא הגי דלא מנו ביה התקופתא. לחשב בנות החמה להזק ירחה וביחוד רמזו לר"ה חג שבאחודש מהבשב בו מרוב הדינין שמתעוררין בו בתקופת השנה. תקופות הימים שבאין בני האלהים להתיצב על ה' (נגד גליב שבארץ) כד"א יגאו גלגים. למחבע דינא ולאגעל' פתחא. דילאק אתתקף בדינוי וקרי לעשו לאטעמ' ליה מתבשילי דעלמא. ויראה לנפשה מי יקום יעקב. כי קטן הוא ביום ההוא לעמוד נגדו. א"ל לדיקי ליקרו בשמך. קוראי בקול ה' שובר ארזי לבנון. הקול קול יעקב. הוא קול שופר דכליל מרוחא מיא ואשא דמתבר תוליה. והוא אומת קטן על גדול. שמפחדו מתערבב. וכן מפני דוד הקטן שמלכותו כירח יכון עולם. לדיקים ירשו ארץ. לדיק יסוד עולם. הולך ואור עד נכון היום הבא. בתוך כך המה מאירים לו כאור שמש. וה"ה יפרח בימיו לדיק ורוב שלום עד בלי ירח. עד שאין ירח ניכר מרוב שלום בית. כמ"ש בס' הזוהר [פנחס ד' רנ] דמגו רחימו הגי אזערת גרמה. עד דלא אשתאר מנה אלא נקודה חדא. ובזה נכללת ביוסף הלדיק (בסוד לבנת הספיר) במגין עליה שלא יסתכל לה עבו בעין רעה. לכן לא תירא לביתה. כי ירבה שלומה בפזר הלדיקים הקוראים בשמה. הבונים אותה וגודרים פרצותיה. שלא יחסר חדוש אורה. כדי שיתקדש החודש בזמנו. חזייה דלא מיתבא דעתה. משום דכיאה מיתבא יתיב. וזינה בזמן דהוו לדיקים כיעקב ודוד. המייבבים דעתה. אמר הקב"ה הביאו עלי כפרה. אים כפרת חטא ועון הלילה. אלא לשון קנוח והסרה. כד"א אכפרה פניו. ומתרגמינן אמיניה לרוגזיה (ועלי. כמו בשבילי) וכיום להכיר ולהפריש המקטרג. המטיל זוהמת קנאהו. כמ"ש בס"ה דמש"ה יהבין ליה שעיר ואתפרש מנה. כדיתבא יומין דמנין דדכיו. ובאה להתחטא לפני המקום. כבן המתחטא על אביו (ענין געגועין) זהו לחטאת לה'. לא לשון חטא ח"ו. גם כולל ענין נקיון וטהרה. כמו הכהן המחטא. וחטאו המזבח. לכן במתנה שעיר של ר"ח. שלא יערבב שמחת דיבוקה (כי ביום ההוא יפתח שער הסגור. הנפתח בשבת וי"ט מאליו מהמת שאין שם שטן ואין פגע רע. ובר"ה נשאר סגור והגן נעול. שיתעורר קול שופר כנז"ל. לכן אינו מועיל. כ"א דתקא בר"ח לבדו. שהוא עת חדוה ומעותד ג"כ להתעוררות בעל דין. אך אין בו התגברות הדינין כל כך. ויועיל אז לפייסו בכך. לכך נתייחד ר"ח בזה) יתנו לו במה להתעסק. שעיר אל רעהו יקרא. וטין רעה סרה. באופן זה יוגמר התנוי והזמע בברכה. כצריכה אחר המיעוט והשלם הכשרה. ברוך המגלה סודו ליראיו ותעלומה יוציא לאורה. כל הכם לב יבא ויקח לו דוגמא וצורה. מפשבו והוכיחו להלבישם האגדות המאורות בבגדי רקמה וכל אבן יקרה. לקחת מוסר השכל שלא להתגאות בעולם שאינו שלו בעלם מעיקרא. ואין גבהות לפני המקום לא אסגי אלא לדזעיר ורבא ישתעבד לזעירא. וכה"א מי יקום יעקב כי קטן הוא וגו'. וכתיב והשארתי בקרבך עם עני ודל (ככתוב) וחסו בשם ה' לא יבגהו בעברה הרב ככסף וזהבם אבל אתם במדה יתרה. ואומר כי יבא כנהר צר וגו' ובא לציון גואל בימינו במהרה. אמן כן יהי רצון:

נמין

הא צָר אֶת הָעֻבָּר בִּמְעֵי אִמּוֹ . וְכֻלָּן עוֹלִין לְמִין אֶחָד : דָּבָר אַחֵר . צַבָּע נוֹתֵן סַמָּנִין לְיוֹרָה . וְכֻלָּן עוֹלִין לְצֶבַע אֶחָד . וְאִלּוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צָר אֶת הָעֻבָּר בִּמְעֵי אִמּוֹ וְכָל אֶחָד וְאֶחָד עוֹלֶה לְמִינוֹ :

אם כן עומד אחר כן פ' קרבנות כדי לו מנה לו של כפרה. ימלאם במעמד יום ראשון. ואומר זכירות הכתובים שם :

בקשה ליום רביעי

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁתָּשִׂים חֶלְקִי עִם יוֹשְׁבֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ וְלֹא תָשִׂים חֶלְקִי מִיּוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת . וְתַצִּילֵנִי כָּל יְמֵי מִלֶּכֶת בַּעֲצַת רְשָׁעִים וּמִלֵּישֵׁב בְּמוֹשַׁב לֵצִים : וְתֵן לִבִּי נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה וּשְׁפַל רוּחַ לִפְנֵי כָּל בְּנֵי אָדָם . וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדּוֹם . וְשָׁמְרָה לְפִי מַחְסוֹם שֶׁלֹּא אֶחֱטָא בִלְשׁוֹנִי וְלֹא אָשִׁיב חוֹרְפִי דָבָר . וְאַתָּה צוּרִי הֱיֵה מָגֵן בַּעֲדִי שֶׁלֹּא תוּכַל שׁוּם בְּרִיָּה לְהַזִּיקֵנִי . וְיַחֵד לְבָבִי לְאַהֲבָה וּלְיִרְאָה אֶת שְׁמֶךָ . עַד אֲשֶׁר יִהְיוּ דְרָכַי מְתֻקָּנִים נֶגֶד פָּנֶיךָ . וְעָזְרֵנִי לִנְצוֹר עֵדוֹתֶיךָ בְּכָל לֵב . וּנְחֵנִי בְּאֹרַח מִישׁוֹר . גַּל עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ . וּמַלֵּא כָּל מִשְׁאֲלוֹתַי בְּמִדַּת טוֹבָה יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים . דֶּרֶךְ שֶׁקֶר הָסֵר מִמֶּנִּי . וְהַעֲבֵר עֵינַי מֵרְאוֹת שָׁוְא . וְכוֹף אֶת יִצְרִי לְהִשְׁתַּעְבֶּד לָךְ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ כָּל יְמֵי חַיַּי . וְיִהְיֶה עִם לִבִּי לַעֲשׂוֹת חֻקֶּיךָ . כִּי עִמְּךָ תּוֹצְאוֹת הַחַיִּים וּבְיָדְךָ רוּחִי וְנִשְׁמָתִי לְהַטּוֹת לְבָבִי לִרְצוֹנֶךָ . יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁיִּכְבְּשׁוּ רַחֲמֶיךָ אֶת כַּעַסְךָ מֵעָלֵינוּ וְיִגּוֹלוּ רַחֲמֶיךָ עַל מִדּוֹתֶיךָ וְהִתְנַהֵג עִמִּי בְּמִדַּת חֶסֶד וּבְמִדַּת רַחֲמִים וְחוּסָה נָא עָלַי . וּתְזַכֵּנִי לִרְאוֹת בְּאוֹר הַחַיִּים וְלִלְמוֹד וּלְלַמֵּד וְלִשְׁמוֹר וְלַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם אֶת כָּל חֻקֵּי רְצוֹנְךָ וּלְהִדָּבֵק עִם יִרְאֵי שְׁמֶךָ . וְתֵן לִי חַיִּים מְאֻרָכִים וְטוֹבִים וְקַבֵּל תְּחִנָּתִי וַעֲשֵׂה בַקָּשָׁתִי וּמְחֵה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעַי מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ כְּאָמוּר אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מֹחֶה פְשָׁעֶיךָ לְמַעֲנִי וְחַטֹּאתֶיךָ לֹא אֶזְכֹּר . וְחָנֵּנִי וּשְׁמַע תְּפִלָּתִי כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל פֶּה . בָּרוּךְ אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה :

בקשה אחרת מפני ילדים כיום על דרך הקבלה :

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יוֹצֵר הַכֹּל אֶחָד יָחִיד וּמְיֻחָד בְּפִי כֹל . תּוֹלֶה עוֹלָמוֹ בִּזְרוֹעוֹ כְּאֶשְׁכּוֹל . חָפֵץ וְיָכוֹל . שֶׁתַּצִּיל עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל מִשַּׁכּוּל וּלְדוֹת וְאַסְכָּרָה שֶׁתְּלוּיָה בְּיוֹם זֶה תִּשְׁמוֹר מִמֶּנָּה תִּינוֹקוֹת שֶׁל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא תִפּוֹל בְּפִיהֶם . וּתְגַדְּלֵם לְתוֹרָתֶךָ וְתָגֵן עֲלֵיהֶם בְּרַחֲמֶיךָ . כִּדְכְתִיב וְחַנֹּתִי אֶת אֲשֶׁר אָחֹן וְרִחַמְתִּי אֶת אֲשֶׁר אֲרַחֵם . כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל פֶּה . בָּרוּךְ אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה :

מעמדות ליום חמישי

יום ה'. מנה. דביה מחיר חנוי קס על בית מדעים. בו מבואר מסות הסילוטופים והחבוטטם :

תורה וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם שֶׁרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל הָאָרֶץ עַל פְּנֵי רְקִיעַ הַשָּׁמָיִם :

למין א'. זרע כלא ושלש מגמים בריה אחת : צבע. כמה סממנין צריך לצבוע שחור. קליפת עץ ושחיקת ריחיים של נפחים ושמה דברים. וכולן נעשין שחור. ואינו יכול לצבוע בירוק א' מפנים שלשה גוונים: וכ"ח ואחד עולה למינו. לבן מן הלוים ושחור מן הלוים: ישבי קרנות. עמי הארץ היושבים בקרני רחוב ברחובות קריה ומשיחים דברים בטלים במושב לצים. וי"ל כר"מ ז"ל סוף סלות מסולת נרעת. ראוי לבני שרוים לבוון לארוחתיו. להתרחק מישיבת עמי הארצות ומלדבר עמהם. כדי שלא יתפס אדם ברשת פעים וסכלותם. ואז דרך ישיבתם כלים כרשויים. מתהלם בדברים כדברי הבליהם. כענין שנאמר וקול כסיל ברוב דברים. ומתוך כך באים לספר בגנות הצדיקים. שנאמר תאלמנה שפתי שקר הדוברות וגו'. ומתוך כך יהיה להם הרגל לדבר בנביאים ולהם חטי בדבריהם. כענין שנאמר ויהיו מלעיבים במלאכי אלהים ובוזים דבריו ומתעתעים בנביאיו. ומתוך כך באים לדבר באלהים ויכפרים בעיקר. כענין שנאמר ויחפאו בני ישראל דברים אשר לא

כן על כ' אלהיהם. והרי הוא אומר. שם בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ. מי גרם להם לשית בשמים פיהם. לשונם שהלכה תהלך בארץ. זו היא שיחת הרעים שגורמת להם ישיבת קרנות וישיבת בתי כנסיות של עמי הארץ וישיבות בתי משתאות עם שותי שכר. אבל שיח כשרי ישראל אינה אלא בד"ת ובחכמה. ולפיכך הקב"ה עוזר על ידם ומזכה אותם בה. שנא' או נדברו יראי ה' איש אל רעהו. דבר שבותם ששם : ויגלו. על ד' לא ע"כ :

אסכרה. מין חולי שמתחיל מן הסמפים ומסיים בגרון (שהוא על לב"ל) שאהלה ברדיפי דכתיב ביום מגלרת חסר. וכלל מהמת קטרוג הלבנה שהתמעטה. והוגמת בקטרים שבלתי לריקי ולא נקראין בשמה. אבל נמדו ממנה כמון מדברת גדולות. שמן במעים לגדולים. ולא מבטים שנוסס :

ישרצו. יגדלו שרצים. בריות מגוכים : שם חיים. החיים שבהם סמפעס : של שם. לא שם. שם ויגד אלפים על כיח :

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הַתַּנִּינִם הַגְּדֹלִים וְאֵת כָּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה הָרֹמֶשֶׂת אֲשֶׁר שָׁרְצוּ הַמַּיִם לְמִינֵהֶם וְאֵת כָּל עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב׃ וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת הַמַּיִם בַּיַּמִּים וְהָעוֹף יִרֶב בָּאָרֶץ׃ וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם חֲמִישִׁי׃

יחזקאל מ"ז והיה כל נפש חיה אשר ישרץ אל כל אשר יבוא שם נחלים יחיה והיה הדגה רבה מאד כי באו שמה המים האלה וירפאו וחי כל אשר יבוא שמה הנחל׃ והיה עמדו עליו דוגים מעין גדי ועד עין עגלים משטוח לחרמים יהיו למינה תהיה דגתם כדגת הים הגדול רבה מאד׃ בצאתיו וגבאיו ולא ירפאו למלח נתנו׃ ועל הנחל יעלה על שפתו מזה ומזה׃ כל עץ מאכל לא יבול עלהו ולא יתם פריו לחדשיו יבכר כי מימיו מן המקדש המה יוצאים והיה פריו למאכל ועלהו לתרופה׃

תהלים פ"א לַמְנַצֵּחַ עַל הַגִּתִּית לְאָסָף׃ הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוּזֵּנוּ הָרִיעוּ לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב׃ שְׂאוּ זִמְרָה וּתְנוּ תֹף כִּנּוֹר נָעִים עִם נָבֶל׃ תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר בַּכֶּסֶה לְיוֹם חַגֵּנוּ׃ כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא מִשְׁפָּט לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב׃ עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ בְּצֵאתוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרָיִם שְׂפַת לֹא יָדַעְתִּי אֶשְׁמָע׃ הֲסִירוֹתִי מִסֵּבֶל שִׁכְמוֹ כַּפָּיו מִדּוּד תַּעֲבֹרְנָה׃ בַּצָּרָה קָרָאתָ וָאֲחַלְּצֶךָּ אֶעֶנְךָ בְּסֵתֶר רַעַם אֶבְחָנְךָ עַל מֵי מְרִיבָה סֶלָה׃ שְׁמַע עַמִּי וְאָעִידָה בָּךְ יִשְׂרָאֵל אִם תִּשְׁמַע לִי׃ לֹא יִהְיֶה בְךָ אֵל זָר וְלֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל נֵכָר׃ אָנֹכִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ הַמַּעַלְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם הַרְחֶב פִּיךָ וַאֲמַלְאֵהוּ׃ וְלֹא שָׁמַע עַמִּי לְקוֹלִי וְיִשְׂרָאֵל לֹא אָבָה לִי׃ וָאֲשַׁלְּחֵהוּ בִּשְׁרִירוּת לִבָּם יֵלְכוּ בְּמוֹעֲצוֹתֵיהֶם׃ לוּ עַמִּי שֹׁמֵעַ לִי יִשְׂרָאֵל בִּדְרָכַי יְהַלֵּכוּ׃ כִּמְעַט אוֹיְבֵיהֶם אַכְנִיעַ וְעַל צָרֵיהֶם אָשִׁיב יָדִי׃ מְשַׂנְאֵי יְהוָה יְכַחֲשׁוּ לוֹ וִיהִי עִתָּם לְעוֹלָם׃ וַיַּאֲכִילֵהוּ מֵחֵלֶב חִטָּה וּמִצּוּר דְּבַשׁ אַשְׂבִּיעֶךָ׃

שם פ"ב גמרא מרגלא בפומיה דרבא. תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים. שלא יהא אדם קורא ושונה ובועט באביו ובאמו וברבו ובמי שהוא גדול ממנו בחכמה ובמנין. שנאמר ראשית חכמה יראת ה' שכל טוב לכל עושיהם. לעושים לא נאמר. אלא לעושיהם.

התנינים הגדולים. פי' כמו שהפליגו רז"ל מגודל גופם בהספינה. וכן סיפרו הפילוסופים שידעו מהם ארוכים חמש מאות פרסה. והמיוחדים שבהם ועל כולן לויתן ובת זוגו (והפלגת עוצם בריאותם יוחס לאלהים) כנודע מדברי הנביאים וחז"ל [ב"ב עג] שפשוטיהם אמת גמור כמשמעו. לא יסופק בהם שום אנושי בר דעת. עם שבודאי הם גם לדברים גבוהים מאד בכל עניני העולם העליון. שרמוזים למלאכות עליונים וגבוהים מאד: התנינם חסר להורות על פרישת הנקבה. ומפני כך לא נאמר בהם ויהי כן: הרומשת. הזוחלת על גחונה: ויברך אותם. לפי שה"א צריכין מהם ומחסרין אותן. הוצרכו לברכה: פרו. שיולידו זה מזה: ורבו. שירבו ולדותיהן: ירב בארץ. עם היותו מעופף באויר. ישכב קן בארץ שבו ירבה ויפרה:

ישרוץ. נאמר על נפש. הנמצא בלשון זכר פעמים רבות: אל. משמש במקום בים. כמו אל הארץ. ופירושו. בכל ים אשר יבוא שם: נחלים. הוא הנחל האמור בענין של מעלה. שאמר בנבואה שיצא מעין מבע מתחת מפתן הבית מתפשט ומרחיק ומתהלך בכמה נחלים המשפכים לימים שסביב א"י להבריאותן ממליחותן. לפיכך קראו נחלים. קבוץ מלאי מים. ואל כל ים שיבוא שם זה הנחל להתערב בתוכם להמתיקם: יחיה. אותו נפש חיה השורץ בהם. כי יש ימים שלא ישרצו בהם דגים. ואם ימצאו בהם דגים לא יחיו. בסבת מליחותם הרב. כמו ים המלח הסדומי. ועוד שיתרפא לעתיד ויגדל דגים הרבה מאד: וחי. עבר במקום עתיד כדרך הנבואה. ולשון זכר. על מין הדגה: וירפאו וחי. שיתרפא לחיות גם הדגה הגדלה בהם. לא לבד הבאים ממקום אחר עם שטף מי הנחל: כל אשר יבוא שם הנחל. כל הים הבוא ימתקו מימיו. לקיים ולגדל נפש שרץ חיה. ולא בלבד במקום שפיכת הנחל ותקפו. כי גם שאר המים שבצדי לדי המשכת הנחל. ירפאו מחמת ערבו בתוכם נתמעט. או אפי' יגע בהם מעט: יעמדו. כתיב עתיד. עמדו קרי. דומה שהוא כבר נעשה: דוגים. כמו דייגים. לדי הדגים יעמדו על הנחל שימשך מעין גדי עד עין עגלים. ר"ל הדייגים יהי' להם מקום צידת דגים בכל משך הנחל בין שני המקומות הללו. שסביב בו דגה רבה: משטוח לחרמים. לרשתות. שישטחום שמה. יהיו. המקומות הללו עם מה שביניהם: למינה. ה"א רפ"ה ודינה כמפיק. ר"ל למין הדגה. כלומר לכל המינין ידגו לרוב מאד: בצאתו. כתיב בלא יו"ד. וקרי ביו"ד לשון רבים. וכתיב בהלף מקום וא"ו. פירוש מקומות הביצה בארות חמר. כמו היגאה גומא בלי ביצה. ובתלמוד מי בצים: וגבאיו. מן ולחשוף מים מגבא. כמו בארמי גובא. היא הפירס שמתאספין בה המים. וכמי בצותיו וגבאיו. אל הים שוכר. כלומר כשירפאו מי הים. לא ירפאו מי שפיכותם שיוצאים הון ממקום הים הטבעי. ונקבצים באותן מקומות העמוקים הסמוכים לו ונפרדים ממנו ברוב הזמן. ולא יתאחדו עמו רק בזמן התגברות זרם המים. לכן לא יקבלו רפואה על ידו. כי לא יבואו שם מי הנחל ולא יתערבו בהם: ולא. וי"ו יתרה. והרבה כמוה: למלח נתנו. יהיו צריכין לאותן מים לעשות מלח. להטעים בו התבשילין ולמלוח כל דבר שיצטרך: כל עץ מאכל. מכל פירות שבעולם. לא יבול עליהו. לא יפלו עליו בימות הגשמים: ולא יתום. לא יכלה פריו. כי מדי חודש בחדשו יבכר. יבשל פירותיו: מן המקדש המה יוצאים. מימי הנחל מתחילין לצאת מבית המק'. לפיכך יהיה בהם זה הפלא: והיה. כתיב. טעמו. על פריו ועליו. שהכל יהיה מאכל. הפרי והעלין. שטעם עלו ופריו שוין. וקרי והיה. בטעמו על פריו שעיקרו לאכילה: לתרופה. לרפות שבר אבר הרפה. ורז"ל [סנהדרין] פירשו להתיר פה עקרות ופה אלמים: תכלית חכמה. עיקרה של תורה. שיהא עמה תשובה ומע"ט עמ"ש הכ"ד בס"ע דאמות. שנאמר ראשית חכמה יראת ה'. יש לדקדק שהרי ראשית אינו תכלית. והם רחוקים בעניינם מן קצה אל קצה. ויש לפרש שנאמר עם שידוע שתחלת המחשבה הוא סוף המעשה. וה"פ דקרא ראשית מחשבת קניית החכמה צריך להיות לשם יראת ה' לא שתקיים לא אלה. כי אם אין יראה. אין חכמה קנינית נמצאת בפועל: שכל הוא השגה. הענין לכל דרכיו משכיל. בכל אשר יפנה ישכיל. ויאמר. שכל טוב מגליה אמיתי. נמצא כהך שעקבות החכמה בגלותה לפועל. ע"י מעשה. וזהו לכל עושיהם. אבל נסתרה להקדים קנין החכמה במחשבה ולמוד. אל המעשה כי אין זה ירא חטא ולא עם הארץ חסיד. ע"כ בודאי המעשה הוא התכלית שבתכליתים

שתלויות . כיולאת באחרונה . שיא שדיבר ממנה רבא . בהיותה פרי החכמה המחשבות . הכא בסופה . כי גדול תלמוד שמביא לידי מעשה . הוא שאמר איוב . הן יראת ה' היא חכמה . הגמורה בשלמה . ולא מייתי הכא קרא דאיוב . משום דלא כתיב ביה מעשה . ס"ד דמיירי ביראת ה' וחכמה בלתי מעשה . אלא כעין יראת איזה הפילוסופים את האל . שאין להם מעשים טובים . מגד יראת ה' שלוה עליהם . רק מגד מה שהשכל שופט עליו שזה מעשה הראוי והגאות לקיום מין האדם ולשמירת טבעו . לזה הניחו להם דתות ונימוסים מכל אשר בחרו . הנהגות וסדרים מעשה ידי אדם . לאהבת עצמם לקיים קיבוצם וליראת הפסדם . לא שיהיו יראים שישיגם עונש מהשי"ת בביטול אותן המעשים . ואם ירצו לבחור חיי התאוות והשלוה . אין מונע אותם . בהיותם נעדרים מיראת שמים . ולא מגבוה יירא שומר ומשגיח ופוקד על פני תבל ארצה . ולא ישתעבדו לאל כי אם כמה שיתחייבם התפלספותם וכפי מה שישיגו ממנו בחקירתם . היותו סבה ראשונה לכל הנמצאים ראוי לרוממו בפה בלבד . מבלי מעשה"ה חקקו גו' ובשפתם כבדוהו ועושים כל תועבת ה' ולא יראוהו . זוהי תכלית חכמתם . ובזה יתמצאו להשיג שלמותן האחרון . לא בשום דבר מעשי . וכן עשו להם חגם בהמצאה זו . עי' ס' המדות מאמר ד' א' ותדע שורש דבר נמצא בם . עם שבדו מלבם קרבנות וזבחים לאלהים בתחבולה להתרצות אל המון הגם המגודלים על מנהג העבודה ולמצוא חן בעיניהם. אבל באמת אין אצלם חפץ באל במעשים כלל ומה שיתנהגו בטוב ההנהגה מדינית . היא אצלם מפאת השלוה והנבחר לטבע מין האדם ולתועלתו העוברת . ואתה שמע נא אתה הקורא אהוב . אל ישעו אל דרכיהם לבך ואל תתע בנתיבותיהם . ודע עד היכן הגיע סכלותם . כי אפלאטון מגדר כת הפילוסופים (שקראוהו מחבריהם האלהי) הוא הניח דת אחת להם כוללת כל אנשי המדינה . שתהייה נשותיהם משותפות לאנשיהם כולם . ולא ידור אחת מהן עם אחד מהם כענין באלו המדינות . אלא תהיינה הנשים דרות יחד עם כל האנשים . ויהיו בניהם ג"כ משותפים . והאריך בענין עשיית חופות לחתנים ולכלות (ולהקריב קרבנות ולהתנדב נדבות . ויעשו תפלות יקראו בם אל האל שיתננם . וזה תוקף מאפלטי ועבודה בדויה להתדמות לתורה האלהית . כי אמנם אין לפילוסופים שום עבודה ותפלה לאל . כי לא ישמעם כפי אמונתם . וכ"ה האמת גם כי יזעקו אינו שומע להם כי לא יכירוהו ולא ידעוהו) ויתקבצו ויבואו האנשים על הנשים כפי מה שנפל לאחד אחד מהם מן הנשים אשר הוליכם המקרי והזדמן . יע"ש . עד שיראה כל אחד מהם שולדי כל בעלי הסוג ההוא הם ילדיהם . ויראו הילדים שכל אלו האבות אבותיהם . והגה תשד א' מהם לאפלטון בדעתו שיתשפו איש אשתו באותן החופות . ולא יצטרכו עוד להכפיל אלו החופות לכלות אנשי המדינה ביחד. והשיב עליו בן רשד (שידוע כמבוכחים שבהם אחר אריסטו . ואולי שוה לו במדרגתו) שמתבלבל בהבנתו הזאת . כי בשלא יוכפלו ותשאר לאיש איש אשה אשה ישור השתוף והבולן האהבה המשותפת ויהיה כל אחד מהם יאהב לבניו שלובות ולזוגו . יותר ממה שיאהבהו לזולת ותשוב בייתיית . לא מדינה אחת . לכן לא הניחו לאיש שישכון בבית נפרד . כי אין לאחד במדינה דבר מיוחד . אבל הענין בשתופם . כענין בשתוף אברי הגוף . הנה זה מה שיסברהו אפלאטון בשתוף הנשים והבנים . ובכלל אין דבר יותר רע (לדעתו) למדינה . מאשר ישוב בעליה יאמרו כדבר מהדברים זה שלי וזה איש שלי . ועוד הרחיב פה ולשון בזאת ההנהגה. עד שאמר . וזהו הטוב היותר גדול למדינה . שיהיו חלקיה עם כללה כענין אברי הגוף בגוף האחד . והמנין בשתוף הנשים והילדים הוא דומה בשתופם בממונם . לא שיהיה לאחד מהם משכן מיוחד ולא דבר שיפרד בו כו' . ויותר מזה שיהיה לו בן מיוחד ונשים מיוחדות . עד הנה דברי אפלטון ובן רשד מפרשו . עיין בנקומכיא הס"א . עוד תשוב תראה שם תועבות גדולות אשר סידר וצוה על דבר כבוד ראשי המדינה . אמר שיקריבו להם קרבנות ויזבחו להם זבחים . ואמנם מי שמת במלחמה . הנה הוא מחויב שיסופר כמי שמת מזה המין . שהוא מלאכים ילכו על הארץ טהורים וקדושים ישמרו ב"א . ע"כ לשון הארור המתדמה קוף בפני אדם . כשמע עלינו שאנו מכבדים המתים על קדושת השי"ת והנמסרים להריגה על עמו ועל ארצו . חשב להדמות לקדושי עליון . לא שיאמין זה בלבו . אף כי על המתים בעבור עם נכר הארץ אשר לא ידעו את ה'. וכן מ"ש מהנהגת השתוף. לקחה אחו שמץ מנהו. שסבתו חז"ל השתוף בממון . באמרם האומר שלי שלי ושלך שלך . זו מדת סדום . ויסר זה בעיניו לתועלת . מורגש לכל בר דעת . כי בזה בלי ספק יתוקן הקבוץ המדיני . אך הוא הוסיף מדעתו המטונף להשתתף [illegible] הנשים

ונולדות . כסבור לתקן הענין בשלימות יותר בגלוית איש ומער . כמומר הכלבים וחיתו יער . או לסכל האכזר פתי ובער . הזית איש אץ בדבריו חכם בעיניו אדם בתואר . נמשל כבהמה דמה ריר לשונו הרס הורג כתער . כלי מפלו של השטן להפיל חללים . להעמיד עזי פנים ופסולים חיילים . שודעתיך היום תורת איזה הפלוסופים ויראתם . למען תדע כי חכמת מה להם . גרועים מכל עובדי ע"ז שבעולם . וכן תלמידו הגדול הפלוסופים הלך בשטתו . העידו עליו שהקריב זבח קרבנו לאחת עמיתי . שתהא השמעת לו ותהגיה לי בטוחו ; בהשגת ת"ה ולמוד תורתו ומדותיו . הארכתי במקום אשר ולקצר אני צריך . ואתה עם קדוש תהיה ונכון תמים דעים . תגיל בה' בקדוש ישראל תתהלל שהבדילנו מן התועים . החכמים בעיניהם אך אוילים המה . הכלים מכל העם אשר על פני האדמה . יען מאסו תורתם האמתית ושבו פראים ובהמה . ראוי לגרשם מהישוב אל המדבר עד החרמה עם ערודיא מדראן לבדי עשבא כתורין יטעמון ולא ישבעון לחמה) למען לא ישחיתו תבל ויושבים ותמלא הארץ זמה . אלוף רצות וגנוב פרצו החומה . וגדר שגדרו בני נח אחר המבול מעבור עוד למחות כל היקום לבריאת כל נשמה . לנחזיר ארץ וגלוהא לתהו ושמה . מן גו יגורשו מארץ חיים ישורשו ולא תהיה להם תקומה . הם החושבים העולם הפקר . יהיו הפקר להיות השדה להכחידם ולהשמידם לשלחם למטרה אל חצי הנקמה . כן המה היו למכשול עון לבית ישראל בראשית למיהתם שלא רדפו אחר ע"ז רק כדי להתיר להם עריות בפרהסיא למען ספות הרוה את הצמאה . וכל הרעות של ימי בית ראשון יצא מזה השורש פורה ראש ולענה מקור זוהמא . כעדות נביאי ה' ירמיה ויחזקאל (ח) ומענה איוב (ק"א) אליפז (כ"ב) ואליהוא לדוגמא. והיא שהיתה יחד תקועה לרעה כל ימי בית שני תחלתו וסופו לא שבתה מהומה . ממנה נמחו כל הכתות המתנגדות הארות זו לזו והיו הבת המלחמה . הלא היא חכמה יונית הארורה שהיתה בעוכרם שהחריבה המקדש וא"י בהריגה . והיא שעמדה לגלות ירושלים אשר בספרד לגרשם ולגרשם ממדינת שפניא שהיו שם במעלה העליונה מאד לעושר ולחכמה . עד שגבה לבם להמיר כבוד תורתם תורתם במיוחסת הפשירה הטעימה. הפלוסופיא זונה השפחה הארורה. לנשות תלושי הדעת לבוא בבריתם לכסות ערותה בהון יקרה שמו ואחלמה . לרשת משכנות לא לה להרחיב גבול מקומה . הלא אלכסנדור הגדול תלמידו של פלוסוף הגדול בהיותו באפריקי הלך למדבר ציה ושממה . אל מקום האליל אמון ושיחד כהניו לבגבא עליו היותו בן אלהים שימלך בכפה בכזב ובמרמה . וככה עשו מהם כמה וכמה . הנה המלאו ריבוי ע"ז בעולם שלא היה להם שורש אחר כל מאומה . כי אם במוחם המזוהם לגמר דעת הבריות ולהגיל עיניהם להביא חמדת כל הגוים להיכליהם בתחבולה ומרמה . ואתה בני אל חי אל יקנא לבבך בחטאים האלה בנפשותם חזקו ואמלו שמחו בה' אלהיכם ובתורתו התמימה . אין לך מדה טובה היימנה כון עתק אתה רב טוב הצפון בגפי מרומים היא בינה לב חכמה . בה תחיו אלם רומה זקופי קומה ותזמו לנחמה : לעושים לא נאמר . דהוי משמע עשיה כל דהוא בלא כוונה . אלא לעושיהם . דמשמע שיתכוונו בעשייתן לה דהיינו לשמה לשם המצוה . לקיים גזירת המצוה עליה (ובסתרי תורה לשמה . לשם ה' ההרונה שבשם . היא חכמה תתאה הנקראת יראת ה'. ובראשה ראשית חכמה . כנודע) ובלא זאת אין מתבין מעשים טובים בעצם רק במקרה. במה שיפעלו הטוב בין בני אדם . כענין צדקה וחסד שיעשו פילוסופים . שאם ימנעוהו לא יפחדו חטא . ואם יפעלו ההפך ויעשו החמס ויבחרו בעול . לא יקרם עון . לא ידאגו עונש אלהי . אכן מעוטם אמשי יבחרו . ותהי יראתם מצות אנשים מלומדה . במדה ומדה . והיא לא תגלת להקרא טוב גמור מוחלט יקר מכל כלי חמדה . מה לו שלא נברא . לפי שהכבר נמנו וגמרו טוב לאדם שלא נברא משנברא ועכשיו שנברא יפשפש במעשיו . שלא יכשל בעבירה . ואם חטא שיעשה תשובה . ואמרי לה ימשמש במעשיו . ר"ל כי לא די בזה . אלא צריך להשקיף אפילו על מעשיו הטובים . אם הם טובים בעצם . כי אחר כוונת הלב הן הדברים בכל מעשה רצוי . ע"כ ימשמש ביד שכלו וירבה לבדוק אותן לאור העיון אם מכוון בהם לשמן . שאל"כ לא יועילו מאומה : אמרו הפלוסופים דבר תמוה . מי שמנאף למען יתהדר בממון ע"י מעשה הנאוף . הרי זה סוחר נקרא . ולא יתואר בשם מנאף בעצם . והמתאר על מנת להרויח מעות למען יוכל לנאף . זהו המנאף האמיתי העצמי . וכן הוא בכל המדות כולהי . שהנותן צדקה או עושה אשר המצות לשם בני אדם . בעבור ישבחוהו לצדיק וימצא חן בעיניהם . ושיג תועלתו באופן זה . הוא סוחר . לא צדיק . כי הכל הולך אחר

הממון

לעושים לשמה ולא לעושים שלא לשמה. וכל העושה שלא לשמה נוח לו שלא נברא:
פאה פ"ה וכל מי שאינו לא חגר ולא סומא ולא פסח ועושה עצמו כאחד מהם. אינו מת מהזקנה עד שיהיה כאחד מהם. שנאמר ודורש רעה תבואנו:

פיאה פרק ח וְכָל דַּיָּן שֶׁלּוֹקֵחַ שׁוֹחַד וּמַטֶּה אֶת הַדִּין אֵינוֹ מֵת מִן הַזִּקְנָה עַד שֶׁעֵינָיו כֵּהוֹת שֶׁנֶּאֱמַר וְשֹׁחַד לֹא תִקָּח כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר פִּקְחִים וִיסַלֵּף דִּבְרֵי צַדִּיקִים:

ברכות פרק אין עומדין תָּנוּ רַבָּנָן מַעֲשֶׂה בְּחָסִיד אֶחָד שֶׁהָיָה מִתְפַּלֵּל בַּדֶּרֶךְ וּבָא הֶגְמוֹן אֶחָד וְנָתַן לוֹ שָׁלוֹם וְלֹא הֶחֱזִיר לוֹ שָׁלוֹם. הִמְתִּין לוֹ עַד שֶׁסִּיֵּם תְּפִלָּתוֹ. לְאַחַר שֶׁסִּיֵּם תְּפִלָּתוֹ אָמַר לוֹ רֵיקָא וַהֲלֹא כָּתוּב בְּתוֹרַתְכֶם רַק הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמוֹר נַפְשְׁךָ מְאֹד וּכְתִיב וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד לְנַפְשׁוֹתֵיכֶם. כְּשֶׁנָּתַתִּי לְךָ שָׁלוֹם לָמָּה לֹא הֶחֱזַרְתָּ לִי שָׁלוֹם. אִם הָיִיתִי חוֹתֵךְ רֹאשְׁךָ בְּסַיִף מִי הָיָה תּוֹבֵעַ אֶת דָּמְךָ מִיָּדִי. אָמַר לוֹ הַמְתֵּן עַד שֶׁאֲפַיֶּסְךָ בִּדְבָרִים. אָמַר לוֹ אִלּוּ הָיִיתָ עוֹמֵד לִפְנֵי מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם וּבָא חֲבֵרְךָ וְנָתַן לְךָ שָׁלוֹם הָיִיתָ מַחֲזִיר לוֹ שָׁלוֹם. אָמַר לוֹ לָאו. וְאִם הָיִיתָ מַחֲזִיר לוֹ מָה הָיוּ עוֹשִׂין לָךְ. אָמַר לוֹ הָיוּ חוֹתְכִין אֶת רֹאשִׁי בְּסַיִף. אָמַר לוֹ וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר וּמָה אַתָּה שֶׁהָיִיתָ עוֹמֵד לִפְנֵי מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁהַיּוֹם כָּאן וּמָחָר בַּקֶּבֶר. כָּךְ. אֲנִי שֶׁהָיִיתִי עוֹמֵד לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא חַי וְקַיָּם לָעַד וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. מִיָּד נִתְפַּיֵּס אוֹתוֹ הֶגְמוֹן וְנִפְטַר אוֹתוֹ חָסִיד מִמֶּנּוּ וְהָלַךְ לְבֵיתוֹ לְשָׁלוֹם:

שבת פרק במה מדליקין תָּנוּ רַבָּנָן מִי שֶׁחָלָה וְנָטָה לָמוּת אוֹמְרִים לוֹ הִתְוַדֵּה שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ כָּל הַמּוּמָתִין מִתְוַדִּין. אָדָם יוֹצֵא לַשּׁוּק יְהִי דּוֹמֶה בְּעֵינָיו כְּמִי שֶׁנִּמְסַר לְסַרְדְּיוֹט. חָשׁ בְּרֹאשׁוֹ יְהִי דּוֹמֶה בְּעֵינָיו כְּמִי שֶׁנְּתָנוּהוּ בְּקוֹלָר. עָלָה לְמִטָּה וְנָפַל יְהִי דּוֹמֶה בְּעֵינָיו כְּמִי שֶׁהֶעֱלוּהוּ לַגַּרְדּוֹם לִדּוֹן שֶׁכָּל הָעוֹלֶה לַגַּרְדּוֹם לִדּוֹן אִם יֵשׁ לוֹ פְּרַקְלִיטִין גְּדוֹלִים נִצּוֹל וְאִם לָאו אֵינוֹ נִצּוֹל וְאֵלּוּ הֵן פְּרַקְלִיטִין שֶׁל אָדָם תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים וַאֲפִילּוּ תְּשַׁע מֵאוֹת וְתִשְׁעִים וְתִשְׁעָה מְלַמְּדִין עָלָיו חוֹבָה וְאֶחָד מְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת נִצּוֹל שֶׁנֶּאֱמַר אִם יֵשׁ עָלָיו מַלְאָךְ מֵלִיץ אֶחָד מִנִּי אָלֶף לְהַגִּיד לְאָדָם יָשְׁרוֹ וַיְחֻנֶּנּוּ וַיֹּאמֶר פְּדָעֵהוּ מֵרֶדֶת שַׁחַת מָצָאתִי כֹפֶר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל

רבי

במכון כמנהגו ותכליתו המבוקש. הנה כי גם חכמי האומות הבינו זה. שאין בעל מעשים נאים משובח. אם לא רדף רק הנאת עצמו. וקראוהו חנף וגנוהו. וכיון ...בריעי מס' המדות. על אחת כמה וכמה אנו בני ברית הדת האלהית כלי חמדה שבו נברא העולם. וכל מעשינו מוגבלים בחכמה בתבונה ובדעת מאת הש"י. שלא ניתן לנו לב לדעת שכל מצות ומע"ט אשר יעשה האדם וחי בהם בעולם העובר. אין בהם הנאה לגמרים. כי לא דרש רק הנאת עצמו הפוסקת. ונתכוין לעשות סחורה עם המעשים האלהים כדי שירויח ממון על ידיהם. להנאת גופו שכלה ואובד. והרי כבר נמנו וגמרו שטוב לאדם שלא נברא בבחינת הבהמה שמפסדת על ידו. כי לא אהבו מעשיו להשיג שלמות נפשו. על כן התליתו טוב שלא נברא אפילו מספק. מחמת גודל הסכנה והאחריות שלקול הבהמה מתגברת בגוף. כי טוב לה אז בבית אביה. מעתה באלך נבריה. שלא תמנה מהדבק בה טנופת משכונת החומר. נמצא אוי לרשע הגוף. אוי לשכינו הקרוב אליו במכס"ת נפשו כתוות אורו. אשר נתן בו להאיר לפניו הדרך והושיבהו במחשכים כמתי עולם. טוב לצדיק. שגבר יד השכל האלהי והשיגה הנפש תבוקשה לעשות מלאכתה בחכמה לשמה. טוב לשכנו הגשם התמוך להועילו ולהעלותו למדריגה עליונה לזכתו. להקים שילמו להמכו:

חגר ופסח. עמ"ש בס"ד בלח"ש: סומא. לבון החכמים הוא מולא מסארמי בחיוח: יעור פקחים. אפי' חכם בתורה ונוטל שוחד. סוף שתטרף דעתו ומשכח תלמודו ויכהה מאור עיניו. לשון רש"י ז"ל ולאו או קאמר ולא כולהו כחדא קאתו. דהכי מפורש בהדיא במכילתא (פ' משפטים) ומייתי ליה בילקוט משם ר"ל. ותדע נמי דע"כ ה"פ. דאל"כ הא הוין דלא"ה הוא. אלא והאי כדפרישית הא או הא דהאי טרפא מרבנן הוא משכח תלמודו. והי לאו בר הכי הוא דעתו

מטורפת. והי לא הא ולא הא. יכהה מאור עיניו. אבל האמת בעום כלו בעלם ובתשובה. אינה אלא בעורון עינים בתורה. אם היה דיין ת"ח. דקרא הכי דייק. יעור עיני פקחים וחכמים. לימא יעור ולשתוק. אלא ה"ק שהוא מעור עיני השכל והפקחות של חכמי לב. שעינים פקוחה בתורה. ונראה דהאי קרא לאו לעונש אתא. ולא מניה נפסק ליה לתנא הא דעיניו כהות. דפשטא לא משמע הכי. אלא אזהרה היא לדיין שלא יקח שוחד אפי' על מנת לשפוט אמת. כי אי אפשר לו מבלתי שיכשל על ידו. באופן שאפילו ירצה לדון דין אמת לא יעלה בידו. כי יתעלם ממנו ולא יראהו בעיני לבו. שנתעוורו מחמת השוחד והוא לא ידע. אמנם ענשו בכהיון עיניו מחויב. מחמת שעבר יאה"ר בעצמו. ולא שמע להתראת התורה. ומקרא דלעיל מפיק ליה. דכייס ודורש רעה. כי גם הדיין הלזה. דרש ובקש את הרעה לעצמו. והפסה בגרות. שגרם רע לעצמו מתהלה להיות עור ברצונו. ככה תהיה אחריתו שלא ברצונו. והשתא אתי שפיר דהוי דומיא דרישא, מס"ס סמכינהו. ודו"ק:

הגמון. שר: ריקא. פחות ונבזה ...ינו חס על חייו: בסיף נקרא בחרב. סיף. ע"ש שמביא הסוף וקץ לב"א. כמו שקרוי חרב. ע"ש שחורבן שעושה: שאפייסך. שארצה אותך:

מתודים. שכל המתודה יש לו חלק לעוה"ב שכן מצינו בעכן: לשוק. מצויים שם בעלי מריבה ובעלי דין: לסרדיוט. קרי ביה שר הדיוט הממונה מוטר להדיוטות: חש. מלשון מקרא. חושי בי. ענין הרגשה. ר"ל שיש מיחוש ראש: בקולר. נאסר בכבלי ברזל: לגרדום. לבימה. ששם דנין והורגין את הנגזרים למיתה. וע"ש שעולין לה במעלות קרויה גרדום. מלשון לטי"ן. גראדוס: לדון. מהנפעל. כמו לנדון: פרקליטין. מליצים: פדעהו. כמו פדהו.

רבי יוסי הגלילי אומר אפילו תשע מאות ותשעים ותשעה באותו מלאך לחובה ואחד לזכות ניצול שנאמר מלאך מליץ אחד מני אלף:

תענית פ"ב מ"ז אנשי משמר מותרים לשתות יין בלילות אבל לא בימים. ואנשי בית אב לא ביום ולא בלילה. אנשי משמר ואנשי מעמד אסורים מלספר ומלכבס. ובחמישי מותרים מפני כבוד השבת.

שקלים פרק בשלשה פרקים אין התורם נכנס לא בפרגוד חפות ולא במנעל ולא בסנדל ולא בתפלה ולא בקמיע. שמא יעני ויאמרו מעון הלשכה העני. או שמא יעשר ויאמרו מתרומת הלשכה העשיר. לפי שאדם צריך לצאת ידי הבריות כדרך שצריך לצאת ידי המקום שנאמר והייתם נקים מה' ומישראל: ואומר ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם: תנו רבנן אשר בנה אשר נטע אשר ארש. למדה תורה דרך ארץ שיבנה אדם בית. ויטע כרם ואחר כך ישא אשה: ואף שלמה אמר בחכמתו הכן בחוץ מלאכתך ועתדה בשדה לך אחר ובנית ביתך: הכן בחוץ מלאכתך. זה בית. ועתדה בשדה לך. זה כרם. אחר ובנית ביתך. זו אשה: דבר אחר הכן בחוץ מלאכתך. זה מקרא. ועתדה בשדה לך. זה משנה. אחר ובנית ביתך. זה תלמוד. דבר אחר הכן בחוץ מלאכתך. זה מקרא ומשנה. ועתדה בשדה לך. זה תלמוד: אחר ובנית ביתך אלו מעשים טובים: רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר הכן בחוץ מלאכתך זה מקרא משנה ותלמוד. ועתדה בשדה לך אלו מעשים טובים. אחר ובנית ביתך דרוש וקבל שכר:

אבות פרק שני רבי טרפון אומר היום קצר. והמלאכה מרבה. והפועלים עצלים. והשכר הרבה. ובעל הבית דוחק: הוא היה אומר. לא עליך המלאכה לגמור. ולא אתה בן חורין להבטל ממנה. אם למדת תורה הרבה. נותנין לך שכר הרבה. ונאמן הוא בעל מלאכתך

אותיות הגרון מתחלפות: כאותו מלאך. שמליץ עליו. אע"פ שהוא המלאך עצמו. יש לו להקב"ה טענות לחובה. וטענה אחד לזכות. גזול. ודייק נמי מדלא כתיב מאלף. אלא אחד מני אלף. מאלף לדין של אותו מלאך:

אנשי משמר. כ"ד משמרות כהונה: בלילות. שאין לחוש שמא תכבד העבודה על אנשי בית אב בלילה. ויצטרכו אלו לבוא לסייעם: ואנשי בית אב. כל משמר מתחלק לשבעה אבות כמנין ימות השבוע. כן פי' רע"ב. ואמנם אינן אלא ששה. עמ"ש בס"ד בלח"ם ריש תמיד: לא ביום ולא בלילה. לפי שהיו צריכין להעלות כל הלילה איברים ופדרים שפקעו מעל המזבח: אנשי מעמד. ע"ל מעמד יום אחד תעניות פ"ד: אסורין מלספר ומלכבס. משכנסו למשמרתן כל אותה שבת. כדי שיסתפרו קודם לכן. ולא יכנסו כשהן מנוולין: ובה'. שבתוך משמרתן מותרין שדרך רוב בני אדם להסתפר בהם. ולא ממתינין לספר בע"ש מפני הטורח:

התורם. שמפריש שקלים מן הלשכה. ונותן לתוך ג' קופות לקנות מהן קרבנות צבור. וג' פרקים בשנה תורמין הלשכה. מפני הרחוקים שלא הגיעו שקליהם עדיין. כדי שיהיה חלק לכל ישראל בקרבנות הצבור. פי' תשובת הרמ"ב ז"ל סי' קפ"ח שכהן התורם שבכך: בפרגוד. מלבוש ארוך. וכופלין אותו מלמטה. אותה שפה הכפולה קרויה פרגוד חפות. ואין התורם נכנס עם השפה שכפולה שהיא במלבושו. שלא יחשדוהו שנתן בה ממעות הלשכה: ולא במנעל ובסנדל. עמ"ש בלח"ם בס"ד: ולא בתפילין. ולא בקמיע. שלא יאמרו שהיה עוסק ונתן בתוכו מעות וא"ת היה להם לחפש אם טמן מאומה בבגדו. והא איתא הכי נמי בתוספתא [שקלים פ"ב הג] שהיו מפשפשין אותו בכניסה וביציאה. וי"ל הכא דמתני' אבית ראשון קאי דהוו מהימני. כדכתיב ולא יחשבו את האנשים אשר יתנו הכסף על ידם כי נאמנים נחשבו. והשוחד בבגדים לעיקר בגופו. והא דברייתא בבית שני קמיירי שאפי' הכ"ג לא היו הגונים ובע"כ נחשדין. וה"ה לכל המתמנין תחת ידיהן. עי"ל לעולם לא היה רשאי ליכנס בדברים הללו שיש בהן חשד. כדי לצאת ידי הבריות העומדים בחוץ ורואין אותו כשהוא נכנס ולא כשהוא יוצא. ואינם יודעין אם מפשפשין אותו ביציאה. או שמא יחשו מחשבן עליו:

ועתדה. תכין ותזמין מלאכתך בשדה. אח"כ ובנית ביתך. זו אשה. כר"י: אלו מע"ט. כר' ינאי דקרי ליראת שמים ומע"ט דרתא. שאדם דר בהן בב' עולמות. לכן בחכמה (היא יראת ה' כדלעיל) יבנה בית נאמן. בו נשען במוצ תלין. והתלמוד שמביא לידי מעשה. יקרא הבנה בחוץ ותיקון בפרוזדור כדי ליכנס לטרקלין. דרוש וקבל שכר. הפוך והפוך בה. לדרוש ולחקור בחכמה לרגלה ולהפסק כדרכה ולא לכניחה עקרה שהיא עזובה ושכוחה. ואפי' בגילכתא למשיחא שכרה אתה: בנתה ביתה. ואולת בידיה תהרסם. ע"י הפוך הסדר. מי פתי יסור הנה להגלות עצמו הוא דורש דמי"ש. כל שאינו במקרא ולא במשנה ולא בד"א ועל כבוד קונו לא חס. גמרא גמר זמירתא עובה מעשה זמרי ומבקש שכר כפנחס בנה כעם ביתו על יסוד טפל. הש"י ברחמיו ישמרנו מבוזי היין וטחי טפל. ויתן חלקנו עם הגאונים הגאים והקיאים הקובעים הלומת רחבים בגמים להאיר על כל מקום התוך והפל:

היום קצר. חיי העוה"ז קצרים: והמלאכה. התורה. ארוכה מארץ מדה. והפועלים עצלים. מחמת שרואים מלאכה מרובה וארוכה מאד כאופן שא"א להגיע לתכליתה. לכן מתרשלים ממנה לגמרי. והם אינם יודעים כי אמנם השכר הרבה להגדיל תורה ולהאדירה לא יהבה ונבנה למעלה. ולא לקפח שכר הממעיט או מי שאינו גומרה. ובעל הבית הוא בית החכמה הנזכר לעיל שבעלה ודאי דוחק נפשו בבניינו. והגרא דכולא דוחקא ולפום צערא אגרא. לא עליך כו' לא שבכך הקב"ה לגמור את כולה. כדי שתפסיד שכרך אם לא תגמרנה. שמא תאמר איני לומד ואיני נוטל שכר. לא אתה בן חורין ליבטל ממנה. ע"כ העול מוטל עליך לעבדה ולשמרה. ונאמן בעל מלאכתך אם אינו מתן שכרך מהר אל תצטער. כי כלה לאוצרך הוא בודאי. נאמן הוא לשלם לאיש כמעשהו. וכגאון מדע שהוא כאל הנאמן כרצונך שאין הבטחה לצדיקים בעוה"ז והראה שמשלם לשונאיו אל פניו מיד מיעוט מע"ט. דע לך כי כן היה המדה. לפי שלא

שֶׁיְּשַׁלֵּם לְךָ שְׂכַר פְּעֻלָּתֶךָ . וְדַע שֶׁמַּתַּן שְׂכָרָן שֶׁל צַדִּיקִים לֶעָתִיד לָבֹא :

סנהדרין פרק חלק תָּנָא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ . צַדִּיקִים שֶׁעָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַחֲיוֹתָן . אֵינָן חוֹזְרִין לַעֲפָרָן . שֶׁנֶּאֱמַר וְהָיָה הַנִּשְׁאָר בְּצִיּוֹן וְהַנּוֹתָר בִּירוּשָׁלַיִם קָדוֹשׁ יֵאָמֶר לוֹ כָּל הַכָּתוּב לְחַיִּים בִּירוּשָׁלָיִם . מַה קָּדוֹשׁ לְעוֹלָם קַיָּם . אַף הֵם לְעוֹלָם קַיָּמִים . וְאִם תֹּאמַר אוֹתָן אֶלֶף שָׁנִים שֶׁעָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְחַדֵּשׁ בָּהֶן אֶת עוֹלָמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וְנִשְׂגַּב יְיָ לְבַדּוֹ בַּיּוֹם הַהוּא . צַדִּיקִים מָה הֵם עוֹשִׂים . הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה לָהֶם כְּנָפַיִם כַּנְּשָׁרִים וְשָׁטִים עַל פְּנֵי הַמָּיִם . שֶׁנֶּאֱמַר עַל כֵּן לֹא נִירָא בְּהָמִיר אָרֶץ וּבְמוֹט הָרִים בְּלֶב יַמִּים . וְשֶׁמָּא תֹאמַר יֵשׁ לָהֶם צַעַר . תַּלְמוּד לוֹמַר וְקוֹיֵ יְיָ יַחֲלִיפוּ כֹחַ יַעֲלוּ אֵבֶר כַּנְּשָׁרִים יָרוּצוּ וְלֹא יִיגָעוּ יֵלְכוּ וְלֹא יִיעָפוּ :

ב"ב פ"ה אמר רב יהודה אמר רב . כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו זכר ונקבה בראם . ואף לויתן זכר ונקבה בראם . ואלמלי נזקקין זה לזה מחריבין את כל העולם . מה עשה הקדוש ברוך הוא . סרס את הזכר והרג את הנקבה ומלחה לצדיקים לעתיד לבוא . שנאמר והרג את התנין אשר בים . ואף בהמות בהררי אלף זכר ונקבה בראם . ואלמלי נזקקין זה עם זה מחריבין את כל העולם . מה עשה הקדוש ברוך הוא . סרס את הזכר וצנן את הנקבה ושמרה לצדיקים לעתיד לבוא . שנאמר הנה נא כחו במתניו ואונו בשרירי בטנו : הנה נא כחו במתניו . זה זכר . ואונו בשרירי בטנו . זו נקבה :

פה קדשים ערכין פרק שלישי בְּאוֹנֵס וּמְפַתֶּה לְהָקֵל וּלְהַחֲמִיר . כֵּיצַד . אֶחָד שֶׁאָנַס וּפִתָּה אֶת הַגְּדוֹלָה שֶׁבַּכְּהֻנָּה . וְאֶת הַקְּטַנָּה שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל . נוֹתֵן חֲמִשִּׁים סְלָעִים . וּבְבֹשֶׁת וּבִפְגָם הַכֹּל לְפִי הַמְבַיֵּשׁ וְהַמִּתְבַּיֵּשׁ : וּבְמוֹצִיא שֵׁם רַע לְהָקֵל וּלְהַחֲמִיר . כֵּיצַד . אֶחָד שֶׁהוֹצִיא שֵׁם רַע עַל הַגְּדוֹלָה שֶׁבַּכְּהֻנָּה וְעַל הַקְּטַנָּה שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל . נוֹתֵן מֵאָה סְלָעִים . נִמְצָא הָאוֹמֵר בְּפִיו חָמוּר מִן הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה . שֶׁכֵּן מָצִינוּ שֶׁלֹּא נֶחְתַּם גְּזַר דִּין עַל אֲבוֹתֵינוּ בַּמִּדְבָּר . אֶלָּא עַל לָשׁוֹן הָרָע : שֶׁנֶּאֱמַר וַיְנַסּוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי :

ערכין שם תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל עַל מַה מְּכַפֵּר הַקְּטֹרֶת . עַל לָשׁוֹן הָרָע . אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יָבֹא דָּבָר שֶׁבַּחֲשַׁאי וִיכַפֵּר עַל דָּבָר שֶׁבַּחֲשַׁאי :

ע"מ לקבל שכר עוכר . מסא"כ הלדיקים שהנו כאים קיימים אתים . מסרלאי שיקחו חלקם שכר גלאי גלתי פוסק לא תמלא כארץ כחיים לא ידע אנוש ערכם . עין [illegible] ראתה אלהים זולתך . יעשה למחכה . כוא שסיים. ודע שמתן שכרן של לדיקים לע"ל. לדיוקא אתי . כא לרשעים אינו לע"ל . אלא כאן מוכן ומזומן . וא"א לאשוד לבעל הבירה . שיקפח שכר הבנין ויפלם שכר על הסתירה . הא אין לך לומר אלא שמתן שכר ש"ע לע"ל שמורה . כי בלי ספק הוא למוכתם ולהגלתם הגמורה. כלאמור נפי שאין כאן שום שכר קיים שידמם לו . וכל חפצי עוה"ז לא ישוו בה. לא ישקל כסף מחירה:

אינן חוזרין לעפרן . עמש"ל מעמד יום א' במשנת כל ישראל נס"ד : לחדש עולמו. ויהיה העולם חרב וקוי ה' יחליפו כח . שיבא להם כח לשוט ולעופף אלף או אלפים שנה לדברי אביי :

שברא הקב"ה בעולמו כו' . להוכיח מכאן שכל הרמשים הקטנים ליתושים וכנים ויבחושים . גם הם זכר ונקבה יהיו (והחוקרים חלקו בזה) כי הלא נפירוש אחז"ל [שבת קז] הרי הנה דאינה פרה ורבה . וכן מלינו עכבר האדמה . ולא ידומה שתהיה מליאת נקבה במין מין. אם לא נלורך קיומו. משא"כ במינים המתהדפים מפיסוש וסרחון. שהנקבה בהם לבטלה . א"כ נ"ל מ"ש כאן אינו מכלל החיים מחדש תחת השמש ומתילדים מחום השמש בכל שעה . שזה אינו בכלל בריאה . אמנם עדיין אין [illegible] מוכרח . כי כבר הוא דבר ידוע לחכמי האמת . כי הזכר הוא פלג גופא . וכפשטא של מקרא זכר ונקבה בראם ויקרא שמם אדם . ולפיכך בדין תורתם הקדושה . אף הזקן שאינו מוליד אסור לעמוד בלא אשה . וכן הדבר בכל הנמצאים למגדול ועד קטן . לא תבלם לורתם כי אם במציאות זכר ונקבה ביחד . ולא זו במין הבעלי חיים בלבד . כי [illegible] בצמחים ובאילנות ימצאון זכרים ונקבות . כמודע בתלמוד [פסחים נו] מהדקלים ביחוד . וכן בספר הטבעייט . אלא שאלו הבנת המאמר לא אטריה עומי כאן . ולדיק באמונתו יחיה . שאין דבר יולא מפשוטו . כמ"ש בזה הרשב"א ז"ל (וע' מדרש הנעלם פרשת תולדות . ולא יקשה לך מ"ש שעוה"ב אין בו [illegible] אכילה ולא שתיה . כי לעתיד לבא הוא דבר אחר כמש"ל במשנת כל ישראל . והנראה כי סעודת לויתן תהיה בסוף ימות המשיח . ותהיה כעין אכילת אפיקומן והפסח שנאכל בזמן הגאולה על השבע . ואסור לאכול אחריו שלא לבטל טעמו . ומן הוא והלאה יכנסו הקרואים להשתעשע בגינת הביתן הוא עוה"ב . שאין שם עוד אכילה ושתיה כי אם הזנה מזיו השכינה) שם סיות בלי ספק סודו עמוק עמוק מאד ומתחלק לכמה מלוות ועמ"ש נס"ד בפ' שירה בראשו ובסופו . ישמע חכם ויוסיף לקח :

באונס ובמפתה . את הבתולה : להקל ולהחמיר . יש כאן פעמים קולא . אם אנס או פתה גדולה שבכהונה (אע"פ שבושתה ופגמה גובין ד' מאות זוז בכתובתן) אינו נותן אלא חמשים סלעים כמו שנותן לקטנה פחותה שבישראל . ופעמים חומרא . כשאנס ופתה קטנה בישראל ופחותה . שנותן חמשים כדרך שנותן לחשובה וגדולה שבכהונה : ובבושת . דאמר קרא ונתן האיש השוכב וגו' הגאת שהיא נ' . מכלל דאיכא אחריתי . מאי ניהו . בושת ופגם : והפגם . שיש חק . דאפחתה מכספה . שמין כמה אדם רוצה ליתן יותר בעד שפחה בתולה מבעולה . כדי להשיאה לעבדו שיש לו קורת רוח הימנה : הכל לפי המבייש . אדם נקלה שבייש . בשתו מרובה : והמתבייש . לפי חשיבותו בשתו . וא"ל פשוט דבכלל זה הפגם . שהחשובה ודאי נפגמת יותר . כמ"ש שם במקומו בעז"ה . נמצא האומר בפיו . היינו מוציא שם רע . עשו מאה . חמור מהאונס העושה מעשה שעשו חמשים : גזר דין . שלא ניכנס לארץ : לשון הרע . שנאמר ויוציאו דבת הארץ . זה עשר פעמים . דמשמע על זה נתחתם גזר דינם ולא על צירוף עונות שקדמו . וה"פ [illegible] לבדו שקול כעשר פעמים שנסו וגם לא שמעו בקולי. כנגד כולם חשוב . דאל"ה זה למה לי :

שבחשאי. בשתיקה ובהצנע . מלשון עברי . חשו. החשיתי . וקטורת נעשית בהיכל בחשאי דתנן פורשין מבין האולם ולמזבח בשעת הקטרה : מעשה חשאי. לשון הרע הנאמר בסתר ובצנעה . ולענין

אומר כל שבים . תמלא במעמד יום ראשון :

משנה פרק ט׳ תָּנוּ רַבָּנַן בֶּגֶד שֶׁאָבַד בּוֹ כִּלְאַיִם הֲרֵי זֶה לֹא יִמְכְּרֶנּוּ לְנָכְרִי . וְלֹא יַעֲשֶׂה מִמֶּנּוּ מַרְדַּעַת לַחֲמוֹר . אֲבָל עוֹשֶׂה מִמֶּנּוּ תַּכְרִיכִין לְמֵת . דִּכְתִיב בַּמֵּתִים חָפְשִׁי . כֵּיוָן שֶׁאָדָם מֵת נַעֲשָׂה חָפְשִׁי מִן הַמִּצְוֹת :

אם בא לומר אחר כן פרשת קרבנות נדר ונדבה או של כפרה . ימצאם במעמד יום ראשון . והאומר זכירות הכתובים שם :

בקשה ליום חמישי

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁתִּתְנַהֵג עִמִּי בְּמִדַּת הַחֶסֶד וּבְמִדַּת הָרַחֲמִים כָּל יְמֵי חֶלְדִּי . וְתָנוּחַ לִי מִמְּגוּרַי . וְאַל תֶּאֱסוֹף עִם חַטָּאִים נַפְשִׁי וְעִם אַנְשֵׁי דָמִים חַיָּי . וְגַם עַד זִקְנָה וְשֵׂיבָה אַל תַּעַזְבֵנִי . וְתִתֵּן חֶלְקִי עִם יְרֵאֶיךָ וְיוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וּבֵין רְצוּיֶךָ הָעוֹשִׂים רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם וְעִמָּהֶם יְהֵא חֶלְקִי וְגוֹרָלִי וְכוֹסִי . כִּי אַתָּה תּוֹמִיךְ גּוֹרָלִי . אָנָּא יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי אַל תִּתֵּן לְרִשְׁעִי וּלְחַטֹּאתַי וְלַעֲוֹנוֹתַי וְלִפְשָׁעַי שֶׁחָטָאתִי וְשֶׁעָוִיתִי וְשֶׁפָּשַׁעְתִּי לְפָנֶיךָ . וּלְמַעֲשִׂים רָעִים שֶׁעָשִׂיתִי . עֲשֵׂה אַתָּה עִמִּי צְדָקָה לְמַעַן שְׁמֶךָ וּלְמַעַן בְּרִיתֶךָ . עִם אַבְרָהָם יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ . וּלְמַעַן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן דָּוִד וּשְׁלֹמֹה וְאֵלִיָּהוּ . וּלְמַעַן כִּסֵּא כְבוֹדֶךָ . וּלְמַעַן שְׁכִינָתֶךָ . וְרַחֵם עָלַי כִּי רַחוּם אָתָּה וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לִי מִי שֶׁיְּרַחֲמֵנִי וְיִרְאֶה בְּעָנְיִי . כִּי אַתָּה יְיָ אֱלֹהָי : יְיָ שָׁמַעְתִּי שִׁמְעֲךָ יָרֵאתִי . זָחַלְתִּי וְנִבְהַלְתִּי וָאִירָא מֵחַוֹּת דֵּעִי אוֹתָךְ . כִּי מֵאִתְּךָ הַצֶּדֶק וְאֱמוּנָה . וּמִפִּיךָ הַדַּעַת וְהַתְּבוּנָה . יְיָ שִׁמְעָה תְפִלָּתִי וְשַׁוְעָתִי אֵלֶיךָ תָבוֹא . וְהַאֲזִינָה אֶל תַּחֲנוּנַי . בֶּאֱמוּנָתְךָ עֲנֵנִי וּשְׁמַע תְּפִלָּתִי . כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל פֶּה . בָּרוּךְ אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה :

בקשה אחרת מעין יולדת סוס על דרך הקבלה :

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מֵכִין תֵּבֵל בְּכֹחוֹ וּמְקַיֵּים עוֹלָם בְּתוֹרָתוֹ בּוֹרֵא בְּרִיּוֹת הַיָּם בַּתַּחְתּוֹנִים בְּיוֹם זֶה לְהַרְאוֹת תִּפְאֶרֶת גְּדֻלָּתוֹ . וְנָתַתָּ בָּהֶם כֹּחַ לִפְרוֹת וְלִרְבּוֹת וּלְהַפְלִיא לַעֲשׂוֹת אִישׁ עַל עֲבוֹדָתוֹ . אָנָּא יְיָ אֱלֹהַי בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים בְּחַם עַל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ לְבַל תַּפִּיל אִשָּׁה מִפְּרִי בִטְנָהּ מֵעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְאַל יֶחְסַר הַמָּזוֹג לִמְנִיקוֹתֵיהֶן וְהָבֵן בַּדֵּיהֶן כִּשְׁתֵּי מַעְיָנוֹת לְהַשְׁפִּיעַ חָלָב לְוַלְדוֹתֵיהֶן לְמַעַן יִגְדְּלוּן לַעֲבוֹדָתֶךָ כִּדְכְתִיב מִפִּי עוֹלְלִים וְיוֹנְקִים יִסַּדְתָּ עֹז . וְנִזְכֶּה כֻּלָּנוּ לִרְאוֹת בְּנֶחָמַת צִיּוֹן כִּדְכְתִיב לְמַעַן תִּינְקוּ וּשְׂבַעְתֶּם מִשֹּׁד תַּנְחוּמֶיהָ לְמַעַן תָּמֹצּוּ וְהִתְעַנַּגְתֶּם מִזִּיז כְּבוֹדָהּ . כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל פֶּה . בָּרוּךְ אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה :

מעמדות ליום ששי

יום ו׳ (מושלו מנה לס״ד התלמוד והחוזים בית הנשים בו מבואר שבח האשה הטובה וגנות הרעה :

תורה וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ בְּהֵמָה וָרֶמֶשׂ וְחַיְתוֹ אֶרֶץ לְמִינָהּ וַיְהִי כֵן : וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת חַיַּת הָאָרֶץ לְמִינָהּ וְאֶת הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְאֵת כָּל רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ וַיַּרְא

חלוקה מיני לשון קרע . וחלוף עורו . וחלוקי כפרתו . עמ״ש בס״ד בחלק הדרושים במאמר מלך בעי חיי . ויהיו חיים לנפשך : שאבד בו כלאים . שאינו ניכר הקוץ של צמר כנגד פשתן הנארג בו . שלא היה מכיר התום . סתקו וכשר : לא ימכרנו לנכרי . שמא יחזור וימכרנו לישראל : מרדעת . אוכף קטן שקושרים אותו על החמור כדי שיפתמם . ועלח״ש שילבי כלאים : חפשי . מן המצות כי היום משומם ומהר הוא שבת לה׳ . לכן עשה בעוד שאתה מוגא ומנוי לך . להיות עבד יוצק ולהעשות חפשי בן חורין ממ״ה :

לבבל שביל אשה . אחז״ל [תענית כז] באנשי מתענין ומתפללין (אנשי מעמד) על עוברות שלא יפילו . ומניקות שיגדלו בניהן . וי״ל טעמא . משום דבתולה נשאת ברביעי ונבעלת בה׳ . נמצא דבר רגיל הוא שמתעברות בחמישי . ואע״פ שנאמרה בו ברכה לדגים . דמש״ה נבעלת בה׳ . סימנא שבא בוא ודלי . שפי מלש נבעלת ברביעי . שבו

נבראת הספרה לתינוקות . וכיון שכי׳ מהדין בתפלה בד׳ (מטעם הנ״ל) עשו כל שאפשר להיות הבעילה ביום שיש בו סימן ברכה של דגו . מ״מ אע״ג דאית ביה ברכה לדגים . ובני אדם דומים להם . אלא במה שאין להם זמן קבוע לעבורן ולידתן . כדגים שמתעברין ויולדין ביום ובלילה בכל ימי השנה . משא״כ בבהמה וחיה . מיהו לא דמיין כולי האי . משום דדגים שלטי . שמים מכסין אותן ואין עין רע שולטת בהם . מה שא״כ בבני אדם (ודוקא בזרעו של יוסף מגינו אדום כזה שידגו בקרב הארץ . במקום שהעין שולטת) ועוד ביום ה׳ ב״ד שבמעמד וכל מנוה שוין (עמש״ל קודם והוא רחום) לכן עדיין יש אחריות למתעברות בו . לפיכך הוצרכו לתענית ותפלה מיוחדת לדבר ביום [illegible] . ובכן הוא : מאד . לשון שדים : תמוצו . לשון מניקה ויניקה : מזיז . כמו מזין : ותיתו . וי״ו נוספת . כוי״ו בנו בעור והדומים : נעשה . דברה תורה כלשון בני אדם . ונתנה לך . נאמר קדם מנחת ,כמ.. כ כשי״

אֱלֹהִים כִּי טוֹב׃ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ וְיִרְדּוּ בִדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם
וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ׃ וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא
אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם׃ וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת
הָאָרֶץ וְכִבְשֻׁהָ וּרְדוּ בִּדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל חַיָּה הָרֹמֶשֶׂת עַל הָאָרֶץ׃ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה
נָתַתִּי לָכֶם אֶת כָּל עֵשֶׂב זֹרֵעַ זֶרַע אֲשֶׁר עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ וְאֶת כָּל הָעֵץ אֲשֶׁר בּוֹ פְרִי עֵץ זֹרֵעַ
זָרַע לָכֶם יִהְיֶה לְאָכְלָה׃ וּלְכָל חַיַּת הָאָרֶץ וּלְכָל עוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכֹל רוֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר בּוֹ
נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת כָּל יֶרֶק עֵשֶׂב לְאָכְלָה וַיְהִי כֵן׃ וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד
וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם הַשִּׁשִּׁי׃

ישעיה מה כֹּה אָמַר יְיָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וְיֹצְרוֹ הָאֹתִיּוֹת שְׁאָלוּנִי עַל בָּנַי וְעַל פֹּעַל יָדַי תְּצַוֻּנִי׃ אָנֹכִי
עָשִׂיתִי אֶרֶץ וְאָדָם עָלֶיהָ בָרָאתִי אֲנִי יָדַי נָטוּ שָׁמַיִם וְכָל צְבָאָם צִוֵּיתִי׃ אָנֹכִי הַעִירֹתִהוּ
בְצֶדֶק וְכָל דְּרָכָיו אֲיַשֵּׁר הוּא יִבְנֶה עִירִי וְגָלוּתִי יְשַׁלֵּחַ לֹא בִמְחִיר וְלֹא בְשֹׁחַד אָמַר יְיָ צְבָאוֹת׃
כֹּה אָמַר יְיָ יְגִיעַ מִצְרַיִם וּסְחַר כּוּשׁ וּסְבָאִים אַנְשֵׁי מִדָּה עָלַיִךְ יַעֲבֹרוּ וְלָךְ יִהְיוּ אַחֲרַיִךְ יֵלֵכוּ

בראשית כיאור שם אלהים. שידבר היחיד בלשון רבים דרך מעלה וכבוד: בצלמנו. צלם הוא תואר פנימי שכלי. לא יורה על צורה חיצונה מורגשת. לא מתיחד שם תואר. ויעיד על זאת הכתוב וצלם הנכוסי חשתי ידוע שאין תואר הצורה משתנה מחמת גבלה ופחד. ולמצם המראה הוא סובל השינוי במקרה. אבל מראה אינו צלם. והם שני דברים בלי ספק. אכן הצלם ודאי הוא התואר. אלא שהנהתו על צורת הנשמה האלהית הנעלמת. וממנה שופע אור זיו הפנים (מלבד המראה המוחש. אם אדום אם לבן ושאר הגוונים) והוא מקבל גם כן השפתיים ומסתלק בהפעלות וכן יורה לשון הכתוב בעיר צלמם תבזה. שהצלם אינו תואר חומרי. לפי שהבזיון דבק בנפש לא בתכונת איברים. וכמ"ש הר"מ ז"ל: בצלמנו. בצורת איברי הנשמה כאמור שנקרא צלם אלהים: כדמותינו. בדמיון המראה השכלי המיוחס לאלהים ולתשובות האדם שהוא כשם היה שבו. שדומה בה' דברים לבוראה כמ"ש חז"ל [ברכות י] הני ה' ברכי נפשי שאמר דוד כנגד הקב"ה וכנגד הנשמה. מה הקב"ה ממלא כל העולם. אף הנשמה ממלאה את כל הגוף כו'. להפיק יתם בצלמו ובדמותו אליו. ולכן התחיל בו נעשה בלשון רבים. כלל: הנוטרם אומרים רבים לעסוק בבריאתו הנפלאה והנכבדת. וכן עד"ז הוא כנוי הרבים בצלמנו ובדמותינו. ובכחו זה ירדה בכל שאר הבריות: וירדו. וימשלו. כמ"ש כי הוא רודה בכל עבר הנהר. ומדלא כתיב וימשלו דרשו שאם לא זכה נעשה ירוד לפניהם והחיה מושלת בו. ובמה משום כך כתוב גם כן בצלמו כי הוא רודה. לרמוז שהיה מלך והדיוט. וכן מ"ש באגדתם [ישעיה מא] ומלכים ירד. לפי שהכבר היה ירוד תחלה תחת יד נמרוד. וכמה מ"ש במלך המשיח [תלים עב] וירד מים. משום שעכשיו הוא מחולל מפשעינו. בצלמו המיוחד לו. השאות אליו. שהוא הצלם אלהי: זכר ונקבה. ולהלן הוא אומר ויקח אחת מצלעותיו. דו פרצופין נבראו. ופסרו: ויברך אותם. במאום. שימלא חסרון הטבע גופם ההכרחי. בהסבת חום הטבעי שבגוף. ובהסבת האויר המקיפו. המיגם להותו ורטיבותו. והיתה הברכה בזאת. שיפלים המאכל כל שהסר בטרחו ומדתו בבלימות רב. שיהפך כולו אל צורת הניתן. ולא ישאר ממנו פסולת ושמרים. המזיקים לאוכל. וגורמים החולי והחולשה והזקנה. ומתן לאדם הראשון קודם שחטא. כח המחליף בגבורתו. ובאופן שלא היה מוכרח למות אלמלי שאר בו זה הכח. ואכל וחי לעולם. זה השאור מפי' בעל המגלה שהביאו הכחי' ז"ל: ויאמר להם פרו ורבו. היא ברכה בפני עצמה. לענין קיום המין ליישב הארץ. כי לא תוהו בראה. ואם תשאל. ואם לא חטאו לא היו מתים. היאך היתה הארץ מכילה כל בני אדם שיולדו כל ימי עולם. יש להשיבך. שהיה העולם מתפשט ומתרחב. כענין שכתוב הרחיבי מקום אהלך וגו' כי ימין ושמאל תפרוצי. ואחז"ל [גיטין יז] בארץ ישראל. ארץ צבי כתיב בה במה שיושביה עליה רווחה. על אחת כמה וכמה בגן עדן שאדם הראשון היה ש.ו בו. ואלמלא כמותו היו האחרים שם. לולי שנטרד ממנו בחטאו. כל הארץ היתה גן עדן לפניו קודם שנתקלקל העולם. יע"ש הדבר: האלה כותר הספק שנסתבך בו רס"ג בספר האמונות. אם תכיל הארץ כל האנשים אשר יהיו בתחיית המתים. ובקש תשובות רבים שאינם עולים כהוגן. ויש שהשבו לנפש שבני

הקושיא על פי סוד הגלגול הנעלם אשר אין אתנו יודע עד מה ולמה ימלאו לב בני אדם הקוראים לתומם בענין התחיה הכוללת. ובאמת רחוק הוא מהעלות ארוכה ומרפא למחלת שאלת הגאון בדרך זו. אדרבה הלא יש עוד להגדיל מדורות התמיהה. שהרי אפי' הרשעים יקומו בתחיית המתים. לקבל עונשם בגוף ונפש. וכפשט הכתוב ורבים מישני אדמת עפר יקיצו וגו' ואלה לחרפות. אמנם לאשר יאמין בנסי התורה ובדברי חז"ל. לא יפלא זה בעיניו ואין כאן שאלה כל עיקר. וכי לא מצינו דוגמתן בעולם הזה כמה פעמים שהמועט מחזיק את המרובה. כמו שאמר הכתוב ויקהילו את כל הקהל אל פני הסלע. ביחוד בעזרה בבוא כל ישראל לראות את פני ה'. וכן ברבוי המופלג של יושבי ארץ בגלותה. שאי אפשר להכחיש הידוע ומפורסם בכתבי הקודש. ומ"ש כופרי האל היתה בומה. אם כן היפלא מה' דבר כזה לעתיד. כי יברא ה' חדשות בקרב הארץ להוליד גופות ולהצמיח מולא נפשות. ולא יעצר ממנה התרחבה יריעות משכנותיה להחזיק נגאליה ולא יצרו להם מרגעות. ואין כאן מקום להאריך עת להשות: וכבשה. חסר. למדך שהזכר כובש את הנקבה שלא תהא יצאנית. עוד למדך שהאדם שדרכו לכבוש מצווה על פ"ו ולא האשה: לכם את כל עשב זורע וגו'. זרעים ופירות התיר להם. ולא הותר לאדם הראשון בשר לאכילה. לפי שבתחלת הבריאה. כיון על מלאתם ושלימות צורתם שהיה להם נבראו. ולא הוצרכו לתקון. ובשחטא אדם אע"פ שכל הבריות נתקלקלו עמו. מ"מ היה לו עליהם יתר שאת לתקנם באכילתו. עד שבא נח הצדיק ותקן הטאו של אדם על ידו במין המדבר. ומין בע"ח הוצרכו לתקון. לכן הותר לו הבשר לאכול. להעלות הבע"ח מטיט הקלקול שטבעו בו בדור המבול ביותר: את כל ירק עשב. לא ויבש. אבל לא פירות וזרעים המכונים למאכל אדם. טוב. יצר טוב. מאד. יצר רע. כמ"ש בס"ד בהקדמה באריכות. במגיאתו להכלית טובת האדם באמיתים בודאי בגמור. וכ"ה מ"ש [ב"ר פ"ט] מאוד זה מות ע"ל [דקל"א וקל"ב וד"ל]: הששי. הוסיף ה"א בששי. בגמר מעשה בראשית. לומר שהתנה עמהם ע"מ שיקבלו ישראל עליהם ה' חומשי תורה. ד"א יום הששי. הידוע ממעשי בראשית תלוים ועומדים נרפיון עד יום הששי. הוא שבי ביון המוכן למתן תורה:

האותיות. מלשון ואתה מרבבות. על העתידות לבא שאלוני. יאמר כנגד העו"ג השואלים לדעת הבאות על ישראל. תצוני. בתמיהא. וכי עליכם לצוות על בני. אני בראתי להם הישועה במחשבה שעלתה לפני: ואדם. שהוא עולם קטן וממונה על הארץ. שכל נמצאים היו בעבורו: נטיתי. כי הוא נטה ונבראו במאמרו: העירותיהו. פירשוהו על כורש. העירותיו בצדקי שיבנה עירי. ומשך לאומרו אנכי עשיתי ארץ. ואנכי נתתיה לאשר ישר בעיני. שכן הוא אומר. כל ממלכות הארץ נתן לי ה': כה אמר ה'. הרי הודעתי אתכם במה הושע את בני מיד בבל. ע"י כורש. ועוד אני מודיעכם ישועת חזקיהו מיד סנחריב. כשישוב מעל תרהקה מלך כוש. יבוא לירושלים ותמדת כל אוצרות כוש ומצרים שבאו לעזרתם בידו. ויבא עם אותו השלל ויפול לפני ירושלים. וחזקיהו ועמו יבוזו את הכל. והסבאים שהי סבא שבני כוש. אנשי מדה. גבוה קומה. שצריך למדון לידע שיעבר

נבהן

בְּזִקִּים יַעֲבֹרוּ וְאֵלַיִךְ יִשְׁתַּחֲווּ אֵלַיִךְ יִתְפַּלָּלוּ אַךְ בָּךְ אֵל וְאֵין עוֹד אֶפֶס אֱלֹהִים: אָכֵן אַתָּה אֵל מִסְתַּתֵּר אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעַ: בּוֹשׁוּ וְגַם נִכְלְמוּ כֻּלָּם יַחְדָּו הָלְכוּ בַכְּלִמָּה חָרָשֵׁי צִירִים: יִשְׂרָאֵל נוֹשַׁע בַּיְיָ תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים לֹא תֵבֹשׁוּ וְלֹא תִכָּלְמוּ עַד עוֹלְמֵי עַד:

תהלים צג יְיָ מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ לָבֵשׁ יְיָ עֹז הִתְאַזָּר אַף תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל תִּמּוֹט: נָכוֹן כִּסְאֲךָ מֵאָז מֵעוֹלָם אָתָּה: נָשְׂאוּ נְהָרוֹת יְיָ נָשְׂאוּ נְהָרוֹת קוֹלָם יִשְׂאוּ נְהָרוֹת דָּכְיָם: מִקֹּלוֹת מַיִם רַבִּים אַדִּירִים מִשְׁבְּרֵי יָם אַדִּיר בַּמָּרוֹם יְיָ: עֵדֹתֶיךָ נֶאֶמְנוּ מְאֹד לְבֵיתְךָ נַאֲוָה קֹדֶשׁ יְיָ לְאֹרֶךְ יָמִים:

גדולה הבטחה שהבטיחן הקדוש ברוך הוא לנשים יותר מן האנשים שנאמר נשים שאננות קומנה שמענה קולי בנות בוטחות האזנה אמרתי: אמר ליה רב לרבי חייא. נשי במאי זכיין. באקרויי בניהו לבי כנישתא. ובאתנויי גבריהו בי רבנן. ונטרן לגבריהו עד דאתו מבי רבנן: אומר ר' נחוניא תפלה במעמד יום ראשון.

תלמוד זרעים ברכות פ' הרואה בֶּן זוֹמָא רָאָה אוּכְלוּסָא עַל גַּב מַעֲלָה בְּהַר הַבַּיִת. אָמַר בָּרוּךְ חֲכַם הָרָזִים וּבָרוּךְ שֶׁבָּרָא כָּל אֵלּוּ לְשַׁמְּשֵׁנִי: הוּא הָיָה אוֹמֵר כַּמָּה יְגִיעוֹת יָגַע

גבן. ומשא"כ בחוב ב"א. שהם קומתן ידועה כשלג אמות: עליך. כנגד ירושלים אמר: בזיקים. בשלשלאות: אליך יתפללו. ישתחוו לאחרים ממאסרם. ויודו לומר באמת בך אל וגו'. אכן אתה אל מסתתר. גם אלו דברי האומות המודים. אתה אל מסתתר ומתעלה מפני האדם. לבד בישראל נודע כחך וגבורתך. כמה שאתה אלהי ישראל מושיע. וי"ל שהם דברי הנביא הרואה עומק הגלות האחרון. כנגד זה אמר אכן אתה אל מסתתר. שאמור ואנכי הסתר אסתיר פני בגלות באל הזה שארכו הימים. לא כימים הראשונים של גלות בבל שמיהרה לבוא פקידה כורש שקדם זכרה. ועתה בהכח תמוה אל מכראות שאתה אלהי ישראל מושיע כמאז. ובאתהו התשובה: בושו גם נכלמו כלם. האומות המשעבדות בישראל. כלם. חלפו למו: בכלימה. היא יפרה על הבושת: חרשי צירים. אומני הפסילים. עושין צירים ותבלים. כמו שנקראו עצבים שמעציבים ומצירים לעובדיהם. כי [illegible] ישיעום כשם גרותיהם. והנה בושו נכלמו יחדו עושי הצירים ועובדיהם. אבל [illegible] יבושו קווי ה' [illegible] ייראו מבליון תחן בקרב העמים. אף אם ארכו הימים. לכן תבו לה' המסתיר פניו מבית יעקב. וקוו לו איים ואגיות תרשיש להביא בניו מרחוק. כי הם עם נושע בה' תשועת עולמים:

גדולה הבטחה. סדרנו מאמר זה ליום הששי. שהוא מיוחד לנשים. הממונה על הנשים. גם בו נשלמה בריאת האדם ע"י הנקבה. ואמרינן נמי [שבת קנג] מאן דבע"ש יפא תיזון במטות. והכי נמי כל מילי דביתא רמיין עלייהו. ובע"ש מסכמת ותופה וטורחת לשבת. גם ע"פ דרך הסוד מעלי שבתא נקראת [שם קיט ב' קטו] שבת מלכתא דמש"ה נהיגי רבנן דנפקו לקבלה ואמרו בואי כלה שבת המלכה. יותר מן האנשים. משום שהאשה עקרת הבית. דמש"ה ר' אמי [שבת קית] קרי לאשתו ביתו (וזהו שרגיל בלשון חכמים בארמי דביתהו) המתקנת כל עניני הבית. שלכך נמצאת שהיא עזר לאדם בצרכיו. שהיא מכינה המזון חמין מוסס. שבתן שמן לנגס. והו דשכיחא בביתא ומקרבא הנייתא. וזכר שבת כתכם האשה הטובה בכל תגאיה בפ' אשת חיל. והיא השומרת לבעלה מן החטא. ומגדלת הבנים. וסובלת צער גדול. בדם נדה ובתולים. בעיבור ולידה ויניקה. ובגידול ובשמושי דירה. לכן בדין הוא שתטול שכר הרבה יותר מהאנשים. כי לפום צערא אגרא. והאמן בעל המלאכה יתברך שאינו מקפח שכר פועליו בוני הבירה. וכן מצינו בזכות נשים צדקניות נגאלו אבותינו. ובזכותן נגאלו ממצרים והכי מלי דעבדא ומזכה. לאפוקי הני נשי דמחוזא דאכלן ולא עבדן. עלייהו אמר קרא שמעו הזות הבשן העושקות וגו'. שאמר נשים שאננות. הכי קראן שאננות בוטחות. וא"ת מאי מעליותא הא קרא איפכא משמע. דכתיב בתריה ימים על שנה תרגזנה בוטחות. חרדו שאננות גו'. וי"ל דבגמ"ר נמי פשטיה דקרא ודאי לא בנשים משתעי אלא בעיירות שוקטות. כמתרגם יונתן כרכין שליו. אלא מיהא מדמדמי הוא וקרי לכרכין היושבות לבטח נשים שאננות. מכלל דשבח הוא לגן. וכי הא דאמרינן כמה טובה אשה טובה שהכתוב משבחה. ואי בתורה משתעי. אפ"ה כמה טובה אשה שהתורה נמשלת בה. ש"מ מדקרי להו בנות שאננות. ש"מ דטבא להו. וקרא הכי משמע. שמענה הבנות שהיו ראויות להיות בוטחות ושאננות מפחד רעה. אם היו טובות והגונות. אך תרגזנה בחטאות ועונות. שהיו לומות הכתות חרדות נעשת. ועוד יתבאר בסמוך. פי' במאי זכיין. בשום נשה"ב (וכ"ה בילקוט בהדיא) ולכאורה אין אלו אלא דברים של [illegible]ימה. וכי אין להם מצות שנשים חייבות בהן. ואע"פ שפטורות מן מ"ע שהזמן גרמא. בשביל זה לא נגרע מערך חלקן לעוה"ב כהשתום המצוה עליהן א"כ מה זו שאלה. גם התשובה אינה הוגנת. שהולך לחזר אחר דברים טפלים והניח העיקר. ונראה שהשאלה היתה כהוגן. על אשה רע שהיא מר ממות. ונראה [illegible] ודאי היה עולה על הדעת שאין שכרה בהפסדה הגדול. כל נדיבותיה לא יועילו כלום נגד מחשבת ב"א. ובאה התשובה המקיה. שמ"מ זכיין גדול. שזוכות ומזכות לבניהן ולבעליהן בכמה טובות. אם רק זהירות בדברים המוטלים עליהן. אע"פ שמצערות לבעליהן אינן מפסידות כל שכרן. כמ"ש בסמוך בס"ד. עכ"פ זה נכון ונראה דהכא במאי עסקינן בהני של דמתקף תקיפי ומעכבן במיני. והיינו דלא שאל [illegible] אדם אחר אלא רב לר"ח. כי שניהם היו להם נשים מצערות אותן כדאי' בפ' הבא על יבמתו וכמ"ש ר"ח לרב שם. דיינו שמגדלות אותנו [illegible] החטא ומגדלות בנינו לתורה. ונראה עוד לפרש. דרב נמי אקרא דמייתי לעיל קאי. דקשיא ליה קראי. דקרי להו שאננות. והדר אמר תרגזנה. דמשמע נמי בנשים רעות המרגיזות ומבזות בעליהן בעיניהן וכמו מדיינים וכעס קמיירי. ובסוף סעמן הבטיחן טובות. כמ"ש עד יערה עלינו וגו'. להכי שייל במאי זכיין הני כאי. איברא תבוכהם נדה. דקרא גופיה מהפך בזכותן לפסוק מעונם התרגזן. באמרו אוסף בלי יבא. לכן בדין שתרגזו. כי אין מריבה באה אלא על עסקי תבואה כדמשלם שערי מכדא. ואקקף גברא רמי חיובא כמאן דטעין אכתפיה למפלה ולמיתן. ובודאי נמי דר"ח ודרב מתוך דתקן קנטרוס. ואין אדם נתפס על צערו. לכן הבטיחן שתהיינה בטוחות אע"פ שנגרשו בכור עוני לטובתן. וסוף הכבוד לבא. לפיכך לא לבד שאינן נענשות. כי גם שבכן לא יקופח כמו שביאר ר"ח ותפש להם זכיות המבריעות. ככה נמדש זכות לאשה קשה. שעם היות אם היא רעה אין רעה למעלה ממנה. כמו שאם טובה אין טובה הימנה. מ"מ אין לאדם לומר בעלתה. ביחוד שלא למאוס באשת נעורים אם מקנטת אותו. בפרסות אם העון גרם שאינו יכול לאחז ידי חובתה. שאהב כסותה. יקבל מאהבה. קללתה והרשתה ובכעס ה' דרכי איש ישלימנה לו. ובלבד שתהא אשה יראת ה' מסורה. מכל מכשול עון זהירה. ומשגחת על עסקי ביתה הגבירה. ומגדלת בנים לתורה. אבל אשת כסילות הומיה וסוררה. בביתה לא ישכנו רגליה אולת בידה תהרוס הבירה. שהיות בל ידעה שלו בכטנה ולרעבון שלותה אין שבירה. גרעת היא לבעלה ולבנין בית סתירה. מצוה לגרשה להשבית דין וקלון ומתגרה. רחמנא ליצלן ממידי דקשה ממותא ומגידת ואביזרא: לבי כנשתא. תנוקות של בית רבן. היו רגילין ללמוד בבית הכנסת: בי רבנן. בית המדרש: ומנטרן. וממתינות לבעליהן ונותנות להם רשות ללכת ללמוד תורה בעיר אחרת:

אוכלוסא. חיל של ס' רבוא ב"א: מעלה בהר הבית. הר המוריה שבהמ"ק בנוי עליו. שהיה עשוי מעלות בשפועו: חכם הרזים. יודע מה שבלב כל אלו. שאין דעתן דומה זה לזה: שברא כל אלו לשמשני. שהם חורשים וזורעים. ואני הכל מוכן לפני:

אדם הראשון עד שמצא פת לאכול. חרש וזרע וקצר ועמר ודש וזרה ובירר וטחן והרקיד ולש ואפה ואחר כך אכל. ואני משכים ומוצא כל אלו מתוקנים לפני. וכמה יגיעות יגע אדם הראשון עד שמצא בגד ללבוש. גזז ולבן ונפץ וטוה וארג וצבע ותפר ואחר כך לבש. ואני משכים ומוצא כל אלו מתוקנים לפני:

מעשר שני פ' ה' השקיפה ממעון קדשך מן השמים. עשינו מה שגזרת עלינו אף אתה עשה עמנו מה שהבטחתנו. השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל. בבנים ובנות. ואת האדמה אשר נתתה לנו. בטל ומטר ובוולדות בהמה. כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש. כדי שתתן טעם טוב בפירות:

גומר אלו הן מעמדות כולה במעמד יום ראשון:

תניא רבי אומר גדולה מילה שאין לך מי שנתעסק במצות כאברהם אבינו ולא נקרא תמים אלא על שם המילה שנאמר התהלך לפני והיה תמים. ואתנה בריתי ביני ובינך. דבר אחר גדולה מילה ששקולה כנגד כל המצות שבתורה שנאמר כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל. דבר אחר גדולה מילה שאלמלא מילה לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי:

סדר נזיקין סנהדרין פ' אחד דיני ממונות לפיכך נברא אדם יחידי בעולם ללמדך שכל המאבד נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאלו אבד עולם מלא. וכל המקיים נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאלו קיים עולם מלא. ומפני שלום הבריות שלא יאמר אדם לחברו אבא גדול מאביך. ושלא יהיו המינים אומרים הרבה רשויות בשמים. ולהגיד גדולתו של הקדוש ברוך הוא שאדם טובע כמה מטבעות בחותם אחד וכלם דומין זה לזה. ומלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא טובע כל האדם בחותמו של אדם הראשון ואין אחד מהם דומה לחברו:

תנו רבנן אדם נברא בערב שבת. ומפני מה. שלא יהיו המינים אומרים שותף היה לו להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית. דבר אחר שאם תזוח דעתו עליו אומרים לו יתוש קדמך במעשה בראשית. דבר אחר כדי שיכנס למצוה מיד:

מנחות פרק התכלת תניא אמר רבי נתן אין לך מצוה קלה שכתובה בתורה שאין מתן שכרה בעולם הזה ולעולם הבא. אבל איני יודע כמה. צא ולמד ממצות ציצית: מעשה באדם אחד שהיה זהיר במצות ציצית. שמע שיש זונה בכרכי הים שנוטלת ארבע מאות זהובים בשכרה. שגר לה ארבע מאות זהובים וקבעה לו זמן. כשהגיע זמנו בא וישב על הפתח. נכנסה שפחתה ואמרה לה אותו אדם ששגר לך ארבע מאות זהובים בא

עשה עמרים ואלומות: דש. חובט השבולים לפרק זנות השבלים והפסולות מן האוכל שמעורב בו: זרה. שמעברת פסולת המעורבת באוכל ואינה מתוברת נמוך וקש: והרקיד. מניח האוכל והפסולת בשאר בכברה. האוכל גס נשאר. והפסולת הדק יוצא בנקבי הכברה. ואם האוכל דק כקמח והפסולת עב כמורסן נשאר הפסולת והאוכל יוצא: ליש. את הקמח ע"י עירוב מים: נפה. ככלי שמנפה ומרקד. וכן סבירה סמוכה:

השקיפה. לשון הכאה. כל השקפה שבתורה לרעה. חוץ מזו לטובה. להראות כמה גדול כח מתנות עניים. שהופך מדת רוגז לרחמים: שתתן טעם בפירות. שיהיו שמנים וטובי הטעם שאין הדבר תלוי בארץ הטובה אלא בישראל מכשירים מעשיהם. כדאיתא בגמרא דסוטה. משחרב בהמ"ק ניטל טעם הפירות. והמעשרות בטלו שמן הדגן. ומאחר שקיימנו מצות מעשר כראוי. עלינו לקיים הבטחתך:

שנתעסק במצות. דכתיב וישמור משמרתי חקותי ותורתי. ואחז"ל [יומא כח] קיים א"א אפי' ערובי תבשילין: כרתי ברית. כלומר ברית מילה שקולה ככל הדברים האלה דהיינו כל המצות:

לפיכך נברא אדם יחידי. זה אחד מן הדברים שהיו אומרים לעדים כשמאיימין עליהן שלא יעידו שקר: עולם מלא. בכל אחד ראוי ליצא עולם מלא. כמו שנתיישב מאדם הראשון שהיה אחד. ובכחות נפשו וגופו הוא עולם קטן. עי' מ"ש בהקדמה: המינין. הם היוצאים מכלל דת כל אומה ואומה. והראשון שלא היה בעל דת הי' שמו מאני. ונקראים הנמשכין אחריו מאנין. כמו אפיקורסין ע"ש אפיקורס. בעל הכת שהוציאו מעולם הסקר: ולהגיד גדולתו של הקב"ה שבחותם הראשון כל הדורות טבועות בו. שלא היה תואם אלא חותם אחד: ואין אחד מהם דומה לחבירו. להכיר שינויהם ואין אחד דומה: ומפני מה. מדוע לא נברא כראשון. אחר שהוא מובחר שבכל הבריות: שותף. מסייע בשכלו ובגלמו האלהי. לפיכך קדמו לו כולן: תזוח. תגבה ממקומה. כמו ולא יזח החושן: שאם יגיס דעתו אומרים לו יתוש קדם לפניך בבריאה: יתוש. רמש קטן: נכנסה. מצות שבת:

מצוה קלה. שבה בעלמה. כגון הקן הוא בכאיסר. וכתוב בה למען ייטב לך בעוה"ז. ולמען תאריכון ימיך בעולם שכלו ארוך: וכן ציצית אין בה חסרון כיס כל כך: שגר. שלח: כמעט. פרשים

...על הפתח . אמרה לה יכנס . נכנס . הציעה לו שבע מטות שש של כסף
...ת של זהב . ובין כל אחת ואחת סולם של כסף ועליונה של זהב . עלתה
...ה על גבי עליונה כשהיא ערומה . ואף הוא עלה לישב עירום כנגדה . באו
...ע ציציותיו וטפחו לו על פניו . נשמט וישב לו על גבי קרקע . ואף היא נשמטה וישבה
...גבי קרקע . אמרה לו גפה של רומי שאיני מניחתך עד שתאמר לי מה מום ראית בי . אמר
...העבודה שלא ראיתי אשה יפה כמותך . אלא מצוה אחת צונו אלהינו וציצית שמה
...ב בה אני יי אלהיכם שני פעמים . אני הוא שעתיד לפרע ואני הוא שעתיד לשלם שכר .
...שו נדמו עלי כארבעה עדים . אמרה איני מניחתך עד שתאמר לי מה שמך ומה שם
...ך ומה שם רבך ומה שם מדרשך שאתה לומד בו תורה . כתב ונתן בידה . עמדה וחלקה
...נכסיה שליש למלכות ושליש לעניים ושליש נטלה בידה חוץ מאותן מצעות ובאת לבית
...שו של רבי חייא . אמרה לו צוה עלי ויעשוני גיורת . אמר לה בתי שמא עיניך נתת
...ד מן התלמידים . הוציאה כתב מידה ונתנה לו . אמר לה לכי זכי במקחך . אותן מצעות
...ציעה לו באסור הציעה לו בהתר . זה מתן שכרו בעולם הזה ולעולם הבא איני יודע כמה :

פ"א המים שנפסלו משתית הבהמה בכלים פסולין ובקרקעות כשרים . נפל לתוכן דיו קומוס וקנקנתום ונשתנו מראיהן פסולין . עשה בהן מלאכה או ששרה בהן פתו פסולין . שמעון התימני אומר אפילו נתכון לשרות בזה ונפל לשני כשרים :

פרק חמפלת דרש רבי חנינא בר פפא מאי דכתיב עושה גדולות עד אין חקר ונפלאות עד אין מספר . בוא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם . מדת ...
...ודם נותן חפציו בחמת צרורה ופיה למעלה . ספק משתמר . ספק אינו משתמר . ואלו ...
...ש ברוך הוא צר את העבר במעי אשה פתוחה ופיה למטה ומשתמר . דבר אחר אדם ...
חפציו בכף מאזנים כל זמן שמכביד יורד למטה . ואלו הקדוש ברוך הוא . כל זמן שמכביד הולד עולה למעלה :

...א טמר אח"כ פרשת קרבנות חד ודכה או של כפרס . ימלאס במעמד יום ראשון . ולומר זכירות סכתובים שם :

בקשה ליום ששי

...רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי שתהא תורתך אמנותי ותתן לי לב טוב וחלק טוב
...חבר טוב נפש שפלה ורוח נמוכה . ואל יתחלל שמך בי ואל תעשני שיחה בפי הבריות .
...תהי אחריתי ותקותי למפח נפש ואל תצריכני לידי מתנת בשר ודם שמתנתם מעוטה
...תם מרבה אלא לידך המלאה והרחבה והפתוחה והקדושה . ותן חלקי בתורתך עם
...רצונך בלבב שלם ובנה ביתך עירך והיכלך ומקדשך במהרה בימינו . טהר עניני ופדני
...גזרות קשות ורעות . והושיעני ברחמיך הרבים מכל צרה וצוקה כי אתה שומע תפלת
כל פה . ברוך אתה שומע תפלה :

בקשה אחרת מעין ילמרה סוס על דרך סקנלס :

...רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו כאשר בראתנו לכבודך כן ברחמיך הרבים תתקננו
...לעבודתך אנחנו וכל עמך בית ישראל ותיחד לבבנו לעבדך בלבב שלם והחזירנו

...סמטה : וטפחו . והכו : גפס . מלכס . כמו על גפי מרומי ...נה . כנכמה נחיי המלך : כ' פעמים . בפסוק אחרון של פרשה ...ח' כרלם הכבוק וה' בסופו : שליש למלכות . שיניחוה לבתגייר : ...הוקן מלעות . שהכילה כמו כן עמה ולא מכרתן . הם היו מתן ...בעוה"ז : במאת עיניך משם . ולין מקבלין גרים עד שבודקין אותם

שבוונתן לשם שמים : סולאה מהב . שכתוב בה שמו ושם עירו ומדרשו . וספרה לר"ח כל המלורע שלשם שמים מתגיירת . לפי שראתה בם גודל שעסקו בגליות על פניו . וידעה הומר המלות : אומי יודע כמה . שם לא ראתה אלגים וולכן : ולמה

בְּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ. וּתְמַלֵּא כַּוָּנַת מַחְשַׁבְתְּךָ בָּנוּ לְטוֹבָה בִּבְרָאֲךָ בְּיוֹם זֶה בְּעוֹלָמְךָ שֶׁיָּצַרְתָּ
אָדָם יָשָׁר לַעֲמוֹד לְפָנֶיךָ לְשָׁרְתֶךָ וּלְבָרֵךְ בִּשְׁמֶךָ. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ שֶׁתְּאַשְּׁרֵנוּ לְפָנֶיךָ
וּתְקָרֵב שְׁנַת גְּאֻלָּתֵנוּ. וְתִבָּנֶה עִירְךָ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. וּבֵית קָדְשֵׁנוּ וְתִפְאַרְתֵּנוּ תְּקוֹמֵם.
וְתַשְׁרֶה שְׁכִינָתְךָ בֵּינֵינוּ. וְתַחֲזִיר מַלְכוּתְךָ לְקַדְמוּתוֹ. וְנִזְכֶּה אֲנַחְנוּ וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל
לָאוֹר בְּאוֹר פָּנֶיךָ. כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ חַיִּים לָנוּ. וּתְבַשְּׂרֵנוּ כִּי רְצִיתָנוּ. כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל
פֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

בית ישראל. מעמד ליום השבת. על התורה דמעמדות. בהמה הוספות. תורה. בראשית ז'. ויכלו (תמצא
במעריב של שבת עם פי') זכור את יום השבת עד ויקדשהו (שם):

שמות לא וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. וְאַתָּה דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַךְ אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ
כִּי אוֹת הִוא בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם לָדַעַת כִּי אֲנִי יְיָ מְקַדִּשְׁכֶם: וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַשַּׁבָּת כִּי
קֹדֶשׁ הִוא לָכֶם מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת כִּי כָּל הָעֹשֶׂה בָהּ מְלָאכָה וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמֶּיהָ:
שֵׁשֶׁת יָמִים יֵעָשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן קֹדֶשׁ לַייָ כָּל הָעֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם
הַשַּׁבָּת מוֹת יוּמָת: וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם:
בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִוא לְעֹלָם כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְיָ אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ וּבַיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ:

מערכת שבת ויקרא כד וְלָקַחְתָּ סֹלֶת וְאָפִיתָ אֹתָהּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה חַלּוֹת שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים יִהְיֶה הַחַלָּה
הָאֶחָת: וְשַׂמְתָּ אוֹתָם שְׁתַּיִם מַעֲרָכוֹת שֵׁשׁ הַמַּעֲרָכֶת עַל הַשֻּׁלְחָן
הַטָּהֹר לִפְנֵי יְיָ: וְנָתַתָּ עַל הַמַּעֲרֶכֶת לְבֹנָה זַכָּה וְהָיְתָה לַלֶּחֶם לְאַזְכָּרָה אִשֶּׁה לַייָ: בְּיוֹם הַשַּׁבָּת
בְּיוֹם הַשַּׁבָּת יַעַרְכֶנּוּ לִפְנֵי יְיָ תָּמִיד מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם: וְהָיְתָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וַאֲכָלֻהוּ
בְּמָקוֹם קָדֹשׁ כִּי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לוֹ מֵאִשֵּׁי יְיָ חָק עוֹלָם:

ואתה דבר. אע"פ שפקדתיך (בפ' שלמעלה מזו) לצוותם על מלאכת המשכן. אל יקל בעיניך לדחות השבת מפני אותה מלאכה: אך את שבתותי. אע"פ שתהיו רדופין וזריזין במלאכה. שבת אל תדחה מפניה. הרמב"ן ז"ל טען בזה על רש"י. ואם אמנם כדבריו כן הוא. שרז"ל [יומא פה] דרשו אך למעט בשמירת שבת. מ"מ נדק הרא"ם ז"ל לומר שאינה טענה לפי פשוטו של מקרא. אלא שאני אקשה עוד על פרש"י. הלא כבר ידענו שנתמעטה מלאכת המשכן מדחיית שבת. כמ"ש הרא"ם פר' ויקהל. כי לכך הקדים שם שבת. א"ה תרתי ל"ל. וא"ל לפי שבכאן קדמה פ' מלאכת המשכן לשבת להכי אצטריך הכא. הא"כ הדרא קושיא למאי צריך תו מיעוטא דפ' ויקהל. והיא גופא קשיא מ"ם קדמה הכא. לא לכתוב הא ולא ויו. לא תקדם ולא צריך למעוטי. צ"ל דס"ע דקדמה בכאן. לומר באמת שדוחה את השבת. והיינו בהקמת המשכן שהיה מרע"ה מקימו ומפרקו כל ז' ימי המלואים (אע"ג דהב"ג ודאי יש נמין וסתירה באוהל. וגם חיוב תוצאת יש בו) ומכאן למד. לפי שהקדים טוי המשכן לשבת. הודיעו שהקמתו דוחה את השבת. ולכן הוצרך לסמוך השבת מאחריה ולמעט בשמירתה. אך כדי שלא יטעו ישראל לומר שהשבת דחויה היא אצל משכן לכל אדם ביום הקמתו. לפיכך הוצרך להזהירם לדעת רש"י כאן. שממעט במשכן מדחיית שבת. והיינו לכל ישראל חוץ ממרע"ה. ועפ"ז בא לשון הכתוב מדויק מאד באמרו ואתה דמיותר. וא"ל הכונה לגמרי לפי פשטו. כי מה חסר לו בצווי דבר שהוא למכת. וכמו שהוא דרך הכתובים בכמה מקומות. מה נשתנה שלשון בכאן. הלא דבר הוא. והתימה שלא שתו לבם המפרשים ליישבו. ובמ"ש מתוקן יפה. כלומר ואתה אע"פ שיצאת מן הכלל בענין זה. לא ללמד על הכלל כולו יצא דבר המקום. להתיר שבת לכל אדם ביום הקמת המשכן. אלא לכל ישראל באיסורו הוא עומד. כמו שאסרו במלאכת עשייתו. אלא לך לבד הותר. אתה לבדך תקימהו ואין לזר אתך. אע"פ שבשאר ימי המלואים אולי היו אחרים לסייעו. ולדרך הר"מ והתלמוד באך חלק. יש לפרשו ג"כ בזה הדרך ולהפך מדעת רש"י. לא בא הכתוב להתיר שבת אצל הקמת משכן כמש"ל. ולא למשה בלבד. אלא לכל אדם או ללוים שיוכלו לסייעו. והיינו אך חלק למעט בשמירת שבת בענין. וזהו ג"כ ואתה וי"ו מוסף על ענין ראשון לומר שלא אצלך בלבד הותר שבת אצל משכן לענין הקמתו אלא לכל הצריכין לכך לטפל בדבר. ולכל הפנים הענין והלשון מיושב מאד והוא כפתור ופרח: את. לרבות תוספת שבת: כי אות היא. אות גדולה שבחרתי בכם. בהנחילי לכם יום מנוחתי למנוחה: שבתותי תשמרו. שמירה אחת לשבתות הרבה. מכאן למדו [שבת סט] למי שאינו יודע עיקר שבת שאינו חייב אלא אחת. וי"ל עוד שבא ללמד אם חל יוה"כ בשבת שנקרא ג"כ שבת שבתון לא יצא שבת בראשית מכלל להקל. אלא כל שבתות השנה שוין בקדושתה שקבועה ועומדת בחומר איסור סקילה. זהו שפרט אח"כ כי אות היא לבדה. על [illegible] אינה מקבלת ביטול וקולא בשום פעם: לדורותיכם. ללמד שא"ל הפסק אפי' בגלות: לדעת. האומות. כפירש"י לפי פשטו של מקרא. וזאת הסך דעת רז"ל (ביצה טז) כמ"ש ביני ובין בני ישראל. שנתן להם ידיעת מתן שכרה בצינעא (ועמ"ש בס"ד לעיל): ושמרתם את השבת. שמירה לשבת אחת. מכאן ליודע עיקר שבת. שחייב על כל שבת ושבת: קודש היא. ואין מקדשיה קודש: לכם. היא מסורה בידכם. מכאן לפקוח נפש שדוחה שבת: מות יומת. שתי מיתות על חלול אחד. מכאן לחלוק מלאכות. ואם אינו ענין למזיד. תנהו ענין לשוגג ולחטאות. ומאי יומת בממון. כענין שכתוב וגם בעליו יומת: ונכרתה. אם אין עדים: יעשה. רשות. מכל מקום נכתב. למנוע האדם מהבטלה: יעשה. מעשה המלאכה: שבת שבתון. מנוחת מרגוע ולא מנוחת עראי. דבר אחר שבת שבתון. לכך כפלו לומר שאסור אפילו במלאכת אוכל נפש: קודש לה'. שמירת קדושתה לשמי ובמצותי להוציא השובת להנאת עצמו שא"ל שכר: מות יומת. סקילה בעדים והתראה. ואם א"א להמיתו בסקילה. ממיתין בכל דבר לכך נאמר מות יומת. לרבות כל מיתה שאתה יכול להמיתו:

ישעיה נו כֹּה אָמַר יְיָ שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צְדָקָה כִּי קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי לָבוֹא וְצִדְקָתִי לְהִגָּלוֹת׃ אַשְׁרֵי
אֱנוֹשׁ יַעֲשֶׂה זֹּאת וּבֶן אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וְשֹׁמֵר יָדוֹ מֵעֲשׂוֹת כָּל
רָע׃ וְאַל יֹאמַר בֶּן הַנֵּכָר הַנִּלְוָה אֶל יְיָ לֵאמֹר הַבְדֵּל יַבְדִּילַנִי יְיָ מֵעַל עַמּוֹ וְאַל יֹאמַר הַסָּרִיס הֵן
אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ׃ כִּי כֹה אָמַר יְיָ לַסָּרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת שַׁבְּתוֹתַי וּבָחֲרוּ בַּאֲשֶׁר חָפָצְתִּי
וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי׃ וְנָתַתִּי לָהֶם בְּבֵיתִי וּבְחוֹמֹתַי יָד וָשֵׁם טוֹב מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת שֵׁם עוֹלָם אֶתֶּן
לוֹ אֲשֶׁר לֹא יִכָּרֵת׃ וּבְנֵי הַנֵּכָר הַנִּלְוִים עַל יְיָ לְשָׁרְתוֹ וּלְאַהֲבָה אֶת שֵׁם יְיָ לִהְיוֹת לוֹ לַעֲבָדִים
כָּל שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי׃ וַהֲבִיאוֹתִים אֶל הַר קָדְשִׁי וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי
עוֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית תְּפִלָּה יִקָּרֵא לְכָל הָעַמִּים׃ נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה
מְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אֲקַבֵּץ עָלָיו לְנִקְבָּצָיו׃

נביאים ישעיה נח אָז תִּקְרָא וַיְיָ יַעֲנֶה תְּשַׁוַּע וְיֹאמַר הִנֵּנִי אִם תָּסִיר מִתּוֹכְךָ מוֹטָה שְׁלַח אֶצְבַּע וְדַבֶּר
אָוֶן׃ וְתָפֵק לָרָעֵב נַפְשֶׁךָ וְנֶפֶשׁ נַעֲנָה תַּשְׂבִּיעַ וְזָרַח בַּחֹשֶׁךְ אוֹרֶךָ וַאֲפֵלָתְךָ

שמרו. ידוע [illegible] שמור היא ל"ת. ושמור כלא דמקבלא ל"מ : משפט. תפארת (שכן בשניהם הגבורות מבחי' דיני החסד) כנודע. דהוא רחמי. לחבר שמירה בבעליה. כסוד [illegible] שני עם יה. שס"ה : ועשו. מ"ע. הם רמ"ח. כחסד לאברהם שגי' רמ"ח: צדקה. מבחי' החסדים שבגבורה. זהו ועשו (צדק דאתיא מסטר סומקא) צדקה ע"י קבלת החסדים. כסוד חס וכרי עם י"ס גי' רמ"ח מ"ע. ובתחלה צריך התעוררות התחתון מיין נוקבין. כסוד שמאלו תחת לראשי והדר וימינו תחבקני. לכן כשתשמרו משפט. תעשו צדקה ממילא : כי. משמע אם : קרובה ישועתי (ישעה גימ' שכינה) לבוא. בערב היא באה. ע"י התעוררות התחתונים בתשובה. אז יגרמו. וצדקתי להגלות. בבקר היא שבת מלאה כל טוב. ונגלה כבוד ה' וראו גו' כי פי ה' דבר. כמ"ש (תה"ש יצא מפי גי' דין צדקה דבר בעלת ה' חסדים שנהפך נעשית צדקה והבן) ותתגלה צדקתי לעיני הכל. ולא יכנף עוד. כאשר לא מרחם נסתר דבר בהתיחדו עמה במדבר ככתוב ומראה כבוד ה' כאש אוכלת בראש ההר לעיני כל ישראל. ואז השמים מספרים כבוד אל : אשרי אנוש. אשר יעשה זאת. יתקן זאת. ויחבר זאת בזה. הוא מיתוק דיני ל"ת בחסדים שבמ"ע כאמור (זה"ש [שבת קיח] אפי' עובד ע"ז כאנוש מוחלין לו. כי זאת היתה חטאתו. שאז הוחל לקרא בשם ה'. להפריד זאת לעשותה רשות לעצמה. והתחלל שם שמים. הוא חילול שבת הגמור. וכסוד הסבה ותקן המצוות. נעשה מחלול מחול ודאי) ועי"ז נתרפא כאב אנוש. וחזר להיות מחובר. יחד בימי שנ"ה. ובשלש בבחי' ספי"רה (גי' עם ב' כוללים) : ובן אדם. הייט חבור ב"ן עם ס"ה : יחזיק בה. ודאי. ע"י שעושה זאת : שומר שבת מחללו. קרי ביה מחלל ו'. הוא שבת העליון הראשון. הנ"ל. ושומר ידו. היא י"ד. עשרים. גי' כתר וגי' אהיה. שלא יתחלל. ע"י שזוהר מעשות כל רע (שום רע. כמו כל חמתו). עשות. לשון תקון כמו לא עשה תלין. כלומר מלתקן הרע על מלאותו ושלמותו. כענין שכתוב [illegible] תאמר אשלמה רע. ולעשות מעץ הדעת טוב ורע כולו רע. אלא יעשה צדקה ויהפך הרע למוטב ויהא כולו טוב : ואל יאמר בן הנכר הנלוה אל ה'. אין אפשר זה שיהפך הרע אל טוב ויולוה אליו : הבדל יבדילני. ב' הבדלות הללו. כי הנה מתחלת הבריאה ראה אלהים את אור כי טוב ויבדל. והבדלה בשני נמי הוא. בין מים עליונים לתחתונים דאימן בוכים. א"כ כך עתה הנכר גורם היא מלפניו ואין מכלים דבר. ולכן יבדילני הנה. לא מקרה הוא. אין זר כדעת המדקדקים. אלא מורה כמין [illegible] הבדלה ראשונה שעבר כדין העבר הפתוח (ומטעם [illegible] בעלמו נשתן יאהבני שלא כמנהג. כאומרת פתה תשוב הבעלה שעברה לאהבה כלולה. מאחר שידע שהיתה שלא כדין. וע"י כן לא עד יאהבני לעתיד. אבל יעשה אהבתו עמוה וידמה כאלו אהבני מאז עד עתה. ונכון הדבר) ואו הבדלה דבין ישראל לעמים (שגרשה בא מבדלות ראשונות שהיה אלה בגזרות) במאי מיקיימא אם ילוה בן הנכר אל ה' : ואל יאמר הסרים. (מאי קבעי הכא ומאי שייטיה. אלא) שאינו יכול לקיים מצות עונג ושמירת שבת. שגורם שמירת משפט ט'. שהתחיל בה כנ"ל. ד"א הסרים (גי' ג' הויות וג' אלהים) הוא צדיק יסוד עולם : עץ. גי' כהן : יבש. ע"ש והנהר יחרב ויבש. שנסב למעלה. ר"ל אשרי אנוש יעשה זאת וגו'. כי נספח אל יאמר עוד בן הנכר. כי נאמת [illegible] תאמך ההבדלה עוד אחר שאין רע ממלא. ויגרום ג"כ שלא יאמר הסרים וגו'. כי עץ הוא פריו. ויאמר אדם אך יש פרי לצדיק כי טוב : כי כה אמר ה' לסריסים. פתח בהד. ותם ייס בתיבת סריסים טובא. וזו מ"ש דהדר למאי דסליק מיניה, ואתי במאי דאתחיל. היינו בן הנכר הנ"ל נאקדומי הכא. אלא קושטא דמ לאו כדאמרן. דאל יאמר וגו'. אם ליוי ואוסרה. אבל הוא התכלית המקווה מהשמירה הנ"ל. והאידנא משרש לה. כי כה וגו'. אשר ישמרו. שמירה הגמרת : את שבתותי. תרין איטון משפט וצדקה ו"ס : ובחרו באשר חפצתי. כי דע"ת אלהים חפצתי : ומחזיקים בבריתי. ידוע. היא אות ברית השבת : ונתתי להם בביתי. בית תמן אור כפול אור א' א"ס בגי' ועם היו"ד במלואה וס"א הרי ד' מילואי הויה : ובחומותי. חומת ציון. היא ג' מילואי אהיה : יד. (לפי פשוטו מקום. כמו ויד היה לך. ענין גדולה מלשון חז"ל. ממלא מקום אבותיו) הוא זהב חד : ושם. הוי"ה שדי. טוב זה ימשך להם. מבנים ומבנות שיולידו לשם שמים לשם ולתהלה. כי יתברכו בבנים ובנות. ואת לכם פתח שנתברכו למען ישמרו שבתות ה' : [illegible] עולם. חוזר לסרים היחיד שקדם זכרו ילכם. ש"ם כנ"ל. עולם אתן לו ועבוד לעולם. לא יכרת ולא יפסוק עוד. ויתקיים הכתוב כי אני ה' הפרחתי עץ יבש : ובני הנכר. מ"מ אין חשובים במקום הסריסים שזכר. לכן איחרם בבחינת הפעולה שמדבר בה עכשיו כאמור: הנלוים על ה'. שהיו מתחלה עומדים על ה' לקטרג. כענין שכתוב. ויבואו בני האלהים להתיצב על ה'. ואין התיצבות אלא התקוממות והתנגדות. כמ"ש בכמה מקומות נצבים ונצים. אבל עתה חזרו ונלוו על ה' להתעטף לטוב לו. להיות חבר ונויה עמו : לשרתו. כמש"ה והביאו את כל אחיכם מנחה לה' וכו' יתגלו לעבדים לה' מאהבה. כל שומר שבת. אע"פ שהיה מגוי. ומוזהר שלא לשבות לפי בחירתו. כי בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו. ע"כ עמד ויתר גוים. מ"מ נעשין על הבחירה תחלה (כמ"ש [גילה עז] א"ה לא ניעשו עלה) כי לא מרחם נסתר הופיע משר שאין סלה. וברצונם להשתעבד לו. אז ישתתפו גם בשמירת שבת מחללו כנ"ל : והביאותים. מבואר : יקרא לכל העמים. בשום ובשלם הבדלה : מקבץ נדחי ישראל. לעם הגולה. אעפ"כ עוד אקבץ עליו לנקבציו. כלום אדם זורע סאה. אלא להכנים כמה כורים. כור לזהב ותוקן רחום ה' וחשב מחשבות לבל ידח ממנו נדח. כי על כן הלכו בגולה. ברוך המצלה סדו לירואיו. לו אלוה תהלה :

יענה. יקבל תפלתך : תשוע. תזעק : ויאמר. מלאכו. כשמר לשמירתך : הנני. לעשות רצונך : מתוכך. מבינך : מוטה. הטיית משפט. או עול. כמו המוטה דחנניה בן עזר. כלומר שתסיר דוחק העניים ועשם הדומה למוטת ברזל : שלח. מקור. ומנגד למעלה. שתסיר גם שלח אצבע. שלא לשלוח דרך לעג אפי' אצבע. לרמוז על חברך בהוספת האצבע. כענין שכתוב אדם בליעל גו' קורץ בעיניו מורה באצבעותיו גו' תורת רע : ודבר און. כמו כן תסיר ממך : ותפק. ותוציא. כמו ויפק רצון : לרעב. שיוצא רעב מאתך כביאתו אליך. שאין לך מה ליתן לו. תוציא אליו נפשך. תנחמהו בדברים. ותאמר לו תצא נפשי אם [illegible] לי מה ליתן לך. ובזה נפש נענה תשביע בנפשך. כי נפש מטיב נפש. עם היות הגוף נשאר רעב כהיה. ע"כ

כַּצָּהֳרָיִם׃ וְנָחֲךָ יְיָ תָּמִיד וְהִשְׂבִּיעַ בְּצַחְצָחוֹת נַפְשֶׁךָ וְעַצְמֹתֶיךָ יַחֲלִיץ וְהָיִיתָ כְּגַן רָוֶה וּכְמוֹצָא מַיִם אֲשֶׁר לֹא יְכַזְּבוּ מֵימָיו׃ וּבָנוּ מִמְּךָ חָרְבוֹת עוֹלָם מוֹסְדֵי דוֹר וָדוֹר תְּקוֹמֵם וְקֹרָא לְךָ גֹּדֵר פֶּרֶץ מְשֹׁבֵב נְתִיבוֹת לָשָׁבֶת׃ אִם תָּשִׁיב מִשַּׁבָּת רַגְלֶךָ עֲשׂוֹת חֲפָצֶךָ בְּיוֹם קָדְשִׁי וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג לִקְדוֹשׁ יְיָ מְכֻבָּד וְכִבַּדְתּוֹ מֵעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ מִמְּצוֹא חֶפְצְךָ וְדַבֵּר דָּבָר׃ אָז תִּתְעַנַּג עַל יְיָ וְהִרְכַּבְתִּיךָ עַל בָּמֳתֵי אָרֶץ וְהַאֲכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ כִּי פִּי יְיָ דִּבֵּר׃

ואומרים מזמור שיר ליום השבת (תהלים צב)

נחמיה יג וַיְהִי כַּאֲשֶׁר צָלֲלוּ שַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַםִ לִפְנֵי הַשַּׁבָּת וָאֹמְרָה וַיִּסָּגְרוּ הַדְּלָתוֹת וָאֹמְרָה אֲשֶׁר לֹא יִפְתָּחוּם עַד אַחַר הַשַּׁבָּת וּמִנְּעָרַי הֶעֱמַדְתִּי עַל הַשְּׁעָרִים לֹא יָבוֹא מַשָּׂא בְּיוֹם הַשַּׁבָּת׃ וַיָּלִינוּ הָרֹכְלִים וּמֹכְרֵי כָל מִמְכָּר מִחוּץ לִירוּשָׁלָםִ פַּעַם וּשְׁתָּיִם׃ וָאָעִידָה בָהֶם וָאֹמְרָה אֲלֵיהֶם מַדּוּעַ אַתֶּם לֵנִים נֶגֶד הַחוֹמָה אִם תִּשְׁנוּ יָד אֶשְׁלַח בָּכֶם מִן הָעֵת הַהִיא לֹא בָאוּ בַּשַּׁבָּת׃ וָאֹמְרָה לַלְוִיִּם אֲשֶׁר יִהְיוּ מִטַּהֲרִים וּבָאִים שֹׁמְרִים הַשְּׁעָרִים לְקַדֵּשׁ אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת גַּם זֹאת זָכְרָה לִּי אֱלֹהַי וְחוּסָה עָלַי כְּרֹב חַסְדֶּךָ׃

ג״עיס ברכות י״ז גמרא מרגלא בפומיה דרב. לא כהעולם הזה העולם הבא. עולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא פריה ורביה ולא משא מתן ולא קנאה ולא

יתהפך לרעב. הנפש המותרת יהמה כהלב לא ידע שבעה. תוציא נפשך אליו ותראה לו שהיא שבעה במה שהזמין לו השי"ת. כי לא ירגיע ה' נפש צדיק. הנה לזה הוציא בדברים שילמוד ממך מדת הבטחון לבעבור רעבונו. אבל. ונפש נענה. מי שנפשו מעונה ויושב בתענית ומענה עצמו. לנה תשביע ממנו. להאכיל אותו לשובע נפשו: זרח בחושך אורך. מדה כנגד מדה. כי החסד ללחם נכון בידו יום חושך. ואתה האירהו: כחושך. הידוע הכולל. כמש"ה כי הנה החושך יכסה ארץ: ואפלתך. כשתבוא עליך עת צרה פרטית. שתאפיל לך השעה. הטוב כצהרים. כוא תוזק אור היום: ונחך ה' תמיד. לא תסור הנהגתו ממך בכל העתות. אף כי קרא ה' לרעב: בצחצחות. בימי יובש. כענין צחה צמא. צחיח סלע. שלא תתן הארץ יבולה. בימי רעבון ישבע. גם רמז לג"ע שהוא ודאי מקום לצחצחות כמשמעו. וזו נפשך. והוא שאמר כגן רוה. וכמו כן ויאמר והיו עצמותיך יחליץ. מדין הבוט הקבר. ויתן להם מנוחה. ובעה"ז יחבן אותם ויזיינם להלחן היל"ם. כגבור עומד ערוך מלחמה לרוץ המערכה בזריזות: לא יכזבו. לא יפסקו. כן ההולת הנביעה ממוצאה לא נכזבה: ממך. ממעשיך הטובים ובזכותך: מוסדי דור ודור. השפלו ונחרבו מכמה דורות. תקים אותם: משובב נתיבות. שוממות: לשבת. להתישב. כי נגני ההרבות. ולו... לו הולכי נתיבות. בין הגרים המתישבות: שבעו. לנד"ק מלשון נגלים. כלומר שעזב השבים אל גדול בעה"ם עם תוארה. ויש לומר מלשון בקיעה. כמו ולנו כעופרת. ירלה מתחתיו... נשים ובאים דהפריר. והמעטו בבקיעת החומה. ונראה כאילו השערים בקועים. וי"ל מלשון גלגו שפתי. הקישו. ומזה נקראים מלאכים. כלי נחושה שמקישין בהם ומשמיעים קול גדול. וכן הדבר לעת ערב ודמי השער לסגור. הלגשים יוצאים ובאים דחופים. רלים זרוזתקים זה את זה כדי ליכנס איש מהר בטרם יניחו הדלתות. ואז נשמע קול רעש וקול המולה כקול המון רב נאספים. כל שומע הצלצה יאזין. שיתבקע האזן לקולם. לכן מדמה כאילו השערים מקיפין. ומשמיעים קול גלגלי שמע: ואומרה. איתי במאמר: ויסגרו. במנעולים ובריחים: הרוכלים. הם תגרים המחזירים בעיירות. ונקראים ע"ש הליכתם וסבובם ברגל. כי אותיות ההין מתחלפות. מזה נקרא כמו בן המלשין שהולך ומוען דברים מבית לבית. רוכל. ולכן נקרא ג"כ רוכל מרגל. וירגל בעבדך. וירגלו אותה. הכל קרוב לענין אחד: ואעידה. התראתי: לנים. הולך. כמו אם שנים אתם: אם תשנו. פעמים גם כן: יד אשלח. להכות או להרוג. ראה והבן בן אדם כמה המורים דברי חז"ל. שהרי מקח וממכר עצמו אינו אלא מדבריהם לד"ה. כ"ש שלא היה אלא חשש רחוק. והפק נכבול. יהודים במו"מ חוץ לעיר. ואיך איים והפחיד לסוחרים שאינן מצווים על השבת כלל. אלא יכבישן בגבות קל. וכן הם מצווים לעשות משמרת למשמרת. ועי' ש"ע (סי' ש"ח): מטהרים. מתטהרים כמו למטהר. מדבר אלי: ובאים שומרים השערים. שיהיו באים לשמור השערים. והשערים האלו אינם שערי ירושלים. שאין שמירתן על הלוים. אלא שערי בית המקדש הם. כי שם היו שומרים כהכתוב. וכמ"ש ברש מדות. על כן הוצרכו לטהרה. ונלע"ד שבודאי לא הוצרך להזהיר הלוים השומרים שיטהרו. אלא הזהירם שלא יניחו ליכנס טמאים לבית ה' ככתוב בדברי הימים ב' כ"ג. ויעמד השוערים על שערי בית ה' ולא יבוא טמא לכל דבר. וזהו מטהרים ובאים. שיהיו משגיחים על הבאים והנכנסים אם טהורים הם (ומטהרים. שיתעצמו בשעולת הטהרה מאד) וביאת יהיו שומרים השערים. ועדיין צ"ע מה זה ענין לקדש יום השבת. אולי מכאן סמך לנהוג טהרה יתרה בשבת. וכן נ"ל שהזהיר להפרים עו"ג וטמא מת שלא יבואו לבר הבית בשבת. עם היותם מותרים בו ביום חול:

עוה"ב. הצגנו מאמר זה ליום השבת. ע"פ מ"ש רז"ל בגרות. שבת היא מעין עוה"ב. גם ענין המאמר אין בו תוכחת מוסר בעלם כמו המרגלאות הקודמות. כי אינו אלא הודעת מתן שכרן של צדיקים בעוה"ב. וזהו כמו כן מסכים לענין שבת. שהוכלין בו מגלי מטבה ביומו. כי מי שלא טרח בע"ש אין לו מה יאכל בשבת. והטוה"ב טוב לו בענין זה. כי היום לעשותם. ומחר אינו אלא לקבל שכרם. לכן הוא מתייחד ליום השבת. והנה ענין עוה"ב לפי חילוק הסברות שנפלו בו. ושבר דבר שעלה בידים בעו"ס. כבר זכרו בלח"ם פ' חלק (ע"י) והולב לתחיית כמהב מע"י כאן. כי מי שא"ל גוף שפיטא שאיש צריך אכילה כו'. אני אומר שמא זהו שבא ללמדו שאין שם גוף. ולא שמענו עד כה. וא"ת ס"ל לגרם כך שאין גוף בעוה"ב. לזה שיב התשובה המורגלת בפי הר"מ ז"ל בבאלת מדוע לא הזכר בתורה שכר רוחני כפי' כמו שהזכר בדתי אומות (אע"פ שבאמת הוא מבואר פי' מאד לבעלי עינים בכמה מקומות. רק לעיניים פרוטות אינו נראה מיד) אמנם להיות השכר הרוחני נמנע הציור אל ב"א בעל חומר. וכמו שלא נוכל לצייר הגוונים אל הסומא. ויפיק חדלה התורה מלהשכיל בביאור מדע לכל (עם שבלא"ה אינה קושיה להלבים. שרצה שלא יתמח גם על הורתו. כהולה לבקר ירחיק פדיו) כן הדבר היות מגיאות שכר לנפש בלתי גוף. קשה להבינים כאין הגשמי. ועוד שהאיש הגשמי דואג יותר על העדר הגוף מעל אבדן הנפש. לכן אחז רב לשון ערומים. לגבר האזן במה שיכולה לשמוע. שבכר ידעה שמעה אביהם שממח בעוה"ז בלי אכילה ושתיה. כמרע"ה ואליהו ז"ל. והמבין מדעתו יבין דבר מתוך דבר. אמנם אני מוסיף להפליא כאן על שתי הכתות. כי להאורה הבוו בכך שאין שם שום אכילה ושתיה כלל. כי הפכו מהמחות הלשון במוחלט. והנכי לא אוכל להמלט מברוח מהבנהו הרלהטוא כמוזכטה. שהרי אפי' מלאכי השרת אוכלין לדברי ר"ע [יומא עה] ואף מלאכים שנתארחו אצל אברהם אבינו ע"ה ולוט. אכלו אפי' לחם גשמי. עם שבזה יש לומר שלא היה אלא כדי שלא לשנות מן המנהג. אבל מ"מ דבר ידוע הוא בקבלה שהמלאכים מקבלים מזונם בכל יום והשכינה

שנאה ולא תחרות, אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו שכינה. שנאמר ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו :

שבת פרק א אָמַר רָבָא בַּר מְחַסְיָא אָמַר רַב חָמָא בַּר גּוּרְיָא אָמַר רַב הַנּוֹתֵן מַתָּנָה לַחֲבֵרוֹ צָרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר לָדַעַת כִּי אֲנִי יְיָ מְקַדִּשְׁכֶם. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה מַתָּנָה טוֹבָה יֵשׁ לִי בְּבֵית גְּנָזַי וְשַׁבָּת שְׁמָהּ וַאֲנִי מְבַקֵּשׁ לִתְּנָהּ לְיִשְׂרָאֵל. לֵךְ וְהוֹדִיעֵם. מִכָּאן אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל הַנּוֹתֵן פַּת לְתִינוֹק צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ לְאִמּוֹ :

שם פרק טז אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מִשּׁוּם בַּר קַפָּרָא כָּל הַמְקַיֵּם שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת בַּשַּׁבָּת נִצּוֹל מִשָּׁלֹשׁ פֻּרְעָנִיּוֹת. מֵחֶבְלֵי מָשִׁיחַ וּמִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנָּם וּמִמִּלְחֶמֶת גּוֹג וּמָגוֹג. מֵחֶבְלֵי מָשִׁיחַ דִּכְתִיב הָכָא יוֹם וּכְתִיב הָתָם הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֵת אֵלִיָּה הַנָּבִיא לִפְנֵי בּוֹא יוֹם יְיָ הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא. מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנָּם כְּתִיב הָכָא יוֹם. וּכְתִיב הָתָם יוֹם עֶבְרָה הַיּוֹם הַהוּא. מִמִּלְחֶמֶת גּוֹג וּמָגוֹג כְּתִיב הָכָא יוֹם וּכְתִיב הָתָם בְּיוֹם בּוֹא גוֹג עַל אַדְמַת יִשְׂרָאֵל : אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי כָּל הַמְעַנֵּג אֶת הַשַּׁבָּת נוֹתְנִין לוֹ נַחֲלָה בְּלֹא

שהכינה מתוקן להם שלג. כמש"כ ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה וחק. הוא לחם חקם. ואם אינו גשמיי. הנה יקרא לחמם ואכלם. ומדוע בשלל מהם אכילה ושתיה כל עיקר. עוד סוף לשון המאמר מוכיח. שהבית ראויה לסתור לפי הבנתם. ולפ"ם שאמרת הכתוב ויאכלו וישתו. שנדמה להם כאילו אכלו ושתו. וכתרגום אונקלוס. מ"מ הלא אין מקרא יוצא מידי פשוטו. ובעל המאמר בריהו על משמעו ולא ביאר בו כלום. ומביא פסוק להוכחו. וי"ל דהביא כתוב מבואר לחם לא אכלתי. אלא שמשה אמר ג"כ שלום אלא בלא נשמת והמנהג. אולם אשר אנכי אומר בו. כי לא נתכון בעל המאמר לשלול אכילה ושתיה מכל וכל. כי בודאי אכילה רוחנית נמצא בעוה"ב בלי ספק והוא השפע והטובה שמקבלין מזיו השכינה כדמסיק. ומאי איכא בין אוכלין ובין אוכלין. הלא מבואר הפך דעת החושבין שאין שם אכילה לגמרי. אבן לא נומר שאין שם אכילה ושתיה מוגשמת למי שלא סכינה בעוה"ז. שאומר שהוא נערך יום המעשה לסעודה המתוקנת לעתיד לבא. אבל לא תמצא שארץ החיים אכילה והנה נקומה נדמים להשיגה בפעולה זו. ואם לא טובה מקודם בעולם המעשים. והיא הידיעה המוסרית היוצאת שמרגלא זו. וכיון שבאנו לכלל זה. נלמדו עוד תירוץ אחר לדיוק של הכותב הנ"ל. כי פשיטא לא הוצרך בעל המאמר להודיענו שאין שם אכילה ושתיה גשמיות. הא [illegible] לא אלא לומר שאפי' הרוחניות ההכרחיות (שאפי' מלאכי השרת צריכין לה כנ"ל. וכ"מ לשון המלאך למנוח. לא אוכל בלחמך דייקא. שלא אמר לא אוכל לחם) א"א להשיג שם בשום אופן בלתי קדימת הכנה בזה העולם. והמטה שאין צריך אכילה שם. מתבאר בעוה"ב למעלה בהתימות כסא שן. וכן הדבר בפ"ז גשמית שאין בה ערך עוד. כמש"ל בהתימות מטה כסף (עם היות הבריאה רוחנית גם שאין איך בעלי) ולא מו"מ. [illegible] זה מבואר שאין המושב על ספק גשמי. כ"א על מו"מ רוחני. כי המנהג שבעולם הזה. הכל נושאין ונותנין ולוין זה מזה. כי אד יעלה מן הארץ. והשמים יענו את הארץ. משא"כ בהוא עולם. שאין צריכין להעלות מיין מקבין אלא נהנין מזיו השכינה. ולכן מעתה נשלו קנאה ושנאה. כמ"ש שם בס"ד : ותחרות. זאת קשה מלשון לתאר ריב : ועטרותיהם. שקנו להם ע"י מעשיהם הטובים : נהנין. הוא כלחם אשר נתן ה' לאכלה. כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם : שנאמר ויחזו ויאכלו. דייק מדלא כתיב אחפכא ויאכלו וישתו ויחזו (ביחוד לפמ"ש הרשב"א בהגדת סעודה לויתן. כי אכילה ושתיה שם ההוים להשגת הנבואה) אלא ע"כ פירושו כתרגום אונקלוס. שהטובה מזיו השכינה עמדה להם במקום אכילה ושתיה. כי שם הוא' האכילה והשתיה כאמיתית. אשרי הזוכה. אלהים יעשה למחכה :

צריך להודיעו מתן פלוני אתן לך ודך כבוד. דשמא יתביישו לקבלה. ומתן כך מתרצה בדברים ואינו בוש בדבר. וכן אם נתנה בביתו שלא מדיעתו. צריך להודיעו שמידו באה לו. שמתוך כך הוא אוהבו. לפע"ד נלאה בפשט. דהנה הוא. משום דכתיב שונא מתנות יחיה. ואין הכין לאדם שלא מדעתו. וכתבו התו'. דוקא מתנה שמתן ע"י אהבה. אבל צדקה שאגרו מתביים. מתן בסתר יכפה אף. ולפע"ד אין מזה הכרח. דקרא איכא לאוקמי לאפוקי הממון לפני בפרהסיא. כהפ"ק דחגיגה. אבל בצינעא ודאי שפיר דמי. תדע מדמר עוקבא ור' אבא ס' לפ"ס. איברא דמעלה הגדולה שבצדקה. היא שנותנה ואינו יודע למי נותנה. והמקבל אינו יודע ממי נוטלה. מהא ודאי מוכח דבצדקה לא שייך כך מילתא : מתנה טובה. למאי צריך סלי סאי. אלא לתננה בעיניהם. מדאגה מדבר שלא יאמרו אי אפשי במתנה. שלא יצא שכרה בהפסדה מטעם שונא מתנות. לכך הוצרך להודיעם שאין הפסד במתנה זו. שכולה טובה ודאי. רב [illegible] כלשון לדיק. וא"ת א"כ לא היה צריך להודיעם לפמ"ש לעיל בטעמו של דבר. והרי הקב"ה יודע שאמת שאין במתנה זו מה שיש במתנות דעלמא דחוב הן. משא"כ זו ודאי זכות היא. כגון זו א"צ לדעת המקבל. דזכין לאדם שלא מדעתו. וי"ל דהא"ם צריך. דבמסקנא אמתן שכרה מוקי לה. דמאי למימר לא מחא לן משום דמיתחזי כשכר שבת. ועושה ע"מ לקבל פרס : לך והודיעם. ע"ל : מחבלי. לשון חבלי לידה. שכהם יהיו ימי הצער. קרוב לגאולה הגואל. ומשלה ללידה. כמ"ש ירמיה ראו נא אם יולד זכר. ומיכה אמר לכן יתנם עד עת יולדה. הושע. חבלי יולדה יבואו לו. כמעט כל הנביאים חרדו לקראתו. ישעיה אמר כי יבוא כנהר צר. וסמיך ליה ובא לציון גואל. וכתיב כי הנה החושך יכסה ארץ. ואמר עמוס הוי המתאוים את יום ה' הוא חושך. וירמיה. הוי כי גדול היום ההוא מאין כמוהו. יואל. ונתתי מופתים וגו' השמש יהפך לחושך לפני בא יום ה' הגדול והנורא. חבקוק. הבמהרים הרה ה' אשר אנוח ליום צרה. יואל בן פתח. והיה בעת ההיא ביום עבר ה'. בו חיים. לכן חכו ליום קומי. חגי. אני מרעיש את השמים. זכריה. והיה בכל הארץ וגו'. ופ' הנה יום בא לה' והיה ביום ההוא לא יהיה אור וגו'. ותמה הנביאים. ומי מכלכל את יום בואו וגו'. כי הנה היום בא ואל תמהון. הנה דברי כל הנביאים פה אחד בהפלגת גודל הצרה בעת ההיא. וכן מילתו החכמים ידיהם לה' להרחיב הענין על פי מסורת שאמת כמ"ש בחלק באורך ושילהי כתובות. אמנם טעם הענין הוא. מהיות שגרתו צער גדול לנפשות המקווה במהרה בימינו. שהבל יסורין גדולים ומרובים. כמ"ש חז"ל. ואולם יסורים אינם גופניים. אבל הם שכליים. כי תוחלה ממושכה מחלת לב. הוא שאמרו [סנהדרין צח] שגרוי בין התולים. וכן עד"ז מ"ש הכתוב והוא מחולל מפשעינו. לביות מהמהם שם מחולל. שאנו נחנקו כל רבים עמים. אשר חרפו עקבות משיח ה'. והוכחה [שבת קיח] המקיים ג' סעודות של שבת. כשינאה כזמן מיתה המשיח ויזכה ליום בואו. יואל בטובה ולא כרת [illegible] יקבל. ויסור נגול מג' פורעניות אלו הקודמות לפני עוה"ב. לפי שהוא לא גרם עיכוב ביאתו. אדרבה סבה כי קרובה לבוא ישועתו. שהם אומרין שבת כהלכתו מיד נגאלין : המענג השבת. לא שיענג עצמו ובשרו יען להנאת גופו אלא השבת הקדוש. העליון יתענג על ידו. [illegible]

מצרים שנאמר אז תתענג על יי והרכבתיך על במתי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך . לא כאברהם דכתיב ביה קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה . ולא כיצחק דכתיב ביה כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל . אלא כיעקב דכתיב ביה ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה . רב נחמן בר יצחק אומר נצול משעבוד גלות . כתיב הכא והרכבתיך על במתי ארץ וכתיב התם ואתה על במותימו תדרך : אמר רב יהודה אמר רב כל המענג את השבת נותנין לו משאלות לבו שנאמר והתענג על יי ויתן לך משאלות לבך . עונג זה איני יודע מהו כשהוא אומר וקראת לשבת עונג הוי אומר זה עונג שבת :

ש״ס כתובות פ״ה משנה המשרה את אשתו על ידי שליש . לא יפחות לה משני קבין חטים ס׳ נותן לה מעה כסף לצרכה . ואוכלת עמו מלילי שבת ללילי שבת .
גמרא רבן שמעון בן גמליאל אומר אוכלת בלילי שבת ושבת . גמרא כמאן כרבי חדקא דאמר ארבע סעודות חייב אדם לאכול בשבת . אפילו תימא רבנן . דל חדא לארחי ופרחי :

שם ב״ק פ״ג שנים שהיו מהלכין ברשות הרבים . אחד רץ ואחד מהלך . או שהיו שניהם רצין והזיקו זה את זה . שניהם פטורין : גמרא מתניתין דלא כאיסי . דתניא . איסי בן יהודה אומר . רץ חייב . מפני שהוא משונה . ומודה איסי בערב שבת בין השמשות . שהוא פטור . מפני שרץ ברשות . אמר רבי יוחנן . הלכה כאיסי ומתניתין הכי קאמר . אחד מהלך ואחד רץ פטור . במה דברים אמורים בערב שבת בין השמשות . אבל בחול . אחד רץ ואחד מהלך חייב . שניהם רצין . אפי׳ בחול פטורין . אמר מר ומודה איסי בערב שבת בין השמשות ט׳ מאי ברשות איכא . כדרבי חנינא . דאמר בואו ונצא לקראת כלה מלכתא . רבי ינאי מתעטף וקאי . ואמר בואי כלה בואי כלה :

מנחות פרק התכלת תניא רבי מאיר אומר חיב אדם לברך מאה ברכות בכל יום שנאמר ועתה ישראל מה יי אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה . אל תקרי מה אלא מאה . רבי חייא בריה דרב אויא בשבתא וביומא טבא טרח וממלי להו באספרמקי ומגדי :

ין והסה מן לכבודו : בלי מצרים . פי׳ : ופרצת . ופשטת . והבדל ענין ערגה גדר . כלומר שלא יהיה לו נחלה בעלת גבול ולא מקום גדר : משעבוד . גלות : משאלות . מאחר שאין לבו ועינו . כי אם על עשות רצון קונו . דהיינו לענג השבת כאמור . וזה כל משאלות לבו . לכן יספיקו בידו לעשות ולקיים מצות הרבה ככל אשר עם לבבו . מן בדין . כי מצוה גוררת מצוה . ושכר מצוה מצוה : מסדר המעמדות השמיט כאן מאמרים שאינן מן הענין . ע״כ השמטתים . כי השבט יהיו גמורה . והעמדתי במקומן מה שהוא מענין והלכה :
המשרה . המפרנס . ושכרה לכם כירה . שיתנם יומן פירוטה : פי׳ שליש . שנותן לה מזונותיה ע״י אחר : לא יפחות לה . הכבות : שני קבין חטין . שהם לרב״ב פ״א דעירובין שם עשרה סעודות . שתי סעודות למאי קב [שעורה ע״ל] . לא רציתי להעתיק המשנה הערוכה שלה מה שאינו לעניננו : מעה . היא משקל י״ו שעורות כסף צרוף : לצרכה . לדברים קטנים : בליל שבת . שבת שהוא ליל עונה חייב לאכול עמה . (דקדוק הינה לילי . עלה״ס פ״ו דתרומות) ש״מ דעונה שבת קבועה לב״א מישראל אפילו לפועלים ולחמרים . וכ״מ מתקנת עזרא : בל״ב ושבת . ואליבא דמ״ד אוכלת ממש לדברי רשב״ג נ״ל נמי שלא לארחי ופרחי : כמאן . איתא מתני׳ דתנן ב׳ קבין . והיא אינה צריכה אלא י״ד סעודות . ובליל שבת אוכלת עמו . פשו להו תרי : כר״ח . קמ״ד לא היתי אלא אליבא דמ״ד מאי ואוכלת המשיב . והיינו דקדחו שמי אפי׳ תימא רבנן דל חדא . ואי אליבא דמ״ד אוכלת ממש . דל פרחי מיבעי ליה למימר . והוא שהביא לבעל חי״ע לומר בשם הגמ׳ מה שלא נאמר בפירוש אלא מכללא שמע : לארחי . המתארחים שבת או בורם : ופרחי . העוברים (פרחין כעורבין) לדרכם . כפירש״י . עלה״ס הוכחתי שלכם שהולך אינה פטורה מהכנסת אורחים אפילו שלא לדעת בעלה . כ״ש שלא תעכב על ידו . ואם חז״ל [ב״מ פז] שהאשה עינה צרה באורחין . לא אמרו שמונעת הרגל מתוך ביתה ס״ל . ומשם ראיה : פטורין . כדמפרש בגמרא : בין השמשות . כי או מכר שמתמת כבוד שבת הוא רץ לקבל פני שבת . ומחירה שלא יכנס השבת . והוא עדיין לא השלים במוטל עליו לעשותו . לפיכך עושה במהרה ובחפזון . וכדהשכחן נמי לקמן סבא דנקיט תרי מדאני אסא ורהיט בין השמשות : חייב . הרץ . ופטור דהיינו דוקא כשהיה זה רץ לקראת המהלך . או שהיה אחרון ולא אמר למהלך שיפנה ויעמוד מן הצד . דאל״ה מהלך חייב ורץ פטור . אבל במהלך ובא מן הצד לקראת הרץ ועבר מרוצתו והוזק או הזיק . נ״ל דשניהם פטורין . דכל כה״ג אלו משונה הוא . כיון שאין עומד בדרך כנגדו . ודילמא הו״ל מילתא דמתיחא ואורחיה הוא למרהט . ואפי׳ תימא בכל גוונא משונה הוי בחול . מיהו מהלך נמי משונה הוי בכה״ג . דהו״ל למעמד . מש״ה מסתברא דהדר להו דינא דשניהם ברשות ופגעו זה בזה : אפי׳ . מורכב מן אף ואו . או כולהו : פטורין . כשזה לקראת זה או בזה אחר זה ולא שינה ברחובו בעמידה : מר . ארמי . מרי מלכא : בואו ונצא . משמע שהיו יוצאין ממש ורצין לקראתה . כענין שאמרו לעולם ירוץ אדם לקראת מלכים . וה״ה לכולל מזה דין הדם כיוצא בו . כגון הרץ לבה״כ . או לפירקא . דאפי׳ בשבת מצוה למרהט . והזיק . פטור : כלה מלכתא . מפרש לעיל : ר״י . לא יצא . אלא כמתין ביאתה במקומו . עביד שאסבלא דידן . פ״ל . וכ״ל דפליגי ר״ח ור״י בפלוגתא דתלמידי רב ור״ה שם [שבת קיט] אי צריך מעשה לקבלת שבת . או קבעה נפשה : בואי כלה . מפורש שם :
מאה ברכות . פי׳ : אלא מאה . י״א לפי שפסוק זה יש בו מאה אותיות . ר״ל עם הכולל . וי״א מ״ה בא״ח ב״ם עולה מאה . ובפלו הכתובים מלאו לו סמך גם בקבלה . הרי הוא אומר ומה ה׳ אלהיך דורש ממך . גי׳ מאה . והאומר הנה כי כן יבורך גבר . כי בם גי׳ מאה . יברך תבר . קרי ביה יברך מקבל . גמלא כתוב בתורה אשר בנביאים משולש בכתובים : בשבת וי״ט . פי׳ : אספרמקי . עניני בשמים : ומגדי . לשון פרי מגדים . ועי׳ שם כי מתוי ענה עונב אלא לטעות ולא לג.א לידי שבחה :

עוקצין פ"ג כוורת דבורים רבי אליעזר אומר הרי היא כקרקע וכותבין עליה פרוזבול ואינה מקבלת טומאה במקומה והרודה ממנה בשבת חייב חטאת. וחכמים אומרים אינה כקרקע ואין כותבין עליה פרוזבול ומקבלת טומאה במקומה והרודה ממנה בשבת פטור:

נדה פרק יוצא דופן. ר"ש לקיש משום רבי שמעון בן מנסיא אומר ויבן ה' אלהים את הצלע מלמד שקלעה הקדוש ברוך הוא לחוה והביאה אצל אדם הראשון שכן בכרכי הים קורין לקלעתא בניתא:

עוקצין פ"ג אמר רבי יהושע בן לוי עתיד הקדוש ברוך הוא להנחיל לכל צדיק וצדיק שלש מאות ועשר עולמות שנאמר להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא:

(א) אם בא לומר פרשת קרבנות דנדר ונדבה או של כפרה. אינו רשאי. כ"ה העיקר. ומרי ליה פרים נבסל מג"א דסתר בסם מל"ס נביא. גם מננו בעל וו העמודים ז"ל נעלמו דברי אביו החסיד ז"ל כמ"ם במו"ק בסי': (ב) בקשה זו מוקשה בכל הספרים. ואנו היא מתוקנת כראוי:

בקשה ליום השבת

יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב שתקשיב תפלתי. ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי. ותספיק על ידי לעשות מצות וצדקות בישראל. וללמוד וללמד את תורתך הטהורה והקדושה. ותיטיבני באהבה ביני ובין בריותיך. ותחברני עם יראיך ועם עושי רצונך. ותן לי אחרית טוב ותקוה. ותן לי שם טוב ולב טוב ליראתך. ויחד לבבי לאהבה וליראה את שמך. ותן בלבי לעשות רצונך. ותגזור עלי גזרות טובות. ותשמרני מכל רע כי אתה משענתי שמור צאתי ובאי. ותנה גורלי עם הצדיקים בחיי העולם הבא. ענני ממעונך כי קראתיך. ואל תבישני משברי. חנני והקימני וקרבני לדתך. והאירה עיני בדרכי תורתך. ושימני לברכה ולתהלה. ותן לי חן וחסד שתהא רוח הבריות נוחה הימני. ותהא שאריתי לפלטה. והיטיבה לי בכל דרכי. ה' סלעי ומצודתי ומפלטי לי אלי צורי אחסה בו מגני וקרן ישעי משגבי: בכתוב ה' עזי ומגני בו בטח לבי ונעזרתי ויעלז לבי ומשירי אהודנו: ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום: יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי:

טורת. כמין של עגול ארוג מקנים או קש. יאספו בו הדבורים ויעשו חלות הדבש. אולי היה עשוי בימיהם בצורת מדת הכור: ח"א. מצנה זו היא גם בברייתא דשביעית. עי' מ"ש הרע"ב לא חלקו אלא במוגבה ע"ג קרקע. הוא עביד פרישה מדעתיה. והתי"ס גורא דמריה סייעיה לא תלי ולא תרגים. ועוד הוסיף בשם מפרש אחר להעמיד המשנה בדרך רחוק וזר. והשבו לדבר פשוט. גם אנכי לא הרגשתי בדבר. כי עברתי על מדותי ולא בדקתי אחריהם בס נלא"ם. אמנם היא מן המשניות בטעות. במחילת כבודם לא השו לקמחייהו. כי מסיקא לעוקצין תזינא דטעותא הדרא היא ויזהגה ליהגע בשביעית. ואוקימנא לה במוסמת ע"ג יתדות דוקא. ובקרקע דלוה הוא. ולית בה ספיקא בס"ד. יע"ש: כקרקע. וקנית בכסף ובשטר ובחזקה. ולקנות עמה נכסים שאין להם אחריות: וכותבין עליה. על מוך שלה. כלומר אגבה' פרוזבול. ב' מלות. פרוז לשון סכר. בול עביד. כלומר תקנת העשיר היא (גם תקנת העני שלא לנעול דלת בפני לוין. אלא שלעשיר הוא צורך ביותר מאחת העונש הגדול במניעה. שבר מרובה מרויח על ידו) שלא יעבור על מה שכתוב בתורה השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל. וזה א' מדברים שבהן כלל התקן. שמתכוון מלכלום זה את זה. וזה גופו של פרוז בול. מוסרני לכם ס' ופ' כל חוב שיש לי. שאגבנו כל זמן שארצה. והוהמין לעשה ריינים או עדים. והיא נכתב אלא כשיש קרקע כל שהוא ללוה. כי אז רואין כאילו כל החוב גבוי ביד ב"ד. ואפילו הוא מאה מנה. לפי שאין אונאה לקרקעות: ואינה מקבלת טומאה. דהשובה כמחובר:

והרודה. כמו רדה הדבש. נקה. דחשיב עוקר דבר מגידולו: ר"ל. מה יפה ומה נעים מאמר זה לענין שבת מלכתא: מלמד שקלעה. קלעה בשיער ופקסה וקשטה ככלה. ואף על פי שאותה היתה בשיים. צריכה היתה לכך. לפי שאחת מן הקללות שנתקללה אחר כך. שאשה מגדלת שער כלילית (עמ"ש בס"ד בלקוטיה) לכך עשה ממנו קליעה ובנין נאה. כי אז הוא פי נלאה. כמ"ש שערך כעדר העזים. וזה אף נייפה ג"כ אוהה שאמרו בברייתא דעירובין. דהד תנא בבר מגדלת שער בבת הוא לגו. דלא פירשו לו השנה. והשתא א"ם. דודאי היא שבחה ונויה (וע"ל מ"ש במקום אחר) כאן למדה תורה דרך ארץ לעסוק הגדול בשושבינות לקטן. ומכאן סמך למ"ש [יבמות כג] סק דרתא בתר שושבינתא: בנייתא. לשון בנין. ע"ש הקליעה שנראית כבנין. ואתיא כמ"ד [ברכות כא] פרצוף. וק"ל. ומי שמגרש בנייתא בשער. כמנהג בנייתא. טופה. כי זה לשון אומי לחוד. וכל מאה קרויה כך לא גידול הקווצות וקליעתן יחד. שמקרא כמן בכרכי הים בלבד. ויצא כמעמד שער טוב. ורב טוב לבית ישראל. ובא לציון גואל. כתבן שני בשואל. יהי רצון:

צדיק. מאן דמסיר בריה איקרי צדיק. לכן משל ש"ח גבאי ש (והבאתי לעיל כמה פעמים) ובדין הוא שישול שכח בריה שלום. לכן מה טוב ומה יפה לנו ענין הסמיכה למאמר הקודם. ע"ד תפוחי זהב במשכיות כסף. מה רב טובך אשר צפנת ליראיך. אשרי הצדיק ואשרי חלקו. צדיקו של עולם ישים חלקנו עם הצדיקים. בשיטת ש"ס גמיש. ויחלק לכל אחד נגבה הוכו ·

(כי אתה שומע תפלת כל פה. ברוך שומע תפלה):

בקשה אחרת מעין יצירת היום על דרך הקבלה:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתנחילנו שבת קדשך באהבה וברצון: ולא תהיה צרה ולא דאגה ולא יגון ביום מנוחתנו. כי אתה יי אלהינו כלית מלאכתך בששת ימי המעשה ובשביעי שבת ונחת וקדשתו וברכתו משאר ימי המעשה וקבעת אותו יום מנוחה ועונג לעמך ישראל לדורותם ברית עולם. כן יי אלהינו תזכה אותנו ולכל עמך בית ישראל לנוח במנוחה שאין לה קץ ותכלית בעולם הבא שכלו טוב וכלו ארוך וכלו שבת. ותזמין לנו ולכל עמך בית ישראל פרנסתנו כל ששת ימי המעשה בנחת ולא בצער. ומלא ידינו מברכותיך ומעשר מתנת ידיך כדי שיהיה לנו עשר וכבוד לענג שבתותיך בבגדים יקרים ובמאכלים ערבים ובמשקים מתוקים כדי לכבד יום שבת קדשך משאר הימים כדכתיב אם תשיב משבת רגלך עשות חפצך ביום קדשי וקראת לשבת ענג לקדוש יי מכבד וכבדתו מעשות דרכיך ממצוא חפצך ודבר דבר: אז תתענג על יי והרכבתיך על במתי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך כי פי יי דבר: יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יי צורי וגאלי: (כי אתה שומע תפלת כל פה. ברוך שומע תפלה):

הקדמה פסק על אמירת שיר היחוד ושבחים נוספים אחר התפלה לשיר היחוד

(א) ראיתי לדבר בענין אמירת שיר היחוד שנתפשט ברוב תפוצות גליות ישראל האשכנזים. ומצאנו בספרי רבותינו שקדמונו. קצתם הרחיקו אמירתו. כמו הגאון רש"ל. ותלמידו בעל הלבוש בסי' קל"ג שנמשך אחריו (אי בורא לא שמעתיה. דלפי דברי הרב פשוטו בגופו. ולפ"ד התלמיד להיפוך הוא. מחמת חשיבותו יש למנוע מלאמרו בכל יום) ובפרט בתשו' מהרש"א נמצא ויכוח על זה. בין הר"ב ז"ל ובין הגאון החסיד הגדול מוהר"ר יודא מינץ ז"ל. וגם מתבאר טעמו של הגאון מהרש"ל. ואמר חכמים אלהו שמאסו בו. מכרי שהיו מגמגמים בענין ומפשטות לשון הרב ידוע שבו. ויעיין בתשו' הנ"ל (סי' קל"ו) שהגאון הנ"ל הפליג להמליץ בעד מחבר השיר היחוד. ושי"ל סי' עליו ע"ד הסוד. והשאר בו שהוא אלא קודש קדשים. ותקן כל מה שהתקשה [illegible] הרב רש"ל: (ב) ואנכי מצאתי למהר"ל בעל ספר הגאון שכתב. רבינו שמואל החסיד חברו ולפי ששמעתי בלחישה. מפעם גדולים שאסרו אמירתו. מפני שהיה מקובל אלא שמחברו היה בעל מקרא (וכמדומה שלא מהרין ג"כ הלבוש בס"ם שהרש"ל מיחה מלאמרו מפעם לא ימן ליכתב. עם שבתשו' רמ"א הנ"ל סס"א (עם בה) וחכר ראיה לדבר. שהפלא לעשות בגהות לשוע להראות בקיאות במקרא. נראה לכאורה אין לו עסק בדברי בעלי התלמוד ולשונה מדרשי רז"ל. ולא כן עשו מחברי הפיוטים והמחזור. המלאים להם אמ"ר אמירי ספירי גזרת המדרשים והאגדות יסודתם בהררי קודש. כך הונך לי בהשגתי. ובשמעי את הדבר הרע הזה הרע לי מאד. אם אמת היה הדבר נמצאו פסולים לשיר הגלוים. והרואיו מלוים מרק הגלוים. כי באמת הגדיל לעשות מחברו ואין לגד מעלתו ימלל. הוא ממלל רברבן ביחוד הש"ת והלולו ושבחיו. היערך שוע לו בצר. ואיך תרון לשון אלם והמסר לדבר צחות ונפלאות כאלה. ולא יהי לשוע סרוח ומדוע לא תקצר. אלא בא אלך וסמכו על פניו כאשר אירע לנבוכדנצר. ואיך נעשתה התועבה הזאת בישראל ברוב תפוצות גליות אבותינו. בפרט קודם שנתעוררו רבותינו הנ"ל ע"ז ליה דחש לה. ואיך קיימו וקבלו אבותינו הקדושים ז"ל ח"ו לאהוב דברי בלע ולשון מרמה אשר בקרבו ישים ארבו. והועבת ה' אשר שנא בקרבו. וכבר ידוע שהמכחיש תורה שבע"פ הרי הוא אצלנו כאפיקורוס גמור. שלומד ממנו כלומד מן המגוש. קו"ז חוטא על ימגלה. נשמי אדון עולם גאה גאה בשבחי הלהיו אף כי בגבור. ואם ככה הוא ח"ו לא יפה השתיקה מלגלותו ושוב ממנה הדבור. אבל חלילה לנו מרשע לא שבא כזאת בישראל. ואחנה את פני לחקור מסבות לבב בעל השיר הזה. לעמוד על האמת הלא הוא אם לשריכ"ג ואמצא דבש וחלב מרז"ל תחת לשונו. ואם אנו מחטים ומצאנו עון. ע"כ אבנה להם ליון כזה בא"ה מהמקומות השבואו לידי. למען אשיר לזוה שבחים מפה הלך לעשה מדהב. ולא אשקוט עד יצא כנוגה צדקו והלעז כענן אמחה. ואראה בעליל לשונות ממנו המיוסדים על אדני מדרשי חז"ל. ואף אם בהפגי לרגל המלאכה לא מצאה ידי כביר. האפן ימלא ידו אם יעיין בשלמות ימצא עוד דברי חפץ מלין יהביר. עכ"פ עלינו לדין מחברו לזכות ביותר בהר להעמיד דבריו על לשון פסוקי תנ"ך כי עד"ז יבוא המאמר. בלשון יותר לא נאה כמין חומר. והשיר שירתו מיוסרת. במליצה רמ"ה ומפוארת והוא הגרלה ומשובח גם אצל הפוסקים. כמש"ל) כאשר כה עשו פייטנים הספרדים אשר מעולם אנשי השם במלאכת השיר והפיוט. ולא נאמר מכ"ש הרהור אחר עדותו של מהר"ל ז"ל הנ"ל בעל הגאון. שהיה אדם גדול קודש לאומנו כשלם מלות בהם. בימי הרבנים המפורסמים בהלכה מהרי"ל וסיעתו. ודבריו דברי קבלה. על כן סר הספק כזה מעיקרו. והשיבותי ההלוות מזה הגד מעל השיר ומחברו: (ג) ואם לדון על עניינו. בעבור שהרחיב פיו ולשונו. בברכה לספר בשבחו של מקום יותר מדאי. גם אלה דברי הבל. התשובה בצדה. אלא השיבותו חז"ל זאתה שלך

השתיקה בשבחי השי"ת יותר על המסודר מאנשי כנסת הגדולה. אלא בתפלת י"ח (כההוא דנחית קמיה דר"ח. וכפירש"י במגלה אהא דכל המספר יותר מדאי נעקר מן העולם) ולשנות ממטבע חכמים. כי מה שתקנו הראשונים בנוסח התפלה וברכות. עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע. זולת זה אין איסור. כ"ה פשוט ומוסכם מכל המפרשים והפוסקים פה אחד (ועמו"ק סי' ק"ג) ואף הר"מ ז"ל המחמיר בדבר לפ"ד הטור. לא החמיר אלא בתוארים בלבד לא זולת. ואף בזה לא נתכוין אלא שלא לקבוע תוך י"ח להוסיף על תארים שסדרו אנשי כנסת הגדולה. תדע. שהרי הוא ז"ל עצמו תקן שיר יגדל שיש בו תארים נוספים מחודשים ממנו ז"ל. לא מצאנו להם חברים במקרא ולא בגמ'. כמו אלהים חי (שלא נמצא רק פעם אחד בכתוב. ולא בענין שבח) נמצא ואין עת למציאותו וכדומה. כי על כן באמת ערערו עליו חכמי האמת שמחאו ומיחו לאמרו. ואיך יסתור דברי עצמו. הא למדת שהאמת כמ"ש. ולא ירדו לסוף דעתו ז"ל במ"ש משמו בזה. וכן הרשיעו על זאת התכמים הגדולים אשר הוסיפו בתהלות ה' ובשבחי תוארי ית' בזמירותיהם ובקשותיהם. כל איש לפי שכלו יהולל. וכל המרבה לספר בשבחי הש"י הרי זה משובח (בלבד שתהא כתר הלשון הולמתו. שלא יוציא דבר שאינו מתוקן מפיו. כדברי רב האי גאון) כענין שנאמר כי מכבדי אכבד. וכן דרשו רז"ל. כבד ה' מהונך. ממה שחננך ומגרונך. וזה ראשית כל פרי הפה והגרון. למלא פיו כל החפץ לתת הודות לה' ולהלל לשמו שפתותיו יביעו רון. וביחוד שמחבר זה בחכמה נהג לשון שיריו עלי לשון המקראות. והוא הדרך המשובח לכל הפוסקים והוא ודאי הנאות. וכבר נשמר המחבר במענה לשו: לנטור על דל שפתיו ולהתנצל ע"ז בשירו ליום ב' יע"ש. שעמיק הרחיב לשון באזהרה ומודעה: (ד) שוב אחרי כתבתי מצאתי להגאון מהר"ל מפראג בס' נתיבות עולם פי"ב. שהתמרמר ג"כ עד השיר הלז. מטעם זה שאמרנו עכשיו: ובמחילת כבודו כי רב הוא. לא טובה עלתה הפעם. שדוחה דברי רש"י והטור (והם הם דברי רב האי גאון והרמ"ה ורבינו יונה החסיד הגדול. וגם דברי הר"מ אינן רחוקים מהם כמש"ל) בלי טעם. והפך על פניה הקערה. וגינה ההדורה ופסל את הכשרה. כלפי לאי איפכא מסתברא. כי פיוטי הקרובץ המשונים המרוחקים אצל כל הגדולים ז"ל הפוסקים האדירים הקדמונים שאסרו אמירתן משני טעמים עצומים. אחד מחמת שמפסיקין באמצע ברכה ומוסיפין על מטבע אנשי כנה"ג. בדברים אשר אין להם שחר. ואין ענינם מענין הברכה ונוסח התפלה כלל. ועוד משאת הלשון עצמו שאינו לשון תורה. אך זר הוא ולא נתקבל כלל לבעלי הדעת היושר השכל וידוע. ולא נאה לו הסמיכות והחבור עם הלשון הברור של נוסח ברכות והתפלה ולא קרוב לשמוע. על כן בדין הרחיקום כל הפוסקים מקלה בשתי ידים והזהירו מגוע. הוא ז"ל בחר בהם וקרב רחוקים בזרוע. ומאס את מי השילוח השיר הנאה ומשובח הלז שלא הברור ואינו עושה הפסק באמצע תפלה וברכה. דהאו בשתי ידיו והדפו בכף יפיו ותפלתו זכה. וכן לא יעשה במחילת כבודו אזיל בתר איפכא: (ה) עוד אני מדבר בערעור אשר שמענו עד השירים הללו. על שאומרים אותן אחר התפלה. כי לפ"ד הלבוש (ודעמיה. מהר"ל מפראג הנ"ל. מרזקא חדא חפילא) אף אם כוונה שטוב ויפה וכשר הדבר לאמרו. מ"מ לא יסכימו לאמרו אלא קודם התפלה. משום דקיי"ל לעולם יסדר אדם שבחו של הקב"ה ואח"כ יתפלל. ולזה הצריכו הרחיבו פה ולשון. ולא ידעתי מה היה להם ז"ל כי הרעישו עליו העולם בדברים של כלום. והקיפוה בחשובות תבילות שאין בהם ממש. כי באמת לא ירדתי לסוף דעתם בזה. מה ראו לומר כן ולהכריז על המדה כל כך. כאלו מצאו דברים מפורשים כדעתם. ואם אמרו חז"ל לעולם יסדר אדם שבחו של הקב"ה. לא באו אלא לומר שלא יבקש אדם צרכיו תחלה קודם סידור שבחיו ית'. אבל לא באו להוציא שלא יהא אדם רשאי לסדר שבחו ית' גם אחר התפלה ומי יתן ויראוני היכן הזהירו חז"ל ע"ז. א"כ מה החרדה הגדולה הזאת. אבל ההפך מצאנו ראינו. שהרי לדברי ר"א יבקש אדם צרכיו ואח"כ יתפלל. ואף ר"י לא נחלק עליו. אלא שיתפלל תחלה בסדור שבח כאמור. אח"כ יעסוק בבקשת צרכיו. מ"מ לא אסר להתפלל אח"ז עוד. ולדברי חכמים שואל אדם צרכיו בשומע תפלה. ומסדר שבח אחר קבלת פרס בג' האחרונות כמו שהטור נוהג. גם אמרו בפירוש אחר סיום התפלה אם רצה להאריך כסדר יוה"כ אומר. עוד אמרו הלואי יתפלל אדם כל היום. ואמרו מתפללין והולכין. ועוד. לא ורצה דור דור דורשיו וחכמיו. השתדלו בהרבות התנות ובקשות אחר התפלה. שאם ח"ו אסור הוא מדרך השכל חלילה חלילה. מש"ה ודאי ליה דהם לה. ומי לנו גדול מהאר"י ז"ל שרוח ה' דבר בו. ותקן ויסד תפלות ובקשות. ושבחות גדולות וארוכות מאד לאמרן בכל יום אחר התפלה (כי לאמרן בלילה לא מצינו. וקודם לא אחר שהאיר היום. אין פנאי מספיק לאמירתן מפני אריכותן. חוצי הסכנה שהשמטם. לולי זאת ודאי ראוין להכניס לבית אלהינו. רק מפני טורח הצבור עזבנום כעת. והנהגים לאמרה עד ירצה ה' פעלנו ויזכנו לשנות הדפסת התפלה. אז בלי נדר יעלו לרצון על מזבח בית תפלתנו אי"ה. ועוד תמה על עצמך. חסידים ראשונים שהיו שוהין שעה כמשמעה אחר תפלה. האם ישבו בשתיקה דוממים סלה. הלא בלי ספק עסקו בשיר ושבח ולא דומיה תהלה. וכך נאה להם וכך יאה לנו ע"פ דרך הקבלה האמתית. כדי להאריך הברכה ולהמשיך ההשפעה. ולבטל הקללה והרעה כל האפשר לפחות מלא שעה. ודי בזה ההכרעה: (ו) הנה למדנו זכות על שיר היחוד והאומרים אותו שכרם אתם ידועה. אך יזהרו שלא יאמרוהו בהבלעה ויעוררוהו בנחת ובנעימה ובנגינה נאה. כי נקרא שיר ע"ש שנאמר בשירה ובזמרה. והאומרים אותו בחטיפה. לא די שאינם נוטלים שכר. אבל יצא שכרם בהפסדם שקרובים לחירוף וגידוף ממיעוט השגחה ואנו אי אפשר לנו לאומרו בכל יום. כי אם באנו לגמור אין מספיקין ומלאכתנו מתי נעשה. מנהגנו להשלימו בליל יוה"כ פ"א בשנה: (ז) אחר שיצא בעל השיר בשירו זכאי בדינו. ראיתי והנה עלה כולו קמשוני שינויי חליף חסר יתיר. כמו שניו תרולי הטעיות. ואשים עיני עליו להגיהו כראוי. אף על זה פקחתי עיני להשלים ביאורו הקצר. למלא החסר ולמצב היתר. ואציג לו ציונים מראה מקומות המקראות שאינם שגורים כל כך. אמנם באופן הידועים ומורגלים מאד. לא ... בהבאת מראה מקומות:

חזן אשירה ואזמרה לאלהי בעודי. האלהים הרועה אותי מעודי: קהל עד היום הזה החזקת בידי. חיים וחסד עשית עמדי: ח' ברוך יי וברוך שם כבודו. כי על עבדו הפליא חסדו: ק' לאלהי מרום במה אקדם. ובמה אכף לאלהי קדם: ח' אלו הרים למערכה. וכל עצי לבנון בכל ערוכה: ק' ואם כל בהמות וחיות קרוצים. נתחים ערוכים על העצים. ח' ואף זויות מזבח מבוסים. דם כמים לים מבוסים: ק' ובחול סולת דשן ושמן בלול ברבבות נחלי שמן: ח' ולאזכרה לבונה וסמים. ולקטורת כל ראשי בשמים: ק' ואלה נרות על המנורות. יהיו מאירות כשני המאורות: ח' כהררי אל לחם הפנים. על שלחנות ערוכים בפנים: ק' ויין במטר השמים. ושכר לנסך בעינות מים: ח' ואלו כל בני אדם כהנים. לוים משוררים בכנף רננים: ק' וכל עצי עדן וכל עצי יערים. כנורות ונבלים לשרים: ח' וכל בני אלהים בקול תרועתם. והכוכבים ממסלותם: ק' וכל הלבנון עולה כלה. אין די בער ואין די עולה: ח' הן בכל אלה אין די לעבוד. ואין די לקדם לאל הכבוד: ק' כי נכבדת מאד מלכנו. ובמה נכף לאדוננו: ח' אמנם לא יוכלו כבדך. כל חי אף כי אני עבדך: ק' ואני נבזה וחדל אישים. נמאס בעיני ושפל אנשים: ח' ואין לעבדך כל לכבדך. להשיב לך גמול על חסדיך: ק' כי הרבית טובות אלי. כי הגדלת חסדך עלי: ח' ורב שלומים לך חיבתי. כי עשית טובות אתי: ק' ולא חיבת לי גמוליך. כל טובתי בל עליך: ח' על התובות לא עבדתיך. אחת לרבוא לא גמלתיך: ק' אם אמרתי אספרה כמו. לא ידעתי ספורות למו: ח' ומה אשיב לך והכל שלך. לך שמים אף ארץ לך: ק' ימים וכל אשר בם בידיך. וכלם ישבעון מידיך: ח' ואנחנו עמך וצאנך. וחפצים לעשות רצונך: ק' ואיך נעבוד ואין לאל ידינו. ולשרפת אש בית מקדשנו: ח' ואיך נעבוד ואין זבח ומנחה. כי לא באנו אל המנוחה: ק' ומים אין להעביר זהומה. ואנחנו לא נגע מאומה: ח' שש אנכי על אמריך. ואני באתי בדבריך: ק' כי כתוב לא על זבחיך. ועולותיך אוכיחך: ח על דבר זבח ועולותיכם. לא צויתי את אבותיכם: ק מה שאלתי ומה דרשתי. ממך כי אם ליראה אותי: ח לעבוד

בעודי. כמו אני חי. כי לא המתים יהללויה: מעודי. מהיותי: הפליא. עשה פלא בחסדו: במה אקדם. באיזה דורון ותשורה אבוא לפניו. כענין שכתוב לא קדמו אתכם: אכף. אהיה כפוף: למערכה. מקום מערכת עצים ואש: ערוכה. מוסב על המערכה. שהיה ערוכה. בכל טוב מבחר עצי לבנון: קרוצים. שחוטים. לשון לקוח מהמשנה. קרצו ומירק אחר שחיטה. ולא נמצא בכתוב על זאת הצורה. אע"פ שלמדוהו בדרך השאלה מהכתוב קרץ מצפון. שהיא ההריגה. לא היה ברצונו על השחיטה ההריגה: מבוסים. מלשון מתבוססת בדמיך. פי' מגואלים בדם: ובחול. לרוב: דשן ושמן. שעלים יאמרים. כפי שיהיה הסולת מדושן בעצמו. מהלב כליות חמה שגדלה בקרן בן שמן: נחלי שמן. שיהיו מושכים שמן זית: ולאזכרה. כמו ולהקטרה. מזכיר לבונה. ומה נקרא הקומץ אזכרה בתורה. לפי שהוא נקטר. והלבונה גם היא אזכרה ללחם ולמנחה ולקטרת על אש המערכה של מזבח העולה: ולקטורת. על מזבח הזהב. או על המנחה: וכהררי אל. אם יהיו הלחם גדולים כהררי אל: בשמים. כוס ההיכל לפני: ושכר. יין ישן: בכנף רננים. ליתנו דקרא נקט. כנף רננים נעלסה. ופי' אלו יהיו לוים משוררים שמלאכים בעלי שש כנפים. השרים כגן יחד וגו'. לשרים. כנ"ל. כלשון הכתוב מלכים א' י'. ופי' למנגנים בכלי שיר: בקול תרועתם. כמ"ש הכתוב ויריעו כל בני אלהים: וכל הלבנון כלה. כנ"ל. ופי' כי עצי לבנון. והיתה עולה: אין די בער. אין די בהם לשרפת הקרבנות: נכף. נהיה כפופים: חדל אישים. נמאס מהיות נדמה לשאר אנשים. דגוה. כמו שנת שלומים: חיבתי. מהכבד הפעול: לא חיבת. לא היה חייב לגמול לי חסד: כל. גמולך: טובתי בל עליך. הטובה שאתה עושה עמי אינה מוטלת עליך לעשותה. או טובה שאני עושה אינה מגעת עליך. כי מה הועיל לך. לכן איך מחויב לשלם לי בעדה: אספרה כמו. כנ"ל. לשון הכתוב תהלים ע"א. פי' כמו שהם במכומם וכמותם: למו. להם: ספורות. בשקל בשורות. ופי' מספרים: לאל. לשון כח. כמו יש לאל ידי: המנוחה. א ירושלים. שנא' זאת מנוחתי. וכתוב כי לא באתם אל המנוחה: אם אנחנו. כנ"ל. פי' אפי' היו לנו מים טהורים. אין אנחנו יכולים ליטהר: ואני באתי. לפאר פניך. והתורה אין להביא: בדבריך. בשמתי. שכן כתיב לא על זבחיך וגו'. משם למדתי שאין לך חפץ בעולות ובזבחים ונדרים מדבנם: ואני באתי. לשון מקרא נדמיא י': לא על זבחיך. תהלים נ': ע"ד זבח. ירמיה ז':

בשמחה ובלבב טוב. הנה שמוע מזבח טוב: ק ולב נשבר מן מנחה טהורה. זבחי אלהים רוח נשברה: ח זבח ומנחה לא חפצת. עולה וחטאה לא שאלת: ק מזבח אבנה בשברון לבי. ואשברה אף רוחי בקרבי: ח רום לבי אשפיל ואת רום עיני. ואקבע לבבי למען אדני: ק שברי רוחי הם זבחיך. יעלו לרצון על מזבחיך: ח ואשמיע בקול הודיותיך. ואספרה כל נפלאותיך: ק באשר ידעת נפשי אחבירה. אמלל גבורות ואדברה: ח ומה אערוך ולא ידעתי מה. היכול אזבל דבר מאומה: ק כי אין חקר לגדלתו. וגם אין מספר לתבונתו: ח חכם לבב הוא מי כמוהו. שגיא כח לא מצאנהו: ק עושה גדולות ורב נוראות. גדול אתה ועושה נפלאות: ח עד אין מספר ועד אין חקר. ולא נודע כי לא יחקר: ק איזו עין אשר תעידך. ואיזה פה אשר יליצך: ח חי לא ראך ולב לא ידעך. מאיזה שבר אשר יליצך: ק גם משרתיך לא ראוך. וכל חכמי לב לא מצאוך: ח אתה לבדך מכיר שבחיך. ואין זולתך יודע כחך: ק שבחות ראויות לכבודך. אין יודע בלעדיך: ח על כן תבורך כראוי לך. כפי קדשך כבודך וגדלך: ק ומפי הכל בכל אלוהם. כפי מדע אשר אתה חננתם: ח יודו פלאך השמים. ויאדרוך קולות מים: ק ויריעו לך כל הארץ. יודוך כל מלכי ארץ: ח אף יודוך כל העמים. וישבחוך כל האומים: ק כל זרע יעקב עבדיך. כי עליהם גברו חסדיך: ח את שם יי יהללו כולם. אל אלהים אמת ומלך עולם:

ליום שני

ח ואני עבדך בן אמתך. אדבר אמלל גבורותיך: ק ברכי שבחיך קצתם אספרה. מעשיך מה נורא אומרה: ח אין אליך ערוך במספר. אגידה שבחות עצמו מספר: ק חקר אלוה לא ימצא. ותכלית שדי לא תקצה: ח ולתבונתו הלא אין חקר. ומספר שניו לא יחקר: ק וגם אין מספר לגדודיו. בצבאותיך אות כבודך: ח איזו עין אשר תעידך. וחי לא ראה פני כבודך: ק נבון וחכם הן לא ידע. ואיך אערוך על אשר לא אדע: ח ואם יאמר איש עד תכליתו. אערוך אליו ובמתבונתו: ק אבא ואמצא תכלית שבחו.

הנה שמוע. (שמואל א' ט"ו) לשמוע בקול ה'. טוב מלהביא זבח הקרבן: ולבב נשבר. טוב יותר בעיניך ממנחה: זבח ומנחה לא חפצת. תהלים מ': רוח נשברה. דעה שפלה. הטובה זבחי אלהים: עולה וחטאה. כנ"ל: בשברון לבי. שיהא חשוב כמזבח בעיני: אף רוחי. להיות חשוב קרבן עליו. ואף אם לב ורוח כמו שמות נרדפים בענין הגאוה כאן. שהוא הכח המתעורר המתפשט מרוח החיוני השוכן בלב. אמנם יבחנו בשני דברים. כפי חלוף המחשבה הרגשותה: ואקבע לבבי. כמ"ש קרעו לבבכם. מחשבת הלב: הם זבחיך. מה שאפשר בבהמה עולה או שמר. המשיר באדם לב נשבר ודכה: ואשמיע בקול. כלומר אפרסם בקול נעים ההודאות הראויות לתת לך: אחבירה. אחבר דברים. לשון הכתוב איוב ך': אערוך. מערכי לב ומענה לשון: שגיא כח. ביותר שכחו הוא. ע"כ לא מצאנוהו ברעיונו. לא השגנוהו מה הוא: תעידך. עדות ראיה: חי לא ראך. שנאמ' כי לא יראני אדם וחי. ואמר איוב ועתה עיני ראתך. יעורר על ראיית הכבוד. הנרמז באמת דיראו את אלהי ישראל (עי' מ"ש בס"ד בהקדמה) כדרך שנראה לישראל בים ובהר סיני. או י"ל דקאי איוב. שהיה חשוב כמת (שאמרי' יסורין בעלמא חשובין מיתה) ואמרינן במיתתן רואין. ובזה יובן לשון הכתוב היטב באמרו. ועתה (בהיותי חשוב מת. בתכלית יסורי הקשים) עיני ראתך. מה שלא יוכל להשיג בעודו בחיים חייתו בשלמות כאומר. ע"כ אמאס חיי. ונחמתי על עפר הגוף המיוסר ואפר שהייתי יושב בו. כי נחמה וטובה גדולה יצאה מזה. שהשגתי עי"כ ראיית שכינתך. וכמו שדבר: לא ידעך. בהשגת המהות: יליצך. יהלל עניך: לא ראוך. ככתוב. בשמים יכסה פניו: לא מצאוך. בהשגת עצמותך: כראוי לך. מכל א' כפי כחו: כל הארץ. יושבי הארץ. ולשון הכתוב הוא תהלים ק': העמים. האומות. הנאחזים ביחוס וגזע אחד: האומים. הנקשרים באמונה מיוחד. והמאוחדים בהנהגת מדינה אחת:

לא תקצה. (נפעל) אין לה קץ וסוף. בצבאותיך אות כבודך. זה לקח מדברי רז"ל פי' אין דורשין. שפירשו ה' צבאות שמו. אות הוא בצבאיו. היינו לצבאות. צבא ואות. וסוד וידוע. שהוא זעיר אנפין אות בריה בגלת סוד צבא רב. ומשם באריה שיש כבודו. והבן כי קצרתי: לא ידע. בשלמות: אערוך. אסדר. נקשר למעלה: ובמתבונתו.

לא נאמנה את אל רוחו : ח יבולע כי לא ידע ערכו . אחרית פיהו
ראשית דרכו : ק ועמדי לא כן אנכי . ופי לא אתן לחטא וחכי :
ח אספרה לאחי קצות דרכי אל . ולישראל מה פעל אל : ק בכתוב
אמרו לאלהים : מה נורא מעשיך אלהים : ח ואמרת עם זו לי
יצרתי . יספרו שמי ותהלתי : ק במצרים שמתי עלילותי . למען תספר
את אותותי : ח ואני עבדך על כן אכפר . כאשר אדרוש מעי ספר :
תהלל נפשי כח מעשיך . וכל קרבי את שם קדשך : ח ואברכה בכל
עניני . ובכל לבי אודה את אדני : ק בגרוני רוממותיך . ואת פי
אמלא תהלתך : ח כי פי יגיד תהלתך . כל היום את תפארתך :
ק ואמרה נא עזוז נוראותיך . ואשיחה דברי נפלאותיך : ח ואזכיר
טובך וצדקותיך . חסדיך וגבורותיך : ק ידעתי כי גדול אתה . על
כל אלהים מאד גדלת : ח חן לעובדיהם גמול אין משיבים . ולמת
לחם הטה מטיבים : ק ובעת צרה אז יתפללו . ולא יענום כי לא
יועילו : ח דורשים בכל לב לרוח אין בו . וקרוב יי אל עם קרובו :
ק כי כל אלהי העמים הקדמונים אלילים אלמים רוח אין בהם : ח היוצר
כל הוא אלהינו . הוא עשנו ולו לבד אנחנו : ק עם מרעיתו וצאן
ידו . נברך שמו כי לעולם חסדו : ח בצר לנו מאד נמצאת . כי
דורשיך לא עזבת : ק ותמיד בפינו תהלתך . ומהללים לשם תפארתך :
ח עד אתה בך ובכבודך . ומשרתך אף עבדיך : ק אשר כבודך
מלא כל הארץ . וכבודך על כל הארץ : ח ואבותינו בחרו אותך .
לבדך לעבוד ואין זר אתך : ק גם אנחנו אותך לבדך . נעבוד כבן
אב ונכבדך : ח והגנו על יחודך . יומם ולילה עדך : ק בפי כלנו
ובלבנו . שאתה לבדך אלהינו : ח אלהינו אתה על יחודך . עדים
אנחנו ועבדיך : ק אין תחלה אל ראשיתך . ואין קץ ותכלה לאחריתך :
ח ראשון ואחרון מבלי ראשית . ומבלי אחרית ואין לב לחשית :
ק אין קצה אל גבהותך . ואין סוף לעומק מדותיך : ח אין סובב
ואין לך פאה . על כן אותך כל חי לא ראה : ק אין צד וצלע
יצליעוך . ורוחב ואורך לא ימציעוך : ח אין פאת לסביבותיך .
ואין תוך מבדיל בינותיך : ק אין חכמה אשר תדעך . ואין מדע אשר
יניעך : ח ולא ישיג אותך כל מדע . ואין שכל אשר יבין וידע :
ק ממך מאומה ואיכה אתה : ח ואיך בלי מאומה . כל בראת :

ליום שלישי

ח אמנם ידעתי כי אתה . אלהי יעקב כל יצרת : ק אתה בורא ולא
נבראת . אתה יוצר ולא נוצרת : ח אתה ממית ואת כל

נאמן הוא משלם : לא
נאמנה . הרוצה כן בודאי
שינה ים בלבו . שסובר
להגיע לסוף ערך מי שאין
לו סוף : יבולע . יהי נשחת
שלום הכא : אחרית פיהו .
אם חושב אדם שגמר
ושלים תהלות השי"ת .
וסיימנהו לשבחי דמריה .
שנה הוא ראשית דרכי אל .
שתחלת השגה בלבד : ועמדי
לא כן אנכי . אין זאת
שמחשבה עמי . שאספר
כל שבחות השי"ת : קצות .
מקצת ומעט מדרכיו
שכתובים על ספרי הנביאים :
אין משיבים . האלילים :
משיבים . עובדיהם . לפי
שמשבחם . בעבודתם
והכנעתם אליהם . או י"ל
משיבים לא לבם בבטחונם
בהם . והלא בעת צ' לא
יענום : אלילים אלמים .
נמשך למעלה : בצר לנו מאד .
לא נמצאת תמיד . אף אם
הסתרת פניך ממנו : כי
דורשיך לא עזבת . לכלותינו :
כך . בעצמך : ובכבודך .
בהגלות כבודו באוהל העדות :
ומבלי אחרית . נמשך
למעלה : לחשית . לשום .
להבין לאחריתו ולראשיתו
הוא נמנע . מבלי היות לו
ראשית ואחרית . או ירצה .
ואין לשום לבו לחקור איך
הוא זה שיתואר בראשון
ואחרון עם היותו בלי ראשית
בלי אחרית . כי תואר ראשון
ואחרון יאמר על הנבראים
בצירוף . אבל שם ראשון
ואחרון הנאמר בו ית'
אינו נאמר בצירוף לדבר .
כי אינו תחת יד הזמן .
שמתואר בעצמו . ואמנם כל
שתוארים . בו ית' אינם רק
שלילים . ואינם דבר נוסף
ולא מקרי . לא יתואר בהם אלא על צד השיאור בהעברה [ב]הסכל על האדם . צ הוא דעת פילוסופי עמנו . יעויין עקרים
פ"ח ר"ח ממאמרו השני . לכן אין סתירה במאמר שלילים וחיוב . ע"כ אותך כל חי . הגדול במקום ומוקף מרואותיו .
לא יוכל לראותך . שאתה מקומו של עולם . ולא נתפס במקום : אשר תדעך . ידיעה מוחלטת מקפת בעצמותך :
יניעך . להשיג מאותך : ממך מאומה . אדלעיל קאי . אין שכל שיבין מאומה מענינך ומיכותך הנעלם מכל מדע זולתך :
לא מגרת . מהכתוב ישעיה מ"ג . יע"ש במפרשים . חבלם . הקב"ה מגלה מעשי ידיו . לא כמדה ב"ו : ונאמן
לשרום מתים . הרי כאן מבואר שעיקר הגדול מעיקרי תורתנו הקדושה . מה שאין קראים והבריתים מודים בו .

תכלה. אתה מוריד שאול ואף תעלה: ק ונאמן להחיות מתים
אתה. ועל ידי נביאך בן הודעת: ח ולא תמות אל חי ולא מתה.
מעולם ועד עולם אתה: ק משביר ומוליד ולא נולדת. מוחץ ורופא
ולא חלית: ח מות ומדוה אין לפניך. תנומה ושנה אין בעיניך: ק הלא
מקדם אל חי אתה. מאשר כך לא נשתנית: ח ועד עולם לא תשתנה.
ומאלהותך לא תתננה: ק חדש ונושן לא נמצאת. תרשת כל ולא
תרשת: ח לא יחולו זקנה ובחרות. עליך גם שיבה ושחרות: ק ולא
חלו בך שמחה ועצב. ודמיון עצר וכל דבר קצב: ח כי לא יסובב
אותך גשם. אף לא תדמה אל כל גשם: ק כל היצורים גבול
סביבותם. אל ראשיתם ואחריתם: ח כי כל ברואים בגבול שמתם.
וימי צבאם גבול הקפתם: ק ולך אין גבול ותמיד. ולשנותך
ועצמך: ח על כן אינך צריך לכל. לידך ולחסדך צריכים הכל:
ק הכל צריכים לצדקתך. ואינך צריך לבריותך: ח בטרם כל יציר
חיית. לבדך מאומה לא נצרכת: ק ראשית ואחרית בידך ערבים.
אתה בם והם ברוחך שרובים: ח כל אשר היה בראשונה. ואשר
יהיה באחרונה: ק כל היצורים וכל מעשיהם. וכל דבריהם
ומחשבותיהם: ח מראש ועד סוף תדע כלם. ולא תשכח כי אתה
אצלם: ק אתה בראתם ולבך ערכם. לבדך תדע מקומם ודרכם:
ח הן אין דבר ממך נעלם. כי לפניך נכונים כלם: ק אין חשך ואין
מנוס ומסתר. לנוס שמה ולהסתר: ח את אשר תבקש אתה מוצא.
בלי גששות אחריהם בעת שתרצה: ק כי את הכל באמת תראה. לבדך
מעשה כל ואינך נראה: ח כי על כל גוי ועל אדם יחד. על כל
תדבר ברגע אחד: ק תשמע ברגע כל הקריאות. זעק ולחש וכל
התפלות: ח אף תבין אל כל מעשיהם. ברגע תפקוד כל לבביהם:
ק ולא תאריך על מחשבותיך. ולא תתמהמה על עצתך: ח אצל
עצתך גזרתך. לקץ ולמועד קריאתך: ק וכלם באמת בתום וביושר.

לפמ"ש הר"מ ז"ל בפי' אבות ובחלק (יע"ש באורך על אודותיהם ואותותיהם) ואין לתמוה על לשון השיר באמרו וע"י נביאך בן הודעת כאלו שלל הי"ג הראיות מפסוקי התורה. ומשה שלמה שמע. אלו שאין להם חלק לעה"ב. האומר אין תחיית המתים מן התורה. אבל כבר ביארתי זה בחבורי. כי אין הגמרא ברורה בפירוש שלא כוונה דוקא לתורת מרע"ה בלבד. אבל כל המקרא בכלל זה. עם שבאמת גם בתורה מבואר היטב בראיות גמורות לבעלי הדעת. אבל לא נזכרו כמ"ש שם בס"ד. ע"מ דבר זה אמת שאין כוונת חז"ל להכריח האדם שיחויב להאמין שבא מבואר בתורה. ושהמאמין בזה לפי שלא נתקבל בשכלו. יאבד עולמו ח"ו. שא"כ יחויב מזה לומר כן בכל מדרשי חז"ל עם היותם רק אסמכתות. וכמה פעמים שחכמים נחלקים בדרש. ולא יקרא החולק מין אחרי שלא באו הדברים מבוארים ויסבלו פרושים ודרשות חלוקים. אבל חייבנו להאמין ע"פ הדבר אשר יגידו לנו ויורוך רז"ל. ואפי' יאמרום שע"פ בלי סמך מהכתוב. אולם בענין אמונת תחיית המתים הנדרשת. הוסיפו שהחיוב להאמין אלא שבא מבואר בתורה. אבל הוכחה על פסוקי יחזקאל ודניאל. שהפוסקים מורים אמת עיקר זה מהאמונה והזהירו חז"ל שלא נטעה בפסוקים אחרים הנמצאים בכתובים כמו באיוב שהנראה משמעון מהגיד לאלה. ויבואר ע"ד מסכים עם הפסוקים המקיימים זאת האמונה (עי' אגרת תחיית המתים ואגרת בקורת) וירצו חז"ל באמרם מן התורה. תורה דברי קבלה. כמ"ש במקום אחר. דבר זה מתורת מרע"ה לא למדנו מתורת יחזקאל למדנו. שכל הכ"ד ספרים נכנסים תחת שם תורה אחת היא. האומר ה' הוא לכולם. ולפ"ז נאמר שלא בא בעל השיר למעט ידיעה זו מן התורה. אלא שנודע ע"י הנביאים ידיעה יותר ברורה ונשמעת להמון עם שאפשר עוד לחשוב בכוונת ע"י נביאך. היותו לשון יחיד. ר"ל מרע"ה ביחוד שהוא רבן של נביאים. ואין זה רחוק כלל. ומה מונע מהבנה זו. כי באמת הוא דבר מפורש בתורה ממש. כמ"ש בס"ד: משביר. כהכתוב האני אשביר ולא אוליד: לא חלית. לא החלים בחולי: מאשר כך. ממה שכך: לא תתננה נאמי לשון חכמים הוא: חדש ונושן. נגבלים בזמן. ע"כ לא יחולו בגבורת הזמן: לא יחולו. לא יעותו כמו יחולו על ראש יואב: זקנה ובחרות. שהם משיגי אותי הזמן. ומ"ש עתיק יומין ושער רישא כעמר נקי. דברו הכתובים בלשון ב"א דרך משל. כבר אמרו גדול כחן של נביאים שמדמין הצורה ליוצרה. עיין מ"ש בסמוך: ולא חלו שמחה ועצב. אע"פ שכתוב ויתעצב. וכן ישמח ה'. הוא ע"ד לסבר את האוזן בדרך שהיא יכולה לשמוע. אף כי בכל אלה סודות התורה ורזי עליונים: גשם. כנ"ל. והוא הגוף. כמו וגשם יגדל: גשם. אשר בו נשמת רוח חיים: נבלאם. זמנם. כמו כל ימי גבלי: ערובים. לשון תלמוד הוא. ערך בתה: ולא נשכח. דבר מהם. לפי שאתה אלהם תמיד: נכונים. מזומנים: בלי גששות. מושב למעלה. ר"ל אתה מוצאם בלי נסיית המשמש והפוש: ברגע תפקוד כל לבבהם הוא דברי חז"ל. הכל נסקרין בסקירה אחת: ולא תאריך. אין צריך לחשוב באריכות ובמשך זמן מה: אצל עצתך גזרתך. מיד בלי עיכוב ותהיה בהמלכה: לקץ ולמועד. לזמן קצוב: קריאתך. יעוד הגזרה לבוא ולהתקיים. יש לו משך זמן.

מבלי עודף ומבלי חוסר: ח ממך דבר לא יאבד. ודבר ממך לא יעדר: ק כל אשר תחפוץ תוכל לעשות. ואין מי מורה בדרך מעשות: ח יכולת יי בחפצו קשורה. וברצות יי לא אחרה: ק אין דבר סתר ממך נכחד. עתידות ועוברות לך הם יחד: ח אשר מעולם ועד העולם. הם כלם בך ואתה בכלם: ק חדשות תגיד וסוד דרכיך. אל עבדיך ומלאכיך: ח ואינך צריך להשמיעך. דבר סוד ועתר להודיעך: ק כי ממך כל סוד יגלה. בטרם על לב כל יציר יעלה: ח בלב כל נברא לא המצא. ומפינו עתק לא יצא: ק באין לו קצה ולא יחצה. לב לא יתור ואין פה פוצה: ח באין לו רוחות ולא רוחות. אין לו שיחות בו מוכיחות: ק למרחוק מי ישא דעו. ללא תחלה ולא סוף להגיעו: ח אגודים אחודים תוך וסוף וראש. פה ולב אבלום מפרוש ומחרוש: ק גובה ועומק נעוצים בסובב. הבם ולב נבוב לא ילבב: ח סובב את הכל וממלא את כל. ובהיות הכל אתה בכל: ק אין עליך ואין תחתיך. אין חוץ לך ואין בינותיך: ח אין מראה וגב ליחודך. ואין גוף לעוצם יחודך: ק ואין בתוכך ממך נבדל. ואין מקום רק ממך נחדל: ח ואינך נאצל מכל ונבדל. ואין מקום רק ממך נחדל: ק מקרה ושנוי אין בך נמצא. ולא זמן נערער ולא כל שמצה: ח כל זמן וכל עת אתה מכינם. אתה עורכם ואתה משנם: ק כל מדע לא ישיג אותך. אין שכל אשר ימצא אותך: ח כמדתך חכמתך. כגדלתך תבונתך: ק חכם אתה מאליך. מי מעצמך ואין בגילך: ח זולת חכמתך אין חכמה. בלתי בינתך אין בינה ומזמה: ק חלקת בלב חכמים שכל. ורוחך תמלאם ודעתם תשכל: ח מבלעדי כחך אין גבורה. ומבלעדי עזך אין עזרה: ק אין נכבד כי אם כבדתו. ואין גדול כי אם גדלתו: ח כל יקר וכל טוב מידך. באשר תחפוץ עשות חסדיך: ק אין חקר לגדלתך. ואין מספר לתבונתך: ח אין עוד זולת הויתך. חי וכל תוכל ואין בלתך: ק ולפני הכל אתה היית. ובהיות הכל את כל מלאת: ח לא לחצוך ולא הטוך. יצוריך אף לא מעמך: ק בעשותך כל לא נבדלת. בתוך מלאכתך לא נחדלת: ח בעשותך את השמים. את הארץ ואת המים: ק לא קרבוך ולא רחקוך. כי כל קירות לא יחלקוך: ח זרם מים לא ישטפך. ורוח בביר לא יהדפך: ק אף כל טנופת לא תטנפך. אש אוכלה אש לא תשרפך: ח להויתך אין חסרון. וליחודך אין יתרון: ק כמו היית לעולם תהיה. חוסר ועודף בך לא יהיה: ח ושמך מעידך כי היית. והוה ותהיה ובכל

שאע"פ שהגזרה כבר חתומה ונכרזה. כענין שנאמר וקרא אליו הקריאה עוד מ' יום ונינוה נהפכת. שמא ישובו בתשובה: מוחה. לשון חכמים הוא. וידוע: נכחד. נעלם. כמו וכל דבר לא יכחד מן המלך: עולם. שעברו ושעתידים עד עולם. ואתה מתעלם בהם: לא המצא. לידע היכן אתה שרוי: עתק. דבר עזות: באין לו. כמי שאין לו: ולא יחצה. אין מתחלק לחצאין: לא יתור. לא יחקור: רוחות. לארך ופאות: רוחות. מקומות שוים בעלי מדות ופאות מרווחות: מוכיחות. להגביל גדריו. מלשון ויוכח אמש: למרחוק. למי שהוא מרחוק. כמו ס' ממרחק יביא. ואליהוא אמר אשא דעי למרחוק. על כוונה אחרת: להגיעו. נקשר למעלה. מי הוא שישא דעו אליו כדי להגיעו: אגודים. קשורים באגודה. רמז כאן במדות: אבלום. אסתום: נעוצים בסובב. ענין לקוח מלשון ספר יצירה. סוף נעוץ בתחלתן: שהכל אחדות אחת: נעוצים. לשון חכמים. דבר נעוץ: בסובב. ענין דמיון מהגלגל המקיף. שאע"פ שאנו מניחים בו גובה רום ושפלות. אי אפשר לציירו באמתות. רק בהנחה מושאלת. בערך אלינו. אבל לא יודע לו רומם ראשית ואחרית. לא גובה ועומק. כי הכל חומר אחד כדבר עגול: נבוב. חלול. אלבו פתוח. אעפ"כ לא עבם לבנו להבין דבר זה: סובב את הכל. הקב"ה מקומו של עולם. ופה זה מלא את הכל ג"כ. כי מלא כל הארץ כבודו. ועל השמים כבודו: ובהיות. שהוא הכל: גב. תאורים. כי כולו תוכיות על ענין אחד: גוף. הוא הנגשם בעל ג' מרחקים: לעוצם יחודך. להחזיקו בתוכו: נחדל. נפרד: מקרה. המתפעל מפני הענין: נערער. ענין. לשון חכמים הוא ילא עליו ערעור: שמצה. דופי: אתה מכינם. למקרים: עורכם. ממזג ומרכיב ההויות: משנם. כי מן השנוי וההרכבה יולדו השינוים. ואתה הוא סבת כל זה. בגילך. לשון דמיון: וסילדים. אשר כגילי: לא נחשך לידיך. לא עשו לך המקום הזה. שתלחץ ותדחק בעבורם. ולא כמו אותך להתנועע למקום אלא מקום בהמצאם: אף לא מעמוך. לא הוצרכת להקטין ולהמנע עצמך בשבילם לתת להם מקום: לא נבדלת. ממלאכתך שקודמם: לא נחדלת. מעליך הקדוש מהמת תורת מלאכה: לא יחלקוך. ממגבך: אף טנפה. אשם. לכן אש לא תשרפך: אין יתרון

אתה : ק היה לעולם וכן נודעת. נעידך וכן בך העידות : ח שאתה
הוא ותוה בכל. שלך הכל ומסך הכל : ק שמות יברך ישנו ונעידו.
בתוקף יברך בך יסהירו :

ליום רביעי

ח ארוממך אלהי אבי ואלי. אנוה אלהי צורי וגואלי : פ איחד אלהי
השמים. והארץ בכל יום פעמים : ח אל חי אחד הוא בראנו.
אביר יעקב אב לכלנו : ק אדונינו אדון כל הארץ. מה אדיר שמו בכל
הארץ : ח אין כאל אש אוכלה וקנא. לעולם יי אמת אל אמונה :
ק אורי וישעי מעוז חיי. עליו תלוים כל מאויי : ח אלהים אמת הוא
אלהים חיים. לא יכילו זעמו גוים ואיים : ק אדיר ואמיץ כח ורב
אונים. אלהי האלהים ואדוני האדונים : ח אלוה עושי אישי ובועלי.
אלוף נעורי שומרי וצלי : ק בורא כל וישראל גואל. ברוך אלהים
אלהי ישראל : ח בורא רוח הרים יוצר. ממך מזמה לא יבצר : ק גאה
משיב גמול על גאים. על הרמים ועל הנשאים : ח גבור בקומו לערוץ
בגבורה. מהדר גאונו מי לא יירא : ק גבוה כל אשר תחתיו נשא.
וגדל כח גדולות עושה : ח גדול הוא ושמו בגבורה. אריה שאג מי
לא יירא : ק דודי דגול הוא מרבבה. אל נערץ בסוד קדושים רבה :
ח דין יתיב בעתיק יומין. וצבאו על שמאל ועל ימין : ק הדרו והודו
על כל עבדיו. הדר הוא לכל חסידיו : ח הוא אל אלהי הרוחות לכל.
בשר. שומע תפלה מכל : ק ודאי ותיק יודע ועד. יי ימלוך לעולם
ועד : ח ואשר חרב גאותנו. ילחם מלחמתנו : ק זוכר לעולם ברית
ראשונים. כיום אתמול לו אלף שנים : ח זה אלהינו ולו קוינו. וזמרת
יה הוא ישענו : ק חלק יעקב יוצר הכל. חנון יי וחסיד בכל : ח חי
לעולם יי חלקי. חכם הרזים יי חזקי : ק טוב ומטיב המסבב רעה.
טהור עינים מראות ברעה : ח ישר יי וישר דברו. ידידי ידידות
משכנות דבירו : ק יועץ וגבור ומי יפירנה. ויחתוף ויפעל ומי ישיבנה :
ח יפה דודי יפיו וטובו. יראו ויחזו ציון בשובו : ק כגבור יצא כאיש
מלחמות. יעיר קנאה לעשות נקמות : ח כנשר על כנפי נשרים. נשא
עבדיו וישר הדורים : ק כדוב שכול וכנמר שחל. כרקב וכעש ורוחו
כנחל : ח כדוב שכול וכנמר שוקד. דברו לעשות כמקל שקד :
ק כביר כח לב כמו שחל. כלביא וכארי ורוחו כנחל : ח כארז בחור
בגדלתו. כברוש רענן ענותנותו : ק כתפוח בריחו עוז אהבתו. על
ישראל גאותו : ח כתפוח בעצי היער. כן דודי עם יושבי שער :
ק כביר כח למרגיזי אל. נוקם ונוטל הוא לישראל : ח כוסי מנת חלקי
גורלי. אני לדודי נחלה ודודי לי : ק כבודי יי לא אמירנו. האמרנוהו

יתרון. לא כאדם שמתאלים בו דברים מתייחדים בו. ויש בהם יתרון. כשערות ואברים ארוכים יותר מדאי. צריך להתוך היתר : ושתק. שם הוי"ה ב"ה. שבאורו היה הוה ויהיה : הוה לעולם. ככתוב זה שמי לעולם : אנוה. לשון נוי. כמו זה אלי ואנוהו : איחד כו' בכל יום פעמים. זה ק"ש שחרית וערבית. דבר שאין לדוקים מודים בו : מאויי. תאותי : יכילו. יסבלו : אונים. לשון כח : ובועלי. ככתוב כי בועליך עושיך ה' צבאות : אלוף נעורי. ירמיה ג' : וצלי. אל שלי להסתר תחתיו. כיושב בצל מפני החמה : מזמה. דבר מחשבה : לא יבצר. לא ימנע. לשון הכתוב איוב מ"ב : לערוץ. לשבר : גבוה. ופשא מה שתחתיו. שלא כדרך ב"ו שמשאו למעלה ממנו. בראשית רבה : ושמו. גדול בגבורה. שמדה"ד כלולה במדה"ר. וזהו אריה אל ה' מין במרכבה וגי' גבורה. לכן מי לא יירא ממדת החסד כמו כן. דין יתיב בעתיק. לשון זה מיוסד ע"פ מ"ש חז"ל פ' אין דורשין : כעתיק יומין. כזקן מלא רחמים : ודאי ותיק. שני מלות תלמודיות. באורם. אמיתי חסיד. וחכם המחבר לשון חכמים. עם היות דרך הרבה לגבי להשתמש בלה"ק בענין : יודע ועד. ל' הכתוב ירמיה כ"ט : חכם הרזים. לשון חז"ל ידידי (כל) ידידות. אהובות על כל אהבה. חכם יתרה. אוהב ה' שערי ציון. הוא דבירו. מכל משכנות יעקב. האהובות : ויחתוף (איוב ט) לשון חטיפה : הדורים. (ישעיה מ"ה)

דרכים מעוקלים. מלשון כדרא דכותא : שכול. משכל בבהמות יער : וכנמר (נס) שחל. ע"ד שמש ירח. או לפי שאמרו שנמר ממזר הוא. שלד מלביאה שבא עליה חזיר יער. לפיכך הוא עז פנים מאד. ושחל הוא כארי. ומיוסד על הפסוק (הושע יג) : כביר כח לב. ר"ל במתנה אליהוא : ורוחו. חמת ה' כנחל גפרית. ישעיה ל' : וכנמר שוקד. ירמיה ה'. ממהר ומשהדל : כמקל שקד. כמטה אהרן ויגמל שקדים : כרקב וכעש. הושע ה' : כרקב. כדבר המרקיב : כעש. התולע באוכל ומזיק את הבגד : כברוש רענן. הושע י' : ברוש. מין ארז : רענן. לח ורטוב : יפה

והאמרתנו: ח כאריה ישאג ובכפיר ינהם. אל יהיה כגר ובאיש נדהם: ק כרועה גבור אשר לא יוכל. צאנו להציל והיר למאכלת. גבור אין איל וכאורחה. גם זבורחה מר צורחה: ק כאריה משחית ובכביר(?) לעוזריו. כרקב גם כעש לאויביו: ח כביר כח כשמיר ושית. ולא ישאיר כנוקף זית: ק לשמיר נעשית צרים ימי. כצפרים עפות לעירו יגן: ח כנשמי נדבה לנו יבא. כמלקוש ובטל לדבקים בו: ק כנשר ירחף על גוזליו. ובצל כנפיו יחסו מיחליו: ח כצפרים על עירו יגן. ובצל כנפיו רננות ננגנה לבדו יי הוא ונפלאות גדולות. עושה אל נורא עלילות: ח לצבי ולעופר דומה דודי. כי יקדמני איבי תגרי: ק לפני עמו ישר הדורים. וינשאם על כנפי נשרים: ח לעולם יי חלקי וצור לבבי. כלה שארי לך ולבבי: ק לבדו יי הוא ונפלאות. גדולות עושה ורב נוראות: ח מקום ומעון אתה לעולמך. ואין יודע את מרומך: ק מוראי אל רועי ונודדי. צור ילדני מחוללי ויוצרי: ח מרום ומעוז הוא לי ומחסי. מגדל עוז שם יי מנוסי: ק מלך יעקב משגב לנו. הוא מחוקקנו ומושיענו: ח מגדול ישועות משען יהי לי: מנחמי אלהים יי חילי: ק מושל עולם במלכותך. בכל דור ודור ממשלתך: ח מי יתנך כאח לי לצרה. הושע יי כי ידך לא קצרה: ק מקור חיים מקוה ישראל. לא אעזוב כי מעוזי אל: ח מגן ישעי וחרב גאותה. לשמך ולזכרך נפש תאוה: ק מגן הוא לכל החוסים בו. אשרי אדם עוז לו בו: ח נכר ונעים נאור ונורא. נאדר ונאזר שמו בגבורה: ק נאמן נצח ישראל וגאלו. לא ישקר אשרי כל חוכי לו: ח נצח ישראל האל הנאמן. מאז היו יהודה לא אלמן: ק נפלא על כל הנפלאים. ומתנשא על כל הנשאים: ח נקדש ונערץ אלהי קדושי. נכון ונשגב יי נסי: ק נוקם ונוטר ובעל חמה. לצריו לאויביו איש מלחמה: ח נגדי יי בהלו נרו. עלי ראשי ונר לרגלי דברו: ק סובני וכונער(?) יי סרעי. סוחר(?) וסולח ונושא פשעי: ח סהדי יי סלעי וסתרי. סולח וסובל סעדי ושברי(?): ק סלענו יי ומצודתנו. עזרתנו ומפלטנו: ח עוזו וגבור עזי ועזרי. עלי(?) עזי לי אל יהי עדרי(?): ק עיר וקדיש שוכן(?) סביביו סתר. אבי צונח(?) אל כסתתר: ח [illegible] ממהר לשלם גמול לאויביו. שומר הברית והחסד לאוהביו: ק פדה את אברהם ידידו. הוא יפדה את ישראל עבדו: ח פחד יצחק יתן פחדו. על צרי בני יעקב עבדו: ק פועל ותוכר ודורש ובודק. כל סלבבות לו אתו צדקי. ח צרור המור אשכול הכופר. נותן לעמו צריו כופר: ק צח ואדום דודי צבאיו אות. על כן נקרא שמו יי צבאות: ח צדיק יי הצור

יושבי שער. אלו ה״ח. לא אמירט. לא אהליפטו: באמרטום. תבנטוהו: מ״ס. שנוהג שלים יודע מה לעשות: איל. פח: טרח. לועק: כשמיר. חזק מאד. יחזקאל ג׳: לשמיר. כנ״ל לדעתי. כלשון הכתוב ישעיה ז׳ לפ״ז יבוא אל נכון ע״פ אח״ז ומגן. שאינו יוצא מידי פשוטו. לשון מסירה. בדכתיב אשר מגן צרך. וזה ברור: כלפרים עפות. שפורחים במהירות. ק במהרה לעירו יגן: ירקף. יקנוטע: יקדמוני. יזמין עצמו לפני: כלה. לשון תאוה: מקום. הוא לשון חז״ל. שקוראים להקב״ה מקום. לפי שהוא מקומו של עולם: מחוללי. בורא׳. מבטחי, כנ״ל. ע״פ הכתוב תהלים ע״א והאומר מבטח אלהים שבצרה הוא דטק. כי זה כעין הירוף וגידוף ח״ו: מושל עולם בגבורתו. תהלים סו. וגבורתו היא היא מלכותו (דינא דמלכותא) אשר בכל משלה. מכל מקום כראה לי יותר נכון שנ״ל מלכות עולמים מלכותך: נפש תאוה. לשון מסורם. המכון תאוה נפש. כלשון הכתוב ישעיה כ״ו: נכר. לשון ברור ותוקף. נצח ישראל. נאמנים ותקפים: לא אלמן. (כפלא שמן שלמן) היא אלם. לא שותק ולא מהרים דבר נטרוהו והן ערכו: בסלע. נסלירת. כמו אור כי יכל: סברי. מן שברו של ס׳. סקפי: ו״ם עסה. מלשון מרעוס: סלענו. כמו שן סלע סעו ישגב אדם מפני אויב: ומצודה. מגדל עוז של יש עזרי. לא יסכך לי לגנוה. כענין שכתוב בסחל. וס׳ הר מעליך ויהי ערך: עיר. מלאך גרם עיר. ע״פ שהוא ער תמיד. כמו עירי וסכבי: וקדיש. גם הוא מלאך. ככתוב עיר וקדיש מן שמיא נחית. וכ״ל עיר הוא סגולה (גי׳ שוה) וקדיש הוא ממ״ש. כמ״ש בס״ד במ״א: סתר. היא הבריאה. דעלה כתיב ישת חושך סתרו. כי עולמות בי״ע. וזו שאמר אבן שתה של (באצילות) מסתתר. בלבושין אלין. הנה לך כאן רמז ברור בכתבי חכמה האמת: פחד יצחק יתן פחדו. גם בכאן רמז מבואר בחכמה העלמה. כי מדה״ד היא מדתו של יצחק. ונם רמפים מזונין. ועוד בני יעקב הוא עשו וזרעו. דרשיה מנה בשפסים דיצחק. ומניה וביה חב״א ליזל ביה נרגא: כל סלבבות. נקבר למעלה: צרור המור. ירלה שבעל השיר דורש שם צרור כמור. שהגרם הקב״ה כן. פ״ם

תמים. אבטח עדי עד בצור עולמים: ק צבא השמים משתחוים לך. שרפים עומדים ממעל לו: ח קדוש הוא בכל מיני קדושות. כתות שלש קדש משלשות: ק קים לעלמין אלהא חיא. מרא דארעא ומרא דשמיא: ח קוני מרחם מקנא לשונאיו. קרוב ישעי וקרוב לקוראיו: ק רחוק מכל ואת כל רואה. כי רם יי ושפל יראה: ח רועי יי לא אחסר כל. ורב כח רב חסד לכל. ק רחום יי רופא ומחבש. לשבורי לב ועון כובש: ח רעי כלו הוא מחמדים. משפטיו אמת מתוקים נחמודים: ק ראשון ואחרון מעולם ועד. עולם. אתה אל שוכן עד: ח שליט מלך שמיא בכל דר ודר. לה אנא משבח ומרומם ומהדר: ק שמש ומגן יי אלהים. שופט צדק ומשפיל גבוהים: ח שגיא כח לא מצאנוהו. ישגיב בכחו ומי כמוהו: ק שלמה שמו כי שלו שלום. כי ידבר אל חסידיו שלום: ח שם יי אהיה אשר אהיה. כתועפות ראם לו כבפיר וכאריה: ק שדי מגורי מלכי ואלי. הללויה שמו נפשי הללי: ח תתמם עם יושבי נטעים. השרינים שלשת הרועים: ק תתחסד תתבר עמם. ועם עקשים תתפל להמם: ח תמים דרכיך תקיף מכל. תוכל לבדך לעשות את כל: ק תוחלתי ושברי ותקותי. תאות נפשי ותשוקתי: ח תהלתי ותפארתי ועזי. ממעי אמי גוחי וגוזי: ק תמים נעים אל דעות אחד. כל הלבבות דורש יחד:

ליום חמישי

ח מי כמוך דעה מורה. ניב שפתים אתה בורא: ק מחשבותיך עמקו ורמו. ושנותיך לא יתמו: ח לא למדוך חכמתך. ולא הבינוך תבונתך: ק לא קבלת מלכותך. ולא ירשת ממשלתך: ח לעולם יהא לך לבדך. ולא לאחרים כבוד הודך: ק ולא תתן לאלהים אחרים תהלתך לפסילים וזרים: ח וכבוד וגם כל יקר מאתך. וכבודך לא לזרים אתך: ק אתה תעיד ביחודך. ותורתך ועבדיך: ח אלהינו על יחודך. אתה עד אמת ואנחנו עבדיך: ק לפניך לא אל הקדימך. ובמלאכתך לא היה זר עמך: ח לא נועצת ולא למדת. בחדשך בריאות כי גבונות: ק מעמקי מחשבותיך. ומלבד כל פעולותיך: ח קצות דרכיך הלא הבנו. וממעשיך הן ידענו: ק שאתה את כל יצרת. לבדך מאומה לא נגרעת: ח לעשות מלאכתך לא לחצת. וגם לעזר לא נצרכת: ק כי אתה היית לפני הכל. ואז באין כל לא נצרכת כל: ח כי מאהבתך עבדיך. כל בראת לכבודך: ק לא נשמע מן אז והלאה. ולא קם ולא נהיה ולא נראה: ח ולא נודע אל זולתך. ואין כמוך ואין בלתך: ק וגם אחריך לא יהיה אל. ראשון ואחרון אל ישראל: ח ברוך אתה יחיד ומיוחד. יי אחד ושמו אחד: ק אשר מי יעשה כמלאכתך. כמעשיך וכגבורותיך: ח אין יציר זולת

מכן הצרים תמורת ישראל לשבר. כמ"ש הכתוב ואתן אדם תחתך. ותהי הברך מצרים. והוא צור כמוך. שמריקן צריו מיכר. וקרוב לזו דרז"ל. ומזה נקרא ג"כ אשכול הכופר: שמריקן אים (ר' איש מלחמה) כל מכפר ונותן כופר: בגבאיו פוה. ר"ל מאמר החכמים מפורש. והנה יתבאר לעיל: כאוה שלם. של מלאכים. אגדה ערוכה פ' גיד הנשה: שגיא כח. מפורש לעיל: ישגיב. ירומם וינחק: כי שלו שלום. כך נקראו חכמים. כל עולמה שבשיר השירים. מלך שהשלום שלו: יושבי נטעים. כך נקראו הצדיקים. שהם מיושבי העולם ונוטעי נטעי נעמנים: שלשת הרועים. יעקב משה ודוד. שהיו רועים בצאן. א"נ אפיק יעקב ועייל יוסף: שהיה רועה את אחיו. ושלשתם מתו בפרק אחד: במנחות דשבת (אפ"ד סופר ומדרשים. סימן לדבר ולהכחיד את שלשת הרועים בירח אחד) שיהו התמם. שהם אינם השק"ה שמתחיין מום ליום. דמאן דאחיליה בשבתא ימות בשבתא: תתבר. ענין ברור וזכוך. הקדם אום הכשל: גוחי. מוציאי מבטן אמי: גוזי. מעבירי:

אתה תעיד ביחודך. כמ"ש אני הוא ואין אלהים עמדי אני הוא ואפס כמוני: לא נועצת. לא נתייעצת עם זולתך. כענין את מי נועץ: נועצת. טועה. מעותך. והוא נפעל בלתי מקבל מקרה הפעולה מזולתו. שם ונפעם לא נמצר. כן בכתוב. כי גבונותי. בלאו מעלותי כי כה הזהב לבדך. מקוצר למעלה:

מאומה לא נגרעת. לא חסרת דבר: לא לחצת. כלומר לא הסיית הדחק וצריך לכך. גם הם כבריאה להצלים סתמר לך. וגם לעזר לא נצרכת. רק מתחן פסוק להשפיע ולהטיב: מאהבתך עבדיך. שכל העולם לא נברא אלא בשביל שבדע הצדיקים כי זה כל האדם. שהם כבודו של מקום. כל הנקרא בשמו לכבודו ברא. ולמענהו ולקלוסו שעל ועשם

יצירתך . ואין בריאה כי אם בריאתך : ק כל אשר תחפוץ תעשה בכל . כי אתה נעלית על כל . ח אין כמוך ואין בלתך . כי אין אלהים זולתך : ק אתה האל עושה פלא . ודבר ממך לא יפלא : ח מי כמוך נורא תהלות . אלהים לבדך עושה גדולות ; ק אין אותות כמו אותותיך . אף אין מופת כמו מופתיך : ח אין תבונה כתבונתך . אין גדלה כגדלתך : ק כי מאד עמקו מחשבותיך . וגבהו דרכי אורחותיך : ח אין גאוה כמו גאותך . אף אין ענוה כענותך : ק אין קדושה כקדושתך . אין קרבות כמו קרבותך : ח אין צדקה כמו צדקתך . אין תשועה כתשועתך : ק אין זרוע כזרועותיך . אין קול כרעם גבורותיך : ח אין רחמים כרחמנותך . אין חנינות כחנינותיך : ק אין אלהות כאלהותך . ואין מפליא כשם תפארתך : ח כי שמותיך אלים מרוצים . בזכרך לרוצים להפליא נחוצים : ק ואשף והרטום לא ילחצוך . וכל שם ולהט לא ינצחוך : ח לא ינצחוך כל החכמים . כל הקוסמים והחרטומים : ק אתה משיב לאחור חכמים . לא יוכלו לך ערומים וקוסמים : ח להשיב לאחור מזמותיך . להפר עצת סוד גזרתך : ק מרצונך לא יעבירוך . לא ימהרוך ולא יאחרוך : ח עצתך תפר עצת כל יועצים . ועזך מחליש לב אמיצים : ק אתה מצוה ופחדך משוה . ואין עליך פקיד מצוה : ח אתה מקוה ואינך מקוה . לך כל מקוה נפש תרנה : ק וכל היצורים וכל ענינם . מכל יקר אשר בהם אין דמיונם : ח לא מחשבותם מחשבותיך . כי אין בורא זולתך : ק ואין דמיון נפלא אלהינו . ואין חקר נשגב אדונינו : ח סתור מכל סתור ועמוס . מכל עמוס ומכל כמוס ; ק דק מכל דק וצפון מכל . צפון ויכול מכל יכול : ח נשגב מכל נשגב ונעלם . מכל נעלם ושמו לעולם : ק גבוה מכל גבוה ועליון . מכל עליון ומכל חביון : ח חבוי ועמוק מכל עמוק . לב כל דעת עליו תמוק : ק שאין שכל ומדע וחכמה . יכולים להשוות לו כל מאומה : ח לא משיגים לו איך ובמה . ולא מוצאים לו דבר דומה : ק מקרה מערער ושנוי וטפל . וחבר ומסמך אור וגם אפל : ח ולא מוצאים לו מראה וצבע . ולא כל טבע אשר שש נשבע : ק לכן נבוכות כל עשתונות . ונבהלות כל החשבונות : ח וכל שרעפים וכל הרהורים . נלאים לשום בו שעורים : ק מלשערהו ומלהגבילהו .

ומנה הדורות מראש קרא : מקדמתך . מי גוי אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו בכל קראנו . קרוב ה' לכל קוראיו וביחוד לעם קרובו : כרעם . רעם גבורותיו מי יתבונן . איוב כו . מפליא לעשות : אלים . כחות : מרוצים . רצויים ומרוצים : בזכרך . ישראל שלהוטים ודחקים : להפליא נחוצים . ממהרים לעשות פלאים : ואשף . כחוזה בכוכבים (עיין מו"נ בהגהות הרמב"ם) והרטום . הגוזרים בצלמות . ודורשים אל המתים ר"ל שהם חכמי הטבע . והיה כמו כן מגזרת גוזרים . ולהט . נ"ל לשון ארמי . לחוש . שרשו חוש . השמות . שמושן . כאמור . שהם חוקרים בשמות לגלות עמוקות סבת הבריאות : ופחדך משוה . י"ל לשון שוה וישר . מדה"ד ישר לכת ומנהיג הבריות בדרך שוה ע"ד שאמרו חז"ל בפ' והאלהים עשה שייראו מלפניו . לא נבראו רעמים אלא לפשט עקמומית שבלב . הנה שרצונה הדין מפשטת העקום ומשוה אותו . אכן יותר נ"ל שהיה מענין שויתי נגד : יראה . פחדך משוה . משים ומושם להשקיים דבר הנוי נכוליו אל הפועל . ומד"ן ישעיה היסב מאמר המשורר . דרך אשור גבורתי משפיך שויתי . יאמר . גבורתי בדרך למונה . מלאי שויתי משפיך לעדי . כאשר משפיך לארץ לדק למדו יושבי תבל . וכגן הדבר בכונת הפסוק . וזה יותר קרוב אלי בהבנת לשון השיר . ויהיה א"כ נקוד משוה . כמו משוה רגלי כאילות . מכבד . ולהשיבו עיקר בעיני נקדתיו כך : מקוה . מקוה ישראל ה' : כל לך מקוה כנ"ל : נפש תרנה . תשבע נפשו . כי כל קויך לא יבושו : מכל יקר . כנ"ל : ואין דמיון נפלא . אין לאלהינו שום דמיון . גם שיהיה נפלא . וכן אין לכנותו חקר השגב גבוה . כי אין חקר לתבונתו . החקר אלוה תמצא : עמוס . נשא ונעלה מלשון העמוסים . שהוא ענין נשיאות (אף אם הוא בענין אחר . ע"מ הם קרובים ומתחלפים בשם ובענין) כי יגיד עליו רעו : כמוס . הוא מהסתופים . באוצרו מכסה : חביון . מקום סתר : חבוי . הם פעול בגזרה הקודמת : עמוק . מי ימצאנו : תמוק . סובב . כל לב מסובב מתמק והתוקה לדעתו . סובב סובב הולך ולא ישיגנו : איך הוא מקרה בעצם ; אם קר אם חם . לח או יבש . וזולת השגם במאמר האיכות : וכמה . כלל הגדול והקטון . ממין כמות המתדבק והמתפרד : וערער . כנ"ל . הוא לשון הפכים . ואם נרדף הוא למקרה : טפל . ידוע שהוא דבר קטן הנטפל לדבר עקר וגדול : וחבר ומסמך . שמות נרדפים נופל בענין החבור . וסמיכות לדבר אחר : טבע . ידוע . ויש למצוא לו חבר בלשון חז"ל . שיבעא דבבל . גם נמצא לדעתי בלשון הקליר ביוצר דר"ה יום א' : שש ונשבע . נ"ל שר"ל שש קצות העולם . ונשבע טובתי לכת . שמכסה מתוך כל טבע מגבילים ההתונים . עשתונות ; מחשבות ; שרעפים .

ולתפארתו ולפרסמתו: ח בכל שכלנו חפשנוהו. במדענו למצא מה
הוא: ק לא מצאנוהו ולא ידענוהו. אך ממעשיו הכרנוהו: ח שהוא
לבדו יוצר אחד. חי וכל יוכל וחכם מיוחד: ק כי הוא היה לכל קודם.
על כן נקרא אלהי קדם: ח בעשותו בלי כל מאום את כל. ידענו כי
הוא כל יכול: ק באשר מעשיו בחכמה כלם. ידענו כי בבינה פעלם:
ח בכל יום ויום בחדשו כלם. ידענו כי הוא אלהי עולם: ק באשר
היה קודם לכלם. ידענו כי הוא חי נקים לעולם: ח ואין להרהר אחר
יוצרנו. בלבנו ולא בספורנו: ק לממש ונגש לא נשערהו. לטפל
ותאר לא נדמהו: ח ולא נחשבהו לעבר ונצב. ולא למין וכל און
ולכל נקצב: ק כל הנראים והנשכלים. והמדעים בעשר כלולים:
ח ושבע כמיות וששת גזרות. ושלש גזרות ועתות ומדות: ק הן
בבורא אין גם אחד. כי הוא בראם כלם יחד: ח כלם יבלו אף יחלופו.
הם יאבדו ואף יספו: ק ואתה תעמוד ותבלה כלם. כי מי ונקים
אתה לעולם:

ליום ששי

ח אתה לבדך יוצר כל הוא. ולא ידמה מעשה לעושהו: ק כל
הארצות לא יכילוך. ואף השמים לא יכלכלוך: ח אז יחילו
מים חיים. מפניך אלהים חיים: ק רעשה ארץ ונסו מים. ונטפו מים
מן השמים: ח נוטה לבדך השמים. רוקע הארץ על המים: ק עשית
כל חפצך לבדך. ולא נצרכת עזר כנגדך: ח סועד אין מי יסעדך.
הכל ממך ומידך: ק בכחך אז כן עתה ודעתך. ולעולם כל כבודך
אתה: ח ולא יעפת ולא יגעת. כי במלאכתך לא עמלת: ק כי
בדברך כל יצוריך. ומעשה חפצך במאמריך: ח ולא אחרתו ולא
מהרתו. הכל עשיתו יפה בעתו: ק מבלי מאומה כל תדשת. ואת
הכל בלי כל פעלת: ח ועל לא יסוד כל יסדת. ברצון רוחך כל תלית:
ק ורועות עולם את כל נושאות. מראש ועד סוף ואינם נלאות:
ח בעיניך לא דבר הקשה. רצונך כל דבר רוחך עושה: ק לפעולתך
לא דמית. אל כל תאר לא שוית: ח ולא קדמה למלאכתך מלאכה.
חכמתך היא הכל ערכה: ק לרצונך לא קדמו ואחרו. ועל חפציך לא
ספו והותרו: ח מכל חפצך לא שכחת. ודבר אחד לא חסרת: ק לא

רפיונים: כחדש אלם. הוא מלשון ח"ל. כמו שיסחו בברכת מאורות. המחדש בכל יום מעשה בראשית. יע"ש: להרהר. לשון מחשבה בלבו. נהפך אחר מחוש יוכרנו: לממש. דבר המשמש ביד: ונגש. ידוע: לטפל ותאר. לא שהם שמות נרדפים לענין שהוא כעין הדבר מרא וקיומו לא יהיה בלתי עקר כמשמעו: לעב. עמוד וגב. ומזה יקרא הגשם בגרמי גליב. פ"מ עמידתו בזקיפה כאילן מוצב: מין. ידוע בגשם תחת הסוג: און. כח. ואולי ירצה בו הסוג העליון שבכל הגשם. שנו כח הדבר ופעולתו: נקצב. דבר שיש קצבה: הנראים. הם המוחשים הנרגשים: והנשכלים: הם הגורם השמושות והנבדלים והמלאכים. אלוק מושגים לחושים. אבל נמצאים בשכל: והמדעים בעשר כלולים. רומז לעשר וי' מאמרים שמודה בי"ם. עה"ם בח"ד בהקדמה יע"ש בארוך: והנה כמות. ירצה לי שהם בבדלי העולם. כי יש שהם בלתי גשמי. כעולם המלאכים. ויש גשמי בלתי מתנהג בטבע. כעולם השמים ונצחם גשם תמידי. ותחת ד' יסודות הפשוטים. ותחת המורכב מהם. ופרי הם שנעשה דברים בעלי חומר דבק ונפרד: ושמה מהם:

הם שמה שמים והמעלות שיקרו בעלם וימלאו בשמה מאמרות: בכמות. ואיכות. ומתי. אנה. מצב. קנין. כי בכל אלה יתואר העולם שמי נמצר. מה שאינו שייך בב' מאמרים. וידוע כי כל שמי והמשפטים יסייתם אל התנועה הכללית. וביחוד הקרובים המשמות אל הר"מ ז"ל במורה. אולם בעל השיר שלא אחר לקרותם בכוון כדום. מלשון עד. גם נד. להבדיל מן התנועות שמורכבות: ח' גזרות. לפי דעתי נ"ל בעלם שמורכב מתומר וצורה. והם ג' בארבן. א' התומר. ב' הצורה. ג' המורכב מהן: ועתות. גם הם עלמה. עבר הוה עתיד: ומדות. הכומת נמשות מדותיות. כאורך ברוחב ועומק. יען ולכוח ותחוק חולם. וגם הם יתחלקו לג' מערכות. קצת כנועת. וקצתן מנוחה. ויש מהן מורכבות לא מתנועות. כרוחני אלה על הגים. שהם סיוה הסמך מנוחה. הנה אינו בכלל כאלו ומתנועות. כי הוא הכבי וכן מיעוט מחוק. הכלום מתם וכדומה:

יכילוך. לשון מדה. יכלכלוך. לשון סבל. יחילו. לשון חיל ופחד: ולא אחרתו. מפה הראוי לו: ולא מהרתו לעשותו לפני זמנו הראוי. ורועות עולם. ישרם הכתוב ומחתם. באמן. יהיה לך אלוהי קדם (הפסוק משון) זרועות עולם שהמתון ליפת ולהבל: לא קדמו ולא אחרו. המשתנים: ודבר רק גם לא טעלה. הוא מאמר

מו"ל

החסרת ולא העדפת. ודבר רק בם לא פעלת: ח אתה השבחתם וגם התעיבם. ושמץ דבר לא נשמע בם: ק התחלות בחכמה עשיתם. בתבונה ובדעת כליתם: ח מראשית ועד אחרית עשוים. באמת וביושר וטוב ראוים: ק הקדמת במעשי ידיך. טוב בחסדך נחסדיך: ח כי בחסדך נחסדיך. הלוא מעולם על עבדיך: ק ועד לא כל חי הוכן לבלבל. לפני אכל התקן אכל: ח ומעון ומקוה תעשה בפי כל. צרכי הכל כאשר לכל: ק שלשת ימים הראשונים. אז הבינותם לאחרונים: ח אז עטית אור כשלמה. אדר מאורות מטול שלמה: ק בטרם כל היצור מאד גדלת. ואחר כל מאד נתגדלת: ח אז באין לבוש הוד והדר לובש. עד לא אורג נאות לבש: ק אור בשלמה ובמעיל עוטה. ושמים כיריעה נוטה: ח עשית בם לאורים דרכים. רצוא ושוב בנחת מהלכים: ק הבדלת בין מים למים. בתחתית רקיע השמים: ח מזונות מעונות לשרץ מים. ועוף יעופף על פני רקיע השמים: ק עשב ותציד לבשה אדמה. מאכל לחיה ולכל בהמה: ח בקרן בן שמן גן נטעת. אל האדם אשר עשית: ק עזר כנגדו עשית לו. די מחסורו אשר יחסר לו: ח כל מעשיך בידו תתה. ותחת רגליו הכל שתה: ק להעלות מהם בקר וצאן. על מזבחך יעלו לרצון: ח עשית לו כתונת לשרת. להדרת קדש ולתפארת: ק שמת בקרבו חכמת אלהים. כי יצרתו לך בצלם אלהים: ח לא מנעת על פני האדמה. צרכי אדם וכלם בחכמה: ק מעשיך מאד רבו וגדלו. ושמך יי כלם יהללו: ח רבו וגדלו מאד מעשיך. יודוך יי כל מעשיך: ק כל פעלת למענך. ולכבודך כל קנינך:

ר״ל. כל מה שברא הקב״ה לא ברא דבר לבטלה: אתה השבחתם כו׳. הוא לשון רז״ל בבראשית רבה. בראשון השבחתם מי מנע: התעיבם. לשון תועבה יאמר בהם דופי וגנאי: לא הוכן לבלבל. בפרט סוף הכ״ח הקרואים מוזמנים לכלכל. כבר זמנת להם המאכלים לצרכם. וזהו לפני אוכל תתן אוכל. כי הצמחים בשלישי נבראו. ושאריתם עד חמישי וששי לא נמצאו. מעון. ר׳ מעון אשר היה לו. ומקוה ישראל ה׳: השעה בפי כל. הכין לכל בריה מאכל ולפי בפיהם הראוי להם. כלחם לאדם. שעורים ותבן לבהמה. קוצים לגמלים. בשר לטורפים ולדורסים. יתושים לעורבים. זבובים לצמחים. הרואה שהם וכמ״ש רז״ל ביחוד בלויתן. שמזדמנים באים בפיו כל יום. ורצי׳ שהמאכל בא לפיהם מתוך ההשגחה העליונה לאחרונים. לברואים שני ימים האחרונים. הכינות צרכיהם בג׳ ימים הראשונים. ואע״פ שהמאורות הם לא באו עד יום רביעי כמספר. לפי שהאור כבר נברא ביום ראשון. אלא שנתנו המאורות בגלגליהם ברביעי. וזהו שבא לייסב בבבא השניה האמורה. כאמרו אז עטית אור כשלמה כמשיב לקושיא הנופלת במאמרו הקודם. שהביא רק ג׳ ימים לסבת צרכי הנבראים. לז״א הלא מה שהיה אור כשלמה. ואם תשאל עוד מה א״כ נעשה ברביעי. לזה השיב. אדר מאורות. ר״ל יקר המאורות שנתלו ברביעי בא להם מטול שלמה. שנתעטף בה הקב״ה בראשון כדאי׳ בב״ר ובפרקי דר״א והבהיק האור מאד עד שהיה העולם כדאי להשתמש בו. וגנזו לצ״ל (כמ״ש חז״ל בתלמוד) מ״מ נשאר בהם רושם מאותו אור (והוא טבעת האורה של עולם. כמ״ש בב״ר) והוא כשאור ופרה בלשון השיר. והוא ענין נכון בעצמו. עמוק מאד למבין דבר מתוך דבר ומשכיל על דבר. ימצא טוב טעם ודעת מגלגלו. להשיב דברים נכוחים אמרים אמת. לפעמים הר״מ ז״ל במורה של לשון פרקי ר״א הנ״ל. ות״ם שהרעים עליו העולם. גם לשון ב״ר צריך תיקון מ״ש הלחיצה בשמה. אם מקרא מלא היא. אמנם אע״ד הנ״ל הכל מובן היטב. כי אלא מפיק ונבראת האורה לא נפלה על האור הראשון. כי לא נאמרה בו בריאה. ולא היה בו רק הוצאה הכמוס אל הגילוי כי על כן לא נאמר בו ויהי כן כמו באשר הנבראים. כמ״ש ז״ל (והמתיו בברכת יוצר יע״ש) ולכן לא היה העולם יכול להשתמש בו מרוב שפע אורו והוצרך לחזור לגנזו. ות״ל שאלה מעלה. אך א״כ אחר השבעת האור בגנזו. הוכן הזרע ונבראת האורה שהעולם משתמש בה. והיא אור המאורות שנבראו ברביעי להאיר על הארץ ויכלו לעמוד בו. והיתה התשובה כהוגן מאותו אור ראשון שנתעטף הקב״ה כשלמה. כי היא שמלתו לאורו ודאי. והבהיק העולם מהדרו. כי משם בא תולדות האור שבשבתי שעם היות שגם אור הראשון. היה אחריו נברא רושם ממנו וטבעת שלו. ודבר ברור הוא זה. ועליו כיון בעל השיר אלנו בלי ספק. אל הרואה את השמלה. הבן והשכל. עם מה שהבליע בנעימה נגאה בלשון הלקוח והמשל מהכתוב מיכה ב׳: רצוא ושוב. רצים ושבים ללכת אל מקום שהיו הולכים. ושבי מרוצתם החזקה. לא כן לנגד עיניהם. אך ברצים המהלכים בנחת: גדלת. נתגדלת. מעלתך: התגדלת. מהרחקך: המתיחה. לשון חז״ל. שפים ולרבן היו ממתין. נמשכין וממשמשין והולכין: מעומח. ומעונות: ועוף ולעוף אשר יעופף באויר: לבשה. מלוי לבושם באדמה. לבשו כרים הצאן: בן שמן. (כנ״ל. כלשון שכתוב ישעיה ה׳) הוא מקום מוגבה דשן ושמן: כתונת לשרת. לעבוד בה. ודרים בה בלשון כתונת האמור בבגדי כהונה. וכן יש בב״ר שהיתה מגלי השמן מיוחסין שבכן היו בכורות משמשין בעבודתן. ונקרא בגדי כהונה. ונתיב הכתובה שם: בצלם אלהים. כהמלכה הנאסים היא צלמו שאמליכים:

שם יצלה אדם מכב״ם :

ליום השבת

ח ביום השביעי נחת. יום השבת על כן ברכת: ק ועל כל פעל
תהלה ערוכת. חסידיך בכל עת יברכוכה: ח ברוך יי יוצר כלם.
אלהים חיים ומלך עולם: ק כי מעולם על עבדיך. רוב רחמיך נחסו יך:
ח ובמצרים החלות. להודיע כי מאד נעלית: ק על כל אלהים
במעשיך בהם. שפטים גדולים ובאלהיהם: ח בבקעך ים סוף עמך
ראו. יד הגדולה וייראו: ק נהגת עמך לעשות לך. שם תפארת
לבראות גדלך: ח ודברת עמם מן השמים. וגם העבים נטפו מים:
ק ידעת לכתם במדבר. בארץ ציה איש לא עבר: ח תתה לעמך דגן
שמים. ובעפר שאר ומצור מים: ק תגרש גוים רבים עמים. יירשו
ארצם ועמל לאמים: ח בעבור ישמרו חקים ותורות. אמרות יי
אמרות טהורות: ק ותתעדנו במרעה שמן. ותחלמיש צור פלגי שמן:
ח בגותם בנו עיר קדשך. ויפארו בית מקדשך: ק ותאמר פה אשב
לארך ימים. צוית ברך אברך: ח כי שם יזבחו זבחי צדק. אף
כהניך ילבשו צדק: ק ובית הלוי נעימות יזמרו. לך יתרועעו אף
ישירו: ח בית ישראל ויראי יי. יכבדו ויודו שמך יי: ק הטיבות מאד
לראשונים. כן תיטיב גם לאחרונים: ח יי תשיש נא עלינו. כאשר
ששת על אבותינו: ח אותנו להרבות ולהיטיב. ונודה לך לעולם כי תיטיב: ח יי תבנה עירך
תהלתך. כי עליה שמך נקרא: ק וקרן דוד תצמיח בה. ותשכון לעולם יי בקרבה: ח וזבחי צדק
שמה נזבחה. וכימי קדם תערב מנחה: ק נברך את עמך באור פניך. כי חפצים לעשות
רצונך: וברצונך תעשה חפצנו. הבט נא עמך כלנו: ק בחרתנו להיות לך לעם סגלה. ועל
עמך ברכתך סלה: ח ותמיד נספר תהלתך. ונהלל שם תפארתך: ק ומברכותיך עמך
יבורך. כי כל אשר תברך מבורך: ח ואני בעודי אהללה בוראי. ואברכבה כל ימי צבאי:
ק יהי שם יהוה מבורך לעולם. מן העולם ועד העולם:

ככתוב ברוך יהוה אלהי ישראל מן העולם ועד העולם. ויאמרו כל העם אמן והלל ליהוה: ונאמר
דניאל ואמר להוא שמיה די אלהא מברך מן עלמא ועד עלמא די חכמתא וגבורתא
די ליה היא: ונאמר ויאמרו הלוים ישוע וקדמיאל בני חשבניה שרביה הודיה שבניה פתחיה
קומו ברכו את יהוה אלהיכם מן העולם ועד העולם ויברכו שם כבודך ומרומם על כל ברכה
ותהלה: ונאמר ברוך יהוה אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ואמר כל העם אמן הללויה:
ונאמר ויברך דויד את יהוה לעיני כל הקהל ויאמר דויד ברוך אתה יהוה אלהי ישראל אבינו
מעולם ועד עולם:

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם



ועל כל טופל תפלה מרוצה. כמו שאמרו חז"ל על כל מין ומין מן ט' מיני ברכות: שם תפלות. (כנ"ל וכמו לשון שכתוב (ישעיה סד): עצר. מגין הוא המן: סמוח. כבואם אל המנוחה והנחלה: נידה. מפיק ה"א. סמוך סלה: יתרועעו. התפשטו קול כפם כדמיון. תרועה. לא כלי. כי הוא סתבל ובבוק. פסוקים ותרדים למצות תפלתו: סכם. לשון שכתוב (ישעיה סד): נבלי. זמרי. לשון שכתוב (איוב מט): על כל ברכה ותהלה. מלך כרים יסלה לברכו ולהללו. לפי כחו מעלו. אבל מרומם ונשא יותר ממה שהפה יכול לומר ואין לספר:

סדר צעטל קטן

מהרב אדמו"ר הקדוש המפורסם איש אלקי' ר' אלימלך זצ"ל בעהמ"ח ספר נועם אלימלך וקרא בעצמו בשם צעטל קטן כמבואר בפנים בכמה מקומות:

א בכל עת שהוא פנוי מן התורה ובפרט כשהוא יושב בטל לבדו בחדר או שוכב על מטתו ואינו יכול לישן יהיה מהרהר במ"ע זו ונקדשתי בתוך בני ישראל וידמה ויצייר במחשבתו כאלו אש גדול בוערה נגד נפשו עד לב השמים והוא בשביל קדושת השי"ת שובר את טבעו ומפיל א"ע לאש על קדושת השי"ת ומחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה ונמצא שאינו שוכב ויושב בטל רק מקיים מ"ע דאורייתא:

ב בפסוק ראשון של ק"ש ובברכה ראשונה של שמ"ע יהרהר כנ"ל ועוד יכוין אם יענו אותו בכל היסורים קשים ובכל מיני עינוי להמיתו ח"ו יהודו יסבול כל היסורים ולא יודה ח"ו לכם ויצייר בדעתו ובמחשבתו כאלו עושין לו כנזכר לעיל ובזה יוצא ידי חובת ק"ש ותפלה כדינו:

ג גם בשעת אכילה יכוין כנ"ל וכשיתחיל להרגיש תענוג גשמי יצייר במחשבתו כנ"ל ותכף מיד יאמר בפיו ובלבו שיותר היה לו תענוג ושמחה בעשיית מ"ע של ונקדשתי כאמור; כנ"ל מהרגשת תענוג הגשמי הזה שהוא מרגיש מאכילה דמויה. וכן יאמר ורואים לדבר שיותר היה לי תענוג ושמחה בעשיית מ"ע זו של ונקדשתי שאמרתי כנ"ל שאפי' היו חוטפין אותי באמצע אכילה לעשות לי עינוים קשים הייתי ממית את עצמי על קדושת השי"ת יותר מטעמת התענוג הגשמי הזה אך יזהר שיהי' דובר אמת בלבבו ושיהיו אז בשעת מעשה חשק על זה לבו באמת ובפנימיו' הלב באמת גמור ולא ישטה את עצמו להיות כגונב דעת עליון ח"ו:

ד בכל העבודות שבעולם הן בתורה הן בתפלה הן בקיום המצות יתגיל א"ע לומר קודם בזה"ל הריני עושה זאת לשם יחוד קוב"ה מצות כ"ד לשמירה יה"ש ויתגיל א"ע לומר את זאת בתוכיות ובפנימיות הלב ובהמשך הזמן יתגלו סודות גדולות במאמרים אלו:

ה כשיתחיל להתעורר בו מדה רעה ח"ו ממדות הרעות שהוא רגיל בהם של גאוה ועצלות וכעס כשיבואו לידי מעשים בפועל בכם יאמר תכף בזה"ל יבטל ממני הכנעני החתי האמורי הפרזי החוי והיבוסי והגרגשי ויתגיל א"ע לנמנם ראייתו שלא יסתכל חוץ לד"א אפילו בהליכתו ברחובות ובשווקים ובחדר הלומד שמירת עיניו מאד. וכשיזדמן לפניו אשה אפילו קטנה ובגויות הקטנים וכיוצא יאמר לפניו שם אדנ"י:

ו כשיבוא לו מחשבה רעה מגילוי יאמר כמה פעמים ונשמרת מכל דבר רע ויזכור את מאמרם ז"ל שלא יהרהר אדם ביום ויבוא לידי קרי בלילה ולא יוכל להסיח המחשבה רעה במוחו מגיע לנשמה שלו ח"ו:

ז כשיבוא ח"ו לידו הזדמנות הסתכלות רעה ח"ו יאמר ויתג' הפסוק ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם ולא יטמא את שכלו ח"ו:

ח יתגיל א"ע שלא יתחיל לדבר עם שום אדם אלא לצורך גדול כשצריך לו ואף כשצריך ידבר בדברים מועטים מאוד ויזהר מ"ע מאד כשלא יהיה ח"ו בדבורו שום שקר ושום חנופה ושום ליצנות ולשה"ר ורכילות ושלא יספר ולא סורה' מכתוב לנב"ה ויתגיל א"ע שלא לשמוע לומר לשון הרע ואף אם ידע והמדברין אליו בכל אשר אין מכירין מלדבר דברים בטלים ישמור א"ע מהם בכל כחו ובכל מיני הבטלות והשיחה לבטלה מכל כחו. אם"ש יקבל עליו מאוד נפש במוכרח לספר לכם:

ט יתגיל א"ע הש"י כשיתעורר יאמר בודה אני לפניך וכו' ויאמר אפילו בל"א בלב שמח בזה מל עליו אשר כן לי שום אדם אשר אני מוכרח נגע ומלאם מה"י שחרים להשביר ח"ו וכשליטים בקשם מכל שתי ידיו עלי ויראה שיהיה לגו עלה בעמוד באמת כנ"ל ויקבל עליו מגדל של מיעוט הדיבור שאמר לעיל בסעיף ה':

י יזהר מאוד מהרהור בלימוד שיסורין כבדין המנע"י אשר שקם האדם ולאחר לאמרו תיקון חצות והצעטל קטן לא יהיה הן הספר אשר כי אפי' שעה אחת ובכל עת שיוכל ללמוד. אשר שיאמר שירה ... הלכות א"ה שלם וכו' ותפלת הש"ם שמתפללים הם ויראה בכל כח שלא לעשות שום דבר אחר כי מחשבה אחרים אלא מחשבת הלימוד ומחשבת הצעטל קטן הזאת לפני שיחה כי המאור שבה יחזירו למוטב:

יא יתגיל א"ע להתפלל בכוונה ובקול המעורר הכוונה להדביק המחשבה לדיבור ועיניו אל הסידור ובתוך סידור תפלה בכתב ובערב. ולא יסתכל לצדדין מתחלת התפלה עד סופה ובתורת הש"ץ עיין בסידור לענות אמן על כל ברכה וגם בשעת קש"ת לכם מ אותו ע"פ דבור ודבר מהקורא בקורא את המגילה ולעשות א"ע כאלם נביא הכנסת אפילו קודם התפלה והתחיל עד שליחתו לביתו:

יב יצייר במחשבתו תמיד ובפרט בשעת קריאה הצעטל הזה כאלו איש אחד עומד סמוך לו ומעורר אותו בקול רעש גדול לקיים כל הנהגות אלו ואל ישול שום דבר מהם אפי' נקודה קטנה וכשירגיל א"ע כך אזי בהמשך הזמן יבוא עליו התעוררות גדול מאד בעצמו רעשי את שלהבתיה:

יג לספר בכל פעם לפני המורה שלו דרך ה' אפי' לפני חבר נאמן כל המחשבות והרהורים אשר הם נגד (הקדש) התורה"ק אשר היצה"ר מעלה אותם על מוחו ולבו הן בשעת תורה ותפלה וכן נשכבו על מטתו וכן באמצע היום ולא יעלים שום דבר מחמת הבושה ונמצא ע"י סיפור הדברים שמוציא מכח אל הפועל משבר את כח היצה"ר שלא יוכל לשתגבר עליו כ"כ בפעם אחרת חוץ מטעם הטובה אשר יוכל לקבל מהחבירו שהוא דרך ה' סגולה נפלאה:

יד יזהר מאוד ומאוד לחזור פעמים בכל מעל"ע הצעטל קטן ויפרש כל מינה ותיבה בל"א וזה יהיה נחק ולא יעבור; ומוד פרק ש"ז מסר"מ והסדרות מל"ח סל"ע וזה יהיה לו לחוק ולא יעבור:

טו קודם הש"י לאכילה יאמר תפלה הקצר של רבינו יונה ז"ל ואחר אכילה השמונה יאמר בזה"ל לשם יחוד קוב"ה ואין אני אוכל להנאת גופי ח"ו רק שיהיה גופי בריא וחזק לעבוד; יה"ש ואל ישכב שום חטא ועון והרהור רע ותענוג גשמי את ביחוד קוב"ה ע"י מילוים קדושים של האכילה והשמיה הזה ויכוין כאילו אוכל דבר מה לא שום דבר מה שהשם הוא מתנים בפני כהנים לצים ושעה נגיעה הוא פנימיות הקדושה והש"ק התורה במאכל. לא במתקים הזה. ע"י האכילה והשתיה ובגשמיות במאכל ובמשתה הפנימיות מהמאכל שלא יעשה יותר להמשיך ולהגשמי' שהוא הפנימיות מהפנימיות (והמשכות) והשמירה נעשה לאלוהים ולא שכבו נגרים מהפנימיות ובמחשבתו שוריש ותמיד מוסרים ודהם אל הגלודים ויקבל את בשמחתו שמוכרח ח"ו את השמלכך לנקבין לא יסכל את הספולת בקרבו לטמא ח"ו את אותו ולתקן את נפשו אפילו רגע אחד וגם יצייר לנגדו בשעת אכילה כלוסיות מאכל בכתב והסרכר שעולם ג"א כמנין סוי"ם אדנ"י:

טז האדם לא נברא בעולם רק לשבר את הטבע כגון מי שהוא בטבעו עק-נות ישבר את טבעו מ"ס יום ויוסיף לעשות ויקבל לסיפוק ממש שיעלה במחשבתו וכן מי שטבעו עצל יתגיל א"ע מי יום לעשות כ"ד נקיות הן סולך ליבכי על ממשו הן לנקים נבוחר ממשכנו הן בוריות לבישת בגדים וכש"י ולנקות את גופו ולינק בוריות לנחיצ"ע תכף אחר קומו הן הסבר וכיוצא בזה וכן מי שטבעו ליתן מסולק של נוסח רבים יתגיל א"ע מ' יום להתפלל חזקה בקול רם וכה מיעוט אבריו. ולקיים כל עבודתו בשלמות ולברך על הטורה בקו"ל עד שיתעוררו הן השמים לבבור הכוונה ... פרשה מתמה וכן מי שאמרי פיו ליה אולים יהם ויסדר מתחר התגל טבעו ויגלי הדיבור שלו יתגיל א"ע מ' יום לבעזות לבדיבורים סולאים ממש הן במילי דעלמא הן במילי דש לא הן בשעת לימוד כי הכרגל של כל דבר תעשה טבעו וכן מי שטבעו אינו מתמיד בלימודו יתגיל א"ע מ' יום ללמוד יותר מהרגל שלו ויתגבר בכל פעם קודם הלימוד בצעטל קטן שלו והתם והלוך מן הטבע יתעוררו להיות מוסיף והולך במדות מדות הרעות עד תומם:

יז בכל עת שהוא פנוי מן התורה והתפלה ילמוד את עצמו כל דבר ... שם דברים הצריכים לו כגון תיקון רחל ותיקון לאה ... שבר ונכרם בלבבו ויבקש מהשם ית' ולה' הכל ומודים דרכו כמלכם ענפם של ונקדשתי בתוך בני ישראל כמבואר לעיל

תהלה והתהלל קטן מהרב הקדוש ר' ר' אלימלך זצ"ל הכותב יגן עלינו ועל כל ישראל אמן